nobel

AKADEMİK YAYINCILIK

2015/8305 karar sayılı ve 14.12.2015 tarihli "Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği"nde yer alan 7 numaralı "Atıf" başlığında,

"Öğretim üyesi/elemanının yazar olarak yer almadığı ulusal kitaplarda, öğretim üyesi/elemanının eserlerine yapılan her bir atıf"ın 2 puana karşılık geleceği ilan edilmiştir.

Nobel Yayın Grubu olarak bünyemizde yer alan tüm yayınevlerinin 2015 yılına ait kitap listesi ve kaynakçaları bu dosyada mevcuttur. Akademik çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Saygılarımızla

Nobel Yayın Grubu

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

ATLAS NOBEL YAŞAM AD atlas kitap.com aby Ebabil MatbU

21. YÜZYILDA DURKHEIM

Durkheim Sosyolojisinin Modernite ve Postmoderniteye Uygulanması

Stjepan G. Mestrovic

Matbu Kitap – 2
Sosyal Teori – 2

Stjepan G. Mestrovic, 21. Yüzyılda Durkheim: Durkheim Sosyolojisinin Modernite ve Postmoderniteye Uygulanması

Editör: Lütfi Sunar
Yayına Hazırlayan: Firdevs Bulut
Çeviren: Sinem Güldal & Sinan Güldal

Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
İç Tasarım: Tarkan Kara

Çeviriye Temel Alınan Metin:
Mestrovic, S. (1991). *The coming fin de siècle: An application of Durkheim's sociology to modernity and postmodernism.* London: Routledge.

Baskı: Kalkan Matbaası - Sertifika No: 16029 / Büyük Sanayi Sitesi 1. Cad. No:99 D:32 / İskitler - Ankara

1. Baskıdan Çeviri: İstanbul, Kasım 2015
ISBN: 978-605-9253-01-7

© Matbu Kitap, 2015
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Matbu Kitap
Rasim Paşa Mah. Söğütlü Çeşme Cad.
Söğütlü Çayır Sok. Kat: 5 & No: 16/21
Kadıköy / İstanbul
Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
www.matbukitap.com

Matbu Kitap Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Stjepan G. Mestrovic

21. YÜZYILDA DURKHEIM

Durkheim Sosyolojisinin Modernite ve Postmoderniteye Uygulanması

Tercüme:
Sinem Güldal & Sinan Güldal

Stjepan G. Mestrovic, 1918 yılında kurulan Yugoslavya'nın kurucularından ve aynı zamanda ünlü bir heykeltıraş olan Ivan Mestrovic'in torunudur. 1991 yılından beri Texas A&M Üniversitesi'nde Sosyoloji Profesörü olarak ders vermektedir. Mestrovic'in ilgilendiği alanlar arasında sosyoloji teorisi, klasik sosyolojik düşünce, tıp sosyolojisi, zihinsel tedavi sosyolojisi, din sosyolojisi, zihinsel tedavi hukuku, postmodernzim, kültürel çalışmalar, Doğu Avrupa, Rusya ve Balkanlar bulunmaktadır. Mestrovic akademik çalışmalarının yanı sıra askeri mahkemelerde görülen çeşitli davalarda gözlemci sosyolog sıfatıyla katılmaktadır. İnsanlık dışı muameleleriyle medyanın gündemine gelen Guantanamo ve Ebu Garib hapishaneleri de Mestrovic'in gözlemci sıfatıyla katıldığı yerler arasında sayılabilir. Duygu Ötesi Toplum ve Uygar Barbarlık eserleri daha önce Türkçeye çevrilmiştir.

Sinan Güldal, 1979'da İstanbul'da doğdu. Trakya Üniversitesi'nde Radyo-TV Yayıncılığı ve Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Sinema-Tv öğrenimi gördü.

Sinem Güldal, 4 Ocak 1986'da İstanbul'da doğdu. Sakıp Sabancı Anadolu Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde eğitim gördü. Halen İstanbul Üniversitesi Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimine devam etmekte. Zaman zaman profesyonel olarak Scuba dalış, yazım ve arkeoloji ile ilgileniyor. 2014 yılından beri akademik ve edebi makale çevirileri yapıyor.

Sosyal Teori Dizisi

Bu dizi, sosyal teori alanında Türkçe'deki uzun soluklu yayın projelerinden kaynaklanan eksikliği gidermek icin temel eserleri bir araya getirmektedir. Dizide sosyal teori alanını bütünüyle ihata edilmekle birlikte modernite, modernleşme ve toplum fikri gibi bazı özel alanlara odaklanılmaktadır.

Dizideki Diğer Kitaplar

Robert J. Young, Postkolonyalizm: Tarihsel Bir Giriş

Syed Farid Alatas, Sosyal Bilimlerde Alternatif Söylemler: Avrupamerkezciliğe Cevaplar

Gerard Delanty (Ed.), Doğu ve Batı'nın Ötesinde Asya ve Avrupa

Michael Curtis, Şarkiyatcılık ve İslam: Avrupalı Düşünürlerin Orta Doğu ve Hindistan'daki Şark Despotizmi üzerine Görüşleri

İçindekiler

Türkçe Baskıya Önsöz		ix
Önsöz ve Teşekkür		xiii
1.	Geleceğe Dönüş	1
2.	Modernite ve Postmoderniteyi Tanımlamak	25
3.	Durkheim'in Dönemi: Hissiyat Kültüne Karşı Akıl Kültü	45
4.	Modernitenin İlk Sosyologları Olarak Simmel ve Durkheim	65
5.	Durkheim'in Yüzyılın Dönümü Karşısında Sergilediği Tavır	89
6.	Durkheim Sosyolojisinin Alman Kökenleri	111
7.	Akıl Temelli Etiğe Karşı Kalp Temelli Etik, Rasyonaliteye Karşı Şefkat	127
8.	Medjugorje, Bakire Meryem ve Modernite	157
9.	Postmodern Finansal Serbestleşme ve Ekonomik Anomi	185
10.	Yeniden Uygarlık ve Uygarlığa Dair Hoşnutsuzluğumuz	209
11.	Sonuçlar: Yüzyılın Dönüm Noktası ve Postmodernizm	227
Kaynaklar		241
Dizin		259

Türkçe Baskıya Önsöz

1991 yılında, *The Coming Fin de Siecle* ilk olarak basıldığında yaptığım kötümser çıkarımların birçoğunun gerçeğe dönüştüğünü, rahatsız edici eğilimlerin arttığını görmek son derece üzücü. 1990'lar Soğuk Savaş'ın son bulmasını takip eden süreçte gelecekle ilgili olağanüstü tahminlerin sahte iyimserliğine tanık olmuştur. Komünizmin yenilgisi; demokrasinin dünyaya yayılması; ırk ve cinsiyet ilişkilerinin iyileşmeye başlaması; teknolojinin nihayetinde uzun zamandır özlemle kurulması beklenen, birbirine bağlantılı ilişkilerin yer aldığı küresel köyde öncülük etmesi gibi öngörüler sözün ötesine geçememiştir. Aksine, eski Yugoslavya'da 1990'larda gerçekleşen soykırımsal savaş, birçok Müslüman tarafından Batı'nın İslam'a karşı açtığı bir savaş olarak algılanan, ardı arkası gelmeyen bir teröre karşı savaş durumunun habercisi olmuştur. 1990'larda Yugoslavya'da gerçekleşen savaşın geleceğe dair sunduğu ipucu Belgrad rejiminin bunu, adeta 1389 Kosova Savaşı'nın en baştan yaşandığı algısıyla, "Türkler" olarak tekrar adlandırdıkları Bosnalı Müslümanlara karşı bir savaş olarak tanımlamalarında yatar. 2015 yılında bu satırlar yazılırken Irak, Afganistan, Libya, Suriye ve diğer Müslüman ülkelerde devam eden savaşlar demokrasi vaatlerini yerine getirememiştir. Tam tersine, yeni otoriter yönetimler bu ülkelerdeki eski diktatörlüklerin yerini almış ve başta Şii Sunni karşıtlığı olmak üzere ölümcül çatışmaların önünü açmıştır. Post-duygusal bir biçimde aydınlanma anlatılarıyla bağdaştırılan Batı

dünyası, içinde bulunduğu çatışma ortamında, 1990'larda Yugoslavya'nın dağılmasında olduğu kadar afallamış hâldedir. Komünist yönetimler çoğunlukla yok olurken, o yönetimleri destekleyen otoriter rejimler tekrar dirilmiştir. Günümüz Avrupa'sının günümüz Rusya'sına karşı beslediği korkunun ölçüsü Stalin dönemini aratmaz. Batı'nın dünyadan beklentisi rasyonel ve McDonald's'laştırılmış bir tarzda (George Ritzer'in ifadesi) davranılması yönündeyken irrasyonel senaryoları anlamlandırmaları mümkün görünmemekte.

Benzer şekilde, 2008 yılındaki Büyük Durgunluk döneminin etkileri yeni milenyumun ikinci onluğunda bizimle olmaya devam ediyor. Günümüzde dünyadaki gelir eşitsizlikleri Büyük Buhran dönemini aratmayacak ölçüdedir ve herkesin bildiği üzere yirminci yüzyılda faşizmin doğuşuna sebep olan bu eşitsizliklerdir. Amerika Birleşik Devletleri'nde beyazlar ve zenciler arasında gerçekleşen ırk ayaklanmaları geçmişteki ayaklanmaların post-duygusal bir tekrarı gibidir. Her iki evlilikten biri boşanma ile son bulmaktadır. Ekonomi, aile, eve eğitim gibi temel sosyal kurumlar istikrar ve toplumsal düzeni sağlama vaatlerini gerçekleştirmekte başarısız olurlar. Aksine, bu ve diğer sosyal kurumlar, klasik sosyolojinin kurucusu olan Emile Durkheim tarafından anomi olarak adlandırılan bir olgunun –toplumsal vakalara güç ve irrasyonalitenin hükmettiği, bozuk bir toplumsal bir durumun- yarattığı sarsıntının etkisi altında gibidir.

The Coming fin de Siecle çoğunlukla Durkheim'in anomi terimi ile neyi ifade etmek istediğine ve bunun neden önemli olduğunu açıklamaya adanmıştır. Bunu yaparken anominin yanlış ve naïve bir biçimde, kolayca düzeltilebilecek bir "normsuzluk" olarak tanımlanmasına karşı bir duruş sergilenir. Durkheim tarafından bir toplumsal düzensizlik durumu olarak kabul edilen anominin kolayca üstesinden gelmek mümkün değildir. Durkheim'in düşüncesine göre anomi; *zorlama* değil kendiliğinden gelişen toplumsal ilişkilerle, dünyanın sınırlı ürün ve kaynaklarından aslan payını alan güçlü azınlığın yerini adaletin almasıyla, insanların, fikirlerin ve şeylerin metalaşmasının yerine yeğeni ve çalışma arkadaşı Marcel Mauss'un "armağan" olarak adlandırdığı hissiyatın geçmesiyle düzeltilebilir. Ancak ne anomi sorunu ne de anominin çözümleri görünür durumdadır. Durkheim'in anomiden

neyi kastettiğinin –bizim geleneksel günah ile ilgili günümüz bakış açısı- itinalı belgelendirmelerinin aksine, benim araştırmamın ana akım sosyoloji üzerinde kayda değer bir etkisi bulunmamaktadır. Anomi konsepti çağdaş sosyoloji tarafından nadiren kullanılmakta olup, Durkheim'i yapısalcı işlevselci olarak tanımlanması göstermelik olarak kabul edilmiştir.

Ağırbaşlı bilim insanlarının sosyolojinin Durkheim gibi esas yaratıcılarına dönüp onları ve öne sürdükleri çözümleri baştan keşfetmeleri için daha ne kadar kırım, savaş, ekonomik çalkantı ve anominin diğer semptomlarını görmemiz gerekecek insan merak ediyor.

Stjepan G. Mestrovic
Texas A&M University
25 May 2015

Önsöz ve Teşekkür

Bugünlerde, modernite ve postmodernizm hakkında öyle çok kitap ve makale yayımlandı ki, sonunda bu terimler klişe bir anlam kazanmış oldu. Üstelik kullanımları büyük bir fikir karmaşasına sebep olmaya başladı. Bazı yazarlar postmodernizmi modernitenin bir uzantısı olarak görürken, diğerleri modernitenin antitezi olarak kabul ediyor. Benim bu önsözde bu konuların işlenmesi sırasında diğer bazı yazarlarla nasıl benzeştiğimi ve onlardan hangi noktalarda ayrıldığımı, ayrıca ellerinde tuttukları kitabın hangi yönleri ile eşsizlik barındırdığını kısaca özetlemem, ilgili okuyucular için faydalı olacaktır.

Bu kitapta sunulan savın özü sonraki cümlelerde özetlenecektir. Geçtiğimiz *fin de siècle* (dönüm noktası), ruhu ve mevcut postmodern kültür dalgası ortak bir başkaldırı retoriğini paylaşmaktadır; Aydınlanma anlatılarına karşı bir başkaldırı. Bu anlamda, yaklaşan *yüzyılın dönüm noktası*, geçtiğimiz *dönüm noktası* ile kültürel değer ve özellikleri paylaşır görünmekte: bir anksiyete, tedirginlik ve heyecan hâli; geleneğin ciddiyetinden oyun, güdü ve eğlence lehine kasti bir uzaklaşma durumu ve hâlâ adalet ve eşitliğin sosyalist, demokratik ve hümanist idealleri olarak adlandırabileceklerimize dair liberal görünüşlü kaygılar. 1970 ve 1980'lerden beri kaç tane diktatörlük devrilmiştir kim bilir! Hiç şüphe yok ki, bunlar günümüzde birçok yazarın postmodern kültürü soğuk-kanlı moderniteye karşı bir reaksiyon olarak betimlemesinin altında yatan sebepler arasındadır.

Ancak, elinizdeki kitabın vardığı sonuç şu olacaktır ki, *yüzyılın dönüm noktası* ruhu ile postmodern ruh arasında var olan belirgin uyuşmalara rağmen, postmodernizm esasında modernitenin bir uzantısıdır – geçtiğimiz *yüzyılın dönüm noktası* ruhu tarafından karşı çıkılan cansız Aydınlanma modernitesinin birebir aynısı. Dolayısıyla, geçtiğimiz *yüzyılın dönüm noktası,* Aydınlanma anlatılarına karşı özgün bir reaksiyon olarak ve sosyal düzenin irrasyonel temellerine - başta insan şefkati unsuru olmak üzere - yönelik özgün bir arayış olarak tasvir edilmiştir. Yaklaşmakta olan *yüzyılın dönüm noktası* ise geçtiğimiz yüzyıldan kalan özgün karşı çıkışı kopyalamak için verilen kusurlu, belirsiz, karışık ve çelişkili bir çaba olarak anlaşılacaktır. Tartışılacak şeyler arasında, postmodern felsefenin rasyonalite unsuruna hiçbir zaman tam anlamıyla karşı çıkmadığı, şefkat duygusunu hiçbir şekilde kapsamadığı ve her zaman ticari ve burjuva bir statüko yarattığı yönündeki görüşler bulunmaktadır.

Buradan hareketle, önceki ve sonraki yüzyıl dönümleri arasında benzerlikler ve farklılıklar olduğu söylenebilir. Belki de bazı önemli benzerlikler, bütün yüzyıl dönümleri tarafından paylaşılmaktadır – bu bir noktada belirlenmesi önemli bir şey olmakla birlikte, bu kitabın üzerinde durduğu konulardan biri olmayacak. Ayrıca *yüzyılın dönüm noktasının* bir arketip, bir bilinç düzeyi, bir kolektif temsil olarak kabul edilip edilemeyeceğine yönelik sorular ya da bu konuyla ilgili diğer felsefi ve psikolojik sorularla zaman ayırma gereği duyulmamıştır. Bundan ziyade, güncel tartışma günümüzde yaşananlardan gelen ampirik gerçeklerin bir incelemesi ile başlayacak olup bu incelemenin gösterdiği en önemli şey, bir önceki ve bir sonraki *dönüm noktaları* arasında ilgi çekici benzerliklerin gerçekten de var olduğudur. Sonrasında daha kapsamlı bir araştırmayla farklılıklar ortaya çıkarılacak. İzlenen yöntem tümdengelimsel ve spekülatif değil, ağırlıklı olarak tümevarımsal ve ampirik olacaktır.

Bu tür bir tartışmada üzerinde durulması gereken belki de en önemli gelenek, Alman *fin de siècle (yüzyılın dönüm noktası)* entelektüel düşüncesidir. Bu bakış açısı sayısız yazarın çalışmalarında hem dolaylı hem de doğrudan biçimlerde göze çarpar. Bu yazarlar arasında Jürgen Habermas, Allan Bloom, Hans Joans, David Frisby, Simon

Deploige, Peter Sloterdijk ve Robert Bailey bulunmaktadır. Özellikle David Riesman, beni kibarca bu yöne sevk etmiştir. Ben de tıpkı Habermas (1987) gibi, Batı modernitesi tarafından benimsenen yolları tekrar incelemek üzere önceki yüzyıl dönümünün kavşaklarına; geçmişe yolculuk ediyorum (Burada modernite ve *fin de siècle* arasındaki bir diğer verimli ve ilgi çekici kesişme noktası ile karşı karşıyayız.). Fakat Aydınlanma "proje"sinin noksanlıklarına rağmen tamamlanması gerektiği noktasında Habermas ile hemfikir değilim. Çok sayıda modern kişi gibi, Habermas bir taraftan Shopenhauer'i ve Aydınlanma karşıtı *yüzyılın dönüm noktası* başkaldırısını görmezden gelirken, Nietzsche ve Frankfurt Okulu'na Kant ve Hegel'den yola çıkarak yaklaşmayı başarır. Habermas'ın aksine, ben *yüzyılın dönüm noktası* ruhunun tekrar incelenerek Aydınlanma "proje"sine alternatif olarak ortaya konulabilecek ipuçlarına ulaşılmasını öneriyorum.

Allan Bloom (1987), Aydınlanma liberalizminin daha karanlık olan diğer tarafını, bariz açıklığının yanında sahip olduğu paradoksal nihilizmini ortaya çıkarması ile takdiri hak eder. Bloom'a ideolojik temellerde yöneltilen eleştirilere rağmen, ileri sürdüğü kültürel göreliliğin çıkmaz sokağa götürdüğü önermesinde haklı olduğunu herkes bilmektedir. Eğer şeyler, sadece belirli toplumsal bağlamlarla ilişkili olarak doğru ise gerçekte hiçbir şey doğru değildir ve her şey görece anlamsız görünür. Habermas Bloom'la kıyaslandığında daha *naive* bir görüntü sergiler. Buna rağmen, Bloom'un muhafazakâr ideolojisine karşı çıktığı gibi, Habermas'ın Aydınlanma projesini tamamlamayı arzulamayan herkesin neo-muhafazakâr olması gerektiği yönünde vardığı sonuca da itiraz eder. Benim aradığım şey, klasik Aydınlanma liberalizmi ile irrasyonel muhafazakârlık dışında üçüncü bir alternatif. Bu alternatif, irrasyonalizmden *yüzyılın dönüm noktası* ruhu tarafından Aydınlanma'nın parlayan unsuru "akıl"a karşı olarak öne çıkarılmış olan "kalp"ten yola çıkılarak ulaşılmış bir liberalizmdir. Kitabım bu alternatifi açığa kavuşturmayı, gelecek bin yılın bilişsel gelişme yoluyla değil de şefkat gelişimi ile bireye, zayıfa ve güçsüze daha fazla hak tanınmasını, onların daha fazla saygı görmesini sağlayıp sağlamayacağını ele almayı amaçlayan bir girişimdir.

Bu, üzerinde özellikle durulması gereken önemli bir noktadır. Postmodernizm akımının tarihselcilik, gelenekçilik ve de entelektüel,

sanatsal veya dünyevi her alanda var olan herhangi bir kalıcılık görüntüsünden radikal bir ayrılış olarak betimlenmesi alışıla gelmiştir. Bu anomik durum bazıları tarafından özgürleştirici olarak kabul edilirken, başkaları bu durumun ahlak dışı olmasından şikâyet etmektedir. Her hâlükârda herkes kalıcı bir şeyin yoksunluğunu çekmektedir. Her iki durumda da tarihselciliği ve postmodernizmin diğer antitezlerini uyandıran kim olursa olsun muhafazakâr olarak veya daha beter bir şekilde etiketlenme riskini almış olur. İrrasyonalizme 'basında çıkmış kötü haber' muamelesi yapılmaktadır. Kişi irrasyonalizmi otomatik olarak faşizm ve liberalizme yapılan diğer saldırılar ile bağdaştırır; şefkat veya sosyalizmle değil. ABD ve Batı Avrupa'daki Aydınlanma ardılları, irrasyonalizmin şefkat, sempati ve kalbin diğer çıkarımlarına, yani iyi huylu fenomenlere işarete edebildiğini ve bunu yaptığını unutmuşlardır. Aslına bakılırsa, Lukacs (1980), Habermas (1987) ve bu alandaki diğer birçok yazarın aksine, ben faşizm ve totalitarizmin tamamının irrasyonalizmin değil, aşırı ve kalpsiz rasyonalizmin yansımaları olarak daha iyi anlaşılabileceği fikrindeyim.

Değinilmesi alışıldık olmayan entelektüeller arasında da bağlantılar kurmuş olmam, mevcut projenin bir diğer ayrıştırıcı yanıdır. Bunların arasında Arthur Schopenhauer, Georg Simmel, Émile Durkheim, Charles Baudelaire ve diğerleri var. Bu entelektüeller, çoğunlukla birbirlerini doğrudan fark etmemiş ya da fark edememiş olsalar da çalışmalarının benzer bir *fin de siècle* ruhu, dünya görüşü, "fikir iklimi" veya "kolektif bilinç"ten besleniyor olması mantıklı görünüyor. Bu minvalde, başta Durkheim ve Schopenhauer olmak üzere, genellikle başvurulmayan modern ve postmodern yazarların fikirlerini, geçtiğimiz *fin de siècle* ruhunun yaklaştığımız *fin de siècle* üzerine yansımaları bağlamında, inceleyeceğim.

Yine de modernite ve postmoderniteyi anlamada, bu entellektüellerin bazılarını özellikle hangi yönleriyle bir kenara ayırmanın önemli olduğunu - tercihen sonraki sayfalarda değinilecek bir argümanın tekrardan üretilmesinden kaçınarak- görebiliriz. Bu noktada, kendilerini özellikle profesyonel entelektüel olarak adlandırmayan okuyucuları da konuya dâhil etmeyi umuyorum (bunun yanında elbette meslektaşlarımı da 'akılda' tutmam gerekiyor). On dokuzuncu

yüzyıl yazarlarının çoğunun isimlerine yabancılık çeken okuyucular için de bir özet sunmayı amaçlıyorum.

Arthur Schopenhauer (1818), "kalp"in "akıl"dan daha önemli olduğunu öne sürmüş ve bu anlamda ne yaptığının farkında olarak Hinduizm, Budizm, Plato felsefesi ve Hristiyanlık'ta var olan temel mesajın damıtılmış bir sürümünü ortaya koymuştur. Felsefesi Simmel ve başkalarınca önceki *fin de siècle* ruhunun bir temsili olarak anlaşılmıştır. Bundan hareketle, Batılı (ve Doğulu) "anlatılar"ı temsil ederken, aynı zamanda da aklı kalbin üstüne koyan modern inanç söz konusu olduğunda bir ikonoklast olarak kabul edilebilir. Burada, Schopenhauer'in Durkheim'i etkilediği, önceki yüzyıl dönümünde filizlenen sosyalizm gibi hümanist doktrinlerin belirtilerini önceden gördüğü ve insanlık gelecek *yüzyılın dönüm noktasına* doğru yaklaşırken, fikirlerinin ahlaki mesele ve kaygılarda geçerliliğini koruduğu önermeleri tartışılacak.

Benzer şekilde, Walter Benjamin (1973) tarafından ölümsüzleştirilen lirik şair Chares Baudelaire, modernitenin "intihar işaretinin" ağırlığını taşıdığını öne sürer. Onun gözünde modern kahraman, herhangi biridir. Baudelaire, modernite kavramının babası olarak bilinir ve geçtiğimiz *yüzyılın dönüm noktası* üzerinde etki eden en önemli edebî figürlerden biridir. Mamafih, mirası varlığını hâlen sürdürmektedir. Sıradan insan kahraman olmaya devam eder; stres, bugün herkesin dilinde. Herkes sürekli olarak yorgun ve Baudelaire'nin hükmünü haklı çıkarırcasına dayanma eylemi, modern bir evlilik ve modern bir meslek sahibi birçok insan için günlük bir kahramanlık eylemi. Giderek artan intihar, boşanma ve diğer her türlü belirti Baudelaire'nin Schopenhauerci gözlemlerinin gerçekliğine şahitlik eder niteliktedir.

Çok sayıdaki sosyoloji kurucularının arasında, Simmel (1893) ve Durkheim (1893), Schopenhauer ve Baudelaire tarafından önerilen korkutucu modernite portrelerine karşılık olarak, ahlakı bilimsel bir temelde oluşturmanın gerekliliği konusunda en dokunaklı yazıları kaleme alan iki yazardır. Bu, ilk bakışta Habermas'ın Aydınlanma "proje"sini tasdik eder gibi görünse de işin özü öyle değildir. Onların bilimsel ahlak uyarlaması, Kantçı kuru görev anlayışına doğrudan muhalefet ederek köklerini Schopenhauerci şefkatte ba-

rındırır. Günümüzde sıradan bir insan, onları hiç tanımadan benzer kaygılar taşıyabilir. Herkes açgözlülük, yolsuzluk, hilekârlık ve diğer ahlak dışı özelliklerin toplum yaşamından ve özel yaşamdan sürekli bir akış hâlinde taşıp durmasına kinik bir tavırda alışkın durumdadır. Aydınlanmış, eğitimli entelektüellerin az bilgili ve eğitimsiz kitlelerden daha ahlaklı olduğuna kimse gerçekten inanmıyor. Dünyanın bütün sakinlerinin birbirlerine ve ortak kaderimize dair müşterek bir sempatinin aşılanmasını içeren unutulmuş *yüzyılın dönüm noktası* projesinin yeniden canlandırılmasına, gelecek bin yıl her zamankinden çok daha fazla ihtiyaç duyuyor. Bu proje, bir kez daha hem muhafazakâr hem de liberal kalıplara uyumsuzluk gösterse de radikal ölçüde yeni ve farklı olduğu göz önüne alınmalıdır. Ciddiye alınmayı hak eder.

Bazı okuyucular, benim modernite ve postmodernite terimlerini kullanışımın bazen "şeyleştirme" ile sınırlandığını hissedebilir. İmkân veren yerlerde, modern ve postmodern kültüre, teorisyenlere, felsefe ve entelektüellerine atıfta bulunmaya çaba gösterdim. Ancak, Durkheim'in toplumsal olguları "şeyler" olarak ele aldığı yaklaşımı benimseyerek zaman zaman bu terimleri kasten "şeyler" olarak kullandım. Elbette, bu anlamda bir şeyleştirme yapmasından ötürü, Durkheim de çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak, Durkheim'in sosyolojisiyle kader birliği yapmış biri olarak inanıyorum ki, şeyleştirme konusuna ihtiyatla yaklaşan eleştirilere rağmen, sosyal realizmi belli ölçüde sürdürmek için güçlü sebepler mevcut. Bu sebepler gelecek bölümlerde (özellikle 6. Bölüm'de) açıklanacak.

Bu projeyi geliştirmemdeki en önemli etkiyi yaratan kişi, David Riesman oldu. On dört yılı geçen mutabakatımız boyunca bana birçok yönde yol göstermiş olmasından ötürü kendisine şükranlarımı sunarken, burada öne sürülen argümanların tek sorumlusu olduğumu belirtmek isterim. Ayrıca bu kitabı yazarken bana sunduğu etkin rehberliği için Chris Rojek'e içten teşekkürlerimi sunuyorum. Yine yayımdan önce müsveddeleri okuyan David Frisby ve son derece bilgili isimsiz okuyuculara teşekkür ediyorum.

Ayrı bir teşekkür notumu da babasının Durkheim ile ilgili yayımlanmamış notlarına ulaşmama yardımcı olan Harry Alpert'in oğlu Ge-

offrey P. Alpert'e iletmek istiyorum. Bu notlar, Alpert'in (1938a) unutulmuş ama eşsiz nitelikteki Durkheim incelemesinin bir yörüngesi olup, benim görüşlerimi kamçılamıştır.

Bu proje, yukarıda bahsedilen farklı ve çeşitli etkilerin eşsiz bir karışımı olarak önceki çalışmalarım ile örtüşmeler de içerir. Özel olarak, burada öne sürülen argümanların *The British Journal of Sociology (1989a), The Sociological Review (1988b, 1989b)* ve *The Journal for the Theory of Social Behavior (1989c)* dergilerinde yayımlanan makalelerimde çeşitli oranlarda yer aldığını belirtmek isterim.

Kaynaklar

Abrams, P. (1988) Notes on the Difficulty of Studying the State. *journal of Historical Sociology* 1: 58-89.

Alexander, J. C. (1988) *Durkheimian Sociology: Cultural Studies.* Cambridge: Cambridge University Press.

Alpert, H. (1937) France's First University Course in Sociology. *American Sociologic,al Review* 2: 311-17

Alpert, H. ([1938a] 1961) *Emile Durkheim and His Sociology.* New York: Columbia University Press.

Alpert, H. (l 938b) Operational Definitions in Sociology. *American Sociological Review* 3(6): 855-61.

Alpert, H. (1939a) Emile Durkheim and Sociologismic Psychology. *American journal of Sociology* 45(1): 64-70.

Alpert, H. (1939b) Explaining the Social Socially. *Social Forces* 17(3): 361-5.

Alpert, H. (1940a) Reviews of *De Durkheim a* B~rgson by J. Vialatoux; *L'Evolution Pedagogique en France,* by E. Durkheim; *and Annales Sociologiques,* edited by J. Ray, *American Sociological Review* 5: 129-31.

Alpert, H. (1940b) Celestin Bougie (1870--1940).journal *of Social Philosophy* 5(3): 270--3.

Alpert, H. (1941) Emile Durkheim and the Theory of Social Integration. *journal of Social Philosophy* 6 (2): 172-84.

Alpert, H. (1951) Reviews of *Suicide: A Study in Sociology* by E. Durkheim and *The Rules of Sociological Method* by E. Durkheim, *American Sociological Review* 10: 565-7.

Alpert, H. (1,960) Review of *Montesquieu and Rousseau: Forerunners of Sociology* by E. Durkheim, *American Sociological Review* 25: 972-5.

Alpert, H. (1973) Review of *Emile Durkheim: His Life and Work* by Steven Lukes, *Contemporary Sociology* 12: 198-200.

Althusser, L. (1982) *Montesquieu, Rousseau, Marx: Politics and History,* translated by Ben Brewster. London: Verso.

Bailey, J. (1988) *Pessimism.* London: Routledge.

Bailey, R. B. (1958) *Sociology Faces Pessimism: A Study of European Sociological Thought Amidst a Fading Optimism.* The Hague: Martinus Nijhoff.

Baillet, A (1927) *Influence de la phuosophie de Schopenhauer en France (i8bU-i9UU).* Paris:j. Vrm.

Barbaric, S. (1988) *Pray With the Heart: Medjugorje Manual of Prayer.* Zagreb: Tisak.

Barnouw, D. (1988) *Weimar Intellectuals and the Threat of Modernity.* Bloomington: Indiana University Press.

Baudelaire, C. ([1863] 1965) *The Painter of Modern Life and Other Essays,* translated by J. Maybe. New York: Phaidon.

Baudelaire, C. ([1869] 1970) *Paris Spleen,* translated by Louise Varese. New York: New Directions Books.

Bauman, Z. (1987) *Legj,slators and Interpreters: On Modernity, Post-Modernity, and Intellectuals.* Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Bearak, B. (1989) Stilling the Voices: Officials Dismiss Marian Messages at Lubbock Church. *Houston Chronicle* June 3, 1989.

Bell, D. (1976) *The Cultural Contradictions of Capitalism.* New York: Basic Books.

Bell, D. (1977) *The Coming of Post-Industrial Sociery: A Venture in Social Forecasting.* New York: Basic Books.

Bellah, R. N., Madsen, R., Sullivan, W. M., Swidler, A, and Tipton, S. M. (1985) *Habits of the Heart.* Berkeley: University of California Press.

Bender, T. (1978) *Community and Social Change in America.* New Brunswick, N. J.: Rutgers University Press.

Bendix, R. (1970) Sociology and the Distrust of Reason. *American Sociological Review* 35: 831-42.

Benjamin, W. (1968) The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction. pp. 219-66 in *Illuminations,* edited by Hannah Arendt. New York: Harcourt, Brace & World.

Benjamin, W. (1973) *Charles Baudelaire: A Lyric Poet in the Era of High Capitalism,* translated by H. Zohn. London: NLB Press.

Bergson, H. ([1932] 1954) *The Two Sources of Morality and Religion,* translated by R.A. Audra and C. Brereton. Garden City, N. J.: Doubleday.

Bergson, H. (1944) *Creative Evolution.* New York: Modern Library. Berman, M. (1982) *All That Is Solid Melts into Air: The Experience of Modernity.* New York: Simon & Schuster.

Besnard, P. (1987) *L'anomie: Ses usages et ses fonctions dans la discipline: sociologique depuis Durkheim.* Paris: Presses Universitaires de France.

Bloch, E. ([1938-1947] 1986) *The Principle of Hope.* Cambridge: MIT Press.

Bloom, A. (1987) *The Closing of the American Mind.* New York: Simon & Schuster.

Bougle, C. (1896) *Les Sciences sociales en Allemagne.* Paris: Alcan.

Bougle, C. (1909) Darwinism and Sociology. pp. 465-76 in *Darwin and Modern Science,* edited by AC. Seward. Cambridge: Cambridge University Press.

Bougle, C. (1918) *Chez les prophetes socialistes.* Paris: Alcan.

Bougle, C. (1926) The Evolution of Values, translated by Helen Sellars. New York: Henry Holt&Co.

Bougle, C. (1930) The Present Tendency of the Social Sciences in France. pp. 64-83 in *The New Social Science,* edited by Leonard D. White. Chicago: University of Chicago· Press.

Bougle, C. (1935) *Bilan de la sociologie fraru; aise contemporaine.* Paris: Akan.

Bougle, C. (1938) *The French Conception of 'Culture Generate' and Its Influences Upon Instruction.* New York: Columbia University Press.

Bowler, P. J. (1988) *The Non-Darwinian Revolution: Reinterpretation of a Historical Myth.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Braden, C. S. (1930) *Religious Aspects of the Conquest of Mexico.* Durham, N. C.: Duke University Press.

Brzezinski, Z. (1989) *The Grand Failure: The Birth and Death of Communism in the Twentieth Century.* New York: Scribner's.

Byrnes, J. F. (1988) Explaining the Mary Cult: A Hypothesis and Problems. *journal of Religion* 68: 277-85.

Cahoone, L. E. (1988) *The Dilemma of Modernity: Philosophy, Culture, and Anti-Culture.* Albany, N.Y.: SUNY Press.

Calinescu, M. (1987) *Five Faces of Modernity.* Durham: Duke University Press.

Camic, C. (1986) The Matter of Habit. *American journal of Sociology* 91: 1039-87.

Camus, A. (1955) *The Myth of Sisyphus and Other Essays.* New York: Random House.

Cannon, W. (1963) *The Wisdom of the Body.* New York: Norton.

Carlisle, R. B. (1988) *Saint-Simonianism and the Doctrine of Hope.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Carroll, M. P. (1985) The Virgin Mary at LaSalette and Lourdes: Whom Did the Children See? *Journal for the Scientific Study of Religion* 24: 56-74.

Carroll, M. P. (1987) *The Cult of the Virgin Mary: Psychological Origins.* Princeton: Princeton University Press.

Cartwright, D. (1984) Kant, Schopenhauer and Nietzsche on the Morality of Pity. *Journal of the History of Ideas* 45: 83-98.

Cartwright, D. (1987) Kant's View of the Moral Significance of Kindhearted Emotions and the Moral Insignificance of Kant's View. *journal of Value Inquiry* 21: 291-304.

Cartwright, D. (1988a) Schopenhauer's Axiological Analysis of Character. *Revue Internationale de Philosophie* 41: 18-36.

Cartwright, D. (1988b) Schopenhauer on Suffering, Death, Guilt, and the Consolation of Metaphysics. In E. Luft (ed.), *Schopenhauer: New Essays in Honor of His 200th Birthday.* Lewiston, N.Y.: Mellen Press.

Cartwright, D. (1989) Schopenhauer as Moral Philosopher-Towards the Actuality of his Ethics. Paper presented at the bicentennial of Schopenhauer's birth.

Chateaubriand, C. ([1805] *1957)Atala-Rene,* translated by Irving Putter. Berkeley: University of California Press.

Clark, P. (1975) Suicide, societe et sociologie: De Durkheim a Balzac. Nineteenth Century French Studies 3: 200-12.

Claudel, P. (1952) *Le Symbolisme de la Salette.* Paris: Gallimard.

Clifford,]. (1981) On Ethnographic Surrealism. *Comparative Studies in Society and History* 23: 539-64.

Clifford,]. (1988) *The Predicament of Culture: Twentieth-Century Ethnography, Literature, and Art.* Cambridge: Harvard University Press.

Clinch, B. J. (1906) Om~ Lady of Guadalupe. *American Catholic Quarterly Review* 31: 240-57.

Cortese, A. J. (1984) Moral Judgment in Chicano, Black and White Young Adults. *Sociological Focus* 7: 189-99.

Cortese, A. J. (1989) *Ethnic Ethics: The Restructuring of Moral Theory.* Albany: SUNYPress.

Davy, G. (1927) *Emile Durkheim.* Paris: Louis-Michaud.

Delaney, J. (1959)A *Woman Clothed With the Sun: Eight Great Appearances of Our Lady in Modern Times.* New York: Doubleday.

Dent, N. J. H. (1989) *Rousseau.* London: Basil; Blackwell.

Denzin, N. K. (1988) *Blue Velvet: Postmodern Contradictions.* Theory~ *Culture and Society* 5(2-3): 461-74.

Deploige, S. ([1911] 1938) *The Conflict Between Ethics and Sociology,* translated by Charles C. Miltner. London: B. Herder Book Co.

Descombes, V. (1980) *Modern French Philosophy,* translated by L. Scott-Fox and J.M. Harding. Cambridge: Cambridge University Press.

Doroszewski, W. (1932) Quelque remarques sur les rapports de la sociologie et de la linguistique: Durkheim et F. de Saussure. *journal de Psychologie* 30: 82-91.

Dubos, R. (1959) *The Mirage of Health.* New York: Harper & Row.

Durant, W. (1961) *The Story of Philosophy.* New York: Simon & Schuster

Durkheim, E. ([1885] 1978) Review of Albert Schaeflle's *Bau und Leben des Sozialen Korpers.* pp. 93-114 in *Emile Durkheim on Institutional Analysis,* edited by M. Traugott. Chicago: University of Chicago Press.

Durkheim, E. ([1887] 1976a) La Science positive de la morale en allemagne. EP· 267-343 in *Textes,* edited by V. Karady, Vol. 1. Paris: Les Editions de Minuit.

Durkheim, E. ([1887] 1976b) L'avenir de la r~ligion. pp. 149-65 in *Textes,* edited by V. Karady, Vol. 2. Paris: Les Editions de Minuit.

Durkheim, E. ([1887]1976c) La Philosophie clans les universites allemandes. pp. 437-86 in *Textes,* edited by V. Karady, Vol. 3. Paris: Les Editions de Minuit.

Durkheim, E. ([1889] 1978),Review of Tonnies's *Community and Society.* pp. 115-22 in *Emile Durkheim on Institutional Analysis,* edited by M. Traugott. Chicago: University of Chicago Press.

Durkheim, E. ([1892] 1965) *Montesquieu and Rousseau: Forerunners of Sociology.* Ann Arbor: University of Michigan Press.

Durkheim, E. (1893) *De la Division du travail social.* Paris: Alcan.

Durkheim, E. ([1893] 1933) The Division of Labor in Society, translated by George Simpson. New York: Free Press.

Durkheim, E. ([1893] 1984) *The Division of Labor in Society,* translated by W. D. Halls. New York: Free Press.

Durkheim, E. (1895) *Les Regles de la methode sociologique.* Paris: Akan.

Durkheim, E. ([1895] 1938) *The Rules of Sociolog;Ual Method,* translated by D. Soloway. New York: Free Press.

Durkheim, E. ([1895] 1982) The Rules of Sociological Method. pp. 31-163 in *Durkheim: The Rules of Sociolog;Ual Method and Selected Texts on Sociology and Its Method,* edited by S. Lukes. New York: Free Press.

Durkheim, E. ([1897] 1951) *Suicide: A Study in Sociology,* translated by John A. Spaulding and George Simpson. New York: Free Press.

Durkheim, E. ([1897] 1963) *Incest: The Nature and Origin of the Taboo,* translated by E. Sagarin. New York: Stuart Lyle.

Durkheim, E. ([1900] 19~3) Sociology in France in the Nineteenth Century. pp. 3-22 in *Emile Durkheim on Morality and Society,* edited by R. Bellah. Chicago: University of Chicago Press.

Durkheim, E. (1906) The Determination of the Moral Fact. In *Sociology and Philosophy,* 35-79. New York: Free Press.

Durkheim, E. (1908) Remarks in L'inconnu et l'inconscient en histoire. *Bulletin de la Societe Franfaise de Philosophic* 8: 217-47.

Durkheim, E. ([1912] 1965) *The Elementary Forms of the Religious Life,* translated by J. Swain. New York: Free Press.

Durkheim, E. ([1913] 1960) Pragmatism and Sociology. pp. 386-436 in *Emile Durkheim, 1858-1917,* edited by K. Wolff. Columbus, OH: Ohio State University Press.

Durkheim, E. ([1914] 1973) The Dualism of Human Nature and Its Social Conditions. pp. 149-66 in *Emile Durkheim on Morality and Society,* edited by R. Bellah. Chicago: University of Chicago Press.

Durkheim, E. ([1920] 1978) Introduction to *Morality.* pp. 191-202 in *Emile Durkheim on Institutional Analysis,* edited by M. Traugott. Chicago: University of Chicago Press.

Durkheim, E. ([1922] 1958) *Education and Sociology,* translated by Sherwood Fox. Glencoe, Ill.: Free Press.

Durkheim, E. (1924) *Sociologie et Philosophic.* Paris: Akan.

Durkheim, E. ([1924] 1974) *Sociology and Philosophy,* translated by D. F. Pocock. New York: Free Press.

Durkheim, E. ([1925] 1961) *Moral Education,* translated by Everett K. Wilson and Herman Schnurer. Glencoe, Ill.: Free Press.

Durkheim, E. ([1928] 1958) *Socialism and Saint-Simon,* translated by Charlotte Sattler. Yellow Springs, Ohio: Antioch Press.

Durkheim, E. ([1938] 1977) *The Evolution of Educational Thought,* translated by Peter Collins. London: Routledge & Kegan Paul.

Durkheim, E. ([1950] 1983) *Professional Ethics and Civic Morals,* translated by Cornelia Brookfield. Westport, Conn.: Greenwood Press.

Durkheim, E. ([1955] 1983) *Pragmatism and Sociology,* translated by J. C. Whitehouse. Cambridge: Cambridge University Press.

Durkheim, E. And Mauss. M. ([1902] 1975) *Primitive Classification*, translated by R. Needham. Chicago: University of Chicago Press.

Eksteins, M. (1989) *Rites of Spring: The Great War and the Birth of the Modern Age.* New York: Houghton Miffiin.

Elias, N. (1982) *The Civilizing Process.* Oxford: Basil Blackwell.

Ellenberger, R. (1970) *The Discovery of the Unconscious.* New York: Basic Books.

Emerson, R.W. (1960) *Selections From Ralph Waldo Emerson.* Boston: Houghton Mifflin.

Etzioni, A. (1988) *The Moral Dimension: Toward a New Economics.* New York: Free Press.

Fauconnet, P. (1920) *La Responsabilite: Etude Sociologique.* Paris: Alcan.

Featherstone, M. (1988) In Pursuit of the Postmodern: An Introduction. *Theory, Culture and Society* 5(2-3): 195-216.

Filloux, J. (1970) *La Science sociale et l'action.* Paris: Presses Universitaires de France.

Filloux, J. (1977) *Durkheim et le socialisme.* Paris: Droz.

Foucault, M. (1972) *The Archaeology of Knowledge,* translated by A. Smith. New York: Pantheon.

Fox, M. (1980) *Schopenhauer: His Philosophical Achievement.* Totowa, N.J.: Barnes & Noble.

Frank, R. (1988) *Passions Within Reason: The Strategic Role of the Emotions.* New York: W.W. Norton.

Fraser, N., and Nicholson, L. (1988) Social Criticism Without Philosophy: An Encounter Between Feminism and Postmodernism. *Theory, Culture and Society* 5(2-3): 373-98.

Freud, S. ([1916] 1974) *Introductory Lectures on Psychoanalysis.* New York: W.W. Norton.

Freud, S. ([1924] 197 4) Letter to *Le Disque Vert.* In *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* edited *by].* Strachey, Vol. 19. New York: W.W. Norton.

Freud, S. ([1925] *1959)AnAutobiographical Study.* New York: W.W. Norton.

Freud, S. ([1930] 1961) *Civilization and Its Discontents.* New York: W.W. Norton.

Freud, S. ([1933] 1965) *New Introductory Lectures on Psychoanalysis.* New York: W.W. Norton.

Frisby, D. (1984) *Georg Simmel.* London: Tavistock.

Frisby, D. (1986) *Fragments of Modernity: Theories of Modernity in the Work* of *Simmel, Kracauer and Benjamin.* Cambridge: MIT Press.

Frisby, D. (1989) Simmel and Leisure. pp. 75-91 in *Leisure for Leisure,* edited by C. Rojek. New York: Routledge.

Fromm, E. (1955) *The Sane Society.* Greenwich: Fawcett.

Fromm, E. (1962) *Beyond the Chains of Illusion.* New York: Simon & Schuster.

Gay, P. (1986) *The Bourgeois Experience. Vol. 2. The Tender Passion.* New York: Oxford.

Giddens, A. (1987) *Social Theory and Modern Sociology.* Stanford: Stanford University Press.

Gilligan, C. (1982) *In a Different Voice*. Cambridge: Harvard University Press.

Gisbert, P. (1959) Social Facts in Durkheim's System. *Anthropos* 54: 353-69.

Goodwin, P. (1967) Schopenhauer. pp. 325-32 in *The Encyclopedia of Phuosophy,* edited by P. Edwards, vol. 7. New York: Macmillan.

Goranov, K. (1970) *The Historical Life of Art.* Sofia, Bulgaria: Bulgarian Communist Party Publishing House.

Gorbachev, M. S. (1986a) *The Challenge of Our Time: Disarmament and Social Progress.* New York: International Publishers.

Gorbachev, M. S. (1986b) *The Coming Century of Peace.* New York: Richardson & Steirman.

Gorbachev, M. S. (1987) *Perestroika: New Thinking for Our Country and the World.* New York: Harper & Row.

Gouldner, A. (*p.* 958) Introduction. pp. v-xxviii in *Socialism and SaintSimon,* by Emile Durkheim. Yellow Springs, Ohio: Antioch Press.

Gouldner, A. (1970) *The Coming Crisis of Western Sociology.* New York: Basic. Greenwood, S. F. (1989) Structuring a Transpersonal Sociology of Religion. Unpublished Master's Thesis, University of Maine.

Grunbaum, A. and Wesley, S. (1988) *The Limitations of Deductivism.* Berkeley: University of California Press.

Guitton, J. (1959) *The Modernity of Saint Augustine.* Baltimore: Helicon Press.

Guyau, J.-M. ([1885] 1907) *Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction.* Paris: Alcan.

Guyau, J.-M. ([1887] 1909) *L'irreligion de l'avenir.* Paris: Alcan.

Habermas, J. (1970) *Toward a Rational Society.* Boston: Beacon.

Habermas, J. (1975) *Legitimation Crisis.* Boston: Beacon.

Habermas, J. (1981) Modernity Versus Postmodernity. *New German Critique* 22: 3-14.

Habermas, J. (1987) *The Philosophical Discourse of Modernity.* Cambridge: MIT Press.

Halbwachs, M. ([1912] 1974) *La Classe ouvriere et les niveaux.* London: Gordon & Breach.

Halbwachs, M. (1918) La doctrine d'Emile Durkheim. *Revue philosophique* 85: 353-411.

Halbwachs, M. (1925) Les Origines puritaines du capitalisme. *Revue d'histoire et de philosophie religieuses.* 5: 132-57.

Halbwachs, M. ([1930] 1978) *The Causes of Suicide.* London: Routledge & Kegan Paul.

Halbwachs, M. (1935) *Sources of Religious Sentiment.* New York: Free Press.

Halbwachs, M. ([1938] 1960) *Population and Society: Introduction to Social Morphology,* translated by Otis Dudley Duncan and Harold W. Pfautz. Glencoe, Ill.: Free Press.

Halbwachs, M. (1939) Individual Conscience and Collective Mind. *American journal of Sociology* 44: 812-22.

Halbwachs, M. (1958) *The Psychology of Social Class,* translated by Georges Friedman. Glencoe: Free Press.

Hale, D. (1988) The Panic o 1893: Historical Precedent to the 1987 crash is not 1929. *Across the Board* 25 (Jan 25): 24-32.

Hall, J. A. (1988) *Liberalism: Politics, Ideology, and the Market.* Chapel Hill: University of North Carolina.

Hall, R.T. (1987) *Emile Durkheim: Ethics and the Sociology of Morals.* New York: Greenwood Press.

Hamlyn, D. (1980) *Schgpenhauer.* London: Routledge & Kegan Paul.

Harvey, D. (1985) *Consciousness and the Urban Experience.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Harvey, D. (1989) *The Condition of Postmodernity.* London: Basil Blackwell.

Hayek, F. A. (1988) *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism.* Chicago: University of Chicago Press.

Hazelrigg, L. (1989) *Social Science and the Challenge of Relativism.* Volume 1. Tallahasee: Florida State University Press.

Hegel, G. W. F. ([1899] 1965). *The Philosophy of History.* New York: Dover.

Hertz, R. ([1907-1909] 1960) *Death and the Right Hand.* Aberdeen: Cohen & West.

Hitler, A. (1940) *Mein Kampf.* New York: Reynal & Hitchcock.

Hodson, C. E. (1971) Nuestra Senora de Guadalupe: Appearance Before an Indian. *Catholic World* 54: 727-34.

Hollis, M. (1987) *The Cunning of Reason.* Cambridge: Cambridge University Press.

Holton, R. J. (1987) The Idea of Crisis in Modern Society. *The British journal of Sociology* 38: 514-31.

Horkheimer, M. (1947) *The Eclipse of Reason.* New York: Oxford University Press.

Horowitz, I. L. 1987. Disenthralling Sociology. *Society* 24: 48-55.

Hubert, H. and Mauss, M. ([1899] 1964) *Sacrifice: Its Nature and Function.* Chicago: University of Chicago Press.

Hubert, H. and Mauss, M. ([1904] 1972)A *General Theory of Magic.* New York: W.W. Norton.

Hunter, J. D. (1983) *American Evangelicalism.: Conservative Religion and the Quandary of Modernity.* New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.

lnkeles, A. (1983) *Exploring Individual Modernity.* New York: Columbia University Press.

James, W. ([1890] 1950) *The Principles of Psychology.* New York: Dover.

James, W. ([1896] 1931) *The Will to Believe, and Other Essays in Popular Philosophy.* New York: Longmans.

James, W. ([1902] 1961) *The Varieties of Religious Experience.* New York: Collier Books.

James, W. (1948) *Essays in Pragmatism.* New York: Hafner Publishing.

Janaway, C. (1989) *Self and World in Schopenhauer's Philosophy.* New York: Oxford.

Janik, A. and Toulmin, S. (1973) *Wittgenstein's Vienna.* New York: Simon & Schuster.

Jay, M. (1988) *Fin de S'iecle Socialism and Other Essays.* London: Routledge.

Joas, H. (1984) Durkheim et le pragmatisme. *Revue française de sociologie* 25: 560-81.

Joas, H. (1985) *George Herbert Mead: A Contemporary Re-examination of his Thought.* Cambridge: MIT Press.

Jones, E. (1981) *The Life and Work of Sigmund Freud.* Vols 1-3. New York: Basic Books.

Judovitz, D. (1988) *Subjectivity and Representation in Descartes: The Origins of Modernity.* Cambridge: Cambridge University Press.

Jung, C.G. (1961) *Memories, Dreams, Reflections.* New York: Pantheon.

Jung, C.G. (1973) *Man and His Symbols.* New York: Dell.

Kaern, M. (1985) Georg Simmel's Sociology of Als-Ob. Doctoral dissertation, University of Pittsburgh.

Kaern, M., Phillips, B. S., and Cohen, R. S. (1990) *Georg Simmel and Contemporary Sociology.* Boston: Kluwer.

Kallen, H. M. *(1932)judaism at Bay: Essays Toward the Adjustment of Judaism to Modernity.* New York: Bloch Publishing.

Kandal, T. R. (1988) *The Woman Question in Classical Sociological Theory.* Miami: University Presses of Florida.

Kant, I. ([1788] 1956) *Critique of Practical Reason.* Indianapolis: Bobbs-Merrill.

Kant, I. (1963) *On History.* Indianapolis: Bobbs-Merrill.

Kasler, D. (1988) *Max Weber.* Chicago: University of Chicago Press.

Katz, J. (1988) *Seductions of Crime: Moral and Sensual Attraction in Doing Evil.* New York: Basic Books.

Kellner, D. (1988) Postmodernism as Social Theory. *Theory, Culture and Society* 5(2-3): 239-70.

Klein, J. H. (1981) *Thunder in the Valley.* Boston: St Paul Editions.

Knapp, P. (1985) The Question of Hegelian Influence Upon Durkheim's Thought. *Sociological Inquiry.* 55: 1-15.

Kohlberg, L. (1984) *Essays in Moral Development.* San Francisco: Harper &Row.

Kojeve, A. (1969) *Introduction to the Reasoning of Hegel,* translated by J. Nichols. New York: Basic Books.

Kraljevic, S. (1984) *The Apparitions of Our Lady at Medjugorje.* Chicago: Franciscan Herald Press.

Lalande, A. ([1926] 1980) *Vocabulaire technique et critique de la philosophie.* Paris: Presses Universitaires de France.

Lalande, A. (1960) Allocution. pp. 20-3 in *Centenaire de la naissance d'Emile Durkheim.* Paris: Annales de l'Universite de Paris.

Lamartine, A. (1890) *Raphael, or Pages of the Book of Life at Twenty.* Chicago: A.C. McClung & Co.

Larson, M. A. (1927) *The Modernity of Milton.* Chicago: University of Chicago Press.

Lash, S. (1990) *The Sociology of Postmodernism.* London: Routledge.

Laurentin, R. and Rupcic, L. (1984) *Is the Virgin Mary Appearing at Medjugorje?: An Urgent Message for the World Given in a Marxist Country,* trans. by Francis Martin. Washington, DC: The Word Among Us.

Le Blanc, M. F. (1981) *Cause of our Joy*, Boston: St Paul Editions

Le Bon, G. (190,1) Th~ Crowd."Dun~dody, GA: Norman S. Berg, Publishers.

Letica, S. (1989) *Cetvrta jugoslavija.* Zagreb: Dnevnik.

Levett, A. (1989) Psychological Trauma: Discourses of Childhood Sexual Abuse. Doctoral dissertation, University of South Africa.

Levy, A. (1904) *Stimer et Nietzsche.* Paris: Societe Nouvelle.

Levy-Bruhl, L. (1890) *L'Allemagne depuis Leibniz.* Paris: Hachette.

Levy-Bruhl, L. (1895) La Crise de la metaphysique en Allemagne. *Revue des Deux Mondes* 15: 341-67.

Levy-Bruhl, L. (1899) *The History of Modern Philosophy in France.* Chicago: Open Court Publishing.

Levy-Bruhl, L. (1903a) *La morale et la science des moeurs.* Paris: Alcan.

Levy-Bruhl, L. (1903b) *The Philosophy of Auguste Comte,* translated by Kathleen de Beaumont-Klein. London: Swan Sonnenschein & Co.

Levy-Bruhl, L. (1905) *Ethics and Moral Science.* London: Archibald Constable & Co.

Lindsey, H. (1970) *The Late Great Planet Earth.* Grand Rapids, MI: Zondervan.

Logue, W. (1983) *From Philosophy to Sociology.* De Kalb: Northern Illinois University Press.

Long, V. (1976) *The Mother of God.* Chicago: Franciscan Herald Press.

Lovaton, L. (1971) La Virgen de las Mercedes en la isla de Santo *Domingo.Journal of Inter-American Studies.* 13: 53-61.

Love, N. (1986) *Marx, Nietzsche, and Modernity.* New York: Columbia University Press.

Luft, E. (1988) *Schopenhauer: New Essays in Honor of his 200th Birthday.* Lewiston, N.Y.: Mellen.

Lukacs, G. (1980) *The Destruction of Reason,* translated by Peter Palmer. Atlantic Highlands: Humanities Press.

Lukes, S. (1982) Introduction. pp. 1-27 in *Durkheim: The Rules of Sociological Method and Selected Texts on Sociology and Its Method,* edited by S. Lukes. New York: Free Press.

Lukes, S. (1985) *Emile Durkheim: His Life and Work.* Stanford, CA: Stanford University Press.

Lyotard, J. (1984) *The Postmodern Condition.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

McSwain,J. (1988) *Rethinking the Origins of Modernity: The Renaissant:e Origins of Modernity.* Baton Rouge: Louisiana State University Press.

Magee, B. (1983) *The Philosophy of Schopenhauer.* New York: Oxford University Press.

Magnet, M. (1986) The Decline and Fall of Business Ethics. *Fortune* 114, Dec. 8, 65-71.

Mann, T. ([19S9] 1955) Introduction. pp. iii-xxiii in *The Works of Schopenhauer,* edited by W. Durant and T. Mann. New York: Frederick Ungar Publishers.

Manschreck, C. (1976) Nihilism in the Twentieth Century: A View From Here. *Church History* 45: 85-96.

Marcus, S. (1984) *Freud and the Culture of Psychoanalysis: Studi,es in the Transition from Victorian Humanism to Modernity,* Boston: Alien&: Unwin.

Margolis, J. (1989) *Pragmatism Without Foundations.* London: Basil Blackwell.

Martinez, B. (1982) *Apparitions of Our Blessed Mother at Cuapa, Nicaragua.* Washington, N. J.: World Apostolate of Fatima.

Masaryk, T. ([1883] 1970) *Suicide and the Meaning of Civilization.* Chicago: University of Chicago Press.

Mauss, M. (1906) Review of Wilhelm Wundt's *Volkerpsychologie. L'Annee Sociologique* 2: 53-68.

Mauss, M. ([1950] 1979a) *Sociology and Psychology.* London: Routledge & Kegan Paul.

Mauss, M. ([1950] 1979b) *Seasonal Variations of the Eskimo: A Study in Social Morphology.* London: Routledge & Kegan Paul.

Meillet, A. (1906) Comment les mots changent des sens. *L'Annee sociologique* 9: 1-39.

Menand, L. and Schwartz, S. (1982) T. S. Eliot on Durkheim: A New Attribution. *Modern Philology* 79: 309-15.

Merriman, J. M. (1975) *1830 in France.* New York: New Viewpoints.

Merton, R. K. (1957) *Social Theory and Social Structure.* New York: Free Press.

Mestrovic, S. G. (1982) *In the Shadow of Plato: Durkheim and Freud on Suicide and Society.* Unpublished doctoral dissertation, Syracuse University.

Mestrovic, S. G. (1985) A Sociological Conceptualization of Trauma. *Social Science and Medicine* 21: 835-48.

Mestrovic, S. G. (1986) Magic and Psychiatric Commitment in India. *International Journal of Lfiw & Psychiatry* 9: 431-49.

Mestrovic, S. G. (l 988a) *Emile Durkheim and the Reformation of Sociology.* Totowa, N. J.: Rowman & Littlefield.

Mestrovic, S. G. (1988b) The Social World as Will and Idea: Schopenhauer's Influence Upon Durkheim's Thought. *The Sociological Review* 36: 674-705.

Mestrovic, S. G. (1989a) Rethinking the Will and Idea of Sociology in the Light of Schopenhauer's Philosophy. *The British journal of Sociology* 40: 271-93.

Mestrovic, S. G. (1989b) Moral Theory Based on the Heart Versus the Mind: Schopenhauer's and Durkheim's Critiques of Kantian Ethics. *The Sociological Revrew* 38: 431-57.

Mestrovic, S. G. (1989c) The Theme of Civilization and Its Discontents in Durkheim's Division of Labor. *journal for the Theory of Social Behaviour* 19: 443-56.

Mestrovic, S. G. (1989d) Simmel's Sociology in Relation to Schopenhauer's Philosophy. In M. Kaern (ed.) *Georg Simmel and Contemporary Sociology.* Boston: Kluwer.

Mestrovic, S.G. and Brown H.M. (1985) Durkheim's Concept of Anomie as Dereglement. *Social Problems* 33: 81-99.

Mestrovic, S.G. and Cook, J. (1988) On Childism as Prejudice. *Psychiatric Forum* 14: 34-41.

Me8trovic, S.G. and Glassner, B. (1983) A Durkheimian Hypothesis on Stress. *Social Science and Medicine* 17: 1315-27.

Mill, J. S. (1968) *Auguste Comte and Positivism.* Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Mirowski, P. (1987) The Philosophical Bases oflnstitutionalist *Economics.Journal of Economic Issues* 21: 1001-37.

Mosca, G. (1939) *The Ruling Class,* translated by H. Kahn. New York: McGraw-Hill.

Mounin, G. (1975) *La Linguistique du XX.e siecle.* Paris: Presses Universitaires de France.

Mudragei, S. (1979) The Problem of Man in the Irrationalist Teachings of Soren Kierkegaard. *Voprosy Filosofii* 33: 76--86.

Munch, R. (1988) *Understanding Modernity: Tpward a New Perspective Going Beyond Durkheim and Weber.* London: Routledge.

Murphy, J. (1989) *Postmodern Social Analysis and Criticism.* New York: Greenwood Press.

Nandan, Y. (1977) *The Durkheimian School: A Systematic and Comprehensive Bibliography.* Westport, Conn.: Greenwood Press.

Nelson, B. (1981) *On the Roads to Modernity.* Totowa, N.J.: Rowman & Littlefield.

Nietzsche, F. ([1874] 1965). *Schopenhauer as Educator.* South Bend, Ind.: Gateway.

Nietzsche, F. ([1901] 1968) *The Will to Power.* New York: Random House.

Nietzsche, F. (1968) *The Portable Nietzsche,* translated *by* W. Kaufmann. New York: Viking Library.

Norman, D. (1988) *The Psychology of Everyday Things.* New York: Basic Books.

Odell, C. M. (1986) *Those 'Who Saw Her: The Apparitions of Mary.* Boston: Our Sunday Visitor.

Oizerman, T. (1977) The Rational and the Irrational. Voprosy Filosofii 31: 82-95.

O'Keefe, D. L. (1982) *Stolen Lightning: A Social Theory of Magic.* New York: Random House.

Orru, M. (1987) *Anomie: History and Meanings.* London: Allen & Unwin.

Pareto, V. ([1931] 1963) *The Mind and Society.* New York: Dover.

Park, R. E. and Burgess, W.E. (1921) *Introduction to the Science of Sociology.* Chicago: University of Chicago Press.

Parsons, T. (1937) *The Structure of Social Action.* Glencoe: Free Press.

Pearce, F. (1989) *The Radical Durkheim.* London: Unwin Hyman.

Pelletier, J.A. (1985) *The Queen of Peace Visits Medjugorje.* Worcester, MA: Assumption Publications.

Piaget, J. ([1932] 1965) *The Moral judgement of the Child.* New York: Free Press.

Pickering, W. S. F. (1979) *Durkheim: Essays on Morals and Education.* London: Routledge & Kegan Paul.

Pickering, W. S. F. (1984) *Durkheim's Sociology of Religion: Themes and Theories.* London: Routledge & Kegan Paul.

Pinkney, D. H. (1972) *The French Revolution of 1830.* Princeton: Princeton University Press.

Popper, K. R. ([1934] 1961) *The Logic of Scientific Discovery.* New York: Science Editions.

Preston, J. J. (1982) *Mother Worship.* Chapel Hill, N. C.: University of North Carolina Press.

Renouvier, C. (1892) Schopenhauer et la metaphysique du pessimisme. *L'Annee philosophique* 3: 1-61.

Riha, T. (1985) Romanticism and Nationalism in Economics. *International journal of Social Economics* 12: 52-68.

Ribot, T. (1874) *La Philosophie de Schopenhauer.* Paris: Librairie Gerner Bailliere.

Ribot, T. (1896) *The Psychology of Attention.* Chicago: Open Court. Riesman, D. ([1950] 1977) *The Lonely Crowd.* New Haven: Yale University Press.

Riesman, D. and Riesman, E.T. (1967) *Conversatwns in japan: Modernizatwn, Politics, and Culture.* Chicago: University of Chicago Press.

Rochberg, G. (1988) News of the Culture or News of the Universe? *Annals of the AAP SS* 500: 116-26.

Rochberg-Halton, E. (1986) *Meaning and Modernity: Social Theory in the Pragmatic Attitude.* Chicago: University of Chicago Press.

Rochberg-Halton, E. (1988) *Cultus* and Culture. Paper presented to the Third German-American Theory Conference, Bremen, West Germany.

Rochberg-Halton, E. (1990a) Review of James Clifford's *The Predicament of Culture. Contemporary Sociology,* 18: 934-6.

Rochberg-Halton, E. (1990b) Never the Twain Shall Meet? Commentary in *The American Sociologist* 20: 24-5.

Roche, J.P. (1974) *Sentenced To Life.* New York: Macmillan.

Rojek, C. (ed.) (1985) *Capitalism and Leisure Theory.* London: Tavistock.

Rojek, C. (ed.) (1989) *Leisure for Leisure.* New York: Routledge.

Rooney, L. and Faricy, R. (1984) *Mary, Queen of Peace: Is the Mother of God Appearing in Medjugorje?* New York: Alba House.

Rose, E. (1965) *Faith From the Abyss: Hermann Hesse's Way From Romanticism to Modernity.* New York: New York University Press.

Rundell, J.F. (1987) *Orig; i,ns of Modernity: The Orig; i,ns of Modern Social Theory from Kant to Hegel to Marx.* Madison: University of Wisconsin Press.

Ruder, G.W. (1987) *Beyond Modernity: Reflections of a Post-modern Catholic.* San Francisco: Ignatius Press.

Saussure, F. ([1916] 1959) *Course in General Linguistics,* translated by W. Baskin. New York: Philosophical Library.

Schopenhauer, A. ([1813] 1899) *On the Fourfold Root of the Principle of Sufficient Reason and On the Will in Nature.* London: G. Bell & Sons.

Schopenhauer, A. ([1818] 1969a) *The World as Will and Representation,* translated by E. Payne. Vol. 1. New York: Dover Press.

Schopenhauer, A. ([1818] 1969b) *The World as Will and Representation,* translated by E. Payne. Vol. 2. New York: Dover Press.

Schopenhauer, A. ([1841] 1965) *On the Basis of Morality.* Indianapolis: Bobbs-Merrill.

Schopenhauer, A. (1985) *Early Manuscripts (1804-1818).* Oxford: Berg.

Segady, T.W. (1987) *Values, Neo-Kantianism and the Development of Weberian Sociology.* New York: Peter Lang.

Seligman, M. (1988) Boomer Blues: With Too Great Expectations, the Baby Boomers are Sliding into Individualistic Melancholy. *Psychology Today* 22 (October): 50-5.

Selye, H. (1978) *The Stress of Life.* New York: McGraw-Hill.

Sharkey, D. (1952) *The Woman Shall Conquer: The Story of the Blessed Virgin in the Modem World.* Milwaukee: Bruce Publishing Co.

Sica, A. (1988) *Weber, Irrationality, and Social Order.* Berkeley: University of California Press.

Simmel, G. (1893) *Einleitung in die Moralwisse!'Schaft.* Leipzig.

Simmel, G. ([1907] 1986) *Schopenhauer and Nietzsche:* Amherst: U n,iversity of Massachusetts Press.

Simmel, G. (1971) *On Individuality and Its Social Forms.* Chicago: University of Chicago Press.

Simmel, G. (1977) *Problems of the Philosophy of History: An Epistemological Essay.* New York: Free Press.

Simmel, G. (1978) *The Philosophy of Money.* London: Routledge & Kegan Paul.

Simmel, G. (1980) *Essays on Interpretation in Social Science.* Totowa, N. J.: Rowman and Littlefield.

Sivric, I. (1989) *The Hidden Side of Medjugorje.* Notre Dame, Canada: Psilog.

Sloterdijk, P. (1987) *Critique of Cynical Reason,* translated by Michael Eldred. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Soja, E. (1989) *Postmodern Geography.* London: Routledge.

Sorokin, P. (1947) *The Ways and Power of Love.* New York: American Book Company.

Sorokin, P. (1957) *Social and Cultural Dynamics.* New York: American Book Company.

Sorokin, P. (1963)A *Long journey: The Autobiography of PitirimA. Sorokin.* New Haven, Conn.: College and University Press.

Spencer, H. (1864) *First Principles.* New York: D. Appleton.

Spengler, 0. ([1926] 1961) *The Decline of the West. Vol. 1. Form and Actuality,* translated by Charles F. Atkinson. New York: Alfred A. Knopf.

Spengler, 0. ([1928] 1961) *The Decline of the West. Vol. 2. Perspectives on World-History,* translated by Charles F. Atkinson. New York: Alfred A. Knopf.

Tarde, G. (1969) *On Communication and Social Influence.* Chicago: University of Chicago Press.

Tiryakian, E. A. (1966) A Proble~ for the Sociology of Knowledge: The Mutual Unawareness of Emile Durkheim and Max Weber. *European journal of Sociology* 7: 330-6.

Tiryakian, E. A. (1988) Durkheim, Mathiez and the French Revolution: The Political Context of a Sociological Classic. *European Journal of Sociology* 29: 373-96.

Tonnies, F. ([1887] 1963) *Community and Society,* translated by C. Loomis. New York: Harper & Row.

Topel, A. (1966) On the Sociology of Petty Bourgeois Thinking. *Deutsche Zeitschrift fiir Philosophie* 14: 963-77.

Turner, S. (1986) *The Search for a Methodology of Social Science: Durkheim, Weber, and the Nineteenth Century Problem of Cause, Probability, and Action.* Dordrecht: D. Reidel.

Unamuno, M. ([1913] 1954) *The Tragic Sense of Life.* New York: Dover.

Urbach, P. (1987) *Francis Bacon's Philosophy of Science.* Chicago: Open Court.

Vaihinger, H. ([1924] 1935). *The Philosophy of As If.* London: Routledge.

Vattimo, G. (1988) *The End of Modernity: Nihilism and Hermeneutics in Postmodern Culture.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Vega, P. (1984) *The Apparitions of Our Blessed Mother in Cuapa, Nicarag;ua.* St Paul, Minn.: American Franciscan Press.

Vendreys, J. (1921) Le Caractere social du langage et la doctrine de Ferdinand de Saussure. *Journal de Psychologie* 18: 617-24.

Weber, E. (1987) *France, Fin de Siecle.* Cambridge: Harvard University Press.

Weber, M. ([1904] 1958) *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism,* translated by T. Parsons. New York: Scribner's.

Whewell, W. ([1847] 1967) *The Philosophy of the Inductive Sciences.* London: Frank Cass & Co.

Whimster, S. and Lash, S. (1987) *Max Weber, Rationality and Modernity.* Boston: Allen & Unwin.

White, S. K. (1988) *The Recent Work of Jilrgen Habermas: Reason, justice, and Modernity.* Cambridge: Cambridge University Press.

Williams, R. (1983) *The Year 2000.* New York: Pantheon.

Wirth, L. (1938) Urbanism as a Way of Life. *American Journal of Sociology* 44: 1-24

Wolff, K. (1983) *Beyond the Sociology of Knowledge.* Lanham, MD: University Press of America.

Wolff, K. (1988) Anomie and the Sociology of Knowledge in Durkheim and Today. *Philosophy & Social Criticism* 14: 51-68.

Wundt, W. (1907) *The Principles of Morality and the Departments of the Moral Life.* New York: Macmillan.

Zijderveld, A. C. (1979) *On Clichis.* London: Routledge & Kegan Paul.

Znaniecki, F. ([1934] 1968) *The Method of Sociology.* New York: Octagon Books.

Gözden Geçirilmiş ve
Yenilenmiş Üçüncü Basım

21. YÜZYILDA YÖNETİM VE YÖNETİCİLER

Prof. Dr. M. Akif ÖZER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO: 33
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler: 022
ISBN: 978-605-542-632-3
© Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş Üçüncü Basım, Ocak 2015

21. YÜZYILDA YÖNETİM VE YÖNETİCİLER
Prof. Dr. M. AKİF ÖZER

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Sertifka No: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No:17/1 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özer, M. Akif.
21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler / M. Akif Özer
Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş Üçüncü Basım, xviii + 534 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-542-632-3
1. Modern Yönetim Yönetici Etkinlik 2. Verimlilik 3. Üretkenlik 4. Tutumluluk

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

Öğrencilerime…

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ **ix**

GİRİŞ **xi**

Bölüm 1 **ALGILAMA YÖNETİMİ** **1**

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 1
2. ALGILAMA VE ÖRGÜT YÖNETİMİ 6
3. ALGILAMA YÖNETİMİ 7
4. ALGILAMA YÖNETİMİ VE KAMU DİPLOMASİSİ 11
5. ALGILAMA YÖNETİMİ VE HALKLA İLİŞKİLER 16
6. İÇ GÜVENLİK HİZMETLERİ VE ALGILAMA YÖNETİMİ 24

SONUÇ 27

SONNOTLAR 30

Bölüm 2 **BİLGİ YÖNETİMİ** **33**

GİRİŞ 33

1. BİLGİ 35
2. BİLGİ YÖNETİMİ 58

SONUÇ 84

SONNOTLAR 86

Bölüm 3 **ÇATIŞMA YÖNETİMİ** **91**

GİRİŞ 91

1. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA 92
2. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMANIN YÖNETİM YOLLARI 101

SONUÇ 106

SONNOTLAR 107

Bölüm 4 **DEĞİŞİM YÖNETİMİ** **111**

GİRİŞ 111

1. DEĞİŞİM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 113
2. ÖRGÜTSEL DEĞİŞİM 115
3. DEĞİŞİM YÖNETİMİ 123

4. DEĞİŞİM MÜHENDİSLİĞİ 130
SONUÇ 146
SONNOTLAR 147

Bölüm 5 İMAJ YÖNETİMİ 151
GİRİŞ 151
1. İMAJ 151
2. İMAJ YÖNETİMİ 159
SONUÇ 171
SONNOTLAR 173

Bölüm 6 KALİTE YÖNETİMİ 177
GİRİŞ 177
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 178
2. KAMU KURULUŞLARINDA TKY 190
3. TKY VE TÜRK KAMU SEKTÖRÜ 196
SONUÇ 204
SONNOTLAR 207

Bölüm 7 KARİYER YÖNETİMİ 211
GİRİŞ 211
1. KARİYER 312
2. KARİYER YÖNETİMİ 217
SONUÇ 242
SONNOTLAR 244

Bölüm 8 KRİZ YÖNETİMİ 249
GİRİŞ 249
1. KRİZ 250
2. KRİZ YÖNETİMİ 260
SONUÇ 289
SONNOTLAR 291

Bölüm 9 PERFORMANS YÖNETİMİ 295
GİRİŞ 295
1. PERFORMANS 296
2. PERFORMANS YÖNETİMİ 304
SONUÇ 326
SONNOTLAR 328

Bölüm 10 RİSK YÖNETİMİ **331**
GİRİŞ 331
1. TANIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 332
2. RİSK TOPLUMU 334
3. RİSK TÜRLERİ 335
4. RİSKİN BELİRLENMESİ VE ANALİZİ 337
5. RİSKTEN KAÇINMA VE RİSKE CEVAP VERME 339
6. RİSK YÖNETİMİ 340
7. RİSK DEĞERLENDİRME 349
8. SOSYAL RİSK YÖNETİMİ 355
SONUÇ 357
SONNOTLAR 358

Bölüm 11 STRATEJİK YÖNETİM **361**
GİRİŞ 361
1. STRATEJİ 361
2. STRATEJİK YÖNETİM 367
3. STRATEJİK PLANLAMA 382
SONUÇ 392
SONNOTLAR 395

Bölüm 12 STRES YÖNETİMİ **399**
GİRİŞ 399
1. TANIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 400
2. STRES KAYNAKLARI 403
3. STRES TÜRLERİ 411
4. STRESİN BELİRTİLERİ VE ORTAYA ÇIKIŞI 413
5. STRESİN ETKİLERİ VE ÖLÇÜMÜ 416
6. STRES YÖNETİMİ 418
SONUÇ 428
SONNOTLAR 431

Bölüm 13 SÜREÇ YÖNETİMİ **435**
GİRİŞ 435
1. SÜREÇ 436
2. SÜREÇ YÖNETİMİ 441
SONUÇ 451
SONNOTLAR 452

Bölüm 14 VİZYON YÖNETİMİ **455**
GİRİŞ 455
1. TANIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 456
2. VİZYONUN BİLEŞENLERİ 457
3. VİZYON VE MİSYON 458
4. ÖRGÜT KÜLTÜRÜ VE VİZYON 460
5. ÖRGÜTSEL KİMLİK VE VİZYON 461
6. SÜREKLİ İYİLEŞTİRME VE VİZYON 463
7. STRATEJİ, LİDERLİK VE VİZYON 464
8. VİZYON YÖNETİMİ 466
9. BAŞARILI ÖRGÜTLERİN VİZYONU 479
SONUÇ 481
SONNOTLAR 482

Bölüm 15 ZAMAN YÖNETİMİ **485**
GİRİŞ 485
1. ZAMAN 486
2. ZAMAN YÖNETİMİ 499
SONUÇ 513
SONNOTLAR 516

İLGİLİ KAYNAKLAR **519**

İLGİLİ KAYNAKLAR

- ACUNER, Taner; "Değişim Sürecinde Organizasyonel Süreklilik", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Der., Cilt 2, Sayı:2, 2000.
- ADAIR, John-Talbot ADAIR; Zaman Yönetimi, Çev. Bengi Güngör, Öteki Yayınevi, Ankara, 1999.
- AF Home; A Systematic Approach For Planning And Executing Strategic Activities That Will Support The Successful Establishment Of Expeditionary Logistics For The 21st Century (eLog21) FACT, https://www.my.af.mil/ (10-10-2007).
- AKAL; Zuhal, İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi; Çok Yönlü Performans Göstergeleri, Ankara: MPM Yayını, Ankara, 1992.
- AKAT, İlker; G. BUDAK; İşletme Yönetimi, Barış Yay., 2. Baskı, İzmir, 1999.
- AKAT, İlker-G. BUDAK; İşletme Yönetimi, Beta, İstanbul, 1994.
- AKATAY, Ayten; "Örgütlerde Zaman Yönetimi", www.sosyalbil.selcuk.edu.tr.sos_mak-300.doc (15.01.2008).
- AKÇAKAYA, Murat; "Benchmarking ve Kamu Yönetimine Uygulanabilirliği", Kamu Yönetimi Seçme Yazılar, Ed. B.Aykaç-H.Kavruk, GÜ İİBF Yay., Ankara, 2003.
- AKDOĞAN, A.Argun; "İşletmeden Devşirerek Değiştirmek: Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Yönetimi", Kamu Yönetimi Yöntem ve Sorunlar, Ed. Ş.Aksoy-Y. Üstüner, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- AKGEMCİ, Tahir; A.Çelik; G. Ertuğrul; "Vizyon Sahibi Örgütlerin Özellikleri", www.sosbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/ (20.09.2008).
- AKGÜL M. Kemal vd.; Bilgi Yönetimi, Kamu Bilişim Platformu VIII, Ankara, 2006.
- AKGÜL, Aziz-Abdülkadir VAROĞLU; "Stres Yönetimi", Türk İdare Dergisi, S.375, Haziran 1987.
- AKIN, Bahadır; "2000 Yılına Doğru Bilgi Toplumu Üzerine Genel Bir Değerlendirme ve Bilgi Ekonomisinin Özellikleri", http://www.bilgiyonetimi.org/ cm/pages/mkl_gos.php?n t=259 (30-07-2007).
- AKIN, Özcan; Toplam Kalite Yönetimi ve İnsan, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2001.
- AKSOY, Şinasi; "Kamu Yönetimi Nereye Gidiyor? Bir Durum Saptaması", II. Kamu Yönetimi Forumu, Bildiriler, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2004.
- AKTAN, C. Can "Değişim ve Bilgi Çağında Yönetim", MESS, Üçüncü Bin Yıla Girerken Değişim' 97, İstanbul 1997, s. 288-289.
- AKTAN, C.Can; "Değişim Mühendisliği", Ekonomik Forum Dergisi, Y. 5, S.9, 1998.
- AKTAN, C.Can; 2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri (4): İnsan Mühendisliği, İstanbul: TÜGİAD Yayını, 1999.
- AKTAN C.Can; 2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri, (1), Değişim Mühendisliği, TÜGİAD Yayını, İstanbul, 1999.
- AKTAN Coşkun Can; 2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri, (2), Stratejik yönetim, İstanbul: TÜGİAD Yayını, 1999.
- AKTAN, C. Can; "Türkiye'de Toplam Kalite Yönetiminin Kamu Sektöründe Uygulanmasına Yönelik Öneriler", TİD, Y.71, S.422, 1999.
- AKTAN, C. Can; "Yeni Yönetim Tekniklerinin Kamu Sektöründe Uygulanması", TİD, Y.71, S.425, 1999.
- AKTAN C.Can; Toplumsal Dönüşüm ve Türkiye, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1999.
- AKTAN C.Can; "Sosyal Riskler, Yoksulluk Ve Sosyal Risk Yönetimi" Yoksullukla Mücadele Stratejileri, C.Can Aktan (ed), Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002.
- AKTAN, C.Can; Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002.
- AKTAN, Coşkun Can; Değişim Çağında Yönetim, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- AKTAN, C. Can; "Ekonomik Kriz", Yeni Türki-

ye Dergisi, http://www.canaktan.org/ yonetim/kriz-yonetim/kriz-yonetimi.htm (30-07-2007).

- AKTAN Coşkun Can; "Geleceği Kazanmanın Yolu: Stratejik yönetim", www. canaktan.org. (20.07.2007)
- AKTAŞ, Ramazan; "Finansal Yönetim", Girişimciler İçin İşletme Yönetimi, Ed. T. Durukan, Gazi Kitapevi, Ankara, 2003.
- AL, Hamza; "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Türk Kamu Yönetiminde Yeni Denetim Yaklaşımları", Kamu Yönetimi Yazıları, Ed.B.Eryılmaz-M.Eken-M.L.Şen, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- ALASDAIR Roberts; "Performance-based Organizations: Assessing the Gore plan", Public Administration Review, Vol. 57, Issue 6, Nov/ Dec 1997.
- ALDEMİR, Ceyhan-A. ATAOL-G. BUDAK; İnsan Kaynakları Yönetimi, İzmir, 2001.
- ALDERSLADE, Richard; "Who Perspective and Experiences on Crisis Management", Public and Private Crisis Management, 2. Int. Meeting, Yeditepe Ün. Pub, İstanbul, 2004.
- ALLAN, Jane; Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Zaman Yönetimi, Çev. M. Zaman, Hayat Yay., İstanbul, 1999.
- ALTAŞ, Yasin; "Bilgi Yönetimi "http://www.bilgiyonetimi.org/ cm/pages/mkl_gos.php?nt=582 (10-02-2007).
- ALTINOK, Ramazan-T.K. BENSGHİR; "Türk Kamu Yönetiminde E-Dönüşümün Yerel Boyutu", Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I, Ed.H.Özgür-M.Kösecik, Nobel Yay., Ankara, 2005.
- ALTINTAŞ, Çınar; "Strateji Geliştirme Süreci İçerisinde Stratejik Başarı Unsurlarının Değerlendirilmesi", http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=156, (10.10.2007).
- ALTUNIŞIK, Remzi; "Değişen Pazar Taleplerine Karşı Daha Hassas Organizasyonlara Doğru: Yüksek Performanslı Organizasyonlar", Modern Yönetim Yaklaşımları, Ed. İ. Dalay-R.Coşkun-R.Altunışık, Beta Yay., İstanbul, 2002.
- APAN, Ahmet; "Toplum Destekli Polis", www.egm.gov.tr/apk/dergi/ (30.03.2007).
- APAN, Ahmet; "Stratejik Planlama ve Performans Bütçeleme", Türk İdare Dergisi, S.448, Eylül, 2005.
- AR, Fikret; "Bürokratik İşlemlerin Basitleştirilmesi", Kamu Yönetiminde Yeniden Düzenleme, KYUD Yay., Ankara, 1993.
- AR, Fikret; Büro Yönetimi Teknikleri, Yargı Yay., Ankara, 1996.
- ARGON, Türkan-A.EREN; İnsan Kaynakları Yönetimi, Nobel Yay., Ankara, 2004.
- ARGÜDEN, Yılmaz; "Risk Yönetimi", http://www.donusumkonagi.net (20.10.2007).
- ARGUN Tanju; "Risk Yönetimi", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=13 (10.10.2007)
- ARIKEWUYO M. Olalekan; "Stress Management Strategies Of Secondary School Teachers in Nigeria", Educational Research, Vol. 46, No. 2, Summer 2004.
- ARSLAN, Mahmut; "Yönetim ve Organizasyonun Bazı Temel Kavramları", Yönetim ve Organizasyon, Ed. S. Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001.
- ARSLAN, Mahmut; "Örgüt Kültürü", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001.
- ARSLAN, Zühtü; "Güvenlik ve İnsan Hakları Arasındaki Kırılgan Denge" "Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar: Türkiye ve Avrupa Güvenlik Sektörü Yönetişimi, Uluslararası Konferans, TESEV-DCAF, Ankara, 03/02/2005.
- ARZIK, Kemal; "Risk Algılama ve İlgili Davranışlar", Public and Private Crisis Management, 2. International Meeting, Yeditepe Ün. Pub, İstanbul, 2004.
- AŞGIN, Sait; "Ülkemizde Stratejik Planlama Kavramının Gelişmesi", Türk İdare Dergisi, S.451, Haziran 2006.
- ATEŞ, Hamza-Dilek ÇETİN; "Kamuda Performans Yönetimi ve Performansa Dayalı Bütçe", Çağdaş Kamu Yönetimi II, Ed.M.Acar-H.Özgür, Nobel Yay., Ankara, 2004.
- ATEŞ; Hamza; "Belediyelerde Kurumsal Performans Yönetimi: Uygulamada Başarı İçin Öneriler", Kamu Yönetimi Yazıları, Ed.B.Eryılmaz-M. Eken, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- AUGUSTINE, Norman; "Önlemeye Çalıştığınız Krizi Yönetmek", Kriz Yönetimi, Harward Business Review, Çev. Salim Atay, İstanbul, 2000.
- AYDIN, İnayet Pehlivan; İş Yaşamında Stres, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.
- AYDIN, Şule; "Örgütsel Stres Yönetimi", Dokuz Eylül Ün., Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.6, S.3, 2004.
- AYKAÇ, Burhan, İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlaması, Nobel Yay., Ankara, 1999.

- AYKAÇ, Burhan; "Kamu Yönetiminde Kriz ve Kriz Yönetimi", GÜ. İİBF Der., 3, 3, 2001.
- AYKAÇ, Burhan; "Türkiye'de Kamu Yönetiminin Küçültülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları", G.Ü. İİBF Der., 1,1:1-12, 1999.
- AYTÜRK, Nihat; "Yönetimde İnsan İlişkileri, Amir-Memur İlişkileri", Sayıştay Dergisi, S.32, Ocak-Mart 1999.
- AYTÜRK, Nihat; Yönetim Sanatı, Etkili Yönetim ve Yöneticilik Becerileri, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- BAKAN, İsmail-Salih YEŞİL; "Örgütlerde Çatışma Yönetimi", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. Ş. Şimşek-S.Kırgır, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- BALCI, Ali; Örgütsel Gelişme-Kavram ve Uygulama, Pegem A Yay., Ankara, 2000.
- BALCI, Asım; "TKY ve Kamu Yönetimi", Çağdaş Kamu Yönetimi I, Ed. M. Acar-H.Özgür, Nobel Yay., Ankara, 2003.
- BALCI, Şükrü; "Politik Kampanyalarda İmaj Yönetimi", www.sosyalbil.selcuk.edu.tr (10.01.2008).
- BALÇIK, Bahattin; İşletme Yönetimi, Nobel Yay., Ankara, 2002.
- BALTAŞ, Acar; Stres Altında Ezilmeden Öğrenmede ve Sınavlarda Üstün Başarı, Remzi Kitabevi, 9. Basım, İstanbul, 1993.
- BALTAŞ, Zuhal; Verimli İş Hayatının Sırrı: Stres, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.
- BALTAŞ-ARGE; "Stratejik yönetimde Başarı Faktörü", Kurum Kültürü, Baltaş-Baltaş Yönetim Merkezi Yayını, Sayı: 18, Nisan-Haziran 2004.
- BAMFORD, JAMES The Man Who Sold the War http://www.rollingstone.com /politics/story/_/id/8798997?pageid=rs.Home&pageregion=single7&rnd=1132756895217&hasplayer=true&version=6.0.12.1212 (10.3.2006).
- BARCA, Mehmet;"Yeni Ekonomide Bilgi Yönetiminin Stratejik Önemi", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=145 (20-07-2007).
- BARCA, Mehmet; "Stratejik Açı: Stratejik Düşünme Düzeyi, Tarzı ve Gerekliliği", Modern Yönetim Yaklaşımları, Ed. İ. Dalay-R.Coşkun, Beta Yay., İstanbul, 2002/a.
- BARCA, Mehmet; "Stratejik Yönetim Yaklaşımları", Modern Yönetim Yaklaşımları, Ed. İ. Dalay-R.Coşkun, Beta Yay., İstanbul, 2002/b.
- BARCA, Mehmet; "Yeni Ekonomide Bilgi Yönetiminin Stratejik Önemi", Modern Yönetim Yaklaşımları, Ed. İ. Dalay-R.Coşkun-R.Altunışık, Beta Yay., İstanbul, 2002.
- BARON, Robert; "Organizational Conflict", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.
- BARUTCUGİL, İsmet; Kariyer Planlama Ve Kariyer Yönetimi, http://www.rcbadoor.com /makalevekitaplar/makaleler/kariyer.htm (20.10.2007).
- BAŞKAYA, Aysu; P. DİNÇ; U. AYBAR ve M. KARAKAŞLI; "Mekansal İmaj Üzerine Bir Deneme:Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Eğitim Bloğu Giriş Holü" Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 18, No 2, 79-94, 2003.
- BAŞTAN, Serhat- Mustafa ÖKMEN; "Yerel Yönetimlerde Bilgi ve İletişim Alt Yapısı İle İlgili Sorunlar", Kamu Yönetimi, Ed. A. Yılmaz-M. Ökmen, Gazi Kitapevi, Ankara, 2004.
- BATMAN, Orhan- S. KIRGIR; "Toplam Başarı Göstergesi Yönetimi", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. M. Ş. Şimşek-S.Kırgır, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- BATTLE, Byron F. and Ranganath NAYAK; "Going public: Applying Total Quality Management in the Public Sector", The Journal of State Government, V.67, N.2, 1994.
- BAYAZIT, Zeynep- Ö. ÇENGEL-I. DİZDAR LAR - F. TEPE; "İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Bir Vaka Çalışması", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.
- BAYRAKTAROĞLU, Serkan; "İnsan Kaynakları Yönetimine Stratejik Bakış", Modern Yönetim Yaklaşımları, Ed. İ. Dalay-R.Coşkun, Beta Yay., İstanbul, 2002.
- BAYRAMLI, Ü. Ünver; Zaman Yönetimi, Nobel Yayın, Ankara 2006.
- BENJAMIN, Mark; "The invisible wounded", http://207.44.245.159/ article8224.htm, (10. 3.2006).
- BENNER Mary J.; Process Management And Organizatıonal Adaptation To Technological Change: Evidence From A Simulation Study, Columbia University, USA, 1999.
- BERBEROĞLU, Güneş; "İşletmelerde Organizasyon -Birey Bütünleşmesini Sağlayan Etkili Bir Uygulama: Kariyer Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, C.24, S.1, Mart 1991.
- BIJOOR, Harish; It's perception management!

http://www.blonnet.com/ catalyst/2003/04/17/ stories/2003041700140400.htm.

- BİLGİN, K.Ufuk; "Performans Yönetiminde İnsan Kaynağı Planlaması", Amme İdaresi Dergisi, C.37, S.2, Haziran 2004.
- BİRCAN, İsmail; "Kamu Kesiminde Stratejik Yönetim ve Vizyon", Planlama Dergisi, http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/bircani.pdf, 2002.
- BIRD, Dennis; "Integrating Risk Management into Working Practice", Nursing Standart, Vol.20, No:13, December, 2005.
- BOCCO, Riccardo; "Palestinian Public Perceptions of Security Governance", Summary Report, (Geneva, 14 October 2005) http://www.dcaf.ch / mena/Palestinian_Perceptions.pdf 10-03-2006.
- BORISSOVA, Sonia; Open Source Software For Business Process Management, School of Engineering and Science, International University Bremen, 2004.
- BOUNDS, Greg; L. YORKS; M. ADAMS; "Total Quality Management, Towards The Emerging Paradigm", McGraw Hill Series in Management, United States of America, 1994.
- BOWER, Joseph-Claytan CHRISTENSEN; "Yıkıcı Teknolojiler: Dalgayı Yakalamak", Belirsizliği Yönetmek, Harward Business Review, Çev. Gündüz Bulut, MESS Yay., İstanbul, 1999.
- BOWERS, Dorothy; "Making Social Responsibility the Standard", Quality Progress, V.39, No:4, 2006.
- BOZGEYİK, Abdullah; "Kriz Üzerine Sesli Düşünceler", http://www.bilgiyonetimi.org/ cm/ yon/mkl_list.php?id=(20-05-2006).
- BOZKURT, Ö.; T.ERGUN-S. SEZEN; Kamu Yönetimi Sözlüğü, TODAİE, Ankara, 1998.
- BRANDENBURGER, Adam-B.NALEBUFF; "Doğru Oyun:Stratejiyi Şekillendirmek İçin Oyun Teorisini Kullanın", Belirsizliği Yönetmek, Harward Business Review, Çev. Gündüz Bulut, MESS Yay., İstanbul, 1999.
- BRUNO, Susy; "Toward an International System Model – A Public Entity Risk" Institute Symposium Information Technology and Crisis Management (ITCM): Toward Interoperability in Crisis and Emergency Management, ITCM Project, Crisis Management Initiative, Office of President Ahtisaari, www.riskinstitute.org. (10-05-2007).
- BRYANT Scott; Strategic Management: Developing and Realizing a Strategic Vision Public Management, Vol.79, October 1997.
- BUDAK, Gönül- G. BUDAK; "Amaçlara Göre Yönetim", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. M. Ş. Şimşek-S.Kırgır, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- BUDAK, Gönül- G. BUDAK; "Kriz ve Kriz Yönetimi", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. M. Ş. Şimşek, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- BUMİN, Birol; Örgüt Geliştirme, AİTİA Yay., Ankara, 1979.
- BUMİN, Birol; İşletmelerde Çatışmanın Yönetimi, Ankara, 1990.
- BUNTZMAN, Gabriel; "Mediation and Arbitration", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.
- BUSH Janice K; Wanju S. DAİ; Gretchen S. DİECK; "Thomas Hassall5The Art and Science of Risk Management-A US Research-Based Industry Perspective", Drug Safety Vol. 28. No:1, 2005.
- BÜYÜKÇAKIR, Şenol; Organizasyonlarda Kariyer Yönetimi, İş Tatmini Ve Motivasyon İlişkisi, Müşterek Bakış Dergisi, Silahlı Kuvvetler Akademisi, Yıl:2 S. 16, Aralık 2005.
- CADAOĞLU, A. Kemali; Risk Yönetimi ve TSK'daki Uygulamalar, Harp Akademileri Yay., İstanbul, 2000.
- CAMPBELL, James; Khaled J. SALEH; Wesley E. SIME; "Stress Management Skills for Strong Leadership: Is It Worth Dying For? The Journal Of Bone& Joint Surgery Volume 88-A, Number 1, January 2006.
- CAN, Halil; Organizasyon ve Yönetim, Adım Yay., Ankara, 1992.
- CAN, Halil-A. AKGÜN-Ş. KAVUNCUBAŞI; Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2001.
- CANMAN, Doğan; Çağdaş Personel Yönetimi, TODAİE Yay., Ankara, 1995.
- CANMAN, Doğan-M. Kemal ÖKTEM; "Kamu Yönetiminde İnsan Kaynağının Geliştirilmesinde İnsangücü Planlaması", Amme İdaresi Dergisi, C.25, S.4, Aralık 1992.
- CASAVANT, David A.; "Effective Time Management", Buildings Vol. 97, No:1, Jan.2003.
- CELEP, Cevat-Buket ÇETİN; Bilgi Yönetimi, Anı Yay., Ankara, 2003.
- CENER, Pınar; "Kriz Yönetimi", http://www.danismend.com/ (20-07-2007).
- CERRAH, İbrahim; "İç Güvenlik Sektörünün 'Zihinsel Modernizasyonu: İç güvenlik tehdit

algılamasının 'meşruiyeti' ve sektörün 'demokratik gözetimi', Uluslararası Konferans, TESEV-DCAF, Ankara, 03/02/2005.

- CİZRE, Ümit; "Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetiminde Yeni Ufuklar:Türkiye İçin Önemi", Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim:Türkiye ve Dünya, DCAF (Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi ve TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi-1), TESEV Yay., İstanbul, 2005.
- COLLERETTE, Pierre-Robert SCHNEIDER, Paul LEGRIS; Managing Organizational Change, Part 5, Communication and Change, ISO Management Systems, May-June 2003.
- COLLINS, Steven; "Mind games", http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/ english/art4.html. (20.05.08).
- CONGER, Jay A.; "The dark side of leadership", Organizational Dynamics, V. 19, Is. 2, Autumn 1990.
- CONLOW, Rick; Yönetimde Mükemmellik, Çev. Can İkizler, Alfa Yay., İstanbul, 1999.
- CORNELL Un.; "Twenty Steps to Successful Time Management", http://www.clt. cornell.edu/campus/learn/LSC%20Resources/20stepstotimemgmt.pdf (05.04.2007).
- COŞKUN, Bayram; "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Hizmetlerinde Kalite: Etiksel Bir Bakış", TİD, Y.72, S.426, 2000.
- COŞKUN, Recai; "Stratejik Bir Karar Olarak Küçülme (Downsizing)", Modern Yönetim Yaklaşımları, Ed. İ. Dalay-R.Coşkun-R.Altunışık, Beta Yay., İstanbul, 2002.
- COŞKUN, Selim; "TKY ve Yönetim Teorisi", AİD, C.36, S.4, 2003.
- COURTNEY,Hugh-J.KIRKLAND-P.VIGUERIE; "Belirsizlik Koşullarında Strateji", Belirsizliği Yönetmek, Harward Business Review, Çev. Gündüz Bulut, MESS Yay., İstanbul, 1999.
- COURTNEY, Patrick M.; "Time Management, Using Quality Tools", Quality Progress Vol.38, No: 8 Ag. 2005.
- CRAIG, Jones; "The Perception Management Process", Military Review, Dec 98-Feb99, Vol. 78, Issue 6, 1999.
- CROASDELL, David; "Knowledge Management as a Discipline", Knowledge Management in Modern Organizations, Ed. M. JENNEX, Idea Group, San Diego University, USA, 2007.
- CROZIER, Michel; "Fransız Yönetiminde Bunalım ve Yenileşme", (Çev. M.Gülmez), Amme İdaresi Dergisi, C.7, S.4, 1974.
- CROSBY Benjamin L.; "Strategic Planning and Strategic Management", Introduction to Strategic Management, Implementing Policy Changes, Paper for Implementing Policy Change Project, www.americas.health-sector-reform.org, (20.07.2007).
- CROUHY, Michael-D.GALAI-R. MARK; The Essentials of Risk Management, McGraw Hill Companies, USA, 2005.
- CROZIER, Michel; "Fransız Yönetiminde Bunalım ve Yenileşme", (Çev. Mesut Gülmez), Amme İdaresi Dergisi, 7, 4, 1974.
- ÇAĞLAR, İrfan; "Kamu ve Özel Sektör Yöneticilerinin Performans Değerlendirme Sistemine Bakış Açılarının Karşılaştırmalı Analizi ve Çorum Örneği", Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, S.148, Nisan/Haziran 2005.
- ÇAKIR, Özlem; Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj ve Yaşam Etiketi, İstanbul, 2006.
- ÇALIK, Temel; Performans Yönetimi, Tanımlar, Gündüz Yayınları, Ankara, 2003.
- ÇALIK, Temel; Performans Yönetimi, Tanımlar, Kavramlar, İlkeler, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2003.
- ÇAPAR, Bengü; "Bilgi Yönetimi: Nasıl Bir İnsangücü?", http://www.bilgiyonetimi.org/ cm/pages/mkl_gos.php?nt=257 (20-12-2006).
- ÇETİN Canan; "Sorumluluk Ve Kriz", www.canancetin.com (10-0502006).
- ÇEVİK, Hasan Hüseyin; "Organizasyonlarda Stratejik yönetim", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001.
- ÇÖKLÜ, Ece Y.;"Halkla İlişkiler Mesleği Çerçevesinde Kriz Yönetimi ve Sağlık İletişimi", Public and Private Crisis Management, 2. Int. Meeting, Yeditepe Ün. Pub, İstanbul, 2004.
- ÇÖKLÜ, Ece; "İşletme Yöneticiliğinde Halkla İlişkiler Mucizesi: Kriz Yönetimi Anlayışı ve Uygulanışı", 8. Ulusal Yönetim Organizasyon Kongresi, Nevşehir, 25-27 Mayıs 2000.
- ÇUKURÇAYIR, M.Akif ve E. SİPAHİ; "Yönetişim Yaklaşımı ve Yönetimde Kalite", Sayıştay Dergisi, S.50-51, 2004.
- ÇUKURÇAYIR, M.Akif-H. Tuğba EROĞLU; "Yerel Yönetimler ve Performans Denetimi", Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I, Ed. H.Özgür-M.Kösecik, Nobel Yay., Ankara, 2005.
- DAVİS, Keith; Human Behavior at Work, Mc. Graw Hill Books, United States, 1981.
- DE BAKKER, Ferdinand - EDELMAN, Karen A., Perceptıon Management: The Yasır Arafat

Transformatıon, Across the Board, 01471554, Oct96, Vol. 33, Issue 9.

- DİNÇER, Ömer; Stratejik Yönetim ve Politikası, Genişletilmiş ve Yenilenmiş 5. Baskı, Beta Yay., İstanbul, 1998.
- DEMİNG, Edwards W.; Krizden Çıkış, Çev. C.Aktaş, KALDER Yay., İstanbul, 1998.
- DEMİR, Ömer; Küresel Rekabette Etkin Devlet, Nobel Yay., Ankara, 2003.
- DEMİRKOL, Şehnaz; "Süreç Tasarımı-Değişim Mühendisliği", Modern Yönetim Yaklaşımları, Ed. İ. Dalay-R.Coşkun-R.Altunışık, Beta Yay., İstanbul, 2002.
- DESOUZA Kevin; Roberto EVARISTO; "Global Bilgi Yönetimi Stratejileri", Ç.H.Yılmaz, www.geocities.com/ceteris_paribus_tr2/h_yilmaz13.doc (20-07-2007).
- DESS, Gregory G.;G.T. LUMPKIN and Marilyn L. TAYLOR; Strategic Management. 2 ed., McGraw-Hill Irwin Newyork, USA, 2005.
- DIGINOTES; CMMI, Implementation with Digité Enterprise, www.digite.com, 2003.
- DİNÇER, Ömer ve Yahya FİDAN (1996). İşletme Yönetimi. Beta Yayınları, İstanbul.
- DİNÇER, Ömer; Stratejik Yönetim ve İşletme Yönetimi, Beta Yay., İstanbul, 2003.
- DİNÇER, Ömer; Stratejik Yönetim ve Politikası, Genişletilmiş ve Yenilenmiş 5. Baskı, Beta Yay., İstanbul, 1998.
- DİNÇER, Ömer-Yahya FİDAN; İşletme Yönetimine Giriş, Beta Yay., İstanbul, 1996.
- DOĞAN, Selen; "İnsan Kaynakları Potansiyelini Artırmada İşletmeleri Etkinliğe Götüren Yol: Örgüt Kültürü", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 30, S.4, Aralık 1997.
- DOĞAN, Selen; "İşletmelerde ve Vizyon ve Misyon Bildirilerinin Geliştirilmesi ve Önemi", 8. Ulusal Yönetim Organizasyon Kongresi, Nevşehir, 25-27 Mayıs 2000.
- DOONEY, Jill; "Changing Management Behaviour Is Easier Said Than Done", Total Qualıty Management, Vol. 8, 1997, p.141-144.
- DPT; Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi Ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000.
- DPT; Stratejik Planlama Kılavuzu, www.dpt.gov.tr. (10.01.2008).
- DRUCKER, Peter; Değişim Çağının Yönetimi, Çev. Z. Dicleli, Henkel Yay. İstanbul, 1995.
- DRUCKER, Peter; Gelecek İçin Yönetim, Çev.F.Üçcan, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara, Nisan, 2000.
- DRUCKER, Peter; Yeni Gerçekler, Çev. B. Karanakçı, İş Bankası Yay., Ankara, 1991.
- DUCK, J. Daniel; "Değişim Yönetimi", Değişim, Çev. Meral TÜZER, Harvard Business Review, MESS Yay., İstanbul 1999.
- DÜLGER, Mehmet; "Türkiye'de Güvenlik Sektörü Gözetiminin Siyaseti: Parlamenter Boyut", Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim:Türkiye ve Dünya, DCAF (Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi ve TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi-1), TESEV Yay., İstanbul, 2005.
- DUNAY, Pal; "Güvenlik Sektörü Yönetişimi ve Avrupa Entegrasyonu", Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim:Türkiye ve Dünya, DCAF (Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi ve TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi-1), TESEV Yay., İstanbul, 2005.
- DURSUN, Hasan; "Kamuda TKY Uygulamasından Elde Edilen Faydalar", TİD, Y.76, S.442, 2004.
- EFİL, İsmail; İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, 6. Baskı, Alfa Yay., İstanbul, 1999.
- EINHORN, Hillel-R.HOGART; "Karar Alma", Belirsizliği Yönetmek, Harward Business Review, Çev. G.Bulut, MESS Yay., İstanbul, 1999.
- EISENHARDT, Kathleen- S. BROWN; "Zamana göre Tempo Ayarlamak: Değişken Piyasalarda Rekabet Etmek", Belirsizliği Yönetmek, Harward Business Review, Çev. Gündüz Bulut, MESS Yay., İstanbul, 1999.
- EKİCİ, Birol; "Performans Denetimi ve İl Yönetiminde Uygulanabilirliği", Türk İdare Dergisi, S.436, Eylül, 2002.
- ENDERS, Richard; "Değişimin Başarılı Yönetimi", Çev. G. Homan, Amme İdaresi Dergisi, C.6, S.1, Mart 1973.
- ERDEM, Ramazan; S.KAYA; "Zaman Yönetimi", Çağdaş Yer.Yön., C.7, S.2, Nisan 1998.
- ERDOĞAN, Davut; "Terörle Mücadelede Halkla İlişkiler Ve Propaganda", http://www.strateji.gov.tr/ (10.12.2006).
- ERDOĞAN, İlhan; İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış, İşl. Fak. Y., İstanbul, 1999.
- ERDOĞAN, İrfan; "Halkla ilişkilerde halkla ilişkiler kavramının erozyonu", http://law.ankara.edu.tr/~erdogan/ (30-03-2007).
- ERDOĞMUŞ, Nihat; "Profesyonel İşgörenlerin Yönetsel Kariyer Tercihleri", 11. Ulusal Yöne-

tim ve Organizasyon Kongresi, Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.

- ERDOĞMUŞ, Nihat; Kariyer Yönetimi, Kuram ve Uygulama, Nobel Yay., Ankara, 2003.
- ERDUMLU, Güngör; "Kamu Yönetiminde Performans Ölçülmesi", GÜ. İİBF Dergisi, C.7, S.1-2, 1991.
- EREN, Erol; Yönetim Psikolojisi, Beta Yay., İstanbul, 1993.
- EREN, Erol; Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar, Beta Yay., İstanbul, 2001.
- EREN, Veysel-Filiz ÇALIK; "Kamu Kesiminde Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi", Kamu Yönetimi Yazıları, Ed.B.Eryılmaz-M.Eken-M.L.Şen, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- ERGENELİ, Azize; "Örgütsel Etkililik Kriteri Olarak Lider Davranışının Örgütsel İklim İle İlişkisi: Görev Karmaşıklığı Bakımından Farklılaşan İki Örgüte İlişkin Bir Uygulama", AÜ SBF Dergisi, C.50, No:1-2, Ocak-Haziran 2005.
- ERGENELİ, Azize-M. Baha KARAN; "Strese Eğilimli Olmak Bakımından Bazı Bilişsel Alışkanlıklar İle İş Performansı İlişkisi", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 30, S.4, Aralık 1997.
- ERGUN, Turgay; Kamu Yönetimi, TODAİE Yay., Ankara, 2004.
- ERKUŞ, Ahmet; "İnsan Sermayesi Yönetimi", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. M. Ş. Şimşek-S.Kırgır, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- ERTEKİN, Yücel; "Örgütsel Çatışma", (Ed. T. Ergun)., Yönetim Psikolojisi. II, TODAİE, Ankara, 1982.
- ERTEKİN, Yücel; "Stres: Kaynakları ve Çalışma Yaşamına Etkileri", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri, II. Cilt, TODAİE Yay., Ankara, 1995.
- ERTEKİN, Yücel; Stres ve Yönetim, TODAİE Yay., Ankara, 1993.
- ERTÜRK, Mümin; İşletmelerde Yönetim Ve Organizasyon, Beta Y., İstanbul, 1995.
- ERYILMAZ, Bilal; "Kamu Yönetiminde Değişim", II. Kamu Yönetimi Forumu, Bildiriler, Hacettepe Ün. Yayını, Ankara, 2004.
- EVLİYAOĞLU, Gökhan; İletişim Psikolojisi, Psikolojik İletişim, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara, 1987.
- EYÜBOĞLU, Filiz; "Süreç Yönetimi Ve Süreç İyileştirme Uygulamaları", http://www.filizeyuboglu.com/yazi5.html (20.10.2007).
- FELSEFE SÖZLÜĞÜ; Algı ve Diğer Kavramlar, www.felsefe.gen.tr (20.01.2005).
- FİDANBOY, C. Öcal; "ISO 9000:2000 Ve Proses Performans Ölçümleri "http://www. danismend.com/konular/kaliteyon/klt-proses_performans_olcumleri.htm (18.05.2007).
- FİLİZ, Atilla; "Kurumsal Süreç Yönetimi", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/ mkl_gos.php?nt=508 (20.07.2007).
- FINLEY, M.;"Time Management for Leaders", SODC, University of Michigan, http:// websrv.ewu.edu/groups/studentlife/Time_Management_for_Leader.pdf., (12.05.2007).
- FLIN, Rhona; "Capacity for Crisis Management: Identifying Core Skills of Crisis Managers", Discussion Paper Managing Crises in the European Union: A First Assessment ESF SCSS Exploratory Workshop, St Maxime, June 25-26, 2005.
- FROLICK Mark N. and Thilini R. ARIYACHANDRA; "Business Performance Management: One Truth", Business Intelligence", www.ı s m-journal.com. Winter 2006.
- GARİH, Üzeyir; Yönetim Teknikleri, Hayat Yayınları, İstanbul, 2005.
- GEL, Oğuz; "Bilgi İşlem'den Bilgi Yönetimine", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/ pages/ mkl_gos.php?nt=338, (20-07-2007).
- GERMİRLİ, Nüket; "Performans Sisteminin Performansı" http://www.kalder.org/ preview_content.asp?contID=722&tempID=1&regID=2 (20.10.2007).
- GEUS; Arie P. De;"Öğrenme Olarak Planlama ", Belirsizliği Yönetmek, Harward Business Review, Çev. G.Bulut, MESS Yay., İstanbul, 1999.
- GIAGLIAS, George M.;"Direction and Trends in Knowledge Management Research: Results from an Empirical Analysis of European Projects", Knowledge and Business Process Management, Ed. Vlatka Hlugic, İdea Group Pub., USA, 2003.
- GIGA, Sabir and Andrew J. NOBLET; The UK Perspective: "A Review of Research on Organisational Stress Management Interventions", Australian Psychologıst, Vol.38, No:2, July, 2003.
- GİRİŞİMCİ GÜÇ Dergisi, "Kriz Yönetimi" http://www.donusumkonagi.net (20.10.2007).
- GÖKALP, Ziya; "Bilgi Yönetimi ve Gelişim Üzerine", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=139 (26-05-2007).

- GÖKPINAR, Hüseyin; "Zaman Yönetimi", http://www.projeyonetimi.com/ downloads/ mak 19.pdf (12.03.2007).
- GÖRPE, Serra; "Krizi Aşmada Toplumsal Sorumluluğun İşlevi", Public and Private Crisis Management, 2. International Meeting, Yeditepe Ün. Pub, İstanbul, 2004.
- GÖRÜN, Mustafa-Melike ERDOĞAN; "Kamu yönetiminde Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanması: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Örneği", Kamu Yönetimi Yazıları, Ed.B.Eryılmaz-M. Eken-M.L.Şen, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- GÖZLÜ, Sıtkı; "Kamu Hizmeti Veren Kuruluşlarda TKY", Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri, C.II, TODAİE Yay., Ankara, 1995.
- GÜÇLÜ, Nezahat; "Stratejik yönetim", G.Ü. GEF Dergisi Cilt 23, S.2, 2003.
- GÜÇLÜ, Nezahat; "Stres Yönetimi" G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21, Sayı 1 2001, s. 91-109.
- GÜLOVA, Asena- S. KÖSE; "Zaman Yönetimi", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. M. Ş. Şimşek-S.Kırgır, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- GUMA, Greg; The evolution of perception management tactics http://www.towardfreedom.com/home/content/view/388/59/ 25.2.2006.
- GÜNER, Sinan; "Stratejik yönetim Anlayışı ve Kamu Yönetimi", Türk İdare Dergisi, S.446, Mart 2004.
- GÜNEY, Salih; "Stres ve Stresle Başa Çıkma", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001.
- GÜNGÖR, Mehmet; " Günümüz Sigortacılığında Risk Yönetiminin Yeri ve Önemi" http://www.donusumkonagi.net (20.10.2007).
- GÜRÜZ, Demet-E. GÜREL; Yönetim ve Organizasyon, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- HAINES, Stephen and Terry SCHMIDT; The ABCs of Strategic Management TM, By of the CENTRE for STRATEGIC MANAGEMENT®, The Systems Thinking Approach TM to Creating a Customer-Focused, High Performance, Learning Organization, www.csmintl.com (10.10.2007).
- HALİS, Muhlis; Toplam Katile Yönetimi, Roma Yay., Ankara, 2004.
- HAMEL, Gary- C.K. PRAHALAD; "Geleceği Kazanmak", Belirsizliği Yönetmek, Harward Business Rev., Ç. Bulut, MESS Yay., İstanbul, 1999.
- HANSCOM, Michael; Perception Management, http://www. michaelhanscom. com/ eclecticism / 2003/08/perception_mana.html (01-03-2006).
- HANSEN, Lorraine Sundal - W. Wesley TENNYSON; "A Career Management Model for Counselor Involvement", Personnel and Guidance Journal, Vol. 53, No:9, May, 1975.
- HARGREAVES, Gerard; Stresle Baş Etmek, Çev. Ali C. Akkoyunlu, Doğan Kitap, İstanbul, 1998.
- HARVARD BUSINESS REVİEW; Değişim, (Çev. M. Tüzel), MESS Yay., İstanbul, 1999.
- HART, Paul and ROSENTHAL, Uriel; "Crisis Decision Making", Administration & Society, Vol. 25, Issue 1, May 1993.
- HAŞİT, Gürkan; "İşletmelerde Kriz Yönetimi Kavramı ve Endüstri İşletmelerinin Kriz Yönetimi Çalışmaları", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.
- HELDREF; "Procrastination at Work and Time Management Training", The Journal of Psychology Vol.137, No: 5, 2003, http://www.heldref.org.
- HELVACI, Akif; "Değişim Yönetimi Ve Eğitim Örgütleri", Sinerji, Y.4, S.22, Nisan 2006.
- HELVACI, Akif; Eğitim Örgütlerinde Değişim Yönetimi, Nobel Yay., Ankara, 2005.
- HILL, Linda and S.WETLAUFER; "Fikir Alacak Biri Olmadığında Liderlik", Kriz Yönetimi, Harward Business Review, Çev. Salim Atay, İstanbul, 2000.
- HIMES, Joseph S.; Conflict and Conflict Management, The University of Georgia Press, Athens, 1980.
- HO, Thomas S. Y; "Asset/Liability Management and Enterprise Risk Management of an Insurer", The World of Risk Management, Ed. Gifford H. Fong, World Scientific Publishing Co., USA, 2005.
- HOFSOOS, Emile; Reklam ve Yönetim, Çev. A. Haykır, Öteki Yay., İstanbul, 1999.
- HOLSTIUS, Karin and Pentti MALASKA; Advanced Strategıc Management, Scanning For The Future, Workshop III: Business Environment, FFRC & FFA International Seminar, Turku School of Economics and Business Administration, Turku, Finland, 2003.
- HOŞGÖRÜR, Vural; "Yönetimde TKY Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme", Teoriden Pratiğe Kamu Yönetimi, Ed. N.Talat Arslan, Aktüel Yay., İstanbul, 2005.
- HURST, David K.; Kriz ve Yenilenme, Çev. E. Gürdemir, Alfa Yay., İstanbul, 1999.
- IMAJER, İmaj Danışmanlığı, www.imaier.com (10.01.2008).

- IMLER, Ken; "Core Roles in a Strategic Quality System", Quality Progress, V.39, No:6, 2006. .
- İÇİŞLERİ BAKANLIĞI; "Yeni Güvenlik Hizmeti Anlayışı", http://www.strateji.gov.tr/ (10.12.2006).
- İĞDELER, Serdar; "Yöneticiler Ve Zaman Tuzakları", Türk İdare Dergisi, S.432, 2001.
- İNCE, Nesrin; "Örgütsel Bilgi Ve Araştırma", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/ pages/ mkl_gos.php?nt=619 (20-07/2007).
- JARVIS, Phillip; "Educators use career games to teach lifelong career management skills" Techniques, www.arcna.net, January 2004.
- JENNEX, Murray; "What is Knowledge Management", Knowledge Management in Modern Organizations, Ed. M. JENNEX, İdea Group, San Diego University, USA, 2007.
- JOHNSON, Sheena-C. COOPER-S.CARTWRIGHT; "The Experience of World Related Stress Across Occupations", Stress Management, Emeral Insight Staff, Emerald Group Pub. Ltd., USA, 2005.
- JOHNSTON William P. and Paul l. STEPANOVICH; "Managing in a Crisis: Planning, Acting and Learning", Am J Health-Syst Pharm, 2001; 58:1245-9.
- JONATHAN, Alter; "The Real Price Of Propaganda", Newsweek, Vol. 146, Issue 24, 12/12/2005.
- JONES, Craig S., The "The Perceptıon Management Process", Military Review, Vol. 78, Issue 6, Dec98-Feb99.
- JONES, Katie; Zamanı Kullanma, Çev.A.C. Akkoyunlu, Doğan Kitap, İstanbul 2000
- JONES, Tricia; "Communication Conflict", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.
- KADIBEŞEGİL, Salim; Kriz Geliyorum Der!, MediaCat, İstanbul, 2002.
- KAMENSKY, John; "The Role of the Reinventing Government Movement in the Federal Management Reform", Public Administration Review, V.56, I. 3, p.247-255, 1996.
- KARACABEY, Abdi; "TKY Anlayışları", Karınca, Y.69, S.811, 2004.
- KARAKAŞ, Melikşah; "Bilgi Yöneticisi Kimdir?", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages /mkl_gos.php?nt=134, (12-05-2007/b).
- KARAKAŞ, Melikşah; "Geçmişten Günümüze Bilgi Yönetimi", http://www.bilgiyonetimi. org/ cm/pages/mkl_gos.php?nt=135 10-09-2007/a).
- KARAKAŞ, Melikşah; "Bilgi Yönetimi Nedir?" http://www.bilgiyonetimi.org/ cm/pages/ mkl_gos.php?nt=133 (25-12-2006).
- KARAKAYA, Abdullah; Stratejik Bilgi Sisteminin Kriz Yönetimine Etkisi, http://www.danismend.com. (20-09-2007).
- KARAKÖSE, Turgut; "Örgütlerde İtibar Yönetimi", www.akademikbakıs (10.01.2008).
- KARAMAN; Abdullah; Vizyon Yönetimi, Nasıl ve Niçin? IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- KATRİNLİ, Alev-Ö. ÖZMEN-Y.ARBAK; "Belediyede İş Kaynaklı Stres", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri, II. Cilt, TODAİE Yay., Ankara, 1995.
- KAVRAKOĞLU, İbrahim; Değişim ve Yaratıcılık, KALDER Yay., İstanbul, 1998.
- KAVRAKOĞLU, İbrahim; Sinerjik Yönetim, Kalder Yay., İstanbul, 1994.
- KAYNAK, Tuğray; Organizasyonel Davranış, İstanbul Ün. Yay,, İstanbul, 1990.
- KAZANCI, Metin; Halkla İlişkiler, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999.
- KEFECİOĞLU, Tamer; "Örgütlerde Çatışma ve Yönetimi", Mercek, MESS Yay., Nisan 1999.
- KELEŞ, Faruk; "İç Güvenlik Kimin İşi? http:// www.liberal-dt.org.tr/ (10.01.2007).
- KESER, Aşkın; "Kariyer Planlaması Ne Zaman Başlar? http://www.isguc.org/(30.10.2007).
- KETTERING Charles F.; "Risk Nedir? Hiç Düşündünüz mü?", http://www.donusumkonagi.net (20.10.2007).
- KINGIR, Sait-M. DENİZ; "Yönetim Kararlarını Destekleyici Bir Araç Olarak Yönetim Bilgi Sistemleri", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. M. Ş. Şimşek-S.Kırgır, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- KLARREICH, Samuel; Stressiz Çalışma Ortamı, Çev. Bengi Güngör, Öteki Yayınevi, Ankara, 1999.
- KLINGER, Chuck; "Managing organizational change", Fieldnotes, 2006 Edition,
- KOÇEL,Tamer; İşletme Yöneticiliği, Beta, İstanbul, 1993.
- KÖNIG, Cornelıus and J. Martın Kleinmann; Deadline Rush; "A Time Management Phenomenon and Its Mathematical Description", The Journal of Psychology, Vol.139, No:1, p.33-45, January 2005.
- KOONTZ, Harold C. O'DONNELL; "Planlamanın Niteliği ve Amacı", Çev. B. Aytek, Yönetim Görevleri, AİTİA Yay., Ankara, 1977.

- KÖSECİK, Muhammet-Naci KARKIN; "Elektronik Devlet: Amaçlar, Sorunlar ve Uygulamalar", Kamu Yönetimi, Ed. A. Yılmaz-M. Ökmen, Gazi Kitapevi, Ankara, 2004.
- KÖSEOĞLU, Özer; "Belediyelerde Performans Yönetimi", TİD, S.447, Haziran 2005.
- KÖSEOĞLU, Özer; "Türk Kamu Yönetiminde Değişen Denetim Anlayışı ve Performans Denetimi", Kamu Yönetimi Yazıları, Ed.B.Eryılmaz-M. Eken, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- KOTTER, John; Değişimi Yönetmek: Dönüşüm Çabaları Neden Başarısız Kalıyor?, Değişim-Çev.Meral TÜZER, Harvard Business Review, MESS Yay., İstanbul 1999.
- KOZLU, Cem; Kurumsal Kültür, Bilkom Yay., İstanbul, 1986.
- KRECH, Davit-Richard CRUTCHFIELD; Sosyal Psikoloji, Teori ve Sorunlar, Çev. E.GÜÇBİLMEZ-O.ONARAN, Türk Siyasi İlimler Derneği Yay., Ankara 1967.
- KUBALI, Derya; "Performans Denetimi", Amme İdaresi Dergisi, C.32, S.1, Mart 1999
- KURT, Mustafa; "Bilgi Yönetimi ve Teknoloji İlişkisi", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/ pages/mkl_gos.php?nt=452, (20-4-2007).
- LANE, Jan-Erik; New Public Management, Routledge, London, England, 2000.
- LATİF, Hasan; "Kaotik Ortamda Yönetim", Modern Yönetim Yaklaşımları, Ed. İ. Dalay-R. Coşkun-R.Altunışık, Beta Yay., İstanbul, 2002.
- LAWRENCE, Paul; "Değişikliğe Karşı Direnç Nasıl Giderilebilir?", Çev. M. TOSUN, Amme İdaresi Dergisi, C.6, S.1, Mart 1993.
- LEONARD, Thomas J.; "The Top 10 Questions To Ask Before Implementing Organizational Change", http://www.corp-strategies, 2000.
- LIEVENS, Filip; "Organizational Image/Reputation", In press Encyclopedia of Industrial and Organizational Psychology, edited by S. Rogelberg and C. Reeve, Sage Publications, Belgium, 2005.
- LIKERT, Rensis-D. G. Bowers; "Conflict Strategies Related to Organizational Theories and Management Systems", Attitudes, Conflict and Social Change, Ed. Bert T. King, Elliot Mcginnes, Academic Press, Newyork, USA, 1972.
- LOEHR, James E.; Stres Altında Başarılı Olmak, Çev. T. Büyükonat, Beyaz Yay., İstanbul, 1999.
- MADSEN, Ole Norgaard; "Public Enterprise and Total Quality Management", Total Quality Management, V.6, Issue 2, 1995.
- MAIER, Mark and Tim RAHN; " Information Operations and Millennium Challenge" Joint Force Quarterly, Issue 35, 2002.
- MAKIN, Peter-Patricia LINDLEY; Pozitif Stres Yönetimi, Rota Yay., İstanbul, 1995.
- MALİYE BAKANLIĞI, Kalite El Kitabı, Maliye Bak. Yay., Ankara, 2004.
- MALLINGER, Mark; "Stress Management: An Organisational And Individual Responsibility", Training And Development Journal, February, 1986.
- MARCH, James-H. SİMON; Örgütler, (Ç. Ö. Bozkurt - O. Onaran)., TODAİE Yay., Ankara, 1975.
- MASSEY, Joseph Eric; "A Theory of Organizational Image Management: Antecedents, Processes & Outcomes", Paper presented at the International Academy of Business Disciplines Annual Conference, held in Orlando, April, 2003.
- MATHESON, David and J.MATHESON; Akıllı Örgüt, Çev. M. Tüzel, Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 1999.
- MAYER, Richard J.; Conflict Management, Battelle Press, USA, 1989.
- MCALLISTER, Colleen; "Time Management--Getting It done", Careers & Colleges, Vol. 26, Issue 4, Mar/Apr 2006.
- MCCUE, Clifford P.; Gianakis, GERASİMOS A.; "The Relationship Between Job Satisfaction And Performance", Public Productivity & Management Review, Vol. 21 Issue 2, Dec 1997.
- MCDONOUGH, John; Pr -- And Then Some: Burson-Marsteller 'Manages Perceptıons' Advertising Age 69 no44 N 2 '98.
- MCGRATH, Gunther and I. MACMILLIAN; "Keşfe Yönelik Planlama", Belirsizliği Yönetmek, Harward Business Review, Çev. G. Bulut, MESS Yay., İstanbul, 1999.
- MCINERNEY, Rosemary and David BARROWS; Management Tools For Creating Government Responsiveness: The Liquor Control Board of Ontario as a Context for Creating Change, www.ebsco.com. (20.07.2007)
- MEECH; Peter; "Kurumsal Kimlik ve Kurumsal İmaj", Çev. G. Isıt vd., Halkla İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar, Der.J.L.Etong-M.Pieczko, Vadi Yay., Ankara, 2002.
- MERİH, Kutlu; "Bir Paradigma olarak TKY", http://www.eylem.com/tqm/html, (01-10-2004).
- MESCON, Michael-M. Albert-F. Khedouri; Management, Newyork, United States, 1988.

- MILLER, Ron; "The Evolution of Knowledge", Econtent, November, 2005, www. econtentmag. com. (10.02.2008).
- MONSHOR, Amat T.–R. FOUNTAIN-C.S. CHOY; "Occupational Stress Among Managers: A Malaysian Survey", Stress Management, Emeral Insight Staff, Emerald Group Pub. Ltd., USA, 2005.
- MOORE, George C.; HENEGHAN, Philip M.;"Defining And Prioritizing Public Performance Requirements", Public Productivity & Management Review, Vol. 20, Issue 2, December 1996.
- MOORE, Stan; Examples of "Perception Management" http://usa. mediamonitors.net/headlines/examples_of_perception_management_instruction_by_omission (June 13 2004)
- MORR, Bernard; "Strategic Management of Intangible Value Drivers", Strategic Management, Emerald Insight Staff (CB), Emerald Group Pub. Ltd., USA, 2005.
- MUMCU, Cumhur; "Basic Principles of Crisis Management", Public and Private Crisis Management, 2. International Meeting, Yeditepe Ün. Pub, İstanbul, 2004.
- NWABUEZE, Uche; "Management Innovation in Public Services", (Managing Innovation in Public Services), Total Quality Management, V.9, N.2-3, 1998.
- O'CONNOR, Rory; Perception Management, http://www.mediachannel.org/ views/dissector/affalert299.shtml (10.03.2006).
- ODABAŞ, Hüseyin; "Bilgi Yönetimi", http:// bilgibelge.humanity.ankara.edu.tr/ogrelfiles/ho/Blg-yntm.doc (15-09-2007).
- OKAY, Ayla; Kurum Kimliği, MediCat Kitapları, İstanbul, 2005.
- OKES, Dukle; "Promoting Quality In Your Organization", Quality Progress, V.39, No:5, 2006.
- OKUR, Yaşar; Türkiye'de Kamu Denetimi, Değişim Süreci ve Performans Denetimi, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- OLIVER, Christine and Ingo HOLZINGER; The Effectiveness Of Strategıc Regulatory Management: A Dynamıc Capabilities Framework, Schulich School of Business, York University, Canada, 2006.
- OLSSON CARL; Risk Management in Emerging Markets, How to Survive and Prosper, Prentice Hall, Pearson Education Limited, Great Britain, 2002.
- ONARAN, Oğuz; Örgütlerde Karar Verme, A.U. SBF Yay., Ankara, 1975.
- ORHAN, Gökhan; "Bir Risk Toplumu Olarak Bilgi Toplumunun Örgütlenmesi: Merkezi Örgütlenmenin Sınırlılıkları Ve Aşağıdan Yukarıya Örgütlenmenin Açılımları",http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=253 (10.10.2007).
- OWEN, Jill; Frada BURSTEIN; Where Knowledge Management Resides Within Project Management, Idea Group Inc., USA, 2005.
- ÖNDER, Murat; "Örgütsel ve Yönetsel Eklektizm: TKY", AİD, C.31, S.3, 1998.
- ÖNER, Şerif- U. YILDIRIM; "Bilgi Edinme Hakkı Açısından Yerel Yönetim Mevzuatının Analizi", Kamu Yönetimi Yazıları, Ed.B.Eryılmaz - M.Eken, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- ÖĞÜT, Adem; Bilgi Çağında Yönetim, Nobel Yay., Ankara, 2001- 2003.
- ÖLÇER, Ferit; "İşletmelerde Kariyer Yönetimi", AİD, C.30, S.4, Aralık 1997.
- ÖZALP, İnan – A. DEMİRCİ; "İşletmelerde Bir Başarı Faktörü ve İnsan Kaynaklarını Güçlendirme Tekniği Olarak Yüksek Performans Ekipleri", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.
- ÖZCAN, Selami; "Süreç Yönetimi", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. M. Ş. Şimşek-S.Kırgır, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- ÖZDEN, Cemil; "Kariyer Yönetimi", http://www.humanresourcesfocus.com. (20.09.2007).
- ÖZER, M. Akif; Yeni Kamu Yönetimi, Platin Yay., 2. Baskı, Ankara, 2011.
- ÖZER, Hüseyin; "Performans Denetimi", Sayıştay Dergisi, S.7, Ocak/Mart 1992
- ÖZERKAN, Şengul; "Medya, Kültür ve Risk Algılaması", Public and Private Crisis Management, 2. International Meeting, Yeditepe Ün. Pub, İstanbul, 2004.
- ÖZGEN Burak; Kalite ve TKY, Akdeniz Ün. Yayını, Antalya, 2003.
- ÖZGEN, Hüseyin; Murat TÜRK; "Hizmet Sektöründe Rekabette Başarının Anahtarı: Personel Güçlendirme", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 30, S.4, Aralık 1997.
- ÖZGEN, Tunçalp; "Hacettepe Üniversitesi Hastanelerinde Toplam Kalite ve Performans Yönetimi Uygulamaları", II. Kamu Yönetimi Forumu, Bildiriler, Hacettepe Ün. Yayını, Ankara, 2004.
- ÖZGÜR, Hüseyin; "Kamu Örgütlerinde Stratejik Yönetim", Çağdaş Kamu Yönetimi II, Ed.M.Acar-H.Özgür, Nobel Yay., Ankara, 2004.

- ÖZKAN, Mehmet; "Artık Kriz Hep Var", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/ mkl_gos.php?nt=34 (20-05-2006).
- ÖZKAN, Mehmet; "Değişim Üzerine Sohbetler", http://www.bilgiyonetimiorg/cm/pages / mkl_gos.php?nt=83 (30-11-2006).
- ÖZKAN, Mehmet; "Performans Ölçümünden Kullanılan Yöntemler", www.danismend.com (20.10.2007).
- ÖZKAN, Mehmet; "Personel Yönetimi Performans ve Sonuç Göstergeleri www.danismend.com (20.10.2007).
- ÖZKAN, Mehmet; "Stratejik Yönetim Tarihine Kısa Bir Bakış", www.bilgiyonetimi. org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=89 (20.10.2007).
- ÖZKAN, Mehmet; "Süreçlerle Yönetim ve Süreç İyileştirme", http://www. bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=85 (15.05.2007).
- ÖZKAN, Yelda; "'Değişim Mühendisliği", http://www.isguc.org/arc_viewphp(30-09-2007).
- ÖZKAN, Yılmaz; Toplam Kalite, Sakarya Kitabevi Yay., Sakarya, 2005.
- ÖZMEN, Fatma; "21.yüzyılda Bilgi Yönetimi Eğitim Örgütleri", www.aof20.anadolu. edu.tr/bildiriler/Fatma_Ozmen.doc, (01-10-2007).
- ÖZSALMANLI, Ayşe Yıldız, "Kamu Yönetiminde Liderlik ve Lider Yöneticiler", Yerel Gündem ve Denetim, C.8, S.2, Şubat 2003.
- ÖZTEKİN, Ali; Yönetim Bilimi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002.
- ÖZTÜRK, Mehmet; Fonksiyonları Açısından İşletme ve Yönetim, Papatya Yay., İstanbul, 2003.
- ÖZTÜRK, Namık Kemal; "21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler", Türk İdare Dergisi, S.397, Haziran. 1992.
- ÖZVEREN, Mina; Toplam Kalite Yönetimi, Alfa Yay., Bursa, 1997.
- PAKSOY, Mahmut; "TKY, Unsurları, Öncüleri ve Kalite Kavramı", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001.
- PALMER, Brien; "Selling Quality Ideas To Management", Quality Progress, V.39, No:5, 2006.
- PALMER, Stephen-DRYDEN, Windy; "Stress Management: Approaches And Interventions", British Journal of Guidance & Counselling, Vol. 22, Issue 1, Feb. 1994.
- PARRY Robert; "Bush's 'Perception Management' Plan", http://www.consortiumnews.com/ (20.02.2004).
- PARRY, Robert; "Perception Management", http://www.consortiumnews.com/ (20.02.2004).
- PARRY, Robert; "Lost History: CIA's Perception, Manegement", http://www. consortiumnews.com/archive/lost12.html. 11.01.2006.
- PAVLAK, Thomas; "Conflict in the Public Sector", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.
- PEEFFER, Jeffrey; Güç Merkezli Yönetim, Ç. E. Özsayar, Boyner Yay. İstanbul, 1999.
- PEET, Preston; "Perception management & domestic propaganda", http://www. disinfo.com/archive/pages/dossier/id248/pg1/index.html October 02, 2001.
- PEKER, Ömer- Nihat AYTÜRK; Yönetim Becerileri, Yargı Yay., 2. Baskı, Ankara, 2002.
- PEKER, Ömer. "TKY'nin Eğitim Sisteminde Uygulanabilirliği", AİD, C.27, S.2, 1994.
- PEKER, Ömer; "Toplam Kalite Yönetimi", AİD, C.26, S.1, 1993.
- PEKER, Ömer-Nihat AYTÜRK; Yönetim Becerileri, 2. Baskı, Yargı Yay., Ankara, 2002.
- PEKKAYA, Hakan; Stres Yönetimi, Sinerji, Kara Harp Akademisi, Y. 1, S.9, Kasım 2004.
- PENNA, Bill McCarthy; "The Two Dimensions Of Organizational Change", Human Resources, Volume 4, Issue 1, November-December, 2004.
- PETERS, Thomas - Robert WATERMAN; Yönetme ve Yükseltme Sanatı (Çev. Selami Sargut), Altın Kitapları, İstanbul, 1981.
- PETROS, A.; M.GELEPITHIS; Nicole PARILLON; "Knowledge Management: Analysis and Some Consequences", Knowledge and Business Process Management, Ed. Vlatka Hlugic, İdea Group Pub., USA, 2003.
- POPS, Gerald-Max O. Stephenson; "Managing Conflict in the Policy Process", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, USA, 1990.
- RAMPTON, Sheldon and John STAUBER; "How To Sell a War", http://www.inthesetimes.com/comments (10-03-2006).
- RAO, Ashok, Lawrence CARR and others; Total Quality Management:A Cross Functional Perspective, John Wiley&Sons, USA, 1996.
- RAVICHANDRAN, T.; Software Process Management: An Organizational Learning Perspective, Lally School of Management & Technology, Rensselaer Polytechnic Institute, Troy, New York USA, 2005.

- REYNOLDS, Shirley-BRINNER, Rob; Stress Management At Work: With Whom, For Whom And To What Ends?" British Journal of Guidance & Counselling, V. 22, I.1, Feb 94.
- RICHELSON; Jeffrey; "Planning to deceive", The Bulletin of the Atomic Scientists 59 no2 64-9 Mr/Ap 2003.
- ROBBINS, Stephen; Managing Organizational Conflict, Stephen Robbins Publ., USA, 1943.
- ROBERTSON, Robert and Patrick LOW; "Six Deadly Sins Of Strategic Management", Caspian Business News Digest, March 2006.
- RODOPLU, Didem; "Stratejik yönetim Düzeyinde Yetki Devri", Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.3/4, 2002, p.251-273
- RONNIE, L M. Johansson and Ning XIONG; Perception Management: An Emerging Concept for Information Fusion, www.nada.kth.se. (20-02-2006).
- ROSENTHAL, Uriel; KOUZMIN, Alexander; "Crises and Crisis Management: Toward Comprehensive Government Decision Making", Journal of Public Administration Research & Theory, Vol. 7, Issue 2, April 1997.
- RUSSELL, Jeffrey S.; Are you managing perception? Leadership and Management in Engineering, April, 2001.
- SAĞSAN, Mustafa; "Bilgi Yönetiminin Kavramsal Çerçevesi", http://www.bilgiyonetimi. org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=442, (10-01-2007).
- SAMPSON, Robert C.; Managing the Managers, McGraw Hill Books Co., USA, 1965.
- SARAN Ulvi ve A. GÖÇERLER.; "Kamu Hizmetlerinde ve İçişleri Bakanlığında Toplam Kalite Yönetimi", TİD, Y.70, S.421, 1998.
- SARAN, Ulvi; "Demokratikleşme ve Sivilleşme Eğilimleri Karşısında Devletin Yeniden Yapılandırılmasının Anahtarı: Kamu Hizmetlerinde TKY", TİD, Y.73, S.431, 2001.
- SARAN, Ulvi; "Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi Alanındaki Etkileri", Türk İdare Dergisi, S.433, Aralık, 2001.
- SARGUT, Selami; "Kamu Örgütleri Kuramını Arıyor: Kuramsal Bir Yaklaşım", 21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu, TODAİE, Ankara, 1997.
- SARGUT, Selami; Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim, Verson Yayıncılık, Nisan, 1994.
- SARIÇAY, Nesrin; Zaman Yönetimi ve Örgütsel Zaman Yönetimi, C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 2002
- SARUHAN Ş.Can- A. ÖZDEMİRCİ; "Kurum, Ürün ve Marka İmajının Oluşmasında Popüler Kültürün Yeri ve Önemi", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.
- SAVAŞ, Serdar; "Dünya Sağlık Örgütü'nün Kriz Yönetimine İlişkin Bakış Açısı ve Deneyimleri Üzerine Yorum", Public and Private Crisis Management, 2. International Meeting, Yeditepe Ün. Pub, İstanbul, 2004.
- SAXBERG, Borje O.; KUNIN, Theodore; Vision Management (Book Reviews), Personnel Psychology,, Vol. 46 Issue 1, Spring 1993.
- SAYDAM, Ali; Algılama Yönetimi, NPQ Türkiye Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 70, 2005
- SAYDAM, Ali; Algılama Yönetimi, Rota Yay., İstanbul, 2005.
- SCHECHTER, Danny; Perception Management, http://www. mediachannel.org/views/dissector/persuasion.shtml 05.01.2006.
- SCHEIN, Edgar; Örgüt Psikolojisi, Çev. Mustafa Tosun, TODAİE Yay., Ankara, 1978.
- SCOTT, Cynthia D.-Dennis T.JAFFE-Glenn R. TOBE; Organizational Vision, Values and Mission, Course Technology Crisp, USA, 1993.
- SCOTT, Martin; Zaman Yönetimi, Bireysel Yatırım Dizisi, Rota Yay., İstanbul, 1997.
- SCRIBNER Susan; Introduction to Strategic Management, Implementing Policy Changes, Paper for Implementing Policy Change Project, www.americas.health-sector-reform.org, (20.07.2007)
- SEÇİM, Hikmet; "Kalite Çemberlerinin Başarı Koşulları", Amme İdaresi Dergisi, C,21, S.3, 1983.
- SENGE, M.S., Beşinci Disiplin, Yapı Kredi Yayınları, 1993.
- SEZER, Cemal; "Öğrenen Örgüt Düşüncesi ve Öğrenen Örgütler", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. M. Ş. Şimşek-S.Kırgır, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- SHEA, Gordan F.; "Cost Effective Stress Management Training", Training And Development Journal, July, 1980.
- SHERMAN, Herberst - D.RAWLEY - Barry ARMOND; "Strategic Management", Focus on Strategic Management, Ed. Patricia COATE, Emerald Group Pub. Ltd., Business Strategy Series, Vol.8, No.3, 2007.
- SİLAH, Mehmet; "Yönetimde Performans Değerlendirme ve Kariyer Geliştirme Kaygıları Üzerine Bir Araştırma", Türkiye'de Kamu Yö-

netimi Sorunları Üzerine İncelemeler, Ed. N. Talat Arslan, Seçkin Yay., Ankara, 2005.

- SOKOLOVSKY, Jay; "Images Of Aging: A Cross-Cultural Perspective", Generations, Spring/Summer93, Vol. 17 Issue 2, p51, 4p.
- SOYSAL, Abdullah- İ. BAKAN; "Farklı Örgüt İklimlerine Sahip İşletmelerde Kariyer Geliştirme Stratejileri", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.
- SPENCE, J. David, BARNETT, Peter A., LINDEN, Wolfgang; "Recommendations on Stress Management", Canadian Medical Association Journal Supplement, Hypertension, Vol. 160, Issue 9, 1999.
- SSM; "Risk Yönetimi", www2.ssm.gov.tr.pdf (20.01.2008).
- STAES, Patrick and N. THIJS; Quality Management on the European Agenda, EIPASCOPE, V.1., 2005.
- STANLEY T. L.; "The Importance of Time Management", Supervision Vol. 65, No:7 January, 2004 .
- STIBBE, P.; "Management Perceptions & Management Development", Journal of Euoropean Industrial Training, Issue 4, Vol.4, 1980.
- STRINGER, Robert; "The Crisis of Career Management", Training and Development Journal, September, 1977
- STUPAK, Ronald J.; " Perceptıons Management: An Actıve Strategy For Marketıng And Delıverıng Academıc Excellence At Lıberal Arts Colleges", Public Administration Quarterly, Summer, 2001.
- STUPAK, Ronald j; Perceptıon Management: An Actıve Strategy For Marketıng And Delıverıng Academıc Excellence, Busıness Sophıstıcatıon, And Communıcatıon Successes, Public Administration & Management: An Interactive Journal 5, 4, 2000, pp. 250-260.
- SUÁREZ, Gerald; Beyond Crisis Management: Leading and Shaping the Corporate Future, www.gerald-suarez.com (20-04-2007).
- SURESH, Hemamalini; Change Management: Must For Today's Organization, Think Business Networks Pvt. Ltd., July 2001.
- ŞAHİN, Ali; "Kamu Çalışanlarının E-Devleti Algılayış Biçimleri: Beklentiler ve Sorunlar", Kamu Yönetimi Yazıları, Ed.B.Eryılmaz-M. Eken-M.L.Şen, Nobel Yay., Ankara, 2007.
- ŞAN, Müjgan; Kalkınma Planlarında Bilgi Yönetimi ve DPT İçin Kurumsal Bilgi Politikaları Modeli, DPT Yay., No:2687, Ankara, 2005.
- ŞANLI, Taylan; "İl Ölçeğinde Stratejik Planlama Uygulamaları", Türk İdare Dergisi, S.452, Eylül 2006.
- ŞİMŞEK, Şerif; Yönetim ve Organizasyon, Damla Yay., 1998.
- TANGRAM; "Vizyon ve Misyon", www.tangram.com.try-vizyonmisyon.pdf (20.01.2008).
- TANZİ, Vito; "Devletin Rolü ve Kamu Sektörünün Kalitesi", Çev. Özgür Saraç, www.canaktan.org/yonetim/toplam_kalite/kamuda-toplam-kalite.htm, (01-10-2004).
- TARHAN, Nevzat; Psikolojik Savaş, Timaş Yay., İstanbul 2004.
- TAŞLIYAN, Mustafa- M. GÜVEN; "Stres ve Stres Yönetimi", Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, Ed. M. Ş. Şimşek-S.Kırgır, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- TAŞTAN; Seçil; "Kariyer Yönetimi", http://www.humanresourcesfocus.com (20.09.2007).
- TBD Kamu-BİB; Bilişim Teknolojilerinde Risk Yönetimi, 2. Çalışma grubu, Kamu Bilişim Platformu VIII, Ankara, 2006.
- TEKİN, Mahmut; Toplam Kalite Yönetimi, Konya, 2004.
- TEKİN, Mahmut-Ercan ÇİÇEK; "Değişim Yönetimi Sürecinde Müşteri İlişkileri Yönetimi Ve Önemi", http://www.bilgiyonetimi. org/cm/pages/ mkl_gos.php? nt=268 (20-09-2007).
- TEKİN; Ahmet; "Performans Ölçüm Kriterleri ve İngiltere Yerel Yönetimlerinde Uygulama Sonuçları", Yerel Gündem, Yıl 2, S.10, Ekim 2000.
- TENGİLİMOĞLU, Dilaver; "Kişilerarası Çatışma ve Çatışmayı Teşhis Modelleri", AİD, C. 24, S.2, 1991.
- TENGİLİMOĞLU, Dilaver-Yüksel ÖZTÜRK; İşletmelerde Halkla İlişkiler, Seçkin Yay., Ankara, 2004.
- TERZİ, Ali Rıza; Örgüt Kültürü, Nobel Yay., Ankara, 2000.
- TEVFİK, Arman; Risk Analizine Giriş, Alfa Yay., İstanbul, 1997.
- THEFREEDICTIONARY; http://enclopedia.thefreedictionary.com/Perception management (10.03.2006).
- THIERAUT, Robert; James J. HOCTOR; Optimal Knowledge Management: Wisdom Management Systems Concepts and Applications, Idea Group, USA, 2006.

- THOMPSON, Brand Lee; Üstün Performans Geliştirme, Yeni Yöneticinin El Kitabı 2, Hayat Yay., İstanbul, 1998.
- THOMPSON, Victor-A. Knopf; Modern Organizations, NewYork, USA, 1963.
- TİKİCİ, Mehmet; A.AKSOY; B.AKDEMİR; "Değişimci Liderliğin Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Üzerine Etkileri ve Bir Uygulama", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.
- TİKİCİ; Mehmet; Toplam Kalite Yönetim Tekniği Olarak Kıyaslama, Nobel Yay., Ankara, 2004.
- TIWANA, Amrit; Bilgi Yönetimi, Çev. E. Özsayar, Dışbank Yay., İstanbul, 2003.
- TJOSVOLD, Dean; "The Goal Interdependence Approach to Communication in Conflict: An Organizational Study", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.
- TOLAN, Barlas, Galip İSEN ve Veysel BATMAZ; Ben ve Toplum, Sosyal Psikoloji-1, Teori Yay., Ankara, 1985.
- TORTOP, N.; B. AYKAÇ; E.İSBİR; H. YAYMAN; A.ÖZER; Yönetim Bilimi, Nobel Yayını, Genişletilmiş 7. Baskı, Ankara, 2007.
- TOSUN, Gülgün ve T. TOSUN; "Kamu Sektöründe TKY", http://www.tusiad.org.tr /yayin/gorus/29/html/sec10.html (28-10-2004).
- TUĞCU, Şule T.; "Kriz Yönetiminde Liderlik Kavramının Önemi", Selçuk Ün. İletişim Fak. Dergisi, Ocak, 2004.
- TURAN, Güngör ve D. ODABAŞI; "Toplam Kaliteye Geçişte Kalite Kültürünü Geliştirme Prosesi", Kamu İş, C.4, S.3, 1998.
- TÜRK BİLİŞİM DERNEĞİ (TBD); Kamu-BİB; Bilişim Teknolojilerinde Risk Yönetimi, 2. Çalışma Gr., Kamu Bilişim Platformu, Ankara, 2006.
- TÜRK BİLİŞİM DERNEĞİ (TBD); "E-Dönüşüm Sürecinde Bilgi İşlem Merkezlerinin Yapması Gerekenler", Çalışma Grubu Raporu (Son Rapor), www.tbd.gen.tr (10.01.2008).
- TÜRKEL, Asuman U.; Globalleşen Dünyanın Lider Yöneticileri, Türkmen Kitabevi, İstanbul 1999.
- TÜRKOĞLU, Faruk; Kişisel ve Kurumsal Değişim Kültürü, Arıtan Yay., İstanbul, 2000.
- TÜRKOĞLU, Nurçay; "Kamusal Alanda Kriz ve İletişim Etiği", Public and Private Crisis Management, 2. International Meeting, Yeditepe Ün. Pub, İstanbul, 2004.
- TUTAR, Hasan; Kriz ve Stres Yönetimi, Seçkin Yay., Ankara, 2004.
- TUTAR, Hasan; Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi, Hayat Y., İstanbul 2000.
- TUTUM, Cahit; Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, TESAV Yayını, Ankara, 1994.
- TÜZ, Melek V.; Kriz Yönetimi, İşletmelerde Uygulama İçin Temel Adımlar, Alfa Yay., İstanbul, 2004.
- UÇKUN, Gazi; "Değişim Yönetimi", Modern Yönetim Yaklaşımları, Ed. İ. Dalay-R.Coşkun-R. Altunışık, Beta Yay., İstanbul, 2002.
- ÜLGER, Billur; İşletmelerde İletişim ve Halkla İlişkiler, Der Yay., İstanbul, 2003.
- ÜNALDI, Haluk; "Stratejik yönetim Nedir, Ne Değildir?", http://www.danismend. com/konular/stratejiyon. (20.10.2007).
- URAL, Ebru U.; "Kriz Yönetiminde Proaktif Halkla İlişkiler Yaklaşımları ve Konu-Gündem Yönetimi", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.
- USER, İnci; "Post Traume Relief", Public and Private Crisis Management, 2. International Meeting, Yeditepe Ün. Pub, İstanbul, 2004.
- UYGUÇ, Nermin; Hizmet Sektöründe Kalite Yönetimi, Dokuz Eylül Yay., İzmir, 1998.
- UYGUR Akyay - Selma MEYDAN; "Öğrenen Örgüt Kavramının Meydana Getirdiği Gelişim ve Özellikler Doğrultusunda Yaratılan Etki ve Değişimin Ortaya Konması", Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, S.128, Nisan/Haziran 2000.
- UZUN, Turgay; Kariyer yönetimi ve Planlaması, Türk İdare Dergisi, S.442, 2004.
- WALLER, Robert; "Taxing polls", New Statesman & Society, V.8, pviii-ix May 26, 1995.
- WATKINS, Dave; "ıÜüReflections on the Future of Quality" Quality Progress, V.39, No:1, 2006.
- WEBBER, Ross A.; Basic Elements of Managing Organizations, USA, 1979.
- WETING, John; "Crisis Management And Risk Management", Plenary III, 13h30-14h15, YEO Pre-convention Meeting, Chicago, Illinois, U.S.A.Friday, 17 June 2005.
- WHITE PAPER; Effective Change Management Through Application Performance Monitoring, Network supervision, USA, 2005.
- WHITE, Orion F. and James WOLF; "Total Quality Management; DEMING, W. Edwards", Administration & Society, V. 27, Issue 3, 1995.

- WITTENBERG, Peter M.; "Leadership And The Management Of Agency Image, Federal Probation, 00149128, Sep97, Vol. 61, Issue 3.
- YALÇIN, İbrahim; M. Nuri ÖZULUCAN; "Özel Ve Kamu Yönetiminde Değişim Mühendisliği", Türk İdare Dergisi, S.436, Eylül, 2002.
- YALÇINKAYA Timuçin-Esin OZSOY; "Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/ pages/mkl_gos. php?nt=251, (20.09.2007).
- YATES, Douglas Jr.; The Politics of Management, Jossey-Bass Publishers, USA, 1987.
- YAYLACI, Gaye Ö. - Gülser KÖKSAL; "Kuruluşlarda Stresle Başa Çıkma Yolları", http:// www.euvakif.org/gundem/bulten35.doc (20.10.2007).
- YAYMAN, Hüseyin; "TKY'nin Kamu Hizmeti Veren Kuruluşlara Uygulanabilirliği", GÜ İİBF Dergisi, C.13, S.1-2, 1997.
- YENİÇERİ, Özcan; Örgütsel Değişmenin Yönetimi, Sorunlar, Yöntemler, Teknikler, Stratejiler ve Çözüm Yolları, Nobel Yay., Ankara, 2002.
- YENİÇERİ., Özcan-M. İNCE; Bilgi Yönetimi Stratejileri ve Girişimcilik, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2005.
- YILDIRIM, Hasan Ali; Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, Nobel Yay., Ankara, 2002.
- YILDIZ, Gültekin; "Kamu Yönetiminde Müşteri Tatmininin Ölçülmesi", Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri, C.II, TODAİE Yayını, Ankara, 1995.
- YILDIZ, Murat; "İnsan gücü Planlamasına Çağdaş Bir Yaklaşım: Kariyer Planlaması", Türk İdare Dergisi, S.436, Eylül, 2002.
- YILMAZ, Abdullah ve Seyfettin ASLAN; "Örgütsel Zaman Yönetimi", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 2002.
- YÜCETÜRK, Elif; "Örgütlerde Durdurulamayan Yıldırma Uygulamaları: Düş mü? Gerçek mi?", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.
- YÜKSEL, Fatih; "Kamu Yönetiminde Yeni Eğilimler Perspektifinde Türk Kamu Yönetiminde Reform İhtiyacı ve Kamu Yönetimi Reformu Yasa Tasarısı", Kamu Yönetimi, Ed. A. Yılmaz-M. Ökmen, Gazi Kitapevi, Ankara, 2004.
- YÜKSEL, Fatih; "Türk Yerel Yönetimlerinde Vizyon Sorunu", Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar II, Ed. H.Özgür-M.Kösecik, Nobel Yay., Ankara 2007.
- YÜKSEL, Öznur; "Örgüt Geliştirme", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001.
- YÜKSEL, Öznur; "Yönetim ve Fonksiyonları", Girişimciler İçin İşletme Yönetimi, Ed. T. Durukan, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.
- YURDAKUL, Nilay Başok; "İşletme Yönetiminde İki Stratejik Görev: İmaj-Marka Yönetimi", www.manas.kg/pdf/sbdpdf8/Yurdakul. pdf (10-01-2008).
- YURTSEVEN, Rıdvan; "İşletmelerde Misyon İfadesinin Stratejik Yönü", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.
- YÜZBAŞIOĞLU, Nedim; "İşletmelerde Stratejik yönetim ve Planlama Açısından Stratejik Maliyet Yönetimi ve Enstrümanları", www. sosbil.selcuk.edu.tr (20.01.2008).
- ZAİM, Bilgi; "Bilgi Yönetimi Süreçleri", http:// www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl _gos. php?nt=250, (30-4-2007).
- ZEHİR, Cemal-L.ALPKAN-H.KESKİN; "Kriz Döneminde Kocaeli ve İstanbul Civarındaki İşletmelerin Krizden Etkilenme Düzeyleri ve Stratejik Amaçlardaki Değişimler", 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Kocatepe Ün., İİBF Yay. No:57, 22-24 Mayıs, 2003.

21. YÜZYILDA TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

Algılar, Sorunlar ve Politik Yaklaşımlar

Editörler
Murat Ercan - Ali Ayata

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1400
Uluslararası İlişkiler No.: 39
ISBN: 978-605-320-306-3
© 1. Basım, Ocak 2016

21. YÜZYILDA TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ - Algılar, Sorunlar ve Politik Yaklaşımlar

Editörler: Murat Ercan - Ali Ayata

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ercan, Murat., Ayata, Ali.

21.YÜZYILDA TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ - Algılar, Sorunlar ve Politik Yaklaşımlar / *Murat Ercan - Ali Ayata*
1. Basım, XII + 408 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-306-3
1. Türkiye-AB İlişkileri 2. Algılar 3. Sorunlar 4. Ortak Politikalar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Üniversitemizin kuruluşu ve gelişmesindeki hizmetlerini şükranla andığımız Rektörümüz Prof. Dr. Azmi Özcan'a ithaf ediyoruz.

Minnetlerimizle...

Bu kitapta yer alan makalelerden yazarlar sorumludur.

ÖN SÖZ

Türkiye, Tanzimat'tan bu yana Batı'ya yönelmiş, İslam devletleri arasında laik ve demokratik niteliğe sahip tek ülkedir. Türkiye, her ne kadar AB'de aksini söyleyenler olsa da, Batı dünyası ile ortak sınıra sahip ve O'na komşu, tarihî ilişkileri olan ve daha birçok alanda kesişme noktaları bulunan bir ülkedir. Avrupa Birliği ise temelleri 1959 Roma Antlaşması'yla 6 kurucu üye ülkesiyle atılan, çeşitli genişleme süreci geçirerek 28 üyeye ulaşmış, bugün ekonomik ve siyasi alanda eşi benzeri olmayan küresel bir güç hâline gelmiş ulus üstü bir örgüttür. Dolayısıyla Türkiye yakın coğrafyasındaki bu oluşuma kayıtsız kalmamış ve 1959 yılında, Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurarak, AB sürecini başlatmıştır. Fakat tüm çabalara rağmen Türkiye-AET/AB ilişkileri akit taraflar arasında akdedilen Ankara Antlaşması ve Katma Protokol çerçevesinde oluşturulan Gümrük Birliği ve ortaklık ilişkisinden öteye gidememiştir. Çünkü bir taraftan Türkiye'de cereyan eden siyasi olaylar, toplumsal karşılıklar, ekonomide yaşana krizler ve darbeler gibi nedenlerden dolayı üyelik süreci askıya alınmış veya dondurulmuş, diğer taraftan ise AB içinde Türkiye karşıtı söylemler ve AB'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı çifte standart politikalar Türkiye'nin üyelik sürecinin uzamasına neden olmuştur.

İnişli çıkışlı bir seyir izleyen taraflar arasındaki ilişkilerde 1999 yılında Helsinki'de yapılan zirvede Türkiye aday ülke olarak ilan edilmiş ve 03 Ekim 2005 tarihinde Avrupa Topluluğu ve Türkiye arasında müzakereler başlamıştır. Müzakerelerin başlamasıyla birlikte Türkiye AB normlarına uyum sağlayabilmek için çeşitli yasal ve kurumsal anlamada düzenlemeler yapmıştır. Söz konusu düzenlemelerden dolayı Türkiye'de önemli bir dönüşüm süreci başlamıştır. Her ne kadar dönüşüm sürecinden bahsedilse de bugün gelinen noktaya baktığımızda Türkiye'nin Birliğe tam üye olamadığı ve ilişkilerin tam anlamıyla durduğu gözlemlenmektedir. Özellikle AB tarafından Türkiye'nin önüne konulan sorunlar ve AB'deki Türkiye karşıtı söylemler Türk halkının AB algısını değiştirmiş ve Türk halkının gözünde AB sözünde durmayan, güvenilmez bir örgüt hâline gelmiştir. Bu algı ise Türk halkının AB üyeliğine verdiği desteğin azalmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin farklı üniversitelerinden alanında uzman ve akademisyenleri bir araya getiren bu çalışmanın amacı, Türkiye-AB ilişkilerinin genel çerçevesini çizerek, Türkiye AB ilişkilerdeki genel sorunlarına değinip bu sorunlar çerçevesinde ilişkilerin gelecekteki perspektifini ortaya koymak olmuştur. Yazarlarımızın destekleri ile ortaya çıkan bu kapsamlı eserde, planlanan zaman tablosu hemen hemen başarılı bir şekilde ortaya konmuştur. Avrupa Birliği ve Türkiye ile ilişkileri farklı yönden değerlendirilmiştir. Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri konusunu çalışan toplumun her kesim için ciddi bir fayda sağlayacak özelliktedir. Eserin son şekline gelmesinde emeği bulunan tüm yazarlara teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Murat Ercan
Ocak 2016

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

Bölüm 1
TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNİN GENEL ÇERÇEVESİ

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI 9
Murat Ercan
Giriş 9
1. Türkiye-AB İlişkilerde Ortaklıktan-Adaylık Sürecine Giden Yol 10
2. 1999-2005 Dönemi: Adaylık Süreci ve İlişkilerde Müzakere Dönemi..... 17
3. Müzakere Sürecinde Gelinen Nokta 21
Sonuç: İlişkiler Nereye Gidiyor? 24
Kaynakça..... 31

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ SON DÖNEM İLİŞKİLERİNİN DEMOKRASİ VE KATILIM BAŞLIKLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ..... 33
Semra Altıngöz - Melih Coşgun
Giriş 33
1. Teorik Bağlamda "Demokrasi" ve "Katılım" 34
2. Kopenhag Siyasi Kriterleri ve Türkiye'nin Bu Kriterleri Karşılama Kabiliyeti 39
3. Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü 39
4. İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması 42
Sonuç 44
Kaynakça..... 45

AB MÜKTESEBATI VE TÜRKİYE'NİN AB MÜKTESEBATINA UYUMU: İLERLEME RAPORLARI IŞIĞINDA VERGİLENDİRME FASLININ DEĞERLENDİRİLMESİ 47
Harun Kılıçaslan
Giriş 47
1. Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihsel Özeti..... 47
2. AB Müktesebatı ve Aday Ülkelerin Müktesebata Uyumu..... 48
3. Türkiye İlerleme Raporlarındaki Vergilendirme Faslının Değerlendirilmesi..... 53
Sonuç 59
Kaynakça..... 60

TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNDE MÜZAKERE SÜRECİNDE GELİNEN NOKTA... 63
Ali Ayata
Giriş ... 63
1. Kuruluşundan Günümüze Avrupa Birliği ... 65
2. Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ... 68
3. Müzakere Sürecinde Son Durum ... 71
Sonuç ... 75
Kaynakça ... 78

KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ ... 79
Ali Ayata Büşra Çeliköz
Giriş ... 79
1. Küreselleşme Olgusu ve Boyutları ... 81
2. Küreselleşmenin En Önemli Aktörlerinden: Avrupa Birliği ... 84
3. Küreselleşme Sürecinde Türkiye-AB İlişkileri ... 86
Sonuç ... 90
Kaynakça ... 91

TÜRKİYE'DE AB ALGISI TÜRK KAMUOYU AB'YE NASIL BAKIYOR? ... 93
Murat Ercan-Murat Korkmaz
Giriş ... 93
Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğini Destekliyor musunuz? ... 95
Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğini Neden Destekliyorsunuz? ... 97
Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğini Neden Desteklemiyorsunuz? ... 99
Avrupa Birliği Türkiye'ye Karşı Adil ve Samimi Davranıyor mu? ... 100
Türkiye Ne Zaman AB'ye Tam Üye Olabilir? ... 101
Hükûmetin Avrupa Birliği Politikalarını Doğru Buluyor musunuz? ... 103
Sizce Türkiye'nin Üyeliği Sözde Ermeni Sorunu, Kıbrıs Sorunu ve Kürt Sorununun Çözümüne mi Bağlıdır? ... 104
Sizce, Sözde Ermeni ve Kıbrıs Sorunu Avrupa Birliği İçinde İç Siyaset Malzemesi Olarak mı Kullanılıyor? ... 105
Avrupa Birliği, Kıbrıs ve Ermeni Sorunu Hakkında Baskı Yaparsa Türkiye AB'ye Üyelik Kararından Vazgeçmeli midir? ... 106
Özellikle Hangi Ülke Ermeni ve Kıbrıs Meselesini İç Siyaset Malzemesi Olarak Kullanmaktadır? ... 107
Avrupa Birliği İçinde Türkiye'nin Tam Üyeliğine En Çok Engel Çıkaran Üç Ülke Hangisidir? ... 108
Avrupa Birliği (AB) İçinde Türkiye'nin Tam Üyeliğini En Çok Destekleyen Üç Ülke Hangisidir? ... 110
Hükûmetin Dış Politikalarını Destekliyor musunuz? ... 111
Hükûmetin Avrupa Birliği Uyum Süreci Çalışmalarını Destekliyor musunuz? ... 113
2011-2015 Yılları Arası Türkiye'de AB Algısı; Ne Değişti? ... 114
Sonuç ... 116
Kaynakça ... 117

AKP HÜKÛMETLERİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ STRATEJİSİ 119
Pınar Özden Cankara
Giriş 119
1. Türkiye'nin AB Üyelik Sürecini Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler 120
2. Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinin Mevcut Vaziyeti 122
3. "2014 Türkiye'nin Yeni Avrupa Birliği Stratejisi" Başlıklı Belgenin İçerik Analizi 126
Sonuç 128
Kaynakça 129

Bölüm 2
TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNDEKİ SORUNLAR

ERMENİ SORUNU VE TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ 133
S. Rıdvan Karluk
Giriş 133
1. Ermeni Tehciri Soykırım Değildir 134
2. Batı Dünyasında Ermeni Tehcirini Soykırıma Dönüştürme Girişimleri ve Hocalı Katliamını Yok Saymaları 139
3. Batı Dünyasında Sözde Ermeni Soykırımının Parlamentolarda Tanınması: Türkiye'ye Siyasi Baskı Kurma Girişimleri 143
4. İsviçre ve Fransa'da Sözde Ermeni Soykırımını Tanıma Girişimleri ve Sonuçları 150
5. Batı Dünyasının Ermeni İddialarına Bakışı 158
6. Sözde Ermeni Soykırımı, Bazı Türk Aydınları ve Obama Yönetiminin Sözde Ermeni Soykırımı Konusundaki Tavrı 163
7. Ermenistan ile Sözde Soykırım Uzlaşısı İçin Şartlar 166
Sonuç 168
Ekler 171
Kaynakça 183

AVRUPA BİRLİĞİ İNSAN HAKLARI 189
Ayşen Seymen Çakar
Giriş 189
1. Avrupa Birliği'nde İnsan Haklarının Gelişimi 189
2. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı 193
Sonuç 197
Kaynakça 199

AVRUPA BİRLİĞİ ÜYE ÜLKELERİNE İHRACAT YAPAN TÜRK FİRMALARININ KARŞILAŞTIKLARI PAZARLAMA SORUNLARI 201
Hakan Çelik - Rıdvan Kocaman
Giriş 201
1. Türk İş Adamlarının Schengen Vizesi Alma Zorunluluğu 202

2. AB Tarafından Uygulanan Gümrük Tarifeleri ve Kotalar 205
3. AB'nin Ürün ve Ambalaj Standartları 210
4. AB'nin Kara Yolu Taşımacılığının Önüne Koyduğu Kısıtlamalar 212
Sonuç 216
Kaynakça 217

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ KAPSAMINDA VİZE MUAFİYETİ 221
Murat Ercan-Semin Hatipoğlu
Giriş 221
1. Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi 223
2. Türkiye-AB İlişkilerinin Hukuki Çerçevesi 226
3. Vizeye Kurumsal Kılıf: Schengen Kara Listesi 227
4. Geri Kabul Anlaşması ve Türk Vatandaşları İçin Vize Muafiyeti 228
Sonuç 229
Kaynakça 230

TÜRKİYE-RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARINA ETKİSİ 233
Giray Saynur Derman
Giriş 233
1. Türkiye-Rusya Arasındaki Stratejik İlişkilerin Gelişimi 236
2. Türkiye-Rusya İlişkilerinde AB Faktörü 238
3. AB-Rusya Arasında Türkiye'nin "Denge Politikası" 241
Sonuç 243
Kaynakça 245

Bölüm 3
TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNDEKİ DİĞER SORUNLAR

ULUSLARARASI GÖÇ SORUNU PERSPEKTİFİNDEN İŞ GÜVENLİĞİ, ÇALIŞAN SAĞLIĞI VE TÜRKİYE: GÖÇ SORUNUN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI 251
Murat Korkmaz-Gülsüm Çalışır
Giriş 251
1. Uluslararası Göç Kavramı 254
2. Uluslararası Göçlerin İş Gücü Piyasalarına Etkileri 276
Sonuç 281
Kaynakça 283

AB İSTİHDAM STRATEJİSİ, AB'YE UYUM SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN ARTTIRILMASINA YÖNELİK POLİTİKALAR VE İSTİHDAMA KATKISI 285
Hatice Nur Germir
Giriş 285
1. AB ve Türkiye'de Kadın İstihdamının Genel Özellikleri 287

2. AB'ye Uyum Sürecinde Kadın İstihdamının Arttırılması Yönündeki Politikalar ve İstihdama Katkısı 292
Sonuç 296
Kaynakça 297

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARI: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ 299
Aykut Ekinci-Ali Ünsal
Giriş 299
1. Sağlık Harcamalarının GSYH İçerisindeki Payı 300
2. Kişi Başına Düşen Sağlık Harcamaları 301
3. Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı 303
4. Sağlık Hizmetlerinde Ticaret 307
5. Sağlık Harcamalarının Toplumun Sağlık Statüsüne Yansıması 310
Sonuç 312
Kaynakça 313

İŞ GÜVENLİĞİ VE ÇALIŞAN SAĞLIĞI AVRUPA BİRLİĞİ DİREKTİFLERİ: TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALAR 315
Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu
Giriş 315
1. AB Ajansları 316
2. Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı (EU-OSHA) Çalışmaları 318
Sonuç 322
Kaynakça 323

Bölüm 4
TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNDEKİ DİĞER POLİTİKALAR

ŞEHİRLERİN GELECEĞİNE DAİR AKILLI TEKNOLOJİLER: AVRUPA BİRLİĞİ ÖRNEKLERİ VE TÜRKİYE 327
Tarık Semiz-Cemalettin Hatipoğlu
Giriş 327
Akıllı Şehirler 329
Şehirlerin Akıllanmasına Neden İhtiyaç Var? 331
Avrupa Birliği'nde Akıllı Şehir Örnekleri 332
Türkiye ve Akıllı Şehirler 336
Sonuç 338
Kaynakça 339

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE E-DÖNÜŞÜM VE TÜRKİYE 341
Cemalettin Hatipoğlu-Tarık Semiz
Giriş 341
1. e-Avrupa Eylem Planı ve e-Avrupa+ Programı 344
2. Türkiye'de e-Dönüşüm Projesi Aşamaları 348
Sonuç 354
Kaynakça 355

AVRUPA BİRLİĞİNE GİRİŞ SÜRECİNDE TÜRKİYE ASMA FİDANCILIĞI 357
Hayri Sağlam - Özlem Çalkan Sağlam
Giriş 357
1. Yasal Mevzuat ve Sertifikasyon Sistemine Genel Bir Bakış 359
2. Türkiye Asma Fidanı Üretiminin Gelişimi ve Mevcut Durumu 361
3. Sonuç 365
Kaynakça 367

AB YOLUNDA TÜRKİYE BAĞCILIĞI 369
Özlem Çalkan Sağlam - Hayri Sağlam
Giriş 369
1. Dünya ve AB Bağcılığının Genel Durumu 370
2. Bağcılığın Türkiye'deki Durumu 373
3. AB Ülkelerinde Üzüm Konusundaki Tüketici Tercihleri 376
4. Türkiye'de Uygulanan Üzüm Politikaları, AB Süreci ve Yasal Mevzuat 377
Sonuç 379
Kaynakça 382

AVRUPA BİRLİĞİ EMİSYON TİCARETİ SİSTEMİ VE ETKİNLİĞİ 385
Murat Uzun
Giriş 385
1. Emisyon Ticareti 387
2. Avrupa Birliği Emisyon Ticareti Sistemi 388
3. AB ETS Etkinliği 390
Sonuç 390
Kaynakça 391

TÜRKİYE-AVRUPA İLİŞKİLERİNDE JANDARMANIN ROLÜ (FİEP ÖRNEĞİ) 393
Selma Çetinkaya
Giriş 393
1. Kavramsal Açıdan ve Tarihî Süreç Çerçevesinde Jandarma 393
2. FIEP'in Tarihî Gelişimi 395
3. FIEP Mutabakatı 397
4. Türkiye'nin AB Sürecine Bakışı ve Jandarma Genel Komutanlığı'nın FİEP'e Girişi 399
Sonuç 405
Kaynakça 405

Kaynakça

Aydoğan, Metin(2002), *Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz? Tazimattan Gümrük Birliğine*, Kum Saati Yayınları, İstanbul.

Can Hacı(2013), "Türkiye- Avrupa Birliği (Ortaklık) İlişkileri", (Ed),Karluk, S. Rıdvan, *Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri*, Anadolu Üniversitesi Yay.

Ercan Murat(2009), "Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinde Müzakere Süreci" *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 42, ss. 97-112

Ersoy Murat(2007), Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Türk Gümrük İdaresi ve Bu Sürecin İdaresi, Ankara.

Europäische Rat, Schlussfolgerung des Vorsitzes, 1998.

Gözen Ramazan(2006), "Türk Dış Politikasının Avrupa Birliği'ne Doğru Dönüşümü" *Uluslararası Hukuk ve Politika* Cilt 2, No: 6, ss.1-16.

Gözen Ramazan(2009), *İmparatorluktan Küresel Aktörlüğe, Türkiye'nin Dış Politikası*, Ankara Palme Yay.

İKV, 1963-1999 dönemi, http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=445, (Erişim Tarihi: 12.06.2015).

Karluk Rıdvan ve Özgür Tonus (2004), Avrupa Birliği'nin Genişleme Perspektifinde Türkiye'nin Yeri, Türkiye İktisat Kongresi, 5–9 05, 2004.

Özer Ahmet(2003), Tanzimat'tan Bugüne Batılaşma ve Avrupa Birliği, Ankara, Elips Yay.

Suat İlhan(2003), Jeopolitik Duyarlılık, İstanbul, Ötüken Yayınları.

Tüysüz Emre(2012), "Türkiye AB ilişkileri Nereye Gidiyor?: Avrupalı Olmayan Avrupa" 26 Temmuz 2012, http://www.tasam.org/tr TR/Icerik/4861 /turkiye_ab _ iliskileri_nereye gidiyor_avrupali_olmayan_avrupa, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2015).

Uysal Ceren(2001), Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, ss.140-153.

Türkiye'nin AB Süreci, http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiyenin-ab-sureci, (Erişim Tarihi: 19 Haziran 2015).

Kaynakça

Ağaoğulları, M. A. (2004), Kent Devletinden İmparatorluğa, İmge Kitabevi, Ankara.

Barry, N. P. (2004), Modern Siyaset Teorisi, (Çev. M. Erdoğan, Y. Sahin), Liberte Yayınları, Ankara.

Benhabib, S. (1996), "Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru", Demokrasi ve Farklılık Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması içinde, (Der: Seyla Benhabib), Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.

Dahl, R. (2010), Demokrasi Üzerine, (Çev. B. Kadıoğlu), Phoenix Yayınları, Ankara.

Dursun, D. (2008), Siyaset Bilimi, Beta Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, M. (2010), Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Habermas, J. (2002), Kamusallığın Yapısal Dönüşümü, (Çev. T. Bora, M. Sancar), İletişim, İstanbul.

Hardt, M. & A. Negri, (2011), Çokluk, İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi, (Çev. B. Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Köker, L. (1996), Radikal Demokrasi, Diyalog, S: 1.

Lijphart, A. (2006), Demokrasi Motifleri, (Çev. G. Ayas, U. U. Bulsun), Salyangoz Yayınları, İstanbul.

Mouffe, C. (2002), Demokratik Paradoks, (Çev. A. C. Aşkın), Epos Yayıncılık, Ankara.

Sartori, G. (1996), Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, (Çev. M. Turan, T. Karamustafaoğlu), Yetkin Basım, Yayım ve Dağıtım, Ankara.

Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/ AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf (20.06.2014).

Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu, http://www.ab.gov.tr/files/ilerleme RaporlariTR/2014- ilerleme_raporu_tr.pdf (20. 06. 2014).

Vergin, N. (2008), Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar, Doğan Kitap, İstanbul.

West, D. (2008), Kıta Avrupası Felsefesine Giriş, Rousseau, Kant ve Hegel'den Faucault ve Derrida'ya, (Çev. A. Cevizci), Paradigma Yayıncılık, İstanbul.

Kaynakça

Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu*, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri /AdaylikSureci /IlerlemeRaporlari/ Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf, (Erişim Tarihi: 23.09.2015).

Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Adaylik Sureci/ Ilerleme Raporlari/ Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf, (Erişim Tarihi: 23.09.2015).

Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu*, SEC (2001) 1756, http://www.ab.gov.tr /files/ AB_Iliskileri/ AdaylikSureci/ IlerlemeRaporlari/ Turkiye_Ilerleme_Rap_ 2001. pdf, (Erişim Tarihi: 23.09.2015).

Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu*, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri AdaylikSureci/ IlerlemeRaporlari/ Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf, (Erişim Tarihi: 23.09.2015).

Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi'ne İlişkin Komisyon 1999 Düzenli Raporu*, http://www.ab.gov.tr/ files/AB_ Iliskileri /AdaylikSureci /IlerlemeRaporlari/ Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf, (Erişim Tarihi: 23.09.2015).

Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu*, http://www.ab.gov.tr/files/ AB_Iliskileri/ AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/ Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf, (Erişim Tarihi: 23.09.2015).

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu*, SWD (2014) 307.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu*, SWD (2013) 417.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu*, SWD (2012) 336.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu*, SEC (2011) 1201.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu*, SEC (2010) 1327.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2009 Yılı İlerleme Raporu*, SEC (2009) 1334.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2008 İlerleme Raporu*, SEC (2008) 2699.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2007 İlerleme Raporu*, SEC (2007) 1436.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2006 İlerleme Raporu*, SEC (2006) 1390.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, SEC (2005) 1426.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu*, SEC (2004) 1201.

Batal S. "Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel Özellikleri", *Mevzuat Dergisi*, Yıl: 13, Sayı: 148, 2010, http://www.mevzuatdergisi.com /2010/04a/06.htm, (Erişim Tarihi: 28.09.2015).

Bilici N. (2012), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık,

Blankart Charles B., (2008), *Öffentliche Finanzen in der Demokratie*, 7. Auflage, München: Verlag Franz Vahlen

İyibozkurt E. (1996), *Türkiye – AB: Gümrük Birliği*, 2. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Karluk S. Rıdvan (2005), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Basım.

Kılıçaslan H. (2005), *Avrupa Birliği'nde Vergi Rekabeti*, İstanbul: Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi.

Korf Ralph E. (2008), *Umsatzsteuer*, Düsseldorf: EUROFORUM Verlag,

Lehner M., E. Reimer, A. Rust, (2008), *Europäisches Steuerrecht*, Düsseldorf: EUROFORUM Verlag.

Moussis N. (2004), *Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi*, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Mega Press

Schmidt L. (2008), *Internationale Steuerbelastungsvergleiche, Standortwahl und –verlagerung, internationale Verlustnutzung*, Düsseldorf: EUROFORUM Verlag

T.C. Avrupa Birliği Genel Sekreterliğ, *Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü (İngilizce – Türkçe)*,2009, Ankara: Matus Basımevi, http://www.ab.gov.tr/files/ Sozluk/glossary_for_the_european_union.pdf, (Erişim Tarihi: 28.09.2015).

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye – AB İlişkileri*, http://www.ab.gov.tr /index.php?p=4, (Erişim Tarihi: 28.09.2015).

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye İçin Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler*, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/ Adaylik Sureci / MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf, (ErişimTarihi: 28.09.2015).

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Müzakere Sürecine İlişkin Sıkça Sorulan Sorular*, http://www.ab.gov.tr/index.php?p=44460&l=1, (Erişim Tarihi: 28.09.2015).

Tokatlıoğlu Mircan Y. (2004), *Avrupa Birliği'nde Maliye Politikası ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Bursa: Alfa/Aktüel Kitabevi.

Kaynakça

Aksoy M. (2007), Die Türkei auf dem Weg in die EU Die Beziehungen zwischen der Türkei und der Europäischen Union - insbesondere von 1990 bis Ende 2004, Frankfurt am Main, Peter Lang Verlag.

Ayata, A. (2009), "Türkiye Usulü Avrupa Birliği'ne Yakınlaşma", Akademik Araştırmalar Dergisi, 40, ss. 32–43.

Ayata, A. (2010), Balanceakt der Türkei zwischen der EU und den USA, Dissertation Verlag, Berlin.

Bernhard, M. "EU-Annäherung auf Türkisch", Wiener Zeitung, 24.12.2007.

Böhm W., "Das falsche Spiel mit Ankara", Die Presse, 19.12.2007.

Christoph, P. "Türkei: Nichts als der Beitritt", Der Standard, 16.12.2007.

Ercan, M. (2007), Die Türkei und Die Europaische Union, Berlin, Verlag dissertation.de.

Gaulhofer K., "Totale Ablehnung des Türkei-Beitritts", Die Presse, 30.01.2008.

Girardet, K. M. & Nortmann, U. (2005), Menschenrechte und europäische Identität - Die antiken Grundlagen, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Hartmann, J. (2009), Das politische System der Europäischen Union: eine Einführung, Frankfurt, New York: Campus Verlag.

Karluk R. (2013), Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak, Beta Yayıncılık.

Köktaş A., Bozkurt E. ve Özcan M. (2008), Avrupa Birliği Temel Mevzuatı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım.

Leiße, O. (2010), Die Europäische Union nach dem Vertrag von Lissabon, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Leithäuser J., Iren sagen Nein „Níl, aber auch ein bisschen Tá", Frankfurter Allgemeine Zeitung, 13.06.2008.

Michael, M., "Die lätzte Entscheidung in der Türkei", Der Standard, 24.07.2007.

Münkler, H. (2005), Die Türkei und Europa. Eine geopolitische Herausforderung. In: Gehört die Türkei zu Europa? Helmut König und Manfred Sicking (Hrsg.), Bielefeld, Transcript Verlag.

Seufert G. ve Kubaseck C. (2004), Die Türkei – Politik Geschichte Kultur, München, Beck Verlag.

Şen F. (2005), Der EU-Beitritt der Türkei als Vollendung eines Europas der kulturellen Vielfalt. In: Gehört die Türkei zu Europa? Helmut König und Manfred Sicking (Hrsg.), Bielefeld, Transcript Verlag.

Yıldız, U. (2015), Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri, Nobel Yayın.

Weidenfeld, W. & Wessels, W. (2011), Europa von A bis Z, 12. Auflage, Baden-Baden: Nomos.

Wolfgang B., "Das falsche Spiel mit Ankara", Die Presse, 19.12.2007.

URL: http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=65 (Erişim Tarihi: 23.09.2015)

Tüm bu tespit ve değerlendirmeler sonucunda, küreselleşmenin önlenemez yükselişinin devam edeceği öngörüsüne sahip olunduğundan, küreselleşmenin olumsuz etkilerinin giderilmesine yönelik gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde önlemler alınması sağlanmalı, toplumun tüm kesimlerinin bu akımın nimetlerinden yararlanmasını gerçekleştirecek ulusal düzeylerde politikalar belirlenmelidir.

Kaynakça

Ayata, A. (2010), *"Küreselleşme Ekseninde Türkiye-AB İlişkileri"*, Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri, Der: Murat Ercan, Nobel Yayın Ankara, s. 60-61.

Bayar, Fırat, *"Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye"*, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı 32, s. 29.

Canbolat, İbrahim S. (2011), "*Avrupa Birliği ve Türkiye-Uluslarüstü Sistemle Ortaklık",* Alfa Aktüel, Bursa 2011, s.445.

Castells, M. (2007), "*Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür-3, Cilt: Binyılın Sonu"*, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Ceyhan, A. (1991), Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü, Afa Yayınları, İstanbul.

Dedeoğlu, B. (2011), *"Türkiye'de Avrupa Birliği Karşıtlığı- Küreselleşme Karşıtlığı İlişkisi"*, Uluslararası İlişkiler, Cilt:7, Sayı 28, s. 100-104.

Elçin, A. Bora (2012), *"Küreselleşmenin Tarihçesi"*, Ankara, s. 9-10.

Ercan, M. (2010), "*Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri"*, Nobel Yayın, Ankara 2010, s. 207.

Giddens, A. (2000), "*Üçüncü Yol"*, Birey Yayıncılık, İstanbul, s. 374.

Güvenç, N. (1998), "*Küreselleşme ve Türkiye",* BDS Yayınları, İstanbul, s.13-14.

Kartal, Zeki, *"Kavramsal ve Tarihsel Yönleri ile Küreselleşme"*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8/2.

Kevük, S. (2006), *"Bilgi Ekonomisinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi"*, s.8.

Öniş, Z. ve Ahmet F. Aysan, (2000), *"Neoliberal globalisation, the nation-state and financial crises in the semi- periphery: a comparative analysis"*, Third World Quarterly, Vol 21, No 1, s. 119- 139.

Örmeci, O. (2009), *"Küreselleşme ve Etkileri"*, Politik Psikoloji Derneği Bülteni, Yıl:1, Sayı:4, s.10.

Şahin, K. (2010), *"Küreselleşme ve Yeniden Yapılanan Ulus Devlet"*, Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri, Der: Murat Ercan, Nobel Yayın Ankara, s. 27-28.

Şeren Güler, B. (2011), *"Küreselleşmenin Merkezi Aktörlerinden Biri Olarak Avrupa Birliği"*, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 10 No: 2, s. 47-62.

Tekeli, İ. ve İ. Selim (1993), "*Türkiye ve Avrupa Birliği: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Türkiye'nin Avrupa'ya Yaklaşımı*", Ümit Yayıncılık, Ankara 1993, s. 67.

UNCTAD (2008), "*World Investment Report"*, s. 211-212.

Uysal, C. (2001), "Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (1), 142-150.

World Trade Organisation (2009), "*International Trade Statistics"*.

da sebebi, Türkiye'nin Avrupa Birliği uyum sürecinde gerekli reformları yapmasına rağmen, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı farklı politikalardır. Avrupa Birliği'nin uyguladığı çifte standart politikaları, Türk halkının tepkisine neden olmaktadır. Bu düşüncelerden dolayı Türk halkı AB'ye karşı yeni alternatiflerin oluşturulması gerektiğini savunduğu görülmektedir.

2013 sonrası yapılan kamuoyu araştırmalarında ise AB üyeliğini destekleyen Türk halkının oranlarda kısmen artış yaşanmıştır. Bunun en önemli sebebi, Türk ekonomisinde ilerleyişin durması ve demokrasi, insan hakları gibi konularda Türkiye'de birtakım sorunların yaşanmasıdır. Kamuoyu araştırmalarında dikkat çekici diğer bir sonuç ise Türk halkının Avrupa Birliği hakkında yeterince bilgiye sahip olmasıdır. Türk halkı 10 sene öncesine kadar Avrupa Birliği hakkında genel bilgiye sahip değildi. Geçmiş yıllarda Türk halkı AB'yi ekonomik sıkıntılardan kurtulmanın çözümü olarak algılarken, bugün artık Türk kamuoyu AB'ye faklı açılardan bakıp, AB üyeliğinin artı ve eksilerini hesaplayabilmektedir.

Kaynakça

Aras Bülent ve Özbay Fatih(2009), "Türkiye ve Ermenistan; Statüko ve Normalleşme Arasında Kafkasya Siyaseti", ss. 3–15.

Karluk S. Rıdvan(2011), "AB, Türk Vatandaşlarına Vize Uygulama Hakkına Sahip Değildir" 2011, *Abhaber,* http://www.Abhaber.Com/Haber.Php? İd= 19840, (Erişim Tarihi: 08.03.2011).

Karluk Rıdvan(2006), *"*Güney Kıbrıs'ın Gümrük Birliği'ne Katılımı Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar", Cilt: 5, No: 2, ss. 69–89.

USAK "Avrupa Birliği Algılama Anketi", 2006, http://www.usak.org.tr/dosyalar/usak-agilama-anketi-3.pdf, (Erişim Tarihi: 10.03. 2011).

http://www.yenisafak.com/hayat/turk-halkinin-abye-bakisi-573128. (Erişim Tarihi: 08.08.2015).

http://www.milliyet.com.tr/turk-halkinin-yuzde-56-si-ab-uyeligini-istanbul-yerelhaber-534370/.(Erişim Tarihi: 09.08.2015).

http://www.mynet.com/haber/dunya/merkelin-partisi-turkiyeyi-istemiyor-1035626-1, (Erişim Tarihi: 10.08.2015).

http://www.egitimajansi.com/haber/turk-halkinin-abye-bakisi-haberi-43141h.html, (Erişim Tarihi: 09.08.2015).

lar arasında bir gerginlik yaratmıştır. AB Konseyi Başkanı Tusk, Türkiye'den adil yargılanmanın beklendiğini ve Türkiye'nin açıkladığı son AB stratejisi doğrultusunda hareket etmesini istediklerini belirtmiştir. Türkiye ve AB arasında yeni bir başlangıç yapmanın arifesinde yaşanılan bu kriz, AB ülkelerinde de karşılık bulmuştur. AB, Türkiye'den üyelik sürecine giden yolda tutarlılık ve uyumluluk beklemektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin AB ile olan uzatmalı ilişkisinin son on yıllık seyrinde görülen şudur; AKP hükûmetlerinin AB stratejisini etkileyen iç ve dış etmenler bulunmaktadır. Hükûmet, AB konusunda ilerleme kaydetmek istiyorsa, sadece iç hukuk normlarını AB Müktesebatına uyumlulaştırmaya odaklanmamalı, gerekli hukuksal düzenlemeleri yaparken, bu konuda hem kendi halkına hem de AB üyesi halklarına dönük bir kamuoyu diplomasisi geliştirmelidir.

Kaynakça

"Euro area 1999 – 2014", https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/map.en.html, (Çevrim içi) 8.05.2015.

"François Hollande Türkiye'ye Resmî Bir Ziyaret Gerçekleştirdi", http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=716, (Çevrim içi) 8.5.2015.

"Merkel'den Gates'e Türkiye Tepkisi", http://test.turktime.com/haber/Merkel-den-Gates-e-Turkiye-Tepkisi/98469, (Çevrim içi) 8.5.2015.

"Türkiye'nin Yeni Avrupa Birliği Stratejisi", Avrupa Birliği Bakanlığı, Eylül 2014.

"Türkiye-AB ilişkileri Brüksel'de Tartışıldı", http://setav.org/tr/turkiye-ab-iliskileri-brukselde-tartisildi/haber/4601, (Çevrim içi) 8.5.2015.

"Yerelde AB Çalışmaları 2009-2013" http://www.ab.gov.tr/files/ILFaaliyetleri/ yerelde_ab_calismalari_2009_2013.pdf, (Çevrim içi) 8.05.2015.

2013 Türkiye Tarafından Hazırlanan İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/ files/2013TR%20IR/tthir_tr_14_01_2013.pdf, (Çevrim içi) 8.5.2015.

Akgönenç Oya (2010), Türkiye'nin AB Stratejisi, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Demokratikleşme Paketi, http://www.kdgm.gov.tr/snetix/solutions/KDGM/resources/uploads/files/kitabcik.pdf, (Çevrim içi) 8.5.2015, T.C. Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Resmî Web Sitesi.

Karluk Rıdvan (2014), "Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çıkmaz Sokakta Mı?", Akademik Perspektif, Yıl: 1, Sayı: 1.

Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu, http://ab.gov.tr/files/onemlibelge/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, (Çevrim içi) 8.5.2015.

Yanarışık Oğuzhan (2014), "AB'nin Türkiye'yi Kaybetme Lüksü Yok", Akademik Perspektif, Yıl: 1, Sayı: 1.

http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/schulz-turkiyenin-yeni-ab-stratejisi-guvenilir-bir-baslangic-noktasi-031359, (Çevrim içi) 8.5.2015.

http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27780990.asp, (Çevrim içi) 8.5.2015.

http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=41&id=371, (Çevrim içi) 8.05.2015, İktisadi Kalkınma Vakfı'nın resmî web sitesi.

http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6551.pdf, (Çevrim içi) 8.5.2015, Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Resmî Web Sitesi.

http://www.radikal.com.tr/politika/ab_bakani_mevlut_cavusoglu_ab_uyeligine_hic_olmadigi_kadar_yakiniz-1191018, (Çevrim içi) 8.5.2015.

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=27526, (Çevrim içi) 8.5.2015.

Kaynakça

Agence France-Presse (2008). "Sarkozy Opposes Turkish Entry into EU", Vows Referendum. Ataöv, Türkkaya (2001). "The Jewish Holocaust and the Armenians", *The Armenians in the Late Ottoman Period*, (eds) Türkkaya Ataöv. Ankara: TBMM, Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı. Balayan, Zori (1997). *Between Hell & Heaven*, Los Angeles: Artsakh Karabakh Nkr Armenian vs Azerbaijan. *(Orjinal baskı, 1995, Yerevan).*

Bundespräsidialamt 11010 Berlin +49 30 2000-2021/-1926.

Binark İsmet (2001). *Ermenilerin Türklere Yaptıkları ve Soykırımın Arşiv Belgeleri,* Ankara: TBMM, Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı.

Binark İsmet (2005*). Asılsız Ermeni İddiaları ve Ermenilerin Türklere Yaptıkları Mezalim*, Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayın No. 16.

Chernichenkina Natalia (2015). *Rus İmparatorluk Kayıtlarında Ermeni Sorunu (1912-1917),* Erzincan: Erzincan Üniversitesi Yayınları.

Deliorman, Altan (1973). Türklere Karşı Ermeni Komitacıları, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Gellatel Robert and Ben Kiernan (2013). *The Specter of Genocide: Mass Murder in Historical Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press.

Göyünç Nejat (1983). *Osmanlı İdaresinde Ermeniler*, İstanbul: Gültepe Yayınları.

Göyünç Nejat (2005). *Türkler ve Ermeniler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Guliyeva Zarife (2012). "Sarkozy ve Sarkisyan'a Hocalı Mektubu"

Halaçoğlu Yusuf (2009). *Ermeni Tehciri*, İstanbul: Babıali Kültür Yayınları.

Hitler Adolf (2002*). Mein Kampf (Kavgam)* İstanbul: Yağmur Yayınları.

Hürriyet, 07.05.1995.

Kaçaznuni, Ovanes (2008). *Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok* (1923 Parti Konferansı'na sunulan rapor) İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kantarcı, Şenol (2001). "Ermeni Araştırmaları", Sayı 4.

Karluk S. Rıdvan (2014). *Avrupa Birliği*, İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Karluk S. Rıdvan (2012). "Türkiye'nin Ermeni Sorunu", İstanbul: Marmara Grubu Vakfı.

Karluk S. Rıdvan (2013). *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri,* İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Karluk S. Rıdvan (2014). "Avrupa Birliği Türkiye İlişkiler Çıkmaz Sokakta mı?" *Akademik Perspektif.*

Karluk S. Rıdvan (2014). *Uluslararası Kuruluşlar,* İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Karluk S. Rıdvan (2014). "EU Enlargement to the Balkans: Membership Perspective to the Balkan Countries", *International Conference on Eurasian Economies,* Skopje: Macedonia.

Karluk S. Rıdvan (2015). "Ermeni Tehciri Katliam Değildir", Turkish Forum. 02.09.2015.

Karluk S. Rıdvan (2015). "Türkiye'nin Ermeni Sorunu", Türk Dil Tarih Kültür Birliği.

Le Monde, 01.03.2012.

Mc Carthy Justin (2014). "Türkler Gerçek Hikâyeyi Anlatmaya Başladı"

Melkonian, Markar (2005). *My Brother's Road: An American's Fateful Journey to Armenia*, I. B. Tauris.

Murat Bardakçı, Habertürk, 19.04.2015.

Özakıncı Cengiz (2005). *Türkiye'nin Siyasi İntiharı: Yeni-Osmanlı Tuzağı,*İstanbul: Otopsi Yayınları.

Papazyan, Kapriel Serape (1935). "Patriotism Perverted", (review George F. Gracey) *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1931-1939)* Vol. 14, No. 4.

Paşa Talat (2005). *Ermeni Vahşeti*, İstanbul: Örgün Yayınevi.

Perinçek Mehmet (2015). *Ermeni Miliyetçiliğinin Serüveni*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Rüstem Ahmet Bey (2001). *La Guerre Mondiale et la Question Turco- Armenienne,* İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Turkey*I*Armenia: "Genocide" recognition and FOI request, 26 February 2015 T-6 Turkey/Armenia.

Sarkozy Nicolas (2007). *Testimony: France, Europe and the World in the Twenty-First Century*, New York: Harper Collins Publishers.

Uras Esat (1987). *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul.

Weems Samuel A. (2006). *Ermenistan: Terörist Hristiyan Ülkenin Sırları,* İstanbul: İleri Yayıncılık Ltd. Şti.

Wilson Woodrow (1920). *Boundary Between Turkey And Armenia*.

Wimmel Andreas (2006). "Beyond the Bosphorus? Comparing German, French and British Discourses on Turkey's Application to Join the European Union" *(Reihe Politikwissenschaft, Institut für Höhere Studien und Wissenschaftliche Forschung Wien),* Inst. für Höhere Studien, Vienna.

http://www.tdtkb.org/content/t%C3%BCrkiye%E2%80%99nin-ermeni-sorunu-profdrsr%C4%B1dvan-karluk

http://www.hurriyet.com.tr/planet/19960141.asp

http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Downloads/DE/Reden/2015/05/150522-Menschenrechtsrat-englisch.pdf?__blob=publicationFile

http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Downloads/DE/Reden/2015/04/150423-Gedenken-Armenier-tuerkisch.pdf?__blob=publicationFile

https://dfat.gov.au/foi/disclosure-log.html

http://akademikperspektif.com/2014/11/06/avrupa-birligi-turkiye-iliskileri-cikmaz-sokakta-mi/

http://dfat.gov.au/about-us/corporate/freedom-of-information/Documents/dfat-foi-F1185.pdf;

http://www.tdtkb.org/content/t%C3%BCrkiye%E2%80%99nin-ermeni-sorunu-profdrsr%C4%B1dvan-karluk

http://www.turkishnews.com/content/2015/09/02/ermeni-tehciri-katliam-degildir/

http://www.turksam.org/tr/makale-detay/750-sarkisyan-dan-%EF%BF%BDfutbol-diplomasisi-ne-darbe-turkiye-ermenistan-iliskilerinde-son-gelismeler

http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/1067537-iste-tehcirin-uygulanmasini-ve-dogudaki-butun-ermenilerin-surulmesini-baslatan-mektuphttp://www.eraren.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=273

http://armenianweekly.com/2014/11/18/orphan-rug/

http://english.pravda.ru/society/showbiz/18-12-2003/4383-pasternak-0/

http://i100.independent.co.uk/article/these-are-all-the-countries-that-officially-recognise-the-armenian-genocide--lyuOyrp01Z

http://www.turksam.org/tr/makale-detay/750-sarkisyan-dan-%EF%BF%BDfutbol-diplomasisi-ne-darbe-turkiye-ermenistan-iliskilerinde-son-gelismeler.

http://muratcanhoca.tr.gg/---T-Ue-RK_ERMEN%26%23304%3B-%26%23304%3BL%26%23304%3B%26%23350%3BK%26%23304%3BLER%26%23304%3B-.htm

http://webtv.hurriyet.com.tr/2/25807/0/1/yasar-kemal-e-fransa-dan-buyuk-subay-nisani.aspx.

http://www.aa.com.tr/tr/manset/314414--turkler-gercek-hikayeyi-anlatmaya-basladi

http://www.armeniangenocidereparations.info/wp-content/uploads/2014/09/Arbitral-Award-Of-The-Presidnet-Of-The-United-States-Of-America-Woodrow-Wilson.pdf

http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/EN/JoachimGauck/Reden/2015/150423-Gedenken-Armenier.html

http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/les-decisions/acces-par-date/decisions-depuis-1959/2012/2012-647-dc/decision-n-2012-647-dc-du-28-fevrier-2012.104949.html -http://www.conseil-constitutionnel. fr/conseil-constitu tionnel/francais/les-decisions/acces-par-date/decisions-depuis-1959/2012/2012-647-dc/communique-de-presse.104950.html

http://www.armeniangenocidereparations.info/wp-content/uploads/2014/09/Arbitral-Award-Of-The-Presidnet-Of-The-United-States-Of-America-Woodrow-Wilson.pdf.

http://www.haberler.com/ermenistan-turkiye-ile-iliskilerin-normallesmesi-6973086-haberi/http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28862723.asp

http://www.hurriyet.com.tr/planet/19960141.asp

http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifd/article/view/1019012316

http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf

http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2015/04/23/97001-20150423FILWWW00359-genocide-armenien-sarkozy-s-exprime.php

http://www.lemonde.fr/a-la-une/sondage/2011/12/20/vous-meme-etes-vous-favorable-ou-pas-favorable-a-l-adoption-par-le-parlement-d-une-loi-condamnant-la-negation-du-genocide-armenien_1620917_3208.html

http://www.milliyet.com.tr/orhan-pamuk/

http://www.pewresearch.org/topics/catholics-and-catholicism/pages/2/

http://www.sabah.com.tr/dunya/2012/12/19/dunyanin-yarisi-iki-buyuk-dinden

http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/11/21/neonaziler-20-turku-katletti

http://www.sozlervereplikler.com/jean-paul-sartre-sozleri/

http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/rwanda/11521100/France-declassifies-Rwanda-genocide-documents.html
http://www.rwandanstories.org/genocide/role_of_the_west.html

http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/diger/4044-turk-siyasal-hayati-ittihat-ve-terakki-cemiyeti-donemi.

http://www.amazon.com/My-Brothers-Road-Americans-Fateful/dp/1845115309/ref=la_B001K8JKG6_1_1?s=books&ie=UTF8&qid=1441348500&sr=1-1

http://www.turkishnews.com/content/category/yazarlar/prof-dr-ridvan-karluk/

http://tc-inform.blogspot.com.tr/2015/09/ermeni-tehciri-katliam-degildir-prof-dr.html

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_11.pdf

http://www.turksam.org/tr/makale-detay/750-sarkisyan-dan-%EF%BF%BDfutbol-diplomasisi-ne-darbe-turkiye-ermenistan-iliskilerinde-son-gelismeler.

http://www.nytimes.com/1992/03/03/world/massacre-by-armenians-being-reported.html;

http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,975096,00.htmlhttp://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/1067537-iste-tehcirin-uygulanmasini-ve-dogudaki-butun-ermenilerin-surulmesini-baslatan-mektup

http://www.youtube.com/watch?v=zNCnSDjHGTg

http://muratcanhoca.tr.gg/---T-Ue-RK_ERMEN%26%23304%3B-%26%23304%3BL%26%23304%3B%26%23350%3BK%26%23304%3BLER%26%23304%3B-.htm

https://books.google.com.tr/books?id=mAFqiDhXwxAC&pg=PA139&lpg=PA139&dq=Council+of+Europe+324+armenian+nagorno+karabakh&source=bl&ots=_IKCm7uAtv&sig=vcvK4gFKWc0LoW334577POYLEEo&hl=tr&sa=X&ved=0CDIQ6AEwA2oVChMIvcmY0IXkxwIVCcMUCh2qfwa6#v=onepage&q=Council%20of%20Europe%20324%20armenian%20nagorno%20karabakh&f=false

https://www.wsws.org/tr/2005/okt2005/turk-019.shtml

http://www.tdtkb.org/content/t%C3%BCrkiye%E2%80%99nin-ermeni-sorunu-profdrsr%C4%B1dvan-karluk

http://www.amazon.com/My-Brothers-Road-Americans-Fate-ful/dp/1845115309/ref=la_B001K8JKG6_1_1?s=books&ie=UTF8&qid=1441348500&sr=1-1

http://www.turksam.org/tr/makale-detay/750-sarkisyan-dan-%EF%BF%BDfutbol-diplomasisi-ne-darbe-turkiye-ermenistan-iliskilerinde-son-gelismeler

http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28862723.asp.

http://www.eraren.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=273

http://www.turkishnews.com/content/category/yazarlar/prof-dr-ridvan-karluk/,http://tc-inform.blogspot.com.tr/2015/09/ermeni-tehciri-katliam-degildir-prof-dr.html

http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/1067537-iste-tehcirin-uygulanmasini-ve-dogudaki-butun-ermenilerin-surulmesini-baslatan-mektup

http://www.eraren.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=273

http://www.nytimes.com/1992/03/03/world/massacre-by-armenians-being-reported.html;

http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,975096,00.html

http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf.

http://www.tdtkb.org/content/t%C3%BCrkiye%E2%80%99nin-ermeni-sorunu-profdrsr%C4%B1dvan-karluk

http://www.amazon.com/My-Brothers-Road-Americans-Fateful/dp/1845115309/ref=la_B001K8JKG6_1_1?s=books&ie=UTF8&qid=1441348500&sr=1-1

http://www.turksam.org/tr/makale-detay/750-sarkisyan-dan-%EF%BF%BDfutbol-diplomasisi-ne-darbe-turkiye-ermenistan-iliskilerinde-son-gelismeler.

http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,975096,00.html

http://www.lemonde.fr/a-la-une/sondage/2011/12/20/vous-meme-etes-vous-favorable-ou-pas-favorable-a-l-adoption-par-le-parlement-d-une-loi-condamnant-la-negation-du-genocide-armenien_1620917_3208.html)

http://dfat.gov.au/about-us/corporate/freedom-of-information/Documents/dfat-foi-F1185.pdf;

https://dfat.gov.au/foi/disclosure-log.html

http://www.haberler.com/ermenistan-turkiye-ile-iliskilerin-normallesmesi-6973086-haberi/

http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/diger/4044-turk-siyasal-hayati-ittihat-ve-terakki-cemiyeti-donemi

http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifd/article/view/1019012316

http://www.sabah.com.tr/dunya/2012/12/19/dunyanin-yarisi-iki-buyuk-dinden.19.12.2012.

http://www.pewresearch.org/topics/catholics-and-catholicism/pages/2/

http://akademikperspektif.com/2014/11/06/avrupa-birligi-turkiye-iliskileri-cikmaz-sokakta-mi/

http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/diger/4044-turk-siyasal-hayati-ittihat-ve-terakki-cemiyeti-donemi

http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2015/04/23/97001-20150423FILWWW00359-genocide-armenien-sarkozy-s-exprime.php

http://armenianweekly.com/2014/11/18/orphan-rug/

Kaynakça

Çalış Şaban H. (2008), Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Güncelleştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Çavuşoğlu Naz, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi: Katılım Meselesi, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg22/naz.pdf.

Deniz Bahar Yeşim (2011), Avrupa Birliği Hukukunda Temel Haklar ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sistemi ile Etkileşim, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 97.

Efe Haydar (2010), Avrupa Birliği'nde İnsan Haklarının Gelişimi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:5, Bahar, http://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/ sobedergi/file/005/5_0.pdf.

http://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf.

http://avrupa.info.tr/tr/ab-mali-destegi/oencelikleri-nelerdir/neden-ab-mali-destegi/ueyelik-kriterleri-kopenhag-kriterleri.html.

http://avrupa.info.tr/tr/ab-ve-sivil-toplum/demokrasi-ve-insan-haklari-icin-avrupa-araci-dihaa-nedir.html.

http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/2849,anayasatrpdf.pdf?0.

http://www.bumko.gov.tr/TR,1173/aetatab-antlasmalari-ve-temel-belgeleri.html.

http://www.eskisehirab.gov.tr/userfiles/files/AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20TEMEL%20HAKLAR%20%C5%9EARTI.pdf.

Metin Yüksel (2002), Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, Ankara Üniversitesi SBFD, 57/4, Ekim-Aralık.

Sanioğlu Hilal (2008), Avrupa Birliği Hukukunda İnsan Hakları, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:74.

Tangör Burak (2001), Avrupa Birliği'nde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:1.

her iki ürün grubunun önündeki tarife ve kota engellerinin kaldırılmasıyla mümkün olacaktır. Diğer taraftan, Türkiye'nin özellikle tarım politikalarını AB Müktesebatıyla uyumlaştırma sürecini tamamlaması gerekmektedir. Türkiye, ürün standardizasyonunun onaylanması ve piyasa denetimi konularında 2011 yılından sonra AB'nin ilgili kurumları CEN ve CENELEC'e üye olarak Birlik içerisinde etkinliğini arttırmıştır. Bu bağlamda ürünlerin standartlara uygunluğunu test, onaylama, gözetim ve belgelendirme işlemlerini yürütecek yurt içi ve yurt dışı kuruluşları belirleyecek Türk Akreditasyon Kurumu'nun (TURKAK) işlevsellik kazanması gerekmektedir. İlgili kurum hâlihazırda Avrupa Akreditasyon ve Uluslararası Laboratuvar Akreditasyon Birliklerinin üyesi olmasına rağmen, Uluslararası Akreditasyon Forumuna üye olunması, saygınlık ve tanınırlığını arttıracaktır. Son olarak, AB'nin Türk TIR'larına uyguladığı geçiş kotaları ve ücretleri, sonuçta ihraç edilen ürünün maliyetine yansıdığından, Türk mallarının AB içerisindeki rekabet avantajlarını yok etmektedir. Ayrıca AB sadece TIR'lara kota uygulamamakta, aynı zamanda kotaları kullanarak AB'de serbest dolaşıma girecek Türk ürünlerini de sınırlamaktadır. Durumdan en fazla etkilenen, Gümrük Birliği dâhilinde AB'de dolaşımı serbest olan tekstil ve makine sektörleridir. AB'nin her fırsatta dile getirdiği serbest dolaşım ve adil rekabet ilkelerine taban tabana zıt uygulamaların kaldırılması hukuki, ekonomik ve sosyal açılardan gereklidir.

Kaynakça

Acar Z. ve Yurdakul H. (2015), Evaluatıon Of Competıtıve Power of Logıstıcs Industry In Turkey, Journal of Caspian Affairs, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 1-22.

AB Bakanlığı, Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Tarafından Yapılan Gayrı Resmî Tercüme, http://www.ab.gov.tr / files / ardb / evt / 2_turkiye_ab_iliskileri /2_2_adaylik_ sureci / 2_2_8_diger / turkiyenin_uyeligi_perspektifinden_kaynaklanan_ hususlar.pdf, Ulaşım Tarihi: 08/06/2015.

Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'de "Ce" Sertifikasyonu Uygulamaları, *Pusula Dergisi*, İzmir Ticaret Odası, Sayı 9-10, 2009, http://www.izto.org.tr / portals / 0 / pusuladergisi / 2009 /09-10 / 4.pdf, Ulaşım Tarihi: 08/06/2015.

Bernard M. H. & Michel M. K. (2009), The Political Economy of the World Trading System: The WTO and Beyond, Oxford University Press, Oxford.

Camilo Umana Dajud "Do Visas Hinder International Trade in Goods? Very Preliminary Version", European Trade Study Group (ETSG), http://www.etsg.org / ETSG2014 / Papers / 340.pdf, 2014, s.1-21, Ulaşım Tarihi: 15/05/2015.

Karakaş C. (2007), Türkiye'nin AB Üyeliği Tartışması: AB Türkiye İlişkilerinde Aşamalı Entegrasyon, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 3, Sayı: 9, s. 1-15.

Yıldırım Ç. (2012), Whither Synchronization? The European Union Transport Policy and Turkey, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aygül C. (2013), Visa Regimes as Power: The Cases of the EU and Turkey", Global, Local and Political, Cilt: 38, Sayı: 4, s.327-337.

Cihan Haber Ajansı, "Taşıma Engelleri Kalkarsa, AB ile Dış Ticaret 3.5 Euro Artar", İstanbul, 22/07/2015, http://www.cihan.com.tr / tr / tasima - engelleri - kalkarsa-ab- ile-dis- ticaret-35 -milyar -euro - artar-1821102.htm, Ulaşım Tarihi: 08/08/2015.

Dominick H.F.B. (2006), The Rise of Regionalism: A Neo-Utilitarian Approach, Social Science Research Network (SSRN), No: 923108, http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.923108, Ulaşım Tarihi: 26/05/2015.

Dünya Bankası, AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi, Rapor No:85830-TR, http:// www. worldbank.org / content /dam / Worldbank / document / eca / turkey / tr-eu-customs-union-tr.pdf, 2014, Ulaşım Tarihi: 22/08/2015.

Dünya Bankası, Logistic Performance Index, Full LPI Data Set, http://lpi.worldbank.org / international / scorecard / radar / 128 / C/ TUR / 2014#chartarea, Ulaşım Tarihi: 12/08/2015.

Yeşiltepe E. (2013), Bir Dış Ticaret Engeli Olarak CE İşareti ve Avrupa Birliği ile Uyum, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.

Ekonomi Bakanlığı, Pazara Giriş Engelleri 2015 Raporu, Ekonomi Bakanlığı Anlaşmalar Genel Müdürlüğü., http://www.ekonomi.gov.tr /portal/conten t/ conn / UCM/ path / Contribution %20Folders / web / %C4 %B0hracat / Pazara %20Giri %C5 %9F / ekler / Pazara%20Giri%C5%9F%20Engelleri%202015%20Raporu.pdf?, Ulaşım Tarihi: 11/06/2015.

Yıldırım E. ve Dura C. (2007), Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı 28, Ocak-Haziran, s. 141-177.

Yergin H. Mercan M. ve Yılmaz Ö. (2014), Türkiye-AB (15 Ülke) Arasındaki Dış Ticaret ve Gümrük Birliğinin Marjinal Endüstri-İçi Ticaretle Karşılaştırılması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 3, s. 367-382.

Köse H. (2005), *CE Uygunluk İşareti*, İGEME, Ankara.

ISO, Türkiye'de Dış Ticarette Standardizasyon Uygulamaları, 1. Basım, İstanbul Sanayi Odası, Yayın No:2005/5, İstanbul, 2005, http://www.iso.org.tr / sites / 1 / upload / files / turkiyede - dis - ticarette - standardizasyon - uygulamalari - 176.pdf, Ulaşım Tarihi: 10/06/2015.

Şahinli M.A. (2014), Revealed Comperative Advantage and Competitiveness: Turkey Agriculture Sector, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 3, s. 210-217.

Tuğtan M.A. (2004), Possible Impacts of Turkish Application of Schengen Visa Standards, Journal of Southern Europe and the Balkans, Cilt: 6, Sayı:2, s. 1-39.

Müftüler-Bac M. (2014), Who Eants to Travel to Europe? The Schengen Wall for Turkish Nationals, IPC MERCATOR Policy Brief, Istanbul Policy Center, Sabancı University, Stıftung Mercator Iniative, Ege Reklam Basım LTD., ISBN 978-605-4348-79-4, İstanbul.

Çemberci M. Uca N. ve Civelek M.E. (2015), Yurtiçi Mevzuatın Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Yapan Firmalar Üzerine Etkisi, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 49, s. 236-247.

Oxford Economics USA, The Return on Investment of U.S. Business Travel, U.S. Travel Association, Washington, 2009, s. 6-7, http:// www.destinationmarketing.org / sites / destinationmarketing.org / master / drupal / files / Oxford_Economics _ROI_09_09.pdf, Ulaşım Tarihi: 09/06/2015.

Keskin Ö. (2011), The Border Concept and the European Union: The Case of Schengen Regime With Special Reference to Turkey, Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Akgüngör S. Barbaros F. ve Kumral N. (2002), Competitiveness of the Turkish Fruit and Vegetable Processing Industry in the EU Market, Russian and East European Finance and Trade, Cilt: 38, Sayı: 3, s. 34-53.

TUIK, Dış Ticaret İstatistikleri-Yollara Göre İthalat 2014, Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr / PreTablo.do ? al t_ id = 1046, Ulaşım Tarihi: 08/05/2015.

Turkey Association Agreement and Protocols and Other Basic Texts, Council of European Communities - EEC, Luxenburg Office for Official Publications of European Communities, Brüksel, 1992, http:// www. ab.gov.tr. / files /ardb / evt / /EEC _ Turkey _ association _ agreements _ and _ Protocols _ and _ other _ basic _ texts. pdf.

Serin V. ve Civan A. (2008), Revealed Comperative Advantage on Competitiveness: A Case Study for Turkey toward EU, Journal of Economic and Social Research, Cilt:10, Sayı: 2, s. 25-41.

Sarıibrahimoğlu Y.S. (2011), European Union's Visa Application for Turkey, Ankara Bar Review, Cilt: 4, Sayı: 1, s. 95-103.

Yurttançıkmaz Z.Ç. (2013) "Türkiye'nin AB Pazarında Endüstri İçi Ticaret Açısından Avantajlı Olduğu Ürünlerin Belirlenmesi", Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, s. 1-22.

almayışını, "insan hakları ihlalleri", "Kıbrıs sorunu" ve "Türk-Yunan Anlaşmazlığı" gibi konulara bağladı. AB'nin tavrını protesto eden Türkiye, AB ile belirli alanlardaki siyasi ilişkileri askıya aldı.

Avrupa Birliği, Batı Balkan ülkeleri olmak üzere, adalet, içişleri ve güvenlik alanlarında komşu coğrafyalarda yürüttüğü müzakere sürecinin bir benzerini de, 2000'li yılların başından bu yana aday ülke Türkiye için yürütmektedir. Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestliği Aralık 2013 tarihinde resmiyet kazanan yol haritasının içeriği de bunun en önemli kanıtıdır.

Türkiye-AB arasında Geri Kabul Anlaşması'nın 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanması ile Türk vatandaşlarının Schengen üyesi AB üye ülkelerinde serbest dolaşımına ilişkin AB ile vize diyaloğu, Türkiye'nin önerileri ve çekinceleri dikkate alınarak Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni yeniden düzenlenmiş ve resmî olarak başlatılmıştır. Vize uygulaması konusunda insani her türlü normu zorlayan, yıllardır süregelen kör düğümün çözülmesi adına atılmış bu adım Türkiye-AB arasında olumlu bir ortamda seyir imkânı sağlayacaktır.

AB'nin özellikle Batı Balkanlarda nihayete erdirdiği ve komşu coğrafyalarda müzakerelerine devam ettiği benzer süreçlerin varlığı da düşünüldüğünde; Türkiye ile yürütülmeye başlanan vize diyaloğu sürecinde, Türkiye'nin takip edebileceği model veya modellerin bulunması, Türkiye'nin yolunda daha sağlam adımlar ile ilerlemesine; gerektiği zaman mevcut modellere dönüp bakmasına ve hızlı çözüm yolları bulmasına olanak sağlayacaktır.

Kaynakça

Avrupa Birliği Bakanlığı (2014), Avrupa Birliği Tarihçesi, (Erişim Tarihi: 22.12.2014, http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=105&l=1).

Ağır, Hüseyin (2010). " Avrupa Bütünleşmesinin Derinleşmesi Ve Genişlemesi", Musin Kar (Ed.); Avrupa Bütünleşmesi Ve Türkiye Ortak Politikaların Oluşumu Ve Uyumlaştırılması, Ekin Yayınevi, ss.10, 2010.

Hacı CAN (2003), "Türkiye - Avrupa Topluluğu Ortaklık İlişkisinin Hukuki Çerçevesi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 3, No:1 s. 19-43.

Ceyhan, Ayşe (1991), Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü, Afa Yayınları, İstanbul.

Ercan, Murat (2009), " Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Müzakere Süreci", Akademik Araştırmalar Dergisi, 2009, Sayı 42, s. 99-100.

Ekonomi Bakanlığı (2014), Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararları, (Erişim Tarihi: 02.04.2015 http://www.ekonomi.gov.tr/portal/ShowProperty?nodeId=%2FUCM%2 FEK- 125640)

Erhan, Çağrı (2014). "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu", Rıdvan Karluk, Betül Yüce Dural (Ed.); Avrupa Birliği, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2684, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1650, ss. 9-10.

İktisadi Kalkınma Vakfı (2014), Avrupa Birliği Ve Türkiye-AB İlişkileri Almanağı, (Erişim Tarihi: 22.12.2014, www.ikv.org.tr/pdf/kronoloji1.pdf).

İktisadi Kalkınma Vakfı (2014), Kriz Sözlüğü, (Erişim Tarihi: 22.12.2014, http://www.ikv.org. tr/sozluk2.php?ID=1260).

Karluk, Rıdvan S. (2002), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Yayınları, İstanbul.

Karluk, Rıdvan (1997), Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye, Turan Kitabevi, Ankara.

Karluk, Rıdvan (1996), Avrupa Birliği ve Türkiye, İMKB Yayınları, İstanbul.

Kılıç, Ramazan (2002), *Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği, Ekonomik Entegrasyon Teorisi Gümrük Birlikleri Teorisi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Karluk, R., (2005), Avrupa Birliği ve Türkiye, Sekizinci Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.

Seyidoğlu, Halil, (1993), *Uluslararası İktisat*, Gizem Yayınları, İstanbul.

Sever, Yasemin Sefil (2009), "Tarihsel Süreçte Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Uysal, Ceren (2001), "Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci Ve Son Gelişmeler", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* S: 1, ss. 140-153.

Kaynakça

AB Türkiye ve Rusya'ya Bakış Açısını Objektif Değerlere Dayandırmalı", http://tr.sputniknews.com/rusya/20141222/1013245762.html, 22.12.2014, (Erişim Tarihi: 28.04.2015).

Akgül Fatih (2007), "Rusya'nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları'nın Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri", *Güvenlik Stratejileri Dergisi, Journal of Security Strategy,* www.ceeol.com

Aktürk Şener (2006), "Turkish–Russian Relations after the Cold War (1992–2002)", *Turkish Studies*, Cilt: 7, Sayı: 3, ss. 337-364.

Al Arzu, (2014), *Türk Dış Politikası 1918-1980,* Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Balcer Adam, "Türkiye-Rusya İlişkilerinin Geleceği: Stratejik Bir Bakış", (06.08.2009),

http://www.radikal.com.tr/vorum/turkiye rusya iliskilerinin gelecegi stratejik bir bakis-948368, Erişim Tarihi: 28.04.2015.

Barchard D. (1998). *Turkey and the European Union, Centre for European Reform*, London.

Bechev Dimitar, (4 Aralık 2012), "Putin's Visit Rekindles the Russia-Turkey Affair", http://glo - balpublicsquare.blogs.cnn.com/2012/12/04/putins-visit-rekindles-the-russia -turkey-affair/, Erişim Tarihi: 26.07.2015.

Berksoy T. (1998). "Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Anatomisi", *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi,* 6 (1), ss. 31- 41.

Bölme Selin M. (2009), *Türkiye-Rusya İlişkileri Çalıştayı Raporu*, SETA, İstanbul.

Ceyhan A. (1991), *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü,* Alfa Yay., İstanbul.

Derman Giray Saynur, (2013), "Black Sea Regional Policies of Russia and the United States after September 11", Chapter Nineteen, pp. 241-266, in *Blue Black Sea: New Dimensions of History, Security, Politics, Strategy, Energy and Economy*, Edited by Giray Saynur Derman, Cambridge Scholars Publishing.

Derman Giray Saynur, (2012), "İç Etkenler ve Enerji Diplomasisi Bağlamında Rusya-Avrupa Birliği İlişkileri", Editör Murat Ercan, Ali Ayata, *Avrupa Birliği ve Türkiye ile İlişkileri (İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi),* Nobel Yayınevi, Ankara, ss. 237-264.

Derman Giray Saynur, (2011), "Security Policy of Turkey and Russia in the Black Sea Basin/Karadeniz Havzasında Türkiye ve Rusya'nın Güvenlik Politikası", *Karadeniz Araştırmaları /Journal of Black Sea Araştırmaları /Journal of Black Sea Studies(*30), ss. 1-13.

Derman Giray Saynur, (2011), "Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikasında Türkiye'nin Rolü", Editör Murat Ercan, *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Nobel Yayınevi.

Derman Giray Saynur, (2010), "Türkiye-Rusya İlişkileri: Tarihi Rekabetten Çok Boyutlu İşbirliğine", Der. Cüneyt Yenigün-Ertan Efegil, *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*), Nobel Yayını, Ankara, ss. 699-723.

Derman Giray Saynur, (2007), "ABD ve AB Ekseninde Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış", Editör Oğuz Kaymakçı, *21. Yüzyılda Rusya, AB ve Türkiye'den Yansımalar*, Oğuz Kaymakçı (ed.), Türkmen Kitabevi, İstanbul, ss.65-92.

Derman Giray Saynur, (2006), "Enerji Nakil Hatları ve Türkiye-Rusya İlişkileri", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 7, Şubat, ss. 21-45.

"EU relations with Russia", (2014), http://eeas.europa.eu/russia/about/ index_en.htm; http://eeas.europa.eu/russia/docs/eu_russia_progress_report_ 2014_en.pdf"EU-Russia energy relations – stuck together?", (Mart 2015), http://www.europarl.europa.eu /RegData/etudes/ATAG/2015/551343/EPRS_ATA(2015)551343_EN.pdf

Hooghe L. ve Marks, G. (2008), "European Union?", *West European Politics,* 31 (1), ss. 108-129.

İzbırak, K. Evren, (26.02.2015), "AB'nin Türkiye'ye Baskı Yapmaması Türkiye için bir fırsattır", http://www.petroturk.com/HaberGoster.aspx?id=12023& haber=-AB-nin-Turkiye-ye-baski- yapmamasi-Rusya-gazi-icin-bir-firsattir, (Erişim Tarihi: 02.05.2015).

KALIN, İbrahim, (04.12.2014), "Putin'in ziyareti ve Türkiye-Rusya ilişkileri",

http://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim kalin/2014/12/04/putinin-ziyareti-ve- turkiye-rusya-iliskileri, Erişim Tarihi: 02.05.2015.

Kamalov İlyas, (2010), Komşuluktan Stratejik İşbirliğine: Türk Rus İlişkileri, Turkish-Russian Relations: From Neighborhood to Strategic Cooperation, ORSAM, Rapor No: 18, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/ Yazilar/Dosyalar /201 258_ 3raportum.pdf

Karabeshkin, L. A. ve Spechler, D. R. (2007), "EU and NATO Enlargement: Russia's Expectations, Responses and Options for the Future", European Security,16, (3) ss. 307-328.

Karagöl Erdal Tanas, (22.12.2014,) "AB Rusya Denkleminde Türkiye", http://www. yenisafak.com.tr/yazarlar/erdaltanaskaragol/ab-rusya-denkleminde-turkiye-2006716, (Erişim Tarihi: 30.04.2015).

Коптевский В. Н. *Россия-Турция: Этапы Торгово-Экономического Сотруд- ничества*, Москва 2003.

Özdal Habibe, Özertem, Hasan Selim, Has, Kerim, Demirtepe, M. Turgut (2013), *Türkiye- Rusya İlişkileri Rekabetten Çok Yönlü İşbirliğine***,** Usak Avrasya Araştırmaları Merkezi, Rapor No 13-06, Ankara.

Sezer Duygu & Naumkin, Vitaly, (30 Eylül 1997), "Turkey and Russia: Regional Rivals", *Policywatch* 268, The Washington Institute for Near East Policy, http://www. washingtoninstitute. org/policy-analysis/view/turkey-and-russia-regional- rivals.

Uluatam Ela (2010), *Avrupa Doğal Gaz Piyasasında Yeni Dengeler***,** *Ekonomik Forum.*

İnternet Kaynakları

http://www.eia.gov/naturalgas/

http://www.eu-russiacentre.org/

http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=65&l=1

http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa

http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-siyasi-iliskileri.tr.mfa

http://www.akkunpp.com/rusyadan-akkuyuya-ilk-ceyrekte-29-milyar-lira

http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/01/shanghai-cooperation-organization-erdogan-turkey.html#

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/551343/EPRS_ATA(2015)551343_EN.pdf

http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye-AB_ili%C5%9Fkileri

http://www.ab.gov.tr/index.php?p=112&l=1

Kaynakça

Ahmet İçduygu(2006), "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları", TÜSİAD Yayınları.

Ahmet İçduygu(1995), Transit migration in Turkey. Geneva: IOM Press.

Brian Keely(2009), "International Migration: The Human Face of Globalisation", OECD Summuries, ss. 6-5.

BMMYK, Suriyeli Mülteci Destek Çalışmaları http://data.unhcr.org/syrianrefugees/ regional.php.

ÇSGB (2013), (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme".

Cengiz Başak(2011), Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler, Ankara, Sonsöz Gazetecilik Matbaacılık Reklamcılık Ltd. Şti.

DPT. 8. BYKP (2001), Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara.

Ferhunde Özbay ve Banu Yücel, "Türkiye'de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı", Nüfus Kalkınma: Göç, Eğitim, Demokrasi, Yaşam Kalitesi İçinde, Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü Yay. Yay No: NEE-HÜ.01.02. Ankara, ss. 12-18.

Hasan Ejder Temiz(2004), "Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Göç Hareketleri, Yoksulluk ve İşgücü Piyasaları", İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Şubat.

Helsinki Yurttaşlar Derneği [HYD], 2007.

Halis Başel(2003), "Sosyal Politika Açısından İç Göçler: Sivas'tan İstanbul'a Göç Örneği", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, S.B.E., İstanbul.

ILO, International Labour Conference, 2004, http://www.ilo.org /public/english/ standards/relm/ilc/ilc92/index.htm.

İlhan Tekeli(2008), "Göç ve Ötesi", Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Eylül, 2008.

İbrahim Kamil(2004), (İkili Ve Çok Taraflı Siyasi Antlaşmalar, İnsan Haklarına İlişkin Belgeler Ve Bulgar Anayasasına Göre) Bulgaristan'daki Türklerin Hakları, Ankara, 1989.Karadağ, Raif, Muhteşem İmparatorluğu Yıkanlar, İstanbul.

Kemal Kirişçi (2002), Justice and home affairs issues in Turkish-EU relations: Assessing Turkish asylum and immigration policy and practice. Ankara: Turkish Economic and Social Studies Foundation.

Kadir Arıcı(1997), "Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku", Kamu-İş Yayını, Ankara, ss. 16-17-35.

Mehmet Özcan(2005), Avrupa Birliği Sığınma Hukuku. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, ss. 22-23.

Murat Kayıkçı, "Gecekondu Olgusunun Yeniden Ele Alınışı", Türk İdare Dergisi, Haziran, 2004, s. 107. http://birimweb.icisleri.gov.tr/tid/dergi/443_105_118.doc.

Nermin Abadan Unat(2002), "Bitmeyen Göç", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 30, 1. Baskı, İstanbul.

Orhan Ersun Civan ve Arzu Gökalp(2011), "Göçmen İçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve İş Güvenliği", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı:1, s. 246.

Özlem Çakır(2002), "Sosyal Dışlanma", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı: 3.

Peter Stalker(1994), "The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration", ILO, Cenevre, ss. 10-17

Recep Kapar(2006), "Sosyal Adalet İçin Daha Fazla Sosyal Koruma", II. Ulusal Sosyal Politika Kongresi (24–26 Kasım 2006), Ankara.

Savaş Çağlayan(2006), "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 17.

Stephen Catles(1984), "Here For Good: Western Europe's New Ethnic Minorities", Pluto Pres, Londra.

Sema Buz(2008), Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili. Polis Bilimleri Dergisi, 10 (4), ss. 1-14.

Suat Kolukırık ve Hasan Hüseyin Aygül(2009), Refugees and Asylum Seekers in Turkey: Sociological Aspects of an International Migration Movement, Journal of Muslim Minority Affairs, 29 (1), ss. 69-82.

Şebnem Koser Akçapar(2006), Conversion As a Migration Strategy in a Transit Country: Iranian Shiites Becoming Christians in Turkey. International Migration Review, 40 (4), ss. 817-853.

The Migration and Remittances Facebook 2013.

Taylan Akkayan(1979), "Göç ve Değişim", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979.

Turgay Ünalan(1998), "Türkiye'de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi", Tarih Vakfı, İstanbul.

Toksöz Gülay(2006), "Uluslararası Emek Göçü", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Tijen Erdut(2003), "Çalışma Yaşamında Esneklik ve Kuralsızlaştırma", TÜHİS Yayınları, Kasım, ss. 8-25.

UNHCR Global Trends 2012.

UN, Report on the World Social Situation 2007: The Employment Imperative, US, UN Publication, 2007, s.12.

UN. (2004). World Economic and Social Survey 2004, s. 119.

Zeki Erdut, "Rekabetin İşgücü Piyasasına Etkisi", Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası (TÜHİS), Yayın No 29, İzmir, 1998, s. 11.

reselleşme süreci de toplumların yaşam kalitesinin yükselmesinde iş gücünün niteliklerinin yeni boyutlar kazanmasında etken olmuştur.

Dezavantajlı grup olarak değerlendirilen kadınların niteliklerinin arttırılarak istihdam edilebilirliklerinin sağlanması verimlilik prensibi dâhilinde iş piyasasına optimum düzeyde katılımları ülke ekonomisinin rekabet gücünün artışında önemli bir etken olarak algılanmaktadır.

Kadının iş gücü piyasasına katılımını arttırmaya yönelik politikalar, eğitim seviyesinin arttırılması böylece kadın istihdamı ile girişimciliğinin arttırılması yönündeki gayretler üzerine yoğunlaşmıştır. Kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe iş gücüne katılım oranlarında artış meydana gelmektedir.

Sonuç itibariyle, Türkiye'de kadın İKO'sunun iyileştirilmesi adına hayata geçirilen bir dizi politika ve uygulama, gerek ulusal gerekse uluslararası platformda birçok kurum ve kuruluş tarafından geç kalınmış ancak olumlu gelişmeler olarak yorumlanmaktadır.

Kaynakça

Beceren E. ve Kasalak M.A. (2010), Avrupa Birliği İstihdam Stratejisi ve Üye Ülke Stratejilerinin 10 Hedef Kapsamında İstihdama Yönelik Uygulamaları, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2(2):49-55.

Demir M., Yıldız N.D., Aytatlı B., Göktuğ T. ve Bulut Y. (2011), Kadın Peyzaj Mimarlarının Peyzaj Mimarlığı Mesleğinde Yeri ve Önemi, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Inonu University Journal of Art and Design, 1(2):125-133.

Germir H.N. (2012), Türkiye'de İstihdam Politikalarının Etkinliği, Ankara, Adalet Yayınevi.

Germir H.N. (2013), Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Belediyelerce Kadın İstihdamını Arttırmaya Yönelik Kullanımı: Balçova Semtevleri, Electronic Journal of Vocational Colleges (EJOVOC), 3(3):1-18.

Germir H.N. (2015), Women and Disabled Entrepreneurs Awareness Regarding Establishing For The Support of Employment Policies, International Refereed Academic Social Sciences Journal (IIB), 18(6):125-154, Doi: 10.17364/IIB.2015 1810985.

Gökulu G. ve Furat M. (2013), Türkiye'de Kadınla İlgili Kalkınma Politikalarının ve Projelerinin Eleştirel Bir Değerlendirilmesi, Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8:1895-1913.

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG). (2013), Türkiye'de Kadın Emeği ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, İstanbul, Hazal Yayınevi.

Kılıç D. ve Öztürk S. (2014), Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama, Amme İdaresi Dergisi, 47(1):107-130.

Korkmaz M. Alacahan N.D. Cesim D.T. Yücel A.S. ve Aras G. (2013), Türkiye'de Kadın İstihdamının Amerika Birleşik Devletlerindeki Kadın İstihdamı ile Karşılaştırılması, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume, 8(7):887-900.

Oyuryüz Z. ve Gürel A. (2015), Girişimci Kadınlar ve İş-Yaşam Dengesinin Sağlanmasında Engel ve Fırsatların Analizi, Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi, 2:47-54.

Soyak M. (2010), Kadın Girişimciliği ve Mikrofinansman: Türkiye Deneyimi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) 24:129-144.

Tatlıdil, E., Xanthacou, Y., (2002). Türk İşgücünün Yapısı ve Avrupa Birliği İstihdam Politikaları, Ege Akademik Bakış/Ege Academic Review, 2(2):1-14

T.C.Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2014), Türkiye'de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerinin Analizi, Ankara, Duygu Yayınevi URL:http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e86369dc31 550b3ac33/T%C3%BCrkiye%27de%20Kad%C4%B1n%20%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%20Profili%20ve%20%C4%B0statistikleri%27nin%20 Analizi%20%28 Nihai%20Rapor%29.pdf (Erişim Tarihi: 13.03.2015).

T.C.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2010), İstihdamda Dezavantajlı Grupların İşgücüne Katılımını Arttırmak, Ulusal İstihdam Stratejisi Eylem Planı, IV. Alt Komite.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2014), Hanehalkı İşgücü Araştırması (HHİA), (www. tuik.gov.tr) (Erişim Tarihi: 22.03.2015).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2015), İşgücü İstatistikleri Ekim 2014 Haber Bülteni, Sayı:18619.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR). (2015), İŞKUR 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara.

T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), URL: www.kosgeb. gov.tr (Erişim Tarihi: 22.04.2015).

World Bank, (2010), Labor Participation Rate, URL:http://data.worldbank.org/ indicator/SL.TLF. CACT.FE.ZS (Erişim Tarihi: 02.04.2015).

Xavier S.R. Kelley R. Kew J. Herrington M. & Vorderwulbecke A. (2012), Global Entrepreneurshıp Monitor (GEM), Global Report, URL: http://www. gemconsortium.org/docs/ download/2645 (Erişim Tarihi: 10.05.2015).

4857 Sayılı İş Kanunu, URL: http://iskanunu.com/4857- sayili-is-kanunu/388-4857-sayili-is-kanunuduz-metin (Erişim Tarihi: 18.03.2015).

Kaynakça

Gülcan M. C.(2008), *Kamu Harcamaları İçinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Yeri, Ekonomik Etkileri ve Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

OECD, *Health at a Glance: Europe 2014*, (2014) OECD Publishing, http://dx.doi.org/10.1787/ health_glance_eur-2014-en OECD.

Hansen P. ve King A.(1996), *The Determinants of Health Care Expenditure: A Cointegration Approach*, Journal of Health Economics.

Çevik S.(20139, *Kamu Sağlık Harcamalarının Sağlık Sonuçları Üzerindeki Etkisi: Ülkelerin Gelir Seviyelerine Göre Bir Karşılaştırma*, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:48.

Musgrove P.(1996), *Public and Private Roles in Health: Theory and Financing Patterns*, Health, Nutrition and Population (HNP) Discussion Paper, World Bank, Washington D.C.

Self S. ve Grabowski R.(2003), *How Effective is Public Health Expenditure in Improving Overall Health? A Cross-Country Analysis*, Applied Economics.

Murray C.J.L., Govindaraj R. ve Musgrove, P.(1994), *National Health Expenditures: A Global Analysis*, Bulletin of the World Health Organization.

Çelik Y.(2011), "Türkiye Sağlık Harcamalarının Analizi ve Sağlık Harcama Düzeyinin Uygunluğunun Değerlendirilmesi", Sosyal Güvenlik Dergisi, ss. 62-81.

Manual on Statıstıcs of Internatıonal Trade in Servıces, United Nations Publications, Geneva, Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C., 2002.

OECD, Eurostat, WHO (2011), A System of Health Accounts, OECD Publishing.

rıyla iş yerlerindeki tehlikeli hareket, tehlikeli ortam ve tehlikeli durumların olumsuz etkileri minimize edilmelidir. Kurumların devlet, işveren, sendika saç ayakları ile uluslararası iş birliklerine gitmesi sağlanmalı, iyi uygulama örneklerinin yaygınlaşması amacıyla teşvik ve ödül müessesesi canlandırılmalıdır. Tüm bu çalışmalarla, iş yerlerindeki sağlık ve güvenlik riskleri giderilecek, üretime yönelik verimlilik meydana gelecek, kuruluşların ulusal ve uluslararası rekabet güçleri artarak, prestij kayıpları önlenecektir.

Kaynakça

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve ilgili mevzuatı.

Avrupa Birliği'nin İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri İyi Uygulamaları: www.isgum.gov.tr/rsm/file/isgdoc/isgip/isgip_iyi_uygulamalar.pdf (Erişim Tarihi: 05/10/2015).

ÇSGB ÇASGEB Eğitim notları.

Demir M. (2015). AB'de İşyeri Sağlığı ve Güvenliği. https://www.mess.org.tr/ content/mehmet%20caner%20demir%20[Uyumluluk%20Modu].pdf (Erişim Tarihi: 30/09/2015).

Direktif 89/391/EEC - Directive 89/391/EEC - OSH "Framework Directive" (12 Haziran 1989) https://osha.europa.eu/en/legislation/directives/the-osh-framework-directive/ 1 (Erişim Tarihi: 05/10/2015).

Güney P. ve Akbay, O. (2008). Avrupa Birliği'nin Sanayi Politikası ve Türk Sanayisine Etkileri, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, ss. 147-162.

http://www.abbulteni.org/ab-kurumlari/74-ajanslar (Erişim Tarihi: 01/10/2015).

ILO İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi (2001).http:// www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@safework/documents/normativeinstrument/wcms_107727.pdf (Erişim Tarihi: 01/10/2015).

Ofluoğlu G. ve Sarıkaya, G. (2005) OHSAS 18001 İş Sağlığı Ve İş Güvenliği Yönetim Sistemi, Kamu-İş; C:8, S: 3/2005.

OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Sistemi.

Ovacıllı S. ve Pekiner, T., (2014). Avrupa Birliği'nde İş Sağlığı ve Güvenliği (Editör Dr. Fazıl Aydın), Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yayın No: 12.

Özerdem F. (2010). Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, Yardım ve Dayanışma Dergisi, Yıl:1 Cilt:1 Sayı:1, s.17-28.

Sağlıklı İşyerleri İyi Uygulama Ödülleri- Healthy Workplaces Good Practice Awards, https://osha.europa.eu/en/healthy-workplaces-campaigns/awards/good-practice, awards (Erişim Tarihi: 01/10/2015).

şehirler; enerjiden ulaşıma, su tüketiminden çöpün yeniden değerlendirilmesine kadar her alanda müthiş tasarruf sağlayan dijital bir yaşam sunuyorlar. Avrupa Birliği şehirleri bu anlamda öncü ve oldukça başarılı projeleriyle dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra 2014 yılından itibaren artık ISO137120 akıllı şehir standartları tanımlayarak kaliteyi sürdürebilir hâle getirmişlerdir.

Yapılan incelemeler sonucunda Avrupa Birliği genelinde bu teknolojik uygulamaların özellikle ulaşım, çevre ve enerji, altyapı, ekonomik teşvik ve açık veri uygulamalarına yönelik olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmanın Avrupa Birliği örnekleri incelenerek; AB standartlarını yakalamak isteyen Türkiye'de de şehirlere yönelik teknolojik çözümlerin daha fazlalaşması, özellikle "akıllı şehir" tanımı altında geliştirilen projelerin ülkemizde henüz yeni yeni yapılmaya başlamış olması, Avrupa Birliği şehirlerinde olduğu gibi başarılı örnekleri değerlendirmeleri doğru analiz etmeleri hem verimlilik hem performans açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de ise İstanbul gibi büyük şehirlerimizde olmak üzere birçok ilimiz yaşanabilir kentler sıralamasında kendisine ancak 60. sıralardan sonra yer bulabilmektedir. Her ne kadar Türkiye'de de bu anlamda başlayan ve devam eden projeler olsa da bunların kesinlikle yeterli olduğunu söyleyemeyiz. Dünyanın en yaşanılır şehirlerinde ilk 100'de zar zor yer bulabilen Türkiye'nin akıllı şehir projelerinde Avrupa Birliği örneklerinden alması gereken daha çok şey olduğu araştırma sonuçlarında gözükmektedir

Kaynakça

Colldahl, C., Frey, S., & Kelemen, J. (2013). Smart cities: Strategic sustainable development for an urban world. (Master's dissertation) Karlskrona, Sweden: Blekinge Institute of Technology.

Giffinger R., Fertner C., Kramar H., Kalasek R., Milanović N.P., Meijers E. (2007) Final Report: Smart cities Ranking of European medium-sized cities, Vienna, Centre of Regional Science (SRF), Vienna University of Technology p.16.

Mattoni, B., Gugliermetti, F., & Bisegna, F. (2015). A multilevel method to assess and design the renovation and integration of Smart Cities. Sustainable Cities and Society, 15, 105-119.

Steinert, K., Maron, R., Richard, P., Veiga, G., & Witterns, L. (2011). Making cities smart and sustainable. Global innovation index report (pp. 87–95) (Retrieved from https://www. globalinnovationindex.org/userfiles/file/GII-2011_Report.pdf), Erişim Tarihi:10.10.2015

Toppeta, D. (2010). The smart city vision: How innovation and ICT can build smart, "liveable", sustainable cities (Think! Report 005/2010). Innovation Knowledge Founda- tion (Retrieved from http://www.intaaivn.org/images/ cc/Urbanism/ background%20documents/Toppeta_Report_005_2010.pdf).

United Nations (2011). Population distribution, urbanization, internal migration and devel- opment: An international perspective. New York: United Nations Depart- ment of Eco- nomics and Social Affairs. 10.09.2015.

İnternet Kaynakları

http://www.akillikentler.org/duyuru-turkiye-bilisim-teknolojileriyle-donusuyor.html, Erişim Tarihi: 05.09.2015.

http://www.akillisehirenstitusu.com/s/1878/i/Akıllı_Şehirler_Etkinliği_Faruk_Eczacıbaşı_Açılış_Konuşması.pdf, Erişim Tarihi: 05.09.2015.

http://www.akilligundem.com/akilli-sehir-yarisi-basladi/, Erişim Tarihi: 15.09.2015.

https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/kentlerin-e-donusumu-akilli-kentler/416, Erişim Tarihi: 10.09.2015.

http://www.digitalage.com.tr/dunyadan-akilli-sehir-ornekleri/, Erişim Tarihi: 05.09.2015.

http://www.embarqturkiye-yasanabilirsehirler.org/, Erişim Tarihi: 12.09.2015

http://www.eie.gov.tr/teknoloji/akilli_sehirler.aspx, Erişim Tarihi: 05.09.2015

http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/sites/energyefficiency/files/files/documents/events/slidestillie.pdf, Erişim Tarihi: 05.09.2015.

http://gbmut.com/akilli-sehir/, Erişim Tarihi: 09.09.2015.

http://www.innova.com.tr/blog/yazi.asp?ID=157&baslik=Akilli-sehirler-Cagi-basliyor-, Erişim Tarihi: 10.09.2015.

http://imsad.org/Uploads/Files/dergi/01_2015.pdf, Akıllı Şehirler, Erişim Tarihi: 06.10.2015.

http://itadvisor.com.tr/akilli-sehirler-akilli-uygulamalar/, Erişim Tarihi: 08.09.2015.

http://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-35220-ARTICLE-SINMAZ.pdf, Erişim Tarihi: 01.09.2015.

https://www.naature.net/haberler/7/akilli-kent-veya-akilli-sehir-nedir.html, Erişim Tarihi: 06.09.2015.

http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10630732.2011.601117, "Smart Cities in Europe", Erişim Tarihi: 06.09.2015.

- Kamu hizmetlerinde maliyet tasarrufu sağlanacak,
- Kamu hizmetlerinin etkin ve verimli kullanılması yanı sıra hizmet kalitesinde artacaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri için yol haritasını belirlemesi, gerekli kurumların desteklerinin alınması, ortak çalışma alanlarının belirlenmesi ve koordinasyonun sağlanması, ortaya çıkabilecek sorunlara karşı önceden ve tam zamanlı olarak muhatap bulunması, devletin vatandaşları bilinçlendirmesi ve devletin her kademesinin olayı sahiplenmesi Türkiye'nin e-Dönüşüm sürecinde başarılı olabilmesi için gerekli ön koşullardır. Bu sayede e-Dönüşüm süreci kamu yönetiminde beklenen büyük dönüşümü gerçekleşebilecektir

Kaynakça

Acılar, Ali, (2012), " Küçük Şehir Belediyelerinde Web Sitesi ve E-Belediye Kullanımı: Bilecik Belediyesi Örneği", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012, Sayı: 32, 1, s.125

Demir Mehmet Aydın, " eAvrupa+ ve Türkiye: Bilgi Teknolojileri Alanında Avrupa Birliği Kriterlerine Uyum", Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2005, Cilt: 23, Sayı:1, s. 287

Emini Filiz Tufan, Mustafa Kocaoğlu, (2011), "Avrupa Birliği Bilişim Politikasının Yerel Yankısı: E-Dönüşüm Sürecinde Konya İl Özel İdaresi'nde Bir Uygulama" Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2011,Cilt: 21, Sayı: 2, S. 162

Emini Filiz Tufan, Mustafa Kocaoğlu, (2014), "E-Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimler (Kırşehir Örneği)", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, Sayı: 32, s. 70

Özata Musa, İsmail Sevinç, "Türk kamu yönetiminde bilgi sistemleri ve e-dönüşüm", Hiperlink. 2010, s. 59, (Aktaran, Doğan N. Leblebici, Mustafa Kemal Öktem, Mehmet Devrim Aydın, "Türkiye'de Kamu Kesiminde Bilgi Teknolojileri Uygulamaları ve E - Bürokrasi: Örgütsel Dönüşüm Üzerindeki Etkiler", Kamu Yönetiminde Kalite 3. Ulusal Kongresi, TODAİE Yayını: 319, Ankara, 2003, s. 502

Özata Musa, İsmail Sevinç, (2010), "Türk Kamu Yönetiminde Bilgi Sistemleri ve e-Dönüşüm", Hiperlink. 2010, s. 60 (Aktaran: Kaster Isaac, Henry Cris Painter, Cris Barnes, Management in The Public Sector: Challenge and Change, Published by Chapman&Hall, London, 1993, s. 100.)

Sütcü Cem S., Erhan Akyazı, "E-Dönüşüm Sürecinde Üniversitelerimiz", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:20, s. 235

Tosun, Elif Karakurt (2008), Türkiye'de Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT) Durumu ve E-Dönüşüm Projesi, PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, (e-dergi), Yıl: 4, Sayı: 2, Temmuz-2008, http://www.paradoks.org, s. 3, Erişim Tarihi: 04.10.2015

Uçkan Özgür, (2003), "E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye: Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması İçin Strateji ve Politikalar – I", Literatür Yayınları, 2003, İstanbul, s.125

İnternet Kaynakları

http://ab.org.tr/ab05/tammetin/89.doc, Feridun Uyar, "Avrupa Birliği Bilişim Politikası Ve Türkiye'nin Uyumu", s. 2, Erişim Tarihi: 04.10.2015,

http://akgul.bilkent.edu.tr/www.bilgitoplumu.gov.tr/eAvrupa/euindex_4.html, Erişim Tarihi: 04.10.2015

http://akgul.bilkent.edu.tr/www.bilgitoplumu.gov.tr/eAvrupa/euindex_11.html, Erişim Tarihi: 04.10.2015

http://akgul.bilkent.edu.tr/www.bilgitoplumu.gov.tr/eAvrupa/eulizbon.html, Erişim Tarihi: 04.10.2015

http://akgul.bilkent.edu.tr/www.bilgitoplumu.gov.tr/eAvrupa/euindex_3.html, Erişim Tarihi: 04.10.2015

hhp://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/020800_E-TurkiyeEylemPlani.pdf, Erişim Tarihi: 04.10.2015

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/, Erişim Tarihi: 04.10.2015

http://www.bilgitoplumustratejisi.org/tr, Erişim Tarihi: 04.10.2015

http://bilisim2023.org/index.php?option=com_content&view=article&id=174:e-doenueuem-tuerkye-projes& catid=9:e-devlet&Itemid=20, "e-Dönüşüm Türkiye Projesi", Erişim Tarihi: 03.10.2015

T.C. BAŞBAKANLIK, (2002), "e-Türkiye Girişimi Eylem Planı (TASLAK)", http://www.bilgitoplumu.gov.tr /Documents/1/Yayinlar/020800_E-TurkiyeEylem Plani.pdf, Erişim Tarihi: 04.10.2015

DPT, (2004), E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı (2003-2004), http://www.bilgitoplumu.gov.tr /Documents/1/Yayinlar/040900_KDEPKitapcik.pdf, s. 4, Erişim Tarihi: 01.10.2015

DPT, (2004), E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı (2003-2004), http://www.bilgitoplumu.gov.tr /Documents/1/Yayinlar/040900_KDEPKitapcik.pdf, s. 6, Erişim Tarihi: 01.10.2015

T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı, http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Duyuru%20ve%20Haberler/Attachments/681/20152018_bilgi_toplumu_stratejisi_ve_eylem_plani.pdf, Erişim Tarihi: 04.10.2015

vazgeçilmesinde fayda vardır. Aksi hâlde önümüzdeki yıllarda filoksera başta olmak üzere değişik nedenlerle bağlarda verim ve kalite kaybının yaşanması kaçınılmaz hâle gelecektir.

AB ülkeleriyle asma fidanı konusunda rekabet gücümüzü artırmak için işe anaç ve kalem damızlıklarının kurulmasıyla başlanmalıdır. Tüm çeşit ve anaçlara ait damızlıklar sağlıklı ve ismine doğru, klon seleksiyonu yoluyla seçilmiş üstün özellikleri olan baz materyalden kurulmalıdır.

Fidan üretim işletmelerinin kapasitelerinin ve teknolojilerinin uygun ve yeterli hâle getirilmesi gerekir. Aşı banyo odalarının iyileştirilmesi, üretim materyalinin dezenfeksiyonu, üretimde sıcak su uygulamalarına tam anlamıyla geçilmesi, parafin teminindeki zorlukların ortadan kaldırılmasında fayda vardır. Ayrıca, üretim maliyetlerini düşürecek önlemlerin alınması gerekmektedir.

Kaynakça

Anonim, 1989. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

Anonim, 1995. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

Anonim, 1996. Fidan Üretim ve Dağıtımı Talimatı (1995-1996). T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretimi Geliştirme. Genel Müd. Yay. Dairesi Başk., 216s. Ankara, 1996

Anonim, 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Meyvecilik Alt Komisyon Raporu, Ankara.

Anonim, 2008. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı TÜGEM Meyve ve Asma fidan ithalat ve ihracat verileri.

Anonim, 2012a. FAO Yearbook.

Anonim, 2012b. T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BÜGEM) kayıtları, Ankara.

Çelik, H., 2012. Türkiye Bağcılığı ve Asma Fidanı Üretimi-Dış Ticareti İle İlgili Stratejik Bir Değerlendirme. Türkiye Tohumcular Birliği (TÜRKTOB) Dergisi Sayı 4: 10-16

Çelik, H., Odabaş, F., 1999. Fidanlık Koşullarında Aşılı Asma Fidanı Üretiminde Aşı Tipi ve Zamanlarının Fidan Kalitesi Üzerine Etkileri. Tr. J. of Agriculture and Forestry; 23 (1999) Ek Sayı 1, 87-95

Çelik, H., Marasalı, B., Söylemezoğlu, G., Göktürk, N., Ergül, A., Patlak, H., 1995. Bağda uygulanan farklı aşılama yöntemlerinin aşıda baharı üzerine etkileri. Türkiye II. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi. Cilt II: 480-484.

Gençtan, T., Tugay, M.E, Geçit, H. H., Bozkurt, B., Ergun, E., Ekiz, H., Yalvaç, K., Gevrek, M. N., Elçi, A., Balkan, A., 2003. Türkiye'de Tohumluk, Fide ve Fidan Üretimi ve Kullanımı. Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları. 2 (1): 803-823.

Ruckenbauer, W., Traxler, H., 1975. Weinbau Heute. Handbuch für Beratung, Schule und Praxis. Leopold Stocker Verlag, Graz-Stutgard, 416p.,

Söylemezoğlu, G., Dumanoğlu, H., Çelik, H., Kunter, B., Atıcı, A., Tahmaz, H., 2010. Türkiye'de Asma ve Meyve Fidanı Üretimi ve Kullanımı. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi. Bildiriler Cilt: 2. 891-907. 11-15 Ocak, Ankara.

dır. Kuru üzüm üretiminde yaşanan stok müessesesi sorunu çözülerek lisanslı depoculuk konusunda gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Ülkemize has geleneksel üzüm ürünleri için uygun teknolojiler geliştirilmeli ve hijyenik üretim kanalları kurulmalıdır. Ayrıca bu geleneksel ürünlerin tescil işlemleri de bir an önce başlatılmalıdır. Bu amaçla pekmez, pestil, köfter, şıra, şerbet, sucuk gibi geleneksel ürünlerin koruma altına alınmasında fayda vardır. Ayrıca, şaraplık ve meyve suyuna uygun üzüm çeşitlerinin belirlenmesi ve uygun bölgelerde yetiştirilmesinin teşvik edilmesinde yarar vardır. Şarap ve üzüm suyu teknolojileri geliştirilmeli ve yenilenmelidir.

Kaynakça

Altındişli, A., 2004. Organic Grape Growing Practices in the Aegean Region, Turkey. 2. International Conferance on Organic Farming. 7-9 May 2004, Thiava, Greece.

Anonim, 2009. Bitkisel Üretim İstatistikleri. www.tuik.gov.tr

Anonim, 2014b. 2013 Yılı Çekirdeksiz Kuru Üzüm Raporu, Şubat 2014, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Yayınları, 12 s.

Anonymous, 2006. Special Eurobarometer 230 "Risk Issues" Report, European Commission. http://www.efsa.europa.eu/en/riskperception/docs/riskperceptionreport.pdf

Anonymous, 2006. Special Eurobarometer 230 "Risk Issues" Report, European Commission.
http://www.efsa.europa.eu/en/riskperception/docs/riskperceptionreport.pdf

Anonymus, 2013a. FAO Statistics Divisions Databases. http://faostat.fao.org/site/342/ default.aspx

Anonymus, 2013b. StatOIV extracts. http://www.oiv.int/oiv/info/enstatoivextracts.

Anonymus, 2014a. www.faostat3.fao.org.

Crem B.V. and Schotel, P. 2011 Fresh grapes in the United Kingdom CBI Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands, 5 pp.

Çalkan Sağlam Ö., Sağlam H., Dilli Y., Dağbağlı S. ve Sekin Y., 2004. Ege Bölgesinde Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinin Şıralık ve Şaraplık Standartlara Uygunluklarının Belirlenmesi. Sonuç Raporu, Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 104.

Hinrichsen, P., Mejía, N., Prieto, H. and Munoz, C. 2004. Biotechnological approaches for table grape breeding:the experience of INIA-ChileXII Congresso Brasileiro de Viticultura e Enologia17 a 20 de Agosto de 2004, Recife e Petrolina, PE, Brasil, pp 67-53

Kiracı, M.A., Özer, C., Boz, Y., 2008. AB Müzakere Süreci ve Türkiye Bağcılığı. Türktarım (Tarım ve Köyişleri Dergisi) 07/2008.

Kiracı M. A:, Sağlam M., Boz Y. Ve Aydın S., 2009. Türkiye Sofralık Üzüm Pazarlamasında İç ve Dış Pazar Araştırmaları. Türkiye 7. Bağcılık ve Teknolojileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt 1; 190-200.

Piva C. R., Garcia, J.L.L. and Morgan, W. 2006. The 10 Ideal Table Grapes for the Spanısh Market. Rev. Bras. Frutic., Jaboticabal, 28 (2): 258-261.

Sivritepe. N., 2014. Sofralık üzüm endüstrisine küresel bakış, Bahçe Haber Cilt:3, sayı 2. Sayfa 4-12.

Söylemezoğlu G., Kunter, B., Akkurt, M., Sağlam, M., Ünal, A., Buzul, S., Tahmaz, H. 2015. Bağcılığın Geliştirilmesi, Yöntemleri ve Üretim Hedefleri, *Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi, 606-629.*

dığı sürece etkin herhangi bir emisyon ticareti sistemi yapmak mümkün görünmemektedir. Dahası bunun gerçekleşebilmesi ve küresel bilinç oluşabilmesi için ya ciddi kaynaklar ayrılması gerekmekte ya da dünyanın yeni çevre felaketleri ile karşı karşıya kalması ve özellikle gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin eğer önlem almazlar ise en çok zarar gören ülkelerin yine kendi ülkelerini olacağını görmeleri gerekmektedir. Diğer bir ifade ile çevre kirliliği ile mücadelede geliştirilen emisyon ticaretine dâhil olmayan veya uygulamaktan kaçınan şirket ve ülkelerin en azından güneş enerjisi, biyo-yakıtlar, rüzgâr türbinleri gibi araçların da gündemde tutulması elzemdir. Aksi takdirde geri dönüşü mümkün olmayan zararlar ile karşılaşılabilecektir.

Kaynakça

Alberola E., Julien Chevallier ve Benoît Cheze(2008), "Price Drivers and Structural Breaks in European Carbon Prices 2005 – 2007", Energy Policy, Sayı 36, Cilt 2, ss. 787- 797.

Arıkan Y.(2006), Bölgesel Çevre Merkezi REC Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü Metinler ve Temel Bilgiler.

Çelik L.(2009), "Çevre Finansmanı Kapsamında Emisyon Ticareti ve Karbon Piyasasının Türkiye'ye Yansımaları", Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi, Sakarya.

Dolu Ömer(2005), "Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları ve Kurumsal Kapasite Gelişimi", Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Narin M.(2013), "Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizması: Emisyon Ticareti", International Conference on Euroasian Economies, Beykent University, St. Petersburg, ss. 941-952.

Numanoğlu N.(2002), "Ticareti Yapılabilir Çevresel Permiler-Bir Çevre Politikası Aracı Olarak Emisyon Ticareti", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Pamukçu, K.(2007), "Küresel Emisyon Ticareti Sistemi İçin Bir Model: AB Emisyon Ticareti Programı", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 37, Ekim 2007, ss. 17-42.

Türkeş, M., "Küresel iklimin korunması, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Türkiye" Tesisat Mühendisliği, TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Süreli Teknik Yayın 61, ss.14-29. (Erişim Tarihi: 24.07.2015, http://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/idcs.pdf).

UNEP/CCS, "The Kyoto Protocol to the Convention on Climate Change, UNEP/IUC and Climate Change Secretariat", 1998

UNFCCC, United Nations Framework Convention on Climate Change, http://unfccc.int/2860.php, 2013.

Yamanoğlu Göknil Ç.(2006), "Türkiye'de Küresel Isınmaya Yol Açan Sera Gazı Emisyonlarındaki Artış ile Mücadelede İktisadi Araçların Rolü", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- 3 Nisan 2013'te Avrupa Komutanlığı Kıdemli Astsubayı Kıdemli Başçavuş Roy M. Maddocks ve beraberindeki heyetin astsubay eğitim merkezlerine alan ziyareti[62]
- 10 Haziran 2013'te Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nden altı kişilik heyetin Jandarma Genel Komutanlığı'na gerçekleştirdiği ziyaret[63]

Görüldüğü üzere Türkiye askerî ve güvenlik alanında gerek üyesi olduğu uluslararası teşkilatlar gerekse ikili askerî temaslar vasıtasıyla faaliyetler sergilemekte, dost ve müttefik ülkelerle ikili ve çoklu ilişkiler kurma yoluyla devletin dış politik yapısında üzerine düşen vazifeyi yerine getirmektedir.

Sonuç

Avrupa ile Türkiye'nin özellikle politik manada var olan temasları, bu ana faktöre dayalı olarak ekonomik, kültürel ve eğitsel alanlarda da varlığını sürdürmektedir. Bunlara ilaveten ilk planda akla gelmemekle birlikte askerî saha da göz ardı edilmemesi gereken, Türkiye'nin stratejik önemine ve askerî gücünün tarihsel büyüklüğüne bağlı olarak Batı ile ilişkilerde değerli görülmesi gereken bir yapıdır. İç politiğin gelişmişliğinde güvenlik kavramı ne derecede önemliyse dış politik ilişkilerde de eş değerde öneme haizdir. Bu noktadan hareketle hazırlanmış olan çalışmayla Türkiye'de askerî kolluk kuvveti vazifesini üstlenmiş bulunan Jandarma Genel Komutanlığı'nın dış ilişkilerdeki yeri üzerinde durulmuştur. Dış ilişkilerde Avrupa'nın taşıdığı öneme binaen, AJK'nin de kuruluşuna temel teşkil etmiş olan FIEP'le iş birliği çalışmalarına yer veren çalışmada askerî sahada deneyim ve bilgi ortaklığının globalleşen dünyada ne denli vazgeçilmez olduğu gösterilmiştir. Türk jandarmasının sadece ülke içi güvenlik ve asayiş konularıyla değil, ülkeler arası ilişkilerde de sarf ettiği çabalar ortaya konulmuştur.

Kaynakça

Açıl, Serdar (2014), "Jandarma Teşkilatı 175 Yaşında", http://www.aa.com.tr (Erişim Tarihi: 18 Eylül 2015).

Alpar, Güray (Mayıs 2013), "Güvenliğin Sağlanmasında Bir Kolluk Kuvveti Olan Jandarmanın Geçmişten Günümüze Rolü ve Dünyadaki Konumu", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2(1), ss. 79-106.

62 Jandarma Dergisi, "Avrupa Komutanlığı Kıdemli Astsubayı Türkiye'yi Ziyaret Etti", Mayıs 2013, Sayı: 136, s. 70.

63 Jandarma Dergisi, "Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesinden Bir Heyet Jandarma Genel Komutanlığını Ziyaret Etti", Eylül 2013, Sayı: 137, s. 68.

Gözen, Ramazan (2006), "Türk Dış Politikasının Avrupa Birliği'ne Doğru Dönüşümü", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No. 6, ss. 1-16.

Mavuş, Polat (Mayıs 2013), "Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri Arasında İşbirliği Faaliyetleri", *Jandarma Dergisi,* Sayı: 136, ss. 16-23.

Mavuş, Polat (Haziran 2014), "Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri Arasında İşbirliği Faaliyetleri", *Jandarma Dergisi*, Sayı: 139, ss. 70-77.

Morgil, Orhan (Kış 2006), "Kopenhag Ekonomik Kriterleri ve Türkiye'nin Uyum Süreci", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Prof. Dr. Ahmet Gökdere'ye Armağan*, Cilt:5, No: 2, ss. 91-102.

Nacak, Aslan Onur (Mayıs 2015), "21. Yüzyıl Ortak Güvenlik Ortamı: Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri İçin Planlama Önerileri", Güvenlik Bilimleri Dergisi, 4 (1), ss. 1-20.

Polat, Cevdet (Haziran 2014), "Jandarmanın Dünyadaki Konumu", *Jandarma Dergisi*, Sayı: 139, ss. 58-69.

Polat, Cevdet (Ocak 2013), "Jandarmanın Dünyadaki Konumu", *Jandarma Dergisi*, Sayı: 135, ss.10-21.

Sözen, Süleyman (2004), "Avrupa Birliği ve Kolluk", *Jandarmanın Görev ve Yetkileri*, Aydın Ziya Özgür (Edt.), ss. 23-41, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi Cilt: 1 (Asayiş ve Kolluk Tarihi İçerisinde Türk Jandarma Teşkilatı), (2002), Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları, Ankara.

Jandarma Dergisi, (Ocak 2013), "Alman Parlamento Heyeti İnsan Hakları Değerlendirme Merkezini Ziyaret Etti", Sayı: 135, s. 71.

Jandarma Dergisi, (Ocak 2013), "Polonya Heyeti Jandarma Birliklerinde İncelemeler yaptı", Sayı: 135, s. 71.

Jandarma Dergisi, (Mayıs 2013), "Avrupa Komutanlığı Kıdemli Astsubayı Türkiye'yi Ziyaret Etti", Sayı: 136, s. 70.

Jandarma Dergisi, (Mayıs 2013), "FIEP Özel Seminerine ve Avrupa İşleri Komisyon Toplantılarına İştirak Edildi", Sayı: 136, s. 70.

Jandarma Dergisi, (Mayıs 2013), "Genel Kolluk Eğitimi İspanya'da Yapıldı", Sayı: 136, s.67.

Jandarma Dergisi, (Eylül 2013), "Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesinden Bir Heyet Jandarma Genel Komutanlığını Ziyaret Etti", Sayı: 137, s. 68.

Jandarma Dergisi, (Eylül 2013), "FIEP Hizmet için Teşkilatlanma Komisyon Toplantısı Fas'ta Yapıldı", Sayı: 137, s. 71.

Jandarma Dergisi, (Ocak 2014), "FIEP Zirve Toplantısı Yapıldı", Sayı: 138, s. 66.

Jandarma Dergisi, (Ocak 2014), "FIEP İnsan Kaynakları Komisyon Toplantısı Ülkemizde İcra Edildi", Sayı: 138, s. 72.

Jandarma Dergisi, (Ocak 2014), "Avrupa Kriminal Laboratuvarları Organizasyonu Parmak İzi Çalışma Grubu Yıllık Toplantısı Ankara'da İcra Edildi", Sayı: 138, s. 73.

Jandarma Dergisi, (Ocak 2014),"Avrupa Jandarma Kuvveti Bakanlar Yüksek Komitesi Toplantısı Hollanda'da Yapıldı", Sayı: 138, s. 67.

Jandarma Dergisi, (Eylül 2014), "Dünya Jandarmaları ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri Bağlılık Durumu, Görevleri ve Sorumluluk Alanları Karşılaştırmalı Çizelgesi", Sayı: 140, ss. 78-79.

Jandarma Dergisi, (Ocak 2015), "AJK CIMIN Toplantısı Fransa'da Yapıldı", Sayı: 141, s. 75.

Jandarma Dergisi, (Ocak 2015), "AB Kolluk Hizmet Eğitimi Faaliyeti İtalya'da İcra Edildi", Sayı:141, s. 77.

Jandarma Dergisi, (Mayıs 2015), "Tunus'un FIEP'e Üyeliğine Karar Verildi", Sayı: 142, s. 75.

Jandarma Dergisi, (Mayıs 2015), "Jandarma Genel Komutanlığı Kurmay Başkanı 'Siber Güvenlik ve Dijital Dönüşüm' Seminerine Katıldı", Sayı: 142, s. 73.

Jandarma Dergisi, (Mayıs 2015), "Jandarma Genel Komutanı Ürdün'ü Ziyaret Etti", Sayı: 142, s. 70.

Jandarma Dergisi, (Mayıs 2015), "Jandarma Genel Komutanı Portekiz'de İncelemelerde Bulundu", Sayı: 142, s. 71.

Jandarma Dergisi, (Mayıs 2015), "Kraliyet Mareşose Komutanı Ülkemizi Ziyaret Etti", Sayı: 142, s. 72.

http://www.ab.gov.tr (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2015).

http://www.fiep.org (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2015).

http://www.jandarma.gov.tr (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2015).

http://www.mevzuat.gov.tr (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2015).

http://www.osce.org (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2015).

AVRUPA BİRLİĞİ, GÜMRÜK BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

Yazarlar:
Prof. Dr. Cihan Dura
Prof. Dr. Hayriye Atik
Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Dumrul

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 885
İktisat / Ekonomi No.: 164
ISBN: 978-605-133-787-6
© 5. Basım, Aralık 2015

Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye

Prof. Dr. Cihan Dura, Prof. Dr. Hayriye Atik, Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Dumrul

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dura, Cihan.; Atik, Hayriye.; Dumrul, Cüneyt.
Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye / Cihan Dura, Hayriye Atik, Cüneyt Dumrul
5. Basım, s. xxxiv+938, 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-787-6
1. Avrupa Birliği 2. Gümrük Birliği 3. Ekonomik ve Parasal İşbirliği 4. Türkiye

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EVET EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu çalışma Avrupa Birliği'ni, Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki, başta gümrük birliği olmak üzere ekonomik ilişkileri tarihsel süreçleri, yapıları ve bugün ulaşmış bulundukları durum itibariyle incelemeyi amaçlıyor.

AB ile ilgili gelişmelerin ve sorunların bütün dünyayı, bu arada Türkiye'yi de gittikçe daha fazla ilgilendirdiği bilinen bir gerçektir. Bunun yadsınmaz kanıtları; önce Aralık 1999 Helsinki Doruğu'nda alınan Türkiye'nin AB adaylığı kararının ülkemizde uyandırdığı ölçüsüz coşku ve heyecan ile bu kararı izleyen Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program konusunda yürütülen yoğun çalışmalar; Aralık 2006'da ise Avrupa Komisyonu'nun, Türkiye ile müzakereleri sekiz başlıkta askıya alma kararının doğurduğu sarsıntı, hayal kırıklığı ve tepkilerdir. Bütün bu gerçekler; AB'nin ve Türkiye-AB ilişkilerinin daha fazla ve derinliğine incelenmesi ve öğrenilmesi gerektiğini açıkça ortaya koyuyor.

Ne var ki Türkiye ekonomi literatüründe, AB'yi bütün yönleriyle Türkiye-AB ilişkilerini de kapsayacak şekilde etüt eden kitaplar, son yıllarda artmış olmasına rağmen, hâlâ yeterli düzeye ulaşmış sayılamaz. Bundan başka söz konusu çalışmaların büyük kısmı Ortodoks bir bakış açısından kaleme alınmıştır. Bu yetersizlik aydınlarımızı, gençlerimizi ve halkımızı global ve tekçi düşünceye itiyor. Olgular ve sorunlar ayrıntılı olarak incelenmiyor. Sonuçta, ekonomik yorum ve kararlar eksik ya da isabetsiz olduğu gibi, tam zamanında da oluşturulamıyor.

Elinizdeki çalışmanın ilk amacı; yukarda belirttiğimiz anlayış çerçevesinde, üniversitelerimizin iktisat, işletme, uluslararası ilişkiler... bölümlerinde, lisans düzeyinde ya da lisansüstü öğretimde okutulan "*uluslararası iktisadi birleşmeler*", "*Avrupa Birliği*" gibi derslerde elkitabı olarak kullanılabilecek bir yapıt ortaya koymaktır. Çalışma "*uluslararası iktisat*" gibi temel derslerde de yardımcı kitap olarak kullanılabilir. Çalışmamızın ikinci amacı, konuyla ilgilenen -öğrenci, aydın, sade yurttaş- herkese, Avrupa Birliği

ile Türkiye-AB ilişkileri hakkında bilgilerini genişletmelerine, isabetli yorumlar yapmalarına, doğru kararlar vermelerine yardımcı olacak bir araç sunmaktır.

Kitap; yazarların, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde yıllardır okuttukları "*uluslararası iktisat*", "*uluslararası iktisadi birleşmeler*" ve "*Türkiye-Avrupa Birliği ekonomik ilişkileri*" gibi dersler için geliştirdikleri ders notları ile çeşitli dergilerde yayınladıkları konuyla ilgili makaleler yeniden işlenerek, düzenlenerek ve bütünleştirilerek hazırlanmıştır. Kitabın bu beşinci baskısında son yılların gelişmeleri eklenmiş, konular güncellenmiş, bazı bölümler işlenmiş ya da yeniden kaleme alınmış, yeni bölümler eklenmiştir.

Yapıtın *Uluslararası Ekonomik Birleşmeler ve Avrupa Birliği*, *Avrupa Birliği'nde Tek Mali Pazar*, *Avrupa Para Birliği*, *Avrupa Birliği'nin Kurumları*, *Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelerle Ekonomik İlişkileri*, *Ortak Politikalar*, *Türkiye ve Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri (1963-1999)*, *Türkiye ve Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri (1999-2002)*, *Türkiye ve Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri (2003-2006)*, *Türkiye ve Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri: Mali Yardımlar*, *Gümrük Birliği (Literatür) ve Bir Karşılaştırma*, *AB Kronolojisi* bölümleri Prof. Dr. Cihan Dura; *Ekonomik Entegrasyon Teorisi*, *Avrupa Tek Pazarı*, *Avrupa Birliği'nde Euro'ya Geçiş*, *Avrupa Birliği Bütçesi*, *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci*, *Avrupa Birliği ve Bilgi Toplumu*, *Avrupa Birliği'nin Lizbon ve 2020 Stratejileri* bölümleri ise Prof. Dr. Hayriye Atik tarafından kaleme alınmıştır. "*Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri: 2007 Yılından Günümüze*" bölümü, Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Dumrul tarafından hazırlanmıştır. Önceki baskılarda Prof. Dr. Cihan Dura tarafından hazırlanan ikinci, beşinci ve on dokuzuncu bölümler; bu baskıda Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Dumrul tarafından güncellenmiştir.

Bu çalışmanın oluşmasına soru ve yorumlarıyla, öğrenme tutkularıyla katkıda bulundukları için sevgili öğrencilerimize; sağladıkları huzurlu çalışma ortamı için fakülte arkadaşlarımıza, üniversite ve fakülte yönetimine; kitabın kronoloji bölümünün ilk hâlinin düzenlenmesine yardımcı olan öğrencimiz Serhat Güneş'e, bugün her ikisi de öğretim üyesi olan, o zamanki araştırma görevlilerimiz, kronoloji bölümünün tertibinde önemli payı olan Oğuzhan Türker'e, üçüncü baskının "Gümrük Birliği (literatür)" kesiminin yazımına eleştirileriyle katkıda bulunan Ertuğrul Yıldırım'a, çalışmalarımızda bize destek olan ailelerimize candan teşekkür ederiz.

Çalışmanın, özellikle ders kitabı olarak kullananlar tarafından eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmesini, belirlenen görüş, eleştiri ve önerilerin bizlere iletilmesini bekliyoruz.

Kitabımızın sayfa ve kapak tasarımlarını özenle yapan Nobel dizgi ekibine, basımı hızla ve titizlikle gerçekleştiren Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. sahibi Nevzat Argun'a ve diğer çalışanlara teşekkürlerimizi sunarız.

Kitabın bu genişletilmiş beşinci baskısının, bütün okurlarımıza yararlı ve özendirici olmasını dileriz.

Kayseri, Kasım 2015

Prof. Dr. Cihan DURA
duracihan@hotmail.com

Prof. Dr. Hayriye ATİK
atik@erciyes.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Dumrul
cdumrul@erciyes.edu.tr

İÇİNDEKİLER (ÖZET)

Giriş 1

1. Ekonomik Entegrasyon Teorisi 5

2. Uluslararası Ekonomik Birleşmeler ve AB 31

3. Avrupa Tek Pazarı 59

4. Avrupa Birliği'nde Tek Mali Pazar 103

5. Avrupa Para Birliği 137

6. Avrupa Birliği'nde Euro'ya Geçiş 175

7. Avrupa Birliği'nin Kurumları 233

8. Avrupa Birliği Bütçesi 265

9. Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci 301

10. AB'nin Üçüncü Ülkelerle Ekonomik İlişkileri 371

11. Ortak Politikalar 397

12. Avrupa Birliği ve Bilgi Toplumu 495

13. Avrupa Birliği'nin Lizbon ve 2020 Stratejileri ve Türkiye 533

14. Türkiye ve AB Ekonomik İlişkileri: 1963-1999 569

15. Türkiye ve AB Ekonomik İlişkileri: 1999-2002 621

16. Türkiye-AB İlişkileri: Kopenhag Sonrası (2003-2006) 661

17. Türkiye-AB İlişkileri: 2007 Yılından Günümüze 765

18. Türkiye-AB Ekonomik İlişkileri: Mali Yardımlar, Gümrük Birliği (Literatür) ve Bir Karşılaştırma 803

19. Avrupa Birliği Kronolojisi (1946-2014) 841

Genel Kaynakça 905

Dizin 927

GENEL KAYNAKÇA

AB BAKANLIĞI, *2014-2020 AB Çok Yıllı Mali Çerçevesine İlişkin Bilgi Notu*, Ankara, AB Bakanlığı, 2013.

AB BAKANLIĞI, *Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları,* 2013, internet adresi: http://www.ab.gov.tr/, erişim tarihi: 23.07.2015.

AB BAKANLIĞI, *Katılım Sürecinde Müzakere Fasılları*, No.7, 2015, internet adresi: http://www.ab.gov.tr/files/rehber/07_rehber.pdf. Erişim Tarihi:22.07.2015.

AB Bölgesel Politika, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ank., 2000, 20 s.

"AB ile Sonuçlandırılan Uyum Protokolü", internet adresi: http: //www. byegm. gov. tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/228/AND2. htm (5.9.2006)

AB Rekabet Politikası, 2. B., Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ank., 2002, 16 s.

AB Tarım Politikası, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ank., 2000, 20 s.

AB Turizm Politikası, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ank., 2000, 12 s.

AB Tüketici Politikası, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ank., 2000, 12 s.

AĞIR, Hüseyin, Türkiye'nin Kendi Bölgesindeki Dış Ticareti: Betimleyici Bir Analiz, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu,* 1-2 Ekim 2012, ss. 347-355.

AKALIN, Cüneyt, "Büyüdükçe Bölünen AB", *Cumhuriyet*, 4.2.2003.

AKBAŞ, Gökşen ve Altan APAR, *Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi Özet Bilgi Notu*,T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2010, internet adresi: http://www.abgs.gov.tr/files/SBYPB/ yayinlar/avrupa_2020 _stratejisi.pdf, Erişim Tarihi:16.08.2015.

AK (Avrupa Komisyonu), Türkiye 2007 İlerleme Raporu, Brüksel, 6 Kasım 2007, internet adresi: http://www.abgs.gov.tr/, erişim tarihi: 07.03.2014.

AK (Avrupa Komisyonu), Türkiye 2008 İlerleme Raporu, Brüksel, 5 Kasım 2008, internet adresi: http://www.abgs.gov.tr/, erişim tarihi: 07.03.2014.

AK (Avrupa Komisyonu), Türkiye 2009 İlerleme Raporu, Brüksel, 13 Ekim 2009, internet adresi: http://www.abgs.gov.tr/, erişim tarihi: 07.03.2014.

AK (Avrupa Komisyonu), Türkiye 2010 İlerleme Raporu, Brüksel, 9 Kasım 2010, internet adresi: http://www.abgs.gov.tr/, erişim tarihi: 07.03.2014.

AK (Avrupa Komisyonu), Türkiye 2012 İlerleme Raporu, Brüksel, 10 Ekim 2012a, internet adresi: http://www.abgs.gov.tr/, erişim tarihi: 07.03.2014.

AK (Avrupa Komisyonu), Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2012-2013, Brüksel, 10 Ekim 2012b, internet adresi: http://www.abgs.gov.tr/, erişim tarihi: 07.03.2014.

AK (Avrupa Komisyonu), Türkiye 2013 İlerleme Raporu, Brüksel, 16 Ekim 2013a, internet adresi: http://www.abgs.gov.tr/, erişim tarihi: 07.03.2014.

AK (Avrupa Komisyonu), Türkiye 2013 İlerleme Raporu, Brüksel, 8 Ekim 2014, internet adresi: http://www.abgs.gov.tr/, erişim tarihi: 07.06.2015.

AKÇAY, Belgin, "Lizbon Antlaşması Sonrası Ekonomik ve Parasal Birlik" iç. *2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi: Yapısal Dönüşümler, Ana Sorunlar ve Çözüme Dönük Politika Önerileri,* Ed. Hayriye Atik, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2013, ss. 519-538.

AKDEMİR, Erhan, "AB'nin Yolu Belirsiz", *Cumhuriyet Strateji*, 8.5.2006.

AKTAN, Coşkun Can, "Ekonomik ve Parasal Birliğe Hazır mıyız?", *Başak,* Yıl 20, S. 90, Kasım-Aralık 1996, ss. 6-8.

ALAGÖZ, Aylin, "Yeni Bir Para, Yeni Bir Avrupa", *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi,* S. 142, Eylül-Aralık 1998, ss. 3-ll.

ALKAN, Mustafa. "Azınlık Vakıfları (Tarihî Arkaplanı, Hukuki Yapısı ve İç Analizi)." *Gazi Akademik Bakış* 04, 2009, ss. 93-113.

ALPAR, Cem ve Tuba ONGUN, *Dış Ticaret Ansiklopedik Sözlük,* 2, B., Ankara, 1987, 169 s.

ALPKAYA, Faruk, Kronik "Kürt Açılımı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 2009, 64(3), ss. 221-237.

AÖF, *Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri,* Anadolu Üniversitesi AÖF Yayın No. 1947, Eskişehir, 2013, 197 s.

ARISAN-ERALP, Nilgün, İlerleme Raporu 2014 Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok!, 2014a internet adresi: http://www.tepav.org.tr/. Erişim: 21.06.2015.

ARISAN-ERALP, Nilgün, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Geleceğine Bakış, 2014b internet adresi: http://www.tepav.org.tr/, erişim tarihi: 21.06.2015.

ARSLAN, Mehmet ve diğerleri, *Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisi ve Bütçesine Etkileri,* ASAM yayını, Ank., 2002, 88 s.

ATAÇ, Cemile Akça, "Ekonomik Büyüme-Çevrenin Korunması İkilemi: AB'de yeni İç Sorun", *Cumhuriyet Strateji*, 30.1.2006.

ATAÇ, Cemile Akça, "AB'de 'Liderler Grubu' Tartışması", *Cumhuriyet Strateji*, 13. 3. 2006.

ATAÇ, Cemile Akça, "Küreselleşme AB'nin Temellerini Sarsıyor", *Cumhuriyet Strateji*, 8.5.2006.

ATAÇ, Cemile Akça, "Kıbrıs'ta Karar Zamanı", *Cumhuriyet Strateji*, 15 Mayıs 2006.

ATAÇ, Cemile Akça, "Ortak Tarım Politikası: AB'nin Büyük Sorunu", *Cumhuriyet Strateji*, 28.8.2006.

ATİK, Hayriye ve Sailesh TANNA, "Informatisation in the European Union: A Comparison with USA and Japan", *Coventry Bussiness School, Economics Research Paper Series*, R. P99_09, 1999.

ATİK, Hayriye, "Euro Bölgesindeki Mali Krizin Türk Ekonomisinde Yol Açacağı Olası Riskleri Azaltıcı Politikalara Ağırlık Verilmelidir", internet adresi: http://www.ankarastrateji.org/ yazar/prof-dr-hayriye-atik/euro-bolgesindeki-mali-krizin-turk-ekonomisinde-yol-acaca-i-olasi-riskleri-azaltici-politikalara-a-irlik-verilmelidir (Erişim Tarihi: 01.08.2015)

"Avrupa Birliği Konseyi Başkanlık Sonuç Bildirgesi", *Güncel Avrupa, 1998,* S. 5-6, s. 2.

Avrupa Birliği Üzerine Notlar, (Editör: Oğuz Kaymakçı), Nobel Yayın Dağıtım, Ank., 2005, 440 s.

Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İKV Yayınları, İst., 2001, 102 s.

Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ank., 1996, 10 s.

Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İKV Yayınları, İst., 2001, 216 s.

Avrupa Birliği'nin Tüketici Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İKV Yayınları, İst., 2001, 102 s.

Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği ve EURO, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ank., 2000, 20 s.

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE DELEGASYONU, internet adresi: http: //www. deltur. cec. eu. int/default. asp?pId=1&lang=0, (18.3.2006).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE DELEGASYONU, internet adresi: http: //www. deltur. cec. eu. int/default. asp?pId=1&lang=0 (26.3.2006).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, *Avrupa Dosyası: Onikiler Topluluğu: İspanya ve Portekiz'e Merhaba,* AT Komisyonu Basın ve Enformasyon Bürosu Yayını, Ankara, 1986.

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, *Tek Pazar*, Ankara: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 1995.

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, *Avrupa Sorular ve Yanıtlar 'Euro' Ne zaman Ceplerimizde Olacak,* Ankara, (1996a).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, *Avrupa Birliği'nin Bütçesi: Paranız Nasıl Harcanıyor?* Ankara: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, (1996b).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, *Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği (EPB) ve Euro: AB Ekonomik Bütünleşmesinde Kararlı Bir Adım*. Ankara, 2002.

Avrupa Kurumları, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ank., 2000, 20 s.

Avrupa Topluluğu Sözlüğü, Ankara, 1984, 107s.

AYDOĞAN, Metin, *Avrupa Birliğinin Neresindeyiz?,* Kum Saati Yayınları, İst., 2002, 447 s.

BAL, Harun ve Hüseyin ÖZALP, "Avrupa'da Parasal Birlik Düşüncesi ve Euro'ya Geçiş", *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:15, Sayı: 2, Haziran 2011, ss.77-94.

BALBAY, Mustafa, "AP Raporlarına A. K. P.'den Ruh-Sat", *Cumhuriyet*, 30 Eylül 2006.

BALCI, Ergun, "AB ile İlişkilerde Belirsizlik", *Cumhuriyet,* 19 Mayıs 1998.

BALDWIN, RICHARD E. -FRANCOIS, JOSEP F. -PORTERS, RICHARD, "The Costs and Benefits of Eastern Enlargement: The Impact on the EU and Central Europe", *Economic Policy*, Vol. 24, April, 1997, s. 127-176.

BALKIR, Canan, "Türkiye ve Avrupa Topluluğu: "1980'lerde Dış Ticaret ve Doğrudan Dış Yatırım", *Türkiye ve Avrupa ilişkileri,* (Yayına hazırlayanlar: Canan Balkır ve Allan M. Williams), Sarmal Yayınevi, İstanbul, Ocak 1996, ss. 137-188.

BALKIR, Canan, "Türkiye-Avrupa İlişkileri", *İktisat Dergisi,* S. 375, Ocak 1998, ss. 48-53.

BARNARD, Catherine, *The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms*. Oxford University Press, Great Britain, 2010.

BAYGÜN, Sema, "Türkiye-AB İlişkilerinde Adaylık Sürecinde Yaşanan Gelişmeler", 2005, internet adresi: http: //212.174.119.134/ ab/TABgb/sondonem. htm (2. 7. 2006)

BERKSOY, Taner, "Avrupa ve Biz", *İstanbul Sanayi Odası Dergisi.* S. 383, Şubat 1998, ss. 16-20.

BİLGİLİ, Emine, "Avrupa Topluluğu Üyeleri ve Türkiye'nin Avrupa Para Birliği için Öngürülen Kriterler Açısından Değerlendirilmesi", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi,* S. 13, 1998, ss. 51-69.

BİLGİN, A. Aslı, "Avrupa Birliği Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Politikası ", İn. M. Kar (Ed). *Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye: Ortak Politikaların Uyumu ve Oluşturulması*, Ekin Basın yayın Dağıtım, Bursa, 2010, ss.537-573.

BİLİCİ, Nurettin, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Genel Bilgiler, İktisadi-Mali Konular, Vergilendirme*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004.

BOSS, Marko and Hans NELSON, "Indirect Taxation and the Completion of the Internal Market of the EC", *Journal of Common Market Studies,* Vol. XXVII, No. 1, September, 1988, ss. 32-40.

BOZER, Ali, "3 Ekim 2005 AB-Türkiye Müzakere Çerçevesi Belgesi",

internet adresi: http://www.cankaya.edu.tr/eng/publications/ Gundem_23. pdf 25. 2. 2006)

BÖLÜKBAŞI, Yusuf Ziya, AK Parti Dönemi Türkiye-AB İlişkileri iç. *Avrupa Birliği ve Türkiye ile İlişkileri*, ss.419-440, ed. Murat Ercan ve Ali Ayata, 2012, Nobel Yayın Dağıtım.

BTK (Bağımsız Türkiye Komisyonu), Avrupa'da Türkiye: Kısır döngüyü kırmak, 2009, internet adresi: http://www.ab.gov.tr/, erişim tarihi: 15.05.2015.

BTK (Bağımsız Türkiye Komisyonu), Avrupa'da Türkiye Değişimin Kaçınılmazlığı, 2014, internet adresi: http://www.ab.gov.tr/, erişim tarihi:15.05.2015.

CANEVİ, Yavuz, "Euro: Vizyon", *Görüş,* S. 136, Temmuz-Ağustos, 1998, ss. 12-17.

CEC, *Eurostat: Basic Statistics of the Community,* CEC, Brussels, 1973.

CEC, *Eurostat: Basic Statistics of the Community,* CEC, Brussels, 1984.

CEC, *Europe Without Frontiers-Completing the Internal Market,* CEC, Luxembourg, 1987.

CEC, *Europe Without Frontiers- Completing the Internal Market.* 5 nd. Ed., CEC, Luxembourg. 1988.

CEC, Research on the Cost of Non-Europe, CEC, Luxembourg, 1988.

COŞKUN, Enis, *Türkiye-Avrupa Bütünleşmesinin Yüzyıllık Seyir Defteri,* Cem Yayınevi, İst., 2002, 320 s.

CRAWFORD, Richard, *In the Era of Human Capital: The Emergence of Talent, Intelligence and Knowledge as the Worldwide Economic Force and What It Means to Managers and Investors*, Harper Collins Publishers, New York, 1991.

Cumhuriyet, 1998 ve 1999 yıllarına ait çeşitli sayılar.

Cumhuriyet, çeşitli sayılar (2003-2006).

ÇALIŞ, Şaban, İlerleme Raporları: Türkiye'yi Üyeliğe Hazırlamak, iç. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri Editörler. Rıdvan Karluk ve Betül Yüce Dural, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013, Eskişehir.

ÇAMAŞ, Talha, "Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye", *Yeni Türkiye*, Avrupa Birliği Özel Sayısı II, Kasım-Aralık 2000, S. 36, ss. 1578-1592.

ÇELEBİ, Ahmet Rüştü, "Avrupa Birliği ve Vergiler", *Yeni Türkiye*, Avrupa Birliği Özel Sayısı II, Kasım-Aralık 2000, S. 36, ss. 1327-1336.

ÇELEBİCAN, Gürgan, "Avrupa Mali Alanı ve İç Pazar", *Bankacılar,* S. 1, Nisan 1990, ss. 39-40.

"Çerçeve Belge Ne Öngörüyor?" internet adresi: http: //www. cnnturk. com/OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?pid=1145&haberid=130177 (6. 9. 2006).

DAĞDEMİR, Elif, Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Mevcut Durumu ve Geleceği iç. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri Editörler. Rıdvan Karluk ve Betül Yüce Dural, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013, Eskişehir.

DE ZWAAN, Jaap Willem, "Institutional Problems and Free Movement of Persons: The Legal and Political Framework for Cooperation," In. Shermes S.H.,Flinterman, C.,Keellermann, A.E. Haersolte, J., Meent, G.A (Ed.). *Free Movement of Persons in Europe*, Martinus Nijhoff Publisher, London, 1991, ss.335-351.

DEMİRCİ, Gülcan, "Ulaştırma Sektörü Açısından AB Mevzuatına Uyum Çalışmaları", *Yeni Türkiye*, Avrupa Birliği Özel Sayısı II, Kasım-Aralık 2000, S. 36, ss. 1566-1572.

DİE, *Türkiye İstatistik Yıllığı 2004*, DİE, Ankara, 2004.

DİNÇKOL, Abdullah, "Avrupa Komisyonu Türkiye 2005 İlerleme Raporu", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 4 Sayı: 8, Güz 2005/2, ss. 83-100.

DOĞAN, Aziz, "Avrupa Birliği ve İngiliz Uluslar Topluluğu İlişkileri, "*Hazine Dergisi,* No. 4, Ekim 1996, ss. 29-49.

DPT, *Avrupa Topluluğu İç Pazarına Uyum Çalışmaları, Cilt 5: Mali Hizmetler ve Sermaye Hareketleri,* DPT Yayını, Ankara, Eylül, 1991, 286 s.

DPT, *Ankara Anlaşması ve Katma Protokol,* DPT Yayını, Ankara. 1993.

DPT, *Agenda 2000 and Turkey,* DPT AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1997.

DPT, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,* Ankara, 1995.

DPT, *Avrupa Birliği Kronolojisi 1946-2002*, Mayıs 2002, 143 s. {ekutup. dpt. gov. tr/ab/kronoloji. pdf}.

DPT, Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye (Değerlendirme Raporu), internet adresi: http://ekutup.dpt.gov.tr/kuresell/oik439.pdf, 2005.

DPT, *Dokuzuncu Kalkınma Planı Finansal Hizmetler (Mali Piyasalar, Finans Kurumları, Bankacılık, Sigortacılık) Özel İhtisas Komisyonu*, Ank., Ocak 2006, 183 s.

DPT, Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı. "eAvrupa". internet adresi: http: //www. bilgitoplumu.gov.tr/eAvrupa/euindex_8.html. Erişim Tarihi: 12.07.2006.

DPT, 9. *Kalkınma Planı Dış Ticaret Özel İhtisas Komisyonu Raporu,* Ankara, Ocak 2006: 79-89, internet adresi: http: //plan9. dpt. gov. tr/oik01_disticaret/OIK01_rapor_taslak. doc, (24.3.2006).

DURA, Cihan, *Bilgi Toplumu*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1990.

DURA. Cihan, Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye, (Teksir), Kayseri, 1996. 86s.

DURA, Cihan, "Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi,* S. 12, 1995-97, ss. 1-24.

DURA, Cihan, "Gümrük Birliği Türkiye Ekonomisinin Dış Finansmanını Nasıl Etkiledi?" *2023 Aylık Dergi*, Kasım 2002.

DURA, Cihan ve Hayriye ATİK, *Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye*, İstanbul: Literatür Yayınevi, 2002.

DURA, Cihan ve Hayriye ATİK, *Ekonomik Açıdan Avrupa Birliği Sözlüğü,* Ankara: Vadi Yayınevi, 2004.

DURA, Cihan, *Sömürgeleşen Türkiye*, 5. Baskı, İleri Yayınları, İst., 2005, 624 s.

EC *News,* (Avrupa Toplulukları Komisyonu Türkiye Temsilciliği), 1987-1994 dönemine ait çeşitli sayılar.

ECB, *Annual Report 2004*, ECB, Frankfurt am Main, 2005.

EDAM, Türkiye'de Dış Politika ve Kamuoyu Anketleri-1, 2013, internet adresi: http://www.edam.org.tr/, erişim tarihi: 22.04.2014.

EGEMEN, Nilgün, "Avrupa Birliği'nde Çevre Politikalarının Gelişimi", *Yeni Türkiye*, Avrupa Birliği Özel Sayısı II, Kasım-Aralık 2000, S. 36, ss. 1079-1084.

EL-AGRAA, Ali, M., *The Theory and the Measurement of International Economic Integration,* Hong Kong: The Macmillan, 1989.

EL-AGRAA. Ali, M., "The Theory of Economic Integration". In fourth edition of Ali, M. ElAgraa (ed.), *The Economics of the European Commnity,* Harvester Wheatsheaf, Herdfordshire, 1994.

EMPLOYMNET AND SOCIAL AFFAIRS DIRECTORATE GENERAL, *Social Agenda*, April 2002.

ERBİL, Bahattin, "Tek Para ve Ekonomik Parasal Birliğin Son Aşamasına Geçişin Muhtemel Etkileri, "İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, No. 140, Ocak-Nisan 1998. ss. 21-31.

ERDÖNMEZ, Pelin Ataman, "Avrupa Bankacılık Sektöründe Piyasa Gelişmeleri", *Bankacılar*, Aralık 2005, ss. 93-106.

ERDUT, Zeki, "Avrupa Birliği'nde İstihdam Politikası ve Türkiye", *Yeni Türkiye*, Avrupa Birliği Özel Sayısı II, Kasım-Aralık 2000, S. 36, ss. 980-996.

ERKAN, Hüsnü, *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme,* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1997.

ERTÜRK, Emin, *Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar,* Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, Mart 1993.

ESLEN, Nejat, "Türkiye'nin AB Yolu Sağlıklı Değil", *Cumhuriyet Strateji*, 23. 10. 2006.

"Euro ve Uluslararası Para Sistemi", *Güncel Avrupa,* S. 7-8, Eylül-Ekim 1997, ss. 13-17.

Eurobarometer, February 2001.

Euro'nun Avrupa Ekonomisi Çerçevesinde Gözetimi, internet adresi: http: //www. mess. org. tr/ab/PDF/Euro. pdf (12. 3. 2006).

EUROPEAN CENTRAL BANK, *Monthly Bulletin,* çeşitli sayılar.

EUROPEAN CENTRAL BANK, *Eurosystem Statistics Pocket Book*, Brussels, September 2014.

EUROPEAN COMMISSION, "Financing the European Union ", 7. 10. 1998. internet adresi: http: //www. europa. eu.int/comm/dg19 agenda2000/ownresources/html/indexpart1.htm, Erişim Tarihi: 19. 10. 1999.

EUROPEAN COMMISSION, "Enlargement: Enlarging the EU", internet adresi: http: //www. europa.eu.int/euro/quest/normal/home5. htm. > Erişim Tarihi: 19. 10. 1999.

EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE GENERAL X-D. 4., "Quest: Praetical Answers... to Citizens 'Questions about the Euro,' internet adresi: http://www.europa. eu. int/comm/enlargement/htm. > ErişimTarihi: 27. 09. 1999

EUROPEAN COMMISSION. *Communication from the Commission to the Council, The European Parliament, The Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Towards A European Research Area*. COM (2000), 6, Final, 18.01.2000.

EUROPEAN COMMISSION, *The European Union: Still Enlarging*, Brussels: EC, 2001.

EUROPEAN COMMISSION, *It is a Better Life: How the EU's Single Market Benefits You*, Luxembourg, 2002a.

EUROPEAN COMMISSION, *Euro Papers: Communication from the Commission to the European Council Review of the Introduction of Euro Notes and Coins*, Number 44, April 2002b.

EUROPEAN COMMISSION, *Internal Market Scorebord*, No. 11, November 2002c.

EUROPEAN COMMISSION, *General Budget of the European Union for the Financial Year 2002*, Luxembourg: European Communities, 2002d.

EUROPEAN COMMISSION, Directorate General for Economic and Financial Affairs, *The Internal Market- Ten Years Without Frontiers*, Luxembourg, 2003.

EUROPEAN COMMISSION, *Towards an Enlarged European Union: Key Indicators on Member States and Candidate Countries*, European Commission, Luxembourg, 2003.

EUROPEAN COMMISSION, *General Budget of the European Union for the Financial Year 2006*, European Communities, Luxembourg, 2006.

EUROPEAN COMMISSION, *Communication from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee of The Regions: A Digital Agenda for Europe.* (19.05.2010), COM (2010), 245 Final. Brussels, 2010.

EUROPEAN COMMISSION. *Communication from the Commission, Europe 2020: A Strategy for Smart, Sutainable and Inclusive Growth.* COM (2010), 2020 Final Brussels.

EUROPEAN COMMISSION, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A Budget for Europe 2020.* Brussels.29.06.2011. (2011a).

internet adresi: http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/documents/fin_fwk1420/MFF_COM-2011-500_Part_I_en.pdf, Erişim Tarihi: 12.08.2015.

EUROPEAN COMMISSION, *Proposol for a Council Decision on the System of Own Resources of the European Union*, Brussels, 29.06.2011, COM (2011), 510 Final, 2011b.

EUROPEAN COMMISSION, *Multiannual Financial Framework 2014-2020 and the EU Budget 2014*, Luxembourg,2013.

EUROPEAN COMMISSION, *Enlargement:Extending European Values and Standards to More Countries*. Brussels, 2013.

EUROPEAN COMMISSION, *Eurostat Pocketbook: Key Figures on the Enlargement Countries*. Luxembourg, 2014.

EUROPEAN COMMISSION, *Science, Technology and Innovation in Europe, 2013*, *Eurostat Pocketbooks*. Brussels, 2013. Yayının internet adresi: Ar-Ge harcamalarının GSYH payı için: http://ec.europa.eu./eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_20; Kamu ve özel sektörün Ar-Ge harcamaları içindeki payı: http://ec.europa.eu./eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsc00031. Erişim Tarihi:20.08.2015.

EUROPEAN COMMISSION, *The European Union Explained: Economic and Monetary Union and the Euro*, Brussels, 2014.

EUROPEAN COMMISSION, *Digital Agenda for Europe:Rebooting Europe's Economy,*Luxembourg, 2014.

EUROPEAN COMMISSION.(2014). *Employment and Social Affairs*. Brussels:European Commission, 2014.

EUROPEAN COMMISSION, *EU Budget at a Glance*, Luxembourg, 2015.

EUROPEAN COMMISSION. *Smarter, Greener More Inclusive: Indicators to Support The 2020 Strategy.* Luxembourg, 2015.

EUROPEAN UNION, "The Financial Regulation". internet adresi: *http: //www. europa. eu. int/scadplus/leg/en/lvb/134014. htm*. Erişim tarihi: 16. 10.2002a.

EUROPEAN UNION, "Own Resources Mechanism". internet adresi: *http: //www. europa. eu. int/scadplus/leg/en/lvb/134014. htm*. Erişim tarihi: 16. 10. 2002b.

EUROPEAN UNION, "Budget: Introduction", internet adresi: *http: //www. europa. eu. int/scadplus/leg/en/lvb/134013.htm*. Erişim Tarihi: 17.10.2002c.

EUROPEAN UNION, *European Union Press Release: The European Union Celebrates the 25th Anniversary of the Schengen Area*, Brussels, 2010.

EUROPEAN UNION, *The EU in the World 2014:A Statistical Portrait*. Brussels, 2014.

EUROSTAT, "GDP Per Capita Varied by One to Five Across the EU 25 Member States", internet adresi: http: //europa. eu. int/comm/eurostat/. Erişim tarihi: 03.06.2005.

EVREN, Gürbüz, "Katılım Ortaklığı Belgesi ve 2005 Türkiye İlerleme Raporu'nda Ne var?" *Jeopolitik*, S. 33, Aralık 2005, ss. 69-75.

FREEMAN, Rebecca, Labour Productivity Indicators. Comparisons of Two OECD Databases Productivity Differentials&The Balassa-Samuelson Effect, Paris: OECD, 2008.

GÖÇMEN, İlke, "İç Pazar", İç. Belgin Akçay ve İlke Göçmen. (Ed.), *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar,* Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, ss.329-348.

GRYBAUSKAITE, Dalia, *Financial Perspective 2007-2013*. European Communuties, Luxembourg, 2005.

Güncel Avrupa, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 1996 yılı sayıları.

HEADRIC, Daniel, R., *Enformasyon Çağı: Akıl ve Devrim Çağında Bilgi Teknolojileri 1700-1850.* Çeviren: Zülal Kılıç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2002.

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/ File:Expenditure_on_educational_institutions,_2006_and_2011_(%C2%B9)_YB15.png.Erişim Tarihi: 25.08.2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/ File:Gross_domestic_expenditure_on_R%26D,_2003%E2%80%9313_(%25_of_GDP)_YB15.png. Erişim Tarihi:04.09.2015

http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/targets. Erişim Tarihi:22.09.2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsdde511. Erişim Tarihi:09.09.2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_10&plugin=1.Erişim Tarihi:09.09.2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_30&plugin=1. Erişim Tarihi:09.09.2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_10&language=en. Erişim Tarihi:05.10.2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_31&plugin=1 Erişim Tarihi:09.09.2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_40&plugin=1. Erişim tarihi:09.09.2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_41&plugin=1. Erişim tarihi.09.09.2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en. Erişim tarihi:09.09.2015.

http: //ekutup. dpt. gov. tr/ab/kep/2004. pdf (4.8.2006).

http: //ekutup. dpt. gov. tr/ab/kep/2005. pdf (4.8.2006).

http: //epp. eurostat. cec. eu. int/portal/page. Erişim tarihi: 09.06.2005.

http: //europa. eu. int/citizens.

http: //www. ikv. org. tr/maliisbirligi. php (15.11.2006).

http: //www. bianet. org/2006/09/06/84922. htm (30.9.2006).

http: //www. cnnturk. com/DUNYA/haber_detay. asp?PID=319&HID=3&haberID=237704 (30.9.2006).

http: //www. die. gov. tr.

http: //www. die. gov. tr/nufus_sayimi/2000tablo1. xls. Erişim tarihi: 27.06.2005.

http: //www. ecb. org.

http: //www. eures. eu. int.

http: //www. europa. eu. int/information society. http: //www. europa.eu.int/scadplus: informationsociety/leg/en/lvb/124100. htm (E. T.: 07.1.2003).

http: //www. metu. edu. tr/home/wwwstrat/gruplar/yazarlar/arastirmalar/nihatkarademir7. htm, (E. T.: 23.1.2003.

[http: //www. mfa. gov. tr/Turkce/grupa/ab/abab/sondurum020103. htm] (E. T.: 23.1.2003).

[http://www.mfa.gov.tr/Turkce/grupa/ab/abab/TRAB2002Bilanco030103. htm] (E. T.: 23.1.2003).

http: //www. milliyet. com. tr/2005/05/17/business/axbus02. html Erişim tarihi: 17.05.2005.

http: //www. tobb. org.tr/abm/raporlaryayinlar/Genisleme_Surecinde_ Turkiye1. doc (1.7.2006).

http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/adoption/conversion/index_en. htm. Erişim Tarihi:08.12.2014.

http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/index_en.htm. internet adresi: 6.12.2014.

http://ec.europa.eu/economy_inance/euro/world/outside_euro_area/index _en.htm. Erişim Tarihi: 6.12.2014.

http://ec.europa.eu./eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1 &language=en&pcode=htec_trd_tot4. Erişim tarihi:24.08.2015.

İKV, *Avrupa Bütünleşme Süreci ve Türkiye –AB İlişkileri Kronolojisi (1949-2002),* [www. ikv. org. tr].

İKV, "Kopenhag Avrupa Konseyi Zirve Sonuçları: 12-13 Aralık 2002", Internet adresi: http: //www. ikv. org. tr/turkiye-ab/güncel/kopenhag-zirve-sonuç. htm. Erişim tarihi: 6 Ocak 2003.

İKV, *Avrupa Birliği'nin Bütçesi ve Türkiye'deki Bütçe Sisteminin AB'ye Uyumu*, İstanbul, İKV Yayını, No. 24, 2004.

İKV, *Avrupa 2020 Stratejisi*. İstanbul: İKV, Yayın No. 269, 2014.

İKV Bülteni, 16–30 Haziran 2004.

İKV Bülteni, 1–15 Temmuz 2003 ve *(1–15 Nisan 2005) – (16–30 Nisan 2006.) arasındaki çeşitli sayılar.*

İKV Bülteni, 1–15 Mayıs 2004, 1–15 Kasım 2004, 16–30 Haziran 2005, 1–15 Temmuz 2005*,* 16–31 Mart 2006 ve 15-31 Ekim 2006 tarihli sayılar.

İKV Bülteni, (16–31 Mayıs 2003) - (16–31 Mart 2006) arasındaki çeşitli sayılar.

İKV, "Yeni Üye Ülkelerin Euro Alanına Katılmaya Hazır Olmadığı Açıklandı"*, İKV Bülteni, 16-31 Ekim 2004,* ss. 1-4.

İKV, *Avrupa Birliği'nin Hizmetlerin Serbest Dolaşımı ve Bankacılık Müktesebatı ve Türkiye'nin Uyumu*, İst., Kasım 2004, 186 s.

İKV, *Avrupa 2020 Stratejisi*, İstanbul: İKV Yayını, No.269, 2014.

IMF, *World Economic Outlook*, (October-1997).

İNECİ, Barbaros, "Topluluk- içi Ticaret Üzerindeki Teknik Engellerin Kaldırılması" *İKV Dergisi,* Sayı: 71, Eylül 1989, ss. 7-15.

İSO, *AB Ülkelerinin Temel Ekonomik Göstergeleri: Üye ve Aday Ülkeler*, İSO Yayınları, İst., Mart 2005, 97 s.

JACQUEMİN, Alex and Andrea SAPİR, "Is A European Hard-Core Credible? A Statistical Analysis", *CEPR Discussion Paper*, No: 1242, 1995.

KAR, Muhsin ve Mustafa ACAR, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, iç. Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye, Ed. Muhsin Kar, ss.55-96, Ekin Yayınevi, Bursa, 2010.

KARAKAYA, Etem ve Mustafa Özçağ (2003). "Türkiye Açısından Kyoto Protokolü'nün Değerlendirilmesi ve Ayrıştırma (Decomposition), Yöntemi ile CO2 Emisyonu Belirleyicilerinin Analizi", *VII. ODTÜ İktisat Konferansı*, 9 Haziran, Ankara: ODTÜ, İnternet Adresi:

http://www. econturk.org/Turkiyeekonomisi/odtu_ paper.pdf, Erişim Tarihi: 25.10.2013.

KARAYILMAZLAR, Ekrem, "Bilgi Toplumu ve Eğitim", in N. Kargı (Ed.), *Bilgi Ekonomisi*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2006, ss. 45-69.

KARLUK, Rıdvan, *Uluslararası Ekonomi,* Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1984. 502s.

KARLUK, Rıdvan, *Avrupa Toplulukları ve Türkiye,* 1. B., Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1990. 335. s.

KARLUK, S. Rıdvan, *Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişim-Yapısal Değişim,* 2. Baskı, Eskişehir, 1995, xx-456 s.

KARLUK, Rıdvan, *Avrupa Birliği ve Türkiye,* İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayını, İstanbul, 1996.

KARLUK, S. Rıdvan, *Uluslararası Ekonomi: Teori ve Politika*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2003.

KARLUK, Rıdvan, *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar,* 6. Baskı, Beta Yayınevi, İst., 2007.

KARLUK, Rıdvan, *Avrupa Birliği: Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları,* Beta Yayınevi, İst., 2011, 591 s.

KARLUK, Rıdvan, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çıkmaz Sokakta mı?, Akademik Perspektif, 1(1), 7-12, 2014.

KAYA, Ayhan, 2014 Yılı Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri: AB'nin İşi Nedir?, Sosyal Demokrat Dergi, 2015. internet adresi: http://www.sosyaldemokratdergi.org/2015/01/1635/, erişim tarihi: 24.05.2015.

KAYA, Burak, 3 Ekim 2005 Müzakere Süreci, iç. Avrupa Birliği ve Türkiye ile İlişkileri, ss.441-464, ed. Murat Ercan ve Ali Ayata, Nobel Yayın Dağıtım, 2012.

KAYA, Yonca, "Avrupa Birliği'nin Ekonomik ve Parasal Birlik Hedefi", *Gümrük Birliği,* No. 21-22, Ocak-Nisan 1996, ss. 154-159.

KAYMAKÇI, Oğuz, "Bilgi Ekonomisi: Rekabet, Piyasa ve Ar-Ge" in. N. Kargı (Ed.), *Bilgi Ekonomisi*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2006, ss. 106-129.

KAZGAN, Gülten, *Yeni Ekonomik Düzende Türkiye'nin Yeri,* 2. B., Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, Nisan 1995, 303 s.

KAZGAN, Gülten, "Dışsal Tazyikler ve Yeni Politika Çerçevesi", *Türkiye ve Avrupa İlişkileri,* (Yayına hazırlayanlar: Canan Balkır ve Allan M. Williams), Sarmal Yayınevi, İstanbul, Ocak 1996, ss. 95-136.

KEUSCHNIGG, CHRISTIAN- KEUSCHNIGG, MIRELA- KOHLER, WILHELM, "The German Perspective on Eastern EU Enlargement, "*The World Economy*. Vol. 24, April, 2001, s. 513-542.

KEUSCHNIGG, CHRISTIAN VE KOHLER, WILHELM, "Eastern Enlargement of the EU: How Much Is It Worth For Austria?" *Review of International Economics,* Vol. 10, No: 2, May, 2002, s. 324-342.

KILIÇ, Ramazan, *Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği,* Siyasal Kitabevi, Ank., 2002, xıı-325 s.

KINDLEBERGER, P. Charles, *Uluslararası İktisat*, Çev. Necdet Serin, Cilt I. Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.

KOK, Wim, *Facing the Challenge: The Lisbon Strategy for Growth and Employment*. Report From the High Level Group, 2004.

KORKUSUZ, M. Refik ve Ömer ERGÜL, Hukuksal Boyutları ile Eski ve Yeni vakıflar, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 16, Yıl 2007-2008, Baskı Yılı 2009, s. 69-138.

KÖSE, Ahmet Haşim ve Erinç YELDAN, "Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Gelişme Perspektifleri", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi,* No. 187, C. XX, Ocak 1996, ss. 7-23.

"Kurumlar ve Yasama, "*Güncel Avrupa,* 5. 6, Haziran/Temmuz, 1996, ss. 18-20.

KÜÇÜKAHMETOĞLU, Osman, "Gümrük Birliği ve Türkiye'nin Rekabet Gücü", *Gümrük Birliği,* No. 21-22, Ocak-Nisan 1996, ss. 24-47.

MADANOĞLU, Cihat, *Avrupa Topluluğu Bütçesi,* ATAUM Yayını, Ankara, 1990.

MALINVAUD, E., *Lectures on Microeconomic Theory*, North Holland, 1973.

MANİSALI, Erol, "Türkiye'nin Gümrük Birliğine Girmesini Savunanlara Cevaplar, "*Türk Yurdu*, C. 15, S. 92, Nisan 1995, ss. 5-6.

MANİSALI, Erol, *Türkiye - Avrupa İlişkileri,* Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1998, 191 s.

MANİSALI, Erol, "6 Mart'ı Kutlarken", *Cumhuriyet,* 7 Mart 1998.

MANİSALI, Erol, "Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin Bulunduğu Coğrafyaya Etkileri", *Cumhuriyet*, 10. 3. 2002.

MANİSALI, Erol, *Dünyada ve Türkiye'de Büyük Sermaye*, Derin Yayınları, İst., 2002, x+230 s.

MANİSALI, Erol, *Türkiye-Avrupa İlişkilerinde "Sessiz Darbe",* Derin Yayınları, İst., 2002, x+213 s.

MANİSALI, Erol, *Türkiye Avrupa Kıskacında*, Derin Yayınları, İst., 2005, 176 s.

MANİSALI, Erol, "Avrupa Üzerinden Oynanan Oyun", *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 2006.

MANİSALI, Erol, "İlerleme Raporunda İlerleyen Sadece Avrupa", *Cumhuriyet*, 6 Ekim 2006.

MANİSALI, Erol ve Öğrencileri,'*Avrupa Birliği'Çıkmaz Sokak!,* Bilgi Yayınevi, Ank., 2005, 494 s

MARTIN, Philippe ve Rogers, Carol Ann, *Exponding Membership of the European Union,* Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

MASUDA, Yonegi, *Managing in the Information Society: Releasing Synergy Japanese Style,* Basic Blackwell, Oxford, 1990.

MEADE, James E., *The Theory of Customs Union,* New York: North Holland Publishing Company, 1955.

MUMCU, Melike, "Avrupa Birliği'nde Finansal Hizmetler Politikası (2005-2010) ", *Bankacılar*, S. 55, Aralık 2005, ss. 88-92.

MYRDAL, Gunnar, *Development and Underdevelopment*, National Bank of Egypt, Cairo, 1959.

NOTARO, Giovanni, *European Integration and Productivity: Exploring the Gains of the Single Market*. London: London Economics, 2002.

ODABAŞI Sarı, Arzu, *Avrupa Birliği Uyum Politikası, Katılım Öncesi Mali Araçları ve Türkiye*, İKV Yayınları, İst., Eylül 2006, 80 s.

OECD, *Main Economic Indicators,* 1993.

OECD, http: //www. oecd. org/dataoecd/32. 21. 36029941. htm. 28. 03. 2006.

Official Journal, C236 02. 08. 1997.

Official Journal, L359 31. 12. 1998.

OĞUZ, Orhan, *Avrupa Ekonomik Topluluğu,* Ankara: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1969.

ONGUN, M. Tuğba, "AB 21. Yüzyıla Euro ile Girmeye Hazırlanıyor", *Başak.* No. 99, Mayıs-Haziran 1998, ss. 117-119.

ÖNCEL, Mualla, *Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda Vergi Uyumlaştırması,* A. Ü. Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ankara, 1988.

ÖNDER, Ali Tayyar, *Türkiye'nin Etnik Yapısı: Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler*, 6. Baskı, Pozitif Yayınları, İst., 2005, 344 s.

ÖNİŞ, Ziya ve Mustafa Kutlay, "Ekonomik Bütünleşme/Siyasal Parçalanmışlık Paradoksu: Avro Krizi ve Avrupa Birliği'nin Geleceği", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 33 (Bahar 2012), s. 3-22.

ÖZCAN, Erdem Rıfat ve Selçuk KAYMAN, "Enerji Tüketimindeki Değişimin Küresel Isınmaya Etkisi ve ABD, AB Ülkeleri, Japonya, Çin ve Türkiye Karşılaştırması:1980-2004. 2008. İnternet Adresi: http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/Ozcan_Kayman.pdf; Erişim Tarihi: 29.03.2010

ÖZSÖZ, Melih, Avrupa Komisyonu 2014 Yılı Türkiye İlerleme Raporu Değerlendirmesi, İktisadi Kalkınma Vakfı, 2014. internet adresi: http://www.ikv.org.tr, erişim tarihi: 26.04.2014.

ÖZŞAR, Berna, *Avrupa Birliği Sigorta Müktesebat Rehberi*, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Mayıs 2005, 162 s.

ÖZTÜRK, Kayhan, "Birçok Banka Euro ile İlgili Hazırlıkları Tamamladı: Bankalardan Euro Hesabına Yüksek Faiz", *Ekonomist,* 24 Ocak 1999, ss. 56-57.

PAK, Namık Kemal, "Türkiye-Avrupa Birliği Bilim, Teknoloji ve Araştırma Politikaları", *Yeni Türkiye*, Avrupa Birliği Özel Sayısı II, Kasım-Aralık 2000, S. 36, ss. 900-910.

PARASIZ, İlker ve Kemal Yıldırım, *Uluslararası Finansman,* Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1994, 419s.

PAYDAK, Selda, "Türk Bankacılık Sektöründe Euro Hazırlıkları", *Güncel Avrupa,* No. 10-11-12, 1999, ss. 12-14.

PAYDAK, Selda, "AB'nin Turizme ve Üçüncü Ülkelere Dönük Euro Bilgilendirme Stratejisi", *Güncel Avrupa,* No. 1-2, 1999, ss. 7-8.

PAYDAK, Selda, "Türk Turizm Sektöründe Euro Hazırlıkları, "*Güncel Avrupa,* No. 1-2, 1999, ss. 14.

PRAUSSELLO, FRANKO, "How Enlargement Will Change the EU Economy". internet adresi: http: //www. unipv. it/cdepv/ause/index. php. Erişim tarihi: 10. 05. 2005.

Precidency Conclusions: Luksembourg Summit, 12-13 Aralık, 1997.

Precidency Conclusion, 1999.

Precidency Conclusions. (19-20 June 2000), Santa Maria Da Feira European Council.

Presidency Conclusions: Copenhagen European Council, 12-13 December 2002. Press Release: Copenhagen (13/12/2002) Nr. 400/02.

RICHARD, Ivor, "How to Make the Most of the Community, "Euromoney, September. 1988, ss. 26-28.

ROLAND, GÉRARD, "After Enlargement: Institutional Achievements and prospects in the New Member States", Dekten, Carsten-Gaspar, Vítor-Noblet, Gilles (Ed.), *The New EU Member States: Convergence and Stability*, European Central Bank, Frankfurt am Main, 2005, s. 36-58.

SAKMAN, Tolga, Avrupa'da ve Türkiye'nin AB İlişkilerinde 2014,TASAM, 2014. internet adresi: http://www.tasam.org/, erişim tarihi: 10.07.2015.

SAMSUN, Nihal, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine Yönelik Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Sanayi Politikası ve KOBİ'ler, İktisadi Kalkınma Vakfı, İst., 2001, 67 s.

SARI, Aydın, "Bölgelerarası Ekonomik Entegrasyonlar ve Türkiye'nin Ödemeler Bilançosuna Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* S.10(1), 2005, ss. 117-130.

SAVAŞ, Vural Fuat, *Çağımızın Deneyi: Euro*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1999.

SEYİDOĞLU, Halil, *Uluslararası İktisat,* 11. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul, 1996, xv-720 s.

SEYİDOĞLU, Halil, *Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama.* 13. Baskı, İstanbul, 1999.

SEYİDOĞLU, Halil, *Uluslararası İktisat,* 14. Baskı, Güzem Yayınları, İst., 2001, xıı-764.

SEYİDOĞLU, Halil, *Uluslararası İktisat*, 15. Baskı, Kurtiş Matbaası, İst., 2003, xıı+820 s.

Single European Act, 1987.

SLOMAN, John, *Economics*, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1991.

Social Agenda, *Eurobarometer*, February 2001.

STEPHEN ve G. Bush, "The Meaning of the Maastricht Treaty", internet adresi: http: //www. keele. ac. uk. Erişim Tarihi: 12. 10. 1999.

ŞEN, Faruk, "Viyana Zirvesi Sonrası Türkiye-AB İlişkileri", *Cumhuriyet,* 22 Aralık 1998.

ŞENAY, Furkan, Türkiye ve Avrupa Birliği: Çok Boyutlu İlişkiler, SETA Perspektif, Sayı 39, ss. 1-7, 2014.

ŞENSOY, Acar, *Avrupa Birliği'nin Malların Serbest Dolaşımı Mevzuatına Uyumda Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, İstanbul, TÜSİAD Yayını, 2001.

TAVERNE, Dick, "The View from Outside", *Euromoney,* September, 1988, ss, 26-28.

TEKİN, Mahmut, Ercan Çiçek, *Bilgi Çağında Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi*. internet adresi: http: //www. bilgiyonetimi. org/cm/. Erişim Tarihi: 11. 04. 2006.

The Commnity Budget: The Facts in Figures, 1995.

The Economist, Cilt 321, Sayı 7737, Aralık 1991.

TINBERGEN, Jan, *International Economic Integration*, Amsterdam: Elsevier Publishing Co. 1965.

TİGREL, Ali, "Lüksemburg Zirvesi Sonrası Türkiye-AB İlişkileri", *İstanbul Sanayi Odası Dergisi,* No. 383, Şubat 1998, ss. 22-24.

"Timetable: What Will Happen and When", Internet Adresi; *<http: //europa. eu. int/eurolhtml>*. Erişim tarihi: 27. 09. 1999.

TILFORD, Simon ve Philip WHYTE, *The Lisbon Scorecard X The Road to 2020*. London: The Centre for European Reform, 2010.

TOBB, *Türkiye ve AT Ülkelerinin Sosyoekonomik Verilerle Karşılaştırılması,* Ank., 1989, 95 s.

TONTA Yaşar ve Mehmet Emin Küçük, "Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler", Bilgi Çağı ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Toplum, Yönetim, Yönetici ve Lider Yaklaşımları Uluslararası Sempozyumu, 12-13 Mayıs 2005, İstanbul.

TONUS, Özgür, *Avrupa Birliği'nde Ekonomik ve Parasal Birlik ve Türkiye,* İKV Yayınları, İst., 2000, 98 s.

TOPAK, Pakize, "Avro Bölgesi Borç Krizi ve Türkiye'ye Etkileri", http://akademikperspektif.com/2014/09/17/avro-bolgesi-borc-krizi-ve-turkiyeye-etkileri/. Erişim Tarihi:1 Ağustos 2015.

TÖRE, Nahit, *Avrupa Para Birliği,* ATAUM Yayını, Ankara, 1988.

TÖRE, Nahit, "Avrupa Birliği'nde Parasal Entegrasyon: Avrupa Para Sistemi. Ekonomik ve Parasal Birlik", *Avrupa Birliği El Kitabı, Avrupa Birliği ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Semineri (20-31 Mart 1995)*, T. C. Merkez Bankası, Ankara, 1995, ss. 109-124.

TÖRE, Nahit, Avrupa Birliği'nde Sermaye Hareketleri ve Mali Hizmetlere İlişkin Düzenlemeler, "*Avrupa Birliği El Kitabı: Avrupa Birliği ve Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Semineri (20-31 Mart 1995),* Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayını, Ankara, 1995, ss. 137-146.

TÖRE, Nahit, "Ekonomik ve Parasal Birlik'in Türk Ekonomisi Üzerindeki Muhtemel Etkileri Neler Olabilir?" *Güncel Avrupa,* No. 10-11-12, 1999, ss. 15-16.

TÜİK, *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2014.*

TURAGAY, R. Tuna, "Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği ve Euro", *Dış Ticaret Dergisi,* No. 10, Temmuz 1998, ss. 56-73.

TÜBİTAK, *Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003*. Ankara: TÜBİTAK, 1993.

TÜGİAD, *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: VII - Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği***,** İst., 1994, 59 s.

TÜİK, *Yoksulluk Araştırması:2014,* 2014.

TÜRK-İŞ, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliği,* Türk-İş Araştırma Merkezi, Mayıs 1996, 103 s.

TÜSİAD-AB TEMSİLCİLİĞİ, *Brüksel'de Bir Hafta*, Brüksel: TÜSİAD-AB Temsilciliği Yayını, No. 2002/45, (9-16 Aralık 2002).

TÜSİAD AB TEMSİLCİLİĞİ, "AB-15 ile AB-25'in İstatistiki Karşılaştırması", İnternet Adresi: http: //www. tusiad. org. Erişim tarihi: 10. 04. 2004.

TÜSİAD, *Brüksel'de Bir Hafta*, (3 Temmuz 2006a).

TÜSİAD, *Brüksel'de Bir Hafta*, (27 Şubat 2006b).

UNESCO, *Statistical Yearbook*, Paris, 2004.

UNITED NATIONS, *Handbook of International Trade and Development Statistics,* New York, 1980.

UYSAL, Ceren, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler", *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 1, 2001, ss. 140-153.

VANEK, Jaroslav, *General Equilibrium of International Discrimination,* Harvard University Press, 1965.

VERGİL, H. ve E. Yıldırım, "AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Rekabet Ortamı Üzerine Etkisi", *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, S. 243, Haziran 2006.

VERGİL, H. ve E. Yıldırım, "AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Rekabet Gücü Üzerindeki Etkileri", Yayımlanmamış Makale, 2006.

VINER, Jacop, *The Customs Union Issue,* New York: Carnegie Endowment for International Peace, 1950.

WEBSTER, Frank, "The Information Society: Conceptions and Critique", in. A. Kent (Ed.) *Enclopedia of Library abd Information Science*, Vol. 58, Supplement 21, pp. 74-112, Marcel Dekker, New Yok. Routledge, London, 1996.

WORLD BANK, *World Star Data 1995.*

WORLD ECONOMIC FORUM, *The Lisbon Review 2008:Measuring the Europes Progress in Reform*. Geneva: World Economic Forum, 2008.

WORLD ECONOMIC FORUM, *The Lisbon Review 2010:Towards A More Competitive Europe*. Geneva:World Economic Forum, 2010.

YAŞA, Sedat ve Yasin SOLAK, *Avrupa Birliği'nin Bilgi Toplumu Politikaları ve Avrupa için Sayısal Gündem Girişimi*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı, Bilgi Toplumu Dairesi, 2011.

YAZGANARIKAN, Gülsüm, "The Economic Impact of the Fifth Enlargement on the CEECs and Turkey", *Hazine Dergisi*, No. 16, 2003, s. 103-128.

YAZICI, Resul ve Serkan VARSAK, "2008 Küresel Krizi ve Avrupa Birliği Para Alanına Etkileri", iç. *Avrupa Birliği ve Türkiye ile İlişkileri*, Ed. Ali Ayata ve Murat Ercan, Nobel Yayınları, Ankara, 2012, ss.51-72.

YAZICI, Selamet, "Avrupa Topluluğu'nda Sigortacılık Alanında Gerçekleştirilen Uyum Çalışmaları ve Ortak Pazar Hedefleri", *Hazine ve Dış Ticaret Dergisi,* No. 17, Haziran, 1993, ss. 69-79.

Yeniçağ gazetesi, çeşitli sayılar (2003-2006).

YETİM, Sedat ve Ozan Gülhan*, Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü -2-,* ARD Çalışma Raporları 2005/7, BDDK Araştırma Dairesi, Ank., Eylül 2005, 94 s.

YILDIZ, Mircan, "Türkiye'de Kamu Maliyesinin Avrupa Birliği'ne Uyumu", *Yeni Türkiye*, Avrupa Birliği Özel Sayısı II, Kasım-Aralık 2000, S. 36, ss. 1357-1368.

ZERVOUDAKI, Stella, *EU Enlargement and the United States: Europe Whole and Free*. Washington, D. C: Delegation of the European Commission, 2004.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DIŞ İLİŞKİLERİ:

Bölgesel Politikalar, Bölgeler ve Uluslararası Aktörler ile İlişkiler

---

Uğur Burç YILDIZ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1130
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 18
ISBN : 978-605-320-036-9
© 1. Basım, Ocak 2015

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DIŞ İLİŞKİLERİ: Bölgesel Politikalar, Bölgeler ve Uluslararası Aktörler ile İlişkiler
Uğur Burç YILDIZ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Bu Kitapta Yer Alan Makalelerden Yazarları Sorumludur

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldız, Uğur Burç.
Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri: Bölgesel Politikalar, Bölgeler ve Uluslararası Aktörler ile İlişkiler /
Uğur Burç YILDIZ
1. Basım, VI+444 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-036-9
1. Avrupa Birliği, 2. Dış İlişkiler, 3. Bölgesel Politikalar, 4. Bölgeler, 5. Uluslararası Aktörler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) aday ilan edildiği 1999 yılındaki tarihi Helsinki Zirvesi sonrasında AB alanında çeşitli üniversitelerde birçok yüksek lisans ve doktora programı açılmıştır. Bu alanda lisansüstü öğrenim gören akademisyen adaylarının en önemli çalışma alanlarından biri AB'nin dış ilişkileri olmuştur. Yine aynı yıllarda AB'nin dış ilişkileri ile ilgili birçok kitap ve makale akademisyenler ve araştırmacılar tarafından yayınlanmıştır. Hazırlanan tezlerde, yayınlanan kitap ve makalelerde genel olarak ise AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile Avrupa Komşuluk Politikası'na odaklanılmıştır. Bu kitapta, daha önce hakkında çok fazla çalışma yapılmış olan bu konuların ötesine geçilmek istenmiştir. Dolayısıyla, kitapta AB'nin bölgesel politikaları, bölgeler ile olan genel ilişkileri ve uluslararası aktörler ile olan ilişkileri konularındaki makaleler bir araya getirilmiştir. Neticede bu kitap, geniş kapsamı ile AB çalışma alanına önemli bir katkı sağlayacak niteliktedir.

1980'li yılların sonunda Sovyetler Birliği'nin çökmesi neticesinde AB bölgesel politikalar oluşturma girişimlerine hız vermiştir. AB'nin Soğuk Savaş sonrası bu yeni dönemde geliştirdiği ilk kapsamlı bölgesel politika 1995 yılında kurulan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'dır (Barselona Süreci). Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nı Kuzey Boyutu (1999), Komşuluk Politikası (2004), Orta Asya Stratejisi (2007), Karadeniz Sinerjisi (2008) ve Doğu Ortaklığı (2009) izlemiştir. Kitapta tüm bu bölgesel politikalarda yaşanan sorunları veya elde edilen başarıları inceleyen makaleler yer almaktadır. Kitabın odaklandığı bir diğer konu AB'nin bölgeler ile olan genel ilişkileridir. Bu çerçevede çalışma, AB'nin stratejik önem taşıyan Orta Doğu, Akdeniz, Afrika,

Balkanlar ve Latin Amerika ile olan genel ilişkileri konularında makaleleri kapsamına almıştır. Kitapta son olarak AB'nin uluslararası aktörlerden Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Çin ile ilişkilerini ele alan makalelere yer verilmiştir.

Kitabın oluşturulmasına katkı sağlayan yazarların çoğunluğu değerli hocamız Prof. Dr. Canan Balkır'ın başkanlığındaki Dokuz Eylül Üniversitesi Avrupa Birliği Anabilim Dalı'nda doktora eğitimlerini tamamlamış ve artık çeşitli üniversitelerde AB alanında dersler veren genç akademisyenlerdir. Yazarlarımıza çok değerli katkılarından ve kitabın oluşumundaki zaman çizelgesine göstermiş oldukları uyumdan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Yrd. Doç. Dr. Uğur Burç YILDIZ

İzmir/2014

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM:
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL POLİTİKALARI

ARAP-İSRAİL ÇATIŞMASININ AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKALARINA ETKİSİ **13**
İrem AŞKAR-KARAKIR & Müge AKNUR

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KUZEY BOYUTU POLİTİKASININ OLUŞUMUNDA FİNLANDİYA'NIN ROLÜ **41**
Uğur Burç YILDIZ

AVRUPA KOMŞULUK POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE UKRAYNA KRİZİ **59**
Murat Necip ARMAN & Hikmet MENGÜASLAN

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTA ASYA STRATEJİSİ **83**
Sühal ŞEMŞİT

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KARADENİZ SİNERJİSİ: BEKLENTİLER VE GERÇEKLER **113**
Ülviyye AYDIN

BEŞ YIL SONRA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DOĞU ORTAKLIĞI POLİTİKASI: MEVCUT DURUM VE OLASILIKLAR.....141
Uğur Burç YILDIZ

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGELER İLE İLİŞKİLERİ

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTA DOĞU'YA YÖNELİK POLİTİKASI.....165
Sezgin MERCAN

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ'DE NORMATİF GÜÇ OLMA ARAYIŞI VE ARAP UYANIŞI.....209
Aslıhan P. TURAN

NORMATİF GÜÇ AVRUPA? AVRUPA BİRLİĞİ- AFRİKA İLİŞKİLERİ VE EKONOMİK ORTAKLIK ANLAŞMALARI 239
Esra Uyar OKCU

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BALKANLAR'A YÖNELİK POLİTİKASI.....265
Altuğ GÜNAL

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN LATİN AMERİKA POLİTİKASI 301
Sedef EYLEMER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ULUSLARARASI AKTÖRLER İLE İLİŞKİLERİ

AVRUPA BİRLİĞİ VE TRANSATLANTİK İLİŞKİLER.....339
Sinem KOCAMAZ

BÖLGESELLEŞME EKSENİNDE AVRUPA BİRLİĞİ – RUSYA FEDERASYONU REKABETİ 375
Barış GÜRSOY

AVRUPA BİRLİĞİ - ÇİN İLİŞKİLERİNİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ.....411
Emine AKÇADAĞ

GİRİŞ

Avrupa Birliği'nin (AB) dış ilişkilerinin önemli bir bölümünü bölgesel politikalar, bölgeler ile sürdürdüğü genel ilişkiler ve uluslararası aktörler ile ilişkileri oluşturmaktadır. AB'nin günümüzde sürdürmekte olduğu bölgesel politikalar Akdeniz İçin Birlik (2008 yılında Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın devamı olarak kurulmuştur), Kuzey Boyutu (1999), Avrupa Komşuluk Politikası (2004), Orta Asya Stratejisi (2007), Karadeniz Sinerjisi (2008) ve Doğu Ortaklığı'dır (2009). Bölgesel politikalarının yanı sıra AB, Orta Doğu, Balkanlar, Afrika ve Latin Amerika bölgeleriyle ilişkilerine bu bölgelerin stratejik öneminden dolayı büyük önem vermektedir. Uluslararası aktörler ile ilişkiler açısından ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya ve Çin, AB için öncelikli bir konumdadır. Bu çalışma, Türkçe literatürdeki eksiklikten yola çıkarak yukarıda ifade edilen konularda çoğunluğu çok değerli hocamız Prof. Dr. Canan Balkır'ın başkanlığındaki Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamlamış ve şu anda çeşitli üniversitelerde görev yapan akademisyenler tarafından yazılan makaleleri kapsamaktadır.

AB'nin Akdeniz için geliştirmiş olduğu bölgesel politikaların başarıya ulaşması, uluslararası terörizm, yasa dışı göç, uyuşturucu, insan ve silah kaçakçılığı gibi Avrupa'yı etkisi alan tehditlerin daha çok güney Akdeniz ülkeleri kaynaklı olması nedeniyle Birlik için büyük önem taşımaktadır. Ancak, Arap-İsrail çatışması AB'nin 1970'li yıllardan itibaren Akdeniz'e yönelik geliştirmiş olduğu bölgesel politikaların başarıya ulaşmasına engel olmuştur. İrem Aşkar-Karakır ve Mü-

KAYNAKÇA

Commission of the European Communities, *European Neighbourhood Policy Strategy Paper*, COM(2004)373 final, 12 Mayıs 2004, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0373&from=EN (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2014).

European Commission, "Trade-China", http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/ (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2014).

European External Action Service, "Central Asia Strategy", http://eeas.europa.eu/central_asia/index_en.htm (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2004).

European External Action Service, "EU Relations with Latin America", http://eeas.europa.eu/la/index_en.htm (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2014).

European External Action Service, "Northern Dimension Policy Framework Document", Helsinki, 24 Kasım 2006, http://www.eeas.europa.eu/north_dim/docs/frame_pol_1106_en.pdf (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2014).

Pursiainen, Christer ve Sinikukka Saari, "Et tu Brute! Finland's NATO Option and Russia", *The Finnish Report of the Institute of International Affairs*, 1/2002.

Zhussipbek, Galym, "Avrupa Birliği ile Rusya Arasındaki 'Stratejik Ortaklığın' Analizi", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 7, Sayı: 25, 2011.

ARAP-İSRAİL ÇATIŞMASININ AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKALARINA ETKİSİ

İrem AŞKAR-KARAKIR[*] *& Müge AKNUR*[*]

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB) Akdeniz ülkeleri ile ilişkisine bu bölgenin fiziki yakınlığından dolayı her zaman çok önem vermiştir. AB'nin amacı Akdeniz ülkeleri ile yakın ilişki kurarak bölgede ekonomik kalkınmayı sağlanmak suretiyle kendi üyelerine yeni pazarlar açmak ve bölgede ticari ve yatırım olanaklarını artırmaktır. AB, bu bölgede oluşacak ekonomik ve siyasi krizlerin kendi üye ülkelerini etkilemesi olasılığını göz önünde bulundurarak Akdeniz ülkelerinin kalkınması için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Ayrıca AB bu bölgede barışçıl, huzurlu ve istikrarlı bir ortam yaratarak bu ülkelerden AB üyelerine kanun dışı gelen göçü önlemeyi hedeflemektedir. Bu amaçla, AB 1960'lardan itibaren önce kendi üyesi olan Akdeniz ülkeleri ile daha sonra Birlik dışı Akdeniz ülkeleri ile çeşitli anlaşmalar yapmıştır.

Ancak AB'nin içinde Küresel Akdeniz Politikası, Bütünleşmiş Akdeniz Programları, Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı/ Barselona Süreci ve Akdeniz için Birlik gibi politikaların dahil olduğu bölge ile geliştirmeye çalıştığı tüm politikalar, genelde Orta Doğu'daki sorunlar ve özellikle Arap-İsrail çatışmasının yarattığı gergin ortamlar dolayısıyla tam anlamıyla başarıya ulaşamamıştır. Bu çalışma, Arap-İsrail çatışmasına ilişkin gelişmelerin AB'nin

[*] Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

[*] Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

sından en fazla olumsuz etkileneni olmuştur. 2006 yılında İsrail ve Hizbullah arasındaki Lübnan Savaşı ve onu takip eden İsrail ve Hamas arasındaki 2008 Gazze Savaşı, Akdeniz için Birlik sürecinin devam etmesini engellemiştir. Sonuç olarak Arap-İsrail çatışmasına son verilmeden AB'nin Akdeniz politikalarında başarı elde etmesi pek olası değildir.

KAYNAKÇA

"Gaza Ceasefire: Israel and Palestinians Agree to Halt Weeks of Fighting", *The Guardian*, 27 Ağustos 2014, http://www.theguardian.com/world/2014/aug/26/gaza-ceasefire-israel-palestinians-halt-fighting (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

"Gaza-Israel Conflict: Is the fighting over?", *BBC News*, 26 Ağustos 2014, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28252155 (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

"Members of the European Parliament Participated in Protest on Israeli Attacks on Gaza", *European Union News*, 18 Temmuz 2014. http://www.eccpalestine.org/members-of-the-european-parliament-joint-demonstrations-against-israeli-attack-on-gaza/ (Erişim Tarihi: 02 Ağustos 2014).

Altunışık, Meliha Benli, "EU Foreign Policy and the Israeli-Palestinian Conflict: How much of an Actor?", *European Security*, Cilt: 17, Sayı: 1, 2008.

Asseburg, Muriel, "The EU and the Middle East Conflict: Tackling the Main Obstacle to Euro-Mediterrannean Partnership", *Mediterrannean Politics*, Cilt: 8, Sayı: 2-3, 2003.

Balcıoğlu, Zeliha, "Avrupa Topluluğu'nun Akdeniz Politikası", *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 4, Sayı: 11, 1994.

Berzi, Tamas, "European Reactions to Israeli Gaza Operations", Jerusalem Center for Public Affairs, Cilt: 8, Sayı: 20, 29 Ocak 2009, http://jcpa.org/article/european-reactions-to-israel%E2%80%99s-gaza-operation/ (Erişim Tarihi: 01 Ağustos 2014).

Bicchi, Federica, "The Union for the Mediterrannean, or the Changing Context of Euro-Mediterrannean Relations", *Mediterrannean Politics*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2011.

Bill, James A. ve Robert Springborg, *Politics in the Middle East*, (New York: Longman, 2000).

Council of the European Union, *Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on the Middle East Peace Process*, 29 Kasım 2012,

http://europa.eu/rapid/press-release_PESC-12-470_en.htm (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2014).

Council of the European Union, *Declaration on behalf of the European Union on the escalation in the Gaza Strip*, 18 Temmuz 2014, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/144043.pdf (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2014).

Council of the European Union, *Declaration on the Middle East*, 13 Şubat 2009, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/104692.pdf#page=20 (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2014).

Council of the European Union, *European Security Strategy*, 12 Aralık 2003, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2014).

Del Sarto, Raffaella A., "Plus ça change…? Israel, the EU and the Union for the Mediterranean", *Mediterranean Politics*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2011.

Delgado, Mireia, "France and the Union for the Mediterrannean: Individualism versus Co-operation", *Mediterrannean Politics*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2011.

Dillman, Bradford, "International Markets and Partial Economic Reforms in North Africa: What Impact on Democratization?", içinde Richard Gillespie ve Richard Youngs, (der.) *The European Union and Democracy Promotion: The Case of North Africa*, (Londra: Frank Cass Publishers, 2002).

Elmer, Jon, "Remembering the Second Intifada", *Aljazeer*a, 31 Ekim 2010, http://www.aljazeera.com/photo_galleries/middleeast/201010313211587225 6.html (Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2014).

European Union External Action Service, *Statement by the Spokesperson on the Announcement of Land Appropriation by Israel*, 2 Eylül 2014, http://www.eeas.europa.eu/statements/docs/2014/140902_01_en.pdf (Erişim Tarihi: 3 Eylül 2014).

European Union External Action Service, *Statement on the Ceasefire in Gaza"*, 27 Ağustos 2014, http://www.eeas.europa.eu/statements/docs/2014/140827_02_en.pdf (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2014).

European Union External Action, *Venice Declaration*, 13 Haziran 1980, http://eeas.europa.eu/mepp/docs/venice_declaration_1980_en.pdf (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2014).

Hill, Christopher ve Karen E. Smith (eds.), *European Foreign Policy: Key Documents*, (Londra: Routledge, 2000).

Hollis, Rosemary, "The UfM and the Middle East 'Peace Process': An Unhappy Symbiosis", *Mediterrannean Politics*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2011.

Kahraman, Serpil, "AB-Akdeniz Bölgesel Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu", *Journal of Yasar University*, Cilt: 3, Sayı: 12, 2008.

Karabacak, Hakan, "Avrupa Birliği'nin Mali Yardım Prosedür ve Teknikleri ve Türkiye ile Mali İşbirliği", (Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi, TC Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2004).

Karluk, S. Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2002).

Kausch, Kristina ve Richard Youngs, "The End of the Euro-Mediterranean Vision", *International Affairs*, Cilt: 85, Sayı: 5, 2009.

Keskin, M. Hakan, "İsrail-Filistin Sorununa Yönelik AB Politikaları", *Akademik ORTA DOĞU,* Cilt: 5, Sayı: 1, 2010.

Kurtbağ, Ömer, "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Barselona Süreci", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2003.

MEDEA Institute, "Euro-Mediterranean Cooperation (Historical)", http://www.medea.be/en/themes/euro-mediterranean-cooperation/euro-mediterranean-cooperation-historical/ (Erişim Tarihi 30 Temmuz 2014).

Mueller, Patrick, "Europe's Foreign Policy and the Middle East Peace Process: The Constrcution of EU Actorness in Conflict Resolution", *Perspectives on European Politics and Society*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2013.

Musu, Constanza, *European Union Policy towards the Arab-Israeli Peace Process, The Quicksands of Politics,* Hampshire ve New York: Palgrave MacMillan, 2010.

Ochenwald, William ve Sydney Nettleton Fisher, *The Middle East, A History*, (Boston: McGraw Hill, 2004).

Peters, Joel, "Europe and the Israel-Palestinian Peace Process: The Urgency of Now", *European Security*, Cilt: 19, Sayı: 3, 2010.

Schlumberger, Oliver, "The Ties that do not Bind: The Union for the Mediterranean and the Future of Euro-Arab Relations", *Mediterrannean Politics*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2011.

Shlaim, Avi, " The Rise and Fall of the Oslo Peace Process," içinde Louise Fawcett, (der.) *International Relations of the Middle East*, (Oxford: Oxford University Press, 2005).

Silvestri, Sara, "EU Relations with Islam in the Context of the EMP's Cultural Dialogue", *Mediterranean Politics*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2005.

Tocci, Nathalie, "Firm in Rhetoric, Comprimising in Reality: The EU in the Israeli-Palestinian Conflict", *Ethnopolitics*, Cilt: 8, Sayı: 3-4, 2009.

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri," http://www.ekonomi.gov.tr/avrupabirligi/index.cfm?sayfa=DD3F7E7F-D8D3-8566-4520F15686395FC9 (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2014).

Yıldız, Uğur Burç, "The Union For the Mediterranean: Why Did it Fail and How Should it be Effective?", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 8, Sayı: 32, 2012.

Yılmaz, Mehmet, "Hizbullah'ı Büyüten Savaşın Anatomisi", *Zaman*, 22 Aralık 2008,http://www.zaman.com.tr/mehmet-yilmaz/hizbullahi-buyuten-savasin-anatomisi_773017.html (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2014).

Youngs, Richard, *The European Union and the Promotion of Democracy*, (Oxford: Oxford University Press, 2001).

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KUZEY BOYUTU POLİTİKASININ OLUŞUMUNDA FİNLANDİYA'NIN ROLÜ

Uğur Burç YILDIZ[*]

GİRİŞ

Avrupa Birliği'nin (AB) Soğuk Savaş sonrası dönemde geliştirdiği bölgesel politikalarından biri de Finlandiya'nın girişimleri neticesinde 1999 yılında uygulamaya konulan Kuzey Boyutu'dur (KB). AB, Rusya, İzlanda ve Norveç'in karar alma sürecinde eşit ortaklar olarak yer aldığı KB, Kuzey Avrupa'da sürdürülebilir kalkınmayı, istikrarı, refahı ve güvenliği sağlamayı amaçlamaktadır. KB, bu amaçlarını söz konusu katılımcılar arasında enerji, ulaştırma, nükleer güvenlik, ticaret, sağlık, organize suçlarla mücadele, araştırma, adalet ve içişleri gibi alanlarda işbirliğini artırarak gerçekleştirmek hedefindedir.

Bu makalede amaçlanan, KB'nin oluşumunda Finlandiya'nın rolünü bu ülkenin Rusya'dan kaynaklanan güvenlik kaygıları çerçevesinde açıklamaktır. Finlandiya, tarihi boyunca Rusları ülkenin güvenliğine yönelik en büyük tehdit olarak algılamıştır. Finlandiya, İkinci Dünya Savaşı sırasında iki defa savaştığı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB) kızdırmamak için Soğuk Savaş boyunca tarafsızlık politikası izlemiştir. Ancak, Soğuk Savaş sonrası dönemde Finlandiya, tarafsızlık politikasını terk ederek 1995 yılında AB'ye katılmıştır. Yeni dönemde Finlandiya'nın dış politika önceliklerinden biri de Rusya ile Batı arasındaki karşılıklı siyasi ve ekonomik bağımlılığı artırarak, bu dev komşusunun varlığının yarattığı güvenlik kaygılarını azaltmak olmuştur. Bu dış politika önceliğinin uygulamaya konulması açısından Finlandiya'nın en büyük başarısı, kendi girişimleri

[*] Yrd. Doç. Dr., İzmir Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

yunca son derece başarılı bir şekilde yürüttüğü tarafsızlık politikasını terk etmiştir. Ancak, SSCB'nin ortadan kalkması Finlandiya için Rus tehdidinin bittiği anlamını taşımamıştır. Rusya'nın komşuluğu bile Finlandiya tarafından başlı başına büyük bir tehdit olarak algılanmaya devam etmiştir. Dev komşusu Rusya'nın varlığının sebep olduğu güvenlik endişelerinden dolayı Finlandiya, Gürcistan ve Kırım'ın başına gelenleri unutmayarak her zaman için kendisini en kötü senaryoya hazırlamak mecburiyetindedir.

Soğuk Savaş'ın sona ererek blokların ortadan kalkması nedeniyle devlet arasındaki ikili ve çok taraflı işbirliği hızlı bir şekilde artmıştır. Böylece, devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık da artmış ve olası sorunların çözümünde askeri güce başvurma olasılığı son derece azalmıştır. Ayrıca, karşılıklı bağımlılık, Soğuk Savaş sonrası dönemde artan uluslararası terörizm, yasa dışı göç, uyuşturucu, insan ve silah ticareti gibi yumuşak güvenlik tehditlerine karşı devletler arasındaki işbirliğinin artışına önemli derecede katkı koymaktadır. Finlandiya, karşılıklı bağımlılığın bu güvenlik getirilerini göz önünde bulundurarak Rusya'dan kaynaklanan güvenlik endişelerini azaltmak için Rusya ve Batılı ülkeler arasındaki ilişkileri kurumsallaştırmaya yönelik stratejisine Soğuk Savaş sonrasında da devam etmiştir. Bu çerçevede, Finlandiya, Rusya'nın dünya ve Avrupa ekonomisi ile bütünleşmesine destek vermektedir. Ayrıca, Finlandiya, 1995 yılında AB'ye üye olmasından itibaren Birlik içinde güçlü bir lobi yürüterek 1999 yılında KB'nin oluşturulmasını sağlamıştır. AB'nin bölgesel politikalarından biri olan KB'de, AB, Rusya, Norveç ve İzlanda karar alma sürecinde eşit haklara sahip olan ortaklardır. KB'nin tematik ortaklıklarının kapsamında yürütülen işbirliğinin günümüzde AB ve Rusya arasındaki karşılıklı bağımlılığın artışına önemli derecede katkı sağladığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

"Rus General Finlandiya'yı Tehdit Etti", *Kavkaz Center***,** 6 Haziran 2012, http://www.kavkaz.tv/tur/content/2012/06/06/7727.shtml (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2014).

Alenius, Kari, "Russification in Estonia and Finland Before 1917", *Faravid*, Cilt: 28, 2004.

Archer, Clive, "Plans for a Nordic Nuclear- Weapon Free Zone", *Kosmopolis*, Sayı: 34, 2004.

Archive and Chronology of Finnish Foreign Policy, "Remarks by Mr. Heikki Haavisto, Minister for Foreign Affairs, to European Journalists", Sayı: 3169, http://www.eilen.fi/en/3169/?language=en (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2014).

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (Bursa: MKM Yayıncılık, 6. Baskı, 2010).

Arter, David, "Small States Influence Within the EU: The Case of Finland's Northern Dimension Initiative", *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 38, Sayı: 5, 2000.

Centre for European Studies, "The Plan for a Scandinavian Defence Union", 11 Ekim 2012, http://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/a34f4e3a-f802-481d-9c37-83f092f87be8/publishable_en.pdf (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2014).

Council of the European Union, *Action Plan for the Northern Dimension with External and Cross-border Policies of the European Union, 2000- 2003*, Brüksel, 14 Haziran 2000, http://www.ndphs.org/internalfiles/File/Strategic%20political%20docs/1st_ND_Action_Plan.pdf (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2014).

Dinan, Desmond, *Avrupa Birliği Ansiklopedisi (2. Cilt)*, (İstanbul: Kitapyayınevi, 2005).

European Council, *Presidency Conclusions of the Helsinki European Council*, Helsinki, 10-11 Aralık 1999, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/ACFA4C.htm (20 Ocak 2014).

European External Action Service, "Northern Dimension Policy Framework Document", Helsinki, 24 Kasım 2006, http://www.eeas.europa.eu/north_dim/docs/frame_pol_1106_en.pdf (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2014).

Haglund-Morrissey, Anne, "Conceptualizing the 'New' Northern Dimension: A Common Policy Based on Sectoral Partnerships", *Journal of Contemporary European Studies*, Cilt: 16, Sayı: 2, 2008.

Haukkala, Hiski, "The Role of the Northern Dimension in Tackling the Challenges of a Growing EU Presence in Northern Europe", Finnish Institute of International Affairs, Occasional Paper Series, Sayı: 36, 2002.

Heininen, Lassi, "Foreign Policy Interests of Finland in the Arctic", içinde Andris Sprüds ve Toms Rostoks, (der.) *Perceptions and Strategies of Arcticness in Sub-Arctic Europe*, (Riga: Latvian Institute of International Affairs).

Lipponen, Paavo, "The European Union Needs a Policy for the Northern Dimension", A Speech at the Barent Region Today Conference, Rovaniemi, 15 Eylül 1997.

Ministry for Foreign Affairs of Finland, "Northern Dimension", Helsinki, 2012, file:///C:/Users/user/Downloads/The%20Northern%20Dimension%20 brochure%20(4).pdf (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2014).

Nissinen, Marja, der., *Foreign Ministers' Conference on the Northern Dimension, Helsinki, 11-12 November 1999: A Compilation of Speeches*, (Helsinki: Unit for the Northern Dimension in the Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2000).

Nordic Council, "The History of Nordic Cooperation", http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/the-history-of-nordic-co-operation (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2014).

Northern Dimension Environmental Partnership, "Projects- Environment", http://ndep.org/projects/ (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2014).

Northern Dimension Environmental Partnership, "Projects- Nukleer", http://ndep.org/projects/#Nuclear (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2014).

Northern Dimension Partnership in Public Health and Social Well-being, "About NDPHS- Background, Mission, Priorities, Strategy, Actors and Activities", http://www.ndphs.org/?about_ndphs (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2014).

Northern Dimension Partnership in Public Health and Social Well-being, "Actors and Structure- Expert Groups", http://www.ndphs.org/?expert_groups (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2014).

Northern Dimension Partnership on Transport and Logistics, "Memorandum of Understanding Setting Out the Modalities of Establishing the Northern Dimension Partnership on Transport and Logistics", http://www.ndptl.org/c/document_library/get_file?folderId=10722&name=DLFE-402.pdf (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2014).

Ojanen, Hanna, "How to Customize Your Union: Finland and the Northern Dimension of the EU", içinde The Finnish Institute of International Affairs (der.), *Northern Dimensions, Yearbook of the Finnish Institute of International Affairs* (Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 1999).

Polvinen, Tuomo, *Imperial Borderland: Bobrikov and the Attempted Russification of Finland, 1898- 1904*, (Durham: Duke University Press, 1995).

Pursiainen, Christer ve Sinikukka Saari, "Et tu Brute! Finland's NATO Option and Russia", *Report of The Finnish Institute of International Affairs*, 1/2002.

Romsloe, Borge, "Finland and the Case of a Northern Dimension for the EU: Inclusion by Bargaining or Arguing?", University of Oslo, Centre for European Studies, Working Paper, Sayı: 31, Kasım 2005.

Singleton, Fred, *A Short History of Finland*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2003).

Thaden, Edward C., *Russification in the Baltic Provinces and Finland, 1855-1914*, (Princeton: Princeton University Press, 1981).

AVRUPA KOMŞULUK POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE UKRAYNA KRİZİ

Murat Necip ARMAN[*] *& Hikmet MENGÜASLAN*[**]

GİRİŞ

Bu çalışmada Avrupa Komşuluk Politikası'nın (AKP) bir dış politika enstrümanı olarak Ukrayna'da yarattığı etkiler değerlendirilecektir. Mart 2003'te tanımlanarak, "Daha Geniş Avrupa Komşuluğu: Doğu ve Güney Komşularımızla İlişkilerimiz için Yeni Bir Çerçeve" başlıklı bir belge ile yürürlüğe giren AKP, Soğuk Savaş döneminde Sovyet bloğunda kalmış, 1990'lar boyunca da pek çok etnik ve bölgesel çatışmaların merkezinde yer almış devletler ile Avrupa Birliği'nin (AB) 1970'li yıllardan beri çeşitli araçlarla işbirliği geliştirmeye çalıştığı Kuzey Afrika ve Ortadoğu devletlerini kapsamaktadır.

AKP, tam üyelik hedefi olmaksızın "zengin, demokratik ve şiddetten arınmış" bir komşuluk alanını oluşturmak düşüncesi ile dizayn edilmiş bir dış politika enstrümanıdır. AB'nin en başarılı olduğu dış politika enstrümanı olan genişleme haricinde üyelik perspektifine sahip olmayan devletlerin hangi güçlü motivasyonla Avrupa güvenlik topluluğunun bir parçası olacakları bu politikanın önündeki en önemli risk alanıdır. Nitekim İsrail-Filistin sorunu gibi bölgesel krizler;

[*] Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü.

[**] Araştırma Görevlisi. Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü.

bütünleşmesini hızlandıracağı öngörülmektedir. Ancak, uzun yıllar boyu istikrarsızlık, yolsuzluk ve hatta diktatörlük gibi kavramlarla özdeşleşen Ukrayna iç siyasetinde birden bire demokratik bir dönüşümün yaşanması ve oligarşik hakimiyetin son bulması fazlaca iyimser bir bakış açısı olacaktır. AB'ye düşen görev ise ülkede demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi adına çaba sarfetmeye devam etmesidir.

1990'lı yıllarda, Rusya Federasyonu'nın Avrupa siyasetinde etkisizleşmesi ile ortak bir dış ve güvenlik politikası oluşturmak yolunda önemli adımlar atan AB, 2001 yılında yaşanan 11 Eylül olaylarının ardından gerçek anlamda bir dış politika bunalımı yaşamaya başlamıştır. Bir yandan ABD'nin özellikle Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleriyle işbirliğini sıkılaştırması, İtalya ve İspanya gibi ülkelerin de ABD'nin güvenlikçi dış politikasına destek vermeleri ve belki de en ilginç biçimde AB'nin kuruluşundan beri bağımsız bir dış ve güvenlik politikası söyleminin mimari olan Fransa'nın Nicolas Sarkosy döneninde takındığı pro-Amerikan tutum 1990'ların kazanımlarını sona erdirmiştir. Bu duruma yükselen petrol fiyatları sayesinde gücünü tazeleyen ve eski nüfuz alanlarını geri almak için cüretkar hamleler yapan Rusya Federasyonu'nun da pro-aktif tutumu eklenince AKP hedefi iyiden iyiye sarsılır hale gelmiştir. Her ne kadar İran'la yürütülen nükleer pazarlıklarda arabuluculuk görevini başarıyla tamamlayan AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası'ndan Sorumlu Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton'un bu başarısı sürekli gerileyen AB dış ve güvenlik politikasında bir istisnai başarı olarak görülebilirse de, Ukrayna krizindeki etkisizlik Lizbon Antlaşması'nın tadil edilmesi taleplerinin haklılığını ispatlar niteliktedir.

KAYNAKÇA

Akdemir, Erhan, "Avrupa Birliği'nin Ukrayna Politikası: Eski Komşu mu? Yeni Aday mı*?", Karadeniz Araştırmaları,* Sayı: 41, Bahar 2014.

Amar, Tarik Cyril, "Consequences and False Dominoes: The Crisis in and over Ukraine", http://ukraineanalysis.wordpress.com/2014/04/20/consequences-and-false-dominoes-the-crisis-in-and-over-ukraine/ (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2014).

Arman, Murat Necip, "Avrupa Komşuluk Politikasında Sorunlu Alanlar: İnsan Güvenliği ve Komşuluk İlişkisi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 31, 2011.

Copsey, Nathaniel ve Natalia Shapovalova, Europe and the Ukrainian Presidential Election of 2004, European Parties Elections and Referendums Network, 2004, https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-election-briefing-no-49.pdf&site=266 (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2014).

Drezner, Daniel W., "The Hard Limits of Economic Power", *Foreign Policy*, 2 Aralık 2013, http://www.foreignpolicy.com/posts/2013/12/02/the_hard_limits_of_economic_power?page=full (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2014).

Election Resources on the Internet, " Presidential and Parliamentary Elections in Ukraine", http://electionresources.org/ua/president.php?election=2010 (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2014).

European Commission, *Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, and Ukraine*, L 49/3, http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes&treatyTransId=659 (Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2014).

European External Action Service, "Eastern Partnership", http://eeas.europa.eu/eastern/index_en.htm (Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2014).

European External Action Service, "EU-Ukraine Association Agenda to Prepare and Facilitate the Implementation of the Association Agreement", Lüksemburg, 24 Haziran 2013, http://eeas.europa.eu/ukraine/docs/eu_ukr_ass_agenda_24jun2013.pdf (Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2014).

European External Action Service, "EU-Ukraine Relation, FACT SHEET", 30 Temmuz 2014, http://eeas.europa.eu/statements/docs/2014/140514_02_en.pdf (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014).

European External Action Service, "Information on the EU-Ukraine Association Agreement", http://eeas.europa.eu/top_stories/2012/140912_ukraine_en.htm (Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2014).

Internet Encyclopedia of Ukraine, "Kuchma, Leonid", http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CK%5CU%5CKuchmaLeonid.htm (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2014).

Lada, Agnieszka, "Towards a Stronger Role for Civil Society in the Eastern Partnership". European Policy Centre, 18 Temmuz 2011, http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_1324_towards_a_stronger_role_for_civil_society_in_the_eap.pdf (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2014).

Maull, Hanns W., "Europe and the New Balance of Global Order", International Affairs, Cilt: 81, Sayı: 4, 2005.

NATO Parliamentary Assembly, *Declaration on Supporting Ukraine*, 120 SESP 14 E rev. 2, 30 Mayıs 2014, http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=3472 (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2014).

Paniotto, Volodymyr , "Ukrainian Presidential Elections 2004: Exit Polls and Public Repercussions", World Association for Public Opinion Research, 2004, http://wapor.org/pdf/Newsletters/4q2004.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2014).

Primatarova, Antoinette, "In Search of Two Distinct Tracks for Non-EU Europe and the European Neighbourhood", içinde Nicolas Hayez ve diğerleri, (der) *Enlarged EU-Enlarged Neighbourhood: Perspectives of the European Neighbourhood Policy*, (Bern: Peter Lang, 2005).

Shumylo, Olga, "The Debate on the EU Membership Prospects of Ukraine", içinde Piotr Kazmierkiewicz, *EU Accession Prospects for Turkey and Ukraine: Debates in New Member States*, (Varşova: Fundacja Instytut Spraw Publicznych, 2006).

The Robert Schuman Foundation, "Victor Yanukovych Winner of the Presidential Election in Ukraine", 7 Şubat 2010, http://www.robert-schuman.eu/en/eem/0950-viktor-yanukovych-winner-of-the-presidential-election-in-ukraine (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2014).

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, "Komşuluk Politikasının Temel Unsurları ve Amaçları", http://www.ekonomi.gov.tr/avrupabirligi/index.cfm?sayfa=DB164801-D8D3-8566-452049DA66F84F00 (Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2014).

Ukrainian American Bar Association, http://www.uaba.org (Erişim Tarihi: 4 Temmuz 2014).

United Nations General Assembly, "Promotion and Protection of Human Rights: Implementation of Human Rights Instruments", *Report of the Secretary-General*, 7 Ağustos 2013, http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Torture/UNVFVT/A-68-282_en.pdf (Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2014).

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTA ASYA STRATEJİSİ

Sühal ŞEMŞİT[1]

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB), 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile Avrupa Dış Eylem Birimi'ni kurarak dış ilişkilerinde küresel bir aktör olarak varlığını ve etkisini artırma yönünde adım atmıştır. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'dan oluşan Orta Asya bölgesi, AB'nin dış ilişkilerinde Avrupa Komşuluk Politikası ülkelerine yönelik politikaların bir uzantısı niteliğinde "komşuların komşuları" olarak değerlendirilmektedir. "Komşuların komşuları" kavramı ile AB, komşu bölgelerde oluşturmayı hedeflediği güvenlik, istikrar ve refah ortamını söz konusu bölgeyi etkileyen ülkelere de yaymak istemektedir. Bu bağlamda AB, siyasi, ekonomik ve teknik anlamda bölgesel işbirliği programları ve bu programların yürütülmesine yönelik politika araçları oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği, 2007 yılında oluşturduğu AB ve Orta Asya Ortaklık Stratejisi ile birlikte Orta Asya ile ilişkilerini bölgesel düzeyde geliştirmeye başlamıştır. Bu Stratejide enerji, insan hakları, hukukun üstünlüğü, ulaştırma, çevre, eğitim, araştırma, sınır yönetimi ve ekonomik ilişkiler alanlarında işbirliği yapılması hedeflenmiştir. Böylece AB, bölgede mali yardım ve ticareti kolaylaştırma gibi teşvikler kullanarak kapsamlı bir politika uygulamayı amaçlamaktadır. AB, diğer dış

[1] Yrd.Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Seferihisar Fevziye Hepkon Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu.

da gözlemlenen kısıtlar, bu Stratejinin etkin olarak yürütülmesinde bazı zorluklar ortaya çıkarmaktadır.

Orta Asya bölgesi, AB'nin dış politikasında günümüzde en fazla odaklandığı politika alanlarından biri olan enerji arzının çeşitlendirilmesi konusu ve bölgenin jeopolitik konumunun getirdiği yumuşak güvenlik konuları açısından AB için giderek önemini artırmaktadır. Bu nedenle, Rusya, ABD ve Çin gibi küresel ve bölgesel güçlerin ilgisinin yoğun olduğu bölgede AB de görünürlüğünü ve etkisini artıran bir aktör olarak yer alma yönünde girişimlerde bulunmaktadır. Bu süreçte, 2007 yılında oluşturulan Orta Asya Stratejisi'nin gözden geçirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu yönde, AB'nin bölgeye yönelik politikalarında demokrasi ve insan haklarının korunmasını hedefleyen değer-temelli bir yaklaşımı mı, yoksa enerji arzının çeşitlendirilmesini hedefleyen çıkar temelli bir yaklaşımı mı ön plana alacağı sorusu ilişkilerin yönünü belirleyecektir. AB'nin bölgeye yönelik Strateji ve politikalarının daha açık belirlenmiş hedefleri içeren, normatif değerler açısından tutarlı, bölge ülkeleri açısından inandırıcı ve uzun dönemli bir yaklaşım içermesi AB'nin bölgedeki etkinliği açısından belirleyici olacaktır.

KAYNAKÇA

ASEM Info Board, "The Asia-Europe Meeting (ASEM)", http://www.aseminfoboard.org/ (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).

Bigo, Pierre-Olivier ve Jacqueline Hale, "The EU and Consolidating Autocracies in Central Asia: A Dialogue of the Deaf?", Civil Solidarity Platform Policy Brief, 2013, http://civicsolidarity.org/sites/default/files/csp_policy_brief__the_eu_and_consolidating_autocracies_in_central_asia_-_a_dialogue_of_the_deaf.pdf (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2014).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, "Binyıl Kalkınma Hedefleri", http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/ (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

Boonstra, Jos ve diğerleri, "Ten Tasks for the New EU Special Representative to Central Asia", EUCAM Policy Brief, Sayı: 24, 2012, http://www.eucentralasia.eu/uploads/tx_icticontent/PB_EUCAM-24.pdf (Erişim Tarihi: 11 Mart 2014).

Boonstra, Jos, "EU Central Asia Policy: Steady as She Goes", Central Asia Policy Brief, Sayı: 4, Ağustos 2012,

http://websites.networksolutions.com/share/scrapbook/70/703484/Policy_Brief_4,_August_2012.pdf (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2014).

Budak, Türkan, "Orta Asya'da Küresel Jeoekonomik Rekabet ve Türkiye", 31 Temmuz 2013, http://www.bilgesam.org/incele/174/-orta-asya%E2%80%99da-kuresel-jeoekonomik-rekabet-ve-turkiye/#.U586Sij9wk0 (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2014).

College of Europe, "The Neighbours of the EU's Neighbours: Diplomatic and Geopolitical Dimensions beyond the ENP", Conference Summary, 15-16 Kasım 2012, https://www.coleurope.eu/sites/default/files/uploads/page/conference_summary.pdf (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2014).

Council of the European Union, "EU-Central Asia High Level Security Dialogue", *Press Release*, 13 Haziran 2013, A 315/13.

Council of the European Union, "The EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership", 31 Mayıs 2007, 10113/07, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EU_CtrlAsia_EN-RU.pdf (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2014).

Council of the European Union, *Council Conclusions on Central Asia*, 25 Haziran 2012, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/131149.pdf (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014).

Council of the European Union, *The Joint EU Council and Commission Implementation Report of the EU Strategy for Central Asia*, 28 Haziran 2010, 11402/10.

Cummings, Sally N., "Introduction: Power and Change in Central Asia", içinde Sally N. Cummings (der.), *Power and Change in Central Asia*, (Londra and New York: Routledge, 2002).

Diez, Thomas, "Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering 'Normative Power'", *Millennium-Journal of International Studies*, Cilt: 33, Sayı: 3, 2005.

Emerson, Michael ve diğerleri, *Into EurAsia: Monitoring the EU's Central Asia Strategy*, (Brüksel: Centre for European Policy Studies, 2010).

Erdoğan, M. Murat, *Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikaları*, (Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, 2011).

European Commission, "EU Announces Future Commitments for Development with Central Asia Region", *Press Release*, 20 Kasım 2013, IP/13/1119, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1119_en.htm (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

European Commission, "Central Asia Trade Picture", http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/central-asia/ (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).

European Commission, "Regional Cooperation in Central Asia", http://ec.europa.eu/europeaid/where/asia/regional-cooperation-central-asia/index_en.htm (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2014).

European Commission, *Central Asia DCI Indicative Programme (2011–2013)*, 1905/2006, http://www.eeas.europa.eu/central_asia/docs/2010_ca_mtr_en.pdf (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2004).

European Commission, *European Community Regional Strategy Paper for Assistance to Central Asia for the period 2007-2013*, 2007, http://eeas.europa.eu/central_asia/rsp/07_13_en.pdf (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2014).

European Commission, *Progress Report on the implementation of the EU Strategy for Central Asia*, 2012, 11455/12, http://eeas.europa.eu/central_asia/docs/20120628_progress_report_en.pdf (Erişim Tarihi: 11 Mart 2014).

European Commission, *Strengthening The European Neighbourhood Policy*, Brüksel, 4 Aralık 2006, COM(2006) 726 final, http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17100_en.htm (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2014).

Extractive Industries Transparancy Initiative, http://eiti.org/ (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2014).

Fund For Peace, *Fragile States Index 2014*, http://ffp.statesindex.org/ (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

Grevi, Giovanni, "The Inter-Polar World: a New Scenario", EUISS Occasional Papers, Sayı: 79, Haziran 2009.

Haas, Richard N., "The Age of Non-Polarity: What will Follow US Dominance?", *Foreign Affairs*, Cilt: 87, No: 3, 2008.

Hatipoğlu, Esra, "Avrupa Birliği - Orta Asya İlişkilerinde Yeni Bir Stratejiye Doğru (Mu?)", *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, 2008.

Hill, Christopher, 'The Capability-Expectations Gap, or Conceptualizing Europe's International Role', *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 31, Sayı: 3, 1993.

Hoffmann, Katharina, "The EU in Central Asia: Successful Good Governance Promotion?", *Third World Quarterly*, Cilt: 30, Sayı:1, 2010.

INOGATE, http://inogate-tag.org/inogate/home.php?lang=en (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2014).

International Security Assistance Force, http://www.isaf.nato.int/ (Erişim tarihi: 15 Nisan 2014).

Karluk, Sadık Rıdvan, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği'nin Orta Asya Ülkeleri ile Olan İlişkileri ve Bölgeye Yönelik Stratejisi", *II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongre Kitabı*, 2009.

Kavalski, Emilian, *Central Asia and the Rise of Normative Powers: Contextualizing the Security Governance of the European Union, China and India*, (Londra: Bloomsbury Academic, 2012).

Laumulin, Murat, "Central Asia as Viewed By Contemporary Political Analysts", *Central Asia and the Caucasus*, Cilt: 11, Sayı: 3, 2010.

Melvin, Neil, "The European Union's Strategic Role in Central Asia", CEPS Policy Brief, Sayı: 1-12, 2007.

OECD, *Fragile States 2013: Resource Flows and Trends in a Shifting World*, 2012, http://www.oecd.org/dac/incaf/FragileStates2013.pdf (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

Peyrouse, Sébastien, Jos Boonstra ve Marlène Laruelle, "Security and Development Approaches to Central Asia: The EU Compared to China and Russia", EUCAM Working Paper, Sayı: 11, 2012, http://www.eucentralasia.eu/fileadmin/user_upload/PDF/Working_Papers/WP11.pdf (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014).

Pirro, Ellen B., "The EU's Central Asian Strategy in a Globalizing World", Astrid Boening, Jan-Frederik Kremer ve Aukje van Loon, (der.) *Global Power Europe-Vol 2*, (Berlin: Springer-Verlag, 2013).

Rule of Law Platform Central Asia, http://ruleoflaw.eu/ (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014).

Samur, Hakan, "Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikası: İdealist Söylemlerin Yetersiz Eylemlerle Yürütülme Çabası", *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı: 13, 2012.

Taşdemir, Hakan, "Orta Asya, Avrupa Birliği ve Türkiye", *II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongre Kitabı*, 2009.

TRACECA-Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru, http://www.traceca.org.tr/ (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2014).

Transparancy International, "Corruption Perceptions Index 2013", http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/ (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

United Nations Development Programme, "International Human Development Indicators", http://hdr.undp.org/en/countries (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

United Nations Regional Centre for Preventive Diplomacy for Central Asia, www.unrcca.unmissions.org/ (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2014).

United Nations Regional Centre For Preventive Diplomacy for Central Asia, http://unrcca.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=xCL-Ex7UGAg%3d&tabid=9322&language=en-US (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2014).

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KARADENİZ SİNERJİSİ: BEKLENTİLER VE GERÇEKLER

Ülviyye AYDIN[*]

GİRİŞ

Konumu nedeniyle Karadeniz bölgesi tarihin her aşamasında büyük güçlerin çıkar çatışması yaşadığı bir alan olmuştur. Kapsadığı arazinin genişliği de bölgeye hakim olmak isteyenlerin sayısını artırmıştır. Bir kısmı kıta Avrupa'sı, bir kısmı ise Asya toprakları ile çevrili Karadeniz'in Boğazlar vasıtasıyla önce Marmara Denizi'ne, sonrasında ise Ege Denizi ve Akdeniz'e, dolayısıyla da açık denizlere çıkışının bulunması, ona dünya tarihinde eşsiz bir değer kazandırmıştır. Tarih boyunca ortaya çıkan güçlü devletler bu bölgeye sahip olabilmek için kanlı mücadeleler vermiştir. Sanayinin, ticaretin ve denizciliğin gelişmesi, sömürgeciliğin artması Karadeniz için verilen güç savaşlarını daha keskin kılmıştır. Farsların, Arapların ve hatta Slavlaşan Norman kökenli Rusların uzun süre tutunamadıkları bölgede Bizans Devleti ciddi bir egemenlik kurmuştur. Bölge Osmanlı İmparatorluğu ile Türklerin eline geçmiş, 17. yüzyılda Osmanlı'nın zayıflaması ile birlikte Rusların taarruzlarına maruz kalmış ve Büyük Petro'nun yayılmacılık politikası sonucu önemli ölçüde Çarlık Rusya'sının denetimi altına geçmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) var olduğu dönemde de bu hakimiyet devam etmiş, bölgedeki Rus baskısı bir tek Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyesi Türkiye ile dizginlenmiştir.[1]

[*] Yrd. Doç. Dr., İzmir Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

[1] İlyas Kamalov, "Karadeniz Bölgesindeki Bazı Güncel Sorunlar", *Karadeniz Araştırmaları,* Cilt: 6, Sayı: 21, 2009, s. 13-21.

na gibi ülkelerin bulunduğu gerçeğinden hareket etmeli ve ona göre bir strateji geliştirmelidir. Söz konusu politikasını belirlerken Birlik, bu ülkelerin çıkarlarını göz ardı etmemeli, kendi üye ülkelerinin de dış beklentileri arasında denge kurmalıdır. Bir diğer taraftan, Kuzey Boyutu Politikası'na Rusya'nın dahil edilmesi ve olumlu sonuçlar alınması AB için Karadeniz bölgesinde bir referans teşkil etmelidir. Birlik Karadeniz bölgesine yönelik açık hedefler ve öncelikler oluşturmalı, Avrupa Parlamentosu'nun Karadeniz için özel AB bütçesinin ayrılması ile ilgili yenilenen çağrısını Komisyon ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası dikkate almalıdır. Doğu Ortaklığı ile Karadeniz Sinerjisi eşgüdümlü olarak geliştirilmeli, birbirine rakip olarak görülmemelidir. Bu iki politika AB'nin Türkiye, Doğu Avrupa ve Rusya ile ilişkilerinin geliştirilmesi için tutarlılık arz etmelidir. Karadeniz Sinerjisi'ni yeniden canlandırmak için "anahtar" ortaklık projeleri oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Andreev, Svetlozar A., "The Future of European Neighbourhood Policy and the Role of Regional Cooperation in the Black Sea Area", *Southeast European And Black Sea Studies*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2008.

Avrupa Komisyonu, "Karadeniz Sinerjisi - Yeni Bölgesel Girişim", 11 Nisan 2007, http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com07_160_en.pdf (Erişim Tarihi: 28.08.2014).

Avrupa Parlamentosu Dış Politikalar Genel Müdürlüğü, "The EU's Black Sea Policy: Where Do We Stand?", Eylül 2013, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491519/EXPO-AFET_SP(2013)491519_EN.pdf (Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2014).

Aydın, Ülviyye, "Jeopolitik Açıdan Karadeniz Bölgesinin Lojistik Potansiyeli: Geçmişten Geleceğe Bir Değerlendirme", (Tebliğ, III. Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi, Trabzon, Mayıs 2014).

Ebru, Akın Kunt, "Karadeniz'in Artan Jeopolitik Önemi", *Bahçeşehir Üniversitesi Karadeniz ve Kafkasya Araştırmaları Merkezi Karadeniz Bülteni,* Sayı: 2, 2006.

Gültekin-Punsmann, Burcu ve Krassimir Y. Nikolov, "European Union Approaches To Fostering Synergies of Cooperation And Integration Around The Black Sea", *Southeast European And Black Sea Studies,* Cilt: 8, Sayı: 2, 2008.

Hajizade, Mukhtar ve Florent Marciacq, "New Regionalism in Europe's Black Sea Region: The EU, BSEC and Changing Practices of Regionalism", *East European Politics,* Cilt: 29, Sayı: 3, 2013.

Kamalov, İlyas, "Karadeniz Bölgesindeki Bazı Güncel Sorunlar", *Karadeniz Araştırmaları,* Cilt: 6, Sayı: 21, 2009.

Kempe, Iris ve Kurt Klotzle, "The Balkans and The Black Sea Region: Problems, Potentials and Policy Options", Center for Applied Policy Research, Policy Analysis, Sayı: 2, 2006.

Lightfoot, Simon, "The Europeanisation of International Development Policies: The Case of Central and Eastern European States", *Europe-Asia Studies,* Cilt: 62, Sayı: 2, 2010.

Manoli, Panagiota, "EU's Flexible Regional Multilateralism Towards its Black Sea Neighbourhood", *Southeast European And Black Sea Studies",* Cilt: 12, Sayı: 3, 2012.

Mansfield, Edward ve Helen Milner, "The New Wave of Regionalism", *International Organization,* Cilt: 53, Sayı: 3, 1999.

Öğan, Sinan, "Küresel Mücadelenin Yeni Rekabet Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması", 2 Eylül 2008, TÜRKSAM, http://www.turksam.org/tr/makale-detay/449-kuresel-mucadelenin-yeni-rekabet-alani-karadeniz-ve-montro-anlasmasi (Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2014).

Paul, Amanda, "AB ve Güney Kafkasya: Ne Derece Uzak ve Derin?", *Hazar Raporu,* Bahar Sayısı, 2013, http://www.hazar.org/UserFiles/yayinlar/MakaleAnalizler/AmandaPaul.pdf (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

Simao, Licinia, "The EU's Conflict Resolution Policies in the Black Sea Area", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies,* Cilt: 16, Sayı: 3, 2014.

Tassinari, Fabrizio, "Region-building as Trust Building: The EU's Faltering Involvement in The Black Sea Region", *Southeast European And Black Sea Studies,* Cilt: 11, Sayı: 3, 2011.

Turan, Aslıhan P., "AB ve "Karadeniz Sinerjisi"", BİLGESAM Yayınları, 17 Ağustos 2010, http://www.bilgesam.org/incele/772/-ab-ve--karadeniz-sinerjisi-/#.VAhhyDtrPmI (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2014).

BEŞ YIL SONRA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DOĞU ORTAKLIĞI POLİTİKASI: MEVCUT DURUM VE OLASILIKLAR

Uğur Burç YILDIZ[1]

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB), 2009 yılında Doğuda yer alan komşuları olan Ukrayna, Moldova, Belarus, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'ı kapsayan yeni bir bölgesel politika olan Doğu Ortaklığı'nı (DO) başlatmıştır. DO'nun genel amaçları demokrasiyi ve iyi yönetişimi geliştirmek, enerji güvenliğini garanti altına almak, çevrenin korunmasını sağlamak, ekonomik ve sosyal reformları desteklemek ve sosyal eşitsizlikleri azaltmak ve istikrarı artırmak amacıyla geliştirilecek projeleri desteklemektir. Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması'nı (DKSTA) da kapsayan "Ortaklık Anlaşması" ve "Vize Kolaylaştırma ve Geri Kabul Anlaşması" neticesinde vize rejiminin kolaylaştırılarak uzun vadede vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması AB'nin ortak ülkelere DO kapsamında kendisiyle ile bütünleşmeleri karşılığında sunduğu önemli getirilerdir.[2] DO nedeniyle yakın çevresindeki ülkelerin AB'nin etki alnına gireceğini düşünen Rusya ise bu politikadan oluşumundan itibaren büyük rahatsızlık duymuştur. Bu çerçevede, Rusya, AB ile bütünleşmelerini engellemek amacıyla DO ortak ülkelerine siyasi ve ekonomik tehditler savurmuş, hatta Avrasya Birliği fikrini ortaya atmıştır. Günümüzde DO kapsamında AB ile en fazla bütünleşmeyi sağlayan ülkeler Moldova, Gürcistan ve AB yanlıları ile Rusya yanlıları arasında meydana gelen kanlı olaylardan sonra AB ile bütün-

1 Yrd. Doç. Dr., İzmir Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

2 Eastern Partnership Community, "What is the EaP?", http://www.easternpartnership.org/content/eastern-partnership-glance (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2014).

son diktatörlüğü olarak anılan Belarus ile ilişkilerin geliştirilebilmesini bu ülkedeki siyasi tutukluların serbest bırakılması koşuluna bağlamıştır. AB, Belarus ile ilişkilerinin gelişebilmesini ülkedeki siyasi muhaliflerin serbest bırakılmasına koşullandırmışken, Azerbaycan'daki demokratikleşme problemlerinin ortadan kaldırılmasını bu ülke ile ilişkilerini geliştirmek için bir koşul olarak ortaya koymamaktadır. Bunun nedeni, AB'nin Azerbaycan ile ilişkilerinde önceliği enerji tedariki ve güvenliğine vermesidir. Enerji kartını kullanan Azerbaycan, AB ile Ortaklık Anlaşması yerine daha kapsamlı işbirliğini getirecek olan bir Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalamak istemektedir. Diğer DO ortak ülkeleri ile kıyaslandığında, Azerbaycan-AB ilişkilerinin DO kapsamındaki seyrinin nasıl olabileceğini öngörebilmek en güç olanıdır. Aslında, AB'nin enerji nedeniyle Azerbaycan ile Stratejik Ortaklık Anlaşması müzakerelerine başlayabilme olasılığı bulunmaktadır. Ancak, Avrupa Komisyonu'nun Ortaklık Anlaşması imzalanmadan Stratejik Ortaklık Anlaşması'na olumsuz yaklaştığı bilinmektedir.

KAYNAKÇA

"AB Belarus'a Yaptırımları Sıkılaştırıyor", *Euronews*, 23 Mart 2012, http://tr.euronews.com/2012/03/23/ab-belarus-a-yaptirimlari-sikilastiriyor/ (Erişim Tarihi: 5 Mart 2014).

"EU Lifts Visa Restrictions on Moldova", *EU Observer*, 3 Nisan 2014, http://euobserver.com/justice/123747 (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014).

"Eurasian Economic Union: Less Than Favourable Outcome for Economic Integration", *EurActiv*, 18 Aralık 2012, http://www.euractiv.com/europes-east/eurasian-economic-union-favourab-analysis-516738 (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2014).

"European Union Signs Landmark Association Agreement with Ukraine", *Reuters*, 21 Mart 2014, http://www.reuters.com/article/2014/03/21/us-ukraine-crisis-eu-agreement-idUSBREA2K0JY20140321 (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014).

"Ermenistan Gümrük Birliği'nde: Verilecek Hiçbir Şey Kalmadı", *Newtimes*, 11 Eylül 2013, http://newtimes.az/tr/economics/2100/#.U1kCQPl_tKA (Erişim Tarihi: 9 Şubat 2014).

"Four Parties Would Enter Moldovan Parliament", *Teleradio Moldova*, 17 Mart 2014, http://www.trm.md/en/politic/sondaj-patru-partide-ar-accede-in-parlamentt/ (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014).

"Füle: Belarus- EU Relations Depend on Political Prisoners Issue", Euroradio, 28 Kasım 2013, http://euroradio.fm/en/fule-belarus-eu-relations-depend-political-prisoners-issue (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2013).

"Georgia's Choice- The European Family", Azernews, 27 Kasım 2013, http://www.azernews.az/region/62017.html (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2014).

"No Armenia-EU Deal to be Signed at Vilnius Summit: EU Commissioner Rep.", Europanews, 5 Ekim 2013, http://www.news-europa.eu/enterprise-industry/item/83295-no-armenia-eu-deal-to-be-signed-at-vilnius-summit-eu-commissioner-rep (Erişim Tarihi: 6 Şubat 2014).

"President Aliyev: Azerbaijan Refused from EU Association for the Higher Level of Partnership", *ABC. AZ*, 24 Ocak 2014, http://abc.az/eng/news/78895.html (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).

"President Sargsyan Says Armenia to Continue Cooperation with EU", *Armenia-now*, 2 Ekim 2013, http://armenianow.com/news/48880/armenia_president_serzh_sargsyan_strasbourg_pace_speech (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2014).

European Commission, "Trade- Moldova", http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/moldova/ (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014).

Eastern Partnership Community, "What is the EaP?", http://www.easternpartnership.org/content/eastern-partnership-glance (Erişim tarihi: 7 Nisan 2014).

Eastern Partnership Community, "The EaP's Institutions", http://www.easternpartnership.org/eap-institutions/general (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2014).

Emerson, Michael, "After the Vilnius Fiasco: Who is to Blame? What is to Be Done", CEPS, Sayı: 8, 21 Ocak 2014, http://www.ceps.be/book/after-vilnius-fiasco-who-blame-what-be-done (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2014).

Emerson, Michael ve Hrant Kostanyan, "Putin's Grand Design to Destroy the EU's Eastern Partnership and Replace it with a Disastrous Neighbourhood Policy of His Own", CEPS Commentary, 17 Eylül 2013, http://www.ceps.be/book/putin%E2%80%99s-grand-design-destroy-eu%E2%80%99s-eastern-partnership-and-replace-it-disastrous-neighbourhood-p (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2014).

European Parliament, *Resolution on the Need for an EU Strategy for the South Caucasus*, 20 Mayıs 2010, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0193&language=EN (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2014).

Dura, George ve Elena Gnedina, "Moldova's 'Wannabe Democracy' is Worth Rescuing", CEPS Policy Brief, Sayı: 185, Nisan 2009,

http://www.efsps.eu/docs/CEPSPB187APRIL2009MOLDOVADURAGNEDINA.pdf (Erişim Tarihi: 19 Mart 2014).

Freedom House, "Freedom in the World 2013", http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/azerbaijan#.U3R0rPl_tKA (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).

İsmayilov, Elnur, "Rusya'nın Avrasya Birliği Projesi ve Ermenistan", Bilgesam, http://www.bilgesam.org/incele/552/rusya%E2%80%99nin-avrasya-birligi-projesi-ve-ermenistan#.U1kC3fl_tKA (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2014).

Kobzova, Jana ve Leila Alieva, "The EU and Azerbaijan: Beyond Oil", European Council on Foreign Relations, 2012, http://ecfr.eu/page/-/ECFR57_EU_AZERBAIJAN_MEMO_AW.pdf (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2014).

Koçak, Muhammed,"Ukrayna'nın Dilemması", SETA, 11 Aralık 2013, http://odak.setav.org/page/ukraynanin-dilemmasi/14248 (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2014).

Özdal, Habibe "AB ve Rusya Arasında Ukrayna: Hayaller ve Gerçekler", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Analiz, Sayı: 26, Kasım 2013, http://usak.org.tr/images_upload/files/analiz26son.pdf (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2014).

Popescu, Nicu, "Re-setting the Eastern Partnership in Moldova", CEPS Policy Brief, Sayı: 199, Kasım 2009, file:///C:/Users/user/Downloads/re-setting-eastern-partnership-moldova%20(1).pdf (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014).

Topal, Ahmet Hamdi, "Kırım İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi", *Dünya Bülteni*, 12 Mart 2014, http://www.dunyabulteni.net/haberler/292196/kirim-isgali-ve-uluslararasi-hukuk-krizi (Erişim Tarihi: 15 Mart 2014).

Umruk, Okan, "Avrasya Birliği 2015'te Geliyor", *Dünya*, 24 Mart 2012, http://www.dunya.com/avrasya-birligi-2015te-geliyor-149321h.htm (Erişim Tarihi: 30 Mart 2014).

Valasek, Tomas, "Ukraine Turns away from Democracy and the EU", Centre for European Reform, Policy Brief, 2010, http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/pb_ukraine_eu_valasek_oct10-193.pdf (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2014).

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTA DOĞU'YA YÖNELİK POLİTİKASI

Sezgin MERCAN[*]

GİRİŞ

Avrupa Birliği'nin (AB) Orta Doğu politikası, bölgesel işbirlikleri ya da ortaklıklar üzerinden ve karşılıklı anlamlandırmalarla yürütülmeye çalışılmaktadır. Ortaklık, bir işbirliği ve yoğun etkileşim sonucu olmaktadır. Bu etkileşimden, ortakların kurumsal değişim geçirdiği ve gerek kimliklerinin gerekse de çıkarların dönüşebildiği sonucunun çıktığı görülmektedir. Bölgesel bütünleşmelerin, işbirliklerinin ve ortaklıkların bir 'kimlik'le şekillendiğinde anlamlı hale geldikleri düşünüldüğünde, bir bölgesel bütünleşmeden kimlikle şekillenen bir varlığın çıkması beklenmektedir. Bölgesel bütünleşmelerin, işbirlikleri ve ortaklıkların ancak siyasi, ekonomik ve sosyal varlık ürettiği noktada sürdürülebilirliğinin sağlandığı göz önünde bulundurulduğunda, bu husus daha da önem kazanmaktadır. Bölgesel işbirliği ortaklarının çıkarlarının önceden tanımlandığı ve değişim işareti taşımadığı, işbirliklerinin de bu tanımlanmış çıkarlara ulaşmak için oluşturulduğu düşünüldüğünde, bu koşullardaki bir bölgesel bütünleşmenin ise bölgesel politikaları işletmekte zorlanacağı öngörülebilir.

Bu çıkış noktasından hareketle, makalede AB'nin Orta Doğu politikası, bölgesel işbirliği ve ortaklık ekseninde kazandırılmaya çalışılan varlığın oluşumu, gelişimi ve geçerliliği çerçevesinde ele alınıp bölgesel politika seviyesinde karşılaştığı zorluklara referansla irdelenecektir. AB'nin Orta Doğu ülkeleri ile ilişkilerinin Avrupa-Akdeniz

[*] Yrd. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

sürecinin takip ettiği görülmüştür. AB'nin Orta Doğu'da liberal demokrasiyi yayma politikasının özellikle Arap Baharı süreciyle birlikte çok da derinleşemediği ya da yerele inemediği, bu sürecin zaten bu politikanın hayata geçememesinin bir sonucu olduğu, AB için ağırlıklı olarak dış politika aracı, Orta Doğu ülkeleri içinde mali kaynak ve sınırlı reform dayanağı olarak kalma riskine sürüklendiği anlaşılmıştır. AB merkeziliği, Orta Doğu ülkelerinden beklenen bir hal aldıkça bu ülkelerle işbirliği niteliğinin ve işbirliğinin dönüştürücülüğünün artması giderek zorlaşmaktadır. Durumu zorlaştıran ve gelecek dönemlerde dikkate alınması gereken asıl mesele ise AB politikalarının sunduğu işbirliği ve ortaklıkların, Orta Doğu ülkelerinde ekonomi alanından siyaset alanına, yani rejimlere daha fazla etki etmeye başladıkça, işbirliği ve ortaklıkları zora sokabilecek şekilde doğan yerel dirençlerdir.

KAYNAKÇA

Allen, David, "The Euro-Arab Dialogue," *Journal of Common Market Studies,* Cilt: 16, Sayı: 4, 1979.

Al-Dajani, Ahmad Sidqi, "The PLO and the Euro-Arab Dialogue," *Journal of Palestine Studies,* Cilt: 9, Sayı: 3, 1980.

Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları*, (Ankara: İş Bankası Kültür Yayını, 1994).

Bahgat, Gawdat, "Iran's Role in Europe's Energy Security: An Assessment", *Iranian Studies*, Cilt: 43, Sayı: 3, 2010.

Behr, Timo, "Enduring Differences? France, Germany and Europe's Middle East Dilemma", *Journal of European Integration,* Cilt: 30, Sayı: 1, 2008.

Cameron, Fraser, "Promoting Political and Economic Reform in the Mediterranean and the Middle East", EPC Issue Paper, Sayı: 33, 2005.

Chappel, Gareth, "The Limits of British Leadership-Test Case Libya", PISM Policy Paper, Sayı: 8, 2011.

Collard-Wexler, Simon, "Integration Under Anarchy: Neorealism and the European Union", *European Journal of International Relations,* Cilt: 12, Sayı: 3, 2006.

Commission of the European Communities, *Communication from the Commission: European Neighbourhood Policy Strategy Paper,* COM(2004) 373 Final, Brüksel, http://ec.europa.eu/world/enp/documents_en.htm (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2014).

Commission of the European Communities, "EU Relations with the Islamic Republic of Iran", COM (2001) 71 Final, Brüksel, 2001.

Council Conclusions on Syria, *3157th Foreign Affairs Council Meeting*, Brussels, 22-23 Mart 2012.

Council of the European Union, "Factsheet: The European Union and Iran", 5555/1/12 REV 1, Brüksel, 2012.

Cottey, Andrew, "Regionalism and the EU's Neighbourhood Policy: The Limits of the Possible", *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt: 12, Sayı: 3, 2012.

"Declaration of EEC Foreign Ministers on the Middle East Situation", 6 Kasım 1973, Cathy Hartley, *A Survey of Arab Israeli Relations*, (London: Europa Publications, 2004).

Del Sarto, Raffaella A. ve Schumacher, Tobias, "From Brussels with Love: Leverage, Benchmarking, and the Action Plans with Jordan and Tunisia in the EU's Democratization Policy", *Democratization*, Cilt: 18, Sayı: 4, 2011.

Dempsey, Judy, "The Failure of Soft Power", içinde Jan Techau, (der.) *Strategic Europe*, (Brüksel: Carnegie Europe Publications, 2012).

Donnelly, Jack, "Realizm", içinde Scott Burchill ve Andrew Linklater, (der.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri,* (İstanbul: Küre Yayınları, 2013).

Dryburgh, Lynne, "The EU as a Global Actor? EU Policy Towards Iran", *European Security*, Cilt: 17, Sayı: 2-3, 2008.

Engberg, Katarina, "To Intervene or Not to Intervene? The EU and the Military Option in the Lebanon War of 2006", *Perspectives on European Politics and Society*, Cilt: 11, Sayı: 4, 2010.

Fawcett, Louise ve Helene Gandois, "Regionalism in Africa and the Middle East: Implications for EU Studies", *Journal of European Integration*, Cilt: 32, Sayı: 6, 2010.

Gillespie, Richard ve Richard Youngs, *Democracy and the EMP: European and Arab Perspectives*, EuroMeSCo Briefing, Sayı: 6, 2003, http://www.euromesco.net/euromesco/media/euromesco6final2.pdf (Erişim: 6 Nisan 2014).

Richard, Gillespie ve Richard Youngs, (der.) *The European Union and Democracy Promotion: The Case of North Africa*, (London: Frank Cass, 2002).

Greilsammer, Ilan ve Joseph Weiler, "European Political Cooperation and the Palestinian-Israeli Conflict: An Israeli Perspective," içinde David Allen ve Alfred Pijpers, (der.) *European Foreign Policy-Making and the Arab-Israeli Conflict*, (Boston: Kluwer Academic Publishers, 1984).

Harnisch, Sebastian, "Minilateral Cooperation and Transatlantic Coalition-Building: The E3/EU-3 Iran Initiative", *European Security*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2007.

Hemmer, Christopher, "Balancing or Bonding: The European Union, The United States and The Israeli-Palestinian Peace Process", International Studies Association, Working Paper, 2006.

Hollis, Rosemary, "No Friend of Democratization: Europe's Role in the Genesis of the 'Arab Spring'", *International Affairs*, Cilt: 88, No: 1, 2012.

Imperiali, Claude ve Pierre Agate, "National Approaches to the Arab-Israeli Conflict: France", içinde David Allen ve Alfred Pijpers, (der.) *European Foreign Policy-Making and the Arab-Israeli Conflict*, (Boston: Kluwer Academic Publishers, 1984).

Isaac, Sally Khalifa, "The Egyptian Transition, 2011-13: How Strategic to Europe?", *Middle East Policy*, Cilt: 21, Sayı: 1, 2014.

Johansson-Nogues, Elisabeth, "The Decline of the EU's Magnetic Attraction? The European Union in the Eyes of Neighbouring Arab Countries and Russia", European Foreign Policy Unit Working Paper, Sayı: 1, 2011.

Jünemann, Annette, "Democratization – Reflections on the Political Dimension of the Euro–Mediterranean Partnership", içinde Peter Xuereb, (der.) *The Mediterranean's European Challenge*, (Valetta: University of Malta, 2008).

Jünemann, Annette, "Security Building in the Mediterranean After September 11", *Mediterranean Politics*, Cilt: 8, Sayı: 2-3, 2003.

Khader, Bichara, "Europe and the Arab-Israeli Conflict 1973-1983: An Arab Perspective", içinde David Allen ve Alfred Pijpers, (der.) *European Foreign Policy-Making and the Arab-Israeli Conflict*, (Boston: Kluwer Academic Publishers, 1984).

Koenig, Nicole, "The EU and the Libyan Crisis: In Quest of Coherence?", *The International Spectator*, Cilt: 46, Sayı: 4, 2011.

La Gorce, Paul Marie de, "Europe and the Arab-Israel Conflict: A Survey," *Journal of Palestine Studies*, Cilt: 26, Sayı: 3, 1997

Lenz, Tobias, "EU Normative Power and Regionalism: Ideational Diffusion and its Limits", *Cooperation and Conflict*, Cilt: 48, Sayı: 2, 2013.

Michou, Helene, "The UK in the Middle East: Commercial Diplomacy to What End", FRIDE Policy Brief, Sayı: 118, 2012.

Michou, Helene, "Syria: Arab War Drums and EU Shyness", *EU Observer*, 2012.

Miller, Rory, "The PLO Factor in Euro-Israeli Relations, 1964-1992," *Israel Affairs*, Cilt: 10, Sayı: 1&2, 2004.

Mueller, Patrick, "Europe's Foreign Policy and the Middle East Peace Process: The Construction of EU Actorness in Conflict Resolutions" *Perspectives on European Politics and Society*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2013.

Müller, Patrick, "The Europeanization of France's Foreign Policy towards the Middle East Conflict – From Leadership to EU Accommodation", *European Security*, Cilt: 22, Sayı: 1, 2013.

Nuttall, Simon, "Two Decades of EPC Performance," içinde Elfriede Regelsberger, (der.) *Foreign Policy of the European Union From EPC to CFSP and Beyond*, (Boulder: Lynne, 1997).

Ortega, Martin, "The European Union and the Crisis in the Middle East," *Chaillot Papers*, Sayı: 62, 2003.

Ovendale, Ritchie, *The Origins of the Arab-Israeli Wars*, (London: Longman, 1998).

Pace, Michelle, Peter Seeberg ve Francesco Cavatorta, "The EU's Democratization Agenda in the Mediterranean: A Critical Inside-out Approach", *Democratization*, Cilt: 16, Sayı: 1, 2009.

Perthes, Volker, "Europe and the Arab Spring", *Survival*, Cilt: 53, Sayı: 6, 2011-2012.

Philippart, Eric, "The Euro-Mediterranean Partnership: Unique Features, First Results and Future Challenges", CEPS Working Paper, Sayı: 10, 2003, http://aei.pitt.edu/1814/01/MEEM_WP10.pdf (Erişim Tarihi: 16 Mart 2008).

Sauer, Tom, "Struggling on the World Scene: An Over-ambitious EU versus a Committed Iran", *European Security*, Cilt: 17, Sayı: 2-3, 2008.

Smith, Michael E., *Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).

Stetter, Stephan, "Democratization without Democracy? The Assistance of the European Union for Democratization Processes in Paletsine", içinde Annette Jünemann, (der.) *Euro-Mediterranean Relations After September 11*, (London: Frank Cass, 2004).

Sus, İbrahim, "Western Europe and the October War," *Journal of Palestine Studies*, Cilt: 3, Sayı: 2, 1974.

Ülger, İrfan Kaya, *Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme: Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu*, (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2002).

Waltz, Kenneth N., "Structural Realism after the Cold War", *International Security*, Cilt: 25, Sayı: 1, 2000.

Viotti, Paul R. ve Mark V. Kauppi, *International Relations Theory*, (Ally and Bacon, 1999).

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ'DE NORMATİF GÜÇ OLMA ARAYIŞI VE ARAP UYANIŞI

Aslıhan P. TURAN[1]

GİRİŞ

1970'li yıllardan itibaren Akdeniz komşularıyla ilişkilerine ve bölge istikrarına verdiği önem neticesinde diyalog ve işbirliği modelleri geliştiren Avrupa, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte bölge ülkelerine demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi normları benimsetme politikasına yönelmiştir. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'yla[2] birlikte siyasi konuların, ekonomik ve ticari ilişkilere eklenmesiyle Avrupa Birliği (AB), bölgesel güvenliği normatif gücünü ön plana çıkararak sağlamayı hedeflemiştir. Bu kapsamda siyasi diyalog, mali yardımlar ve pozitif koşullandırma araçları AB ile Akdeniz ülkeleri arasındaki ilişkilerin temel unsurlarını teşkil etmiştir. Uluslararası alanda tek sesli etkin bir aktör olma amacını güden AB için, bölgede barış ve istikrarı tesis etme yolunda başarı sağlaması da önemli bir yer tutmuştur. Ancak yine de ekonomik ilişkiler Akdeniz politikasının ana dinamiği olmuştur. Birlik, normlarını güney komşularına taşınması ile Akdeniz'in iki yakasında barış, güvenlik ve refah bölgesi elde ederek, kalıcı bir istikrar elde etmenin yolunu aramıştır.

Bunun yanında Güney Akdeniz ülkelerinde yıllarca hüküm sürmüş olan otoriter rejimler göz önünde bulundurulduğunda AB'nin bölge ülkelerinde normatif gücünü ve koşullandırmayı başarıyla uygu-

1 Galatasaray Üniversitesi Doktora Öğrencisi, BİLGESAM AB Uzmanı.

2 Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (Barselona Süreci), 1993 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü ve İsrail arasında imzalanan Oslo Anlaşmaları'nın getirmiş olduğu olumlu atmosferin etkisiyle 1995 yılında AB tarafından yaratılan bir bölgesel politikadır.

ye yönelik ekonomik işbirliği ve göç konularına odaklanan politikalarının zayıflığının bir göstergesi durumundadır.[64]

AB'nin Akdeniz politikasının geçmiş ve bugün için değerlendirildiğinde etkisiz kaldığı görülmektedir. Yeni süreçte AB'nin Güney Akdeniz'de ne kadar etkin olabileceği ve Akdeniz komşularıyla ilişkilerini ne kadar derinleştirebileceği akla gelen ilk sorulardır. Sürecin en başından beri göç ve İslam korkusunun neden olduğu çekinceyle Akdeniz'de temkinli hareket etmeye çalışan AB'nin, günümüzde bu korkularını belirgin bir şekilde arttığı göz önünde bulundurulduğunda, belgelerde belirlenen hedeflenen ilişki düzeyine ulaşması kolay görünmemektedir. Bunda elbette tüm AB üyelerinin Akdeniz'e aynı oranda ilgi göstermemesinin etkisi de yadsınamaz.

KAYNAKÇA

Biçer, Savaş, "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci", içinde Beril Dedeoğlu (der.) *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, (İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2003).

Börzel, Tanja A. ve Thomas Risse, "When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change", *European Integration Online Papers*, Cilt: 4, Sayı: 15, 2000.

Buller, Jim ve Andrew Gamble, "Conceptualizing Europeanisation", http://aei.pitt.edu/1724/1/bullerandgamble.pdf, (Erişim Tarihi: 1 Mart 2014).

Carrera, Sergio, Leonhard den Hertog ve Joanna Parkin, "EU Migration Policy in the Wake of the Arab Spring": What Prospects for EU-Southern Mediterranean Relations?", Centre for European Policy Studies, MEDPRO Technical Report, Sayı: 15, Ağustos 2012, file:///C:/Users/user/Downloads/MEDPRO%20TR%2015%20EU%20Migration%20Policy%20in%20wake%20of%20Arab%20Spring.pdf (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2013).

Dolghi, Dorin I., "Geopolitics and Security in the European Neighbourhood", *Eurolimes*, Cilt: 10, 2010.

Duna, Dacian, "Approaching the Northern and Southern Neighbours of the European Union", The Institute for Euroregional Studies,

[64] Nathalie Tocci ve Jean-Pierre Cassarino, "Rethinking the EU's Mediterranean Policies Post 1/11", Instituto Affari Internazionali, Working Papers, 11/06, Mart 2011, s. 9, http://www.iai.it/pdf/DocIAI/iaiwp1106.pdf (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2013).

http://www.iser.rdsor.ro/Main_page/Documents/Eurolimes/Eurolimes_7_Abstact.pdf (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2014).

El Molla, Nesreen Khaled, "The EU's Role in Political Reform and Democracy Building in the Southern Mediterranean Region: An Egyptian Perspective", International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2009, http://www.idea.int/resources/analysis/loader.cfm?csmodule=security/getfile&pageid=35014 (Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2013).

Eriksson, Mikael ve Kristina Zetterlund, "Dealing With Change: EU and AU Responses to the Uprisings in Tunisia, Egypt and Libya", FOI, Ocak 2013, www.foi.se (Erişim Tarihi: 4 Mart 2013).

European Commission, *A Dialogue for Migration, Mobility and Security with the Southern Mediterranean Countries*, COM(2011)292 final, Brüksel, 2011, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0292:FIN:EN:PDF (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2012).

European Commission, *A New Response to a Changing Neighbourhood: A Review of European Neighbourhood Policy*, Brüksel, 25 Mayıs 2011, COM(2011)303 final, http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/documents/communication_conjointe_mai_2011_en.pdf (Erişim Tarihi: 6 Mart 2012).

European Commission, *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*, Brüksel, 8 Mart 2011, COM(2011) 200 final, http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com2011_200_en.pdf (Erişim Tarihi: 5 Mart 2012).

European Commission, "EU'S Response to the Arab Spring: The State-of-Play after Two Years", Brüksel, 8 Şubat 2013, MEMO/13/81, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-81_en.htm (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2013).

European Commission, "Home Affairs- Immigration", http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/immigration/index_en.htm, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2014).

European Commission, "Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2012 Regional Report: A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean/ European Neighbourhood Policy: Working Towards a Stronger Partnership", Brüksel, 20 Mart 2013, SWD(2013)86 final, http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2013_enp_pack/2013_southern_mediterranean_en.pdf (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2013).

European Commission, *The Global Approach to Migration and Mobility*, COM(2011)743 final, Brüksel, 18 Kasım 2011, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-

do/policies/pdf/1_en_act_part1_v9_com2011-743_en.pdf (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2012).

Fargues, Philippe ve Christine Fandrich, "Migration After the Arab Spring", European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Migration Policy Centre Research Report, Eylül 2012, http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/MPC%202012%20EN%2009.pdf (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2013).

Geiger, Alexander, "Barcelona Process: Union for the Mediterranean, Readjusting the Euro-Mediterranean Partnership", Friedrich Ebert Stiftung, *Brussels Focus*, Nisan 2008.

Grabbe, Heather, "How Does Europeanization Affect CEE Governance? Conditionality, Diffusion and Diversity", *Journal of European Public Policy*, Cilt: 8, Sayı: 6, 2001.

Grabbe, Heather, *The EU's Transformative Power: Europeanization Through Conditionality in Central and Eastern Europe*, (New York: Palgrave Macmillan, 2006).

Gündüz, Zuhal Yeşilyurt, "The European Union at 50 – Xenophobia, Islamophobia and the Rise of the Radical Right", *Journal of Muslim Minortiy Affairs*, Cilt: 30, Sayı: 1, 2010.

Huges, James, Gwendolyn Sasse ve Claire Gordon, *Europeanization and Regionalization in the EU's Enlargement to Central and Eastern Europe: The Myth of Conditionality*, (New York: Palgrave Macmillan, 2004).

Jamet, Jean-François, "Intégration Régionale: Processus de Barcelone et Union pour la Méditerranée, Quels Scénarios d'Avenir?", *Questions d'Europe*, Sayı: 105, 7 Temmuz 2008, Fondation Robert-Schuman.

Knill, Cristohp ve Dirk Lehmkuhl, "How Europe Matters. Different Mecanisms of Europeanization", *European Integration Online Papers*, Cilt: 3, Sayı: 7, 1999.

Knoops, Vera, "Euro-Mediterranean Relations and the Arab Spring", The EU Centre, *Background Brief*, Sayı: 6, Ekim 2011.

Kubicek, Paul, "International Normes, the European Union and Democratization: Theory and Evidence", içinde Paul Kubicek (der.) *The European Union and Democratization*, (New York: Routledge, 2003).

Küçükkeleş, Müjde "AB'nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışı", *Seta Analiz*, Ocak 2013.

Manners, Ian, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms", *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 40, Sayı: 2, 2002.

Manners, Ian, "The EU's Normative Power in Changing World Politics", içinde André Gerrits (der.) *Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion*, (The Hague: Netherlands Institute of International Relations, 2009).

Olsen, Johan P., "The Many Faces of Europeanization", 2002, http://ceses.cuni.cz/CESES-141-version1-2_1__Olsen_The_many_faces_of_Europeanization_2001.pdf, (Erişim Tarihi: 1 Mart 2014).

Pascouau, Yves, "Intra-EU Mobility: The "Second Building Block" of EU Labour Migration Policy", European Policy Centre, Issue Paper, Sayı: 74, Mayıs 2013.

Radaelli, Claudio, "Europeanization: Solution or Problem?" *European Integration Online Papers*, Cilt: 8, Sayı: 16, 2004.

Schmidt, Vivien A. ve Claudio Radaelli, "Policy Change and Discourse in Europe: Conceptual and Methodological Issues", *West European Politics*, Cilt: 27, Sayı: 2, 2004.

Turan, Aslıhan P., "Mısır'da Uyanış, Darbe ve Avrupa Birliği", BİLGESAM, AB Analizleri, 28 Ağustos 2013, http://www.bilgesam.org/incele/75/-misir%E2%80%99da-uyanis--darbe-ve-avrupa-birligi/#.U6b9UpR_v3Q. (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

Tocci, Nathalie ve Jean-Pierre Cassarino, "Rethinking the EU's Mediterranean Policies Post 1/11", Instituto Affari Internazionali, Working Papers, 11/06, Mart 2011, http://www.iai.it/pdf/DocIAI/iaiwp1106.pdf (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2013).

Weinar, Agnieszka, "EU Cooperation Challenges in External Migration Policy", European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole, , 2011

Yardımcı, Aylin, "Rethinking The European Unions's Economic Relations With the Mediterranean: A Historical Opportunity", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2011.

NORMATİF GÜÇ AVRUPA? AVRUPA BİRLİĞİ- AFRİKA İLİŞKİLERİ VE EKONOMİK ORTAKLIK ANLAŞMALARI

Esra Uyar OKCU[1]

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB), uluslararası ilişkilerde diğer aktörlerden "farklı" olarak tanımlanmaktadır. Birliğin dış politikada kendine özgü bu karakteri, son yıllarda yaygın olarak kullanılmaya başlanan "normatif" kavramıyla açıklanmaktadır. Manners tarafından ortaya atılan 'Normatif Güç Avrupa' yaklaşımı, Birliğin uluslararası sistemde kural ve normları biçimlendirme ve yayma yeteneğini temel almaktadır.[2] 1990'lardan bu yana, AB, üçüncü ülkelerle ilişkilerinde demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi normları ve neoliberal politikaları, işbirliğine giden yolda temel prensipler ve koşullar olarak sunmaktadır. AB'nin resmi anlaşmalarla meşrulaştırdığı bu misyonu, temelde idealist bir yaklaşımdan ziyade, Birliğin siyasi ve ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmede kullandığı realist bir stratejiye dayanmaktadır. Bu strateji, AB'nin özellikle kolonicilik geçmişinin bulunduğu Afrika kıtasındaki ülkelerle ilişkilerine temel teşkil etmektedir.

Afrika, zengin hammadde ve doğal kaynaklara sahip olması ve AB ülkelerinin kolonicilik geçmişi nedeniyle kıtayla özel ekonomik ilişkilerinin bulunması sebepleriyle, Birliğin kuruluşundan bu yana öncelikli dış politika alanlarından biri olmuştur. Otuz yıla yakın süre-

---

[1] İzmir Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Doktora Öğrencisi.

[2] Ian Manners, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?", *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 20, Sayı: 2, 2002, s. 239.

AB'nin Ortak Tarım Politikası kapsamındaki koruyucu önlemleri, Afrika'nın AB karşısında ticaretteki gücünü zayıflatmaktadır. AB'ye zamanla daha da bağımlı hale gelen ve gümrük vergilerinin kaldırılmasıyla devlet gelirlerinin önemli oranlarda azalması öngörülen Afrika ülkeleri, kendi ihtiyaçlarına yönelik üretim, ticaret ve kalkınma politikaları geliştirmekte zorlanacaktır. Görünen odur ki, AB tarafından empoze edilen neoliberal normlar, AB lehine sonuçlar doğururken, Afrika kıtasının kalkınma çabalarını sekteye uğratmaktadır.

KAYNAKÇA

Arts, Karin, *Integrating Human Rights into Development Cooperation: The Case of the Lomé Convention*, (The Hague: Kluwer Law International, 2000).

Banthia, Anjali, "Success or Failure? An Evaluation of Fifty Years (1957-2007) of European Union Development Policy in Africa, Caribbean, and the Pacific", *Political Perspectives*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2007.

Borrmann, Axel, Matthias Busse ve Silke Neuhaus, "EU/ACP Economic Partnership Agreements: Impact, Options and Prerequisites", *Intereconomics*, Cilt: 40, Sayı: 3, 2005.

Charalambides, Nick, "The Private Sector's Perspective, Priorities and Role in Regional Integration and Implications for Regional Trade Arrangements", Discussion Paper Sayı: 66, European Centre for Development Policy Management, Eylül 2005.

Commission of the European Communities, "The Trade and Development Aspects of EPA Negotiations", Commission Staff Working Document, 9 Kasım 2005, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2005/november/tradoc_125863.pdf (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2014).

Dağdemir, Elif Uçkan, "Avrupa Birliği Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Avrupa Birliği'ne İhracatları Üzerine Etkileri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 61, Sayı: 4, 2006.

Ekonomi Bakanlığı, *Dünya Ticaret Örgütü*, http://www.ekonomi.gov.tr/upload/0C37A42A-D8D3-8566-45207A1B02EF35A6/dto.pdf (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014).

European Commission, Development and Cooperation – Europeaid, http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/overview/lome-convention/lomeitoiv_en.htm (Erişim Tarihi: 5 Haziran 2014).

European Commission, *The Cotonou Agreement*, 23 Haziran 2000, http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/overview/documents/devco-cotonou-consol-europe-aid-2012_en.pdf (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2014).

European Commission, *Treaty of Rome (Treaty Establishing the European Economic Community)*, 25 Mart 1957, http://europa.eu/about-eu/basic-information/decision-making/treaties/index_en.htm (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

European Union, *The Schuman Declaration – 9 May 1950*, http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/europe-day/schuman-declaration/index_en.htm (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

Faber, Gerrit ve Jan Orbie, "The EU's Insistence on Reciprocal Trade with the ACP Group Economic Interests in the Driving Seat?", (Tebliğ, EUSA Tenth Biennial International Conference, Montreal, Canada, Mayıs 2007).

Farrell, Mary, "A Triumph of Realism over Idealism? Cooperation Between the European Union and Africa", *Journal of European Integration*, Cilt: 27, Sayı: 3, 2005.

Flint, Adrian, "The End of a 'Special Relationship'? The New EU–ACP Economic Partnership Agreements", *Review of African Political Economy*, Cilt: 36, Sayı: 119, 2009.

Hettne, Björn ve Fredrik Söderbaum, "Civilian Power or Soft Imperialism? The EU as a Global Actor and the Role of Interregionalism", *European Foreign Affairs Review*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2005.

Hinkle, Larry, Mombert Hoppe ve Richard Newfarmer, "Beyond Cotonou: Economic Partnership Agreements in Africa", içinde Richard Newfarmer, (der.) *Trade, Doha, and Development: A Window into the Issues*, (Washington, DC: World Bank, 2006).

Hurt, Stephen R., "Co-operation and coercion? The Cotonou Agreement between the European Union and ACP States and the End of the Lome´ Convention", *Third World Quarterly*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2003.

Karingi, Stephen ve diğerleri, "Assessment of the Impact of the Economic Partnership Agreement between the COMESA Countries and the European Union", ATPC Work in Progress Sayı: 37, African Trade Policy Centre, UNECA, Kasım 2006.

Karingi, Stephen ve diğerleri, "Assessment of the Impact of the Economic Partnership Agreement between the ECOWAS Countries and the European Union", ATPC Work in Progress Sayı: 29, African Trade Policy Centre, UNECA, Aralık 2005.

Karingi, Stephen N. ve Laura Deotti, "Interim Economic Partnership Agreements Point to the Classic Regional Trade Agreements after all: Should African countries really be worried?", ATPC Work in Progress Sayı: 75, African Trade Policy Centre, UNECA, Nisan 2009.

Langan, Mark, "Normative Power Europe and the Moral Economy of Africa–EU Ties: A Conceptual Reorientation of 'Normative Power'", *New Political Economy*, Cilt: 17, Sayı: 3, 2012.

Manners, Ian, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?", *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 20, Sayı: 2, 2002.

Manners, Ian, "The European Union as a Normative Power: A Response to Thomas Diez", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt: 35, Sayı: 1, 2006.

Perez, Romain, "Are the Economic Partnership Agreements a First-best Optimum for the African Caribbean Pacific Countries?", *Journal of World Trade*, Cilt: 40, Sayı: 6, 2006.

Ravenhill, John, "Back to the Nest? Europe's Relations with the African, Caribbean and Pacific Group of Countries", Working Paper PEIF-9, 1 Aralık 2002, http://ies.berkeley.edu/pubs/workingpapers/PEIF-9-Back_to_the_Nest.pdf (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2014).

Sicurelli, Daniela, *The European Union's Africa Policies: Norms, Interests, and Impact*, (Farnham, Surrey, England: Ashgate Pub. Co, 2010).

Stevens, Christopher , "Economic Partnership Agreements and African Integration: A Help or a Hindrance?", Ekim 2005, https://www.ids.ac.uk/files/CSEPAs_SSAWeb.pdf (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2014).

Stevens, Christopher ve Jane Kennan, "EU–ACP Economic Partnership Agreements: The Impact of Reciprocity", Institute for Development Studies, Mayıs 2005, https://www.ids.ac.uk/files/CSEPARECBP2.pdf (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2014).

Storey, Andy, "Normative Power Europe? Economic Partnership Agreements and Africa", Journal of Contemporary African Studies, Cilt: 24, Sayı: 3, 2006.

Traidcraft, *Economic Partnership Agreements: Building or Shattering African Regional Integration?*, Mayıs 2007, http://www.traidcraft.co.uk/Resources/Traidcraft/Documents/PDF/tx/policy_EPAs_buildingafricanintegration.pdf (9 Haziran 2014).

Traidcraft, *Economic Partnership Agreements – Still Pushing the Wrong Deal for Africa?*, Mayıs 2012, http://www.stopepa.de/img/EPAs_Briefing.pdf (9 Haziran 2014).

United Nations Economic Commission for Africa, "North-South FTAs after All? A Comprehensive and Critical Analysis of the Interim Economic Partnership Agreements: And Recommendations on How they Could be Made to Really Address Africa's Developmental Objectives", Haziran 2008, http://repository.uneca.org/handle/10855/14968 (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2014).

Zimelis, Andris , "Conditionality and the EU–ACP Partnership: A Misguided Approach to Development?", *Australian Journal of Political Science*, Cilt: 46, Sayı: 3, 2011.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BALKANLAR'A YÖNELİK POLİTİKASI

Altuğ GÜNAL[*]

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB) bir barış ve istikrar projesidir. Balkanlar ise, uluslararası ilişkiler ve Avrupa çalışmaları literatüründe, çoğunlukla Avrupa'nın en istikrarsız ve çatışmacı bölgesi olarak kabul edilir. Kanlı çatışmalara dair tarihsel olumsuz siciline ilaveten, bölgede Soğuk Savaş sonrası dört ayrı silahlı çatışma daha yaşanmış olması ve gelişen iletişim teknolojileri aracılığıyla bunun tüm dünya tarafından izlenmiş olması, Balkan imajının oldukça kötü bir hal almasına yol açmıştır. Üstelik çatışmalar bölgeyi; her türlü organize suç örgütü için bir cennete dönüştürmüş, ekonomik anlamda çökertmiş, istikrarsızlığa sürüklemiş ve özellikle Avrupa'ya doğru büyük bir mülteci akımının kaynağı haline getirmiştir.

Yugoslavya krizi, Soğuk Savaş'ın henüz bittiği ve Birliğin Maastricht süreci ile yeni bir dönüşüme hazırlandığı, bir anlamda ergenlik dönemine denk gelmiştir. AB'nin kendi bahçesinde üst üste yaşanan çatışmaları engelleyememesi ve üstelik çatışmalar başladıktan sonra da uzun süre bunları yönetememesi, örgütün prestij ve kredibilitesine büyük darbe vurmuştur. Ancak başlangıçtaki tecrübesizlik, kararsızlık ve hatalarının ardından AB, 1999 itibariyle toparlanma sürecine girmiş ve coğrafi olarak etrafını sarmış olduğu bu sorunlu bölgeye yönelik politikasını tutarlı hale getirerek, "bütünleşme yoluyla istikrar sağlama"ya (*stabilisation through integration*) doğru dönüştürmüştür.

[*] Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

mücadele konularında arzu edilen ilerleme sağlanamamış olsa da AB'ye üyelik perspektifinin olumlu sonuçları görece fazla olmuştur. Çatışmaların neredeyse tamamen durmuş olmasına ilaveten, tüm Balkan ülkelerinde bugün serbest seçimlerin, demokratik yönetimin, yeniden yapılanmanın, eve dönüşlerin ve kalkınmanın varlığından bahsedilebilir. Her şeyden öte artık bu ülkelerdeki günlük hayat "normal" sayılabilecek bir seyir izlemektedir. Bir başka deyişle, yıllar süren kan ve acı dolu yaşamların ardından Avrupa'ya dönüş sürecindeki bölge halkları özlem duydukları normal hayata çok yaklaşmışlardır. 2000 yılında bir devrimle Slobodan Miloseviç'i devirip Sırbistan Devlet Başkanı olan Vojislav Koştunitsa'nın halkı üzerindeki en etkili vaatlerinden birisinin "Sırbistan'ı sıkıcı bir ülke yapmak"[80] olması Balkan halklarının normal bir hayata ne kadar hasret kaldıklarını vurucu bir şekilde göstermektedir.

KAYNAKÇA

"AB Selanik Zirvesi'nde Gündem; Avrupa Anayasası", *Zaman*, 19 Haziran 2003, http://arsiv.zaman.com.tr/2003/06/19/dis/h1.htm (Erişim Tarihi: 18 Mart 2009).

"EU Commissioner: Serbia doesn't have to Recognize Kosovo", *B92*, 2 Eylül 2011, http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2011&mm=09&dd=02&nav_id=76199 (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014).

"Macedonia's EU Progress Stalled over Name Dispute, Missed Benchmarks", *Setimes.com*, 8 Eylül 2008, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2008/09/08/feature-02 (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014).

"Selanik AB Zirvesine Hazır", *NTVMSNBC*, 17 Aralık 2003, http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/220657.asp (Erişim Tarihi: 18 Mart 2009).

Ağca, Fehmi, "Batı Balkanların Geleceğinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Rolü", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2010.

Akman, Halil, *Paylaşılamayan Balkanlar*, (İstanbul: IQ Yayınları).

[80] Ivan Vejvoda, "Civil Society versus Slobodan Milosevic: Serbia 1991-2000", içinde Adam Roberts ve Timothy Garton Ash, (der.) *Civil Resistance and Power Politics: The Experience of Non-Violent Action from Gandhi to the Present*, (Oxford: Oxford University Press, 2009), s. 314.

Avrupa Birliği Bakanlığı, "AB Selanik Zirvesi", http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=27254&l=1 (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2014).

Berend, Ivan T., "The Historical Evolution of Eastern Europe as a Region", *International Organization*, Cilt: 40, Sayı: 2, 1986.

Bideleux, Robert ve Ian Jeffries, *History of Eastern Europe*, (New York: Routledge, 1998).

Bideleux, Robert ve Ian Jeffries, *The Balkans: A Post Communist History*, (Londra: Routledge, 2007).

Bjelic, Dusan I., "Introduction: Blowing Up the "Bridge", içinde Dusan I. Bjelic ve Obrad Savic, (der.) *Balkan As Metaphor* (Cambridge ve Londra: The MIT Press, 2002).

Busek, Erhard, "Five Years of Stability Pact for South Eastern Europe: Achievements and Challenges Ahead," Centre for the Study of Global Governance, Discussion Paper, Sayı: 70, 2004.

Cirkovic, Sima M., *The Serbs*, çev. Vuk Tosic, (Oxford: Blackwell Publishing, 2004).

Council of the European Union, "A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy", Brüksel, 12 Aralık 2003, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf (Erişim Tarihi: 19 Haziran 2008).

Council of the European Union, "External Relations", General Affairs and External Relations, 2518th Council Meeting, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/gena/76201.pdf (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).

Council of the European Union, "Salzburg EU/ Western Balkans Joint Press Statement", http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/88775.pdf (Erişim Tarihi: 24 Ağustos 2014).

Council of the European Union, EU-Western Balkans Summit, Thessaloniki, 21 Haziran 2003, 10229/03, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/misc/76291.pdf (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).

Council of the European Union, *Zagreb Summit, Final Declaration*, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/Declang4.doc.html (Erişim Tarihi: 25 Mart 2009).

Dağdemir, Elif Uçkan, "Batı Balkan Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Olasılıkları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:59, Sayı: 1.

Demetropoulo, Leeda, "Europe and the Balkans: Membership Aspiration, EU Involvement and Europeanization Capacity in South Eastern Europe", Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Exeter.

Deutsche Welle, "Croats Say 'Yes' to EU Membership", http://www.dw.de/croats-say-yes-to-eu-membership/a-6702424 (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2014).

EUFOR, "Political/Military Background", http://www.euforbih.org/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=133 (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2014).

European Commission, "Conditions for Membership", http://ec.europa.eu/enlargement/policy/conditions-membership/index_en.htm (Erişim Tarihi: 24 Ağustos 2014).

European Commission, "Croatia- Membership Status", http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/croatia/index_en.htm (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2014).

European Commission, "EU Candidate Status of Albania", http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-439_en.htm (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2014).

European Commission, "Schengen Area", http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/index_en.htm (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2014).

European Commission, "The Enlarging European Union at the United Nations: Making Multilateralism Matter", Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004.

European Commission, "The Thessaloniki Summit: A Milestone in the European Union's Relations with the Western Balkans", IP/103/860, 18 Haziran 2003, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-03-860_en.htm?locale=en (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).

European Commission, *The Stabilisation and Association process for South East Europe. Second Annual Report*, Brüksel, COM(2003)139 final, 26 Mart 2003,http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0139&from=EN (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2008).

European Council, " Council Conclusions: The Principle of Conditionality Governing the Development of the European Union's Relations with Certain Countries of South-East Europe", Bulletin of the EU, 4-1997.

European Council, *Presidency Conclusions*, Brüksel, 19-20 Haziran 2008, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/101346.pdf (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014).

European External Action Service, " Political& Economic Relations", http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu_kosovo/political_relations/index_en.htm (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2014).

European External Action Service, "EU Relations with the Western Balkans", http://eeas.europa.eu/western_balkans/index_en.htm (Erişim Tarihi: 9 Mart 2014).

European External Action Service, "Mission Description", http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/concordia/index_en.htm (Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2014).

European Parliament, *The Formulation of Perspectives for the Common Security Policy of the EU*, OJ C 167, 02 Haziran 1997, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A4-1997-0162&language=BG (Erişim Tarihi: 8 Mart 2014).

European Union Institute for Security Studies, "Western Balkans", http://www.iss.europa.eu/regions/western-balkans/ (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2014).

European Union in Bosnia and Herzegovina, "EUD/EUSR- Delegation of the European Union to Bosnia and Herzegovina and European Union Special Representative", http://www.eubih.eu/eu-delegation-eu-special-representative-in-bih (Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2014).

European Union Police Mission in Bosnia and Herzegovina, "Overview", http://www.eupm.org/overview.aspx (Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2014).

European Union, "Western Balkans: Enhancing the European Perspective", http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/e50028_en.htm (Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2014).

European Union, *Council Common Position 2004/293/CFSP of 30 March 2004 Renewing Measures in Support of the Effective Implementation of the Mandate of the International Criminal Tribunal fort he Former Yugoslavia*, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004E0293:EN:HTML (Erişim Tarihi: 24 Ağustos 2014).

European Union, *Council Joint Action 2008/124/CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO*, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2008E0124:20120605:EN:PDF (Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2014).

European Union, *Regulation EU No 1091/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 Amending Council Regulation (EC) No 539/2001 Listing the Third Countries Whose Nationals must be in Possession of Visas When Crossing the External Borders and those Whose Natio-*

nals are Exempt from that Requirement, http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri= OJ:L:2010:329:0001:0002:EN:PDF (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2014).

Forbes, Nevill ve diğerleri, The Balkans: A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey, *Digital Antiquaire, 2004.*

Gallagher, Tom, Balkans After the Cold War, *(Londra: Routledge, 2003).*

Gow, James, "Security and Democracy: the EU and Central and Eastern Europe", içinde Karen Henderson, (der.) *Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union*, (Londra: UCL Press, 1999).

Günal, Altuğ, "Sırbistan", içinde Nazif Mandacı ve Murat Necip Arman, (der.) *Çağdaş Balkan Siyaseti*, (Ankara: Gazi Kitabevi, 2013).

Hoffman, George W., *The Balkans in Transition*, (Princeton: Van Nostrand, 1963).

Hombach, Bodo, "Stability Pact for South-Eastern Europe: a New Perspective for the Region", *Perceptions*, Cilt: 5, Sayı: 3, 2000.

Hupchick, Dennis P. *The Balkans from Constantinople to Communism*, (New York: Palgrave Macmillan, 2004).

İktisadi Kalkınma Vakfı, *Batı Balkanlar AB Yolunda*, (İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2013).

Jelavich, Charles ve Barbara Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920*, (ABD: University of Washington Press, 1997).

Keane, Rory, "The Solana Process in Serbia and Montenegro: Coherence in EU Foreign Policy", *International Peace Keeping*, Cilt: 11, Sayı: 3, 2004.

Kösich, Dragos D., *The Land and People of the Balkans: Albania, Bulgaria, Romania, Yugoslavia*, (Philedelphia: Lippincott, 1962).

Milli Güvenlik Kurulu, "AB'nin Batı Balkanlar Bölgesine Yönelik Politikası ve Batı Balkan Ülkelerinin AB Üyelik Süreçleri", http://www.mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/010_bati_balkan_ulkelerinin_ab_uyelik_ sureci.pdf (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2014).

Oxford University, "Serbia/Kosovo: The Brussels Agreement and Beyond", St Antony's College, http://www.sant.ox.ac.uk/seesox/workshopreports/Serbia-Kosovo%20WS%20Long%20Report.pdf (Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2014).

Peskin, Victor, *International Justice in Rwanda and the Balkans*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).

Pond, Elizabeth, *Endgame in the Balkans: Regime Change, European Style*, (Washington: Brookings Institution Press, 2006).

Prifti, Eviola, "Introduction: From Stabilisation to Integration", içinde Eviola Prifti, (der.) *The European Future of the Western Balkans*, (Paris: European Union Institute for Security Studies, 2013).

Regelsberger, Elfriede, "Are The Problems Arising form Enlargement and The Draft Treaty Leading to Paralysis Instead of Synergy?" Introductory Remarks for the Fornet Group B Institutional Reform Enlargement, Brüksel, 23 Nisan 2004.

Stability Pact for South Eastern Europe, http://www.stabilitypact.org/about/default.asp (Erişim Tarihi: 26 Haziran 2014).

Stavrianos, Lefteris S., *The Balkans since 1453*, (New York: Holt Rinehard and Winston, 1958).

Todorova, Maria, "Balkanlar'da Osmanlı Mirası", içinde Kemali Saybaşılı ve Gencer Özcan, (der.) *Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar*, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1997).

Todorova, Maria, *Imagining the Balkans*, (Oxford: Oxford University Press, 1997).

Tomic, Olga Miseska, *Balkan Sprachbund Morpho-Syntactic Features*, (Dordrecht: Springer 2006).

Türk Dil Kurumu, "Balkan", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BALKAN (Erişim Tarihi: 5 Mart 2014).

Vejvoda, Ivan, "Civil Society versus Slobodan Milosevic: Serbia 1991-2000", içinde Adam Roberts ve Timothy Garton Ash, (der.) *Civil Resistance and Power Politics: The Experience of Non-Violent Action from Gandhi to the Present*, (Oxford: Oxford University Press, 2009).

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN LATİN AMERİKA POLİTİKASI

Sedef EYLEMER[1]

GİRİŞ

Latin Amerika, coğrafi olarak farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Britannica Ansiklopedisinde Latin Amerika; Meksika, Orta Amerika ve Karayip adalarına (Batı Hint adaları) ek olarak tüm Güney Amerika kıtasını kapsayan ve Latin dili konuşulan bölge olarak tanımlanmıştır.[2] Avrupa Birliği'nin (AB) dış politikasında ise Karayipler, tarihsel ve kültürel olarak daha çok Afrika ve Pasifik ülkeleri ile bir arada ele alınmıştır. Bununla birlikte, özellikle 1999 yılında Rio de Janiero'da AB ile Latin Amerika ve Karayipler arasında gerçekleştirilen ilk iki bölgeli (*bi-regional*) zirve ile başlatılan stratejik ortaklık, AB'nin Latin Amerika'ya yönelik bölgesel politikalarının Karayipler ile bağlantılı olarak ele alındığını göstermektedir.[3] Bu bağlamda AB politikası perspektifinde bakıldığında Latin Amerika; Orta Amerika ülkelerini (Guatemala, El Salvador, Honduras, Nikaragua, Kosta Rika ve Panama), Andean Topluluğu üye ülkelerini (Kolombiya, Ekvador,

1 Yrd. Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

2 Encyclopaedia Britannica, "History of Latin America", http://global.britannica.com/EBchecked/topic/331694/history-of-Latin-America (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014).

3 Bkz. European External Action Service, "The EU's Relations with Latin America and the Caribbean", http://www.eeas.europa.eu/lac/index_en.htm (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014).

şıyan tarım ürünleri konusunda gösterdiği korumacı eğilimler AB ile Latin Amerika arasındaki ortaklık açısından sınırlayıcı bir etkide bulunmaktadır. Bu açıdan AB ile Mercosur arasındaki Ortaklık Anlaşması müzakereleri başarılı bir şekilde sonuçlandırılabilirse, AB'nin Latin Amerika ile ilişkilerinin yeni bir ivme kazanacağı düşünülmektedir.

AB, Latin Amerika politikası kapsamında özellikle ticari ilişkiler bakımından uzun yıllardır ABD ile rekabet etmektedir. Birlik, her ne kadar 1990 sonrası dönemde Latin Amerika'nın ticareti içerisindeki payını artırmış olsa da, AB ve ABD'nin payı arasındaki fark halen hatırı sayılır bir düzeydedir. Diğer taraftan, Latin Amerika'nın küresel ekonomi ile daha fazla bütünleşmesine ve yükselen bir ekonomik bölge olarak artan cazibesine paralel olarak Asya ve Pasifik ülkeleri ile ilişkileri de giderek gelişmektedir. Özellikle Çin'in bölgedeki etkinliği ve bölge ile olan ticari ilişkilerinde son dönemlerde önemli artışlar görülmektedir. Bu koşullar altında, AB'nin Latin Amerika politikası açısından ABD ile olan rekabetin ötesinde Çin ile rekabetin de önemli bir meydan okuma oluşturmaya başladığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

AB-Latin Amerika ve Karayipler Vakfı Web Sitesi, http://eulacfoundation.org/ (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2014).

Balkır, Canan, *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme Kuram, Politika ve Uygulama AB ve Dünya Örnekleri*, (İstanbul**:** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010).

Barcena, Alicia ve diğerleri, "European Union and Latin America and the Caribbean: Investments for Growth, Social Inclusion and Environmental Sustainability", Economic Commission for Latin America and Caribbean (ECLAC), 2013, http://www.cepal.org/publicaciones/xml/2/48082/EuropeanUnionRev1.pdf (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

Council of the European Union, "EU Strategy on Aid for Trade: Enhancing EU Support for Trade-related Needs in Developing Countries", Brüksel, 29 Ekim 2007, http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014470%202007%20INIT (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2014).

Council of the European Union, *Madrid Declaration*, VI European Union-Latin America and Caribbean Summit, 18 Mayıs 2010, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/114535.pdf (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

Domínguez, Roberto, "Diffusion of EU norms in Latin America: The cases of Mexico, Venezuela and Honduras", *Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2010, http://aei.pitt.edu/15000/1/DominguezEU_LatinAmNormDiffFeb10Edi.pdf (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2014).

Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), "Foreign Direct Investment between the European Union and Latin America and the Caribbean", 2011, http://www.cepal.org/publicaciones/xml/2/46572/2012-182-liei-web.pdf (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

Emmerich, Gustavo, "Democracy Building in Latin America and the Caribbean: Can the European Union Contribute?", International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Stockholm, 2009, http://www.idea.int/resources/analysis/loader.cfm?csmodule=security/getfile&pageid=35052, (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2014).

Encyclopaedia Britannica, "History of Latin America", http://global.britannica.com/EBchecked/topic/331694/history-of-Latin-America (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014).

European Commission, "Central America Regional Strategy Paper 2007-2013", 2007, http://eeas.europa.eu/ca/rsp/07_13_en.pdf (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

European Commission, "Central America", http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/central-america/ (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

European Commission, "EU and Latin American Countries Formally End Banana Disputes", 8 Kasım 2012, http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=843 (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2014).

European Commission, "European Union- Trade in Goods with Andean Community", 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113469.pdf (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

European Commission, "European Union, Trade in Goods with Chile", 2014, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113364.pdf (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

European Commission, "European Union, Trade in Goods with Latin American Countries", 7 Kasım 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113483.pdf (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

European Commission, "European Union, Trade in Goods with Mexico", 2014, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113418.pdf (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2014).

European Commission, "European Union-Trade in Goods with Central America", 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113478.pdf (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

European Commission, "Mercosur", http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/mercosur/ (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

European Commission, "Mexico", http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/mexico/ (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2014).

European Commission, "Partners in Development European Union-Latin America Development Cooperation Guide", (Lüksemburg: Publications Office of the European Union, 2010), http://ec.europa.eu/europeaid/infopoint/publications/europeaid/documents/178a_latinam_dev_coop_guide_2010_en.pdf, (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2014).

European Commission, "The European Community's Relations with Latin America", Aralık 1989, http://aei.pitt.edu/7858/ (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2014).

European Commission, *A stronger partnership between the European Union and Latin America*, COM(2005) 636 final, Brüksel, 8 Aralık 2005, http://eeas.europa.eu/la/docs/com636_en.pdf (Erişim Tarihi:17 Nisan 2014).

European Commission, *The European Union and Latin America: Global Players in Partnership*, COM(2009) 495/3, Brüksel, 30 Eylül 2009, http://eeas.europa.eu/la/docs/com09_495_en.pdf (Erişim Tarihi:17 Nisan 2014).

European Commission, *The Strategic Partnership between the European Union, Latin America and the Caribbean: A Joint Commitment*, (Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008), http://eeas.europa.eu/la/docs/lima_en.pdf (Erişim Tarihi:17 Nisan 2014).

European External Action Service, "Mexico (United Mexican States)", http://eeas.europa.eu/mexico/index_en.htm (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2014).

European External Action Service, "Mid Term Review and Regional Indicative Programme 2011-2013 for Latin America", http://eeas.europa.eu/la/csp/11_13_mtr_en.pdf (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2014).

European External Action Service, "Republic of Chile", http://eeas.europa.eu/chile/index_en.htm (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

European External Action Service, "The EU and the Rio Group", http://eeas.europa.eu/la/riogroup_en.htm (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2014).

European External Action Service, "The EU's Relations with Latin America and the Caribbean", http://www.eeas.europa.eu/lac/index_en.htm (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014).

European External Action Service, "The EU's Relations with Latin America..."; European Commission, "Free Trade Agreements", 3 Şubat 2012, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/facilitating-trade/free-trade/index_en.htm#h2-1 (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

European External Action Service, "The EU's Relations with the Andean Community", http://eeas.europa.eu/andean/index_en.htm (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

European Union External Action, "Mercosur- (Common Market of the South)", http://eeas.europa.eu/mercosur/index_en.htm (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2014).

Eurostat, "International Trade and Foreign Direct Investment", 2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-FO-12-001/EN/KS-FO-12-001-EN.PDF (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2014).

Eurostat, "Latin America-EU Economic Indicators: Trade and Investment", Mart 2011, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Latin_America-EU_-_economic_indicators,_trade_and_investment (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2014).

Feldmann, Andreas, "The Interest of the European Union in Security Issues in Latin America in the 21st Century," içinde Franc Kernic ve Walter Feichtinger, (der.) *Transatlantische Beziehungen im Wandel: Sicherheitspolitische Aspekte der Beziehungen zwischen der Europäischen Union und Lateinamerika*, (Viyana: Institute for Peace Support and Conflict Management, 2006).

Garcia, Maria, "The European Union and Latin America: 'Transformative Power Europe' versus the Realities of Economic Interests", *Cambridge Review of International Affairs*, 2012, DOI: 10.1080/0957571.2011.647762 (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

Gratius, Susanne, "Europe and Latin America: In Need of a New Paradigm", FRIDE Working Paper, Sayı: 116, 2013, http://www.fride.org/publication/1104/europe-and-latin-america:-in-need-of-a-new-paradigm, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

Gratius, Susanne, "EU Democracy Promotion in Latin America: More a Tradition than a Policy", European Foreign Affairs Review, Cilt: 16, Sayı: 5, 2011.

Grilli, Enzo R., *The European Community and the Developing Countries*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1993).

Grugel, Jean B., "New Regionalism and Modes of Governance – Comparing US and EU Strategies in Latin America", *European Journal of International Relations*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2004.

Hoste, Amaury, "The New Latin American Policy of the EU", DSA European Development Policy Study Group Discussion Paper, Sayı: 11, Şubat 1999, www.business.mmu.ac.uk/edpsg/.../Dp11.doc (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2014).

International Organization for Migration, "Study Shows Changing Migration Flows between Latin America, Caribbean and EU", 2012, http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/news-and-views/press-briefing-notes/pbn-2012/pbn-listing/study-shows-changing-migration-f.html (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2014).

OCO Global, "Latin America's Decade? FDI Trends and Perspectives", 2012, www.ocoinsight.com (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2014).

Pellegrino, Adela, "Migration from Latin America to Europe: Trends and Policy Challenges", International Organization for Migration, Migration Research Series, Sayı: 16, 2004, http://www.oas.org/atip/migration/iom%20report%20migration%20lac%20to%20eu.pdf (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2014).

Roy, Joaquin, "European Union-Latin American Relations in a Turbolent Era", *The Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*, Cilt: 12, 2012, http://aei.pitt.edu/43439/1/roy-EULAT-special121200.pdf (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2014).

Sanahuja, José Antonio, "The European Union and the Promotion of Regionalism and Regional Integration in Latin America**",** içinde European Parliament**,** Directorate-General for External Policies of the Union, (der.) *A New European Union Development Cooperation Policy with Latin America*, **(**Brüksel: European Union, 2012), http://aei.pitt.edu/46361/1/Dev.Policy.Latin.America.pdf (Erişim Tarihi 10 Haziran 2014).

The National Archives, "Latin America and the Caribbean", 2002, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.dti.gov.uk/worldtrade/lamerica.htm (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014).

United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), "Latin America and the Caribbean and the European Union: Striving for a Renewed Partnership", *Report Prepared by ECLAC*, (Santiago, 2012), http://www.cepal.org/publicaciones/xml/2/46362/LAC_European_Union_striving_for_renewed_partnership.pdf (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

World Bank, "Shifting Gears to Accelerate Shared Prosperity in Latin America and Caribbean", 2013, http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/LAC/PLB%20Shared%20Prosperity%20FINAL.pdf, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

World Trade Organization, "Historic Signing Ends 20 Years of EU-Latin American Banana Disputes", 8 Kasım 2012, http://www.wto.org/english/news_e/news12_e/disp_08nov12_e.htm (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014).

Yılmaz, Sait, "Latin Amerika'da Neler Oldu?", 2012, http://usam.aydin.edu.tr/analiz/LATiNAMERiKA_.pdf (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014).

AVRUPA BİRLİĞİ VE TRANSATLANTİK İLİŞKİLER

Sinem KOCAMAZ[*]

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki transatlantik ilişki, ortak değerler ve ortak tehdit zemininde kurulmuş, kendi tarihsel hafızası olan, dış politika ve ekonomi alanında birlikte hareket etme ve uluslararası kurumların politikalarını birlikte şekillendirme pratiğine sahip, uluslararası ilişkilerdeki en köklü ilişki biçimlerindendir. Soğuk Savaş yıllarının karşı tarafı caydırma ve kendi müttefiklerini yanında tutma politikası üzerine kurulu dinamikleri, yaşanan tüm krizlere rağmen tarafların arasındaki ilişkiyi canlı tutmuş ve gerekli kılmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte uluslararası ilişkilerin değişen yapısı transatlantik ilişkileri de dönüştürmüştür. Bu yıllarda yapısını derinleştirmeye ve her alanda daha fazla entegrasyon sağlamaya çalışan AB, savunma politikalarında da ABD den bağımsız bir ortak dış güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabasına girmiştir. Bu yıllar Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) ve AB'nin genişleme sürecinin devam ettiği ve sürecin ABD açısından kontrol edildiği sürece desteklendiği yıllar olmuştur. NATO ve AB'nin işbirliği imkanlarının tartışılması, AB'nin savunma kapasitesinin artırılması ile ilgili ABD'nin taleplerinin yükselmesi ve ortak askeri operasyonlarla işlevsel işbirliğinin devam ettirilmesi bu dönemde gerçekleşen transatlantik ilişkinin önemli özellikleridir.

[*] Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

tüm karmaşık boyutlarına rağmen gelecekte de var olmaya ve uluslararası ilişkiler ile uluslararası ekonomiyi etkilemeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

Akman, Sait, "AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Türkiye", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Haziran 2013.

Belkin, Paul, Derek E. Mix ve Steven Woehrel, "NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe", *Report by Congressional Research Service*, 16 Nisan 2014.

Biden, Joseph, "Remarks by Vice President Joe Biden to the Munich Security Conference", Münih Güvenlik Konferansı, 2 Şubat 2013, http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/02/remarks-vice-president-joe-biden-munich-security-conference-hotel-bayeri (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014).

Bilgen, Pınar, "ODGP ve AGSP Ekseninde Türkiye-AB İlişkileri", Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2009, http://www.ktud.org/sites/default/files/odgp.pdf (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2014).

Burghardt, Guenter "The Future of The European Union", *John Hopkins University School of Advanced International Studies*, Cilt: 25, Sayı: 2.

Dassu, Marta ve Roberto Menotti "Europe and America in the Age of Bush", *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt: 47, Sayı: 1, 2005.

European Defence Agency, "Defence Data Portal", http://www.eda.europa.eu/defencefacts (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2014).

Fukuyama, Francis, *America at the Crossroads: Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy*, (New Haven: Yale University Press, 2006).

Gordon, Philip H. ve Jeremy Shapiro, *Allies at War: America, Europe and the Crisis Over Iraq*, (New York: McGraw Hill, 2004).

Gross, Eva, "Security Sector Reform in Afghanistan: the EU's Contribution", European Union Institute for Security Studies, Nisan 2009.

Hallams, Ellen, *A Transatlantic Bargain for the 21st Century: The United States, Europe and the Transatlantic Alliance*, (United States Army War College Press, Eylül 2013).

Hamilton, Daniel S., "America's Mega-Regional Trade Diplomacy: Comparing TPP and TTIP", *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Cilt: 49, Sayı: 1, 2014.

Henri, Maxime ve Larive, Andre, "Obama 2: Future Implications for EU-US Relations", *Miami-Florida European Union Center*, Cilt:12, Sayı: 8, 2012, http://www.eda.europa.eu/defencefacts (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2014)

Kempin, Ronja ve Jocelyn Mawdsley, "The Common Security and Defence Policy as an Act of American Hegemony", *European Security*, Cilt: 22, Sayı: 1, 2013.

Matera, Paulina, "Transatlantic Relations During the Presidency of Barack Obama: End of "Special Relations"?", Przegland Zachodni, 2013, Sayı: 2, http://www.iz.poznan.pl/pz/pz/34_streszczenia_ang.pdf (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2014).

Menon, Anand, "Empowering Paradise: The ESDP at Ten", *International Affairs*, Cilt: 85, Sayı: 2, 2009.

Menon, Anand, "Time for Tough Love in Transatlantic Relations", *The International Spectator*, Cilt: 48, Sayı: 3, 2013.

Müller-Harlin, Bernhard, "Angela Merkel's Foreign Policy", *Contemporary Review*, Cilt: 289, Sayı: 1684, 2007.

Murhpy, Brian M. "A Shift in Transatlantic Diplomacy", içinde Sudeshna Roy, Dana Cooper ve Brian Murphy, (der.) *Transatlantic Relations and Modern Diplomacy: An Interdisciplinary Examination*, (New York: Routledge, 2014).

NATO, "Güvenlikte Yeni Bir Dönem", www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art3_pr.html (Erişim Traihi 12 Nisan 2007).

Nielsen, Kristian L. "Continued Drift but, without the Acrimony: US-European Relations under Barack Obama", *Journal of Transatlantic Studies*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2013.

Shapiro, Jeremy ve Nick Witney, *Towards a Post-American Europe: A Power Audit of EU-US Relations*, (European Council on Foreign Relations, Ekim 2009).

Steinberg, James B., "An Elective Partnership: Salvaging Transatlantic Relations", *Survival*, Cilt: 45, Sayı: 2, 2003.

Stokes, Doug ve Richard G. Whitman, "Transatlantic Triage? European and UK 'Grand Strategy' After the US Rebalance to Asia", *International Affairs*, Cilt: 89, Sayı: 2, 2013.

Stokes, Doug, "Goodbye America? Transatlantic Grand Strategy After the Financial Crises" *RUSI Journal*, Cilt: 158, Sayı: 4, 2013.

Toje, Asle, "New Patterns of Transatlantic Security: The Challenge of Multipolarity", *The International Spectator*, Cilt: 44, Sayı: 1, 2009.

Tuschoff, Christian, "NATO Cohesion from Afghanistan to Iraq", Heinz Gartner ve Ian M. Cuthbertson, (der.) *European Security and Transatlantic Relations After 9/11 and the Iraq War*, (New York: Palgrave Macmillan 2005).

BÖLGESELLEŞME EKSENİNDE AVRUPA BİRLİĞİ – RUSYA FEDERASYONU REKABETİ

Barış GÜRSOY[*]

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB) kendisine atfedilen sivil güç, normatif güç, yumuşak güç ve akıllı güç gibi etiketleriyle; yetenekleri ve kapasitesi ölçüsünde koyduğu hedefleri doğrultusunda çevresinde "dost" ülkeler ve bölgeler oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çabalarının amacı ise Birliğin ekonomik, politik, toplumsal, çevresel ve askeri güvenliğinin sağlanmasıdır. Dost ülkelerden oluşan bir çevrenin oluşturulmasının yanında bu "dostların" kendi aralarındaki işbirliğini geliştirmeleri ve kurumsallaştırmaları için çeşitli programlar ve stratejiler üretilmesi bu çabaların bir diğer önemli kolunu oluşturur. Komşuluk Politikası, Doğu Ortaklığı, Kuzey Boyutu ve Karadeniz Sinerjisi gibi programlar bunlardan bazılarıdır. Söz konusu politikaların ilan edildiği belgelerin içeriklerine ve muhatabı olan ülkelere odaklanıldığında Doğu'daki büyük ve kadim komşunun her zaman özel bir dikkate tabi olduğu görülür. Bugün Rusya Federasyonu (RF), daha önce Sovyetler Birliği ve Çarlık Rusya'sı Avrupalılar için her zaman hassasiyetle üzerinde durulan bir aktör olagelmiştir. AB'nin bölgesel politikaları kapsamında da benzer bir durum söz konusudur. RF, AB'nin bölgesel politikaları için hem bir ortak hem de engelleyici bir direnç noktasıdır.

Kendisi tüm zamanların en başarılı bölgeselleşme projesi olan AB dünya ülkeleri ile olan ilişkilerini düzenlerken bire bir ilişkiler kurmakla beraber ülkeleri çeşitli kriterlere göre tasnifleyerek ele al-

[*] Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Görevlisi.

bu ürünlerde ihracatta %3 olan payının 2020'de %30'a çıkarılması olduğu ifade edilmiştir.[92] Bir diğer hedef ise Pasifik Okyanusu'na ulaşacak bir boru hattının inşasının hızlandırılmasıdır.[93]

Bölgeselleşme adına bir diğer gelişme 1990'ların sonu ve 2000'lerin ortalarında yaşanan AB ve NATO'nun "ikiz" doğu genişlemeleri olmuştur. Balkanlardaki huzursuzlukların son ermesi ve genişlemelerin üretebileceği yeni "ayrıştırıcı çizgilerin" (*dividing lines*) hafifletilmesi[94] Avrupa'nın çevresine yakın ilgi göstermesinde etkili olmuştur. Bu ilgi kendisini ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda hissettirecektir. Ayrıca genişleme sonrası dönemin kilit gelişmeleri arasında yer alan küresel ekonomik kriz ve Ağustos 2008 Savaşı (5 Gün Savaşı) Rusya ile olan ilişkileri daha önce olduğundan daha karmaşık[95] hale getireceğinin sinyallerini vermiştir.

AB'nin RF ile paylaştığı komşu coğrafyalarda her türden "sert" ve "yumuşak" güvenlik tehdidi bulunabilir: silahlı çatışma (5 Gün Savaşı), donmuş çatışmalar (Dinyester ve Dağlık Karabağ), kapalı sınırlar ve diplomatik ilişki sorunları (Ermenistan-Türkiye), organize suçlar, terör ve çevre bunların arasındadır. Bu sorunlara tarafların farklı bakış açıları, farklı çözüm önerileri, çıkarları iki farklı bölgesel politika üretmektedir. Sahip olduğu sert ve yumuşak güç unsurları ile RF, AB'ye göre daha avantajlı bir pozisyondadır ve bu konumunu korumak adına AB'nin bölgesel politikalarına direnç göstermektedir. AB'nin ise RF'nin direncini kırabilmesi için daha etkin dış politika programları ve araçları üretmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alexandrova-Arbatova, Nadia, "Troubled Strategic Partnership: The Black Sea Dimension of Russia's Relations with the West", içinde Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott, (der.) *The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives*, (Washington D.C.: Center for Transatlantic Relations, 2008).

92 "The Summary of the Energy Strategy of Russia for the Period of up to 2020", Moscow, 2003, p. 12, alıntı Dettke, s. 132.

93 Dettke, s. 132.

94 Panagiota Manoli, "Black Sea Regionalism in Perspective", Kadir Has University, Centre for International and European Studies, Aralık 2001, s. 1-2, http://www.khas.edu.tr/cms/abaum/dosyalar/files/NeighbourhoodPolicyPaper(02)(1).pdf (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014).

95 Ibid.

Baştürk, Efe, "Michael Foucault'da Liberalizm Eleştirisi: İktidar, Yönetimsellik ve Güvenlik", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 14, 2012.

Bellamy, Alex, *Security Communities and their Neighbours: Regional Fortresses or Global Integrators?*, (New York: Palgrave Macmillan, 2004).

Braudel, Fernand, *Uygarlıkların Grameri*, çev: Mehmet Ali Kılıçbay, (Ankara: İmge Kitabevi, 1996).

Buzan, Barry, *People, States and Fear: An Agenda For International Security Studies In The Post-Cold War Era*, (New York: Harvester Wheatsheaf, 1991).

Buzan, Barry ve Ole Weaver, *Regions and Powers*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2003).

Casier, Tom, "The Clash of Integration Processes? The Shadow Effect of the Enlarged EU on its Eastern Neighbours", içinde Katlijn Malfliet, Lien Verpoest ve Evgeny Vinokurov, (der) *Russia and the Western Newly Independent States*, (Hampshire: Palgrave Macmillan).

Casier, Tom, "The New Neighbours of the European Union: The Compelling Logic of Enlargement?", içinde Joan DeBardeleben, (der.) *The Boundaries of EU Enlargement: Finding a Place for Neighbours*, (New York: Palgrave Macmillan, 2008).

Commission of the European Communities, "*A Strong European Neighbourhood Policy*", Brüksel, COM(2007)774 final, 5 Aralık 2007, file:///C:/Users/user/Downloads/com07_774_en.pdf (Erişim Tarihi: 11 Mart 2013).

Commission of the European Communities, "*European Neighbourhood Policy Strategy Paper*", Brüksel, COM(2004)373 final, 12 Mayıs 2004, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52004DC0373 (Erişim Tarihi: 11 Mart 2013).

Commission of the European Communities, "*On Strengthening The European Neighbourhood Policy*", Brüksel, , COM(2006)726 final, 4 Aralık 2006, http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17100_en.htm (Erişim Tarihi: 11 Mart 2013).

Commission of the European Communities, *Review of EU-Russia Relations*, Communication from the Commission to the Council, Brüksel, 2008, http://eeas.europa.eu/russia/docs/com_08_740_en.pdf (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2014).

Commission of the European Communities, "*Wider Europe— Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*", Brüksel, COM(2003)104 final, 11 Mart 2003, http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf (Erişim Tarihi: 10 Mart 2013).

Council of the European Union, *EU External Relations Council Conclusions on Georgia*, Brüksel, 15- 16 Eylül 2008, www.consilium.europa.eu/.../en/.../102749.doc (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2014).

Dangerfield, Martin, "Belarus, Moldova and Ukraine: In or Out of European Regional International Society?", *Journal of European Integration*, Cilt: 33, Sayı: 2, 2011.

De Haas, Marcel, *Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond*, (New York: Routledge, 2010).

DeBardeleben, Joan, "Public Attitudes toward EU–Russian Relations: Knowledge, Values, and Interests", içinde Joan DeBardeleben, (der.) *The Boundaries of EU Enlargement: Finding a Place for Neighbours*, (New York: Palgrave Macmillan, 2008).

Delcour, Laure, "The European Union's Policy in the South Caucasus: In Search of a Strategy", içinde Annie Jafalian, (der.) *Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation*, (Farnham: Ashgate, 2011).

Dettke, Dieter, "Europe and Russia: From Neighborhood Without a Shared Vision to a Modernization Partnership", *European Security*, Cilt: 20, Sayı: 1, 2011.

Emerson, Michael ve Gergana Noutcheva, "From Barcelona Process to Neighbourhood Policy, Assessments and Open Issues", CEPS Working Document Sayı: 220, Mart 2005.

European Commission, "*A New Response to a Changing Neighbourhood: A Review of European Neighbourhood Policy*", Brüksel, COM(2011)303 final, 25 Mayıs 2011, http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/documents/communication_conjointe_mai_2011_en.pdf (Erişim Tarihi: 10 Mart 2013).

European Commission, "EU-Russia Energy Relations", http://ec.europa.eu/energy/international/bilateral_cooperation/russia/russia_en.htm (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2014).

European Commission, "Humanitarian Aid and Civil Protection", http://ec.europa.eu/echo/aid/europe_caucasus/russia_en.htm (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2014).

European Commission, "The European Union and Russia: Close Neigbours, Global Players, Strategic Partners", Brüksel, 2007, http://eeas.europa.eu/russia/docs/russia_brochure07_en.pdf (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2014).

European External Action Service, "Financial Co-operation", http://eeas.europa.eu/russia/financial_cooperation_en.htm (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2014).

European Parliament, "*European Parliament Recommendation to the Council of 2 April 2009 on the New EU-Russia Agreement*", Brüksel, 2 Nisan 2009, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0215+0+DOC+XML+V0//EN (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2014).

Fawcett, Louise, "Regionalism From an Historical Perspective", Mary Farrell, Björn Hettne ve Luk Van Langenhove, (der.) *Global Politics of Regionalism: Theory and Practice*, (Londra: Pluto Press, 2005).

Ferrero-Waldner, Benita, "EU/Russia: A Challenging Partnership but One of the Most Important of Our Times", Speech at European Parliament Plenary Debate on EU/Russia, Strasbourg, 21 Ekim 2008, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-08-545_en.htm?locale=en (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2014).

Haine, Jean-Yves, "The European Security Strategy Coping with Threats: Is Europe Secure?", içinde Sven Biscop ve Jan Joel Andersson, (der.) *The EU and the European Security Strategy*, (New York: Routledge, 2008).

Haine, Jean-Yves Haine, "The Union Inaugural Address", içinde Jess Pilegaard, (der.) *The Politics of European Security*, (Kopenhag: Danish Institute for International Studies, 2004).

Herspring, Dale R., "Putin and the Re-Emergence of the Russian Military", *Problems of Post-Communism*, Cilt: 54, Sayı: 1, 2007.

Igumnova, Lyudmila, Russia's Strategic Culture Between American and European Worldviews, *The Journal of Slavic Military Studies*, Cilt: 24, Sayı: 2, 2011.

Kassianova, Alla "Russia: Still Open to the West? Evolution of the State Identity in the Foreign Policy and Security Discourse", *Europe-Asia Studies*, Cilt: 53, Sayı: 6, 2001.

Koçer, Gökhan, "Karadeniz'in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye", *Akademik Bakış*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2007.

Lannon, Gregory P., "Russia's New Look Army Reforms and Russian Foreign Policy", *The Journal of Slavic Military Studies*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2011.

Light, Margot, "In Search of an Identity: Russian Foreign Policy and the End of Ideology", içinde Rick Fawn, (der.) *Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies*, (Londra: Frank Cass, 2004).

Light, Margot, John Löwenhardt ve Stephen White, "Russia and the Dual Expansion of Europe", içinde Gabriel Gorodetsky, (der.) *Russia Between East and West: Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century*, (Londra: Frank Cass, 2003).

Mankoff, Jeffrey, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, (Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2009).

Manoli, Panagiota, "Black Sea Regionalism in Perspective", Kadir Has University, Centre for International and European Studies, Aralık 2001, http://www.khas.edu.tr/cms/abaum/dosyalar/files/NeighbourhoodPolicyPaper(02)(1).pdf (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014).

Merlingen, Michael, "Foucault and World Politics: Promises and Challenges of Extending Governmentality Theory to the European and Beyond", *Millennium - Journal of International Studies*, Cilt: 35, Sayı: 1, 2006.

Nitoiu, Cristian, "Reconceptualizing 'Cooperation' in EU-Russia Relations", *Perspectives on European Politics and Society*, Cilt: 12, Sayı: 4, 2011.

Oelsner, Andrea, "(De)Securitization Theory and Regional Peace: Some Theoretical Reflections and a Case Study on the Way to Stable Peace", European University Institute, Working Paper, Sayı: 2005/27, 2005, http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/3249/2005_27.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2013).

Pace, Michelle, *The Politics of Regional Identity: Medding with the Mediterranean*, (New York: Routledge, 2006).

Prodi, Romano, "A Wider Europe – A Proximity as the Key To Stability", Ref. SPEECH/02/619, 6 Aralık 2002, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-02-619_en.htm (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2011).

Prozorov, Sergei, *Understanding Conflict Between Russia and the EU: The Limits of Integration*, (New York: Palgrave Macmillan, 2006).

Putin, Vladimir, "Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation", 16 Mayıs 2003, www.kremlin.ru/eng/speeches/2003/05/16/0000_type70029 type82912_44692.shtml (Erişim Tarihi: 14 Mart 2007).

Rifkin, Jeremy, *Avrupa Rüyası*, çev. Buket Okucu Özbay, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010).

Ryabtsev, Vladimir, "Why is There No 'Security Complex' in the Black Sea-Caucasus Region?: Consideration of Some Geopolitical Peculiarities of the Region in the Conditions of Post-Bipolarity", http://www.core-hamburg.de/documents/yearbook/english/06/Ryabtsev-en.pdf (Erişim Tarihi: 5 Eylül.2013).

Sakwa, Richard, "Russia and Europe: Whose Society?", *Journal of European Integration*, Cilt: 33, Sayı: 2, 2011.

Skak, Mette, "The Logic of Foreign and Security Policy Change in Russia", içinde Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg ve Christer Pursiainen, (der.) *Russia as a Great Power: Dimensions of Security Under Putin*, (Londra: Routledge, 2005).

Snetkov, Aglaya, "When the Internal and External Collide: A Social Constructivist Reading of Russia's Security Policy", *Europe-Asia Studies*, Cilt: 64, Sayı: 3, 2012.

Söderbaum, Fredrik, "Exploring the Links Between Micro-Regionalism and Macro-Regionalism", içinde Mary Farrell, Björn Hettne ve Luk Van Langenhove, (der.) *Global Politics Of Regionalism: Theory and Practice*, (Londra: Pluto Press, 2005).

Tanrısever, Oktay Fırat, "Sovyet Sonrası Dönemde Rusya'nın Karadeniz Politikası, Avrasya Dosyası- Karadeniz'in Yeni Jeopolitiği, Cilt: 13, Sayı: 1, 2007.

Tassinari, Fabrizio, *Avrupa Komşularından Neden Korkar?*, (İstanbul: İnkilap Yayınevi, 2009).

Tassinari, Fabrizio, "Security and Integration in the EU Neighbourhood: The Case for Regionalism", Centre for European Policy Studies, CEPS Working Document, Sayı: 226, Temmuz 2005.

Thorun, Christian, *Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct Towards the West*, (New York: Palgrave Macmillan, 2009).

Tumanov, Sergey, Alexander Gasparishvili ve Ekaterina Romanova, "Russia–EU Relations, or How the Russians Really View the EU", *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Cilt: 27, Sayı: 1, 2011.

Yapıcı, Merve İrem, *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*, (Ankara: USAK Yayınları, 2010).

Zilmer-Johns, Lisbert, "The Convention, the IGC and the Great Powers: The ESDP and New Security Threats", içinde Jess Pilegaard, (der.) *The Politics of European Security*, (Kopenhag: Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2004).

AVRUPA BİRLİĞİ - ÇİN İLİŞKİLERİNİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Emine AKÇADAĞ[*]

GİRİŞ

Sahip olduğu geniş toprakları, büyük ve üretken nüfusu, doğal kaynakları, büyümeye devam eden ekonomisi, Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'ndeki veto gücü, nükleer silah kapasitesi ve uluslararası politikayı etkileme gücü ile Çin, günümüzde uluslararası arenanın önde gelen aktörleri arasında yerini almıştır. Çin'in önemli bir küresel aktör olarak ortaya çıkmasındaki temel itici güç şüphesiz gerçekleştirmiş olduğu ekonomik atılımdır. Bu ekonomik gücü siyasi, askeri ve kültürel alanlardaki atılımlarla destekleyen Çin, uluslararası arenanın diğer önde gelen aktörleri için olduğu kadar AB için de önemi yadsınamaz bir partner haline gelmiştir.

Soğuk Savaş'tan sonra AB-Çin ilişkilerinin gelişimi hem materyel hem de idealist faktörlerin bir kombinasyonu şeklinde tezahür etmiştir. Zira ulusal çıkarların tetiklediği realist unsurlar ile karşılıklı bağımlılığın getirdiği liberal unsurlar iki tarafın birbirleriyle olan ilişkilerinde kendini göstermektedir. AB perspektifinden Çin ile ilişkilerin gelişimi; iki kutuplu dönemin ardından çoktaraflılığı sağlama, Çin'in uluslararası ekonomi ve ticaret sistemine entegrasyonuna katkıda bulunarak AB firmalarının Çin pazarına girişini kolaylaştırma ve ticari anlaşmazlıklarda hukuki yola başvurabilmek için Çin'in Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi olmasına destek verme şeklindeki realist

[*] IEP de Strasbourg, Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi.

kin yönetimini fikri mülkiyet haklarının korunması hususunda tedbirler almaya itmek amacıyla AB, en ileri olarak nitelendirilebilecek teknolojinin Çin'e transferine sıcak bakmamaktadır. Tüm bu alanlar dışında eğitim, kültür, gümrük, endüstriyel politikalar, tarım, sağlık ve turizm gibi pek çok farklı sektörde işbirliği gerçekleştirilmektedir.

SONUÇ

AB-Çin ilişkileri hem realist paradigmanın hem de karşılıklı bağımlılığın günümüz uluslararası ilişkilerinde belirleyici olduğunu gözler önüne sermektedir. AB ve Çin'in birbirleriyle olan ilişkilerinde ulusal çıkarların önemi yadsınamaz. Her iki taraf da gücünü ve etkinlik alanını artırarak çıkarlarını korumak ve dış politika hedeflerine ulaşmak amacındadır.

Öte yandan küreselleşen dünyamızda gerek iki taraflı gerekse çok taraflı karşılıklı bağımlılık kendini her geçen gün daha fazla hissettirmektedir. Yaşanan bölgesel sorunlar veya ekonomik krizlerin küresel çapta etkiye sahip olması bu durumun en temel göstergesidir. Bugün Avro Bölgesi'nin yaşamakta olduğu krizin veya enerji ve ticaret yolları güvenliğinin sadece Avrupa kıtasını değil binlerce kilometre uzaktaki Çin'i de etkilemesi taraflar arasındaki karşılıklı bağımlılığın bir sonucudur. Keohane ve Nye karşılıklı bağımlılıktan söz edebilmek için taraflar üzerinde olumsuz bir yansıması ve maliyeti olması gerektiğini ifade etmektedir. Borç krizinin etkileri ve anti-damping önlemler karşılıklı ekonomik bağımlılığın Çin için maliyetini oluştururken, Çin'in uyguladığı tarife dışı engeller ve dış ticaret açığı AB'nin yüklenmek durumunda kaldığı maliyete örnek teşkil etmektedir.

Ancak ortak çıkarlar tarafları birtakım maliyetlere rağmen ilişkilerini geliştirmeye itmektedir. Bu sebeple silah ambargosu, anti-damping vergileri, düşük kur politikası, pazar ekonomisi statüsünün tanınmaması, fikri mülkiyet ihlalleri, insan hakları meselesi, Suriye krizi ve Afrika'daki rekabet gibi sorunlu konuların varlığına rağmen ilişkiler yükselen bir ivme sergilemektedir.

KAYNAKÇA

"ABD, AB'yi Geçerek Çin'in En Büyük İhracatçısı Oldu", *Zaman*, 27 Aralık 2012, http://www.zaman.com.tr/ekonomi_abd-abyi-gecerek-cinin-en-buyuk-ihracatcisi-oldu_2033605.html (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2014).

"China's Participation into Galileo Project Benefits Ordinary People", *People's Daily*, 25 February 2004.

"Çin AB'ye neden yardım ediyor?", *Euronews*, 30 Eylül 2011.

"Çin İklim Değişikliliği İle İlgili İlk Planını Açıkladı", *BBC*, 27 Haziran 2006.

"EE UU ordéno impedir que Espana levantara el embargo a China", *El Pais*, 14 Aralık 2010, http://elpais.com/elpais/2010/12/14/actualidad/1292318246_850215.html (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

"Yaptırımlar Çin-İran İlişkilerini Zorluyor", 10 Ocak 2012, http://www.sondakika.com/haber-yaptirimlar-cin-iran-iliskilerini-zorluyor-3255434/ (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2014).

Akses, Selen, "Avrupa Birliği ve Çin Arasındaki Ticaret ve Yatırım İlişkileri", İktisadi Kalkınma Vakfı, Değerlendirme Notu, Sayı: 80, Ocak 2014, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/(avrupa_birligi_ve_cin_arasindaki_ticari_ve_yatirim_iliskileri_-_ocak_2014).pdf (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

Alden, Chris, "China and Africa: A New Development Partnership", *Strategic Analysis*, Cilt: 32, Sayı: 2, 2008.

Amnesty International, "China Annual Report 2013", https://www.amnesty.org/en/region/china/report-2013 (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2014).

Avrupa Bilgi Merkezi, "Çin'deki Ticari Engeller, AB'de Milyarlarca Euro'luk İş Kaybına Neden Oluyor", 15 Mart 2007, http://www.ortakpayda.com/articles.php?ID=7297 (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014).

Balducci, Giuseppe, "The Limits of Normative Power Europe in Asia: The Case of Human Rights in China", *East Asia*, Cilt: 27, Sayı: 1, 2010.

Casarini, Nicola, "The EU-China Partnership: 10 Years on", European Institute for Security Studies, Brief 35, Ekim 2013, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_35_EU-China_partnership.pdf (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014).

Casarini, Nicola, "The Evolution of the EU-China Relationship: From Constructive Engagement to Strategic Partnership", European Institute for Security Studies, Occasional Paper, Sayı: 64, Ekim 2006, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/occ64.pdf (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2014).

Celalifer, Arzu, "Şanghay İşbirliği Örgütü ve İran", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 28 Ekim 2008, http://www.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=1222&cat=448#.U-aGk_l_tKA (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2014).

Commission of the European Communities, *A Long Term Policy for China-Europe Relations*, COM/95/279 final, 5 Temmuz 1995**,** http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:51995DC0279 (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014).

Commission of the European Communities, *A Maturing Partnership - Shared Interests and Challenges in EU-China Relations*, COM(2003) 533 final, 10 Eylül 2003, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0533&rid=2 (Erişim Tarihi:16 Nisan 2014).

Commission of the European Communities, *Building a Comprehensive Partnership with China*, COM/98/181 final, 25 Mart 1998, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51998DC0181&from=EN (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014).

Commission of the European Communities, *EU Strategy towards China: Implementation of the 1998 Communication and Future Steps for a more Effective EU Policy*, COM/2001/0265 final, 15 Mayıs 2001, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52001DC0265 (Erişim Tarihi:14 Nisan 2014).

Commission of the European Communities, *The EU, Africa and China: Towards Trilateral Dialogue and Cooperation*, COM/2008/0654 final, 17 Ekim 2008, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52008DC0654 (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2014).

Council of the European Union, "Joint declaration of the People's Republic of China and the European Union on Non-proliferation and Arms Control, 15854/04 (Presse 348), 8 Aralık 2004, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/83002.pdf (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2014).

Council of the European Union, *EU Code of Conduct on Arms Exports*, Brüksel, 8 Haziran 1998, http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/codeofconduct.pdf (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2014).

Council of the European Union, *The Africa-EU Strategic Partnership: A Joint Africa-EU Strategy*, 9 Aralık 2007, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/97496.pdf (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2014).

Deutsche Welle, *"Zorlu Ortaklık",* 15 Kasım 2011, http://www.dw.de/zorlu-ortakl%C4%B1k/a-16383621 (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2014).

Domenach, Jean Luc, "L'Europe vue de Pékin", Institut Des Hautes Etudes De Defense Nationale, 29 Mart 2010,

http://www.ihedn.fr/?q=category/multimedia/lundis-de-lihedn&page=2 (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014).

Ersoy, Eyüp, "Çin Donanması Aden Körfezi'nde: Modern Çin Tarihinin İlk Deniz Aşırı Deniz Misyonu", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), 29 Ocak 2009, http://www.orsam.org.tr/tr/yazilar_Yazdir.aspx?ID=27 (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2014).

European Commission, "Bilateral Interactions with China", Haziran 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_150992.pdf (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014).

European Commission, "Commission Proposes to Open Negotiations for an Investment Agreement with China", IP/13/458, http://coess.eu/_Uploads/dbsAttachedFiles/EU_China.pdf (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014).

European Commission, "EU Initiates Anti-dumping Investigation on Solar Panel Imports from China", MEMO/12/647, 6 Eylül 2012, http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=829 (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014).

European Commission, "Facts and Figures on EU-China Trade", Eylül 2012, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144591.pdf (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

European External Action Service, "EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation Released at 16th China-EU Summit", 23 Kasım 2013, http://eeas.europa.eu/china/docs/eu-china_2020_strategic_agenda_en.pdf (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2014).

European Parliament, *Chinese Policy and its Effects on Africa*, (2007/2255(INI)), 23 Nisan 2008, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/d-cn20080602_09/D-CN20080602_09en.pdf (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

European Parliament, *Motion for a European Parliament Resolution on EU-China Relations*, (2012/2137(INI)) 20 Aralık 2012, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2012-0434&language=EN (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

European Parliament, *Removal of the EU Embargo on Arms Sales to China*, P5_TA(2003)0599, 18 Aralık 2003, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P5-TA-2003-0599 (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

Fox, John ve François Godement, "A Power Audit of EU-China Relations", European Council on Foreign Relations , Policy Paper, Nisan 2009, http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR12_-_A_POWER_AUDIT_OF_EU-CHINA_RELATIONS.pdf (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014).

General Affairs and External Relations Council, *Council Conclusions on the EU-China Dialogue on Human Rights*, 2609th Council Meeting, 11 Ekim 2004, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-04-276_en.htm (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2014).

Council of the European Union, "Annual Report on Human Rights 2005", 3 Ekim 2005, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/HR2005en.pdf (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2014).

Government of China, *China's EU Policy Paper*, Ekim 2003, http://gr.china-embassy.org/eng/zgyom/ (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2014).

Government of China, *China's Policy Paper on the EU*, Nisan 2014, http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-04/02/c_133230788.htm (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2014).

Government of China, *Chinese Government View on Multipolarity Since 2003*, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2014).

Gürkaynak, Muharrem ve Serhat Yalçıner, "Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 23, 2009.

Keohane, Robert O. ve Joseph S. Nye, *Power and Interdependence*, (New York: Addison Wesley Longman, 2001).

Kroll, John A., "The Complexity of Interdependance", *International Studies Quarterly*, Cilt: 37, Sayı: 3, 1993.

Kurlantzick, Joshua, "China's Charm: Implications of Chinese Soft Power", Carnegie Endowment for International Peace, Sayı: 47, Haziran 2006, http://carnegieendowment.org/files/PB_47_FINAL.pdf (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2014).

Mclaughlin, Abraham, "A Rising China Counters US Clout in Africa", Christian Science Monitor, 30 Mart 2005, http://www.csmonitor.com/2005/0330/p01s01-woaf.html (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014).

Men, Jing, "EU-China Relations: Problems and Promises", Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series, University of Miami, Cilt: 8, Sayı: 13, Haziran 2008, http://aei.pitt.edu/9060/1/MenEUchinaLong08edi.pdf (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

Özekmekçi, İnanç, "Türkiye'nin Doğu Sınırında Yeni Bir Güç: Çin", Dış Politika Forumu, Aralık 2005, http://dispolitikaforumu.com/wp-content/uploads/2013/05/cin.pdf (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2014).

Responing to Climate Change, "President Xi Tells John Kerry China "Will Do More" on Climate", 14 Şubat 2014, http://www.rtcc.org/2014/02/14/president-xi-tells-john-kerry-china-will-do-more-on-climate/ (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2014).

The International Institute for Strategic Studies "Military Balance 2014, Şubat 2014, http://www.iiss.org/en/publications/military-s-balance (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2014).

Ulusal Sanayici ve İşadamları Derneği, "AB ile Çin Arasında Yeni Dönem", http://www.usiad.net/index.php?option=com_content&view=article&id=128:ab-ile-cin-arasnda-yeni-doenem&catid=52:haberler&Itemid=71 (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014).

United Nations, "Secretary-General Calls for Immediate Halt to Evictions, Demolitions in Zimbabwe, Saying Envoy's Report Confirms Catastrophic Injustice", United Nations Information Service, 25 Temmuz 2005, www.unis.unvienne.org/unis/pressrels/2005/sgsm10012.html (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2014).

United Nations, *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*, 1998, http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2014).

United Nations, *UN Framework Convention on Climate Change*, GE.05-62220 (E) 200705, 1992, http://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2014).

Vennesson, Pascal, "Lifting the EU Arms Embargo on China: Symbols and Strategy", *EurAmerica*, Cilt: 37, Sayı: 3, 2007.

1. Basım

AFET YÖNETİMİ İNSANİ YARDIM

Lojistik Süreçler ve Uygulamalar

Yrd. Doç.Dr. A.Murat Köseoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1338
İktisat/Ekonomi No.: 131
ISBN : 978-605-320-244-8
© 1. Basım, Ekim 2015

AFET YÖNETİMİ İNSANİ YARDIM
Lojistik Süreçler ve Uygulamalar
Yrd.Doç. Dr. A. Murat Köseoğlu

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz-@nobelyayin.com
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti. Kazım Karaberik Cad. 7/56-57 İskitler Ankara
Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Köseoğlu, A. Murat.
Afet Yönetimi İnsani Yardım / *Yrd. Doç. Dr. A. Murat Köseoğlu*
1. Basım, xiv+296 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin var.
ISBN: 978-605-320-244-8
1. Afet Yönetimi 2. İnsani Yardım 3. Lojistik Süreçler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Afetler dünyada her yıl binlerce insan hayatının sonlanmasına, ciddi şekilde yaralanmalarına ve önemli oranlarda ekonomik hasarlara yol açmaktadır. İnsanoğlu elindeki teknolojik gelişmelere rağmen afetler konusunda hâlâ çaresiz ve zor durumlarda kalabilmektedir. Bu nedenle afetler önemli oranda fiziki ve psikolojik zararlara yol açmaya devam etmektedir. Afetlerin kayıpsız veya en az seviyede kayıpla atlatılması için afete hazırlık, afet yönetimi ve afete müdahale çok büyük önem taşımaktadır. Ulusal veya uluslararası yardım faaliyetlerinin hedefi felaketler yüzünden oluşan acıları dindirmek, kayıpları azaltmak ve her felaketzedeye insani değerlere uygun bir yaşam düzeyi sağlamaktır.

Günümüzde doğal afetlerin oluşumu genellikle öngörülemez olmasına rağmen büyük felaketler hâline dönüşmemesi, doğru hazırlıklarla ve bilinçli bir toplum oluşturulmasıyla engellenebilir. Ayrıca her geçen gün gelişen teknoloji sayesinde doğal felaketlerin oluşmadan önce tahmin edilmesi konusunda da gelişmeler devam etmektedir. Gitgide afetlere bakış açısının değişmesi, afetlerin doğru önlemler ve planlamalar sayesinde, en düşük düzeyde can kaybı ve hasarla atlatılabileceğini göstermiştir.

Türkiye, konumu gereği depremin yıkıcı etkilerini uzun yıllar boyunca hissetmiştir. Yaklaşık 16 sene önce yaşanmış olan 1999 Marmara depremi ile Türkiye'de yaşam büyük ölçüde sekteye uğramıştır. Ülkenin en gelişmiş bölgesinde deprem tüm şiddetiyle hissedilmiş ve toparlanma süreci uzun yıllar devam etmiştir. 2011 yılında ise Van ve Erciş'te yine yıkıcı depremler meydana gelmiştir. Bu depremler sonrasında yaşanan can kayıpları, yaralanmalar ve hasarlar afet bölgesini olumsuz yönde etkilemiştir.

Deprem sonrasında Türkiye'nin dört bir yanından ekipler ve yardım malzemeleri bölgeye sevk edilmiştir. Bölgeye gönderilen yardımları hızlı, adil ve doğru bir biçimde dağıtmak kamu otoritesi ile insani yardım kuruluşlarının sorumluluğu altındadır. Van'a gönderilen insani yardımların organize bir biçimde tedarik edilmesi, taşınması, depolanması, dağıtılması başarılı bir lojistik planlamasına ve uygulamasına ihtiyaç duymuştur. Van depremi gerek güncellik gerekse çıkarılması gereken dersler bakımından önemli bir yere sahiptir. Van'a yapılan afet yardım operasyonu, ülkemizin yardım konusundaki organizasyonunu, koordinasyonunu ve uygulamalarını test etmiş, sorunlarının ise ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Afet yönetiminde diğer önemli bir konu da insani yardım operasyonlarıdır. Günümüzde, dünyada yaşanan farklı çatışmalardan ötürü, birçok insan her yıl sığınmacı durumuna düşmektedir. Sığınmacı kabul eden az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin zayıflayan ekonomileri ise söz

konusu masum insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını bile imkânsız hâle getirmektedir. Çatışma ve krizlerden etkilenenler için onurları ile yaşamak ve yasal çerçeve içinde insani yardım almak bir haktır.

Bir insani yardım operasyonunun lojistik yönetimi, işletmelerdeki lojistik yönetiminde farklılıklar göstermekle birlikte büyük oranda benzerlikler gösterir. Ticari veya insani amaçlı olsun, lojistik yönetiminde vazgeçilemezler arasında lojistiğin temel prensipleri olan doğru yer, doğru zaman, doğru maliyet ve hız gibi amaçlar aynı kalır. İnsani yardım lojistiğinin en büyük farkı insan hayatını kurtarıcı olması veya yaşanabilir kılmasıdır. Ticari tedarik zinciri yönetimlerinde en önemli unsur olan müşteri memnuniyeti, insani yardım tedarik zincirlerinde, mağdur insanların onurunu korumayı sağlayacak yardımı onları ulaştırmak hâline gelir.

İnsani yardım operasyonlarının merkezinde yardım lojistiği faaliyetleri vardır. Söz konusu faaliyetler yardım operasyonun başından sonuna bölgeye yapılan ilk faaliyetten bölgeden çekilmeye kadar olan tüm süreçleri organize eder, yönlendirir ve yönetir. Yardım operasyonunun başarısı bu yüzden lojistik yaklaşımın ciddiyetine ve etkinliğine bağlıdır.

Son yıllarda, Türkiye'nin kendi bölgesinde ve dünyadaki insani krizlerde bu konuda daha aktif bir rol üstlendiği görülmektedir. Türkiye yaptığı insani yardım operasyonlarını yumuşak güç olarak kullanmakta, insani yardımlarını politik sahadaki etkinliğini ve uluslararası itibarını arttırmak amacıyla değerlendirmektedir. Fakat çatışma ve krizlerden etkilenen insanların sayısının fazlalığı, yardım süresinin uzaması, belirsizlik, uluslararası desteğin olmaması gibi etkenler, yapılan insani yardımların kalitesini ve kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye, Suriye'de 2011 yılında patlak veren iç savaş yüzünden doğan insani krizde önemli bir rol oynamaktadır. İnsani krizin başından beri Türkiye Suriye halkının yanında yer aldığını beyan etmiş ve sınırlarını Suriye'de gelen sığınmacılara açmıştır. Suriye'deki iç savaştan ötürü mülteci durumuna düşen kişilerin sayısı milyonlara ulaşmıştır. Suriye'den kaçanlar, çevre ülkelere akın etmiştir. Türkiye mağdur olan ve sığınmacı durumuna düşen Suriyelere yardımda en önde gelen ülkelerden olmuştur.

Suriyeli sığınmacılara yardım yapan devlet destekli yardım kuruluşları ve ulusal çaptaki sivil toplum kuruluşları dışında birçok küçük çaplı yardım kuruluşu da mevcuttur. Küçük çaplı yardım kuruluşları kendi mahalleleri veya ilçelerindeki sığınmacılara ulaşmaya çalışmaktadır. Çoğu zaman yetersiz olan bağışları ulaştırmaya çalışan bu yardım kuruluşları da Suriyeliler için yapılan yardım operasyonunun önemli bir parçasıdır.

Söz konusu bilgiler ışığında kitabın birinci bölümde afet ve afet yönetimi açıklanmıştır. Bu kapsamda öncelikle uluslararası resmî kuruluşlar ile kar amacı gütmeyen bağımsız insani yardım örgütleri tarafından, kendi amaçlarına, kuruluş hedeflerine ve faaliyetlerine göre farklı şekillerde yapılan afet tanımlamaları verilmiştir. Daha sonra hortum, kasırga, sel, su taşması, dev deniz dalgası, deprem, yanardağ patlaması, kuraklık, kıtlık, kar fırtınası, yangın, bulaşıcı hastalık, terörist saldırısı, bina çökmesi, büyük çaplı taşıma kazası veya benzeri olaylar şeklinde ortaya çıkabilen afet türleri ve genel etkileri üzerinde durulmuştur. Devamında ülkemizde afet çalışmalarının planlanmasında ve uygulanmasında yasal dayanakları oluşturan kanunlar ile yönetmeliklerin ortaya konduğu afet mevzuatı incelenmiştir. Son olarak; afet öncesinde, afet gerçekleştiğinde ve afet sonrasında hızlı, etkili ve koordineli bir şekilde afetin etkilerini azaltmaya ve hayatı tekrar normal hâline getirmeye yönelik olan afet yönetimi faaliyetleri detaylı olarak anlatılmıştır.

İkinci bölümde siyasi krizler ve insani yardım ihtiyacından yola çıkarak insani yardım faaliyetleri, insani yardım ilkeleri ve insani yardımda uluslararası standartları düzenleyen Sphere Projesi kapsamında, siyasi krizler ve insani yardım konusu incelenmiştir. Üçüncü bölümde afet yönetiminde çok önemli bir yer tutan lojistik kavramının genel olarak tanımından başlanarak lojistik faaliyetlerin gelişimi, lojistik prensipleri ile lojistik yönetimi, lojistik yönetiminin hedefleri ve son olarak da lojistikte temel faaliyetler konuları açıklanmıştır. Dördüncü bölümde afet lojistiği ile afet yönetimi ilişkisi, afet lojistiğinin özellikleri, afet lojistiğinde planlama konuları, afet lojistiğinde sağlık hizmetleri kapsamı ve uygulamaları, dünyada ve ülkemizde afet lojistiği eğitiminin icrası konuları belirtilerek nihayetinde afet lojistiğinde karşılaşılan güncel sorunlar ortaya konmuştur.

Beşinci bölümde insani yardım operasyonlarında icra edilen lojistik faaliyetler, insani yardım lojistiği ile işletme lojistiği arasındaki farklar, insani yardım lojistiğinin uygulanmasındaki aşamalar ile insani yardım lojistiğinde bilgi sistemleri kullanımı konuları insani yardım lojistiği başlığı altında verilmiştir. Altıncı bölümde Van depremi; deprem hakkında genel bilgiler, yapılan yardım faaliyetleri ve kapsamı, söz konusu yardım faaliyetlerinde karşılaşılan sorunlar ve yardım faaliyetlerinde karşılaşılan sorunların fiziksel, sosyal, ekonomik ve siyasi etkileri başlıkları altında kapsamlı olarak anlatılmıştır. Yedinci bölümde Suriye'de yaşanan kriz ortamı, Türkiye tarafından yapılan yardım operasyonunun kapsamı Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki yasal durumu, yapılan insani yardım operasyonunda karşılaşılan sorunlar ve karşılaşılan sorunların ekonomik, sosyal ve siyasi etkileri Suriyeli sığınmacılara yardım operasyonu kapsamında ele alınmıştır. Kitabın son bölümünde ise Van depremi afet yöne-

timi faaliyetleri ile Suriyeli sığınmacılar yardım operasyonunda elde edilen sonuçlar lojistik süreçlerin önemli gereklilikleri kapsamında ortaya konarak yaşanan sorunlara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Bu kitabın öncelikle afet yönetimi ve insani yardıma ilgi duyan her kesimden okuyucunun kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarında çalışan planlamacı, uygulayıcı ve yöneticilerin, bu alanlarda topluma yardımcı olmak isteyen gönüllülerin ve söz konusu alanlara ilgi duyan araştırmacı ile öğrencilerin başvuru kaynağı olarak ilgisini çekeceğini düşünüyorum. Ayrıca jeolojik yapısı, topografyası ve iklim özellikleri nedeniyle doğal afetlerle, siyasi coğrafyası nedeniyle de uluslararası siyasi krizlerle sık sık karşılaşan ülkemizin afet yönetimi ve insani yardım faaliyetleri gelişimine katkıda bulunacağını değerlendiriyorum.

Son olarak bu kitabın hazırlanması aşamasında yazılarıyla bölümlere katkıda bulunan çalışma arkadaşlarıma, uzun çalışma süreci boyunca benden desteğini esirgemeyen aileme, her zaman beni teşvik eden değerli hocam Doç. Dr. A. Zafer Acar'a ve kitabın sizlere ulaşmasını sağlayan Nobel Akademik Yayıncılığa teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. A. Murat Köseoğlu

Ekim 2015

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **iii**

ÖN SÖZ ..... **vii**

Birinci Bölüm: AFET VE AFET YÖNETİMİ **1**
GİRİŞ 1
1. AFET KAVRAMI 1
2. AFET TÜRLERİ VE GENEL ETKİLER 4
3. AFET MEVZUATI 11
4. AFET YÖNETİMİ 15
5. AFET YÖNETİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR 22
BÖLÜM KAYNAKÇASI 27

İkinci Bölüm: SİYASİ KRİZLER VE İNSANİ YARDIM **31**
GİRİŞ 31
1. SİYASİ KRİZLER VE İNSANİ YARDIM İHTİYACI 31
2. İNSANİ YARDIM FAALİYETLERİ 37
3. İNSANİ YARDIM İLKELERİ 40
4. İNSANİ YARDIMDA STANDARTLAR: SPHERE PROJESİ 41
BÖLÜM KAYNAKÇASI 45

Üçüncü Bölüm: LOJİSTİK VE LOJİSTİK SÜREÇLER **47**
GİRİŞ 47
1. GENEL OLARAK LOJİSTİK KAVRAMI 47
2. LOJİSTİK FAALİYETLERİN GELİŞİMİ 51
3. LOJİSTİK PRENSİPLERİ VE LOJİSTİK YÖNETİMİ 54
4. LOJİSTİK YÖNETİMİNİN HEDEFLERİ 57
5. LOJİSTİKTE TEMEL FAALİYETLER 58
BÖLÜM KAYNAKÇASI 64

Dördüncü Bölüm: AFET LOJİSTİĞİ **67**
GİRİŞ 67
1. AFET LOJİSTİĞİ İLE AFET YÖNETİMİ İLİŞKİSİ 67
2. AFET LOJİSTİĞİNİN ÖZELLİKLERİ 73
3. AFET LOJİSTİĞİNDE PLANLAMA 83
4. AFET LOJİSTİĞİNDE SAĞLIK HİZMETLERİ 94
5. AFET LOJİSTİĞİ EĞİTİMİ 115

6. AFET LOJİSTİĞİNDE KARŞILAŞILAN GÜNCEL SORUNLAR 122
BÖLÜM KAYNAKÇASI 123

Beşinci Bölüm: İNSANİ YARDIM LOJİSTİĞİ 127
GİRİŞ 127
1. İNSANİ YARDIM OPERASYONLARINDA LOJİSTİK FAALİYETLER 128
2. İNSANİ YARDIM LOJİSTİĞİ İLE İŞLETME LOJİSTİĞİ ARASINDAKİ FARKLAR 135
3. İNSANİ YARDIM LOJİSTİĞİ AŞAMALARI 138
4. İNSANİ YARDIM LOJİSTİĞİ FAALİYETLERİNDE İŞ BİRLİĞİ VE KOORDİNASYON 158
5. İNSANİ YARDIM LOJİSTİĞİNDE BİLGİ SİSTEMLERİ KULLANIMI 161
BÖLÜM KAYNAKÇASI 166

Altıncı Bölüm: VAN DEPREMİ 173
GİRİŞ 173
1. DEPREM HAKKINDA GENEL BİLGİLER 174
2. YARDIM FAALİYETLERİ VE KAPSAMI 175
3. YARDIM FAALİYETLERİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR 179
4. YARDIM FAALİYETLERİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARIN ETKİLERİ 184
BÖLÜM KAYNAKÇASI 194

Yedinci Bölüm: SURİYELİ SIĞINMACILAR YARDIM OPERASYONU 197
GİRİŞ 197
1. SURİYE'DE YAŞANAN KRİZ ORTAMI 198
2. TÜRKİYE TARAFINDAN YAPILAN YARDIM OPERASYONUNUN KAPSAMI 200
3. SURİYELİ SIĞINMACILARIN TÜRKİYE'DEKİ YASAL DURUMU 212
4. İNSANİ YARDIM OPERASYONUNDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR 215
5. KARŞILAŞILAN SORUNLARIN ETKİLERİ 230
BÖLÜM KAYNAKÇASI 241

Sekizinci Bölüm: SONUÇLAR VE ÖNERİLER 249
1. VAN DEPREMİ 249
2. SURİYELİ SIĞINMACILAR 257

KAYNAKÇA 271

DİZİN 291

YAZAR HAKKINDA 295

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Tarih: 17/6/2009, Sayı: 272615902.

Afet Koordinasyon Merkezi Tanıtım Rehberi, (2012). İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Afet Mevzuatı, http://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=38, (Erişim: 14.07.2013)

Altay, N., Prasad, S., ve Sounderpandian, J. (2009). Strategic Planning For International Disaster Relief Logistics: Implications for Research and Practice, International Journal of Services Sciences, Vol. 2 - Issue 2.

Aktel, M. ve Çağlar, N., (2007). Isparta İli Afet (Kriz) Yönetim Yapılanması Üzerine Bir Çalışma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.

Australian Government, What is an Earthquake?, http:// www.ga.gov.au/hazards/earthquakes/earthquake-basics/what.html, (Erişim: 18.09.2014)

Below, R., Wirtz, A. ve Guha-Sapir, D. (2009). Disaster Category Classification and Peril Terminology For Operational Purposes, Working Paper 264, Centre for Research on the Epidemiology of Disasters and Munich Reinsurance Company.

Bilim ve Teknik Dergisi: http://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgi paket/yerkure/tsunami.swf, (Erişim: 24.04.2014)

Birleşmiş Milletler Afet Risklerinin Azaltılması Uluslararası Strateji Ofisi, http://www.unisdr.org/we/inform/terminology, (Erişim: 19.12.2013)

Bolt, B. A., (2008). Depremler, (Çevirmen: Ülkün Tansel). Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Buckle, P., (1998). Re-defining community and vulnerability in the context of emergency management. Crisis and Opportunity: Hazard Management and Disaster Preparedness in Australasia and the Pacific Region Conference.

Coppola, D. P., (2006). Introduction to International Disaster Management. Butterworth-Heinemann, ABD.

[63] Couldrey ve diğerleri, 2005: 6

Couldrey, M. & Morris T. (2005). UN Assesses Tsunami Response. Forced Migration Review Special Issue July 2005: 6-9.

D. Strömberg, (2007). Natural disasters, economic development and humanitarian aid. Journal of Economic Perspectives 21(3).

Felaketin Yeni Adı, http://www.yenicaggazetesi.com.tr/felaketin-yeni-adi-yagmacilik-91046h.htm, (Erişim: 12.11.2014)

Fişek, G. O. ve Kabasakal, H., (2008). Afet ve İnsan: 1999 Marmara Depreminin Yansımaları. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Florin, B. S., Alcaz, V., Trifonova, P. ve Üker, N. (2014). Karadeniz Deprem Güvenliği Çalışma Ağı Projesi.

Gözaydın, O. & Can, T. (2013). Deprem Yardım İstasyonları İçin Lojistik Merkezi Seçimi: Türkiye örneği. Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, 6(2): 17-31.

Humanitarian Supply Management System (SUMA), (2000). Manual Logistical Management of Humanitarian Supply, Panamerican Health Organization Panamerican Sanitary Bureau, Regional Bureau of the World Health Organization, Washington D.C.

Introduction to Disaster Management, (2008). Virtual University for Small States of the Commonwealth Disaster Management.

Iqbal, Q., Mehler, K. ve Yildirim, M. B. (2007.) Comparison of Disaster Logistics Planning and Execution for 2005 Hurricane Season, Final Report, University Transportation Centers Program, Midwest Transportation Consortium Project 2006–01, U.S. Department of Transportation, Center for Transportation Research and Education, Midwest Transportation Consortium, Suite.

Işık, Ö., Aydınlıoğlu, H. M., Koç: , Gündoğdu, O., Korkmaz, G. & Ay, A. (2012. Afet Yönetimi ve Afet Odaklı Hizmetleri. Okmeydanı Tıp Dergisi, 28(2): 83-84.

Işıkara, A. M., (2004). Depremden Kalan Anılar (Söyleşiyi Yapan: Nazire Kalkan). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. İstanbul, Türkiye.

Köseoğlu, A. M. (2011). The Lifeblood of Disaster Management: Logistics. Uluslararası Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi, İzmir.

Kundak, S., (2011). Şehirler, Afetler ve İnsanlar. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Mersinli Ö. ve Şahin N. (2009). 1999'dan Günümüze İzmir'de Afet Yönetimi, İzmir Afet Riskini Azaltma Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İzmir Valiliği, İzmir.

Office of the Queensland Parliamentary Counsel (2003). Disaster Management Act, Reprinted 2012, Reprint.

Okumura, M. (2012). Logistics Chain Management For Emergency Supplies. Knowledge Note 3-3. Tohoku Universty.

Özcan, A. Ş., (2012). Afet ve Acil Durum Yönetimi: Mahiyeti, İlgili Kurumları ve Kapsamı, İdarecinin Sesi, Mart-Nisan.

Pan American Health Organization (PAHO) (2001). Humanitarian Supply Management and Logistics in the Health Sector, Washington D.C.

Source of data: EM-DAT (March 2014). The OFDA/CRED - International Disaster Database http://www.cred.be/download /download.php?file=sites/default/files/Disasters-in-numbers-2013.pdf Université catholique de Louvain Brussels - Belgium. (Erişim: 24.10.2014)

Soylu, M., (2011). Afet Okulu, Truva Yayınları.

Tatham, P. & Spens, K. (2011). Towards a Humanitarian Logistics Knowledge Management System. Disaster Prevention and Management, (January 2011).

The United Nations Disaster Assessment and Coordination (UNDAC), (2006). Disaster Logistics.

Thomas, A. S. & Kopczak, L.R. (2005). From Logistics to Supply Chain Management: The Path Forward in The Humanitarian Sector, Fritz Instıtute.

TMMOB Mimarlar Odası Afet Komitesi, (2009). Afet Hukuku, Dünü, Bugünü ve Geleceği. TMMOB.

Türk Kızılayı Şubeler İçin Afet Müdahale Rehberi, (2012). Türk Kızılayı, Ankara.

United Nations Department of Humanitarian Affairs (1992). Internationally Agreed Glossary of Basic Terms Related to Disaster Management, Geneva.

World Confederation for Physical Therapy (WCPT), What is disastermanagement?,http://www.wcpt.org/disaster-managem ent/what-is-disaster-management, (Erişim: 27.10.2013)

World Health Organization, What we do, http://www.who.int /about/en/, (Erişim: 07.02.2015)

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Afetle Müdahalede Asgari Standartlar ve İnsani Yardım Sözleşmesi , http://sphereturkiye.org/ (Erişim: 13.12.2014)

Berdal M. and Keen D., (1997), 'Violence and Economic Agendas in Civil Wars: Some Policy Implications', Millennium: Journal of International Studies, London, Vol. 26, No. 3, pp. 795-818.

Blecken A. (2009) A Reference Task Model for Supply Chain Processes of Humanitarian Organisations, Dissertation, Paderborn.

Darcy, J. and Hofmann, C., (2003). According to need? Needs assessment and decision-making in the humanitarian sector. HPG Raporu 15.

Department of Economic and Social Affairs Statistics Division, (2003). Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts, Studies in Methods Series F, No. 91, United Nations Publications, New York, pp.12–13.

Goyens, P., Porignon, D., Soron'gane, E. M., Hennart, P., Vis, H.L. and Tonglet, R., (1996). Humanitarian aid and health services in Eastern Kivu, Zaire: Collaboration or competition. Journal of Refugee Studies, 9(3).

Hoffman, C., Roberts, L., Shoham, J. and Harvey, P., (2004). Measuring the impact of humanitarian aid: A review of current practice. HPG Report 17.

Işık, Ö., Aydınlıoğlu, H.M., Koç: , Gündoğdu, O., Korkmaz, G. & Ay, A. (2012. Afet Yönetimi ve Afet Odaklı Hizmetleri. Okmeydanı Tıp Dergisi, 28(2): pp. 83-84.

İnan, Murat, (2012), İnsani Yardım ve Avrupa Birliği Boyutu, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

James Darcy ve Charles-Antoine Hofmann, (2003) According To Need? Needs Assessment and Decision-Making in the Humanitarian Sector, Humanitarian Policy Group Report 15, Overseas Development, Institute (ODI), London, http://www.odi.org.uk/resources/download/239.pdf (Erişim: 10.11.2014).

Kanbur, R., (2007), 'Poverty and Conflict: The Inequality Link', International Peace Academy, New York.

Krafess, J. (2005). The influence of the Muslim religion in humanitarian aid. International Review of the Red Cross, 87(858).

Lake, D. A. and Rothchild, D., (1996), 'Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict', International Security, vol. 21, no. 2, pp. 41-75

Martens, B., (2004). Why Do Aid Agencies Exist? Avrupa Komis yonu, Brüksel.

Ohlson, T., 2008, Understanding Causes of War and Peace, European Journal of International Relations, Vol.14, No.1. pp 133 – 160.

Oreskovic, S., Kovacic, L. and Kenfelj, H., (1995). Evaluation of Humanitarian Aid. Coll. Antropol, 19(2).

Rose, J., O'Keefe, P., Jayawickrama, J. and O'Brien, G., (2013). The challenge of humanitarian aid: an overview. Environmental Hazards, 12(1).

Seybolt, T. B., (2007). Humanitarian military intervention: The conditions for success and failure. Oxford University Press.

Strömberg, D., (2007). Natural Disasters, Economic Development and Humanitarian Aid. Journal of Economic Perspectives, 21(3), s.211-212.

Temel Kavramlar, http://multecihaklari.org.tr/ Temel Kavramlar, (Erişim: 17.06.2015)

The Active Learning Network for Accountability and Performance in Humanitarian Action, http://www.alnap.org/ (Erişim: 07.09.2014), State of the Humanitarian System report, ALNAP, (2010),

The Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and Non-Governmental Organisations (NGOs) in Disaster Relief.

The Sphere Project (2004) Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response, Geneva, s.5. http://sphereturkiye.org/ (Erişim: 23.10.2013)

UNHCR Handbook for Emergencies: 3rd Edition, (2007). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. Cenevre, İsviçre.

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), (2004). Glossary of Humanitarian Terms in Relation to the Protection of Civilians in Armed Conflict, New York, , http://ochaonline.un.org/OchaLinkClick.aspx?link=ocha&DocId=1001328 (Erişim: 07.11.2014).

Van Wyk, J-A., (2007), 'Political Leaders in Africa: Presidents, Patrons or Profiteers?', Occasional Paper Series, vol. 2, no. 1, The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD), South Africa.

Van Wassenhove, L.N., (2006). Humanitarian aid logistics: supply chain management in high gear. Journal of the Operational Research Society, 57(5), pp. 475-489.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Acar, A. Z., (2010). Depolama ve Depo Yönetimi. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara, Türkiye.

Acar, A. Z. ve Köseoğlu, A. M., (2014). Lojistik Yaklaşımıyla Ted arik Zinciri Yönetimi. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara, Türkiye.

Akyıldız, M., (2004). Lojistik Dış Kaynak Kullanımının Gelişimi ve Türkiye'deki Kullanım Biçimleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(3).

Babacan, M., (2005). Lojistik Sektörünün Ülkemizdeki Gelişimi ve Rekabet Vizyonu, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Cambridge Dictionary: http://dictionary.cambridge.org/dictionary/ british/logistics, (Erişim: 05.08.2013).

Çancı, M. ve Erdal, M., (2013a). Lojistik Yönetimi: Genişletilmiş 4. Baskı. Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği. İstanbul, Türkiye.

Çancı, M. ve Erdal, M., (2013b). Uluslararası Taşımacılık Yönetimi: Genişletilmiş 4. Baskı. Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği. İstanbul, Türkiye.

Çelik, M., (2009). Lojistik Sektör Planlaması, Organize Lojistik Bölgeleri ve Mersin Kenti Lojistik Planı Planlama 2009/1.

Gülenç, İ. F. ve Karagöz, B., (2008). E-Lojistik ve Türkiye'de E-Lojistik Uygulamaları. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(15).

Ivanaj, V. and Franzil, Y. M., (2006). Outsourcing logistics activities: a transaction cost economics perspective. 15. Uluslararası Stratejik Yönetim Konferansı. Cenevre, İsviçre.

Keskin, M. K., (2011a). Lojistik Tedarik Zinciri Yönetimi: Geçmişi, Değişimi, Bugünü, Geleceği: Güncellenmiş 4. Basım. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara, Türkiye.

Keskin, M. K., (2011b). Kavramlar, Prensipler, Uygulamalar: Lojistik El Kitabı Küresel Tedarik Zinciri Pratikleri, Gazi Kitapevi. Ankara, Türkiye.

Kobu, B., (2010). Üretim Yönetimi: 15. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım. İstanbul, Türkiye.

Küçük, O., (2012). Lojistik İlkeleri ve Yönetimi: 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Türkiye.

Lojistik Dünyası: http://www.lojistikdunyasi.com/depolama nedir.html

Lojistik Makaleleri Temel Lojistik Kavramlarının Açıklanması: http://lojistikmakaleleri.blogspot.com.tr/2013/12/lojistigin-prensipleri.html, (Erişim: 21.11.2013).

Merriam-Webster:http://www.merriam-webster.com/dictionary/ logistics, (Erişim: 13.121.2014).

Nebol, E., Uslu, T. ve Uzel, E. (2013). Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi (2. b.). İstanbul, Beta.

Nilsson, F. ve Waidringer, J., (2002). Logistics Management from a Complexity Perspective.

Sople, V. V., (2007). Material Handling Equipment: Exploiting Productivity Potential in Supply Chain. SEARCH 10(10).

Tatham, P., (2012). Some reflections on the breadth and depth of the field of humanitarian logistics and supply chain management. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 2(2).

Tedarik Zinciri Yönetimi Profesyonelleri Konseyi Web Sitesi: http://cscmp.org/sites/default/files/user_uploads/resources/downloads/glossary-2013.pdf, (Erişim: 18.09.2014).

Thomas, A., (2004a). Elevating Humanitarian Logistics. International Aid and Trade Review: January 2004.

Tseng, Y., Yue, W. L. and Taylor, M.A., (2005). The role of transportation in logistics chain. Eastern Asia Society for Transportation Studies, Vol:5.

Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54ad9cf8ca10e1.81248388, (Erişim: 23.04.2015).

Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği Web Sitesi: http://www.utikad.org.tr/sayfalar.asp?page=13, (Erişim: 14.03.2014).

Yamak, O., (2001). Üretim Yönetimi: 3. Baskı. Sinerji Yayıncılık. İstanbul, Türkiye.

Wood, D.F., Barone, A., Murphy, P. and Wardlow, D., (1995). International Logistics. Chapman and Hall, Londra, Birleşik Krallık.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Altay, N., Prasad, S. ve Sounderpandian, J. (2009) Strategic Planning For International Disaster Relief Logistics: Implications for Research and Practice, International Journal of Services Sciences, Vol. 2 - Issue 2, pp.1–31.

Attfield, I. (2004) Available Data on Disaster Related Transport & Logistics in Ethiopia, UNDP-EUE Report, pp.8–9.

Beamon, B. M. and Kotleba, S.A., (2006). Inventory modelling for complex emergencies in humanitarian relief operations. International Journal of Logistics: Research and Applications, 9(1).

Blecken A. (2009) A Reference Task Model for Supply Chain Processes of Humanitarian Organisations, Dissertation, Paderborn.

Couldrey M. ve T. Morris, (2005). UN assesses tsunami response. Forced Migration Review Special Issue July 2005.

Department of Emergency and Humanitarian Action, Sustainable Development and Healthy Environments, World Health Organization (2001), Humanitarian Supply Management and Logistics in the Health Sector, Washington, D.C.

Ergünay, O., (2000). Afet Yönetiminde İşbirliği ve Koordinas yonun Önemi.

Ergünay, O. ve Özmen, B., (2013). Afet Yönetimi Açısından Van Depreminden Elde Edilen Dersler. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı.

Fişek, G. O. ve Kabasakal, H., (2008). Afet ve İnsan: 1999 Marmara Depreminin Yansımaları. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Fung I. C. ve K. Wong, (2013). Efficient use of social media during the avian influenza A(H7N9) emergency response. WPSAR 4(4).

Gözaydın O. ve T. Can, (2013). Deprem Yardım İstasyonları İçin Lojistik Merkezi Seçimi: Türkiye Örneği. Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi 6(2).

---

283 M. Couldrey ve T. Morris, (2005), s.6.

284 S. Matthews, (2005), *s.38.*

285 A. Thomas ve V. Ramalingam, (2005). Response effectiveness: views of the affected population. *Forced Migration Review Special Issue July 2005, s.46.*

Howden M., (2009). How Humanitarian Logistics Information Systems Can Improve Humanitarian Supply Chains: A View from the Field. 6. ISCRAM Conference, Götenburg, Sweden.

Humanitarian Supply Management System (SUMA), (2000). Manual Logistical Management of Humanitarian Supply, Panamerican Health Organization Panamerican Sanitary Bureau, Regional Bureau of the World Health Organization, Washington D.C.

IFRC, Training in Disaster Management. http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/preparing-for-disaster/disaster-preparedness-tools/training-for-response/2013, (Erişim: 07.11.2013).

Introduction to Disaster Management, (2008). Virtual University for Small States of the Commonwealth Disaster Management.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Annex 2–16/22.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Annex 3–17/22.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Annex 5–21/22.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (Interworks) (2000) Introduction to Disaster Preparedness Disaster Preparedness Training Programme Participant, Resource & Learning Module, Geneva, pp.11–12/22.

Iqbal, Q., Mehler, K. ve Yildirim, M. B. (2007.) Comparison of Disaster Logistics Planning and Execution for 2005 Hurricane Season, Final Report, University Transportation Centers Program, Midwest Transportation Consortium Project 2006–01, U.S. Department of Transportation, Center for Transportation Research and Education, Midwest Transportation Consortium, Suite.

Işıkara, A. M., (2004). Depremden Kalan Anılar (Söyleşiyi Yapan: Nazire Kalkan). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. İstanbul, Türkiye.

Kehler, N., (2004). Coordinating Humanitarian Assistance: A Comparative Analysis of Three Cases.

Kett M., (2005). ABC of conflict and disaster: Displaced populations and long term humanitarian assistance. British Medical Journal Vol. 331.

Kovács, G., Matopoulos, A., Hayes, O., Designing Post-Disaster Supply Chains; Learning from Housing Reconstruction Projects, Relief Supply Chain Management for Disasters: Humanitarian Aid and Emergency Logistics, Senior Editorial Director: Kristin Klinger, Editorial Director: Lindsay Johnston, Business Science Reference, IGI Global, USA, Pp.90-102, (2012).

Kovacs, G. and Tatham, P., (2010). What is special about a humanitarian logistician? A survey of logistic skills and performance. Supply Chain Forum: An International Journal, 11(3).

Köseoğlu A. M. (2011) The Lifeblood of Disaster Management: Logistics, International Logistics and Supply Chain Congress' 2011, October 27–29, İzmir.

Laçiner, V. ve Yavuz, Ö., (2013). Van Depremi Örneğinde Afetler Sonrası Yapılan Yardımlar Ve Hukuki Çerçevesi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5(9).

Maspero, EL ve Ittmann, (2008). HW., Rise of Humanitarian Logistics, Partnership for Research and Progress in Transportation: Proceedings of the 27th Southern African Transport Conference (SATC), Pretoria, South Africa, pp. 175-184.

Matthews S., (2005). Logistical Challenges. Forced Migration Review Special Issue July 2005.

Oloruntoba R. ve R. Gray, (2006). Humanitarian aid: an agile supply chain. Supply Chain Management: An International Journal 11 (2), pp.115–120.

Our Areas of Impact, World Vision, http://www.worldvision .org/our-impact, (Erişim: 27.01.2013).

Özşahin, A. (2009). Sphere Projesi Afetlere Müdahalede Asgari Standartlar İnsani Yardım Sözleşmesi.

Öztürk, İ., (2011). Hastane Afet Planlama Rehberi. Acil ve Afet Tıbbi Derneği. Ankara, Türkiye.

Register of Engineers for Disaster Relief - REDR, Vısıon, Mıssıon and Strategy, (2013). http://www.redr.org.uk/en/about-us/index.cfm, (Erişim: 17.09.2014).

Schulz S., (2008). Disaster Relief Logistics: Benefits of and Impe diments to Horizontal Cooperation Between Humanitarian Organizations. Berlin Technical University.

Sheu J., Y. Chen ve L.W. Lan, (2005). A Novel Model For Quick Response To Disaster Relief Distribution. Proceedings of the Eastern Asia Society for Transportation Studies Vol. 5.

Soylu, M. (2011). Afet Okulu, Truva Yayınları, İstanbul.

Stephenson, R.S., 1993, "Logistics". 1st Edition, DMTP, Artifax.

Şengül, M. ve Turan, M., (2012). Erçiş Depremi Örneğinde Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarında Yönetim Uygulamaları ve Sorunları. Mülkiye Dergisi, 274(36), ss.115-121.

Tarhan, C., Coşkun, Z. ve Zülfikar, C., (2013). Deprem Bilgi Sistemi. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı: 25-27 Eylül 2013. Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.

Tatham P. ve K. Spens, (2011). Towards A Humanıtarıan Logıstıcs Knowledge Management System. Disaster Prevention and Management January 2011.

T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Afetlerde Sağlık Hizmetleri Birimi ve Ulusal Medikal Kurtarma Ekiplerinin Görevleri ve Çalışma Esaslarına Dair Yönerge, 2010.

The Sphere Project Copyright (2011) Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response Practical, Third Edition, Action Publishing, United Kingdom.

The United Nations Disaster Assessment and Coordination (UNDAC), (2006). Disaster Logistics.

Thomas A., (2003). Humanitarian Logistics: Enabling Disaster Response, Fritz Enstitüsü.

Thomas A. S. ve L. R. Kopczak, (2005). From Logistics to Supply Chain Management: The Path Forward in the Humanitarian Sector. Fritz Institute.

Thomas A. ve V. Ramalingam, (2005). Response effectiveness: views of the affected population. Forced Migration Review Special Issue July 2005.

Tomasini, R. M., Wassenhove, L. N. V. (2009) From Preparedness to Partnerships: Case Study Research on Humanitarian Logistics, Internatıonal Tansactıons in Operatıonal Research 16(5).

Trunick, S. A. (2005) Special Report: Delivering Relief to Tsunami Victims, Logistics Today, Vol. 46, No 2, pp.1-3.

Turan, M., (2012). Lessons Learnt From Van and Erciş Earthquakes 2011, Turkey: An Evaluation of Disaster Management. International Journal of Business and Social Science, 22(3).

Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü, (2013). 19 Şubat 2009 Tarih ve Resmî Gazete Karar Sayısı: 2009/14633

UNDRO, (1992). Components of disaster preparedness. An Overview of Disaster Management 2nd Edition.

U.S. Agency for International Development Bureau for Humanitarian Response/Office of Foreign Disaster Assistance (OFDA) (1998) The Field Operations Guide for Disaster Assessment and Response (FOG) Version 3.0, Washington, D.C.

U.S. Agency for International Development USAID Delıver Project, Task Order 1 (2010), Transport Management A Self-Learning Guide for Local Transport Managers of Public Health Services, Arlington.

U.S. Agency for International Development Delıver Project (2010), Emerging Trends in Supply Chain Management Outsourcing Public Health Logistics in Developing Countries, Arlington.

Van Wassenhove L. N., (2006). Humanitarian aid logistics: supply chain management in high gear. Journal of the Operational Research Society, 57(5).

Weerawat, W., (2007). "Efficiency of International Standards on Logistics in Disaster Management Case Study: National Crisis Management Center, Thailand". Proceedings of the 18th Production and Operations Management Society (POMS) Conference, Dallas, pp. 1–9.

World Health Organization (2011) Guidelines for Medicine Donations Revised 2010, NLM classification: WB 330, Switzerland, pp.5–6.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Afet Okulu Web Sitesi: http://www.afetokulu.com/?module=modul_tek&modul=242&cat=707Davidson, A. L. (2006) Key Performance Indicators in Humanitarian Logistics, Master Thesis, Massachusetts Institute of Technology, Boston. (Erişim: 14.12.2013)

ALNAP Web Sitesi: http://www.alnap.org/what-we-do/lessons Blecken, A.F. and Hellingrath, B., (2008). Supply Chain Management Software for Humanitarian Operations: Review and Assessment of Current Tools. Proceedings of the 5th International ISCRAM Conference, Washington, ABD, pp.342-351. (Erişim: 04.10.2014)

Balcik, B. and Beamon, B. M., (2008). Facility location in human itarian relief. International Journal of Logistics: Research and Applications, 11(2).

Balcik, B., Beamon, B.M. and Smilowitz, K., (2008). Last mile distribution in humanitarian relief. Journal of Intelligent Transportation Systems, 12(2).

Banomyong, R. and Sodapang, A., (2011). Relief Supply Chain Planning: Insights From Thailand. Relief Supply Chain Management for Disasters: Humanitarian Aid and Emergency Logistics.

Beamon, B. M. and Kotleba, S.A., (2006). Inventory modelling for complex emergencies in humanitarian relief operations. International Journal of Logistics: Research and Applications, 9(1).

Birleşmiş Milletler, (2014). 2014 Syria Regional Response Plan: Turkey.

Chan, J. C., (2011). The Role of Social Media in Crisis Preparedness, Response and Recovery. Vanguard.

Chandes, J. and Pache, G., (2010). Strategizing humanitarian logistics: the challenge of collective action. Problems and Perspectives in Management, 8(1).

Chandraprakaikul, W., (2010). Humanitarian supply chain management: Literature Review And Future Research, Department of Logistics Engineering, School of Engineering University of the Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

Chomilier, B., Samii, R. and Van Wassenhove, L.N., (2003). The central role of supply chain management at IFRC. Forced Migration Review, 18(2).

Cozzolino, A. (2012). Humanitarian Logistics and Supply Chain Management. Humanitarian Logistics. Springer, Berlin, Almanya.

Çiçekdağı, H. İ. ve Kırış, Ş., (2012). Afet İstasyonu ve Toplanma Merkezi İçin Yer Seçimi ve Bir Uygulama. Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 28(8).

Darcy, J. and Hofmann, C., (2003). According to need? Needs assessment and decision-making in the humanitarian sector. HPG Raporu 15.

Davidson, A.L., (2006). Key Performance Indicators in Human itarian Logistics. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü.

Disaster-info Web Sitesi: http://www.disaster-info.net/SUMA/english/faq.htm. (Erişim: 12.03.2015)

Duran, S., Gutierrez, M. A. ve Keskinocak, P., (2011). Pre-positioning of emergency items for CARE International. Interfaces, 41(3).

Dünya Gıda Programı Web Sitesi: http://www.wfp.org/logistics/humanitarian-response-depot. (Erişim: 30.09.2013)

Ergün, Ö., Karakuş, G., Keskinocak, P., Swann, J. and Villarreal, M., (2009). Humanitarian Supply Chain Management - An Overview. In Models and Algorithms for Optimization in Logistics Dagstuhl Seminar Proceedings, Volume 10.

Ergün, Ö., Keskinocak, P., Swann, J. and Villarreal, M., (2009). Humanitarian Logistics. Analytics: Spring 2009, pp..31-32.

Ergün, Ö., Keskinocak, P., Swann, J., Stamm, J. L. and Villarreal, M., (2010). How to Improve Humanitarian Logistics. Analytics: January/February 2010.

Erkal, T. ve Değerliyurt, M., (2009). Türkiye'de Afet Yönetimi. Doğu Coğrafya Dergisi, 14(22), s.153-160.

FMS Anonim Şirketi Web Sitesi: https://www.fmsinc.com/consulting/portfolio/logistics-support-system.aspx. (Erişim: 02.06.2013)

Fritz Enstitüsü Web Sitesi:http://www.fritzinstitute.org/PDFs/ HELIOS/HELIOS%20OVERVIEW.pdf. (Erişim: 01.01.2014)

Fritz Enstitüsü Web Sitesi: http://www.fritzinstitute.org/ prsrmPRFI_ Releases-HELIOS.htm. (Erişim: 15.08.2013)

Gatignon, A., Van Wassenhowe, L.N. and Charles, A., (2010). The Yogyakarta earthquake: Humanitarian relief through IFRC'sdecentralized supply chain. Int. J. Production Economics.

Gizmag Web Sitesi: http://www.gizmag.com/go/8042/. (Erişim: 16.12.2013)

Hale, T. and Moberg, C. R., (2005). Improving supply chain disaster preparedness: A decision process for secure site location. International Journal of Physical Distribution and Logistics Management, 35(3).

Howden, M., (2009). How humanitarian logistics information systems can improve humanitarian supply chains: A view from the field. Proceedings of the 6th International ISCRAM Conference, Götenburg, Sweden.

Humanitarian Supply Management and Logistics in the Health Sector, (2001). Pan American Health Organization, Washington, ABD.

Işık, Ö., Aydınlıoğlu, H. M., Koç, S., Gündoğdu, O., Korkmaz, G. ve Ay, A., (2012). Afet Yönetimi ve Afet Odaklı Sağlık Hizmetleri. Okmeydanı Tıp Dergisi, 28(2), s.82-123.

Jahre, M., (2007). HUMLOG-NET: Humanitarian Logistics Networks. BI Norwegian Business School.

Jamieson, D., (2005). Duties to the distant: Aid, assistance, and intervention in the developing world. The Journal of Ethics, 9(1).

Karadoğan, D., (2011). Olağanüstü ve Özel Durumlarda Uygulanacak Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi'ne Yönelik Bir Model Önerisi. Trakya Kalkınma Derneği.

Kopczak, L. R. and Johnson, M. E., (2003). Can Heroes be Efficient? Information Technology at the International Federation of the Red Cross. Glassmeyer/McNamee Center for Digital Strategies, Case No: 6-0021,

Kovacs, G. and Spens, K. M., (2011). Humanitarian logistics and supply chain management: The start of a new journal. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 1(1).

Kovacs, G. and Tatham, P., (2010). What is special about a humanitarian logistician? A survey of logistic skills and performance. Supply Chain Forum: An International Journal, 11(3).

Köseoğlu, A. M., (2011). The Lifeblood of Disaster Management: Logistics. Uluslararası Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi, İzmir, Türkiye.

Kunz, N. and Reiner, G., (2012). A meta-analysis of humanitarian logistics research. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 2(2), s.116-147.

Larson, P. D., (2012). Strategic Partners and Strange Bedfellows: Relationship Building in the Relief Supply Chain. Relief Supply Chain Management for Disasters: Humanitarian Aid and Emergency Logistics.

Lima, F. S., Oliveira, D., Gonçalves, M. B. and Samed, M.M., (2014). Humanitarian Logistics: A Clustering Methodology for Assisting Humanitarian Operations. Journal of Technology Management and Innovation, 9(2).

Long, D. and Wood, D., (1995). The Logistics of Famine Relief: Engineering on the Run. Journal of Business Logistics, 16(1).

Lu, D. K., Pettit, S. and Beresford, A., (2006). Critical Success Factors for Emergency Relief Logistics. Whampoa: An Interdisciplinary Journal 51, pp.177-184.

Maspero, E. L. and Ittman, H. W., (2008). The Rise Of Humanitarian Logistics. 27th Annual Southern African Transport Conference Paper, 7-11 July 2008, Güney Afrika, s.183-184.

Matthews, S., (2005). Logistical Challenges. Forced Migration Review: Special Issue July 2005.

Oloruntoba, R. and Gray, R. (2006). Humanitarian aid: an agile supply chain. Supply Chain Management: An International Journal, 11(2).

Overstreet, R. E., Hall, D., Hanna, J. B. and Rainer, R.K., (2011). Research in humanitarian logistics. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 1(2), s.117-118.

Parnam, N., Tax, L., Yoshikawa, L. and Lim, K., (2013). Lessons from assessing the humanitarian situation in Syria and countries hosting refugees. Humanitarian Exchange 59.

Piper, C., (2013). Applying the Disaster Risk Management Cycle to the Syrian humanitarian crisis. Professionals in Humanitarian Assistance and Protection Report.

Sahana Software Vakfı Web Sitesi: http://sahanafoundation.org/ products/eden/. (Erişim: 29.11.2014)

Schulz, S., (2008). Disaster Relief Logistics: Benefits of and Impediments to Horizontal Cooperation Between Humanitarian Organizations. Berlin Teknik Üniversitesi.

Seybolt, T. B., (2007). Humanitarian military intervention: The conditions for success and failure. Oxford University Press.

Smilowitz, K. and Dolinskaya, I., (2010). Humanitarian logistics: Saving lives with better distribution models. McCormick Magazine, 14(2).

Stapleton, O., Van Wassenhove, L. N. and Tomasini, R., (2010). The Challenges of Matching Corporate Donations to Humanitarian Needs and the Role of Brokers. Supply Chain Forum: An International Journal, 11(3).

Tatham, P., Loy, J. and Peretti, U., (2014). 3D Printing (3DP): A humanitarian logistic game Changer?

Tatham, P., (2012). Some reflections on the breadth and depth of the field of humanitarian logistics and supply chain management. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 2(2).

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Web Sitesi:https://www.afad.gov.tr/tr/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=3431. (Erişim: 04.04.2015)

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2014). Türkiye, Afet Farkındalığı ve Afetlere Hazırlık Araştırması.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2013). Türkiye Afet Müdahale Planı.

Thomas, A., (2004a). Elevating Humanitarian Logistics. Interna tional Aid and Trade Review: January 2004, s.102-106.

Thomas, A., (2004b). Leveraging private expertise for human itarian supply chains. Forced Migration Review 21.

Thomas, A. S. and Kopczak, L. R., (2005). From logistics to supply chain management: The path forward in the humanitarian sector. Fritz Enstitüsü Raporu.

Thomas A., (2003). Humanitarian Logistics: Enabling Disaster Response, Fritz Enstitüsü.

Thomas, A. and Mizushima, M., (2005). Logistics training: necessity or luxury? Forced Migration Review 22.

Tomasini, R. M. and Van Wassenhove, L. N., (2004). A framework to unravel, prioritize and coordinate vulnerability and complexity factors affecting a humanitarian response operation. *Working Paper No. 2004/41/TM*. INSEAD, Fontainebleau, France.

Tomasini, R. M. and Van Wassenhove, L. N., (2009). From preparedness to partnerships: Case study research on humanitarian logistics. International Transactions In Operational Research, 16(5).

Tomasini, R. M., (2012). Humanitarian Partnerships–Drivers, Facilitators, and Components: The Case of Non-Food Item Distribution in Sudan. Relief Supply Chain Management for Disasters: Humanitarian Aid and Emergency Logistics.

Türk Kızılayı Web Sitesi: http://afetyonetimi.kizilay.org.tr/tr/afet-hazirlik-birimi.html. (Erişim: 19.07.2013)

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu Web Sitesi: http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/responding/disaster-response-system/dr-tools-and-systems/responding-to-disasters-field-assessment-coordination-teams-fact/. (Erişim: 19.05.2014)

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu Web Sitesi:http://www.ifrc.org/en/what-we-do/logistics/procur ement/framework-agreements/. (Erişim: 06.07.2013)

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu Web Site-si:https://www.ifrc.org/Global/Migrated/10780.pdf. (Erişim: 03.03.2015)

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, (2000). Introduction to Disaster Preparedness: Disaster Preparedness Training Programme.

UNICEF, (2008). UNICEF Humanitarian Action Report 2008.

UNICEF Web Sitesi: http://www.unicef.org/supply/index_51172 .html. (Erişim: 06.11.2014)

United Nations Humanitarian Response Depot Web Sitesi: http://www.unhrd.org/?page_id=758. (Erişim: 13.12.2014)

Xu, W. and Zlatanova, S., (2007). Ontologies for disaster management response. Geomatics Solutions for Disaster Management.

Van Heeringen, B. B., (2010). Risk management in regional humanitarian relief operations.

Van Wassenhove L. N., (2006). Humanitarian aid logistics: supply chain management in high gear. Journal of the Operational Research Society, 57(5).

Walton, R., Mays, R. and Haselkorn, M., (2011). Defining "Fast": Factors Affecting the Experience of Speed in Humanitarian Logistics. Proceedings of the 8th International ISCRAM Conference, Lizbon, Portekiz.

Wood, D. F., Barone, A., Murphy, P. and Wardlow, D., (1995). *International Logistics. Chapman and Hall, Londra, England*

World Vision Web Sitesi: http://www.worldvision.org/resources. nsf/9cbcae7c2d02edf9852564480071ff04/bc9e35c5d858e5a788257514005575ed/$FILE/Faqs.pdf. (Erişim: 01.01.2013)

Zincir, O. ve Yazıcı, S., (2013). Kriz Yönetimi ve Afetlerde Sosyal Medya Kullanımı. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 49(10), s.73-78.

BÖLÜM KAYNAKÇASI

AFAD, Van Depremi Hakkında, https://www.afad.gov.tr/tr/HbIcerikDetay.aspx?ID=107&IcerikID=570. (Erişim: 24.04.2015)

AFAD, Van İçin 7 Gün 24 Saat Yapılanlar, https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=107&IcerikID=571. (Erişim: 04.03.2015)

Alternatif Lojistik, AFAD Lojistik Merkezleri, http://www. alternatiflojistik.com/#!AFAD-Lojistik-MerkezleriA%C3%A7%C4%B1l%C4%B1%C5%9F-T%C3%B6reni/c1odx/55148fbf0cf215f35a1d3d00. (Erişim: 04.04.2014)

Birleşmiş Milletler İnsani İlişkiler Koordinasyon Ofisi, Restoring Normality After Earthquake, http://www.unocha.org/top-stories/all-stories/cerf-restoring-normality-after-earthquake. (Erişim: 14.04.2015)

Coppola, D. P., (2006). Introduction to International Disaster Management. Butterworth-Heinemann, ABD.

Erdik, M., Kamer, Y., Demircioğlu, M. B. ve Sesetyan, K., (2012). Report On 2012 Van (Turkey) Earthquakes. Proceedings of the International Symposium on Engineering Lessons Learned from the 2011 Great East Japan Earthquake, March 1-4, 2012, Tokyo, Japonya.

Ergünay, O. ve Özmen, B., (2013). Afet Yönetimi Açısından Van Depreminden Elde Edilen Dersler. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı 25-27 Eylül 2013. Mustafa Kemal Üniversitesi/Hatay, s.1-8.

Ferris, E. ve Solis, M. 2013. Earthquake, Tsunami, Meltdown - The Triple Disaster's İmpact on Japan, İmpact on The World. Brookings Enstitüsü.

Fişek, G.O. ve Kabasakal, H., (2008). Afet ve İnsan: 1999 Marmara Depreminin Yansımaları. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Göcen, G., (2012). Empati ve Din: Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14(25), s.273-277.

Ihlas Haber Ajansı, Seçim Sonuçları, http:// secim.iha.com.tr/Bolgeler.aspx?il=65&ilce=0&belde=6506&parti=0&skod=1064&stip=7&s=29%20Mart%202009%20Belediye%20Se%C3%A7imi. (Erişim: 04.01.2015)

Introduction to Disaster Management, (2008). Virtual University for Small States of the Commonwealth Disaster Management.

İlhan, A. M., (2013). Afetler ve İnsani Yardım Operasyonlarında Silahlı Kuvvetlerin Rolü. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2(1), s.107-129.

İnsani Yardım Vakfı Bülteni, (2012). Van'da Acil Yardım Seferberliği.

İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi Uygulama Gazetesi, (2011). Gazetem, 4(18), s.1.

Kundak, S., (2011). Şehirler, Afetler ve İnsanlar. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Kızılay, Afet Yonetim Merkezleri, http://afetyonetimi. kizilay.org.tr/tr/afet-yonetim-merkezleri.html.
(Erişim: 04.04.2013)

Kızılkanat, A., Coşar, A., Koçak, A., Güney, D., Selçuk, M.E. ve Yıldırım, M., (2011). Yıldız Teknik Üniversitesi: 23 Ekim 2011 Van Depremi Teknik İnceleme Raporu.

Laçiner, V. ve Yavuz, Ö., (2013). Van Depremi Örneğinde Afetler Sonrası Yapılan Yardımlar Ve Hukuki Çerçevesi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5(9), s.114-135.

Mccurry, J. 2011. Naoto Kan Resigns as Japan's Prime Minister. The Guardian.

Özceylan, D. ve Coşkun, E., (2012). Van Depremi Sonrası Yaşananlar Işığında Sosyal ve Ekonomik Zarar Görebilirlik Çalışmalarının Önemi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 7(1), s.167-186.

Öztürk, N., (2003). Türkiye'de Afet Yönetimi: Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Çağdaş Yerel Yönetimler, 12 (4), s.42-46.

Rodoplu, Ü. (2011). 9 Kasım 2011 Van Depremi ve Bayram Oteli'nin Düşündürdükleri.

Sever, M. Ş. ve Kazancıoğlu, R., (2012). Van Depremi'nin Ardından: Yine Yeniden Deprem. Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi, 21(1), s.9.

Şengül, M. ve Turan, M., (2012). Erçiş Depremi Örneğinde Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarında Yönetim Uygulamaları ve Sorunları. Mülkiye Dergisi, 274(36), s.113-148.

Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi: http://www.tuik.gov .tr/UstMenu.do?metod=temelist. (Erişim: 29.04.2015)

Turan, M., (2012). Lessons Learnt From Van and Erciş Earthquakes 2011, Turkey: An Evaluation of Disaster Management. International Journal of Business and Social Science, 22(3): s.42-52.

Türk Kızılayı Aylık Dergisi, (2012). Sayı:7, s.8-96.

Türk Kızılayı Aylık Dergisi, (2012). Sayı:8, s.6-94.

Türk Kızılayı Aylık Dergisi, (2012). Sayı:9, s.6-96.

Türk Kızılayı, (2011). Van Depremi İnsani Yardım Operasyonu: Genel Faaliyet Raporu 57.

Türk Kızılayı, (2012). Van Depremi İnsani Yardım Operasyonu: Yalnız Değilsiniz, s.1-41.

Uysal, H.T., (2012), Konut Yapı Kooperatiflerinde Yolsuzluk ve Usulsüzlük, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:31, s.1-16.

Wharton Üniversitesi, Japanese Disasters, http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/tale-two-storms-rebuilding-u-s-japanese-disasters/. (Erişim: 04.11.2014)

Yaman, Ö. M. ve Akyurt, M.A., (2013). Sosyal Hizmete Kültürel Yaklaşım: 2011 Van Depremi Örneği. Sosyoloji Dergisi, 3(26), s.105-144.

Yılmaz, S. ve Işıtan, İ., (2012). Doğal Afetlerin Psiko-Sosyal Sonuçları: Van Depremi Örneği. Toplum Bilimleri Dergisi, 6(11), s.7-29.

Yurdakul, A., Piroğlu, F. ve Okay, N., (2013). Kocaeli Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesi Mevcut Afet Planı Çerçevesinde, Çalışanların Afete Hazırlığının Değerlendirilmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2), s.75-85.

Yüksek Seçim Kurulu, Seçim Sonuçları, http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014BelediyeBsk-ilce-belde.xlsx. (Erişim: 09.03.2013)

Zare, M. ve Afrouz, S.G. 2012. Crisis Management of Tohoku; Japan Earthquake and Tsunami, 11 March 2011. Iranian Journal of Public Health, 41(6).

BÖLÜM KAYNAKÇASI

Abidi, H. and Klumpp, M., (2012). Performance measurement in humanitarian logistics: A Literature

AFAD, 22 Afad Lojistik Merkezi Açıldı, https://www.afad.gov.tr/tr/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=3379.(Erişim: 9.04.2014)

AFAD, Elektronik Yardım Dağıtım Sistemi (EYDAS), https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=318&IcerikID=3094. (Erişim: 29.05.2015)

Al Jazeera, Türk Türkiye En Fazla Mülteci Barındıran Ülke, http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiye-en-fazla-multeci-barindiran-ulke(Erişim: 21.04.2015)

Alternatif Lojistik, ERP, http://www.alternatiflojistik.com/#!teknololi/galleryPageAFAD, Barınma Merkezlerinde Son Durum,

[710] International Crisis Group Raporu, (2014), s.28.

[711] Çağaptay, S., (2013), s.35.

https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID= 16&IcerikID=848. (Erişim: 29.03.2013)

Anadolu Ajansı, Kobanililer İcin 35 Bin Kisilik Yeni Cadir Kent, http://www.aa.com.tr/tr/s/456193--kobanililer-icin-35-bin-kisilik-yeni-cadir-kent. (Erişim: 19.04.2015)

Anadolu Ajansı, Afad Bu Yil 300 Bin Suriyeliyi Agirlayacak, http://www.aa.com.tr/tr/s/455172--afad-bu-yil-300-bin-suriyeliyi-agirlayacak. (Erişim: 09.04.2015)

Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi, Mıssıon and Tasks, http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/. (Erişim: 29.08.2014)

Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi, (2015). Fran Quarterly: Quarter 4.

Avrupa Komisyonu, (2015). A European Agenda on Migration.

Beamon, B.M. and Kotleba, S.A., (2006). Inventory modelling for complex emergencies in humanitarian relief operations. International Journal of Logistics: Research and Applications, 9(1), s.1–18.

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Total Funding to the Syrian Crisis, 2012, https://fts.unocha.org/pageloader.aspx?page=special-syriancrisis&year=2012. (Erişim: 22.04.2015)

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Total Funding to the Syrian Crisis, 2013, https://fts.unocha.org/page loader.aspx?page=special-syriancrisis&year=2013 (Erişim: 29.12.2014)

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Total Funding to the Syrian Crisis, 2014, https://fts.unocha.org/pageloader.aspx?page=special-syriancrisis&year=2014. (Erişim: 28.04.2014)

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Total Funding to the Syrian Crisis, 2015, https://fts.unocha.org/pageloader.aspx?page=special-syriancrisis&year=2015. (Erişim: 26.04.2014)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, (2014). UNHCR Global Appeal 2014-2015: Turkey.

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Strategic Response Plan(s): Syria Regional Refugee Response Plan (RRP)2014,https://fts.unocha.org/reports/daily/ocha_R3prov_A1048___30_May_2015_(03_02).pdf. (Erişim: 25.11.2014)

Birleşmiş Milletler, Unanimously approved, Security Council resolution demands aid access in Syria, http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47204&Cr=syria&Cr1=#.VDayrvmsU1aBirleşmiş Milletler İnsani İşler Koordina

törlüğü Ofisi, Syrian Arab Republic, http://www.unocha .org/syria. (Erişim: 12.08.2014)

Birleşmiş Milletler, (2014). 2014 Syria Regional Response Plan: Turkey

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Needs Soar as Number of Syrian Refugees Tops 3 Million, http://www.unhcr .org/53ff76c99.html. (Erişim: 24.04.2015)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler,http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/faq_-_turkish.pdf. (Erişim: 29.01.2015)

Chandraprakaikul, W., (2010). Humanitarian supply chain management: Literature Review And Future Research, Department of Logistics Engineering, School of Engineering University of the Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

Cheung, T., (2013). An interview with Dr Nizar Hammodeh. Humanitarian Exchange 59.Cozzolino, A. (2012). Humanitarian Logistics and Supply Chain Management. Humanitarian Logistics. Springer, Berlin, Almanya, s.5-16.

Cagaptay, S., (2013). The Impact of Syria's Refugees on Southern Turkey. Policy Focus Report 130. The Washington Institute of Near East Policy.

Dahi, O., (2014). The refugee crisis in Lebanon and Jordan: The need for economic development spending. Forced Migration Review 47, S.1-13.

Daily Mail, UN Shrinks Food Aid to Syria Refugees in Turkey as Cash Low, http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-2983047/UN-shrinks-food-aid-Syria-refugees-Turkey-cash-low.html. (Erişim: 29.04.2013)

Davis, R., Taylor, A. and Murphy, E., (2014). Gender, conscription and protection, and the war in Syria. Forced Migration Review 47, s.35-38.

Devi, S., (2012). Syria's refugees face a bleak winter. The Lancet, 380(9851), s.1373-1374.

Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişci, K. and Çarmıklı, E. Ö., (2013). Turkey and Syrian Refugees: The Limits of Hospitality. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü Rapor.

Doğan Haber Ajansı, Mültecilere 5 milyar dolar harcandı, http://www.dha.com.tr/multecilere-5-milyar-dolar-harcandi_850078.html. (Erişim: 21.04.2014)

Ergün, Ö., Karakuş, G., Keskinocak, P., Swann, J. and Villarreal, M., (2009). Humanitarian Supply Chain Management - An Overview. In Models and Algorithms for Optimization in Logistics Dagstuhl Seminar Proceedings, Volume 10.

Ergüven, N.S. ve Özturanlı, B., (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 62(4), s.1007-1061.

Fanthorpe, R. (2003). Humanitarian aid in post-war Sierra Leone: the politics of moral economy. HPG Report 13.Global Humanitarian Assistance, (2014). Global Humanitarian Assistance Raporu 2014.

Fisher, N., (2014). Foreword: The inheritance of loss. Forced Migration Review 47.

Göç Postası, (2014). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bülteni, 2(2).

Güçer, M., Karaca, S. and Dinçer, O.B., (2013). The Struggle For Life Between Borders: Syrian Refugees. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Raporu No: 13-04

Haq, S., (2013). How Islamic Relief is working across Syria's borders. Humanitarian Exchange 59.

Helsinki Yurttaşlar Derneği Raporu, (2012). Syrian Refugees in Turkey: Briefing Note.

Hoffman, C., Roberts, L., Shoham, J. and Harvey, P., (2004). Measuring the İmpact of Humanitarian Aid: A review of Current Practice. HPG Report 17, s.1-39.

Humanitarian Response Info, Türkiye'den Suriye'ye Yönelik Yürütülen İnsani Yardım Operasyonları için Müdahale Planı, http://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/Response%20Plan%20%282014-2015%29_TURKISH.pdf. (Erişim: 16.09.2013)

Hürriyet Gazetesi, BM: Türkiye'deki Mültecilerin Sayısı Yıl Sonuna Dek 2.5 Milyonu Bulabilir, http://www.hurriyet; .com.tr/dunya/28845005.asp. (Erişim: 24.05.2014)

Inglis, K. and Vargas, J., (2014). Experiences of the e-Food card programme in the Turkish refugee camps. Field Exchange Issue 48, s.145-147.

Inter-agency Information Sharing Portal, http://data.unhcr.org /syrianrefugees/country.php?id=224. (Erişim: 29.07.2014)

International Crisis Group Raporu, (2014). The Rising Costs of Turkey's Syrian Quagmire. Avrupa Raporu No:230.

İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı, Islamic Relief Assist Earthquake Survivors in Van, http://yetim.ihh.org.tr/de/ main/news/0/ihh-and-islamic-relief-assist-earthquake-surv/1571. (Erişim: 29.09.2014)

James, L., Sovcik, A., Garoff, F. and Abbasi, R., (2014). The mental health of Syrian refugee children and adolescents. Forced Migration Review 47.

Kandel, C., Abidi, H. and Klumpp, M., (2011). Humanitarian Logistics Depot Location Model. The 2011 European Simulation and Modelling Conference Proceedings, Guimaraes, Portekiz, s.288-293.

Kunz, N. and Reiner, G., (2012). A meta-analysis of humanitarian logistics research. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 2(2), s.116-147.

Kunz, N. and Reiner, G., (2013). Government restrictions on relief supply chains. In Proceedings of the 20th EurOMA Conference, Dublin, İrlanda, s.1-10.

Kirişci, K., (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü Raporu.

Köseoğlu, A. M., (2011). The Lifeblood of Disaster Management: Logistics. Uluslararası Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi, İzmir, Türkiye, s.1-14.

Lee, A.C.K., (2008). Local Perspectives on Humanitarian aid in Sri Lanka After the Tsunami. Public Health, 122(12).

Lu, D. K., Pettit, S. and Beresford, A., (2006). Critical Success Factors for Emergency Relief Logistics. Whampoa: An Interdisciplinary Journal 51, s.177-184.

Margesson, R. and Chesser, S.G., (2013). Syria: Overview of the Humanitarian Response. Kongre Araştırmalar Merkezi, Washington, ABD.

Margesson, R., (2013). International Crises and Disasters: U.S. Humanitarian Assistance Response Mechanisms. Cong ressional Research Service Report, 1 August 2013.

Matthews, J., (2009). Media and message: Communicating crises. Humanitarian Exchange 44, s.26-28.

Mavinci, Afad Kbrn Yayılım Analiz Yazılımı, http://www.mavinci .com.tr/projeler.html. (Erişim: 29.08.2013)

Mesquita, B.B. and Smith, A., (2009). A Political Economy Of Aid. International Organization 63.

Milliyet Gazetesi, Koordinatör Vali Görevlendirilmei, http://www. milliyet.com.tr/veysel-dalmaz/. (Erişim: 29.02.2014)

Milliyet Gazetesi, Suriyelilere Çalışma İzni, http://www. milliyet.com.tr/suriyelilere-calisma-izni/ekonomi/detay/1951900/default.htm. (Erişim: 29.04.2014)

Mooney, E., (2014). The inside story: Internal displacement in Syria. Forced Migration Review 47, s.44-45.

Nielsen, S.Y. and Grey, M.A., (2013). Schooling in a crisis: The case of Syrian refugees in Turkey. Humanitarian Exchange 59.

NTVMSNBC, Sınır Kapısında Patlama 13 Ölü, http://www. ntvmsnbc.com/id/25421222/. (Erişim: 29.06.2015)

Oloruntoba, R. and Gray, R. (2006). Humanitarian aid: an agile supply chain. Supply Chain Management: An International Journal, 11(2): 115–120.

Overstreet, R. E., Hall, D., Hanna, J.B. and Rainer, R.K., (2011). Research in humanitarian logistics. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 1(2), s.114-131.

Özden, Ş., (2013). Syrian refugees in Turkey. Migration Policy Centre Araştırma Raporu 2013/5.

Parker, B., (2013). Humanitarianism besieged. Humanitarian Exchange 59.

Phillips, M. and Starup, K., (2014). Protection Challenges of Mobility. Forced Migration Review 47, s.27-30

Raphael, B. and Stevens, G., (2007). Disaster and Response. Journal of Social Work in Disability and Rehabilitation, 5(3).

Piper, C., (2013). Applying the Disaster Risk Management Cycle to the Syrian Humanitarian Crisis. Professionals in Humanitarian Assistance and Protection Report.

Seferis, L., (2014). DRC experiences of cash assistance to non-camp refugees in Turkey and Lebanon. Field Exchange Issue 48.

Seybolt, T. B., (2007). Humanitarian military intervention: The conditions for success and failure. Oxford University Press.

Sharp, J. M. and Blanchard, C. M., (2012). Armed Conflict in Syria: U.S. and International Response. Congressional Research Service Raporu, 21 Ağustos 2012.

Shasha, A., (2014). A day in the life of a WFP field monitor working in the Syrian refugee camps in south-eastern Turkey. Field Exchange Issue 48, s.148.

Slim, H. and Gillard, E., (2013). Ethical and legal perspectives on cross-border humanitarian operations. Humanitarian Exchange 59, s.6-9.

Stapleton, O., Van Wassenhove, L.N. and Tomasini, R., (2010). The Challenges of Matching Corporate Donations to Humanitarian Needs and the Role of Brokers. Supply Chain Forum: An International Journal, 11(3), s.42-53.

Suriyeli Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu Web Sitesi: http://tr.etilaf.org/acu/yard%C4%B1m-koordinasyon-birimi.html. (Erişim: 29.01.2013)

Tatham, P. and Houghton, L., (2011). The wicked problem of humanitarian logistics and disaster relief aid. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 1(1), s.1-21.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2014). Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında, https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/98-2014061912629-suriyeli-misafirlerimiz.pdf. (Erişim: 29.03.2015)

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2013). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar: 2013 Saha Araştırması Sonuçları.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Suriyeli misafirler, 3 yıldır kardeş topraklarında, http://kdk.gov .tr/haber/suriyeli-misafirler-3-yildir-kardes-topraklarinda/463. (Erişim: 09.02.2015)

The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Syria Regional Refugee Response

Thomas, A., (2004a). Elevating Humanitarian Logistics. Interna tional Aid and Trade Review: January 2004, s.102-106.

Thomas, A., (2003). Humanitarian Logistics: Enabling Disaster Response. Fritz Institute.

Thomas, A. S. & Kopczak, L. R. (2005). From Logistics to Supply Chain Management: The Path Forward in The Humanitarian Sector Report, Fritz Instıtute.

Tomasini, R. M. and Van Wassenhove, L. N., (2009). From preparedness to partnerships: Case study research on humanitarian logistics. International Transactions In Operational Research, 16(5), s.549–559.

TRT Haber, Suriye'ye 840 Milyon Liralık Yardım, http://www .trthaber.com/haber/turkiye/suriyeye-840-milyon-liralik-yardim-161110.html. (Erişim: 22.04.2014)

Türk Kızılayı, (2015). Suriye İnsani Yardım Operasyonu: Mart 2015.

Türk Kızılayı, (2014). Yalnız Değilsiniz, Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2014). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar, s.16.

Türk Kızılayı ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi, (2004). Uluslar arası İnsancıl Hukuk: Sorularınıza Cevaplar.

Türkiye Cumhuriyeti Kamu Denetçiliği Kurumu, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http://www.ombudsman .gov.tr/contents/files/45516--Multecilerin-Hukuki-Durumuna-Dair-Sozlesme.pdf. (Erişim: 29.09.2014)

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2014). Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarında Misafirlik.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi, What is International Humani tarian Law?, https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/what_is_ihl.pdf. (Erişim: 29.01.2015)

Voon, F., (2013). The Syrian refugee crisis: Findings from a real-time evaluation of UNHCR's response. Humanitarian Exchange 59, p.17-19.

Van Wassenhove, L. N., (2006). Humanitarian aid logistics: supply chain management in high gear. Journal of the Operational Research Society, 57(5), s.475-489.

Yüksel, U., Bulut, M. N. ve Mor, Z., (2014). Türkiye'de Bulunan Suriyeli Mülteciler. Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi Raporu.

Yılmaz, H., (2013). Türkiye'de Suriyeli Mülteciler İstanbul Örneği: Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler. Mazlumder Raporu .

Zetter, R. and Ruaudel, H., (2014). Development and protection challenges of the Syrian refugee crisis. Forced Migration Review 47, s.6-10.

KAYNAKÇA

Abidi, H. and Klumpp, M., (2012). Performance measurement in humanitarian logistics: A Literature

Acar, A. Z., (2010). Depolama ve Depo Yönetimi. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara, Türkiye.

Acar, A. Z. ve Köseoğlu, A. M., (2014). Lojistik Yaklaşımıyla Tedarik Zinciri Yönetimi. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara, Türkiye.

AFAD, 22 Afad Lojistik Merkezi Açıldı, https://www.afad.gov.tr/tr/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=3379. (Erişim: 29.04.2014)

AFAD, Elektronik Yardım Dağıtım Sistemi (EYDAS), https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=318&IcerikID=3094. (Erişim: 29.05.2015)

AFAD, Van Depremi Hakkında, https://www.afad.gov.tr/tr/HbIcerikDetay.aspx?ID=107&IcerikID=570. Erişim: 24.04.2015)

AFAD, Van İçin 7 Gün 24 Saat Yapılanlar, https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=107&IcerikID=571. (Erişim: 04.03.2015)

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Tarih: 17/6/2009, Sayı: 272615902.

Afet Koordinasyon Merkezi Tanıtım Rehberi, (2012). İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Afet Mevzuatı, http://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=38, (Erişim: 14.07.2013)

Afetle Müdahalede Asgari Standartlar ve İnsani Yardım Sözleşmesi, http://sphereturkiye.org/ (Erişim: 13.12.2014)

Afet Okulu WebSitesi: http://www.afetokulu.com/?module=mod

Ül tek&modul=242&cat=707Davidson, A. L. (2006) Key Performance Indicators in Humanitarian Logistics, Master Thesis, Massachusetts Institute of Technology, Boston. (Erişim: 14.12.2013)

Aktel, M. ve Çağlar, N., (2007). Isparta İli Afet (Kriz) Yönetim Yapılanması Üzerine Bir Çalışma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.

Akyıldız, M., (2004). Lojistik dış kaynak kullanımının gelişimi ve Türkiye'deki kullanım biçimleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(3).

Altay, N., Prasad, S., ve Sounderpandian, J. (2009). Strategic Planning For International Disaster Relief Logistics: Implications for Research and Practice, International Journal of Services Sciences, Vol. 2 - Issue 2. pp.1–31.

Al Jazeera, Türk Türkiye En Fazla Mülteci Barındıran Ülke, http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiye-en-fazla-multeci-barindiran-ulke(Erişim: 21.04.2015)

Alternatif Lojistik, ERP, http://www.alternatiflojistik.com/#!teknololi/galleryPageAFAD, Barınma Merkezlerinde Son Durum,https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848. (Erişim: 29.03.2013)

Alternatif Lojistik, AFAD Lojistik Merkezleri: http://www. alternatiflojistik.com/#!AFAD-Lojistik-Merkezleri-A%C3%A7%C4%B1l%C4%B1%C5%9F-T%C3%B6reni/c1odx/55148fbf0cf215f35a1d3d00. (Erişim: 04.04.2014)

ALNAP Web Sitesi: http://www.alnap.org/what-we-do/lessons Blecken, A.F. and Hellingrath, B., (2008). Supply Chain Management Software for Humanitarian Operations: Review and Assessment of Current Tools. Proceedings of the 5th International ISCRAM Conference, Washington, ABD, pp.342-351. (Erişim: 04.10.2014)

Anadolu Ajansı, Kobanililer İçin 35 Bin Kisilik Yeni Cadir Kent, http://www.aa.com.tr/tr/s/456193--kobanililer-icin-35-bin-kisilik-yeni-cadir-kent. (Erişim: 19.04.2015)

Anadolu Ajansı, Afad Bu Yil 300 Bin Suriyeliyi Agirlayacak, http://www.aa.com.tr/tr/s/455172--afad-bu-yil-300-bin-suriyeliyi-agirlayacak. (Erişim: 09.04.2015)

Australian Government, What is an Earthquake?, http://www.ga.gov.au/hazards/earthquakes/earthquake-basics/what.html, (Erişim: 18.09.2014)

Attfield, I. (2004) Available Data on Disaster Related Transport & Logistics in Ethiopia, UNDP-EUE Report, pp.8–9.

Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi, Mıssıon and Tasks, http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/. (Erişim: 29.08.2014)

Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi, (2015). Fran Quarterly: Quarter 4.

Avrupa Komisyonu, (2015). A European Agenda on Migration.

Babacan, M., (2005). Lojistik sektörünün ülkemizdeki gelişimi ve rekabet vizyonu. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Balcik, B. and Beamon, B. M., (2008). Facility location in humanitarian relief. International Journal of Logistics: Research and Applications, 11(2).

Balcik, B., Beamon, B.M. and Smilowitz, K., (2008). Last mile distribution in humanitarian relief. Journal of Intelligent Transportation Systems, 12(2).

Banomyong, R. and Sodapang, A., (2011). Relief Supply Chain Planning: Insights From Thailand. Relief Supply Chain Management for Disasters: Humanitarian Aid and Emergency Logistics.

Beamon, B. M. and Kotleba, S. A., (2006). Inventory modelling for complex emergencies in humanitarian relief operations. International Journal of Logistics: Research and Applications, 9(1), s.1–18.

Below, R., Wirtz, A. ve Guha-Sapir, D. (2009). Disaster Category Classification and Peril Terminology For Operational Purposes, Working Paper 264, Centre for Research on the Epidemiology of Disasters and Munich Reinsurance Company.

Berdal M. and Keen D., (1997), 'Violence and Economic Agendas in Civil Wars: Some Policy Implications', Millennium: Journal of International Studies, London, Vol. 26, No. 3, pp. 795-818.

Bilim ve Teknik Dergisi: http://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgipaket/yerkure/tsunami.swf, (Erişim: 24.04.2014)

Birleşmiş Milletler, (2014). 2014 Syria Regional Response Plan: Turkey.

Birleşmiş Milletler Afet Risklerinin Azaltılması Uluslararası Strateji Ofisi, http://www.unisdr.org/we/inform/terminology, (Erişim: 19.12.2013)

Birleşmiş Milletler İnsani İlişkiler Koordinasyon Ofisi, Restoring Normality After Earthquake, http://www.unocha.org/top-stories/all-stories/cerf-restoring-normality-after-earthquake. (Erişim: 14.04.2015)

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Strategic Response Plan(s): Syria Regional Refugee Response Plan (RRP) 2014, https://fts.unocha.org/reports/daily/ocha_R3prov_A1048___30_May_2015_(03_02).pdf. (Erişim: 25.11.2014)

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Total Funding to the Syrian Crisis, 2012, https://fts.unocha.org/pageloader.aspx?page=special-syriancrisis&year=2012. (Erişim: 22.04.2015)

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Total Funding to the Syrian Crisis, 2013, https://fts.unocha.org/pageloader.aspx?page=special-syriancrisis&year=2013(Erişim: 29.12.2014)

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Total Funding to the Syrian Crisis, 2014, https://fts.unocha.org/pageloader.aspx?page=special-syriancrisis&year=2014. (Erişim: 28.04.2014)

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Total Funding to the Syrian Crisis, 2015, https://fts.unocha.org/pageloader.aspx?page=special-syriancrisis&year=2015. (Erişim: 26.04.2014)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Needs Soar as Number of Syrian Refugees Tops 3 Million, http://www.unhcr.org/53ff76c99.html. (Erişim: 24.04.2015)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, (2014). UNHCR Global Appeal 2014-2015: Turkey.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/faq_-_turkish.pdf. (Erişim: 29.01.2015)

Birleşmiş Milletler, Unanimously Approved, Security Council resolution demands aid access in Syria, http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47204&Cr=syria&Cr1=#.VDayrvmsU1aBirleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi, Syrian Arab Republic, http://www.unocha.org/syria. (Erişim: 12.08.2014)

Blecken A. (2009) A Reference Task Model for Supply Chain Processes of Humanitarian Organisations, Dissertation, Paderborn.

Bolt, B. A., (2008). Depremler, (Çevirmen: Ülkün Tansel). Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Buckle, P., (1998). Re-defining community and vulnerability in the context of emergency management. Crisis and Opportunity: Hazard Management and Disaster Preparedness in Australasia and the Pacific Region Conference.

Cambridge Dictionary: http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/logistics, (Erişim: 05.08.2013).

Cagaptay, S., (2013). The Impact of Syria's Refugees on Southern Turkey. Policy Focus Report 130. The Washington Institute of Near East Policy.

Chan, J. C., (2011). The Role of Social Media in Crisis Preparedness, Response and Recovery. Vanguard.

Chandes, J. and Pache, G., (2010). Strategizing humanitarian logistics: the challenge of collective action. Problems and Perspectives in Management, 8(1).

Chandraprakaikul, W., (2010). Humanitarian supply chain management: Literature Review And Future Research, Department of Logistics Engineering, School of Engineering University of the Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

Cheung, T., (2013). An interview with Dr Nizar Hammodeh. Humanitarian Exchange 59.Cozzolino, A. (2012). Humanitarian Logistics and Supply Chain Management. Humanitarian Logistics. Springer, Berlin, Almanya, s.5-16.

Chomilier, B., Samii, R. and Van Wassenhove, L. N., (2003). The central role of supply chain management at IFRC. Forced Migration Review, 18(2).

Coppola, D. P., (2006). Introduction to International Disaster Management. Butterworth-Heinemann, ABD.

Cozzolino, A. (2012). Humanitarian Logistics and Supply Chain Management. Humanitarian Logistics. Springer, Berlin, Almanya.

Couldrey, M. & Morris T. (2005). UN Assesses Tsunami Response. Forced Migration Review Special Issue July 2005: 6-9.

Çancı, M. ve Erdal, M., (2013a). Lojistik Yönetimi: Genişletilmiş 4. Baskı. Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği. İstanbul, Türkiye.

Çancı, M. ve Erdal, M., (2013b). Uluslararası Taşımacılık Yönetimi: Genişletilmiş 4. Baskı. Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği. İstanbul, Türkiye.

Çelik, M., (2009). Lojistik Sektör Planlaması, Organize Lojistik Bölgeleri ve Mersin Kenti Lojistik Planı Planlama 2009/1.

Çiçekdağı, H. İ. ve Kırış, Ş., (2012). Afet İstasyonu ve Toplanma Merkezi İçin Yer Seçimi ve Bir Uygulama. Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 28(8).

Dahi, O., (2014). The refugee crisis in Lebanon and Jordan: The need for economic development spending. Forced Migration Review 47, S.1-13.

Daily Mail, UN Shrinks Food Aid to Syria Refugees in Turkey as Cash Low, http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-2983047/UN-shrinks-food-aid-Syria-refugees-Turkey-cash-low.html. (Erişim: 29.04.2013)

Darcy, J. and Hofmann, C., (2003). According to need? Needs assessment and decision-making in the humanitarian sector. HPG Raporu 15.

Davidson, A. L., (2006). Key Performance Indicators in Humanitarian Logistics. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü.

Davis, R., Taylor, A. and Murphy, E., (2014). Gender, conscription and protection, and the war in Syria. Forced Migration Review 47, s.35-38.

Department of Economic and Social Affairs Statistics Division, (2003). Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts, Studies in Methods Series F, No. 91, United Nations Publications, New York, pp.12–13.

Department of Emergency and Humanitarian Action, Sustainable Development and Healthy Environments, World Health Organization (2001), Humanitarian Supply Management and Logistics in the Health Sector, Washington, D.C.

Devi, S., (2012). Syria's refugees face a bleak winter. The Lancet, 380(9851), s.1373-1374.

Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişci, K. and Çarmıklı, E. Ö., (2013). Turkey and Syrian Refugees: The Limits of Hospitality. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü Rapor.

Disaster-info Web Sitesi: http://www.disaster-info.net/SUMA/ english/faq.htm. (Erişim: 12.03.2015)

Doğan Haber Ajansı, Mültecilere 5 milyar dolar harcandı, http://www.dha.com.tr/multecilere-5-milyar-dolar-harcandi_850078.html. (Erişim: 21.04.2014)

D. Strömberg, (2007). Natural disasters, economic development and humanitarian aid. Journal of Economic Perspectives 21(3).

Duran, S., Gutierrez, M. A. ve Keskinocak, P., (2011). Pre-positioning of emergency items for CARE International. Interfaces, 41(3).

Dünya Gıda Programı Web Sitesi: http://www.wfp.org/logistics/ humanitarian-response-depot. (Erişim: 30.09.2013)

Erdik, M., Kamer, Y., Demircioğlu, M.B. ve Sesetyan, K., (2012). Report On 2012 Van (Turkey) Earthquakes. Proceedings of the International Symposium on Engineering Lessons Learned from the 2011 Great East Japan Earthquake, March 1-4, 2012, Tokyo, Japonya.

Ergünay, O., (2000). Afet Yönetiminde İşbirliği ve Koordinasyonun Önemi.

Ergünay, O. ve Özmen, B., (2013). Afet Yönetimi Açısından Van Depreminden Elde Edilen Dersler. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı 25-27 Eylül 2013. Mustafa Kemal Üniversitesi/Hatay, s.1-8.

Ergün, Ö., Karakuş, G., Keskinocak, P., Swann, J. and Villarreal, M., (2009). Humanitarian Supply Chain Management - An Overview. In Models and Algorithms for Optimization in Logistics Dagstuhl Seminar Proceedings, Volume 10.

Ergün, Ö., Keskinocak, P., Swann, J. and Villarreal, M., (2009). Humanitarian Logistics. Analytics: Spring 2009, pp.31-32.

Ergün, Ö., Keskinocak, P., Swann, J., Stamm, J.L. and Villarreal, M., (2010). How to Improve Humanitarian Logistics. Analytics: January/February 2010.

Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B., (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 62(4), s.1007-1061.

Erkal, T. ve Değerliyurt, M., (2009). Türkiye'de Afet Yönetimi. Doğu Coğrafya Dergisi, 14(22), s.153-160.

Fanthorpe, R. (2003). Humanitarian aid in post-war Sierra Leone: the politics of moral economy. HPG Report 13.Global Humanitarian Assistance, (2014). Global Humanitarian Assistance Raporu 2014.

Felaketin Yeni Adı, http://www.yenicaggazetesi.com.tr/felaketin-yeni-adi-yagmacilik-91046h.htm, (Erişim: 12.11.2014)

Ferris, E. ve Solis, M. 2013. Earthquake, Tsunami, Meltdown - The Triple Disaster's İmpact on Japan, İmpact on The World. Brookings Enstitüsü.

Fisher, N., (2014). Foreword: The inheritance of loss. Forced Migration Review 47.

Fişek, G. O. ve Kabasakal, H., (2008). Afet ve İnsan: 1999 Marmara Depreminin Yansımaları. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Florin, B. S., Alcaz, V., Trifonova, P. ve Üker, N. (2014). Karadeniz Deprem Güvenliği Çalışma Ağı Projesi.

FMS Anonim Şirketi Web Sitesi: https://www.fmsinc.com/ consulting/portfolio/logistics-support-system.aspx.
(Erişim: 02.06.2013)

Fritz Enstitüsü Web Sitesi: http://www.fritzinstitute.org/PDFs/HELIOS/HELIOS%20OVERVIEW.pdf. (Erişim: 01.01.2014)

Fritz Enstitüsü Web Sitesi: http://www.fritzinstitute.org/prsrmPRFI_ReleasesHELIOS.htm. (Erişim: 15.08.2013)

Fung I. C. ve K. Wong, (2013). Efficient use of social media during the avian influenza A(H7N9) emergency response. WPSAR 4(4).

Gatignon, A., Van Wassenhowe, L. N. and Charles, A., (2010). The Yogyakarta earthquake: Humanitarian relief through IFRC'sdecentralized supply chain. Int. J. Production Economics.

Gizmag Web Sitesi: http://www.gizmag.com/go/8042/. (Erişim: 16.12.2013)

Goyens, P., Porignon, D., Soron'gane, E. M., Hennart, P., Vis, H.L. and Tonglet, R., (1996). Humanitarian aid and health services in Eastern Kivu, Zaire: Collaboration or competition. Journal of Refugee Studies, 9(3).

Göcen, G., (2012). Empati ve Din: Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14(25), s.273-277.

Göç Postası, (2014). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bülteni, 2(2).

Gözaydın, O. & Can, T. (2013). Deprem Yardım İstasyonları İçin Lojistik Merkezi Seçimi: Türkiye örneği. Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, 6(2): 17-31.

Güçer, M., Karaca, S. and Dinçer, O. B., (2013). The Struggle For Life Between Borders: Syrian Refugees. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Raporu No: 13-04

Gülenç, İ. F. ve Karagöz, B., (2008). E-Lojistik ve Türkiye'de E-Lojistik Uygulamaları. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(15).

Hale, T. and Moberg, C. R., (2005). Improving supply chain disaster preparedness: A decision process for secure site location. International Journal of Physical Distribution and Logistics Management, 35(3).

Haq, S., (2013). How Islamic Relief is working across Syria's borders. Humanitarian Exchange 59.

Helsinki Yurttaşlar Derneği Raporu, (2012). Syrian Refugees in Turkey: Briefing Note.

Hoffman, C., Roberts, L., Shoham, J. and Harvey, P., (2004). Measuring the İmpact of Humanitarian Aid: A Review of Current Practice. HPG Report 17, s.1-39.

Howden M., (2009). How Humanitarian Logistics Information Systems Can Improve Humanitarian Supply Chains: A View from the Field. 6. ISCRAM Conference, Götenburg, Sweden.

Humanitarian Response Info, Türkiye'den Suriye'ye Yönelik Yürütülen İnsani Yardım Operasyonları İçin Müdahale Planı,

http://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/Response%20Plan%20%282014-2015%29_TURKISH.pdf. (Erişim: 16.09.2013)

Humanitarian Supply Management System (SUMA), (2000). Manual Logistical Management of Humanitarian Supply, Panamerican Health Organization Panamerican Sanitary Bureau, Regional Bureau of the World Health Organization, Washington D.C.

Humanitarian Supply Management and Logistics in the Health Sector, (2001). Pan American Health Organization, Washington, ABD.

Hürriyet Gazetesi, BM: Türkiye'deki Mültecilerin Sayısı Yıl Sonuna Dek 2.5 Milyonu Bulabilir, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28845005.asp. (Erişim: 24.05.2014)

IFRC, Training in Disaster Management. http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/preparing-for-disaster/disaster-preparedness-tools/training-for-response/2013, (Erişim: 07.11.2013).

Ihlas Haber Ajansı, Seçim Sonuçları, http://secim.iha.com.tr/Bolgeler.aspx?il=65&ilce=0&belde=6506&parti=0&skod=1064&stip=7&s=29%20Mart%202009%20Belediye%20Se%C3%A7imi. (Erişim: 04.01.2015)

İlhan, A. M., (2013). Afetler ve İnsani Yardım Operasyonlarında Silahlı Kuvvetlerin Rolü. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2(1), s.107-129.

Inglis, K. and Vargas, J., (2014). Experiences of the e-Food card programme in the Turkish refugee camps. Field Exchange Issue 48, s.145-147.

Inter-agency Information Sharing Portal, http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224. (Erişim: 29.07.2014)

International Crisis Group Raporu, (2014). The Rising Costs of Turkey's Syrian Quagmire. Avrupa Raporu No:230.

İnsani Yardım Vakfı Bülteni, (2012). Van'da Acil Yardım Seferberliği.

Introduction to Disaster Management, (2008). Virtual University for Small States of the Commonwealth Disaster Management.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Annex 2–16/22.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Annex 3–17/22.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Annex 5–21/22.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (Interworks) (2000) Introduction to Disaster Preparedness Disaster Preparedness Training Programme Participant, Resource & Learning Module, Geneva, pp.11–12/22.

İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı, Islamic Relief Assist Earthquake Survivors in Van, http://yetim.ihh.org.tr/de/main/news/0/ihh-and-islamic-relief-assist-earthquake-surv/1571. (Erişim: 29.09.2014)

Iqbal, Q., Mehler, K. ve Yildirim, M. B. (2007.) Comparison of Disaster Logistics Planning and Execution for 2005 Hurricane Season, Final Report, University

Transportation Centers Program, Midwest Transportation Consortium Project 2006–01, U.S. Department of Transportation, Center for Transportation Research and Education, Midwest Transportation Consortium, Suite.

İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi Uygulama Gazetesi, (2011). Gazetem, 4(18), s.1.

Işık, Ö., Aydınlıoğlu, H. M., Koç, Gündoğdu, O., Korkmaz, G. ve Ay, A. (2012). Afet Yönetimi ve Afet Odaklı Hizmetleri. Okmeydanı Tıp Dergisi, 28(2), 82-123.

Işıkara, A. M., (2004). Depremden Kalan Anılar (Söyleşiyi Yapan: Nazire Kalkan). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. İstanbul, Türkiye.

Ivanaj, V. and Franzil, Y. M., (2006). Outsourcing logistics activities: a transaction cost economics perspective. 15. Uluslararası Stratejik Yönetim Konferansı. Cenevre, İsviçre.

İNAN, Murat, (2012), İnsani Yardım ve Avrupa Birliği Boyutu, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Jahre, M., (2007). HUMLOG-NET: Humanitarian Logistics Net works. BI Norwegian Business School.

Jamieson, D., (2005). Duties to the distant: Aid, assistance, and intervention in the developing world. The Journal of Ethics, 9(1).

James Darcy ve Charles-Antoine Hofmann, (2003) According To Need? Needs Assessment and Decision-Making in the Humanitarian Sector, Humanitarian Policy Group Report 15, Overseas Development, Institute (ODI), London, http://www.odi
.org.uk/resources/download/239.pdf (Erişim: 10.11.2014).

James, L., Sovcik, A., Garoff, F. and Abbasi, R., (2014). The mental health of Syrian refugee children and adolescents. Forced Migration Review 47.

Kanbur, R., (2007), 'Poverty and Conflict: The Inequality Link', International Peace Academy, New York.

Kandel, C., Abidi, H. and Klumpp, M., (2011). Humanitarian Logistics Depot Location Model. The 2011 European Simulation and Modelling Conference Proceedings, Guimaraes, Portekiz, s.288-293.

Karadoğan, D., (2011). Olağanüstü ve Özel Durumlarda Uygulanacak Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi'ne Yönelik Bir Model Önerisi. Trakya Kalkınma Derneği.

Kehler, N., (2004). Coordinating Humanitarian Assistance: A Comparative Analysis of Three Cases.

Keskin, M. K., (2011a). Lojistik Tedarik Zinciri Yönetimi: Geçmişi, Değişimi, Bugünü, Geleceği: Güncellenmiş 4. Basım. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara, Türkiye.

Keskin, M. K., (2011b). Kavramlar, Prensipler, Uygulamalar: Lojistik El Kitabı Küresel Tedarik Zinciri Pratikleri. Gazi Kitapevi. Ankara, Türkiye.

Kett M., (2005). ABC of conflict and disaster: Displaced populations and long term humanitarian assistance. British Medical Journal Vol. 331.

Kızılay, Afet Yonetim Merkezleri, http://afetyonetimi.kizilay.org .tr/tr/afet-yonetim-merkezleri.html. (Erişim: 04.04.2013)

Kızılkanat, A., Coşar, A., Koçak, A., Güney, D., Selçuk, M.E. ve Yıldırım, M., (2011). Yıldız Teknik Üniversitesi: 23 Ekim 2011 Van Depremi Teknik İnceleme Raporu.

Kirişci, K., (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü Raporu.

Kobu, B., (2010). Üretim Yönetimi: 15. Baskı. Beta Basım Yayım Dağıtım. İstanbul, Türkiye.

Kopczak, L.R. and Johnson, M.E., (2003). Can Heroes be Efficient? Information Technology at the International Federation of the Red Cross. Glassmeyer/McNamee Center for Digital Strategies, Case No:6-0021,

Kovács, G., Matopoulos, A., Hayes, O., Designing Post-Disaster Supply Chains; Learning from Housing Reconstruction Projects, Relief Supply Chain Management for Disasters: Humanitarian Aid and Emergency Logistics, Senior Editorial Director: Kristin Klinger, Editorial Director: Lindsay Johnston, Business Science Reference, IGI Global, USA, Pp.90-102, (2012).

Kovacs, G. and Spens, K. M., (2011). Humanitarian logistics and supply chain management: The start of a new journal. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 1(1).

Kovacs, G. and Tatham, P., (2010). What is special about a humanitarian logistician? A survey of logistic skills and performance. Supply Chain Forum: An International Journal, 11(3).

Köseoğlu A. M. (2011) The Lifeblood of Disaster Management: Logistics, International Logistics and Supply Chain Congress' 2011, October 27–29, Izmir, Turkey.

Krafess, J. (2005). The influence of the Muslim religion in humanitarian aid. International Review of the Red Cross, 87(858).

Kundak, S., (2011). Şehirler, Afetler ve İnsanlar. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Kunz, N. and Reiner, G., (2012). A meta-analysis of humanitarian logistics research. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 2(2), s.116-147.

Kunz, N. and Reiner, G., (2013). Government restrictions on relief supply chains. In Proceedings of the 20th EurOMA Conference, Dublin, İrlanda, s.1-10.

Küçük, O., (2012). Lojistik İlkeleri ve Yönetimi: 2. Baskı. Seçkin Yayıncılık. Ankara, Türkiye.

Laçiner, V. ve Yavuz, Ö., (2013). Van Depremi Örneğinde Afetler Sonrası Yapılan Yardımlar Ve Hukuki Çerçevesi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5(9), s.114-135.

LAKE, D. A. and Rothchild, D., (1996), 'Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict', International Security, vol. 21, no. 2, pp. 41-75

Larson, P. D., (2012). Strategic Partners and Strange Bedfellows: Relationship Building in the Relief Supply Chain. Relief Supply Chain Management for Disasters: Humanitarian Aid and Emergency Logistics.

Lee, A.C.K., (2008). Local Perspectives on Humanitarian aid in Sri Lanka After the Tsunami. Public Health, 122(12).

Lima, F. S., Oliveira, D., Gonçalves, M.B. and Samed, M.M., (2014). Humanitarian Logistics: A Clustering Methodology for Assisting Humanitarian Operations. Journal of Technology Management and Innovation, 9(2).

Long, D. and Wood, D., (1995). The Logistics of Famine Relief: Engineering on the Run. Journal of Business Logistics, 16(1).

Lojistik Dünyası: http://www.lojistikdunyasi.com/depolama-nedir.html

Lojistik Makaleleri Temel Lojistik Kavramlarının Açıklanması: http://lojistikmakaleleri.blogspot.com.tr/2013/12/lojistigin-prensipleri.html, (Erişim: 21.11.2013).

Lu, D. K., Pettit, S. and Beresford, A., (2006). Critical Success Factors for Emergency Relief Logistics. Whampoa: An Interdisciplinary Journal 51, pp.177-184.

Martens, B., (2004). Why Do Aid Agencies Exist? Avrupa Komisyonu, Brüksel.

Maspero, E. L. and Ittman, H. W., (2008). The Rise Of Humanitarian Logistics. 27th Annual Southern African Transport Conference Paper, 7-11 July 2008, Güney Afrika, s.183-184.

Maspero, E. L. ve Ittmann, (2008). H. W., Rise of Humanitarian Logistics, Partnership for Research and Progress in Transportation: Proceedings of the 27th Southern African Transport Conference (SATC), Pretoria, South Africa, pp. 175-184.

Margesson, R. and Chesser, S. G., (2013). Syria: Overview of the Humanitarian Response. Kongre Araştırmalar Merkezi, Washington, ABD.

Margesson, R., (2013). International Crises and Disasters: U.S. Humanitarian Assistance Response Mechanisms. Congressional Research Service Report, 1 August 2013.

Matthews, J., (2009). Media and message: Communicating crises. Humanitarian Exchange 44, s.26-28.

Matthews S., (2005). Logistical Challenges. Forced Migration Review Special Issue July 2005.

Mavinci, Afad Kbrn Yayılım Analiz Yazılımı, http://www.mavinci.com.tr/projeler.html. (Erişim: 29.08.2013)

Mccurry, J. 2011. Naoto Kan Resigns as Japan's Prime Minister. The Guardian.

Merriam-Webster: http://www.merriam-webster.com/dictionary/ logistics, (Erişim: 13.121.2014).

Mersinli Ö. ve Şahin N. (2009). 1999'dan Günümüze İzmir'de Afet Yönetimi, İzmir Afet Riskini Azaltma Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İzmir Valiliği, İzmir.

Mesquita, B. B. and Smith, A., (2009). A Political Economy Of Aid. International Organization 63.

Milliyet Gazetesi, Koordinatör Vali Görevlendirilmei, http://www.milliyet.com.tr/veysel-dalmaz/. (Erişim: 29.02.2014)

Milliyet Gazetesi, Suriyelilere Çalışma İzni, http://www.milliyet.com.tr/suriyelilere-calisma-izni/ekonomi/detay/1951900/default.htm. (Erişim: 29.04.2014)

Mooney, E., (2014). The inside story: Internal displacement in Syria. Forced Migration Review 47, s.44-45.

Nielsen, S. Y. and Grey, M. A., (2013). Schooling in a crisis: The case of Syrian refugees in Turkey. Humanitarian Exchange 59.

Nebol, E., Uslu, T. ve Uzel, E. (2013). Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi (2. b.). İstanbul, Beta.

Nilsson, F. ve Waidringer, J., (2002). Logistics Management from a Complexity Perspective.

NTVMSNBC, Sınır Kapısında Patlama 13 Ölü, http://www.ntvmsnbc.com/id/25421222/. (Erişim: 29.06.2015)

Office of the Queensland Parliamentary Counsel (2003). Disaster Management Act, Reprinted 2012, Reprint.

OHLSON, T., 2008, Understanding Causes of War and Peace, European Journal of International Relations, Vol.14, No.1. pp 133 – 160.

Okumura, M. (2012). Logistics Chain Management For Emergency Supplies. Knowledge Note 3-3. Tohoku Universty.

Oloruntoba R. ve R. Gray, (2006). Humanitarian aid: an agile supply chain. Supply Chain Management: An International Journal 11 (2), pp.115–120.

Oreskovic, S., Kovacic, L. and Kenfelj, H., (1995). Evaluation of Humanitarian Aid. Coll. Antropol, 19(2).

Our Areas of Impact, World Vision, http://www.worldvision.org /our-impact, (Erişim: 27.01.2013).

Overstreet, R. E., Hall, D., Hanna, J. B. and Rainer, R. K., (2011). Research in humanitarian logistics. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 1(2), s.114-131.

Özcan, A. Ş., (2012). Afet ve Acil Durum Yönetimi: Mahiyeti, İlgili Kurumları ve Kapsamı, İdarecinin Sesi, Mart-Nisan.

Özceylan, D. ve Coşkun, E., (2012). Van Depremi Sonrası Yaşananlar Işığında Sosyal ve Ekonomik Zarar Görebilirlik Çalışmalarının Önemi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 7(1), s.167-186.

Özden, Ş., (2013). Syrian refugees in Turkey. Migration Policy Centre Araştırma Raporu 2013/5.

Özşahin, A. (2009). Sphere Projesi Afetlere Müdahalede Asgari Standartlar İnsani Yardım Sözleşmesi.

Öztürk, İ., (2011). Hastane Afet Planlama Rehberi. Acil ve Afet Tıbbi Derneği. Ankara, Türkiye.

Öztürk, N., (2003). Türkiye'de Afet Yönetimi: Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Çağdaş Yerel Yönetimler, 12 (4), s.42-46.

Pan American Health Organization (PAHO) (2001). Humanitarian Supply Management and Logistics in the Health Sector, Washington D.C.

Parnam, N., Tax, L., Yoshikawa, L. and Lim, K., (2013). Lessons from assessing the humanitarian situation in Syria and countries hosting refugees. Humanitarian Exchange 59.

Parker, B., (2013). Humanitarianism besieged. Humanitarian Exchange 59.

Phillips, M. and Starup, K., (2014). Protection Challenges of Mobility. Forced Migration Review 47, s.27-30

Piper, C., (2013). Applying the Disaster Risk Management Cycle to the Syrian humanitarian crisis. Professionals in Humanitarian Assistance and Protection Report.

Raphael, B. and Stevens, G., (2007). Disaster and Response. Journal of Social Work in Disability and Rehabilitation, 5(3).

Register of Engineers for Disaster Relief - REDR, Vısıon, Mıssıon and Strategy, (2013). http://www.redr.org.uk/en/about-us/index.cfm, (Erişim: 17.09.2014).

Rodoplu, Ü. (2011). 9 Kasım 2011 Van Depremi ve Bayram Oteli'nin Düşündürdükleri.

Rose, J., O'Keefe, P., Jayawickrama, J. and O'Brien, G., (2013). The challenge of humanitarian aid: an overview. Environmental Hazards, 12(1).

Sahana Software Vakfı Web Sitesi: http://sahanafoundation.org/ products/eden/. (Erişim: 29.11.2014)

Schulz S., (2008). Disaster Relief Logistics: Benefits of and Impediments to Horizontal Cooperation Between Humanitarian Organizations. Berlin Technical University.

Seferis, L., (2014). DRC experiences of cash assistance to non-camp refugees in Turkey and Lebanon. Field Exchange Issue 48.

Sever, M. Ş. ve Kazancıoğlu, R., (2012). Van Depremi'nin Ardından: Yine Yeniden Deprem. Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi, 21(1), s.9.

Seybolt, T. B., (2007). Humanitarian military intervention: The conditions for success and failure. Oxford University Press.

Sharp, J. M. and Blanchard, C. M., (2012). Armed Conflict in Syria: U.S. and International Response. Congressional Research Service Raporu, 21 Ağustos 2012.

Shasha, A., (2014). A day in the life of a WFP field monitor working in the Syrian refugee camps in south-eastern Turkey. Field Exchange Issue 48, s.148.

Sheu J., Y. Chen ve L.W. Lan, (2005). A Novel Model For Quick Response To Disaster Relief Distribution. Proceedings of the Eastern Asia Society for Transportation Studies Vol. 5.

Slim, H. and Gillard, E., (2013). Ethical and legal perspectives on cross-border humanitarian operations. Humanitarian Exchange 59, s.6-9.

Smilowitz, K. and Dolinskaya, I., (2010). Humanitarian logistics: Saving lives with better distribution models. McCormick Magazine, 14(2).

Sople, V. V., (2007). Material Handling Equipment: Exploiting Productivity Potential in Supply Chain. SEARCH 10(10).

Source of data: EM-DAT (March 2014). The OFDA/CRED - International Disaster Database http://www.cred.be/download/download.php?file=sites/default/files/Disasters-in-numbers-2013.pdf Université catholique de Louvain Brussels - Belgium. (Erişim: 24.10.2014)

Soylu, M, (2011). Afet Okulu, Truva Yayınları.

Stapleton, O., Van Wassenhove, L.N. and Tomasini, R., (2010). The Challenges of Matching Corporate Donations to Humanitarian Needs and the Role of Brokers. Supply Chain Forum: An International Journal, 11(3), s.42-53.

Stephenson, R. S., 1993, "Logistics". 1st Edition, DMTP, Artifax.

Strömberg, D., (2007). Natural Disasters, Economic Development and Humanitarian Aid. Journal of Economic Perspectives, 21(3), s.211-212.

Suriyeli Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu Web Sitesi: http://tr.etilaf.org/acu/yard%C4%B1m-koordinasyon-birimi.html. (Erişim: 29.01.2013)

Şengül, M. ve Turan, M., (2012). Erçiş Depremi Örneğinde Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarında Yönetim Uygulamaları ve Sorunları. Mülkiye Dergisi, 274(36), s.113-148.

Tarhan, C., Coşkun, Z. ve Zülfikar, C., (2013). Deprem Bilgi Sistemi. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı: 25-27 Eylül 2013. Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.

Tatham, P., (2012). Some reflections on the breadth and depth of the field of humanitarian logistics and supply chain management. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 2(2).

Tatham, P. and Houghton, L., (2011). The wicked problem of humanitarian logistics and disaster relief aid. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 1(1), s.1-21.

Tatham, P. & Spens, K. (2011). Towards a Humanitarian Logistics Knowledge Management System. Disaster Prevention and Management, January 2011.

Tatham, P., Loy, J. and Peretti, U., (2014). 3D Printing (3DP): A humanitarian logistic game Changer?

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Sürdürülebilir Kalkınma İçin Afete Hazırlık, https://www.afad.gov.tr/tr/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=3431.(Erişim: 04.04.2015)

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2014). Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında,

https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/98-20140619126 29-suriyeli-misafirlerimiz.pdf. (Erişim: 29.03.2015)

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2014). Türkiye, Afet Farkındalığı ve Afetlere Hazırlık Araştırması.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2013). Türkiye Afet Müdahale Planı.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2013). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar: 2013 Saha Araştırması Sonuçları.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Suriyeli Misafirler, 3 Yıldır Kardeş Topraklarında, http://kdk.gov.tr/haber/suriyeli-misafirler-3-yildir-kardes-topraklarinda/463. (Erişim: 09.02.2015)

T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Afetlerde Sağlık Hizmetleri Birimi ve Ulusal Medikal Kurtarma Ekiplerinin Görevleri ve Çalışma Esaslarına Dair Yönerge, 2010.

Tedarik Zinciri Yönetimi Profesyonelleri Konseyi Web Sitesi: http://cscmp.org/sites/default/files/user_uploads/resources/downloads/glossary-2013.pdf, (Erişim: 18.09.2014).

Temel Kavramlar, http://multecihaklari.org.tr/ Temel Kavramlar, (Erişim: 17.06.2015)

The Active Learning Network for Accountability and Performance in Humanitarian Action, http://www.alnap.org/ (Erişim: 07.09.2014), State of the Humanitarian System report, ALNAP, (2010),

The Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and Non-Governmental Organisations (NGOs) in Disaster Relief.

The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Syria Regional Refugee Response

The Sphere Project Copyright (2011) Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response Practical, Third Edition, Action Publishing, United Kingdom.

The Sphere Project (2004) Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response, Geneva, s. 5. http://sphereturkiye.org/ (Erişim: 23.10.2013)

The United Nations Disaster Assessment and Coordination (UNDAC), (2006). Disaster Logistics.

Thomas A., (2003). Humanitarian Logistics: Enabling Disaster Response, Fritz Institute.

Thomas, A., (2004a). Elevating Humanitarian Logistics. International Aid and Trade Review: January 2004. pp.102-106.

Thomas, A., (2004b). Leveraging private expertise for humanitarian supply chains. Forced Migration Review 21.

Thomas, A. and Mizushima, M., (2005). Logistics training: necessity or luxury? Forced Migration Review 22.

Thomas, A. S. & Kopczak, L.R. (2005). From Logistics to Supply Chain Management: The Path Forward in The Humanitarian Sector Report, Fritz Instıtute.

Thomas A. ve V. Ramalingam, (2005). Response effectiveness: views of the affected population. Forced Migration Review Special Issue July 2005.

Tomasini, R. M., (2012). Humanitarian Partnerships–Drivers, Facilitators, and Components: The Case of Non-Food Item Distribution in Sudan. Relief Supply Chain Management for Disasters: Humanitarian Aid and Emergency Logistics.

Tomasini, R. M. and Van Wassenhove, L. N., (2004). A framework to unravel, prioritize and coordinate vulnerability and complexity factors affecting a humanitarian response operation. *Working Paper No. 2004/41/TM*. INSEAD, Fontainebleau, France.

Tomasini, R. M., Wassenhove, L. N. V. (2009) From Preparedness to Partnerships: Case Study Research on Humanitarian Logistics, Internatıonal Tansactıons in Operatıonal Research 16(5). pp.549–559.

TMMOB Mimarlar Odası Afet Komitesi, (2009). Afet Hukuku, Dünü, Bugünü ve Geleceği. TMMOB.

TRT Haber, Suriye'ye 840 Milyon Liralık Yardım, http://www.trthaber.com/haber/turkiye/suriyeye-840-milyon-liralik-yardim-161110.html. (Erişim: 22.04.2014)

Trunick, S. A. (2005) Special Report: Delivering Relief to Tsunami Victims, Logistics Today, Vol. 46, No 2, pp.1-3.

Tseng, Y., Yue, W.L. and Taylor, M.A., (2005). The role of transportation in logistics chain. Eastern Asia Society for Transportation Studies, Vol:5.

Turan, M., (2012). Lessons Learnt From Van and Erciş Earthquakes 2011, Turkey: An Evaluation of Disaster Management. International Journal of Business and Social Science, 22(3). s.42-52.

Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54ad9cf8ca10e1.81248388, (Erişim: 23.04.2015).

Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi: http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist. (Erişim: 29.04.2015)

Türk Kızılayı, (2014). Yalnız Değilsiniz, Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2014). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar, s.16.

Türk Kızılayı, (2015). Suriye İnsani Yardım Operasyonu: Mart 2015.

Türk Kızılayı Aylık Dergisi, (2012). Sayı:7, s.8-96.

Türk Kızılayı Aylık Dergisi, (2012). Sayı:8, s.6-94.

Türk Kızılayı Aylık Dergisi, (2012). Sayı:9, s.6-96.

Türk Kızılayı Şubeler İçin Afet Müdahale Rehberi, (2012). Türk Kızılayı, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Kamu Denetçiliği Kurumu, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/45516--Multecilerin-Hukuki-Durumuna-Dair-Sozlesme.pdf. (Erişim: 29.09.2014)

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2014). Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarında Misafirlik.

Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü, (2013). 19 Şubat 2009 Tarih ve Resmî Gazete Karar Sayısı: 2009/14633

Türk Kızılayı ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi, (2004). Uluslararası İnsancıl Hukuk: Sorularınıza Cevaplar

Türk Kızılayı Web Sitesi: http://afetyonetimi.kizilay.org.tr/tr/afet-hazirlik-birimi.html. (Erişim: 19.07.2013)

Türk Kızılayı, (2011). Van Depremi İnsani Yardım Operasyonu: Genel Faaliyet Raporu 57.

Türk Kızılayı, (2012). Van Depremi İnsani Yardım Operasyonu: Yalnız Değilsiniz, s.1-41.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi, What is International Humanitarian Law?, https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/what_is_ihl.pdf. (Erişim: 29.01.2015)

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu Web Sitesi: http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/responding/disaster-response-system/dr-tools-and-systems/responding-to-disasters-field-assessment-coordination-teams-fact/. (Erişim: 19.05.2014)

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu Web Sitesi: http://www.ifrc.org/en/what-we-do/logistics/procurement/framework-agreements/. (Erişim: 06.07.2013)

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu Web Sitesi: https://www.ifrc.org/Global/Migrated/10780.pdf. (Erişim: 03.03.2015)

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, (2000). Introduction to Disaster Preparedness: Disaster Preparedness Training Programme.

Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği Web Sitesi: http://www.utikad.org.tr/sayfalar.asp?page=13, (Erişim: 14.03.2014).

UNDRO, (1992). Components of disaster preparedness. An Overview of Disaster Management 2nd Edition.

UNHCR Handbook for Emergencies: 3rd Edition, (2007). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. Cenevre, İsviçre.

UNICEF, (2008). UNICEF Humanitarian Action Report 2008.

UNICEF Web Sitesi: http://www.unicef.org/supply/index_51172.html. (Erişim: 06.11.2014)

United Nations Department of Humanitarian Affairs (1992). Internationally Agreed Glossary of Basic Terms Related to Disaster Management, Geneva.

United Nations Humanitarian Response Depot Web Sitesi: http://www.unhrd.org/?page_id=758. (Erişim: 13.12.2014)

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), (2004). Glossary of Humanitarian Terms in Relation to the Protection of Civilians in Armed Conflict, New York, , http://ochaonline.un.org/OchaLinkClick.aspx?link=ocha&DocId=1001328 (Erişim: 07.11.2014).

U.S. Agency for International Development Bureau for Humanitarian Response/Office of Foreign Disaster Assistance (OFDA) (1998) The Field Operations Guide for Disaster Assessment and Response (FOG) Version 3.0, Washington, D.C.

U.S. Agency for International Development USAID Delıver Project, Task Order 1 (2010), Transport Management A Self-Learning Guide for Local Transport Managers of Public Health Services, Arlington.

U.S. Agency for International Development Delıver Project (2010), Emerging Trends in Supply Chain Management Outsourcing Public Health Logistics in Developing Countries, Arlington.

Uysal, H. T., (2012), Konut Yapı Kooperatiflerinde Yolsuzluk ve Usulsüzlük, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:31, s.1-16.

Xu, W. and Zlatanova, S., (2007). Ontologies for disaster management response. Geomatics Solutions for Disaster Management.

Van Heeringen, B. B., (2010). Risk management in regional humanitarian relief operations.

Van Wassenhove L. N., (2006). Humanitarian aid logistics: supply chain management in high gear. Journal of the Operational Research Society, 57(5).

Van Wyk, J-A., (2007), 'Political Leaders in Africa: Presidents, Patrons or Profiteers?', Occasional Paper Series, vol. 2, no. 1, The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD), South Africa.

Van Wassenhove, L. N., (2006). Humanitarian aid logistics: supply chain management in high gear. Journal of the Operational Research Society, 57(5), pp. 475-489.

Voon, F., (2013). The Syrian refugee crisis: Findings from a real-time evaluation of UNHCR's response. Humanitarian Exchange 59, p.17-19.

Walton, R., Mays, R. and Haselkorn, M., (2011). Defining "Fast": Factors Affecting the Experience of Speed in Humanitarian Logistics. Proceedings of the 8th International ISCRAM Conference, Lizbon, Portekiz.

Weerawat, W., (2007). "Efficiency of International Standards on Logistics in Disaster Management Case Study: National Crisis Management Center, Thailand". Proceedings of the 18th Production and Operations Management Society (POMS) Conference, Dallas, pp. 1–9.

Wharton Üniversitesi, Japanese Disasters, http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/tale-two-storms-rebuilding-u-s-japanese-disasters/. (Erişim: 04.11.2014)

Wood, D.F., Barone, A., Murphy, P. and Wardlow, D., (1995). International Logistics. Chapman and Hall, Londra, England.

World Confederation for Physical Therapy (WCPT), What is disaster management?, http://www.wcpt.org/disaster-management/what-is-disaster-management, (Erişim: 27.10.2013)

World Health Organization (2011) Guidelines for Medicine Donations Revised 2010, NLM classification: WB 330, Switzerland, pp.5–6.

World Health Organization, What we do, http://www.who.int/about/en/, (Erişim: 07.02.2015)

World Vision Web Sitesi: http://www.worldvision.org/resources.nsf/9cbcae7c2d02edf9852564480071ff04/bc9e35c5d858e5a788257514005575ed/$FILE/Faqs.pdf. (Erişim: 01.01.2013)

Yamak, O., (2001). Üretim Yönetimi: 3. Baskı. Sinerji Yayıncılık. İstanbul, Türkiye.

Yaman, Ö. M. ve Akyurt, M. A., (2013). Sosyal Hizmete Kültürel Yaklaşım: 2011 Van Depremi Örneği. Sosyoloji Dergisi, 3(26), s.105-144.

Yılmaz, H., (2013). Türkiye'de Suriyeli Mülteciler İstanbul Örneği: Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler. Mazlumder Raporu.

Yılmaz, S. ve Işıtan, İ., (2012). Doğal Afetlerin Psiko-Sosyal Sonuçları: Van Depremi Örneği. Toplum Bilimleri Dergisi, 6(11), s.7-29.

Yurdakul, A., Piroğlu, F. ve Okay, N., (2013). Kocaeli Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesi Mevcut Afet Planı Çerçevesinde, Çalışanların Afete Hazırlığının Değerlendirilmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2), s.75-85.

Yüksek Seçim Kurulu, Seçim Sonuçları, http://www. ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014BelediyeBsk-ilce-belde.xlsx. (Erişim: 09.03.2013)

Yüksel, U., Bulut, M. N. ve Mor, Z., (2014). Türkiye'de Bulunan Suriyeli Mülteciler. Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi Raporu.

Zare, M. ve Afrouz, S. G. 2012. Crisis Management of Tohoku; Japan Earthquake and Tsunami, 11 March 2011. Iranian Journal of Public Health, 41(6).

Zetter, R. and Ruaudel, H., (2014). Development and protection challenges of the Syrian refugee crisis. Forced Migration Review 47, s.6-10.

Zincir, O. ve Yazıcı, S., (2013). Kriz Yönetimi ve Afetlerde Sosyal Medya Kullanımı. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 49(10), s.73-78.

1. Basım

AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şengün

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1377
Beşerî Bilimler / Din Eğitimi.: 095
ISBN : 978-605-320-283-7
© 1. Basım, Aralık 2015

AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGI
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şengün

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-+90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şengün, Mustafa.
Ahlaki Düşünce ve Yargı/ *Mustafa Şengün*
1. Basım, XVIII+184 s., 140x210 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-283-7
1. Ahlak 2. Ahlak Eğitimi 3. Ahlaki Gelişim 4. Ahlaki Düşünce 5. Ahlaki Yargı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsanlar, ahlaki düşünce ve yargıları toplumsallaşma süreci içinde kazanırlar. Bilim ve teknolojideki gelişmelerin yanı sıra kitle iletişiminin daha etkin ve yaygın hâle gelmesi hem insanları ve toplumları değiştiriyor hem de çözülmesi gereken yeni ahlaki sorunlar ortaya çıkarıyor. Dolayısıyla zaman içinde insanların ahlaki düşünce ve yargıları da değişiyor. Değişimi takip edebilmek, ortaya çıkan sorunları çözebilmek ve yeni toplumsal şartlara uyum sağlayabilmek, ahlak alanındaki araştırmaların devamlılığını gerektirmektedir.

Bu araştırmada, bireylerin ahlaki düşünce ve yargılarını etkilediği düşünülen bazı faktörler incelenmiştir. Araştırma, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, ilgili yayın ve araştırmalar ve araştırmanın metodolojisi ele alınmıştır. Birinci Bölüm'de, ahlak kavramı, ahlakın göreceliği, ahlaki düşünce ve yargı gelişim kuramları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci Bölüm'de, ahlaki düşünce ve yargıları etkileyen bazı faktörler ele alınmıştır. Üçüncü Bölüm'de, alan araştırmasından elde edilen bulguların frekans ve karşılaştırma dağılımlarına ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Dördüncü Bölüm'de ise araştırmada ortaya çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara dayalı öneriler sunulmuştur.

Mustafa Şengün
Aralık 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**
TABLO LİSTESİ ..... **xi**
SİMGE VE KISALTMALAR ..... **xv**

GİRİŞ

1. PROBLEM **1**
2. HİPOTEZLER **5**
3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ **6**
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI **8**
5. TEMEL KAVRAMLAR **9**
6. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR **10**
7. METODOLOJİ **15**
A. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 15
B. Veri Toplama Araçları 16
1. Kişisel Bilgi Anketi 16
2. Ahlaki Öykü Örnekleri 17
C. Verilerin Toplanması 17
D. Verilerin Analizi ve Yorumlanması 18

1. BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

1. AHLAK **19**
A. Ahlak Kavramı 19
B. Ahlakın Göreceliği 22
2. AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGI GELİŞİM KURAMLARI **25**
A. Psikanalitik Kuram 25
B. Davranışçı ve Sosyal Öğrenme Kuramları 30
C. Zihinsel Gelişim Kuramı 32
1. Jean Piaget'nin Kuramı 33
2. Lawrance Kohlberg'in Kuramı 38

2. BÖLÜM
AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGILARI ETKİLEYEN BAZI FAKTÖRLER

1. KALITIM VE ÇEVRE 47

2. AİLE 52

3. OKUL EĞİTİMİ 61

4. AKRAN VE ARKADAŞ ÇEVRESİ 67

5. DİN 72

6. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI 77

7. EKONOMİ 81

8. KÜLTÜR 87

3. BÖLÜM
BULGULAR VE YORUM

1. GENEL OLARAK ÖĞRENCİLERİN AHLAKİ ÖYKÜ ÖRNEKLERİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCE VE YARGILARI 93

2. BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE ÖĞRENCİLERİN AHLAKİ DÜŞÜNCE VE YARGILARININ KARŞILAŞTIRILMASI 108

A. Lise Türüne Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 108

B. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 113

C. Okuldaki Genel Başarı Durumlarını Algılamalarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 117

D. Kavrama Gücünü Algılamalarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 120

E. Dindarlık Düzeylerini Algılamalarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 124

F. Anne Tutumları Farklı Olan Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 128

G. Baba Tutumları Farklı Olan Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 132

H. Anne Öğrenim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 135

İ. Baba Öğrenim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 139

J. Anne Mesleğine Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 143
K. Baba Mesleğine Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 146
L. Ailelerinin Ekonomik Düzeylerini Algılamalarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 150
M. Annelerinin Dinî Durumlarını Algılamalarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 153
N. Babalarının Dinî Durumlarını Algılamalarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 157
O. Hayatının Çoğunu Geçirdiği Yerleşim Yerlerine Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 160
P. Haksızlığa Uğrama Durumlarına Göre Öğrencilerin Ahlaki Düşünce ve Yargıları 164

4. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. SONUÇ 169
2. ÖNERİLER 173
BİBLİYOGRAFYA 177

BİBLİYOGRAFYA

Abdullah Yeğin vd. (haz.), **Büyük Lugat**, Türdav Yay., İstanbul, 1999.

Adler, Alfred, **Sorunlu Okul Çocuğu**, çev., Kâmuran Şipal, Cem Yay., İstanbul, 1996.

Ağça, Hüseyin, **Ailede Eğitim**, TDV Yay., Ankara, 1998.

Ahmed İbn Hanbel Ebu Abdillah eş-Şeybânî, **Müsned**, Müessesetü Kurtuba, Mısır, Tarihsiz.

Akarsu, Bedia, **Ahlak Öğretileri**, 3.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.

Felsefe Terimleri Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 1975.

Akbaba, Sırrı, "Farklı Öğretim Kademelerinde Okutulan Masalların Kohlberg'in Moral Gelişim Evreleri Açısından İncelenmesi", **Eğitim ve Bilim**, c:26, Sayı:121, 2001, ss.41-44.

Akkoyun, Füsun, "Empatik Eğilim ve Ahlaki Yargı", **Psikoloji Dergisi**, c:6, Sayı:21, Ankara, 1987, ss.91-98.

Ana Britannica, c:1, Ana Yay., İstanbul, 1986.

Atkinson, Rita L., vd., **Psikolojiye Giriş**, çev., Kemal Atakay vd., Sosyal Yay., İstanbul, 1995.

Aynî, Mehmet Ali, **Türk Ahlakçıları**, Kitabevi Yay., İstanbul, 1993.

Başal, Handan Asude, "Genel Çizgileriyle Çocukta Ahlak Gelişimi", **UÜEFD**, c:7, Sayı:1, 1992, ss.45-48.

Başaran, İ. Ethem, **Eğitim Psikolojisi**, 10. b., Gül Yay., Ankara, 1990.

Başgil, Ali Fuad, **Din ve Laiklik**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1998.

Baymur, Feriha, **Genel Psikoloji**, 11.b., İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994.

Bilgin, Beyza, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Gün Yay., Ankara, 1998.

Bilgin, Beyza ve Mualla Selçuk, **Din Öğretimi**, 4.b., Gün Yay., Ankara, 1999.

Binbaşıoğlu, Cavit, **Gelişim Psikolojisi**, 4.b., Binbaşıoğlu Yay., Ankara, 1978.

_____, **Geleneksel Kültüre Göre Türkiye'de Çocuk Eğitimi Üzerinde Bir Araştırma**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998.

Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed İbn İsmail, **es-Sahîh**, Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1987.

Bulmuş, İsmail, **Mikroiktisat**, 4.b., Cantekin Matbaası, Ankara, 1998.

Carrel, Alexis, **İnsan Denen Meçhul**, Hayat Yay., İstanbul, 1997.

Celep, Cevat, **Halk Eğitimi**, 2.b., Pegem Yay., Ankara, 1995.

Cevizci, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yay., İstanbul, 1999.

Corman, Lois, **Psikanaliz Açısından Çocuk Eğitimi**, çev., Hüseyin Portakal, 2.b., Cem Yay., 1996.

Cüceloğlu, Doğan, **İnsan ve Davranışı**, 7.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997.

Çamdibi, Hasan Mahmud, **Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâli**, Han Neşriyat, İstanbul, 1983.

Çiftçi, Nermin, **Almanya ve Türkiye'deki Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), MÜSBE, İstanbul, 2001.

Çileli, Meral, **14-18 Yaşları Arasındaki Öğrencilerde Ahlaki Yargının Zihinsel Gelişim Psikolojisi Yaklaşımı İle Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), AÜEF, Ankara, 1981.

_____, **Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi**, V Yay., Ankara, 1986.

Çotuksöken, Betül, "Felsefe Açısından Küreselleşme ve Kültür", **Cumhuriyet ve Küreselleşme**, ed: Suna Kili, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, ss.163-176.

Çubukçu, İbrahim Agah, **İslam'da Ahlak ve Mutluluk Felsefesi**, DİB Yay., Ankara, 1990.

Demir, Ömer ve Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, 2.b., Vadi Yay., 1997.

Doğan, Mehmet, "Türkiye'de Aileye ve Aile Fertlerine Tesirleri Açısından Kitle Yayın Araçları", **Türk Aile Ansiklopedisi**, AAK Yay., Ankara, 1991, ss.634-638.

Doğan, İsmail, **Sosyoloji-Kavramlar ve Sorunlar**, 3.b., Sistem Yay., İstanbul, 2000.

Dökmen, Üstün, "Nasrettin Hoca Fıkralarının, Aisopos, Grimm ve Türk Halk Masallarının Kohlberg'in Moral Gelişim Devreleri Açısından İncelenmesi", **Psikoloji Dergisi**, Sayı:14.-15, 1982, ss.31-36

Durant, Will, **Medeniyetin Temelleri**, çev., Nejat Muallimoğlu, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1978.

Elkin, Frederick, **Çocuk ve Toplum**, çev., Nazife Güngör, Gündoğan Yay., Ankara, 1995.

Elkind, David, "Erik Erikson: İnsanda Gelişimin Sekiz Evresi", çev., Ali Dönmez, **AÜEFD**, c:12, Sayı:1-4, 1979, ss.27-38.

Ergün, Mustafa, **Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları**, Ocak Yay., Ankara, 1995.

_____, **İnsan ve Eğitimi**, Ocak Yay., Ankara, 1993.

Fidan, Nurettin ve Münire Erden, **Eğitime Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Filiz, Şahin **Ahlakın Aklî ve İnsani Temeli**, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 1998.

Gander, Mary J. ve Harry W. Gardiner, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, 3.b., ed: Bekir Onur, çev., Ali Dönmez vd., İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Gövsa, İbrahim Alaettin, **Çocukta Davranış Gelişimi**, Hayat Yay., İstanbul, 1999.

_____, **Çocukta Duygusal Gelişim**, Hayat Yay., İstanbul, 1998.

Graham, Douglas, **Moral Learning and Development**, Wiley-İnterscience, New York, 1972.

Guillaume, Paul, **Psikoloji**, çev., Refia Şemin, İÜEF Yay., İstanbul, 1970.

Gustafson, James M., "Education for Moral Responsibility", **Moral Education**, Harvard University Press, New York, 1978, ss.10-27.

Günay, Ünver, **Din Sosyolojisi Dersleri**, EÜ Yay., Kayseri, 1996.

Güngör, Erol, **Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak**, Ötüken, İstanbul, 1998.

Gürün, O. A., **Psikoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1991.

Güvenç, Bozkurt**, İnsan ve Kültür**, 7. b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.

Heimsoeth, Heinz, **Ahlak Denen Bilmece**, çev., N. Uygur, 2.b., İÜEF Basımevi, İstanbul, 1978.

Hökelekli, Hayati, **Din Psikolojisi**, TDV Yay., Ankara, 1993.

İbn Haldun, **Mukaddime I**, çev., Z. Kadirî Ugan, MEB Yay., İstanbul, 1990.

İbn Miskeveyh, **Ahlakı Olgunlaştırma**, çev., Abdulkadir Şener vd., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1983.

İnceoğlu, Metin, **Tutum-Algı-İletişim**, İmaj Yay., Ankara, 2000. **İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay., İstanbul, 1989.

İşçibaşı, Yaprak,, "Medyada Şiddet Konusunda Bazı Sorular", **Kurgu Dergisi**, AÜ Yay., Sayı:19, 2002, ss.47-52.

İzutsu, Toshihiko, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, çev., Süleyman Ateş, Kevser Yay., Ankara, Tarihsiz.

Kaya, Mevlüt, "Kişilik Özelliklerinin Ahlaki Yargı Üzerindeki Etkisi", **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:4, 1997, ss.184-200.

_____, "Örnek Olay İncelemesi Yönteminin Ahlak Eğitiminde Kullanılması", **O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:8, Samsun, 1996, ss.135-155.

_____, **Bazı Kişisel Değişkenlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargıları** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), OMÜSBE., Samsun, 1993.

_____, **Din Eğitiminde İletişim ve Dinî Tutum**, Etüt Yay., Samsun, 1998.

Kepçeoğlu, Muharrem, **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, 6.b., Gül Yay., Ankara, 1992.

Kılıç, Recep, **Ahlakın Dinî Temeli**, TDV Yay., Ankara, 1992.

Kınalızade Ali Efendi, **Ahlakı Alâî**, Tercüman 1001 Temel Eser, Tarihsiz.

Kohlberg, Lawrance, "Education for Justice: A modern Statement of the Platonic View", **Moral Education**, Harvard University Press, New York, 1978, ss.56-83.

_____, "The Child as a Moral Philosopher", **Moral Education**, ed: Barry I. Channen and Jonas F. Soltis, Teachers College Press, New York, 1973, ss.131-143

Korkmazlar, Ümran, "Son Çocukluk Dönemi", **Ana-Baba Okulu**, Kayıhan Aydoğmuş vd., 5.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, ss.75-84.

Koyuncu, Nur, **Cinsiyet Rolü Kimliği ile Ahlak Gelişimi Evrelerinin Karşılaştırılması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), AÜEBF, Ankara, 1983.

Kozak, İbrahim Erol, **İnsan, Toplum, İktisat**, Değişim Yay., Adapazarı, 1999.

Köknel, Özcan, "Ergenlik Dönemi", **Ana-Baba Okulu**, Kayıhan Aydoğmuş vd., 5.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, ss.85-96.

Köse, Ali**, Neden İslam'ı Seçiyorlar**, İSAM Yay., İstanbul 1997.

Köylü, Mustafa, **Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri**, Etüt Yay., Samsun, 2000.

_____,"Çocukluk Dönemi Ahlak Gelişimi ve Bazı Olumsuz Davranış Özellikleri", **Dinî Araştırmalar**, Sayı:7, 2000, ss.1-27.

Krech, David ve Richard S. Crutchfield, **Sosyal Psikoloji**, çev., Erol Güngör, 2.b., İÜEF Yay., İstanbul, 1970.

Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli, çev., Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat.

Kurt, Yakup, **Rehber Öğretmenler ve Öğretmenlerin Ahlak Gelişim Düzeyleri ve Denetim Odağı Algılamaları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), AÜSBE, Ankara, 1996.

Kurtkan, Âmiran, **Genel Sosyoloji**, İÜ Yay., İstanbul, 1976.

Mangır, Mine ve Gelengül Koca, **İlkokul Birinci Sınıfa Devam Eden Yedi Yaşındaki Çocukların Ahlaki Yargılarını Etkileyen Bazı Faktörler**, AÜZF Yay., Ankara, 1987.

Mustafa Sâtı Bey, **Eğitim ve Toplumsal Sorunlar Üzerine Konferanslar**, der: Osman Kafadar ve Faruk Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

Nuttall, Jon, **Ahlak Üzerine Tartışmalar**, çev., Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1997.

Oğuzkan, Ferhan, **Eğitim Terimleri Sözlüğü,** TDK Yay., Ankara, 1981.

Onur, Bekir, **Gelişim Psikolojisi**, 4.b., İmge Kitabevi, Ankara, 1997.

_____, **Orta Öğretimde Ahlak Eğitimi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), AÜEF, Ankara, 1976.

Öcal, Mustafa, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar**, 2. b., TDV Yay., Ankara, 1991.

Öner, Necati, "Zihniyet Oluşumu ve Eğitim", **Türkiye 2.Eğitim Felsefesi Kongresi : 23-26 Ekim 1996**, YYÜEF Yay., Van, 1997, ss.37-49.

Öymen, M. Münir Raşit, **Ahlak Eğitimi**, 3. b., Murat Matbaacılık, İstanbul, 1975.

Özbek, Abdullah, **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed**, 2. b., Esra Yay., Konya, 1991.

Özeri, Zeynep Nezahat, **Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlak Eğitimi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), MÜSBE, İstanbul, 2001.

Özkaynak, Benan, **Teğmen Kalmaz İlkokulu'na Devam Eden Altı - Onbir Yaş Grubu Çocukların Ahlak Yargılarının Gelişimi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), HÜSBE, Ankara, 1982.

Özyılmaz, Ömer, **Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

Parlatır, İsmail vd., (haz.) **Türkçe Sözlük**, 9.b., TDK Yay., Ankara, 1998.

Pazarlı, Osman, **İslam'da Ahlak**, 2.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1980.

Peker, Hüseyin, **Çocuk ve Suç**, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul, 1994.

_____, **Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları**, Eser Matbaası, Samsun, 1991.

Ryan Jr., Bernard, **Çocuğum Okula Başlıyor**, çev., Müge İzmirli, Hayat Yay., İstanbul, 1999.

Sağıroğlu, Ekrem, **Kur'ân'da İnsan ve Toplum**, Pınar Yay., İstanbul, 1993.

Savaş, Vural, **İktisatın Tarihi**, 4.b., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

Saylağ, Şenay, **Liselerin Birinci Sınıfında Öğrenim Gören Çocukların Ahlaki Değerleri Algılama Düzeylerinin İncelenmesi** (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), HÜSBE, Ankara, 2001.

Selçuk, Mualla, "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri", **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:4, 1997, ss.145-158.

Şahin, Hüseyin, **Türkiye Ekonomisi**, 7.b., Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002.

Şemin, Refia, **Çocukta Ahlaki Davranış ve Ahlaki Yargı**, 2.b., İÜEF Yay., İstanbul, 1979.

Tanyol, Cahit, **Sosyolojik Açıdan Din, Ahlak, Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar**, Okat Yay., İstanbul, 1970.

Temel, Z. Fulya ve Ayşe B. Aksoy, **Ergen ve Gelişimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Temel, Z. Fulya, **Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan 14-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Cinsiyet Rolü Kimlikleri ile Moral Gelişimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), HÜSBE, Ankara, 1991.

Tezcan, Mahmut, **Eğitim Sosyolojisi**, 10.b., Feryal Matbaası, Ankara, 1996.

_____, **Kültür ve Kişilik**, Bilim Yay., Ankara, 1987.

_____, **Sosyal ve Kültürel Değişme**, AÜEBF Yay., Ankara, 1984.

Tolan, Barlas, **Çağdaş Toplumun Bunalımı**, 2.b., AİTİA Yay., Ankara, 1981.

Tosun, Cemal, **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem A Yay., Ankara, 2001.

Uygur, Nermi, **Kültür Kuramı**, Yapı Kredi Yay., Ankara, 1996.

Uysal, Halil, **İnsan ve Toplum Bilimleri Sözlüğü**, Uysal Kitabevi, Konya, 1996.

Windmiller, Myra, "Ahlak Gelişimi ve Ahlaki Davranış", **Ergenliği Anlamak**, ed: James F. Adams, çev., Demet Öngen, İmge Kitabevi Ankara, 1995, ss.225-253.

Wright, Derek ve Mary Croxen, "Ahlak Yargısının Gelişimi, çev., Demet Öngen, **AÜ EBFD**, c:22, Sayı:1, 1989, ss.289-310.

Yavuz, Kerim, **Çocuk ve Din**, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul, 1994.

Yavuzer, Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, 8.b., Remzi Kitabevi, İstanbul,1992.

Yılmaz, Yalçın, "Kültürel Etkileşim ve Toplumsal Değişimde Televizyonun Etkileri", **İletişim Fakültesi Dergisi**, MÜD Yay., İstanbul, 2001, ss.65-83.

Yörükoğlu, Atalay,, **Çocuk Ruh Sağlığı**, 11.b., Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1986.

_____, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, 4.b., Özgür Yay., İstanbul, 1992.

_____, **Gençlik Çağı**, 8.b., Özgür Yay., İstanbul, 1993.

Zebîdî, Zeynüd'dîn Ahmet, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-î Sarih Tercemesi**, c:4, çev., K. Miras, DİB Yay., Ankara, 1982.

Ahlaki Liderlik

Okul Gelişiminin Özüne İnmek

Moral Leadership

Getting to the Heart of School Improvement

Thomas J. Sergiovanni

Çeviren:
Yrd. Doç. Dr. Semra Kıranlı Güngör

JOSSEY- BASS
WILEY

1. Basımdan Çeviri

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1370
Eğitim No.: 276
ISBN : 978-605-320-266-0
© 1. Basımdan Çeviri, Kasım 2015

AHLAKİ LİDERLİK OKUL GELİŞİMİNİN ÖZÜNE İNMEK
Moral Leadership Gettıng To The He Art Of School Improvement
Thomas J. Sergiovanni
Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Semra Kıranlı Güngör

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Thomas, J. Sergiovanni.

Ahlaki Liderlik Okul Gelişiminin Özüne İnmek / *Semra Kıranlı Güngör*
Moral Leadership Gettıng To The He Art Of School Improvement / *Thomas J. Sergiovanni*
1. Basımdan Çeviri, XVIII+174 s., 15,5x23,0 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-266-0
1. Okul Yönetimi ve Örgüt 2. Liderlik 3. Etik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	v
Çevirenin Ön Sözü	xiii
Yazar Hakkında	xv
1. Liderliğin Yeniden İcadı	1
2. Motive Eden Nedir? İlham Veren Nedir?	17
3. Liderlikte Otorite Kaynakları	30
4. Liderlik Alternatifleri	43
5. İş Yerinde Kendi Kendine İşleyen Bir Düzen Oluşturma	57
6. Önce Takipçilik, Sonra Liderlik	67
7. Profesyonel Bir Erdem Olarak Mesleki İş Birliği	86
8. Erdemli Okul	99
9. Hizmetle Yöneten Liderler "Kim Kime Hizmet Ediyor?"	119

Son Söz: Panzehir, Zehre Dönüşebilir 141

Ek A. Esas Liderlik Değerleri:
Appleton,Wisconsin Okul Bölgesi 145

Ek B. 2000 Yılındaki Okul Sistemi İçin Bir Görüş:
Peel Eğitim Bölgesi, Ontario 151

Ek C. Değerlerimiz: Yaratıcı Liderlik Merkezi
Greensboro, Kuzey Karolina 153

Ek D. Yeni Okullardaki Demokratik Liderlik
Yapısının Yansımaları 156

Kaynaklar 158

Dizin 167

ÖN SÖZ

Liderlik, okulları kalkındırabilecek sihirli bir çözüm yolu değildir. Üstelik okul yönetimi, mali durum, ailesel kalkınma, öğretim programı yeniliği, iş ilişkileri, farklılık, öğretim ve öğrenme ve değerlendirme gibi konuları bir yana bırakarak yalnızca liderliğe odaklanarak, problemlerin üstünü örtebilir ve de bizi iyi hissettiren ancak sorunları daha az çözebilen bulgu niteliğinde bir çözüm sağlayabilir. Ne yazık ki, okul kalkınmasına giden yol tozpembe değildir.

Yine de liderlik önemlidir ve sahip olduğumuz liderliğin niteliği ve türü, sahip olduğumuz okulların türlerini iyi ya da kötü olarak tanımlamamıza yardım etmektedir. Bu kitabın bir konusu da, bugün üzerinde durulan liderlik türünün okul gelişim yönteminde kullanılabilir olmasıdır. Bizler, liderliğin bu türünü çok fazla kullanmak yerine aslında daha azına ihtiyaç duyarız.

Okul müdürleri ve diğer yöneticilerce güçlü, etkin ve doğrudan liderliğin etkili okullar oluşturulmasında önemli olduğu genel olarak kabul edildiği için daha az liderlik olarak adlandırılan liderlik türü, bazı açıklamalar gerektirmektedir. Bu düşünce, bazen müdürlerin okullarında öğretimsel liderler olmaları için hazırlanmış uygulamalar olarak da özetlenmektedir. Bu durumun desteğiyle önerilen kanıt, okullarda problem yaşandığında okul müdürlerince uygulanan güçlü ve doğrudan uygulamaların durumu düzeltmeye yardım ettiği gerçeğidir. Sorulmayan soru ise şudur: "Okullar, problemler yaşamadığı zaman ne çeşit bir liderliğe ihtiyaç duyarlar?" Dahası, eğer müdürlerce uygulanan güçlü öğretimsel liderlik iki ya da üç yıllık bir uğraşın ardından yine geliştirilmeye ihtiyaç duyuyorsa böyle

bir durumda bizim tutumumuz ne olmalıdır? Örneğin, diyelim ki, bir kaç yıl sonra bile öğretmenler hâlâ öğretme işinin daha düzenli yapılabilmesi için onlara yol gösterecek, denetleyecek, hizmet içi eğitim sağlayacak, onları değerlendirecek, ödüllendirip cezalandırabilecek birine ihtiyaç duyarlar. Bu durum, müdürün bir lider olarak başarısız olduğu anlamına mı gelmektedir?

Ben, okulları geliştirmenin bu kadar zor olmasının nedenlerinden birinin doğrudan liderliğe çok fazla ilgi göstermemiz olduğuna inanıyorum. Liderliğe yalnızca zorlu, doğrudan ve dışa dönük bir şey olarak odaklanmak yerine, okulları uzun vadede geliştirirken liderlik için alternatifler sağlamaya da aynı oranda dikkat edip daha iyi bir olanak sağlayabiliriz. Liderlik için bulunan alternatifler, liderliğin kendisini daha az gerekli kılabilir.

Okulları kalkındırma, değişim için doğru etki noktalarını belirlemeyi de gerektirir. Liderlik ile ilgili son zamanlardaki düşünceler hangi etki noktalarının yüksek hangilerinin düşük olduğunu sıklıkla yanlış hesaplayan okul gelişim stratejileri konusunda yol göstermektedir. Yüksek bir etki noktası az bir çabayla önemli ve uzun süre kalıcı gelişmeler sağlarken, düşük etki noktası tam tersine çok çaba gerektirmekte ve daha yetersiz sonuçlar sağlamaktadır. Peter M. Senge (1990) gelişim etkisini uygularken en iyi sonuçlar büyük çaplı çalışmalar yerine çoğunlukla küçük fakat üzerinde daha yoğun çalışılmış çalışmalardan elde edildiğini söylemektedir. Üstelik en yüksek etkiye sahip olan noktalar genelde en az görünür olan noktalardır.

Okullarda düşük etkili geliştirme stratejileri genellikle okulların nasıl kurulacağı ve yönetileceği konusunda geniş çaplı değişimleri içermektedir (yani okul yönetiminin yeni şekilleri, büyük öğretim projeleri, karmaşık değerlendirme sistemleri, öğretmenler için hazırlanmış zahmetli öğretim programları ve okul yaşamını düzenleyen yeni tasarımlar). Çoğunlukla, sonuçlar hayal kırıklığı yaratır. Problemin bir parçası da, bu girişimlere başlamanın zorluğu ve başlandığı zaman onları devam ettirmenin zorluğudur. Ayrıca, bu girişimleri devam ettirmek, insanları motive etmek, performansları gözlemek ve bu çalışmaların olması gereken doğrultuda gittiğinden emin olmak için sıklıkla kişiler arası liderliğin oldukça doğrudan, yoğun ve sürekli şekline ihtiyaç duyulmaktadır. Çoğunlukla düşük etkili geliştirme stratejileri durumların işleyiş şeklini değil görünüşlerini değiştirmeye eğilimlidir.

Eğer Senge (1990) haklı ise, okulları kalkındırmak için gösterilen çabalarda daha çok çözümü zor ancak pek belirgin olmayan yüksek etki noktaları üzerinde durulmalıdır. Kitapta üzerinde durulan iki nokta, liderliğin anlaşılma ve uygulanma şeklinin altını çizen değer yapısını genişletmek ve liderlik uygulamasındaki yetkinin temellerini geliştirmektir.

Günümüzde geçerli kabul edilen yönetim değerleri akılsallığa, mantığa, tarafsızlığa, kişisel çıkarın önemine, belirginliğe, bireyselliğe ve değerleri ayırmaya karşı ön yargılıdır. Bu değerleri vurgulamak bizim ilave değerler olarak duyguları, grup liderliğinin önemini, algı ve anlamı, etiği, özveriyi görev ve sorumlulukları ihmal etmemize neden olmaktadır. Üstelik günümüz liderlik uygulamasındaki yetki temelleri daha çok bürokratik, psikolojik bilgi ya da yeteneklere ve teori-araştırma sonucu ortaya çıkan teknik akılsallığa dayanır. Bu üç temeli vurgulamak bizim liderlik uygulamasındaki ilave temeller olarak adlandırdığımız profesyonel ve ahlaki otoriteyi ihmal etmemize neden olmaktadır.

Bir sonraki bölümde *vurgulamak, ihmal etmek* ve *ilave* sözcükleri italik olarak yazılmıştır çünkü bu sözcüklerin bu kitapta olan görevlerini anlamada önemlidir. Örneğin, tam ve zengin bir liderlik uygulamasının, değerlerden birinin ya da yetki temellerinden birinin diğerinin yerine basit bir şekilde kullanılmasıyla geliştirilemeyeceğini düşünmekteyim. İhtiyacımız olan şey ise, yetki temelleri ve değerler çeşitliliği arasında denge sağlayacak liderlik uygulaması için genişletilmiş teorik ve işlevsel bir alt yapıdır. Ben ise bu genişletilmiş alt yapıdan liderlikte ahlaki boyut olarak bahsetmekteyim.

Ahlaki boyuta dikkatimizi yönlendirmek, liderlik fikrini yeniden yapılandırmamızı gerektirebilir. Bunun olması için çoğunlukla, liderlik ile ilgili sorgusuzca kabul edilen görüşler tartışılmalı ve değiştirilmelidir. Şu anda kesin gibi gözüken şeylerin daha az önemli olduğu ortaya çıkabilir ya da şu anda daha az kesin gibi gözüken şeyler daha önemli çıkabilir.

Örneğin, liderliğin takipçiliği beslediği çok açıktır. Takipçilik uygulamasının liderliğin temelini oluşturduğu düşüncesi ise net değildir.

Liderliğin belirgin olması gerektiği nettir. Daha az net olan ise liderliğin yerine geçen temsilcilerin liderliği daha az gerekli kılabilecek olması fikridir.

Okulların birer kuruluş olduğu nettir. Daha az net olan ise okulları kuruluşlardan birer topluluğa dönüştürmenin okul geliştirmede bir anahtar olabileceği fikridir.

Öğretmenlerin ve okulların yeniden güçlendirilmeye ihtiyacı olduğu nettir. Daha az net olan ise güçlendirme işleminin sağduyu ile yapılmasından çok zorunluluk ve bağlılık ile yapılması gerektiği fikridir.

Meslektaş dayanışmasının, öğretmen ve diğer personellerin bir arada çalışmalarını sağlayan koşul ve anlaşmaları içerdiği nettir. Daha az net olan ise meslektaş dayanışmasının aynı zamanda içten gelen profesyonel bir erdem şekli olduğu düşüncesidir.

İnsanların kişisel çıkarlarıyla motive oldukları nettir. Daha az net olan ise duyguların ve sosyal bağların motivasyonun daha önemli kaynakları olduğu düşüncesidir

Liderliğin bir davranış şekli olduğu nettir. Daha az net olan ise liderliğin aynı zamanda yöneticiliğin bir şekli olduğu düşüncesidir.

İçeriğe Genel Bakış

Bu kitapta ahlaki otoriteye dayalı bir okul liderlik uygulamasının teorisini inşa etmeyi amaçladım. Fakat böylesi bir uygulamayı oluşturmak, okul liderliğinin değer yargılarının ve yetki temellerinin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Birinci Bölüm, liderlikle ilgili geleneksel görüşleri eleştirir ve geçmişte bu görüşlerin neden işe yaramadığının nedenlerini tartışır. Daha sonra sadece liderliğin eli değil aynı zamanda başı ve kalbi için gerekli olan süreci, içeriği ve değerlendirmeyi bir araya getiren bir şekilde tekrar icat etmek için bir tartışma hazırlanmıştır. Bu çalışmanın anahtar bir noktası da okul yönetiminde yasal olarak düşünülen değerleri geliştirmektir. Örneğin, duygu deneyimi, önsezi, kutsal yetkinin yanı sıra, laik meşru otorite olarak dikkate alınabilecek duygu, bilim, çıkarımsal mantığın bugün yönetim düşüncesine hâkim olan üç değer olduğu görüşüne karşıyım.

İkinci Bölüm'de, öğretmenleri ve müdürleri olağanüstü şekillerde çalışmak için neyin motive ettiğini ve neyin ilham kaynağı olduğu araştırılmıştır. Geçmişte bu sorular insan doğasının potansiyelini ciddi şekilde hafife alır biçimde cevaplanmaktaydı. Ben

duyguların, değerlerin ve diğer insanlarla olan bağlarımızın çok önemli olduğunu fakat motivasyon kaynakları olarak ciddi bir şekilde önemsenmediklerini düşünmekteyim. Üstelik, motivasyon yöntemlerinin temeli olarak güdü materyallerinin yaygın kullanımı ve psikolojik ödüller bütün bu durumların kişisel çıkarlardan kaynaklandığını göstermektedir. Fakat öğretmenlerin ve müdürlerin düzenli olarak diğer fikir ve görüşler için kendi çıkarlarından vazgeçtiklerinin kanıtı da çok fazladır. Bu bölümde, insan potansiyelinin ihmalinin sonuçlarını tartışarak ahlaki otorite temelli motivasyon üzerine bir görüş önermekteyim.

Liderlikte yetki kaynakları önemlidir. Farklı kaynaklar farklı sonuçlar doğurmaktadır. **Üçüncü Bölüm,** bugün neredeyse sadece bürokratik otoriteye, psikolojik ve teknik-mantıksal otoriteye güvendiğimizi gösteren kaynakları tartışmaktadır. Örneğin, bizler öğretmenlerden bürokratik ihtiyaçlar nedeniyle ya da liderin kişilik ve kişilerarası becerilerine ya da araştırmaların söylediği şeylere uymalarını isteriz. Bu kaynaklar önemli olsa da, okul liderlik uygulamasının bir temeli olarak ahlaki otorite kadar güçlü değillerdir.

Dördüncü Bölüm, liderliğe alternatif yaklaşımları, ne kadar çok okulla birleştirirsek, öğretmenlerin ve diğer kişilerin o kadar çok özdenetimli olacaklarını ve de liderliğinin kendisinin daha az önemli olacağını öne sürerek liderlikteki alternatifleri tartışır. Dördüncü Bölüm'de üzerinde durulan iki alternatif, okulların kurumlardan topluluklara dönüştürüldüğü zaman ve profesyonelliğin hem bir rekabet ifadesi hem de bir erdem olarak görüldüğü zaman ortaya çıkan kurallardır.

Beşinci Bölüm liderlik için hâlâ önemli olan diğer alternatifi inceler: okul işinden doğan memnuniyet potansiyeli.

Altıncı Bölüm'de, öğretmenlere alt bir rol veren liderlik uygulaması ile onların birer takipçi olmalarına yardım eden diğer bir uygulama arasındaki fark tartışılmaktadır. Takipçiliği oluşturma ve öz yönetimi teşvik etme arasındaki bağ keşfedilir ve takipçiliği geliştirecek öneriler sunulur.

Yedinci Bölüm'de ahlaki açıdan duyarlı bir okul yönetim yapısı oluşturmada meslektaş dayanışmasının önemi tartışılır. Meslektaş dayanışmasının çoğunlukla kişiler arası yakın ilişkileri artırdığına

inanılır. Diğer bir yandan ise öğretmenleri bir arada çalışmaya zorlayan düzenlemeleri de arttığına inanılmaktadır ancak bir yandan da öğretmenleri birlikte çalışmaya zorlayan okul düzenlemelerini içerir. Yine de, en iyi şekilde meslektaş dayanışması birlikte çalışmanın ve paylaşımda bulunmanın sorumluluğunu ve gerekliliğini bilen öğretmenler arasında oluşmaktadır. İşte bu yüzden meslektaş dayanışması profesyonel bir erdem olarak düşünülebilir.

Sekizinci Bölüm'de erdemli okul tartışmasında insan potansiyelinin yüksek seviyeleri vurgulanarak, liderlik yerine alternatifler sağlanarak, takipçilik oluşturularak ve meslektaş dayanışmasını profesyonel bir erdem olarak görerek liderlik için otorite kaynakları ve geniş yönetim değerleri konuları yeniden ele alınmaktadır. Ortak değerler anlaşması oluşturmanın önemine dikkat edip anlaşmaların pratikte nasıl işlediği gösterilmektedir. Daha sonra, bir okul sözleşmesinde nelerin olması gerektiği konusunda öneriler sunulur. Erdemli bir okulun özelliklerini zihnimde canlandırdığım gibi listelenmiş ve okuyucular kendi fikirlerini yansıtmaya davet edilmiştir.

Dokuzuncu Bölüm'de ahlaki açıdan duyarlı liderlik ile müdürlerin ve öğretmenlerin hizmetkâr ve hizmet eden insanlar hâline geleceğini belirtmekteyim. Geriye güç liderliği, öğretimsel liderlik ve kişilerarası liderlik kalmakta, fakat liderlik uygulamasının özü yönetici rolünün somut bir hâli olmalıdır. Ortak değerler anlaşması oluşturmak, sağduyu ile ilgili olduğu kadar görev ve zorunluluklardaki yetki, profesyonel erdemin bir şekli olarak görülen meslektaş dayanışması, değiştirici liderlik, başkalarını da değişimle liderlik yapmaya teşvik etmek bölümde ele alınan liderlik ilkeleridir ve bu ilkelerin okul uygulamasındaki kullanımına örnekler verilmiştir.

Bu kitapta ele alındığı şekliyle liderliğin değer yapısını ve otorite temellerini geliştirmek, liderlik uygulamasına insanların ne düşünüp nasıl hissedeceklerini etkileyen güçlü fikirler getirebilir. Bu güçlü bir ilaçtır; fakat günümüzde liderlik problemlerini çözdüğü düşünülen bu ilaç eğer yanlış uygulanırsa bir zehre dönüşerek durumları daha da kötü hâle getirebilir. Son bölümde bu zor konular üzerinde durdum. Kitabın gidişatını belirlemek için kitaba giriş bölümü ekledim fakat gidişat o kadar olumsuzdu ki yeniden düşünüp bunu son bölüme gizlemeye karar verdim. Önceden haber vermek mi, gizlemek mi şeklindeki ikilem eğer en başta son söz okunursa çözülebilir.

Bu Kitap Kimin İçin Tasarlanmıştır

Bu kitap müdürlere, yöneticilere, müfettişlere ve her gün ahlaki ikilemlerle karşı karşıya kalan diğer okul yöneticilerine hitap etmektedir. Niyetim elverişsizlikten ve ukalalıktan uzak, farkındalığı teşvik eden ve artıran kısa bir kitap yazmaktı ve umarım başarılı olmuşumdur. Ayrıca bu kitap çoğunlukla üniversite derslerinde kullanılan müdürlük, liderlik ve kurumsal davranışlar konularındaki kitaplar karşısında hizmet edebilecektir. Okul bölge üyeleri, profesyonel politikacılar ve aileler bu kitabın okul liderliğinin ne olduğu ve ne olabileceği konusunu yeniden düşünmelerine yardım etmede yararlı olacağını düşünebilirler.

Teşekkür

Liderlik ile ilgili görüşlerimi Warren Bennis ve Amitai Etzioni'nin yazılarına borçluyum. Bennis daima liderliğin kutsal boyutlarına önem vermiştir. Etzioni biz hayatımızı anlamlı kılarken bize kuralların ve üyelik bağlarının önemini hatırlatmaktadır. Onların çalışması etkili olmaya devam etmektedir; aslında liderlikte kültür ahlaki otorite üzerine olan bugünün alan yazın araştırmaları bu iki dev unsura dayanır.

Okul yöneticilerinin nasıl düşündükleri ve uygulamalarında kullandıkları pratik teoriler üzerine devam eden araştırmamın bir parçası olarak kaynakçada listelenmeyen, ancak müdürler, müfettişler ve başka insanlardan sağlanan yaşanmış olaylardan kesitler ve hikâyeler kitaba katkı sağlamıştır. Verilen katılımcı sayısında bana yardımda bulunan bütün kişiler hakkında kişisel olarak bilgi veremesem de, onlara gösterdikleri cömertlik ve beni liderlik konusunda eğittikleri için minnettarım.

San Antonio, Texas
Aralık 1991

Thomas J. Sergiovanni

Kaynaklar

Albritton, M. *De Zavala Elementary School: A Committed Community.* Case study, Department of Education, Trinity University, 1991.

Barnard, C. *The Functions of the Executive.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1958. Originally published 1938.

Barth, R. *Improving Schools from Within.* San Francisco: Jossey-Bass, 1990.

Benjamin, M. *Splitting the Difference: Compromise and Integrity in Ethics and Politics.* Lawrence: University of Kansas Press, 1990.

Benne, K. D. "Democratic Ethics and Social Engineering." *Progressive Education,* 1949,*27* (7), 201-206.

Bennis, W. "Leadership Theory and Administrative Behavior: The Problem of Authority." *Administrative Science Quarterly,* 1959, *4* (2), 259-301.

Bennis, W. *Why Leaders Can't Lead: The Unconscious Conspiracy Continues.* San Francisco: Jossey-Bass, 1989.

Bennis, W., and Nanus, B. *Leaders: The Strategies for Taking Charge.* New York: HarperCollins, 1985.

Block, P. *The Empowered Manager.* San Francisco: Jossey-Bass,

1987.

Blumberg, A. *School Administration as Craft.* Needham Heights, Mass.: Allyn & Bacon, 1989.

Blumer, I. *School-Based Improvement Implications for Superintendents' Leadership.* Boston: Massachusetts Department of Education, 1989.

Boyer, E. (ed.). *Campus Life in Search of Community.* Princeton, N .J.: Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1990.

Brookover, W. B., and Lezotte, L. W. *Changes in School Characteristics Coincident with Changes in School Achievement.* Institute for Research on Teaching, Michigan State University, 1979.

Burns, J. M. *Leadership*. New York: HarperCollins, 1978.

Camenisch, P. F. "On Being a Professional, Morally Speaking." In A. Flores (ed.), *Professional Ideals*. Belmont, Calif.: Wadsworth,

1988.

Clark, D. L., and Meloy, J. M. "Renouncing Bureaucracy: A Democratic Structure for Leadership in Schools." In T. J. Sergiovanni andj. H. Moore (eds.), *Schooling for Tomorrow: Directing Reforms to Issues That Count.* Needham Heights, Mass.: Allyn & Bacon, 1989.

Csikszentmihalyi, M. *Flow: The Psychology of Optimal Experience.* New York: HarperCollins, 1990.

Darling-Hammond, L., and Sclam, E. "Policy and Supervision." In C. Glickman (ed.), *Supervision in Transition*. Alexandria, Va.: Association for Supervision and Curriculum Development, 1992.

Deal, T. E. "The Symbolism of Effective Schools." *Elementary School Journal,* 1985, 85 (5), 601-619.

Deal, T. E. "The Culture of Schools." In L. T. Scheive and M. B. Schoenheit (eds.), *Leadership: Examining the Elusive.* Alexandria, Va.: Association for Supervision and Curriculum Development, 1987.

Deal, T. E., and Peterson, K. D. *The Principal's Role in Shaping School Culture*. Washington, D.C.: U.S. Department of Education, 1990.

Deci, E. L., and Ryan, R. M. *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior.* New York: Plenum Press, 1985.

de Pree, M. *Leadership Is an Art.* New York: Doubleday, 1989.

Edmonds, R. R. "Effective Schools for the Urban Poor." *Educational Leadership,* 1979, *37* (2), 15-18, 20-24.

Etzioni, A. *Modem Organizations.* Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1964.

Etzioni, A. *The Moral Dimension: Toward a New Economics.* New York: Free Press, 1988.

Flores, A. "What Kind of Person Should a Professional Be?" In A. Flores (ed.), *Professional Ideals.* Belmont, Calif.: Wadsworth, 1988.

Frankena, W. K. *Ethics.* Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1973.

Gallup Organization. Survey conducted for the Princeton Religion Research Center, Princeton, N.J., March 11-20, 1988.

Garcia, A. Unpublished case study material, Department of Education, Trinity University, 1988.

Gilligan, C. *In a Different Voice.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1982.

Greenberg, S. "So You Want to Talk Theory?" Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, Boston, 1985.

Greene, D., and Lepper, M. "How to Turn Play into Work." *Psychology Today*, 1974, *8* (4), 49-52.

Greenfield, W. "The Micropolitics of Leadership in an Urban Elementary School." Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, Chicago, 1991.

Greenleaf, R. K. *Servant Leadership.* New York: Paulist Press, 1977.

Grimmitt, P. B., Rostad, O. P., and Ford, B. "Supervision: A Transformational Perspective," In C. Glickman (ed.), *Supervision in Transition.* Alexandria, Va.: Association for Supervision and Curriculum Development, 1992.

Guy, M. E. *Ethical Decision Making in Everyday Work Situations.* New York: Quorum Books, 1990.

Habermas, J. *Moral Consciousness and Communicative Action.* (Trans. C. Lenhardt and S. W. Nicholsen.) Cambridge, Mass.: MIT Press, 1990.

Hackman, J. R., and Oldham, G. "Motivation Through the Design of Work: A Test of a Theory." *Organizational Behavior and Human Performance*, 1976,*16* (2), 250-279.

Hackman, J. R., Oldham, G., Johnson, R., and Purdy, K. "A New Strategy for Job Enrichment." *California Management Review,* 1975,*17* (4), 57-71.

Haller, E. J., and Strike, K. A. *An Introduction to Educational Administration: Social*, *Legal, and Ethical Perspectives.* White Plains, N.Y.: Longman, 1986.

Hampel, J. "The Administrator as Servant: A Model for Leadership Development." Unpublished manuscript, Department of Education, San Diego State University, 1988.

Hargreaves, A. "Contrived Collegiality and the Culture of Teaching." Paper presented at the annual meeting of the Canadian Society for the Study of Education, Quebec City, Quebec, 1989.

Hechinger, F. M. "About Education." *New York Times,* Nov. 7,1990, p. B14.

Hersey, P., and Blanchard, K. H. *Management of Organizational Behavior: Utilizing Human Resources.* (5 th ed.) Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1988.

Herzberg, F. *Work and the Nature of Man.* New York: World, 1966.

Herzberg, F., Mausner, B., and Snyderman, B. *The Motivation to Work.* New York: Wiley, 1959.

Hesse, Herman. *Thefoumey to the East.* New York: Farrar, Straus & Giroux, 1956.

Hill, P. T., Foster, G. E., and Gendler, T. *High Schools with Character.* Santa Monica, Calif.: The RAND Corporation, 1990.

Hills, J. *The Preparation of Educational Leaders: What's Needed and What's Next.* Columbus, Ohio: University Council for Educational Administration, 1982.

Ihara, C. K. "Collegiality as a Professional Virtue." In A. Flores (ed.), *Professional Ideals.* Belmont, Calif.: Wadsworth, 1988.

Johnson, S. M. *Teachers at Work: Achieving Success in Our Schools.* New York: Basic Books, 1990.

Kant, I. *Foundations of the Metaphysics of Morals.* (Trans. L. W. Beck.) New York: Bobbs-Merrill, 1959. (Originally published 1785).

Kaufman, D. R., and Richardson, B. L. *Achievement and Women: Challenging the Assumptions.* New York: Free Press, 1982.

Kelly, R. E. "In Praise of Followers." *Harvard Business Review,* 1988, *88* (6), 142-148.

Kerr, S. "Substitutes for Leadership: Some Implications for Organizational Design." *Organizational and Administrative Sciences,* 1977, *8,* 135-146.

Lam, D. *Reinventing School Leadership—Humble Pie.* National Center for Educational Leadership, Harvard University, 1990.

Lewis, H. *A Question of Values.* New York: HarperCollins, 1990.

Lieberman, A. (ed.). *Building a Professional Culture in Schools.* Vol. 1. New York: Teachers College Press, 1988.

Lieberman, A., and Miller, L. *Teachers, Their World and Their Work.* Alexandria, Va.: Association for Supervision and Curriculum Development, 1984.

Lipsitz, J. *Successful Schools for Young Adolescents.* New Brunswick, N.J.: Transaction Press, 1984.

Little, J. W. "Teachers as Colleagues." In V. Richardson-Koehler (ed.), *Educator's Handbook: A Research Perspective.* White Plains, N.Y.: Longman, 1987.

Lockwood, A. T. "Central Park East Secondary School, NYC: Emphasis on Personalization." *Focus on Change,* 1990, *2* (3), p. 9.

Lortie, D. C. *Schoolteacher: A Sociological Study.* Chicago: University of Chicago Press, 1975.

Louv, R. "Hope in Hell's Classroom." *New York Times Magazine,* Nov. 25, 1990, pp. 30-33, 63-67, and 74-75.

MacIntyre, A. *After Virtue.* Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 1981.

March, J. G. "How We Talk and How We Act: Administrative Theory and Administrative Life." In T. J. Sergiovanni and J. E. Corbally (eds.), *Leadership and Organizational Culture.* Urbana: University of Illinois Press, 1984.

Merton, R. *Social Theory and Social Structure.* New York: Free Press, 1968.

Miller, J. B. *Toward a New Psychology of Women.* Boston: Beacon Press, 1986.

Miller, L. M. *American Spirit: Visions of a New Corporate Culture.* New York: Morrow, 1984.

Mintzberg, H. *The Structure of Organizations.* New York: Wiley, 1979.

Mintzberg, H. "Crafting Strategy." *Harvard Business Review,* 1987, *87* (4), 66-75.

Mustain, G. "Botton-Drawer Bureau." *Washington Monthly,* Sept. 1990, p. 14.

Peters, T. "Engineers Must Stop Bureaucratic Urge." *San Antonio Light,* Aug. 1, 1990, p. 11B.

Peters, T. J., and Waterman, R. H., Jr. *In Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies.* New York: HarperCollins, 1982.

Pondy, L. R. "Leadership Is a Language Game." In M. W. McCall, Jr., and M. M. Lombardo (eds.), *Leadership: Where Else Can We Go?* Durham, N.C.: Duke University Press, 1978.

Rawls, J. *A Theory of Justice.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1971.

Reddin, W. J. *Managerial Effectiveness.* New York: McGraw-Hill, 1970.

Rosenholtz, S. J. *Teachers' Workplace: The Social Organization of Schools.* White Plains, N.Y.: Longman, 1989.

Ruggiero, V. R. *The Art of Thinking.* (2nd ed.) New York: Harper-Collins, 1988.

Sarason, S. "Forging the Classroom's 'Constitution.'" *Education Week,* Oct. 24,1990, p. 36.

Sashkin, M. *Strategies for School Improvement.* Washington, D.C.: U.S. Department of Education, 1990.

Schein, E. H. *Organizational Culture and Leadership.* San Francisco: Jossey-Bass, 1985.

Schon, D. A. "Leadership as Reflection in Action." In T. J. Sergiovanni and J. E. Corbally (eds.), *Leadership and Organizational Culture.* Urbana: University of Illinois Press, 1984.

Selznick, P. *Leadership in Administration.* Berkeley: University of California Press, 1957.

Senge, P. M. *The Fifth Dimension: The Art and Practice of the Learning Organization.* New York: Doubleday, 1990a.

Senge, P. M. "The Leader's New Work: Building a Learning Organization." *Sloan Management Review,* 1990b, *32* (1), 7-23.

Sergiovanni, T. J. "Factors Which Affect Satisfaction and Dissatisfaction of*Teachers."Journal of Educational Administration,* 1967, 5(1), 66-87.

Sergiovanni, T. J. "Leadership and Excellence in Schooling." *Educational Leadership,* 1984, *41* (5), 4-14.

Sergiovanni, T. J. "Will We Ever Have a TRUE Profession?" *Educational Leadership,* 1987, *44* (8), 44-51.

Sergiovanni, T. J. "Science and Scientism in Supervision and Teaching." *Journal of Curriculum and Supervision,* 1989, *4* (2), 43-105.

Sergiovanni, T. J. *Value-Added Leadership: How to Get Extraordinary Performance in Schools.* Orlando, Fla.: Harcourt Brace Jovanovich, 1990.

Shakeshaft, C. *Women in Educational Administration.* Newbury Park, Calif.: Sage, 1987.

Shils, E. A. "Centre and Periphery." In *The Logic of Personal Knowledge: Essays Presented to Michael Polanyi.* New York: Routledge *8c* Kegan Paul, 1961.

Starratt, R. J. *The Drama of Schooling, the Schooling of Drama.* New York: Falmer Press, 1990.

Stogdill, R. M. *Handbook of Leadership.* New York: Free Press, 1974.

Telegram and Gazette (Worcester, Mass.) Dec. 6, 1990, p. 6.

Tom, A. R. *Teaching as a Moral Craft.* White Plains, N.Y.: Longman, 1984.

Tyack, D., and Hansot, E. *Managers of Virtue: Public Leadership in America, 1820-1980.* New York: Basic Books, 1982.

Vaill, P. "The Purposing of High-Performance Systems." In T. J. Sergiovanni and J. E. Corbally (eds.), *Leadership and Organizational Culture.* Urbana: University of Illinois Press, 1984.

Van de Kamp Nohl, M. "Miracle on 4th Street." *Milwaukee Magazine,* 1989,*14,* 72-82.

Veblen, T. *The Theory of the Leisure Class.* Boston: Houghton Mifflin, 1973.

Weick, K. E. "The Concept of Loose Coupling: An Assessment." *Organizational Theory Dialogue,* Dec. 1986, 8-12.

Weick, K. E., and McDaniel, R. R., Jr. "How Professional Organizations Work: Implications for School Organization and Management." In T. J. Sergiovanni and J. H. Moore (eds.), *Schooling for Tomorrow: Directing Reforms to Issues That Count.* Needham Heights, Mass.: Allyn & Bacon, 1989.

Yatvin, J. "Let Teachers 'Re-invent the Wheel.'" *Education Week,* Sept. 19, 1990, p. 25.

Zaleznik, A. *The Managerial Mystique: Restoring Leadership in Business.* New York: HarperCollins, 1989.

AHLÂKIN TEMELİ

İslam Ahlâk Düşüncesi Serisi İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ile İlmi Etüdler Derneği (İLEM)'nin ortaklaşa yürüttükleri İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi kapsamında ortaya çıkan eserlerin yayımlandığı bir dizidir. Dizide İslam düşüncesinde felsefî ilimler ile dînî ilimlerin kesiştiği noktada yer alan ahlâk bahsini, farklı alanlar ve ekoller içerisinde tartışarak ele alan çalışmalara yer verilmektedir.

Dizide Yer Alan Kitaplar
Ahlâkın Temeli
İslam Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler

Dizide Yayımlanacak Kitaplar
Ahlâk Felsefesi Metinleri
Taşköprîzâde'nin Ahlâk Teorisi
İslam Ahlâk Düşüncesi Katalogu (8-19. Yüzyıllar)

AHLÂKIN TEMELİ

Editör
ÖMER TÜRKER

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1129
İLEM Kitaplığı No: 02
İslam Ahlâk Düşüncesi No: 02
ISBN: 978-605-320-034-5
© 1. Basım, Ocak 2015

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

AHLÂKIN TEMELİ
Editör: Ömer TÜRKER

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Ömer Türker

Redaksiyon: Kübra Bilgin
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Görsel Telif Bilgisi: © Maksim Shebeko - fotolia.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Türker, Ömer.

Ahlâkın Temeli / *Ömer TÜRKER*
1. Basım, X+146 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-034-5
1. Ahlâk 2. Ahlâkın Temeli 3. Ahlâk Düşüncesi

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

İnsan Olmak ve Ahlâk 1
Tahsin Görgün

Yeni Bir Ahlâk Nazariyesi: Tarihin Bir Türevi Olarak Ahlâk 41
İhsan Fazlıoğlu

İnsanın Kendini Gerçekleştirmesi Olarak Ahlâk 55
Hakan Poyraz

Ahlâkın Temelleri ve "Hakla Kal" Önerisi 67
Cafer Sadık Yaran

Ahlâk ve Farklılık 79
Zeynep Direk

Ahlâkî Önermelerin Kaynağı Olarak Akıl 89
Hümeyra Özturan

Var Olma Çabası Olarak Ahlâk 107
Ömer Türker

Cennetten Yeryüzüne İnme Ayetleri İtibarıyla Ahlâk Tecrübesinin Kuruluşu 119
Ahmet Ayhan Çitil

Dizin 141

Takdim

Herhangi bir ahlâk teorisinin cevaplamaya çalıştığı sorular, bilim öncesi bir şuur olarak her bir ferdin farkında olduğu, gündelik hayatında karşılaştığı ve en azından iradî eylemleriyle şu veya bu şekilde cevapladığı sorulardır. Bu durum, ahlâk hakkında konuşmayı her insan için mümkün ve ulaşılabilir hale getirir. Fakat her insan için ulaşılabilir olan şey, bilim öncesi bir şuur olarak apaçık olsa da bilimsel bir farkındalık düzeyinde anlaşılabilirliğini neredeyse birinci farkındalıkla aynı ölçüde yitirir. Ahlâk hakkındaki pek çok konuşmayı yüzeyselliğe maruz bırakan bu farkındalık yitimi, ikinci bir sancılı çabayı gerektirir. Bu bağlamda insanın tercihlerinin temelinde yer alan ama dile gelmeyen kabuller, ahlâk hakkında derin bir tefekkür süreci yaşamayan bireylerin zihninde apaçık ilkelermiş gibi algılanır. Bu ilkeler, bireylerin hayatı veya toplumların tarihindeki kriz anları ve dönemlerinde dile getirilir, görünür hale gelir ve sorgulamaya konu olur. Fakat felsefe, bilincin dolayımıyla oluşan bir bilgiyi amaçladığından hayatın her anını adeta bir kriz anı veya dönemi gibi değerlendirmek durumundadır. Bu bakıma felsefî bilgi ve farkındalık, sorgulayıcı ve rahatsız edicidir; derinleştikçe de bu niteliği güçlenir. Zira herhangi bir malumat biriktirme çabasından farklı olarak felsefî farkındalık, dönüşüme uğramayan bir zihinde meydana gelmez.

Felsefenin bir alt dalı olarak ahlâk felsefesi de ahlâkî tercihlerimizin dayanağını oluşturan ilkeleri, iyinin doğasını, ahlâkî yargılarımızın anlamını ve değerlerin kaynağını incelemesi bakımından bireyin kendi tercihleriyle inşa ettiği varlık alanına yönelik bir farkındalık oluşturmayı amaçlar. Herhangi bir ahlâkî söylemi, bilim öncesi farkındalığa dayanan vaazdan

ayıran ve felsefî bir farkındalık seviyesine taşıyan işte bu incelemedir. Bu bağlamdaki bir ahlâk araştırması, insanın kendisine ilişkin farkındalık çabasının bir parçasıdır. İşte elinizdeki eser, bütün eksikliklerine rağmen, böylesi bir arzu ve çabanın neticesi olarak ortaya çıktı.

İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği himayesinde hayata geçirdiğimiz "İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi" kapsamında bir dizi konferansla "Ahlâkın temeli nedir?" sorusuna cevap aradık. Amacımız, ahlâkın temeli ve kaynağına ilişkin mevcut farkındalığımızın bir değerlendirmesini yapmak ve kendi adımıza felsefî bir farkındalık oluşturma sürecine girmekti. Bu sebeple konuşmacılardan "Ahlâkın temeli nedir?" sorusuna kendi birikim ve tefekkürlerinden hareketle cevap vermelerini ve görüşlerini makale formunda dile getirmelerini talep ettik. Bu kitapta başka meşguliyetleri sebebiyle konuşmasını yazılı hale getirme fırsatı bulamayan muhterem dostum Prof. Dr. Ekrem Demirli dışındaki diğer konuşmacıların makalelerini bulacaksınız. Prof. Dr. Ekrem Demirli'ye yoğun meşguliyetleri arasında konferans isteğimizi geri çevirmediği için teşekkür ediyorum. İsteğimize olumlu cevap vererek konferans verme lütfunda bulunan ve görüşlerini makaleleştiren Prof. Dr. Tahsin Görgün, Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu, Prof. Dr. Cafer Sadık Yaran, Prof. Dr. Hakan Poyraz, Prof. Dr. Zeynep Direk, Doç. Dr. Ayhan Çitil, Yrd. Doç. Dr. Hümeyra Karagözoğlu'na minnettarım. Makalelerin derlenmesi sürecinde asistanlığımı yapan Kübra Bilgin'e teşekkür borçluyum. Son olarak, başta Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar olmak üzere "İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi" kapsamında gerçekleştirilen "Ahlâkın Temeli Üzerine Konuşmalar"ın finansmanını sağlayan İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği yöneticilerine teşekkür ediyor ve bu çalışmanın insanî varlık alanına yönelik farkındalığımıza mütevazı bir katkı olmasını diliyorum.

Ömer Türker

Ekim 2014

İnsan Olmak ve Ahlâk

Tahsin Görgün

Ahlâkın temeli sorunu üç ana başlık etrafında ele alınacaktır: a) Ahlâk konusunda bazı umumi soruların ele alınmasının ardından, b) "ahlâkın temeli" ifadesinin farklı veçheleri üzerinde durulup, c) bu veçheler de dikkate alınarak bir cevap verilmeye çalışılacaktır. Bu cevap, eğer cevabın ne yönde aranabileceği hususunda tartışılabilir bazı hususları açığa çıkarmış olursa sorunun çözümü yönünde atılmış bir adım olarak kabul edilebilir.

İnsanlık tarihinin bilinen bütün dönemlerinde bir ahlâk meselesi bulunmaktadır. Ahlâk meselesinin tam ve nihai olarak halledildiği bir dönem de bildiğim kadarı ile mevcut değildir. Şu kadarını hemen belirtmekte fayda var: Burada iyinin ve kötünün neler olduğunun bilgisine sahip olma anlamıyla bir nihai çözümden bahsetmiyoruz. Ahlâkî ilke ve kuralların bilgisi anlamında, neredeyse hiçbir dönemde bir bilgi eksikliğinden bahsetmek uygun görünmemektedir. İnsanlar hemen her dönemde, bir şekilde ve genel olarak iyinin ve kötünün ne olduğunu bilirler ancak mesele tam da bu noktada başlar. Çünkü iyinin ve kötünün bilgisi, bu bilgiye sahip olan insanı ve insanlığı ahlâklı yapmak için yetmez. Diğer taraftan genel olarak iyinin ve kötünün bilgisi, özel ve sınır durumlarda karar vermek söz konusu olduğunda, bu hâliyle yeterli olmayıp "daha fazlasını" gerektirir. Özel ve sınır durumlarda verilen kararlar daha sonra benzer durumlarda verilebilecek kararlara misal teşkil ederek, genel bilginin bir parçası hâline gelmektedir. Fakat özel ve sınır durumlarda yeniden karar verilmesi gerektiği için bu genel bilginin her defasında yenilenmesi gerekmektedir. "Ahlâk meselesi pratik bir meseledir." denildiğinde bu husus kastedilmektedir ve nitekim ahlâk meselesinin başladığı yer de tam olarak burasıdır.

veya olmasın, sınırsız bağımlılık ilişkileri içerisinde bulunan bir varlıktır. Bu sınırsız bağımlılığı sahih bir şekilde keşfettirerek düzenleyen bir peygamber tebliği, bu sınırsız bağımlılık ilişkilerine sahih bir düzen vererek onları makul bir şekilde yönlendirebilmektedir. Ve bu peygamber tebliği, bir bağlılık düzeninin esasını teşkil ederek insanın önüne sınırlı ilkelerle sınırsız imkânları sağlamanın yolunu açmaktadır.

Buradan bakıldığında ahlâkın temelini irdeleyen birçok yaklaşımın temel sorununun, ahlâk meselesinin tamamını değil de sadece bir kısmını ele almaları ve onu mutlaklaştırmaları olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Burada değindiğimiz hususlar, şimdiye kadar sorun gibi gözüken birçok hususun meselenin hallinin bir yolu olurken; çözüm gibi gözüken birçok şeyin tam aksine meselenin bir parçası olabileceğini düşündürebilirse amacına ulaşmış olacaktır.

Kaynakça

Heidegger, Martin, *Einführüng in die Metaphysik, Gesamtausgabe,* (Frankfurt/ Main:Wittorio Klostermann, 1983).

Jaspers, Karl, *Die Grossen Philosophen*, (München: Serie Pieper, 1991).

Keykavus, *Kabusnâme*, çev. Mercimek Ahmed, yay. hzl. Orhan Şaik Gökyay, (İstanbul: MEB,1966).

Yeni Bir Ahlâk Nazariyesi: Tarihin Bir Türevi Olarak Ahlâk*

İhsan Fazlıoğlu

Günümüzde ahlâkın kaynağını nasıl belirleyebiliriz? Ahlâkın kaynağı hususuna girmeden önce, konuyu açık seçik kılmak için üç terimi tanımlamaya çalışacağım: *bilim*, *felsefe* ve *yöntem*. Bu tanımlamayı daha iyi yapabilmek için *doğa bilimleri* ile ahlâkın da içinde yer aldığı *manevi bilimleri* (insan ve toplum bilimleri, sosyal bilimler) mukayese etmek gerektiğini düşünüyorum; çünkü ahlâkın *gerçeklik küresi*ni, dolayısıyla *nesne alanı*nı ancak bu şekilde tayin edebiliriz.

Bilim en genel anlamıyla *mahsus*un *makul*e tercümesidir. Mahsus sözcüğünü *duyumlanan* ya da *algılanan*, *izlenimlenen* ya da *etkilenimlenen* (*hissiyat* ve *hassasiyet*i) anlamlarını da kuşatacak şekilde, kısaca *duyarlılık* olarak anlıyorum. Duyarlılık, bir şeye duyarlılıktır ki bu, bilme eylemini boşandıran asgari ontik zemindir; çünkü içeriği yani bilineni verir. Dış ihsas, iç ihsas olarak düşünülebileceği gibi, fiziksel, kimyevi, vicdani, manevi gibi çok çeşitli gerçeklik kürelerine nispetle de tanımlanabilir. Mahsusun en önemli özelliklerinden bir tanesi *katmanlı* bir yapıda olmasıdır; çıplak göze konu olan makroskobik gerçeklik küresi yanında mikroskobik bir gerçeklik küresi de mevcuttur ve ikisi arasındaki ilişki süreksizlikle değil, süreklilik ile ifade edilebilir. Başka bir deyişle hem küçük hem de büyük ölçekte gerçeklik küreleri birbiri içinden çıkan *katmanlı* bir yapı gösterirler

* Bu yazıda ileri sürülen bazı düşünceler ilk olarak İstanbul'da Din Felsefesi Derneğinde, 12 Nisan 2014 verilen "Dinî Yargılar Tekvînî mi, İtibârî mi?: Kadîm Tartışmaya Yeni Bir Yaklaşım" adlı konferansta dile getirilmiştir (http://www.dfd.org.tr/makaleler/Fazlioglu-Dini-Yargilar.pdf). Konferans metni daha sonra yayımlanmıştır; İhsan Fazlıoğlu, "Dinî Yargılar Tekvînî mi, İtibârî mi?: Kadîm Tartışmaya Yeni Bir Yaklaşım", *Türkiye Günlüğü,* 116 (2013), s. 36-46.

yım ki ne tabiat ne de tarih kapalı birer uzay değildirler; tersine her ikisi de açık uçludur; *tamamlanmamıştır*; kendilerini inşa etmeye devam eden birer *örüntü*dürler... Çünkü şey de eylem de henüz tamamlanmamıştır; onlar da kendilerini örmeyi sürdürmektedirler. İşte insan, bu açık uçlu uzayda, bu tamamlanmamışlık içinde, kendi de tamamlanmamış bir örüntü olarak tüm bunları yüklenmiş soru sormaya devam etmektedir...

Kaynakça

Fazlıoğlu, İhsan, "Dinî Yargılar Tekvînî mi, İtibârî mi?: Kadîm Tartışmaya Yeni Bir Yaklaşım", *Türkiye Günlüğü*, 116 (2013), s. 36-46.

Fazlıoğlu, İhsan, "Hakikat ile İtibar: Dış-Dünyanın Bilgisinin Doğası Üzerine -XV. Yüzyıl Doğa Felsefesi ve Matematik Açısından Bir İnceleme-", *Nazarîyat: İslam Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2014), s.5-38.

Fazlıoğlu, İhsan, "Seyyid Şerif'in '*Nefsu'l-emr*' Nazarîyesi ve *Şerhu'l-Mevâkıf fî İlmi'l-Kelâm* Örneğinde Matematik Bilimlere Uygulanması", 600. Vefât Yıldönümünde *Klasik Sonrası Dönem İslâm Düşüncesinde Süreklilik ve Değişim: Seyyid Şerif Cürcânî Örneği* adlı Atölye'de sunulan bildiri, 7-8 Aralık, İstanbul 2013.

Rescher, Nicholas, *Nature and Understanding –The Metaphysics and Method of Science*, (Oxford-New York: Oxford University Press, 2000).

İnsanın Kendini Gerçekleştirmesi Olarak Ahlâk

Hakan Poyraz

Günlük hayatta pek çok ahlâk problemi ile karşılaşmaktayız. Birçok olumsuz hadise, bizleri ahlâk olgusu ile yüzleştirmektedir. Şiddetin, fanatizmin, terörün, baskının ve savaşın olduğu bu dünyada, ahlâkı arıyoruz. Ahlâkı, yani olması gerekeni … Şu ya da bu kişi, şu ya da bu toplum için değil, herkes için genel geçer olabilecek bir ahlâkı. Tüm insanlık için olması gerekeni … Bu nedenle "Niçin ahlâklı olmalıyız?" sorusu, "Nasıl ahlâklı olmalıyız?/ Ahlâkı nasıl yaşamalıyız?" sorusuna bağlıdır ve onu nasıl yaşamamız gerektiğine dair ilke kararlarına sahip olan bilincin cevaplayacağı bir sorudur. Ahlâk hayatımız ile basiret adını verdiğimiz ahlâkî bilincin etkileşimi sonucu ancak ahlâk sorunlarımıza cevap bulabiliriz.

Bu soru, yani "Niçin ahlâklı olmalıyız?", "çünkü" diye başlayan bir yanıt gerektirir ve bu "çünkü"nün içinde ahlâksal hayatın ereğini ortaya koymak bakımından sadece felsefenin değil; din ve bilimin de kesişme noktasında kalan ahlâk alanına ilişkin bir anlama ve anlayış barınmaktadır. Bu nedenle ahlâka neden/niçin ihtiyaç duyuyoruz sorusu, ahlâk üzerine düşünmede ve ahlâkı gerekçelendirmede olmazsa olmaz olan bir sorudur.

Yazı başlığım da bu soru ile alakalı; "İnsanın kendisini gerçekleştirmesi olarak ahlâk". Niçin ahlâklı olmalıyız? Çünkü insan olmak için. Çünkü ben ahlâkı, kişinin kendini gerçekleştirmesi olarak görüyorum. Dolayısıyla soruyu bu başlık altında yanıtlamaya gayret edeceğim. Kişinin kendisini gerçekleştirmesi ile de kişinin insan olarak kendini yaratmasını kastediyorum.

bir varlık olarak geliyoruz ama bu biyolojik varlığımıza başka özellikler eklenmektedir. Dünyaya gelirken bizi doğuranın kültürel evrenine, dil evrenine doğmaktayız. Bu mahiyet değerlerle dolu… Günlük dilin olağan akışı içinde insanlık kelimesini de bu anlamda kullanıyoruz. İnsanlığı bir uygulama eleştirisi olarak kullanabiliyoruz. "İnsanlık dışı bir uygulama.", "İnsanlığımdan utandım.", "Yaptığı insanlığa sığmıyor.", "İnsanlık ölmedi." gibi günlük dilde az çok duyduğumuz bir şey değil mi insanlık?

Farklı ahlâk elbiseleri (uygulamaları) içinde getirilen eylem ölçüsü insan olma ölçüsüdür. İnsanlık ahlâkî bir ölçü ve değerdir. İnsanlığın ahlâkî değerini ancak kendi insanlığımızı gerçekleştirerek ortaya koyabiliriz. "Beni insanlıktan çıkarttınız." diyen sinirli bir kişiyi düşünelim. Burada da insanlık ölçüdür. Yargıyı veren, yaptığı işin ölçüye uymadığını, ölçüyü aşıp insanlıktan çıktığını düşünmektedir. Ölçüsünü kaybetmemişse geri dönmek mümkün…

Ölçüsünü kaybedenler ya yeni ölçüler içerisine girecekler ya da ölçüsüz kalacaklardır ki toplumsal ahlâkın yaratıcı iç ahlâk yaratmak konumu burada devreye girer. Bu nedenle toplumsal ahlâktan söz etmek, toplumda yaşanan ahlâktan yani o toplumdaki yaşama tarzından, ilişkilerin biçimini belirleyen inançlardan ve tasarımlardan, bu inanç ve tasarımları oluşturan ahlâkî-toplumsal bilinçten söz etmektir. Bu bilinç, tek tek bireylerin bilincidir, bu bilinçlerin ara kesitidir. Bu ara kesit, içi beslediği ölçüde, yaşayan ve yaşatan bir ahlâktır.

Hangi çağda ve hangi kültür çevresinde yaşarsa yaşasın, insan kendini değerler dünyası içinde inşa eder. "İnsan olma" erdemi, insanın ahlâkî yolculuğundaki son durakta, insanlık idealinde gerçekleşir. Hâl, yani yaşama durumu yaşayandan kopartılamayacağına; bu ideal ve onunla gerçekleştirilecek ahlâkî değerler, değerlendirmeler yapan bireyden bağımsız bir ide olarak düşünülemeyeceğine göre, ahlâk hem yaşayan hem de yaşatandır.

Kaynakça

Delius, Harald, "Etik", *Günümüzde Felsefe Disiplinleri,* ed. Doğan Özlem, (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1997) s. 333-359.

Kranz, Walther, *Antik Felsefe*, çev. Suat Baydur, (İstanbul: Sosyal Yayınları,1984).

Horner, Chris-Westacott, Emrys, *Felsefe Aracılığıyla Düşünme*, çev. Ahmet Arslan, (İstanbul: Phoneix Yayınları, 2001).

Küyel, Mübahat, "İbn Sina'da 'Al-Akl al-Faal'in Kökleri". İbn Sina, Doğumunun Beninci Yıl Armağanı. ed. A. Sayılı, (Ankara: TTK Yayınları, 1984), s. 591-670.

Peters, Francis E., *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*, çev. Hakkı Hünler, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2004).

Platon, *Devlet,* çev. S. Eyüboğlu-M. Cimcoz, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982).

Platon, *Sokrates'in Savunması*, çev. Teoman Aktürel, (İstanbul: Remzi Kitabezi, 1996).

Poyraz, Hakan, "Ahlâklı Olmanın Gerekçesi Nedir?" *2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (Sakarya, 2005), s.9-16.

Poyraz, Hakan, *Dil ve Ahlâk*, (Ankara: Vadi Yayınları, 1996).

Poyraz, Hakan, "Yolun Ahlâkı", *Bilgi Dergisi*, 13-2 (2006), s. 1-10.

Ahlâkî Önermelerin Kaynağı Olarak Akıl

Hümeyra Özturan

Giriş

Ahlâk felsefesi, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren felsefenin diğer disiplinlerinde de olduğu üzere analitik felsefe akımının etkisi altında girmiştir. Wittgenstein'ın, "Dilimin sınırları dünyamın sınırlarıdır." cümlesiyle formüle edilebilecek analitik yaklaşım, felsefenin hakikat iddiasını tamamen yok etmiş, onu bir dil analizinden ibaret saymıştır. Din ve ahlâk gibi meseleler de ancak bir "dil oyunu" sistemi içinde anlamlı kabul edilmiş, bu nedenle bu meselelere ilişkin felsefi araştırmanın sadece dil analizi çerçevesinde olabileceği ifade edilmiştir. Bu nedenle "ahlâkın temeli" meselesi, analitik yaklaşımın sınırlarını çizdiği felsefenin dışında kalmakta, tabiri caizse "boş bir uğraş" olarak görülmektedir. Çünkü hakikat iddiasının bittiği yerde temellendirme de faydasız bir uğraş hâline gelmektedir. Burada faydalı görülebilecek tek şey sadece, her hangi bir şeyi iyi veya kötü olarak nitelerken tam olarak neyi kastettiğimin araştırılmasıdır, iyi ve kötünün ne olduğunu tanımlayan şeyi/kaynağı bulmak ise bu araştırmaya dâhil değildir. O hâlde öncelikle şunu tespit etmek gereklidir: "Ahlâkın temeli nedir?" sorusu bizatihi analitik yaklaşımı dışlayan bir sorudur. Analitik felsefenin ahlâk alanındaki kolu olarak niteleyebileceğimiz meta ahlâk, böyle bir soruyla ilgilenmemektedir.

Analitik yaklaşımı merkeze almayan, "iyi ve kötü"yü, "iyiyi bulmak ve eylemek, kötüyü de bulmak ve ondan kaçınmak" gayesiyle araştıran normatif ahlâk ise ahlâkın temeli probleminin dâhil olduğu temel araştırma alanı olarak belirlenebilir. Çünkü ahlâk felsefesini; normatif ahlâk, meta ahlâk ve uygulamalı ahlâk şeklindeki üçlü yapı içerisinde değerlendirirsek,

da içini dolduracaktır. Dolayısıyla metafiziğin, ahlâkın temeli problemini temellendirmede kilit bir noktada bulunduğunu belirtmek gereklidir. En azından, ahlâkın kaynağı olarak akla işaret edildiğinde, bu araştırmanın bir üst aşamasının metafizik bir araştırma olup akıl kavramının mahiyetine yönelik olması gerektiği açıktır. Ahlâkın kaynağı olarak aklı öneren bu araştırmada akıl kavramının, "düşünme kuvvesi" olarak nefsin güçlerinden birini ifade ettiği şeklindeki Aristotelesçi-Meşşâî bir yaklaşım benimsenebilir. Nitekim teorik ve pratik akıl ayırımı üzerinden yapılan bir temellendirme de tab'an buna daha uygundur. Ancak elbette akıl kavramına daha farklı bir mahiyet kazandırmak suretiyle yapılabilecek izahlar da mümkündür ve filozofun genel metafizik anlayışı, bu probleme sunulan cevapta büyük tabloyu görmeyi sağlayan en etkili unsur olacaktır.

Kaynakça

Aristoteles, *Topika*, ed., E.S.Forster, (Cambridge: Harvard University Press, 1997).

Hume, David, *A Treatise of Human Nature*, ed. Ernest C. Mossner, (New York: Penguin Classics, 1969).

Moore, George Edward, *Principia Ethica*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1968, s. 7-10.

Plato, *Platonis Opera*, ed. John Burnet, (Oxford: Oxford University Press, 1903).

http://edition.cnn.com/2014/02/12/us/baby-lab-morals-ac360/(06.04.2014).

http://www.nytimes.com/2010/05/09/magazine/09babies-t.html?pagewanted=all&_r=0 (06.04.2014).

4. Basım

AİLE TERAPİSİNDE KULLANILAN TEKNİKLER

Yazarlar

Prof. Dr. Şahin Kesici
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Mert
Dr. Çağla Girgin Büyükbayraktar
Esra İlgün

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 660
Psikoloji / Psikolojik Danışma Rehberlik No.: 30
ISBN: 978-605-133-561-2
© 4. Basım, Ekim 2015

AİLE TERAPİSİNDE KULLANILAN TEKNİKLER

Prof. Dr. Şahin Kesici & Yrd. Doç. Dr. Abdullah Mert
Dr. Çağla Girgin Büyükbayraktar & Esra İlgün

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kesici, Şahin.; Mert, Abdullah.; Girgin Büyükbayraktar, Çağla.; İlgün, Esra.

Aile Terapisinde Kullanılan Teknikler /
Şahin Kesici & Abdullah Mert & Çağla Girgin Büyükbayraktar & Esra İlgün
4. Basım, XVI + 260 s., 13,5 x19,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-561-2
1. Aile 2. Psikolojik Danışma 3. Teknik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Aile terapisi alanında çok sayıda teknik bulunmaktadır. Bu teknikler, her kuram içinde, tanımlanmış terapötik hedefleri gerçekleştirmeye yönelik bir dizi müdahale içerecek şekilde gelişmektedir. Teknikler, bir terapistin becerilerini arttıran güzel araçlardır. Ancak tekniklerin aile terapisinde bir araç olduğu unutulmamalıdır. Çünkü teknikler, onları kullanan kişinin becerisi kadar iyidir. Sadece teknikler ailenin kurallarını, motivasyonunu, umutlarını ya da korkularını anlamamızı sağlar (Worden, 2013).

Teknikler danışma sürecinin her şeyi değildir. Bu nedenle tek başına sonuç vermez ve aileler tekniklerden dolayı değişmezler. Tam tersine teknikler, danışma sürecinde, değişim için uygun olan zamanda ve aileyle uyumlu olarak kullanıldıklarında etkili olmaktadırlar. Teknikler terapötik gelişme için yardımcı olabilirler, ama tekniklerin esas etkisi, terapistin aileyi anlamasına ve aile ile aralarındaki işbirliğine bağlıdır (Worden, 2013).

Bu kitapta yer alan teknikler, birçok kuramdan alınmış, bazı tekniklerde yazarlar tarafından geliştirilmiştir. Kitabımızda birçok modelin tekniğine yer verilmiştir. Aile terapisinde kulla-

nılan teknikler, ilk defa tek bir kaynakta toplanmış ve meslek elemanlarının kullanımına sunulmuştur. Kitapta, anlatılan tekniklerdeki vaka örnekleri, gerçek yaşamdan alınmış vaka örnekleridir.

Kitapta, Adler, Davranışçı, Bowen, Yapısal, Satir'in Yaşantısal, Deneyimsel, Stratejik, Çözüm–Odaklı, İmago, Sanat ve Ortak Aile Danışmanlığı teknikleri yer almaktadır. Her teknik vaka örnekleri ile birlikte açıklanmaya çalışılmıştır. Bazı teknikler sadece tanıtılmıştır.

Adler'in aile danışma tekniklerinde, sosyal sistemin temeli ailedir. Davranışçı aile terapileri, ailelerdeki değişimi sağlamak için birçok öğrenme kuramı tekniğini kullanır. Bowen aileyi duygusal olarak birbirine bağlı bir yapı olarak görmektedir. Yapısal Aile terapisi bazen aileleri görme / anlamlandırma şekli olarak anılır. Minuchin (1974)'a göre bozukluklar, işlevsel olmayan kalıpların gelişmesinden kaynaklanır. Satir'in danışma teknikleri, aile içerisindeki kişiler arası sistemin değişmesi için ailedeki bireylerin benlik saygılarının artırılması gerektiğini savunur. Whitaker, ailedeki doğal büyümeyi geliştirmek için duyguların önemli olduğunu belirtmiştir. Stratejik aile danışmanlığında aileler değişecekse duygu ve düşünceden önce aile üyelerinin davranışlarında değişiklik olmalıdır. Danışman, bir şekilde ailenin düşünce, inanç ve davranış kalıplarını yeniden tanımlar. Bunu yapabilmesi için de her bir aile bireyinin, aile içerisindeki mevcut kimliğini, rolünü ve aile içerisindeki kirli oyunları bulmalıdır. Çözüm–Odaklı terapide çözümler danışanla işbirliği kurularak bulunur (Akt. Glading, Kiser, Percy & Lipchik, 1993). Öyküsel Aile Terapi modelinde, aile yaşamında ortaya çıkan sorunlarla bütünleşmek yoktur. Sadece aile sorun-

ları ile ilgili olmak vardır. İmago aile terapisin de bireylerin eş seçiminin rastlantısal olmadığını ve kendi ebeveynlerimizde bulunan olumlu ve olumsuz özelliklerin seçimimizi etkilediğini açıklamışlardır. Sanat terapisi tekniklerinde sanatsal metaforlardan faydalanılmakta ve bu teknikler aile danışma sürecindeki müdahalelerde kullanılmaktadır. Ortak kullanılan teknikler kendi kültürümüzden uyarladığımız tekniklerden oluşmaktadır.

Muhammed Gökçe'nin "Liman Tekniği" ve Emine Özdemir'in "Yaşam Ağacı" ve "Akıntıdaki Yapraklar Tekniği" kendileri tarafından geliştirilmiş olup doğabilecek tüm sorumlulukları kendilerine aittir.

Elinizdeki kitap, ailelerle çalışan ve psikolojik danışma hizmeti veren psikolog, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman gibi meslek elemanları için önemli bir kaynak olabileceği düşünülerek hazırlanmıştır.

Prof. Dr. Şahin Kesici
Dr. Abdullah Mert
Esra İlgün
Çağla Girgin Büyükbayraktar

YAZARLAR HAKKINDA

Prof. Dr. Şahin Kesici

Prof. Dr. Şahin Kesici, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Mert

1974 yılında Çanakkale'nin Çan ilçesinde doğdu ve ilk, orta ve lise eğitimini Çan'da tamamladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü 1999 mezunudur. Milli Eğitim Bakanlığında öğretmenlik, çeşitli özel şirketlerde Eğitim Uzmanı, Eğitim Şefi ve İnsan Kaynakları Müdürü olarak görev yaptı. Kişisel gelişim uzmanı olarak birçok eğitim gerçekleştirdi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalında doktora derecesini aldı. 2015 – 2016 eğitim öğretim yılında Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi olarak çalışmaya başlayacaktır.

Dr. Çağla Girgin Büyükbayraktar

Konya'da dünyaya gelmiştir. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesinden 2007 yılında mezun olmuştur. 2011 yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümünde yüksek lisansını tamamlamış, halen Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümünden Doktora derecesini almıştır. Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Esra İlgün

1976 doğumludur. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden 1998 yılında mezun olmuştur. 2010 yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümünde yüksek lisansını tamamlayan İlgün, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümünde doktora çalışmasına devam etmektedir. Çalışmalarını bireysel psikoterapi ile çift ve aile terapisi alanlarına yönlendiren İlgün, Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalında uzman psikolog olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

AİLE TERAPİSİNDE KULLANILAN TEKNİKLER 1

Bölüm 1: ADLER AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 7

1. Aile Konseyi (Family Council) 7
2. Erken Hatırlamalar (Early Recollections) 12
3. Tipik Gün 13
4. Aile Burcu (Takımyıldızı) 15

Bölüm 2: DAVRANIŞÇI AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 19

5. İlgi Günleri (Caring Days) 19
6. Tamamlanmamış Cümleler (Incomplete Promts) 23
7. Yönlendirilmiş Hayal Kurma (Guided Imagery) 24
8. Karşılıklı Kontrat Yapma (Contingency Contracts) 27
9. Klasik Koşullanma 30
10. Koçluk Yapma 30
11. Sönme 30
12. Olumlu Pekiştirme 31
13. Bir Şeye Karşılık Bir Şey (Quid Pro Quo) 31
14. Karşılıklılık (Reciprocity) 32
15. Şekillendirme 32
16. Sistematik Duyarsızlaştırma 33
17. Mola- Tecrit Etme (Time-Out) 33
18. Çizelge Yapma 34
19. Premack İlkesi 34

Bölüm 3: BOWEN AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ.....35
20. Genogram.....35
21. Benliğinde Farklılaşma (Differentiation of Self).....47
22. Süreç Soruları Sorma.....48
23. İlişki Deneyleri.....49
24. Aile Koçluğu.....50
25. Üçgeni Bozma.....52
26. Ben Durumları (Ben Dili).....54
27. Kişiden Kişiye İlişki.....55
28. Danışmanla Konuş, Birbirinle Değil.....56
29. Üçgenin Dışına Atmak.....56

Bölüm 4: YAPISAL AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ.....57
30. Canlandırma (Enactment).....57
31. Yeniden Çerçeveleme.....62
32. Birleşme.....65
33. Sürdürme (Bakım).....65
34. İzleme.....65
35. Taklit (Benzetme).....65
36. Uygulama.....66
37. Sınırları İşaretleme.....66
38. Stresi Arttırtma.....66
39. Semptomlardan Yararlanma.....66
40. Çelişkisel İç Beklenti.....67
41. Aile Öğle Yemeği.....67
42. Bakım Günleri.....67
43. İletişim Becerileri Eğitimi.....67
44. Sözleşme.....68
45. Karar Verme Becerileri.....68
46. Terapötik Sonuçların Sürdürülmesi.....68
47. Bilişsel Yeniden Yapılandırma.....69
48. Rol Değişimi.....70
49. İlişki Günlüğü Tutma.....70
50. Süre Tutarak Tartışma (Time Discussion).....70

Bölüm 5: YAŞANTISAL AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 73
51. Aile Yaşam Gerçeği Kronolojisi (Family Life Fact Chronology) 73
52. Ben Durumu ("I" Statements) 76
53. Aile Haritaları (Family Maps) 77
54. Aileyi Yeniden Yapılandırma Süreci (Family Reconstruction) 81
55. Dokunma 83
56. Mizah (Humor) 84
57. Aranıyor–İlanı Yazdırmak (Want-Ads) 86
58. Aile Sahnesi (Drama) 88
59. Heykel Tekniği 94
60. İpler (Bağlar) 102
61. Metafor Kullanma 109
62. İletişim Duruşları 116
63. Çapalamak (Demir Atmak, Sağlamlaştırma) 117
64. Aile Stres Balesi 117
65. Parçaların Partisi 119

Bölüm 6: SEMBOLİK DENEYİMSEL AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 123
66. Birleştirme 123
67. Ev Ödevi 123
68. Kendini Kullanma 124
69. Gelişim İçin Semptomları Yeniden Tanımlamak 124
70. Gerçek Davranışlar Yerine Hayali Alternatifleri Kullanma 125
71. Aile Üyelerinin Aşamalı Olarak Çaresizliğini Artırmak ... 126
72. Duygusal Yüzleştirme 126
73. Çocuklara Akran Gibi Değil Çocuk Gibi Davranmak 127
74. Kişiler Arası Stres ile İç Stresi Birbirinden Ayrıştırma 127

Bölüm 7: STRATEJİK AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 1293
75. Yeniden Çerçeveleme (Reframing) ya da Yeniden Etiketleme 129
76. Talimatlar (Direktifler) 132

77. Çelişkisel Talimatlar (Direktifler) 132
78. Engelleme 133
79. Semptomların Önceden Belirlenmesi 133

Bölüm 8: MİLAN–SİSTEMİK AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 135
80. Telefon Çizelgesi Yöntemi 135
81. Hipotez Oluşturma 135
82. Pozitif Çağrışım 137
83. Döngüsel Sorgulama 139
84. Tarafsızlık 147
85. Kurallar (Rules) 149
86. Ritüelleri Reçetelendirme 150
87. Paradokslar, Karşıt Paradokslar / Paradoksal Niyet 159
88. Bölünmüş Ekip Müdahalesi 161

Bölüm 9: KISA SÜRELİ ÇÖZÜM ODAKLI AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 163
89. Soruları Kullanma (Questions) 163
90. Ölçeklendirme Soruları 163
91. Mucizevî Sorular 166
92. Doğrusal Sorular 167
93. Yansıtıcı Sorular 169
94. Stratejik Sorular 170
95. Yapı Dışına Çıkarma 172
96. İpucu 172
97. Karmaşıklık (Çelişki) 173
98. İskeletAnahtarlar 175
99. Yaz – Oku – Yak 174
100. Yapılandırılmış Kavga 174

Bölüm 10: ÖYKÜSEL AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 175
101. Dışsallaştırma 175
102. Mektuplar 176
103. Eşsiz Sonuçlar Elde Etme Gayreti 177
104. Öykülerin Ortaya Çıkmasını Kolaylaştıran Soruları Sorma 178

105. Yansıtıcı Ekip 178
106. Sorular 179

Bölüm 11: İMAGO AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 181
107. Çift (İmago) Diyaloğu 181
108. Ebeveyn/Çocuk Diyaloğu 186
109. Tutma Egzersizi 187
110. Konteynır 188
111. Davranış Değiştirme Talebi 191
112. İlgi Gösterme Davranışları 193

Bölüm 12: SANAT AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 195
113. Ailelerle Kuklalar Yardımıyla Görüşme (Family Puppet Interviews) 195
114. Çivi Tahtası 203
115. Karalama Tekniği 208
116. Yaşam Ağacı Çalışması 215

Bölüm 13: ORTAK KULLANILAN AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ 219
117. Çelişki (Confrontation) 219
118. Liman Tekniği 221
119. Yaşam Irmağı 225
120. Aile Anketi (Family Polling) 228
121. Akıntıdaki Yapraklar Tekniği 230
122. Tetrallema 233
123. Araba Metaforu 235
124. Fotoğraflar 237
125. İki Ev Tekniği 240
126. Sıcak Patates 243
127. Yaşam Çizgisi 250
128. Bir Dakikalık Serbest Yazı 259

KAYNAKÇA 255

KAYNAKÇA

Bermudez, D. (2008). Adapting Virginia Satir Techniques To Hisponic Families.*The Family Journal, 16, 51*. DOI: 10.1177/1066480707309543.

Becvar, D. S., Becvar, R. J. (1996). *Family Therapy: A Systemic Integration. (*Third Edition). Boston: Allyn and Bacon.

Blume, T. W. (2006). *Becoming A Family Counselor: A Bridge To Family Therapy Theory and Practice.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Bowen, M. (1978). *Family Therapy in Clinical Practice*. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Bowen, M. (1985). *Family Therapy in Clinical Practice*. Rowman & Littlefield.

Boscolo, L., Kuchen, G., Hoffman, L. & Penn, P. (1987). *Milan Systemic Therapy*. New York: Basic Books.

Burbatti, G. L. & Formenti, L. (1988). *The Milan Approach to Family Therapy.* Northvale: Aronson.

Brooke, S. L. (2006). *Creative Arts Therapies Manual*. Charles C Thomas: Ilinois.

Boulifard, D. A. (2003). *Effects of A Puppet-Based Interview Technique On Young Children's Behavioral Self-Report Adissertation Submitted To The Graduate School- New Brunswick Rutgers.* The State University of New Jersey, Degree of Doctor of Philasophy.

Carr, A. (2000). *Family Therapy: Concepts, Process and Practice*. New York and Chichester: Wiley.

Carlson, J. & Sperry, L. (2000). *Brief Therapy With Individuals and Couples*. Phoenix: Zeig, Tucker & Theisen.

Carlson, J., Sperry, L. & Lewis, J. A. (2005). *Family Therapy Techniques: Integration and Tailoring Treatment*. New York: Routledge.

Conoley, C. W. & Conoley, J. C. (2009). *Positive Psychology and Family Therapy Creative Techniques and Practical Tools For Guiding Change And Enhancing Growth*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Colapinto, J. (1982). *Structural Family Therapy. Family Counselmag and Therapy.* Arthur M. Home and Merlem Ohlsen (Eds). Hasca, Illinois: F. E. Peacock.

Dallos, R. & Draper, R. (2005). *An Introduction to Family Therapy: Systemic Theory and Practice.* (2nd Ed). Berkshire: Open Up.

Dumont, I., & Kissane, D. (2009). *Techniques For Framing Querstions in Conducting Family Meeting in Palliative Care.* Palliative and Supportive Care, 7, 163-170.

Fredman, N., Sherman, R. (1986). *Handbook of Structured Techniques in Marriage and Family Therapy.* Levittown: Brunner&Mazel.

Gehart, D. R. (2010). *Mastering Competencies in Family Therapy: A Practical Approach To Theories Clinical Case Documentation.* (1. Edition). Belmont: Brooks Cole.

Gil, E. (1994). *Play in Family Therapy*. The Guilford Press; New York.

Gladding, S. (2011). *Family Therapy History Teory and Practice* (5. Baskı) (Çeviri Editörleri: İbrahim Keklik, İbrahim Yıldırım). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.

Griffin, W. A. & Greene, S. M. (1999). *Models of Family Therapy: The Essential Guide.* Philadelphia: Taylor & Francis G.

Goldenberg, H. & Goldenberg, I. (2008). *Family Therapy: An Overview.* (7th Ed.) Belmont: Thomson Brooks/Cole.

Güner, O. (2010). *Çözüm Sende Saklı (Çözüm Odaklı Terapi Yönetimi).* Ankara: Efil.

Guerin, P. J., & Guerin, K.(2002). *Bowenian Family Therapy. In J. Carlson & D. Kjos (Eds.), Theories And Strategies of Family Therapy.* Boston: MA: Allyn and Bacon.

Gurman, A. S. & Fraenkel, P. (2002). The History of Couple Therapy: A Millennial Review. *Family Process*, 41, 199-260.

Hecker, L. L. & Joseph L. W.(2003). *Eds. An Introduction To Marriage and Family Therapy.* Binghamton: The Haworth Clinical Practice P.

Hendrix, H. (1993). Getting The Love You Want: A Video Workshop For Couples. Winter Park, FL: Imago Productions.

Hendrix, H. (1996). The Evolution of Imago Relationship Therapy: A Personal and Theoretical Journey. *Journal of Imago Relationship Therapy,* 1, 1-18.

Hendrix, H. (2001). *Getting The Love You Want: A Guide For Couples.* New York: First Owl Books.

Jo Brothers, B. (2011). *Ed. Virginia Satir: Foundational Ideas.* New York: Routledge.

Kesici, Ş., Köklü-Bayrakçı, E., Mert, A. & Kiper, C. (2013). *Vaka Örnekleriyle Birlikte Aile Danışma Kuram ve Teknikleri.* Ankara: Nobel.

Kesici, Ş. (2013). Aile Danışmanlığı Basılmamış Ders Notları. Konya

Kişnamurti, J. (1998). *İç Özgürlük* (Çevirmen: Güngören İlhan), İstanbul: Yol.

Lebow, J. L. (2005). *Ed. Handbook of Clinical Family Therapy*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

Luquet, W. (1996). *Short-Term Couples Therapy: The Imago Model in Action.* New York: Brunner – Routledge.

Maner, F. (2010). *Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar Dergisi*. Mart, İstanbul.

Minuchin, S., Fishman, H. C. (1981). *Family Therapy Techniques*. Harvard University Press:London.

Metcalf, L. (2011). *Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach*. New York: Springer P.

Rasheed, J. M., Rasheed, M. N., Marley, J. A. (2010*). Family Therapy: Models and Techniques*. California: Sage Pub.

Ncube, N. (2007). *Tree of Life: An Approach to Working With Vulnerable Children*.

Selvini-Palazzoli, M., Cirillo, S., Selvini, M., & Sorrentino, A. M. (1989). *Family Games*: *General models* of *psychotic processes* in the *family*. New York: Norton.

Papero, D. V. (1991). *The Bowen Theory*. In A.M. Home & J. L. Passmor (Eds.), Family Counselmag and Therapy. Itasca, IL: F. E. Peacock.

Patterson, J., Williams, L., Edwards, T. M., Chamow, L. & Grauf-Grounds, C. (2009). *Essential Skills in Family Therapy* (2.Edition) New York, London: The Gullford Press.

Penn, P. (1982). Circular Questioning. *Family Process, 21, 267-280.*

Piercy, F. P., Sprenkle, D. H., Wetchler, J. L. & Associates (1996*). Family Therapy Sourcebook.* (2nd Ed.) New York: Guilford P.

Ritvo, E. C. & Glick, I. D. (2002). *Concise Guide to Marriage and Family Therapy.* (1st Ed.) Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

Shapiro, F., Kaslow,F. W. & Maxfield,L.(2007). *Eds. Handbook Of EMDR and Family Therapy Processes.* New Jersey: John Wiley & Sons, Inc. Http://Www.Harvillehendrix.Com/

Satir, V. (1983). *Conjoint Family Therapy* (3rd Ed.). Palo Alto, CA: Science and Behavior, Books, Inc.

Satir, V. M., & Baldwin, M. (1983). *Satir Step By Step: A Guide To Creating Change in Families.* Palo Alto, CA: Science & Behavior Books.

Sheras, P. L. (1978). *Using Family Reconstruction Techniques with Families in Therapy.* Paper Presented at the Annual Convention of the American Psychological Association (Toronto, Ontario, Canada, August, 1978)

Smith, R. L., Stevens-Smith, P. (1992). Basic Techniques in Marriage and Family Counselmag and Therapy. *ERIC Digest. ERIC Clearinghouse on Counselmag and Personnel Services Ann Arbor MI.* ED350526. http:// ericdigests.org

Gladding, S. (2011). *Family Therapy History Teory and Practice* (5th Edition) Merrill Counselmag.

Satir, V. (2001). *Yeniden İnsan Olmak*. (Çev. Selim Yeniçeri) (2.Cilt) İstanbul: Beyaz.

Sherman, R., Fredman, N. (1986). *Handbook of Structured Techniques in Marriage & Family Therapy.* Brunner/Mazel: USA, Levittown.

Ritvo, E. C., Glick, I, D. (2002). *Concise Guide to Marriage and Family Therapy.* American Psychiatric Publishing Inc.:Washington, DC.

Titelman, P.(2003). *Ed. Emotional Cutoff: Bowen Family Systems Theory Perspectives*. New York: Haworth P.

Tomm, K. (1984). One Perspective On The Milan Systemin Approach: Part I. Overview of Development, Theory and Practice. *Journal of Marital and Family Therapy. 10, 113 – 125.*

Ziegler, S. M. (2005). *Ed. Theory-Directed Nursing Practice*. (2nd Ed.) New York: Springer P. Http://Www.Thebowencenter.Org/

Worden, M. (2013). *Aile Terapisi Temelleri* (Çeviri Editörü: Akbaş Turan).Adana: Nobel.

ÜNİVERSİTEDE AKREDİTASYON

Ayşen Bakioğlu
Nilüfer Ülker

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1292
Eğitim Bilimleri No.: 264
ISBN : 978-605-320-198-4
© 1. Basım, Eylül 2015

ÜNİVERSİTEDE AKREDİTASYON

Ayşen Bakioğlu, Nilüfer Ülker

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen; Ülker, Nilüfer.

Üniversitede Akreditasyon / *Ayşen Bakioğlu, Nilüfer Ülker.*
1. Basım, VIII + 236 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-198-4
1. Üniversite 2. Akreditasyon 3. Yükseköğretimde Kalite 4. Eğitim Yönetimi 5. Eğitimde Kalite 6. Kalite Temini 7. Akademik Kalite 8. Hesap Verebilirlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Yükseköğretim kurumlarının akredite olma isteği büyük ölçüde itibar sağlama ve akademik gelişme gerçekleştirme hedefinden kaynaklanan bir durum olarak görünmektedir. Diğer yandan akreditasyon, gelişmiş ülkeler için, yükseköğretimin sunduğu öğretim, araştırma ve yönetimi değerlendirmede öğrenciler, hükûmetler, işverenler ve toplum için temel bir araç hâline gelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler ve toplumlar kendilerine uluslararası tanınırlık sağlayacak olan kalitelerini ispat etmek adına kurumlarının uluslararası standartları karşıladığını ispat etmek durumundadırlar.

Akreditasyon yükseköğretim kurumlarındaki çeşitliliği ve öğrencilerin ulaşabildiği eğitimsel deneyim çeşitlerinin korunmasını sağlamanın bir yolu olduğu gibi, aynı zamanda üniversiteler arasında sağlıklı bir rekabetin sürdürülmesinde ölçüt sunmaktadır. Piyasa güçleri tedarikçiler ve sundukları programların profili ve itibarının önemini artırmaktadır. Kurumlar isimlerini duyurmak ve başvuruları artırmak için pazarlama ve markalaşma kampanyalarına ciddi yatırımlar yapmaktadırlar. Bu kampanyaların önemli bir unsuru olan akreditasyon; kurumların öğrencilerine sunacakları programın yüksek kaliteli olduğunu garanti etme aracı olarak ta işlev görmektedir. Böylelikle akreditasyon üniversitenin imajını ve uluslararası görünürlüğünü artırarak ve uluslararası arenada tanınan bir eğitim kurumu hâline getirerek üniversitelerin uluslararasılaşma faaliyetlerine katkı sağlamaktadır.

Eğitimde akreditasyon konusunda basılmış olan üçüncü kitabımız olarak aşağıdaki değerlendirme yapılabilir:

Daha genel bir bakış açısına sahip olan Bakioğlu ve Baltacı (2010) *Akreditasyon: Eğitimde Kalite* kitabının içerik itibarıyla eldeki kitabımıza altyapı oluşturduğu söylenebilir. Akreditasyon Eğitimde Kalite kitabında, bu kapsamda dünyadaki şemsiye akreditasyon kuruluşları ve bu kuruluşların kalite temini mekanizmaları, eğitimdeki akreditasyon birlikleri ve bu birliklerin standartları, ilk ve ortaöğretimde standart oluşturma çabaları ile hukuk, tıp, eğitim ve mühendislik fakültelerinin akreditasyonuna yönelik kapsamlı bilgi sunmuştur. Ayrıca, kitaptaki Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya ve Hollanda kalite temini süreçleri okuyucunun farklı ülkelerdeki kalite temini mekanizmalarını kıyaslamasına olanak tanımaktadır. Bakioğlu ve Ülker (2015) *Üniversitede Akreditasyon;* bu çalışmayı bir adım ileriye taşıyarak tamamı yükseköğretime odaklı şekilde akademik kalite ve akademik kalitenin bugünkü popülerliğine etki eden unsurlarla birlikte daha çok ABD akreditasyonunu detaylı şekilde güncel kaynaklarla irdelemiştir. Bunun yanı sıra, akreditasyonun çeşitli boyutlarına ilişkin devam eden tartışmalar içerikleri doğrultusunda kategorilere ayrılarak okuyucuya sunulmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde, Bakioğlu ve Baltacı (2010) daha çok betimsel, Bakioğlu ve Ülker'in (2015) ise daha eleştirel bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. Bu açıdan, her ne kadar kalite, kalite temini, hesap verebilirlik gibi ortak konulara değinmiş olsalar da, Bakioğlu ve Ülker (2015), Bakioğlu ve Baltacı'nın (2010) tamamlayıcısı olarak nitelendirilebilir. Bakioğlu ve Can (2014) Uzaktan Eğitimde Kalite ve Akreditasyon kitabında ise, uzaktan eğitimde kalite geliştirmek, uzaktan eğitimde akreditasyon kuruluşları, kullanılan araçlar, ulusal yeterlilik çerçevesi konuları üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın ortaya çıkmasında, öğrencim Nilüfer Ülker'in gayretli çalışması ve önerilerimi titizlikle gerçekleştirmesi, yönlendirme ve fikirlerimi, yoğun yönetim görevlerimin arasında, çok az bulduğum zamanlarda, sıklıkla da e-posta aracılığıyla gece yürüttüğümüz tartışmalarla geliştirmemizin büyük rolü olmuştur. Kendisine teşekkür ederim.

Doktorası sırasında bebek dünyaya getiren ve daha büyük olan çocuğu ondan ilgi beklerken aynı zamanda akademisyen olarak geniş sorumluluklar alan Nilüfer, imkân verilip desteklendiklerinde ve yönlendirme-

ler yapıldığında kadınların, hem aileyi muhafaza edip geliştiren, hem evlat sahibi olan, hem daha büyük evladına kol kanat geren, hem üniversitedeki görevini layıkıyla yapan bir kadın profili çizmiştir. Danışmanı da benzer şekilde bütün zorluklara göğüs gererek üç çocuğuyla biri ülkemizde diğeri İngiltere'de iki ayrı doktora yapmıştı. Öğrenciler hocalarına çekiyorlar sanırım! Bilime ve akademik yaşantıya olan sevgi ve saygı; bütün zorlukların üstesinden gelmeye fazlasıyla yetmekte, küçük sıkıntılarda yılgınlık göstererek mazeret üretmek yerine, yayın ve çalışma üretmek için çabalamaya motivasyon kaynağı olmaktadır. Üniversitede Akreditasyon kitabının bütün üniversite camiasına faydalı ve hayırlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu

Eylül 2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE HAREKETİNE ETKİ EDEN TEMEL FAKTÖRLER..... 3

Uluslararasılaşma 3
Küresel Rekabet 8
Üniversite Sıralamaları 12

KALİTE VE YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE 17

Katma Değer 23
Kalite Temini 25
Kalite Değerlendirme 35

AKADEMİK KALİTE 41

Akademik Kalite ve Öğrenci Değerlendirmeleri 57
Akademik Kalite ve Mükemmellik 62
Akademik Kalite Geliştirme 65

HESAP VEREBİLİRLİK 69

Tanımı ve Özellikleri 70
Neden Gereklidir? 74
İdeal Hesap Verebilirlik Uygulaması 78

AKREDİTASYON 81

Tanımı ve Özellikleri 81
Akreditasyon Türleri 91
Kurumsal Akreditasyon 91
Programa Yönelik Akreditasyon 93
Standartlar 95
Performans Göstergeleri ve Öğrenme Kazanımları 99
Akreditasyon-Kalite İlişkisi 107
Akreditasyonun Hesap Verebilirliği 110

Akreditasyon Süreci 113
Öz Değerlendirme 115
Saha Ziyareti ve Meslektaş Değerlendirmesi 118
Akreditasyon Kararı ve Bulguların Yayınlanması 122
Gelişmiş Ülkelerde Akreditasyon Süreç ve Uygulamaları 127
Birleşik Krallık'ta Akreditasyon Süreç ve Uygulamaları 129
Amerika Birleşik Devletleri'nde Akreditasyon Süreç ve Uygulamaları 134

AKREDİTASYONA ALTERNATİF AKADEMİK KALİTE TEMİNİ UYGULAMALARI 145
Akademik Denetim 145
Akademik Kalite Geliştirme Projesi (AQIP) 154

AKREDİTASYONA GETİRİLEN ELEŞTİRİLER 157
Akreditasyon Sürecine İlişkin Eleştiriler 158
Meslektaş Değerlendirmesine İlişkin Eleştiriler 164
Standartlar ve Performans Göstergelerine İlişkin Eleştiriler 166
Öğrenme Kazanımlarına İlişkin Eleştiriler 168
Akreditasyonun Hesap Verebilirliğine İlişkin Eleştiriler 171
Akreditasyonun Akademik Kaliteyi Geliştirmesine İlişkin Eleştiriler 173

YAPILAN ARAŞTIRMALAR 179

SONUÇ VE ÖNERİLER 213

KAYNAKÇA 217

KAYNAKÇA

ACTFL (American Council on the Teaching of Foreign Languages). (2010). Maximum Class Size ERİŞİM: http://www.actfl.org/news/position-statements/maximum-class-size-0

ADFL (Association of Departments of Foreign Languages). (2012). ADFL Guidelines and Policy Statements ERİŞİM: https://www.adfl.org/resources /guidelines.htm

Açan, B., Saydan, R. (2009). Öğretim elemanlarının akademik kalite özelliklerinin değerlendirilmesi: Kafkas üniversitesi İİBF örneği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 225-253 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Adams, D. (1993). Defining educational quality, Improving Educational Quality Project Biennial Report, Pittsburgh: Institute for International Research ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Aktan, C.C., Gencel, U. (2007). Yükseköğretimde akreditasyon, içinde C.C.Aktan, *Değişim Çağında Yüksek Öğretim*, s. 1-14, İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını

Altbach, P.G., Knight, J. (2007). The internationalization of higher education: Motivations and realities, *Journal of Studies in International Education*, 11(3/4), 290-305 ERİŞİM: SAGEPUB veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Amaral, A.M.S.C. (1998). The US Accreditation System and the CRE's quality audits-a comparative study, *Quality Assurance in Education*, 6(4), 184-196 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Arslan, H. (2000). Academic quality assessment in Turkish Undergraduate Institutions, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Astin, A.W. (1999). Rethinking Academic Excellence, *Liberal Education*, 85(2) ERİŞİM: ERIC veritabanından 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Astin, A.W. (1979). Student-oriented management: a proposal for change, içinde A.W Astin, H.R. Bowen, C.M. Chambers, *Evaluating Educational Quality: A Conference Summary, An Occasional Paper*, s. 4-19, Washington D.C: Council on Postsecondary Education ERİŞİM: ERIC veritabanından 26 Ekim 2013 tarihinde indirilmiştir.

Avcıoğlu, G.Ş. (2014). Sosyal bilimlerde internet anketi uygulamaları: cevaplama oranı, veri kalitesi, örneklem sorunları ve çözümleri, International Journal of Human Sciences, 11(2), 89-113 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Eylül 2014 tarihinde indirilmiştir.

Bakioğlu, A. (1994). Üniversitelerde öğrenci sayısının artırılmasının yol açacağı sorunlar: İngiltere örneği, *Yaşadıkça Eğitim*, 33, 16-20

Bakioğlu, A. (1994). Okul yöneticisinin kariyer basamakları: İngiliz eğtim sisteminde yöneticilerin etkinlikleri üzerindeki faktörler, *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 17-28

Bakioğlu, A. (1996). Öğretmenlerin kariyer evreleri-Türkiye'de resmi lise öğretmenleri üzerinde yapılan bir araştırma, İkinci Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildiri Kitabı (s. 19-28). İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

Bakioğlu, A. (1996). Üniversitede toplam kalite yönetimi ve özdeğerleme, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 8, 49-65

Bakioğlu, A., Baltacı, R. (2010). *Akreditasyon: Eğitimde Kalite*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

Bakioğlu, A., Hacıfazlıoğlu, Ö. (2011). Müdürlerin farklı kariyer evrelerindeki mentorluk deneyimlerinde güvenin etkisi, içinde A. Bakioğlu (Ed.) *Eğitimde Mentorluk*, s.165-182. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

Baltacı, R. (2002). Eğitim fakültelerindeki öğretim elemanlarının öğretmen eğitiminde akreditasyon konusundaki algıları, *Yüksek Lisans Tezi*, ERİŞİM: YÖK ULUSAL TEZ MERKEZİ

Barnett, R. (1994). Power, enlightenment and qualit evaluation, *European Journal of Education*, 29(2), 165-179 ERİŞİM: ERIC veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Bech, M., Kristensen, M.B. (2009). Differential response rates in postal and Web-based surveys among older respondents, *Survey Research Methods*, 3(1), 1-6

Berry, F.J. (1999). A comparative case study of accreditation/program quality review in two policy contexts: an international perspective, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Bievre, P.D. (2011). Does accreditation ensure competence in measurement?, *Accreditation Quality Assurance*, 16(1), ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Bishop, J.A. (2004). The impact of Academic Quality Improvement Program (AQIP) on the Higher Learning Institutions' North Central Association Accreditation, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Blackmur, D. (2010). Does the emperor have the right (or any) clothes? The public regulation of higher education qualities over the last two decades, *Quality in Higher Education*, 16(1), 67-69 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Bleiklie, I. (2011). Excellence, quality and the diversity of higher education systems. Michelle Rostan, Massimiliano Vaira (Ed.), içinde *Questioning Excellence in Higher Education: Policies, Experiences And Challenges in National and Comparative Perspective,* s. 21-35, Rotterdam: Sense Publishers.

Bollag, B. (2004). Opening the door on accreditation, *Chronicle of Higher Education*, 50(45) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Brennan, J., Williams, R. (2007). Accreditation and related regulatory matters in the United Kingdom, içinde S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Ed.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area,* s. 465-490, Dordrecht: Springer

Brua-Behrens, N. (2003). Academic Quality Improvement Project (AQIP), a new form of accreditation at Eastern Iowa Community College District: a qualitative analysis, *Yayınlanmamış Doktora Tezi* ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 26 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Burke, J.C. (2004). The word 'public' is the key. *The Chronicle of Higher Education*. ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_Chronicle_ HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Burke, J. C. (2005). The many faces of accountability. içinde J. Burke ve diğerleri (Ed.), *Achieving accountability in higher education,* s. 1-24, San Francisco: Jossey-Bass. ERİŞİM: http://media.johnwiley.com.au/product_data/excerpt/28/07879724/0787972428.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Burris, R.T. (2008). An analysis of accreditation processes, quality control criteria, historical events, and student performance, *Yayınlanmamış Doktora Tezi* ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El kitabı: İstatistik, Araş tırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Chaves, C. (2006). Theoretical foundations and potential extensions for adult community college students, *UCLA Review*, ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

CHEA. (2002). The Fundamentals of Accreditation: What you Need to Know http://www.chea.org/pdf/fund_accred_20ques_02.pdf

CHEA. (2010). Recognition of Accrediting Organizations: Policy and Procedures http://www.chea.org/pdf/Recognition_Policy-June_28_2010-FINAL. pdf

Chıckerıng, A.W., Gamson, Z.F. (1999). Development and adaptations of the seven principles for good practice in undergraduate education, *New Directions for Teaching and Learning*, 80, 75-81 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

Clarke, M. (2002). Some guidelines for academic quality rankings, *Higher Education in Europe*, 27(4), 443-459 ERİŞİM: ERIC veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Chambers, C.M. (1979). What have we learned? A summary of the 1978 COPA summer conference, içinde A.W Astin, H.R. Bowen, C.M. Chambers, *Evaluating Educational Quality: A Conference Summary, An Occasional Paper*, s. 30-36, Washington D.C: Council on Postsecondary Education ERİŞİM: ERIC veritabanından 26 Ekim 2013 tarihinde indirilmiştir.

Cordero De Noriega, D. (2006). Institutional vision, values, and mission: Foundational filters for inquiry, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement, s. 37-51, Virginia: Stylus Publishing.

Çimen, O. (2012). Yükseköğretimde talep-finansman-kalite ilişkisi, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 3(6), 159-182 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Davenport, C.A. (2001). How frequently should accreditation standards change?, *New Directions for Higher Education*, 113, 67-82. ERİŞİM: ERIC veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Davis, J.M., Rivera, J.J. (2014). A college administrator's framework to assess compliance with accreditation mandates, *Community College Journal of Research and Practice*, 38(5), 383-402 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 15 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Dew, J. (2009). Quality issues in higher education, *The Journal of Quality & Participation*, 32(1), 4-9 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Diiorio, S. (2006). Preparing for accreditation: sowing the seeds of long-term change, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 53-71, Virginia: Stylus Publishing.

Dill, D.D., Massy, W.F., Williams, P.R., COOK, C. (1996). Accreditation & Academic Quality Assurance: Can we get there from here?, *Change*, 28(5), 16-24 ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (1999). Academic accountability and university adaptation: the architecture of an academic learning organization, *Higher Education*, 38(2), 127-154 ERİŞİM: SPRINGER ART veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2000). Is there an academic audit in your future? Reforming quality assurance in US Higher Education, *Change*, 32(4) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 21 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2000b). Designing academic audit: lessons learned in Europe and Asia, *Quality in Higher Education*, 6(3), 187-207 ERİŞİM: ERIC veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2005). Will market competition assure academic quality?: an analysis of the UK and US experience, Public Policy for Academic Quality Research Program, Department of Public Policy, s. 1-32 ERİŞİM: www.unc.edu./ppaq adresinden 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D., Beerkens, M. (2010a). Market regulation of academic quality, içinde D.D.Dill ve M. Beerkens (Ed.), *Public Policy for Academic Quality: Analyses of Innovative Policy Instruments,* s. 55-59, Dordrecht: Springer ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D., Beerkens, M. (2010b). State (Direct) regulation of academic quality, içinde D.D.Dill ve M. Beerkens (Ed.), *Public Policy for Academic Quality: Analyses of Innovative Policy Instruments,* s. 133-139, Dordrecht: Springer ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D., Soo, M. (2005). Academic quality, league tables, and public policy: A cross-national analysis of university ranking systems, *Higher Education*, 49(4), 495-533 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2007). Quality assurance in higher education: practices and issues, *The 3rd International Encyclopedia of Education*, 1-13 ERİŞİM: http://www.unc.edu/ppaq/docs/Encyclopedia_Final.pdf adresinden 18 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2010). We can't go home again: Insights from a quarter century of experiments in external academic assurance, *Quality in Higher Education*, 16(2), 159-161 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D., Beerkens, M. (2013). Designing the framework conditions for assuring academic standards: lessons learned about professional, market, and government regulation of academic quality, *Higher Education*, 65(3), 341-357 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Doherty, G.D. (1997). Quality, standards, the consumer paradigm, and developments in higher education, *Quality Assurance in Education*, 5(4), 239-248 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dolmans, D.H.J.M, Wlofhagen, H.AP., Scherpbier, A.J.J.A. (2003). From quality assurance to total quality management: how can quality assurance result in continuous improvement in health professions education, *Education for Health: Change in Learning and Practice*, 16(2), 210-217 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Douglas, J., Douglas, J. (2006). Evaluating teaching quality, *Quality in Higher education*, 12(1), 3-13 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 28 Aralık 2013 tarihinde indirilmiştir.

Douglass, J.A., Thomson, G., ZHAO, C. (2012). The learning outcomes race: the value of self-reported gains in large research universities, *Higher Education*, 64(3), 317-335 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Driscoll, A. (2006). California State University Monterey Bay and the Western Association of schools and Colleges, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 19-36, Virginia: Stylus Publishing

Dunrong, B., Fan, M. (2009). On student evaluation of teaching and improvement of the teaching quality assurance system at higher education institutions, *Chinese Education and Society*, 42(2), 100-115 ERİŞİM: ERIC veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S. (2003a). Is accreditation accountable? The continuing conversation between accreditation and the federal government, *CHEA Monograph Series*, Sayı 1, Washington D.C.

Eaton, J.S. (2003b). Before you bash accreditation, consider the alternatives, *Chrinicle of Higher Education*, 49(25) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S., Fryshman, B., Hope, S., Scanlon, E., Crow, S. (2005). Disclosure and damage: Can accreditation provide one without the other?, *Change*, 37(3), 42-50 ERİŞİM: ERIC veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S. (2007). Assault on accreditation: Who defines and judges academic quality?, *Liberal Education*, 93(2) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir

Eaton, J.S. (2009). Accountability: An 'old' issue in a new era, Council for Higher Education Accreditation, *Inside Accreditation*, 5(4) ERİŞİM: http://www.jsu.edu/oira/reports_pdf/Accountability__An_Old_Issue_in_a_New_Era.pdf adresinden 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S. (2010). Accreditation 2.0, *Inside Higher Education,* ERİŞİM: http://www.chea.org/pdf/Accreditation%202.pdf adresinden 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S. (2012). The future of accreditation, *Planning for Higher Education*, 40(3), 8-15. ERİŞİM: ERIC veritabanından 26 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

El-Khawas, E. (1998). *Quality Assurance in Higher Education: Recent Progress; Challenges Ahead*, Human Development Network, Education, World Bank, Washington, D.C. ERİŞİM: www1.worldbank.org/education/ tertiary/quality.html adresinden 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Epstein, R.A. (2012). The role of accreditation commissions in higher education: the Troublesome case of Dana College, University of Chicago Law review, 79(1), 83-106 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 18 Ağustos 2013 tarihinde indirilmiştir.

Ergin, D. (1995). Ölçeklerde geçerlik ve güvenirlik, *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(7), 125-148.

Ewell, P.T. (1994). A matter of integrity: Accountability and the future of self-regulation, *Change*, 26(6) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T. (1997). From the States: New looks in accreditation, *Assessment Update*, 9(4) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 10 Mayıs 2013 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T. (2000). Continuous improvement in the accreditation arena, *Assessment Update*, 12(4) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T. (2001). Accreditation and student learning outcomes: A proposed point of departure, CHEA Occasional Paper ERİŞİM: ERIC veritabanından 16 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T. (2007). From the States: Accreditation in the hot seat. *Assessment Update,* 19(1), 11-13 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T., Steen, L. (2004). The four A's: Accountability, accreditation, assessment and articulation, MAA Online ERİŞİM: http://www.maa.org/ features/fouras.html adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Faulkner, J.B. (2002). Baldrige Educational Quality Criteria as another model for accreditation in American community colleges, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 26 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Ferrara, H. (2007). Accreditation as a lever for institutional change: Focusing on student learning outcomes, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 22 Ocak 2013 tarihinde indirilmiştir.

Fike, D.S., Fike, R. (2008). Predictors of first-year student retention in the community college, *Community College Review*, 36(2), 68-88 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

Filippakou, O. (2011). The idea of quality in higher education: A conceptual approach, *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education,* 32(1), 15-28 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

First World Summit On Accreditation (WOSA). (2012). Achieving excellence through accreditation ERİŞİM: http://iacqer.com/iacqer1/Document/ WOSA 2012.pdf adresinden 16 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Frippiat, D., Marquis, N. (2010). Web surveys in the social sciences: an overview, Population, 65(2), 285-311 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE VERİTABANINDAN 29 Ağustos 2014 tarihinde indirilmiştir.

Galuski, T.L. (2005). Directors and the nonpursuit of NAEYC accreditation: varying definitions of quality, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Gardner, L. (2014). City College of San Francisco Could Get 2-Year Reprieve on Accreditation, *Chronicle of Higher Education*, 60(39) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 17 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Ginkel, H.J. A.. V., Dias, M., A., R. (2007). Institutional and political challenges of accreditation at the international level, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, s. 37-57. Palgrave/MacMillan.

Hacıfazlıoğlu, Ö. (2006). Avrupa Birliği Yükseköğretim Kalite Göstergeleri ve Türkiye Örneği, *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* ERİŞİM: YÖK ULUSAL TEZ MERKEZİ

Hall, J. (2012). Higher-education accreditation: Market regulation or government regulation, *The Independent Review*, 17(2), 233-238 ERİŞİM: ABI COMPLETE (TURKISH CONSORTIUM) veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Hallak, J., Poisson, M. (2007). Academic fraud, accreditation and quality assurance: learning from the past and challenges for the future, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, s. 109-123, Palgrave/MacMillan.

Hanushek, E.A., Raymond, M.E. (2002). Improving educational quality: how best to evaluate our schools?, Education in the 21st Century: Meeting the Challenges of a Changing World'de sunulmuştur, Federal Reserve Bank of Boston ERİŞİM: http://hanushek.stanford.edu/sites/default/files/ publications/Hanushek%2BRaymond%202003%20Educ21stCent.pdf adresinden 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Harvey, L., Green, D. (1993). Defining Quality, *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 18(1), 9-34 ERİŞİM: ERIC veritabanından 27 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Harvey, L. (2002). Evaluation for what?, *Teaching in Higher Education*, 7(3), 245-263 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Harvey, L. (2004). The power of accreditation: Views of academics, *Journal of Higher Education Policy and Management*, 26(2), 207-224 ERİŞİM: ERIC veritabanından 22 Ocak 2013 tarihinde indirilmiştir.

Harvey, L., Newton, J. (2004). Transforming quality education, *Quality in Higher Education*, 10(2), 149-165 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 7 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Hazelkorn, E. (2009). Rankings and the battle for world-class excellence: Institutional strategies and policy choices, *Higher Education Management and Policy*, 21(1), 1-22, ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Heffner, C.L. (2013). Does student perception of quality matter? A study of perceived academic quality and intention to persist, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Hesapçıoğlu, M., Bakioğlu, A., Baltacı, R. (2001). Öğretmen eğitiminde sorumluluk ve akreditasyon, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Sayı 1 (1), 143-160

Hodgson, K., Whalley, G. (2006). Quality, the enhancement of a university's teaching and learning and the role of quality officers, *Teaching in Higher Education*, 11(4), 509-513 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 16 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Jones, D.P. (2002). Different perspectives on information about educational quality: Implications fort he role of accreditation, CHEA Occasional Paper, CHEA ERİŞİM: ERIC veritabanından 22 Ocak 2013 tarihinde indirilmiştir.

Juknyte-Petreikiene, I. (2006). Parameters of higher school internationalization and quality assessment, *Quality of Higher Education*, 3, 92-122 ERİŞİM: ERIC veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Kember, D., Leung, D.Y.P., Kwan, K.P. (2002). Does the use of student feedback questionnaires improve the overall quality of teaching, *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 27(5), 411-425 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Kis, V. (2005). *Quality assurance in tertiary education: Current practices in OECD countries and a literature review on potential effects*. Paris: OECD ERİŞİM: www.oecd.org/edu/tertiary/review adresinden 26 Ağustos 2013 tarihinde indirilmiştir.

Knight, J. (2007). Cross-border higher education: Issues and implications for quality assurance and accreditation, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, s. 134-146, Palgrave/MacMillan.

Kohler, J. 2003. Quality assurance, accreditation, and recognition of qualifications as regulatory mechanisms in the European higher education area, *Higher Education in Europe*, 28(3), 317-330 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 26 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Kohoutek, J. (2014). Analysing instrument mixes in quality assurance: the Czech and Slovak accreditation commissions in the era of mass higher education, *Quality in Higher Education*, 20(1), 83-102 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 15 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Korkut, H. (1995). Üniversitede yönetime katılma, *Amme İdaresi Dergisi*, 28(4), 81-103

Kuh, G.D. (2001). Assessing what really matters to student learning: Inside the National Survey of Student Engagement, *Change*, 33(3), 10-17 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Kuh, G.D. (2009). The national survey of student engagement: conceptual and empirical foundations, *New Directions for Institutional Research*, 141, 5-20 ERİŞİM: WILEY veritabanından 17 Haziran 2013 tarihinde indirilmiştir.

Kurnaz, Ö. (2010). Yükseköğretimde araştırma kalitesinin incelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ERİŞİM: YÖK ULUSAL TEZ MERKEZİ

Lamico, H., Jensen, H. T. (2003). On accreditation schemes for higher education in Europe, *European Education*, 35 (2), 5–17 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 17 Ağustos 2013 tarihinde indirilmiştir.

Layzell, T.D. (2004). Focus on a larger context. *The Chronicle of Higher Education*. ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_Chronicle_HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Leckey, Z., Neill, N. (2001). Quantifying quality: the importance of student feedback, *Quality in Higher Education*, 7(1), 19-32 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Leef, C. (2003). Accreditation is no guarantee of academic quality, *Chronicle of Higher Education*, 49(30) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Lingenfelter, P.E. (2001). Dimensions of educational accountability, *Network News*, 20(3), 1-8 ERİŞİM: http://www.sheeo.org/network/netnews/nn-v20-n3.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Locastro, V. (1989). Large size classes: The situation in Japan (Project Report No. 5). Leeds, England: Lancester-Leeds Language Learning in Large Classes Research Project

Locastro, V. (2001). Teaching English to large classes-large classes and student learning, *TESOL Quarterly*, 35(3), 493-496

Lopez, I.G. (2005). Building universities of quality: an analysis of the views of university students concerning their academic training, *Higher Education in Europe*, 30(3-4), 321-334 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 28 Aralık 2013 tarihinde indirilmiştir.

Lovett, C.M., Mundhenk, R.T. (2004). We need an honest conversation. *The Chronicle of Higher Education*. ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_Chronicle_HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Lundberg, C.A. (2003). The influence of time-limitations, faculty, and peer relationships on adult student learning: a casual model, *The Journal of Higher Education*, 74(6), 665-688 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

Marginson, S. (2011). The new world order in higher education, içinde Michelle Rostan, Massimiliano Vaira (Ed.), *Questioning Excellence in Higher Education: Policies, Experiences And Challenges in National and Comparative Perspective,* s. 3-20, Rotterdam: Sense Publishers.

Massaro, V. (2010). Cui Bono? The relevance and impact of quality assurance, *Journal of Higher Education Policy and Management*, 32(1), 17-26 ERİŞİM: ERIC veritabanından 9 Şubat 2014 tarihinde indrilmiştir.

Massy, W.F. (2003). Auditing higher education to improve quality, *Chronicle of Higher Education*, 49(41) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION VERİTABANINDAN 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

McEady, B. (2006). A study of 'best practices' in assessment: a visible and public learning process, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 141-169, Virginia: Stylus Publishing.

Mertens, D.M., Hesse-Biber, S. (2012). Triangulation and mixed methods research: provocative positions, *Journal of Mixed Methods Research*, 6(2), 75-79 ERİŞİM: SAGEPUB veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Mitsopoulos, M., Pelagidis, T. (2008). Comparing the administrative and financial autonomy of higher education institutions in 7 EU Countries, *Intereconomics*, 43(5), 282-288 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 14 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Morgan, L.Z. (2000). Class size and second-language instruction at the post-secondary level: a survey of the literature and a plea for further research, *Italica*, 77(4), 449-472

Morgan, R. (2002). Lawmakers call for more accountability from accreditation system, *Chronicle of Higher Education*, 49(7) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Mortensen, D.W. (2000). Evidence of quality: The notions of quality and evidence of assessment found in accreditation documents in the WASC region, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Murray, F.B. (2009). An accreditation dilemma: the tension between progam accountability and program improvement in programmatic accreditation, *New Directions for Higher Education*, 145, 59-68 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Neal, A.D. (2008). Dis-accreditation, *Academic Quest*ions, 21(4), 31-445 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Niemela, H., Okkola, T., Nurkka, A., Kuisma, M., Tuunila, R. (2014). Is an accreditation seal worth the effort, Quality Assurance in Education, 22(3), 226-239 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 15 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

OECD. (2009). *Higher education to 2030, Volume 2, Globalisation*, http:// cyber.law.harvard.edu/communia2010/sites/communia2010/images/OECD_2009_Higher_Education_to_2030_Volume_2_Globalisation.pdf

Orkodashvili, M. (2009). A litmus test of academic quality, Çevrimiçi Yayın, s. 1-13 ERİŞİM: ERIC veritabanından 22 Ekim 2013 tarihinde indirilmiştir.

Öz, H.H. (2005). Accreditation processes in Turkish higher education, *Higher Education in Europe*, 30(3-4), 335-344 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 17 Ağustos 2013 tarihinde indirilmiştir.

Özer, M., Gür, B.S., Küçükcan, T. (2011). Kalite temini: Türkiye yükseköğretimi için stratejik tercihler, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 59-65 ERİŞİM: http://higheredu-sci.beun.edu.tr/pdf/pdf_HIG_1527.pdf adresinden 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Pascarella, E.T. (2001). Identifying excellence in undergraduate education: Are we even close, *Change*, 33(3), 19-23 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Paytner, D.K. (1984). A second look at accreditation: student, faculty and employer perceptions of academic quality, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Peeva, K. (2010). Theoretical aspects of the assessment of quality in higher education, *Trakia Journal of Sciences*, 8(2), 429-437 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Petersen, J.C. (1999). Internationalizing quality assurance in higher education, Washington D.C, Council for Higher Education Accreditation (CHEA).

Peterson, S.L., Kovel-Jarboe, P., Schwartz, S.A. (1997). Quality improvement in higher education: implications for student retention, *Quality in Higher Education*, 3(2), 131-141 ERİŞİM: TAYLOR-FRANCIS veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Pollack, S. (2006). Program review as a model of vision-based continuous renewal, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 73-87, Virginia: Stylus Publishing

Popli, S. (2005). Ensuring customer delight: a quality approach to excellence in management education, *Quality in Higher Education*, 11(19, 17-24 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

Prevezis, S. (2010). Regional accreditation and student learning outcomes: mapping the territory, Occasional Paper 6, National Institute for Learning Outcomes Assessment (NILOA) ERİŞİM: ERIC veritabanından 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Ramirez, G.B. (2015). International accreditation as global position taking: an empirical exploration of U.S. accreditation in Mexico, *High Educ*, 69, 361-374 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 14 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Ramirez, G.B. (2014), Rankings, accreditation and the international quest for quality: organizing an approach to value in higher education, *Quality Assurance in Education*, 22(1), 88-104 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 15 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Reed, C.B., Rust Jr., E.B. (2004). A more systematic approach. *The Chronicle of Higher Education* ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_ Chronicle_HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Reio, T.G., Jr. (2007). Perspectives on Research: Survey nonresponse bias in social science research, *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, 21(1/2), 48-51 ERİŞİM:

Rippin, A., White, J. & Marsh, P.. (1994). From Quality Assessment to Quality Enhancement: A Framework, *Quality Assurance in Education*, 2(1), 13 – 20 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 23 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Robertson, M. (2002). Quality and university teaching: Juggling competing agendas, Quality in Higher Education, 8(3), 273-286 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 10 Nisan 2014 tarihinde indirilmiştir.

Roland, T.L. (2011). Development of an accreditation matrix for institutions of higher education, *E-Leader Croatia,* ERİŞİM: http://www.g-casa.com/ conferences/zagreb/papers/Rolandx.pdf 2 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Rothstein, R., Jacobsen, R., Wilder, T. (2009). From accreditation to accountability, *Phi Delta Kappan*, 90(09), 624-629

Ruben, B.D. (2007). Higher education Assessment: linking accreditation standards and the Malcolm Baldrige Criteria, *New Directions for Higher Education*, 137, 59-83 ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 22 Ocak 2013 tarihinde indirilmiştir.

Salmi, J., Saroyan, A. (2007). League tables as policy instruments: the political economy of accountability in teartiary education, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, 79-95, Palgrave/MacMillan.

Sanyal, B.C., Martin, M. (2007). Quality assurance and the role of accreditation: An overview, *Higher Education in the World*, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, 3-17, Palgrave/MacMillan.

Sarrico, C.S., Rosa, M.J., Teixeira, P.N., Cardoso, M.F. (2010). Assessing Quality and Evaluating Performance in Higher Education: Worlds Apart or Complementary Views?, *Minerva: A review of Science, Learning & Policy*, 48(1), 35-54 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Saunders, V.M. (2007). Does the accreditation process affect program quality? A qualitative study of perceptions of the higher education accountability system on learning, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Saurbier, A.L. (2013). Tacit quality leadership: operationalized quality perceptions as a source of influence in the American higher education accreditation process, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Schmidt, W.C. (1997). World-wide web survey research: benefits, potential problems and solutions, *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 29(2), 274-279 ERİŞİM: SPRINGER LINK veritabanından 20 Ağustos 2014 tarihinde indirilmiştir.

Schray, V. (2006). *Assuring Quality in Higher Education: Key Issues and Questions for Changing Accreditation in the United States.* The Secretary of Education's Commission on the Future of Higher Education, Washington DC ERİŞİM: *http://www2.ed.gov/about/bdscomm/list/hiedfuture/reports/schray.pdf* 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Schwarz, S., Westerheijden, D.F. (2007). Accreditation in the framework of evaluation activites: a comparative study in the European higher education area, içinde S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Ed.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area*, s. 1-41. Dordrecht: Springer

Schuck, S., Gordon, S., Buchanan, J. (2008). What are we missing here? Problematising wisdoms on teaching quality and professionalism in higher education, *Teaching in Higher education*, 13(5), 537-547 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 16 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Shapiro, D. (2006). Examining capstone practices: a model of assets-based self-study, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 121-139, Virginia: Stylus Publishing.

Sheahan, P.M. (1997). The accreditation process and definitions of quality, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Sheehan, K.B., Hoy, M.G. (1999). Flaming, Complaining, Abstaining: How Online Users Respond to Privacy Concerns, Journal of Advertising, 28(3), 37-51 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 10 Eylül 2014 tarihinde indriilmiştir.

Shih, T., Fan, X. (2009). Comparing response rates in e-mail and paper surveys: a meta-analysis, Educational Research Review, 4(1), 26-40 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 10 Eylül 2014 tarihinde indirilmiştir.

Shulock, N. (2004). No less than a cultural shift. *The Chronicle of Higher Education*. ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_Chronicle_ HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Skolnik, M.L. (2010). Quality assurance in higher education as a political process, *Higher Education Management and Policy*, 22(1), ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Smith, K. (2010). Assuring quality in transnational higher education: a matter of collaboration or control?, *Studies in Higher Education*, 35(7), 793-806 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Spangehl, S. D. (2000). Aligning assessment, academic quality, and accreditation, *Assessment and Accountability Forum*, 10(2) ERİŞİM: http://www. intered.com/storage/jiqm/v10n2_spangehl.pdf 17 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Srikanthan, G., Dalrymple, J.F. (2002). Developing a holistic model for quality in higher education, *Quality in Higher Education*, 8(3), 215-224 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 28 Aralık 2013 tarihinde indirilmiştir.

Stefankova, J., Moravcik, O. (2012). An approach to quality assessment of higher education institutions via knowledge management principles, *Proceedings of the European Conference on Knowledge Management*, 2012, 2, 1118-1126 ERİŞİM: LIBRARY, INFORMATION SCIENCE & TECHNOLOGY ABSTRACTS WITH FULL TEXT veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Stensaker, B., Harvey, L. (2013). The accountability dimension in quality assurance: an international comparison, *Higher Education Review*, 45(2), 26-40

Tam, M. (2001). Measuring quality and performance in higher education, *Quality in Higher Education*, 7(1), 47-54 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Tanner, S.J. (2005). The effectiveness of accountability policy in higher education: the perspectives of higher education leaders, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Todd, R.W. (2012). The effects of class size on English learning at a Thai university, *International Association of Research in Foreign Language Education and Applied Linguistics-ELT Research Journal*, 1(1), 80-88

Troutt, W.E. (1978). The quality assurance function of regional accreditation, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

UCIEP (University and College Intensive English Programs). (2011). UCIEP Guidelines ERİŞİM: http://www.uciep.org/page/view/alias/guidelines

U.S Department Of Education. (2006), *A Test of Leadership: Charting the Future of U.S. Higher Education*. Washington D.C. U.S. Dept. of Education – Education Publications Center. ERİŞİM: ERIC veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

U.S. Department Of Education. (2010). *Guide to the Accrediting Agency Recognition Process*

http://www.chea.org/pdf/GUIDE%20to%20Accred%20%20Agency%20Recog%20DRAFT%20FEBRUARY%2016%202010.pdf

Uvalic Trumbic, S. (2007). The international politics of quality assurance and accreditation: From legal instruments to communities of practice, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, 58-72, Palgrave/MacMillan.

Van Damme, D. (2001). Quality issues in the internationalisation of higher education, *Higher Education*, 41(4), 415-441 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Volkwein, J.F., Lattuca, L.R., Harper, B.J., Domingo, R.J. (2007). Measuring the impact of professional accreditation on student experiences and learning outcomes, *Research in Higher Education*, 48(2), 251-282 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Volkwein, J.F. (2010). The assessment context: Accreditation, accountability and performance, *New Directions for Institutional Research*, Special Issue, 3-12 ERİŞİM: ERIC veritabanından 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Waite, L. (2004). Implementing student learning outcomes: the link to accreditation in California community colleges, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Welch, E.H. (2011). Pursuing quality in higher education, *Change*, 43(1), 28-31 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Wergin, J.F. (2005). Taking responsibility for student learning: the role of accreditation, *Change*, 37(1), 30-33 ERİŞİM: ERIC veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Wergin, J.F. (2005). Higher education: Waking up to the importance of accreditation, *Change*, 37(3), 35-41 ERİŞİM: ERIC veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Whittlesey, V. (2005). Student learning outcomes assessment and the disciplinary accrediting organizations, *Assessment Update*, 17(4), 10-12 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Wood, S. (2006). Faculty interviews: a strategy for deepening engagement and inquiry, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 205-228, Virginia: Stylus Publishing.

Worthen, H., Berry, J. (2002). Bargaining for quality in higher education: a case study from the city colleges of Chicago, *Labor Studies Journal,* 27(1), 1-23 ERİŞİM: SAGE veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Yorke, M. (1998). Performance indicators relating to student development: can they be trusted?, *Quality in Higher Education*, 4(1), 45-61 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Yorke, M. (1999). Assuring quality and standards in globalised higher education, *Quality Assurance in Education*, 7 (1), 14 – 24 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Yung-Chi Hou, A., Morse, R., Ince, M., Hui-Jung, C., Chung-Lin, C, Chan, Y. (2015). Is the Asian quality assurance system for higher education going glonocal? Assessing the impact of three types of program accreditation on Taiwanese universities, *Studies on Higher Education*, 40(1), 83-105 ERİŞİM: 15 Mart 2015 tarihinde ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından indirilmiştir.

Yung-Chi Hou, A. (2011). Quality assurance at a distance: international accreditation in Taiwan higher education, *Higher Education (Online Publication)*, 61(2), 179-191 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Zerihun, Z., Beishuizen, J., Van Os, W. (2012). Student learning experience as indicator of teaching quality, *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 24(2), 99-111 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

2. Basım

ALKOLİZM
Sebep ve Sonuçları

Prof. Dr. Salih Yaşar ÖZDEN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1255
Sosyal Çalışmlar No.: 10
ISBN : 978-605-320-161-8
© 2. Basım, Eylül 2015

ALKOLİZM Sebep ve Sonuçları
Prof. Dr. Salih Yaşar ÖZDEN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Enes Kurt -enes@nobelyayin.com- Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı
No.: 99/11 Ankara Sertifika No: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özden, Salih Yaşar.
ALKOLİZM Sebep ve Sonuçları / Salih Yaşar Özden
2. Basım, xviii + 370 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-161-8
1. Alkol Bağımlılığı 2. Teşhisi 3. Tedavisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Yaklaşık 3000 yıl önce duygulu bir Mısırlı ölçülülük ile ilgili belki de ilk risaleyi yazdı. "Wisdom of Ani" adlı eserinde; "Bir bardak bira içmeden sakın, çünkü içersen konuştuğun zaman ağzından budalaca sözler çıkar, düşüp bacaklarını kırdığın zaman sana yardım elini uzatacak bir kimse bulamazsın, meyhane arkadaşların seni yanından kovarlar" diyordu. Bu acıklı tablonun Mısırlı içki düşkünleri üzerinde fazla bir etki gösterip göstermediğini bilmiyoruz, ama MÖ 650 tarihinde yazılan "Shu Ching" adlı eserde şu sözler yazılıydı: "İnsanlar kin* içmeden duramıyorlar, bu içkiyi yasaklamaya ve hiç kimsenin içmemesini temine bilge kişilerin bile gücü yetmiyor. Bu yüzden aşırı içenleri uyarmak istiyoruz." diyordu.

Görüldüğü gibi insanın alkolü tanıması ve kullanmaya başlaması çok eski çağlara dayanmış olmakla beraber, zararları da o zamanlarda anlaşılmış ve en etkin tedavinin hiç bulaşmamak olduğuna dikkat çekilmiştir.

Aşırı zevk ve rahata düşkünlük insanın tabii yapısından kaynaklanmaktadır. Haz, elem prensibine göre insanoğlu daima elemden kaçar ve hazzı arar. Alkol, tütün, uyuşturucu, aşırı yemek yeme ve rastgele seksüel hayat kişinin sebebini bilmediği sıkıntısından geçici bir süre de olsa kurtulmak için kullandığı yanlış yollardan biri olmakla beraber maalesef insanların çoğu tarafından sıkça başvurulmaktadır.

Alkol kullanımı yakın zamanlara kadar ahlaksızlık ve karakter bozukluğu olarak değerlendirilmekteydi. Mesele içme-

* kin: Bir çeşit bira.

de değil; sarhoşlukta, alkolde değil; alkolizmde görülmüştür, aranmıştır.

İnsan vücudu nasıl su içinde yüzüyorsa modern toplumlar da alkol içinde yüzmektedir.

Alkol ile ilgili sağlık problemleri tıbbın her dalındaki hekimler tarafından çok iyi bilinmelidir. Alkolizm teşhisi kolay, tedavisi inkârla ve prognozu umutsuzluklarla doludur. Alkolizmi, bazıları gizli bir günahkârlık, bazıları kendini üstün görme yolu, bazıları da bir çeşit öfke şekli olarak göstermektedirler. İster öyle, ister böyle olsun, nasıl görülür ise görülsün, bugün alkol hayatın bir gerçeğidir. Onsuz yaşayanımız pek azdır. Bunun için bu konuda kesin kararlar alınıp ısrarla takip edilmelidir. Alkol düğünlerimizin, misafir ağırlamamızın, sohbetlerimizin ve boş vakitleri değerlendirmemizin her ne vesile ile yapılırsa yapılsın kutlamalarımızın vazgeçilmez bir parçası ve temel maddesidir.

Alkol yasaklar ile hiçbir devirde önlenememiştir.

Alkolizmin psikiyatride tuttuğu yer oldukça önemlidir. Bir aileyi hatta bir ulusu kolayca yıkıma götürecek gerçek sosyal bir felakettir.

Bir milletin hayatını ve servetini tasarruf etmesi için, içki ile mücadeleden daha faydalı bir araç yoktur.

Dünya tarihi, her milletin alkolden kurtulması için en iyi silah olarak içki ile mücadeleyi kabul zorunda kaldığını bize öğretmektedir. Bu ders hiçbir zaman değişmemiştir. Toplumu bu afetten korumak için düşünce ve geleneklerin değişmesi, ılımlı içenler tarafından değil, bu alanda kesin kararlı örnek ünlüleri izleyerek olacaktır. İçki ile mücadelede ne baskı ne de zorbalık vardır. Zor kullanarak değil inandırarak düşman yenilmek isteniyor.

Bilim ve sayısız mahkeme kararları ile defalarca hüküm giymiş olan bu afetin denenmesiyle vakit kaybedecek çağda değiliz.

Bu yazılanlar kitabı yazmamız için bizi motive eden unsurlar olmuştur.

Kitap başlıca 7 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde rakı, şarap, viski, bira vb. içkilerin tarihçeleri, imal şekilleri ve özellikle içilme şekilleri ve mezeleri anlatılmıştır. Daha sonra alkolizmin biyo-psiko-sosyal sebepleri anlatılmış, alkolün beyine

etkisi ve ortaya çıkardığı ruh hastalıkları, alkolün solunum, dolaşım, mide barsak sistemleri vb. sistemlere olan etkileri anlatılmıştır. Alkolizmin hukuk ile ilişkisinden bahsedilmiş ve son olarak da Osmanlı'dan günümüze şiirlerde ve şarkılarda alkol ile Ömer Hayyam'ın teraneleri yer almaktadır.

İlk bölümdeki adeta imrendirerek, özendirerek anlatılan rakı, şarap, viski de ne oluyor denilirse onlar, cehennemin reklam bürosunun melekleri, melaikeleri..

Bu kitabın basılarak size ulaşmasındaki maddi yardımlarından dolayı *"Lilly İlaç Tic. Ltd. Şti."ye* ve ayrıca firmanın değerli mensubu *Sn. Oral Bayramoğlu* ve kitabın başından basılmasına kadar gösterdiği ilgi ve çabadan dolayı *Sn. İrem Onur'a* ve kitabı basan Göksu matbaası ve mensuplarına teşekkür ederim.

Ağustos - 2002
Ataköy - İstanbul
Prof. Dr. Salih Yaşar ÖZDEN

İKİNCİ BASIM İÇİN ÖN SÖZ

Son on yıl içinde bağımlılık konusunda devrim yaratacak gelişmeler olmuştur. Bilim adamları, bilinen bütün bağımlılık yapan maddelerin etkilerini içine alan nöral devreler tanımlamışlardır. Neredeyse bu maddelerin hepsi tarafından etkilenen ortak yolları bulmuşlardır.

Bilim tarafından böylesine gelişmeler meydana gelirken, bu gelişmelerin toplum tarafından kabulü ve pratik uygulaması aynı hızla gelişmemiştir. Bilimsel gelişmelerde bağımlılığın toplum tarafından algılanması arasında önemli farklar oluşmuştur.

Pek çok kişi alkolizmi sadece sosyal çözümlerle, özellikle, adalet sistemi ile baş edebileceklerini sosyal bir problem olarak görmüştür. Öte yandan, bilim ise, alkolizmin bir biyo-psiko-sosyal problem olduğu kadar, sağlık problemi olduğunu da düşünmektedir. Bu önemli fark da alkolizm üzerinde yeteli kontrolün sağlanmasını geciktirmektedir. Bu bilimsel bilginin pratiğe ve politikaya geçişindeki gecikmeden kaynaklanmaktadır. Başka temel bir engel de alkoliğe vurulmuş damgadır. Bu, alkoliklerin zayıf ve kötü insanlar oldukları, ahlaklı hayat sürdürmekte ve davranışlarını kontrol etmekte isteksiz oldukları şeklindedir. Oysa alkolizm, kompulsif (kişiyi zorlayıcı) alkol arayışı ve kullanımı ile karakterize, "kronik bir hastalıktan muzdarip insan" vakalarına bakış açıları da çok farklı olacaktır. Alkoliklerin tedavi edilemeyeceğini ve hatta tedaviyi hak etmediklerini düşünen pek çok insan vardır.

Alkolizm hem kişiyi hem de toplum sağlığını etkilemektedir. Sadece akut alkol alımı beyin fonksiyonunu kritik şekillerde değişikliğe uğratmaz. Uzun süreli alkol kullanımı beyin fonksiyonlarında, kişi alkolü bıraktıktan çok sonrada devam eden, değişikliklere yol açar. Bunlar fizyolojik, nörokimyasal ve yapısal değişikliklerdir. Bağımlılık yapıcı maddelerin ortak beyin etkileri, bütün bağımlılıkların altında ortak beyin mekanizmalarının yattığını göstermektedir.

Daha genel bir düzeyde, alkolizmi beyin hastalığı olarak anlama ayrıca, toplumun alkolik kişilere yaklaşım biçimini etkiler. Alkolizm başlangıçta iradi davranış olarak başlasa da, alkoliğin beyninin alkolik olmayandan farklı olarak ele alınması gerçeği ile yüzleşerek, alkoliği, beyni esas olarak alkol tarafından değişikliğe uğratılmış biri olarak görmeliyiz.

Alkolizmi beyin hastalığı olarak anlamak, alkol kullanımına ve alkolizme, sadece sosyal ve suç adaleti bağlamında odaklanan geçmiş politik stratejilerin neden başarısız olduğunu kısmen açıklar. Eğer beyin problemin temeli ise, beyinle ilgilenmek çözümün temel kısmı olmalıdır.

Alkol kullanımının tehlikeleri hakkında bilgi verilmemiş, sağlık durumu iyi olmayan, hayat tarzından memnunluk duymayan, zayıf kişiliğe sahip, kötü ve alışkanlık yaratacak alkolü rahatlıkla temin edeceği çevrede yaşayan bir kişi bu şartlar ortadan kalkmadıkça alkol bağımlısı olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Böyle kişilerden ibaret gruba ise risk grubu denir. Aksine gerekli bilgi verilmiş, sağlıklı kişilik sahibi, alkol temininin kolay olmadığı ve uyumlu çevrede yaşayan kişi için tehlike son derecede düşüktür.

Alkol talebini azaltmaya yönelik plan ve programlar ekoljik örneğin bu üç unsurunu etkilemeyi amaçlamalıdır. Kamu eğitiminde ve kamu ruh sağlığı hizmetlerinde görev alanların, alkol alımının kontrol altına tutulması, toplumsal ve fiziki çevrenin geliştirilmesi için önleyici tedbirler almaları şarttır.

Önleyici tedbirler üç aşamada uygulanabilir:

A- Alkol sorununu meydana gelmesinden korumak ya da raslantıları azaltmak,

B- Mevcut alkol bağımlısının sayısını azaltmak,
C- Tedavi, rehabilitasyon ve toplumsal yenilenme yolu ile alkol kullanımının zararlarını azaltmak.

1982 yılında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde çalışırken Ülkemizin en büyük bankerinin üvey oğlu eroinden öldü. O sıralarda eroin ülkemizde tanınan bir madde değildi. Bunun üzerine bu olayın basında büyük yankı uyandırması üzerine başhekim Alkol ve Madde Kullanım Tedavi Merkezi kelimelerinden türeyen AMATEM'i o sırada bağışlar ile yapılmış binasında açtı. Hâlâ AMATEM aynı binada görev yapmaktadır. İlk hekimi de ben oldum. Şu an pek çok büyük şehirlerde ki devlet hastanelerinde hatta özel hastanelerde bile AMATEM servisleri kurulmaya başlanmıştır. Bu da alkol bağımlılığı ve alkol kullanan kişilerin ve alkolün ortaya çıkardığı hastalıklardaki artışın bir göstergesidir.

AMATEM'de çalıştığım sırada alkol ve uyuşturucu maddenin önce kullanan kişiye, ailesine ve topluma verdiği zararları bizzat yaşayarak öğrendim. Olayın kişi ve ülke adına vehametini yakından gördüm. Bu kitabın yazılma arzusu burada oluştu.

Bu kitap kaynak ve başvuru kitabıdır. Aradan yaklaşık kırk yıl geçmesine rağmen bu konuda ki yayınlar son derecede azdır. Hele alkolü bu kitap kadar ayrıntılı bir şekilde inceleyen kaynak ve başvuru mahiyetinde yayın yoktur dersek abartmamış oluruz.

Bu kitap alkol ve madde bağımlılığına ilgi duyan, tedavisi ile uğraşan kişiler için kaynak ve başvuru kitabı mahiyetindedir. Doktorlar, tıp öğrencileri eğitim programlarında bağımlılık dersi gören psikoloji öğrencileri ile AMATEM servislerinde çalışanlar, konuya meraklı ve ilgi duyan kişiler için kaynak ve başvuru kitabıdır.

Elbette eksiklerimiz olacaktır. Bunlar sizden gelen uyarılara göre diğer baskılarda giderilecektir.

Kitabın basılması sırasında gösterdiği ilgi ve yardımları için oğlum Gökhan Özden'e ve basılmasında gösterdikleri titiz ilgi, alaka ve yardımlarından dolayı Nobel Akademik Kitabevi sahibi ve çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

İnsanlık ve ülkemiz için çok önemli sorun olan alkolizm konusunda kısmen de olsa bir katkıda bulunabildikse ne mutlu bize.

Prof. Dr. Salih Yaşar ÖZDEN
01/07/2015
Ataköy/İstanbul

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1 – İÇKİLER **1**
Rakı 2
Kımız 3
Rakının İmali 4
Çilingir Sofrası 5
Rakı Nasıl İçilir? 5
Meze 6
Şarap 13
Kırmızı Şaraplar 16
Beyaz Şaraplar 17
Şarapların Servisi 22
Bira 25
Bira Ham Maddeleri ve Bira Teknolojisi 25
Günümüzde Bira Teknolojisi 27
Ülkemizde Bira İmalatı 28
Biranın Kimyasal Bileşimi ve Besin Değeri 29
Bira Tüketimi 30
Biraların Alkol Dereceleri 30
Bira Nasıl İçilir? 32
Viski 33
Viski Çeşitleri 37
Malt Viskisi 37
Malt Bölgeleri 38
Harmanlanmış Viski (Blended Whısky) 42
Viski Ne Zaman ve Ne ile İçilir? 43
Konyak (Cognac) Brandi (Brandy) 45
Konyak Stilleri, Nevileri 47
Brandilerin Servisi 48
Cin-Gın 49

Ünlü Cin Markaları 51
Cin Nevileri 51
Votka 52
Votkanın Servisi 53
Televizyon Ekranlarından Alkolle İlgili Dökülen İnciler 54
Alkolizm Beyin Hastalığıdır 73
Alkolizmin Tanımı ve Teşhisi 75
Alkolizmin Teşhisi ve Teşhis Araçları 82

Bölüm 2 – ALKOLİZMİN TANIMI VE ALKOLÜN BİYO-PSİKO-SOSYAL SEBEBLERİ 99

Sosyal Sebepler 100
Psikolojik Sebepler 107
Alkolizmin Etiyolojisinde Genetik ve Biyokimyasal Faktörler 115
Metadolojik Düşünceler 115
Muhtemel Biyolojik Belirleyiciler 116
Sıkıntı ile İçki İçme Arasında Doğrudan Bir İlişki Var mı? 120
Alkolün Organizmaya Etkisi 123
Alkol Derecesi-Proof 123
Alkolün Emilimi 123
Alkolün Metabolizması ve Atılımı 123
Alkolemi Üzerine Etkili Faktörler 124
Alkolün Merkezi Sinir Sistemine Etkisi 126
Alkol Beyni Nasıl Etkiliyor? 129
Fizyolojik Değişiklikler 129
Nörokimyasal Değişiklikler 130
Alkolün Beyinde Sebep Olduğu Yapısal Değişiklikler 132
Alkolizm ve Affektif Bozukluklar (Depresyon-Mani) 137
Alkolizm ve Şizofreni 140
Sıklık 140
Alkolizm ve Şizofreninin Etkileşimi 140
Teşhis Sorunları 140
Hastalığın Seyri 141
Tedavi 142
Alkolizm ve İntihar 143

Bölüm 3 – ALKOLÜN SEBEP OLDUĞU RUHSAL BOZUKLUKLAR 147

Alkolün Sebep Olduğu Ruhsal Bozukluklar 148
Alkol İntoksikasyonu 150
Alkol Yoksunluğu 153
Alkol Yoksunluğu Deliriumu 155
Alkol İntoksikasyonu Deliriumu 158
Alkolün Sebep Olduğu, Kalıcı Demans-Bunama 159

Alkolün Sebep Olduğu Kalıcı Amnestik Bozukluk 162
Wernıche-Korsakoff Sendromu 162
Alkolün Sebep Olduğu Psikotik Bozukluk 167
Alkol Kullanımının Yol Açtığı Mood Bozukluğu 170
Alkol Kullanımının Sebep Olduğu Anksiyete Bozukluğu 173
Alkol Kullanımının Sebep Olduğu Cinsel Fonksiyon Bozukluğu 176
Alkol Kullanımının Sebep Olduğu Uyku Bozukluğu 179
Alkolizmin Sebep Olduğu Diğer Ruhsal Bozukluklar 183
Alkolizme Bağlı Beslenme Bozukluğu Sonucu Ortaya Çıkan Hastalıklar 186
Alkolik Polinöropati 186
Alkolik Serebellar Dejenerasyon 187
Santral-Pontine Myelinozis 188
Marchiafava-Bignami Hastalığı 189
Nustrisyonel Ambliyopi 189
Alkoliklerdeki Rastlantısal Hipotermi 190
Fötal Alkol Sendromu 190

Bölüm 4 – ALKOLÜN METABOLİZMASI VE ALKOLÜN METABOLİK ETKİLERİ 191

Alkol Metabolizması ve Alkolün Metabolik Etkileri 192
Alkol Dehidrogenaz Yolu 192
Yağ Metabolizmasındaki Değişiklikler 193
Protein Metabolizmasındaki Kollajen Dâhil Değişiklikler 194
Asetaldehitin Yol Açtığı Metabolik Düzensizlikler 195
Hepatosit Şişmesinin Mikrotübüler Değişiklikler, Portal Hipertansiyon ve Nekroz ile Muhtemel İlişkisi 196
Mitokondrideki Yapısal ve Fonksiyonel Değişiklikler 197
Yağ Peroksidasyonunun Artması 197
Asetat Üretimiyle İlgili Metabolik Düzensizlikler 198
Kronik Alkol Alımından Sonra Ortaya Çıkan ve Mikrozomal Fonksiyonlarla Etkileşimi de İçeren Metabolik Değişiklikler 198
Kronik Alkol Kullanımından Sonra Alkol Metabolizmasındaki Değişiklikler 199

Bölüm 5 – ALKOLÜN KARACİĞER VE DİĞER ORGANLARA ETKİLERİ 205

Alkolik Karaciğer Hastalığı 206
Yağlı Karaciğer 211
Alkolik Hepatit 211
Tedavi 214
Siroz 216
Tedavi 217
Alkolik Karaciğer Hastalığına Bağlı Klinik Tablolar 219

Demir Yüklenmesi 219
Porfiri Kutana Tarda 219
Hepatik Karsinoma 220
Alkol ve Mide-Bağırsak Sistemi 221
Alkol ve Özofagus 221
Alkol ve Mide 224
Alkol ve İnce Bağırsaklar 227
Alkol ve Pankreas 231
Akut Alkolik Pankreatit 232
Kronik Alkolik Pankreatit 235
Alkol ve Kardiyovasküler Sistem 241
Subklinik Sol Ventrikül Disfonksiyonu 241
Kalp Yetmezliği 242
Aritmiler 244
Hipertansiyon 248
Alkol ve Solunum Sistemi 253
Alkolün Akciğerler Üzerine Doğrudan Etkileri 253
Alkolün Sebep Olduğu Astma 255
Alkolün Akciğerlerde Metabolik Etkisi 257
Alkolizmin Pulmoner Komplikasyonları 258
Respiratuvar Alkolosiz 262
Alkolün Endokrin Sistem Üzerine Etkileri 265
Hipotalamik-Pituiter-Gonodal Eksen 265
Büyüme Hormonu 268
Hipotalamik-Pituitar-Adrenal Eksen 269
Troid Bezi 271
Alkol ve Kan 273
Hematopoeze Alkolün Etkisi 273
Hemolitik Anemiler 276
Lökositler 279
Alkolün Hemostaza Etkisi 280
Alkolün Kan Basıncı ve Elektrolitler Üzerine Etkileri 285
Elektrolit Anormallikler 285
Asit-Baz Düzensizlikleri 290
Alkol ile İlgili Elektrolit Bozukluklarının Tedavisi 293
Hipertansiyon 294
Alkolizm ve Enfeksiyon Hastalıkları 303
Alkolün İnsandaki Savunma Mekanizmaları Üzerine Etkisi 303
İmmün Defektler ve Alkolizm 304
Enfeksiyöz Komplikasyonlar 306
Alkoliklerde Enfeksiyonlar 306
Tüberküloz 308
Diğer Enfeksiyonlar 311
Alkolizmde İskelet Kası Hastalıkları 313
Akut Alkolik Myopati 313

Kronik Alkolik Myopati....315
Alkolizmdeki Myopatinin Patogenezi....318
Alkolik Myopatinin Sebepleri....319
Alkolik Myopatide Bozulmuş Kas-Enerji Metabolizması....321

Bölüm 6 –OSMANLIDAN GÜNÜMÜZE ŞİİRLERDE VE ŞARKILARDA İÇKİ....325

Osmanlıdan Günümüze Şiirlerde ve Şarkılarda İçki....326
Hayyam'ın Teraneleri....350

Bölüm 7– ALKOL VE HUKUK....359

Türk Ceza ve Medeni Kanununda Alkol....360
Türk Ceza Kanununda Alkol....360
Türk Medeni Kanununda Alkol....361

KAYNAKLAR....365

KAYNAKLAR

ADAMS, CH; JORDAN, C., Infections in the alcoholic. Medical Clinics of North America vol 68pp 179-199, 1984.

ADASAL, R. Ruh Hastalıkları, Ankara Üniversitesi Tıp Fak. Yay. No. 329, s. 153-163, 1976.

AKBABA, G. Kapağın Altındaki Biracılık, Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı 320. s. 38-43, 1994.

ANLI, E. R.; FİDAN, I., Şaraplar Yarışıyor, Bilim Teknik, sayı 363 s. 94-94, 1998.

ATABEK, E., Alkol ve İnsan, Kelebek Yayınları, İstanbul, 1982.

AYYILDIZ, A., Alkolizmada Sosyal Sebepler, Uzmanlık Tezi. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, 1984.

BAYRAKTAR, E.; BAĞDİKEN, İ., Alkol Kullanımının Yol Açtığı Mental Bozukluklar, Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 157-185, 1996.

BREEDEN, H. S., Alcohol, Alcoholism and Cancer, Medical Clinics of North America, vol 68 pp 163-176,1984.

CATTERELLO MA., CLAYTON, R. R.; LEVKEFELD, G.C., Adolescent Alcohol and Drug Abuse. Review of Psychiatry, ed, Oldham Mjj.

CLONINGER, RC.; DINWIDDIE, HS.; REICH, T., Epidemiology and Genetic of Alcoholism, Review of Psychiatry. ed. Frances, J. A.; Hales, E. R., American Psychiatric Press, pp 293-307, 1989.

COŞKUNOL, H., Alkol Kullanım Bozuklukları, Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları, Cilt: 1, sayı: 2, s. 141-157,1996.

Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5) fifth edition. First published in the United States by American Psychiatric Association. Arlington VA copyright 2013

DİNÇMEN. K., Deskriptif ve Dinamik Psikiyatri, Atlas Kitabevi, İstanbul, s. 125-134. 1969.

DURMUŞOĞLU, C.; AKER, G.; GÖK, A., İçecek Bilgisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987.

DONAY, S.; KAŞIKÇI, M., Türk Ceza Kanunu ve İlgili Mevzuat. Filiz Kitabevi, İstanbul s. 212-213, 1992.

DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ, ICD-10 Ruhsal ve Davranışsal Bozukluklar Sınıflandırması, Dünya Sağlık Örgütü, Cenevre, Çeviri ed. Öztürk, O.; Uluğ, B., Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği,

Ankara, s. 64-76,1993.

EVREN, C., Bağımlılık Bir Beyin Hastalığıdır, Klinik Psikofarmakoloji, cilt VII, sayı (1-4) s. 535-37 1997.

FİDAN I., ANLI E.; Yüksek Alkollü İçkiler, Kavaklıdere Eğitim Yayınları 2002, Ankara, S. 226-228.

FALLADA, H., Ayyaş, Milliyet Yayınları, 1971.

GEOKAS, CM., Ethanol and Pankreas, Medical Clinics of North America, pp. 57-76 1984.

GÜRSOY, D., Çilingir Sofrasında Rakı, 2. baskı, Oğlak Yayınları, İstanbul, 2001.

HALLER, G. R.; KNOCHEL, PS., Skeletal Muscle Disease in Alcoholism, Medical Clinics of North America, vol 68, pp 91-103,1984.

HİDAYET, S., Hayyam'ın Teraneleri, Çev. Kanar M, 3. baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.

KAYSEN, G.; NOTH, RH., The Effects of Alcohol on Blood Pressure and Electrolytes, Medical Clinics of North America vol 68 pp 221-243, 1984.

KOÇU, E. R., Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri, Doğan Kitapçılık, s. 11, 22, 23,41, 44, 52, 2002.

KONSALİK, GH., Alkolik, Genel Yayıncılık, İstanbul 1981.

KRUMPE, EP.; CUMMISKE, MS.; LILLINGTON, AG., Alcohol and the Respiratory Tract, Medical Clinics of North America vol 68 pp 201-219, 1984.

LARKIN, CE.; WILLIAMS, W., Alcohol and the Blood, Medical Clinics of America, vol. 68 pp 105-119, 1984.

LIEBER, SC., Metabolizm and Metabolic Effect of Alcohol, Medical Clinics of North America, vol. 68 pp. 3-31, 1984.

LIPOWSKIJZ, Delirium Acute Confusionel States, Oxford Universty Press, Newyork. pp 290-299, 1990.

MARSHALLE, J.; MURRAY, MR., The Familial Transmission of Alcoholism, BMS vol. 303-13; 72-73, 1991.

MENDELSON, HJ., Alcoholism, Little, Brown and Company Boston. 1966.

MEYER, R.; BABOR, FT., Explanatory Models of Alcoholism, Review of Psychiatry, Ed. Frances, JA., Hales, ER., American Psychiatric Press, vol. 8. pp 273-289. 1989.

MEYER, R., Treatment of Alcoholism-Typologies, Treatment of Psychiatric Disorders, vol. 2 Published by the American Psychiatric Association. pp 1065-1072, 1989.

MORSE, M. R.; FLAVIN, K. D., Alkolizmin Tanımı, JAMA cilt 6, sayı 4, s. 268-271, 1993.

NAKADA, T.; KNIGHT, T. R., Alcohol and the Central Nervous System, Medical Clinics of North America, vol. 68 pp 121-130, 1984.

NOTH, HR.; WAITER, M. R., The Effects of Alcohol on the Endocrin System, Medical Clinics of North America vol. 68, pp. 133-145, 1984.

O. MAZHAR, Akıl Hastalıkları, Kader Matbaası, s. 286-300, 1935.

ÖZDEN, S. Y., Adli Psikiyatri. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara. 2015.

ÖZDEN, S. Y., Kronik Alkolizmde Santral ve Periferik Sinir Sistemi Komplikasyonları, Uzmanlık Tezi. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, 1983.

ÖZDEN, S. Y., Türk Ceza ve Medeni Kanunlarında Alkolizm. Adli Tıp, 2. baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul s. 302-309, 1993.

ÖZDEN, S. Y.; POLIVIU, Z.; ARAL, J., Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlılarının Psikososyal Yönden Araştırılması, Yeni Symposium. 1:15-25, 1987.

ÖZDEN, S. Y.; POLIVIU, Z.; ARISAN, U.; ARAL, J., Adolesan Dönemi ve Madde Kullanımı, Düşünen Adam, 5-6:68-72, 1985.

ÖZDEN, S.Y.; YAZICI, S.; TOSUN, M.; KALYONCU, C.; BASLO, P., Alkol Bağımlılığı Sendromunda Periferik Sinirlerin Elektromyografik Yöntem ile İncelenmesi. Düşünen Adam, 119-27,1984.

ÖZDEN, S.Y.; BALTAŞ, A.; BEYAZYÜREK, M., Alkol Bağımlılığı Sendromunda Beyin Fonksiyonlarının Psikometrik Yöntem ile İncelenmesi. Düşünen Adam, 1:13-18,1984.

ÖZEN, C., Adli Tıp, İstanbul Tıp Fakültesi Yay. No. 111, s. 242-246, 1976.

ÖZTAŞ, B., Alkolün Merkezi Sinir Sistemine Etki Mekanizmaları, Kli. Psikofarmakoloji Bül. 1:1 (2-9) 1990.

ÖZYAZICI, A., Alkollü İçkiler, Sigara ve Diğerleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. No: 363, Ankara, 1997.

PIMSTONE, E. N.; FRENCH, W. S., Alcoholic Liver Clinics of North America, vol 68 pp 39-56. 1984.

ROBERT, M.; MORSE, M. D.; DANIEL, K.; FLAVIN, M.D., Diagnosis of Alcoholism, JAMA 268: 1012-1014, 1992.

ROUNSAVILLE, BJ.; POLING, J., Substance Use Disorders Measures. Handbook of Psychiatric Measures Published by the Ame-

rican Psychiatric Association, Washington DC pp. 457-484, 2000.

SAPAZ, A., İçki ve Kokteyl Rehberi, İnkilap Kitapevi, İstanbul, 1992.

SAV, E., Rakı Sohbetleri, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1994.

SCHUCKIT, A. M., Alcohol Related Disorders, Comprehensive Texbook of Psychiatry, od Sadock, B.; Sadock, U., Volüme I Lippcott Williams And Wilkins New York. pp 953-970, 2000.

SOLOMON, J., Alcoholism and Clinical Psychiatry, Plenium Medical Book Company New York and London. 1982.

SONGAR, A., Psikiyatri Modern Psikobiyoloji ve Ruh Hastalıkları, Geçit Kitabevi, İstanbul, s. 507579,1977.

SULKER, K., Osmanlıdan Günümüze İçki ve Toplum. Süreç Yayıncılık, İstanbul, 1985.

ŞAVKAY, T., Çeşitli Dergi ve Gazete Yayınları. 1995-2001.

TOSUN, M., Alkol ve Diğer Maddeler İle İlişkili Bozukluklar. Cerrahpaşa Tıp Fkültesi Yayınları, No: 229, 2000.

TSUANG, W. J.; LOHR, J., Effects of Alcohol on Symptoms in Alcoholic Patients and Nonalcoholic Patients with Schizophrenia, Hospital and Community Psychiatry (12) 1229-1230. 1994.

VAILLANT, EG., The Course of Alcoholism, Revievv of Psychiatry, vol 3 ed Grinspooıı L. American Psychiatric Press, pp 311 320, 1984.

WILLIAMS, EH., Alcoholic Hypoglycemia and Ketoacidosis. Medical Clinics of Nortlı America vol. 68 pp. 33-38, 1984.

ZAT, V., Adabıyla Rakı ve Çilingir Sofrası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

ZIMBERG, S., The Clinical Management of Alcoholism, Brunner/ Mazel, Inc New York 1982. ZİYALAR, A., Psikiyatri Lügati. Cerrahpaşa Tıp Fak. Psikiyatri Kliniği Vakfı Yay. No: 4, İstanbul, s. 37-38, 1981.

ZİYALAR, A.; ÖZÇELİK, B.; MUHTAR, I., Alkoliklerde Sosyal Gerileme, Polvan Hoca İçin Cerrahpaşa Tıp Fak. Psikiyatri Vakfı Yay. No: 1, s. 35-42, 1980.

ZİYALAR, A. Alkolün Sosyal Yapı Üzerine Tesirleri. Symposium, 14.85. 9-19,1976.

2. Basım

ANALİTİK FİNANSAL YÖNETİM

Prof. Dr. Osman OKKA

nobel
www.nobelyayin.com

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1286
İktisat/Ekonomi İletişim No.: 39
ISBN : 978-605-320-191-5
© 2. Basım, Eylül 2015

ANALİTİK FİNANSAL YÖNETİM
Prof. Dr. Osman OKKA

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Göktuğ Ofset

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Okka, Osman.
Analitik Finansal Yönetim / *Osman OKKA*
2, Basım, XXİİ + 1172 s., 19,5x27,5mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-191-5
1. Finansal 2. Analitik Finans 3. Sayısal Finans 4. Uygulamalı Finans

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Osman Serdar'a, Mehmet Sami'ye,
Alihan'a ve Hafize Elif'e
Sevgilerimle.

İkinci Basımın Ön Sözü

Analitik Finansal Yönetim kitabı serinin 5. kitabı olarak yayınlanmıştır. Türkiye'de sözel finansal yönetim konusunda güzel yayınlar olmasına karşılık sayısal finansal yönetim konusunda büyük bir eksiklik yaşanmaktadır. Bu eksikliği bir ölçüde gidermek için hazırlanan bu çalışma, 1.300'den fazla çözümlü problemi ihtiva etmekte ve finansın firmada canlı olarak yaşanmasını sağlamaya çalışmaktadır. Günümüzde üniversitelerimizdeki finansal yönetim eğitiminin, işin gereği, sözel değil sayısal olması gerekir. Hâlâ birçok üniversitemizde finans eğitimi miyopik bir yaklaşımla hâlâ sözel olarak verilmektedir ve günümüzde finansın kazandığı bu büyük önem karşısında eksik ve hatalı bir yöntemdir. Pedagojik açıdan firma faaliyetleri içerisine giremeyen, finansal olayları rakamsal olarak analiz edip değerlendiremeyen, finansal politikaların belirlenmesinde etkin olamayan bir finans eğitiminin yeterli olmadığı açıktır.

Bu kitabın amacı; öğrenciye ve okuyucuya oldukça yeterli sayılabilecek finansal bilgileri verdikten sonra formüle edilmiş finansal problemlerin nasıl çözüleceğini göstermek ve ilgili konuda uzmanlık sağlamaktır. Kitaptaki teorik bilgiler bir ölçüde yüksek lisans ve doktora seviyesinde yoğunlaştırılarak verilmiş ve İngilizce tabiriyle kitap upper intermediate seviyede hazırlanmıştır. Kitabın ikinci amacı serinin 3. kitabını oluşturan A3 *Finansal Yönetim Örnek Olayları ve Örnek Çözümler Kitabı'na* bir hazırlık yapmaktır.

Kitabın konuları arasında güçlü mantıksal bir yapının kurulmasına gayret sarf edilmiştir. Böylece okuyucuya çeşitli konuların birbirleriyle sistematik olarak nasıl bağlantılı olduğu vurgulanmak istenmiştir. İkinci baskıda konular gözden geçirildiği gibi yer yer ilavelerde bulunulmuştur.

Serinin birinci kitabı olan *A1 Finansal Yönetime Giriş* kitabının mevcudu kalmamış ve yeniden *A1 Finansal Yönetimin Temelleri* olarak hazırlanacaktır.

Serinin ikinci kitabını *A2 Finansal Yönetim: Teori ve Çözümlü Problemler* kitabı oluşturmaktadır. 12 bölüm olarak düzenlenen bu kitabın amacı; iki dönemlik bir finans eğitimini lisans seviyesinde sağlamaktır. Kitabın sonunda problemlere ağırlık verilmiş ve sorular çözüldükten sonra öğrencinin kendisini test etmesi için farklı yönlendirme soruları sorulmuştur. Serinin üçüncü kitabı *A3 Finansal Yönetim Örnek Olayları* kitabıdır. Bu kitapta gerçek hayattan esinlenerek hazırlanmış, muhtelif finansal politikalarla ilgili 71 örnek olay yer almış ve bunların 14 tanesi çözümlü olarak verilmiştir. Genelde Yüksek Lisans ve Doktora programları için hazırlanan bu kitaba asgari 25-30 arasında lisans seviyesinde örnek olayın daha ilave edilerek bu alanda temel bir başvuru eseri olması düşünülmüştür. Örnek olayların çözümlenebilmesi için diğer kitapların yanında özellikle *Analitik Finansal Yönetim* kitabının gözden geçirilmesi gerekir. Serinin dördüncü kitabını sözel ağırlıklı 6 bölümden ibaret *A4 İşletme Finansmanı* kitabı oluşturmaktadır. Kitabın 6. basımı yeni bir versiyonda düzenlenmiş ve pratik hâle getirilmiştir.

Okuyucu finansmanla ilgili çalışmaların başında olabilir. Bu durumda temel ve sözel ağırlıklı bilgileri kolaylıkla edinebilmesi için öncelikle A1 ve A4 serisi kitaplarına bakması uygun olur kanaatindeyiz. Bunlardan sonra *A2 Finansal Yönetim: Teori ve Çözümlü Problemler* kitabına, bunlardan sonra *A5 Analitik Finansman ve A3 İşletme Finansmanı Örnek Olayları* kitaplarını ele alması uygun olur düşüncesindeyiz.

Analitik Finansal Yönetim kitabı başta olmak üzere, sayısal ağırlıklı bu finansal yönetim serisinin, bütün öğrencilerimize ve finansmanla ilgilenen diğer okuyucularımıza faydalı olmasını dileriz. Ümit ederim ki bu sahadaki bir boşluk doldurulmuştur. Meslektaşlarımın daha kalitelilerini yazmalarını ve daha iyi bir üçüncü baskı için tavsiye ve görüşlerini beklerim.

Kitap altı kısımdan ve yirmi iki bölümden oluşmaktadır. Her bölümün teorik yapısı oldukça özgün olarak ele alındıktan ve gerekli örneklerle açıklandıktan sonra bölümün sonunda sorular yer almaktadır. Sorulardan sonra en az 25 adet çözümleri verilmiş problem ve arkasından da paralel tarzda 25 adet sonuçları verilmiş problem sunulmaktadır. Bu yöntemle okuyucunun konuyu etkin şekilde anlaması ve nasıl uygulanacağını problemlerle görmesi sağlanmış olmaktadır. Kitapta yer alan finansal konular hakkında geniş bir bilgi ve uygulama yeteneği kazanamayan okuyucular *Finansal Yönetim Örnek Olayları* kitabında yer alan pratik hayattan alınmış örnek olayları çözmekte zorlanabilirler.

Kitap finansal amacın ve finansal çevrenin ne olduğu konusundan başlamak suretiyle firmada özel bir öneme sahip amortismanlar, vergiler ve paranın zaman değeri üzerinde durulmuştur. Yöneticilerin ve yatırımcıların finansal tabloları nasıl hazırlaması ve kullanması gerektiği, paranın zaman değeri ele alındıktan sonra finansal tabloların analizi, bir firmanın faaliyetlerinin ne şekilde değerlendirileceği ele alınmıştır. Arkasından firmada finansal tahminlerin nasıl yapıldığı, finansal planların ve bütçelerin nasıl hazırlandığı konuları üzerinde duruldu. Risk-getiri dengesinin temelleri açıklandıktan sonra portföy teorisi ele alındı. Burada yenilik olarak Markowitz ve CAPM modellerinin ardından Okka Portföy Yöntemi yeni bir konu olarak ele alındı. Arkasından tahvillerin ve hisse senetlerinin değerlemesinin nasıl yapılacağı vurgulandı.

Bunlara ilaveten firmanın değerini maksimize edebilmek için uzun vadeli sermaye projelerinin nasıl hazırlanacağı, bunların değerlemesinde kullanılan yöntemler, risk ve sermaye bütçelemesi ilişkileri

incelendi. Yatırımların yapılmasında ve firma politikalarının tespitinde anahtar rol oynayan sermaye maliyeti konusu incelendikten sonra firmanın kaldıraç ve sermaye yapısı politikaları ela alındı. Bu konulardan sonra firmanın optimal temettü politikası konusu işlendi. Kısa dönemli finansal kararlar yani işletme sermayesi ve net işletme sermayesi politikaları, alacakların, stokların optimal olarak nasıl yönetilebileceği konuları üzerinde duruldu. Son kısım olarak finansmanda yer alan bazı özel konular yani uzun vadeli yabancı kaynaklar ve kiralama (leasing) yöntemi, öz sermaye ile finansman ve halka açılma, firmaların finanslama stratejileri ve melez fon kaynakları, borç yönetimi ve türev ürünleri (opsiyonlar, swaplar v.b.), firmalarda büyüme, birleşmeler, satın almalar, holding şirketler, firmalarda başarısızlık olayı ve finansal krizler ele alındıktan sonra uluslararası finansman konusunun işlenmesiyle kitap tamamlanmıştır. Ümit ederim ki bütün eksikliklerine rağmen kitap faydalı olmuştur.

Kitabın 2. basımında yardımlarını esirgemeyen Melahat Karadağ ve Hasan Basri Alım'a teşekkür ederim. Ayrıca bu konuda bütün imkânlarını önümüze seren Nobel Yayınevi sahibi Nevzat Argun beyefendi ile çalışma arkadaşlarına teşekkürlerimi ayrıca sunarım.

Mayıs 2015

Prof. Dr. Osman OKKA

KTO Karatay Üniversitesi İİBF

Öğretim Üyesi

Özet
İçindekiler

Önsöz

KISIM I **FİNANSAL YÖNETİME GİRİŞ**

Bölüm 1 Finansal Yönetimin Gözden Geçirilmesi, Amortismanlar, Vergiler, Faiz ve Paranın Zaman Değeri

Bölüm 2 Finansal Tablolar ve Nakit Akımları

Bölüm 3 Finansal Tabloların Analizi

Bölüm 4 Finansal Tahminleme, Plânlama ve Bütçeleme

KISIM II **FİNANSAL VARLIKLARIN DEĞERLEMESİ**

Bölüm 5 Risk- Getiri İlişkileri ve Portföy Teorisi

Bölüm 6 Tahviller ve Tahvillerin Değerlemesi

Bölüm 7 Hisse Senetlerinin Değerlemesi

KISIM III **UZUN VADELİ YATIRIM KARARLARI**

Bölüm 8 Sermaye Bütçesi, Nakit Akımı Prensipleri ve Değerleme Metotları

Bölüm 9 Sermaye Bütçesinde Risk ve Risk Analizi

Bölüm 10 Sermaye Maliyeti

KISIM IV UZUN DÖNEMLİ FİNANSAL KARARLAR

Bölüm 11 Kaldıraç ve Sermaye Yapısı Politikası

Bölüm 12 Temettü Politikası ve Dâhili Finanslama

KISIM V KISA DÖNEMLİ FİNANSAL KARARLAR

Bölüm 13 İşletme (Çalışma) Sermayesi Yönetimi ve Kısa Vadeli Finansman Kaynakları

Bölüm 14 Nakit ve Pazarlanabilir Menkul Değerlerin Yönetimi

Bölüm 15 Ticari Alacakların ve Stokların Yönetimi

KISIM VI FİNANSAL YÖNETİMDE ÖZEL KONULAR

Bölüm 16 Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar ve Kiralama (Leasing) Yöntemi

Bölüm 17 Öz Sermaye ile Finansman ve Anonim Şirketlerin Halka Açılması

Bölüm 18 Firmaların Finanslama Stratejileri ve Melez Fon Kaynakları

Bölüm 19 Borç Yönetimi ve Türev Ürünleri

Bölüm 20 Firmalarda Büyüme, Birleşmeler, Satın Almalar, Holding Şirketler

Bölüm 21 Firmalarda Başarısızlık Olayı ve Finansal Krizler

Bölüm 22 Uluslararası Finansman

Tablolar

Kaynaklar

İçindekiler

Ön Söz, vii

KISIM 1
FİNANSAL YÖNETİME GİRİŞ

BÖLÜM 1
Finansal Yönetimin Gözden Geçirilmesi, Amortismanlar, Vergiler, Faiz ve Paranın Zaman Değeri
3-54

I. Finansman ve Finansal Çevre, 4

Finansal Yönetimin Amaçları, 6; Finansal Yöneticinin Firmadaki Rolü, 10; Acente (Vekâlet) Sorunu, 11; Finansal Kararlarda Risk-Getiri Dengesi, 15; İşletmelerin Hukuki Yapıları, 16; Finansal Kurumlar ve Pazarlar, 17

II. Amortismanlar, 19

III. Firmanın Vergi Yapısı, 21

Gelir Vergisi Oranları, 22; Kurumlar Vergisi, 23; Sermaye Kazançları, 23

IV. Faiz ve İstenen (Beklenen) Getiri Oranı, 24

V. Paranın Zaman Değeri, 27

Gelecekteki Değer (GD veya F), 27; Bugünkü Değer (BD veya P), 28; Nakit Akımlarının Yeknesak Seri Değeri (Anüite), 31

Sorular, 34

Çözümlü Problemler, 35

Karışık Problemler, 48

BÖLÜM 2

Finansal Tablolar ve Nakit Akımları

55-106

I. Bilânço, 57

Bilânçoyla İlgili Önemli Eşitlikler, 58; Net İşletme Sermayesi, 62; Bilânçonun Sınırları, 62

II. Gelir Tablosu, 64

Gelir Tablosunun Sınırları, 66

III. Fon Akım Tablosu, 67

IV. Nakit Akım Tablosu, 68

V. Kâr Dağıtım Tablosu, 72

VI. Firmalarda Serbest Nakit Akışının Hesaplanması, 72

Sorular, 74

Çözümlü Problemler, 75

Karışık Problemler, 94

BÖLÜM 3

Finansal Tabloların Analizi

107-178

I. Dikey Analiz, 112

II. Yatay Analiz, 117

III. Oran (Rasyo) Analizi, 119

Likidite Oranları, 120; Aktivite Oranları (Devir Hızı Oranları), 121; Finansal Yapı ile İlgili Oranlar (Finansal Kaldıraç Oranları), 125; Sabit Yükümlülükleri Karşılama Oranları (Karşılama Oranları), 127; Kârlılık Oranları, 128; Büyüme Oranları, Satışların Yüzdesi Oranları, Pazar Değeri Oranları, 129; DuPont Analizi, 131

III. Finansal Oranların Yorumlanması, 133

IV. Trend Analizi, 135

V. Finansal Yapıyı Güçlendirici Önlemler, 136

Oran Analizinin Sınırları, 137; Analizde Rakamların Ötesini Görmek, 138

VI. Oranlardan Erken Uyarı Göstergesi Olarak Yararlanma, 139

Altman Modeli, 140

Sorular, 142

Çözümlü Problemler, 143

Karışık Problemler, 168

BÖLÜM 4

Finansal Tahminleme, Planlama ve Bütçeleme

179-236

I. Finansal Tahminleme, 180

II. Finansal Planlama, 182

Nakit Planlaması: Nakit Bütçesi, 184; Proforma Finansal Tablolar, 187

Sorular, 204

Çözümlü Problemler, 206

Karışık Problemler, 227

KISIM 2

FİNANSAL VARLIKLARIN DEĞERLEMESİ

BÖLÜM 5

Risk Getiri İlişkileri ve Portföy Teorisi

239-310

I. Bir Varlığa Ait Risk, 250

Duyarlılık Analizi, 250; Olasılık Dağılımı, 250; Riskin Ölçülmesi, 252

II. Portföy Riski, 255

Portföyün Beklenen Getiri Oranı, 258; Portföyün Riski, 260

III. Risk ve Getiri: Sermaye Varlıklarını Fiyatlama Modeli (CAPM), 265

Risk Çeşitleri, 265

Beta (β) Katsayısı, 267; CAPM Modelinin Eşitliği, 273; Arbitraj Fiyatlama Teorisi (AFT), 276

IV. OKKA PORTFÖY YÖNTEMİ, 277

Sorular, 285

Çözümlü Problemler, 287

Karışık Problemler, 303

BÖLÜM 6

Tahviller ve Tahvillerin Değerlemesi

311-346

I. Tahviller ve Tahvil Türleri, 312

II. Tahvillerin Özellikleri ve Terminolojisi, 318

III. Tahvil Değerlemesi, 322

Faizler Altı Ayda Bir Ödenirse Tahvil Değerlemesi, 323; Sıfır Kuponlu (Kuponsuz) Tahvillerin Değerlemesi, 323; Tahvil Getiri Oranlarının Tahmini: Vadeye Kadar Getiri, 324; Tahvil ile İlgili Riskler, 325; Tahvil Değerlemesinde Beş Önemli İlişki, 330

Sorular, 331

Çözümlü Problemler, 332

Karışık Problemler, 342

BÖLÜM 7

Hisse Senetlerinin Değerlemesi

347-376

I. İmtiyazlı Hisse Senetlerinin Değerlemesi, 350

II. (Adi) Hisse Senetlerinin Değerlemesi, 352

Hisse Senedi Değerlemesi: Bir Dönemlik Elde Bulundurma, 353; Hisse Senedi Değerlemesi: Birden çok Dönem Elde Bulundurma, 354; Hisse Senedi Değerlemesiyle İlgili Özel Durumlar, 355; Temettü Dağıtmayan Firmalar ve Hisse Senetleri, 358; Beklenen Getiri Oranı, 308; Hisse Senetlerinin Fiyat-Kazanç Oranı (F/K), 359

Sorular, 365

Çözümlü Problemler, 366

Karışık Problemler, 374

Sermaye Pazarı Etkinliği Konusunda Ek Bilgi, 323

KISIM 3

UZUN VADELİ YATIRIM KARARLARI

BÖLÜM 8

Sermaye Bütçesi, Nakit Akımı Prensipleri ve Değerleme Metotları

381-440

I. Sermaye Harcaması ve Nakit Akımları, 383

Sermaye Harcamalarının Sebepleri, 384; Sermaye Harcamalarındaki Süreç, 385; Yatırım Projeleriyle İlgili Önemli Kavramlar, 386; Yatırımın Nakit Girişlerinin Hesaplanması, 393; Ek (incremental) Nakit Akımlarının Hesaplanması, 397

II. Yatırım Projesini Değerleme Metotları, 398

Net Bugünkü Değer Metodu (NBD), 398; Net Gelecekteki Değer Metodu (NGD), 400; Yıllık Eşdeğer Net Hâsıla Metodu (YENH), 401; NBD, NGD ve YENH ile İlgili Özel Durumlar, 401; İç Kârlılık Oranı Metodu (İKO), 404; Kârlılık İndeksi Metodu (KI), 408; Geri Ödeme Süresi Metodu (GÖS), 409; Rantabilite (kârlılık) Oranı Metodu (RO), 411; Sermaye Bütçesi Metotları Üzerine Bazı Düşünceler, 411

Sorular, 414

Çözümlü Problemler, 416

Karışık Problemler, 434

BÖLÜM 9

Sermaye Bütçesinde Risk ve Risk Analizi

441484

I. Riskle İlgili Davranışsal Yaklaşımlar, 442

Risk ve Nakit Girişleri, 442; Duyarlılık ve Senaryo Analizi, 443; Simülasyon, 444; Uluslararası risk Düşünceleri, 444

II. Risk-Düzeltme Teknikleri, 445

Belirlilik Eşitliği Yöntemi, 445; Riske Göre İskonto Oranının Düzeltilmesi Yöntemi, 447

III. Riskin Analizinde Olasılık Yaklaşımı Yöntemi, 448

Olasılık Yaklaşımı Yöntemi, 448; Karar Ağacı Yöntemi, 452

IV. Riskin Analizinde Diğer Yöntemler, 453

Proje Riskine Karşı Portföy Riski, 453; Sübjektif Risk Yaklaşımı Metodu, 454; Net Bugünkü Değer-Geri Ödeme Süresi Metodu, 454

V. Enflasyon ve Proje Riski, 455

Sorular, 456

Çözülmüş Problemler, 457

Karışık Problemler, 476

BÖLÜM 10

Sermaye Maliyeti

485-524

I. Borçların Maliyeti, 487

Kısa Vadeli Borçların Maliyeti (k_b), 488; Uzun Vadeli Borçların Maliyeti (k_b), 489; İmtiyazlı Hisse Senetlerinin Maliyeti, 4491

II. (Adî) Hisse Senetlerinin Maliyeti, 492

Temettü Değerleme Modeli (Gordon Modeli), 493; Sermaye Varlıklarını Değerleme Modeli (CAPM) modeli, 494; Tahvil Getirisi Artı Risk Primi Modeli, 495; Gordon ve CAPM Modellerinin Karşılaştırılması, 495; Dağıtılmayan Kârların Maliyeti, 496; Amortismanların Maliyeti, 497; Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti (k_a), 497; Marjinal Maliyet ve Yatırım Kararları, 500; Sermaye Maliyetinin Hesaplanmasında Doğan Bazı Önemli Problemler, 504

Sorular, 506

Çözümlü Problemler, 507

Karışık Problemler, 519

KISIM 4

UZUN DÖNEMLİ FİNANSAL KARARLAR

BÖLÜM 11

Kaldıraç ve Sermaye Yapısı Politikası

527-602

I. Kaldıraç, 534

Başa Baş Noktası Analizleri, 535; Faaliyet (İşletme) Kaldıracı, 540; Finansal Kaldıraç, 542; Bileşik Kaldıraç, 543

II. Firmanın Sermaye Yapısı, 544

Sermaye Yapısı Teorisi, 545; Hedef Sermaye Yapısı ve Fonlama Hiyerarşisi (Pecking Order) Teorisi, 558; Hedef Sermaye Yapısı İçin Nazara Alınması Gereken Önemli Faktörler, 561; Bir Firmanın Borç/Öz Sermaye Oranını Belirlemek İçin Yaklaşımlar, 563

Sorular, 568

Çözümlü Problemler, 570

Karışık Problemler, 594

BÖLÜM 12

Temettü Politikası ve Dahili Finanslama

603-656

I. Firmalarda Temettü Politikaları, 605

Temettü Ödeme Şekilleri, 608; Temettü Ödeme Politikaları, 612; Temettü Politikasını Belirleyen Faktörler, 616; Temettü Dağıtılmasıyla İlgili Kısıtlamalar, 617

II. Temettü Politikası Önemli midir ve Firmanın Pazar Değerini Yani Hisse Senetlerinin Pazar Değerini Etkiler mi? 618

Temettü, Firmanın Hisse Senetlerinin Pazar Değerini Etkilemez, 620; Yüksek Miktarda Temettü Ödenmesi Firmanın Hisse Senetlerinin Pazar Değerini Yükseltir, 623; Düşük Miktarda Temettü Ödenmesi Firmanın Hisse Senetlerinin Pazar Değerini Yükseltir, 623; Temettü Politikası Üzerinde Biraz Daha Durmak, 624

Sorular, 630

Çözümlü Problemler, 631

Karışık Problemler, 647

KISIM 5

KISA DÖNEMLİ FİNANSAL KARARLAR

BÖLÜM 13

İşletme (Çalışma) Sermayesi Yönetimi ve Kısa Vadeli Finansman Kaynakları

659-710

I. İşletme Sermayesi Yönetimi, 660

Net İşletme Sermayesi, 662; Kârlılık ve Risk Arasındaki Denge, 663; Net İşletme Sermayesi Stratejisi, 665

II. Kısa Vadeli Finanslama, 670

Spontane (Kendiliğinden) Oluşan Kısa Vadeli Fonlar, 670; Güvencesiz (Teminatsız) Kısa Vadeli Borçlar, 673; Güvenceli (Teminatlı) Kısa Vadeli Borçlar, 681; Faktöring (Factoring) (Alacak Hakkının Satışı), 684; Stokların Finansmanı, 687

Sorular, 688

Çözümlü Problemler, 689

Karışık Problemler, 705

BÖLÜM 14

Nakit ve Pazarlanabilir Menkul Değerlerin Yönetimi

711-746

I. Nakdin Etkin Yönetimi, 715

Faaliyet Süreci, 715; Nakit Devir Süreci ve Yönetimi, 715 Nakdin kullanılması, 718; Nakit Yönetim Teknikleri, 718; Uluslararası Nakit Yönetimi, 720

II. Pazarlanabilir Menkul Değerler, 721

III. Optimum Nakit Bulundurulmasında Kullanılan Karar (Dönüşüm) Modelleri, 724

Baumol Modeli, 725; Miller-Orr Modeli, 727; Nakit Yönetiminde Etkinliği Artırıcı Tedbirler, 729

Sorular, 731

Çözümlü Problemler, 732

Karışık Problemler, 742

BÖLÜM 15

Ticari Alacakların ve Stokların Yönetimi

747-792

I. Alacakların Yönetimi, 748

Alacak Hesaplarının Tutarı, 749; Kredi Yönetimi, 749

II. Stokların Yönetimi, 762

Firmalarda Stok Yetersizliğinin Sonuçları, 762; Stok çeşitleri, 763; Stok Tutmayla İlgili Giderler, 763; Stok Yönetim Teknikleri, 765

Sorular, 773

Çözümlü Problemler, 774

Karışık Problemler, 786

KISIM 6

FİNANSAL YÖNETİMDE ÖZEL KONULAR

BÖLÜM 16

Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar ve Kiralama (Leasing) Yöntemi

795-848

I. Uzun Vadeli Banka Kredileri, 797

Uzun Vadeli Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, 802; Uzun Vadeli Kredi Kullanılmasının Sakıncalı Yönleri, 803

II. İpotek Karşılığı Sigorta Şirketlerinden vb. Sağlanan Uzun Vadeli Krediler, 803

III. Tahvil İhracı, 804

Tahvil Faizi ve Önemi, 804; Sözleşmede Yer Alan Özel Şartlar, 806; Tahvil İhraç Tavanı (Limiti), 807; Tahvillerin Geri Alınması ve Yeniden Tahvil İhracı, 809; Borç (Tahvil) İtfa Fonu, 812

IV. Kiralama (Leasing), 813

Faaliyet Kiralaması, 814; Finansal Kiralama, 814; Kiralamayla İlgili Alternatifler, 816; Kira sözleşmesinde Yer Alan Hükümler, 817; Kiralama ve Satın Alma Kararlarının Mukayesesi, 818; Kiralamanın Firmanın Gelecekteki Finansman Politikasına Etkisi, 820; Finansal Kiralamanın Avantajları ve Dezavantajları, 820

V. Forfaiting, 822

VI. Euro Krediler, 824

VII. Diğer Uzun Vadeli Krediler, 825

Sorular, 826

Çözümlü Problemler, 827

Karışık Problemler, 843

BÖLÜM 17

Öz Sermaye ile Finansman ve Anonim Şirketlerin Halka Açılması

849-902

I. Hisse Senedi İhracı Suretiyle Finansman, 854

Hisse Senedi Türleri, 855; Hisse Senedinde Bulunması Gereken Bilgiler, 860; Hisse Senetleri ve Ortakların Hakları, 860; Hisse Senetlerinde Değerleme, 865

II. Hisse Senedi İhracıyla Fon Sağlanması, 869

Risk Sermayesi (Venture Capital), 869

III. Anonim Şirketlerin Halka Açılması, 871

Anonim Şirketler Nasıl Halka Açık Sayılır?, 872; Anonim Şirketlerde Sermaye Artırılması, 873; Anonim Şirketlerde Normal ve Kayıtlı Sermaye Sistemi, 873; Halka Arz, 874; Halka Açılmada Karşılaşılan Problemler, 884

Sorular, 886

Çözümlü Problemler, 887

Karışık Problemler, 897

BÖLÜM 18

Firmaların Finanslama Stratejileri ve Melez Fon Kaynakları

903-946

I. Firmalarda Finanslama Stratejisi, 904

Fon Kaynakları, 905; Fon Kaynaklarının Oranı, 905; Kısıtlılık Şartları, 906; Finansta Bilinen Altı Önemli Konu, 911; Finansta Neleri Bilmiyoruz? Finansta Çözülmeyen Bazı Konular, 915

II. Melez Fon Kaynakları, 917

İmtiyazlı Hisse Senetleri, 917; Varantlar, 919; Hisse Senedine Çevrilebilir Menkul Değerler, 924

Sorular, 929

Çözümlü Problemler, 930

Karışık Problemler, 941

BÖLÜM 19

Borç Yönetimi ve Türev Ürünleri

947-995

I. Opsiyon Sözleşmeleri, 948

Satın alma (call) opsiyonu, 953; Satma (put) Opsiyonu, 956; Opsiyon Fiyatlama Modelleri, 959

II. Swaplar, 964

Faiz Swapları, 965; Döviz (Para) Swapları, 967

III. Tavan (Caps) ve Taban (Floor) (Alt ve Üst Limit) Sözleşmeleri, 969

IV. Vadeli (Forward) Döviz ve Faiz Sözleşmeleri, 970

Vadeli (forward) Döviz Sözleşmeleri, 972; Vadeli (forward) Faiz Sözleşmeleri, 973

V. Gelecek (Financial Future) Sözleşmeleri, 974

Mali Gelecek Sözleşmesi ile Riskten Korunma (Hedging), 975; Faiz Gelecek Sözleşmeleri, 976; Döviz Gelecek Sözleşmeleri,977

Sorular, 978

Çözümlü Problemler, 979

Karışık Problemler, 990

BÖLÜM 20

Firmalarda Büyüme, Birleşmeler, Satın Almalar, Holding Şirketler

995-1054

I. Firmaların Büyümesi, 995

İçsel Büyüme, 996; Dışsal Büyüme, 997; Firmalarda Büyümenin Yönleri, 997; Birleşme Şekilleri, 998

II. Birleşme ve Satın Alma Süreci, 1004

Hedef Firma veya Firmaların Belirlenmesi, 1004; Hedef Firmayla İlgili Araştırma-İnceleme Süreci, 1005; Ana Firmayla İlgili Araştırma ve İnceleme, 1005; Birleşme ve Satın Almada Firmanın Değerinin Tespitinde Kullanılan Yöntemler, 1006; Satın Alma Şartları, 1007

III. Birleşmelerin Analizi, 1009

Hedef Firmanın Değerinin Belirlenmesi, 1009; Birleşme, 1014

IV. Satın Alma ve Birleşme Süreci, 1017

V. Stratejik İşbirlikleri, 1021

VI. Holding Şirketler, 1022

Holdingleşmenin Avantajları, 1023; Holdingleşmenin Sakıncaları, 1024

Sorular, 1025

Çözülmüş Problemler, 1026

Karışık Problemler, 1043

BÖLÜM 21

Firmalarda Başarısızlık Olayı ve Finansal Krizler

1055-1110

I. Finansal Başarısızlık Nedir?, 1056

Başarısızlığa Sebep Olan Faktörler,1058; Ekonomik Krizler ve Firma Başarısızlığı, 1060; Firmanın Finansal Durumunun Düzeltilmesi İçin Alınacak Önlemler, 1063; Gönüllü Anlaşmalar, 1065; Firmanın Yasal Olarak Tasfiyesi, 1069

II. Firmalarda Başarısızlığın Önceden Tahmini, 1070

Altman Modeli, 1071; Gordon Modeli, 1072; Edmister Modeli, 1073; Chesser Modeli, 1073; Bathory Modeli, 1073

Sorular, 1077

Çözümlü Problemler, 1079

Karışık Problemler, 1100

Bölüm 22

Uluslararası Finansman

111-1150

I. Döviz Pazarları, 117

II. Faiz Oranı Paritesi, 1125

III. Satın Alma Gücü Paritesi (SGP), 1128

IV. Kur Riski ve Kur Riskinin Yönetimi, 1131

V. Döviz Riskinin Yönetilmesi (Hedging), 1134

VI. Uluslararası Sermaye Bütçeleri, 1136

Sorular, 1138

Çözümlü Problemler, 1139

Karışık Problemler, 1148

Tablolar, 1151

İndeks, 1163

Kaynaklar, 1169

KAYNAKLAR

Akgüç Öztin, *Finansal Yönetim*, İ.Ü. Yayını No: 2554, İstanbul 1998.

Allen Linda, *Capital Markets and Institutions*: A Global View, John Wiley and Sons Inc., N.Y.,1997.

Arzac Enrique, *Valuation For Mergers, Buyouts, and Restructuring*, John Wiley & Sons, N.Y., 2005.

Baker James C., *International Finance*, Prenitce Hall, N,J., 1998.

Benninga Simon, *Financial Modelling*, 2. baskı, The MIT Pres, London, 2000.

Barrow Paul (Çeviren Cemal Ökmen Yücel), *Adım Adım Finansman*, Kesit Tanıtım Limited Şirketi, Ankara, 2004.

Berk Niyazı, *Finansal Yönetim*, 4.baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1999.

Bierman Harold, *The Capital Budgeting Decision*, Kluwar Academic Publishers, Boston, 2003.

Block Stanley B., Hirt, Geofferey A., *Foundations of Financial Management*, 11.baskı, İnt. Edition, McGrawHill, Irwin Comp., N.Y., 2005.

Bodie Zevi, Metron R.C., *Finance*, Prentice Hall, N.J.,1998.

Bolak, Mehmet, *İşletme Finansı*, Beta Basımevi, İstanbul, 1998.

Brealey Richard A., Myers Stewart C.,Allen Franklin, *Corporate Finance*, 8. baskı, Int.Edi., McGraw-Hill Inc., N.Y., 2006.

Brigham Eugene F., Houston Joel F., *Fundamentals of Financial Management*, 5. baskı, The Dryden Pres, N.Y., 1989.

Brigham Eugene F.(Çev. Ö. Akmut ve H. Sarıarslan). *Finansal Yönetimin Temelleri*, C-I ve II, A.Ü.Rektörlüğü yayınları No:212, Ankara, 1999.

Brigham E. F., Crum R. L., Nantell T. J., Aubey R.T., Pettway R. H., *Cases In Managerial Finance,* 3.baskı, The Dryden Press, Illinois,1977.

Brigham Eugene F., Ehrhardt Michael C., *Financial Management Theory and Practice*, Int. Student edition, 11. baskı, Thomson South Westren Pub. Co. ABD, 2005.

Brigham Eugene F., Gapenski Louis C., Daves, Phillip R., *Intermediate Financial Management*, 6. baskı, The Dryden Pres, N.Y., 1999.

Brick John R., *Commercial Banking*. Haslet, Mich. Systems Publishers, 1984.

Buckley Adrian, *Multinational Finance*, 4. baskı, Perintice Hall Inc., N.Y.,2000.

Canbaş Serpil, Doğukanlı Hatice. *Finansal Pazarlar*. Beta yayın dağıtım, İstanbul 1997.

Ceylan Ali, Korkmaz Turhan, *Finansal Teknikler*, 6. baskı, Ekin Kitapevi, Bursa, 2008.

Chance Don M., *An Introduction to Derivatives and Risk Managemenet,* South-Western Publishing, OH, 2004.

Cissell Robert, Cissell H.,Flaspohler David C. *Mathematics of finance*. 8 baskı, Houghton Mifflin, Boston, 1990.

Copeland Thomas E., Weston J. Fred, *Financial Theory and Corporate Policy*, 3.baskı, Addison-Wesley, N.Y., 1988.

Copeland Thomas E., Tim Koller, Jack Murrin, *Valuation:Measuring and Managing the Value Companies, 3. baskı,* John Wiley & Sons, N.Y., 2000.

Cooper S. Kerry, Fraser Donald R.., *The Financial Market Place*, Addision-Wesley Pub.Co., N.Y., 1993.

Damodaran Aswatlı, *Applied Corporate Finance*; ABD, 1999.

Daves P., Ehrhardt M., Shrieves R., *Corporate Valuation: A Guide for Managers and Investors,* South-Westren Publishing, OH, 2004.

Donaldson Evlin F., Pfahl J. K., *Corporate Finance Policy and Managemenet*. 3 baskı, The Ronald Pres Company, N.Y.,1969.

Eakins Stanley G., Finance: *Investments, Institutions, Management*. Addison-Wesley Pres., N.Y., 1999.

Ercan Metin Kamil, Ban Ünal, *Finansal Yönetim*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2005.

Emery Douglas R., Fınnerty John D., Stowe John D. *Principles of Financial Managemenet*. Prentice Hall. N.J.1998.

Epen, G. D., Gould, F. J., Schmidt, C., *Quantitative Concepts For Management*, 3. baskı, Prentice-Hall İntr.Edition Inc., N.J. 1988.

Ercan, Metin Kamil, Ban Ünal, *Finansal Yönetim*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2005.

Evn Chcols, Resnic Bruce G., *International Financial Management*, Irwin Mc Graw Hill, N.J., 1998.

Fabozzi Frank, J., *Bond Markets, Analysis and Strategies*, Preantice-Hall, N.Y., 2000.

Finkel Sidney R. *Cases In Financial Management***,** Macmillan Pub.Co. ve Collier Macmillan Pub., London, 1986.

Francis Jack Clark, *Investment Analysis and Management*, McCraw-Hill Book company, N.Y., 1972.

Gallagher Timothy J., Andrew Joseph D., *Financial Management*, Perntice Hall, N.J., 1997.

Garman E. Thomas, Forgue Raymond E., *Personal Finance*, 6. baskı, Hougton Mifflin Company, N.J., 2000.

Gitman Lawrence J., *Principles of Manageral Finance*, 10. baskı Addison Wesley Longman Inc., N.Y. 2000.

Gitman Lawrence J., *Principles of Manageral Finance*, (Int. Edition)10. baskı Addison Wesley Longman Inc., N.Y. 2003.

Gitman Lawrence J., Collins J. Markham. *Principles of Manageral Finance*, Harper and Row Pub., N.Y. 1988.

Goldberg J., Nitzsch R.V., *Behavioral Finance*, (Çev: Adriana Morris), John Wiley &Sons, Ltd.,N.Y.,2001.

Gordon Myron J., "*The Cost Of Capital and Optimal Financing of Corporote Growth*," The Theory of Business Finance , A Book Of Readings, The Macmillan Company, N.Y.,1967.

Gönenli Atilla. *İşletmelerde Finansal Yönetim*. 5. baskı, İ.F.İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını no:15, İstanbul, 1985.

Gürsoy Cudi Tuncer, *Finansal Yönetim İlkeleri*, Doğuş Üniversitesi yayınları, Kurtiş Matbaacılık,

İstanbul, 2007.

Hald A., *Statistical Tables and Formulas*, John Wiley & Sons Inc., N.Y., 1952.

Harrington Diana R. *Case Studies In Financial Decision Making*. The Dreyden Pres, N.Y., 1985.

Hirshleifer J., " *On The Theory Optimal Investment Decision*," The Theory of Business Finance , A Book Of Readings, The Macmillan Company, N.Y.,1967.

Holliwell John, *The Financial Risk Manuel*, Prentice Hall, N.Y., 1998.

Huang Chi-fu, Litzenberg Robert H., *Foundations For Financial Economics*, Prentice Hall, N.J., 1993.

Hull John C., *Options, Futures, and Other Derivatives*, Prentice Hall, N.J., 2003.

Jackson Marry, Staunton Mike, *Advanced Modelling in Finance*, Using Excel and UBA., John Wiley & Sons Ltd., N.Y. 20/01.

Johnson, Hazel J., *Financial Institutions and Markets.* McGraw-Hill, N.Y., 1993.

Joshi Mark, *The Concepts and Practice of Mathematical Finance,* Cabridge University Press, London, 2003.

Jouini E. Cvitanic' J., Musiela Marek, *Option Pricing, Interest Rates And Risk Managemenet*, Cambridge University Pres, London, 2001.

Lale Karabıyık ve Adem Anbar, Sermaye Piyasası ve Yatırım Analizi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2010.

Lee Cheng, F., Financial Analysis and Planning, Addison-Wesley Pub.Co., California, 1985.

Levi Maurice D., *İnternational Finance,* 4. baskı, Routledge, 2004

Levy Haim, Marshall Sarnat, *Capital Investment and Financial Decisions*, Prentice-Hall Inc. N.J., 1994.

Karluk S.Rıdvan, *Uluslararası Ekonomi*, 3. baskı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1987.

Keown Arthur J., Martin J.D., Petty J. W., Scott D. F., *Financial Management And Applications*. 7. baskı, Prentice Hall, N.J., 2002.

Keowan Arthur J., *Personal Finance*, Prentice Hall Inc., Toranto, 1998.

Karan Mehmet Baha, Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi, 3.baskı, Gazi Kitapevi, Ankara, 2011.

Kidwell David S., Peterson Richard L., *Financial Institutions, Markets and Money*. 4. baskı, Hindsdale, Dryden, 1990.

Levy Heim, Sarnat Marshall, *Capital Investment and Financial Decision*, Prentice/Hall International, N.J.,1986.

Madura, Jeff, *Financial Markets and Institutions*, 6. baskı, South-Westren College Pub., New York, 2002.

Mclaney E. J., *Business Finance, Theory and Practice*, 5. baskı, N.Y., 2000.

Markowitz Harry, "The Journal of Finance, Vol. 7, No. 1. (Mar., 1952), pp. 77-91.

Modigliani F. ve Miller Metron H., *" The Cost Of Capital, Conporation Finance, and The Theory of İnvestment,"* The Theory of Business Finance , A Book Of Readings, The Macmillan Company, N.Y.,1967.

Modigliani F. ve Miller Metron H., "*The Cost Of Capital, Conporation Finance, and The Theory of İnvestment: Reply"* The Theory of Business Finance , A Book Of Readings, The Macmillan Company, N.Y.,1967.

Modigliani F. ve Miller Metron H., "*Corporate Income Taxes and The Cost Of Capital, A Correction,"* The Theory of Business Finance , A Book Of Readings, The Macmillan Company, N.Y.,1967.

Moyer,Charles R., McGuigan James R., Kretlow William, J., *Contemporary Financial Managemenet*, 2.baskı, West Pub. Co., N.Y. 2005.

Newbold Paul. *Statistics For Business and Economics*. 3 baskı, Prentice-Hall Int.Edi.,N.Y. 1991.

Nurhan A., Başar M., Coşkun M., *Finansal Yönetim*, 2. baskı, Genç Copy Center,Eskişehir, 2007.

Okka Osman, *Finansal Yönetim*, 3. baskı, Nobel, Ankara, 2009.

Okka Osman, *Finansal Yönetime Giriş*, Nobel, Ankara, 2005.

Okka Osman, *Finansal Yönetim Örnek Olayları*, Nobel, Ankara, 2005.

Okka Osman, *İşletme Finansmanı*, 3. baskı, Nobel, Ankara, 2007.

Okka Osman*, Mühendislik Ekonomisi (Çözülmüş Problemlerle)*, 5. baskı, Nobel, Ankara, 2009.

Pinches George E., *Essentials of Financial Management*, 4. baskı, Harper CollinsPublishers,N.Y., 1992.

Radcliffe Robert C., *Investment: Concepts, Analysis, and Strategy,* Addision-Wesley, N.J.,1997.

Reilly Frank K., *Investments,* 2. baskı, The Dreyden Pres, N.Y., 1986.

Ross Stephan A., Westerfield Randolp W., Jordan B.D. *Fundamentals of Coporate Finance.* McGraw Hill, N.Y. 1998

Schwartz Eli, " *Theory Of The Capital Structure Of The Firm,"* Reading and Casess In Corporate Finance, s. 177-191, McGraww Hill Book. Comp., N.Y., 1988.

Scott D.F., Martin J.D., Petty J.W., Keown A:J., Thatcher J.G*., Cases In Finance*, ikinci baskı, Prentice-Hall,Inc. N.J.,1984.

Sermaye piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 18. baskı, İMKB yayınları, Anka basım, İstanbul, 2003.

Seyidoğlu Halil, *Uluslararası Finans*, Güzem yayınları no: 8, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 1994.

Seval Belkis, *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*. Muhasebe Enstitüsü yayını No: 59, İstanbul, 1990,

Shao Lawrence P., *Mathematics for Management and Finance,* Mason, OH: South-Westren, 8th ed.,1998.

Sharpe William F., Alexander G.J., Bailey J.V., *Investments***.** 6. baskı, Prentice-Hall Int.Inc., N.J., 1999.

Shaw D., HatchJ., HumphreyJ., Wynant.,L., *Canadian Cases In Financial Management*, Prentice-Hall Canada Inc., Ontario, 1987.

Shim Jae K., Sıegal Joel G. *Theory and Problems of Managerial Finance*. Schaum's Outline series, McGraw-Hill Inc., N.Y.,1986.

Thaler Richard H., *Advances In Behavioral Finance*, C I ve II,Russell Sage Foundation, N.Y.,1993.

Van Horne James C. *Financial Managemenet and Policy.* 9 baskı, Prentice-Hall Int.Inc. N.J. Prentice-Hall, 2006

Van Horne James C. Wachowicz J.M., *Fundementals of Financial Managemenet, 11.* baskı, Prentice-Hall Int.Inc. N.J. Prentice-Hall, 2001

Sharpe, William F. "Capital asset prices: A theory of market equilibrium under conditions of risk." Journal of Finance, 19(3) s. 425-442.

Wilmott Paul, *Introduction Quantitave Finance*, John Wiley&Sons Ltd., N.Y., 2006.

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

ANALİTİK GEOMETRİ

Prof. Dr. Recep Aslaner

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 74
Matematik - İstatistik No.: 1
ISBN: 978-605-542-673-6
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Eylül 2015

ANALİTİK GEOMETRİ

Prof. Dr. Recep ASLANER

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aslaner, Recep.
ANALİTİK GEOMETRİ
Prof. Dr. Recep ASLANER
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, s. XII + 252 , 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-542-673-6
1. Koni Kesitleri 2. Konikler 3. Yüzeyler ve Yüzeysel Eğriler 4. Regle Yüzey ve Dönel Yüzey

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Bu kitap Eğitim Fakültelerinin İlköğretim Bölümü Matematik Öğretmenliği Programı ve Fen-Edebiyat Fakültesi Matematik Bölümlerinde okutulan Analitik Geometri konularını içermektedir. 1997 yılından beri İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümünün Matematik Öğretmenliği Programında verdiğim Analitik Geomtri dersinin ders notlarının derlenmesi ve geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Matematik derslerindeki konuları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak imkânsız olduğundan gerektiğinde öğrencilerimizin daha önce okutulan Lineer Cebir dersinde gördüğü bazı konulara da kitapta yer verilmiştir.

Konuların birbirine bağlı olarak işlenmesine, kavramlar arası geçişlerde boşluk kalmamasına ve mümkün olduğunca yalın bir dil kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da gösterilen tüm özene rağmen 1.baskıda fark edilen eksik ve hatalı yönleri okuyucularımın tavsiyeleri doğrultusunda düzeltilmeye gayret gösterilmiştir. Ancak yine de gözden kaçırılan bazı eksiklikler bulunabilir. Yapılan düzeltmelerin yanı sıra Düzlemde Yansıma Hareketleri, Uzayda Koordinat Sistemlerine Kutupsal Koordinatlar olmak üzere bazı konular eklenmiştir. Konuların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacak trigonometrik bilgiler kitabın sonuna EK olarak ilave edilmiştir.

Bu çalışmanın matematik öğreten ve öğrenenlere faydalı olması ve daha geliştirilmiş yeni baskılarında buluşmak dileğiyle ...

Prof.Dr. Recep ASLANER

Malatya 2015

İÇİNDEKİLER

vii

BÖLÜM 1. DÜZLEMSEL KOORDİNATLAR 1

1.1. Sayı Doğrusu ve Temel İlke 1

1.2. Düzlemsel Koordinatlar ve Koordinat Sistemleri 2

1.2.1. Paralel Koordinat Sistemi 3

1.2.2. Dik Koordinat Sistemi 4

1.2.3. Kutupsal (Polar) Koordinat Sistemi 14

BÖLÜM 2. VEKTÖRLER VE ARALARINDAKİ İŞLEMLER 19

2.1. Yönlü Doğru Parçası ve Vektörler 19

2.2. Vektörler Arası İşlemler 21

2.2.1. Toplama İşlemi 21

2.2.2. Fark İşlemi 22

2.2.3. Skalerle Çarpma İşlemi 23

2.2.4. İç Çarpım (Skalerle Çarpma) İşlemi 26

2.2.5. Dış Çarpım (Vektörel Çarpım) İşlemi 28

2.2.6. Karma Çarpım İşlemi 30

BÖLÜM 3. MATRİSLER VE DETERMİNANTLAR 31

3.1. Matrisler 31

3.2. Determinantlar 35

3.3. Lineer Denklem Sistemleri ve Çözümleri 40

3.4. Vektör Uzayları 44

BÖLÜM 4. DÜZLEMDE KOORDİNAT DÖNÜŞÜMLERİ 47
4.1. Öteleme (Translation) Hareketi 48
4.2. Dönme (Rotation) Hareketi 53
4.3. Dik Koordinatlarda Ötelemeli-Dönme ve Dönmeli-Öteleme Hareketleri 63
4.4. Eğikleştirme Dönüşümleri 70
4.5. Eğik Koordinat Sistemleri Arasındaki Dönüşümler (Afin Dönüşümler) 78
4.6. Düzlemde Yansıma (Reflection) Hareketi 84
4.6.1. Noktaya Göre Yansıma: 84
4.6.2. Doğruya Göre Yansıma: 85

BÖLÜM 5. UZAYDA KOORDİNAT SİSTEMLERİ 93
5.1. Dik (Öklid) Koordinat Sistemi ve Dik Koordinatlar 93
5.2. Silindirik Koordinat Sistemi ve Silindirik Koordinatlar 96
5.3. Küresel Koordinat Sistemi ve Küresel Koordinatlar 97
5.4. Kutupsal Koordinat Sistemi ve Kutupsal Koordinatlar 99

BÖLÜM 6. UZAYDA DOĞRU VE DÜZLEM 103
6.1. Uzayda Doğrunun Analitik İncelenmesi 103
6.2. Uzayda Düzlemin Analitik İncelenmesi 113

BÖLÜM 7. KONİKLER 131
7.1. Koniklerin Standart Denklemleri ile İncelenmesi 132
7.1.1. Çember 133
7.1.2. Elips 148
7.1.3. Hiperbol 156
7.1.4. Parabol 164
7.2. Koniklerin Genel Denklemleri ile İncelenmesi 171
7.3. Bir Koniğin Elemanları 187

BÖLÜM 8. 3 BOYUTLU UZAYDA ANALİTİK GEOMETRİ
YÜZEYLER VE YÜZEYSEL EĞRİLER TEORİSİ 203
8.1. Yüzeyin Tanımı ve Kartezyen Denklemi 203
8.2. Yüzeyin Parametrik İfadesi 204
8.3. Yüzeysel Eğriler 205
8.4. Eğrinin Parametrik İfadesi 205
8.5. Uzayda Bir Eğrinin Koordinat Düzlemlerine Dik İzdüşüm Eğrileri 207
8.6. İki Yüzeyin Arakesiti Olarak Verilen Eğrilerin Paramatik İfadesinin Bulunması 208
8.7. Eğilim Çizgileri (Helisler) 208

BÖLÜM 9. YÜZEYLERİN SINIFLANDIRILMASI 213
9.1. Regle Yüzeyler 213
9.2. Dönel Yüzeyler 223

EK: Bazı Trigonometrik Tanımlar ve Eşitlikler 241

DİZİN 245

KAYNAKÇA 249

CV 250

KAYNAKÇA

Balcı M., *Analitik Geometri* Sürat Üniversite Yayınları, 2012

Başar F., *Lineer Cebir*, Malatya 2002.

Bilgiç Ş., Sarıgül Ö.E., Gökçen J., *Liseler için Analitik Geometri*, Saray Matbacılık, Ankara 2005.

Denis T. Christy, *Algebra and Trigonometry* Wm.C.Brown Publishers Dubuque, Iowa 1988

Hacısalihoğlu H.Hilmi, *2 ve 3 Boyutlu Uzaylarda Analitik Geometri,* Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi 1976.

Kaya R. *Analitik Geometri,* Bilim Teknik Yayınevi 1994.

Sabuncuoğlu A., *Analitik Geometri* Nobel Yayınları, Ankara 2005.

Thomas G. Finney R.L, *Calculus and Analytic Geometry,* Addison-Wesley Publishing Campapy 1990.

4. Basım

Okul Öncesi Eğitimi
Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin

ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLK YARDIM

Editörler
Doç. Dr. Ümit DENİZ
Doç. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 440
Psikolojik Danışma No.: 15
ISBN : 978-605-133-342-7
© 4. Basım, Nisan 2015

Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin
ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLK YARDIM

Editörler: *Doç. Dr. Ümit DENİZ - Doç. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER*

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Deniz, Ümit., Önder, Ömer Rıfkı.

Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLK YARDIM /
Ümit Deniz - Ömer Rıfkı Önder
4. Basım, IV+314 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-342-7
1. Çocuk Sağlığı 2. Çocuk Gelişimi 3. Anne Sağlığı 4. Bebek Bakımı 5. Çocuk Bakımı
6. İlk Yardım 7. Bağışıklama 8. Aile Planlaması 9. Bulaşıcı Hastalıklar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE ÖNEMİ 1
Doç. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Doç. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi) 1

Bölüm 2: ÜREME SİSTEMİ ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ 11
Doç. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi) 11

Bölüm 3: GEBELİK VE DOĞUM 23
Dr. Derviş ÖZER (Sağlık Bakanlığı Kadın Doğum Doktoru)
Doç. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi) 23

Bölüm 4: AİLE PLANLAMASI, ÖNEMİ VE DOĞURGANLIĞIN DÜZENLENMESİ 41
Doç. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi) 41

Bölüm 5: YENİDOĞAN 71
Doç. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Derviş ÖZER (Sağlık Bakanlığı Kadın Doğum Doktoru) 71

Bölüm 6: BEBEK VE ÇOCUK BAKIMI 93
Doç. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Elif ÖZER (Sağlık Bakanlığı Aile Hekimi) 93

Bölüm 7: BEBEK VE ÇOCUK BESLENMESİ 109
Doç. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Elif ÖZER (Sağlık Bakanlığı Kadın Doğum Doktoru) 109

Bölüm 8: OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE BÜYÜME VE GELİŞME 129
Doç. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi) 129

Bölüm 9: ÇOCUK ENFEKSİYON HASTALIKLARI.....149
Doç. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Elif ÖZER (Sağlık Bakanlığı Aile Hekimi).....149

Bölüm 10 : BAĞIŞIKLAMA VE AŞILAR 177
Doç. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi).....177

Bölüm 11 : PARAZİTER ENFEKSİYONLAR.....191
Doç. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Elif ÖZER (Sağlık Bakanlığı Aile Hekimi).....191

Bölüm 12: CİNSEL YOLLA BULAŞAN ENFEKSİYONLAR(CYBE) VE HIV/AIDS.....203
Doç. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi)
Doç Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi).....203

Bölüm 13: İLK YARDIM.....217
Öğretmen Hatice ÖZTÜRK (Milli Eğitim Bakanlığı Keçiören Anadolu Sağlık Meslek Lisesi).....217

KAYNAKLAR 305

KAYNAKÇA

Adler, P., William, C. K. (2006). Parvovirüs enfeksiyonları (çev: Ahmet Soysal). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 429- 441.

Akın, A., Özvarış, Ş. B. (1997). "Ana Sağlığı ve Aile Planlaması", Halk Sağlığı Temel Bilgiler (edit. Münevver Bertan, Çağatay Güler). 2. baskı. Ankara: Güneş Kitabevi LTD. ŞTİ.

Akın, A., Özvarış, Ş. B. (2006). "Aşırı Doğurganlığın Anne ve Çocuk Sağlığına Etkileri", Halk sağlığı temel bilgiler (edit. Çağatay Güler, Levent Akın). 1.baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Akın, A., Özvarış, Ş. B. (2006). "Aile planlaması", Halk sağlığı temel bilgiler (edit. Çağatay Güler, Levent Akın). 1.baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Akın, A., Özvarış, Ş. B. (2006). "Kontrasepsiyon", Halk Sağlığı Temel Bilgiler (edit. Çağatay Güler, Levent Akın). 1.baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Akın, L., (2006). "Bağışıklama:Aşılamaya Bağlı Toplumsal Kazanımlar". Halk Sağlığı Temel Bilgiler. Edit: Çağatay Güler, Levent Akın. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Akın, L., (2006). "Bağışıklama:Aşı Uygulamaları". Halk Sağlığı Temel Bilgiler. (Edit: Çağatay Güler, Levent Akın). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Aksakoğlu, G., (1983). "Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş İlkeleri", Ankara: Hacettepe Üniversitesi-Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırıcı Yetiştirme Merkezi Yayını, No.3.

Altıntaş, K. (2002). Tıbbi Parazitoloji. İstanbul: Nobel.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş, Çimen, S. (2000). Çocuk gelişimi 1, (1. baskı). İstanbul: Ya-Pa, 129-136.

Arnon, S. S. (2008). Tetanos (clostridium tetani), Pediatri, cilt 1 (çev. edit. Teoman Akçay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 951-957.

Ateş, E. (2009). Modern bebek bakımı. İstanbul: Doğan Kitap.

Atıcı, A., Atıcı, Ş., Mert, E., Eskandari, M., Doruk, N., Demirsoy, O., Arpacı, T., Kaya, F. (2010). İlk Yardım Uygulayıcı Kitabı (3. Baskı). Adana: Nobel Kitabevi.

Aydın, K., Çaylan, R. (2001). Soğuk algınlığı, Genel Bilgiler Işığında Enfeksiyon Hastalıkları (edit. Ömrüm Uzun, Serhat Ünal). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, 161-166.

Aydın, O. (2003). Okul öncesi dönem çocuğunun gelişim özellikleri, Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (Yayına hazırlayan: Müzeyyen Sevinç). İstanbul; Morpa, 132-141.

Aydın, A., Gemici, H., Kılıç, G. (2009). İmmünolojik hastalıklar, Pediatri konu kitabı (edit. Ahmet Aydın). İstanbul: Tumer Danışmanlık-Yayıncılık, 603-623.

Aydın, A., Gemici, H., Kılıç, G. (2009). Yenidoğan Hastalıkları, Pediatri Konu Kitabı (edit. Ahmet Aydın). İstanbul: Tumer Danışmanlık-Yayıncılık, 557-601.

Aydın, A., Gemici, H., Kılıç, G. (2009). Solunum Hastalıkları, Pediatri Konu Kitabı (edit. Ahmet Aydın). İstanbul: Tumer Danışmanlık-Yayıncılık, 517-554.

Aydın, A., Gemici, H., Kılıç, G. (2009). Üriner Sistem Hastalıkları, Pediatri Konu Kitabı (edit. Ahmet Aydın). İstanbul: Tumer Danışmanlık-Yayıncılık, 483-514.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. ve Hoeksema, S. N. (1999). Psikolojik Gelişim, Psikolojiye Giriş (Çeviri: Yavuz Alogan), (12. baskı). Ankara: Arkadaş yayınları, 71-115.

Babacan, M. (1992). Bağırsak Parazit ve Parazitozları. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

Başkan. S., Bulut, B., "Bağışıklama El kitabı". Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.

Bayraktar, N., Şenol, S., Ünlü, H. & Bulut, H. (2001). Şoförler İçin İlkyardım Kurs Kitabı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu.

Baysal, A. (l988). Genel Beslenme Bilgisi, (4.baskı). Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, 36.

Bertan, M., Akın, L., (1997). "Bağışıklama". Halk Sağlığı Temel Bilgiler (Editör Münevver Bertan, Çağatay Güler). Ankara; Güneş Kitabevi.

Birlik, A. (2006). İlk Yardım, MEB Devlet Kitapları (1. Baskı). Ankara: Pelin Ofset.

Bütün Ayhan, A. (2009). Bilişsel Gelişim, Eğitim Psikolojisi. İstanbul: Kriter, 95-113.

Ceylan, R. (2009). Fiziksel (bedensel) gelişim, Eğitim psikolojisi. İstanbul: Kriter, 53-66.

Çağlak, S. (2003). Okul Öncesi Dönemde Hareket Gelişimi ve Eğitimi, Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (Yayına Hazırlayan: Müzeyyen Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 239-244.

Çalangu, S., Çevik, M. A. (2001). Döküntülü-Ateşli Hastalıklar, Genel Bilgiler Işığında Enfeksiyon Hastalıkları (Editörler: Ömrüm Uzun, Serhat Ünal). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, 55-78.

Çalışkan, D. (2011). "Kadın Sağlığı", Halk Sağlığı, (edit. Birgül Piyal). 1.baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Yayın No:92.

Çavuşoğlu, H. (1994). Çocuk Sağlığı Hemşireliği cilt 1. Ankara: Hürbilek Matbaacılık.

Çavuşoğlu, H. (1996). Çocuk sağlığı hemşireliği cilt 2. Ankara: Çağın Basın Yayın.

Çokar, M., Ortaylı, N. (2003). "Üreme Sağlığı".Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Cinsel Sağlık Eğitimi. Milli Eğitim Bakanlığı. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı., Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. İstanbul: Uygun Matbaası.

……Çocukları kazalardan koruma, ilkyardım ve temel yaşam desteği, Erişim tarihi: 10. 05. 2007, http://www.kipa.com.tr/ilkyardim/ilkyardim.htm

DSÖ/UNAIDS Aralık 2010 Dünya Verileri. http://www.sildeshare.net/turk5555 /hiv-aids-global-report- 2010- world- health- organization- 8377362 28.07.2012. http:// www.unaids.org/en/regionscountries/countries/turkey 28.07.2012.

Demir, N. (2001). Normal doğum, Obstetrik maternal-fetal tıp ve perinatroloji (edit. M. Sinan Beksaç, Namık Demir, Acar Koç, Atıl Yüksel). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri, 1258-1298.

Demir, G., Bingöl, N., Karagöz, S**.** (2007). İlk Yardım Kaynak Kitabı**.** Ankara: Türk Hava Kurumu Matbaası.

Deniz, Ü., İbili, M. (2004). "Aile planlaması", KPSS-SB: Kamu Personeli Seçme Sınavı-Sağlık Bilimleri (edit. Kenan Okan). 2.Baskı. Ankara: Selim Kitabevi.

Deniz, Ü. (2004). Çocuk Sağlığı ve Gelişimi, Geniş Konu Anlatımlı Kamu Personeli Seçme Sınavı (2. baskı), (edit. Kenan Okan). Ankara: Selim Kitabevi, 365-396.

Dimango, E ve Prince, A. (2006). Solunum Yolu Enfeksiyonları (çev: Deniz Doğru). Krugman'ın çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 493-529.

Ergör, G., Serdar, B. (1998). HIV/AIDS Epidemiyolojisi ve Korunma, Güncel Bilgiler Işığında HIV/AIDS. (Edit. Serhat Ünal). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.

Ekşi, O. (2003). Psikososyal Gelişme ve Sorunlar, Pediatri, Cilt 2, (3. baskı) (edit. Olcay Neyzi, Türkan Ertuğrul), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1405-1416.

Erdem, M. (2002). Normal Gebelikte Fizyolojik Değişiklikler, Gebelik ve Sistemik Hastalıklar, (edit. Kadri Yamaç, Rıfat Gürsoy, Nuri Çakır). İstanbul: MN Medikal ve Nobel, 1-11.

Fries, M. (2005). Bebeğimiz Gece Gündüz Ağlıyor (çev. Devrim Doğan Yüzer). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

Gershon, A. (2006). Kabakulak (çev: Ateş Kara). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 391-401.

Gershon, A. (2006). Rubella (Alman Kızamığı-Kızamıkçık) (çev: Ateş Kara). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 531-543.

Gültan, K., (1978). "Bulaşıcı Hastalıklar Ders Notları" (Yayımlanmamış), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, İnfeksiyon Hastalıkları Anabilim Dalı. Katkı Pediatri Dergisi., (1998). "Aşı". 19: 135-152.

Hacettepe AIDS Araştırma ve Tedavi Merkezi "HATAM"., (2010). Erişim: http://www.hatam.hacettepe.edu.tr 28.07.2012

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2009). "Türkiye nüfus ve sağlık araştırması 2008". Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği, Ankara, Türkiye.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütler Enstitüsü (2008). Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/data/TNSA-2008_ozet_Rapor-tr.pdf. Erişim Tarihi: 29.11.2011.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütler Enstitüsü (2003). Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/analizrapor.shtml. Erişim Tarihi: 29.11.2011.

Hall, C. B. (2006). İnsan Herpes Virüsleri 6, 7 ve 8 (çev: Ateş Kara ve Ali Bülent Cengiz). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 277-291.

Hatipoğlu, T. (2001). Anatomi ve Fizyoloji (13. Baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınları.

Hoffman, S., Mantell, J., Exner, T., Stein, Z. (2004). The Future Of The Female Condom. International Family Planning Perspectives. 30 (3): 139-145.

Kavaklı, A. (1992). Çocukluk Yaşlarında Büyüme ve Gelişme (birinci baskı). İstanbul: Hilal Matbaacılık.

Köroğlu, E. (2004). Hoş Geldin Bebek. Ankara: HYB Yayıncılık.

Krasinski, K. M. (2006). İdrar yolu enfeksiyonları (çev. Nesrin Beşbaş). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 769-784.

Ilgaz, Ş. (2009). Tamamlayıcı Beslenme Sağlık Çalışanları İçin Rehber Kitap.

İnan, M. (2003). Erken çocuklukta hareket gelişimi, Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (Yayına hazırlayan: Müzeyyen Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 231-238.

Needlman, R. D. (2008). Büyüme ve gelişme (çev. Teoman Akçay), Pediatri cilt 1 (çev edit. Teoman Akçay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 23-66.

Neyzi, O., Bundak R., Darendeliler, F. (2002). Büyüme-Gelişme ve Bozuklukları, Pediatri, Cilt 1, (3. baskı) (edit. Olcay Neyzi, Türkan Ertuğrul). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 79-119.

Morris C. G. (2002). Biliş ve Zihinsel Yetenekler (Çeviren: Ekrem Düzen), Psikolojiyi Anlamak (Çeviri Editörleri: H. Belgin Ayvaşık, Melike Sayıl), (3. baskı). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 281-327.

Morris, C. G. (2002). Yaşam Boyu Gelişim (Çeviren: Melike Sayıl), Psikolojiyi Anlamak (çev. edit. H. Belgin Ayvaşık, Melike Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 341-366.

Mortimer, E. A., Cherry, J. D. (2006). Boğmaca (pertussis, wooping cough) (çev: Mustafa Bakır). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 443-459.

Ocaktan, M.E. (2011). "Doğurganlığın düzenlenmesi ve aile planlaması". Halk sağlığı, (edit. Birgül Piyal), 1.baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Yayın No:92.

Önder, R. Ö. (2004). Bağışıklama, KPSS-SB Kamu Personeli Seçme Sınavı Sağlık Bilimleri Hazırlık Kitabı (2. baskı) (edit. Kenan Okan). Ankara: Selim Kitabevi, 255-270.

Önder, Ö.R. (2006). "Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (CSÜS) el kitabı". Özürlüler Eğitim Vakfı., Sağlık Bakanlığı ve Türkiye Üreme Sağlığı Programı. Ankara: İsmat Matbaacılık.

Önder, Ö. R., Kaplan, S., Gürbüz, H., Başol, H., (2012). "Hemşirelik ve Diğer Sağlık Yükseköğrenimi İçin İlk Yardım ve Acil Bakım". (Edit: Ömer R. Önder). SONGÜR Eğitim Hizmetleri. 1.bs. Ankara: Rulo Ofset Matbaacılık. ISBN:978-975-6470-33-6.

Özcebe, H. & Aslan, D. (2001). Aşırı doğurganlık, kadın ve çocuk sağlığı, Obstetrik Maternal-Fetal Tıp Ve Perinatoloji (edit. M. Sinan Beksaç, Namık Demir, Acar Koç, Atıl Yüksel). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri, 1540-1548.

Özden, M. (2003). Anatomi ve Fizyoloji. Ankara: Feryal Matbaası.

Özer, D. (2009). Motor Gelişim, Eğitim Psikolojisi (edit. Neriman Aral, Tayip Duman). İstanbul: Kriter, 69-92.

Pekcan, H., Bodur, H., Önder, Ö.R. ve ark. (Modül Hazırlama Ekibi)., (2008). "Bulaşıcı Hastalıklardan Korunmada Aşı ve Önemi: Eğitimciler için Eğitim Rehberi-Bulaşıcı Hastalıklar ve Korunma Modülleri". Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara: İlkay Ofset Matbaacılık.

Pickering, L. K. Ve Cleary T. G. (2006). Gastrointestinal Sistem Enfeksiyonları (çev: Kadriye Yurdakök). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 201-226.

Reddy, U. & Sudy, R. (2000). Gebelik öncesi danışmanlık, gebe bakımı ve emzirme, Johns Hopkins jinekoloji ve obstetrik el kitabı (edit. Nicholas C.Lambrou, Abraham N Morse, Edward E.Wallach), (çev. Elif Gül Yapar ve Murat Öze) (çev. edit. Kubilay Vicdan, Ahmet Zeki Işık, Nuri Danışman). Ankara: Atlas Kitapçılık, 1-20.

Robinson, E. & Bienstock, J. (2000). Fetal değerlendirme, normal travay ve doğum, Johns Hopkins jinekoloji ve obstetrik el kitabı (edit. Nicholas C. Lambrou, Abraham N. Morse, Edward E.Wallach), (çev. Batu Aydınuraz, Yüksel Arıkan). Ankara: Atlas Kitapçılık, 21-34.

Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü., (2002). "Genişletilmiş Bağışıklama Programı", Çocuk Sağlığı Programları Kitabı. Ankara.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2002) "Genişletilmiş Bağışıklama Programı Genelgesi". Ankara.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (1993) "Ulusal Bağışıklama Programına Bir Bakış". Ankara.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü., (2002). "Aşı Uygulama Rehberi. Hekim Dışı Sağlık Personeli İçin Kılavuz", Ankara.

Sağlık Bakanlığı, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü., Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA). (2005). "Aile Planlaması ve Üreme Sağlığı", Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi. I. Cilt, 4.baskı. Ankara.

Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü., Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA). (2005). "Kontraseptif yöntemler", Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi. II. Cilt, 4.baskı. Ankara.

Sağlık Bakanlığı, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü., Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)., Türk Silahlı Kuvvetleri. (2005). "Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Eğitim Rehberi", 3. Baskı. Ankara: Damla Matbaacılık ve Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.

Sağlık Bakanlığı. (2010). "Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008". Ankara: Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.

Sağlık Bakanlığı. (2010). "HIV/AIDS Verileri". Ankara: Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.

Sağlık Bakanlığı (2007). Yönetici Kaynaştırıcı Uyum Eğitimi. Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması genel Müdürlüğü (ISBN: 978-975-590-214-2).

Sağlık Bakanlığı (2006). Acil Hekimliği Sertifika Programı Temel Eğitim Kitabı. Onur Matbaacılık Ltd. Şti.

Sağlık Bakanlığı (2010)., Temel İlk Yardım Uygulamaları Eğitim Kitabı. Ankara: Afet ve Acil Sağlık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.

Sağlık Bakanlığı (2006)., Temel İlk Yardım Uygulamaları Eğitim Kitabı. Ankara: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü Acil Sağlık Hizmetleri Şubesi.

Sağlık Bakanlığı (2008). Çocuklarda İleri Yaşam Desteği (ÇİLYAD) Programı (4. Baskı). Ankara: Ünal Ofset Matbaacılık San. Ltd. Şti.

Sağlık Bakanlığı (2004). İlk Yardım Yönetmeliği. 22.05.2002 Tarih ve 24762 Sayılı Resmi Gazete ve Değişiklik 18.03.2004 Tarih ve 25406 sayılı Resmi Gazete. www. meb.gov.tr.ilk yardım modülleri.

Sağlık Bakanlığı (2007). Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu (1. Baskı). Logos Yayıncılık Tic. A.Ş.

Sağlık Bakanlığı.(2011). "Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2010", Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfsıssıhha Mektebi Müdürlüğü.Sağlık Bakanlığı Yayın No:832; HHM Yayın No: HHM-2011-29. Ankara: Kalkan Matbaacılık San. Ve Tic. Ltd. Şti.

San Bayhan, P., Artan, İ. (2004). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa.

Saygı G. (2002). Temel tıbbi parazitoloji. Sivas: Es-form Ofset Ltd.Şti.

Somyürek, H.İ., Kumaş, H., Kumaş, A., Koç, M.A. (2007). İlk Yardım Teknikleri. Ankara: Palme Yayıncılık.

Sönmez, Y (2007). Doğum öncesi bakım hizmetleri. Sted, 16 (1); 9-12

Şanlıer, N., Ersoy, Y. (2005). Anne ve çocuk için beslenme prensipleri. İstanbul: Morpa.

Taşkın, L. (2004). Uluslar Arası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 8(2), 16-22.

Tümer, A., Ünal, S. (2006). HIV/AIDS Epidemiyolojisi ve Korunma, Güncel Bilgiler Işığında HIV/AIDS. (Edit. Serhat Ünal., Aygen Tümer). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.

Türkeş, M. C., Özcan, Ü. (2005). İlkyardım Eğitimi El Kitabı (1. Baskı). Aktüel Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu (2007). TÜİK 2007 sayım sonuçlarına göre Türkiye'nin nüfusu. http://go-blog.ozar.net/mevzu/tuik-2007-nüfus/ Erişim Tarihi: 22.11.2011.

Unat, E. K., Yücel, A., Altaş, K., Samastı, M. (1991). Tıp parazitolojisi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.

Ustaçelebi, Ş., (2006). İnsan yetmezlik virüsü. Güncel Bilgiler Işığında HIV/AIDS. (Edit: Serhat Ünal., Aygen Tümer). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.

UNAIDS., (2010). "HIV/AIDS Epidemiyolojik Verileri. Türkiye.

UNAIDS., Reports on the global HIV/AIDS epidemic 2010. Erişim: http// www.unaids.org 28.07.2012.

UNICEF (2005). The satate of the world's children. http://www.unicef.org/ publications/files/SOWC_2005_(English).pdf. Erişim Tarihi: 29.11.2011.

Uzun, Ö. (2001). Farenjitler, Genel Bilgiler Işığında Enfeksiyon Hastalıkları (edit. Ömrüm Uzun, Serhat Ünal). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, 167-174.

World Health Organization: WHO. (2009). "World health statistics 2009". Geneva.

World Health Organization: WHO. (2004). "Selected practice recommendations for contraceptive use". Second Edition. Geneva.

World Health Organization: WHO. (2004). "Medical eligibility criteria for contraseptive use". Third Edition. Geneva.

WHO/EPI/GEN., (2005). "Immunological Basis for Immunization".

http://www.hssgm.gov.tr/seyahat/asilar.aspx

http://www.tip2000.com/abone/konular/asilar.asp

Yener, N. (2001). Kadın Genital Organları Anatomisi, Obstetrik Maternal-Fetal Tıp ve Perinatoloji (edit. M. Sinan Beksaç, Namık Demir, Acar Koç, Atıl Yüksel). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2-9.

Yıldız Bıçakcı, M., Aral, N. (2009). Dil gelişimi, Eğitim psikolojisi. İstanbul: Kriter, 117-132.

Yurdakök, M. (2005). Dünya'da ve Ülkemizde Çocuk Sağlığı. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 48; 203-205.

RESİM KAYNAKÇASI

http://img.blogcu.com/uploads/bebekgebelik_kadindisanatomi.jpg

http://2.bp.blogspot.com/_AfAXVkPtCMw/TEUpC2avmvI/AAAAAAAAAQk/2 mf6dk2WmxE/s1600/ureme-organlari.png

http://www.gelsinler.net/wp-content/uploads/2010/10/erkek_ureme_organlari.jpg

http://sohbetturkiye.net/wp-content/uploads/normal_dogum.jpg

http://www.tansukucuk.com/site/images/dikislinormaldogum/anasayfa_clip_ image002.jpg

http://www.basakkadin.com/res/seze.jpg

http://www.hamileportal.com/sezeryan_dogum/sezaryen_dogum_7.jpg

http://www.saglikhastaliklar.com/resimler/bunyenize-en-uygun-dogum-kontrol-hapini-secin-1.jpg

http://www.esenkoyso.saglik.gov.tr/resim/ria.gif

http://www.hindilok.com/images/content/vaginal%20ring.large.jpg

http://www.turkcebilgi.com/uploads/media/resim/kondom.jpg

http://www.itusozluk.com/gorseller/kad%FDn+kondomu/102262

http://img.blogcu.com/uploads/GulenBebekResimleri_yenidogan_bebek_resimleri_1.jpg

http://www.netbul.net/wp-content/uploads/yenidogan-bebekte-nelere-dikkat-etmemiz-gerekir.jpg

http://www.itfnoroloji.org/semi2/cocuk2.jpg

http://www.cocukvegelisimi.com/wp-content/uploads/2009/09/yenidoganbebek1-300x225.jpg

http://www.kadinvekadin.net/resimler/galeri/bebeklerin_refleksleri_7.jpg

http://www.delinetciler.net/attachments/cms/20720d1305209883-dudakyarik2.jpg

http://www.saglik.ca/wp-content/uploads/2010/10/udak-yar%C4%B1g%C4%B1.jpg

http://www.eminbalkan.com/Uploads/Gallery/400/hidrosel.jpg

http://www.ahmetyalinkaya.com/wp/wp-content/uploads/2011/01/DSC00380.jpg

http://www.urotip.com.tr/userfiles/image/hipospadias_cocuk2.jpg

http://www.esteticare.com/resimler/el_cerrahisi_microcerrahi/sindaktili-parmak-yapisikligi/parmak-yapisikligi.jpg

http://www.hamilebilgi.com/hastalik_resim/kalca_cikigi.jpg

http://www.bebekbakicisi.com.tr/bebek-resimleri/image/bebek-banyosu.jpg

http://www.bebekgelisimi.biz/wp-content/uploads/anne-sutu.jpg

http://bebekler.name.tr/bebeklerin-kati-besinlere-gecme-zamani.html

http://www.bebekgelisimi.biz/wp-content/uploads/cocuklarda-dis-cikarma.gif

http://www.haberlink.com/images/haber/hbr-lnk_4d5695517e11c.jpg

http://www.gebelikbelirtileri.com/bulasicihastalik/kizamikcik.jpg

http://www.webanne.com/bulasicihastalik/besincihastalik1.jpg

http://www.hastaliklar.gen.tr/wp-content/uploads/2010/04/altincihastalik.jpg

http://www.erkeklerkadinlar.com/resimler/su-cicegi.jpg

http://www.millipediatri.org.tr/bildiriler/picx/0127_Figure_2ppgs.jpg

http://www.trdiyet.com/resimler/f4880cocuk_felci.gif

http://www.meleklermekani.com/cocuk-sagligi-ve-egitimi/49302-cocuklarda-kizil-hastaligi.html

http://www.saglikkutuphanesi.net/images/pictures/CD8_yilancik-hastaligi.jpg

http://www.bayanlar.biz/resimler/Bogmaca-Hastaligi-Bitkisel-Tedavisi-Nasil-Yapilir.jpg

http://www.ansiklopedim.info/resimler/kucuk/d1_kabakulak1.jpg

http://www.bilkent.edu.tr/~bilheal/aykonu/ay2005/mart05/SoldierTetanus.gif

http://www.kadin.ca/wp-content/uploads/2011/02/sark-cibani.jpg

ANORGANİK KİMYADA ÖZEL KONULAR

Prof. Dr. SÜLİN TAŞCIOĞLU

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 089
Fen Bilimleri No.: 1080
ISBN : 978-605-133-984-9
© 1. Basım, Aralık 2014

Anorganik Kimyada Özel Konular
Prof. Dr. SÜLİN TAŞCIOĞLU

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobelgen.tr-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz-kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Pınar Sevgi Özen -pinar@nobelyayin.com
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Taşcıoğlu, Sülin.
Anorganik Kimyada Özel Konular/ Prof. Dr. Sülin Taşcıoğlu
1. Basım, VIII+ 206 s., 21 x 29,5 cm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN- 978-605-133-984-9
1. Anorganik Kimya 2. Koordinasyon Kimyası 3. Anorganik Endüstriyel Kimya

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm I Gözenekli Maddeler
Tanımlar ve Sınıflandırma 1
Aerojeller 1

Bölüm II- Vermikulit
Tanımlar, Genel Özellikler 9
Kullanım Alanları 11

Bölüm III- Perlit
Özellikleri 13
Perlit Üretimi ve Genleştirme Teknolojisi 17
Kullanım Alanları 20

Bölüm IV- Zeolit
Tanımlar, Özellikler, Yapı 27
Doğal Zeolitler 31
Silika / Alümina Oranının Önemi 37
Zeolitlerin Genel Sınıflandırılması 40
Doğal Zeolitler ve Yapay Zeolitlerin Bazı Özelliklerinin Karşılaştırılması 40
İkincil ve Üçüncül Yapılar 41
Önemli Doğal ve Yapay Zeolitlerin Temel Özellikleri 44
Yapay Zeolit Üretimi 58
Yapay Zeolit Örgülerinden Örnekler 59
Yapay Zeolit Üretimi 60

Bölüm V- Asbest
Genel Bilgiler 65
Sınıflandırma 66
Asbest Kaynaklı Hastalıklar 69

Bölüm VI- Alunit
Tanımlar, Özellikler 71
Alunit Kristal Birim Hücre Yapısı 72
Sınıflandırma 73
Alunitten Üretilen Maddeler 74

Bölüm VII- Titan Ve Mineralleri

Titan Elementinin Genel Özellikleri ve Mineralleri 77
Titan Üretim Yöntemleri 78
Polimorflarının Genel Özellikleri 79
Doğal Polimorflar 80
Benitoit 82
İlmenit 83
İlmenitten Rutil Üretimi 84
Perovskit 89
Titandioksidin Fotokatalitik Özelliği 90
Nanofotokatalizör Üretimi 94

Bölüm VIII- Oksoanyonlar

Tanımlar 95
Monomerik Oksoanyonların Adlandırılmaları 96
Kompleks Oksoanyonlar 99
Oksoanyonların Asit – Baz Özellikleri 103
Asitlik Kuvvetine Etki Eden Faktörler 129
Asidik / Bazik Çözeltilerde Reaksiyonları 108
Tuzlarının Piroliz Reaksiyonları 110
Karbon Oksoanyonları 111
Kükürt Oksoanyonları 113
Fosfor Oksoanyonları 115

Bölüm IX- Polioksometalat Kompleksleri

Tanımlar, Genel Özellikler 119
Heteropoliasitler, ... 119
Heteropoliasitler, İsopolianyonlar 121
Heteropolianyonlar 124
Temel POM Yapılarının Genel Özellikleri 128
Wells-Dawson Yapısı 132
Anderson-Evans Yapısı 133
Preyssler Yapısı 134
Sandviç Yapılı Heteropolianyonlar 135
Halka / Tekerlek Yapılı Heteropolioksoanyonlar 139
Molibden Mavileri 141
Kirpi Benzeri Yapılı Maviler 150
V-Şekilli POM Kompleksleri 151
Küresel Yapılı POM Kompleksleri 152
Semer Tipli Yapılar 153
Supramoleküller 154
Kabuklu Yerfıstığı Şekilli Yapılar 157
Tetraedrik Yapılar 158

Bölüm X- Metal Tozlarının Üretimi ve Toz Metalurjisi

Tanımlar, Metal Tozu Üretim Yöntemleri 159
Toz Metalürjisi. Tanımlar ve Yöntemler 162

Kaynaklar 165

ÖNSÖZ

Doğa anorganik maddeler ve türevlerinin temel kaynağıdır. Doğada yer alan maddelerin endüstriyel olarak işlenmesiyle elde edilen yapay anorganik maddeler, kompozitler ve laboratuvarlarda araştırıcıların sentezlediği maddeler de düşünülürse canlı / cansız sistemlerin yaklaşık tümünü kapsayan geniş bir yelpazede doğal ve yapay anorganik maddelerle çalışılmaktadır.

Bu kitap bir ders kitabı niteliğinde olup, Anorganik Kimya Lisansüstü Programı kapsamında Anorganik Kimyada Özel Konular adı altında vermekte olduğum Yüksek Lisans dersimin içerdiği konulardan bazılarına ait ders notlarımın düzenlenmesiyle oluşmuştur. Öğrenciye konular ile ilgili temel bilgiler şekil ağırlıklı bir anlatımla ve genel hatlarıyla verilmektedir. Aslında birer uzmanlık alanı olan her bir konu hakkında özel kitaplar yazılabilir.

Kitabın hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar, öğrenci ders çalışırken dikkat dağılmasına neden olabilecek bir görüntü kirliliği yaratabileceği düşünüldüğünden, kitabın sonunda toplu olarak verilmiştir.

Öğrencilerime ve okurlara yararlı olmasını dilerim.

Prof.Dr.Sülin Taşcıoğlu

2014
Marmara Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü
Anorganik Kimya AD Öğretim Üyesi

KAYNAKLAR

1. A.F. Wells Structural Inorg.Chem.,1967
2. W.W. Porterfield Inorg.Chem.A unified approach, 1983
3. E.I. Solomon, R.A.Scott, R.B.King Computational Inorg. And Bioinorg.Chem., 2009
4. W.L. Jolly Modern Inorg.Chem., 1989
5. D.L. Kepert The early transition elements, 1972
6. R. Contant Inorg.Synth. 1990, 27,110
7. W. Büchner, ve ark., Industrial Inorganic Chemistry, VCH, ISBN: 0-89573-610-1
8. S.Taşcıoğlu Anorganik Kimya Lab. Örn. Prep., M.Ü.580, 1996,ISBN:975-400-145-6
9. S.Taşcıoğlu, Bor ve Silisyum Kimyası, M.Ü.515, 1992, ISBN:975-400-063-8
10. S.S. Kistler, Nature 127,1931,741
11. S.J.Teichner and G.A.Nicoloan, United States Patent 3,672,833,1972
12. A. Du ve ark., Materials,6(3),2013,941-968
13. www.pamelanorris.files.wordpress.com/2010/04/aerogel-process2.jpg
14. www.aerogel.com
15. www.uio.no/studier/emner/matnat/
16. www.aspenaerogels.com.tr/
17. gubbins.ncsu.edu/..
18. ciks.cbt.nist.gov/garbocz/..
19. commons.wikimedia.org/wiki/File:Sol-Gel_Technology_Scheme.png
20. energy.lbl.govecsaerogelssa-making.html
21. P. Holister, Cientifica 6, 2013
22. goldbook.iupac.org/...html
23. A.Du ve ark., Materials 6(3), 2013, 941-968
24. upload.wikimedia.org/wikipedia/..
25. soils.ag.uidaho.edu/..
26. G.Valdré ve ark., Nanotechnology 23, 2012, 385301-08
27. www.karnivores.com/fr/..

28. www.perlite.net
29. gastein-im-bild.info/stein/s_krikub.html
30. www.mta.gov.tr
31. www.genper.com.tr
32. Ö.Turgay, Türkiye Perlit envanteri MTA, RN 5034(193), 1985
33. Pabalk Tic ve Perlit San.A.Ş., Perlisol
34. www.bulak.net/ etiper
35. www.maden.org.tr/
36. en.wikipedia.org/wiki/asbestos
37. Y.Dilek, Geologycal Society of America, 373, 2010, 0-8137-2373-6
38. DPT 2618-ÖİK 629,2001
39. www.marbleport.com/
40. kanser.gov.tr/Dosya/ar-ge/asbestRehberkitapcik.pdf
41. Resmi Gazete sayı: 28539,25.01.2013
42. MTA yayın no:185, rap. 1154, 1989
43. R.Wang ve ark., Acta Cryst.,18, 1965, 249
44. H.Gülensoy, Kimya ve San Der. 1989
45. J.L.Jambor, The Canadian Mineralogist, 37, 1999, 1323-1341
46. www.tarimziraat.com
47. www.dostelas.com.tr
48. web.itu.edu.tr/~maden/müze/oksitler.htm
49. www.geocities.jp/ohba_lab_obpage/..
50. www.d.umn.edu/~pkiprof/ChemWebV2/solid_state/solid5
51. img03.blogcu.com/images/..
52. upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/..
53. www.wisegeek.com
54. A.El Goresy ve ark., American Mineralogist, 95, 2010, 892-895
55. www.jcrystal.com/sffenweber/gallery/structureTypes/st5.html
56. V.M.Goldschmidt, Atlas der Krystallformen 1913-1923
57. www.public.asu.edu
58. www.mineralien-verkauf.de/..
59. www.sssj.org/ejssnt/duan-small.jpg
60. www.iza-online.org/natural/Datasheets/..
61. A.Sirkecoğlu, İTÜ dok. 1993
62. V.J.Inglezakis ve ark., Water Research 36, 2002, 2784-2792
63. J.V.Smith, Chem.Rev.,88,1988, 149-182
64. S.L.Suıb, Chem.Rev.,93, 1993, 803-826
65. H.Yücel, A.Çulfaz, ODTÜ 3(10)1984
66. www.iza-sc.ethz-ch/IZA-SC/Atlas
67. www.iza.structure.org/databases
68. www.zeolite-collection.eu/..

69. www.geocities.com/..
70. www.mam.gov.tr/etkinlikler/kitap/0.6.htm
71. mineral.galleries.com/minerals/silicate/…
72. D.S. Coomps ve ark., canadian minarologist 35, 1997, 1571-1606
73. en.wikipedia.org/wiki/..
74. W. Lowenstein, American Mineral 39, 1954, 92
75. A.G.Pelmenschikov ve ark., J.Phys.Chem.96, 1992,7051-7055
76. D.W.Breck, Zeolite Molecular Sieves,Chem and Use, JohnWiley&Sons, NY, 1974
77. R. Szostak, Mol.Sieves Prin. of Synt. and Ident.,V N Reinhold Int. Comp. Ltd.,1989
78. J.L. Guth ve ark., Zeolite synyhesis, ACS Symp.Ser.398, 1989, 176
79. A.A.Ismail ve ark., Colloids and Surfaces A:366, 2010, 80-87
80. R.A. Rakoczy,Y.Traa, Microporous and Mesoporous Materials, 60,2003,69-72
81. www.intechopen.com/books/water-treatment/.. K. Magenta ve ark., 81-112
82. W.M. Meier ve ark., Atlas of zeolite types, Elsevier, 2001
83. I. Kumbasar, Silikat mineralleri, İTÜ Maden Fak. Sayı:1098, 1977
84. som.web.cmu.edu/structures/SO99-sodalite.html
85. www.pinterest.com/pin/..
86. www.minfind.com/mineral-170110.html
87. beautiful-minerals.tumbir.com
88. C.Baerlocher, L.McCuusker, D.Olson. Atlas of zeolite framework types, sixth Ed., 2007.
89. www.webmineral.com/
90. www.iskweb.co.jp/eng/products/functıonal05.html
91. İ.Girgin Madencilik, XXII-1,1983
92. Y.Ohama, D.V.Gemert Appl.of Titanium Dioxide Photocatalysis to Construction Materials XII,2011, 48p, ISBN 978-94-007-1296-6
93. A.El Goresy ve ark., American mineralogist, 95,2010, 892-895
94. Three BondTechnical News 62,1,2004
95. B.İpekoğlu Titanyum mineralleri, Maden İhr. Bir.Yay., 1999
96. R.van de Krol, M.Gratzel. Electronic Materials:Science &Tech. 102, 2012, 10.1007(978-1-4614-1380-6_2)
97. A. Imanishi ve ark., JACS 129, 2007, 11569-11578
98. R.G.Pritchard ve E.Islam, Acta Cryst. B59, 2003,596-605
99. www.wikidoc.org/index.php/phosphorusoxoacids
100. C.E.Mortimer. Modern Ü.Kimyası. Çeviri T.Altınata ve ark.,Çağlayan yayınevi,1988
101. . L.Vila-Nadal ve ark., C. Hill and D.G. Musaev (eds.), Complexity in chemistry and beyond: Interplay Theory and Experiment, B: Physics and Biophysics, 2012, Chapter 10
102. S.S.Mal ve U.Kortz Angew Chem. Int.Ed. 2005,44, 3777-3780
103. C.Pichon ve ark., Inorg.Chem.2008,47-23, 11120-11128
104. P.P.Mishra ve ark., Langmuir,2008,24, 9308-9313
105. Ya-Yan Bao ve ark., Langmuir, 2009, 25(22), 13000-13006
106. C. Schäffer ve ark., *Chem. Commun.* 2012, *48*, 350–352

107. L. Zhang ve ark., *Angew. Chem. Int. Ed.* 2012, *51*, 1–6
108. X. J. Kong ve ark., *Acc. Chem. Res.* 2010, *43*, 201–209
109. U.Lee ve ark., Acta Cryst.2003,E59, m116-m119
110. C.Ritchie ve ark., Angew.Chem.Int.Ed. 2008, 47, 5609-5612
111. B.Hasenknopf, Frontiers in bioscience 2005,10, 275-287
112. F.Gruber ve M.Jansen, Angew.Chem.Int.Ed. 2010,49,4924-4926
113. A.J.Tasiopoulas ve ark., Angew. Chem.2004,116,2169-2173
114. A.M.Todea ve ark., Inorg.Chim.Acta, 2012,389,107-111
115. J.-H.Liao ve ark., J of Solid State Chem., 1996,121,214-224
116. L.F.P.Garza, D tez, 2009, Jacops Univ.,Bremen
117. L.Cronin ve ark., Angew.Chem.Int.Ed. 2010, 49, 1736-1758
118. doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumate/1011/chimie/Baban_Oana_En.pdf
119. O.A.Kholdeeva ve ark., Eu.J.Inorg.Chem. 2009, 5134-5141
120. V.V.Sharutin ve ark., Russian J of Inorg.Chem., 2013, 58-12, 1475-1478
121. M.Graia ve ark., J. Chem.Crystall.,2008, 38, 855-859
122. A.H.Ismail ve ark., Eur.J. Inorg.Chem, 2009, 5247-5252
123. M.Sadakane ve ark., Angew.chem.Int.Ed., 2000, 39-16, 2914-2916
124. F.Gruber ve M.Jansen, Z.Anorg. Allg.Chem., 2010, 636, 2352-2356
125. G.E.Sigmon ve ark., Angew.Chem.Int.Ed., 2009, 48, 1-5
126. H.Wang ve ark., J Am.Chem.Soc., 2012, 134, 4918-4924
127. S.G.Mitchell ve ark., Cryst.Eng.Comm., 2009, 11, 36-39
128. Y-Y. Li ve ark., Chem.Commun., 2013, 49, 3658-3660
129. T.Liu ve ark., Nature 2003, 426, 59-62
130. T.Liu, J Am.Chem.Soc. 2003, 125, 312
131. M.Sadakane ve ark., Angew.Chem.Int.Ed., 2009, 48, 3782-3786
132. De-L.Long ve ark., Angew.Chem.Int.Ed., 2010, 49, 1736-1758
133. Yu-Fei Song ve ark., Chem.Soc.Rev.,2012, 41, 7384, 7402
134. C.Kato ve ark., Dalton Trans., 2013, 42, 11363-11366
135. A.R.delaOliva ve ark., Angew.Chem.Int.Ed., 2012, 51, 12759-12762
136. A.Müller ve F.Peters, Chem.Rev., 1998, 98, 239-271
137. A.Müller ve ark., Angew.Chem.Int.Ed., 1998, 37, 1220
138. A.Müller ve ark., Angew.Chem.Int.Ed., 1998, 37, 3360-3363
139. A.Müller ve ark., Chem.Commun., 1999, 1347-1358
140. A.Müller ve ark., Nature, 1999, 397, 48-50
141. A.Müller ve ark., Angew.Chem.Int.Ed.,1999, 38, 3241-3245
142. A.Müller ve ark., Angew.Chem.Int.Ed.,1999, 38, 3238-3241
143. A.Müller ve ark., Coord.Chem. Rev., 2001, 222, 93
144. A. Müller ve ark., Coord. Chem. Rev.2001, *222*, 193–218
145. A.Müller ve ark., Angew.Chem.Int.Ed., 2002, 41, 1162
146. A.Müller ve ark., Angew.Chem.Int.Ed., 2002, 114-7, 1210-1215
147. A.Müller ve ark., Angew.Chem., 2003, 115-18, 2131-2136

148. A.Müller ve ark., Coord.Chem.Rev., 2003, 245, 153
149. A.Müller ve ark., Angew.Chem.Int.Ed., 2005, 44, 3857-3861
150. A.Müller ve ark., Nature, 2007, 447, 1035
151. A.Müller ve ark., Nat.Chem., 2009, 1, 13
152. A. Müller, P. Gouzerh, *Chem. Soc. Rev.* 2012, *41*, 7431–7463
153. L.Jie ve ark., Chinese J Struc.Chem., 2013, 32-2, 282-288
154. P.Souchay, Pure and Applied Chem. 1963, 6-1, 61-84
155. J.Tucher ve C.Streb, Beilstein J of Nanotech., 2014, 5, 711-716
156. E.F.Wilson, 2009, http://theses.gla.ac.uk/1149/
157. L.Fernandez, 2003, www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/9069/thesis.pdf.
158. H.N.Miras ve ark., Dalton Trans., 2008, 214-221
159. W.Zhang ve ark., Eur.J Inorg.Chem., 2010, 3473-3477
160. S.Inami ve ark., Eur.J Inorg.Chem., 2009, 5253-5258
161. R.Vidya ve ark., Physical Rev., 2005, B72,014411
162. P.I.Molina ve ark., Dalton Trans., 2014, 43, 5190- 5199
163. en.wikipedia.org/wiki/POM
164. www.google.com.tr
165. www.britannica.com
166. http://onlinelibrary.wiley.com
167. www.iupac.org/publications/.. P Souchay
168. www1.Isbu.ac.uk/water/giant.html
169. www.cchem.berkeley.edu/knrgrp/sup.html
170. www.fkf.mpg.de/
171. O.Snir ve ark., Israel J of Chemistry, 2011, 51- 2, 247–258
172. R.Contant, A.Tézé, Inorganic Synth. 27, 1990, 110
173. web.itu.edu.tr/~dikicioglu/Toz%20metalurjisi.pdf
174. E.M.Uygur ODTÜ uygulamalı araştırmalar 1979
175. K.Dursun Aselsan Dergisi 53, 1999
176. S.Taşcıoğlu ve ark., Polyhedron 30(2011)2171-2180

9. Basım

ANTRENMAN TEORİSİ

Yrd. Doç. Dr. Uğur DÜNDAR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 462
Spor ve Beden Eğitimi No.: 09
ISBN :978-605-133-364-9
© 9. Basım, Ekim 2015

ANTRENMAN TEORİSİ
Yrd. Doç. Dr. Uğur DÜNDAR

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dündar. Uğur,.
Antrenman Teorisi / *Uğur Dündar*
9. Basım, X+416 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-364-9
1. Antrenman 2. Enerji 3. Motorsal Gelişim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

'Başarılar Hatırlanmaz
Başarısızlıklar Unutulmaz'

ÖN SÖZ

Spor Bilimleri alanındaki gelişmelerin sporsal performansa yansımasının daha da istenilir hâle geldiği günümüzde spor alanında uğraşan Spor Bilimciler açısından mutluluk veren bir gelişmedir. Bu isteklerin karşılanması sırasında tüm spor kulüplerinde yer alan uygulatıcılarında spor bilimleri açısından yeterince yeterliliğe ulaşmış kişilerden oluşması bu alanda çalışma yapan ve elde ettiği araştırma sonuçlarını karşılıksızca hizmete sunan Spor Bilimcileri açısından daha da büyük mutluluk sağlayacağı kesindir.

Aslında bu dileğe ulaşabilmenin en önemli ve doğru yolu yapılan her bilimsel çalışmaların her türlü ön yargıdan uzak olarak desteklenmesi ile olasıdır, bir başka deyişle "Sporda Değişimde Gelişim" temasının doğru yorumlanabilmesi ve çalışmalara yansıtılabilmesidir. Değişimde Gelişim teması son yıllarda üzülerek gördüğümüz gibi sporsal alanda emek sarf etmeden ucuz yollardan, ahlaksal çöküşün göstergesi olarak doping vb. insan sağlığına zararlı, spor hayatını bitiren, sporcu, antrenör ve ülke onurunu zedeleyen yanlış tercihlerin yapıldığı bir sürece dönüştüğü görülmektedir. Yapılan her tür çalışmanın öncelikle sporsal alanda başarı ve verimi arttırmayı hedeflemesi gerekirken sporsal ahlakın gelişmesinede katkısı olması gerekir. Tüm bunları gerçekleştirirken yurtiçi kaynakların kullanılabilirliği, ulaşılabilirliği ve bu kaynakların arttırılması sanırım en önemli hedeflerimizden biri olmalıdır Yurtdışında yayınlanmakta olan Spor Bilimlerine ilişkin kaynakların fazlalığına karşın, ülkemizde de Spor Bilimi üzerine yazılan yayınlarında gün geçtikce fazlalaşması bu alandaki eksikliklerin giderilmesi açısından oldukça önemlidir

Bu amacın gerçekleşmesinde Antrenman Teorisi isimli kitabımın yeniden antrenör ve spor bilimleri öğrencilerinin hizmetine kazandırılmasında beni teşvik eden ve yardımcı olan herkese teşekkürler eder saygılar sunarım.

Eylül 2015

Uğur Dündar

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

1- ANTRENMANIN TANIMI 3
1.1- ANTRENMANIN TEMEL GÖREVLERİ 5
1.2- SPOR ANTRENMANININ TEMEL ÖZELLİKLERİ 9
1.3- SPOR ANTRENMANININ GENEL KURALLARI 11
1.4- YÜKSEK STANDARTTA SPORSAL YETERLİLİK KAZANMAK İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR 13

İKİNCİ BÖLÜM

2- ÇOCUK VE GENÇLERDE YETENEK SEÇİMİ VE GELİŞİM ÖZELLİKLERİ 21
2.1- YETENEĞİN BELİRLENMESİ 21
2.1.1- Sporsal Yetenek Nedir? 22
2.1.2- Sporsal Yeteneğin Erken Tanınması 23
2.1.3- Temel Verim Faktörlerinin Yardımıyla Eleme ve Seçme 24
2.1.4- Yetenek Göstergeleri 28
2.2- ÇOCUK VE GENÇLERİN ANATOMİK, FİZYOLOJİK, PSİKOLOJİK VE MOTORSAL GELİŞMELERİNİN YAŞA ÖZGÜ ÖZELLİKLERİ 30
2.2.1- Anatomik ve Fizyolojik Özellikler 31
2.2.1.1- İskelet Gelişiminin Karakteristik Özellikleri 32
2.2.1.2- Normal Büyüme 33
2.2.1.3- Büyüme Eğilimleri 34
2.2.1.4- Olgunluğa Erişme 38
2.2.2- Fizyolojik Özellikler 41
2.2.2.1- Çocuk ve Gençlerde Sporsal Yeterliliğin Fizyolojik Temeli 41
2.2.2.2- Çocuklar ve Gençlerde Vücudun Uyum Yeteneği ve Yüklenme Toleransı 45
2.2.3- Psikolojik Özellikler 47
2.2.3.1- Okul Öncesi Dönem 47
2.2.3.2- İlk ve Ortaokul Dönemi 48
2.2.3.3- Sonraki Okul Yılları 49
2.2.3.4- Gençlik 50
2.2.4- Motorsal Gelişim 51
2.2.4.1- Okul Öncesi Dönem 51
2.2.4.2- İlk ve Daha Sonraki Okul Yılları 52
2.2.4.3- Olgunlaşma Dönemi 53
2.3- GENÇLER ANTRENMANININ PROGRAMLAMASI 55
2.3.1- Gençler Antrenman Programının Hedefleri ve Görevleri 55
2.3.2- Gençler Antrenman Programında Antrenman Bölümlerinin Sıralaması 56
2.3.3- Gençler Antrenman Programını Belirleyen Faktörler 57
2.3.4- Gençler Antrenman Programının Temel Görevleri 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3- ENERJİ SİSTEMLERİ VE TEMEL KAVRAMLAR 63
3.1- ENERJİNİN TANIMI 64
3.2- ENERJİNİN BİYOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ 64
3.2.1- Anaerobik Enerji Yolu 66
3.2.1.1- ATP - CP (Fosfojen) Sistemi 67
3.2.1.2- Laktık Anaerobık Enerji Yolu (Anaerobik Glikoliz – Laktik Asit Sistem) 69
3.2.1.3- ATP'nin Aerobik Kaynakları, Aerobik Metabolizma 71
3.2.2- Aerobik Sistem ve Yağ Metabolizması 74
3.2.3- Aerobik Metabolizmada Proteinin Rolü 75
3.2.4- Kaslardaki Toplam Aerobik Enerji 75
3.2.5- Enerji Sistemlerinin Karşılaştırılması 76
3.2.6- Antrenman Sonrası Dinlenme 82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4- YÜKLENME VE UYUM 101
4.1- YÜKLENMENİN ÖLÇÜTLERİ 104
4.1.1- Uyarının Şiddeti 106
4.1.2- Uyarının Süresi 108
4.1.3- Uyarının Sıklığı 109
4.1.4- Uyarının Sayısı 111
4.1.5- Uyarının Kapsamı 111
4.1.6- Antrenmanın Sıklığı 112
4.2- GENEL YÜKLENME İLKELERİ 113
4.2.1- Bireysel Yüklenme 113
4.2.2- Yıl Boyunca Yüklenme 114
4.2.3- Ritmik - Dalgasal Yüklenme 115
4.2.4- Sınırsal Yüklenme 117
4.3- YÜKLENME YÖNTEMLERİ 118
4.3.1- Tekrar Yüklenme Yöntemi 118
4.3.2- İntensiv İnterval Yöntemi 118
4.3.3- Ekstensiv İnterval Yöntemi 119
4.3.4- Devamlı Yüklenme Yöntemi 119
4.4- FAZLA TAMLAMA (OVERCOMPENSATION) 122
4.5- SÜRANTRENMAN 124

BEŞİNCİ BÖLÜM

5- SPORSAL VERİM ÖĞELERİ 129
5.1- SÜRAT ANTRENMANININ TEORİ VE UYGULAMASI 130
5.1.1- Süratin Fizyolojik Koşulları 132
5.1.2- Sürat Antrenman Yöntemi 134
5.1.3- Sürat Antrenman Uygulamaları 138
5.2- KUVVET ANTRENMANININ TEORİ VE UYGULAMASI 152

5.2.1- Kuvvet Antrenmanlarının İlkeleri 155
5.2.2- Kuvvet Antrenmanının Etkileri 158
5.2.3- Kuvvet Antrenmanında Dikkat Edilecek Noktalar 159
5.2.4- Kuvvet Antrenman Yöntemleri 160
5.2.5- Kuvvet ve Bileşenlerini Geliştirmede Kullanılan Yöntemler 162
5.2.5.1- Maksimal Kuvvet Geliştirmenin Özellikleri 162
5.2.5.2- Güç Geliştirmenin Özellikleri 163
5.2.5.3- Kassal Dayanıklılığı Geliştirmenin Özellikleri 165
5.3- DAYANIKLILIK ANTRENMANININ TEORİ VE UYGULAMASI 233
5.3.1- Dayanıklılık Antrenman Yöntemleri 238
5.3.1.1- Devamlı Yüklenme Yöntemi 238
5.3.1.2- Tekrar Yüklenme Yöntemi 238
5.3.1.3- Yarışma ve Test Yöntemi 243
5.4- KOORDİNATİF YETİLER 246
5.5- TEKNİK ANTRENMAN 248
5.5.1- Sporsal Tekniğin Ölçütleri ve Özellikleri 250
5.5.2- Tekniğin Sınıflandırılması 251
5.5.3- Teknik Antrenmanın Genel Amaçları 255
5.5.4- Teknik Eğitim Yöntemleri ve Araçları 260
5.5.4.1- Genel Teknik Eğitim 260
5.5.4.2- Özel Teknik Eğitim 261
5.5.5- Teknik Eğitimde Oluşan Hatalar ve Nedenleri 264
5.5.6- Teknik Antrenman Konusunda Genel Noktalar 265
5.6- TAKTİK ANTRENMAN 267
5.6.1- Taktik Davranışların Karakteristiği 267
5.6.2- Taktiğin Bölümleri 269
5.6.3- Taktik Antrenmanın Bölümleri Arasındaki İlişkiler 270
5.6.4- Taktik Antrenmanın Amaçları 271
5.7- DUYUMSAL - BİLİŞSEL - PSİKOLOJİK YETİLER 272

ALTINCI BÖLÜM

6- ANTRENMAN PLANLAMASI 279
6.1- ANTRENMAN PLANLAMASININ ÖZELLİKLERİ 279
6.2- ANTRENMAN PLANLAMASINDA ÜNİTE, MİKROSİKLUS VE MEZOSİKLUS 280
6.2.1- Ünite 280
6.2.2- Mikro-Siklus 283
6.2.3- Mezo-Siklus 289
6.3- TEK VE ÇİFT ZİRVELİ ANTRENMAN PERİYODLAMASI 293
6.3- TEK VE ÇİFT ZİRVELİ ANTRENMAN PERİYODLAMASI 294
6.3.1- Yıllık Antrenman Periyodlaması 295
6.3.2- Hazırlık Periyodu (Bölüm 1) 295
6.3.3- Müsabakaya Özel Hazırlık Periyodu (Bölüm 2) 298
6.3.4- Müsabaka Periyodu (Bölüm 3) 299
6.3.5- Müsabakaya Özel Hazırlık (Tamamlama) Periyodu (Bölüm 4) 300
6.3.6- Müsabaka Periyodu (Bölüm 5) 301

6.3.7- Geçiş Periyodu (Bölüm 6) 301
6.4- YILLIK ANTRENMAN PLANLAMASINDA KONDİSYONEL ÖZELLİKLERİN PERİYODLAMASI 302
6.4.1- SÜRAT ANTRENMANIN PERİYOTLAMASI 303
6.4.2- Kuvvet Antrenmanın Periyotlanması 304
6.4.3- Dayanıklılık Antrenmanının Periyotlaması. 316
6.4.4- Enerji Sistemlerinin Antrenmanı 318
6.5- YILLIK ANTRENMAN PLANLAMALARI 322
6.6- MÜSABAKANIN DÜZENLENMESİ 333
6.7- ANTRENMAN PLANLANMASI YAPILIRKEN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR 334

YEDİNCİ BÖLÜM

7- TESTLER VE ÖLÇÜMLER 339
7.1- OBJEKTİF TESTLER 347
7.2- SUBJEKTİF TESTLER 356

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8- HORMONLAR, BESLENME VE ERGOJENİK YARDIMCILAR 367
8.1- HORMONLAR 367
8.1.1- Hipofiz Ön Lobu Hormonları 368
8.1.2- Hipofiz Arka Lobu Hormonları 368
8.1.3- Böbreküstü Bezi Korteksi 369
8.1.4- Pankreasın Langerhans Adacıkları 369
8.2- BESLENME 370
8.2.1- Proteinler 374
8.2.2- Yağlar 374
8.2.3- Karbonhidratlar 375
8.2.4- Mineraller 375
8.2.5- Vitaminler 376
8.2.6- Su 377
8.2.7- Temel Beslenme Önerileri 378
8.3- ERGOJENİK YARDIMCILAR 379
8.3.1- Fiziksel 380
8.3.2- Fizyolojik 382
8.3.3- Kimyasal Farmakolojik 383

DOKUZUNCU BÖLÜM

9- SİRKADYEN RİTİM VE SPORSAL VERİM İLİŞKİSİ 389
9.1- Biyolojik Ritimler 390
9.2- Sirkadyen Ritim ve Verim İlişkisi 391
9.2- Sonuç 410
Bölüm Kaynakçası 412
10- LİTERATÜR 415

LİTERATÜR

1. **Açıkada, C., Ergen, E.**, Bilim ve Spor. Ankara. 1990.
2. **Akgün, N.**, Egzersiz Fizyolojisi. İzmir.1986.
3. **Arthur, C., Guyton, M.D.**, Textbook of Medical Physiology. Mississippi.1986.
4. **Astrand, J.,** Lactate content in sweat Acta Physiol.Scand. 58:359-367. 1963.
5. **Bagırğan, T.**, Sürat Çalışmaları. Ankara.1982.
6. **Barnard, R.J., Tipton, C.M., Foss, M.L.,** Oxygen dept:involvement of the Cori cycle. Int Z Angew Physiol. 28:105-119 1970.
7. **Belcastro, A.N., Bonen, A.**, Lactic asid removal rates during controlled and uncontrolled recovery exercise. J Appl Physiol. 39 (6):932-936 1975.
8. **Bompa, T.**, "A Model of an Annual Training Programme for a Sprinter", NewStudies in Athletics. Vol: 6, No: 1. London. 1991.
9. **Bompa,T.,** Theory and Methodology of Training.Kendall / Hunt Publishing Company. pp.29-38. 1994.
10. **Bonen, A., Belcastro, A.N.**, Comparison of self-selected recovery methods on lactic asid removal rates. Med. Sci. Sports 8 (3):176-178. 1976.
11. **Bonen, A., Campbell, C.J., Kirby, R.L., Belcastro, A.N.**, Relationship between slow-twitch muscle fibers and lactic removal. Can J Appl Sport Sci. 3:160-162. 1978.
12. **Bonen, A., Campbell, C.J., Kirby, R.L., Belcastro, A.N.**, A multiple regression model for blood lactate removal in man Pflugers Arch. 380: 205-210. 1979.
13. **British Amateur Athletic Board**, Coaching Theory Manual. London. 1985.
14. **Brooks, G.A., Brayner, K.E., Cassens, R.G.**, Glycogen synthesis and metabolism of lactic acid after exercise. Am J Physiol. 224:1162-1166 1973.
15. **Brooks, G.A., Gaesser, G.A.,** End points of lactate and glucose metabolism after exhausting work. J Appl Physiol. 49:1057-1069. 1980
16. **Buhrle, M.,** Die Lehre der Leichtathletic. 26.1.1971.
17. **Candan, N., Dündar, U.,** Atletizm Teorisi. Manisa. 1988.
18. **Carl, G.:** Gewichtheben. Berlin.1967.
19. **Costill, D.L., Bowers, G., Branam, G., Sparks, K.**, Muscle glycogen utilization during prolonged exercise on successive days. J Appl Physiol. 31:834-838. 1971.
20. **Costill, D.L., Sherman, W.M., Fink. W.J., Maresh. C., Witten. M., Miller, J.M.**, The role of dietary carbohydrate in muscle glycogen resynthesis after strenuous running. Am J Clin. Nutri. 34:1831-1836. 1982.
21. **Depocas, F., Minaire, Y., Charonnet, J.**, Rates of formation and oxidation of lactic acid in dogs at rest and during moderate exercise. Can J Pyhsiol.Pharmacol. 47:603-610. 1969.
22. **Dick, F.W.,** Training Theory. London. 1978.
23. **Dündar, U.**, Sürat Koşuları Seminer Notları. Manisa. 1988.
24. **Dündar, S., Dündar, U.**, Bayan Sprinterlerde Verimi Etkileyen Özellikler ve Antrenman Yüklerinin Dağılımı. Atletizm Bilim ve Teknoloji Dergisi. sayı: 3, sf: 9-14. Ankara, 1993.
25. **Farfel, V.S.**, Physiologi v sportom (Sport's physiology). Moskow, Phyzkultura i Sport, 1960.
26. **Fox, E.L., Bowers, R.W., Foss, M.L.**, The Physiological Basis of Physical Education and Athletics. Philadelphia.1988.
27. **Fox, E.L., Robinson, S., Wiegman, D.,** Metabolic energy sources during continuous and interval running. J Appl Physiol. 27:174-178. 1969.
28. **Gaesser, G.A., Brooks, G.A.,** Metabolism of lactate after prolonged exercise to exhaustion (abstract). Med Sci Sports. 11:76. 1979.

29. **Gaesser, G.A., Brooks, G.A.,** Metabolic bases of excess post-exercise oxygen onsumption: a review. Med Sci Sports Exerc. 16(1):29-43. 1984.
30. **Gandelsman, A. B., Smirnov, K.M.**, The physiological foundations of training. Moskow, Phyzkultura i Sport. 1970.
31. **Gisolfi, C., Robinson, S., Turrell, E.S.**, Effects of aerobic work performed during recovery from exhausting work. J Appl Physiol. 21: 1767-1772. 1966.
32. **Grosser, M., Starischka, S., Zimmermann, E.**: Konditions Training. München. 1981.
33. **Güngör, G.**: Sürat Koşuları ve Bayrak Yarışları. Ankara. 1991.
34. **Hagberg J.M., Mallin, J.P., Nagle, F.P.,** Effect of work intensity and duration on recovery O2 J Appl Physiol. 48:540-544 1980.
35. **Harre, D.**, Principles of Sports Training. Berlin.1982.
36. **Harre, D.,** Trainingslehre. Berlin. 1973.
37. **Hermansen, L., Vaage, O.**, Lactate disappearance and glycogen synthesis in human muscle after maximal exercise. Am J Physiol. 233(5):E422-E429 1977.
38. **Hermansen, L., Maehlum, S., Pruett, E.D.R., Vaage, O., Valdum, H., Wesselman, T.**, Lactate removal at rest and during exercise. In **Howald,H.** And **Poortmans, J.R.** (eds), Metabolic Adaptation to prolonged Physical Exercise. Basel,Switzerland: Birkhauser-Verlag,pp.101-105. 1975.
39. **Hermansen, L., Stensvold, I.**, Production and removal of lactate during exercise in man. Acta Physiol. Scand. 86:191-201. 1972.
40. **Hollmann, W., Hettinger, T.**, Arbeits und Trainingsgrundlagen. Stuttgart. 1980.
41. **Hubbard, J.L.**: The effect of exercise on lactate metabolism. J Physiol. 231:1-18. 1973.
42. **Hultman, E., Bergstrom, J.**, Muscle glycogen synthesis in relation to diet studied in normal subjects. Acta Med. Scand. 182: 109-117. 1967.
43. **Hultman, E., Bergstrom, J., Mclennan Anderson, N.**, Breakdown and resynthesis of phosphorycreatine and adenosine triphosphate in connection with muscular work in man. Scand. J Clin.Invest. 19:56-66. 1967.
44. **Hultman, E., Nilson, L.H.**: Liver glycogen in man: effect of different diets and muscular exercise. In **Pernow,B.** And **Saltin,B.** (eds), Muscle Metabolism during Exercise. New York, Plenum Press, pp. 143-151. 1971.
45. **İkai, M., Yabe, K.,** Comparison of maximum muscle strength produced by voluntary and electric stimulation. Cited by: Schroeder, W. in: The correlation of force with the other motor abilities. Theorie und Praxis der Körperkultur. 12: 98-121, 1969.
46. **Johnson, C.T.**, "Strenght loadings in phase of Training", Athletics Coach, Vol: 12, No:1. London. 1977.
47. **Johnson, R.E., Edwards, H.T.**, Lactate and pyruvate in blood and urine after exercise. J Biol. Chem. 118:427-432. 1937.
48. **Jonath, U.**, Circuittraining, Hamburg. 1985.
49. **Karlsson, J., Saltin, B.**, Oxygen deficit and muscle metabolites in intermittent exercise. Acta Physiol. Scand. 82:115-122. 1971.
50. **Kots, I.M.**, Lecture Series,Concordia University, Montreal, Dec. 1977
51. **Letzelter, H., Letzelter, M.**, Krafttraining. Hamburg. 1986.
52. **MacDougall, J.D., Ward, G.R., Sale, D.G., Sutton, J.R.,** Muscle glycogen repletion after high-intensity intermittent exercise. J Appl Physiol. 42:129-132. 1977.
53. **Mahlo, Fr.**, Theoretical Problems of Tactical Training in Sports Games.(1). 1965.
54. **Margaria, R.P., Cerretelli, P., Mangile, F.,** Balance and kinetics of anaerobic energy release during strenuous exercise in man. J Appl Physiol. 19:623-628. 1964.
55. **Martin, D.**, Grundlagen der Trainingslehre. Schondorf. 1977.
56. **Martin, D.**, Leistungsspore. No:1,2.Berlin. 1988.

57. **Matwejew, L.P.,** Grundlagen des Sportlichen Trainings. Berlin. 1981.
58. **Matwejew, L.P.,** Periodisation of Sports Training. Moscow. 1965.
59. **Mühlfriedel, B.,** Trainingslehre. Frankfurt. 1987.
60. **Nemoto, E.M., Hoff, J.T., Severinghaus, J.W.,** Lactate uptake and metabolism by brain during hyperlactacidemia and hypoglycemia. Stroke. 5:48-53. 1974
61. **Noakes, T.**, Lore of Running. Leisure Press,Champaign,Illinois. pp.142-152. 1991.
62. **Nöcker, J.,** Physiologider Leibesübungen. Stuttgart. 1971.
63. **Piehl, K.**, Time course for refilling of glycogen stores in human muscle fibers following exercise-induced glycogen depletion. Acta Physiol. Scand. 90:297-302. 1974.
64. **Rider, H., Wolfermann, K.**, Speerwurftraining. In: Die Lehre der Leichtathletik. 25. 1974.
65. **Roberts, A.D., Morton, A.R.,** Total and alactic oxygen debts after supramaximal work. Eur. J Appl Physiol. 38:281-289. 1978.
66. **Rowell, L.B., Kraning, K.K., Evans, T.O., Kennedy, J.W., Blackmon, J.R., Kusumi, F.,** Splanchnic removal of lactate and pyruvate during prolonged exercise in man. J Appl Physiol. 21:1773-1783. 1966.
67. **Sahlin, K.**, Intracellular pH and energy metabolism in skeletal muscle in man. Acta Physiol.Scand (Suppl. 455). 1-56. 1978.
68. **Saltin, B., J. Karlsson.**, Muscle glycogen utilizasyon during work of different intensities.In Pernow,B.,and B. Saltin (eds.),Muscle Metabolism during Exercise. New York:Plenum Press, pp. 289-299. 1971.
69. **Schmolinsky, G.**, Leichtathletic. Berlin. 1974.
70. **Scholich, M.**, Kreistraining. Berlin. 1974.
71. **Scholich, M.**, Kreistraining. Berlin. 1982.
72. **Spitzer, J.J.,** Effect of lactate infusion on canine myocardial free fatty acid metabolism in vivo. Am J Physiol. 226:213-217. 1974.
73. **Stainsby, W.N., Barclay, J.K.**, Exercise metabolism, O2 deficit, steady level O2 uptake and O2 uptake for recovery. Med Sci Sports. 2:177-181. 1970.
74. **Triveldi, B., W.H. Danforth.**, Effect of pH on kinetics of frong muscle phosphofructokinase. J. Biol. Chem. 241:4110-4112. 1966.
75. **Tschiene, P.**, Moderne Tenderzer im Krafttraining des Hockleistungssports. Frankfurt. 1975.
76. **Viru, A.A., Urgenstein, Y.U., Pisuke, A.P.,** "Influence of Training Methods on Endurance". Track Technique. No: 4. 1972.
77. **Webster, D.,** Soviet secret weapon. International Olympic Lifters, 2:24-26, 1975
78. **Weineck, C.,** Optimales Training. Erlengen. 1985.
79. **Werschoshanskij, J.W.**, Moderness Krafttraining im Sport. Berlin. 1972.
80. **William J. Kraemer., Steven J. Fleck.,** Strength Training for Young Athletes. 1993.
81. **Williams, C.**, "Special form anf effects of endurance Training" Meadowbank Convention Report. 1975.
82. **Winckler, G.**, "An examination of speed endurance" New Stuies in Athletics. Vol:6, No:1. London. 1991.
83. **Yakovlev, N.N.**, Biochemistry of Sports.
84. **Yudkin, J., Cohen, R.D.:** The contribution of the kidney to the removal of a lactic acid load under normal and acidotic conditions in the conscious cat. Clin Sci Mol Med. 46:8P. 1974.
85. **Hettinger, T**., Isometric muscle training. Stuttgard. Verlag, 1966.
86. **Karvanen, M., Kentala, E., Mustala, O.**: The effects of training on heart rate. A longitudinal study. Am. Med. Exp. Bio. Fen. 35: 307-315, 1957.
87. **Teodorescu, L.**, Theoretical and methodological aspects of team sports. Bucharest, 1975.

Ailelerimize İthafla...

ÖN SÖZ

Bir insan sanatçı olabilir, bu, yeteneğine bağlı bir durumdur. Tek bir vücut (esprit de corps) hâline gelmiş bir takım ortaya çıkarabilen bir antrenör, mesleğinin başyapıtını meydana getirmiş bir sanatçı olarak kabul edilebilir. Antrenörün sanatının göstergesi, sebep sormadan direktifierini uygulayan, sadakat sahibi, bir arada olmanın gurunu ve onurunu taşıyan oyunculara sahip olmaktır. Marifet, hüner isteyen bütün işlerde olduğu gibi rekabet ortamı da "virtüözlük" üstadlık yani eğitilmiş bir doğal yetenek ister. Bu yeteneğe sahip sportif deha olan antrenörler; başarıya inanmış, cesur, kaybetmekten korkmayan, idealist, bulundukları ortama ruh katabilen, gönül gücüyle oyuncularını harekete geçirebilen ender insanlardır.

Antrenörü ve müsabakaları daha derinlemesine incelenirse, sanatın akıl ve idrak gücüyle egemen olduğu görülür. Müsabakalar belirsiz alanlardır ve müsabakaları başarıyla atlatmak isteyen antrenör iki niteliğe sahip olmalıdır. Birincisi akıl ve ikincisi bu zayıf ışığı izleyecek cesaret. Birincisi Fransız deyimiyle Coup d'oneil (nüfusu nazar) bir bakışta olayları kavrama yeteneği, ikincisi ise kararlılıktır. Bu iki özellik bir antrenörü lider olarak tanımlamaya bile yeterlidir.

Yukarıda kısaca bahsedildiği gibi bu kitap;; her kesimden, bir gruba önderlik eden, liderliğin doğası ve felsefesini anlamak isteyen insanların istifadesine sunulmuş bir çalışmadır. Birinci bölümde antrenörlük mesleği, tanım ve kavramlar çerçevesinde yeni gelişmeleri yansıtacak şekilde güncellenmiştir. İkinci bölümde, liderlik kavramı kendi disiplinin içerisinde geniş ve kapsamlı bir şekilde ele alınarak kavramın gerçek manası kuramlar ve yaklaşımlar ve yeni gelişmelerle birlikte açıklanmıştır. Üçüncü bölümde antrenörün liderliğini zenginleştiren, başarıya ulaşmasında önemli ipuçları içeren bilgiler sunulmuştur. Antrenör, öğrenci ve akademisyenlerin istifadesine sunulan bu kitaba emeği geçen herkese teşekkürlerimizi sunarız

Gökhan Çalışkan & Mehmet Göral

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: ANTRENÖRLÜK KAVRAMININ ÇEŞİTLİ YÖNLERDEN İNCELENMESİ

ANTRENÖRLÜK KAVRAMI 6
Antrenörün Tanımları 6
Antrenörün Kişiliği 6
Antrenör Tipleri ve Özellikleri 7
Antrenörün Görevleri 8
Antrenörde Aranan Nitelikler 9

ANTRENÖRLÜK DÜZEYLERİ **9**
Ergenlik Öncesi Gruplar (11-13 yaşlar) 10
Ergenlik Çağı Grupları 10
Yüksek Öğrenim Çağı 11
Profesyoneller 12

ANTRENÖRLERİN SPORCULARA KARŞI DAVRANIŞI **12**
Antrenörün Problem Sporcularla Uğraşması 14
Antrenörün Sporculara Bilgi İletme Yolları ve Prensipleri 15

Bölüm 2: LİDERLİK KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

LİDERLİK KAVRAMI **20**
LİDERLİK GÜCÜNÜN KAYNAKLARI **22**
LİDERLİĞİN FONKSİYONLARI **23**
LİDERLİKTE BAŞLICA YAKLAŞIMLAR **24**
Özellikler Yaklaşımı 25
Davranışsal Liderlik Yaklaşımı 27
Iowa Üniversitesi Liderlik Çalışmaları 27

Ohio State Üniversitesi Çalışmaları 28
Michigan Üniversitesi Çalışmaları 30
Davranış Teorilerinin Genel Bir Değerlendirmesi 34
Durumsallık Yaklaşımları 35
Fiedler'in Durumsallık Modeli (Contingency Model) 36
Hersey ve Blanchard'ın Durumsallık Modeli (Situational Leaderhip Model) 39
Amaç-Yol Teorisi (Path-Goal Theory) 42
Durumsallık Teorilerinin Genel Bir Değerlendirmesi 44
Katılımcı Liderlik Yaklaşımları 45
Mc. Gregor'un X ve Y Kuramı 45
Likert'in Dörtlü Yaklaşım Modeli 46
Liderlikle İlgili Yeni Yaklaşımlar 47
Transaksiyonel Liderlik 47
Transformasyonel Liderlik 49
Bennis ve Nanus'un Transformasyonel Lider Yaklaşımı 49
Noel Tichy ve Stratford Sherman'ın Yaklaşımı 51
Değişim Mühendisliği 52
Karizmatik liderlik 53
Karizmatik Liderliğin Sosyolojik Ekolü 55
Neokarizmatik Ekol 56

SPORDA LİDERLİK 61
Sporda Liderlik Tipleri 63
Sporda Otokratik Lider Tipi 64
Sporda Demokratik Lider Tipi 65
Sporda Tam Serbesti Tanıyan Liderlik Tipi 66
Sporda Liderlik Yaklaşımları 67
Özellikler Yaklaşımı 67
Davranışsal Yaklaşımı 67
Durumsallık Yaklaşımı 68
Karizmatik Antrenörlük 72
Bir Lider Olarak Antrenörün İşlevleri 77
Antrenör - Sporcu İlişkisi 77
Takım birlikteliği 79
Takım Birlikteliğinin İlişkili Olduğu Faktörler 81
Takım Ruhunun Oluşturulmasında Antrenörün Rolü 82
Disiplin 84

Bölüm 3: SPORDA PERFORMANSI ETKİLEYEN PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

PERFORMANS KAVRAMI....90
PERFORMANSI ARTIRICI PSİKOLOJİK FAKTÖRLER....90
Grup Dinamiği....90
Grup Dinamiğini Azaltan Etmenler....92
Yüksek ve Düşük Grup Dinamiği....93
Motivasyon....94
Motivasyonda Planlama....96
Uygulama Yöntemi....97
Sporda Başarı Motivasyonu....98
Sporcuların Aktivasyon Düzeylerini Dengeleme....99
Sporda Sosyal Motivler ve Ödüller....100
Zihinsel Antrenman Yöntemleri....103

PERFORMANSI ENGELLEYEN PSİKOLOJİK FAKTÖRLER....104
Süreğen Faktörler....104
Durumsal Faktörler....105
Sürantrenman Hâli....108
Duygusal ve Zihinsel Çatışmalar....110
Antrenöre Karşı Çıkan Sporcular....111

Kaynakça....113
Dizin....121
Sözlük....123

KAYNAKÇA

18th UEFA Course For Coach Educators, Coverciano/Italy, 12 - 16 April 2010.

Ahola, S.E., Hatfield, B. **Psychology of Sports,**. Brown Publisher, Iowa, 1986,

Anshel, M.H. **Sport Psychology**, Second Edition, Gorsuch Scarisbrick Publishers, Arizona 1994.

Ashforth, BE., Mael F. Social identity theory and the organization. Academy of Management Review 1989; 1: 20-39

Avolio, B.J., Bass B.M., Jun DI. Reexamining the components of transformational and transactional leadership using the Multifactor Leadership Questionnaire. Journal of Occupational and Organizational Psychology 1999; 72: 441-463.

Bass, B.M., A new paradigm of leadership: An inquiry into transformational leadership. Alexandria, VA: U. S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences;1996.

Bass, B.M., Does the transactional-transformational paradigm transcend organizational and national boundaries? American Psychologist 1997;52:130-139.

Bass, B.M., Handbook of leadership: A survey of theory and research. New York: Free Press;1990.

Bass, B.M., Leadership and performance beyond expectations. New York: Free Press; 1985.

Başer, Ergun. **Uygulamalı Spor Psikolojisi,** Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1998.

Bender Paul. U., **"İçten liderlik",** Hayat yayınları, İstanbul, 2000.

Bennis, W. ve Nanus, B., **Leaders: The Strategies for Taking Change,** New York: Harper and Row Publishers. 1985.

Bompa, T.E., **Antrenman Kuramı ve Yöntemi,** Çev: İlknur Keskin-A.Burcu Tuner. Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1998.

Boone, Louis, E. –Kurtz, David, L., **Management, (Third Edition)** Ramdom House Inc. Toronto, 1987.

Bowers, D.G. ve Seashore, S.E., **"Predicting Organizational Effectiveness with a four-factor Theory of leadership",** Readings in Organizational Behavior and Hu-

man Performance, der., W.E. Scott ve L.L. Cummings, Ilınois: Richard D. Irwin Inc., 1973.

Brawley, LR., Carron, AV., Widmeyer WN., Assessing the cohesion of teams: Validity of the Group Environment Questionnaire. Journal of Sport Psychology 1987; 9:275-294.

Brooten, A.D., **Managerial Leadership in Nursing**, Philadelphia:J.B.Lippincott Co., 1984.

Bryman, A., **Charisma and Leadership in Organizations**, Sage Publications, London, 1992

Burns, J.M., Leadership. New York: Harper ve Row;1978.

Carron, A.V., Hausenblas HA. Group dynamics in sport (2nd ed.). West Virginia: Fitness Information Technology;1998.

Carron, A.V., Brawley LR, Widmeyer NW. The Group Environment Questionnaire test manual. West Virginia: Fitness Information Technology;2002.

Carron, A.V., Dennis PW. (2001). The sport team as an effective group. In J. M. Williams (Ed.), Applied sport psychology, London: Mayfield Publishing Company;2001.

Carron, A.V., Spink SK, PrapA.V.essis H. Team building ve cohesiveness in the sport ve exercise setting: Use of indirect interventions. Journal of Applied Sport Psychology 1997; 9:61-72.

Chelladurai, P., Discrepancy between preferences and perceptions of leadership behavior and satisfaction of athletes in various sports. Journal of Sport Psychology 1984; 6:27-41.

Chelladurai, P., Carron A., **"Athletic Maturity and Preferred Leadership",** Journal of Sport Psychology, 5, 1983.

Conger, JA., Kanungo R. Charismatic leadership in organizations. Thousand Oaks, CA: Sage;1998.

Conger, JA., Kanungo R. Toward a behavioral theory of charismatic leadership in organizational settings. Academy of Management Review 1987; 12: 637-647 .

Cox, R.H., **Sport Psychology,** Second Edition, Brown Publisher, Iowa, 1990.

Çatalca, H., **Stratejik Yönetimde Liderlik Fonksiyonu,** A.Ü. İ.İ.B.F. Der., C.10 S. 1-2, Eskişehir 1992.

Çelik, V., **Eğitimsel Liderlik** Pegem Yayınları Ankara 1999.

Dancani, W.J., **Organizational Behavior**, Boston:Houghton Mifflin Co, 1978.

Dansereau, F., Graen, G.B., & Haga, W. A vertical dyad linkage approach to leadership in formal organizations. *Organizational Behavior and Human Performance,* 13, 46-78. 1975

Davis, K.A., **Spor Management**, Brown Benchmark Publishers, Iowa 1994.

Dereli, T., **Organizasyonlarda Davranış**, İ.Ü. İktisat Fak. Yayın No:371, İstanbul 1982.

Dinçer, Ö. -Fidan, Y., **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 1997.

Dinçer, Ö., **Stratejik Tönetim ve İletme Politikası**, 3. Baskı, İstanbul.

Dosil, L., The Sport Psychologist's Handbook: A Guide for Sport-Spesific Performan-

ce Enhancement, UK:John Wiley & Sons;2000.

Duck, S., Handbook of Personel Relationships: Theory Research, and Interventions. Newyork: Wiley Publisher, 2th Edition; 1997.

Eisenstadt, SN., Max Weber, on Charisma and Institution Building. Chicago: Chicago University Press; 1968.

Erdoğan, İlhan., **İşletmelerde Davranış,** Beta Yayınları, İstanbul, 1994.

Eren, E., **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul, 1991.

Eren, E., **Yönetim Psikolojisi,** Besa Basım Dağıtım İstanbul 1993,

Eren, E., **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul 2001

Ergun, N. –Baltacı, G., **Spor Yaralanmalarında Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Prensipleri,** Ofset Fotomat, Ankara, 1997.

Ergun, T., **Türk Kamu Yönetiminde Önderlik Davranışı,** Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını No:191 Ankara 1981.

Erşen, E., **Mental Training Performans Ortamında Zihinsel ve Ruhsal Açıdan Kendini Kontrol Altında Tutma Eğitimi,** G.Ü.BESYO Spor Bilimleri 1.Kongresi Bildirileri, Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Spor Yönetim Bilimleri, 26-27 Mayıs 2000, Ankara.

Evans, CR., Dion, KL., Group cohesion and performance. A meta-analysis. Small Group Research 1991;22(2);165-186

Feldman, C.D., Arnold J., **Hug Managing Individual ang Group Behavior in Organizations**. McGraw-Hill Book Company., New York 1985.

Festinger, L., Schachter S., Back K., Social pressures in informal groups. Stanford, CA: Stanford University Press;1950.

Fiedler, F.E., **A Theory of Leadership Effectiveness,** McGraw-Hill Inc. New York 1967.

Fiedler, F.E., "The Effects of Leadership Training and Experience: A Contingency Model Interpretation", Administratice Science Quarterly,17, p.455. 1972,

Fiedler, F. ve Chemers, M. **Leadership and effective Management**, McGraw-Hıll Inc. New York 1967.

Freedman, J.L., D.O. Sears & J.M., Carlsmith (1993), **Sosyal Psikoloji** (Çeviri: Ali Dönmez) Ankara: İmge Kitabevi.

French, J. ve Raven, B., **"The basis of Social Power".** Group Dynamics Resarch& Theory, der. D. Cartwright ve A. Zander, London: Tavistock Publ., 1970.

Friedrich. H., Heart to God, Hands To Serve: Practicing Servant Leadership in the Body of Christ, New York, Holy Kingdom Press; 1961.

Gibson, RJ., Hannon M. Charismatic Leadership: The Hidden Controversy. Journal of Leadership Studies 1998; 5:11-18

Gibson, J.L., Ivancevich, J.M. ve Donnelly, J.H., **Organizarions, Behevior, Structure, Processes**, Business Publication Inc., Texas 1976.

Glassman, R.M., Swatos, WH., Charisma, History, and Social Structure. New York: Greenwood Press;1985.

Gomes, A.R., Souza, SA, Cruz JF. Charismatic, transformational and visionary di-

mensions in sport leadership. Toward news paths for the study of coach-athletes relationships. University of Maryland;2006.

Günay, M. ve Cicioğlu, İ., **Sürantrenman ve Sporcu Performansı,** Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, C.3, S.1, Ocak 1998.

Hammer, M. ve Champy, J., **Değişim Mühendisliği**, Çev.Sinem GÜl, İst:Sabah Kitapları, 1994.

Hasırcı, S., "**Problem Sporcular"**, Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi, H.Ü.Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Y.2, S.6, Ankara, Ekim, 1995.

Hellriegel, D. ve Slocum, J.W., **Organizational Behavior Contingency Views**, West Pub. Co.,St. Paul 1976.

Hellrigel, D., Slocum, J.W. ve Woodman, R.W., **Organizational Behavior.** Prentice-Hall International New Jersey 1992.

Herbert, G. H. ve Gullet, C.R., **Organizasyonlar: Teori ve Davranış,**(Çev. Besim Baykal), Ankara: İTİA İşletme Bilimleri Enstitüsü. 1981.

Hersey, P., Kenneth H. Blanchard, **Management of Organizational Behavior**. Prentice-Hall International. New Jersey 1988.

Hersey, P., **The Situational Leader,:**Warner Books, New York 1984.

Hodgetts Richard, M., **Yönetim** Çev. Çetin Canan, Mutlu Can E., Der Yayınları İstanbul 1997.

Hortaçsu, N., **Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler**. Ankara: İmge. 1998.

House, R.J., ve Dessler. G., "The Path-Goal Theory of **Leadership**: Some Post Hoc and A Priori Tests," in JG Hunt and LL Larson (Eds.), **Contingency Approaches** to **Leadership**, **Southern Illinois** University **Press**, **1974**.

House, R.J., Aditya R., The social scientific study of leadership: Quo vadis? Journal of Management Yearly Review 1997; 23(3):409-474.

House, R.J., Shamir B. Toward the integration of transformational, charismatic, and visionary theories. In M. Chemers and R. Ayman (Eds.), Leadership theory and research: Perspectives and directions: New York: Academic Press; 1993.

House, R.J., Spangler WD, Woycke J. (1991) Personality and charisma in the U.S. presidency: A psychological theory of leadership effectiveness. Administrative Science Quarterly 1991;16:365-396.

House, R.J., Woycke J, Fodor EM. Perceived behavior and effectiveness of charismatic and non-charismatic U.S. Presidents. In J. Conger and R. Kanungo (Eds.), Charismatic leadership and management. San Francisco: Jossey-Bass;1988.

House, R.J. A 1976 theory of charismatic leadership. IL: Southern Illinois University Press; 1977.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kelebek-Etkisi-(matematik)

http://www.uefa.com/magazine/news/kind=1024/newsid=559954.html

İbn Haldun, Mukaddime, İstanbul: MEB yayınları;1990.

İkizler, C., **Sporda Başarıyı Etkileyen Psikolojik Faktörler**, İstanbul, 1994.

İnal, A.N., **Beden Eğitimi ve Spor Bilimine Giriş**., Atlas Kitabevi., Konya 1998.

Jacobsen, C., House RJ., Dynamics of charismatic leadership: A process theory, simulation model, and tests. The Leadership Quarterly 2001;12:75-112.

James, Paul, **Total Quality Management**, T.J. Press (Podstow) Ltd. London 1996.

Jowett, S. ve Cockerill IM., Olympic medallists perspective of the athlete-coach relationship Psychology of Sport and Exercise 2003;4:313-331

Jowett, S, D.L., Social Psychology in Sport. US. Human Kinetics, Inc; 2007.

Kağıtçıbaşı, Ç., **İnsan ve İnsanlar** (6.Baskı) İnkılap Yayınevi. İstanbul 1985.

Kasap, H., **Spor Metodik ve Didaktiği,** TFF Yayınları No.9, İstanbul, 1991.

Kaya, Y., **Performansta Üçüncü Boyut-Hipnoz ve Spor,** Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1999.

Keten, M., **Türkiye'de Spor,** Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara 1974.

Koç, Ş., **Spor Psikolojisine Giriş**, Saray Kitabevleri, İzmir, 1994.

Koçel, T., **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınları İstanbul, 1993.

Konter, E., **Bir Lider Olarak Antrenör**, Alfa yayınları, İstanbul, 1996.

Koontz, H. and Weihrich, H., "Essentials of Management", Tata McGraw Hill, 7th Ed., 2007.

Koruç, Z., **Sporda Stresle Başaçıkma ve Bilişsel Yaklaşımlar,** Spor Psikolojisi Kursu, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1997.

Kouzes, J.M. & Posner, B.Z., **"Geçmişe bakıp geleceğe yönelmek"** Executive Excellence Dergisi yıl:4 Sayı:46, Ocak 2000.

Kreitner, R. ve Kinicki, A., **Organizational Behavior,** Richard D. Irwin, Inc, Boston 1989.

Kremer, J. ve Scully D., **Psychology in Sport,** Taylor Francis Publishers, Bristol, 1994.

Kurdak, S.S., **Sporda Doping ve İlaç Kullanımı,** Sporsal Kuram Dizisi 7, Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1996.

Kuter, M. ve Öztürk, F., **Sporda Risk Faktörleri,** Bursa, 1998.

Lackner, K., **Takım Sporlarında Grup Dinamiği,** Bağırgan Yayınevi.

Leith, L.M., **Coaches Guide to Sport Administration**, Leisure Press, İllinois, 1990.

Luthans, F., **Organizational Behavior**, Prentice Hall İnternational, New Jersey 1989.

Martens, R., **Coaches Guide to Sport Psychology**, Human Kinetics Publishers, İllinois, 1987.

Moralı, S., **Spor Psikolojisi Ders Notları,** Ege Üniversitesi, İzmir, 1999.

Mullen, B, Copper, C., The relation between group cohesiveness and performance: An integration. Psychological Bulletin 1994;115(2): 210-227.

Northouse, PG., Leadership Theory and Practice Sage Publications, Inc, London; 2001.

Oktay, E., Gül, H., Çalışanların duygusal bağlılıklarının sağlanmasında Kanungo'nun karizmatik lider özelliklerinin etkileri üzerine karaman ve Aksaray Emniyet Müdürlükleriyle yapılan bir araştırma, Selçuk Üniversitesi SBE. Dergisi 2003; 10: 403–428.

Özalp, İ. vd., **"Organizasyonlarda Durumsallık Yaklaşımı Açısından Liderlik",** A.Ü. İ.İ.B.F. Der., C.10 Sayı1-2 1992.

Özbaydar, S., **İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi,** Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983.

Özel, S., **"Kaderine Hakim ol Yoksa başkası olur!"** Görüş, Tüsiad Yayın Organı, Sayı9, 1993.

Özkalp, E., **Davranış Bilimleri ve Organizasyonlarda Davranış**, E.İ.T.İ.A Yayın No:249/169 Eskişehir 1982.

Öztabağ, L., **Antrenörlük Psikolojisi**, TFF Yayını No.5, Ankara, 1974.

Pêker, A., **"Değişim Mühendisliği",** Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.2, S.2, Temmuz, 1998.

Podsakoff, PM., MacKenzie SB, Moorman RH, Fetter R., Transformational leader behaviors and their effects on followers' trust in leader, satisfaction, and organizational citizenship behavior.. Leadership Quarterly 1990; 1(2): 107-142.

Prapavessis, H., Carron, AV., The effect of group cohesion on competitive state anxiety. Journal of Sport & Exercise Psychology 1996; 18:64-74.

Robbins, P.S., Organizational Behavior Concepts, Controversies, Applications, NJ, Prantice-Hall Inc.;1996.

Saruhan, Ş.C., **Örgüt Üzerine Yazanlar**, İstanbul M.Ü. İ.İ.B.F. İşletme Bölümü., İstanbul 1991.

Sashkin, M., The visionary leader. In J. A. Conger ve R. N. Kanungo (Eds.) Charismatic leadership, San Francisco: Jossey-Bass;1988.

Shamir, B., House RJ, Arthur, M.B., The motivational effects of charismatic leadership: self-concept based theory. Organizational Science 1993; 4, 1-17

Shamir, B., Howell JM., Organizational and contextual influences on the emergence and effectiveness of charismatic leadership. The Leadership Quarterly 1999;10(2):257-283.

Shamir, B., Zakay E., Breinin E., Popper M., Correlates of charismatic leader behaviour in military units: Subordinates' attitudes, unit characteristics, superiors' appraisals of leader performance. Academy of Management Journal 1998;41(4): 387-409.

Singer, R.N., Murphey, M., Tennat, L.K., **Handbook of Research on Sport Psychology**, McMillian Publishing Co., NewYork, 1993.

Singer, N.R., Coaching, Athletics and psychology (Çev:ÖZTAN N.) Florida 1972.

Steward, G., **Succesful Sales Management**, Pitmant Publishing, Glasgow, 1993, s.123

Stoner James, A.F. – Freeman, Edward R., **Management (Fifth Edition),** by Prentice Hall International Editions, New Jersey, 1992.

Syer, J. ve Connolly, C., **Zihinsel Antrenman Rehberi,** Çev: F.Umur Erkan, Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1998.

Tannenbaum, R. ve Schmidt, W., **"How to Choosea Leadership Pattern".** Harvard Business Review**.** 51 May-June. 1973.

Tichy, N., & Sherman, S.. *Control your own destiny or someone else will: Lessons in mastering change – The principles Jack Welch is using to revolutionize General Electric.* New York: HarperBusiness. 1994

Todd, M.L., James, H., An examination of coach and peer leader behaviors in sport, Psychology of Sport and Exercise 2005;6:303–312.

Tosi, H.L. ve Carroll S.J., **Management: Contingencies, Structure and Process.** Chicago: St. Clair Press, 1976.

Tutko, T.A. - Richards, W.J., **Psychology of coaching,** Bostan, 1971.

Türkiye'de Antrenör Eğitimi ve Yeni Uygulama Modeli Gençlik ve spor genel müd 2001

Weber, M., The theory of social and Economic Organization. New York: The Free Press;1924/47.

White, R. ve Lippitt, R., **"Leader Behavior and Member Reaction in Three Social Climates",** Group Dynamics Research and Theory, der. D.Cartwright ve A.Zander, London: Tavistock Pub., 1970.

Williams, J.M., **Applied Sport Psychology**, Second Edition, Mayfield Publishing Co., California, 1993.

Willner, A.R., The Spellbinders: Charismatic Political Leadership, New Haven, CT: Yale University Press; 1984.

www.global-leaders tv:7.02.2007

www.guardian.co.uk:17.05.2007

www.thelocal.de:03.05.2009

Yammarino, FJ., Dubinsky, AJ., Comer, LB., Jolson, M.A., Women and transformational and contingent reward leadership: A multiple levels-of-analysis perspective. Academy of Management Journal 1997; 40(1); 205-222.

Yozgat, O., **İşletme Yönemtimi**., ITIA Yayını., İstanbul 1992., s.356

Yukl, G., An evaluation of conceptual weaknesses in transformational and charismatic leadership theories. The Leadership Quarterly 1999; 10(2):285-305.

Yukl, G., Leadership in organizations. 5th ed. Upper Saddle, NJ: Prentice Hall; 2002.

Yukl, G., **Leadership in Organizations,** Prentice Hall Int. Edit., New Jersey 1989.

19. Basım

ARAŞTIRMALARDA RAPOR HAZIRLAMA

Prof. Dr. Niyazi KARASAR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 16
Eğitim No.: 5
ISBN : 978-605-5426-15-6
© 19. Basım, Ekim 2015

ARAŞTIRMALARDA RAPOR HAZIRLAMA
Prof. Dr. Niyazi KARASAR

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karasar, Niyazi.
Araştırmalarda Rapor Hazırlama / *Prof. Dr. Niyazi KARASAR*
19. Basım, xvi+136s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-15-6
1. Araştırma 2. Rapor Hazırlama

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Araştırma ve öğrenme ile kalkınma süreçleri arasındaki sıkı ilişkinin anlaşılmasıyla, bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerini geliştirme ve öğrenme çabaları yaygınlaşmakta; bu, ayrı bir uzmanlık alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Belli bir model bütünlüğü içinde sunulmadıkça, araştırma ve inceleme sonuçlarından beklenen etkinin sağlanabilmesi zordur. Bu nedenle "rapor hazırlama" , araştırma yöntem ve teknikleri içinde önemli bir yer tutar.

Bu kitap, araştırma raporları için uygun bir model geliştirmek amacıyla yapılan bir araştırmanın ürünüdür. Kitapta, her türlü araştırma ve inceleme raporlarında bulunması gereken içerik ve bunların sunulmasında uyulacak biçim örnekleri gerekçeleriyle tanıtılmıştır.

Okuyucunun, "neyi" ve "niçin" soruları yanında, "nasıl" sorusunu da karşılamak amacıyla, "kitap" , kapsadığı kavram ilke ve teknikleri sergileyen bir içerik ve biçimde (uyuşum modeli şeklinde) düzenlenmiştir.Bu amaçla kitap, yedi bölüm halinde düzenlenmiştir. Bunlar: "giriş", "içerik ve biçim"; "aktarmalar"; "kaynak gösterme"; "çizelge ve şekiller"; "raporun yazılması ve çoğaltılması" ile "özet, yargı ve öneriler" dir. Her bölümde işlenen konulara ilişkin, önemli kavram, ilke ve teknikler tanıtılarak uygulama örnekleri verilmektedir.

"ARAŞTIRMALARDA RAPOR HAZIRLAMA" her türlü tez, ders ödevi, bilimsel makale, araştırma önerisi ile araştırma ve inceleme raporlarının hazırlanmasında; kitap yazımında; bu tür yazılı belgelerden yararlanabilmede; bu yöntemelerin öğretilmesinde (özellikle araştırma teknikleri ve kompozisyon derslerinde) üniversite, akademi, yüksek okul ve sınırlı ölçüde de lise öğrencilerine; yönetici ve uzmanlara; araştırma ve incelemeye ilgi duyan çeşitli kurum ve kişilere yardımcı olabilir.

Bu çalışmanın yapılıp kitaba dönüştürülmesinde pek çok kişi ve kurumun destek ve özendirmeleri oldu. Bunlar arasında en büyük pay, kuşkusuz, kendilerinden ya da eserlerinden yararlandığı yöntembilimcilerle yazarın kendi öğrencilerinindir. Bu nedenle yazar, tüm öğrencilerine; lisans-üstü öğrenimi süresince ders ve danışmanlıklarından yararlandığı Dr. G.S.-Wall, Dr. W. Courtney, Dr. J.W.Asher ile Dr. D.L.Cook' a; hem ders hem araştırma alanında çalışma olanakları sağlayarak önemli katkılarda bulunan Dr. R.M.Reese, Dr. R.E.Taylor, Dr. C.J. Cotrell ve J.P. Lisack' a; çalışmanın çeşitli aşamalarında, içerik, biçim ve anlatıma ilişkin eleştiri ve önerileri için Doç. Dr. İlhan Akhun, Dr. M.Cengiz Dökmeci, Dr. Saim Kaptan, Dr. Mustafa Aydın, Hazım Ayatar ve daha ve daha bir çok arkadaşa; yapı-

lan çalışmanın bu alanda önemli bir boşluğu dolduracağını belirterek yayımlanmasını öneren ve değerli eleştirilerde bulunan, başta Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Fatma Varış olmak üzere, Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu, Prof. Dr. Gülseren Günçe, Prof. Dr. Fatma Başaran ve Prof. Dr. Selahattin Ertürk' e; baskıdan hemen önce kitap metnini tümüyle okuyarak gerçekci önerileriyle, dil ve anlatım yönünden önemli katkılarda bulunan Adnan Binyazar'a; raporun kitaba dönüştürülmesi aşamasında değerli öneri ve yardımları olan Dr. İbrahim Ethem Başaran'a; raporun bir kaç kez daktilo edilmesinde ve şekillerin çizilmesindeki özenli çalışmaları için MEB PAKD daktilograf ve ressamları ile bu olanağı sağlayan yöneticilerine; dizgi, tertip ve baskıdaki başarılı çalışmaları için, PARS Matbası yönetici, teknisyen ve ustalarına teşekkürlerini sunar.

Yazar, çalışmanın her aşamasında tüm güçlükleri kendisiyle paylaşan eşi Güler ile oğulları Şahin ve Hasan Ali' yi de dostluk ve sevgiyle anar.

Ankara, Şubat 1976 — Niyazi Karasar

İkinci Basımı Sunarken,

Çeşitli alanlardan araştırmacı, öğretici, öğrenci, yazar ve uygulayıcıların kitaba duydukları yakın ilgi giderek artmaktadır.

Yazar, ikinci baskı için kendisini güdüleyen tüm okurlarına; kitabın tıpkıbasıma hazırlanmasındaki yardımları için Aytaç Açıkalın ve Hülya Gökmen'e ve tıpkıbasımı gerçekleştiren Torunoğlu Ofset ilgililerine teşekkürlerini sunar.

Ankara, Ocak 1979 — Niyazi Karasar

Üçüncü Basımı Sunarken,

Yazar, "Rapor" hazırlamaya düzen getirme çabalarına katılan tüm okurları ile bu kez de tıpkıbasımı gerçekleştiren Torunoğlu Ofset ilgililerine teşekkürlerini sunar.

Ankara, Şubat 1981 — Niyazi Karasar

Dördüncü Basımı Sunarken,

Özel olarak basılan ve Ankara içindeki dağıtımla üç baskısı kısa sayılabilecek bir sürede tükenen bu kitabın, dördüncü baskısı Hacettepe Taş Kitapçılık kanalıyla gerçekleştirilmiştir. Böylece, uzun süredir gelmekte olan istekler, Türkiye genelinde gerçekleştirilecek etkin bir dağıtımla da bütünleşmiş olarak, karşılanmaya çalışılacaktır.

Yazar, etkili ve ekonomik bir iletişim sağlamak amacıyla rapor hazırlamaya düzen getirme çabalarına katılan meslekdaşlarına, öğrencilerine ve bütün okurlarına teşekkürlerini sunarken, bu yayının gerçekleşmesini sağlayan Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti. Sahibi Sayın Salih Erkan ile basımı gerçekleştiren Teknik Basım Sanayii ilgililerine teşekkürlerini ifade etmekten zevk duyar.

Ankara, Şubat 1984 Niyazi Karasar

Beşinci Basımı Sunarken,

Türkiye'nin bilim ve teknoloji çağına ayak uydurması özlem ve umudu ile dolu bir yazar için "Araştırmalarda Rapor Hazırlama" adlı böyle bir kitabın beşinci basılışını yapması büyük bir mutluluk kaynağıdır. Yazar, bütün okurlarına şükranlarını sunar.

Kitap, yayında olduğu yaklaşık on beş yıllık sürede, standartlarını korumuş, genel yapı itibariyle önemli bir değişiklik gerektirmemiştir.

Bu basımda, kitap iki yönden geliştirilmiştir. Bunlardan birincisi, gelişen bilgisayar teknolojisinin rapor hazırlamada kullanımı ile Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki değişikliklerin yansıtılmasıdır. İkincisi dil ile ilgilidir. Türk aydınının, dil konusunda yaşanan kargaşayı önleyecek uzlaşma noktaları aramaya yönelmesi gerektiği inancıyla, kitapta "yaşayan dil" egemen kılınmaya çalışılmıştır.

Yazar, kitabın bilgisayar dizgisini büyük bir sabır ve titizlikle gerçekleştiren DAG Limited Şirketi ile her zamanki kaliteli hizmet anlayışıyla baskı işlemini gerçekleştiren SANEM Matbaası sahip ve çalışanlarına teşekkürlerini ifade etmekten mutluluk duyar.

Ankara, Şubat 1991 Niyazi Karasar

Altıncı Basımı Sunarken,

Yazar, yıllardır savunduğu **"rapor biçimi ile kabul, içeriği ile takdir olunur"** ilkesinin, bireysel ve kurumsal bazda, giderek daha yaygın bir şekilde hayata geçiriliyor olduğunu görmekten derin mutluluk duymaktadır. Yeni basıma bu güzel duygularla geçilmiştir.

Bu arada, bazı meslekdaşların, kendi yada çalıştıkları araştırma ve bilim kuruluşları adına yaptıkları "yayınlar" da , tıpkıbasım gibi kitabı çoğaltmaları, yazarı, telif hakları konusunda mücadele etme zorunda bırakmıştır.

Bir ülkede her türlü kalkınmanın temelinde yaratıcı düşünce birikimi vardır. Bu oluşumda temel faktör ise, kuşkusuz, böyle bir birikime imkan verecek zihinsel ve yasal ortamın varlığı ile telif haklarına saygıdır. Yazar, Türk bilim ve kültür hayatında "telif haklarına saygı"nın da yaygın bir şekilde benimseneceği ve uygulanacağı günlerin yakın olmasını dilemektedir.

Yazar, **araştırma eğitimi** çabalarının gelişip yaygınlaştırılmasında kendisine destek olan değerli meslekdaşları ile sevgili okurlarına ve yeni basımda yakın ilgi ve desteğini gördüğü Tekışık Matbaası yetkililerine en içten teşekkürlerini sunar.

Ankara, Mart 1994 Niyazi Karasar

Yedinci Basımı Sunarken,

Araştırma Eğitimi çabalarına katılımın giderek arttığını görmenin mutluluğu içinde, yazar, bütün okurlarına ve Tekışık Matbaası yetkililerine yeniden en içten teşekkürlerini sunar.

Ankara, Eylül 1994 Niyazi Karasar

Sekizinci Basımı Sunarken,

Bilimsel çalışmalarda, izlenen süreçler ile elde edilen sonuçların belli bir model bütünlüğünde sunulmasının sağladığı avantajlar giderek daha iyi görülmektedir.

Yazar, bu gelişmelerde katkısı olan tüm okurları ile değerli meslekdaşlarına ve bu baskıyı gerçekleştiren Sim Matbaası yetkililerine şükranlarını arz eder.

Ankara, Ekim 1995 Niyazi Karasar

Dokuzuncu Basımı Sunarken,

Maalesef, bu dönemde de, korsan baskılarla mücadelede yeterince başarılı olunamamıştır. Bu durum, yalnızca bu kitap ve yazarı için değil, Türk bilim dünyası için de son derece üzücü ve düşündürücüdür.

Yazar, Türkiye'de bilimsel yaklaşımın yerleşmesinde katkıda bulunan tüm meslekdaşları ile sevgili okurları ile bu basımın yayın ve dağıtımını üstlenen NOBEL Yayın Dağıtım Ltd. yetkililerine teşekkürlerini sunar.

Ankara, Ekim 1998 Niyazi Karasar

Onuncu Basımı Sunarken,

Kitabın, korsan baskılara rağmen, hızlı tüketim grafiğini sürdürmesi mutlu bir gelişmedir. Yazar, bilime gönül veren tüm okurlarına şükranlarını sunar.

Ayrıca, yazar, onuncu basımın yayın ve dağıtımını üstlenen NOBEL Yayın Dağıtım Ltd. yetkililerine takdir ve teşekkürlerini sunar.

Ankara, Ekim 2000 Niyazi Karasar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ v
ÇİZELGELER LİSTESİ xv
ŞEKİLLER LİSTESİ xvi
BÖLÜM
I. GİRİŞ 1
Problem 1
Bilim, Bilimsel Yöntem ve Raporlaştırma 1
Bilim 1
Bilimsel Yöntem 2
Raporlaştırma 3
Araştırma ve Araştırma Eğitimi 4
Araştırma 4
Araştırma Eğitimi 5
Araştırma Raporu ve Yazılı İletişim 9
Amaç 10
Önem 11
Varsayımlar (Sayıltılar) 11
Sınırlıklar 12
Yöntem 12
Tanımlar 13

II. İÇERİK VE BİÇİM 15
GENEL AMAÇLAR 15
GENEL İLKELER 16
İçerik 16
İlkeler 16
Bölüm ve Altbölümler: Anahatlar 16
Biçim 18
İlkeler 18
Yazı Alanı 18
Satır Aralıkları 19
Satırbaşı 19
Sayfaların Numaralanması 20
Bölüm ve Altbölümlerin Başlatılması 20
Bölüm Başlıkları 20
Altbölüm Başlıkları 20

Bölüm ve Altbölümlerin Numaralandırılması 21

ÖN BÖLÜM 23
Başlık Sayfası 23
Raporun Başlığı 23
Raporu Hazırlayan 23
Raporun Niteliği 24
Raporun Sunulduğu Kent, Kurum ve Tarih 24
Değerlendirme Kurulu Üyeleri 25
Önsöz ya da Teşekkür 25
Yazar 25
İçindekiler 26
Çizelge ve Şekiller Listesi 27

ANA BÖLÜMLER 28
Giriş 28
Problem 28
Amaç 31
Soru Cümlesi 31
Hipotez (Denence) 31
Önem 32
Varsayımlar (Sayıltılar) 32
Sınırlıklar 32
Tanımlar 33
Yöntem 33
Araştırma Modeli 34
Evren ve Örneklem 34
Veriler ve Toplanması 35
Verilerin Çözümü ve Yorumlanması 35
Süre ve Maliyet 35
Bulgular ve Yorum 36
Özet, Yargı ve Öneriler 38
Özet 38
Yargı 39
Öneriler 39

ARKA BÖLÜM 39
Ekler 40
Kaynakça 41

ÖZ 41
DERS ÖDEVLERİ VE KISA RAPORLAR 42
BİLİMSEL MAKALELER 43
ARAŞTIRMA ÖNERİSİ 45
İçerik 45
Biçim 46

III. AKTARMALAR 47
Aktarma Çeşitleri 47
Doğrudan Aktarma 47
Biçim 47
Çıkarma ve Ekleme 48
Yanlışların Düzeltilmesi 49
Çevirerek Aktarma 49
Özel Durumlar 50
Dolaylı Aktarma 50
Alıntının Ölçüsü 50
Alıntıdaki Temel Kabul 51
Alıntıda Anlam Kayması 51
Aktarmalarda Kaynak Gösterilmesi: Yasal Hükümler 51

IV. KAYNAK GÖSTERME 53
KAYNAK GÖSTERMEDE TEMEL İLKE VE AMAÇLAR 53
KAYNAK TANITICI BİLGİLER 54
Yazar Adı 54
Eser Adı 54
Yayım Bilgileri 54
Yazılış Sayısı 54
Basılış Sayısı 55
Cilt Numarası 55
Yayın Yeri 55
Yayınevi 56
Yayın Tarihi 56
KAYNAKÇA 56
Kaynakça Biçimleri 57
Yalın Kaynakça Biçimi 57
Açıklamalı Kaynakça Biçimi 58
Kaynakların Kümelendirilişi 58
Kaynakların Dizilişi 58
Aralıklar 58

Alfabetik Dizin 58
Aynı Yazarlı Yayınlar 59
Kaynakların Numaralandırılışı 59
DİPNOT VE KAYNAKÇA BAĞLAÇLARI 60
Dipnot 60
Dipnot Çizgisi 60
Dipnot Biçimleri 60
Ayrıntılı ilk geçiş dipnot biçimleri 60
Dipnot yineleme bağlaçları 61
Karışık Dipnot Örnekleri 62
Dipnotların Numaralandırılışı 63
Dipnotların Yazılışı 64
Kaynakça Bağlaçları 65
Yazar Soyadı ve Tarih Bağlacı 65
Kaynakça Bağ Numaraları 66
ÖZEL DİPNOT VE KAYNAKÇA ÖRNEKLERİ 66
Yazar Sayı ve Türleri 66
Tek Yazarlı 67
Çok Yazarlı 67
Kurum Yazarlı 67
Çeviri 68
Derleme 68
Ayrı Bölüm Yazarlı 68
Yazar Adı Yazılı Olmayanlar 69
Yayın Türleri 69
Dizi Yayınlar 69
Dergiler 69
Gazeteler 70
Yayınlanmamış Tez, Rapor ve Bildiriler 70
Yasa Tasarıları, Bakanlar Kurulu ve Anayasa Mahkemesi Kararları . 71
Yasalar ve Anayasa 72
Arşiv Belgeleri 72
Kutsal Kitaplar 72
Ötekiler 73
Yabancı Dilde Yazılmış Kaynak ve Türkçe Başlığı 73
Yazışma, Görüşme ve Demeçler 73
TBMM 'deki Konuşmalar 74
İkincil Kaynaklar 74

V. ÇİZELGE VE ŞEKİLLER 76
ÇİZELGE 76
Çizelgelerin Temel Öğeleri ve Hazırlanışı 77
Numara ve Başlık 77
Çerçeve 78
İçerik 79
Çizelge Dipnotları 81
İstatistiksel Anlamlılık Test Çizelgesi 82
Çizelgelerin Rapora Yerleştirilmesi 85
YARI ÇİZELGE 87
ŞEKİL 87
Şekillerin Temel Öğeleri ve Hazırlanışı 88
Numara ve Başlık 88
Çerçeve 88
İçerik 89
Çizgiler 89
Sayı ve yazılar 90
Kısaltma ve ölçü birimi 90
Büyüklük ve boyutlar 90
Çizim ve araçlar 90
Şekil Dipnotları 91
Şekil Çeşitleri 91
Çizgi Grafikleri 91
Çerçeve 92
Ölçekleme 92
İçerik (çizgiler) 93
Sütun Grafikleri 95
Daire Grafikleri 97
Öteki Şekiller 97
ÇİZELGE VE ŞEKİLLERDE MUTLAK VE GÖRELİ DEĞERLER 98
ÇİZELGE VE ŞEKİLLERİN METİN İLE İLİŞKİLERİ 99
ÇİZELGE VE ŞEKİLLERDE ANLAŞILIRLIK SINAMASI 99
ÇİZELGE VE ŞEKİLLLERDE DOĞRULUK DENETİMİ 99

VI. RAPORUN YAZILMASI VE ÇOĞALTILMASI 101
Önemli Bazı Yazı Kuralları 101
Geçici Anahatlar 101
Raporun Uzunluğu ve Denge 103
Uzunluk 103
Denge 103

Gerçek Anlatım 103
Genel Anlatım 103
Kısaltmalar 104
Geçmiş ve Geniş Zamanlı Cümleler 104
Dil ve Anlatım 104
Anlatımda Ölçülülük 105
Gizli Anlamlar! 106
Tırnak İşareti 107
Yazmaya Başlama Zamanı 107
Sayılar ve Yüzde (%) İşareti 108
Formüller 108
Birörneklik 109
Eleştirme ve Geliştirme 109
Raporun Yazılması 110
Kağıt 110
Yardımcı Sayfa 110
Daktilo Makinesi/Bilgisayar 111
Son Düzeltmeler 111
Raporun Çoğaltılması 112

VII. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER 113
Özet 113
Yargı 116
Öneriler 116

EKLER 118

A 119
B 120
C 121
Ç 126
D 127
E 128
F 130

KAYNAKÇA 131

KAYNAKÇA

AIP (American Institute of Physics).Style Manual: For Guidance in the Preparation of Papers for Journals Published by the American Institute of Physics and its Member Societies. Revised ed. New York : 1970

APA (American Phychological Association). Publication Manual. Revised ed. Washington, D.C. : 1967 (1969 reprint).

Arıcı, Hüsnü. İstatistik Yöntemler ve Uygulama. Ankara: 1972.

«ASME (American Society of Mechanical Engineering). Engineering and Scientific Graphs for Publication. New York: 1943» Jhon C. Townsed. Introduction to Experimental Method for Psychology and the Social Sciences. New York : McGraw-Hiil, 1953, s. 177 deki alıntı.

Ataöv, Türkkaya. Bilimsel Araştırma El Kitabı. Ankara : 1969

Ayatar, Hazım. Uygulamalı Eğitim İstatiği. Ankara: MEB Eğitim Birimi Müdürlüğü, 1971.

Ballau, Stefen V. Thesis Model. Boston : Houghton Mifflin, 1970.

Best, John W. Research in Education. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, 1959.

Borçlar Kanunu (818 S.K.)- Neşir Mukavelesi, - 1926.

Borg, Walter R. and M.D. Gali. Educational Research. An Introduction. Secoond edition. New York : David McKay, 1971.

Campbell, W.G. Form and Style in Thesis Writing. Boston : Houghton Mifflen, 1954.

Cemalcılar, İlhan. Pazarlama Araştırması. Eskişehir : Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akedemi'si, Pazarlama Enstitüsü, 1975.

Cıllov, Haluk. İktisadi Olaylara Uygulanan İstatistik Metodları : İndeksler, Zaman Serilerinin Tahlili, İstatistik Münesebetleri. iktisadi istatistikler. Gözden geçirilmiş üçüncü baskı. İstanbul : İ.Ü. İktisat Fakültesi 1972.

Council of Europe. Report on the Training and Career Structures of Educational Researchers. Repot of the Working Party of the Educational Research Committee. Strasbourg : Documentation Centre for Education in Europe, 1974.

Cooper, Charles W. and Edmund J. Robins. The Term Paper : A Manual and Model. Fourth edition . Stanford, California : Stanford Universty Press, 1967.

Çavdar, Tevfik. «Neden Araştırma,» Milliyet Gazetesi. 29 Mayıs 1974, s. 5.

Demiray, Kemal. Sözlü ve Yazılı Anlatım. Kompozisyon. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevi, 1966.

Devrez, Güney. Piyasa Araştırmasında Bilgi Toplama Metodları.Ankara : A.Ü. Siyasal Bilgilar Fakültesi, 1971.

Dewey, John. How We Think. Boston : Heath and Comp, 1933.

Doğrusöz, Halim. «Harekat Araştırması ve İşletmecilik,» Modern İşletmecilik-Seçme Yazılar. Ankara: ODTÜ İdari İlimler Fakültesi, 1967.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). Araştırma Yazma Tekniği. Ankara: DPT, Eğitim Merkezi Müdürlüğü, 1972.

———. Kalkınma Planı. Birinci Beş Yıl 1963-1967. Ankara: 1963.

———. Yeni Strateji ve Kalkınma Planı. Üçüncü Beş Yıl 1973-1977. Ankara : 1973.

Ertürk, Selahattin. Diktacı Tutum ve Demokrasi Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1969.

———. «Bilim Eğitiminin Felsefi Temelleri,» V. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri 29 Eylül - 1 Ekim 1975. Ankara TÜBİTAK, Bilim Adamı Yetiştirme Grubu, 1975, ss. 111-120.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (5846 S.K.), 1951.

"5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun (2936 SK), Resmi Gazete. 18210, 3 Kasım 1984.

Fox, David J. The Research Process In Education . New York : Holt, Rinehart, Winston,1969.

Gatner E.S.M. and F. Cordasco. Research and Report Writing. New York: Barnes and Nobel, 1959.

Good, Carter V. Introduction to Educational Research. Second edition. New York : Appel ton-Century-Crofts, 1963.

Goode, W.J. ve P.K. Hatt. Sosyal Bilimlerde Araştırma Metotları. Çeviren : Ruşen Y. Keleş. Ankara : TODAİE, (1952) 1973.

Günçe, Gülseren. Çocukta Zihin Gelişimi. Piaget Kuramına Toplu Bakış. Ankara: 1973.

Güvenal, Cangül. Sekreterin El Kitabı. Ankara : Başbakanlık Devlet Personel Dairesi, 1968.

Güvenç, Bozkurt. Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme. Ankara: 1970.

Hastürk, Yılmaz. Araştırma Rapor ve Bilimsel Yazı Tekniği. Ankara : 1969.

Iğdemir, Uluğ. Baskıya Verilecek Eserlerde Yazarların Gözönüne Alması Gereken Esaslar. Ankara : Türk Tarih Kurumu , 1955.

İlaydın, Hikmet. «Notlar,» Türk Dili. 275:622-35, Ağustos 1974.

İngiltere Maliye Bakanlığı Organizasyon ve Metot Dairesi. Organizasyon ve Metot Araştırma lan. Çeviren : Kenan Sürgit. Üçüncü baskı Ankara : TODAİE, 1966.

İsaac, Stephen and W.B. Michael. Handbook in Research and Evaluation. A Collection of Principles, Methods, and Strategies Useful in the Planning, Desing, and Evaluation of Studies in Education and the Behaviorol Sciences. San Diego, California : Robert R. Knapp, Publisher, 1971.

İşçil, Necati. İstatistik Metodları ve Uygulamaları. Dördüncü baskı. Ankara : 1967.

Kansu, İ. Akif. Bilimsel Eser Yazma ve Basıma Hazırlama Tekniği. Ankara : A.Ü. Adana Zira at Fakültesi, 1971.

Kantemir, Enise. Yazılı ve Sözlü Anlatım I. Yazılı Anlatım. Ankara : A.Ü. Eğitim Fakültesi1972.

Kaptan, Saim. Bilimsel Araştırma Teknikleri. Ankara: 1973.

Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. Üçüncü basım. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye, 1986 (1984,1982).

———. "Araştırma Eğitimi: Türk Üniversitelerinde Bir Tarama". Ankara:TÜBİTAK,1985.

———. «Araştırma Eğitimi,» A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi. 7, 1-4 : 263-74, 1974.

———. «Araştırma Yöntemleri Ders Notları.» Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1972. (teksir).

———. «Araştırma, Bilim ve Bilimsel Yöntem,» 50. Yıla Armağan. Ankara : A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1973. ss. 89-104.

———. «Mesleki ve Teknik Öğretimde Araştırma ve Verimlilik,» Mesleki ve Teknik Öğretimde Verimlilik Semineri. M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı ve MPM'in işbirliği ile 8-13 Mayıs 1972 tarihleri arasında düzenlenen Seminer Bildiri ve Tutanakları. Ankara : Milli Prodüktivite Merkezi, 1973. ss. 93-105.

Kerlinger, Fred N. Foundations of Behavioral Research. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1964

Levin, R.I ve C.A. Kirkpatrick. PERT ve CPM ile Planlama ve Denetim. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İdari İlimler Fakültesi, 1968.

Marks, R. «Research Reporting,» Social Work Research. Editör: N.A. Polonsky. Chicago:The University of Chicago. 1960. ss. 187-200.

MEB Özel Kalem Müdürlüğü. Resmi Yazışmaların Düzenlenmesi Kakkında Talimat. Ankara: 1971.

METU (Middle East Technical Universty). Faculty of Engineering. A Manual for the Preparation of Graduate Theses. Ankara :1972.

[Mıhçıoğlu, Cemal]. «Yayınlanacak Yazılarda Uyulması Gereken İlkeler.» [Ankara] : Milli Prodüktivite Merkezi İç Yayını. 1973.

MPM (Milli Prodüktivite Merkezi). Proje Yönetimi. Ankara : 1968.

Mouly, George J. The Science of Educational Research. New York : American Book Company, 1963.

Nisbet, J.D. and N.J. Entwistle Educational Research Methods. New York : American Elsevier Publishing. 1970.

Or, Oktay. Araştırma El Kitabı I. Araştırma Raporlarının, Tezlerin Hazırlanması ve Düzenlenmesi. Akademik Yayınlar, Müracaat Elkitapları Dizisi No: 1. İstanbul: 1973.

Özinönü, Kemal ve Cemal Yıldırım. «Türkiye'de Lise Fen Öğretiminin Bilimsel Düşünme Kabiliyetinin Gelişmesindeki Rolü,» TÜBİTAK-BAYG-E2 nolu Araştırma Projesi Nihai Raporu. Ankara: 1967. (teksir).

Özön, Mustafa Nihat. Yazmak Sanatı ve Kompozisyona Giriş. İstanbul Remzi Kitapevi. 1960.

Özdemir, Emin. Dil ve Yazar. TDK Tanıtma Yayınları, Dil Konuları Dizisi: 26. Ankara: TDK,1973a.

———. «Eğitimimizdeki Ölü Nokta,» Cumhuriyet Gazetesi 10 Mayıs 1974, s. 2.

———. Örnekli ve Uygulamalı Yazma Tekniği. Ankara: 1967.

——— Terim Hazırlama Kılavuzu. Ankara: TDK, 1973b.

Özdemir, Emin ve Adnan Binyazar. Yazmak Sanatı Kompozisyon. Ikıci baskı, İstanbul: Varlık Yayınevi, (1969) 1971.

Öztrak, İlhan. Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971.

Pamukçu, M. ve S. Dilmen. Araştırma ve Bilimsel Yayınlarda Temel İlkeler. Ankara: 1967.

———. Araştırma ve Tez. Ankara: A.Ü. Veteriner Fakültesi, 1956.

Pugh, Griffith T. Guide to Research Writing. Third edition. Boston: Houghton Mifflin, 1968.

Püsküllüoğlu, Ali. Öz Türkçe Sözlük. Genişletilmiş ikinci basım. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1971.

Resta, Paul E. and Robert L. Baker. Formulating the Research Problem. Inglewood, Califor nia: Southwest Regional Laboratory for Educational Research and Development,1967.

Reisman, S.J. (ed) A Style Manual for Technical Writers and Editors. New York: Mac Mil lan,1962.

Riebel, J.P. How to Write Reports, Papers, Theses, Articles. New York: Arca, 1972.

Ripple, Lilian. «Problem Identification and Formulation,» Social Work Research. Editör: N.A. Polansky. Chicago: The University of Chicagoo, Press, 1960.ss. 24-47.

Rummel, Francis J. Eğitimde Araştırmaya Giriş. Çeviren: Rezan Taşçıoğlu. Ankara MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, Mektupla Öğretim ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü, 1968.

Scott, William A. and Michael Wertheimer. Introduction to Pyshological Research. New York: John Willey and Sons. 1962.

Sinanoğlu, Samim, Tahsin Saraç ve Emin Özdemir. Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılık Bul ma Denemesi I. Ankara: Türk Dil Kurumu,1972.

Sussams, J.E. How To Write Effective Reports. Gower Publishing,1983.

Tamkoç, Metin. Manual For Term Papers and Seminar Reports. Ankara: O.D.T.Ü. İdari İlim ler Fakültesi, 1967.

TDK (Türk Dil Kurumu). Türkçe Sözlük. Gözden geçirilmiş beşinci baskı. Ankara, 1969.

———. Yeni Yazım (imla) Kılavuzu. Altıncı basılış. Ankara:1970.

Townsend, John C. Introduction to Experimental Method For Psychology and the Social Sciences. New YorK: McGraw-Hill, 1953.

TSE (Türk Standartları Enstitüsü). Adlandırma İlkeleri. TS 1392. Ankara: 1974.

———: Bibliyografik Tanıtım (Referans) Temel Elemanları. TS 195. Ankara: 1965.

———. Bibliyografik Tanıtma Şeridi. TS 194. Ankara: 1965.

———. Bir Kitabın Başlık Sayfaları. TS. 1060. Ankara: 1972.

———. İşlemiş Yazı Kağıdı ve Bazı Basılmış Kağıt Formlarının İfade Metodu. TS 948 Anka ra: 1972.

———. Öz ve Yazar Özeti. TS 196. Ankara: 1965.

———. Süreli Yayın Adlarının Kısaltılması İçin Milletlerarası Kurallar. TS 191. Ankara: 1965.

———. Süreli Yayın Makalelerinin Sunuluşu. TS. 197. Ankara:1965.

———. Yayınların Dizini. TS 1059. Ankara: 1972.

———. Yazılı Belgelerde Bölümlerin ve Altbölümlerin Numaralanması. Ankara: 1974.

Tunç, Güngör. Pazarlama Araştırması - Yönetimdeki Yeri ve Önemi. Cilt I. Ankara:1975.

Turabian, Kate L. A Manual for Writers Of Term Papers, Theses, and Dissertations. Third Edition. Chicago: The University of Chicago Press, 1967 (Eight impressioon 1971).

———. Student's Guide for Writing College Papers. Second Edition. Chicago: The Univer ity of Chicago, 1970.

TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu). Deneysel Araştırmalarda Temel İl keler. Ankara:1966.

Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi. Hacettepe Nüfus Etüdleri ve Türk Sosyal Bilim ler Derneği Seminerlerinde Sunulan Bildiriler. 23-25 Şubat 1970. Ankara: Hacettepe Üni versitesi, 1971.

Tütengil, Cavit Orhan. Sosyal İlimlerde Araştırma ve Method. İstanbul İ.Ü. İktisat Fakültesi, 1971.

———. Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Method. Yeniden Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş üçüncü baskı. İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakultesi. 1975.

University of Chicago. A Manual of Style: For Authors, Editors and Copywriters. Twelfth edition. Chicago: The Universty of Chicago Press, 1969.

US. Goverment Printing Office. Style Manual. Rev Ed. Washington, D.C.: 1967.

Van Dalen, D.B. Understanding Educational Research: An Introduction. New York: McGraw-Hill, 1962.

Varış, Fatma. Eğitimde Program Geliştiirme : «Teori ve Teknikler». Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi. 1971.

Yıldırım, Cemal. Eğitimde Araştırma Metodları. Ankara: MEB. Eğitim Birimi Müdürlüğü ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü, 1966.

———. «Yeni Fen Öğretiminde Metod Anlayışı,» II. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Seksyonuna Sunulacak Tebliğ Özetleri. Ankara: TÜBİTAK, 17-19 Kasım 1969. ss. 19-20.

———. 100 Soruda Bilim Felsefesi. İstanbul: Gerçek Yayınevi.1973

———. 100 Soruda Bilim Tarihi. İstanbul: Gerçek Yayinevi.1974.

Young, P.V. ve C.F. Schmid. Bilimsel Sosyal İncelemeler ve Araştırma. Çevirenler: G. Bingöl ve Necati İşçil. Ankara: Sağlık Sosyal ve Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü. 1968.

Yurt, İbrahim ve Hüseyin T. Sevil. Sosyal Alanlarda Türkiye'nin Araştırma Potansiyeli ve Sorunları. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı , 1974.

Winer. B.J. Statistical Principles in Experimental Design. Second edition. New York: McGraw-Hill, 1971.

Wiseman, S. Reporting Reserach in Education. Manchester: Manchester University Press, 1952.

Geliştirilmiş 5. Basım

AutoCAD 2015
Çizim-Modelleme

Prof. Dr. Hasan GÖKKAYA
Öğr. Gör. Kıvılcım ALCA
Öğr. Gör. Meltem ALTIN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 683
Teknik-Mühendislik No. : 58
ISBN : 978-605-133-584-1
© Geliştirilmiş 5. Basım, Nisan 2015

AutoCAD 2015 Çizim-Modelleme
Prof. Dr. Hasan Gökkaya - Öğr. Gör. Kıvılcım Alca - Öğr. Gör. Meltem Altın

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gökkaya, Hasan., Alca, Kıvılcım., Altın, Meltem.
AutoCAD 2015 Çizim-Modelleme */ Hasan Gökkaya-Kıvılcım Alca-Meltem Altın*
Geliştirilmiş 5. Basım, VIII + 356 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-584-1
1. CAD 2. Bilgisayar Destekli Tasarım 3. 2 Boyutlu Çizim 4. 3 boyutlu Tasarım 5. Modelleme
6. Ölcülendirme 7. Katı Modelleme 8. Auto CAD 2010

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bilgisayar teknolojisi artan bir hızla gelişmektedir. Buna bağlı olarak da yazılım programları hızla gelişmekte ve yeni yeni programlar ortaya çıkmaktadır. Mühendislik, Mimarlık, İnşaat, Mobilya, Takı Tasarımı, Endüstriyel ürün tasarımı vb. alanlar tasarım ihtiyaçlarını Bilgisayar Destekli Çizim/Tasarım (Computer Aided Design CAD) programlarını kullanarak yaparlar. Bu alanda, en yaygın kullanılan program AutoCAD programıdır. Yaygın olarak kullanılmasının sebebi genel bir çizim/tasarım programı olması ve tüm meslek alanlarına hitap etmesidir. Bir başka sebebi, birçok tasarım ve imalat programlarına uyum sağlamasıdır.

Kitap, AutoCAD programının en son versiyonu olan AutoCAD 2015'e göre hazırlanmıştır. Tüm yenilikler ele alınmaya çalışılmıştır. Fakülteler ve Yüksekokullarda okutulan Bilgisayar Destekli Çizim/Tasarım derslerin müfredat programına göre anlaşılır bir dille basite indirgenerek ve çok sayıda örnek çalışmalar eklere konarak hazırlanmıştır.

Mühendislik, Mimarlık, Meslek Yüksekokulları öğrencileri ve öğretim elemanları ile sanayicilere hitap eden bu kitabın yararlı olması dileklerimizle.

Prof. Dr. Hasan GÖKKAYA

Öğr. Gör. İ. Kıvılcım ALCA

Öğr. Gör. Meltem ALTIN

İÇİNDEKİLER

BAŞLANGIÇ 1
AutoCAD'i Başlatmak 1
Çizime Başlamak 3
AutoCAD Çalışma Alanı 3
Komut Penceresinde Çalışmak 8
Şeridi Kullanmak 9
Uygulama Menüsünü Kullanma 11
Yeni Bir Çizim Oluşturma 12
Var Olan Bir Çizimi Açmak 13
Çizimi Kaydetmek 14
Çizimi Başka Dosya Türlerine Aktarmak 15
Seçenekler 15

TEMEL ÇİZİM KOMUTLARI 17
LINE (Çizgi komutu) 17
CIRCLE (Daire Komutu) 20
ARC (Yay komutu) 26
RECTANGLE (Dikdörtgen Komutu) 34
SPLINE (Serbest Çizgi komutu) 35
ELLIPSE (Elips Komutu) 36
POLYLINE (Çoklu Çizgi Komutu) 37
POLYGON (Çokgen Komutu) 40
HATCH (Tarama Komutu) 41
ÖRNEKLER 48

VERİ GİRİŞİ 57
Koordinat Sistemi 57

Kartezyen Koordinat Sistemi 57
Polar Koordinat Sistemi 58
Göreceli Koordinat Girişi 58
Dinamik Veri Girişi 59
Dinamik Giriş Seçenekleri 61
Doğrudan Veri Girişi 64
Doğrudan Veri Giriş Örneği 64
Nesneye Kilitlenme 65
Nesneye Kilitlenme Örneği 70
Nesne Takibi 71
ÖRNEKLER 73

ÇİZİMLERİ DEĞİŞTİRMEK 77
Çizimleri Seçme 77
Tek Tek Seçme 77
Pencerenin İçine Alarak Seçme 78
Pencereyle Keserek Seçme 78
MODIFY (Değiştirme Paneli) 79
Erase (E) Silme 80
Move (M) Taşıma 80
Copy (Co) Kopyalama (Çoğaltma) 81
Offset (O) Nesnenin Paralelini Oluşturma 83
Scale (Sc) Ölçeklendirme (Büyütme/Küçültme) 84
Mirror (Mi) Aynalama (Simetrik Alma) 85
Rotate (Ro) Döndürme 87
Array (Ar) Dizi Olarak Kopyalama (Çoğaltma) 88
Trim/Extend Budama / Uzatma 91
Fillet/ Chamfer/ Blend Curves Yuvarlatma/ Pah kırma/ Eğrileri Kaynaştırma 93
Stretch Uzatma/Kısaltma 96
Explode Patlatma 97
ÖRNEKLER 99

ÇİZİM ALANI OLUŞTURMAK 103
Çizim Birimlerini Ayarlama 103
Çizim Sınırlarını Ayarlama 105
Izgara ve Kenetlenme (Grid ve Snap) 105
Çizimi Kaydetmek 107
Taslak Oluşturma ve Kullanma 108

ÇİZİMLERİ ORGANİZE ETMEK 115
Katmanlar 115
LAYER (Katman) 116
Yeni Bir Layer Oluşturmak 117
Katman Ayarları 118
Ltscale (Çizgi Tipi Ölçek Faktörü) 121

Layers Panelinden Biçimlendirme 122
Nesne Özellikleri 123

ÖLÇÜLENDİRME (DIMENSION) 125
Çizimi Ölçülendirme 148
Linear (Doğrusal) 149
Alligned (Paralel) 151
Arc Length (Yay Uzunluğu) 152
Ordinate (Koordinat) 153
Radius (Yarıçap) 153
Jogged (Zigzag) 154
Diameter (Çap) 154
Angular (Açı Ölçülendirme) 155
Harici Referanslar 156
ÖRNEKLER 158
Bloklar 176
Metin 181

İZOMETRİK ÇİZİM 183
İZOMETRİK ÇEMBER ÇİZİMİ 190
İzometrik Ölçülendirme 193
ÖRNEKLER 195

ÜÇ BOYUTLU ÇİZİME GİRİŞ 215
Üç Boyutlu Bakış Yönleri 216
Dünya Koordinat (WCS) ve Kullanıcı Koordinat Sistemi (UCS) 219
UCS Ayarları 222
Orthographic UCS 224
Navigate (3B model üzerinde gezinti paneli) 227
VIEWPORTS (Yeni görünüm alanları) 229

3B MODELLEME 235
Basit katı oluşturma yöntemiyle 3B modelleme 236
Katı modelleme (Solid Modeling) 246
Birleşik Katılar Oluşturmak 261
POLYSOLID Uzunluğu, Genişliği ve Yüksekliği Birlikte Verilerek Katı Model Oluşturma 264
Planar Surface Düzlem Yüzey Oluşturma 267
ÖRNEKLER 270

KATI MODELLERİN DÜZENLENMESİ (SOLID EDITING) 295
Extrude Faces 296
Taper Faces 298
Move Faces 299

Copy Faces 301
Offset Faces 303
Delete Faces 304
Rotate Faces 306
Color Faces 307
Separate 309
Shell 311
Slice 312

KATILARI DEĞİŞTİRMEK (MODIFY) 315
3D Mirror 315
3D Move 317
3DAlign 318
3D Rotate 319
Array 320
Rectangular Array 321
Path Array 322
Polar Array 323
3D Scale 325

MALZEME ATAMAK VE KAPLAMAK
(MATERIALS AND RENDERING) 327
Materials (Malzemeler) 327
Render (Kaplama) 331
Light (Işık) 331

HESAPLAMA ARAÇLARI (UTILITIES) 337
2B Çizim ile 3B Katı Modeli Oluşturan ÇizgilerinUzunluğunu Ölçer 338
Çember ve Radiuslü Pahların Yarıçap ve Çapını Ölçer 339
İki Çizgi Arasında Kalan Açıları Ölçer 339
Alan Ölçer 340
Massprop (Kütle Özellikleri) 342
Hacim Ölçer 342

AUTOCAD İLE YAZDIRMAK 345
Sayfa Düzenleri 345
Sayfa Düzeni Oluşturma 345
Çizimleri Yazdırmak 348

KAYNAKLAR

AutoCAD 2010, Nobel Yayınevi, 2010, Ankara

AutoCAD ile Çizim ve Modelleme, Gazi Kitapevi, 2010, Ankara,

Autodesk, Inc.

Gazi Üniversitesi, Beltek AutoCAD Kursu Uygulama Notları

http://www.autocadbeyni.com/autocad-2015-deki-yenilikler/

http://sayisalgrafik.com.tr/teknik-dokuman.aspx?ID=1136

http://www.teknikresim.org/teknik-resimde-antet-ve-yazi-alani.html

AVRASYA ÇIKMAZI

YENİ BÜYÜK OYUNU KİM KAZANACAK?

Rusya, ABD, AB, Çin, Türkiye,

Ukrayna, Kafkasya Ülkeleri, Afganistan

Yazar

Orhan Gafarlı

nobel

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1138
Yönetim / Siyaset / Uluslararası İlişkiler No.: 020
ISBN : 978-605-320-042-0
© 1. Basım, Ocak 2015

AVRASYA ÇIKMAZI- Yeni Büyük Oyunu Kim Kazanacak?
Yazar: Orhan GAFARLI

© Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Arslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.comÇetin
Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.come-
satış: -esatis@nobelkitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gafarlı, Orhan.
AVRASYA ÇIKMAZI- Yeni Büyük Oyunu Kim Kazanacak? /
Orhan Gafarlı
1. Basım, X + 198 s., 13,5 x 21,5 cm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN-978-605-320-042-0
1. Avrasya 2. Büyük Oyun 3. Türkiye ve Rusya İlişkileri

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Giriş 1

I Bölüm
Rusya'nın Dönüşü

Sovyetler Birliği Sonrası Rusya Federasyonu 5
Avrasya Ekonomik Birliği ve Rusya 11
Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Değişen Uluslararası
Hukuk Algısı ve Dış Politikaya Yansıması 18
Türkiye Rusya İlişkileri; Eski Rakipler Nasıl Dost Oldular 31
Rusya'nın Dış Politika Konsepti ve Büyük
Orta Doğu'da Arap Baharı 35
- Sınır Teorisi 36
- Büyük Orta Doğu ve Rusya'nın "Kırmızı Sınırlar"ı 43
- Rus Dış Politikası ve Orta Doğu'nun Yeni Gerçekliği 47

II Bölüm
Büyük Oyunun Parçası Kafkasya Bölgesi

Kafkasya Jeopolitiği 61
Kuzey Kafkasya'daki Sorunlar 63
Dağıstan Cumhuriyeti 65
Adıgey Cumhuriyeti 71
Karaçay Çerkez Cumhuriyeti 72
Kabardin Balkarya Cumhuriyeti 72
Kuzey Osetya Cumhuriyeti 73
İnguşetiya Cumhuriyeti 73
Çeçenistan Cumhuriyeti 73
- İkinci Çeçenistan Savaşı 75

Güney Kafkasya'daki Sorunlar
Gürcistan'daki Ayrılıkçı Bölgeler 78
Güney Osetya 80
Acaristan 81
Cavaheti Sorunu 82
Azerbaycan ve Yukarı Karabağ Meselesi 83
Ermeni İddiaları 87

III Bölüm
ABD-Rusya İlişkilerinde Son Kriz ve Kafkasya Faktörü

Kosova ve Gürcistan Krizi Sonrası Yeni Dönem 90

IV Bölüm
İran ve Kafkasya

İran ve Kafkasya'daki İhtilaflar 104
İran ve Ermenistan'ın Talış Politikası 105

V BÖLÜM
Kafkasya'da Yeni Oyuncu: Çin

Çin Azerbaycan İlişkileri 111
Çin Ermenistan İlişkileri 113
Çin Gürcistan İlişkileri 115

VI BÖLÜM
Türkiye Avrasya Bölgesinde Yeni Oyuncumu

Türkiye ve Güney Kafkasya 117
Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikasının Ana Hatları 122
Türkiye'nin Kafkasya'daki İhtilaflara Bakışı 123
Bölge Ülkeleriyle Mevcut ve Muhtemel İşbirliği Projeleri 124
Gürcistan Türkiye Askeri ilişkileri 127
Ekonomik Alandaki Projeler 128
Ulaşım Alanındaki Projeler 128
Enerji Alanındaki Projeler 130

Türkiye ve Ermeni Sorunu 134
Türkiye Ermenistan Sınırının Açılması Görüşmelerinin İkinci Raundu 136
"Ermeni Sorunu" ve Ermeni Diasporası 138

VII BÖLÜM
Doğu Avrupa Krizi: Batı Rusya Rekabeti

Ukrayna Krizi 141
Rusya'nın Ukrayna Üzerinde Artan Nüfuzu 142
AB'nin Ukrayna Stratejisi 146
Ukrayna'nın Tercihi 150
Karadeniz'de Kırım Sorunu 153
Kırım'ın İşgali ve Tepkiler 153
SSCB Döneminde ve Sonrasında Kırım 155
Rusya'nın Kırım Stratejisi 156
Avrupa-Atlantik Sistemi ve Rusya 159
Kırım'ın Geleceğine İlişkin Beklentiler 161

VIII BÖLÜM
Yeni Büyük Oyun ve Afganistan

Kuzey İttifakı'nın Ortaya Çıkışı 168
Merkezi Hükümetin Tesisi ve Karzai'nin Seçilmesi 169
Karzai Hükümetleri Döneminde Taliban 170
Karzai'nin Dış Politika Tercihleri 174
İran'ın Afganistan Üzerinde Artan Nüfuzu 177
Hindistan'ın Afganistan Üzerinde Artan Nüfuzu 189
ABD'nin Afganistan'da Hindistan'ın Çıkarlarını Önceleyen Politikası 180
Pakistan'ın Afganistan Konusunda Hindistan Kaynaklı Endişeleri 181
NATO'nun Afganistan'dan Çekilme Planı 185
NATO Sonrası Afganistan'da Bulunacak ABD Askeri Üsleri 187
Afganistan Askeri Birlikleri 189
NATO'nun Çekilmesinin İç Dengelere Yansıması ve İlgili Tartışmalar 189

NATO'nun Çekilme Planı ve Bölgeye Yansımaları 190
Türkiye'nin Afganistan'a Sağladığı Yardımlar 190
Güvenlik Güçlerinin Kapasite Gelişimi 191
NATO'nun Çekilmesi ve Türkiye 191

Kaynakça 193

Ön Söz

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla iki kutuplu sistem sona erdi. 1992'den günümüze Uluslararası İlişkiler disiplininin gündeminden düşmeyen bir konu var: Yeni dünya düzeni. Nasıl bir düzen olacak bu? ABD'nin hegemonyası mı geçerli olacak yoksa çok merkezli bir sistem mi? ABD'nin uluslararası ilişkilerdeki ağırlığı yadsınamaz. Diğer devletlerin oynadığı rol ise çeşitleniyor. Yeni dünya düzeninin ne olduğuna, nasıl olacağına ilişkin kafa yoranların bir kısmı eski bir yorumdan yola çıkarak, "Yeni Büyük Oyun"u öne sürüyorlar.

"Eski"sinden yola çıkacak olursak, dünya hâkimiyeti için verilen bir mücadele üzerinden açıklanmaya çalışılıyor uluslararası sistem. Büyük Oyun, 19. yüzyılda Büyük Britanya İmparatorluğu ile Çarlık Rusyası arasında Avrasya'da yaşanan etkinlik savaşımıdır. Özellikle Kırım Savaşı'nın ardından doğuya yönelen Çarlık Rusyası uzak doğuya ulaşan toprakları ele geçirirken, karşısında güneyden Hindistan başta olmak üzere sömürgelerinin denetimini elinde tutmaya çalışan İngiltere'yi bulmuştur. Çin'den İran'a uzanan coğrafyada yaşanan ve fakat merkezinde Afganistan'ın yer aldığı bu mücadeleye "Büyük Oyun" adı verilir. Büyük Oyun 1907'de Rusya ile İngiltere'nin imzaladıkları anlaşmayla sona ermiş, Ekim Devrimi'nin ardından kurulan SSCB bu bölgede denetimi elinde tutmuştur. Sovyetler Birliği'nin "başarısı"nın ardında enerji ve diğer hammadde kaynakları açısından son derece zengin olan bu bölgeyi elinde tutmasını gösterenler vardır.

SSCB'nin yıkılmasının ardından Avrasya coğrafyasında denetimi sağlamaya yönelik mücadeleye ise "Yeni Büyük Oyun" adı verilmektedir. Hiç kuşkusuz ilkinden farklı oyuncular yer almaktadır sahnede: ABD başta olmak üzere, Rusya, Çin, İran, Türkiye gibi devletler; AB gibi devletüstü yapılar; BM, NATO, KGAÖ gibi örgütler; Gazprom, BP, ExonMobil gibi enerji şirketleri… Oyuncu sayısı artmış, koşullar değişmiştir. Yine de sahne aynıdır: Avrasya!

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde doktora çalışmalarını sürdüren Orhan Gafarlı çeşitli zamanlarda yaptığı çalışmalarını topluyor bu eserinde. Odağında ise "Yeni Büyük Oyun" var. Öncelikle Rusya ve Rus dış politikası ele alınıyor. Ardından Kafkaslar üzerine bir değerlendirme var. Bunu Türkiye'nin Kafkasya politikası izliyor. Ukrayna ve Afganistan'daki gelişmelerle çalışma sonlandırılmış. Kafkaslar'dan ve özellikle Azerbaycan'dan gelen öğrencilerle görüş ayrılığı yaşarım çoğu zaman. Onlar ısrarla Kafkaslar'dan (Bakü'den) bakmak isterler dünyaya. Ben ise (yapabildiğimce) "her yerden" bakmaya çalışırım. Bunu "dayatınca" gerilim doğar zaman zaman. Duymak istemediklerini duymak, görmek istemediklerini görmek bu gerilimi besler. Orhan Gafarlı akademik donanımının bir kısmını Gürcistan'da tamamlamış bir Azerbaycanlı. Şimdi ise Türkiye'de sürdürüyor çalışmalarını. Onu diğerlerinden ayrı kılan merakı, azmi, inadı… Sorular sormaktan ve öğrenmekten vazgeçmiyor. Deyim yerindeyse "kapıdan kovsanız bacadan giriyor". Alıyor kaynakları ve yararlanıyor.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere elinizdeki kitapta yer alan değerlendirmelerin bir kısmına katılmıyorum. Fakat okuduğunuzda göreceksiniz, önemli değerlendirmeler. Konuyla ilgili literatürden yararlanmış ve ona katkı yapacak nitelikte. Orhan'ın çalışkanlığıyla ileride başarılı bir akademisyen olacağına inancım tam. Bu çalışma belki de başlangıç noktası olacak…

Prof. Dr. Erel Tellal
Ankara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

KAYNAKÇA

1. Vitaliy Tetryakov, "Vladimir Putin'in Egemen Demokrasi Siyasi Felsefesi" "Rusya Gazetesi" Federal sayı 3757
2. Ahmet Davutoğlu, "Stratejik Derinlik" (İstanbul: Küre Yayınları, 2009), 520.
3. Francis Fukuyama, The End of the History? http://www.wesjones.com/eoh.htm
4. Spanning Three Country from the Caspian Sea to the Mediterranean Coast http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9006669&contentId=7015093
5. R. D. Laiding, The Divided Self, (Harmondsworth: Penguin, 1996)
6. Orhan Gafarli, Kafkasya'nın Güvenliği ve Çatışmalar 22.11.2011 http://www.bilgesam.org/ru/index.php?option=com_content&view=article&id=295:bezoposnost-kavkaza-i-konflikti&catid=86:analizler-kafkaslar&Itemid=222
7. Andrey Kazancev, "Egemen Demokrasi" Sosyal Siyasi Fonksiyonel Konsepti http://www1.ku-eichstaett.de/ZIMOS/forum/docs/5Kazancev.pdf
8. Romanov Aleksandr, "Egemen Demokrasi" Putin Kozmetik Tamir Yapılmasını Önerdi. K.M Gazetesi http://www.km.ru/v-rossii/2012/02/07/glava-pravitelstva-rossii/putin-predlozhil-provesti-kosmeticheskii-remont-suvere
9. Ronald D. Asmus, 2010 PARNAS, 2010 sf.123.
10. Yevgeni Primakov, Rusya'sız Dünya. Mayıs 2010 Timaş Yayınları, sf.7.
11. Röportaj Jay Tolson, Gleb Pavlovski›nin ve Danilo Galperovich: Kremlin
12. Political Consultant Sees Medvedev as Best Choice for 2012. RFE/RL. Russia Report. 21 Ocak 2010.
13. George Friedman "Gelecek On Yıl" sf. 183.
14. Bak: Barry E. Chechnya and its Neighbors Suffer a Relapse //New York Times 29 august 2009
15. Bothe, Michael and Boris Kondoch (edt.), International Peacekeeping: The Yearbook of International Peace Operations. Kluwer Law International, 2002.
16. Chivers, C.J., "Georgia Signs Deal with Iran to Buy Natural Gas", The New York Times, 28 Ocak 2006,
17. European Neighborhood Policy: Strategy Paper, Commission of the European Communities, Brussels, COM (2004) 373 Final, 12 Mayıs 2004,
18. Felgenhauer, Pavel, "Dushanbe Summits Follow Russian Agenda", The Jamestown Foundation, 10 Ekim 2007.
19. Rusya-Türkiye İlişkilerine Neo Tarihsel Bakış (Неоисторический Взгляд На Российско-Турецкие Отношения) Orxan Qafarli, 25.07. 2011
20. http://www.bilgesam.org/ru/index.php?option=com_content&view=article&id=291:neoistirocheskiy-vzglyad-na-rossiysko-turetskie-otnosheniya&catid=104:analizler-rusya&Itemid=210

21. Erel Tellal, Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt 65 Sayı 3 (2010): 224.
22. Romanovlar hanedanlığı 1619-1917 yılları arasında Rus İmparatorluğunu yönetmiştir.
23. Putin'in Ertelenen Ziyareti Aralık'ta, 11 Ekim 2012, http://www.medyataraf.com/putinin-ertelenen-ziyareti-aralikta.html
24. Putin Anatoliy Serdyukov'u İstifa Ettirdi (Путин отправил в отставку Анатолия Сердюкова), 6 Kasım 2012, http://lenta.ru/news/2012/11/06/serdyukov/
25. Humus Tarihi Redaksiya Makalesi, Ekspert Dergisi, 12-18 Kasım 2012 N-45(827) (Перегной истории Редакционная статья Эксперт 12-18 ноябрь 2012 № 45(827))
26. Maliye Bakanı Aleksey Kudrin Görevden Alındı, 27 Eylül 2011
27. http://www.gazetem.ru/yerel/11181/maliye-bakani-aleksey-kudrin-gorevden-alindi.html
28. Orhan Gafarlı, ABD-Rusya İlişkilerinde Yenilenme Süreci ve Kafkasya Faktörü, 8 Ağustos 2011,
29. Vladimir Putin İstanbulda Suriye Konusunu Görüşecek, (Владимир Путин обсудит в Стамбуле ситуацию с Сирией), 3 Aralık 2012,
30. http://www.vedomosti.ru/politics/news/6710541/putin_poletit#ixzz2DzFpKKjq
31. Erdoğan ve Putin›den Ortak Açıklama, 3 Aralık 2012,
32. http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/12/03/basbakanda-onemli-aciklamalar
33. Mehmet Fatih Öztarsu, Türkiye-Rusya İlişkilerinde Kafkasya'nın Konumu, Stratejik Düşünce Dergisi, (Haziran 2010): 43-44.
34. 21 Yüzyıl'a Doğru Türkiye; Tarih ve Jeopolitiğin İntikamı, Cengiz Çandar, Türkiye Günlüğü: Üç Aylık Fikir ve Kültür Dergisi Sayı: 19; Yaz 1992.
35. Rusya'nın Dağılımına Analitik Bakış, Yuriy Lukşic, Khvilya gazetesi 21.10.2012 http://hvylya.org/analytics/raspad-rossii-analiticheskiy-vzglyad.html
36. Borç Çukuru Daha da Derinleşecek, Natalya Juravleva, 20 Kasım 2012, Vzglyad Delovaya Gazeta
37. Egemen Demokrasi'nin Sosyal Siyasi ve Fonksiyonel Konsepti, Andrey Kazançev,
38. Real Sovereignty and Sovereign Democracy, Andrei Kokoshin 13 october 2006
39. Egemen Demokrasi: Çağdaş Rusya Yapısı ve İdeolojisi, A. A. Kazançev
40. Türk Dış Politikası Açısından Kafkasya ve Orta Asya, Mesut Hakkı Caşın, Hazar Raporu OCAK-MART 2013, Sayı 2, sayfa 53. www.hasen.org
41. Öngörülmemiş Olaylar Dünyası, Yoksa Kanun Yoksa Mörfi Düzeni, Fedor Lyukanov, Rusya 2020 Gelişim Senaryoları, (Ed.: Mariya Lipman, Nikalay Petrov), Moskova Carnegi Vakfı Rosspen 2012
42. Lavrov Kerimov'un Zayıf Noktalarına Basacak, Viktoriya Panfilov, Nezavisimaya Gazetisi, 12.18.2012 http://www.ng.ru/cis/2012-12-18/1_karimov.html
43. "Post Avrasya" Kitabının Sunum Konuşması (Rusça), Dimitry Trenin, Carnegi Vakfı, 15 Şubat 2012 http://carnegie.ru/events/?fa=3632
44. Türkmenistan, Beyaz Rusya, Rusya ve Kazakıstanla gümrük ittifakına giriyor.
a. http://abc.az/rus/news/70177.html
45. 12) Rusya gaz fiyatlarının indirilmesine hayır olarak cevapladı.
a. http://glavred.info/archive/2013/01/01/140008-5.html

46. "Follow-up to the Armenian President's address before the Parliamentary Assembly", Council of Europe, Parliamentary Assembly, Written declaration No.561, Doc.13331, 4 Ekim 2013,
47. "General Assembly Adopts Resolution Reaffirming Territorial Integrity of Azerbaijan, Demanding Withdrawal of All Armenian Forces", General Assembly GA/10693, 62.General Assembly Plenary 86th Meeting, 14 Mart 2008,
48. Gilligan, Emma, Terror in Chechnya: Russia and the Tragedy of Civilians in War. Princeton University Press, 2009.
49. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit, Council of the European Union, Prague, 7 Mayıs 2009, 8435/09,
50. Lis, Jonathan, "Knesset to Discuss Armenian Genocide While Israelis Negotiate in Turkey", Haaretz, 22 Nisan 2013,
51. Phillips, David and Thomas de Waal, "Diplomatic History: The Turkey-Armenia Protocols", Carnegie Endowment for International Peace, 17 Nisan 2012,
52. "President Ilham Aliyev approves agreement between Azerbaijan and Turkey on TANAP project", 18 Ocak 2013, Erişim: 20 Mart 2014,
53. Rozanov, Anatoliy and Alena Douhan, "Collective Security Treaty Organization (2002-2012)", Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces, DCAF Books and Monographs, Issue 18, 2013.
54. "Rumsfelds Baku trip stirs controversy", EurasiaNet, 12 Nisan 2005, "Russia deploys missiles in breakaway region of Abkhazia", BBC News, 11Ağustos 2010,
55. Sakwa, Richard, Chechnya: From Past to Future, London: Wimbledon Publishing Company, 2005.
56. Selezneva, Ludmilla, Post-Soviet Russian Foreign Policy: Between Doctrine and Pragmatism. in: Fawn, R. (ed). Realignments in Russian Foreign Policy. London: Frank Cass, 2003.
57. "Silk Road Strategy Act of 1999", The Senate of the United States, 106th Congress, 10 Mart 1999,
58. "South Ossetia Roadmap", 27 Ekim 2005, Erişim: 20 Mart 2014, "TBMM Dışişleri Komisyonu Tarafından Hocalı Katliamı ile ilgili olarak" yayınlanan Bildiri", TBMM Dışişleri Komisyonu, 22 Şubat 2012,
59. Ria Novosti: Medvedev ve Yanukoviç Askeri üssün bulundurulması ile ilgili anlaşma imzaladı http://vz.ru/news/2010/4/21/395245.html
60. Zbigniew Brzezinski, The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. Basic Books. 1997. Russian version p. 57. http://www.lib.ru/POLITOLOG/AMERICA/bzhezinskij.txt
61. BBC History: Willy Brandt (1913-1992) Iris Kempe: A New Ostpolitik? Priorities and Realities of Germany's EU Council Presidency. Bertelsmann Group for Policy Research No. 4 • August 2007 http://www.cap.lmu.de/download/2007/CAP-Policy-Analysis-2007-04.pdf
62. Polonyan'ın Doğu Polıtıkası
63. http://www.riss.ru/analitika/2492-vostochnaya-politika-polshi#.UtvYk9Jahdh
64. Ukrayna Devlet İstatistik Komitesi
65. Ukrayna Büyük Radası
66. http://rada.gov.ua/ru
67. Ukrayna Büyük Radası http://rada.gov.ua/ru
68. UKRU 13. http://www.demoscope.ru/weekly/2002/059/panorama01.php#13
69. Kharkov Zenginleri ve Onlar Arasında Rekabet http://kharkov.vbelous.net/business/millioner.htm

70. Слинкин М.Ф. ЭТНИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА В АФГАНИСТАНЕ http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/10180/09-Slinkin.pdf?sequence=1
71. 'Birinci Büyük Oyun'1813-1907 yılları Afganistan ve Orta Asya açılma için İngiltere'yle Çarlık Rusya arasında rekabet olmuştur.
72. India-Pakistan Rivalry in Afghanistan Columbia SIPA, Journal of International Affairs Wednesday, March 24th, 2010
73. «Who are the Northern Alliance?». BBC News. 13 November 2001. Retrieved 11 December 2012.
74. Ahmad Shah Masoud, a hero of Afghanistan, died on September 15th, aged 49, he Economist: Sep 20th 2001 http://www.economist.com/node/787829
75. Kees Van Der Pijl; Global Rivaries From the Cold War to Iraq, 'Energy Conflicts in the Post-Soviet Era' pg 363, by 2006 Pluto Press.
76. Fatma Taşdemir, " Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı", Uluslar arası Hukuk ve Politika, cilt: 2, no: 5, 2006, ss. 75–89. "Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması hâlinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez."
77. МОСКОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ИНСТИТУТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ (УНИВЕРСИТЕТ) МИД РОССИИ Кафедра прикладного анализа международных проблем СИТУАЦИОННЫЙ АНАЛИЗ ПО КУРСУ «ПРАКТИКУМ АНАЛИЗА МЕЖДУНАРОДНЫХ СИТУАЦИЙ» НА ТЕМУ: СИТУАЦИЯ В АФГАНИСТАНЕ В 2014 ГОДУ Научный руководитель: Сушенцов А.А. (Moskova Devlet Enstitüsünün Uluslararası İlişkiler (Rusya Dış İşler Bakanlığına bağlı) Fakultesinin Uluslararası Sorunların Niteliksel Araştırmalar Bölümünün Hazırladığı ' 2014 yılı Afganistan Durum' Raporu. Çalışma rehberi A.A. Sushenchov Sayfa 6)
78. Rashid A. Pakistan and the Taliban.: Fundamentalism Reborn? Afghanistan and Taliban. P. 84.
79. Hakan Boz, AFPAK Stratejisi Taliban'ı Siyasallaştırıyor mu ? 21 Yüzyıl Stratejik Araştırmalar Merkezi
80. Ayetullah Muhammed Asıf Muhsin'in Hayatı http://www.ahl-ul-bayt.org/tr.php/page,12265A23894.html?PHPSESSID=434a0a05f6894d2395344bb1acfc3afe
81. Ali Haydar ŞENYURT, İran'ın Afganistan Üzerindeki Artan Nüfuzu, BİLGESAM Strateji Araştırmalar Bakanı, 10 Haziran 2013
82. Афганистан. История одного наркогосударства. Екатерина Туранова для meast.ru //http://www.meast.ru/article/afganistan-istoriya-odnogo-narkogosudarstva
83. Şanghay İşbirliği Örgütü genişliyor. Rusya'nın Sesi Radyosu Tamamını oku: http://turkish.ruvr.ru/2013_07_16/SHIO-gewnishliyor/
84. Алексей ФЕНЕНКО: Индийская дилемма для Афганистана, Об авторе: Алексей Фененко, ведущий научный сотрудник Института проблем международной безопасности РАН. http://afghanistan.ru/doc/65092.html

85. Москаленко, В. Сила и слабость Пакистана / Владимир Москаленко, Петр Топычканов ; Моск. Центр Карнеги. — М., 2013. — 75 с. © Carnegie Endowment for International Peace, 2013
86. Afganistan Ülke Raporu: Aydın TEMİZER Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri
87. Природные богатства Афганистана – ключ к развитию ситуации в нем, Владимир Одинцов 30.07.2013
88. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetiyle Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Enerji ve Mineral Kaynaklar Alanında İşbirliğine Yönelik Mutabakat Yaptı
89. Хилол Х. Афгано-пакистанская угроза // Русский журнал, 19 февраля 2000.
90. STRATEJİ GELİŞTİRME DAİRESİ BAŞKANLIĞI RAPORLAMA VE KOORDİNASYON BİRİMİ http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2012.pdf
91. Ваттель, Э. Право народов, или принципы естественного права, применяемые к поведению и делам наций и суверенов / Э. Ваттель; пер. с фр. В.Н. Дурденевского, Ф.А. Кублицкого. - М.: Госюриздат, 1960.
92. Грабарь, В.Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647-1917) / В.Э. Грабарь. - М.: Изд-во АН СССР, 1958. (Grabar ve Rusya›da uluslararası hukuk edebiyat tarihi için malzemeler (1647-1917) / VE Grabar. - M: SSCB Bilimler Akademisi, 1958..)
93. Гроций, Г. О праве войны и мира / Г. Гроций. - М.: Иностранная литература, 1957.(Grotius tarafından savaş ve barış / hukuku üzerinde. - M: Yabancı Edebiyat 1957.)
94. Кожевников, Ф.И. Русское государство и международное право / Ф.И. Кожевников. - М.: Юриздат, 1947. (Kolesnikov VI Rus devleti ve uluslararası hukuk / FI Kozhevnikov. - M: 1947 Yurizdat.)
95. Мережко, А.А. История международно-правовых учений / А.А. Мережко. - Киев, 2004
96. Левин, Д.Б. Наука международного права в России в конце XIX я начале XX в.: Общие вопросы теории международного права / Д.Б. Левин. - М.: Международные отношения, 1982.
97. Мартене, Ф.Ф. Современное международное право цивилизованных народов: в 2 т. / под ред. Л.Н. Шестакова. - М., 1996. /
98. Международное публичное право. Общая часть: учеб. Пособие / Ю.П. Бровка [и др.]; под ред. Ю.П. Бровки, Ю.А.Лепешкова, Л.В.Павловой. \ Минск: Амалфея, 2010. 496 с
99. University of California, Hastings College of Law From the SelectedWorks of Ugo Mattei July 2011Comparative International Law
100. TOWARD A NEW HISTORY IN EUROPEAN LAW: NEW WINE IN OLD BOTTLES? MICHELLE EGAN
101. From Soviet to Russian International Law: Studies in Continuity and Change. by GeorgeGinsburgsReview by: Peter KrugThe American Journal of International Law, Vol. 93, No. 1 (Jan., 1999), pp. 281-284
102. Hegemony and International Law Author(s): Charles KruszewskiSource: The American Political Science Review, Vol. 35, No. 6 (Dec., 1941), pp. 1127-1144Published by: American Political Science Association
103. Абашидзе А. Х., Кислицына Н.Ф. Система международного права Моисеев А.А. Суверенитет в опасности?
104. Тарасова Л. Н. Правомерное принуждение в международном праве
105. Барциц И.Н. Становление института гражданства Республики Абхазия как нового субъекта международного права

106. Ляхов Е.Г.; Бояринова В.О. Мировое сообщество и противодействие терроризмуМещерякова О.М. Наднациональные международные организации и проблема суверенитета государств-членов
107. Ибрагимов А.М. Перспективы развития гарантий в современном международном праве Аманжолов Ж.М. Совещание по взаимодействию и мерам доверия в Азии:системный подход к вопросу об обеспечении региональной безопасности в новом международно-правовом контексте (часть 2)
108. Шугуров М.В. Международно-правовая доктрина и философия: аспекты взаимодействия
109. Хлестов О.Н. Кодификация и прогрессивное развитие права международных договоров (к 40-летию Венской конвенции)
110. Карцов А.С. Международное гуманитарное право и русский консерватизм
111. Барциц И.Н. Глобальное административное право как вызов и угроза международному правовому порядку
112. Антипенко В.Ф. Конфликтологический подход в построении международно-правовых антитеррористических механизмов
113. Гарипов Р.Ш. Декларация ООН о правах коренных народов, как важный шаг на пути к восстановлению справедливости
114. Абдрашитов В.М. Прецеденты Европейского суда по правам человека и проблемы реализации принципа презумпции невиновности
115. Ибрагимов И.М. Международно-правовые императивы по защите прав потерпевшегопросы теории
116. Ляхов Е.Г. К проблеме идентификации функций международного (публичного) права
117. Моисеев А.А. Критика концепции относительного государственного суверенитета
118. Вылегжанин А.Н. Недропользование: некоторые теоретические вопросы международного права
119. Черноудова М.С. Понятие конфликта в международном праве (№2, 2005)
120. Лукашук И.И. Международный договор и третьи международные организации (№3, 2003) Лукашук И.И. Кодификация права международной ответственности (№3/2002)
121. Рогожин С.Л. Международное право как диалог и столкновение цивилизаций (№3/2002)
122. Шумилов В.М. Международное право и Глобальная правовая система (№4/2002)
123. Устинов В.В. Проблемы и перспективы разработки Всеобъемлющей конвенции по борьбе с терроризмом (№1/2002) Верещетин В.С. Международный суд ООН на новом этапе (№2/2002)
124. Штраус Айра Мифы и мистификации о НАТО и международном праве (№2/2002)
125. Хлестов О.Н., Медведева Д.О.Вооруженные конфликты и право на самооборону

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE YAŞLILARA YÖNELİK UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMLERİ VE UYGULAMALARI

Doç. Dr. Zeynep Güldem ÖKEM
Doç. Dr. Mustafa CAN

nobel

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1062
Sosyal Çalışmlar No.: 057
ISBN : 978-605-133-965-8
© 1. Basım, Aralık 2014

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE YAŞLILARA YÖNELİK UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMLERİ VE UYGULAMALARI

Doç. Dr. Zeynep Güldem ÖKEM / Doç. Dr. Mustafa CAN

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Enes Kurt -enes@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı
No.: 99/11 Ankara Sertifika No: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ökem, Zeynep Güldem., Can, Mustafa.
Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşlılara Yönelik Uzun Süreli Bakım Sistemleri ve Uygulamaları / Zeynep Güldem Ökem / Mustafa Can
1. Basım, XIV + 186 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-965-8
1. Uzun Süreli Bakım Sistemi 2. Sosyal Güvenlik 3. Yaşlılık 4. Avrupa Birliği

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME DEĞER KATAR EVET OKTOBER KOŞMA YAYIN
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Demografik ve epidemiyolojik değişim, toplumun sağlık ve bakım ihtiyaçlarında önemli değişikliklere neden olmaktadır. Özellikle teknolojik gelişme ve sağlık hizmetlerindeki ilerlemelere bağlı olarak yaşam ömrü uzamaktadır. Yaşam süresinin uzamasının yanında doğum hızının düşmesi de yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranını artırmaktadır. Nüfusun yaşlanması ile birlikte artan kronik hastalıklar, uzun süreli bakım hizmetlerinin planlanması ihtiyacını doğurmuştur. Sağlık ve sosyal hizmetlerin ağırlıkla kamu tarafından karşılandığı birçok Avrupa ülkesi ve bazı gelişmiş ülkelerde, yaşlanmayla ortaya çıkan sağlık ve bakım ihtiyacının karşılanması, sosyal güvenlik sistemi içerisinde sağlık bakımının yanında "uzun süreli bakım" sistemi olarak ele alınmaktadır. Yaşlanma, ülkelerin sosyal sistemlerine ek finansal yükler getirmekte ve sosyal sistemlerin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu nedenle, özellikle uzun süreli bakımın daha iyi planlanması, kaynak ihtiyacının belirlenmesi ve finansmanının sağlanması gereklidir. Bunun için de farklı kamu programlarının, farklı sektörlerin ve özel girişimlerin koordineli bir şekilde yapılandırıldığı yeni yaklaşımların oluşturulmasına yönelik çalışmalar yoğunlaşmıştır.

Uzun süreli bakım politikası ve planlaması yalnızca gelişmiş ülkelerde görülen yaşlanma ve bunun getirdiği ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak düşünülmemelidir. TÜİK verilerine göre 2013 itibariyle toplam nüfus içindeki yaşlı nüfus (65 yaş ve üzeri) oranı %7.7'ye ulaşmıştır. Yaşlıların desteklenmesi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının temel sorumluluk alanlarından biridir. Sağlık Bakanlığı da 2010 yılında başlattığı evde sağlık hizmetleriyle, bu kesimin ihtiyaç duyacağı sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliği desteklemektedir. Yerel yönetimler, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları, sivil toplum kuruluşları, gönüllü

yardım kuruluşları ve ilgili özel sektör kuruluşları da bu hedef gruba hizmet sunmaktadır.

Sunulan hizmetlerin çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından verilmesi bakım ve sağlık hizmetlerinde koordinasyon ihtiyacını doğurmaktadır. Bakım hizmetleri sosyal güvenlik kapsamında yer almadığından, ihtiyacı olan kesim yeterli derecede bakım desteği ve hizmetine ulaşamamakta, bu hizmetler genellikle aileler tarafından karşılanmaktadır. Mevcut durumda ülkemizde yaşlı aile bireyi bakımını, genellikle herhangi bir işte çalışmayan aile bireyleri, özellikle kadınlar üstlenmektedir. Evde bakımı yapan kişiler, ev dışında formal istihdama katılamamaktadır. Bu kişilerin çoğunun ekonomik açıdan düzenli gelirleri ve emeklilik sigortaları olmadığından, mevcut durumda yapılan iş devletin yükünü azaltmaktadır, ancak evde bakımı sağlayan kişilere bu işin ekonomik bir getirisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu kişilerin sosyal hayata katılımları da sınırlı olmaktadır. Ekonomik ve sosyal kayıpların yanında, bakımdan sorumlu kişinin ruhsal ve bedensel sağlığının da olumsuz etkilenmesi söz konusudur. Bu durum, cinsiyet eşitsizliği, gelir eşitsizliği ve sosyal dışlanma gibi sosyal politikalar açısından önemli olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Ülkemizde son yıllarda yaşlılara yönelik sosyal politikalarla ilgili çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Özellikle yaşlı bakım hizmetlerinin tek bir modelle çözümlenmesi mümkün görünmemektedir. Farklı ülkelerin bu alandaki deneyimlerinin karşılaştırmalı olarak gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Avrupa ülkelerindeki uzun süreli bakım sistemlerinin incelenmesi ve daha iyi planlanması amacıyla, 2008-2012 yılları arasında Avrupa Komisyonu, 7. Çerçeve Programı tarafından finanse edilen Avrupa Uluslarında Bakım İhtiyacının Değerlendirilmesi (Assessing Needs of Care in European Nations –ANCIEN) projesi yapılmıştır. Çalışma kapsamında, 22 Avrupa ülkesinin uzun süreli bakım sistemine ilişkin ülke raporları oluşturulmuştur. Bu çalışmada, ANCIEN projesi kapsamında hazırlanan ülke raporlarından seçilen başarılı ülke örneklerinden Almanya, Belçika, Danimarka ve Hollanda'nın uzun süreli bakım sistemlerinin Türkçe çevirleri yer almaktadır[1].

Sosyal refah politikalarının oluşturulmasında Türkiye özellikle kamu sorumluluğunun ağırılıklı olduğu Avrupa Birliği ülkelerinin uygulamalarını takip etmektedir. Bu yayının temel amacı, Avrupa Birliği

[1] ANCIEN Projesinin finansmanı Avrupa Komisyonu Yedinci Çerçeve Programı tarafından karşılanmıştır (FP7 Health-2007-3.2.2, Hibe no. 223483).

ülkelerinin uzun süreli bakım sistemlerinde uyguladığı farklı organizasyon yapıları, hizmet sunumu ve finansman yöntemleri ile ortaya çıkan deneyimler ışığında, Türkiye'de uzun süreli bakım sisteminin oluşturulması çalışmalarına ışık tutmaktır. Başarılı ülke deneyimlerinin, sosyal güvenlik sistemimizin değişen toplumsal ihtiyaçları karşılayabilecek biçimde yapılandırılmasına, mevcut hizmetlerin etkinleştirilmesine ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

"**Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşlılara Yönelik Uzun Süreli Bakım Sistemleri ve Uygulamaları**" başlıklı bu çalışma Doç. Dr. Zeynep Güldem Ökem ve Doç. Dr. Mustafa Can tarafından hazırlanmıştır. Derleyenler bu çalışmanın hazırlanmasına katkılarından dolayı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından Aygül Fazlıoğlu ve Emre Töre'ye teşekkürlerini sunarlar.

Aralık 2014

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ VE AVRUPA BİRLİĞİ DENEYİMLERİ 1

1. Giriş 1
2. Demografik Değişim, Yaşlanma ve Etkileri 1
3. Uzun Süreli Bakım Sistemi (USB): Tanım ve Kavramlar 2
4. Avrupa Birliği Ülkelerinde Uzun Süreli Bakım Sistemleri Tipolojisi 6
5. Türkiye'nin Sosyal Politikalarında Stratejik Yön: Uzun Süreli Bakım Hizmetlerinin Planlanması 7

Kaynakça 9

Bölüm 2
ALMANYA'DA YAŞLILAR İÇİN UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ 13

1. Uzun Süreli Bakım Sistemi 13
   1.1. Genel Bakış 13
   1.2. İhtiyaçların Değerlendirilmesi 18
   1.3. Uzun Süreli Bakım Sistemi Hizmetleri 19
   1.4. Yönetim ve Organizasyon 21
   1.5. Uzun Süreli Bakım Entegrasyonu 22
2. Finansman 23
3. USB Arz ve Talebi 25
   3.1. Uzun Süreli Bakım İhtiyacı 25
   3.2. Resmi ve Gayriresmi Bakımın Rolü 28
   3.3. Gayriresmi Bakım Arz ve Talebi 29
   3.4. Resmi Bakım Arz ve Talebi 33
4. USB Politikası 37
   4.1. Politika Amaçları 38

4.2. Entegrasyon Politikası 38
4.3. Son Reformlar ve Mevcut Politik Tartışma 39
4.4. USB Sisteminin Eleştirel Değerlendirmesi..... 43
Kaynakça 44

Bölüm 3
BELÇİKA'DA YAŞLILAR İÇİN UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ.....67

1. Belçika Uzun Süreli Bakım Sistemi 67
1.1. Sisteme Genel Bakış (Sistemin Felsefesi Dâhil) 67
1.2. İhtiyaçların Değerlendirilmesi 69
1.3. Mevcut USB Hizmetleri 70
1.4. Yönetim ve Organizasyon (Farklı Aktörlerin/Paydaşların Rolleri) 71
1.5. USB Entegrasyonu..... 72
2. Finansman 73
3. USB Arz ve Talebi..... 74
3.1. USB İhtiyacı (Demografik Özellikler Dâhil)..... 74
3.2. USB Sisteminde Resmi ve Gayriresmi Bakımın Rolü (Nakit Yardımların Rolü Dâhil) 76
3.3. Gayriresmi Bakım Arz ve Talebi 79
3.4. Resmi Bakım Arz ve Talebi 81
4. USB Politikası 88
4.1. Politika Amaçları 88
4.2. Entegrasyon Politikası 88
4.3. Son Reformlar ve Mevcut Politik Tartışma 90
4.4. USB Sisteminin Eleştirel Değerlendirmesi..... 91
Kaynakça 93

Bölüm 4
DANİMARKA'DA YAŞLILAR İÇİN UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ 95

1. Uzun Süreli Bakım Sistemi 95
1.1. Genel Bakış..... 95
1.2. İhtiyaçların Değerlendirilmesi 97
1.3. Mevcut Uzun Süreli Bakım Sistemi Hizmetleri 99
1.4. Yönetim ve Organizasyon..... 100
1.5. Uzun Süreli Bakım Entegrasyonu..... 101
2. Finansman 102
3. Uzun süreli Bakım Arz ve Talebi 102
3.1. Uzun Süreli Bakım İhtiyacı 103
3.2. Uzun Süreli Bakım Sisteminde Resmi ve Gayriresmi Bakımın Rolü..... 104

3.3. Gayriresmi Bakım Arz ve Talebi 104
3.4. Resmi Bakım Arz ve Talebi 105
4. Uzun Süreli Bakım Politikası 111
4.1. Politika Amaçları 111
4.2. Entegrasyon Politikası 111
4.3. Son Reformlar ve Mevcut Politik Tartışma 112
4.4. Uzun Süreli Bakım Sisteminin Eleştirel Değerlendirmesi 114
Kaynakça 114

Bölüm 5
HOLLANDA'DA YAŞLILAR İÇİN UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ 125

1. Hollanda'da USB Sistemi 125
1.1. Sisteme Genel Bakış 125
1.2. İhtiyaç Değerlendirme 128
1.3. Mevcut USB Hizmetleri 132
1.4. Bakım Yönetimi ve Organizasyonu 133
1.5. Entegrasyon 136
2. Finansman 139
2.1. AWBZ 139
2.2. Wmo 141
2.3. AWBZ ve Wmo'da Maliyet Paylaşımı 142
2.4. Ödeme Sistemleri 144
3. USB Arz ve Talebi 144
3.1. USB İhtiyacı 144
3.2. USB Sisteminde Resmi ve Gayriresmi Bakımın Rolü (Nakit Yardımlarının Rolü Dâhil) 146
3.3. Gayriresmi Bakım Arz ve Talebi 151
3.4. Resmi Bakım Arz ve Talebi 154
4. USB Politikası 166
4.1. Politika Amaçları 166
4.2. Entegrasyon Politikası 167
4.3. Son Reformlar ve Mevcut Politik Tartışma 168
4.4. USB Sisteminin Eleştirel Değerlendirmesi 176
Kaynakça 180
EK: Resmi Uzun Süreli Bakım Hizmetleri Kullanıcılarının Sayısı 183

ÖZ GEÇMİŞLER 185

Bölüm 1
UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ VE AVRUPA BİRLİĞİ DENEYİMLERİ

Zeynep Güldem Ökem*

1. Giriş

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve gelişmiş ülkelerin çoğunda, nüfusun yaşlanmasından kaynaklanan sağlık bakımı ve uzun süreli bakım (USB) ihtiyacının getirdiği finansal yük, sosyal ve sağlık sistemlerinin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu eğilim özellikle yaşlı nüfusa yönelik hizmetlerin daha iyi planlanması, kaynak ihtiyacının belirlenmesi ve finansmanının sağlanması konularını gündeme getirmiştir. Yaşlanan nüfus ile birlikte ortaya çıkan sağlık ve bakım ihtiyacı pek çok ülkede sağlık bakımının yanında, USB sistemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerin çoğunda USB finansman, hizmet sunumu ve düzenleyici rollerin genellikle bölgesel ve hatta yerel düzeylerde tanımlandığı farklı kamu programları, farklı sektörler ve özel girişimlerin koordineli bir şekilde yapılandırıldığı karmaşık sistemler tarafından karşılanmaktadır. Bu bölümde sağlık sistemi ile sosyal hizmetleri tamamlayıcı nitelikte yapılandırılmış olan USB sistemleri anlatılacak ve AB ülkelerindeki sistemlere yönelik genel değerlendirmeler yapılacaktır. Bu çalışmanın amacı ülkemizde 2003'den beri yürütülmekte olan sosyal güvenlik reformlarının tamamlayıcısı olmak üzere, yaşlı bakımına ve USB sisteminin planlanmasına yönelik bir temel oluşturmaktır.

2. Demografik Değişim, Yaşlanma ve Etkileri

AB ülkelerinde 2010 yılında 65 yaş üzerindeki nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı %18 iken, bu oranın 2060 yılında %30'a çıkacağı tahmin edilmektedir (European Union, 2011). Yaşlanan nüfus ile kro-

* Zeynep Güldem Ökem, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Uluslararası Girişimcilik Bölümü öğretim üyesidir (zgokem@etu.edu.tr).

İsveç ve İngiltere) uzun süreli bakım sistemlerine ilişkin ülke raporları oluşturulmuştur. Ülkeler arasında karşılaştırma yapılabilmesine olanak sağlaması açısından, raporlar standart formatta hazırlanmış ve 2006 yılı verileri temel alınmıştır. Ülke raporlarında USB sistemleri genel olarak tarif edildikten sonra, ihtiyacın belirlenmesi, hizmetlerin organizasyonu, finansmanı, arzı, talebi ve son dönemdeki USB politikaları detaylı olarak anlatılmaktadır. Bu raporlardan hareketle USB sistemleri gruplandırılmış, her grubu temsil eden ülkeler için USB ihtiyacı, talep, resmi ve gayriresmi hizmet sunumu tahmin edilmiştir. Ayrıca, USB kalitesi ve teknolojik değişimin hizmet sunumuna etkisi incelenmiştir. Projenin son aşamasında farklı USB sistemlerinin performansları değerlendirilerek, en etkin USB sisteminin özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. ANCIEN projesine ilişkin raporlara projenin web sitesinden erişilebilir.[2]

İlerleyen bölümlerde ANCIEN projesi kapsamında yayınlanan ülke raporlarından, farklı organizasyon yapıları ve uygulamaları gösteren başarılı ülke örnekleri seçilmiştir. Bu çalışmada Almanya, Belçika, Danimarka ve Hollanda USB sistemlerinin Türkçe çevirileri yer almaktadır. Seçilen başarılı ülke uygulamalarının, ülkemizde uzun süreli bakım hizmetlerinin planlamasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ancak, özellikle uzun süreli bakım hizmetlerinde sosyal yönün ağırlıklı olması nedeniyle bu politikaların oluşturulması, hizmetlerin planlanması ve sunumunda her ülkenin kendine özgü ekonomik ve sosyal yapısı ve yaşam biçiminin de dikkate alınması gerektiği unutulmamalıdır.

Kaynakça

Allen, K., Bednárik, R., Campbell, L., vd. (2011) Governance and finance of long-term care across Europe, Interlinks, Health systems and long-term care for older people in Europe. Modelling the interfaces and links between prevention, rehabilitation, quality of services and informal care, Birmingham, Vienna.

Colombo, F. vd. (2011) Help Wanted? Providing and Paying for Long-Term Care. OECD Publishing.

Ecevit, Y. (2008) İşgücüne Katılım ve İstihdam, içinde "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset" Raporunun Güncellemesi, TUSİAD, KAĞDER, Temmuz, s.113-213.

[2] http://www.ancien-longtermcare.eu/publications

European Communities (2009a) 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2008-2060).

European Communities (2009b) Sustainability Report 2009.

European Union (2011) The 2012 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies, Joint Report prepared by the European Commission (DG ECFIN) and the Economic Policy Committee (AWG).

European Union (2012) Fiscal Sustainability Report 2012.

Francis, J. vd.(2011) Reablement: a cost –effective route to beter outcomes? Erişim Şubat 2014. http://www.scie.org.uk/publications/briefings/files/briefing36.pdf

Fujisawa, R. ve Colombo, F. (2009) The Long-Term Care Workforce: Overview and Strategies to Adapt Supply to a Growing Demand, OECD Health Working Papers, No. 44, OECD Publishing.

Geerts, J. (2011) The Long-Term Care Workforce: Description and Perspectives, ENEPRI Research Report No. 93.

Glendinning, C. vd. (2010) Home care re-ablement services: investigating the longer-term impacts (prospective longitudinal study). Erişim Mart 2014. http://www.csed.dh.gov.uk/asset.cfm?aid=6672

Institute of Medicine (IOM) (2000), Improving the Quality of Long-Term Care, IOM Report, IOM, Washington, D.C.

Kraus, M., Czypionka, T., Riedel, M., Mot, E. ve Willemé, P. (2011) How European Nations Care for Their Elderly: A new typology of long-term care systems, ENEPRI Policy Brief No. 7.

Kraus M, Riedel M, Mot E, Willemé, P., Röhrling, G. ve Czypionka, T. (2010). A Typology of Long-Term Care Systems in Europe, ENEPRI Research Report No. 91.

Monika, R. ve Kraus, M. (2011a). The Organisation of Formal Long-Term Care for the Elderly: Results from the 21 European Country Studies in the ANCIEN Project, ENEPRI Research Report No. 95.

Monika, R, ve Kraus, M. (2011b) Analysis of Informal Care Provision across Europe: Regulation and Profile of Providers, ENEPRI Research Report No. 96.

OECD (2005) Long-term Care for Older People, Paris: OECD.

OECD and the World Bank (2008) OECD Reviews of Health Systems, Turkey.

OECD/European Commission (2013), A Good Life in Old Age? Monitoring and Improving Quality in Long-Term Care, OECD Health Policy Studies, OECD Publishing.

Rossi Mori, A. ve Dandi, R. (2012) The technological solutions potentially influencing the future of LTC activities, ENEPRI Research Report, No. 114.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2004), Ulusal Hastalık Yükü ve Maliyet-Etkililik Projesi, Hastalık Yükü, Final Rapor, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü ve Başkent Üniversitesi, Ankara.

World Health Organisation (2002) Lessons for LTC Policies.

World Health Organisation (2003) Key Policy Issues in Long-Term Care, J. Brodsky, J. Habib ve M. Hirschfeld (editörler), World Health Organiz

Bölüm 2
ALMANYA'DA YAŞLILAR İÇİN UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ

Erika SCHULZ*

ENEPRI RESEARCH REPORT No. 78
Haziran 2010

ENEPRI ARAŞTIRMA RAPORLARI ENEPRI üyeleri tarafından oluşturulmuş konsorsiyumlar tarafından yapılan araştırma projelerinin bulgularını ve sonuçlarını içeren raporlardır. Bu rapor, Avrupa'da yaşlıların geleceğine yönelik olarak hazırlanan ANCIEN projesi kapsamında oluşturulmuştur. Projenin finansmanı Avrupa Komisyonu Yedinci Çerçeve Programı tarafından karşılanmıştır (FP7 Health-2007-3.2.2, Hibe no. 223483). Rapor ile belirtilen görüşler yalnızca yazarın kendisine aittir ve hiçbir şekilde çalıştığı kuruluşla ilişkilendirilemez.

1. Uzun Süreli Bakım Sistemi

1.1. Genel Bakış

Felsefe

Avrupa Birliği üye ülkelerindeki sosyal bakım sistemleri üç temel kategoriye ayrılabilir:

- Devlet sorumluluğu modeli,
- Aile bakımı modeli,
- Sübvansiyon modeli.

Almanya'da sübvansiyon modeli yaygındır ama 1994'e dek uzun süreli bakım büyük ölçüde ailenin göreviydi ve sadece bakım maliyetlerini karşılayamayanlar hane halkı gelirleri göz önüne alınarak sosyal

* Erika Schulz (eschulz@diw.de) German Institute for Economic Research (DIW), Berlin'de araştırmacıdır.

Kaynakça

Brodsky, J., J. Habib and M.J. Hirschfeld (eds) (2003), Key policy issues in long-term care, World Health Organisation, Geneva.

Caspers-Merk, M. (2009), Report on the Tripartite Symposium on Long-term Care, between France, Germany and Japan, in Tokyo, Japanese–German Center Berlin, Federal Ministry of Health, Berlin, February.

Centre for European Social and Economic Policy (CESEP) (2007), Exploring the synergy between promoting active participation in work and in society and social, health and long-term care strategies, Final report, CESEP, Brussels.

Döhner, H. (2007), EUROFAMCARE – Service for Supporting Family Carers of Elderly People in Europe: Characteristics, Coverage and Usage, National survey report for Germany, University of Hamburg.

European Commission (2006), Long-term care – Germany, Mutual Information System on Social Protection (MISSOC), Brussels.

———— (2009), Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2008, Country Profiles, Germany, Brussels.

Eurostat (2008), European Economic Statistics, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Federal Government of Germany (2001), National Action Plan (NAP), Germany, Berlin.

———— (2006), National Strategy Report on Social Protection and Social Inclusion 2006 – Germany, Berlin.

———— (2008), National Strategy Report on Social Protection and Social Inclusion 2008–2010 – Germany, Berlin.

Federal Ministry of Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth, and Federal Ministry of Health (2005), "Round Table on Long-term Care: Improvement of the situation of people in need of long-term care and assistance," Results of the working groups I to IV, presentation at the Conference on "Long-term Care", Berlin, 12 September.

———— (2007), Charter of Rights for People in Need of Long-term Care and Assistance (English translation), German Centre of Gerontology (DZA), Berlin.

Federal Ministry of Health (2008), The development of long-term care insurance, 4th report, Berlin, October.

———— (2009), Report of the advisory board to review the new definition of the need for long-term care, Berlin.

Federal Statistical Office of Germany (2003), Results from the Microcensus 2003, Wiesbaden.

Gibson, M.J. and D.L. Redfoot (2007), Comparing long-term care in Germany and the United States: What can we learn from each other?, Research Paper No. 19-2007, AARP Public Policy Institute, Washington, D.C.

Karlsson, M., L. Mayhew, R. Plumb and B. Rickayzen (2004), An international comparison of long-term care arrangements, Cass Business School, City University, London, 26 April.

Lisac, M. (2008), "Reform of the long-term care system", Health Policy Monitor, January (www.hpm.org/survey/de/b10/2).

MDS (2006), Richtlinien der Spitzenverbände der Pflegekassen zur Begutachtung von Pflegebedürftigkeit nach dem XI [Guidelines of the Central Association of the LTCI funds concerning the assessment of need of care according the Social Code Book XI], Buch des Sozialgesetzbuches, Essen.

———— (2008), Richtlinien zur Feststellung von Personen mit erheblich eingeschränkter Alltagskompetenz und zur Bewertung des Hilfebedarfs, zuletzt geändert am 10.6.2008, Essen (www.mds-ev.de/media/pdf/Richtlinie_PEA-Verfahren_Endfassung.pdf).

Neuhaus, A., M. Isfort and F. Weidner (2009), Situation und Bedarfe von Familien mit mittel- und osteuropäischen Haushaltshilfen [Situation and needs of families with home-helpers from Eastern and Central European countries], Deutsches Institut für angewandte Pflegeforschung e.V., Köln (www.dip.de).

Meyer, M. (2006), Supporting family carers of older people in Europe – The national background report for Germany (PROCARE), Berlin: Lit Verlag.

Rothgang, H., L. Borchert, R. Müller and R. Unger (2008), GEK Report on long-term care 2008, Main Topic: Medical care in nursing homes (GEK-Pflegereport 2008: Schwerpunktthema: Medizinische Versorgung in Pflegeheimen), Schwäbisch Gmünd.

Rothgang, H., M. Holst, D. Kulik and R. Unger (2009), Finanzielle Auswirkungen der Umsetzung des neuen Pflegebedürftigkeitsbegriffs und des dazugehörigen Assessments für die Sozialhilfeträger und die Pflegekassen, Bremen.

Rothgang, H. and G. Igl (2007), "Long-term care in Germany", Japanese Journal of Social Policy, Vol. 6, No. 1, pp. 54-84.

Schneekloth, U. (2005), Entwicklungstrends beim Hilfe- und Pflegebedarf in Privathaushalten – Ergebnisse der Infratest-Repräsentativerhebung [Development trends in the need for help and care in private households – Results of the Infratest-representative survey], in U. Schneekloth and H.W. Wahl (eds), Möglichkeiten und Grenzen selbständiger Lebensführung in privaten Haushalten (MUG III), Repräsentativbefunde und Vertiefungsstudien zu häuslichen Pflegearrangements, Demenz und professionellen Versorgungsangeboten, München, pp. 55-98.

Schneekloth, U. and I. Leven (2003), Hilfe- und Pflegebedürftige in Privathaushalten in Deutschland 2002 [Persons in need of care in private households in Germany in 2002], Infratest Sozialforschung, München.

Schneekloth, U. and I. von Törne (2007), Entwicklungstrends in der stationären Versorgung – Ergebnisse der Infratest-Repräsentativstudie [Development trends in institutional care – Results of the Infratest- representative survey], in U. Schneekloth and H.W. Wahl (eds), Möglichkeiten und Grenzen selbständiger Lebensführung in stationären Einrichtungen (MUG IV) – Demenz, Angehörige und Freiwillige, Versorgungssituation sowie Beispiele für „good practice", München, p. 53-168.

Schröder, K.T. (2009), Long-term Care in the Health Care and Social Welfare System: Expectations and Demands from the Viewpoint of Policymakers", in N. Klusen and A. Meusch, Beiträge zum Gesundheitsmanagement, Baden-Baden: Nomos (forthcoming).

Schulz, E. (2004), Use of health and nursing care by the elderly, AGIR WP2, ENEPRI Research Report No. 2, Centre for European Policy Studies, Brussels (www.enepri.org).

Schwanenflügel, M. von (2006), "The German long-term care system and future reform", speech by the head of the Directorate of LTCI at the German Federal Ministry of Health on the occasion of a visit in Seoul, South Korea, September.

Tesch-Römer, C. (2007), Freedom of choice and dignity for the elderly, Discussion Paper No. 45, German Centre of Gerontology, Berlin, November.

Wagner, A., U. Brucker and A. Kimmel (2009), Report on long-term medical care 2008/2007 (Pflegebericht des Medizinischen Dienstes 2008/2007), Medical Review Board, Essen.

World Health Organisation (WHO) (2007), Financing long-term care programmes in health systems, WHO Discussion Paper No. 6, WHO, Geneva.

Bölüm 3
BELÇİKA'DA YAŞLILAR İÇİN UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ

PETER WİLLEMÉ*

ENEPRI RESEARCH REPORT NO. 70
MAYIS 2010

*ENEPRI Araştırma Raporları ENEPRI üyeleri tarafından oluşturulmuş konsorsiyumlar tarafından yapılan araştırma projelerinin bulgularını ve sonuçlarını içeren raporlardır. Bu rapor, Avrupa'da yaşlıların geleceğine yönelik olarak hazırlanan ANCIEN projesi kapsamında oluşturulmuştur. Projenin finansmanı Avrupa Komisyonu Yedinci Çerçeve Programı tarafından karşılanmıştır (FP7 Health-2007-3.2.2, Hibe no. 223483). Rapor ile belirtilen görüşler yalnızca yazarın kendisine aittir ve hiçbir şekilde çalıştığı kuruluşla ilişkilendirilemez.

1. Belçika Uzun Süreli Bakım Sistemi

1.1. Sisteme Genel Bakış (Sistemin Felsefesi Dâhil)

Belçika'da uzun süreli bakım (USB), federal, bölgesel ve belediye düzeylerinde organize edilen çok çeşitli hizmetlerden oluşmakta olup, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler sunumu ile ilişkilidir. USB hizmetlerinin büyük bölümü, federal düzeyde, finansmanı sosyal güvenlik katkıları ve genel vergilerle sağlanan zorunlu devlet sağlık sigortası sisteminin bir parçası olarak sunulmaktadır (14 Temmuz 1994 tarihli Federal Zorunlu Sağlık Sigortası Kanunu). Kamu sağlık sigortası pratikte tüm nüfusu kapsadığından, USB kapsamı da hemen hemen herkes için geçerlidir (özellikle "düşük risk" sigorta sistemi kapsam dâhilinde olmayan ve bu risklerin kamu tarafından karşılanmadığı meslek sahip-

* Peter Willemé (pw@plan.be) Federal Planning Bureau (FPB)'de Uzman Sağlık Ekonomistidir. Bu raporun hazırlanmasında Joanna Geerts'in yardımlarına teşekkür eder.

Kaynakça

Borsch-Supan, A. et al. (2005), *Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE)*, Mannheim Research Institute for the Economics of Ageing, Mannheim.

Breda, J., et al. (2002), Zorgbehoevende ouderen tussen thuiszorg en residentiële zorg/Prise en charge des personnes agées en perte d'autonomie. Antwerpen/Louvain-la-Neuve: UFSIA/UCL.

Cantillon, B., K. Van den Bosch and S. Lefebure (2007), Ouderen in Vlaanderen 1975-2005, Leuven: Acco.

———— (2009), Ouderen in Vlaanderen en Europa: Tussen vermogen en afhankelijkheid, Leuven: Acco.

Coorens, D. (2007), "Health system review: Belgium", European Observatory on Health Systems and Policies, *Health Systems in Transitions*, Vol. 9, No. 2, pp. 1-172.

Deboosere, P. et al. (2006), Gezondheid en mantelzorg, FOD Economie, Sociaal-economische enquête 2001, Monografieën, nr. 1.

Devroey, D., V. Van Casteren and J. De Lepeleire (2001), "Revealing regional differences in the institutionalization of adult patients in homes for the elderly and nursing homes: Results of the Belgian network of sentinel GPs", *Family Practice*, Vol. 18, No. 1, pp. 39-41.

European Commission (2007), *Health and long-term care in the European Union*, Special Eurobarometer 283/Wave 67.3, Brussels.

———— (2009), *Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27*, European Economy No. 2/2009, Brussels.

Federal Public (FPS) Service Social Security (2009), *Strategic Report on Social Protection and Social Inclusion 2008-2010*, Brussels.

Geerts, J. and J. Breda (2007), "Back to the future, Beleidsvoornemens en -realisaties in de Vlaamse/Belgische ouderenzorg in de periode 1975-2005", in B. Cantillon, K. Van den Bosch and S. Lefebure, Ouderen in Vlaanderen 1975-2005, Leuven: Acco, pp. 139-170.

Pommer, E., I. Woittiez and J. Stevens (2007), *Comparing care: The care of the elderly in ten EU countries*, The Netherlands Institute for Social Research/SCP, The Hague.

Schokkaert, E. and C. Van de Voorde (2005), "Health care reform in Belgium", *Health Economics,* Vol. 14, pp. S25-S39.

İlgili web sitelerinin adresleri

Belgian Health Care Knowledge Centre (Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg) (http://www.kce.fgov.be/)

Federal Planning Bureau (Federaal Planbureau) (http://www.plan.be/)

Federal Public Service Health (Federale Overheidsdienst Volksgezondheid) (www.health.fgov.be/)

Federal Public Service Social Security (Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid) (http://www.socialezekerheid.fgov.be/)

Flemish Agency for Care and Health (Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid) (http://www.zorg-en-gezondheid.be/)

Health Portal (Portaal Gezondheid) (http://www.belgium.be/nl/gezondheid/)

Ministry of the Walloon Region – Division of Social Action and Health (Direction générale de l'Action sociale et de la Santé du Ministère de la Région wallonne) (http://socialsante.mrw.wallonie.be/)

National Institute for Health and Disability Insurance (RIZIV - Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering) (http://www.riziv.be/)

Scientific Institute of Public Health (Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid) (http://www.iph.fgov.be/)

Statistics Belgium, Directorate-General Statistics and Economic Information (Algemene directie Statistiek en Economische informatie) (http://statbel.fgov.be/)

Bölüm 4
DANİMARKA'DA YAŞLILAR İÇİN UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ

ERİKA SCHULZ*

ENEPRI RESEARCH REPORT NO. 73
MAYIS 2010

ENEPRI Araştırma Raporları ENEPRI üyeleri tarafından oluşturulmuş konsorsiyumlar tarafından yapılan araştırma projelerinin bulgularını ve sonuçlarını içeren raporlardır. Bu rapor, Avrupa'da yaşlıların geleceğine yönelik olarak hazırlanan ANCIEN projesi kapsamında oluşturulmuştur. Projenin finansmanı Avrupa Komisyonu Yedinci Çerçeve Programı tarafından karşılanmıştır (FP7 Health-2007-3.2.2, Hibe no. 223483). Rapor ile belirtilen görüşler yalnızca yazarın kendisine aittir ve hiçbir şekilde çalıştığı kuruluşla ilişkilendirilemez.

1. Uzun Süreli Bakım Sistemi

1.1. Genel Bakış

Felsefe ve hedefler

Avrupa üye ülkelerindeki genel sosyal bakım sistemleri üç kategoriye ayrılabilir:

- Devlet sorumluluğu modeli,
- Aile bakımı modeli,
- Sübvansiyon modeli.

Devlet sorumluluğu modeli İskandinav ülkelerinde ve dolayısıyla Danimarka'da tercih edilen modeldir (CESEP, 2007). Nüfusun geneli açısından, özellikle kişisel bakım devletin (belediyenin) göre-

* Erika Schulz (eschulz@diw.de) German Institute for Economic Research (DIW), Berlin'de araştırmacıdır.

Kaynakça

Brodsky, J., J. Habib and M.J. Hirschfeld (eds) (2003), Key policy issues in long-term care, World Health Organisation, Geneva.

Centre for European Social and Economic Policy (CESEP) (2007), Exploring the synergy between promoting active participation in work and in society and social, health and long-term care strategies, Final report, CESEP, Brussels.

Colmorten, E., T. Clausen and S. Bengtsson (2003), Providing integrated health and social care for older persons in Denmark (PROCARE), Danish National Institute of Social Research, Copenhagen.

Council of Europe (2008), European Social Charter, 28th report of the implementation of the European Social Charter submitted by the Government of Denmark, Council of Europe Secretariat, Strasbourg.

European Commission (2006), Long-term care – Denmark, Mutual Information System on Social Protection (MISSOC), Brussels.

———— (2009), Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2008, Country Profiles, Brussels.

Eurostat (2008), European Economic Statistics, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Goul Andersen, J. and M.B. Carstensen (2009), "The welfare state and welfare reforms in Denmark", in Golinowska, S., P. Hengstenberg, and M. Zukowski (eds), Diversity and Commonality in European Social Policy: The Forging of an European Social Model, Warsaw: Wydawnictwo Naukowe Scholar, pp. 70-110.

Government of Denmark (2003), National Action Plan (NAP), Denmark 2003, Copenhagen.

———— (2006), National Strategy Report, Denmark 2006, Copenhagen.

———— (2008), National Strategy Report 2008-2010 (NSR), Copenhagen.

Ikegami, N., J.N. Morris and B.E. Fries (1997), "Low-care cases in long-term care settings: Variation among nations", Age and Ageing, 26-S2, 67-71.

Jarden, M.E. and J.O. Jarden (2002), "Social and health-care policy for the elderly in Denmark", Global Action on Aging, New York, NY.

Kröger, T. (2005), "The interplay between formal and informal care for older people: The state of the Nordic research", presentation at the "7th ESA Conference" in Torun, 8-12 September.

Leeson, G.W. (2004), Service for Supporting Family Carers of Elderly People in Europe: Characteristics, Coverage and Usage (EUROFAMCARE), National background report for Denmark, Oxford Institute of Ageing, University of Oxford.

Lewinter, M. (2003), "Reciprocities in caregiving relationships in Danish elder care", Journal of Aging studies, Vol. 17, No. 3, pp. 357-377.

Ministry of the Interior and Health, and Ministry of Social Affairs (2005), Report on health and long-term care in Denmark, Copenhagen.

Ministry of Welfare (2009), Consolidation Act on Social Services, Copenhagen.

OECD (2008), OECD Economic Surveys: Denmark, OECD, Paris.

Rostgaard, T. (2007), "Domiciliary care for the elderly – A Danish perspective", presentation at the "Conference on Homecare and Ageing Populations", Dublin, March.

———— (2008), "Ranking quality in institutional care and home care services", paper presented at the Conference on "Transforming care", Copenhagen, 26-28 June.

Schroll, M. (2007), Integrated care from the Danish experience, Copenhagen.

Statistics Denmark (2009), Statistical Yearbook 2009, Copenhagen.

Strandberg-Larsen, M., M.B. Nielsen, S. Vallgarda, A. Krasnik and K. Vrangbaek (2007), "Denmark – Health system review", Health Systems in Transition, Vol. 9, No. 6.

Stuart, M. and M. Weinrich (2001), "Home- and community-based long-term care: Lessons from Denmark", The Gerontologist, Vol. 41 No. 4, pp. 474-480.

Vass, M., K. Avlund, C. Hendriksen, L. Philipson and P. Riis (2007), "Preventive home visits to older people in Denmark – Why, how, by whom, and when?", Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie, 40, 2007.4, pp. 209-216.

World Health Organisation (WHO) (2007), Financing long-term care programmes in health systems, WHO Discussion Paper No. 6, WHO, Geneva.

Bölüm 5
HOLLANDA'DA YAŞLILAR İÇİN UZUN SÜRELİ BAKIM SİSTEMİ

Esther Mot (ve Ali Aouragh
Marieke De Groot Hein Mannaerts)*
ENEPRI RESEARCH REPORT NO. 90
MAYIS 2010

ENEPRI Araştırma Raporları ENEPRI üyeleri tarafından oluşturulmuş konsorsiyumlar tarafından yapılan araştırma projelerinin bulgularını ve sonuçlarını içeren raporlardır. Bu rapor, Avrupa'da yaşlıların geleceğine yönelik olarak hazırlanan ANCIEN projesi kapsamında oluşturulmuştur. Projenin finansmanı Avrupa Komisyonu Yedinci Çerçeve Programı tarafından karşılanmıştır (FP7 Health-2007-3.2.2, Hibe no. 223483). Rapor ile belirtilen görüşler yalnızca yazarın kendisine aittir ve hiçbir şekilde çalıştığı kuruluşla ilişkilendirilemez.

1. Hollanda'da USB Sistemi

1.1. Sisteme Genel Bakış

Hollanda'da, uzun süreli bakım devlet sigortası sistemi 1968'den beri uygulanmaktadır. Hollanda'da yaşayan herkes AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten; İstisnai Tıbbi Masraflar Yasası) kapsamında sigortalıdır. AWBZ sadece yaşlılar için bakımı değil, özellikle özel sektörün yeterli olamayacağı büyük masraflar ile ilgili tüm kronik bakım sigortalarını kapsamaktadır. Mevcut durumda, bu yasa yaşlılar için evde ve kurumlarda, mental ve fiziksel engelliler için kurumlarda ve kronik psikiyatri hastaları için kurumlarda bakımı kapsamaktadır.

* Esther Mot (e.s.mot@cpb.nl) Central Planning Bureau (CPB)'de Sağlık Bakım Hizmetleri alanında uzman araştırmacıdır. Ali Aouragh (a.aouragh@cpb.nl), Marieke de Groot ve Hein Mannaerts (h.j.b.m.mannaerts@cpb.nl) CPB Rekabet ve Regülasyon Sektörü biriminde araştırmacıdır.

- Verimlilik teşviklerinin ideal hali sistem içinde bulunmalıdır: İlgili taraflar verimli bir USB üretiminden yararlanmalıdır.
- Bakım kalitesi ile ilgili bilgiler geliştirilmelidir, kullanıcılar ve diğer alıcılar bu bilgileri daha iyi kullanmalıdır.
- Devlet sisteminde hangi bakım kalitesi düzeyinin sunulacağı kararlaştırılmalıdır.
- Özel sigorta ile ilgili olarak: Bu tip bir sigortayı uygulama imkanı var mıdır, varsa nasıl organize edilebilir?

Kaynakça

Ageing Working Group, 2009, 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2008-2060), European Economy 2, 2009, provisional version, Joint report prepared by the European Commission (DG ECFIN) and the Economic Policy Committee (AWG).

Bettio, Francesca and Janneke Plantenga, 2004, Comparing care regimes in Europe, Feminist Economics 10 (1), March 2004, 85-113.

Boer, Alice de, Marjolein Broese van Groenou and Joost Timmermans (eds), 2009, Mantelzorg, Een overzicht van de steun van en aan mantelzorgers in 2007, SCP, The Hague.

Boer, Alice de, and Joost Timmermans, 2007, Blijvend in balans, Een toekomstverkenning van informele zorg, SCP, The Hague.

Boer, A.H. de, R. Schellingerhout and J. M. Timmermans, 2003, Mantelzorg in getallen, SCP, The Hague.

Borghans, Ine and Christine van Hartingsveldt, 2007, Transmurale afdelingen, Onderzoek naar het functioneren van transmurale afdelingen in Nederland 2006, Prismant, Utrecht.

Brown, J.R. and Amy Finkelstein, 2007, Why is the market for long-term care insurance so small?, Journal of Public Economics, vol. 91(10), November, 1967-1991.

Campen, Crétien van (ed.), 2008, Grijswaarden, Monitor ouderenbeleid 2008, SCP, The Hague.

Campen, Crétien van, and Edwin van Gameren, 2003, Vragen om hulp, Vraagmodel verpleging en verzorging, SCP, The Hague.

Cutler, David M., 1996, Why don't markets insure long-term risk?, Harvard University and National Bureau of Economic Research.

CVZ, 2004, Toekomst AWBZ, College voor zorgverzekeringen, Diemen.

CVZ, 2005, Zorg en participatie gegarandeerd: Een uitwerking van het rapport toekomst

AWBZ, College voor zorgverzekeringen, Diemen.

CVZ, 2008, Zorgcijfers kwartaalbericht 2008, Financiële ontwikkelingen in de ZVW en AWBZ, 1e kwartaal 2008, College voor zorgverzekeringen, Diemen.

CVZ, 2008b, Zorgcijfers kwartaalbericht 2008, Financiële ontwikkelingen in de ZVW en AWBZ, 2e kwartaal 2008, College voor zorgverzekeringen, Diemen.

Douven, Rudy, Esther Mot and Kees Folmer, 2004, Momentopname van de AWBZ, Een analyse van sterke en zwakke punten, CPB Document 54, The Hague.

Draak, Maaike den, 2009, Hulpontvangers en de zorgsituatie, in: Alice de Boer, Marjolein Broese van Groenou and Joost Timmermans (eds), 2009, Mantelzorg, Een overzicht van de steun van en aan mantelzorgers in 2007, SCP, The Hague.

Eggink, Evelien, Jedid-Jah Jonker, Klarita Sadiraj and Isolde Woittiez, 2009, VeVeRa-III, Ramingen verpleging en verzorging 2005-2030, Modelbeschrijving, SCP, The Hague.

Hartmans, J.E.A., M.R. Hengeveld, G. Vernhout and C.M. IJland, 2009, Resultaten verdiepend onderzoek naar wachtlijsten voor verpleging & verzorging en gehandicaptenzorg, HHM, Enschede.

Hoefman, Renske, 2009, Aanbieders van mantelzorg, in: Alice de Boer, Marjolein Broese van Groenou and Joost Timmermans (eds), 2009, Mantelzorg, Een overzicht van de steun van en aan mantelzorgers in 2007, SCP, The Hague.

Houten, Gijs van, Mathijs Tuynman and Rob Gilsing, 2008, De invoering van de Wmo: gemeentelijk beleid in 2007, Eerste tussenrapportage Wmo evaluatie, SCP, The Hague.

IBO, 2006, Toekomst AWBZ: Eindrapportage van de werkgroep Organisatie romp AWBZ, Interdepartementaal Beleidsonderzoek, Interdepartementale Werkgroep Organisatie romp AWBZ 2004-2005, nr. 4, Tweede Kamer, 2006-2007, 30 597, nr. 1.

IGZ, 2004, Verpleeghuizen garanderen minimale zorg niet, The Hague.

IGZ, 2009, Grote zorgen over 'nieuwe' toetreders op de thuiszorgmarkt, Kwaliteit van zorg onderzocht bij niet-jaardocumentplichtige thuiszorgorganisaties, The Hague.

Jonker, Jedid-Jah, Klarita Sadiraj, Isolde Woittiez, Michiel Ras and Meike Morren, 2007, Verklaringsmodel verpleging en verzorging 2007, SCP, The Hague.

Klerk, Mirjam de, 2005, Ouderen in instellingen, Landelijk overzicht van de leefsituatie van oudere tehuisbewoners, SCP, The Hague.

Klerk, Mirjam de, Anna Maria Marangos, Martha Dijkgraaf and Alice de Boer, 2009, De ondersteuning van Wmo-aanvragers, Een onderzoek onder aanvragers en hun mantelzorgers, Derde tussenrapportage Wmo-evaluatie, SCP, The Hague.

Ligthart, Suzanne A., 2006, Casemanagement bij dementie, Aanpak en effecten van casemanagement bij dementie, Een exploratieve studie in het kader van het Landelijk Dementieprogramma, Master's research.

Norton, Edward C., 2000, Long-term care, in: Anthony J. Culyer,Anthony, and Joseph P. Newhouse (eds), Handbook of health economics, Elsevier.

NZa, 2007, Care voor de Toekomst: Uitvoeringstoets Overheveling zorgkantoortaken: Voorstellen voor de korte en lange termijn, Nederlandse Zorgautoriteit, Utrecht.

NZa, 2008, Extramurale AWBZ zorg, Analyse van de marktontwikkelingen in 2007 en 2008, Nederlandse Zorgautoriteit, Utrecht.

Pommer, Evert, Isolde Woittiez and John Stevens, 2007, Comparing care, The care of the elderly in ten EU countries, the Netherlands Institute for Social Research/SCP, The Hague.

Pommer, Evert, Ab van der Torre and Evelien Eggink, 2009, Definitief advies over het Wmobudget huishoudelijke hulp voor 2009, Uitgebracht door het Sociaal en Cultureel Plan bureau aan het Bestuurlijk overleg financiële verhoudingen, SCP, The Hague.

Pomp, Marc, Esther Mot and Rudy Douven, 2006, Handle with care! Sturingsmodellen voor een doelmatige ouderenzorg, CPB Document 122, The Hague.

PWC, 2008, Transparantie in de kostenstructuur van hulp bij het huishouden, PricewaterhouseCoopers, onderzoek in opdracht van VWS.

Ramakers, Clarie, Roelof Schellingerhout, Mary van den Wijngaart and Frank Miedema, 2008, Persoonsgebonden budget nieuwe stijl 2007, Vervolgonderzoek, ITS, Nijmegen.

RIVM, 2008, Dutch health care performance report 2008, National Institute for Public Health and the Environment, Bilthoven, the Netherlands.

RVZ, 2005, Mensen met een beperking in Nederland: De AWBZ in perspectief, Raad voor de Volksgezondheid en Zorg, Zoetermeer.

RVZ, 2008, Beter zonder AWBZ?, Advies uitgebracht door de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg aan de minister en de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, The Hague.

Schellingerhout, Roelof, 2007, Hoe groot is de vraag?, Operationalisatie van de potentiële vraag naar AWBZ gefinancierde zorg, SCP, The Hague.

SCP, 2004, Zorg en wonen voor kwetsbare ouderen, Rapportage ouderen 2004, The Hague.

SCP, 2006, Report on the elderly 2006, The Hague.

SER, 2008, Langdurige zorg verzekerd: Over de toekomst van de AWBZ, Uitgebracht aan de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Woittiez, Isolde, Evelien Eggink, Jedid-Jah Jonker and Klarita Sadiraj, 2009, Vergrijzing, verpleging en verzorging, Ramingen, profielen en scenario's 2005-2030, SCP, The Hague.

ZN, 2009, Handreiking zorgtoewijzing 2009, Indicaties verblijfszorg, Zeist.

2. Basım

AYDINLANMA ÇAĞI VE AVRUPA

Mithat Atabay

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1327
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 35
ISBN : 978-605-320-233-2
© 2. Basım, Ekim 2015

Aydınlanma Çağı ve Avrupa
Mithat Atabay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.comesatış:
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Atabay, Mithat.
Aydınlanma Çağı ve Avrupa / *Mithat Atabay*
Basım, VIII+188 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-233-2
1. Aydınlanma Felsefesi 2. Aydınlanma Çağı 3. Avrupa'da İhtilaller

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun varoluşundan günümüze kadar dünyada, pek çok değişim ve dönüşüm gerçekleşmiştir. Tanrısal haklar ve Tanrısal hukuk yerine akıl, bilgi ve bireye önem veren Doğal haklar ve Doğal hukuku esas alan aydınlanma felsefesi dünyada çok büyük ve önemli değişimlere neden olmuştur. Aydınlanma felsefesi, yeni bir anlayış ve yapısal değişikliği hedeflemiş, eski sistem ve anlayışların terk edilmesine yol açacak olan, insan merkezli ve insanın mutluluğunu esas düşünceden yola çıkmıştır.

Amerika'da ilk olarak hayata geçerken, Avrupa'da da aydınlanma felsefesinin ileri sürdüğü düşünceler din ve yönetim şekilleri açısından tartışmalar yaratmış, ancak her iki kesim de aydınlanma felsefesini ortaya koyduğu düşüncelerin bir değişime sebep olabileceğine ihtimal vermemişlerdir. Halbuki 1789 Fransız İhtilâli, toplumsal değişimin ilk ateşini yakıyordu. Bundan sonraki gelişmeler, Aydınlanma felsefesinin yaydığı ışığın toplumları idare edenlerce ihtilâller ve zorlu bağımsızlık mücadeleleriyle dolu oldu. Sonuçta, mutlak monarşiler kendilerine çekidüzen vermek zorunda kalırlarken, parlamenter sistemler ve/veya cumhuriyetler kurulmuştur. Bir taraftan da Sanayi Devrimi ile aydınlanma felsefesinin oluşturduğu yeni ortamda çalışma yaşamının düzenlenmesi, yeni hammadde ve pazarlar bulma yarışı dünyayı sarsan ve etkileri günümüze kadar gelen bir mücadeleyi de başlatmıştır.

Aydınlanma Çağı ve Avrupa adlı çalışmamız, lisans öğrencilerimize vermekte olduğumuz ders notlarından oluşmaktadır. Avrupa Birliği'ne entegre çalışmalarının devam ettiği süreçte, Avrupa'nın geçtiğimiz son yüzyıllarına geniş ama özet bir perspektiften bakarak, konuyla ilgili derli toplu bilgilerin yer almasına çalışılmış, böylece hem öğrencilerimizin, hem de konuya ilgi duyanların genel bilgi sahibi olabileceği bir el kitabı niteliği kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu alanda değerli çalışmalarından söz gelişi Server Tahilli, Anayasalar ve Siyasal Belgeler, Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Ahmet Çiğdem, Aydınlanma Felsefesi, Murat Sarıca, 100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi ve Şerafettin Turan hocamın basılmamış Fikir Hareketleri ders notları gibi eserlere başvurulmuş, çalışmanın sonuna seçilmiş biblografya ilave edilmiştir.

Gerek bu dersin verilmesi, gerekse notların kitap haline getirilmesi için beni teşvik eden ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Zerrin Günal'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca kitabın yayınlanmasında emeği geçenlere teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. Mithat ATABAY

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**
AVRUPANIN ORTAK ÖZELLİKLERİ **1**
1. Avrupa Tarihinin Ortak Özellikleri 2
a. Irk birliği 3
b. Ortak Kökenli Dil 4
c. Uygarlık Anlayışında Birlik 5
d. Devlet ve Hukuk Anlayışında Birlik 6
e. Ortak Din 7

BÖLÜM I
AYDINLANMA FELSEFESİ ve DÜŞÜNÜRLERİ

1. Aydınlanma Felsefesi 13
2. Aydınlanma Felsefesinin Dayandığı Temel İlkeler 18
a. Bilim ve Doğa 18
b. Mutluluk 18
c. Erdem 18
d. Akıl 18
e. Faydacılık 19
3. Aydınlanma Felsefesinin Düşünürleri 19
A. İngiltere'eki Temsilcileri 20
a. Thomas Hobbes (1588 – 1679) 20
b. Hugo Grotius (1583 – 1645) 21
c. John Locke (1632 – 1704) 22
B. Fransa'daki Temsilcileri 23
a. Fenelon (1651 – 1715) 24
b. Vauban (1633 – 1707) 24
c. Diderot (1713 – 1784) 24
d. Montesquieu (1689 – 1755) 26
e. Voltaire (1694 – 1778) 28
f. Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778) 30

BÖLÜM II
AYDINLANMA ÇAĞI VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

1. Kuzey Amerika'da Kolonizatör Devletler ve Uyguladıkları Politikalar 36
2. İngiliz Kolonilerinin Durumu 38
3. İngiltere'nin Kuzey Amerika'da Üstünlük Kazanması : Yedi Yıl Savaşları 40
4. Kolonilerde Anlaşmazlık (1763 – 1773) 41
5. Ayaklanma ve Bağımsızlık (1773 – 1783) 43
   a. Virginia İnsan Hakları ve Bağımsızlık Bildirileri 44
   b. Yeni Devletin Örgütlenmesi ve Güçlenmesi 46
6. İkinci Bağımsızlık Savaşı (1812 – 1815) 47
7. Batıya Yayılma 48
8. Monroe Doktrini 48
9. İç Savaş (1861 – 1865) 49
EK – 1 VİRGİNİA İNSAN HAKLARI BİLDİRİSİ 51

BÖLÜM III
FRANSIZ İHTİLÂLİ

1. İhlilâlin Nedenleri 55
   a. Eski Rejimin Özellikleri 56
   b. Toplumun Birlikten Yoksun Oluşu 57
2. Malî Güçlükleri Giderme Çabaları, Etats Generaux'un Toplanması ve İhtilâlin Başlaması 60
   a. Etats Generaux'nun Toplantıya Çağrılması 61
   b. Fransız İhtilâli'nin Başlaması 63
3. Fransız İhtilâli'nin Evreleri (1789 – 1815) 65
   a. Kurucu Meclis Dönemi (9 Temmuz 1789 – 30 Eylül 1791): 67
   b. Yasama Meclisi Dönemi (1 Ekim 1791 – 20 Eylül 1792) 69
   c. Ulusal Uzlaşma Dönemi (21 Eylül 1792 – 25 Ekim 1795) 71
   d. Direktörler Dönemi (26 Ekim 1795 – 9 Kasım 1799) 73
   e. Konsüllük Dönemi (10 Kasım 1799 – 17 Mayıs 1804): 79
   f. İmparatorluk Dönemi (18 Mayıs 1804 – 4 Haziran 1814) 81
4. Fransız İhtilâlinin Sonuçları 88

EK – 2 FRANSIZ İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI BİLDİRİSİ....91
1. Viyana Kongresi....95
2. Viyana Kongresi Kararları....97
3. Restorasyon Döneminde Avrupa (1815 – 1830)....100
a. Kutsal İttifak (26 Eylül 1815)....101
b. Dörtlü İttifak (20 Kasım 1815)....103

BÖLÜM V : YENİ İHTİLÂLLER DÖNEMİ

1. 1830 İhtilâllerinin Nedenleri....107
2. Fransa'da 1830 İhtilâli....108
3. Belçika'nın Bağımsızlığı....110
4. Polonya'da Ayaklanma....113
a. İlk Paylaşma (1772)....114
b. İkinci Paylaşma (1780)....114
c. Üçüncü Paylaşma (1795)....114
5. 1848 İhtilalini Doğuran Gelişmeler....117
a. Avrupa'da Endüstri Devrimi (1770 – 1850)....117
b. Ekonomik ve Sosyal Hayatın Yeniden Düzenlenmesi İçin Ortaya Atılan Görüşler....120
6. Fransa'da 1848 İhtilâli....125
7. Fransa Dışındaki Ülkelerde 1848 İhtilâlleri....128

BÖLÜM VI
AVRUPA'DA YENİ SİYASAL OLUŞUMLAR: İTALYA VE ALMANYA'NIN SİYASAL BİRLİKLERİNİ KURMALARI

1. Aydınlanma Çağında İtalya'nın Siyasal Durumu....131
a. Fransa Egemenliği Altında İtalya (1796 – 1814)....132
2. Siyasal Birliğin Sağlanmasına Yardımcı Olan Kuruluşlar....137
a. Eski Subaylar....138
b. Gizli Dernekler....138
3. İtalyan Siyasal Birliğinin Kurulması Aşamaları....141
a. Birinci Aşama: 1820 – 1821 İsyanları ve Anayasa İstekleri....141
b. İkinci Aşama: 1831 İsyanları....142
c. Üçüncü Aşama: Cumhuriyet Düşüncesi; Giuseppe Mazzini ve 1848 İhtilâlleri....143
d. Dördüncü Aşama:Piemonte Krallığının Güçlenmesi ve Risorgimento....147

e. Beşinci Aşama: Roma'nın ve Venedik'in Birliğe Katılması 151
4. Alman Birliğinin Kurulması Çalışmaları.....152
a. Eğitim Alanındaki Birlik Çalışmaları.....154
b. Ekonomi Alanındaki Birliğin Sağlanması (Gümrük Birliğinin Kurulması=Deuscher Zollverein) 154
c. Siyasal Birliğe Giden Yol 156

BÖLÜM VII
BLOKLAŞMA VE SÖMÜRGECİLİK

1. Bloklaşmanın Sebepleri 163
2. Almanya'nın Yaptığı İttifaklar 166
a. Almanya - Avusturya Savunma İttifakı (1879) 166
b. Üç İmparatorlar İttifakının Yenilenmesi (18 Haziran 1881).....167
c. Üçlü İttifak: Almanya, Avusturya ve İtalya (20 Mayıs 1882).....168
3. Karşı Oluşumlar 169
a. Üçlü İtilaf (Entente Cordiale) : Fransa, İngiltere, Rusya (1891-1897).....169
4. Sömürgecilik 172
a. Sömürgeciliğin Gelişmesinin Sebepleri 172
b. Yeni Sömürge Alanları ve Uluslararası Yarış 173

SONUÇ.....179

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA 183

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

Abadan, Yavuz, **Grotius ve Tabiî Hukuk,** İstanbul, Kenan Basımevi, 1939.

Akarsu, Bedia, **John Locke'un Devlet Felsefesi,** İstanbul, İstanbul Matbaası, 1961.

Armaoğlu, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914),** 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.

Bainville, Jacques, **Fransa Tarihi,** Çev. Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul, Kenan Basımevi, 1938.

Baykan, Fehmi, **Aydınlanma Üzerine Bir Derkenar,** İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2001.

Berkes, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma,** İstanbul, Doğu-Batı Yayınları, 1978.

Billy, André, **Diderot'nun Hayatı,** Çev. Sabiha Rıfat, Ankara, MEB Basımevi, 1949.

Birand, Kamuran, **Aydınlanma Devri Devlet Felsefesinin Tanzimatta Tesirleri,** Ankara, Son Havadis Matbaası, 1955.

Cresson, André, **Diderot,** Çev. Asım Bezirci, İstanbul, 1984.

Çiğdem, Ahmet, **Aydınlanma Felsefesi,** İstanbul, Ağaç Yayıncılık, 1993.

Daval, Roger, **Fransız Düşünce Tarihi,** Çev. Ahmet Angın, İstanbul, Bahar Matbaası, 1968.

Defoe, Daniel, **Robinson Crusoe,** 2. Baskı, Ankara Bilgi Yayınevi, 1988.

Dercartes, René, **Ahlak Üzerine Mektuplar,** Çev. Mehmet Karasan, Ankara, MEB Yayınları, 1989.

Descartes, René, **Felsefenin İlkeleri,** Çev. Mehmet Karasan, Ankara, Maarif Vekaleti Yayınları, 1943.

Descartes, René, **Aklın İradesi İçin Kurallar,** Çev. Mehmet Karasan, Ankara, MEB Yayınları, 1989.

Descartes, René, **Metot Üzerine Konuşma,** Çev. Mehmet Karasan, Ankara, Maarif Vekaleti Yayınları, 1944.

Descates, **Metot Üzerine Konuşma,** Çev. K. Sahir Sel, Ankara, Sosyal Yayınları, 1984.

Dideror, Dennis, **Aktörlük Hakkında Aykırı Düşünceler,** Çev. Sabri Esat Siyavuşgil, Ankara, MEB Basımevi, 1962.

Diderot, Denis, **Konuşmalar,** Çev. Adnan Cemgil, Ankara, MEB Basımevi, 1946.

Diderot, Denis, **Görenlerin Yararına Körler Hakkında Mektup,** Çev. Adnan Cemgil, İstanbul, Onur Ofset, 1984.

Diderot, Denis, **Felsefe Konuşmaları,** Çev. Adnan Cemgil, İstanbul, Sosyal Yayınları, 1984.

Diderot, Dennis, **Filozofça Düşünceler,** Çev. İsa Öztürk, İstanbul, Gün Basımevi, 1963.

Diderot, Dennis, **Ansiklopedi Ya Da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü,** Çev. Selahattin Hilav, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1996.

Ege Kooperatifler Birliği, **Atatürk ve Aydınlanma,** Panel, İzmir, Kasım 1996.

Engels, Friedrich, **Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni,** Çev. Kenan Somer, Ankara 1978.

Engels, Friedrich, **Doğanın Diyalektiği,** Çev. Arif Gelen, Ankara 1975.

Engels, Friedrich, **L. Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu,** Çev. Nizamettin Burhan, İstanbul 1962.

Erdemli, Atilla, **Aydınlanma Filozofu Olarak Decartes,** İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1990.

Fénélon, F.S.M.,**Telemakhosun Başından Geçenler,** Çev. Ziya İhsan, 3.Baskı, Ankara, MEB Yayınları, 1991.

Fénélon, F.S.M.,**Kızların Eğitimi,** Çev. Bahattin Fırtına, İsa Öztürk, İstanbul, MEB Basımevi, 1967.

Franklin, Benjamin, **Benjamin Franklin'in Otobiyografi,** Çev. İrfan Konur, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1944.

Gökberk, Macit, **Felsefe Tarihi,** Ankara, Bilgi Yayınevi, 1967.

Gökberk, Macit, "Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk," **Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk,** 2. Baskı, İstanbul, Nejat Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, 1986, s.281-332.

Gökberk, Macit, **Aydınlanma 1923,** İstanbul, Mutlu Demirkan, 1996.

Göze, Ayferi, **Siyasal Düşünce Tarihi,** 2.Baskı, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1983.

Grotius, Hugo, **Savaş ve Barış Hukuku:Seçmeler,** Çev. Seha L. Meray, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967.

Hampson, Norman, **Aydınlanma Çağı,** Çev. Jale Parla, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1984.

Hançerlioğlu, Orhan, **Düşünce Tarihi:Dörtbin Yıllık Düşünce, Sanat ve Bilim Tarihinin Klasik Yapıtları Üstüne Eleştirel İnceleme,** 5.Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1987.

Hobbes, Thomas, **Leviathan or TheMatter From And Power of a Commonwealth; Ecclesiastical And Civil,** Chicago, Henry Regnery Company, 1949.

Kanat, Celâl A., **Aydınlanmadan Kemalizme Yetke Veya Özgürlük,** İstanbul 1995.

Kant, Immanual, **Pratik Aklın Eleştirisi,** Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1980.

Kazancıgil, A., Özbudun E., **Atatürk Founder of Modern State,** London, C. Hurst Company, 1981.

Lefebvre, Henri, **Le Matérialisme Dialectique,** Paris 1949.

Lisitzky, Gene, **Thomas Jefferson,** Çev. Semih Yazıcıoğlu, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1954.

Locke, John, **İnsanın Anlığı Üzerine Bir Deneme,** Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, İstanbul, Arar Yayıncılık, 1992.

Lubac, Henri de, **Le Drame de L'Humanisme Athée,** Paris 1945.

Marcuse, Herbert, **Mantık ve İhtilâl,** Çev. Muammer Sencer, İstanbul, 1971.

Marx, Karl, Engels, F., **Din Üzerine,** Çev. Murat Belge, İstanbul 1966.

Montesquieu, C.L.S., **İran Mektupları,** Çev. Muhittin Göklü, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1963.

Montesquieu, C.L.S., **Kanunların Ruhu,** Çev. Fehmi Baldaş, Ankara, MEB Yayınevi, 1963.

Nietzsche, Friedrich, **Tarih Üzerine,** Çev. Nejat Bozkurt, İstanbul, Say Yayınları, 2001.

Onart, Adnan, **Ahlak Felsefesinde Doğalcılık,** İstanbul, 1975.

Öden, Zerrin Günal, **Osmanlı Devletinde Yenileşme Hareketleri,** (Basılmamış Ders Notları), Çanakkale, 2002.

Robespierre, **Devrimin Bağrında,** Çev. Vedat Günyol, İstanbul 1975 .

Rousseau, J.J., **Toplum Sözleşmesi,** Çev. Vedat Günyol, İstanbul, Adam Yayınları, 1982.

Rousseau, J.J., **İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma,** Çev. Rasih Nuri İleri, 3. Baskı, İstanbul, Say Yayınları, 1986.

Rousseau, J.J., **İklimler ve Sanatlar Hakkında Nutuk,** Çev. Sebahattin Eyüboğlu, Ankara, MEB Yayınları, 1989.

Rousseau, J.J., **Emil Yahut Terbiyeye Dair,** Çev. Hilmi Ziya Ülken, Ali Ülgener, Selahattin Güzey, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1966.

Rousseau, J.J., **İtiraflar,** Çev. Selahattin Güzey, Faik Berckman, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1962.

Rousseau, J.J., **Julie Yahut Yeni Héloise,** Çev. Hamdi Varoğlu, Ankara, Maarif Vekaleti Yayınları, 1945.

Rousseau, J.J., **Yalnız Gezerin Düşlemleri,** Çev. Reşit Nuri Darago, İstanbul, Cumhuriyet Matbaacılık, 1999.

Russell, Bertrand,**Batı Felsefesi Tarihi,** 3 Cilt, 2.Basım, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1972.

Sarıca, Murat, **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi,** 5.Basım, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1987.

Sartre, Jean Paul, **Varoluşçuluk (Existentialisme),** Çev. Asım Bezirci, İstanbul 1964.

Schilling, Kurt, **Toplumsal Düşünce Tarihi: Birey-Topluluk-Toplum,** Çev. Nihal Önal, İstanbul, Varlık Yayınevi, 1971.

Seignobes, Charles, **Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi,** Çev. Semih Tiryakioğlu, İstanbul, Varlık Yayınları, 1960.

Seymor-Smith, Martin, **Yüzyılların 100 Kitabı: Antikçağdan Günümüze Düşünce Tarihi,** Çev. Özden Arıkan, İstanbul, Boyner Holding Yayınları, 2000.

Sinanoğlu, Suat, **Türk Humanizmi,** Ankara 1988.

Smith, Preserved, **Rönesans ve Reform Çağı:Bir Sosyal Arkaplan Çalışması,** Çev. Serpil Çağlayan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.

Spengler, Oswald, Batının Çöküşü, Çev. Giovanni Scognamillo, İstanbul 1978.

Şahap, Yakup, **Çağdaşlaşma Süreci Aydınlanma ve Kemalist Türkiye,** Balıkesir, Takav Matbaası, 2000.

Tanilli, Server, **Diderot Çağı, Yaşamı ve Eseri,** İstanbul, Kent Basımevi, 1984.

Tanilli, Server, **Anayasalar ve Siyasal Belgeler,** İstanbul, Cem Yayınevi, 1976.

Tanilli, Server, **Fransız Devrimi'nden Portreler,** 3.Baskı, İstanbul 1995.

Tanilli, Server, **Voltaire ve Aydınlanma,** İstanbul, Şefik Matbaası, 1999.

Thomson, David, **Siyasi Düşünce Tarihi,** Çev. Ali Yaşar Akdoğan, İstanbul, Şule Yayınları, 1996.

Timuçin, Afşar, **Gerçek Düşüncenin Kaynakları.Başlangıçtan Yeniçağa Düşünce Tarihi,** İstanbul, De Yayınevi, 1984.

Tuncalı, Muzaffer, **Amerikan İhtilâli,** İstanbul 1966.

Tunçay, Mete (der) **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi 2 Seçilmiş Yazılar,** Ankara 1986..

Turan, Şerafettin, **Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar,** Ankara 1989.

Turan, Şerafettin, **Fikir Hareketleri Ders Notları,** (DTCF'de Basılmamış Ders Notları), Ankara 1987.

Turhan, Mümtaz, **Kültür Değişmeleri,** İstanbul 1969.

Tütengil, Cavit Orhan, **Montesquieu; Siyaset ve İktisat Açısından Bir Yaklaşım,** İstanbul, Cem Yayınevi, 1977.

Üçok, Coşkun, **Siyasi Tarih (1789-1960),** 3. Baskı, Ankara, Çağ Matbaası, 1980.

Ülken, Hilmi Ziya, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,** 2.Baskı, İstanbul, Ülken Yayınları, 1979.

Vardar, Berke, **Aydınlanma Çağı Fransız Yazını,** Ankara, Kuzey Yayınları, 1985.

Voltaire, F.M., **Feylesofya Konuşmalar ve Fıkralar,** Çev. Fehmi Baldaş, Ankara, Maarif Vekaleti, 1948.

Voltaire, F.M., **İsveç Kralı 12'nci Şarl'ın Tarihi,** Çev. Nahit Sırrı, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1939.

Voltaire, F.M., **Bakkhalar, Çev. Sebahattin Eyüboğlu,** Ankara, Maarif Matbaası, 1944.

Voltaire, F.M., **Candide Yahut İyimserliğe Dair,** Çev. Fehmi Baldaş, Ankara, Maarif Matbaası, 1944.

Voltaire, François Marie, **Türkler, Müslümanlar ve Ötekiler,** Der. Osman Yenseni, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1969.

Voltaire, François Marie, **Felsefe Sözlüğü,** Çev. Lütfi Ay, İstanbul, Maarif Vekaleti, 1946.

Yazıcı, Serap, **Aydınlanma Felsefesi ve 1923 Devrimi,** İstanbul, Devlet Yayıncılık, 1996.

BALIKÇILIK YÖNETİMİ

Prof. Dr. Mustafa SARI

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1249
Gıda, Tarım ve Hayvancılık/Su Ürünleri: 13
ISBN: 978-605-320-154-0
© 1. Basım, Haziran 2015

Balıkçılık Yönetimi
Prof. Dr. Mustafa SARI

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörleri: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- www.nobel.gen.tr
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Ön kapak fotoğrafı: Alptekin Baloğlu
Arka kapak fotoğrafı: Abdusselam Elçi
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad.7/56-57 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Volkan, Demir.
Balıkçılık Yönetimi / *Mustafa SARI*
1. Basım, s. X + 190, 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-154-0
1. Balıkçılık Yönetimi 2. Avcılık 3. Su Ürünleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Hayat arkadaşım Sevil Hanım ile
Çocuklarım Ömer Faruk ve Ayşe Zülal'e…

ÖN SÖZ

Balıkçılık yönetimi, doğası gereği zor ve karmaşık bir alandır. Sucul ekosistemin bir parçası olan balıklar odak noktasında olsa da aslında sucul ekosistemin tüm bileşenleri, bu ekosistem ile temas hâlinde bulunan toplumsal gruplar ve doğal olarak balıkçılar, balıkçılık yönetiminin kapsama alanı içine girer. Bir anlamda ekosistem ile beşeri sistemin kesiştiği alan, balıkçılık yönetiminin kalbini oluşturur. Son yıllara kadar uzmanlık gerektirmediği sanılan, balıkçıdan her seviyedeki yöneticiye kadar her aktörün en rahat karar verdiği, hatta kendini yetkin gördüğü bir alan olarak görülen balıkçılık yönetimi; stokların azalma trendine girmesi, artan çevre kirliliğinin aşırı avcılıkla birleşen etkileri ortaya çıkmaya başlayınca herkes konunun uzmanlarını aramaya başladı. Bir anlamda balıkçılık yönetiminin tamamen ayrı bir uzmanlık alanı olduğu, balıkçılık yönetim kararlarının oluşturulmasının öyle sanıldığı gibi "av yasakları" koymaktan ibaret olmadığı anlaşılmaya başlandı. Buna paralel olarak da Su Ürünleri Fakültelerinde önceleri seçmeli olarak başlayan Balıkçılık Yönetimi dersleri, bir anda zorunlu dersler arasına giriverdi. Bu süreç anlatıldığı kadar kolay ve hızlı olmasa da fiili durumda tüm fakültelerimizde Balıkçılık Yönetimi dersinin lisans düzeyinde okutuluyor olması büyük bir memnuniyet kaynağı. Zira Su Ürünleri Mühendislerinin resmi olarak istihdamında temel kurum olan Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, mühendislerimizi en çok balıkçılık yönetimi alanında çalıştırıyor.

Bu kitap, yaklaşık on yıldır lisans öğrencilerine okuttuğum Balıkçılık Yönetimi dersi kapsamında hazırlandı. Hazırlığının on yıl gibi uzun bir zaman dilimini almasının nedeni tercüme ruhundan uzak, gerçek ihtiyaçlara cevap veren ve ülkemizde bu alanda çalışan meslek insanlarının da ihtiyaç duyduğu konuların tespitinin oldukça zaman almasından kaynaklandı. Kitabın hazırlanmasında iki eserden yoğun olarak faydalandığımı büyük bir memnuniyetle ifade etmek isterim. Birisi

FAO tarafından yayınlanan Cochrane (2002) tarafından hazırlanmış olan "A Fishery Manager's Guidebook. Management Measures and Their Application" isimli eser, diğeri ise dünyanın en iyi ekologları arasında gösterilen Prof. Dr. Fikret Berkes ve arkadaşları (Berkes ve ark., 2001) tarafından hazırlanmış olan "Managing Small-Scale Fisheries: Alternative Directions and Methods" isimli eserdir. Kitabın hazırlanmasında hem format olarak, hem konuların tartışılmasında ciddi oranda bu iki değerli kaynaktan çok yararlandım. Her iki eseri hazırlayanlara ve yayımlayanlara teşekkür etmek isterim.

Kitap hazırlığı uzun, zor ve zahmetli bir süreç. Bu süreçte her aşamada kitabın geliştirilmesine katkıları olan sevgili öğrencilerime, eski öğrencilerim olan mezunlarımıza, meslektaşlarıma ve fakültemiz araştırma görevlilerine çok teşekkür ediyorum. Bir akademisyenin hayatı hiçbir zaman mesai saatleri ile sınırlı olamadığı için kitabın hazırlığında sık sık eşim ve çocuklarıma ayıracağım zamanları da onların büyük hoşgörüsü ile kitap lehine kullanmış oldum ve burada onlara içten teşekkür ediyorum.

Bir hocanın kalbi açılsa sanıyorum en çok "ümit" bulunur. Zira genç meslek insanları yetiştirmek, ancak kalbinizde dünya kadar bir ümit saklamakla mümkün olabilmekte. Kalbimde gençler için sakladığım ümidin bir parçasını, *Balıkçılık Yönetimi* kitabının ülkemiz balıkçılığının bilimsel esaslara göre yönetileceği yönünde kullanıyorum. Kitabın öğrencilere, meslektaşlarıma, balıkçılara ve tüm uygulayıcılara faydalı olması temennisi ile…

Prof. Dr. Mustafa SARI
Haziran 2015
Van

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

BÖLÜM 1: GİRİŞ VE TARİHÇE **1**

1. Giriş 1

1.1. Balıkçılık Yönetiminde Kullanılan Bazı Deyimler ve Açıklamaları 1

1.2. Balıkçılık Yönetiminin Tarihçesi 5

1.3. Balıkçılığın Dünyadaki Durumu 7

1.4. Türkiye'nin Potansiyeli ve Üretim Durumu 12

BÖLÜM 2: TANIMLAR VE KAPSAM **21**

2. Balıkçılık Yönetiminin Temel Nedenleri, Tanımlar ve Kapsam 21

2.1. Avcılık ve Stok İlişkisi 21

2.2. Kontrolsüz Balıkçılığın Gelişimi 24

2.3. Balıkçılık Tipleri ve Ölçek 25

2.3.1. Büyük Ölçekli Ticari Balıkçılık 27

2.3.2. Küçük Ölçekli Ticari Balıkçılık 27

2.3. Balıkçılık Yönetimi Nedir ? 29

2.4. Balıkçılık Yönetiminin Temel Prensipleri 32

2.5. Ekosistem Esaslı Balıkçılık Yönetimi 35

BÖLÜM 3: BALIKÇILIK YÖNETİMİ STOK TAHMİNİ İLİŞKİSİ 39

3. Balıkçılık Yönetimi ve Stok Tahmini 39
3.1. Biomas Yöntemi 42
3.2. Markalama ve Yeniden Yakalama Yöntemi ile Stok Tahmini 45
3.3. Sanal Populasyon Analizi Yöntemi ile Stok Tahmini 47

BÖLÜM 4: AV GÜCÜ, BİRİM AV, AŞIRI AVCILIK 53

4. Av Gücü, Birim Av ve Aşırı Avcılık 53
4.1. Avcılık Yöntemleri 53
4.2. Av Gücü ve Birim Av 56
4.3. Avcılık Katsayısı 58
4.4. Av Gücünün Standart Hale Getirilmesi 59
4.5. Av Araçları ve Seçicilik 61
4.5.1. Trol Seçiciliği 63
4.5.2. Uzatma Ağı Seçiciliği 70
4.6. Av Gücüne Sosyal ve Ekonomik Yaklaşımlar 75
4.7. Av Gücü ve Sosyal Kurumsallaşma 77
4.8. Aşırı Avcılık 78

BÖLÜM 5: ÜRETİM VE ÜRÜN MODELLERİ 81

5. Üretim ve Ürün Modelleri 81
5.1. Üretim 81
5.2. Ürün 84
5.2.1. Artık Ürün-Surplus Productıon 88
5.2.2. Maksimum Sürekli Ürün 90

BÖLÜM 6: BALIKÇILIK YÖNETİMİNDE REFERANS NOKTALAR 103

6. Balıkçılık Yönetiminde Referans Noktalar 103
6.1. Hedef Referans Noktaları 105
6.2. Eşik Referans Noktalar 106
6.3. Ön Referans Noktaları 106

BÖLÜM 7: BALIKÇILIK YÖNETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR 109

7. Balıkçılık Yönetiminde Temel Yaklaşımlar 109
7.1. Biyolojik Yaklaşımlar 109
7.2. Ekolojik ve Çevresel Yaklaşımlar 110

7.3. Teknolojik Yaklaşımlar 111
7.4. Sosyal ve Kültürel Yaklaşımlar....112
7.5. Ekonomik Yaklaşımlar....113
7.6. Diğer Sektörleri Dikkate Alan Yaklaşımlar 114

BÖLÜM 8: BALIKÇILIK YÖNETİMİNDE KULLANILAN YÖNETİM ÖLÇÜTLERİ....117

8. Yönetim Ölçütleri ve Yaklaşımları 117
8.1. Avcılığın Düzenlenmesi....117
8.1.1. Teknik Ölçütler 118
8.1.2. Girdi (Av Gücü) Kontrolü 121
8.1.3. Çıktı (Av Miktarı) Kontrolü 122
8.2. Balıkçı Girişinin Sınırlandırılması.... 124
8.2.1. Serbest Giriş Uygulaması 124
8.2.2. Sınırlı Giriş Uygulaması.... 124
8.3. Avcılık Hakkı Düzenlemeleri.... 126
8.4. Diğer Sektörler ve Katılımcılığın Yönetilmesi 134

BÖLÜM 9: BALIKÇILIK YÖNETİM PLANI.... 137

9. Balıkçılık Yönetim Planının Hazırlanması ve Uygulama 137
9.1. Balıkçılık Yönetim Planının Hazırlanmasında İhtiyaç Duyulan Temel Bilgiler.... 138
9.2. Balıkçılık Yönetim Planının Dizaynı.... 140
9.2.1. Bir Yönetim Planı Neleri İçermelidir? 140
9.2.2. Uluslararası Balıkçılık Politikaları ile Uyum 141
9.2.3. Ulusal Balıkçılık Politikaları İle Uyum 142
9.2.4. Balıkçılığa Özel Gereksinimler 142
9.2.5. Balıkçılık Yönetim Planını Kim/Kimler Yapmalıdır ? 143
9.2.6. Bir Yönetim Planının Geliştirilmesinde Zamanlama 144
9.3. Balıkçılık Yönetim Planının Uygulamaya Aktarılması 145
9.4. Balıkçılık Yönetim Planının Tekrar Gözden Geçirilmesi ve İyileştirilmesi 146
9.4.1. Gözden Geçirme Mekanizmaları.... 146
9.4.2. Gözden Geçirme Stratejisi.... 147
9.4.3. BYP Değişmeden Yönetim Ölçütlerinin Değiştirilmesi.... 147
9.5. Balıkçılık Yönetim Planı ve Ekolojik Sürdürülebilir Kalkınma (ESK). 147

BÖLÜM 10: TÜRKİYE'DE BALIKÇILIK YÖNETİMİ 149

10. Türkiye'de Balıkçılık Yönetimi 149

10.1. Türkiye Balıkçılığının Yapısı 150

10.2. Türkiye'de Balıkçılık Yönetiminin Tarihî Gelişimi 152

10.3. Balıkçılık Yönetim Otoritesi 156

10.4. Balıkçılık Yönetimi ve Yasal Durum 163

10.5. Balıkçılık Yönetim Politikasının Oluşturulması 167

10.6. Balıkçılık Yönetim Kararlarının Oluşturulması ve Uygulama 168

10.7. Koruma-Kontrol, Denetim ve İzleme Hizmetleri 175

10.7.1. Koruma-Kontrol ve Denetim Hizmetleri 178

10.7.2. Veri Toplama Hizmetleri ve Su Ürünleri Bilgi Sistemi-SÜBİS ... 179

10.8. Balıkçılık Yönetimi Esaslı Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Anlaşmalar 181

KAYNAKÇA 183

KAYNAKÇA

Allen, K.R., 1971. Relation Between Production And Biomass. J. Fish. Res. Board Can. 28: 1573–1581.

Allen, K.R., 1950. The Computation of Production İn Fish Populations. N.Z. Sci. Rev. 8: 89.

Allen, K.R. and Hearn, W.S., 1989, Some Procedures for Use in Cohort Analysis and Other Population Simulations, Can. J. Fish. Aquat. Sci., 46:483-488.

Arnason, R., 1990. Minimum İnformation Management İn Fisheries. Canadian Journal of Economics, 23(3):630-653.

Atay, D., 1993, Su Ürünleri Mevzuatı, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 1294, Ders Kitabı: 370, Ankara, 246s.

Atay, D., 1989, Populasyon Dinamiği, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları:1154, Ders Kitapları:324, Ankara, 307s.

Atay, D., Rad, F., 1998. Balıkçılık Amenajmanı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 1500, Ders Kitabı: 454, 182s. Ankara.

Avşar, D., 1998. Balıkçılık Biyolojisi ve Populasyon Dinamiği. Baki Kitap ve Yayınevi.
Adana, 303 s.

Balls, R., 1948. Herring Fishing with The Echometer. J Cons Int. Explor. Mer. 15:193–206.

Baranov, F.I., 1914. The Capture of Fish by Gillnets. Mater. Poznaniyu Russ. Rybolovstva, 3(6): 56-99. (In Russian.)

Berkes, F., R. Mahon, P. McConney, R.C. Pollnac and R.S. Pomeroy 2001. Managing Small-Scale Fisheries: Alternative Directions and Methods. International Development Research Centre, Ottawa. 308 pp. This book is downloadable chapter by chapter. Click on Natural Resources in IDRC site:http://www.idrc.ca/booktique

Berry, S., 1989. Social Institutions and Access To Resources, *Africa* 59: 41-55.

Beverton, R. J. H. and Holt, S.J., 1957. On the Dynamics of Exploited Fish Populations, Fisheries Investment Series 2, Vol. 19, U.K. Mins. Agricul. and Fish., London, 533p.

Bilecenoğlu, M., Kaya, M., Cihangir, B., Çiçek, E., 2014. An Updated Checklist of the Marine Fishes of Turkey, Turk J Zool (2014) 38: 901-929, doi:10.3906/zoo-1405-60

Bilecik, N., 2012. Denizlerden Çölleşmeden Balık Stokları Yok Olmadan Medeniyet Tarlasından Marş Marşla Geçenler, Bio Ofset Matbaacılık, ISBN-978-605-86979-0-4, 348 s., İstanbul.

Bingel, F., 1985, Balık Populasyonlarının İncelenmesi, İ.Ü. Rek. Su Ürünleri Yük. Ok. Sapanca Balık Üretim ve Islah Merk. ve G.T.Z. Yay. No:10, İstanbul, 133s.

Bingel, F., 2002. Balık Populasyonlarının İncelenmesi, Baki Kitabevi, ISBN -925702418-X, 404 s.

Brox, O., 1990. The Common Property Theory: Epistomological Status and Analytical Utility. *Human Organization* 49(3): 227 – 235

Caddy, J.F., 1982. Use of Beverton and Holt Yield Tables for Preliminary Assessment of Effects of Changes in Size at First Capture and Fishing Effort in a Mixed Species Fishery, 140-149 (Annex M) Report of the Second Technical Consultation on Stock Assessment in the Balearic and Gulf of Lions Statistical Divisions, Casablanca, December 1981, FAO Fish. Rep., No:263:165p.

Caddy, J.F., 1982. Some considerations Relevant To The Definition Of Shared Stocks and Their Allocation Between Adjacent Economic Zones. FAO Fish. Circ. 749:44p.

Caddy, J.F., 1992. Checks and Balances In The Management of Marine Fish Stocks: Organizational Requirements For A Limited Reference Point Approach. ICES Statutory Meeting document CM 1994/T:1 (mimeo) 18 p.

Caddy, J.F. and J. Csirke., 1983. Approximations to Sustainable Yield for Exploited and Unexploited Stocks. Oceanogr. Trop. 18(1): 3-15.

Caddy, J.F. and G.D. Sharp, 1986. An Ecological Framework for Marine Fishery Investigations. FAO Fish. Tech. Pap. 283: 152 p.

Caddy, J.F. and Mahon R., 1995. Reference Points for Fisheries Management, FAO Fisheries Technical Paper 347, Rome. ISBN 92-5-103733-7

Caddy, J.F. and Cochrane, 2001. A Review of Fisheries Management Past And

Present and Some Future Perspectives for The Third Millennium, Ocean & Coastal Management 44 (2001) 653–682

Cadima, E.L., 2003. Fisheries Stock Assessment Manual. No. 393 in FAO Fisheries

Technical Papers, FAO, Rome, Italy.

Chapman, D.W., 1978. Production, pp. 202-217 In :Methods for the Assessment of Fish Production in Fresh Waters (T.Bagenal, editor). IBP Handbook #3. Blackwell Scientific Publisher, Oxford, UK.

Cohen, V., 1987. A Review of Harvest Theory and Applications of Optimal Control Theory in Fisheries Management, Can. J. Fish. Aquat. Sci., 44(Suppl.2):75-83.

Cochrane, K.L., 2002. A Fishery Manager's Guidebook. Management Measures and Their Application, FAO Fisheries Technical Paper. No. 424. Rome, FAO. 231p.

Cochrane, K.L., 2000. Reconciling Sustainability, Economic Efficiency And Equity In Fisheries: The One That Got Away? Fish and Fisheries;1:3–21

Çetinkaya, O., Sarı, M. ve Arabacı, M., 1995, Van Gölü İnci Kefali (*Chalcalburnus tarich*i, Pallas 1811) Avcılığında Kullanılan Fanyalı Uzatma Ağların Av Verimleri ve Seçiciliği Üzerine Bir Ön Çalışma, E.Ü. Su Ürünleri Fakültesi, Su Ürünleri Dergisi, Cilt: 12(1-2):1-13.

Çetinkaya, O., Sarı, M., Arabacı, M., 1995. Van Gölü (Türkiye) İnci Kefali **(***Chalcalburnus tarichi,* Pallas 1811) Avcılığında Kullanılan Fanyalı Uzatma Ağlarının Av Verimleri ve Seçiciliği Üzerine Bir Ön Çalışma, E.Ü., Su Ürünleri Dergisi, Cilt 12, No. 1-2 : 1-13, 1995

Çiçek, E., 2006. Karataş (Adana) Açıklarında Dip Trolleriyle Avlanan Ekonomik Potansiyele Sahip Türlerin İncelenmesi", Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Ens. Doktora Tezi,

Deveciyan, K., 2006. Türkiye'de Balık ve Balıkçılık, Aras Yayıncılık, ISBN-975-7265-75-6, 574 s., İstanbul.

Doubleday, W.G., 1976. Enviromental Fluctations and Fisheries Management, ICNAF, Sel.,Pap., 1:141-150.

Deriso, R.B., 1987. Optimal $F_{0.1}$ Criteria and Their Relationship to Maximum Sustainable Yield, Can. J. Fish. Aquat. Sci., 44 (Suppl.2):339-348.

Dwiponggo, A., 1979. Review Of The Demersal Resources ınd Fisheries In The Java Sea. IPFC:RRD/II/79/Inf. 12. Paper presented at the SCORRAD Meeting, 1979, Hong Kong.

Efanov, S. F., Istomin, I. G., Delmatov, A. A., 1987. Influence of the Form of Fish Body and Mesh On Selective Properties of Trawls. ICES C. M. B:13, Fish Capture Committee, pp. 22.

FAO, 2014. The State of World Fisheries and Aquaculture 2014, Rome, E-ISBN 978-92-5-108276-8

FAO, 2012. The State of World Fisheries and Aquaculture 2012, Rome, ISBN 978-92-5-107225-7

FAO, 2005. Fishing Gear and Methods, http://www.fao.org/fishery/topic/1617/en

FAO, 1999. Guidelines For The Routine Collection of Capture Fisheries Data. Prepared at the FAO/DANIDA Expert Consultation. Bangkok, Thailand, 18 - 20 May 1998, Fisheries Technical Paper No 382, Rome, FAO.

FAO, 1997a. FAO Technical Guidelines for Responsible Fisheries No. 4: Fisheries Management. FAO, Rome. 82pp.

FAO, 1997b. Fisheries management. *FAO Technical Guidelines for Responsible Fisheries* No. 4. Rome, FAO, 82p.

FAO, 1995. Code of Conduct for Responsible Fisheries. FAO, Rome. 41pp.

Fry, F.E.J., 1949. Statisticsof A Lake Trout Fishery. Biometrics, 5.27-67.

Fryer, R.J., 1991. A Model of Between-Haul Variation In Selectivity. ICES J. Mar. Sci .48: 281–290.

Fournier, D.A. and Doonan, I.J., 1987. A Length-Based Stock Assessment Method Utulizing a Generalized Delay Difference Model, Can. J. Fish. Aquat. Sci., 44:422-437.

Gavaris, S., 1988. An Adaptive Framework for the Estimation of Population Size, Can. Atl. Fish. Sci. Advis. Comm. CAFSAC Res. Doc. 88/29.

Gayanilo, F.C., Sparre, P. and Pauly, D., 1994, The FAO-ICLARM Stock Assessment Tools (FİSAT) User's Guide, FAO Computerized Information Series (Fisheries), No:6, Rome, 186p.

Graham, M., 1943. The Fish Gate. Faber and Faber Limited, London, UK

Graham, D.H., 1939. Food of the fishes of Otago Harbour and Adjacent Sea. Transactions of the Royal Society of New Zealand 68 : 421-436.

Gulland, J.A., 1991. Fish Stock Assessement, A Manual of Basic Methods, FAO/Wiley Series on Food and Agriculture, Vol. 1, A Wiley-Interscience Pup., Chichester, 223p.

Gulland, J.A., 1978, Assessment of a Fishery, 274-290 Methods for Assessment of Fish Production in Freshwaters, Bagenal, B., (Ed.), 3rd Ed. IBP Handbook No. 3, Blackwell-Oxford, 357p.

Gulland, J.A., 1975, Manual of Sampling and Statistical Methods for Fisheries Biology, Part 1. Sampling Methods (Third printing), Whitetriars Press Ltd., London, 87p.

Gulland, J.A., 1971, Science and Fishery Management, J. Cons. Int. Explor. Mer, 33(3):471-477.

Gulland, J.A. 1969. Manual of Methods for Fish Stock Assessment - Part 1. Fish Population Analysis. FAO Manuals in Fisheries Science No. 4.

Gulland, J.A., 1965. Estimation of Mortality Rates. Annex to Arctic Fisheries Working Group Report (Hamburg, Jan. 1965). ICES C.M. Doc., NO.3.

Hamley, J.M., 1975. Review of Gillnet Selectivity, J. Fish. Res. Board Can., 32:1943-1969.

Hannesson, R., 1993. Bioeconomic Analysis of Fisheries. Fishing, News Books, Oxford.

Harden Jones F., 1963. The Reaction of Fish To Moving Backgrounds. J Exp Biol 40:437–446

Henderson, H.F. and Welcome, R.L., 1974. The Relationship of Yield To Morphoedaphic Index and Number of Fishermen In African Inland Fisheries. FAO/CIFA Occas Pap (1): 19pp.

Hilborn, R. and Walters, C.J., 1992. Quantitative Fisheries Stock Assessment: Choice, Dynamics and Uncertainty, Chapman and Hall. Inc., New York, 570p.

Hjort, J., 1914. Fluctuations In The Great Fisheries of Northem Europe, Viewed In The Light Of Biological Research. Conseil In~ernational pour I'Exploration de la Mer: Rapports et Proces-Verbam 20, 1-228.

Hofragle, T.L. and Timmons, T.J., 1989. Age, Growth and Catch Analysis of the Commercially Exploited Paddlefish Population in Kentucky Lake, Kentucky-Tennessee, North Amr. J. Fish. Manag., 9:316-326.

Holt, S.J., 1963. Methods of Determining Gear Selectivity and Its Aplication. Int.

Comm. Northwest Atlantic Fish. Spec. Publ., 5: 106-15.

Johannesson, K.A. and Mitson, R.B., 1983. Fisheries Acoustics, A Practical Manual for Aquatic Biomass Estimation. FAO Fish. Tech. Pap., No:240, Rome, 249p.

Jones, R., 1984. Assessing the Effect of in Expoilation Pattern Using Length Composition Data (With Notes on VPA and cohort analysis), FAO Fish. Tech. Pap. No: 256, 188p.

Jul-larsen E., Kolding J, overå R, Raakjær Nielsen J, Zwieten PAMv, 2003. Management, co-management or no-management? Major dilemmas in the sustainable utilisation of SAdC freshwater fisheries. Part 1: synthesis. FAO Fisheries Technical Paper no. 426/1. FAo, Rome.

Jurvelius, J., 1991. Distribution and Density of Pelagic Fish Stocks, Especially Vendace (*Coregonus albula*, L.) Monitored By Hydroacoustics in Shallow and Deep Southern Boreal Lakes, Finnish Fish. Res., 12:1-19.

Karlsen, L. and Bjarnason, B. A., 1986. Small-Scale Fishing With Drifnets, FAO Fish. Tech. Pap., No:284, 64p.

Kelleher, K., 2002. The Costs of Monitoring, Control And Surveillance Of Fisheries In Developing Countries. FAO Fisheries Circular. No. 976. Rome, FAO. 2002. 47p.

Kesteven, G.L., 1996. A Fisheries Science Approach to Soruns of Word Fisheries Three Phases of an Industrial Revulation, Fish. Res., 25(1):5-17.

Kışlalığolu, M., Berkes,F., 1990. Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kimura, D.K., Balsinger, J.W. and Ito, D.H., 1984, Generalized Stock Reduction Analysis, Can. J. Fish. Aquat. Sci., 41:1325-1333.

King, M., 1995. Fisheries Biology, Assessment and Management. Fishing News Books, Oxford.

Korkmaz, A.Ş., 2008. Populasyon Dinamiği, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 1568, Ders Kitabı: 520, 549s.

Kuru, M., 2004. Türkiye İç su Balıklarının Son Sistematik Durumu, GÜ, Gazi Eğitim Fak. Derg. 24(3):1-21

Kutlu, S., 2009. SÜMAE YUNUS Araştırma Bülteni, 9:2, Haziran 2009

Laurec, A. and Shepherd, J.G., 1983. On the Analysis of Catch and Effort Data, J. Cons. Int. Explor. Mer, 41:81-84.

Lindeman R.L., (1942), The Trophic-Dynamic Aspect of Ecology, Ecology 23: 399-418.

May R.M. (ed.), 1984. Exploitation of Marine communities. Report on the Dahlem workshop on exploitation of marine communities. Berlin 1984 April 1-6, Berlin, Springer Verlag.

Megrey, B.A., 1989. Review and Comparison of Age-Structured Stock Assessment Models from Theoretical and Applied Points of View. Amr. Fish. Soc. Symp., 6:8-48.

Mertz, G., and R.A. Myers, 1998. A simplified formulation for fish production. Can. J. Fish. Aquat. Sci. 55: 478-484.

Millar, R.B. y S.J. Walsh, 1992. Analysis of Trawl Selectivity Studies With an Application to Trouser Trawls. Fish. Res., 13: 205-220.

Moreau, J. and De Silva, S.S., 1991. Predictive Fish Yield Models for Lakes and Reservoirs of the Philippines, Sri Lanka and Thailand, FAO Fish. Tech. Pap., No:319, Rome, 42p.

Mortera, J. and Levi, D., 1982, Bias in Age Reading and Consequences on Age/Length Key, on Growth curve and Virtual Population Analysis, 73-87 (Anex D) CGPM/ CFGM Report of the Technical Consultation on Methodologies Used for Fish Age Reading, FAO Fish. Rep., No:257, Rome, 104p.

Moussalli, E. and Hilborn, R., 1986. Optimal Stock Size and Harvest Rate in Multistage Life History Models, Can. J. Fish. Aquat. Sci., 43:135-141.

Muchiri, S.M. and Hickley, P., 1991.The Fishery of Lake Naivasha, Kenya, 382-392 Catch Effort Sampling Strategies, Their Application in Freshwater Fisheries Management, Cowx, I.G., (Ed.), Fishing News Books, Oxford, 420p.

Nedelec, C. and J. Prado, 1990. Definitions and Classification of Fishing Gear Categories. FAO Fisheries Technical Paper, 222 (Rev. 1): 92 p

Nikolskii, G.V., 1980, Theory of Fish Population Dynamics As the Biological Background for Rational Exploitation and Management of Fishery Resources, (Trans. by Bradley, J.E.S., Edited by Jones, R.), Bishen Singh Mahendra Pal Singh (India) and Otto Koeltz Science Publishers (Germany), Delhi, 323p.

Oğuz, T., 2010. Karadeniz'de Hamsi Balıkçılığı - Ekosistem Etkileşimleri, Birinci Hamsi Çalıştayı, 17-18 Haziran 2010, Trabzon, Erişim: 20 Kasım 2013 http://www.akuademi.net/ca/HAMSI2010/05.pdf

Özbilgin, H., 1993. Effect of sub-sampling procedure on the accuracy of selectivity experiments. MSc thesis in Marine and Fisheries Science, University of Aberdeen, Scotland, UK, 37p.

Palohaimo, J.E., 1980. Estimation of Mortality Rates in Fish Populations, Trans. Amr. Fish. Soc., 1094:378-386.

Parrish, B.B. 1963. Selectivity Differences Between Codends Made of Natural and Synthetic Fibres in the ICNAF Area. ICNAF, Redbook, Pt. III. Selected papers from the 1963 Annual Meeting.

Pauly, D. and Gaschutz, G.,1979. A Simple Method for Fitting Oscillating Length Growth Data With A Programme for Pocket Calculators, Cons. Ont. Explor. Mer., C.M., 1979/G:24.

Pauly, D. and David, N., 1980. An Objective Method for Determining Fish Growth form Length-Frequency Data, ICLARM Newsletter, 3(3):13-15.

Paluly, D., 1983. Some Simple Methods for the Assessment of Tropical Fish Stocks, FAO Fish. Tech. Pap., No:234, Rome, 52p.

Pauly, D. and Munro, J.L., 1984. Once More on Growth Comparison in Fish and Invertebrates, Fishbyte, 2(1):21.

Pauly, D., 1984. Fish Population Dynamics in Tropical Waters: A Manual for Use with Programmable Calculators, ICLARM, Manila.

Pauly, D., 1980. On the Interrelationships Between Natural Mortality, Growth Parameters and Mean Environmental Temperature In 175 Fish Stocks. Journal du Conseil international pour l'Exploration de la Mer 39(3): 175-192.

Pelletier, D. and Laurec, A., 1992. Management Under Uncertainty: Definin Strategies for Reducing Overexploitation, ICES J. Mar. Sci., 49:389-401.

Pitcher, T.J.; Bundy, A.; Preikshot, D.; Hutton, T.; Pauly, D. 1998. Measuring the Unmeasurable: A Multivariate and Interdisciplinary Method For Rapid Appraisal of The Health of Fisheries. In: Pitcher, T.J.; Hart, P.J.B.; Pauly, D., ed., Reinventing Fisheries Management. Kluwer Academic Publishers, London, UK. pp. 31-54.

Pitcher, T. and D. Pauly, 1998. Rebuilding ecosystems, not sustainability, as the proper goal of fishery management. 311-329 In: T.J. Pitcher, and PJ.B. Hart and D. Pauly eds.) Reinventing Fisheries Management. Fish and Fisheries 23, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Pope, J.G., 1972. An Investigation of the Accuracy of Virtual Population Analysis Using Cohort Analysis, Int. Com. for the North. Atlantic Fish. Res. Bull., 9:65-74.

Pope, J.G. and Shepherd, J.G., 1985. A Comporison of the Performance of Various Methods for Tunning VPAs Using Effort Data, J. Cons. Int. Explor. Mer, 42:129-151.

Pope, J.A., Margetts, A.R., Hamley, J.M. & Akyuz, E.R. 1975. A Manual of Methods of The Fisheries Stock Assessment. Part 3. Selectivity of Fishing Gears. FAO Fish. Tech. Pap. 41(Rev.1), Rome, 65pp.

Reeves, S.A., D.W. Armstrong, R.J. Fryer & K.A. Coull, 1992. The Effect of Mesh Size, Cod-End Extension Length And Cod-End Diameter on The Selectivity of Scottish Trawls ond Seines. ICES J. Mar. Sci. 49: 279-288.

Ricker, W.E., 1975. Computation and Interpretation of Biological Statistics of Fish Populations, Fish. Res. Board of Can. Bull., 191: 382p.

Rivard, D., 1989. Overview of the Systematic, Structural and Sampling Errors in Cohort Analysis, Amr. Fish. Soc. Symp., 6:49-65.

Roberge, M.M., Low, G. and Read, C.J., 1988. An Assessment of the Commercial Fishery and Population Structure of Wallaye in Tathlina Lake, Norh. Territ. Can. Tec. Pap. Fish. Aquat. Sci. 1594:V+54p.

Rothschild, B.J., 1977. Fishing effort. [In] Fish population dynamics. Edited by J. A. Gulland. John Wiley and Sons, pp. 96-115.

Russell, E. S. 1942. The overfishing problem. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Ryder, R. A., S. R. Kerr, K. H. Loftus & H. A. Regier, 1974. The Morphoedaphic Index, A Fish Yield Estimator – Review and Evaluation. Journal of the Fisheries Research Board of Canada 31: 663–688.

Sainsbury, K.J. 1988. The Ecological Basis Of Multispecies Fisheries Management of A Demersal Fishery In Tropical Australia. In: Fish Population Dynamics. Gulland, J.A. (ed.). pp. 349–382. John Wiley & Sons, Chichester.

Sainsbury, K.J. 1997. Assessment and management of the demersal fi shery on the continental shelf of northwestern Australia. In: Tropical Snappers and Groupers: Biology and Fisheries Management. Polovina, J.J. and Ralston, S. (eds). pp. 465–503. Westview Press, Boulder, CO.

Sainsbury, K.J., Campbell, R.A., Lindhom, R. and Whitelaw, L.W. 1997. Experimental Management of An Australian Multispecies Fishery: Examining The Possibility of Trawl-Induced Habitat Modification. In: Global Trends: Fisheries Management. Pikitch, K., Huppert, D.D. and Sissenwine, M. (eds). pp. 107–112. American Fisheries Society, Bethesda, Maryland.

Sainsbury, K. 2008. Best Practice Reference Points for Australian Fisheries. A Report to Australian Fisheries Management Authority and the Department of the Environment and Heritage. R2001/0999. 159p.

Sainsbury, J.C. 1996. Commercial Fishing Methods (An Introduction to Vessel and Gear). Blackwell Science Ltd., Oxford. 368p.

Scharfe, J. (ed.). 1989. FAO Catalogue of Fishing Gear Designs. Blackwell Science Ltd., Oxford. 160p.

Sarı, M., 2012. Inland Water Fishery in Turkey, pp 131-154. *In: Tokaç A., Gücü, A.C. and Öztürk, B. (Eds), The State of the Turkish Fisheries.* Publication Numbers: 35, Published by Turkish Marine Research Foundation, İstanbul, Turkey, ISBN- 978-975-8825-26-4

Sarı, M., 1997. Van Gölü İnci Kefalinin Stok Miktarının Tahmini ve Balıkçılık Yönetim Esaslarının Belirlenmesi, E. Ü. Fen Bilimleri Ens., Doktora Tezi, 153 s, İzmir.

Sarı, M., Tokaç, A., 1995. Trol Seçiciliği Çalışmalarında Deneysel Metotlar, *E.Ü., Su Ürünleri Dergisi, Cilt 12, No. 1-2 : 171-182*.

Sarı, M., 1995. Galsama Ağlarında Seçicilik, *S.D.Ü. Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi Dergisi, Sayı:4 : 163-171*

Schaefer, M.B. 1954. Some Aspects of The Dynamics of Populations Important to The Management of Commercial Marine Fisheries. Bulletin of the Inter-American Tropical Tuna Commission, 1: 25–56.

Schaffer, W.M., 1974. Optimal Reproductive Effort in Fluctuating Environments, American Naturalist 108: 783-790.

Schaefer, M.B., 1957. A Study of the Dynamics of the Fishery for Yellowfin Tuna in the Eastern Tropical Pacific Ocean. Bulletin of the Inter-American Tropical Tuna Commission, 2: 245–285.

Schnute, J., 1985. A General Theory for Analysis of Catch and Effort Data, Can. J. Fish. Aquat. Sci., 42: 414-429.

Schnute, J., 1987, A General Fishery Model for a Size-Structured Fish Population, Can. J. Fish. Aquat. Sci., 44: 924-940.

Scott J.C., 1976. The Moral Economy of The Peasants: Rebellion and Subsistence In Southeast Asia, London, Yale University Press.

Seber, G.A.F, 1973. The Estimation of Animal Abundance and Related Parameters, Griffin, London, 506 p.

Silliman, R.P. and Gutsell, J.S., 1958. Experimental Exploitation of Fish Populations, U.S. Fish and Wildlife Service, Fish. Bull., No. 133, 215-252

Smith, T.D., 1991. Stock Assessment Methods: The First Fifty Years, 1-35 Fish Population Dynamics, The Implications for Management (Second Edit.,), Gulland, J.A., (Ed.), John Wiley and Sons Ltd., Chichester, 432p.

Smith,T.D., 1988. Stock Assessment Methods: The First Fifty Years. pp. 1-33 in Fish Population Dynamics (2nd edition) Ed. by J.A.Gulland. John Wiley and Sons, Chichester and New York.

Smith, T.D., 1994. Scaling Fisheries. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 392pp

Sparre, P., Ursin, E. and Venema, S.C., 1989. Introduction to Tropical Fish Stock Assessment (Part I-Manual), FAO Fish. Tech. Pap. No: 306/1, Rome, 337p.

Sund, O., 1939. Torskebestanden 1938. [in Norwegian]. Fiskeridirektoratets Skrifter, 6, 5–22

Thorne, R.E., 1989. Hyroacoustics, 239-259 Fisheries Techniques, Nielsen, L.A. and Johnsan, D.L, (Eds.), Southern Printing Comp. Inc., Virginia, 468p.

Swartz W, Sala E, Tracey S, Watson R, Pauly D., 2010. The Spatial Expansion and Ecological Footprint of Fisheries (1950 to present). PLoS One 5(12): e15143.

Thompson, W.F., and F.H. Bell. 1934. Biological statistics of the Pacific halibut fishery. (2) Effect of changes in intensity upon total yield and yield per unit of gear. Int. Fisheries Comm. Report 8.

Tokaç, A., 1990. Dip Trol Ağlarında Torba Gözlerinin Seçicilik Parametreleri Üzerine Araştırmalar, E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 37-38-39, 223-243

TÜİK, 2012. Su Ürünleri İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr

Unltanc, Q., 1977. Methods of Measuring Stock Abundance Other Than By Use of Commercial Catch and Effort Data. FAO Fish.Tech. Paper (176): 23 p.

Ünal, V., Göncüoğlu, H., 2012. Fisheries Management in Turkey, 263-288 pp., *In: Tokaç A., Gücü, A.C. and Öztürk, B. (Eds), The State of the Turkish Fisheries.* Publication Numbers: 35, Published by Turkish Marine Research Foundation, İstanbul, Turkey, ISBN- 978-975-8825-26-4

Yarcı, G., 2009. Osmanlıda Avcılık Yasaları, Tematik Türkoloji Dergisi, Acta Turcica, Türk Kültüründe Av, Yıl 1, Sayı 1, İstanbul.

Young, W.D. and Robson, D.S., 1978. Estimation of Population Number and Mortality Rates, 137-164 Methods for Assessment of Fish Production in Freshwaters, Bagenal, B., (Ed.), 3rd Ed. IBP Handbook No. 3, Blackwell-Oxford, 357p.

Wallace, R.K., Fletcher, K.M.,2001. Understanding Fisheries Management: A Manual for understanding the Federal Fisheries Management Process, Including Analysis of the 1996 Sustainable Fisheries Act, Second Edition,

Wydoski, R. and Emery, L., 1989, Tagging and Marking, 215-238 Fisheries Techniques, Nielsen, L.A. and Johnsan, D.L, (Eds.), Southern Printing Comp. Inc., Virginia, 468p.

BALKAN SİYASETİNDE KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIK VE EGEMENLİK SORUNU

Murat ERCAN
Zafer PEKTAŞ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1201
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 26
ISBN : 978-605-320-105-2
© 1. Basım, Nisan 2015

Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu
Murat ERCAN - Zafer PEKTAŞ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ercan, Murat., Pektaş, Zafer.
Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu / *Murat Ercan - Zafer Pektaş*
1.Basım, VIII+188 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-105-2
1. Kosova'nın Bağımsızlığı, 2.Milliyetçilik 3. Egemenlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

SUNUŞ

Kosova 17 Şubat 2008 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsız bir ülke olarak yaklaşık 7 yıllık bir maziye sahip olan Kosova tarihsel bir geçmişi de barındırmaktadır. Sırplar için Kosova tarihin kendilerine armağan ettiği, manevi önemi olan ve onlar için her zaman Sırbistan'ın vazgeçilmez parçasıdır. Kosova'nın %96'sını oluşturan Arnavutlar ise Sırpların tarihsel hak sahipliği iddialarına atalarını işaret ederek cevap verirler. Bu bağlamda Kosova'nın bağımsızlığı sürecindeki Sırp-Arnavut mücadelesini ve bugünkü husumeti kavrayabilmek için Kosova'nın ve onun bir parçası olduğu Balkanlar'ın tarihsel yapısını irdelemek elzem olmuştur. Balkanlar tarih boyunca çeşitli kavim ve uygarlıkları bünyesinde barındırmış bir bölgedir. Ancak onun coğrafi özelliğindendir ki hiçbir uygarlık ya da devlet tam anlamıyla Balkanlar'a hakim olamamıştır. Bu yüzden de bölge kendi mikro uygarlığını yaratmıştır zaman içerisinde. Çeşitli kavimlerin yer aldığı bu bölgede sükûnetin sağlanması Osmanlı hakimiyeti dönemi haricinde neredeyse mümkün olmamıştır. Bölgenin en önemli etnik unsuru olan Slavlar ve zaman içerisinde kurdukları birlikler Balkanları Balkanlaştırmıştır adeta. Kaynayan bölgenin merkezindeki Kosova'daki sorunsal Osmanlı hâkimiyetinin son bulduğu milliyetçilik yüzyılında filizlenmeye başlamış Yugoslavya birliği ile gerçek bir etnik problem olarak zuhur etmiştir. Sırpların etnik harekâtı 1990'larda sorunu uluslararası haline getirerek NATO müdahalesine neden olurken Kosova Arnavutları uluslararası

destekle önce özerklik daha sonra denetimli bağımsızlık ve en son olarak da tam bağımsızlık kazanmıştır.

"Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu" başlığını taşıyan bu kapsamlı çalışma, 2013 yılında tamamlanan Yüksek Lisans Tezinin genişletilmiş versiyonudur. Çalışmada, Balkanların göbeğinde vuku bulan, aşırı milliyetçiliğin gölgesinde gelişen ve kanlı mücadelelere neden olan Kosova sorunu detaylarıyla analiz edilmektedir. Çalışmanın sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi için Balkanların tarihi, jeopolitik ve jeo-stratejik önemine değinilmiş ve ardından da milliyetçiliğin Kosova'nın bağımsızlığına etkisi üzerine durulmuştur. Çalışma'nın alanda araştırma yapan akademisyen, öğrenci ve araştırmacılara araştırmalarına katkı yapması temennisiyle...

Murat Ercan / Zafer Pektaş

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....1

1. Bölüm: BALKANLAR JEOPOLİTİĞİNE TARİHSEL BAKIŞ 3
1. Çoğrafya Arka Plan 3
2. Tarihi Arka Plan 9
3. Orta Çağ Balkan Krallıklar.....13
a) Bulgarlar 14
b) Sırplar.....15
c) Hırvatlar ve Slovenler 18
d) Bosnalılar.....18
4. Orta Çağ'da Kosova.....22
5. Barış ve Huzur Dönemi; Balkanlarda Osmanlı Egemenliği.....25
6. Balkanlarda Kara Baharı; Çatışma, Kaos ve Milliyetçilik 42

2. Bölüm: BALKANLARDA SAVAŞ DÖNEMİ: BELİRSİZLİK, AÇMAZLAR VE BALKANLARDA EGEMENLİK MÜCADELESİ.....57
1. I. Dünya Savaşı Döneminde Bölgenin ve Kosova'nın Genel Durumu.....57
2. İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar ve Kosova: Avrupa Yükselen Faşizmi 63
a) Yugoslavya 65
b) Arnavutluk ve Kosova.....71
3.II. Dünya Savaşı Döneminde Balkan Ülkelerinin Genel Durumu75
a) Savaş ve Balkanlar 78
b) Arnavutluk ve Kosova.....83
4. Soğuk Savaş Statiği ve Yugoslavya Barışı 85

a) İki Kutup Arası Yugoslavya 87
1. 1946 Anayasası ve Federal Yapı 87
2. Bağlantısızlık Politikası 91
3. Özyönetim ve Ekonomik Yapı 93
5. Tito Dönemi Kosova (1945-1980) 95
6. Statükonun Bozulması ve Kosova Muamması 100
7. Yugoslavya'nın Dağılması ve Balkanlarda 19. Yüzyıl Dejavusu 113

3. Bölüm: Bir Devletin Egemenlik ve Bağımsızlık Sorunsalı: KOSOVA 117
1. Kosova Sorunun Ortaya Çıkması 117
2. Kosova Sorununun Uluslararası Nitelik Kazanması 121
3. Kriz ve Uluslararası Toplumun Artan İlgisi 123
4. NATO Müdahalesi 129
5. Savaşın Sona Ermesi 133
6. Kosova'nın Nihai Statüsü Üzerine 136
a) Nihai Statü Görüşmeleri 138
b) Statü Görüşmeleri Sürecinde Siyasal Hayat 140
7. Bağımsızlık İlanı ve Uluslararası Alandaki Etki Alanı 142
I. Bağımsızlık İlanının Etkileri 144
A) Balkanlar Coğrafyasında Etkileri 144
II. Sırbistan'a Etkileri 145
III. Diğer Balkan Ülkelerine Etkileri 150
B) Küresel Düzeyde Etkileri 152
IV. Dış Politik Güç Olarak AB'nin Kosova Çıkmazı 153
V. ABD ve Yeni NATO Konsepti: Kosova Müdahalesi 159
VI. Rusya: Panslavizm Yeniden mi? 161
VII. Osmanlı Barışı Özlemi: Türkiye'nin Balkanlar Politikası 163

4. BÖLÜM: Kosova'nın Bugünkü Durumu 165
1. Bağımsızlık Sonrası Siyasal Hayat 165
2. Bitmeyen Kavga Etnik Milliyetçilik 168

SONUÇ 173

KAYNAKLAR 179

KAYNAKÇA

Afyoncu, E., (2006), "Osmanlı İdaresinde Yunanistan", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.332-339.

Akgün, S., (2013), "Kosova'nın Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri", *Uluslararası Avrasya Stratejisi Dergisi*, S:2, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı, ss. 1-14.

Akman, H., (2006), *Paylaşılamayan Balkanlar,* IQ. Kültür Sanat, İstanbul.

Akman, H., (2006), *Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluk'un Balkan Ülkeleri ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.

Aktepe, M. (2002), "*Kosova"*, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 26, Ankara, ss.217-219.

Armaoğlu, F., (2010), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul.

Armaoğlu, F., (1984), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, C.1., Alkım Yayınevi, İstanbul

Ayhan, H., (2008), "Kosova'nın Bağımsızlığının Doğallığı", *2023 Bağımsız Kosova Dergisi*, S.83, Ankara ss.30-38.

Bajrami, A., (2001), *Kosova's Law Trangition*, Priştine Üniversitesi Yayınları, Priştine.

Balla, Ş., (2008), *Yeni Bir Kosova'nın Doğuşu*, Zeus Kitabevi, İzmir.

Banac, I., (1997), "Sırbistan'da Milliyetçilik", (Çev.), G. Özcan, (Ed.), K. Soybaşlı, G.Özcan, *Yeni Balkanlar Eski Sorunlar* içinde, Bağlam Yayınları, İstanbul, ss.87-116.

Baş, N., (2009), "*Kosova Sorunun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, (2007), *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti*, Yayın No: 87, İstanbul.

Bayıllıoğlu, U. (2011), "Uluslararası Adalet Divanı Kosova'nı Kendi Kaderini Tayin Hakkını Onayladı Mı?", *TBB Dergisi*, S.92, Ankara, ss.287-311.

Bora, T., (1995), *Milliyetçiliğin Provokasyonu*, Birikim Yayınları, İstanbul.

Bozbora, N., (2006), "Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.568-588.

Caferoğlu, A., (1968), *Eski Uygur Sözlüğü*, İstanbul.

Castellan, G., (1995), *Histoire des Balkans*,(Çev.), A.Yaraman, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Celalettin, Y., (2008), "Balkanlaşan Eski Yugoslavya'daki Gelişmeler ve Yeni Ülke Kosova",*2023 Bağımsız Kosova Dergisi* ,S.83, ss.4-12.

Çakır, M.F., H., Emiroğlu, (2009), "Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB'nin Liderliği: Kosova'nın Nihai Statüsü Meselesi (1999-2005)", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 5, No 17, Kırıkkale, ss. 85-106

Çalış, Ş., (2004), *Hayalet Bilimi ve Hayali Kimlikler*, Çizgi Kitabevi, Konya.

Çoban, F., (2011), "Kosova Meselesi ve Çin'in Tutumu", *Uluslararası Balkan Kongresi*, Tebliğler, (28-29 Nisan 2011-Kocaeli), (Ed. H.Çomak-C.Sancaktar), Kocaeli, ss.169-175.

Dağdemir, E.U., (2004), "Batı Balkan Ülkeleri İle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Olasılıkları Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ocak 2004, 59- 1, ss. 92- 93.

Davutoğlu, A., (2011), *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul.

Nobırdallı, N., B. Selim, (1997), *Çağdaş Bir Önder Tito Çağdaş Bir Ülke Yugoslavya*, Tan Kitabevi, İstanbul.

Oran, B., (2001), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul.

Emiroğlu, H., (2001), "Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği", (Ed.), Ö.Lütem, B. Demirtaş, *Balkan Diplomasisi* içinde, Asam Yayınları, Ankara, ss.103-130.

Emiroğlu, H., (2007), "Kosova'nın Statü Sorunu ve Çözüm Olasılıkları", *Global Strateji Enstitüsü Dergisi*, Uşak, Yıl 2, Sayı 8,ss.64-81

Emiroğlu, H., (2006), *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*, Orient Yayınları, Ankara.

Enver, H,. (1998), "Kosova Krizi Hukuki ve Siyasi Boyutu", *Avrasya Dosyası*, C.4, S.2, Ankara, ss.221-230.

Ercan, Ş., (2008), *Tarih*, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul.

Eren, H., (1987), *Balkan Ülkelerinde ve Macaristan'da Türkoloji Çalışmaları*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Erol, M., Aydın, A., (2006), "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar", (Ed:), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.641-665.

Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, (2009), *Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri*, Ankara.

Genelkurmay Başkanlığı, (1979), *Balkan Harbi 1912-1913*, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Geray, C., (1962), *Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Göknil, E., (2005) *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Oluşturma Sürecinde Batı Balkanlar*, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Gürkan, İ., (1997), *Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar*, Türkiye Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul.

Gürkan, İ., (1993), "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değin Balkanlar", *Ortadoğu Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları*, İstanbul, ss.127-178.

Gürsoy,M., (2008), *Kosova'nın Balkanlar'daki Jeostratejik Ve Jeopolitik Konumu Ve Kosova'daki Türk Varlığının İncelenmesi*, Harp Akademileri Komutanlığı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Hamza, A., (2007), "Makedonya Arnavutları", (Der), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 2* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.257-267.

Işıklı, A., (1983), *Kuramlar Boyunca Yugoslavya ve Özyönetim Deneyi*, Alan Yayınları, İstanbul.

İnbaşı, M., (2003), "Türklerin Balkanlara Yerleşmesi", (Ed.), E., Türbedar, *Balkan Türkleri*, ASAM Yayınları,ss.1-17 Ankara.

İnalcık, H., (1954), *Fatih Devri Üzerine Tedkikler ve Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

İslam Ansiklopedisi, (1988), *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul.

Jelavich, B., (1999), *History of The Balkans: Eighteenth and Nineteenth Centruies* (Çev.), H.Koç, İ. Durdu, Küre Yayınları, İstanbul.

Jelavich, B., (1999), *History of The Balkans: Twentieth Centruies* (Çev.), Z. Savan, H. Uğur, Küre Yayınları, İstanbul.

Kafesoğlu, İ., (1998), *Türk Milli Kültürü*, Boğaziçi Yayınları, Ankara.

Karatay, O., (1998), *Kosova Kanlı Ova*, İz Yayıncılık, İstanbul.

Karatay, O., (2006), "Orta Çağ Bosna Devleti", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.152-164.

Karatay, O., (2006), "Osmanlı Hakimiyetinde Karadağ", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.361-369.

Karatay, O., (2007), "Karadağ'daki Siyasal Gelişmeler", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 2* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.64-77.

Karatay, O., (2008), "Kosova: Bağımlı Bir Bağımsızlık İle Nereye", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 16, İzmir, ss.1-12.

Karpat, K., (2004), *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, İmge Yayınları, Ankara.

Kaya Ülger, İ., (2003), *Yugoslavya Neden Parçalandı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Kenar, N., (2005), *Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya*, Palme Yayıncılık, Ankara.

Koka, Ş., (2006), "İkinci Dünya Savaşında Balkanlar", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.655-683.

Koka, Ş., (2007), "Sosyalist Yugoslavya Dönemi", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 2* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.11-20.

Koloğlu, O., (1993), *Osmanlı Döneminde Balkanlar*, Ortadoğu Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kosova Vilayet Salnamesi, (2000), Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İstanbul.

Kut, Ş., (1998), "Kosova Milliyetçiliğin Kör Düğümü", *Foreign Policy*, S.3, İstanbul, ss.55-64.

Kutlu, S., (2007), *Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kuzu, E., (2010), "Uluslararası Adalet Divanının Kosova'ya İlişkin Danışma Görüşünün Değerlendirilmesi", *Milletlerarası Hukuk*

ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C.30, S.1-2, ss.1-25 İstanbul.

Küpeli, Y., (2000), *Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD*, Öncü Kitap, Ankara.

Malcolm, N., (1999), *Bosnia: A Short History*, (Çev.), A. Karadağlı, Om Yayınevi, İstanbul.

Malcolm, N., (1999), *Kosova: A Short History*, (Çev.), Ö. Arıkan , Sabah Kitapları, İstanbul.

Oğultürk, C., (2011), "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 19,Ankara, ss.99-131.

Oğuz, C., (2001), "Rusya'nın Balkan Politikası ve Balkanlar'daki Gelişmelerin Rus Siyasetine Etkileri", (Ed.), Ö. Lütem, B. Demirtaş, *Balkan Diplomasisi* içinde, ASAM Yayınları, Ankara,ss.260-276.

Okur, M., (2006), "Balkan Savaşı", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.612-623.

Ortaylı, İ., (2008), *Türk İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara

Öksüz, H., Okur, M., (2006), "Birinci Dünya Savaşında Balkanlar", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.625-640.

Özey, R., (2006), "Balkanlar'ın Coğrafi Yapısı", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.14-34.

Özman, R., (2006), "İlkçağda Yunanistan", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.54-65.

Poulton, H., (1993), Balkanlar: *Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler*, (Çev.), Y. Alagon, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Sander, O., (1968), *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye:1945-1965*, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ankara.

Sander, O., (2000), *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi, Ankara.

Sander, O., (2004), *Siyasi Tarih; 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara.

Sarı, İ., (2010), *Kosova'nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Savaş, H., (2001), "Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler EnstitüsüDergisi*, C.25, S.1, ss.101-111.

Sipahioğlu, B., (2009), *Tarihi ve Siyasal Yönleriyle Kosova*, Balkan Aydınları ve Yazarları Yayınları, Kosova.

Stevanoviç, V., (2005), *Halkın Tiranı Miloseviç*, (Çev.), H. Yüksel, Kapı Yayınları, İstanbul.

Şenel, Ş., (2006), "19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.399-412.

Şenyuva,C., (1999), "Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar Türkiye Otoyol Projesi", *Harp Akademileri Komutanlığı (HAK) Yayını*, Ankara, ss. 182-193.

Tastan, Y., (2006), "Balkanlar'da Ulusçuluk Hareketi", (Ed.), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.413-445.

Tayyar, A., F., Pirinççi, (2011), "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası", *Alternatif Politika*, Cilt 3, Sayı 1, Bursa,ss.1-30.

Tılıç, D., (1999), *Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal Kosova*, Ümit Yayıncılık, Ankara.

Toktay, B., (2008), "Kosova Tarihi", (Ed.), O. Baymak, *Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova* içinde, Bay Yayınları, Prizren, ss.9-14.

Tören, D., (2011), *Kosova Analizi,* Global Politika Araştırma Merkezi, Konya.

Türbedar, E., (2007), "Bağımsızlığa Koşan Kosova Neyin Habercisi", *Stratejik Analiz Dergisi*, ASAM Yayınları S.85, İstanbul, ss.14-16,.

Türbedar, E., (2007), "Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Ayrılıkçılık: Kosova'nın Bağımsızlığı Emsal Teşkil Eder mi?", *Stratejik Analiz Dergisi*, ASAM Yayınları S.23, İstanbul, ss.24-39.

Türbedar, E., (2007), "Kosova Sorunu", (Ed), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.80-92.

Türbedar, E., (2007), "Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği", (Ed), O.Karatay, B.Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı Cilt 1* içinde, Karam Yayınları, Ankara, ss.94-92.

Türbedar, E., Karadağ, E., (2008), "Büyük Finale Doğru Kosova", *Stratejik Analiz Dergisi*, ASAM Yayınları,C.8, S.93, İstanbul.

Türkeş, M., İlhan, Ü., (2003), *Bağlantısızlıktan Yalnızlığa: Yugoslavya'da Milliyetçilik ve Dış Politika, Türkiye'nin Komşuları*, İmge Kitabevi, Ankara.

Türkoğlu, E., (2001), "Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği", (Ed.), Ö. Elütem, *Balkan Diplomasisi* içinde, ASAM Yayınları, Ankara,ss.103-130.

Tüysüzoğlu, G., (2011), "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Balkanlar Stratejisi", *Uluslararası Balkan Kongresi*, Tebliğler, (28-29 Nisan 2011-Kocaeli), (Ed. H.Çomak-C.Sancaktar), Kocaeli, ss.500-520. 176-184

Uçarol, R., (2000), *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Uluslararası Komisyonun Balkanlar Hakkındaki Raporu, (1998), *Barışa Çağrı*, Sabah Kitapları, İstanbul.

Ultan, M., (2011), "Avrupa Birliğinin Balkan Politikası Çerçevesinde Balkanlarda Güvenliğin Sağlanması", *Uluslararası Balkan Kongresi*, Tebliğler, (28-29 Nisan 2011-Kocaeli), (Ed. H.Çomak-C.Sancaktar), Kocaeli, ss.500-520.

Üzgel, İ., "Kosovo: Politics of Nationalism and the Question of International İntervention",*Turkish Rewiev of Balkan Studies*, İstanbul, 1999, s. 231.

Üzgel, İ., (2001), "Yeni Dünya Düzeni Yeni Yugoslavya ve Miloseviç Döneminin Sonu", *Ankara Üniversitesi SBF. Mülkiye Dergisi*, C.24, S.225, 11-23.

Vırmiça, R., (1999), *Osmanlı Mimari Eserleri I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Yılmaz, M., (2005), *Kosova Bağımsızlık Yolunda*, İlke Yayıncılık, İstanbul.

Yürür, P., (2008), "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Bölgesel ve Kültürel Etkileri", *2023 Bağımsız Kosova Dergisi*, S.83,Ankara ss.24-38.

Wachtel, A., (2009), *Dünya Tarihinde Balkanlar*, (Çev.), A.C.Akkoyunlu, Doğan Egment Yayıncılık, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

Ateş,Ş., (2010), "*12 Aralık 2010 Kosova Genel Seçimleri*", http://www.usakgundem.com

(17 Ocak 2011).

Dayton'da Rambouilette Görüşmeleri, (16 Şubat 1999), Yenişafak Gazetesi.

Çelik, B., (2005), "*Kosova'nın Geleceği Üzerine*,

http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.çelik/Kosova Sorunu htm (25 Aralık 2012).

Çelik, B., (2008), "*Balkanlarda Arnavut Sorunu*",

http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Makale%201.html, (12 Haziran 2014)

Emin, N., (2013), "*Kosova ile Sırbistan Anlaşmasının Perde Arkası*", http://odak.setav.org, (13 Haziran 2014)

EGM Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, (2010), *Kosova'nın Stratejik Önemi*, http://www.dişilişkiler.pol.tr. (20 Aralık 2011).

Gökçen, A., (1999), "*NATO Müdahalesi Üzerine*", http://80.251.40.59/polities.ankara. edu.tr/alpkaya Kosova htm. (10 Temmuz 2012).

Kosova Büyükelçiliği, (2011), *Kosova Bir Bakışta,* http://www.ambasada-ks.net (10 Aralık 2011).

Kosova Geçici Öz Yönetim Anayasal Çerçevesi, (2001), www.unmikonline.org. (11 Eylül 2012).

Polat, Y., (2011), "*Kosova Genel Seçimleri*", http://www.usakgundem.com (10 Ocak 2011).

Republika e Kosoves, (2008), *Kosova Coğrafi Bilgileri*, http://www.esk.rks-gov.net, (21 Aralık 2011).

Solano, J., (1999), "*Lessons Learned From Bosnia*",

http://www..nato.int/docu/speech/1998 (24 Ocak 2012).

Şimşek, H., (2009), "*Askeri ve Stratejik Açıdan Balkanlar'ın Yeri ve Önemi*", http://www.hsimsek.com (15 Aralık 2011).

Terzi, Ö., (2011), "*Avrupa Birliği'nin Balkanlar'ın Geleceğine Yönelik Vizyonu", http://www.balturk.org.tr.,* (16 Mart 2011).

Türbedar,E.,(2004), "*Kosova'nın Statüsü Müzakereye Açılıyor*", http://www..asam.org.tr (01.Ocak.2013).

http://www.arnavut.com.

http://www.haberler.com.

http://kosovaport.com.

http://www.memleket.com.tr/kosova-ab-iliskileri

http://www.mfa.gov.tr.

http://www.nato.int.

http://www.novinite.com.

http://samanyoluhaber.com.

http://www.sancak.ihhh.org.tr.

http://turkish.ruvr.ru/news/

http://www.zaman.com.tr.

7. Basım

BANKACILIK
TEORİ, UYGULAMA VE YÖNETİM

Dr. Mahmut Takan
Dr. Melek Acar Boyacıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 2
İktisat Ekonomi No.: 4
ISBN: 978-605-5426-01-9
© 7. Basım, Ekim 2015

BANKACILIKTEORİ, UYGULAMA VE YÖNETİM
Dr. Mahmut Takan, Dr. Melek Acar Boyacıoğlu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Takan, Mahmut; Boyacıoğlu Acar, Melek.
BANKACILIK, TEORİ, UYGULAMA VE YÖNETİM / *Mahmut Takan, Melek Acar Boyacıoğlu*
7. Basım, XXIV+624 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-01-9
1. Banka 2. Bankacılık 3. Banka Yönetimi 4. Krediler 5. Mevduatlar 6. Banka Birleşimleri
7. Bankacılık Krizleri 8. Basel II 9. Dış Ticaret İşlemleri Risk Yönetimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Dr. Mehmet Takan'ı 2002 tarihinde yakalandığı amansız bir hastalık sonucunda kaybettik. Kendisini rahmetle anıyoruz. Geride bıraktığı bu değerli eserin güncellemesi görevini sevgili eşi Fatma Takan Hanımefendi ilk kez bana teklif ettiğinde, rahmetliye olan vefa borcumu ödemek adına hiç düşünmeden kabul ettim. Zor bir görev üstlendiğimin bilinci içinde eser üzerinde çalışmaya başladım. Kitabın ilk baskısı 2001, ikinci baskısı ise 2002 yılında yapılmıştır. Geçen bu uzun süre zarfında bankacılık sektöründe çok büyük değişim ve gelişmeler yaşandı. Bu baskıda öncelikle söz konusu gelişmeler yansıtılmaya çalışılmıştır. Esere 29. ve 30. bölümler eklenmiştir. Eski baskıda tespit edilen yazım ve ifade hataları düzeltilmiştir.

Yıllara yayılan bu uzun yolculukta bana büyük destek veren genç meslektaşım Arş. Gör. Yunus Emre Akdoğan'a ve kitabın basılması sırasında her türlü desteği sağlayan Nobel Yayın'a teşekkürü bir borç bilirim. Sevgili eşim Yrd. Doç. Dr. Cumhur Boyacıoğlu ve biricik oğlum Tuna'ya gösterdikleri sabırdan ötürü sonsuz teşekkürler.

Gözden geçirilmiş ilaveli bu son baskının ilgili tüm kesimlere yararlı olmasını diliyorum.

Yrd. Doç. Dr. Melek Acar Boyacıoğlu

Aralık 2010, Konya

İÇİNDEKİLER

1. BANKA VE BANKACILIK 1
1.1 Bankanın Tanımı 2
1.2 Bankacılığın Tarihi Gelişimi 2
1.3 Türkiye'de Bankacılığın Tarihi Gelişimi 3
1.3.1 Cumhuriyet'ten Önce Ülkemizde Bankacılık 4
1.3.2 Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılığı 4
1.4 Banka Sisteminde Yer Alan Banka Türleri 11
1.4.1 Ziraat Bankaları 11
1.4.2 Halk Bankaları 12
1.4.3 Katılım Bankaları 13
1.5 Banka Sistemleri 15
1.5.1 Küçük, Orta ve Büyük Banka 15
1.5.2 Uzmanlaşmış ve Uzmanlaşmamış Banka 15
1.5.3 Holding Bankacılığı 16
1.5.4 Perakende Bankacılık 16
1.5.5 Toptancı Bankacılık 16

2. MERKEZ BANKACILIĞI 17
2.1 Merkez Bankalarının Tarihi Gelişimi Fonksiyonları Görev ve Yetkileri 17
2.1.1 Merkez Bankalarının Tarihi Gelişimi 17
2.1.2 Merkez Bankalarının Fonksiyonları 19
2.1.3 Merkez Bankalarının Görev ve Yetkileri 20
2.1.4 Merkez Bankalarının Kredi Düzenleme ve Kontrol Politikalarıyla İlgili Araçlar 23
2.2 Merkez Bankalarının Bağımsızlığı 25
2.2.1 Amerika Birleşik Devletleri ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Merkez Bankalarının Bağımsızlığı 26

2.3 T.C. Merkez Bankası'nın Tarihi Gelişimi, Görev ve Yetkileri 28
2.3.1 T.C. Merkez Bankası'nın Tarihi Gelişimi 28
2.3.2 T.C. Merkez Bankası'nın Temel Görevleri 30
2.3.3 T.C. Merkez Bankası'nın Temel Yetkileri 30
2.3.4 T.C. Merkez Bankası'nın Danışmanlık Görevleri 31
2.3.5 T.C. Merkez Bankası'nın Bağımsızlığı 31
2.3.6 T.C. Merkez Bankası'nın Bilançosunu Oluşturan Hesaplar ve Banka'nın Finansal Pozisyonu 32
EK: 2.1. T.C. Merkez Bankası Bilançosu 37
EK: 2.2. T.C. Merkez Bankası Kâr Zarar Tablosu 39
EK: 2.3. T.C. Merkez Bankası Analitik Bilançosu 40

3. TİCARİ BANKACILIK 41
3.1 Ticari Bankacılık ve Ticari Bankacılığın Tarihi Gelişimi 41
3.2 Ticari Bankaların Amacı, Önemi ve Fonksiyonları 44
3.2.1 Ticari Bankaların Amacı 44
3.2.2 Ticari Bankaların Önemi 44
3.2.3 Ticari Bankaların Fonksiyonları 45
3.3 Ticari Bankaların Para, Kredi ve Sermaye Piyasalarında Oynadığı Roller ve Etkinliği 48
3.3.1 Ticari Bankaların Para-Kredi Piyasalarında Oynadığı Roller 48
3.3.2 Ticari Bankaların Sermaye Piyasalarında Oynadığı Roller 49
3.3.3 Ticari Bankaların Para ve Kredi Piyasalarındaki Etkinliği 50
3.3.4 Ticari Bankaların Sermaye Piyasalarındaki Etkinliği 50
3.4 Ticari Bankalarda Fon Yönetimi 50
3.4.1 Fon Yönetiminin Unsurları 51
3.5 Fon Yönetimi Yaklaşımları 54
3.5.1 Ticari Kredi Yaklaşımı 54
3.5.2 Nakde Dönüştürülebilir Krediler Yaklaşımı 55
3.5.3 Taksitli Krediler Yaklaşımı 55
3.5.4 Fon Havuzu Yaklaşımı 55
3.5.5 Aktif Yönetimi Yaklaşımı 56
3.5.6 Pasif Yönetimi Yaklaşımı 56

4. KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞI 59
4.1 Kalkınma Bankacılığı 59
4.1.1 Kalkınma Bankalarının Kaynakları 60
4.1.2 Kalkınma Bankalarının Türleri 60
4.1.3 Kalkınma Bankalarının Fonksiyonları 61
4.2 Yatırım Bankacılığı 62
4.2.1 Yatırım Bankalarının Fonksiyonları 62
4.3 Türkiye'de Kalkınma ve Yatırım Bankaları 65
4.3.1 Türkiye'de Kalkınma Bankaları 65
4.3.2 Türkiye'de Yatırım Bankaları 67

5. ULUSLARARASI BANKACILIK 69
5.1 Uluslararası Bankacılık Hizmetleri 69
5.1.1 Uluslararası Klasik Bankacılık Hizmetleri 69
5.1.2 Bilgi Aktiflerini Kullanmaya Dayalı Hizmetler 73
5.2 Uluslararası Bankacılıkta Gelişme 77
5.3 Uluslararası Bankacılıkta Örgüt Yapısı 78
5.3.1 Uluslararası Bankacılık Departmanı 79
5.3.2 Muhabir Bankacılığı 79
5.3.3 Temsilcilik Büroları 80
5.3.4 Acenteler 81
5.3.5 Şube Bankalar 81
5.3.6 Bağımlı Bankalar 82
5.3.7 İlişkili Banka 83
5.3.8 Konsorsiyum Bankaları 83
5.4 Kıyı Ötesi Bankacılık (Off-Shore Banking) 84
5.4.1 Türkiye'de Kıyı Bankacılığı Faaliyetlerinde Bulunulması 85
5.5 Uluslararası Bankacılıkta Krizler 85

6. BANKALARDA KULLANILAN TEMEL FİNANSAL TABLOLAR VE BANKA BİLANÇOLARININ ANALİZİ 89
6.1 Banka Bilançolarının Alt Kalemleri 89
6.1.1 Banka Bilançolarının Aktifinde Yer Alan Kalemler 90
6.1.2 Banka Bilançolarının Pasifinde Yer Alan Kalemler 94

6.2 Gelir Tablosu 99
6.2.1 Faiz Gelirleri 99
6.2.2 Faiz Giderleri 100
6.2.3 Faiz Dışı Gelirler 100
6.2.4 Faiz Dışı Giderler 101
6.2.5 Vergi Öncesi Kâr-Zarar 103
6.2.6 Vergi Karşılığı 103
6.2.7 Net Dönem Kâr (Zarar) 103
6.2.8 Bilanço Dışı Yükümlülükler 104
6.3 Banka Bilançolarının Analizi 104
6.3.1 Yatay ve Dikey Analiz 104
6.3.2 Trend Analizi (Eğilim Yüzdeleri Yöntemi) 105
6.3.3 Oran Analizi 105

7. MEVDUAT VE BANKACILIK HİZMETLERİ 109
7.1 Mevduat 109
7.1.1 Mevduatın Tanımı ve Niteliği 109
7.1.2 Mevduatın Önemi 110
7.1.3 Mevduatın Sınıflandırılması 111
7.1.4 Mevduatla İlgili Hukuki Esaslar 116
7.1.5 Mevduat Hesaplarının İşleyişi 121
7.2 Bankacılık Hizmetleri 127
7.2.1 Çek İşlemleri 127
7.2.2 Havale İşlemleri 132
7.2.3 Kiralık Kasalar 136
7.2.4 Senet ve Diğer Belgelerin Tahsili İşlemleri 137
7.2.5 Repo İşlemleri 139
7.2.6 Menkul Değerler İşlemleri 139

8. KREDİ İŞLEMLERİNDE TEMEL BİLGİLER 141
8.1 Kredinin Tanımı, Unsurları ve Fonksiyonları 141
8.2 Kredilerle İlgili Kavramlar 142
8.3 Bankacılıkta Kredinin Önemi 143
8.4 Kredilerin Sınıflandırılması 143

8.5 Kredi Açmaya Yetkili Organlar 148
8.6 Kredi Kullandırma İlkeleri 148
8.7 Kredi Sınırlamaları 150
8.7.1 Genel Kredi Sınırları 150
8.7.2 Sınırlamaya Tabi Olmayan Krediler 151
8.7.3 Kredi Verilmesi Yasak Olan Durumlar 152
8.8 Bankaların Kredi Vermesine Engel Durumlar 152
8.9 Kredi Kullandırılmasında Uyulması Gereken Kurallar 153
8.10 Yabancılara Kredi Kullandırılması 155
8.11 Kredi Tespiti ve Kullandırılması 158
8.12 Kredi Yönetimi 158
8.13 Kredinin Sona Ermesi 159

9. KURUMSAL KREDİLER 161
9.1 Kurumsal Kredi Türleri 161
9.1.1 Kısa Vadeli Nakit Krediler 162
9.1.2 Gayrinakdi Krediler 167
9.1.3 Orta ve Uzun Vadeli Krediler 174
9.1.4 Kurumsal Kredi Taleplerinde Düzenlenmesi Gereken Kredi Belgeleri 178

10. BİREYSEL KREDİLER 181
10.1 Tüketici Kredileri 181
10.1.1 Tüketici Kredilerinin Tanımı 181
10.1.2 Tüketici Kredilerinin Tarihi Gelişimi 182
10.1.3 Tüketici Kredilerinin Özellikleri 183
10.1.4 Tüketici Kredilerinin Sınıflandırılması 184
10.1.5 Tüketici Kredisi Verilmesi İşlemi 185
10.2 Kredi Kartları 189
10.2.1 Kredi Kartlarının Tanımı 189
10.2.2 Kredi Kartları Sisteminde Kullanılan Terimler ve Kavramlar 189
10.2.3 Kredi Kartlarının Tarihi Gelişimi 192
10.2.4 Kredi Kartı Çeşitleri 193
10.2.5 Kredi Kartı Sistemleri 196

10.2.6 Kredi Kartı Kullanımının Taraflar Açısından Değerlendirilmesi 199
10.2.7 Kredi Kartı Verilmesi İşlemi 200

11. KREDİLERDE GÜVENCE 205
11.1Kefalet 206
11.1.1 Kefalet Türleri 206
11.1.2 Kefalet Alınmasında Önemli Hususlar 207
11.1.3 Kefaletin Süresi 209
11.1.4 Kefaletten Kurtulma 210
11.2İpotek 210
11.2.1 İpotek Alınmasında Önemli Hususlar 211
11.2.2 İpoteğin İlkeleri 213
11.2.3 İpotekte Alınması Gereken Belgeler 214
11.2.4 İpotek Edilemeyecek Gayrimenkuller 215
11.2.5 İpoteğin Hukuki Sonuçları 215
11.2.6 İpoteğin Kaldırılması 216
11.3Kambiyo Senetleri 216
11.3.1 Poliçe 217
11.3.2 Bono 221
11.4Ciro 223
11.5Aval 225
11.6Ticari İşletme Rehni 225
11.6.1 Ticari İşletme Rehninin Hukuki Mahiyeti 225
11.6.2 Ticari İşletme Rehninin Tarafları 226
11.6.3 Ticari İşletme Rehninin Kapsamı 226
11.6.4 Ticari İşletme Sahibinin Tasarruf Yetkisi 227
11.6.5 Ticari İşletme Rehninin Kurulması 227
11.6.6 Ticari İşletme Rehninde Dikkat Edilmesi Gereken Konular 227
11.6.7 Ticari İşletme Rehninin Sona Ermesi ve Ticari İşletmenin Sicil Kaydından Terkini 228
11.7Menkul Rehni 229
11.7.1 Menkul Rehninin Kurulması 229
11.7.2 Genel Olarak Menkul Rehni Alınması Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 229

12. BANKALARDA İSTİHBARAT VE KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 233
12.1 İstihbaratın Tanımı 233
12.2 İstihbaratın Önemi 234
12.3 İstihbaratın Amacı 234
12.4 İstihbaratın İlkeleri 234
12.4.1 Gizlilik 234
12.4.2 Tarafsızlık ve Doğruluk 235
12.4.3 Süreklilik 235
12.5 İstihbarat Konusu Olmayanlar 235
12.6 İstihbarat Kaynakları 236
12.6.1 Kalitatif İstihbarat 236
12.6.2 Kantitatif İstihbarat 238
12.7 Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi 239
12.7.1 Şahsi Faktörler 239
12.7.2 Mali Faktörler 240
12.7.3 Ekonomik Faktörler 241
12.7.4 Kısa Vadeli Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi 242
12.7.5 Orta ve Uzun Vadeli Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi 243
Ek: 12.1 Kredi Talebinin Değerlendirilmesiyle İlgili Bir Uygulama Örneği 247

13. SORUNLU KREDİLER 257
13.1 Sorunlu Kredilerin Nedenleri 257
13.1.1 Firmaya Ait Nedenler 257
13.1.2 Çevreden Kaynaklanan Nedenler 258
13.1.3 Bankadan Kaynaklanan Nedenler 259
13.2 Sorunlu Kredilerin Bankaya Maliyeti 261
13.3 Sorunlu Kredilerin Oluşmasına Karşı Alınabilecek Önlemler 261
13.3.1 İzleme Yöntemleri 261
13.3.2 Olumsuzluk İşaretlerinin Zamanında Tespit Edilmesi 262
13.3.3 Bozulan Banka Müşteri İlişkileri 264
13.4 Sorunlu Kredilerde Çözüm Yolları 264
13.4.1 Sorunlu Kredilerin Çözümlenmesinde Yapılacak Ön Analizler 265
13.4.2 Sorunlu Krediyi Çözebilecek Personelin Seçimi 266

13.4.3 Sorunlu Kredilerin Çözümünde Banka İçin Alternatifler 266
13.5 Karşılıklar Kararnamesi 270
13.5.1 Krediler ve Diğer Alacaklar Kavramı 270
13.5.2 Krediler ve Diğer Alacakların Gruplandırılması 270
13.6 Teminatlar 275
13.7 Genel ve Özel Karşılıklar 277
13.7.1 Genel Karşılık 277
13.7.2 Özel Karşılıklar 278

14. BANKALARDA DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ 281
14.1 Bankalarda Dış ticaret İşlemleri 281
14.2 Dış Ticaret İşlemlerinde Bankaların Önemi 281
14.3 Kambiyo İle İlgili Kavramlar 282
14.4 Dış Ticarette Kullanılan Terimler 285
14.5 Dış Ticarette Ödeme Şekilleri 287
14.5.1 Akreditif Ödeme 287
14.5.2 Vesaik Mukabili Ödeme 290
14.5.3 Mal Mukabili Ödeme 291
14.5.4 Kabul Kredili Ödeme 291
14.5.5 Peşin Ödeme 292
14.5.6 Özel Ödeme Yöntemleri 292
14.6 Dış Ticarette Kullanılan Belgeler 292
14.7 Dış Ticaretin Finansmanı 295
14.7.1 İhracatın Finansmanı 295
14.7.2 İthalatın Finansmanı 301
Ek: 14.1 Konşimento Örneği (Deniz Taşımacılığı) 303
Ek: 14.2 Konşimento Örneği (Kara Taşımacılığı) 304
Ek: 14.3 Ticari Fatura Örneği 305
Ek: 14.4 Sigorta Poliçesi Örneği 306
Ek: 14.5 Çeki Listesi Örneği 307
Ek: 14.6 Dolaşım Belgesi Örneği (Eur.1) 308
Ek: 14.7 Dolaşım Belgesi Örneği (A.TR) 309
Ek: 14.8 Menşe Şahadetnamesi Örneği 310

15. ELEKTRONİK BANKACILIK 311
15.1 Elektronik Para 311
15.1.1 Elektronik Para Kavramı 311
15.1.2 Elektronik Para Kullanımının Sağlayacağı Yararlar 312
15.1.3 Elektronik Para Kullanımının Neden Olacağı Sorunlar 313
15.1.4 Dünyada ve Türkiye'de Elektronik Para Uygulamaları 314
15.2 Elektronik Ticaret 318
15.2.1 Elektronik Ticaret Kavramı 318
15.2.2 Elektronik Ticaretin Hacmi 318
15.3 Elektronik Bankacılık 319
15.3.1 Elektronik Bankacılığın Tarihi Gelişimi 320
15.3.2 Elektronik Bankacılıkta Ödeme Araçları 320
15.3.3 Elektronik Bankacılık ve Elektronik Para Faaliyetlerinde Riskler 331
Ek: 15.1 Elektronik Bankacılıkta Risk Örnekleri ve Riski Önleme Yöntemleri 310

16. BANKALARDA DENETİM 343
16.1 Bankalarda Denetim 344
16.2 Bankalarda Denetimin Tarihi Gelişimi 344
16.3 Denetçi Türleri 345
16.3.1 Bağımsız Denetçiler 345
16.3.2 İç Denetçiler 346
16.3.3 Kamu Denetçileri 347
16.4 Denetçilerin Sahip Olması Gereken Özellikler 347
16.5 Denetim Türleri 348
16.5.1 İç Denetim 349
16.5.2 Dış Denetim 357
16.5.3 Bağımsız Denetim 360
16.6 Bankalarda Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler 362
Ek: 16.1 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun Basel Komitesinin Belirlediği Bankaların Etkin Denetimi İçin Temel Prensiplere Uyumunun Karşılaştırılması 367

17. BANKALARIN KURULMASI VE FAALİYETE GEÇMESİ 371
17.1 Yeni Bir Bankanın Kurulması Şartları 371
17.2 Yabancı Bankaların Türkiye'de Şube Açma Şartları 376
17.3 Kuruluş İzni Alan Bankanın Faaliyete Geçmesi 377
17.4 Bankaların Ana Sözleşme ve Ortak Değişiklikleri 378
17.5 Bankaların Teşkilat ve Organları 380
17.6 AB'de Bankacılık Düzenlemeleri ve Bankalar Kanunu 383
17.6.1 Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerde Banka Kurulması Şartları 383
17.6.2 AB'ne Üye Devletlerde Bankaların Faaliyetlerine İlişkin Şartlar 387
Ek: 17.1 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile Avrupa Birliği Temel Direktiflerinin Özet Karşılaştırılması 389

18. BANKALARDA ORGANİZASYON VE YÖNETİM 391
18.1 Organizasyon Kavramı 391
18.1.1 Bankalarda Organizasyonun Önemi 394
18.1.2 Bankaların Organizasyon Yapısı 395
18.2 Yönetim Kavramı 402
18.2.1 Yönetici ve Banka Yöneticiliği 402
18.2.2 Bankaların Yönetim Yapıları 403
18.2.3 Yönetimde Yeni Kavram ve Teknikler ve Bankalarda Uygulanması 412

19. BANKALARDA RİSK YÖNETİMİ SİSTEMLERİ 415
19.1 Bankalarda Risk Yönetimi 416
19.2 İç Sistemlerin Kurulması 416
19.3 Yönetim Kurulunun Sorumlulukları 417
19.4 Üst Düzey Yönetimin Görev ve Sorumlulukları 418
19.5 Denetim Komitesi Üyelerinin Yetki ve Sorumlukları 419
19.6 Denetim Komitesi Üyelerinin Nitelikleri 421
19.7 Bankalarda Risk Yönetimiyle İlgili Kavramlar 423
19.8 İç Kontrol Sistemi 425
19.8.1 İç Kontrol Faaliyetleri 427
19.8.2 İşlevsel Görev Ayırımı ve Sorumlulukların Tespit Edilmesi 430
19.8.3 Bilgi Sistemlerinin Tesisi 430

19.8.4 İletişim Yapısı ve İletişim Kanallarının Tesisi 431
19.8.5 İş Sürekliliği Yönetimi ve Planı 431
19.9 İç Denetim Sistemi 433
19.9.1 İç Denetim Sisteminin Amacı ve Kapsamı 433
19.9.2 İç Denetim Birimi 435
19.9.3 Müfettişlerin Nitelikleri ve Yetkileri 436
19.9.4 İç Denetimde Mesleki Özen 436
19.9.5 Riske Dayalı Denetim 437
19.9.6 İç Denetim Planı 438
19.9.7 Çalışma Programları 439
19.9.8 İç Denetim Raporları 440
19.9.9 İzleme Faaliyetleri ve Danışmanlık Hizmetleri 441
19.10 Risk Yönetimi Sistemi 441
19.10.1 Risk Yönetimi Politikaları ve Uygulama Usulleri 442
19.10.2 Risk Limitleri 442
19.10.3 Yeni Ürün ve Hizmetler 443
19.10.4 Risk Yönetimi Faaliyetleri 443
19.10.5 Risk Yönetimi Birimi ve Personeli 444
19.10.6 Risklerin Ölçülmesi 445
Ek: 19.1 Banka Risk Değerlendirme Matrisi 446

20. BANKALARDA PLANLAMA VE BÜTÇELEME 447
20.1 Planlama Kavramı 447
20.2 Sürelerine Göre Planlar 448
20.3 Stratejik Planlama Süreci 449
20.3.1 Geçmişte Performansın Analizi 450
20.3.2 Görev Dağılımı 451
20.3.3 Durum Analizi 451
20.3.4 Direnç, Zayıflık, Fırsat ve Tehlikelerin Analizi (SWOT Analizi) 453
20.3.5 Hedefler ve Zaman Tabloları 453
20.4 Bütçeleme ve Kontrol 454
20.4.1 Operasyon Bütçesi 454
20.4.2 Kontrol 454

21. BANKALARDA PAZARLAMA YÖNETİMİ 457
21.1 Bankalarda Pazarlama 457
21.1.1 Banka Hizmetlerinin Pazarlama Özellikleri 459
21.1.2 Pazar Araştırmaları ve Pazar Potansiyelinin Belirlenmesi 460
21.1.3 Bankacılıkta Pazarlama Politikasının Boyutları 461
21.1.4 Bankalarda Fiyatlama 465
21.1.5 Fiyatlama Amaçları 465
21.1.6 Fiyatlama Yöntemi Seçimi 466
21.2 Bankacılıkta Kurumsal Pazarlama 467
21.3 Bankacılıkta Bireysel Pazarlama 468

22. BANKALARDA AKTİF PASİF YÖNETİMİ 471
22.1 Aktif Pasif Yönetimi Kavramı 471
22.2 Aktif Pasif Yönteminin Unsurları 472
22.3 Aktif Pasif Yönetiminin Tarihi Gelişimi 472
22.4 Aktif Pasif Yönetiminin Planlanması 474
22.4.1 Aktif Pasif Yönetimi İçin Gereken Bilgiler 474
22.4.2 Aktif Pasif Yönetimi Raporları 476
22.4.3 Aktif Pasif Yönetimi ile İlgili Hedef, Amaç, Miktar ve Oranların Belirlenmesi 480
22.5 Aktif Pasif Yönetimi Komiteleri 481

23. BANKALARDA TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ 483
23.1 Kalite ve Toplam Kalite Yönetimi Kavramı 483
23.1.1 Bankalarda Kalitenin Boyutları 484
23.1.2 Bankalarda Kalitenin Unsurları 485
23.2 Bankalarda Fonksiyonlarına Göre Toplam Kalite Uygulamaları 487
23.2.1 Çek işlemleri 487
23.2.2 Bilgisayar İşlemleri 488
23.2.3 Otomatik Vezne Makineleri (ATM) İşlemleri 489
23.2.4 Havale İşlemleri 491
23.2.5 Kasa İşlemleri 491
23.2.6 Kredilerin Onaylanması İşlemleri 491
23.2.7 Diğer İşlemler 491
23.3 Bankacılık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimini Etkileyen Faktörler 492

23.4 Bankalarda Toplam Kalite Yönetiminde Sorun Oluşturan Konular ve Toplam Kaliteyi Artırmak ... 494
23.4.1 Bankalarda Toplam Kalite Yönetiminde Sorun Oluşturan Konular ... 494
23.5 Bankalarda Toplam Kalite Yönteminde Başarıya Ulaşma Şartları ... 498
23.5.1 Katılım ve Motivasyon ... 499
23.5.2 Araştırma ve Geliştirme ... 499
23.5.3 İletişim ve Takım Ruhu ... 499
23.5.4 Topyekün Değişim, Yenilik ve İyileştirme ... 500
23.5.5 Ölçümleme ... 500
23.6 Bankacılık Hizmetlerinde Teknolojinin Kullanılması ve Toplam Kalite Yönetimindeki Önemi ... 500
23.6.1 Bilgisayarlar ... 501
23.6.2 İnternet Bankacılığı ... 501
23.6.3 Para Sayma ve Otomatik Vezne Makineleri (ATM) ... 501
23.6.4 Elektronik Fon Transferi (EFT) ... 502
23.6.5 SWIFT ... 502
23.7 Bankalarda Toplam Kalite Yönetiminde Yönetici Sorumluluğu ... 502
23.7.1 Kalite Politikası ... 503
23.7.2 Kalite Hedefleri ... 503
23.7.3 Kalite Yönetimi Organizasyonu ... 504

24. BANKALARDA ŞUBE PERFORMANSININ ÖLÇÜMÜ VE DEĞERLENDİRİLMESİ ... 507
24.1 Bankalarda Şube Performansının Ölçümü ... 507
24.1.1 Şubelerin Önemi ... 508
24.1.2 Şube Performansının Ölçülmesinde Temel Konular ... 509
24.2 Banka Performansının Değerlendirilmesi ... 514
24.2.1 Banka Performans Analizi ... 515
24.2.2 Bankanın Performans Planlaması ... 517

25. BANKALARDA DERECELENDİRME ... 519
25.1 Derecelendirme Kavramı ... 519
25.2 Derecelendirme Kuruluşları ... 520
25.3 Derecelendirme Notları ... 521

25.3.1 Derecelendirme Yöntemleri ... 523
25.4 Derecelendirme Sürecinin Aşamaları ... 524
25.5 Bankaların Risk Derecelendirmesinde Kullanılan Ölçütler ... 527
25.5.1 Kantitatif Ölçütler ... 527
25.5.2 Kalitatif Ölçütler ... 531
25.5.3 Çevresel Ölçütler ... 532
25.6 Vade ve Para Biriminin Derecelendirmeye Etkisi ... 537
25.7 Derecelendirmenin Etkileri ve Sınırları ... 538

26. BANKACILIK KRİZLERİ ... 539
26.1 Finansal Krizler ve Çeşitleri ... 539
26.1.1 Para Krizi ... 540
26.1.2 Sistematik Finansal Krizler ... 540
26.1.3 Dış Borç Krizi ... 541
26.1.4 Bankacılık Krizleri ... 541
26.2 Türkiye'de Bankacılık Krizleri ... 545
26.2.1 Türkiye'de Bankacılık Krizlerine Neden Olan Faktörlerin Gelişimi ... 545
26.2.2 Türk Bankacılık Sistemini Krize Götüren Genel Sorunlar ... 545
26.2.3 Türkiye'de Bankacılık Krizlerinin Önlenebilmesi İçin Alınması Gereken Önlemler ... 547

27. BANKA BİRLEŞMELERİ ... 549
27.1 Banka Birleşmeleri ... 549
27.1.1 Banka Birleşmelerinin Nedenleri ... 550
27.2 Dünyada Banka Birleşmeleri ... 550
27.3 Türkiye'de Banka Birleşmeleri ... 551
27.4 Kanuni Açıdan Türkiye'de Banka Birleşmeleri ... 554
27.5 Dünyada Banka Birleşmelerine Örnekler ... 555

28. TÜRKİYE'DE BANKACILIK FAALİYETLERİNİ SINIRLAYAN FAKTÖRLER VE SİSTEMİN SORUNLARI ... 557
28.1 Bankaların Kuruluş ve Faaliyetlerini Düzenleyen Kuruluşlar ... 557
28.1.1 Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ... 558
28.1.2 T. C. Merkez Bankası ... 559
28.1.3 Sermaye Piyasası Kurulu ... 559

28.2 Banka Faaliyetlerini Sınırlayan Faktörler 561
28.2.1 Dış Faktörler 561
28.2.2 İç Faktörler 563
28.3 Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Sorunları 565
28.3.1 İştirakler 565
28.3.2 Türk Bankacılık Sisteminin Dışa Açılması 566
28.3.3 Öz Kaynak Yetersizliği 566
28.3.4 Kaynak Maliyetinin Yüksekliği 567
28.3.5 Bankaların Kaynaklarının Büyük Bir Bölümünü Krediye Dönüştürememeleri 568
28.3.6 Muhasebe Sorunları 568
28.3.7 Oligopolistik Yapı ve Kamu Banlarının Ağırlığı 569
28.3.8 Tahsili Gecikmiş Alacaklar 569

29. BANKALARDA RİSK YÖNETİMİ VE BASEL II 571
29.1 Birinci Yapısal Blok-Asgari Sermaye Yükümlülüğünün Belirlenmesi 573
29.1.1 Kredi Riski 573
29.1.2 Piyasa Riski 578
29.1.3 Standart Ölçüm Yöntemi 578
29.1.4 İçsel Model Yaklaşımı (RMD-Riske Maruz Değer) 580
29.2 Operasyonel Risk 582
29.2.1 Temel Gösterge Yaklaşımı 582
29.2.2 Standart Yaklaşım 583
29.2.3 İleri Ölçüm Yaklaşımları 584
29.3 İkinci Yapısal Blok-Denetim Otoritesinin İncelemesi 586
29.3.1 Denetim Otoritesinin İncelenmesinin Önemi 586
29.3.2 Denetim Otoritesinin İncelenmesinin Dört Temel Prensibi 587
29.3.3 Denetim Otoritesinin İncelenmesi Sürecinde Ele Alınacak Spesifik Konular 591
29.3.4 Denetim Otoritesinin Şeffaflığı ve Hesap Verebilirliği 593
29.3.5 Sınır Ötesi İletişim ve İşbirliğinin Geliştirilmesi 593
29.4 Üçüncü Yapısal Blok-Piyasa Disiplini 593
29.5 Basel II Kurallarının Türkiye'de Uygulanması 595
29.6 Basel III 596

30. BANKALARDA KURUMSAL YÖNETİM 599
30.1 Kurumsal Yönetim 599
30.2 Kurumsal Yönetim Sistemleri 600
30.3 Kurumsal Yönetim İlkeleri 601
30.4 Bankalarda Kurumsal Yönetim 601
30.4.1 Kurumsal Hedeflerin Oluşturulması 603
30.4.2 Yetki ve Sorumlulukların Açıkça Belirlenmesi 603
30.4.3 Etkin Kurumsal Yönetim Uygulamasında Yönetim Kurulunun Önemi 603
30.4.4 Üst Düzey Yönetim 604
30.4.5 Komiteler 605
30.4.6 Banka Müfettişleri ve Denetçiler 605
30.4.7 Ücret ve Teşvik Politikası 606
30.4.8 Banka Şeffaflığı 606
30.5 Türkiye'de Kurumsal Yönetim Uygulamaları 606

KAYNAKÇA 609

KAYNAKÇA

Acar Boyacıoğlu, Melek, **Bankalarda Derecelendirme (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, İktisadi Araştırmalar Vakfı, Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi, İstanbul, 2005.

Acar Boyacıoğlu, Melek, "1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Öneriler", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 9, 2003.

Active AR-ME, "Türk Bankacılık Sisteminde Kalkınma ve Yatırım Bankacılığının Gelişimi ve Yapısı", **Active Finans Dergisi**, Eylül-Ekim, 2003.

Afşar, Muharrem, **Finansal Sistem ve İşleyişi**, Gülen Ofset, Eskişehir, 2006.

Akdoğan, Nalan ve Nejat Tenker, Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Genişletilmiş 7. Baskı, Gazi Kitapevi, Ankara, 2001.

Akgüç, Öztin, "İhracatın Finansmanında Bankaların Kullandıkları Tekniklerdeki Son Gelişmeler", Türkiye'de Dış Ticaretin Finansmanında Banka Sistemi Semineri, Türkiye Dış Ticaret Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, 1987.

Akgüç, Öztin, **100 Soruda Bankacılık**, 3. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1992.

Akgüç, Öztin, **Finansal Yönetim**, 7. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1998.

Akgüç, Öztin, **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, Genişletilmiş 6. Baskı, Arayış Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Akın, Öngün, "Temel Fiyatlama Teknikleri", **TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları**, İstanbul, 1998.

Akyazı, Haydar ve Uygar Arpak, "Elektronik Ticarette Ödeme Araçları" **Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Haziran, 2000.

Albayrak, Suat, "Basel II'nin Şirketlere Etkileri", www. finansabil. com. tr.

Alkin, Erdoğan, **İktisat**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984.

Alparslan, Melike, "Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler" **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 30, 1999.

Alpergin, Pelin, **Bireysel Bankacılık**, TBB Yayını, Ankara, 1990.

Alptürk, Nevzat, **Merkez Bankacılığı**, TBB Yayını, Ankara, 1972.

Altan, Mikail, **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık**, Beta Yayınları, Konya, 2001.

Altuğ, Osman, **Banka İşlemleri ve Muhasebesi**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.

Ansay, Tuğrul, **Bankacılar İçin Şirketler Hukuku Bilgisi**, 11. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1986.

Apak, Sudi, "Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği ve Cooke Rasyosu. " **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Haziran, 1993.

Apak, Sudi, **Uluslararası Bankacılık Finansal Sistemler**, 2. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, 1995.

Apak, Sudi, **Uluslararası Finansal Teknikler**, Emlak Bankası Yayını, İstanbul, 1992.

Aren, Sadun, **İstihdam Para İktisadi Politika**, 6. Baskı, Doruk Kitabevi Yayını, Ankara, 1981.

Artar, Ayhan ve İ. Melih Baş, **İşletmelerde Verimlilik Denetimi Ölçme ve Değerlendirme Modelleri**, Millî Prodüktivite Merkezi Yayını, Ankara, 1990.

Artukmaç, Macit, **Merkez Bankacılığı ve Reeskont Muameleleri**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1984.

Artun, Tuncay, **İşlevi Gelişimi Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık**, 2. Baskı, Özyılmaz Matbaası, İstanbul, 1996.

Ayan, Ebubekir, **Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel II Uzlaşısı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2007.

Ayan, Ebubekir, **Türkiye'de Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı ve Faiz ile Kur Risklerine İlişkin Bir Uygulama**, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kocaeli, 2007.

Aydın, Mehmet Erol, **Bankacılıkta Aktif-Pasif Yönetimi**, Türkiye Kalkınma Bankası A. Ş. , Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, 1992.

Aydoğan, Kürşat ve Gökhan Çapoğlu, **Bankacılık Sistemlerinde Etkinlik ve Verimlilik: Uluslararası Bir Karşılaştırma**, Millî Prodüktivite Merkezi Yayını, Ankara, 1989.

Aykaç, Burhan, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlaması**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

Aytekin, Haluk Yılmaz, **Bankacılıkta Döviz ve Faiz Yönetimi Teknikleri ve Türkiye Uygulaması**, T. Halk Bankası Yayını, Ankara, 1994.

Babak, İhsan, "Bankacılık Sektöründe Denetim Fonksiyonu Üzerine", **Bankacılar** Dergisi, Sayı: 10, Ekim 1992.

Babuşçu, Şenol, "Bankacılıkta Şube Performans Ölçme", **TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları**, Bursa, 2000.

Babuşçu, Şenol, **Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Ankara, 1999.

Babuşçu, Şenol, **Toptancı Bankacılık ve Türkiye Uygulaması**, T. Halk Bankası Yayını, Ankara, 1991.

Bağrıaçık, Atilla, **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri**, Bilim ve Teknik Yayınevi, İstanbul, 1994.

Bakır, Caner, "Merkez Bankası Bağımsızlığı, Hesap Verebilirliği ve Saydamlığı: TCMB Uygulaması ve Uluslararası Bir Karşılaştırma", **İktisat İşletme ve Finans**, Cilt 20, Sayı 233, 2005.

Bank for International Settlements, **Survey of Developments in Electronic Money and Internet and Mobile Payments**, March 2004.

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, **Elektronik Bankacılık ve Elektronik Pazara Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi**, Mart, 1998.

Başoğlu, Ufuk, Nalan Ölmezoğlu ve İlker Parasız, **Dünya Ekonomisi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1999.

Batıgün, Cengiz ve K. Cezmi Özcan, "Bankacılık-Sigortacılık ve Kalite", **Standard Dergisi**, Sayı: 409, Ocak 1996.

BDDK, **Finansal Piyasalar Raporu**, Sayı:17, Mart 2010.

BDDK, **Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması Gözden Geçirilmiş Düzenleme**, 2007.

BDDK, **Sorularla Basel III**, 2010.

Bektaş, Erol, **Ticari Bankalarda Fon Kaynak ve Kullanım Etkinliği: Ticari Kredilerin Fiyatlandırılmasına İlişkin Bir İnceleme**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1991.

Belli, Hamit, "Merkez Bankası Nedir Ne Değildir", **Sabah Gazetesi**, 15 Ekim 1992.

Berk, Niyazi, **Bankacılıkta Kredi Pazarlama**, TBB Yayını, Ankara, 1988.

Berker, A. Botan, "Derecelendirme Kuruluşları", www. fitchratings. com. tr.

Berry, H. Thomas, **Managing The Total Quality Transformation**, Mc Graw Hill Inc. , New York, 1990.

Beşinci, Murat ve Feridun Kaya, "Uluslararası Finansal Piyasalardaki Yasal Düzenlemeler ve Basel II'ye Uyum Süreci", **İktisat İşletme ve Finans**, Cilt 20, Sayı 236, Kasım 2005.

Biçer, İ. Hakkı ve Hakan Sungur, "Yönetimde Devrimsel Düşünce: Business Process Reengineering", **4. Ulusal Kalite Kongresi, Toplam Kalite Yönetimi ve Eğitimde Kalite**, 2. Cilt, TÜSİAD-KalDer Yayını, İstanbul, 1996.

Birgül, Onur, "Derecelendirme Kuruluşları ve Etkileri", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 21, Haziran 1997.

Bodur, Volkan, "Kredi Sürecinde Erken Uyarı ve Fiyatlandırma Teknikleri", **TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları**, Ankara, 1997.

Bolak, Mehmet, **Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi**, 2. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş. Yayını, İstanbul, 1994.

Boven, E. Davit and Edward E. Lawler, "Total Quality – Oriented Human Resources Management", **Organizasyonel Dynamics**, Vol: 20, Spring 1992.

Bozer, Ali, **Bankacılar İçin Türk Ticaret Hukuku Bilgisi**, 10. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1985.

Britten, Samuel, "The True Case An Independent Bank", **Financial Times**, 17 June 1993.

Buldam, Aytaç Oksal, "Kaliteye Giden Yol", **Toplam Kalite Yönetiminde Türkiye Perspektifi: Uygulamalar Sorunlar Fırsatlar Öneriler**, Üniform Matbaacılık Tic. ve San. A. Ş. , İstanbul, 1994.

Büyük Ekonomi Ansiklopedisi, Sabah Gazetesi, Cem Ofset A. Ş. , İstanbul, 1992.

Campell, G. and Colin D. Rosamary, **Money Banking and Monetary Policy**, New York, 1988.

Candan, Hasan ve Alper Özün, **Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Canevi, Yavuz, "Türk Bankacılık Sisteminin Uluslararasılaşmasına Yönelik Bir Bakış Açısı", **TBB 90'lı Yıllarda Türk Bankacılığının Gündemindeki Konular ve Öneriler Sempozyumu**, İstanbul, 1990.

Ceylan, Ramazan, "Ticari Banka Yönetiminde Şube Müdürlerinin Başarısını Olumsuz Yönde Etkileyen Temel Faktörler", **Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı: 1, Haziran 1997.

Ceylan, Ramazan, **Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1985.

Chambers, Nurgül, **Kriz Dönemi ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2004.

Chase, B. Richard, **Production and Operations Management Manufacturing and Service**, 7. Baskı, Richard Irwin Inc. , USA, 1995.

Clarke, Thomas, "The Stakeholder Corporation: A Business Philosophy for the Information Age", **Long Range Planning,** Volume: 31, Issue: 2, 1998.

Coleman, A. B. , D. G. Simonson and H. H. George, **Bank Management Text and Cases**, John Wiley & Sons Inc. , New York, 1994.

Compbell, Colin D. , G. Rosamary and G. Compbell, **Money Banking and Monetary** Policy, New York, 1988.

Conze, Antonie and R. Wiswanathan, "Path Depend Options: The Case of Lookback Options", **The Journal of Finance**, No: 5, December 1993.

Coşkun, Sevil Yaprak ve Zeynep Balatan, "Küresel Mali Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Veri Zarflama Analizi ile Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik Analizi", **Ege Üniversitesi, 12. İktisat Öğrencileri Kongresi**, İzmir, 2009.

Critizer, Tess, "Customer Service: Mystery Shopping. " **Bank Marketing International**, No: 61, July 1995.

Çağan, Nabi, "Merkez Bankası Özerk Bir Yapıya Kavuşturulmalı", **Anka Ekonomi Bülteni**, 3 Şubat 1994.

Çelebican, Gürcan, "Kredi Kurumlarının Faaliyetlerine İlişkin AT Düzenlemesi", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 10, Ekim, 1992.

Çillioğlu, Erdoğan, **Bankacılıkta İstihbarat**, TBB Yayını, Ankara, 1988.

Çivi, Halil, **Türkiye'de Bankacılık Teori Uygulama ve Sonuçları**, Cumhuriyet Üniversitesi Yayını, Sivas, 1985.

Çolak, Ömer Faruk ve Cevdet Saatçi, "Türk Bankacılık Sistemi İçinde Küçük Bankalar ve Üstlendikleri Döviz Riski", **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 12, 1994.

Çolak, Ömer Faruk, "Bankacılık Sektöründe Birleşme Eğilimleri Üzerine Bir İnceleme", **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı: 28-29, Eylül-Aralık 1999.

Çolak, Ömer Faruk, "Finansal Kriz ve Bankalar: Güneydoğu Asya Örneği" **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Ekim, 1999.

Çolak, Ömer Faruk, "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Para Politikası ve Para Programı", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Sayı: 6, Haziran 1994.

Das, Abhiman and Saibal Ghosh, "Corporate Governance in Banking System: An Empirical Investigation", **Economic and Political Weekly**, March, 2004.

Demir, Sezgin ve Fehmi Karasioğlu, "Sermaye Piyasasında Dereceleme (Rating)", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Temmuz 1998.

Demirbaş, Mahmut ve Süleyman Uyar, **Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Denetim Komitesi**, Güncel Akademi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2006.

Doğan, Mustafa, **Kurumsal Yönetim ve Türkiye Uygulaması**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.

Durer, Salih, **Türkiye'de Ticaret Bankalarının Sermaye Yapı ve Yeterliliği**, Yapı ve Kredi Bankası A. Ş. Yayını, İstanbul, 1988.

Dünya Gazetesi, 4 Kasım 2010, s. 7.

Eken, Mehmet Hasan, "Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 10, Ekim 1992.

Eker, Selim, "Kıyaslama Tekniği Eczacıbaşı Topluluğunda Kıyaslama Uygulamaları", **5. Ulusal Kalite Kongresi Toplam Kalite Yönetimi ve Siyasette Kalite**, 3. Cilt, TÜSİAD-KalDer Yayını, İstanbul, 1997.

Ekren, Nazım, **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara, 1986.

Er, Emine Ebru, **Elektronik Para ve Finansal Yönetim Üzerine Etkileri**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Erb, D Richard, "The Role of Central Banks", **Finance & Development**, December, 1989.

Erçel, Gazi, "Nasıl Bir Merkez Bankası", **Barometre**, 21-27 Haziran 1992.

Erdoğan, Niyazi, **Dünya ve Türkiye'de Finansal Krizler**, Yaklaşım Yayınları, 2002.

Eren, EROL, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1991.

Erişti, Nusret, **Türkiye'de Dış Ticaretin Finansmanı ve Ödeme Şekilleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 1993.

Erki, Bekir Sıtkı, "Yönetim ve Banka Yöneticiliği", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 10, Ekim 1992.

Eroğlu, Zeynep Ada, "Basle'nin Temel Prensipleri Türkiye'deki Mevcut Uygulama ve Bankalar Kanunu Tasarısı", **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı: 27, Temmuz–Ağustos 1999.

Ersan, İhsan, **Bankalarda Döviz Yönetimi**, TBB Yayını, Ankara, 1988.

Ertuğrul, Ahmet, **Para Teorisi**, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara, 1988.

Ertürk, Emin, **Uluslararası İktisat**, Ekin Kitabevi, Bursa, 1996.

Esen, Aydın, **Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu Hakkında 28 Sayılı Karar Açısından Nakdi ve Gayri Nakdi Döviz Kredileri**, TBB Yayını, Ankara, 1991.

Esen, Rıfat, "Ticari Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 7, Ocak, 1992.

Eyüpgiller, Servet, **Banka ve Mali Kuruluşlar**, Yargı Kitap ve Yayınevi, Ankara, 1988.

Eyüpgiller, Servet, **Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1994.

Fleteher, Charles, "Total Quality Management: A Partical Guide", **PM Network**, February 1996.

Foster, George, **Financial Statement Analysis**, Prentice Hall International Inc. , New Jersey, 1986.

Freeman, R. Edward, Andrew C. Wicks and Bidhan Parmar, "Stakeholder Theory and The Corporate Objective Revisited", **Organization Science**, Volume: 15, No: 3, May-June 2004.

Goldstein, Morris and Philip Turner, **Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri**, Çeviri: Ali İhsan Karacan, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Gönenli, Atilla, **İşletmelerde Finansal Yönetim**, 7. Baskı, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1991.

Graddy, B. Duana and Austin H. Spencer, **Analysis of Bank Managing Commercial Banks Statements**, Prentice-Hall International Editions, New Jersey, 1990.

Graddy, Duane B. , Austin H. Spencer and William H. Brungsen, **Commercial Banking**, Reston Publishing Company, Virgining, 1985.

Graw, Mc. , **Money and Banking**, Hill Book Company, New York, 1976.

Gregory, Holy J. , "The Globalisation of Corporate Governance", **Director's Monthly**, 2001.

Gümüşeli, Saniye, **Döviz Kuru ve Faiz Oranı Risklerinden Korunma Teknikleri**, TBB Yayını, Ankara, 1994.

Günal, Vural, **Özel Finans Kurumları**, TBB Yayını, Ankara, 1984.

Günaydın, İhsan, "Elektronik Ticaretin Vergi Politikası ve Vergi İdaresi Üzerine Etkisi", **Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Ağustos 2000.

Günceler, Bülent, "Şube Kârlılığını ve Performansını Değerlendirme", **TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Ders Notları**, İstanbul, 1998.

Güney, Alptekin, **Banka İşlemleri**, Beta Yayınları, İstanbul, 2007.

Güngör, Akın, "97 Yatırım ve Atılım Yılımız Olacak", **Yeni Yüzyıl Gazetesi**, 20 Ocak 1997.

Güngör, Tevfik, "Merkez Bankamız Ne Kadar Bağımsız" **Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi**, 26 Kasım 1992.

Güngör, Tunç, "Asya Krizi", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Mayıs 1999.

Güredin, Ersin, **Denetim**, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş. , İstanbul, 1998.

Gürman, Nihat, "Yeni Bankalar Kanunu'na Göre Bankaların Denetimi", **Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi**, 8 Şubat 2000.

Güven, Özcan, **Bankalarda Fon Kullanımı ve Yönetimi**, İzmir, 1981.

Halkbank, **Bireysel Bankacılık Hizmetleri**, Ankara, 1995.

Halkbank, **Genel Muhasebe**, Halkbank Eğitim Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1997.

Halkbank, **İstihbarat**, Halkbank Eğitim Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2000.

Halkbank, **Kambiyo ve Dış Ticaret İşlemleri Uygulama Talimatı**, Ankara, 2000.

Halkbank, **Mevduat ve Banka Hizmetleri Rehberi**, Ankara, 1988.

Halkbank, **Tek Düzen Hesap Planı İzahnamesi ve Muhasebe Uygulama Talimatı**, Ankara, 1993.

Halkbank, **Ticari Krediler ve Teminat Mektupları Uygulama Talimatı**, Ankara, 1995.

Harrington, Richard, **Asset and Liability Management By Banks**, Head of Service OECD, Paris, 1987.

Hatiboğlu, Zeyyat, **İktisat Bilimine Giriş**, Divan Matbaacılık, İstanbul, 1977.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Aylık Bülten**, Ekim 1994.

Honeycutt, Alan, "Total Quality Management at TRW", **The Journal of Management**, Vol: 15, No: 5, 1993.

Horne, Van James C. , **Financial Management and Policy**, Prentice-Hall International Inc. , New Jersey, 1992.

Hull, John, **Option, Futures and Other Derivative Securites**, Canada, 1989.

Ihlamur, Ertuğrul, "Bankacılıkta Yeniden Yapılanma (Reengineering) ve Demirbank", **5. Ulusal Kalite Kongresi, Toplam Kalite Yönetimi ve Siyasette Kalite**, 3. Cilt, TÜSİAD-KalDer Yayını, İstanbul, 1997.

IMF, **Global Financial Stability Report**, October 2010.

Interest Rate Risk Management Series, **Hedgings Interest Rate Exposure**, 1. Edition, BPP Financial Publishing, London, 1992.

Iskander, Magdi R. and Nadereh Chamlou, **Corporate Governance: A Framework For Implementation,** World Bank Group, Washington, 2002.

Işık, Nur, **Banka Birleşmeleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

İmren, Arzu, **Tüketici Kredileri**, Era Yayıncılık Ltd. Şti. , İstanbul, 1994.

İnağ, Nihal, "Bankacılık Sektöründe Hizmet Kalitesi ve Kontrolü", **Standard Dergisi**, Aralık, 1995.

İşeri, Müge, **Son Finansal Krizler Ertesinde Türkiye'de Bankacılık**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2004.

Kandiller, Rıza, **Türk Bankacılık Sektöründeki Son Gelişmeler**, TBB Yayını, Ankara, 1987.

Kaplan, Feryal, "Amerika Birleşik Devletleri'nde Yatırım Bankacılığı Faaliyetleri", **Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu**, Ankara, 1991.

Karacan, A. İhsan, **Rantabilite ve Banka İşletmelerinde Rantabiliteye Etki Eden Unsurlar Üzerinde Bir Ön Deneme**, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını, Ankara, 1978.

Karslı, Muharrem, **Sermaye Piyasası Borsa ve Menkul Kıymetler**, 4. Baskı, İrfan Yayımcılık ve Ticaret, İstanbul, 1994.

Katherina, Morall, "Building The Bank on Total Quality Management", **Bank Marketing**, Vol: 27, No: 3, March 1995.

Kavak, Kemal, **Akreditif İşlemleri ve Uygulamaları**, ARC Eğitim Danışmanlık ve Organizasyon Hizmetleri A. Ş. Yayını, Ankara, 2000.

Kavrakoğlu, İbrahim, "Öğrenen Organizasyon", **Önce Kalite Dergisi**, 1996.

Kavrakoğlu, İbrahim, **Kalite: Kalite Güvencesi ISO 9000 ve Toplam Kalite**, Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi Yayını, İstanbul, 1993.

Keyder, Nur, **Para Teori Politika Uygulama**, 8. Baskı, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2002.

Kılınç, Gonca ve Tuncay Yolcu, "Bankalarda Bilgisayar Kullanımı", **Bankacılar Dergisi**, Nisan 1993.

Kılınç, Gonca, "Aktif Pasif Yönetimi," **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 6, Ekim 1991.

Kılınç, Gonca, "Bankalarda Servis Kalitesi ve Kontrolü", **Bankacılar Dergisi**, Ocak 1994.

Kınacıoğlu, Naci, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1982.

Kırçova, İbrahim, **İnternet Bankacılığı**, TBB Yayınları, İstanbul, 2002.

Kırdaroğlu, Selda ve Figen Saklar, "90'ların Çağdaş Finans Teknikleri", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 7, Ocak 1992.

Kırım, Arman, "Futures Kontratlarının Fiyatlaması", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 7, Ocak, 1992.

Kırkan, Affan Murat, **Bankaların Sermaye Piyasası Faaliyetleri,** Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989.

Koç, Asuman, **Elektronik Para ve Para Politikası Üzerine Etkileri**, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak, 2006.

Koçel, Tamer, **İşletme Yöneticiliği Yönetici Geliştirme Organizasyon ve Davranış**, 5. Baskı, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1995.

Koçel, Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2003.

Köklü, Aziz, **Makro İktisat**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1976.

Kuntalp, Erdem, "Mevduat Kavramı", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 8, Nisan 1992.

Kurnaz, Hikmet, "Batan Bankalarda Sanal Teftiş Raporları," **Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi**, 15 Kasım 2000.

Kurt, İbrahim ve Talat Tuğçetin, **Bankaların Merkez Bankaları İle İlişkileri**, Kemal Matbaası, Ankara, 1977.

Kurt, İbrahim, **İhracat Kredileri**, TBB Yayını, Ankara, 1982.

Kuru, Baki, **İcra ve İflas Hukuku**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1983.

Küçük, Mehmet, **Bireysel Bankacılık ve Türkiye Uygulaması**, T. Halk Bankası Yayını, Ankara, 1993.

Latzko, J. William, **Quality and Productivity for Bankers and Financial Managers**, Marcel Dekker Inc. , New York, 1986.

Lewis, R. Barbara, "Quality in The Service Sector: A Review", **International Journal of Bank Marketing**, Vol: 7, No: 5, 1989.

Macey, Jonathan R. and Maureen O'Hara, "The Corporate Governance of Banks", **Economic Policy Review**, Vol: 2003, April, 2003.

Makson, Jim, **Total Quality Management**, Strategic Direction Publishers Ltd, Zürich.

Meriç, İlhan, **Türk Ticaret Banka İşletmelerinde İşletme Riski ve Ekonomik Kârlılık**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara, 1980.

Mucuk, İsmet, **Pazarlama İlkeleri**, Der Yayınları, İstanbul, 1990.

Muratoğlu, Cem, "Bireysel Bankacılıkta Pazarlama ve Satış**", TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Ders Notları**, İstanbul, 1998.

Müftüoğlu, Tamer, "Banka Birleşmeleri Rekabet Kanunu Kapsamı Dışında Tutulmamalı", **Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi**, 31 Temmuz 2000.

Müminoğlu, Miray, **Yeni Mali Ürünler ve Türkiye'de Uygulanması İçin Gerekli Düzenlemeler**, TBB Yayını, Ankara, 1994.

Okumuş, Fahri, **Merkez Bankacılığı ve Türk Bankacılık Sistemi İçinde T. C. Merkez Bankasının Fonksiyonu**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1986.

Oliker, Richard L. , "Total Quality Management: A Case Analysis", **Productivity**, Vol: 33, October-December 1992.

Onat, Naci, "Reengineering Başarının Prensipleri Hatalar", **5. Ulusal Kalite Kongresi, Toplam Kalite Yönetimi ve Siyasette Kalite**, 4. Cilt, TÜSİAD-KalDer Yayını, İstanbul, 1997.

Onat, Naci, "Reengneering", **4. Ulusal Kalite Kongresi, Toplam Kalite Yönetimi ve Eğitimde Kalite**, 3. Cilt, TÜSİAD-KalDer Yayını, İstanbul, 1996.

Orcan, Necdet, **Türk Ticaret Hukuku**, Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1978.

Öçal, Tezer, Ö. Faruk Çolak, Selahattin Togay ve Kadir Eser, **Para Banka Teori ve Politika**, Gazi Kitabevi Yayıncılık, Ankara, 1997.

Öçal, Tezer ve Ö. Faruk Çolak, F**inansal Sistem ve Bankalar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

Öçal, Tezer, **Para Teorisi**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1978.

Özdemir, Ayşe ve Erkan Özdemir, "Off-Shore Cennetinin Dayanılmaz Çekiciliği", **Aktive Bankacılık ve Finansa Makaleleri-II,** 2000.

Pala, Fikri, **Banka Muhasebesi ve Maliyet Sistemi**, Uludağ Üniversitesi, İ. İ. B. Fakültesi, İşletme İktisadı ve Muhasebe Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Bursa, 1995.

Parasız, İlker, **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**, Kuşak Ofset, İstanbul, 2000.

Parasız, İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 7. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayını, Bursa, 2000.

Parasız, İlker, **Para Politikası**, 2. Baskı, Haşet Kitabevi Yayını, Bursa, 1988.

Paslı, Ali, **Kurumsal Yönetim**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Pekcan, Erdoğdu, **Dış Ticarette Uluslararası Kurallar ve Banka Uygulamaları**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 1991.

Perri, F. E. and Gerald Klein, **The Element of Banking**, Metheuen & Co Ltd. , The Institute of Bankers, London, 1986.

Peşkircioğlu, Nurettin ve Serdar Tan, **Kalitesizliğin Maliyeti**, Millî Prodüktivite Merkezi Yayını, Ankara, 1985.

Pinches, E. George, **Essentials of Financial Management**, Harper Conllins Publishers Inc. , New York, 1992.

Reisoğlu, Seza, **Sermaye Piyasası Kanunu Açısından Bankalar**, TBB Yayını, Ankara, 1982.

Reynierse, H. James, "Building The Quality Service Focused Bank", **Bank Marketing**, Vol: 25, No: 4, April 1993.

Saraçoğlu, Rüştü, "TCMB Para Programı Hakkında 1990 Yılında Verilen Brifing Metni", **TCMB Yayını**, Ankara, 1990.

Saraçoğlu, Rüştü, "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Para Programı Hakkında 1992 Yılında Verilen Brifing Metni", **TCMB Yayını**, Ankara, 1992.

Saraçoğlu, Rüştü, "Türkiye'de Merkez Bankacılığı", **İşletme ve Finans Dergisi**, Haziran–Temmuz, 1990.

Saraph, V. Jayant and Richard J. Sebastian, "Developing A Quality Culture", **Quality Progress**, September 1993.

Sayar, Zafer A. R. , Burak Pirgaip, "Sermaye Piyasası Mevzuatına Göre Enflasyon Düzeltmesi Uygulamasında Geçmiş Yıl Zararlarının Yeri", http://www. tmsk. org. tr/makaleler/TMS% 2029/MAKALE_ENFLASYON_DUZELTMESI. pdf.

Sayılgan, Şevket, "Uluslararası Finansal Krizler ve Globalleşme İlişkisi", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Haziran 2000.

Schmitz, M. J. , **Banka Şubesi Organizasyonu**, Çeviren: İnan Özalp, Anadolu Üniversitesi İ. İ. B. Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1986.

Sermaye Piyasası Kanunu, Resmi Gazete, Sayı, 17416, 28 Temmuz 1981.

Sermaye Piyasası Kurulu, 1992 Yıllık Rapor.

Seval, Belkıs, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Seyidoğlu, Halil, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Adalet Matbaacılık Tic. Ltd. Şti. , Ankara, 1992.

Seyidoğlu, Halil, **Uluslararası Finans,** Güzem Can Yayını, No: 19, 2003.

Suiçmez, Halit, **Türkiye'de Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Proje Değerlendirme ve Verimlilik**, Millî Prodüktivite Merkezi Yayını, Ankara, 1990.

Sungur, Turgut, **Bankacılar İçin Banka Tekniği**, 3. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1993.

Sümer, Handan, "Türk Rekabet Kanunu Kapsamında Banka Devir ve Birleşmeleri" **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı: 30, Ocak-Şubat 2000.

Sümer, Handan, "Türkiye'deki Banka Birleşmeleri", **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı: 28-29, Eylül-Aralık 1999.

Şah, Özkan ve Burak Cem, "Bankacılıkta Risk Derecelendirme Yaklaşımları ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması", **Banka Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Kasım-Aralık 1999.

Şahözkan, Burak Cem, **Banka Birleşmeleri**, TBB Yayınları, İstanbul, 2003.

Şendoğdu, A. Aslan, **Bankacılığa Giriş**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

Şenel, Ayla, **1980 Yılı Sonrasında Bankaların Sermaye Piyasası Faaliyetleri**, TCMB Yayını, Ankara, 1991.

Şenver, Bülent, "Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi", TBB, Yayınlanmamış Seminer Notları, Ankara, 1985.

T.C. Merkez Bankası Kanunu, TBB Yayını, Ankara, 1981.

T.C. Merkez Bankası, "Aylık İstatistik Bülteni", Haziran–Temmuz 1994.

Takan, Mehmet, "Yönetim Literatüründe ve Uygulamalarında Son Yıllarda Ortaya Çıkan Yeni Kavram Teknikler ve Bankalarda Uygulanması", **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı: 28-29, Eylül-Aralık 1999.

Takan, Mehmet, **Bankalarda Toplam Kalite Yönetimi**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Takan, Mehmet, **Türkiye'de Ticari Bankalarda Fon Yönetiminin Kârlılık Üzerinde Etkileri**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1995.

Tarlan, Selim, **Tarihte Bankacılık**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1986.

Tekin, Mahmut, **Üretim Yönetimi**, 2. Cilt, 3. Baskı, Arı Ofset Matbaası, Konya, 1996.

Temuçin, Tarık, **Elektronik Para ve Makro Ekonomik Etkileri**, Maltepe Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Tevfik, Arman T. ve Tevfik Gürman, **Bankalarda Finansal Yönetime Giriş**, TBB Yayını, İstanbul, 1997.

Top Mavili, Pınar, **Ticari Bankacılıkta Sorunlu Krediler ve Yönetimi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Topay, Ayşen, "Yatırım Bankacılığı", **Aktive Bankacılık ve Finansa Makaleleri-IV**, 2000.

Tugay, Fatoş, "Elektronik Fon Transferi", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 6, Ekim, 1991.

Tulgar, Koray, **Ticari Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi**, TBB Yayını, Ankara, 1993.

Tümay, Turhan, **Dış Ticaret Banka Tekniği**, 2. Baskı, Kambiyo Yayını, İstanbul, 1987.

Türeoğlu, Z. Ergün, "Yatırım Bankacılığı ve Türkiye'deki Durum" **Sermaye Piyasası Kurulu Raporu**, Ankara, 1991.

Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete, Sayı, 9353, 09 Temmuz 1956.

Türk Medeni Kanunu, Resmi Gazete, Sayı, 24607, 08 Aralık 2001.

Türk Ceza Kanunu, Resmi Gazete, Sayı, 25611, 12 Ekim 2004.

Çek Kanunu, Resmi Gazete, Sayı, 27438, 20 Aralık 2009.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 1988.

Uçar, Mustafa, **Türkiye'de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri**, Fey Vakfı Yayını, İstanbul, 1993.

Uluatam, Özhan, **Makro İktisat**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1975.

Uludağ, İlhan, "Merkez Bankası Kuruluş Yasası 40 Yılda 22 Kez Yara Aldı", **Finans Dünyası Dergisi**, Aralık, 1990.

Uluslararası Ticarette Bankalararası Ödeme Yöntemleri, 2. Baskı, İnterbank Uluslararası Eğitim Bölümü Yayını, İstanbul.

Uraz, Çevik, **Temel Pazarlama Bilgileri**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1978.

Uslu, Sami, "Uluslararası Bankacılık", **Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları**, İstanbul, 2004.

Uyar, Seçil, **Bankacılık Krizleri**, Ankara, 2003.

Uyguç, Nermin, **Bankalarda Otomatik Vezne Makineleri (ATM) İle Sunulan Hizmetlerin Kalitesini Etkileyen Faktörler**, İzmir, 1993.

Uzunoğlu, Sadi, **Bankacılık**, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara, 1996.

Ülgen, Hayri ve S. Kadri Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim,** Literatür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2006.

Varer, Vargın, "Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi ve Türk Bankacılık Sisteminin Aktif Pasif Yönetimi Yönünden İncelenmesi", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.

Bodur, Volkan, "Kredi Sürecinde Erken Uyarı ve Fiyatlandırma Teknikleri", **TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Ders Notları**, Ankara, 1997.

Walker, R. John, **Bankaların Karar İşlemlerinde Maliyetler Banka Hizmetlerinin Fiyatlamasında Maliyet Yöntemleri**, Çeviren: Feryal Orhan, Yapı ve Kredi Bankası A. Ş. Yayını, İstanbul.

Warwood, Stephan J. , **The Role of The Modern Quality Manager**, Ford Shire, Technical Communications Ltd. , England, 1993.

Welfling, Weldon, **Money and Banking**, American Institute of Banking, 1976.

Wilson, J. S. G. , **Managing Bank Assets and Liabilities**, Euromoney Pub. , London, 1988.

Wilton, P. S. , **The Quality System Development Handbook**, Simon and Schuster Pty. Ltd. , New York, 1994.

Wivardson, Günnar, "The Quality Improvement Process in International Service Industry", **EOQ93 World Quality Congress Proceedings**, Helsinki, 1993.

Yalvaç, Faruk, **Bankacılık Terimleri Sözlüğü**, 3. Baskı, Ekonomik Araştırma Merkezi Yayınları No: 5, 1996.

Yavuz, Fatih, "Garanti'de Kalite Kültürü", **Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi**, Türk Standartları Enstitüsü Eki, 10 Temmuz 1997.

Yetim, Sedat, "IMF Açısından Dünyada ve Türkiye'de Bankacılık Krizleri", **Başak Dergisi**, Kasım-Aralık 1999.

Yıldız, Rıfat, **Bankacılıkta ve Dış Ticarette Döviz Pozisyonlarının Kur Riskine Karşı Korunması**, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara, 1988.

Yılmaz, Eyüp, **Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.

Yılmaz, İlker, **Merkez Bankası Bağımsızlığı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Federal Reserve Sistem**, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 2006.

Yumak, Hüseyin, "Toplam Kalite İçinde Yönetimin Rolü", **Önce Kalite Dergisi**, Sayı: 7, Nisan 1994.

Yurt, Emel, "Finansal Sektörün Asya Krizi Üzerindeki Etkileri", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Mayıs 1999.

Yücel, Ufuk Bala, **Bankacılıkta Fon Yönetiminde Yeni Bir Boyut: Aktif–Pasif Yönetimi**, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992.

Yüksel, Sait Ali, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, Beta Yayınevi, 10. Baskı, İstanbul, 2004.

Yüksel, Sait Ali, **Ortak Pazar ve Bankacılık**, TBB Yayını, Ankara, 1970.

"Elektronik Bankacılık ve Elektronik Para Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 33, 2000.

"İnternette Bankacılık", **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı: 19, 1997.

"Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Yeni Gelişmeler", **İktisadi Araştırmalar Vakfı, 16 Mart 1990 günü İstanbul Destek Referans Salonunda Gerçekleştirilen Tebliğler ve Panelde Yapılan Tartışmaların Vakıfça Derlenmesi**.

"Türk Bankacılık Sektöründeki Son Gelişmeler", **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Mart 1993.

"Türkiye'de Elektronik Ödemeler Sistemi: Genel Değerlendirme", TCMB Yayını, Ankara, 1996.

"Türkiye'de ve Dünyada Banka Birleşmeleri", **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı: 28-29, Eylül-Aralık 1999.

"Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planı", 05.07.2000 Tarih, 24100 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Resmi Gazete, Sayı, 25983, 1 Kasım 2005.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Tarafından Yapılacak Denetime İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26236, 22 Temmuz 2006.

Bankalara Değerleme Hizmeti Verecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankalarca Yıllık Faaliyet Raporunun Hazırlanmasına ve Yayımlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Birleşme, Devir, Bölünme ve Hisse Değişimi Hakkında Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Destek Hizmeti Almalarına ve Bu Hizmeti Verecek Kuruluşların Yetkilendirilmesine İlişkin Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların İç sistemleri Hakkında Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006

Bankaların İzne Tabi İşlemleri ile Dolaylı Pay Sahipliğine İlişkin Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Kıymetli Maden Alım Satımına ve Alacaklarından Dolayı Edindikleri Emtia ve Gayrimenkullerin Elden Çıkarılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Bankaların Üst Yönetimine Atanacakların Bildirimi, Yemin ve Mal Beyanında Bulunulması ve Karar Defterlerinin Tutulmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, T. C. Resmi Gazete, 26333, 1 Kasım 2006.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ, T. C. Resmi Gazete, 26801, 28 Şubat 2008.

www. bddk. gov. tr

www. tbb. org. tr

www. tcmb. gov. tr

www. tmsf. org. tr

www. hazine. gov. tr

www. kredipazari. com

www. mevzuat. adalet. gov. tr

www. fitchratings. com. tr

www. finansabil. com. tr

www. tmsk. org. tr

2. Edition

BASIC METHODS for the MICROBIOLOGICAL ANALYSIS of FOODS

Prof. Dr. Osman ERKMEN
Department of Food Engineering, Faculty of Engineering
University of Gaziantep Gaziantep Turkey

www.nobelyayin.com nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
İOSB Abdulkadir Geylani Cad. No: 2/A Yenimahalle
Tel: +90 312 418 20 10 Belgeç: +90 312 418 30 20
Web: www.nobelyayin.com e-posta: nobel@nobelyayin.com

PUBLISHING NO : 172
SCIENCE AND BIOLOGY PUBLISHING NO : 14
ISBN : 978-605-133-074-7
© 2. Edition, Ekim 2011
© 1. Edition, 2007

BASIC METHODS for the MICROBIOLOGICAL ANALYSIS of FOODS
Prof. Dr. Osman Erkmen

Copyright 2011, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTIFICATION NO 20779
All right reserved by Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Company, Inc. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, including photocopying, electronically or mechanically recording, or any information storage or retrieval system without prior written permission of the publisher.

Editor in Chief: Nevzat Argun *-nargun@nobelyayin.com-*
Publication Coordinator: Pınar Gülter *-pinargulter@nobelyayin.com-*
Science and Biology Publishing Advisor: Prof. Dr. Mehmet Karataş *-mkaratas@nobelyayin.com-*

Redactionn: Serap Erkut *-serap@nobelyayin.com-*
String-Layout Specialist: Zehra Çidam *-zehracidam@nobelyayin.com-*
Layout: Şerikan Kara *-serikan@nobelyayin.com-*
Visual Design Specialist: Mehtap Yürümez *-dizgi@nobelyayin.com-*
Production Specialist: Halil Yeşil
Printing and Binding: Almina Ofset Sertifika Nu: 18508

Ddistribution: Volkan Kurt *-volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10*
Presentation: Sadık Küçükakman *-sadik@nobelyayin.com-*
Yavuz Şahin *-yavuz@nobelyayin.com-*
Onur Uysal *-onur@nobelyayin.com-*
Çetin Erdoğan *-cetin@nobelyayin.com-*
e-sales: Emrah Dursun *-esatis@nobelkitap.com-*

LIBRARY OF CONGRESS CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA

Erkmen, Osman.
Basic Methods for the Microbiological Analysis of Foods / *Prof. Dr. Osman Erkmen*
Second edition, VIII+564 s. 160x235 mm
Includes references and index
ISBN 978-605-133-074-7
1. Food Spoilage, 2. Foodborne Disease, 3. Microbiological Methods, 4. Microbiology

BİLİME ve EMEĞE EVET fotokopi ve korsan yayına HAYIR
www.toptankitapsatis.com
www.nobelkitap.com

PREFACE

Food microbiology continues to be a dynamic discipline: New foodborne pathogenic microorganisms are being recognized; great strides are being made in the development of improved methods for detecting and enumerating the microorganisms; new formulations and new methods of processing and distribution are presenting challenges to the microbiologist who is responsible for maintaining the quality and safety of our foods.

The role of the food microbiologist in the food industry include quality control of raw materials and products, hygiene training for production staff, the development of suitable practice for hygienic food production, application of detergent-disinfectants, the establishment of efficient cleaning practice, and the analysis of samples at control points. Quality control on production is likely to operate at three levels, hygiene control on the processing, detection of possible hazards from pathogenic organisms in the product, and the assessment of the potential shelf-life (or storage life) of the product.

The increased microbiological surveillance of the quality of foods has resulted in the development of many useful analytical procedures. The procedures used in different laboratories not to be adapted indiscriminately. The use of the same or equivalent procedures by analysts is essential. Otherwise, health agencies, food processors, as well as the consumer, cannot have the assurance need for evaluating the data obtained in testing food supplies. This book allows the most accurate and basic microbiological procedures for evaluation of food quality.

It is devoted mainly to procedures for the isolation and identification of those microorganisms most commonly encouraged in the food industries, and to receipts for the preparation of media, reagents and stains. Both keys and tables are combined to permit rapid identification of the majority of probable isolates using a minimum number of tests. The primary object of this book is to provide a microbiological laboratory handbook for use by students and researchers following the food engineering, agriculture, and microbiology. I hope that laboratory workers in the food industry will find the book useful in the microbiological aspects of quality control and production development.

Corrections, technical questions and other interests could be sent to: erkmen@gantep.edu.tr or http://www.gantep.edu.tr/~erkmen

Prof. Dr. Osman Erkmen

LABORATORY RULES

The laboratory is an important part of microbiology. Laboratories are NOT optional. The microbiology laboratory involves working with living microorganisms. Proper techniques will be demonstrated and should always be used before microbiological analysis. Persons will be required to read related part of this book and they should understand the inherent risks involved in working with living microorganisms. General laboratory rules:

1. Wear appropriate cloth. In general, do not come to lab with a lot of skin exposed. Disposable paper is required. DO NOT transport lab coats back and forth/to and from lab.
2. NEVER eat, drink or apply cosmetics in the laboratory.
3. Avoid touching your face while working with cultures.
4. Avoid contact your hair with Bunsen burners and cultures.
5. Report all spills, accidents, or injuries immediately to the instructor.
6. Before you leave the lab for the day, disinfectant your working area. Show your working area to your instructor about cleanness before leave.
7. Scrub your hands before you begin lab (to help minimize contamination of your cultures) and scrub them before you leave to remove anything you may have picked up in the lab.
8. Old culture tubes are to be placed in the racks provided so they can be autoclaved.
9. Old Petri plates are to be placed in the provided autoclave bags.
10. Microscope slides which are no longer needed are to be placed in the provided glass disposal containers.
11. Do not remove cultures or other material from the lab.
12. ALWAYS use the proper techniques for handling cultures. These techniques will be demonstrated during the laboratory.
13. Read laboratory exercises before coming to lab. It is a good idea to begin your write-ups before coming to class.

CONTENTS

Page No

CONTENTS i

PREFACE iv

LABORATORY RULES v

Part I General Methods 1
1 Sampling and Preparation for Analysis 2
2 Aerobic Plate Count 13
3 Direct Microscopic Count 19
4 Most Probable Number Method 34
5 Membrane Filter Method 42
6 Yeasts, Molds and Mycotoxins 46
7 Serological Methods 55
8 Tests for Sanitation of Food Processing Plant and Equipments 59
9 Preservation of Culture 66

Part II Microorganisms Involved in Processing and Food Spoilage 71
10 Injured Microorganisms 72
11 Psychrotrophic Microorganisms 77
12 Mesophilic and Thermophilic Sporeformers 80
13 Halophilic and Osmophilic Microorganisms 92
14 Heat Resistant Molds 98

Part III Isolation and Enumeration of Indicator and Pathogenic Microorganisms 101
15 Isolation and Enumeration of Coliforms, Fecal Coliforms and *Escherichia coli* 102
16 Isolation and Enumeration of *Enterococcus* 133
17 Isolation and Enumeration of *Salmonella* 140
18 Isolation and Enumeration of *Listeria monocytogenes* 159

Page No

19 Isolation and Enumeration of *Campylobacter jejuni* 167
20 Isolation and Enumeration of *Yersinia enterocolitica* 178
21 Isolation and Enumeration of *Bacillus cereus* 186
22 Isolation and Enumeration of *Clostridium perfringens* 194
23 Isolation and Enumeration of *Staphylococcus aureus* 207
24 Isolation and Enumeration of *Clostridium botulinum* 223
25 Isolation and Enumeration of *Vibrio* 229
26 Isolation and Enumeration of *Shigella* 244
27 Isolation and Enumeration of *Brucella* 251
28 Isolation and Enumeration of *Aeromonas hydrophila* 256
29 Isolation and Enumeration of *Plesiomonas shigelloides* 260

Part IV Nonbacterial Foodborne Disease 263
30 Toxigenic Molds 264
31 Foodborne Viruses and Bacteriophages 272
32 Foodborne and Waterborne Parasites 286

Part V Food Safety and Quality 296
33 Milk and Milk Products 297
34 Meat and Poultry Products 324
35 Fermented Foods 339
36 Fruits, Vegetable and Precooked Frozen Foods 347
37 Fruit Juice and Concentrates 353
38 Salted, Pickled, Fermented and Acidified Vegetables 359
39 Eggs and Egg Products 365
40 Cereals and Cereal Products 372
41 Seafoods 380
42 Canned Foods 386
43 Salad Dressings 399
44 Spices 402
45 Bottled Soft Drinks 406
46 Water 413

Part VI Media, Stains and Reagents 420
A) Alphabetical Listing of Media 421
B) Alphabetical Listing of Stains and Reagents 501

Page No

Part VII Appendix 516

Part VIII References 530

Part IX Index 545

REFERENCES

1. Acar, J. Mikroorganizmaların öldürülmesi. *Gıda Mikrobiyolojisi*, Ünlütürk, A. ve Turantaş, F., 1. Baskı, Mengi Tan Basımevi, s. 229-260, 1998.
2. Acuff, G.R. Media, reagents, and stains. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds. Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 1093-1208, 1992.
3. Adams, M.R. and Moss, M.O. Food Microbiology. The Royal Society of Chemistry, Cambridge, 1995.
4. Akçelik, M. Mikroorganizmalar ve Taksonomik Özellikleri. *Gıda Mikrobiyolojisi ve Uygulamaları*, 1. Baskı, Armoni Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, s. 1-15, 1999.
5. Anonymous. Biolife Manual of Products and Procedures. 1st edn., Biolife Italiana S.r.l., Milano, 1985.
6. Anonymous. Difco manual: dehydrated culture media and reagents for microbiology. 10th edn., Difco laboratories, Detroit, 1985.
7. Anonymous. Merck: Gıda Mikrobiyolojisi'98.Armoni Matbaacılık Ltd. Şti. 1. Baskı, Ankara, 1998.
8. Anonymous. Oxoid: Selective Microbiology for Food and Dairy Laboratories. Unipath ltd., Basingstoke, 1991.
9. Anonymous. Transia Tube: *E. coli*. Diffchamb, Sweden, EC157, 1998.
10. Anonymous. Transia Tube: *Salmonella*. Diffchamb, Sweden, SA0125, 1996.
11. Anonymous. Transia Tube: staphylocccal enterotoxins. Diffchamb, Sweden, ST 714B, ST 724B and ST 744B, 1998.
12. Armstrong, D. *Listeria monocytogenes* infections. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed. Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd edn. Plenum Medical Book Company, New York, pp.395-402, 1991.
13. Ashton, D. And Bernard, D. Thermophilic anaerobic sporeformers. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 309-316, 1992.
14. Ayhan, K. Gıdalarda bulunan mikroorganizmalar. *Gıda Mikrobiyolojisi ve Uygulamaları*, 1. Baskı, Armoni Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, s. 17-57, 1999.
15. Bacteriological Analytical Manual. 8th Edition, Revision A, FDA/Center for Food Safety & Applied Nutrition, 2001.
16. Baron E.J, Peterson L.R. and Finegold S.M. Diagnostic Microbiology. Mosby-Year Book, Inc., 1994.

17. Baross, J.A. and Lenovich L.M. Halophilic and osmophilic microorganisms. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 199-212, 1992.
18. Benenson A.S. Cholera. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed. Evans, A.S. and Brachman, P.S.), 2nd eds. Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp.207-225.
19. Bennett, R.W. Detection and quantitation of gram-positive nonsporeforming pathogens and their tosins. In: *Foodborne Microorganisms and Their Toxins: Developing Methodology*. Pierson, M.D. and Stern, N.J., Marcel Dikker, Inc., New York, pp. 345-392, 1986.
20. Beuchat, L.R. and Pitt, J.I. Detection and enumeration of heat-resistant molds. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 251-263, 1992.
21. Bilgehan, H. Klinik Mikrobiyoloji. 2. Baskı, Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları, İzmir, 1995.
22. Bilgehan, H. *Klinik Mikrobiyoloji: Özel Bakteriyoloji ve Bakteri Enfeksiyonları*. 8. Baskı, Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları, İzmir, 1993.
23. Blair, J.E. and Carr, M. The techniques and interpration of phage typing of staphylococci. J. Lab. Clinic. Med., 55:650-662, 1960.
24. Blair, J.E. and Williams, R.E.O. Phage typing of staphylococci. Bull. Wld. Hlth. Org. 24:771-784, 1961.
25. Bozoğlu, T.F. ve Gürakan, C. Laktik asit kültürlerinin fermente et ürünleri eldesinde kullanımları. Gıda sanayii, 40:14-15, 1988.
26. Brackett, R.E. and Splittstoesser, D.F. Fruits and vegetables. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 919-927, 1992.
27. Bridson, E.Y. The Oxoid manual. 8th edn. Oxoid Limited, Basingstoke, 1990.
28. Brock, T.D., Madigan, M.T. Martinko, J.M. and Parker, J. *Biology of Microorganisms*. 7th edn., Prentice-Hall Inc., New Jersey,1994.
29. Cemeroğlu, B. ve Acar, J. Meyve ve Sebze İşleme Teknolojisi. Sanem Matbaacılık A.Ş., Gıda Teknolojisi Derneği, Yayın No:6, Ankara, 1986.
30. Cliver, D.O. Foodborne viruses. In *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Speck, M.L., American Public Health Association, D.C., Washington, pp. 462-470, 1976.
31. Cliver, D.O., Ellender, R.D, Fout, G.S., Shields, P.A. and Sobsey, M.D. Foodborne viruses. In: *Compendium of Methods for the Microbiological*

Examination of Foods, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 763-787, 1992.

32. Colins-Thompson, D.L. and Bunning, V.K. Thermoduric microorganisms and heat resistance measurements. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 169-181, 1992.
33. Cousin, M.A, Jay, J.M. and Vasavada. Psychtotrophic microorganisms. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 153-168, 1992.
34. Cowman, S. and Kelsey, R. Bottled water. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 1031-1036, 1992.
35. Denny, C.B and Corlett, Jr., D.A. Canned foods-tests for cause of spoilage. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 1051-1092, 1992.
36. Donnelly, C.W., Brackett, R.E., Doores, S., Lee, W.H. and Lovett, J. *Listeria*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 637-661, 1992.
37. Donnelly, L.S. and Graves, R.R. Sulfide spoilage sporeformers. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 317-323, 1992.
38. Doyle, M.P. Detection and quantitation of foodborne pathogens and their toxins: gram-negative bacterial pathogens. In: *Foodborne Microorganisms and Their Toxins: Developing Methodology*, Pierson, M.D. and Stern, N.J., Marcel Dikker, Inc., New York, pp. 317-344, 1986.
39. Dryer, J.M. and Deibel, K.E. Canned foods-tests for commercial sterility. In *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 1037-1049, 1992.
40. DuPond, H.L. and Mathewson, J.J. *Escherichia coli* diarrhea. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed. Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd eds. Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp. 239-254.

41. Dyle, M.P. Foodborne illness: pathogenic *Escherichia coli*, *Yersinia enterocolitica*, and *Vibrio parahaemolyticus.* The Lancet, 336: 1111-1115, 1990.
42. Eizel, M.F., Yüce, A., Erel, B., Sarıdaş, H., Güneri, İ., Kandemir, M., Arda, M., Büyükşirin, S. and Gökçen, S. Gıdalar İçin Önerilen Mikrobiyolojik Limitler. T.C. Sağlık Bakanlığı İzmir Bölge Hıfzıssıhha Enstitüsü Müdürlüğü. Yayın No: 1997/1, İzmir, 1997.
43. Entis, P. Membrane filtration systems. In *Foodborne microorganisms and Their Toxins: Developing Methodolog*, Pierson, M.D. and Stern, N.J., Marcel Dikker, Inc., New York, pp. 91-106, 1986.
44. Ercoşkun, A. Gıda Maddeleri Tüzüğü. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü. Hemay-Petek Sağlık Yayınları. Yayın No: 2, 1987.
45. Erkmen, O. A Laboratory Manual in General Microbiology. University of Gaziantep Press, ISBN 975-7375-11-X, 1996.
46. Erkmen, O. and Bozoğlu, T.F. Behaviour of *Salmonella typhimurium* in Feta cheese during its manufacture and ripening. Lebensm.-Wiss. u.-Technol., 28:259-263, 1995.
47. Erkmen, O. Antimicrobial effect of pressurized carbon dioxide on *Enterococcus faecalis* in physiological saline and foods. J. Sci. Food Agri., 80(4) :465-470, 2000.
48. Erkmen, O. Behavior of *Staphylococcus aureus* in refrigerated and frozen ground beef and in Turkish style sausage and broth with and without additives. J. Food Proc. Pres., 21:279-288, 1997.
49. Erkmen, O. Behavior of *Staphylococcus aureus* in Turkish Feta cheese during manufacture and ripening. J. Food Protec., 58(11):1201-1205, 1995.
50. Erkmen, O. Inactivation of *Salmonella typhimurium* by high pressure carbon dioxide. Food Microbiol., 17(2):225-232, 2000.
51. Erkmen, O. Nozokomiyal stafilokok enfeksiyonları ve bunların kontrolü üzerinde araştırma. Doktora tezi, Gaziantep Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Mikrobiyoloji ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Gaziantep, 1994.
52. Erkmen, O. Survival of *Salmonella typhimurium* in Feta cheese during manufacturing and ripening period." Msc. thesis, METU, Gaziantep, Faculty of Engineering, Food Engineering Department, Gaziantep, 1988.
53. Erkmen, O. Survival of virulent *Yersinia enterocolitica* during the manufacture and storage of Turkish Feta cheese. Intern. J. Food Microbiol., 33:285-292, 1996.
54. Erkmen, O. ve Söylemez, Z. Gaziantep yöresi yoğurtlarının kimyasal ve mikrobiyolojik analizleri. Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, 51(1):59-62, 1994.
55. Fayer, R., Gamble, H.R., Lichtenfels, J.R. and Bier, J.W. Waterborne and foodborne parasites. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd

edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 789-809, 1992.

56. Fleming, H.P., McFeeters and Daeschel, M.A. Fermented and acidified vegetables. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 929-952, 1992.
57. Flowers, R. S., D'Aoust, J. Y., Andrews, W. H. And Bailey, J. S. *Salmonella*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. And Splittstoesser, D. F. 3rd edn. Washington, American Public Health Association, D.C., pp. 371-422, 1992.
58. Foegeding, P.M. and Ray, B. Repair and detection of injured microorganisms. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 321-421, 1992.
59. Foegeding, R.M. Detection and quantitation of sporeforming pathogens and their toxins. In: *Foodborne Microorganisms and Their Toxins: Developing Methodology*, Pierson, M.D. and Stern, N.J., Marcel Dikker, Inc., New York, pp. 393-423, 1986.
60. Frazier, W.C. Food Microbiology. 4th edn. McGraw-Hill Book Co., Singapore, 1988.
61. Froning, G., Izat, A., Riley, G. And Magwire, H. Eggs and egg products. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 857-873, 1992.
62. Genigeorgis, C. Problems associated with perishable processed meats. Food Tech., pp. 149152, April 1986.
63. Gherna, R:L. Preservation. In: *Manual of Methods for General Bacteriology*, ed. Gerhardt, P., Murray, R.G.E., Costilow, R.N., Nester, E.W., Wood, W.A. Krieg, N.R. and Phillips, G.B., American Society for Microbiology, Washington, DC, pp.208-217, 1981.
64. Gökalp, H.Y., Kaya, M. ve Zorba, Ö. Et Ürünleri İşleme Mühendisliği. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset tesisi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi yayın N: 786, 1994.
65. Göktan, D. Gıdaların Mikrobiyal Ekolojisi*:* Cilt 1-Et Mikrobiyolojisi. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, Mühendislik Fakültesi yayınları No: 21, 1990.
66. Guarino, P.A. and Gray, R.J.H. Spices and gums. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant,

C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 961-974, 1992.
67. Gürgün, V. ve Halkman A.K. Mikrobiyolojik sayım yöntemleri. Gıda Teknolojisi Derneği Yayın No: 7, San Matbaası, Ankara, 1988.
68. Halkman, A.K. Mikrobiyolojide Kullanılan Besiyerleri. Armoni Matbaacılık Ltd. Şti. İzmir, 1995.
69. Halkman, A.K. Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları. Başak Matbaacılık, Ankara, 2005.
70. Halkman, A.K. ve Akçelik, M. Gıdaların mikrobiyolojik analizi 1. Temel ilkeler. *Gıda Mikrobiyolojisi ve Uygulamaları*, 1. Baskı, Armoni Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, s. 105-126, 1999.
71. Halkman, A.K. ve Ayhan, K. Gıdaların mikrobiyolojik analizi 2. Mikroorganizma sayımı. *Gıda Mikrobiyolojisi ve Uygulamaları*, 1. Baskı, Armoni Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, s. 127-146, 1999.
72. Halkman, A.K. ve Tunail, N. Gıdaların mikrobiyolojik analizi 3. Temel ilkeler. *Gıda Mikrobiyolojisi ve Uygulamaları*, 1. Baskı, Armoni Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, s. 147-156, 1999.
73. Halkman, A.K., Doğan, H. ve Noveir, M.R. Gıda Maddelerinde Salmonella ile Escherichia coli Aranma ve Sayılma Yöntemlerinin Karşılaştırılması. Armoni Matbaacılık Ltd. Şti. İzmir, Gıda Teknolojisi Derneği Yayın No: 21, 1994.
74. Halkman, K. ve Oğan, H.B. Gıda mikrobiyolojisi laboratuvarı; genel bilgiler. In: *Gıda Mikrobiyolojisi ve Uygulamaları*, 1. Baskı, Armoni Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, s. 91-104, 1999.
75. Hall, W.H. Brucellosis. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed. Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd edn., Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp.133-149.
76. Halpın-Dohnalek, M.I. and Marth, E.H. *Staphylococcus aureus*: production of extracellular compounds and behavior in foods-A review. J Food Prot., 52(4):267-282, 1989.
77. Hamann, W.T. and Marth, E.H. Survival of *Streptococcus thermophilus* and *Lactobacillus bulgaricus* in commercial and experimental yogurts. J. Food Prot., 47(10):781-786, 1984.
78. Hanson, R.S. and Phillips, J.A. Chemical composition. In: *Manual of Methods for General Bacteriology*, Gerhardt, P., Murray, R.G.E., Costilow, R.N., Nester, E.W., Wood, W.A. Krieg, N.R. and Phillips, G.B., American Society for Microbiology, Washington, DC, 1981, pp.328-392.
79. Harmon, S.M., Geopfert, J.M. and Bennett, R.W. *Bacillus cereus*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 593-604, 1992.

80. Harrigan, W.F. and McCance, M.E. Laboratory Methods in Food and Dairy Microbiology. Academic Press Inc., London, 1976.
81. Harrigan, W.F. and McCance, M.E. Laboratory Methods in Food and Dairy Microbiology. 3rd Edn., Academic Press Inc., London, 1998.
82. Hartman, P.A. Deibel, R.H. and Sieverding, L.M. Enterococci. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 523-531, 1992.
83. Hartman, P.A., Petzel, J.P. and Kaspar, C.W. New methods for indicator organisms. In: *Foodborne Microorganisms and Their Toxins: Developing Methodology*, Pierson, M.D. and Stern, N.J., Marcel Dikker, Inc., New York, pp. 175-217, 1986.
84. Hartman, P.A., Swaminathan, B., Curiale, M.S., Firstenberg-Eden, R., Sharpe, A. S., Cox, N.A., Fung, D.Y.C. and Goldschmidt, M.C. Rapid methods and automation. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 665-746, 1992.
85. Hatcher Jr., W.S. Weihe, J.L, Splittstoesser, Hill, E.C. and Parish, M.E. Fruit beverages. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 953-960, 1992.
86. Hitchins, A.D., Hartman, P.A. and Todd, E.C.D. Coliforms-*Escherichia coli* and its toxins. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 325-3369, 1992.
87. Hobbs, B.C. and Christian, J.H.B. The Microbiological Safety of Food. Academic Press, London, 1973.
88. Hornick, R.B. Typhoid fever. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed., Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd eds. Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp.803-818.
89. International Commission on Microbiological Specifications for Foods. 1986. Microorganisms in Foods. 2. Sampling for Microbiological Analysis:Principles and Specific Applications, 2nd ed. University of Toronto Press, Toronto, Ontario, Canada.
90. Jay, J.M. Microbial spoilage indicator and metabolites. In: *Foodborne Microorganisms and Their Toxins: Developing Methodology*, Pierson, M.D. and Stern, N.J., Marcel Dikker, Inc., New York, pp. 219-240, 1986.
91. Jay, J.M. Modern Food Microbiology. 3rd ed., Van Nostrand Reinhold Company Inc., New York, 1986.

92. Johnston, R.W. and Tompkin, R.B. Meat and poultry products. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 821-835, 1992.
93. Joklik W.K., Willet H.P., Amos D.B. and Wilfert C.M. Zinsser Microbiology. 20th Edn., Appleton and Lange, 1992.
94. Karapınar, M. Gıdaların Mikrobiyolojik Kalite Kontrolü. Ege Üniversitesi Ege Meslek Yüksek Okulu Yayın No: 6, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1990.
95. Karapınar, M. ve Gönül, Ş. Gıda kaynaklı mikrobiyal hastalıklar. *Gıda Mikrobiyolojisi*, Ünlütürk, A and Turantaş, F., 1. Baskı, Mengi Tan Basımevi, s. 109-164, 1998.
96. Kautter, D.A., Solomon, H.M., Lake, D.E., Bernard, D.T. and Mills, D.C. *Clostridium botulinum* and its toxins. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 605-621, 1992.
97. Kaysner, C. A., Tamplin, M.L. and Twedt, R.M. *Vibrio*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 451-473, 1992.
98. Keusch, G.T. and Bennish M.L. Shigellosis. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed. Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd eds., Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp. 593-620.
99. Koburger, J.A. and Wei, C.-I. *Plesiomonas shigelloides*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 517-522, 1992.
100. Koch, A.L. Growth measurement. In: *Manual of Methods for General Bacteriology*, Gerhardt, P., Murray, R.G.E., Costilow, R.N., Nester, E.W., Wood, W.A. Krieg, N.R. and Phillips, G.B., American Society for Microbiology, Washington, DC, 1981, pp.179-207.
101. Koneman E.W. llen S.D., Janda W.M., Schreckenberger P.C. and Winn W.C. Color Atlas and Textbook of Diagnostic Microbiology, 4th edn. J.B. Lippincott Company, 1992.
102. Krieg, N.R. and Gerhardt, P. Solid culture. In: *Manual of Methods for General Bacteriology*, Gerhardt, P., Murray, R.G.E., Costilow, R.N., Nester, E.W., Wood, W.A. Krieg, N.R. and Phillips, G.B., American Society for Microbiology, Washington, DC, 1981, pp.143-178.
103. Kriger, N.R. Enrichment and isolation. In: *Manual of Methods for General Bacteriology*, Gerhardt, P., Murray, R.G.E., Costilow, R.N.,

Nester, E.W., Wood, W.A. Krieg, N.R. and Phillips, G.B., American Society for Microbiology, Washington, DC, 1981, pp.112-142.

104. Labbe, R.G. and Harmon, S.M. *Clostridium perfringens*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 623-635, 1992.
105. Lake, D.E., Bernard, D.T. and Kautter, D.A. Mesophilic anaerobic sporeformers. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 275-289, 1992.
106. Lanctte, G.A. and Tatini, S.R. *Staphylococcus aurerus*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 533-550, 1992.
107. Larkin, E.P. Detection, quantitation, and public health significance of foodborne viruses. In: *Foodborne Microorganisms and Their Toxins: Developing Methodology*, Pierson, M.D. and Stern, N.J., Marcel Dikker, Inc., New York, pp. 439-451, 1986.
108. Lenovich, L.M. and Kongel, P.J. Confectionary proucts. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 1007-1018, 1992.
109. Liewen, M.B. and Bullerman, L.B. Toxigenic fungi and fungal toxins. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 811-819, 1992.
110. Longree, K. And Arrmbruster, G. Quantity Food Sanitation. 4th edn., John Wiley and Sons, Inc., New York, 1987.
111. Louis, St. M.E. Botulism. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed. Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd eds. Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp.115-131.
112. Madigan, M.T. Martinko, J.M. and Parker, J. *Brock Biology of Microorganisms*. 8th edn., Prentice-Hall Inc., New Jersey,1997.
113. Marriot, N.G. Principles of Food Sanitation. 2nd ed., Van Nostrand Reinhold, New York,1989.
114. Mayou, J. And Moberg, L. Cereal and cereal products. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 995-1006, 1992.
115. McKane, L. and Kandal, J. *Microbiology: Essentials and Applications*. McGraw-Hill, Inc., 1986.

116. Meekin, T.A. Mc, Olley, J.N., Ross, T. and Ratkowsky, D. A. Predictive Microbiology: Theory and Application. Research Studies Press Ltd., England, 1993.
117. Messer, J.W., Midura, T.F., Peeler J.T. (1992) Sampling plans, sample collection, shipment, and preparation for analysis. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, 3rd edn. Eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F.) pp. 371-422, Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 25-49.
118. Miescier, J.J., Hunt, D.A., Redman, J., Salinger, A. and Lucas, J.P. Molluscan shellfish: oysters, mussels, and clams. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 897-918, 1992.
119. Mislivec, P.B., Beuchat, L.R. and Cousin, M.A. Yeasts and molds. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 239-249, 1992.
120. Nickelson II, R. and Finne, G. Fish, crustaceans, and precooked seafoods. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 875-895, 1992.
121. Nickerson, J.T. and Sinskey, A.J. *Microbiology of Foods and Food Processing*. Elsevier Publishing Company, New York, 1972.
122. Oğan, H. Gıda: insan sağlığı ve ilgili yasalar. İstanbul, Ekim 1996.
123. Olson, K. E. and Sorrells, K.M. Thermophilic flat sour sporeformers. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 299-307, 1992.
124. Özçelik, S. Gıda Mikrobiyolojisi Uygulama Kılavuzu. 2. Baskı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ders kitapları No:7, Isparta, 1998.
125. Öztek, L. Peynire işlenecek hammaddenin seçimi ve önemi. *Her Yönüyle Peynir*. 2. Baskı, Trakya üniversitesi, Tekirdağ ziraat fakültesi, Yayın No: 125, Tekirdağ,s.32-49, 1994.
126. Palumbo, S., Abeyta, C. and Stelma, Jr. G. *Aeromonas hydrophila* group. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 497-515, 1992.
127. Park, D.L. and Pohland, A.E. Offical methods of analysis of foods for mycotoxins. In: *Foodborne Microorganisms and Their Toxins: Developing Methodology*, Pierson, M.D. and Stern, N.J., Marcel Dikker, Inc., New York, pp. 425-438, 1986.

128. Peczar, M.J., Chan, E.C.S. and Krieg, N.R. *Microbiology: Cencepts and Application*, McGraw-Hill, Inc., New York, 1993.
129. Peeler, J.T., Houghtby, G.A., and Rainosek, A.P. The most probable number technique. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 105-120, 1992.
130. Power, D.A. and McCuen, P.J. Manual of BBL: Products and Laboratory Procedures. 6th ed. Beckton Dickinson and Company, Cockeysville, 1988.
131. Poyraz, Ö. Tıbbi Mikrobiyoloji Laboratuvar Kılavuzu. Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları No: 68, Önder matbaası, Sivas, 1998.
132. Pusch, D.J. Busta, W.A. Moats, W.A. and Schulza, A.E. Direct microscopic count. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Speck, M.L., American Public Health Association, D.C., Washington, pp. 132-151, 1976.
133. Ray, B. Fundamental Food Microbiology. CRC Press, Inc., New York, 1996.
134. Rayser, E.T. and Marth, E.H. New food-borne pathogens of public health significance. J. Amer. Diet. Assoc., 89:948-953, 1989.
135. Reingold, AL. Toxic shock syndrome. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd eds., Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp. 727-743.
136. Richter, R.L., Ledford, L.A. and Murphy, S.C. Milk and milk products. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 837-8856, 1992.
137. Roberts, D. Sources of infection: food. The Lancet, 336:859-861, 1990.
138. Rodier, J. Analysis of Water. John Wiley and Sons, London, 1975.
139. Ruben, F.L. and Norten, C.W. Staphylococcal infections. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed. Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd eds. Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp. 621-637.
140. Schalkowsky, S. Plating systems. In: *Foodborne Microorganisms and Their Toxins: Developing Methodology*, Pierson, M.D. and Stern, N.J., Marcel Dikker, Inc., New York, pp. 107-127, 1986.
141. Schiemann, D.A. and Wauters, G. *Yersinia*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 433-450, 1992.
142. Segmiller, J.L. and Evancho, G.M. Aciduric flat sour sporeformers. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 291-297, 1992.

143. Sharaf, A. and Tunail, N. Çeşitli yörelere ait çiğ sütler ile Ankara piyasasında satılan pastörize sütlerde *Listeria monocytogenes* kontaminasyonunun araştırılması. Mikrobiyol. Bült, 25:15-20, 1991.
144. Sharf, J.M. Recommended Methods for the Microbiological Examination of Foods. 2nd edn., American Public Health Association, Inc., Washington, 1966.
145. Sirockin, G. And Cullimore, S. Practical Microbiology. McGraw-Hill Publishin Company, London, 1969.
146. Slome S.B. and Black, R.E. Yersinia enterocolitica infections. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed. Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd eds., Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp. 819-836.
147. Smibert, R.M. and Kerieg, N.R. General characterization. In: *Manual of Methods for General Bacteriology*, Gerhardt, P., Murray, R.G.E., Costilow, R.N., Nester, E.W., Wood, W.A. Krieg, N.R. and Phillips, G.B., American Society for Microbiology, Washington, DC, 1981, pp.409-472.
148. Smith, J.L. and Buchanan, R.L. *Shigella*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 423-431, 1992.
149. Smittle, R.B. and Cirigliano, M.C. Salad dressing. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 975-983, 1992.
150. Snydman, D.R. and Gorbach, S.L. Bacterial Food Poisoning. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed. Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd eds., Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp. 87-113.
151. Splittstoesser, D.F. Direct microscopic count. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn. Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 97-104, 1992.
152. Splittstoesser, D.F. Enumeration of heat resistant mold (*Byssochlamys*). In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Speck, M.L., American Public Health Association, D.C., Washington, pp. 230-234, 1976.
153. Stern, N.J., Patton, C.M., Doyle, M.P. Park, C.E. and McCardell, B.A. *Campylobacter*. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 475-495, 1992.
154. Stevenson, K.E and Segner, W.P. Mesophilic aerobic sporeformers. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*,

eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 265-274, 1992.

155. Swanson, K.M.J., Busta, F.F., Peterson, E.H., and Johnson, M.G. Colony count methods. In *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 75-95, 1992.
156. Tahtacı, E., Balcı, İ. ve Erkmen, O. Gaziantep yöresinde gıda işleme ve pazarlama alanında çalışan bireylerde *Staphylococcus aureus* portörlüğü ve izole edilen suşların bakteriyofaj tiplendirmesi. Gıda Technol., 1(9):53-57, 1996.
157. Taylor, D.N. and Blaser, M.J. *Campylobacter* infections. In: *Bacterial Infection of Humans*, ed Evans, A.S. and Brachman, P.S., 2nd eds. Plenum Medical Book Company, New York, 1991, pp. 151-172.
158. Temiz, A. Genel Mikrobiyoloji Uygulama Teknikleri. Hatiboğlu Basım ve Yayım San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1996.
159. Temiz, A. Gıdalarda indikatör mikroorganizmalar. *Gıda Mikrobiyolojisi*, Ünlütürk, A ve Turantaş, F., 1. Baskı, Mengi Tan Basımevi, s. 87-107, 1998.
160. Tiryaki, T., Erkmen, O. ve Balcı, İ. Gaziantep yöresinde gıda işkollarında çalışanlarda ve mide-bağırsak yangılarında *Campylobacter jejuni* araştırılması. Gıda Teknol., 2(5):47-56, 1997.
161. Topal Ş. Gıda Güvenliği ve Kalite Yönetim Sistemleri. TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi Matbaası, Kocaeli, 1996.
162. Topal Ş. Gıdalarda küf kontaminasyonu riskleri ve önlenmeleri. *Gıda Sanayinde Mikrobiyoloji ve Uygulamaları*, Marmara Araştırma Merkezi Matbaası, Gebze, TUBITAK-MAM Gıda ve Soğutma Teknolojileri Bölümü yayın No: 124, Gebze, 1993.
163. Tunail, N. Mikrobiyal enfeksiyonlar ve intoksikasyonlar. *Gıda Mikrobiyolojisi ve Uygulamaları*, 1. Baskı, Armoni Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, s. 59-90, 1999.
164. Tunail, N. ve Aşkın, O. Çiğ sütlerden laktik streptokok fajlarının izolasyonu ve yerli laktik streptokok suşları ile ticari starterlerin faj dirençliliklerinin belirlenmesi. Doğa-Tr. J. Agricul. Forest., 15:785-794, 1991.
165. Tunail, N. ve Köşker, Ö. Süt Mikrobiyolojisi. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi yayınları: 966, Ankara, 1986.
166. Turantaş, F. and Ünlütürk, A. Süt ve süt mamüllerinde *Staphylococcus aureus* gelişmesi, termostabil deoksiribonükleaz ve enterotoksin üretimi. Gıda sanayii, 6:9-13, 1988.
167. Turantaş, F. Mikrobiyolojik kriterler. *Gıda Mikrobiyolojisi*, Ünlütürk, A ve Turantaş, F., 1. Baskı, Mengi Tan Basımevi, s. 517-549, 1998.

168. Turantaş, F. ve Ünlütürk, A. Hızlı mikrobiyolojik yöntemler. *Gıda Mikrobiyolojisi*, Ünlütürk, A ve Turantaş, F., 1. Baskı, Mengi Tan Basımevi, s. 551-592, 1998.
169. Turk Standardları Enstitüsü, Ayran, TS 6800/Nisan 1989.
170. Turk Standardları Enstitüsü, Baker's yeast, TS 3522/Nisan 1992.
171. Turk Standardları Enstitüsü, Dry soup mix, TS 3190/Nisan 1995.
172. Turk Standardları Enstitüsü, Ice cream, TS 4265/Kasım 1992.
173. Turk Standardları Enstitüsü, Pepper pickle, TS 4199/Şubat 1990.
174. Turk Standardları Enstitüsü, Salad dressing, TS 7437/Eylül 1989.
175. Turk Standardları Enstitüsü, Sour cherry jam, TS 3958/Nisan 1987.
176. Turk Standardları Enstitüsü, Sour cherry juice, TS 3631/Nisan 1997.
177. Turk Standardları Enstitüsü, Tomato paste, TS 1466/Kasım 1992.
178. Turk Standardları Enstitüsü, Yogurt, TS 1330/Ağustos 1989.
179. Ünlütürk, A. and Turantaş, F. Fate of coliforms in Turkish soudjuk during ripening and storage. J. Sci. Food Agric. 57:399-404, 1991.
180. Ünlütürk, A. Konserve gıdalarda mikrobiyolojik bozulmalar. *Gıda Mikrobiyolojisi*, Ünlütürk, A and Turantaş, F., 1. Baskı, Mengi Tan Basımevi, s. 361-370, 1998.
181. Ünlütürk, A., Karapınar, M., ve Turantaş, F. Gıdalarda önemli mikroorganizmalar. *Gıda Mikrobiyolojisi*, Ünlütürk, A ve Turantaş, F., 1. Baskı, Mengi Tan Basımevi, s. 11-44, 1998.
182. Vedamuthu, E.R., Raccach, M., Glatz, B.A., Seitz, E.W. and Reddy, M.S. Acid-producing microorganisms. In: *Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods*, eds Vanderzant, C. and Splittstoesser, D. F., 3rd edn., Washington, American Public Health Association, D.C. pp. 225-238, 1992.
183. Wistreich, G.A. and Lechtman, M.D. Microbiology. 5th edn., Macmillian Publishing Company, New York, 1988.
184. www.cfsan.fda.gov/~ebam/bam-toc.html.
185. Zierdt, C.H. and Marsh, H.H. Optimal concentration of phage for typing of staphylococci. Amer. J. Clin. Path., 38(1):104-108, 1962.

3. Basım

TEORİ VE PROBLEMLERLE
MAKİNA DİNAMİĞİ

Prof. Dr. Fatih Mehmet BOTSALI

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1112
Mühendislik-Teknik No.: 95
ISBN : 978-605-320-017-8
© 3. Basım, Ocak 2015

Teori ve Problemlerle MAKİNA DİNAMİĞİ
Prof.Dr. Fatih Mehmet BOTSALI

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Botsalı, Fatih Mehmet
Teori ve Problemlerle MAKİNA DİNAMİĞİ / *Fatih Mehmet Botsalı*
3. Basım, VIII+280 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-017-8
1. Makina Dinamiği, 2. Mekanizma, 3. Titreşim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

ÖN SÖZ

Makine dinamiği, makine mühendisliği eğitim müfredatında yer alan önemli konulardan biridir. Makine dinamiği alanındaki Türkçe yazılmış kaynak kitapların sayısı makine mühendisliğinin diğer birçok alanına göre yeterli düzeyde değildir. Bu kitap, makine dinamiği alanında bugüne kadar basılmış az sayıdaki Türkçe kitaplara ek olarak makine mühendisliği öğrencilerinin başvurabileceği yeni bir kaynak kitap oluşturmak amacıyla kaleme alınmıştır. Kitabın içeriği, makine mühendisliği öğrencilerinin mekanik sistemler ve bileşenlerinin tasarımı veya analizi esnasında hareketle kuvvetler arasındaki etkileşimi inceleyebilmeleri için ihtiyaç duyabilecekleri bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamak amacıyla tasarlanmıştır.

Kitabın birinci bölümünde, makine dinamiği konusunun önemi anlatılmıştır. İkinci bölümde, mekanizmaların statik kuvvet analizinde kullanılan yöntemler tanıtılmıştır. Bu bölümde kullanılan başlıca yöntemler: Virtüel iş yöntemi, grafik analiz yöntemi, skalar analiz yöntemi ve birim vektörlerin kullanıldığı vektörel analiz yöntemidir. Üçüncü bölümde, mekanizma dersinin müfredatında olan kinematik analiz konusu özetlenmiştir. Bu bölümde mekanizmaların pozisyon, hız ve ivme analizi yapılırken birim vektörlerin kullanıldığı analitik yöntem ve grafik analiz yöntemleri kullanılmıştır. Dördüncü bölümde, rijit elemanlardan oluştuğu kabul edilen düzlemsel mekanizmaların dinamik kuvvet analizi incelenmiştir. Mekanik titreşimler birçok makine veya mekanik sistemin çalışma ilkesini oluşturmaktadır. Makinelerin birçoğunda ise mekanik titreşimlerin analiz edilmesi ve gerekli ise mekanik titreşimlerin zararlı etkilerinden korunmak üzere sistem parametrelerinin uygun değerlerinin seçilerek titreşim kontrolü veya izolasyonu yapılması gerekmektedir. Kitabın beşinci bölümünde, tek serbestlik dereceli mekanik sistemlerin titreşimlerine ait hareket denklemlerinin elde edilmesi ve bu denklemlerin çözülmesi için ihtiyaç duyulan bilgiler sunulmuştur. Bu bölümde tek serbestlik dereceli sistemlerde titreşim izolasyonu da incelenmiştir. Altıncı bölümde rijit rotorların dinamiği incelenerek rijit rotorların statik ve dinamik dengelemesi için ihtiyaç duyulabilecek bilgiler sunulmuştur. Bu bölümde, rijit rotorların statik ve dinamik dengelenmesi çizelge yöntemi ve grafik analiz yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çizelge yöntemi uygulanırken Microsoft firmasının tescilli ürünü olan Excel yazılımı araç olarak kullanılmıştır. Yedinci bölümde mekanik sistemlerde volan kullanımını gerekli kılan durumlar anlatılarak sabit tork-değişken yük ve değişken tork-sabit yük durumlarının her biri için sistemin ihtiyaç duyduğu volanın tasarımı için gerekli bilgiler sunulmuştur. Sekizinci bölümde millerin savrulması konusu incelenerek rotor ve millerin kritik hızlarının hesaplanmasında kullanılabilecek yöntemler anlatılmıştır. Dokuzuncu bölümde mekanizmaların dengelenmesi konusu anla-

tılmıştır. Bu bölümde dört çubuk mekanizması ile krank biyel mekanizması ve içten yanmalı motorların dengelenmesi konularında bilgiler sunulmuştur.

Kitapta, mekanizmaların statik, kinematik ve dinamik analizi yapılırken ağırlıklı olarak grafik çözüm yöntemi kullanılmıştır. Sayısal bilgisayar kullanımının oldukça yaygınlaştığı günümüzde makine dinamiği eğitiminde sayısal bilgisayarların ve sayısal yöntemlerin daha yoğun biçimde kullanılması beklenirken makine dinamiği alanındaki Türkçe ve İngilizce dillerinde basılmış önemli kaynak kitaplarda ağırlıklı olarak grafik çözüm yönteminin kullanıldığını görmekteyiz. Makine dinamiği eğitiminde grafik çözüm yönteminin hala kullanılmasının nedeni, eğitim esnasında öğrencilerin makinelere etki eden kuvvetleri tahayyül edebilmesini sağlama arzusudur. Bir makine mühendisi, her hangi bir mekanizma veya makinenin çalışması esnasında oluşacak statik ve dinamik kuvvetleri, kuvvetlerle hareket arasındaki bağlantıyı her hangi bir hesaplama yapmadan sezgisel olarak çözümleyebilmek zorundadır. Sisteme etki eden kuvvetleri ve hareketi sezgisel olarak çözümleyebilen bir makine mühendisi her hangi bir yazılımı kullanarak problemin matematiksel çözümünü pekala yapabilir. Öğrencilerimin bitirme projesi ve diğer proje çalışmalarında karşılaştıkları birçok problemi makine dinamiği dersinden elde ettikleri sezgisel yaklaşımı kullanarak kolaylıkla çözdüğünü görmekten mutluluk duymaktayım. Kitaptaki örnek problemlerin çözümünde ağırlıklı olarak grafik yöntem kullanılmakla birlikte, kitabın bazı bölümlerde virtüel iş yöntemi, birim vektörlerle çözüm yöntemi gibi sayısal bilgisayarları kullanmaya yönelik yöntemlerin de kullanılmasına özen gösterilmiştir. Grafik yöntemi kullanırken problem çözümünü hızlandırmak, elle çizim nedeniyle oluşabilecek sayısal hataları en aza indirmek üzere CAD yazılımlarının kullanımı önerilmiş, bu konuda Microsoft firmasının tescilli ürünü olan Visio yazılımının kullanımı konusunda kısa bilgi verilmiştir.

Kitabın ikinci basımında bulunan hataları düzelterek üçüncü basımda hatalardan tümüyle arındırılmış bir kitap ortaya çıkarmaya gayret etmiş olmamıza rağmen gözden kaçan hatalarımızın hoş görülmesini dilerim.

Meslek hayatım boyunca bana hep anlayış gösteren sevgili eşime ve çocuklarıma bu kitabın hazırlanması sırasındaki anlayış ve fedakarlıklarından dolayı kalbi teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. Fatih Mehmet Botsalı
15.12.2014

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
GİRİŞ

1.1. Makine Dinamiğinin Problemleri 2
1.1.1. Elastik ve Rijit Elemanlı Mekanizmaların Dinamiği 2
1.1.2. Dinamiğin Temel Problemleri 2

BÖLÜM 2
MEKANİZMALARDA STATİK KUVVET ANALİZİ

2.1. Rijit Cismin Dengesi 5
2.2. Rijit Cismin Dengesinde Özel Durumlar 6
2.2.1. İki Kuvvetin Etkisi Altındaki Rijit Cisim 7
2.2.2. Üç Kuvvetin Etkisi Altındaki Rijit Cisim 8
2.2.3. İki Kuvvet ve Bir Moment Etkisi Altındaki Rijit Cisim..... 8
2.3. Mekanizmalarda Statik Kuvvet Analizi..... 9
2.3.1. Serbest Cisim Diyagramları 10
2.4. Mekanizmaların Statik Kuvvet Analizinde Kullanılan Yöntemler 13
2.4.1. Birim Vektörlerle Çözüm 13
2.4.2. Grafik Çözüm Yöntemi..... 17
2.4.3. Bilgisayar Destekli Tasarım Yazılımı ile Grafik Analiz..... 19
2.4.4. Skalar Denge Denklemlerini Kullanarak Çözüm 22
2.4.5. Virtüel İş Yöntemi 24
2.5. Lineer Mekanik Sistemlerde Kuvvet Analizi 33
2.5.1. Dişli Sistemleri 33
2.6. Mekanizmalarda Harekete Direnç Gösteren Kuvvetler 38
2.7. Mekanizmalarda Coulomb Sürtünmesi Kabulü ile Kuvvet Analizi..... 40
2.7.1. Ani Verim 42
PROBLEMLER..... 46

BÖLÜM 3
MEKANİZMALARIN KİNEMATİK ANALİZİ

3.1. Rijit Cismin Düzlemsel Hareketi 53
3.1.1. Rijit Cismin Ötelenme Hareketi 54
3.1.2. Sabit Bir Eksen Etrafında Dönme Hareketi 54
3.1.3. Rijit Cismin Genel Düzlemsel Hareketi 55
3.1.4. Dönen Bir Karşılaştırma Takımına Göre Bağıl Hareket ve Coriolis İvmesi 57
3.2. Düzlemsel Mekanizmalarda Hız ve İvme Analizi 64
PROBLEMLER 79

BÖLÜM 4
DÜZLEMSEL MEKANİZMALARIN DİNAMİK ANALİZİ

4.1. Giriş 83
4.2. Maddesel Noktalar Sisteminin Dinamiği D'Alembert İlkesi 83
4.3. Kütle Atalet Momenti 88
4.4. Mekanizmaların Dinamik Analizinde Grafik Yöntem 97
4.4.1. Mekanizmaların Grafik Yöntemle Dinamik Analizinde İzlenecek Yol 99
PROBLEMLER 124

BÖLÜM 5
MEKANİK TİTREŞİMLER

5.1. Giriş 131
5.2. Hareket Denklemlerinin Elde Edilmesi 132
5.2.1. Hareket Denklemlerinin Newton Yasasını Kullanarak Elde Edilmesi 132
5.2.2. Enerji Yöntemleri 134
5.3. Tek Serbestlik Dereceli Sistemlerin Serbest Titreşimleri 136
5.3.1. Basit Harmonik Hareket ve Serbest Titreşimler 136
5.3.2. Sönümlü Serbest Titreşimler 151
5.3.3. Logaritmik Dekreman 157

5.4. Tek Serbestlik Dereceli Sistemlerin Harmonik Kuvvetler Etkisi Altındaki Zorlanmış Titreşimleri 161
5.4.1. Sönümlü Sistemler 161
5.4.2. Sönümsüz Sistemler 164
5.4.3. Zemine İletilen Kuvvet ve Kuvvet Geçirgenliği 166
5.5. Tek Serbestlik Dereceli Sistemlerin Dengelenmemiş Atalet Kuvvetleri Etkisi Altındaki Titreşimleri 168
5.6. Mesnet İkazlı Sistemler 178
5.7. Tek Serbestlik Dereceli Sistemlerde Titreşim İzolasyonu 186
PROBLEMLER 190

BÖLÜM 6
RİJİT ROTORLARIN DİNAMİĞİ VE DENGELEME

6.1. Statik Dengesizlik 197
6.2. Dinamik Dengesizlik 200
6.3. Dengeleme Değerlerinin Hesapla Tespiti 202
6.4. Dinamik Dengeleme Makineleri 212
6.5. Dengeleme ile İlgili Türk Standardları 215
PROBLEMLER 218

BÖLÜM 7
VOLANLAR

7.1. Hız Düzgünsüzlüğü 220
7.2. Volan İhtiyacının Belirlenmesi 221
7.3. İçten Yanmalı Motorla Çalıştırılan Makinelerde Volan İhtiyacının Belirlenmesi 223
7.4. Yük Karakteristiği Dalgalı Makinelerde Volan İhtiyacının Belirlenmesi 226
PROBLEMLER 231

Bölüm 8
MİLLERİN SAVRULMASI

8.1. Tek Disk Taşıyan Bir Milin Savrulması 235
8.2. Millerin Öz Ağırlığına Bağlı Kritik Hızları 240
8.3. Birden Çok Disk Taşıyan Millerde Kritik Hız 241
8.4. Çapı Kademeli Olarak Değişen Millerin Kritik Hızları 246
PROBLEMLER 247

Bölüm 9
MEKANİZMALARIN DENGELENMESİ

9.1. Dört Çubuk Mekanizmasının Dengelenmesi 250
9.2. Krank-Biyel Mekanizmasının Dengelenmesi 255
9.3. İçten Yanmalı Motorların Dengelenmesi 261
9.3.1. Çok Silindirli Motorların Dengelenmesi 261
9.3.2. Dört Silindirli Motorların Dengelenmesi 265
9.3.3. V-tipi Motorların Dengelenmesi 271
PROBLEMLER 273

KAYNAKÇA 275
DİZİN 277

KAYNAKÇA

1. Shigley, J.E., Theory of Machines, McGraw-Hill Book Co., New York, 1961.
2. Shigley, J.E., Dynamic Analysis of Machines, McGraw-Hill Book Co., New York, 1961.
3. Martin, G.H. Kinematics and Dynamics of Machines, Second Edition, McGraw-Hill Book Co., New York, 1969.
4. Shigley, E.J. and Uicker, J.J., Theory of Machines and Mechanisms', McGraw-Hill Book Co., New York, 1995.
5. Tao, D.C. Fundamentals of Applied Kinematics, Addison-Wesley Publishing Co., Reading Massachussets, 1967.
6. Hirchorn, J., Kinematicsand Dynamics ofPlane Mechanisms, McGraw-Hill Book Co., New York, 1962.
7. Waldron K.J., Kinzel, G.L., John Wiley & Sons Inc., New York, 1999.
8. Söylemez, E.,Mechanisms, ODTÜ Yayın No: 64. 1999,Ankara.
9. Paul, B., Kinematics and Dynamics of Planar Machinery, Prentice-Hall, N.J., 1979.
10. Seto, William W., Schaum's outline of theory and problems of mechanical vibrations, McGraw-Hill, New York, 1964.
11. Pistonlu Makineler Dinamiği, Selim Palavan, İTÜ Yayın No:1020, Berksoy Matbaası 1956, İstanbul.
12. Shames, I.H., Engineering Mechanics: Statics and Dynamics, Second Edition, McGraw-Hill Book Co., New York, 1962.
13. Meriam, J.L. Dynamics, 2nd. Edition, SI-Version, John Wiley and Sons, Inc New York, 1975.
14. Meirowitch,L., Analytical Methods In Vibrations, The Mac Millan Co., New York, 1967.
15. Principles of Vibration, Tongue, B.H., Oxford University Pres Inc., New York, 1996.
16. Makine Dinamiği, Pasin, F., Birsen yayınevi, 1994, İstanbul.
17. TS 2843 Titreşim ve Şok-Dengeleme- Terimler ve Tarifler, Türk Standartları Enstitüsü, 1977,Ankara.

18. TS 2576 Döner Rijit Elemanların Balans Niteliği, Türk Standartları Enstitüsü, 1977, Ankara.

19. TS 2873 Titreşim ve Şok-Dengeleme Makineleri-Tanımlama Değerlendirme, Türk Standartları Enstitüsü, 10.11.1977,Ankara.

20. TS 2844 Titreşim ve Şok-Yerinde Dengeleme Cihazı-Tanımlama ve Değerlendirme, 1977,Ankara.

21. Berkoff,R.S., Lowen, G.G., A New Method for Completely Force Balancing Simple Linkages, Transaction of the ASME Journal of Engineering for Industry, February 1969, S. 21-26.

Güncellenmiş 5. Basım

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMİ

Yrd. Doç. Dr. Ali Niyazi İnal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 688
Spor ve Beden Eğitimi No.: 23
ISBN: 978-605-133-589-6
© Güncellenmiş 5. Basım, Ekim 2015

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMİ

Yrd. Doç. Dr. Ali Niyazi İnal

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İnal, Ali Niyazi.

Beden Eğitimi ve Spor Bilimi / *Ali Niyazi İnal*
5. Basım, VIII + 262 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-589-6
1. Beden Eğitimi 2. Spor 3. Yarışma Sistemleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Günümüz Dünya'sında modern teknolojiyle gelen hızlı gelişim ve sanayileşme, toplumların daha statik bir yaşam tarzı sergilemelerine vesile olmaktadır.

Bu yaşam tarzının fertleri daha özel davranışlarda bulunmaya zorlaması, fertlerin sosyal ilişkilerinin zayıflaması yanında psikolojik rahatsızlıklar ve zihinsel yorgunluklarının da artmasına yol açmaktadır. Beden Eğitimi ve Spor'un fiziksel, psikolojik, sosyolojik, biyolojik ve ekonomik alanlardaki olumlu etkileri tartışılmaz bir gerçektir.

Fertlerin, içinde yaşadıkları toplumlarda daha sağlıklı, kişilikleri gelişmiş, verim gücü yüksek, kurallara uymakta zorlanmayan, bedensel ve zihinsel yorgunluklara karşı daha fazla direnç göstererek mutlu bir yaşam sürebilmeleri, Beden Eğitimi ve spor aktivitelerine katılmaları ile mümkündür.

Beden Eğitimi ve spor alanında ihtiyaç duyulan ve gerekli olan yetişmiş insan gücünün iyi bir eğitim sonrası topluma kazandırılmasını kaçınılmaz hale gelmiştir.

Yurdumuzda Beden Eğitimi ve Spor alanında ihtiyaç duyulan öğretmen, eğitici, yönetici boşluğunun doldurulması ve Rekreasyon liderlerine duyulan ihtiyacın giderilmesi amacıyla Üniversitelerimizde Spor Bilimleri Fakülteleri, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulları ile Beden Eğitimi ve Spor Bölümleri açılmıştır. Bu kurumlar Beden Eğitimi Öğretmenliği, Spor Yöneticiliği, Antrenörlük ve Rekreasyon, Egzersiz ve Spor Bilimleri gibi bölümlerde eğitim hizmetlerini sürdürmeye devam etmektedirler.

Bu çalışma, adı geçen okulların tüm bölümlerinde "Beden Eğitimi ve Spor Bilimine Giriş", "Beden Eğitimi ve Spor Bilimi" ya da benzeri isimlerde yürütülen derslerin konularını da içerecek şekilde geliştirilmiş ve okutulan dersler için yardımcı ders kitabı olarak hazırlanmıştır.

Dersleri yürüten değerli meslektaşlarım ile dersi ön lisans ve lisans programlarında alan genç arkadaşlarımın bu alandaki ihtiyaçlarına cevap verebilmek umuduyla.

Saygılarımla.

Yrd. Doç. Dr. Ali Niyazi İNAL
İstanbul Gelişim Üniversitesi BESYO Öğretim Üyesi
Ekim 2015, İSTANBUL

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

1. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR 4
1. 1. Beden Eğitimi ve Spor'un Tarihi Gelişimi 4
1.2. Beden Eğitimi ve Spor'un Tanımı 6
1.2.1. Beden Eğitimi 6
1.2.2. Spor 6
1.3. Spor Teriminin Kökeni ve Gelişimi 7
1.4. Beden Eğitimi ve Spor'un Karşılaştırılması 9
1.5. Beden Eğitimi ve Spor Bilimi ile İlgili Tanımlar 9
1.6. Beden Eğitimi ve Spor'un Önemi 32
1.7. Beden Eğitimi ve Spor'un Temel Amaçları 33
1.8. Beden Eğitimi ve Sporun Faydaları 33
1.8.1. Fizyolojik ve Biyolojik faydaları 33
1.8.2. Sosyolojik Faydaları 34
1.8.3. Psikolojik Faydaları 34
1.8.4. Ekonomik Faydaları 35

İKİNCİ BÖLÜM
SPOR KURULUŞLARI

2. YURDUMUZDA BEDEN EĞİTİMİ VE SPORLA İLGİLİ KURUM VE KURULUŞLAR 40
2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşları 40
2.1.1. Gençlik ve Spor Bakanlığı 40
2.1.2. Spor Genel Müdürlüğü 43
2.1.3. Bağımsız Spor Federasyonları 61
2.1.4. Türkiye Futbol Federasyonu. (İlk Özerk Türk Federasyonu) 82
2.1.5. Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlükleri 89
2.1.6. Spor – Toto ve Spor - Loto Teşkilatı 89
2.1.7. Üniversitelerin Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulları ve Bölümleri 96

2.1.8. Yükseköğretim Kurumları Mediko-Sosyal, Sağlık, Kültür ve Spor İşleri Dairesi Başkanlıkları..... 97
2.1.9. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Spor Birimleri..... 100
2.2. Özel Spor Kuruluşları 101
2.2.1. Spor Kulüpleri..... 101
2.2.2. Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK)..... 102
2.2.3. Gençlik Spor Vakfı 104
2.2.4. Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu (TASKK)..... 113
2.2.5. Spor Dernekleri 134
2.2.6. Medyanın Sporla İlgili Birimleri..... 142
2.2.7. Sporla ilgili Uluslararası Kuruluşlar 143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SPOR ORGANİZASYONLARI

3. SPORTİF FAALİYETLERLE İLGİLİ ORGANİZASYONLAR..... 160
3.1. Sportif Faaliyetlerle İlgili Organizasyonların Amaçları 161
3.1.1. Yurt içinde düzenlenen Spor Organizasyonlarının Genel Amaçları..... 162
3.1.2. Sportif Faaliyetler İle İlgili Organizasyonların Özel Amaçları..... 163
3.2. Spor Organizasyonları İçin Gerekli Önkoşullar..... 163
3.3. Düzenlenecek Bir Spor Organizasyonunda Takip Edilecek Yol... 164
3.3.1. Yurt İçinde Düzenlenen Spor Faaliyetleri ile İlgili Organizasyonları Düzenlemek İçin Takip Edilecek Yol 164
3.3.2. Uluslar arası Spor Faaliyetleri İle İlgili Organizasyonları Düzenlemek İçin Takip Edilecek Yol..... 166
3.4. Spor Organizasyonlarının Temel Unsurları 174
3.4.1. Kullanılacak Tesislerin Mevcut Durumu 175
3.4.2. Basın Yayın ve Haberleşme Sistemi 175
3.4.3. Ulaştırma hizmetleri (Deniz, Kara, Hava ve Demir Yolları) 176
3.4.4. Güvenlik Tedbirleri (Polis, Asker, İtfaiye ve Özel Koruma) 176
3.4.5. Gıda Maddelerinin Durumu 177
3.4.6. Otel, Motel ve Pansiyon Gibi Barınma Tesislerinin Durumu..... 178
3.4.7. Sağlık Hizmetleri (Hastahane, Revir ve Doktor vs),..... 178
3.4.8. Sosyal Tesislerin Durumu 179

3. 4. 9. Araç, Gereç ve Malzemenin Durumu 179
3.4.10. Mali Kaynak..... 179
3.4.11. Yetişmiş İnsan Unsuru (Yabancı Dil Bilen Kadro, Teknik Eleman, Hakemler ve Tüm Diğer Personel)..... 179
3.5. Spor Organizasyonlarının Safhaları 181
3.5.1. Organizasyonlar Öncesi Yapılması Gerekenler 181
3.5.2. Organizasyonlar Anında Yapılması Gerekenler 182
3.5.3. Organizasyonlar Sonrası Yapılması Gerekenler 182
3.6. Sportif Faaliyetlerin Organizasyonlarıyla İlgili Komiteler..... 183
3.7. Yurt İçi ve Dışında Düzenlenen Bir Sportif Faaliyete Katılmak İçin Yapılacak İdari İşler 184
3.8. Dünyadaki Önemli Spor Organizasyonları 185

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YARIŞMA SİSTEMLERİ

4. YARIŞMA SİSTEMLERİ (FİKSTÜR)..... 190
4.1. Lig Usulü Yarışma Sistemi (LUYS)..... 191
4.1.1. Tek Devreli Lig Usulü Yarışma Sistemi (TDLUYS) Anahtarının Hazırlanması..... 192
4.1.2. Çift Devreli Lig Usulü Yarışma Sistemi (ÇDLUYS) Anahtarının Hazırlanması..... 204
4.2. Eleme Usulü Yarışma Sistemi (EUYS) 210
4.2.1. Tek Eleme Usulü Yarışma Sistemi (TEUYS) Anahtarının Hazırlanması..... 214
4.2.2. Çift Eleme Usulü Yarışma Sistemi Anahtarının (ÇEUYS) Hazırlanması..... 223

BEŞİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE İZCİLİK

5. İZCİLİK FAALİYETLERİ..... 250
5.1. İzcilik 250
5. 2. Türkiye İzciliğinin Kısa Tarihçesi 251
5.3. Türkiye İzcileri Örgütü 252

KAYNAKLAR 259

KAYNAKLAR

AKGÜN N (1986) Egzersiz Fizyolojisi. EÜ Rektörlüğü Yayınları No 2 İzmir.

AÇIKADA E., Bilim ve Spor, Büro-Tek Ofset Matbaacılık, Ankara 1990).

ALPMAN C (1972) Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitiminin Çağlar Boyunca Gelişimi. ME Basımevi İstanbul.

ALPMAN C., Eğitim Bütünlüğü İçinde Beden Eğitim ve Çağlar Boyunca Gelişimi, G.S.B.Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları, M.E.BasımEvi, İstanbul, 1972, s.145.

ARSLAN M (1998) Futbol da Antrenman Planları. Arbas Matbaacılık LTD.Şti. Istanbul

ATABEYOĞLU C (1991) Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi. AN Grafik Basım Sanayi ve Ticaret A.Ş İstanbul.

BALCI V (1999) Spor Etkinliklerinin Planlanması ve Yönetimi. Bağırgan Yayımevi Ankara.

BAŞBAKANLIK G.S.G.M., Spor Şûrası 1999 Ön Komisyon Raporları, Haziran, 1999, Ankara, s.77.

BAŞER E., (1996) Futbolda Psikoloji ve Başarısı. Sporsal Kuram Dizisi 4 Ankara.

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı özel İhtisas Komisyonu Raporu, ANKARA, 1979

BİLGE N., Türkiye'de Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi**,** Kültür Bakanlığı Yayınları No:1095, Ankara, 1989, s.9.

BOMPA T O (1998) (Çeviri: İlknur KESKİN, A Burcu TUNER) Antrenman Kuramı ve Yöntemi. Bağırgan Yayımevi Ankara.

BTGM (1972) Sporda İnsan Gücü Geliştirme Sempozyumu. BTGM Eğitim Yayını 1 Güven Matbaası Ankara.

DEMİRCİ N (1995) A'dan Z'ye SPOR. Neyir Matbaacılık ve Yayıncılık Ankara.

DPT (1983) V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Spor Toto Teşkilat Müdürlüğü Matbaası Ankara.

DPT, V. Beş Yıllık Kalkınma Plânı,Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 1983, s.22.

DÜNDAR U (1995) Antrenman Teorisi. Bahçeli Evler 6. Sokak Ankara.

EBERSPAECHER H (1979) "Psychoregulatives Training" Praxis der Psychologie im Leistungssport.(Hrsg. H Gabler) Vlg Bartelsund Wernitz Berlin.

ERDEMLİ A(1996) İnsan, Spor ve Olimpizm. Sarmal Yayınevi İstanbul.

ERKAL M (1992) Sosyolojik Açıdan Spor. Kutsun Matbaa ve Reklamcılık Merkezi İstanbul

ERKAL, E. M. Sosyolojik Açıdan Spor, Milli Eğitim Basımevi, Yayın No: 39 ANKARA, 1986

FİŞEK, K. , Spor Yönetimi, A. Ü. S. B. F Yayınları No: 445, ANKARA, 1980

GENÇLİK VE SPOR AKADEMİLERİ Kuruluş, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, 11 Temmuz 1980 tarih ve 17044 sayılı Resmî Gazete.

GÜNAY M, YÜCE A, ÇOLAKOĞLU T(1996) Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri Seren Matbaacılık Ankara.

ILG H (1991) "Motivation Und Emotion In Der Sportlichen Taetigkeit" Taetigkeitsorientierte Sportpsychologie Vlg. Harri Deutsch Frankfurt am Main.

İKİZLER C (1993) Sporda Başarının Psikolojisi. Alfa Basım Yayım Dağıtım İstanbul.

İMAMOĞLU F.,"Fonksiyonel Açıdan Spor Yönetiminin Anlam ve Önemi", 1992, s.22.

İNAL AN (1992) Futbol Temel Teknikleri ve Taktik Eğitimi. SÜ Basımevi Konya.

İŞCAN F (1998) Türklerde Spor. ME Basımevi Ankara.

KARAKÜÇÜK S,", Beden Eğitimi Öğretmeninin Eğitimi, 1989, s.362-363.

KARAKÜÇÜK S,"Türkiye'de Spor Yöneticilerinin Eğitimi", 1988, s.368-369.

KARASÜLEYMANOĞLU A., Yeni Boyutları İle Spor, 1989, s.18-19.

KARATOSUN H (1993) Futbol Fizyolojik Temeller. Kolka Matbaası Ankara.

***KETEN M** (1993) Türkiye'de Spor. Polat Ofset İstanbul.*

KNAPP L, LEONARD PH(1968) Teachıng Physical Education İn Secondary Schools. Hıll Book Co. Newyork.

KOLUDAR S (1988) Futbolda Antrenörlük ve Eğitim Öğretim İlkeleri. Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara.

KONTER E (1997) Futbol' da Süratin Teoriği ve Pratiği. Bağırgan Yayımevi Ankara.

KÖKSAL OK (1990) Sporda Eğitim ve Öğretim. Spor Şürası Bildirileri Başbakanlık GSGM Yayını Ankara.

MEB (1995) İlköğretim Okulları, Lise ve Dengi Okullar Beden Eğitimi Dersi Öğretim Programları. ME Basımevi İstanbul.

***MEB** (1997) İlk-Orta Öğretim Kurumları Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Ders İçi ve Ders Dışı Çalışmaları Rehberi. Ankara.*

MOSSTON M, ASHWORTH S (2000) (Çeviri: Eda TÜZÜMEN) Beden Eğitimi Öğretimi. Bağırgan Yayımevi Ankara.

MÜHLFRİEDEL B (1987) Trainingslehre Diesterweg – Sauerlaender Vlg Frankfurt am Main.

ÖZBAYDAR S (1983) İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi. Altın Kitaplar Yayınevi İstanbul.

ÖZER D S, ÖZER K (2000) Çocuklarda motor Gelişim. Kazancı Kitap Tic.A.Ş. İstanbul.

ÖZMEN Ö (1977) Anadoluhisarı GSA Futbol İhtisas Ders Notları İstanbul.

ÖZTABAĞ L (1974) Antrenörlük Psikolojisi TFF Teknik Kitaplar Yayını No 5 Ankara.

SELÇUK Z (1992) Eğitim Psikolojisi. Atlas Kitabevi Konya.

SEVİM Y (1991) Kondisyon Antrenmanı. Gazi Büro Kitabevi Yayınları Ankara.

SEVİM Y (1992) Antrenman Bilgisi Ders Notları. Gazi Büro Kitapevi Ankara.

SCHWILGIN, F. A., (1974). Town Planning Guidelines. Department of Public Works, Ottowa (Revised Edition)

SPOR ŞÜRASI (1990) Sporda Eğitim ve Öğretim Komisyonu Raporu. Ankara.

SÜMER R (1989) Sporda Demokrasi. Şafak Matbaası Ankara.

SÜMER R (1990) Sporda Demokrasi 2. Şafak Matbaacılık Ankara.

T.C. BAŞBAKANLIK GSGM; (1999): " Spor Şurası" , Ankara.

TAMER K (1987) Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi. Anadolu Üniversitesi AÖF Eğitim Ön Lisans Programı Eskişehir.

TAMER K (2000) Spor'da Fiziksel–Fizyolojik Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi. Bağırgan Yayımevi Ankara.

TARCAN S.S., Oyun-Cimnastik-Spor, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s.10.

TAYGA Y (1993) Türk Spor Tarihine Genel Bakış. GSGM Yayını Yayın No: 87 Ankara.

TEZCAN M (1977) Boş Zamanlar Sosyolojisi. Doğan Yayınevi Ankara.

TFF (2000) Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri. Beylerbeyi-Istanbul.

TFF (2000) Türkiye Futbol federasyonu' nun Çalışma Usul ve Esasları. Beylerbeyi-Istanbul.

TMOK (1988) Olimpik Hareket. Hürriyet Gazetesi Matbaası İstanbul.

TORTOP N, Halkla İlişkiler, 1994, s.236.

UZUN, G., M. F. Altunkasa, 1991. Rekreasyonel Planlamada Arz ve Talep. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 6, Yardımcı Ders Kitapları Yayın No: 1, Adana.

Ü. AKKUTAY, Enderun Mektebi, Gazi Üniversitesi BasımEvi, Ankara, 1984.

ÜSTDAL KM, KÖKER AH(1998) Sporda Yüksek Performans Nasıl Kazanılır. Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul.

YETİM A.,"Başarılı Bir Spor Yöneticisinin Özellikleri", 1991, s.15-18.

YILDIZ D *(1979) Türk Spor Tarihi. Eko Matbaası İstanbul.*

YÜCETÜRK A Y (1993) Antrenman Kavramı Prensipleri Plânı. Optimum Tanıtım ve İletişim Ltd. İstanbul.

BEDENİN ANLAMI VE SINIRLARI

Hazırlayan
Senanur Avcı & Nuriye Kayar

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1143
İLEM Kitaplığı No: 03
İslam Güncel Serisi No: 1
ISBN: 978-605-320-047-5
© 1. Basım, Ocak 2015

ilem
KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

BEDENİN ANLAMI VE SINIRLARI
Hazırlayan: Senanur Avcı & Nuriye Kayar

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Senanur Avcı & Nuriye Kayar

Redaksiyon: Dudu Ekinci
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Avcı, Senanur., Kayar, Nuriye.

Bedenin Anlamı ve Sınırları / *Senanur Avcı & Nuriye Kayar*
1. Basım, XIV+210 s., 110x190 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-047-5
1. Beden 2. Özgürlük 3. Birey

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Beden Sosyolojisi: Toplumsal Bedenden Kurgulanan Bedene 1
Kadir Canatan

Bedenin Siyasi Ontolojisi: Bedenin Performanslarının Temel Performansı 15
Süheyb Öğüt

Bedeni Özgürlükten Kurtarmak ya da Özgürlük Bedenin Neresinde? 47
A. Teyfur Erdoğdu

Kutsal ve Sekülerin Egemenlik Savaşında Beden 103
Mustafa Tekin

İslâm'da Bedeni Yazmak 117
İrvin Cemil Schick

Hayatın ve Ölümün Değişen Sınırları 145
Nazife Şişman

Bedenin Tıpla İmtihanı 163
Murat Dinçer Çekin

Bilgi Çağından Kaygı Çağına: Sağlık, Hastalık ve Beden Algılarının Değişimi 175
Murat Beyazyüz

Sunuş

Belki de insanlık tarihi kadar eski olan beden yorumları, ilahî kitapların ve metinlerin insan bedenine yönelik tasvirleri ve ilim adamlarının beden tasavvurları ile "beden" günümüze gelene kadar çeşitli aşamalardan geçmiş ve farklı alanların meselesi olmuştur. Günümüzde beden sadece bireysel bir ilgi sahası ve bireyin mahremiyet alanı olmaktan çıkmış tıptan sosyolojiye, siyasetten iletişime pek çok disiplinin konusu hâline gelmiştir. 80'li yıllardan itibaren ortaya çıkan "beden sosyolojisi" ile birlikte sosyolojinin yeni ve müstakil bir alanını oluşturmuştur. Bedenimiz sadece bizim bedenimiz olmaktan çıkmış ve tıbbın, iletişimin siyasetin ve dahi sosyolojinin bedeni ve aynı zamanda nesnesi olmuştur.

Bu konular çerçevesinde bedenin kültürel ve toplumsal olarak inşası, bedenin sahipliği, toplumsal cinsiyet tartışmaları içerisinde özellikle kadın bedeninin, erkek bedeni de dâhil olmak üzere medya ve iletişim araçlarıyla teşhir edilişi, metalaştırılması, pazarlanması ve bir pazar aracı olarak kullanılması bedene dair önemli gündemlerdir. Bunun dışında bedene tıbbi müdahalenin sınırları, etik ilkeleri gibi birçok konu da günümüzün popüler konuları olarak tartışılmaya devam etmektedir.

İLEM, insanın sosyal hayatta varoluş mekânı olan bedeni, bütün bu tartışmaları ve ötesini görebilmek ve

konuşabilmek için farklı disiplinlerin penceresinden felsefi, sosyolojik ve tarihsel perspektifleri olan bir dizi seminer düzenlemiştir.

Elinizdeki bu kitap İlmi Etüdler Derneği Toplum Çalışmaları İhtisas Grubu'nun düzenlemiş olduğu Bedenin Anlamı ve Sınırları başlıklı dizi seminerlerde sunulan sekiz tebliğin metin ve makalelerinden oluşmaktadır.

Bedeni Kurgulamak: Doğal Bedenden Toplumsal Bedene başlıklı ilk metinde Kadir Canatan bedenin sosyolojinin konusu olma serüvenini ele almaktadır. Canatan, sosyoloji disiplininin bedene farklı perspektiflerden baktığını ve bu bakış açılarının aynı zamanda sosyolojiyi de şekillendirdiğini söylemektedir. Sosyolojinin bedeni kuramsallaştırma şeklini ve teoriye uygulayışını anlatırken sosyal bedenin inşasındaki determinist ve iradeci çerçevelerden örnekler sunmaktadır.

Süheyb Öğüt'ün *Bedenin Siyasi Ontolojisi: Beden ve Performansları* başlıklı ikinci tebliği ise bedenin ne olduğunu tanımlamak için çeşitli sorularla esas anlaşılması gerekene işaret etmektedir. Bedenin nakîzi nedir, sorusunun yanıtını ruh olarak veren Öğüt, beden ve ruh ayrımlarını yapmakta ve bedenin siyasi ontolojisinin siyasi performans ile olan ilişkisini irdelemektedir.

Özgürlük ve Beden başlıklı tebliğinin *Bedeni Özgürlükten Kurtarmak ya da Özgürlük Bedenin Neresinde?* isimli makalesinde Teyfur Erdoğdu özgürlük ve hürriyet kavramlarının farklı olduğunu vurgulayarak yaptığı özgürlük tarifi üzerinden özgürlüğün beden ile olan ilişkisini temellendirmektedir. Erdoğdu metinde özgürlüğün bedenin noksanlığını gidermek amaçlı güdülerine verilecek cevapları maksimize etmek için bu güdülerini tatmin etme yolunda ne yapacağına karar verecek olan insanın; eylemlerinin sonuçlarını tahayyül ederken sor-

ması gereken soruları, dengeli bir birey ve toplum için gerekenleri vurgulamaktadır.

Dördüncü makale ise *Kutsal ve Sekülerin Egemenlik Savaşında Beden* başlığıyla Mustafa Tekin'e ait. Tekin, "kutsal", "seküler", "egemenlik", "savaş" ve "beden" kavramlarını ayrı ayrı ele alarak her bir kavramı ait olduğu zihniyet dünyası ve zaman içerisinde geçirdiği tarihsel süreçle birlikte sistematik bir biçimde değerlendirirken aynı zamanda büyük resmi de göstermeye çalışmaktadır. Kutsalın dine, sekülerin insana yüklenen anlamlar olmasından dolayı ortaya çıkan gerilim ve egemenlik savaşlarına değinmektedir. Bu egemenlik savaşının, Tanrı merkezli dünya görüşüyle insan merkezli dünya görüşü arasındaki bir çatışma olduğunu öne süren Tekin, İslam'da bedenle birlikte gelen imkân ve potansiyelleri ele almaktadır.

Irvin Cemil Schick'in *İslam'da Bedeni Yazmak* başlıklı metni ise beden konusundaki genel kabullere alternatif bir bakış açısı oluşturmaya çalışmıştır. Sunuşunu Türkiye, İran ve Hindistan'da yaygın olan yazı-resim sanatı üzerinden kuran Schick, yazı ile oluşturulan resimlerin Allah'ın yaratılış ayetlerini, insan bedenini harflerin ve kelimelerin simgesel değeri ile görünür kılma işlevini yerine getirdiğini söylemektedir.

Nazife Şişman *Hayatın ve Ölümün Değişen Sınırları* başlıklı makalesinde yaşam ve ölüm gibi iki temel konunun çağdaş dönemdeki algılanış biçimlerini ele almaktadır. 20. yüzyılın başlarındaki Genom Projesi, antibiyotikle tedavi, doğum kontrolü hapları, protezler ve tüp bebek uygulaması gibi yaygınlaşan uygulamalardan ve insanın yapılabilirliğinden bahsetmektedir. Biyoteknolojinin, hayatın ve ölümün sınırında gezindiğinden bahseden Şişman, bu gelişmelerle birlikte insana, hayata, bedene ve ölüme dair tasavvurumuzun geçirmekte olduğu dönüşümü ele almaktadır.

Murat Dinçer Çekin *Bedenin Tıpla İmtihanı* başlıklı metninde sağlığı tanımlamak, ona ulaşmak ve sağlıklı kalmak konusunda son sözü söyleme hakkına sahip olan tıp biliminin modernleşmeyi besleyerek ve ondan beslenerek insan bedenine yeni bir kimlik biçtiğini aktarmakta, sağlığa ve uzun yaşamaya verilen önem ve profesyonelleşme ile birlikte teknolojiye atfedilen gücün tıbbın prestijini ve otoritesini arttırışını ele almaktadır. Tıbbi tüketimin ifade ettiklerini irdeleyen Çekin, insan bedeninin tıp karşısındaki mevcut durumuna dikkat çekmektedir.

Murat Beyazyüz, *Bilgi Çağından Kaygı Çağına Geçişte Sağlık, Hastalık ve Beden Algılarının Değişimi* başlıklı son metinde sosyal teori ve tıp biliminin bir araya gelerek beden üzerinde yapmış olduğu iş birliğini ortaya koymaktadır. Tıbbın, bedenin cismiyle olan ilişkisinin artması sonucu bedenin nesneleştiğini ve bedenin sosyal yönünün yavaşça yok olduğunu söylemektedir. Hasta yoktur, hastalık vardır bakış açısından tam tersine doğru bir evrilme içerisinde olduğumuzu vurgulayan Beyazyüz bu dönüşümün, yalnızca tıp alanı uzmanlarının değil toplumun, sıradan halkın da bakış açısını değiştirdiğini vurgulamaktadır.

Kitabın hazırlanması sürecinde desteğini ve yardımını hiç esirgemeyen Nuriye Kayar'a, süreçteki sabrından dolayı yazarlarımıza ve böyle çalışmaların yaygınlaşması konusundaki girişimlerinden dolayı İLEM'e ve Araştırma Yayın Komisyonu'na teşekkürlerimi sunar, alanda yapılacak çalışmaların önünü açacak bir eser olmasını ve faydalı olmasını temenni ederim.

Senanur Avcı
Aralık 2014

Beden Sosyolojisi: Toplumsal Bedenden Kurgulanan Bedene

Kadir Canatan

Yazıya, iki soru ile başlamak istiyorum. Birincisi, neden sosyologlar beden konusuna çok geç ilgi duymuşlardır? Bu ilgisizliğin sebepleri neler olabilir? Bunun çok anlamlı birtakım sebepleri olması gerekir.

İkincisi ise sosyologlar seksenli yıllara gelindiğinde sosyolojide bedene neden ilgi duydular? Bu yıllarda neler değişmiştir? Neden bedene sosyologlar bu kadar fazla eğilmeye, vurgu yapmaya başlamıştır?

Şimdi birinci soru üzerinde duralım. Sosyoloji, neden beden konusuna geçmişte ilgi göstermemiştir? Bunu anlayabilmemiz için Batı'daki bilimlerin sınıflandırılma biçimine ve bunun tarihine inilmesi gerekmektedir. Bilimler felsefeden bağımsızlaşmadan önce, Eski Yunan'da hayat "kosmos" ve "nomos" olarak ikiye bölünmüştür. Kosmos, bugünkü anlamda evreni, kâinatı temsil eden bir kavramdır. Nomos da bu kâinat içinde insan elinden çıkmış olan her şeyi ifade eden, kanun anlamına gelen bir kavramdır. Daha geniş anlamda kültür olarak da tanımlanabilir. Kosmos Tanrı'nın elinden çıkan bir şeydir. Onun yarattığı ve inşa ettiği, şekil verdiği bir şeydir. Nomos da insan elinden çıkan şeyleri ifade etmektedir. Dolasıyla Eski Yunan filozoflarına göre kosmos ve nomos olmak üzere iki hayatımız vardır. Bilimler de işin başından beri

tadır. Örneğin, binayı yapan bir mühendistir, o inşa eder ama biz bina karşısında pasif durumda kalırız, çünkü bu bina artık yapıcısından bağımsız özerk bir statüye sahiptir, biz bu binaya göre tavır alıyoruz. Bizim yaptığımız bütün araçlar-gereçler, bütün medeniyet bizi koşullamaya başlıyor, bize egemen olmaya başlıyor. Üçüncü aşama ise bunları içselleştirme aşamasıdır. Dışarda olanı içe almak: Bu toplumsallaşma denen şeyin ta kendisidir. Demek ki insan bir yönüyle özne, yapıcı-edici, yaratıcı bir varlıktır(irade), diğer yandan da ürettiği şeyler karşısında pasif duruma düştüğü için, ürettiği şeyler toplumda insanı koşullandırmaktadır. Burada da bir zorunluluk vardır. İnsan hayatı bu özgürlükle zorunluluk arasındaki gerilim alanından ibarettir.

İster toplum insanı inşa etsin, ister insan kendi kendini inşa etsin, bu iki yaklaşımında temelinde aynı insan görüşü vardır; insan yoğrulabilen bir varlıktır. O hâlde insan nereye kadar inşa edilebilir, nereye kadar yoğrulabilir? Bunun sınırları nedir, nereden başlar, nerede biter? Bu konunun ayrıca tartışılması gerekir.

Kaynakça

Cregan, K. (2006). *The Sociology of the Body: Mapping the Abstraction of Embodiment*. London: Sage.

Şeriati, A. (2008). İnsan. Ankara: Fecr

Turner, B. S. (1984). *The Body and Society, Explorations in Social Theory*. Oxford: Blackwell.

Bedeni Özgürlükten Kurtarmak ya da Özgürlük Bedenin Neresinde?

A. Teyfur Erdoğdu

Giriş

Uzun zamandır her tarafta bir özgürlük lafıdır gidiyor. Kimileri eğitim, kimileri basın, kimileri de düşünce özgürlüğünden dem vurup hak ve özgürlüklerin genişletilmesi için faaliyetler, eylemler yapıyorlar. Yapıyorlar da acaba kullandıkları özgürlük kavramının neye karşılık geldiğini tam olarak bilebiliyorlar mı? Düşünce özgürlüğü dediklerinde ve onun için mücadele ettiklerinde de murat edilmek istenip de becerilemeyen acaba düşüncenin yazıyla, sözle veya hareketle dile getirilişi, gösterilmesi anlamına gelen ifadenin önündeki her türlü engelin kalkması olabilir mi? Zira düşüncenin engellenmesinin beyin yıkama gibi olağanüstü durum ve vasıtalar hariç imkânsız olduğu malumdur. Bir köleye bile "Şunu düşünmeyeceksin, bunu düşüneceksin." demek abesle iştigaldir. Bu yüzden sadece düşüncenin yönlendirilmesinden söz edilebilir, yoksa düşünceye tamamen pranga vurmak mümkün değildir. Özgürlüğün düşünce yanında başka birçok kelime ile yan yana kullanıldığı da malumdur. Bunları tek tek burada sayıp dökmek yerine özgürlüğün tanım ve tarifini yapmak çok daha yerinde olacaktır.[1] Çünkü

1 Özgürlüğün İngilizce karşılığı *freedom*dır ve varlık düzleminde iradeyi ve insanın kendini gerçekleştirme imkânlarını anlatır. Serbestin karşılığı ise *liberty*dir ve dayatılan fiziksel ve yasal kayıtlardan kurtulmayı anlatır.

musun?" diye sorduklarında onun cevabı: "*Ne üzülmesi, zalim bir kölelikten kurtulmuş bir adam gibi hürriyetime kavuştum nihayet!*" olmuştur (Urgan, 1998, s. 16-17).[18]

Son cümle olarak; insan hürriyet mefhumunu anladığı ve idrak ettiğinde, derdine derman ararken derdinin aslında derman olduğunu kavrayıverir.

Kaynakça

Aksüt Dönmez, D. (2014). Özgürlüğün dayanılmaz hafifliği. *Psikeart, 32*, 40-43.

Algül, R. (2014). Dayanılacak gibi değildi, özgürlük. *Psikeart, 32*, 114-115.

Aydın, Agah. (2014). Esir düşmüş tek hayvan. *Psikeart, 32*, 24-25.

Aydın, Ayhan. (2001). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. İstanbul: Anı Yay.

Aydın, M. Z. (2003). *Ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve öğrenme.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Barthes, R. (2008). *Dilin çalışma sesi* (çev. A. Ece, N. K. Sevil, E. Gökteke). İstanbul: YKY Yay.

BBC News. (May 6, 2010). *Argentine incest suspect Armando Lucero dies*. Retrieved June 10, 2014, from http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8665522.stm.

Blaut, J. M. (2012). *Sömürgeciliğin dünya modeli. Coğrafi yayılmacılık ve Avrupa-merkezci tarih* (çev. S. Behçet). İstanbul: Dergah Yay.

Boratav, C. (2014). Her kimsen beni engelleme ben kimsem. *Psikeart, 32*, 8-11.

Cawthorne, N. (2008). *House of horrors.* London: John Blake.

18 Bu söyleşiden anladığımıza göre Mina Urgan'ın (1915-2000) da tezi, insanın rahatlamasının cinsellik gittikten sonra olduğudur.

Cicero, M. T. (n.d.). Retrieved June 10, 2014, from *Pro aulo cluentio habito oratio*. http://www.thelatinlibrary.com/cicero/cluentio.shtml

Cündioğlu, D. (2003, 15 Mart). *Doğru hesaplıyorsunuz ama yanlış düşünüyorsunuz*. Retrieved June 10, 2014, from http://ducanecundioglusimurggrubu.blogspot.com.tr/2012/11/dogru-hesapliyorsunuz-ama-yanlis.html.

Cündioğlu, D. (2008, 27 Aralık). *Tümevarım eşşekleri*. Retrieved June 10, 2014, from http://ducanecundioglusimurggrubu.blogspot.com.tr/2013/01/tumevarim-essekleri.html.

Çileli, M. (1986). *Ahlak psikolojisi ve eğitimi.* Ankara: Verso Yay.

Deleuze, G. (2005). *Spinoza: Pratik felsefe* (çev. U. Baker). İstanbul: Norgunk Yay.

Eğrilmez, A. (2014). Ey özgürlük! *Psikeart*, *32*, 6-7.

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi.* Ankara: Arkadaş Yay.

France, A. (1922). *Thais.* Paris: Calmann-Lévy.

Gezgin, İ. (2014). Özgürlük ve aşk uğruna Antik Atina'da manidar bir özgürlük mücadelesi. *Psikeart*, *32*, 62-65.

Gilderhus, M. T. (2011). *Tarih ve tarihçiler. Tarih yazıcılığına giriş* (çev. E. S. Özcan). Ankara: Birleşik Dağıtım Kitapevi.

Gouardo, L., & Caradec>h, J. M. (2008). *Le silence des autres.* Neuilly-sur-Seine: Michel Lafon.

Gökberk, M. (1997). *Kant ile Herder'in tarih anlayışları.* İstanbul: YKY Yay.

Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi.* Amsterdam: Stichting Nederlands-Turks Academisch Genootschap.

Gürhan, T. (2014). Özgürlük ya da "su çatlağını" nasıl buldu? *Psikeart*, *32*, 78-81.

Hall, A. (2008). *Monster.* London: Penguin.

Heimsoeth, H. (1986). *Immannuel Kant'ın felsefesi* (çev. T. Mengüşoğlu). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Hume, D. (1976). İnsanın anlama yetisi üzerine bir soruşturma (çev. O. Aruoba). Ankara: Biblos Kitapevi.

İmam Gazzâlî. (2000). İhyau ulumi'd-din (VII). Beyrut: Daru'l-fikr.

İmam Gazzâlî. (2002). *El-mearifu'l-akliyye* (çev. A. K. Cihan). İstanbul: İnsan Yay.

İnal, G. (2014). İlkbahar kurbanının adağı. *Psikeart, 32,* 122-123.

Kant, I. (1784). Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht. In *Berlinische monatsschrift* (pp. 385-411). Retrieved June 10, 2014, from http://gutenberg.spiegel.de/buch/3506/1.

Kant, I. (2006). Dünya yurttaşlığı amacına yönelik bir tarih düşüncesi. D. Özlem & G. Ateşoğlu (hzl.), *Tarih felsefesi seçme metinler* içinde (s. 30-47). Ankara: DoğuBatı Yay.

Kastner, H. (2009). *Täter Väter: Väter als Täter am eigenen kind.* Wien: Ueberreuter.

Kemaloğlu, M. (2014). Özün gürleşmesi. *Psikeart, 32,* 44-45.

Kızıltan, H. (2014). Dünyevi. *Psikeart, 32,* 12-15.

Kordela, K. (2009). Arzu ve ötelenmiş travma (Lacan, antigone ve demokrasi). *MonoKL, 3*(6-7), 101-112.

MacDonald, H. (2003). Legal bodies: Dissecting murderers at the Royal College of Surgeons, London 1800-1832. *Traffic: An Interdisciplinary Postgraduate Journal, 2,* 9-32.

Marsh, S., & Pancevski, B. (2009). *The crimes of Josef Fritzl.* India: Harper Element.

Marx, K. (1975). *Early writings*. Harmondsworth: Penguin.

Matvejević, P. (2013). *Ekmeğimiz* (çev. M. M. Çilingiroğlu). İstanbul: YKY Yay.

Muere el 'monstruo de Mariquita', un Colombiano que tuvo siete niños con su hija Ver más en. (2011, September 16). Retrieved June 12, 2014, from http://www.20minutos.es/noticia/1160902/0/monstruo-mariquita/muere-colombia/siete-ninos-hija/.

Öğüt, H. (2014). Kışkırtılmış erkeklik bastırılmış kadınlık. *Psikeart, 32,* 86-93.

Öncü, Ş. (2014). İnsan kendine bunu neden yapar? Yazmak, bedeli yazıya tutsaklıkla ödenen bir özgürleşme sürecidir. *Psikeart, 32,* 118-119.

Patterson, O. (1991). *Freedom in the making of Western culture.* NewYork: I. B. Tauris.

Pidd, H. (2011, August 25). Austrian father accused of imprisoning and raping daughters over four decades. *The Guardian.* Retrieved June 10, 2014, from http://www.theguardian.com/world/2011/aug/25/austrian-father-accused-imprisoning-daughters.

Plinius, G. (n.d.). *Naturalis historia* (10. Kitap). Retrieved June 12, 2014, from http://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Pliny_the_Elder/10*.html.

Richardson, R. (1987). *Death, dissection and the destitute.* London: Penguin.

Roach, M. (2004). *Stiff. The curious lives of human cadavres.* NewYork: W. W. Norton & Company.

Rosner, L. (2009). *The anatomy murders: Being the true and spectacular history of Edinburgh's notorious Burke and Hare and of the man of science who abetted them in the commission of their most heinous crimes*. Pennsylvania, PA: University of Pennsylvania Press.

'R S J v The Queen'. (2012, June 29) Retrieved June 12, 2014, from http://www.austlii.edu.au/au/cases/vic/VSCA/2012/148.html.

Shelton, D. (2010). The emperor's new clothes. *Journal of the Royal Society of Medicine*, *103*(2), 46-50.

Spinoza, B. (1996). *Törebilim* (çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yay.

Spinoza, B. (n.d.). *Ethica -pars prima- de deo*. Retrieved June 10, 2014, from http://la.wikisource.org/wiki/Ethica_-_Pars_prima_-_De_Deo.

Squires, N. (2009, March 27). 'Italian Fritzl' and his son accused of raping and controlling daughters. *The Telegraph*. Retrieved June 10, 2014, from http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/5063150/Italian-Fritzl-and-his-son-accused-of-raping-and-controlling-daughters.html.

Tonbul, G. (2014). Hangi(si) özgürlük? *Psikeart*, *32*, 110-112.

Trier, Lars von (2013). *Nymphomaniac*, DVD, 2 vols.

Turan, G. (2006). *Bakır çalığı*. İstanbul: YKY Yay.

Türkdoğan, O. (1992). Tarihin sonu mu? *Türkiye Günlüğü, 21*, 72-73.

Urgan, M. (1998). Söyleşi. *Kitap-lık, 31*, 16-17.

Wise, S. (2004). *The Italian boy: A tale of murder and body snatching in 1830s London.* London: Metropolitan Books.

Kutsal ve Sekülerin Egemenlik Savaşında Beden

Mustafa Tekin

Bu yazımızda önce kavramsal bir harita çizelim istiyoruz. Ana konu beden olsa da ilk olarak sekülerlik ve kutsal ile bedenin geçiştikleri zihniyet dünyasını görebilmek açısından kutsal ve seküler kavramlarına dikkat çekmeye, tanımlamaya ve yine tarihsel süreç içerisinde büyük bir resmi göstermeye çalışacağız. Ondan sonra günümüzdeki problemlere değinmek daha anlamlı olacaktır.

Kutsal ve seküler dediğimiz şey bir dikotominin iki parçasıdır. Dikotomi ile ilgili önce şu vurguyu yapmak lazımdır: Dikotomi; birbirine indirgenmesi mümkün olmayan iki parçadır. Kutsal ve seküler dediğimizde bunları iki ayrı hakikat, iki ayrı bakış açısı olarak vurguluyoruz. Bu açıdan birinci sorunumuz Hristiyan dünyasında var olan kutsal ve seküler dualitesi, yani ayrışmasıdır. Bu bağlamda problemi insan bedeninin seküler ve kutsal arasındaki gelgitlerde yaşadığı gerilimler olarak vazediyoruz. Bu gerilim aslında insanın hayatı boyunca yaşadığı bir durumdur.

Hak ve hakikat İslam'da temessül eden bir şeydir. İslam, özü itibarıyla insanlık tarihinin başlangıcından bu yana hakikati vazetmektedir. Bu açıdan meseleye bakınca, ilk insandan bugüne kadar iki temel yaklaşım olmuş-

Hristiyanlık eskiden beri arzuların yok edilmesi üzerine kurulmuştur. Cinsel perhize kadar varan bir bedeni mahrum bırakma söz konusudur. Victor Hugo'nun Notre Dame'ın Kamburu filminde, Monsenyör Esmeralda'yı gördüğü için kendini kırbaçlar. Bunu kendi cümleleriyle şöyle açıklamaktadır: "Yıllardır öldürdüğümü düşündüğüm tutkularımın yeniden dirildiğini hissettim." Hristiyanlığın temel yanlışı bu arzular vardırlar ve ölmezler. İslam ise arzuların kontrol edilmesi gerektiğini söyler.

Beden politikalarına baktığımızda ulus devlette tek tip bir toplum hayali vardır. Hitler liderliğindeki Alman toplumu buna bir örnektir. Fotoğraflara baktığınızda görürsünüz; ip gibi dizilmiş insanlar... Veya o devrin Alman kadınlarının yegâne amacı Alman toplumuna çocuk kazandırmaktır. Yani faşist politikalar için kadın bedeninin araçsallaştırılması söz konusudur. Bunlar bedenin politik kullanımlarıdır. Ez cümle İslam burada insanı Tanrı, tabiat ve kendisiyle uyum içerisinde yaşatmayı hedefleyen bir perspektife sahiptir.

Kaynakça

Berktay, F. (2000). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın* (2. Baskı). İstanbul: Metis

Chevalier, J. (1993). Din fenomeni. M. Aydın (hzl. ve çev.), *Din fenomeni* içinde. (s. 79-125). Konya: Tekin

Kant, I. (1984). *Seçilmiş yazılar* (çev. N. Bozkurt). İstanbul: Remzi

İslâm'da Bedeni Yazmak

İrvin Cemil Schick

Bu yazımda İslâm ve özellikle Türk-İslâm kültüründe beden ile yazı arasındaki ilişkileri irdelemeye çalışacağım.[1] Bu ilişkiler çok boyutludur aslında, ama sanırım bu çok boyutluluğun altında birleştirici bazı ilkeler yatmaktadır. İşte konum bu birleştirici ilkelerdir.

İnsan bedeni ile Arap yazısı, İslâm kültürlerinde tarih boyunca yakın ilişki içinde olmuştur. Yalnız hattatlar esnek ve şekillendirilebilir harfleri eğip büküp onlara insan biçimi vermekle kalmamış, insan vücudunun ve yüz hatlarının hem mutasavvıflar, hem de lirik şairler tarafından sık sık Arap harflerine benzetilmesi de, sayısız mazmunlar ve teşbihlerle zenginleştirilmiş muazzam bir edebiyatın ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Yazma edimiyle insan bedeni, çağdaş kültür kuramında da sıkı sıkıya ilişkilendirilmiştir. Bir tarafta sünnet, dövme, delme ve yara izi bırakma, diğer tarafta sakal bırakma, kıl aldırma, perhiz, egzersiz, âdâbı muaşeret ve modaya kadar, vücut üzerinde etkili olan, onu işaretleyip dönüştüren, toplumsal normlara ve gerekliliklere uygun anlamlar ve değerlerle donatan bir dizi "yazma uygulaması" söz konusudur. Vücut bu sûretle bir kimli-

1 Bu konuşma metni, büyük ölçüde İrvin Cemil Schick'in 2011 yılında yayımlanan "İslâm'da Bedeni Yazmak" adlı makalesine dayanmaktadır.

çoğu bunu bilmezler." (Rûm, 30/30). Bundan da hadisteki "fıtrat" kelimesiyle İslâm'ın amaçlandığı sonucuna varılabilir. Yani her insan Müslüman (sözlük anlamıyla Allah'a "teslim olmuş") doğar, bu da tabiatına, yaradılışına uygun olandır.

Öte yandan Kur'ân-ı Kerîm'e göre Allah'a ibadet edenler sadece insanlar değildir: "Göklerde olan her şey ve yerde olan her şey, yürüyenlerden [hayvanlar] ve meleklerden, Allah'a secde ederler ve kibirlenmezler." (Nahl, 16/49); "Görmedin mi? Şüphesiz gökte olanlar ve yerde olanlar, ve güneş, ve ay, ve yıldızlar, ve dağlar, ve ağaç, ve yürüyenler, ve insanların birçoğu Allah'a secde ederler. Ve birçoğu da azabı hakketmiştir; ve her kimi Allah alçaltırsa, onu yüceltecek kimse yoktur. Şüphesiz Allah ne dilerse yapar." (Hac, 22/18). O halde yaradılışları icabı Müslüman olanlar sadece insanlar değildir, hilkatin tümü böyledir. İnsanlar, hayvanlar, nesneler, Arap yazısı kullanılarak resmedildiği zaman, işte bu içsel doğaları görünür kılınır. Yazı-resim sanatı, birçoklarının iddia ettiği gibi (varlığı zaten kuşkulu olan) resim yasağını aşmanın bir yolundan, yani basit bir "hîle-i şer'iyye"den ibaret olmak şöyle dursun, aksine, "cismânî evrenin rûhânî altyazıları" işlevini görmüştür. Röntgen makinasıyla çekilmişçesine, görünür olanın içindeki ilâhîliğin ortaya çıkarılmış hali, teyididir. Harf sembolizmi, Allah'ın cümle hilkatini, yani doğayı ve özgül olarak da insanı, *dârü'l-İslâm* olarak işaretlemiş; İslâm'ın, aslî varoluş hali ve dolayısıyla da ebediyet olduğu fikrini yerleştirmiştir.

Kaynakça

Ak, C. (hzl.) (1987). *Kanûnî Sultan Süleyman, Muhibbî dîvânı: İzahlı metin*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Aksel, M. (1967). *Türklerde dinî resimler: Yazı-resim*. İstanbul: Elif Kitabevi.

Barthes, R. (1991). *The responsibility of forms: Critical essays on music, art, and representation* (çev. R. Howard). Berkeley ve Los Angeles: University of California Press.

Çelebioğlu, A. (hzl.) (1967). *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî-i şerîf: Aslı ve sadeleştirilmişiyle manzum Nahîfî tercümesi* (çev. S. M. Nahîfî). İstanbul: Sönmez Neşriyat,

Derman, M. U. (1982). *Türk hat sanatının şaheserleri.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Derman, M. U. (1998). *Letters in gold: Ottoman calligraphy from the Sakıp Sabancı Collection, Istanbul* (çev. M. Zakariya). New York: The Metropolitan Museum of Art.

Ergun, S. N. (hzl.) (1935). *Bâkî: Hayatı ve şiirleri. Cild I: Dîvân*. İstanbul: Sühulet Kitab Yurdu.

Gibb, E. J. W. (1900-1909). *A history of Ottoman poetry* (cild 2). Londra: Luzac.

Gölpınarlı, A. (hzl.) (1961). *Fuzûlî, Dîvân*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

Gölpınarlı, A. (1963). *Mevlevî âdâb ve erkânı*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuf'tan dilimize geçen deyimler ve atasözleri.* İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

Gonzalez, V. (2000), The double ontology of Islamic calligraphy: a Word-image on a folio from the Museum of Raqqada (Tunisia). I. C. Schick (Ed.), İçinde, *M. Uğur Derman 65th Birthday Festschrift / M. Uğur Derman 65. Yaş Armağanı* (pp. 313-340). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

Grosz, E. (1994). *Volatile bodies: Towards a corporeal feminism*. Bloomington ve Indianapolis, IN: Indiana University Press.

Hakānî Mehmed Bey. (H. 1264). *Hilye-i Hakānî*. İstanbul: Tabhane-i Âmire.

Laibi, S. (1998). *Soufisme et art visuel: Iconographie du sacré*. Paris: L'Harmattan.

Rosenthal, F. (1971). *Four essays on art and literature in Islam.* Leiden: E.J. Brill.

Schick, İ. C. (2011). İslâm'da bedeni yazmak. P. Tünaydın (hzl. ve çev.), *Bedeni, toplumu, kâinâti yazmak: İslâm, cinsiyet ve kültür üzerine* içinde (s. 59-87). İstanbul: İletişim Yayınları.

Schimmel, A. (1975). *Mystical dimensions of Islam*. Chapel Hill, NC: The University of North Carolina Press.

Schimmel, A. (1994). *Deciphering the signs of God: A phenomenological approach to Islam*. Albany, NY: State University of New York Press.

Taşkale, F. ve Gündüz, H. (2006). *Hat sanatinda hilye-i şerife: Hz. Muhammed'in özellikleri.* İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları.

Hayatın ve Ölümün Değişen Sınırları

Nazife Şişman

Son elli yılın en şaşırtıcı aletlerinden bazıları tıbbi teknoloji alanında ortaya çıktı: antibiyotikler, psikolojik ilaçlar ve diğer eczalar, hormon üreten tamamlayıcı teknolojiler (şeker hastaları için insülin, hemofili hastaları için Faktör VIII gibi), bitkilerde hastalıkları önleyen veya dayanıklılığı artıran gen manipülasyonu, kanser tedavisinde kullanılan bazı ilaçlar... Bir başka kategorideki biyoteknolojiler ise organ nakli, kan hücresi nakli, piller, ortopedik malzemeler, genetik test, gen tedavisi… Görüldüğü üzere biyoteknoloji, insanlar da dâhil olmak üzere özel olarak canlı varlıklar üzerinde bir dizi teknik uygulamak demek.

Yapay organlar, çoklu genetik yapıya sahip embriyolar, yani insan, hayvan ve bitki genlerinin karıştırılmasından oluşturulacak yeni canlılar, klonlardan elde edilen organlarla sürekli yenilenen bedenler, hastalığın tedavisi bulununcaya kadar dondurulan ölüler… Tüm bunları düşününce hem bedenin teknolojikleşmesi hem de bütün bunları mümkün kılacak sermaye ve iktisadi ilişkiler konusu, ciddi bir mesele olarak ortaya çıkıyor.

Teknoloji ve bilim arasında yeni bir ortaklık kuruluyor ve bu yeni ortaklık hem hukuki meşruiyet

insanın moleküler boyutuna vurgu yapıyor. Ama insan ne sadece moleküler ve biyolojik ne de sadece psikolojik ve sosyolojik bir varlık. İnsan aynı zamanda ve hepsinden önemlisi müteal bir varlık.

Kaynakça

Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve hoşnutsuzlukları* (çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hayles, N. (1999). Kathrine *how we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, and ınformatics*. Chicago: University of Chicago Press.

Lings, M. (1980). *Antik inançlar, modern hurafeler* (çev. E. Harman ve U. Uyan). İstanbul: Yeryüzü Yayınları.

Rose, N. (2007). *Politics of life itself: Biomedicine, power, and subjectivity in the twenty-first century*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Scheper Hughes, N. (2002). Ends of the body: Whole or in parts. In N. Scheper Hughes, & L. Wacquant (Eds.), *Commodifying bodies* (pp. 1-9). London: Sage.

Sennett, R. (2002). *Ten ve taş: Batı uygarlığında beden ve şehir* (çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.

Şişman, N. (2009). Ölmeden ölmek'in yeni tarzı: Ötenazi. *Günün kısa tarihi* içinde (2. baskı, s. 45-51). İstanbul: Timaş Yayınları.

Bilgi Çağından Kaygı Çağına: Sağlık, Hastalık ve Beden Algılarının Değişimi

Murat Beyazyüz

Sosyal Teori ve Tıbbın Beden Üzerinde Buluşması

Tıbbın uzun bir tarihi vardır ve tıbbın konusu neredeyse tamamen insan bedenine odaklanmıştır. Buna rağmen tıp ve insan bedeni arasındaki ilişki, yakın zamanlara kadar üzerinde uzun uzadıya düşünmeyi hak eden bir durum olarak görülmemiştir. Tıbbın toplumsal tarihi üzerindeki araştırmalar da aynı şekilde beden olgusunu ihmal etmiş ve daha çok tıp ve toplum ilişkisi üzerine odaklanmışlardır (Gallagher ve Laqueur, 1987, s. vii).Bu ilgisizliğin nedeni, tıp-beden ilişkisinin basit olarak değerlendirilmesidir; buna bir çeşit duyarsızlaşma denebilir. Bunun yanı sıra tıbbın içinde yer alanların, farkında olarak veya olmayarak benimsemiş oldukları biyomedikal paradigmanın mutlak hâkimiyetini de hesaba katmak gerekir.

Bunun sonucu olarak, insan bedenini salt biyolojik tarafıyla ele alan, odağı insan anatomisi etrafında yoğunlaşan ve somut olanın haricindekini ilgiye değer bulmayan (physicalism) biyomedikal tıp anlayışındaki "beden" ile aşırı soyutlamalar ve felsefileştirmeler sebebiyle fizik gerçekliği gözden kaçıran sosyal ve beşerî bilimlerdeki *beden*in, aynı fonetiğe sahip fakat farklı anlamları olan iki kelime gibi algılanması durumu ortaya çıkmıştır.

Aksi takdirde bedenlerinin hastalıklar karşısında ne kadar savunmasız olduğu telkinine sürekli maruz kalan bireyler, kendilerini mikroplardan koruma çabası içindeyken psikolojik olarak varoluşlarının sürekli olarak tehdit altında olmasını hayatlarının merkezine koyacak ve ruhsal rahatsızlıklara daha yatkın hâle geleceklerdir.

Halk sağlığı uygulamalarındaki bilgilendirme faaliyetlerinde endişe yaratmak yerine rahatlatmaya yarayacak bir üslubun benimsenmesi ve tıp profesyonellerinin beden McCarthycilerinin karşısına dikilerek neyin ne kadar tehlikeli ve neyin ne kadar gerekli olduğu konusunda net açıklamalar yapmaları, bireylerin bedenleri ile ilgili sorumlulukları daha rahat üstlenmelerini ve daha az endişe duymalarını sağlayacaktır.

Kaynakça

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A socialcritique of thejudgement of taste.* London: RoutledgeandKegan Paul.

Buckingham, A. (2008). Doingbetter, feelingscared: Healthstatisticsandtheculture of fear. In D. Wainwright (Ed.), *A sociology of health* (pp. 19-38). London: Sage Publications Ltd.

Coward, R. (1989). *Thewholetruth: Themyth of alternativehealth.* London: FaberandFaber.

Douglas, M. (1970). *Natural symbols: Explorations in cosmology*. London: CressetPress.

Douglas, M. (1980). *Purity and danger: An analysis of concepts of pollution and taboo*. London: Routledge and Kegan Paul.

Douglas, M. (2005). *Saflık ve tehlike: Kirlilik ve tabu kavramlarının bir çözümlemesi* (çev. E. Ayhan). İstanbul: Metis Yayınları.

Foucault, M. (2002). *Kliniğin doğuşu* (çev. Temel Keşoğlu). İstanbul: Doruk Yayınları.

Fox, N. (1993). *Postmodernism, sociologyandhealth*. Buckingham: Open UniversityPress.

Gallagher, C., &Laqueur, T. (1987). Introduction. In C. Gallagher, & T. Laqueur (Eds.), *Themaking of the modern body: Sexualityandsociety in thenineteenthcentury* (pp. vii–xv). Berkeley, CA: University of California Press.

Gureje, O., Simon, G. E., Ustun, T. B., &Goldberg, D. P. (1997). Somatisation in cross-culturalperspective: A World HealthOrganizationstudy in primarycare. *AmericanJournal of Psychiatry*, *154*, 989-95.

Haraway, D. (1989) 'The biopolitics of postmodern bodies: determinations of self in immune system discourse', *Differences,* 1 (1), 3–44.

Kidel, M. (1988). Introduction. In M. Kidel, & S. Rowe-Leete (Eds.), *Themeaning of illness* (pp. Sayfa aralığı?).London: Routledge.

Lupton, D. (2003). *Medicine as culture: Illness, diseaseandthe body in Western societies*. London: Sage Publications Ltd.

MacLachlan, M. (2004). *Embodiment*. New York: Open UniversityPress.

Mauss, M. (2006). *Sosyoloji ve antropoloji* (çev.Özcan Doğan) Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Penfield, W., &Rasmussen, T. (1950). *Thecerebralcortex of man: A clinicalstudy of localisation of function.* New York: McMillan.

Piccinelli, M. ve Simon, G. (1997) Gender and cross-cultural differences in somatic symptoms associated with emotion distress: an international study in primary care, *Psychological Medicine*, 27(2): 433–44.

Shilling, C. (1991). Educating the body: Physical capital and the production of social inequalities. *Sociology*, *25*(4), 653-72.

Stewart, W.F., Lipton, R.B. ve Liberman, J. (1996) Variation in migraine prevalence by race, *Neurology*, 47: 52–9.

Turner, B. (1991). Recent developments in the theory of the body. M. Featherstone, M. Hepworth, & B. Turner (Eds.), *The body: Socialprocessandculturaltheory* içinde (s. 1-35). London: Sage.

Turner, B. (1996). *The body andsociety: Explorations in socialtheory*. London: Sage.

Vigarello, G. (1988). *Concepts of cleanliness: Changing attitudes in France since the middle ages* (trans. Jean Birrell). Cambridge: Cambridge University Press.

Wang, S.J., Liu, H.C., Fuh, J.L., Liu, C.Y., Lin, K.P., Chen, H.M., Lin, C.H., Wang, P.N., Hsu, L.C., Wang, H.C. ve Lin, K.N. (1997) Prevalence of headaches in a Chinese elderly population in Kinmen: age and gender effect and cross-cultural comparisons, *Neurology*, 49: 195–200.

Willis, R. (2002). Body. A. Barnard, & J. Spencer (Ed.), *Encyclopedia of social and cultural anthropology* içinde, (pp. 114-116). New York: Rotledge.

Ziegler, D.K. (1990) Headache: public health problem, *Neurologic Clinics*, 8: 781–91.

1. Basım

KURAMDAN UYGULAMAYA BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÖĞRETİM MATERYALİ GELİŞTİRME

(TÜRKÇE EĞİTİMİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ)

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan SEVİM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1132
Eğitim No.: 244
ISBN : 978-605-133-143-0
© 1. Basım, Ocak 2015

KURAMDAN UYGULAMAYA BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÖĞRETİM MATERYALİ GELİŞTİRME (TÜRKÇE EĞİTİMİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ)

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan SEVİM

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sevim, Oğuzhan.
Kuramdan Uygulamaya Bilgisayar Destekli Öğretim Materyali Geliştirme (Türkçe Eğitimi Uygulama Örnekleri) / *Oğuzhan Sevim*
1. Basım, VIII+358s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-143-0
1. Bilgisayar Destekli Öğretim, 2. Bilgisayar Destekli Öğretim Materyali, 3. Öğretim Tasarımı, 4. Materyal Geliştirme, 5. Uygulama Örnekleri.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Öğretim materyalleri, öğrencilerin öğrenmelerini destekleyerek bilgiye etkili bir şekilde ulaşmalarını, derse aktif olarak katılmalarını, öngörülen hedeflere ulaşmalarını ve kalıcı bir öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayarak ilgili programın başarıya ulaşmasında büyük rol oynamaktadır. Çağın getirmiş olduğu yeniliklere bağlı olarak öğretimde materyal kullanımında da bazı değişiklikler yaşanmakta, teknoloji başlığı altında bilgisayarlar, öğretim sürecinin her aşamasında yerini almaktadır. Teknolojik yarış, günümüzde gelişmiş ülkeler arasındaki rekabette en önemli etken olarak görülmektedir. Gelişmiş ülkeler, eğitim ile teknoloji bütünleşmesini sağlayıp her öğretim kademesindeki eğitim kalitesini artırmaya çalışarak çağa hızlı bir şekilde uyum sağlayabilen nitelikli insanlar yetiştirmeye çabalamaktadır.

Bilişim teknolojilerindeki hızlı ve etkileyici gelişmeler, insanların çalışma şekillerinden birbirleriyle iletişim kurmalarına ve boş zamanlarını değerlendirmeye kadar tüm etkinliklerini yeniden şekillendirmektedir. Günümüzde yaşanan bu teknolojik devrim, bilgi toplumu olarak nitelendirilen yeni bir toplum ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda değişen sosyal şartlara bağlı olarak eğitimcilerin de yeni teknolojileri kullanarak öğretim etkinliklerini yeniden yapılandırmaları ve temel öğretim ilkelerini yeniden gözden geçirlemeleri gerekmektedir.

Teknolojinin –özellikle bilgisayarın- eğitimle bütünleştirilmesi ve çağdaş öğrenme ortamlarının oluşturulmasında öğretmenlere büyük sorumuluklar düşmektedir. Öğretmenlerin kendilerinden beklenen bu sorumlulukları yerine getirebilmeleri için hizmet öncesinde gerekli bilgi ve becerileri kazanarak kendilerini donanımlı kılacak öğrenme etkinliklerine katılmaları çok önemlidir. Bu etkinlikler özellikle hizmet öncesi öğretmen eğitiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme dersinde gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte öğretmen adaylarının

bilgisayar destekli öğretim materyali geliştirme ile ilgili bilgi ve becerileri gerçek öğrenme ortamından hareketle tüm aşamalarını yaşarak kazanmaları, bu dersin temel hedeflerinden biridir.

Elinizdeki bu çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğretimde materyal kullanımının öneminden bahsedilmiş, ikinci bölümde bilgisayar destekli öğretimle ilgili kuramsal bilgiler üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde teknoloji destekli sınıflardaki öğrenme kazanımları verilmiş, dördüncü bölümde bilgisayar destekli öğretim materyali geliştirmede kuramsal dayanaklar hakkında bilgi verilmiş, beşinci bölümde bilgisayar destekli öğretim materyali geliştirilebilmesi için öğretmenlerin sahip olmaları gereken beceriler ifade edilmiş, altıncı bölümde öğretim tasarımıyla ilgili bilgi verilmiş, yedinci bölümde bilgisayar destekli öğretim materyali tasarım aşama ve uygulamaları ayrıntılarıyla ele alınmış ve son bölüm olan sekizinci bölümde 2013-2014 öğretim yılında gerçek öğrenme ortamlarında yapılan Türkçe öğretimi odaklı bilgisayar destekli öğretim materyali geliştirme uygulama örnekleri dikkatlerinize sunulmuştur.

Çalışmanın içeriğinden hareketle bu eserin özellikle hizmet öncesi öğretmen eğitiminde bilgisayar destekli öğretim materyali geliştirme konusunda öğretmen adaylarına ve Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme dersini yürüten öğretim üyelerine yardımcı kaynak olacağı düşünülmektedir.

Erzurum, Aralık, 2014

Oğuzhan SEVİM

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: ÖĞRETİMDE MATERYAL KULLANIMI.....1

1. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MATERYALLERİ 4
   - 1.1. Yazılı Materyaller 4
   - 1.2. Resim ve Grafikler 4
   - 1.3. Gerçek Nesneler ve Modeller 5
   - 1.4. Ses Kasetleri 6
   - 1.5. Televizyon Programları ve Video Kasetler 7
   - 1.6. Bilgisayar ve öğretim yazılımları 7

2. Bölüm: BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÖĞRETİM.....11

1. Eğitim Teknolojisi 11
2. Öğretim Teknolojisi ve Bireysel Öğretim Teknolojileri 14
3. Programlı Öğretim 16
   - 3.1. Programlı Öğretim İlkeleri 16
   - 3.2. Programlı Öğretim Modelleri 18
4. Bilgisayar Destekli Öğretim 21
   - 4.1. Yararları 26
   - 4.2. Sınırlılıkları 30
   - 4.3. Bilgisayar Destekli Öğretimde Öğretmenin Rolü 32
   - 4.4. Bilgisayar Destekli Öğretimde Öğrencinin Rolü 34
   - 4.5. Bilgisayar Destekli Öğretimin Uygulama Biçimleri 35

4.6. Bilgisayar Destekli Öğretim Yazılımlarında Öğrenci ile Etkileşim Sağlama Yöntemleri 37
4.7. Bilgisayar Destekli Öğretimde Ders Yazılımı 40
4.8. Bilgisayar Destekli Öğretim Yöntemleri 46
4.9. Öğretim Yazılımı Geliştirme İlkeleri 55

3. Bölüm: TEKNOLOJİ DESTEKLİ SINIFLARDA ÖĞRENME KAZANIMLARI 59

1. Aktif Öğrenme 60
2. Bilgiyi Yapılandırma 62
3. Amaca Bağlı Öğrenme 63
4. İş Birlikli Öğrenme 63
5. Problem Çözme 65
6. Karar Verme 66
7. Bilgi Arama 66
8. Modelleme 68
9. Tasarlama 69
10. Eleştirel Düşünme 69
11. Demokratik Düşünme 70

4. Bölüm: BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÖĞRETİM MATERYALİ GELİŞTİRMEDE KURAMSAL DAYANAKLAR 73

1. Davranışçı Kuram 74
2. Yol Gösterici Kuram 75
3. Bulduruşsal Kuram 75
4. Bilişsel Kuram 76
5. Yapısal Öğrenme Kuramı 78
6. Sorgulamacı Diyalog Kuramı 78
7. Öge Yerleştirme Kuramı 79
8. Açımlama Kuramı 79
9. Güdüleyici Tasarım Kuramı 80
10. Yapıcı Öğrenme Kuramı 80
11. Durumlu Öğrenme Kuramı 80
12. Bilişsel Yük Kuramı 81

5. Bölüm: ÖĞRETMENLERİNİN/ÖĞRETMEN ADAYLARININ BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÖĞRETİM MATERYALİ GELİŞTİREBİLMELERİ İÇİN SAHİP OLMALARI GEREKEN TEMEL BİLGİ VE BECERİLER.....89

1. Teknolojiyi Öğretim Sürecine Entegre Edebilme Becerisi 95
   1.1. Teknoloji Entegrasyonu 96
2. Disiplinlerarası Çalışma Becerisi 111
3. İş Birlikli Çalışma Becerisi 115
4. Gerçek Öğrenme Ortamında Uygulama Yapma.....118
5. Bilgisayar Okuryazarlığı 120

6. Bölüm: ÖĞRETİM TASARIMI 127

1. Öğretim Tasarımı Modelleri 131
   1.1. Genel Tasarım Modeli 131
   1.2. Sistem Yaklaşımı 132
   1.3. Dick ve Carey Modeli 133
   1.4. Morrison, Ross ve Kemp Modeli 134
   1.5. ARCS Motivasyon Modeli.....136
   1.6. Seels ve Glasgow Öğretim Tasarımı Modeli.....138
   1.7. Multimedia Tabanlı Öğretim Tasarımı 139
   1.8. Etkinlik Merkezli Tasarım Modeli 140
2. Öğretim Tasarımı Modelleri'nin Ortak Özellikleri 141
   2.1. Analiz 143
   2.2. Tasarım 143
   2.3. Geliştirme 144
   2.4. Uygulama 144
   2.5. Değerlendirme 145

7. Bölüm: BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÖĞRETİM MATERYALİ TASARIM AŞAMA VE UYGULAMALARI 147

1. Analiz 149
2. Tasarım 155
3. Geliştirme ve Uygulama.....196
4. Değerlendirme 198

8. Bölüm: UYGULAMA ÖRNEKLERİ 203
BİRİNCİ UYGULAMA ÖRNEĞİ 205
İKİNCİ UYGULAMA ÖRNEĞİ 220
ÜÇÜNCÜ UYGULAMA ÖRNEĞİ 242
DÖRDÜNCÜ UYGULAMA ÖRNEĞİ 252
BEŞİNCİ UYGULAMA ÖRNEĞİ 277
ALTINCI UYGULAMA ÖRNEĞİ 289
YEDİNCİ UYGULAMA ÖRNEĞİ 307
SEKİZİNCİ UYGULAMA ÖRNEĞİ 316
DOKUZUNCU UYGULAMA ÖRNEĞİ.....326
ONUNCU UYGULAMA ÖRNEĞİ.....336

KAYNAKÇA.....343

KAYNAKÇA

Açıkgöz, K. Ü. (2003). *Etkili öğrenme ve öğretme.* İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

Akçay, H., Feyzioğlu, & Tüysüz, C. (2003). The effect of computer simulations on students' success and attitudes in teaching chemistry. *Educational Sciences: Theory & Practice, 3*(1), 7-26.

Akkoyunlu, B. (1998). *Öğretim yazılımları, çağdaş eğitimde yeni teknolojiler.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları .

Akkoyunlu, B. (2002). Educational technology in Turkey: past, present and future. *Educational Media Internatıınal, 39*(2), 165-174.

Akkoyunlu, B., & Kurbanoğlu, S. (2003). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı ve bilgisayar özyeterlik algıları üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(24), 1-10.

Akkoyunlu, B., Altun, A., & Soylu, M. Y. (2008). *Öğretim Tasarımı.* Ankara: Maya Yayıncılık.

Akpınar, Y. (2005). *Bilgisayar destekli eğitimde uygulamalar.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Aksoy, H. H. (2003). Uluslar arası karşılaştırma ölçütlerinin kullanımı ve Türkiye. *Eğitim Bilim Toplum, 1*(1), 51-60.

Alkan, C. (1991). Eğitimde nitelik geliştirmede bilgisayar destekli eğitim ve ders yazılımlarının rolü. *Eğitimde Nitelik Geliştirme-Eğitimde Arayışlar Birinci Sempozyumu Bildiri Metinleri.* İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.

Alkan, C. (1998). *Eğitim teknolojisi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Alkan, C., Deryakulu, D., & Şimşek, N. (1995). *Eğitim teknolojisine giriş.* Ankara: Önder Matbaacılık.

Angeli, C., & Valanides, N. (2005). Preservice elementary teachers as information and communication technology designers: An instructional systems design model based on an expanded view of pedagogical content knowledge. *Journal of Computer Assisted Learning*(21), 293-302.

Anselmi, F., Bertherat, J., Estebanez, L., Van't Hoff, M., & Zylbersztejn, K. (2012). An interdisciplinary learning experience in neuro-optics. *Journal of Physiology-Paris*(106(3–4)), 58-61.

Arslan, A. (2006). Bilgisayar destekli eğitim yapmaya ilişkin tutum ölçeği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*(2), 24-33.

Ataizi, M., & Şimşek, A. (1998). Temel eğitimde durumlu öğrenme ortamlarının düzenlenmesi. *IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu (15- 16 Ekim).* Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Ataizi, M., & Şimşek, A. (2000). Temel Eğitimde Durumlu Öğrenme Ortamlarının Düzenlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(8), 21-28.

Atasoy, B. (1992). *Bilgisayar destekli öğretim ortamlarında farklı bilişsel stillere sahip öğrencilerin öğrenme stratejilerini kullanma durumlarının akademik başarılarına etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü,Ankara.

Attitudes affecting college students' preferences for distance learning. (2002). *Journal of Computer Assisted Learning*(18), 2-9.

Aycan, Y. C. (2008). *Coğrafya öğretiminde bilgisayar destekli öğretim yönteminin öğrenci başarısına etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aydede, M. N., & Kesercioğlu, T. (2012). Aktif Öğrenme Uygulamalarının Öğrencilerin Kendi Kendine Öğrenme Becerilerine Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43*(43).

Aydoğdu, Ş. (2012). *Öğretim tasarımı alanına yönelik bulanık küme tabanlı bir web ansiklopedisi uygulaması ve uygulamanın kullanılabilirliği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bakar, A., Tuzun, H., & Çağıltay, K. (2008). Öğrencilerin eğitsel bilgisayar oyunu kullanimina ilişkin görüşleri: sosyal bilgiler dersi örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*(35), 27-37.

Balkı, E., & Saban, A. (2013, Ağustos 10). *Öğretmenlerin bilişim teknolojilerine ilişkin algıları ve uygulamaları:Özel Esentepe İlköğretim Okulu örneği.* http://ilkogretimonline.org.tr. adresinden alındı

Barret, H. (2013, Mayıs 23). *Using technology to support alternative assessment and electronic portfolios*. http://electronicportfolios.org/portfolios.html. adresinden alındı

Başbay, A. (2008). Öğrenenlerin bireysel öğrenme görevleri ile zihinsel becerileri ve bilişsel faaliyet hızları arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim, 33*(149), 2-17.

Bayram, S. (2006). *İlköğretimde materyal kullanımı.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Bayram, S. (2007). Eğitsel yazılımların değerlendirilmesi. Ö. P. Unutkan, & A. Oktay içinde, *İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış* (s. 347-363). İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Baytekin, Ç. (2004). Bilgisayar Destekli Eğitimde Benzetim Yöntemi. *XII. Egitim Bilimleri Kongresi Bildiriler.* Ankara: G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Geliştirme Dernegi Yayınları.

Baz, F. Ç. (2010). *Bilgisayar destekli yabancı dil eğitim yazılımı olan Dyned programının öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Bilgiç Tozmaz, G. (2011). *E-öğrenme ders içerikleri için uygulanabilir öğretim tasarımı modeli geliştirme ve bir uygulama. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.

Birişçi, S., & Karal, H. (2011). Öğretmen adaylarının bilgisayar destekli ortamda materyal tasarlarken iş birlikli çalışmalarının yaratıcı düşünme becerilerine etkisi. *12*(2), 203-219.

Bitter, G. G., & Camuse, R. A. (1984). *Using a microcomputer in the classroom.* (A. G. Namlu, Çev.) Reston, VA: Raston Publishing Company.

Boud, D., & Feletti, G. (1991). The Challenge of Problem-Based Learning. D. Boud, & G. Feletti içinde, *Introduction* (s. 13). New York: St. Martin's Press.

Brooks, J. G., & Brooks, M. G. (1993). *In Search Of Understanding: The Case For Constructivist Classrooms. Alexandria Virginia.* ASCD.

Brown, j. S., Collinns, A., & Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning. Educational. *Educational Researcher, 18*(1), 32-42.

Brusilovsky, P. (1996). Methods and techniques of adaptive hypermedia. User modeling and useradapted interaction, special issue on. *Adaptive hypertext and hypermedia*(6), 87-129.

Brünken, R., Steinbacher, S., Plass, J., & Leutner, D. (2002). Assessment of cognitive load in multimedia learning using dual-task methodology. *Experimental Psychology, 49*(2), 109-119.

Canöz, K. (2008). Bilgi Toplumu ve Halkla İlişkiler. *Halkla İlişkiler Kitabı* (s. 341-372). içinde Konya: Tablet Yayını.

Chang, C. (2002). Does-computer-assisted insturction problem solving improved science outcomes? A Pioneer study. *The Journal of Educational Research, 95*(3), 143-150.

Collins, A. (1994). Goal-based scenarios and the problem of situated learning: A commentary on Andersen Consulting's design of goal-based scenarios. *Educational Technology, 33*(11), 30-32.

Corliss, S. B. (2005). *The effects of reflective prompts and collaborative learning in hypermedia problem-based learning environments on problem solving and metacognitive skills. Yayımlanmamış doktora tezi.* Kasım 19, 2013 tarihinde https://repositories2.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/1849/corlissd35552.pdf?sequence=2 adresinden alındı

Coutinho, C. (2007). Infusing technology in pre-service teacher education programs in portugal: A study with weblogs. *Proceedings of the 18th International Conference of the Society for Information Technology & Teacher Education*, 2027-2034.

Çakmak, O. (1999). Fen eğitiminin yeni boyutu: bilgisayar-multimedya-internet destekli eğitim. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*(11), 116-125.

Çankaya, S., & Dönmez, O. (2011). Çoklu ortam uygulamalarının kuramsal temelleri. Ö. Dursun, & F. Odabaşı içinde, *Çoklu Ortam Tasarımı* (s. 75-96). Ankara: PagemA Yayıncılık.

Çavuş, H., Temur, A., & Kara, K. (2007). Fen bilgisi, Sosyal bilgiler ve Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayar dersine yönelik tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 8*(1), 115-122.

Çaycı, B., Demir, M. K., Başaran, M., & Demir, M. (2007). Sosyal Bilgiler Dersinde İşbirliğine Dayalı Öğrenme İle Kavram Öğretimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 15*(2), 619-630.

Çepni, S., Özmen, H., & Bakırcı, H. (2012). *Ortak Bilgi Yapılandırma Modeline Uygun Öğretim Materyali Geliştirilmesi:» Işığın Madde İle Etkileşimi Ve Yansıması Örneği.*

Çilenti, K. (1998). *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim.* Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Dede, Y. (2004). Öge gösterim teorisi'nin bir uygulaması: Fonksiyon kavramının öğretimi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, 5*(2), 287-297.

Demirel, Ö. (1994). *Genel öğretim yöntemleri.* Ankara: USEM Yayınları.

Demirel, Ö. (2000). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Demirel, Ö. (2003). *Öğretimde planlama ve değerlendirme: öğretme sanatı* (6 b.). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Demirel, Ö. (2009). *Öğretme sanatı: öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: PegemA Yayınları.

Demirel, Ö., Seferoğlu, S., & Yağcı, E. (2003). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* Ankara: PegemA Yayıncılık.

Deniz, L. (1989). *Bilgisayar Yazılımlarının Değerlendirilmesi -Eğitsel Yazılımlar-, Yüksek Lisans tezi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deryakulu, D. (2001). *Sınıfta demokrasi.* Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.

Deubel, P. (2003). An investigation of behaviorist and cognitive approaches to instructional design. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia, 12*(1), 63-90.

Dexter, S., Doering, A., & Riedel, E. (2006). Content area specific technology integration: A model and resources for educating teachers. *Journal of Technology and Teacher Education*(14), 325-345.

Dick, W., Carey, L., & Carey, J. O. (2005). *The Systematic Design of Instruction, 6 th Edition.* MA: Pearson Allyn and Bacon: Boston.

Dinçer, S. (2011, Şubat 2-4). Öğretmen Yetiştiren Kurumlardaki Öğrencilerinin Öğrenim Hayatları Boyunca Bilgisayar Öğrenme Düzeylerinin Ve Bilgisayar Okuryazarlıklarının İncelenmesi. *Akademik Bilişim*.

Doğan, A. (2013). *Üstbiliş ve Üstbilişe Dayalı Öğretim InMiddleEastern&AfricanJournal of EducationalResearch MAJER Issue: 3 Special Issue of StudentResearchCongress on EducationalSciences.*

Doğan, N., & Kubat, B. (2008). Zeki öğretim sistemleri için yeni bir bileşen: Düzenleyici modül. *Bilişim Teknolojileri Dergisi, 1*(2), 5-9.

Doruk, B. K. (2012). *Değerler Eğitimi İçin Kullanışlı Bir Araç Olarak Matematiksel Modelleme Etkinlikleri.*

Driscoll, M. P. (2007). Psychological foundations of instructional design. R. A. Reiser, & J. V. Dempsey içinde, *Trends and issues in instructional design and technology, 2nd ed.* Saddlebrook, NJ: Merrill/Prentice-Hall.

Dursun, F. (2006). Öğretim sürecinde araç kullanımı. *İlköğretmen Dergisi*(1), 8-9.

Durukan, E. (2011). *İlköğretim 6. sınıfta bilgisayar destekli dil bilgisi öğretiminin başarı ve tutuma etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Eisele, J., & Eisele, M. E. (1994). *Eğitim teknolojisi: Programa destek bir kaynak kılavuz.* (C. Alkan, Çev.) Eskişehir: ETAM Basım ve Yayın.

Ellis, Shari, Robert, S., & Siegler. (1994). Chapter 11: Development of Problem Solving Thinking and Problem Solving-Handbook of perception and cognition Edited by Robert J Sternberg. *Academic Press*, 336–363.

Engeström, Y. (1987). *Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research.* Helsinki: Orienta-Konsultit Oy.

Erbaş, A. K., & Fen, O. (2005). Çoklu Gösterimlerle Problem Çözme ve Teknolojinin Rolü. *TheTurkish Online Journal of EducationalTechnology, 4*(4).

Ergin, A. (1998). *Öğretim teknolojisi ve iletişim.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Erıcson, H. L. (1995). *Stirring the Head, Heart, and Soul (Redefining Curriculum and Instruction).* California: Corwin Press, Inc.

Eroldoğan, A. Y. (2007). *İlköğretim II. kademe okullarındaki branş öğretmenlerinin bazı değişkenlere göre öğretim teknolojilerini kullanma düzeylerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ertürk, S. (1997). *Eğitimde program geliştirme* (9 b.). Ankara: Meteksan A.Ş.

Fidan, N. (1986). *Okulda öğrenme ve öğretme.* Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Fidan, N. K. (2008). İlköğretimde araç-gereç kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 1*(1), 48-61.

Fisher, M. (1996). Integrating information technology: Competency recommendations by teachers for teacher training. *Journal of Information Technology for Teacher Education, 5*(3), 233-238.

Frasson, C., & Aimeur, E. (1998). Designing a multi-strategic ITS for training in industry. *Elsevier Science Computers in Industry*(37), 153-167.

Gamire, E., & Pearson, G. (2006). *Tech tally : Approaches to assessing technological literacy.* Washington: D.C.: National Academies Press.

Geban, Ö. (1995). The Effect of microcomputer use in a chemistry course. *Hacettepe Üniversitesi Egitim Fakültesi Dergisi*(11), 25-28.

Genç, S. Z., & Güner, F. (2012). İlköğretim öğretmenlerinin Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi'ne yönelik görüşleri (Çanakkale ili örneği). *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*(3), 747-766.

Girginer, N., & Özkul, A. E. (2004). Uzaktan eğitimde teknoloji seçimi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3*(3), 155-164.

Gök, T., & Sılay, İ. (2008). Fizik eğitiminde işbirlikli öğrenme gruplarında problem çözme stratejilerinin öğrenci başarısı üzerindeki etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*(34).

Göktaş, Y. (2006). *The current status of information and communication technologies integration into schools of teacher education and K-12 in Turkey.Unpublished doctoral dissertation.* Middle East Technical University, Ankara.

Gömleksiz, M. N., & Bozpolat, E. (2012). İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Görgen, İ. (1999). Bilgiyi işleme kuramına göre öğrenme ve bellek. *Millî Eğitim, 141*, 54-57.

Graham, C. R., Burgoyne, N., Cantrell, P., Smith, L., St. Clair, L., & Harris, R. (2009). TPACK development in science teaching: Measuring the TPACK confidence of inservice science teachers. *TechTrends, 53*(5), 70-79.

Gronseth, S., Brush, T., Leftwich, A., Strycker, J., Abaci, S., Easterling, W., . . . Leusen, P. (2010). Equipping the next generation of technology preparation and practice. *Equipping the next generation of technology preparation and practice. Journal of Digital Learning in Teacher Education, 27*(1), 30-36.

Guerrero, S. (2005). Teachers' knowledge and a new domain of expertise: Pedagogical technology knowledge. *Journal of Educational Computing Research, 33*(3), 249-268.

Gustafson, K. L., & Branch, R. M. (2002). *Survey of instructional development models.* Syracuse, New York: ERIC.

Güçray, S. S. (2001). Ergenlerde karar verme davranışlarının öz saygı ve problem çözme becerileri algısı ile ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(8).

Gülbahar, Y. (2008). Improving the technology integration skills of prospective teachers through practice: a case study. *The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 71-81.

Güler, M. H., & Sağlam, N. (2002). Biyoloji öğretiminde bilgisayar destekli öğretimin ve çalışma yapraklarının öğrencilerin başarısı ve bilgisayara karşı tutumlarına etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*, 117-126.

Gündüz, Ş., & Odabaşı, F. (2004). Bilgi çağında öğretmen adaylarının eğitiminde öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersinin önemi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3*(1), 7.

Güneş, F. (2012). Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme. *Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme, 32*, 127.

Günter, T., Demir, E. O., & Güner, T. A. (2011). Meslek Yüksekokullarında Temel Kimya Dersi İçin Bilgisayar Destekli Aktif Öğrenme Yönteminin Önemi. *Journal of HigherEducation&Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1*(3).

Gürkaynak, İ., Üstel, F., & Gülgöz, S. (2003). Eleştirel düşünme. *Eğitim Reformu Girişimi*.

Gürlen, E. (2011). Probleme dayalı öğrenmenin öğrenme ürünlerine, problem çözme becerisine, öz-yeterlik algı düzeyine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40*(40).

Gürol, M. (2004). *Öğretimde Planlama-Uygulama-Değerlendirme.* Elazığ: Üniversite Kitapevi.

Güvenç, H. (2010). *İşbirlikli Öğrenme ve Ders Günlüklerinin Öğretmen Adayı Öğrencilerin Öz Düzenlemeli Öğrenmeleri Üzerindeki Etkileri* (Cilt 10). EducationalSciences: Theory&Practice.

Güzeller, C., & Korkmaz, Ö. (2007). Bilgisayar destekli öğretimde bir ders yazılımı değerlendirmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 15*(1), 155-168.

Hew, K., & Brush, T. (2007). Integrating technology into K-12 teaching and learning: Current knowledge gaps and recommendations for future research. *Educational Technology Research and Development, 55*(3), 223-252.

Hızal, A. (1982). *Programlı öğretim yönteminin etkenliği.* Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Hoogveld, A., Paas, F., & Jochems, W. (2005). Training higher education teachers for instructional design of competency-based education: Product-oriented versus process-oriented worked examples. *Teaching and Teacher Education, 21*(3), 287-297.

Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: Demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 3*(1).

Ilgız, H., & Usluel, Y. (2011). Öğretim sürecine BİT Entegrasyonu açısından öğretmen yeterlilikleri ve mesleki gelişim. *Educational Sciences and Practice, 10*(19), 87-106.

İpek. (2001). *Bilgisayarla ögretim tasarım, gelistirme ve yöntemler.* Ankara: Tıp Teknik Kitapçılık Ltd. Sti.

İşman, A., & Eskicumal, A. (2003). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme.* İstanbul: Değişim Yayınları.

Jajobs, H. H. (1989). Design options for an integrated curriculum. H. H. Jacobs içinde, *Interdisciplinary Curriculum: Design and Implementation.* Alexandria, VA: ASCD.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). *What makes cooperative learning work.* Haziran 30, 2011 tarihinde http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED437841.pdf. adresinden alındı

Johnson, S. D., & Aragon, S. R. (2003). An instructional strategy framework for online learning environments. *New Directions for Adult and Continuing Education, 100*, 31-43.

Jonassen, D. H. (1991). Evaluating constructive learning. *Educational Technology, 31*(9), 28-33.

Jonassen, D. H. (2000). Revisiting activity theory as a framework for designing student-centred learning environments. D. Jonassen, & S. Land içinde, *Theoretical foundations of learning environments* (s. 89-122). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Jonassen, D. H., Howland, J., Moore, J., & Marra, R. M. (2003). *Learning tosolveproblemswithtechnology: A constructivistperspective.* Columbus, OH: Merrill.

Kalem, S., & Fer, S. (2003). Aktif öğrenme modeliyle oluşturulan öğrenme ortamının öğrenme, öğretme ve iletişim sürecine etkisi. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri, 3*(2), 433-461.

Karakütük, K. (2001). *Demokratik laik eğitim.* Anı.

Kaur, S., & Manan, S. (2013). Developing ınterdisciplinary teaching: a vignette of a postgraduate course original research article. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 90*, 755-763.

Kaya, B. (2008). Sosyal bilgiler dersinde teknoloji kullanımı. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28*(3), 189-205.

Kaya, Z., & Önder, H. (2002). İnternet yoluyla öğretimde ergonomi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET, 1*(1), 48-54.

Kaya, Z., & Yılayaz, Ö. (2013). Öğretmen Eğitimine Teknoloji Entegrasyonu Modelleri ve Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi (BAED), 4*(8), 57-83.

Kayabaşı, Y. (1995). Kritik düşünme (Eleştirel düşünme). *II. Çağdaş Eğitim Dergisi, 209*, 42-45.

Kazu, İ. Y., & Yavuzalp, N. (2008). Öğretim Yazılımlarının Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Eğitim ve Bilim-Education and Science, 33*(150), 110-126.

Keller, J. M. (1983). *Development and use of the ARCS model of motivational design. Enschede, The Netherlands: Toegepaste Onderwijskunde, Technische Hogeshool Twente.*

Kemp, J. E., Morrison, G. R., & Ross, S. M. (1996). *Designing Effective Instruction, 2nd Edition.* Upper Saddle River: NJ: Prentice-Hall.

Keser, H. (1988). *Bilgisayar destekli eğitim için bir model önerisi. Yayımlanmamış doktora tezi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kesteren, V. J., Carleer, J. G., Collis, A. B., & Plomp, T. (1992). *A procedure for supporting the selection of courseware by secondary school teachers.* Mart 29, 2013 tarihinde http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/simpleSearch.jsp?newSearch=true&eric_sortField=&searchtype=keyword&pageSize=10&ERICExtSearch_SearchValue_0=A+Procedure+for+Supporting+the+Selection+of+Courseware+by+Secondary+School+Teachers&eric_displayStartCou. adresinden alındı

Kılıç, E. (2004). Durumlu öğrenme kuramının eğitimdeki yeri ve önemi. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24*(3), 307-320.

Kılıç, E., & Karadeniz, Ş. (2004). Hiper ortamlarda öğrencilerin bilişsel yüklenme ve kaybolma düzeylerinin belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*(40), 562-579.

Kılıç, E., Karadeniz, Ş., & Karataş, S. (2003). *İnternet Destekli Yapıcı Öğrenme Ortamları.*

Koehler, M. J., & Mishra, P. (2008). Introducing Technological Pedagogical Knowledge. AACTE içinde, *The Handbook of Technological Pedagogical Content Knowledge for Educators* (s. 3-30). New York: Routledge.

Koehler, M. J., & Mishra, P. (2009). What is technological pedagogical content knowledge? *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education, 9*(1), 60-70.

Koehler, M. J., Mishra, P., & Yahya, K. (2007). Tracing the development of teacher knowledge in a design seminar: integrating content, pedagogy, and technology. *Computers ve Education, 49*(3), 740–762.

Komoski, P. K., & Plotnick, E. (1995). *Seven steps to responsible software selection. Office of Educational Research and Improvement.* Mart 29, 2013 tarihinde http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=ED382157&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED382157. adresinden alındı

Korkmaz, C., Usta, E., & Güzeller, C. (2009). Öğretmen adaylarının doğru eğitim yazılımı seçmeye yönelik değerlendirme yeterlilikleri. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*(3), 135-142.

Korkmaz, H. (2000). Fen öğretiminde araç-gereç kullanımı ve laboratuar uygulamaları açısından ögretmen yeterlilikleri. *Hacettepe Üniversitesi Egitim Fakültesi Dergisi, 19*, 242-252.

Kuzu, A. (2007). Bilgisayar destekli öğretimde kullanılan yaygın formatlar. A. Güneş içinde, *Bilgisayar I-II: Temel Bilgisayar Becerileri* (s. 469-502). Ankara: PagemA Yayıncılık.

Kuzu, A. (2011). Çoklu ortam yazarlık sistemi. Ö. Dursun, & F. Odabaşı içinde, *Çoklu Ortam Tasarımı* (s. 1-33). Ankara: PagemA Yayıncılık.

Kuzu, A., Uysal, Ö., & Kılıçer, K. (2008). *Eğitsel amaçlı sanal sınıf uygulamalarının görsel öğelerin kullanımı ve çokluortam tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. International Educational Technology Conference.* Şubat 13, 2013 tarihinde http://ietc2008.home.anadolu.edu.tr/ietc2008/5.doc. adresinden alındı

Küçükahmet, L. (1997). *Öğretim İlke ve Yöntemleri.* Ankara: Gazi Kitapevi.

Külahçı, S. G., & Gürol, M. (1991). Eğitim aracı olarak bilgisayara ilişkin öğretmen görüş ve tutumları. *Eğitim ve Bilim, 15*(80), 28-35.

Lee, W. W., & Oweans, D. L. (2000). *Multimedia-Based Instructional Design.* Sa Francisco: Josey-Bass/Pfeiffer.

Lim, C. P. (2007). Effective integration of ICT in Singapore schools: Pedagogical and policy implications. Education Technology Research ve Development. *55*(1), 83-116.

Lungeanu, A., Huang, Y., & Contractor, N. S. (2014). Understanding the assembly of interdisciplinary teams and its impact on performance. *Journal of Informetrics, 8*(1), 59-70.

Managing teachers' barriers to ICT integration in Singapore schools. (2006). *Journal of Technology and Teacher Education, 14*(1), 97-125.

Mandinach, E., & Cline, H. (1992). The İmpact of Technological Curriculum İnnovation on Teaching and Learning Activities. Paper Presented at The Annual Conference of the American Educational Research Association.

Margerum-Leys, J., & Marx, R. (2000). *Technology knowledge in student/experienced teacher pairs.* New Orleans, Louisiana: Annual Meeting of the American Educational Research Association.

Marzano, R. J. (2000). *Designing a new taxonomy of educational objectives.* Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Mayer, R. E. (1992). Thinking Problem Solving Cognition, W.H. Freeman and Company Second Edicition. 361–454.

Mayer, R. E. (2001). *Multimedia learning.* New York: Cambridge University Press.

Mayer, R. E., & Anderson, R. B. (1991). Animations need narrations: An experimental test of a dual-coding hypothesis. *Journal of Educational Psychology, 83*, 484–490.

Mayer, R. E., & Moreno, R. (1998). A split-attention effect in multimedia learning: Evidence for dual processing systems in working memory. *Journal of Educational Psychology, 90*, 312–320.

Mayer, R. E., & Moreno, R. (2003). Nine ways to reduce cognitive load in multimedia learning. *Educational Psychologist, 38*(1), 43-52.

Mayer, R. E., & Sims, V. K. (1994). For whom is a picture worth a thousand words? Extensions of a dual-coding theory of multimedia learning. *Journal of Educational Psychology, 84*, 389–460.

Mayer, R. E., Heiser, J., & Lonn, S. (2001). Cognitive constraints on multimedia learning: When presenting more material results in less understanding. *Journal of Educational Psychology, 187-198*, 187-198.

Mayer, R. E., Moreno, R., Boire, B., & Vagge, S. (1999). Maximizing constructivist learning from multimedia communications by minimizing cognitive load. *Journal of Educational Psychology, 91*, 638–643.

Mazman, S. G., & Usluel, Y. K. (2011). Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Öğrenme-Öğretme Süreçlerine Entegrasyonu: Göstergeler ve Modeller. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama. *1*(1), 62-80.

MEB. (2006). *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri.* Ankara: MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü.

MEB. (2007). *Temel eğitim projesi II. fazı: BT entegrasyonu temel araştırması.* Ankara: MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı.

MEB. (2011). *FATİH Projesi Web Sayfası*. Şubat 24, 2014 tarihinde http://fatihprojesi.meb.gov.tr/. adresinden alındı

Mentiş Taş, A. (2005). Eğitiminde aktif öğrenme. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Öğretmen Eğitim Fakültesi Dergisi, 6*(2), 177-184.

Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: a framework for teacher knowledge. *Teachers College Record, 108*(6), 1017– 1054.

Moreno, R., & Mayer, R. E. (1999). Cognitive principles of multimedia learning: The role of modality and contiguity. *Journal of Educational Psychology, 91*, 358–368.

Moreno, R., Mayer, R. E., Spires, H. A., & Lester, J. C. (2000). The case for social agency in computer based teaching; Do students learn more deeply when they interact with animated pedagogicial agents. *Cognition And Instruction, 19*(2), 177-213.

Mumcu, F., Haşlaman, T., & Usluel, Y. K. (2008). Teknolojik pedagojik içerik bilgisi modeli çerçevesinde etkili teknoloji entegrasyonunun göstergeleri. *International Educational Technology Conference (IETC)* (s. 396-401). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Najjar, T. (2010). Tebriz Üniversitelerindeki Öğretim Üyelerinin Bilgi Arama Davranislari ve Bilgi-Iletişim Teknolojilerinin Bu Davranislar Üzerindeki Etkisi. *Information World/Bilgi Dunyasi, 11*(2).

Nakiboğlu, C. (1999). Kimya öğretmeni eğitiminde bütünleştirici (constructivist) öğrenme modelinin öğrenci başarısına etkisi. *DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, 11*, 271-280.

Niess, M. L. (2005). Preparing teachers to teach science and mathematics with technology: Developing a technology pedagogical content knowledge. *Teaching and Teacher Education, 21*(5), 509–523.

Numanoğlu, M. (1992). *Millî eğitim bakanlığı bilgisayar destekli eğitim projesi bilgisayar destekli öğretim ders yazılımlarında bulunması gereken eğitsel özellikler. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi,*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ocak, M. A., Topal, A. D., Ağca, R. K., & Akçayır, M. (2011). *Öğretim tasarımı: Kuramlar, modeller ve uygulamalar.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Olkun, S., Şahin, Ö., Akkurt, Z., Dikkartın, F. T., & Gülbağcı, H. (2009). Modelleme yoluyla problem çözme ve genelleme: İlköğretim öğrencileriyle bir çalışma. *Eğitim ve Bilim, 34*(151), 65-73.

Oral, B. (2008). The evaluation of the student teachers' attitudes toward Internet and democracy. *Computers & Education, 50*, 437–445.

Orhan Karsak, H. G. (2014). An Evaluation of Seels and Glasgow 'Generic Model'. *İlköğretim Online, 13*(1), 1-17.

Orhan, F. (1995). *Bilgisayar ders yazılımlarının değerlendirilmesi için bir model önerisi. Yayımlanmamış doktora tezi.* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Osgood, M. P., Mitchell, S. M., & Anderson, W. L. (2005). Teachers as learners in a cooperative learning biochemistry class. *Biochemistry And Molecular Biology Education, 33*(6), 394–398.

Öğüt, H., Altun, A. A., Sulak, S. A., & Koçer, H. E. (2004). Bilgisayar destekli, internet erişimli interaktif eğitim CD'si ile e-eğitim. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET, 3*(1), 67-74.

Ördekçi, S. (2005). *Öğretmen yetiştirme programlarındaki öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersinin değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özdamli, F. (2011). The experiences of teacher candidates in developing instructional multimedia materials in project based learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 15*, 3810-3820.

Özdamlı, F., & Uzunboylu, H. (2008). Öğretmen Adaylarının Teknoloji Destekli İşbirlikli Öğrenme Ortamına Yönelik Tutumları. *CyprıotJournal Of EducatıonalScıences, 5*, 28-36.

Özden, Y. (1999). *Öğrenme ve öğretme.* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Özdener, N., & Sayın, H. (2004). Macromedia flash eğitimi amacı ile gelistirilen bir eğitsel yazılımın bütünsel ve kullanılan yöntemler açısından değerlendirilmesi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3*(2), 170-183.

Özer, N. (2002). Kritik düşünme. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi/Journal of Anatolia NursingandHealthSciences, 5*(2).

Özmen, H. (2004). Fen öğretiminde öğrenme teorileri ve teknoloji destekli yapılandırmacı (constructivist) öğrenme. *TheTurkish Online Journal of EducationalTechnology, 3*(1), 100-111.

Özmusul, M. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin bilişim teknolojilerinden yararlanma düzeyleri. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*(39), 75-89.

Öztürk, C., & İnan, N. U. (1998). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilecek bazı bilgisayar yazılımlarının değerlendirilmesi. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu (15 – 16 Ekim).* Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Öztürk, G. (2004). *İlköğretim 8. Sınıf düzeyinde permütasyon ve olasılık ünitesinin bilgisayar destekli öğretim tasarımı. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Paas, F., Tuovinen, J. E., Tabbers, H., & Van Germen, P. W. (2003). Cognitive Load measurement as a means to advance cognitive load theory. *Educational Psychologist, 38*(1), 63-71.

Panitz, T. (1997). Collaborative versus cooperative learning- a comparison of the two concepts which will help us understand the underlying nature of interactive learning. *Cooperative Learning and College Teaching, 8*(2). Kasım 19, 2013 tarihinde http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED448443.pdf: http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED448443.pdf adresinden alındı

Pekin, H. (2000). *İlköğretim 5.Sınıf matematik öğretiminde aktif etkileşimli öğrenme yaklaşımının öğrenci başarısına etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bursa.

Perkmen, S. (2011). *Eğitimde Teknoloji Entegrasyonu.* Ankara: PegemA Yayıncılık.

Reiguleth, C. M. (1999). *Instructional Design Theories And Models: A New Paradigma Of Instructional Theory.* New Jersey: Inc.

Reise, R. A., & Dempsey, J. A. (2002). *Trends and issues in instructional design and technology.* New Jersey: Merrill/Prentice Hall.

Rıza, E. T. (1997). *Eğitim teknolojisi uygulamaları I* (Genişletilmiş ve Geliştirilmiş 4. Baskı b.). İzmir: Anadolu Matbaası.

Roblyer, M. D. (2006). *Integrating educational technology into teaching. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.* Inc.

Rochelle, J. (1998). *Activity theory: A foundation for designing learningtechnology? The Journal of the Learning Sciences.*

Ross, S. M., Morrison, G. R., & Lowthe, D. L. (2010). Educational Technology Research Past and Present: Balancing Rigor and Relevance to Impact School Learning. *Contemporary Educational Technology, 1*(1), 17-35.

Russell, T. L. (1999). *The no significant difference phenomenon.* Raleigh: North Carolina State University.

Saban, A. (2006). *Okul teknoloji planlaması: ilköğretim okulları için uygulamalı bir model önerisi ve öğretmen yetiştirme sistemi açısından sonuçları. Yayımlanmamış Doktora Tezi.* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Sadaf, A., Newby, T. J., & Ertmer, P. A. (2012). Exploring pre-service teachers' beliefs about using Web 2.0 technologies in K-12 classroom. *Computer & Education, 59*, 937-945.

Sarı, H. (2006). *Bilgisayar destekli yabancı dil öğretimi ile ilgili öğrenci görüşleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Selçuk, Z. (2000). *Sarı.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Selvi, Ö. (2012). Bilgi Toplumu, Bilgi Yönetimi ve Halkla İlişkiler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergis, 3*, 191-214.

Semerci, A. (1999). *Öğretim amaçlı bir çoklu ortam yazılımı geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Senemoğlu, N. (2000). *Gelişim öğrenme ve öğretim.* Ankara: Gazi Kitapevi.

Sevim, O. (2013). *Türkçe öğretmeni adaylarının iş birlikli çalışma sürecine ilişkin tutum ve düşünceleri: Atatürk Üniversitesi örneği.* Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri enstitüsü, Erzurum.

Sevim, O. (2013). *Sekizinci sınıf Türkçe dersi kişisel gelişim temasının öğretiminde etkileşimli bilgisayar uygulamalarının etkileri.* Yayımlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Sevim, O. (2014). Disiplinlerarası materyal geliştirme sürecinin Türkçe öğretmen adaylarının öğretim tasarımı başarılarına ve üstbilişsel farkındalıklarına etkisi. *Turkish Studies*, 9(9), 897-913.

Sheingold, K., & Hadley, M. (1990). *Accomplished teachers: Integrating computers into classroom. New York: Center for Technology in Education, Bank Street College of Education.*

Shulman, L. S. (1986). Those who understand; Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher, 15*(2), 4-14.

Slough, S., & Connell, M. (2006). Defining technology and its natural corollary, technological content knowledge (TCK). C. Crawford, D. Willis, R. Carlsen, I. Gibson, K. McFerrin, J. Price, & R. Weber içinde, *Proceedings of Society for Information Technology and Teacher Education International Conference* (s. 1053–1059). Chesapeake, VA: AACE.

Sönmez, S. (2005). *İşbirliğine dayalı öğrenme yöntemi, birleştirme tekniği ile bilgisayar okur-yazarlığı öğretiminin akademik başarıya ve kalıcılığa etkisi.* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

Sönmez, V. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (6 b.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Sweller, J., Van Merrienboer, J. J., & Paas, F. W. (1998). Cognitive architecture and instructional design. *Educational Psyhology Review, 10*(3), 251-296.

Şahin, S. (2007). Proje temelli öğrenme ortamında derslerarası işbirliği ile ilgili öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1l*(3), 65-76.

Şahin, S., & Ocak, M. A. (2011). Teknoloji destekli sınıflarda öğrenme kazanımları ve değerlendirilmesi. S. Perkmen, & E. Tezci içinde, *Eğitimde Teknoloji Entegrasyonu* (s. 229-246). Ankara: PegemA Yayınları.

Şahin, T. Y., & Yıldırım, S. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Şen, A. İ. (2001). Fizik Öğretiminde Bilgisayar Destekli Yeni Yaklaşımlar. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*(3), 61-71.

Şİmşek, A. (2009). *Öğretim tasarımı.* Ankara: Nobel Yayınları.

Şimşek, A., Özdamar, N., Uysal, Ö., Kobak, K., Berk, C., & Kılıçer. (2009). ki binli yıllarda Türkiye'deki eğitim teknolojisi araştırmalarında gözlenen eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9*(2), 941-966.

Şimşek, N. (1995). *Yazılım tasarım standartlarının bilgisayar ortamında öğrenmeye etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şimşek, N. (1997). Bilgisayar destekli öğretimde yazılım boyutu ve yazılımlarda standart sorunu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 28*(2), 313-327.

Şİmşek, N. (1998). *Öğretim amaçlı bilgisayar yazılımının değerlendirilmesi.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Şİmşek, N. (1999). *Öğretmen ve öğretmen adayları için derste eğitim teknolojisi kullanımı.* Ankara: Anıl Matbaa ve Ciltevi.

Şimşek, O. (2000). *İlköğretim 4.-5. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerinin incelenmesi ve bilgisayar destekli yazılı anlatım. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şİmşek, Ü., Doymuş, K., Doğan, A., & Karaçöp, A. (2009). İşbirlikli öğrenmenin iki farklı tekniğinin öğrencilerin kimyasal denge konusundaki akademik başarılarına etkisi. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29*(3), 763 – 791.

Tanrıverdi, B. (2011). *Öğretim yöntemleri.* Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

Taşçı, D. (1993). *Türkiye'de bilgisayar destekli eğitimin yönetimi ve bir model önerisi. Yayımlanmamış doktora tezi.* Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

The Herridge Group Inc. (2004). *The Use of Traditional Instructional Systems Design Models for eLearning.* Ekim 18, 2014 tarihinde http://www.herridgegroup.com/. adresinden alındı

Thompson, A. D., Boyd, K., Clark, K., Colbert, J. A., Guan, S., Harris, J. B., & Kelly, M. A. (2008). TPCK action for teacher education: It's about time! AACTE içinde, *Handbook of technological pedagogical content knowledge (TPCK) for educators* (s. 289-300). New York: Routledge.

Tinio, V. (2003). *ICT in education. ICT for Development, United Nations Development Programme.* New York.

Toledo, C. (2005). A five-stage model of computer technology integration into teacher education curriculum. Contemporary Issue in Technology and Teacher Education,. *5*(2), 177–191.

TÜBİTAK. (2005). *Teknoloji Öngörü Projesi: Eğitim ve İnsan Kaynakları Sonuç Raporu ve Strateji Belgesi.* Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK).

Tüzün, H. (2004). *Motivating learners in educational computer games. Unpublished doctoral dissertation.* Indiana University, Bloomington.

Uçak, N. Ö. (1997). Bilgi gereksinimi ve bilgi arama davranışı. *Türk Kütüphaneciliği, 11*(4), 315-325.

Uşun, S. (2000). *Dünyada ve Türkiye'de bilgisayar destekli öğretim.* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Uşun, S. (2004). *Bilgisayar destekli öğretimin temelleri.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Üredi, I., & Üredi, L. (2007). Öğrencilerin Öz-düzenleme Becerilerini Geliştiren Öğrenme Ortamlarının Oluşturulması. *Edu7, 2*(2).

Varank, İ. (2009). Considering material development dimension of educational technologies: Determining competencies and pre-service teachers‟ skills in Turkey. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education, 5*(2), 119-125.

Vasiliou, A., & Economides, A. A. (2007). Mobile collaborativelearningusinmulticastMA-NETs. *International Journal of Mobile Communications, 5*(4), 423-444.

Vural, B. (2004). *Eğitim-öğretimde teknoloji ve materyal kullanımı* (1 b.). İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Wang, O., & Woo, H. L. (2007). Systematic Planning for ICT Integration in Topic Learning. *Educational Technology & Society, 10*(1), 148-156.

Wang, Q. (2008). A generic model for guiding the integration of ICT into teaching and learning. Innovations in Education and Teaching Internationa. *45*(3), 411-419.

Watanabe, M., Nunes, N., Mebane, S., Scalise, K., & Claesgens, J. (2007). Chemistry for all, instead of chemistry just for the elite: Lessons learned from detractedchemistry classrooms. *Science Education, 91*(5), 683-709.

Yalın, H. İ. (2001). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yalın, H. İ. (2010). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* Ankara: Pegem Yayınları.

Yanpar Yelken, T. (2011). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Yanpar-Şahin, T., & Yıldırım, Ş. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Yaşar, S. (1993). Yabancı dil öğretiminde çağdaş program anlayışının benimsenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*(1), 89-96.

Yavuz, S., & Coşkun, E. (2008). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin eğitimde teknoloji kullanımına ilişkin tutum ve düşünceleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*, 276-286.

Yeşil, R. (2003). Demokratik Eğitim Ortamının İnsan Hakları Temeli. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45-54.

Yeşilyurt, E. (2010). Öğretmen adayları niteliklerinin işbirliğine dayalı öğrenme yöntemine uygunluğunun değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(14), 25-37.

Yiğit, N., & Akdeniz, A. R. (2003). Fizik öğretiminde bilgisayar destekli etkinliklerin öğrenci kazanımları üzerine etkisi: Elektrik devreleri örneği. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*(3), 99-113.

Yıldırım, A. (1996). Disiplinlerarası öğretim kavramı ve programlar açısından doğurduğu sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*, 89-94.

Yıldırım, Ö. B. (2010). *Hemşirelikte eleştirel düşünme uygulamalı yaklaşım.* Aydın: Tuna Matbaacılık.

Yıldırım, S. (2007). Current utilization of ICT in Turkish basic education schools: A review of teacher's ICT use and barriers to integration. *International Journal of Instructional Media, 34*(2), 171-186.

Yılmaz, M. (2007). Sınıf öğretmeni yetiştirmede teknoloji eğitimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27*(1), 155-167.

Yılmaz, O. (2005). *Yabancı dilde kullanılan bilgisayar destekli eğitimin öğrenci başarısı üzerine etkilerinin araştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

YÖK. (1998). *Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları.* Ankara.

Yurtluk, M. (2003). *Proje tabanlı öğrenme yaklaşımının matematik dersi öğrenmes ve öğrenci tutumlarına etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Zhao, Y. (2007). Social studies teachers' perspectives of technology integration. *Journal of Technology and Teacher Education, 15*(3), 311-333.

9. Basım

BİLİM TARİHİNE GİRİŞ

Prof. Dr. Sevim Tekeli
Prof. Dr. Esin Kâhya
Prof Dr. Melek Dosay
Prof. Dr. Remzi Demir
Prof. Dr. Hüseyin G. Topdemir
Prof. Dr. Yavuz Unat
Doç. Dr. Ayten Koç Aydın

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 180
Sosyal Çalışmalar No.: 11
ISBN : 978-605-133-082-2
© 9. Basım, Ekim 2015

BİLİM TARİHİNE GİRİŞ
Prof. Dr. Sevim Tekeli - Prof. Dr. Esin Kâhya - Prof Dr. Melek Dosay - Prof. Dr. Remzi Demir
Prof. Dr. Hüseyin G. Topdemir - Prof. Dr. Yavuz Unat - Doç. Dr. Ayten Koç Aydın

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Oto. Teks. San ve Tic. Ltd. Şti Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No:17/1 İskitler

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tekeli, Sevim., Kâhya, Esin., Dosay, Melek., Demir, Remzi., Topdemir, Hüseyin G., Unat, Yavuz., Koç Aydın, Ayten.
Bilim Tarihine Giriş / *Sevim Tekeli - Esin Kâhya - Melek Dosay - Remzi Demir - Hüseyin G. Topdemir - Yavuz Unat Ayten Koç Aydın*
9. Basım, XIV+370 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-082-2
1. Bilim 2. Bilim Felsefesi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bilim tarihi, bilimsel bilginin gelişim sürecini inceleyen bir araştırma etkinliğidir ve tarihî bilgilerden yararlanarak bilimsel kuramların çeşitli dönemlerde doğuşu ve yayılışını, bilginlerin düşünce biçimlerini ve toplumsal kurumların gelişim sürecine etkilerini, felsefe, din ve sanat gibi diğer düşünsel etkinliklerle karşılıklı ilişkilerini, teknik bilginin oluşumundaki yerini, bireylerin günlük yaşamlarındaki değerini ve önemini sorgulayarak bilimsel etkinliği bütün yönleriyle tanımaya ve tanıtmaya çalışır. Bu nedenle bilim tarihi matematik, astronomi ve fizik gibi belli bir bilimin gelişimini aydınlatmak yerine bütün bilimlerin gelişim sürecini aydınlatmayı amaçlar; ancak bunu yaparken elbette tek tek bilimlerin tarihinden yararlanma yoluna gider.

Bilim adamları ve mühendisler bilimsel bilginin en son ürünlerini bilmek isterler; daha önceki ürünlere ise modası geçmiş gözüyle bakarlar ve onları önemsemezler. Bununla birlikte, bilim tarihçisi sadece en yeni ürünlerle değil, bunlara yol gösteren ve bunları olanaklı kılan bütün gelişimlerle de ilgilenir. En son ürünler, bir ağacın yeni olgunlaşmış meyveleri gibidir; meyveler acil gereksinmelerimizi karşılar, ancak ağaç olmaksızın bu meyve varlığa gelemez. Bilim tarihçileri, bilgi ağacını, bütün kökleri ve dallarıyla birlikte bilmek isterler; bugünün meyvelerini takdir eder, ama geçmişin ve geleceğin meyvelerini de ihmal etmezler.

Bilim tarihini öğrenmek için pek çok nedenin bulunduğu açıktır. Bir bilim adamı yaptığı işi aydınlığa kavuşturmak ve bundan aldığı hazzı arttırmak için, bir filozof, bilimle felsefe arasındaki bağlantıları kurmak ve sonraki değişikliklerin hesabını vermek için, bir psikolog insan aklının özelliklerini ve imkanlarını araştırmak için, bir sosyolog ise bilim adamları ile onların ait oldukları sosyal gruplar arasındaki birçok bağlantıyı daha iyi anlamak için bilim tarihini öğrenmelidir.

Bilim tarihi, bilim adamının yaratıcı olması için ne gibi niteliklere sahip olması gerektiğini de inceler. Bu son derece önemli bir husustur. Bilimsel bilgileri öğrenmiş olmanın tek başına fazla bir anlamı yoktur; bir bilim adamının, eleştiri gücüne sahip olması gerekir. Bilim tarihi, çağdaş bilgilerle donatılmış olanların bile, bilimde ulaşılan sonuçların kesin ve değişmez gerçekler oldukları yanılgısına sık sık düştüklerini göstermektedir. Nitekim bilim adamları arasındaki çatışmalar çoğunlukla, eski kuramları savunan bilim adamları ile yeni kuramları savunan bilim adamları arasında geçmektedir. Toplumun fanatik kesimleriyle de çatışmalara rastlanmaktadır; ancak bunların arkasında eski kuramları savunan bilim adamlarının desteğinin olduğunu kabul etmek gerekir.

Bilimsel araştırma etkinliği olarak bilim tarihi, bilimin günlük yaşamı büyük ölçüde etkilediği 19. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmıştır. Ünlü Amerikalı bilim tarihçisi George Sarton'un *History of Science* adlı anıtsal yapıtıyla amacı ve içeriği belirlenmiş ve sonraki araştırmalar bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Sarton'un

Türk bilim tarihçiliğindeki yeri de çok önemlidir; çünkü Türkiye'de akademik anlamdaki bilim tarihi araştırmalarının kurucusu olan Aydın Sayılı'yı yetiştirmiş ve Orta Çağ İslâm bilim tarihi araştırmalarına yönelterek çağdaş Türk bilim tarihçileri için bir hedefin oluşmasını sağlamıştır.

Günümüzde yapılan bazı yayınlar yoluyla bilim tarihi alanı Türk okuyucularının ilgisini çekmiş ve daha kapsamlı yapıtların ortaya çıkması için bir talep doğmuştur. Okumakta olduğunuz bu yapıtın amaçlarından birisi bu talebi bir ölçüde de olsa karşılamak, diğeri ise Türk üniversitelerindeki bilim tarihi anabilim dalları ve bölümlerindeki temel ders kitabı açığını kapatmaktır.

Son yıllarda bilim felsefesiyle ilgili çok sayıda yapıtın yayınlandığı görülmektedir. Bilimin gerçek doğasını tanımaya yönelik bu türden çalışmaların Türk düşünce tarihine büyük katkılarda bulunacağı açıktır. Ancak sağlam bir bilim tarihi öğretimine dayanmayan bir bilim felsefesi öğretiminin büyük sorunlar çıkaracağı ve bilimsel etkinliğin yanlış tanınmasına yol açacağı açıktır. Bilim felsefesine ilişkin çalışmaların bilim tarihine ilişkin çalışmalarla desteklenmesi, daha açık bir biçimde söylemek gerekirse, olanaklar ölçüsünde bu iki alandaki çalışmaların birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Böylece bilim sosyolojisi ve bilim psikolojisi gibi ülkemizde henüz yeterince tanınmayan araştırma alanlarına ilişkin çalışmaların da gelişmesiyle birlikte bilimi anlama ve kavrama yolunda daha uygun bir ortamın yaratılması söz konusu olabilecektir.

Bilim Tarihine Giriş, Eski Çağ, Orta Çağ, Yeni Çağ, Osmanlılarda Bilim ve Yakın Çağ olmak üzere beş ana bölüme ayrılmıştır. Bunlarda Osmanlılarda Bilim bölümünde ve ayrıca Orta Çağ İslâm Dünyası'nda Türklerde Bilim ve Cumhuriyet Döneminde Bilim başlıkları altında, Türklerin bilime yapmış olduğu katkılar oldukça ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır; böylece Türklerin genel bilim tarihindeki yerini daha iyi kavramak olanaklı olacaktır.

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
ESKİ ÇAĞ

A. YAZILI TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA BİLİM VE TEKNOLOJİ 1
B. İLK ÇAĞLARDA BİLİM 2
1. Çin, Hint ve Orta Asya'da Bilim 2
a. Çin'de Bilim 2
b. Hint'te Bilim 3
c. Orta Asya'da Bilim 4
2. Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'da Bilim 5
a. Mısır'da Bilim 5
b. Mezopotamya'da Bilim 6
c. Anadolu'da Bilim 13
d. Girit (Minos) ve Aka (Miken) Uygarlıkları 15
C. YUNAN DÖNEMİNDE BİLİM 16
1. Hellenik Çağ'da Bilim 16
Homeros 18
Hesiodos 18
Milet Okulu 19
Thales 19
Anaksimandros 21
Anaksimenes 22
Hekataios 22
İtalya Kıyılarında Bilimin Yeşermesi ve Pythagorasçılar 23
Krotonlu Filolaos 27
Sirakuzalı Hiketas 28
Krotonlu Alkmeon 28
Krotonlu Democedes 29
Sokrates'in Ölümüne Kadar Geçen Dönem ve Atina'nın Egemen Olmaya Başlaması 29
Efesli Herakleitos 29
Klozomenaeli Anaksagoras 30
Elea Okuluyla Evrene Yeni Bir Bakış 31
Ksenofanes 31
Parmenides 31
Zenon 32
Agrigentumlu Empedokles 33
Atomcular 33
Abderalı Demokritos 34
Bilgi Sorununu İşleyenler 36

Bilgi Tâcirleri Sofistler 36
Abderalı Protagoras 36
Sokrates 37
Bilimler ve Bilim Adamları 37
Matematik 37
Elisli Hippias 38
Kioslu Hipokrates 39
Tarentumlu Arkitas 39
Sofist Antifon 41
Heraclealı Bryson 41
Coğrafya 41
Karyandalı Scylax 41
Kartacalı Hannon 42
Kartacalı Himilton 42
Halikarnaslı Herodotos 42
Tıp 45
Asklepion Tapınakları 45
Koslu Hipokrates 46
Teknoloji 49
Pers Artachaies 49
Samoslu Agathaicos 50
Miletli Hippodamos 50
Madencilik 50
Atina Dönemi 51
Platon 51
Knidoslu Eudoxos 59
Pontuslu Herakleides 62
Aristoteles 62
2. Hellenistik Çağ'da Bilim 69
İskenderiye 69
Bilimsel Kurumlar 71
Müze 71
Kütüphane 71
Bilimler ve Bilim Adamları 72
Matematik 72
Eukleides 72
Astronomi 76
Sisamlı Aristarkhos 76
Hipparkhos 77
Fizik 78
Archimedes 78
Coğrafya 79
Eratosthenes 79
Biyoloji ve Tıp 80

Teofrastos ... 80
Herophilos ... 82
Erasistratos ... 82
Teknoloji ... 82
İskenderiye Mekanik Okulu ... 82
Ctesibios ... 83
Heron ... 83
Philon ... 84
D. ROMA DÖNEMİNDE BİLİM ... 85
Bilimler ve Bilim Adamları ... 86
Matematik ... 86
Menelaus ... 86
Pappus ... 86
Diophantos ... 87
Astronomi ... 88
Batlamyus ... 88
Coğrafya ... 92
Strabon ... 92
Fizik ... 94
Lucretius ... 94
Tıp ... 94
Celsus ... 94
Efesli Rufus ... 95
Galenos ... 95
Eczacılık ... 96
Dioskorides ... 96
Mühendislik ve Mimarlık ... 97
Vitrivius ... 97
Agrippa ... 97
Ansiklopedi Yazarları ... 98
Varro ... 98
Plinius ... 98

İKİNCİ BÖLÜM
ORTA ÇAĞ

A. ORTA ÇAĞ HIRİSTİYAN DÜNYASI'NDA BİLİM ... 104
a) Erken Orta Çağ ... 104
Aurelius Augustinus ... 106
b) Yüksek Orta Çağ ... 106
Üniversitelerin Kuruluşu ... 106
Fransisken ve Dominiken Tarikatları ... 107
Robert Grosseteste ... 107
Roger Bacon ... 108

John Pecham ... 110
Witelo ... 110
Albertus Magnus ... 111
Thomas Aquinas ... 112
Evren Tasarımı ... 112
12. Yüzyıl Rönesansı'nın Doğuşu ve Etkileri ... 114
c) Geç Orta Çağ ... 116
Fizik ... 116
Merton Grubu ve Paris Okulu ... 118
Coğrafya ve Astronomi ... 119
Marco Polo ... 119
Dante ... 120
Tümeller Çatışması ve Batı'da Yeni Bir Anlayışın Doğuşu ... 121
B. ORTA ÇAĞ İSLÂM DÜNYASI'NDA BİLİM ... 122
İslâm Dünyası'nda Çeviriler Dönemi ... 123
1. DOĞU İSLÂM DÜNYASI ... 124
Bilimsel Kurumlar ... 124
Bilgelik Evi ... 124
Gözlemevleri ... 125
Hastahâneler ... 126
Bilimler ve Bilim Adamları ... 128
Matematik ... 128
Hârizmî ... 128
Abdülhamid ibn Türk ... 132
Sâbit ibn Kurrâ ... 133
Kerecî ... 136
Astronomi ... 136
Fergânî ... 137
Amâcur Ailesi ... 139
Battânî ... 140
Abdurrahman es-Sûfî ... 140
Ebu'l-Vefâ el-Buzcânî ... 142
İhvân-ı Safâ ... 143
İbn Yûnus ... 144
Fizik ... 144
Fârâbî ... 144
İbnü'l-Heysem ... 145
Kimya ... 147
Câbir ibn Hayyân ... 148
Kindî ... 149
Râzî ... 151
Biyoloji ... 152
Câhiz ... 153
Coğrafya ... 153

Mesûdî ... 156
İbn Havkal ... 156
İdrisî ... 157
Tıp ... 157
Ali ibn Abbâs ... 158
Veteriner Hekimlik ... 158
İbn Ahî Hizâm ... 159
İbnü'l-Avvâm ... 159
İbnü'l-Münzir ... 160
Teknik ... 160
Benû Musa ... 161
2. BATI İSLÂM DÜNYASI ... 162
Felsefe ... 162
İbn Bâcce ... 162
İbn Tufeyl ... 162
İbn Rüşd ... 163
Astronomi ... 164
İbnü'z-Zerkâlî ... 164
Câbir ibn Eflâh ... 165
Bitrûcî ... 165
Tıp ... 166
Zehrâvî ... 166
İbn Zuhr ... 167
3. TÜRKLERİN İSLÂMİYET'E GİRİŞİ VE BU DÖNEMDEKİ BİLİMSEL ETKİNLİKLER ... 167
Gazneliler ... 168
Karahanlılar ... 168
Kaşgarlı Mahmud ... 169
Yusuf Has Hâcib ... 170
Edib Ahmed Yüknekî ... 171
Selçuklular ... 172
Bilimsel Kurumlar ... 173
Medreseler ... 173
Gözlemevleri ... 174
Hastahaneler ... 177
Bilimler ve Bilim Adamları ... 177
Matematik ... 177
Ömer el-Hayyâm ... 177
Nasîrüddin el-Tûsî ... 179
Astronomi ... 183
Çağmînî ... 183
İbnü'ş-Şâtır ... 183
Cemâleddin el-Mârdînî ... 184
Ahmed ibn el-Mecdî ... 184

Bedreddin Sıbt el-Mârdînî ... 184
Uluğ Bey ... 185
Gıyâsüddin Cemşid el-Kâşî ... 186
Kadızâde-i Rûmî ... 186
Fizik ... 189
Kemâlüddîn el-Fârisî ... 189
Hâzinî ... 191
Coğrafya ... 192
Yâkût ... 192
Kazvînî ... 192
Kimya ... 193
Beyrûnî ... 193
Biyoloji ... 195
İbnü'l-Baytâr ... 195
Demîrî ... 196
Tıp ... 197
İbn Sînâ ... 197
İbn Nefis ... 199
Teknik ... 200
Cezerî ... 200
Tarih ... 201
İbn Haldûn ... 202
İslâm Dünyası'ndaki Bilim ve Felsefenin Batıya Aktarılması ... 203
İslâm Dünyası'ndaki Bilimsel Etkinliklerin Yavaşlaması ve Duraklaması ... 204

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YENİ ÇAĞ

A. RÖNESANS ... 207
Bilimler ve Bilim Adamları ... 211
Matematik ... 211
Luca Pacioli ... 213
Nicolas Chuquet ... 213
François Viète ... 214
Astronomi ... 216
Nicolaus Copernicus ... 216
Tycho Brahe ... 218
Biyoloji ve Tıp ... 220
Leonardo da Vinci ... 220
Paracelsus ... 222
Ambroise Paré ... 224
Vesalius ... 224
Conrad Gesner ... 225

B. BİLİMSEL DEVRİM VE AYDINLANMA ÇAĞI 226
Bilim Akademileri 226
Bilimsel Yöntem Konusundaki Araştırmalar 227
Francis Bacon 227
Descartes 229
Bilimler ve Bilim Adamları 233
Matematik 233
Gerard Desargues 233
Pierre de Fermat 234
John Wallis 234
Blaise Pascal 235
Gottfried Wilhelm Leibniz 236
Bernoulli Ailesi 237
Jacob Bernoulli 237
Johann Bernoulli 238
Colin Maclaurin 238
Leonhard Euler 239
Joseph Louis Lagrange 241
Astronomi ve Fizik 242
Galileo Galilei 242
Johannes Kepler 244
Willebrord Snell 247
Isaac Newton 247
Kimya 251
Filojiston Kuramı 251
Biyoloji 252
Hücre Kuramı 252
Canlı ve Cansız Arasındaki İlişki 253
Giovanni Alfonso Borelli 254
Marcello Malpighi 254
Antoni van Leeuwenhoek 255
Jeoloji 256
Nicolaus Steno 256
Tıp 256
Harvey 256
Aydınlanma Çağı'nın Genel Özellikleri ve Bilimsel Açıdan Temel Karakteri 257

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
OSMANLILAR'DA BİLİM

A. GELENEKÇİ DÖNEM 260
Bilimsel Kurumlar 260
Medreseler 260

Hastahaneler 261
Gözlemevi 262
Bilimler ve Bilim Adamları 264
Matematik 264
Sinan Paşa 264
Molla Lütfi 264
Astronomi 265
Ahmed-i Dâî 265
Mîrîm Çelebi 267
Takîyüddîn 268
Coğrafya 272
Pîrî Reis 272
Seydî Ali Reis 274
Mustafa ibn Ali 275
Emîr Mehmed Efendi 275
Tıp 277
İshak ibn Murad 277
Hacı Paşa 277
İbn Şerîf 278
Şerefeddin Sabuncuoğlu 278
Hekim Nidâî 279
B. YENİLİKÇİ DÖNEM 280
Bilimsel Kurumlar 280
İbrahim Müteferrika ve İlk Osmanlı Matbaası 280
Mühendishâneler 284
Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn 284
Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn 285
Dârü'l-Fünûn 285
Rasadhâne-i Âmire (Devlet Gözlemevi) 287
Bilimler ve Bilim Adamları 288
Matematik 288
Kalfazâde İsmail Çınarî 288
İsmail Gelenbevî 289
Hüseyin Rıfkı Tâmânî 290
İbrahim Edhem Paşa 291
Vidinli Hüseyin Tevfik Paşa 291
Astronomi 292
Ahmed Cevdet Paşa 292
Gazi Ahmed Muhtar Paşa 293
Mehmed Fatin Gökmen 294
Kimya 295
Hoca İshak Efendi 295
Derviş Paşa 296
Kırımlı Aziz Bey 296

Coğrafya ... 297
Kâtib Çelebi ... 297
Evliya Çelebi ... 298
Erzurumlu İbrahim Hakkı ... 299
Tıp ... 300
İtâkî ... 300
Şânizâde Atâullah Efendi ... 301
Mustafa Behçet Efendi ... 302
Mehmed Şâkir Paşa ... 303
Bilim Tarihi Araştırmalarının Başlaması ... 305
Bursalı Mehmed Tâhir Bey ... 305
Sâlih Zeki ... 306

BEŞİNCİ BÖLÜM
YAKIN ÇAĞ

A. BATI'DAKİ BİLİMSEL GELİŞMELERE GENEL BİR BAKIŞ ... 310
Bilimler ve Bilim Adamları ... 310
Matematik ... 310
Carl Friedrich Gauss ... 312
Evariste Galois ... 313
Henri Poincarè ... 314
Astronomi ... 315
Gözlemsel Astronomi ... 315
Dinamik Astronomi ... 317
Astrofizik ... 318
Güneş Sisteminin Oluşumu ... 319
Evrenin Oluşumu ... 321
Fizik ... 323
Elektrik ve Elektromanyetik ... 323
Mekanik ... 326
Hava ve Boşluk ... 326
Optik ... 329
Tanecik Kuramı ... 329
Dalga Kuramı ... 330
Görelilik Kuramı ... 333
Kuantum Kuramı ... 335
Kimya ... 337
Gazlar Kimyası ... 337
Atom Kuramı ... 338
Isı ve Enerji ... 342
Enerjinin Korunumu ... 342
Biyoloji ... 343
Canlılar ve Değişim Hakkındaki Kuramlar ... 344

Charles Darwin 344
Kalıtım Kuramı 346
Jeoloji 347
Georges-Louis Leclerc Buffon 347
Tıp 348
Teknoloji 350
Uzayın Keşfi 352
Bilgisayar 354
Batı'da Bilim Tarihi Çalışmalarının Kurumsallaşması 355
George Sarton 355
B. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE'DE BİLİM 356
Bilimsel Kurumlar 356
Üniversiteler 357
Araştırma ve Geliştirme Kurumları 357
Bilim Adamları 359
Hulusi Behçet 359
Cahit Arf 359
Ahmet Cemal Eringen 360
Feza Gürsey 360
Behram Kurşunoğlu 360
Orhan Asım Barut 360
Abdülhak Adnan Adıvar 361
Aydın Sayılı 362
KAYNAKLAR 363

KAYNAKLAR

Abetti, Giorgio, *The History of Astronomy*, Londra 1954.

Adıvar, A. Adnan, *Bilim ve Din,* İstanbul 1980.

Adıvar, A. Adnan, *Osmanlı Türklerinde İlim,* İstanbul 1982.

Afet İnan, A., *Pirî Reis'in Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1974.

Ahmed Cevdet Paşa, *Takvîmü'l-Edvâr (Takvimler),* Hazırlayanlar: Remzi Demir ve Yavuz Unat, Ankara 1996.

Akdoğan, Cemil, *Bilim Tarihi*, Eskişehir 1993.

Akoğlu, Alp, "Ulusal Gözlemevi Açıldı," *Bilim ve Teknik*, Ekim 1997, Sayı 359, s. 17.

Akoğlu, Alp, "Ulusal Gözlemevi Açılıyor," *Bilim ve Teknik*, Eylül 1997, Sayı 358, s. 18.

Artz, B. Frederick, *Orta Çağların Tini*, Türkçe'ye Çeviren: Aziz Yardımlı, İstanbul 1996.

Aster, Ernst von, *Bilgi Teorisi ve Mantık*, Çeviren: Macit Gökberk, İstanbul 1972.

Bacon, Francis, *New Organon*, Yayımlayan: Fulton H. Anderson, New York 1970.

Barani, Syed Hasan, "Muslim Researches in Geodesy," *Al-Bîrûnî Commemoration Volume*, Calcuta 1951.

Barthold, W., *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, Türkçe'ye Çeviren: Neşet Çağatay, Ankara 1992.

Barthold, Wilhelm, *Uluğ Bey ve Zamanı*, Çeviren: İsmail Aka, Ankara 1990.

Boll, Marcell, *Matematik Tarihi*, Çeviren: Bülent Gözkan, İstanbul 1991.

Boyer, Carl B., *The Rainbow, from Myth to Mathematics,* Princeton-New Jersey 1987.

Brentjes, Burchard-Sonja, *İbni Sina (Avicenna),* Çeviren: Oğuz Özügül, İstanbul 1993.

Brockelmann, Carl, *Geschihte der Arabischen Litteratur*, Leiden 1937-1949.

Buğdaycı, İlhami, "Otuz Yıllık Serüven, Ulusal Gözlemevi," *Bilim ve Teknik*, Eylül 1996, Sayı 346, s. 20-25.

Bursalı Mehmed Tâhir, *İdâre-i Osmâniyye Zamanında Yetişen Kırım Müellifleri,* İstanbul 1335.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri,* 3 Cilt, İstanbul 1342.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Türklerin Ulûm ve Fünûna Hizmetleri*, Hazırlayanlar: Remzi Demir ve Yavuz Unat, Ankara 1995.

Cajori, Florian, *A History of Physics,* New York 1929.

Carmody, F. J., *Arabic Astronomical and Astrological References in Latin Translations, A Critical Bibliography*, Berkeley-Los Angeles 1959.

Cohen, İ. Bernard ve Drabkein, *A Source Book in Greek Science*, Massachusetts 1966.

Coleman, James A., *Herkes İçin Görelilik*, Çeviren: Osman Gürel, Ankara, 1987.

Copernicus, Nicolaus, *On the Revolutions of the Heavenly Spheres, Great Books of Western World*, İngilizce'ye Çeviren; C. Glenn Wallis, XVI, Chicago 1952.

Corci Zeydan, *Medeniyet-i İslâmiye Tarihi*, Çeviren: Zeki Megâmiz, İstanbul 1328-1330.

Cornu, Georgette, *Atlas Du Monde Arabe-Islamique A L'époque Classique*, Leiden-E. J. Brill 1985.

Crombie, A. C., *Augustine to Galileo the History of Science A. D. 400-1650*, London 1957.

Delambre, J. B. J., *Historie de l'Astronomie du Moyen-age*, New York ve Londra 1965.

Demir, Remzi ve Melek Dosay, "Bilim Tarihinde Metin Çalışmalarının Önemi", *Felsefe Dünyası*, Sayı 17, Ankara 1995, s.60-69.

Demir, Remzi ve Yavuz Unat, *Bursalı Mehmed Tâhir Bey ve Türklerin Ulûm ve Fünûna Hizmetleri*, (Araştırma ve Yalınlaştırılmış Metin), Ankara 1995.

Demir, Remzi, "İsmail Gelenbevî'nin *Üçgenlerin Kenarları* Adlı Risâlesi", *Erdem*, Cilt 9, Sayı 25, Mayıs 1996, s.175-222.

Demir, Remzi, "Bedreddin Sıbt el-Mârdînî'nin 'Mukaddime fî Hisâbi'l-Mesâili'l-Ceybiyye ve'l-'Amâli'l-Felekiyye' Adlı Risâlesi", *Bilim ve Felsefe Metinleri*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1992, s.55-67.

Demir, Remzi, "Eski Bir Hesap Aleti: Rubu'l-Müceyyeb ve Takîyüddîn ibn Maruf'un 'Rubu'l-Müceyyeble Yapılan İşlemler Manzûmesi' Adlı Risâlesi", *Bilim ve Felsefe Metinleri*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1992, s.29-55.

Demir, Remzi, "İstanbul Rasathanesi'nde Yapılmış Olan Gözlemler", *Belleten*, Cilt LVII, Sayı 218, Ankara 1993, s.161-172.

Demir, Remzi, "Takîyüddîn'in Ağabeyi Necmüddin ibn Maruf ve Onun 'Cedâvilu li-Ma'rifeti Ru'yeti Ehilleti'ş-Şuhûr' Adlı Risâlesi", *Bilim ve Felsefe Metinleri*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1992, s.9-29.

Demir, Remzi, *Câbir İbn Eflâh'ın İslâhü'l-Mecistî Adlı Eseri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1987.

Demir, Remzi, *XVI. Yüzyılın Ünlü Astronomu Takiyyüdin'in Desimal Sistemi Trigonometri ve Astronomiye Uygulaması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1991.

Dorn, B., *Astronomishe Instrumente Mit Arabischen Inschriften*, St. Petersburg 1865.

Dosay, Melek, "Abû Kâmil Şucâ", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 32, Sayı 1-2, Ankara 1988, s.127-130.

Dosay, Melek, "Abû Kâmil Şucâ'ın Cebiri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 34, Sayı 1-2, Ankara 1990, s.57-68.

Dosay, Melek, "Cremonalı Gerard'ın Hârezmi Cebirinin Latince Tercümesi Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme", *Bilim Tarihi*, Sayı 15, İstanbul 1993, s.7-16.

Dosay, Melek, "e Sayısı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 33, Sayı 1-2, Ankara 1990, s.77-87.

Dosay, Melek, "Ebû Kâmil Şucâ'ın 'Kitâb el-Cebr ve'l -Mukâbele' Adlı Eseri", *Araştırma*, Cilt 15, Ankara 1994, s. 157-191.

Dosay, Melek, "Fibonacci'nin Cebiri", *Bilim Tarihi*, Sayı 13, İstanbul 1992, s.11-15.

Dosay, Melek, "İbrahim Edhem Paşa (1785-1865)", *OTAM*, Sayı 7, 1996, s.113-117.

Dosay, Melek, "İslâm Dünyası'nda Bir Bilim Rönesansı İhtiyacı ve Koşulları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 35, Sayı 1, Ankara 1992, s.75-80.

Dosay, Melek, "M Ö. V. Yüzyılda Hellen Matematiği ve Felsefesi", *Felsefe Dünyası*, Sayı 19, Ankara 1996, s. 16-27.

Dosay, Melek, "Matemetik Rönesansına İslam Dünyasının Etkisi", *Araştırma*, Cilt 14, Ankara 1992, s. 147-158.

Dosay, Melek, "Orta Çağ İslâm Cebirinin Latin Cebiri Üzerindeki Etkilerine Örnekler", *Bilim ve Felsefe Metinleri*, Cilt 1, Sayı 2, Ankara 1992, s.59-76.

Dosay, Melek, "Takiyüddîn'in Cebir Risalesi", *Belleten*, Cilt 61, Sayı 231, 1997, s.301-320.

Dosay, Melek, *Al-Khwârazmî's Algebra*, İslamabad 1989.

Dosay, Melek ve Ömer Akın, *Beş Büyük Cebir Bilgini*, İstanbul 1994.

Dosay, Melek, *Kerecî'nin "İlel Hesab el-Cebr ve'l -Mukâbele" Adlı Eseri*, Ankara 1991.

Dölen, Emre, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bilim", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, s.154-196.

Dönmez, Ali, *Bir Bilim Olarak Matematik Tarihi*, Ankara 1986.

Dreyer, J. L. E., "Mediaeval Astronomi," *Studies in the History and Method of Science*, 2, 1921.

Dreyer, J. L. E., *History of the Planetary System from Thales to Kepler*, New York 1953.

Duhem, Pierre, *Le Systéme du Monde. Histoire des Doctrines Cosmologiques de Platon a Copernic,* Cilt 3, Paris 1958.

Edib Ahmed ibn Mahmud Yüknekî, *'Atebetü'l-Hakâyık*, Yayımlayan: Reşid Rahmetî Arat, İstanbul 1951.

Einstein, A. ve L. Infeld, *Fiziğin Evrimi*, Çeviren: Öner Ünalan, Ankara, 1976.

Ergin, Osman, *Muallim M. Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi*, İstanbul 1937.

Ergin, Osman, *Türkiye Maarif Tarihi,* İstanbul 1977.

Erk, Nihal, *Veteriner Tarihi*, İkinci Baskı, Ankara 1978.

Ernst, B. R. ve De Vries, Tj. E., *Atlas of the Universe*, İngilizce'ye Çeviren: Welsh M. A., Nelson 1961.

Ertaylan, İsmail Hikmet, *Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1952.

Fındıkoğlu, Z. F., *Metodoloji*, İstanbul 1945.

Finlay-Freundlich, E., *Celestial Mechanics*, Londra-New York-Paris-Los Angeles 1958.

Gökyay, Orhan Şaik, *Kâtip Çelebi*, İkinci Baskı, Ankara.

Grant, Edward, *A Source Book in Medieval Science*, New York 1974.

Grant, Edward, *Orta Çağda Fizik Bilimleri*, Çeviren: Aykut Göker, Ankara 1986.

Harman, P. M., *Bilim Devrimi*, Çeviren: Feza Günergun, İstanbul 1991.

Harré, Rom, *Büyük Bilimsel Deneyler*, Çeviren: Sinan Kılıç, Ankara 1994.

Heath, Thomas, *A History of Greek Mathematics*, Oxford 1921.

Hitti, Philip K., *History of Arabs,* Londra-Basingstake 1973.

Hitti, Philip K., *Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi*, Çeviren: Salih Tuğ, 4 Cilt, İstanbul 1980-1981.

Hoodbhoy, Pervez, *İslâm ve Bilim*, İstanbul 1992.

Hull, L. W. H., *History and Philosophy of Science*, Londra 1959.

İbn el-Heysem, *Kitâb el-Menâzır*, Çeviren: A. I. Sabra, Londra 1989.

İbn Sînâ, *El-Kânûn fî't-Tıbb*, Birinci Kitap, Türkçe'ye Çeviren: Esin Kâhya, Ankara 1995.

İnsanoğlu, Ekmeleddin, *Büyük Cihad'dan Frenk Fodulluğuna,* İstanbul 1996.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, Cemil Akpınar, İhsan Fazlıoğlu, *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi (History of Astronomy Literature During the Ottoman Period),* Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, 2 Cilt, İstanbul 1997.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, *Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi (History of Mathematical Literature During the Ottoman Period),* Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, 2 Cilt, İstanbul 1999.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekar, Gülcan Gündüz, A. Hamdi Furat, *Osmanlı Coğrafya Literatürü Tarihi (History of Geographical Literature During the Ottoman Period),* Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, 2 Cilt, İstanbul 2000.

Kâhya, Esin, *Onsekizinci Yüzyılda Tabiî Bilimler*, Ankara 1982.

Kâhya, Esin, "İbn Sînâ'da Göz ve Göz Hastalıkları," *İbn Sînâ*, Kayseri 1984.

Kâhya, Esin, "İslam Dünyası'ndaki Belli Başlı Oftalmoloji Çalışmaları," *Uluslararası İbn Türk, Hârezmî, Fârâbî, Beyrunî ve İbn Sînâ Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1990.

Kâhya, Esin, "18. ve 19. Yüzyıllarda Genel Çizgileriyle Osmanlılarda Bilim", *Erdem*, Cilt 3, Sayı 8, Ankara 1987, s.491-517.

Kâhya, Esin, "Anadolu Selçuklularında Bilim", *Erdem*, Cilt 5, Sayı 13, Ankara 1989, s.663-679.

Kâhya, Esin, "Şânizâde Mehmet Ataullah Efendi", *Erdem*, Cilt 5, Sayı 15, Ankara 1989, s.847-861.

Kâhya, Esin, "Tanzimat'ta Eski ve Yeni Tıp", *150. Yılında Tanzimat*, Ankara 1992, s.289-392.

Kâhya, Esin, "Ömer Şifâî, Osmanlı İmparatorluğu'nda İatro Kimya Akımının Bir Temsilcisi", *OTAM*, Sayı 4, Ankara 1993, s.171-195.

Kâhya, Esin, *Yabancı Gözüyle Türkler*, Ankara 1994.

Kâhya, Esin, *Modern Kimyanın Kurucusu Câbir b. Hayyan,* Ankara 1995.

Kâhya, Esin, *Şemseddin-i İtâkî'nin Resimli Anatomi Kitabı*, Ankara 1996.

Kâhya, Esin, *Medicine in the Ottoman Empire*, İstanbul 1998.

Kâhya, Esin, *Hint'te Bilim*, Ankara 1999.

Kemâlüddînel-Fârîsî, *Tenkih el-Menazır*, 2 Cilt, Haydarabad 1927-28.

Koyre, Alexandre, *Yeni Çağ Biliminin Doğuşu*, Çeviren: Kurtuluş Dinçer, İstanbul 1989.

Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Dördüncü Baskı, İstanbul 1986.

Krylov, N., P. Lobandyevsky ve S. Men, *Descriptive Geometry*, Moskova 1974.

Lewis, B., *Tarihte Araplar*, Türkçe'ye Çeviren: H. Dursun Yıldız, İstanbul 1979.

Lindberg, David C., "The Science of Optics," *Science in the Middle Ages*, Chicago 1978.

Lindberg, David C., *Studies in the History of Medieval Optics*, Londra 1983.

Lindberg, David C., *Theories of Vision from al-Kindî to Kepler*, Chicago 1976.

Londau, Rom ve George Allan, *Islam and the Arabs*, Londra 1958.

Nallino, C. A., *Arabian Astronomy Its During the Mediaevel Times,* Roma 1911.

Nasîr el-Dîn el-Tûsî, *Muhtasar fi İlm el-Tencim ve-Ma'rifet el-Takvim (Risale-i Si Fasl),* Çeviren: Ahmed-i Dâî, Bugünkü Türkçe'ye Çevirenler: T. N. Gencan ve M. Dizer, İstanbul 1984.

Nasr, Seyyid Hüseyin, *An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines*, Massachusetts 1964.

Nasr, Seyyid Hüseyin, *Islamic Science an Illustrated Study*, Kent 1976.

Nasr, Seyyid Hüseyin, *İslâm Kozmoloji Öğretilerine Giriş*, Türkçe'ye Çeviren: Nazife Şişman, İstanbul 1985.

Nasr, Seyyid Hüseyin, *İslam ve İlim*, Çeviren: İlhan Kutluer, İstanbul 1989.

Nasr, Seyyid Hüseyin, *İslam'da Bilim ve Medeniyet*, Çevirenler: Nabi Avcı, Kasım Turhan ve Ahmet Ünal, İstanbul 1991.

Nasr, Seyyid Hüseyin, *Science and Civiliztion in Islam,* Cabridge-Mass., 1968.

Neugebauer, O., *A History of Ancient Mathematical Astronomy*, Berlin-Heidelberg-New York 1975.

Neugebauer, O., *The Exact Sciences in Antiquity*, Rhode Island 1957.

Osman Şevki, *Beşbuçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi*, Sadeleştiren: İlter Uzel, Ankara 1991.

Platon, *Devlet*, Çeviren: S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcoz, İstanbul 1986.

Platon, *Menon*, *Diyaloglar 1,* Çeviren: Adnan Cemgil, İstanbul 1982.

Platon, *Theaiteos*, *Diyaloglar 2,* Çeviren: Macit Gökberk, İstanbul 1986.

Platon, *Timaios*, Çeviren: Erol Güney ve Lütfi Ay, İstanbul 1989.

Ptolemy (Batlamyus), *Almagest, Great Books of Western World,* İngilizce'ye Çeviren; R. Catesby Taliferro, XVI, Chicago-London-Toronto 1952.

Richmond, B., *Time Measurement and Calender Construction,* Leiden 1956.

Rızaeddin ibn Fahreddin, *İslâm Filozofu İbn Rüşd*, Yalınlaştıran: Remzi Demir, Ankara 1997.

Ronan, Colin A., *The Shorter Science and Civilisation in China*, 2. Cilt, Cambridge 1981.

Ronchi, Vasco, *The Nature of Light*, Çeviren: V. Barocas, Cambridge-Mass. 1970.

Russell, Bertrant, *Rölativite'nin Abc'si*, Çeviren: Vahap Erdoğdu, Ankara 1995.

Sabra, A. I., "Ibn al-Haytham," *Dictionary of Scientific Biography*, Cilt 6, New York 1972.

Sabra, A. I., *The Optics of Ibn al-Haytham*, Londra 1989.

Sabra, A. I., *Theories of Light from Descartes to Newton,* Londra 1967.

Saraç, Celal, *Bilim Tarihi (Matematik-Astronomi),* Ankara 1983.

Sarton, George, *Introduction to the History of Science*, 4 Cilt, Baltimore 1927.

Sarton, George, "The Quest for Truth: A Brief Account of Scientific Progress During the Renaissance", *The Renaissance: A Symposium,* 8-10 Şubat 1952, New York 1953, s. 35-49.

Sarton, George, *Antik Bilim ve Modern Uygarlık* (*Ancient Science and Modern Civilization*), Çevirenler: Remzi Demir ve Melek Dosay, Ankara 1995.

Sarton, George, *Bilim Tarihinde Yöntem*, Yayıma Hazırlayan: Remzi Demir, Ankara 1997.

Sayılı, Aydın, "Higher Education in Medieval Islam", *Ankara Üniversitesi Yıllığı*, Ankara 1948.

Sayılı, Aydın, "Habeş el Hâsib'in 'el Dimişkî' Adiyle Maruf Zîci'nin Mukaddimesi," *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 4, Ankara 1955.

Sayılı, Aydın, "Orta Çağ İslâm Dünyasında İlmî Çalışma Temposunda Ağırlaşmanın Bazı Temel Sebepleri", *Araştırma*, Sayı 1, Ankara 1964, s.5-64.

Sayılı, Aydın, "Turkish Contributions to and Reform in Higher Education and Hüseyin Rıfkı and His Work in Geometry", *Annales de l'Université d'Ankara*, Cilt 12, 1966, Ankara 1972.

Sayılı, Aydın, "Kopernik ve Anıtsal Yapıtı," *Nikola Kopernik 1473-1973*, Ankara 1973.

Sayılı, Aydın, *Mısır ve Mezotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*, Ankara 1982.

Sayılı, Aydın, *İbn Sînâ*, Ankara 1984.

Sayılı, Aydın, "Orta Çağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri", *Erdem*, Cilt 1, Ankara 1985, s.169-186.

Sayılı, Aydın, *Uluğ Bey ve Semerkand'daki İlim Faaliyeti Hakkında Giyasüddin-i Kâşî 'nin Mektubu*, İkinci Baskı, Ankara 1985.

Sayılı, Aydın, "Orta Çağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri," *Erdem*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1985.

Sayılı, Aydın, *The Observatory in Islam*, İkinci Baskı, Ankara 1988.

Sayılı, Aydın, *Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir*, İkinci Baskı, Ankara 1989.

Sayılı, Aydın, "Hârezmî ile Abdülhamid İbn Türk ve Orta Asya'nın Bilim ve Kültür Tarihindeki Yeri", *Erdem*, Cilt 7, Sayı 19, Ankara 1993, s.101-215.

Stonaker, Frances Benson, *Meşhur Matematikçiler*, Çeviren: Melek Dosay, Ankara.

Suter, Heinrich, *Die Mathematiker und Astronomen der Araber und Ihre Werke*, Leipzig 1900.

Şemseddin Sâmî, *Medeniyyet-i İslâmiyye*, Yalınlaştıran: Remzi Demir, Ankara 1996.

Şerbetçi, Muzaffer, *İlk Çağlardan Günümüze Kadar Yerin Biçimi ve Büyüklüğü*, Trabzon 1979.

Taneri, Kemal Zülfü, *Türk Matematikçileri,* Ankara 1958.

Taneri, Kemal Zülfü, *Türk Matematikçilerinden Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Hayatı ve Eserleri,* Ankara 1963.

Tekeli, Sevim, *Modern Bilimin Doğuşunda Bizans'ın Etkisi*, Ankara 1975.

Tekeli, Sevim, "Nasuriddîn, Takiyüddîn ve Tycho Brahe'nin Rasat Aletlerinin Mukayesesi," *A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 3-4, Ankara 1958, s.301-393.

Tekeli, Sevim, "Onaltıncı Yüzyıl Trigonometri Çalışmaları Üzerine, Copernicus ve Takîyüddîn", *Erdem*, Cilt 2, Sayı 4, Ankara 1986, s.219-273.

Tekeli, Sevim, "Copernicus," *Nikola Kopernik 1473-1973*, Ankara 1973.

Tekeli, Sevim, *Onaltıncı Asırda Osmanlılarda Saat ve Takîyüddîn'in Mekanik Saat Konstrüksiyonuna Dair En Parlak Yıldızlar Adlı Yapıtı*, Ankara 1966.

Tez, Zeki, *Kimya Tarihi*, Ankara 1986.

Tez, Zeki, Orta Çağ *İslam Dünyasında Bilim ve Teknik*, Diyarbakır 1991.

Theodorides, Jean, *Biyoloji Tarihi*, Çeviren: Teoman Tunçdoğan, İstanbul 1993.

Topdemir, Hüseyin Gazi, "Descartes'ın Yöntem Çalışması", *Felsefe Dünyası*, Sayı 19, Ankara 1996, s. 39-52.

Topdemir, Hüseyin Gazi, "İbnü'l Heysem'in Optik Araştırmaları", *Bilim ve Felsefe Metinleri*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1992, s. 67-84.

Topdemir, Hüseyin Gazi, "Kamal al-Dîn al-Fârîsî's Explanation of the Rainbow", *Bilim ve Felsefe Metinleri*, Cilt 1, Sayı 2, Ankara 1992, s. 103-112.

Topdemir, Hüseyin Gazi, "Kemalüddîn el-Fârîsî'nin Gökkuşağı Açıklaması", *A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi,* Cilt 33, Sayı 1-2, Ankara 1990, s. 477-492.

Topdemir, Hüseyin Gazi, "Kemalüddîn el-Fârîsî'nin Karanlık Oda Çalışması", *Araştırma*, Sayı 14, Ankara 1992, s. 281-289.

Topdemir, Hüseyin Gazi, "Galileo ve Modern Mekanik Bilimin Doğuşu", *Felsefe Dünyası*, Sayı 24, Ankara 1997, s. 42-52.

Topdemir, Hüseyin Gazi, "İbn el-Heysem'in *Işık Üzerine* Adlı Makalesi", *Belleten*, Cilt 61, Sayı 230, Ankara 1997, s. 43-65.

Topdemir, Hüseyin Gazi, "Işığın Yayılımının Niteliği Konusunda Üç Önemli Adım: İbn el-Heysem, Kemâlüddîn el-Fârisî, Takîyüddîn b. Marûf", *A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 38, Sayı 1-2, Ankara 1998, s. 381-403.

Topdemir, Hüseyin Gazi, "Takîyüddîn'in Kitâbu Nuri Hadakati el-Ebsâr ve Nuri Hadikati el-Enzâr Adlı Optik Kitabı", *OTAM*, Sayı 7, Ankara 1997, s.253-286.

Topdemir, Hüseyin Gazi, *Kemâlüddînel-Fârîsî'nin, İbn el-Heysem'in Kitab el-Menâzır adlı Optik Kitabına Yazdığı Açıklamanın Yakan Kürelerdeki Kırılmaya Ait Bölümünün Çevirisi ve İncelenmesi*, Ankara 1988, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Topdemir, Hüseyin Gazi, *Işığın Niteliği ve Görme Kuramı Adlı Bir Optik Eseri Üzerine Araştırma,* Ankara 1994, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, Ankara 1965.

Unat, Faik Reşit, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu,* Ankara 1963.

Unat, Yavuz ve Remzi Demir, "Ahmed Cevdet Paşa'nın önerdiği Yeni Bir Takvim", *Belleten,* Cilt 61, Sayı 230, Ankara 1997, s. 111-120.

Unat, Yavuz, *Ali Kuşçu'nun 'Risalat al-Fathiyya' Adlı Eserinin Gök Küreleri Üzerine Olan Dördüncü ve Beşinci Bölümleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1990, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Unat, Yavuz, "Ali Kuşçu ve Fethiye", *Uluğ Bey ve Çevresi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri,* Ankara 1996, s. 323-331.

Unat, Yavuz, "Ali Kuşçu'nun 'Fethiye' Adlı Astronomi Eseri," *Felsefe Dünyası*, Sayı 12, Ankara 1994, s. 42-48.

Unat, Yavuz, "Fergânî'nin '*Astronominin Özeti ve Göğün Hareketlerinin Esasları'* Adlı Astronomi Eseri", *A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 38, Sayı 1-2, Ankara 1998, s. 405-423.

Unat, Yavuz, "İhvân-ı Safâ'nın Astronomi Risalesi," *Bilim ve Felsefe Metinleri*, Cilt 1, Sayı 2, Ankara 1992, s. 129-144.

Unat, Yavuz, "İslâm İlimleri Tarihi Açısından Güneş," *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 14, İstanbul 1996, s. 292-294.

Unat, Yavuz, *El-Fergânî, The Elements of Astronomy,* Harvard 1998.

Ural, Şafak, *Bilim Tarihi*, 3 Cilt, İstanbul 1994.

Ülkütaşır, M. Şakir, *Büyük Türk Dilcisi Kaşgârlı Mahmut*, İstanbul 1946.

Ünver, Süheyl, *Fatih Külliyesi ve Zamanı İlim Hayatı*, İstanbul 1946.

Ünver, Süheyl, *İstanbul Rasathanesi*, Ankara 1969.

Watt, Montgomery, *İslâmın Avrupa'ya Tesiri*, Çeviren: Hulusi Yavuz, İstanbul 1986.

Weber, Alfred, *Felsefe Tarihi*, Çeviren: H. Vehbi Eralp, İstanbul 1991.

Westfall, Richard S., *Modern Bilimin Oluşumu*, Çeviren: İsmail Hakkı Duru, Ankara 1987.

Wolf, A., *History of Science, Technology and Philosophy in the 16th and 17th Centuries*, Cilt 1, Gloucester-Mass. 1968.

Yıldırım, Cemal, *Bilim Tarihi*, İstanbul 1992.

Yıldırım, Cemal, *Bilimin Öncüleri*, Ankara 1995.

Yıldırım, Cemal, *Evrim Kuramı ve Bağnazlık*, İstanbul 1989.

Yıldırım, Cemal, *Science: Its Meaning and Method*, Ankara 1971.

Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, Cilt 2, Çeviren: Reşit Rahmetî Arat, Ankara 1959.

3. Basım

BİLİME YÖN VERENLER

Prof. Dr. Yüksel ÖZDEMİR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 992
Beşeri Bilimler No.: 081
ISBN : 978-605-133-893-4
© 3. Basım, Aralık 2015

BİLİME YÖN VERENLER
Prof. Dr. Yüksel ÖZDEMİR

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özdemir, Yüksel.
Bilime Yön Verenler / *Yüksel ÖZDEMİR*
3. Basım, X+430 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-893-4
1. Kaşifler 2. Mucitler 3. İcatlar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçeşme Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsanoğlu fikir ve düşüncelerle doludur. Fikirler insanoğluna bir anda gelebilir fakat bu fikirlerin teknolojiye adaptasyonu zaman alır. Bilim adamlarını keşiflere yönelten en büyük etkenin merak olduğunu unutmamak gerekir. Merak bizleri bir yola sokabilir ve bir sonraki dönemeçte neler olduğunu araştırmaya yöneltebilir. Fakat bazen problemlerle karşılaşılabilir ve bu problemlere meydan okunabilir. Bazen de merak ettiğimiz konunun dışında başka konularla tesadüfen karşılaşılabilir. Dünyada her tür buluş; yetenek, merak ve cesaretin ürünüdür.

Bilim adamı olmamın temelinde, doğduğum ve yaşadığım ilçedeki okumuş ve belli mevkilere gelmiş kişileri rahmetli babamın bana örnek göstermesi yatmaktadır. Babamın bu örnekleri vermesindeki amacın benim bilim adamı değil de bir meslek sahibi olmamı sağlamak olduğunu daha sonraki yıllarda anladım. Kendisi ilkokul mezunu olmasına rağmen, pedagojik açıdan ne kadar önemli bir davranışta bulunduğunu yine daha sonraki yıllarda anladım.

Hayatımın akışını değiştiren lise yıllarında başarılı bir öğrenci değildim. Bir gün, Bingöl Dağları'ndan doğan, Erzurum ili Horasan ilçesinin sınırlarında geçen Aras Nehri'nin kıyısında balık tutmaya gitmiş oltalarımı nehire atmıştım. Bir yandan oltalara balık takılmasını beklerken bir yandan da ateş yakmak için kağıt toplamaya koyulmuştum. D-080 karayolu kenarında dört sayfalık yırtılmış bir

kitapçığa rastladım. Bu dört sayfalık kitapçık yağmurda ıslanmış daha sonra kuruyunca sararmış ve kıvrım kıvrım olmuştu.

Bu kitapçığın ne olduğunu anlamaya çalışırken birinci sayfada **Alessandro Volta** üçüncü sayfada ise **Wright Kardeşler** yazdığını gördüm. Bunlar nedir diye okumaya başladım. Okudukça okuma hevesim artıyor, ilk kez okuduğum bir bilgiden zevk alıyordum. Oltaları unutmuş çok sevdiğim balık tutma işini bir kenara bırakmıştım. Dört sayfalık kâğıttaki **Alessandro Volta** ve **Wright Kardeşler'in** hayat hikayeleri ve yaptıkları çalışmalar beni büyülüyordu. Neden ben de böyle çalışmalar yapmıyorum diye aklımdan geçmiyor da değildi. O yıllar lise birinci sınıfta okumaktaydım. Sınıfın vasat öğrenciler arasında olmama rağmen fen bilimleri derslerine karşı büyük ilgi duymaya başladım. Özellikle fizik ve matematiğe karşı ilgim çok artmıştı. Çok iyi hatırlıyorum o dönemde fizik sınavında en yüksek yazılı notunu aldığımda sınıftaki arkadaşlarım bile şaşırmıştı. Fiziğe karşı ilgim gittikçe artıyordu. Zaman geçtikçe bilimsel dergileri büyük bir ilgiyle okumaya başlamıştım. Okudukça, bu seçkin insanların bilim âleminde yaptıklarının beni fazlasıyla özendirmiş olduğunu şu anda daha da iyi anlamaktayım.

Öğrencilerime, dersin konusu içerisinde ismi geçen bilim adamlarının hayatlarını ve yaptıkları çalışmaları anlattığımda, konuya son derece ilgili olduklarını fark ettim. Bu durum beni, bilim adamlarının hayat hikâyeleri ve bilim dünyasında yaptıkları çalışmaları kaleme almam konusunda büyük ölçüde teşvik etmiştir. Kitap genellikle pozitif bilimlerle ilgilenen çalışmaları içermektedir. Bunları ifade ederken kitap bütün kesimler tarafından okunacağı için bilim adamlarının hayat hikâyelerini anlatmak benim için kolaylıktı ancak onların eserlerini ve yaptığı çalışmalarını ifade edebilmek çok da kolay değildir.

Bu kitabın pozitif bilimlere merakı olan çocuklarımıza ve gençlerimize faydalı olacağını ve onlara ilham vereceğini düşünmekteyim. Bu kitabı oluştururken bilim adamlarının hayatları ve çalışmaları hakkındaki bilgileri hep aynı kalitede tutmaya çalışsam da

bazı eksikliklerin olacağı kesindir. Bu kitapta takdim edilmiş olan bilim adamları sayesinde bilime heveslenecek olan yetenekli gençlerimizin bilimin temelinin ne şekilde oluşturulacağını anlamalarına bir nebze de olsa yardımcı olmak temel hedefimdir.

Kitabın oluşmasında büyük katkı ve desteklerini gördüğüm Prof. Dr. Abdulmecit TÜRÜT ve çok değerli abim Prof. Dr. M. Emin ÖZDEMİR'e saygılarımı sunarım. Kitabın dizininde ve düzeltilmesinde emeği geçen Öğr. Gör. Oğuzhan ÖZAKIN, Öğr. Gör. Hasan İLHAN, Okt. M. Yusuf Nur NİŞLİ, Öğr. Gör. Vedat SOLA, Arş. Gör. Esra DARI, Arş. Gör. Esra KAVAZ, Öğr. Gör. Serap NALBANTOĞLU ve Kemal DEMİRBAŞ'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Kitabın tasarımında emeği geçen Uzm. Yakup ÇİFTÇİ'ye ve kitap resimlemesinde emeği geçen Gamze DUMLU'ya teşekkür ederim. Ayrıca baskı ve hazırlanması aşamasında yardımlarını esirgemeyen titiz bir şekilde çalışan Nobel Yayın elemanlarına da teşekkür ederim.

Prof. Dr. Yüksel ÖZDEMİR

25 Mart 2014

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii
İçindekiler vii
Albert Einstein 1
Alessandro Volta 13
Alexander Fleming 23
Alexander Graham Bell 27
Alfred Nobel 33
Amedeo Avogadro 39
Antoine Laurent Lavoisier 43
Antoine Cesar Becquerel 51
Antoine Henri Becquerel 53
Antonio Egas Moniz 59
Archimedes 63
Arthur Holly Compton 69
Brian David Josephson 75
Carl Friedrich Gauss 79

Charles Darwin 83
Charles Francis Richter 91
Chen Ning Yang 95
Christiaan Eijkman 99
Christiaan Huygens 103
Corneille Jean François Heymans 111
Dennis Gabor 115
Edward Adelbert Doisy 119
Enrico Fermi 123
Ernest Rutherford 127
Erwin Schrodinger 135
Frits Zernicke 141
Galileo Galilei 145
Georg Simon Ohm 155
Gustav Robert Kirchhoff 159
Hans Christian Oersted 165
Heinrich Rudolf Hertz 171
Hendrik Antoon Lorentz 177
J. J. R. Macleod, F. G. Banting 187
J. Robert Oppenheimer 191
James Chadwick 197
James Clerk Maxwell 201
James Watt 207
Johann Christian Andreas Doppler 213
Johann Gregor Mendel 217

Johannes Kepler....223
John Dalton....231
Joseph John Thomson....239
Karl Landsteiner....243
Karl Pearson....247
Louis Pasteur....249
Louis Victor De Broglie....255
Ludwig Boltzmann....261
Marie Curie....265
Max Born....271
Max Planck....277
Michael Faraday....283
Murray Gell-Mann....291
Niccolo Tartaglia....295
Nicola Tesla....299
Niels Bohr....315
Owen Willans Richardson....323
Pierre Curie....327
Pieter Zeemann....331
Paul Adrien Maurice Dirac....335
Robert Andrews Millikan....341
Robert Boyle....345
Robert Fulton....351
Samuel Morse....355
Sir Isaac Newton....361

Stephen Hawking....369
Thomas Edison....375
Urey Harold Clayton....379
Werner Heisenberg....383
Wilhelm Conrad Rontgen....393
William Harvey....397
William Lawrence Bragg....405
William Thomson (Lord Kelvin)....409
Wright Kardeşler....415
Kaynakça....425
Yazar Hakkında....429

KAYNAKÇA

1. A History of Science, Dampier, W.C., Cambridge, The University Press, 1966.
2. Albert Einstein : Bilimsel Kişiliği ve Dünyamıza etkisi, Infeld, L., Onur Yayınları, 1980.
3. Jagdish Mehra, *Einstein*, *Physics and Realty* (World Scientific, Singapore, 1999).
4. Albert Einstein: Bilimsel Kişiliği ve Dünyamıza Etkisi, Leopold Infeld, Bilgi Yayınevi, Çeviri Cemal Yıldırım, 1999.
5. Albert Einstein. Yeni Rehber Ansiklopedisi; (c.6, ss. 213-214). İstanbul: Türkiye Gazetesi, 1993.
6. Selected Scientific Works of Hans Christian Oersted. Princeton, NJ:Princeton University Press, 1998.
7. Rupert Hall, *Isaac Newton* (Blackwell, Oxford, 1992).
8. Alexander Graham Bell "Bağlantı Kurmak", Naomi Pasachoff, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Çeviren: Leyla Uslu, 2003.
9. Bence Jones, *Life & Letters of Faraday* (Longman, Londra, 1870).
10. Alimler ve Sanatkarlar, Ahmed Refik, Kültür Bakanlığı Yay, 1980.
11. Bilim Adamları Archimedes'ten Einstein'a Patricia, Fara, Struan Reid, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, Çeviri : R. Levent Aysever. 2010.
12. Bilim Tarihi Araştırmaları, Sayı 01, S.11-13, İstanbul, 2005.
13. David C. Knight, *Johannes Kepler and Plenatary Motion* (Franklin Watts, New York, 1962).
14. Ulf Lagerkvist, *DNA Pioneers, and Their Legacy* (Yale University Press, New Haven, 1998).
15. Bilim Tarihi, Yıldırım C., Remzi Kitabevi, 4. Basım, 1994.
16. Bilim ve Teknik, Aylık Popüler Bilim Dergisi, Tübitak, 1985-2013.

17. Bernard Pullman, *The Atom in the History of Human Thought* (OUP, Oxford, 1998).
18. Biography in Dictionary of Scientific Biography, New York 1970-1990.
19. Carl Friedrich Gauss: A Biography. T.Hall, Cambridge, MA: MİT Pres,1970.
20. Susan Quinn, *Marie Curie,* (Heinemann, Londra, 1995).
21. Carl Friedrich Gauss: Titan of Sience, G. Waldo Dunnington, The Mathematical Association of America, 2003.
22. Cumhuriyet, H.Yazıcı, Bilim Teknik, 2 Ocak 1993.
23. Gesammelte Abhandlungen. Leipzig: Johann Ambrosius Barth, 1892.
24. Darwin Sizi Seviyor "Doğal Seçilim ve Dünyanın Yeniden Büyülenmesi", George Levine. Metis Yayınları, Çeviri: Erkal Ünal, 2009.
25. Edison: The man who made the future. Clark, Ronald, Londra: Macdonald & Janès: Macdonald and Jane's. 0-354-04093-6, 1977.
26. Born, Max. *My Life: Reflection of a Nobel Laureate.* London: Taylor and Francis, 1978
27. Empires of Light: Edison, Tesla, Westinghouse, and the Race to Electrify the World. Jonnes, Jill, New York: Random House. 0-375-50739-6, 2003.
28. James Reston, *Galileo,* (Cassell, Londra, 1994).
29. Essig, Mark Edison & the Electric Chair: A Story of Light and Death. New York: Walker & Company. 0-8027-1406-4, 2003.
30. Colin A. Ronan, *The Cambridge Illustrated History of the World*'s *Science* (CUP, Cambridge, 1983).
31. Essig, Mark Edison and the Electric Chair. Stroud: Sutton. 0-7509-3680-0, 2004.
32. Erwin Schrödinger, *What is life?, ve Mind and Matter* (CUP, Cambridge, 1967).
33. Famous Men of Science, Bolton,S.K., Thomas Y.Crowell Co. 1960.
34. G. P. Thomson, *J. J. Thomson* (Nelson, Londra, 1964).
35. Paul Dirac: National Portrait Gallery, Londra.
36. From Galileo to Newton, Hall, A.R., 1630-17230, Fontana Collins, 1970.
37. Giants of Science, Cane,P., Pyramid Boks, 1962.
38. Richard Westfall, *Never at Rest: a biography of Isaac Newton* (CUP, Cambridge, 1980).
39. Great Pioneers of Science, Shepherd.W.,Ward Lock and Co., 1964.
40. Gregor Mendel Genetiğin Temelleri "Yaşam Öyküsü", Edward Edelson, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Çeviren: Füsun Baytok, 2000.
41. Hawking, Stephen George's Secret Key to the Universe. Simon and Schuster. SS. XV. ISBN 978-0-385-61270-8, 2011.
42. David Wilson, Rutherford, (Hodder & Stoughton, Londra, 1983).
43. http://www.bookrags.com/biography/dennis-gabor-wop/
44. http://www.math.rutgers.edu/~cherlin/History/Papers1999/weiss.html

45. http://www.notfah.com/wiki/A._E._Becquerel.
46. http://www.nndb.com.
47. http://www.nndb.com/people/608/000072392/
48. http://www.spaceandmotion.com/
49. http://www.wdl.org/en/item/11375/
50. http://www.cbc.ca/technology/story/2008/10/24/hawking-cambridge.html
51. Isaac Newton "Bilimsel Devrim" Gale E. Christianson, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Çeviren: Zekeriya Aydın, 2000.
52. Max Born: Ausgewahlte Abhandlungen. Göttingen: Vandenhock & Ruprecht, 1963.
53. Johannes Kepler Yeni Gökbilim, James R. Voelkel, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Çeviri : Nur Özlük, 2000.
54. A. –L. Lavoisier, *Elements of Chemistry,* translated by Robert Kerr (Dover, New York, 1965).
55. Karl Pearson. 1857-1936. Filon, L. N. G. Obituary Notices of Fellows of the Royal Society 2 (5):72, 1936.
56. Maria Curie "Rayoaktivitenin Keşfi", Naomi Pasachoff, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2000.
57. Marie Boas Hall, *Robert Boyle and Seventeenth-Ceuntry Chemistry,* (CUP, Cambridge, 1958)
58. Marie Boas Hall, *Robert Boyle on Natural Philosophy* (Indiana University Press, Bloomington, 1965)
59. Matthew Edison, Josephson, McGraw Hill. ISBN 0-07-033046-8 1959.
60. Nobel Lectures, Physics 1901-1921, Elsevier Publishing Company, Amsterdam, 1967
61. Carlo Cercignani, *Ludwig Boltzmann* (OUP, Oxford, 1998).
62. On a dynamical theory of the electric and luminiferous medium, Larmor, J., Phil. Trans. Roy. Soc. 190, 205-300, 1897.
63. Religion And Science, Russell, B., Oxford Üniversity Press, 1935.
64. P. England, P. Molnar, F. Richter, *John Perry's neglected critique of Kelvin's age for the Earth: A missed opportunity in geodynamics.* GSA Today, v.17, no.1, 2007
65. Science : İts Meaning and Method, Yıldırım C., ODTÜ, 1971.
66. Science in History, Bernal J.D., Penguine Books, 1969.
67. Secret Letters Cast Light on Copenhagen, Durrani, M., Physics World, Nov., 2001.
68. Sein Leben und Erfinden, Berlin: Ernst Angel Verlag, Angel, Ernst Edison, 1926.
69. Simplified theory of electrical and optical phnomena in moving systems, Lorentz, H. A., Proc. Acad. Science Amsterdam, 1,427- 43, 1899.
70. B. Williams, M. P. Clough, M. Stanley, J. Dawson & C. Cervato A Very Deep Question: Just How Old is Earth?

71. Stephen Hawking'in Evreni, John Boslough, Sarmal Yayınları, Çeviren: Osman Bahadır., 2011.
72. Streak of Luck, Conot, Robert, A., New York: Seaview Books. 0-87223-521-1 1979.
73. Tarihe Yön Veren Bilim Adamları, Vuslat Uyanık ve Yeliz Aksoy, Venedik Yayıncılık, 2013.
74. Erwin Scrödinger: Royal Society, Londra.
75. Nora Barlow (ed.), *The Autobiography of Charles Darwin,1809-1882,with original omissions restored* (William Collins, Londra, 1958)
76. The Florida Life of Thomas Edison, Albion, Michele W., Gainesville: University Press of Florida, 978-0-8130-3259-7, 2008.
77. The Giant Book of Scientists: The 100 Greatest Minds of All Time Sydney, J. Simmons, The Book Company, 1996.
78. The Pattern of Scientific Discovery, Yıldırım C., ODTÜ, 1981.
79. Janet Browne, *Charles Darwin: voyaging* (Jonathan Cape, Londra, 1995)
80. The Querstioneers: Physicists and the Quantum, Cline, B.L. Theory,Thomas Y. Crowell Co., 1965.
81. The Search for Thomas Edison's Boyhood Home, Adams, Glen J, 978-1-4116-1361-4, 2004.
82. Mario Biagioli, *Galileo, Courtier* (University of Chicago Press, Chicago, 1993)
83. The Wizard of Menlo Park: How Thomas Alva Edison Invented the Modern World. Stross, Randall E., Crown. 1-400-04762-5, 2007.
84. Abraham Pais, *Inward Bound: of matter and forces in the physical World* (OUP, Oxford, 1986).
85. Thomas Edison, Erdem Çıplak, Okur yazar Yayınevi, 2013.
86. Kragh, H. "Paul Dirac: Seeking Beauty" Physics World, Ağustos 2002, Çeviren: N. Arık, Ocak 2004
87. G. M. Caroe, *William Henry Bragg* (Cup, Cambridge, 1983)
88. Working at Inventing: Thomas A. Edison and the Menlo Park Experience, Pretzer, William S., Dearborn, Michigan: Henry Ford Museum & Greenfield Village. ISBN 0-933728-33-6., 1989.
89. C. W. F. Everit, *James Clerk Maxwell,* (Scribner's, New York, 1975)
90. Frank Greenaway, *John Dalton and the Atom* (Heinemann, Londra, 1966)
91. XX.Yüzyılda Fiziğe Yön Verenler, A. Yüksel Özemre, Boğaziçi Yayınları, Şubat 2005.
92. Yönteme Hayır, Feyerabend, P.K., Ara Yayıncılık, 1989.

28. Basım

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Prof. Dr. Niyazi KARASAR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 059
Eğitim Bilimleri No.: 18
ISBN: 978-605-5426-58-3
© 28. Basım, Ekim 2015

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ
Prof. Dr. Niyazi Karasar

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karasar. Niyazi,
Bilimsel Araştırma Yöntemi / *Prof. Dr. Niyazi Karasar*
28. Basım, XVIII + 292 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-58-3
1. Araştırma, 2. Bilimsel Yöntem, 3. Rapor Yazma

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Çağdaş uygarlığın en belirgin özelliği, bilimselliğin, bilimsel tutum ve davranışların, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası yapılmış olmasıdır. Burada, en büyük pay, kuşkusuz, eğitim sistemlerinindir. Türkiye'de de, bilimin yol göstericiliğine olan susamışlığın, bilinçli bir düzeye çıkartılması ile, sözel düzeyden ileri uygulama düzeyine aktarılması, çağdaşlaşmanın vazgeçilmez bir zorunluğudur.

Bu genel bakış açısı ile, yazar, tüm mesleki çalışmalarını, "araştırma eğitimi" kavramıyla bütünleştirdiği, bilimsel yaklaşımın yaygınlaştırılmasını kolaylaştırmaya yöneltmiştir. Bu kitap, böyle bir güdü ve yaklaşımın "araştırma yöntembilim" alanındaki ürünüdür.

Kitap, iki kesimden oluşmaktadır. Birinci kesimde "Bilimsel Araştırma ve Eğitimine Toplu Bakış Başlığı" altında, bilimsel araştırma ve onun eğitimine genel bir çerçeve oluşturmak amacı "temel kavram, ilke ve yaklaşımlar" ve "araştırma eğitimi" bölümleri yer almıştır. İkinci kesim "Araştırma Süreç ve Teknikleri"ne ayrılmıştır. Bu kesimde, dört bölüm vardır. Bunlar: "Giriş", "Yöntem", "Bulgular ve Yorum" ile "Özet, Yargı ve Öneriler"dir. Giriş bölümünde, problem, amaç, önem, varsayımlar (sayıltılar) sınırlılıklar ile tanımlar; yöntem bölümünde, araştırma modeli, evren ve örneklem, veriler ve toplanması ile verilerin istatistiksel çözümü ve yorumlanması, ayrıntılarıyla işlenmiştir. İkinci kesimin ve aynı zamanda da kitabın büyük bir bölümünü bu iki bölümde verilenler oluşturmaktadır. Aslında, bu durum, araştırma çabalarında da böyledir. Araştırmayı planlamak, onu yürütmekten çok daha fazla zaman ve emek ister. Bulgular ve yorum bölümünde, bulgunun ne olduğu tartışıldıktan sonra, onun sunuluşu ve yorumlanması üzerinde durulmuştur. Son bölümde, araştırmanın özetlenmesi, yargı ve önerilerin geliştirilmesinde dikkate alınması gerekenler verilmiştir. Böylece, okuyucu, problemin seçilip tanımlanması ve projeleştirilmesinden, araştırmanın yapılıp önerilerin oluşturulmasına kadar süren tüm çabaları, belli bir bütünlük içinde bulma ve izleme olanağına kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Ek'lerde, bir araştırma önerisi (projesi) örneği özeti ile, yansız numaralar, z, t, X^2 ve F çizelgeleri verilmiştir.

Kitabın ikinci kesimi, tümüyle, araştırma süreçlerine ve raporlaştırmadaki sıraya uygun olarak düzenlenmiştir. Böylece, yazarın daha önce yayınlanan **"Araştırmalarda Rapor Hazırlama"** kitabı ile yaklaşım birliği sağlanmış, birlikte kullanılmaları kolaylaştırılmıştır.

Kitabın, tüm Yükseköğretim kuruluşlarındakiler başta olmak üzere, bilimsel araştırmaya ilgi duyan hemen herkese, öğrenme ve öğretme aracı olarak, yararlı olabileceği umulmaktadır.

Verilen bilgiler ve işlenen konular, hemen her bilim dalı ve problem alanı için geçerli olabilecek türdendir. Ders kitabı olarak kullanılması halinde, her konuda hangi ayrıntıya inileceği, özel durumlara göre kararlaştırılmalıdır. Örneğin, ayrıca istatistik ve

ölçme derslerinin bulunduğu programlarda, burada işlenen benzeri konular hızla geçilebilir ya da tümden atlanabilir. Her düzeyde, araştırma önerisi türünden bir hazırlık yararlı sonuçlar verir. Ders bir'den çok dönemde okutuluyorsa, küçük bir araştırma uygulamasında da yarar vardır. Genelde, ders uygulamalı olarak yürütülmelidir. Bu yönleriyle, kitap, lisans ve lisans-üstü programlarda ve çeşitli hizmet-içi kurs ve seminerlerinde, "Araştırmalarda Rapor Hazırlama" ile birlikte kullanılabilir.

Kitap, bu alanda, yaklaşık yirmi yıllık bir mesleki çabanın birikimidir. Kuşkusuz eksikleri vardır. Ancak, kitabın, bilimsel araştırma yöntembilimi alanında, yabancı yayınlarda da gözlenen kargaşaya bir açıklık getirerek konuların daha kolay anlaşılıp izlenmesini sağlayacak bir özgünlükte olması amaçlanmıştır. Bu nedenle, alışılagelmiş yaklaşımlardan ayrı kavramlar, sınıflandırmalar ve örnekler verilmiştir.

Kitabın bu haliyle gerçekleşmesinde, pek çok kişi ve kuruluşun, doğrudan ya da dolaylı, önemli katkıları oldu; öğretmen, öğrenciler, aile çevresi, çalışma arkadaşları, yöneticiler gibi. Son hazırlık ve baskı aşamalarında, Doç. Dr. Yahya Özsoy, Yrd. Doç. Dr. Aytaç Açıkalın, Yrd. Doç. Dr. Hülya Gökmen, Ar. Gör. Demirali Yaşar Ergin'in, genel düzenleme ve düzeltmeler konusunda önemli yardımları oldu. Çizimleri Müh. İbrahim Karasar yaptı. Dizgi, tertip ve baskı, MATBAŞ yönetici, teknisyen ve ustalarının içten ve başarılı çalışmaları ile gerçekleşti.

Yazar, tüm emeği geçenlere, en içten teşekkürlerini sunar. Görülebilecek eksikliklerin tek sorumlusu olduğunu kabul eden yazar, ileride, daha da geliştirilmişini sunabilme umudu ile, gelebilecek eleştiriler için önceden teşekkür eder.

Ankara, 1982 Niyazi Karasar

İkinci Basımı Sunarken,

Bilimselliği, ezberlenmiş bir slogan olmaktan kurtarıp öğrenilecek kurallar demeti halinde okurlarına sunmayı amaçlayan bu kitabın birinci basımının, kısa sürede ve yalnızca Ankara dağıtımıyla tükenmiş olması, ikinci basımın daha geniş bir dağıtıma imkan verecek sürekli bir hizmet şeklinde organize edilmesini zorunlu kılmıştır. Bu amaçla, Hacettepe – Taş Kitapçılık Ltd. Şti. ile işbirliği yapılmıştır.

Yazar, bilimsel araştırma yöntembilimi alanının geliştirilebilmesi çabalarına katılan meslekdaşlarına, öğrencilerine ve diğer değerli okuyucuları ile Hacettepe – Taş Kitapçılık ve Teknik Basım Sanayi yetkililerine en içten teşekkürlerini sunar.

Ankara, Nisan 1984 Niyazi Karasar

Üçüncü Basımı Sunarken,

Türkiye'nin bilim ve teknoloji çağına ayak uydurması özlemiyle dolu bir yazar için, "Bilimsel Araştırma Yöntemi" adlı böyle bir kitabın, dört yılda üçüncü basımı yapıyor olması büyük bir mutluluk kaynağıdır.

Kitapta, içerik bakımından önemli bir değişiklik ihtiyacı hissedilmemiştir. Bu nedenle de, baskı "tıpkıbasım" şeklinde gerçekleştirilmiştir. Dil konusunda bazı tereddütler olmuş ise de, bu konuda, fiilen yeni bir devlet politikası henüz ortaya çıkmadığından, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nca da tıpkıbasımı yapılan "Türk Dil Kurumu" sözlüğü esas alınmıştır. Dil'in yalnızca bir araç olduğu düşünülmelidir. Zaten, bu kitabın özünü kavrayan birinin bu yönde bir yanılgıya düşmesi beklenemez.

Yazar, bütün okuyucularına ve bu basımı gerçekleştiren Bilim Kitap ve matbaa personeline en içten teşekkürlerini sunar.

Ankara, Eylül 1986 Niyazi Karasar

Dördüncü Basımı Sunarken,

Dördüncü basımın gecikmesi, kitabın birkaç yıl piyasada bulunmamasına sebep olmuştur. Yazar, bu gecikme için, tüm okuyucularından özür diler.

Bu arada bazı "meslekdaşların", neredeyse "tıpkıbasım" gibi kitabı çoğaltarak kendi adlarına yayınlamaları ile Türk Bilim hayatı bakımından ibret verici olaylar yaşanmıştır.

Yeni basımda, özellikle bilgisayar teknolojisiyle ilgili gelişmeler ve araştırmalardaki kullanımları yansıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, kitap, "yaşayan dil" ölçütü ile yeniden gözden geçirilmiş ve bazı değişiklikler yapılmıştır.

Yazar, bütün okuyucularına ve kitabın bilgisayar dizgi ve baskı işlemlerini büyük bir sabır ve titizlikle gerçekleştiren DAG Limited Şirketi ile SANEM Matbaası sahip ve çalışanlarına teşekkürlerini ifade etmekten mutluluk duyar.

Ankara, Şubat 1991 Niyazi Karasar

Beşinci Basımı Sunarken,

"Kaynağı ve elde edilme süreçleri bilinmeyen bilgi, bilim de olsa, değerlendirilemez." Bilgiye ulaşmada, objektif ve ortak ölçülere göre "en geçerli" yol olarak algılanan bilimsel yöntemin bilgi kaynakları, süreçleri ve sınırlılıklarının tanıtıldığı böyle bir eserin beşinci basımını yapması, gelişen bilimsel ortamın da bir göstergesi sayılabilir.

Yazar böyle bir eseri yeniden yayına sunmaktan büyük bir mutluluk duymaktadır.

Yazar, kitaba hayat veren bütün okurlarına ve kitabın daha fazla gecikmeden okuyuculara ulaşmasında değerli katkıları olan Tekışık Matbaası yetkililerine teşekkürlerini ifade etmekten mutluluk duyar.

Ankara, Mart 1994 Niyazi Karasar

Altıncı Basımı Sunarken,

Araştırma Eğitimi çabalarına katılımın giderek arttığını görmenin mutluluğu içinde, yazar, bütün okurlarına ve Tekışık Matbaasının yetkililerine yeniden en içten teşekkürlerini sunar.

Ankara, Eylül 1994 Niyazi Karasar

Yedinci Basımı Sunarken,

Geride kalan bir yıllık dönemde, kitabın "korsan kopyaları" ile mücadele etmek zorunda kalışın üzüntüsü ve kitaba giderek artan talebi görmenin mutluluğu birlikte yaşanmıştır.

Yazar, tüm okuyucularına ve Sim Matbaası yetkililerine şükranlarını arz eder.

Ankara, Ekim 1995 Niyazi Karasar

Sekizinci Basımı Sunarken,

Maalesef, bu dönemde de, korsan baskılarla mücadelede yeterince başarılı olunamamıştır. Bu durum, yalnızca bu kitap ve yazarı için değil, Türk bilim dünyası için de son derece üzücü ve düşündürücüdür.

Yazar, Türkiye'de bilimsel yaklaşımın yerleşmesinde katkıda bulunan tüm meslekdaşları ve sevgili okurları ile bu basımın yayın ve dağıtımını üstlenen NOBEL Yayın Dağıtım Ltd. Şti. yetkililerine teşekkürlerini sunar.

Ankara, Ekim 1998 Niyazi Karasar

Dokuzuncu Basımı Sunarken,

Kitabın, korsan baskılara rağmen, hızlı tüketim grafiğini sürdürmesi mutlu bir gelişmedir. Yazar, bilime gönül veren tüm okurlarına şükranlarını sunar.

Ayrıca, yazar, dokuzuncu basımın yayın ve dağıtımını da üstlenen NOBEL Yayın Dağıtım Ltd. Şti. yetkililerine takdir ve teşekkürlerini sunar.

Ankara, Ekim 1999 Niyazi Karasar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ v
ŞEKİLLER LİSTESİ xvi
ÇİZELGELER LİSTESİ xvii
KESİM/ BÖLÜM

BİRİNCİ KESİM

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE EĞİTİMİNE TOPLU BAKIŞ 1

1. TEMEL KAVRAM, İLKE VE YAKLAŞIMLAR 3

BİLGİNİN KAYNAĞI VE PROBLEM ÇÖZMENİN PRATİK DAYANAKLARI 3
Bilginin Kaynağı 3
Problem Çözmenin Pratik Dayanakları 5

BİLİM 8
Tanımı 8
İşlevleri 8
Anlama 8
Açıklama 8
Kontrol 10
Bilimin Türleri ve Araştırma Yöntembilimi 10
Temel Nitelikleri 12

BİLİMSEL YÖNTEM 12
Tanımı 12
Aşamaları 14
Temel Nitelikleri 17
Dayandığı Temel Varsayımlar (Sayıltılar) 17
Diyalektik Yöntem ile İlişkisi 18
Bilimsel Yöntemde "İsbat" 21

ARAŞTIRMA 22
Tanımı 22

Türleri 22
Temel Araştırmalar 24
Tanımı 24
Düzeyleri 24
Uygulamalı Araştırmalar 27
Tanımı 27
Türleri 27
Aşamaları 29
Temel Nitelikleri 30
Araştırmaya Karşı Bazı Yanlış Tutumlar 31
Doğa ve Toplumbilimlerinde Araştırma 32
Planlanması 34
Yöntemsel Planlama 34
Süre ve Olanakların Planlanması 34
Araştırma Önerisi ve Hazırlanması 38
Raporun Hazırlanması 40

2. ARAŞTIRMA EĞİTİMİ 45

ARAŞTIRMA EĞİTİMİNİ GÜNCELLEŞTİREN NEDENLER 45
Öğrenme ve Araştırma İlişkisi 45
Demokratik Yaşam ve Araştırma İlişkisi 46

ARAŞTIRMA EĞİTİMİ: BİR MODEL ÖNERİSİ 46
Tanımı 46
Amaç 47
Teknik Yeterlikler 47
Bilimsel Tutum ve Davranışlar 47
İçerik 49
Öğretim Yöntemi 50

VAROLAN DURUM 51

İKİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA SÜREÇ VE TEKNİKLERİ 53
1. GİRİŞ 54

PROBLEM 54

Tanımı 54
Problem Kaynakları 55
Problem Seçimi ve Ölçütler 55
Genel Ölçütler 56
Özel Ölçütler 57
Araştırma Probleminin Tanımlanması 58
Aşamalı Bir Yaklaşım 59
Değişkenler ve Problem Tanımlamasındaki Önemi 60
Değişken: tanımı 60
Değişken türleri 60
Problem tanımlamasında değişkenler 63
İlgili Kaynakların Taranması 65

AMAÇ 67
Tanımı ve Düzeyleri 67
İfade Edilişi 67
Soru Cümlesi 67
Denence (Hipotez) 68
Tanımı ve nitelikleri 68
Denence (hipotez) türleri 70

ÖNEM 71

VARSAYIMLAR (SAYILTILAR) 71

SINIRLILIKLAR 73

TANIMLAR 73

2. YÖNTEM 75

ARAŞTIRMA MODELİ 76
Model 76
Araştırma Modeli ve Türleri 76
Tarama Modelleri 77
Tanımı ve Temel Nitelikleri 77
Türleri 79
Genel tarama modelleri 79
Örnekolay tarama modelleri 86
Deneme Modelleri 87

Tanımı ve Temel Nitelikleri 87
Tek Değişken Yasası ve Sonrası 88
Nedensellik ve Türleri 89
Değişkenlerin Düzeyleri ve Kontrolü 91
Değişkenler ve düzeyleri 91
Değişkenlerin kontrolü 92
Simgesel İfadesi 93
Türleri 94
Deneme öncesi modeller 96
Gerçek deneme modelleri 97
Yarı deneme modelleri 99
Deneme Ortamları: Laboratuvar ve Alan 104
İç ve Dış Geçerlik 105
İç geçerlik ve etkilendiği faktörler 105
Dış geçerlik ve etkilendiği faktörler 106
İç ve Dış geçerlik dengesi 107
Deneme ve Simülasyon 109

EVREN VE ÖRNEKLEM (ARAŞTIRMA KÜMESİ) 109
Evren 109
Çalışma Evreni 110
Örneklem 110
Örnekleme 111
Tanımı 111
Temel Kural: Yansızlık 112
Türleri 113
Eleman örnekleme 113
Küme örnekleme 114
Örneklemenin yapılması 116
Çalışma evreninin tanımlanması 116
Evrendekilerin listelenmesi 117
Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi 117
Örnekleme türünün kararlaştırılması 117
Örneklerin alınması 127
Temsilliliğin sınanması 129
Olası Yanılgılar 129

VERİLER VE TOPLANMASI 131
Veri 132
Tanımı 132

Veri Türleri 132
Olgusal veriler 132
Yargısal veriler 132
Veri Kaynakları 134
Ölçme 136
Tanımı ve Gelişimi 136
Kavram, Değişken ve Ölçme İlişkisi 137
Doğrudan ve Dolaylı Ölçmeler 138
Olgusal ve Yargısal Ölçmeler 139
Olgusal Ölçmeler 139
Yargısal Ölçmeler 139
Ölçek ve Türleri 143
Ölçme Yanılgıları 146
Ölçme ve Araçlarında Aranan Nitelikler 147
Güvenirlik 148
Geçerlik 151
Veri Toplamada Temel Yaklaşımlar 153
Veri Toplamada Ortak Süreçler 154
Ayrıntılı Planlama 154
Öndeneme ve Geliştirme 156
Uygulama 156
Gözlem 156
Tanımı ve Gerekçesi 156
Türleri 157
Gözlem Üniteleri 159
Gözlem Kılavuzu 159
Gözlem Süreci 161
Verilerin Kaydedilmesi 161
Gözlem Araçları 162
Olası Yanılgı Kaynakları 162
Gözlemcilerin Seçimi ve Eğitimi 164
Gözlem Tekniğinin Kuvvetli ve Zayıf Yönleri 165
Görüşme 165
Tanımı ve Gerekçesi 165
Türleri 166
Sorular 168
Görüşme Kılavuzu 169
Görüşme Süreci 169
Verilerin Kaydedilmesi 172
Olası Yanılgı Kaynakları 172

Görüşmecilerin Seçimi ve Eğitimi 173
Görüşme Tekniğinin Kuvvetli ve Zayıf Yönleri 175
Yazışma 175
Tanımı ve Gerekçesi 175
Türleri 176
Sorular 176
Yazışma Aracı 177
Yazışma Süreci 180
Olası Yanılgı Kaynakları 181
Uygulayıcıların Seçimi ve Eğitimi 182
Yazışma Tekniğinin Kuvvetli ve Zayıf Yönleri 182
Belgesel Tarama 183
Tanımı ve Gerekçesi 183
Türleri 184
Kitaplıklar ve Belgelikler 185
Kitaplıklar 185
Belgelikler 188
Belgesel Tarama Süreci 188
Verilerin Kaydedilmesi 191
Not alma işlem ve ilkeleri 191
Fiş kullanma 193
Not almanın yasal kuralları 196
Olası Yanılgı Kaynakları 197
Belgesel Tarama Tekniğinin Kuvvetli ve Zayıf Yönleri 197

VERİLERİN İŞLENMESİ, ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI 197
Verilerin İşlenmesi 198
Veri İşlemede Bilgisayarlar 198
Sistem ve İşleyişi 198
Donanım 202
Yazılım 202
İşlemler 202
Verilerin Kodlanması 202
Verilerin girilmesi 203
Verilerin işlenmesi ve rapor edilmesi 204
El ile Denetim 205
Verilerin Çözümlenmesi 206
Tanımı ve Nitelikleri 206
İlk Basamak: Sınıflandırma 206
İstatistik ve İstatistiksel Çözümleme 207

Doğrudan Çözümlemeler 209
Tek değişkenli çözümlemeler 209
İlişkisel çözümlemeler 218
Kestirisel Çözümlemeler 222
Temel kavramlar 223
Denence (hipotez) sınana: ilişkisel çözümlemeler 229
Ortalamalar arası farkın manidarlık sınamaları 235
Dağılımlar arası farkın manidarlık (X^2) sınaması 241
Birlikte değişim (korelasyon) manidarlık sınamaları .. 243
Ölçek Türü ve İstatistiksel Çözümleme İlişkisi 243
Verilerin Yorumlanması 244
Olası Yanılgılar 245

3. BULGULAR VE YORUM 247

BULGU 247
Tanımı ve Nitelikleri 247
Türleri 247
Sunuluşu 248

YORUM 248
Tanımı ve Nitelikleri 248
İç Yorum - Dış Yorum 249
Sınırlılıkların Gözetilmesi 250
Beklenmedik Bulguların Yorumu 250

4. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER 253

ÖZET 253

YARGI 253

ÖNERİLER 254

EKLER 255

KAYNAKÇA 273

KAYNAKÇA

Türkçe Kaynaklar

Akarsu, Bedia. Çağdaş Felsefe Akımları, İstanbul: MEB, 1979

Akhun, İlhan. "İstatistiksel Formüller ve Tablolar." Ankara: 1978

____."İstatistiklerin Manidarlığı ve Örneklem." Ankara: 1978

____."Temel İstatistiksel Kavramlar." Ankara: 1979.

____.Akademik Başarının Kestirilmesi: Çoklu Regrasyon Yaklaşımının Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1980.

Akman, Toygar. "Bilginlerin Çilesi," Bilim ve Teknik. 104: 6-9, 1976.

____. Bilimler Bilimi Sibernetik. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1977.

Arıcı, Hüsnü. İstatistik. Yöntemler ve Uygulama: Ankara: 1972.

Armağan, İbrahim. Bilgi ve Toplum I. Bilgi Sosyolojisine giriş. İstanbul : 1974.

Armay, Ural. Bilimsel Araştırma ve Teknikleri El Kitabı. İstanbul: Der Yayınları, 1981.

Artunkal, S. "Araştırıcı ve Bilim Adamı Yetiştirme Bakımından Tıp Öğrenimi, "I. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu İle İlgili Seksiyona Sunulacak Tebliğ Özetleri. Ankara: TÜBİTAK, 1967, ss. 12-13.

Ataöv, Türkkaya. Bilimsel Araştırma El Kitabı. Ankara : 1969.

Ayatar, Hazım. Uygulamalı Eğitim İstatistiği. İstanbul: MEB, 1971

Ayıter, Nuşin. Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri. Ankara : S Yayınları, 1981.

Ayverdi, A. "Orta Eğitimde ve Yüksek Eğitimin ilk yıllarında Bilim Adamı Yetiştirme, Bazı Örnekler ve Bazı Öneriler," II. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Seksiyonuna Sunulacak Tebliğ Özetleri. Ankara: TÜBİTAK, 17-19 Kasım 1969. ss. 13-15

Bacon, F. Bütün Denemeler. Çeviren: Akşit Göktürk. İstanbul: Cem Yayınevi, 1974.

Bayet, Albert. Bilim Ahlâkı. Çeviren: Vedat Günyol. İstanbul: Çan Yayınları. 1963.

Bingham, Alma. Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi .Çeviren: Ferhan Oğuzkan. İstanbul : MEB, 1971.

Birand, Kamuran, Manevi İlimler Metodu Olarak Anlama. Ankara: AÜ İlahiyat Fak,. 1960.

Boury, Edmand. Bilimsel Hakikat. Çev: Avni Yakalıoğlu. İstanbul MEB, 1952.

Bursalıoğlu, Ziya, Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1975.

Bury, John. Düşünce Özgürlüğünün Tarihi. Çeviren : Durul Bartu. İstanbul: Erdini Basım ve Yayınevi, 1978.

Cemalcılar, İlhan. Pazarlama Araştırması. Eskişehir: EİTİA Pazarlama Enstitüsü, 1975.

Cillov, Haluk. İktisadi Olaylara Uygulanan İstatistik Metodları. İndeksler Zaman Serilerinin Tahlili - İstatistik Münasebetleri - İktisadi İstatistikler. Gözden Geçirilmiş Üçüncü baskı. İstanbul : İ.Ü. İktisat Fakültesi, 1972.

Cüceoğlu, Doğan. "Türkiye'de Yapılan Sosyal- Psikolojik Araştırmaların Metodolojik Yönden bir Tetkiki" Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi .Ankara: Hacettepe Üniv. 1971, ss. 41-47.

Çağlar, Doğan. Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Sosyometrik Metot. Ankara: Yenimahalle Yıldız Blokları A-4/43, 1977.

Çetinkaya, Yüksel.DOS Disk İşletim Sistemi. Ankara: Bilişim Teknolojisi, 1991.

____.Wordstar Kullanım Kılavuzu. Ankara: Bilişim Teknolojisi, 1991.

Çömlekçi, Necla. Deney Planlamasına Giriş. Eskişehir: EİTİA, 1978.

Çınar, Ünver. "İşletmecilikte Kantitatif Teknikler. "Modern İşletmecilik: Seçme Yazılar. Ankara: ODTÜ İdari İlimler Fakültesi, 1967, ss. 68-69.

DPT. Kalkınma Planı. Birinci Beş Yıl 1963-1967. Ankara: 1963.

____. Yeni Strateji ve Kalkınma Planı. Üçüncü Beş Yıl 1973 - 1977 Ankara: 1973.

Descamps, Paul. Deneysel Sosyoloji. Çeviren Nurettin Şazi Kösemihal. İkinci baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1965.

Descrates. Metot Üzerine Konuşma. Çeviren: Mehmet Karasan. Üçüncü basılış. İstanbul : MEB, 1967.

Devrez, Güney. Piyasa Araştırmalarında Bilgi Toplama Metotları.Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971.

____. Reklamların Etkilerinin Ölçülmesi. Ankara: AÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1979.

Doğrusöz, Halim. "Harekat Araştırması ve İşletmecilik, "Modern İşletmecilik: Seçme Yazılar. Ankara: ODTÜ, 1967, ss. 87-100.

Duverger, M., Sosyal Bilimlere Giriş: Metodoloji Açısından Çev: Unsal Oskay. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973.

Erdoğan, Hasan, Mehmel Ural ve Müfide Tüzin. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme – İstatistik Uygulamalı. Ankara: Gül Yayınevi, 1980.

Ergun, Doğan. Sosyoloji ve Tarih. İstanbul: Yar Yayınları, 1973.

Ertürk, Selahattin. "Bilim Eğitiminin Felsefi Temelleri, " V. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri 29 Eylül 1975. Ankara: TÜBİTAK, BAYG, 1975, ss. 111-20.

____. Diktacı Tutum ve Demokrasi. Üçüncü baskı Ankara: Yelkentepe Ya-

yınları, 1981(1978,1969).

____. Eğitimde "Program Geliştirme. Ankara: Bahçelievler 42 Sokak 9/3, 1972.

Foulquie, Paul. Diyalektik. Çeviren: Afşar Timuçin. İstanbul: Gelişim Yayınları, 1975.

Freidlander, W.A. Sosyal Hizmetlerde Metot. Çev: Elkin Beşir. Ankara: 1967.

Goblot, Edmond. İlimler Sistemi. Çeviren: Fethi Yücel. İstanbul: Maarif Basımevi, 1954.

Goode, W.J. ve P.K. Hatt: Sosyal Bilimlerde Araştırma Metotları. Çev: Ruşen Keleş, Ankara: TODAİE, 1973. (Aynı zamanda SSY Bakanlığı yayını olarak 1964.)

Gülçür, Fazıl K. İstatistik Metotları. İstanbul: İİTİA, 1979.

Gülerman, Adnan. PERT/Maliyet Tekniği İşletmede Bir Yönetim Aracı Olarak Kullanılması.Ankara: AİTİA, 1970.

Gümüş Burhan. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.Ankara: Gül Yayınevi, 1977.

Güvenç, Bozkurt. İnsan ve Kültür: Antropolojiye Giriş. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği, 1972.

Hauser, P.M. Şehirsel Bölgelerde Sosyal Araştırma El Kitabı. Çev: Aydın Macaroğlu. Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı, Mesken Genel Müdürlüğü, 1968.

Hertz, David B. "Sevk ve İdare ve Otomatik Bilgi İşlem Sistemleri," Modern İşletmecilik Seçme Yazılar. Çeviren: İsmail Burhan Türkşen. Ankara: ODTÜ, 1967, ss. 109-27.

Hızır, Nusret. Felsefe Yazıları. İstanbul:Çağdaş Yayınları, 1976.

Hyman, H. Sosyal Bilimler Metodolojisine Giriş. Çev. Arif Poyrazoğlu. Ankara: 1959.

İnan, Mustafa. "Bilimsel Düşünme Hakkında "Yaz Okulu Konferansları. Ankara: TÜBİTAK, BAYG, 1969. ss. 5-18.

İnceoğlu, Mine. Mimari Planlama - Tasarlama Sürecinde Problem Belirleme .İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1980.

İnfeld, Leopold. Albert Einstein: Bilimsel Kişiliği ve Çağdaş Dünyaya Etkisi. Çeviren: Cemal Yıldırım. Ankara: Onur Yayınları, 1980.

İngiltere Maliye Bakanlığı Organizasyon ve Metot Dairesi. Organizasyon ve Metot Araştırmaları. Çev: Kenan Sürgit. Ankara: TODAİE, 1966.

İşçil, Necati. İstatistik Metotları ve Uygulamaları. Dördüncü baskı. Ankara: 1967.

Kalıpsız, Abdülkadir. Bilimsel Araştırma. İstanbul: İÜ Orman Fakültesi, 1976.

Kansu, Akif. Bilimsel Eser Yazma ve Basıma Hazırlama Tekniği. Ankara: 1971,

Kaptan, Saim. Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri .Ankara: Rehber Dağıtım, 1981 (1977, 1973).

Kara, İmdat. Yöneylem Araştırmasının Yöntembilimi. Eskişehir: EİTİA, 1979.

Karabaş, Seyfi ve Yaşar Yeşilçay (der.) Türkiye'de Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler Semineri 17-19 Aralık 1979. Ankara: ODTÜ Türk Halk Bilim Topluluğu, 1979.

Karacabey, O. Faruk. Uygulamalı Hukukta Yöntem ve Araştırma. Ankara: 1976.

Karasar, Niyazi. "Araştırma Yöntemleri Ders Notları". Ankara: 1972.

____. "Araştırma, Bilim ve Bilimsel Yöntem," 50. Yıla Armağan.Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1973. ss. 89-104.

____. "Mesleki ve Teknik Öğretimde Araştırma ve Verimlilik, "Mesleki ve Teknik Öğretimde Verimlilik Semineri, MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı ve MPM'nin işbirliğiyle 8-13 Mayıs 1972 tarihlerinde düzenlenen Seminer, Bildiri ve Tutanakları. Ankara: MPM, 1973. ss. 93-1974.

____. "Araştırma Eğitimi," AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi. 7: 1-4: 263-74, 1974.

____. Araştırmalarda Rapor Hazırlama. Beşinci basım. Ankara: Bahçelievler PK 33, 1991 (1984, 1981, 1979, 1976).

____. "Araştırma Eğitimi, "VI. Bilim Kongresi BAYG Tebliğleri.Ankara: TÜBİTAK, 1977. ss. 201-10.

____. "Araştırma Teknikleri - Temel Kavramlar, " Bilimsel Yaz Okulu Konferansları. Ankara: TÜBİTAK, BAYG, 1977. ss. 11-12.

____. "Önlisans" Eğitimi ve Teknikeğitimde Uygulanabilirliği: Tarama Modelinde Bir Araştırma. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1981.

____. "Bireysel ve Toplumsal Gerginliklerin Giderilmesinde Problem Çözme Alışkanlığı, "Çağdaş Eğitim. 39: 15-20 Kasım 1979.

____. "Türk Üniversitelerinde Araştırma Eğitimi. "VII. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri, 6-10 Ekim 1980 . Ankara: TÜBİTAK, 1980. ss. 21.

____."Laiklik ve Bilimsel Temelleri, " Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu, 9-10 Nisan 1981 Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1981.

____." Eğitimde Yenileşme Yaklaşımları ve Araştırma Eğitimi," AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 15,1:260-64,1982.

____. "Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir - K. Atatürk," Milli Eğitim, 56: 49-54, Ocak - Şubat - Mart 1982.

____. "Araştırma Eğitimi: Türk Üniversitelerinde Bir Tarama", Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 1985.

Kavakçı, Yusuf Ziya. İslam Araştırmalarında Usul. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1976.

Keleş, Ruşen (der.) Toplum Bilimlerde Araştırma ve Yöntem. Ankara: TODAİE, 1976.

Kılıçbay, Ahmet. Ekonometrik Metodlar ve Araştırma. İstanbul: İÜ İşletme Fakültesi, 1975.

Kısakürek, M. Ali. Üniversitelerimizde Yenileşme: Programlar ve Öğretim Açısından. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1976.

Koçer, Hasan Ali. Türk Sosyologları. Ankara: Bakanlıklar, Konur Sokak No: 51 1975.

Köksal, Bilge Aloba. İstatistik Analiz Metodları.İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 1977.

Kösemihal, N. Şazi. Sosyolojik Yöntem. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi 1965. (Çoğaltma).

Kurtkan, Amiran. Sosyal İlimler Metodolojisi. İstanbul: İÜ İktisat Fakültesi, 1978.

Kurtuluş, Kemal. Pazarlama Araştırmaları: Yöntem ve Teknikler. İstanbul: İÜ İşletme Fakültesi, 1968.

Levin, R.L. ve C.A. Kırkpatrick. PERT ve CPM ile Planlama ve Denetim . Ankara: ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi, 1968.

Lindquist, E.F. İstatistiğe Giriş - Eğitim ve Psikolojide Kullanılışları ve Yorumlamaları. Çevirenler: Hasan Tan ve Tuğrul Taner. İstanbul: MEB, 1975.

Michells, W.J. ve Karnes. Eğitimde Başarının Ölçülmesi. Çeviren: İbrahim Yurt. Ankara: MEB Mesleki ve Teknik Öğretim, 1968.

Mıhçıoğlu, Cemal. "Halkla İlişkilerde Araştırma, " AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. XXVI 2: 93-106, 1971.

"Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)," Resmi Gazete. 14574. 24 Haziran 1973.

MPM (Milli Prodüktive Merkezi). Ankara Proje İdaresi Semineri. 25 - 27 Aralık 1968. Ankara: 1969.

___. Proje Yönetimi. Prodüktivite Prensip ve Usulleri Sevk ve İdareye Giriş El Kitabı. Ankara: 1968.

Mills, C.W. Toplumbilimsel Düşün. Çeviren: Ünsal Oskay: Ankara Kültür Bakanlığı, 1979.

Moonstar İstanbul: Bilgisayar Müşavirlik ve Yazılım, 1991

Muessig, R.H. ve V.R. Rogers. "İlköğretimde Problem Çözme Tutum ve Becerilerinin Geliştirilmesi," Çeviren: Niyazi Karasar. AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 10,1 - 2: 229 - 35, 1978.

Neel, Robert G. Sosyal Davranışta Araştırma Yöntemleri. Çeviren: Ayşe

Can Baysal. İstanbul: 1981.

Oliver, B. "Hizmet - İçi Eğitimi için Aksiyon Araştırması," Çeviren: Niyazi Karasar, Çağdaş Eğitim, 7-67 : 39-41, Mayıs, 1982.

Onaran Oğuz. Örgütlerde Karar Verme. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971.

Or. Oktay. Araştırma El Kitabı 1. Araştırma Raporlarının ve Tezlerinin Hazırlanması ve Düzenlenmesi, İstanbul: 1973.

Öngel, Erkan. Araştırmacılar için Kimi İstatistiksel Teknikler. Ankara: 1980.

Özçelik, Durmuş Ali. Araştırma Teknikleri Düzenleme ve Analiz. Ankara: ÜSYM,. 1981.

Özdemir, Emin. "Eğitimimizdeki Ölü Nokta, " Cumhuriyet Gazetesi. 10 Mayıs 1974, s. 2.

Özdemir, Emin ve Adnan Binyazar. Yazmak Sanatı Kompozisyon.İstanbul: Varlık Yayınları, 1969 (İkinci baskı 1971).

Özden, Hayriye. Örneklemeye Giriş. Ankara: HÜ Fen Fakültesi, 1977.

Özgentaş, İbrahim (ed.) Türkiye'de Eğitim Araştırmaları 1973 - 1974.Ankara: 1975.

Özgüven, İ. Ethem. Araştırmada, Seçmede Psikolojik Danışmada Görüşme İlke ve Teknikleri. Ankara: Emek, Yıldıztepe Kooperatifi 5/61, 1980.

Özinönü, Kemal ve Cemal Yıldırım. "Türkiye'de Lise Fen Öğretiminin Bilimsel Düşünme Kabiliyetininin Gelişmesindeki Rolü," TÜBİTAK BAYG-E 2 nolu Araştırma Projesi Nihai Raporu, Ankara: 1967. (Teksir).

____. "Bilimsel Düşünme Kabiliyetinin Gelişmesinde Lise Fen Öğretiminin Rolü, "I. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu ile ilgili Seksiyona Sunulacak Tebliğ Özetleri. Ankara: TÜBİTAK, 4-6 Ekim 1967, ss. 6-8.

Özsoy, Yahya. Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri. Ankara: Ayrancı Tezel Sokak Tezel Apt. 5/6, 1968 (1970; 1974).

Öztrak, İlhan. Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971.

Pamukçu, Mahir. Bilimsel Araştırma ve Yayınlarda Temel İlkeler.Ankara: 1975.

Pamukçu, M. ve S. Dilmen. Araştırma ve Tez Ankara: AÜ Veteriner Fakültesi, 1956.

____. Araştırma ve Bilimsel Yayınlarda Temel İlkeler. Ankara: 1967.

Payazoğlu, Arif. Sosyal Bilimler Metodolojisi. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1962.(Çoğaltma).

Politzer, Georges. Felsefenin Temel İlkeleri. Çeviren: Galip Üstün. İstanbul: May Yayınları, 1967.

Püsküllüoğlu, Ali. Öz Türkçe Sözlük. Genişletilmiş İkinci basım. Ankara:

Bilgi Yayınevi, 1971.
Reichenbach, Hans. Bilimsel Felsefenin Doğuşu. Çeviren: Cemal Yıldırım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1981.
Rostand, Jean. İnsan ve Bilim. Çev: Nurhan Özaltın. İstanbul: Anten Yayınevi, 1967.
Rummel , J. Francis. Eğitimde Araştırmaya Giriş. Çev. Rezan Taşçıoğlu. Ankara: MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1968.
Russell, Bertrand. Batı Felsefesi Tarihi - Yeni çağ. Cilt 3. Çeviren: Muammer Sencer. İstanbul: KİTAŞ, 1970.
____. Bilimden Beklediğimiz.Çeviren : A. Yakalıoğlu. İstanbul: Varlık Yayınevi, 1969.
Sarte, Jean - Paul. Yöntem Araştırmaları "Diyalektik Aklın Eleştirisi ". Çeviren : S. Rıfat Kırkoğlu. İstanbul : YAZKO, 1981.
Sayılı, Aydın. Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir. Ankara: MEB, 1948.
Selsam, Howard. Din Bilim ve Felsefe. Çeviren : A. And. İstanbul: Bilim Yayınları, 1976.
Sencer, Muzaffer ve Y. Sencer. Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim. Ankara: TODAİE, 1978.
Sencer, Muzaffer. Yöntembilim Terimler Sözlüğü. Ankara: TDK, 1981.
Seyidoğlu, Halil. Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı. Erzurum: 1979.
Sertoğlu, Mithat (Abdi İpekçi ile "her hafta bir sohbet'de). "Devlet Arşivleri," Milliyet Gazetesi, 4 Kasım 1974 . s. 6.
Şeyh Sadi. Gülistan. Çeviren: Kilisli Rıfat. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi, 1946.
Siegel, Sidney. Davranış Bilimleri için Parametrik Olmayan İstatistikler . Çeviren: Yurdal Topsever. Ankara: AÜDTC Fakültesi, 1977.
Sümbüllüoğlu, K. Sağlık Bilimlerinde Araştırma Teknikleri ve İstatistik . Ankara: Keçiören P.K. 20 Matiş, 1978.
Tekeli, Sevim. Modern Bilimin Doğuşunda Bizansın Etkisi. Ankara: 1975.
Tekin, Halil. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Gazi Mahl. Ahududu Sok. 4-1, 1977 (Genişletilmiş ikinci baskı 1979).
Toğral, B. Psikolojide Deneylerin Düzenlenmesi ve Analiz Metodları , İstanbul. İÜ Edebiyat Fakültesi, 1964.
Tokatlı, Atilla. Ansiklopedik Felsefe Sözlüğü.Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973.
Tokol, Tuncer. Pazarlama Araştırması. Bursa: İTİA, 1980.
Topçuoğlu, Hamide, Mine Göğüş, Yahya Akyüz. "Sosyal Bilimlerde Metod Prensipleri ve Teknikleri Ders notları." Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1969 – 70. (teksir.)
Tugaç, Ahmet. Milli Bilim - Araştırma Politikası ve Örgütleşme Sorunları .Ankara: DPT, SPD, 1977.

Tünç, Güngör. Pazarlama Araştırması. Yönetimdeki Yeri ve Önemi. Cilt I. Ankara: 1975.

Turgut, M. Fuat. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları. Ankara : Esat Cad. 55/9, Küçükesat, 1977.

TÜBİTAK. Deneysel Araştırmalarda Temel İlkeler. Ankara: 1966.

Türk Harb - İş Federasyonu. Araştırma Temel Bilgileri.Ankara: 1967.

Türkcan, Ergun. "Bilimsel ve Teknik Araştırma - Geliştirmenin Temel Kavramları: Araştırmacılar, Bilim Politikacıları, Araştırma - Geliştirme İstatistikçileri için El Kitabı." Ankara: TÜBİTAK - Bilim Politikası, 1968.

TDK. Türkçe Sözlük. Gözden geçirilmiş beşinci baskı. Ankara: 1969.

____. Yeni Yazım (İmla) Kılavuzu. Altıncı basılış, Ankara: 1970.

Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi. Hacettepe Nüfus Etüdleri ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Seminerinde Sunulan Bildiriler, 23-25 Şubat 1970. Ankara: Hacettepe Üniversiteleri, 1971.

Türkşen, İsmail. "Sevk ve İdare ve Otomatik Bilgi İşlem Sistemleri," Modern İşletmecilik, Seçme Yazılar. Ankara: ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi, 1967. ss. 109 - 27.

Tütengil, Cavit Orhan. Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metot. Üçüncü baskı. İstanbul: İÜ İktisat Fakültesi, 1975 (1971).

Uman, Nuri. Bilgi işlemde Kompüterler ve Türkiye'de Kompüterlerin Durumu . Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1973.

Uygur, Nermin. "Bilim Kafası," Bilim ve Teknik. 104: 4-5, 1976.

Uysal, Şefik. "Sosyal Bilimler Araştırmalarında Kullanılan Araçların Geçerlik ve Güvenirlikleri," AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi 7, 1-4; 67-87, 1975.

____. "Verilerin Analizi ve Yorum (En Çok Kullanılan Bazı Tekniklerle Birlikte)," AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi. 7,1-4 : 37-65, 1975.

"Üniversiteler Kanunu (1750 SK)," Resmi Gazete. 14587. 7 Temmuz 1973.

Varış, Fatma. Eğitimde Program Geliştirme. "Teori ve Teknikler." Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1971 (1976, 1978).

____. Türkiye'de Lisans - Üstü eğitim: Pozitif Bilimlerin Temel ve Uygulamalı Alanlarında. Ankara : AÜ Eğitim Fakültesi, 1972.

____. Türkiye'de Lisans - Üstü Eğitim. Sosyal Bilimlerde. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1973.

Yasa, İbrahim. "Örnek Olay Araştırmalarında Gözlem ve Mülakat Metodlarının Önemi," Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. XV. 2: 1-24, 1959.

Yıldırım, Cemal. Eğitimde Araştırma Metotları. Ankara: MEB Eğitim Birimi Müdürlüğü, 1966.

____. "Yeni Fen Öğretiminde Metod Anlayışı," II. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Seksiyonuna Sunulacak Tebliğ Özetleri. Ankara: TÜBİTAK, 17-19 Kasım 1969. ss. 19-20.

___. Bilim Felsefesi: 100 Soruda. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.
___. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. İstanbul: MEB. 1973.
___. Bilim Tarihi: 100 Soruda, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1974.
Yoğurtçugil, M. Kemal. Örnekleme, Yöntemler ve Uygulama. İstanbul: İÜ İktisat Fakültesi, 1976.
Young, P ve C. P. Schmid. Bilimsel Sosyal İncelemeler ve Araştırma. Çevirenler: G. Bingöl ve N. İşçil. Ankara: Sağlık Sosyal ve Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, 1968.
Yurt, İbrahim ve Hüseyin T. Sevil. Sosyal Alanlarda Türkiye'nin Araştırma Potansiyeli ve Sorunları. Ankara: DPT, 1974.
"Yükseköğretim Kanunu (2547 SK), "Resmi Gazete, 17506: 6 Kasım 1981.
Wilson, S. "Etnografik Tekniklerin Eğitim Araştırmalarında Kullanımı," Çevirenler: Niyazi Karasar, Hülya Gökmen ve Nur Koyuncu. AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 15,1 : 265-86, 1982.
Zimmerman, C. Carle, Le Play ve Sosyal İlimler Metodolijisi. Çev: Oğuz Arı. İstanbul: 1964.

Yabancı Kaynaklar

Anderson, T.W. ve S.L. Sclove. An Introduction to the Statistical Analysis of Data, Houghton Mifflin, 1978.
APA (American Psychological Association). Publiction Manual. Revised ed. 1967 (1969 reprint).
Babbie, E.R. Survey Research Methods. Wadsmwort, 1973.
Bachrach, A.J. Psychological Research : An Introduction. Random House, 1962.
Backstrom, C.H. ve G.D. Hursh. Survey Research.Chicago: Northwestern Univ. Press, 1963.
Bagley, W.A. Facts and How to Find Them: A Guide to Sources of Information and to the Method of Systematic Research. Sixth ed. Pitman, 1962.
Bardford, N.C. Experimental Measurements: Precision, Error and Truth. Addision - Wesley, 1967.
Barnes, B. (ed.). Sociology of Science. Penguin, 1972.
Barnes, J.B. Educational Research for Classroom Teacher. G.P. Putnam's Sons, 1960.
Bartholomew, D.J. ve E.E. Bassett. Let's Look at the Figures. The Quantitative Approach to Human Affairs. Penguin, 1971.
Batten, T.F.W. Reasoning and Research: A Guide for Social Methods. Boston: Litteli, 1971.
Becker, H.S. Sociological Work: Method and Substance. Adline, 1970.

Belson, W.A. Bibliography on Methods of Social and Business Research. Wiley, 1973.

Berelson, B. Content Analysis in Communication Research. Free Press, 1952.

Bernstein, A.L. A Handbook of Statistics Solutions for the Behavioral Sciences. Holt, Rinehart and Winston, 1964.

Best, J.W. Research in Education. Prentice Hall, 1959 (1970 second ed.).

Beveridge, W. ve Ian Beardmore. The Art of Scientific Investigation. Rev. Ed. Norton, 1957.

Blackman, S. ve K.M. Goldstein. An Introduction to Data Management in the Behavioral and Social Sciences. The Use of Computer Packages. Wiley, 1971.

Blalock, H.M. Theory Construction. From Verbal to Mathematical Formulations. Prentice - Hall, 1969.

___. An Introduction to Social Research. Prentice - Hall, 1970.

___. Social Statistics. Secnod ed. McGraw - Hill, 1972.

Blalock, H.M. ve A.B. Blalock (ed.) Methology in Social Research. McGraw Hill, 1968.

Bloom, B.S. "Twenty - Five Years of Educational Research," American Educational Research Journal; 3: 211-21, 1966.

Borg, W.R. ve M.D. Gall. Educational Research. An Introduction. Second ed. McKay, 1971.

Bragg, G.m. Principles of Experimentation and Measurement. Prentice Hall, 1974.

Brown, B.B. The Experimental Mind in Education. Harper and Brown, 1968.

Buchler, J. The Concept of Method. Columbia University Press, 1961.

Butcher, H.J. Sampling in Educational Research. Manchester Univ. Press, 1966

Campbell, D.T. Experimental and Quasi -Experimental Design for Research. Rand McHally, 1973.

Campbell, D.T. ve J.C. Stanley. "Experimental and Quasi - Experimental Designs for Research on Teaching." Handbook of Research on Teaching. Editör: N.L. Gage. Rand McNall, 1963. ss. 171-246.

Campbell, W.G. Form and style in Thesis Writing. Houghton Miffin, 1954.

Carnap, R. The Logical Structure of the World and Pseudoproblems in Philosophy. Çeviren: R.A. George. Routledge and Kegan Paul, 1967.

Carr, E.H. What is History? Penguin, 1964.

Carrol, J.B. "Basic and Applied Research in Education: Definations and İmplications," Harward Educational Review, 38: 263-76, 1968.

Carter, G.W. "Measurement of Need," Social Work Research. Editör: N.A. Polonsky. The University of Chicago, 1960. ss. 201-22.

Cartell R.B. The Scientific Use of Factor Analysis in Behavioral and Life Scienses. Plenum Press, 1978.

Child, D. The Essentials of Factor Analysis. Holt, Rinehart and Winston, 1970.

Churchill, G.A. Marketing Research. Methodological Foundations. The Dryden Press, 1976.

Clark, P.A. Action Research. Organizational Change. Harper and Row, 1972.

Cochran, W.G. Experimental Designs. Second ed. Wiley, 1957.

___. Sampling Techniques. Third ed. Wiley, 1977.

Cohen, M.R. An Introduction to Logic and Scientific Method. Harcourt Brace, 1934.

Cole, S. The Sociological Method. Rand McNally, 1972.

Colfax, D. J. ve I.L. Allen. "Pre - Coded Versus Open - Ended Items and Children's Reports of Father's Occupation," Sociology of Education, 40: 96 98, 1967.

Conant, J.B. Science and Common Sense. Yale Univ. 1951.

Cook, D.R.A. Guide to Educational Research. Allyn and Bacon, 1965.

Cook, T.D. ve D.T. Campbell. Quasi - Experimentation. Design and Analysis Issues for the Field Setting. Houghton Mifflin, 1979.

Council of Europe. Report oh the Training and Career Structure of Educational Researchers. Report of the Working Party of the Educautional Research Committe. Documentation Center for Education in Europe, 1974.

Courtney, E.W. Applied Research in Education. Littlefield adams, 1965.

Cox, D.R. Planning of Experiments. Wiley. 1968.

Crano, W.D. ve M.B. Brewer. Principles of Research in Social Psychology . McGraw - Hill, 1973.

Danner, H. Methoden Geiteswissenschaftlicher Padagogik. München: E. Reinhart, 1979.

Dayton, C.M. The Design of Educational Experiments. McGraw - Hill, 1970.

Dewey, J. How ve Think. Heat and Comp., 1933.

____. A. Common Faith. Yale Univ., 1964.

Doby, J.T. An Introduction to Social Research. Appleton - Century Corfts, 1967.

Downie, N.M. ve R.W. Heakh. Basic Statistical Methods. Second ed. Harper and Row, 1965.

Drucker, P.F. The Age of Discontinuity: Guidelines to our Changing Society. Pan Books Ltd., 1971.

Ebel, R.L. (ed.) Encyclopedia of Educational Research. Fourth ed. McMillan, 1969.

Edwards, A.L. Techniques of Attitude Scale Construction. Appleton - Certury - Crofts., 1957.

___. Experimental Design in Psychological Research. Fourth ed. Holt, Rinehart and Winston, 1972 (1968, 1960, 1950).

Emery, F.E. (ed.) System Thinking. Selected Readings. Penguin, 1969.

Engelhart, M.D. Methods of Educational Research. Rand McNally, 1972.

Erickson, G.L. Scientific Inquiry in the Behavioral Scinces: An Introduction to Statistics. Scott, Foresman and Company, 1970.

Evans, K.M. Planning Small - Scale Research. NFER Publishing Comp., 1968 (1969, 1971, 1973).

Farrow, N. (ed.) Progress of Management Research. Penguin, 1969.

Faure, E. Learning to Be. The World of Education Today and Tomorrow. UNESCO, 1972.

Federer, W.T. Experimenttal Design: Theory and application. McMillan, 1955.

Festinger, L. ve D. Katz (ed.). Research Methods in the Behavioral Sciences. Holt, Rinehart Winston, 1953.

Filstead, W.J. (ed.) Qualitative Methodology: Firsthand Involvement with the Social World. Markham Publishing, 1970.

Fisher, R.A. ve F. Yates. Statistical Tables for Biological, Argicultural and Medical Research. Oliver and Boyd, 1963.

Flanagan, J.C. "The Ciritical Incident Technique," Psychological Bulletin, LI: 327 - 58, 1954.

Forcese, D.P. ve S. Richer. Social Research Methods. Prentice - Hall, 1973.

Fox. D. The Research Process in Education. Holt, Rinehart, 1969.

Freedman, P. The Principles of Scientific Research. Pergman Press, 1960.

Freman, H.E. Social Research and Social Policy. Prentice - Hall, 1970.

Friedlander, M.W. The Conduct of Science. Prentice - Hall, 1972.

Fruchter, B. ve E. Jennengs. "Factor Analysis," Computer Applications in the Behavioral Scinces. Editör: Harold Borka. Prentice - Hall, 1972.

Gage, N.L. Handbook of Research on Teaching. McNally, 1967.

Galtung, J. Theory and Methods of Social Research. George Allen, 1967 (Fourth impression 1973).

Garrett, H.Statistics in Psyhology and Education. Fifth ed. David Mc-Kay, 1958.

Gephart W.J. (ed.). Educational Research: Selected Readings. Merrill, 1969.

Galss, G.V. Design and Analysis of Time - Series Experiments. Associated University Press, 1975.

Good, C.V. Methods of Research: Educational, Psychological, Sociological. Appleton -Century Crofts, 1961.

_____. Introduction to Educational Research. Second ed. Appleton - Century Crofts, 1963.

Goode, W.J. (ed.). Educational Research. Selected Readings. Merrill, 1969.

Goode, W.J. ve P.K. Hatt. Methods in Social Research. McGraw - Hill, 1973.

Goursuch, R.L. Factor Analysis. W.B. Saunders, 1974.

Guilford, J.P. ve B. Fruchter. Fundamental Statistics in Psyhology and Education. Fifth ed. McGraw - Hill, 1973.

Haber, A. ve R.P. Runyon. General Statistics. Third ed. Addison - Wesley, 1977.

Hacking, I. Logic of Statistical Inference. Cambridge Univ. Press, 1965.

Hagmülter, Peter. Empirische Forschungsmethoden: Eine Einführung Für Padagogische und Soziale Berufe. Kösel - Verlag, 1979.

Hammond, K.R. ve J.E. Householder. Introduction to the Statistical Method. Foundations and Use in the Behavioral Sciences. Alfred A. Knopf, 1963.

Hauser, P.M. (ed.). Handbook for Social Research in Urban Areas. UNESCO, 1964.

Hayman, J.L. Research in Education. Merrill, 1968.

_____. PractischeErziehungsforschung - Eine Einführung. Übersetzung von C.N. Börner und Deutsche Bearbeitung von Helmut E. Lück. Luchterhand, 1975.

Helmstadter, G. Research Concepts in human Behavior: Education, Psychology, Sociology. Appleton Century Crofts, 1970.

Hewitt, H.C. Scope of Experimental Analysis. Prentice - Hall, 1973.

Hillway. T. Introduction to Research. Second ed. Mifflin, 1964.

_____. Handbook of Educational Research: A Guide to Methods and Materials. Mifflin, 1969.

Hindes, B. Philosophy and Methodology in the Social Sciences. The Harvester Press, 1977.

Hopkins, C.D. Educational Research. A Structure for Inquiry. Merrill,

1976.

Huff, D. How to Lie With Statistics. W.W. Norton and Comp., 1954.

Huntsberger, D.V. ve P. Billingsley. Elements of Statistical Inference. Third ed. Allyn and Bacon, 1973.

Hyman, H.H. Interviewing in Social Research. Univ. of Chicago, 1954.

_____. Survey Design and Analysis: Principles, Cases, Procedures. Free Press, 1955.

Irvine, J., I. Miles ve J. Evans (ed.). Demystifying Social Statistics. Pluto Press, 1979.

Isaac, S. ve W.B. Michael. Handbook in Research and Evaluation. Robert R. Knapp, 1971.

Jackson, T.W. ve J.W. Spurlock. Research and Development Management. Dow Jones - Irwin, 1966.

John, P. ve W. Meredith. Statistical Design and Analysis of Experiments. McMillan, 1971.

Jones, L.V. "The Nature of Measurement," Educational Measurement. Seventh ed. editör: R.L. Thorndike. American Council on Education, 1971. ss. 325 354.

Kahn, A.J. "Te Design of Research," Social Work Research. Editör: N.A. Polansky. The Univ. of Chicago, 1960, ss. 48-73.

Kahn, R.L. ve C.F. Cannell. The Dynamics of Interviewing - Theory, Technique, and Cases. Wiley, 1957.

Kaplan, Abraham. The Conduct of Inquiry. Methodology for Behavioral Science. Chandler, 1964.

Katz. D. ve R.L. Kahn. The Social Psychology of Organizations. Wiley, 1966.

Karasar, N. "Research Education: Basis for Life - Long Education: A Proposed Model." A Paper Prepared for the World Conference on Education 14 - 24 August 1977. İstanbul: 1977, ss. 6.

Kearney, H.F. Origions of Scientific Revolution. Longmans 1964.

Keppel, G. Design and Analysis. A Researcher's Handbook. Prentice - Hall, 1973.

Kerlinger, F.N. Foundations of Behavioral Research. Holt, Rinehart and Winston, 1964 (Second ed. 1973).

Kirk, R.E. Experimental Design: Procedures for the Behavioral Sciences. Books cole Pub., 1968.

Kish, L. Survey Sampling. Wiley, 1965.

Klopper, L.E. "Evaluation of Learning in Scince," Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning. Editör: B.S. Bloom, J.T. Hesting ve G.F. Madaus. McGraw - Hill, 1971. ss. 559 - 641.

Koenker, R.H. Simplifed Statistics. For Students in Education and Psychology. McKnight and McKnight, 1961.

Kogan, L.S. "Principles of Measurement," Social Work Research. Editör: N.A. Polansky. The Univ of Chicago, 1960, ss. 87 - 105.

Kraft, A. The Living Clasroom. Putting Humanistic Education Into Pratice. Harper and Row, 1975.

Kromrey, H. Empirische Sozialforschung. Leske und Budrich, 1980.

Kuhn, T.S. The Essential Tension: Selected Studies in Scientific Tradition and Change. The Univ. of Chicago, 1977.

_____. The Structure of Scientific Revolutions. Second ed. The Univ. of Chicago, 1970.

Labovitz, S.R. Hagedorn. Introduction to Social Research. Second ed. McGraw - Hill, 1976.

Landshere, G.D. Introduction a la Recherche en Education. Armand Colin, 1973.

Lansing, J.B. ve J.N. Morgan. Economic Survey Method. The Institute for Social Research, The University of Michigan, 1971.

Leedy, P.D. Practical Research. Planning and Design. McMillan, 1964.

Lee, W. Experimental Design and Analysis. W.H. Freeman, 1975.

Leonard, M. Understanding Statistics. The English Univ Press, 1974.

Lerner, D (ed.). Evidence and Inference. The Hayden Colloguim on Scientific Concept and Method. Free Press, 1960.

Lewis, D.G. Experimental Design in Education. The Univ. of London, 1968.

Li, Ching - Chün. Introduction to Experimantal Design. McGraw - Hill, 1964.

Likert, R. "A Technique for the Measurement of Attitudes," Archives of Psychology, 140: 5 - 55, June 1932.

Lin, Nan. Foundations of Social Research. McGraw - Hill, 1976.

Lin, N., R.S. Burt ve J.C. Vaughn. Conducting Social Research. McGraw Hill, 1976.

Linquist, E.F. Design and Analysis of Experiments in Psyhology and Education. Mifflin, 1953.

Loctyer, K.G. An Introduction to Critical Path Analysis. Second ed. Pitman, 1967.

Madge, J. The Tools of Science. An Analytical Description of Social Scince Techniques. Anchor Books Doubleday and Comp., 1965.

Massialas, B.G. ve C.B. Cox. Inquiry in Social Studies. McGraw - Hill, 1966.

Mayntz, R., K. Holm ve P. Hoebner. Introduction to Empirical Sociology.

Penguin, 1976.
McCormick, T.C. Methods of Research in the Behavioral Sciences. Harper and Row, 1958.
McDaniel, C.O. Research Methodology. Some Issues in Social Science Research. Kendall, Hunt, 1974.
McGrath, G.D. Educational Research Methods. Ronald, 1963.
McGrath, J.H. Research Methods and Designs for Education. International Textbook, 1970.
Mclemore, S.D. "Scientific Method in Social Research, "Sociology: An Introduction. Edited by McGee Reese. Dryder Press, 1977. ss. ss. 33 -64.
McNemar, O. Psychological Statistics. Third ed. Wiley, 1962.
Mendelhall, W. Introduction to Linear Models and Analysis of Experiments . Wadsworth, 1968.
Meyers, L.S. ve N.E. Grossen. Behavioral Research: Theory, Procedure, and Design. W.H. Freeman and Comp., 1974.
Miller, Handbook of Research and Social Measurement. Second edition. David McKay, 1970 (1960).
Miller, R.R. "Statistical Analysis of Data," Social Work Research. Editör: N.A. Polansky. Üniv. of Chicago, 1960, ss. 167 - 86.
Miller, Steve. Experimental Design and Statistics. Methuen, 1975.
Millman, J. ve D. Bob Gowin. Appraising Educational Research. A Case Study Appoach. Prentice - Hall, 1974.
Moser, C.A. ve G. Kalton. Survey Methods in Social İnvestigation. Second ed. Heinemann, 1971 (1958).
Mouly, G. The Science of Educational Research. D. Van Nostrand, 1963 (Second ed. 1970).
Myers, J.bL. Fundamentals of Experimental Design. Second ed. Allyn and Bacon, 1972.
Myrdal, G. Asian Drama. An Inquiry into the Poverty of Nations. Vol: I, II, III. Pantheon, 1968.
_____. Objectivity in Social Research. Pantheon, 1969.
Nagi, S. The Social Contexts of Research. Wiley, 1972.
NEA (National Education Asociation). Sampling and Statistics Handbook for Surveys in Education. Washington, D.C.: 1965.
_____. Appendix to Sampling and Statistics Handbook for Surveys in Education. Preliminary edition. Washington, D.C.: 1965 a.
Neale, J.M. ve R.M. Liebert, Science and Behavior. an Introduction to Methods of Research. Prentice - Hall, 1973.
Neter, J. Applied Linear Statistical Models. Regression Analysis of

Variance and Experimental Designs. Irwin, 1974.

Nicklis, W.S. ve Wehrmeyer. Eriziehungswisenschaftliche Forschungs methoden. J. Klinkhardt, 1976.

Nicosia, F.M. ve Y. Wind. Behavioral Models for Market Analysis: Foundations for Marketing Action. The Dryden Press, 1977.

Nisbet, J.D. ve N.J. Entswistle. Educational Research Methods. University of London Press. 1970 (Third impression 1974).

Nunnally, J.C. Psychometric Theory. McGraw - Hill, 1967.

NSSE (National Society For The Study Of Education), Philosophical Redirection of Educational Research. The University of Chicago Press, 1972.

Oppenheim, A.N. Questionnaire Design and Attitude Measurement. Heinemann, 1966.

Optner, S.L. (ed.) System Analysis. Penguin, 1973.

Osgood, C.E., G.J. Suci ve P.H. Tannenbaum. The Measurement of Meaning. University of Illinois, 1957.

Özgüven, Ethem. "The Status of Research Conditions in Turkey," Turkish Public Administration Annual. 1 : 81 - 106, 1974.

Resta, Paul e. ve Robert L. Baher. Formulating the Research Problem. Inglewood, California: Southwest Regional Laboratory for Educational Research and Development, 1967.

Pauley, S.E. Technical Report Writing Today. Second ed. Mifflin, 1979.

Payne, S.L. The Art of Asking Questions. Princeton university Press, 1951.

"Pearson, E.S. ve H.O. Hartley. (ed.) Biometrika Tables for Statistions. Vol 1, Second edition. Cambridge, 1958." (Kirk, 1968'deki alıntı.)

Phi Delta Kappa. The Training and Nature of Educational Researchers. Sixth Annual Symposium on Educational Research 1964. Bloomington, Indiana. Phi Delta Kappa, 1965.

Phillips, J.L. Statistical Thinking: A Structural Approach. W.H. Freeman and Comp., 1973.

Plutchik, R. Foundations of Experimental Research. Second ed. Harper and Raw Publishers, 1974.

Polansky, Norman A. (ed.) Social Work Research. The University of Chicago, 1960.

_____. "Techniques for Ordering Cases," Social Work Research. Editör: N.A. Polansky. The University of Chicago, 1960. ss. 155-166.

Popper, K.R. The Logic of Scientific Discovery. Basic Books, 1961.

_____. Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledg. Fourth ed. Routledge and Kegan Paul, 1972.

Reichmann, W.J. Use and abuse of Statistics. Penguin, 1961.
Ripple, L. "Problem Identification and Formulation," Social Work Research . Editör: N.A, Polansky. The University of Chicago, 1960. ss. 24-47.
Rose, Michael. Computers, Managers and Society. Penguin, 1971.
Rosenberg, Morris. The Logic of Survey Analysis. Basic Books, 1968.
Rosenthal, ve R.L. Rosnow (eds.) Artifact in Behavioral Research. Academic Press, 1969.
Roth, L. (Hrsg.) Methoden Erzihungswissenschaftlicher Forschung. Kohlhammer, 1978.
Röhrs H. Forschungsstrategien in der Verleichenden Erzihungs wissenschaft . Beltz, 1975.
Roy, S.N. Analysis and Design of Certain Quantitative Multiresponse Experiments. Pergamon, 1971.
Rummel, J.F. An Introduction to Research Procedures in Education. Second edition. Harper and Row, 1964.
Runkel, P.J. ve J.E. Mc Grath. Research on Human Behavior: A Systematic Guide to Method. Halt, Rinehart and Winston, 1972.
Russell, B. Human Knowledge. Its Scope and Limits. Simon and Schuster, 1967 (1948).
Sax, G. Empirical Foundations of Educational Research. Prentice - Hall, 1968.
Scott, W.A. ve M. Wertheimer. Introduction to Psychological Research. Wiley, 1962.
Seibert, J. ve G. Wills (ed.) Marketing Research. Penguin, 1970.
Selltiz, C., L.S. Wrightsman ve S.W. Cook. Research Methods in Social Relations. Third ed. Holt, Rinehart and Winston, 1976.
Selltiz, C. Jahoda, M. Deutch ve S.W. Cook. Research Methods in Social Relations. Revised edition. Holt, Rinehart and Winston, 1959.
Shaw, M.E. ve J.M. Wright. Scales for the Measurement of Attidudes. McGraw Hill, 1967.
Shyne, A.W. "Use of Available Material," Social Work Research. Editör: N.A. Polansky. The University of Chicago, 1960 ss. 106 - 24.
Sidman, M. Tactics of Scientific Research; Evaluating Experimental Data in Psychology. Basic Books, 1960.
Siegel, S. Non Parametric Statistics for the Behaveoral Sciences. McGraw Hill, 1956.
Siman, J.L. Basic Research Methods in Social Science: The art of Emprical Investigation. Random House, 1969.
Sjoberg, G. A Metodology for Social Research. Harper and Row, 1968.
Skowronek,H. ve D. Schmied (Hrsg.) Forschungstypen und Forschungs-

strategien in der Erziehungswissentschaft. Hoffman und Campe, 1977.

Smelser, Neil J. Comparative Methods in the Social Sciences. Prentice Hall, 1976.

Smith, H.W. Strategies of Social Research. The Methotological Imagination. Prentice - Hall, 1975.

Snadowsky, A.M. (ed.) Social Psychology Research. Laboratory - Field Relationship. The Free Press, 1972.

Snider, J.G. ve C.E. Osgood (eds) Semantic Differential Technique. Aldine, 1969.

Sonxuist, J.A. Survey and Opinion Research; Procedures for Processing and Analsis. Prentice - Hall, 1977.

Stacey, M. Methods of Social Research. Pergmon Press, 1969.

Stanley, J.C. "Preparing Educational Research Specialists for School Systems, A Proposal," Phi Delta Kappa, Vol. 47, 1966, ss. 110 - 14.

Stoberg, G. A Metodology for Social Research. Harper, 1968.

Tamkoç, Metin. Manual for Term Papers and Seminer Reports. Ankara: ODTÜ, İdari Bilimler Fakültesi, 1967.

Tanur, J.M., F. Mosteller, W.H. Kruskal, R.F. Link, R.bS. Pieteri ve G.R. Rising (ed.) Statistics. A Guide to the Unknown. Holden - Day, 1972.

Taylor, W. (ed.)Research Perspectives in Education. Routledge and Kegan, 1973.

Thomas, L.G. (ed.). Philosophical Redirection of Educational Research; The Seventy - first Yearbook of the National Society for the Study of Education. University of Chicago Press, 1971, 1972.

Thompson, J.D. ve D.R. Von Houten. The Behavioral Sciences: An Interpretation. Addisonwelley, 1970.

Thorndike, R.L. (ed.). Educational Measurement. American Council on Education, 1971.

Thorndike, R.L. ve E. Hagen. Measurement and Evaluation in Psychology and Education. Second ed. Wiley, 1961.

Turney, B.L. Research in Education. Dridan, 1971.

Townsend, J.C. Introduction to Experimental Method for Psychology and the Social Sciences. McGraw - Hill, 1953.

Travers, R.M.W. An Introduction to Educational Research. Second ed. McMillan, 1964.

Tuckman, B.W. Conducting Educational Research. Harcourt Brace, 1972.

Turabian, K.L. A Manual for Writers of Term Papers, Theses and Dissertations. Third edition. Revised. The University of Chicago, 1967 (1971 Eight impression).

Turner, R.P. Technical Report Writing. Revised ed. Rinehart Press, 1971.

Tyler, Leona E. Tests and Measurements. Second edition. Prentice -Hall, 1971.

UNESCO. Learning to Be. The World of Education Today and Tomorrow. 1962.

_____. Main Trends of Research in the Social and Human Science. Part I: Social Sciences, 1970.

Van Dalen, D.B. Understanding Educational Research: An Introduction. McGraw – Hill, 1962 (Second ed. 1966).

Weber, Max. The Methodology of the Social Sciences. Çeviren ve editör: Edward A. Shils ve H.A. Finch. The Free Press, 1949.

Whitney, Frederick Lamson. The Elements of Research. Fourth ed. Prentice Hall, 1961.

Wicks, C.T. ve G.A. Yewdall. Operational Research. Pan Books, 1971.

William J.D. Regression Analysis in Educational Research. New York: MSS Irformational, 1974.

Wilson, E.B. An Introduction Scientific Research. McGraw - Hill, 1952.

Winch, Peter. The Idea of a Social Science and its Relation to Philosophy. Elevent impression. Routledge and Kegan Paul, 1980.

Winer, B. Statistical Principles in Experimental Design. Second ed. McGraw Hill, 1971.

Wiseman, S. Reporting Research in Education. Manchester University Press, 1952.

Wolvertan, Van. Running MSDOS. The Definitine Guide to MS-DOS and PC-DOS Now Completelely Revised Version to Include Verlion 4 and the New DOS Shell. Microsoft Press, 1989.

Wood, G. Fundamentals of Psychological Research. Little Brown, 1974.

Woodgate, H.S. Planing By Network, Project Planing and Control Using Network Techniques, Third edition. London: Business Publications Limited, 1966.

Wottawa, Heinrich. Psychologische Methodenlehre. Juventa Verlag. 1977.

Yewdall, G.A., G.P. Mead, C.T. Wicks ve C.W. Smith. Management Information. Its Computation and Communication. Pan Books, 1969.

Yıldırım Cemal, Science: Its Meaning and Method. METU, 1971.

_____. Logic. The Study of Deductive Reasoning. Second ed. METU, 1973.

_____. The Pattern of Scientific Discovery. METU, 1981.

Young, H.D. Statistical Treatment of Experimental Data, McGraw - Hill, 1962.

4. Basım

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Editör

Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal

Yazarlar

Doç. Dr. Çavuş Şahin
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdoğan Köse
(Mehmet Akif Üniversitesi)
Doç. Dr. Rüştü Yeşil
(Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)
Doç. Dr. Salih Zeki Genç
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Arif Özerbaş
(Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Hasan Hüseyin Özkan
(Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Hüseyin Hüsnü Bahar
(Erzincan Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ramazan Özbek
(İnönü Üniversitesi)

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 610
Eğitim Bilimleri No.: 127
ISBN: 978-605-133-512-4
© 4. Basım, Ekim 2015

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Editör: Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kıncal, Remzi Y.

Bilimsel Araştırma Yöntemleri / *Editör: Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal*
4. Basım, X + 300 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-512-4
1. Bilimsel Araştırma 2. Nitel ve Nicel Araştırma 3. Fen ve Sosyal Bilimler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Merak ve sorgulama, insanın temel özellikleri arasında yer almaktadır. Çevresinde olup bitenleri merak etmeyen bir bireyden söz etmek, hemen hemen mümkün değildir. Merak ve sorgulama süreci, bireyi, olay ve olguları daha bilinçli bir biçimde değerlendirmeye yöneltmektedir. Sınırlı ölçüde planlamaların söz konusu olduğu araştırmalarla başlayan süreç, günümüzde, bilimsel araştırma yöntemlerinin ön plana çıkması biçiminde devam etmektedir. Özellikle, sanayi toplumuna geçiş süreciyle birlikte başlayan, bilimsel araştırmaların yaygınlaşması; bilgi toplumunda katlanarak devam etmiştir. Bilimsel araştırma sürecinin sonunda, yeni teknolojiler, yaklaşımlar vb. üretilmektedir. Bugün, bilimsel araştırmalara daha çok kaynak ayıran ülkelerin gelişmiş ülkeler olduğu, bilinen bir gerçektir. Böyle bir ortamda, yeterli bilimsel araştırmaların yapılmadığı ülkeler, gelişmiş ülkeleri bir adım geriden izlemenin ötesinde fazla bir şey yapamamaktadırlar.

Bilimsel araştırmaya duyulan ihtiyacın temelinde, merak güdüsünün olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede, eğitim-öğretim sürecinin, bireyin doğuştan getirdiği merak güdüsünü geliştirmesi beklenmektedir. Ancak, göreceli bilgi anlayışı yerine, pozitivist bilgi anlayışının yaygın olarak kullanıldığı eğitim öğretim ortamlarında, merak güdüsünün giderek azaldığı dikkati çekmektedir. Dolayısıyla, okulöncesi eğitim döneminden başlayarak, bireyin merak güdüsünün ge liştirilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Olay ve olguların nedenlerini merak eden, karşılaştıkları sorunlara günün şartlarına uygun çözümler üretmeyi hedefleyen bireylerin yetiştirilebilmesi için, öncelikle, yeni nesilleri yetiştirecek olan öğretmenlerin eğitilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, güncellenen Eğitim Fakültesi programlarında Bilimsel Araştırma Yöntemleri dersinin yer almasının, bilgi toplumunun özelliklerine uygun öğretmenlerin yetiştirilmesine önemli katkılarda bulunacağı söylenebilir.

Farklı üniversitelerden öğretim üyelerinin hazırladığı ve Bilimsel Araştırma Yöntemleri adı verilen bu kitap, Eğitim Fakültelerinin farklı bölümlerinde

okuyan öğrencilerin yararlanabileceği bir kaynak kitap olarak tasarlanmıştır. Fen ve sosyal alanlardaki farklı yaklaşım ve uygulamalardan hareketle, kitapta, farklı bölümlerin özellik ve beklentileri özellikle dikkate alınmıştır. Diğer taraftan, bilimin tarihsel gelişim sürecine yer verilerek; okuyucunun, günümüze kadar gelinen süreçteki değişimin farkına varması amaçlanmıştır. Okuyucuların yapacakları eleştirilerin, kitabın geliştirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bölümlerin yazarlığını yapan öğretim üyelerinin lisan üstü eğitim sürecinin farklı dönemlerinden öğrencilerim olmalarının, benim için ayrı bir anlamı vardır. Editörlüğümde, bu kitabın hazırlanmasını öneren Doç. Dr. Rüştü Yeşil Başta olmak üzere, bölüm yazarlığını yapan öğretim üyelerine teşekkür ederim. Kitabın yayına hazırlayan Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına da teşekkür ederim. Her zaman olduğu gibi, bu kitabın hazırlanması sürecinde de içten katkılarda bulunan eşim Nilüfer'e ve kendilerine ayırmam geren zamanların bir bölümünü çalışmalarıma ayırmama sabreden kızımız Beyza ile oğlumuz Semih Burak'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal
Editör

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: BİLİM TARİHİ 1
Giriş 1
1.1. İlk Çağ'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 2
1.1.1. İlk Uygarlıklarda Bilgi ve Bilimin Gelişimi 2
1.1.2. Antik Yunan'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 5
1.1.3. Antik Roma'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 6
1.2. Orta Çağ'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 6
1.2.1. Orta Çağ Felsefesinin Genel Özellikleri 7
1.2.2. Orta Çağ'da Batı Felsefesinin Genel Özellikleri 8
1.2.3. Skolastik Düşünce 8
1.2.4. Orta Çağ'da Doğu Felsefesinin Genel Özellikleri 8
1.2.5. Orta Çağ'da Bilim ve Bilimsel Düşünce 9
1.2.6. Üniversitelerin Ortaya Çıkışı 11
1.3. Rönesans'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 13
1.4.Yakın Çağ'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 16
1.4.1. Sanayi Toplumunda Bilgi ve Bilimin Gelişimi 16
1.4.2. Bilgi Toplumunda Bilgi ve Bilimin Gelişimi 18
Kaynakça 20

Bölüm 2: SOSYAL BİLİMLERDE VE FEN BİLİMLERİNDE ARAŞTIRMANIN TEMEL ÖZELLİKLERİ 25
2.1. Bilimlerin Sınıflandırılması 27
2.2. Formel Bilimler 28
2.3. Pozitif Bilimler 30
2. 4. Matematik 30
2.5. Fizik 31
2.6. Kimya 31
2.7. Biyoloji 31
2.8. Tarih 31
2.9. Ekonomi 32
2.10. Politika 32

2.11. Antropoloji 32
2.12. Sosyoloji 33
2.13. Psikoloji 33
2.14. Ölçme ve Ölçekler 35
2.14.1. Sınıflama Ölçeği 35
2.14.2. Sıralama Ölçeği 35
2.14.3. Eşit Aralıklı Ölçek 36
2.14.4. Oranlı Ölçek 36
2.15. Fen Bilimleri ile Sosyal Bilimlerin Temel Özellikleri 37
2.16. Araştırmaların Gruplandırılması 46
2.16.1. Laboratuvar Araştırmaları 46
2.16.2. Saha (Alan) Araştırmaları 46
2.16.3. Survey (Anket) Araştırmaları 47
Kaynakça 48

Bölüm 3: NİCEL VE NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 51
3.1. Nicel Araştırma Nedir? 52
3.2. Nicel Araştırmanın Temel Basamakları 53
3.3. Nitel Araştırma Nedir? 54
3.4. Nitel Araştırmanın Temel Basamakları 54
3.5. Araştırmalarda Bilgi Felsefesi 55
3.6. Nicel Araştırma Yöntemlerinin Felsefesi 56
3.7. Araştırmanın Amacı 58
3.7.1. Nicel Araştırmalarda Amaç 58
3.7.2. Nitel Araştırmalarda Amaç 59
3.8. Araştırmada Evren ve Örneklem 60
3.8.1. Evren 60
3.8.2. Örneklem 60
3.8.3. Örnekleme Teknikleri 61
3.9. Nicel Araştırmalarda Evren ve Örneklem 63
3.10. Nitel Araştırmalarda Evren ve Örneklem 63
3.11. Araştırmada Veri 64
3.11.1. Nicel Araştırmalarda Veri 65
3.11.2. Nitel Araştırmalarda Veri 66
3.12. Veri Toplama Yöntem ve Teknikleri 68
3.12.1. Nicel Araştırmalarda Veri Toplama Yöntem ve Teknikleri 69
3.13. Veri Toplama Teknik ve Araçlarında Bulunması Gereken Özellikler 72
3.13.1. Geçerlik 73
3.13.2. Geçerlik Türleri 73
3.13.3. Güvenirlik 74
3.13.4. Nicel ve Nitel Veri Toplama Teknik ve Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliği 75
3.14. Nicel ve Nitel Araştırmalar Arasındaki Farklar ve Benzerlikler 76
Kaynakça 78

Bölüm 4: BİLİMSEL ARAŞTIRMA BASAMAKLARI..... 81
4.1. Fikir Üretme Aşaması 81
4.2. Araştırma Konusunu Saptama 82
4.3. Problemin Saptanması 82
4.4. Hipotezlerin (Denence) Oluşturulması 86
4.5. Önem 90
4.6. Varsayımlar (Sayıtlılar) 91
4.7. Sınırlılıklar 92
4.8. Tanımlar 92
4.9. Yöntemin Belirlenmesi 93
4.10. Veri Toplama 93
4.11. Verilerin Analizi 95
4.12. Yorumlama 96
Kaynakça 97

Bölüm 5: BİLİMSEL ARAŞTIRMA MODELLERİ 99
5.1. Temel Kavramlar 99
5.1.1. Model 99
5.1.2. Araştırma Modeli 100
5.1.3. Değişken 101
5.1.4. Geçerlik 103
5.2. Bir Bilimsel Araştırmada Model Seçimini Etkileyen Faktörler 105
5.2.1. İç Faktörler 105
5.2.2. Dış Faktörler 106
5.3. Bilimsel Araştırma Modelleri 107
5.3.1. Nitel Modeller 108
5.3.2. Nicel Modeller 110
5.3.3. Tarama Modelleri 111
5.3.4. Deneme (Ampirik) Modelleri 115
5.3.5. Karma Modeller 121
Kaynakça 122

Bölüm 6: VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ 125
6.1. Anket 125
6.1.1. Anketin Faydaları 127
6.1.2. Anketin Sınırlılıkları 127
6.1.3. Anketin Hazırlanması 130
6.1.4. Soruların Hazırlanması 131
6.1.5. Anket Sorularının Kapsamı 132
6.1.6. Soru Türleri 134
6.1.7. Anket Formunun Yazımı 137
6.1.8. Soruların Anket İçindeki Düzeni 138
6.1.9. Uygulama 139
6.1.10. Analiz ve Yorumlama 140

6.2. Ölçek 142
6.2.1. Ölçekleme Teknikleri 144
6.2.2. Likert Ölçeği 146
6.2.3. Toplumsal Uzaklık Ölçeği 148
6.2.4. İkili Karşılaştırmalar 149
6.3. Görüşme 151
6.3.1. Görüşme Yönteminin Faydaları 153
6.3.2. Görüşme Yönteminin Sınırlılıkları 154
6.3.3. Görüşme Nasıl Yapılmalıdır? 155
6.3.4. Görüşmenin Uygulanması 156
6.3.5. Kayıt Tutma 158
6.3.6. Görüşme Verilerinin Çözümlenmesi 159
6.3.7. Görüşmenin Konuşmadan Farkı 159
6.4. Gözlem 161
6.4.1. Gözlem Türleri 163
6.5. Yazışma 169
6.5.1. Olası Yanılgı Kaynakları 172
6.6. Belgesel Tarama 173
6.6.1. Türleri 173
6.6.2. Kitaplık ve Belgelikler 174
6.6.3. Verilerin Kaydedilmesi 177
6.6.4. Olası Yanılgı Kaynakları 178
6.6.5. Belgesel Tarama Tekniğinin Faydaları 179
6.6.6. Belgesel Tarama Tekniğinin Sınırlılıkları 179
6.7. Telefon Görüşmesi 179
Kaynakça 181

Bölüm 7: VERİLERİN ANALİZİ 183
7.1. Verilerin İşlenmesi 184
7.1.1. Tanımı ve Nitelikleri 184
7.2. Verilerin Çözümlenmesi 184
7.2.1.Tanımı ve Nitelikleri 184
7.2.2. Nitel Veri Analizi 185
7.2.3. Nicel Veri Analizi 192
7.3. Verilerin İşlenmesi, Çözümlenmesi ve Yorumlanmasında Olası Yanılgılar 216
7.3.1. Veri İşleme Yanılgıları 216
7.3.2. Çözümleme Yanılgıları 216
7.3.3. Yorumlama Yanılgıları 217
Kaynakça 217

Bölüm 8: ARAŞTIRMALARDA RAPOR YAZMA 221
8.1.Giriş 221
8.2. Apa Formatı Nedir? 224
8.3.Ön Bölüm 225
8.4.İçindekiler 231

8.5.Raporlarda Alıntı ve Kaynak Gösterme 237
8.6.Dipnot ve Kaynakça Bağlaçları 242
Kaynakça 246

Bölüm 9: ARAŞTIRMA SONUÇLARININ KULLANIMI 249
9.1. Araştırma Sonuçlarının Bilimsel Literatüre Katkı Yönünde Kullanılması 250
9.1.1. Kuram Oluşturma Amacıyla Kullanma 251
9.1.2. Bilimsel Araştırmalara Temel Oluşturma Amacıyla Kullanma 252
9.1.3. Değer Yargıları ve ideolojilere Etkileri Yönünde Kullanma 254
9.2. Araştırma Sonuçlarının Uygulamada Kullanılması 255
9.2.1. Uygulamalı Araştırmalarda Kullanma 256
9.2.2. Araştırma Sonuçlarını Test Etmede Kullanma 257
9.2.3. Araştırmacıların Araştırma Anlayışı Yönünde Kullanma 258
9.2.4. Kurumsal Gelişmeye Katkı Yönünde Kullanma 259
9.2.5. Eğitim Programlarının Etkililiğini Değerlendirmede Kullanma 260
9.3. Araştırma Sonuçlarının Eğitim Politikalarını Belirlemede Kullanılması 261
9.4. Araştırma Sonuçlarının Etik Açıdan Kullanılması 264
Kaynakça 265

Bölüm 10: İNTERNET ORTAMINDA BİLİMSEL ARAŞTIRMA 267
10.1. Elektronik Posta Anketlerin Kısa Tarihçesi 268
10.2. Anket Sürecinin Temel Aşamaları 274
10.3. Elektronik Ortamdaki Anketlerin Kullanılması İçin Rehber İlkeler 281
10.4. Tasarlanan Elektronik Ortamdaki Anketlerin Uygulanması 282
10.5. İnternet Anketlerinde Cevaplanma Oranı 284
10.6. Web Anket Maliyetinin Diğer Yöntemlerle Karşılaştırılması 286
10.7. İnternet Anketlerinin Hızı ve Zamanlılığının Diğer Yöntemlerle Karşılaştırılması 287
10.8. İnternet Tabanlı Anketlerde Hata Kaynakları 287
10.9. Posta Anketlerine Karşılık Elektronik Posta Anketlerinde Veri Kalitesi 289
10.9.1. Elektronik Posta Anketlerin Avantajları 290
10.9.2. Elektronik Posta Anketlerin Sınırlılıkları 290
10.10. İnternet Ortamında Hazırlanan Anket Türleri 291
10.10.1. Kolay Ulaşılır Örnekleme Yaklaşımı 292
10.10.2. Olasılık Örnekleme Yaklaşımı 294
10.10.3. Kolay Ulaşılır Örnekleme ile Olasılık Örneklemenin Birlikte Kullanılması 296
Kaynakça 297

için olmalıdır" seklindeki normatif değerlendirmeye yol açmıştır. Çünkü sözü edilen ihtiyaçlar, insanın bilime bakışını daha geniş bir ölçeğe taşımaktadır. İnsanlar, örneğin genetiği bozulmamış gıdalar istedikleri için "sağlık", rekabet gücü kazanmak için "bilgi", yeniliklere ayak uydurabilmek üzere hızlı erişim ve ulaşım için "zaman" ve bireyselliklerini dengelemek için "sosyallik" ihtiyacı duyarlar ve bu ihtiyaçların ne zaman, nerede, kimi ilgilendireceği belirsizdir. Bu yüzden, bilime duyulan gereksinim de bu paralelde artmaktadır (Yalçınkaya, 2001:132-142).

Dijital ağlarla örgütlenen yeni toplumda bu ağlardan bilgi, bilgilenme, bilgilendirme akmakta ve toplumun hacmini bu açıdan sürekli genişletmektedir. Drucker'in ticaret sonrası bilgi toplumları (ABD, Kanada vs.) dediği yeni öncü toplumların temel özelliği, toplumun önemli bir kısmının üniversite bitirdiği ve tüm toplumsal sermayenin bilgi işçilerinin sırtında olduğu bir toplumdur. Bu toplumlarda bütçede en büyük pay eğitim ve teknolojiye ayrılmaktadır (Meder, 2001:78).

Kaynakça

Acıduman, A. (2002). İbn-i Sinâ'nın bilim tarihindeki yeri: Kuhn'ca bir yaklaşımla. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 55* (2), 115– 122.

Akyüz, Y. (2007). *Türk Eğitim Tarihi* (11. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Aldrich, R. (1994). John Locke. *UNESCO: International Bureau of Education*, 24 (1/2) 61- 76.

Armağan, İ. (1974). *Bilgi ve Toplum I: Bilgi Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Otağ Matbaası.

Aydın, H. (2002). İslam Dünyasında Bilim ve Felsefe: Yükseliş ve Duraklama. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, Sayı: 94- 95.

_____. (2006). Doğu ve Batı Felsefesinde Altın Çağ Mitleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 5 (17), 107- 114.

Aydın, İ. ve Özgürtaş, T. (2007). Bilim ve Modelleme. *Türk Biyokimya Dergisi,* 32 (4), 185- 189.

Brainwood, R. J. (1995). *Tarih Öncesinde İnsan*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Çepni, S. (2009). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. (Geliştirilmiş 4. Baskı), Trabzon.

Cevizci, A. (2001). *Ortaçağ Felsefesi Tarihi* (2. Basım). Bursa: Asa Kitabevi.

Chernov, A. (2004). Global Information Society [Elektronik Versiyon]. International Affairs. *A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations, 50* (6).

Çoruk, A. (b.t). *"Modern Bilimin Oluşması Bağlamında Ortaçağ Düşüncesi"* (Yayınlanmamış Çalışma).

Çüçen, K. (2000). *Ortaçağ Felsefesi Tarihi*. Ankara: İnkılap Yayınevi.

Doğan, S. (2003). Ortaçağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 20* (2), 73- 89.

Ergün, M. (2008). *Felsefeye Giriş, Bilim ve Felsefe*. 20 Mayıs 2008, http://www.egitim.aku.edu.tr/bilimfelsefesi.pdf.

Esser, F. (2000). John Locke's Investigation into our Knowledge of Bodies. *Institut für Philosophie, Philosophische Fakultät I, Humboldt-Universität zu Berlin (Dissertation).*

Fearn, N. (2001). *Zeno and The Tortoise– Zeno ve Kaplumbağa Bir Felsefeci Gibi Düşünebilmek.* İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Feather, J. (2006). The Context of Change: Information Professionals And The Information Professions In An Information Society. *Health Information and Libraries Journal,* 23 (1).

Garber, D. (1988). Descartes and Method in 1637. *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association,* (1989) 2, 225- 236.

Garrett, D. *Representation and Consciousness In Spinoza's Naturalistic Theory of The Imagınatıon*. 25 Mayıs 2008, http://philosophy.fas.nyu.edu/docs/IO/2575/garrett. pdf.

Gökberg, M. (2004). *Felsefe Tarihi* (15. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hellemans, A. & Bunch, B. (1991). *The Timetables of Science*. New York: Touchstone.

Hoffman, M. (1989). Faith And Piety In Erasmus's Thought. *Sixteenth Century Journal, 20* (2), 241– 258.

İlin, M. ve Segal, E. (2001). *İnsan Nasıl İnsan Oldu?*. (A. Zekeriya, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Kaptan, S. (1993). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.

Kartal**,** O. Y. (b.t). "*Rönesans Döneminde Bilimsel Düşüncenin Gelişimi"* (Yayınlanmamış Çalışma).

Kongar, E. (1982). *Kültür Üzerine*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Levin, A. (2006). Sustainable Development and The Information Society. *Russian Studies In Philosophy, 45* (1), 60- 71.

Libera, A. D. (2005). *Ortaçağ Felsefesi* (A. Meral, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Marias, J. (1967). *History of Philosopy.* (S. Appelbaum, C. C. Strowbridge, Trans.), New York: Dover Publications, Inc.

Mayor, F. & Forti, A. (2000). *Bilim ve İktidar.* Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.

Meder, M. (2001). Bilgi Toplumu ve Toplumsal Değişim. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* sayı 9.

Menou, M. & Taylor, R. *A*. (2006). "Grand Challenge": Measuring Information Societies. *The Information Society,* 22 (5), 261- 267.

Okur, E. (b.t.) "*Bilimsel Düşünmenin Gelişim Seyrinin Pragmatik Sonuçları"* (Yayınlanmamış Çalışma).

Ortaş, İ. (2002). Bilim, Bilim İnsanı ve Bilimsel Etik. *Üniversite ve Toplum Dergisi.* 30 Mayıs 2008, http://www.universite-toplum.org/pdf/pdf.php?id=76.

Postman, N. (2000). *Televizyon Öldüren Eğlence*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Pruulmann, P. & Vengerfelth, A. (1997). Exploring Social Theory as a Framework for Social and Cultural Measurements of the Information Society. *The Information Society, 22.*

Ronan, C. A. (2005). *Bilim Tarihi. Dünya Kültürlerinde Bilimin Tarihi ve Gelişmesi.* (E. İhsanoğlu, F. Günergün, Çev.). Ankara: Tübitak Yayınları.

Rudavsky, T. M. (2001). Galileo and Spinoza: Heroes, Heretics, and Hermeneutics. *Journal of the History of Ideas,* 62 (4), 611- 631.

Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2004). Ortaçağda İlk Üniversiteler: *Studium generale. Felsefe Dünyası,* 39, 170– 186.

Russell, B. (2000). *Batı Felsefesi Tarihi- İlkçağ* (M. Sencer, Çev.) (7. Basım). İstanbul: Say Yayınları.

_____. (2005). *Sorgulayan Denemeler.*19. Basım, Ankara: TUBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Saruhan, Ş. C. ve Özdemirci, A. (2005). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji (Araştırmada Yöntem Problemi: SPSS Uygulamalı)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Sayılı, A. (1966). *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Segal, A. (1966). İslâm Dünyası Bilimde Niçin Geri?. (R. Duran, Çev.). *Middle East Quarterly 3(2).*

Skirbekk, G. & Gilje, N. (2004). *Antik Yunandan Modern Döneme Felsefe Tarihi.* (E. Akbaş ve Ş. Mutlu, Çev.). İstanbul: Üniversite Kitabevi.

Soykan, Ö. N. (1997). Bilimlerin Birliğini Temellendirmede Descartes'ın "Intuıtıon" Kavramının Yeri. *Felsefe Dünyası. Sayi: 24.*

Şenel, A. (1996). *Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde, İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*. (5. Kısaltılmış Basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Tameroğlu, S. (2001). *Bilimlerin Tarihi.* İstanbul: Birsen Yayınevi.

Taşkın, A. (2003). Sofistlere Özel Bir Referansla Bilginin Kaynağı ve İmkânı Üzerine Yapılan Tartışmalar. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 7 (1), 199- 209.

Taton, R. (1963). *History of Science, Ancient and Medieval Science*. New York: Basic Books Inc.

Tekeli, S., Kahya, E., Dosay, M., Demir, R., Topdemir, H. G., Koç, A. A. (2001). *Bilim Tarihine Giriş* (3. Baskı.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Topdemir, H. G. (1996). Descartes'ın Yöntem Çalışması. *Felsefe Dünyası, Sayı: 19.*

_____. (1999). Francıs Bacon"ın Bilim Anlayışı, *Felsefe Dünyası,* 30, 51- 68.

Tuncer, B. K. (b.t). **"***Yakınçağ'da Bilimsel Düşünce: Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna*" (Yayınlanmamış Çalışma).

Ural, Ş. (2000). *Bilim Tarihi* (3. Baskı). İstanbul: Çantay Kitabevi.

Uygun, S. (2007). Eğitimin Tarihsel Temelleri. F. Ereş (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (153-196). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Uzbay, T. (2006). Bilimsel Araştırmada Etik. *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık,* 19- 26.

Whitaker, V. K. (1970). Bacon's Doctrine of Forms: A Study of Seventeenth-Century Eclecticism. *The Huntington Library Quarterly,* 33 (3), 209- 216.

Yalçınkaya, T. (2006). Bir İkilemin Belirsizliğindeki Bilim. Bilim İnsan İçin Özne midir, Nesne midir?. *Sosyo-Ekonomi Dergisi, 1.*

Yazgan, A. D. (b.t.). **"***İlkçağ'da İnsan Düşüncesi, Bilgi Ve Bilimin Gelişimi"* (Yayınlanmamış Çalışma).

Yıldırım, C. (2006). *Bilim Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Zülal, A. (2003). Bilgi Toplumu. *Bilim ve Teknik, 12*.

http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/erasmus, Erişim Tarihi: 22.05.2008.

http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltek03.pdf, Erişim Tarihi: 06.03.2008.

http://merichrd.wordpress.com/2006/12/30/bilim-ve-teknolojinin-tarihsel-gelisim-oykusu/, Erişim Tarihi: 06.03.2008.

http://www.britannica.com/eb/article-9063161/Renaissance, Erişim Tarihi: 22.05.2008.

http://www.ekocerceve.com/img/haberler/BLGTOPLUMU.doc, ErişimTarihi: 03.03.2008.

akla anket ve mülakat teknikleri gelir (Kaptan, 1993, s.61). Anket, kişi ve kurumlardan bilgi almak için kullanılan oldukça kullanışlı bir araçtır. Anket yoluyla çok sayıda veriyi oldukça kısa sürede elde etmek mümkündür. Psikoloji, sosyoloji, eğitim, işletme ve iktisat gibi sosyal bilim araştırmalarında oldukça yaygın bir şekilde kullanılır. Anket formlarının yanı sıra veriler bazen yüz yüze görüşmeler veya gözlem yoluyla da elde edilebilir. Görüşme, anket, mülakat gibi veri toplama teknikleri daha çok sosyal bilim alanlarında kullanılan veri toplama teknikleridir. Sosyal bilimler veri toplama sürecinde kendine özgü survey yöntemini kullanırken, toplanan verilerin değerlendirilmesi sürecinde fen bilimlerinin de kullandığı istatistiksel yöntemleri kullanır. Sosyal bilim alanlarında sayısal analize dayalı nicel araştırma yöntemlerinin yanı sıra, özellikle son yıllarda nitel araştırma yöntemleri de artan oranda kabul görmeye başlamıştır (Cresswell, 2005, s.38-59). Nitel ve nicel araştırma yöntemleri kitabınızın üçüncü bölümde ayrıca ele alınmıştır. Diğer taraftan veri toplama tekniği olarak anket ve mülakat (görüşme) konularına altıncı bölümde detaylı olarak yer verilmiştir.

Kaynakça

Arıcı, H. (1972). İstatistik yöntemler ve uygulama, Ankara.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2005). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Arslan, A. (2002). Felsefeye giriş, Ankara: Vadi Yayınları.

Baloğlu, B. (1997). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, İstanbul: Der Yayınevi.

Creswell, J. W. (2005). Educational research, Columbus: Pearson Merrill Prentice Hall.

Çüçen, A. (2001). Felsefeye giriş, İstanbul: Asa Kitabevi.

Erkal, M. (1993). Sosyoloji, İstanbul: Der Yayınevi.

Kaptan, S. (1993). Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri, Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.

Kâğıtçıbaşı, Ç. (1970). Sosyal İlim Metodolojisi-Köy ve Nüfus Araştırmaları İzmir Araştırması, Türkiye'de sosyal araştırmaların gelişmesi içinde (170-182), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını.

Köklü, A. (1977). İktisat ilmine giriş, Ankara: Sevinç Matbaası.

McDonald, L. (1993). Early origins of the social sciences, London: McGill-Queen's University Press.

Özçelik, D. A. (2010). Okullarda ölçme ve değerlendirme öğretmen el kitabı, Ankara: Pegem A Yayınevi.

Saruhan, Ş. Özdemirci, A. (2005). Bilim, felsefe ve metedoloji, İstanbul: Alkım Kitabevi.

Scott, D. (1996). Methods and data in educational research, D. Scoot & R. Usher (Ed.), Understanding educational research, (52-73). London: Routledge.

Scott, D. & Morisson, M. (2006). Key ideas in educational research, New York: Continuum International Publishing Group.

Tan, M. (1981). Toplumbilime giriş, Ankara: Sevinç Matbaası.

Turgut, M. F. ve Baykul, Y. (2012). Eğitimde ölçme ve değerlendirme, Ankara: Pegem A Yayınevi.

Türkdoğan, O. (1989). Bilimsel değerlendirme ve araştırma metodolojisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Williams, M. (2002). Science and social science an introduction, London: Routledge Taylor & Francis Group.

Williams, M. & May, T. (2003). Introduction to the philosophy of social research, Bristol: Taylor & Francis.

Yıldırım, C. (2002). Bilim felsefesi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

leri de bulunmaktadır. Amerikan Ulusal Araştırma Konseyi (NRC) tarafından hazırlanan geniş çaplı bir raporda, nicel ve nitel araştırmaların aynı bilimsel temel üzerinde yükseldiği belirtilmektedir. Raporu hazırlayan yazarlar, iki yaklaşım arasındaki tek farkın üslup farkı olduğunu belirtmektedirler. Yine bu raporda, epistemolojik açıdan da büyük farkların olmadığı belirtilmektedir (Maxwell, 2004).

Birçok yöntembilimci, nitel ve nicel araştırma süreçlerinin farklı aşamalarında bütünleştirici yaklaşım sergilenebileceğinin altını çizmektedirler. Bu aşamalar arasında ise araştırma sorularını formüle etme, örnekleme, veri toplama ve veri analizi aşamaları sayılmaktadır (Bryman, 2006).

Gerçekte her iki araştırma da genel anlamda, insanların çevresini değişik yönleriyle anlamasını, anlamlandırmasını ve daha iyi uyum sağlamasını amaçlamaktadır. Her iki araştırma da insana ve insanlığa değişik yönlerden katkı sağlama yollarını aramakta ve bu yolda çalışmaktadır. Nitekim varlık ve olayların farklılığı, insanların değişken nitelikler göstermesi, farklı araştırma yollarını da zorunlu hâle getirmektedir. Bu nedenle bu iki araştırma yaklaşımını bütünleştirme, birbirinin eksik ve eleştirilen yönlerinin tamamlama anlayışı içerisinde entegrasyon yaklaşımı benimsemek daha uygun bir yaklaşımdır (Bryman, 2007; Sale, Lohfeld & Brazil, 2002).

Kaynakça

Aziz, A.(1994). Araştırma yöntemleri-teknikleri ve iletişim. Ankara: Turhan Kitabevi.

Balcı, A. (1997). Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Bilhan, S. (1991). Eğitim felsefesi-kavram çözümlemesi-. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Bryman, A. (2007). Barriers to integrating quantitative and qualitative research, Journal of mixed methods research. 1(1), 8-22

Bryman, A.(2006). Integrating quantitative and qualitative research: How is it done?", Qualitative research. 6(1), 97-113.

Bryman, A. (1984). The debate about quantitative and qualitative research: A question of method or epistemology? The British Journal of Sociology, 35(1), 75-92.

Cevizci, A. (1997). Felsefe sözlüğü. Ankara: Ekin Yayınları.

Davies, R. (2000) Qualitative and quantitative market research. Orient Pacific Century, (http://www.asiamarketresearch.com/columns/market5.htm.)

Dobbin, S.A. & Gatowski, S.I. (Project Drectors). (1999). The judge' deskbook on the basic philosophies and methods of science. Nevada University, (http://www.unr.edu/bench/chap04.pdf.)

Firestone, W.A. (1987). Meaning in method: The rhetoric of quantitative and qualitative research, Educational researcher. 16(7), 16-21.

Freund, J.E. (1984). Modern elementary statistics. New Jersey:Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs.

Geray, H. (2006). Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Heath, A.W. (1997). The proposal in qualitative research, The qualitative report. 3,1, (http://www.nova.edu/ssss/QR/QR3-1/heath.html).

Hoepfl, M.C. (1997). Choosing qualitative research: A primer for technology education researchers, Journal of technology education. 9(1), (http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JTE/v9n1/hoepfl.html.)

Johnson, R.B. (1997). Examining the validity structure of qualitative research, Education. 118(2), 282-292.

Kaptan, S. (1993). Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri. Ankara: Rehber Yayınevi.

Karasar, N. (1999). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayınevi.

Kuş, E. (2007). Nicel-nitel araştırma teknikleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, challenges, and guidelines, Lancet. 358, 483–88.

Marshall, M.N. (1996). Sampling for qualitative research. Family practice. 13, 522-525.

Maxwell, J.A. (2004). Causal explanation, qualitative research, and scientific inquiry in education, Educational researcher, 33(2), 3-11.

Myers, M. (2000). Qualitative research and the generalizability question: Standing firm with proteus, The qualitative report, 4(3/4). (http://www. nova.edu/ ssss/QR/QR4-3/myers.html.)

Öncül, R. (2000). Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.

Punch, K.F. (2005). Sosyal araştırmalara giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sale, J.E., Lohfeld, L.H. & Brazil, K. (2002). Revisiting the quantitative-qualitative debate: Implications for mixed-methods research, Quality & Quantity 36: 43–53.

Sencer, M. (1989). Toplumbilimlerinde yöntem. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

Seyidoğlu, H. (1993). Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı. İstanbul: Güzem Yayınları.

Tekin, H. (1993). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Yargı Yayınevi.

Turgut, M.F. (1990). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Saydam Matbaacılık.

Üstdal, M. ve Kural, G. (1997). Bilimsel araştırma nasıl yapılır nasıl yazılır. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kaynakça

Altunışık, R. ve Diğerleri. (2002). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. SPSS Uygulamalı,* (Geliştirilmiş 2. Baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi

Arıkan, R. (2004). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*, (4. Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Büyüköztürk, Ş. ve Diğerleri. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Çepni, S. (2009). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. (Geliştirilmiş 4. Baskı), Trabzon.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2006). *How to Desing and Evaluate Research in Education* (6. Baskı). New York: McGraw-Hill International.

Kaptan, S. (1993). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.

Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, (9. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,

_____. (2004). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama* (12 Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. (Çev. Bayrak ve diğerleri). Ankara: Siyasal Kitabevi.

TDK. (2007). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Sonuç olarak, probleme uygun araştırma modeli veya modelleri seçilirken, birden çok veri toplama aracının bir arada kullanılabileceği modellerin seçilmesi uygun görülmektedir. Ayrıca sadece nitel veya nicel modellerden birisinin seçilmesi de gerekmemektedir. Genellikle iki tür modellerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulan modellerle yapılan araştırmalar daha değerli görülmektedir. Bilimsel araştırmalarda 'karma model' adı verilen bu tür modelle, hem nitel hem de nicel veriler elde edilerek daha sağlıklı araştırma sonuçlarına ulaşılabilir.

Kaynakça

Armağan, İ. (1983). *Bilimsel yöntem*. İzmir: D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fak. Yayınları.

Aziz, A. (1990). *Araştırma yöntemleri-teknikleri ve iletişim*. Ankara: İLAD Yayınları No: 3.

Bailey, K. D. (1982). *Methods of social research.* (2. baskı). New York: The Free Press.

Bal, H. (2001). *Bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri.* Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi.

Balcı, A. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma* (7. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Best, J. W. and Kahn, J. V. (2003). *Research in education***.** **(**9. baskı). Boston: Allyn and Bacon.

Bryman, A.(2006). "Integrating quantitative and qualitative research: How is it done?", *Qualitative Research*. 6,1, pp. 97-113.

Campbell, D.T. and Stanley, J.C. (1963). "Experimental and quasi-experimental designs for research on teaching", *Handbook of research on teaching*. Editör: N.L. Gage, Rand McNall, ss. 171-246.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Gay, L. R. (1987). *Educational research: Competencies for analysis and application***.** 3. baskı, Columbus, OH: Merrill.

Gökçe, B. (1998). *Toplumsal bilimlerde araştırma*. Ankara: Savaş Yayınları.

Hancock, B. (2004). *An introduction to qualitative research*. (http://www.trentfocus.org.uk).

İftar, G. K. (1999). "Bilim ve araştırma", *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (Editör: Ali Atıf Bir). Eskişehir: T.C. Anadolu Ü. Yayınları No:1081.

Johnson, B. ve Christensen, L. (2008). *Educational research, quantitative, qualitative and mixed research.* www.southalabama.edu/coe/bset/johnson/lectures/lec2.htm adresinden 25.01.2013 tarihinde indirilmiştir.

Johnson, B. ve Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods resarch: a research paradigm whose time has come. *Educational Researcher, 33*(7), 14-26.

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri***.** (11. baskı). Ankara: Tekışık Ofset Tesisleri.

Karasar, N. (1996). *Araştırmalarda rapor hazırlama***. (**8. baskı). Ankara: 3A Araştırma, Eğitim, Danışmanlık Ltd. Şti..

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi***. (**14. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.

Krathwohl, D. R. (1993). *Methods of educational and social science research: An integrated approach***.** New York: Longman.

Kıral, B., ve Kıral, E. (2011). Karma yöntem. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, Antalya, Turkey.

McMillan, J. H. and Schumacher, S. (1989). *Research in education: A conceptual introduction***. (**2. baskı). Scott, Foresman and Company, Glenview IL.

Nachmias, C. and Frankfort, D. (1992). *Research methods in the social sciences*. (Fourth edition). New York: St. Matrin's Press.

Özdamar, K. (2003). *Modern bilimsel araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Seyitoğlu, H. (2003). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. (9. baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Wiersma, W. (1995). *Research methods in education: An introduction***. (**6. baskı). Boston: Allyn and Bacon.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Kaynakça

Akgül, O.(2005). "Gözlem tekniği"**.***Seyahat ve Turizm Araştırma Dergisi***.**

Altunışık, R. ve diğerleri. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri.* (4. Baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Arıkan, R.(2005). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama.* (5. Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Arıkan, R.(2005). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama***.** 5. Baskı. Ankara: BRC Basımevi,

Arlı, M., & Nazik, M. H. (2003). *Bilimsel araştırmaya giriş*. (2. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Arseven, A. (2004). *Anket hazırlama.* Ankara: Gündüz Yayınları.

Atılgan, H., Kan, A., Doğan, N. (2006). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Hakan Atılgan (Ed.), Ankara: Anı Yayıncılık.

Balcı, A. (2004). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A.

Balcı, A. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma***.** Ankara: PegemA Yayıncılık.

Baloğlu, B.(2002). *Sosyal bilgilerde araştırma yöntemleri.* İstanbul: DER Yay.

Baş, T. (2006). *Anket.* Ankara, Seçkin Yayınları.

Day, Robert A. (2005). *Bilimsel makale nasıl yazılır, nasıl yorumlanır?.* (10.Basım). Ankara: Tübitak Yayınları.

Dura, C. (2005). *Düşünme araştırma yazma.* Ankara, Ekin Kitabevi.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş.* Ankara: Anı yay.

Gay, L.R.(1987). *Educational research. competencies for analysis and application. Third Edition. Columbus*, Ohio: Merrill Publishing Company.

Geray, H.(2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere giriş.* Ankara: Siyasal Yay,.

Houston, A. (2004). *Anket hazırlama kılavuzu*. (www. Kaliteofisi.com)

http://agri.meb.gov.tr

http://education.ankara.edu.tr/-aksoy/eay/eay/b0506/mcalisir.doc

http://en.wikipedia.org/wiki/Questionnaire_construction

http://home.ubalt.edu/ntsbarsh/stat-data/Surveys.htm#rss

http://veriarastirma.com/sag.asp?kat=821

http://www.anketmatik.com/anket-site.html

http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2294/unite09.pdf

http://www.cc.gatech.edu/classes/cs6751_97_winter/Topics/quest-design/

http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=5811&baslik=veritoplama_teknikleri

http://www.kaliteofisi.com/makale

http://www.stat.gen.tr

http://www.statpac.com/surveys/questionnaire-design.htm

http://www.ttb.org.tr/STED/sted0903/anket.pdf

http://www2.aku.edu.tr/~gocak/2007dersnot/egitimbilimleri/yazisma.pdf

Karasar, N. (2000). *Araştırmalarda rapor hazırlama.* 10.Basım. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi.* (15. Basım). Ankara: Nobel yay.

Karasar, N.(2006). *Bilimsel araştırma yöntemi.* (16.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Köklü, N. ve Büyüköztürk, Ş. (2000) *Sosyal bilimler için istatistiğe giriş*. 1. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Kurthan, A. (1994). *Sosyal ilimler metodolojisi.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Özgüven, İ. E. (2001). *Çağdaş eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik,* Ankara, Pdrem Yayınları,

Punnch, F. Keith. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş*, Çev: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Selçuk, Z., Kayılı, H., Okut, L. (2003). *Çoklu zekâ uygulamaları.* Ankara: Nobel Yay,

Seyidoğlu, H.(1995). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı.* (6.Baskı). İstanbul: Gizem Yayınları.

Tekin, H. (2002). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Yargı Yayıncılık

Turgut, F., & Baykul, Y. (1992). *Ölçme teknikleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Türkdoğan, O. (1995). *Bilimsel değerlendirme ve araştırma metodolojisi.* İstanbul: MEB Yayınları.

Uzuner, Y.(1999). *Niteliksel araştırma.* www.aof.edu.tr/kitap/unite09pdf,

Üstdal, M., & Gülbahar, K.(1997). *Bilimsel araştırma nasıl yapılır nasıl yazılır.* İstanbul: Beta Yayınları.

Yalçıner, M.(2006). *Eğitimde gözlem ve değerlendirme*. Ankara: Nobel yay,

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2003). *Nitel araştırma yöntemleri.* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

d. Birden çok tekniğin bir arada kullanılmasını gereken durumlarda, bunlardan yalnızca birini uygulamak.

7.3.3. Yorumlama Yanılgıları

a. Araştırmanın sınırlarını dikkate almamak,

b. Önemli değişkenlerin hepsini dikkate almamak,

c. Beklenmedik yönde çıkan bulguları önemsememek,

d. Geçerli olmayan sayıtlılarla hareket etmek,

e. İmgelem (hayal) gücünden yoksun bulgulara çok yönlü bakamamak, farklı yorumlar üzerinde duramamak,

f. İstatistiksel sonuçları değerlendirememek ya da yanlış değerlendirmek,

g. Yargısal verilerle olgusal verileri birbirinden ayıramamak,

h. Verilerin toplanmasındaki olası yanılgıları, geçerlik ve güvenirlik sorunlarını dikkate almamak,

i. Olasılığa yer bırakmayan "kesin" yargılarda bulunmak (Karasar, 1998: 246).

Kaynakça

Akın, F. (2002). *Sosyal bilimlerde istatistik*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Arıkan, R. (2005). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama*. 5.basım. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Aziz, A. (1994). *Araştırma yöntemleri- teknikleri ve iletişim*. 2.basım. Ankara: Turhan Yayınevi.

Babbie, E. (1998). *The practice of social research.* 8th. Ed. Belmont, CA: Wadsworth.

Bacanlı, H. (2009) *Ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Yediiklim Eğitim Kurumları ve Yayınevi.

Borg, W.R. ve Gall, M.D. (1971). *Education research an instruction*. 2.th. Ed. McKay.

Bulduk, S. (2003). *Psikolojide deneysel araştırma yöntemleri*(Çeviri). Ankara: Çantay Yayınları.

Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. 13. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.

Ferguson, G.A. ve Takane, Y. (2005). *Statistic analysis in psychology and education*. 6th Ed. Motreal, Quebec: MCGraw- Hill Ryerson Ltd.

Freedman, D.; Pisani, R and Purves R. (1980). *Statistics*. New York: Norton.

Geray, H. (2004). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş.* Ankara: Siyasal Yayınevi.

Galtung, J. (1973). *Theory and methods of social research.* 4th Ed.

Haber, A ve Runyon R.P. (1977). *General statistics.* 3th Ed. Addison- Wesley

Gay, L.R.(1987). *Educational research. competencies for analysis and application. Third Edition. Columbus*, Ohio: Merrill Publishing Company.

Kaptan, S. (1993). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri.* Ankara: T.C. Başbakanlık kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.

Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi - kavramlar, ilkeler, teknikler*. 7. bs. Ankara: 3A Araştırma, Eğitim, Danışmanlık Ltd.

Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* 8. bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Kerlinger, F.N. (1964). *Foundations of behavioral research.* Holt, Rinehart and Winston.

Köklü, N. ve Büyüköztürk, Ş. (2000) *Sosyal bilimler için istatistiğe giriş*. 1. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Lindman, H. R. (1974). *Analysis of variance in complex experimental desings.* San Franciso: W.H. Freeman&Co.

Linn, R. L.& Gronlund, N.E. (1995). *Measurement and assessment in teaching*. 7th Edition. New Jersey: Prencite-Hall, Inc.

Moser, C.A. ve Kalton, G.(1971). *Survey methods in social investigation.* 2th Ed. Heinemann.

Myers, L.S. ve Grossen N.E. (1974). *Behavirioral research: Theory, procedure and design.* W.H. Freeman and Comp.

Pakdil, F. (1990). *Araştırma yöntemi*. Ankara: Başkent Üniversitesi.

Plutchik, R. (1974). *Foundations of experimental research.* 2th Ed. Harper and Raw Publishers.

Punch, K.F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş.* Ankara: Siyasal Yayınevi.

Sümbüloğlu, V. Ve Sümbüloğlu K. (1998). *Sağlık bilimlerinde araştırma yöntemleri.* 2. bs. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.

Üstdal, M. Ve Vuillaume, R. (2004). *Bilimsel araştırma klavuzu projeden makaleye.* Ankara: Pelikan Yayıncılık.

Young, H. D. (1962). (1962). *Statistical treatment of experimental data.* McGraw- Hill.

office.microsoft.com Erişim: 06.09.2009

web.sakarya.edu.tr Erişim: 06.09.2009

www.bsm.gov.tr Erişim: 10.09.2009

www.celiagreen.com/charlesmccreery/statistics/anova.pdf Erişim: 08.09.2009

www.donusumkonagi.net Erişim: 08.09.2009

www.egitim.aku.edu.tr Erişim: 05.09.2009

www.hacettepe.edu.tr Erişim: 04.09.2009

www.ins.itu.edu.tr Erişim: 06.09.2009

www.itunist.gow/div898/handbook/prc/section4/prc43.htm. Erişim: 06.09.2009

www.sample-it.info/TDS1.html Erişim: 05.09.2009

www.southampton.ac.uk/cpd./anıvas/datasets/index.htm Erişim: 08.09.2009

Ör. 14. İkinci bir kaynaktan yapılan alıntı.

"UNESCO, **İnternational Congress on the Teaching of Human Rights,** Vienna, 1978" Akt. Kepenekçi, Yasemin Karaman. **İnsan Hakları Eğitimi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

Ör. 15. Yazarı belli olmayan bir kitaptan yapılan alıntı.

Kitabın/Yayının adı, Yayın Yeri, Yılı

Ör. 16. Yayınlanmamış Tezler, Raporlar, Bildiriler

a. Özbek, Ramazan**. Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2004

b. Özbek, Ramazan. Behçet Oral ve Mehmet Sevgi, **2005-2006 Eğitim-Öğretim Yılında Uygulanmaya Konan Yeni İlköğretim Program Uygulamalarına Yonelık Öğretmen Algılarının Değerlendirilmesi,** Yayınlanmamış Bildiri, XV. Eğitim Bilimleri Kongersi, 2006

Ör.17. Çeviriler

Lipson, Leslie, **Uygarlığın Ahlaki Bunalımları -Manevi Bir Erime Mi Yoksa İlerleme mi-,** (Çev. Jale Çam Yeşiltaş), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 461, İstanbul, 2000.

Kaynakça

Altındağ, Özgür ve Okan Aydın. (2002). **Araştırmada Kaynak Kullanımı,** http://yunus.hacettepe.edu.tr/~unlu/sho217/OZGURALTINDAG-OKANAYDIN.doc. Ulaşım.14.04.2007.

Arseven, Ali D. (1994). **Alan Araştırma Yöntemi.** Gül Yayınevi, Ankara

Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. (1996). **Tez Yazım Kuralları.** K Erzurum..

Balcı, Ali. (1995). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yönten,Teknik ve İlkeler,** A.Ü. Eğitim Bilimleri fakültesi yay. Ankara.

Büyüköztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak ve Diğerleri. (2008). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri.** Pegem Akademi Yayıcılık. Ankara.

Büyüköztürk,Şener. (2003). **Veri Analizi El Kitabı.** PegemA Yayıncılık. 3.Baskı. Ankara.

Denizli, Serkan**. (**2005). **Lisans Öğrencileri için APA Formatı'na Göre Rapor Hazırlama**, http://egitim.ege.edu.tr/~fsarsar/ekler/ APAFORMAT. doc, Ulaşım: 18.02.2007.

Fırat Üniversitesi-SBE, (2006). **Tez ve Seminer Yazım Kuralları,** http://www.firat.edu.tr/sosyalbil/sonsite/tezyzmkurl.html, İnd. Tar. 28.04.2007.

Kaptan, Saim. (1998). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri,** 11. Basım, Tekışık Web Ofset Tesisleri, Ankara.

Karasar, Niyazi. (1984). **Araştırmalarda Rapor Hazırlama,** 4. Baskı, Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara.

Karasar, Niyazi. (1999). **Bilimsel Araştırma Yöntemi,** 9.Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara..

Kökdemir Doğan, Demirutku Kürşad ve Diğerleri. (2004). **Akademik Yazım Kuralları Kitapçığı**.

Rudd, David. (2006). **Report Writing a guide to organisation and style, Learning Support and Development**, University of Bolton. http://www.bolton.ac.uk/learning/helpguides/studyskills/reportw.pdf- Ulaşım: 02.03.2007.

Türkdoğan, Orhan. (1995). **Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi,** MEB.Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,** 5.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

lerine çözüm bulmanın ve bir canlının canını kurtarmanın çok önemli bir erdem olduğunun bilincinde olmalıdır. Araştırma öncesi ve sonrası bütün ayrıntıları en ince ayrıntısına kadar araştırmalı ve sorgulamalı, araştırma sonuçlarını değerlendirirken yapılmış yanlışları ve yanılgıları açık ve net olarak belirtmeli, özeleştirisini yaparak kamuoyuna duyurmalıdır. Böyle yapmak araştırmacıyı küçük düşürmez, aksine zenginleştirir ve daha saygın kılar. Erdem ve ahlak sahibi kişi yapar.

Bu bağlamda, etik açıdan şu kurallara uymak araştırma ve araştırma sonuçları açısından önemli sayılabilir. (1) Yapılan araştırmada araştırmanın başından sonuna kadar en yüksek kalite ve etkililiği sağlamak. (2) Araştırma ile ilgili yasal zorunlulukları bilmek ve bunlara uymak. (3) Yapılan antlaşmalara, sözleşmelere uymak ve sorumlulukları yerine getirmek. (4) Araştırma ve sonuçları ile ilgili yapılan eleştirilere açık olmak, bunları dikkate almak. (5) Araştırma sonuçları ile ilgili gerekli izinleri alarak sonuçları kullanmak. (6) Yaşam kalitesini dikkate alarak araştırma sonuçlarını kullanmak. (7) Araştırma sonuçları ile ilgili kullanıcıları doğru bilgilendirmek. (8) Kullanıcı sonuçlarına itibar etmek.

Kaynakça

Acun, R. (2001). Yeni fikir ve sanat eserleri kanunu. İLESAM Bülteni. 55, 4-7.

Bassey, M. (1999). Case study research in educational settings. Buckingham & Philadelphia: Open Universty Pres.

Cassel, C., & Symon, G. (1995). Qualİtative research in work contex. In C. Cassel & G. Symon (Eds.), Qualitative methods in organizational research: A pratical quide. London: Sage.

Elliott, J. (1991). Action Research for Educational Change. Milton Keynes & Philadelphia: Open University Press.

Khun, T. (1970). The structure of scientific revolutions. (2nd ed). Chicago: Univercity of Chicago Press.

Kaptan, S. (1993). Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri. Ankara: Tek Işık Veb Ofset Tesisleri.

Karasar, N. (1994). Bilimsel araştırma yöntemi. Kavramlar, ilkeler, yöntemler. (6.baskı). Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Itd.

McNiff, J., Lomax, P. & Whitehead, J. (1996). You and Your Action Research Project. London - New York: Routledge.

Merriam, S.B. (1998). Qualitatie research and case study applications in education: Revised and expanded from case study research in education, San Francisco: Jossey-Bass.

Patton, M. Q. (1987). How to use qualitative methods in evaluation. Newbury Park, CA: Sage.

Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2003). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş.

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. Eğitim ve Bilim Dergisi, 23 (112), 7–17.

Yıldırım, C. (1973). Logic. The study of deductive reasoning. (2nd ed). Ankara: METU.

Yıldırım, C.(1991). Bilim felsefesi. (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kaynakça

Anderson, S.E., & Gansneder, B.M. (1995). Using electronic mail surveys and computer-monitored data for studying computer-mediated communication systems. Social Science Computer Review, 13(1), 33–46.

Aşan, Z., Ayhan, Ö., Terlemez, L. ve Şentürk, S. (2008*) İki farklı yanıtlayıcı grubun web'e dayalı anket çalısmasıyla karsılastırılması.* Anadolu Ünıversıtesı Sosyal Bılımler Dergısı. Cilt/Vol.:8- Sayı/No: 1: 15–24.

Balcı, A. (1995**).** Sosyal Bilimlerde Araştırma-Yöntem, Teknik ve İlkeler- TDFO Yayıncılık, 72 Ankara.

Baş. Türker. (2001). Anket (Nasıl Hazırlanır,Uygulanır ve Değerlendirilir) Seçkin Yayınları, Ankara.

Berge, Z.L. & Collins, M. (1995). Computer mediated scholarly discussion groups. Computers and Education, 24, 3, p.183-189.

Bökeoğlu, Ö.Ç. & Oğuz, E. (2005). Eğitim Bilimlerinin Farklı Alanlarında Doktora yapan Araştırma Görevlileri ve Tez Danışmanlarının Elektronik Posta Aracılığıyla veri Toplama Aracı Uygulamasına Bakış Açıları. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 28-30 Eylül 2005 Denizli.

Büyüköztürk, Ş. (2006). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Pegema Yayınları, Ankara.

Büyüköztürk, Ş. (2006). Deneysel Desenler, Pegema Yayıncılık, Ankara.

CASRO (1998). Council of American Survey Research Organizations http://www.casro.org/faq.cfm

Church, A.H. (1993). Estimating the effect of incentives on mail survey response rates: A meta-analysis. Public Opinion Quarterly, 57, 62–79.

Cibbarelli, P. (1997). Cibbarelli's surveys: User ratings of Geac's Advance Integrated Library system. Computers in Libraries, 17(8), 38–39, 42.

CommerceNet, & Nielsen Media Research (1995, 1996, 1997a, 1997b).

CommerceNet/Nielsen Media Research: Internet Demographic Study.

Available at: http://www.nielsenmedia.com/interactive/commercenet.

Coomber, R. (1997a). Using the Internet for survey research. Sociological Research Online, 2(2). Available at:

http://www.socresonline.org.uk/socresonline/2/2/2.html.

Coomber, R. (1997b). Dangerous drug adulteration—An international survey of drug dealers using the Internet and the World Wide Web (WWW). The International Journal on Drug Policy, 8(2), 71.

Couper, M. P. (2001). *Web Surveys: The Questionnaire Design Challenge, The 53nd* Session of The International Statistical Institute August 22-29, Seoul, South Korea.

Çağlar, Doğan. (1970). Başarının Ölçülmesi ve İstatistik Metodlarla Değerlendirilmesi. Çağdaş Eğitim Kitapları, Ankara.

Demirel, Özcan. (2007). Eğitimde Yeni Yönelimler. Pegema Yayınları, Ankara.

Dillman, D. A. Tortora, R. D. and Bowker, D. (1998). *Principles For Constructing Web Surveys: Aninitial statement., Technical Report 98-50,* Social and Economic Sciences Research Center. Washington State university, Pullman, W.A.

Dillman D. A. (1999). *Mail and Other Self-Administered Surveys in the 21 st Century: The Beginnigof a New Era,* Revised version available in Gallup Research Journal *Iki Farklı Yaünıtlayıcı Grubun Web'e Dayalı Anket* 23 *Çalısmasıyla Karsılastırılması*

Dillman, D. A. (2000). **Mail and Internet surveys: The tailored design method.** 2nd ed. New York, NY: John Wiley & Sons.

Dillman, Don. (2000). Constructing the questionnaire. m**ail and Internet surveys:** New York: John Wiley & Sons.

Ekiz, Durmuş. (2003). Eğitimde Araştırma Yöntem Ve Metodlarına Giriş. Anı Yayıncılık, Ankara.

Foster, G. (1994). Fishing the net for research data. British Journal of Educational Technology, 25, 2, p. 91-97.

Instructional Assessment Resources (IAR),(2007). The University of Texas at Austin.www.utexas.edu/academic/ctl/assessment/iar/teaching/plan/method/survey/survey_tables_questiontypes.pdf, [erişim tarihi: 05/01/2011].

Karasar, N. (1991). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Dördüncü Basım, ISBN 975, Ankara

Kawasaki, J.J. & Raven, M.R. (1995). Computer administered surveys in extension. Journal of Extension, 33 (3) http://www.joe.org/joe/1995june/rb3.html

Kenway, J. (1996). The information superhighway and post-modernity: The social promise and the social price. Comparative Education, 32, 2, 217-231.

Kittleson, M.J. (1995). An assessment of the response rate via the postal service and email. Health Values, 18 (2), 27-29.

Kiesler, S., & Sproull, L.S. (1986). Response effects in the electronic survey. Public Opinion Quarterly, 50(3), 402–413.

Kuş, Elif. (2006). Sosyal Bilimlerde Bilgisayar destekli Nitel Veri Analizi. Anı Yayıncılık, Ankara.

Mavis, B.E. & Brocato, J.J. (1998). Postal surveys versus electronic mail surveys: The totoise and hare revisited. Evaluation & The Health Professions, 21 (3), 395-408.

Mehta, R. & Sivadas, E. (1995). Comparing response rates and response content in mail versus electronic mail surveys. Journal of Marketing Rsearch Society, 37 (4), 429-439.

Nathan, G. (2001). *Telesurvey Methodologies for Household Surveys* - A Review and Some thoughts For The Future. Survey Methodology, 27, 7-31.

Parker, L. (July 1992). Collecting data the e-mail way. Training andDevelopment, 52-54.

Schaefer, D.R. & Dillman, D.N. (1998). Development of a standard e-mail methodology. Public Opinion Quarterly, 62, 378-397.

Schmidt, W. (1997). World wide web survey research: Benefits, potential problems and solutions. Behaviour Research Methods, Instruments and Computers, 29, 274-279.

Selwyn, N. & Robson, K. (Summer, 1998). Using e-mail as a research tool. Social Research Update. 21, p.1-4.

Schonlau, M., Fricker, R., D., & Elliot, M., N. (2002). *Conducting Research Surveys via E-mail and Web, California:* Rand Publication. *Anadolu ÜniversitesiSosyal Bilimler Dergisi* 24.

Tarcan, Ahmet. (2005). İnternet ve Toplum. Anı Yayıncılık, Ankara.

Thach, E. (March-April, 1995). Using electronic mail to conduct survey research. Educational Technology, 1995, p.27-31.

Truell, A.D. & Goss, P. (Winter-Spring, 2002). Business education leaders compare e-mail and regular mail survey research. The Journal of Technology Studies, XXVIII (1), 81-83.

Tse, A. (1998). Comparing the response rate, response speed and response quality of two methods of sending questionnaires: E-mail vs. mail. Journal of Market Research Society, 40 (1), 353-361.

Uğraş, T., Ayvaz, Z.,R. Ve Karataş, E.,K. (2011). *Bir Online Anket Sistemi için Yol Haritası*. Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 2 - 4 Şubat 2011 İnönü Üniversitesi, Malatya

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Zhang, Y. (2000).Using the internet for survey research: A case study. Journal of The American Socıety for İnformation Scıence. 51 (1): 57- 68.

Zhang, Y. (1998). The impact of Internet-based electronic resources on formal scholarly communication in the area of library and information science: A citation analysis. Journal of Information Science, 24(4), 241–254.

Zhang, Y., & Estabrook, L. (1998). Accessibility to Internet-based electronic resources and its implications for electronic scholarship. In R.Larson, K.Petersen, & C.M. Preston (Eds.), Proceedings of the 61st ASIS Annual Meeting (ASIS'98) (pp. 463–473).

BİREYİ TANIMADA TEST DIŞI TEKNİKLER

Doç. Dr. Zeynep KARATAŞ
Doç. Dr. Yasemin YAVUZER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 1179
Eğitim No. : 251
ISBN : 978-605-320-083-3
© 1. Basım, Mart 2015

BİREYİ TANIMADA TEST DIŞI TEKNİKLER
Doç. Dr. Zeynep KARATAŞ - Doç. Dr. Yasemin YAVUZER

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Aslı Çorbacı -asli@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
e-satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karataş, Zeynep., Yavuzer, Yasemin.

Bireyi Tanımada Test Dışı Teknikler */ Zeynep KARATAŞ - Yasemin YAVUZER*
1. Basım, VI + 168 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-083-3
1. Birey 2. Bireyi Tanıma Teknikleri 3. Test Dışı Teknikler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Aslında herkes dâhidir,
ancak siz kalkıp bir balığı ağaca tırmanma yeteneğine göre yargılarsanız
tüm hayatını aptal olduğuna inanarak geçirecektir.

Albert Einstein

Bireyi tanımada temel amaç bireyin kendisini tanımasıdır. Birey kendisini tanıdıkça kendisi için sağlıklı kararlar alabilir, gerçekçi hedefler oluşturabilir ve gerçekçi planlamalar yapabilir. Bireyin ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı bir yaşam sürmesi hem kendisine hem çevresine hem de topluma fayda sağlar. Dolayısıyla bireyi tanımanın daha geniş amacı topluma olan faydasıdır. Kendini tanıyan ve bu doğrultuda geliştiren bireylerin sağlıklı toplumlar oluşturması beklenir. Ayrıca bireyi tanıma tekniklerinin uygulanması ile bireyi tanıma tekniğini uygulayanların ve bilginin paylaşıldığı kişilerin de bireyi tanıması kolaylaşır

Bireyi Tanımada Test Dışı Teknikler kitabı alanda PDR öğrencilerinin Test Dışı Teknikler dersinde ve Bireyi Tanıma Tekniklerinin ele alındığı diğer dersler için kaynak kitap olarak, YÖK'ün kur tanımları doğrultusunda hazırlanmıştır. Ayrıca alanda çalışan PDR uzmanlarına da test dışı teknikler konusunda yardımcı olması hedeflenmektedir. Kitap sekiz bölümden oluşmaktadır. Kitabın ilk bölümlerinde bireyi tanıma ve bireyi tanımada kullanılan test tekniklerine kısaca yer verilirken diğer bölümlerinde bireyi tanımada kullanılan test dışı teknikler ve dosyalama sistemleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kitapla ilgili her türlü eleştiri ve katkılarınız bizleri güçlendirecektir.

Bu çalışma aşamasında elbette teşekkür edeceklerimizi de unutmamak gerekir. Öncelikle bu kitabın hazırlanışında bizi yüreklendiren, destek ve hoşgörülerini esirgemeyen eşlerimiz, çocuklarımız ve arkadaşlarımıza teşekkürü bir borç biliriz. Ayrıca metin dil düzeltmelerimizi uzun saatler harcayarak bizi kırmayıp yapan Maarif Müfettişi Metin KIZILKAYA'ya teşekkür ederiz.

Çalışmanın tüm öğrencilere ve alan çalışanlarına faydalı olması dileğiyle…

Zeynep KARATAŞ - Yasemin YAVUZER

BÖLÜMLER

1. BÖLÜM
BİREYİ TANIMA 1

2. BÖLÜM
BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ 21

3. BÖLÜM
KENDİNİ ANLATMAYA DAYALI TEST DIŞI TEKNİKLER 49

4. BÖLÜM
GÖZLEM TEKNİKLERİ 77

5. BÖLÜM
ETKİLEŞİME DAYALI TEST DIŞI TEKNİKLER 91

6. BÖLÜM
BAŞKALARININ KANILARINA DAYALI TEST DIŞI TEKNİKLER 113

7. BÖLÜM
DİĞER TEST DIŞI TEKNİKLER 129

8. BÖLÜM
PDR ALANINDA KULLANILAN ÖĞRENCİ DOSYA SİSTEMİ 149

KAYNAKLAR 163

KAYNAKLAR

Adıgüzel, H. Ö. (1993). *Oyun ve yaratıcı drama ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Adıgüzel, Ö. (2013). *Eğitimde yaratıcı drama*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Adıgüzel, H. Ö. (1993). Oyun ve yaratıcı drama ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Altınay, D. (2003). *Psikodrama grup psikoterapisi 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Akbağ, M. (2006). Bireyi tanıma ve bireyi tanıma teknikleri. *Psikolojik danışma ve rehberlik* içinde (Ed. M. Engin Deniz ve Atılgan Erözkan), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Akkoyun, F. (2005). *Projektif teknikler*. 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aracı, U. (2007). *Sûfî hikâyelerinin kullanıldığı, bilişsel-davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş biblioterapinin işlevsel olmayan düşünceler ve kendini gerçekleştirme üzerindeki etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bacanlı, H (2000). *Gelişim ve Öğrenme.* (Geliştirilmiş 3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. (Üçüncü baskı). Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.

Bakırcıoğlu, R. (2005). *İlköğretim ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma (*gözden geçirilmiş 7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Blatner, A. (2007). Morenean approaches; recognizing psychodrama's many facets. *JGPPS, Winter*, 159-170.

Blatner, A. (2002). *Psikodramanın temelleri.* (Çev. Gülden Şen) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Borch, C., Hyde, A., & Cillessen, A. H. N. (2011). The role of attractiveness and aggression in high school popularity. *Social Psychology Education, 14,* 23-39.

Bozkurt, E. ve Demir, R. (2013). Öğrenci görüşleriyle akran değerlendirme: Bir örnek uygulama. *İlköğretim Online*, 12(1), 241-253.

Bümen, N. T. (2004). *Okullarda çoklu zeka kuramı,* (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Bronfenbrenner, U. (1989). *Ecological systems theory*. Annals of Child Development, 6, 187–249.

Canel, A. N. (2008). *Rehberlikte bireyi tanımada kullanılan test dışı teknikler*. E. İ. Gazioğlu ve Ş. M. İlgar (Editörler). *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik içinde* s. 334-368. Ankara: Pegem Akademi.

Carroll, M. R. ve Wiggins, J.D. (2008). *Grupla psikolojik danışmanın ögeleri kavramlar ilkeler ve uygulamalar.* (Çev. Ed. S. Doğan) Ankara: Pegem Akademi.

Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross age perspective. *Developmental Psychology, 18,* 557–570.

Columba, L. & Dolgos, K. A. (1995). Portfolio assessment in mathematics. *Reading Improvement, 32* (3), 174-176.

Cormier, S. ve Hackney, H. (2013). Psikolojik danışma-stratejiler ve müdahaleler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Deniz, K. Z. (2008). Uzmanlık gerektiren mesleklere yönelik bir ilgi envanteri geliştirme çalışması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Demir, S. ve Kaya, A. (2008). Grup rehberliği programının ergenlerin sosyal kabul düzeyleri ve sosyometrik statülerine etkisi. *İlköğretim Online*, *7* (1), 127-140.

Djuric, Z., Veljkovic, J. & Tomic, M. (2006). *Psychodrama a beginner's guide*. Erişim tarihi: 10.07.2008. http://www.books.google.com.

Doğan, D. (2007). Öğrenci başarısındaki gelişimin izlenmesi: Portfolyoya dayalı durum belirleme. *İlköğretmen,* Mayıs, 40-44.

Dökmen, Ü. (2005). *Sosyometri ve psikodrama.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (2004). *Küçük şeyler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (1988). Empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 20* (1-2), 183-207.

Erdoğan, A. (2013). Sosyometrinin doğuşu ve gelişimi. *Sosyoloji Dergisi, 2*, 387-414.

Erdur-Baker, Ö. (2007). *Psikolojik danışma ve kültürel faktörler*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(27), 109-122.

Erözkan, A. (2014) *Psikolojik danışma ve rehberlikte test dışı teknikler.* Ankara: Mentis Yayıncılık.

Fontaine, P. (2001). *Psychodrama training a european view*. Herestrat: Fepto Publications, 174.

Geldard, K. G. & Geldard, D. (2002). *Counseling children a practical introduction*.(Second Edition). London: Sage Publication.

Gençöz, F. (2007). Sinema tadında psikoterapi sinema terapi. *Bilim ve Teknik*, 58-61.

Gladding, S. T. (2003). *Group work a counseling specialty.* New Jersey: Merrill Prentice Hall.

Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik danışma kapsamlı bir meslek*. (Çev. Ed. N.Voltan Acar). Ankara: Nobel Yayınevi

Guerra, V. S., Asher, S. R., & DeRosier, M. E. (2004). Effect of children's perceived rejection on physical aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32* (5), 551-563.

Güler, A., Eren, A. ve Karabacak, K. (2005). *Psikolojik danışma ve rehberlik.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Gürkaynak, İ. (1979). *Sosyoekonomik düzey ve çocuk.* Ankara: Kelaynak.

Gündüz, B. (2010). Öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde, (Ed. M. Engin deniz ve Atılgan Erözkan). Ankara: Maya Akademi.

Harvey, P. (2010). Bibliotherapy use by welfare teams ın secondary colleges. *Australian Journal of Teacher Education, 35*(5), 29-39.

Heppner, P. P., Wampold, B. E. ve Kivlighan, D. M. (2013). Psikolojik danışmada araştırma yöntemleri. Çev. Ed. Didem Müge Siyez, İstanbul: Mentis.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 36* (4), 403-422.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi, Kültürel Psikoloji.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kan, A. (2007). Portfolyo değerlendirme. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 133-144.

Kane, R. (1992). The potential abuses, limitations and negative effects of classical psychodramatic techniques in group counseling. *Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama&Sociometry*, *44*(4), 28-36.

Karaca, R. ve İkiz, E. (2010). *Psikolojik danışma ve rehberlikte çağdaş bir anlayış.* 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karaırmak, Ö. (2008). Çok kültürlülük, kültürel duyarlılık ve psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(29), 115-129.

Karp, M., Holmes, P. ve Tauvan, K.B. (2013). *Psikodrama rehberi* (Çev. N. Kalkan Oğuzhanoğlu). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kaya, S. (2013) *İşbirlikli öğrenme ve akran değerlendirmenin akademik başarı, bilişüstü yeti ve yardım davranışlarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Kaya, A. (2005). Farklı sosyometrik statüdeki ilköğretim II. kademe öğrencilerinin benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(23), 7-19.

Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Özerler Matbaası

Kepçeoğlu, M. (2001). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (11. Baskı). İstanbul: Alkım Yayınları.

Kochhar, S. K.(2010). *Guidance and counselling in colleges and universities*. Google books.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning experience as the source of learning and development.* New Jersey: Prentice Hall.

Koydemir, S. (2012). *Grubun doğası ve yapısı*. Grupla psikolojik danışma içinde (s. 1-22)(Ed. A. Demir ve S. Koydemir). Ankara: Pegem Yayınları

Kuryluk, A., Cohen, R., & Audley-Piotrowski, S. (2011). The role of respect in the relation of aggression to popularity. *Social Development, 20* (4), 703-717.

Kutlu, M. ve Kaya, A. (2009). *Bireyi tanıma ve bireyi tanıma teknikleri.* Psikolojik Danışma ve Rehberlik içinde, s. 198-302. (Ed. A. Kaya). (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Kuzgun, Y. (1988). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma.* Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.

Kuzgun, Y. (1995). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Kuzgun, Y. (2003). *İlköğretimde rehberlik.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Landreth, G., & Bratton, S. (1999). *Play therapy. ERIC Digest*. Greensboro, NC: ERIC

Clearinghouse on Counseling and Student Services. (ERIC Document Reproduction Service No. ED430172)

Lankes, A., M., D. (1995). *Electronic portfolios: A new idea in assessment*. ERIC Digest. EDO-IR-95-9. Database: ERIC. Web: http://ericir.syr.edu/ithome/digests/portfolios.html adresinden 11 Kasım 2014'te alınmıştır.

Meier, S. T. ve Davis, S. R. (2012). *Psikolojik danışma temel ögeler* (4. Baskı). (Çev. Ed. S. Doğan). Ankara: Pegem Akademi.

MEB (2014). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. *26.07.2014 tarihinde 29072 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır.*

Meyvecioğlu, Y. (1984). Rehberlik ders notu. Ankara: A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi.

Morgan, S. (1976). Bibliotherapy: A broader concept. *Journal of Clinical Child Psychology, 5*(2), 39–42.

Murdock, N.L. (2014). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları*. (Çev. Ed. F. Akkoyun). Ankara: Nobel.

Nelson-Jones, R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerileri yardımcının el kitabı* (Çev. G. Sart). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Oral, V. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerinin sosyometrik statü ve akademik başarı açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Owen, F. K., Owen, D. W. ve Karaırmak, Ö. (2013). *Okul psikolojik danışmanları için el kitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Öğretir, A.D. (2008). Oyun ve oyun terapisi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*, 94-100.

Öncü, H. (2012). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik amacıyla kullanılması. *TSA, 16*(1), 147-170.

Öncü, H. (2009). Ölçme ve değerlendirmede yeni bir yaklaşım: Portfolyo değerlendirme. *TSA, 13*(1), 103-130.

Öner, U.(1987). Bibliotherapy. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 20, 1-7.

Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Journal of Arts and Sciences,* 7, 133-150.

Öner, U. ve Yeşilyaprak, B. (2006). *Bibliyoterapi: Psikolojik danışma ve rehberlik programlarında çocuk edebiyatından yararlanma.* II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yayın No: 203, Ankara, s. 559-565.

Özbek, A. ve Leutz, G. A. (2003). *Psikodrama, grup psikoterapisinde sahnesel etkileşim*. Ankara: Abdulkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayını.

Özek, S. (2009). *Portfolyo uygulamasının ilköğretim öğrencilerinin İngilizce dersinde okuduğunu anlama düzeylerine ve derse yönelik tutumlarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, İ. E. (1992). *HKE Hacettepe kişilik envanteri el kitabı.* Ankara: PDREM Yayınları

Özgüven, İ. E. (1999). *Çağdaş eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik*, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ. E. (2002). *Bireyi tanıma teknikleri.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Özgüven, İ. E. (2011). *Bireyi tanıma teknikleri*. 8. Baskı, Ankara: PDREM Yayınları.

Özoğlu, S. Ç. (1977). *Kuder ilgi alanları tercihi envanteri mesleki form CH el kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Philpot, J. G. (1997) *Bibliotherapy for classroom use*. Nasshville, TN: Incentive Publications, Inc.

Pulido, R., Martin-Seoane, G., & Diaz-Aguado, M. J. (2010). School violence roles and sociometric status among Spanish students. *US-China Education Review, 7* (1), 51-61.

Saban, A. (2002). *Çoklu zeka teorisi ve eğitim.* (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

San, İ. (2002). Egitimde yaratıcı drama, *Yaratıcı Drama 1985–1995 Yazılar içinde* (Ed. H. Ömer Adıgüzel). Ankara: Naturel Yayınları.

Savaşır, I. (1981). Minnesota çok yönlü kişilik envanteri-El kitabı. Ankara: Sevinç Matbaası.

Schmidt, J.J. (2003). *Counseling in schools essential services and comprehensive programs*. Boston: Allyn and Bacon.

Schoot, R., Velden, F., Boom, J., & Brugman, D. (2010). Can at-risk young adolescents be popular and anti-social? Sociometric status groups, anti-social behaviour, gender and ethnic background. *Journal of Adolescence, 33,* 583-592.

Selçuk, Z. (1999).*Gelişim ve öğrenme.* (6. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.

Sharf, R. S. (2014). *Psikoterapi ve psikolojik danışma kuramları kavramlar ve örnek olaylar*. (Çev. Ed. N. Voltan Acar). Ankara: Nobel.

Sue, D. W. (2001). Multidimensional facets of cultural competence.*The Counseling Psychologist, 29*, 790-821.

Sue, D. W., Ivey, A. E. & Pedersen, P. B. (1996). *A theory of multicultural counseling and therapy.* California: Brooks/Cole Publishing Company.

Sümer, N. ve Sümer, H. C. (2005) Beş faktör kişilik özellikleri ölçeği (Yayınlanmamış çalışma).

Tan, H. (2000). *Psikolojik danışma ve rehberlik theory ve uygulama*. MEB Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Taner, G. (2013) *Bireyi tanıma tekniklerinin okul öncesi kurumlarda uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı.

Topping, K. J., Smith, E.F., Swanson, I., & Elliot, A. (2000). Formative peer assessment of academic writing between postgraduate students. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, *25*(2), 149-169

Topping, K. J. (1998). Peer assessment between students in colleges and universities. *Review of Educational Research*, *68*(3), 249–276.

Treadwell, T.W., Kumar, V.K. & Wright, J. H. (2002). Enriching psychodrama through the use of cognitive behavioral therapy techniques. *Journal of Group Psychotherapy, psychodrama & Sociometry*, *55(2/3),* 55-65.

Treadwell, T.W., Kumar, V.K. &Wright, J.H. (2002). Introduction to the spesial issue on cognitive behavioral therapy and psychodrama. *Journal of GroupPsychotherapy, Psychodrama & Sociometry*, *55(2/3),* 51-53.

Tuzcuoğlu, N. (2007). Bireyi tanıma teknikleri. *Rehberlik* içinde, (Ed. Betül Aydın), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Türkan-Bağlı, M. (1997). *Çocuk bahçelerindeki oyun araçlarında sosyal etkileşim.* Çocuk Kültürü 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri, s. 518-544, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Bekir Onur, Ankara: A. Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Ulusoy, M. A. (2013) *Rehberlik servisleri tarafından uygulanan bireyi tanıma tekniklerine ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Ünüvar, P. (2014). *Görüşme*. A. Önder (Editör). Okul öncesi dönemde çocukları değerlendirme ve tanıma teknikleri içinde s. 115-125. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Walcott, C. M., Upton, A., Bolen, L. M., & Brown, M. B. (2008). Associations between peer-perceived status and aggression in young adolescents. *Psychology in the Schools, 45* (6), 550-561.

Wilkins, P. (2006). The sage handbook of counselling and psychotherapy. Janov, A, York, N., Holden, E.M, Prachoska, JO (Ed.). *Psychodrama* içinde (s. 301-309). Erişim tarihi. 10.07.2008. http://www.books. google.com.

Voltan-Acar, N. (2012). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri* (9. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan Acar, N. (2012). *Yeniden terapötik iletişim*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2006). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yerlikaya, İ. (2014). Bilişsel-davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı "umut eğitimi programları"nın ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi. *Route Educational and Social Science Journal, 1*(1), 35-43.

Yeşilyaprak, B. (2013). 21. *Yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri.* (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, İ. (2002).Bireyi tanıma teknikleri. *Psikolojik danışma ve rehberlik* içinde, (Ed. Gürhan Can), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* (3. Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.

6. Basım

BİTKİ BESLEME

Prof. Dr. Burhan KACAR
Prof. Dr. Vahap KATKAT

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1219
Fen Bilimleri No.: 99
ISBN : 978-605-320-121-2
© 6. Basım, Nisan 2015

BİTKİ BESLEME
Prof. Dr. Burhan KACAR

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım:Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kacar, Burhan., Katkat, Vahap.
Bitki Besleme / *Burhan Kacar, Vahap Katkat*
6. Basım, XVII+660 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-121-2
1. Bitki 2. Besin Elementleri 3. Absorpsiyon 4. Fifsasyon 5. Noksanlık Arazı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ
(3. Baskı İçin)

Bitkilerin beslenmeleri ve gelişmeleri üzerinde insanların ilgisi giderek artmış ve günümüzde en yüksek düzeye ulaşmıştır. Bunun temel nedeni insan ve hayvanların beslenmelerinde bitkilerin yadsınamaz derecede önemli olmasıdır. Su (H_2O) ve karbondioksidi (CO_2) sentezleyerek organik madde yapamayan insan ve hayvanlar gereksinim duydukları organik bileşikleri, vitamin ve mineralleri yedikleri bitkilerden ve bitkisel ürünlerden sağlamaktadır. Bitkilerin iyi beslenip gelişmeleri insan sağlığını, hayvansal ürünlerin kalitesini yakından etkilemektedir. Bu nedenle insan ve hayvanların sağlıklı şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri bitkilerin iyi ve yeterince beslenmeleriyle yakından ilgilidir. İşte bu kitabın temel amacı kültür bitkilerinin beslenmeleri üzerinde en yeni bilgi ve bulguları sunmaktır.

İlk basımı ***Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı*** tarafından yapılan ve ikinci baskısı da kısa sürede tükenen bu kitabın yoğun talep üzerine genişletilip güncelleştirilen 3. baskısı gerçekleştirilmiştir.

On dokuz ana bölümden oluşan kitapta yer alan bölümler titizlikle gözden geçirilmiş, yeni bilgi ve bulgular ışığında eklemeler yapılarak güncellenmiştir. İlk 3 Bölümde bitkilerin beslenmelerinde gereksinim duyulan elementler tanıtılmış en son bilgiler ışığında bitkilerin besin maddeleri ve su alımları anlatılmıştır. İzleyen 15 bölümde bitki büyümesi ve gelişmesi için mutlak gerekli olan N, P, K, Ca, Mg, S, Fe, Mn, B, Zn, Cu, Mo, Cl, Na, Co, Va ve Si ayrı ayrı ele alınmış ve yeterli bilgi verilmiştir. Son 19. Bölümde ise kimi bitkiler için yararlı olan Ni, Se ve Al tanıtılmıştır.

Kitabın baskısı aşamasında değerli yardımlarını gördüğümüz Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü Araştırma Görevlilerinden Murat Ali TURAN, Barış Bülent AŞIK ve Funda MOL ERCAN'a teşekkür ederiz.

Bu kitabımızın; bitkilerin beslenmesine ve nitelikli bol ürün alınmasına ilgi duyanlara, meslektaşlarımıza ve Ziraat Mühendisliği alanında Lisans ve Lisansüstü öğrenim gören öğrencilere yararlı olması en büyük dileğimizdir. Bu eserle ilgili eleştiri, öneri ve uyarılar şükrana karşılanacak ve ilerdeki çalışmalarımızda önemle dikkate alınacaktır.

Ankara, Nisan - 2007

Prof. Dr. Burhan KACAR

Prof. Dr. A. Vahap KATKAT

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ (3. BASKI İÇİN) V
ÖNSÖZ VII
YAZARLAR HAKKINDA IX

BİTKİ BESLEMEDE GEREKSİNİM DUYULAN ELEMENTLER 1
1.1. BİTKİ BESLEME ALANINDA GÜNÜMÜZE DEĞİN YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR 1
1.2. BİTKİLER İLE İNSAN VE HAYVANLARIN BESLENMELERİ ARASINDAKİ TEMEL AYRIM 4
1.3. BESİN ELEMENTLERİNİN BİTKİLERDEKİ MİKTARLARI 7
1.4. BİTKİ GELİŞMESİ İÇİN MUTLAK GEREKLİ BESİN ELEMENTLERİ, TANIMI VE SINIFLANDIRILMASI 10
1.5. MUTLAK GEREKLİ BİTKİ BESİN ELEMENTLERİNİN BELİRLENME SÜRECİ 12
1.6. MUTLAK GEREKLİ MİKROELEMENTLERİN BELİRLENMELERİNDEKİ GECİKME NEDENLERİ 14
1.6.1.Besin Çözeltisinin Hazırlanmasında Kullanılan Tuzların Yeteri Kadar Arılaştırılmamış Olması 15
1.6.2.Denemede Kullanılan Arı Suyun Yeterince Arılaştırılmamış Olması 15
1.6.3.Denemede Kullanılan Kaplardan ve Atmosferden Bulaşma 15
1.6.4.Bitki Tohumlarında Yeterli Düzeyde Mikro Elementin Bulunması 16
1.7. MUTLAK GEREKLİ BESİN ELEMENTLERİNİN BELİRLENME YÖNTEMLERİ 16
1.7.1. Su Kültürü 18
1.7.1.1. Su Kültürü Yönteminin Başarılı Bir Şekilde Uygulanmasında Dikkat Edilecek Önemli Noktalar 20
1.7.2. Kum Kültürü 23
1.7.3. Su ve Kum Kültürlerinin Karşılaştırılması 24
1.8. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİ KAYNAĞI OLARAK TOPRAK 25
KAYNAKÇA 33

BİTKİLERDE BESİN ELEMENTİ ALIMI 37
2.1. BİTKİ KÖKLERİ ve KÖK SİSTEMLERİ 37
2.1.1. Kök Sistemlerinin Toprakla Dağılımı 39
2.1.2 Kök Salgıları 41
2.1.3. Kök Katyon Değişim Kapasitesi 45
2.1.4. Kök Büyümesini ve Gelişmesini Etkileyen Etmenler 46
2.1.4.1. Fotosentez Ürünlerinin Kök Sistemine Aktarılması 46
2.1.4.2. Bitki Besin Elementleri 48
2.1.4.3. Toprak Havası 49
2.1.4.4. Toprak Nemi 50
2.1.4.5. Toprak Sıcaklığı 52
2.1.4.6. Toprak Tekstürü 53
2.2. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİNİN KÖK ETKİ ALANINA TAŞINMASI 54

2.2.1. Kitle Akımı 55
2.2.2. Difüzyon..... 56
2.3. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİNİN KÖK ÜZERİNE ALINMASI 57
2.3.1. Karbonik Asit Kuramı..... 57
2.3.2. Kontak Değişim Kuramı 58
2.4. KÖK ÜZERİNDEKİ BİTKİ BESİN ELEMENTLERİNİN KÖK İÇERİSİNE ALINMASI..... 59
2.5. BESİN ELEMENTLERİNİN ALINMASINDA TEMEL İLKELER..... 63
2.5.1.Çoğu Besin Elementleri Hücre İçerisinde Biriktirilir..... 64
2.5.2.Besin Elementleri Özelliklerine Göre Seçilerek Absorbe Edilir 65
2.5.3.Absorbe Edilen Besin Elementleri Hücre Dışına Çok Yavaş Çıkar..... 65
2.5.4.Besin Elementlerinin Absorpsiyonu Konsantrasyonlarına Bağlı Olarak Değişir 67
2.6. BESİN ELEMENTLERİNİN HÜCRE MEMBRANLERINDA TAŞINMASI . 68
2.6.1 Pasif Taşınma..... 68
2.6.1.1. Basit Difüzyon ile Taşınma..... 69
2.6.1.2. Kolaylaştırılmış Difüzyon ile Taşınma 70
2.6.2. Aktif Taşınma 71
2.7. BİTKİ KÖKLERİNDE BESİN ELEMENTLERİNİN İLETİM BORULARINA TAŞINMASI ve YÜKLENMESİ..... 72
2.7.1. Besin Elementlerinin Ksileme Radyal Taşınması 72
2.7.2. Besin Elementlerinin Ksileme Yüklenmesi..... 74
2.8. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİNİN ALINMASINDA MİKORİZALARIN ETKİNLİĞİ 75
2.9. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİNİN ALIMINA ETKİ YAPAN ETMENLER. 79
2.9.1. Sıcaklık..... 79
2.9.2. Işık..... 80
2.9.3. Havalanma 81
2.9.4. pH..... 82
2.9.5. İyonların Karşılıklı Etkileri 84
2.9.6. Bitki Çeşidi 85
2.9.7. Bitkinin Büyüme Durumu..... 86
2.10. TOPRAKÜSTÜ ORGANLAR ARACILIĞIYLA BESİN ELEMENTİ ALIMI 87
KAYNAKÇA..... 92

BİTKİLERDE SU ALIMI..... 101
3.1. BİTKİ-SU İLİŞKİLERİNDE TEMEL İLKELER..... 101
3.1.1. Kitle Hareketi, Difüzyon ve Osmozis..... 103
3.1.2. Su potansiyeli (Su Konsantrasyonu – Suyun Bağımsız Enerji Gücü-Suyun Kimyasal Potansiyeli)..... 108
3.1.3. Hücre Su Potansiyelini Oluşturan Etmenler 110
3.2. TOPRAK SUYU ve YARAYIŞLILIĞI..... 112
3.3. BİTKİ KÖKLERİ TARAFINDAN SUYUN ALINMASI..... 114
3.4. SU POTANSİYEL GRADİENTİNE GÖRE HÜCREYE SU GİRİŞİ ve ÇIKIŞI 115

3.4.1. Hücreye Su Girişi 115
3.4.2. Hücreden Su Çıkışı 118
3.5. SUYUN ve SUDA ÇÖZÜNMÜŞ BESİN ELEMENTLERİNİN KÖK KSİLEMİNE TAŞINMASI 119
3.6. SUYUN ve SUDA ÇÖZÜNMÜŞ BESİN ELEMENTLERİNİN KSİLEMDE TAŞINMA MEKANİZMASI 123
3.6.1. Kök Basıncı Kuramı 123
3.6.2. Kohezyon-Emme (Tension) Kuramı 125
3.7. BESİN ELEMENTLERİNİN KSİLEME YÜKLENMESİ 127
3.8. İLETİM BORULARINDA BESİN ELEMENTLERİNİN TAŞINMASI 129
3.8.1. Besin Elementlerinin Ksilem İletim Borularında Yukarı Doğru Taşınması 129
3.8.2. Besin Elementlerinin Yatay Taşınması 131
3.8.3. Floemde Besin Elementlerinin Taşınması 132
3.8.4. Besin Elementlerinin Bitkide Yaprak Dışına Taşınması 133
3.9. FOTOSENTEZ ÜRÜNLERİNİN FLOEME YÜKLENMESİ ve FLOEMİN BOŞALTILMASI 135
3.9.1. Fotosentez Ürünlerinin Floemde Taşınma Mekanizması 136
3.10. BİTKİLERİN KÖK ÜSTÜ ORGANLARI TARAFINDAN SUYUN ALINMASI ve TAŞINMASI 139
3.11. SU STRESİNİN BİTKİLERDE ETKİSİ 140
KAYNAKÇA 141

AZOT 145
4.1. BİTKİLERİN AZOT ALIMI 145
4.2. BİTKİLERİN AZOT İÇERİKLERİ 146
4.3. BİTKİLERDE AZOT ASİMİLASYONU 153
4.3.1. Nitratın Asimilasyonu 153
4.3.2. Amonyumun Asimilasyonu 155
4.3.3. Amino Asitler ve Protein Biyosentezi 157
4.4. BİTKİLERİN AZOT KAYNAKLARI 159
4.4.1. Azot Kaynağı Olarak Toprak 159
4.4.1.1. Toprakta Azot Döngüsü 160
4.4.1.2. Toprakta Azot Şekilleri 162
4.4.1.3. Toprakta Azot Değişimi 164
4.4.1.3.1. Azotun Mineralizasyon ve İmmobilizasyonu 164
4.4.1.3.2. Azotun Mineralizasyon ve İmmobilizasyonunu Etkileyen Etmenler 172
4.4.1.3.3. Denitrifikasyon 175
4.4.1.3.4. Amonyum Fiksasyonu 177
4.4.2. Azot Kaynağı Olarak Atmosfer 180
4.4.2.1. Atmosfer Azotunun Tutulması (Fiksasyonu) 180
4.4.2.2. Atmosferden Yağışlarla Toprağa Azot Aktarımı 187
4.4.3. Azot Kaynağı Olarak Azotlu Gübreler 189
4.3.1. Azotlu Gübrelerin Etkenliklerini Sınırlayan Etmenler 191
4.5. BİTKİLERDE AZOT NOKSANLIĞINDA GÖRÜLEN BELİRTİLER 197

4.6. AZOTUN BİTKİ GELİŞMESİ ÜZERİNE ETKİLERİ 200
4.6.1. Azotun Bitkilerin Karbonhidrat İçerikleri Üzerine Etkisi 200
4.6.2. Azotun Bitki Suyu (Succulence) Üzerine Etkisi 201
4.6.3. Azotun Kök Büyümesi ve Ürün Miktarı Üzerine Etkisi 202
4.6.4. Azotun Dane ve Meyve Verimi Üzerine Etkisi 206
4.6.5. Azotun Bitkilerde Yatma Üzerine Etkisi 207
4.6.6. Azotun Hasat Zamanı Üzerine Etkisi 208
4.6.7. Azotun Bitkilerin Hastalıklara Karşı Dayanıklılığı Üzerine Etkisi 208
KAYNAKÇA 209

FOSFOR 217
5.1. BİTKİLERİN FOSFOR ALIMI 217
5.2. BİTKİLERİN FOSFOR İÇERİKLERİ 220
5.3. BİTKİLERDE FOSFOR BİLEŞİKLERİ VE METABOLİK İŞLEVLERİ 225
5.3.1. İnorganik Fosfor Bileşikleri ve Metabolik İşlevleri 225
5.3.2. Organik Fosfor Bileşikleri ve Metabolik İşlevleri 227
5.4. BİTKİLERİN FOSFOR KAYNAKLARI 232
5.4.1. Fosfor Kaynağı Olarak Toprak 232
5.4.1.1. Toprakta Fosfor Döngüsü 235
5.4.1.2. Topraklarda Fosfor 237
5.4.1.2.1. Organik Fosfor 237
5.4.1.2.2. İnorganik Fosfor 241
5.4.1.3. Topraklarda Fosforun Değişimi 245
5.4.1.3.1. Fosfor Fiksasyonu 245
5.4.2. Fosfor Kaynağı Olarak Fosforlu Gübreler 259
5.4.3.Etkinlikleri Yönünden Fosforlu Gübrelerin Karşılaştırılması 262
5.5. BİTKİLERDE FOSFOR NOKSANLIĞINDA GÖRÜLEN BELİRTİLER 266
5.6. FOSFORUN BİTKİ GELİŞMESİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 278
5.6.1. Fosfor Metabolik Enerji Kaynağıdır 278
5.6.2. Fotosentezin Oluşumunda Fosfor Önemli Rol Oynar 279
5.6.3. Fosfor Biyolojik Azot Fiksasyonunu Arttırır 280
5.6.4. Kök Gelişmesi Üzerine Fosforun Etkisi 281
5.6.5. Ürün Miktarı Üzerine Fosforun Etkisi 284
5.6.6. Hasat Zamanı Üzerine Etkisi 287
5.6.7. Mevsim Boyunca Fosforun Etkisi 288
5.6.8. Hastalıklara Dayanıklılığa Karşı Fosforun Etkisi 289
KAYNAKÇA 290

POTASYUM 299
6.1. BİTKİLERİN POTASYUM ALIMI 299
6.1.1. Potasyum Alımını Etkileyen Etmenler 300
6.2. BİTKİLERİN POTASYUM İÇERİKLERİ 304
6.3. BİTKİLERDE POTASYUMUN METABOLİK İŞLEVLERİ 305
6.3.1. Enzim Aktivitesinde Potasyumun İşlevi 305
6.3.2. Fotosentezde Potasyumun İşlevi 310
6.3.3 Fotosentez Ürünlerinin Taşınmasında Potasyumun İşlevi 310

6.3.4. Hücre Büyümesinde Potasyumun İşlevi 311
6.3.5. Bitkide Su Dengesi Üzerinde Potasyumun İşlevi 312
6.4. BİTKİLERİN POTASYUM KAYNAKLARI 314
6.4.1. Potasyum Kaynağı Olarak Toprak 314
6.4.1.1. Topraklarda Potasyum Fraksiyonları 314
6.4.1.2. Toprakta Potasyum Döngüsü 320
6.4.1.3. Potasyum Fiksasyonu 321
6.4.1.3.1. Potasyum Fiksasyonuna Etki Yapan Etmenler 322
6.5. BİTKİLERDE POTASYUM NOKSANLIĞINDA GÖRÜLEN BELİRTİLER 328
6.6. BİTKİ GELİŞMESİ ÜZERİNE POTASYUMUN ETKİLERİ 331
6.6.1. Kök Gelişmesi ve Ürün Miktarı Üzerine Potasyumun Etkileri 331
6.6.2. Soğuğa Dayanıklılığa Karşı Potasyumun Etkisi 335
6.6.3. Bitkilerde Yatma Üzerine Potasyumun Etkisi 336
6.6.4. Hasat Zamanı Üzerine Potasyumun Etkisi 337
6.6.5. Azotun Etkinliği Üzerine Potasyum Etkisi 337
6.6.6. Hastalıklara Dayanıklılığa Karşı Potasyumun Etkisi 338
6.6.7. Kalite Üzerine Potasyumun Etkisi 340
KAYNAKÇA 343

KALSİYUM 351
7.1. BİTKİLERİN KALSİYUM ALIMI 351
7.2. BİTKİLERİN KALSİYUM İÇERİKLERİ 353
7.3. BİTKİLERDE KALSİYUMUN METABOLİK İŞLEVLERİ 359
7.4. BİTKİLERDE KALSİYUM KAYNAKLARI 365
7.4.1. Kalsiyum Kaynağı Olarak Toprak 365
7.4.2. Kalsiyum Kaynağı Olarak Kalsiyumlu Gübreler 368
7.5. BİTKİLERDE KALSİYUM NOKSANLIĞI 371
KAYNAKÇA 374

MAGNEZYUM 377
8.1. BİTKİLERİN MAGNEZYUM ALIMI 377
8.2. BİTKİLERİN MAGNEZYUM İÇERİKLERİ 379
8.3. BİTKİLERDE MAGNEZYUMUN METABOLİK İŞLEVLERİ 380
8-4. BİTKİLERİN MAGNEZYUM KAYNAKLARI 385
8.4.1. Magnezyum Kaynağı Olarak Toprak 385
8.4.2. Magnezyum Kaynağı Olarak Magnezyumlu Gübreler 387
8.5. BİTKİLERDE MAGNEZYUM NOKSANLIĞI 389
KAYNAKÇA 393

KÜKÜRT 397
9.1. BİTKİLERİN KÜKÜRT ALIMI 397
9.2. BİTKİLERİN KÜKÜRT İÇERİKLERİ 399
9.3. BİTKİLERDE KÜKÜRDÜN ASİMİLASYONU ve METABOLİK İŞLEVLERİ 400
9.3.1. Kükürdün Asimilasyonu 400

9.3.2. Kükürdün Metabolik İşlevleri 403
9.4. BİTKİLERİN KÜKÜRT KAYNAKLARI 405
9.4.1. Kükürt Kaynağı Olarak Toprak 405
9.4.1.1. Toprakta Kükürt Döngüsü 405
9.4.1.3. Toprakta Sülfatın Tutulması (Adsorpsiyonu) 410
9.4.2. Kükürt Kaynağı Olarak Kükürtlü Gübreler 411
9.4.3. Kükürt Kaynağı Olarak Atmosfer 414
9.5. BİTKİLERDE KÜKÜRT NOKSANLIĞI 416
KAYNAKÇA 418

DEMİR 423
10.1. BİTKİLERİN DEMİR ALIMI 423
10.1.1. Demir Alımını Etkileyen Etmenler 425
10.2 BİTKİLERİN DEMİR İÇERİKLERİ 428
10.3. BİTKİLERDE DEMİRİN METABOLİK İŞLEVLERİ 429
10.4. BİTKİLERİN DEMİR KAYNAKLARI 434
10.4.1. Demir Kaynağı Olarak Toprak 434
10.4.2. Demir Kaynağı Olarak Demirli Gübreler 439
10.5. BİTKİLERDE DEMİR NOKSANLIĞI 440
KAYNAKÇA 444

MANGAN 449
11.1. BİTKİLERİN MANGAN ALIMI 449
11.1.1. Mangan Alımını Etkileyen Etmenler 451
11.2. BİTKİLERİN MANGAN İÇERİKLERİ 452
11.3. BİTKİLERDE MANGANIN METABOLİK İŞLEVLERİ 454
11.4. BİTKİLERİN MANGAN KAYNAKLARI 459
11.4.1. Mangan Kaynağı Olarak Toprak 459
11.4.2. Mangan Kaynağı Olarak Manganlı Gübreler 463
11.5. BİTKİLERDE MANGAN NOKSANLIĞI 464
KAYNAKÇA 467

ÇİNKO 473
12.1. BİTKİLERİN ÇİNKO ALIMI 473
12.1.1. Çinko Alımını Etkileyen Etmenler 474
12.2. BİTKİLERİN ÇİNKO İÇERİKLERİ 480
12.3. BİTKİLERDE ÇİNKONUN METABOLİK İŞLEVLERİ 486
12.4. BİTKİLERİN ÇİNKO KAYNAKLARI 488
12.4.1. Çinko Kaynağı Olarak Toprak 488
12.4.2. Çinko Kaynağı Olarak Çinkolu Gübreler 496
12.5. BİTKİLERDE ÇİNKO NOKSANLIĞI 498
KAYNAKÇA 502

BAKIR 511
13.1. BİTKİLERİN BAKIR ALIMI 511
13.2. BİTKİLERİN BAKIR İÇERİKLERİ 513

13.3. BİTKİLERDE BAKIRIN METABOLİK İŞLEVLERİ 518
13.4. BİTKİLERİN BAKIR KAYNAKLARI 521
13.4.1. Bakır Kaynağı Olarak Toprak 521
13.4.2. Bakır Kaynağı Olarak Bakırlı Gübreler 524
13.5. BİTKİLERDE BAKIR NOKSANLIĞI 526
KAYNAKÇA 529

BOR 535
14.1. BİTKİLERİN BOR ALIMI 535
14.1.1. Bor Alımını Etkileyen Etmenler 536
14.2. BİTKİLERİN BOR İÇERİKLERİ 539
14.3. BİTKİLERDE BORUN METABOLİK İŞLEVLERİ 541
14.4. BİTKİLERİN BOR KAYNAKLARI 547
14.4.1. Bor Kaynağı Olarak Toprak 547
14.4.2. Bor Kaynağı Olarak Borlu Gübreler 551
14.5. BİTKİLERDE BOR NOKSANLIĞI 553
KAYNAKÇA 556

MOLİBDEN 561
15.1. BİTKİLERİN MOLİBDEN ALIMI 561
15.2. BİTKİLERİN MOLİBDEN İÇERİKLERİ 563
15.3. BİTKİLERDE MOLİBDENİN METABOLİK İŞLEVLERİ 567
15.4. BİTKİLERİN MOLİBDEN KAYNAKLARI 570
15.4.1. Molibden Kaynağı Olarak Toprak 570
15.4.2. Molibden Kaynağı Olarak Molibdenli Gübreler 573
15.5. BİTKİLERDE MOLİBDEN NOKSANLIĞI 574
KAYNAKÇA 576

KLOR 581
16.1. BİTKİLERİN KLOR ALIMI 581
16.2. BİTKİLERİN KLOR İÇERİKLERİ 582
16.3. BİTKİLERDE KLORUN METABOLİK İŞLEVLERİ 584
16.4. BİTKİLERİN KLOR KAYNAKLARI 587
16.4.1. Klor Kaynağı Olarak Toprak 587
16.4.2. Klor Kaynağı Olarak Klorlu Gübreler 588
16.5. BİTKİLERDE KLOR NOKSANLIĞI 589
KAYNAKÇA 591

SODYUM 593
17.1. BİTKİLERİN SODYUM ALIMI 593
17.2. BİTKİLERİN SODYUM İÇERİKLERİ 595
17.3. BİTKİLERDE SODYUMUN METABOLİK İŞLEVLERİ 597
17.4. BİTKİLERİN SODYUM KAYNAKLARI 599
17.4.1. Sodyum Kaynağı Olarak Toprak 599
17.4.2. Sodyum Kaynağı Olarak Sodyumlu Gübreler 600
17.5. BİTKİLERDE SODYUM NOKSANLIĞI 601
KAYNAKÇA 602

KOBALT, VANADYUM ve SİLİSYUM 605
18.1. KOBALT 605
18.1.1. Bitkilerin Kobalt Alımı ve Kobalt İçerikleri 605
18.1.2. Kobaltın Metabolik İşlevleri 606
18.1.3. Kobalt Kaynağı Olarak Toprak 608
18.1.4. Kobalt Noksanlığının Giderilmesi 608
18.2. VANADYUM 609
18.2.1. Bitkide Vanadyum 609
18.2.2. Toprakta Vanadyum 611
18.3. SİLİSYUM 611
18.3.1. Bitkilerin Silisyum Alımı ve Silisyum İçerikleri 611
18.3.2. Silisyumun Metabolik İşlevleri 613
18.3.3. Toprakta Silisyum 616
KAYNAKÇA 617

YARARLI DİĞER ELEMENTLER 621
19.1. NİKEL 621
19.1.1. Bitkide Nikel 621
19.1.2. Toprakta Nikel 624
19.2. SELENYUM 625
19.2.1. Bitkide Selenyum 625
19.2.2. Toprakta Selenyum 627
19.3. ALÜMİNYUM 628
19.3.1. Bitkide Alüminyum 628
19.3.2. Toprakta Alüminyum 631
KAYNAKÇA 633

KONU DİZİNİ 637
YAZAR DİZİNİ 645

KAYNAKÇA

Ankel-Fuchs, D. and R.K. Thauer (1988). *Nickel in biology: Nickel as an essential trace element.* p. 93-110. In: Bioinorganic Chemistry of Nickel (J.R. Lancaster Jr., ed.), Verlag Chemie, Weinheim.

Asher, C.J. (1991). *Benefical elements, functional nutrients, and possible new essential elements.* p. 703-723. In: Micronutrients in Agriculture. 2nd ed. (J.J. Mortvedt, F.R. Cox, L.M. Shuman and R.M. Welch, eds.), Soil Sci. Soc. Amer. Book Series No. 4, Madison, W.I. USA.

Banuelos, G.S. and D.W. Meek (1989). *Selenium accumulation in selected vegetables*. J. Plant Nutr. 12:1255-1272.

Berrow, M.L. and J.C. Burridge (1979). *Sources and distribution of trace elements in soils and related crops.* p. 304-309. In: Proc. Int. Conf. in Management and Control of Heavy Metals in the Environment. CEP Consultants Ltd., Edinburg, UK.

Bollard, E.G. (1983). *Involvement of unusual elements in plant growth and nutrition.* p. 695-755. In: Encyclopedia of Plant Physiology, New Series (A. Läuchli and R.L. Bieleski, eds.), Vol. 15B, Springer-Verlag, New York.

Brown, P.H., R.M. Welch and E.E. Carry (1987a). *Nickel: a micronutrient essential for higher plants.* Plant Physiol. 85:801-803.

Brown, P.H., R.M. Welch, E.E. Carry and R.T. Checkai (1987b). *Benefical effects of nickel on plant growth.* J. Plant Nutr. 10:2125-2135.

Campen, D.R. van (1991). *Trace elements in human nutrition*. p. 603-701. In: Micronutrients in Agriculture. 2nd ed. (J.J. Morvedt, F.R. Cox, L.M. Shuman and R.M. Welch, eds.). SSSA Book Series No. 4, Madison, WI. USA.

Chenery, E.M. (1955). *A preliminary study of aluminium and the tea bush.* Plant and Soil 6(2):174-200.

Clark, R.B. (1977). *Effect of aluminium on growth and mineral elements of Al-tolerant and Al-intolerant corn.* Plant and Soil 47:653-662.

Davies, D.D. (1986). *The fine control of cytosolic pH.* Physiol. Plant. 67:702-706.

Dietrich, N. (1976). *Aufnahme von Cadmium und Nickel durch Kulturpflanzen in Abhängigkeit von Tonund Torfgehalt des Substrates*. Diss. Landw. Fak. Rhein. Friedr.-Wilhelm-Univ. Bonn. Germany.

Dixon, N.E., C. Gazola, R.L. Blakeley and B. Zerner (1975). *Jack bean urease, a metalloenzyme. A simple biological role for nickel.* J. Am. Chem. Soc. 97:4131-4133.

Eskew, D.L., R.M. Welch and W.A. Norwell (1984). *Nickel in higher plants. Further evidence for an essential role*. Plant Physiol. 76:691-693.

Foy, C.D. (1983). *The physiology of plant adaptation to mineral stress*. Iowa State J. Res. 57:355-391.

Foy, C.D. and J.C. Brown (1964). *Toxic factors in acid soils. II. Differential aluminium tolerance of plant species*. Proc. Soil Sci. Soc. Amer. 28:27-32.

Gökhale, N.G. and N.G. Bhattacharyya (1960). *Mineral composition of colonal tea leaf from North-East India*. J. Sci. Fd. Agric. 11:526-528.

Horak, O. (1985). *Zur Bedeutung des Nickles für **Fabaceae**. I. Vergleichende Untersuchungen über den Gehalt vegetativer Teile und Samen an Nickel und anderen Elementen*. Phyton (Austria) 25:135-146.

Kabata-Pendias, A. and H. Pendias (1992). *Trace Elements in Soils and Plants.* 2nd ed. p. 1-365. CRS Press, London.

Kacar, B., E. Przemeck, A. Özgümüş, C. Turan, A.V. Katkat ve İ. Kayıkcıoğlu (1979). *Türkiye'de çay tarımı yapılan toprakların ve çay bitkisinin mikro element gereksinimleri üzerinde bir araştırma*. s. 1-67. TÜBİTAK, Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu, Kesin Rapor. Proje No. 321. Ankara.

Kamprath, E.J. and C.D. Foy (1971). *Lime-fertilizer-plants interactions in acid soils. Fertilizer Technology and Use.* p. 105-151. 2nd Ed. Soil Sci. Soc. Amer. Madison, Wisc. USA.

Klotz, F. and W.J. Horst (1988). *Genotypic differences in aluminium tolerance of soybean (**Glycine max.** L.) as affected by ammonium and nitrate-nitrogen nutrition.* J. Plant Physiol. 132-702-707.

Klucas, R.V., F.J. Hanus, S.A. Russell and H.J. Evans (1983). *Nickel: a micronutrient element for hydrogen dependent growth of **Rhizobium japonicum** and for expression of ureas activity in soybean leaves*. Proc. Natl. Acad. Sci. (USA) 80:2253-2257.

Konishi, S., S. Miyamoto and T. Taki (1985). *Stimulatory effects of aluminium on tea plants grown under low and high phosphorus supply*. Soil Sci. Plant. Nutr. (Tokyo) 31:361-368.

Krogmeier, M.J., G.W. McCarty, D.R. Shogren and J.M. Bremner (1991). *Effect of nickel deficiency in soybeans on the phytotoxicity of foliar applied urea.* Plant and Soil 135:283-286.

Maier, R.J., T.D. Phil, L. Stults and W. Sray (1990). *Nickel accumulation and storage in **Bradyrhizobium japonicum***. Appl. Environ. Microbial. 56:1905-1911.

Marschner, H. (1995). *Mineral Nutrition of Higher Plants*. 2nd Ed. p. 1-889. Academic Press. New York.

Miller, E.R., X. Lei and D.E. Ullrey (1991). *Trace elements in animal nutrition*. p. 593-662. In: Micronutrients in Agriculture. 2nd Ed. (J.J. Mortvedt, F.R. Cox, L.M. Shuman and R.M. Welch, eds.). SSSA Book Series No. 4, Madison, WI. USA.

Pratt, P.F. (1966). *Aluminium*. p. 3-12. In: Diagnostic criteria for plants and soils. H.D. Chapman, ed. Univ. Calif. USA, Div. Agric. Sci.

Romney, E.M and A. Wallace (1977). *Boron on vegetation in relationship to a coal-burning power plant*. Comm. Soil Sci. and Plant Analysis, 8:803-807.

Rosenfeld, I. and O.A. Beath (1964). *Selenium: Geobotany, Biochemistry, Toxicity and Nutrition.* Academic Press, New York.

Shacklette, H.T. (1980). *Elements in fruits, and vegetable from areas of commercial production in the Conterminous United States*. U.S. Geol Surv. Prot. Pap. 1178:149-150.

Shacklette, H.T., J.A. Erdman and T.F. Harms (1978). *Trace elements in plant foodstuffs.* In: Toxicity of Heavy Metals in the Environments. Part I, F.W. Oehme, ed. Marcel Dekker, New York.

Shrift, A. (1969). *Aspects of selenium metabolism in higher plants*. Annu. Rev. Plant Physiol. 20:475-494.

Singh, B., Y.P. Dang and S.C. Mehta (1990). *Influence of nitrogen on the behaviour of nickel in wheat.* Plant and Soil. 127:213-218.

Sommer, B. (1984). *Pflanzenverfügbarkeit von Schwermetallen in einer löss-Parabraunerde nach langjähriger Düngung mit Klärschlämmen*. Diss. Agrarw. Fak. Univ. Hohenheim, Germany.

Takahashi, E. and Y. Miyake (1977). *Silica and plant growth*. Proc. Int. Semin. Soil Environ. Fert. Manage. Intensive Agric. p. 603-611.

Turan, C., S. Taban ve A. Korkmaz (1989). *Artan miktarlardaki kirecin asit toprakta yetiştirilen mısır bitkisinin ve kökünün gelişmesi ile Al, P, Cu, Mn kapsamları üzerine etkisi.* DOĞA, Türk Tarım ve Ormancılık Dergisi, 13(2):427-436.

Vanselow, A.P. (1966). *Nickel.* p. 302-309. In: Diagnostic criteria for plants and soils. (H.D. Chapman, ed.). Univ. of Calif. Div. of Agric. Sci., Riverside.

Welch, R.M. and E.E. Carry (1975). *Concentration of chromium, nickel, and vanadium in plant materials.* J. Agric. Food Chem., 23:479-485.

Zayed, A.M. and N. Terry (1992). *Selenium volatilization in broccoli as influenced by sulfate supply.* J. Plant Physiol. 140:646-652.

2. Basım

BİTKİSEL ÜRETİMDE PRATİK BİLGİLER

Editör

Prof. Dr. Nuray Mücellâ MÜFTÜOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1147
Fen Bilimleri No.: 95
ISBN : 978-605-320-051-2
© 2. Basım, Şubat 2015

BİTKİSEL ÜRETİMDE PRATİK BİLGİLER
Editör: Prof. Dr. Nuray Mücellâ MÜFTÜOĞLU

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Müftüoğlu, Mücellâ, Nuray.
BİTKİSEL ÜRETİMDE PRATİK BİLGİLER / *Nuray Mücellâ MÜFTÜOĞLU*
2. Basım, XVIII+254 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-051-2
1. Toprak ve gübreleme, 2. Sulama, 3. Ekoloji, 4. Peyzaj, 5. Bahçe bitkileri, 6. Budama ve aşı, 7. Hastalık ve zararlı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

"**Bitkisel Üretimde Pratik Bilgiler**" adlı bu kitap 2005 yılında basılmış olan "**Bahçıvanlık El Kitabı**"nın genişletilmiş ve güncellenmiş şeklidir.

İçerik olarak;

Toprak ve Gübreleme,

Sulama,

Ekoloji,

Peyzaj Alanlarında Bitkilendirme-Çim Alanların Yapımı ve Bakım Çalışmaları,

Bahçe Bitkilerinin Tanımı ve Sınıflandırılması,

Meyve Ağaçlarında Budama ve Aşı,

Bitkisel Üretimde Hastalıklar ve Mücadelesi,

Bitkisel Üretimde Zararlılar ve Mücadelesi olmak üzere toplam 8 konu başlığından oluşmaktadır.

Bitkisel üretimde bulunacak kişilere yararlı olması dileklerimizle.

İÇİNDEKİLER

TOPRAK VE GÜBRELEME

GİRİŞ 1
1. BAHÇE TOPRAĞI NASIL OLMALIDIR 2
1.1. Toprak Reaksiyonu 2
1.2. Toprak Tuzluluğu 3
1.3. Kireç 4
1.4. Organik Madde 4
1.5. Bünye 5
1.6. Bitki Besin Maddeleri 7
1.6.1. Azot ve noksanlığı 7
1.6.2. Fosfor ve noksanlığı 8
1.6.3. Potasyum ve noksanlığı 10
2. TOPRAK VE BİTKİ ÖRNEKLEMESİ 14
2.1. Toprak Örneklemesi 14
2.2. Bitki Örneklemesi 15
3. BAHÇE ZİRAATİNDE KULLANILAN GÜBRELER 18
3.1. Organik Gübreler 19
3.2. Kimyasal Gübreler 20
4. KAYNAKLAR 27

SULAMA

GİRİŞ 31
1. SULAMANIN GENEL PRENSİPLERİ 32
1.1. Sulamanın Amacı ve Önemi 32

1.2. Sulama Yönünden Önemli Toprak Nemi Sabiteleri 34
1.3. Toprak Nemini Belirleme Yöntemleri 37
1.3.1. Elle kontrol yöntemi ile toprak neminin belirlenmesi 37
1.3.2. Gravimetrik yöntemle toprak neminin belirlenmesi 37
1.3.3. Tansiyometre ile toprak neminin belirlenmesi 38
1.4. Sulama Programlaması 39
1.4.1. A-Sınıfı buharlaşma kabı yöntemi 41
1.5. Bitkilerin Suya Duyarlı Dönemleri 44
2. SULAMA YÖNTEMLERİ 46
2.1. Yüzey Sulama Yöntemleri 47
2.1.1. Tava sulama yöntemi 47
2.1.2. Uzun tava sulama yöntemi 48
2.1.3. Karık sulama yöntemi 49
2.2. Basınçlı Sulama Yöntemleri 51
2.2.1. Yağmurlama sulama yöntemi 51
2.2.2. Damla sulama yöntemi 55
2.2.3. Sızdırma sulama 58
3. SULAMA SUYU KALİTESİ 58
4. KAYNAKLAR 59

TARIMSAL EKOLOJİ

1. EKOLOJİDE TEMEL KAVRAMLAR 61
2. ÇEVRE FAKTÖRLERİ 64
2.1. İklim Faktörleri 64
2.1.1. Işık 64
2.1.2. Sıcaklık 65
2.1.3. Su 69
2.1.4. Hava 70
2.1.5. Rüzgâr 70
2.2. Toprak 71
3. KAYNAKLAR 74

PEYZAJ ALANLARDA BİTKİLENDİRME-ÇİM ALANLARIN YAPIMI VE BAKIM ÇALIŞMALARI

1. BİTKİLENDİRMEDE DİKKATE ALINACAK EKOLOJİK FAKTÖRLER 76
1.1. İklim 76
1.2. Toprak 76
1.3. Topografya 77
2. SÜS BİTKİLERİNİN ÜRETİM VE YETİŞTİRME TEKNİKLERİ 77
2.1. Generatif (Tohumla) Üretim Tekniği 77
2.2. Vejetatif (Çelikle) Üretim Tekniği 79
2.3. Aşı İle Üretim 80
2.4. Diğer Teknikler 80
3. FİDAN DİKİMİNİN TEMEL KURALLARI 80

3.1. Dikimin Başarıya Ulaşmasındaki Temel Koşullar 80
3.2. Fidan Çeşitleri 81
3.3. Dikim Öncesi Hazırlıklar 81
3.4. Uygun Dikim Zamanı 82
3.5. Dikim Şekilleri 82
4. ÇİM ALANLAR 82
4.1. Çim Çeşitleri 83
4.1.1. Serin iklim çimleri 83
4.1.2. Sıcak iklim çimleri 83
4.2. Çim Alanların Yapımı 84
4.2.1. Toprak hazırlığı 84
4.2.2. Çimleme 85
4.3. Bakım 90
5. KAYNAKLAR 93

BAHÇE BİTKİLERİNİN TANIMI VE SINIFLANDIRILMASI

1. BAHÇE BİTKİLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 96
1.1. Meyvelerin Sınıflandırılması 96
1.2. Sebzelerin Sınıflandırılması 99
1.3. Süs Bitkilerinin Sınıflandırılması 101
2. BAHÇE BİTKİLERİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE'NİN ÖNEMİ 101
3. BAHÇE BİTKİLERİNİN EKONOMİK ÖNEMİ 102
4. BAHÇE BİTKİLERİNİN BİYOLOJİK ÖZELLİKLERİ 107
4.1. Çiçeğin Orijini ve Yapısı 107
4.2. Tozlanma 109
4.3. Döllenme 110
4.4. Tohum 111
4.5. Meyve 111
5. BAHÇE BİTKİLERİNİN EKOLOJİK İSTEKLERİ 112
5.1. İklim 112
5.1.1. Sıcaklık 112
5.1.2. Işık 115
5.1.3. Nem 117
5.1.4. Rüzgâr 118
5.2. Bahçe Bitkilerinin Özel İklim İstekleri 118
5.3. Yer 120
5.4. Toprak 122
6. TOZLANMA, DÖLLENME VE MEYVE TUTUMU 122
7. BAHÇE BİTKİLERİNDE DÖKÜMLER 123
8. YAŞLANMA 124
9. PERİYODİSİTE 124
10. BAHÇE BİTKİLERİNİN ÇOĞALTILMASI 126
10.1. Generatif (Eşeyli) Çoğalma 126
10.1.1. Tohumun yapısı 127

10.1.2. Tohumlarda aranan özellikler 128
10.1.3. Tohum muhafazası 130
10.1.4. Tohumlarda çimlenme ve çimlenmeyi uyarıcı uygulamalar 131
10.2. Vegetatif (Eşeysiz) Çoğaltma 133
10.2.1. Aşı ile çoğaltma 135
10.2.2. Çelikle çoğaltma 141
10.2.3. Daldırma ile çoğaltma 143
11. KAYNAKLAR 144

MEYVE AĞAÇLARINDA AŞI VE BUDAMA

1. AŞI İLE ÇOĞALTMA 145
1.1. Aşı ve Amaçları 145
1.2. Aşılamayı Etkileyen Faktörler 146
1.3. Aşı Tipleri 148
1.3.1. Göz aşıları 148
1.3.2. Kalem aşıları 149
2. MEYVE AĞAÇLARINDA BUDAMA 150
2.1. Budama ve Amaçları 150
2.2. Budama Şekilleri 151
2.3. Bazı Meyve Ağaçlarında Budama 151
2.3.1. Elma 152
2.3.2. Armut 154
2.3.3. Ayva 155
2.3.4. Kiraz 155
2.3.5. Vişne 156
2.3.6. Şeftali 157
2.3.7. Erik 158
2.3.8. Kayısı 159
2.3.9. Yenidünya 160
2.3.10. Trabzon hurması 160
3. KAYNAKLAR 160

BİTKİ HASTALIKLARI VE MÜCADELESİ

1. SEBZE HASTALIKLARI ve MÜCADELESİ 162
1.1. Yaprakları Yenen Sebzeler 162
1.1.1. Lahana, karnabahar 162
1.1.1.1. Karnabahar mozaik virüsü 162
1.1.1.2. Lahana siyah damar çürüklüğü 162
1.1.1.3. Lahana mildiyösü 163
1.1.2. Marul hastalıkları 164
1.1.2.1 Marul mozaik virüsü 164
1.1.2.2. Siyah çürüklük 165
1.1.2.3. Sklerotinya hastalığı 165
1.1.3. Ispanak 166

1.1.3.1. Hıyar mozaik virüsü 166
1.1.3.2. Mildiyö 166
1.2. Kökleri Ve Yumruları Yenen Sebzeler 168
1.2.1. Havuç 168
1.2.1.1. Yumuşak çürüklük 168
1.2.2. Turp 168
1.2.2.1 Mildiyö 168
1.2.3. Soğan 169
1.2.3.1. Soğan sarı cücelik virüsü 169
1.2.3.2. Soğan mildiyösü 169
1.2.3.4. Soğan boğaz çürüklüğü 170
1.3. Meyveleri Yenen Sebzeler 170
1.3.1. Fasulye 170
1.3.1.1. Fasulye mozaik virüsü 170
1.3.1.2. Fasulye bakteriyel solgunluğu 171
1.3.2. Bezelye 172
1.3.2.1. Gövde yanıklığı 172
1.3.2.2. Fusarium solgunluğu 172
1.3.2.3. Mildiyö 172
1.3.3. Hıyar, kavun, karpuz, kabak 173
1.3.3.1 Hıyar mozaik virüsü 173
1.3.3.2. Köşeli yaprak leke hastalığı 173
1.3.3.3. Kabakgillerde külleme hastalığı 174
1.3.3.4. Yalancı mildiyö 174
1.3.3.5. Fusarium solgunluğu 175
1.3.4. Domates 176
1.3.4.1. Domates mozaik hastalığı 176
1.3.4.2. Fusarium solgunluğu 177
1.3.4.3. Kurşuni çürüklük 178
1.3.4.4. Mildiyö 179
1.3.4.5. Erken yanıklık 180
1.3.5. Biber 180
1.3.5.1. Kurşuni çürüklük 180
1.3.5.2. Kök boğazı yanıklığı 181
2. MEYVE-BAĞ HASTALIKLARI VE MÜCADELESİ 181
2.1. Karaleke Hastalıkları 181
2.2. Yumuşak Çekirdekli Meyve Ağaçlarında Ateş Yanıklığı Hastalığı 184
2.3. Çileklerde Kurşuni Küf Hastalığı 186
2.4. Külleme Hastalıkları 187
2.5. Eriklerde Cep Hastalığı 188
2.6. Şeftali ve Kayısılarda Yaprak Delen (Çil) Hastalığı 189
2.7. Sert Çekirdekli Meyve Ağaçlarında Bakteriyel Kanser ve Zamklanma 191
2.8. Şeftali Yaprak Kıvırcıklığı Hastalığı 192
2.9. Turunçgil Meyvelerinde Kahverengi Çürüklük ve Gövde Zamklanma Hastalığı 193

2.10. Turunçgillerde Göçüren Virüs Hastalığı 195
2.11. Zeytin Dal Kanseri Hastalığı 196
2.12. Bağ Küllemesi Hastalığı 197
2.13. Bağ Mildiyösü Hastalığı 200
3. TARLA BİTKİLERİ HASTALIKLARI VE MÜCADELESİ 201
3.1. Buğdaygillerde Külleme Hastalığı 201
3.2. Buğdaygillerde Pas Hastalıkları 203
3.3. Arpa Açık Rastık Hastalığı 205
3.4. Buğday Sürme Hastalığı 206
3.5. Çeltik Yanıklığı Hastalığı 207
3.6. Ayçiçeği Mildiyösü 209
3.7. Pamukta Fide ve Kök Çürüklükleri 210
3.8. Pamuk Solgunluk Hastalığı 211
3.9. Pamukta Köşeli Yaprak Lekesi Hastalığı 212
4. YABANCI OTLAR VE MÜCADELESİ 213
4.1. Yabancı Ot Nedir 213
4.2. Yabancı Otların Zararları 214
4.3. Yabancı Ot Savaşımı Gerektiren Kriterler 214
4.3.1. Kültür bitkisinin türü 214
4.3.2. Yabancı otun türü 214
4.3.3. Yabancı otun yoğunluğu 214
4.3.4. Yabancı otların zarar verebilme oranı 215
4.3.5. Yabancı otla savaşım maliyeti 215
4.4. Yabancı Otlara Karşı Alınan Önlemler 215
4.4.1. Kültürel önlemler 215
4.4.1.1. Temiz tohum kullanmak 215
4.4.1.2. Biçerdöver artıklarının tarlada bırakılmaması 215
4.4.1.3. Yabancı otlarla bulaşık hayvan yemlerinin kullanılmaması 216
4.4.1.4. Yanmış çiftlik gübresi kullanmak 216
4.4.1.5. Çiftlik ekipmanlarının temizliğine dikkat etmek 216
4.4.1.6. Sık ekim yapmak 216
4.4.1.7. Ekim nöbeti uygulamak 216
4.4.2. Mekanik savaş 217
4.4.3. Fiziksel savaş 217
4.4.4. Biyolojik savaş 217
4.4.5. Kimyasal savaş 217
4.4.5.1. Herbisit uygulamanın yararları 218
4.5. Farklı Kültür Bitkilerinde Sorun Olan Yabancı Otlar ve Savaşımı 219
4.5.1. Hububatta yabancı ot savaşımı 219
4.5.2. Meyve bahçelerinde yabancı ot savaşımı 220
4.5.2.1. Yumuşak çekirdekli meyve bahçelerinde yabancı ot savaşımı 220
4.5.2.2. Taş çekirdekli meyve bahçelerinde yabancı ot savaşımı 221
4.5.2.3. Domateste yabancı ot savaşımı 223
5. KAYNAKLAR 223

BİTKİSEL ÜRETİMDE ZARARLILAR VE MÜCADELESİ

1. SEBZE ZARARLILARI 225
1.1. Danaburnu 225
1.2. Çekirgeler 226
1.3. Kırmızı Örümcekler 227
1.4. Yaprakbitleri 228
1.5. Pamuk Beyazsineği 229
1.6. Tütün Thripsi 230
1.7. Bozkurt 231
1.8. Yaprak Galerisinekleri 232
1.9. Kök-ur Nematodları 232
2. MEYVE ZARARLILARI 233
2.1.Yumuşak ve Sert Çekirdekli Meyve Zararlıları 233
2.1.1. Kabuklu bitler (Koşniller) 233
2.1.2. Tomurcuk tırtılları 234
2.1.3. Meyve ağacı yaprakbitleri 235
2.1.4. Meyve göz kurtları 237
2.1.5. Fidan dip kurtları 237
2.1.6. Yaprak galeri güveleri 238
2.1.7. Elma iç kurdu 239
2.1.8. Şeftali filiz güvesi 240
2.1.9. Kiraz sineği 240
2.2. Bağ Zararlıları 241
2.2.1. Salkım güvesi 241
2.2.2. Bağ filokserası 242
3. TAHIL VE BAKLAGİL ZARARLILARI 243
3.1.Hububat Hortumlu Böceği 243
3.2. Süne 243
3.3. Kımıl 245
3.4. Mısır Koçan Kurdu 246
3.5. Mısır Kurdu 246
Ek 1. Zararlılara Karşı Kullanılan Etkili Maddeler **248**
Ek 2. Bazı önemli sebze zararlılarının erginleri **251**
4. KAYNAKLAR 252

YAZAR DİZİNİ 253

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1. Toprak: saf su karışımında (1: 2,5) değerlendirme çizelgesi 3
Çizelge 2. Suda çözünebilir tuzun % ve dS/m olarak değerlendirme çizelgesi 4
Çizelge 3. Kireç değerlendirme çizelgesi 4
Çizelge 4. Organik madde değerlendirme çizelgesi..... 5
Çizelge 5. Azot değerlendirme çizelgesi 7
Çizelge 6. Alınabilir P değerlendirme çizelgesi 9
Çizelge 7. Alınabilir K değerlendirme çizelgesi 10
Çizelge 8. Bitkilerdeki N, P, K noksanlıklar ve belirtileri 11
Çizelge 9. Sulama yönünden önemli toprakların fiziksel özellikleri..... 36
Çizelge 10. ABD tuzluluk laboratuvarına göre sulama sularının sınıflandırılması..... 59
Çizelge 11. Çimlenme için gerekli sıcaklık değerleri 66
Çizelge 12. Büyüme ve gelişme için gerekli sıcaklık değerleri 66
Çizelge 13. Toprak bünyesi ile toprak özellikleri arasındaki ilişkiler..... 72
Çizelge 14. Çanakkale koşullarına uygun çim karışımı 86
Çizelge 15. Bitkisel üretimde ürünlere göre arazi dağılımı..... 102
Çizelge 16. Bahçe bitkileri yetiştiriciliği yapılan alanda yıllara göre artış 103
Çizelge 17. Türkiye bahçe bitkileri üretimi..... 103
Çizelge 18. İlaçlı mücadele için etkili madde, oranı, formulasyonu ve dozu 164
Çizelge 19. Toprak, tohum ve fidelik ilaçlaması için kullanılabilecek ilaçlar..... 167
Çizelge 20. Sebzelerde beyaz çürüklük hastalığına karşı önerilen ilaçlar 167
Çizelge 21. Sebzelerde kurşuni küf hastalığına karşı önerilen ilaçlar 167

Şekil 101. Yaprak biti ve yaprak galeri sineği

4. KAYNAKLAR

Anonim, 1991. Bitki Koruma El Kitabı. T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü. 541 s.

Anonim, 1998. Süne Mücadelesi. Bornova Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 98-2.

Davidson, R ve William F. Lyon. 1979. Insect Pests of Farm, Garden, and Orchard. John Wiley and Sons, Inc. 596 s.

Kaygısız, H., 2002. Bitkisel Üretimde Zararlı Böcekler. Hasad Yayıncılık Ltd. Şti. 260 sayfa.

Kovancı, B., 1994. Meyve Zararlıları Ders Notları.

Özpınar, A., Serez, M., Gözel, U., Genç, H., Görür, E., Polat, B., 2005. Bitkisel Üretimde Zararlılar ve Mücadelesi. s. 265-306. Bahçıvanlık El Kitabı, Editörler: S. Şener, N. M. Müftüoğlu, A. Kelkit. ISBN 975-8100-44-0, Çanakkale Yerel Gündem 21, 307 s.

Ulusoy, M. R., R. Atlıhan, N. Uygun, 1995. Doğu Akdeniz Bölgesi sebze alanlarında Homoptera, Coleoptera, Lepidoptera, ve Diptera takımlarına bağlı zararlı türler ve doğal düşmanları. Türkiye 2. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi Bildirileri, 442-446.

Uygun, N., 1992. Bahçe Bitkileri Zararlıları Ders Notu. Çukurova Üniversitesi.150 s.

Uygun, N., Ulusoy, M. R., Başpınar, H. 1998. Sebze Zararlıları. Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 213. 168 s.

Zeren, O., 1989. Çukurova Bölgesi'nde sebzelerde zararlı olan yaprak bitleri (Aphidoidea) türleri, konukçuları, zararları ve doğal düşmanları üzerinde araştırmalar. Adana Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Ankara, 205 s.

Zeren, O., Z. Düzgüneş, 1989. Çukurova Bölgesi'nde sebzelerde zararlı olan yaprakbitleri (Aphidoidea) türleri, konukçuları, zararları ve doğal düşmanları üzerinde araştırmalar. Türk. Bit. Kor. Derg., 7: 199-211.

1. Basım

BOŞANMA ARABULUCULUĞU

Yrd. Doç. Dr. Bülent Şen

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1374
PDR-Sosyal Hizmet No: 91
ISBN : 978-605-320-280-6
© 1. Basım, Kasım 2015

Boşanma Arabuluculuğu
Yrd. Doç. Dr. Bülent Şen

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-+90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şen, Bülent.
Boşanma Arabuluculuğu/*Bülent Şen*
1. Basım, VIII+444 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN :978-605-320-280-6
1. Boşanma 2. Arabuluculuk 3. Çocuk 4. Yaşam Kalitesi 5. Uyum

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Boşanma, kişilikleri, sosyo-kültürel değerleri, alışkanlıkları ve tepkileri ile birbirine uyum sağlayamayan, bir arada iken herhangi biri ya da her ikisinin de sosyal, mesleki sorunlar yaşadığı; vücutsal ve ruhsal yakınmalar geliştirebildiği, kişilerin ayrı ayrı daha sağlıklı olabilmesi temeline dayanan bir sosyal gerçekliktir.

Birbirini severek evlenen, birlikte yaşlanmayı hayal eden ve çocuk sahibi olduktan sonra istenmeyen birçok yaşantı sonrası kendi aralarındaki sorunları çözemeyip, belki de aile danışmanlığı hizmeti aldıktan sonra boşanmaya karar veren çiftlerin; boşanmanın olumsuz süreçlerini yaşarken, mahkeme ortamında şartların daha da zorlaştırıldığı durumlarda birbirlerine ve çocuklarına daha fazla zarar vermemeleri, boşanmanın her iki taraf içinde daha adil koşullarla, daha kısa zamanda, daha ekonomik olabileceği, boşanma sonrası her iki tarafın ve ailelerinin dost olarak kalabileceği, çocukların her iki ebeveyni de düzenli olarak görebilecekleri ve destek alabilecekleri, **tarafsız bir üçüncü kişinin gözetiminde** ortak kararlar alarak boşanma sürecini tamamlamalarının hem çiftlere, çocuklara hem de topluma olumlu anlamda katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kitapta, hem yurt içi hem de yurt dışı literatür ve uygulamalar tarafsız bir gözle okurlara sunulmaya çalışılmış ve boşanma arabuluculuğu hakkında çalışmalar yapacak araştırmacılara; akademisyenlere; hukuk, sosyal hizmet, psikoloji, psikolojik danışmanlık, sosyoloji, çocuk gelişim, okul öncesi eğitim, aile ve tüketici bilimleri öğrenci ve uygulamacılara; aile danışmanlarına; aile mahkemesi hakim ve uzmanlarına; Yargıtay 2. Hukuk Dairesi üyelerine; bu konuda Kanun çalışmaları yapacak uzmanlara; ilgili kurum ve kuruluşların yöneticilerine ve boşanma arabuluculuğu konusunu merak eden okuyuculara temel bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Kitabın sonunda; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından çıkarılan Yönerge esaslarında 450 saat eğitim alıp Aile Danışmanlığı sertifikasına sahip Aile Danışmanları ve Arabuluculuk Kanunu kapsamında arabuluculuk eğitimi almış Hukukçuların birlikte çalışarak diğer ülkelere de örnek olabilecek Boşanma Arabuluculuğu konusunda disiplinlerarası ve bütüncül çalışmalara imza atmaları arzusu dile getirilmiştir.

08.09.2015.

Yrd. Doç. Dr. Bülent Şen

Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iv**
1.BÖLÜM: EVLİLİK **1**
1.1.Evlilik Olgusu 1
1.2.Evlilik Öncesi Dönem 3
1.2.1.Eş Seçimi 3
1.3.Eş Seçiminde Ailenin Rolü 5
1.4.Evlilik Öncesi Çift Eğitimi ve Boşanmaları Önlemede Önemi 7
1.5.Evlilik Sonrası Dönem 11
1.5.1.Evlilik Doyumu 11
1.5.2.Evlilik Doyumunu Artıran Etmenler 12
1.5.3.Evlilik Doyumunu Azaltan Etmenler 13
2.BÖLÜM: BOŞANMA **15**
2.1.Sosyal Yönüyle Boşanma 16
2.2.Boşanma Nedenleri 17
2.3.Boşanmaların Artma Nedenleri 20
2.4.Boşanmanın Süreçleri 21
2.4.1.Yas Süreci Olarak Boşanma 22
3.BÖLÜM: BOŞANMALARIN AİLE ÜYELERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ **33**
3.1.Boşanmaların Eşler Üzerindeki Etkileri 34
3.2.Boşanma ve Sonrası Süreç Hakkındaki Nitel Bulgular ve Yorumu 46
4.BÖLÜM: BOŞANMALARIN ÇOCUK/ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ **67**
4.1.Gelişim Durumlarına Göre: 69
4.1.1.Oyun Çocukluğu Dönemi 70
4.1.2.Okul Öncesi Dönem 70
4.1.3.Okul Dönemi 72
4.1.4.Ergenlik Çağındaki Çocuklar 75
4.1.5.Yetişkin Çocuklar 78
4.2.Cinsiyetlerine Göre Çocukların Boşanmadan Etkilenmeleri 79
4.3.Boşanma Sonrası Çocuklarda Oluşabilen Psikolojik Sorunlar 82
4.4.Boşanmanın Çocukların Kişilik Gelişimlerine ve Sosyal Hayatlarına Etkileri 89
4.5.Boşanmanın Çocuğun Sosyal Uyumu Üzerindeki Etkileri 93
5.BÖLÜM: EBEVEYNE YABANCILAŞMA SENDROMU **107**
5.1.BOŞANMALARDA ÇOCUK VE UZAKTAKİ EBEVEYN İLİŞKİSİ 111
5.2.BULGULAR 116
5.3.TARTIŞMA 119
5.4.SONUÇ VE ÖNERİLER 123

5.4.1.SONUÇLAR....123
5.4.2.ÖNERİLER....125
6.BÖLÜM: ORTAK VELAYET....127
7.BÖLÜM: BOŞANMA UYUM PROGRAMLARI....131
7.1.Boşanmış Ebeveynler İçin Hazırlanan Eğitsel Programlar....133
7.2.Boşanmış Aile Çocukları İçin Hazırlanan Programlar....133
8.BÖLÜM: YAŞAM DOYUMU VE BOŞANMA....143
8.1.Yaşam Doyumunu Açıklayan Kuramlar....144
8.2.Sosyal Destek ve Boşanma....147
8.3.Aile Üyelerinin Boşanma Süreci ve Sonrasında Yaşam Kaliteleri....148
8.4.Boşanmanın Çocuğa Haber Verilmesi....157
8.5.Disiplin Yoluyla Çocuğun Boşanma Sonrası Yaşam Kalitesinin Artırılması....160
9.BÖLÜM: EVLİLİK YAŞANTISI VE BOŞANMA SÜRECİNDE AİLE İÇİ ŞİDDET....169
10.BÖLÜM: BOŞANMALARDA HUKUKSAL SÜREÇ....177
10.1.Konu İle İlgili Kanunlar....178
10.1.1.Anayasa....178
10.1.2.Medeni Hukuk....179
10.2.Evlilik Birliğinin Korunmasına Yönelik Kanunlarda Bulunan Maddeler....182
10.3.Anlaşmalı Boşanma....186
10.4.Aile Mahkemeleri....187
10.5.Boşanmanın Tarafları Açısından Genel Sonuçları....192
10.6.Çocuk Teslimi Hakkındaki Kararların Yerine Getirilmesi....193
10.7.Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Yönelik Çıkarılan Kanunlar....195
11.BÖLÜM: ARABULUCULUK....201
11.1.HUKUK LİTERATÜRÜNDE ARABULUCULUK SİSTEMİNE BAKIŞ....203
11.2.Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliğinde Arabuluculuğun Temel İlkeleri....214
11.3.SOSYAL HİZMET LİTERATÜRÜNDE ARABULUCULUK SİSTEMİNE BAKIŞ....220
12.BÖLÜM: ARABULUCULUĞUN TARİHİ GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'DE DURUM....223
12.1.GENEL GEREKÇE....225
13.BÖLÜM: DÜNYA'DA ARABULUCULUK UYGULAMALARI....259
13.1.BELÇİKA ÖRNEĞİ....260
13.2.İSPANYA ÖRNEĞİ....263
13.3.ALMANYA ÖRNEĞİ....265
13.4.AVUSTURYA ÖRNEĞİ....269
13.5.İNGİLTERE-YUNANİSTAN ÖRNEĞİ....270

13.6.ABD ÖRNEĞİ 271
13.7.HOLLANDA ÖRNEĞİ 271
13.8.AVRUPA'DA KARMA EVLİLİKLERDE BOŞANMA DAVALARI NASIL ÇÖZÜLÜYOR? (Gazete Haberi) 272
14.BÖLÜM: BOŞANMA ARABULUCULUĞU 277
14.1.Arabuluculuk Süreci 289
14.2.Arabuluculuk Sonunda Yapılan Anlaşmaların Durumu 293
15.BÖLÜM: BOŞANMA ARABULUCULUĞU ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALAR 311
15.1.SONUÇ VE ÖNERİLER 314
15.1.1.SONUÇLAR 314
15.1.1.1.Aile İçi Şiddet Olgusu İle İlgili Sonuçlar 317
15.1.1.2.Boşanma Süreci, Mahkeme Süreci ve Boşanma Sonrası Sürecin Değerlendirme Sonuçları 318
15.2.ÖNERİLER 322
15.2.1.Makro Düzeyde Değerlendirilecek Öneriler 322
15.2.2.Mikro Düzeyde Değerlendirilecek Öneriler 330
15.2.3.Mezzo Düzeyde Değerlendirilecek Öneriler 330
15.2.4.Araştırmacılara Yönelik Öneriler 331
16.BÖLÜM: BOŞANMA ARABULUCULUĞUNDA SOSYAL HİZMET BOYUTU 339
16.1.Sosyal Hizmet ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları 339
16.1.1.Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Yaklaşımı 340
16.2.Sosyal Hizmet Mesleğinde Arabuluculuk 343
16.2.1.Boşanma Arabuluculuğu Model Önerisinde Kullanılabilecek Sosyal Hizmet Müdahale Yaklaşımları 344
16.3.Sosyal Hizmette Kriz ve Krize Müdahale Yaklaşımı 345
16.4.Ailede Krizler ve Sosyal Hizmet 347
16.4.1.Ailedeki Krizlere Sosyal Hizmet Müdahalesi 348
16.4.1.1.Problem Çözme Yaklaşımı 351
16.4.1.2.Görev Odaklı Yaklaşım 354
16.4.1.3.Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı 359
16.4.1.4.Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Ekolojik Yaklaşım 366
17.BÖLÜM: BOŞANMA ARABULUCULUĞU UYGULAMA MODELİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI 373
17.1.Süreç 373
17.2.Uygulama Esasları 377
18.BÖLÜM: ETİK KURALLAR 383

18.1.TÜRKİYE ARABULUCULUK KURULU ARABULUCULUK SİSTEMİ VE ARABULUCULAR İÇİN MODEL ETİK VE UYGULAMA KURALLARI MART - 2013 384
18.2.Model Etik ve Uygulama Kuralları 386
18.2.1.İradilik ve Eşitlik Kuralı (Kendi Kararını Verme Hakkı) 386
18.2.2.Tarafsızlık Kuralı 387
18.2.3.Gizlilik Kuralı 387
18.2.4.Menfaat İlişkisi veya Çatışması Olmaması Kuralı 388
18.2.5.Mesleki Yeterlilik Kuralı 389
18.2.6.Unvan Kullanımı ile Reklam ve Tanıtım Kuralı 390
18.2.7.Ücret ve Diğer Giderlerle İlgili Kural 390
18.2.8.Arabuluculuk Sürecinin Niteliği, Görevin Özenle İfası ve Taraflarla İletişim Kurma Kuralı 391
18.2.9.Arabuluculuk Uygulamasının Geliştirilmesi Kuralı 393
18.2.10.Beyan ve Belgelerin Kullanım Yasağı Kuralı 394
18.2.11.Tarafların Bilgilendirilmesi Kuralı 394
18.2.12.Belge Saklama Yükümlülüğü Kuralı 394
18.2.13.Arabuluculuğun Sona Erdirilmesi Kuralı 395
19.BÖLÜM: BOŞANMA ARABULUCULUĞUNU KİMLER YAPMALI? DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMAYA NE DERSİNİZ? 399
KAYNAKÇA 413
KANUNLAR 435
ARAŞTIRMALAR 437
İNTERNET KAYNAKLARI 439
DİZİN 441
YAZAR HAKKINDA 443

KAYNAKÇA

Acar, A. E. (2011). *Kronik hastalıkların, hastaların aile* işlevleri *ve yaşam doyumları üzerine etkisi* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Adler, A. (2003). *Yaşama sanatı*. (S. Koçak, Çev.). Ankara: Doruk Yayımcılık. (Orijinal baskı yılı 1982)

Akın, A. (2004). *Yeni medeni yasa kadınlara neler getirdi?* Ankara: H.Ü. Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (HÜKSAM) Yayınları.

Akkan, E. (2010). Orta öğretimdeki üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordama gücü. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Akkaya, M. (2010). Bağlanma stilleri, stresle başa çıkma tarzları, problem çözme becerileri ve *iletişim tarzlarının boşanma süreci üzerindeki etkilerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilimdalı, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Programı. Trabzon

Aksu, S. (1998). Çiftlerin kişilik özellikleri ile evlilik uyum düzeyleri arasındaki ilişki.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü.

Aktaş, A. M. (2002). Aile terapisinin gelişimi ve ruh sağlığı alanındaki yeri. *Toplum ve* Sosyal Hizmet Dergisi, 13 (1), 113-119.

Aktaş, A. M. (2005). Ailelerle çalışma. *Aile Danışmanlığı El Kitabı.* SHÇEK Gn. Md.'lüğü ve H.Ü. AHUM Md.'lüğü yayını, 27-40.

Aktaş, A. M. (2012). Aile terapisinde sosyal hizmet yaklaşımı. http://www.sosyal hizmetuzmani.org/aileterapisindesosyalhizmet.htm (12.11.2012)

Akyol, S.U. (2013). Boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin yalnızlık, yaşam doyumu, sosyal *destek ve bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı.

Akyüz, E. (1978). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10* (1-2), 1-6.

Akyüz, G., Kuğu, N., Doğan, O. ve Özdemir, L. (2002). Bir psikiyatri polikliniğine başvuran evli kadın hastalarda aile içi şiddet, evlilik sorunları, başvuru yakınması ve psikiyatrik tanı. *Yeni Symposium*, *40*(2), 41-48.

Amato, P.R. ve Booth, A. (1991). Consequences of parental divorce and marital unhappiness for adult well-being. *Social Forces*, *69*(3), 895-916.

Amato, P.R. ve Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta- analysis, Psychological Bulletin, 110(1), 26-46.

Amato, P.R. ve Booth, A. (1996). A prospective study of parental divorce and parent-child relationships. Journal of Marriage and the Family, 58(2), 356-365.

Amato P.R. (2000). The consequences of divorce for adults and children, *Journal of Marriage and the Family*, *62*, 1269-1287.

Amato P.R. (2001). Children of dicorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis**,** Journal of Family Psychology, 15, 355-370.

Aral, N. ve Başar, F. (1998). Boşanmış aileye sahip olan ve olmayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 87-97, Konya.

Aral, N. ve Sağlam, M. (2012). Ebeveynleri boşanma sürecinde olan çocuklar ile ebeveynleri ile birlikte yaşayan çocukların duygularının incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*(2).

Aponte, E.M. (2014). When *mom and dad divorce: a kid's resource.* Open Road Media.

Arıkan, Ç. (1990). Alt sosyo-ekonomik düzeydeki boşanmış kadınların psiko-sosyal sorunları. Yayınlanmamış doktora tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD. Ankara. (YÖK Tez No: 12492)

Arıkan, Ç. (1992). Y*oksulluk, evlilikte geçimsizlik ve boşanma.* Ankara: Şafak Matbaacılık.

Arıkan, Ç. (1999). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim serisi: 96.

Arifoğlu, B.Ç. (2006). Çocuklar için boşanmaya uyum programının çocukların boşanmaya uyum, *kaygı ve depresyon düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 192620)

Atkinson, R.L, Atkinson, R.C., Smith, E., Bem, D. ve Hoeksema, S. N. (1999). *Psikolojiye giriş 1* (Y. Alogan, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınları. (Orijinal baskı yılı 1953/1996).

Avcı, Ö. (2015). A'dan Z'ye Hukukta 'Arabuluculuk'. http://www.sondakika.com/haber/haber-a-dan-z-ye-hukukta-arabuluculuk-7036954/(Erişim: 30.08.2015).

Avenevoli, S., Sessa, F.M. ve Steinberg, L. (1999). *Family structure, parenting practices and adolescent adjustment: an ecological examination.* Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ.

Azizoğlu, S., Hovardaoğlu, S. ve Binici, G. (1996). Evlilik için karşılaştırma düzeyi ölçeğinin (EKDÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi.11*(38), 66-76.

Bailey, J. D. (2000). *An exploration of empowerment in divorce mediation*. Doktora tezi. University of Houston, Graduate School of Social Work. ProQuest Digital Dissertations veri tabanından incelenmiştir. (UMI Number: 9988051)

Baktır, S. (2003). *Aile Mahkemeleri.* Ankara: Yetkin Yayınları.

Baldık, Ö. (1998). Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Rehberi. Timaş Yayıncılık.

Ballard, R. H., Holtzworth-Munroe, A., Applegate, A.G. ve D'Onofrio, B. (2011). Factors affecting the outcome of divorce and paternity mediations. F*amily Court Review, 49* (1), 16-33.

Bandura, A. (1971). *Psychological modeling.* Chicago: Aldine – Atherton.

Barker, R.L. (1999). The Social Work Dictionary. NASW.

Başer-Şeker, G. (2009). Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Baykara A.Y. ve Acar, H. (2002). Sistem yaklaşımı, eko-sistem yaklaşımı ve sosyal hizmet: Temel kavramlar ve farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet,13*(1), 29-35.

Becvar, R.J., ve Becvar, D.S. (1982). *Systems theory and family therapy: a primer*. Washington, D.C.,University Press of America.

Bell, M.K. ve Naugle, A.E. (2008). İntimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical Psychology Review, 28*, 1096-1107.

Benedek, E. ve Brown, C. (1997). *Boşanma ve çocuğunuz*. (S. Katlan, Çev.). Ankara: HYB Yayıncılık. (Orijinal Basım tarihi 1995)

Belsky, J. (1990). Parental and nonparental child care and children's socioemotional development: A decade in review. Journal of Marrige and the Family, 52, 885-903.

Berksun, E.O. (2005). Boşanma. http://www.psikiyatri.net/cat/index. (15.10.2012)

Bernard, H.W. ve Huckins, W.C. (1978). The Dynamics of Personal Adjustment. Allyn & Bacon, Inc.

Beykont, N. (2012). Ebeveyne yabancılaşma sendromu. www.bosanmısbabalarplatformu.com. (15.11.2012)

Biçer, E. (2009). Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti *düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından* i*ncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Bilen, M. (1983). Ailede, kurumlarda ve toplumda sağlıklı insan ilişkileri. Ankara: Ankara Basım Sanayi.

Bilen, M. (2004). *Sağlıklı insan ilişkileri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Bilge, Y. (2010). *Adli tıp kılavuzu.* Ankara: Nobel Tıp Kitapevi.

Bilir, S. ve Dabanlı, D. (1981). Ailelerde boşanma vakaları sonucu çocukların geliştirdikleri tepkiler ve bu tepkileri doğuran faktörler. *Sağlık Dergisi, 55*(4-12), 193-206.

Binici, S. (2000). Psikolojik yardım için başvuruda bulunan ve bulunmayan evli çiftlerin evlilik *ilişkilerini değerlendirmelerinin karşılaştırılması.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. ABD. Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 94721)

Blessing, M. (1999). Introduction To Arbitration-Swiss and International Perspectives.

Bornstein, M.T. (1988). Children of divorce. *Clinical Child Psychology, 17*(3), 248-254.

Bradbury, T.N., Fincham, F.D. ve Beach, S.R. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and Family, 62*, 964-980.

Briggs, D. (1997). *Çocuğunuz ile birlikte büyüyün.* Kuraldışı Yayınları.

Brody, H., Neubaum, E. ve Forehand, R. (1988). Serial marriage: A heuristic analysis of an emerging family form. *Psychological Bulletin*, 211-222.

Brown, J.H. ve Arthur L. Marriott, A.L. (1999). *ADR Principles and Practice,* London.

Bulur, A. (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferans kitapçığı içinde (2012). Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 216

Bulut, I. (1993). *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi.* Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını.

Butterworth, B. (2009). New life after divorce: the promise of hope beyond the pain. WaterBrook Press.

Buz, S. (2001). Krize müdahale yaklaşımı ve sosyal hizmet. *İnsani gelişme ve sosyal hizmet.* Prof. Dr. Nesrin Koşar'a Armağan. K. Karataş ve Ç. Arıkan (Ed.). Ankara.

Byrne, C.A ve Arias, I. (1997). Marital satisfaction and marital violence: Moderating effects of attributional processes. *Journal of Family Psychology, 11*(2), 188-195.

Candan, G. (2006). 8-11 yaşındaki parçalanmış ve tam aile çocuklarının anne babalarının kabul ve *reddetme davranışını algılayışı*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cankurtaran, Ö. Ö. (2001). Güçlendirme yaklaşımı. *Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar,* Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan. V. Duyan ve A. Aktaş (Ed.). Ankara: H.Ü. Yayını.

Carroll, J.L. ve Cowen, E.L. (1985). The children of divorce intervention program: An investigation of the efficacy of a school-based prevention program. *J. Counsalting and Clinical Psychology, 53*(5), 603-611.

Carroll, J.S. ve Doherty, W.J. (2003). Evaluating the effectiveness of premarital prevention programs: A meta-analytic review of outcome research. *Family Relations, 54*, 105–118.

Chandler, S.M. (1985). Mediation: Conjoint problem solving. *Social Work, 30*(4), 346-349.

Cılga, İ. (2001). Türkiye'de insan ve toplum sorunları karşısında sosyal hizmet. *İnsani gelişme ve*

sosyal hizmet. Prof Dr. Nesrin Koşar"a Armağan. K. Karataş ve Ç. Arıkan (Ed.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 9.

Cılga, İ. (2002a). Geleceğe yöneliş için mesleki güçlerin devingenliği. *Sosyal hizmet eğitiminde yeniden yapılanma 1.* Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Y.O. Yayını.

Cılga, İ. (2002b). Batman'da genç kız intiharları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, *13* (1), 36-54.

Cılga, İ. (2004). *Bilim ve meslek olarak Türkiye'de sosyal hizmet.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Ümit Ofset Matbaacılık.

Cılga, İ. (2005). Aile mahkemelerinin işleyişi ve uygulama sorunları konusunda Ankara'daki aile mahkemelerinde görevli hâkim ve uzmanların görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 16*(2), 1-34.

Cılga, İ. (2008). *Aile mahkemelerinde çalışma yöntemi.* Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları.

Cılga, İ. (2009). Sosyal dışlanmanın dinamiği, bilimin, mesleğin dışlanması ve öngörüler. T*oplum ve* Sosyal Hizmet Dergisi, 20(2), 7-26.

Cohen, H. (2008). *Her konuyu müzakere edebilirsiniz.* (Ş. Cüceloğlu, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık. (Orijinal basım tarihi 1996)

Collange, C. (1997). *Boşanma salgını.* (S. Akten, Çev.). Ankara: Doruk Yayıncılık. (Orijinal basım tarihi 1993).

Coogler, O. J. (1978). *Structured mediation in divorce settlement: A handbook for marital mediators.* USA: Lexington Books.

Cordell, J. (2010). *The 10 stupidest mistakes men make when facing divorce: and how to avoid them.* Harmony.

Coşar, (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferans kitapçığı içinde (2012). *Türkiye Barolar Birliği Yayınları:* 216.

Cowan, C.P.ve Cowan, A.P. (1985). Transitions to parenthood, his, hers and theirs. *Journal of Family*, *6*(4), 451-481.

Coyne, J.C. ve Delongis, A. (1986). Going beyond social support: The role of social relationships in adaptation. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 54, 454-460.

Creswell, J.W. (2009). Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Crowne, M. (2014). *Stop Crying During Divorce.* Bookpubber.

Cutler, H.A. ve Radford, A. (1999). Adult children of alcoholics: Adjustment to a college environment: Counseling and therapy for couples and families. *The Family Journal*, *7*, 148-153.

Cüceloğlu, D. (1999). *Savaşçı.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Cüceloğlu, D. (2003). *İnsan ve davranışı.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çakmaklı, K. (2005). Sorunlu çocuklar. *Ailede Çocuk Eğitimi.* Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No: *124*, 261-291.

Çağdaş, A. (2003). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi.* Eğitim Kitabevi.

Çamur, G. (2000). Aile işlevleri ile ailenin demografik, sosyal ve ekonomik nitelikleri ve yaşam *döngüsü arasındaki ilişkiler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. (YÖK Tez No: 98635).

Çay, F. (2012). Aile mahkemeleri uygulamaları üzerine. http://www.sosyalhizmet uzmani.org/ailemahkemesi2.htm (18.09.2012).

Çelik, M. (2006). *Evlilik doyum ölçeği geliştirme çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi. ÇukurovaÜniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD, Adana. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 205500).

Çelikel, S. (2006). *Boşanmanın çocuklara ilişkin hukuki sonuçları.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk ABD. Kırıkkale. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 190633),

Çınar, L. (2002). *Yeni medeni kanunda kadının hukuki durumu.* Ankara: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayını.

Çifci, E.G. (2008). Kapkaç suçundan hüküm giyenlerin, sosyo-demografik özellikleri, sosyal dışlanma *süreçleri, suç ve diğer sapma davranışlar açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD. Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 234371).

Çilli, S.A. , Kaya, N. , Bodur, S. , Özkan, İ. ve Kucur, R. (2004). Ev kadınlarında ve çalışan evli kadınlarda psikolojik belirtilerin karşılaştırılması. *Genel Tıp Dergisi, 14*(1), 1-5.

Çivitci, N., Çivitci, A. ve Fiyakalı, N.C. (2009). Loneliness and life satisfaction in adolescents with divorced and non-divorced parents. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 9 (2), 513-525.

Dalkılıç, M. (2006). Lise öğrencilerinin ana-baba ve ergen ilişkilerinde algıladıkları problem özme ve *iletişim becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Dedeağaç, E. (2011). 6100 sayılı hukuk muhakemeleri kanununun getirdikleri. Ankara: ABEM Ankara Barosu Eğitim ve Kültür Merkezi Yayını, Koza Matbaacılık.

Delaney, J. (1993). The effects of participation in a marital preparation program on marital *satisfaction.* Doktora tezi. Toledo Üniversitesi. USA.

Demiray, Ö. (2006). Evlilikte uyumun demografik özelliklere göre incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji ABD. Diyarbakır. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 206670).

Demeyere, L. (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferans kitapçığı içinde (2012). *Türkiye Barolar Birliği Yayınları:* 216.

Demiröz, F. (2003). Ailede krizler ve sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 14*(1), 85-98.

Dendorfer, R. (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferans kitapçığı içinde (2012). *Türkiye Barolar Birliği Yayınları:* 216.

Dent, G. E. (2001). The efficacy of group psychotheraphy for improving children's adjustment during *the divorce transition.* The Degree of Master Of Arts, Trinity Western University, Graduate Counselling Psychology Program.

De Witt, D. J. (1982). A combined premarital and early marital counseling program based on adler's *individual psychology.* Doktora tezi. California Üniversitesi, USA. ProQuest Digital Dissertations veri tabanından incelenmiştir. (UMI Number: 8217262)

Diener, E., Suh, E.M., Lucas, R.E. ve Smith, H.L. (1999). Subjective well being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin, 125*(2), 276-302.

Diener, E. ve Seligman, M.E.P. (2004). Beyond Money: Toward an economy of well-being. Psychological Science in the Public Interest, 5(1), 1-31.

Dingiltepe, T. (2009). Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyleri ile*Yaşam Kalite Düzeylerinin Karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal ilimler Enstitüsü, Adana.

Dohert, W.J. ve Neddle, R.H. (1991). Psychological adjustment and substance use among adolescents before and after a parental divorce. *Child Development*, 62, 328-337.

Dolto, F.(1998). *Çocuk ve boşanma*. (N. Yiğitler, Çev.). İstanbul: Güncel Yayıncılık. (Orijinal basım tarihi 1992).

Doskow, E. (2014). Nolo's essential guide to divorce: Edition 5. Nolo.

Dougherty, J.K. (1990). Family Mediation (Handbook of Alternative Dispute Resolution, State Bar of Texas, Austin .

Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim,* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Duman, N. (2001). Aileye yönelik hizmetler içerisinde aile tedavisinin önemi. A. M. Aktaş, Ç. Arıkan, V. Duyan, S. İl, Ü. Onat ve E. Ünlü (Eds). *1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu, 2000'li Yıllarda Aile Hizmetleri*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Can Matbaacılık. 184-187

Duman, N. (2005). Aile tedavisinde etik ilkeler ve terapistin tutumu. *Aile Danışmanlığı El Kitabı.*Ankara: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Eğitim Merkezi Başkanlığı-Hacettepe Üniversitesi Aile Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (AHUM) Müdürlüğü. 107-116.

Durak, N. (2006). Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlıklarını belirlemeye yönelik sosyal *uyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi Niğde ili örneği*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.

Duvall, E. M. (1977). *Marriage and family development*. Philadelphia: J. B. Lippincott.

Duyan, G. Ç. ve Karataş, K. (2002). Toplum merkezleri: Hizmetten yararlananların gözüyle bir değerlendirme. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 13(1), 1-19.

Duyan, G. Ç. (2003). Aile yaşam döngüsü ve gelişimsel farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 14*(2), 33-41.

Duyan, V. (2003). Sosyal hizmetin işlev ve rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 14*(2), 1-22.

Duyan, V. (2008). *Sosyal hizmeti tanımak ve anlamak.* Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları.

Duyan, V. ve Gelbal, S. (2008). Sosyal sorun çözme envanteri'nin Türkçe'ye uyarlama çalışması. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 19(1), 7-28.

Duyan, V. (2010). Sosyal hizmet, temelleri, yaklaşımları ve müdahale yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını.

Ekşisu, M. (2009). Liseli öğrencilerin zorbalık düzeyleri ile aile işlevleri ve algılanan sosyal destek *arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Emery R.E. (1982). Inter-parental Conflict and the Children of Discord and Divorce, *Psychological* Bulletin, 92, 310-330.

Emery, R.E. (2006). About children and divorce: dealing with the emotions so you and your children can thrive. Penguin

Erbay, E. (2004). Sosyal hizmette kriz müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 15*(1), 85-94.

Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Alpkan, L. ve Eradamlar, N. (2005). Cinsellik ve çift uyumu arasındaki ilişki: üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. *Düşünen Adam Dergisi, 18*(2), 72-81.

Ereş, F. (2006). Türkiye'de Kadının Statüsü ve Yansımaları. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi,* 19(5), 40-52.

Ergin, N.G. (2008). Evli ve boşanmış kişilerin evlilik uyumu ve cinsiyetçilik açısından arşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Psikoloji ABD. Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir (Tez No: 218585).

Erickson, B. (2001). Baba özlemi, kayıp ve var-yok babaların ömür boyu süren etkileri. Rota Yayın.

Erkan, G. (1986). *Boşanmanın çocukların benlik tasarımına etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik ABD. Ankara

Erkan, G. (1997). *Sosyal hizmette mülakat*. Ankara: Şafak Matbaacılık.

Erürker, B. (2007). Aileye ve parçalanmış aileye sahip 5-6 yas çocuklarının bilişsel işlevlerinin *karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eryılmaz, A. (2010). Aile yapısı ergeni mutlu eder mi? *Aile ve Toplum Dergisi*,6(22), 21-30.

Ezgin, S. (2011). Türkiye'de Avrupa Birliği uyum sürecinde kadın erkek eşitliği bağlamında Medeni *Kanunda yapılan değişiklikler üzerine bir değerlendirme.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Aydın. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 312397).

Fındıkçı, I. ve Akıngüç, B. (1992). Anne babası ayrı öğrencilerin ailelerinin diğerlerine göre demografik özellikleri ve ders başarıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 429-440.

Fışıloğlu, H. (1992). Lisans üstü öğrencilerinin evlilik uyumu. *Psikoloji Dergisi, 7* (28), 16-23.

Fidanoğlu, O. (2006). Evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD. İstanbul. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 205965)

Fidanoğlu, O. (2007). Evlilik uyumu ile eşlerin somatizasyon düzeyleri arasındaki ilişki ve diğer *sosyodemografik değişkenler açısından karşılaştırılması.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı ABD. İstanbul. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 203012)

Fisher, R., Ury, W. ve Patton, B.B. (1991). Getting to yes: Negotiating agreement without giving in. NY: Penguin.

Fisher, B. (1998). Sona eren ilişkinin ardından yeniden toparlanmak. (S. Eren, Çev.) İstanbul: HYB Yayıncılık. (Orijinal basım tarihi 1981 ve 1992).

Fiyakalı, N.C. (2008). Anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi (basılmamış), Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Ford, D. (2009). *Spiritual divorce*. Harper Collins

Forward, S. (2011). *Zor bir ailede büyümek.* (A. Terzi, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal basım tarihi 1989)

Gadoua, S. (2007). Contemplating Divorce: A Step-by-Step Guide to Deciding Whether to Stay or Go. New Harbinger Publications.

Gardner, R.A. (1998). *The parental alienation syndrome.* Cresskill, NJ: Creative Therapeutics Inc.

Gay, K. (2014). *Divorce: the ultimate teen guide.* Rowman & Littlefield.

Geçikli, E. (2012). *Boşanma, ebeveyn ve çocuk*. (Derleyen) / Lüleburgaz Kaymakamlığı Lüleburgaz İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Geasler, M.J., Blaisure, K.R. (1998). A review of divorce education program materials. *Family Relations, 47*(2), 167-175.

Geçtan, E. (1989). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*, 7. Basım, İstanbul, Remzi Yayınevi

Gençcan, Ö.U. (2010). *Boşanma, tazminat ve nafaka hukuku.* Ankara: Yetkin Yayınları.

Gençcan, Ö.U. (2012). 6100 sayılı HMK hükümlerine göre aile mahkemesi davaları. Ankara: Yetkin Yayınları.

Gençcan, Ö.U. (2013). 6100 sayılı HMK hükümlerine göre medeni hukuk davaları. Ankara: Yetkin Yayınları.

Gençöz, F. (1998). Uyum psikolojisi. *Kriz Dergisi, 6*(2): 1-7.

Gibson, J.H. (1993). Couples communications getting on the right track. *Total Health, 15*(5), 201- 227.

Gladstone, K. (2014). How to rebuild your life, a womans guide to survive a divorce, Bookpubber.

Glenn, N.D. ve Supancic, M. (1984). The social and demographic correlates of divorce and separation in The United States: A n update and reconsideration. *Journal of Marriage and the Family*, *46*, 563-576.

Goldberg, S.B., Sander, F.E.A. ve Rogers, N.H. (1999). *Dispute resolution, negotiation, mediation* and other processes, New York.

Gottman, J.M. ve Krokoff, L.J. (1989). Marital satisfaction and marital interaction: A longitudinal view. Journal of Consulting and Clinical Psycholog. 57(1), 47-61.

Gottman, J.M. (1990). Finding the laws of close personal relationship. *Methods of Family Research, 1*, 249-263.

Göç, M. (2006). Ailelerin psiko-sosyal sorunları ve aile danışma merkezinden yararlanma eğilimleri.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı. Ankara. (Tez No: 174933)

Gök, M. (2009). Aile içi şiddet ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Adana. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 241510)

Gökler, B. (1993). Çağımızda çocuk ve şiddet. 3P Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi, *1*(4), 33-36.

Gökmen, A. (2001). Evli eşlerin birbirine yönelik kontrolcülük ve bağımlılık algılarının evlilik *doyumu üzerindeki etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. ABD. Ankara. (YÖK Tez No: 100336)

Gözler, K. (1998). *Hukuka giriş*. Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.

Greef, A.P. ve Bryne, T. (2000). Conflict management style and marital satisfaction. *Journal of Sex* and Marital Theraphy, 26, 321-334.

Grissom, S. (2006). Divorce care: Hope, help, and healing during and after your divorce. Thomas Nelson Inc.

Grych, J.H., Seid, M. ve Fincham, F.D. (1992). Assessing marital conflict from the child's perspective: The children's perception of interparental conflict scale. *Child Development 63 (3), 558-572*

Gülerce, A. (1996). Aile olgusu: Türkiye'de ailelerin psikolojik örüntüleri. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Güneş, D. (2007). Boşanma sürecindeki eşlerin aile içi ilişkileri ile problem çözme becerileri *arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD. Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir (Tez No: 231492)

Gürsoy, Ü. (2009). Üniversite öğrencilerinin gestalt temas biçimleri ile yaşam doyumları arasındaki *ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güven, T. (2010). Eşler arası şiddete yönelik nedensellik-sorumluluk yüklemeleri ve evlilik doyumu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

Greeff, A.P. ve Van Der Merwe, S. (2004). Variables associated with resilience in divorced families. Social Indicator Research, 68, 59-75.

Grych, J.H ve Fincham, F.D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive- contextual framework. *Psychological Bulletin, 108,* 267-290.

Harold G.T. ve Conger R.D. (1997). Marital conflict and adolescent distress: The role of adolescent awareness, *Child Development*, *68*(2), 333-350.

Harrel, W.A. (1990). Husband's masculinity, wife's power, and marital conflict. *Social Behavior and Personality, 18*(2), 207-216.

Hawkins, D.N. (2005). Unhappily ever after: Effects of long term, low quality marriages on well-being. *Social Forces, 84*(1), 445-465.

Healy, K. (2005). Social work theories in context: Creating frameworks for practice. NY:Palgrave Macmillan.

Heaton, T.B. ve Albrecht, S.L. (1991). Stable unhappy marriages. *Journal of Marriages and The Family, 53,* 747-758.

Hett, G. (2003). Counselling children of divorce. http://edu.uvic.ca/connections/conn99/hettspringshannon.html (05.10.2012).

Hoedel, J.M. (2001). Evaluating the short term effectiveness of the prepare 2000 premarital *enrichment program: An exploratory study of change in premarital couples.* Doktora tezi. Michigan Üniversitesi, USA. ProQuest Digital Dissertations veri tabanından incelenmiştir. (UMI Number: 3036681).

Holtzworth-Munroe, A. ve Stuart, G.L. (1994). Typologies of male batterers: Three subtypes and the differences among them. *Psychological Bulletin, 116*(3), 476-497.

Honeycutt, J.M., Wilson, C. ve Parker, C. (1982). Effects sex and degrees of happiness on perceived styles of communicating in and out of the marital relationship. *Journal of Marriage and the Family, 44*(2), 395-406.

Hortaçsu, N.(1991). *İnsan ilişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Huebner, E.S. (2004). Research on assessment of life satisfaction in children and adolescents. Social Indicators Research, 66, 3-33.

Huurre, T., Junkkari, H. ve Aro, H. (2006). Long-Term psychosocial effects of parental divorce: A follow up study from adolescence to adulthood. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256-263.

Hünler, S.O. ve Gençöz, T. (2003). Boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu ilişkisi: Algılanan evlilik problemleri çözümünün rolü. *Türk Psikoloji Dergisi, 18*(51), 99-108.

Irwing, H.H. ve Benjamin, M. (1995). *Family mediation: Contemporary issues.* USA: SAGE Pub.

Işık, M. (2007). Anasınıfına devam eden beş-altı yaş çocuklarına sosyal uyum ve beceri ölçeğinin *uyarlanması ve uygulanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, GaziÜniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Işıkhan, V. (2005). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik sorunları. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 16(2), 35-50.

İl, S. (2001). Polisin aile yaşamı. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 12*(3), 50-58.

İl,S. (2003). Hıv/AIDS'le yaşayan bireylere yönelik güçlendirme yaklaşımı.http://www.sosyalhizmetuzmani.org/hivaids.htm. (23.11.2012)

İl, S. (2005). Aile yaşam döngüsü. *Aile Danışmanlığı El Kitabı*. Ankara: Başbakanlık SHÇEK Eğitim Merkezi Başkanlığı ve H.Ü. Aile Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (AHUM) Müdürlüğü ortak yayını. 17-26.

İl, S. (2009). Aile arabuluculuğu. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 20*(1), 23-31.

İmamoğlu, S. (2009). Genç yetişkinlerin kişilerarası ilişkilerinin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve *yalnızlık algıları açısından incelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı.

Johnson, W.D., Johnson, T.R., Dudley, B. ve Magnuson, D. (1995). *T*raining elementary school students to manage conflict. *The Journal of Social Psychology, 135*(6), 673- 686.

Kansu, N. (1997). *Sevgi tohumları; çocuklarımız.* Rota Yayınları.

Karakuş, S. (2003). Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerinin *incelenmesi ve okul başarılarına yansıması*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karataş, K. (2001). Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 12* (2), 89-98.

Karataş, K. ve Çamur Duyan, G. (2002). Toplum merkezleri: Hizmetten yararlananların gözüyle bir değerlendirme. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi,13(1), 1-19.

Karip, E. (2003). *Çatışma yönetimi.* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Katz, E. (2006). A family perspective on mediation. *Family Process, 46*(1), 93-107.

Kaynaroğlu, N. (1984). Orta sosyo-ekonomik düzeydeki boşanmış ailelerin altı yaş gurubu *çocuklarındaki psiko-sosyal özelliklerin incelenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ankara. (YÖK Tez No: 284534)

Kelly, J.B. (2000). Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: A decade review of research. J. Am. Acad. Adolese, *Psychiatry*, *39*(8), 170-187.

Kelly, J.B. (2004). Family mediation research: is there emprical support forth he field? *Conflict* Resolution Quarterly, 22(1-2), 3-35.

Kersten, K.K. (1990). The process of marital disaffection: Interventions at various stages. *Family Relations, 39*(3), 257-266.

Keskin, I. (2007). Boşanmanın sosyolojik ve psikolojik nedenleri ve boşanmanın ortaya *çıkardığı sonuçlar.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD. Niğde. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 209327)

Kışlak-Tutarel, Ş. ve Çabukça, F. (2002). Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi. *Aile ve Toplum,* 35-41.

Kite, D. (2007, Ağustos). 21. YY. da arabuluculuk- mediasyon. *Kayseri Ticaret Odası Dergisi*, Nisan-Haziran, 35-41.

Kocadere, M. (1995). İyi ve kötü evliliklerin özelliklerini belirlemeye yönelik betimsel bir çalışma.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, ABD. İzmir. (YÖK Tez No: 44542)

Koçyıldırım, G. (2010). Sosyal hizmet bakış açısıyla çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişki *kurulmasına dair ilamların icrası uygulamaları.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD. Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir (Tez No: 265214).

Korur, S. (2003). Kadına yönelik şiddete adli tıp açısından yaklaşım. *Kadına Yönelik Şiddet ve* Hekim Sempozyumu, 85-94.

Koşar, N. (1992). Sosyal hizmetlerde aile ve çocuk refahı alanı. Ankara: H.Ü. Yayınları.

Kurdek, L.A. (1987). Sex role self-schema and psychological adjustment in coupled homosexual and heterosexual men and women. *Sex Roles. 175*, 549-562.

Kuru, B., Arslan, R. ve Yılmaz, E. (2003). *Medeni Usul Hukuku,* Ankara, s.365.

Kut, S. (1988). Sosyal hizmet mesleği: nitelikleri, temel unsurları, müdahale yöntemleri. Ankara.

Larson, J.H, Holman, T.B. ve Busby, D.M. (1989). *PREParation for marriage* (PREP-M). Provo, UT: Marriage Study Consortium.

Larson, J.H. ve Holman, T.B. (1994). Premarital predictors of marital quality and stability. *Family* Relations, 43, 228–237.

Lauman, G.M. (2002). The impact of school-based intervention program on the divorce adjustment of *latency-aged children: an evaluation of rainbows program.* Human Development And Family Studies Program, Ph. D. Thesis, University Of Illinois. ProQuest Digital Dissertations veri tabanından incelenmiştir. (UMI Number: 3044153)

Lemahieu, C. (2014). *Positive parenting through divorce*. Brain Food

Lengua, L.S.A. (2000). The additive and interactive effects of parenting and temperament in predicting adjustment problems of children of divorce. *Journal of Clinical Child Psychology, 29*, 232-244.

Lewicki, R.J. ve Litterer J.A. (1985). *Negotiation.* Homewood, Illinois: Richard D. Irwin Inc.

Lewis, S.F. ve Fremouw, W. (2001). Dating violence: A critical review of the literature. *Clinical* Psychology Review, 21, 105−127.

Lower, L.M. (2005). Couples with young children. *Handbook of Couples Therapy.* Hoboken, NJ: John Wiley, Inc.

Luthans, F., Vogelgesang, G.R. ve Lester, P.B. (2006). Developing the Psychological Capital of Resiliency. Human Resource Development Review, 5(1), 25-44.

Luthans, F., Avolio, B.J., Avey, J.B. ve Norman, S.M. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel Psychology*, 60, 541-572.

Maccoby, E.E. ve Martin, J.A. (1983). Socialization in The Context of Family: Parent-Child Interaction, Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality and Social Development, 1-101.

Margolin, G., Sibner, G.L. ve Gleberman, L. (1988) . Wife battering. *Handbook of Family Violence.* (Ed:Hasselt V.B, Morrison, R.L, Bellack ,A.S, Hersen, M.). New York : Plenum.

Markman, H.J., Stanley, S.M. ve Storaasli, R.D. (1988). Prevention of marital distress. *Journal of* Consulting and Clinical Psycology, 56, 210-217.

Martin, T.C. ve Bumpass, L.L. (1989). Recent trends in marital disruption. *Demography, 26*, 37–51.

Mathelin, C. (2009). *Freud'a ne yaptık da çocuklarımız böyle oldu?* (E. Gültekin, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi. (Orijinal basım tarihi 2000)

Mayer, B.S. (1995). Conflict resolution. *Encyclopedia of Social Work.* 613-622. Washington, DC: NASW Press.

Mayring, P. (2000). *Nitel sosyal araştırmaya giriş*. (A. Gümüş ve M. S. Durgun, Çev.). Adana: Baki Kitabevi. (Orijinal basım tarihi 1990/1996)

Meit, S.S., Fitzpatrick, K.M. ve Selby, J.B. (2007). Domestic violence: intimate partner violence. *Textbook of Family Medicine* 7th ed. Philadelphia: Saunders, Elsevier.

Mert, D. (2012). İkinci kez evlenen kadın ya da erkek psikolojisi. http://www.sakarya rehberim.com/others/yazi.php?xnumber2=621 (04.01.2012)

Meriç, B. (2007). Boşanmış ailelerdeki ergenlerin uyum düzeylerini ve sosyal becerilerini geliştirmeye *yönelik bir grup rehberliği çalışmasının sınanması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Mnookin, R.H. ve Kornhauser, L. (1979). Bargaining in the shadow of the law: The case of divorce.The Yale Law Journal 1979, 88, 950-997.

Murdock, M. (2001). *Kahraman babasının kızı.* Alfa Yayınları.

National Association of Social Workers. (n.d.). *Standards for social work mediators.* Washington, DC: http://www.naswpress.org/publications/bestbuys/inside/prudent-practice-chapter.html (15.10.2012)

Nar, Ercan (2006). *Beni anlayın.* İstanbul: Babıâli Kültür Yayınları.

Nazlı, S. (1997). Aile fonksiyonlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. G.Ü. Eğitimde Psikolojik Hizmetler ABD, Ankara. (YÖK Tez No: 63170)

Newman, B.M., Newman, P.R., Griffen, N.S., O'Connor, K. ve Spas, J. (2007). The Relationship of Social Support to Depressive Symptoms During the Transition to High School. *Adolescence*, 42, 441-459.

Nichols, M.P. ve Schwartz, R. (2002). *Family therapy*. Boston: Allyn and Bacon.

Nishikawa, R. (2001). Judges and ADR in Japan. *Journal of International Arbitration,18,* 361-369.

Ohkay, S.M. (2006). Sinir dili eğitimlerinin istatistiksel analizi-örnek olay çalışması. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ondaş, B. (2007). Üniversite öğrencilerinin evlilik ve eş seçimiyle ilgili görüşlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 207061)

Osmond, M.W. (1977). Marital organization in low-income families: A cross-race comparision. International Sociology of The Family, 7, 143-156.

Öngider, N. (2006). Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun *psikolojik uyumu üzerindeki etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Öngider, N. (2012). Boşanmış ve evli ailelerden gelen çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-red düzeyleri ile psikolojik uyum düzeylerinin karşılaştırılması. *Şifa Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi, 16*, 164-174.

Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current* Approaches in Psychiatry, 5(2):140-161.

Öz, İ. (2005). *Anne-Baba Olma Sanatı*. (6. Basım). İstanbul: Alfa Yayınları.

Öz, İ. (2011). *Anneler ve Kızları.* (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özatça, A. (2009). Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Özbek, M. (2001). Avukatlık Kanunu'nun 35/A Maddesine göre arabuluculuk. *Ankara Barosu* Dergisi,3, 113-139.

Özbek, M. (2005). Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "Aile Arabuluculuğu" konulu tavsiye kararı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 7(2), 71-102.

Özbey, Ç. (2004). *Çocuk sorunlarına yapıcı çözümler.* İnkılap Kitabevi

Özcan, B. (2005). Anne babaları boşanmış ve anne babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık *özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özen, Ş. D. (1999). Eşler arası çatışma ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri1: Davranış ve tutum problemleri. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 6(1), 19-29.

Özgüven, İ.E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi***.** Ankara: PDREM Yayınları.

Özgüven, İ.E. (2001). Kişiler arası iletişim: Ailede iletişim ve yaşam. Ankara: PDREM Yayınları.

Özkan, Z. (1989). *Türkiye'de boşanmaların sebep ve sonuçları.* Yayınlanmamış doktora tezi. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. (YÖK Tez No: 7556).

Özkan, Z. (1995). NLP teknikleriyle aile sorunlarına çözüm önerileri. Hayat Yayınları.

Öztürk, O. (2004). *Ruh sağlığı ve bozuklukları.* Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.

Öztürk, M. (2005a). Boşanma ve Boşanmış Aile Çocukları, *Popüler Psikiyatri Dergisi*, *25*, 10-13.

Öztürk, M. (2005b). Boşanma Sonrası Çocuğun Gösterebileceği Tepkiler, *Popüler Psikiyatri Dergisi*, *26*, 20-23.

Öztürk, M. (2008). *99 sayfada boşanmış ailelerde çocuk.* T. İş Bankası Kültür Yayınları.

Öztürk, S. (2006). Anne babası boşanmış 9-13 yaşları arasındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki *anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD. İzmir. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 190504)

Öztürk, M. (2008). *Boşanmış ailelerde çocuk.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özuğurlu, K. (1990). *Evlilik raporu.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Pancar, A. (2009). Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yalnızlık düzeylerinin çeşitli *değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Parmaksızoğlu, A. (2011). Aile içi şiddet mağduru olup boşanma sürecinde bulunan kadınlarda *travma sonrası stres belirtileri ve ilişkili özellikler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 288971)

Parsons, R. (1991). The mediator role in social work practice. *Social Work,* 36(6), 483-487.

Pekcanıtez H. (2005). Alternatif uyuşmazlık çözümü. *Hukuki Perspektifler Dergisi*, 12-16.

Pirinççi, L. N. (2009). Lise öğrencilerinin mükemmeliyetçilik düzeyleri ile kaygı düzeyleri arasındaki *ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: DER Yayınları.

Polat, U.G. (2011). Görev odaklı yaklaşım: Sosyal hizmet için bir uygulama modeli. *Toplum ve* Sosyal Hizmet, 22(1), 133-146.

Pope, H. ve Mueller, C.W. (1976). The intergenerational transmission of marital ınstability: Comparisons by sex and race. *Journal of Social Issues*. *32*, 49-66.

Pryor, J. ve Rodgers, B. (2011). *Değişen ailelerde çocuklar.* (İ.E. Köksaldı, Çev.). İstanbul: Doruk Yayınevi. (Orijinal basım tarihi 2011).

Punch, F.K. (2005). Sosyal araştırmalara giriş: Nitel ve nicel yaklaşımlar. (D. Bayrak, H.B. Arslan, Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi. (Orijinal basım tarihi 2. Baskı 2005).

Ramos, B.M., ve Tolson, E.R. (2008). The task centered model: theoretical perspectives for direct *social work practice: A generalist eclectic approach*. Coady, N., Lehmann, P. (Ed.). USA: Springer Publishing.

Rankin, R.P. and Maneker J.S. (1985). The Duration of marriage in a divorcing population: The impact of children. Journal of marriage and the Family, 47, 43-51

Rathus, L., Nevid, J.S. ve Rathus, S.A. (1998). *Human sexuality in a world of diverse*. Boston: Allyn and Bacon.

Riomet, N. (2000). The mediator, ımpartiality and neutrality, role of the mediator towards parties and with regard to the best interest of the child. Family Mediation in Europe, Proceedings, 4th European Conference on Family Law, Palais de I'Europe, Strasbourg, 1-2 October 1998, Germany 2000, (39-53), 41

Robinson, L.C. ve Blanton, P.W. (1993). Marital strengths in enduring marriages. *Family Relations, 42*(1), 38-45.

Rogge, J. (2001). *Çocukların korkuları vardır.* Rota Yayınları.

Ross, J.H. (1977). The development and evaluation of a group pre-marital counseling workshop. Doktora tezi. Northorn Colorada Üniversitesi, USA.

Rosen-Grandon, J.R. (1999). The relationship between marital characteristics, marital interaction process and marital satisfaction. Unpublished Doctoral Dissertation, University of North Carolina.

Rosen-Grandon, J.R., Myers J.E. ve Hattie J.A., (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes and marital satisfaction. *Journal of counseling and development, 82,* 58-68.

Roth, M. (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferans kitapçığı içinde (2012). *Türkiye* Barolar Birliği Yayınları: 216.

Sancaklı, D.(2014) Boşanmış annelerin ve çocuklarının boşanma sürecine ilişkin yaşantıları. Yüksek lisans tezi Maltepe Üniversitesi Sosyal Bil. Ens. İstanbul

Saposnek, D. T. (2004). Commentary: The future of the history of family mediation research. *Conflict* Resolution Quarterly. (Fall-Winter), 22(1-2), 37-53.

Satir, V. (2001). *İnsan yaratmak.* (S. Yeniçeri, Çev.). Beyaz Yayınları, İstanbul. (Orijinal basım tarihi 1988)

Sayar, K. (2006), Babasızlık, *Popüler Psikiyatri Dergisi*, *33*, 22-23.

Saygılı, S. (2003). Babacığım neredesin? Çocuk eğitiminde babanın rolü. Elit Yayınları.

Schoneville, M. (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferans kitapçığı içinde (2012). Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 216

Schrumpf, F., Crawford, K.D. ve Bodin, J.R. (2007). *Okulda Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuk Program Rehberi.* (B.D. Karaduman ve F.G. Akbalık, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi. (Orijinal basım tarihi 2003)

Seligman, M.E.P. and Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology, american psychologist. American Psychologist, 55(1), 5-14.

Seyyar, M. (2003). *Ahlak terimleri* (ansiklopedik sözlük). İstanbul: Beta yayınları.

Sezen-Sürerbiçer, F. (2008). Boşanmış bireylerin deneyimlerine göre evlilik eğitimi gereksinimi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Shaw, L.A. (2010). Divorce mediation outcome research: A meta-analysis. *Conflict Resolution Quarterly, 27*(4), 447-467.

Sheafor, B.W. ve Horejsi, C.R. (2003). Techniques and guidelines for social work practice. Boston: Allyn and Bacon Pub.

Sherman, L.W. (1997). Marital violence: An overview. Family violence across the lifespan. (Ed:Barnett, O.W, Miller-Perrin, C.L, Perrin, R.D.). USA: Sage Publications,Inc.

Simons, R.L. ve Associates (1996). Understanding differences between divorced and intact families: Stress, interaction and outcome. Sage Pub.

Sobolewski, J.M. ve Amato, P.R. (2007). Parents' discord and divorce, parent-child relationships and subjective well-being in early adulthood: Is feeling close to two parents always better than feeling close to one?. *Social Forces, 85*(3), 1105-1124.

Soygüt, M. (2006). *Türk ceza ve ceza usul hukukunda uzlaşma kurumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 217765)

Sommers-Flanagan, R., Bodnar, C.E.F., Sommers-Flanagan, J. (2009). *Bizi boşamayın: Boşanmasürecini yaşayan çocukların anne babalara önerileri*. (Çeviren: Poyrazlı, S., Duru, E. ve Buluş, M.), Anı Yayıncılık, Ankara.

Stahmann, R.F. ve Hiebert, W.J. (1997). Premarital counseling: The professional's handbook. New York: Lexington Books.

Stanley, L.M., Markman,H.J. ve Whitton, S.W. (2002). Communication, conflict, and commitment: Insights on the foundations of relationship success from a national survey. *Family Process, 41*(4), 659-676.

Steinberg L. (2007). *Ergenlik.* Ankara: İmge Yayınevi

Stintzing, H. (1994). Mediation-a necessary element in family dispute resolution?: A comparative study of the australian model of alternative dispute resolution for family disputes and the situation in German Law, Frankfurt am Main.

Sucu, İ. (2007). Boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabulleri *(Sakarya ili örneği).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD. Sakarya. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 210608)

Sullivan, P.O. (2000). Clergy's training in and use of premarital counseling. Doktora tezi. Biola Üniversitesi, USA.

Şahin, H.G. (1991). The nature of mediation in police stations of Turkey. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. (YÖK Tez No: 13839)

Şahin, F. (2002). Sosyal hizmeti yapılandırmak açısından sosyal yapılandırmacılık. http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyalhizmetiyapilandirmak.htm. 23.11.2011

Şahin, H. G. (2008). Arabuluculuk. Mentis Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şrk.

Şahin, F. (2009). Sosyal hizmette kendi kaderini tayin hakkı. *Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel* Müdürlüğü Aile ve Toplum Dergisi, 5(19), 87-97.

Şanlı, C. (2002). Uluslararası ticari akitlerin hazırlanması ve uyuşmazlıkların çözüm yolları. İstanbul: Beta Yayınları.

Şen, B. (2007). *Savunma mekanizmaları.* Yüksek lisans projesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Konya.

Şen, B. (2009). Evlenmek üzere başvuruda bulunan bir grup nişanlı çiftin evlilik ve 'evlilik öncesi çift *eğitimi'ne ilişkin bilgi, görüş ve değerlendirmeleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD. Ankara. (YÖK Tez No: 258407)

Şenel, H. G. (2004). Eş seçim kararı. *Evlilik okulu.* H. Yavuzer (Ed.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Şendil, G. ve Kızıldağ, Ö. (2003). Çocuk ve ergenlerde ebeveyn evlilik çatışması algısı. *Çocuk ve* Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 10(2), 58-66.

Şentürk, Ü. (2006). Parçalanmış aile çocuk ilişkisinin sebep olduğu sosyal problemler (Malatya *uygulaması).* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Şirvanlı-Özen, D. (1998). Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü. Yayımlanmamış Doktora Tezi,

Talay, Ş. (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferans kitapçığı içinde (2012). *Türkiye* Barolar Birliği Yayınları: 216.

Tan, O. (2009). Depresyon ve belirtileri. www.mcaturk.com. (30.05.2012).

Tanner, E.R. (1969). Change in role expectation and value consensus in engaged couples resulting *from the interpersonal game and group premarital counseling.* Doktora tezi. Brigham Young Üniversitesi, USA. ProQuest Digital Dissertations veri tabanından incelenmiştir. (UMI Number: 70-4715)

Tanrıver S. (2006). Hukuk uyuşmazlıkları bağlamında alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ve özellikle arabuluculuk. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 64,* Mayıs-Haziran, 151- 179.

Tarhan, N. (2004). Boşanmış aileler ve çocukları.http://www.mcaturk.com/makul_ bosanma.htm (05.09.2012)

Tarhan, N. (2007). *Evlilik psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tarhan, N. (2012). *Sen, Ben ve Çocuklarımız.* (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.4

Tarrazon, M. (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferans kitapçığı içinde (2012). *Türkiye* Barolar Birliği Yayınları: 216

Tashakkori, A. ve Teddlie, C. (1998). Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches, applied social research methods series, London: Sage Publications.

Tekin, A. (2008). Türk Emniyet Teşkilatında müzakere ve arabuluculuk. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir (Tez No: 220026).

Tekeli, Ş. (1993). *Kadın bakış açısından kadınlar*. İstanbul, İletişim Yayınları.

Tekelioğlu, T. (2010). *Herşeye rağmen ikimiz.* İstanbul: Turkuvaz kitap.

Thayer, S.E. ve Zimmerman, J. (2003). *Ayrılanlar için çocuk bakımı.* (Ü. Türkoğulları, Çev.). nkara: Arkadaş Yayınevi. (Orijinal basım tarihi 2001)

Thomas, G., Farrell, M.P. ve Barnes, G.M. (1996). The effects of single mother families and nonresident fathers on delinquency and substance abuse in black and white adolescents, *Journal of Marriage and the Family, 58*, 884-894.

Tolson, T.E., Reid, W. J. ve Garvin, D. (2003). *Generalist practice: A task-centered approach*. USA: Columbia University Press.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal çalışma sözlüğü.* Ankara: Selvi Yayınevi.

Tsika, P. (2010). *Get married, stay married*. Destiny image publishers.

Tuncer, D. (2009). Türkiye'de aile yapısı ve yaşam memnuniyet seviyelerinin aile yapısına *yansımaları*. Yayımlanmamış TÜİK Uzmanlık Tezi, Ankara

Turan, N. (1990). Psikiyatride krize müdahale ve sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 8*, 1-17.

Turan, N. (1999). *Sosyal kişisel çalışma.* V. Duyan (Ed.). Ankara: Aydınlar Matbaacılık.

Turan, Ö. (2004). Boşanmış ailede yetişen gençlerin evlilikten beklentileri üzerine karşılaştırmalı bir *araştırma.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD. Ankara. (YÖK Tez No: 144113).

Tuzcuoğlu, N. (1994). Boşanmanın yarattığı güçlüklerle mücadelede ebeveyn ve çocuklara yardım etme. Eğitim Bilimleri Dergisi, 6, 255-264.

Türkaslan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3 (11), 99-107.

Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu. 13. Baskı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Adalet İstatistikleri 2010.* Ankara: TÜİK.

Türnüklü, A. (2006). Sınıf ve okul disiplinine çağdaş bir yaklaşım: Onarıcı disiplin. İstanbul: Ekinoks.

Uyar, S. (1999). Boşanmış bireylerin evlilik süreci ve bugüne ilişkin psikolojik sorunları üzerine bir *araştırma.* Yayınlanmamış uzmanlık tezi. GATA. Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir (Tez No: 86876).

Uzun, Ç. (2013). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocuklarda depresyon ve sosyal becerilerin değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Ünal, E. (1996). Evlilik adaylarının eş seçim ölçütleri ve İzmir'de verilen evlilik danışmanlığı *hizmetleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. 9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. Aile ve Toplum Eğitimi – Kültür ve Araştırma Dergisi, 2(7), 85-93.

Vande Kamp, H. (1985). Mate selection and marriage. *Teaching of Psychology*, *12*(3),161- 164.

Vannoy-Hiller, D. ve Philliber, W.W. (1989). *Equal partners successful women in marriage*. California.

Verleije, N. (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferans kitapçığı içinde (2012). *TürkiyeBarolar Birliği Yayınları:* 216

Verlag, F. (1994). Boşanma etkilerinin çocukların yaş ve cinsiyetlerine göre farklılıkları, Çeviren: Reyhan Ateş. Yetişkinlik Psikolojisi Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü.

Walczak, Y. ve Burns, S. (2004). *Boşanma ve çocuk üzerine etkileri*. (2. Basım). (Çev. İ. Ersevim). İstanbul: Özgür Yayınlar

Walker, J. (2000). Introduction to family mediation europe and its special characteristics and advantages. Family Mediation in Europe, Proceedings, 4th European Conference on Family Law, Palais de I'Europe, Strasbourg, 1-2 October 1998, Germany 2000, s.21-38.

Wallerstein, J.S. ve Kelly, J.B. (1980). Surviving the brake up: How children and parents cope *with divorce*. New York, Basic Books.

Warshak, R.A. (2011). Divorce poison new and updated edition: how to protect your family from bad-mouthing and brainwashing. Harper Collins

Watters, C. (2008). Get married: What women can do to help it happen, Chicago: Moody Publishers.

Weilburger, L.S. (2009). *Çocuk ve disiplin*. (Çev. İ. Özbaş). İstanbul: Ekinoks Yayıncılık.

Whyte, L.K. (1990). Determinants of divorce: A review of research in the eighties. *Journal of* Marriage and The Family, 52, 904-912.

Williams, L.M, Riley L.A. ve Risch, G.S. (1999). An empirical approach to designing marriage preparation programs. The American Journal of Therapy, 27, 271-283.

Wilkinson, J.H. (1990). *Advantages and obstacles to ADR.* Donovan Leisure, Newton & Irvine ADR Practice Book, New York. 11-29.

Wolf, A. E. (2002). *Boşanmanız şart mıydı?* (E. Aksay, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık. (Orijinal basım tarihi 1998)

Wolff, B. (1983). The best ınterest of the divorcing family-mediation not litigation. *Loyola* Law Review, 29, 55-90.

Wood, N.S. ve Stroup, H.W. (1990). Family systems in premarital counseling. *Pastoral Psychology, 39*(2), 111-119.

Woosley, J., Dennis, C., Robertson, K. ve Goldstein, J. (2009). Perceived psychological well-being of children from divorced, and nondivorced families. *Psi Chi Journal of Undergraduate Research, 14*(1), 34-39.

Yavuzer, H., Baltaş, Z., Baltaş, A., Konuk, E., Köknel, Ö., Razon, N. ve Navaro, L. (2003). *Ana-baba okulu*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1998). *Çocuk psikolojisi.* Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. İstanbul: Remzi Yayınevi.

Yavuzer, H. (2004). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2007). Resimleriyle çocuk: Resimleriyle çocuğu tanımak. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde rehberlik hizmetleri.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, İ. (1993). Evli bireylerin uyum düzeni. 3P Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi, *1*(3), 249-257.

Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi güvenirliği ve geçerliği. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, 81-87.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yılmaz, K. (2001). *Anne ve baba ve çocuk*. Sistem Yayıncılık.

Yörükoğlu, A. (1997). *Aile ve çocuk.* İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk ruh sağlığı.* İstanbul: Özgür Yayınları.

Zastrow, C. (1995). *The practice of social work.* California: Brooks/Cole Publishing.

Ziglar, Z. (1998). Olumsuz bir Dünyada olumlu çocuklar yetiştirmek. Beyaz Yayınları

KANUNLAR

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *T.C. Resmi Gazete, 17863,* 9.11.1982.

Türk Medeni Kanunu. (2001). *T.C. Resmi Gazete, 24607,* 8 Aralık 2001.

Ailenin Korunmasına Dair Kanun. (1998). *T.C. Resmi Gazete, 23233,* 17 Ocak 1998.

Aile Mahkemeleri'nin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun. (2003).

T.C. Resmi Gazete, 25439, 18 Ocak 2003.

1136 Sayılı Avukatlık Kanunu.

İcra ve İflas Kanunu. (1932). *T.C. Resmi Gazete, 2128,* 9 Haziran 1932.

İcra ve İflas Kanunu Yönetmeliği. (2005). *T.C. Resmi Gazete, 25783,* 11 Nisan 2005.

Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2008.- http://www.ksgm.gov.tr/ (08.12.2012)

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği (2013). 26 Ocak 2013, Resmî Gazete Sayı: 28540

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı ve Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ile Adalet Komisyonu Raporları (1/486) (2012). Türkiye Büyük millet meclisi, Yasama Dönemi 24, Yasama Yılı 2, Sıra Sayısı: 233. http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamalari/Kanunlasan/2012Yili/Kanmetni/6325ss.pdf (Erişim: 31.08.2015).

ARAŞTIRMALAR

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2008). *Aile Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi ve Kalite Standartları Geliştirilmesi.* Ankara.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009a). *Boşanma Nedenleri Araştırması.* Ankara.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009b). *Türkiye'de Aile mahkemeleri uygulaması ve uygulamanın değerlendirilmesi*. Ankara.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Aile yapısı araştırması 2006*. Ankara.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010b). *Türkiye'de Aile değerleri araştırması*. Ankara.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2011a). *Türkiye'de Ailelerin eğitim ihtiyaçları.* Ankara.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2011b). *Tek ebeveynli aileler.* Ankara.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011). *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması.* Ankara.Council of Europe, Family Mediation, (1998). Recommendation No. R (98) 1, and explanatory *memorandum*, Strasbourg, s.5.

Council of Europe, Family Mediation in Europe (1998). Proceedings, 4th European Conference on Family Law, Palais de I'Europe, Strasbourg, 1-2 October 1998, Germany 2000, s.121.

Council of Europe, Mediation in Civil Matters, Recommendation Rec (2002) 10 and explanatory Memorandum. *Legal Issues*, Strasbourg 2003, s.14.

Council of Europe (2003). Convention on contact concerning children explanatory report, http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/192.htm (25.12.2014)

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet.* Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

Arabuluculuk Daire Bşk. (2015). Arabuluculukla ilgili sıkça sorulan sorularlar. http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/soru_gorus_oneriler/index.html#_Toc361272836

Council of Europe (1996). European convention on exercising children‟s rights explanatory report, http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/160.htm (15.11.2012)

Council of Europe. (2003). Convention on contact concerning children explanatory report, http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/192.htm (15.11.2012)

Milliyet haber (12.02.2009). http://blog.milliyet.com.tr/turkiye-de-kadina-yonelik-aile-ici-siddet-arastirmasi-sonuclandi/Blog/?BlogNo=162022 (08.12.2012)

Milliyet haber (15.1.2012). Adalet Bakanının arabuluculuk yasa tasarısı hakkında söyledikleri.(http://www.milliyet.com.tr/-boşanirken-bile-arabulucu-lazim-/siyaset/siyasetdetay/05.01.2012/1484606/default.htm).

http://www.gocrc.com http://members.tripod.com/~mdcrc/sharprnt.html (12.12.2012)

http://www.arabuluculukgonulluleri.org.tr/wp-content/uploads/2015/01/arabuluculuk-kitap-listesi-1.pdf

Yenilenmiş ve Geliştirilmiş
3. Basun

Büro Yönetimi

Çağdaş Büro Yönetimi; Resmî Yazışma,
Yazı ve Rapor Yazma; Dosyalama ve
Arşivleme Sistem ve Teknikleri

Nihat Aytürk
Kamu Yönetimi Uzmanı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1347
Meslek Yüksek Okulları No.: 005
ISBN: 978-605-320-253-0
© 3. Basım, Kasım 2015

Büro Yönetimi
Nihat Aytürk

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcam Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aytürk, Nihat.
Büro Yönetimi / *Nihat Aytürk*
3. Basım, s. XII + 332 , 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-253-0
1. Büro Yönetimi Teknikleri 2. Yazı ve Rapor Yazma Kuralları
3. Resmi Yazışma ve İş Mektupları 4. Dosyalama ve Arşiv

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KONUSUNA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Değerli Hocam Fikret AR'a,

Kamu ve özel tüm kurum ve kuruluşlarda şube müdürü, büro müdürü, büro amiri, büro şefi, büro memuru olarak çalışanların çağdaş büro yönetimi teknikleri konusunda temel bilgi ve becerileri örgütsel yaşamda başarının temel etkenidir. Zira bürolarda üretilen bütün iş ve işlemler, bürotik hizmet ve etkinlikler, o örgütün kalitesini gösterir. Bu yüzden büro yöneticilerinin ve büro görevlilerinin niteliği, bilgi ve becerisi örgütsel başarı açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle büro yöneticilerinin büro yönetimi konusunda kendilerini iyi yetiştirmeleri, kişisel ve örgütsel başarı açısından gereklidir. Çünkü bir yöneticinin başarısının arkasında iyi yetişmiş, bilgili ve becerikli büro yöneticileri vardır.

Bu Kitap, üniversitelerin Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Meslek Yüksekokullarında ve bütün kurumlarda düzenlenen hizmetiçi eğitim kurs ve seminerlerinde kaynak; kamu ve özel bütün kuruluşlarda çalışan şube müdürü, büro müdürü, büro şefi ve büro memurları için bir elkitabı olarak hazırlanmıştır. Kitapta büro yönetimi ve çağdaş büro yönetimi teknikleri ile resmî yazışma, yazı ve rapor yazma, dosyalama ve arşiv teknikleri; büro personel yönetimi ve ast-üst ilişkileri örneklerle ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Böylece, kamusal ve özel bütün kurum ve kuruluşlarda çağdaş büro yönetimi alanında nitelikli elemanlar yetiştirmek ve bu alanda çalışanların niteliklerini, bilgi ve becerilerini geliştirmek ve örgütsel başarıyı artırmak amaçlanmıştır.

Kurum ve kuruluşlarda çalışan bütün büro yöneticilerine ve büro görevlilerine; meslek yüksekokullarında bu alanda eğitim alan bütün öğrencilere başarılar en içten dileğimdir. Ankara, Ağustos 2015

Nihat AYTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

I. BÖLÜM
YÖNETİM VE BÜRO YÖNETİMİ

A. YÖNETİM 1
1. Yönetim Evreleri 1
2. Yönetimde Temel İlkeler 4
3. Yönetimde Temel Kaynaklar 5
4. Yönetim Yapısı 7
5. Örgüt Yapısı 8

B. BÜRO YÖNETİMİ 10
1. Büro Kavramı ve Anlamı 10
2. Kurumlarda Büroların Örgütlenmesi 11
3. Büro Türleri ve Özellikleri 13
4. Büro İşleri ve Büro Hizmetleri 15

C. ÇAĞDAŞ BÜRO SİSTEMLERİ 17
1. Şube Bürolar 18
2. Mobil Bürolar 18
3. Ev Bürolar 19
4. Sanal Bürolar 20

Ç. BÜROLARDA BİLGİSAYAR VE BİLİŞİM SİSTEMLERİ 21
1. Bürolarda Bilgisayar Sistemi 21
2. Bürolarda Bilişim Sistemi 23

D. BÜROLARDA KULLANILAN MAKİNE VE MALZEMELER 26
1. Büro Makineleri 26
2. Büro Malzemeleri 28

II. BÖLÜM
ÖRGÜTLERDE BÜROTİK TEKNİKLER

A. BÜRO YÖNETİMİ TEKNİKLERİ 33
1. İş Planlama ve Programlama 34
2. İş Örgütleme 36
3. İş Basitleştirme 37
4. İş Düzenleme 40
5. İş Verimini Yükseltme 44
6. İş Analizi ve İş Tanımı 53
7. İş Etüdü ve İş Ölçme 65
8. İş Değerleme ve Ücretleme 66

B. ÖRGÜTLERDE YERLEŞME İLKE VE TEKNİKLERİ 72

C. ÖRGÜTLERDE ERGONOMİK TEKNİKLER 76
1. Ergonomik - Ekonomik Teknikler 77
2. Ergonomik - Fiziksel Teknikler 78
3. Ergonomik - Estetik Teknikler 79

Ç. ÖRGÜT ŞEMASI GELİŞTİRME TEKNİKLERİ 80

D. FORM GELİŞTİRME TEKNİKLERİ 85

III. BÖLÜM
RESMÎ YAZILAR VE RESMÎ YAZIŞMA KURALLARI

A. RESMÎ YAZI VE BELGE TÜRLERİ VE BUNLARIN ÖZELLİKLERİ 89

B. RESMÎ YAZIŞMALARDA USUL VE ESASLAR 104
1. Resmî Yazışmalarda Kullanılan Terimler ve Tanımları 105

2. Belge Özellikleri 108
3. Belgenin Bölümleri..... 108
4. Belgenin Çoğaltılması, Gönderilmesi, Alınması ve İade Edilmesi .. 136
5. Çeşitli ve Son Hükümler 141

C. RESMÎ YAZIŞMA UYGULAMALARINDA ÖRNEKLER VE ÖNERİLER..... 144
1. Resmî Yazılarda Hitaplar ve Örnekler..... 144
2. Resmî Yazılarda Metinler ve Örnekler..... 144
3. Resmî Yazışmalarda Arz ve Rica Konusunda Öneriler 146
4. İmza ve İmza Yetkileri Konusunda İlke ve Öneriler 150
5. Belgelerde Mühür Kullanımı 158

Ç. İŞ MEKTUPLARI (İşletmelerde Yazışma Kuralları)..... 158

D. PROTOKOL YAZILARI..... 164
1. Mektuplar 164
2. Davetiyeler..... 170
3. Kartvizitler..... 174

IV. BÖLÜM
YAZI VE RAPOR YAZMA KURALLARI

A. YAZI YAZMA KURALLARI 177
1. İyi Bir Yazının Özellikleri 177
2. Yazılarda Uyulması Gereken Dilbilgisi ve Yazım Kuralları..... 181
3. Kelime, Cümle ve İfade Yanlışları ve Bunların Doğru Kullanımları 192
4. Birbiriyle Karıştıralan Kelimeler..... 197
5. Yazılışı Bir Okunuşu ve Anlamı Ayrı Olan Kelimeler..... 198
6. Nispet "î" sinin Kullanıldığı Yerler 199
7. Yanlış Yazılan Kelimeler ve Bunların Doğru Yazılışları 200

B. RAPOR YAZMA KURALLARI 201
1. Rapor Türleri ve Özellikleri..... 202
2. Rapor Yazma Teknikleri..... 207
3. Bölüm, Paragraf, Madde, Fıkra ve Bentleri Düzenleme 213
4. Raporlarda Kaynak, Dipnot ve Kaynakça Yazımı 216

C. YAZI VE RAPORLARDA KULLANILAN KISALTMALAR VE KISALTMA KURALLARI 218

V. BÖLÜM
ÖRGÜTLERDE EVRAK-DOSYA-ARŞİV SİSTEMLERİ

A. EVRAK-DOSYA-ARŞİV HİZMETLERİNİN ÖRGÜTLENMESİ 233

B. KURUMLARDA EVRAK İŞLEMLERİ 234
1. Fiziksel Ortamda Gelen Evrak İşlemleri 234
2. Fiziksel Ortamda Gönderilen (Giden) Evrak İşlemleri 243
3. Gizlilik Dereceli Evrak İşlemleri 246
4. Belgenin Elektronik Ortamda Gönderilmesi ve Alınması 248

C. DOSYALAMA İŞLEMLERİ 248
1. Dosyalama Biçimleri 249
2. Dosyalama Malzemeleri 249
3. Dosya Türleri 250

Ç. DOSYALAMA SİSTEMLERİ 251

D. DOSYA PLANLARI 253
1. Kurumsal Dosya Planı 254
2. Kurumlararası Standart Dosya Planı 268

E. BİLGİSAYAR ORTAMINDA DOSYALAMA 292

F. KURUMLARDA ARŞİV VE ARŞİVLEME SİSTEMLERİ 293
1. Arşiv Birimleri ve Arşiv Kurumları 296
2. Arşiv Malzemeleri ve Arşivlik Malzemeler 297
3. Kurumsal Arşiv İşlemleri 298
4. Kurumlarda Evrak-Dosya Ayıklama ve İmha İşlemleri 299
5. Arşiv Malzemelerini Koruma İşlemleri 302

G. ARŞİVLERDE ARAŞTIRMA VE İNCELEME İŞLEMLERİ 305

VI. BÖLÜM
BÜRO YÖNETİMİNDE GÖREV YETKİ SORUMLULUKLAR VE AST-ÜST İLİŞKİLERİ

A. BÜRO YÖNETİMİNDE GÖREV YETKİ VE SORUMLULUKLAR 307
1. Büro Yöneticilerinin Görevleri 308
2. Büro Yöneticilerinin Yetkileri 311
3. Büro Yöneticilerinin Sorumlulukları 318

B. BÜRO YÖNETİMİNDE AST - ÜST İLİŞKİLERİ VE DAVRANIŞ BİÇİMLERİ 319
1. Üstlerin Astlarıyla İlişkileri ve Davranış Biçimleri 321
2. Astların Üstleriyle İlişkileri ve Davranış Biçimleri 324

KAYNAKÇA 327

Nihat AYTÜRK'ÜN NOBEL YAYINEVİ'NDEN ÇIKAN DİĞER KİTAPLARI 331

KAYNAKÇA

Akal, Zuhal (1991), *İş Etüdü* (çeviri), MPM, Yayın Numarası 29, Ankara.

Aksoy, Ömer Asım (1990), *Dil Yanlışları*, Emel Yayınevi, Ankara.

Ar, Fikret (1999), *Büro Yönetimi Teknikleri*, Yargı Yayınevi, Ankara.

Ar, Fikret (1994), *Dosyalama, Arşiv, Resmî Yazışma, Rapor Yazma Teknikleri*, TODAİE yayını, Ankara.

Aytaç, Önder ve İhsan Bilir (2000), "Renklerin Dili, Önemi ve Yorumlanması", *Polis Dergisi,* Sayı-3, Hatay.

Aytürk, Nihat (2014), *Yönetim Sanatı-Başarılı Yönetim ve Yöneticilik,* Nobel Akademik Yayıncılık, Geliştirilmiş 6. basım, Ankara.

_____ (2015), *Örgütsel ve Yönetsel Davranış,* Detay Yayıncılık, Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. Basım, Ankara.

_____ (2014), *Protokol Yönetimi-Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları,* TODAİE yayını, Geliştirilmiş 7. basım, Ankara.

_____ (2007), *Büro Yönetimi ve Yönetici Sekreterliği,* Nobel Yayıncılık, Ankara.

_____ (1999), "Yönetimde İnsan İlişkileri", *Sayıştay Dergisi,* Sayı 32, Ankara.

_____ (2000), "Yönetimde Yetki Devri ve İmza Yetkileri", *Amme İdaresi Dergisi*, TODAİE, C. 33, Sayı 1, Ankara.

_____ (2001), "Örgütlerde İş Basitleştirme ve İş Verimini Yükseltme Teknikleri", *Amme İdaresi Dergisi,* TODAİE, C. 34/1, Ankara.

_____ (2002) , "Yetki Yönetimi", *Türk İdaresi Dergisi,* İçişleri Bakanlığı, Sayı- 43, Ankara.

_____ (2005), "Belediyelerde İş Değerleme ve Ücretleme", İller ve Belediyeler Dergisi, Türkiye Belediyeler Birliği, Sayı 697, Ankara.

_____ ve K. U. Bilgin, (2003), "Türkiye'de Kamu Kuruluşlarında Norm Kadro", *Türk İdare Dergisi,* İçişleri Bakanlığı, Sayı 438, Ankara.

_____ (2000), "Büro Yönetimi Teknikleri*", T.C. Merkez Bankası Büro Yönetimi Semineri Ders Notu*, Ankara.

_____ (2003), "Evrak-Dosya ve Arşiv Hizmetleri", *TRT Genel Müdürlüğü Hizmetiçi Eğitim Kursu Ders Notu*, Ankara.

_____ (2004), "Yönetimde Verimlilik ve İş Basitleştirme Teknikleri", *İçişleri Bakanlığı Kaymakamlık Kursu Ders Notu*, Ankara.

_____ (2005), "Resmî Yazışma ve Rapor Yazma Teknikleri*", Telekomünikasyon Kurumu Semineri Ders Notu,* Ankara.

_____ (2005), "Örgütlerde Norm Kadro ve İş Analizi Teknikleri*"*, TODAİE Ders Notu, Ankara.

Başbakanlık (2015), *Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik*, Ankara.

Başbakanlık (1996), *Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Rehberi*, Ankara.

Başbakanlık (1996), *Kamu Yönetiminde İdareyi Geliştirme Çalışmaları*.

Başbakanlık (Resmî Gazete 8.2.1984, S.18306): *İdari Usul ve İşlemlerin Yeniden Düzenlenmesi ile İlgili Yetki Kanunu.*

Başbakanlık, 1992/1, 1993/4239, 1994/274 ve 1995/208 numaralı *Genelgeler.*

Bensghir, Türksel Kaya (1996), *Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim*, TODAİE yayını, Ankara.

Bensghir, Türksel Kaya (2000), Devlet-Vatandaş İletişiminde e-posta" *Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirisi*, 09. 11. 2000, İstanbul.

Binark, İsmet (1980), *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri*, Başbakanlık, Ankara.

Canman, Doğan (2000), *İnsan Kaynakları Yönetimi*, Yargı Yayınevi, Ankara.

Devlet Personel Başkanlığı *Norm Kadro El Kitabı,* DPB Yayını, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, *"2000 Yılı Programı*", Resmî Gazete, 21.11.1999, Sayı 23883 (Mükerrer), Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı (2000), "*Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001-2005*", DPT yayını, Ankara.

Ercan, Mustafa N. (1988), "Çalışma Yerlerinin ve Yaşam Ortamlarının Ergonomik Şekillendirilmelerinde Genel Prensipler", *I. Ulusal Ergonomi Kongresi*, MPM yayını, Ankara.

Ertem, Cahit (1980), *Form Hazırlamada Şematik Notlar,* MPM yayını, Ankara.

Göral, Gülbin (1995), *Büro Yönetimi Sistemler ve Yaklaşımlar*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Gözlü, Ahmet (1995*),* "İşletmelerde Büro Örgütü ve Verimlilik"*, MPM Verimlilik Dergisi,* Sayı, 3, Ankara.

Hamshaw, Eric (1994), *İş Analizi, İş Değerleme ve Başlıca Kullanım Alanları,* çev. Refik Çiçek, DPB yayını, Ankara.

Ilıcak, Şule (1988), "Çevre-İşyeri Koşulları ve Ergonomik Yaklaşımlar", *I. Ulusal Ergonomi Kongresi,* MPM yayını, Numarası 372, Ankara.

Kalkandelen, Hayrettin (1987), *İşletmelerde ve Kamu Kuruluşlarında Norm Kadro ve Teknolojisi,* MPM yayını, Ankara.

Kalkandelen, Hayrettin (1976), *Norm Kadro ve Reorganizasyon,* TODAİE, Ankara.

Mackenze, R.Alec (1987), *Zaman Tuzağı (Zamanı Nasıl Denetlersiniz*?), çev. Yakut Güneri, MYD. İlgi Yayıncılık, İstanbul.

Manning, Marilyn ve Patricia Haddock (1997), *Büro Yönetimi*, (çev. Tülay Savaşer), Rota Yayıncılık, İstanbul.

Millî Prodüktivite Merkezi (2001), *Verimliliği Artırıcı Yaklaşım ve Teknikler, No: 10 Kadrolama,* Ankara.

Millî Prodüktivite Merkezi (2001), *Verimliliği Artırıcı Yaklaşım ve Teknikler, No: 12 İş Etüdü,* Ankara.

Özkul, İsa (2000), *Türk Arşivleri Bugünü ve Geleceği,* Başbakanlık Devlet Arşivleri Gn. Md. Yayın Numarası 13, Ankara.

Özdemirci, Fahrettin ve Hüseyin Odabaş (2005), *Yazışma Yönetimi ve Dosyalama İşlemleri,* Alter Yayıncılık, Ankara.

Peker, Ömer (1995), *Yönetimi Geliştirmenin Sürekliliği,* TODAİE, Ankara.

Peker, Ömer ve Nihat Aytürk (2002), *Yönetim Becerileri,* Yargı Yayınevi, Ankara.

Polatoğlu, Aykut, "Türk Kamu Örgütlerinde Ast-Üst Arasında İletişim", *Amme İdaresi Dergisi,* C. 21, Sayı 2, Ankara.

Tengilimoğlu, Dilaver ve Tutar, Hasan (2003), *Çağdaş Büro Yönetimi,* Gazi Kitabevi, Ankara.

Tikici, Mehmet (1989), *Hizmetiçi Eğitimin Norm Kadro ile İlişkilendirilmesi ve KİT'lerde Örnek Uygulama*, Dokuzeylül Ü., SBF, İzmir.

Timur, Hikmet (1984*), İş Ölçümü, İş Planlaması ve Verimlilik*, TODAİE, Ankara.

TODAİE (1972), *İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler,* TODAİE, Ankara.

TODAİE,(1991), *Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor,* TODAİE, Ankara.

Tortop, Nuri (1990), *Yönetim Biliminin Temel İlkeleri,* TODAİE, Ankara.

Tutar, Hasan (2000), *Toplam Kalite Yönetimi Çerçevesinde Büro Yönetimi Teknikleri,* Aktif Yayın Dağıtım, Erzurum.

Türk Dil Kurumu (2012), *Yazım Kılavuzu,* Ankara.

Uyargil, Cavide (1992), "İş Analizlerinin Personel Yönetimi Faaliyet ve Programları ile İlişkileri", MPM, *Verimlilik Dergisi,* Sayı-2, Ankara.

6. Basım

BÜRO YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Nuran ÖZTÜRK BAŞPINAR
Öğr. Gör. Ünver ÜNLÜ BAYRAMLI

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 269
MESTEK Dizi No.: 13
ISBN : 978-605-133-171-3
© 6. Basım, Ocak 2015

BÜRO YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Nuran ÖZTÜRK BAŞPINAR
Öğr. Gör. Ünver ÜNLÜ BAYRAMLI

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Mestek Yayın Danışmanları: Yrd. Doç. Dr. Şeref Kavak -skavak@ankara.edu.tr-
Dr. Ahmet Çalışkan -ahmetcaliskan2000@hotmail.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öztürk Başpınar, Nuran ., Ünlü Bayramlı, Ünver.
Büro Yönetimi / *Nuran ÖZTÜRK BAŞPINAR - Ünver ÜNLÜ BAYRAMLI*
6. Basım, X+234 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-171-3
1. Büro Yönetimi 2. Büro Otomasyonu 3. Kontrol Kavramı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Yüksekokulumuzda Büro Yönetimi dersini yürütürken öğrencilerimiz sık sık bu konuda Türkçe kaynak eksikliğinden yakınıp, neden bizim bu konuda bir kitap yazmadığımızı soruyorlardı. Mezun olanlarda iş hayatında bu dersde işlenen konuların çok yararlı olduğunu, ellerinde zaman zaman dönüp yararlanabilecekleri bir el kitabının bulunmasının ne kadar iyi olacağını söylüyorlardı.

Karar verdik ve yazdık. Kusurlarımız, eksikliklerimiz ve gözden kaçmış yanlışlıklarımız mutlaka vardır ve bize aittir.

Bu kitabın oluşmasında her birimizin geçmişte üst düzey yöneticilerle, gerçek bir büro ortamında, bir büro elemanı olarak yirmi yılı aşkın bir süre çalışmamızın sağlamış olduğu uygulama deneyimlerinin ve on yılı aşkın bir süredir yürüttüğümüz öğretim elemanlığı/üyeliği deneyimlerinin büyük katkısı vardır.

Bilinçli veya bilinçsiz olarak bizi yönlendiren tüm öğrencilerimize, meslektaşlarımıza ve yöneticilerimize ve bu kitabın hazırlanmasında uygun çalışma ortamı sağlayan Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu yöneticileri nezdinde tüm Anadolu Üniversitesi yöneticilerine, mesai arkadaşlarımıza, aile bireylerimize ve alana katkısı olan eserlerinden yararlandığımız tüm yazarlara teşekkürü borç biliyoruz.

Kitabımızın altıncı baskısı ilk baskısından on yıl sonra gözden geçirilip yenilendi. Bu on yıl içinde büroların gelişen teknolojiyle birlikte kabuk değiştirmesi ve yönetimde meydana gelen gelişmeler kaçınılmaz olarak son baskıda değişiklikler yapmamıza neden oldu. Umarız kitabımız öğrencilerimize ve tüm okuyucularımıza yararlı olur.

Eskişehir-2015

Nuran ÖZTÜRK BAŞPINAR-Ünver ÜNLÜ BAYRAMLI

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: GİRİŞ **1**
1. BÜRO KAVRAMI 2
2. BÜRONUN AMACI VE FONKSİYONLARI 3
3. BÜRONUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GELECEĞİ 4
4. BÜRO TÜRLERİ 7
5. BÜRO ELEMANLARI 9
6. BÜRO FAALİYETLERİ 10

Bölüm 2: YÖNETİM VE BÜRO YÖNETİMİ **13**
1. YÖNETİM KAVRAM VE TANIMI 13
2. YÖNETİCİLİK YETENEKLERİ 15
3. YÖNETİMİN ÖZELLİKLERİ 16
4. YÖNETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ 17
   4.1. Klasik Yönetim Yaklaşımı 17
   4.2. Neo – Klasik (Davranışsal) Yönetim Yaklaşımı 20
   4.3. Modern Yönetim Yaklaşımı 20
5. YÖNETİMDE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR 23
6. YÖNETİMİN AMACI VE FONKSİYONLARI 24
   6.1. Yönetimin Amacı 24
   6.2. Yönetimin Fonksiyonları 24
7. BÜRO YÖNETİMİ 25
   7.1. Büro Yönetiminin Amacı 26
   7.2. Büro Yönetiminde Başlıca Yaklaşımlar 27
8. BÜRO YÖNETİCİSİ 28
9. BÜRO SİSTEMİ 29
   9.1. Büro Sistemleri Analiz ve Tasarımı 31
   9.2. Büro Sistemlerinin Sahip Olması Gereken Temel İlkeler 32

Bölüm 3: BÜRO YÖNETİMİNDE PLANLAMA 33
1. PLANLAMA KAVRAM VE TANIMI 33
1.1. Planlamanın Özellikleri 34
1.2. Planlamanın Yararları 35
1.3. Planlama Süreci 36
1.4. Plan Türleri 37
1.5. Bürolarda İşlerin Programlanması 38
2. KARAR VERME 39
2.1. İyi Kararın Nitelikleri 40
2.2. Karar Verme Aşamaları 41
3. BÜRO KURULUŞ ANALİZİ VE PLANLAMA ÇALIŞMASI 44
3.1. Büro Binası Kuruluş Safhaları 45
3.2. Bürolarda Yerleşme İlkeleri 46
3.3. Büro (Ofis) Hastalıkları 47
3.4. Bürolarda Ergonomi 48
3.4.1. Ergonominin İşlevleri 49
3.4.2. Ergonominin Hedefleri 50
3.4.3. Antropometrik Tasarımın Amacı 51
3.5. Bürolarda Çalışma Koşulları Faktörleri 56
3.5.1. Aydınlatma 57
3.5.2. Isıtma ve Soğutma 60
3.5.3. Gürültü 62
3.5.4. Ergonomik Risk Faktörlerinin Kontrolü 64
3.5.5. Estetik ve Dekoratif Düzenlemeler 65
4. BÜRO VE İŞ GÜVENLİĞİ 66
4.1. Büro Güvenliği 66
4.2. İş Güvenliği 68
5. BİLGİ İŞLEME İÇİN PLANLAMA 71
5.1. Bilgi Makinelerinin Seçimi 71
5.2. Bilgi Makinelerinin Kullanım Etkileri 75
6. KAYIT YÖNETİMİ İÇİN PLANLAMA 75
6.1. Kayıt Yönetiminin Tanımı 76
6.2. Kayıt Yönetim Programının Düzenlenmesi ve İşleyişi 79
6.3. Kayıt Yaşam Süreci 80
7. DOSYALAMA 80
7.1. Dosyalamanın Tanımı, Amacı, Önemi 80
7.2. Dosyalamaya Konu Olan Belgeler 81
7.3. Belgelerin Dijitalleştirilmesi 84
7.4. Dosyalamanın Süreci 86
7.5. İyi Bir Dosyalama Sisteminde Bulunan Özellikler 88
7.6. Dosyalama Sistemleri 89
7.6.1. Alfabetik Dosyalama Sistemleri 90

7.6.1.1. Konu Adlarına Göre Alfabetik Dosyalama Sistemleri 92
7.6.1.2. Coğrafik Bölgelere Göre Alfabetik Dosyalama Sistemleri 93
7.6.2. Numaralı Dosyalama Sistemleri 95
7.6.2.1. Sıra Numaralı Dosyalama Sistemi 95
7.6.2.2. Ondalık (Desimal) Numaralı Dosyalama Sistemi 96
7.6.2.3. Ortadaki Asal Sayıya Göre Dosyalama Sistemi 98
7.6.2.4. Sondaki Asal Sayıya Göre Dosyalama Sistemi 98
7.6.3. Kronolojik Dosyalama Sistemi 98
7.6.4. Karma Dosyalama Sistemleri 98
7.6.5. Elektronik Dosyalama Sistemleri 99
7.7. Dosyalama Biriminin Örgütlenmesi 100
7.8. Arşivleme, Amacı ve Önemi 101
7.8.1. Arşivleme Süreci 102
7.8.2. Elektronik Belgelerin Arşivlenmesi 103
7.8.3. Arşiv Malzemelerinin Korunması 106
7.8.4. Arşiv Malzemelerinin Korunması İlkeleri 107
7.8.5. Belgelerin Saklama Süreleri ve İmha Süreci 109
8. YAZIŞMA, RAPOR, TALİMAT VE FORMLARIN YÖNETİMİ 111
8.1. Yazışma Yönetimi 111
8.2. Rapor Yönetimi 112
8.3. Talimat Yönetimi 112
8.4. Form Yönetimi 113
8.4.1. Formlarda Aranan Nitelikler 114
8.4.2. Form Yönetiminin İlkeleri 115
9. İŞ AKIŞ ÇİZELGELERİ 116

Bölüm 4: BÜRO YÖNETİMİNDE ÖRGÜTLEME 123
1. BÜROLARDA ÖRGÜTLENME İLKELERİ 123
1.1. Örgüt Elemanları 124
1.2. Örgütleme Süreci 125
1.3. Örgüt Yapısının İlkeleri 126
1.4. Örgüt Yapısının Düzenlenmesi 127
2. FORMAL BÜRO ORGANİZASYONU 128
2.1. İş Bölümü 128
2.2. İş Analizi 129
2.3. İş Tanımı 132
2.4. İş Gerekleri 134
2.5. İş Değerleme 134
2.6. İş Tasarımı 136
2.7. Personel Seçimi (İşe Alma) 138
2.8. Örgüt Şemaları ve Örgüt El Kitapları 148
3. BÜROLARDA KOORDİNASYON 150

3.1. Koordinasyon Araçları 151
3.2. Koordinasyon Konuları 152
3.3. Koordinasyon Çeşitleri 152

Bölüm 5: BÜRO YÖNETİMİNDE YÖNELTME 153
1. BÜROLARDA YÖNELTME KAVRAM VE TANIMI 153
2. EKİP ÇALIŞMASI-TAKIM RUHU 154
3. MESLEK AHLAKI (ETİĞİ) 158
4. GÜDÜLEME 164
4.1. Güdülerin Sınıflandırılması 165
4.2. Güdülerin Özellikleri 167
4.3. Güdülenmiş Davranışın Özellikleri 167
4.4. Arzu ve Gereksinimlerin Daha Ayrıntılı İncelenmesi 168
5. İLETİŞİM 171
5.1. İletişimin İşlevleri 173
5.2. İletişim Süreci 174
5.3. İletişim Türleri 176
5.4. Örgütsel İletişim 177
6. YETKİ 181
7. EMİR VERME 183
7.1. Emrin Veriliş Biçimi 184
7.2. Astın Psiko-Sosyal Durumu 185
7.3. Üstün Davranışları 185
8. LİDERLİK 186
8.1. Liderlik Tekniği ve Yönetici ile İlişkisi 187
8.2. Liderlik Teorileri 190
9. PERSONEL EĞİTİMİ VE ORYANTASYON 193
10. KARİYER YÖNETİMİ 196
10.1. Kavram ve Önemi 196
10.2. Kariyer Planlaması 199
10.3. Kariyer Yönetimi Modelinin Oluşması 200
10.4. Örgütsel ve Bireysel Açılardan Kariyer Yönetimi 202
11. ÜCRET VE MAAŞ YÖNETİMİ 205
12. STRES VE KONTROLÜ 206

Bölüm 6: BÜRO YÖNETİMİNDE KONTROL (DENETİM) 213
1. KONTROL KAVRAMI VE ÖNEMİ 213
1.1. Kontrol Sürecinin Temel Aşamaları 214
1.2. Etkili Bir Kontrol Sisteminin Özellikleri 215
1.3. Kontrol Türleri ve Teknikleri 216
2. KALİTE YÖNETİMİ 216
2.1. Çok Boyutlu Kalite Tanımı 218
2.2. Kalite Kontrol 219

2.3. Toplam Kalite Kontrol 220
3. HAREKET VE ZAMAN ETÜDLERİ 222
3.1. Hareket ve Zaman Etüdünün Tarihi Gelişimi 224
3.2. Hareket Etüdü 224
3.3. Zaman Etüdü 225

KAYNAKÇA 229

KAYNAKÇA

AGUAYO, R. (Çev.Y.Kaan Tunçbilek). (1994). **Dr. Deming Japonlara Kaliteyi Öğreten Amerikalı**. İstanbul: Form Yayınları.

AKGÜL, M.M. (1994) "Ofis Çalışmaları İçinde Bilginin Oluşumu ve Kullanılması". Ankara: **MPM Ofis Otomasyonu Semineri"**

ALTINÖZ, M. (1994). **"Klasik Bir Ofis ve Problemleri ile Çözüm Önerileri".** Ankara: Ofis Otomasyonu Semineri, MPM: Bildiriler Kitabı.

AR, A.F. (1999). **Büro Yönetimi Teknikleri.** Ankara: Yargı Yayınları.

AŞKUN, İ. C. (1975). **"İşletmelerde Büro Yönetimi".** Eskişehir: E.İ.T.İ.A. Dergisi, Haziran C:11, S:2.

AŞKUN, İ. C. (1982). **İşgören.** Eskişehir: Bayteş Yayıncılık.

BARCOMB, D. (1989). **Office Automation: A Survey of Tools and Technologies,** New York: Digital Equipment Corporation.

BAŞPINAR, N. Ö. (1999). **Bilgi ve Kayıt Yönetimi (Bir Sanayi İşletmesinde Bilgi ve Kayıt Sisteminin Geliştirilmesine İlişkin Model Önerisi).** Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BAŞPINAR,N.Ö. ve BAYRAMLI, Ü. (2006). **Büro Yönetimi.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

BAŞPINAR, N.Ö. ve BAYRAMLI, Ü. (2007). **Büro Yönetimi ve Dosyalama.** Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1775.

BAŞPINAR, N. Ö. (1999). **Sekreterlik Davranışları**. Eskişehir: Anadolu Üni. Yayınları.

BAŞPINAR, N.Ö. (1996). "Sekreterlik Mesleği", **Sekreterlik Bilgisi**, Eskişehir: Anadolu Üni. Yayın No:937, AÖF Yayın No:507.

BAŞPINAR, N.Ö. (1992). **Yönetici Sekreterliği**. Eskişehir: Birlik Matbaası.

BENLIGIRAY, S. (2005). **Büro Yönetimi**. Eskişehir: Anadolu Üni Yayın No:1640, AÖF Yayın No:856.

BİNGÖL, D. (2010). **İnsan Kaynakları Yönetimi.** 7.Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.

BREALEY, R. (1979). An **Activity Course in Office Administration**. London: Longman Group Limited.

CAN, H. (2005). **Organizasyon ve Yönetim**. Ankara: Siyasal Kitapevi.

CAN, H. vd. (2009). **Genel İşletmecilik Bilgileri**. Ankara: Siyasal Kitapevi.

DINÇER, Ö.ve Fidan Y. (1996). **İşletme Yönetimi.** İstanbul: Beta Yayınları.

DOSWELL, A. (1990). **Office Automation: Context Experience and Future**. New York: John Wiley and Sons.

EFIL, İ. (2010). **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**. Bursa: Dora Yayınları.

EFIL, İ. (2005). **İşletme Organizasyonu ve Ekip Çalışması.** İstanbul: Alfa Basımevi.

ERDOĞAN, İ. (1996).. **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış**. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

EREN, E. (2011). **Yönetim ve Organizasyon.** İstanbul: Beta Yayınları.

EREN, E. (2010). **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.** İstanbul: Beta Yayınevi.

ERGÜDEN, A. (1992). "Örgüt-İçi İletişim: Sistem Yaklaşımı" **Kurgu Dergisi**. S.11.

ERKUT, H.(1995). **Analiz, Tasarım ve Uygulamalı Sistem Yönetim**i. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

ERTÜRK, K.(1994). **Çağdaş Kamu Yönetiminde Büro Otomasyonu ve Etkileri**. Basılmamış Yükseklisans Tezi.

ERTÜRK, M. (2011). **İşletme Biliminin Temel İlkeleri.** İstanbul: Beta Yayınları.

ESEN, H.Ö. (1993). **İşletme Yönetiminde Sistem Yaklaşımı**. İstanbul: Avcıol Basım- Yayın.

EVANS, D. W. (1992). **Secretarial Procedures in the Electronic Office.** London: Pitman Publishing.

GEYLAN, R. (2011). **Örgütlerde İnsan Kaynakları Yönetimi.** Eskişehir: Ana. Üni. AÖF Yayınları.

GILL, S. L. (1993). **File Management and Information Retrieval Systems. A. Manuel for Managers and Techinicians.** Englewood: Libraries Unlimited, Inc. 3.B.

GÖZLÜ, S. (1992). **İşletmelerde Büro Örgütü ve Verimlilik.** Verimlilik Dergisi. MPM Yayını. 1992/3.

GUINCHAT, C., MENOU, M. (Çev: Sönmez Taner). (1990). **Bilgi ve Dökümantasyon Çalışma Tekniklerine Genel Giriş**. Ankara: Kültür Bakanlığı, Kütüphanecilik Dizisi: 20.

ISHIKAWA, K. (1997). **Toplam Kalite Kontrol.** İstanbul: Kalder Yayınları No.7.

JARRET, D. (1991). **The Electronic Office, A Management Guide To The Office Of The Future**. London: Gower Publishing Co..

KALKANDELEN, A.H. (1976). **Reorganizasyon ve Norm Kadro "Kadro Yönetimi".** 6. B., Ankara: Adil Yayınevi.

KALLAUS, N. F.-B. KEELING, L. (1991). **Administrative Office Management**. Cincinati: South-Western Pub.Co., 10.B.

KARSLIGIL, M.Y. (1991). "Arşivcilikte Sistem Yaklaşımı ve CD-ROM Kullanımı", **Kütüphane-Enformasyon Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve Türkmarc Sempozyumu.** İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.

KATHPALIA, Y.P. (1990). **Arşiv Malzemelerinin Korunması ve Restorasyonu.** Ankara: Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü, Yayın No: 6.

KOÇEL, T. (2010). **İşletme Yöneticiliği.** İstanbul: Beta Yayınları.

KOZAK, M. A. (2001). **Konaklama İşletmelerinde İş Analizi**. Eskişehir: Anadolu Üni. Yayın No:1325, EMYO Yayın No: 11.

KOZAK, M.A.(2001). **Konaklama İşletmelerinde Kariyer Planlaması**. Eskişehir: Anadolu Üni.Yayınları.

LOCKER, O. K.(1995). **Business And Administrative Communication**. Chicago: Richard D.Irwin Inc.

LOUDON, C.K.-LOUDON, J.P. (1991). **Management Information Systems: A Comtemporary Perspective**. New York: Maxwell International Editions, 2.B.

MANNING, M-HADDOCK, P. (Çev.Tülay Savaşer).(1997). **Büro Yönetimi**. İstanbul: Rota Yayınları.

ONAL, G. (1998). **İşletme Yönetimi ve Organizasyonu**. İstanbul: Türkmen Yayınevi.

ÖZALP, İ. ve KOPARAL, C. (2013). **Yönetim ve Organizasyon.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.

ÖZALP, İ. (2010). **İşletme Yönetimi.** Ankara: Nisan Kitapevi.

ÖZ-ALP, Ş. (1999). **Genel İşletme**. Eskişehir: Anadolu Üni. Yayın No:931, AÖF Yayın No:501.

ÖZ-ALP, Ş. (1977). **Hareket ve Zaman Etüdü**. Eskişehir: İTİA.

ÖZDEMIRCI, F. ve AYDIN, C. (2011). **Elektronik Belgelerin Arşivlenmesinde Gerçekliğin ve Bütünlüğün Korunması,** *Bilgi Dünyası,* 12 (1).

ÖZKALP, E. ve KIREL, Ç. (2011). **Örgütsel Davranış.** Bursa: Etkin Basım Yayıncılık.

ÖZKUL, A. E. (1998). **Büro Sistemleri Tasarımı**. Eskişehir: Anadolu Üni. Yayın No:817, AÖF Yayın No:427.

ROBERTS, W. (1989). **Hun İmparatoru Attila'nın Liderlik Sırları**. İstanbul: İlgi Yayıncılık.

SABUNCUOĞLU, Z. ve TOKOL, T. (1997). **İşletme I-II.** Bursa: Furkan Ofset.

SEÇİM, H. (1994). **Büro Yönetimi ve Dosyalama**. Eskişehir: Anadolu Üni. AÖF Yayınları.

ŞEN, O. (2014). **Dosyalama ve Arşivleme Teknikleri.** Ankara: Detay Yayıncılık.

ŞEN, O. vd. (ed. Mutlu, M.E.) (2013). **Dosyalama Arşivleme.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2762.

SOYSAL, S. (2002). **İş Ararken Etkili Özgeçmiş Yazmanın ve Başarılı Görüşmeler Yapmanın Yolları.** 5.B. , İstanbul: Remzi Kitapevi.

SU, B. A. (2001). **Ergonomi**. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.

TENGİLİMOĞLU, D. vd. (2010). **İşletme Yönetimi**. İstanbul: Nobel Yayınları.

TONUS H. Z. ve KAĞNICIOĞLU, D. (2014). **Performans ve Kariyer Yönetimi.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın NO: 2586, AÖF yayın No: 1555.

TOPALOĞLU, M. Ve KOÇ, H. (2002). **Büro Yönetimi Kavramlar ve İlkeler.** Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TOSUN, K. (1992). **İşletme Yönetimi Genel Esaslar.** Ankara: Savaş Yayınları.

TUTAR, H. (2005). **Meslek Yüksekokulları Programları İçin İşletme Yönetimi.** Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ULUCAN, H. F. ve ZEYREK, S.(2012). **Ofislerde İş Sağlığı ve Güvenliği.** Ofislerde İş Sağlığı ve Güvenliği Enstitüsü Müdürlüğü, Ankara.

UNGAN, G. (2000). "Geçmişten Geleceğe Sekreterlik", Ankara: **1.Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Eğitimi Kongresi**.

UYARGIL, C. (1996). "İş Analizi ve İş Dizaynı", **İnsan Kaynakları Yönetimi**. Eskişehir: Anadolu Üni, Yayın No:968, AÖF Yayın No: 537.

UZDIL, Ü. ve UZDIL, G.(1987). **Sekreterlik-İş Yazıları, Dosyalama ve Büro Makineleri**. İstanbul: MEGSB Yayınları, 577, 2.B.

ÜNLÜ, Ü. (1996). **Büro Otomasyonunun Yönetim Üzerindeki Etkisi ve 1.HİBMK, TUSAŞ, ARÇELİK Uygulaması.** Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

WHITEHEAD, G. (1973). **Office Practice Made Simple**. Londra: Made Simple Books, 3.B.

www.aksis.com.tr HTMLs formveresim.

www.eta.com.tr/dunya/saglık.htm-19k.

www.geocities.com cakmak_cengiz yazi garcia.htm.

www.insankaynaklari.com.tr.

www.isguc.org/kariyer.html.

www.isgum.gov.tr

www.kadinlar.com/kadin/kadin-ergonomi.htm-3k.

www.students.itu.edu.tr.

www.mobdek.8m.net/buromob.htm.

www.mobdek.8m.net/buromob.htm.

www.metu.edu.tr/home/wwwprod/kybele/ergo.html-5k.

www.otonom.com turkish referans.htm.

www.hacettepe.edu.tr

www.mevzuat.gov.tr

www.temelaksoy.com

www.basbakanlik.gov.tr/genelge_pdf/2008/2008-0010-006-08467.pdfhttp://www.bby.hacettepe.edu.tr/akademik/ozgurkulcu/file/Belge%20Y%C3%B6netimi_%20T%C3%9CM%20NOTLAR_ppt%20%5BUyumluluk%20Modu%5D.pdf

www.tanjuargun.com

ÇALIŞMA YAŞAMINDA YETENEK, BECERİ, YETKİNLİK, YETERLİLİK

Nuray TURAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 1176
İktisat Ekonomi No.: 121
ISBN : 978-605-320-080-2
©1. Basım, Mart 2015

ÇALIŞMA YAŞAMINDA YETENEK, BECERİ, YETKİNLİK, YETERLİLİK
Nuray TURAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sokak No.: 17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com
esatış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: siparis@nobelyayin.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Turan, Nuray.
Çalışma Yaşamında Yetenek, Beceri, Yetkinlik, Yeterlilik / *Nuray TURAN*
1. Basım, xvi+106 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-080-2
1. Çalışma Yaşamı 2. Yetenek 3. Beceri 4. Yetkinlik 5. Yeterlilik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

"Afrika'da her sabah bir ceylan uyanır, o gün en hızlı aslandan daha hızlı koşması gerektiğini; yoksa aslana yem olacağını bilir. Afrika'da her sabah bir aslan uyanır, o gün en yavaş ceylandan daha hızlı koşması gerektiğini; yoksa açlıktan öleceğini bilir. Aslan ya da ceylan olmanızın bir önemi yoktur. Güneş doğar doğmaz koşmaya başlamanız en iyisidir."

(Afrika Atasözü)

Bu kitapta, çalışma yaşamında işe alım yetkilisi olarak görev yapmakta/yapacak olan insan kaynakları bölümü çalışanlarına, çalışma yaşamına adım atacak/atmış olan kişilere, çalışma yaşamının diğer ilgililerine, iktisadi ve idari bilimler fakültesi başta olmak üzere üniversitelerin çeşitli sosyal bilimler alanlarında eğitim almakta olanlara faydalı olacağı düşünülen "yetenek, beceri, yetkinlik, yeterlilik" kavramlarının etimolojik ve çalışma yaşamı temelindeki tanım ve içeriklerine yer verilerek, en önemlisi de bu kavramlar arasındaki farklılıkların açığa çıkarılarak her bir kavram için önce literatür analizine bağlı; ardından yapılan araştırmaya dayalı özgün içerik ve tanımlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Öncelikle belirtilmelidir ki; bahsi geçen kavramların teori ile çalışma yaşamındaki kullanımlarına ilişkin literatür incelemelerine ve araştırmaya (uygulamaya) dayalı bilgi ve sonuçların verildiği bu kitapta "yetenek yönetimi" veya "yetkinlik yönetimi" konuları işlenmemiş; fakat bu iki konuya zemin oluşturabilecek bilgi ve açıklamalara yer verilmiştir.

Bu kitap sayesinde, okuyucu başta çalışma yaşamında "yetenek" olgusu olmak üzere, "beceri-yetkinlik-yeterlilik" kavramları ile tüm bu kavramların birbirleri arasındaki ayrımlarla ilgili bilgilere ulaşabilecektir. Çalışmanın ilgili alandaki özgün sonucu olarak kavram tanım ve farklılıklarının somutlaştırılabildiği "Yetenek Beceri Yetkinlik Hiyerarşisi Yeterlilik Çerçevesi" adlı bir şema ile "Tüm İşlerde Geçerli Olabilecek Yetenek Tanıları Listesi"ne ulaşabileceklerdir. Bu yönüyle, çalışmamız alanda çalışma yaşamında bahsi geçen kavramların ayrıştırılmasına yönelik ilk kaynak kitap olma özelliği taşımaktadır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM: ÇALIŞMA YAŞAMI VE YETENEK OLGUSU **3**

1.1. ÇALIŞMA YAŞAMINDA DEĞİŞEN BEKLENTİLER 3

1.1.1. Çalışma Yaşamının Değişen Yapısı 3

1.1.2. "Yetenek"in Artan Önemi 3

1.1.3. Çalışma Yaşamında Güncel Tartışmalar 12

İKİNCİ BÖLÜM: YETENEK-BECERİ-YETKİNLİK-YETERLİLİK **21**

2.1. KAVRAM ANALİZLERİ 21

2.1.1. Etimolojik Temeller Bağlamında "Yetenek, Beceri, Yetkinlik, Yeterlilik" 21

2.1.2. Literatüre Dayalı Kavram Analizi Sonuçları I 34

2.1.3. Çalışma Yaşamı Bağlamında "Yetenek, Beceri, Yetkinlik, Yeterlilik" 34

2.1.3. Yetkinlik 39

2.1.4. Literatüre Dayalı Kavramsal Analiz Sonuçları II 44

2.1.5. Çalışma Yaşamında "Yetenek, Beceri, Yetkinlik, Yeterlilikle İlişkili Bazı Kavramlar 46

2.1.6. Çalışma Yaşamında "Yetenek, "Beceri, Yetkinlik, Yeterlilik" i Kavramsal Açıdan İnceleme 54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ÇALIŞMA YAŞAMINDA YETENEK ALGISI VE TANILAMASINA DAİR NİTEL BİR ARAŞTIRMA: ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ **57**

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI 57

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE ÖRNEKLEMİ 57

3.3. GÖRÜŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ 64

3.4. ARAŞTIRMA BULGULARI 64

3.4.1. Demografik Değerlendirme 64
3.4.2. Odak Grup Görüşmesinin Nitel Analiz Sonuçları.....67
3.5. İŞE ALIM YETKİLİLERİ VE ADAYLAR İÇİN TÜM İŞ/GÖREVLERDE GEÇERLİ OLDUĞU DÜŞÜNÜLEN YETENEK TANILARINA İLİŞKİN TEMATİK ANALİZ 87
3.6. ÇALIŞMA YAŞAMINDA "YETENEK-BECERİ-YETKİNLİK HİYERARŞİSİ YETERLİLİK ÇERÇEVESİ" 94
SONUÇ 95

KAYNAKÇA 99

KAYNAKÇA

AARP Foundation, *Do You Know Your Skill Set?,*

http://www.aarpworksearch.org/Research/Pages/JobsinDemand.aspx (12.05.2013)

Abbot, A., Collins, D., Martindale, R. ve Sowerby, K. (2002). *Talent Identification and Development.* An Academic Review. Report for sportscotland by the University of Edinburgh. Edinburgh. Sportscotland.

Abbott, A., Button, C., Pepping, G. J. ve Collins, D. (2005). Unnatural Selection: Talent Identification and Development in Sport. *Nonlinear Dynamics, Psychology and Life Sciences*, 9(1): 61-88.

Abbott, A. ve Collins, D. (2004). Eliminating The Dichotomy Between Theory And Practice in Talent İdentification and Development: Considering The Role of Psychology*, Journal of Sports Sciences.* 22(5): 395-408.

ACCI/BCA. (2002). Australian Chamber of Commerce and Industry/Business Council of Australia) *Employbility Skills fort the* Future. Canberra Dest. http://www.voced.edu.au/content/ngv12484 (13.06.2013).

Adams, C. (2002). *Wanted. Talent and Skill.*

http://search.proquest.com/docview/228654430?accountid=10527 (18.04.2014).

Akbıyık, C. (2002). *Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Akademik Başarı, Eğitim Bilimleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Argüden, Y. (19.12.2004). *Dünya Gazetesi*. http://www.arge.com/tr/makaleler/ustun-yetenekli-calisanlar (09.09.2013).

Arandarenko, M., & Bartlett, W. (2012). *Labour Market and Skills in The Western Balkans.* Foundation for Advancement of Economics (FREN), Belgrade.

Aygüden, *Üstün Yetenekli Çalışanlar,* Dünya Gazetesi (19.11.2004). http://www.arge.com/tr/makaleler/ustun-yetenekli-calisanlar, 09.08.2013).

Barney J., (1991). Firm Resources and Sustained Competitive *AdvantAGE. Journal of Management.* 17(1): 99-120.

Bartram, D. (2005). The Great Eight Competencies. A Criterion-Centric Approach to Validation. *Journal of Applied Psychology.* 90(6): 1185.

Bartham, D. (2012). *Universal Competency Framework.* http://www.shl.com/assets/resources/White-Paper-SHL-Universal-Competency-Framework.pdf, 19.02.2013).

Baş, T ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri. Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi.* Ankara, Seçkin Yayınevi.

Beechler, S. ve Woodward, I. C. (2009). The Global "War For Talent. *Journal of International Management. 15*(3), 273-285.

Bird, A., Flees, L., and DiPaola, P. (2010), "Start filling your talent gap –now", Business

Strategy Review, Spring, pp.57-63.

Björkman, I. Ehrnrooth, M. Mäkelä, K. Smale ve S., Sumelıus, J. (March–April 2013). Talent Or Not? Employee Reactıons to Talent Identıficatıon. *Human Resource Management*. 52(2): 195–214.

Boyatzis, R. E. (1982). *The Competent Manager. A Model for Effective Performance*. New York.Wiley.

Boyatzis, R. E. (2008). Competencies in the 21st Century. *Journal of Management Development.* 27(1): 5-12.

Business Dictionary, http://www.businessdictionary.com/definition/competence.html

Button. A. (2011). Aims, Principles And Methodologies in Talent Identification and Development. *Performance Psychology.* 2 (9): 29.

Capital, *Nasıl Bulunur?* http://www.capital.com.tr/en-degerliler-nasil-bulunur-haberler/18048.aspx, 09.08.2013).

Cannon, J. ve McGee,R. (2011). *Talent Management and Succession Planning. Chartered Institute of Personnel and Developmen*t. Londra. 2. Baskı, http://www.capital.com.tr/kampuste-yetenek-avi-haberler/24854.aspx (16.09.2013)

Ceylan, N. (2007). *İnsan Kaynakları Yönetiminde Yetenek Yönetimi ve Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

http://www.chambers.co.uk/search.php?query=competence&title=21st (24.10.2013)

Chatman, J. A. (1989). Improving İnteractional Organizational Research: A Model of Person-Organization Fit. *Academy of management Review*, *14*(3).333-349.

Cheese, P. (2007). *The Talent powered Organization: Strategies for Globalization, Talent Management and High Performance*. London.Kogan Page Publishers

Cheese P., Thormas R. J ve Craig E. (2008). *The Talent Powered Organization. Strategies for Globalization, Talent Management and High Performance*. London and Philadelphia., Kogan PAGE.

Collings, D. G. ve Mellahi, K. (2009). Strategic Talent Management: A Review And Research Agenda. *Human Resource Management Review.* 19(4): 304-313.

Çetinkaya, M. ve Özutku, H. (2012). Yönetsel Performansa Yetkinlik Temelli Yaklaşım. Türk Otomotiv Sektöründe Bir Araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi.* 41(1): 142-161. http://homes.ieu.edu.tr/hcetinkaya/S%C3%B6zl%C3%BCk%20Psikoloji.pdf, 14.05.2013

David, R., Moore Mei-I C., Andrew R. ve J. Dainty, (2002). Competence, Competency and Competencies. Performance Assessment in Organisations. Work Study. 51(6): 314 – 319.

Dictionary.com., http://dictionary.reference.com/browse/skill?s=t 19.08.2014

Dogil, G., Reiterer ve S. M. (2009). *Language Talent And Brain Activity*. http://books.google.com.tr/books?id=cfKM-uD-7xkC&printsec=frontcover&dq=Language+talent+and+brain+activity&hl=tr&sa=X&ei=9PX6U-w4pL3KA42dgrgF&ved=0CBoQ6AEwAA#v=onepage&q=Language%20talent%20and%20brain%20activity&f=false (18.06.2014).

Doğan, H., Danışman, İbicioğlu, H. (2003). *İşletmelerde Öz Yeteneğe Dayalı Yapılanma Ve Stratejik Yönetim: Bir Öz Yetenek Bileşeni Olarak Yöre Sektörüyle Uyumun Meslek Yüksekokullarındaki Programların Rekabet Gücüne Etkisi Üzerine Bir Araştırma.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Isparta. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dubois, D. (1998). *The Competency Casebook. Twelve Studies in Competency-Based Performance Improvement*. Amherst. MA: HRD Pres. Washington

Dünya Gazetesi, *Çalışma Hayatında Esnekliğin, Mobilitenin ve Yeteneğin Önemi Artıyor.* http://www.dunya.com/calisma-hayatinda-esnekligin,-mobilitenin-ve-yetenegin-onemi-artiyor-324h.htm, 12.12.2013).

Erdemir, E. ve Yumuşak, İ.G. (2006). Bilgi Toplumunda İnsan Kaynakları Yönetiminin Yeni Rolü: Yetenek Savaşları Olgusu ve Türkiye'deki Yansımaları. 5. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi: Bildiriler Kitabı. (ss. 30-39). Düzenleyen Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kocaeli.

Erdoğmuş, N. (2003). *Kariyer Geliştirme. Kuram ve Uygula*ma. Ankara. Nobel Yayınları.

Evangelista, L. (2009). *Competence, Competencies and Career Guidance*. https: //jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/22912/Evangelista_Competence.pdf?sequence=1 (21.10.2013).

Gagne, F. (2000). *Understanding The Complex Choreography of Talent Development Through DMGT-Based Analysis*. International Handbook of Giftedness and Talent (pp. 67-79). (*2*) 67-79. UK.

Gagné, F. (2004). Transforming Gifts into Talents. The DMGT as a Developmental Theory 1. *High Ability Studies.* 15(2): 119-147.

Gander, S. L. (2006). Beyond Mere Competency: Measuring Proficiency With Outcome Proficiency İndicator Scales. *Performance Improvement*. 45(4): 38-44.

Geniş ve Usta, *Yetenek Yönetimi ve Yetenekli Personelin Bulunması,* http://www.metinusta.net/events/talent%20management.pdf, (02.07.2013).

Goleman, D., Boyatzis, R. E. ve Mckee, A. (2002). *Primal Leadership. Realizing the Power of Emotional Intelligence,* Boston, MA,Harward Business School Press.

Guthridge, M., Komm, A. ve Lawson, E. (J2008). Making Talent Management A Strategic Priority. *The McKinsey Quarterly*. (1)49–59

http://www.leadway.org/pdf/Making%20talent%20a%20strategic%20priority.pdf (09.09.2013).

Hanushek, E. A., Schwerdt, G., Wiederhold, S. ve Woessmann, L. (2013). Returns To Skılls Around The World: Evıdence From Pıaac. *National Bureau of Economic Research*. Cambridge,

Hay Group (2005). Talent Management – What the Best Organisations Actually Do, London. http://www.haygroup.com/downloads/uk/Tackling_talent_management_low_res.pdf (16.01.2013).

Henderson R. ve Cockburn J. (1994). Measuring Competence? Exploring Firm Effects in Pharmaceutical Research. *Strategic Management Journal.* 15(21): 63-84.

Hiltrop, J. M. (1999). The Quest For The Best: Human Resource Practices to Attract and Retain Talent. *Europan Managemnt Journal.* 17(4): 422–430.

Hoffmann. T. (1999). The Meanings of Competency. *Journal of European Industrial Training.* 23(6): 275-276. MCB University Press.

Iles, P., Chuai, X. ve Preece, D. (2010). Talent Management and HRM in Multinational Companies in Beijing: Definitions, Differences and Drivers. *Journal of World Business*. *45*(2).179-189.

Institute for the Future for the University of Phoenix Research Institute, http://www.iftf.org/uploads/media/SR1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf, (20.02.2014)

Jeferry S., Shippmann, R. A., Battista, M., Carr, L., Eyde, L. D., Hesketh, B., Kehoe, J., Pearlman, K., Prien, E. P. ve Sanchez, J. I. (2000). The Practice Of Competency Modeling. *Personel Psychology. 53*(3). 703-740.

Jones, David, M. ve Madden, R. (2006). *The War for Talent.* Robert Halt International, London. Harvard Business Pres.

Kitzinger, J. (1994). The Methodology of Focus Groups: The Importance of Interaction Between Research Participants. *Sociology of Health and Illness.* 16 (1): 103–121.

Kroll, T., Barbour, R ve Haris, J. (2007). Using Focus Groups in Disability Research. *Qualitative Health Research*. 17 (5): 690–698.

Lucas. R. (1988). On the mechanics of Economic Development. *Econometric Society Monographs*. *29*, 61-70.

Lucia, A.D. ve Lepsinger R. (1999). *The Art and Science of Competency Models*. San Francisco: Jossey Bass Publication.

Mäkelä, K., Björkman, I. ve Ehrnrooth, M. (2010). How do MNEs Establish Their Talent pools? Infl Uences On Individuals' Likelihood Of Being Labelled As Talent. *Journal of World Business.* 45: 134–142.

ManPower, http://www.manpowergroup.com/wps/wcm/connect/ec2b6e68-bc26-4e5a-849, 13.12.2013)

McConnell, E. A.Nursing (1998). *Competence and Competency. Keeping Your Skills Sharp*. 28 (9).HN1-HN4. http://search.proquest.com/docview/204533688?accountid=10527 (02.03.2014)

McDonnell, A. ve Collings, D. G. (2011). Global Talent management. *The Identification and Evaluation of Talent in MNEs*. 56-73.

McGee, R. (2008). Developing Talent in The Workplace. *Special Report* http://www.rmgconsulting.com/resources/Files/Developing%20Talent%20in%20the%20Workplace.pdf. (08.10.2013)

Mesleki Yeterlilik Kurumu, *Ulusal Yeterlilikler,* http://www.myk.gov.tr/index.php/tr/ulusal-yeterlilikler/95-ulusal-yeterllkler, 21.02.2014).

Monks, F. J., Subotnik, R. F. ve Sternberg, R.J. *International Handbook of Giftedness and Talent.* Oxford Elsevier Science.

Morgan, D.L. (1997). Focus Groups As Qualitative Research. California. SAGE

OECD, *Competency, Framerwork-OECD Skills Outlook 2013.*

http://skills.oecd.org/documents/OECD_Skills_Outlook_2013.pdf, 13.12.2014

Oxford Dictionary, http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/skill, 19.08.2014)

Örücü, E. (2002). Turizm İşletmelerinde Orta ve Üst Kademe Yöneticilerin İş Gören Seçme ve Değerlendirme Sürecindeki Eğilimleri. Dokuz Eylül Üniversitesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(2): 119-132.

Peter, H.(2004). What is talent? Training Journal. P.11.

Philippines: (2009, Marc,25). Industry Needs More Talent And Skill-Based Workforce. *Asia News Monitor*. http://search.proquest.com/docview/1018055022?accountid=10527 (01.06.2014).

PIAAC, Conceptional Framework, http://www.oecd.org/site/piaac/PIAAC(2011_11)MS_BQ_ConceptualFramework_1%20Dec%202011.pdf, 12.12.2013)

PISA, http://www.oecd.org/pisa/aboutpisa/ 15.06.2013).

Polat, S. (2008). *Yetenek Yönetimi.* Ankara Sanayi Odası Yayın Organı.

Ram, C. ve Bill, Conaty. (2012). Talent Masters, *Leadership Excellence*. 29(1): 11.

Ross, S. (2013). How Definitions of Talent Suppress Talent Management. *Industrial and Commercial Training*. 45(3): 166 – 170.

Rowe C. (1995). Clarifying The Use Of Competence And Competency Models in Recruitment, Assessment And Staff Development. *Industrial and Commercial Training,* 27(11): 12 – 17.

Rychen, D.S. (2009). Key Competencies. Overall Goals for Competence Development. An International and Interdisciplinary Perspective.14(4): 2571–2583.

Rychen, D. S. ve Salganik, L. H. (2000). *Definition and Selection of Key Competencies*. THE INES COMPENDIUM (Fourth General Assembly of the OCDE Education Indicators programmme). París: OCDE, 61-73.

Saylı, H. *Rekabet Gücü Açısından Yetkinlikler,* http://bk.aku.edu.tr/ldv/CalistaySunum/05Subat2009/REKABETGUCUACISINDANIKYETKINLIKLERI.pdf (12.08.2013)

Sears, D. (2003). *Successful Talent Strategies. Achieving Superior Business Results Through Market-Focused Staffing.* New York: Amacom. AMACOM Div American Mgmt Assn.

Selmer, J. ve Randy, C. (November,2004). Required Human Resources Competencies. In The Future. A Framework for Developing HR Executives in Hong Kong. Journal of World Business. 39: 325

Selznick, P. (1984). *Leadership in Administration*. University of California Pres. Berkeley.

Skill Task For. Skills For All, *Research Paper.* http://dera.ioe.ac.uk/15164/1/Skills%20for%20all%20-%20research%20report.pdf, (20.02.2014).

Stasz, C., Ramsey, K., Eden, R., Melamid E. ve Kaganoff, T. (1993) *Workplace Skills in Practice. Case Studies of Technical Work.* National Center for Research in Vocational Education, Berkeley

Stasz, C. (2001). Assessing Skills for Work: Two Perspectives. *Oxford Economic Papers*, 53(3): 385-405.

Sternberg, Robert J. ve Davidson, Janet E. (2005), Conceptions of Giftedness. Cambridge University Press. UK.

Swailes, S. (2013). The Ethics of Talent Management. *Business. Ethics: A European Review. 22*(1).32-46.

Şimşek, H. Yıldırım, A. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara. Seçkin Yayıncılık. B. Baskı,

TALENT, http://www.buzzle.com/editorials/12-16-2004-63026.asp, 12.04.2012

Tansley, C. (2011). What Do We Mean by the Term "Talent" in Talent Management.. *Industrial and Commercial Training*, *43*(5), 266-274.

Tekinay, A. (2005). *En Değerliler Nasıl Bulunur?* Capital Online. http://www.capital.com.tr/en-degerliler-nasil-bulunur-haberler/18048.aspx (09.09.2013).

The Parables of the Kingdom. (September,16, 2012). *The Parable of the Talents* Matthew. 2.5: 14-30. Grace.

The American Heritage Dictionary, https: //www.ahdictionary.com/word/search.html?q=skill&submit.x=0&submit.y=0, 19.08.2014).

The Talent Gap, http://www.successfactors.com/static/docs/SPTalentTracker.pdf, 10.09.2013

Theodordon, G.A., Theodorson A.G. (1969). *Modern Dictionery of Society's Sociology*. New York: Corowell. http://www.yourdictionary.com/modern-society (29.02.2014).

Teodorescu, T. (2006). Competence Versus Competency: What is the Difference?. *Performance Improvement*. *45*(10): 27-30.

Towers Watson, *Peryön-Towers Watson Yetenek Yönetimi Araştırması*, https: //www.peryon.org.tr/images/arastirmalar/Peryon_Tw_Talent_Survey_Report_Tr.pdf, 16.09.2013).

Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.522229702d3786.70565071, 12.04.2013

Ünsar, S. (2009). Yetkinliğe Dayalı Ücret Yönetiminin Genel Bir Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Üniversitesi *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 10(1). http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/yetkinliedayalcretynetiminingenelbirdeerlendirilmesi.pdf (11.07.2014).

Webster M., Merriam-Webster.com. "Competency."

<http://www.merriam-webster.com/dictionary/competency (31.01.2013)

Wehmeier, S. (1993). *Oxford Wordpower Dictionary.* Oxford University Press.

Williams, C. (2005). The Discursive Construction of the "Competent" Learner-Worker: From Key Competencies to "Employability Skills". *Studies in Continuing Education.* 27(1): 33-49.

Williams, M. (2000). *The War For Talent. Getting The Best From The Best.* London: CIPD.

http://www.thegfptreasury.org/knowledge/swapshop/information/talent_management_identification.aspx (12.11.2013)

World Economic Forum, *Global Talent Risk – Seven Responses* http://www3.weforum.org/docs/PS_WEF_GlobalTalentRisk_Report_2011.pdf, 16.09.2013).

Zingheim, P. K., Ledford, G. L. ve Schuster, J. R. (1996). Competencies and Competency Models: Does One Size Fit All. *ACA Journal.* 5(1): 56-65. (http://www.csus.edu/indiv/s/sablynskic/Ch5OBE150.htm, 15.12.2013)

ÇATLAK İTTİFAK:
1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri

Prof. Dr. Nasuh Uslu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1395
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 038
ISBN : 978-605-320-301-8
© 1. Basım, Ocak 2016

ÇATLAK İTTİFAK: 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri
Prof. Dr. Nasuh Uslu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sokak No.: 17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Uslu, Nasuh.
Çatlak İttifak: 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri / *Nasuh Uslu*
1. Basım, xiv+586 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-301-8
1. Türk-Amerikan İlişkileri 2. Türk Dış Politikası 3. Amerikan Dış Politikası

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçeşme Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Kitabın çeyrek asırdan fazla bir çabanın ürünü olduğunu söylersem sanırım abartmış olmam. 1987 yılında lisans üçüncü sınıfta Türk Dış Politikası dersinde grubumuz sunum konusu olarak "1960-1974 Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri"ni seçmişti. Niye bu konuyu seçtiğimizi tam olarak hatırlamıyorum ama sunum sırasında hocamız belki başka şeylere duyduğu kızgınlığın da etkisiyle "Nereden buluyorsunuz bunları? Böyle bir şey yok!" diye sunumun içeriğiyle ilgili sert ve kızgın bir tepki ortaya koymuştu. Sunumu hazırlayan kişi olarak bir şeyler söylemek istedim ama son anda söyleyeceklerimi yutmayı tercih ettim. Olay beni çok etkilemiş ve bilinçaltıma güçlü bir şekilde yerleşmiş olmalı ki, bilinçli bir tercih ürünü olmadan yüksek lisans tezimde Türk-Amerikan ilişkileriyle aşırı bağlantılı olan Bağdat Paktı'nı, doktora tezimde de 1960-1975 döneminde Türkiye ile ABD ilişkilerini ele aldım. Yurt dışından dönüşümde yardımcı doçentlik ataması için jüri üyelerinden biri olarak bahsettiğim hocanın seçilmiş olması benim için ironik bir tesadüf oldu. Hayata erken yaşta veda eden hocamın en son yaptığı şeylerden biri, belki de tezimi değerlendirerek benim için olur raporu yazmak oldu. Kendisini rahmetle anıyorum.

Öğretim üyeliği hayatım boyunca Türk-Amerikan ilişkilerinden hiç kopuk kalmadım. İster istemez gelen makale ve sunum talepleri doğrultusunda Türk-Amerikan ilişkilerinin 1975 sonrası dönemlerini de çalıştım. En son 2014 yazında akademik çalışma için gittiğim ABD ziyaretim sırasında Ak Parti dönemindeki ilişkilere odaklandım. Bu kitapla 1947'den günümüze Türk-Amerikan ilişkilerinin bütün boyutlarını (Kıbrıs'la ilgili olanları ayrı bir kitapta ele aldım, onu da yakında yayınlamayı umuyorum),

sağlam bir çerçeveye oturtarak derli toplu hâlde sunduğuma inanıyorum. Kitabı hazırlarken Türk-Amerikan ilişkileri konusunda ortaya çıkarılmış neredeyse bütün eserleri kullandım. ABD'deki birincil nitelikli kaynaklara baktım. Her iki taraftaki Meclis tutanaklarından ve Meclisler için hazırlanmış raporlardan faydalandım. İlgili devlet adamlarının yayınlanmış hatıratlarına ulaşmaya çalıştım. Sayfa sayfa gazetelerin hem haber sayfalarını hem de yazar sütunlarını okudum. Ulaşabildiğim devlet adamı ve araştırmacılarla röportajlar yaptım. Stratejik araştırma derneklerinin bültenlerini ve yayınlarını inceledim. Amerikalı Türkiye uzmanlarının eserlerini kullandım. Türk-Amerikan ilişkileriyle ilgili kitap ve makalelere ulaştım. Lisans ve lisansüstü düzeyde verdiğim dersler de kitapla ilgili bilgi birikimimi artırdı ve bakış açımı etkiledi. Kısaca neredeyse çeyrek asırdan fazladır haşır neşir olduğum konuyla ilgili birikimlerimi, bu kitapla okuyucuya aktarabildiğimi ümit ediyorum.

Kitabın ortaya çıkışında doğrudan ve dolaylı katkısı olan bütün meslektaşlarıma, eşime ve çocuklarıma teşekkürü bir borç biliyorum.

Ocak 2016

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM - GİRİŞ 1

İKİNCİ BÖLÜM - İLİŞKİLERİN TEORİK ÇERÇEVESİ 9
İTTİFAK KURMA NEDENLERİ 9
Güvenlik 10
Yardım İhtiyacı 12
Stratejik Nedenler 13
İdeoloji 15
İç Politika Nedenleri 16
Tarafsızlık Seçeneği 18
İTTİFAKLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 18
Fayda-Maliyet Analizi 18
Üyelerin Amaçları 20
Üyelerin Gücü ve Büyüklüğü 21
İTTİFAKIN SAĞLAMLIĞI 22
TARAFLARIN ARALARINDAKİ İTTİFAKI ALGILAYIŞLARI 24
Türk Yöneticilerin İttifakı Algılayışı 24
Amerikalıların İttifakı Algılayışı 27
PATRON-UYDU DEVLET İLİŞKİSİ 29
BAĞIMLILIK İLİŞKİSİ 35
ETKİ İLİŞKİSİ 37

TÜRKİYE ÜZERİNDE AMERİKAN ETKİSİNİN ÖRNEKLERİ..... 40
Genel Suçlamalar..... 40
Ekonomik Bağımlılık..... 42
ABD'nin Türkiye'nin İç İşlerine Karışması..... 45
Çin'in Tanınması..... 49
Komer Olayı..... 51
Amerikan Etkisi İddialarının Reddedilişi..... 52
SON NOTLAR..... 54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - İLİŞKİLERİN KURULMASI VE KISA BALAYI DÖNEMİ..... 61
İLİŞKİLERİN TABANI..... 61
Ortak Düşman..... 61
Stratejik Faktör..... 62
Yardım Faktörü..... 63
Batılılaşma..... 64
TRUMAN DOKTRİNİ'YLE TÜRK-AMERİKAN İTTİFAKININ ORTAYA ÇIKIŞI..... 65
Türkiye Üzerinde Sovyet Baskıları ve Amerika'nın Tepkisi..... 66
Amerika'nın Yakın ve Orta Doğu'ya Karşı Politikasının Değişmesi..... 72
Truman Doktrini..... 74
TRUMAN DOKTRİNİ SONRASI İLİŞKİLER..... 75
Askerî İlişkilerin Kurulması..... 75
1950'lerde Samimi İlişkiler..... 80
SON NOTLAR..... 82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - MENDERES DÖNEMİNDE ORTA DOĞU'DA GEREKSİZ MACERA..... 87
ORTA DOĞU KOMUTANLIĞI ÖNERİSİ..... 87
Türkiye'nin Ön Şartı..... 87
Orta Doğu Komutanlığı Önerisi ve Türkiye..... 89
Orta Doğu Savunma Örgütü Kurma Yönündeki Diğer Çabalar..... 91
BAĞDAT PAKTI..... 92
Kuzey Kuşağı Kavramı..... 92
Bağdat Paktı'nın Oluşturulmasında Türkiye'nin Katkısı..... 94
Bağdat Paktı Örgütü'nün Kurulması..... 97
Bağdat Paktı ve ABD..... 99

BAĞDAT PAKTI'NIN TÜRK DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 101
Arap Devletleriyle İlişkiler 101
Sovyetler Birliği'yle İlişkiler 103
Bağdat Paktı'nın Kısa Bir Değerlendirmesi 105
TÜRKİYE'NİN PAKT ÜYESİ OLARAK ORTA DOĞU'DA OYNADIĞI ROL 106
Ürdün'ün Pakt'a Katılması Sorunu 106
Süveyş Krizi, Eisenhower Doktrini ve Türkiye 108
1957 Yılındaki Suriye Krizi 109
Irak'taki Devrim, Ürdün ve Lübnan'daki Olaylar 112
Bağdat Paktı'nın Sonu 114
SONUÇ 117
SON NOTLAR 118

BEŞİNCİ BÖLÜM - JÜPİTERLER, KÜBA KRİZİ VE İLİŞKİLERDE İLK SARSINTI 125
KRİZ ÖNCESİ 126
Jüpiterlerin Tarihi 126
Amerikalıların Jüpiterleri Türkiye'den Kaldırma Girişimleri 127
Rusların Küba'ya Nükleer Silah Yerleştirmesinde Jüpiterlerin Rolü 130
KRİZ SIRASINDA JÜPİTERLER 134
Füze Pazarlığı Tartışmaları 134
Rusların Krizi Barışçıl Yollarla Sona Erdirme Girişimleri 142
Nükleer Savaş Tehlikesi ve Türkiye 145
Jüpiterlerin Krizin Çözümlenmesindeki Rolü 147
KRİZ VE TÜRKİYE 156
Kriz Sırasında Türkiye'nin Tutumu 156
Krizin Türkiye Açısından Düşündürdükleri 160
Jüpiterlerin Kaldırılması ve Türkiye İçin Düşündürdükleri 162
SONUÇ 166
SON NOTLAR 167

ALTINCI BÖLÜM - 1960-1975 DÖNEMİNDE SORUNLU ASKERÎ İLİŞKİLER 175
ASKERÎ İDARE DÖNEMİ 175

ASKERÎ İLİŞKİLERDE SORUNLAR ... 178
Johnson Mektubu ... 178
Türkiye'nin Batı Bloku Dışındaki Ülkelerle İlişkilerini Geliştirme Çabaları ... 181
Türkiye'nin MLF'den Çekilmesi ... 182
U-2 Uçuşları ... 184
Amerikan Üslerinin NATO Dışı Amaçlarla Kullanılması ... 186
Amerikan Personeliyle İlgili Sorunlar ... 190
Altıncı Filo'nun Türk Limanlarını Ziyareti ... 194
Amerikan Üslerindeki Grevler ... 195
Boğazlardan Geçiş ... 197
NATO'nun Yeni Stratejisi ... 198
Nükleer Silahların Kontrolü ... 199
İkili Anlaşmalar ... 200
Yumuşama (Detant) ... 202
Askerî Yardım ... 203
1960'LARDA TÜRKİYE'DE NATO TARTIŞMASI ... 203
NATO'yu Eleştirenlerin Görüşleri ... 203
Türkiye'nin NATO Bağlantısını Savunanların Görüşleri ... 205
TÜRKİYE'NİN ABD'DEN ELDE ETTİĞİ FAYDALAR ... 209
Askerî ve Ekonomik Yardım ... 209
Askerî Malzeme ... 211
Türk-Amerikan Ticari İlişkileri ... 215
TÜRKİYE'NİN ABD AÇISINDAN STRATEJİK ÖNEMİ ... 220
Türkiye'nin Stratejik Konumunun Önemi ... 220
Türkiye'deki Amerikan Üslerinin Önemi ... 221
Türkiye'nin Orta Doğu Açısından Önemi ... 224
SONUÇ ... 225
SON NOTLAR ... 226

YEDİNCİ BÖLÜM - HAŞHAŞ MESELESİYLE İLİŞKİLERDE GEREKSİZ SARSINTI ... 243
NIXON YÖNETİMİNDEN ÖNCE HAŞHAŞ MESELESİ ... 244
1960'tan Önceki Dönem ... 244
1960'larda Haşhaş Sorunu ... 245
HAŞHAŞ KONUSUNDA AMERİKAN BASKILARI 1969-1971 ... 246
Amerikalıların Türkiye'nin Haşhaş Üretimi Konusundaki Görüşleri ... 246

Nixon Yönetiminin Uyuşturucuya Karşı Savaşı 249
Amerika'nın Türkiye'nin Haşhaş Üretimini Durdurmaya Yönelik Çabaları 249
Haşhaş Konusunda Türkiye Üzerindeki Amerikan Baskısı 253
TÜRKİYE'NİN PENCERESİNDEN HAŞHAŞ SORUNU 256
Türkiye'nin Haşhaş Üretimini Kontrol Etmeye Yönelik Çabaları 256
Türkiye'nin Haşhaş Konusundaki Argümanları 259
Türk Kamuoyunun Amerikan Baskılarına Tepkisi 260
1971-1974 DÖNEMİNDE HAŞHAŞ SORUNU 261
Erim Hükûmetinin Haşhaş Ekimini Yasaklama Kararı 261
Erim Hükûmetini Haşhaş Ekimini Yasaklamaya İten Faktörler ... 263
Haşhaş Yasağının Uygulanması 264
Türk Kamuoyunun Haşhaş Yasağına Tepkisi 267
Amerikalı Çevrelerin Haşhaş Yasağına Tepkisi 268
Haşhaş Yasağının Etkisi 269
TÜRKİYE'NİN HAŞHAŞ EKİMİNE YENİDEN İZİN VERME KARARI 270
Karardan Önceki Dönem 270
Ecevit Hükûmetinin Haşhaş Konusundaki Girişimleri 271
Türk Kamuoyunun Haşhaş Ekimi Yasağının Kaldırılmasına Tepkisi 273
HAŞHAŞ EKİMİNE İZİN VERİLMESENE AMERİKALILARIN TEPKİSİ 274
Amerikan Kongresi'nin Tepkisi 274
Amerikan Yönetiminin Tepkisi 276
Amerikan Kamuoyunun Tepkisi 277
HAŞHAŞ SORUNUNUN SONU 277
SONUÇ 279
SON NOTLAR 280

SEKİZİNCİ BÖLÜM - ASKERÎ AMBARGOYLA İLİŞKİLERİN DİBE VURUŞU 291
1974 ÖNCESİ DÖNEM 291
KIBRIS'TA ASKERÎ DARBE 293
Darbenin Gerçekleşmesinde ABD'nin Etkisi 293
Kıbrıs'taki Darbeye ABD'nin Tepkisi 297

Sisco'nun Arabuluculuğu 300
ABD'nin Türkiye'nin Müdahalesini Önlemede Etkisiz Kalması 303
TÜRKİYE'NİN BİRİNCİ KIBRIS MÜDAHALESİ 308
Amerika'nın Çatışmayı Sınırlandırma Çabaları 308
ABD'nin Türkiye'nin Birinci Harekâtına Tepkisi 310
Cenevre Konferanslarında Amerika'nın Tutumu 312
TÜRKİYE'NİN İKİNCİ HAREKÂTI VE AMERİKAN ASKERÎ AMBARGOSU 314
ABD'nin İkinci Harekâta Tepkisi 314
Askerî Ambargo 316
Ambargo Sonrasında ABD'nin Kıbrıs Tutumu 324
Amerikan Kongresi'nin Ambargo Konusundaki Argümanları 324
Amerikan Yönetiminin Ambargo Konusundaki Argümanları 329
Ambargonun Konmasında Yunan Asıllı Amerikalıların Etkisi 333
Türk Yöneticilerin Ambargo Karşıtı Argümanları 336
Türk Kamuoyunun Askerî Müdahaleye ve Silah Ambargosuna Tepkisi 338
SON NOTLAR 342

DOKUZUNCU BÖLÜM - 1980'LERDE SORUNLAR ARASINDA İŞ BİRLİĞİ 351
SEİA 351
ASKERÎ YARDIM 354
TÜRKİYE'NİN STRATEJİK ÖNEMİ 356
ASKERÎ ALANDA İŞ BİRLİĞİ 358
İSRAİL BOYUTU 361
EKONOMİK BOYUT 362
İDEOLOJİK VE KÜLTÜREL BOYUT 363
TÜRK-YUNAN ANLAŞMAZLIKLARI 366
KIBRIS SORUNU 366
ERMENİ MESELESİ 369
SONUÇ 370
SON NOTLAR 371

ONUNCU BÖLÜM: KÖRFEZ SAVAŞI'YLA YENİ SANCILI DÖNEM 375
KÖRFEZ SAVAŞI SONRASINDA ABD'NİN GENEL AMAÇLARI 375
KÖRFEZ SAVAŞI ERTESİNDE ABD'NİN IRAK'A KARŞI TUTUMU 377
1990'LARDA TÜRK-AMERIKAN İLİŞKİLERİNDE IRAK SORUNU 380
ÇEKİÇ GÜÇ, KÜRT DEVLETİ SORUNU VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ 383
SON NOTLAR 392

ON BİRİNCİ BÖLÜM - SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA KARARSIZ İLİŞKİLER 397
SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA TÜRKİYE 398
Türkiye'nin Yeni Şartları 398
Türkiye'nin Stratejik Öneminin Azalması Olasılığı 400
Türkiye'nin Batı ve ABD İçin Taşıdığı Önem 400
Türk Dış Politikasının Geleceği 404
Türkiye'nin Daha Aktif ve Daha Bağımsız Dış Politika Takip Etmesi 407
TÜRKİYE'NİN PROBLEMLERİ VE ABD 410
NATO'yla İlgili Endişeler 410
Avrupa'nın Güvenliğinin Geleceğiyle İlgili Problemler 415
Rusya'yla İlgili Problemler 418
AKKA Anlaşması'yla İlgili Problemler 420
Azeri-Ermeni Çatışması 421
Balkanlardaki Gelişmeler 422
Orta Doğu Gelişmeleri 423
Orta Asya Ülkeleriyle İlişkiler 426
İsrail'le İlişkiler 428
TÜRK-AMERİKAN SAVUNMA İŞ BİRLİĞİ 430
Askerî Yardım 430
Stratejik Ortaklık 432
11 EYLÜL SALDIRILARININ İLİŞKİLERE ETKİSİ 436
SON NOTLAR 439

ON İKİNCİ BÖLÜM - AK PARTİ DÖNEMİNDE ORTA DOĞU'DA CAN ÇEKİŞEN İLİŞKİLER 449
İLİŞKİLERDE IRAK FAKTÖRÜ 449
1 Mart 2003 Tezkere Krizi 449
Süleymaniye Olayı 454
2004-2006 Döneminde İlişkiler ve Irak Konusu 454
2007-2008 Dönemi İlişkiler ve Irak Konusu 458
2008 Sonrasında İlişkilerde Irak Konusu 460
ORTA DOĞU'NUN DEMOKRATİKLEŞTİRİLMESİNDE İŞ BİRLİĞİ 464
TÜRKİYE'NİN İRAN VE SURİYE İLE İLİŞKİLERİNİ GELİŞTİRMESİ VE ABD'NİN TEPKİSİ 467
İLİŞKİLERDE ARAP BAHARI'YLA İLGİLİ SORUNLAR 469
İLİŞKİLERDE İRAN FAKTÖRÜ 473
İLİŞKİLERDE İSRAİL FAKTÖRÜ 479
SON NOTLAR 485

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - AK PARTİ DÖNEMİNDE ÇALKANTILI İLİŞKİLER 491
İLİŞKİLERİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 491
İLİŞKİLERDE AK PARTİ FAKTÖRÜ 493
İLİŞKİLERDE KAMUOYUNUN ETKİSİ 496
STRATEJİ VE VİZYON FARKLILIKLARI VE BENZERLİKLERİ 500
OBAMA DÖNEMİNDE İLİŞKİLER (MODEL ORTAKLIK) 505
ASYA İLE İLGİLİ KONULARIN İLİŞKİLERE ETKİSİ 507
Afganistan Sorunu ve İlişkiler 507
İlişkilerde Rusya Faktörü 509
İlişkilerde Enerji Faktörü 512
Ermeni Meselesi ve İlişkiler 514
İLİŞKİLERDE AB FAKTÖRÜ 518
EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL İLİŞKİLER 520
ABD-AB Serbest Ticaret Anlaşması ve Türk-Amerikan İlişkileri 520
İkili Ekonomik İlişkiler 522
Sosyal ve Kültürel İlişkiler 524
İLİŞKİLERDE NATO FAKTÖRÜ 525
Türkiye'nin NATO'dan Uzaklaşma Olasılığı ve İlişkiler 525
Türkiye'nin Füze Kalkanı Projesine Katılması ve İlişkiler 528

SON DÖNEM İLİŞKİLER 532
TÜRKİYE'NİN BAĞIMSIZ POLİTİKA TAKİP ETMESİ VE İLİŞKİLER 534
SON NOTLAR 536

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - SONUÇ: ÇATLAK AMA DAĞILMAYAN İTTİFAK 543
GENEL DEĞERLENDİRME 543
TEORİK BAKIŞ AÇISIYLA İLİŞKİLER VE SONUÇLAR 556

KAYNAKÇA 563

verecekti: "Türkiye'de aşırı solcuların yarattığı efsaneye göre Türkiye, gün geçtikçe bağımsızlığını daha çok kaybetmekte ve gittikçe Batılı emperyalistlerin bir uydusu hâline gelmektedir. Bu efsanenin gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Görebilen gözlere sahip herhangi bir kişi, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndan bu yana geçirdiği bütün devrelerde olduğundan daha bağımsız, daha kuvvetli ve başkalarına daha az muhtaç bir ülke olduğunu kolaylıkla görebilir... Türk Silahlı Kuvvetleri en az İngiliz, İtalyan, Belçika, Hollanda vb. ülkelerin silahlı kuvvetleri kadar bağımsızdır."[124] Belirtildiğine göre Paris'te görev yapan üst düzey bir Amerikan subayı Türkiye'nin NATO içinde bağımsız hareket ettiğini söylemiş ve bu düşüncesine örnek olarak da Türkiye'nin, NATO karargahının Ekim 1968'de yapılmasını kararlaştırdığı Orient Ekspresi tatbikatının topraklarında yapılmasına izin vermemesini göstermişti. Türk Genelkurmayının tatbikatın yapılmamasını isterken öne sürdüğü gerekçe, Orta Doğu'da önemli olayların cereyan ettiği bir sırada böyle bir tatbikatın yapılmasının bölge ülkelerinin tepkisine neden olabileceğiydi.[125]

SON NOTLAR

1 R. C. Campany, *Turkey and the United States*, New York: Preager, 1986, ss. 3-4; W. C. Olson et al. (der.), *The Theory and Practice of International Relations*, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1983, s. 219; O. R. Holsti et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, New York: Willey, 1973, ss. 4-5, 88.

2 R. L. Rothstein, *Alliances and Small Powers*, New York: Columbia University Press, 1968, ss. 24, 25, 29, 49, 50, 118; G. Liska, *Alliances and Third World*, Baltimore: The John Hopkins Press, 1968, ss. 26, 27; M. Handel, *Weak Statess in the International System*, Londra: Frank Cass, 1981, s. 121; R. L. Rothstein, "On the Problems of Being Small and Poor", Olson et al. (der.), *The Theory and Practice of International Relations*, s. 36.

3 Holsti et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, s. 97.

4 K. H. Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, Leiden: E.J. Brill, 1975, ss. 1-2.

5 M. Gönlübol, "NATO, USA and Turkey", Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, ss. 47, 49.

6 G. S. Harris, *Troubled Alliance*, Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1972, s. 21.

7 Rothstein, *Alliances and Small Powers*, s. 24.

8 Handel, *Weak States in the International System*, s. 179.

9 Holsti et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, s. 13; G. Liska, *Nations in Alliance*, Baltimore: John Hopkins Press, 1968, s. 14.

[10] L. Tansky, *US and USSR. Aid to Developing Countries: A Comprehensive Study of India, Turkey and the U.A.R.*, New York: Frederick A. Praeger, 1967, ss. 39, 46.

[11] Olson et al. (der.), *The Theory and Practice of International Relations*, s. 220; Holsti, et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, s. 13.

[12] Rothstein, *Alliances and Small Powers*, s. 118; Handel, *Weak States in the International System*, ss. 126, 128.

[13] Rothstein, *Alliances and Small Powers*, s. 121.

[14] Gönlübol "NATO, USA and Turkey", s. 47.

[15] Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın 1967 yılında Beyaz Saray'da yaptığı konuşma, *Amerika'da Onbir Gün*, Ankara: Yarın Yayınları, 1967, s. 26.

[16] Olson et al. (der.), *The Theory and Practice of International Relations*, s. 220; Holsti et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, s. 30.

[17] Holsti et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, ss. 12, 54, 265, 268; Liska, *Nations in Alliance*, s. 90.

[18] Cumhurbaşkanı C. Sunay'ın Beyaz Saray'da yaptığı konuşma, *Amerika'da Onbir Gün*, s. 18.

[19] ABD'nin eski Atina büyükelçilerinden Stearns şu tespitte bulunmuştur: "Türkiye'yle siyasi değerler, ekonomik çıkarlar ya da ortak tarihî tecrübeden çok güvenlik endişesini paylaştık." M. Stearns, *Entangled Allies: U.S. Policy Toward Greece, Turkey and Cyprus*, New York: Council on Foreign Relations Press, 1992, s. 21.

[20] Liska, *Alliances and Small Powers*, s. 28.

[21] Handel, *Weak States in the International System*, s. 148; Liska, *Alliances and Small Powers*, s. 29.

[22] Rothstein, *Alliances and Small Powers*, s. 117.

[23] Ibid., ss. 32, 247; Handel, *Weak States in the International System*, s. 121.

[24] E. B. Haas, *Beyond the Nation-State*, Stanford: Stanford University Press, 1964, s. 13.

[25] Rothstein, *Alliances and Small Powers*, ss. 44, 48, 61-62, 120-121, 123.

[26] Liska, *Alliances and Small Powers*, s. 28.

[27] Handel, *Weak States in the International System*, s. 129; Rothstein, *Alliances and Small Powers*, s. 44.

[28] E. N. Botsas, "The U.S. Cyprus Turkey Greece Tetragon", *Journal of Political and Military Sociology*, c. 16, no. 2, Sonbahar 1988, s. 252.

[29] Rothstein, *Alliances and Small Powers*, ss. 47, 259.

[30] Ibid., ss. 49-50.

[31] Ibid., ss. 124-126, 260.

[32] Olson et al. (der.), *The Theory and Practice of International Relations*, ss. 220, 221; Rothstein, *Alliances and Small Powers*, s. 56.

[33] Holsti et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, ss. 23, 57, 263.

[34] R. C. Campany, *Turkey and the United States*, New York: Praeger, 1986, ss. 80, 82.

[35] Stearns, *Entangled Allies*, s. 16.

[36] H. A. Kissinger, *The Troubled Partnership*, New York: McGraw Hill, 1965, s. 226; Rothstein, *Alliances and Small Powers*, s. 57.

[37] Liska, *Nations in Alliance*, s. 13.

[38] Campany, *Turkey and the United States*, s. 7; Olson et al. (der.), *The Theory and Practice of International Relations*, ss. 28, 222; Raymond Aron, "The Quest for a Philosophy of Foreign Affairs", S. Hoffmann (der.), *Contemporary Theory in International Relations*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall Inc., 1960, s. 87; Rothstein, *Alliances and Small Powers*, ss. 121-124.

[39] Harris, *Troubled Alliance*, s. 204.

[40] Ibid., s. 205; Campany, *Turkey and the United States*, s. 6; S. Hoffmann, "The Diplomatic Strategic Chessboard", Olson et al. (der.), *The Theory and Practice of International Relations*, ss. 32-33; Handel, *Weak States in the International System*, ss. 129, 131; Rothstein, *Alliances and Small Powers*, s. 120.

[41] Campany, *Turkey and the United States*, s. 81.

[42] Ibid., ss. 5-6; Holsti et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, ss. 17, 88.

[43] Rothstein, *Alliances and Small Powers*, s. 119.

[44] Liska, *Nations in Alliance*, s. 74; Campany, *Turkey and the United States*, s. 5; Holsti et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, s. 16.

[45] Holsti et al., *Unity and Disintegration in International Alliances*, ss. 58, 92, 93, 97.

[46] İlginçtir ki, 1974 yılı baharına gelindiğinde bile Amerikan dışişleri bakanlığında Türkiye ile ilgili işlere Avrupa bürosu tarafından değil, Yakın Doğu ve Güney Asya bürosu tarafından bakılıyordu. Stearns, *Entangled Allies*, s. 7.

[47] *Cumhuriyet*, 23 Haziran 1964, s. 7.

[48] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Nisan 1967, ss. 48, 49.

[49] *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1960, s. 3.

[50] *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD)*, 6 Mayıs 1964, dönem 1, oturum 3, c. 30, s. 295.

[51] *MMTD*, 29 Nisan 1963, dö. 1, ot. 2, c. 16, s. 571.

[52] *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1960, s. 1.

[53] *MMTD*, 22 Ocak 1970, dö. 3, ot. 1, c. 2, s. 290.

[54] A. R. Alp, "Haçlı Zihniyetinin Yaşadığı Devirdeyiz", *Tercüman*, 21 Ağustos 1964, s. 2.

[55] B. Akel, "Amerikan Üsleri ve İkili Anlaşmalar", *Cumhuriyet*, 17 Aralık 1965, s. 2.

[56] *MMTD*, 19 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 3, s. 583.

[57] S. Kocaş, "Dostlarımızı Uyarma", *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 1966, s. 2.

[58] Ç. Altan, "Kabahat Amerika'da Değil Bizdedir", *Milliyet*, 29 Ağustos 1964.

[59] A. İpekçi, "Görüntüyü Azaltmak", *Milliyet*, 19 Mayıs 1970, s. 11.

[60] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 204-205.

[61] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Nisan 1967, s. 47.

[62] Stearns, *Entangled Allies*, s. 21.

[63] *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1960, s. 5.

[64] *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1965, s. 1.

[65] Handel, *Weak States in the International System*, ss. 52-53, 36, 41-45.

[66] C. Holbraad, *Middle Powers in International Politics*, Londra: Macmillan Press, 1984, ss. 85-86, 89.

[67] Handel, *Weak States in the International System*, ss. 31-33.

[68] C. C. Shoemaker ve J. Spanier, *Patron-Client State Relationships*, New York: Praeger, 1984, ss. 13-15, 18-22; Handel, *Weak States in the International System*, ss. 132-137; B. E. Moon, "Consensus or Compliance? Foreign Policy Change and External Dependence", *International Organisation*, c. 39, No. 2, İlkbahar 1985, ss. 308-309.

[69] P. Evans, *Dependent Development*, Princeton: Princeton University Press, 1979, ss. 26, 28, 31-32, 34-43; J. A. Caporaso, "Dependence, Dependency, and Power in the Global System", *International Organisation*, c. 32, No. 1, Kış 1978, ss. 25-26; N. R. Richardson, "Political Compliance and U.S. Trade Dominance", *The American Political Science Review*, c. 70, No. 4, Aralık 1976, ss. 1099, 1100, 1102; Handel, *Weak States in the International System*, ss. 228-229; Moon, "Consensus or Compliance? Foreign Policy Change and External Dependence", ss. 306, 308.

[70] E.R. Witkoff, "Foreign Aid and United Nations Votes: A Comparative Study", *The American Political Science Review*, c. 67, No. 3, Eylül 1973, ss. 868-888; Richardson, "Political Compliance and U.S. Trade Dominance", ss. 1098-1109; Moon, "Consensus or Compliance? Foreign Policy Change and External Dependence", ss. 297-329.

[71] Witkoff, "Foreign Aid and United Nations Votes", ss. 879-880.

[72] *Middle East Record*, c. 2, 1961, ss. 4, 7-13.

[73] *Middle East Record*, c. 3, 1967, ss. 91-103.

[74] T. A. Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, New York: Praeger, 1983, ss. 171-195.

[75] F. Ahmad, *The Turkish Experiment in Democracy*, Londra: The Royal Institute of International Affairs, 1977, s. 395.

[76] F. A. Vali, *Bridge Across the Bosporus*, Baltimore: the John Hopkins Press, 1971, ss. 36, 38, 71, 116.

[77] Gönlübol "NATO, USA and Turkey", s. 22.

[78] A. Ş. Esmer, "Uyduluk Siyasetine Son", *Milliyet*, 24. Aralık 1965.

[79] J. M. Landau, *Radical Politics in Modern Turkey*, Leiden: E.J. Brill, 1974, ss. 80-82.

[80] "Dış Politikamız Nasıl Olmalıdır?", Yılmaz Çetiner tarafından yapılan mülakat, *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1964.

[81] E. Güresin, "Durum: Gromiko'nun Ziyareti", *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1965, s. 1.

[82] İ. Selçuk, "Pencere: Sivri", *Cumhuriyet*, 17 Ağustos 1965, s. 2.

[83] *MMTD*, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, ss. 469-470.

[84] İ. Selçuk, "Pencere: 2000 Yılına Kadar", *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1965, s. 2.

[85] İ. Selçuk, "Pencere: Bayramlık", 12 Nisan 1965, "Manzara-i Umumiye", 7 Ocak 1966, *Cumhuriyet*.

[86] İ. Selçuk, "Pencere: NATO'ya Göbeğimizden Bağlıyız", *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1967, s. 2.

[87] *MMTD*, 29 Nisan 1969, dö. 2, ot. 4, c. 36, ss. 104-105.

[88] A. Kabaklı, "Gün Işığında: Faydası Ne?", *Tercüman*, 30 Ağustos 1964.

[89] *MMTD*, 1 Mart 1968, dö. 2, ot. 3, c.27, s. 29.

[90] M. Toker, "Türkiye Yol Ağzında", *Akis*, 4 Nisan 1964, s. 7.

[91] *Keesing's Contemporary Archives, 1959-1960*, c. 12, s. 16636.

[92] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 69, 81, 83.

[93] A. Kabaklı, "Gün Işığında: Zararlı Faaliyetler", *Tercüman*, 29 Ağustos 1964.

[94] "Başyazı", *Forum*, 1 Eylül 1964, s. 3.

[95] M. Toker, "İsmet Paşa ile 4 Buhranlı Yıl", *Milliyet*, 11 Şubat 1969, s. 5. Ayrıca bk. A. H. Ulman ve R. H. Dekmejian, "Changing Patterns in Turkey's Foreign Policy, 1959-1967", *ORBIS*, c. 11, Sonbahar 1967, s. 782.

[96] *Milliyet*, 8 Ocak 1965.

[97] D. Avcıoğlu, "Asıl Muhalefet Şimdi Başlıyor", *Yön*, 19 Şubat 1965, s. 3.

[98] *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1965, s. 1.

[99] *Milliyet*, 10 Ağustos 1965.

[100] *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1966, s. 7.

[101] İ. Selçuk, "Pencere: Hayallerden Silkinmek", *Cumhuriyet*, 22 Haziran 1966, s. 2.

[102] İ. Selcuk, "Pencere: Bir, İki, Üç, Dört, Üstünü Ört", *Cumhuriyet*, 17 Aralık 1968, s. 2.

[103] *Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1966, s. 1.

[104] Behice Boran, *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1970, s. 211.

[105] İ. Selçuk, "Pencere: Bağımsızlık Ülküsü", *Cumhuriyet*, 26 Aralık 1964, s. 2.

[106] *MMTD*, 4 Ocak 1967, dö. 2, ot. 2, c. 11, s. 38.

[107] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Ocak 1966, ss. 37-38.

[108] E. Güresin, "Günün Notları: Amerika'nın Esef Verici Tutumu", *Cumhuriyet*, 5 Ocak 1966, s. 1.

[109] İ. Selçuk, "Pencere: Amerikan Elçisine Açık Mektup", *Cumhuriyet*, 6 Ocak 1966, s. 2.

[110] "Amerikan Elçisinin Siyasi Komiser Edası", *Forum*, 15 Ocak 1966, s. 6.

[111] H. Uysal, "Tehlikeli Alakalar", *Akis*, 15 Ocak 1966, s. 5.

[112] *MMTD*, 20 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 25, s. 469.

[113] Aynı yer, s. 488.

[114] İ. Çamlı, "Yanlış Kavramlar ve Kalıplaşmış Yargılar", *Cumhuriyet*, 17 Nisan 1971, s. 2.

[115] *Keesing's Contemporary Archives, 1971-1972*, c. 18, s. 24794.

[116] *Cumhuriyet*, 7 Ağustos 1971, s. 1.

[117] M. A. Birand et al., *12 Mart*, Ankara: İmge Kitabevi, 1994, ss. 151-152.

[118] *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1962, s. 5.

[119] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Kasım 1966, ss. 73, 75-76.

[120] *MMTD*, 6 Ocak 1967, dö. 2, ot. 2, c. 11, s. 127.

[121] *Cumhuriyet*, 31 Ağustos 1968, s. 7.

[122] *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1971, s. 7.

[123] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Nisan 1967, s. 50.

[124] *Milliyet*, 18 Nisan 1969.

[125] *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1968, s. 7.

Doktrini'yle ABD Türkiye'ye ekonomik yardım sağlamaya başladığı andan itibaren bazı Türk politikacı ve yazarlar Türkiye'nin Amerikalılar tarafından kendi çıkarları için kullanılabileceği, yani sömürülebileceği yolunda endişelerini ifade ettiler. 1947 Yardım Antlaşması'na konan bazı maddeler bu endişeleri daha da kuvvetlendirmekteydi. Bu maddelerden çıkan sonuç, Türkiye'nin ABD'den elde ettiği yardımı yalnızca Amerikalıların istediği şekilde kullanabileceği yönündeydi. Bunun da ötesinde Amerikan yetkilileri yardım sağlamayı, Türkiye'nin ekonomisini liberalleştirmesi ve serbest piyasa ekonomisi uygulaması şartlarına bağlamaktaydı.[71] Amerikalılar ayrıca Türk yetkililerden özel sektörü ve yabancı yatırımı teşvik etmelerini ve ekonominin bazı hayati alanlarını özel sektöre ve yabancı şirketlere açmalarını istemekteydiler. Diğer taraftan Amerikan yardımı arkasında gizli olarak mevcut olduğu düşünülen şartlar, bazı sağ görüşlü Türklerin ABD'yi Türkiye'de tam bir açık kapı politikası izlemekle suçlamasına neden olurken, sol görüşlülerin de kapitülasyonların uyandırıldığı yolunda eleştiride bulunmaları sonucunu doğurmaktaydı.

1950'lerde Türk yöneticiler ABD'den elde ettikleri yardımı kendi istedikleri şekilde, kendi politik ve ekonomik amaçlarına ulaşmak için kullanmak isterken, Amerikalılar da sağladıkları yardımın ekonomik koşullarının gerçekleştirilmesi konusunda ısrarcı oldular.[72] 1954 yılından itibaren Menderes hükûmeti ödemeler dengesi problemini çözebilmek ve ekonomiye istikrar kazandırmak için ABD'den kredi talebinde bulundu. Amerikalılar kredi sağlamayı reddedince de Türk yöneticiler sürekli konuyu gündemde tutarak ABD üzerinde baskı oluşturmaya çalıştılar. Washington 1958 yılına kadar istediği koşullar Türk hükûmeti tarafından gerçekleştirilmediği için kredi talebini geri çevirdi. Amerikalıların aradığı temel koşullar, yatırımların yavaşlatılması, tarım sübvansiyonunun azaltılması ve Türk lirasının devalüe edilmesi idi. Sonunda başbakan Adnan Menderes ABD'nin ağır şartlarını kabul etmek zorunda kaldı ve bunun neticesinde ABD, IMF ve Avrupa Ödemeler Fonu tarafından sağlanan 359 milyon dolarlık kredi Türkiye'ye verildi.[73]

SON NOTLAR

1 Kemal H. Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, Leiden: E. J. Brill, 1975, ss. 1-2.

2 G. S. Harris, *The Troubled Alliance*, Washington: American Enterprise Institute, 1972, s. 21.

3 G. McGhee, *The US-Turkish-NATO Connection*, Londra: Macmillan Press Ltd., 1990, s. 17, 20-22.

[4] F. A. Vali, *The Turkish Straits and NATO*, Stanford, California: Hoover Institution Press, 1972, ss. 83, 152; Ron Ayres, "Turkish Foreign Relations", *Khamsin*, No. 11, s. 118.

[5] B. R. Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1980, ss. 374-375; T. G. Paterson, *Soviet-American Confrontation*, Baltimore, Londra: The John Hopkins University Press, 1973, ss. 189-190.

[6] McGhee, *The US-Turkish-Nato Connection*, s. 88.

[7] Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, s. 1.

[8] Harris, *The Troubled Alliance*, s. 42.

[9] Sezai Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978, s. 145.

[10] Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, s. 4.

[11] T. A. Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, New York: Praeger, s. 200.

[12] Mehmet Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara: A.Ü. S.B.F. Yayınları, No. 407, 1972, ss. 223, 224.

[13] Ibid., s. 466.

[14] Harris, *The Troubled Alliance*, s. 73; Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, s. 6.

[15] McGhee, *The US-Turkish-NATO Connection*, s. 156.

[16] Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 476.

[17] Harris, *The Troubled Alliance*, s. 44; D. A. Rustow, *Turkey: America's Forgotten Ally*, New York: Council on Foreign Relations, 1987, s. 91.

[18] F. A. Vali, *Bridge Across the Bosporus*, Londra: the John Hopkins Press, 1971, s. 115.

[19] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, s. 219.

[20] Harris, *Troubled Alliance*, s. 15; H. N. Howard, "The Turkish Straits After World War II: Problems and Prospects", *Balkan Studies*, c. 11, 1970, s. 42.

[21] Harris, *Troubled Alliance*, s. 14.

[22] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, s. 258; Harris, *Troubled Alliance*, s. 16; H. Feis, *From Trust to Terror: the Onset of the Cold War 1945-1950*, New York: W. W. Norton & Co. Inc., 1970, s. 179; D. B. Sezer, "Turkey's Security Policies", J. Alford (der.), *Greece and Turkey*, Aldershot: Gower, 1984, s. 54; R. C. Campany, *Turkey and the United States*, New York: Praeger, 1986, s. 54.

[23] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, s. 259; Harris, *Troubled Alliance*, s. 17.

[24] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, ss. 261, 263-264; Harris, *Troubled Alliance*, s. 17; Feis, *From Trust to Terror*, s. 179; Howard, "The Turkish Straits After World War II", s. 43.

[25] Harris, *Troubled Alliance*, s. 28.

[26] Joseph M. Jones, *The Fifteen Weeks, February 2- June 5, 1947*, New York: Harcourt, Brace & World Inc., 1955, s. 61; Dean Acheson, *Present at the Creation: My Years in the State Department*, Londra: Hamish Hamilton Ltd., 1970, s. 200; Harris, *Troubled Alliance*, s. 19; Feis, *From Trust to Terror*, s. 181.

[27] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, ss. 269-270.

[28] Ibid., s. 294.

[29] Ibid., s. 358.

[30] Ibid., ss. 358-360; Harris, *Troubled Alliance;* s. 21, Howard, "The Turkish Straits After World War II", s. 44; Paterson, *Soviet-American Confrontation*, s. 192.

[31] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, ss. 360-361; Feis, *From Trust to Terror*, s. 182; Paterson, *Soviet-American Confrontation*, s. 192; Howard, "The Turkish Straits After World War II", s. 45; Geoffrey Warner, "The Truman Doctrine and the Marshall Plan", *International Affairs*, c. 50, Ocak 1974, s. 86; Jones, *The Fifteen Weeks*, s. 63; Acheson, *Present at the Creation*, s. 195.

[32] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, s. 362; Acheson, *Present at the Creation*, s. 196; Harris, *Troubled Alliance*, s. 22.

[33] Feis, *From Trust to Terror*, s. 183; Howard, "The Turkish Straits After World War II", ss. 45-46.

[34] Feis, *From Trust to Terror*, ss. 183, 188; Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, s. 363.

[35] Harris, *Troubled Alliance*, s. 22; Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, ss. 372-373; Howard, "The Turkish Straits After World War II", s. 47.

[36] Paterson, *Soviet-American Confrontation*, ss. 178, 183-184.

[37] Bu bölüm için bk. Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, ss. 353-355; Paterson, *Soviet-American Confrontation*, s. 184; Richard M. Freeland, *The Truman Doctrine and the Origins of the McCarthyism: Foreign Policy, Domestic Politics and Internal Security 1946-1948*, New York: Alfred A. Knopf, 1975, s. 90.

[38] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, ss. 242-243, 292-293.

[39] Ibid., ss. 366, 369-370; Freeland, *The Truman Doctrine and the Origins of the McCarthyism*, s. 75.

[40] Freeland, *The Truman Doctrine and the Origins of the McCarthyism*, ss. 70-71, 82; Paterson, *Soviet-American Confrontation*, ss. 194-195; Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, ss. 406, 408; Jones, *The Fifteen Weeks*, ss. 4-6.

[41] Paterson, *Soviet-American Confrontation*, ss. 189-190; Kuniholm, , *The Origins of the Cold War in the Near East*, ss. 374-375; Howard, "The Turkish Straits After World War II", s. 48.

[42] Freeland, *The Truman Doctrine and the Origins of the McCarthyism*, s. 75; Warner, "The Truman Doctrine and the Marshall Plan", s. 85; Paterson, *Soviet-American Confrontation*, s. 175.

[43] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, s. 429; Freeland, *The Truman Doctrine and the Origins of the McCarthyism*, ss. 52-53, 101.

[44] Jones, *The Fifteen Weeks*, ss. 11, 47, 141; Feis, *From Trust to Terror*, ss. 189-190.

[45] Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, s. 411; Freeland, *The Truman Doctrine and the Origins of the McCarthyism*, s. 96; Jones, *The Fifteen Weeks*, s. 139.

[46] Paterson, *Soviet-American Confrontation*, s. 179, 194; Jones, *The Fifteen Weeks*, ss. 12, 21-23.

[47] Feis, *From Trust to Terror*, ss. 193-195; Kuniholm, *The Origins of the Cold War in the Near East*, s. 413; Freeland, *The Truman Doctrine and the Origins of the McCarthyism*, ss. 84-87; Harris, *Troubled Alliance*, s. 26; Paterson, *Soviet-American Confrontation*, s. 198; Warner, "The Truman Doctrine and the Marshall Plan", s. 88; Jones, *The Fifteen Weeks*, ss. 21-23.

[48] Jones, *The Fifteen Weeks*, s. 162.

[49] B. R. Kuniholm, "Turkey and NATO: Past, Present and Future", *ORBIS*, Yaz 1983, s. 422.

[50] H. S. Truman, *Memoirs: Years of Trial and Hope*, c. 2, Garden City: Doubleday, 1956, ss. 100-101.

[51] Anlaşmanın tam metni için bk. Harris, *Troubled Alliance*, ss. 213-215; Campany, *Turkey and the United States*, ss. 96-99.

[52] *Amerika'da Onbir Gün*, Ankara: Yarın Yayınları, 1967, ss. 10, 16.

[53] M. Stearns, *Entangled Allies*, New York: Council on Foreign Relations Press, 1992, ss. 74-75, 170.

[54] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 42, 50; Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 238; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 117; B. R. Kuniholm, "U.S. Policy in the Near East", M J. Lacey (der.), *The Truman Presidency*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, ss. 309, 316, 317.

[55] McGhee, *The US-Turkish-Nato Connection*, ss. 88-89.

[56] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 53-54; C. Wolf, *Garrison Community*, Westport: Greenwood, 1969, ss. 42-43.

[57] R. F. Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, Amerikan Kongresinin Uluslararası İlişkiler Komitesinin Orta Doğu ve Avrupa alt komitesi için hazırlanan rapor, 27 Mart 1977, Washington: U.S. Government Printing Office, 1977, s. 57.

[58] Anlaşmanın İngilizce tam metni için bk. Harris, *Troubled Alliance*, ss. 217-220; Campany, *Turkey and the United States*, ss. 100-102.

[59] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 54-55; Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, ss. 244, 525; Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, ss. 6, 41.

[60] Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, s. 6.

[61] Wolf, *Garrison Community*, ss. 42-45; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 137.

[62] Harris, *Troubled Alliance*, s. 55.

[63] M. Gönlübol, "NATO, USA and Turkey", Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, ss. 35-36; Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, s. 258, A. Halil, *Atatürkçü Dış Politika ve Nato ve Türkiye*, İstanbul: 1968, s. 205.

[64] Harris, *Troubled Alliance*, s. 45.

[65] Gönlübol, "NATO, USA and Turkey", s. 14; F. Ahmad, *The Turkish Experiment in Democracy*, Londra: the Royal Institute of International Affairs, 1977, ss. 390, 395.

[66] Harris, *Troubled Alliance*, s. 51; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 34.

[67] McGhee, *The US-Turkish-Nato Connection*, s. 71.

[68] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 356; Gönlübol, "NATO, USA and Turkey", s. 22; Ahmad, *The Turkish Experiment in Democracy*, s. 395.

[69] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. 38, 126.

[70] Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 285; Ahmad, *The Turkish Experiment in Democracy*, s. 396.

[71] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 18.

[72] G. S. Harris, "Turkey and the United States", Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, s. 56; G. S. Harris, *Turkey: Coping With Crisis*, Boulder: Westview, 1985, s. 185.

[73] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 74-75; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 19.

neden oldu. Irak'ın ayrılmasından sonra Bağdat Paktı'nın Arap boyutu sona erdi, Türkiye de geleneksel Orta Doğu meselelerinden ve tartışmalarından uzak durma politikasına geri döndü. Bu şekilde Amerikalıların isteğiyle ortaya çıkan Türkiye'nin Orta Doğu macerası da sona ermiş oldu. Ancak Türkiye'nin Bağdat Paktı'na üye olması ve üyeliği çerçevesinde bazı girişimlerde bulunması Arap dünyasından iyice uzaklaşmasını da beraberinde getirdi. 1960'larda Kıbrıs'la ilgili gelişmelerde Batı'nın kayıtsızlığı karşısında Arap dünyasının desteğine ihtiyaç duyulduğunda 1950'lerde izlenen politikaların olumsuz sonuçları daha iyi anlaşılacaktı.

SON NOTLAR

1 J. C. Hurewitz, *Middle East Dilemmas*, New York: Russell & Russell, 1953, s. 156.

2 H. L. Hoskins, *The Middle East*, New York: MacMillan Company, 1956, ss. 278-279; Y. Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, New York: John Wiley & Sons, 1974, s. 67.

3 G. S. Harris, *Troubled Alliance*, Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1972, s. 43; J. C. Campbell, *Defence of the Middle East*, New York: Harper & Brothers, 1960, ss. 15-16; Hoskins *The Middle East*, s. 260.

4 Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 39; T. A. Bryson, *American Diplomatic Relations with the Middle East*, Metuchen N. J.: The Scarecrow Press Inc., 1977, ss. 178-179.

5 Hurewitz, *Middle East Dilemmas*, s. 92.

6 Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 41.

7 D. A. Rustow, *Turkey: America's Forgotten Ally*, New York: Council on Foreign Relations, 1987, ss. 90-91.

8 G. Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, Londra: Cornell University Press, 1980, s. 519.

9 *Documents on International Affairs 1951*, R.I.I.A., Oxford University Press , s. 65.

10 M. Gönlübol, "NATO, USA and Turkey", Kemal H. Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, Leiden: E. J. Brill, 1975, ss. 26, 30; Ö. Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1972, ss. 44-45.

11 Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 42; Hoskins, *The Middle East*, s. 270; Bryson, *American Diplomatic Relations with the Middle East*, s. 179.

12 *Documents on International Affairs 1951*, ss. 425-427.

13 E. Monroe, *Britain's Moment in the Middle East*, Londra: Chatto & Windus, 1964, s. 174; Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 43; Hoskins, *The Middle East*, s. 282; Bryson, *American Diplomatic Relations with the Middle East*, s. 180.

14 M. Gönlübol et al. *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara: A.Ü. S.B.F., 1987, s. 232.

[15] Bryson, *American Diplomatic Relations with the Middle East*, s. 180.

[16] *Survey of International Affairs 1951*, R.I.I.A., Oxford University Press, s. 259; *Documents on International Affairs 1951*, ss. 432-433.

[17] *Documents on International Affairs 1951*, ss. 427-429.

[18] *Foreign Relations of the United States* (*FRUS*) *1952-1954*, Washington D.C.: the United States Printing Office, 1986, s. 252.

[19] J. W. Spain "The Middle East Defence", *The Middle East Journal*, c. 8, Yaz 1954, s. 253.

[20] *FRUS 1952-1954*, s. 202.

[21] Ibid., s. 257.

[22] Ibid., s. 296.

[23] Ibid., ss. 272-273.

[24] R. K. Ramazani, *The Northern Tier*, Princeton, N. J.: D. von Nastrand Comp. Inc., 1966, s. 117.

[25] *Survey of International Affairs 1955-1956*, s. 23; *Survey of International Affairs 1954*, ss. 202-203; W. R. Polk, "A Decade of Discovery: America in the Middle East", A. Hourani (der.), *St. Anthony's Papers, No: 11, the Middle Eastern Affairs*, Londra: Chatto & Windus, 1961, s. 62.

[26] *FRUS 1952-1954*, ss. 11-12, 21-22, 26-28.

[27] Ibid., ss. 135-136.

[28] Ibid., s. 137.

[29] Ibid., ss. 138-140.

[30] *Documents on International Affairs 1953*, s. 264.

[31] Ibid., s. 266.

[32] Ibid., s. 266.

[33] Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 50; *Survey of International Affairs 1953*, s. 117.

[34] *FRUS 1952-195*, ss. 139, 149.

[35] Ibid., s. 388.

[36] Ibid., ss. 440, 458-459, 489, 506.

[37] *Documents on International Affairs 1953*, ss. 185-186.

[38] Gönlübol et al. *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 254.

[39] Spain "The Middle East Defence", s. 257.

[40] Ibid., ss. 264-265.

[41] Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 53; W. J. Gallman, *Iraq Under General Nuri*, Baltimore: The John Hopkins Press, 1964, s. 25.

[42] Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, s. 135; *Survey of International Affairs 1954*, s. 211; Gallman, *Iraq Under General Nuri*, ss. 23-24.

[43] Gallman, *Iraq Under General Nuri*, s. 26.

[44] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, s. 744; J. Marlowe, *Arab Nationalism and British Imperialism*, Londra: The Cresset Press, 1961, ss. 84-85.

[45] Gallman, *Iraq Under General Nuri*, s. 33; *Documents on International Affairs 1955*, s. 287.

[46] Gallman, *Iraq Under General Nuri*, s. 35.

[47] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, ss. 284-285; G. E. Kirk, *Contemporary Arab Politics*, Londra: Methuen, 1961, s. 34; Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, s. 136.

[48] *Documents on International Affairs 1955*, ss. 313-314.

[49] Gallman, *Iraq Under General Nuri*, s. 39.

[50] Kirk, *Contemporary Arab Politics*, s. 34.

[51] R. H. Magnus, *Documents on the Middle East*, Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1969, ss. 81-83; *Documents on International Affairs 1955*, ss. 287-288; *Western Powers and the Middle East*, R.I.I.A., Oxford University Press, 1958, ss. 5-7.

[52] Gallman, *Iraq Under General Nuri*, s. 52; Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, s. 285.

[53] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, s. 284.

[54] Marlowe, *Arab Nationalism and British Imperialism*, s. 84; Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 53.

[55] Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 57; Ramazani, *The Northern Tier*, s. 118; *Survey of international Affairs 1955- 1956*, s. 28; Gallman, *Iraq Under General Nuri*, s. 61.

[56] A. Eden, *Full Circle*, Londra: Cassell, 1960, s. 220.

[57] Ibid., ss. 221-222; *Documents on International Affairs 1955*, ss. 290-292.

[58] Campbell, *Defence of the Middle East*, ss. 57-58.

[59] Ibid., ss. 234-235.

[60] Ibid., s. 60; Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, s. 200; Ramazani, *Iran's Foreign Policy*, Charlottesville: University Press of Virginia, 1975, s. 276.

[61] *Documents on International Affairs 1955*, ss. 307-309; Gallman, *Iraq Under General Nuri*, ss. 66-68.

[62] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, s. 286; Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 60; Gallman, *Iraq Under General Nuri*, s. 73.

[63] Gallman, *Iraq Under General Nuri*, ss. 45-46.

[64] *Documents on International Affairs 1955*, s. 307.

[65] *Documents on American Foreign Relations 1956*, New York: Harper & Brothers, 1957, s. 376; *Documents on International Affairs 1956*, ss. 41-42.

[66] *Documents on American Foreign Relations 1956*, s. 378; *Western Powers and the Middle East*, s. 9; Magnus, *Documents on the Middle East*, s. 83; *Documents on International Affairs 1956*, ss. 341-342.

[67] Eden, *Full Circle*, ss. 335-336.

[68] Gallman, *Iraq Under General Nuri*, s. 51.

[69] Ibid., s. 70.

[70] Campbell, *Defence of the Middle East*, ss. 18-19, 46-47; G. Lenczowski, *Soviet Advance in the Middle East*, Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1971, ss. 56, 160; *Documents on International Affairs 1955*, s. 284.

[71] W. Z. Laqueur, *The Soviet Union and the Middle East*, Londra: Routledge & Kegan Paul, 1959, ss. 191-192.

[72] M. Ionides, *Divide and Lose*, Londra: Geoffrey Bles, 1960, s. 111.

[73] Lenczowski, *Soviet Advance in the Middle East*, s. 160.

[74] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, ss. 527-529; P. J. Vatikiotis, "The Soviet Union and Egypt", I. J. Lederer (der.), *The Soviet Union and the Middle East*, Stanford: Hoverd Institution Press, 1974, ss. 125-126; Laqueur, *The Soviet Union and the Middle East*, s. 213; Lenczowski, *Soviet Advance in the Middle East*, s. 78; A. Hourani, "The Middle East and Crisis of 1956", *St. Anthony's Papers No. 4, Middle Eastern Affairs*, Londra: Chatto & Windus, 1958, s. 24.

[75] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, s. 590.

[76] Ibid., ss. 337, 341-342.

[77] Gönlübol vd., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 261; Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, s. 136; *Documents on International Affairs 1955*, ss. 326-327.

[78] *Documents on International Affairs 1955*, ss. 328-331.

[79] Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, ss. 62-64.

[80] *Documents on International Affairs 1953*, ss. 277-278; F. A. Vali, *Bridge Across the Bosporus*, Baltimore: The John Hopkins Press, 1971, ss. 174-175.

[81] *Documents on International Affairs 1953*, s. 278.

[82] Harris, *Troubled Alliance*, s. 63; G. S. Harris "The Soviet Union and Turkey", Lederer, *The Soviet Union and the Middle East*, ss. 36, 39.

[83] Laqueur, *The Soviet Union and the Middle East*, ss. 205-206.

[84] *Documents on International Affairs 1955*, ss. 300-304.

[85] Ibid., s. 311.

[86] Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, s. 161.

[87] *Documents on International Affairs 1955*, s. 290; Gönlübol vd., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, ss. 262-263; Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, s. 67.

[88] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, s. 796.

[89] Campbell, *Defence of the Middle East*, ss. 61, 242.

[90] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, s. 145; Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, ss. 65-66.

[91] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, ss. 780-781, 796; F. Tachau, *Turkey*, New York, Preager Publishers, 1984, s. 180.

[92] Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 56; *Survey of International Affairs 1955-1956*, s. 27.

[93] M. Tamkoç, *The Warrior Diplomats*, Salt Lake City: University of Utah Press, 1976, ss. 237- 238.

[94] Monroe, *Britain's Moment in the Middle East*, s. 188.

[95] E. B. Childers, *The Road to Suez*, Londra: MacGibbon & Kee, 1962, s. 143; Eden, *Full Circle*, s. 341.

[96] Eden, *Full Circle*, s. 343.

[97] *Documents on International Affairs 1956*, ss. 34-36.

[98] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, ss. 481-483; Childers, *The Road to Suez*, s. 143; Eden, *Full Circle*, ss. 344-346.

[99] *Documents on American Foreign Relations 1956*, ss. 373-374.

[100] Gönlübol et al. *Olaylarla Türk Dış Politikası*, ss. 282-285; *Documents on International Affairs 1956*, s. 313.

[101] Gallman, *Iraq Under General Nuri*, ss. 76-77; Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, s. 98.

[102] Campbell, *Defence of the Middle East*, ss. 122-125; Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, ss. 198-199; A. M. Schlesinger (der.), *A Dynamics of World Power*, c. V, New York: Chelsea House Publishers, 1973, ss. 408-411; Gallman, *Iraq Under General Nuri*, s. 80; Magnus, *Documents on the Middle East*, ss. 86-93.

[103] Schlesinger (der.), *A Dynamics of World Power*, ss. 414-415; *Western Powers and the Middle East*, ss. 11-13; Magnus, *Documents on the Middle East*, ss. 93-94.

[104] Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, s. 211; Gönlübol et al. *Olaylarla Türk Dış Politikası*, ss. 288-289; *Documents on International Affairs 1957*, s. 259.

[105] Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, ss. 797-798; Marlowe, *Arab Nationalism and British Imperialism*, s. 160

[106] Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, s. 211.

[107] K. H. Karpat, "Turkish and Israeli-Arab Relations", Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, s. 120; Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, ss. 104-105.

[108] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 63-64; Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, s. 145.

[109] Campbell, *Defence of the Middle East*, s. 132; Harris, "The Soviet Union and Turkey", s. 39; H. N. Howard, "Syria-Lebanon", Lederer, *The Soviet Union and the Middle East*, ss. 143-144; Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, ss. 237-238.

[110] Kirk, *Contemporary Arab Politics*, s. 99; Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, ss. 238-240; mektup için bk. *Documents on International Affairs 1957*, ss. 333-337.

[111] Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, s. 242; *Documents on International Affairs 1957*, s. 340.

[112] *Documents on International Affairs 1957*, s. 341.

[113] Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, s. 244; *Survey of International Affairs 1956-1958*, s. 180; Ionides, *Divide and Lose*, s. 231.

[114] Howard, "Syria-Lebanon", s. 145.

[115] Ro'i, *From Encroachment to Involvement*, s. 245.

[116] *Documents on International Affairs 1957*, ss. 343-345.

[117] *Documents on International Affairs 1957*, ss. 345-347.

[118] Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, s. 112.

[119] Karpat, "Turkish and Arab-Israeli Relations", s. 121; Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, ss. 113-114.

[120] Gönlübol et al. *Olaylarla Türk Dış Politikası*, ss. 300-301; *Documents on International Affairs 1958*, ss. 285- 286.

[121] *Documents on International Affairs 1958*, s. 295.

[122] Ibid., ss. 369-370.

[123] Tachau, *Turkey*, s. 181; Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, ss.. 131-132.

[124] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 65-66; Harris, "the Soviet Union and Turkey" s. 42; Tachau, *Turkey*, s. 182.

[125] Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, ss.. 133-134.

[126] *Documents on International Affairs 1958*, ss. 287-288; Magnus, *Documents on the Middle East*, ss. 95-97.

[127] Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, ss.. 134-135.

[128] *Documents on International Affairs 1958*, s. 295.

[129] Ibid., s. 370.

[130] *Documents on International Affairs 1959*, ss. 324-326.

[131] Ibid., ss. 343-345.

[132] Harris, *Troubled Alliance*, s. 81.

[133] *Cumhuriyet*, 6 Şubat 1960, s. 5.

[134] Senatör Saffet Ural, *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, 4 Şubat 1968, dönem 1, oturum 7, c. 45-3, s. 452; Edip Çelik, "İkili Andlaşmalardan Biri", *Cumhuriyet*, 2 Mart 1966, s. 2.

[135] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 67, 81.

[136] Ibid., s. 303.

[137] Ibid., s. 357.

kamlarının Amerika'ya danışmadan en küçük bir harekette bulunması söz konusu değildi. Bu açıdan Küba Krizi, o zamanki Türk-Amerikan ilişkilerinin patron-uydu devlet ilişkisine benzer özellikler taşıdığını göstermektedir. Türk yöneticilerin verdikleri koşulsuz destek karşısında ABD'den övülme dışında başka bir şey beklememeleri de bu durumun bir kanıtı gibi gözükmektedir. Koşulsuz desteği verirken Türk yetkililerinin kendi çıkarlarını pek düşünmemeleri, hatta ülkelerinin güvenliğinin birinci derecede tehdit altına girmesini dahi göze almaları yorum gerektirmeyecek nitelikte yukarıdaki yargıyı desteklemektedir.

Küba Krizi, o zamanki Türk liderlerin ABD'yle kurulmuş ittifak ilişkilerini nasıl algıladıklarının da güzel bir göstergesidir. Onlara göre iki devlet arasındaki aynı ideolojik prensiplere sahip olmadan kaynaklanan yakın ilişki, iki devletin her durumda koşulsuz olarak birbirlerini desteklemesini gerektiriyordu. Bu nedenledir ki, ilk başladığı andan itibaren kriz süresince bütün güçleriyle samimi olarak Amerika'nın arkasında yer almışlardı. Amerika'nın ortak düşman olan Sovyetler Birliği ile Türkiye'nin çıkarları üzerinde pazarlığa girişeceğinin akıllarının ucundan bile geçmesi mümkün değildi. Kıbrıs krizleri sırasında ABD'nin hiç de Türkiye'nin tutumunu destekler bir davranış göstermemesi, bu görüşlerinde ne kadar yanıldıklarını ortaya koyacaktı.

SON NOTLAR

[1] *The Times*, 29 Ekim 1962, s. 8; B. J. Bernstein, "The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey?", *Political Science Quarterly*, c. 95, No. 1, İlkbahar 1980, ss. 98-99; M. R. Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, Londra: Faber and Faber, 1991, s. 439.

[2] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 99; "Başyazı", *Forum*, 1 Haziran 1964, s. 4.

[3] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 439; R. L. Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, Washington: The Brookings Institution, 1989, s. 71.

[4] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 99.

[5] G. S. Harris, *Troubled Alliance*, Washington: American Enterprise Institute, 1972, s. 92.

[6] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 439.

[7] G. S. Harris, "Turkey and the United States", K. H. Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, Leiden: E. J. Brill, 1975, s. 58.

[8] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 100; T. C. Reeves, *A Question of Character: A Life of John F. Kennedy*, New York: The Free Press, 1991, s. 375; Harris, *Troubled Alliance*, s. 92.

[9] J. G. Blight ve D. A. Welch, *On the Brink*, New York: Hill and Wang, 1989, s. 172.

[10] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 71.

[11] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 99.

[12] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 439.

[13] G. T. Allison, *Essence of Decision*, Boston: Little, Brown and Co., 1971, ss. 311, 312; Blight ve Welch, *On the Brink*, s. 172; Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 100.

[14] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", ss. 100-101.

[15] G. McGhee, *The US Turkish NATO Middle East Connection*, Londra: Macmillan Press, 1990, s. 166.

[16] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 101; D. Detzer, *The Brink: Cuban Missile Crisis 1962*, Londra: J. M. Dent & Sons, 1979, s. 157; Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 439.

[17] Detzer, *The Brink*, s. 157, Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, ss. 439-440.

[18] Blight ve Welch, *On the Brink*, s. 173; Allison, *Essence of Decision*, s. 141, 226; R. F. Kennedy, *Thirteen Days*, New York: W. W. Norton & Co., 1971, s. 72; Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", 102.

[19] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", ss. 101-102.

[20] Allison, *Essence of Decision*, s. 141; E. Abel, *The Missile Crisis*, Philadelphia: Lippincott, 1966, s. 190; D. L. Hafner, "Bureaucratic Politics and Those Frigging Missiles", *ORBIS*, c. 21, No. 2, Yaz 1977, s. 318.

[21] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 92-93.

[22] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", ss. 99, 100.

[23] Reeves, *A Question of Character*, s. 375; Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", ss. 102-103.

[24] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 102; Allison, *Essence of Decision*, ss. 142, 226; Kennedy, *Thirteen Days*, ss. 72-73, Abel, *The Missile Crisis*, ss. 190-191.

[25] Abel, *The Missile Crisis*, s. 191; Allison, *Essence of Decision*, s. 142.

[26] Reeves, *A Question of Character*, s. 375; Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 71; Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", ss. 103-104; Detzer, *The Brink*, ss. 157, 244; G. W. Ball, *The Past Has Another Pattern*, New York: W.W. Norton, 1982, s. 501.

[27] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 103.

[28] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, ss. 381-382.

[29] Ibid., s. 382.

[30] B. R. Bernstein, "Reconsidering the Missile Crisis: Dealing with the Problems of the American Jupiters in Turkey", J. A. Nathan (der.), *The Cuban Missile Crisis Revisited*, New York: St. Martin's Press, 1992, s. 58.

[31] Ibid., s. 58-59.

[32] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 65.

[33] Ibid., s. 200.

[34] Ibid., ss. 290, 382.

[35] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 12.

[36] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 381.

[37] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 11.

[38] Allison, *Essence of Decision*, s. 43; Hafner, "Bureaucratic Politics and Those Frigging Missiles", s. 318.

[39] B. Miroff, *Pragmatic Illusions*, New York: David McKay Co. Inc., 1976, ss. 85-86.

[40] N. Khrushchev, *Khrushchev Remembers*, Londra: Andre Deutsch, 1971, s. 493.

[41] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 15.

[42] Ibid., s. 28; Allison, *Essence of Decision*, ss. 43-44; Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 439.

[43] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, ss. 439, 440; Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 60.

[44] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 8.

[45] Allison, *Essence of Decision*, s. 44.

[46] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 79.

[47] Ibid., s. 78.

[48] Kennedy, *Thirteen Days*, ss. 161-162.

[49] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 22; Hafner, "Bureaucratic Politics and Those Frigging Missiles", s. 330.

[50] Ball, *The Past Has Another Pattern*, s. 295.

[51] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 104.

[52] Hafner, "Bureaucratic Politics and Those Frigging Missiles", s. 313.

[53] "White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis", *International Security*, Yaz 1985, c. 10, No. 1, s. 178; Abel, *The Missile Crisis*, s .47; Bernstein, "Reconsidering the Missile Crisis", ss. 68-69.

[54] Detzer, *The Brink*, s. 157; Reeves, *A Question of Character*, s. 376.

[55] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 104-105.

[56] A. Chayes, *The Cuban Missile Crisis*, Londra: Oxford University Press, 1974, s. 95.

[57] Allison, *Essence of Decision*, s. 209; Miroff, *Pragmatic Illusions*, s. 90; Reeves, *A Question of Character*, s. 375; Kennedy, *Thirteen Days*, s. 27; Abel, *The Missile Crisis*, s. 95, Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 105; Detzer, *The Brink*, ss. 155-156; Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 468; A. M. Schlesinger, *A Thousand Days*, Londra: Andre Deutsch, 1965, s. 690.

[58] Abel, *The Missile Crisis*, s. 95.

[59] Ibid., s. 96; Detzer, *The Brink*, s. 156.

[60] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 105; Kennedy, *Thirteen Days*, s. 27; Abel, *The Missile Crisis*, s. 95.

[61] Kennedy, *Thirteen Days*, s. 28.

[62] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 105.

[63] Detzer, *The Brink*, s. 159; Reeves, *A Question of Character*, s. 376.

[64] Allison, *Essence of Decision*, s. 209; Miroff, *Pragmatic Illusions*, s. 97; Abel, *The Missile Crisis*, s. 95.

[65] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 106; Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 468.

[66] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 105.

[67] Chayes, *The Cuban Missile Crisis*, ss. 81-82.

[68] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", ss. 107-108.

[69] Ball, *The Past Has Another Pattern*, s. 295.

[70] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 108; Detzer, *The Brink*, s. 243.

[71] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 108.

[72] Ibid., ss. 108-109.

[73] Detzer, *The Brink*, s. 244.

[74] Abel, *The Missile Crisis*, s. 129.

[75] Detzer, *The Brink*, s. 203.

[76] Chayes, *The Cuban Missile Crisis*, s. 97.

[77] *The Times*, 26 Ekim 1962, s. 11.

[78] *The Times*, 26 Ekim 1962, s. 6.

[79] *Washington Post*, 25 Ekim 1962, s. A-25.

[80] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 70; Detzer, *The Brink*, s. 243; Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 529; Abel, *The Missile Crisis*, ss. 188-189.

[81] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 530.

[82] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 109.

[83] Ibid., ss. 109-111.

[84] Ibid., s. 111, Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 508; "White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis", s. 195.

[85] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 87; L. Chang, "The View from Washington and the View from Nowhere: Cuban Missile Crisis Historiography", Nathan (der.), *The Cuban Missile Crisis Revisited*, ss. 150-151.

[86] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 198.

[87] Ibid., s. 201.

[88] P. Salinger, *With Kennedy*, Londra: Jonathan Cope, 1967, s. 274.

[89] Detzer, *The Brink*, s. 238.

[90] Salinger, *With Kennedy*, s. 275.

[91] Kennedy, *Thirteen Days*, ss. 66-67.

[92] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 113.

[93] Kennedy, *Thirteen Days*, ss. 162-163.

[94] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 526.

[95] Abel, *The Missile Crisis*, s. 127.

[96] Hafner, "Bureaucratic Politics and Those Frigging Missiles", s. 312.

[97] Allison, *Essence of Decision*, s. 227; Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, ss. 527-528; Kennedy, *Thirteen Days*, s. 74.

[98] Allison, *Essence of Decision*, ss. 224-225; Kennedy, *Thirteen Days*, s. 76; "White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis", s. 203.

[99] Reeves, *A Question of Character*, s. 387.

[100] Allison, *Essence of Decision*, s. 225.

[101] Reeves, *A Question of Character*, s. 387; Sallinger, *With Kennedy*, s. 272; Kennedy, *Thirteen Days*, s. 76.

[102] Kennedy, *Thirteen Days*, s. 76.

[103] Allison, *Essence of Decision*, s. 217.

[104] Kennedy, *Thirteen Days*, s. 77.

[105] Ibid., s. 73.

[106] Allison, *Essence of Decision*, s. 142; Detzer, *The Brink*, s. 244.

[107] Hafner, "Bureaucratic Politics and Those Frigging Missiles", s. 330.

[108] Abel, *The Missile Crisis*, ss. 194-195; Detzer, *The Brink*, s. 245.

[109] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 118.

[110] "White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis", ss. 197, 198, 199; Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 527.

[111] "White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis", s. 201; Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", ss. 119-120; Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 527.

[112] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", ss. 119-120.

[113] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 527.

[114] Ibid., s. 533.

[115] Ibid., s. 535; Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 120; "White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis", s. 203.

[116] Bernstein, "The Cuban Missile Crisis", s. 118, "White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis", s. 197.

[117] Allison, *Essence of Decision*, s. 226.

[118] Ibid., s. 227, Kennedy, *Thirteen Days*, s. 79.

[119] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 85.

[120] Allison, *Essence of Decision*, s. 227; Kennedy, *Thirteen Days*, ss. 79-80; Reeves, *A*

Question of Character, ss. 387-388.

[121] Kennedy, *Thirteen Days*, s. 165.

[122] Ibid., s. 165.

[123] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 535; Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 88; Bernstein, "Reconsidering the Missile Crisis...", s. 95.

[124] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 88.

[125] Kennedy, *Thirteen Days*, ss. 86-87.

[126] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 537.

[127] Bernstein, "Reconsidering the Missile Crisis...", s. 96.

[128] Ibid., ss. 92-93.

[129] Kennedy, *Thirteen Days*, s. 168.

[130] Blight ve Welch, *On the Brink*, ss. 83-84, 114-115, 170-171; Reeves, *A Question of Character*, s. 387; Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, ss. 95-96; Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 538; Bernstein, "Reconsidering the Missile Crisis...", s. 100.

[131] Blight ve Welch, *On the Brink*, ss. 173-174.

[132] Ibid., s. 174; Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, s. 95.

[133] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 546.

[134] Ibid., ss. 546-547.

[135] Bernstein, "Reconsidering the Missile Crisis...", s. 98.

[136] Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, ss. 132-133.

[137] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 547.

[138] M. Gönlübol et al. *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara: A.Ü. S. B.F. Yayınları, No. 407, 1977, s. 338.

[139] M. Toker, "İsmet Paşa ile 4 Buhranlı Yıl", *Milliyet*, 4 Şubat 1969, s. 5.

[140] *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD)*, 24 Ekim 1962, dönem 1, oturum 1, c. 8, s. 246.

[141] *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1962, s. 5.

[142] Toker, "İsmet Paşa ile 4 Buhranlı Yıl", 5 Şubat 1969, s. 5.

[143] *MMTD*, 9 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, ss. 628-629.

[144] Toker, "İsmet Paşa ile 4 Buhranlı Yıl", 5 Şubat 1969, s. 5.

[145] *The Times*, 29 Ekim 1962, s. 8.

[146] *Cumhuriyet*, 1 Kasım 1962, ss. 1, 5.

[147] *MMTD*, 9 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, s. 629.

[148] E. Güresin, "Küba Olayları Karşısında Ankara'daki Akisler", *Cumhuriyet*, 24 Ekim 1962.

[149] D. Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, Ankara: A.Ü. S. B.F. Yayınları, No. 339, 1972, s. 131.

[150] *MMTD*, 22 Ocak 1970, dö. 3, ot. 1, c. 2, ss. 291-292.

[151] Toker, "İsmet Paşa ile 4 Buhranlı Yıl", 4 ve 5 Şubat 1969, s. 5.

[152] Beschloss, *Kennedy v. Khrushchev*, s. 588.

[153] Bernstein, "Reconsidering the Missile Crisis...", s. 98.

[154] Chayes, *The Cuban Missile Crisis*, s. 98; Hafner, "Bureaucratic Politics and Those Frigging Missiles", s. 319.

[155] Bernstein, "Reconsidering the Missile Crisis...", ss. 98-99.

[156] *MMTD*, 9 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, s. 629.

[157] Ibid., 17 Şubat 1963, dö. 1, ot. 2, c. 13, ss. 222-223.

[158] Harris, *Troubled Alliance*, s. 94.

[159] Bernstein, "Reconsidering the Missile Crisis...", s. 99.

[160] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, s. 134.

[161] *MMTD*, 9 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, s. 629, 17 Şubat 1963, dö. 1, ot. 2, c. 13, ss. 222-225.

[162] G. S. Harris, "Turkey and the United States", Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, ss. 58-59, Harris, *Troubled Alliance*, s. 95.

getirdi. İyi bir görüntü vermeyen bu durumun yanında aşağıdaki faktörler Türk halkı arasında 1960'larda Amerikan karşıtı duyguların gelişmesinde rol aldı: her iki taraftaki görevlilerin yetkilerini aşarak ikili anlaşmalar ve düzenlemeler imzalaması; Türkiye'deki Amerikan personelinin haklarını ve ayrıcalıklarını suistimal etmesi; 1960 Anayasası'nın Türkiye'de serbest siyasi tartışma yapılması için uygun ortam sağlaması; Kıbrıs'taki Türklerin Rumların şiddetine ve dışlamasına maruz kalmaları karşısında Amerikalıların ilgisiz kalır görünmeleri, etkili bir tedbir almamaları; Amerikan Başkanı Johnson'ın NATO'nun Sovyet saldırısına karşı Türkiye'yi korumayabileceğini ifade eden ve Kıbrıs'ta girişilecek herhangi bir faaliyette Türkiye'nin ABD'den aldığı silahları kullanmaması yönünde Türk yöneticileri uyaran bir mektubu Başbakan İnönü'ye göndermesi.

Kamuoyundan gelen baskılar ve ABD'nin Kıbrıs konusundaki hayal kırıklığı yaratıcı tutumu, Türk yöneticileri ABD'yle askerî ilişkilerde inisiyatifi elde etme yönünde bazı girişimlerde bulunmaya itti. Türk yetkililerin Amerikalıları belli dereceye kadar üzen bu yöndeki davranışları, Türkiye'nin Amerika'nın uydusu olmadığını ve gerektiğinde çıkarlarına uygun düşmemesi hâlinde Amerikan isteklerini reddedebileceğini ortaya koydu. Bununla beraber Türk makamlarının gerçekleştirdiği girişimler, Türk-Amerikan askerî ilişkilerinin özünde radikal bir değişikliğe neden olmadı ve kamuya açıklanmayan Türk-Amerikan ikili anlaşmalarında saklı olan ilişkilerin gerçek niteliği bir sır olmaya devam etti. Türkiye'nin askerî açıdan bağımlılığı da Türk makamları alternatif savunma ortakları ve kaynakları arasalar da varlığını korudu. Amerikan yetkilileri üslerin kullanımı ve U-2 uçuşları gibi bazı konularda Türk hükûmetlerinin tavırları karşısında hayal kırıklığı yaşadılar, fakat Türkiye'nin NATO sorumluluklarına sadık kalması ve toprağı üzerindeki üslerin genel kullanımı konusunda sorun çıkarmaması Amerikalılar açısından daha önemliydi. Yine de Amerikan otoriteleri köşeye sıkıştırılması hâlinde Türkiye'nin savunma alanında çok köklü önlemler alabileceğini göz önünde bulundurmak durumunda kaldılar.

SON NOTLAR

1 *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1960.

2 Mektupların tam metni için bk. *Middle Eastern Affairs*, c. 11, no. 10, Kasım 1960, ss. 317-320.

3 G. S. Harris, *Troubled Alliance*, Washington: American Enterprise Institute, 1972, s. 86; F. Ahmad, *Turkey's Experiment in Democracy*, Londra: C. Hurst & Co., 1977, s. 401.

4 *Sabah*, 22 Haziran 1994.

[5] M. Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara: A.Ü. S.B.F., No. 509, 1982, s. 336.

[6] Ibid., s. 336.

[7] Sezai Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978, s. 255.

[8] *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (CSTD)*, 3 Şubat 1967, dönem 1, oturum 6, c. 38-3, s. 569.

[9] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 88-89.

[10] Ibid., s. 89.

[11] Johnson ve İnönü'nün birbirlerine gönderdikleri mektupların tam metni için bk. *Middle East Journal*, c. 20, Yaz 1966, ss. 386-393; *Hürriyet*, 13 Ocak 1966; *Cumhuriyet*, 14 Ocak 1966.

[12] M. Gönlübol, "NATO, USA and Turkey", K. H. Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, Leiden: E. J. Brill, 1975, ss. 28-30; F. A. Vali, *Bridge Across the Bosporus*, Baltimore: the John Hopkins Press, 1971, ss. 133, 356.

[13] D. B. Sezer, "Turkey's Security Policies", J. Alford (der.), *Greece and Turkey*, Aldershot: Gower, 1984, ss. 66, 76.

[14] Harris, *Troubled Alliance*, s. 127.

[15] G. S. Harris, "Cross-Alliance Politics: Turkey and the Soviet Union", *Turkish Yearbook of International Relations*, c. 12, 1972, ss. 1-32; *Keesing's Contemporary Archives*, 1963-1964, c. 14, s. 20500, 1965-1966, c. 15, ss. 20936, 1967-1968, c. 16, ss. 21881, 22335, 22672, 1969-1970, c. 17, s. 23632; Y. T. Kurat, *Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası, 1923-1973*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1975, ss. 299-304.

[16] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s.179; *Milliyet*, 14 Ekim 1967.

[17] Ömer Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Ortadoğusu'na Karşı Politikası 1945-1970*, Ankara: A.Ü. S.B.F. Yayını, 1972; Kurat, *Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası*, ss. 3030-304; A. H. Ulman ve R. H. Dekmejian, "Changing Patterns in Turkish Foreign Policy 1959-1967", *ORBIS*, c. 11, Sonbahar 1967, s. 784.

[18] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 127-128; G. S. Harris, "Turkey and the United State", Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, s. 61.

[19] *Milliyet*, 10 ve 15 Ocak 1965; *Hürriyet*, 17 Ocak 1965.

[20] *Milliyet*, "Durum", 15 Ocak 1965, s. 1.

[21] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Ocak 1965, s. 56.

[22] *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD)*, dö. 1, ot. 4, c. 35, ss. 173-174.

[23] Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, s. 360; Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 325.

[24] Olayın detayları ve Amerikan ve Sovyet hükûmetlerinin açıklamaları için bk. *Keesing's Contemporary Archives 1959-1960*, c. 12, ss. 17425-17429.

[25] Ibid., ss. 17427, 17429, 17430; Harris, *Troubled Alliance*, s. 57; *Cumhuriyet*, 14 Mayıs 1960, s. 1; Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, ss. 368, 374; Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 328.

[26] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 165-166; Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, ss. 377-378.

[27] "Başbakan Demirel'in Basın Toplantısı", *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970, ss. 101, 106.

[28] Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, s. 380.

[29] İsmail Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1980, ss. 303-304.

[30] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 66-67; J. W. Lewis, Jr., *The Strategic Balance in the Mediterranean*, Washington: The American Enterprise Institute, 1976, s. 30.

[31] Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, ss. 315-316.

[32] Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, s. 273; Türkkaya Ataöv, *Amerika, NATO ve Türkiye*, Ankara: Aydınlık Yayınevi, 1969, ss. 218, 219; Osman Bölükbaşı, *MMTD*, 19 Şubat 1969, dö. 1, ot. 4, c. 34, s.42; D. Avcıoğlu, "Türkiye'deki Amerikan Üsleri", *Yön*, 25 Kasım 1966, ss. 8-9; N. Arda, "Türkiye'deki Amerikan Üsleri", *Yön*, 25 Kasım 1966, s. 7; A. İpekçi, "Üsler Sorunu", *Milliyet*, 21 Mayıs 1970, s. 1.

[33] *MMTD*, 7 Kasım 1965, dö. 2, ot. 1, c. 1, s. 176.

[34] İ. Selçuk, "Pencere: Şu Acı Gerçek", *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1965, s. 2.

[35] *MMTD*, 9 Kasım 1965, dö. 2, ot. 2, c. 1, s. 288.

[36] *CSTD*, 7 Şubat 1966, dö. 1, ot. 5, c. 33, ss. 186-187.

[37] *MMTD*, 20 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 25, s. 489.

[38] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Haziran 1968, ss. 39, 41.

[39] *United States Security Agreements and Commitments Abroad: Greece and Turkey*, Hearings Before the Subcommittee on United States Security Agreements Abroad of the Committee on Foreign Relations, U.S. Senate, 91. Kongre, 2. Toplantı, Kısım 7, 9 ve 11, Haziran 1970, Washington: U.S. Government Printing Office, 1970, s. 1862.

[40] *MMTD*, 17 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, ss. 366-367.

[41] *MMTD*, 8 Haziran 1967, dö. 2, ot. 2, c. 18, ss. 168-169.

[42] B. R. Kuhiholm, "Turkey and NATO: Past, Present and Future", *ORBIS*, Yaz 1983, s. 426.

[43] *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1969, ss. 1, 7.

[44] Harris, *Troubled Alliance*, s. 166; Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, s. 273.

[45] Kuniholm, "Turkey and NATO: Past, Present and Future", s. 426; J. M. Collins, *Greece and Turkey: Some Military Implications Related to Nato and the Middle East*, Report Prepared for Special Committee on Investigations of Committee on Foreign Affairs, 94. Kongre, 1. Toplantı, 28 Şubat 1975, Washington: U.S. Government Printing Office, 1975, s. 17.

[46] *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1973, s. 7.

[47] R. F. Grimmett ve E. B. Laipson, *Turkey's Problems and Prospects: Implications for U.S. Interests*, Washington: U.S. Government Printing Office, 1980, s.

48; Senator Mandela'nın konuşması, S. Taşhan, "Turkey's Relations With the U.S.A. and Possible Future Developments", *Foreign Policy*, c. 8, No. 1-2, 1979, s. 20; G. E. Gruen, "Ambivalence in the Alliance", *ORBIS*, c. 24, No. 2, Yaz 1980, s. 372; J. Galen, "Turkey As a Self-Inflicted Wound", *Armed Forces Journal International*, Haziran 1980, s. 71.

[48] Kuniholm, "Turkey and NATO", s. 426.

[49] H. Binnendijk ve A. Friendly, *Turkey, Greece, and NATO: The Strained Alliance*, Washington: U.S. Government Printing Office, 1980, s. 29.

[50] D. A. Rustow, *Turkey: America's Forgotten Ally*, New York: Council on Foreign Relations, 1987, s. 113.

[51] Gruen, "Ambivalence in the Alliance", s. 376; M. M. Boll, "Turkey's New National Security Concept", *ORBIS*, Sonbahar 1979, s. 611; Binnendijk ve Friendly, *Turkey, Greece, and NATO*, s. 12.

[52] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 57-58; Haydar Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1975, ss. 237-240.

[53] *Cumhuriyet*, 9-17 Mart 1960; Harris, *Troubled Alliance*, s. 59.

[54] *MMTD*, 7 Kasım 1965, dö. 2, ot. 1 c. 1, ss. 176-177.

[55] *MMTD*, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, s. 463.

[56] *CSTD*, 4 Şubat 1968, dö. 1, ot. 7, c. 45-3, s. 451.

[57] H. Eroğlu, "ABD ile Aramızdaki Anlaşmaların Yeniden Gözden Geçirilmesi", *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1964. Ayrıca bk. G. Güneri, "Resmi Görev Dolayısıyla İşlenen Suçlar", 23-24 Kasım 1965; B. Akel, "Amerikan Üsleri ve İkili Andlaşmalar", 18 Aralık 1965; İ. Selçuk, "Pencere: Bağımsızlık Ülküsü", 26 Aralık 1964; hepsi *Cumhuriyet*'te.

[58] A. Kabaklı, "Gün Işığında: Faydası Ne?", *Tercüman*, 30 Ağustos 1964.

[59] *MMTD*, 9 Kasım 1965, dö. 2, ot. 1, c. 1, s. 289.

[60] Anlaşmanın metni için bk. Harris, *Troubled Alliance*, ss. 225-228; Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, ss. 244-248.

[61] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970, ss. 108-109.

[62] A. İpekçi, "Durum: İkili Anlaşmalardan Kalan Pürüzler", *Milliyet*, 25 Mayıs 1970, s. 11; Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*,ss. 249-250; E. Çelik, "İkili Anlaşmalar", *Cumhuriyet*, 25 Mart 1970, s. 2; Harris, *Troubled Alliance*, ss. 168-169.

[63] Vergi muaflığı konusundaki Türk-Amerikan anlaşmasının metni için bk. Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, ss. 251-270.

[64] Harris, *Troubled Alliance*, s. 60; Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, s. 271; Ulman ve Dekmejian, "Changing Patterns in Turkish Foreign Policy 1959-1967" s. 781.

[65] *MMTD*, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, s. 463. Ayrıca bk. "Modern Kapitülasyonlar ve Amerikan Kaçakçılığı", *Yön*, 3 Aralık 1965, ss. 8-9; K. Esengin, "Türkiye'deki Amerikan Personeli", *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1965, s. 2.

[66] *Cumhuriyet*,16-19 Temmuz 1968, 11-17 Şubat 1969, 20-22 Aralık 1969; *Keesing's Contemporary Archives*, 1971-1972, s. 24637; M. Ali Birand et al., *12 Mart*, Ankara: İmge Kitabevi, 1994, ss. 148-150, 153-154.

[67] İ. Selçuk, "Pencere: 6. Filo Bizim Misafirimiz Değildir", *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1967, s. 2.

[68] T. Ataöv, "Altıncı Filo Defol", *Forum*, 1 Ağustos 1968, s. 14.

[69] *Cumhuriyet*, 31 Ağustos 1968, s. 7.

[70] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Eylül 1968, s. 58.

[71] *United States Security Agreements and Commitments Abroad: Greece and Turkey*, s. 1864.

[72] *Cumhuriyet*, 23-26 Eylül 1967, 18 Nisan- 31 Mayıs 1969.

[73] *Cumhuriyet*, 29 Eylül 1967, ss. 1, 7.

[74] A. İpekçi, "Durum: Ertelenen Grev", *Milliyet*, 1 Ekim 1967, s. 1.

[75] Amerikan Savunma bakanı yardımcısı J. Pranger, Kongre'de yaptığı konuşmada Türkiye'deki Amerikan görünümünü azaltma konusunda ekonomik nedenleri vurguladı. *United States Security Agreements and Commitments Abroad: Greece and Turkey*, s. 1861.

[76] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970, s. 107, Haziran 1968, ss. 34-35, 38-41; *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1968, 1 Temmuz 1970.

[77] Harris, *Troubled Alliance*, s.167; *United States Security Agreements and Commitments Abroad: Greece and Turkey*, s. 1860; Collins, *Greece and Turkey*, s. 3; *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970 , s. 107.

[78] *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1967, ss. 1, 7.

[79] *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1966, ss. 1, 7; Harris, *Troubled Alliance*, ss. 171-172; Ulman ve Dekmejian, "Changing Patterns in Turkish Foreign Policy 1959-1967", s. 781.

[80] Harris, *Troubled Alliance*, s. 149; Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, ss. 537-538; Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, ss. 247-248; "Başbakan Demirel'in Basın Toplantısı", ss. 118-120; Gönlübol, "NATO, USA and Turkey", ss. 43-44.

[81] Harris, *Troubled Alliance*, s. 150; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 121.

[82] Harris, *Troubled Alliance*, s. 150; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. 121-122; N. Eren, *Turkey, NATO and Europe*, Paris: The Atlantic Institute for International Affairs, 1977, ss. 19-20; "Demirel'in Basın Toplantısı", ss. 130-132.

[83] Hepsi *MMTD*'de: F. Güley, 24 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 26, s. 342; B. Boran, 19 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 3, s. 573; B. Boran, 18 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, s. 396; İ. İnönü, 22 Ocak 1970, dö. 3, to. 1, c. 2, s. 290; S. Orkunt, 24 Mayıs 1970, dö. 3, to. 1, c. 5, s. 393; *CSTD*'de: M. Ataklı, 31 Ocak 1969, dö. 1, ot. 8, c. 50-3, s. 498; Gönlübol, "NATO, USA and Turkey" s. 45; D. Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, Ankara: A.Ü. S.B.F. Yayını, 1972, ss. 377, 414-415, 477; Ataöv, *Amerika, NATO ve Türkiye*, s. 222; Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî*

İlişkileri, ss. 248-249; hepsi *Cumhuriyet*'te: M. Ok, "NATO Stratejisi ve Millî Strateji", 20 Nisan 1968, A. H. Ulman, "Türkiye ve NATO", 23 Mayıs 1968, A. Yıldız, "NATO, İkili Anlaşmalar ve Bilinmesi Gereken Gerçekler", 12 Şubat 1970; A. İpekçi, "Esnek Mukabele Nedir?", *Milliyet*, 23 Mayıs 1970.

[84] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970 , ss. 120-121.

[85] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 369, 377, 401, 414-415; Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, ss. 248-249; T. Ataöv, *Amerika, NATO ve Türkiye*, s. 219; *MMTD*'de: M. Karınca, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, s. 471, B. Boran, 5 Ocak 1967, dö. 2, ot. 2, c. 11, ss. 88-89; *Cumhuriyet*'te: S. Orkunt, "Yine İkili Anlaşmalar", 24 Ekim 1967, M. Ok, "Türkiye Nükleer Bir Hedef midir?", 6 Ekim 1968; A. Ş. Esmer, "NATO Cenderesi", *Milliyet*, 4 Nisan 1968; N. Arda, "Türkiye'deki Amerikan Üsleri", *Yön*, 25 Ekim 1966, s. 7.

[86] CHP'nin 1968 yılında hazırladığı NATO raporu, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1975; F. Güley, *MMTD*, 24 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 26, s. 342, S. Koç, ibid., s. 353; M. Ataklı , *CSTD*, 31 Ocak 1969, dö. 1, ot. 8, c. 50-3, s. 499.

[87] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970, ss. 103, 110, 124-126.

[88] Collins, *Greece and Turkey*, s. 4.

[89] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 152-153.

[90] *MMTD*'de: M. A. Aybar, 7 Kasım 1965, dö. 2, ot. 1, c. 1, ss. 176, 179, R. Baykal, dö. 2, ot. 1, c. 4, ss. 462, 463, K. Esengin, 12 Nisan 1967, dö. 2, ot. 2, c. 16, s. 78, B. Boran, 20 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 25, s. 472; *CSTD*'de: H. O. Bekata, 27 Haziran 1967, dö. 1, ot. 6, c. 42, s. 20, S. Ural, 4 Şubat 1968, dö. 1, ot. 7, c. 45-3, s. 452; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 342, 368, 369, 399, 400-404, 406; CHP'nin NATO raporu, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1975; Gönlübol, "Türkiye ve İkili Andlaşmalar", *Milliyet*, 12 Temmuz 1969; D. Avcıoğlu, "Türkiye'deki Amerikan Üsleri", *Yön*, 25 Kasım 1966, ss. 8-9; İ. Selçuk, "Şu Acı Gerçek", *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1965, s. 2; E. Çelik, *Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*, İstanbul, 1969, s. 159.

[91] *MMTD*'de: Başbakan S. Demirel, 8 Kasım 1965, dö. 2, ot. 1, c. 1, ss. 257-258, Savunma Bakanı A. Topaloğlu, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 18, s. 490, Dışişleri Bakanı Çağlayangil, 17 Şubat 1967, dö. 2 ot. 2, c. 13, ss. 366-367, 20 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 25, s. 489; *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*,, Haziran 1968, ss. 39, 41.

[92] Türk hükûmetinin 3 Temmuz 1969 tarihli basın açıklaması, *The Middle East Journal*, Kış 1970, c. 24, s. 72.

[93] Dışişleri Bakanı Çağlayangil, *MMTD*, 6 Ocak 1967, dö. 2, ot. 2, c. 11, ss. 126, 128, ibid., 19 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 34, s. 78; F. Sükan, *CSTD*, 27 Haziran 1967, dö. 1, ot. 6, c. 42, s. 21; Türk hükûmetinin açıklaması, *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Kasım 1966, s. 63

[94] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970, s. 106.

[95] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 160-161, 162.

[96] Cağlayangil, *CSTD*, 1 Şubat 1967, dö. 1, ot. 6, c. 38-3, s. 377; Çağlayangil, *MMTD*, 19 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 34, s. 77; Demirel'in basın toplantısı,

Dışişleri Bakanlığı Belleteni, Şubat 1970, s. 104; Orkunt, *Türkiye-ABD Askerî İlişkileri*, ss. 257-258; Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, ss. 302, 304.

[97] Gönlübol et al., *Olaylarla Türk Dış Politikası*, ss. 528-529; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 524-527; *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Nisan 1967, s. 84.

[98] *MMTD*, 6 Ocak 1967, dö. 2, ot. 2, c. 11, ss. 125-126; *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Ocak 1967, s. 73; *MMTD*, 20 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 25, s. 489; Vali, *Bridge Across the Bosporus*,ss. 139-140.

[99] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 161-163; *Bridge Across the Bosporus*,s. 139.

[100] *Keesing's Contemporary Archives*, 1969-1970, c. 17, s. 23484.

[101] Metni için bk. *The Middle East Journal*, Kış 1970, c. 24, ss. 72-73; *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Temmuz 1969, ss. 30-35,

[102] Metni için bk. *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970, ss. 98-139. İngilizce çevirisi için bk. Harris, *Troubled Alliance*, ss. 229-238.

[103] Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, s. 324.

[104] N. Erim, *MMTD*, 23 Mayıs 1970, dö. 3, ot. 1, c. 5, s. 347.

[105] S. Demirel, *Büyük Türkiye*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1975, ss. 412-413.

[106] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 150-151; Ü. H. Bayülken, "Turkey's Foreign Policy", *Foreign Policy*, No. 1, Mart 1973, s. 70.

[107] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 153-160; Harris, "Turkey and the United State", ss. 65-66.

[108] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 267, 268, 375, 376, 379, 381, 382, 413, 417; *MMTD*'de: H. Ataman, 9 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, s. 655, A. Oğuz, 7 Eylül 1964, dö. 1, ot. 3, c. 32, s. 312, R. Baykal, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, ss. 462,463, M. Karınca, aynı yer, ss. 470,471, B. Boran, 5 Ocak 1967, dö. 2, ot. 2, c. 11, s. 87, B. Boran, 18 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, ss. 395-397, B. Boran, 24 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 26, ss. 358, 359, İ. Kabadayı, 19 Şubat 1971, dö. 3, ot. 2, c. 11, s. 625; *CSTD*'de: A. Yıldız, 1 Şubat 1967, dö. 1, ot. 6, c. 38-3, s. 356, Tunçkanat, aynı yer, ss. 570,571; *Cumhuriyet*'te: İ. Selçuk, "Mağlup Devletler Gibi", 10 Eylül 1964, "Ordunun İtildiği Çıkmaz", 23 Şubat 1967, "Silahlı Kuvvetler Problemi", 3 Şubat 1969, CHP'nin NATO raporu, 8 Şubat 1975. Bu suçlamalara karşı koymak için Türk yetkililer, Türk silahlı kuvvetlerinin barış zamanında Türk makamlarının kontrolü altında olduğunu, savaş zamanında bölgenin savunulması için NATO'nun komutasına gireceğini, bunun dışında Türkiye'nin, silahlı kuvvetlerini kendi ulusal çıkarları için istediği zaman ve şekilde kullanabileceğini iddia ettiler (bk. *MMTD*'de: S. Demirel, 9 Kasım 1965, dö. 2, ot. 1, c. 1, s. 288, Savunma Bakanı A. Topaloğlu, 18 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, s. 412, S. Demirel, 30 Eylül 1968, dö. 2, ot. 3, c. 28, s. 714, Çağlayangil, 19 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 34, s. 76; A. Topaloğlu, *CSTD*, 3 Şubat 1967, dö. 1, ot. 6, c. 38-3, s. 594).

[109] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, s. 359; M. Karınca, *MMTD*, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, s. 471; B. Boran, aynı yer, s. 573; A. Yıldız, *CSTD*, 1 Şubat 1965, dö. 1, ot. 4, c. 24-3, s. 995; K. Esengin, "Millî Ordu Ne Demektir?", *Cumhuriyet*,

9 Şubat 1969; CHP'nin NATO raporu, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1975. Bu amaçla Türk basını ve bazı başka gruplar hükûmetin de desteğini alarak yardım toplama kampanyaları düzenlediler. Bkz. Harris, *Troubled Alliance*, s. 154; S. Bölükbaşı, *Superpowers and the Third World*, New York: University Press of America, 1988, s. 123.

[110] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 376-377, 381, 414, 423, 473-474; B. Boran, *MMTD*, 17 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 33, s. 404; A. H. Ulman, "Türk Ulusal Savunması Üzerine Düşünceler", *SBF Dergisi*, c. 21, No. 4, Aralık 1966, s. 205.

[111] B. Boran, *MMTD*, 18 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, s. 395; Ulman, "Türk Ulusal Savunması Üzerine Düşünceler", ss. 203-205. Amerikan Genelkurmay Başkanı David C. Jones'un bir Senato toplantısında yaptığı yorum: "Yıllardan beri Türk silahlı kuvvetleri, neredeyse tamamen ABD ve NATO'nun kullanımdan çektiği silah ve askerî malzemeyle teçhiz edilmektedir. Yerine koyacak başka silahın olmamasından dolayı Türkiye, kullanılma ömrünü çoktan aşmış II. Dünya Savaşı'ndan ve Kore Savaşı'ndan kalma silah ve teçhizatı hâlâ kullanmak zorunda kalmaktadır. 30 yaşının üstünde olan M-47 tankları, F-84, F-100 ve F-102 uçakları ile gemiler bunlardan sadece birkaç tanesidir." *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*; hearing before the Committee on Armed Services; U.S. Senate, 95. Kongre, 2. Oturum, 28 Haziran 1978, Washington: U.S. Government Printing Office, 1978, s. 45.

[112] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 473-474; Y. Çetiner, "Atina Ankara'ya Tercih Edildi", *Cumhuriyet*, 29 Nisan 1965.

[113] *MMTD*'de: F. Güley, 21 Şubat 1962, dö. 1, ot. 1, c. 3, s. 92; A. Tahtakılıç, aynı yer, s. 142; Z. Dorman, 2 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, ss. 516-517; H. Ataman, 9 Ocak 1963, aynı yer, ss. 655-656; A. Oğuz, 11 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 11, s. 71; S. Koç, 18 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, s. 387.

[114] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 377, 379, 381; F. Güley, *MMTD*, 21 Şubat 1962, s. 92; A. Oğuz, *MMTD*, 11 Ocak 1963, s. 71; İ. Selçuk, "Kolombun Yumurtası", *Cumhuriyet*, 31 Ağustos 1964, s. 2. NATO'nun Amerikalı kumandanı Alexander Haig'in 1978'de yaptığı açıklama: "Türkiye, göreli olarak genel NATO ortalamasının üstünde ve bazı NATO kuvvetlerinden iki kat daha fazla oranda NATO'ya katkıda bulunmaktadır. Bu, Türklerin ekonomik kalkınma çabaları üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır." *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, s. 17. Amerika'nın Türkiye'den güvenlik satın almasının kendisinin güvenlik üretmesinden daha az maliyetli olduğunu iddia eden görüşlerle ilgili olarak bk. E. N. Botsas, "The U.S. Cyprus Turkey Greece Tetragon; the Economics of an Alliance", *Journal of Political and Military Sociology*, c. 16, No. 2, Sonbahar 1988, ss. 252-253; Gruen, "Ambivalence in the Alliance", s. 368; R. Ayres, "Turkish Foreign Relations", *Khamsin*, No. 11, ss. 119, 120. Türk yöneticiler, Türkiye NATO'ya katılmamış olsa bile aynı büyüklükte silahlı kuvvetler bulundurmak zorunda olduğunu ifade ettiler. Savunma Bakanı İ. Sancar, *MMTD*, 14 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 11, s. 111; Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in bütçe komisyonunda yaptığı konuşma, *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Ocak 1969, s. 37;İ. S. Çağlayangil, "NATO ve Türkiye", *Milliyet*, 8 Nisan 1968.

[115] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 164-165, 376, 413-414, 422-423; *MMTD*'de: A. Oğuz, 7 Eylül 1964, dö. 1, ot. 3, c. 32, s. 312; B. Boran, 19 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 3, ss. 572-573; R. Baykal, 24 Şubat 1966, aynı yer, s. 462; B. Boran, 24 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 26, ss. 358, 360.

[116] İ. İnönü, *MMTD*, 22 Ocak 1970, dö. 3, ot. 1, c. 2, ss. 290-291; Tunçkanat, *CSTD*, 3 Şubat 1967, dö. 1, ot. 6, c. 38-3, ss. 570-571; B. Boran, "NATO Nedir ve Ne Değildir?", *Milliyet*, 5 Nisan 1968. Başbakan Demirel, düzenlediği basın toplantısında NATO'nun otomatik yardım sağlaması konusunda şu yorumu yaptı: Bağımsız ve egemen devletlerce oluşturulan bir kolektif güvenlik sisteminde anlaşmaların başka türlü olması mümkün değildir. Türkiye gibi diğer NATO ülkeleri de anayasalarının hükümleriyle ve parlamentolarının iradeleriyle sınırlandırılmıştır... Fakat NATO bu sınırlamaların etkisini azaltmak için bazı önlemler almıştır. *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970, s. 130.

[117] Collins raporunda şöyle yazmıştır: "Amerikan dışişleri bakanlığının yorumları, Amerika'nın vereceği karşılığın şekli, derecesi ve zamanlamasının, son tahlilde saldırının niteliğine, saldıran devlet ya da devletlerin savunma kapasitesine ve diğer ilgili koşullara bağlı olacağını ortaya koymaktadır." Amerikan dışişleri bakanlığı yetkililerine göre, Yunanistan Türkiye'ye saldırdığında ya da tersi söz konusu olduğunda NATO'nun 5. maddesi yürürlüğe girmeyecekti, çünkü bu madde NATO üyelerinin birbirlerine saldırması durumunu kapsamıyordu. Collins, *Greece and Turkey*, s. 3, 3n. Aynı konuda Amerikan dışişleri bakan yardımcılarından Rodger Davies'in 1970 yılında yaptığı açıklama için bk. *United States Security Agreements and Commitments Abroad: Greece and Turkey*, ss. 1771, 1855.

[118] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 164, 374; A. H. Ulman, "Ulusal Savunmamızın Sorunları", *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1967, s. 2; A. H. Ulman, "Türkiye ve NATO", *SBF Dergisi*, c. 12, Aralık 1967, ss. 163-164.

[119] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, s. 380; Eren, *Turkey, NATO and Europe*, s. 20; İ. Selçuk, "NATO", *Cumhuriyet*, 11 Eylül 1965, s. 2.

[120] İ. Selçuk, "NATO'ya Girelim", *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1973, s. 2. Türk yetkililer Türkiye'nin NATO içinde bağımsız hareket ettiğini iddia etmişlerdir. Örnek olarak verdikleri bir olay, Türk hükûmetinin Ekim 1968'de Suriye sınırında yapılması planlanan Doğu Ekspresi manevralarına izin vermemesiydi. Vali, *Bridge Across the Bosporus*,s. 136. Türk yöneticiler, Türkiye'nin NATO'nun bütün organlarında diğer üyelerle eşit haklara ve yetkilere sahip olduğunu ve politika oluşturulması ve uygulanmasında da rol oynadığını ifade etmişlerdir. Dışişleri Bakanı F. C. Erkin, *MMTD*, 9 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, ss. 629-630; Savunma Bakanı İ. Sancar, *MMTD*, 14 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 11, s. 111.

[121] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 377, 422; Eren, *Turkey, NATO and Europe*, s. 20; *MMTD*'de: M. Karınca, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, ss. 469,470, B. Boran, 5 Ocak 1967, dö. 2, ot. 2, c. 11, s. 89, B. Boran, 24 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 26, s. 363, İ. İnönü, 22 Ocak 1970, dö. 3, ot. 1, c. 2, s. 292; *Cumhuriyet*'te: A. H. Ulman, "Türk-Amerikan İlişkileri", 25 Kasım 1966, s. 2, İ. Selçuk, "NATO Güvenliğimizi Sağlıyor mu?", 21 Temmuz 1967, s. 2. Türk yetkililer, NATO'nun

Türkiye'yi bir savaşa sürüklemesinin söz konusu olmadığını, çünkü NATO Konseyi'nde kararların oy birliğiyle alındığını ifade ettiler. Çağlayangil'in 13 Mart 1968'de *Bayram Gazetesi*'ne yaptığı açıklama, *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Mart 1968, s. 43; Çağlayangil, *MMTD*, 20 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 25, s. 489.

[122] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 374, 375, 379, 382, 402, 413, 416; Ataöv, *Amerika, NATO ve Türkiye*, s. 221; *MMTD*'de: A. Oğuz, 7 Eylül 1964, dö. 1, ot. 3, c. 32, s. 312, B. Boran, 24 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 26, s. 360; Ç. Özek, "Türkiye Amerika NATO", *Milliyet*, 13 Eylül 1964. Türk yetkililer NATO'daki kararların her üyenin veto hakkına sahip olduğu Konsey'de alındığına işaret ederek NATO'nun ABD'nin kontrolü altında olduğu iddialarının doğru olmadığını belirttiler. Başbakan Demirel, *MMTD*, 9 Kasım 1965, dö. 2, ot. 1, c. 1, s. 288.

[123] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 271, 403, 461-462.

[124] B. Boran, *MMTD*, 17 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, s. 346; D. Avcıoğlu, "Dış Politika Tabuları", *Yön*, 25 Mart 1966, s. 3; A. H. Ulman, "Ulusal Savunmamızın Sorunları", *Cumhuriyet*, 18 Şubat 1967, s. 2.

[125] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 269, 375-376, 413, 416, 420, 423, 459-460, 462; *MMTD*'de: B. Boran 19 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 3, s. 572, B. Boran, 5 Ocak 1967, dö. 2, ot. 2, c. 11, s. 88, B. Boran, 17 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 33, s. 408.

[126] Stearns, *Entangled Allies*, ss. 64-65.

[127] Gönlübol, "NATO, USA and Turkey" ss. 47-48; Vali, *Bridge Across the Bosporus*,s. 375; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 426, 427, 444-445, 449-451, 464-465; F. Armaoğlu, "Turkey and the United States: A New Alliance", *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 6, 1965, s. 12; *MMTD*'de: İ. S. Çağlayangil, 19 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 3, s. 592, İ. Sarıgöz, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, ss. 476-477, S. Koç, 18 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, s. 396, İ. Sarıgöz, 17 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 33, s. 412, Y. Menderes, dö. 2, ot. 4, c. 34, s. 64; A. Kabaklı, "NATO'dan Çıkmak, Çıkmamak", *Tercüman*, 27 Mayıs 1968.

[128] Vali, *Bridge Across the Bosporus*,ss. 381-382; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 427, 432, 451, 462-463; *MMTD*: İ. Sarıgöz, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, ss. 476-477; S. Koç, 18 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, s. 387, S. A. Emre, 24 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 26, s. 396, C. Kırca, 19 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 34, s. 56; C. S. Barlas, "Dış Politika ile Oynanmaz", *Cumhuriyet*, 13.9.1964, s. 2.

[129] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 302-303; *MMTD*'de: N. Erim, 9 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, s. 648, R. Baykal, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, s. 463, İ. S. Çağlayangil, 17 Şubat 1967, dö. 2, ot. 2, c. 13, s. 367; Armaoğlu, "Turkey and the United States: A New Alliance", s. 13; Sezer, "Turkey's Security Policies", s. 83.

[130] Gönlübol, "NATO, USA and Turkey", s. 48; İ. Giritli, *Neden NATO'ya Evet?*, İstanbul: Ak Yayınları, 1968, ss. 12, 51; C. Baban, "NATO'ya Hayır", *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1972, s. 2; *MMTD*: S. Demirel, 9 Kasım 1965, dö. 2, ot. 1, c. 1, s. 287, N. Diler, 19 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 4, s. 61, T. Feyzioğlu, 23 Mayıs 1970, dö. 3, ot. 1, c. 5, s. 341.

[131] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. 162, 163; Cumhurbaşkanı C. Sunay'ın Beyaz Saray'da 3 Nisan 1967'de yaptığı konuşma, *Amerika'da Onbir Gün*, s. 26; İ. S. Çağlayangil, "NATO ve Türkiye", *Milliyet*, 8 Nisan 1968.

[132] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 416, 432, 442-443, 464; C. Kırca, *MMTD*, 20 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 25, s. 450; A. Kabaklı, "Yine NATO", *Tercüman*, 14 Aralık 1967.

[133] Collins, *Greece and Turkey*, s. 4; F. C. Erkin, *MMTD*, 9 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, s. 630; Botsas, "The U.S. Cyprus Turkey Greece Tetragon", s. 252.

[134] Türkiye'nin NATO içinde maliyete katılım payı %1.1'di. Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 124, Orkunt, *MMTD*, dö. 3, ot. 4, c. 34, s. 443.

[135] Gönlübol "NATO, USA and Turkey", s. 49; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, s. 445; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 124; *Tercüman*'da: A. Kabaklı, "Yine NATO", 14 Aralık 1967, "Niçin NATO'dayız?", 25 Mayıs 1968.

[136] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 162; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 445-446; İ. S. Çağlayangil, "NATO ve Türkiye", *Milliyet*, 8 Nisan 1968; *MMTD*'de: Çağlayangil, 19 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 34, s. 76, M. Bilgin, 19 Şubat 1971, dö. 3, ot. 2, c. 11, s. 621.

[137] Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 421, 439, 445, 451; *MMTD*'de: İ. S. Çağlayangil, 19 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 3, s. 592, A. Topaloğlu, 24 Şubat 1966, dö. 2, ot. 1, c. 4, s. 489, Çağlayangil, 20 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 25, s. 481.

[138] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. 124-125.

[139] İ. S. Çağlayangil, *MMTD*, 19 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 34, s. 75.

[140] Eren, *Turkey, NATO and Europe*, ss. 48-49; F. C. Erkin, *MMTD*, 9 Ocak 1963, dö. 1, ot. 2, c. 10, s. 630; Orkunt, "NATO, Millî Güvenlik ve ötesi", *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1968, s. 2.

[141] Eren, *Turkey, NATO and Europe*, s. 49; *MMTD*'de: C. Kırca, 19 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 34, s. 57, T. Feyzioğlu, 22 Ocak 1970, dö. 3, ot. 1, c. 2, s. 297.

[142] Gönlübol, "NATO, USA and Turkey", ss. 48-49; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 161; S. Orkunt, "NATO, Millî Güvenlik ve Ötesi", *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1968, s. 2; A. İpekçi, "NATO Sorunu", *Milliyet*, 20 Mayıs 1970; T. Feyzioğlu, *MMTD*, 23 Mayıs 1970, dö. 3, ot. 1, c. 5, s. 343.

[143] Harris, *Troubled Alliance*, s. 141; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 331, 342, 379; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 103.

[144] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 102.

[145] Ibid., s. 101; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 275, 282-284, 384, 387, 415, 417, 463; S. Orkunt, "NATO, Millî Güvenlik ve Ötesi", *Cumhuriyet*, 11 Nisan 1968, s. 2.

[146] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 104; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 428, 447, 450; A. Kabaklı, "NATO III", *Tercüman*, 15 Aralık 1967.

[147] *MMTD*'de: S. Koç, 24 Şubat 1968, dö. 2, ot. 3, c. 26, s. 353, S. A. Emre, aynı yer, s. 357, O. Bölükbaşı, 19 Şubat 1969, dö. 2, ot. 4, c. 34, s. 41.

[148] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 141-142; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. 160-161; Sezer, *Kamuoyu ve Dış Politika*, ss. 340-341; *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1968, 8 Şubat 1975.

[149] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 83; İ. İnönü, *MMTD*, 12 Mart 1970, dö. 3, ot. 1, c. 3, s. 449; *Cumhuriyet*, 19 Ekim 1966, s. 7, 14 Ocak 1968, s. 7, 6 Ekim 1968, s. 7, 2 Nisan 1970, ss. 1,7.

[150] İ. Arar, *Hükûmet Programları*, İstanbul: Burçak Yayınevi, 1968, ss. 311-312, 339-340, 369, 399, 424, 479, 487.

[151] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 142-143.

[152] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. 112-113; Eren, *Turkey, NATO and Europe*, ss. 46-47; Bölükbaşı, *Superpowers and the Third World*, ss. 122-123. Kongre'ye sunduğu raporda Amerikan Dışişleri Bakanı William Rogers, Amerikan karşıtı Türk solcularının Türk toplumunun çok küçük bir yüzdesini oluşturduğunu ve Amerika'yı olduğu kadar Türk hükûmetini de kendilerine hedef seçtiklerini ifade etti. *ABD Dışişleri Bakanı Rogers'ın Kongreye Sunduğu Rapordan Bölümler*, Ankara: Amerikan Basın ve Kültür Merkezi, 1972, s. 3.

[153] Eren, *Turkey, NATO and Europe*, s. 47; *MMTD*'de: İ. F. Cumalıoğlu, 21 Mayıs 1974, dö. 4, ot. 1, c. 4, s. 527, S. Selek, aynı yer, s. 530, Savunma Bakanı H. E. Işık, aynı yer, s. 550, H. Ulman, 22 Mayıs 1974, aynı yer, s. 625, Dışişleri Bakanı T. Güneş, aynı yer, s. 630, Başbakan B. Ecevit, 3 Temmuz 1974, dö. 4, ot. 1, c. 6, ss. 363-364, H. Ulman, aynı yer, s. 430, A. Akarca, 21 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, s. 454, H. Savaşçı, 13 Mayıs 1976, dö. 4, ot. 3, c. 19, s. 496.

[154] Sezer, "Turkey's Security Policies", ss. 66, 67.

[155] Boll, "Turkey's New National Security Concept", ss. 613-614; Başbakan Ecevit'in açıklamaları, Eren, *Turkey, NATO and Europe*, s. 50; İ. Gürkan, *NATO, Turkey and the Southern Flank*, New York: National Strategy Information Centre, 1980, s. 36.

[156] *MMTD*'de: M. Altınsoy, 20 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, s. 368, H. Savaşçı, 13 Mayıs 1976, dö. 4, ot. 3, c. 19, s. 497.

[157] Ecevit, "Turkey's Security Policies,"ss. 136-139.

[158] Ibid., s. 138, Gürkan, *NATO, Turkey and the Southern Flank*, ss. 35, 36.

[159] R. C. Campany, *Turkey and the United States: the Arms Embargo Period*, New York: Praeger, 1986, ss. 80-81; Kuniholm, "Turkey and NATO", s. 427; CSIA European Security Working Group, "Instability and Change on NATO's Southern Flank", *International Security*, Kış 1978, s. 172; Grimmett ve Laipson, *Turkey's Problems and Prospects*, s. 45.

[160] CSIA, "Instability and Change on NATO's Southern Flank", s. 172; Boll, "Turkey's New National Security Concept", s. 621; Galen, "Turkey As a Self-Inflicted Wound", s. 71.

[161] *MMTD*'de: Savunma Bakanı M. İzmen, 20 Şubat 1973, dö. 3, ot. 4, c. 34, s. 454, İ. F. Cumalıoğlu, 21 Mayıs 1974, dö. 4, ot. 1, c. 4, s. 527, F. Sükan, aynı yer, s. 535; CSIA, "Instability and Change on NATO's Southern Flank", s. 151.

[162] H. Batu, "New Developments in Turkish Foreign Policy", *Foreign Policy*, c. 5, No. 4, 1976, ss. 14-15; *MMTD*'de: Savunm Bakanı M. İzmen, a.g.e., s. 454, Dışişleri Bakanı T. Güneş, 22 Mayıs 1974, dö. 4, ot. 1, c. 4, s. 630, Başbakan Ecevit, 3 Temmuz 1974, dö. 4, ot. 1, c. 6, s. 364.

[163] Agency for International Development, Statistics and Reports Division, Office of Financial Management, *U.S. Overseas Loans and Grants and Assistance from International Organisations, Obligations and Loan Authorisations*, 1 Temmuz 1945- 30 Haziran 1973, s. 28; *Türkiye'ye Amerikan İktisadi Yardımları, 1949-1968*, Ankara: Maliye Bakanlığı, Kasım 1968; Binnendijk ve Friendly, *Turkey, Greece, and NATO*, s. 17; Grimmett ve Laipson, *Turkey's Problems and Prospects*, s. 38; Harris, *Troubled Alliance*, s. 155; Botsas, "The U.S. Cyprus Turkey Greece Tetragon", s. 253; T. A. Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, New York: Praeger, 1983, s. 178.

[164] F. C. Shorter, "Military Expenditures and the Allocation of Resources", F. C. Shorter (der.), *Four Studies on the Economic Development of Turkey*, Londra: Frank Cass and Co. Ltd., 1967, ss. 38-43.

[165] Rustow, *Turkey*, ss. 136-137.

[166] L. Tansky, *U.S. and U.S.S.R. Aid to Developing Countries*}, New York: Frederick A. Praeger Publishers, 1967, ss. 60-62.

[167] Ibid., ss. 60, 167, 177.

[168] R. N. Haas, "Managing NATO's Weakest Flank; the United States, Greece and Turkey", *ORBIS*, c. 30, No. 3, Sonbahar 1986, s. 466. 10:7 oranı konusunun detaylı analizi için bk. Stearns, *Entangled Allies*, ss. 40-50.

[169] Collins, *Greece and Turkey*, s. 50. Önceki tablolarla burada verilen bilgi arasındaki fark şuradan kaynaklanmış olabilir: Burada sadece ABD'nin Türkiye'ye sağladığı doğrudan hibelerine yer verilirken, önceki tablolardaki bilgiler Türkiye'nin aldığı tüm askerî malzemeyi içermektedir.

[170] *Kalkınma Planı: Birinci Beş Yıl 1963-1967*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara: Başbakanlık Matbaası, Ocak 1963, s. 509.

[171] *Yeni Strateji ve Kalkınma Planı: Üçüncü Beş Yıl*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 1973, ss. 187, 189-190.

[172] Z. Y. Hershlag, *Turkey: the Challenge of Growth*, Leiden: E. J. Brill, 1968, ss. 370-371; Z. Hatiboğlu, *An Unconventional Analysis of Turkish Economy*, İstanbul: Aktif Büro Basım Organizasyon, 1978, ss. 109-112; *Turkey: Prospects and Problems of an Expanding Economy*, Washington: the World Bank, 1975, pp. 346-348.

[173] R. K. Vedder, *The American Economy in Historical Perspective*, Belmont, Calif.: Wadsworth Co. Inc., 1976, s. 404; W. Woodruff, *America's Impact on the World*, Londra: Macmillan, 1975, ssp. 265-266; W. H. Branson, "Trends in United States International Trade and Investment Since World War II", M. Feldstein (der.), *The American Economy in Transition*, Chicago: The University of Chicago Press, 1980, ss. 196, 200-201, 222-225.

[174] J. Agnew, *The United States in the World Economy*, Cambridge: Cambridge University Press, 1987, s. 144.

[175] W. Hale, *The Political and Economic Development of Modern Turkey*, Londra: Croom Helm, 1981, ss. 234, 240, 244-245; *Industrialization and Trade Strategy*, Washington: the World Bank, 1982, ss. 417-418; A. O. Krueger, *Foreign Trade Regimes and Economic Development: Turkey*, New York: Columbia University Press, 1974, ss. 183-184; Z.Y. Hershlag, *Turkey, the Challenge of the Growth*, Leiden: E.J. Brill, 1968, ss. 253, 373; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. 326, 332.

[176] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 7, 16, 24, 41, 47; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. 46, 216-217; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey,* ss. 137, 187; Campany, *Turkey and the United States*, ss. v-vi; G. McGhee, *The U.S.-Turkish-NATO-Middle East Connection*, Londra: Macmillan Press Ltd., 1990, s. 170; M. Krahenbuhl, *Turkish-American Relations: An Affair to Remember*, Santa Monica: Rand Corporation, 1974, s. 2; Haas, "Managing NATO's Weakest Flank", s. 458; Gürkan, *NATO, Turkey and the Southern Flank*, s. 13; Lewis, *The Strategic Balance in the Mediterranean*, ss. 28, 31-32, 70-72; Collins, *Greece and Turkey,* ss. 5-6, 15,17; *United States Security Agreements*, s. 1817; Stearns, *Entangled Allies,* ss. 53, 59.

[177] Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, s. 2; Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. xi-xii; Campany, *Turkey and the United States*, ss. v-vi; McGhee, *The U.S.-Turkish-NATO-Middle East Connection*, ss. 88-89; L. V. Thomas ve R. N.Frye, *The United States and Turkey and Iran*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1951, s. 145.

[178] Sezer, "Turkey's Security Policies", s. 63; Collins, *Greece and Turkey,* s. 17; *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, s. 3.

[179] McGhee, *The U.S.- Turkish- NATO- Middle East Connection*, 88-89; Sezer, "Turkey's Security Policies", s. 63; Thomas ve Frye, *The United States and Turkey and Iran*, s. 145; Collins, *Greece and Turkey,* s. 5; *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 6, 9, 16, 74.

[180] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, s. 3; Gürkan, *NATO, Turkey and the Southern Flank*, ss. 14-15.

[181] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, ss. xi-xii, 373; Campany, *Turkey and the United States*, s. v; Sezer, "Turkey's Security Policies", s. 63; Krahenbuhl, *Turkish-American Relations*, s. 2; *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, s. 6.

[182] McGhee, *The U.S.- Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 170; Collins, *Greece and Turkey,* ss. ix, 9.

[183] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 3, 16, 62, 74; Collins, *Greece and Turkey,* s. 9.

[184] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 6, 9, 10, 17, 24, 47, 74; Collins, *Greece and Turkey,* ss. 9, 16; McGhee, *The U.S.- Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 170; Haas, "Managing NATO's Weakest Flank", s. ,458.

[185] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, s. 6.

[186] Campany, *Turkey and the United States*, s. vi.

[187] Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, s. 8n.

[188] Ibid., s. 39; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, ss. 135-136; Lewis, *The Strategic Balance in the Mediterranean*, ss. 29-30. Takip eden bilgi için aynı zamanda bk. Grimmett ve Laipson, *Turkey's Problems and Prospects*, ss. 15-23; Binnendijk ve Friendly, *Turkey, Greece, and NATO*, ss. 8-9.

[189] Collins, *Greece and Turkey*, s. 13.

[190] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 16, 26, 65; Collins, *Greece and Turkey*, s. 13; Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, ss. 37, 46-47, Lewis, *The Strategic Balance in the Mediterranean*, ss. 30-31; Gruen, "Ambivalence in the Alliance", s. 367.

[191] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, s. 26.

[192] Campany, *Turkey and the United States*, s. 57.

[193] Collins, *Greece and Turkey*, ss. 62-63.

[194] Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, ss. 39, 41.

[195] Collins, *Greece and Turkey*, s. 62.

[196] Ibid., s. 12.

[197] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 6,62.

[198] Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, s. 41; Collins, *Greece and Turkey*, s. 10; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 136.

[199] Lewis, *The Strategic Balance in the Mediterranean*, s. 30.

[200] Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, s. 41; Collins, *Greece and Turkey;* s. 12, Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, ss. 135, 136; Lewis, *The Strategic Balance in the Mediterranean*, s. 30.

[201] Collins, *Greece and Turkey*, ss. 12, 62.

[202] Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, s. 41.

[203] Ibid., s. 41; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 135.

[204] Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, s. 45.

[205] Ibid., ss. 46-47. Aynı zamanda bk. Collins, *Greece and Turkey*, s. 17.

[206] Grimmett, *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*, s. 5; Collins, *Greece and Turkey*, s. 2.

[207] McGhee, *The U.S.-Turkish-NATO-Middle East Connection*, ss. xvi, 174, 176,177; B. Lewis'in önsözü, Rustow, *Turkey*, ss. vii, ix; Rustow, *Turkey*, ss. 107, 110; Taşhan, "Turkey's Relations With the U.S.A. and Possible Future Developments", ss. 21, 22; *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 6, 75. Eski Amerikan büyükelçilerinden Stearns, Türkiye'nin Sovyetlerin Orta Doğuyu ele geçirmesini engellemesi hususunun abartıldığını belirtmektedir. Ona göre Körfez Savaşı'nın ortaya koyduğu gibi, Türkiye Orta Doğu açısından

bir engel olmaktan çok bir atlama taşı oluşturmaktadır. Stearns, *Entangled Allies*, ss. 52-53.

[208] Vali, *Bridge Across the Bosporus*, s. 372; Collins, *Greece and Turkey*, s. ix.

[209] B. R.Kuniholm, "Turkey and the West", *Foreign Affairs*, c. 70, No. 2, İlkbahar 1991, s. 39.

[210] Rustow, *Turkey*, s. 110, 111.

[211] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 3, 15.

[212] Collins, *Greece and Turkey*, s. 16.

[213] Richard Burt, "Turkey and the Reagan Administration", G. Harris (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, Washington: The Heritage Foundation, 1985, s. 19; Gürkan, *NATO, Turkey and the Southern Flank*, ss. 4, 34; *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 24, 47.

[214] Burt, "Turkey and the Reagan Administration", s. 19; Barry Rubin, "Middle East Policy in the Turkish Context" içinde Harris (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, ss. 75, 78.

[215] Rustow, *Turkey*, ss. 113-114.

[216] Kuniholm, "Turkey and the West", ss. 34, 43.

etmekle Amerikan yönetimi, Türkiye'yle ilişkilerinin önemini göz ardı etti, Türkiye'nin iç siyasetinin doğasını yanlış tahlil etti ve eroinle ilgili arz ve talep gerçeklerini görmezden geldi. Amerikan Kongresi ve basını ile birlikte Türkiye'ye karşı zorlayıcı taktikler uygulayan Amerikan otoriteleri Türk hükûmetinin prestijinin Türk halkı ve uluslararası toplumun gözünde sarsılabileceği gerçeğini ihmal ettiler. Türk makamları ilk önce haşhaşın illegal üretimini ve satışını engellemek için etkili tedbirler alma yoluna gitmediler, böylece ülkelerine uluslararası alanda kötü bir ün kazandırdılar. Daha sonra da haşhaş ekimine yeniden başlanmasını Amerika'ya karşı bir rest çekme ve özellikle Kongre'ye baş kaldırma şeklinde sundular. Kararlarını Türkiye'nin bağımsızlığının bir sembolü olarak sunarak arkalarındaki halk desteğini artırmayı amaçladılar, fakat kararın bu şekilde sunulmasından Amerikan yönetiminin ve halkının Türkiye'den uzaklaşmasına neden olabileceği gerçeğini görmezlikten geldiler.

SON NOTLAR

[1] J. W. Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", *Middle East Journal*, Yaz 1975, c. 29, No. 3, s. 295.

[2] Ibid., s. 296; H. R. Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", *Department of State Bulletin*, c. 64, 1 Şubat 1971, s. 142.

[3] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 296; Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 143.

[4] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", ss. 296-297.

[5] Ibid., s. 297.

[6] Ibid., s. 297.

[7] J. L. Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", *World Affairs*, c. 136, Yaz 1973, s. 37.

[8] Ibid., s. 38; G. S. Harris, *Troubled Alliance*, Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1972, s. 191.

[9] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 144.

[10] Harris, *Troubled Alliance*, s. 191.

[11] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 143; Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 37.

[12] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 38.

[13] Ibid., s. 39.

[14] C. Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol 1971-1973*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1985, s. 146; Özgen Acar, "Afyon Raporu", *Cumhuriyet*, 20 Temmuz 1970.

[15] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 143.

[16] M. A. Turner, *The International Politics of Narcotics*, yayınlanmamış doktora tezi, Kent State University, 1975, s. 106.

[17] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 297.

[18] Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, s. 147.

[19] Tarım Bakanı İlhami Ertem, *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD)*, 24 Temmuz 1970, dönem 3, oturum 1, c. 8, s. 631.

[20] Harris, *Troubled Alliance*, s. 192; Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 122-123.

[21] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 192-193.

[22] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 141.

[23] Newsday, *The Heroin Trail*, Londra: Souvenir Press, 1975, ss. xi, 186; Özcan Köknel, "Haşhaş Ekimi ve ABD", *Milliyet*, 4 Kasım 1975; Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 47n.

[24] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 9, 11-12.

[25] *The Heroin Trail*, ss. xi-xii.

[26] Ibid., s. 187.

[27] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 141.

[28] Ingersoll'un açıklaması, ibid., s. 141; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 298.

[29] Ragıp Üner, "Afyon Sorunu ve Amerika", *Cumhuriyet*, 18 Mart 1971.

[30] Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, s. 146.

[31] G. Harris, "Turkey Between Alliance and Alienation", *Foreign Policy*, c. 8, No. 3-4, 1980, s. 121.

[32] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 140.

[33] Ibid., s. 141.

[34] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 3, 106; Harris, *Troubled Alliance*, s. 192; O. S. Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, Saint Louis: the C.V. Mosby Company, 1972, s. 193; *The Heroin Trail*, ss. xiii, 7; *ABD Dışişleri Bakanı William Rogers'ın Kongre'ye Sunduğu Rapordan Bölümler*, Ankara: Amerikan Basın ve Kültür Merkezi, 1972, s. 4.

[35] İsmail Cem'in Dışişleri Bakanı İ. S. Çağlayangil ile yaptığı söyleşi, İ. Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1980, ss. 311-312. Daha sonra bazı Türk gazeteleri Amerikan yetkililerinin Amerika'ya ulaşan eroinin

kaynağı konusunda Amerikan halkını yanlış bilgilendirdiklerini iddia ettiler. Belirtildiğine göre, Amerikan Kongresinin tehlikeli ilaçlarla ilgili komisyonunun 1975 yılında başkanlığını yapan Walter Minnick, yaptığı bir konuşmada Amerikan Kongresinin ve halkının eroinin kaynağı konusunda Amerikan yetkilileri tarafından yanlış yöne sevk edildiklerini ifade etti. Ona göre Türkiye günah keçisi olarak seçilmişti, çünkü kendisine baskı uygulanması kolay bir devletti. Ali Sirmen, "Dünyada Bugün: Afyonlama", *Cumhuriyet*, 8 Mart 1975. Başka bir haberde de John Ingersoll'un Amerikan halkının kızgınlığını yönetim dışı kaynaklara yönlendirmek için kasdi olarak Türkiye'yi Amerika'ya ulaşan eroinin temel kaynağı olarak gösterdiği iddia edildi. Selahattin Güler, "ABD Kongresini Türkiye'de Görevli Ajanlar Yanılttı", *Cumhuriyet*, 24 Mart 1975.

[36] Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, s. 193; *The Heroin Trail*, s. 2; Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 144.

[37] *The Heroin Trail*, s. 11.

[38] Ibid., ss. xiii, 11; Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, s. 194.

[39] Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, s. 194.

[40] *The Heroin Trail*, ss. 20-42.

[41] Ibid., s. 53.

[42] Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, s. 194.

[43] *The Heroin Trail*, s. 167.

[44] Ibid., s. xii, 156.

[45] Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, s. 194; Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 144; *International Aspects of the Narcotics Problem*, Hearings Before the Subcommittee on Foreign Affairs, House of Representatives, 92. Kongre, 1. Oturum, 7, 8, 9 ve 30 Temmuz 1971, Washington: U.S. Government Printing Office, 1971, s. 5.

[46] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", ss. 143-145.

[47] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 298; Harris, *Troubled Alliance*, s. 195; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 128.

[48] Amerikalıların ülke içinde aldıkları önlemler konusunda bk. Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", ss. 141-142; *The Heroin Trail*, ss. xii, xiii; *Keesing's Contemporary Archives*, 1971-1972, c. 18, s. 25227.

[49] Harris, *Troubled Alliance*, s. 193; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", ss. 298, 303.

[50] *Keesing's Contemporary Archives*, c. 18, s. 24693; *The Heroin Trail*, s. 90; Üner, "Afyon Sorunu ve Amerika"; Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 142.

[51] *Keesing's Contemporary Archives*, c. 18, ss. 24692-24693.

[52] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 202.

[53] Ibid., ss. 126, 139-140.

[54] M. A. Birand et al., *12 Mart*, Ankara: İmge Kitabevi, 1994, s. 169; İ. S. Çağlayangil, *Anılarım*, İstanbul: Yılmaz Yayınları, 1990, s. 324.

[55] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 126; Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, s. 150; Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, s. 312.

[56] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Nisan 1970, s. 133.

[57] Harris, *Troubled Alliance*, s. 194; Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 126-127.

[58] Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, s. 153.

[59] *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1970, s. 1.

[60] Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, s. 153.

[61] Harris, *Troubled Alliance*, s. 194n; *Milliyet*, 23 Temmuz 1970; *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1970, s. 7.

[62] *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1970, s. 7.

[63] *MMTD*, 24 Temmuz 1970, dö. 3, ot. 1, c. 8, ss. 626-632.

[64] *Cumhuriyet*'te: Oktay Akbal, "Amerikasız da Yaşanır"; İlhan Selçuk, "Düşün" 24 Temmuz 1970, s. 2; Cihad Baban, "Demirel Haklı", 28 Temmuz 1970, s. 2; Abdi İpekçi, "Türkiye Cezalandırılacakmış", *Milliyet*, 22 Temmuz 1970, ss. 1 ve 9.

[65] Harris, *Troubled Alliance*, s. 195; Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 141-142.

[66] Harris, *Troubled Alliance*, s. 195; *Cumhuriyet*, 4 Ekim 1970, s. 1.

[67] Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, ss. 148-149.

[68] Turhan Bilgin, "12 Mart", *Milliyet*, 24 Mart 1976; Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, ss. 294-295; Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 125-126.

[69] Birand et al., *12 Mart*, s. 169.

[70] Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, ss. 295-296.

[71] Ibid., ss. 299-300, 313-314.

[72] *Keesing's Contemporary Archives*, c. 18, ss. 24637-24639.

[73] V. Coufoudakis, "Turkey and the United States: the Problems and Prospects of a Post-War Alliance", *Journal of Political and Military Sociology*, c. 9, No. 2, Sonbahar 1981, s. 187; R. Morris, *Uncertain Greatness*, Londra: Quartet Books, 1977, s. 272.

[74] Cem'in Çağlayangil ile söyleşisi, Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, s. 300.

[75] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 116-117, 197.

[76] Ibid., ss. 117, 120, 132-133, 138, 198. Amerikan Kongre üyeleri ve yetkililerinin yorumları için bk. *International Aspects of the Narcotics Problem*, ss. 12, 17, 22, 75, 76.

[77] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 121.

[78] Harris, *Troubled Alliance*, s. 196; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 303; Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, s. 145; Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 43; *Turkish Opium Ban Negotiations*, Hearing Before the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, 93. Kongre, 2. Oturum, 16 Temmuz 1974, Washington: U.S. Government Printing Office, 1974, ss. 3, 32, 33, 50, 59.

[79] *International Aspects of the Narcotics Problem*, ss. 13, 42.

[80] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 130.

[81] Ibid., ss. 277-278.

[82] Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, ss. 149-150; Acar, "Afyon Raporu", 19 Temmuz 1970.

[83] Ragıp Üner'in görüşüne göre, Amerikan halkı, Yunan ve Ermeni asıllı Amerikalıların yoğun propagandalarının etkisi altında kalarak böyle bir görüşe sahip olmuştu. R. Üner, "Afyon Sorunu", *Cumhuriyet*, 18 Mart 1971.

[84] Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, s. 293; Birand et al., *12 Mart*, s. 169.

[85] Acar, "Afyon Raporu", 6 Temmuz 1970; Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, s. 148; *Facts on Turkish Poppy*, Directorate General of Press and Information, s. 6; *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1970, s. 1; Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 145; Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 39.

[86] *MMTD*, dö. 3, ot. 1, c. 8, ss. 566, 630-632.

[87] Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, s. 312.

[88] Harris, "Turkey and the United States", K .H. Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, Leiden: E.J. Brill, 1975, s. 68; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 124.

[89] S. Bölükbaşı, *Super Powers and the Third World*, New York: University Press of America, 1988, s. 173.

[90] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 144.

[91] Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, s. 193.

[92] *The Heroin Trail*, s. 15.

[93] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 145; *International Aspects of the Narcotics Problem*, s. 119.

[94] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 144; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", ss. 298, 305.

[95] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 305.

[96] Acar, "Afyon Raporu", 16 Temmuz 1970.

[97] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 145; R. F. Nyrop (der.), *Turkey; A Country Study*, Washington D. C.: American University, 1980, s. 285; Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 43.

[98] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 305.

[99] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", s. 145.

[100] Harris, *Troubled Alliance*, s. 193; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 124.

[101] Acar, "Afyon Raporu", 16 Temmuz 1970; *ABD Dışişleri Bakanı William Rogers'ın Kongre'ye Sunduğu Rapordan Bölümler*, s. 4; *International Aspects of the Narcotics Problem*, s. 119.

[102] Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, s. 312.

[103] Özcan Köknel, "Haşhaş Ekimi ve ABD", *Milliyet*, 4 Kasım 1975.

[104] Wellman, "Drug Abuse: A Challenge to U.S.-Turkish Cooperation in the Seventies", ss. 145-146.

[105] Harris, *Troubled Alliance*, s. 192; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 298.

[106] *Keesing's Contemporary Archives*, c. 17, s. 23956, c. 18, s. 24640.

[107] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 195-196; Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 143, 204-205; F. Ahmad, *The Turkish Experiment in Democracy*, Londra: C. Hurst & Company, 1977, s. 418.

[108] Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, ss. 292-293.

[109] Ibid., ss. 311-312; Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, s. 147; Köknel, "Haşhaş Ekimi ve ABD".

[110] İ. Ertem, *MMTD*, 20 ve 24 Temmuz 1970, ss. 566, 630-632.

[111] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 122, 139; T. Bilgin, "12 Mart", *Milliyet*, 24 Mart 1976.

[112] J. W. Spain, *American Diplomacy in Turkey*, New York: Praeger, 1984, s. 136.

[113] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 305; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 32.

[114] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 305. Aynı zamanda bk. *Facts on Turkish Poppy*, s. 7.

[115] *Cumhuriyet*, 4, 20, 25 ve 31 Temmuz 1970, 11 Ağustos 1970; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 142.

[116] Süleyman Mutlu (20 Temmuz 1970) ve Celal Kargılı (24 Temmuz 1970), *MMTD*, dö. 3, ot. 1, c. 8, ss. 564-565, 626-629; *Cumhuriyet*'te: S. H. Ürgüplü'nün konuşmaları, 3 ve 10 Temmuz 1970, s. 1, Ö. Acar, "Afyon Raporu", 5-20 Temmuz 1970, O. Akbal, "Amerikasız da Yaşanır", 24 Temmuz 1970, C. Baban, "Demirel Haklı", 28 Temmuz 1970, R. Üner, "Afyon Sorunu ve Amerika", 18 Mart 1971; *Milliyet*'te: A. İpekçi, "Türkiye Cezalandırılacakmış", 22 Temmuz 1970, İ. Cem "Afyon mu Silah mı?", 23 ve 24 Temmuz 1970; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", ss. 305-306.

[117] *International Aspects of Narcotics Problem*, s. 22.

[118] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 298.

[119] Harris, *Troubled Alliance*, ss. 196-197; *Facts on Turkish Poppy*, ss. 13-14.

[120] Ahmad, *The Turkish Experiment in Democracy*, s. 417.

[121] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 299.

[122] Harris, *Troubled Alliance*, s. 196; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 135; Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, ss. 153-154.

[123] Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, s. 193.

[124] *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1971, s. 1.

[125] Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, ss. 131, 154.

[126] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 131.

[127] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 299.

[128] *Cumhuriyet*, 30 Temmuz 1971, s. 1; Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 39; *Keesing's Contemporary Archives*, c. 18, s. 24717.

[129] İki devlet başkanının açıklamları için bk. *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Haziran 1971, ss. 137-142.

[130] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 311-315. Erim'in haşhaş yasağı konusundaki görüşleri için bk. *Resmi Temaslar, Sayın Başbakan ve Bn. Erim'in Birleşik Amerika'yı Ziyareti*, 18-23 Mart 1972, ty., yy., ss. 37, 50-51, 63. Erim, ABD'nin Türkiye'ye sağladığı ekonomik ve askerî yardımın karşılığı olarak Amerika için bir şeyler yapabiliyor olmaktan dolayı memnuniyet duyduğunu ifade etti.

[131] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 316-317.

[132] *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Temmuz 1971, ss. 141-142.

[133] Nihat Erim'in konuşması, Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 311-315.

[134] A. Mango, *Turkey: A Delicately Poised Ally*, Beverly Hills, Calif.: Sage, 1976, ss. 37, 42.

[135] *International Aspects of the Narcotics Problem*, ss. 17, 22, 28, 75, 76, 163, 164.

[136] Ibid., ss. 21, 48.

[137] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 152, 156, 159-160, 278.

[138] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 40; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 299; Nihat Erim'in açıklamaları, *Cumhuriyet*, 25 Şubat ve 23 Mart 1972.

[139] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 149-150.

[140] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 299.

[141] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 146-148, 150, 217. Amerikan Kongre üyesi Lester L. Wolff, Türkiye ile yapılan anlaşmanın orijinal şeklini kağıda döken bir belgeyi Amerikan dışişleri bakanlığından elde ettiğini açıkladı. *Turkish Opium Ban Negotiations*, s. 2.

[142] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 215-216, 241; Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 41.

[143] Aytunç Altındal, "Haşhaş Politikası", *Cumhuriyet*, 11 Eylül 1973; K. Cemal Güven, "Haşhaş Sorunu", *Cumhuriyet*, 23 Mart 1974.

[144] G. Lewis, *Modern Turkey*, New York: Praeger, 1974, s. 218; Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 47n; *The Heroin Trail*, s. 3.

[145] Tarım Bakanı Orhan Dikmen, *MMTD*, 24 Şubat 1972, dö. 3, ot. 3, c. 22, s. 137.

[146] Amerikan Kongre üyelerinin tazminat formülü konusunda taşıdıkları endişelerle ilgili olarak bk. *Turkish Opium Ban Negotiations*, s. 67.

[147] *The Heroin Trail*, s. 4.

[148] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 41; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 305.

[149] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 217, 220. Amerikan Kongre üyelerinin açıklamları için bk. *Turkish Opium Ban Negotiations*, ss. 2-3, 18, 55, 61, 62.

[150] *Resmi Temaslar*, s. 63.

[151] *Cumhuriyet*, 3, 7 Kasım 1971, ss. 1 ve 7.

[152] Harris, *Troubled Alliance*, s. 198; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", ss. 299-300.

[153] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", ss. 40, 47n.

[154] *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1972.

[155] Tarım Bakanı Orhan Dikmen, *MMTD*, 24 Şubat 1972, dö. 3, ot. 3, c. 22, s. 137; Başbakan Nihat Erim'in açıklamları, *Cumhuriyet*, 25 Şubat ve 23 Mart 1972; Başbakan Ferit Melen'in açıklaması, *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1972.

[156] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 300.

[157] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 237; Ahmet Kerse, "Afyon Savaşı", *Cumhuriyet*, 5 Ocak 1972; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 300; *Turkish Opium Ban Negotiations*, ss. 62, 67.

[158] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 41; *The Heroin Trail*, ss. 16-17.

[159] Bir komite tartışmaları sırasında Amerikan Kongresi üyeleri ABD'nin geliştirme programları konusunda Türkiye'ye yardım etmek için yeterli çaba göstermediğini itiraf ettiler. *Turkish Opium Ban Negotiations*, ss. 33, 39, 40.

[160] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 301.

[161] *The Heroin Trail*, ss. 7, 17; *Facts on Turkish Poppy*, s. 7.

[162] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", ss. 301, 303.

[163] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 42.

[164] Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, ss. 139, 144, 149; Özer Ölçmen ve Süleyman Mutlu, *MMTD*, 24 Şubat 1972, dö. 3, ot. 3, c. 22, ss. 133-135.

[165] Harris, *Troubled Alliance*, s. 198; *Keesing's Contemporary Archives*, 1974, c. 20, s. 26722; *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1972, s. 1.

[166] Başkan Nixon'ın açıklamaları, *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Haziran 1971, ss. 140-142; Amerikan Dışişleri Bakanlığının açıklaması, Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 148; Kongre üyesi Benjamin S. Rosenthal'in Türk gazeticilere verdiği demeç, *Cumhuriyet*, 14 Ocak 1972, s. 7; Dışişleri Bakanı Roger'ın Kongre'ye sunduğu rapor, *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1973, s. 3.

[167] Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, s. 194; Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 44.

[168] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", ss. 43-44; *Turkish Opium Ban Negotiations*, ss. 66, 67, *The Heroin Trail*, ss. 8-9.

[169] Amerikan Kongresi üyelerinin yorumları için bk. *International Aspects of the Narcotics Problem*, ss. 3, 25, 34, 49, 54, 61, 148, 149.

[170] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", ss. 45-46; *Facts on Turkish Poppy*, s. 21; *International Aspects of the Narcotics Problem*, s. 25; Roy, *Drugs, Society and Human Behaviour*, s. 194.

[171] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", s. 47n; *International Aspects of the Narcotics Problem*, ss. 54, 119, 148.

[172] "Afyon, CIA ve Türkiye", *Le Monde*'nin yazısı, *Cumhuriyet*, 26 August 1972.

[173] Zentner, "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy", ss. 46, 47n.

[174] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 304; *Turkish Opium Ban Negotiations*, ss. 10, 20, 31, 49, 59, 62, 71, 76, 77.

[175] *The Heroin Trail*, s. xiii.

[176] *Milliyet*, 14 Mart 1974.

[177] Ö. Köknel, "Haşhaş Ekimi ve ABD", *Milliyet*, 4 Kasım 1975.

[178] N. Eren, *Turkey, NATO and Europe*, Paris: Atlantic Institute for International Affairs, 1977, s. 24; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 251; Ahmad, *The Turkish Experiment in Democracy*, ss. 419, 429n; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", ss. 301-302, *Cumhuriyet*, 9 Ekim 1973.

[179] *Cumhuriyet*'te: Aytunç Altındal, "Haşhaş Politikası", 11 Eylül 1973, İlhan Selçuk, "Haşhaş", 21 Şubat 1974, Hasan Sever, "Haşhaş Sorunu ve Çözümü", 15 Mart 1974, Oktay Akbal, "Afyon Savaşı", 16 Mart 1974, İ. Selçuk, "Onurumuzu Koruyalım", 16 Mart 1974, İ. Selçuk, "Afyonu Afyon Söker", 17 Mart 1974, K. Cemal Güven, "Haşhaş Sorunu", 23 Mart 1974.

[180] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 307.

[181] *Cumhuriyet*, 14 Haziran 1973; *New England Journal of Medicine* dergisinin makalesi, *Cumhuriyet*, 27 Ocak 1975; Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 203-204, 229; *Cumhuriyet*, 14 Mart 1974; *Facts on Turkish Poppy*, ss. 7-8, 11.

[182] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy"; s. 307, Eren, *Turkey, NATO and Europe*, s. 24.

[183] *Cumhuriyet*, 14 ve 20 Mart 1974; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 228.

[184] Mango, *Turkey*, ss. 42-43.

[185] *Cumhuriyet*, 16,17 Şubat 1974, 14, 16, 17, 20 Mart 1974.

[186] Turner, *The International Politics of Narcotics*, ss. 252-253; *Keesing's Contemporary Archives*, 1974, c. 20, s. 26722.

[187] Ecevit'in açıklaması, *Cumhuriyet*, 17 Mart 1974; B. Ecevit, *MMTD*, 2 Temmuz 1974, dö. 4, ot. 1, c. 6, s. 347; Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 302.

[188] *MMTD*, dö. 4, ot. 1, c. 6, ss. 347-349. Kararın Türkiye açısından nedenleri için bk. *Facts on Turkish Poppy*, ss. 8,10.

[189] *Tercüman*'da: A. Kabaklı, "Haşhaş Mutluluğu", 6 Temmuz 1974, H. Erkmen, "Ambargo ve Ötesi", 1 Ağustos 1975; *Cumhuriyet*'te: A. Sirmen, "Amerikan Bombaları", 11 Temmuz 1974, A. Sirmen, "Alavere Dalavere", 15 Temmuz 1974; "Durum: Haşhaş Kararı ve Amerika", *Milliyet*, 3 Temmuz 1974.

[190] *MMTD*, dö. 4, ot. 1, c. 6, s. 398.

[191] *Cumhuriyet*, 19 Mart 1974, s. 7.

[192] A. Öymen, "Ecevit Başbakanlık Dönemini Anlatıyor".

[193] *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1974, s. 1.

[194] İ. Giritli, "Haşhaş ve Türk-Amerikan İlişkileri", *Tercüman*, 15 Temmuz 1975; M. Toker, "Haşhaş Ötesi ve Berisi", 24 Mart 1974, "Haşhaşın Sonrası", 14 Temmuz 1974, *Milliyet*.

[195] *Cumhuriyet*, 16 ve 17 Mart 1974.

[196] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 201.

[197] *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 1974, ss. 1, 7; *Keesing's Contemporary Archives*, 1974, c. 20, s. 26722.

[198] *Turkish Opium Ban Negotiations*, ss. 1-77.

[199] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 261; *Cumhuriyet*, 2 Ağustos 1974, s. 1.

[200] *Turkish Opium Ban Negotiations*, s. 1; Bölükbaşı, *Super Powers and the Third World*, ss. 180-181; *Cumhuriyet*, 7 Ağustos 1974, s. 1; K. R. Legg, "Congress as Trojan Horse?", J. Spanier ve J. Nogee (der.), *Congress, the Presidency and American Foreign Policy*, New York: Pergamon Press, 1981, ss. 118-119; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 257.

[201] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 258.

[202] R. C. Campany, *Turkey and the United States*, New York: Praeger, 1986, s. 26.

[203] *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 1974, s. 1.

[204] *Keesing's Contemporary Archives*, 1974, c. 20, s. 26722.

[205] Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 256.

[206] *Cumhuriyet*, 4 ve 6 Temmuz 1974; Campany, *Turkey and the United States*, s. 26; Bölükbaşı, *Super Powers and the Third World*, s. 180.

[207] *Cumhuriyet,* 13 Temmuz 1974.

[208] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 302; Bölükbaşı, *Super Powers and the Third World,* s. 181; *Cumhuriyet*'te: O. Akbal, "Haşhaş Soğuk Savaşı", 15 Temmuz 1974, A. Sirmen, "Amerikan Bombaları", 11 Temmuz 1974.

[209] Ayrıntılı bilgi için bk. *Facts on Turkish Poppy*, ss. 12-13.

[210] Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", s. 308; Spain, *American Diplomacy in Turkey*, s. 83; Harris, "Turkey and the United States" s. 70; Turner, *The International Politics of Narcotics*, s. 253; *Facts on Turkish Poppy*, ss. 15,17.

[211] Ü. Gürtuna, "Diplomaside Kulis", *Cumhuriyet*, 23 Eylül 1974; Öymen, "Ecevit Başbakanlık Dönemini Anlatıyor".

[212] Eren, *Turkey, NATO and Europe*, s. 25; *Facts on Turkish Poppy*, ss. 15-16.

[213] S. J. Shaw ve E. K. Shaw, *History of The Ottoman Empire and Modern Turkey*, c. II, Cambridge: Cambridge University Press, 1977, s. 432.

[214] Eren, *Turkey, NATO and Europe*, s. 25; *Facts on Turkish Poppy*, s. 18.

[215] Spain, *American Diplomacy in Turkey*, s. 83.

[216] Nyrop (der.), *Turkey*, s. 295.

[217] Spain, *American Diplomacy in Turkey*, ss. 83-84.

[218] Ibid., ss. 137-138.

SON NOTLAR

[1] *Middle East Journal*, c. 20, Yaz 1966, ss. 386-388.

[2] Nihat Erim, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ankara: Ajans-Türk, 1975, ss.351-375, 399-404; T. W. Adams ve A.J. Cottrell, *Cyprus Between East and West*, Baltimore: The John Hopkins Press, 1968, s.66.

[3] Erim, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, ss. 369, 406.

[4] H. W. Brands, "America Enters the Cyprus Tangle 1964", *Middle Eastern Studies*, c.23, No.3, Temmuz 1987, ss. 358-360.

[5] S. G. Xydis, "The Military Regime's Foreign Policy", R. Clogg ve G. Yannopoulos (der.), *Greece Under Military Rule*, Londra: Secker and Warburg, 1972, ss.195-196, 200, 203-204; Andreas Papandreou, *Democracy at Gunpoint: the Greek Front*, Londra: Andre Deutsch, 1970, ss. 219-220, 294, 295.

[6] Van Coufoudakis, "United States Foreign Policy and the Cyprus Question", Michael A. Attalides (der.), *Cyprus Reviewed: A Seminar on the Cyprus Problem*, Nicosia: Jus Cypri Association, 1977, ss.125-126, 128, 142n, 144n; M. A. Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, Edinburgh: Q Press Ltd., 1979, ss.131-133, 153-157.

[7] Laurance Stern, *The Wrong Horse: The Politics of Intervention and the Failure of American Diplomacy*, New York: Times Books, 1977, s. 94; Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, s. 166.

[8] Ellen B. Laipson, "Cyprus: A Quarter Century of US Diplomacy", John T. A. Koumoulides (der.), *Cyprus in Transition 1960-1985*, Londra: Trigraph, 1986, s. 68; Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, ss. 166-167.

[9] Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, s. 169.

[10] Ibid., s. 163.

[11] T. A. Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, New York: Praeger, 1983, s. 86; Stern, *The Wrong Horse*, ss. 99-100.

[12] Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, s. 167.

[13] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 86; John C. Campbell, "The United States and the Cyprus Question, 1974-1975", Van Coufoudakis (der.), *Essays on the Cyprus Conflict*, New York: Pella Publishing Company, 1976, s. 18.

[14] Suha Bölükbaşı, *Superpowers and the Third World: Turkish-American Relations and Cyprus*, New York: University Press of America, 1988, s. 182.

[15] Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, ss. 167-168; Stern, *The Wrong Horse*, ss. 101-102.

[16] Coral Bell, *Diplomacy of Détente: The Kissinger Era*, Londra: Martin Robertson, 1977, ss. 146-147; Stern, *The Wrong Horse*, s. 102.

[17] Bell, *Diplomacy of Détente*, ss. 146-147.

[18] Stern, *The Wrong Horse*, s. 101; Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, s. 167; Paul Y. Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American*

Foreign Policy: The Politics of the Turkish Arms Embargo, Londra: Greenwood Press, 1984, s. 88.

19 Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, ss. 183-184.

20 Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, s. 87.

21 "US Foreign Policy Toward Greece: Panel Discussions", Theodore A. Couloumbis and Sallie M. Hicks (der.), *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus: the Clash of Principle and Pragmatism,* Washington D. C.: Center for Mediterranean Studies, 1975, s. 140.

22 Campbell, "The United States and the Cyprus Question, 1974-1975", s. 19.

23 Nikolas A. Stavrou, "Kissinger's Tilt on Cyprus, the New Style of Crisis Diplomacy", Couloumbis ve Hicks (der.), *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus*, s. 100.

24 Laipson, "Cyprus: A Quarter Century of US Diplomacy", s. 69; Polyvious G. Polyviou, *Cyprus: Conflict and Negotiation 1960-1980*, Londra: Duckworth, 1980, s. 156.

25 Laipson, "Cyprus: A Quarter Century of US Diplomacy", s. 69; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 88.

26 Kryriacos C. Markides, *The Rise and Fall of the Cyprus Republic*, New Haven, Conn. ve Londra: Yale University Press, 1977, s. 180.

27 Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, ss. 90-91; A. Haluk Ulman, "Geneva Conferences, July-August 1974", *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, s. 50.

28 Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, ss. 88-89.

29 C. Hackett, "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", Abdul A. Said (der.), *Ethnicity and US Foreign Policy,* New York: Praeger Publishers, 1977, s. 21.

30 Stern, *The Wrong Horse*, s. 112.

31 Polyviou, *Cyprus: Conflict and Negotiation*, s. 156.

32 Stern, *The Wrong Horse*, s. 112; Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, s. 186.

33 Murat Sarıca et. al., *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No. 2071, 1975, s. 186.

34 Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, s. 171.

35 Ibid., s. 171.

36 Stavrou, "Kissinger's Tilt on Cyprus", s. 101.

37 Ibid., s. 101; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 89; Laipson, "Cyprus: A Quarter Century of US Diplomacy", s. 69.

38 Pierre Oberling, *The Road to Bellapais: the Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus*, New York: Columbia University Press, 1982, s. 162; Stern, *The Wrong Horse*, s. 113.

[39] Henry Kissinger, *Years of Upheaval*, Londra: Weidenfield and Nicolson and Michael Joseph, 1982, s. 1190.

[40] Ibid., ss. 1190-1191.

[41] Hackett, "Ethnic Politics in Congress", s. 22.

[42] Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, s. 165.

[43] Kissinger, *Years of Upheaval*, s. 1191.

[44] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 91.

[45] Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, s. 94.

[46] Kissinger, *Years of Upheaval*, s. 1191.

[47] Ümit Haluk Bayülken, "The Cyprus Question and the United Nations", *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, s. 120.

[48] Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, s. 191.

[49] Mehmet Ali Birand, *30 Sıcak Gün*, 4. Baskı, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1976, s. 48; Stavrou, "Kissinger's Tilt on Cyprus", s. 102.

[50] Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, s. 192.

[51] Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 48.

[52] Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, s. 192.

[53] Hackett, "Ethnic Politics in Congress", s. 19.

[54] Ibid., s. 17.

[55] Halil İbrahim Salih, *Cyprus: the Impact of Diverse Nationalism in a State*, Alabama: University of Alabama Press, 1978, s. 91.

[56] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 92; Stern, *The Wrong Horse*, ss. 118-119.

[57] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 91.

[58] Ibid., s. 92.

[59] Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 62.

[60] Ibid., s. 64; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 92; Stern, *The Wrong Horse*, s. 119.

[61] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 93; Stern, *The Wrong Horse*, s. 120.

[62] Haluk Şahin, *Gece Gelen Mektup: Türk-Amerikan İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası*, İstanbul: Cep Kitapları, 1987, ss. 57-59.

[63] Polyvious G. Polyviou, *Cyprus: the Tragedy and the Challenge*, Washington D.C.: American Hellenic Institute, 1975, s. 83; Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, s. 93.

[64] Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, s. 172.

[65] Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, s. 119.

[66] *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1974, s. 7.

[67] *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1975.

[68] A. A. Fatouros, "How To Resolve Problems by Refusing to Acknowledge They Exist: Some Legal Parameters of Recent U. S. Policy Toward Greece and Cyprus", Couloumbis ve Hicks (der.), *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus*, s. 46n; *Milliyet*, 24 Temmuz 1974.

[69] Fatouros, "How To Resolve Problems by Refusing to Acknowledge They Exist", ss. 34-35.

[70] *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1974, s. 1.

[71] Ulman, "Geneva Conferences", s. 50.

[72] Salih, *Cyprus*, s. 92.

[73] Seyfi Taşhan, "Turkish-US Relations and Cyprus", *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, s. 173.

[74] Kemal H. Karpat, "War on Cyprus: the Tragedy of Enosis", Kemal H. Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*, Leiden, Netherlands : E. J. Brill, 1975, s. 198.

[75] Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, s. 95.

[76] Bell, *Diplomacy of Détente*, s. 149.

[77] Markides, *The Rise and Fall of the Cyprus Republic*, s. 181; Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 58; Karpat, "War on Cyprus: the Tragedy of Enosis", ss. 198-199.

[78] Polyviou, *Cyprus: Conflict and Negotiation*, s. 156; Stern, *The Wrong Horse*, s. 113.

[79] Kissinger, *Years of Upheaval*, ss. 1189-1190.

[80] Ibid., ss. 1190-1191.

[81] Salih, *Cyprus*, s. 93.

[82] Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, s. 198.

[83] Ibid., s. 199.

[84] Campbell, "The United States and the Cyprus Question, 1974-1975", s. 20.

[85] Kissinger, *Years of Upheaval*, s. 1192.

[86] Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, ss. 199-200.

[87] Mehmet Ali Birand, *Diyet: Türkiye ve Kıbrıs Üzerine Uluslararası Pazarlıklar*, İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1979, s. 28.

[88] *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, s. 229.

[89] Sarıca et. al., *Kıbrıs Sorunu*, s. 197.

[90] Polyviou, *Cyprus: the Tragedy and the Challenge*, s. 86; Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, s. 97.

[91] Oberling, *The Road to Bellapais*, ss. 169-170.

[92] Ulman, "Geneva Conferences", s. 50.

[93] Kissinger, *Years of Upheaval*, s. 1191.

[94] Ibid., s. 1192.

[95] Ibid., ss. 1191-1192.

[96] Birand, *Diyet*, s. 27.

[97] Ulman, "Geneva Conferences", s. 62.

[98] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 96.

[99] Ibid., ss. 96-97; Polyviou, *Cyprus: Conflict and Negotiation*, s. 181.

[100] Campbell, "The United States and the Cyprus Question, 1974-1975", s. 22.

[101] Stern, *The Wrong Horse*, s. 130.

[102] Birand, *Diyet*, s. 34.

[103] Rauf R. Denktash, *The Cyprus Triangle*, Londra: K. Rüstem and Brother, 1988, ss. 369-373.

[104] Birand, *Diyet*, s. 39.

[105] Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, s. 176.

[106] Polyviou, *Cyprus: the Tragedy and the Challenge*, ss. 195-196n.

[107] *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1974, s. 1.

[108] *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1974; Thomas M. Franck ve Edward Weisband, *Foreign Policy by Congress*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1979, s. 36; Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, s. 177.

[109] Salih, *Cyprus*), ss. 97-98.

[110] Coufoudakis, "United States Foreign Policy and the Cyprus Question", s. 131.

[111] Bell, *Diplomacy of Détente*, s. 153.

[112] Stern, *The Wrong Horse*, ss. 140141; Birand, *Diyet*, ss. 42-43.

[113] K. R. Legg, "Congress as Trojan Horse, the Turkish Embargo Problem, 1974-1978", John Spanier ve Joseph Hogee (der.), *Congress, the Presidency and American Foreign Policy*, New York: Pergamon Press, 1981, s. 117; Birand, *Diyet*, s. 41.

[114] Birand, *Diyet*, s. 42.

[115] Stern, *The Wrong Horse*, s. 141.

[116] Hackett, "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", s. 23; Legg, "Congress as Trojan Horse, the Turkish Embargo Problem, 1974-1978", s. 117.

[117] Ellen B. Laipson, *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*, Washington: U.S. Government Printing Office, June 1981, s. 14; Fatouros, "How To Resolve Problems by Refusing to Acknowledge They Exist: Some Legal Parameters of Recent U. S. Policy Toward Greece and Cyprus", s. 35.

[118] Stern, *The Wrong Horse*, ss. 143-144.

[119] Laipson, *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*, s. 14.

[120] Stern, *The Wrong Horse*, s. 145.

[121] Birand, *Diyet*, s. 56.

[122] Laipson, *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*, s. 19; Hackett, "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", s. 23.

[123] Hackett, "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", s. 26.

[124] Kongre'nin Türkiye'ye ambargo uygulanması yolundaki girişimleri için bk. Theodore A. Couloumbis ve Sallie M. Hicks, "The Impact of Greek Americans Upon United States Foreign Policy: Illusion or Reality?" içinde Attalides (der.), *Cyprus Reviewed*, ss. 165-171.

[125] Birand, *Diyet*, ss. 65-66.

[126] *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1974, s. 1.

[127] Birand, *Diyet*, s. 72.

[128] *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, ss. 222-223.

[129] Birand, *Diyet*, ss. 81-82.

[130] Ibid., ss. 90-94.

[131] Ibid., ss. 99-100.

[132] *Cumhuriyet*, 18 Aralık 1974, s. 7.

[133] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 105.

[134] *Legislation on Foreign Relations Through 1979: Current Legislation and Related Executive Orders*, c. 1, US House of Representatives and Senate, Washington: US Government Printing Office, 1980, s. 113.

[135] Legg, "Congress as Trojan Horse, the Turkish Embargo Problem, 1974-1978", s. 121.

[136] Polyviou, *Cyprus: the Tragedy and the Challenge*, s. 210; Birand, *Diyet*, s. 100.

[137] Polyviou, *Cyprus: the Tragedy and the Challenge*, ss. 210-211.

[138] Birand, *Diyet*, s. 100.

[139] *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD)*, 21 Şubat 1975, dönem 4, otrurum 2, c. 9, s. 460.

[140] Birand, *Diyet*, ss. 118-119.

[141] Ibid., s. 120.

[142] Ibid., ss. 126-128.

[143] Ibid., ss. 166-168.

[144] Ibid., s. 175; Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 151; *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1975, *Keesing's Contemporary Archives*, 1975, c. 21, s. 27337; Richard F. Grimmett, *Turkish-US Defense Relationship: the Arms Embargo Issue*, the Library of Congress, Congressional Research Service, (Washington: U. S. Government Printing Office, 1978), ss. 43-44; *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, hearing before the Committee on Armed Services, US Senate, 95th Congress, 2nd session, 28 Haziran 1978, (Washington: US Government Printing Office, 1978), ss. 8, 72.

[145] *Keesing's Contemporary Archives*, 1975, c. 21, s. 27450; US Public Law 94-104 in *Current Legislation and Related Executive Orders*, ss. 247-249; Richard C. Campany, *Turkey and the United States: The Arms Embargo Period*, New York: Praeger, 1986, s. 63; Bruce R. Kuniholm, "Turkey and NATO: Past, Present and Future", *ORBIS*, Yaz 1983, s. 440.

[146] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 21-22, 32, 76; Campany, *Turkey and the United States*, s. 63; Kuniholm, "Turkey and NATO: Past, Present and Future", s. 440.

[147] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 33, 35, 48, 79.

[148] Grimmett, *Turkish-US Defense Relationship: the Arms Embargo Issue*, ss. 44, 88-93; Campany, *Turkey and the United States*, s. 63; Stern, *The Wrong Horse*, ss. 155-156.

[149] US Public Law 95-384 in *Current Legislation and Related Executive Orders*, s. 320.

[150] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 106; Kuniholm, "Turkey and NATO: Past, Present and Future", s. 427n.

[151] James H. Wolfe, "United States and the Cyprus Conflict", Kjell Skjelsbaek (der.), *The Cyprus Conflict and the Role of the United Nations*, Norwegian Institute of International Affairs, 1988, s. 51.

[152] Brian Mandell, "The Cyprus Conflict: Explaining Resistance to Resolution", Norma Salem (der.), *Cyprus: A Regional Conflict and its Resolution*, New York: St. Martin's Press, 1992, s. 213.

[153] Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, s. 100.

[154] Couloumbis ve Hicks, "The Impact of Greek Americans Upon United States Foreign Policy", s. 146; Couloumbis, *the United States, Greece and Turkey*, s. 104.

[155] Grimmett, *Turkish-US Defense Relationship: the Arms Embargo Issue*, s. 4.

[156] Ellen B. Laipson, "Cyprus: A Quarter Century of US Diplomacy", John T. A. Koumoulides (der.), *Cyprus in Transition 1960-1985*, Londra: Trigraph, 1986, s. 73.

[157] Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, ss. 216-217.

[158] Ibid., s. 217.

[159] Duygu Sezer, "Turkey's Security Policies", Jonathan Alford (der.), *Greece and Turkey: Adversity in Alliance*, Aldershot: Gower, International Institute for Strategic Studies, 1984, s. 63; George E. Gruen, "Ambivalence in the Alliance: US Interests in the Middle East and the Evolution of Turkish Foreign Policy", *ORBIS*, c. 24, No. 2, Yaz 1980, s. 372.

[160] Campany, *Turkey and the United States*, s. 78.

[161] Laipson, "Cyprus: A Quarter Century of US Diplomacy", s. 71.

[162] Campany, *Turkey and the United States*, s. 78.

[163] Laipson, *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*, s. 30.

[164] Ibid., s. 29.

[165] Campany, *Turkey and the United States*, s. 78.

[166] Legg, "Congress as Trojan Horse, the Turkish Embargo Problem, 1974-1978", s. 119.

[167] Kissinger, *Years of Upheaval*, s. 1192.

[168] Stern, *The Wrong Horse*, s. 152.

[169] *Keesing's Contemporary Archives, 1975*, c. 21, s. 27035.

[170] Salih, *Cyprus*, s. 187n.

[171] Couloumbis, *The United States, Greece and Turkey*, s. 105.

[172] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 8, 62. Bu kaynakta Amerikan Dışişleri Bakanı Cyrus Vance, Savunma Bakanı Harold Brown, Genelkurmay Başkanı David C. Jones, ABD'nin Avrupa'daki komutanı Alexander Haig ve beş tane eski Amerikalı NATO komtanları ile Albay Phelps Jones ambargonun kaldırılması gerektiği konusunda argümanlar ortaya koymuşlardır..

[173] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 8, 26, 48, 49; Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, ss. 109, 131; Stern, *The Wrong Horse*, ss. 152-154.

[174] *The Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*, ss. 4, 11, 12, 15.

[175] Ibid., ss. 4-5, 7, 9-10, 12, 23-24, 39, 48.

[176] Ibid., s. 48.

[177] Ibid., ss. 4, 10, 62; Watanabe, *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy*, s. 109.

[178] Laipson, *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*, s. 30.

[179] Hackett, "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", s. 26; Legg, "Congress as Trojan Horse, the Turkish Embargo Problem, 1974-1978", s. 118; Birand, *Diyet*, s. 70.

[180] Hackett, "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", s. 26.

[181] Grimmett, *Turkish-US Defense Relationship*, s. 4.

[182] Couloumbis ve Hicks, "The Impact of Greek Americans Upon United States Foreign Policy", s. 152.

[183] Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, s. 214.

[184] Ibid., ss. 214-215; Legg, "Congress as Trojan Horse, the Turkish Embargo Problem, 1974-1978", ss. 117, 120; Hackett, "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", s. 29.

[185] Bölükbaşı, *Turkish-American Relations and Cyprus*, ss. 215-216.

[186] Couloumbis ve Hicks, "The Impact of Greek Americans Upon United States Foreign Policy", s. 174.

[187] Laipson, *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*, s. 5.

[188] Hackett, "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", s. 29.

[189] Türk Dışişleri Bakanları Turan Güneş ile Melih Esenbel'in Meclis'te yaptığı konuşmalar, *Cumhuriyet*, 26 Ekim 1974, s. 1, 18 Aralık 1974, s. 7.

[190] Türk Dışişleri Bakanı Melih Esenbel, *MMTD*, 21 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, ss. 459-460.

[191] Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel'in Kissinger'la görüşmesi, Birand, *Diyet*, s. 124.

[192] Grimmett, *Turkish-US Defense Relationship*, s. 2.

[193] Melih Esenbel, *MMTD,* 21 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, ss. 459-460; Dışişleri Bakanı İ. S. Çağlayangil, *MMTD,* 12 Haziran 1975, dö. 4, ot. 4, c. 12, s. 579.

[194] *MMTD:* M. Altınsoy, 20 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, s. 369; İ. Müftüoğlu, 21 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, s. 444; S. Öztürk, 21 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, s. 452; Haluk Ulman, 21 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, s. 457; H. Savaşçı, 28 Nisan 1976, dö. 4, ot. 2, c. 19, s. 120.

[195] M. Esenbel, *MMTD,* 21 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, s. 460; Türkiye Başbakanı Sadi Irmak'ın gazetecilere demeci, *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1975, s. 7; Türk Millî Güvenlik Kurulunun açıklaması *Cumhuriyet,* 17 Haziran 1975, s. 9.

[196] Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel'in Amerikan Başkanı Ford'la görüşmesi, Birand, *Diyet*, s. 126.

[197] Türkiye Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın Türk televizyonunda yaptığı açıklama, *Cumhuriyet,* 27 Eylül 1974.

[198] Başbakan Süleyman Demirel'in Kissinger'la görüşmesi, Birand, *Diyet*, s. 182.

[199] Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 30.

[200] Oktay Akbal, "Paylaşmaya Doğru mu?", *Cumhuriyet,* 20 Temmuz 1974; İlhan Selçuk, "Pencere", *Cumhuriyet,* 24 Temmuz 1974, s. 2; Ali Sirmen, "Dünyada Bugün", *Cumhuriyet,* 26 Temmuz 1974, s. 3.

[201] Campany, *Turkey and the United States*, ss. 52-53.

[202] *MMTD,* 20 Şubat 1975, dö. 4, ot. 2, c. 9, ss. 367-372, 21 Şubat 1975, ss. 444-457.

SON NOTLAR

[1] R. C. Campany, *Turkey and the United States: the Arms Embargo Period*, New York: Praeger, 1986, ss. 103-123.

[2] D. A. Rustow, *Turkey: America's Forgotten Ally*, New York: Council on Foreign Relations, 1987, ss. 104-105.

[3] Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, c. II, Ankara: Türkiye İş Bankası, 1994, s. 297.

[4] Ibid., ss. 304-305.

[5] Rustow, *Turkey*, s. 106.

[6] S. B. Henze, "Out of Kilter: Greeks, Turks and U.S. Policy", *National Interest*, c. 8, 1987, s. 82; Monteagle Stearns, *Entangled Allies: US Policy Toward Greece, Turkey and Cyprus*, New York: Council on Foreign Relations, 1992, ss. 43,167n.

[7] Stearns, *Entangled Allies*, ss. 40-41; R. N. Haass, "Managing NATO's Weakest Flank: the United States, Greece and Turkey", *ORBIS*, c. 30 (3), 1986, s. 467n.

[8] Stearns, *Entangled Allies*, ss. 42-44; Haass, "Managing NATO's Weakest Flank: the United States, Greece and Turkey", s. 467n.

[9] Stearns, *Entangled Allies*, s. 40; Richard Burt, "Turkey and Reagen Administration", G. S. Harris (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, Washington: The Heritage Foundation, 1985, s. 20; Barry Rubin, "U.S. Middle East Policy in the Turkish Context", Harris (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, s. 78.

[10] B. R. Kuniholm, "Turkey in the World", Harris (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, s. 11; Richard Perle, "Turkey and U.S. Military Assistance", Harris (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, s. 23; E. B. Laipson, "U.S.-Turkish Friendly Friction", *Journal of Defense and Diplomacy*, c. 3 (9), 1985, s. 22.

[11] George McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, Londra: Macmillan, 1990, ss. 168-169.

[12] Kuniholm, "Turkey in the World", s. 12; Perle, "Turkey and U.S. Military Assistance", s. 23; Henze, "Out of Kilter", s. 82; Haass, "Managing NATO's Weakest Flank: the United States, Greece and Turkey", ss. 466-467.

[13] Stearns, *Entangled Allies*, ss. 49-50.

[14] Henze, "Out of Kilter", s. 82; McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 173.

[15] E. B. Laipson, "Turkey and the US Congress", Harris (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, ss. 29-30; B. R. Kuniholm, "Turkey and NATO: Past, Present and Future", *ORBIS*, Yaz 1983, s. 442; L. H. Bruce, "Cyprus: A Last Chance", *Foreign Policy*, No. 58, 1985, s. 118.

[16] Stearns, *Entangled Allies*, ss. 43, 167n.

[17] S. C. Pelletiere, "Ortadoğu"da Türkiye ve Amerika: Kürt Bağlantısı", *Avrasya Dosyası*, c. 1 (3), 1994, s. 176.

[18] Rustow, *Turkey*, ss. 108-111, Stearns, *Entangled Allies*, ss. 52,150, McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 176; *The Economist*, "Star of Islam", 14 Aralık 1991, s. 4.

[19] Bruce, "Cyprus: A Last Chance", s. 117.

[20] Kuniholm, "Turkey in the World", s. 14; Rubin, "U.S. Middle East Policy in the Turkish Context", s. 79; Haass, "Managing NATO's Weakest Flank: the United States, Greece and Turkey", s. 465; Bruce, "Cyprus: A Last Chance", s. 116.

[21] McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 177.

[22] Stearns, *Entangled Allies*, s. 130; İ. C. Acar, *Dış Politika*, Ankara, 1993, ss. 92-93.

[23] Stearns, *Entangled Allies*, ss. 51,149; B. R. Kuniholm, "Turkey and the West", *Foreign Affairs*, c. 70 (2), 1991, s. 36.

[24] Laipson, "U.S.-Turkish Friendly Friction", s. 21; Rubin, "U.S. Middle East Policy in the Turkish Context", s. 78.

[25] Perle, "Turkey and U.S. Military Assistance", s. 23.

[26] Rubin, "U.S. Middle East Policy in the Turkish Context", s. 79; Acar, *Dış Politika*, s. 92.

[27] Kuniholm, "Turkey and NATO: Past, Present and Future", ss. 438-439; Kuniholm, "Turkey in the World", ss. 14-15; William Hale, "Turkey, NATO and the Middle East", Richard Lawless (der.), *Foreign Policy Issues in the Middle East*, Durham: University of Durham, 1985, s. 57; Perle, "Turkey and U.S. Military Assistance", s. 26; Rubin, "U.S. Middle East Policy in the Turkish Context", ss. 77-79; Haass, "Managing NATO's Weakest Flank: the United States, Greece and Turkey", ss. 465-468.

[28] *The Economist*, "Star of Islam", s. 4.

[29] Stearns, *Entangled Allies*, ss. 68-69,81.

[30] Necmettin Erbakan, *Türkiye'nin Temel Meseleleri*, Ankara: Rehber, 1991, ss. 53-54.

[31] Kuniholm, "Turkey in the World", s. 12; Kuniholm, "Turkey and NATO: Past, Present and Future", s. 444.

[32] Hasan Köni, "Yeni Uluslararası Düzende Türk-Amerikan İlişkileri", *Yeni Türkiye*, No. 3, 1995, s. 434.

[33] Laipson, "Turkey and the US Congress", s. 32.

[34] M. H. Yavuz ve M. R. Khan, "Turkish Foreign Policy Toward the Arab-Israeli Conflict: Duality and the Development (1950-1991)", *Arab Studies Quarterly*, c. 14 (4), 1992, s. 81.

[35] Rustow, *Turkey*, ss. 115, 133n.

[36] Yavuz ve Khan, "Turkish Foreign Policy Toward the Arab-Israeli Conflict: Duality and the Development (1950-1991)", ss. 81-82.

[37] Rustow, *Turkey*, s. 124.

[38] Yavuz ve Khan, "Turkish Foreign Policy Toward the Arab-Israeli Conflict: Duality and the Development (1950-1991)", s. 83, Acar, *Dış Politika*, s. 92;

Köni, "Yeni Uluslararası Düzende Türk-Amerikan İlişkileri", s. 435; Henze, "Out of Kilter", s. 82.

[39] Rustow, *Turkey,* s. 106; Acar, *Dış Politika***,** s. 92; Haass, "Managing NATO's Weakest Flank: the United States, Greece and Turkey", s. 466.

[40] Acar, *Dış Politika***,** s. 92.

[41] McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 180; Pelletiere, "Ortadoğu"da Türkiye ve Amerika: Kürt Bağlantısı", s. 180.

[42] McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 176; *The Economist,* "Star of Islam", s. 4.

[43] Rustow, *Turkey***,** s. 116.

[44] McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 176.

[45] Yavuz ve Khan, "Turkish Foreign Policy Toward the Arab-Israeli Conflict: Duality and the Development (1950-1991)", s. 86.

[46] *Newsweek***,** 06.04.1992, s. 15.

[47] *Newsweek,* 26.04.1993, s. 13.

[48] Köni, "Yeni Uluslararası Düzende Türk-Amerikan İlişkileri", s. 429.

[49] Perle, "Turkey and U.S. Military Assistance", s. 25; McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 167; Laipson, "Turkey and the US Congress", s. 31.

[50] McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 161.

[51] Yavuz ve Khan, "Turkish Foreign Policy Toward the Arab-Israeli Conflict: Duality and the Development (1950-1991)", ss. 76, 78.

[52] Bruce, "Cyprus: A Last Chance", s. 131.

[53] McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, s. 161.

[54] Stearns, *Entangled Allies*, s. 126.

[55] Ibid., s. 125.

[56] Ellen Laipson, "The United States and Cyprus: Past Policies, Current Concerns", Norma Salem (der.), *Cyprus: A Regional Conflict and its Resolution,* New York: St. Martin's Press, 1992, ss. 96, 97.

[57] James H. Wolfe, "United States and the Cyprus Conflict", Kjell Skjelsbaek (der.), *The Cyprus Conflict and the Role of the United Nations*, Norwegian Institute of International Affairs, 1988, s. 56.

[58] Laipson, "Turkey and the US Congress", ss. 29-30.

[59] Brian Mandell, "The Cyprus Conflict: Explaining Resistance to Resolution", Salem (der.), *Cyprus: A Regional Conflict and its Resolution,* s. 216.

[60] Bruce, "Cyprus: A Last Chance", ss. 115-116,119,129,133.

[61] Glen D. Camp, "Island Impasse: Peacemaking on Cyprus 1980-1994", Vangelis Calotychos (der.), *Cyprus and Its People: Nation, Identity and Experience in an Unimaginable Community 1955-1997*, Boulder: Westview Press, 1998, s. 143.

[62] Rustow, *Turkey*, ss. 101-102; McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, ss. 167-168; Haass, "Managing NATO's Weakest Flank: the United States, Greece and Turkey", s. 466.

[63] Laipson, "Turkey and the US Congress", s. 33; Perle, "Turkey and U.S. Military Assistance", s. 24; Rustow, *Turkey*, s. 103.

[64] Perle, "Turkey and U.S. Military Assistance", s. 26; Rustow, *Turkey*, s. 103.

[65] Rustow, *Turkey*, s. 103.

Ayrıca iki bloklu dünya sisteminin ortadan kalktığı, Türkiye'nin bu yönden Batı için önemini yitirdiği ve Avrupa tarafından dışlanma sürecine girdiği Soğuk Savaş sonrası ortamda Türkiye, önemini devam ettirebilmek ve birçok uluslararası sorunda çıkarlarını koruyabilmek için ABD'ye ihtiyaç duymaktaydı. ABD Çekiç Güce çok önem verdiği için Türkiye hem Amerika'yı kızdırmamak ve yaptırımlarına maruz kalmamak için Çekiç Gücün kaldırılmasını isteyememekte hem de Çekiç Gücü koz olarak kullanarak ABD'nin kendine karşı politikalarını yumuşatmasını ve Türk çıkarlarını desteklemesini sağlamayı ummaktaydı.[94]

Çekiç Gücün Keşif Güç hâline dönüştürülmesi ve MCC ile NGO'ların ayrılmasıyla[95] bu konuda Türkiye ve ABD arasındaki gerginliklerin azaldığı ve kamuoyunun konuya dikkatinin gerilediği söylenebilir. Ancak ABD'nin 1980'lerde hayal gibi görünen Çevik Kuvvet projesini Keşif Güçle uluslararası kamuoyunun ve bölge devletlerinin şiddetli tepkisini çekmeden uygulamaya geçirdiği, geçmişte bir kere kullanımının Türk kamuoyunu ayağa kaldırdığı İncirlik üssünü[96] gündelik kullanır hâle geldiği ve Kosova örneğinde olduğu gibi Türk topraklarını başka amaçlarla da kullanma yoluna girdiği göz önüne alınırsa Körfez Savaşı'nın nasıl bir süreci başlattığı daha iyi anlaşılmaktadır.

SON NOTLAR

1 *Newsweek*, 8 Temmuz 1996, s. 13.

2 Victoria Brittain, "Introduction", Victoria Brittain (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991, s. xv.

3 Abbas Shiblak, "The Deepening Tragedy of the Palestinians", Brittain (der.), *The Gulf Between Us*, s. 129; Ahmad A.R. Shikara, "The Role of New Europe 1992 in the Aftermath of the Gulf Crisis", *BRISMES Proceedings of the 1991 International Conference on Middle Eastern Studies*, Londra: BRISMES, 1991, ss. 408-409.

4 *Newsweek*, 25 Ocak 1993, s. 25.

5 *Newsweek*, 11 Mart 1991, s. 45.

6 *Newsweek*, 24 Aralık 1990, ss. 9, 11.

7 Shiblak, "The Deepening Tragedy of the Palestinians", ss. 128-129; Roger Owen, "Epilogue: Making Sense of an Earthquake: the Middle East After the Gulf War", Brittain (der.), *The Gulf Between Us*, s. 173; *Newsweek*, 11 Mart 1991, s. 39.

8 *Newsweek*, 18 Mart 1991, s. 8; 8 Nisan 1991, s. 17; 30 Eylül 1991, s. 16.

9 Shikara, "The Role of New Europe 1992 in the Aftermath of the Gulf Crisis", ss. 421-423.

[10] *Newsweek*, 11 Mart 1991, s. 39.

[11] *Newsweek*, 19 Nisan 1991, s. 14.

[12] Shikara, "The Role of New Europe 1992 in the Aftermath of the Gulf Crisis", s. 419.

[13] Charles F. Allen ve Jonathan Portis, *Bill Clinton: Dünyanın Yeni Patronu*, (Çev.: Zeki Seymen), İstanbul: Form Yayınları, 1993, s. 209.

[14] Adel Darwish ve Gregory Alexander, *Unholy Babylon: A Secret History of Saddam's War*, Londra: Victor Gollancz, 1991, ss. 79-80; Efraim Karsh ve Inari Rautsi, *Saddam Hussein: A Political Biography*, Londra: Brassey's, 1991, ss. 199-200.

[15] *Newsweek*, 29 Ekim 1990, s. 17.

[16] Owen, "Epilogue: Making Sense of an Earthquake: the Middle East After the Gulf War", s. 164; *Newsweek*, 24 Aralık 1990, ss. 8, 9; 28 Ocak 1991, s. 5.

[17] *Newsweek*, 28 Ocak 1991, s. 5; 25 Şubat 1991, ss. 8-9.

[18] *Newsweek*, 24 Aralık 1990, ss. 8, 11; 11 Mart 1991, s. 17.

[19] Brittain, "Introduction", s. xix.

[20] Kenan Makiya, *Curelty and Silence: War, Tyranny, Uprising and the Arab World*, Londra: Jonathan Cape, 1993, ss. 87, 201-202, 204; *Newsweek*, 20 Ocak 1992, ss. 20-21.

[21] Brittain, "Introduction", s. xii.

[22] Ibid. s. xii, Owen, "Epilogue: Making Sense of an Earthquake: the Middle East After the Gulf War", s. 164; Eugene Carroll ve R. La Racque, "Victory in the Desert: Superior Technology or Brute Force", Brittain (der.), *The Gulf Between Us*, s. 51; *Newsweek*, 28 Ocak 1991, s. 27; 11 Mart 1991, s. 15.

[23] *Newsweek*, 15 Nisan 1991, ss. 12, 14, 16-17.

[24] *Newsweek*, 25 Mart 1991, ss. 10-11; 1 Nisan 1991, ss. 17-18; 15 Nisan 1991, s. 17.

[25] *Newsweek*, 18 Mart 1991, s. 16; 25 Mart 1991, s. 8; 15 Nisan 1991, s. 17.

[26] *Newsweek*, 22 Nisan 1991, ss. 8, 18.

[27] Shikara, "The Role of New Europe 1992 in the Aftermath of the Gulf Crisis", ss. 411-412.

[28] *Newsweek*, 5 Ağustos 1991, s. 32.

[29] *Newsweek*, 20 Ocak 1992, s. 20.

[30] *Newsweek*, 31 Ağustos 1992, ss. 22-23; 7 Eylül 1992, ss. 26-27; 21 Eylül 1992, s. 34.

[31] *Newsweek*, 25 Ocak 1993, ss. 22, 24; 1 Şubat 1993, s. 17; 5 Temmuz 1993, ss. 12-13.

[32] M. Bali Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", *Middle East Journal*, c. 50, No. 3, Yaz 1996, s. 346.

[33] Şükrü Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy" içinde Mustafa Aydın (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara:

International Relations Foundation, 1998, s. 15; *Beyaz Kitap: Savunma 1998*, Ankara: Milli Savunma Bakanlığı, s. 36.

[34] Alain Gresh, "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East", *Middle East Journal*, vol. 52, No. 2, 1998, s. 194.

[35] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 353.

[36] Seyfi Taşhan, "The Peripheries: Adjusting to Change", *Foreign Policy* (Ankara), No. 1-2, 1997, s. 63.

[37] M. Hüseyin Buzoğlu, *Körfez Krizi ve PKK*, Ankara: Strateji, (ty), s. 139.

[38] Obrad Kesic, "American-Turkish Relations at a Crossroads", *Mediterranean Quarterly*, c. 6, No. 1, 1995, ss. 99-100.

[39] Malik Mufti, "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", *Middle East Journal*, c. 52, No. 1, Kış 1998, s. 48.

[40] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 354; Turan Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1993, ss. 268-269.

[41] Duygu B. Sezer, "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation", *Comparative Strategy*, c. 14, No. 2, 1995, s. 162.

[42] Taşhan, "The Peripheries: Adjusting to Change", s. 63.

[43] Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", s. 15.

[44] Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", s. 15; Ian O. Lesser, *Bridge or Barrier: Turkey and the West After the Cold War*, Santa Monica: Rand, 1992, s. 36.

[45] William Hale, "Turkish Foreign Policy After the Cold War", *Turkish Review of Balkan Studies*, No. 1, 1993, s. 245.

[46] Alain Gresh, "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East", *Middle East Journal*, c. 52, No. 2, 1998, s. 195; Meltem Müftüler-Bac, "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era", *Futures*, vol. 28, No. 3, Nisan 1996, s. 261, Mufti, "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", s. 39.

[47] John Roper, "The West and Turkey: Varying Roles, Common Interests", *The International Spectator*, c. 34, No. 1, Ocak-Mart 1999, ss. 97, 98.

[48] Müftüler-Bac, "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era", s. 262.

[49] Baskın Oran, *Kalkık Horoz: Çekiç Güç ve Kürt Devleti*, Genişletilmiş İkinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, Temmuz 1998, ss. 23-25, 265.

[50] Ibid. ss. 267-268.

[51] Buzoğlu, *Körfez Krizi ve PKK*, ss. 134, 135, 145, Abdullah Özkan, *Türkiye'deki Amerika*, İstanbul: Emre Yay., 1993, s. 68.

[52] Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, s. 103.

[53] Ibid., ss. 231-234.

[54] Ibid., s. 235.

[55] Buzoğlu, *Körfez Krizi ve PKK*, s. 136.

[56] Kesic, "American-Turkish Relations at a Crossroads", s. 97.

[57] Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, ss. 266-267.

[58] Buzoğlu, *Körfez Krizi ve PKK*, s. 137.

[59] Kesic, "American-Turkish Relations at a Crossroads", s. 107.

[60] *Newsweek*, 22 Nisan 1991, ss. 6-12.

[61] Oran, *Kalkık Horoz,* ss. 54-55.

[62] Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, s. 197.

[63] Ibid., s. 200.

[64] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 356.

[65] Sezer, "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation", s. 163; Müftüler-Bac, "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era", s. 261; İhsan D. Dağı, "Turkey in the 1990s: Foreign Policy, Human Rights and the Search for a New Identity", *Mediterranean Quarterly*, c. 4, No. 4, Sonbahar 1993, ss. 66, 70.

[66] Hale, "Turkish Foreign Policy After the Cold War", s. 245; Nur-Bilge Criss, "International Institutions and European Security: A Turkish Perspective", M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* Londra: Macmillan, 1995, s. 211.

[67] Özkan, *Türkiye'deki Amerika,* ss. 66-68; Buzoğlu, *Körfez Krizi ve PKK*, s. 134.

[68] Oran, *Kalkık Horoz,* ss. 263-269.

[69] Buzoğlu, *Körfez Savaşı ve PKK,* ss. 140, 162, 170.

[70] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 352.

[71] Oran, *Kalkık Horoz,* ss. 143, 226-227, 230; Buzoğlu, *Körfez Savaşı ve PKK,* ss. 156, 194; *Radikal,* 15 Aralık 1997, 6 Şubat 1998.

[72] Oran, *Kalkık Horoz,* ss. 275; Buzoğlu, *Körfez Savaşı ve PKK,* s. 137; Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı,* s. 266; Müftüler-Bac, "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era", s. 262, Aykan; "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 352.

[73] Buzoğlu, *Körfez Savaşı ve PKK,* s. 163; Hasan Köni, "Gulf Savaşı Sonrasında Ortadoğu'nun Durumu", *Değişen Dünyada Türkiye ve Türk Dünyası Sempozyumu,* Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1992, s. 48; Müftüler-Bac, "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era", s. 261.

[74] Henry J. Barkey, "Under the Gun: Turkish Foreign Policy and the Kurdish Question", Robert Olson (der.), *The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s*, Kentucky: the University of Kentucky Press, 1996, ss. 70, 75.

[75] Buzoğlu, *Körfez Savaşı ve PKK,* ss. 171, 177, 205.

[76] Oran, *Kalkık Horoz,* ss. 63, 64, 97-98.

[77] Ibid., ss. 68-69, 173, 187; Buzoğlu, *Körfez Savaşı ve PKK,* s. 139.

[78] *Beyaz Kitap Savunma 1998,* s. 36.

[79] Oran, *Kalkık Horoz,* s. 197; Barkey, "Under the Gun: Turkish Foreign Policy and the Kurdish Question", s. 73.

[80] Oran, *Kalkık Horoz,* s. 260; Gresh, "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East", s. 195.

[81] Oran, *Kalkık Horoz,* ss. 124, 126, 142; Buzoğlu, *Körfez Savaşı ve PKK,* s. 138; Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı,* s. 207; *Radikal,* 5 Eylül 1998, 12 Şubat 1998.

[82] Oran, *Kalkık Horoz,* ss. 17, 18, 184.

[83] Ibid., ss. 110, 112, 117, 120-121, 146; Buzoğlu, *Körfez Savaşı ve PKK,* ss. 140, 143, 160; Köni, "Gulf Savaşı Sonrasında Ortadoğu'nun Durumu", s. 47; İrfan C. Acar, *Dış Politika*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1993, ss. 56-57; *Radikal,* 24, 25, 26, 28 Eylül 1998.

[84] Oran, *Kalkık Horoz,* ss. 272-273; Buzoğlu, *Körfez Savaşı ve PKK,* s. 140.

[85] Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, s. 276.

[86] Buzoğlu, *Körfez Krizi ve PKK*, s. 138.

[87] Ibid., s. 205.

[88] Ibid., ss. 136-137; Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, s. 204.

[89] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 354.

[90] Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, ss. 163, 205-206, 207, 223, 273-274, 277.

[91] *TBMM Tutanak Dergisi,* Dönem 19, Yasama Yılı 1, Cilt 4, 26.6.1992, s. 213.

[92] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 350.

[93] Oran, *Kalkık Horoz,* ss. 129, 153-155.

[94] Ibid., ss. 160-161.

[95] Ibid., ss. 226, 250, 253-254.

[96] *Hürriyet,* 11, 18 Kasım 1997; *Radikal,* 4, 8 Şubat 1998.

Washington'a gerçekleştirdiği ziyaret, gelecekte iş birliğinin sürdürülmesini test etmeye yarayacak önemli bir ziyaretti. Bu ziyaret sırasında Ecevit tekstil ve çelik konularında önemli tavizler koparmayı başaramadı. Fakat taraflar arasında oluşturulmasına karar verilen ve Şubat ayı içinde toplanması öngörülen Ekonomik Ortaklık Konseyi, iki ülke arasındaki ticari ilişkiyi geliştirme yönündeki daha spesifik planların geliştirilmesine yardımcı olacak bir forum oluşturulması çerçevesinde atılmış önemli bir adımdı. Ayrıca Ecevit, Irak konusunda herhangi bir Amerikan girişimi gerçekleştirildiğinde Türkiye'ye de danışılacağı garantisi almayı başardı. Türkiye'nin temel kaygısı olan Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması konusunda ABD'nin de aynı politikaya sahip olduğu da kendisine iletildi.[169] Söz konusu Konsey'in ilk toplantısında Amerikan Dışişleri Bakanı Yardımcısı Alan Larson, Türkiye'ye ABD'nin Türk-Amerikan ortaklığını ekonomik ortaklar arasında bir ilişki olarak gördüğü mesajını getirdi. Bu arada Amerikan Başkanı Bush Türkiye'nin çelik ithalatını yüksek vergi uygulanacaklar listesinden çıkardı.[170] Amerikan yetkilileri, ayrıca Türkiye'nin ABD'nin terörizmle savaşına tereddütsüz destek vermesinin karşılığı olarak problemler içinde boğuşan Türk ekonomisine sağladıkları desteği daha da artırmayı kararlaştırdılar. Afganistan'a karşı gerçekleştirilen operasyonun da tekrar gösterdiği gibi, Türkiye, ekonomik ve siyasi açıdan başarısız olmasına müsaade edilmeyecek derecede önemli bir ülkeydi. Derin kaos içindeki Türk ekonomisine Amerikalıların yaşam iksiri şırınga etmeleri kaçınılmazdı. Sonuç, ABD'nin onaylamasıyla ve destek vermesiyle IMF'nin Türkiye için kapsamlı bir kurtarma paketi hazırlaması oldu.

SON NOTLAR

[1] Şükrü Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy" içinde Mustafa Aydın (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara: International Relations Foundation, 1998, s. 11; *Beyaz Kitap: Savunma 1998*, Ankara: Millî Savunma Bakanlığı, 1998, s. 6; Mahmut Bali Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", *Middle East Journal*, c. 50, No. 3, Yaz 1996, s. 346; Şadi Ergüvenç, "Turkey: Strategic Partner of the European Union", *Foreign Policy* (Ankara), c. 20, No. 1-2, 1996, s. 9; Süleyman Demirel, "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century", *Perceptions*, c. 4, No. 1, Mart-Mayıs 1999, s. 7; Javier Solana, "NATO in the Twenty-First Century", *Perceptions*, c. 4, No. 1, Mart-Mayıs 1999, s. 21.

[2] Meltem Müftüler-Bac, "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era", *Futures*, c. 28, No. 3, Nisan 1996, s. 256. Burada Marc Grossman'dan alıntı yapılmış.

[3] Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", s. 11; William Hale, "Turkish Foreign Policy After the Cold War", *Turkish Review of Balkan Studies*, No. 1, 1993, s. 234; Shireen Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", *The International Spectator*, c. 334, No. 1, Ocak-Mart 1999, s. 66.

[4] Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", s. 12.

[5] Demirel, "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century", s. 9; Malik Mufti, "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", *Middle East Journal*, c. 52, No. 1, Kış 1998, s. 33. Burada Hikmet Çetin'den alıntı yapılmıştır.

[6] Ian O. Lesser, *Bridge or Barrier: Turkey and the West After the Cold War*, Santa Monica: Rand, 1992, ss. 24, 27; James Brown, *Delicately Poised Allies: Greece and Turkey: Problems, Policy Choices and Mediterranean Security*, Londra: Brassey's, 1991, ss. 98, 114.

[7] *Beyaz Kitap*, ss. 3, 6, 60, Nur-Bilge Criss, "International Institutions and European Security: A Turkish Perspective" içinde M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* Londra: Macmillan, 1995, ss. 204, 211; Duygu B. Sezer, "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation", *Comparative Strategy*, c. 14, No. 2, 1995, s. 169; John Roper, "The West and Turkey: Varying Roles, Common Interests", *The International Spectator*, c. 34, No. 1, Ocak-Mart 1999, s. 99; Demirel, "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century", s. 12.

[8] Mufti, "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", ss. 35-36, 37, 40.

[9] Şadi Ergüvenç, "Turkey's Strategic Importance in Military Dimension: A Regional Balance Holder", Aydın (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, ss. 63, 67.

[10] Celal Göle, "Welcome Address" içinde Aydın (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, s. 3; Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", s. 12; Jesus N. Villaverde, "Turkey-European Union Relations in the Framework of the Euro-Mediterranean Partnership", Aydın (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, s. 151; Demirel, "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century", ss. 8-9.

[11] Solana, "NATO in the Twenty-First Century", s. 21.

[12] Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", s. 14.

[13] *Beyaz Kitap,* s. 3.

[14] Demirel, "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century", s. 9.

[15] Alıntılayan Abdullah Özkan, *Türkiye'deki Amerika,* İstanbul: Emre Yayınları, 1993, s. 134.

[16] Obrad Kesic, "American-Turkish Relations at a Crossroads", *Mediterranean Quarterly*, c. 6, No. 1, 1995, s. 98; Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", s. 71.

[17] Lesser, *Bridge or Barrier*, ss. 4-5.

[18] Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 96.

[19] Lesser, *Bridge or Barrier*, s. 39; Ergüvenç, "Turkey's Strategic Importance in Military Dimension: A Regional Balance Holder", s. 63.

[20] Hüseyin Bağcı, "Changing Security of Turkey", Aydın (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, s. 81.

[21] Ian O. Lesser, "Turkey's Strategic Options", *The International Spectator*, c. 34, No. 1, Ocak-Mart 1999, s. 87.

[22] Jed C. Snyder, *Defending the Fringe: NATO, the Mediterranean and the Persian Gulf*, Londra: Westview Press, 1987, ss. 77, 122-123.

[23] John Chipman, "Allies in the Mediterranean: Legacy of Fragmentation", John Chipman (der.), *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Londra: Routledge, 1988, ss. 61-62.

[24] Brown, *Delicately Poised Allies*, ss. 70, 71, 82, 85.

[25] M. Evert, "Turkey's Strategic Goals: Possibilities and Weaknesses", *Mediterranean Quarterly*, c. 4, No. 4, Sonbahar 1993, s. 32.

[26] Brown, *Delicately Poised Allies*, ss. 77, 112, 159.

[27] İhsan D. Dağı, "Turkey in the 1990s: Foreign Policy, Human Rights and the Search for a New Identity", *Mediterranean Quarterly*, c. 4, No. 4, Sonbahar 1993, ss. 71, 72.

[28] Lesser, "Turkey's Strategic Options", ss. 82, 88.

[29] Dağı, "Turkey in the 1990s...", s. 77.

[30] Hale, "Turkish Foreign Policy After the Cold War", s. 238.

[31] Lesser, "Turkey's Strategic Options", ss. 79, 81.

[32] Kesic, "American-Turkish Relations at a Crossroads", ss. 105, 106.

[33] Bruce Kuniholm, "East or West? Geopolitics of Turkey and its NATO Alliance", A. L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987, s. 141.

[34] Dağı, "Turkey in the 1990s...", s. 76.

[35] Lesser, "Turkey's Strategic Options", s. 88.

[36] Alıntılayan Özkan, *Türkiye'deki Amerika*, ss. 127-128.

[37] Alain Gresh, "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East", *Middle East Journal*, c. 52, No. 2, 1998, s. 191.

[38] *Beyaz Kitap*, s. 25.

[39] Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 94; Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", ss. 14-15; John Barrett, "Current Political Agenda of the Atlantic Alliance and Turkey", Aydın (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, s. 35; Ergüvenç, "Turkey's Strategic Importance in Military Dimension: A Regional Balance Holder", s. 66.

[40] Lesser, *Bridge or Barrier*, s. 1; Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", ss. 68-69.

[41] Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", s. 76; Lesser, "Turkey's Strategic Options", s. 87.

[42] Lesser, "Turkey's Strategic Options", ss. 80, 87, 88; Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 90.

[43] Demirel, "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century", s. 8.

[44] Lesser, "Turkey's Strategic Options", s. 81.

[45] *Beyaz Kitap*, ss. 54-55.

[46] Brown, *Delicately Poised Allies*, ss. 152, 153; Ali Karaosmanoğlu, "Turkey and the Southern Flank: Domestic and External Contexts", Chipman (der.), *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, s. 327-328; Safa Atalay, "ABD Güvenlik Yardımı ABD Türkiye İlişkileri", *Avrasya Dosyası*, c.1, No. 3, Sonbahar 1994, s. 237; Lesser, *Bridge or Barrier*, ss. 38-39; Erol Manisalı, "Savunma Sanayii ve Türkiye'deki Savunma Sanayiinin Gelişimi", *Türkiye'nin Savunması*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987, s. 114.

[47] *Beyaz Kitap*, s. 129.

[48] Lesser, *Bridge or Barrier*, ss. 27-28, 30; Cengiz Okman, "NATO Stratejileri ve Türkiye Bakımından Sonuçları" içinde *Türkiye'nin Savunması*, s. 97; Mufti, "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", s. 47.

[49] *Beyaz Kitap*, s. II.

[50] Criss, "International Institutions and European Security: A Turkish Perspective", s. 201, Sezer, "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation",, s. 167; M. Stearns, *Entangled Allies: U.S. Policy Toward Greece, Turkey and Cyprus*, New York: Council on Foreign Relations Press, 1992, s. 29; Hale, "Turkish Foreign Policy After the Cold War", s. 234; Ömür Orhun, "The Uncertainties and Challenges Ahead: A Southern Perspective", *Perceptions*, vol.. 4, No. 1, 1999, s. 30.

[51] Lesser, *Bridge or Barrier*, s. 24; Brown, *Delicately Poised Allies*, s. 5; Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", s. 66.

[52] Demirel, "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century", s. 9.

[53] Sezer, "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation", s. 168.

[54] Lesser, *Bridge or Barrier*, ss. 14, 26, 35; Lesser, "Turkey's Strategic Options", s. 83; Brown, *Delicately Poised Allies*, s. 107.

[55] Lesser, *Bridge or Barrier*, ss. 35-36, 43.

[56] Brown, *Delicately Poised Allies*, ss. 87, 93.

[57] Muzaffer Özsoy, "Dünü ve Bugünüyle Türk Savunma Stratejisi", *Türkiye'nin Savunması*, ss. 80-81.

[58] *Beyaz Kitap*, s. 25; Tuğrul Çubukçu, "Savunma Harcamları: İç ve Dış Kaynaklar", *Türkiye'nin Savunması*, s. 132.

[59] Karaosmanoğlu, "Turkey and the Southern Flank: Domestic and External Contexts" s. 300.

[60] Chipman, "Allies in the Mediterranean: Legacy of Fragmentation", s. 79.

[61] Lesser, *Bridge or Barrier*, s. 12.

[62] Barrett, "Current Political Agenda of the Atlantic Alliance and Turkey", s. 25.

[63] *Beyaz Kitap*, ss. 25-26.

[64] Ömür Orhun, "Turkey, Norway and the US in the New European Security Context", *Foreign Policy* (Ankara), Nos. 1-2, 1997, ss. 10-11.

[65] Criss, "International Institutions and European Security: A Turkish Perspective", ss. 207-208.

[66] Barrett, "Current Political Agenda of the Atlantic Alliance and Turkey", s. 7.

[67] Ronald D. Asmus, "The Rise or Fall? Of Multilateralism: America's New Foreign Policy and What it Means for Europe", Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* s. 167.

[68] Gregory F. Treverton, "Managing Alliance Politics", Karaosmanoğlu ve Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, ss. 161-162.

[69] Çiğdem Nas, "Batı Avrupa Birliği Oluşumu Karşısında Türkiye'nin Durumu", Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, Ankara: Bağlam Yay., 1996, ss. 74, 75.

[70] Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 90.

[71] Barrett, "Current Political Agenda of the Atlantic Alliance and Turkey", s. 25; Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 102.

[72] Chipman, "Allies in the Mediterranean: Legacy of Fragmentation", s. 63.

[73] Lesser, *Bridge or Barrier*, s.. 26.

[74] Karaosmanoğlu, "Turkey and the Southern Flank", s. 331.

[75] Nas, "Batı Avrupa Birliği Oluşumu Karşısında Türkiye'nin Durumu", ss. 68-69, 79, Ergüvenç, "Turkey: Strategic Partner...", ss. 5, 8.

[76] *Beyaz Kitap*, s. 1.

[77] Asmus, "The Rise or Fall? of Multilateralism: America's New Foreign Policy and What it Means for Europe", ss. 165-166.

[78] Nas, "Batı Avrupa Birliği Oluşumu Karşısında Türkiye'nin Durumu", s. 78.

[79] Ergüvenç, "Turkey: Strategic Partner...", ss. 6-7, Orhun, "The Uncertainties and Challenges Ahead: A Southern Perspective", s. 28.

[80] Stearns, *Entangled Allies*, s. 23.

[81] Şadi Ergüvenç, "Turkey in the New European Security Context, Turkey's Role and Expectations in the Transatlantic Partnership", *Foreign Policy* (Ankara), No. 1-2, 1997, ss. 30, 33.

[82] Demirel, "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century", s. 21; Orhun, "The Uncertainties and Challenges Ahead: A Southern Perspective", ss. 27-28.

[83] Solana, "NATO in the Twenty-First Century", s. 19.

[84] Barrett, "Current Political Agenda of the Atlantic Alliance and Turkey", s. 35.

[85] Orhun, "Turkey, Norway and the US in the New European Security Context", s. 10, *Beyaz Kitap*, s. 28.

[86] Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 102.

[87] Criss, "International Institutions and European Security: A Turkish Perspective", s. 203.

[88] Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 92.

[89] *Beyaz Kitap*, ss. 1, 33.

[90] Orhun, "Turkey, Norway and the US in the New European Security Context", ss. 10, 11-12; Orhun, "The Uncertainties and Challenges Ahead: A Southern Perspective", s. 28.

[91] *Beyaz Kitap*, ss. 7, 27.

[92] Demirel, "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century", s. 10.

[93] Orhun, "Turkey, Norway and the US in the New European Security Context", s. 11.

[94] Criss, "International Institutions and European Security: A Turkish Perspective", s. 208; Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 91.

[95] Kesic, "American-Turkish Relations at a Crossroads", ss. 101, 106.

[96] Ali Faik Demir, "SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Azerbeycan İlişkileri" içinde Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, s. 243.

[97] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 356.

[98] Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", s. 77.

[99] *Beyaz Kitap*, s. 30.

[100] Lesser, *Bridge or Barrier*, s. 26; Brown, *Delicately Poised Allies*, ss. 114, 134; Sezer, "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation", s. 166.

[101] Lesser, *Bridge or Barrier*, s. 29.

[102] Brown, *Delicately Poised Allies*, ss. 138, 141.

[103] Lesser, *Bridge or Barrier*, ss. 26, 27.

[104] Brown, *Delicately Poised Allies*, s. 142.

[105] Criss, "International Institutions and European Security: A Turkish Perspective", s. 208; Seyfi Taşhan, "The Peripheries: Adjusting to Change", *Foreign Policy* (Ankara), No. 1-2, 1997, s. 62.

[106] Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 91.

[107] Sezer, "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation", s. 152.

[108] Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", s. 75.

[109] Mufti, "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", ss. 37, 47; Hale, "Turkish Foreign Policy After the Cold War", ss. 242, 245.

[110] Hale, "Turkish Foreign Policy After the Cold War", s. 241.

[111] Sezer, "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation", s. 161.

[112] *Beyaz Kitap*, s. 30.

[113] Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", s. 73.

[114] Lesser, *Bridge or Barrier*, s.. 40.

[115] Hale, "Turkish Foreign Policy After the Cold War", s. 245.

[116] Kesic, "American-Turkish Relations at a Crossroads", s. 102.

[117] Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 95.

[118] Helmut Hubel, "Turkey and the Crisis in the Middle East", Karaosmanoğlu ve Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, ss. 117-118.

[119] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 348.

[120] M. Hüseyin Buzoğlu, *Körfez Krizi ve PKK*, Ankara: Strateji, (ty), ss. 33, 34, 139.

[121] Lesser, *Bridge or Barrier*, s.. 26.

[122] Karaosmanoğlu, "Turkey and the Southern Flank", s. 334.

[123] A. L. Karaosmanoğlu, "Turkey's Discreet Foreign Policy Between Western Europe and the Middle East" içinde Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, s. 80; Treverton, "Managing Alliance Politics", ss. 178, 179.

[124] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 349.

[125] Hubel, "Turkey and the Crisis in the Middle East", s. 118.

[126] Karaosmanoğlu, "Turkey and the Southern Flank", s. 336.

[127] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", ss. 352, 354.

[128] Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 98.

[129] Gresh, "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East", ss. 197, 198.

[130] *Beyaz Kitap*, s. 35.

[131] Demir, "SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Azerbeycan İlişkileri", s. 243.

[132] Kesic, "American-Turkish Relations at a Crossroads", s. 98.

[133] Lesser, *Bridge or Barrier*, ss. vii-viii, 7; Müftüler-Bac, "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era", s 265.

[134] Hale, "Turkish Foreign Policy After the Cold War", s. 243.

[135] *Beyaz Kitap*, s. 33.

[136] Duygu Sezer, "The Black Sea Politics and Turkey" içinde Aydın (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, ss. 75-76.

[137] Gürel, "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", s. 16.

[138] *Beyaz Kitap*, s. 7.

[139] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 355.

[140] Sezer, "The Black Sea Politics and Turkey", ss. 74-75.

[141] Demir, "SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Azerbeycan İlişkileri", ss. 238, 244.

[142] Gresh, "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East", s. 190.

[143] Mufti, "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", ss. 35-36, 47-48,

[144] Gresh, "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East", ss. 189-190, 193-194.

[145] Ibid., s. 191; Roper, "The West and Turkey at the Threshold of the 21st Century", s. 98,

[146] Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", s. 72.

[147] Gresh, "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East", ss. 190, 191.

[148] Lesser, "Turkey's Strategic Options", s. 84.

[149] Brown, *Delicately Poised Allies*, ss. 159-160.

[150] Lesser, *Bridge or Barrier*, s. 36.

[151] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", s. 351.

[152] Atalay, "ABD Güvenlik Yardımı ABD Türkiye İlişkileri", ss. 241, 246-250.

[153] Lesser, *Bridge or Barrier*, s. 35.

[154] Aykan, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", ss. 345-346, 347.

[155] Hasan Köni, "Gulf Savaşı Sonrasında Orta Doğunun Durumu", içinde *Değişen Dünyada Türkiye ve Türk Dünyası Sempozyumu,* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1993, ss. 48-49.

[156] Snyder, *Defending the Fringe*, s. 122; Lesser, *Bridge or Barrier*, ss. 36, 37; Brown, *Delicately Poised Allies*, ss. 60-61.

[157] Turan Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1993, s. 278.

[158] Lesser, *Bridge or Barrier*, ss. vi-vii, 24, 34, 38, 43-44.

[159] Asmus, "The Rise or Fall? of Multilateralism: America's New Foreign Policy and What it Means for Europe", s. 162.

[160] Lesser, "Turkey's Strategic Options", ss. 83-84.

[161] *Beyaz Kitap*, s. 27.

[162] "Measures Taken by the Republic of Turkey Against Terrorism", 1373 Sayılı Karar uyarınca oluşturulan Güvenlik Konseyi Komitesine sunulan rapor, Aralık 2001, http://www.mfa. gov.tr/grupa/ac/acf/terrorism..

[163] Alan Makovsky, "Turkey's Unfinished Role in the War on Terrorism", *Insight Turkey*, c. 4, No. 1, Ocak-Mart 2002, s. 42.

[164] "Measures Taken by the Republic of Turkey Against Terrorism".

[165] Hasan Kösebalan, "Turkey's EU Membership: A Clash of Security Cultures", *Middle East Policy*, c. 9, No. 2, Haziran 2002, s. 144.

[166] Makovsky, "Turkey's Unfinished Role in the War on Terrorism", s. 41.

[167] Mark Parris, "Ecevit to Washington: Opportunities for US-Turkish Relations", *Policywatch*, No. 592, 10 Ocak 2002, http//.www.washingtoninstitute.org/watch/Policywatch/policywatch2002/592.htm.

[168] "Remarks by Deputy Secretary of Defence Paul Wolfowitz," the Washington Institute for Near East Policy, St. Regis Hotel, Washington D.C., 13 Mart 2002, http://www.defenselink.mil/speeches/2002/s20020313-depsecdef.html.

[169] Helena Kane Finn, "After the Ecevit Visit: Can Turks Pull Together to Complete the Necessary Reforms", *Policywatch*, No. 597, 24 January 2002, http//.www.washingtoninstitute.org/watch/Policywatch/policywatch2002/597.htm

[170] "Remarks by Deputy Secretary of Defence Paul Wolfowitz".

edilmektedir. Akdeniz'de Kıbrıs ve İsrail etrafında zengin gaz yataklarının bulunması Türkiye, İsrail ve Güney Kıbrıs Rum yönetimini herkesin kazandığı bir iş birliğine itebilecektir.[112] İsrail çıkardığı gazı Akdeniz'in altından Türkiye'ye, oradan da Avrupa'ya ulaştırdığında ciddi ekonomik kazanç elde edecektir. Derin ekonomik krizle karşı karşıya kalan Rumlar Türkiye'yle iş birliği yapmaları hâlinde ada etrafındaki gaz yataklarını işleyebilecek ve refaha dönüştürebilecektir. Türkiye de İsrail ve Rumlarla arasını düzelttiğinde zengin doğal gaz yataklarından hem üretici hem tüketici hem de taşıyıcı olarak fayda elde edebilecektir. ABD açısından bakıldığında önem verdiği dostları arasında yer alan üç aktörün iş birliği yapması Akdeniz'deki ve Orta Doğu'daki konumunu güçlendirecektir. Diğer taraftan üç aktör arasında ilişkilerin pek de iyi gitmediği dikkate alındığında doğal gazın varlığının bu aktörleri iyice birbirine düşürme olasılığı da bulunmaktadır.

İsrail'in Temmuz 2014'te Gazze'de giriştiği 2000'den fazla Filistinlinin öldüğü saldırılar sırasında Türk liderlerin İsrail saldırılarını şiddetli şekilde eleştirmesi, İsraillilerin Türk liderlerin tepkisiyle ilgili olarak Amerikan yetkililerine şikâyette bulunması ve Amerikalı yöneticilerin de yüzlerce çocuğun öldüğü bu olaylarda yine İsraillileri haklı görmesi İsrail faktörünün Türk-Amerikan ilişkilerinde olumsuz bir faktör olmaya devam edeceğini göstermiştir. Filistin sorunu devam ettiği sürece Orta Doğu bölgesi istikrara kavuşamayacağı gibi Türk-Amerikan ilişkileri de sıkıntılardan kurtulamayacaktır. Amerikalıların dış politikalarında tamamen İsrail'e angaje olmaları ve Türk-Amerikan ilişkilerinin sıhhatini Türkiye'nin İsrail'e verdiği desteğe bağlamaları yabancı bir unsurun ilişkileri ipotek altına almasına neden olmaktadır. Bu durumda iki ülke kendi aralarındaki sorunlara ve ortak çıkarlara odaklanamamaktadır. Türk liderler yıllardır İsrail'le ilişkileri normal kanallarda tutmaya çalışmanın hiçbir fayda sağlamadığını görerek bu konuda tamamen ABD'yi dikkate almayan politikalara yönelebilmektedir. Bunun ilişkiler açısından hiç de iyi bir şey olmadığı ortadadır.

SON NOTLAR

1 Ali Aslan, "The Foreign Policy-Hegemony Nexus: Turkey's Search for a "New" Subjectivity in World Politics and Its Implications for US-Turkish Relations", *Perceptions*, Winter 2012, vol. XVII, no. 4, s. 169.

2 Ted Galen Carpenter, "Estrangement: The United States and Turkey in a Multipolar Era", *Mediterranean Quarterly* 21:4, 2010, s. 30.

3 Aslan, "The Foreign Policy-Hegemony Nexus…" s. 169.

4 Carpenter, "Estrangement: The United States and Turkey in a Multipolar Era", ss. 29-30; Edward J. Erickson "Turkey as Regional Hegemon—2014: Strategic Implications for the United States", *Turkish Studies*, vol. 5, no. 3, Autumn 2004, s. 39.

[5] Erickson "Turkey as Regional Hegemon—2014: Strategic Implications for the United States", s. 39.

[6] Michael M. Gunter, "The U.S.-Turkish Alliance In Disarray", *World Affairs*, vol. 167 no. 3 Winter 2005, s. 119.

[7] Aslan, "The Foreign Policy- Hegemony Nexus…" ss. 169-170.

[8] Gunter, "The U.S.-Turkish Alliance In Disarray", s. 119.

[9] Kılıç Buğra Kanat, "A New Turkish–American Partnership in Progress: The Nature of Bilateral Partnership during Two Periods of Crisis", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2014 vol. 16, no. 2, s. 230.

[10] Gül Tuba Dağcı, "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era", *Alternatives Turkish Journal of International Relations*, vol. 11, no. 2, Summer 2012, ss. 3-4.

[11] Gunter, "The U.S.-Turkish Alliance In Disarray", s. 121.

[12] Aslan, "The Foreign Policy- Hegemony Nexus…" s. 171; Gunter, "The U.S.-Turkish Alliance In Disarray", s. 121.

[13] Meliha Benli Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2013, vol. 15, no. 2, s. 165.

[14] Kanat, "A New Turkish–American Partnership in Progress…", s. 233.

[15] Hasan B. Yalçın, "Making Sense of 1 March: A Proactive Strategy of Avoidance", *Perceptions*, Spring 2013, vol. XVIII, no. 1, pp. 155-183.

[16] Dağcı, "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era", s. 4; Henri J. Barkey, "Kurdistandoff", *National Interest*, July/August 2007, s. 52.

[17] Ioannis N. Grigoriadis, "Friends No More? The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey", *Middle East Journal*, vol. 64, no. 1, Winter 2010, s. 58.

[18] Aslan, "The Foreign Policy- Hegemony Nexus…" ss. 171-172.

[19] Meltem Müftüler-Bac, "Turkey and the United States: The Impact of the War in Iraq", *International Journal*, vol. 61, no. 1, Turkey: Myths and Realties (Winter, 2005/2006), ss. 76-77.

[20] Joshua W. Walker, "Reexamining the U.S.-Turkish Alliance", *The Washington Quarterly*, vol. 31, no. 1, Winter 2007/2008, s. 100.

[21] Ömer Göksel İşyar, "An Analysis of Turkish-American Relations From 1945 To 2004: Initiatives And Reactions In Turkish Foreign Policy", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, vol.4, no.3, Fall 2005, s. 44.

[22] Carpenter, "Estrangement: The United States and Turkey in a Multipolar Era", s. 30.

[23] Nicholas R. Burns, "The U.S.-Turkish Relationship beyond Iraq: Common Values, Common Agenda", *PolicyWatch 1017*, July 22, 2005, the Washington Institute.

[24] Abdullah Gül, "Turkey: Vital Ally in the Cause of Long-Term Stability", *American Foreign Policy Interests*, 29: 2007, s. 179.

[25] Barkey, "Kurdistandoff", s. 55.

[26] Ibid., s. 52.

[27] Burns, "The U.S.-Turkish Relationship beyond Iraq: Common Values, Common Agenda".

[28] Soner Cagaptay, "Obama's Turkey Policy: European Democracy and NATO Benchmarks", *PolicyWatch 1458,* January 15, 2009.

[29] Philip Giraldi, "Turkey and the Threat of Kurdish Nationalism", *Mediterranean Quarterly*, vol. 19, no. 1, Winter 2008, s. 34.

[30] Gunter, "The U.S.-Turkish Alliance In Disarray", s. 120.

[31] Barkey, "Kurdistandoff", s. 51.

[32] Gunter, "The U.S.-Turkish Alliance In Disarray", s. 120.

[33] Robert Olson, "Turkey's Policies Toward Kurdistan-Iraq and Iraq: Nationalism, Capitalism, and State Formation", *Mediterranean Quarterly*, Winter 2006, s. 53.

[34] Gül, "Turkey: Vital Ally in the Cause of Long-Term Stability", s. 176.

[35] Dağcı, "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era", s. 4; Aslan, "The Foreign Policy-Hegemony Nexus…" s. 173. Daha önce Haziran 2005'te Washington'da Erdoğan ile Bush arasında gerçekleştirilen toplantıda Bush iki devlet arasındaki ilişkiler için 'stratejik ilişkiler' kavramını kullanmış ve Bush'un bilinçli bir şekilde ilişkiler için 'ittifak' kavramını kullanmaktan kaçındığı iddia edilmişti. Aslan, "The Foreign Policy-Hegemony Nexus…" s. 172.

[36] Giraldi, "Turkey and the Threat of Kurdish Nationalism", s. 36.

[37] Joshua W. Walker, "The Challenge for Turkey's True Friends: the AK Party Closure Case and the West", *Insight Turkey*, vol. 10, no. 2, 2008, s. 119; Philip H. Gordon and Ömer Taşpınar, *Winning Turkey: How America, Europe and Turkey Can Revive a Fading Partnership,* Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008, ss. 68-69.

[38] Ramazan Gözen, "Turkish - American Relations in 2009", *Perceptions*, Autumn - Winter 2010, vol. XV, no. 3-4, s. 52.

[39] Carpenter, "Estrangement: The United States and Turkey in a Multipolar Era", s. 31.

[40] Dağcı, "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era", ss. 4-5.

[41] Gözen, "Turkish - American Relations in 2009", s. 53.

[42] Matthew Bryza, "Invigorating the U.S.-Turkish Strategic Partnership", *PolicyWatch 1385,* June 27, 2008, Washington D.C.: the Washington Institute; Aslan, "The Foreign Policy-Hegemony Nexus…" s. 174.

[43] Dağcı, "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era", s. 5.

[44] Morton Abramowitz, "The Turkish Portfolio", *The American Interest,* Winter (January/February) 2009, s. 64.

[45] Füsun Türkmen, "Turkish–American Relations: A Challenging Transition", *Turkish Studies,* vol. 10, no. 1, March 2009, s. 125.

[46] Abdülkadir Onay and Soner Cagaptay, "A Mutual Enemy: U.S.-Turkish-Iraqi Cooperation against the PKK", *PolicyWatch 1346*, February 27, 2008, the Washington Institute.

[47] Aslan, "The Foreign Policy-Hegemony Nexus…" s. 174.

[48] Soner Cagaptay, "The Good Rapprochement: Why Obama Will Praise Erdogan", *Hurriyet Daily News*, November 25, 2009.

[49] Michael M. Gunter, "The Five Stages of American Foreign Policy towards the Kurds", *Insight Turkey*, vol. 13, no. 2, 2011, s. 94.

[50] Abramowitz, "The Turkish Portfolio", ss. 67-68.

[51] Soner Cagaptay and Tyler Evans, *Turkey's Energy Policy and the Future of Natural Gas*, Houston: James Baker Institute III for Public Policy, Rice University, December 2013, s. 26.

[52] Türkmen, "Turkish–American Relations: A Challenging Transition", s. 125.

[53] Gözen, "Turkish - American Relations in 2009", ss. 63-64.

[54] Gunter, "The Five Stages of American Foreign Policy towards the Kurds", s. 104.

[55] Ibid., ss. 94, 102.

[56] Michael Knights, "Coordinating U.S. and Turkish Policy on Iraq", *PolicyWatch 2039*, February 24, 2013, the Washington Institute.

[57] Emre İşeri, "Türkiye, ABD'nin Ortadoğu'daki Küresel Sarkaç Ortağı mı?" *Orta Doğu Analiz*, Temmuz 2013, Cilt 5, Sayı 55, s. 45.

[58] Knights, "Coordinating U.S. and Turkish Policy on Iraq".

[59] Knights, "Coordinating U.S. and Turkish Policy on Iraq".

[60] Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", s. 164.

[61] Olson, "Turkey's Policies Toward Kurdistan-Iraq and Iraq: Nationalism, Capitalism, and State Formation", ss. 62-63.

[62] Ibid., s. 70.

[63] Bill Park, "US–Turkish Relations: Can the Future Resemble the Past?", *Defense & Security Analysis*, vol. 23, no. 1, March 2007, s. 46.

[64] Şaban Kardaş, "Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?", *Perceptions*, Autumn 2011, vol. XVI, no. 3, s. 44.

[65] Ayşegül Sever, "Turkey's Constraining Position on Western Reform Initiatives in the Middle East", *Mediterranean Quarterly*, 18:4, Fall 2007, s. 135.

[66] Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", s. 164.

[67] Olson, "Turkey's Policies Toward Kurdistan-Iraq and Iraq: Nationalism, Capitalism, and State Formation", s. 65.

[68] Ibid., s. 63.

[69] Park, "US–Turkish Relations: Can the Future Resemble the Past?", s. 46.

[70] Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", ss. 164-165.

[71] Ömer Taşpınar, "Rise of 'Turkish Gaullism'", Cagaptay, Soner (ed.), "Turkish Foreign Policy under the AKP: The Rift with Washington", *Policy Notes no. 3*, January 2011, the Washington Institute.

[72] "Türkiye-Suriye İlişkileri: İnişler ve Çıkışlar", http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar, (erişim tarihi: 14.08.2014).

[73] Ilan Berman, "The End of the Affair", *The American Spectator*, December 2007/January 2008, s. 71.

[74] Cagaptay and Evans, *Turkey's Energy Policy and the Future of Natural Gas*, s. 22.

[75] F. Stephen Larrabee, *Troubled Partnership: U.S.-Turkish Relations in an Era of Global Political Change*, Santa Monica, CA: Rand Corporation, 2010, s. 35.

[76] Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", ss. 168-169.

[77] Tarık Oğuzlu, "Testing the Strength of the Turkish–American Strategic Relationship through NATO: Convergence or Divergence within the Alliance?", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2013 vol. 15, no. 2, s. 219.

[78] Soner Cagaptay, "Turkey's New Relationship with NATO: Implications for Washington", *The FAO Journal*, Mayıs 2011, s. 14.

[79] Oğuzlu, "Testing the Strength of the Turkish–American Strategic Relationship through NATO…", s. 219.

[80] Richard Outzen, "From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO", *Policy Notes*, no. 12, June 2012, the Washington Institute.

[81] Richard Falk, "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", *Insight Turkey*, vol. 16, no. 1, 2014, s. 16.

[82] Falk, "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", s. 15.

[83] Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", s. 169.

[84] Ibid., ss. 169-170.

[85] Daniel Byman and Renanah Miles, "A Modest Post-Assad Plan", *National Interest*, November/December 2012, ss. 54, 57.

[86] Falk, "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", s. 15.

[87] Philipp C. Bleek and Aaron Stein, "Turkey and America Face Iran", *Survival*, vol. 54, no. 2, April–May 2012, s. 29.

[88] Bleek and Stein, "Turkey and America Face Iran", s. 30.

[89] Cagaptay and Evans, *Turkey's Energy Policy and the Future of Natural Gas*, s. 21.

[90] Aylin Gürzel, "Turkey's Role in Defusing the Iranian Nuclear Issue", *The Washington Quarterly*, vol. 35, no. 3, Summer 2012, s. 141.

[91] Carpenter, "Estrangement: The United States and Turkey in a Multipolar Era", s. 28.

[92] Gürzel, "Turkey's Role in Defusing the Iranian Nuclear Issue", ss. 141, 144; Hugh Pope, "Pax Ottomana? The Mixed Success of Turkeys New Foreign Policy", *Foreign Affairs*, vol. 89, no. 6, November/December 2010, s. 170.

[93] J. Scott Carpenter and Soner Cagaptay, "Obama's Leverage: How to Improve U.S.-Turkish Relations", *PolicyWatch 1725*, November 23, 2010, the Washington Institute.

[94] J. Scott Carpenter and Soner Cagaptay, "Regenerating the U.S.-Turkey Partnership", *Policy Notes no. 2*, November 2010, the Washington Institute, s. 13.

[95] Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", ss. 167-168; Cenap Çakmak and Gökhan Güneysu, "Turkish–American Relations During Obama Era: Unfulfilled Expectations", *Turkish Studies*, 2013, vol. 14, no. 2, s. 197.

[96] Falk, "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", s. 18.

[97] Cagaptay, "Ankara Moves Closer to Washington: How the Arab Spring Warmed U.S.-Turkish Relations".

[98] Carpenter and Cagaptay, "Regenerating the U.S.-Turkey Partnership", ss. 1, 2; Çakmak and Güneysu, "Turkish–American Relations During Obama Era: Unfulfilled Expectations", s. 197.

[99] Kanat, "A New Turkish–American Partnership in Progress…", ss. 225, 229.

[100] Bleek and Stein, "Turkey and America Face Iran", s. 27.

[101] Soner Cagaptay, "Ankara's Middle East Policy Post Arab Spring", *Policy Notes no. 16*, November 2013, the Washington Institute, ss. 3-4.

[102] Olson, "Turkey's Policies Toward Kurdistan-Iraq and Iraq: Nationalism, Capitalism, and State Formation", s. 54.

[103] Ibid., ss. 54-55.

[104] Ibid., s. 60.

[105] Pope, "Pax Ottomana? The Mixed Success of Turkeys New Foreign Policy", s. 168.

[106] Falk, "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", s. 11.

[107] Çakmak and Güneysu, "Turkish–American Relations During Obama Era: Unfulfilled Expectations", s. 196.

[108] Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", s. 167.

[109] Ibdi., s. 170.

[110] Gözen, "Turkish - American Relations in 2009", s. 70.

[111] Falk, "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", ss. 11-12.

[112] Soner Cagaptay, "Popularity Contest - the Implications of Turkey's Local Elections", *IHS Jane's*, 07 May 2014; Cagaptay, "Ankara's Middle East Policy Post Arab Spring", ss. 3-4.

getirmediğini düşündüğü için bu yeni gruplaşmaya ve onun etkisinin artmasına sıcak bakabilmektedir. Aslında burada Türk yetkililerin verdikleri mesaj bir anlamda ABD'yedir, çünkü ABD kendiliğinden davranışlarını değiştirip başkalarının da durumlarını dikkate alan yaklaşımlar geliştirse her şey daha iyi olabilecektir.

SON NOTLAR

[1] Joshua W. Walker, "Reexamining the U.S.-Turkish Alliance", *The Washington Quarterly*, vol. 31, no. 1, Winter 2007/2008, s. 96.

[2] J. Scott Carpenter and Soner Cagaptay, "Regenerating the U.S.-Turkey Partnership", *Policy Notes no. 2,* November 2010, the Washington Institute, ss. 3-4.

[3] Morton Abramowitz, "The Turkish Portfolio", *The American Interest,* Winter (January/February) 2009, s. 67.

[4] Philipp C. Bleek and Aaron Stein, "Turkey and America Face Iran", *Survival*, vol. 54, no. 2, April–May 2012, s. 31; Soner Cagaptay, "Mr. Erdogan Visits Washington: The AKP's Foreign Policy and United States Interests", *PolicyWatch 1609,* December 3, 2009, the Washington Institute; Carpenter and Cagaptay, "Regenerating the U.S.-Turkey Partnership".

[5] Statement of Soner Cagaptay, House Committee on Foreign Affairs, U.S. House of Representatives, Hearing on "Turkey's New Foreign Policy Direction: Implications for U.S.-Turkish Relations", July 28, 2010.

[6] Richard Falk, "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", *Insight Turkey,* vol. 16, no. 1, 2014, s. 10.

[7] Abramowitz, "The Turkish Portfolio", s. 63; Falk, "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", ss. 10-11.

[8] F. Stephen Larrabee, "The 'New Turkey' and American-Turkish Relations", *Insight Turkey*, vol. 13, no. 1, 2011, s. 3; Hugh Pope, "Pax Ottomana? The Mixed Success of Turkeys New Foreign Policy", *Foreign Affairs*, vol. 89, no. 6, (November/December 2010), s. 162.

[9] Mark R. Parris, "Common Values and Common Interests? The Bush Legacy in US-Turkish Relations", *Insight Turkey*, vol. 10, no. 4, 2008, s. 7.

[10] Robert, Olson, "Turkey's Policies Toward Kurdistan-Iraq and Iraq: Nationalism, Capitalism, and State Formation", *Mediterranean Quarterly*, Winter 2006, s. 59.

[11] Ilan Berman, "The End of the Affair", *The American Spectator,* December 2007/January 2008, s. 71.

[12] Ioannis N. Grigoriadis, "Friends No More? The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey", *Middle East Journal*, vol. 64, no. 1, Winter 2010, s. 59.

[13] Richard Outzen, "From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO", *Policy Notes,* no. 12, June 2012, the Washington Institute.

[14] Grigoriadis, "Friends No More? The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey", s. 66; Şaban Kardaş, "Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?", *Perceptions*, Autumn 2011, vol. XVI, no. 3, s. 48; F. Stephen Larrabee, "Turkey's New Geopolitics", *Survival*, vol. 52, no. 2, April–May 2010, s. 176.

[15] Madeleine K. Albright and Stephen J. Hadley, *U.S.-Turkey Relations: A New Partnership*, Independent Task Force Report no. 69, New York: the Council on Foreign Relations, 2012, s. 7; Berman, "The End of the Affair", *The American Spectator,* s. 71.

[16] F. Stephen Larrabee, "Turkey's Eurasian Agenda", *The Washington Quarterly*, vol. 34, no. 1, Winter 2011, s. 115.

[17] Füsun Türkmen, "Turkish–American Relations: A Challenging Transition", *Turkish Studies,* vol. 10, no. 1, March 2009, s. 124; F. Stephen Larrabee, *Troubled Partnership: U.S.-Turkish Relations in an Era of Global Political Change,* Santa Monica, CA: Rand Corporation, 2010, ss. 17, 80-81.

[18] Bill Park, "US–Turkish Relations: Can the Future Resemble the Past?", *Defense & Security Analysis,* vol. 23, no. 1, March 2007, s. 48.

[19] James F. Jeffrey, "Turkey's Ergenekon Convictions: Impact on U.S. Relations", *PolicyWatch 2121,* August 22, 2013. Jeffrey, ABD'nin davalarda adil yargılama konusunda ısrarcı olmamasının Türk askerî çevrelerinde hayal kırıklığına neden olacağını belirtmiş ve bazılarının eski Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ'un hapis cezası almasını Mısır'daki Hüsnü Mübarek gibi diğer bir Amerikan dostunun demir parmaklıklar arkasına konması olarak yorumlayacağını vurgulamıştır.

[20] "An Obama Policy toward Turkey: Continuity or Change?", PolicyWatch 1480, the Washington Institute, January 23, 2009, Soner Cagaptay'ın görüşü.

[21] Jeffrey, "Turkey's Ergenekon Convictions: Impact on U.S. Relations".

[22] Larrabee, "The 'New Turkey' and American-Turkish Relations", s. 5.

[23] Kardaş, "Turkish-American Relations in the 2000s…", s. 55.

[24] Tarık Oğuzlu, "Turkey and the West: The Rise of Turkey-Centric Westernism", *International Journal,* Autumn 2011, ss. 989-990.

[25] Gokhan Bacık ve Bulent Aras, "Turkey's Inescapable Dilemma: America or Europe?", *Alternative Turkish Journal of International Relations,* vol. 3, no. 1, Spring 2004, s. 62.

[26] Abramowitz, "The Turkish Portfolio", s. 63; Albright and Hadley, *U.S.-Turkey Relations,* s. 7.

[27] Matthew Byrza, "Ninth Turgut Ozal Memorial Lecture: Invigorating the U.S.-Turkey Strategic Partnership", June 28, 2008, the Washington Institute.

[28] Saul B. Cohen, "Turkey's Emergence as a Geopolitical Power Broker", *Eurasian Geography and Economics*, 2011, vol. 52, no. 2, s. 220.

[29] Larrabee, *Troubled Partnership,* s. 4.

[30] Outzen, "From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO".

[31] Edward J. Erickson "Turkey as Regional Hegemon—2014: Strategic Implications for the United States", *Turkish Studies*, vol. 5, no. 3, Autumn 2004, s. 30.

[32] Abramowitz, "The Turkish Portfolio", s. 67.

[33] Larrabee, *Troubled Partnership*, s. 4.

[34] Bleek and Stein, "Turkey and America Face Iran", ss. 33-34.

[35] Soner Cagaptay, "Ankara's Middle East Policy Post Arab Spring", *Policy Notes no. 16*, November 2013, the Washington Institute.

[36] Larrabee, *Troubled Partnership*, ss. 4-5.

[37] Ted Galen Carpenter, "Estrangement: The United States and Turkey in a Multipolar Era", *Mediterranean Quarterly* 21:4, 2010, s. 34.

[38] Gül Tuba Dağcı, "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era", *Alternatives Turkish Journal of International Relations*, vol. 11, no. 2, Summer 2012, s. 7.

[39] Meliha Benli Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2013, vol. 15, no. 2, s. 166.

[40] Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", s. 167.

[41] Ramazan Gözen, "Turkish - American Relations in 2009", *Perceptions*, Autumn - Winter 2010, vol. XV, no. 3-4, ss. 56-57.

[42] Taha Özhan, "Turkey, Israel and the US in the Wake of the Gaza Flotilla Crisis", *Insight Turkey*, vol. 12, no. 3, 2010, s. 12.

[43] Richard Outzen, "Turkey's Commitment to NATO Not Yet Grounds for Divorce", *Research Notes*, no. 19, June 2014, the Washington Institute, s. 4.

[44] Nuh Yılmaz, "U.S.-Turkey Relations: Model Partnership as an 'Empty Signifier'", *Insight Turkey*, vol. 13, no. 1, 2011, ss., 20, 23-24.

[45] Gözen, "Turkish - American Relations in 2009", s. 60.

[46] Carpenter and Cagaptay, "Regenerating the U.S.-Turkey Partnership", s. 1.

[47] Soner Cagaptay, "Ankara Moves Closer to Washington: How the Arab Spring Warmed U.S.-Turkish Relations", *MES Insights*, vol. 3, no. 1, January 2012, ss. 1, 2.

[48] Outzen, "From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO"; Albright and Hadley, *U.S.-Turkey Relations*, s. 6.

[49] Bleek and Stein, "Turkey and America Face Iran", s. 34.

[50] Cenap Çakmak and Gökhan Güneysu, "Turkish–American Relations During Obama Era: Unfulfilled Expectations", *Turkish Studies*, 2013, vol. 14, no. 2, s. 196.

[51] Kardaş, "Turkish-American Relations in the 2000s…", s. 50.

[52] Matthew Bryza, "Invigorating the U.S.-Turkish Strategic Partnership", *PolicyWatch 1385*, June 27, 2008, Washington D.C.: the Washington Institute.

[53] Michael Crowley, "White Hot Bosporus: When Turkey Gets Cocky", *The New Republic* April 29, 2010.

[54] Cohen, "Turkey's Emergence as a Geopolitical Power Broker", s. 220.

[55] Abramowitz, "The Turkish Portfolio", ss. 67, 73.

[56] Soner Cagaptay and Tyler Evans, *Turkey's Energy Policy and the Future of Natural Gas*, Houston: James Baker Institute III for Public Policy, Rice University, December 2013, s. 18.

[57] Fiona Hill and Ömer Taşpınar, "Turkey and Russia: Axis of the Excluded?", *Survival*, vol. 48, no. 1, Spring 2006, s. 86.

[58] Hill and Taşpınar, "Turkey and Russia: Axis of the Excluded?", s. 87.

[59] Larrabee, "Turkey's Eurasian Agenda", s. 112.

[60] Cagaptay and Evans, *Turkey's Energy Policy and the Future of Natural Gas*, s. 19.

[61] Outzen, "Turkey's Commitment to NATO Not Yet Grounds for Divorce", s. 4.

[62] Bryza, "Invigorating the U.S.-Turkish Strategic Partnership".

[63] Parris, "Common Values and Common Interests? The Bush Legacy in US-Turkish Relations".

[64] Temmuz 2009'da ABD'nin de katılımıyla Nabucco ile ilgili önemli bir anlaşma imzalanmıştı. Gözen, "Turkish - American Relations in 2009", s. 72.

[65] Kardaş, "Turkish-American Relations in the 2000s…", s. 40.

[66] Bryza, "Invigorating the U.S.-Turkish Strategic Partnership".

[67] Albright and Hadley, *U.S.-Turkey Relations*, ss. 33-34.

[68] Michael Crowley, "Final Resolution: K Street Clashes in on the 1915 Armenian Genocide", *The New Republic*, July 23, 2007, s. 30.

[69] Dağcı, "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era", s. 5.

[70] Crowley, "Final Resolution: K Street Clashes in on the 1915 Armenian Genocide", s. 30.

[71] David L. Wiltse, "The Congressional Elections 2010 and Turkish Interests in the Congress", *Insight Turkey*, vol. 13, no. 1, 2011, s. 34.

[72] Grigoriadis, "Friends No More? The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey", s. 64.

[73] Larrabee, *Troubled Partnership*, s. 55.

[74] Michael Crowley, "Ethnic Cleansing: Whose Genocide Are You On?", *The New Republic*, April 15, 2009.

[75] Grigoriadis, "Friends No More? The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey", s. 64.

[76] Dağcı, "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era", s. 8.

[77] Crowley, "White Hot Bosporus: When Turkey Gets Cocky", ss. 8, 10.

[78] Carpenter and Cagaptay, "Regenerating the U.S.-Turkey Partnership", s. 2.

[79] Sabri Sayarı, "Challenges of Triangular Relations: The US, the EU, and Turkish Accession", *South European Society and Politics*, vol. 16, no. 2, June 2011, ss. 260-261; Nathalie Tocci, "Let's talk Turkey! US influence on EU–Turkey relations", Cambridge *Review of International Affairs*, Volume 25, Number 3, September 2012, s. 399.

[80] Tocci, "Let's talk Turkey! US influence on EU–Turkey relations", s. 399.

[81] Ian O. Lesser, "Turkey, the United States and the Delusion of Geopolitics", *Survival*, vol. 48, no. 3, Autumn 2006, s. 86.

[82] Tocci, "Let's talk Turkey! US influence on EU–Turkey relations", ss. 401-402.

[83] Sayarı, "Challenges of Triangular Relations: The US, the EU, and Turkish Accession", ss. 257-258.

[84] Tocci, "Let's talk Turkey! US influence on EU–Turkey relations", s. 404.

[85] Ibid., s. 404.

[86] Ibid., s. 404.

[87] Carpenter, "Estrangement: The United States and Turkey in a Multipolar Era", s. 34.

[88] Bu bölüm hazırlanırken şu çalışmadan faydalanılmıştır: Ata Akıner, "Now Is the Time for a U.S.-Turkey Free Trade Agreement", *PolicyWatch 2107*, Washington Institute, July 23, 2013.

[89] İbrahim Kalın, "US–Turkish Relations under Obama: Promise, Challenge and Opportunity in the 21st Century", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, vol. 12, No. 1, March 2010, s. 105.

[90] Soner Cagaptay, "The State of U.S.-Turkish Relations", Congressional Testimony, May 15, 2005.

[91] Byrza, "Ninth Turgut Ozal Memorial Lecture: Invigorating the U.S.-Turkey Strategic Partnership".

[92] Kalın, "US–Turkish Relations under Obama: Promise, Challenge and Opportunity in the 21st Century", s. 105.

[93] Gözen, "Turkish - American Relations in 2009", s. 72.

[94] Kalın, "US–Turkish Relations under Obama: Promise, Challenge and Opportunity in the 21st Century", s. 105.

[95] Albright and Hadley, *U.S.-Turkey Relations*, s. 11.

[96] Kardaş, "Turkish-American Relations in the 2000s…", s. 50.

[97] Albright and Hadley, *U.S.-Turkey Relations*, ss. 11-12.

[98] Akıner, "Now Is the Time for a U.S.-Turkey Free Trade Agreement".

[99] Albright and Hadley, *U.S.-Turkey Relations*, s. 43.

[100] Tarık Oğuzlu, "Testing the Strength of the Turkish–American Strategic Relationship through NATO: Convergence or Divergence within the Alliance?", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2013 vol. 15, no. 2, s. 219.

[101] Oğuzlu, "Testing the Strength of the Turkish–American Strategic Relationship through NATO…", ss. 215-216.

[102] Kardaş, "Turkish-American Relations in the 2000s…", s. 46.

[103] Albright and Hadley, *U.S.-Turkey Relations*, s. 50.

[104] Outzen, "From Crisis to Cooperation: Turkey's Relations with Washington and NATO", s. 6.

[105] Bacık ve Aras, "Turkey's Inescapable Dilemma: America or Europe?", ss. 67-68.

[106] Outzen, "Turkey's Commitment to NATO Not Yet Grounds for Divorce", s. 2; Ben Hodges, içinde Cagaptay, Soner et al., "Turkey's Transformation: Prospects and Limits", *PolicyWatch 2225*, March 13, 2014, the Washington Institute.

[107] Outzen, "From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO", s. 6.

[108] Oğuzlu, "Testing the Strength of the Turkish–American Strategic Relationship through NATO…", ss. 215-218.

[109] Carpenter and Cagaptay, "Regenerating the U.S.-Turkey Partnership", s. 2.

[110] Soner Cagaptay, "Turkey's New Relationship with NATO: Implications for Washington", *The FAO Journal*, Mayıs 2011, s. 14; J. Scott Carpenter and Soner Cagaptay, "Obama's Leverage: How to Improve U.S.-Turkish Relations", *PolicyWatch 1725*, November 23, 2010, the Washington Institute.

[111] Altunışık, "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance", s. 168.

[112] Outzen, "Turkey's Commitment to NATO Not Yet Grounds for Divorce", ss. 5-6.

[113] Gözen, "Turkish - American Relations in 2009", s. 73.

[114] Albright and Hadley, *U.S.-Turkey Relations*, s. 23.

[115] James F. Jeffrey, "Turkey at a Crossroads: What Do the Gezi Park Protests Mean for Democracy in the Region?" (Part 2), Testimony before the House Committee on Foreign Affairs, Subcommittee on Europe, Eurasia, and Emerging Threats June 26, 2013.

[116] Falk, "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", s. 13.

[117] Jeffrey, "Turkey at a Crossroads: What Do the Gezi Park Protests Mean for Democracy in the Region?".

[118] Albright and Hadley, *U.S.-Turkey Relations*, s. 9.

KAYNAKÇA

I- BİRİNCİL KAYNAKLAR

1. Resmî Belgeler

Agency for International Development (AID), Statistics and Reports Division, Office of Financial Management. *U.S. Overseas Loans and Grants and Assistance from International Organizations, Obligations and Loan Authorizations, July 1, 1945- June 30, 1973*. Mayıs 1974.

Arar, İsmail (der.). *Hükümet Programları 1920-1965*. İstanbul: Burçak Yayınevi, 1968.

Bozbeyli, Ferruh (der.). *Parti Programları: Türkiye'de Siyasi Partilerin Ekonomik ve Sosyal Görüşleri, Belgeler*. İstanbul: Ak Yayınları, 1970.

"Correspondence Between President Johnson and P. M. İnönü, June 1964, as Released by the White House, January 15, 1966", *Middle East Journal*, c. 20, Yaz 1966, ss. 386-393.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1960-75, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

Demirel, Süleyman. *Başbakan Süleyman Demirel'in Onuncu Basın Toplantısı*. Ankara, 1968.

Demirel, Süleyman. "Başbakan Süleyman Demirel'in Onyedinci Basın Toplantısı, 7 Şubat 1970". *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, Şubat 1970, ss. 98-140.

Dışişleri Bakanlığı Belleteni. 1960-1975, Ankara: T. C. Dışişleri Bakanlığı.

Dış Ticaret Yıllık İstatistik. 1960-1976, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

Documents on American Foreign Relations. New York: Harper Brothers, 1957.

Documents on International Affairs 1951, 1956, 1957, 1958, 1959, the Royal Institute of International Affairs, Oxford University Press.

Foreign Relations of the United States 1952-1954. Washington: the US Government Printing Office, 1986.

Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl, 1963-1967. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara: Başbakanlık Matbaası, Ocak 1963.

Keesing's Contemporary Archives 1960-1975. Keesing's Publications Limited of Bristol.

Magnus, R. P. *Documents on the Middle East*. Washington: American Enterprise Institute, 1969.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi 1960-1975. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

Ro'i, Yaacov. *From Encroachment to Involvemnt, a Documentary Study of the Soviet Policy in the Middle East, 1945-1973*. c. V, New York: Chelsea House Publishers, 1973.

"Soviet-Turkish Exchange of Notes". Middle Eastern Affairs, Kasım 1960, c.11, No.10, ss.317-320.

Survey of International Affairs. 1951, 1953, 1954, 1955-1956, 1956-58, 1959-1960, The Royal Institute of International Affairs, the Oxford University Press.

"Turkish Government Press Release". *Middle East Journal*, Kış 1970, c.24, ss.72-73.

Türkiye'ye Amerikan İktisadi Yardımları 1949-1968. Ankara: Maliye Bakanlığı, Kasım 1968.

US Congress, Committee on Foreign Affairs, Committee on Foreign Relations. *Legislation on Foreign Relations Through 1979, Current Legislation and Related Executive Orders*. c. 1, Washington: US Government Printing Office, 1980.

US Congress, House of Representatives. *Turkish Opium Ban Negotiations*. Hearing Before the Committee on Foreign Affairs, 93. Kongre, 2. Toplantı, 16 Temmuz 1974, Washington: US Government Printing Office, 1974.

US Congress, House of Representatives. *International Aspects of the Narcotics Problem*. Hearings Before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs, 92. Kongre, 1. Toplantı, 7, 8, 9 ve 30 Temmuz, 1971, Washington: US Government Printing Office, 1971.

US Congress, Senate. *the Military Aspects of Banning Arms Aid to Turkey*. Hearing Before the Committee on Armed Services, 95. Kongre, 2. Toplantı, 28 Temmuz 1978, Washington: US Government Printing Office, 1978.

US Congress, Senate. *United States Security Agreements and Commitments Abroad, Greece and Turkey*. Hearings Before the Subcommittee on United States Security Agreements Abroad of the Committee on Foreign Relations, 91. Kongre, 2. Toplantı, Kısım 7, 9 ve 11, Haziran 1970, Washington: US Government Printing Office, 1970.

The Western Powers and the Middle East; A Documentary Record. The Information Department of the Royal Institute of International Affairs, Oxford University Press, Kasım 1958.

"White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis". *International Security*, vol.10, No.1, Yaz 1985, ss.164-203.

Yeni Strateji ve Kalkınma Planı: Üçüncü Beş Yıl. T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 1973.

2- Diğer Birincil Kaynaklar

ABD Dışişleri Bakanı William Rogers'ın Kongre'ye Sunduğu Rapordan Bölümler. Ankara: Amerikan Basın ve Kültür Merkezi, 1972.

Acheson, Dean. *Present at the Creation, My Years in the State Department*. Londra: Hamish Hamilton Ltd., 1970.

Amerika'da Onbir Gün. Ankara: Yarın Yayınları, 1967. (Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın ABD ziyaretiyle ilgili)

Aybar, Mehmet Ali. *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm: Seçmeler 1947-1967*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1968.

Ball, George. *The Past Has Another Pattern: Memoirs*. New York, Londra: W. W. Norton, 1982.

Binnendijk, Hans ve Friendly, Alfred. *Turkey, Greece and NATO: The Strained Alliance*. A Staff Report to the Committee on Foreign Relations, United States Senate, Mart 1980, Washington D. C.: US Government Printing Office, 1980.

Bitsios, Dimitri S. *Cyprus: the Vulnerable Republic*. Thessaloniki, Greece: Institute for Balkan Studies, 1975.

Boran, Behice. *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1970.

Carter, Jimmy. *Keeping Faith, Memoirs of a President*. Londra: Collins, 1982.

Collins, John M. *Greece and Turkey: Some Military Implications Related to NATO and the Middle East*. A Report for Special Committee on Investigations of Committee on Foreign Affairs, 94. Kongre, 1. Toplantı, 28 Şubat 1975, Washington: US Government Printing Office, 1975.

Çağlayangil, İhsan Sabri. *Anılarım*. İstanbul: Yılmaz Yayınları, August 1990.

Demirel, Süleyman. *Büyük Türkiye*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1975.

Demirel, Süleyman. *1971 Buhranı ve Aydınlığa Doğru*. Ankara: Adalet Partisi, 1973.

Ecevit, Bülent. *Ortanın Solu*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1973.

Eden, Sir Anthony. *Full Circle*. Londra: Cassell, 1960.

Erim, Nihat. *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*. Ankara: Ajans-Türk, 1975.

Erbakan, Necmettin. *Türkiye'nin Temel Meseleleri*. Ankara: Rehber, 1991

Foss, Christopher F. *Jane's Pocket Book Modern Tanks and Armoured Fighting Vehicles*. Londra: Jane's, 1981.

Foss, Christopher F. *Jane's Pocket Book of Towed Artillery*. Londra: MacDonald and Jane's, 1977.

Grimmett, Richard F. *Turkish-US Defense Relationship: the Arms Embargo Issue*. the Library of Congress, Congressional Research Service, Washington: US Government Printing Office, 1978.

Grimmett, Richard F. and Laipson, Ellen B. *Turkey's Problems and Prospects: Implications for US Interests*. Report Prepared for the Subcommittee on Foreign Affairs, US House of Representatives by the Foreign Affairs and National Defense Division, Congressional Research Service, Library of Congress, 3 Mart 1980, Washington: US Government Printing Office, 1980.

Grimmett, Richard F. *United States Military Installations and Objectives in the Mediterranean*. Report Prepared for Subcommittee on Europe and the Middle East of the Committee on International Relations by Foreign Affairs and National Defense Division, Congressional Research Service, Library of Congress, Washington: US Government Printing Office, 1977.

Kennedy, Robert F. *Thirteen Days: A Memoir of The Cuban Missile Crisis*. New York: W.W. Norton and Company Inc., 1971.

Khrushchev, Nikita. *Khrushchev Remembers*. Londra: Andre Deutsch, 1971.

Kissinger, Henry. *Years of Upheaval*. Londra: Weidenfield and Nicolson and Michael Joseph, 1982.

Laipson, Ellen B. *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*. Washington: US Government Printing Office, Haziran 1981.

Moore, John E. *Jane's Pocket Book 1 Major Warships*. Londra: MacDonald and Jane's, 1978.

Papandreou, Andreas. *Democracy at Gunpoint: the Greek Front*. Londra: Andre Deutsch, 1970.

Pretty, Ronald (der.). *Jane's Pocket Book of Missiles*. Londra: MacDonald and Jane's, 1978.

Resmi Temaslar, Sayın Başbakan ve Bn. Erim'in Birleşik Amerika'yı Ziyareti, 18-23 Mart 1972.

Salinger, Pierre. *With Kennedy*. Londra: Jonathan Cape, 1967.

SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute). *Arms Trade Registers: the Arms Trade and the Third World*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International, 1975.

Spain, James W. *American Diplomacy in Turkey: Memoirs of an Ambassador-Extraordinary and Plenipotentiary*. New York: Praeger, 1984.

Turkey: Industrialization and Trade Strategy. Washington: The World Bank, 1982.

Turkey: Prospects and Problems of An Expanding Economy. Washington: World Bank, 1975.

Türkeş, Alparslan. *Temel Görüşler*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1975.

Türkeş, Alparslan. *Yeni Ufuklara Doğru*. İstanbul: Kutluğ Yayınları, 1974.

Wellman, Harvey R. "Drug Abuse: A Challenge to US-Turkish Cooperation in the Seventies". *Department of State Bulletin*, c. 64, 1 Şubat 1971, ss. 140-146.

II- KİTAPLAR VE MAKALELER

Abel, Elie. *The Missile Crisis*. Philadelphia: Lippincott, 1966.

Abramowitz, Morton. "The Turkish Portfolio". *The American Interest*, Winter (January/February) 2009, 63-73.

Acar, Özgen. "Afyon Raporu". *Cumhuriyet*, 6-20 Temmuz 1970.

Acar, İrfan C. *Dış Politika*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1993.

Adams, T. W. and Cottrell, A. J. *Cyprus Between East and West*. Baltimore: The John Hopkins Press, 1968.

Agnew, John. *The United States in the World Economy: A Regional Geography*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.

Ahmad, Feros. *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*. Londra: The Royal Institute of International Affairs, C. Hurst and Company, 1977.

Akıner, Ata. "Now Is the Time for a U.S.-Turkey Free Trade Agreement". *PolicyWatch 2107*, Washington Institute, July 23, 2013.

Albright, Madeleine K. and Hadley, Stephen J. *U.S.-Turkey Relations: A New Partnership*. Independent Task Force Report no. 69, New York: the Council on Foreign Relations, 2012.

Alford, Jonathan (der.). *Greece and Turkey: Adversity in Alliance*. Aldershot: Gower, International Institute for Strategic Studies, 1984.

Allen, Charles F. ve Portis, Jonathan. *Bill Clinton: Dünyanın Yeni Patronu*. İstanbul: Form Yayınları, 1993, (Çev.: Zeki Seymen).

Allison, Graham T. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little and Company, 1971.

Allison, Graham T., and Szanton, Peter. *Remaking Foreign Policy, The Organizational Connection*. New York: Basic Books Inc. Publishers, 1976.

Altan, Çetin. *Ben Milletvekili İken*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1971.

Altan, Çetin. *Sömürücülerle Savaş*. İstanbul: Dönem Yayınevi.

Altunışık, Meliha Benli. "The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2013, vol. 15, no. 2, 157-173.

"An Obama Policy toward Turkey: Continuity or Change?". PolicyWatch 1480, the Washington Institute, January 23, 2009.

Arcayürek, Cüneyt. *Çankaya'ya Giden Yol 1971-1973*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1985.

Arcayürek, Cüneyt. *Yeni Demokrasi, Yeni Arayışlar*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1984.

Arda, Nihat. "Türkiye'deki Amerikan Üsleri". *Yön*, No.191, 25 Kasım 1966.

Arda, Nihat. "Türkiye'deki Amerikan Askeri Polisi". *Yön*, No.194, 16 Aralık 1966, s.10.

Arı, Önder. *Türkiye-ABD İlişkilerinde Çok Yönlü Etkenler*. İstanbul: İ. Ü. İktisat Yayınları, 1977.

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi: 1980-1990*. cilt 2, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994.

Armaoğlu, Fahir H. "Recent Developments in Turkish Foreign Policy". *Foreign Policy (Dış Politika)*, Mart 1971, c. 1, No. 1, ss. 85-94.

Armaoğlu, Fahir H. "Türk-Amerikan Münasebetleri". *Son Çağ Dergisi*, No. 24, Haziran 1967.

Armaoğlu, Fahir H. "Turkey and the United States: A New Alliance". *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 6, 1965, ss. 1-15.

Aron, Raymond. "The Quest for a Philosophy of Foreign Affairs", Hoffmann, Stanley (der.), *Contemporary Theory in International Relations*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1960.

Aslan, Ali. "The Foreign Policy-Hegemony Nexus: Turkey's Search for a "New" Subjectivity in World Politics and Its Implications for US-Turkish Relations". *Perceptions*, Winter 2012, vol. XVII, no. 4, 159-184.

Asmus, Ronald D. "The Rise or Fall? of Multilateralism: America's New Foreign Policy and What it Means for Europe", M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* Londra: Macmillan, 1995.

Atalay, Safa. "ABD Güvenlik Yardımı ABD Türkiye İlişkileri". *Avrasya Dosyası*, c.1, No. 3, Sonbahar 1994, ss. 236-256.

Ataöv, Türkkaya. *Amerika, NATO ve Türkiye*. Ankara: Aydınlık Yayınevi, 1969.

Attalides, Michael A. *Cyprus: Nationalism and International Politics*. Edinburgh: Q Press Ltd., 1979.

Attalides, Michael A. (der.). *Cyprus Reviewed: A Seminar on the Cyprus Problem*. Nicosia: Jus Cypri Association, 1977.

Ausland, John C. and Richardson, Colonel Hugh F. "Crisis Management: Berlin, Cyprus, Laos". *Foreign Affairs*, c. 44, No. 2, Ocak 1966, ss. 291-303.

Avcıoğlu, Doğan. "Sam Amcanın Türkiye'deki Hazinesi". *Yön*, 25 Nisan 1965, s.3.

Avcıoğlu, Doğan. "Türkiye'deki Amerikan Üsleri". *Yön*, 26 Kasım 1966, ss. 8-9.

Aydın, Mustafa (der.). *Turkey at the Threshold of the 21st Century*. Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Aykan, Mahmut Bali. "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995". *Middle East Journal*, C. 50, No. 3, Yaz 1996, ss. 344-358.

Ayres, Ron. "Turkish Foreign Relations". *Khamsin* (Journal of Revolutionary Socialists of the Middle East), Special Issue, *Modern Turkey: Development and Crisis*, Londra: Ithaca Press, No. 11, ss. 117-127.

Bacık, Gökhan ve Aras, Bülent. "Turkey's Inescapable Dilemma: America or Europe?". *Alternative Turkish Journal of International Relations*, vol. 3, no. 1, Spring 2004, 56-74.

Bağcı, Hüseyin. *Güvenlik Politikaları ve Risk Analizi Çerçevesinde Balkanlar (1991-1993)*. Ankara: Dış Politika Enstititüsü,1994.

Bahçeli, Tözün S. *Communal Discord and the Stake of Interested Governments in Cyprus 1955-1970*. Doktora tezi, The University of London, the London School of Economics and Political Science, 1972.

Barkey, Henry J. "Under the Gun: Turkish Foreign Policy and the Kurdish Question", Olson, Robert (der.), *The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s*, Kentucky: the University of Kentucky Press, 1996.

Barkey, Henri J. "Kurdistandoff". *National Interest*, July/August 2007, 51-57.

Barnet, Richard J. *Intervention and Revolution: The United States in the Third World*. Londra: Paladin, 1972.

Barrett, John. "Current Political Agenda of the Atlantic Alliance and Turkey", Aydın, Mustafa (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Batu, Hamit. "New Developments in Turkish Foreign Policy". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 5, No. 4, 1976, ss. 5-17.

Bayülken, Ümit Haluk. "The Cyprus Question and the United Nations". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, ss. 71-142.

Bayülken, Ümit Haluk. "Turkey's Foreign Policy". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 3, No. 1, Mart 1973, ss. 67-82.

Beggs, Robert. *The Cuban Missile Crisis*. Londra: Longman, 1971.

Bell, Coral. *The Diplomacy of Détente: the Kissinger Era*. Londra: Martin Robertson, 1977.

Berberoğlu, Berch. *Turkey in Crisis, From State Capitalism to Neo-colonialism*. Londra: Zed Press, 1982.

Berman, Ilan. "The End of the Affair". *The American Spectator,* December 2007/ January 2008, 70-71.

Bernstein, Barton J. "The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey?". *Political Science Quarterly*, c. 95, No.1, İlkbahar 1980, ss. 97-126.

Bernstein, Barton J. "Reconsidering the Missile Crisis: Dealing With the Problems of the American Jupiters in Turkey", Nathan, James (der.), *The Cuban Missile Crisis Revisited*, New York: St. Martin's Press, 1992.

Beschloss, Michael R. *Kennedy v. Khrushchev: the Crisis Years 1960-1963*. Londra: Faber and Faber, 1991.

Beyaz Kitap Savunma 1998. Ankara: Milli Savunma Bakanlığı, 1998.

Bilge, A. Suat. *Ankara Atina Lefkoşe Üçgeni*. Ankara: İmge Kitabevi, 1996.

Birand, Mehmet Ali. *Diyet: Türkiye ve Kıbrıs Üzerine Uluslararası Pazarlıklar*. İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1979.

Birand, Mehmet Ali. *30 Sıcak Gün*. 4. Baskı, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1976.

Birand, Mehmet Ali; Dündar, Can ve Çaplı, Bülent. *12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi*. Ankara: İmge Kitabevi, 1994.

Black, Joseph E. ve Thompson, Kenneth W. (der.). *Foreign Policies in a World of Change*. New York: Harper and Row, 1963.

Bleek, Philipp C. and Stein, Aaron. "Turkey and America Face Iran". *Survival*, vol. 54, no. 2, April–May 2012, 27-38.

Blight, James G. ve Welch, David A. *On the Brink: Americans and Soviets Reexamine the Cuban Missile Crisis*. New York: Hill and Wang, 1989.

Boll, Michael M. "Turkey's New National Security Concept: What It Means for NATO". *ORBIS*, c. 23, Sonbahar 1979, ss. 609-631.

Botsas, Eleftherios N. "The US-Cyprus-Turkey-Greece Tetragon: the Economics of an Alliance". *Journal of Political and Military Sociology*, c. 16, No. 2, Sonbahar 1988, ss. 247-262.

Bölükbaşı, Suha. *Superpowers and the Third World: Turkish-American Relations and Cyprus*. New York: University Press of America, 1988.

Brandon, Henry. *The Retreat of American Power*, Londra: the Bodley Head, 1973.

Brands, H. W. "America Enters the Cyprus Tangle 1964". *Middle Eastern Studies*, c.23, No.3, Temmuz 1987, 348-362.

Branson, William H. "Trends in United States International Trade and Investment Since World War II", Feldstein, Martin (der.), *The American Economy in Transition*, Chicago, Londra: the University of Chicago Press, 1980.

Brittain, Victoria. "Introduction", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Brown, James. *Delicately Poised Allies: Greece and Turkey: Problems, Policy Choices and Mediterranean Security*. Londra: Brassey's, 1991.

Bryson, Thomas A. *American Diplomatic Relations with the Middle East 1784-1975; A Survey*. Metuchen N.J. the Scarecrowd Press Inc., 1977.

Bryza, Matthew. "Invigorating the U.S.-Turkish Strategic Partnership". *PolicyWatch 1385*, June 27, 2008, Washington D.C.: the Washington Institute.

Burns, Nicholas R. "The U.S.-Turkish Relationship beyond Iraq: Common Values, Common Agenda". *PolicyWatch 1017*, July 22, 2005, the Washington Institute.

Burt, Richard. "Turkey and Administration", Harris, George S.(der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, Washington: the Heritage Foundation, 1985.

Buzoğlu, M. Hüseyin. *Körfez Savaşı ve PKK*. Ankara: Strateji Yay., (ty).

Byman, Daniel and Miles, Renanah. "A Modest Post-Assad Plan". *National Interest*, November/December 2012, 48-57.

Cagaptay, Soner. "Obama's Turkey Policy: European Democracy and NATO Benchmarks". *PolicyWatch 1458*, January 15, 2009.

Cagaptay, Soner. "The Good Rapprochement: Why Obama Will Praise Erdogan". *Hurriyet Daily News*, November 25, 2009.

Cagaptay, Soner. "Mr. Erdogan Visits Washington: The AKP's Foreign Policy and United States Interests". *PolicyWatch 1609*, December 3, 2009, the Washington Institute.

Cagaptay, Soner. "Turkey's New Relationship with NATO: Implications for Washington". *The FAO Journal*, Mayıs 2011, 14-15.

Cagaptay, Soner. "Ankara Moves Closer to Washington: How the Arab Spring Warmed U.S.-Turkish Relations". *MES Insights*, vol. 3, no. 1, January 2012, 1-4.

Cagaptay, Soner. "Ankara's Middle East Policy Post Arab Spring". *Policy Notes no. 16*, November 2013, the Washington Institute.

Cagaptay, Soner and Evans, Tyler. *Turkey's Energy Policy and the Future of Natural Gas*. Houston: James Baker Institute III for Public Policy, Rice University, December 2013.

Cagaptay, Soner. "Popularity Contest - the Implications of Turkey's Local Elections". *IHS Jane's*, 07 May 2014.

Campany, Richard C. *Turkey and the United States: the Arms Embargo Period*. New York: Praeger, 1986.

Campbell, John C. *Defense of the Middle East; Problems of American Policy*. New York: Harper and Brothers, 1960.

Campbell, John C. "The United States and the Cyprus Question, 1974-1975", Van Coufoudakis (der.), *Essays on the Cyprus Conflict*, New York: Pella Publishing Company, 1976.

Caporaso, James A. "Dependence, Dependency, and Power in the Global System: A Structural and Behavioral Analysis". *International Organization*, c. 32, No. 1, Kış 1978, ss. 13-44.

Carpenter, J. Scott and Cagaptay, Soner. "Obama's Leverage: How to Improve U.S.-Turkish Relations". *PolicyWatch 1725*, November 23, 2010, the Washington Institute.

Carpenter, J. Scott and Cagaptay, Soner. "Regenerating the U.S.-Turkey Partnership". *Policy Notes no. 2*, November 2010, the Washington Institute.

Carpenter, Ted Galen. "Estrangement: The United States and Turkey in a Multipolar Era". *Mediterranean Quarterly* 21:4, 2010, 27-37.

Carroll, Eugene, Jr. ve La Racque, R. "Victory in the Desert: Superior Technology or Brute Force", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Castleberry, H. Paul. "Summary of Proceedings of the Pacific Northwest Political Science Association, Conflict Resolution and the Cyprus Problem". *The Western Political Quarterly*, c. 17, No. 3, Eylül 1964, ss. 118-130.

Cem, İsmail. *Tarih Açısından 12 Mart*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1980.

Cem, İsmail. *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1973.

Chang, L. "The View From Washington and the View From Nowhere: Cuban Missile Crisis Historiography", Nathan, James (der.), *The Cuban Missile Crisis Revisited*, New York: St. Martin's Press, 1992.

Chayes, Abram. *The Cuban Missile Crisis: the International Crises and the Role of Law*. Londra: Oxford University Press, 1974.

Childers, Erskine B. *The Road to Suez; A Study of Western-Arab Relations*. Londra: MacGibbon and Kee, 1962.

Chipman, John. "Allies in the Mediterranean: Legacy of Fragmentation", John Chipman (der.), *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Londra: Routledge, 1988.

Clogg, Richard ve Yannopoulos, George (der.). *Greece Under Military Rule*. Londra: Secker and Warburg, 1972.

Cockburn, Alexander ve Cohen, Andrew. "The Unnecessary War", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Cohen, Saul B. "Turkey's Emergence as a Geopolitical Power Broker". *Eurasian Geography and Economics*, 2011, vol. 52, no. 2, 217-227.

Cohn, Edwin J. *Turkish Economic, Social and Political Change: The Development of a More Prosperous and Open Society*. New York, 1970.

Coufoudakis, Van. "United States Foreign Policy and the Cyprus Question", Michael A. Attalides (der.), *Cyprus Reviewed: A Seminar on the Cyprus Problem*, Nicosia: Jus Cypri Association, 1977.

Coufoudakis, Van. "Turkey and the United States: the Problems and Prospects of a Post-War Alliance". *Journal of Political and Military Sociology*, c. 9, No. 2, Sonbahar 1981, ss. 179-196.

Couloumbis, Theodore A. *The United States, Greece and Turkey: the Troubled Triangle*. New York: Praeger, 1983.

Couloumbis, Theodore A. ve Hicks, Sallie M. (der.). *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus: the Clash of Principle and Pragmatism*. Washington D. C.: Center for Mediterranean and the American Hellenic Institute Studies, 1975.

Couloumbis, Theodore A. ve Hicks, Sallie M. "The Impact of Greek Americans Upon United States Foreign Policy: Illusion or Reality?", Attalides, Michael A. (der.), *Cyprus Reviewed: A Seminar on the Cyprus Problem*, Nicosia: Jus Cypri Association, 1977.

Crabb, Cecil V. ve Holt, Pat M. *Invitation to Struggle: Congress, the President and Foreign Policy*. Washington D. C.: Congressional Quarterly Inc., 1980.

Criss, Nur-Bilge. "International Institutions and European Security: A Turkish Perspective", M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* Londra: Macmillan, 1995.

Crowley, Michael. "Final Resolution: K Street Clashes in on the 1915 Armenian Genocide". *The New Republic,* July 23, 2007, 28-31.

Crowley, Michael. "Ethnic Cleansing: Whose Genocide Are You On?". *The New Republic,* April 15, 2009.

Crowley, Michael. "White Hot Bosporus: When Turkey Gets Cocky". *The New Republic* April 29, 2010.

CSIA European Security Group. "Instability and Change on NATO's Southern Flank". *International Security*, c. 3, Kış 1978, ss. 150-177.

Çakmak, Cenap and Güneysu, Gökhan. "Turkish–American Relations During Obama Era: Unfulfilled Expectations". *Turkish Studies*, 2013, vol. 14, no. 2, 193-211.

Çamlı, İbrahim. *Dünya, Amerika, Türkiye*. İstanbul, 1966.

Çelik, Edip. *Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*. İstanbul, 1969.

Çubukçu, Tuğrul. "Savunma Harcamları: İç ve Dış Kaynaklar", *Türkiye'nin Savunması*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987.

Dağcı, Gül Tuba. "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era". *Alternatives Turkish Journal of International Relations,* vol. 11, no. 2, Summer 2012, 1-11.

Dağı, İhsan D. "Turkey in the 1990s: Foreign Policy, Human Rights and the Search for a New Identity". *Mediterranean Quarterly*, c. 4, No. 4, Sonbahar 1993, ss. 60-77.

Darwish, Adel ve Alexander, Gregory. *Unholy Babylon: A Secret History of Saddam's War*. Londra: Victor Gollancz, 1991.

Demir, Ali Faik. "SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Azerbeycan İlişkileri", Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, Ankara: Bağlam Yay., 1996.

Demirel, Süleyman. "Turkey and NATO at the Threshold of a New Century". *Perceptions,* c. 4, No. 1, Mart-Mayıs 1999, ss. 5-12.

Denktash, Rauf R. *The Cyprus Triangle*. Londra: K. Rüstem and Brother, 1988.

Detzer, David. *The Brink: Cuban Missile Crisis 1962*. Londra: J. M. Dent and Sons Ltd., 1979.

Dinerstein, Herbert S. *The Making of a Missile Crisis, October 1962*. Londra: The John Hopkins University Press, 1976.

Divine, Robert A. *Since 1945 Politics and Diplomacy in Recent American History*. New York, Londra: John Wiley and Sons Inc., 1975.

Domhoff, G. William. "Who Made American Foreign Policy 1945-1963?", Fox, Douglas M. (der.), *The Politics of US Foreign Policy Making*, Pacific Palisades, California: Goodyear Publishing Company Inc., 1971.

Dull, James. *The Politics of American Foreign Policy*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1985.

Ecevit, Bülent. "Dış Politika". *Özgür İnsan*, Eylül 1972.

Ecevit, Bülent. *Dış Politika*. Ankara: Yarın Yayınları, 1967.

Ecevit, Bülent. "Turkey's Security Policies", Alford, Jonathan (der.), *Greece and Turkey: Adversity in Alliance*, Aldershot: Gower, International Institute for Strategic Studies, 1984.

Eraydın, Özlem. "Avrupa'nın Yeni Güvenlik Düzeni ve Türkiye", Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, Ankara: Bağlam Yay., 1996.

Eren, Nuri. *Turkey, NATO, and Europe: a Deteriorating Relationship*. Paris: Atlantic Institute for International Affairs, 1977.

Ergüvenç, Şadi. "Turkey in the New European Security Context, Turkey's Role and Expectations in the Transatlantic Partnership". *Foreign Policy* (Ankara), No. 1-2, 1997, ss. 22-33.

Ergüvenç, Şadi. "Turkey: Strategic Partner of the European Union". *Foreign Policy* (Ankara), c. 20, No. 1-2, 1996, ss. 3-22.

Ergüvenç, Şadi. "Turkey's Strategic Importance in Military Dimension: A Regional Balance Holder", Aydın, Mustafa (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Erickson, Edward J. "Turkey as Regional Hegemon—2014: Strategic Implications for the United States". *Turkish Studies*, vol. 5, no. 3, Autumn 2004, 25-45.

Eroğlu, Hamza., *Türkiye ile ABD Arasında İmzalanan 3 Temmuz 1969 Tarihli İkili Temel Anlaşma*. Ankara: Bayar Matbaası, 1970.

Evans, Peter. *Dependent Development: the Alliance of Multinational, State and Local Capital in Brazil*. Princeton: Princeton University Press, 1979.

Evert, M. "Turkey's Strategic Goals: Possibilities and Weaknesses". *Mediterranean Quarterly*, c. 4, No. 4, Sonbahar 1993, ss. 30-37.

Evin, Ahmet. *Modern Turkey: Continuity and Change*. Opladen, Almanya: Leske Verlog ve Budrich Gmblt, 1984.

Fairlie, Henry. *The Kennedy Promise: the Politics of Expectation*. New York: Doubleday and Company, 1973.

Falk, Richard. "Can the U.S. Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?". *Insight Turkey*, vol. 16, no. 1, 2014, 7-18.

Fatouros, A. A. "How To Resolve Problems by Refusing to Acknowledge They Exist: Some Legal Parameters of Recent U. S. Policy Toward Greece and Cyprus", Theodore A. Couloumbis and Sallie M. Hicks (der.), *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus: the Clash of Principle and Pragmatism*, Washington D. C.: Center for Mediterranean Studies, 1975.

Ferguson, Yale H. ve Weiker, Walter F. (der.). *Continuing Issues in International Politics*. Pacific Palisades, California: Goodyear Publishing Co., 1973.

Fisher, Sydney Nettleton. "The Role of the Military in Society and Government in Turkey", Fisher, S. N. (der.), *The Military in the Middle East*, Colombus: Ohio State University Press, 1963.

Fox, Douglas M. (der.). *The Politics of U.S. Foreign Policy Making*. California: Goodyear Publishing Company Inc., 1971.

Franck, Thomas M. ve Weisband, Edward. *Foreign Policy by Congress*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1979.

Frey, Frederick W. *The Turkish Political Elite*. Cambridge: M.I.T. Press, 1965.

Fulbright, J. William. *The Arrogance of Power*. New York: Random House, 1966.

Galen, Justin. "Turkey As a Self-Inflicted Wound: the Narrowing Options for US Defence Policy". *Armed Forces Journal International*, Haziran 1980, ss. 62-73.

Gallman, Waldemar J. *Iraq Under General Nuri: My Collections of Nuri al Said, 1954-1958*. Baltimore: the John Hopkins Press, 1964.

Garthoff, Raymond L. *Reflections on the Cuban Missile Crisis*. Washington D.C.: the Brookings Institution, 1989.

Geyikdağı, Mehmet Yaşar. *Political Parties in Turkey: the Role of Islam*. New York: Praeger Publishers, 1984.

Giraldi, Philip. "Turkey and the Threat of Kurdish Nationalism". *Mediterranean Quarterly*, vol. 19, no. 1, Winter 2008, 33-41.

Giritli, İsmet. *Neden NATO'ya Evet?*. İstanbul: Ak Yayınları, 1968.

Gordon, Philip H. and Taşpınar, Ömer. *Winning Turkey: How America, Europe and Turkey Can Revive a Fading Partnership*. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008.

Gönlübol, Mehmet. "NATO and Turkey: An Overall Appraisal". *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 11, 1971, ss. 1-38.

Gönlübol, Mehmet. "NATO, USA and Turkey", Karpat, Kemal H.(der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*, Leiden, Netherlands: E. J. Brill, 1975.

Gönlübol, Mehmet. "Türk-Amerikan İlişkilerinde Genel Bir Değerlendirme". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 1, No. 4, Aralık 1971, ss. 5-18.

Gönlübol, Mehmet et al. *Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1973*. Ankara: A.Ü., S.B.F. Yayınları, No. 407, 1977.

Gönlübol, Mehmet ve Ulman, Haluk. "Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965". *SBF Dergisi*, c. 21, No. 1, Mart 1966.

Gözen, Ramazan. "Turkish-American Relations in 2009". *Perceptions*, Autumn - Winter 2010, vol. XV, no. 3-4, 49-77.

Grantham, Dewey W. *The United States Since 1945: the Ordeal of Power*. New York, Londra: McGraw-Hill Inc., 1976.

Gresh, Alain. "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East". *Middle East Journal*, C. 52, No. 2, İlkbahar 1998, ss. 188-203.

Grigoriadis, Ioannis N. "Friends No More? The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey". *Middle East Journal*, vol. 64, no. 1, Winter 2010, 51-66.

Gruen, George E. "Ambivalence in the Alliance: US Interests in the Middle East and the Evolution of Turkish Foreign Policy". *ORBIS*, c. 24, No. 2, Yaz 1980, ss. 363-378.

Gunter, Michael M. "The U.S.-Turkish Alliance In Disarray". *World Affairs*, vol. 167 no. 3 Winter 2005, 113-123.

Gunter, Michael M. "The Five Stages of American Foreign Policy towards the Kurds". *Insight Turkey*, vol. 13, no. 2, 2011, 93-106.

Gül, Abdullah. "Turkey: Vital Ally in the Cause of Long-Term Stability". *American Foreign Policy Interests*, 29: 2007, 175-181.

Gürel, Şükrü. "A General Appraisal of Current Turkish Foreign Policy", Aydın, Mustafa (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Gürkan, İhsan. *NATO, Turkey and the Southern Flank: A Mideastern Perspective*. New York: National Strategy Information Center, 1980.

Gürzel, Aylin. "Turkey's Role in Defusing the Iranian Nuclear Issue". *The Washington Quarterly*, vol. 35, no. 3, Summer 2012, 141-152.

Haas, E. B. *Beyond the Nation State*. Stanford: Stanford University Press, 1964.

Haas, Richard N. "Managing NATO's Weakest Flank: the United States, Greece and Turkey". *ORBIS*, c. 30, No. 3, Sonbahar 1986, ss. 457-473.

Hackett, C. "Ethnic Politics in Congress: the Turkish Embargo Experience", Said, Abdul A. (der.), *Ethnicity in US Foreign Policy*, New York: Praeger, 1977.

Hafner, Donald L. "Bureaucratic Politics and Those Frigging Missiles: JFK, Cuba and U.S. Missiles in Turkey"., *ORBIS*, c. 21, No.2, Yaz 1977, ss. 307-334.

Hale, William M *The Political and Economic Development of Modern Turkey*. Londra: Croom Helm, 1981.

Hale, William. "Turkey, NATO and the Middle East", Lawless, Richard (der.), *Foreign Policy Issues in the Middle East*, Occasional Papers, No. 28, Durham: University of Durham, 1985.

Hale, William. "Turkish Foreign Policy After the Cold War". *Turkish Review of Balkan Studies*, No. 1, 1993, ss. 231-248.

Halil, Ali. *Atatürkçü Dış Politika ve NATO ve Türkiye*. İstanbul, 1968.

Halliday, Fred. *Threat From the East? Soviet Policy from Afghanistan and İran to the Horn of Africa*. Middlesex: Penguin Books, 1982.

Hammond, Paul Y. *Cold War and Détente: the American Foreign Policy Process Since 1945*. New York: Harcourt Brace Jovanovich Inc., 1975.

Handel, Michael. *Weak States in the International System*. Londra: Frank Cass, 1981.

Harris, George S. *Troubled Alliance: Turkish-American Problems in Historical Perspective 1945-1971*. Washington: American Enterprise Institute, 1972.

Harris, George S. "Cross-Alliance Politics: Turkey and the Soviet Union". *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 12, 1972, p. 1-32.

Harris, George S.(der.). *The Middle East in Turkish-American Relations*. Washington: the Heritage Foundation, 1985.

Harris, George S. "Turkey Between Alliance and Alienation". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 8, No. 3-4, 1980, ss. 117-125.

Harris, George S. *Turkey: Coping with Crisis*. Boulder: Westview, 1985.

Harris, George S. "Turkey and the United States", Karpat, Kemal H.(der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*, Leiden, Hollanda: E. J. Brill, 1975.

Henze, Paul B. "Out of Kilter: Greeks, Turks and US Policy". *National Interest*, c. 8, Yaz 1987, ss. 71-82.

Hershlag, Z. Y. *Turkey: the Challenge of the Growth*. Leiden: E.J. Brill, 1968.

Hill, Fiona and Taşpınar, Ömer. "Turkey and Russia: Axis of the Excluded?". *Survival*, vol. 48, no. 1, Spring 2006, 81-92.

Hilsman, Roger. *The Politics of Policy Making in Defense and Foreign Affairs*. New York: Harper and Row Publishers, 1971.

Hoffmann, Stanley (der.). *Contemporary Theory in International Relations*. New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1960.

Holbraad, Carsten. *Middle Powers in International Politics*. Londra: Macmillan Press, 1984.

Holsti, Ole R.; Hopmann, P. Terrence ve Sullivan, John D. (der.). *Unity and Disintegration in International Alliances: Comparative Studies*. New York: John Wiley and Sons, 1973.

Hoskins, Halfrod L. *The Middle East; Problem Area in World Politics*. New York: Macmillan Company, 1956.

Hourani, Albert. "The Middle East and the Crisis of 1956", *St. Anthony's Papers*, No. 4, Middle Eastern Affairs, Londra: Chatto and Windus, 1958.

Howard, Harry N. "The Bicentennial in American-Turkish Relations". *Middle East Journal*, Yaz 1976, ss. 291-310.

Hubel, Helmut. "Turkey and the Crisis in the Middle East", A. L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987.

Hunter, Shireen. "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture". *The International Spectator*, c. 334, No. 1, Ocak-Mart 1999, ss. 63-78.

Hurewitz, J. C. *The Middle East Dilemmas: The Background of United States Policy*. New York: Russell and Russell, 1953.

Hüseyin, Asaf. *Ortadoğu'da Devlet ve Terör*. İstanbul: Pınar Yayınları, 1990, (Çev.: Cevdet Taha).

Ionides, Michael. *Divide and Lose: The Arab Revolt of 1955-1958*. Londra: Geoffrey Bles, 1960.

İşeri, Emre. "Türkiye, ABD'nin Ortadoğu'daki Küresel Sarkaç Ortağı mı?". *Orta Doğu Analiz,* Temmuz 2013, Cilt 5, Sayı 55, 41-48.

İşyar, Ömer Göksel. "An Analysis of Turkish-American Relations From 1945 To 2004: Initiatives And Reactions In Turkish Foreign Policy". *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, vol.4, no.3, Fall 2005, 21-52.

Jeffrey, James F. "Turkey at a Crossroads: What Do the Gezi Park Protests Mean for Democracy in the Region?". (Part 2), Testimony before the House Committee on Foreign Affairs, Subcommittee on Europe, Eurasia, and Emerging Threats June 26, 2013.

Jeffrey, James F. "Turkey's Ergenekon Convictions: Impact on U.S. Relations". *PolicyWatch 2121,* August 22, 2013.

Jones, Maldwyn A. *The Limits of Liberty: American History 1607-1980*. Oxford: Oxford University Press, 1983.

Kalın, İbrahim. "US–Turkish Relations under Obama: Promise, Challenge and Opportunity in the 21st Century". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, vol. 12, No. 1, March 2010, 93-108.

Kamp, Karl-Heinz. "European Security Outside of Europe", M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War,* Londra: Macmillan, 1995.

Kanat, Kılıç Buğra. "A New Turkish–American Partnership in Progress: The Nature of Bilateral Partnership during Two Periods of Crisis". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2014 vol. 16, no. 2, 223-242.

Karaosmanoğlu, Ali. "Turkey and the Southern Flank: Domestic and External Contexts", John Chipman (der.), *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Londra: Routledge, 1988.

Karaosmanoğlu, A. L. "Turkey's Discreet Foreign Policy Between Western Europe and the Middle East", A. L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987.

Kardaş, Şaban. "Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?". *Perceptions*, Autumn 2011, vol. XVI, no. 3, 25-52.

Karpat, Kemal H.(der.). *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*. Leiden, Hollanda: E. J. Brill, 1975.

Karpat, Kemal H. "War on Cyprus: the Tragedy of Enosis", Kemal H. Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974*, Leiden, Netherlands : E. J. Brill, 1975.

Karsh, Efraim ve Rautsi, Inari. *Saddam Hussein: A Political Biography*. Londra: Brassey's, 1991.

Keohane, Robert O. "The Study of Political Influence in the General Assembly". *International Organization*, c. 21, 1967, ss. 221-237.

Kesic, Obrad., "American-Turkish Relations at a Crossroads". *Mediterranean Quarterly*, c. 6, No. 1, 1995, ss. 97-108.

Kirk, George E. *Contemporary Arab Politics: A Consice History*. Londra, 1961.

Kissinger, Henry. *Diplomacy*. Londra: Simon & Schuster, 1995.

Knights, Michael. "Coordinating U.S. and Turkish Policy on Iraq". *PolicyWatch 2039*, February 24, 2013, the Washington Institute.

Kolodziaj, Edward A. "The National Security Council: Innovations and Implications", Fox, Douglas M. (der.), *The Politics of U.S. Foreign Policy Making*, California: Goodyear Publishing Company Inc., 1971.

Köni, Hasan. "Gulf Savaşı Sonrasında Ortadoğu'nun Durumu", *Değişen Dünyada Türkiye ve Türk Dünyası Sempozyumu*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1992.

Köni, Hasan. "Yeni Uluslararası Düzende Türk-Amerikan İlişkileri". *Yeni Türkiye*, No. 3, 1995.

Krahenbuhl, Margaret. *Turkish-American Relations: An Affair to Remember*. Santa Monica, California: Rand Corporation, Aralık 1974.

Krueger, Anne O. *Foreign Trade Regimes and Economic Development: Turkey*. New York: Columbia University Press, 1974.

Kuniholm, Bruce R. *The Origins of the Cold War in the Near East: Great Power Conflict and Diplomacy in Iran, Turkey and Greece*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1980.

Kuniholm, Bruce R. "Turkey and NATO: Past, Present and Future". *ORBIS*, Yaz 1983, ss. 421-445.

Kuniholm, Bruce R. "Turkey and the West". *Foreign Affairs*, c. 70, No. 2, İlkbahar 1991, ss. 34-48.

Kuniholm, Bruce. "East or West? Geopolitics of Turkey and its NATO Alliance", A. L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987.

Kuniholm, Bruce R. "U.S. Policy in the Near East: the Triumphs and Tribulations of the Truman Administration", Lacey, Michael J. (der.), *The Truman Presidency*, New York: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 1989.

Kurat, Yuluğ Tekin. *Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası 1923-1973*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1975.

Kürkçüoğlu, Ömer. *Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası 1945-1970*. Ankara: SBF Yayını, No. 340, 1972.

Laipson, Ellen B. "Cyprus: A Quarter Century of US Diplomacy", John T. A. Koumoulides (der.), *Cyprus in Transition 1960-1985*, Londra: Trigraph, 1986.

Laipson, Ellen B. "US-Turkey: Friendly Friction". *Journal of Defence and Diplomacy*, c. 3, No. 9, Eylül 1985, ss. 21-37.

Landau, David. *Kissinger: the Uses of Power*. Londra: Robson Books Ltd., 1974.

Landau, Jacob M. *Radical Politics in Modern Turkey*. Leiden: E. J. Brill, 1974.

Landau, Jacob M. *Johnson's 1964 Letter to İnönü and Greek Lobbying of the White House*. Jerusalem: The Hebrew University, 1979.

Landau, Jacob M. "Johnson's 1964 Letter to İnönü and the Greek Lobbying at the White House". *Turkish Yearbook of International Relations*, c. 14, 1974, ss. 45-58.

Laqueur, Walter Z. *The Soviet Union and the Middle East*. Londra: Routledge and Kegan Paul, 1959.

Larrabee, F. Stephen. "Turkey's New Geopolitics". *Survival*, vol. 52, no. 2, April–May 2010, 157-180.

Larrabee, F. Stephen. *Troubled Partnership: U.S.-Turkish Relations in an Era of Global Political Change*. Santa Monica, CA: Rand Corporation, 2010.

Larrabee, F. Stephen. "The 'New Turkey' and American-Turkish Relations". *Insight Turkey*, vol. 13, no. 1, 2011, 1-9.

Larrabee, F. Stephen. "Turkey's Eurasian Agenda". *The Washington Quarterly*, vol. 34, no. 1, Winter 2011, 103-120.

Lawless, Richard (der.). *Foreign Policy Issues in the Middle East*. Occasional Papers, No. 28, Durham: University of Durham, 1985.

Lederer, Ivo J. ve Vucinich, Wayne S. *The Soviet Union and the Middle East; the Post-World War II Era*. Stanford: Stanford University, 1974.

Legg, K. R. "Congress as Trojan Horse, the Turkish Embargo Problem 1974-1978", Spanier, John and Nogee, Joseph (der.), *Congress, the Presidency and American Foreign Policy*, New York: Pergamon Press, 1981.

Lenczowski, George. *United States Interests in the Middle East*. Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1968.

Lenczowski, George. *The Middle East in World Affairs*. Londra: Cornell University Press, 1980.

Lenczowski, George. *Soviet Advances in the Middle East*. Washington D. C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1971.

Lesser, Ian O. *Bridge or Barrier: Turkey and the West After the Cold War*. Santa Monica: Rand, 1992.

Lesser, Ian O. "Turkey's Strategic Options", *The International Spectator*. c. 34, No. 1, Ocak-Mart 1999, ss. 79-88.

Lesser, Ian O. "Turkey, the United States and the Delusion of Geopolitics". *Survival*, vol. 48, no. 3, Autumn 2006, 83-96.

Lewis, Jesse W. Jr. *The Strategic Balance in the Mediterranean*. Washington D. C.: the American Enterprise Institute, 1976.

Lewis, Geoffrey. *Modern Turkey*. New York: Praeger, 1974.

Liska, George. *Nations in Alliance*. Baltimore: John Hopkins University Press, 1968.

Liska, George. *Alliances and the Third World*. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1968.

Mackenzie, Kenneth. *Turkey in Transition: the West's Neglected Ally*. Londra: Institute for European Defence and Strategic Studies, 1984.

Mackenzie, Kenneth. *Turkey: After the Storm*. Londra: the Institute for the Study of Conflict, 1974.

Makiya, Kenan. *Curelty and Silence: War, Tyranny, Uprising and the Arab World*. Londra: Jonathan Cape, 1993.

Mandell, Brian. "The Cyprus Conflict: Explaining Resistance to Resolution", Norma Salem (der.), *Cyprus: A Regional Conflict and its Resolution*, New York: St. Martin's Press, 1992.

Mango, Andrew. *Turkey: A Delicately Poised Ally*. Beverley Hills, California: Sage, 1976.

Manisalı, Erol. "Savunma Sanayii ve Türkiye'deki Savunma Sanayiinin Gelişimi", *Türkiye'nin Savunması*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987.

Markides, Kryriacos C. *The Rise and Fall of the Cyprus Republic*. New Haven, Conn. ve Londra: Yale University Press, 1977.

Marlowe, John. *Arab Nationalism and British Imperialism: A Study in Power Politics*. London, The Cresset Press, 1961.

McGhee, George. *The US- Turkish- NATO- Middle East Connection: How the Truman Doctrine and Turkey's NATO Entry Contained the Soviets*. Londra: Macmillan Press Ltd., 1990.

Miroff, Bruce. *Pragmatic Illusions: the Presidential Politics of John F. Kennedy*. New York: David McKay Company Inc., 1976.

Monroe, Elizabeth. *Britain's Moment in the Middle East 1914-1956*. Londra: Chatto ve Windus, 1964.

Moon, Bruce E. "Consensus or Compliance? Foreign Policy Change and External Dependence". *International Organization*, c. 39, No. 2, İlkbahar 1985, ss. 297-329.

Moritz, Charles (der.). *Current Biography 1975*. New York: H. W. Wilson, 1976.

Morris, Roger. *Uncertain Greatness: Henry Kissinger and American Foreign Policy*. Londra: Quartet Books, 1977.

Mufti, Malik. "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy". *Middle East Journal*, c. 52, No. 1, Kış 1998, ss. 32-50.

Müftüler-Bac, Meltem. "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era". *Futures*, C. 28, No. 3, Nisan 1996, ss. 255-268.

Müftüler-Bac, Meltem. "Turkey and the United States: The Impact of the War in Iraq". *International Journal*, vol. 61, no. 1, Turkey: Myths and Realties (Winter, 2005/2006), 61-81.

Nas, Çiğdem. "Batı Avrupa Birliği Oluşumu Karşısında Türkiye'nin Durumu", Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, Ankara: Bağlam Yay., 1996.

Nathan, James (der.). *The Cuban Missile Crisis Revisited*. New York: St. Martin's Press, 1992.

Nathan, James. "The Missile Crisis: His Finest Hour Now". *World Politics*, c. 27, No. 2, Ocak 1975, ss. 256-281.

Nelson, H. D. ve Kaplan, I. "National Security", Nyrop, Richard F., *Turkey, A Country Study*, Washington: The American University, 1980.

Nye, Roger Paul, *The Military in Turkish Politics 1960-1973*, Doktora Tezi, Graduate School of Arts and Sciences, Washington University, 1974.

Nye, Roger Paul. "Civil-Military Confrontation in Turkey: the 1973 Presidential Election". *International Journal of Middle East Studies*, c. 8, Nisan 1977, ss. 209-228.

Nyrop, Richard F. *Handbook for the Republic of Turkey*. Washington: the American University, 1973.

Nyrop, Richard F. *Turkey, A Country Study*. Washington: The American University, 1980.

Oberling, Pierre. *The Road to Bellapais: the Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus*. New York: Columbia University Press, 1982.

Oğuzlu, Tarık. "Turkey and the West: The Rise of Turkey-Centric Westernism". *International Journal*, Autumn 2011, 981-998.

Oğuzlu, Tarık. "Testing the Strength of the Turkish–American Strategic Relationship through NATO: Convergence or Divergence within the Alliance?". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 2013 vol. 15, no. 2, 207-222.

Okman, Cengiz. "NATO Stratejileri ve Türkiye Bakımından Sonuçları", *Türkiye'nin Savunması*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987.

Olson, Robert. "Turkey's Policies Toward Kurdistan-Iraq and Iraq: Nationalism, Capitalism, and State Formation". *Mediterranean Quarterly*, Winter 2006, 48-72.

Olson, William C.; McLellon, David S. ve Sondermann, Fred A. *The Theory and Practice of International Relations*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1983.

Onay, Abdülkadir and Cagaptay, Soner. "A Mutual Enemy: U.S.-Turkish-Iraqi Cooperation against the PKK". *PolicyWatch 1346*, February 27, 2008, the Washington Institute.

Oran, Baskın. *Kalkık Horoz: Çekiç Güç ve Kürt Devleti*. Genişletilmiş İkinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, Temmuz 1998.

Orhun, Ömür."Turkey, Norway and the US in the New European Security Context". *Foreign Policy* (Ankara), Nos. 1-2, 1997, ss. 5-12.

Orhun, Ömür. "The Uncertainties and Challenges Ahead: A Southern Perspective". *Perceptions*, vol.. 4, No. 1, 1999, ss. 23-30.

Orkunt, Sezai. *Türkiye-ABD Askeri İlişkileri*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978.

Outzen, Richard. "From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO", *Policy Notes*, no. 12, June 2012, the Washington Institute.

Outzen, Richard. "Turkey's Commitment to NATO Not Yet Grounds for Divorce". *Research Notes*, no. 19, June 2014, the Washington Institute.

Owen, Roger. "Epilogue: Making Sense of an Earthquake: the Middle East After the Gulf War", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Özbudun, Ergun. *The Role of the Military in Recent Turkish Politics*. Occasional Papers, No. 14, Center for International Affairs, Harvard University, November 1966.

Özdemir, Hikmet. *1960'lar Türkiye'sinde Sol Kemalizm: Yön Hareketi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1993.

Özhan, Taha. "Turkey, Israel and the US in the Wake of the Gaza Flotilla Crisis". *Insight Turkey*, vol. 12, no. 3, 2010, 7-18.

Özkan, Abdullah. *Türkiye'deki Amerika*. İstanbul: Emre Yay., 1993.

Özsoy, Muzaffer. "Dünü ve Bugünüyle Türk Savunma Stratejisi", *Türkiye'nin Savunması*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987.

Park, Bill. "US–Turkish Relations: Can the Future Resemble the Past?". *Defense & Security Analysis*, vol. 23, no. 1, March 2007, 41-54.

Parris, Mark R. "Common Values and Common Interests? The Bush Legacy in US-Turkish Relations". *Insight Turkey*, vol. 10, no. 4, 2008, 5-14.

Perle, Richard. "Turkey and U.S. Military Assistance", Harris, George S. (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, Washington: the Heritage Foundation, 1985.

Polk, William R. "A Decade of Discovery; America in the Middle East 1947-1958", Hourani, Albert (der.), *St. Anthony's Papers*, No. 11, the Middle Eastern Affairs, Londra: Chatto and Windus, 1961.

Polyviou, Polyvious G. *Cyprus: the Tragedy and the Challenge*. Washington D.C.: American Hellenic Institute, 1975.

Polyviou, Polyvious G. *Cyprus: Conflict and Negotiation 1960-1980*. Londra: Duckworth, 1980.

Pope, Hugh. "Pax Ottomana? The Mixed Success of Turkeys New Foreign Policy". *Foreign Affairs*, vol. 89, no. 6, November/December 2010, 161-171.

Purvis, Hoyt. "Tracing the Congressional Role: US Foreign Policy and Turkey", Purvis, Hoyt and Baker, Steven J.(der.), *Legislating Foreign Policy*, Londra: Westview Press, 1984.

Ramazani, Rouhullah K. *Iran's Foreign Policy 1941-1973: A Study of Foreign Policy in Modernising Nations*. Charlottesvilles: University Press of Virginia, 1975.

Ramazani, Rouhullah K. *The Northern Tier: Afghanistan, Iran and Turkey*. Princeton N.J.: D. van Nostrand Company Inc., 1966.

Ray, Oakley S. *Drugs, Society and Human Behaviour*. Saint Louis: the C. V. Mosby Company, 1972.

Reeves, Thomas C. *A Question of Character: A Life of John F. Kennedy*. New York: The Free Press, 1991.

"Republic of Turkey: Special Report". *Journal of Defense and Diplomacy*, c. 3, No. 9, Eylül 1985, ss. 28-37.

Richardson, Neil R. "Political Compliance and U.S. Trade Dominance". *American Political Science Review*, c. 70, No. 4, Aralık 1976, ss. 1098-1109.

Robinson, Richard D. *The First Turkish Republic: A Case Study in National Development*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1963.

Roper, John. "The West and Turkey: Varying Roles, Common Interests". *The International Spectator*, c. 34, No. 1, Ocak-Mart 1999, ss. 89-102.

Rothstein, Robert L. *Alliances and Small Powers*. New York: Columbia University Press, 1968.

Rothstein, R. L. "On the Problems of Being Small and Poor", Olson, William C.; McLellon, David S. ve Sondermann, Fred A., *The Theory and Practice of International Relations*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1983.

Rubin, Barry. "Middle East Policy in the Turkish Context", Harris, George S. (der.), *The Middle East in Turkish-American Relations*, Washington: the Heritage Foundation, 1985.

Rustow, Dankwart A. *Turkey: America's Forgotten Ally*. New York: Council on Foreign Relations, 1987.

Said, Abdul A.(der.). *Ethnicity in US Foreign Policy*. New York: Praeger, 1977.

Salih, Halil İbrahim. *Cyprus: the Impact of Diverse Nationalism in a State*. Alabama: University of Alabama Press, 1978.

Sander, Oral. "Turkey: the Staunchest Ally of the United States? Forces of Continuity and Change in the Strategic Relationship". *The Turkish Yearbook of International Relations*, c. 15, 1977, ss. 10-24.

Sarıca, Murat et. al. *Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No. 2071, 1975.

Sayarı, Sabri Mustafa. *Party Politics in Turkey: Dimensions of Competition and Organization*. Doktora tezi, Columbia University, Political Science, 1972.

Sayarı, Sabri. "Challenges of Triangular Relations: The US, the EU, and Turkish Accession". *South European Society and Politics*, vol. 16, no. 2, June 2011, 251-263.

Schlesinger, Arthur M., Jr. *The Cycles of American History*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1986.

Schlesinger, Arthur M., Jr. *The Imperial Presidency*. Londra: Andre Deutsch, 1973.

Schlesinger, Arthur M. *A Thousand Days*. Londra: Andre Deutsch, 1965.

Sever, Ayşegül. "Turkey's Constraining Position on Western Reform Initiatives in the Middle East". *Mediterranean Quarterly*, 18:4, Fall 2007, 131-148.

Sezer, Duygu. *Kamuoyu ve Dış Politika*. Ankara: SBF Yayını, No. 339, 1972.

Sezer, Duygu. "Turkey's Security Policies", Alford, Jonathan (der.), *Greece and Turkey: Adversity in Alliance*, Aldershot: Gower, International Institute for Strategic Studies, 1984.

Sezer, Duygu B. "Turkey's New Security Environment, Nuclear Weapons and Proliferation". *Comparative Strategy*, c. 14, No. 2, 1995, ss. 149-172.

Shaw, Stanford J. and Shaw, Ezel Kural. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Reform, Revolution and Republic: the Rise of Modern Turkey, 1808-1975*. c. 2, Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

Shea, Jamie. "Should NATO be Enlarged to the East", M. Carnovale (der.), *European Security and International Institutions After the Cold War*, Londra: Macmillan, 1995.

Shiblak, Abbas. "The Deepening Tragedy of the Palestinians", Brittain, Victoria (der.), *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond*, Londra: Virago Press, 1991.

Shikara, Ahmad A.R. "The Role of New Europe 1992 in the Aftermath of the Gulf Crisis", *BRISMES Proceedings of the 1991 International Conference on Middle Eastern Studies*, Londra: BRISMES, 1991.

Shinn, Rinn S. "Government and Politics", Nyrop, Richard F., *Turkey: A Country Study*, Washington: The American University, 1980.

Shoemaker, Christopher C. and Spanier, John. *Patron-Client State Relationships: Multilateral Crises in the Nuclear Age*. New York: Praeger, 1984.

Shorter, Frederic C. "Military Expenditures and the Allocation of Resources", Shorter, Frederic C. (der.), *Four Studies on the Economic Development of Turkey*, Londra: Frank Cass and Co. Ltd., 1967.

Smith, Michael L. et al. *Why People Grow Drugs? Narcotics and Development in the Third World*. Londra: Panos, 1972.

Snyder, Jed C. *Defending the Fringe: NATO, the Mediterranean and the Persian Gulf*. Londra: Westview Press, 1987.

Solana, Javier. "NATO in the Twenty-First Century". *Perceptions*, c. 4, No. 1, Mart-Mayıs 1999, ss. 13-22.

Sowerwine, James Edward. *Dynamics of Decision Making in Turkish Foreign Policy 1961-1980*. Ph.D. Thesis, University of Wisconsin, Madison, 1987.

Spain, James W. "Middle East Defense: A New Approach". *The Middle East Journal*, c. 8, Yaz 1954, ss. 251-266.

Spain, James W. "The United States, Turkey and the Poppy". *Middle East Journal*, c. 29, No. 3, Yaz 1975, ss. 295-309.

Spanier, John ve Nogee, Joseph (der.). *Congress, the Presidency and American Foreign Policy*. New York: Pergamon Press, 1981.

Statement of Soner Cagaptay, House Committee on Foreign Affairs, U.S. House of Representatives, Hearing on "Turkey's New Foreign Policy Direction: Implications for U.S.-Turkish Relations", July 28, 2010.

Stavrou, Nikolas A. "Kissinger's Tilt on Cyprus, the New Style of Crisis Diplomacy", Theodore A. Couloumbis and Sallie M. Hicks (der.), *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus: the Clash of Principle and Pragmatism*, Washington D. C.: Center for Mediterranean Studies, 1975.

Stearns, Monteagle. *Entangled Allies: US Policy Toward Greece, Turkey and Cyprus*. New York: Council on Foreign Relations Press, 1992.

Stern, Laurance. *The Wrong Horse: the Politics of Intervention and the Failure of American Diplomacy*. New York: Times Books, 1977.

Stoessinger, John G. *Crusaders and Pragmatists: Movers of Modern American Foreign Policy*. New York, Londra: W. W. Norton and Company, 1979.

Strong, Robert J. *Bureaucracy and Statesmanship: Henry Kissinger and the Making of American Foreign Policy*. New York, Londra: University Press of America, 1986.

Szyliowicz, Joseph S. "The Turkish Elections 1965". *The Middle East Journal*, c. 20, No. 4, Sonbahar 1966, ss. 473-494.

Şahin, Haluk. *Gece Gelen Mektup: Türk-Amerikan İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası*. İstanbul: Cep Kitapları, 1987.

Tachau, Frank. *Turkey: the Politics of Authority, Democracy and Development*. New York: Preager Publishers, 1984.

Tamkoç, Metin. *The Warrior Diplomats: Guardians of National Security and Modernization of Turkey*. Salt Lake City: University of Utah Press, 1976.

Tansky, Leo. *US and USSR Aid to Developing Countries: A Comparative Study of India, Turkey and U.A.R.* New York: Frederick A. Praeger Publishers, 1967.

Taşhan, Seyfi. "Turkish-US Relations and Cyprus". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, 164-176.

Taşhan, Seyfi. "Turkey's Relations with the USA. and Possible Future Developments". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 8, No. 1-2, 1979, ss. 11-32.

Taşhan, Seyfi. "The Peripheries: Adjusting to Change". *Foreign Policy* (Ankara), No. 1-2, 1997, ss. 57-64.

Taşpınar, Ömer. "Rise of 'Turkish Gaullism'", Cagaptay, Soner (ed.), "Turkish Foreign Policy under the AKP: The Rift with Washington", *Policy Notes no. 3*, January 2011, the Washington Institute.

Thomas, Lewis V. ve Frye, Richard N. *The United States and Turkey and Iran*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1951.

Tocci, Nathalie. "Let's talk Turkey! US influence on EU–Turkey relations". Cambridge *Review of International Affairs*, Volume 25, Number 3, September 2012, 399-416.

Toker, Metin. *İsmet Paşayla 10 Yıl 1954-1964*. c. 1, 2, 3, ve 4, Ankara, 1965, 1966, 1967, İstanbul, 1969.

Toker, Metin. "İsmet Paşa ile 4 Buhranlı Yıl". *Milliyet*, 4-11 Şubat 1969.

Toker, Metin. *Solda ve Sağda Vuruşanlar: Türkiye'de İki Yönlü İhtilal Ortamının Anatomisi*. Ankara: Akis Yayınları, 1971.

Treverton, Gregory F. "Managing Alliance Politics", A. L. Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan (der.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987.

Tunçkanat, Haydar. *İkili Anlaşmaların İçyüzü: İktisadi, Askeri, Siyasi*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1975.

Turner, Michael Allan. *The International Politics of Narcotics: Turkey and the United States*. Doktora tezi, Kent State University, 1975.

"Türkiye-Suriye İlişkileri: İnişler ve Çıkışlar", http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar, (erişim tarihi: 14.08.2014).

Türkmen, Füsun. "Turkish–American Relations: A Challenging Transition". *Turkish Studies*, vol. 10, no. 1, March 2009, 109-129.

Ulman, A. Haluk. "NATO ve Türkiye". *SBF Dergisi*, c. 22, Aralık 1967.

Ulman, A. Haluk ve Dekmeijian, R. H. "Changing Partners in Turkey's Foreign Policy, 1959-1967"., *ORBIS*, c. 11, Sonbahar 1967, ss. 772-785.

Ulman, A. Haluk. "Geneva Conferences, July-August 1974". *Foreign Policy (Dış Politika)*, c. 4, No. 2-3, Şubat 1975, 46-65.

"US Foreign Policy Toward Greece: Panel Discussions". Theodore A. Couloumbis and Sallie M. Hicks (der.), *US Foreign Policy Toward Greece and Cyprus: the Clash of Principle and Pragmatism*, Washington D. C.: Center for Mediterranean Studies, 1975.

Üstün, Nevzat. *Türkiye'deki Amerika*. İstanbul: Var Yayınevi, 1967.

Vali, Ferenc A. *Bridge Across the Bosporus: the Foreign Policy of Turkey*. Londra, Baltimore: John Hopkins Press, 1971.

Vatikiotis, P. J. *Conflict in the Middle East*. Londra: George Allen and Unwin Ltd., 1971.

Vedder, Richard K. *The American Economy in Historical Perspective*. California: Wadsworth Publishing Company Inc., 1976.

Villaverde, Jesus N. "Turkey-European Union Relations in the Framework of the Euro-Mediterranean Partnership", Aydın, Mustafa (der.), *Turkey at the Threshold of the 21st Century*, Ankara: International Relations Foundation, 1998.

Walker, Joshua W. "Reexamining the U.S.-Turkish Alliance". *The Washington Quarterly*, vol. 31, no. 1, Winter 2007/2008, 93-109.

Walker, Joshua W. "The Challenge for Turkey's True Friends: the AK Party Closure Case and the West". *Insight Turkey*, vol. 10, no. 2, 2008, 117-124.

Watanabe, Paul Y. *Ethnic Groups, Congress and American Foreign Policy: the Politics of the Turkish Arms Embargo*. Londra: Greenwood Press, 1984.

Weiker, Walter F. *The Turkish Revolution 1960-61: Aspects of Military Politics*. Washington: Brookings Institution, 1963.

Wildawsky, Agron. "The Two Presidencies", Fox, Douglas M. (der.), *The Politics of US Foreign Policy Making*, Pacific Palisades, California: Goodyear Publishing Company Inc., 1971.

Wiltse, David L. "The Congressional Elections 2010 and Turkish Interests in the Congress". *Insight Turkey*, vol. 13, no. 1, 2011, 27-36.

Wittkopf, Eugene R. "Foreign Aid and United Nations Votes: A Comparative Study". *The American Political Science Review*, c. 67, No. 3, Yaz 1973, ss. 868-888.

Wolf, Charlotte. *Garrison Community, A Study of an Overseas American Military Colony*. Westport, CT: Greenwood, 1969.

Wolfe, James H. "United States and the Cyprus Conflict", Kjell Skjelsbaek (der.), *The Cyprus Conflict and the Role of the United Nations*, Norwegian Institute of International Affairs, 1988.

Woodruff, William. *America's Impact on the World: a Study of the Role of the United States in the World Economy*. Londra: Macmillan, 1975.

Xydis, S. G. "The Military Regime's Foreign Policy", R. Clogg ve G. Yannopoulos (der.), *Greece Under Military Rule*, Londra: Secker and Warburg, 1972.

Yalçın, Hasan B. "Making Sense of 1 March: A Proactive Strategy of Avoidance". *Perceptions*, Spring 2013, vol. XVIII, no. 1, 155-183.

Yavuz, Turan. *ABD'nin Kürt Kartı*. İstanbul: Milliyet Yay., 1993.

Yavuz M. H. ve Khan M. R. "Turkish Foreign Policy Toward the Arab-Israeli Conflict: Duality and the Development (1950-1991)". *Arab Studies Quarterly*, c. 14 (4), 1992.

Yılmaz, Nuh. "U.S.-Turkey Relations: Model Partnership as an 'Empty Signifier'". *Insight Turkey*, vol. 13, no. 1, 2011, 19-25.

Zentner, Joseph L. "The 1972 Turkish Opium Ban: Needle in the Haystack Diplomacy". *World Affairs*, c. 136, Yaz 1973, ss. 36-47.

Geliştirilmiş 3. Basım

ÇEVRE SORUNLARI

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1190
Çevre ve Yer Bilimleri No.: 006
ISBN: 978-605-320-094-9
© Geliştirilmiş 3. Basım, Nisan 2015

ÇEVRE SORUNLARI
Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Aslı Hamdiye Çorbacı -asli@nobelyayin.com-
Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Görmez, Kemal.
Çevre Sorunları / *Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ*
Geliştirilmiş 3. Basım, s. XII + 176 , 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-094-9
1. Ekoloji 2. Çevre Sorunları 3. Türkiye

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Roma Kulübünün, "Ekonomik Büyümenin Sınırları" isimli çalışması kamuoyunda tartışmaya açıldığında, dünya kamuoyu âdeta ikiye bölünmüştü. Bir kısım insanlar, raporun sonuçlarının doğru olduğu veya olma ihtimali karşısında insanlığın sonunun yaklaşmaya başladığını düşünerek acil tedbir alınması gerektiğini yüksek sesle dillendirmeye başladılar. Bir kısım insanlar ise bu raporun gündem yaratmak isteyen bir felaket tellallığından başka bir şey olmadığını söylediler.

Benzeri bazı çalışmalarında insanlığın bir felakete sürüklendiğinin söylendiği dönemde düzenlenen Stockholm Çevre Konferansı'nda iktisadi büyümenin, ekolojik sorunlarda temel faktör olduğu düşüncesinden hareketle büyümenin durdurulması bile gündeme geldi. Ancak az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı öne sürülerek kısa sürede bu iddiadan vazgeçildi. Ama tartışma bitmedi.

Doğrudan ekolojik sorunlarla ilgili olmamakla beraber başka felaket senaryoları ve gelecek tahlilleri de yapılmaya başladı aynı dönemde. "Hayvanlar Çiftliği", "1984" gibi eserler de insanoğlunu yeniden düşünmeye ve yaşadığı medeniyeti daha ciddi şekilde sorgulamaya itti. Bu sorgulamanın bütün hızıyla bugün de devam ettiğini görüyoruz.

1960'lı ve 1970'li yıllar hem Batı'nın yoğun biçimde kendini sorguladığı hem de mevcut sistemin ve ekolojik sorunların da sorgulandığı yıllar olarak geçti. Sanayi medeniyeti, aydınlanma ve modernite eleştirileri yoğunlaştı.

Sonuçta ekolojik sorunların ciddi şekilde insanoğlunu ve gelecek kuşakları tehdit edeceği düşüncesi genel bir kabul görmeye başladı.

Sanayi Devrimi başlangıcından itibaren, zaten bir tepkiyi ve yeni arayışları gündeme getirmişti. İngiltere, Fransa gibi ülkelerde 1800'lü yıllardan itibaren ekolojik eğilimli görüşler ortaya atılmaya başlamıştı. 1960'lı yıllardan itibaren ekolojik düşünce giderek siyasal bir akım ve dünya görüşü hâline gelirken, mevcut siyasal sistemin devamını savunanlar da çevre sorunlarının çözümüne ilişkin tedbirler geliştirmeye başladılar.

Bu arada ekolojik sorunlara bakış ve bu sorunların çözümü ile ilgili olarak genel bir ayrışma da yaşandı.

Bir taraftan doğaya dönüşü savunacak kadar radikal düşünceler ortaya çıkarken, diğer yandan, mevcut teknolojik gelişmelerin devamında ekolojik sorunların çözümüne yönelik tedbirlerin de ortaya çıkacağını savunan düşünceler karşı karşıya geldi. Bu görüşün içerisinde sayılan "sürdürülebilir kalkınma" son yılların en kabul gören çevre politikası hâline geldi. Birleşmiş Milletler düzeyinde kabul gören bu politikanın, pek çok ülkenin çevre politikasının da temeli olduğu gözlenmektedir.

Ekolojik sorunların ortaya çıkışının Aydınlanma ve Sanayi Devrimi ile bağlantılı olduğunu düşünen ekolojik görüş, sürdürülebilir kalkınma anlayışının sorunlara çözüm üretemeyeceğini düşünmekte ısrarlı. Radikal ekoloji düşüncesi topyekün, bir düşünce ve zihniyet devrimi ile mevcut paradigmanın değişmeden ekolojik sorunların artmaya devam edeceğini iddia etmektedir. Aralarında bir fikrî birlik olmasa da günümüz radikal ekoloji hareketleri kurulu, düzenin sorgulanması ve değiştirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Son yıllarda alınan tedbirlere rağmen ekolojik sorunların giderek tehlikeli boyutlara ulaşması ekolojik düşüncenin söylemini haklı kılmaktadır. "Global ısınma", "sera etkisi", ozon tabakasında seyrelme, biyolojik, kimyasal ve nükleer silah üretiminde artış, türlerin yok olması, kuraklık ve çölleşme, açlık, ülkeler arası gelişmişlik farkları, insanlığın bugün karşılaştıkları felaketlerden sadece bazılarıdır. Bunlar sadece bilinenlerdir. Ekolojik dengede bilinmeyen bozulmaların çoğaldığına dair işaretler de bulunmaktadır. Gelişmeler bu hızla sürdüğünde, felaketlerin boyutunu tahmin etmek pek de güç olmayacaktır. Bu gerçeğin farkında bulunan gelişmiş ülkelerde ekolojik kaygıların, hiç olmazsa çevresel kaygıların arttığı gözlenmektedir. Dolayısıyla bu ülkelerde ekolojik düşünce biçimi önemli ölçüde taban bulup ülkelerin politikalarına yansırken, gelişmekte olan ülkeler, açlık ve gelişmemişlik gibi olumsuzlukların baskısıyla ekolojik kaygıları öne çıkaracak durumda bile değildirler.

Kirlenmenin ve bozulmanın sorumluluğu üzerinde olan gelişmiş ülkelerin de gelişmekte olan ülkelere bu anlamda yardım yaptıkları söylenemez. Hatta gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere hızla kirli teknoloji ihracatına devam etmektedirler. Kendi ülkelerindeki ekolojik muhalefet dolayısıyla pek çok kirletici faaliyet, gelişmekte olan ülkelere taşınmaktadır.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki sorun sadece kirlenme ihracından kaynaklanan sorunlar da değildir. Bu ülkelerdeki nüfus baskısı, genel olarak üretim yetersizliği, gelir dağılımındaki bozukluk, ekolojik duyarlılığın oluşmasına da engel olmaktadır. Zaruri ihtiyaçların bile tam olarak karşılanmadığı toplumlarda ekolojik değerler ve duyarlılıklar rahatlıkla geri plana atılabilmektedir. Dolayısıyla anılan ülkeler yeterince sanayileşmemiş olmalarına rağmen giderek artan çevre sorunlarıyla karşı karşıyadırlar.

Ekolojik dengenin korunması, çevrenin korunması ve geliştirilmesi artık geçici, parçal ve palyatif düzenlemelerle gerçekleştirilebilecek bir sorun olmaktan çıkmıştır. İnsanlığın, sorunların kaynaklandığı yer ve alanları tespit ederek sorunların çözümüne

yönelik adımları atmaları gerekmektedir. Ayrıca bu görev, ne insanların tek başına ne de toplumların ve devletlerin tek başlarına yapacakları bir eylem olmaktan çıkmıştır.

Mevcut üretim ilişkileri, tüketim biçimi ve hiyararşik ilişkilerin sürmesi, sorunun en temel kaynağı iken bu ilişkilerin dönüştürülmeden, sorunların önlenmeye çalışılması anlamsız çabalardan öteye gidemez. Dolayısıyla ekolojik bir dünya için bir zihniyet dönüşümüne ve bir paradigma değişimine ihtiyaç vardır.

Türkiye sanayileşme ve kentleşme sürecine geç girmiş bir ülke olmasına rağmen ekolojik sorunlar, Türkiye için de ciddi olumsuzlukları gündeme getirmiştir. Günümüzde de sorunların boyutları giderek artmaktadır. Tüm kirlilik çeşitlerine artık Türkiye'de de rastlanılmaktadır. Türkiye'de bir ekolojik bilincin oluştuğuna dair işaretler görülmemesi ise sorunun başka bir boyutudur. 1980'li yıllarda dünyadaki genel gelişmelere paralel olarak çevre korunmasına yönelik bazı hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Ancak dikkatli incelendiğinde bu düzenlemelerin önemli ölçüde ekolojik duyarlılıktan yoksun olduğu görülmektedir. Ayrıca sorunların çözümü için yasa çıkarmanın yetmemesi, en iyi Türkiye'de görülebilir. Yasaları uygulayacak veya uygulanmasını takip edecek bir duyarlılığın bulunmaması Türkiye'nin en temel sorunlarından biridir. Son yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasal krizlerin, çevreye olan duyarlılığı giderek azalttığı da tespitlerimiz arasındadır.

Türkiye'de nüfus artışı ve kentleşmenin sürmesi sorunların boyutlarını giderek artırırken, ekonomik kriz, sorunu daha da derinleştireceğe benzemektedir. Ülkenin öncelikler sıralamasında işsizlik, yoksulluk, bozulan ekonomik dengeleri onarmak gibi sorunlar yer almaktadır. Ekolojik duyarlılığa sahip olmayan kesimlerin, çevre sorunlarını önleme çabalarının iktisadi gelişmeye engel olmadığını bilmemeleri de ayrı bir sorundur.

Türkiye'de çevre ve sorunlarına karşı bir duyarlılık toplum kesimlerinde de yeterince yoktur. 1980 sonrasında belirli kesimlerde az da olsa görülen tepkiler, son zamanlarda da adeta sönmüş durumdadır.

Çalışma esas olarak öğrencilerin ekoloji ve çevre sorunları ile ilgili giriş düzeyinde kaynak ihtiyacını karşılamak amacıyla yazılmıştır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çevre, çevre sorunları, ekoloji gibi kavramlar açıklanmış ve sorunların sebepleri ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. İkinci bölümde çevre sorunlarının dünyada ve Türkiye'de görünümleri ve boyutları, üçüncü bölümde, genel olarak çevre sorunlarının ortaya çıkmasına paralel oluşan çevre koruma fikri ve ekoloji düşüncesi tartışılacaktır. Ayrıca çeşitli ülkelerdeki ekolojik hareketlerle, sorunun çözümüne ilişkin uluslararası kurumsallaşma ve kurumların çevreye ilişkin faaliyetleri de incelenecektir. Dördüncü bölüm, Türkiye'de çevre koruma düşüncesinin gelişimi ve çevre korumaya yönelik teşkilatlanmayı ele almaktadır. Bu bölümde Osmanlı'dan günümüze Türkiye'deki çevre duyarlılığı ve çevre koruma için kurulan teşkilatlar incelenecektir. Son bölüm Türkiye'nin çevre politikalarının genel hatlarıyla irdelenmesine yöneliktir.

Gerek ekolojik düşüncede gerekse ekolojik dengenin korunmasına ilişkin çabalarda her gün ortaya çıkan yeni değişme, gelişme ve anlayışların, yazılanları kısa sürede eskiteceğinden eminiz. Ancak bu gelişmelerin takibi ve en azından temel ve değişmeyecek alanlarda genel bilgiler vermek açısından bu çalışmanın yapılması gerekiyordu. Türkiye'de çevre politikalarının da kısa sürede pek çok değişikliğe uğrayacağını gözlemek mümkün. Ama en azından tarihsel bir perspektif verme düşüncesiyle bu çalışmanın anlamlı olacağını düşündük.

Bu çalışma, daha önce yayımlanan "Çevre Sorunları ve Türkiye" isimli kitabın gözden geçirilmiş ve yenileştirilmiş hâlidir.

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Nisan, 2015, Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ. iii

BÖLÜM 1
EKOLOJİK SORUNLAR, ÇEVRE SORUNLARI, ORTAYA ÇIKIŞI VE SEBEPLERİ

ÇEVRE VE ÇEVRE SORUNLARI 1
Ekoloji Kavramı ve Ekosistem 1
Ekolojinin Bilim Dalı Olarak Gelişmesi ve Çevrebilim 2
Çevre 3
Çevre Sorunları 4
ÇEVRE SORUNLARININ SEBEPLERİ. 4
Nüfus 6
Sanayileşme. 7
Kentleşme 9
Turizm 10

BÖLÜM 2
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÇEVRE SORUNLARININ GÖRÜNÜMÜ

ÇEVRE SORUNLARININ TARİHÎ-FİKRÎ ARKA PLANI 13
Çevre Sorunlarını Ortaya Çıkaran Gelişmeler. 13
AYDINLANMAYA KADAR OLAN DÖNEMDE TEKNOLOJİ-DOĞA-İNSAN İLİŞKİSİ . 14
Organik Toplum Anlayışı ve Ekoloji 14
BİLİMSEL DEVRİM-AYDINLANMA VE MODERNİTE. 14
Aklın Aydınlanması, Modernite ve Ekolojik Denge 16

İktisadi Düşüncenin Değişimi ve Çevre 17
Devlet Anlayışındaki Değişimler ve Çevre 19
İnsan ve Toplum Anlayışındaki Değişimler 21
ÇEVRE SORUNLARININ GENEL OLARAK GÖRÜNÜMÜ 21
Ekosistem, Türler ve Doğal Kaynakların Yok Oluşu 22
Klasik Çevre Sorunları (Çevre Kirliliği) 23
Kuraklık ve Açlık 25
Silahlanma ve Savaşlar 26
Nükleer Enerji 28
Sağlık Sorunları ve Uyuşturucu 28
Asit Yağmurları 29
TÜRKİYE'NİN ÇEVRE SORUNLARI 29
Genel Olarak 29
Hava Kirlenmesi 30
Hava Kirliliğinin Etkileri 31
Hava Kirliliği ile İlgili Düzenlemeler 31
Toprak Kirlenmesi 34
Su Kirliliği 36
Kıyı Kirlenmesi 39
Kültür ve Tabiat Varlıkları 43
Flora-Fauna 45
Gürültü 46
Gecekondu 47
Katı Atıklar, Pestisitler, Enerji ve Diğerleri 48

BÖLÜM 3
BATI'DA ÇEVRE KORUMA FİKRİ, ÇEVRE ZİHNİYETİ VE ÖRGÜTLENME

EKOLOJİK DÜŞÜNCENİN DOĞUŞU 51
Doğu Düşüncesi ve İslamda İnsan-Tabiat İlişkileri 52
Moderniteden Ekolojiye 53
EKOLOJİK DÜŞÜNCEDEN EYLEME 56
Felaketin İlk Habercileri 58
Stockholm Çevre Konferansı 60
Akdeniz Eylem Planı 62
Brundtland Raporu ve Dünya Kamuoyu 62
Rio Zirvesi ve Sonrası 64

Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi 65
Gündem 21 65
İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü 67
Habitat ve Çevre 70
Avrupa Birliği ve Çevre 71
İlk Dört Çevre Eylem Programı (1973-1993) 72
Avrupa Tek Senedi 73
Maastricht Antlaşması 74
Beşinci Çevre Eylem Programı 74
Amsterdam Antlaşması 76
Nice Antlaşması 76
Altıncı Çevre Eylem Programı 76
Avrupa Kentsel Şartı 77
Yedinci Çevre Eylem Programı 78
Derin Ekoloji 82
Sosyal Ekoloji 84
Spritual Ekoloji (Mistik Ekoloji) 85
Diğer Ekoloji Düşünceleri 86
BAZI ÜLKELERDE ÇEVRE İLE İLGİLİ KURUMLAŞMA VE ÖRGÜTLER 86
Almanya 86
Fransa 88
İngiltere 89
Amerika Birleşik Devletleri 90
Rusya ve Türk Cumhuriyetleri 91
ÇEVREYLE İLGİLİ ULUSLARARASI KURULUŞLAR 92
Birleşmiş Milletler Teşkilatı 92
Dünya Bankası 92
Avrupa (Topluluğu) Birliği 93
Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü 93
Kuzey Atlantik Teşkilatı 94

BÖLÜM 4
Türkiye'de Çevre Koruma Fikrinin (Zihniyetinin) Gelişimi ve Örgütlenme

ÇEVRE KORUMA FİKRİNİN GELİŞİMİ 95
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çevre Anlayışı 95
Cumhuriyet'in İlanından Planlı Döneme Kadar Çevre 97

Planlı Dönemde Çevre 98
1980 Sonrasında Bazı Çevresel ve Ekolojik Eylemler 99
TÜRKİYE'DE ÇEVRE İLE İLGİLİ KURUMLAŞMA 100
Türk Çevre Teşkilatı 100
GÜNÜMÜZDE ÇEVRE TEŞKİLATI 102
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI 102
Hizmet Birimleri 104
Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü 104
Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü 106
Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü 107
Yapı İşleri Genel Müdürlüğü 110
Mesleki Hizmetler Genel Müdürlüğü 111
Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü 112
Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü 113
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı 114
Danışma ve Denetim Birimleri 114
Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı 115
Strateji Geliştirme Başkanlığı 115
Yüksek Fen Kurulu Başkanlığı 115
Hukuk Müşavirliği 116
Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği 116
Yardımcı Hizmet Birimleri 117
Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı 117
Avrupa Birliği Yatırımları Dairesi Başkanlığı 117
Personel Dairesi Başkanlığı 118
Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı 118
Özel Kalem Müdürlüğü 118
Bakanlık Müşavirleri 118
Sürekli Kurullar, Taşra Teşkilatı ve Bağlı Kuruluşlar 119
Sürekli Kurullar 119
Taşra Teşkilatı 119
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI 119
Ana Hizmet Birimleri 120
Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü 120
Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 121
Su Yönetimi Genel Müdürlüğü 121
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı 122
Danışma ve Denetim Birimleri 122

Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı. 123
Strateji Geliştirme Başkanlığı 123
Hukuk Müşavirliği 123
Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği 124
Yardımcı Hizmet Birimleri 124
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı. 124
Personel Dairesi Başkanlığı. 125
Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı 125
Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı 125
Özel Kalem Müdürlüğü. 126
Bakanlık Müşavirleri 126
Sürekli Kurullar, Taşra Teşkilatı ve Bağlı Kuruluşlar. 126
Sürekli Kurullar 126
Taşra Teşkilatı. 126
Diğer Bakanlıklar 126
Yerel Yönetimler ve Çevre. 128
TEŞKİLATIN BAZI SORUNLARI 130
ÇEVRE İLE İLGİLİ BİLİMSEL KURULUŞLAR 131
GÖNÜLLÜ KURULUŞLAR VE SİYASİ PARTİLER. 132
Gönüllü Kuruluşlar 132
Çevre Duyarlılığı Grubu. 133
Diğer Gönüllü Kuruluşlar. 134
Siyasal Partiler 135

BÖLÜM 5
TÜRKİYE'NİN ÇEVRE POLİTİKALARI

CUMHURİYET ÖNCESİNDE ÇEVRE POLİTİKALARI 137
CUMHURİYET'İN KURULUŞUNDAN 1970'LERE ÇEVRE POLİTİKALARI 138
Belediye Kanunu ve Çevre 138
Umumi Hıfzısıhha Kanunu 139
Belediye Yapı ve Yollar Kanunu'ndan İmar Kanunu'na. 140
Ormanlarla İlgili Düzenlemeler. 140
Yeraltı Suları Hakkında Kanun. 140
Dönemin Değerlendirilmesi. 140
PLANLI DÖNEMDE ÇEVRE POLİTİKALARI 141
Planlı Dönemde (1960-1983) Çevreye İlişkin Yasal Düzenlemeler 144

Gecekondu Kanunu. 144
Su Ürünleri Kanunu 144
Eski Eserler Kanunu 145
Dönemin Genel Değerlendirmesi 145
1980'LERDEN GÜNÜMÜZE ÇEVRE POLİTİKALARI 145
1982 Anayasası ve Çevre 146
Çevre Hakkı 146
Çevre Kanunu 147
Çevresel Etki Değerlendirmesi ve İlgili Düzenlemeler 155
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. 157
Boğaziçi Kanunu 159
İmar Kanunu. 159
Milli Parklar Kanunu 160
Kıyı Kanunu 162
Özel Çevre Koruma Bölgelerinin Yönetimi 163
Ceza Kanunu 164
ÇEVRE POLİTİKALARININ GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ 165
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 166

KAYNAKÇA. 169
DİZİN 173

KAYNAKÇA

Akten, Necmettin: "Kirliliği Devam Eden Denizlerimiz" Çağdaş Şehir, İstanbul, Ocak 1988, Sayı: 11.

Altuğ, Fevzi: Çevre Sorunları, Bursa, 1990.

Asmaz, Hasan: Tabiatı Korumada 33 Yıl, Ankara, 1988.

Atauz, Akın: "Türkiye'de Kentsel Toplumsal Çevreci Hareketler ve Çevre Duyarlılığı Grubu", Türkiye Günlüğü, Sayı: 3, Haziran 1989.

Aydın, Suzan: Türkiye'de Çevre Kirliliği ve Çevre İle İlgili Hukuki Düzenlemeler, Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi, G.Ü.S.B.E., Ankara, 1987.

Aykaç, Burhan-Öz, Esat: "Fransa'da Ekoloji ve Siyaset, Ekolojik Partinin Doğuşu ve Gelişimi", A.İ.D., Cilt 21, Sayı: 4.

Baxter, Brian: Ecologizm,Washington, 1999.

Beck, Jan Manvelt: Çevre ve Üçüncü Dünya, Ç. K. Canatan, İstanbul, 1990.

Belediye Kanunu: Ankara, 1968.

Berkes, Fikret-Kışlalıoğlu, Mine: Ekoloji ve Çevre Bilimleri, İstanbul, 1990.

Birleşmiş Milletler Akdeniz: Eylem Planı, Eylül 1985.

Bookchin, Mırnav: Özgürlüğün Ekolojisi, Çev. A. Türker, İstanbul, 1994.

Bookchin, Murray: Toplumsal Ekolojinin Felsefesi, Çev. Rahmi Oğdül, İstanbul, 1996.

Bookchin, Murray: Ekolojik Bir Topluma Doğru, Ayrıntı Yay., İst., 1996.

Boggs, Carl: Social Movement and Poliücal Power, 1986.

Bora, Tanıl: "Reel Sosyalist Sistem Çözülürken Çevre Sorunları ve Çevreci Hareket", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Haziran 1990, Sayı: 120.

Bora, Tanıl: "Türkiye'de Çevreci Kıpırdanış: Devamı Gelecek mi?" Çağdaş Şehir, Say: 11, Ocak 1988.

Bottommore, Tom: Frankfurt Okulu, Çev. Ahemet Çiğdem, İstanbul, 1989.

Bramwell, Anna: Ecology in the 20th Century, A. History, London 1989.

Bulca, Aydan: "Çevre Sorunları", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 11, 9 Aralık 1983.

Cangızbay, Kadir: "Habeas Corpus'tan Habeas Oikos'a veya Ekolojizmin Zorunlu Güzergâhı", Türkiye Günlüğü, Sayı: 3, Haziran, 1989.

Capra, Fritjof: Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası, Ç. M. Armağan, İstanbul, 1989.

Cotgrove, Stephen-Duff; Andrew: "Environmentalism, Middle Class, Radicalism and Politics", Social Review, Vol 28, No: 2, 1988.

Cotgrove, Stephen: "Ervironmentalizm and Utopia", Sociological Review, 1976, Vol 24, No: 8

Çağlar, Yücel: Türkiye'de Ormancılık Politikası, Ankara, 1979.

Çelik, Canan: Modern ve Postmodern Tartışmalarda Teknoloji-Doğa-İnsan, Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi, G.Ü.S.B.E. Ankara 1994

Çevre ve İnsan: Mart 1987, Yıl 2, Sayı: 3.

Çörtoğlu, Sahir: Komşuluk Hukukunda Taşınmaz Mülkiyetin Kullanılmasının Çevreye Etki ve Sonuçları, Ankara 1983.

Dobson, Andrew: Green Political Thought, New York 1995.

DPT: Çevre Sorunları Sektör Raporu, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hazırlık Çalışmaları, Ankara, 1983.

DPT: Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-89, DPT, Ankara, 1985.

DPT: Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994, DPT, Ankara, 1990.

Demirağ, Dilaver: "Yeşiller Partisinde Aynlan Yollar" İkibine Doğru, 4 Haziran 1989.

Erbay, Yusuf-Yener Zerrin: Avrupa Konseyi, Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı, İstanbul 1999.

Erkman, Uğur: Mimari Tasarım İçin Veri Üretim Yöntemi Olarak Çevre Analizi, İstanbul, 1982.

Ergin, Osman Nuri: Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı, İstanbul, 1936.

Eyice, Semavi: "İstanbul'u Sevenler Birleşiyor", Yıllarboyu Yakın Tarih, Eylül 1978, Sayı: 6.

Geray, Cevat: "Kıyılara İlişkin Düzenlemelere Toplu Bakış" A.İ.D., Mart 1977, Cilt 10, Sayı: 2.

Green Encyclopedia: New York, 1992.

Görmez, Kemal: "Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikaları Üzerine Bazı Mülahazalar", Türkiye Günlüğü, Sayı: 3, Haziran 1989, s. 6-10

Görüş: Mayıs 1974.

Gürpınar,Tansu: "Tarih Boyunca Anadolu'da Tabiatın Değişimi" Çevre ve İnsan, Aralık 1987, Sayı: 6.

Gürpınar, Ergun: Çevre Sorunları Ders Notları, İstanbul, 1989.

Gürseler, Güneş: "Çevre ile İlgili Kurumsal Yapıda Yetersizlik ve Eksiklikler", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Sayı: 120, Haziran 1990.

Hall, Peter: Urban Regional Planning, New York 1977.

Hampson, Norman: Aydınlanma Çağı, Çev. Jale Parla, İstanbul, 1991.

Harrison, Paul: Üçüncü Dünyanın Batılılaştırılması, Çev. Cevdet Cerit, İstanbul, 1990.

Hayward, Tim: Political Theory and Ecological Values, New York, 1998.

Işın, Ekrem: "Türk Kültüründe Doğa Kavramının Evrimi" Çağdaş Şehir, Sayı: 11, Ocak 1988.

Jay, Martin: Diyalektik İmgelem, Ç. Ünsal Oskay, İstanbul, 1989.

Kabaklı, Ahmet: "Tarih Boyunca Türklerde Çevre Koruma", Çevre ve İnsan, Haziran 1988, Sayı: 8.

Kaplan, Ayşegül: Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları, Ankara, 1997.

İsbir, Eyüp G: Şehirleşme ve Meseleleri, Ankara, 1986.

Keleş, Ruşen: Kentleşme Politikası, Ankara, 2002.

Keleş, Ruşen-Yavuz, Fehmi: Çevre Sorunları, 2. Baskı, Ankara, 1983.

Keleş,Ruşen-Hamamcı, Can: Çevrebilim, Ankara 2002.

Keleş, Ruşen-Ertan,Birol: Çevre Hukukuna Giriş,Ankara 2002.

Keleş, Ruşen: "Kıyılarımızın Korunması ve Toplum Yararı", A.Ü.S.B.F. Dergisi, Cilt: XLIV, Ocak-Haziran 1989, No: l-2.

Kelley, Donald ve Diğerleri: The Economic Superpowers and The Environment, S. Francisco 1976.

Kılıçer, Turgut: Türkiye'de ve Diğer Ülkelerde Çevre Sorunları, Ankara, 1984.

Leis, William: "Ütopya ve Teknoloji, İnsanın Doğaya Egemen Olması Konusunda Düşünceler",

Ç. N. Ender, Yerleşim ve Çevrebilim Sorunları, Ankara, 1984.

Lowe, Philip-Goyder, Jane: Environmentel Gourups in Politics, London, 1983.

Marcuse, Herbert: Tek Boyutlu İnsan, Ç. Aziz Yardımlı, İstanbul, 1990.

Marples, David: "Chernobly: A Personal Look at the Thirty Kilometer Zone" Radio Liberty, July 2 1989.

Meadows, Dennis ve diğerleri: Ekonomik Büyümenin Sınırları, Çev. Kemal Tosun ve Diğerleri, İstanbul, 1978.

Merchant, Carolyn: Radical Ecology, New York, 1992.

Merchant, Carolyn: Ecology, USA, 1994.

Mesarovic, Mihajlo-Pastel, Aduard: Dönüm Noktasında İnsanlık, Ç. Kemal Tosun ve diğerleri, İstanbul, 1978.

Message of His Holiness Pope John Paul İİ, For The Celebration of The World Day of Peace, 1 January 1990.

Ministry Of For The Environment: Turkish Background Report on Selected Environmental Topics, Ankara, 1990.

Nasr, Seyyid Hüseyin: İnsan ve Tabiat, Ç. N.Avcı, 2.Baskı, Ankara 1988.

Ozankaya, Özer: Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1975.

Ökçün, Gündüz: "İkinci Meşrutiyet Döneminde Yeni Köylerin Kurulmasına ve Köylerde Çevre Sağlığına İlişkin Düzenlemeler", Prof. Fehmi Yavuz'a Armağan, Ankara, 1983.

Önder, Tuncay: Bir Yeni Toplumsal Hareket Olarak Ekoloji Hareketinin, Gelişimi ve İdeolojik Yönelimleri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2001.

Öz, Esat: "Dünyada ve Türkiye'de Ekoloji Hareketinin Gelişimi-Çevre Koruma Derneklerinden Siyasi Partilere", Türkiye Günlüğü, Sayı: 3, Haziran 1989.

Özdek, Yasemin: İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı, Ankara, 1993.

Özdemir, Şevket: Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Çevre Sorunlarına Duyarlılık, Ankara, 1989.

Özer, Öznur: "Çevre Sorunları Konusunda Tanımlar ve Açıklamalar", Çevre Sorunlarına Giriş, Mobil Yayınları.

Papadakis, Elim: The Green Movement in West Germany, New York, 1984.

Schimid, Carol: "The Green Movement in West Germany: Resource Mobilization and İnstitutionalization" Journal Political and Military Sociology, Vol: 15, No: 1, 1987.

Schumacher, E. F.: Küçük Güzeldir, Çev. Osman Deniztekin, İstanbul, 1985.

Serdaroğlu, Ümit: "Türkiye'de Tarihi Çevrenin Korunması, Kavram,Yaklaşımlar ve Sorunlar", Çağdaş Şehir, Ocak 1989, Sayı: 11.

Sesions, George: Deep Ecology, for the Twenty-First Century London, 1995.

Simonnet, Dominique: Çevrecilik, Ç. Mehmet Selami Şakiroğlu, İstanbul, 1990.

Sönmez, Tului: "Hukukun Eşref Saatinin Ayarı", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Sayı: 120, Haziran, 1990.

Taylor, Charles: Modernliğin Sıkıntıları, Çev. Uğur Canbilen, İstanbul 1995.

T.C. Sağlık Bakanlığı: Umumi Hıfsıssıhha Kanunu, Ankara, 1989.

T.C. Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı: Su Kirliliğini Kontrol Yönetmeliği, Yayın No: 7.

TÇSV: Avrupa Topluluğu'nda ve Türkiye'de Çevre Mevzuatı, Ankara, 1989.

TÇSV: Türk Çevre Mevzuatı, Ankara, 1988.

TÇSV: Türkiye'nin Çevre Sorunları, Ankara, 1989.

TÇSV: Ortak Geleceğimiz, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Ankara, 1989.

TÇSV: Türkiye'nin Çevre Politikası Nedir, Nasıl Olmalıdır? Ankara 1987.

Tekeli, İlhan: "Türkiye'de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri", Türkiye'de İmar Planlaması, Ankara-ODTÜ, 1980.

Tortop, Nuri: Mahalli İdareler, 3. Baskı, Ankara, 1988.

Tourane, Alain: Modernliğin Eleştirisi, Çev. Hülya Tufan, İstanbul, 1994.

Tunaya, Tarık Zafer: Türkiye'de Siyasi Partiler, Cilt 1, İstanbul, 1984.

United Nations, Report of the U. N. Conferance on Human Environment, 5-6 June, 1972.

UNEP: The Human Environment, Action Or Disaster, 1982.

Uslu, İbrahim, Çevre Sorunları, İstanbul, 1996.

Ünder, Hasan: Çevre Felsefesi. Ankara, 1996.

Watt, Kenneth E. F.: Understanding the Environment, Boston, 1982.

World Populations Tredns: Population and Development, Interrelations and Population Policies, 1983, Monitering Report Vol. 1, New York, 1985.

Yavuz, Fehmi-Keleş, Ruşen-Geray, Cevat: Şehircilik, Sorunlar, Uygulama ve Politika 2. Baskı, Ankara, 1978.

Zilelioğlu, Hilal: "Türk Çevre Mevzuatına Genel Bakış" Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Sayı 120, Haziran 1989.

2. Basım

CUMHURİYET DÖNEMİ İLKÖĞRETİM OKULLARI TÜRKÇE PROGRAMLARI

Doç. Dr. Fahri TEMİZYÜREK
Yrd. Doç. Dr. Ahmet BALCI

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1208
Eğitim No.: 256
ISBN : 978-605-320-112-0
© 2. Basım, Nisan 2015

Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları
Doç. Dr. Fahri Temizyürek - Yrd. Doç. Dr. Ahmet Balcı

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Temizyürek, Fahri., Balcı, Ahmet.
Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları / *Fahri Temizyürek - Ahmet Balcı*
2. Basım, X+504s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-112-0
1. Türkçe Programları, 2. Eğitim Tarihi, 3. Cumhuriyet Dönemi Türkçe Öğretimi Eğitim Tarihi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İKİNCİ BASKI İÇİN ÖN SÖZ

"Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları" isimli kitabın ikinci baskısında bazı düzeltme ve eklemelere ihtiyaç duyulmuştur. Kitabın bu baskısında, görüşleri ile bize destek olan ve eserin geliştirilmesinde katkıda bulunan meslektaşlarımıza teşekkür ederiz.

İlk baskıdan bugüne yaşanan değişiklikler ve gelişmeler sebebiyle bazı bilgi güncellemeleri yapılmış, program metinlerinde gözden kaçan yazım hataları kontrol edilerek düzeltilmeye çalışılmıştır. Eserin bu baskısında da ilk baskı için belirlenen sınırlılıklar korunarak cumhuriyet döneminde 2004 yılına kadar kullanılan ilköğretim Türkçe dersi öğretim programları yayına hazırlanmıştır. Ancak cumhuriyetin ilanından kısa süre önce Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Maarif Vekâleti tarafından 1338 (1922)'de ilk ve orta mektepler için yayınlanan Türkçe dersi programına, tarihsel sürecin hazırlık evresini oluşturduğu düşüncesiyle ekler bölümünde yer verilmiştir. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında yayınlanan programlardaki imlaya ait hususlar –bugünün yazım kurallarına göre yanlış olsa bile- bu baskıda da metnin orijinalliğini bozmamak için korunmuştur. İlk baskıda 1-5. sınıflar ve 6-8. sınıflar için ayrı ayrı verilen "1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı" program bütünlüğü ve metnin orijinal şekli göz önüne alınarak birleşik olarak verilmiştir.

Kitabın yeni baskısının bilimsel çalışmalara katkı sağlaması dileğiyle, hazırlık sürecinde emeği geçen Nobel Yayınları çalışanlarına teşekkür ederiz.

Şubat 2015

Doç. Dr. Fahri TEMİZYÜREK

Yrd. Doç. Dr. Ahmet BALCI

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: GİRİŞ 1

2. Bölüm: TARİHÎ SÜREÇ İÇERİSİNDE CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI 3
2.1. İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programları 4
2.2. İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programları 10

3. Bölüm: TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI 21
3.1. İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programları 21
3.1.1. 1340 (1924) İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı 21
3.1.2. 1926 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı 25
3.1.3. 1930 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı 36
3.1.4. 1936 İlkokul Türkçe Programı 47
3.1.5. 1948 İlkokul Türkçe Programı 72
3.1.6. 1968 İlkokul Türkçe Programı 103
3.2. İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programları 150
3.2.1. 1340 (1924) Lise Birinci Devre Müfredat Programı 150
3.2.2. Lise Müfredat Programlarının Esbâb-ı Mûcibe Lâyihası 152
3.2.3. 1929 Ortamektep Türkçe Programı 155
3.2.4. 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı 166
3.2.5. 1938 Ortaokul Türkçe Programı 178
3.2.6. 1949 Ortaokul Türkçe Programı 187
3.2.7. 1962 Ortaokul Türkçe Programı 234
3.3. İlköğretim (Birinci ve İkinci Kademe) Türkçe Dersi Öğretim Programı 282
3.3.1. 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı 282
3.3.2. 1997 İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Dersi Öğretim Programı ... 376

SONUÇ 497

KAYNAKLAR 499

EKLER 501

KAYNAKLAR

Akyüz, Y. (2001). *Başlangıç'tan 2001'e Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Balcı, A. (2010). "1338 (1922) İlköğretim Türkçe Dersi Programı". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15(27), 111-119.

Coşkun, E. (2005). "*İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmen ve Öğrencilerinin Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla İlgili Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*". Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. Kasım, S.5(2).

Çelenk, S., N. Tertemiz ve N. Kalaycı (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Duman, A. (1992). *1923-1957 Yılları Arasında Ortaokul ve Liseler İçin Hazırlanan Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Programları Üzerine Bir İnceleme*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Göğüş, B. (1989). "Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış", *TDAY Belleten 1970*. Ankara: TDK Yayınları.

---------- (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Ergin, M. (1997). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Dağıtım.

Kültür Bakanlığı (1936). *İlkokul Programı*. İstanbul: Devlet Basımevi.

---------- (1938). *Ortaokul Programı*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Maarif Vekâleti (1340). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

---------- (1340). *Lise Birinci Devre Müfredat Programı*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

---------- (1340). *Lise Müfredat Programları Esbâb-ı Mûcibe Lâyihası*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

---------- (1929). *Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı*. Ankara: Yeni Gün Matbaası.

---------- (1926). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*. İstanbul: Milli Matbaa.

---------- (1927). *1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl*. İstanbul: Devlet Matbaası.
---------- (1930). *İlkmektep Müfredat Programı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
---------- (1931). *Ortamektep Müfredat Programı (1931-1932 Ders Senesi Tadilatı)*. İstanbul: Devlet Matbaası.
MEB (1948). *İlk Okul Programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
------- (1949). *Orta Okul Programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
------- (1962). *Ortaokul Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
------- (1968). *İlkokul Programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
------- (2000). *İlköğretim Okulu Türkçe – Yazı Programı 6-7-8*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
------- (2005-a). İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu-Taslak Baskı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
------- (2005-b). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)-Taslak Baskı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
MEB Tebliğler Dergisi (1948-Kasım). *1948 İlkokul Programı Genelgesi*. Cilt:11, Sayı:511, s.113.
MEB Tebliğler Dergisi (1949-Eylül). *1949 Ortaokul Programı Genelgesi*. Cilt:12, Sayı:555, s.103.
MEB Tebliğler Dergisi (1981-Ekim). *Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı*. Cilt:44, Sayı:2098, s.327-356.
MEB Tebliğler Dergisi (1997-Kasım). *İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Dersi Öğretim Programı*. Cilt:60, Sayı: 2482, s.658-755.
MEB Tebliğler Dergisi (2004-Ağustos). *İlköğretim Türkçe (1, 2, 3, 4 ve 5. Sınıf) Dersi Öğretim Programı*. Cilt:67, Sayı: 2563, s.706.
MEB Tebliğler Dergisi (2005-Ağustos). *İlköğretim Türkçe (6, 7 ve 8. Sınıflar) Dersi Öğretim Programı*. Cilt:68, Sayı: 2575, s.484.
MEGSB (1988). *İlkokul Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
Özbay, M. (2000). *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri –Alan Araştırması-*. Ankara.
T. C. Resmî Gazete (2012). *İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*. 11 Nisan 2012, Sayı: 28261.
TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Temizyürek, F. (1999). *Selim Sâbit Efendi ve Usûl-i Cedîd Hareketi İçerisindeki Yeri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Umûr-ı Maarif Vekâleti (1338). *İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı*. Ankara.

ÇAĞDAŞ KAMU YÖNETİMİ -I-

Prof.Dr. Muhittin ACAR
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1116
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 96
ISBN: 978-605-320-021-5
© 2. Basım, Ocak 2014

ÇAĞDAŞ KAMU YÖNETİMİ -I-
Prof.Dr. Muhittin ACAR - Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Acar, Muhittin., Özgür, Hüseyin.
ÇAĞDAŞ KAMU YÖNETİMİ -I- / *Muhittin ACAR--Hüseyin ÖZGÜR*
2. Basım, XVIII+428 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-021-5
1. Kamu Yönetimi 2. Yönetişim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Bu kitap, kamu yönetimi alanındaki evrensel ve ulusal bilgi ve deneyim birikimini, özellikle genç araştırmacıların çalışmaları ile belirli bir sistematik içerisinde Türkçe kamu yönetimi yazınına kazandırmak ve anılan birikime yeni ve özgün katkıları özendirmek amacıyla tasarlanan bir dizi etkinliğin ilk ve önemli parçalarından biri olarak hazırlanmıştır. "Proje"nin ve kitabın kısa öyküsü, editörler arasında 2001 yılının bahar aylarında gelişen uzun bir tartışmaya bağlanabilir. Dünya'da ve Türkiye'de kamu yönetiminin teorik, pratik ve eğitime dönük sorunları gibi değişik konuları içeren ve halen devam eden tartışmada, yukarıda değinilen temel amaç doğrultusunda üzerinde fikir birliği sağlanan hususlardan birisi, ilk aşamada editörlü bir kitabın yayınlanması olmuştur. Bu bağlamda, öncelikle "proje"nin amacı ve kapsamının yanı sıra, yayınlanması planlanan ilk kitabın olası kapsamı ve hedef kitlesi ile kitabın hazırlanışında izlenecek içerik ve biçime ilişkin ilke ve kuralları içeren bir taslak "dosya" ortaya çıkarılıp, bir dizi görüş alışverişleriyle daha da olgunlaştırılmıştır.

Müstakbel yazarlara gönderilen "dosya"da özetle; her yazının içerik açısından kapsamının ve organizasyonunun belirlenmesinde yazarların düşünce ve birikimleri doğrultusunda serbestçe karar vermelerinin esas olduğu, ancak, bölümler arasında asgarî bir paralellik ve uyum sağlanması için bazı genel ilkelerin ortaya konulduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede, yazıların hazırlanmasında izlenmesi uygun görülen bir "yol haritası"nın ana hatları sıralanarak, yazıların buna göre hazırlanmasına özen gösterilmesinin, kitabın bir bütün olarak başarılı olmasına katkıda bulunacağı bildirilmiştir. Aynı dosyada, yazıların hazırlanmasında uyulması gereken bazı biçimsel ilkeler de sıralanmıştır.

Öncelik ve önem sırasına göre bu kitabın hedef kitlesini dört ana kümede toplamak olanaklıdır:

- Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi, Yönetim-Organizasyon, Kentleşme-Çevre, İletişim ve Sosyoloji alanlarında yüksek lisans ve doktora yapan ya da yapmayı tasarlayan öğrenciler,

- Yukarıda sayılanlar başta olmak üzere, sosyal bilimler alanında öğrenim gören ve gerek eğitim programlarında yer aldığı için, gerekse kişisel olarak ilgi duydukları için kamu yönetimi ve örgütlerine dair konularda bilgilenmek isteyen lisans ve önlisans öğrencileri,

- Kitabın içerdiği konularda araştırma yapan ve eğitim veren akademisyenler ile ağırlıklı olarak farklı disiplinlerde çalışmakla birlikte kamu yönetimine özel bir ilgi duyan araştırmacılar ve eğitimciler,

- Seçilmiş ve atanmış kamu görevlileri başta olmak üzere, kamusal sorunların ortaya çıkışı ve çözümü süreçlerinin değişik teorik ve pratik

yaklaşımlar çerçevesinde nasıl ele alındığını merak edip, sözkonusu yaklaşımlar arasındaki benzerlik ve farklılıkların kamu yönetiminin yapısı ve işleyişine hangi ölçülerde ve nasıl yansıdığını anlamak ve tartışmak isteyen kişiler.

Özellikle ilk iki kümedeki öğrenci arkadaşlarımızın, kamu yönetimi alanındaki çağdaş kuramsal yaklaşımlar ile güncel konu ve kavramları birlikte öğrenip değerlendirmelerine olanak sağlamayı hedefleyen bu kitap, klasik bir ders kitabı olarak değil, bir el kitabı, yardımcı okuma ve başvuru kaynağı olarak tasarlanmıştır. Başka bir deyişle, her ne kadar kitapta yer alan her bir bölümde, ele alınan kuram, kavram ya da konuyla ilgili olarak görece kapsamlı bir tartışma ve kaynakça sunuluyorsa da, bunların öğrenci ve araştırmacı arkadaşlarımız açısından başka kaynak ve araştırmalara yönelmelerini özendiren bir başlangıç olarak değerlendirilmesi, kitabın temel amacına daha fazla hizmet edecektir.

Zaman içinde değişik nedenlerle küçük sapmalar gösterse de, elinizdeki kitapta yer alan bölümlerin başlangıçta planlanan ana konu başlıklarıyla büyük oranda örtüştüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu ise, hem değerli meslektaşlarımızın böyle bir kitaba duyulan ihtiyaç konusundaki duyarlılık ve heyecanımızı paylaşmalarının, hem de "yazara göre konu" değil, "konuya göre yazar" seçimindeki ısrarımızın bir sonucudur. Benzer biçimde, kapsam ve organizasyon ile biçim açısından yazılar arasında asgarî bir paralellik ve uyum sağlanması yönündeki çağrımıza çoğunlukla aldığımız olumlu tepkiler ile dipnotların, kaynakçaların ve özgeçmişlerin belli bir standart dahilinde yeniden düzenlenmesi hususlarında gösterdikleri işbirliği ve anlayış için de yazar arkadaşlarımıza minnettarız. Kitapta yer alan ondört yeni yazının onüç değişik üniversiteden gelen yazarlarının, soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmış isimleri ve görev yaptıkları kurumlar aşağıda gösterilmektedir. Bu çalışmanın bizim dışımızdaki oniki yazarının her birine, katılımları ve katkıları için ayrı ayrı teşekkür ediyoruz; gösterdikleri gayret, titizlik ve anlayış için kendilerine şükran borçluyuz.

Yazarlar	**Kurumlar**
Muhittin ACAR,	Hacettepe Üniversitesi
Asım BALCI,	Ankara Büyükşehir Belediyesi
Osman BAYRİ,	Süleyman Demirel Üniversitesi
Recep BOZLAĞAN,	Marmara Üniversitesi
Ali Rıza ÇOBAN,	Anayasa Mahkemesi
M. Akif ÇUKURÇAYIR,	Selçuk Üniversitesi
Gülgün ERDOĞAN TOSUN,	Ege Üniversitesi
Murat OKÇU,	Süleyman Demirel Üniversitesi

Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN,	Hacettepe Üniversitesi
Hüseyin ÖZGÜR,	Pamukkale Üniversitesi
Nail ÖZTAŞ,	Gazi Üniversitesi
Bekir PARLAK,	Uludağ Üniversitesi
Songül SALLAN GÜL,	Süleyman Demirel Üniversitesi
Mete YILDIZ,	Hacettepe Üniversitesi

Bu kitabın hazırlanmasında, Türkiye'deki benzer çalışmalarda sıkça rastlandığı iddia edilemeyecek bir yol izlenerek, yazıların bir tür hakem incelemesi süzgecinden geçirilmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda, kitapta yer alan bölümlerin taslak metinleri, bölümün konusuna dair ilgisi ve bilgisiyle tanınan araştırmacılara gönderilerek, kendilerinin içerik ve biçime ilişkin önerilerinin editörler kanalıyla yazarlara ulaştırılması sağlanmıştır. Kuşkusuz, bu süreci klasik ve katı anlamda bir hakem incelemesi olarak tanımlamak güçtür. Ancak, bu kitabın hazırlanmasındaki sınırlı deneyimimize dayanarak, gönüllülük ve meslekî sorumluluk esaslarına dayalı olarak işleyen bu sürecin; yazıların geliştirilmesine ve birbirleriyle daha uyumlu hale getirilmesine azımsanmayacak katkılar yaptığını söyleyebiliriz. Ayrıca, genç araştırmacı ve akademisyenlerin hakemlik deneyimlerinin zenginleştirilmesine de yardımcı olduğunu düşündüğümüz bu yöntemin, bundan sonraki çalışmalarda da geliştirilerek sürdürülmesini hedeflemekteyiz. Bu fırsattan yararlanarak, aşağıda soyadlarına göre alfabetik olarak isimleri ve görev yaptıkları kurumlar gösterilen hakemlerimize ayrı ayrı ve yürekten teşekkür ediyoruz.

Hakemler	**Kurumlar**
Ayten ALKAN,	Ankara Üniversitesi
Muhlis BAĞDİGEN,	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
Osman BAYRİ,	Süleyman Demirel Üniversitesi
Semra CERİT MAZLUM,	Marmara Üniversitesi
Selim COŞKUN,	Mersin Üniversitesi
Ömer ÇAHA,	Fatih Üniversitesi
Murat Ali DULUPÇU,	Süleyman Demirel Üniversitesi
Yeşim EDİS ŞAHİN,	Dokuz Eylül Üniversitesi
Uğur EMEK,	Devlet Planlama Teşkilatı
Erol ESEN,	Akdeniz Üniversitesi
Hüseyin GÜL,	Süleyman Demirel Üniversitesi

Murat İNCE,	Devlet Planlama Teşkilatı
Türksel KAYA BENGHSİR,	Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
Önder KUTLU,	Selçuk Üniversitesi
Nail ÖZTAŞ,	Gazi Üniversitesi
Mehmet TEKİNKUŞ,	Gaziantep Üniversitesi
Eyüp ZENGİN,	Qafqaz Üniversitesi

Kuşkusuz, kitapta yer alan her bir yazının nihaî sorumluluğu tamamıyla yazarına aittir; ilgili bölümlerin ve tüm olarak kitabın içerik ve biçimine atfedilebilecek eksiklikler ya da yanlışlıklar, yukarıda isimleri verilen kişileri ve çalıştıkları kurumları hiçbir biçimde bağlamamaktadır.

Elinizdeki kitap her ne kadar uzun ve titiz bir çalışma sonucu yayına hazırlanmışsa da, eksiklik ya da yanlışlardan tamamen arındırıldığını iddia etmemiz oldukça güçtür. Kitabın tümüyle ilgili eksiklik, aksaklık ya da yanlışlıkların sorumluluğu editörler olarak bizlere aittir. Kitabın tüm okurlarının, özellikle de kitabın öncelikli hedef kitlesi olarak belirlediğimiz yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin; gerek kitapta yer alan konu, kavram ve kuramların seçimi, gerekse bunların içeriği ve işlenişine dair eleştiri ve önerilerinin titizlikle değerlendirileceğini ve hem bu kitabın izleyen baskılarında, hem de *Çağdaş Kamu Yönetimi* başlığı altında hazırlamayı planladığımız bundan sonraki çalışmalarda gözönünde bulundurulacağını önemle belirtmek isteriz.

Son olarak, kitabın basım ve dağıtımını üstlenen Nobel Yayınevi sahibi Nevzat Argun'a ve dizgi sürecindeki emeği ve titizliği için Zehra Çobanoğlu'na teşekkür ediyoruz.

Kitabın, çağdaş kamu yönetiminin daha yaratıcı yöntemlerle araştırılmasına ve daha doğru anlaşılmasına ve anlatılmasına katkı yapması umut ve dileklerimizle…

Prof. Dr. Muhittin ACAR

Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR

İçindekiler

1. KISIM

1. BÖLÜM

Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Yeni Kamu İşletmeciliği **3**
Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN- Hacettepe Üniversitesi

2. BÖLÜM

Karmaşıklık Bilimleri: Kaosun Kıyısında Bilim ve Yönetim **45**
Prof. Dr. Nail ÖZTAŞ- Gazi Üniversitesi

3. BÖLÜM

Kamu Tercihi Teorisi **75**
Doç. Dr. Ali Rıza ÇOBAN- Anayasa Mahkemesi

4. BÖLÜM

Postmodernizm ve Kamu Yönetimi **97**
Doç. Dr. Murat OKÇU- Süleyman Demirel Üniversitesi

5. BÖLÜM

Dünyada ve Türkiye'de Feminizm ve Kadın Hareketi **123**
Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL- Süleyman Demirel Üniversitesi

6. BÖLÜM

Kamu Yönetimi ve Örgütlenmesine Sistemsel Bir Yaklaşım **149**
Doç. Dr. Osman BAYRİ- Süleyman Demirel Üniversitesi

7. BÖLÜM

Yeni Kamu Yönetimi Hareketi **181**
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR- Pamukkale Üniversitesi

2. KISIM

8. BÖLÜM

Sivil Toplum **225**

Prof. Dr. Gülgün ERDOĞAN TOSUN- Ege Üniversitesi

9. BÖLÜM

Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim **257**

Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR- Selçuk Üniversitesi

10. BÖLÜM

Kamu Yönetimi Paradigmasında Değişim ve Özelleştirme Yaklaşımı **275**

Prof. Dr. Recep BOZLAĞAN- Marmara Üniversitesi

11. BÖLÜM

Elektronik (E)-Devlet Kuramı ve Uygulamasına Genel Bir Bakış ve Değerlendirme **303**

Prof. Dr. Mete YILDIZ- Hacettepe Üniversitesi

12. BÖLÜM

Toplam Kalite Yönetimi ve Kamu Yönetimi **325**

Doç. Dr. Asım BALCI- Ankara Büyükşehir Belediyesi

13. BÖLÜM

Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi, **343**

Prof. Dr. Bekir PARLAK- Uludağ Üniversitesi

14. BÖLÜM

Sektörlerarası İşbirliği, İttifak ve Ortaklıklar **389**

Prof. Dr. Muhittin ACAR- Hacettepe Üniversitesi

1. Bölüm

KAMU SEKTÖRÜNÜN YÖNETİMİ SORUNUNA YENİ BİR YAKLAŞIM:YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ

Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

1. GİRİŞ

Kamu sektörü 20. Yüzyılın son çeyreğinde kendini kuşatan ekonomik ve siyasal-ideolojik çevrede oluşan değişimlerin bir sonucu olarak önemli bir ilgi ve tartışma alanı haline gelmiştir. Gerek siyasal ve gerekse akademik çevrelerde kamu sektörünün ekonomik ve yönetsel faaliyetlerine ilişkin olarak artan bu ilginin birbirleriyle yakın bağlantılı birden çok sebebi vardır. Bir yandan, başta gelişmiş Batılı ülkeler olmak üzere, 1970'lerdeki "petrol krizleri"ni takip eden "ağır ekonomik bunalım", diğer yandan ise İkinci Dünya Savaşı sonrası "Keynezyen karma ekonomi" ve "refah devleti" anlayışları temelinde yerleşmiş olan "sosyal demokrat konsensüs"ü sorgulayan ve reddeden liberal-muhafazakâr siyasal hareketin etkisiyle, devletin ekonomik ve sosyal hayattaki rolü ve ağırlığı 1980'li ve 1990'lı yıllarda yeniden tartışma konusu haline gelmiştir. Kamu harcamalarındaki hızlı ve sürekli artış ve özellikle sosyal refah hizmetlerine olan talebin önlenemez yükselişi karşısında Batılı refah devletlerinin içine düştükleri malî kriz karşısında sözkonusu siyasal ve akademik çevreler hem daha "sınırlı bir devlet" (limited government) hem de daha "ekonomik, etkin ve etkili" (economic, efficient and effective) kamu hizmet sunumunu sağlayabilecek kurum ve mekanizmaları içeren bir yönetsel yapı arayışı içerisine girmişlerdir.

1980'li yıllardaki temel tartışma konusu, Batılı devletlerin özellikle 1970'lerde yaşadıkları ekonomik-malî kriz karşısında ekonomideki kamu ve özel sektör arasındaki sınırın özel sektör lehine tekrar çizilmesiydi. Kamu sektörünün genişlemesine karşı çıkan liberal-muhafazakâr siyasal partilerin yürüttüğü muhalefet 1970'lerin sonlarından itibaren Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da, özellikle A.B.D. ve İngiltere'de, hızla zemin kazanmış ve "devletin küçültülmesi" (the rolling back the frontiers of the state/the withdrawal of government) sözkonusu partilerin kurduğu hükümetlerin resmi politikası haline gelmiştir. Bu siyasal-ideolojik iklim değişikliği kısa zamanda diğer ülkelere de sıçramış ve hatta

ği kamu hizmetlerinin etkin, etkili ve normlara uygun bir biçimde sunulabilmesi için hukuk kuralları ile ekonomi ve işletmeciliğe ait ilkelerin uygulanmasında tutarlı bir bileşimin sağlanmasını gerektirmektedir (bkz. Ömürgönülşen, 1997: 540-541; 1999: 155-157; ve 2000: 27). Bir başka deyişle, kamu işletmeciliği siyasal rasyonalite ile ekonomik rasyonalite (bkz. Levine, 1979: 471, 484, 485) ve hukukî rasyonalite ile işletmeci rasyonalite (bkz. OECD, 1991: 13; ve Peters, 1989: 296) arasında kavramsal bağlantıların kurulmasını öngörmektedir. Uzun vadede, ekonomik açıdan rasyonel sonuçlara ulaşmayı hedefleyen bir kamu işletmeciliğinin sosyal amaçlı hükümet politikalarına olan desteğin sürdürülmesinde son derece hayati bir rol oynayabileceği söylenebilir (Keating, 1991: 238; 262-263). Bu sebeple, kamu sektörünün yönetimine ilişkin bu yeni yaklaşım siyaset, kamu hukuku, ekonomi ve işletmecilik alanlarından gelen katkıların "bütünleştirici" bir anlayışla biraraya getirilmesi suretiyle geliştirilmelidir (benzer bir öneri için bkz. Hughes, 1994: 257-258; Ranson ve Stewart, 1994: 30-31; Johnston ve Callender, 1997: 54; ve Şaylan, 1995: 118-119). Böyle bir girişimin oldukça zor olduğu ve potansiyel uyumsuzluk ve çatışmaları bünyesinde barındırdığı bir gerçektir; ancak, son çeyrek yüzyıldaki bilgi birikimi ve deneyimin böyle bir yaklaşım geliştirilmesi yolunda kolaylık sağlayacağı da unutulmamalıdır.

Ancak böylesine "bütünleştirici" bir kamu işletmeciliği yaklaşımı YKİ'nin varolan egemenliğini tehdit edebilir. Eğer kamu sektörünün kendine özgü doğası dikkate alınarak YKİ "revize" edilebilir ve kamu işletmeciliğinin özel sektör işletmeciliğinden ayırt edilmesini sağlayacak şekilde "kamusallık" unsuru üzerinde özel bir vurgu yapılabilirse, YKİ'nin dile getirdiği işletmecilik anlayışı kamu hizmetlerinin yönetilmesi ile ilgili sorunların aşılmasında önemli bir katkı sağlayabilir. Ancak böyle bir revizyonun YKİ'nin temsil ettiği anlayışın egemenliğini perçinlemesine ve YKİ adı altında olmasa bile önümüzdeki yakın dönemde de varlığını sürdürmesine yolaçabileceği olasılığı gözden uzak tutulmamalıdır. Ayrıca, sözkonusu kamu işletmeciliği yaklaşımının kamu sektörünün bütün sorunlarına cevap verebilecek bir devayı kül veya mucizevî bir iksir olmaktan ziyade umut vadeden bir yönelimi ifade ettiği unutulmamalıdır (bkz. Kooiman ve Eliassen, 1987: 15-16; Rainey, 1990: 172, 173). Bu sebeplerle, kamu sektörünün yönetimi yakın gelecekte de hem akademisyenler hem de uygulamacılar açısından çok ilgi çekici bir alan olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

ABERBACH, J. D., R. D. PUTNAM ve B. A. ROCKMAN (1981). **Bureaucrats & Politicians in Western Democracies**, Harvard University Press, Mass.

AKSOY, Ş. (1995), "Yeni Sağ ve Kamu Yönetimi", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, C. II, TODAİE, Ankara.

ALLISON, G. T. (1979), "**Public and Private Management: Are They Fundamentally Alike in All Unimportant Respects?**", A Paper to Public Management Research Conference, Brookings Institution, Washington, D.C. (Ayrıca Perry ve Kraemer, 1983 içinde).

APPLEBY, P. H. (1949). **Policy and Administration**, University of Alabama Press, Alabama.

ARGYRIS; C. (1990). **Overcoming Organisational Defences: Facilitating Organizational Learning**, Allyn & Bacon, Needham Heights, Mass.

AUCOIN, P. (1988), "Contraction, Managerialism and Decentralisation in Canadian Government", **Governance**, Vol. 1, No. 2.

AUCOIN, P. (1990), "Administrative Reform in Public Management: Paradigms, Principles, Paradoxes and Pendulums", **Governance**, Vol. 3, No. 2.

AYMAN-GÜLER, B. (1994), "Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 27, S. 4.

AYMAN-GÜLER, B. (1995), "Sempozyum Genel Raporu", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, C. I, TODAİE, Ankara.

AYMAN-GÜLER, B. (1996). **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarlama Politikaları**, TODAİE, Ankara.

AYMAN-GÜLER, B. (1997), "21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi?", **21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu Açılış Bildirisi**, TODAİE, Ankara.

BARZELAY, M. ve B. J. ARMANJANI (1992). **Breaking through Bureaucracy: A New Vision for Managing in Government**, University of California Press, Berkeley, California.

BELLONE, C. J. (der.) (1980). **Organisation Theory and the New Public Administration**, Allyn & Bacon, Boston.

BEYER, J. M., J. M. STEVENS ve H. M. TRICE (1983), "The Implementing Organization: Exploring the Black Box in Public Policy Research", R. C. Hall and R. E. Quinn (der.), **Organization Theory and Public Policy**, Sage, Beverly Hills.

BOSTON, J. (der.) (1991). **Reshaping the State: New Zealand's Bureaucratic Revolution**, Oxford University Press, Auckland.

BOUCKAERT, G. (1990), "History of the Productivity Movement", **Public Productivity& Management Review**, Vol. 14.

BOYLE, R. (1992), "Civil Service Management Trends: Challenges for the 1990s", **Administration-Journal of the Institute of Pub. Adm. of Ireland**, Vol. 39, No. 1.

BOZEMAN, B. (der.). (1993). **Public Management: The State of Art**, Jossey-Bass, San Fransisco, California.

BOZEMAN, B. ve J. STRAUSMANN (der.). (1984). **New Directions in Public Administration**, Brooks/Cole, Monterey, Cal.

BROADBENT, J. ve R. LAUGHLIN (1997), "Evaluating the 'New Public Management' Reforms in the UK: A Constitutional Possibility?", **Public Administration**, Vol. 75, Autumn Issue.

BUTLER, Sir R. (1994), "Reinventing British Government", **Public Administration**, Vol. 72, No. 1.

CAIDEN, G. E. (1981), "Administrative Reform", G. R. Curnow and R. L. Wettenhall (der.), **Understanding Public Administration**, Allen and Unwin, Sydney.

CAIDEN, G. E. (1982). **Public Administration**, 2. bası, Palisades Pub, Pacific Palisades.

CAIDEN, G. E. (1991). **Administrative Reform Comes of Age**, Walter de Gruyter, New York.

CAMPBELL, C. (1995), "Does Reinvention Need Reinvention? Lessons from Truncated Managerialism in Britain", **Governance**, Vol. 8, No. 4.

CAMPBELL, C. ve B. G. PETERS (1988), "The Politics-Administration Dichotomy: Death or Merely Change?", **Governance**, Vol. 1, No. 1.

CARROLL, J. D., A. L. FRISTCHLER ve B. L. R. SMITH (1985), "Supply-Side Management in the Reagan Administration", **Public Administration Review**, Vol. 45, No. 6.

CHANDLER, J. A. (1991), "Public Administration: A Discipline in Decline", **Teaching Public Administration**, Vol. 11, No. 1.

CHRISTENSEN, J. G. (1988), "Withdrawal of Government: A Critical Survey of an Administrative Problem in its Political Context", **International Review of Administrative Sciences**, Vol. 54, No. 1.

CLARKE, J., A. COCHRANE ve E. MCLAUGHLIN (1994a), "Introduction: Why Management Matters", J. Clarke, A. Cochrane ve E. McLaughlin (der.), **Managing Social Policy**, Sage, London.

CLARKE, J., A. COCHRANE ve E. MCLAUGHLIN (1994b), "Mission Accomplished or Unfinished Business? The Impact of Managerialization", J. Clarke, A. Cochrane ve E. McLaughlin (der.), **Managing Social Policy**, Sage, London.

CLARKE, M. ve J. STEWART (1986). **The Public Service Orientation: Developing the Approach**, Local Government Training Board, Luton.

COURSEY, D. ve B. BOZEMAN (1990), "Decision-Making in Public and Private Organizations: A Test of Alternative Concepts of 'Publicness'", **Public Administration Review**, Vol. 50, No. 5.

CROZIER, M. (1964). **The Bureaucratic Phenomenon**, University of Chicago, Chicago.

ÇEVİK, H. H. (2001). **Türkiye'de Kamu Yönetimi Sorunları**, Seçkin, Ankara.

DOWNS, A. (1967). **Inside Bureaucracy**, Little, Brown, Boston.

DPT (1994). **Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi**, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT, Ankara.

DRUCKER, P. (1986). **The Frontiers of Management**, Dutton, New York.

DUNLEAVY, P. (1982), "Is There a Radical Approach to Public Administration", **Public Administration**, Vol. 60, Summer Issue.

DUNLEAVY, P. (1994), "The Globalization of Public Services Production: Can Government be 'Best in World'", **Public Policy and Administration**, Vol. 9, No. 2.

DUNLEAVY, P. ve C. HOOD (1994), "From Old Public Administration to New Public Management", **Public Money&Management**, Vol. 14, No. 3.

DUNSIRE, A. (1995), "Administrative Theory in the 1980s: A Viewpoint", **Public Administration**, Vol. 73, Spring Issue.

DUNSIRE, A. (1999), "Then and Now Public Administration, 1953-1999", **Political Studies**, Vol. XLVII.

ELCOCK, H. (1991). **Change&Decay? Public Administration in the 1980s**, Longman, Harlow, Essex.

ELCOCK, H. (1995), "The Fallacies of Management", **Public Policy and Administration**, Vol. 10, No. 1.

ELIASSEN, K. A. ve J. KOOIMAN (1987), "Introduction" in J. Kooiman ve K. A. Eliassen (der.), **Managing Public Organizations: Lessons from Contemporary European Experience**, Sage, London.

ELIASSEN, K. A. ve J. KOOIMAN (der.) (1993). **Managing Public Organizations: Lessons from Contemporary European Experience**, 2. bası, Sage, London.

EMMERT, M. A., M. CROW ve R. F. SHANGRAW, Jr. (1993), "Public Management in the Future: Post-Orthodoxy and Organization Design" B. Bozeman (der.), **Public Management: The State of Art**, Jossey-Bass, San Fransisco, Cal.

FARAZMAND, A. (1994), "The New World Order and Global Public Administration: A Critical Essay", J. C. Garcia-Zamor ve R. Khator (der.), **Public Administration in the Global Village**, Praeger, Westport, CT.

FARNHAM, D. ve S. HORTON (1996a), "The Political Economy of Public Sector Change", D. Farnham ve S. Horton (der.), **Managing the New Public Services** 2. bası, Macmillan, London.

FARNHAM, D. ve S. HORTON (1996b), "Managing Private and Public Organisations", D. Farnham ve S. Horton (der.), **Managing the New Public Services** (2nci bası), Macmillan, London.

FAYOL, H. (1949). **General and Industrial Management**, (ter. C. Storrs), Sir Isaac Pitman, London.

FLYNN, N.(1993), "Editorial: New Management Relationships in the Public Sector", **Public Money&Management**, Vol. 13, No. 3.

FLYNN, N. ve F. STREHL (der.) (1996). **Public Sector Management in Europe**, Prentice Hall&Harvester Wheatsheaf, London.

FOSTER, C. D. ve F. J. PLOWDEN (1996). **The State Under Stress: Can the Hollow State be Good "Government"?**, Open University Press, Buckingham.

FOX, C. J. ve H. T. MILLER (1995). **Postmodern Public Administration: Toward Discourse**, Sage, London.

FREDERICKSON, H. G. (1991), "Toward a Theory of the Public for Public Administration", **Administration&Society**, Vol 22, No. 4.

FRIEDRICH, C. J. (1940), "Public Policy and the Nature of Administrative Responsibility", C. J. Friedrich ve E. S. Mason (der.), **Public Policy**, Harvard University Press,Cambridge, MA.

FULTON REPORT (1968). **Report of the Committee on the Civil Service, 1966-68**, Vol. I: Report, (Chaired by Lord Fulton), Cmnd 3638, HMSO, London.

GARSON, G. D. ve E. S. OVERMAN (1983). **Public Management Research in the United States**, Praeger, New York.

GAUS, J. M. (1950), "Trends in the Theory of Public Administration", **Public Administration Review**, Vol. 10.

GOODSELL, C. T. (1994). **The Case for Bureaucracy: A Public Administration Polemic**, 3. bası, Chatham, New Jersey.

GORE, A. (1993). **From Red Tape to Results: Creating a Government that Works Better&Costs Less, Report of the National Performance Review**, Time Books/Random House, New York.

GRAY A. ve B. JENKINS (1995), "From Public Administration to Public Management: Reassesing a Revolution?", **Public Administration**, Vol. 73, Spring Issue.

GREENWOOD, J. ve D. WILSON (1988), "British Public Administration: The Beginning of the End?", **Teaching Politics**, Vol. 17, No. 3.

GREENWOOD, J. ve D. WILSON (1989). **Public Administration in Britain Today**, 2. bası, Unwin Hyman, London.

GULICK, L. ve L. URWICK (eds.) (1937). **Papers on the Science of Administration**, Institute of Public Administration, New York.

GUNN, L. (1987), "Perspectives on Public Management", J. Kooiman ve K. A. Eliassen (der.), **Managing Public Organizations**, Sage, London.

GUNN, L. (1988), "Public Management: A Third Approach", **Public Money&Management**, Vol. 8, No. 1.

HAQUE, M. S. (1996a), "The Intellectual Crisis in Public Administration in the Current Epoch of Privatization", **Administration&Society**, Vol. 27, No. 4.

HAQUE, M. S. (1996b), "Public Service Under Challenge in the Age of Privatization", **Governance**, Vol. 9, No. 2.

HARMON, M. M. (1981). **Action Theory for Public Administration**, Longman, New York.

HENRY, N. (1975), "Paradigms of Public Administration", **Public Administration Review**, Vol. 35, No. 4.

HILL, L. B. (der.) (1992). **The State of Public Bureaucracy**, Armonk, New York.

HOGGETT, P. (1991), "A New Management in the Public Sector?", **Policy and Politics**, Vol. 19, No. 4.

HOGGETT, P. (1996), "New Modes of Control in the Public Service", **Public Administration**, Vol. 74; Spring Issue.

HOLMES, M. (1992), "Public Sector Management Reform: Convergence or Divergence?", **Governance**, Vol. 5, No. 4.

HOLMES, M. ve D. SHAND (1995), "Management Reform: Some Practitioner Perspectives on the Past Ten Years", **Governance**, Vol. 8, No. 4.

HOLTHAM, C. (1992), "Key Challenges for Public Services Delivery", L. Willcocks ve J. Harrow (der.), **Rediscovering Public Services Management**, Mc Graw-Hill, London.

HOOD, C. (1989), "Public Administration and Public Policy: Intellectual Challenges for the 1990s", **Australian Journal of Public Administration**, Vol. 48, No. 4.

HOOD, C. (1990a), "Public Administration: Lost an Empire, Not Yet Found a Role?", A. Leftwich (der.) **New Developments in Political Science: An International Review of Achievements and Prospects**, Edward Elgar, Aldershot, Hants.

HOOD, C. (1990b), "**Beyond the Public Bureaucracy State? Public Administration in the 1990s**", Inaugural Lecture, LSE, London, January 16, 1990.

HOOD, C. (1991), "A Public Management for All Seasons", **Public Administration**, Vol 69, Spring Issue.

HOOD, C. (1995a), "Contemporary Public Management: A New Global Paradigm", **Public Policy and Administration**, Vol. 10, No. 2.

HOOD, C. (1995b), "Emerging Issues in Public Administration", ", **Public Administration**, Vol 73, Spring Issue.

HOOD, C. (1996), "Beyond 'Progressivism': A New 'Global Paradigm' in Public Management?", **International Journal of Public Administration**, Vol. 19, No.2.

HOPWOOD, A. G. ve C. TOMKINS (der.) (1984). **Issues in Public Sector Accounting**, Philip Allen, Oxford.

HORTON, S. (1996), "The Civil Service", D. Farnham ve S. Horton (der.), **Managing the New Public Services**, 2. bası, MacMillan, London.

HUGHES, O. E. (1994). **Public Management&Administration: An Introduction**, The MacMillan, London.

HUNT, M. (1990), "Undergraduate Degree in Public Sector Management", **Teaching Public Administration**, Vol. X, No. 2.

HUSSARD, J. ve M. PEKER (der.) (1993). **Postmodernism and Organizations**, Sage, London.

ILO (1995). **Impact of Structural Adjustment in the Public Services**, ILO, Geneva.

INGRAHAM, P. W. (1997), "Play It Again, Sam; It's Still Not Right: Searching for the Right Notes in Administrative Reform", **Public Administrative Review**, Vol. 57, No. 4.

INGRAHAM, P. W. ve C. R. BAN (1986), "Models of Public Management: Are They Useful to Public Managers in the 1980s?", **Public Administration Review**, Vol. 46, No. 2.

ISAAC-HENRY, K. (1993), "Development and Change in the Public Sector", K. Isaac-Henry, C. Painter ve C. Barnes (der.), **Management in the Public Sector: Challenge and Change**, Chapman&Hall, London.

ISAAC-HENRY, K., C. PAINTER ve C. BARNES (der.) (1993). **Management in the Public Sector: Challenge and Change**, Chapman&Hall, London.

JACKSON, P. M. (1982). **The Political Economy of Bureaucracy**, Philip Allan, Oxford.

JACKSON, P. M. (1990), "Public Choice and Public Sector Management", **Public Money&Management**, Vol. 10, No. 4.

JACKSON, P. M. (1994), "The New Public Sector Management: Surrogate Competition and Contracting Out", P. M. Jackson ve C. M. Price (der.) **Privatisation and Regulation: A Review of the Issues**, Longman, Harlow, Essex.

JOHNSTON, J. ve G. CALLENDER (1997), "Vulnerable Governments: Inadvertent De-Skilling in the New Global Economic and Managerialist Paradigm?", **International Review of Administrative Sciences**, Vol. 63.

JONES, G. W. (1989), "A Revolution in Whitehall? Changes in British Central Government since 1979", **West European Politics**, Vol. 12.

KEATING, M. (1988), "Quo Vadis? Challenges of Public Administration", **Australian Journal of Public Administration**, Vol. 48.

KEATING, M. (1991), "Management of the Public Sector" J. Llewellyn ve S. J. Potter (der.), **Economic Policies for the 1990s**, Blackwell, Oxford.

KELMAN, S. (1991)," 'The Prescriptive Message', The Public Administration of James Q. Wilson: A Symposium on Bureaucracy", **Public Administration Review**, Vol. 51, No.3.

KERNAGHAN, K. (1993), "Reshaping Government: The Post-Bureaucratic Paradigm", **Canadian Public Administration**, Vol. 36, No. 4.

KHUN, T. (1964). **The Structure of Scientific Revolutions**, University of Chicago Press, Chicago.

KHUN, T. (1970), "Reflections on My Critics", I. Lakotas ve A. Musgrave (der.), **Criticism and the Growth of Knowledge**, Cambridge University Press, New York.

KINGDOM; J. (1986), "Public Administration: Defining the Discipline-Part I", **Teaching Public Administration**, Vol. VI, No. 1.

KINGDOM; J. (1990), "Public Administration or Public Implementation: A Discipline in Crisis", **Public Policy and Administration**, Vol. 5, No. 2.

KIRKPATRICK, I. ve M. MARTINEZ LUCIO (1996), "Introduction: The Contract State and the Future of Public Management", **Public Administration**, Vol. 74, Spring Issue.

KOOIMAN, J.(der.) (1993). **Modern Governance: New Government-Society Interactions**, Sage, London.

KOOIMAN, J. ve K. A. ELIASSEN (der.) (1987). **Managing Public Organizations: Lessons from Contemporary European Experience**, Sage, London.

LAN, Z. ve D. V. RESENBLOOM (1992), "Editorial", **Public Administration Review**, Vol. 52, No. 6.

LEVINE, C. H. (1979), "Public Management: First Approximations", **International Journal of Public Administration**, Vol. 1, No. 4.

LLEWELLYN, J. ve S. J. POTTER (1991). **Economic Policies for the 1990s**, Blackwell, Oxford.

LONG, N. (1954), "Public Policy and Administration: The Goals of Rationality and Responsibility", Public Administration, Vol 14, No. 1.

LOVRICH, N. P. Jr. (1985), "Contending Paradigms in Public Administration: A Sign of Crisis or Intellectual Vitality?", **Administration&Society**, Vol. 17, No. 3.

LYNN, L. E. Jr. (1987). **Managing Public Policy**, Little Brown, Boston.

LYNN, L. E. Jr. (1996). **Public Management as Art, Science, and Profession**, Chatham House, Chatham, N. J.

LYNN, N. B. ve A. WILDAVSKY (der.) (1990). **Public Administration: The State of the Discipline**, Chatham House, Chatham, N. J.

MARX, F. M. (1946). **Elements of Public Administration**, Prentice Hall, New York.

MASCARENHAS, R. C. (1990), "Reform of the Public Service in Australia and New Zealand", **Governance**, Vol. 3, No. 1.

MASCARENHAS, R. C. (1993), "Building and Enterprise Culture in the Public Sector: Reform of the Public Sector in Australia, Britain, and New Zealand", **Public Administration Review**, Vol. 53, No.4.

MATHIASEN, D. G. (1996), "The New Public Management and its Critics", **International Public Management Journal**, Vol. 1, No. 3.

MERTON, R. K. (1968). **Social Theory and Social Structure**, 3. bası, Free Press, New York.

METCALFE, L. (1993), "Conviction Politics and Dynamic Conservatism: Mrs. Thatcher's Managerial Revolution", **International Political Science Review**, Vol. 14, No. 4.

METCALFE, L. ve S. RICHARDS (1990). **Improving Public Management**, 2. bası,: Sage-European Institute of Public Administration, London.

MIDWINTER, A. F. (1990), "Editorial: What New Managerialism?", **Public Policy and Administration**, Vol. 5, No.1.

MINOGUE, M., C. POLIDANO ve D. HULME (der.) (1998). **Beyond the New Public Management: Changing Ideas and Practices in Governanace**, Edward Elgar, Cheltenham.

MINTZBERG, H. (1979). **The Structuring Organizations**, Prentice Hall, Englewood Cliffs: N.J.

MINTZBERG, H. (1983). **Structures in Fives**, Prentice Hall, Englewood Cliffs: N.J.

MUHAMMAD, F. (1988), "Public Administration: Prevailing Perceptions and Priorities", **International Review of Administrative Sciences**, Vol. 54, No. 1.

NEWMAN, J. ve J. CLARKE (1994), "Going About Our Business? The Managerialization of Public Services", J. Clarke, A. Cochrane ve E. McLaughlin (der.), **Managing Social Policy**, Sage, London.

NISKANEN, W. A. (1971). **Bureaucracy and Respective Government**, Aldine-Atherton, Chicago.

OECD (1991). **Serving the Economy Better,** Occasional Paper on Public Management, OECD, Paris.

OECD (1993). **Public Management: OECD Country Profiles**, OECD, Paris.

OECD (1995). **Governance in Transition: Public Management Reforms in OECD Countries**, OECD-Puma, Paris.

OSBORNE, D. ve T. GAEBLER (1992). **Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector**, Addison-Wesley, Reading, Mass..

OSTROM, V. (1974). **The Intellectual Crisis in American Public Administration**, (gözden geçirilmiş bası), Univerity of Alabama Press, Tuscaloosa, Ala.

OVERMAN, E. ve K. BOYD (1994), "Best Practice Research and Post-Bureaucratic Reform", **Journal of Public Administration Research and Theory**, Vol. 4.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, U. (1997), "The Emergence of a New Approach to the Public Sector: The New Public Management", **Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu'na Armağan**, A.Ü. S.B.F. Dergisi, C. 52, No. 1-4.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, U. (1999), "Different Positions Concerning the Management Function in the Public and Private Sectors and the Distintive Place of Public Management in the Spectrum of These Positions", **Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, C. 17, S. 1.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, U. (2000), "**The New Public Management: A 'New Fashion' or an 'Irreversible Change' in the Public Sector**", Discussion Paper in Management and Organization Studies, Faculty of Social Sciences, Management Centre, No. 00/06, (Leicester University, U.K.).

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, U. (2003), " 'İdare' Terimi Niçin Korunmalı ve Yaşatılmalıdır?", **İdarecinin Sesi Dergisi**, C. XV, S. 96.

ÖZEN, Ş. (1995), "Kamu Yönetimi Yazınımız ve Örgütler-Yönetim Çalışma Alanı: Tehlikeli İlişkiler?", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, C. I, TODAİE, Ankara.

PAINTER, C. (1993), "Managing Change in the Public Sector", K. Isaac-Henry, C. Painter, ve C. Barnes (der.), **Management in the Public Sector: Challenge and Change**, Chapman&Hall, London.

PERRY, J. L. ve K. L. KRAEMER (der.) (1983). **Public Management: Public and Private Perspectives**, Mayfield, Palo Alto, Cal.

PETERS, B. G. (1989). **The Politics of Bureaucracy**, 3. bası, Longman, London.

PETERS, T. (1989). **Thriving on Chaos**, Pan, London.

PETERS, T. ve R. H. WATERMAN Jr. (1982). **In Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies**, Harper&Row, New York.

PETERS, T. ve N. AUSTIN (1985). **A Passion for Excellence: The Leadership Difference**, Fortana, London.

PIERRE, J. (2000). **Debating Governance: Authority, Steering, and Democracy**, Oxford University Press, Oxford.

PIERSON, C. (1991). **Beyond the Welfare State: The New Political Economy of Welfare**, Polity Press, Cambridge.

POLLITT; C. (1993). **Managerialism and Public Services**, 2. bası, Blackwell, Oxford.

POLLITT; C. (1996), "Antistatist Reforms and New Administrative Directions: Public Administration in the United Kingdom", **Public Administration Review**, Vol. 56, No. 1.

POLLITT; C. ve G. BOUCKAERT (2000). **Public Management Reform: A Comparative Analysis**, Oxford University Press, New York.

POWER, M. ve R. LAUGHLIN (1992), "Critical Theory and Accounting", N. Alveson ve H. Willmott (der.), **Critical Management Studies**, Sage, London.

PROKOPENKO, J. (1989). **Management Implications of Structural Adjustment**, ILO, Geneva.

RAINEY, H. G. (1990), "Public Management: Recent Developments and Current Prospects", N. B. Lynn ve A. Wildavsky (der.), **Public Administration: The State of the Discipline**, Chatham House, Chatham, N. J.

RAINEY, H. G. (1991). **Understanding and Managing Public Organizations**, Jossy-Bass, San Fransisco.

RANSON, S. ve J. STEWART (1994). **Management for the Public Domain: Enabling the Learning Society**, St. Martin's Press, New York.

RHODES, R. A. W. (1991), "Theory and Methods in British Public Administration: The View from Political Science", **Political Studies**, Vol. XXXIX.

RHODES, R. A. W. (1996), "From Institutions to Dogma: Tradition, Eclecticism, and Ideology in the Study of British Public Administration", **Public Administration Review**, Vol. 56, No. 6.

RHODES *et al.* (1995), "The State of Public Administration: A Professional History, 1970-1995", **Public Administration**, Vol. 73, Spring Issue.

RIDLEY, F. F. (1996), "The State of Public Administration: A Professional History, 1970-1995", **Public Policy and Administration**, Vol. 11, No. 1.

ROURKE, F. E. (1984). **Bureaucracy, Politics, and Public Policy**, (Boston: Little, Brown).

SAVOIE, D. J. (1994). **Thatcher, Reagan, Mulroney: In Search of a New Bureaucracy**, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh, PA.

SCOTT, G., P. BUSHNELL ve N. SALLEE (1990), "Reform of the Core Public Sector: New Zealand Experience", **Governance**, Vol. 3.

SCOTT, G. ve P. GORRINGE (1989), "Reform of the Core Public Sector: The New Zealand Experience", **Australian Journal of Public Administration**, Vol. 48.

SHICK, A. (1975), "The Trauma of Politics: Public Administration in the Sixties", F. C. Mosher (der.), **American Public Administration: Past, Present, Future**, Maxwell School of Citizenship and Public Affairs and the National Association of Schools of Public Affairs and Administration, Syracuse.

STEWART, J. ve S. RANSON (1988), "Management in the Public Domain", **Public Money&Management**, Vol. 8, No. 1-2.

STEWART, J. ve K. WALSH (1992), "Change in the Management of Public Services", **Public Administration**, Vol. 70, Winter Issue.

STILLMAN, R. J. (1997), "American vs. European Public Administration: Does Public Administration Make the Modern State, or Does the State Make Public Administration?", **Public Administration Review**, Vol. 57, No. 4.

ŞAYLAN, G. (1994). **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge, Ankara.

ŞAYLAN, G. (1995), "Poulantzas'ın Devlet Kuramına Katkıları Üzerine Bazı Düşünceler", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, C. I, TODAİE, Ankara.

ŞAYLAN, G. (1996), "Bağımsız Bir Disiplin Olarak Kamu Yönetimi: Yeni Paradigma Arayışları", **Amme İdaresi Dergisi**, Vol. 29, No. 3.

ŞAYLAN, G. ve S. SEZEN (1998-2000), "The Paradigmatic Crises of Public Administration and Teaching Curriculum: Turkish Case", **Turkish Public Administration Annual**, Vol.24-26.

TAN T. (1988), "Kamu Hizmeti, Özelleştirme ve Bürokrasinin Azaltılması Üzerine", **Türk İdare Dergisi**, No. 378.

TAN T. (1995), "İdarede Yeni Ussallık Arayışları ve Hukuk", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, C. II, TODAİE, Ankara.

TAYLOR, F. (1911). **Principles of Scientific Management**, Harper&Row, New York.

THOMPSON, F. (1997), "Book Review", **Journal of Policy Analysis&Management**, Vol. 16, No.1.

THOMPSON, J. D. (1967). **Organizations in Action**, McGraw-Hill,New York.

THOMPSON, P. ve D. McHUGH (1995). **Work Organisations: A Critical Introduction**, 2. bası, MacMillan Business, London.

TULLOCK, G. (1965). **The Politics of Bureaucracy**, Public Affairs Press, Washington, D.C.

ÜSTÜNER, Y. (1992). **In Search of an Identity: Considerations on the Theory and the Discipline of Public Administration**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Middle East Technical University, Ankara.

ÜSTÜNER, Y. (1995), "Kamu Yönetimi Disiplininde Kimlik Bunalımı", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, C. I, TODAİE, Ankara.

VECCHIO, R. P. (1991). **Organiational Behavior**, 2. bası, Dryden Press, Chicago.

VENTRISS, C. (1987), "Two Critical Issues of American Public Administration: Reflections of a Sympathetic Participant", **Administration&Society**, Vol. 19, No. 1.

VENTRISS, C. (1989), "Toward a Public Philosophy of Public Administration: A Civic Perspective of the Public", **Public Administration Review**, Vol. 49, No. 2.

VENTRISS, C. (1991), "Contemporary Issues in American Public Administration Education: The Serach for an Educational Focus", **Public Administration Review**, Vol. 51, No. 1.

VOLCKER COMMISSION (National Commission on the Public Service and the Task Force Reports to the National Commission on the Public Service) (1990). **Leadership for America: Rebuilding the Public Service**, Lexington Boks, Lexington, MA.

WALDO, D. (1968), "Scope of the Theory of Public Administration", J. C. Charlesworth (der.**), Theory and Practice of Public Administration: Scope, Objectives, and Methods**, American Academy of Political and Social Science, Philadelphia.

WALDO, D. (1980). **The Enterprise of Public Administration: A Summary View**, Chandler&Sharp, Novato, Cal.

WALDO, D. (1990), "A Theory of Public Administration Means in Our Time a Theory of Politics Also", N. B. Lynn ve A. Wildavsky (der.), **Public Administration: The State of the Discipline**, Chatham, Chatham, N.J.

WAMSLEY, G. ve R. BACHER (1990). **Refounding Public Administration**, Sage, Beverly Hills, Cal.

WEBER, M. (1946), "Bureaucracy", **Essays in Sociology**, H. H. Gerth ve C. Wright Mills (çev. ve der.), Oxford University Press, New York.

WHITE, J. D. ve G. B. ADAMS (der.) (1994). **Research in Public Administration: Reflections on Theory and Practice**, Sage, London.

WILSON, V. S. (1996), "Public Administration Reform and the 'New Managerialism': A Comparative Assessment of a Fundamental Challenge Confronting Canadian Public Administration", **International Journal of Public Administration**, Vol. 19, No. 9.

WILSON, E. ve A. DOIG (1996), "The Shape of Ideology: Structure, Culture and Policy Delivery in the New Public Sector", **Public Money&Management**, Vol. 16, No. 2.

WILSON, W. (1887), "The Study of Administration", **Political Science Quarterly**, Vol. 2, No. 1.

WOOD, S. (1989), "New Wave Management", **Work, Employment and Society**, Vol. 3, No. 3.

WRIGHT, V. (1992), "Public Administration in the Nineties: Trends and Innovations", **Public Administration in the Nineties: Trends and Innovations**, Proceedings of XXII International Congress of Administrative Sciences, Vienna, IIAS, Bruxelles.

YAŞAMIŞ, F. D. (1997), "Kamu Yönetimi Kuramında ve Uygulamasında Yeni Gelişmeler: 'Administration'dan 'Management'a", **Türk İdare Dergisi**, Vol. 69, No. 417.

ZIFCAK, S. (1994). **New Managerialism: Administrative Reform in Whitehall and Canberra**, Open University Press, Buckingham.

2. Bölüm

KARMAŞIKLIK BİLİMLERİ: KAOSUN KIYISINDA BİLİM VE YÖNETİM

Nail ÖZTAŞ

1. GİRİŞ

1986 yılında Citibank'ın genel müdürü John Reed, Santa Fe Enstitüsünün Chicago Üniversitesi kökenli ünlü arkeoloğu Robert M. Adams'a şöyle diyordu: "Bizim banka bir yıl içinde 1 milyar dolar kaybetti ve dahası 13 milyar dolarımızın geri ödenip ödenemeyeceği hakkında en küçük bir tahminimiz bile yok… bizim ekonomistler peri masalı anlatmakla meşgul…böyle bir felaketi öngörmelerini bırakın, tavsiyeleri durumu sadece daha kötü yaptı…sanırım yeni bir ekonomi anlayışı artık zaruri oldu… sizin enstitü bu meseleyi ele alırsa bizzat gelip sizi dinlemeye hazırım" (Waldrop, 1992: 91).

Yüzyıllar boyunca mükemmel biçimde işliyor olarak görülen Newton' un 1680'lerde formülleştirdiği "doğanın yasaları'nın birdenbire Einstein'ın göreceli-lik kuramı ile uzayda, kuantum kuramı ile de subatomik düzeyde hiç bir işe yaramadığını öğreniverdik" (Petzinger, Pascale vd., 1999: 10). Dahası evrim kuramı, "sistemlerin basitten karmaşığa doğru evrimleşmekte olduğunu ve termodinamiğin ikinci yasasının aksine değişimin tek yönünün düzenden düzensizlik istikametine doğru olmadığını gösterdi" (Chen, 1989: 73). "Mükemmel ve evrensel olarak gördüğümüz bu [Newtoncu] kurallara dayanarak ordulardan kiliselere ve ekonomik sistemlere kadar halen kullandığımız birçok kurumu örgütledik…Bugün öğreniyoruz ki herşeye model olmuş Newtoncu mekaniğin aslında bir çok sınırı varmış… ve dalgaların hareketlerinden, bitkilerin büyümesine ve medeniyetlerin yükseliş ve çöküşlerine kadar bir çok alanda Newtoncu matematik ne kadar işe yaramaz kalıyormuş" (Petzinger, Pascale vd., 1999: 11).

A.B.D. silahlı kuvvetleri genelkurmay eski başkanı general Gordon R. Sullivan diyorki: "Bilgi çağında savaş bir paradoks, bir yandan inanılmaz büyüklüklerde size ulaşan bilgileri yönetmeniz, bir yandan da bulunduğunuz kumanda mevkii nedeniyle bu bilgileri aşırı kontrol etmenin ayartıcılığına kendinizi kaptırmamanız gerekiyor. Komuta zinciriyle alt kademelere kararları dikte etme

len ve dünyanın en büyük canlıları olan sekoya ağaçlarının bulunduğu Sequioa Park'ta düzenli olarak yangınlar çıkartarak bu muhteşem ağaçları korumaktadır. Benzer şekilde profesyoneller de kendi örgütlerinde bu yenilenmeleri ve sağlıklılığı kolaylaştıran çalkantıları ya da kontrollü yangınları teşvik etmelidirler. Bu bağlamda, Amerikan istihbarat birimleri ve silahlı kuvvetleri karmaşıklık bilimlerinin sunduğu gelişmelerden en iyi biçimde yararlanan ve hatta bu gelişmeleri teşvik eden kurumlardır. Çeşitli üniversitelere ve düşünce kurumlarına yaptırdıkları araştırmalarla, istihbarat toplamadan terörle mücadeleye, kıyı savaşından karmaşık çevrelerde karmaşık teknolojiler kullanarak karmaşık görevler üstlenen deniz piyadeleri gibi birimlerin yeniden örgütlenmesine kadar bir çok konuda karmaşıklık bilimlerinin sunduğu yeni olanakları kullanmaktadırlar.

Bu bölüm, karmaşıklık bilimleri gibi oldukça yeni ancak bir o kadar da dünyayı anlayışımızı ciddi biçimde değiştirmeye aday olan bir bilgi dağarcığını giriş düzeyinde okuyuculara tanıttıktan sonra yerin elverdiği ölçüde bu yeni bilgi dağarcığının Türk kamu yönetimi eğitimi, araştırmaları ve uygulamalarına yapabileceği muhtemel olumlu katkılara değinmiştir. Unutulmaması gereken nokta, şimdiye kadar tek bir kuramın ya da buluşun özellikle toplumsal hayatı açıklamada sihirli reçete olamadığıdır. Karmaşıklık bilimlerinin tüm sorunları çözecek sihirli bir reçete olarak, bazılarınca yapılageldiği gibi, sunulması yalnızca hayal kırıklıkları yaratacaktır. Karmaşıklık bilimleri, birçok disiplini ve hatta bilimin kendisini de değiştiren bir bilgi dağarcığı olarak, akademik ve profesyonel dünyanın gündemine hızla girmektedir. Türk kamu yönetimi akademisyenleri ve profesyonelleri gecikmeden bu gelişmeleri gündemlerine almalı ve bu "yeni" bilimlerin eğitim, araştırma ve uygulama alanlarında sunduğu avantajlardan yararlanmalıdırlar.

KAYNAKÇA

ACAR, M. & ÖZTAŞ, N. (2000), "The Big Questions of Public Administration in Turkey: Unique Meets Universal?" The 61st National Conference of the American Society for Public Administration (ASPA), 1-4 Nisan, 2000, San Diego-California'da sunulmuştur.

ADAMS, R.N. (1988), **The Eighth Day: Social Evolution as the Self Organizing of Energy**, University of Texas Press, Austin.

ANDERSON, P. (1999), "Complexity Theory and Organization Science", **Organization Science**, C.10, S.3, 216-233.

ALLEN, P.M. (1982), "Self-Organization in the Urban System", Schieve, W.C. & Allen, P. (eds.) **Self Organization and Dissipative Structures: Applications in the Physical and Social Sciences** içinde. Texas University Press, Austin.

ALLEN, P.M. (1997), **Cities And Regions as Self Organizing Systems: Models of Complexity**. Gordon and Breach Science Publishers, Amsterdam.

ARAM, E. (1999), "Educating Prospective Managers In The Complexity Of Organizational Life", **Management Learning**, C.30, S.3, 321-343.

BAHLMANN, T. (1990), "The Learning Organization in a Turbulent Environment", **Human Systems Management**, C. 9. S.4, 249-257.

BECKMAN, M. J. (1982), "Trip Making and Locational Choice", Schieve, W.C. & Allen, P. (eds). **Self Organization and Dissipative Structures: Applications in the Physical and Social Sciences** içinde. Texas University Press, Austin, 43–68.

BEGUN, J. W. (1994), "Chaos and Complexity Frontiers of Organization Science", **Journal of Management Inquiry**, C.3, No.4, 329-335.

BERKMAN, Ü. (1995), "Türk Kamu Yönetimi Disiplininin Genel Durumu: Bir Değerlendirme", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, *I. Cilt*. TODAİE Yayını, Ankara, 51-58.

CALTON, J. (1998), "Bridging The Epistemological Divide", **Business and Society**, C.37 S.1 95-97.

CHEN, P. (1989), "Nonequilibrium and Nonlinearity: A Bridge Between the Two Cultures", Scott, P. (ed.) **Time, Rhythms, and Chaos in the New Dialogue with Nature**. The Iowa State University Press, Ames, Iowa, 67-86.

CHENG, Y.T & VAN DE VEN, A. (1996), "Learning the Innovation Journey: Order out of Chaos?", **Organization Science**, C.7, No.6 593-611.

CHIARELLA, C. (1990), "Briefing", **Euromoney**, October, 62-65.

COHEN, J. & STEWART, I. (1994), **The Collapse of Chaos: Discovering Simplicity in a Complex World**, Viking, New York.

COLADO, E. I. (1995), "Strategic Analysis of Organizations: A Model from the Complexity Paradigm", **Human Systems Management**, C.14, 51-70.

COLLIER. J. & Esteban, (1999), "Governance in the Participative Organisation: Freedom, Creativity and Ethics", **Journal of Business Ethics**, C.21, S.2/3, 173-189.

COMFORT, L.K. (1994), "Self-Organization in Complex Systems", **Journal of Public Administration Research and Theory,** C.4, S.3, 393-410.

COMFORT, L. K. (1999), "Nonlinear Dynamics in Disaster Response: The Northridge, California Earthquake January 17, 1994", Euel Elliot and L. Douglas Kiel (eds), **Nonlinear Dynamics, Complexity and Public Policy** içinde. Nova Science Publishers, Inc, Commack, New York.

COMFORT, L. K. (2001), "Coordination in Complex Systems: Increasing Efficiency in Disaster Mitigation and Response", **The 2001 Annual Meeting of the American Political Science Association.** [http://pro.harvard.edu/ papers/024/ 024005 ComfortLou.pdf adresinde Mart 2002 tarihinde ziyaret edilmiştir].

COOPER, T.L. & MUSSO, J. & ÖZTAŞ, N. (2001), "The 'New Sciences' of Self-Organization: A Model for Implementation of Governance Reform", IAAS Konferansı, Atina'da sunulmuştur.

DANEKE, G. A. (1990), "A Science of Public Administration?", **Public Administration Review**, C.50, S.3, 383-393.

DI ZERAGA, G. (1995), "Democracies and Peace: The Self-organizing Foundation for the Democratic Peace", **The Review Of Politics**, C.57, 279-308.

DOBUZINSKIS, L. (1992), "Modernist and Postmodernist Metaphors of The Policy Process: Control and Stability vs. Chaos and Reflexive Understanding", **Policy Sciences,** C.25, 350-380.

DOOLEY, K.J. & JOHNSON, T.L.& BUSH, D.H. (1995), TQM, "Chaos and Complexity", **Human Systems Management**, C.14, 287-302.

ERÇETİN, Ş. (2001), **Yönetimde Yeni Yaklaşımlar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

FREDERICK, J. (1997), "The Chaos Theory Of Airline Pricing", **Working Woman**, C.22, S.3, 30-35.

GOLDOFF, A.C. (2000), "Decision-Making in Organizations: The New Paradigm", **International Journal of Public Administration**, C.23, S.11, 2017-2044.

GOODMAN, A. (1992), "Are Markets as Messy as They Look?", **Wall Street & Technology**, C.9, S.9, 23-28.

GREGERSEN, H. & SAILER, L. (1993), "Chaos Theory and Its Implications for Social Science Research", **Human Relations**, C.46, S.7, 777-803.

GÜLMEZ, M. (1995), "Kamu ve Personel Yönetimi Öğretiminde Katılma ve Sendikal Haklar.-", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, *II. Cilt.* TODAİE Yayını, Ankara, 281-303.

HARRISON, R. & CARROLL, G., (2001), "Modeling Culture in Organizations: Formulation and Extension into Ecological Issues. Lomi, A., Larsen, E.R., (eds.)", **Dynamics of Organizations: Computational Modelling and Organization Theories** içinde. AAAI Pres, Menlo Park, CA, 37-63.

INNES, J. E. & BOOHER, D.E. (1999), "Consensus Building and Complex Adaptive Systems: A Framework for Evaluating Collaborative Planning", **APA Journal**, C.65, No.4, 412-423.

JANTSCH, E. (1980), **The Self Organizing Universe: Scientific and Human Implications of the Emerging Paradigm of Evolution**, Pergamon Press, New York.

JANTSCH, E. (1982), "From Self-Reference to Self-Transcendence: The Evolution of Self-Organizing Dynamics. Schieve", W.C. & Allen, P. (eds.), **Self Organization and Dissipative Structures: Applications in the Physical and Social Sciences** içinde. Austin: Texas University Press.

JENNER, R.A. (1998), "Dissipative Enterprises, Chaos, and the Principles of Lean Organizations", **Omega,** C.26, S.3, 397.

KATRİNLİ, A. & ÖZMEN, Ö. & ARBAK, Y. (1995), "Kamu Yönetimi Disiplininde Yöntem", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, *I. Cilt.* TODAİE Yayını, Ankara, 31-36,

KAUFFMAN, S. (1995), **At Home In The Universe: The Search for Laws of Self-Organization and Complexity**, Oxford University Press, New York&Oxford.

KAYA, Y. K. (1995), "Türkiye'de Kamu Yönetimi Öğretimi", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, *II. Cilt*, TODAİE Yayını, Ankara, 249-269.

KATZ, D. & KAHN, R.L. (1966), "Organizations and the System Concept", Shafritz J. M., Hyde, A.C. (derleyenler) **Classics of Public Administration**, 3. Baskı içinde Balmont, California: Wasworth Series, 248-259.

KIEL, L.D. (1989), "Nonequilibrium Theory and Its Implications For Public Administration" , **Public Administration Review**, C.49, 544-551.

KIEL, L.D. (1993), "Nonlinear Dynamical Analysis: Assessing Systems Concepts in a Government Agency", **Public Administration Review**, C.53, S.2, 143-153.

KIEL, L. D. (1994), **Managing Chaos and Complexity in Government: A New Paradigm for Managing Change, Innovation, and Organizational Renewal**, San Francisco: Jossey- Bass Publishers.

KIEL, L. D. & ELLIOT, E. (1992), "Budgets as Dynamic Systems: Change, Variation, Time, and Budgetary Heuristics", **Journal of Public Administration Research and Theory,** C.2, S.2, 139-156.

KIEL, L. D. & ELLIOT, E. (eds.) (2000), **Chaos Theory in the Social Sciences: Foundations and Applicants,** The University Of Michigan Press, Ann Arbor.

KRUGMAN, P. (1996), **The Self-Organizing Economy**, Blackwell Publishers, Cambridge: Massachusetts.

LEIFER, R. (1989), "Understanding Organizational Transformation Using a Dissipative Structure Model", **Human Relations**, C.42, S.10, 899-916.

LEVINTHAL, D.A. (1997), "Adaptation on Rugged Landscapes", **Management Science**, C.43, 934-950.

LEVINTHAL, D.A. & Warglien, M. (1999), "Landscape Design: Designing for Local Action in Complex Worlds", **Organization Science**, C.10, S.3, 342-357.

MARION, R. (1999), **The Edge of Organization: Chaos and Complexity Theories of Formal Social Systems.** Sage Publications, Thousand Oaks, CA.

MATHEWS, M.K. & WHITE, M. C., & LONG, R.G. (1999a), "The Problem of Prediction and Control in Theoretical Diversity and The Promise of Complexity Sciences", **Journal of Management Inquiry**, C.8, S.1, 17-31.

MATHEWS, M.K. & WHİTE, M. C., & Long, R.G. (1999b), "Why Study the Complexity Sciences in The Social Sciences", **Human Relations**, C.52, S.4, 439-462.

MAWHINNEY, T.C. (1992), "Evolution Of Organizational Cultures as Selection by Consequences: The Gaia Hypothesis, Metacontingencies, and Organizational Ecology", **Journal Of Organizational Behavior Management**, C.12, S.2, 1-27.

MAZMANIAN, D. & P.A. SABATIER (1983), **Effective Policy Implementation,** Lexington, Heath, Massachusetts.

MCKELVEY, B. (1997), "Quasi-natural Organization Science", **Organization Science**, C.8, S.4, 352-380.

MCKELVEY, B. (1999a), "Avoiding Complexity Catastrophe in Coevoluation Pockets: Strategies for Rugged Landscape", **Organization Science**, C.10, S.3, 294-321.

MCKELVEY, B. (1999b), "Complexity Theory in Organization Science: Seizing the Promise or Becoming a Fad?", **Emergence,** C.1, S.1, ss.5-32.

MENDENHALL, M. & MACOMBER, J.H. & GREGERSEN, H. & CUTRIGHT, M. (1998), "Nonlinear Dynamics: A New Perspective on IHRM Research and Practice in the 21st Century", **Human Resources Management Review**, C.8, S.1 5-22.

MOREL,B. & RAMANUJAM, R. (1999), "Through the Looking Glass of Complexity: The Dynamics of Organizations as Adaptive and Evolving Systems", **Organization Science**, C.10, S.3, 278-294.

MURPHY, P. (1996), "Chaos Theory as a Model for Managing Issues and Crises", **Public Relations Review,** C.22, S.2, 95-114.

OVERMAN, E. S. (1996), "The New Sciences of Administration: Chaos and Quantum Theory", **Public Administration Review**, C.56, S.5, 487-491.

OVERMAN, E. S. & LORAINE, D.T. (1994), "Information for Control: Another Management Proverb?", **Public Administration Review**, C.54, S.2, 193- 202.

ÖZTAŞ, N.(2002), "Bitter Lessons from Quakes: Fault Lines of Trust and Legitimacy Aftershocks Response and Recovery by Learning?", ASPA 2002 Konferansında sunulmuştur.

ÖZTAŞ, N. & HUERTA, T. & MYRTLE, R.C. & ROBERTSON, P.J., (2002), "Mapping The Field: Complexity Sciences in Organization and Management", International Conference on Complex Systems 2002, Nashua, NE.' da sunulmuştur.

PANTZAR, M. (1997), "Evolution Toward Multiple Economies-The Organizing Process of the US Economy", **World Futures**, C.51, 111-137.

PASCALE, R. T. (1999), "Surfing The Edge of Chaos", **Sloan Management Review**, C.40, S.3, 83-94.

PASCALE R.T. & MILLEMANN, M. & GIOJA, L. (2000), **Surfing the Edge of Chaos: The Laws of Nature and the New Laws of Business,** Crown Business, New York.

PRIESMEYER, H. R. (1989), "Discovering The Patterns of Chaos: A Potential New Planning", **Planning Review**, C.17, S.6, 14-23.

PRIGOGINE, I. & STENGERS, I. (1984), **Order Out of Chaos: Man's New Dialogue With Nature**, Bentam Boks, New York.

RAYNER, B. (1996), "Life's Getting Complex", **Electronic Business Today**, C.22, S.12, 49-52.

RHODES, R.A.W. (1996), "The New Governance: Governing without Government", **Political Studies,** C.XLIV, 65-667.

RICHARDSON, B. (1994), "Comprehensive Approach to Strategic Management", **Management Decision**, C.32, S.8, 27-42.

ROBERTSON, P. J. (1999), "Collaborative Organizing: An Ideal Type for a New Paradigm", Pasmore, W.A. & Woodman, W.R. (eds.), **Research In Organizational Change and Development** içinde C.12, Jai Press, Greenwich, CT.

SARGUT, S. (1995), "Bürokrasinin Türkiye'deki Darboğazı: Ulusal Kültür-Makine Örgüt Uyuşmazlığı", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, *I. Cilt* . TODAİE Yayını, Ankara,121-141,

SCHNEIDER, S. K. (1992), "Governmental Response to Disasters: The Conflict Between Bureaucratic Procedures and Emergent Norms", **Public Administration Review**, C.52, S.2, 135-145.

SCHNEIDER, S. K. (1995), **Flirting with Disaster: Public Management in Crisis Situations**, M.E. Sharpe Inc, New York.

SCOTT, G. P. (1989), "Introduction: Self-Organization Science and the Interdisciplinary Tower of Babel Syndrome", Scott, P. (ed.) **Time, Rhythms, and Chaos in the New Dialogue with Nature**'da. The Iowa State University Press, Ames, Iowa, 3-22.

SMITH, C. & GEMMILL, G. (1991), "Change in the Small Group: A Dissipative Structure Perspective", **Human Relations**, C. 44, S. 7, 697-717.

SMITH, C. & COMER, D. (1994), "Self-Organization In Small Groups: A Study of Group Effectiveness within Non-equilibrium Conditions", **Human Relations**. C.47, S.5. 557-587.

STACEY, R. D. (1995), "The Science of Complexity: An Alternative Perspective for Strategic Change Processes", **Strategic Management Journal**, C.16, S.6, 477-498.

STERMAN,J.D. & Wittenberg, J. (1999), "Path Dependence, Competition, and Succession in the Dynamics of Scientific Revolution", **Organization Science**, C.10, S.3, 322-341.

SVYANTEK, D.J. & DESHON, R.P. (1993), "Organizational Attractors: A Chaos Theory Explanation of Why Cultural Change Often Fail", **Public Administration Quarterly,** C. 7, S. 3, 339- 356.

THIETART, R. A. & FORGUES, B, (1995), "Chaos Theory and Organization", **Organization Science,** C.6, S.1, 19.

TORBERT, W.R. (1996), "The 'Chaotic' Action Awareness of Transformational Leaders", **International Journal of Public Administration**, C.19, S.6, 911-940.

ÜSDİKEN, B. (1995), "Örgüt Kuramında Yeni Yol Ayırımları: Kuzey Amerika, Avrupa, Türkiye", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, *I. Cilt,* 59-69. TODAİE Yayını, Ankara.

ÜSTÜNER, Y. (1995), "Kamu Yönetimi Disiplininde Kimlik Bunalımı", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, *I. Cilt*, 59-69, TODAİE Yayını, Ankara.

WALDROP M. M. (1992), **Complexity: The Emerging Science at the Edge of Order and Chaos.** Simon & Chuster, New York.

WATTS, D.L. (1990), "Disorder and Contradiction: An Empirical Perspective on Self-Organization", **Human Systems Management**, S.9 239-248.

WHEATLEY, M.J. (1993), "A Quantum Vision", **Barron's National Business and Financial Weekly,** C.73, S.12, 12-13.

WHEATLEY, M. J. (1999), **Leadership and the New Science: Learning about Organization from an Orderly Universe,** Berrett-Koehler, (2.baskı), San Francisco.

WHEATLEY, M. J. & KELLNER-ROGERS, M. (1996), "Self-organization: The Irresistible Future of Organizing", **Strategy & Leadership**, C.24, S.4, 18-25.

WHITE, M. C. & MARIN, D. B. & BRAZEAL, D. C. & FRIEDMAN, W.H. (1997), "The Evolution of Organizations: Suggestions From Complexity Theory About the Interplay Between Natural Selection And Adaptation", **Human Relations** C.50 S.11 1383-1402.

WILLIAMS, P. G. (1997), **Chaos Theory Tamed**, Joseph Henry Press, Washington, D.C.

WILSON, A. G. (1982), "Criticality and Urban Retail Structure: Aspects of Catastrophe Theory and Bifurcation. Schieve", W.C. & Allen, P. (eds.). **Self Organization and Dissipative Structures: Applications in the Physical and Social Sciences** *içinde*. Texas University Press, Austin.

ZUIJDERHOUT, R.W.L . (1990), "Chaos and the Dynamics of Self-organization", **Human Systems Management** C.9 S.4. 21-37.

3. Bölüm

KAMU TERCİHİ TEORİSİ

Ali Rıza ÇOBAN

1. KAMU TERCİHİ NEDİR?

'Kamu tercihi teorisi' (the public choice theory) ya da siyasetin ekonomik teorisi (the economic theory of politics) veya yeni politik iktisat (the new political economy) 1950 ve 60'lı yıllarda Amerika'da demokratik siyaset süreçlerini eleştiren bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır. Teori, iki önemli düşünce okulu etrafında şekillenmiştir; James Buchanan ve Gordon Tullock (her ikisi de fikirlerinden yararlandıkları 18. yüzyıl filozofları Adam Smith ve David Hume gibi İskoç kökenlidir) tarafından temsil edilen 'Virginia Okulu' (Virginia'daki George Mason Üniversitesinde fikirlerini ürettikleri için) ve Mancur Olson, George Stigler, Anthony Downs, William Riker gibi yazarlar tarafından temsil edilen 'Chicago Okulu'[1]. Teorinin kurucuları tarafından ileri sürülen hipotezler, sonraki takipçiler tarafından Amerikan politikasına özgü sorunlar üzerinde detaylı teknik analizler ile test edilmiştir. Bu çalışmada ileri matematiğe dayalı teknik analizler yerine sadece temel kavramlara değinilmektedir.

Temsili demokrasinin kurum ve işleyişinin toplum tercihlerini siyasal karar alma mekanizmalarına doğru olarak taşımadığını gören kamu tercihi teorisyenleri, siyaset kurumunun ekonomi biliminin yöntemleri ile incelenmesini önermektedirler. Tullock'un tanımı ile kamu tercihi yönetsel davranışın, özellikle de yönetimle ilgili kişilerin davranışlarının bilimsel analizidir (Tullock, 2000). Kamu tercihinin inceleme konusu siyaset biliminin inceleme konusu ile aynıdır: devlet teorisi, seçim sistemleri, seçmen davranışı, siyasi partiler, bürokrasi vb; ancak, yöntemi ekonominin yöntemidir (Mueller, 1989). Nasıl ekonomi bilimi kompleks (karmaşık) mübadele (pazar) ilişkilerine katılan bireylerin alıcı, satıcı, yatırımcı, üretici, girişimci olarak davranışlarını anlamaya ve açıklamaya çalışan bir analiz yöntemi ise, kamu tercihi teorisi de kompleks yönetsel işlevlere katılan bireylerin oy veren seçmen, seçime giren aday, seçilmiş temsilci, siyasi parti üyesi ya da başkanı, bürokrat olarak davranışlarını ekonomi biliminin yöntem-

[1] Bu okullar hakkında detaylı bilgi için bakınız Aktan, Coşkun Can ***Politik İktisat,*** (Aklıselim Matbaası: İzmir, 2000)

teorisinin pek çok alanında olduğu gibi bu alanda da yetkin çalışmalara ihtiyaç vardır. Kamu tercihi Türkiye'de hak ettiği ilgiye mazhar olamamış bir teoridir ve üniversite eğitiminde bu eksikliğin giderilmesine ihtiyaç vardır. Kamu tercihi teorisine yöneltilen eleştiriler ne kadar ciddi olursa olsun, teorinin sunduğu düşünce zenginliği görmezden gelinerek yapılacak kamu yönetimi, siyaset, hukuk ve iktisat eğitim-öğretimi ve uygulaması eksik kalacaktır.

KAYNAKÇA

AKTAN, Coşkun Can (2000) **Politik İktisat**, Aklıselim Matbaası, İzmir.

……. (1998) **Anayasal İktisat**, İZ Yayınları, İstanbul.

…….. .(1996) **Ekonomik Anayasa**, TİSK İnceleme Yayını, İstanbul.

…… .(1992) **Ekonomik Anayasa Sempozyumu**, 28-29 Mayıs 1992 tarihlerinde Ankara Hilton Oteli'nde Düzenlenen Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Takav Matbaası, Ankara.

…….....(1992) "Anayasal İktisadın Felsefi ve Teorik Temelleri",: **Ekonomik Anayasa Sempozyumu** içinde, Takav Matbaası, Ankara, 63-101.

…….....(1991) "Virginia Politik İktisat Okulunun Öğretisi: Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 5-27.

…….....(1991) **Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat** *(James M. Buchanan'dan Çeviriler, A.Eker ile birlikte),* Aklıselim Matbaası, İzmir.

…….....(1994) **Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat**, Doğuş Matbaası, Ankara.

…….....(1995) "Kamu Tercihi", **Maliye Yazıları Dergisi**, 96-106 (çeviri) [Gordon Tullock, "Public Choice", The New Palgrave Dictionary of Economics, 1040-44]

…….....(1994) "Rant Kollama", **Maliye Yazıları Dergisi**, 34-40 (çeviri) [Gordon Tullock, Rent Seeking", New Palgrave Dictionary of Economics, Vol. 4, 1987]

BAĞDİGEN, M., (2001) "Belediyelerde Bütçe Talebinin Kamu Tercihi Kuramı Çerçevesinde Ampirik Analizi" **DEÜ, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** C.16 S.1

BRENNAN, G. & WALSH, C., (1990) **Rationality, Individualism and Public Policy,** Australian National University, Sidney.

BUCHANAN, J. & TULLOCK, G., (1962) **The Calculus of Consent**, University of Michigan Press, Michigan.

BUCHANAN, J., (1984) "Constitutional Restrictions on the Power of Government", in Buchanan ve Tollison (eds.) **The Theory of Public Choice-II**, University of Michigan Press, Michigan.

BUCHANAN, J., (1984a) "Politics without Romance: A Sketch of Positive Public Choice Theory and Its Normative Implications" in Buchanan ve Tollison (eds.) **The Theory of Public Choice-II**, University of Michigan Press, Michigan.

DOWNS, A., (1957) **An Economic Theory of Democracy**, Harper & Row, New York.

DUNLEAVY, P., (1991) **Democracy, Bureaucracy, and Public Choice: Economic Explanations in Political Science,** Harvester Wheatsheaf, Hertfortshire.

maktadırlar. (http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/kamu_tercihi_merkezi/anasayfa-merkez.htm)

GORDON, S., (1994) "The Theory of Public Choice and the Problem of Constitutional Choice" **ACEA Papers** vol. 23

HIRSCHMAN, A., (1970) **Exit, Voice, and Loyalty**, Harvard University Press.

JACKSON, P. M., (1995) **Measures for Success in the Public Sector**, IPFA, London.

NISKANEN, W. A., (1971) **Bureaucracy and Representative Government**, Aldine Atherton, Chicago.

LEWIN, L. & VEDUNG, E., (eds.) (1980) **Politics as Rational Action: Essays in Public Choice and Policy Analysis**, Reidel Publ. London.

LEWIN, L., (1991) **Self-Interest and Public Interest in Western Politics**, OUP, Oxford.

MOE, T. M., (1980) **The Organization of Interests,** University of Chicago Press.

MUELLER, D. C., (1989) **Public Choice II: A Revised Edition of Public Choice,** Cambridge University Press, Cambridge.

PARDO, J. & SCHNEIDER, F., (eds) (1996) **Current Issues in Public Choice,** Edward Elgar, Cheltenham.

POSNER, R., (1998) **Economic Analysis of Law,** 5. edition, Aspen, New York.

SAVAŞ, Vural Fuat (1993) **Anayasal İktisat**, Takav Yayınları, İzmir.

SELDON, A., (2000) " Public Choice in Britain" in Tullock, Seldon ve Brady (eds.) **Government: Whose Obedient Servant? A Primer in Public Choice**, The Institute of Economic Affairs, London.

SELF, P., (1993) **Governmet by the Market? The Politics of Public Choice,** Macmillan, London.

TULLOCK, G., (1965) **The Politics of Bureaucracy**, Public Affairs Press, Washington.

TULLOCK, G., (2000) "The Theory of Public Choice" in Tullock, Seldon ve Brady (eds.) **Government: Whose Obedient Servant? A Primer in Public Choice**, The Institute of Economic Affairs, London.

4. Bölüm

POSTMODERNİZM VE KAMU YÖNETİMİ

Murat OKÇU

1. GİRİŞ

Genel olarak, postmodernizm ve postmodernizmin diğer sosyal bilimler disiplinleriyle ilişkisi üzerine yürütülen tartışmalarda metnin yazar ve okurunu bekleyen öncelikli sorunlardan birisi postmodernizmin kabul edilebilir, tutarlı bir tanımının yapılması olarak ortaya çıkmaktadır. Tanım gereksinimi, geleneksel olarak kategorizasyonlarla, genellemelerle ve kuramlarla düşünmeye ve bilimsel faaliyette bulunmaya alışkın zihnimizin olağan bir beklentisi olarak görülebilir. Ancak, konuyla ilgili hemen hemen herkesin üzerinde uzlaşmaya vardığı ilk nokta, belirsiz doğası gereği postmodernizmin sabit bir tanımını yapmanın çok zor olduğudur. Güzel sanatlardan mimariye, sinemadan edebiyat eleştirisine, sosyolojiden iletişime, modadan teknolojiye uzanan çok geniş bir yelpazede postmodernizmin tartışılıyor olması, kendilerini 'postmodernist' olarak tanımlayanlar arasında dahi postmodernizmin ne olduğuna dair kesin bir görüş birliği oluşmamasına katkıda bulunmaktadır.

Her ne kadar postmodernizmin karmaşık bir kavram yahut düşünceler kümesi olmasının, bir başka söyleyişle, sürekli birbiriyle çarpışan kavramları, uyumsuz önermeleri, hatta zaman zaman tatsız tartışmaları içermesinin—ve elbette bu durumun yarattığı tanımlama güçlüğünün—çok daha esaslı ve öze değin imaları bulunsa da, bu yazının özel amacı gereği ilk olarak şu soruya odaklanmamız gerekmektedir: Tanımlama güçlüğüne rağmen postmodernizm denilince ne anlaşılmalı? Aslında, postmodernizm hakkında düşünmeye başlamanın ve onunla ilgili genel bir anlayışa varmanın ilk bakışta farklıymış gibi duran fakat aslında birbirinden çok da kopuk olmayan, içice geçmiş birkaç yolundan söz edebilmek olası gözükmektedir. Bunlardan ilki postmodernizmi modern 'dönem'den ayrıştırarak düşünmektir. Postmodernizmi modern dönemden hareketle tanımlamaya çalışmanın önemli düşünsel kolaylıklar sağlayabileceği açık, fakat 'dönemselleştirici yaklaşım' olarak adlandırabileceğimiz bu tür bir çaba bile tanım güçlüğü sorununun üstesinden tam olarak gelmeye yeterli olmuyor.

mayı amaçlıyor olmasında yatıyor ise, bir başka nedeni de ortaya çıkan postmodern bilgelik temelinde hareket etmenin ve gerçekten yeni bir şeyler kurabilmenin kamu yönetimi için de bir o kadar zor olmasında yatmaktadır. Bu bağlamda Tekeli'nin (1992), Dennard'in (1997) yukarıda alıntılamış olduğumuz görüşlerini önceleyen yaklaşımı kamu yönetimi disiplini için tekrar edilebilir:

"[P]ostmodernizmi henüz gerçekleşmiş bir dönüşüm olarak görmek doğru olmaz, hatta böyle bir dönüşümün başladığını söylemek bile zordur. Bunu, böyle bir geçisin olabilirliğinin farkında olmak diye yorumlamak daha doğru olacaktır."

Bu noktada kamu yönetimi kuramcı(uygulayıcı)larından beklenen, artık dönüşümün 'olabilirliğinin farkında olmanın' ötesine geçerek 'postmodern bilgeliğin' ışığında dünyanın yeniden kuruluşuna katkıda bulunmak ve postmodern ortamın olumsuzluklarını olabildiğince gidermeye çalışmaktır.

KAYNAKÇA

ALVARADO, Felix (1996), "Concerning Postmodernity and Organizations in the Third World: Opening a Debate and Suggestions for Research Agenda", **Organization Science**, 7 (6), 667-681.

ANTONIO, R. J. ve KELLNER, D. (1994), "The Future of Social Theory and the Limits of Postmodern Critique", Dickens, D. R. ve Fontana, A. (eds.) **Postmodernism and Social Inquiry** içinde, 127-154.

BAUMAN, Zygmunt (1998), **Postmodern Etik**, Çev. Alev Turker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

BOGASON, Peter (1999), "Public Administration and the Unspeakable: Postmodernism as an Academic Trial of the 1990's", Roskilde University, Department of Social Science Roskilde, Denmark, (http://www.ssc.ruc.dk/Research/workingpapersmain.htm adresinden ulaşılabilir).

BOGASON, Peter (2001), "Postmodernism and American Public Administration in the 1990s", **Administration and Society**, 33 (2), 165-193.

BURREL, Gibson ve Morgan, GARETH (1979), **Sociological Paradigms and Organizational Analysis: Elements of the Sociology of Corporate Life**. Heinemann, London.

CARR, Adrian (1996), "Round #2. Response to Other Papers in the Special Issue of the ATP", **Administrative Theory and Praxis**, 1, 57-59,

CAWLEY, McGregor ve CHALOUPKA, William (1997), "American Governmentality, Micheal Foucault and Public Administration", **American Behavioral Scientist**, 41 (1), 28-42.

DENNARD, Linda (1989), "The Three Bears and Goldilocks Meet Burrel and Morgan", **Administration and Society**, 21 (3), 384-386.

FARMER, David John (1995), **The Language of Public Administration. Bureaucracy, Modernity, and Postmodernity**. University of Alabama Press, Tuscaloosa.

FARMER, David John (1996), "The Postmodern Turn and the Socratic Gadfly", **Administrative Theory and Praxis**, 1, 109-116,

FARMER, David John (1997), "Derrida, Deconstruction, and Public Administration", **American Behavioral Scientist**, 41 (1), 12-27.

FEATHERSTONE, Mike (1996), **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**.

FOX, Charles J. (1992), "What Do We Mean When We Say 'Professionalism?': A Language Usage Analysis for Public Administration", **American Review of Public Administration**, 22 (1), 1-17.

FOX, Charles J. (1996) "Reinventing Government as Postmodern Symbolic Politics", **Public Administration Review**, 56 (3), 256-262.

FOX, Charles J. (1997), "The 'Other' Language of Public Administration", **Journal of Public Administration Research & Theory**, 7(1), 159-164.

FOX, Charles J. ve MILLER, Hugh T. (1995) **Postmodern Public Administration: Towards Discourse**. Sage, London.

FOX, Charles J. ve MILLER, Hugh T. (1997), "The Depreciating Public Policy Discourse", **American Behavioral Scientist**, 41(1), 64-89.

FOX, Charles ve COCHRAN, Clarke E. (1990), "Discretionary Public Administration: Toward a Platonic Guardian Class?", Kass, Henry ve Catron, Bayard (eds.) **Images and Identities in Public Administration,** içinde, Sage, London.

GARTMAN, David (1998), "Postmodernism; or the Cultural Logic of Post-Fordism?", **Sociological Quarterly**, 39 (1), 119-138.

HARMON, Michael (1990), "The Responsible Actors 'Tortured Soul': The Case of Horatio Hornblower", Kass, Henry ve Catron, Bayard (eds.) **Images and Identities in Public Administration,** içinde, Sage, London.

HASSARD, John (1993), "Postmodernism and Organizational Analysis: An Overwiew", Hassard John, **Postmodernism and Organizations,** içinde, Sage, London.

HUMMEL, Ralph (1989), "Toward a New Administrative Doctrine: Governance and Management for the 1990s", **American Review of Public Administration**, 19 (3), 175-196.

HUMMEL, Ralph (1990), "Circle Managers and Pyramidal Managers: Icons for the Post-Modern Public Administrator", Kass, Henry ve Catron, Bayard (eds.) **Images and Identities in Public Administration,** içinde, Sage. London.

JARVIS, Darryl (1998), "Postmodernism: A Critical Typology", **Politics and Society**, 26 (1), 95-133.

JENCKS, Charles (1991), **The Language of Post-Modern Architecture**. Rizzoli, New York. Kass, Henry ve Catron, Bayard (eds.) **Images and Identities in Public Administration,** içinde, Sage. London.

KILIÇ, Yavuz (2002), "**Nietzsche ve Postmodernizm**", www.felsefeekibi.com /site/default.asp ?PG=499.

KLAGES, Mary (1997), "Postmodernism". http://www.colorado. edu /English /ENG2012Klages /pomo.html. Erişim tarihi: 05.09.2002.

LYOTARD, Jean Francis (1990), **Postmodern Durum**, Çev. Ahmet Çiğdem, Ara Yayınları, İstanbul.

MARSHALL, Gary ve CHOUDHURY, Enamul (1997) "Public Administration and the Public Interest: Re-Presenting a Lost Concept", **American Behavioral Scientist**, 41(1), 119-131.

MARSHALL, Gary ve WHITE, Orion (1990), "The Blacksburg Manifesto and the Postmodern Debate: Public Administration in a Time Without a Name", **American Review of Public Administration**, 20 (2), 61-76.

MCSWAIN, Cynthia J. ve WHITE, Orion F. (1993), "A Transformational Theory of Organizations", **American Review of Public Administration**, 23 (2), 81-98.

MCSWITE, O. C. (1996), "Round #1. Skepticism, Doubt and the Real: A Gesture Toward Intellectual Community and a New Identity for Public Administration", **Administrative Theory and Praxis** 1, 109-116,

MCSWITE, O. C. (1997), "Jacques Lacan and the Theory of the Human Subject", **American Behavioral Scientist**, 41(1), 43-63.

MESAROS, William ve BALFOUR, Danny (1993), "Hermeneutics, Scientific Realism, and Social Research: Towards a Unifying Paradigm for Public Administration", **Administrative Theory & Praxis**, 15 (2), 25-36.

MILLER, Hugh T. ve FOX, Charles J. (eds.) (1996), **Postmodernism, "Reality" and Public Administration: A Discourse**, Chatelaine Press, Burke, VA.

MORGAN, Douglas F. (1990), "Administrative Phronesis: Discretion and the Problem of Administrative Legitimacy in Our Constitutional System", Kass, Henry ve Catron, Bayard (eds.) **Images and Identities in Public Administration,** içinde, Sage. London.

MORGAN, Gareth (1986), **Images of Organization**. Sage, London.

OKÇU, Murat (2002), **Public Administration and Ethics: Perennial Questions** (Kamu Yönetimi ve Ahlak: Köklü Sorular), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

SANCAR, Nuray (2002), "Postmodernizm ve Marksizm", www.felsefeekibi.com /site/default.asp?PG=423.

VRMEER, Richard (1994), "Postmodernism: A Polemic Commentary on Continuity and Discontinuity in Contemporary Thought", **Administrative Theory & Praxis**, 16 (1), 85-91.

WAMSLEY, Gary (vd.,) (1990), **Refounding Public Administration**, Sage, Newbury Park, CA.

WHITE, Jay D. (1992a), "Knowledge Development and Use in Public Administration: Views from Postpositivism, Poststructrulism and Postmodernism", Timney Bailey, Mary ve Mayer, Richard T. (eds.), **Public Management in an Interconnected World**, içinde, Greenwood Press, New York.

WHITE, Jay D. (1992b), "Taking Language Seriously: Toward A Narrative Theory Knowledge for Administrative Research", **American Review of Public Administration**, 22(2), 75-88.

WHITE, Jay D. ve ADAMS, Guy B. (1994), **Research in Public Administration. Reflections on Theory and Practice**. Sage, London.

WHITE, Orion F. ve MCSWAIN, Cynthia J. (1990), "The Phoenix Project: Raising a New Image of Public Administration of the Past", Kass, Henry ve Catron, Bayard (eds.) **Images and Identities in Public Administration,** içinde, Sage, London.

WHITE, Orion F. ve MCSWAIN, Cynthia J. (1993) "The Semiotic Way of Knowing and Public Administration", **Administrative Theory & Praxis**, 15 (1), 18-35.

WOLLER, Gary M. (1997), "Public Administration and Postmodernism", **American Behavioral Scientist,** 41 (1), 9-11.

5. Bölüm

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE FEMİNİZM VE KADIN HAREKETİ

Songül SALLAN GÜL

1. GİRİŞ

Feminist teoride en genel anlamda feminizm, kadının toplumdaki konumunun değişiminin arzu edilmesidir (Delmar, 1994:5). Feminizm, kadınların toplumdaki ikincil konumunun, baskı altına alınmalarının ve karşılaştıkları ayrımcılıkların sosyal, kültürel, ekonomik neden ve sonuçlarını kadın özgürleşme stratejileri bağlamında farklı biçimlerde açıklama ve çözümleme çabasıdır. Feminist hareketse, kadınların cinslerin eşitliği üzerine temellenen eşit hak, özgürlük ve kurtuluş talebini hedefleyen akımdır (Özbudun, 1984:5; Mitchell, 1992:97). Feminist hareket tanımlaması da ilk olarak, 19. Yüzyılda Amerika'da kadının konumunu güçlendirme ve geliştirme amacı taşıyan kadın hareketini adlandırmada kullanılmıştır (Jaggar, 1988:5; Humm, 1990:74).

Hem bir sosyal hareket, hem de bir sosyal teori olarak feminizm, tarihsel süreçte farklı anlam yüklemeleri kazanmıştır. 19. Yüzyılda feminizm hak ve eşitlik kavramlarıyla ortaya çıkmış, kadınların mülkiyet sahibi olma ve siyasal temsil taleplerini öncelikli olarak dile getirmiştir. Günümüzde ise feminizm, farklı türleriyle kamusal ve özel alanda kadının ikincilleşme, sömürülme ve ezilme süreçlerini toplumsal cinsiyetin[1], yani cins ayrımının ve hiyerarşisinin kurumsallaşmasını sorgulayan bir özgürleşme hareketine dönüşmüştür. Kadın çalışmaları[2] ve politikaları her alanda giderek önem kazanmaya başlamış ve ataerkilliğin kendi başına bir toplumsal olgu olarak çözümlenmesinin gereğine işaret etmiştir. Hatta feminizm kendi sosyal teori ve yaklaşımı içinde modern bilim ve tarih anlayı-

---

[1] Feminist harekette toplumsal cinsiyet (gender) kavramının merkeze alınmasının iki temel nedeni vardır. İlki, cinsler arasındaki ayrımın biyolojik farklılıklardan çok, ataerkil sistemin sosyal ve kültürel sürecinin bir sonucu ve yansıması olduğu gerçeğini dile getirmektir. İkincisi de, kavramın kadınların toplumsal olarak ikincilleştirilmelerinin sistematik bir ayrımcılığı içermesine yapılan vurgudan kaynaklanmaktadır. Kavramla ilgili tartışmalar için özellikle K. Millet, M. Mead, S. Bauvoir, G. Rubin, N. Chodorow, C. MacKinnon, D. Kandiyoti gibi yazarların eserlerine bakılabilir.

[2] Kadın çalışmaları, kadınlar hakkında, kadınlar için, kadınlar tarafından üretilen bilgiler alanıdır.

KAYNAKÇA

ABADAN UNAT, Nermin (der.), (1982), "Toplumsal Değişme ve Türk Kadını", **Türk Toplumunda Kadın** içinde, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.

____. (1998a), "Söylemden Protestoya: Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü", Der. Ayşe Berktay Hacımirzalıoğlu, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler** içinde, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Türk Tarih Vakfı, İstanbul.

____. (998b), "İdeoloji Açısından Kadın Araştırmaları", Der. Oya Çitçi **20. Yüzyılın Sonunda Kadınlarımız ve Gelecek** içinde, TODAİE, Ankara.

ACAR, Feride (1983), "Turkish Women in Acedemia: Roles and Careers", **METU Journal of Studies in Development,** Vol 10.

____. (1990), "Türkiye'de Kadınların Akademik Kariyere Katılımı", **Konferans, Değişen Bir Toplumda Kadınların İstihdam İmkanlarının Geliştirilmesi 7-8 Kasım 1989**, İş ve İşçi Bulma Kurumu, İstanbul.

____. (1991), "Women in the Ideology of Islamic Revivalism in Turkey: Three Islamic Women's Journals", Der. R. Tapper, I.B. **Islam in Modern Turkey**, **Religion, Politics and Literature in a Secular State** içinde, Tauris, London.

____. (1998), "Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Yükümlülükler", Der. Oya Çitçi, **20. Yüzyılın Sonunda Kadınlarımız ve Gelecek** içinde, TODAİE, Ankara.

____. (1998a), "Cumhuriyet ve Kadın", **KSSGM 1998**, **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu** içinde, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.

____. (1998b), "Türk Üniversitelerinde Kadın Öğretim Üyeleri", Der. A. Berktay Hacımirzalioğlu, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler** içinde, Türkiye İş Bankası, Tarih Vakfı, İstanbul.

ACUNER, Selma (1993), **Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili ve Parti Politikaları**, Yayınlanmamış Çalışma, Ankara.

____. (1999), **Türkiye'de Kadın Erkek Eşitliği ve Resmi Kurumsallaşma Süreci**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi SBF, Kamu Yönetimi ve Siyaset Anabilim Dalı, Yönetim Bilimleri, Ankara.

ACUNER, Selma ve Songül SALLAN (1993), "Kamu Yönetiminde Yönetici Kadınlar", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 26, Sayı 3.

AGALINSKI, Sylviane (1998), **Cinsiyetler Siyaseti**, Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi, Ankara.

ARAT, Yeşim (1989), **The Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey**, Fairlaigh Dicson University.

_____. (1990), "Feminizm ve İslam: "Kadın ve Aile Dergisinin Düşündürdükleri", Der. Şirin Tekeli, **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın** içinde, İletişim Yayıncılık, İstanbul.

_____. (1992), "1980'ler Türkiye'sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizmin Radikal Uzantısı", Der. Necla Arat, **Türkiye'de Kadın Olgusu** içinde, Say Yayınları, İstanbul.

_____. (1998), "Türkiye'de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rolleri, 1934-1980", Der. Ayşe Berktay Hacımirzalıoğlu, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler** içinde, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Türk Tarih Vakfı, İstanbul.

BEBEL, August (1980), Çev. Sabiha. Z. Sertel, **Kadın ve Sosyalizm** içinde, Toplum Yayınları, Ankara.

BEECHEY, Veronica (1978), "Women and Production A Critical Analaysis of Some Sociological of Womne's Work", Der. A. Khun ve M. Wolfe, Routledge, **Feminism and Materyalism, Women's Mode of Production** içinde, London.

BERKTAY, Fatmagül (1998), "Cumhuriyetin 75. Yılında Kadınlar Açısından Bakmak", Der. Ayşe Berktay Hacımirzalıoğlu, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler** içinde, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Türk Tarih Vakfı, İstanbul.

BORDO, Suzan (1990), "Feminism, Postmodernism and Gender Scepticism", Der. L. Nicholson, **Femisinim/ Postmodernism** içinde, Routledge, London.

_____. (1994), "Feminism, Postmodernism and Gender Scepticism", Anne C. Hermann ve Abigail J. Stewart (der.), **Theorising Feminism, Parallel Trends in the Humanities and Social Sciences** içinde, Westview Press, Colorado.

BROWN, Judith, C. (1990), "Lesbian Sexuality in Medival and Eraly Modern Europe", Der. M. Duberman, M. Vicinus ve G. Chauncey, Jr., **Hidden From History: Reclaiming Gay and Lesbian Past** içinde, Penguin Books, New York.

BRYSON, Valerie (1992), **Feminist Political Theory**, Paragon House, New York.

ÇAĞATAY, Nilüfer & Yasemin N. SOYSAL (1990), "Uluslaşma Süreci ve Feminizm Üzerine Karşılaştırmalı Düşünceler", Der. Şirin Tekeli, **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın**, İletişim Yayıncılık, İstanbul.

ÇAHA, Ömer (1996), **Sivil Kadın, Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın,** Vadi Yay., Ankara.

CHODOROW, Nancy J. (1978), **The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender**, University of California Press, Berkeley.

_____. (1989), **Feminism and Psychoanalytic Theory**, New Haven and Yale University, London.

ÇAKIR, Serpil (1994),**Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul.

ÇİTÇİ, Oya (1982), **Kadın Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar**, TODAİE, Sevinç Matbaası, Ankara.

DELMAR, Rosalinda (1994), "What is Feminism?", Anne C. Hermann ve Abigail J. Stewart (der.), **Theorising Feminism, Parallel Trends in the Humanities and Social Sciences** içinde, Westview Press, Colorado.

DELPHY, Christine (1992), "Baş Düşman", Der. Gülnur Savran ve Nesrin Tura, **Kadının Görünmeyen Emeği, Maddeci Bir Feminizm Üzerine** içinde, Kardelen, İstanbul.

DONOVAN, Josephine (1997), **Feminist Teori**, Çev. A. Bora, M.A. Gevrek ve F. Saylan, İletişim Yayınları, İstanbul.

ENGELS, Friedrich (1992), **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara.

ERTÜRK, Yakın (1997), **Intorductory Statement at Sixtth Session of the Committie on the Elimination of Discrimation Against Women**, Permanent Mission of Turkey to The United Natations, United Nations, New York.

FLAX, Jane (1990), "Postmodernism and Gender Relations in Feminist Theory", Linda Nicholson (der.), **Thinking Gender, Feminism and Postmodernism** içinde, Routledge, London.

FIRESTONE, S. (1993), **Cinselliğin Diyalektiği,** Payel Yay., İstanbul.

FRASER, Linda & Linda J. NICHOLSON (1990), "Social Criticism without Philosopy: An Encountour, between Feminism and Postmodernism", Der. L. Nicholson, **Feminism/Postmodernism** içinde, Routledge, London.

FRIEDMAN, Betty (1981), **The Second Stage**, Summit Books, New York.

GENEVIEVE, Lloyd (1996), **Erkek Akıl, Batı Felsefesinde Erkek ve Kadın**, Çev. Mutalip Özcan, Ayrıntı Yay., İstanbul.

GÖĞÜŞ TAN, Mine (2000), "Eğitimde Kadın Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği", **Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset**, TÜSİAD Yay. No 200-12, İstanbul.

GUNN ALLEN, Paula (1990), "Lesbians in American Indian Cultures", der. Jr. M. Duberman, M. Vicinus ve G. Chauncey, **Hidden From History: Reclaiming Gay and Lesbian Past** içinde, Penguin Books, New York.

GÜNEŞ-AYATA, Ayşe (1998), "Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın ve Siyaset", der. Ayşe Berktay Hacımirzalıoğlu, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler** içinde, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Türk Tarih Vakfı, İstanbul.

HARE, Rachel T. & MUSTIN (1994), Jeanne Marecek. "Gender and The Meaning of Difference: Postmodernism and Psychlogy", der. Anne C. Hermann ve Abigail J. Stewart, **Theorising Feminism, Parallel Trends in the Humanities and Social Sciences** içinde, Westview Press, Boulder, Colorado.

HARTMANN, Heidi (1992), "Marksizm'le Feminizm'in Mutsuz Evliliği", der. Gülnur Savran ve Nesrin Tura, **Kadının Görünmeyen Emeği, Maddeci Bir Feminizm Üzerine** içinde, Kardelen, İstanbul.

_____. (1979), "Capiatlism Patriyarch and Job Segregation by Sex", der. L. R. Eisentein, **Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism** içinde, Montly Press, London.

HERMANN, Anne C. ve ABIGAIL J. Stewart (der.), (1994), **Theorising Feminism, Parallel Trends in the Humanities and Social Sciences**, Westview Press, Boulder, Colorado.

HUMM, Maggie (1990), "The Dictionary of Feminism", Ohio State Univ. Press, Ohio.

JAGGAR, Alison M. (1988), **Feminist Politics and Human Nature**, Rawman and Littlefield Publishers, Inc., New Jersey.

JOHNSON, Jill (1974), **Lesbian Nation: The Feminist Solution**, Simon and Schuster, New York.

İLYASOĞLU, Aynur ve Necla AKGÖKÇE (der.), (2001), **Yerli bir Feminizme Doğru**, Sel Yayıncılık, İstanbul.

KADIOĞLU, Süheyla (2001), **Bitmeyen Savaşım, Kadın Hareketleri Tarihi I**, Sel Yayıncılık, İstanbul.

KANDİYOTİ, Deniz (1991a), "Introduction", der. Deniz Kandiyoti, **Women, Islam and the State** içinde, Temple University Press, Philadelphia.

_____. (1991b), "End of Empire:Islam, Nationalism and Women in Turkey", **Women, Islam and the State,** Temple University Press, Philadelphia.

_____. (1997), **Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler**, Çev. A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç ve F. Özbay, Metis Yayınları, İstanbul.

KSSGM (1998), **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu**, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.

MACKINNON, Catharine A. (1994), "Sexuality", der. Anne C. Hermann ve Abigail J. Stewart, **Theorising Feminism, Parallel Trends in the Humanities and Social Sciences** içinde, Boulder, Westview Press, Colorado.

_____. (1989), **Toward A Feminist Theory of the State**, Harvard University Press, Cambridge.

MCROBBIE, Angela (1999), **Postmodernizm ve Popüler Klütür**, Çev. A. Özdek, Sarmal Yayınları, İstanbul.

MILL, John Stuart (1996), **On Liberty and The Subjection of Women** (1869), Denmark, Worldworth Classics of Literature, Herfordshire.

MICHEL, Andre (1984), **Feminizm**, Çev. Şirin Tekeli, Kadın Çevresi Yayınları, İstanbul.

MITCHELL, Juliet (1971), Women's Estate, Patheen Book, New York.

MITCHELL, Juliet ve Ann OAKLEY (1984), **Kadın ve Eşitlik**, Çev. Fatmagül Berktay, Kaynak Yayınları, İstanbul.

MILLET, Kate (1986), "Male/Female Differance Are Culturally Imposed", der. Andrea Hinding, **Feminism, Opposing Viewpoints** içinde, Greenhevan Press.

MOLYNEUX, Maxine (1992), "Ev Emeği Tartışması ve Ötesi", Der. Gülnur Savran ve Nesrin Tura, **Kadının Görünmeyen Emeği, Maddeci Bir Feminizm Üzerine** içinde, Kardelen, İstanbul.

NICHOLSON, Linda (1990), "Introduction", Linda Nicholson (der.), **Thinking Gender, Feminism and Postmodernism** içinde, Routledge, London.

O'GRADY, Jane (1996), "Introduction", **On Liberty and The Subjection of Women** (1869), Worldworth Classics of Literature, Herfordshire: Denmark.

OKIN, Suzan M. (1989), **Justice, Gender and The Family**, Basic Books, New York.

_____. (1991), **Political Theory Today**, Polity Press, Cambridge.

ÖZBUDUN, Sibel (1984), **Niçin Feminizm Değil ?**, Niçin Değil Dizisi 1. Kitap, Süreç Yayıncılık, İstanbul.

PATEMAN, Carol (1988), **The Sexual Contract**, Polity Press, Cambridge.

_____. (1989), **The Disorder of Women**, Polity Press, Cambridge.

Pekin+5 Siyasi Deklerasyonu ve Sonuç Belgesi (2001), TC. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.

POSTER, Mark (1989), **Eleştirel Aile Kuramı**, Çev. Hüseyin Tapınç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

REED, Evelyn (1985), **Kadın Özgürlüğünün Sorunları**, Çev. Zeynep Saraçoğlu, Yazın Yayıncılık, İstanbul.

SALLAN GÜL, Songül ve Hüseyin GÜL (2000), "The Question of Women in Islamic Revivalism in Turkey", **Current Sociology**, Vol. 48, No. 2,

____. (1996-1997), "Equal Opportunity for Women in Government Employment: The Cases of the United States and Turkey", **Turkish Public Administration Annual**, Vol. 22-23,

SAN, Coşkun (1971), **Weber'de Hukukun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi**, Sevinç Matbaası, Ankara.

SANCAR ÜŞÜR, Serpil (2000), "Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın Erkek Eşitliği", **Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim Çalışma Yaşamı ve Siyaset**, TÜSİAD-T Yay. No 200-12, İstanbul.

SAVRAN, Gülnur ve Nesrin TURA (1992), "Önsöz", Der. Gülnur Savran ve Nesrin Tura, **Kadının Görünmeyen Emeği, Maddeci bir Feminizm Üzerine** içinde, Kardelen, İstanbul.

SHEETS, Robin Ann (1992), "Pornography, Fairy Failes, And Feminism: Angela Carter's 'The Bloody Chamber'", Der. John C. Fout, **Forbidden History, The State, Society and Regulations of Sexuality in Modern Europe** içinde, The University of Chicago Press, Chicago.

TEKELİ, Şirin (1985), "Türkiye'de Feminist İdeolojinin Anlamı ve Sınırları Üzerine", **Yapıt Toplumsal Araştırmalar Dergisi** (Kadın Sorunu Özel Sayısı), Şubat.

____. (1990), "1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar", Der. Şirin Tekeli, **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın** içinde, İletişim Yayıncılık, İstanbul.

____. (1998), "Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırılması", Der. A. Berktay Hacımirzalioğlu, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler** içinde, Türkiye İş Bankası, Tarih Vakfı, İstanbul.

TONG, Rosemarie (1989), **Feminist Thougt**, Westview Press, Boulder.

TOPLUMBİLİM (2002), **Feminist Eleştiri Özel Sayısı,** Sayı 15, Mayıs.

TOPRAK, Zafer (1988), "Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası", **Tarih ve Toplum**, Cilt 9, Sayı 51, Mart,

WEBER, Max (1998), **Sosyoloji Yazıları**, Çev. Taha Parla, İletişim Yay., İstanbul.

6. Bölüm

KAMU YÖNETİM VE ÖRGÜTLENMESİNE SİSTEMSEL BİR YAKLAŞIM

Osman BAYRİ

1. GİRİŞ: GEREKÇE VE SINIRLAMALAR

Sistem teori ve yaklaşımının bir çok kavramdan oluşan kendisine özgü bir dile sahip olduğu görülmektedir. Bu sistem dilini, sistem dizaycısı, sistem mühendisi ve sistem analizcisi gibi meslek ve unvanların yanında, kontrol sistemi, bilgi sistemi ve ödül sistemi gibi yapı ve süreçleri sınıflandırmak ve tanımlamak için de kullanmaktayız. Ayrıca, bu dili, hastane sistemi, eğitim sistemi ve bir fabrikanın üretim sistemi gibi pratik tanımlamalarda olduğu kadar, komünist sistem veya kamu sektöründe terfi sistemi gibi soyut anlatımlarda da kullanmaktayız. Sonuç olarak, günlük ve akademik yaşantımızda sık sık sistem kavramını kullanıyoruz; sistemden şikayet ediyoruz; sistemi veya sistemleri eleştiriyoruz; kendimize göre çeşitli sistem analizleri yapıyoruz. O halde nedir bu sistem? Sistem düşüncesi neden ve nasıl ortaya çıkmıştır? Teori ve uygulama açısından önemi nedir?

Genel olarak sistem teorisinin, atomik ve mekanik düşünceden temel bir paradigma kayması olarak ortaya çıktığını ve ilişkilerden ziyade nesneler üzerine odaklanmış, indirgemeci ve materyalistik Newtoncu modelden uzaklaşmayı hedeflediğini görmekteyiz (örn. bkz. Wheatley, 1992). Bu nedenle, sistem teorisi temelde nesnelerin durağan özellikleriyle değil, birbirleriyle ilgili yapı ve karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin oluşumu ve bu ilişkilerden doğan sorunlarla ve çözümlemelerle ilgilidir. Mekanik yaklaşımın aksine, sistemci ve bütüncü (holistik) dünya görüşü, dünyayı üzerinde ve yakınında olan her şeyin birbiriyle ilgili bulunduğu bir organizma olarak görmektedir. Bu nedenle, sistem teori ve yaklaşımı açısından bütünü oluşturan parçaların sıradan bir şekilde bir arada toplanması değil, fonksiyonel bir bütünlük oluşturacak şekilde birlikte çalışan parçaların biraraya getirilmesi önemlidir. Sistem teori ve yaklaşımının temelindeki bu düşünce, bütünün kendisini oluşturan parçaların toplamından farklı olduğu ve sadece parçaların değil, parçalar arasındaki ilişkilerin önemli olduğu; bu ilişkilerin olumlu

KAYNAKÇA

ALROE, H. F. ve KRISTENSEN, E. S. (2002), "Towards a Systemic Research Methodology in Agriculture: Rethinking the Role of Values in Science", **Agriculture and Human Values**, 19: 3-23.

ALVESSON, M. ve LINDKVIST, L. (1993), "Transaction Costs, Clans and Corporate Culture", **Journal of Management Studies**, 30 (3): 427-452.

ARNBOR, I. ve BJERKE, B. (1997), **Methodology for Creating Business Knowledge**, Sage Publications, London.

ARTHUR, W. B. (1989), "Competing Technologies, Increasing Returns and Lock-in by Historical Events, **The Economic Journal**, 116-131.

AŞKUN, İ. C. (1979), "Genel Sistem Kuramı Açısından İşletmelerde Biçimsel Olmayan Örgüt Tasarımı Üzerine Düşünceler", **Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, 15 (1) 1-23.

AŞKUN, İ. C. (1972), **Organizasyon Teorileri**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, No: 95.

BARNARD, C. I. (1938), **The Functions of the Executive**, Harvard University Press, Cambridge:.

BARTRAM, A. (1999), **Karışıklıkta Yol Almak: İş ve Yönetim Hayatında Karmaşıklık Teorisi İçin Bir Yöntem,** Çev. Zülfü Dicleli, Türk-Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul.

BERMAN, M. (1996), "The Shadow Side of Systems Theory", **Journal of Humanistic Psycology**, 36 (1).

BRITAN, G. M. & COHEN, R. (1980), "Toward an Anthropology of Formal Organisations", in G. M. Britan & R. Cohen (eds.), **Hierarchy & Society: Antropological Perspectives on Bureaucracy**, Institute for the Study of Human Issues, Philadelphia, PA.

CARPA, F. (1996), **The Web of Life**, Doubleday, New York.

CHECKLAND, P. (1985), "From Optimizing to Learning: A Development of Systems Thinking for the 1990s", in R. L. Flood and M. C. Jackson (ed.), **Critical Systems Thinking: Directed Readings**, Wiley, Chichester, pp. 55-75.

CHECKLAND, P. ve HOLWELL, S. (1998), **Information, Systems and Information Systems: Making Sense of the Field**, Chichester, Wiley.

CILLIERS, P. (1998), **Complexity and Postmodernism: Understanding Complex Systems**, Routledge, London.

CONTRACTOR, N. S. (1994), "Self-Organizing Systems Prespective in Organizational Communication", in B. Kovacic (ed), **New Perspectives in Organizational Communication**, pp. 39-65, Albany: SUNY Press.

COTTONE, L. (1993), "The Perturbing Worldview of Chaos: Implications for Public Relations", **Public Relations Review**, 19: 167-176.

FUOCAULT, M. (1980), **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977**, Gordon C. (ed.), Harvester Press, Brighton.

FURMAN, B. O. (1983), "Sistem Yaklaşımı Açısından Örgütler ve Stratejik Yönetim (Evaluation of Organizations and Strategic Management from a Systems Approach Perspective)", **İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt 12, Sayı: 2.

FURMAN, B. O. (1978), "Sosyal Bilimlerde Sistem Yaklaşımı (Systems Approach in Social Sciences)", **Boğaziçi Dergisi**, Sayı. 6.

GELATT, H., (1989), "Positive Unceartinty: A New Decision-making Framework for Counseling", **Journal of Counseling Psychology**, 36: 252-256.

GIDDENS, A. (1990), **The Consequences of Modernity**, Blackwell, Oxford.

GIDDENS, A. (1984), **The Constitution of Society**, Blackwell Publishers, Oxford.

GLEICK, J. (1995), **Kaos: Yeni Bir Bilim Teorisi,** Çev. Fikret Üçcan, Tübitak Yayını, Ankara.

GOLDSTEIN, J. (1994), **The Unshackled Organization**, Productivity Press, Portland, OR.

HABERMAS, J. (1987), **The Philosophical Discourse of Modernity**, Oxford: Blackwell.

HAYLES, N. K. (1991), **Chaos and Order**, University of Chicago Press, Chicago.

HERBERT, G. H. (1967), **The Management of Organizations**, McGraw-Hill, New York.

HOMANS, G. (1950), **The Human Group**, Harcourt, Brace & World, New York.

HOUSTON, R. (1999), "Self-Organizing Systems Theory", **Management Communication Quarterly**, 13(1): 119-135.

HUGHES, O. E. (1998), **Public Management & Administration**, Macmillan, London.

JACKSON, M. C. (1991), "The Origins and Nature of Critical Systems Thinking", **System Practice**, 4 (2), 131-149.

KAST ve ROSENWEIG (1974), **Organization and Management: A Systems Approach**, McGraw-Hill, New York.

KATZ, D. ve KAHN, R. L. (1966), "Organizations and the Systems Concept", **The Social Psyhology of Organizations**, 14-29.

KOÇEL, T. (1993), **İşletme Yönetimi: Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranış**, Beta, İstanbul.

LAWTON, A. ve ROSE, A. (1994), **Organization and Management in the Public Sector**, Pitman Publishing, London.

LESTER, D. (1994), "On the Disunity of the Self: A Systems Theory of Personality", **Current Psychology**, Winter 93/94, 12 (4), 312-326.

LOWE, E. A. (1972), 'Financial Directors' Role in the Formulation and Implementation of Strategy: A Framework for Financial Strategy, **Journal of Business Finance**, 4 (4), 58-70.

LYOTARD, J. F. (1984), **Postmodern Conditions**, Minneapolis.

MAGNINI, B., NOT, E., STOCK, O. ve STRAPPARAVA, C. (2000), "Natural Language Processing for Transparent Communication Between Public Administration and Management", **Artificial Intelligence and Law**, 8: 1-34.

MERKER, S. L. (1985), "Living Systems Theory: A Framework for Management", **Behavioral Science**, 30, 187-194.

MIDGLEY, G. (1995), "Sytemic Intervention: A Critical Systems Perspective, in G. Midgley ve J. Wilby (ed.)", **Systems Methodology: Possibilities for Cross-Cultural Learning and Integration**, Hull: Centre for Systems Studies.

MILLER, J. L. (1996), "A Look Back at the Systems Society", **Behavioral Science**, Vol. 41: 4, 263-269.

MILLER, J. G. ve MILLER, J. L. (1991), "A Living Systems Analysis of Organizational Pathology"**, Behavioral Science**, 36: 239-252.

MILLER, J. G. (1978), **Living Systems**, McGraw-Hill, New York.

MORGAN, G. ve WILLMOTT, H. (1993), "The "New" Accounting Research: On Making Accounting More Visible", **Accounting, Accountability and Auditing Journal**, 6 (4): 3-36.

MULLER, H. (1994), "Luhmann's Systems Theory as a Theory of Modernity", **New German Critique**, 61, 39-55.

OUCHI, W. G. (1980), "Markets, Bureaucracies and Clans", **Administrative Science Quarterly**, 25, 120-141.

RANSON, S. ve STEWART, J. (1994), **Management for Public Domain: Enabling the Learning Society**, London: The Macmillan Press.

RASCH, W. ve KNODT, E. M. (1994), "Systems Theory and the System of Theory", **New German Critique**, 61, 3-8.

SCHWANINGER, M. (1996), **Management and the Systems Approach**, the Paper has been presented at the First International Electronic Seminar on Wholeness, University of St. Gallen, December 10.

SCOTT, W. G. (1967), **Organization Theory**, Homewood: R. D. Irwin.

SELSKY, J. W. ve BARTON, J. (2000), "Sources and Legacies of Emery's Open Systems Theory: An Introduction to the Special Issue", **Systemic Practice and Action Research**, 13:5.

SENGE, P. M. (1990), **The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization,** Doubleday, New York.

SPRUIIL, N., KENNEY, C. & KAPLAN, L. (2001), "Community Development and Systems Thinking: Theory and Practice", **National Civic Review**, 90 (1): 105-117.

TAORMINA, R. J. (1991), "Organizational Analysis of Information Processing Using Living Systems Theory", **Behavioral Science**, 36, 196-223.

TAYLOR, J. R. (1995), "Shifting from a Heterotonomous to an Autonomous Worldview of Organizational Communication: Communication Theory on the Cusp", **Communication Theory**, 5 (1): 1-35.

TAYLOR, F. W. (1911), **Principles and Methods of Scientific Management**, Harper, New York.

TEKİNKUŞ, M. (1994), **Türk Kamu Yönetiminde Sistem Yaklaşımı Açısından Bürokrasi-Siyaset İlişkisi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniveristesi, Konya.

TRACY, L. ve SWANSON, G. A. (1993), "Application of Living Systems Theory to the Study of Management and Organizational Behavior", **Behavioral Science**, Jul93, Vol. 38: 3, 218-231.

TRACY, L. (1992), "Design for Organizational Health", **Journal of Business Research** (Japan), 12, 1-86.

TRACY, L. (1989), **The Living Organization**, Praeger, New York.

TURNER, F. (1997), "Chaos and Social Science", in Raymond A. Eva, Sara Horsfall and Mary E. Lee (ed.), **Chaos, Complexity and Sociology: Myths, Models and Theories**, Sage, Thousand Oaks, CA.

ULRICH, W. (1987), "Critical Heuristics of Social Systems Design", in R. L. Flood and M. C. Jackson (ed.), **Critical Systems Thinking-Directed Readings**, Willey, Chichester, 103-115.

VON BERTALANFFY, L. (1968), **General Systems Theory: Foundations, Development and Applications**, George Braziller, New York.

VON BERTALANFFY, L. (1955), "General Systems Theory", **Main Currents in Modern Thougth**, 11, 75-83.

WEEKES, W. H. (1991), "Application of LST in Organization Design", in S. Holmberg & K. Samuelson (ed.) **Proceedings of the 35th Annual Meeting of the International Society for Systems Science**, Ostersund, Sweden, June 14-20, 272-278.

WHEATLEY, M. (1992), **Leadership and the New Sciences: Learning About Organisations from an Orderly Universe**, Berrett-Koehler, San Francisco.

YILDIRIM, E. (1998), **Sistem Teorisi ve Endüstri İlişkileri**, Metin Kutal'a Armağan İçinde, s. 391-403, Ankara.

YILDIZ, M. ve ÖKTEM, M. K. (2001), **Internet ve Kamu Yönetimi: Bir Sistem Kuramı Yaklaşımı**, 20 Nisan 2001 Sosyal Bilimler ve Internet Semyozyumunda Sunulan Tebliğ, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

YILMAZ, M. (1997), **Sistemci Yaklaşımın Felsefe ve Eğitim Görüşleri Açısından Türk Eğitim Sisteminin Değerlendirilmesi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YUNUS (2001), **Modern Sistem Yaklaşımı (Toplumsal Sistem Yaklaşımı**), http://yunus.hacettepe.edu.tr/-ergen/eduadm/20010323.htm

7. Bölüm

YENİ KAMU YÖNETİMİ HAREKETİ*

Hüseyin ÖZGÜR

1. GİRİŞ

Toplumu, siyaseti ve yönetimi etkileyen gelişmeler sosyologlar, siyaset bilimciler ve yönetim bilimcilerin bu değişiklikleri anlama ve yönlendirme, yeni teorik çerçeveler oluşturma kapasitelerini genellikle aşan derinlikte ve hızdadır. Waldo'nun çeşitli yayınlarında (1968; 1971a; 1971b; 1992) 'türbülans düzeyindeki değişikliklere' yaptığı vurgu ile Biller'in (1971) 'çevre devrimci şekilde hızla ve derinden değişirken, çözümlerin ve örgütsel formların ancak evrimci değiştiği' gözlemi, 20. Yüzyılda kamu yönetiminin içinde bulunduğu durumu oldukça iyi özetlemektedir. Kamu yönetimi disiplinini, bürokrasiyi ve kamu hizmetlerini krizden kurtarmaya yönelik çözüm önerilerinin ve statükoya meydan okumaların giderek hem sofistike hem de teorik ve entelektüel açılardan kapsamlı bilgi birikimine dayanmasına rağmen, kamu yönetiminin üniversal ve yerel kimi sorunları çözülememektedir.

Sorunlar derinleştikçe ya da karmaşıklaştıkça ise, teorik, politik ve pratik alternatifler arayışlarının gündeme daha sık ve yoğun olarak gelmesi söz konusu olabilmektedir. Nitekim, 1960 sonlarına doğru ABD'de yaşanan bazı sorunlar (Vietnam Savaşı, kampüs hareketleri, azınlıklar ve eşitsiz gelişme sorunları) ile eğitim, konut, sağlık gibi alanlardaki olumsuz siyasal ve toplumsal oluşumlar, kamu yönetimi disiplininde kimlik arayışını --ve buna verilebilecek cevapları-- yönlendirmiştir (Üstüner, 1995). Bürokrasinin ve kamu yönetimi disiplininin güncel toplumsal sorunlarla yakından ilgilenmesini arzulayan ve kamu yönetimi disiplininin 1960 sonlarına kadarki mevcut statükocu, rasyonalist ve pozitivist anlayışından rahatsızlık duyan Amerikalı kamu yönetimi ve siyaset bilimi akademisyenleri çeşitli alternatif arayışları içine girmişlerdir. Bu arayış ve meydan okumalardan birisi "Yeni Kamu Yönetimi Hareketi"dir.

---

* Kaynak toplamadaki katkıları için Mete Yıldız, Dr. Fuat Erdal ve F. Neval Genç'e teşekkür ederim.

Waldo'nun vurguladığı üzere, YKYH etkili fakat sessiz ve az bilinen (fazla göz önünde olmayan) bir harekettir. Hareketin etkisi yavaş, sistematik ve güç fark edilen cinstendir (Frederickson, 1996). Eleştirel akıma dahil edilebilecek çeşitli hareket ve anlayışlardan sadece birisi olan YKYH (Üstüner, 1995), ABD'nin yerel şartlarına daha az bağımlı ve daha sağlam temellere oturan diğer hareketler/anlayışlar karşısında zayıf kalmıştır. Hareketin Türkiye dahil ABD dışında oldukça sınırlı ilgi çekmesi belki de onun evrensel olmak gibi bir iddiası bulunmayan, normatif ve sübjektif özelliklerinden de kaynaklanmaktadır.

YKYH, ABD'de idareye yönelik köklü değişiklik çağrısı yapan dbaşka bazı akımlar gibi, kamu yönetiminin meşruiyeti için yeni temeller arama girişimi (Ingraham ve Rosenbloom, 1989; 1998) olarak değerlendirilebilir. YKYH kamu hizmetlerinin meşruiyeti için sosyal eşitliğin sağlanmasını (Frederickson, 1976; 1980; Ingraham ve Rosenbloom, 1998: 995) temel olarak almıştır. Genelde kamu yönetiminin özelde kamu hizmetlerinin önceki klasik temelleri olan etkililik ve ekonomi (etkinlik) temellerini ortadan kaldırarak sıfır noktası yaratmak ve bunların yerine sadece sosyal eşitliği koymak yerine, YKYH sosyal eşitlik ilkesini varolan temellere ilave etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle de, mevcut düzen ve anlayışları pek değiştirmemek, modernist çizgiden ayrılmamak, statükoyu korumaya devam etmek, yeterince radikal ve devrimci bir değişim yanlısı olmamak gibi noktalarda eleştiriye maruz kalmıştır.

Özetle, hareketin halen etkili olduğu, temsilcilerinin önemli konumlarda ve hararetle takip edilen kimi makale ve kitaplar yazmaya devam ettikleri, ancak doğrudan harekete ve Minnowbrook Konferanslarına atıf yapan çalışmaların sayısının giderek azaldığı söylenebilir. Bu durumda, hareketin öne çıkardığı kavramların öneminin devam ettiği ancak temsilcilerinin bile böyle bir hareketin özellikle de paradigmatik ve entelektüel düzeyde varlığından şüphe duymakta oldukları söylenebilir. Hareket tam bir bütünlük sağlama, mensupları arasında uzlaşmayla kamu yönetiminin farklı konularında görüş bildirme ve ileri sürülen fikirlerin uygulanabilirliği alanlarında zayıf kalmakla birlikte, yine de, en azından kamu yönetimi disiplininde önemli bir entelektüel birikim ve meydan okuma girişimi olarak ve metin içinde dağınık olarak bahsedilen çeşitli özelliklerinden dolayı daha da geniş kapsamlı olarak incelenmelidir. Ayrıca, YKYH'ni daha iyi inceleme ve tanıma ihtiyacı Amerikan kamu yönetimi disiplini ile sınırlı değildir. Amerikancı özüne rağmen, Türkiye özelinde, başta sosyal demokrasi olmak üzere, çeşitli fikri ve siyasi akımların/duruşların da YKYH'nden alabilecekleri dersler bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Sururi (2001), **Hayek'in Hukuk ve Adalet Teorisi**, Ankara: Liberte Yayınları.

ANDREWS, Christina W. (2000), "Revisiting Guerreiro Ramos's The New Science of Organizations Through Habermasian Lenses: A Critical Tribute", **Administrative Theory and Praxis**, Vol 22, No 2, 246-272.

ANKOMAH, Kofi (1987), "New Public Administration (H. George Frederickson) (Book Review)", **Indian Journal of Public Administration**, Vol 33, No 1, 162-163.

BACKOFF, Robert W., Charles H. LEVİNE and William J. SİFFİN (1974), "Problems and Prospects for Organizational Design in the Public Sector", paper presented at **the 1974 Annual Meeting of the Academy of Management**, Seattle, Washington.

BAILEY, Mary Timney (1992), "Beyond Rationality: Decisionmaking in an Interconnected World", in M. T. Bailey and R. T. Mayer (editors), **Public Management in an Interconnected World: Essays in the Minnowbrook Tradition**, Greenwood Press, New York, 33-52.

BAILEY, Mary Timney (1989), "Minnowbrook II: An End or a New Beginning?", **Public Administration Review**, Vol 49, No 2, 224-225.

BAILEY, Mary Timney and Richard T. MAYER (editors) (1992a), **Public Management in an Interconnected World: Essays in the Minnowbrook Tradition,** Greenwood Press, New York.

BAILEY, Mary Timney and Richard T. MAYER (1992b), "Preface", in M. T. Bailey and R. T. Mayer (editors), **Public Management in an Interconnected World: Essays in the Minnowbrook Tradition**, Greenwood Press, New York, vii-ix.

BARTON, Rayburn (1980a), "The Road to Minnowbrook: Development of the New Public Administration in the United States", **International Journal of Public Administration**, Vol 2, No 4, 447-475.

BARTON, Rayburn (1980b), "Roles Advocated For Administrators By the New Public Administration", **Southern Review of Public Administration**, Vol 3, No 4, 463-486.

BARTON, Rayburn (1983), "The New Public Administration: A Modest Look at the Feasibility of Application", **Southern Review of Public Administration**, Vol 7, No 3, 346-375.

BELLONE, Carl (1980), **Organization Theory and the New Public Administration,** Allyn and Baron, Boston.

BILLER, R. P. (1971), "Some Implications of Adaptation Capacity for Organizational and Political Development", in F. Marini (Editor), **Toward a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective**, Chandler, Scranton, 93-121.

BJUR, Wesley E. (1970), "What is the New Public Administration", **Public Administration Review**, Vol 39, 202-203.

BROWN, Brack (1998), "Public Administration's Underdeveloped Core: Neglected Subjects", **International Journal of Public Administration**, Vol 21, Nos 6-8, 963-994.

CERAMI, Joseph R. (1999), "Review Essay: Rohr, Frederickson and Wolin on the 'Big Questions' and the Future of Public Administration", **Public Administration and Management: An Interactive Journal**, Vol 4, No 4, 384-402.

CARROLL, James D. (1997), "The Warfare on and over American Government in Waldonian Perspective", **Public Administration Review**, Vol 57, No 3, 200-204.

CARROLL, James D. and H. George FREDERICKSON (2001), "Dwight Waldo, 1913-2000", **Public Administration Review**, Vol 61, No 1, 2-8.

CHARLESWORTH, James C. (Editor) (1968), **Theory and Practice of Public Administration: Scope, Objectives, and Methods**, AAPSS, Philadelphia.

CLEARY, Robert E. (1989), "Dialogue, Negotiation and the Advancement of Democracy: Reflections of Minnowbrook II", **Public Administration Review**, Vol 49, No 2, 226-227.

COHEN, Steven and William B. EİMİCKE (2002), **Trends in 20th Century United States Government Ethics**, http://www.columbia.edu/cu/sipa/COURSES7PUBMAN/pm3.html adresinde 02.07.2002 tarihinde ziyaret edildi.

DENHARDT, Kathryn G. (1997), "The Management of Ideals: A Political Perspective on Ethics", **International Journal of Public Administration**, Vol 20, No 4-5, 1091-1115.

DENHARDT, Robert B. (2000), **In the Shadow of Organizations**, University Press of Kansas, Lawrence, Kansas. (ilk baskısı 1981 yılındadır).

DENHARDT, Robert B. (1977), "The Continuing Saga of the New Public Administration", **Administration and Society**, 253-261.

DOBUZINSKIS, Laurent (1997), "Historical and Epistemological Trends in Public Administration", **Journal of Management History**, Vol 3, Issue 4, 298.

DUBNICK, Melvin J. (1999), "Demons, Spirits, and Elephants: Reflections on the Failure of Public Administration Theory", Presented at **the 1999 Annual Meeting of the APSA**, Atlanta, http://www.andromeda.rutgers.edu/~dubnick/papers/apsa99/mjdspirit.pdf

EDLUND, C. (1998), "A Response to Patricia Ingraham and David H. Rosenbloom, The New Public Personnel and the New Public Service: A Micro View", **International Journal of Public Administration**, Vol 21, Nos 6-8, 1027-1030.

ELDEN, James M. (1971), "Radical Politics and the Future of Public Administration in the Postindustrial Era", in Dwight Waldo (Editor), **Public Administration in a Time of Turbulence,** Chandler, Scranton, Philadelphia, 19-42.

EVANS, James W. (1980), "Ethics and the Capitalist-Liberal Organization: Implications for a Social Economy in the United States", Ethics and Capitalism, 85-99.

FREDERICKSON, H. George (1997a), "Introduction", **International Journal of Public Administration**, Vol 20, No 4-5, 817-836.

FREDERICKSON, H. George (Editor) (1997b), **The Spirit of Public Administration**, San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

FREDERICKSON, H. George (1996), "Comparing the Reinventing Government Movement with the New Public Administration", **Public Administration Review**, Vol 56, No 3, 263-270.

FREDERICKSON, H. George (1994), "Can Public Officials Correctly Be Said to Have Obligations to Future Generations", **Public Administration Review**, Vol 54, No 5, 457-464.

FREDERICKSON, H. George (1990), "Public Administration and Social Equity", **Public Administration Review**, Vol 50, No 2, 228-237.

FREDERICKSON, H. George (1980), **New Public Administration**, The University of Alabama Press, Alabama.

FREDERICKSON, H. George (1976), "The Lineage of the New Public Administration", **Administration and Society**, Vol 8, No 2, 149-175.

FREDERICKSON, H. George (1971), "Toward a New Public Administration", in Frank Marini (Editor), **Toward a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective**, Chandler, Scranton, 309-331.

FREDERICKSON, H. George and Ralph Clark CHANDLER (Editors) (1998), Public Policy and Administration: The Minnowbrook Perspective, Part II, Special Issue, **International Journal of Public Administration**, Vol. 21, No 6-8.

FREDERICKSON, H. George and Ralph Clark CHANDLER (Editors) (1997), Democracy and Public Administration: The Minnowbrook Perspective, Part I. Special Issue, **International Journal of Public Administration**, Vol 20, Nos 4-5.

FREDERICKSON, H. George and Richard T. MAYER (Special Issue Editors) (1989), "Changing Epochs of Public Administration: Minnowbrook II", **Public Administration Review**, Vol 49, No 2, 95-227.

FRY, Brian R. (1989), **Mastering Public Administration: From Max Weber to Dwight Waldo**, Chatham House Publishers, Chatham, New Jersey.

GAWTHROP, Louis C. (1997), "Minnowbrook: The Search for a New Reality", **International Journal of Public Administration**, Vol 20, No 4-5, 837-856.

GAWTHROP, Louis C. (1993), "The Ethical Foundations of American Public Administration", **International Journal of Public Administration**, Vol 16, No 2, 139-163.

GOLEMBIEWSKI, Robert T. (2002), **Some Great Ideas in Public Administration, and How They Inhibited the Urgings of My Developing Professional Sense of Self**, www.hbg.psu.edu/Faculty/jxr11/proself_98_3_4sym.html

GOODSELL, Charles T. (1994), **The Case for Bureaucracy, 3rd Edition**, Chatham House Publishers, Chatham, New Jersey.

GRUENING, Gernod (1998), "Origin and Theoretical Basis of the New Public Management (NPM)", Draft for the **1998 IPMN Conference** in Salem/Oregon.

GÜLER, Birgül Ayman (1994), "Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 27, Sayı 4, 3-19.

HAMPTON, Jean (1997), **Political Philosophy**, Westview Press, Boulder, Colorado.

HAQUE, M. Shamsul (1996), "The Intellectual Crisis in Public Administration in The Current Epoch of Privatization", **Administration and Society**, Vol 27, No 4, 510-536.

HARMON, Michael M. (1998), "Decisionism and Action: Changing Perspectives in Organization Theory", **International Journal of Public Administration**, Vol 21, Nos 6-8, 819-838.

HARMON, Michael M. (1995), **Responsibility as Paradox: A Critique of Rational Discourse on Government**, Sage, Thousand Oaks, California.

HARMON, Michael M. (1989), "Decision and Action as Contrasting Perspectives in Organization Theory", Vol 49, No 2, 144-150.

HARMON, Michael M. (1974), "Social Equity and Organization Man: Motivation and Organizational Democracy", **Public Administration Review**, Vol 34, No 1, 11-18.

HARMON, Michael M. (1971), "Normative Theory and Public Administration: Some Suggestions for a Redefinition of Administrative Responsibility", in F. Marini (Editor), **Toward a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective**, Chandler, Scranton, 172-185.

HART, David K. (1974), "Social Equity and the Equitable Administrator", **Public Administration Review**, Vol 34, No 1, 3-10.

HENRY, Nicholas (1989), **Public Administration and Public Affairs, Fifth Edition**, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.

HENRY, Nicholas (1987), "The Emergence of Public Administration as a Field of Study", in R. C. Chandler (Editor), **A Centennial History of the American Administrative State**, Free Press, New York, 37-85.

HENRY, Nicholas (1975), "Paradigms of Public Administration", **Public Administration Review**, Vol 35, No 4, 378-386.

HONEY, John C. (1967), "A Report: Higher Education for Public Service", **Public Administration Review**, Vol 27, 290.

HUSSERL, E. (1980), **Ideas Pertaining To A Pure Phenomenology and To A Phenomenological Philosophy. Book Three**, (Trans. Ted Klein and W. Pohl) The Hague: Nijhoff Publishers.

HÜNLER, Solmaz Zelyüt (1997), **İki Adalet Arasında**, Vadi Yayınları, İstanbul.

INGRAHAM, Patricia Wallace and David H. ROSENBLOOM (1998), "The New Public Personnel and the New Public Service", **International Journal of Public Administration**, Vol 21, Nos 6-8, 995-1026.

INGRAHAM, Patricia Wallace and David H. ROSENBLOOM (1989), "The New Public Personnel and the New Public Service", **Public Administration Review**, Vol 49, No 2, 116-124.

KAUFMAN, Herbert (1971), "Administrative Decentralization and Political Power", **Public Administration Review**, Vol 29, 3-15. makale ayrıca D. Waldo (Editor) (1971), **Public Administration in a Time of Turbulence,** Chandler, Scranton, Philadelphia, 1-18'de basılıdır.

KAUFMAN, Herbert (1956), "Emerging Conflicts in the Doctrines of Public Administration", **American Political Science Review**, Vol 50, No 4, 1057-1073.

KAUL, Mohan (1997), "The New Public Administration: Management Innovations in Government", **Public Administration and Development**, Vol 17, No 1, 13-26.

KAUL, Mohan (1995), "Governments in Transition: Towards a New Public Administration", **Public Administration and Development**, Vol 15, No 3, 189-206.

KHANNA, R. S. (1987), "New Public Administration (H. George Frederickson): Book Review", **Indian Journal of Public Administration**, Vol 33, No 1, 164-165.

KIRKHART, L. (1971), "Toward a Theory of Public Administration", in F. Marini (Editor), **Toward a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective**, Chandler, Scranton, 127-164.

KIRLIN, John J. (1996), "The Big Questions of Public Administration in a Democracy", **Public Administration Review**, Vol 56, No 5, 410.

KUHN, Thomas S. (1996), **The Structure of Scientific Revolutions**, University of Chicago Press, Chicago.

LA PORTE, Todd R. (1971), "The Recovery of Relevance in the Study of Public Organizations", in F. Marini (Editor), **Toward a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective**, Chandler, Scranton, 17-48.

LEVINE, Charles H., Robert W. BACKOFF, and William J. SİFFİN (1975), "Organizational Design: A Post Minnowbrook Perspective for the 'New' Public Administration'", **Public Administration Review**, Vol 35, No 4, 425-435.

LOWERY, George (2001), "Dwight Waldo: Putting the Purpose in PA", **Maxwell Perspective**, www.maxwell.syr.edu/perspective/Spr01_waldo_main.htm, 02.07.2002 tarihinde ziyaret edildi.

LOWI, Theodore J. (1979), **The End of Liberalism: The Second Republic of the United States, 2nd Edition**, New York: W. W. Norton and Co.

LUKE, Jeff S. (1992), "Managing Interconnectedness: The New Challenge for Public Administration", in M. T. Bailey and R. T. Mayer (editors), **Public Management in an Interconnected World: Essays in the Minnowbrook Tradition**, Greenwood Press, New York, 13-31.

LUKE, Jeff S. (1986), "Managing Interconnectedness: The Need for Catalytic Leadership", **Futures Review Quarterly**, Vol 17, 73-82.

MARINI, Frank (1997), "Conclusion", **International Journal of Public Administration**, Vol 20, No 4-5, 1155-1181.

MARINI, Frank (1993), "Leaders in the Field: Dwight Waldo", **Public Administration Review**, Vol 53, No 5, 409-418.

MARINI, Frank (1992), "Introduction", in M. T. Bailey and R. T. Mayer (editors), **Public Management in an Interconnected World: Essays in the Minnowbrook Tradition**, Greenwood Press, New York, 1-9.

MARINI, Frank (Editor) (1971), **Toward A New Public Administration: The Minnowbrook Perspective**, Chandler, Scranton, Philadelphia.

MAYER, Richard T. (1989), "Minnowbrook II: Conclusions and Reflections", **Public Administration Review**, Vol 49, No 2, 218.

MAYNARD-MOODY, Steven W. (1998), "Exorcising the Ghost of the Politics-Administration Dichotomy: An Institutional Theory of Administration Policy Making", **International Journal of Public Administration**, Vol 21, Nos 6-8, 1031-1054.

MCCLOSKY, Herbert and John ZALLER (1984), **The American Ethos: Public Attitudes Toward Capitalism and Democracy**, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

MCSWAIN, C. J. and Orion F. WHİTE Jr. (1998), "Transfiguring the Golem: Technicism, Human Relations Technology, and the Human Project", **International Journal of Public Administration**, Vol 21, Nos 6-8, 909-958.

MCSWITE, O.C. (1997), **Legitimacy in Public Administration: A Discourse Analysis**, Sage Thousand Oaks, California.

MOORE, Patricia Elizabeth (2001), **The Equity Value in Public Administration: An Investigation of School Resource Equity in New Jersey During the 1990s**, (Unpublished Ph.D. Dissertation), Rutgers, The State University of New Jersey-Newark.

MORGAN, Douglas F., Craig W. SHINN and Rick GREEN (2002), **Foundations of Public Service: Continuities in Conflict**, download from ELI Resource Center, www.eli.pdx.edu/erc/foundationsbook/foundation-chap3.pdf, 03.07.2002.

MOSHER, William E. (Editor) (1941), **Responsible Citizenship**, Henry Holt and Company, New York.

MOSHER, Frederick C. (1971), "The Public Service in the Temporary Society", in Dwight Waldo (Editor), **Public Administration in a Time of Turbulence,** Scranton, Philadelphia: Chandler, 234-256.

NEWLAND, Chester A. (2000), "The Public Administration Review and Ongoing Struggles for Connectedness", **Public Administration Review**, Vol 60, No 1, 20-38.

NOLAN, Lord (1998), "Just and Honest Government", **Public Administration and Development**, Vol 18, No 5, 447-455.

OKÇU, Murat (2002), **Public Administration and Ethics: Perennial Questions** (Unpublished Ph.D. Dissertation), Middle East Technical University.

OSTROM, Vincent (1989), **The Intellectual Crisis in American Public Administration, Second Edition**, The University of Alabama Press, Tuscaloosa, Alabama.

O'TOOLE, Laurence J. Jr. (1977), "Lineage, Continuity, Frederickson, and the 'New Public Administration'", **Administration and Society**, Vol 8, No 2, 233-250.

ÖZEN, Şükrü (1995), "Kamu Yönetimi Yazınımız ve Örgütler-Yönetim Çalışma Alanı: Tehlikeli İlişkler", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri (Cilt I)**, TODAİE, Ankara, 71-96.

PAGE, Richard S. (1969), "A New Public Administration", **Public Administration Review**, Vol 29, No 3, 303-304.

POLATOĞLU, Aykut (2002), **Kamu Yönetimi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

PORTER, David O. (1997), "A Response to Curtis Ventriss: Whose Duty is to Say the King is Naked?", **International Journal of Public Administration**, Vol 20, No 4-5, 1071-1080.

RABELL, Leonardo Santana (1991), "Public Administration Studies in the United States Today: A Synthesis and an Overview", **International Review of Administrative Sciences**, Vol 57, 651-669.

RAMOS, Alberto Guerreiro (1981/1984), **The New Science of Organizations: A Reconceptualization of the Wealth of Nations**, University of Toronto Press, Toronto.

RAWLS, John (1971), **A Theory of Justice,** Harvard University Press, Cambridge.

RICE, Mitchell F. (1999), "Assessment and Commentary on Denhardt", **Public Administration and Management: An Interactive Journal**, Vol 4, No 2, 293-298.

SANTOS, C. R. (1982), "New Public Administration – Frederickson, G.", **Canadian Public Administration**, Vol 25, No 1, 153-155.

SAVAGE, Peter (1971), "Contemporary Public Administration: The Changing Environment and Agenda", in D. Waldo (Editor), **Public Administration in a Time of Turbulence,** Chandler, Scranton, Philadelphia, 43-58.

SCHLESINGER, Arthur M. Jr. (1986), **The Cycles of American History**, Houghton Mifflin Company, Boston.

SCHORR, P. (Editor) (1985), **Critical Cornerstones of Public Administration**, Oelgeschlagen, Gunn and Hain, Boston.

SCHORR, P. (1985), "A Seminar with Dwight Waldo: People and Policies in Public Administration", in P. Schorr, (Editor), **Critical Cornerstones of Public Administration**, Oelgeschlagen, Gunn and Hain, Boston, 225-234.

SCOTT, Frank E. (2000), "Can an Administrative Ethics Course Impact Ethical Reasoning Among In-Service Students", http://online.sfsu.edu/-fscott/200teach.htm adresinde 02.07.2002'de ziyaret edildi.

SHARKANSKY, Ira (1997), "The Overloaded State", **International Journal of Public Administration**, Vol 20, No 4-5, 989-1008.

SHARKANSKY, Ira (1978), **Policy Making in Government Agencies, 4th Edition**, Chicago: Rand McNally.

SIFFIN, William J. (1956), "The New Public Administration: Its Study in the United States", **Public Administration**, Vol 34, 365-376.

SKINNER, Qientin (1997), **Çağdaş Temel Kuramlar, 2. Baskı**, Vadi Yayınları, İstanbul.

STILLMAN II, Richard J. (1985), "The Romantic Vision in American Administrative Theory: Retrospectives and Prospectives", **International Journal of Public Administration**, Vol 7, No 2, 107-148.

STILLMAN II, Richard T. (1995), "The Refounding Movement in American Public Administration: From Rabid Anti-Statism to Mere Anti-Statism in the 1990s", **Administrative Theory and Praxis**, 17.

STIVERS, Camilla (1995), "Settlement Women and Bureau Men: Constructing a Usable Past for Public Administration", **Public Administration Review**, Vol 55, 522-529.

STIVERS, Camilla (1993), **Gender Images in Public Administration**, Sage, Newbury Park, California.

STIVERS, Camilla (1992), "A Wild Patience: A Feminist View of Ameliorative Public Administration", in M. T. Bailey and R. T. Mayer (Editors), **Public Management in an Interconnected World: Essays in the Minnowbrook Tradition**, Greenwood Press, New York, 53-73.

SUMEK, Lyle J. And Franklin D. REINOW (1970), "New Public Administration For a Time of Crisis in a Time of Change", **Midwest Review of Public Administration**, Vol 4, 108-111.

THOMAS, Theodore H. (1973), "People Strategies for International Development: Administrative Alternatives to National, Political, and Economic Ideologues", **Journal of Comprehensive Administration**, 87-107.

THOMPSON, Victor A. (1975), **Without Sympathy or Enthusiasm: the Problems of Administrative Compassion,** University of Alabama Press, Alabama.

ÜSTÜNER, Yılmaz (2000), "Kamu Yönetimi Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 33, Sayı 3, 15-31.

ÜSTÜNER, Yılmaz (1995), "Kamu Yönetimi Disiplininde Kimlik Sorunsalı", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu, Cilt I**, TODAİE, Ankara.

ÜSTÜNER, Yılmaz (1992), **In Search of an Identity: Considerations on the Theory and the Discipline of Public Administration**, (Unpublished Ph.D. Dissertation), Middle East Technical University.

VENTRISS, Curtis (1997), "Toward a Public Philosophy of Public Administration: A Civic Perspective of the Public", **International Journal of Public Administration**, Vol 20, No 4-5, 1041-1069.

VENTRISS, Curtis (1987), "Two Critical Issues of American Public Administration", **Administration and Society**, Vol 19, 25-47.

VIGODA, Eran (2003), "Rethinking The Identity of Public Administration: Interdisciplinary Reflections And Thoughts on Managerial Reconstruction", **Public Administration and Management: An Interactive Journal,** Vol 8, No 1, 1-22.

VIGODA, Eran (2002), "From Responsiveness to Collaboration: Governance, Citizens, and the Next Generation of Public Administration", **Public Administration Review**, Vol 62, No 5, 527-540.

VIGODA, Eran (2001), "New Ethical Challenges Under the New Public Administration Movement" in R. Amado and E. Vigoda (Editors) (2001), **Public Administration: An Interdisciplinary Analysis**, Marcel Dekker, New York.

WALDO, Dwight (1992), "Epilogue", in Mary Timmey Bailey and Richard T. Mayer (editors), **Public Management in an Interconnected World: Essays in the Minnowbrook Tradition**, Greenwood Press, New York, 177-184.

WALDO, Dwight (1984), **The Administrative State, 2nd Edition,** Holmes & Meier, New York.

WALDO, Dwight (Editor) (1971a), **Public Administration in a Time of Turbulence,** Chandler, Scranton, Philadelphia.

WALDO, Dwight (1971b), "Some Thoughts on Alternatives, Dilemmas, and Paradoxes in a Time of Turbulence", in D. Waldo (Editor), **Public Administration in a Time of Turbulence,** Chandler, Scranton, Philadelphia, 257-286.

WALDO, Dwight (1971c), "Introduction", in F. Marini (Editor), **Toward a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective**, Chandler, Scranton.

WALDO, Dwight (1968), "Public Administration in a Time of Revolutions", **Public Administration Review**, Vol 28, 362-368.

WALDO, Dwight (1952), "Development of Theory of Democratic Administration", **American Political Science Review**, Vol 46, 81-103.

WAMSLEY, Gary L. (2001), "Reflections on the Passing of Dwight Waldo", **Administration and Society**, Vol 33, No 3, 247-250.

WAMSLEY, Gary L. (1976), "On the Problems of Discovering What's Really New in Public Administration", **Administration and Society**, Vol 8, No 3, 385-400.

WAMSLEY, Gary L. and James F. WOLF (Editors) (1996), **Refounding Democratic Public Administration: Modern Paradoxes, Postmodern Challenges**, Sage, Thousand Oaks, California.

WAMSLEY, Gary L., R.N. BACHER, C.T. ROHR, P.S. KRONENBERG, J.A. ROHR, C.M. STIVERS, O.F. WHITE, J.F. STIVERS, O.F. WOLF (1990), **Refounding Public Administration**, Sage, Thousand Oaks, California.

WAMSLEY, Gary L., Charles T. GOODSELL, John A. ROHR, Camilla M. STIVERS, Orion F. WHITE, James F. WOLF (1987), "The Public Administration and the Governance Process: Refocusing the American Dialogue", in R. C. Chandler (Editor), **A Centennial History of the American Administrative State**, Free Press, New York, 291-317.

WHITE, Orion F. Jr. (1971b), "Social Change and Administrative Adaptation", in F. Marini (Editor), **Toward a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective**, Chandler, Scranton, Philadelphia.

WILCOX, Robert F. (1971), "The New P.A.: Have Things Really Changed That Much?", **Public Management**, Vol 53, 4-7.

WILLBERN, York (1973), "Is the New Public Administration Still With Us? (Review Essay)", **Public Administration Review**, 373-378.

YEGHIAYAN, Edde (compiled by) (2003), **John Rawls: A Selected Bibliography**, internet adresi.

ZHAO, Zhirong (2002), **Unifying Themes: The New Public Administration, Social Equity, and Related Themes**, POLS 8710, Supplemental Readings, www.archos.ega.edu/~zhao2000/NPA.doc.

8. Bölüm

SİVİL TOPLUM

Gülgün ERDOĞAN TOSUN

Politik alanda yoğunlaşan kısır tartışmanın eşlik ettiği siyasal yelpazenin tümüne hakim olan yeniden mevzilenme olgusu, beraberinde bir toplumsal çözülmenin yanı sıra cemaatleşme korkusunu da yaymaktadır. Geleneksel politik aygıtların meşruiyet zeminlerinin toplumsal zihinlerde puslandığı dönemde yıldızı parlayan sivillik ve demokratlık kavramlarının işaret ettiği sivil toplum çerçevesinde toplumsal-politik ilişkilerin ve kavramların yeniden kurgulandığına tanık olmaktayız. Ulus devlet-refah devleti gibi kavramların küreselleşme sürecinde dahil olduğu tartışma gündemi sivil toplum açısından da oldukça verimli bir ortam sunmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak; son zamanlarda ülkemizde de sıkça tartışılan konulardan biri olan sivil toplum kavramının tarihsel ve düşünsel dönüşümündeki temel bileşenleri özetlenerek, demokratikleşme ve yönetişim kavramlarıyla etkileşimli olarak sivil toplumun günümüz siyasal kurgularındaki konumu, sivil toplum ve onun içindeki toplumsal hareketlerin demokratikleşme süreci içinde oynadıkları rol incelenmektedir. İkinci olarak, sivil toplum örgütleri ve global sivil toplum kavramlarına ilişkin yeni yaklaşımlar ortaya konulmakta; üçüncü olarak çağdaş kamu yönetimi anlayışı içinde sivil toplum ve sivil toplum örgütlerinin yeri belirlenmektedir. Son kısımda ise Türkiye'de sivil toplum alanının genel görünümü ve konuyla ilgili çalışmalara ilişkin genel gözlem ve değerlendirme yapılmaktadır.

1. KAVRAM VE GERÇEKLİK OLARAK SİVİL TOPLUM

Sivil toplum kavramının felsefi tartışma gündemine girişinin tarihi epeyce eskiye dayanır. Terminolojik olarak ilk klasik versiyonu olan "*politike koinonia*" (veya *koinonia politike*)'yi kullanan Aristo'da bu kavram siyasal toplumu ifade ediyordu (Bobbio, 1989: 35). Bugün kullandığımız terim Çiçeron'un Latince'ye "*societas civilis*" olarak kazandırdığı terimin birebir çevirisi olmakla birlikte, sivil toplum bir kavram ve gerçeklik olarak Batı siyasal düşünce ve toplumsal yaşam geleneğinin içinde oldukça uzun bir tarihsel süreç içinde evrilerek biçimlenmiştir.

döngü olmaktan çıkarak, az çok istikrarlı bir gelişme eğilimine kavuşması gerekir.

Tarihsel döngünün kökenleri çok daha eskiye gitmesine karşılık, sivil toplum etrafındaki tartışmaların odak noktasında İdris Küçükömer ve yazıları yer alır (Bkz. Küçükömer, 1994). 1960'ların ortasında neredeyse tüm aydınların askeri müdahaleye destek verdiği bir ortamda Küçükömer'in Yön Dergisi ile başlayan Ant Dergisi, Yeni Gündem ve Toplum ve Bilim Dergileri'nde devam eden makaleleri Türkiye'de sivil toplum arayışlarının öncü tomurcukları olmuştur. Sivil toplum literatürü içinde Mardin (1969, 1983), Yücekök (1971 ve 1972), Bumin (1981), Belge (1986, 1998), Savran (1987), biraz daha yakın tarihlere geldiğimizde Sarıbay (2000, 2001), Toprak (1988, 1996), Çaha (1996a), Gönel (1998), Yerasimos, Seufert, Mert vd. (2001), Yücekök, Turan ve Alkan (1998) ilk akla gelenlerdir. 1990'ların ikinci yarısından itibaren literatürde gerçekleşen artış neredeyse ayrı bir bibliyografya çalışmasını gerektirecek kadar geniş olduğu için burada tamamına yer vermek imkansızdır. Tarih Vakfı bünyesinde başlatılan ve 1994'den bu yana her yıl düzenlenen sivil toplum sempozyumları da mutlaka sivil toplumun kendi içindeki tartışması olarak dikkate değer çalışmalardır.

Son söz olarak, STK'lara yönelik ilginin arttığını, özellikle 17 Ağustos 1999 depremi sonrasında STK'ları asıl fark etmesi gereken halkın fark ettiğini söyleyebiliriz. Türkiye'deki STK'lara ilişkin veri toplama çalışmalarının tarihi oldukça yeni olmakla birlikte Habitat Çalışmaları kapsamındaki girişimlerin olumlu sonuçlarını 1998'de vermeye başladığını görmekteyiz. Tarih Vakfı bünyesinde Mayıs 1996'da kurulmuş olan Sivil Toplum Kuruluşları Bilgi Merkezi Türkiye çapında 1793 STK'ya ait verileri Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi olarak yayınlamıştır. 1996 Şubat ayı itibariyle STK Bilgi Merkezi Veri Tabanında kayıtlı 61.587 dernek bulunmaktadır. Bir başka araştırmaya göre ise 15 Nisan 2002 itibariyle İzmir ilinde faaliyet gösteren STK sayısının 5000'in üzerinde olduğu belirlenmiştir (Erdoğan-Tosun, 2002). Türkiye'de dernek, vakıf, sendika, oda (esnaf, meslek, sanayi, ticaret, ziraat), yurttaş girişimi şeklinde örgütlenen STK'ların amaçlarına göre; kültür kuruluşları, sanat kuruluşları, dini kuruluşlar, politika kuruluşları, sağlık kuruluşları, sosyal hizmet kuruluşları, çevre kuruluşları, eğitim kuruluşları, ekonomi kuruluşları, dayanışma kuruluşları, bilim kuruluşları, spor ve hobi kuruluşları, kadın ve çocuk kuruluşları, konut kuruluşları, iletişim kuruluşları olarak örgütlendikleri dikkat çekiyor (Gönel, 1998: 29). Toplumsal yaşam dünyası içindeki alanlar çeşitlendikçe STK'ların da çeşitlenmesi kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

ANDERSON, Perry (1988), **Gramsci Hegemonya –Doğu/Batı Sorunu ve Strateji**, Çev. Tarık Günersel, Alan Yayıncılık, İstanbul.

AL-SAYYID, Mustapha K. (1993), "A Civil Society in Egypt?", **Middle East Journal**, Bahar, C:47, S:2.

ANECHIARICO, Frank (1998), "Administrative Culture and Civil Society: A Comparative Perspective", **Administration and Society**, Mart, C:30, S:1.

ANHEIER, Helmut, Marlies GLASIUS, Mary KALDOR, (2001), "Introducing Global Civil Society", Der. Helmut Anheier, Marlies Glasius, Mary Kaldor, **Global Civil Society 2001**, Oxford University Press, London. Elektronik versiyonu için bkz. http://www.lse.ac.uk/Depts/global/Yearbook/outline.htm

ARATO, Andrew (1981), "Civil Society Against the State: Poland 1980-1981", **Telos**, No:47.

ARCHIBUGI, Daniele, David HELD (2000), **Kozmopolit Demokrasi: Yeni Dünya Düzeni İçin Bir Gündem**, Çev. Neşe Nur Domaniç, Ütopya Kitabevi Yayınları, İstanbul.

ARENDT, Hannah (1994), **İnsanlık Durumu –Seçme Eserler 1**, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.

BAYLOSIS, Rafael G. (2001), "STÖ'ler Kalkınmanın İşbirlikçileri mi, Yeni-Sömürgeciliğin Araçları mı ? Asyalı Bir Bakış Açısı", Yay. Haz. WALD, **Sivil Toplum Örgütleri Neoliberalizmin Araçları mı, Halka Dayalı Alternatifler mi**, Çev. Işık Ergüden, Kros Matbaacılık, İstanbul.

BARBER, Benjamin (1995), **Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset**, Çev. Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

BATTAGLINI, Monica, Sandro CATTACIN, Veronique TATTINI (2001), "Reconnaissance et Coopération: Quelle Institutionnalisation de l'Associationnisme?", **Transnational Associations**, S:2.

BEEM, Christopher (1996), "Civil Society in America: A Public Debate About Political Theory", **An Institute for American Values Working Paper**, İnternet adresi: http://www.americanvalues.org/html/wp_52.html

BELGE, Murat (1986), "Sivil Toplum ve Türkiye", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C:7, İletişim Yayınları, İstanbul.

BELGE, Murat (1998), "Sivil Toplum Örgütleri", Der.Taciser Ulaş, **Merhaba Sivil Toplum**, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını, İstanbul.

BERNHARD, Michael H. (1993), **The Origins of Democratization in Poland**, Columbia University Press, New York.

BLANEY, David L. And PASHA, Mustapha Kamal (1993), "Civil Society and Democracy in the Third World: Ambiguities and Historical Possibilities", **Studies in Comparative International Development**, Spring, Vol:28, Issue:1.

BORA, Tanıl, Selda ÇAĞLAR, (2002), "Modernleşme ve Batılılaşmanın Taşıyıcısı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları", Der. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, **Türkiye'de Siyasi Düşünce –Modernleşme ve Batıcılık**, C:3, İletişim Yayınları, İstanbul.

BOZOKİ, András ve SÜKÖSD Miklós (1993), "Civil Society and Populism in the Eastern European Democratic Transitions", **Praxis International**, Vol:33, No:3.

BUMİN, Kürşat (1981), **Sivil Toplum ve Devlet –Kuramlar, Deneyler, Arayışlar**, Yazko, İstanbul.

ÇAHA, Ömer (1996a), **Sivil Kadın -Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın**, Çev. Ertan Özensel, Vadi Yayınları, Ankara.

ÇAHA, Ömer (1996b), "Sivil Toplum ve Liberalizm", **Diyalog**, Türk Demokrasi Vakfı, S:1.

COHEN, Jean (1988), "Discourse Ethics and Civil Society", **Philosophy and Social Criticism**, No:14.

COHEN, Jean, Andrew ARATO (1992), **Civil Society and Political Theory**, The MIT Press, Cambridge.

DIAMOND, Larry (1994), "Rethinking Civil Society Toward Democratic Consolidation", **Journal of Democracy**, C:5, S:3.

EDWARDS, Meredith (2001), "Participatory Governance into the Future: Roles of the Government and Community Sectors", **Australian Journal of Public Administration**, Eylül, C:60, S:3.

ERDOĞAN-TOSUN, Gülgün (2001), **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi**, Alfa Yayınları, İstanbul.

ERDOĞAN-TOSUN, Gülgün (2002), **İzmir Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi**, Atlas Matbaacılık, Ege Üniversitesi, İzmir.

ERYILMAZ, Bilal (1994), **Kamu Yönetimi**, Üniversite Kitabevi, İzmir.

FALK, Richard (1998), "Global Civil Society: Perspectives, Initiatives, Movements", **Oxford Development Studies**, Şubat, C:26, S:1.

GELLNER, Ernest (1994), **Conditions of Liberty: Civil Society and Its Rivals**, London.

GELLNER, Ernest (1995), "The Importance of Being Modular", Der. John A.Hall, **Civil Society: Theory, History, Comparision**, Polity Press, Cambridge.

GIDDENS, Anthony (2002), **Sağ ve Solun Ötesinde –Radikal Politikaların Geleceği**, Çev. Müge Sözen, Sabir Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul.

GINER, Salvador (1985), "The Withering Away of Civil Society?", **Praxis International**, C:5, S:3.

GÖNEL, Aydın (1998), **Önde Gelen STK'lar**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

GRAMSCI, Antonio (1986), **Hapishane Defterleri –Seçmeler**, Çev. Adnan Cemgil, 2.Baskı, Belge Yayınları, İstanbul.

GUBSER, Peter (2002), "The Impact of NGOs on State and Non-State Relations in the Middle East", **Middle East Policy**, Mart, C:9, S:1.

HABERMAS, Jurgen (1997), **Kamusallığın Yapısal Dönüşümü**, Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul.

HABERMAS, Jurgen (1999), "Demokrasinin Üç Normatif Modeli", Der. Seyla Ben Habib, **Demokrasi ve Farklılık –Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması**, Çev. Zeynep Gürata, Cem Gürsel, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD), İstanbul.

HEFNER, Robert W. (1998), "Civil Society: Cultural Possibility of a Modern Ideal", **Society**, Mart-Nisan, C:35, S:3.

HIRST, Paul (1994), **Associative Democracy: New Forms of Economic and Social Governance**, Polity Press, Cambridge.

HIRST, Paul, Veit BADER (2001), **Associative Democracy: The Real Third Way**, Frank Cass, London.

HIRST, Paul (2002), "Renewing Democracy Through Associations", **The Political Quarterly**, C:73, S:4

İBRAHİM, Ferhad, Heidi WEDEL (1997), "Giriş", Der. Ferhad İbrahim, Heidi Wedel, **Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları**, Çev. Erol Özbek, İletişim Yayınları, İstanbul.

JUDGE, Anthony (1996), "Interacting Fruitfully with Un-Civil Society: The Dilemma for Non-civil Society Organizations", **Presentation to a World Bank Workshop on Civil Society in the FSU and East/Central Europe**, 16 Ekim, Washington.

KEANE, John (1993), "Sivil Toplum İle Devlet Arasındaki Ayrımın Kökenleri ve Gelişimi 1750-1850", Der.John Keane, **Sivil Toplum ve Devlet –Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

KEANE, John (1994), **Demokrasi ve Sivil Toplum –Avrupa Sosyalizminin Açmazları, Toplumsal ve Siyasal İktidarın Denetlenmesi Sorunu ve Demokrasi Beklentileri Üzerine**, Çev. Necmi Erdoğan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

KEANE, John (2001), "Global Civil Society?", Der. Helmut Anheier, Marlies Glasius, Mary Kaldor, **Global Civil Society 2001**, Oxford University Press, London. İnternet adresi, http://www.lse.ac.uk/Depts/global/Yearbook/outline.htm

KEYMAN, Fuat E. (1998a), "Radikal Demokrasi Kuramları: Türkiye ve Geç Modern Zamanlarda Demokratik Yönetim", **Defter**, Bahar, Y:11, S:33.

KEYMAN, Fuat E. (1998b), "Globalleşme ve Türkiye: Radikal Demokrasi Olasılığı", Der. E.Fuat Keyman, Ali Yaşar Sarıbay, **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam**, Vadi Yayınları, İstanbul.

KORTIAN, Garbis (1984), "Subjectivity and Civil Society", Der. Z.A. Pelczynski, **The State and Civil Society: Studies in Hegel's Political Philosophy**, Cambridge University Press, Cambridge.

KÜÇÜKÖMER, İdris (1989), **Düzenin Yabancılaşması**, 2.Baskı, Alan Yayıncılık, İstanbul.

KÜÇÜKÖMER, İdris (1994), **Sivil Toplum Yazıları -Bütün Eserleri 3**, Bağlam Yayınları, İstanbul.

MAHÇUPYAN, Etyen (1997), **İdeolojiler ve Modernite**, 2.Baskı, Yol Yayınları, İstanbul.

MARDİN, Şerif (1969), "Power, Civil Society and Culture in the Ottoman Empire", **Comparative Studies in Society and History**, C:11.

MARDİN, Şerif (1983), "Sivil Toplum", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C:7, İletişim Yayınları, İstanbul.

MARDİN, Şerif (1990a), "Sivil Toplum", Der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder, **Türkiye'de Toplum ve Siyaset –Makaleler I**, İletişim Yayınları, İstanbul.

MARDİN, Şerif (1990b), "Türk Toplumunu İnceleme Aracı Olarak Sivil Toplum", Der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder, **Türkiye'de Toplum ve Siyaset –Makaleler I**, İletişim Yayınları, İstanbul.

MARX, Karl (2000), **1844 El Yazmaları**, Çev. Murat Belge, 1.Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul.

MARTENS, Kerstin (2002), "Mission Impossible ? Defining Nongovernmental Organizations", **Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations**, Eylül, C:13, S:3.

MICHELMAN, F.I. (1988), "Political Truth and the Rule of Law", **Studies in Law**, Tel Aviv University, S:8.

MOUFFE, Chantal (1993a), "Demokratik Yurttaşlık ve Siyasi Topluluk", Çev. Koray Çalışkan, **Birikim**, Kasım, S:55.

MOUFFE, Chantal (1993b), "Radikal Demokrasi: Modern mi Postmodern mi? ", **Modernite Versus Postmodernite**, Çev. (Der) Mehmet Küçük, Vadi Yayınları, Ankara.

MULE, Harris (2001), "Challenges to African Governance And Civil Society", **Public Administration and Development**, C:21.

MUUKKONEN, Martti (2000), "Civil Society", Presentation to **The Civil Society Working Group in Annual Meeting of Finnish Sociologists**, 24-25 March 2000,Turku. İnternet adresi : http://cc.joensuu.fi/~muukkone/enframewin.htm

NOUMOFF, S.J. (2000), "Civil Society: Does It Have Meaning ?", Paper Presented at **Development: The Need for Reflection**, Center for Developing Area Studies, McGill University, Montreal, Quebec.

PATEMAN, Carol (1985), **The Problem of Political Obligation: A Critique of Liberal Theory**, Polity Press, Cambridge.

PELCZYNSKI, Z.A. (1984), "Nation, Civil Society, State: Hegelian Sources of the Marxian Non –Theory of Nationality", Der. Z.A. Pelczynski, **The State and Civil Society: Studies in Hegel's Political Philosophy**, Cambridge University Press, Cambridge.

PELCZYNSKI, Z.A. (1993), "Dayanışma ve Polonya'da Sivil Toplumun Yeniden Doğuşu:1976-1981", Der. John Keane, **Sivil Toplum ve Devlet –Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

PETTIT, Philip (1998), **Cumhuriyetçilik : Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

PHILIPS, Anne (1995), **Demokrasinin Cinsiyeti**, Çev. Alev Türker, Metis Yayınları, İstanbul.

PORTELLI, Hugues (1982), **Gramsci ve Tarihsel Blok**, Çev. Kenan Somer, Savaş Yayınları, Ankara.

PUTNAM, Robert (1995), "Bowling Alone: America's Declining Social Capital", **Journal of Democracy**, No:6.

ROSENBLUM, Nancy L., Robert C. POST (2001), "Introduction", Der. Nancy L. Rosenblum, Robert C. Post, **Civil Society and Government**, Princeton University Press.

ROWLEY, Charles K. (1998), "On The Nature Of Civil Society", **Independent Review**, Vol:2, Issue:3, Winter.

RUCHT, Dieter, Friedhelm NEIDHARDT, "Towards a 'Movement Society'? On the Possibilities of Institutionalizing Social Movements", **Social Movement Studies**, C:1, S:1.

SALAMON, Lester M.(1999), **America's Nonprofit Sector: A Primer**, The Foundation Center, New York.

SARIBAY, Ali Yaşar (2000), **Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi ve Sivil İtiraz**, Alfa Yayınları, İstanbul.

SARIBAY, Ali Yaşar (2001), **Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam**, Genişletilmiş 3.Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.

SARTORI, Giovanni (1993), **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, Çev. T. Karamustafaoğlu, M. Turhan, Ankara.

SAVRAN, Gülnur (1984), "Sivil Toplumun Eleştirisi", **Yapıt**, Haziran, S: 5.

SAVRAN, Gülnur (1987), **Sivil Toplum ve Ötesi: Rousseau, Hegel, Marx**, Alan Yayıncılık, İstanbul.

SCHMIDT, Manfred G. (2001), **Demokrasi Kuramlarına Giriş**, Çev. M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara.

SCHMITTER, Philippe, Terry Lynn KARL (1995), "Demokrasi Nedir...Ne Değildir", Der. Larry Diamond, Marc F.Plattner, **Demokrasinin Küresel Yükselişi**, Yetkin Yayınları, Ankara.

SELIGMAN, Adam B. (1998), "Between Public and Private", **Society**, Mart-Nisan, C:35, S:3.

SHILS, Edward (1991), "The Virtue of Civil Society", **Government and Opposition**", C:26, S:1, Winter.

TAYLOR, Charles (1995), **Modernliğin Sıkıntıları**, Çev. Uğur Canbilen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

TOURAINE, Alain (1997), **Demokrasi Nedir**, Çev. Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

TOURAINE, Alain (2002), "The Importance of Social Movements", **Social Movement Studies**, C:1, S:1.

TOCQUEVILLE, Alexis (1969), **Democracy in America**, Yay.Haz. J.P.Maier, İng. Çev. George Lawrence, Anchor Books, New York.

TOPRAK, Binnaz (1988), "The State, Politics and Religion in Turkey", Der. Metin Heper, Ahmet Evin, **State, Democracy and the Military in Turkey in the 1980s**, Gruyter, Berlin.

TOPRAK, Binnaz (1996), "Civil Society in Turkey", Der. August R.Norton, **Civil Society in the Middle East**, C:2, Brill, Leiden.

TURAN, İlter (1991), "Sivil Toplum Kurumları ve Özerklik", Der. Yurdakul Fincancı, **Sivil Toplum**, TÜSES, Anadolu Matbaası, İstanbul.

WALD (2001), "Başyazı", **Sivil Toplum Örgütleri Neoliberalizmin Araçları mı, Halka Dayalı Alternatifler mi**, Yayına Hazırlayan Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD), Çev. Işık Ergüden, Kros Matbaacılık, İstanbul.

WALZER, Michael (1992), "Sivil Toplum Düşüncesi, Toplumsal Yapılaşmaya Doğru Bir Adım", Çev. Nuran Erol, **Birikim**, C:7, S:37.

YERASIMOS, Stefanos, Günter SEUFERT, Nuray MERT vd. (2001), **Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik**, İletişim Yayınları, İstanbul.

YÜCEKÖK, Ahmet N. (1971), **Türkiye'de Örgütlenmiş Dinin Sosyo-Ekonomik Tabanı 1946-1968**, A.Ü. S.B.F. Yayınları, Ankara.

YÜCEKÖK, Ahmet N. (1972), **Türkiye'de Dernek Gelişimleri**, A.Ü.Yayınları, Ankara.

YÜCEKÖK, Ahmet N., İlter TURAN, Mehmet Ö.ALKAN (1998), **Tanzimattan Günümüze İstanbul'da STK'lar**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

9. Bölüm

ÇOK BOYUTLU BİR KAVRAM OLARAK YÖNETİŞİM

Akif ÇUKURÇAYIR

1. GİRİŞ

Kavramların, hızla çoğaldığı, değiştiği ve değiştirdiği bir çağı geride bırakıp 2000'li yıllara alışmaya çalıştığımız zaman diliminde, küresel ve yerel gelişmeler izlemekte güçlük çektiğimiz birçok yeni kavramı ve tartışmayı da gündeme getirmektedir. Biz istesek de istemesek de, bazı gelişmeler/çıkışlar bize birtakım sorular sordurtuyor ve bu soruların cevabıyla uğraşmamızı zorunlu kılıyor. Farklı dönemlerde ortaya çıkan kimi kavramların büyülü bir gücü olduğu, bu kavramların toplumu, siyaseti, ekonomiyi ve insana ilişkin herşeyi tanımlayan, değiştiren ve geliştiren etkileri olduğu hep kabul edilmiştir. Marksizm, kapitalizm, liberalizm, küreselleşme, modernizm, postmodernizm, internet ve e-devlet gibi kavramlar, içerik ve kapsam olarak birbirinden çok farklı ve birbiriyle kesişen yanları olsa da, siyasal, sosyal ve ekonomik alanı tanımlayan ve dönüştüren kavramlardan bazılarıdırlar. Hatta, bazen toplumlar geleceklerini ve yaşamlarını bu tür kavramlara bağlarlar. Bazen bir tarihi dönemeci, bazen yönetimde meydana gelen bir özgün gelişmeyi anlatan kavramlar, büyülü bir biçimde toplumların her derdine ilaç gibi görülür. Örneğin Türkiye'de "2000 Yılı" kavramı, Türkiye için bir "milat" olarak görülmüş, her türlü yenileşme ve iyileşmenin "2000 Yılı" na kadar yapılması gerektiği, aksi halde uygarlık treninin kaçırılacağı gibi bir oydaşma ve kamusal beklenti oluşmuştu (Sarıbay, 2000: 41). Bu beklentilerin ne kadarının gerçekleştiği ayrı bir tartışmanın konusudur. Ancak, özellikle son yıllarda Türkiye'de çok sık konuşulan "kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması" sürecinde, "*yönetişim* yaklaşımının katkıları ne olabilir?" sorusunun yanıtı konusunda önemli gelişmeler olmuştur. Yönetişimle birlikte *yeniden yapılanma*, her ne kadar yalnızca yönetimle ilgili bir arayış ve çaba olarak görünüyorsa da, reformla kurulacak "yeni bir denge" yle "kazanan ve kaybedenlerin yeniden tanımlanması" yla (Güler, 2002: 11) ekonomik ve sosyal yapıda önemli dönüşümlere neden olan bir süreç olarak da düşünülmektedir. Buradan yola çıkarak, yaklaşımın özenli bir biçimde değerlendirilmesinin bir zorunluluk olduğunu belirtmek gerekir.

KAYNAKÇA

BERTELSMANN STIFTUNG (1993), **Demokratie und Effizienz in der Kommunalverwaltung**, Band 1, Gütersloh.

BOZKURT, Ö., T. ERGUN, S. SEZEN (Ed.), (1998), **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, TODAİE Yayını, Ankara.

CLEVELAND, Harlan, Marc LUYCKX (1998), "Civilisations and Governance", Europaen Commission Forward Studies Unit, **Working Paper for the Seminar on Governance and Civilisations** Brussels, May 14-16, 1998.

ÇUKURÇAYIR, M. Akif (2002), **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi -Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim, Siyaset**, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya.

ÇUKURÇAYIR, M. Akif & Hülya EŞKİ, (2001), "Kamu Hizmeti Sunumunda Yeni Yöntemler", **S.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** Sayı: 1-2, s. 89-109.

DEUTSCHER BUNDESTAG (2001), "Was ist Global Governance", **Drucksache 14/6910,** www.bundestag.de/gremien/welt/welt_zwischenbericht/zwb011_globgo.pdf (09.03.2002).

GÖYMEN, Korel (2000), "Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Yönetişim", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 9 (2), 3-13.

GÜLER, Birgül A., (2002), "Açılış Bildirisi: Yerel Yönetimlerde Reform Sorunu", **Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri**, TODAİE Yayını, Ankara, 11- 16.

GÜLER, Birgül A. (1996), **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi- Yapısal Uyarlanma Politikaları**, TODAİE Yayını, Ankara.

HANNEMANN, Dirk (2001), "Die Kritik an Global Governance**", http://www.hausarbeiten.de/ rd/archiv/politologie/pol-text346.shtml** (24.02.2002).

İLKORUR, Korkmaz (2002), "Yönetişim Değil", **Radikal Gazetesi**, 24/01/2002.

JESSOP, Bob (1998), "The Rise of Governance and the Risks Failure: The Case of Economic Development", **International Social Sciences Journal**, No. 155, 29-45.

KAZANCIGİL, Ali (1998), "Governance and Science: Market-like Modes of Managing Society and Producing Knowledge", **International Social Sciences Journal**, No. 155, 69-79.

KELEŞ, Ruşen (1994), "Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Avrupa ve Türkiye", **Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma**, Türk Belediyecilik Derneği/Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara.

KEOHANE, Robert O. (2001), "Governance in a Partially Globalized World", **American Political Science Review,** 95 (1), 1-13

KOMMISSION DER EUROPAEISCHEN GEMEINSCHAFTEN (2001), "Europaeisches Regieren: Weissbuch Governance", Brüssel, 21.07.2001.

LEBESSIS, Notis, John PATERSON (1997), "Evolutions in Governance: What Lessons for the Commission? A First Assessment", **http://www.europa.eu.int/ comm/cdp/gouvernance/index_en.htm (14.01.2002).**

LINN, Johannes (2002), "Mevzuatı Değiştirin Meksika Gibi Olun", **Sabah Gazetesi**, 15.02.2002.

LYON, Patricia (2000), "Partnership for Good Governance in the 21st Century", **Australian Journal for Public Administration,** 87-93.

OECD (1998), "OECD Principles of Corporate Governance", **http://www.oecd.org/ pdf/ M00008000/M00008299. pdf (02.03.2002).**

PEKER-TATAR, Ayşe (1996), "Dünya Bankası: "Büyüme" söyleminden "iyi yönetme" söylemine", **Toplum ve Bilim**, (Bahar) , 6- 59.

PETERS, B. Guy (2000), "Globalization, Institutions and Governance", in **Governance in the Twenty-first Century- Revitalizing the Public Service, (**Ed.), B. Guy Peters and Donald J. Savoie, Canadian Centre for Management Development, 29-57

RAY, Binayak (1999), "Good Governance, Administrative Reform and Socio-Economic Realities- A South Pacific Perspective", **International Journal of Social Economics,** 26, (1/2/3), 354-369.

REINICKE, Wolfgang H.,Jan Martin WİTTE (1999), "Globalisation and Democratic Governance", in (Ed.) Carl Lankowski, **Governing Beyond The Nation State**, American Institute for Contemporary German Studies, The Johns Hopkins University, AICGS Research Report No. 11.

SABAH GAZETESİ, "Mevzuatı değiştirin Meksika gibi olun", 15.02.2002.

SARIBAY, A. Yaşar (2000), **Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz,** Alfa Yayınevi, İstanbul.

SBRAGIA, Alberta M. (2000), "Governance, the State, and the Market: What is Going On?", **Governance: An International Journal of Polic and Administration,** 13 (2), 243-250.

STAEDLER, Markus (2001), "Die Electronik Government Aktivitaeten der deutschen Bundeslaender Versuch einer vergleichenden Analyse mit Hilfe des Werkzeugs Net-Readiness von Cisco Systems", **http://www.staedler.com/www/E-Government/Magisterarbeit.pdf** (12.02.2002)

STEINBERG, Philipp (1999), "Governance-Modelle in der Politikwissenschaft und Möglichkeiten Ihrer verfassungsrechtlichen Umsetzung", **http://www.rewi.huberlin.de/WHI/papers/whipapers699/governance!.pdf** (25.02.2002).

ŞENGÜL, Tarık (1999), "Yerel Yönetim Kuramları: Yönetimden Yönetişime", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 8 (3), 3-19.

TEKELİ, İlhan (1999), **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara

TOPRAK- KARAMAN, Zerrin (2000), "Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 426, (Mart), 37-53.

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM (UNDP), "Promoting Good Governance", **www.nscentre.org/french/fr_news/FSC/UNDP-good%20governance.pdf (28.02.2002).**

YETKİN, Murat (2002), "2015 Senaryoları", **Radikal Gazetesi**, 24. 03. 2002.

YÜCETÜRK, E: Elif (2002), "Yönetişim Kavramı ve Katılımı Örgütlemede Bir Örnek: Bolu İl Kurultayı", **Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri,** TODAİE Yayını, Ankara, 225-236

YÜKSEL, Mehmet (2001), "Yönetişim (Governance) Kavramı Üzerine", **Cevat Geray'a Armağan**, Mülkiyeliler Birliği Yayınları: 25, 849-862

www.toki.gov.tr/habitat/yonetisim.html (11.02.2002)

10. Bölüm

KAMU YÖNETİMİ PARADİGMASINDA DEĞİŞİM ve ÖZELLEŞTİRME YAKLAŞIMI

Recep BOZLAĞAN

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, kamu yönetimi paradigması ile özelleştirme kavramı-olgusu arasındaki ilişki-etkileşim üzerinde durulmaktadır. Çalışma, yedi alt bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde özelleştirme kavramının ayrıntılı bir tanımı yapılmakta ve kavramın kapsamı belirlenmeye çalışılmaktadır. İkinci bölümde özelleştirme tartışmalarına değinilmektedir. Özelleştirme taraftarlarının ve karşıtlarının ileri sürdükleri tezler sistematik bir biçimde açıklanmakta ve her iki kesimin ileri sürdüğü savlar hakkında genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Özelleştirme yöntemlerine üçüncü bölümde değinilmektedir. Çalışmanın konusu salt özelleştirme olmadığı için, yöntemlere genel hatlarıyla temas edilmiştir. Özelleştirme yöntemleri, kavramın doğasına uygun olarak iktisadi teşebbüslerin özelleştirilmesi ve hizmetlerin özelleştirilmesi olmak üzere iki ayrı kısım halinde ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, özelleştirme yaklaşımının teorik arka planını oluşturan kamu yönetimi paradigmasındaki değişim üzerinde durulmaktadır. "Geleneksel liberalizm", "refah devleti" yaklaşımı ve "yeni liberalizm" bu bölümde ele alınan konulardır. Ayrıca, "kamusal tercih okulu" ve "mülkiyet hakları okulu" da özelleştirme teorisinin anlaşılması açısından değinilen diğer konulardır.

Dünyada ve Türkiye'de özelleştirme uygulamaları sırasıyla beşinci ve altıncı bölümde ele alınan konulardır. Özelleştirme uygulamalarının gerek dünyada ve gerekse Türkiye'de başlaması, yaygınlaşması ve giderek sol eğilimli siyasal hareketler tarafından da benimsenmesi gerçekliğine değinilmektedir.

Yedinci bölümde ise, özünde, kamu yönetimi paradigmasındaki değişimin bir sonucu olan özelleştirme olgusunun, aradaki ilişkinin etkileşim niteliğini kazanmasıyla birlikte, zaman içinde kamu yönetimi uygulamalarına olan etkileri üzerinde durulmaktadır.

Gerçekte, bir sonuç olan özelleştirme kavramının bu özelliği zamanla geri planda kalmıştır. Özelleştirme ile kamu yönetimi uygulamaları arasındaki ilişkinin yönü ve niteliği tersine dönmüş; özelleştirme düşüncesi zaman içinde, kamu yönetimi uygulamalarını derinden etkileyen pratik bir yaklaşım niteliğine bürünmüştür. Özelleştirme, ulusal ve uluslararası konjonktürün etkisiyle kamu yönetimi sistemindeki temel sorunların çözümlenmesinde önemli alternatiflerden biri haline gelmiştir. Bunun sonucunda, gerek merkez ve gerekse yerel düzeydeki resmi kurumların yapılarında önemli değişimler yaşanmıştır.

Özelleştirme uygulamalarına daha çok ideolojik gerekçelerle karşı çıkan çevrelerin, özelleştirme süreci üzerinde yeterince etkili olamadıkları görülmektedir. Doğu Bloku'nun dağılması ve Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile birlikte, kavram etrafında genel bir fikir birliği oluşmuştur. Buna karşılık, uygulamada yaşanan sorunlar, özelleştirme karşıtı cepheyi güçlendirmiş; özelleştirme girişimleri bir çok ülkede başarılı olamamıştır. Türkiye, bu konuda dikkate değer bir örnektir. Ancak, özelleştirme karşıtlarının ileri sürdüğü argümanların, daha çok uygulamadan kaynaklanan sorunlara dayandığını belirtmek gerekmektedir. Bu nedenle, uygulamalardaki başarı oranının, çekinceleri benzer oranda ortadan kaldıracağı söylenebilir.

Refah Devleti yaklaşımı, 1900'lerin ilk çeyreği ve sonrasında yaşanan sosyo-ekonomik bunalımın bir sonucudur. Benzer biçimde, Neo liberal yaklaşım da 1900'lerin ikinci yarısının ortalarında yaşanan sorunların bir sonucudur. Liberal Devletteki yetersizlikler, Refah Devleti yaklaşımı ile giderilmeye çalışmıştır. Refah Devletindeki sorunlar da Neo Liberal yaklaşımlarla giderilmeye çalışılmaktadır. Diğer bir ifade ile, gelinen aşama, yaşanan bir sürecin ve kazanılan deneyimlerin bir sonucudur.

Bütünüyle özelleştirme karşıtı bir tutum sergilemek doğru ve gerçekçi olmayacaktır. Aynı şekilde, özelleştirmeyi sihirli bir formül gibi yansıtmak da doğru değildir. Ancak, günümüz sosyo-ekonomik gerçekleri, kamu kesiminin bir girişimci olarak ekonomik hayattan çekilmesini gerektirmektedir. Bu ise, özelleştirme uygulamalarının devamını gerektirmektedir. Özelleştirme uygulamalarının devamı ise, sürecin başarılı bir şekilde işlemesi ile mümkündür. Tüm toplumsal kesimleri etkileyen bir süreç olan özelleştirme sürecine, halkın etkin bir biçimde katılımı zorunludur. Halk katılımı, sosyo-ekonomik sınırları aşmakta ve konuya siyasal-yönetimsel bir boyut kazandırmaktadır. Özelleştirme konusunda bu gerçeğe daha fazla değinilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AKSOY, Şinasi (1994), "Türkiye'de Özelleştirme", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 107-129,

AKTAN, Coşkun Can (1987), **Kamu İktisadî Teşebbüsleri ve Özelleştirme**, Bilkom Matbaası, İzmir.

AKTAN, Coşkun Can (1993), **Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme,** Ankara.

AKTAN, Coşkun Can (1995), "Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm", **Amme İdaresi Dergisi,** 28 (1), 3-32.

ALBAYRAK, Cemil (1994), "Özelleştirme ve Sermayeyi Tabana Yayma Amacı", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 77-87.

ALPER, Yusuf (1994), **İktisadi Amaçları ve Sosyal Sonuçlarıyla Özelleştirme,** Sağlık-İş Yayınları, Ankara.

AMIN, Ash (1996), "Post-Fordism: Models, Fantasies and Phantoms of Transition", **Post-Fordism,** Ash Amin (ed.), Blackwell, 1-39.

BENJAMIN, Daniel K. & TERRY L. Anderson (1996), "Taxation, Enforcement Costs, and the Incentives to Privatize", **The Privatization Process, A Worldwide Perspective,** The Political Economy Forum, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 39-55.

BENNIS, Warren G. (1969), **Organization Development, Its Nature, Origins, And Prospects,** Addison-Wesley Publishing Co., Reading, Massachusetts.

BROWN, Allan (1998), "The Economics of Privatization, Case Study of Australian Telecommunications", **Who Benefits from Privatisation,** Moazzem Hossain ve Justin Malbon (eds.), Routledge, 70-81.

BURNS, Dany; Robin HAMBLETON & Paul HOGGETTS (1994), **The Politics of Decentralisation, Revitalizing Local Democracy, Public Policy and Politics**, Macmillan, Hong Kong.

ÇAHA, Ömer (1999), "Liberalizmin Temel İlkeleri", **Yeni Türkiye,** Sayı 25 (Liberalizm Özel Sayısı), Ocak-Şubat, 38-55.

ÇANKAYA, Fikret & Mehmet ÖZ (2000), **Türkiye'de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi, Kamu ve Özel Sermayeli Ticaret Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi,** Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No. 221.

EMREALP, Sadun & Drew HORGAN (1994), **Belediyelerde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemleri,** İkinci Baskı, Yerel Yönetimin Geliştirilmesi Programı El Kitapları Dizisi, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA-EMME Yayını, İstanbul.

ERYILMAZ, Bilal (1990), "Belediye Hizmetlerinin Yürütülmesinde Alternatif Yöntemler", **Birinci Ulusal İdare Hukuku Kongresi,** Cilt II (Kamu Yönetimi), Ankara, 885-913.

ERYILMAZ, Bilal (1995), **Kamu Yönetimi,** Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Akademi Kitabevi, İzmir.

ESMAN, Milton, J. (1972), "Some Issues in Institution Building Theory", **Institution Building: A Model For Applied Social Change,** D. Woods Thomas et al. (eds.), Schenkman Publishing Company, Cambridge, Massachusetts, 19-40.

FALAY, Nihat (1994), "Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunlar", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 21-36.

FREDERICKSON, H. George (1976), "The Lineage of New Public Administration", **Administration & Society,** 8 (2), 149-173.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref (1999), **Yönetim Hukuku,** 13. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara.

GÜLERMAN, Adnan (1996), "Özelleştirmenin Ekonomik ve İstihdam Politikaları Yönünden Analizi", **Sabahattin Zaim'e Armağan,** İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası, 1994/B-3 C-1-4, İstanbul, 81-92.

HAYEK, Friedrich A. (1967), "The Principles of a Liberal Order", **Studies in Philosophy, Economics and Politics,** Routledge and Kegan Paul, London, 160-177.

HEALD, David & David STEEL (1984), **Privatizing Public Enterprises,** Royal Institute of Public Administration, London.

http://www.worldbank.com//econ.worldbank.org/wdr/WDR.2002/text2394 27.09.2002 tarihinde erişilmiştir.

http://www.worldbank.com//files/2405_61606_01_ch1.pdf 30.09.2002 tarihinde erişilmiştir.

ICFTU (The International Confederation of Free Trade Unions) (1985), **Worl-Wide Policy Programme for the Public Service,** XXIII., Ps 1, World Congress, Caracas, 25-29.11'den aktaran Alpaslan Işıklı (1994), "Özelleştirme ve Sendikalar", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 89-105.

IŞIKLI, Alpaslan (1994), "Özelleştirme ve Sendikalar", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 89-105.

KALAMBACH, Peter (1981), "More Free Enterprise-Less State", **A Neoconservative Offensive,** Stuttgart, 15-73'ten aktaran Alpaslan Işıklı (1994), "Özelleştirme ve Sendikalar", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 89-105.

KARATAŞ, Cevat (1990), **Privatization in Britain and Turkey,** İstanbul: The Istanbul Chamber of Industry, No: 1990/2'den aktaran Şinasi Aksoy (1994), "Türkiye'de Özelleştirme", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 107-129.

KATZ, Saul Mi (1972), "The Institution-Building Model: A Systems View", **Institution Building and Development,** Joseph W. Eaton (ed.), Sage Publications, Beverly Hills, 151-162.

KENT, Calvin A. (1987), "Privatization of Public Functions: Promises and Problems", **Entrepreneurship and the Privatizing of Government,** Calvin A. Kent (ed.), Quorum Books, New York, 3-22.

KING, Desmond (1995), "From the Urban Left to the New Right: Normative Theory and Local Government", **Local Government in the 1990s,** John Stewart and Gerry Stoker (eds.), Macmillan Press Ltd., London, 228-248.

KOÇEL, Tamer (1999), **İşletme Yönetimi,** 7. Bası, Beta, İstanbul.

KÖKSAL, Tunay (1993), **Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Yöntemleri ve Uygulamaları,** DPT (Devlet Planlama Teşkilatı)-Uzmanlık Tezleri, DPT Yayını, Ankara.

MALBON, Justin (1998), "Gaining Balance on the Regulatory Tightrope", **Who Benefits from Privatisation,** Moazzem Hossain ve Justin Malbon (eds.), Routledge, 9-33.

MCKEAN, R. N. (1972), "Property Rights within Government and Devices to Increase Government Efficiency", **Southern Economics Journal,** No. 39, October, 177-186.

MILWARD, R. (1982), "The Comperative Performance of Public and Private Ownership", E. Rolle (ed), **The Mixed Economy,** London, Macmillan'dan aktaran Şinasi Aksoy (1994), "Türkiye'de Özelleştirme", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 107-129.

The MORGAN BANK (1986), Privatization Master Plan: Legal Issues in Privatization, Social Issues in Privatization, Accounting Issues in Privatization Capital Market, Republic of Turkey, State Planning Organization'dan aktaran Şinasi Aksoy (1994), "Türkiye'de Özelleştirme", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 107-129.

NADAROĞLU, Halil (1994), **Mahalli İdareler,** Yenilenmiş 5. Bası, Beta, İstanbul.

ONAR, Sıddık Sami (1966), **İdare Hukuku'nun Umumî Esasları,** Cilt I, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

OSBORNE, David & Ted GAEBLER (1993), **Reinventing Government, How The Entrepreneurial Spirit Is Transfroming The Public Sector,** A Plume Book.

OYAN, Oğuz (1994), "Özelleştirme Söylemi ve Gerçekler", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 167-200.

PIRIE, Madsen (1991), **Privatization,** Wildwood House, London.

PITELIS, Christos & Thomas CLARKE (1993), "Introduction: The Political Economy of Privatization", **The Political Economy of Privatization,** Thomas Clarke ve Christos Pitelis (eds.), Routledge, London, 1-28.

POLATOĞLU, Aykut (1994), "Sunuş", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 7-19.

POLLITT, M. G. (1995), **Ownership and Performance in Electric Utilities: The International Evidence on Privatization and Efficiency,** Oxford University Press, Oxford.

POOLE, Robert W. Jr. (1996), "Privatization for Economic Development", **The Privatization Process, A Worldwide Perspective,** Terry L. Anderson and Peter J. Hill (eds.), Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1-18.

PRIVATISATION INTERNATIONAL (1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001), **Privatisation Year Book,** Henry Gibbon (ed.), Pi Publications, London.

ROWTHORN & Ha-Joon CHANG (1993), "Public Ownership and the Theory of the State", **The Political Economy of Privatization,** Thomas Clarke ve Christos Pitelis (eds.), Routledge, London, 54-69.

SAMPFORD, Charles (1998), "Cautionary Reflections on the Privatisation Push", **Who Benefits from Privatisation,** Moazzem Hossain ve Justin Malbon (eds.), Routledge, 249-264.

SAVAS, E. S. (1986), "Alternative Structural Models For Delivering Urban Services", **Delivery of Urban Services,** A. J. Swersey and E. J. Ignall (eds.), Elsevier Science Publishers, New York, 9-21.

SAYBAŞILI, Kemali (1994), "Mali Bunalım, İktisat Siyasası ve Özelleştirme", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 57-76.

SEZEN, Seriye (1998), "Özelleştirme", **Kamu Yönetimi Sözlüğü,** TODAİE (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü) Yayını, No.: 283, Ankara.

SIFFIN, William J. (1972), "The Institution Building Perspective: Properties, Problems and Promises", **Institution Building: A Model for Applied Social Change,** D. Woods Thomas et al. (eds.), Schenkman Publishing Company, Cambridge, Massachusetts, 113-148.

SÖNMEZ, Sinan (1994), "Kriz, Devlet Müdahalesi ve Özelleştirme", **Özelleştirme Tartışmaları,** Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, Ankara, 37-56.

STEWART, John (1989), "The Changing Organisation and Management of Local Authorities", **The Future of Local Government,** John Stewart and Gerry Stoker (eds.), Macmillan Education Ltd., 171-184.

STEWART, John & Gerry STOKER (1995), **Local Government in the 1990's,** The Macmillan Press Ltd., London.

STOKER, Gerry & Karen MOSSBERGER (1995), "The Post-Fordist Local State: The Dynamics of its Development", in **Local Government in the 1990s,** John Stewart and Gerry Stoker (eds.), Macmillan Press Ltd., London, 210-226.

T.C., BAŞBAKANLIK, ÖZELLEŞTİRME İDARESİ BAŞKANLIĞI (2002), **Türkiye'de Özelleştirme.** [WWW Belgesi]. URL http://www.oib.gov.tr/1985-1998-3.htm; http://www.oib.gov.tr/kaynak-kullanim.htm; http://www.oib.gov.tr/1985-1998uygulama.htm; 21.04.2002 tarihinde erişilmiştir.

TÜRK-İŞ ARAŞTIRMA MERKEZİ (1999), **KİT'ler ve Özelleştirme: İddialar ve Gerçekler,** Ankara.

TÜSİAD (Türk Sanayici ve İşadamları Derneği) (1992), **Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları,** Coşkun Can Aktan (haz.), TÜSİAD Yayını, No.: TÜSİAD-T/92.1.148, İstanbul.

UYSAL-SEZER, Birkan (1992), "Büyük Devlet-Küçük Devlet Tartışması", **Amme İdaresi Dergisi,** 25 (4), 3-29.

VELJANOVSKI, C. (1987), **Selling the State,** Weidenfeld and Nicolson, London.

VICKERS, J. & G. YARROW (1988), **Privatisation: An Economic Analysis,** MIT Press, London.

WALLERSTEIN, Immanuel (1995), "Liberalizmin İflası", **Tarih Risaleleri,** Mustafa Özel (der.), İz Yayıncılık, No. 107, İstanbul, 217-242.

WHINCOP, Michael J. ve Stuart ROWLAND (1998), "Plus Ça Change ...", **Who Benefits from Privatisation,** Moazzem Hossain ve Justin Malbon (eds.), Routledge, 34-67.

WILSON, James Q. (1989), **Bureaucracy, What Government Agencies Do And Why They Do It,** Basic Books, Inc.

YOZGAT, Osman (1992), **İşletme Yönetimi,** 8. Baskı, Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı, Yayın Nu. 435-668, İstanbul.

ZENGİN, Eyüp (1996), **Yerel Hizmetlerin Üretilmesinde Yeni Yaklaşımlar: Özelleştirme Yöntemleri,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.

II. Bölüm

ELEKTRONİK (E)-DEVLET KURAM VE UYGULAMASINA GENEL BİR BAKIŞ VE DEĞERLENDİRME*

Mete YILDIZ

1.GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) giderek hayatımızın her yönüne nüfuz ettiği gibi, akademik dünyadaki birçok alanda da etkisini göstermektedir. Kamu yönetimi disiplini açısından bakacak olursak, İnternet'in World Wide Web (WWW, veya kısaca Web), e-posta, çevrimiçi (online) tartışma grupları gibi birçok yönü (Menzel, 1998) ve özellikle bu teknolojilerin yönetsel kullanım potansiyeli gelecek vaad etmektedir (BİT'nin yönetsel kullanımı konusundaki engeller ve başarısız uygulamalar konusunda bakınız Heeks, 1999-a; Heeks, 2001-a). İnternet'in ağ yapısından kamu yönetimi alanında; kişi ve grupları birbirine bağlama (McClure, 2000), kamu hizmeti sağlama (Bekkers and Zouridis, 1999; DiCaterino and Pardo, 1998), etkililik ve etkinlik (Heeks, 2001-b), etkileşim (interactivity), adem-i merkezileşme, şeffaflık (La Porte et al., 1999) ve hesap verme (accountability) amacıyla yararlanmak mümkündür (Ghere and Young, 1998; Heeks, 1998; Heeks, 1999-b; McGregor, 2001). Yukarıda sayılan bu potansiyel kullanım alanlarını kapsayıcı genel bir kavram olarak da "dijital devlet" (Dawes et al., 1999) olarak da bilinen "elektronik-devlet" veya "e-devlet" kavramı, kamu bilgi ve hizmetlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri yardımı ile sağlanması anlamıyla kamu yönetimi yazınında yerini almıştır.

E-devlet kavramı oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Öncelikle e-devlet dediğimizde sadece devlet kuruluşlarının web sayfalarını, bu sayfalar aracılığıyla verilen bilgi ve hizmetleri, böyle bir sistem için gerekli teknik altyapıyı ve/veya bu sistemi işleten ve sorunlarına çözüm bulan yönetsel ve teknik personeli anlamamak gerekir. Tüm bunların yanı sıra e-devlet kavramı aynı zamanda devlet kuruluşlarının diğer devlet kuruluşları, özel şirketler ve en önemlisi de vatandaşlarla ilişkilerinde dönüşüm yaratabilecek bir potansiyeli temsil etmektedir (Bakı-

* Bu yazının yazılmasına katkıda bulunan değerli önerileri için Sayın Murat İnce'ye teşekkürlerimi sunarım.

EK:

Tablo 1: Değişik E-Devlet Tanım Önerileri

İLETİŞİMİN TARAFLARI	İÇERİK	BASKIN ÖZELLİKLER	ADLANDIRMA	ÖRNEK
İki yönetim birimi arasında	Kamusal bilgi ve hizmetler	İletişim, eşgüdüm, birörnekleşme (standardlaşma)	E-Yönetim	Ortak bilgi bankası/ veri tabanı oluşturulması ve kullanımı
Yönetim birimi ile vatandaş arasında		İletişim, şeffaflık, hesap verme, etkinlik, etkililik, birörnek hizmet verme, verimlilik	E-Devlet	Kamu kurumu Web sayfaları, vatandaşlarla kamu çalışanları arasında e-posta alışverişi
Yönetim birimi ile özel sektör kurumu arasında		İletişim, alışveriş, ortak çalışma	E-Devlet, E-Ticaret E-Ortaklık	Devlet ihalelerinin İnternet'ten ilanı, İnternet ortamında haberleşen kamu-özel sektör ortaklıkları
Yönetim birimi ile sivil toplum kuruluşu arasında		İletişim, eşgüdüm, şeffaflık, hesap verme,	E-Yönetişim	1999 depremlerinde İnternet ortamında toplanan yardım ve gönüllülerin merkezi hükümetin oluşturduğu bir havuzda toplanması
Vatandaşlar arasında		İletişim, eşgüdüm, şeffaflık, hesap verme, örgütlenme	E-Yönetişim	İnternet üzerindeki tartışma grupları

KAYNAKÇA

6, PERRI (2001), "E-governance: Do Digital Aids Make a Difference in Policy Making?", Prins, J. E. J. (Ed.). **Designing E-Government: On the Crossroads of Technological Innovation and Institutional Change** içinde, Kluwer Law International, The Hague, 7-27.

AL-KODMANY K. (2001), **"**Online Tools for Public Participation", **Government Information Quarterly**,18(4): 329-341.

ARMSTRONG, Abby (2002),"E-Government Workforce Planning: A Pilot Study", Journal of **Government Financial Management**, 51 (2): 32-35.

BARTIN, Mustafa (Ocak 2002), "E-Devlet", **E-Devlet Technologies Web Sayfası**, 21 Şubat 2002 tarihinde [http://www.edevlet.net/eTurkiye/edevlet.pdf] adresinde erişilmiştir.

BEKKERS, Victor J.J.M ve Stavros ZOURIDIS (1999), **"**Electronic Service Delivery in Public Administration: Some Trends and Issues", **International Review of Administrative Sciences,** 65 (2): 183-196.

BENIGER, James (1986), **The Control Revolution: Technological and Economic Origins of the Information Society**, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

BROWN, Mary M. ve Jeffrey L. BRUDNEY (2001), "Achieving Advanced Electronic Government Services: An Examination of Obstacles and Implications from and International Perspective", 20 Ekim 2001 tarihinde **6. Ulusal Kamu Yönetimi Araştırma Konferansı**'nda sunulmustur, Bloomington, Indiana, 4 Ekim 2001 tarihinde [http://www.spea.indiana.edu/NPMRC6/] adresinde erişilmiştir.

BULUN, Mustafa, (2001), "Bir E-Türkiye Denemesi", **INET 2001 7. İnternet Konferansı Sunuşu,** 21 Şubat 2002 tarihinde [http://www.edevlet.net/eTurkiye/e-Turkiye_Denemesi.pdf] adresinde erişilmiştir.

BÜKE, Ahmet Kasım (2001), "E-devlet Kavramı ve Türkiye'de E-Devlet", **E-Devlet Technologies Web Sayfası**. 21 Şubat 2002 tarihinde [http://www.edevlet.net/eTurkiye/edevletd.pdf] adresinde erişilmiştir.

CHEN, Yu-Che and Jon GANT (2001), "Transforming Local E-Government Services: The Use of Application Service Providers", **Government Information Quarterly**, 18(4): 343-355.

ÇAĞILTAY, Kürşat (1997), **Internet,** Ankara: Middle East Technical University Press.

DAWES, Sharon S.; Peter A. BLONIARZ; Kristine L KELLY. ve Patricia D. FLETCHER, (1999), "Some Assembly Required: Building a Digital Government for the 21st Century", **State University of New York at Albany,** The Center for Technology in Government (CTG) Makale Serisi, 14 Ağustos 2001 tarihinde [http://www.ctg.albany.edu/resources/abstract/abdgfinalreport.html] adresinde erişilmiştir.

DENER, Cem (Aralık 2001). Say 2000i: "Web Tabanlı Saymanlık Otomasyonu Projesi", **E-Devlet Technologies Web Sayfası**, 20 Şubat 2002 tarihinde [http://www.edevlet.net/eTurkiye/say2000i.pdf] adresinde erişilmiştir.

DICATERINO, Anne ve Theresa A. PARDO (1998), "The World Wide Web as a Universal Interface to Government Services", **The Center for Technology in Government (CTG) Makale Serisi,** State University of New York at Albany, 14 Ağustos 2001 tarihinde [http://www.ctg.albany.edu/resources/abstract/itt96-2.html] adresinde erişilmiştir.

DUFFY, Daintry (2000), "Q&A: Balancing the Role of E-Government", GovWorks Şirketi E-Devlet Genel Müdürü Mike Hernon ile Söyleşi, **CNN**, 13 Kasım 2000 tarihinde [http://www.cnn.com/2000/TECH/computing/11/13/qna.egov.idg/] adresinde erişilmiştir.

AB KOMİSYONU (2001), "E-Europe +-2003: A Cooperative Effort to Implement the Information Society in Europe", 29 Aralık 2002 tarihinde [http://www.edevlet.net/raporveyayinlar/eEuropeActionPlan.pdf] adresinde erişilmiştir.

EVREN, Aslı (2001), "E-devletin Emniyet Altyapısı Tamam", **BTNet**, 16 Aralık 2001 tarihinde [http://www.btnet.com.tr/haber.phtml?kategori=7&yazi_id=85000086] adresinde erişilmiştir.

FOUNTAIN, Jane E. ve Carlos A. OSORIO-URZUA (2001), "Public Sector: Early Stage of a Deep Transformation", Robert E. Litan and Alice M. Revlin (Ed). **The Economic Payoff from the Internet Revolution**, içinde, Brookings Institution Press, Washington D.C, 235-268.

GHERE, Richard K. ve Brian A. YOUNG (1998), "The Cyber-Management Environment: Where Technology and Ingenuity Meet Public Purpose and Accountability", Symposium on Cyber-Management and Public Administration **Public Administration and Management: An Interactive Journal**, 3 (1) içinde, 26 Temmuz 2001 tarihinde [http://www.pamij.com/98_3_1.html] adresinde erişilmiştir.

GOODSELL, Charles T. (1997), "Administration as Ritual", **International Journal of Public Administration**, 20 (4&5), 939-961.

HEEKS, Richard (1998), "Information Systems and Public Sector Accountability", The University of Manchester, Institute for Development, **Policy and Management IGovernment - Information, Systems, Technology and Government**: Makaleler Serisi. Numara 1/1998, 1 Ekim 2001 tarihinde [http://idpm.man.ac.uk/idpm/isps_wp1.htm] adresinde erişilmiştir.

----------(1999), "Information Technology, Government and Development: Workshop Report", The University of Manchester, Institute for Development, Policy and Management Makaleler Serisi. 1 Ekim 2001 tarihinde [http://idpm.man.ac.uk/idpm/itgovsem.htm] adresinde erişilmiştir.

---------- (2001-a), "Building E-governance for Development: A Framework for National and Donor Action", The University of Manchester, Institute for Development, Policy and Management IGovernment - Information, Systems, Technology and Government: Makaleler Serisi Numara 12/2001, 1 Ekim 2001 tarihinde [http://idpm.man.ac.uk/idpm/igov12abs.htm] adresinde erişilmiştir.

---------- (2001-b), "Understanding E-Governance for Development", The University of Manchester, Institute for Development, Policy and Management IGovernment - Information, Systems, Technology and Government: Makaleler Serisi Numara 11/2001, 1 Ekim 2001 tarihinde [http://idpm.man.ac.uk/idpm/igov11abs.htm] adresinde erişilmiştir.

HEEKS, Richard ve Agneta RANERUP (1999), "High Tension Wiring: Lessons from Local Government Internet Use in Sweden", The University of Manchester, Institute for Development, Policy and Management Makaleler Serisi. 10 Ocak 2001 tarihinde [http://idpm.man.ac.uk/idpm/egovwire.htm] adresinde erişilmiştir.

HORRIGAN, John B. (2001), "Cities Online: Urban Development and the Internet", **Pew Internet and American Life Project Report**, 6 Haziran 2001 tarihinde [http://www.pewinternet.org/reports/pdfs/PIP_Cities_Online_Report.pdf] adresinde erişilmiştir.

İNCE, Murat (Mayıs 2001), "Elektronik Devlet: Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar", **DPT Raporu,** 21 Haziran 2001 tarihinde [http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/incem/e-devlet.pdf] adresinde erişilmiştir.

INGRAHAM, Patricia (1997), "Play It Again, Sam; It's Still Not Right: Searching for the Right Notes in Administrative Reform", **Public Administration Review**, 57(4): 325-342.

JOHNSON, Craig (2001), "Financing E-Government", Gant, Jon and Diana B. Gant (Ed.s) **State Web Portals: Delivering and Financing E-government** içinde, The Pricewaterhouse Coopers Endowment for the Business of Government Raporu.

KAYA BENSGHİR, Türksel (2000-a), "Web'deki Belediyelerimiz: Ankara Büyükşehir Belediyesi", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 9 (2): 76-90.

---------- (2000-b), "Web'deki Belediyelerimiz: İstanbul Büyükşehir Belediyesi", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 9 (3): 108-122.

---------- (2000-c), "Web'deki Belediyelerimiz: Bursa Büyükşehir Belediyesi", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 9 (4): 106-118.

KAYLOR, C.; Deshazo, R. and D. VAN ECK (2001), "Gauging E-Government: A Report on Implementing Services among American Cities", **Government Information Quarterly**, 18 (4): 293-307.

KELLY, Kristine L. (1995), "A Framework for Evaluating Public Sector Geographic Information Systems", **The Center for Technology in Government (CTG) Publication Series,** State University of New York at Albany, 14 Ağustos 2001 tarihinde [http://www.ctg.albany.edu/resources/abstract/abgis05.html] adresinde erişilmiştir.

KETTL, Donald F. (1997), "The Global Revolution in Public Management: Driving Themes", Missing Links, **Journal of Policy Analysis and Management**, 16 (3), 446-462.

KORU, Naci (2001), "E-devlet Yöntem Arayışlarında Dışişleri Modeli", **E-Devlet Technologies Web Sayfası,** 25 Şubat 2002 tarihinde [http://www.edevlet.net/eTurkiye/model.pdf] adresinde erişilmiştir.

LA PORTE, Todd M.; Martin DE JONG, and Chris C. DEMCHAK (1999), "Public Organizations on the World Wide Web: Empirical Correlates of Administrative Openness", University of Arizona at Tucson and George Mason University, Cyberspace Policy Research Group Web Sayfası, 24 Ekım 2001 tarihinde [http://www.cyprg.arizona.edu/publications/correlat.rtf] adresinde erişilmiştir.

MARK M,; Stephanie SIMON,; Sharon DAWES, Theresa PARDO, and Donna BERLİN (2001), "Untangle the Web: Delivering Municipal Services Through the Internet", State University of New York at Albany, **The Center for Technology in Government (CTG) Publication Series**. 14 Ağustos 2001 tarihinde [http://www.ctg.albany.edu/resources/abstract/utw.html] adresinde erişilmiştir.

LANGROD, Georges (1953), "Local Government and Democracy", **Public Administration**, 31: 25-26.

MCCLURE, David L. (2000), "Government Online: Strategies and Challenges", **ABD Kongresi Kamu Yönetimi, Bilgi ve Teknoloji Komitesi'ne 22 Mayıs 2000 tarihinde verdiği ifade.** 24 Ekim 2001 tarihinde [http://www.house.gov/reform/gmit/hearings/2000hearings/000522.egovt/000522dm.htm] adresinde erişilmiştir.

MCGREGOR, Eugene B. Jr. (2001), "Web Page Accountability: The Case of Public Schools", 20 Ekim 2001 tarihinde **6. Amerikan Ulusal Kamu Yönetimi Araştırma Konferansı**'na yapılan sunuş. Bloomington, Indiana, 18 Ekim 2001 tarihinde [http://www.spea.indiana.edu/NPMRC6/] adresinde erişilmiştir.

MEANS, Grady ve David SCHNEIDER (2000), **Meta-Capitalism: The E-Business Revolution and the Design of 21st Century Companies and Markets,** John Wiley and Sons Inc., New York.

MENZEL, Donald C. (1998), "Introduction. Symposium on Cyber-Management and Public Administration", **Public Administration and Management: An Interactive Journal**. 3(1) İçinde. 26 Temmuz 2001 tarihinde [http://www.pamij.com/98_3_1.html] adresinde erişilmiştir.

NYE, Joseph S. Jr. (2001), "Information Technology and Democratic Governance", Kamarck, Elaine C. and Joseph S. Nye Jr., (Eds.), **Http://democracy.com? Governance in a Networked World İçinde**, Hollis NH: Hollis Publishing Co, pp. 1-18.

O'LOONEY, John (2001), **"**Sprawl Decisions: A Simulation and Decision Support Tool for Citizens and Policy Makers", **Government Information Quarterly**. 18 (4), 309-327.

ORTA, Mesut (2001), "T.C. Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Projesi Tanıtım Sunuşu", **Adalet Bakanlığı Web Sayfası**. 13 Ocak 2002 tarihinde [http://www.adalet.gov.tr] adresinde erişilmiştir.

OSBORNE, David ve Ted GAEBLER, (1992), **Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector**, Addison-Wesley, Reading, MA.

ÖZALP, Selin (2002), "İnternet'te Ne Yapıyoruz: Türkiye", **TürkİnternetCom Portal**. 24 Ocak 2002 tarihinde [http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=3271] adresinde erişilmiştir

ÖZGİT, Atilla (2000), "Kamuda İnternet" **Inet-Tr 6. İnternet Konferansı** panelinde yaptığı konuşma.

PRINS, Corien (2001), "Electronic Government: Variations of a Concept?". Prins, J. E. J. (Ed.), **Designing E-Government: On the Crossroads of Technological Innovation and Institutional Change** içinde, Kluwer Law International, The Hague: 1-5.

ROGERS, James (2002), "Public Sector Needs 3000 CRM Experts for E-Government Target", **Computer Weekly**, 4/4/2002, s. 10.

TAYLOR, NELSON SOFRES (TNS) DANIŞMANLIK (2001), **Government Online 2001 Benchmarking Study: A National Perspective**, 1 Mart 2003 tarihinde [http://kurul.ubak.gov.tr/edevlet/] adresinde erişilmiştir; arastırmanın küresel sonuçları için bakınız [www.tnsofres.com/gostudy/].

TAYLOR NELSON SOFRES DANIŞMANLIK (2002), **Government Online 2002 Benchmarking Study**, 1 Mart 2003 tarihinde [www.tnsofres.com/gostudy/] adresinde erişilmiştir.

TEKELİ, İlhan, (1983), "Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiyede Belediyelerin Gelişimi", **Amme İdaresi Dergisi**, (16) 2: 3-12.

TOFFLER, Alvin (1981), **The Third Wave**, Bantam Books, New York.

TOONEN, Theo A. J. (2001), "The Comparative Dimension of Administrative Reform: Creating Open Villages and Redesigning the Politics of Administration", B. Guy Peters and Jon Pierre (Eds.), **Politicians Bureaucrats and Administrative Reform** içinde, Routledge, London, 183-201.

WEST, Darrell, M. (2001), "Urban E- Government: An Assessment of City Government Web Sites", 24 Ekim 2001 tarihinde [http://www.insidepolitics.org/egovt01city.html] adresinde erişilmiştir.

WHITSON, Thurman L. ve Davis, LYNN (2001), "Best Practices in Electronic Government: Comprehensive Electronic Information Dissemination for Science and Technology", **Government Information Quarterly**, 18: 79-91.

YILDIRIM, Selahattin (1993), **Yerel Yönetim ve Demokrasi: Kavramlar, Yaklaşımlar**, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA-EMME, İstanbul.

YILDIZ, Mete (1996), "Yerel Yönetim ve Demokrasi", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 5(4): 3-15.

---------- (1999), "Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Katılım Kanalı, İnternet: Türkiye ve ABD'de Elekronik Kamu Bilgi Ağları", **Çağdaş Yerel Yönetimler.** 8 (4): 144-156.

---------- (2002-a), "Bir Kamu Politikası Aracı Olarak İnternet Kafeler", **Amme İdaresi Dergisi,** Haziran 2002.

---------- (2002-b), "YerelNet: Local Access to Government in Turkey". **Intergovernmental Solutions Newsletter,** Ağustos 2002 Sayısı.

---------- (2003), **Türkiye'nin E-devlet Politikası: Fikir Üretme ve Karar Alma Süreçlerinin İncelenmesi**, İndiana Universitesi, Bloomington; Kamu Yönetimi Doktora Tezi Taslağı.

YILDIZ, Mete ve Kürşat ÇAĞILTAY (Mayıs 2000), "Public Access to Government Information in Turkey", **Public Administration Times,** s. 6.

ZEİCHNER L.M. (2001), **"**Developing an Overarching Legal Framework for Critical Service Delivery in America's Cities: Three Recommendations for Enhancing Security and Reliability". **Government Information Quarterly,** 18(4): 279-291.

Gazeteler ve İnternetteki Haber Portalları

İnternet Üzerindeki Belediyeler. 2002. Başbakanlık Yönetim Bilişim Sistemi (BYBS), 20 Aralık 2001 tarihinde http://www.bybs.gov.tr/kamuya_erisim_index.asp?kriter=BELEDİYELER] adresinde erişilmiştir.

İnternet Bağlantılı Belediyeler. 2002. YerelNet Web Sayfası, 21 Aralık 2001 tarihinde [http://195.142.105.10/belediyeler/urlliste.php] adresinde erişilmiştir.

Genelkurmay Belediyeleri Gizlilik Konusunda Uyardı. (2002). Habertürk, 7 Mart 2002 tarihinde [http://www.habertürk.com/look_.asp?N_Id=48092&ad_id=11] adresinde erişilmiştir.

24 Mart 2000, Dijital Ekonomi Paneli, 12 Aralık 2001 tarihinde [http://www.dijitaldevlet.com/paneller.php] adresinde erişilmiştir.

TürkİnternetTürkİnternet.com. 2001. İnternet'te Programsız İlerliyoruz, **TürkİnternetTürkİnternet.com Haber Sitesi**, 23 Mart 2002 tarihinde [http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=2923] adresinde erişilmiştir.

12. Bölüm

TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ VE KAMU YÖNETİMİ

Asım BALCI

1. GİRİŞ

Ülkelerin politik, ekonomik, sosyal, kültürel yapılarındaki değişiklikler ve dünyada her geçen gün yeni aşamalar kaydeden teknolojik yenilikler örgütler arasındaki rekabet açısından önemli anlamları da beraberinde getirmektedir. Örgütlerin değişen çevre koşullarında yaşamlarını sürdürebilmeleri ve rekabet ederek etkinliği sağlamaları için yeni ve dinamik stratejiler benimsemeleri gerekmektedir. Uluslararası pazarlarda "rekabetin dayanılmaz boyutlara" ulaştığı günümüzde, klasik yönetim tekniklerinin bazılarının örgütlerin karşılaştıkları sorunları çözmede yetersiz kaldıkları görülmektedir.

Bu açılardan değerlendirildiğinde kalite ve esnek örgütlenme modelinin günümüzün en önemli rekabet araçları haline geldiği görülmektedir. Bugün, tüm dünyada hızla yaygınlaşan kalite kavramı, sadece bir imalat sanayi yöntemi değil, daha geniş alanlarda da uygulama olanağı bulunan bir yönetim tekniği ve felsefesi olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda, günümüz örgütleri için başarılı olabilmenin tek ölçütü, verimli ve etkin olmanın yanında kaliteli üretim ve kullanıcı tercihlerine en kısa zamanda uyum sağlayabilmek olmaktadır.

Kamu yönetimi, günlük hayatın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kamu kurumları tarafından üretilen mal ve hizmetlerden (sağlık, güvenlik, eğitim, savunma, iletişim vb.) her gün birçok insan yararlanmaktadır. Öte yandan, genellikle devlet tarafından yürütülen bu faaliyetlerde toplumun beklentileri, sosyo-ekonomik düzeyin gelişmesine paralel olarak artış göstermektedir. Ancak, devletin bugünkü yapısı ve çalışma düzenleriyle kendisinden beklenen hizmetleri etkin ve verimli bir şekilde yürütmesi mümkün olamamaktadır. Küreselleşen dünyada, iletişimin artmasıyla birlikte devletin müşterisi konumunda olan yurttaş, kamu yönetimindeki hantal, verimsiz ve etkin olmayan işleyişi sorgulamaktadır.

venliği konularında duyarlılıklarının arttırılması, kritik süreçlerin iş ve çalışanlar üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi, personelin takım çalışmasına özendirilmesi, kurumsal süreçlerin listelenmesi, gerekli eğitim ve teşvik sisteminin oluşturulması (Yetiş 2001).

Saygılıoğlu ve Arı da (2003: 167-168) TKY gibi yöntemlerin kamu örgütlerinde başarılı olabilmesi için dikkat edilmesi gereken noktaları şöyle sıralamaktadırlar: İş yapısı ve organizasyonu, idari sistem, örgüt geliştirme ve performans artırmaya yönelik planlama, işlerin profesyonelce idaresi, iş süreçleri, insan kaynakları yönetimi, çalışanların ücretleri, çalışma ortam ve şartları, personelin tatmini ve motivasyonu, kıyaslama, sürekli iyileştirme. Bu çerçevede yeni fırsatlar ortaya koyan TKY teknikleri kamu yönetimi açısından yeni bir dinamizm getirebilir görüşü savunulmaktadır.

TKY ülkemizde kamu örgütlerinde uygulamaya başlanacaksa öncelikle bunun basit bir değişim hareketi olmadığı, topyekün bir felsefe değişimini içerdiğini, tam bir politik ve yönetsel iradeyi (commitment) gerektirdiğini vurgulamak gereklidir (Saran, 2001: 18). TKY'yi günün modası olarak görüp bazı kısa dönemli çıkarlara alet ederek retoriksel bir yaklaşımla gündeme getirmek veya uygulamaya geçmek söz konusu kurumlar için faydadan çok zarar getirecektir. Ayrıca, TKY pratiğe geçirilirken prosedür ve kuralların yüceltilmesi yaklaşımı yerine vatandaş odaklı bir anlayış çerçevesinde etkin, verimli, şeffaf ve kaliteli hizmet sunumu tüm kamu yönetimi sistemine hakim kılınmalıdır.

Sonuç olarak, kamu yönetimi sistemimizde değişim hareketlerinin önündeki en büyük engeller ilk olarak yapısal problemlere ve ikinci olarak da örgütsel kültüre ilişkin problemlere dayanmaktadır. Yapısal önlemlere yönelmek kararlı bir yönetimle göreceli olarak daha kolay olabilir ancak kültürel konulara eğilmek çok daha uzun zamana gereksinim duyan ve üzerinde yoğunlaşma isteyen bir iş olarak nitelendirilebilir. Sonuçta kamu örgütlerimizde çözülmesi gerekli yapısal ve kültürel sorunlar bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir değişim hareketi başlatılırken bu sorunların varlığı görülerek önlemler düşünülmeli ve planlar ona göre hazırlanmalıdır. Buna rağmen çalışanların ve yurttaşların değişim için hazır oldukları ve varolan sorunların da bu destekle aşılabileceği öngörülebilir. Yöneticiler, çalışanların katılımı ve yetkilendirilmeleri gibi konulara gerekli önemi vermelidirler. Ancak böyle bir çerçeve içerisinde TKY için uygun ortam oluşturularak sorunlar çözülebilir. Yine de, TKY'yi bütün sorunları bir çırpıda çözücü, her derde deva hazır paket bir yönetim tekniği olarak görmek son derece yanlış bir yaklaşım olacaktır.

KAYNAKÇA

ARDIÇ, Kadir ve Türker BAŞ (1999), "Kamu Yönetiminde Sürekli Gelişme Aracı Olarak Toplam Kalite Yönetimi ve Uygulama Aşamaları", **8. Ulusal Kalite Kongresi Bildirileri**, TÜSIAD-KalDer, İstanbul, 178.

BALCI, A. (1998), "Total Quality Management (TQM): A Communication Perspective", **S. Demirel Üniv. IIBF Dergisi**, (Fall), 213-222.

_____, (1999), "Kamu Sektörü ve Toplam Kalite Yönetimi", **Kamu Yönetiminde Kalite 1. Ulusal Kongresi Bildirileri, Cilt 1**, TODAİE, Ankara, , 61-76.

_____, (2002), **Implementation of Total Quality Management in Public Sector: An Empirical Analysis of a Turkish Case.** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

BOLAND, Tony ve D. SILBERGH (1996), "Managing for Quality: The Impact of Quality Management Initiatives on Administrative Structure and Resource Management Process in Public-Sector Organizations", **International Review of Administrative Sciences**, 62, 351-367.

BOWMAN, J.S. (1994), "At Last, an Alternative to Performance Appraisal: Total Quality Management", **Public Administration Review**, 54 (2), 129-136.

BUSINESS WEEK (1995), "Downsizing Government", (25 Ocak), 41.

DELEON, Linda ve R. B. DENHARDT (2000), "The Political Theory of Reinvention", **Public Administration Review**, 60 (2), 89-97.

DEMING, W. EDWARDS (1986), **Out of the Crisis**, Center for Advanced Engineering Study, MIT, Cambridge, Mass.

FEIGENBAUM, Armand V., (1993), "Managing Improvement in the U.S. Government", **National Productivity Review**, 13 (7).

FOUNTAIN, Jane E. (2001), "Paradoxes of Public Sector Customer Service", **Governance: An International Journal of Policy and Administration**, 14 (1), 55-74.

GARRITY, Rudolph B. (1993), "Total Quality Management: An Opportunity for High Performance in Federal Organizations", **Public Administration Quarterly**, (Kış), 443.

GODFROIJ, Arnold J. A. (1995), "Evaluation in the Private Sector: Evolution and Professionalization of Quality Management", **Knowledge and Policy**, 8 (3), 55-71.

GORE, Al (1993), **Creating a Government that Works Better and Costs Less: Report of the National Performance Review**, US Government Printing Office, Washington, DC.

GRAVES, Spencer B. (1995), "Common Principles of Quality Management and Development Economics", **The Quality Management Journal**, 2 (2), 66.

HACKMAN, J. Richard ve Ruth WAGEMAN (1995), "Total Quality Management: Empirical, Conceptual, and Practical Issues", **Administrative Science Quarterly**, 40, (June), 309-342.

HARRISON, Stephen J. ve Ronald STUPAK (1993), "Total Quality Management: The Organizational Equivalent of Truth in Public Administration Theory and Practice", **Public Administration Quarterly,** (Kış), 417.

HYDE, Albert C. (1995), "Changing Concepts, Goals, and Methods: Introduction", **The Public Manager**, (Fall), 3-4.

HUNT, V. Daniel (1993), **Quality Management for Government: A Guide to Federal, State, and Local Implementation,** ASQC Quality Press, Milwaukee,WI.

JOHNSTON, Van R. (1995), "Caveat Emptor: Customers vs. Citizens", **The Public Manager**, (Fall), 11-14.

JURAN, Joseph M. (ed.) (1951), **Quality Control Handbook**. McGraw-Hill, New York.

KABOOLIAN, Linda (2000), "Quality Comes to the Public Sector", in **The Quality Movement & Organization Theory**, (eds.) Robert E. Cole and W. Richard Scott, Sage Publications, Inc, Thousand Oaks.

KICKERT, Walter J.M. (1997), "Public Management in the United States and Europe", in **Public Management and Administrative Reform in Western Europe**, (ed.) Walter J.M. Kickert, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 15-38.

KIM, Pan S., W. PINDUR ve K. REYNOLDS (1995), "Creating a New Organizational Culture: The Key to Total Quality Management in the Public Sector", **International Journal of Public Administration**, 18 (4), 675-709.

KIRKPATRICK, Ian ve M. M. LUCIO (1995), "Conclusion: The Politics of Quality and the Emergence of New Issues and Tensions within the Public Sector", in **The Politics of Quality in the Public Sector,** (eds.) Ian Kirkpatrick and Miguel Martinez Lucio, Routledge, London and New York, 271-281.

MADSEN, Ole Norgaard (1995), "Public Enterprise and Total Quality Management", **Total Quality Management**, 6 (2), 165-174.

MILAKOVICH, Michael E. (1992), "Total Quality Management for Public Service Productivity Improvement", **Public Productivity Handbook** (ed.) Marc Holzer içinde**,** Marcel Dekker, Inc., New York, 577.

MILLAR, Colin (1998), "The Town Hall Factory: The Applicability of Manufacturing Operations to Public Services", **Total Quality Management**, 9 (2-3), 289.

MINTZBERG, Henry (1996), "Managing Government: Governing Management", **Harvard Business Review**, (May/June), 75-83.

MORGAN, Colin ve S. MURGATROYD (1994), **Total Quality Management in the Public Sector: An International Perspective**, Open University Press, Buckingham.

OECD (1996), **Responsive Government: Service Quality Initiatives**, Paris.

OTT, J. Steven ve L. A. DICKE (2001), "Challenges Facing Public Sector Management in an Era of Downsizing, Devolution, Dispersion and Empowerment-and Accountability?", **Public Organization Review**, 1, 321-339.

OSBORNE, David ve Ted GAEBLER (1993), **Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector,** Plume Book, NY.

PEKER, Ömer (1995), "Toplam Kalite Yönetimi ve Sürekli Iyileştirme", **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri,** Cilt: 2, 51-70.

PENZER, Erika (1991), "Making a Federal Case for Quality", **Incentive**, 165, (Ağustos), 29-30.

POCHARD, Marcel (1996), "Current and Future Developments in Service Quality Initiatives: The Situation in France", **Responsive Government: Service Quality Initiatives** içinde, OECD, Paris, 49-57.

POLLITT, Christopher ve Stephen HARRISON (1992), "Introduction", in **Handbook of Public Services Management**, (eds.) Christopher Pollitt ve Stephen Harrison, Blackwell Business, Oxford, 1-22.

RAGO, William V. (1994), "Adapting Total Quality Management (TQM) to Government: Another Point of View", **Public Administration Review**, 54 (January/February), 63.

REED, Mike (1995), "Managing Quality and Organizational Politics: TQM As a Governmental Technology", in **The Politics of Quality in the Public Sector**, (eds.) Ian Kirkpatrick and Miguel Martinez Lucio, Routledge, London and New York, 44-64.

RYAN, Neal (2001), "Reconstructing Citizen as Consumers: Implications for New Modes of Governance", **Australian Journal of Public Administration**, 60 (3), 104-109.

SARAN, Ulvi (2001), "Demokratikleşme ve Sivilleşme Eğilimleri Karşısında Devletin Yeniden Yapılandırılmasının Anahtarı: Kamu Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi", **Türk İdare Dergisi**, 431, 1-21.

SAVAS, E. S. (1987), **Privatization: The Key to Better Government**, Chatham House Publishers, Inc., Chatham, NJ, 4.

SAYGILIOĞLU, N. ve S. ARI (2003), **Etkin Devlet: Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi**, Sabancı Üniversitesi, İstanbul.

SCHARITZER, Dieter ve C. KORUNKA (2000), "New Public Management: Evaluating the Success of Total Quality Management and Change Management Interventions in Public Services From the Employees' and Customers' Perspectives", **Total Quality Management**, (September), 941.

SHARP, John, J. HAMALİ ve K. KUTUCUOĞLU (2001), "Quality Management Systems and Performance Measurement in a Public Sector Organization", **Proceedings of the 45th Annual Congress of the European Organization for Quality**, (19-21 September), Istanbul.

STUPAK, Ronald J. ve R. B. GARITY (1993), "Change, Challenge, and Responsibility of Public Administrators for Total Quality Management in the 1990 A Symposium, Part 1", **Public Administration Quarterly**, (Winter), 409-415.

SWISS, James E. (1992), "Adapting Total Quality Management (TQM) to Government", **Public Administration Review**, 52 (July/August), 356-362.

TALİB, Younis (1997), "Customers' Expectations of Public Sector Services: Does Quality Have Its Limits?", **Total Quality Management**, Cilt 8, No 4, 7.

TESEV (2000), **Devlet Reformu Araştırması**, İstanbul.

TUCKMAN, Alan (1995), "Ideology, Quality and TQM", in **Making Quality Critical: New Perspectives on Organizational Change**, (eds.) A. Wilkinson and H. Willmot, Routledge, London, 54-81.

TURTON, Genie (1996), "Current and Future Developments in Service Quality Initiatives – Service Quality Programme: United Kingdom", **Responsive Government: Service Quality Initiatives** içinde, OECD, Paris, 59-63.

WAGENHEIM, George D. ve J. H. REURINK (1991), "Customer Service in Public Administration", **Public Administration Review**, 51 (May/June), 263-269.

WALSH, Kieron (1991), "Quality and Public Services", **Public Administration**, 69 (Winter), 503-514.

_____, (1995), "Quality Through Markets: The New Public Service Management", in **Making Quality Critical: New Perspectives on Organizational Change,** (eds.) A. Wilkinson and H. Willmot, Routledge, London, 82-104.

WALTERS, Jonathan (1992), "The Cult of Total Quality", **Governing**, 5 (May), 38-42.

YETİŞ, Nükhet (2001), "Kamu Çalışanları Memnuniyeti & Kamuda Performans Ölçümü", **2. Kamu Kalite Sempozyumu Bildirisi**, KalDer, Ankara.

ZBARACKI, Mark J. (1998), "The Rhetoric and Reality of Total Quality Management", **Administrative Science Quarterly**, 43, (September), 602-636.

13. Bölüm

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE MODERN ULUS-DEVLET VE KAMU YÖNETİMİ

Bekir PARLAK

1. GİRİŞ

Dünya, geride bıraktığımız yüzyılın son çeyreğinde ve günümüzde hemen her alanda büyük değişimler yaşamakta, insanlığın yüzyıllardan bugünlere getirdiği birikimler önemli ölçüde değişime uğramakta ve bunların üzerine çok hızlı bir biçimde yeni yapılar ve süreçler eklemlenmektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında ve yeni yüzyılda çağa damgasını vuran çok yönlü global değişimlerle karakterize edilen küreselleşme olgusu, farklı boyutlardaki değişimin yönünü, derinliğini ve etkilerini belirlemekte ve bu etki halesi ulusal ve uluslararası kuram ve uygulamalara da dalga dalga yayılarak kavramları, kuralları ve kurumları kuşatmaktadır. Bunlardan biri, belki de en önemlisi "devlet" ve "kamu yönetimi"dir.

Küreselleşen dünyada ulus-devlet, en çok konuşulan ve tartışılan konseptlerden biri olmuştur. Globalizmin, ulus-devlet döneminin bittiği ve globalleşmiş ekonomik ve sosyal süreçler karşısında ulusal yönetimlerin etkisiz kaldığını iddia etmesi, bu tartışmaların çıkış noktası olarak görülmektedir. Modernitenin toplumsal, siyasi ve kültürel alanlardaki etkisini yitirmesi ve hemen her alanda post-modern yeni bir sürecin başlamasıyla, devlet olgusunun da yeni içerikler kazanması ve yeniden yorumlanması gündeme gelmiştir.

Görülen odur ki, özellikle 1970'lerden sonra dünyanın her yönden farklılaşan yapısı karşısında modern ulus-devlet, farklı işlevlerle dönüşüme uğramıştır. Küreselleşen dünyada ulus-devlet, değişen koşullar ve gereksinimler ile ortaya çıkan yeni işlevler doğrultusunda kabuk değiştirme sürecine girmiştir. Devletin içinde bulunduğu bu değişim süreci doğal olarak en fazla devletin esas işlev mekanizması ve yürütme gücü olan "kamu yönetimi"ni etkilemekte ve ülkelerin kamu yönetimleri bu baş döndürücü ve kuşatıcı değişimden nasibini almaktadır.

Ülkemiz açısından son bir değerlendirme yapmak gerekirse, Türk Kamu Yönetimi, geldiği nokta itibariyle günümüzde yaşanan global nitelikli gelişme ve değişmelerden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmekte, yönetsel yeniden yapılanmada ulusal boyuttaki gereksinimlerinin yanı sıra evrensel boyutta gündeme gelen yeni yaklaşım ve teknikleri de dikkate almak durumunda kalmaktadır. Kendi ulusal potasında içsel ve dışsal siyasal ve yönetsel faktörlerin öznel bir bileşimini yaparak etkin ve çağdaş bir yönetim sistemini kurmak yoluyla, Türkiye, bu alanlardaki sorunların yanı sıra ekonomik ve toplumsal pek çok sorun ve darboğazın aşılmasında ciddi bir atılım yapmış olacaktır. Yönetim sorunları hem siyasi, toplumsal ve ekonomik nitelikli sorunlara yol açmakta ve/veya bu sorunları büyütmekte, hem de sözü edilen sorunlardan etkilenmektedir. Bu nedenle yönetsel yeniden yapılanma konusuna bütüncül bir bakış açısıyla eğilmek ve yönetim sisteminin diğer toplumsal sistemlerle etkileşimini dikkate almak doğru bir yaklaşım tarzı olacaktır. İyi yönetilen toplumlar daha başarılı ve müreffeh olmakta ve geleceğe daha umutlu olarak bakabilmektedir.

KAYNAKÇA

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali ve Levent KÖKER (2000), **Tanrı Devletinden Kral Devlete**, 2.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

AKTAN, Coşkun Can (1999), "Yeni Yönetim Tekniklerinin Kamu Sektöründe Uygulanması", **Türk İdare Dergisi**, Yıl:71, Sayı: 425.

ALLUM, Percy (1997), **State and Society in Western Europe**, Polity Press, Cambridge.

ARIBOĞAN, Deniz, Ülke, (1996), **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, Der Yayınları, İstanbul.

AYDIN, Ahmet Hamdi (1999), "Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar", **Türk İdare Dergisi**, Yıl:71, Sayı: 422.

BAĞCE, Emre (1999), "Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi", **Amme İdaresi Dergisi**, 32 (4).

BAUMAN, Zygmunt (1997), **Küreselleşme Toplumsal Sonuçları,** (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

BLACK, Antony (2001-Ekim), "St Thomas Aquinas: Devlet ve Ahlak", Çev. Simten Coşar, **Siyasi Düşüncenin Temelleri,** (Der.) Brian Redhead, Ed. Hikmet Özdemir, Alfa Yayınları, İstanbul.

BOZKURT, Veysel (2000), **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Alfa Yayınları, Bursa.

BRAND, Laurie (2001), "Displacement for Development: The Impact of Changing State-society Relations", **World Development**, 29 (6).

CAMILLERI, Joseph A and Jim FALK (1992), **The End of Sovereignty, The Politics of a Shrinking and Fragmeting World,** Edward Elgard Publishing Limited.

CLARKE, Thomas and STEWART Clegg (1998), "The Limits of Globalization", Apros Colloquıum Pacific Paradigms Organisation and Management in the Pacific Rim, China Europe International Business School Shanghai, 14-16 July 1998.

COLNER, Paul (1998). "The Political Economy of Ethnicitiy", **World Bank Annual Conference Development Economies**, Washington DC, USA.

DPT (2000), **Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Yayın No DPT: 2507-ÖİK: 527, Ankara.

ERBAŞ, Hayriye (2000-2001), "Küreselleşme ve Ulus-Devletin Aşınımı Sürecinde Toplumsal Eşitlik/Adalet", **Doğu-Batı Dergisi**, 13 (Kasım-Aralık-Ocak).

EROĞUL, Cem (1995-Kasım), "Devletsizleştirme", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, XIX (185).

ERÖZDEN,Ozan (1997), **Ulus-Devlet,** Dost Kitabevi, Ankara.

ERYILMAZ, Bilal (2002), **Bürokrasi ve Siyaset Bürokratik Devletten Etkin Yönetime**, Alfa Yayınları, İstanbul.

FARAZMAND, Ali (1999), "Küreselleşme ve Kamu Yönetimi", Çev. Sevilay Kaygalak, **Mülkiye Dergisi**, XXV (229).

GERKE, Otto (2000), "Ortaçağda Siyasi Kurumlar: Devlet ve Hukuk", (Çev. Olgun Akbulut, Emre Zeybekoğlu), **Devlet Kuramı,** Der.Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi, Ankara.

GRANT, Carolyn (2001), "Les Occasion)s De Franchise D'Utilite Pour Le Siecle 21ST", **Public Management** (US), 83 (7).

GÜLER, Birgül Ayman (1998), **Yerel Yönetimler Liberal Açıklamalara Elşetirel Bir Yaklaşım**, 2. Baskı, TODAİE, Ankara.

GÜRİZ, Adnan (1997), **Hukuk Başlangıcı,** 6.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

HARDT, Michael & Antonio NEGRI (2001), **İmparatorluk**, (Çev.:Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, Yayın No: 337, İstanbul.

HAYEK, Friedrich A. (1996 Ekim), **Hukuk, Yasama ve Özgürlük-Adalet ve Politik İktisadın Liberal İlkelerinin Yeni Bir İfadesi**, **Cilt: 1, Kurallar ve Düzen**, Çev.Atilla Yayla, 2. Bası.Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,

HIRST, Paul ve Grahame THOPMSON (2000), **Küreselleşme Sorgulanıyor**, (Çev. Çağla Erdem), Dost Kitabevi, Ankara.

HOBSBAWN, Eric J. (1998), **Sermaye Çağı 1848-1875**, (Çev. Bahadır Sina Şener), Dost Kitabevi, Ankara.

HOCART, Arthur Maurice (2000), "Krallar ve Danışmanları: Yasa", Çev.Gürbüz Sarı, **Devlet Kuramı,** (Der.) Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi, Ankara.

HUDDLESTON, Mark W. (2000-), "Onto the Darling Plai:. Globalization and the American Public Service in the Twenty-First Century", **Journal of Public Administration Research and Theory**, (October).

KAIZER, Karl (2001), "Demokrasi Sorunu Olarak Küreselleşme", Çev. Feridun Timur, **Türkiye ve Siyaset Dergisi** (Eylül-Ekim).

KARAMAN, Zerrin Toprak (2000), "Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler", **Türk İdare Dergisi**, 72 (426),

KILIÇBAY, Mehmet Ali (1997), "Devletin Yeniden Yapılanması", **Doğu-Batı**, 1 (1), Ankara.

KOZANOĞLU, Hayri (2002), "Küreselleşme ve Uluslar Üstü Sermaye Sınıfı", **Doğu-Batı**, 18 (Şubat-Mart-Nisan)

KURUBAŞ, Erol (1998), "Küreselleşme Sürecinde Yeni Toplumsal Örgütlenme ve Kimlik Modelleri", **İktisat Dergisi**. (Ağustos).

LINZ, Juan J. STEPAN, Alfred (1996), **Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe**, The John Hopkins Universty Press, Baltimore.

MADISON,James (1962), "Yasama Uzvu", Hamilton, Madison ve Jay, **Anayasa Üzerine Düşünceler Federalistlerin Makalelerinden Seçmeler**, (Çev. Mümtaz Soysal), Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Siayasi İlimler Serisi:3, Yenilik Basımevi, İstanbul.

MAHÇUPYAN, Etyen (1997), "Devlet, Liberalizm ve Kapitalizm", **Doğu-Batı,** 1 (1), Ankara.

MANN, Micheal (1996), **Nation States in Europe and Other Continents: Diversifying, Developing, Not Dying, Mapping The Nation,** Ed. Gopal Balekrishnan, New Left Review, Verso, London.

MCCARTHY, Thomas (24.10.2001), "On Reconciling Cosmopolitian Unity and National Diverstiy". http://www.uchicago.edu/research/jnl-pub-cult/backissues/pc27/08-McCarthy.html

OHMAE, Keichi (1995), "Putting Global Logic First", **Harvard Business Review,** (January/February).

OSBORNE, David & GAEBLER Ted (1992), **Reinventing Government**, Plume Book Inc., New York.

POGGI, Gianfranco (2001), **Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım**, (Çev. Şule Kut, Binnaz Toprak), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ROKKAN, Stein (1975), **Dimensions of State Formation and Nation-Building: A Possible Paradigm for Research on Variations Within Europe**, Ed. C.Tilly, Princeton University Press, New Jersey.

SANDER, Oral (1997), **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, 5.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

SARAN, Ulvi (2001), "Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi Alanındaki Etkileri", **Türk İdare Dergisi**, 73 (433).

SARIBAY, Ali Yaşar (2000), **Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul.

SARICA, Murat, **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi,** Gerçek Yayınevi, İstanbul.

SLAUGHTER, Anna-Marie (2001), "The Accountability of Government Networks", **Indiana Journal of Global Legal Studies**, 8 (2).

SMIRNOFF, Steve (1994-March), American Cities, Global Markets: The Global Marketplace is Now a Reality. Local Government can Learn to Play Game or be Left Behind in the 21st Century", **American City& County**, 109 (4).

SMITH, Peter J. (2001), "The Impact of Globalization on Citizenship. Decline or Renaissance?", **Journal of Canadian Studies**, (Spring).

ŞAYLAN,Gencay (2000-a), **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Kitabevi.

ŞAYLAN, Gencay (2000-b), "Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler", **Amme İdaresi Dergisi**, 33 (2).

TAŞÇI, Deniz (2001), "Yeni Yönetim Anlayışları", **Amme İdaresi Dergisi**, 34 (3).

TEZİÇ, Erdoğan (1996), **Anayasa Hukuku (Genel Esaslar),** Gözden Geçirilmiş ve Geliştirilmiş Üçüncü Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

TILLY, Charles (1995), **Avrupa'da Devrimler 1492-1992**, (Çev. Özden Arıkan), Afa Yayınları, İstanbul.

TİMUR, Taner (1996), **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, İmge Kitabevi Yayını., Ankara.

TUTUM,Cahit (1994), **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma**, TESAV Yayın No: 3.

VANNICELLI, Prima (2000), **Küresel Yönetim Yarışı**, O'Brien Robert, Anne Marie Goetz, Jon Aort Scholte, Marc William, Cambrige Üniversitesi Basımı.

WEBER, Max (2000), "Şehir", **Modern Kentin Oluşumu,** (Ed.) Don Martindale-Gertrud Neuwirth, (Çev. Musa Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul.

WEISS, Linda & John M. HOBSON (1999), **Devletler ve Ekonomik Kalkınma: Karşılaştırmalı Bir Tarihsel Analiz**, (Çev: Kıvanç Dündar), Dost Kitabevi, Ankara.

WELCH, Eric, Wilson WONG (1998-January-February), "Public Administration in a Global Context: Bridging the Gaps of Theory and Practice between Western and Non-Western Nations", **Public Adminstration Review**, 58 (1).

YILDIRIM, Engin (2000), "Küreselleşme, Refah Devleti ve Risk Toplumu", **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, (Der.) Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul.

YÜKSEL, Mehmet (2001), **Küreselleşme, Ulusal Hukuk ve Türkiye**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

14. Bölüm

SEKTÖRLERARASI İŞBİRLİĞİ, İTTİFAK VE ORTAKLIKLAR

Muhittin ACAR

1. GİRİŞ

"Kamu" ve "özel" ayrımı ve bu ikili arasındaki sınırların çizilmesinde esas alınan ya da alınması gereken ölçütler ve yöntemlere dair tartışmalar Batı düşüncesinde önemli bir yer tutagelmiştir. Toplumsal, siyasal ve ekonomik işlevlerin örgütleniş ve işleyişine dair değişik sosyal bilim disiplinlerince geliştirilen kuram ve modellerin birçoğunda, farklı açılardan ve ölçülerde de olsa, "kamu"nun ve "özel"in; "kamusal" ve "özel" olanın ve alanın tanımlanmasına ilişkin çabalara rastlamak olasıdır.[1] Sosyal bilimlerin bir disiplini olarak kamu yönetimi açısından ise konu daha merkezi bir konumdadır, belki de birincil derecede öneme sahiptir. Bunun içindir ki, kamu yönetimi disiplinine mensup yazarlar arasındaki "kamu"-"özel" ayrımına ilişkin tartışma yeni olmadığı gibi, çeşitli nedenlerle gündemdeki sıralaması değişse bile, kolayca eskiyecek bir tartışma da değildir. Yeni katılımcılar ve kavramlaştırmalarla daha da zenginleşen—en azından daha da karmaşıklaşan—tartışma; "kamu"nun ve "özel"in tanımlanmasından,[2] kamu yönetimi ile özel yönetim, kamu kurumları ile özel şirketler arasındaki benzerlik ve farklılıklara kadar bir dizi konuyu kapsamakta-

---

[1] Ağırlıklı olarak ekonomistlerin, siyaset bilimcilerin ve hukukçuların yürüttüğü kamu sektörü-özel sektör, özel mülkiyet-toplumsal mülkiyet, kamu malları-özel mallar ayrımı ve kamulaştırma-özelleştirme tartışmaları ile felsefecilerin, sosyologların ve iletişimcilerin daha sık dahil oldukları özel hayat/alan- kamusal hayat/alan arasındaki ayrım(lar)a ilişkin kavramlaştırmalar ve araştırmalar; yukarıda sözü edilen tartışma ve çabaların başlıcalarına örnek olarak gösterilebilir. Değişik disiplinlerden gelen araştırmacıların katılımıyla yürütülen bu çabaların yetkin bir örneği için bkz. Weintraub & Kumar, 1997.

[2] Latince "*publicus*", üç farklı anlama gelmektedir: "İnsanlar tarafından ortaklaşa sahip olunan şeyler; devletin yetkilendirdiği/onay verdiği, sağladığı ya da idame/müdafaa ettiği şeyler; devletin (sınırları) içindeki herkesi etkileyen tüm eylemler." "*Privatus*" ise, "müşahhas olarak bir kişinin kullanımına tahsis edilen/kullanımı hususi olarak belli bir kişiyle sınırlandırılan; kişinin kendi öz malı/şahsi olarak sahip olunan/bizzat malik olunan; bireye özgü ilgi ve çıkarlar/zata mahsus faydalar/yararı kişiye olan" anlamlarını taşıyabilmektedir. Eski Yunan'daki "*koinos*" ve "*demos*" terimleri, Latince "publicus" ile hemen hemen aynı anlama gelmekte, "*idios*" ise genel olarak "*privatus*"a karşılık gelmektedir (Cooper, 1985: 113-114).

ma alanı dışında kalmıştır. Bu eksikliğin kısmen de olsa telafisine matuf bir araştırma gündemine dahil edilmesi gereken sorulardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

1) Türkçe literatürde, sektörlerarası ilişki, ittifak ve ortaklıklara dair araştırma ve tartışmaların genel görünümü nasıldır? Bu alanda çalışmalar yürüten başlıca kurumlar ve kişiler ile bunların kuram ve uygulamaya mevcut ve muhtemel katkıları nelerdir?

2) Türkiye'de SİO'ların mevcut durumu nedir? Hangi alanlarda, ne tür SİO'lara uygulamada daha sık rastlanmaktadır? Neden?

3) Bu yazının "saikler ve sürükleyiciler" başlıklı ikinci alt bölümünde değinilen etmenlerden hangileri Türkiye'de SİO'ların gelişimini daha fazla etkilemektedir/etkileyebilir? Nasıl ve neden?

4) SİO'ların bir yönetişim aracı ya da tarzı olarak kurulmaları ve etkili bir biçimde çalışmalarını engelleyen/engelleyebilecek siyasi-toplumsal-yönetsel faktörler nelerdir/neler olabilir? Bu yazının üçüncü alt bölümünde değinilen soru(n)lar ve sınırlılıklardan hangilerine Türkiye'deki SİO'lar bağlamında daha ziyade rastlanmaktadır/rastlanılabilir? Niçin?

5) Genel olarak kamu yönetimi alanındaki, özel olarak da yerel yönetimlerle ilgili gündemdeki yeni yasal-yönetsel düzenlemelerin yaşama geçirilmesi, SİO'larla ilgili mevcudu ve potansiyeli nasıl ve yönde etkileyip, değiştirebilir?

6) Bütün bunların, Türkiye'de kamu yönetimi kuramı, araştırmaları ve eğitimi açısından mevcut ve olası yansımaları nelerdir?

KAYNAKÇA

ACAR, Muhittin (2002), "In Search of Public Servants to Function Effectively in and through Networks, Partnerships, and Alliances", **The International Association of Schools and Institutes of Administration (IASIA) Konferansı**'nda yapılan sunum, 17-20 Haziran, 2002, İstanbul.

ACAR, Muhittin (2001), **Accountability in Public-Private Partnerships** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), University of Southern California (USC), Los Angeles, California.

ACAR, Muhittin (2000), "Performance in Multi-sectoral Collaboration: A Process Model", **The 1st Asia Pacific Research Universities (APRU) Doctoral Students Conference**'da yapılan sunum, 3-5 Mart, 2000, USC, Los Angeles, California.

ACAR, Muhittin & ÖZGÜR, Hüseyin (2003), "The Diffusion of Public-Private Partnership as a New Form of Regional Governance: An Institutional Perspective", **Regional Studies Association (RSA) Konferansı**'nda yapılan sunum, 12-15 Nisan, 2003, Pisa, İtalya.

AHLBRANDT, Roger S. (1986), "Public-Private Partnerships for Neighborhood Renewal", **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 488, (November), 120-134.

ALEXANDER, J. A., COMFORT, M. E., and WEINER, B. J. (1998), "Governance in Public-Private Community Health Partnerships: A Survey of the Community Care Network Demonstration Sites", **Nonprofit Management & Leadership,** 8 (4), 311-332.

AMPREY, W. G. (1997), "Some Hard-Knock Lessons About Public-Private Partnerships", **The School Administrator**, 54 (1), 10-12.

ANTONSEN, Marianne & JORGENSEN, Torben Beck (1997), "The 'Publicness' of Public Organizations", **Public Administration,** 75 (Summer), 337-357.

ARNOLD, M. B., and LONG, F. J. (1993), "Environmental Partnership Agreements: Not Business As Usual", **Journal of Environmental Law and Practice**, 1 (2), 30-38.

ARROWSMITH, Sue (2000), "Public-Private Partnerships and the European Procurement Rules: EU Policies in Conflict?", **Common Market Law Review**, 37, 709-737.

AYMAN-GÜLER, Birgül (2003), "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", **Praksis**, 9 (Kış-Bahar), 93-116.

BELLONE, C. J., and GOERL, G. F. (1992), "Reconciling Public Entrepreneurship and Democracy", **Public Administration Review**, 52 (2), 130-134.

BERGER, R. A. (1983), "Building Community Partnerships: Vision, Cooperation, and Leadership", **National Civic Review**, (May), 249-255.

BERRY, M. A., and RONDINELLI, D. A. (1998), "Proactive Corporate Environmental Management: A New Industrial Revolution", **Academy of Management Executive**, 12 (2), 38-50.

BLOOMFIELD, P., WESTERLING, D., and CAREY, R., (1998), "Innovation and Risk in a Public-Private Partnership", **Public Productivity and Management Review,** 21 (4), 460-471.

BORICH, Timothy O. (1994), "Collaboration: A Different Strategy for Rural Economic Development", **Economic Development Review**, Winter, 18-21.

BOYLE, Robin (1989), "Partnership in Practice—An Assessment of Public-Private Collaboration in Urban Regeneration—A Case Study of Glasgow Action", **Local Government Studies**, March/April, 17-28.

BOZEMAN, B., (1988), "Exploring the Limits of Public and Private Sectors: Sector Boundaries as Maginot Line", **Public Administration Review**, (March-April), 672-674.

BOZEMAN, B., (1987), **All organizations Are Public.** Jossey-Bass, San-Francisco.

BROOKS, H. (1984), "Seeking Equity and Efficiency: Public and Private Roles", In Harvey Brooks, Lance Liebman, and Corinne S. Schelling, (eds.), **Public-Private Partnerships New Opportunities for Meeting Social Needs**, Ballinger Publishing Company, Cambridge, MA, 3-29.

BURKE, Diane E., (1992), "Export Promotion Partnerships: Working Together to Help Exporters", **Business America**, November 16, 2-4.

CANADA, Eric P. (1993), "Power, Influence and the Development Professional", **Economic Development Review**, Spring, 42-45.

CATON, J. J., and KRCHNIAK, S. P. (1991), "What Makes School-Business Partnerships Successful?", **Business Education Forum**, (May), 3-6.

CETRON, M. J. (1988), School-Business Partnership, **The Futurist**, (November-December), 12.

CHANG, H. N. (1997), "Democracy, Diversity, and Social Capital", **National Civic Review**, 86 (2), 141-147.

CIGLER B. (1999), "Pre-conditions for the Emergence of Multicommunity Collaborative Organizations", **Policy Studies Review,** 16 (1), 86-102.

COHEN, S., and EIMICKE, W. (1999), "Is Public Entrepreneurship Ethical? A Second Look at Theory and Practice", **Public Integrity**, 1 (1), 54-74.

COLLIN, S.O. (1998), "In the Twilight Zone: A Survey of Public-Private Partnerships in Sweden", **Public Productivity and Management Review**, 21 (3), 272-283.

COLMAN, William G. (1989), **State and Local Government and Public-Private Partnerships-A Policy Issue Handbook**, Greenwood Press, New York.

COOPER, Terry L. (1985), "The Public-Private Continuum: Interdependence in a Democratic Society", **Public Budgeting & Finance**, (Autumn), 99-115.

CUMMINGS, S., KOEBEL, C. T., and WHITT, J. A., (1988), "Public-Private Partnerships and Public Enterprise", **Urban Resources**, 5, 35-36, 47-48.

DAVIS, Perry, (ed.), (1986), **Public-Private Partnerships: Improving Urban Life**, Academy of Political Science, New York.

De NEUFVILLE, Judith I. & BARTON, Stephen E. (1987), "Myths and the Definition of Policy Problems—An Exploration of Home Ownership and Public-Private Partnerships", **Policy Sciences**, 20, 181-206.

DOMBERGER, Simon, FARAGO, Stephen & FERNANDEZ, Patrick, (1997), "Public and Private Sector Partnering: A Re-appraisal", **Public Administration**, 75 (Winter), 777-787.

DRUCKER, Peter F. (1984), "Doing Good to Do Well: The New Opportunities for Business Enterprise", in Brooks, Harvey, Liebman, Lance, & Schelling, Corinne S., (eds.), **Public-Private Partnership—New Opportunities for Meeting Social Needs,** Ballinger Publishing Company, Cambridge, MA, 285-302.

DUNN, John, (1994), "The Georgia Research Alliance: A Partnership that Embraces University Research", **Economic Development Review**, Winter, 73-74.

EBERT, D. (1988), "Recognition, Response, and Results: Elements of Successful Business-Education Partnerships", **Business Education Forum**, (May), 6-7.

EISENHARDT, Paul, & DANDENEAU, Denis (1993), "Unlocking New Sources of Capital", **American City & County**, November 18.

EVANS, Peter (1996), "Introduction: Development Strategies across the Public-Private Divide", **World Development**, 24 (6), 1033-1037.

FAINSTEIN, Susan S, & FAINSTEIN, Norman (1995), "A Proposal for Urban Policy in the 1990s", **Urban Affairs Review**, 30 (5), 630-634.

FELDMAN, Roger D., & MARKUS, Edward J. (1993), "Public/Private Partnerships: Growth Market for the 1990s", **ENR**, April E-4-6.

FREDERICKSON, H. George (1991), "Toward A Theory of the Public for Public Administration", **Administration & Society**, 22 (4), 395-417.

FREEMAN, J. (1997), "Collaborative Governance in the Administrative State", **UCLA Law Review**, 45 (1), 1-98

GAWTHROP, L. C. (1999), "Public Entrepreneurship in the Lands of Oz and Uz", **Public Integrity**, 1 (1), 75-86.

GHERE, R. K. (1996), "Aligning the Ethics of Public-Private Partnership", **Journal of Public Administration Research and Theory**, 6 (4), 599-621.

GILBERT, J. G. (1982), "Education is Everybody's Business", **Educational Leadership**, (November), 8-11.

GILES, Michael W. (1993), "The Atlanta Project: A Community-Based Approach to Solving Urban Problems", **National Civic Review**, Fall, 354-362.

GORE, Al (1996), **Reinvention's Next Steps: Governing in a Balanced Budget World,** NPR: Washington, D.C.

GORE, Tony (1991), "Public-Private Partnership Schemes in UK Urban Regeneration", **Cities** (August), 209-216.

GRATIAS, Alan & BOYD, Melanie (1995), "Beyond Government: Can the Public Sector Meet the Challenges of Public-Private Partnering?", **Optimum-The Journal of Public Sector Management,** (Summer), 3-14.

GRAY, Barbara (1990), "Building Interorganizational Alliances: Planned Change in a Global Environment", **Research in Organizational Change and Development**, 4, 101-140.

GUNYOU, J. (1985), "Financial Analysis for Public-Private Partnerships", In Barbara Weiss, (ed.), **Public-Private Partnerships: Financing a Common Wealth**, Government Finance Center: Washington, D. C., 3-35.

GUSKIND, Robert (1990), "The Giveaway Game Continues", **Planning**, February, 4-8.

HAIDER, Donald (1986), "Partnerships Redefined: Chicago's New Opportunities", in Davis, Perry, (ed.), **Public-Private Partnerships: Improving Urban Life**, Academy of Political Science, New York, 137-149.

HANSON, Royce (1986), "Institutional Renewal in American Cities", **Annals of the American Academy of Political and Social Science , 488, November,** 100-119.

HECHINGER, F. M. (1985), "Turnaround for the Public Schools?", **Harvard Business Review,** (January-February), 136-144.

HENDERSON, Lenneal J. (1993), "Baltimore: Managing the Civics of a 'Turnaround' Community", **National Civic Review**, Fall, 329-339.

HOLDERMAN, Karen (1996), "Public-Private Partnership is a Success Story of the Government Reinvention Movement", **Business America**, October,5-6.

HOOSTON, P. D., and FERGUSON, J. (1986), "Running Schools as a Business: Massacre or Mutuality", **NASSP Bulletin**, 70 (490), 12-14.

HOUSING and URBAN DEVELOPMENT (HUD) (1984) **Working Partners 1984—Reports of Successful Local Community Development Public/Private Partnerships**, U. S. Department of Housing and Urban Development ,Washington, D. C.

HUDELSON, D. (1994), "School-to Work Opportunities", **Vocational Education Journal**, (March), 17-19, 48.

INNES, J. E. & BOOHER, D. E. (2000), "Collaborative Dialogue as a Policy Making Strategy", **Working Paper 2000-05**, Institute of Urban and Regional Development, University of California at Berkeley.

JOHNSON, Verne, & KOLDERIE, Ted (1984), "Public/Private Partnerships: Useful But Sterile", **National Civic Review,** November, 503-511.

JUDD, Dennis R. & READY, Randy L. (1986), "Entrepreneurial Cities and the New Politics of Economic Development", in Peterson, George E., & Lewis, Carol W. (eds.), **Reagan and the Cities**, The Urban Institute Press: Washington, D. C., 209-247.

JUN, J. S., and CAMPODONİCO, L. (1998), "Globalization and Democratic Governance: A Contradiction" **Administrative Theory & Praxis**, 20 (4), 478-490.

KANTER, R M. (1994), "Collaborative Advantage: The Art of Alliances", **Harvard Business Review**, (July-August), 96-108.

KHOURY, George (1993), "From Patrons To Partners: Strategies For The '90s", **Canadian Business Review**, Summer, 26-28.

KIRLIN, John J. (1985), "The Bargaining Process: Trends and Issues", in Levitt, Rachelle L, & Kirlin, John, J. (eds.) **Managing Development Through Public/Private Negotiations,** Washington, D. C.: ULI-the Urban Land Institute and the American Bar Association, 1-12.

KOGAN, Richard J. (1995), "With Change Comes Opportunity", **Chemical Week,** April 26.

KOLDERIE, Ted, (1984), "Business Opportunities in the Changing Conceptions of the Public Sector Role", in Brooks, Harvey, Liebman, Lance, & Schelling, Corinne S, (eds.),

Public-Private Partnership-New Opportunities for Meeting Social Needs , Ballinger Publishing Company, Cambridge, MA., 89-110.

KOLZOW, David R. (1994), "Public-Private Partnership: The Economic Development Organization of the 90s", **Economic Development Review**, Winter, 4-6.

KUTLU, Önder (2003), "Kamu Yönetiminde Küreselleşme", **Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi**, (Der. Akif Çukurçayır) içinde, Çizgi Kitabevi, Konya, 165-186.

LAPPE, F. M., and DU BOİS, P. M. (1997), "Building Social Capital without Looking Backward", **National Civic Review**, 86 (2), 119-128.

LARKIN, G. Richard (1994), "Public-Private Partnerships in Economic Development: A Review of Theory and Practice", **Economic Development Review**, Winter, 7-9.

LAW, C. M. (1988), "Public-Private Partnership in Urban Revitalization in Britain", **Regional Studies**, Vol. 22, No. 5, 446-451.

LEVINE, Marc V. (1987), "Downtown Redevelopment as an Urban Growth Strategy: A Critical Appraisal of the Baltimore Renaissance", **Journal of Urban Affairs**, 9 (2), 103-123.

LEWIS, Norman (1992), **Inner City Regeneration: The Demise of Regional and Local Government**. Open University Press, Buckingham/Philadelphia:.

LINDER, Stephen H. (1999), "Coming to Terms with the Public-Private Partnership", **American Behavioral Scientist**, 43 (1), 35-51.

LINDQUIST, Evert A. (1993), "Taking A Step Back: Partnership in Perspective", **Optimum-The Journal of Public Sector Management,** 24 (3), 22-26.

LONG, F. J. and ARNOLD, M. B. (1995), **The Power of Environmental Partnerships**, The Dreyden Press.

LOWNDES, V. & SKELCHER, C. (1998), "The Dynamics of Multi-organizational Partnerships: An Analysis of Changing Modes of Governance", **Public Administration**, 76 (Summer), 313-333.

MANDELL, M. P. (ed.) (1999), "Symposium: The Impact of Collaborative Efforts", **Policy Studies Review,** 16 (1), 4-123.

McCOY-THOMPSON, S. (1998), "Public-Private Partnerships: Spreading the Three Rs", **Natural Resources Forum**, 22 (2), 87-94.

MCNEIL, R. D. (1995), "Partners in the Marketplace—A New Model for Business-Civic Leadership", **National Civic Review**, (Summer-Fall), 248-255.

MOE, Ronald C. (1988), "Law Versus Performance as Objective Standard", **Public Administration Review** (March-April), 674-675.

MOE, Ronald C. (1987), "Exploring the Limits of Privatization", **Public Administration Review** (November-December), 453-460.

MOORE, Chris, RICHARDSON, J. J., & MOON, Jeremy (1985), "New Partnerships in Local Economic Development—A Case Study of Local Entrepreneurship", **Local Government Studies**, September/October, 19-33.

MORIARTY, Maureen, MULLIN, John R., & KOTVAL, Zenia (1994), "Creating Successful Partnerships in Export Promotion", **Economic Development Review**, Winter, 77-79.

MORSE, Jerry (1993), "Commerce's Market Development Cooperator Program Reflects New Partnership Between Private Sector and Federal Government", **Business America**, October 4, 18-19.

NORRIS, William J. (1984), "A New Role for Corporations", in Brooks, Harvey, Liebman, Lance, & Schelling, Corinne S., (eds.), **Public-Private Partnership—New Opportunities for Meeting Social Needs**, Ballinger Publishing Company, Cambridge, MA, 243-262.

O'LOONEY, John (1992), "Public-Private Partnerships in Economic Development: Negotiating the Trade-off Between Flexibility and Accountability", **Economic Development Review,** Fall, 14-22.

OSBORNE, David & GAEBLER, Ted (1992) **Reinventing Government—How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector**. New York.

OSTROM, Elinor (1996), "Crossing the Great Divide: Coproduction, Synergy, and Development", **World Development,** 24 (6), 1073-1087.

PANKAKE, A. M. (1991), "Learning the Three Rs of Restructuring through Partnerships", **Educational Horizons**, (Winter), 108-112.

PERRY, James & RAINEY, Hal G. (1988), "The Public-Private Distinction in Organization Theory: A Critique and Research Strategy", **Academy of Management Review**, 13 (2), 182-201.

POST, James, WEBER, James, LAWRENCE, Anne, & FREDERIC, William (1995), **Business and Society: Corporate Strategy, Public Policy, Ethics,** 8th. Ed. McGraw Hill, New York.

PURDY, Janis (1993), "Revitalizing Cleveland: Organizing Citizens to Respond to the Challenge", **National Civic Review**, Fall, 340-347.

ROBERTSON, Peter. J. & ACAR, Muhittin (1999), "Concentrated Hopes, Diffused Responsibilities: Accountability in Public-Private Partnerships", **The 60th National Conference of the American Society for Public Administration (ASPA)**'da yapılan sunum. 10-14 Nisan, 1999, Orlando-Florida.

RODAL, Alti (1993), "Managing Partnerships", **Optimum-The Journal of Public Sector Management,** 24 (3), 49-63.

RODAL, Alti & MULDER, Nick (1993), "Partnerships, Devolution and Power-sharing: Issues and Implications for Management", **Optimum-The Journal of Public Sector Management,** 24 (3), 27-48.

RODAL, Alti & WRIGHT, David (1993), "A Dossier on Partnerships", **Optimum-The Journal of Public Sector Management,** 24 (3), 19-21.

SHIVELY, Robert W. (1994), "Community Power Structures", **Economic Development Review,** Summer, 13-15.

SMITHMIER, A. (1996), "Schools and Community-based Collaboration: Multiple Resistances and Structural Realities", **Planning and Change**, 27 (1/2), 15-29.

SQUIRES, G. D. (1989), "Public-Private Partnerships: Who gets What and Why", in Squires, Gregory D. (ed.), **Unequal Partnerships—The Political Economy of Urban Redevelopment in Postwar America**, Rutgers University Press, 1-11.

STEPHENSON, M. O, Jr (1991), 'Whither the Public-Private Partnership—A Critical Overview", **Urban Affairs Quarterly**, 27 (1), 109-127.

STOKVIS, Jack R. (1993), "The Development Triangle: A Partnership for City Economic Revitalization", **United States Banker**, December, 42-44.

ŞENGÜL, Tarık (2003), "Yerel Devlet Sorunu ve Yerel Devletin Dönüşümünde Yeni Eğilimler", **Praksis**, 9 (Kış-Bahar), 183-220.

TEKELİ, İlhan (1999), **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara.

TULLOSS, J. K. (1995), "Citizen Participation in Boston's Development Policy—The Political Economy of Participation", **Urban Affairs Review**, 30 (4), 514-537.

UĞUR, Aydın (1998), "Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri: STK'lar", (Derleyen: Taciser ULAŞ) **Merhaba Sivil Tolum!** içinde, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını, İstanbul, 69-89.

VAILLANCOURT-ROSENAU, Pauline (1999), "Introduction-The Strengths and Weaknesses of Public-Private Policy Partnerships", **American Behavioral Scientist**, 43 (1), 10-34.

VENTRISS, C. (1989), "Toward a Public Philosophy of Public Administration: A Civic Perspective of the Public", **Public Administration Review**, 49 (2), 173-179.

VIDAVER-COHEN, Deborah (1998), "Public-Private Partnerships as a Strategy for Crime Control: Corporate Citizenship Makes the Difference", **Business & Society**, 100/101, 21-31.

WADDOCK, S. A. (1991), "A Typology of Social Partnership Organizations", **Administration & Society,** 22 (4), 480-515.

WADDOCK, S. A. (1989), "Understanding Social Partnerships—An Evolutionary Model of Partnership Organizations", **Administration & Society,** 21(1), 78-100.

WADDOCK, S. A. (1988), "Building Successful Social Partnerships", **Sloan Management Review**, (Summer), 17-23.

WALLACE, Joanna R., & IPSON, Gordon Y. (1992), "Workforce Development: Business/University Partnerships", **Economic Development Review**, Winter, 83-84.

WALSH, J. (1997), "Community Building in Theory and Practice: Three Case Studies", **National Civic Review**, 86 (4), 291-314.

WEBER, E. P. (1999), "The Question of Accountability in Historical Perspective: From Jackson to Contemporary Grassroots Ecosystem Management", **Administration & Society**, 31 (4), 451-494.

WEINTRAUB, J. & KUMAR, K. (1997), **Public and Private in Thought and Practice: Perspectives on a Grand Dichotomy**, The University of Chicago Press, Chicago.

WHITNEY, David, & HAUGHTON, Graham (1990), "Structures for Development Partnerships in the 1990s: Practice in West Yorkshire", **The Planner**, 15-19.

WRIGHT, David & RODAL, Alti (1993), "Promoting Partnerships", **Optimum-The Journal of Public Sector Management,** 24 (3), 64-72.

XAVIER, de S. B. (1998), "Doing Democracy Up-close: Culture, Power, and Communication in Community Building", **Journal of Planning Education and Research,** 18, 1-13.

ÇalışAnne

Kadın Akademisyenlerin Kaleminden
Çalışma Yaşamında Annelik

Editör

Doç. Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç

Yazarlar

Yrd. Doç. Dr. Asiye Ayben Çelik
Yrd. Doç. Dr. Aysun Kapucugil İkiz
Yrd. Doç. Dr. Bengü Sevil Oflaç
Yrd. Doç. Dr. Canan Muter Şengül
Öğr. Gör. Dr. Duygu Seçkin Halaç
Yrd. Doç. Dr. Evrim Mayatürk Akyol
Doç. Dr. Hatice Özkoç
Doç. Dr. H. Şebnem Seçer
Yrd. Doç. Dr. K. Övgü Çakmak Otluoğlu
Yrd. Doç. Dr. Nazlı Ayşe Ayyıldız Ünnü
Doç. Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç
Arş. Gör. Pelin Tuaç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1360
İktisat/Ekonomi No.: 132
ISBN : 978-605-320-267-7
© 1. Basım, Ekim 2015

ÇALIŞANNE - Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik
Editör: Doç. Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Kapak Görseli: http://respectfulparent.com/10-things-not-to-say-to-a-working-mom/
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sürgevil Dalkılıç, Olca.

ÇALIŞANNE - Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik */ Editör: Olca Sürgevil Dalkılıç*
1. Basım, XVI + 466 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-267-7
1. Annelik 2. Çalışan Anne 3. Çalışma Yaşamında Anneler 4. Çalışan Annelerin Karşılaştıkları Sorunlar
5. Çalışan Annelerin İhtiyaç ve Beklentileri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Editörden

Değerli Okuyucular,

Günümüzde insanların kendilerine ait özellikleri, yetkinlikleri ve tüm farklılıklarıyla birlikte çalışma yaşamında yer almaya başladığını görmek ne kadar mutluluk vericiyse yine kendilerine ait değerleri olan bu farklılıklar sebebiyle psikolojik saldırılara ve ayrımcılıklara uğradığını görmek de bir o kadar üzücü… Farklılıklar üzerinde yapılan bilimsel çalışmaların çoğu, ayrımcılığın kimin lehine ve aleyhine geliştiğini belirlemeye çalışıyor. En temel birey farklılıklarından biri olan cinsiyet üzerine yapılan bilimsel araştırmaların sonuçları ve uygulamalarda gözlenenler ise çoğu zaman kadınlar aleyhine bir tablo sunuyor. Günümüz çalışma yaşamında, geçmiş ezberlerin yıkılması ve ayrımcı uygulamaların sonlandırılmasına ilişkin bir hassasiyet oluşmaya başlamışsa da çalışma koşulları (istihdam edilme, ücret, terfi, eğitim olanakları vb. açısından) kadınlara kıyasla erkekler açısından daha avantajlı olma konumunu sürdürüyor. Kuşkusuz, aslında konuya farklı bir düzlemden bakıldığında kadınlar aleyhine ortaya çıkan sonuçların erkekler lehine olması mümkün değil.

Kadın veya erkek olsun, çalışma hayatında yer alan bireylerin sahip oldukları farklılıklar; cinsiyet kadar yaş, cinsel yönelim, din, dil, etnik köken gibi çeşitli boyutlarla bir liste oluşturuyor. Bu liste, belki de tüm dünya olarak en büyük zenginliğimiz… Bu zenginlik içinde bireylerin farklılıkları üzerine düşünürken insan olmak, kadın olmak, çalışan olmak, anne olmak, çalışan anne olmak şeklinde bir yol izleyerek annelikle çalışma hayatının kesişiminde özel bir alana ulaşıyoruz. Çalışan annelerin yer aldığı bu değerli alanın daha dikkatle incelenmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Çalışan anne olmak ne demek? Anne olmak ve annelik sorumluluklarını yerine getirmek, çalışan olmak ve çalışma yaşamının gerekliliklerini karşılamak… Bu iki kimlik boyutu birbirinden ayrı mı düşünülmeli, yoksa bütünleştirilebilir mi? Kimdir çalışan anneler? Nasıl çalışıyorlar? Nasıl annelik yapıyorlar? Nelere ihtiyaç duyuyorlar? Annelikleriyle çalışma yaşamını nasıl bütünleştiriyorlar, bir kimlik olarak anneliklerinden ve/veya çalışan rollerinden hangisine sahip çıkıyorlar? Çalışma yaşamında ayrımcılığa uğruyor mu anneler? İşletmelerde, kurumlarda çalışan anneler için destek mekanizmaları var mı? İnsan kaynakları politikaları aracılığıyla çalışan annelere neler sunulabilir, onların karşılaştıkları zorluklara nasıl destek olunabilir? Çalışan annelerin sahip oldukları yasal haklar neler? Bunları bilmek onlara ve kurumlara neler kazandırır? Türkiye ve dünya istatistikleri, çalışan annelerle ilgili hangi çarpıcı gerçekleri sunuyor ve hangi gerçekler rakamlara dökülmüyor? Yönetim bilimleri alanı kadınları ve/veya anneleri dikkate alıyor mu, yoksa onlarsız bir bilim mi inşa ediyor? Annelikleriyle birlikte çalışma yaşamında yer almaktan vazgeçen anneler, potansiyellerini yeni girişimler kurma yolunda nasıl kullanıyor? Peki anneler yaratıcılık potansiyellerini hangi alanlarda, nasıl ve ne şekilde kullanıyor? Yeni nesillerin yaratıcılıklarına nasıl katkı veriyor?

Annelik aslında inşa edilen bir olgu mu? Anneliğin doğasına ve gerektirdiklerine ilişkin sorgulamalar ve annelerden beklentiler sürekli değişirken; ortaya çıkan annelik endüstrisi sunduğu birçok ürün ve hizmet ile aslında anneleri bir kısır döngü içerisinde bırakıyor olabilir mi? Anneler bu kısır döngüyü kendilerini ifade ederek aşabilirler mi? Mükemmel anne var mı? Annelik savaşları da ne? Blogların dünyasında annelik nasıl bir hâle bürünüyor? Anneler kendilerini ifade edecekleri platformlarda annelikleriyle, toplumun anneliklerine ilişkin dayatmalarıyla, tüketim alışkanlıklarıyla, politik koşullarla ilgili seslerini nasıl duyuruyorlar? Annelerin mücadelesi kimlerle? Anneler çalışma yaşamında mobbinge uğruyor mu? Annelik ve hamileliğe en kutsal gözle baktığını iddia eden insanlar, çalışma yaşamı söz konusu olduğunda farklı kılıklara mı bürünüyorlar? Anneler kendi öykülerinde neler anlatıyor? Annelik ve çalışan anne kavramlarına ne gibi anlamlar atfediyorlar? Anneler özel ve çalışma yaşamlarında nelere ihtiyaç duyuyorlar? Kurumlarda ne gibi uygulamalar görmek istiyorlar? Peki neler farklı olabilir?

…ve biz daha iyiye ulaşmak için neleri değiştirebiliriz?

Tüm bu sorular bizi bu kitapta buluşturdu. Değiştirmeye önce farkındalık yaratarak başlayabileceğimize inandık. Kitabın her sayfasında bu sorulara bilimsel veri ve bilgiler ışığında anlayan, sorgulayan, açıklayan ve bazen de eleştiren tarzlarla cevaplar bulmaya çalıştık.

Kendisine benzer soruları ve daha fazlasını soran ve sorduklarına yanıt arayan tüm okuyuculara faydalı olması dileklerimizle...

Yazar Ekibi Adına

Doç. Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç

Teşekkür

Çalışan bir anneyle büyüyen bir kız çocuğu olarak zihnimdeki ilk rol model; sabah gün doğmadan kalkıp evin akşam yemeklerini hazırlayan, evi derleyen toplayan, çocuklarıyla eşiyle ailesiyle ilgilenen, güzel elbiseler giyip topuklu ayakkabılarıyla hızlı hızlı yürüyerek çalıştığı okula ve derslerine yetişen, yine hızlı hızlı eve gelip akşamları da aynı masada ben ödevlerimi yaparken ders planlarını hazırlayan, babalarının verdiği harçlıklar bittiğinde oğullarına ek harçlık veren… idealist bir öğretmendir. Çocuk aklımla neden hep bu kadar çok şey yapmak ve hızlı olmak zorunda ki diye düşünürdüm. Şimdi anlıyorum... Tanıdığım ilk çalışan anne olan *güzel anneme*, bana öğrettikleri ve üzerimdeki tüm emekleri için teşekkür ediyorum!

"Çalışma yaşamında anneler", bir çalışan olarak zihnimde taşıdığım ancak önemini çalışan anne olduktan sonra daha çok kavradığım, üzerinde daha fazla düşünmeye ve araştırmaya başladığım bir konu oldu. Bilimsel bilgiler, gözlemler ve yaşantılarla birleşince "Çalışma yaşamında anneler" konusuyla ilgili bir kitap hayali kurmaya başladım ve bu hayal, akademisyen arkadaşlarım sayesinde gerçek oldu.

Yoğun çalışma saatleri, iş-özel yaşam ve annelik sorumluluklarıyla dolu yaşamlarında; kıymetli zamanlarını "annelik ve çalışma yaşamı" üzerinde düşünmeye ve yazmaya ayırdılar. Tüm emekleri ve yazına yapmış oldukları katkı için, bu konunun masaya yatırılmasına yürekten inandıkları, en başından beri bu hayali benimle paylaştıkları ve bu uzun çalışma sürecinde beni yalnız bırakmadıkları için *değerli bölüm yazarlarına* ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Bir diğer teşekkürüm, bu emek dolu süreçte onlara destek olan ailelerine, eşlerine ve özellikle annelerine en büyük motivasyon kaynağı olan *İpek, Birce ve Özce, Hazar, Rüzgar, Derin, Arya, Bartu, Melis ve Ege'ye... ve şimdilik annelerinin karınlarında saklanan minik kıymetlilere…*

Her yaptığım çalışmada olduğu gibi bu kitapta da fikir aşamasından itibaren beni destekleyen *eşime*; bana tüm yorgunluklarımı unutturup yeniden çalışmak için amaç, şevk ve ilham veren *oğluma*; kitabı büyük bir heves ve heyecanla bekleyen, varlıklarını her zaman yanımda hissettiğim *güzel geniş aileme…*

Kitabın okuyucularla buluşmasını sağlayan *Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına* ve Sayın *Nevzat Argun'a* ve kendi hayatlarının yanı sıra başka hayatlara da emek veren *yollarımın kesiştiği tüm kadınlara* teşekkür ediyorum.

Bu yayının bireyler ve kurumlar için faydalı olmasını diliyor, okuyucu görüşlerinin mutlulukla karşılanacağını belirtmek istiyorum.

Eşitlikçi ve insancıl bir çalışma yaşamı ve dünya hayaliyle…

Olca Sürgevil Dalkılıç
Haziran 2015
Wisconsin, USA
olca.surgevil@gmail.com

Yazarlar Hakkında

Asiye Ayben Çelik

2004 yılında Celal Bayar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulundan Uluslararası Ticaret lisans derecesini alan Çelik, 2007 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İşletmecilik Yüksek Lisans Programı'nı "Dünya Perakendeciliğinde Globalleşme Eğilimleri ve Türk Perakende Sektörüne Etkileri" konulu teziyle tamamlamıştır. Dış ticaret, gümrükleme ve pazarlama alanındaki özel sektör deneyiminin ardından 2012 yılında "Tüketicilerin Değer Yapılarının, Demografik ve Psikografik Özelliklerinin Çevreye Duyarlı Tüketim Davranışı Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi" başlıklı teziyle Doktor unvanı almıştır. 2009 yılından bu yana Celal Bayar Üniversitesinde görev yapmakta olan Çelik'in çalışma alanları; tüketici davranışları, uluslararası pazarlama, perakendecilik ve tarımsal ürünlere yönelik ihracat pazarlaması şeklindedir.

Aysun Kapucugil İkiz

Lisans öğrenimini Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) İstatistik (2001) Bölümü'nde tamamlayan Aysun Kapucugil İkiz, yine aynı üniversiteden Ekonometri (2003) ve Sayısal Yöntemler ve Yönetim Bilimi (2005) alanlarında yüksek lisans derecelerine ve İşletme Yönetimi (2010) alanında doktora derecesine sahiptir. 2008 yılında University of Wisconsin River Falls, College of Business and Economics'te misafir araştırmacı olarak bulunmuş, doktora tezi ile ilgili çalışmalar yürütmüş ve seminer sunumları yapmıştır. 2002 yılında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladığı DEÜ İşletme Fakültesinde 2011 yılında Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret Bölümü'nde öğretim görevlisi, ardından 2013 yılında İşletme Bölümü'ne yardımcı doçent olarak atanmış olup 2014 yılından itibaren bölüm başkan yardımcısı olarak görevini sürdürmektedir. Üniversitedeki kariyerinin dışında bölgesel ve küresel kalite hareketlerine destek olmakta, çeşitli ulusal-uluslararası kalite gruplarında ve sempozyum düzenleme komitelerinde kurul üyeliği ve koordinatör olarak çalışmaktadır. 2004 yılından beri ICQFD-Uluslararası Kalite Fonksiyon Göçerimi (KFG) Konseyinde Türkiye Temsilcisi olarak yer almaktadır. Kapucugil İkiz, 2006 yılında KFG alanında Uluslararası Akao Özel Öğrenci Ödülü; 2010 yılında "Altı Sigma Projelerinin Değerlemesine Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: Reel Opsiyonlar" başlıklı doktora tezi ile İktisadi Araştırmalar Vakfı tarafından düzenlenen Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışması'nda doktora alanında üçüncülük ödülü almıştır. 2010 yılından beri International Standards for Organization (ISO) bünyesinde TC69/SC8 Yeni Ürün ve Teknoloji Geliştirmeye Yönelik İstatistiksel ve İlgili Yöntemler Teknik Komitesine bağlı olarak ISO16355 QFD Standardı Hazırlama Komitesinin üyesi olarak yer almaktadır. Araştırma alanları arasında Altı Sigma, Kalite Fonksiyon Göçerimi (KFG-QFD), proje yönetimi, finansal karar verme, reel opsiyonlar, istatistiksel veri analizi ve tahminleme, metin madenciliği bulunmaktadır.

Bengü Sevil Oflaç

Lisans eğitimini 2003 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nde tamamlayan Bengü Sevil Oflaç, 2006 yılında DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Pazarlama Yüksek Lisans Programı'ndan mezun olmuştur. Yine aynı sene, İzmir Ekonomi Üniversitesi İşletme Doktora Programı'na burslu olarak kabul alan Sevil Oflaç, Lojistik Yönetimi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2009 yılında, TÜBİTAK BİDEB 2214 yurt dışı araştırma bursu alarak University of Illinois at Urbana Champaign'e ziyaretçi araştırmacı olarak gitmiş, doktora tezi ile ilgili çalışmalar yürütmüş ve seminer sunumları yapmıştır. Alanında saygın akademik dergilerde yayınları ve uluslararası kongrelerde sunulmuş bildirileri olan Sevil Oflaç'ın popüler medyada yayınları ve proje çalışmalarına katılımları da bulunmaktadır. 2011 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesinden doktora derecesini almış ve 2012 yılında da Lojistik Yönetimi Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. unvanına sahip olmuştur. Pazarlama alanında çalışan Bengü Sevil Oflaç; hizmet hataları ve telafisi, marka, sürdürülebilirlik, dağıtım kanalları ve tedarik zinciri konularında çalışmaktadır.

Canan Muter Şengül

1978 yılında İzmir'de doğdu. Ortaokul ve lise öğrenimini Tevfik Fikret Lisesinde tamamladı. Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nü bitirdikten sonra yine Ege Üniversitesinde Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü'nde "Bilinçaltı Reklamcılık" teziyle yüksek lisans, Celal Bayar Üniversitesinde "Örgüt Çalışanlarının Kişilik, İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı teziyle doktora derecelerini aldı. Şu an Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesinde öğretim üyesi olup doktora sonrası çalışmalarını yapmak üzere bulunmuş olduğu Paris 5 Sorbonne Üniversitesi ile ortak araştırmacı olarak yaratıcılık üzerine araştırmalar yapmaya devam etmektedir.

Duygu Seçkin Halaç

Lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi İngilizce İktisat Bölümü'nde 2004 yılında tamamlayan Duygu Seçkin Halaç, 2009 yılında Yaşar Üniversitesinde İngilizce İşletme Yüksek Lisans Programı'na başlamıştır. Burslu olarak eğitim aldığı Yaşar Üniversitesi İşletme Doktora Programı'ndan Eylül 2014'te mezun olmuştur. Stratejik yönetim alanındaki doktora tezinin konusu firmaların teknoloji oryantasyonları ve bunun firma performanslarına olan etkisi üzerinedir. Lisans mezuniyeti sonrası DYO Boya Fabrikaları'nda finans uzmanı ve Tesco Kipa Genel Merkezi'nde insan kaynaklarında ücret yönetimi uzmanı olmak üzere dört sene özel sektör deneyimi edinmiştir. Bir süre Amerika'da Wake Technical Community College'ın insan kaynakları ve yönetim alanındaki sertifika programlarına katılmıştır. 2010 yılında yüksek lisans eğitimi sırasında Yaşar Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. Şubat 2015'ten bu yana Ege Üniversitesi Ege Meslek Yüksekokulunda doktor öğretim görevlisi (kısmi zamanlı) olarak ders vermektedir. Dr. Duygu Seçkin Halaç, yönetim organizasyon alanında çalışmakla beraber temel akademik araştırma alanlarını girişimcilik, inovasyon, stratejik yönetim, stratejik pazarlama yönetimi ve stratejik oryantasyonlar içermektedir. İlgili alanlarda ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde ve kitaplarda yayınlanmış çalışmaları bulunmaktadır.

Evrim Mayatürk Akyol

Evrim Mayatürk Akyol, 1981 yılında İzmir'de doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini İzmir'de tamamlayan Mayatürk Akyol, 2003 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden mezun olmuştur. Yönetim ve Organizasyon alanındaki yüksek lisans eğitimini 2006 yılında, İşletme alanındaki doktora eğitimini ise 2011 yılında aynı üniversitede tamamlamıştır. Daha önce Dokuz Eylül Üniversitesi ve Yüzüncü Yıl Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmış olup 2013'ten bu yana İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Başlıca araştırma alanları; örgütsel davranış, insan kaynakları yönetimi, girişimcilik ve kadın çalışmalarıdır. Evrim Mayatürk Akyol, evli ve bir çocuk annesidir.

Hatice Özkoç

Lisans eğitimini Muğla Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik ve Bilgisayar Bilimleri Bölümü'nü 2002 yılında tamamlayan Hatice Özkoç, 2005 yılında aynı üniversiteden İstatistik ve Bilgisayar Bilimleri Anabilim Dalı'ndan uzman unvanını almıştır. 2011 yılında Dokuz Eylül Üniversitesinde Ekonometri Doktora Programı'nı tamamlamıştır. 2012 yılından beri Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde yardımcı doçent olarak çalışmakta olan Özkoç, 2015 yılında Ekonometri Doçenti olmuştur. Temel uzmanlık alanları kesikli tercih modelleri, çok değişkenli istatistiksel analizler ve zaman serileri analizidir. Tüm bunların ötesinde dünyalar tatlısı bir kızın, Melis'in annesidir.

H. Şebnem Seçer

1976 yılında İzmir'de doğan Seçer, ilk ve orta öğreniminin ardından 1997 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yılın Ağustos ayında mezun olduğu bölümde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2000 yılında yüksek lisansını, 2007 yılında doktorasını tamamladı. 2009 yılında aynı bölüme yardımcı doçent olarak atandı. 2012 yılında Sosyal Politika alanında doçentlik unvanını aldı. Seçer, hâlen DEÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çalışma yaşamında kadınlar, çalışan anneler, çalışma yaşamında zaman gibi konularda çeşitli eserleri bulunan yazar; evli ve iki çocuk annesidir.

K. Övgü Çakmak Otluoğlu

İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yrd. Doç. Dr. olarak görev yapan K. Övgü Çakmak Otluoğlu, 2011 yılında "Çalışma Yaşamındaki Güncel Gelişmeler Doğrultusunda Değişen Kariyer Yaklaşımları ve Örgüte Bağlılığa Etkisine İlişkin Bir Araştırma" başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Doktora sonrası çalışmalarını 2013 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Northern Illinois University'de gerçekleştiren Çakmak Otluoğlu'nun uzmanlık alanları; yeni kariyer yaklaşımları, kariyer yönetimi ve insan kaynakları yönetimi şeklindedir.

Nazlı Ayşe Ayyıldız Ünnü

Yrd. Doç. Dr. Nazlı Ayşe Ayyıldız Ünnü, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir. Erasmus + Programı ve Mevlana Değişim Programı Bölüm Koordinatörü olan Ayyıldız Ünnü'nün temel uzmanlık alanları içerisinde; liderlik ve yöneticilik geliştirme, aile işletmeleri yönetimi, örgüt kültürü ve yönetsel karar verme yer almaktadır. Bununla birlikte; genelde yönetim bilimleri, özelde ise örgütsel davranış ve örgüt teorisi alanlarında çok sayıda ulusal ve uluslararası yayınları, kitap ve kitap bölümleri mevcuttur. Ayyıldız Ünnü, çok sayıda projede araştırmacı ve eğitimci olarak görev almış ve uluslararası kongre düzenleme komitelerinde organizasyon ve düzenleme kurulu üyesi olarak çalışmalar yürütmüştür. 2007 yılında 3. Uluslararası Stratejik Yönetim Kongresi'nde meslektaşları ile birlikte hazırladığı bildiri ile "En İyi Bildiri Ödülü"nü kazanan Ayyıldız Ünnü, 2014 yılında ise Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından verilen "Prof. Dr. Nuri Bilgin Genç Akademisyen Teşvik Ödülü"nü almaya hak kazanmıştır. Tüm bu çalışmaların, emeklerin ötesinde ve üstünde Ayyıldız Ünnü; duygusal emek bileşeni en yoğun olan annelik rolüne sahiptir ve Rüzgar'ın annesidir.

Pelin Tuaç

Lisans eğitimini 2005 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) Hukuk Fakültesinde tamamlayan Pelin Tuaç, bir yıllık avukatlık stajından sonra İzmir Barosuna kayıtlı bir avukat olmuştur. Tuaç, 2008 yılında DEÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak akademik hayata başlamıştır. 2009 yılında DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Programı'nı "Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Aile Hekimliği: Hukuki Bir Değerlendirme" konulu teziyle tamamlayan Tuaç, 2009 yılında DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Programı kapsamında doktoraya başlamıştır. Hâlen "Uluslararası Belgelerde Sosyal Güvenlik Hakkı" konulu doktora tezi üzerinde çalışmaktadır. Erasmus + Programı, Farabi ve Mevlana Değişim Programı Fakülte Koordinatör Yardımcısı olan Pelin Tuaç'ın temel uzmanlık alanları; bireysel iş hukuku, toplu iş hukuku, iş sağlığı ve güvenliği ile sosyal güvenlik hukukudur. Kadın çalışmalarına ilk olarak, Dokuz Eylül Üniversitesi'nin düzenlediği Uluslararası Kadın Kongresi'nde sunduğu "Yeni Türk Borçlar Kanunu Bakımından Evde Çalışma ve Evde Çalışan Kadınların Hukuki Konumları" konulu bildiri ile başlamıştır.

Olca Sürgevil Dalkılıç

Lisans eğitimini 2003 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümünde tamamlayan Olca Sürgevil Dalkılıç, 2005 yılında DEÜ'de Yönetim ve Organizasyon alanında ve 2007 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Psikoloji alanında yüksek lisans dereceleri almıştır. 2008 yılında DEÜ İşletme/Yönetim ve Organizasyon alanında doktora çalışmalarını tamamlayan Sürgevil Dalkılıç, 2012 yılında DEÜ İİBF İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı'nda doçent olarak çalışmaya başlamıştır. 2013 yılından itibaren iki yıl boyunca University of Wisconsin River Falls, College of Business and Economics'te misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Bu süre zarfında etkili liderlik ve yönetim modeli geliştirilmesine yönelik uluslararası projeler serisinde aktif rol almış; iş yaşamında eşitlik tartışmaları, ayrımcılık ve farklılıkların yönetimi konularında çeşitli araştırma ve çalışmalar gerçekleştirmiştir. Uzmanlık alanları; endüstriyel psikoloji, çalışma yaşamında ayrımcılık ve farklılıkların yönetimi programlarının geliştirilmesi, pozitif psikoloji ve bir örgüt müdahale tekniği olarak kullanılan transaksiyonel analiz şeklinde olup ilgili konularda gerçekleştirilmiş ulusal ve uluslararası yayınları ve çalışmaları bulunmaktadır. Sürgevil Dalkılıç, International Transactional Analysis Association (ITAA), EURAM, Emerald Literati Network ve Society of Case Research (SCR) üyesidir.

Bölümler Hakkında Kısa Bilgi

Kadın akademisyenlerin annelik ve çalışma yaşamı konularına farklı bakış açılarıyla sundukları bilgilerden oluşan bu kitapta 12 bölüm yer almaktadır. Bölümler, konusunda uzman akademisyenler tarafından kaleme alınmıştır. Kendi uzmanlık alanlarıyla annelik deneyimlerini ve gözlemlerini birleştiren yazarların ortak noktası, hem *akademisyen* hem *anne ve geleceğin annesi* olmalarıdır.

Bölümlerin her biri özgün ve farklı bir konuyu ele almakla birlikte, kitabın geneli düşünüldüğünde her konu birbirini bütünler bir nitelik arz etmektedir:

Kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet rolleri konusunda uzman *Yrd. Doç. Dr. Evrim Mayatürk Akyol* tarafından kaleme alınan birinci bölümde, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadın kimliği ve anne kimliği ile ilgili bir tartışma yer almakta; bir kimlik boyutu olarak annelik, anneliğin tarihsel süreç içinde geldiği nokta, eski kuşak anneler ve yeni nesil annelerin karşılaştırılması, anneliğin farklı toplumlardaki yansımaları, çalışma yaşamı perspektifinden değerlendirilmektedir.

Çalışma yaşamında kadınlar ve çalışan annelerle ilgili birçok yayının sahibi *Doç. Dr. H. Şebnem Seçer* tarafından kaleme alınan ikinci bölümde, annelik ve çalışma hayatı arasındaki etkileşim, çalışan annelere yönelik ayrımcılık ve ayrımcılık türleri ele alınmakta ve annelerin çalışma yaşamında karşılaştıkları olumsuz koşullara dikkat çekilmektedir.

İnsan kaynakları yönetimi, yeni kariyer yaklaşımları ve kariyer yönetimi konusunda uzman *Yrd. Doç. Dr. K. Övgü Çakmak Otluoğlu* tarafından yazılan üçüncü bölümde, insan kaynakları yönetimi politika ve uygulamaları kapsamında çalışan annelere sunulabilecek aile dostu iş yeri uygulamaları ve kültürü açıklanmakta ve aile dostu iş yeri kültürünün benimsenebilmesi için insan kaynakları yönetimi işlevlerinin taşıması gereken nitelikler vurgulanmaktadır.

Bireysel ve toplu iş hukuku alanlarında uzman ve çalışan kadınların hukuki konumları ve yasal hakları ile ilgili çalışmalar yapan *Arş. Gör. Pelin Tuaç* tarafından kaleme alınan dördüncü bölümde, hukuki bir inceleme yapılmakta; kadınların hamilelik, lohusalık, doğum ve analık olarak yasal düzenlemelere yansıyan haklarına ilişkin kapsamlı bilgiler sunulmaktadır.

İstatistiksel veri analizi ve tahminleme konularında uzman *Yrd. Doç. Dr. Aysun Kapucugil İkiz* tarafından kaleme alınan beşinci bölümde, Türkiye ve dünyadaki istatistikler yardımıyla çalışan annelerin profili ortaya çıkarılmakta ve gerçeklere dayalı bir yaklaşımla çalışan annelerin konumlarına yönelik bir değerlendirme yapılmaktadır.

Yönetim bilimleri, örgütsel davranış ve örgüt teorisi alanlarında uzman *Yrd. Doç. Dr. Nazlı Ayşe Ayyıldız Ünnü* tarafından kaleme alınan altıncı bölümde, yönetim bilimlerine eleştirel bir yaklaşım getirilerek kadınlar ve anneler dikkate alınmadan sadece erkekler üzerinden inşa edilen bir yönetim bilimi tarihçesi gözler önüne serilmektedir.

Girişimcilik ve inovasyon konularında uzman *Öğr. Gör. Dr. Duygu Seçkin Halaç,* kitabın yedinci bölümünde; anneliği girişimcilik konusuyla birleştirmekte, anne girişimciliği kavramının doğuşuna ve yazında ele alınışına yer vermekte ve Türkiye'de kadın girişimciliğine ilişkin mevcut durumu ortaya koymaktadır.

Yaratıcılık konusunda uzmanlaşan ve birçok araştırmaya imza atan *Yrd. Doç. Dr. Canan Muter Şengül*, sekizinci bölümde; yaratıcılık ve annelik konusunu birleştirerek yaratıcı annelik kavramını açıklamakta ve kadının, annenin ve çocuğun yaratıcılığı başlıklarıyla bilgiler sunmakta, annelere kendi yaratıcılıklarını geliştirmenin ve aynı zamanda çocuklarının yaratıcılıklarına katkı sağlamanın yollarını sunmaktadır.

Ulusal ve uluslararası pazarlama ve tüketici davranışları konularında uzman *Yrd. Doç. Dr. Asiye Ayben Çelik,* uzmanlığını annelik konusuyla birleştirdiği dokuzuncu bölümde; kadınları hamile oldukları andan itibaren hedef kitle olarak kabul eden annelik endüstrisini incelemekte, global düzeyde anne bebek pazarının temel ürün gruplarından bebek maması ve bakım ürünleri analiz etmekte ve ayrıca ebeveyn tutumları ve annelik endüstrisi arasındaki ilişkiyi ebeveynlerin çocuklarını "varlık olarak mı", "proje olarak mı" değerlendirdikleri ve "yeni annecilik" akımının yarattığı "mükemmel anne olma yarışı" perspektifinden sorgulamaktadır.

Pazarlama ve tedarik zinciri yönetimi alanlarında uzman Yrd. Doç. Dr. Bengü Sevil Oflaç, sosyal medya içerik analizi (blog analizi) ile toplumsal, annesel, tüketimsel ve politik blog söylemlerini açığa çıkardığı onuncu bölümde annelik ve hamilelik ile tüketim davranışı arasındaki ilişkiye, bir sosyal medya aracı olarak blogların önemli birer marka iletişim aracına dönüşmesine dikkat çekmektedir.

Çok değişkenli istatistiksel analizler konusunda uzman *Doç. Dr. Hatice Özkoç,* on birinci bölümde kadınlara ve annelere yönelik mobbing konusunu ele almakta, mobbing kavramı ile ilgili kapsamlı bilgiler sunmakta, kadınların ve annelerin yaşayabilecekleri mobbing olaylarına sayısal veriler ve vaka örnekleriyle dikkat çekmektedir.

Çalışma yaşamında farklılıklar, ayrımcılık davranışları ve örgüt/endüstri psikolojisi konularında uzman *Doç. Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç* tarafından kaleme alınan on ikinci bölümde ise annelik öyküleri aracılığıyla annelik ve çalışan annelik kavramlarına yüklenen anlamlar, annelerin ve çalışan annelerin ihtiyaç ve beklentileri ortaya koyulmakta, annelerin ihtiyaçları saptanarak yaşam alanları için ve kurumsal düzeyde öneriler getirilmektedir.

İÇİNDEKİLER

1. Toplumsal Yaşamda ve Çalışma Hayatında Kadın ve Anne Kimlikleri: Kuramsal Bir Bakış
   Evrim Mayatürk Akyol 1
2. Çalışan Anneler ve Çalışan Annelere Yönelik Ayrımcılık
   H. Şebnem Seçer 31
3. İnsan Kaynakları Yönetimi ve Çalışan Anneler: Aile Dostu İş Yeri Uygulamaları Çalışan Annelere Neler Sunuyor?
   K. Övgü Çakmak Otluoğlu 73
4. Çalışan Annelerin Hukuki Olarak Sahip Oldukları Haklar: Hamilelik, Lohusalık ve Analık Dönemlerine İlişkin Yasal Düzenlemeler
   Pelin Tuaç 111
5. Dünyada ve Türkiye'de İstatistiklerle Çalışan Anneler
   Aysun Kapucugil İkiz 149
6. Yönetim 'Erkeklerin Yönetimi' mi? Yönetim Bilimlerine Eleştirel Bir Yaklaşım
   Nazlı Ayşe Ayyıldız Ünnü 215
7. Annelik ve İş Hayatının Kesişiminde Yeni Bir Fenomen: Anne Girişimciliği
   Duygu Seçkin Halaç 247
8. Birbirini Tamamlayan İki Kavrama Epistemolojik Bir Bakış: Yaratıcı Annelik
   Canan Muter Şengül 283
9. Yaşam Döngüsünde Kadının Anneliğe Geçişi ile Doğan Yeni Bir Endüstri: Annelik Endüstrisi
   Asiye Ayben Çelik 313
10. Anneliğin ve Kadınlığın Blog Hâli: Toplumsal, Annesel, Tüketimsel ve Politik Blog Söylemleri
    Bengü Sevil Oflaç 339
11. Çalışma Yaşamında Kadınlara ve Annelere Yönelik Mobbing: Sayısal Veriler ve Vaka Örnekleri Işığında Bir Değerlendirme
    Hatice Özkoç 371
12. Annelik Öykülerinden Açığa Çıkanlar: Annelik ve Çalışan Anneliğe Yüklenen Anlamlar, Çalışma Hayatından Örnek Olaylar, İhtiyaçlar ve Beklentiler
    Olca Sürgevil Dalkılıç 407

KAYNAKÇA

Akın, A.&Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi,* 25(4):73-82.

Aksoy, A. B. (2002). Anne-Çocuk Eğitim Programına Katılan Annelerin Program Hakkındaki Görüşleri. *Journal of Qafqaz University,* Sayı 9:133-142.

Aktaş, Y. (1994). Çalışan Anne ve Çocuğu. *Yaşadıkça Eğitim,* 36:7-11.

Atabek, E. (08.03.2015). Annelerimiz Gibi Davranmak Kaçınamayacağımız Bir Şey mi?/ Anne Olmak, Erişim: http://www.narsanat.com/annelerimiz-gibi-davranmak-kacinamayacagimiz-bir-sey-mi-anne-olmak/?output=pdf

Atasü Topcuoğlu, R. (2011). Kadın Emeği ve İşgücü Piyasasında Yeni Eğilimler: Kısmi Zamanlı Çalışma ve Ev Eksenli Çalışma. *Kadın Emeği Konferansı: Kadın İstihdamı ve Sorun Alanları,* Ankara.

Bailey, L. (1999). Refracted Selves? A Study of Changes in Self-Identity in the Transition to Motherhood. *Sociology,* 33(2):335-352.

Benkurt Alkaş, L. (22.09.2010). Süper Anne Sendromu Hasta Ediyor, Erişim: http://www.memorial.com.tr/rehberler/saglik_rehberi/super-anne-sendromu-hasta-ediyor/

Bora, A. (2005). Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Budak, G., Doğan, H. Z., Harlak, H. (1991). Çalışan Kadınların Sorunları: Bir Toplumsal Değişme Araştırması. *Aile ve Toplum Dergisi,* 1(1):85-94.

Camcı, A. (2004). Cinsiyet Faktörünün Performans Değerlendirme Sonuçları Üzerindeki Etkisi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Cesim, D. T., Yücel, A. S., Korkmaz, M., Aras, G. (2013). Türkiye'deki Kadın İstihdamının Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Kadın İstihdamı ile Karşılaştırılması. *Turkish Studies,* 8/9:1845-1863.

Chodorow, N. J. (1999). The Reproduction of Mothering. California: University of California Press.

Connell, R. W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar (Çev. Soydemir, C.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Cvetanovska, J. (2002). Women and Power in a Traditional Culture. *II. International Conference: Women in the 21st Century,* Prosvetno Delo Ad-Skopje.

Çakıcı Gerçek, L. (2009). Türkiye'de Kadın Haklarının Gelişimine Kısa Bir Bakış. *Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi,* Sakarya.

Çolak, Ö. F. (2003-2004). Yeni Sanayileşen Bölgelerde Kadın İstihdamı. *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu İstihdam, Kadın İşgücü ve Yeni İş Kanunu Sempozyumu,* Muğla.

Demirel, E. T. (2011). Ayrımcılık Kavramı. Türk İş Yaşamında Ayrımcılık (Ed. Demirel, E. T., Tikici, M., Çetin, C.) içinde. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Demiriz, S., Dinçer, Ç. (2000). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Öz Bakım Becerilerinin Annelerinin Çalışıp Çalışmama Durumlarına Göre İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı 19:58-65.

Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. İletişim Araştırmaları, 1(1):123-144.

Demirtaş Madran, H. A. (2012). Sosyal Kimlik ve Ayrımcılık. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar (Ed. Çayır, K.&Ayan Ceyhan, M.) içinde. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dillaway, H.&Pare, E. (2008). Locating Mothers: How Cultural Debates About Stay-at-Home Versus Working Mothers Define Women and Home, *Journal of Family Issues,* 29(4):437-464.

Direk, Z. (2009). Çok Tuhaf Bir İktidar: Annelik. *Amargi,* Sayı 15:21-22.

Direk, Z. (2014). Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi. Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar (Ed. Direk, Z.) içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dolmacı, N.&Şalvarcı Türeli, N. (2012). Varlığını Sürdüren Bir Sorun Olarak Toplumda ve İş Yaşamında Kadına Yönelik Farklı ve Ayrımcı Tutumlar. *Akademik Bakış Dergisi,* Sayı 33:1-15.

Dökmen, Z. Y. (2004). Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Ecevit, Y. (1985). Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Ücretli Kadın Emeği. *Yapıt-Toplumsal Araştırmalar Dergisi, Sayı 9*:72-93.

Ecevit, Y. (1998). Türkiye'de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Eliuz, Ü. (2011). Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak. *Turkish Studies,* 6(3):221-232.

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19(2):209-230.

Euben, D. R. (2004). Family Matters. *Academe,* 90(6):118.

Feldberg, R. L.&Glenn, E. N. (1979). Male and Female: Job versus Gender Models in the Sociology of Work. *Social Problems,* 26(5):524-538.

Finley, L. M. (1986). Transcending Equality Theory: A Way out of the Maternity and the Workplace Debate. *Columbia Law Review,* 86(6):1118-1182.

Fromm, E. (1998). Anaerkil Toplum ve Kadın Hakları (Çev. Doğangün, A.). İstanbul: Arıtan Yayınevi.

Gold, D.&Andres, D. (1978). Developmental Comparisons between Ten-Year-Old Children with Employed and Nonemployed Mothers. *Child Development,* 49(1):75-84.

Gökdemirel, S., Bozkurt, G., Gökçay, G., Bulut, A. (2008). Çalışan Annelerin Emzirme Sürecinde Yaşadıkları: Niteliksel Bir Çalışma. Çocuk Dergisi, 8(4):221-234.

Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Ön yargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar (Ed. Çayır, K.&Ayan Ceyhan, M.) içinde. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Günay, G.&Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rolleri Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *TSA,* 15(3):157-171.

Gündüz Hoşgör, A. (2001). Convergence Between Theoretical Perspectives in Women-Gender and Development Literature Regarding Women's Economic Status in the Middle-East. *METU Studies in Development,* 28(1-2):111-130.

Günindi Ersöz, A. (1997). Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Gürçayır Teke, S. (2014). Dönüşen Anneliğe Yönelik Netnografik Bir Analiz: Blogger Anneler. *Milli Folklor,* Sayı 103:32-47.

Gürsoy, F., Aral, N., Bütün Ayhan, A., Aydoğan, Y. (2004). Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Bağımlılık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı 26:62-71.

Hicks, D. A. (2002). Gender, Discrimination, and Capability. *Journal of Religious Ethics,* 30(1):137-154.

http://www.e-psikiyatri.com/calisan-annelere-hayat-kolaylastiracak-oneriler-42185 (21.04.2013).

http://www.sosyalistfeministkolektif.org/feminist-gundem/304-cocuk-uretimi-uzerine-.html (29.06.2012)

İlkkaracan, İ. (1998). Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Johnston, D. D.&Swanson, D. H. (2007). Cognitive Acrobatics in the Construction of Worker-Mother Identity. *Sex Roles,* Sayı 57:447-459.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2011). Türkiye'de Kadının Durumu. *KULE,* Sayı 31:6-9.

Karaca, Ş. (2012). İlk Dönem Türk Romanlarında Anne Kimliği. *Akademik Bakış Dergisi,* Sayı 33:1-17.

Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. *Journal of Yasar University,* 17(5):2886-2899.

Kaya, Ö. (2008). Mothering Experiences of Professional Women in Turkey: Child Bearing, Child Caring and Child Rearing, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kesebir, E. (2011). Tanzimat Romanında İradesiz Anne Tipi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,* 1(2):69-73.

Kessler Harris, A. (2004). Women's History in the New Millennium. *Journal of Women's History,* 15(4):186-206.

Kızıltoprak Tuna, A. (05.03.2012). Çalışan Anneler için Tavsiyeler, Erişim: http://www.hurriyet.com.tr/ik/20058269.asp

Kovanlıkaya, A. (2014). Kant'ta Cinsiyet Farklılığı. Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar (Ed. Direk, Z.) içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kuzgun, Y.&Sevim, S. A. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 37(1):14-27.

Küçük, S. (2003). Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği. *AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 5(2):213-224.

Little, J.&Panelli, R. (2003). Gender Research in Rural Geography. *Gender, Place, and Culture,* 10(3):281-289.

Lyness, K. S., Thompson, C. A., Francesco, A. M., Judiesch, M. K. (1999). Work and Pregnancy: Individual and Organizational Commitment, Timing of Maternity Leave, and Return to Work. *Sex Roles,* 41(7/8):485-508.

Maral, E. (2004). İktidar, Erkeklik ve Teknoloji. *Toplum ve Bilim Dergisi,* Sayı 101:127-143.

Merter, F. (2007). Kızların Okullaşması Açısından Bazı Avrupa Birliği Topluluğu Üyesi Ülkeler ve Asya Ülkelerinin Karşılaştırılması. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı 16:221-244.

Metin, A. (2011). Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(1):74-92.

Narmanlıoğlu, Ü. (1986). İş Hukukunda Kadınların Korunması. Çarşamba Konferansları 1985-1986 içinde. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Onaran, O., Büker, S., Bir, A. A. (1998). Eskişehir'de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Onay Özkaya, M.&Taylan, B. (2001). The Effect of Domestic Migration on Women. *Global Awareness Society International Tenth Annual Conference*, Ghana.

Onur, H.&Koyuncu, B. (2004). Hegemonik Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler. *Toplum ve Bilim Dergisi,* Sayı 101:31-49.

Parsons, T. (1991). The Social System. London: Routledge.

Pungello, E. P.&Kurtz Costes, B. (1999). Why and How Working Women Choose Child Care: A Review with a Focus on Infancy. *Developmental Review,* Sayı 19:31-96.

Ridgeway, C. L.&Correll, S. J. (2004). Motherhood as a Status Characteristic. *Journal of Social Issues,* 60(4):683-700.

Sayıl, M., Güre, A., Uçanok, Z., Pungello, E. P. (2009). Çalışan ve İlk Kez Anne Olan Kadınların Bebeklerinin Bakımı ve İşe Geri Dönme Süreci: İleriye Dönük Çoklu Etkiler. *Türk Psikoloji Dergisi,* 24(64):1-14.

Seçer, H. Ş. (2010). Çalışan Anneler ve Çalışan Annelere Yönelik Ayrımcılık. İzmir: Altın Nokta Yayınları.

Silva, E. B. (2003). The Transformation of Mothering. Good Enough Mothering? Feminist Perspectives on Lone Mothering (Ed. Silva, E. B.) içinde. London: Routledge.

Stewart, A. J.&McDermott, C. (2004). Gender in Psychology. *Annual Review of Psychology,* 55(1):519-544.

Şalvarcı Türeli, N.&Dolmacı, N. (2013). İş Yaşamında Kadın Çalışana Yönelik Ayrımcı Bakış Açısı ve Mobbing Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 2(2):83-103.

Tajfel, H. (2010). Social Identity and Intergroup Relations. New York: Cambridge University Press.

TDK Türkçe Sözlük. (25.03.2015). Erişim: http://www.tdk.gov.tr/index.php? option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55aa3f50b7bce9.96261503

TDK Türkçe Sözlük. (25.03.2015). Erişim: http://www.tdk.gov.tr/index.php? option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55a0e55499a3e8.51822703

TDK Türkçe Sözlük. (25.03.2015). Erişim: http://www.tdk.gov.tr/index.php? option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55aa3f4c5891c4.25451755

Tekin, A. (2003). Ortak Kimlik ve Farklılıklarımız. *Kadın Araştırmaları Dergisi,* Sayı8:1-19.

Temel, A., Yakın, M., Misci, S. (2006). Örgütsel Cinsiyetlerin Örgütsel Davranışa Yansıması. *Yönetim ve Ekonomi,* 13(1):27-38.

TEPAV (Ocak 2014). 21 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi, Erişim: http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1391012395-8.81_Il_icin_Toplumsal_Cinsiyet_Esitligi_Karnesi___Taslak.pdf

Tu, S.&Chang, Y. (2000). Women's and Men's Gender Role Attitudes in Coastal China and Taiwan. *East Asian Labor Markets Conference at Yonsei University*, Seoul.

Turner, J. C. (1975). Social Comparison and Social Identity: Some Prospects for Intergroup Behaviour. *European Journal of Social Psychology,* 5(1):5-34.

Turner, J. C. (2010). Towards a Cognitive Redefinition of the Social Group. Social Identity and Intergroup Relations (Ed. Tajfel, H.) içinde. New York: Cambridge University Press.

Turunç, B. (11.11.2005). Çekicilik, Erişim: http://www.sonsuzlukotesi.com/portal/content/view/

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başbakanlığı (1997). 21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Ustabaş, S. (2009). Bir Kadınlık Kategorisi Olarak Annelik. *Amargi,* Sayı 15:43.

Uta Garey, A. (2009). Motherhood. Encyclopedia of Gender and Society (Ed. O'Brien, J.) içinde. California: Sage Publications.

Volling, B. L.&Belsky, J. (1993). Parent, Infant, and Contextual Characteristics Related to Maternal Employment Decisions in the First Year of Infancy. *Family Relations,* 42(1):4-12.

Walker, C. (1995). Conceptualising Motherhood in Twentieth Century South Africa. *Journal of Southern African Studies,* 21(3):417-437.

Walzer, S. (1997). Contextualizing the Employment Decisions of New Mothers. *Qualitative Sociology,* 20(2):211-227.

Werbel, J. (1998). Intent and Choice Regarding Maternal Employment Following Childbirth. *Journal of Vocational Behavior,* Sayı 53:372-385.

Yeşilorman, M. (2001). Toplumsal Eşitlikte Kör Nokta: Kadın Eşitsizliğine Genel Bir Bakış. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 11(2):269-280.

Yeşiltuna Çiftçi, D. (1998). Kadınların Çalışma Yaşamında Geleneksel Yapının Etkisi. *4. Ulusal Kadın Çalışmaları Toplantısı: Kadın Sorunlarının Çözümüne Doğru Yöntem, Strateji ve Politikalar*, İzmir.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. *Mediterranean Journal of Humanities,* 297-328.

KAYNAKÇA

Alksnis C. & Desmarais S. & Curtis J. (2008); "Workforce Segregation and the Gender Wage Gap: Is "Women's Work Valued as Highly as Men's?", Journal Of Applied Social Psychology, 38(6), 1416-1441 .

Andersen, M. L. (2003). Thinking About Women - Sociological Perspectives on Sex and Gender -, Allyn and Bacon, Sixth Edition,

Aranda B. & Glick P. (2014). "Signaling devotion to work over family undermines the motherhood penalty", Group Process& Intergroup Relations, 17(1), 91-99.

Arendell, T. (2000). " Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's Scholarship", Journal of Marriage and Family, 62(4), 1192-1207.

Arkadie, N. L. (2007). A Comparison of Psychological Well-Being of Both Working and Non-Working Mothers, Unpublished Doctorate Thesis, California State University, USA.

Bailey, L. (1999). "Refracted Selves? A Study of Changes in Self-Identity in the Transition to Motherhood", Sociology, 33, 335-352.

Beblo M. & Bender S. & Wolf E. (2009). "Establishment-level wage effects of entering motherhood", Oxford Economic Papers, 61, i11-i34.

Benard S. & Paik In & Correll S. J. (2008). "Cognitive Bias and the Motherhood Penalty", Hastings Law Journal, 59, 1359-1388.

Bilir Güler S. (2005). Örgüt Kültürü İçinde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadınların İş yerinde Karşılaştıkları Mesleki Baskılar: Trakya Bölgesi İmalat Sektöründe Çalışan Kadınlar Üzerinde Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Blitz, A. (1998). A Psychoanalytic Account of Women's Experiences of Motherhood and Work, Unpublished Doctorate Thesis, Graduate Faculty of Political and Social Science of New School of Social Research.

Bragger DeNicolis, J.& Kutcher, E. & Morgan, J. & Firth P. (2002). "The Effects of the Structured Interview on Reducing Biases Against Pregnant Job Applicants", Sex Roles, 46(7/8), 215-226.

Bridges J.S. & Etaugh C. (1995). "College students' perceptions of mothers: Effects of Maternal employment -childrearing pattern and motive for employment", Sex Roles, 32, 735-751.

Bridges, J. S. & Orza, A.M. (1992). "The effects of employment role and motive for employment on the perceptions of mothers", Sex Roles, 27, 331-343.

Bryson, V. (2007). "Perspectives on gender equality – Challenging the terms of debate" içinde Jude Browne (Edt.) The Future of Gender, Cambridge University Press.

Budig M. J. & ENGLAND P. (2001). "The Wage Penalty for Motherhood", American Sociological Review, 66(2), 204-225.

Camussi, E. & Leccardi C. (2005). "Stereotypes of working women: the power of expectations", Social Science Information, 44(1), 113-140.

Carney T. (2009). "The Employment Disadvantage of Mothers: Evidence for Systemic Discrimination", Journal of Industrial Relations, 51, 113-130.

Carney, T. (2009). "The Employment Disadvantage of Mothers: Evidence for Systemic Discrimination", Journal of Industrial Relations, 51(1), 113-130.

Chester N. & Kleiner B. H.(2001). "Pregnancy in the Workplace", International Journal of Sociology and Social Policy, 21(8-9-10), 137-147.

Cınningham J. & Macan T. (2007). "Effects of Applicant Pregnancy on Hiring Decision and Interview Ratings", Sex Roles, 57, 497-508 .

Clark M. P. (1996). The Impact of Pregnancy on the Work Experiences of Employed Pregnant Women, Unpublished Doctorate Thesis, University of Nebreska.

Colleett, J. L. (2005). "What Kind of Mother Am I? Impression Management and the Social Construction of Motherhood", Symbolic Interaction, 28(3), 327-347.

Correll S. J. & Benard S. & Paik In (2007). "Getting a Job: Is There a Motherhood Penalty", American Journal of Sociology, 112(5), 1297-1339.

Corse S. (1990). "Pregnant Managers and their Subordinates: The Effects of Gender Expectations on Hierarchical Relationships", The Journal of Applied Behavioral Science, 26(1), 25-47.

Crosby F. J. & Williams J. J. & Biernat M. (2004). "The Maternal Wall", Journal of Social Issues, 60(4), 675-682.

Cunningham J.& Macan T. (2007). "Effects of Applicant Pregnancy on Hiring Decisions and Interview Ratings", Sex Roles, Vol.57, 497-508.

Dalkıranoğlu T. (2006). Çalışma Yaşamında Kadın İşgücü ve Cinsiyet Ayrımcılığı: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, EskişehiR.

Drago R. & Colbeck C. L. & Dawn Stauffer K.& Pirretti A. & Burkum K. & Fazioli J.& Lazzora G. & Habasevich T. (2006). "The Avoidance of Bias Against Caregiving: The Case of Academic Faculty", American Behavioral Scientist, 49, 1222-1247.

Finley L. (1986). "Transcending Equality Theory: A Way Out of the Maternity and the Workplace Debate", Columbia Law Review, 86(6), 1118-1182.

Fuegen K. & Biernat M. & Haines E. & Deaux K.(2004). "Mothers and Fathers in the Workplace; How Gender and Parental Status Influence Judgments of Job-Related Competence", Journal of Social Issues, 60(4), 737-754.

Gangl M. & Ziefle A. (2009). "Motherhood, Labor Force Behavior, and Women's Careers: An Empirical Assessment of the Wage Penalty for Motherhood in Britain, Germany and United States", Demography, 46(2), 341-369.

Gash V. (2009). "Sacrificing Their Careers for Their Families? An Analysis of the Penalty to Motherhood in Europe", Social Indicator Research, 93, 569-586.

Gatrell C. (2007). "A Fractional Commitment? Part-time work and the maternal body", International Journal of Human Resource Management,18(3), 462-475.

Gatrell C.(2009). "Policy and the Pregnant Body at Work: Strategies of Secrecy, Silence and Supra-performance", Gender, Work and Organization, 18(2),158-181.

Gatrell, C. (2005). Hard Labor – The Sociology of Parenthood - ,Open University Press.

Gerson, M. & Alpert, J. L. & Richardson, M. S. (1984). "Mothering: The view from psychological research", Signs, Vol.9(3), 434-453.

Glass J. (2004). "Blessing or Curse? Work-Family Policies and Mother's Wage Growth Over Time", Work and Occupations, 31(3), 367-394 .

Gorman, K. A. & Fritzsche, B. A. (2002). "The Good -Mother Stereotype: Stay at Home (or Wish that You Did!)", Journal of Applied Social Psychology, 32(10), 2190-2201.

Gueutal, H. G. & Taylor E. M.(1991). "Employee Pregnancy:The Impact on Organizations, Pregnant Employees and Co-Workers", Journal of Business and Psychology, 5(4), 459-476.

Hakim, C. (1993). "The myth of the rising female employment", Work, Employment and Society, 7(1), 97-120.

Halpert J. & Hickman Burg J. (1997). "Mixed Message: Co-Worker Responses to the Pregnant Employee", Journal of Business and Psychology, 12(2), 241-253.

Halpert J. A. & Hickman Burg J. (1997). "Mixed Messages:Co-worker Responses to the Pregnant Employee", Journal of Business and Psychology, 12(2), 241-253.

Halpert J. A. & Wilson M. L. & Hickman J. L. (1993). "Pregnancy as a Source of Bias in Performance Appraisals", Journal of Organizational Behavior, 14(7), 649-663.

Halpert J. A. & Wilson M. L. & Hickman J. L. (1993). "Pregnancy as a Source of Bias in Performance Appraisals", Journal of Organizational Behavior, 14(7), 649-663.

Heilman M. E. & Okimoto T. G. (2008). "Motherhood: A Potential Source of Bias in Employment Decisions", Journal of Applied Psychology, 93(1), 189-198.

Helb M. R. & King E. B. & Glick P. & Singletary S. L. & Kazama S. (2007). "Hostile and Benevolent Reactions Toward Pregnant Women: Complementary Interpersonal Punishments and Rewards That Maintain Traditional Roles", Journal of Applied Psychology, 92(6), 1499-1511.

Herman C. & Lewis S. (2012). "Entitled to a Sustainable Career? Motherhood in Science, Engineering, and Technology", Journal of Social Issues, 68(4), 767-789.

Hochschild, A. R. (1989). The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home, Viking, New York.

Honeyball S. (2000). "Pregnancy and Sex Discrimination", Industrial Law Journal, 29(1), 43-52.

Hunter R (1992). Indirect Dicrimination in the Workplace, Federation Press, Sydney.

Irmak E. (2007). Cinsiyet Esaslı Ayrımcılığın İnsan Kaynakları Yönetimine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Joshi H. & Paci P. & Waldfogel J. (1999). "The Wages of Motherhood: better or worse?", Cambridge Journal of Economics, 23, 543-564 .

Kalist D. E. (2008). "Does Motherhood Affect Productivity, Relative Performance, and Earnings?", Journal of Labour Research, 29, 219-235.

Kelley, C.G.E. & Kelley, S.M.C. & Evans M.D.R. & Kelley J. (2010). "Attitudes toward home-based employment for mothers of young children: Australian evidence", International Journal of Social Welfare, 19, 33-44.

Kelly, E. L. (2005). "Discrimination against Caregivers? Gendered Family Responsibilities, Employer Practices, and Work Rewards" içinde Laura Beth Nielsen/Robert L. Nelson (Edt.), Handbook of Employment Discrimination Research, Springer.

King, E. B. & Botsford, W. E. (2009). "Managing pregnancy disclosures: Understanding and overcoming the challenges of expectant motherhood at work", Human Resource Management Review, 19, 314-323.

Lips H. & Lawson K. (2009). "Work Values, Gender, and Expectations About Work Commitment and Pay: Laying the Groundwork for the "Motherhood Penalty", Sex Roles, 61(9-10), 667-676.

Lyness K. & Thompson C. A. & Francesco A.M. & Judiesch M. K.(1999). "Work and Pregnancy: Individual and Organizational Factors Influencing Organizational Commitment, Timing of Maternity Leave and Return to Work", Sex Roles, 41(7/8), 485-508.

Maher J.(2005). "A Mother by Trade: Australian Women Reflecting Mothering as Activity, Not Identity", Australian Feminist Studies, 20(46), 17-29.

Major, V. S.(2004). Pregnancy in the Workplace: Stigmatization and Work Identity Management Among Pregnant Employees, Unpublished Doctorate Thesis, University of Maryland,USA.

Molina J. A. & Montuenga V. M. (2009). "The Motherhood Wage Penalty in Spain", Journal of Family and Economic Issues, 30, 237-251.

Mothers in Paid Employment, Society at a Glance (2007). OECD Social Indicators- 2006 Edition, OECD.

Mottarrella, K. E. & Fritzsche B. A.& Whitten, S. N. & Bedsole D. (2009). "Exploration of "Good Mother" Stereotypes in the College Environment", Sex Roles, 60, 223-231.

Nicolson P.(1996). Gender, Power and Organizations – A psychological perspective, Routledge.

Okimoto T.G.& Heilman M.E. (2012). "The 'Bed Parent' Assumption: How Gender Stereotypes Affect Reactions to Working Mothers", Journal of Social Issues, 68(4),704-724.

Petersen T. & Penner A. & Hogsnes G. (2007). "The Motherhood Wage Penalty: Sorting Versus Differential Pay", UC Berkeley, Working Paper Series, Institute for Research on Labor and Employment, 2007. http://escholarship.org/uc/item/9886p84f.

Phoenix, A. & Woolett, A. (1991). "Introduction" içinde Ann Phoenix, Anne Woolett, Eva Lloyd (Edt.); Motherhood -Meaning, Practices and Ideologies- Sage Publications.

Phoenix, A. & Woolett, A. (1991). "Psychological Views of Mothering" içinde Ann Phoenix, Anne Woolett, Eva Lloyd (Edt.); Motherhood -Meaning, Practices and Ideologies- Sage Publications, 1991.

Popillion, A. M. (2000). Mothering into new Millenium: How Mothering Affects Women's Lives, Unpublished Doctorate Thesis, Iowa State University, USA.

Porter N. B. (2006). "Re-Defining Superwomen: An Essay on Overcoming the "Maternal Wall"in the Legal Workplace", Duke Journal of Gender Law & Policy, 13(55), 55-84.

Ridgeway C. L. & England P. (2007). "Sociological Approaches to Sex Discrimination in Employment" içinde Faye J. Crosby/Margeret S. Stockdale/Ann Ropp (Edt.); Sex Discrimination in Workplace, Blackwell Publishing.

Ridgeway, C. & Correll, S. 2004(b). "Motherhood as a Status Characteristic", Journal of Social Issues, Vol.60(4), 683-700.

Sigle-Rusgton W. & Waldfogel J. (2007). "Motherhood and Women's Eearnings In Anglo-American, Continental European, and Nordic Countries", Feminist Economics, 13(2), 55-91.

Thistle, S. (2006). From Marriage to the Market – The Transformation of Women's Lives and Work, University of California Press.

Thompson, C. A. & Francesco, A. M. (1996). "Valuing Diversity:The Case of Pregnant Working Women in the United States", Equal Opportunities International,15(4), 1-9.

Uta Garey, A. (1999). Weaving Work and Motherhood, Temple University Press, Philadelphia.

Uta Garey, A. (2009). "Motherhood", Encyclopedia of Gender and Society, Sage Publications, http://www.sage-ereference.com/gender/Article_n290.html adresinden 18 Mayıs 2009.

Walker, C. (1995). "Conceptualising Motherhood in Twentieth Century South Africa", Journal of Southern African Studies, 21(3), 417-437.

Walzer, S. (2007). "Motherhood", içinde George RITZER (Edt.); Blackwell Encyclopedia of Sociology, , Blackwell Publishing, Blackwell Reference Online, <http://www.blackwellreference.com/subscriber/tocnode?id=g9781405124331_chunk_g978140512433119_ss1-128>, 07 November 2007.

Wetzels C. (2007). "Motherhood and Wages" içinde Danièla Del Boca/Cécile Wetzels (Edt.) Social Policies, Labor Markets and Motherhood – A Comparative Analysis of European Countries, Cambirdge University Press.

Williams J. (2004). "Hitting the Maternal Wall", Academe, November-December 2004. http://www.aaup.org/publications/Academe/2004/04nd/04ndwill.htm.

Williams J. (2005). "The Glass Ceiling and the Maternal Wall in Academia", New Directions for Higher Education, No:130, 91-105.

Wintemute R. (1998). "When is Pregnancy Discrimination Indirect Sex Discrimination?", Industrial Law Journal, 27(1), 23-36.

Yıldırım, N. (2007). "Toplumsal Cinsiyet ve Aile-Din-Toplum" içinde Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Heinrich Böll Stiftung Derneği, Birinci Baskı, İstanbul.

KAYNAKÇA

Abendroth, A. K., & Den Dulk, L. (2011). Support for The Work-Life Balance in Europe: The Impact of State, Workplace and Family Support on Work-Life Balance Satisfaction. *Work, Employment & Society*, 25(2): 234-256.

Acar, A. C. (2007). *İşletmelerde Ücret Yapısının Oluşturulması ve Bir Uygulama*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Acker, J. (1990). Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations. *Gender & Society*, 4(2): 139-158.

Adkins, C. L., Russel, C. J., Werbel, J. D. (1994). Judgments of Fit in The Selection Process: The Role of Work-Value Congruence. *Personnel Psychology*. 47(3): 605-623.

Allen, T. D. (2001). Family-Supportive Work Environments: The Role of Organizational Perceptions. *Journal of Vocational Behavior*, 58(3): 414-435.

Allen, T. D., & Russell, J. E. (1999). Parental Leave of Absence: Some Not So Family-Friendly Implications. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(1): 166-191.

Anderson, S. E., Coffey, B. S., Byerly, R. T. (2002). Formal Organizational Initiatives and Informal Workplace Practices: Links to Work-Family Conflict and Job-Related Outcomes. *Journal of Management*, 28(6): 787-810.

Arendell, T. (2000). Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's Scholarship. *Journal of Marriage and Family*, 62(4): 1192-1207.

Armstrong, M. (2006). A Handbook of Human Resource Management Practice. 10th Edition, Philadelphia: Kogan Page Publishers.

Armstrong, 2012. Armstrong's Handbook of Management and Leadership: Developing Effective People Skills for Better Leadership and Management. 3rd Edition, Kogan Page Publishers.

Arthur, M. B. (1994). The Boundaryless Career: A New Perspective for Organizational Inquiry. *Journal of Organizational Behavior*, 15(4): 295-306.

Avellar, S., & Smock, P. J. (2003). Has The Price of Motherhood Declined Over Time? A Cross-Cohort Comparison of The Motherhood Wage Penalty. *Journal of Marriage and Family*, 65(3): 597-607.

Baltes, B. B., Briggs, T. E., Huff, J. W., Wright, J. A., Neuman, G. A. (1999). Flexible and Compressed Workweek Schedules: A Meta-Analysis of Their Effects on Work-Related Criteria. *Journal of Applied Psychology*, 84(4): 496-513.

Benard, S., & Correll, S. J. (2010). Normative Discrimination and The Motherhood Penalty. *Gender & Society*, 24(5): 616-646.

Berger, L. A., & Berger, D. R. (2008). The Compensation Handbook: A State of The Art Guide to Compensation Strategy and Design. 5th Edition, McGraw-Hill.

Beauregard, T. A., & Henry, L. C. (2009). Making The Link Between Work-Life Balance Practices and Organizational Performance. *Human Resource Management Review*, 19(1):9-22.

Bianchi, S. M., & Milkie, M. A. (2010). Work and Family Research in The First Decade of The 21st Century. *Journal of Marriage and Family*, 72(3): 705-725.

Bono, E. D., & Pronzato, C. (2012). Does Breastfeeding Support at Work: Help Mothers and Employers at The Same Time?. Discussion Paper No. 6619: 1-30.

Boushey, H. (2008). Family Friendly Policies: Helping Mothers Make Ends Meet. *Review of Social Economy*, 66(1): 51-70.

Bowen, D. E., Ledford, G. E., Nathan, B. R. (1991). Hiring for The Organization, Not The Job, *The Executive*, 5(4): 35-51.

Bragger, J. D., Kutcher, E., Morgan, J., Firth, P. (2002). The Effects of The Structured Interview on Reducing Biases Against Pregnant Job Applicants. *Sex Roles*, 46(7-8): 215-226.

Brown, L. M. (2010). The Relationship Between Motherhood and Professional Advancement: Perceptions versus Reality. *Employee Relations*, 32(5): 470-494.

Brown, G. W., & Bifulco, A. (1990). Motherhood, Employment and The Development of Depression. A Replication of a Finding?. *The British Journal of Psychiatry*, 156(2): 169-179.

Budd, J. W., & Mumford, K. A. (2006). Family-Friendly Work Practices in Britain: Availability and Perceived Accessibility. *Human Resource Management*, 45(1): 23-42.

Budig, M. J., & England, P. (2001). The Wage Penalty for Motherhood. *American Sociological Review*, 66(2): 204-225.

Byars, L. L., Rue, L. W. (1997). Human Resource Management, 5th Edition, Chicago: Irwin.

Cable, D. M., & Judge, T. A. (1996). Person–Organization Fit, Job Choice Decisions, and Organizational Entry. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 67(3): 294-311.

Campion, M. A., Palmer, D. K., Campion, J. E. (1997). A Review of Structure in The Selection Interview. *Personnel Psychology*, 50(3): 655-702.

Carlson, D. S., Grzywacz, J. G., Ferguson, M., Hunter, E. M., Clinch, C. R., Arcury, T. A. (2011). Health and Turnover of Working Mothers After Childbirth via The Work–Family Interface: An Analysis Across Time. *Journal of Applied Psychology*, 96(5): 1045-1054.

Carlson, D. S., Witt, L. A., Zivnuska, S., Kacmar, K. M., Grzywacz, J. G. (2008). Supervisor Appraisal as The Link Between Family–Work Balance and Contextual Performance. *Journal of Business and Psychology*, 23(1-2): 37-49.

Charles, N., & James, E. (2005). 'He Earns The Bread and Butter and I Earn The Cream' Job Insecurity and The Male Breadwinner Family in South Wales. *Work, Employment & Society*, 19(3): 481-502.

Chatman, J. A. (1989). Improving Interactional Organizational Research: A Model of Person-Organization Fit. *Academy of Management Review.* 14 (3), 333-349.

Correll, S. J., Benard, S., Paik, I. (2007). Getting a Job: Is There a Motherhood Penalty?. *American Journal of Sociology*, 112(5): 1297-1339.

Crockenberg, S. B. (1988). Stress and Role Satisfaction Experienced by Employed and Nonemployed Mothers with Young Children. *Life Styles*, 9(2): 97-110.

Cuddy, A. J., Fiske, S. T., Glick, P. (2004). When Professionals Become Mothers, Warmth Doesn't Cut The Ice. *Journal of Social Issues*, 60(4): 701-718.

Cunningham, J. B. (1989). A Compressed Shift Schedule: Dealing with Some of The Problems of Shift-Work. *Journal of Organizational Behavior*, 10(3): 231-245.

Cunningham, M. (2008). Changing Attitudes Toward The Male Breadwinner, Female Homemaker Family Model: Influences of Women's Employment and Education over The Life Course. *Social Forces*, 87(1): 299-323.

Currie, G., Tempest, S., Starkey, K. (2006). New Careers for Old? Organizational and Individual Responses to Changing Boundaries. The International Journal of Human Resource Management, 17(4): 755-774.

Çakmak, K. Ö. (2011). Çalışma Yaşamındaki Güncel Gelişmeler Doğrultusunda Değişen Kariyer Yaklaşımları ve Örgüte Bağlılığa Etkisine İlişkin Bir Araştırma, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi,

Çakmak, K. (2005). Performans Değerlendirme Sistemlerinde Örgütsel Adalet Algısı ve Bir Örnek Olay Çalışması. İstanbul: *İstanbul Üniveristesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*

Davis-Blake, A., Broschak, J. P., George, E. (2003). Happy Together? How Using Nonstandard Workers Affects Exit, Voice, and Loyalty Among Standard Employees. *Academy of Management Journal*, 46(4): 475-485.

Del Mar Alonso-Almeida, M. (2014). Women (and Mothers) in The Workforce: Worldwide Factors. *Women's Studies International Forum,* 44:164-171.

Demir, R. (2013). Performansla İlişkili Ücretlemenin Özel Sektörde ve Kamu Kesiminde Uygulanabilirliği ve Bir Araştırma, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

De Filippi, R. J., & Arthur, M. B. (1994). The Boundaryless Career: A Competency-Based Perspective. *Journal of Organizational Behavior*, 15(4): 307-324.

Di Martino, V., & Wirth, L. (1990). Telework: A New Way of Working and Living. *International Labour Review*, 129(5): 529-554.

Dillaway, H., & Paré, E. (2008). Locating Mothers How Cultural Debates about Stay-at-Home versus Working Mothers Define Women and Home. *Journal of Family Issues*, 29(4): 437-464.

Dooley, B. (1996). At Work away from Work. *The Psychologist*. 9(4): 155-158.

Erickson, R. J., Nichols, L., Ritter, C. (2000). Family Influences on Absenteeism: Testing an Expanded Process Model. *Journal of Vocational Behavior*, 57(2): 246-272.

Fiske, S. T., Cuddy, A. J., Glick, P., Xu, J. (2002). A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow from Perceived Status and Competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6): 878-902.

Fowler, J., Gudmundsson, A., Whicker, L. (2006). Work/Family Balance: HRM Policy and Practice in Australia., *Conference Proceedings 2006: British Academy of Management: 'Building International Communities Through Collaboration'* Belfast, UK.

Galinsky, E., David, J., Hughes, D. (1990). Trends in Corporate Family-Supportive Policies. *Marriage & Family Review*, 15(3-4): 75-94.

Gatrell, C. J. (2007). Secrets and Lies: Breastfeeding and Professional Paid Work. *Social Science & Medicine*, 65(2): 393-404.

Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik. Erişim: http://www.resmîgazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130816-8.htm

Gephart, R. P. (2002). Introduction to The Brave New Workplace: Organizational Behavior in The Electronic Age. *Journal of Organizational Behavior*, 23(4): 327-344.

Glass, J. (2004). Blessing or Curse? Work-Family Policies and Mother's Wage Growth Over Time. *Work and Occupations*, 31(3): 367-394.

Glass, J. L., & Finley, A. (2002). Coverage and Effectiveness of Family-Responsive Workplace Policies. *Human Resource Management Review*, 12(3): 313-337.

Glass, J. L., & Riley, L. (1998). Family Responsive Policies and Employee Retention Following Childbirth. *Social Forces*, 76(4): 1401-1435.

Goff, S. J., Mount, M. K., Jamison, R. L. (1990). Employer Supported Child Care, Work/Family Conflict, and Absenteeism: A Field Study. *Personnel Psychology*, 43(4): 793-809.

Gross, S. E., & Nalbantian, H. R. (2002). Looking at Rewards Holistically. *World at Work Journal*, 11(2): 52-64.

Guillaume, C., & Pochic, S. (2009). What Would you Sacrifice? Access to Top Management and The Work–Life Balance. *Gender, Work & Organization*, 16(1): 14-36.

Grady, G., & McCarthy, A. M. (2008). Work-Life Integration: Experiences of Mid-Career Professional Working Mothers. *Journal of Managerial Psychology*, 23(5): 599-622.

Halpern, D. F. (2005). Psychology at The Intersection of Work and Family: Recommendations for Employers, Working Families, and Policymakers. *American Psychologist*, 60(5): 397-409.

Hartig, T., Kylin, C., & Johansson, G. (2007). The Telework Tradeoff: Stress Mitigation vs. Constrained Restoration. *Applied Psychology*, 56(2): 231-253.

Hewlett, S. A. (2002). Executive Women and The Myth of Having It All. *Harvard Business Review*, 80(4): 66-73.

Houseman, S. N. (2001). Why Employers Use Flexible Staffing Arrangements: Evidence from An Establishment Survey. *Industrial & Labor Relations Review*,55(1): 149-170.

Hyde, J. S. (1995). Presidential Address: Women and Maternity Leave: Emprical Data and Public Policy. *Psychology of Women Quarterly*, 19(3): 299-313.

İş Kanunu (2013). 31. Baskı, Seçkin Yayıncılık.

Judge, T. A., Higgins, C. A., Cable, D.B. (2000). The Employment Interview: A Review of Recent Research and Recommendations for Future Research. *Human Resource Management Review.* 10(4), 383-406.

Judiesch, M. K., & Lyness, K. S. (1999). Left Behind? The Impact of Leaves of Absence on Managers' Career Success. *Academy of Management Journal*, 42(6): 641-651.

Kelly, A., Brannick, T., Hulpke, J., Levine, J., To, M. (2003). Linking Organisational Training and Development Practices with New Forms of Career Structure: A Cross-National Exploration. *Journal of European Industrial Training*, 27(2/3/4): 160-168.

Kelly, E. L. (2005). Discrimination against Caregivers? Gendered Family Responsibilities, Employer Practices, and Work Rewards. *Handbook of Employment Discrimination Research: Rights and Realities,* Nielsen, L. B. & Nelson, R. L., Netherlands: Springer.

Kline, M. L., & Snow, D. L. (1994). Effects of A Worksite Coping Skills Intervention on The Stress, Social Support, and Health Outcomes of Working Mothers. *Journal of Primary Prevention*, 15(2): 105-121.

Kossek, E., & Michel, J. (2010). Flexible Work Schedules. *Handbook of Industrial-Organizational Psychology*, *1*: 535-72.

Kossek, E. E., & Nichol, V. (1992). The Effects of On Site Child Care on Employee Attitudes and Performance. *Personnel Psychology*, 45(3): 485-509.

Kristof-Brown, A. L. (2000). Perceived Applicant Fit: Distinguishing Between Recruiters' Perceptions of Person-Job and Person-Organization Fit. *Personnel Psychology*, 53(3): 643-671.

Kristof-Brown, A., Barrick, M. R., Franke, M. (2000). Applicant Impression Management: Dispositional Influences and Consequences for Recruiter Perceptions of Fit and Similarity. *Journal of Management*. 28(1): 27-46.

Kurland, N. B., & Egan, T. D. (1999). Telecommuting: Justice and Control in The Virtual Organization. *Organization Science*, 10(4): 500-513.

Lewis, S. (1997). 'Family Friendly' Employment Policies: A Route to Changing Organizational Culture or Playing About at The Margins?. *Gender, Work & Organization*, 4(1): 13-23.

Lewis, S. (2001). Restructuring Workplace Cultures: The Ultimate Work-Family Challenge?. *Women in Management Review*, 16(1): 21-29.

Lewis, S., & Humbert, L. (2010). Discourse or Reality? "Work-Life Balance", Flexible Working Policies and The Gendered Organization. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 29(3): 239-254.

Marcinkus, W. C., & Hamilton, E. A. (2006). Women at a Crossroads: Identity, Influence, and Choices Regarding Work. *Academy of Management Proceedings,* 2006(1): 1-6.

Mesmer-Magnus, J. R., & Viswesvaran, C. (2006). How Family-Friendly Work Environments Affect Work/Family Conflict: A Meta-Analytic Examination. *Journal of Labor Research*, 27(4): 555-574.

Meurs, J. A., Breaux, D. M., Perrewé, P. L. (2008). The Family and HRM in North America: How Demographic and Social Changes are Shifting The Way Work–Family Issues are Managed by Organizations and Employees. *The International Journal of Human Resource Management*, 19(8): 1455-1471.

Milkovich, G., Newman, J., Gerhart, B. A. (2010). Compensation. 10th Editon, McGraw-Hill/Irwin.

Ng, C. W., & Chiu, W. (1997). Women-Friendly HRM Good for QWL? The Case of Hong Kong Based Companies. *International Journal of Human Resource Management*, 8(5): 644-659.

Ng, C. W., & Fosh, P. (2004). The Effect of Career Ambition and Satisfaction on Attitudes Towards Equal Opportunities and Family friendly Policies For Women: A Case Study in Hong Kong. *Community, Work & Family*, 7(1): 43-70.

Olmsted, B. (1979). Job Sharing: An Emerging Work-Style. *International Labour Review* 118: 283-297.

Olmsted, B. (1990). Flexible Work Arrangements: A Sea of Change for Managers. *Employment Relations Today*, 17(4): 291-296.

O'Neil, D. A., Hopkins, M. M., Bilimoria, D. (2008). Women's Careers at The Start of The 21st Century: Patterns and Paradoxes. *Journal of Business Ethics*, 80(4): 727-743.

O'Reilly, C. A., Chatman, J., Caldwell, D. F. (1991). People and Organizational Culture: A Profile Comparison Approach to Assessing Person-Organization Fit. *Academy of Management Journal*, 34(3): 487-516.

Ozer, E. M. (1995). The Impact of Childcare Responsibility and Self Efficacy on The Psychological Health of Professional Working Mothers. *Psychology of Women Quarterly*, 19(3): 315-335.

Özçelik, O. (2013). Eğitim ve Geliştirme. Uyargil C. vd, *İnsan Kaynakları Yönetimi*, 187-242, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Pringle, J., & Mallon, M. (2003). Challenges for The Boundaryless Career Odyssey. *International Journal of Human Resource Management*, 14(5): 839-853.

Rankin, E. A. D. (1993). Stresses and Rewards Experienced by Employed Mothers. *Health Care for Women International*, 14(6): 527-537.

Repetti, R. L., & Wood, J. (1997). Effects of Daily Stress at Work on Mothers' Interactions with Preschoolers. *Journal of Family Psychology*, 11(1), 90-108.

Riley, L. D. (2005). The Sandwich Generation: Challenges and Coping Strategies of Multigenerational Families. *The Family Journal*, 13(1): 52-58.

Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2011). Essentials of Organizational Behavior. 11th Edition Prentice Hall.

Saltzstein, A. L., Ting, Y., & Saltzstein, G. H. (2001). Work-Family Balance and Job Satisfaction: The Impact of Family-Friendly Policies on Attitudes of Federal Government Employees. *Public Administration Review*, 61(4): 452-467.

Scheibl, F., & Dex, S. (1998). Should We Have More Family-Friendly Policies?. *European Management Journal*, 16(5): 586-599.

Schneider, B. (1987). The People Make The Place. *Personnel Psychology*, 40(3): 437-453.

Schneider, B., Smith, D. B., Taylor, S., Fleenor, J. (1998). Personality and Organizations: A Test of The Homogeneity of Personality Hypothesis. *Journal of Applied Psychology*, 83(3): 462-470.

Schwartz, F. N. (1989). Management Women and The New Facts of Life. *Women in Management Review*, 4(5).

Sekiguchi, T. (2007). A Contingency Perspective of The Importance of PJ Fit and PO Fit in Employee Selection. *Journal of Managerial Psychology.* 22(2): 118-131.

Shipley, P., & Coats, M. (1992). A Community Study of Dual-Role Stress and Coping in Working Mothers. *Work & Stress*, 6(1): 49-63.

Strachan, G., & Burgess, J. (1998). The "Family Friendly" Workplace: Origins, Meaning and Application at Australian Workplaces. *International Journal of Manpower*, 19(4): 250-265.

Sullivan, S. E. (1999). The Changing Nature of Careers: A Review and Research Agenda. *Journal of Management*, 25(3): 457-484.

Foster Thompson, L., & Aspinwall, K. R. (2009). The Recruitment Value of Work/Life Benefits. *Personnel Review*, 38(2): 195-210.

Thompson, C. A., Beauvais, L. L., Lyness, K. S. (1999). When Work–Family Benefits are not Enough: The Influence of Work–Family Culture on Benefit Utilization, Organizational Attachment, and Work–Family Conflict. *Journal of Vocational Behavior*, 54(3): 392-415.

Tremblay, D. G. (2002). Balancing Work and Family with Telework? Organizational Issues and Challenges for Women and Managers. *Women in Management Review*, 17(3/4): 157-170.

Turner, L. (2011). Time Out with Half-Time: Job Sharing in The Nineties. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy,* 30(2): 104-113.

Uyargil, C. (2013) Performans Yönetimi Sistemi: Bireysel Performansın Planlanması Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi. 3. Baskı. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Ünsal Akbıyık, B. S. (2012). İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının Örgüte Bağlılığa Katkısında Çalışma Şekillerinin Rolü: Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi,

Vega, A., & Gilbert, M. J. (1997). Longer Days, Shorter Weeks: Compressed Work Weeks in Policing. *Public Personnel Management*, 26(3): 391-402.

Veiga, J. F., Baldridge, D. C., Eddleston, K. A. (2004). Toward Understanding Employee Reluctance to Participate in Family-Friendly Programs. *Human Resource Management Review*, 14(3): 337-351.

Yimyam, S., & Hanpa, W. (2014). Developing a Workplace Breast Feeding Support Model for Employed Lactating Mothers. *Midwifery*, 30(6): 720-724

KAYNAKÇA

Akyiğit, E. (1990). Teori ve Uygulama Bakımından Hizmet Akdinin Kesin Hükümsüzlüğü ve İptal Edilebilirliği. İstanbul.

Alpagut, G. (2007). İş İlişkisinin Sona Ermesi ve Kıdem Tazminatı. *Yargıtay'ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi, 2005, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi,* Ankara.

Cengiz (Urhanoğlu), İ. (2009). Kadın İşçilerin Hamilelik ve Analık Durumlarının İş Sözleşmesine Etkisi. *Kamu-İş,* 4 (10): 21-53.

Centel, T. (1994). İş Hukuku, Cilt I, Bireysel İş Hukuku. 2. Bası, İstanbul.

Çankaya, O., Günay, C. İ., Göktaş, S. (2005), Türk İş Hukukunda İşe İade Davaları, Ankara.

Çelik, N. (2003). İş Hukuku Dersleri. İstanbul.

Demir, F. (2013). İş Hukuku ve Uygulaması. İzmir.

Demir, F. (2008). Tarihsel Süreç İçinde Kadın Hakları ve Kadının Çalışma Hayatı İçindeki Yeri. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi.* 21 (4): 8-24.

Ekonomi, M. (2009). Kadın İşçilerin Gebelik ve Doğum Halinde Feshe Karşı Korunması. Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi. 3 (22): 11-34.

Ertürk, Ş. (2008). Uluslararası Belgeler ve Avrupa Birliği Direktifleri Işığında Çalışma Hayatımızda Kadın Erkek Eşitliği, Belediye-İş Sendikası, AB' ye Sosyal Uyum Dizisi, 1. Baskı.

Ertürk, Ş. (2002). İş İlişkisinde Temel Haklar. Seçkin Yayınları. Ankara.

Eyrenci, Ö., Taşkent, S., Ulucan, D. (2006). Bireysel İş Hukuku, 3. Bası, İstanbul.

Eyrenci, Ö. (1991). İşe Girişte Personel Seçimi ile İlgili Hukuki Sorunlar. İş *Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, 15. Yıl Armağanı:* 239-262.

Kaplan-Senyen, T. (1999). Kadın İşçinin İş İlişkisinden Doğan Hakları ve Korunması. Ankara.

Kaplan, E. T. (2001). Kadın İşçinin Feshe Karşı Korunması. *Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan.* İstanbul: 1224-1238.

Koyuncu, A.G. (2006). acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1914/2580.pdf (24.03.2012).

Kökkılınç Eraltuğ, A. (2006) Avrupa Birliği Hukukunda Ebeveyn İzni. *LEGAL,* İş *Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi,* 9: 111-132.

Kökkılınç, A. (2012). İş Hukukunun Uluslararası Kaynakları Işığında Kadın İşçilerin Korunması. Legal Yayıncılık. İstanbul.

Köseoğlu, A. C., Kaya A. (2011). Türk İş Hukukunda Kadın İşçilerin Korunması. *LEGAL,* İş *Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi.* 29: 43-80.

Mollamahmutoğlu, H., Astarlı, M. (2012). İş Hukuku. Turhan Kitabevi. Ankara.

Narmanlıoğlu, Ü. (1998). İş Hukuku, Ferdi İş İlişkileri I. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Döner Sermaye İşletmesi Yayınları. İzmir.

Onaran Yüksel, M. (2000). Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk İş Hukukunda Kadın-Erkek Eşitliği. İstanbul.

Soysal, T., (2006), Uluslararası Sözleşmeler Işığında 4857 Sayılı İş Kanununda Kadın İşçiyi Koruyan Hükümler, Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C: 8 (4): 1-48.

Sözer, A. N. (1982). Hamilelik ve İş Hukukundaki Sonuçları, *Adalet Dergisi,* Adalet Bakanlığı, (Eğitim İşleri Genel Müdürlüğü), 73 (6): 1049-1072.

Süzek, S. (2012). İş Hukuku. Beta Yayıncılık. İstanbul.

Taşkent, S. (1982). İş Sözleşmesinin İptal Nedenleri. *Prof. Dr. Ümit Doğanay' ın Anısına Armağan II,* İstanbul: 169-181.

Taşkent, S., Kurt D. (2014). Uluslararası Düzenlemeler Çerçevesinde Türk İş Mevzuatında Kadın İşçinin Korunması. Çalı*sma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi,* 1 (40): 29-50.

Tulukçu, B. (2001) Türk Hukukunda ve Milletlerarası Alanda İşverenin Doğum Öncesi ve Doğum Sonrası İzin Verme Yükümlülüğü. *Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan,* Cilt II, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.S., İstanbul: 1350-1372.

Tuncay, C. (1982). İş Hukukunda Eşit Davranma İlkesi. İstanbul.

Ulucan, D. (2007). İş Güvencesi Kapsamında Sosyal Seçim Uygulaması ve Yargıtay'ın Yaklaşımı, *LEGAL,* İş *Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi.* 14: 497-508.

Yenisey Doğan, K. (2006) İş Kanununda Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı. Çalı*sma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi,* 4 (11): 63-81.

Yenisey Doğan, K. (2002) Kadın-Erkek Eşitliği Bakımından Türk İş Hukuku'nun Avrupa Birliği Hukuku ile Olası Uyum Sorunları. *Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Yargıç Dr. Aydın Özkul'a Armağan.* 6 (4): 31-72.

KAYNAKÇA

AB (2011). Report on Progress on Equality between Women and Men in 2010: The gender balance in business leadership, Publications Office of the European Union, Luxembourg. ISBN 978-92-79-17789-7.

Baker, M. (1997), "Parental Benefit Policies and the Gendered Division of Labour", *Social Service Review*, 71(1):52–71.

Blau F. D., Kahn, L.M. (2013). "Female Labor Supply: Why is the US Falling Behind?" *American Economic Review,* 103(3): 251-256. (03.06.2015). Erişim: http://www.nber.org/papers/w18702

CEA (2015). Economic report of the President: Together with the Annual Report of the Council of Economic Advisers, (16.04.2015). Erişim: https://www.whitehouse.gov/

Covert, B. (2014). No, Working Moms Are Not Ruining Their Children, Think Progress. (23.06.2014) Erişim: http://thinkprogress.org/economy/2014/06/23/3451313/working%ADmothers%ADchildren/1/10/

Chung H., Kerkhofs, M., Ester, P. (2007), Working time flexibility in European Companies, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

Eurofound (2013). Caring for Children and Dependants: Effect on Careers of Young Workers, Background Paper, Ireland.

Forbes (2015). The Countries Where People Are Working 50 Hours Plus [Infographic], (17.02.2015). Erişim: http://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2015/02/17/thecountrieswherepeopleareworking50hoursplusinfographic

Freeman, R., Schettkat, R. (2005), "Marketization of Household Production and the EU-US Gap in Work", *Economic Policy,* 41(1): 6-50.

Galinsky, E., Aumann, K., Bond, J.T. (2011). "Times are Changing: Gender and Generation at Work and at Home." Families and Work Institute: 2008 National Study of the Changing Workforce.

Gornick, J., Meyers, M. (2003), Families that Work: Policies for Reconciling Parenthood and Employment, New York, Russell Sage.

Groothoff, J.W. (2006). "Does Parental Unemployment Affect Adolescents' Health?,"*Journal of Adolescent Health,* 38(5):527–535.

Guryan, J., Hurst, E., Kearney, M. (2008), "Parental Education and Parental Time with Children", *Journal of Economic Perspectives,* 22(3):23-46.

Harris Poll (2014). "Harris Poll: Vast Majority of Americans Favor Flexible Workplace Policies.", Nielsen Holdings. (16.04.2015). Erişim: http://www.harrisinteractive.com/NewsRoom/HarrisPolls/tabid/447/ctl/ReadCustom%20Default/mid/1508/ArticleId/1453/Default.aspx

Hill, T. (1979), "Do-It-Yourself and GDP", *Review of Income and Wealth*, 25(1):31-39.

Hook, J. (2006), "Care in Context: Men's Unpaid Work in 20 Countries, 1965-2003", *American Sociological Review*, 71(4):639-660.

ILO (2015). World Employment and Social Outlook 2015: The Changing Nature of Jobs / International Labour Office. – Geneva. ISBN 978-92-2-129264-7.

Ironmonger, D. (1996), "Counting Outputs, Capital Inputs and Caring Labor: Estimating Gross Household Product", Feminist Economics, 2(3):37-64.

Kopko, K. (2013) The Effects of The Physical Environment on Children's Development. *Montessori Leadership*, 15(2):27-29.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013 (Erişim tarihi: 15 Aralık 2014). Erişim: http://kadininstatusu.gov.tr/ulusal-eylem-planlari/toplumsal-cinsiyet-esitligi-ulusal-eylem-plani

Lewis, J., Campbell, M., Huerta, C. (2008), "Patterns of Paid and Unpaid Work in Western Europe: Gender, Commodification, Preferences and the Implications for Policy", *Journal of European Social Policy*, 18(21):21-37.

Livingston, G.(2014). "Chapter 1: The Likelihood of Being a Stay-at-Home Father." In Growing Number of Dads Home with the Kids. Pew Research Center. http://www.pewsocialtrends.org/2014/06/05/chapter-1-the-likelihood-of-being-a-stay-at-home-father/

Lucas-Thompson, R.G., Goldberg, W.A., Prause, J. (2010). Maternal Work Early in The Lives Of Children and Its Distal Associations With Achievement and Behavior Problems: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, Vol 136(6): 915-942.

Martin, D (2011). Britain a World Leader in Working Mothers: And It's Harming Children's Development, Warns Global Report, The Daily Mail (28.04.2011).

Metin, Ş., Kariman, R.A. (2013). TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No: 12, (Erişim: 15.02.2015). Erişim: http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_raporu_2014_1.pdf

Miranda, V. (2011), "Cooking, Caring and Volunteering: Unpaid Work Around the World", *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 116, OECD Publishing, Paris

Morantz, G., Cole, D., Vreeman, R., Ayaya, S., Ayuku, Braitstein, P. (2013). Child Abuse and Neglect among Orphaned Children and Youth Living in Extended Families in Sub-Saharan Africa: What Have We Learned from Qualitative Inquiry?," *Vulnerable Children and Youth Studies: An International Interdisciplinary Journal for Research, Policy and Care,* 8(4):338-352.

OECD (2007). Babies and Bosses - Reconciling Work and Family Life: A Synthesis of Findings for OECD Countries, OECD Publishing, Paris. Erişim: http://www.oecd.org/social/family/babiesandbosses-reconcilingworkandfamilylifeasynthesisoffindingsforoecdcountries.htm

OECD (2011), *Doing Better for Families*, OECD Publishing, Paris. Erişim: www.oecd.org/social/family/doingbetter

OECD (2014). Family Database, OECD Publishing, Paris. Erişim: www.oecd.org/social/family/database

OECD (2015), OECD Better Life Index, Work-Life Balance in Turkey. (01.05.2015).Erişim: http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/work-life-balance/

Parker, K., Wang, W. (2013). "Modern Parenthood: Roles of Moms and Dads Converge as They Balance Work and Family", Pew Research Center. (14.03.2013). Erişim: www.pewresearch.org

PwC (2015). The Female Millennial: A New Era of Talent, (08.03.2015). Erişim: http://www.pwc.com/femalemillennial

Riedmann A., Bielenski, H., Szczurowska, T., Wagner, A. (2006), Working time and work-life balance in European companies, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

Sayer, L., Gauthier, A., Furstenberg, F. (2004), "Educational Differences in Parents' Time with Children: Cross-National Variations", *Journal of Marriage and Family*, 66:1152-1169.

Schreiber, U. (2015). Infographic: How To Close The Gender Gap. (03.06.2015). Erişim: http://www.forbes.com/sites/ey/2015/03/06/infographichowtoclosethegendergap/

Sleskova, M., Salonna, F., Madarasova-Geckova, A., Nagyona, I., Stewart, R. E., van Dijk, J.P (2006). "Does Parental Unemployment Affect Adolescents' Health?," *Journal of Adolescent Health,* 38 (5): 527–535.

Sonhaber (26.06.2015). "Evde Çocuk Bakımı Ücreti Için Başvurular Başladı". Erişim: http://www.sonhaber.tv/haber/4028/Evdecocukbakimiucretiicinbasvurularbasladi.html

TÜİK (2013). İstatistiklerle Aile, Sayı: 16053. (09.05.2014). Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16053

TÜİK (2014). İstatistiklerle Kadın, Sayı: 18619 (05.03.2015) Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18619

TNSA (2014). "2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması", Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye. ISBN 978-975-491-390-3

Vinokur, A. D., Price, R. H., Caplan, R. D. (1996). "Hard Times and Hurtful Partners: How Financial Strain Affects Depression and Relationship Satisfaction of Unemployed Persons and Their Spouses," *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(1): 166-179.

Weissmann, J. (2015). "If America Is Hell for Working Women, France Might Just Be Heaven" (01.03.2015). Erişim: http://www.inc.com/slate/if-America-is-hell-for-working-women-France-might-just-be-heaven.html

WFM (2014). World Family Map 2014: Mapping Family Change and Child Well-Being Outcomes, Child Trends Research Center, ISBN: 0-932359-56-6.

KAYNAKÇA

Aaltio, I., A. Mills (Ed.) (2002). Gender, Identity and the Culture of Organizations. London: Routledge.

Acker, J., Van Houten, D.R. (1992). Differential recruiting and control: the sex structuring of organizations. Mills, A.J.; Tancred, P. (Ed.). Gendering Organizational Analysis. (15–30). New Park: Sage,

Acker, J., D. Van Houten (1992). Differential recruitment and control: the sex structuring of organizations, *Administrative Science Quarterly*, 19:152–163.

Alatlı, A. (2009). Aklın Yolu da Bir Değildir…, Ankara: Destek Yayınları.

Alvesson, M., Y. Due Billing (1997). Understanding Gender and Organizations. London: Sage.

Altınova, B., Ulusoy T. A. (2014). Hayata Edebiyatla Direniş: Tomris Uyar ve Virginia Woolf'un Günlüklerinde Yükselen Kadın Sesi. *Journal of Language and Literature,* 12: 112-119.

Argyris, C. (1973). Some limits of rational man organizational theory. *Public Administration Review*, 253-267.

Ayyıldız, .N.A., Baybars, M., Kesken, J. (2014). Türkiye'de Kadınların Üniversiteler Bağlamında Yetki Ve Karar Verme Mekanizmalarına Katılımı. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* (42): 121-133.

Bardone E., Secchi D.(2005). Extending the Bounded Rationality Model, The Distributed Cognition Approach, 2005/09, Working Paper, No.9, Università degli Studi dell'Insubriam Via Ravasi 2, 21100 Varese.

Baumgarten, A. G. (1750, reprinted in 1936): Aesthetica. Bari: Laterza.

Belenky, M.F., Clinchy, B.M., Goldberger, N.R., Tarule, J.M. (1986). Women's Ways of Knowing. New York: Basic Books.

Bentilsson, M. (1991). Love's Labour Lost?: A Sociological View, M. Featherstone, M. Hepworth; B.S. Turner (Ed.) The Body: Social Process and Cultural Theory. London: Sage.

Bendl, R. (2008). Gender Subtexts–Reproduction of Exclusion in Organizational Discourse. *British Journal of Management*, 19(1): 50-64.

Bernadin, H.J. (1982). Women in workforce, NY: Praeger.

Bernstein, R. (1988). History convention reflects from traditional to gender studies, New York Times, 9, January.Bielby, W., J. Baron: (1987). Undoing Discrimination: Job Integration and Comparable Wort, içinde C. Bose and G. Spitze (Ed.), Ingredients for Women's Employment Policy, (211–229). State University of New York Press, Albany, NY.Blau, P., Scott, R. (1963). Formal Organizations. London: Routledge and Kegan Paul.

Boje, D., R. Gephart, T. Thatchenkery (Ed.) (1996). Postmodern Management and Organization Theory. Thousand Oaks, CA: Sage.

Brewis, J.(2000). "When a Body Meet a Body...": *Experiencing the Female Body at Work'*, in L. McKie & N. Watson (Ed.), Organizing Bodies: Policy, Institutions and Work (166–184). London: MacMillan

Brewis, J.; Linstead, S. (2000). Sex, Work And Sex Work- Eroticizing Organization. London: Routledge.

Britton, D. (2000). The Epistemology of the Gendered Organization, Gender and Society, 14: 418-434.

Burrell, G., Morgan, G. (1979). Sociological Paradigms and Organisational Analysis. London: Heinemann,

Burrell, G., Hearn, J. (1989). The sexuality of organization, içinde Hearn, J., Sheppard, D., Tancred-Sheriff, P., Burrell, G. (Ed.), Sexuality of Organization, , (1-29). Sage, London.

Calas, M.B., Smircich, L. (1992). Re-writing Gender into Organizational Theorizing: Directions from Feminist Perspectives, Ed. Michael Reed, Michael Hughes, Rethinking Organization, Sage Publications

Calvert, L.M.; Ramsey, J. (1996). Speaking as Female and White: A Non-Dominant/Dominant Group Standpoint. Organization, 3(4): 468-485.

Castillo, J. (2006), Foreign Subsidiary Managers: Local versus Expatriate Management Teams and the Assessment of Managerial Intelligence, *Journal of Business & Economic Studies*, 12(2): 57-74.

Chia, R. (1995). From modern to postmodern organizational analysis, *Organization Studies*, 16: 579–604.

Chodorow, N. (1989). Feminism and psychoanalytic theory. New Haven, CT: Yale University Press.

Clegg, S. (1992). Postmodern management?, *Journal of Organizational Change Management*, 5: 31–49.

Clegg, SR., Hardy C. (1999). Studying organization, içinde Calas M.B. ve Smircich L. From the woman's point of view: feminist approaches to organziation studies. (212-251): Sage Publications.

Cooper, R. (1989). Modernism, post modernism and organizational analysis 3: The contribution of Jacques Derrida, *Organization Studies*, 10: 479–502.

Cooper, R., G. Burrell (1988). Modernism, postmodernism and organizational analysis: an introduction, *Organization Studies*, 9: 91–112.

Coppock, V., Haydon, D., Richter, I. (1995). The Illusions of 'Post-Feminism': New Women, Old Myths. London: Taylor & Francis.

Crawford, M., Mareck, J. (1989). Psychology Re-Constructs The Female 1968-1988. *Psychology Of Women Quarterly*. 13: 147-165.

Crossman, J. (2010). Conceptualising spiritual leadership in secular organizational contexts and its relation to transformational, servant and environmental leadership, *Leadership and Organization Development Journal*, 31(7): 596-608.

Crozier, M. (1964). The Bureaucratic Phenomenon. Chicago: University of Chicago Press.

Cullen, D. (1992). Sex and gender on the path to feminism and self-actualization. Toronto: Administrative Sciences Association of Canada.

Cyert, R. M., March, J.G. (1963). A Behavioral Theory Of The Firm. Englewood Cliffs. NJ: Prentice Hall.

Degler, C. N. (1981). What The Women's Movement Has Done To American History, içinde E. Langland ve W. Gove (Ed.). A Feminist Perspective in the Academy: The Difference it Makes, (67-85).Chicago: The University of Chicago press,

Dehler, G. E., Welsh, M. A., (1994). Spirituality And Organizational Transformation: Implications For The New Management Paradigm. *Journal of Managerial Psychology*, 9(6): 17-26.

Dex, S. (1985). The Sexual Division of Work: Conceptual Revolutions in the Social Sciences. Brighton: Wheatsheaf/ Harvester.

Ecevit, Y. (2007). Yoksulluğa Karşı Feminist Bir Strateji İçin, *Amargi*, 6: 14-17.

Evans, M. (1997). Introducing Contemporary Feminist Thought. Cambridge: Polity Press.

Faragher, J., Christine, S. (1975). Women and Their Families on the Overland Trail to California and Oregon, 1842–1867. *Feminist Studies*. 2 (2/3):150–166.

Flax, J. (1987). Postmodernism and gender relations in feminist theory. *Signs*, 12: 621–643.

Flax, J.(1990). Thinking fragments: Psychoanalysis, feminism, and postmodernism. Berkeley: University of California Press.

Freedman, B. (1981). Their Sisters' keepers: women's prison reform in America, 1830-1920, Ann Arbor, MI: University of Michigan press.

Frith, H., Kitzinger, C. (1998). Emotion work as a participant resource: A feminist analysis of young women's talk-in-interaction, *Sociology*, 32(2): 299–320.

Fry, L.W. (2003). Toward a theory of spiritual leadership. *The Leadership Quarterly*, 14: 719

Gardner, W. L., Avolio, B. J., Luthans, F., May, D. R., Walumbwa, F. O. (2005). Can You See The Real Me? A Self-Based Model Of Authentic Leader And Follower Development, *The Leadership Quarterly*,16(3): 343-372.

Gilligan, C. (1982). The Contribution of Women's Thought to Developmental Theory: The Elimination of Sex Bias in Moral Development Research and Education, Harvard University, Cambridge Mass.

Gilligan, C. (1982). In a Different Voice. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Goffee, R., Jones, G. (2005). Managing Authenticity: The Paradox Of Great Leadership, *Harvard Business Review*, 83(12): 86-94.

Gordon, L. (1977). Woman's Body, Woman's Right: A Social History of Birth Control in America. New York: Penguin Books.

Gunew, S. (1990). Feminist Knowledge: Critique and Construct. London: Routledge.

Hartsock, N. C.M (1968). Money, Sex and Power: Toward a Feminist Historical Materialism, Boston, MA: Northeastern University Press.

Hatch M.J. (1997). Organziation Theory, Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives. Oxford University Press.

Hearn J., Sheppard D.L, Tancred-Sheriff P., Burrel G. (1989): The sexuality of organization, London: Sage.

Hearn, J. (2000). Men, (pro-)feminism, organizing and organizations, *Finnish Journal of Business Economics*, 3: 350–372.

Heilman, M.E., Stopeck, M.H. (1985). Being attractive, advantage or disadvantage? Performance based evaluations and recommended personnel actions as a function of appearance, sex and job type, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 35: 202–212.

Hollandsworth, J. G., Wall, K. E. (1977). Sex differences in assertive behavior: An empirical investigation. *Journal of Counseling Psychology*, 24(3): 217-222.

Howard, J. R., Watson, J. A., Alllen, J. (1993). Cognitive style and the selection of logo problem-solving-strategies by young black children. *Journal of Educational Computing Research*, 9(3): 229-354.

Jaclyn, C.N. (1981).Methodological Issues in The Study Of Sex Related Differeneces. *Developmental Review*, 1: 266-273.

Jacobson, S.W., Jacques, R. (1989). Feminism(s) and Organization Studies: Possible contributions to theory from women's experiences. Basılmamış Çalışma, University of Massachusetts, School of Management.

John, E. (2001). Art and Knowledge içinde Gaut, B., Lopes, D (Ed.). The Routledge Companion to Aesthetics. (329–352). London. Routledge,

Kanter, R. M. (1989). The future of bureaucracy and hierarchy in organizational theory: a report from the field. Division of Research, Harvard Business School.

Kasten, K. (1972). Toward a psychology of being: A masculine mystique. *The Journal of Humanistic Psychology*, 12: 23-43.

Kaufman D., Fetters M.L. (1980). Work Motivation And Job Values Among Professional Men And Women: A new accounting. *Journal of Vocational Behavior*, 17(3): 251-262.

Kelan E. K. (2008). The Discursive Construction of Gender in Contemporary Management Literature. *Journal of Business Ethics*, 81: 427–445.

Kelly, L., Burton, S., Regan, L. (1994). Researching women's lives or studying women's oppression? Reflections on what constitutes feminist research, M. Maynard ve J. Purvis (Ed.) Researching Women's Lives from a Feminist Perspective. London: Taylor & Francis.

Kesken J., Ayyıldız, N.A. (2006). Aile İşletmelerinde Dönüşüm İhtiyacı: Bir Yöntem Önerisi Olarak "Spiritüalite", 2. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı, Ed. Tamer Koçel, İstanbul Kültür Üniversitesi, Yayın No:53, İstanbul, 350-363.

Kesken J., Ayyıldız, N.A. (2008). Liderlik Yaklaşımlarında Yeni Perspektifler: Pozitif Ve Otantik Liderlik, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 8(2): 729-754.

Kets de Vries, M. F.R. (1991). Organizations on the Couch Clinical Perspectives on Organizational Behavior and Change, Jossey- Bass Publishers, San Fransisco: Oxford.

Kets de Vries, M. F.R. (2004). Organizations on the Couch: A Clinical Perspective on Organizational Dynamics, *European Management Journal*, 22(2):183-200.

Klenke, K. (2007): Authentic Leadership: A Self, Leader, and Spiritual Identity Perspective, *International Journal of Leadership Studies*, 3(1): 87.

Kohn, M. L. (1971). Bureaucratic man: A portrait and an interpretation. *American Sociological Review*, 461-474.

Lamphere, L. (1987). Feminism and anthropology: The struggle to reshape our thinking about gender. In C. Farnham (Ed.), The impact of feminist research in the academy, (11-33). Bloomington: Indiana University Press.

Larwood, L., Wood, M. (1977).Women in management. Lexington, Mass.: Heath,

Larwood, L., Gutek, B.A. (1984). Women at Work in the U.S.A., içinde Davidson, M.J. &Cooper, C.L. (Ed.) Working Women: An International Survey, Chichester, UK: John Wiley &Sons.

Letherby, G. (2003). Feminist research in theory and practice. McGraw-Hill International.

Linimon, D., Barron, W. L., Falbo, T. (1984). Gender differences in perceptions of leadership. *Sex Roles*, 11:1075-1089.

Luthans, F., Youssef, C. M. (2004). Human, Social, And Now Positive Psychological Capital Management: Investing In People For Competitive Advantage. *Organizational Dynamics*, 33: 143-160.

March, J. G., Simon, H.A. (1958): Organizations, John Wiley & Sons, Inc., New York.

Marshall, J. (1984). Women managers: Travelers in a male world, NY: John Wiley.

Martin, P. Y., D. Collinson (2002). Over the pond and across the water: developing the field of 'gendered organization', *Gender, Work and Organization*, 9: 244–265.

Martin, J. & Knopoff, K. (1997). The gendered implications of apparently gender-neutral theory: Re-reading Max Weber. İçinde Women's studies and business ethics: Toward a new conversation, (Ed.) Edward Freeman and Andrea Larson. New York: Oxford University Press.

McClelland, D.C. (1966). Longitudinal trends in the relation of thought to action. Journal of Consulting Psychology, 30(6): 479–483.

McClelland, D.C., Atkinson, J.W., Clark R.A., Lowell, E.L.(1953). The achievement motive. Appleton-Century-Crofts, New York.

Mills, A. (2002). Studying the gendering of organizational culture over time: concerns, issues and strategies, *Gender, Work and Organization*, 9: 286–307.

Mintzberg, H. (1971). Managerial Work: Analysis from Observation, *Management Science*, 18(2): 97-110.

Mumby D. K., Putnam U. L. (1992): The Politics Of Emotion: A Feminist Reading of Bounded Rationality, *Academy of Management Review*, 17 (3): 465-486.

Novicevic M. M., W. Davis, F. Dorn, M. R. Buckley, J. A. Brown (2005). Barnard on conflicts of responsibility: Implications for today's perspectives on transformational and authentic leadership, *Management Decision*, 43(10): 1396-1409.

Oakley, A. (1972). Sex, Gender and Society, London: Temple Smith.

Oakley, A. (1974). Woman's work: The housewife, past and present. New York: Pantheon Books.

Olsen, T. (1980). Silences. London: Virago.

Parsons, T., Bales, R.F. (1955). Family, socialization and interaction process., New York: Free Press of Glencoe.

Polanyi, M. (1958). Personal Knowledge Towards a Post-critical Philosophy, London: Routledge and Kegan Paul Ltd,

Powell, G. N., D. A. Butterfield (1989). The "Good Manager": Masculine or Androgynous?, *Academy of Management Journal.* 22: 395-403.

Power, M. (1990). Modernism, Postmodernism ad Organisation içinde Hassard J. ve Pym D. (Ed.) The Theory and Philosophy of Organizations, (109-124).Routledge.

Puwar, N. (2004). Space Invaders: Race, Gender and Bodies Out of Place, Oxford: Berg.

Roethlisberger, F., W. Dickson , H. Wright (1939). Management and the Worker: An Account of a Research Programme Conducted by the Western Electric Company. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Sancar, S. (2012). Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar. İstanbul: İletişim.

Sancar, S. (01.12.2014). Toplum ve Bilim Dergisi, Erişim: http://kasaum.ankara. edu.tr/files/2013/03/serpil-h.universitede_kadin_calismalari.pdf

Simon H. A. (1947). Administrative Behavior. New York: MacMillan.

Simon, H.A. (1982). The Sciences of the Artificial, Cambridge. MA: The MIT Press.

Simon, H.A. (1997). AdministrativeBehavior: a Study of DecisionMakingProcesses in Administrative Organizations. New York: The Free Press.

Skeggs, B. (1994). Situating The Production Of Feminist Ethnography, içinde M. Maynard and J. Purvis (Ed.) Researching Women's Lives from a Feminist Perspective. London: Taylor & Francis.

Slocum, S. (1982). Woman The Gatherer: Male Bias in Anthropology, içinde M. Evans (Ed.) The Woman Question: Readings on the Subordination of Women. Oxford: Fontana.

Smith, A. (1937). The Wealth of Nations. New York: Modern Library.

Spence, J., Deaux, K., Helmreich, R. L. (1985). Sex roles in contemporary American society. İçinde G. Lindzey & E. Aronson (Ed.), The handbook of social psychology (149–178). New York: Random House.

Sternberg, R.J., Wagner, R.K., Williams, W.M., Horvath, J.A. (1995). Testing Common Sense, *American Psychologist*, 50: 912-927.

Strati, A. (1999). Organization and aesthetics. London: Sage

Şahin, C., Şahin M. (2013). Osmanlı Son Dönemi İle Milli Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasî Ve Askerî Faaliyetleri, *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2: 53-72.

Tavris, C. (1993). The Mismeasure of Women. *Feminism and Psycology*, 3(2): 149-168.

Taylor, S.S., Hansen, H. (2005). Finding Form: Looking at the Field of Organizational Aesthetics. *Journal of Management Studies,* 42(6): 1211-1231.

Thompson, S. (2005). Habits of spiritually grounded leaders, *School Administrator*, 62 (10): 26-29.

TÜİK (2006). Zaman Kullanım İstatistikleri, Yayın No: 3120, Ankara.

Unger, R. K., Crawford, M. E. (1992). Women and Gender: A Feminist Psychology. Temple University Press.

Vico, G. (1744). The New Science of Giambattista Vico. (Bergin, T. G. ve Fisch, M. H. Tarafından çevrilmiştir). NY: Cornell University Press.

Wagner, R. K., Sternberg, R. J. (1985). Practical Knowledge in Real-World Pursuits: The Role of Tacit Knowledge, *Journal of Personality & Social Psychology*, 49(2): 436-458.

Wagner, R. K., Sternberg, R. J. (1991). Tacit Knowledge Inventory for Management. San Antonio, TX: The Psychological Corporation.

Wajcman, J. (1991). Feminism Confronts Technology. Cambridge: Polity.

Weber, M. (1946). From Max Weber. H.H. Gerth & C.W. Mills (Ed.). New York: Oxford University Press.

Weber, M. (1981). Bureaucracy içinde G. Grusky & G. Miller (Ed.) The Sociology of Organization, (7-36).New York: Free Press,

Wilson, F. (1996). Research note: organizational theory: blind and deaf to gender?. *Organization Studies*, 17(5): 825-842.

Witkin, H. (1970). Psychological Differentiation. içinde: Warr, P. (Ed). Thought and Personality. Selected readings. Middlesex, Penguin, (195-211).

Woehr, D. J., Roch, S. G. (1996). Context effects in performance evaluation: The impact of ratee sex and performance level on performance ratings and behavioral recall. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 66(1): 31-41.

Whyte, W.M. (1956). The organization man, NY: Simon and Schuster.

Wollstonecraft, M. (1972). A Vindication of the Rights of Women. London: Penguin.

Yıldırım, E. (2007). Örgüt Kuramında Yeni Gelişmeler: Postmodern Ve Eleştirel Bakış. A. S. Sargut Ve Ş. Özen (Der.) Örgüt Kuramları. Ankara: İmge, 379-406.

KAYNAKÇA

Ahl, H. (2006). Why Research on Women Entrepreneurs Needs New Directions. *Entrepreneurship, Theory and Practice*, September: 595-621.

Al-Dajani, H. & Marlow, S. (2013). Empowerment and Entrepreneurship: A Theoretical Framework, *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 19(5):503 - 524

Ailelerin Hayatını Kolaylaştıran Site: Armut piş, ağzıma düş! (12 Haziran 2012). Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: http://www.haberturk.com/yazarlar/pinar-reyhan-ozyigit-2090/750145-ailelerin-hayatini-kolaylastiran-site-armut-pis-agzima-dus

Anne Olmak O'nu Girişimci Yaptı. Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: http://www.kobi-line.com.tr/content/anne-olmak-o-nu-girisimci-yapti/410

Armut: hizmet piş ağzıma düş, Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: http://armut.com/

Atölye Patina, Erişim tarihi:10 Şubat 2015. Erişim: https://www.facebook.com/atolyepatina

Bayram, O. (13 Mart 2009). İş isteyen kadınlara "alaylı" cevap. Vatan Gazetesi (Erişim tarihi: 16 Şubat 2015). Erişim: http://www.gazetevatan.com/is-isteyen-kadinlara--alayli--cevap--227671-gundem/

Baxter, J. (1997). Gender Equality and Participation in Housework: A Cross-National Perspective. *Journal of Comparative Family Studies*, 28: 220-247

Bjursell, C. & Bäckvall, L. (2011). Family Business Women in Media Discourse: The Business Role and The Mother Role, *Journal of Family Business Management*, 1(2): 154- 173

Brush, C. G., De Bruin, A., Welter, F. (2009). A Gender-Aware Framework for Women's Entrepreneurship. *International Journal of Gender and Entrepreneurship,* 1(1): 8-24

Carland Jr. W. & Carland C. J. (1997). Entrepreneurship: An American Dream. *Journal of Business and Entrepreneurship*, 9(1): 33-45.

Churchill, N. C. (1992). Research Issues in Entrepreneurship, D.L. Sexton ve J. D. Kasarda (Ed.), The State of The Art of Entrepreneurship (2000), MA, PWS-Kent: Boston

Çivici, Ş. (15 Ekim 2007). Türkiye'de Kadın Girişimci - 2007 Durum Raporu, Kayseri Ticaret Odası Raporu. (Erişim tarihi 15 Kasım 2014). Erişim: http://www.kayserito.org.tr/web2/media/kadingirisimci_tr.doc

Çok Tütü- İçimizden Bir Girişimci Anne (21 Aralık). Erişim tarihi:10 Şubat 2015. Erişim: http://www.kadingozu.com/cokotutu-icimizden-bir-girisimci-anne

De Bruin, A. , Brush, C. G., Welter, F. (2006). Introduction to the Special Issue: Towards Building Cumulative Knowledge on Women's Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice,* September: 585-593.

Drew, E. & Humbert, A.L. (2012). 'Men Have Careers, Women Have Babies': Unequal Parental Care Among Irish Entrepreneurs, *Community, Work and Family*, 15(1): 49-67.

Drucker, F. P. (1993). Managing for Results, Harper Business Edition. HarperCollins Publisher: NY

Duberly, J. & Carrigan, M. (2013). The Career Identities of Mumpreneurs: Women's Experiences Of Combining Enterprise and Motherhood, *International Small Business Journal*, 31(6): 629-651

Ecevit, Y. (2007). Türkiye'de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Yaklaşım. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Yayınları: Ankara

Eddleston, K. A. & Powell, G.N. (2012). Nurturing Entrepreneurs' Work–Family Balance: A Gendered Perspective. *Entrepreneurship Theory and Practice*, May: 513-541.

Ekinsmyth, C. (2011). Challenging The Boundaries of Entrepreneurship: The Spatialities and Practices of UK Mumpreneurs, *Geoforum*, 42:104-114.

Ekinsmyth, C. (2013). Managing The Business of Everyday Life: The Roles of Space and Place in Mumpreneuership, *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, 19(5): 525-546.

Ekinsmyth, C. (2014). Mothers' Business Work/Life and The Politics of Mumpreneurship, *Gender, Place and Culture: A journal of feminist geography*, 21(10): 1230-1248.

Fikirdenk.com, Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: https://www.facebook.com/Fikirdenk

Girişimci anne, Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: https://www.facebook.com/girisimcianne

Girişimci Anne, Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: http://girisimcianne.com/

Girişimci Anneler- Hülya Cinsçiçekci (21 Ağustos 2014). Erişim tarihi: 10 Şubat 2015. Erişim: http://www.hthayat.com/blog/editorun-blogu/haber/1022982-girisimci-anneler--hulya-cinscicekci

Girişimci İki Annenin Örnek Olacak Hikayesi (05 Haziran 2013). Erişim tarihi: 10 Şubat 2015. Erişim: http://www.hurriyetaile.com/sizin-icin/tv-magazin/girisimci-iki-annenin-ornek-olacak-hikayesi_7613.html

Happy Milk, Erişim tarihi:10 Şubat 2015. Erişim: http://happymilk.com.tr

Huet, K.R. & Vial, V. (2014). Business Lessons From a Mompreneurs Network, *Global Business and Organizational Excellence*, May/June: 18-27.

Hürriyet Ekonomi (20 Mart 2009). Şimşek'e bakılırsa işsizlik kadınlar yüzünden artıyor. (Erişim tarihi: 16 Şubat 2015) Erişim: http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/11240874.asp

İBS Fuar'da Anne Girişimleri ve Dostların Hikayesi (23 Aralık 2013). Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: http://www.dorikus.com/ibs-fuarda-anne-girisimleri-ve-dostlarin-hikayesi/

İŞKUR (2014). Türkiye İşgücü Piyasası Analizi: 2014- 1.dönem (Erişim tarihi 2 Şubat 2015). Erişim: file:///C:/Users/Duygu/Downloads/2014%20I.%20D%C3%96NEM%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20RAPORU.pdf

Jean, M. & Forbes, C.S. (2012). An Explanation of The Motivations and Expectation Gaps of Mompreneurs, *Journal of Business Diversity*, 12(2): 112-130.

Kaçmaz, Y. (3 Ocak 2015). Bakan sözlerini yineledi 'Annelik kariyerdir". Hürriyet Gazetesi (Erişim tarihi: 3 Şubat 2015). Erişim: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27884416.asp

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (1995), Küçük Girişimcilik Projesi, (Erişim: 15 Aralık 2014). Erişim: http://kadininstatusu.aile.gov.tr/projeler/tamamlanan-projeler/kucuk-girisimcilik-projesi

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013 (Erişim tarihi: 15 Aralık 2014). Erişim: http://kadininstatusu.gov.tr/ulusal-eylem-planlari/toplumsal-cinsiyet-esitligi-ulusal-eylem-plani

Kelly, D.J., Brush, C.G,Greene, P.G., Litovsky, Y. (2013). Global Entrepreneurship Monitor (GEM) 2012 Women's Report. Global Entrepreneurship Research Association (GERA)

Korsgaard, S. (2007). Mompreneurship as a Challenge to the Growth Ideology of Entrepreneurship, *KONTUR*, 16: 42-45.

KOSGEB (2013). Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2014-2016, 23 Nisan 2013 Taslak Rapor

Leahy, M. & Doughney, J. (2006). Women, Work and Preference Formation: A Critique of Catherine Hakim's Preference Theory, *Journal od Business systems, governance and ethics*, 1(1): 37-48.

Lee, J. W. (Ed). 2005. Gender Roles. Nova Science Publishers: New York.

Leung, A. (2011). Motherhood and Entrepreneurship: Gender Role Identity as a Resource, *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 3(3): 254 -264

Macaristan'ın Girişimci Anneleri (03 Ekim 2014). Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: http://tr.euronews.com/2014/10/03/macaristan-in-girisimci-anneleri/

Mesut Bahtiyar Anne Girişimci Konuşuyor (08 Aralık 2011). Erişim tarihi: 10 Şubat 2015. Erişim: http://hulyanintunasi.blogspot.com.tr/2011/12/mesut-bahtiyar-grisimci-anne-konusuyor.html

Marlow, S.,Hart, M., Levie, J., Shamsul, M.K. (2012). Women in Enterprise : A Different Perspective. RBS Group Raporu, University of Strathclyde: Glasgow.

Metin, Ş. & Kariman, R.A. (2013). TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No: 12, (Erişim: 15 Aralık 2014). Erişim: http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_raporu_2014_1.pdf

Nel, P., Maritz, A., Thongprovati, O (2010). Motherhood and Entrepreneurship: The Mumpreneur Phenomenon, *The International Journal of Organizational Innovation*, 3(1): 6-34.

Nurturia, Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: http://www.nurturia.com.tr/

Osorno, R.C. (2014). Comparing sense-making of identities of mompreneurs in Malta and Finland. Finlandiya: Aalto Universitesi.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Parker, S.C. (2004). The Economics of Self-Employment and Entrepreneurship. Cambridge Unıversity Press: Cambridge UK

Playdate Konsepti Artık Türkiye'de. Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: http://teknolojikanneler.com/playdate-konsepti-artik-turkiyede/

Popovich, N. (3 Aralık 2014). The US is Still The Only Developed Country That Doesn't Guarantee Paid Maternity Leave. The Guardian (Erişim tarihi: 4 Nisan 2015). Erişim: http://www.theguardian.com/us-news/2014/dec/03/-sp-america-only-developed-country-paid-maternity-leave

Proffit, M. K. (2013). Socialisation of Daughters in Women-led Family Businesses. *University of Auckland Business Review*, 16(1): 6-14.

Sayer, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı, T.C. BAŞBAKANLIK Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara: Afşaroğlu Matbaası, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi

Schrör, H. (2006). The Profile of Successful Entrepreneuer. EUROSTAT raporu (Erişim tarihi: 3 Ocak 2015) Erişim:http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5443129/KS-NP-06-029-EN.PDF/22202ac8-b984-4b87-9f72-7e774e80a1ac?version=1.0

Schumpeter, A. J. (1934). The Theory of Economic Development, An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts

Slingomom, Erişim tarihi: 10 Şubat 2015, Erişim: http://www.slingomom.com/slingo/

Stevenson, L. (1990): Some Methodological Problems Associated with Researching Women Entrepreneurs. *Journal of Business Ethics* 9(4-5): 439-446.

T.C Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası (2009). Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı: Eğilimler, Belirleyici Faktörler ve Politika Çerçevesi , Beşeri Kalkınma Sektörü Avrupa ve Orta Asya Bölgesi, Rapor No 48508-TR, Dünya Bankası, Washington.

T.C Kalkınma Bakanlığı (2014). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Girişimciliğin Geliştirilmesi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara

TÜİK (2007). 2006 Zaman Kullanım Anketi Sonuçları, Haber Bülteni, 2007 Sayı: 119. (Erişim tarihi 20 Kasım 2014). Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=528

TÜİK (2014a). Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, Haber Bülteni 2014 Sayı: 18521. (Erişim tarihi: 20 Kasım 2014). Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18521

TÜİK (2014b). Hane halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, Haber Bülteni 2014 Sayı: 16198. (Erişim tarihi: 20 Mart 2015). Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16198

Welter, F., Brush, C., De Bruin (2014). The Gendering of Entrepreneurship Context. No. 01/14. Working Paper. Institut für Mittelstandsforschung (IfM) Bonn

Will, L. & von Dehn T. (1 Eylül 2006). Self-Employed Mothers: Mompreneurs, BC Business, (Erişim tarihi: 3 Şubat 2014). Erişim: http://www.bcbusiness.ca/careers/self-employed-mothers-mompreneurs

World Policy Forum (2015). Erişim tarihi: 5 Nisan 2015. Erişim: http://worldpolicyforum.org/policies/is-paid-leave-available-for-mothers-of-infants

KAYNAKÇA

Abele, B.A. (1992). Positive and negative mood influences on creativity: Evidence for assymmetrical effects. *Polish Psychological Bulletin*, 23(3): 203-221.

Abuhamdeh, S. & Csikszentmihalyi, M. (2012). Attentional involvement and intrinsic motivation. *Motivation and Emotion*, 3, 257-267.

Amabile, T.M. (1992). Growing up creative. Buffalo, NY: Creative Education Foundation.

Amabile, T. M. (1993). Motivational synergy: Toward new conceptualizations of intrinsic and extrinsic motivation in the workplace. *Human Resource Management Review*, 3: 185–201.

Amabile, T.M. & Kramer, S. (2011). The progress principle: Using small wins to ignite joy, engagement, and creativity at work. Boston: Harvard Business Review.

Anastasi, A., & Schaefer, C. E. (1969). Biographical correlates of artistic and literary creativity in adolescent girls. *Journal of Applied Psychology*, 53(4): 267-273.

Anderson, L.W., Krathwohl, D.R., Airasian, P.W., Cruikshank, K.A., Mayer, R.E., Pintrich, P.R., Raths, J. & Wittrock, M.C. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of educational objectives. New York: Longman.

Averill, J. R., & Thomas-Knowles, C. (1991). Emotional creativity. Ed: K. T. Strongman, *International Review of Studies on Emotion*. London: Wiley, 269– 299

Babladeliss, G. (1978). Sex-role concepts and flexibility on measures of thinking, feeling, and behaving. *Psychological Reports*, 42: 99-105.

Bachtold, L.M. & Werner, E.E. (1973). Personality characterícstics of creative women. Perceptual and Motor Skills, 36: 311-319.

Backes, N. (2000). " Beyond the World of Guilt and Sorrow": Separation, Attachment and Creativity in Literary Mothers and Sons. *Journal of the Motherhood Initiative for Research and Community Involvement*, 2(1): 28-45.

Baer, J. & Kaufman, J.C. (2006). Gender differences in creativity. *Journal of Creative Behavior*, 42(2): 75-105.

Bem, S.L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2): 155-162.

Bloom, B.S., Engelhart, M.D., Furst, E.J., Hill, W.H., & Krathwohl, D.R. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook 1: Cognitive domain. New York: David McKay.

Can Yaşar, M. & Aral, N. (2011). Altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine Sosyokültürel düzey ve anne baba öğrenim düzeyinin etkisinin incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1): 137-145.

Cardwell, M. (2014). Dictionary of psychology. Abingdon, Oxon: Routledge.

Csikszentmihalyi, M. (1988). Society, culture, person: A systems view of creativity. Ed: R.J. Sternberg, *The Nature of Creativity*, Cambridge: Cambridge University Press, 325-39.

Csikszentmihalyi, M. (1999). A systems perspective on creativity. Ed.: R. Sternberg, *Handbook of Creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 313–35.

Davis, G.A. (1999). Humor. Ed.: M.A. Runco & S.R. Pritzker, Encyclopedia of creativity, two volume set. New York: Academic Press. 115-121.

De Bono, E. (1985). **Six Thinking Hats**. Boston: Little, Brown, and Co.

Dollinger, S.J., Dollinger, S.M.C. & Centeno, L. (2005). Identity and creativity. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 5(4): 315-339.

Domino, G. (1969). Maternal personality correlates of sons' creativity. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *33*(2): 180-183.

Eisenberger, R., & Rhoades, L. (2001). Incremental effects of reward on creativity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81: 728–741.

Eisenberger, R., Rhoades, L., & Cameron, J. (1999). Does pay for performance increase or decrease perceived self-determination and intrinsic motivation? *Journal of Personality and Social Psychology*, 77: 1026–1040.

European Commission (2008). Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council concerning the European Year of Creativity and Innovation (2009). COM (2008) 159, final. Brussels: European Commission.

Eysenck, H.J. (1972). Encyclopedia of psychology. London: Fontana/Collins.

Feist, G. (1998). A meta-analysis of personality in scientific and artistic creativity. *Personality and Social Psychology Review*, 2(4), 290–309

Friedman, S.S. (1987). Creativity and the childbirth metaphor: Gender difference in literary discourse. *Feminist Studies*, 13, 1, 49-82

Galton, F. (1883). Inquiries into human facilities and its development. London: Macmillan.

Gardner, H. (2011). Creating minds: An anatomy of creativity. New York: Basic Books.

Gilligan, C. (1994). Woman's place in a man's lifecycle. Ed: L. Stone. The education feminism reader. New York: Routledge. 26- 41.

Gordon, W.J.J. (1961). Synectics: The development of creative capacity. New York: Harper&Row.

Guilford, J.P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5: 444-454.

Guilford, J.P. (1957). Creative abilities in the arts. Psychological Review, 64: 110–118

Gürel, E. & Muter Şengül, C. (2013). Cam tavan (Glass cieling). Ed: Ç. Bulut & İ. Pınar, Uluslararası İşletmecilik: Temel Kavramlar, Ankara: Nobel, 60-72.

Hansson, R.O., Chernovetz, M.E., & Jones, W.H. (1977). Maternal employment and androgyny. *Psychology of Woman Quarterly*, 2(1): 76-78.

Harry Potter author JK Rowling earns £3m a week. (2008). 3 Aralık 2014, tarihinde erişildi. http://www.telegraph.co.uk/news/celebritynews/3121761/Harry-Potter-author-JK-Rowling-earns3m-a- week.html

Happy mothers day. (n.d.). 10 Aralık 2014 tarihinde erişildi. https://iwanticewater.wordpress.com/2014/05/11/happy-mothers-day-2 Helson, R. (1971). Women mathematicians and the creative presonality. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 36(2): 210-220.

Isen, A.M., Johnson, M.M, Mertz, E., Robinson, G.F. (1985). The influence of positive affect on the unusualness of word associations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(6): 1413-1426.

Isen, A.M., Daubman, K.A., Nowicki, G.P. (1987). Positive affect facilitates creative problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(6): 1122-1131.

Jones, M. (1999). Magician for millions. *Newsweek*, 23.08.1999.

Jönsson, P. & Carlsson, I. (2000). Androgyny and creativity: A study of the relationship between a balanced sex-role and creative functioning. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41: 269-274.

Karen, O. & Derks, P. (1999). Humor. Ed.: M.A. Runco & S.R. Pritzker, Encyclopedia of creativity, two volume set. New York: Academic Press. 845-853.

Kaufmann, G. & Vosburg, S.K. (1997). "Paradoxical" mood effects on creative problem-solving. *Cognition and Emotion*, 11(2): 151-170.

Kirschenbaum, R.J & Reis, S.M. (1997). Conflicts in creativity: Talented female artists. *Creativity Research Journal*, 10(2-3): 251-263.

Kogan, N. (1974). Creativity and sex differences. *Journal of Creative Behavior*, 8: 1-14.

Krathwohl, D.R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory into Practice,* 41(4): 213-218.

Kurtzberg, T. R.& Amabile, T.M. (2000-2001). From Guilford to creative synergy: Opening the black box of teamlevel creativity. *Creativity Research Journal* 13(3 & 4): 285-294.

Lubart, T.I. (1999). Componential models. Ed: M. A. Runco, & S. R. Pritzker, *Encyclopaedia of creativity*, New York: Academic Press, 295–300.

Lubart , T. I. (2000–2001). Models of the creative process: Past, present, and future . *Creativity Research Journal* , 13: 295 – 308 .

Lubart, T.I., Mouchiroud, C., Tordjman, S., Zenasni, F. (2003). Psychologie de la créativité [Psychology of creativity], Paris : Armand Colin.

Mallia, K. (2009). Rare birds: Why so few women become ad agency creative directors. Advertising and Society Review, 10(3), http://muse.jhu.edu/journals/advertising_and_society_review/v010/10.3.mallia.html , 12.12.2014.

Maslow, A.H. (1968). Toward a psychology of being. New York: Van Nostrand Reinhold.

Maslow, A. H. (1974). Creativity in self-actualizing people. *Readings in Human Development: A Humanistic Approach*, 107-117.

Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? Ed: P. Salovey & D. Sluyter, *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*. New York: Basic Books.

McCabe, M. & Malefyt, T. de W. (2013). Creativity and cooking: Motherhood, agency and scocil change in everyday life. *Journal of Consumer Culture*, 0(0): 1-18.

McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81–90.

McGreevy, A.L. (2004). Under her spell: An analysis of the creativity of JK Rowling. *Gifted Education International*, 19: 34-40.

Miller, B. C., & Gerard, D. (1979). Family influences on the development of creativity in children: An integrative review. *Family Coordinator*, 295-312.

Nietzsche, F.W. (2005). Thus spoke zarathustra: A book for everyone and nobody. Çev: Graham Parkes, Oxford: Oxford University Press.

Olsen, T. (2003). Silences. New York: Feminist Press,

O'reilly, A.. (2010). *Encyclopedia of motherhood* (Vol. 1). California: Sage Publications.

Osborn, A.F. (1953). Applied imagination. New York: Charles Scribner's Sons.

Preckel, F., Holling, H. & Wiese, M. (2005). Relationship of intelligence and creativity in gifted and non-gifted students: An investigation of threshold theory. *Personality and Individual Differences*, 40(1): 159-170.

Puccio, G. J., Mance, M., Switalski, L.B., & Reali, P. (2012). Creativity rising: Creative thinking and creative problem solving in the 21st century. Buffalo, NY: ICSC Press

Reuter, M., Panskepp, J., Schnabel, N., Kellerhoff, N., Kempel, P., & Hennig, J. (2005). Personality and biological markers of creativity. European Journal of Personality, 19(2), 83-95.

Richard-Allerdyce, D. (1989). Anais Nin's Mothering Metaphor: Toward a Lacanian Theory of Feminine Creativity. Ed: V. J. Camden, *Compromise Formations: Current Directions in Psychoanalytic Criticism*, Kent, Ohio: Kent State University Press, 86-99.

Runco, M. (2004). Creativity. *Annual Review of Psychology*, 55: 657-687.

Shalley, C., Gilson, L., Blum, T. (2000). Matching creativity requirements and the work environment: Effects on satisfaction and intentions to leave. *Academy of Management Journal*, 43(2): 223.

Shapiro, M. (2014). JK Rowling: The wizard behind Harry Potter. New York: St.Martins GriffinSteiner, G. A. (1965). The creative organization. Chicago: University of Chicago Press.

Sternberg, R.J. (2001). What is the common thread of creativity. *American Psychologist*, 56(4): 360-362.

Sternberg, R.J. & Lubart, T.I. (1991). An investment theory of creativity and its development. *Human Developent*, 34: 1-31.

Sternberg, R. J. & Lubart, T. I. (1992). Buy low and sell high: An investment approach to creativity, *Current Directions in Psychological Science*, 1 (1), 1-5.

Sternberg, R.J. & Lubart, T.I. (1995). Defying the crowd: Cultivating creativity in a culture of conformity. New York: Free Press.

Sternberg R. J. & Lubart, T. I. (1996). Investing in creativity, *American Psychologist*, 51, 677-688.

Sternberg, R.J. & Lubart, T.I. (1999). The concept of creativity: Prospects and paradigms. Ed. Robert, J. Sternberg, *Handbook of Creativity*, Londra: Cambridge University Press, 3-16.

Sternberg, R.J., Lubart, T.I., Kaufman, J.C., & Pretz, J.E. (2005). Creativity. Ed: K.J. Holyoak & R.G. Morrison, *The Cambridge Hanbook of Thinking and Reasoning*, New York: Cambridge University Press, 351-369.

Stoltzfus, G., Nibbelink, B.L., Vredenburg, D., Thyrum, E. (2011). Gender, gender role, and creativity. *Social Behavior and Personality*, 39(3): 425-432.

Stuart, J. (2011). Procreation, creative work, and motherhood. *Psychoanalitic Inquiry*, 31: 417-429.

Tennent, L. & Berthelsen, D. (1997). Creativity: What does it mean in the family context?. *Journal of Australian Research in Early Childhood Education*, 1: 91-104.

Torrance, E. P. (1962). Guiding creative talent. New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Torrance, E.P. (1966). The torrance tests of creative thinking-Norms: Technical manual research edition-Verball tests, forms A and B – Figural tests, forms A and B. Princeton, New Jersey: Personnel Press.

Torrance, E.P. (1972). Predictive validity of the Torrance tests of creative thinking. *The Journal of Creative Behavior*, 6(4): 236-262.

Troll, L., & Smith, J. (1976). "Attachment through the lifespan: Some questions about dyadic bonds among adults.". *Human Development*. 19: 156-70.

Unsworth, K. (2001). Unpacking creativity. *Academy of Management Review*. 26(2): 289-297.

Vosburg, S.K. (1998). The effects of positive and negative mood on divergent thinking performance. *Creativity Research Journal*, 11(2): 165-172.

Wallach, M. & Kogan , N. (1965). Modes of thinking in young children. New York: Holt, Rinehart& Winston.

Wallas, G. (1926). The Art of Thought. New York: Harcourt-Brace.

Wolfradt, U., & Pretz, J. E. (2001). Individual differences in creativity: Personality, story writing, and hobbies. European Journal of Personality, 15(4):3 297-310.

Yazdani, N. (2011). Promoting creativity in childhood: A practical guide for counselors, educators, parents. Bloomington: AuthorHouse.

Yunus, S. (2007). How parents can encourage creativity in children . *Faculty Research and Creative Activity*. Paper 11. http://thekeep.eiu.edu/eemedu_fac/11

Zenasni, F., Besançon, M., Lubart, T. (2008). Tolerance for ambiguity and creativity: an empirical study. *Journal of Creative Behavior*, 42(1), 61–72.

Zenasni, F., & Lubart, T. I. (2008). Emotion related-traits moderate the impact of emotional state on creative potential. *Journal of Individual Differences*, 29(3), 157–167.

Zenasni, F. & Lubart, T.I. (2011). Pleasantness of creative tasks and creative performance. *Thinking Skills and Creativity*, 6(1): 49-56.

KAYNAKÇA

Badinter, E. (2011). Kadınlık mı, Annelik mi. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Başfırıncı, Ç. (2011). Sembolik Tüketim ve Tüketim Öykülerinin Hermeneutik Yaklaşımla Yorumlanmasına İlişkin Bir Uygulama. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 4(7), 183-210.

Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. Child Development, 37(4), 887-907, Erişim: http://persweb.wabash.edu/facstaff/hortonr/articles%20for%20class/baumrind.pdf.

Dedeoğlu, A.Ö. (2010). Discourses of Motherhood and Consumption Practices od Turkish Mothers. Business and Economic Research Journal, 1(3):1-15.

Demiriz, S., Öğretir, A.D. (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarinin Anne Tutumlarının İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 15(1):105-122.

Douglas, S.J., Michaels, M.W. (2004). Reading 58 - The Mommy Myth. s.362-367. http://nelsonssociology101.weebly.com/uploads/2/6/1/6/26165328/mommy_myth.pdf.

Eaves, K.L. (2008). Moms in the Middle: Parenting Magazines, Motherhood Texts and the "Mommy Wars". BA Thesis, Wichita State University.

EUR-LEX (2009). Council Directive of 3 May 1988 on the Approximation of the Laws of the Member States Concerning the Safety of Toys (88/378/EEC), Erişim: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1988L0378:20090112:en:PDF .

Gülay, H., Önder, A. (2011). Annelerin Tutumlarına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal-Duygusal Uyum Düzeyleri. Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(1):89-105, Erişim:http://egitim.cbu.edu.tr/efdergi/images/sayi1/89_105.pdf .

Hazan, C. ve Shaver, P.R., (1994). Bağlanma (Yakın İlişkilerle İlgili Araştırmalar İçin Bir Çerçeve). Çev. Ali Dönmez,Erişim: http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/482/5654.pdf.

Kademoğlu, S.O. (2014). Merhaba Bebek. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kaya, A., Bozaslan, H., Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 18:208-225.

Keskin, S.P. (2011). 7/24 Anneye Güvenli Bağlanma. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Kızıltan, E. (07.05.2014). Baby Boomer Market. Turkish Time, Erişim: http://www.turkishtimedergi.com/perakende/baby-boomer-market/.

Koç, E. (2013). Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejileri Global Yerel Yaklaşım. 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kulaksızoğlu, A. (1998). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Küçüker, S. (1997). Bilgi Verici Psikolojik Danışmanlık Programının Zihinsel Özürlü Çocukların Kardeşlerinin Özürle İlgili Bilgi Düzeylerine ve Özürlü Kardeşlerine Yönelik Tutumlarına Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçükkaragöz, H. (2004). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. (Edt: Binnur Yeşilyaprak). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. 6.Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

McCole, P., Ramsey, E., & Williams, J. (2010). Trust Considerations on Attitudes towards Online Purchasing: The Moderating Effect of Privacy and Security Concerns. Journal of Business Research, 63: 1018-1024.

Mutlu, B., Ergişi, A., Ayhan, A.B., Aral, N. (2012). Okul Öncesi Dönemde Montessori Eğitimi. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 2012/1(3), 113-128, Erişim: http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/72/1908/20029.pdf .

O'Connor, T.G., Scott, B.C.S. (2007). Parenting and Outcomes for Children. York: Joseph Rowntree Foundation, http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/parenting-outcomes.pdf.

Oktay, A. (2010). Okul Öncesi Eğitim ve Ilköğretimin Çocuğun Yaşamındaki Yeri ve Önemi. (Edt: Ayla Oktay). İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Özdemir, E. ve Tokol, T. (2009). Kadın Tüketicilere Yönelik Pazarlama Stratejileri. Bursa: Dora Basın Yayın Dağıtım.

Özkan, H. ve Polat, S. (2011). Annelik Davranışını Öğrenme Süreci ve Hemşire Desteği. Bozok Tıp Dergisi, 3:35-39.

Pace, E. (2009). The X and Y of Buy (Alışverişte Kadın ve Erkek), Çev. Özlem Tüzel Akal, İstanbul: Optimist.

Piacentini, M. Mailer, G. (2004). Symbolic Consumption in Teenagers' Clothing Choices. Journal of Consumer Behaviour, 3(3), 251-262.

PUNCHBOWL, (2013). Trends&Data - The World of Digital Moms:101 Stats That Brands Need to Know, Erişim: http://www.punchbowl.com/trends/thanks/the-world-of-digital-moms-101-stats-brands-need-to-know.

Philips, C. (2003). How do Consumers Express their Identity through the Choice of Products that They Buy?, Working Paper Series No. 17, University of Bath, School of Management.

Sağlık Bakanlığı, Oyuncaklar Hakkında Yönetmelik, Erişim: http://www.sb.gov.tr/TR/belge/1-4031/oyuncaklar-hakkinda-yonetmelik.html.

Savaş, H. (2003). Avrupa Birliği Standardizasyon Kurumları ve CE İşareti, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4(2): 121-140.

Şafak, E. (2007). Siyah Süt. İstanbul: Doğan Kitap.

The Statistics Portal (STATISTA), (2014). Baby Care Market Size Worldwide in 2011, 2012, and 2017 (in billion U.S. dollars), Erişim: http://www.statista.com/statistics/250853/global-baby-care-market-size/.

TNSİNFRATEST, (2011). Online Shopping in Turkey – Thinkinsight wtih Google, Erişim:https://ssl.gstatic.com/think/docs/the-role-of-online-in-turkish-retail-purchases_research-studies.pdf

TÜİK, (2014). Hane halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2014. Haber Bülteni, Sayı:16198, Erişim:http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16198.

Türkmen, G. (2012). Anneliğin Ötesinde – Tarihin Işığında Trendlerin Gölgesinde Çocuk Büyütmek. İstanbul: KaknüsYayınları.

Tüzün, O. ve Sayar K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. Düşünen Adam, 19(1):24-39.

UNICEF (2014). Infant and Young Child Feeding. Erişim: http://data.unicef.org/nutrition/iycf.

World Health Organization (2014). Global Nutrition Targets 2025 Breastfeeding Policy Brief. Erişim: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/149022/1/WHO_NMH_NHD_14.7_eng.pdf?ua=1 .

World Health Organization (2013). Country Implementation of the International Code of Marketing of Breast-milk Substitutes: Status Report 2011, Erişim: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85621/1/9789241505987_eng.pdf.

Yavuzer, H. (2013). Mutlu Kuşaklar Yetiştirmek için Anne Olmak. 4. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız, S.A. (2004). Ebeveyn Tutumları ve Saldırganlık - Parental Attitudes and Aggressiveness. Turkish Journal of Police Studies, 6(3-4), 131-150. Erişim: http://www.pa.edu.tr/APP_DOCUMENTS/D478B2AD-3813-4555-9629-6332F8CF8D33/cms_statik/_dergi/2004/3-4/131-149.pdf

Young, S.L. (2011). Exploring the Relationship between Parental Selfefficacy and Social Support Systems. Iowa State University, Graduate Theses and Dissertations, http://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2985&context=etd.

Wangenheim, F., & Bayo'n, T. (2004). The Effect of Word of Mouth on Service Switching. European Journal of Marketing, 38(9): 1173-1185.

KAYNAKÇA

Andreasen, A.R. (1994). Social marketing: Its definition and domain. *Journal of Public Policy & Marketing*, 13(1):108-114.

Arendell, T. (2000). Conceiving and investigating motherhood: The decade's scholarship. *Journal of marriage and family*, *62*(4):1192-1207.

Aycan, Z. (2004). Key success factors for women in management in Turkey. *Applied Psychology*, *53*(3):453-477.

Burt, R. S. (1999). The social capital of opinion leaders. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *566*(1):37-54.

Chin, A., & Chignell, M. (2007). Identifying communities in blogs: roles for social network analysis and survey instruments. *International Journal of Web Based Communities*, 3(3):345-363.

Cristol, H. (2002). News in the Digital Age. *The Futurist*, 36(5):8-9.

Dedeoğlu, A.Ö. (2010). Discourses of motherhood and consumption practices of Turkish mothers. *Business and Economics Research Journal*, 1(3):1-15.

Douglas, S.J. & Michaels, M.W. (2004). The Mommy myth: The idealization of motherhood and how it has undermined all women. New York: Free Press.

Glenn, E. N., Chang, G., & Forcey, L. R. (Eds.). (1994).Mothering: Ideology, experience, and agency. NewYork: Routledge.

Goldsteen, K., & Ross, C. E. (1989). The perceived burden of children. *Journal of Family Issues,* 10: 504–526.

Goodfellow, T., & Graham, S. (2007). The blog as a high-impact institutional communication tool. *The Electronic Library*, 25(4):395-400.

Görgülü, G., Görgülü, N. (2010). Pazarlama 3.0: Yeni Çağın Pazarlama Yaklaşımı, İstanbul: Pazarlama 3.0 Kitapları.

LaRossa, R. (1988). Fatherhood and social change. Family relations, 37(4):451-457.

Lopez, L. K. (2009). The radical act of 'Mommyblogging': Redefining motherhood through the Blogosphere. *New Media Society*, 11(5):729-747.

O'Reilly, A. (2004). Mothering against motherhood and the possibility of empowered maternity for mothers and their children. *in Motherhood to Mothering: The Legacy of Adrienne Rich's Of Woman Born*, Ed. O'Reilly, A., State University of New York Press.

Parmaksız, P.M.Y. (2012). Digital opportunities for social transition: Blogosphere and motherhood in Turkey. *Feminist Eleştiri,* 4(1):123-134.

Ross, E. (1995). New thoughts on the oldest vocation: Mothers and motherhood in recent feminist scholarship. *Signs*, 20, 397–413.

Tzannatos, Z. (1999). Women and labor market changes in the global economy: Growth helps, inequalities hurt and public policy matters. *World Development*, *27*(3):551-569.

Venkatraman, M. P. (1989). Opinion leaders, adopters, and communicative adopters: A role analysis. *Psychology & Marketing*, 6(1):51-68.

Yurttaş, U.Ö. (2011). Blogların markalar üzerindeki gücü. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilim*ler Dergisi,* 7:107-122.

Zimmerman, T. S., Aberle, J. T., Krafchick, J. L., & Harvey, A. M. (2008). Deconstructing the "mommy wars": The battle over the best mom. *Journal of Feminist Family Therapy*, 20(3):203-219.

http://blogcuanne.com/ (Erişim: 30 Ocak 2014)

http://ozguranne.blogspot.com.tr

http://birkizbiroglan.com

http:// hassasanne.com

http:// annepisi.com

http:// anneoluncaanlarsin.blogspot.com.tr

KAYNAKÇA

Acar, B.A., Dündar, G. (2008). İş yerinde Psikolojik Yıldırmaya (Mobbing) Maruz Kalma Sıklığı ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi,* 37(2): 111-120.

Aldığ, E. (2011). İş yerinde Yıldırma (Mobbing) ve Örnek Bir Çalışma, İstanbul: Doğuş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Altan, Ö.Z. (2003). Sosyal Politika. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Arman, A. (15.12.2012). Çalışana Hayatı Zehir Eden Sorun: Mobbing. Hürriyet Gazetesi.

Arslan, Ö.E. (2010). İşgören Seçiminde ve Örgüt İçi İş Yaşamında Siyasi Ayrımcılık: Otle İşletmelerinde Bir Araştırma, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Aydın, O., Öcel, H. (2009). İş yeri Zorbalığı Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları,* 12(24): 94-103.

Aydın, Ş., Özkul, E. (2007). İş Yerinde Yaşanan Psikolojik Şiddetin Yapısı ve Boyutları: 4-5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Dergisi,* 7(2): 169-186.

Bebekoğlu, G., Wasti, S.A. (2002). Çalışan Kadınlara Yönelik Cinsiyet Temelli Düşmanca Davranışların Sebepleri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim Araştırmaları Dergisi,* Ekim Sayısı: 1-40.

Chappell, D., Di Martino, V. (1998). Violence At Work, *ILO Report.*

Chappell, D., Di Martino, V. (2006). Violence At Work, *ILO Report.*

CHP. (2015). SeçimBildirgesi. (24.06.2015). Erişim: http://yasanacakbirturkiye.com/ CHP-SECIM-BILDIRGESI-2015.pdf

Cicerali, L.K. (2011). Mobbinge Maruz Kalanların Kişilik Profillerine Bağlı Psikolojik Sağlıkta Bozulma Göstergeleri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi

Cowie, H. Naylor, P., Rivers, I. (2002). Measuring Workplace Bullying. *Aggression and Violent Behavior,* 7: 33-51.

Çalışkan, O., Tepeci, M. (2008). Otel İşletmelerinde Ortaya Çıkan Yıldırma Davranışlarının İş Tatmini ve İşte Kalma Niyetlerine Etkileri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,* 19(2): 135-148.

Çobanoğlu, Ş. (2005). Mobbing-İş yerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yçntemleri. İstanbul: Timaş Yayınları.

Davenport, N., Distler, S.R., Eliot, G. (1999). Mobbing Emotional Abuse in The American Workplace. Iowa: City Society Pub.

Davenport, N., Schwartz, R.D., Elliott, G.P. (2003). Mobbing İş yerinde Duygusal Taciz. Çev. Osman Cem Önertoy, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

DiMartino, V., Hoel, H., Cooper, C.C. (2003). Preventing Violence and Harassment in The Workplace. Dublin: European Foundation.

Dursun, S., Aytaç, S. (2011). İş Yerinde Şiddet Davranışlarının Çalışanlar Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama. *TİSK Akademi,* 1: 7-29.

Einarsen, S. (1999). The Nature And Causes Of Bullying At Work. *International Journal Of Manpower,* 20(1/2): 16-27.

Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D., Cooper, C.L. (2003). Bullying and Emotional Abuse in The Workplace: International Perspectives in Research and Practice. London: Taylor&Francis.

Einarsen, S., Raknes, B.I., Matthiesen, S.B. (1994). Bullying and Harassment at Work and Their Relationship to Work Environment Quality: An Exploratory Study. *European Work and Organizational Psychologist,* 4(4): 381-401.

Eser, O. (2008). Mobbing Kavramının Türkçe Serüveni. Erişim Tarihi: 12.06.2015 http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/oktay_eser_mobbing_kavrami.pdf

Filizöz, B., Ay, F.A. (2011). Örgütlerde Mobbing ve Tükenmişlik Olgusu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bir Araştırma. *E-Journal of New World Sciences Academy,* 6(2): 229-241.

Girard, P., Monaco, E., Prestigiacomo, C., Talamo, A., Ruberto, A., Ttarelli, R. (2007). Personality and Pyschopathological Profiles in Individuals Exposed to Mobbing. *Violence and Victims,* 22(2): 172-188.

Gökdemir, S., Bozkurt, G., Gökçay, G., Bulut, A. (2008). Çalışan Annelerin Emzirme Sürecinde Yaşadıkları: Niteliksel Bir Çalışma. *Çocuk Dergisi,* 8(4): 221-234.

Gürdoğan, A. (2012). Mobbing Kavramının Birey ve Örgüt Açısından Önemi. *YeniFikir,* 9: 64-74.

Gün, H. (2010). Çalışma Ortamında Psikolojik Taciz, Mobbing/Bullying, İş yeri Sendromu. Ankara: Lazer Yayıncılık.

Hoel, H., Faragher, B., Cooper, C.L. (2004). Bullying Is Detrimental To Health, But All Bullying Behaviours Are Not Necessarily Equally Damaging. *British Journal oj Guidance and Counselling,* 32(3): 367-387.

Işık, E. (2007). Mobbing Uygulamaları İle İş Stresi İlişkisine Yönelik Bir Araştırma, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

İzmir, G., Fazlıoğlu, A. (2011). İş yerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu. Ankara: TBMM Basımevi.

Karakuş, H. (2013). Bir İçerik Analizi Örneği: Çalışma Hayatında Mobbing Olduğuna Kanaat Getiren Yargıtay Kararları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 6(28): 181-199.

Kelly, Diana, J. (2006). Workplace Bullying, Women and Workchoices, in Proceedings of Our Worklives. National Conference on Women and Industrial Relations, 12-14 July, Brisbane.

Koca, Y.N. (2015). Denizcilikte Cinsiyet Ayrımcılığı ve Ön yargı Algısı: Barbaros Denizcilik Yüksekokulu Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Çalışma ve Toplum,* 44(1): 151-176.

Koç, M., Bulut Urasoğlu, H. (2009). Ortaöğretim Öğretmenlerinde Mobbing: Cinsiyet Yaş ve Lise Türü Değişkenleri Açısından İncelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences,* 1(1): 64-80.

Koçak, O., Hayran, N. (2011). Çalışma Hayatında Kadına Yönelik Taciz (Mobbing): Kocaeli-Körfez İlçesi Örneği. *Uluslar arası 9.Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri,* Saraybosna- Bosna Hersek, 23-25 Haziran.

Kudielka, B.M., Kern, S. (2004). Cortisol Day Profiles In Victims of Mobbing (Bullying At The Work Place): Preliminary Results Of A First Pyschobiological Field Study. *Journal of Psychosomatic Research,* 56: 149-150.

Kurt, R. (26.12.2014). Çalışanlar Dikkat! Mobbing Mağduru Olabilirsiniz, Erişim: http://tr.sputniknews.com/soru_yorum/20141226/1013277436.html

Leiding, L. (2010). Mobbing In The Library Workplace. *College&Research Libraries News,* 71(7): 364-384.

Leymann, H. (17.05.2015). The Mobbing Encyclopaedia, Bullying, Wisthleblowing, Personality As A Dignosticfeature, Erişim: http://www.leymann.se/English/32170E.HTM

Leymann, H. (1990). Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. *Violence and Victims,* 5(2): 119-126.

McCarthy, P. (2000). The Bully-victim at work, in Transcending Boundaries: Integrating People, Process and Systems, Proceedings of the 2000 Conference, Queensland.

Meschkutat, B., Stackelbeck, M., Langerhoff, G. (2002). Der Mobbingreport. Reprasentativstudie für die Bundesrepublik Deuschland. Dortmund: Wirtschaftsverlag.

Mobbing, Kadın ve Hukuki Sorunlar Çalıştayı. (2013). AK Parti Genel Merkez Kadın Kolları. (14.05.2015). Erişim: https://www.akparti.org.tr/upload/documents/

Özaydın, M.M. (2014). Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi, Sosyal Politika. Editörler: Oral, A.İ.; Şişman, Y., Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özen, S. (2007). İş yerinde Psikolojik Şiddet ve Nedenleri. *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,* 9(3): 1-24.

Paoli, P., Merllié, D. (2001). Third European Survey on Working Conditions 2000. Ireland: European Foundation.

Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi. *Ege Akademik Bakış,* 10(4): 1217-1230.

Reichert, R. (2003). Workplace Mobbing: A New Frontier for The Social Work Profession. *International Journal of Continuing Social Work Education,* 5(3): 4-12.

Salin, D., Hoel, H. (2003). Organizational Antecendents of Workplace Bullying in Bullying and Emotional Abuse in The Workplace. London: Taylor&Francis.

Sheehan, M. (2004). Workplace Mobbing: A Proactive Response. *Paper Presented At The Workplace Mobbing Conference:* 1-11.

Sofield, L., Salmon, S.W. (2003). Workplace Violence. A Focus on Verbal Abuse and Intent to Leave the Organitazion. *Orthop Nurs.* 22(4): 274-283.

Solmuş, T. (2005). İş Yaşamında Travmalar: Cinsel Taciz ve Duygusal Zorbalık/Taciz (Mobbing). *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,* 7(2): 1-14.

Stucke, T., Sporer, S. (2002). When a Grandiose Self Image Is Threatened: Narcissism and Self-Concept Clarity as Predictors for Negative Emotions and Agressions Following Ego-Threat. *Journal of Personality,* 70(4): 509-532.

Tetik, S. (2010). Mobbing Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 12(18): 81-89.

Tınaz, P. (2006). İş yerinde Psikolojik Taciz (Mobbing). *Çalışma ve Toplum Dergisi.* 11: 1-12.

Topkaya Sevinç, E. (2011). Mobbing With A Gender Perspective: How Women Perceive, Experience And Are Affected From It, Ankara: Middle East Technical University The Graduate School Of Social Sciences, Master Thesis.

TÜİK. (2015). İşgücü İstatistikleri Mayıs Haber Bülteni. Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18637

Türeli, N.Ş., Dolmacı, N. (2013). İş Yaşamında Kadın Çalışana Yönelik Ayrımcı Bakış Açısı ve Mobbing Üzerine Amprik Bir Çalışma. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 2(2): 83-104.

Yıldırım, D., Yıldırım, A. (2010). Sağlık Alanında Çalışan Akademisyenlerin Karşılaştıkları Psikolojik Şiddet Davranışları ve Bu Davranışların Etkileri. *Türkiye Klinikleri,* 30(2): 559-570.

Yılmaz, A., Özler, D.E., Mercan, N. (2008). Mobbing ve Örgüt İklimi ile İlişkisine Yönelik Ampirik Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 7(26): 334-357.

Yücetürk, E.E. (2005). Örgütlerde Küresel Bir Yönetim Sorunu: Yıldırma (Mobbing) Ve Cinsiyetle İlişkisi, Çalışma Yaşamında Dönüşümler, Editör: Aşkın Keser. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KAYNAKÇA

Arslan, H., Gürkan, Ö. C., Ekşi, Z., Yiğit, F. E. (2006). Doğum sonrası depresyonun annelik yaşamına etkileri. *Aile ve Toplum.* 3(10): 71-79.

Budak, G., Doğan, H. Z., Harlak, H. (1991). Çalışan Kadınların Sorunları: Bir Toplumsal Değişme Araştırması. *Aile ve Toplum Dergisi,* 1(1):85-94.

Budak, G., Onay Özkaya, M. (2007). Kadının iş gücüne katılımının artmasını sağlayacak eğitim politikaları. *Türkkonfed Yayınları*: İş Dünyasında Kadın *içinde.*

Blum, L. M. (1999). At the breast. Boston: Beacon Press.

Caner, A. (2006). Women`s marital quality and mothering quality: Determinants and interrelations. Bogazici University, Institute for Graduate Studies in Social Sciences, Thesis of Master of Arts in Education and Training.

Chase-Lansdale P.L, Moffitt R.A, Lohman B.J, Cherlin A.J, Coley R.L, Pittman L.D, Roff J., Votruba-Drzal E . (2003). Mothers' transitions from welfare to work and the well-being of preschoolers and adolescents, *Science,* 299: 1548-1552.

Cowan, C. P., Cowan, P. A. (1995). Interventions to ease the transition to parenthood: Why they are needed and what they can do. *Family Relations.* 44(4): 413-423.

Elvin-Novak, Y. (1999). The meaning of guilt: A phenomenological description of employeed mothers' experiences of guilt. *Scandinavian Journal of Psychology.* 40: 73-83.

Fine-Davis, M., Fagnani, J., Giovannini, D., Højgaard, L., Clarke, H. (2004). Fathers and Mothers: Dilemmas of Work-Life Balanca: A Comparative Study in Four European Countries. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Graham, J. E., Lobel, M., DeLuca, R. S. (2002). Anger after childbirth: An overlooked reaction to postpartum stressors. *Psychology of Women Quarterly.* 26(3): 222-233.

Hilbrecht, M., Shaw, S. M., Johnson, L. C., Andrey, J. (2008). "I'm home for the kids": Contradictory implications for work-life balance of teleworking mothers. *Gender, Work & Organization.* 15(5): 454-476.

Holden, G. W., Edwards, L. A. (1989). Parental attitudes toward child rearing: Instruments, issues, and implications. *Psychological Bulletin*: 106(1): 29-58.

Hoffenaar, P. J., Balen F., Hermanns, J. (2010). The impact of having a baby on the level and content of women's well-being. *Social Indicators Research.* 97: 279-295.

Holcomb, B. (1998). Not guilty: The good news about working mothers. New York: Scribner.

Houston, D. M., Marks, G. (2003). The role of planing and workplace support in returning to work after maternity leave. *British Journal of Industrial Relations*. 41(2): 197-214.

Losoncz, I., Bortolotto, N. (2009). Work-life balance: The experiences of Australian working mothers. *Journal of Family Studies.* 15(2): 122-138.

McMahon, M. (2004). Motherhood: social and cultural aspects. In Smelser, N., Baltes, P (Eds.). International encyclopaedia of the social and behavioural sciences: 10089-10093.

Poduval, J., Poduval, M. (2009). Working mothers: How much working, how much mothers, and where is the womanhood? *Mens Sana Monogr.* 7(1):63–79.

Porter, C. L., Hsu, H. C. (2003). First time mothers' perceptions of efficacy during the transition to motherhood: Links to infant temperament. *Journal of Family Psychology.* 17(1): 54-64.

Ridgeway, C., Correl, S. (2004). Motherhood as a status characteristic", *Journal of Social Issues.* 60(4): 683-700.

Sayıl, M., Güre, A., Uçanok, Z. (2006). First time mothers' anxiety and depressive symptoms across the transition to motherhood: Associations with maternal and environmental characteristics. *Women & Health.* 44:61-77.

Sayıl, M., Uçanok, Z., Güre, A., Pungello, E. P. (2009). Çalışan ve ilk kez anne olan kadınların bebeklerinin bakımı ve işe geri dönme süreci: İleriye dönük çoklu etkiler. *Türk Psikoloji Dergisi.* 24(64): 1-14.

Seçer, Ş. (2010). Çalışan anneler ve çalışan annelere yönelik ayrımcılık. İzmir: Altın Nokta Yayın Evi.

Stone, P., Lovejoy, M. (2004). Fast-track women and the "choice" to stay home. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science.* 596(1):62-83.

Thorp, S. R., Krause, E. D., Cukrowicz, K. C., Lynch, T. R. (2004). Postpartum partner support, demand-withdraw communication, and maternal stress. *Psychology of Women Quarterly.* 28: 362-369.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması, Tespitler ve Öneriler (2013). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını. Ed: Mustafa Turğut & Semiha Feyzioğlu.

Werbel, J. (1998). Intent and choice regarding maternal employment following childbirth. *Journal of Vocational Behavior.* 53(3): 372-385.

Wilkinson, R. B. (1999). Moods changes in mothers and fathers through childbearing: Are the blues so blue. Psychology&Health. 14(5): 847-858.

Yılmaz, A., Bozkurt, Y, İzci, F. (2008). Kamu örgütlerinde çalışan kadın iş görenlerin çalışma yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar üzerine bir araştırma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(2):89-114.

Youngblut J.M., Singer L.T., Madigan E.A., Swegart L.A., Rodgers W.L. (1998). Maternal employment and parent-child relationships in single-parent families of low-birth-weight preschoolers. *Nurs Res.* 47: 114-121.

ÇEVRİMİÇİ SATIŞ
Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel

EDİTÖRLER
Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk
Prof. Dr. Emine Çobanoğlu
Dr. Taşkın Dirsehan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1291
İşletme No.: 40
ISBN : 978-605-320-197-7
© 1. Basım, Eylül 2015

ÇEVRİMİÇİ SATIŞ: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel
Editörler: Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk, Prof. Dr. Emine Çobanoğlu, Dr. Taşkın Dirsehan

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Köktürk Sümersan, Mehtap; Çobanoğlu, Emine; Dirsehan, Taşkın.
ÇEVRİMİÇİ SATIŞ: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel / *Mehtap Sümersan Köktürk, Emine Çobanoğlu, Taşkın Dirsehan*
1. Basım, XVIII+230 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-197-7
1. Çevrimiçi Satış 2. Pazarlama 3. Girişimcilik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ: KONUNUN SEÇİLME NEDENİ 1
Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk

ÇEVRİMİÇİ SATIŞ VE POTANSİYEL 3

2. DENEYİMLER
ÇEVRİMİÇİ SATIŞIN HOBİYE KATKISI 5
Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk

3. ÇEVRİMİÇİ SATIŞ VE AKILCI (RASYONEL) KARAR VERME 9
Osman Kürşat Ardıç
ÖZET 10
ABSTRACT 10
3.1. ÇEVRİMİÇİ SATIŞ SERÜVENİ 10
3.2. ÇEVRİMİÇİ İNTERNET SİTESİ KURULUMUNUN AŞAMALARI 11
3.3. KENDİ YATIRIMIMIZDA NEDEN ÇEVRİMİÇİ SATIŞA YER VERMEDİK? 14
3.4. SONUÇ 15

4. "ÇAY DÜKKANI" DENEYİMLERİ İLE GELENEKSEL VE YENİ ÇEVRİMİÇİ KANALLAR 17
Doç. Dr. A. Müge Yalçın-Veli Bahçeci
ÖZET 18
ABSTRACT 18
4.1. ELEKTRONİK TİCARET: GENEL BİR BAKIŞ 18
4.2. ÖRNEK OLAY: ÇAY DÜKKANI 20
4.3. GELENEKSEL ÇEVRİMİÇİ (E-TİCARET) KANALLAR 24
4.4. YENİ ÇEVRİMİÇİ (E-TİCARET) KANALLAR 27

4.5. SONUÇ 35
KAYNAKÇA 35

5. POTANSİYEL
POTANSİYEL OLARAK ÇEVRİMİÇİ SATIŞ 37
Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk
5.1. KARİYER - DÜŞÜNCE TARZI OLARAK POTANSİYEL 38
5.2. KARİYER PLANI İÇİN POTANSİYEL..... 51

6. ÇEVRİMİÇİ SATIŞI KONUMLANDIRMAK..... 55
Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk

7. TARİHÇE..... 65
Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk
7.1. E-TİCARETİN TARİHSEL GELİŞİMİ 66
7.2. MOBİL PAZARLAMA TARİHÇESİ..... 74

8. ÇEVRİMİÇİ SATIŞ YÖNETİMİ 77
Prof. Dr. Emine Çobanoğlu
ÖZET..... 78
ABSTRACT 78
8.1. GİRİŞ 78
8.2. ÇEVİRİMİÇİ SATIŞ YÖNETİMİNDE FARKLI BOYUTLAR..... 79
8.3. ÇEVİRİMİÇİ SATIŞ SÜRECİNDE SİSTEMLER..... 84
8.4. ÇEVİRİMİÇİ SATIŞ YÖNETİMİNİN AŞAMALARI 85
8.5. SONUÇ 87
KAYNAKÇA..... 88

9. SOSYAL MEDYADA TİCARET: INSTAGRAM ÜZERİNDEN SATIŞ 89
Doç. Dr. İrem Eren Erdoğmuş
ÖZET..... 90
ABSTRACT 90
9.1. GİRİŞ 90
9.2. SOSYAL MEDYADA TİCARET: SOSYAL TİCARET..... 91
9.3. INSTAGRAM ÜZERİNDEN SOSYAL MEDYA MAĞAZACILIĞI 99
9.4. SONUÇ 102
KAYNAKÇA..... 103

ÇEVRİMİÇİ SATIŞ VE ALTYAPI 107

10. E-TÜKETİCİ VE E-TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI 109
Dr. Ceyda Aysuna Türkyılmaz
ÖZET 110
ABSTRACT 110
10.1. E-TÜKETİCİ KİMDİR? 110
10.2. E-TÜKETİCİLERİN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ 111
10.3. E-TÜKETİCİLERİN ÖZELLİKLERİ VE ALIŞVERİŞ ALIŞKANLIKLARI 112
10.4. E-TÜKETİCİLERİN DAVRANIŞLARINA YÖN VEREN UNSURLAR 114
10.5. DÜNDEN BUGÜNE E-TÜKETİCİLERDEKİ DEĞİŞİM 115
10.6. DEĞİŞEN E-TÜKETİCİLER KARŞISINDA İŞLETMELERİN YOL HARİTASI 116
KAYNAKÇA 117

11. ARAMA MOTORU OPTİMİZASYONU (SEO) 119
Dr. Müge Çevik
ÖZET 120
ABSTRACT 120
11.1. ÇEVRİMİÇİ ARAMA MOTORLARI 120
11.2. ÇEVRİMİÇİ ORTAMLAR 121
11.3. ARAMA MOTORU OPTİMİZASYON YÖNETİMİ 123
KAYNAKÇA 128

12. BULUT BİLİŞİM VE ÇEVRİMİÇİ SATIŞ 129
Hülya Başçiftçi
12.1. BULUT BİLİŞİM NEDİR? 130
12.2. BULUT BİLİŞİMİN ŞİRKETLERE FAYDALARI 130
12.3. ÇEVRİMİÇİ SATIŞ VE BULUT BİLİŞİM 131
12.4. BULUT BİLİŞİM İLE KÜRESEL PAZARLARA ULAŞIM 133
KAYNAKÇA 133

13. ÇEVRİMİÇİ SATIŞTA ÖDEME YÖNTEMLERİ 135
Sevi Baloğlu
ÖZET 136
ABSTRACT 136
13.1. GİRİŞ 136
13.2. ÇEVRİMİÇİ ÖDEME YÖNTEMLERİ 137

13.3. SONUÇ 141
KAYNAKÇA 141

14. ÇEVRİMİÇİ SATIŞ SİSTEM KURULUMU: MAĞAZA OLUŞTURMA, ÜRÜN SERGİLEME VE SİTE YÖNETİMİ 145
Oğuzcan Ünver
ÖZET 146
ABSTRACT 146
14.1. GİRİŞ 146
14.2. PAZARYERLERİNDE ÜRÜN SATIŞI: SATIŞIN EN SADE HÂLİ 147
14.3. HAZIR SATIŞ SİSTEMLERİ 147
14.4. ÖZELLEŞTİRİLMİŞ TEK ÜRÜN SATIŞ SİTELERİ 148
14.5. ÖZELLEŞTİRİLMİŞ E-TİCARET SİSTEMLERİ 149
14.6. SONUÇ 150

15. E-LOJİSTİK 151
Prof. Dr. Sahavet Gürdal
ÖZET 152
ABSTRACT 152
15.1. NEDEN E- LOJİSTİK? 152
15.2. KAVRAMSAL E LOJİSTİK, İLKELERİ VE İŞLEVLERİ 154
15.3. E-LOJİSTİKTE YAPI 157
15.4. E-LOJİSTİKTE EMNİYET VE GÜVEN 160
KAYNAKÇA 161

16. KÜRESEL BİR SORUN: E-TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ 163
Yrd. Doç. Dr. Kemal Cebeci
Dr. Özkan Zülfüoğlu
ÖZET 164
ABSTRACT 164
16.1. KÜRESELLEŞME VE YENİ EKONOMİDE E-TİCARET 165
16.2. E-TİCARETİN GELİŞMESİNİ SAĞLAYAN TEMEL DİNAMİKLER 165
16.3. KÜRESEL BİR SORUN: E-TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİ 167
16.4. TÜRKİYE, AVRUPA BİRLİĞİ VE OECD'DE E-TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİ 167
16.5. SONUÇ 172
KAYNAKÇA 173

17. SATICI VEYA SAĞLAYICILARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ..... 175
Dr. Ferah Türkoğlu Utku
ÖZET..... 176
ABSTRACT..... 176
17.1. ELEKTRONİK TİCARET..... 177
17.2. ELEKTRONİK TİCARETİN DÜZENLENMESİ HAKKINDAKİ KANUNA GÖRE HİZMET SAĞLAYICININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ..... 178
17.3. MESAFELİ SÖZLEŞMELER..... 186
17.4. MESAFELİ SATIŞLARDA SATICI VEYA SAĞLAYICILARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ..... 188
17.5. SONUÇ..... 191
KAYNAKÇA..... 192

18. ÇEVRİMİÇİ SATIŞTA YENİLİKÇİLİK VE İŞ ORTAKLIKLARI..... 195
Dr. Mustafa Özgür Güngör
ÖZET..... 196
ABSTRACT..... 196
18.1. ÇEVRİMİÇİ SATIŞ, YENİLİKÇİLİK VE İŞ ORTAKLIKLARI..... 196
18.2. İŞ MODELLERİNDEKİ DÖNÜŞÜM VE ÇEVRİMİÇİ SATIŞA ETKİLERİ..... 197
18.3. ÇEVRİMİÇİ SATIŞTA SÜRDÜRÜLEBİLİR YENİLİKÇİLİK EKOSİSTEMİ..... 199
18.4. DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ..... 201
KAYNAKÇA..... 202

SONUÇ..... 205

19. ÇEVRİMİÇİ SATIŞA İLİŞKİN ÇIKARIMLAR..... 207
Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk
Prof. Dr. Emine Çobanoğlu
Dr. Taşkın Dirsehan

EKLER..... 213
EK1. ÇEVRİMİÇİ SATIŞLA İLGİLİ İŞ-POZİSYON VE MESLEK ÖRNEKLERİ..... 213
EK2. E-TİCARET PAKETLERİNİ KARŞILAŞTIRMA TABLOSU..... 220

YAZARLARI TANITICI KISA BİLGİLER..... 225

4

“Çay Dükkanı” Deneyimleri ile Geleneksel ve Yeni Çevrimiçi Kanallar

Doç. Dr. A. Müge Yalçın[1]
Veli Bahçeci[2]

Özet
Abstract
4.1. Elektronik Ticaret: Genel Bir Bakış
4.2. Örnek Olay: Çay Dükkanı
4.3. Geleneksel Çevrimiçi (E-Ticaret) Kanallar
4.4. Yeni Çevrimiçi (E-Ticaret) Kanallar
4.5. Sonuç
Kaynakça

1 Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İngilizce İşletme, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı, myalcin@marmara.edu.tr
2 Çay Dükkanı, Kurucu, veli@caydukkani.com

firmaların satış rakamlarına da yansımakta. Örneğin; Yemeksepeti[30] kurucusu, Nevzat Aydın Yemeksepeti'nin 2011'deki mobil sipariş oranı %6'lardayken, 2012 yıl sonu itibarıyla bu rakamın %18 seviyesine çıkacağını tahmin ediyor. Bu durumda %200 oranında bir büyümeden bahsediyor oluyoruz (http://sosyalmedya.co/mobil-ticaret).

4.5. Sonuç

Görülüyor ki ülkemizdeki genç ve hızla artan nüfus, e-ticareti hem tüketici olarak hem de girişimci/firma olarak oldukça benimsemiştir. Sektörel tahminler gelecekte e-ticaret pazarının büyümesinde hizmet ve servis sektörünün etkili olacağı yönündedir. Yine çevrimiçi ve çevrimdışı (offline) ticaretin birbirlerinin yerine değil ama birlikte koordineli ve uyumlu bir şekilde kullanılması ve böylece müşteriye daha tatmin edici bir alışveriş deneyimi sunulması firmaların öncelikli stratejileri arasında olacağı öngörülmektedir. Tabi bu iki farklı tür satış kanallarının arasında bir köprü olarak mobil internetin yükselişe geçeceğine kesin gözü ile bakılmaktadır. Böylece firmalar, zaman ve mekândan bağımsız olmalarını sağlayan M-ticaret ve mobil uygulamalarla nihai tüketiciye daha kolay ve çabuk ulaşabilecek, bilinirliklerini ve satışlarını arttırabileceklerdir. Görünen odur ki bireylere istihdam, firmalara satış hacmi yaratan ve doğru çalışan, yukarıda örneklerle açıkladığımız geleneksel ve yeni çevrimiçi satış kanallarına ve iş modellerine ek olarak yaratıcı, yenilikçi yeni kanallar ve e-ticaret iş modelleri bu pazarın daha da büyümesini sağlayacaktır.

Kaynakça

Açıkel, E. ve Çelikkol, M., 2012; *Dijitoloji, Yeni nesil Pazarlama ve satış, Mediacat*

BTK Q2 Raporu (2012); *DORInsight, Türkiye'de İnternet Kullanımı ve Mobil Pazar İstatistikleri http://sosyalmedya.co/mobil-ticaret-dosya/*

Dennis, C. Fenech, T., and Merrilless B.(2004); *E-Retailing, e-book, Routledge- http://www. eticaret.com/blog/dunya-eticaret-siralamasinda-turkiye-nin-yeri-neresi/.*

Dünyada ve Türkiye'de E-ticaret Sektörü (2013); İktisadi Araştırmalar Bölümü, Nisan, İş *Bankası Yayınları, http://www.eticaret.com/blog/dunyada-ve-turkiyede-e-ticaret-pazar-buyuklugu.*

Elliot, S., 2002; *Introduction to B2C Strategies and Models, in Electronic Commerce e-book, edited by Steve Elliot, University of Newcastle, Australia, John-Willey&Sons, Ltd.*

Güngör, S. (2014); *http://www.tsoft.com.tr/Eticaret-Blog/e-pazarlama_eticaret-2.php.*

http://eticaretmag.com/grup-satin-alma-ve-firsat-sektorunun-turkiye-ve-dunyadaki-gelisimi

http://eticaretmag.com/ozel-alisveris-kuluplerinin-tarihi/

http://kayaer.com/perakende-sektorunde-omni-channel-yaklasimi/

http://phx.corporate-ir.net/phoenix.zhtml?c=97664&p=irol-newsArticle&ID=233853

30 http://yemeksepeti.com

http://sosyalmedya.co/turkiye-firsat-sektoru/

http://webrazzi.com/2010/12/14/gittigidiyor-acik-artirma-donemini-kapatiyor/

http://www.academia.edu/9536801/E-giri%C5%9Fimcilik

http://www.eticaret.com/blog/dunya-eticaret-siralamasinda-turkiye-nin-yeri-neresi/

http://www.eticaret.com/e-ticaret-sozlugu/dikey-e-ticaret-nedir/

http://www.hho.edu.tr/HutenDergi/2003Temmuz/12.pdf

http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/countryinfo/

http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/news-from-new-horizons/2014/07/sivas-has-its-ict-academy-now/

http://www.turkishtimedergi.com/pazarlama/sosyal-medya/bu-ticareti-facebook-yaratti-f-ticaret/

NationalConsultationsReport (2015); *Development Agenda of Turkey for post/http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/ourwork/overview.html*

Özmen, Şule (2013); *Ağ ekonomisinde yeni ticaret yolu E-ticaret, genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*

Rigby, Darrell (2011); *The Future of Shopping, Harward Business Review, December*

Spector, R. (2001); *Amazon.com ve Yaratıcısı Jeff Bezos,Scala Yayıncılık*

TUSİAD (2013); *E-ticarettanımlar/http://www.egirisim.com/e-ticaret-modelleri-b2b-b2c-c2c-b2g/*

7

Tarihçe

Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk

7.1. E-Ticaretin Tarihsel Gelişimi
7.2. Mobil Pazarlama Tarihçesi

- Bugün dünya popülasyonunun %60'ı internet kullanıcısıdır. Cep telefonlarının %98'i ise SMS özelliğine sahiptir.[16]
- 2014'de Türkiye'ye WPP'nin girişi (web program platformu).[17]
- Giderek ajanslar pazarında el değiştirme[18] trafiği, büyük firmaların Türkiye'ye yatırım yapması mobil pazarlamada değişimlerin izlenmesi gereğinin altını çizer.

Kaynakça

Aerodeon Mobil Pazarlama Şirketi, www.aerodeon.com, 15.12.2011

Baye, M.R. and J. Morgan (2001), "Information Gatekeepers on the Internet and the Competitiveness of Homogeneous Product Markets", American Economic Review, 91 (3), 454-474 sayfaları arasından derlenmiştir.

Deloitte Global Mobil Tüketici Araştırması, 2011

Harbay, H. (2011), Google Mobil Reklamlar, s.25.

Hoyer, W.D. and Brown, S. P (1990). "Effects of Brand Awareness on Choice for a Common, Repeat Purchase Product", Journal of Consumer Research, Vol. 17(2), s. 141-148. www.aerodeon.com internet sayfasından özetlenmiştir, 15.12.2011.

Korkmaz Nuray. "Sorularla İnternet ve E-Ticaret Rehberi". İstanbul Ticaret Odası. Yayın No: 2002-37.

Sektörel Araştırma ve Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü, Üç Aylık Verileri Raporu, 2011 yılı 2. Çeyrek, s.40

Taşçı, A.K., Mobil Pazarlama Faaliyetlerinin İşletmelere Sağladığı Katkılar ve Bir Uygulama Örneği, Bitirme Projesi, 2010, s. 10, Maltepe Üniversitesi

http://www.mmv.vic.gov.au/Assets/257/1/SellingOnline.pdf, 10.12.2011

http://www.oecd.org/dataoecd/3/12/1944883.pdf

www.imf.org, List of Countries by Future GDP (PPP) per Capita Estimates Report,10.12.2011

www.turk-internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=44869

16 http://www.aerodeon.com/?page_id=2, http://www.mobiletisim.com/dosyalar/cep-telefonunun-tarihcesi, http://www.quirk.biz/resources/mobile101/281/What-is-Mobile-Marketing , http://www.marywilhiteblog.com/the-history-of-mobile-marketing/# , http://www.po.metu.edu.tr/links/inf/css25/bolum2.html, http://www.socialmediatr.com/blog/turkiyede-internetin-kisa-tarihi/

17 www.wpp.com/wpp/cr/environment/energy sustainability>environment

18 41?29? Dijital Ajansı, WPP'ye satıldı (www.dijitalajanslar.com). Bu sayfada dijital ajanslar:
- dijital reklam ajansları
- sosyal medya ajansları
- mobil pazarlama ajansları
- dijital medya planlama ajansları
- SEM & SED ajansları

olarak gruplanıyor.

8

Çevrimiçi Satış Yönetimi

Prof. Dr. Emine Çobanoğlu

8.1. Giriş
8.2. Çevirimiçi Satış Yönetiminde Farklı Boyutlar
8.2.1. Çevrimiçi Satış Sitesi Oluşturulmasında Farklı Boyutlar
8.2.2. Çevirimiçi Satışta Alıcı ve Satıcı
8.2.3. Çevirimiçi Satışta Sunum
8.3. Çevirimiçi Satış Sürecinde Sistemler
8.4. Çevirimiçi Satış Yönetiminin Aşamaları
8.4.1. Satış Öncesi Süreç
8.4.2. Satış Sırası
8.4.3. Satış Sonrası
8.5. Sonuç

ği, aradığına ulaşamadığı durumlarda websitesini terk etmekte, müşteri eğer kendisi yanıt aramayı seçmiyorsa soru işaretleri karşısında bir şey yapılamamakta, yüz yüze iletişimde elde edilen söylem oluşturmak, vucut dili ve ses tonu okumak gibi destekler bu durumda kullanılamamaktadır.

Satış sonrası süreçte, sipariş alındıktan sonra müşteriye verilen sözün yerine getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Genellikle geleneksel satışta stok durumuna göre, satış hemen sonlanırken çevirimiçi satışta siparişin oluşturulması, müşteriye ulaştırılması bir süre daha alabilir. Çevirimiçi satışta, satış performasının denetlenmesi kaç ziyaretin, kaç kliğin satışla sonuçlandığı, müşteri profili ziyaret sıklığı, alınan ürünler veri madenciliği ile analiz edilip strateji geliştirilebilir.

Belki de çevirimiçi satış ile geleneksel satışı birbirinden ayıran en önemli özellik, kişiselleşme ve uzun dönemli ilişkiler kurulması olabilir. Geleneksel satışta, karşılıklı gelen alıcı ve satıcı birbirini tanıyor, öğreniyor ve uzun dönemli ilişkilerin temelini atıyor. Ancak çevirimiçi satışta bu kişisel dokunuş çok kısıtlı… Alıcının daha proaktif olduğu bir ilişki söz konusu… Çevirimiçi satış bu ilişkisel boyutu nasıl kazanabilir? Veri madenciliği bu konuda yeterli bir araç mıdır?...

Kaynakça

Burt, S., Sparks, L. (2003) E-commerce and the Retail process. A review, Journal of Retailing and Consumer Services Vol: 10, pp. 275-286.

Jelassi, T., Leenen, S. (2003) An E-commerce Sales Model for Manufacturing Companies: a Conceptual Framework and a European Example, European Management Journal Vol: 21, No.1 pp. 38-47.

Wang, Y., Chen, S., Tseng, A. (2012) Service-Oriented Analysis and Design for Constructing the Online sales Process Integration, Australian Journal Of Business and Management Research, Vol: 2, No: 5, pp. 58-68.

Yükselen, C. (2010) Satış Yönetimi, Detay Yayıncılık, Ankara.

Zott, C., Amit, R., Donlevy, J. (2000) Strategies for Value Creation in e-Commerce: Best Practice in Europe, European Management Journal, Vol: 18, No: 5, pp. 463-275.

9

Sosyal Medyada Ticaret: Instagram Üzerinden Satış

Doç. Dr. İrem Eren Erdoğmuş[10]

Özet
Abstract
9.1. Giriş
9.2. Sosyal Medyada Ticaret: Sosyal Ticaret
9.2.1 Sosyal Medyanın Evrimi
9.2.2. Sosyal Ticaret
9.2.3. Sosyal Ticaret Kavramının Alt Boyutları
9.2.3.1 Sosyal Alışveriş
9.2.3.2. Müşteri Değerlendirme ve Derecelendirmesi
9.2.3.3. Müşteri Tavsiyeleri
9.2.3.4.Forum ve Çevrimiçi Topluluklar
9.2.3.5. Sosyal Medya Optimizasyonu
9.2.3.6. Sosyal Reklamlar ve Applikasyonlar
9.2.4. Sosyal Ticaretin Stratejik Bakışla Değerlendirilmesi
9.3. Instagram Üzerinden Sosyal Medya Mağazacılığı
9.3.1. Instagram'ın Pazarlama ve Satışa Etkisi
9.3.2. Instagram'da Sosyal Ticareti Etkileyen Araçlar
9.3.2.1 Instagram'da Görsel İçerik ve Etiketler
9.3.2.2. Instagram'da Satış Kampanyaları
9.3.2.3. Instagram Üzerinden Etkileşim
9.3.2.4. Instagram'da Tüketici Kaynaklı İçerik Oluşturulması
9.4. Sonuç
Kaynakça

10 Marmara Üniversitesi, ireme@marmara.edu.tr

daha sosyal bir boyut eklenmiştir. Sosyal medyanın gücü tüketicilerin kendi arasında etkileşimde bulunarak, birbirlerinin kararlarını ve satın alma süreçlerini etkilemeleri olarak düşünülebilir. Zaman içerisinde firmalar sosyal medya üzerinden ticarete başlamışlardır. Özellikle görselliğin ön planda olduğu mecralar İnternetin aktif kullanıcıları olan genç ve dinamik neslin daha fazla dikkatini çekmekte; ürün görsellerinin sergilenebildiği bu platformlarda ticaret daha rahat yapılabilmektedir. Bu çalışmada da sosyal ticaret kavramının irdelenmesinin ardından, örneklerle Instagram mecrasında yapılan sosyal medya mağazacılığına değinilmiştir. Görülen o ki Instagram'da sosyal medya mağazacılığı gelecek vaat etmektedir. Tüm diğer sosyal ticaret mecralarında olduğu gibi, bu mecrada da başarı için tüketici kitlesinin dikkatini çekebilecek yaratıcı içerikler ve hızlı verilen kişiselleştirilmiş iletişim/ cevaplar çok etkilidir. Bunun yanı sıra görsel ağırlıklı bir mecra olduğu için bir hayat tarzını yansıtan ve özenilerek çekilmiş fotoğraflar, takipçilerden gelen ürün görsellerinin paylaşımı da Instagram'da başarıyı artıracaktır. Unutmamak gerekir ki İnternet ve sosyal medya kavramı her geçen gün yeniliklerle tüketicileri ve firmaları karşılamaktadır. Bu sebeple, dünyadaki başarılı örnekleri sürekli takip etme, yaratıcı olma çok önemlidir. Yeni bir mecra olduğu için yapılacak çok şey olmakla beraber, hızlıca tüm tüketicilere ulaştığı için yapılan tek bir yanlışın bedeli de ağır olmaktadır. Bu yüzden hız, dikkat, yaratıcılık ve analitik bir bakış açısı sosyal ticarette başarılı olmak isteyen bireylerin sahip olması gereken bir yöneticilik kokteylidir.

Kaynakça

Ahearne, Michael, and Adam Rapp (2010), "The Role of Technology at the Interface Between Salespeople and Consumers," *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 30, 2, 109–118.

Anand, K. S ve Aron, R. (2003), "Group buying on the web: a comparison of price-discovery mechanisms," *Management Science*, 49, 11, 1546–1562.

Andzulis, J. M., Panagopolous, N. G., and Rapp, A. (2012), "A Review of Social Media and Implications for Sales Process, " *Journal of Personal Selling and Sales Management*, 32, 3, 305-316.

Barnes, N. (2014), "Social Commerce Emerges as Big Brands Position Themselves to Turn 'Follows' 'Likes' and 'Pins' into Sales, " *Marketing Management Association Annual Spring Conference Proceedings*, Chicago, IL, March 26-28, 2014, 8-13.

Bausch, S. ve McGiboney, M. (2008), *Nielsen Online Holiday Survey: Nielsen Company*, kaynak: http://www.nielsen-online.com/pr/pr_081218.pdf

Blanchflower, T. M., and Watchravesringkan, K. T. (2014, "Exploring the Impact of Social Media Networking Sites on Brand Equity, " *Marketing Management Association Annual Spring Conference Proceedings*, Chicago, IL, March 26-28, 20-24.

Bronner, F. ve de Hoog, R. (2010), "Consumer-generated versus marketer-generated websites in consumer decision making," *International Journal of Market Research*, 52, 2, 231.

Chen, J., Fay, S. ve Wang, Q. (2011), "The role of marketing in social media: how online consumer reviews evolve," *Journal of Interactive Marketing*, 25, 2, 85-94.

Chris, F., Anindya, G. ve Batia, W. (2008), "Examining the relationship between reviews and sales: The role of reviewer identity disclosure in electronic markets, " *Information Systems Research*, 19, 3, 291–313.

Cressey, A. (2012), "Instagram-Why is it time to build into your campaign," *Branding Magazine*, 22.11.2012, kaynak: http://www.brandingmagazine.com/2012/11/22/instagram-building-your-campaign/

Curty, R. G. ve Zhang, P. (2013), "Website features that gave rise to social commerce: a historical analysis," *Electronic Commerce Research and Applications*, 12, 4, 260-279.

de Vries, L. Gensler, S. ve Leeflang, P. S. H. (2012), "Popularity of brand posts on brand fan pages: an investigation of the effects of social media marketing," *Journal of Interactive Marketing*, 26, 2, 83-91.

Diner, J., Kimberley, S. ve Sucharita, M. (2011), "Social Commerce, " *JWT Trend Report*, kaynak: http://www.jwtintelligence.com/production/SocialCommerce_JWT_TrendReport_#axzz3TpkbjZc2.

England, A. (2014), #instapr:everyone needs to hashtag#, kaynak: https://blogs.monash.edu/presto/tag/instagram/ 26.05.2014.

Eren Erdoğmuş, I. and Çiçek, M. (2011), "Online Group Buying: What is There for the Customers?," *7th International Strategic Management Conference*, Paris, France Proceedia, http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811016661.

Füller, J., Mühlbacher, H., Matzler, K. veJawecki, G. (2009), "Consumer empowerment through Internet-based co-creation, " *Journal of Management Information Systems*, 26 (3), 71–102.

Goor, M. (2012). "Instagram: A Content Analysis into Marketing on Instagram," Masters Thesis, University of Amsterdam, Department of Communications.

Hajli, M. N. (2014), "A Study of the impact of social media on consumers," *International Journal of Market Research*, 56, 3, 387-405.

Hassan, A. (2014), "Do Brands Targeting Women Use Instamarketing Differently: A Content Analysis, " *Marketing Management Association Annual Spring Conference Proceedings*, Chicago, IL, March 26-28, 62-65.

Karakütük, B. "Instagram'ın En Başarılı Markaları Hangileri?" 15 Nisan 2015, kaynak: http://www.pazarlamasyon.com/sosyal-medya/instagramin-en-basarili-markalari-hangileri/.

Kruk, A. (2014), "With Millennials highly engaged on Tumblr, brands 'speaking visually' on

the site, " 5 Ağustos 2014, kaynak: http://www.jwtintelligence.com/2014/08/millennials-highly-engaged-tumblr-brands-speaking-visually-site/#axzz3TpkbjZc2.

Labrecque, L.I. (2014), "Fostering Customer-Brand Relationships in Social Media Environments: The Role of Parasocial Interaction," *Journal of Interactive Marketing*, 28, 134-148.

Liang, T. P. ve Turban, E. (2011), "Introduction to the special issue–social commerce: a research framework for social commerce," *International Journal of Electronic Commerce*, 16, 2, 5–14.

Liang, T. P., Ho, Y. T., Li, Y. W. ve Turban, E. (2011), "What drives social commerce: the role of social support and relationship quality," *International Journal of Electronic Communications*, 6, 2, 69–90.

Liu, Y. and L. J. Shrum, "What Is Interactivity and Is It Always Such a Good Thing? Implications of Definition, Person, and Situation for the Influence of Interactivity on Advertising Effectiveness," *Journal of Advertising*, 31, 4, 53-64.

Long, M. C. (2011), "Beyond the Press Release: Social Media as a Tool for Consumer Engagement," In H. S. Noor Al-Deen&J. A. Hendricks (Eds.), Social Media:Usage and Impact (145-159), Lanham, ML: Lexington Books.

Lu, Y., Zhao, L., Wang, B. (2010), "From virtual community members to C2C e-commerce buyers: Trust in virtual communities and its effect on consumers purchase intention, " *Electronic Commerce Research & Applications*, 9, 4, 346–360.

Mangold, W. G. and Faulds, D. J. (2009), "Social media: The new hybrid element of the promotion mix," *Business Horizons*, 52, 357-365.

Marsden, P. (2011a), "F-Commerce Selling on Facebook: The Opportunity for Consumer Brands, " kaynak: http://digitalintelligencetoday.com/documents/Syzygy_2011.pdf.

Marsden, P. (2011b), "Speed Summary Booz Co Report-The $30 bn Social Commerce Market," http://digitalintelligencetoday.com/speed-summary-boozco-report-the-30bn-social-commerce-market/.

Most Popular Retailers on Instagram, kaynak: http://list.totems.co/tag/retailers/80aa500fc64a4f14c304230cc9b27fde6b54b584.

O'Reilly, T. (2005). O'Reilly — What Is Web 2.0. (30 September), kaynak: http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html.

Pan, L.-Y. ve Chiou, J.-S. (2011), "How much can you trust online information? Cues for perceieved trustworthiness of consumer-generated online information," *Journal of Interactive Marketing*, 25, 2, 67-74.

Pelet, J-E. ve Papadopolou, P. (2013), "Investigating Social Networks in M-Commerce, " *The 2nd International Conference on Strategic Innovative Marketing*, kaynak: http://cgi.di.uoa.gr/~peggy/papers/IC_SIM%202013%20Social_Commerce.pdf.

Rad, A.A. ve Benyoucef, M. (2011), "A model for understanding social commerce," *Journal of Information Systems Applied Research*, 4, 2, 63–73.

Razzouk, Nabil and Victoria Seitz (2002), "Banner Advertising and Consumer Recall: An Empirical Study," *Journal of Promotion Management*, 9(1&2), 71-80.

Shadkam, M. ve O'Hara, J. (2013), "Social commerce dimensions: the potential leverage for marketers, " *Journal of Internet Banking and Commerce*, 18, 1, kaynak: http://www.arraydev.com/commerce/jibc/

Shen, J. ve Eder L. B. (2011), "An examination of factors associated with user acceptance of social shopping websites, " *International Journal of Technology and Human Interaction*, 7, 1, 19–36.

Tuten, T. L. (2008). Advertising 2.0: Social Media Marketing in a Web 2.0 World. Preager: Westport, USA.

Wang, C. ve Zhang, P. (2012), "The evolution of social commerce: the people, management, technology and information dimensions, " *Communications of the Association for Information Systems*, 32, 1–23.

Weber, L. (2007), *Marketing to the Social Web: How Digital Customer Communities Build Your Business*, John Wiley and Sons, Hoboken, New Jersey.

Which Social Media Platforms Drive the Most Sales? Kaynak: http://www.shopify.com/blog/12731545-which-social-media-platforms-drive-the-most-sales-infographic

Wu, J.-J., Chen, Y.-H. ve Chung, Y.-S. (2010), "Trust factors influencing virtual community members: a study of transaction communities, " *Journal of Business Research*, 63 (9-10), 1025-1032.

Zhang, H., Lu, Y., Gupta, S. ve Zhao, L. (2014), "What motivates customers to participate in social commerce? The impact of technological environments and virtual customer experiences," *Information & Management*, 51, 8, 1017-1030.

10

E-Tüketici ve E-Tüketici Davranışları

Dr. Ceyda Aysuna Türkyılmaz[1]

Özet
Abstract

10.1. E-Tüketici Kimdir?
10.2. E-Tüketicilerin Ortaya Çıkış Nedenleri
10.3. E-Tüketicilerin Özellikleri ve Alışveriş Alışkanlıkları
10.4. E-Tüketicilerin Davranışlarına Yön Veren Unsurlar
10.5. Dünden Bugüne E-Tüketicilerdeki Değişim
10.6. Değişen E-Tüketiciler Karşısında İşletmelerin Yol Haritası

Kaynakça

1 Öğr.Gör.Dr., Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi, caysuna@marmara.edu.tr

sorun çözücü şekilde yaklaşmaları önem kazanmaktadır. Ancak bu şekilde daha talepkar olan günümüz e-tüketicilerini elde tutmak ve uzun dönemli ilişkiler kurup devam ettirebilmek mümkün olacaktır.

Kaynakça

Bellman, S., Lohse, G. ve Johnson, E. (1999). Predictors of Online Buying Behavior. *Communications of The ACM*. 42(12), 32-38.

Demir, Y. E. (2014). Dünyada 2014 İnternet Kullanımına Dair İstatistikler Yayınlandı. İndirilme Tarihi: 27 Şubat 2015,

WWW: Web: http://blog.tamindir.com/dunyada-2014-internet-kullanimina-dair-istatistikler-yayinlandi_6647/

Li, H., Kuo, C. ve Russell, M. G. The Impact of Perceived Channel Utilities, Shopping Orientations and Demographics on the Consumers' Online Buying Behavior. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 5(2).

Markafoni, (2013). Türkiye'nin Online Perakende Haritası. İndirilme Tarihi: 23 Mart 2015,

WWW:Web: http://webrazzi.com/2013/10/17/markafoni-eticaret-infografik/

Monsuwe, P.T., Dellaert, C.G.B. ve Ruyter, K. (2004). What Drive Consumers To Shop Online? A Literature Review. *International Journal of Service Industry Management.* 15(1), 102-121.

Nickols, S. Y. ve Fox, K. D. (1983). Buying Time and Saving Time: Strategies for Managing Household Production. *Journal of Consumer Research.* 10(2), 197-208.

Shankar, V., Smith, A. K. ve Rangaswamy, A. (2003). Customer Satisfaction In Online and Offline Environments. *International Journal of Research In Marketing.* 20(2), 153-169.

T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2015, Mart 10). Türkiye'de İnternet Kullanımı Yüzde 1750 Arttı. [WEB duyurusu]. İndirilme Tarihi: 10 Mart 2015,

WWW: Web: http://sgb.kulturturizm.gov.tr/TR,15252/turkiyede-internet-kullanimi-yuzde-1750-artti.html

Wolfinbarger, M. ve Gilly, M.C. (2001). Shopping Online for Freedom, Control, and Fun. *California Management Review,* 43(2), 34-22.

https://itunes.apple.com/us/app/price-tracker-for-amazon/id494463575?mt=8.

http://webrazzi.com/2013/10/17/markafoni-eticaret-infografik/

http://www.sikayetvar.com/firma/detay/morhipocom/analiz.

http://www.powerreviews.com/assets/download/Social_Shopping_2011_Brief1.pdf.

11

Arama Motoru Optimizasyonu (SEO)

Dr. Müge Çevik[1]

Özet
Abstract
11.1. Çevrimiçi Arama Motorları
11.2. Çevrimiçi Ortamlar
11.3. Arama Motoru Optimizasyon Yönetimi
Kaynakça

1 Dr. Müge Çevik, Research Associate, Sabancı Üniversitesi

Kaynakça

Battelle, John (2005). *The Search: How Google and Its Rivals Rewrote the Rules of Business and Transformed Our Culture,* New York: Portfolio.

Bradshaw, Alan ve Dholakia, N. (2012). Outsider's insights: (mis)understanding A. Fuat Fırat on consumption, markets and culture, *Consumption Markets & Culture,* 15, 1, 117-131.

Chaffey, Dave, ve Ellis-Chadwick, F. (2012).*Digital Marketing- Strategy, Implementation and Practice* (5. Baskı), England: Pearson.

ComScore. (2015. qSearch Analysis. (2005, 2009, 2014). Indirilme Tarihi: 11 Nisan, 2015. WWW:

Google blacklists BMW Web site. (2006, Şubat 7). CNN International. Indirilme Tarihi: 4 Mart, 2015. WWW: http://edition.cnn.com/2006/BUSINESS/02/07/google/index.html

Internet Live Stats. (2015). *Google Searches Today (Google Aramaları)*. İndirilme Tarihi: 23 Şubat 2015, WWW: Web: http://www.internetlivestats.com/google-search-statistics/

Malaga, Ross. A. (2008). Worst Practices in Search Engine Optimization, *Communications of the ACM*, 51, 12, 147-150.

Menon, S. ve Kahn, B. (2002). Cross-category effects of induced arousal and pleasure on the Internet shopping experience*, Journal of Retailing*, 78, 1, 31-40.

Netcraft. (2015, Ocak*). January 2015 Web Server Survey (Web Sunucusu Anketi)*. İngiltere; İndirilme Tarihi: 23 Şubat 2015, WWW: Web: http://www.netcraft.com/active-sites/

Ryan, Damian, ve Jones, C. (2012*). Understanding Digital Marketing* (2. Baskı). London: Kogan Page.

Westfall, Ralph. (2009). If Your Pearls of Wisdom Fall in a Forest, *Communication of the ACM*, 52, 11, 146-149.

13

Çevrimiçi Satışta Ödeme Yöntemleri

Sevi Baloğlu

13.1. Giriş

13.2. Çevrimiçi Ödeme Yöntemleri

13.2.1. Kredi Kartı ve Bankamatik (Debit) Kartı

13.2.2. Akıllı Kart (Smart Kart)

13.2.3. Ön Ödemeli Kart

13.2.4. Sanal Kart

13.2.5. Telefon ile Ödeme (Mobil Ödeme)

13.2.6. Elektronik Para (E-Para, Sanal Para)

13.2.7. Elektronik Çek (Sanal Çek)

13.2.8. Elektronik Cüzdan (E-Cüzdan, Dijital Cüzdan)

13.3. Sonuç

13.3. Sonuç

E-ticaret hacminin günden güne büyümesine paralel olarak çevrimiçi ödemenin de önemi ve kullanımı yaygınlaşmaktadır. Her ne kadar çevrimiçi alışverişlerde en çok kullanılan yöntem, kredi kartlarıyla ödeme olsa da elektronik para ve dijital cüzdan gibi diğer ödeme araçları daha güvenli olmaktadır. Bu ödeme yöntemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması için reklam gibi çeşitli pazarlama faaliyetlerinin yürütülmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak elektronik ticaretin ülke sınırlarını da aştığı günümüzde, firmaların çevrimiçi ödemeye imkân veren sanal dükkanlarında gerekli altyapıyı oluşturmaları gerekmektedir. Tüketiciler ise, geleneksel alışveriş ve ödeme yerine aynı ürünü daha avantajlı ve hızlı alabilecekleri e-ticarete yönelmeli ve çevrimiçi ödemeyi tercih etmelidir. Bu noktada, tüketicilerin kredi kartı ve banka kartı ile ödeme yerine diğer çevrimiçi ödeme yöntemlerini benimsemesi, ödeme sistemlerinin hızlı ve özellikle daha güvenli olması açısından daha avantajlı olacaktır.

Kaynakça

Abrazhevich D. (2004). Electronic Payment Systems : A User-Centered Perspective and Interaction Design. Technische Universiteit Eindhoven, Eindhoven

Berber L. K. (2002). İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza. Ankara: Yetkin Yayınları.

Chou Y., Lee C. ve Chung J. (2004). Understanding m-commerce payment systems through the analytic hierarchy process. Journal of Business Research, 57, 1423-1430

Dolanbay C. (2000). E-Ticaret Strateji ve Yöntemleri (Yeni Ekonomide Başarının Anahtarı). Ankara: Meteksan Sistem Yayınları

Duramaz S. ve Dündar S. (2014). Elektronik Ödeme Sistemlerinin Karşılaştırılması: Türkiye ve İtalya Örneği. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (1), 24-37

Elibol H. ve Kesici B. (2004). Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektronik Ticaret. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11, 303-331

Erdem O. A. ve Efiloğlu Ö. (2002). Bilgi Çağında Elektronik Ticaret. i-net 8. Internet Konferansı, İstanbul.

Gökçen H. (2005). Yönetim Bilgi Sistemleri Analiz ve Tasarım Perspektifi. Ankara: Epi Yayıncılık

He F. ve Mykytyn P. (2007). Decision Factors for the Adoption of an Online Payment System by Consumers. International Journal of E-Business Research, 3 (4), 1-32.

Hsieh R. (2001). E-commerce payment systems: Critical issues and management strategies. Human Systems Management, 20 (2), 184-191

Kaya F. (2009). Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması. Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 263, İstanbul

Kim C., Tao W., Shin N. ve Kim K. (2010). An empirical study of customers' perceptions of security and trust in e-payment systems. Electronic Commerce Research and Applications, 9, 84-95.

Kirdaban M. İ. (2005). Ödeme Sistemlerindeki Gelişmeler ve Ödeme Sistemlerinin Finansal Sistem İstikrarı Üzerindeki Etkileri, Uzman Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara

Korkmaz N. (2002). Sorularla İnternet ve E-ticaret Rehberi. İstanbul Ticaret Odası, 2002-37

Knospe H. ve Schwiderski-Grosche S. (2002). Online Payment for Access to Heterogeneous Mobile Networks, IST Mobile&Wireless Telecommunications Summit 2002, 748-752

Öztürk N. ve Koç A. (2006). Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması ve Olası Etkileri. Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi (207-243)

Seyidoğlu H. (2002). Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük. İstanbul: Güzem Can Yayınları

Sorkin D. (2001). Payment methods for consumer-to-consumer online transactions. Akron Law Review, 35 (1), 1-30.

Sözer B. (2002). Elektronik Sözleşmeler. İstanbul: Beta Basım

Şeker M. (2011). Elektronik Ödeme Sistemleri. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20, 55-73

Tabak Ş. Ş. (2002) Elektronik Para ve Merkez Bankacılığı. Uzman Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara

Turban E., Lee J., King D. ve Chung HM. (2000). Electronic Commerce: A Managerial Perspective. New York: Prentice-Hall

Wright D. (2002). Comparative Evaluation of Electronic Payment. Systems. INFOR, 40 (1), 71-85

Yardımcıoğlu M., Kocamaz H. ve Şerbetçi G. (2012) Küresel İletişim Çağında Sanal İnternet Bankacılığı Uygulaması. II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, Kahramanmaraş

Yu H. C., Hsi K. H. ve Kuo P. J. (2002). Electronic payment systems: An analysis and comparison of types. Technology in Society, 24 (3), 331-347

Zengin B. ve Güngördü A. (2013). Elektronik ödeme sistemlerinin olası etkileri üzerine bir inceleme. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (3) 129-150.

Web siteleri

Bitcoin. Bitcoin Nedir?. Erişim Tarihi: 23 Mart 2015 WWW:Web: http://bitcoin-tr.com/

BKM Express. BKM Express nedir?. Erişim Tarihi: 23 Mart 2015 WWW:Web: https://www.bkmexpress.com.tr/

eCheck. What is eCheck?. Erişim Tarihi: 23 Mart 2015 WWW:Web: http://www.echeck.org/overview/what.html

iPara. Erişim Tarihi: 23 Mart 2015 WWW:Web: https://www.ipara.com

MasterCard. Ön Ödemeli Kredi Kartı. Erişim Tarihi: 23 Mart 2015 WWW:Web: www.mastercard.com/tr/consumer/prepaid-card.html

PaybyMe. Erişim Tarihi: 23 Mart 2015 WWW:Web: http://www.payby.me

PayPal. Erişim Tarihi: 23 Mart 2015 WWW:Web: https://www.paypal.com/tr/home

3pay. Nasıl Ödemek İsterseniz. Erişim Tarihi: 23 Mart 2015 WWW:Web: http://www.mikroodeme.com/tr/Bireysel_3PayNedir.aspx

15

E-Lojistik

Prof. Dr. Sahavet Gürdal[1]

15.1. Neden E-Lojistik?
15.2. Kavramsal E-Lojistik, İlkeleri ve İşlevleri
15.3. E-Lojistikte Yapı
15.4. E-Lojistikte Emniyet ve Güven

1 Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümü Pazarlama Anabilim Dalı

de önem kazanmaktadır (Ekwall ve Rolandsson, 2013). E lojistik emniyetin sağlanabilmesi için, öncelikle firmaların farkındalık geliştirmeleri gerekmektedir. Firmalar, bu amaçla, taşımayla ilgili yerel ve ulusal kurumlarla ortaklık yapmalı, özellikle deniz aşırı ortakların emniyet sorumluluğunu taşıyabilmeli, beklenmeyen durumlara karşı gerekli yetkinliğe sahip olmalı, iletişim kanallarına önem vermeli ve çevresel değişimlere karşı proaktif olmalıdırlar (Russell ve Saldanha, 2003).

Lojistik güvenliğin sağlanmasında ise, öncelikle olası güvenlik tehditlerinin bilincinde olmak gerekir. Firmalar, çoğunlukla güvenlik problemlerinin iş güvenliği unsurlarından oluştuğu yönünde yanılgıya kapılmaktadırlar. Lojistik güvenlikte problemlerin temel kaynağını iş birimlerindeki iş yapma biçimleri oluşturmaktadır (Pia, 2010). Kuşkusuz iş güvenliği başta OHSAS olmak üzere ulusal ve uluslararası tüm gerekliliklerin yerine getirilmesi gerekir. Kültürel, bölgesel, etnik, dinî vb. farklılıklar iş yapma biçimini büyük oranda etkilemesi nedeniyle öncelikle yapılacak ortaklıklarda standart iş yapma biçimi ortak tavır/ilke olarak benimsenmeli ve öğretilmelidir. Dolayısıyla, güvenlik tedbirlerinin alınmasında lojistik süreçler iş birimleri bazında ele alınmalı ve bu yönde gerekli iyileştirmeler yapılmalıdır.

Kaynakça

Ab Talip, M.S. ve Abdul Hamid. (2014). "Application of Critical Success Factors in Supply Chain Management" Int. J Sup. Chain. Mgt , Vol. 3, No. 1, s. 21.

Ekwall, D. ve Rolandsson, B. (2013). "Security Aspects on Corporate Culture in a Logistics Terminal Setting" Journal of Transportation Security, 2013, 6, 13-25.

Gülenç, İ.F. ve Karagöz, B. (2008). "E-Lojistik ve Türkiye'de E-Lojistik Uygulamaları" Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, 1, 73-91.

http://bkm.com.tr/istatistik/islem_sayilari.asp, erişim tarihi: 05.03.2015.

http:www.ecommerce-europe.eu, erişim tarihi: 05.03.2015.

http://ekonomi.isbank.com.tr/userfiles/pdf/ar, erişim tarihi: 05.03.2015.

http://www.forbes.com/sites/stevebanker/2013/10/04/amazon-vs-walmart-e-commerce-vs-omni-channel-logistics; 20.04.2015.

http://www.girisimhaber.com/post/2014/11/06/Turkiyede-ETicaret-Buyudu 2014;erişim: 02.03.2015.

http:www.inboundlogistics.com/cms/article/new-retail-strategies, erişim tarihi: 12.02.2015.

http://www.inboundlogistics.com/cms/article/workforce-management-the-human-factor/ 29.03.2015.

http://www.pccwsolutions.com/public/Software/PCCWSolutionsProducts/eLogistics: erişim tarihi: 20.04.2015.

http://www.quyntess.com/solutions/supply-chain-collaboration/e-logistics: 12.02.2015

Pia, P. (2010). "Safety of a Logistics Chain: A Case Study" Logistics Research, 2, 159-163.

Russell, D. M. ve Saldanha, J. P. (2003). "Five Tenets of Security-Aware Logistics and Supply Chain Operation" Transportation Journal, 42, 4, 44-54.

Sheu, C., Lee, L. ve Niehoff, B. (2006). "A Voluntary Logistics Security Program and International Supply Chain Partnership" Supply Chain Management: An International Journal, 11, 4, 363-374.

Singh, M.G.B. (2014). "E -Commerce Logistics: The New Wave" International Journal of Multidisciplinary Approach and Studies" Vol 01, No.5, 105-111.

Visser, E. J. ve Lanzendorf, M. (2004). "Mobility And Accessibility Effects Of B2c E-Commerce: A Literature Review" Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, Vol. 95, No. 2, 189–205.

Zhang, L. J., Yadav, P., Chang, H., Akkiraju, R., Chao, T., Flaxer, D., Jang Jen, J.; ELPIF: An E-Logistics Processes Integration Framework Based on Web Services : http://researcher.watson.ibm.com/researcher/files/us-bth/zhang.pdf 30.03.2015.

16

Küresel Bir Sorun: E-Ticaretin Vergilendirilmesi ve Türkiye Örneği

Yrd. Doç. Dr. Kemal Cebeci[1]
Dr. Özkan Zülfüoğlu[2]

Özet
Abstract
16.1. Küreselleşme ve Yeni Ekonomide E-Ticaret
16.2. E-Ticaretin Gelişmesini Sağlayan Temel Dinamikler
16.3. Küresel Bir Sorun: E-Ticaretin Vergilendirilmesi
16.4. Türkiye, Avrupa Birliği ve OECD'de E-Ticaretin Vergilendirilmesi
16.5. Sonuç
Kaynakça

1 * Yardımcı Doçent Dr., Marmara Üniversitesi, Maliye Bölümü
2 * Dr, Marmara Üniversitesi, Maliye Bölümü

semesi, sorunun çözümüne hem cari olarak hem de uzun vadede katkı sağlamaktadır. Türkiye açısından ise konuya yaklaşım farklı olmamakta, Türkiye'de e-ticaretin vergilendirilmesinde büyük ölçüde Avrupa Birliği ve OECD'nin yaklaşımını benimsemekte, Türk Vergi sistemindeki düzenlemeler küresel ilkelere yakın hâle getirilmektedir.

Kaynakça

Afra, S. (2014). Dijital Pazarın Odak Noktası E-Ticaret: Dünyada Türkiye'nin Yeri, Mevcut Durum ve Geleceğe Yönelik Adımlar, Tusiad, Yayın No: Tusiad-T/2014-06/553, İstanbul.

Blodget,H. (2014). "Business Insider, The Future of Digital, 2014", Research Service by Bussiness Insider, İndirilme Tarihi: 8 Nisan 2015. WWW:Web: http://www.businessinsider.com/the-future-of-digital-2014-slide-deck-2014-12?op=1

Carnaghan, C. & Klassen, J. K. (2007). "E-Commerce and Globalization", A previous version of this paper benefited from seminar participants at the 2003 University of Illinois Tax Symposium, the midyear meeting of the Information Technology Section of AAA, the 2003 Canadian Tax Policy Symposium, the 2004 Canadian Academic Accounting Association Annual Meeting, Arizona State University, the University of Texas at Austin, and the University of Waterloo for helpful comments. 1-33. İndirilme Tarihi: 3 Mart 2015. WWW:Web: http://faculty.ksu.edu.sa/ALFURAIH/Ecommerce/ECommerce%20_and_%20Globalization.pdf.

Ceran, Y. Çiçek, R. (2007). Elektronik Ticaretin Vergilenmesine İlişkin Türk Vergi Sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme, Yönetim ve Ekonomi, Yıl 2007, Cilt: 14, Sayı: 1, s. 291-304.

Çoşkun, N. (2005). Elektronik Ticarette Vergilendirme sorunları ve Uluslararası Düzeyde Çözüm Arayışlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2005, Cilt: 14, Sayı: 1, s. 153-170.

Council Directive 2002/38/EC, İndirilme Tarihi: 9 Mart 2015. WWW:Web: http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:128:0041:0044:en:PDF.

Çak, M. (2002). Dünyada ve Türkiye'de Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2002-6.

Dereli, D, D. (2015). Yeni ekonomide Elektronik Ticaret ve Türkiye'de Elektronik Ticaretin Boyutu ve Vergilendirilmesi, İktisadi Yenilik Dergisi, Cilt 2, Sayı: 2. ss.56-71.

Dümichen, T., Weaver, A. B. & Camburn, M. (2013). E-Commerce: Tax in the Digital Domain, 2013 Ema Tax Summit, KPMG. İndirilme Tarihi: 9 Mart 2015. WWW:Web: http://www.kpmg.com/Global/en/services/Tax/ema-tax-summit/Documents/e-commerce-tax-digital-domain.pdf.

GATT. (1986). The Text of the General Agreement on Tariffs and Trade, Geneva, July. İndirilme Tarihi: 9 Mart 2015. WWW:Web: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf

Goldman Sachs, ECommerce expected to Accelerate Globally in 2014, Equity Research, March 5, 2014.

Jones, R. & Basu, S. (2002). Taxation of Electronic Commerce: A Developing Problem, International Review of Law Computers&Technology, Vol. 16, No. 1, s. 35-52.

Kalkınma Bakanlığı (2013), Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi, İnternet girişimciliği ve E-Ticaret Ekseni Mevcut Durum Raporu, 10 Nisan 2013.

Mucuk, İ. (2004). Pazarlama İlkeleri, İstanbul,, Türkmen Kitabevi.

OECD (2001). Taxation and Electronic Commerce Implementing the Ottowa Taxation Framework Conditions, OECD Publishing. İndirilme Tarihi: 13 Nisan 2015. WWW:Web: http://www.oecd.org/tax/consumption/Taxation%20and%20eCommerce%202001.pdf.

Öncel, M., Çağan, N. ve Kumrulu, A. Vergi Hukuku, Cilt: 1, 2. Bası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 548, Ankara, 1985.

Silverman, M. G. (2008). On the Taxation of Digital Goods and Services Delivered Over the Internet, 1-19. İndirilme Tarihi: 13 Nisan 2015. WWW:Web: http://dor.wa.gov/Docs/Reports/DigitalGoods/Silverman-TaxationofDigitalGoodsandServices.pdf

Simon, J. S. (2002), "Electronic Commerce: A Taxing Dilemma", Informing Science, Vol. 5, No. 1, s. 29-41.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, T.C. 1982 Anayasası.

WTO. (1998). Electronic Commerce and the Role of the WTO, İndirilme Tarihi: 14 Nisan 2015. WWW:Web: http://www.wto.org/english/news_e/pres98_e/pr96_e.htm.

Zeybekçi, N. (2015), "Elektronik Ticaret", T.C. Ekonomi Bakanlığı, İndirilme Tarihi: 23 Mart 2015. WWW:Web: http://www.ekonomi.gov.tr/

17

Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun Gereğince Hizmet Sağlayıcıların Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun Gereğince Mesafeli Satışlarda Satıcı veya Sağlayıcıların Yükümlülükleri

Dr. Ferah Türkoğlu Utku[1]

Özet
Abstract
17.1. Elektronik Ticaret
17.2. Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanuna Göre Hizmet Sağlayıcının Yükümlülükleri
17.3. Mesafeli Sözleşmeler
17.4. Mesafeli Satışlarda Satıcı veya Sağlayıcıların Yükümlülükleri
17.5. Sonuç
Kaynakça

1 Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi İngilizce İşletme Bölümü İşletme Hukuku ABD

teslimata ilişkin yükümlülükler, bilgilerin saklanması ve ispata yönelik yükümlülükler başlıkları altında düzenlenmiştir. Burada amaç tüketicilerin satıcılar ile hiç karşı karşıya gelmeksizin yaptıkları mesafeli sözleşmelerde, sözleşmenin her aşamasında tüketiciyi bilgilendirerek tüketicin sözleşme kurma konusunda sağlıklı karar vermesini sağlamaktır.

Kaynakça

Akkurt Sinan Sami, Elektronik Ortamda Hizmet Sunumu ve Buna İlişkin Sözleşmelerin Hukuki Özellikleri A. Ü. HFD, Y. 2011; S. (60) 1 s. 35

Aksoy Ramazan, İnternet Ortamında Pazarlama, Ankara 2012 s. 182 vd.

Arıkan Ayşe Saadet, Elektronik Ticaret Hukuk ve Noterler Elektronikteki Gelişmeler ve Hukuk, Noterlik Hukuku Sempozyumu, Ankara, 2001, s. 16

Aslan Yılmaz, Tüketici Hukuku Dersleri, Bursa, 2014, s. 268 vd.

Başöz Lütfü/ Çakmakçı Ramazan, Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve İlgili Kanun, İstanbul, 2015 s. 13-31

Bozbel Savaş; Türk Hukukunda Mesafeli Sözleşmeler, AÜEHFD. Y. 2003 C. VII s. 786 vd.

Çakırer Mehmet Akif, Elektronik Ticaret, Bursa, 2013, s. 163

Demir Mehmet, Mesafeli Sözleşmelerin İnternet Üzerinden Kurulması, Ankara, 2004 s. 118

Ekinci Mehmet Kenan, E-Ticaret, Ankara, 2013, s. 39

Ene Selda, Elektronik Ticarette Tüketicinin Korunması ve Bir Uygulama, İstanbul, 2002, s. 1

Erbaşlar Gazenfer, Dokur Şükrü, Elektronik Ticaret, Ankara, 2012

Falcıoğlu Mete Özgür, Karşılaştırmalı Hukuk Türk Hukuku Bakımından Elektronik Satım Sözleşmelerinin Kuruluşu (Doktora Tezi), İstanbul, 2004, s. 14

Gürpınar Bünyamin, Elektronik Ticaretin Hukuksal Boyutu Üzerine, Akadaemik Bilişim Y. Kütahya, 2007, s. 6

Günver R. Osman, İnternette Ödeme, Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu, 21-22 Mayıs 2001, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2002, s. 21-22

İnal Emrehan, E-Ticaret Hukukundaki Gelişmeler ve İnternette Sözleşmelerin Kurulması, İstanbul, 2005, s. 14 vd.

Pehlivan Erdost, E-Ticaret Sektöründe Tüketici Sorunları ve Şirketleri Zorlayan Düzenleyici Eksiklikler, Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları, Doğuş Üniversitesi 3. Tüketici Hukuku Sempozyumu, Ankara, 2014, s. 467

Sağlam İpek, Elektronik Sözleşmeler, İstanbul, 2007, s. 71 vd.

Sarıakçalı Turgay, İnternet Üzerinden Akdedilen Sözleşmeler, Ankara, 2008, s. 18

Şeker Muzaffer, 6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanununa Göre Internet üzerinden Sözleşmelerin Kurulması, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Y.11,S.22,2012/2, s. 130 vd.

Tiryaki Betül, E-Tüketici ve Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması, XIII.Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri, 22-23 Aralık 2008, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2008, s. 94 vd

Uyumaz Alper, Elektronik Sözleşmelerin Web Siteleri Aracılığıyla Kurulması ve Bu Sözleşmelerin İfası, D. E. Ü. HFD; C.9, Y. 2007, s.907 vd.

Yılmaz Oğuz Gökhan, Tüketici Hukukunda Mesafeli Sözleşmeler, TADD, Y. 4, S. 14. Temmuz, 2013, s. 94

18

Çevrimiçi Satışta Yenilikçilik ve İş Ortaklıkları

Dr. Mustafa Özgür Güngör[1]

Özet
Abstract
18.1. Çevrimiçi Satış, Yenilikçilik ve İş Ortaklıkları
18.2. İş Modellerindeki Dönüşüm ve Çevrimiçi Satışa Etkileri
18.3. Çevrimiçi Satış'ta Sürdürülebilir Yenilikçilik Ekosistemi
18.4. Değerlendirmeler ve Sonuç
Kaynakça

1 *Cardtek Mobile & EMV Solutions, Genel Müdür, mogungor@gmail.com*

artan iletişim kanalları ve kurumsal mesajın bütünsel yönetimindeki zorluklar, firmalar arası paylaşım ve bütünleşik tedarik zincirlerinin oluşarak rekabeti dönüştürmesi gibi ortak soruları üretiyor.

Organizasyonların dijital varlıkları, çevrimiçi olarak e-ticaret ve m-ticaret alanlarında yenilikçi satış stratejileri ve yöntemlerini zorunlu kılarak buna bağlı satış ve pazarlama tekniklerini oluşturmayı ve güçlü çevrimiçi ortaklıkların düşünülmesini gerektirmektedir. Bu şirketler, tekil olarak değil ancak iş ortaklarını da kapsayan bir ağ olarak rekabete cevap verebilirlerken çevrimiçi dünyanın markalarını dijital ve fiziki olanların sentezi ile var edebilirler.

Bu noktaya ilerleyebilmek için öncelikle hedefi olan bir e-ticaret stratejisi oluşturulması gerekir. Çevrimiçi bir satışın başarılı sonuçlanması amaçlanıyorsa;

(1) Müşterinin kolay ve hızlı işlemlerini gerçekleştirebileceği,

(2) Tatmin edecek düzeyde veriyi ve görselleri içeren ve sunan,

(3) Müşterinin sorgulayacaklarının cevaplarını içeren servisleri barındıran (sık sorulan sorular, forumlar, direk iletişim kanalları, sohbet odaları ve benzerleri)

(4) Müşterileri toplulukların kapsandığı,

(5) Organizasyonun iş süreçleri ile bütünleşik ve aktif olarak kullanılan bir platform tasarlanmalıdır. Bu platformun kabiliyetleri ölçüsünde müşterilerle çok yönlü iletişim kurulabileceği gibi her yeni satışın da önü açılır. Aslında unutmamak gerekir ki müşteri, bu alışveriş sırasında çoğunlukla yalnızdır, karar almak için danışmak istediği diğer müşteriler olması, sürecin hızlı ve rahat ilerlemesi, sorun yaşadığında hemen destek alabilmesi yalnızlığını giderir ve alışverişi başarılı sonuçlandırması için yönlendirir.

Dolayısı ile müşteri merkezli olarak planlanmış iyi bir strateji, doğru bir akış, kuvvetli teknolojik altyapı, çok yönlü iletişim kapasiteleri ile çevrimiçi satışın daha etkili olarak gerçekleşeceği gözlemlenecektir.

Kaynakça

Bayus, Barry L. (1985). "Word of Mouth: The Indirect Effects of Marketing Efforts", *Journal of Advertising Research*, June-July 1985, 31–39.

Blackman Colin, Brown I., Cave J., Forge S., Guevara K., Srivastava L., Tsuchiya M. ve Popper R. (2010), *Towards a Future Internet: Interrelation between Social and Economic Trends Final Report*, European Commission DG Information Society and Media.

Davenport Thomas H. ve Patil D. J. (2012). "Data Scientist: The Sexiest Job of the 21st Century", *Harvard Business Review*, October, 70-76.

Day George S. (2006). "Aligning the Organization with the Market", *Sloan Management Review*, October, 1-12.

Dennhardt, Severin (2013). *User-Generated Content and its Impact on Branding: How Users and Communities Create and Manage Brands in Social Media.* Austria: Innsbruck. Springer Fachmedien Wiesbaden.

Diplaris Sotiris, Petkos G., Papadopoulos S., Kompatsiaris Y., Sarris N., Martin C., Göker A., Corney D., Geurts J., Liu Y. ve Point JC. (2012). "Social Sensor: Surfacing Real-Time Trends and ınsights from Multiple Social Networks", *2012 NEM Summit Proceedings*, Istanbul, Ekim, 47-53.

Erasmus Alet C, Boshoff Elizabeth, ve Rousseau GG (2001). "Consumer decision-making models within the discipline of consumer science: a critical approach*", Journal of Family Ecology and Consumer Sciences*, Vol. 29, 82-90.

Kotler, Philip (2012). *Marketing Management Millenium Edition (10th Edition)*. New Jersey: USA. Pearson Publishing.

Güngör M. Özgür, Aydın Mehmet N., ve Özer Sevil (2000). "Eliminating Redundancies in Cascaded Supply Chains and Its Organizational Implications", *Academia / Industry Working Conference on Research Challenges (AIWoRC'00)*, New York, USA, April 2000.

Güngör M. Özgür (2012). "Customer's Advisory as a Facilitator of Innovation and a Game-Changer in the Competition", *Business Systems Review*, 1, 49-63.

Kaplan, Andreas M. ve Haenlein Michael, (2010). *"Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media"*, Business Horizons, 53, 1, 59-68.

Matthing, J., Sanden, B., ve Edvardsson, B., (2004) "New service development: learning from and with customers*", International Journal of Service Industry Management*, 15, 5, 479-498.

Mukerjee, Kaushik. (2013). "Customer-oriented organizations: a framework for innovation", *Journal of Business Strategy*, 34, 3, 49 – 56.

Prahalad, C. K., ve Ramaswamy, V., (2000) "Co-opting customer competence", *Harvard Business Review*, 78, 1, 79-81.

Rashid Jayedur, Broxvall M., ve Saffiotti A. (2012). "A middleware to integrate robots, simple devices and everyday objects into an ambient ecology", *Pervasive and Mobile Computing*, 8, 4, 522-541.

Reardon James, McCorkle Denny E, (2002). "A consumer model for channel switching behavior", *International Journal of Retail & Distribution Management*; 30, 4; ABI/INFORM Global, 179-185.

Rigby Darrell K. (2015). "Fiziksel-dijital karma", *Harvard Business Review Türkiye*, Şubat-Nisan 2015, 90-100.

Shultz Don E., Tannenbaum S.I., ve Lauterborn, Robert (1993). *Integrated Marketing Communications: Putting It Together and Making It Work*. Lincolnwood:USA. NTC Business Books.

Theodoridis, Evangelos, Mylonas G., ve Chatzigiannakis I. (2013). "Developing an IoT Smart City framework", *2013 Fourth International Conference on Information, Intelligence, Systems and Applications (IISA)*, Greece, 12 temmuz 2013, 1-6.

Vargo, Stephen L. (2008), "Customer Integration and Value Creation: Paradigmatic Traps and Perspectives", *Journal of Service Research*, 11, 2, 211-215.

Zmuk Berislav (2015). "Selling Online by European Enterprises – Multivariate Analysis Approach", *International Journal of Engineering Business Management*, 7, 3, 1-8.

19

Çevrimiçi Satışa İlişkin Çıkarımlar

Prof. Dr. Mehtap Sümersan Köktürk
Prof. Dr. Emine Çobanoğlu
Dr. Taşkın Dirsehan

Farklı iş tanımları ve meslekler kadar sunduğu farklı iş çözümleri ile çevirimiçi satış, günümüzün ve geleceğin önemli iş kollarından biri olmaya aday.[1, 2]

Genellikle çevrimiçi satış, İnternet penetrasyonun artması ve e-ticaretin gelişmesi ile bağlantılı olarak incelenmektedir.[3] Başka bir bakış açısı da, çevrimiçi satış ile katalog satışının çevrimiçine taşınması olarak değerlendirmektir.[4] Katalogla satış, geçmişi 1850lere kadar uzanan bir satış stratejisi. Müşteriye ulaşmanın bir yöntemi olarak kullanılan kataloglar, 7/24 alışveriş avantajını hedef kitlesine ulaştırmış, siparişin müşterinin evinin kapısına gelmesi sağlanmıştır. Günümüzde ise firmaların müşterilerle buluşma alternatifleri artmıştır. Klasik mağaza içi buluşmaların yerini git gide sanal ortam almış, internet ve mobil cihazların önemi artmıştır. Bu vesileyle satış işlemleri de düzlem değiştirmiş ve çevrim içi satışın etkinliği artmıştır. Birçok ülkede tüketici-

1 Köktürk, M.S. (2015), "Giriş: Konunun Seçilme Nedeni", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 1-2.

2 Köktürk, M.S. (2015), "Çevrimiçi Satışın Hobiye Katkısı", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 5-8.

3 Yalçın, A.M., Bahçeci, V. (2015), "Çay Dükkanı Deneyimleri ile Geleneksel ve Yeni Çevrim İçi Kanallar", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 17-36.

4 Çobanoğlu, E. (2015), "Çevrimiçi Satış Yönetimi", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 77-88.

Çevirimiçi satış yapan/yapacak işletme ve girişimciler için en önemli konulardan biri, zamanı yakalamak olarak görülebilir. Zamanı yakalamak, yenilikçilik için de önemlidir. Örneğin, 3G'den 4G'ye geçmenin planladığı şu günlerde teknoloji hızla gelişmekte ve bu gelişim, çevrimiçi satış etkilerini öngörerek ona göre strateji geliştirmek için önem taşımaktadır. Örneğin, arttırılmış gerçeklik (augmented reality) gibi uygulamaların çevrimiçi satışa entegre edilmesi, müşteri deneyiminin gelişmesini olumlu yönde etkileyecektir.

Kısacası, tüketicilere yeni bir alışveriş ortamı sağlayan çevrimiçi ticaret, girişimcilere de yeni fırsatlar sunmakta, yeni iş pozisyonları tanımlanmasını sağlamaktadır. Bir ürünü internette sunmak, bu internet sitesinin arama motorlarında bulunmasını sağlamak, ürünü tüketicilere teslim edecek lojistik alt yapıyı kurmak, tüketiciden ödemeyi alacak sistemleri geliştirmek, yeni iş alanlarının tanımlarından birkaçıdır. Ortaya çıkan bu fırsatlardan yararlanmak, rekabet avantajı sağlamak ve sürdürülebilir bir çevrimiçi satış faaliyeti gerçekleştirmek; yenilikçi bir alt yapı kurmayla ve tüketicilerin bu dinamik yapıdaki ihtiyaçlarını analiz etmekle mümkün olacaktır. Çevrimiçi satışa ilişkin yapılan çıkarımlar, bütünsel bir ifadeyle Şekil 1'deki gibi özetlenebilir.

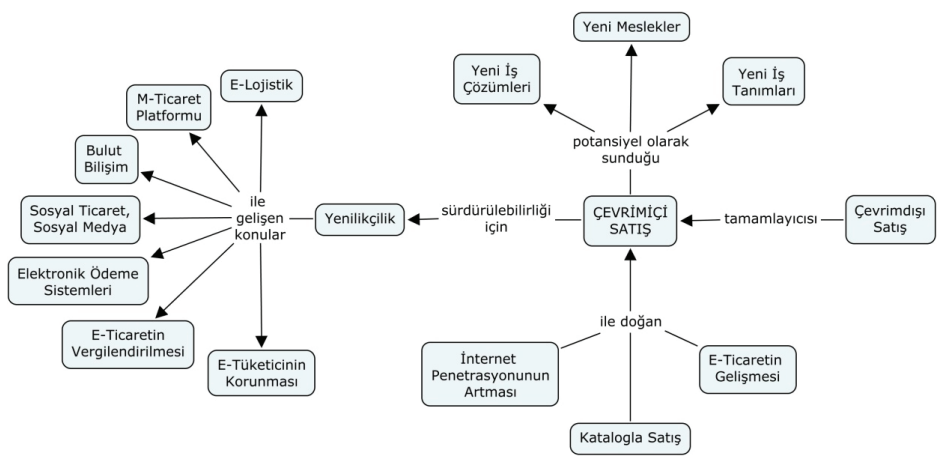

Şekil 1. Çevrimiçi Satışa Bütünsel Bir Bakış

Kaynakça

Baloğlu, S. (2015), "Çevrimiçi Satışta Ödeme Yöntemleri", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 135-143.

Çiftçi, H. (2015), "Bulut Bilişim ve Çevrimiçi Satış", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 129-133.

Çobanoğlu, E. (2015), "Çevrimiçi Satış Yönetimi", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 77-88.

Erdoğmuş, İ.E. (2015), "Sosyal Medyada Ticaret: Instagram Üzerinden Satış", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 89-106.

Güngör, Ö. (2015), "Çevrimiçi Satışta Yenilikçilik ve İş Ortaklıkları", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 195-204.

Gürdal, S. (2015), "E-Lojistik", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 151-162.

Köktürk, M.S. (2015), "Giriş: Konunun Seçilme Nedeni", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 1-2.

Köktürk, M.S. (2015), "Çevrimiçi Satışın Hobiye Katkısı", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 5-8.

Türkyılmaz, C.A. (2015), "E-Tüketici ve E-Tüketici Davranışları", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 109-117.

Utku, F.T. (2015), "Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun Gereğince Hizmet Sağlayıcıların Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun Gereğince Mesafeli Satışlarda Satıcı veya Sağlayıcıların Yükümlülükleri", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 175-193.

Yalçın, A.M., Bahçeci, V. (2015), "Çay Dükkanı Deneyimleri ile Geleneksel ve Yeni Çevrim İçi Kanallar", içinde: Köktürk, M.S., Çobanoğlu, E.Ç., Dirsehan, T. (2015), *Çevrimiçi Satış: Bugünden Geleceğe Bir Potansiyel*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 17-36.

3. Basım

ÇOCUK GELİŞİMİ VE RUH SAĞLIĞI

Doç. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU

nobel

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1158
Eğitim No.: 248
ISBN : 978-605-320-062-8
© 3. Basım, Mart 2015

ÇOCUK GELİŞİMİ VE RUH SAĞLIĞI
Doç. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cirhinlioğlu, Fatma Gül.
Çocuk Gelişimi ve Ruh Sağlığı / *Fatma Gül Cirhinlioğlu*
3. Basım, VIII+248 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-062-8
1. Ruh Sağlığı 2. Çocuk Gelişimi

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Elinizdeki bu kitap her yaştan ve her kültürden anne-babanın, öğretmen ve çocuklarla ilgilenen diğer yetişkinlerin çocuğun gelişimini kolayca izleyebileceği, merak ettikleri konuları zahmetsizce öğrenebileceği, çocukları nasıl destekleyebileceklerini özetleyen bir içerik taşımaktadır. Kitapta çocuğun doğumundan başlayarak altı yaşının sonuna kadar gösterdiği büyüme ve gelişmesindeki değişimlere ilişkin özellikler aktarılmış, ana baba ve diğer yetişkinlerin çocuklara karşı uygun tutum ve davranış geliştirmelerine yardımcı olmaya çalışılmıştır. Kitap boyunca, birçok kuramcı tarafından önceden bulunmuş olan gelişim ilkeleri, anne- babaların işine pratik olarak yarayabilsin diye, kısaltılmış, basitleştirilmiş, daha sistemli hale getirilmeye çalışılmış ve böylece kitap bir el kitabı niteliği kazanabilmiştir. Okuyucu merak ettiği konuları kitabın içindekiler kısmına bakarak rahatlıkla bulabilecek, herhangi bir jargonla (özel terimle) karşılaşmadan rahatlıkla anlayabilecektir. Bunun için, kitap bilimsel bir iddianın peşinde koşmaktan çok, faydalı olabilmeyi, geniş bir kitleye modern bilimin sunduğu bilgileri iletebilmeyi hedeflemektedir. Aslında, Türkçe'de aynı konulu kitaplara rastlansa bile, burada sunulanlar çok daha sade ve başvuru bilgileri niteliği taşımaktadır. Kitap, sadece üzerinde büyük uzlaşılar bulunan konuları genel bilgiler halinde sunmakta bunların tartışmasına girmemektedir. Nihayette her anne-baba kendi kültürü, bilgisi, anlayışı ve kendi dünya görüşü doğrultusunda çocuğunu yetiştirmek isteyecektir. Dolayısıyla, bu konuda bir emposede bulunmak kitabın amacı dışında kalmaktadır. Sadece geleneksel anlayışlara alternatif oluşturabilsin diye anne-babalara çeşitli güncel bilgiler sunulmaktadır. Örneğin, çocuğun gelişimine ilişkin birçok

değişik görüş olmasına rağmen, çocuğun belli bazı dönemlerde belli davranışlar yaptığına ilişkin herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Üzerinde uzlaşı bulunan bu özellikler aslında bütün anne-babaların da dikkatini çekmektedir. Ancak, bu kitap böylesi noktaları tekrar dile getirdiğinden, anne-babalar çocukları büyürken neler olacağını daha önceden görebilecekler ve davranışlarını ona göre ayarlayabileceklerdir. Bilgilenen anne- baba çocuklarının daha bilimsel ve çağdaş yetişmesini de sağlayabilecektir.

Psikolog:
Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ ____ *1*

I. FİZİKSEL BÜYÜME VE GELİŞME ____ *5*

1. Fiziksel Büyüme ve Gelişmeyi Etkileyen Faktörler ____ **7**

a) Kalıtım ____ *7*

b) Çevresel Faktörler ____ *7*

2. Fiziksel Büyüme ____ **9**

a) Ağırlık ____ *10*

b) Boy ____ *13*

c) Baş Çevresi ____ *17*

d) Göğüs Çevresi ____ *20*

e) Kol Çevresi ____ *21*

II. DİL GELİŞİMİ VE DESTEKLEYİCİ ÖNERİLER ____ *23*

1. İlk Altı Ay ____ **26**

a) Sıfır - Altı Hafta ____ *26*

b) Altı Hafta - Üç Ay; Gığıldama Dönemi ____ *26*

c) Üç- Altı Ay; Mırıldanma Dönemi ____ *27*

2. Altı- On İki Ay ____ **30**

a) Altı- Dokuz Ay; Mırıldanmanın Tekrarı ____ *30*

b) Dokuz- On İki Ay; Ses- Sözcükler Dönemi ____ *32*

3. Bir - İki Yaş ____ **36**

a) Oniki - On Sekiz Ay; İlk Sözcükler ve Tek Sözcüklü Cümlecikler Dönemi ____ *36*

b) On Sekiz - Yirmi Dört Ay; İki Sözcüklü Birleşimler ____ *38*

4. İki- Altı Yaş ____ **42**

a) İki - Üç Yaş ____ *42*

b) Üç - Dört Yaş ____ *45*

c) Dört- Beş Yaş ____ *49*

d) Beş- Altı Yaş ____ *52*

e) Altıncı Yaş ____ *55*

III. MOTOR GELİŞİM VE DESTEKLEYİCİ ÖNERİLER 57
1. **Birinci Ay** 59
2. **İkinci Ay** 60
3. **Üçüncü Ay** 60
4. **Dördüncü Ay** 61
5. **Beş- Altı Ay** 61
6. **Yedi- Sekiz Ay** 63
7. **Dokuz- On İki Ay** 64
8. **Onüç- On Sekiz Ay** 65
9. **On Dokuz-Yirmi Dört Ay** 67
10. **İki Yaş** 68
11. **Üç Yaş** 70
12. **Dört Yaş** 72
13. **Beş Yaş** 74
14. **Altı Yaş** 75

IV. BİLİŞSEL (ZİHİNSEL FAALİYETLERDE) GELİŞİM VE DESTEKLEYİCİ ÖNERİLER 77
1. **Duyusal- Motor Dönem (Sıfır- İki Yaş)** 81
   a) Birinci Ay 85
   b) Bir- Üç Ay 87
   c) Üç- Beş Ay 87
   d) Altı- Sekiz Ay 89
   e) Dokuz- On İki Ay 90
   f) Bir- İki Yaş 92
2. **İşlem Öncesi Dönem (İki- Yedi Yaş)** 94
   a) İki Yaş 98
   b) Üç Yaş 100
   c) Dört Yaş 102
   d) Beş Yaş 103
   e) Altı Yaş 104
3. **Somut İşlemler Dönemi (Yedi- On Bir Yaş)** 106
4. **Formel İşlemler Dönemi (Onbir- On Beş Yaş)** 108

V. KİŞİLİK GELİŞİMİ VE DESTEKLEYİCİ ÖNERİLER _ 109
a) Sıfır-Bir-Bir Buçuk Yaş 111
b) Bir Buçuk- Üç Yaş 114
c) Üç- Altı Yaş 117
VI. KİŞİSEL SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM VE DESTEKLEYİCİ ÖNERİLER 121
a) Sıfır-Bir-Bir Buçuk Yaş 123
b) Bir Buçuk- Üç Yaş 132
c) Dört- Altı Yaş 139
VII. CİNSEL KİMLİK VE CİNSEL GELİŞİM 147
VIII. GELİŞİM SÜRECİNDE ANNE-BABA TUTUMLARI 151
IX. ZEKÂ 157
a) Zekâ Geriliği ve Nedenleri 158
b) Zeka Geriliğini Önleme ve Tedavi Yolları 165
c) Zeka Testleri 165
X. OYUN 167
a) Sıfır-İki Yaş 169
b) İki-Üç Yaş 170
c) Dört Yaş 171
d) Beş Yaş 171
e) Altı Yaş 172
XI. YAŞLARA GÖRE OYUNCAK SEÇİMİ 173
a) Bir- Altı Ay 174
b) Altı- Dokuz Ay 175
c) Dokuz- Onbeş Ay 176
d) On Beş- On Sekiz Ay 178
e) On Sekiz- Yirmi Dört Ay 179
f) İki Yaş 180
g) Beş- Yedi Yaş 181
XII. ÖZEL YAŞAM OLAYLARI 183
a) Boşanma 183
b) Ailede Ölüm 186
c) Okul Öncesi Eğitim Kurumları: Kreş-Anaokulu 188

XIII. TEMEL ALIŞKANLIKLAR ***191***
a) Tuvalet Eğitimi *191*
b) Uyku ve Uyku Sorunları *192*
XIV. ÇOCUKLUK ÇAĞINDA GÖRÜLEN RUHSAL PROBLEMLER ***197***
a) Altını Islatma (Enürezis) *197*
b) Tikler *200*
c) Kekemelik *201*
d) Konuşma Gecikmesi *203*
e) Tırnak Yeme *203*
f) Çocukluk Mastürbasyonu *204*
g) Isırmak *206*
h) Parmak Emme *206*
k) Yalan Söyleme *208*
l) Dikkat Eksikliği- Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) *209*
m) Hırsızlık *212*
XV. BESLENME ***215***
1. Sıfır- Bir Yaş **216**
a) Anne Sütü ile Beslenme *216*
b) İnek Sütü ile Beslenme *218*
c) Formül Mama ile Beslenme *218*
d) Karışık Beslenme *219*
e) Sıfır- Üç Ay *219*
f) Ek Besinlere Başlama *221*
g) Dört- Altı Ay *222*
h) Altı- Dokuz Ay *224*
i) Dokuz- On Bir Ay *226*
j) On İki Ay *227*
2. Bir- Altı Yaş **228**
3. Öneriler **233**
4. Yeme Alışkanlığı ve İştahsızlık **235**
SONUÇ ***239***
KAYNAKÇA ***241***

KAYNAKÇA

1- Alp, H., Altınkaynak, S. Yıldız, L. (1991), "Anne Sütünün Enfeksiyonlardan Koruyucu Etkisi" **Aile ve Toplum Dergisi**. Sayı 1, Cilt 1, Yıl 1.Ankara. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi.

2- Ahn, CH., Mac Lean C.W. (1980), **Growth of Exclusively Breast Feed Infant**, Am J. Clin Nutr.

3- Akçakın, M. (1988), Zeka Gerilikleri**. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları** MO Öztürk (Ed) Ankara: Nurol Mutbaacılık.

4- Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). **Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı,** Dördüncü Baskı (DMS IV). Amerikan Psikiyatri Birliği. Washington D.C. (Çev. Ertuğrul Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

5- Arslan, P., Baysal A. (1988), **Çocuk Beslenmesi**, Ankara Türkiye İş Bankası Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayını.

6- Bakwin H., Bakwin RM. (1960), **Behevior Disorder in Children** WB. Saunders C.O.

7- Bal S., Artan İ. (1995), **Müzik Eğitimi,** İstanbul: YA- PA Yayınevi.

8- Başaran F. (1992), **Psiko- Sosyal Gelişim: 7-11 Yaş Grubu Çocuklar Üzerine bir Araştırma**, 2. Baskı Ankara: A.Ü. Basımevi.

9- Başaran, İE. (1985), **Eğitim Psikoloji,** 8. Baskı Ankara: Sevinç Matbaası.

10- Bayley, N. (1969), **Manual: Bayley Scales of Infant Development.** New York: Psychological Carporation.

11- Baysal, A. (1995), **Genel Beslenme**, Ankara: Hatipoğlu Yayınları.

12- Baysal, A. (1993), "Gençliğin Beslenme Sorunları" **Aile ve Toplum Dergisi** Cilt 1: Sayı 3, Yıl 3, Ankara, Kılıçarslan Matbaacılık.

13- Baysal A (1975), **Beslenme IV**, Baskı Ankara: H.Ü. Yayınları A/13 Çağ Matbaası.

14- Bilir, Ş., v.d. (1991- 1992), "Korunmaya Muhtaç Zeka Özürlü Çocuk ve Gençlerde Özbakım Becerilerinin İncelenmesi", **Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Dergisi**, Sayı 5, H.Ü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Yayını Ankara: Ayyıldız Matbaası. A.Ş.

15- Bilir Ş., (1984), Anne ve Çocuk sağlığı, Ankara: Hacettepe Yayınları

16- Bilir Ş., Dabanlı, D, (1991), Ailelerde Boşanma Vakaları Sonucu Çocukların Geliştirdikleri Tepkiler ve Bu Tepkileri Doğuran Faktörler **Aile Yazıları 3 (**Der: Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem), 2. Baskı Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

17- Bilir Ş., Bilir, S. (1993), **Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi** 2. Baskı İstanbul: MEB. Yayınları..

18- Bloodstein, OA. (1981), **Handbook on stuttering for Proffesional Workers** National Society for Crippled Childiren and Adults. Inc.

19- Boratav C., Şener Ş. (1994), "Çocukta Afekt ve Afektif Gelişim". **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi.** Cilt 1, Sayı 2, Ankara: Ayrıntı Basım Yayım Matbaacılık.

20- Budak, N, (1997), "Çocuk ek Besinleri", **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi** Cilt 6, Sayı 6, Ankara: SB. AÇS ve AP Genel Müdürlüğü.

21- Budak, N., (1997), "Çocuk Ek Besinleri II. Sebze ve Meyvalar" **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi**. Cilt 6, Sayı 9, Ankara: SB. AÇS. ve AP. Genel Müdürlüğü.

22- Canat, S. (1985), "Ergenlik Dönemi ve Bireyselleşme Sorunu" XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Adana, Çukurova Üniversitesi.

23- Cebiroğlu, R, (1995), **Çocuk ve Gençte Davranış Bozuklukları** İstanbul: Model Matbaa A.Ş.

24- Charles, CM. (1992), **Öğretmenler İçin Piaget İlkeleri** (Çev: Gülten Ülgen) Ankara: Lazer Ofset Matbaacılık.

25- Cimilli, C. (1997), Kişilik ve Psikopatoloji Kuramları. İç **Psikiyatri Temel Kitabi**. Cilt 1, C. Güleç, E. Köroğlu (Ed). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

26- Cüceloğlu, D. (1993), **İnsan ve Davranışı**. 4. Basım İstanbul: Remzi Kitabevi.

27- Çağlar, D. (1981), **Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi,** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

28- Çağlarım, A. (1996), **Anaokulu ve Anasınıfları İçin Program Klavuzu.** İstanbul: YA- PA

29- Çoşkun, T. (1992), "Büyümenin Değerlendirilmesi", **Çocuk Sağlığı Kitabı Propedötik.** (Ed. Tunçbilek E. vd.) 2. Baskı, Ankara: Güneş Kitabevi, Feryal Matbaası.

30- Davaslıgil Ü. (1999), **Bebeklik Dönemi.** Anababa Okulu. 8. Basım İstanbul. Remzi Kitabevi.

31- Dereboy, İ.F. (1993), **Kimlik Bocalaması**. Malatya: Özmert Ofset.

32- Doğan. O. (1999), **Davranış Bilimleri.** Genişletilmiş İkinci Baskı Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları. Önder Matbaası.

33- Dönmez, NB. (1992), **Oyun Kitabı** İstanbul. Esin Yayınevı Bayrak Matbaası.

34- Dönmez, NB. (1986), "Dil Gelişimi ve Dil Gelişimini Değerlendirmede Kullanılan Testler" **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi.** Sayı 1. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelisimi ve Eğitimi Bölümü Yayınları. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

35- Ekşi, A. (1990), **Çocuk Genç, Ana, Babalar**: İstanbul. Bilgi Yayınevi.

36- Enç, M. (1974), **Ruhbilim Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu s.31.

37- Englisch, H.B., Englisch A.C.A. (1969) **A Comprehensive Dictionary of Psychological and Psycho- analitical**.**Terms, Human Socialization.** California: Wadsivarth. P. Co.

38- Ergenç, H. (1993), **Gelişim Psikolojisi III. Ders Notları** İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

39- Erikson, EH. (1963), **Childhood and Society (**2n Ed) NewYork: Norton.

40- Fışıloğlu, A. (1996), "Akılcı Konuşma Bozukluğu: Kekemelik Tanı ve Sağaltımı" **3P-Psikiyatri, Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi** Cilt 4, Sayı 2, Ankara: Yeni Özbek Matbaası.

41- Fidan, N, (1986), **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

42- Fişek, GO., Yıldırım SM., (1983), **Çocuk Gelişimi,** İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

43- Gander, MJ., Harry, WG (1995)., **Çocuk ve Ergen Gelişimi** (Çev. Bekir Onur) 2. Baskı Ankara: İmge Kitabevi.

44- Garmezy, N., Masten A.S. (1995), **Chronic Adversities.** 3. Baskı Ruther M, Taylar E, Hersow. L (Eds). **Child and Adloescent Psychiatry** Oxford: Blackwell Science Ltd.

45- Gelder, M., Gath D., Mayou R., (1985), **Oxford Textbook of Psychiatry** Oxford: Oxford University Press.

46- Gesell, A, (1978), **The First Five Years of Life**. London: Methuen and Co.

47- Grassman, H.J. (1983), **Classification in Mental Retardation** Washington DC: American Assocation on Mental Defficiency.

48- Grotberg, E.H. (1994), **0-6 Yaş Çocuğun Gelişimi** (Çev. Semra Erkan) Ankara: 2M Baskı.

49- Güven, N., Bal S. (2000), **Dil Gelişimi ve Eğitimi**: İstanbul: Şahinkaya Matbaası, Epsilon Yayınevi.

50- Harold, T., Kaplan, MD., Benjamin, J., Sadock M.D (1999). **Klinik Psikiyatri El Kitabı** (Çev. Editörü: Ercan Abay) 2. Baskı. İstanbul Nobel Tıp Kitabevi.

51- Hayden, A.H., vd. (1992), **Öğrenme Yetersizliği Olan Çocuklar (**Çev.: Hasan Karatepe) 2. Baskı. Ankara: Karatepe Yayınları.

52- Housten, J.P., Bee, H., and Rim, D.C., (1983), **Intivitation to Psychology** 2nd. Ed. New York. Akademic Press.

53- Howard, R., Faye, Jr., Steplen, B.S. (1996), "Çocukta Gelişme ve Davranış" **Nelson Essentials of Pediatrics** Second Ed. (Çev: Ufuk Boyazovan). İstanbul. Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti. Yüce Yay. Ortak Yayın.

54- Inhelder, B., Piaget J. (1958), **The Growth of Logical Thinking From Childhood to Adolescence,** New York: Basic Books.

55- Işıksoluğu, M. (1994), **Beslenme** 8. Basılış. İstanbul MEB.

56- Kaplan, HI., Sadock, BJ. (1985), **Comprehensive Textbook of Psychiatry IV**. Vol. Fourth Ed. Baltimore/ London: Williams and Wilkins.

57- Kendel, RE ve Zealley, AK. (1983), **Companion to Psychiatric Studies.** Edinburgh: Churchill Livingstone.

58- Kerimoğlu, E. (1985), "Kekeme Çocukların ve Ailelerinin Kişilik Özellikleri Yönünden İncelenmesi" **Psikoloji Dergisi.** Cilt 5, Sayı: 18.

59- Kerimoğlu, E (1996), Çocuk Psikyatrisi **Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ders Kitab**ı, Işık Sayıl (ed.) Ankara. ANTIP A.Ş. Yay.

60- Kulaksızoğlu, A (1998), **Ergenlik Psikolojisi,** İstanbul: Remzi Kitabevi.

61- Kuzgun, Y. (1991), Ana baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. **Aile Yazıları 3 (**Der: Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem) 2. Baskı: Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

62- Lamp, ME., Compos, JL. (1982), **Development in İnfancy,** USA: Rondom House.

63- Landers, C. (1999), **Erken Çocukluk Gelimişinde Bakım Yönlendiriciler İçin Rehber (3- 5 Yaş) Öğrenmeye Açılan Yollar, (**Çev.: Türkçe Uyarlama: N. Ekrem Düzen). Ankara. TC MEB ve UNICEF Türkiye Temsilciliği.

64- Lasher, M.G., vd (1987), **Heyecan Bozukluğu Olan Çocuklar** (Çev: Hasan Karatepe) Ankara. Karatepe Yay.

65- Lucas, Henderson. (1985), **Pre- School Playgroups A Hand Book**. London: George Allen - Unwin.

66- Mercer, C.D., Payne, J.S. (1975) **Mental Retardation: Introduction and Personal Perspectives (**Ed: JM., Kaufman, JS., Paync) Colombus, Ohio: Charles E. Merrill.

67- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı (1986), **Özel Eğitimle İlgili Kanun ve Yönetmelikler**, Ankara. MEB Basımevi.

68- Milli Eğitim Bakanlığı (1994), **Okul Öncesi Eğitim Programları**. İstanbul. MEB. Yayınları.

69- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı (1988), **Stanford Binet Zeka Testi** L Formu. Ankara. MEB Basımevi.

70- Morgan, CT. (1993), **Psikolojiye Giriş** (Çev. Sor: Sirel Karakaş) 10. Baskı. Ankara. Meteksan.

71- Mussen, P. (1973), **The Psychological Development of The Child.** New Jersey: Prentice- Hall Inc Englewood Cliffs.

72- Neyzi, O. (1967), **Somatik Gelişme İndekslerinin Tatbiki Değeri.** Haseki Tıp Bülteni 5:1. İstanbul.

73- Oktay, A. (1988- 89), "Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak" **Pembe Bağçık Dergisi,** Özel Sayı, 8- 9.

74- Oktay, A. (1999), **Yaşamın Sihirli Yılları Okul Öncesi Dönem**. İstanbul Epsilon Yayınları.

75- Onur, B. (1995), **Gelişim Psikolojisi,** Ankara: İmge Kitabevi.

76- Öktem, F. (1996), "Dikkat Eksikliği Bozukluğu", **Çocuk Ruh Sağlığı** Katkı Pediatri Der. Cilt 17, Sayı 5. Ankara. HÜTF Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD. Çocuk Sağlığı Enstitüsü Yayını.

77- Özgüven, İE. (1994), **Psikolojik Testler,** Ankara. Yeni Doğuş Matbaası.

78- Özsoy, Y. (1982), **Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri** (2. Baskı) Eşkisehir A.Ü. İletişim Fakültesi Yayını.

79- Özyürek, M. (1984), "Kekemeliğin Önlenmesi" İ.Ü. **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi** (1- 2) İstanbul.

80- Öztürk, M. (1988), Çocukluk Çağı Ruhsal Sorunları ve Bozuklukları. **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları,** MO Öztürk (Ed). Ankara. Nurol Matbaası.

81- Öztürk, MO. (1988), Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Nurol Matbaacılık.

82- Öztürk, MO. (1989), **Psikoanaliz ve Psikoterapi** 2. Baskı. İstanbul: Evrim Kitabevi.

83- Parten, M.E (1932), **Social Participation Among. Pre School Children, J of Abnormal and Social Psy**. Vol.27.

84- Pearce, J, (1996), **Çocuklarda Büyüme ve Gelişme** (Çev. Ayşegül Yeşildoğan), Ankara. Doruk Yayıncılık.

85- Pehlivantürk, B. (1996), "Kekemelik" **Çocuk ve Ruh Sağlığı Katkı Pediatri Dergisi**. Cilt 17 Sayı 5.Ankara. HÜ Tıp Fük. Çocuk Sağlığı ve Hast. ABD ve Çocuk Sağlığı Eğitimi Yayını.

86- Rapport, L. (1972), **The Personality Development: The Chronology of Experience** Gleview Illinois Scott. Foresman. 8 Co.

87- Read, K.H. (1966), The Nursery School. Philadelphia and London: W.B. Sounders Company.

88- Riper, C.V. (1962), **Speech Correction: Principles and Methods** Englewood Cliffs. Prentice- Hall.

89- Savaşır, I., Sezgin, N., Erol, N. (1988), Ankara Gelişim Tarama Envanteri El Kitabı Genişletilmiş 2. Basım Ankara: Rekmay Ltd. Şti.

90- Shaffer, D., Ehrhardt A.A., Greenhill, L.L. (1985), **Clinical Guide to Child Psychiatry.** Mac millan Pub.

91- Shaffer, D., Ruther, M., Taylor, E., Hersov L (Ed) (1994), **Child and Adolescent Psychiatry Modern Approacher**. Bockwell. Science London.

92- Stil, G.F (1955), **Common Disorder and Diseases of Chilhood** Ed. 3. London: Oxford Medical Puplication.

93- Terman, LM., Merrill, MA. (1960), **Stanford- Binet Intelligence Scale** Boston: Houghton Mifflin.

94- Tunçdoğan, İ., Tunçdoğan, Ç. (1985), **Çocuk ve Beslenme.** Ankara. Ayyıldız Matbaası.

95- Tomb, D.A. (1984), **Psikiyatri** (Çev.: Zeliha Tunca vd.) İzmir. Serdar Matbaacılık.

96- Turgay, A. (1997), **Gençlerde Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu.** Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları 3.

97- Turner, J.S., Helmez, D.B. (1991), **Lisrepson Development** Hault Rinehart and Winston Inc. Chicago.

98- T.C. Sağlık Bakanlığı. Anne Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (1991), **Bebeğinizin Beslenme Rehberi.** İstanbul. Wyeth Lab. AŞ.

99- Uğur, M.M. (1994), **Medikal Psikoloji.** 1. Baskı. İstanbul Sahhaflar Kitap Sarayı.

100- Uluğ, M. (1988), "Konuşma İşlevi ve Konuşma Bozuklukları" **Tecrübi Psikoloji Çalışmaları**, İstanbul. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi. Basımevi.

101- Ülgen, G., Fidan, E. (1992), **Çocuk Gelişimi** 7. Basılış- İstanbul Mili Eğitim Basımevi

102- Ünal, F (1996) "Çocukluk Mastürbasyonu" **Çocuk Ruh Sağlığı** Katkı Pediatri Dergisi Cilt 17 Sayı 5, Ankara:H.Ü. Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalikları ABD ve Çocuk Sağlığı Enstitüsü Yayını.

103- Ünal, F, Sonuvar, B. (1994) "Çocukluk Mastürbasyonu, Kontrollü Bir Ön Çalışma" **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi** Cilt 1 Sayı 2 Ankara:Ayrıntı Basım Yayım Matbaacılık Hizmetleri San. Tic. LTD ŞTİ.

104- Wallerstein, H. (1981), The Penguin Dictionary of Psychology, New York:625 Madison Avenue.

105- Warren, C. (1992), "The Relationship Between Early Recollections and Behavior Pattern" Journal of İndividual Psychology.

106- Wechler, D. (1939), The Measurement of Adult Intellegence. Baltimore: Williams & Wilkins.

107- Weller, E.B., Weller. R.A. (1991), **Grief** Lewis M (eds) **Child and Adolescent Psychiatry** Baltimore. William&Wilkins.

108- Whitsede, L.E., Simm, B.H. (1988), **Zeka Özürlü Çocuklar (**Çev.: Hasan Karatepe) Ankara. Karapepe Yay. Yenicağ Matbaası.

109- White, E., Elsom, B., Prowat, R. (1978), "Childiren's Conceptions of Death" **Child Devolopment** 49.

110- Yalaz, K., Epir, S. (1982), Denver Gelişimsel Tarama Testi El Kitabı. Türk Çocuklarına Uyarlanması ve Standardizasyonu. Ankara: Meteksan Ltd. Şti.

111- Yanbastı, G. (1996), **Kişilik Kuramları** II. Baskı. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 53.

112- Yaslan, Ş. (-), **Çocuk Bakımı. Annenin El Kitabı**. İstanbul. YA-PA Yay.

113- Yavaş, İ. (1996), "Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunda Ailesel ve Çevresel Risk etmenleri. Rutter'in Kötüye Gidiş Belirteçleri" **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi.** Cilt 3 Sayı1 Ankara. Ayrıntı Basım Yayım Matbaacılık Hizmetleri San. Tic Ltd. Şti.

114- Yavuzar, H. (1994), **Çocuk Psikolojisi.** II. Basım. İstanbul. Remzi Kitabevi Geliştirilmiş Yeni Basım.

115- Yavuzer, H. (2000), **Çocuğunuzun İlk 6 yılı.** 11. Basım. İstanbul. Remzi Kitabevi.

116- Yavuzer, H. (2000), **Ana Baba ve Çocuk** 13. Basım. İstanbul. Remzi Kitabevi.

117- Yörükoğlu, A. (1988), **Çocuk Ruh Sağlığı** 14. Baskı. Ankara. İş Bankası Kültür Yayınları.

118- Etaner, U. (1990), Çocuk Psikolojisi Neyzi.O (Ed) **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları**. Nobel Tıp Kitabevi İstanbul:602- 605.

119- Ünal, F. (1996), Enürezis Nokturna. **Çocuk Ruh Sağlığı Katkı Pediatri** Dergisi Cilt 17 Sayı 5. Ankara. HÜ. Tıp Fak. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD ve Çocuk Sağlığı Enstitüsü Yayını.

120- Güven, N. (1987), Temel Gelişimsel Materyaller Yöntemler. ÇGE 203 Ders Notları Ankara: Hacettepe Üniversiteleri.

121- Şahin, S. (1994), Manipulatif Materyaller. **Okul Eğitimcileri İçin El Kitabı,** Şule Bilir (Ed.) Ankara: Ya.pa Yayınları

122- Eden, D.J. (1976), Mental Handicap: An Introduction, London: George Allen and Unwin.

123- Teyin, Buket. (1989). Klinik Psikoloji Ders Notları Ankara: Hacettepe Üniversitesi,

5. Basım

ÇOCUK VE ERGEN PSİKOLOJİSİ

Betül Aydın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 686
Eğitim Bilimleri No.: 139
ISBN : 978-605-133-587-2
© 5. Basım, Kasım 2015

ÇOCUK VE ERGEN PSİKOLOJİSİ
Betül Aydın

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydın, Betül.
Çocuk ve Ergen Psikolojisi / Betül Aydın
5. Basım, X + 228 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-587-2
1. Psikoloji 2. Ergen Psikolojisi 3. Çocuk Gelişimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sağlıklı toplum, sağlıklı nesiller şüphesiz ailelerin sağlıklı çocuklar yetiştirmesi ile gerçekleşir. Bireyin potansiyel gücünü ortaya koyması, yaşama sevinci ile çalışıp birşey üretmesi ruh sağlığının önemli kriterleri olarak görülmektedir.

Bu özelliklerin kazanılmasından sorumlu olan kişiler ise öncelikle anne-babalar ve öğretmenlerdir. Çocuğun doğası ile çevre arasındaki etkileşim içerisinde yaşananları ve olası yansımaları değerlendirmek için insan gelişimini incelemek insanı tanımak açısından önemlidir.

Bu yapıt böyle bir hedefi gerçekleştirmek amacı ile tasarlanmıştır. Kitapta çocukluk ve ergenlik yılları duygu, düşünce ve davranış bağlamında gelişimsel açıdan ele alınmıştır. Bedensel gelişimin yanı sıra belli dönemlerde yaygın ve önemli olan bazı gelişimsel problemlere de yer verilmiştir. Ayrıca, çocuk gelişiminde ve psikolojisinde anne-babalara ipucu teşkil edecek öneriler bulunmaktadır. Bir anlamda gelişimsel açıdan çocuk ve ergen psikolojisi ile ailelere de yardımcı olacağı düşünülerek geleneksel çocuk yetiştirme tarzlarının ötesinde bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır.

"Çocuk ve Ergen Psikolojisi"nin ortaya çıkmasında şüphesiz birçok kişinin katkıları olmuştur. Öncelikle desteklerinden dolayı eşime ve sevgili oğullarım Alper ve Burak'a teşekkür ederim. Ayrıca, bu mesleğe yönelmemde beni cesaretlendiren anneme ve babama da şükran borçluyum.

Betül Aydın, 2004

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

ÇOCUK PSİKOLOJİSİNE GİRİŞ

ÇOCUK PSİKOLOJİSİNDE GELİŞİM MODELLERİ 3
ÖĞRENME TEORİSİ MODELİ 4
BİLİŞSEL GELİŞİM MODELİ 5
İNSAN GELİŞİMİNİ VE PSİKOLOJİSİNİ AÇIKLAYAN TEMEL KURAMLAR 6
SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİ AÇIKLAYAN KURAMLAR 6
Psikanalitik Kuram 6
Freud'un Kişilik Gelişimi Kuramı 7
Topografik Kişilik Kuramı 7
Yapısal Kişilik Kuramı 7
Psikoseksüel Gelişim Kuramı 8
Erikson'un Psikososyal Kuramı 9
Güvene Karşı Güvensizlik (0-1 yaş) 10
Özerkliğe Karşı Kuşku ve Utanç (1-3 yaş) 10
Girişimciliğe Karşı Suçluluk (3-6 yaş) 10
Başarılı Olmaya Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş) 11
Kimlik Kazanımına Karşı Kimlik Krizi (12-18 yaş) 11
Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (20'li ve 30'lu yaşlar) 11
Üretkenliğe Karşı Durgunluk (40'lı ve 50'li yaşlar) 11
Bütünlüğe Karşı Umutsuzluk (60'lı yaşlar ve üstü) 11
Sosyal Öğrenme Kuramı 12
Bağlanma Kuramı 13
BİLİŞSEL GELİŞİMİ AÇIKLAYAN TEMEL KURAMLAR 15
Bilgi İşleme Kuramı 15
Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı 16
ÇOCUK VE ERGEN PSİKOLOJİSİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 17
BİLİMSEL YÖNTEM 17
Veri Toplama Yöntemleri 18
Gözlem Yöntemi 18
Tarama Yöntemi 19
Vak'a Tarihçesi 20
Test Yöntemi 20

2. BÖLÜM

GELİŞİM KAVRAMI, İLKELERİ VE GELİŞİM DÖNEMLERİ

KALITIM VE ÇEVRE 24
HORMONLAR 25

GELİŞİM İLKELERİ VE ÖZELLİKLERİ 27
GELİŞİM DÖNEMLERİ 29

3. BÖLÜM

BEDENSEL VE MOTOR GELİŞİM

DOĞUM ÖNCESİ VE SONRASI GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 35
HASTALIKLAR 35
ÇEŞİTLİ KİMYASAL İLAÇLAR VE ÇEVRE KİRLİLİĞİ 35
BESLENME 36
STRES 36
DİĞER FAKTÖRLER 36
DOĞUM ÖNCESİ DÖNEMDE FİZİKSEL GELİŞİM 37
1. DÖLÜT 37
2. EMBRİYO 37
3. FETÜS 37
DOĞUM SONRASI DÖNEMDE FİZİKSEL GELİŞİM 38
YENİ DOĞAN BEBEK (0 - 4 hafta) 38
Büyümeye Tesir Eden Faktörler 41
MOTOR GELİŞİM 42
Refleksler 43
Palmer Refleksi (Avuçiçi Refleksi) 44
Planter Refleksi (Ayaktabanı Refleksi) 44
Moro Refleksi (Yakalama, Sarılma Refleksi) 44
Yüzme Refleksi 44
Adım Atma Refleksi 44
Tonik Boyun Refleksi 44
Yürüme 45
El Tercihi 46

4. BÖLÜM

BİLİŞSEL GELİŞİM

HEINZ WERNER KURAMI 51
JEROME BRUNER KURAMI 52
HAREKET DÖNEMİ 53
İMGELEME DÖNEMİ 53
SEMBOLİK DÖNEM 53
JEAN PIAGET KURAMI 54
DUYUSAL MOTOR DÖNEMİ 56
1. Birinci Alt Aşama (Refleks Aşaması 0-2 ay) 56
2. İkinci Alt Aşama (Birinci Döner Tepkiler Aşaması 2-4 ay) 56
3. Üçüncü Alt Aşama (İkinci Döner Tepkiler Aşaması 4-8 ay) 57
4. Dördüncü Alt Aşama (8-12 ay) 57

5. Beşinci Alt Aşama (12-18 ay) ... 58
6. Altıncı Alt Aşama (18-24 ay) ... 58
B- İŞLEM ÖNCESİ DÖNEM (2-7 Yaş) ... 59
Tersine Dönüştürme ve Korunum İlkesi ... 60
Benmerkezli Düşünce ... 61
Canlılık Atfetme ... 62
C. SOMUT İŞLEMSEL DÖNEM (7-11 YAŞ) ... 63
D. SOYUT İŞLEMSEL DÖNEM (11+) ... 64

5. BÖLÜM

DİL GELİŞİMİ

DİL GELİŞİMİNİ AÇIKLAYAN TEORİLER ... 69
DAVRANIŞCI YAKLAŞIM ... 69
PSİKOLİNGUİSTİK YAKLAŞIM ... 70
BİLİŞSEL YAKLAŞIM ... 71
PRAGMATİK YAKLAŞIM ... 71
DİL VE KONUŞMANIN GELİŞİMİ ... 72
DİĞER CANLILARDA İLETİŞİM ... 73
KONUŞMANIN GELİŞİMİ ... 73
A. Vokalizasyon Dönemi (0-2 ay) ... 74
B. Cıvıldama Dönemi (4-5 ay) ... 74
C. Tek Sözcük Dönemi (12-18 ay) ... 76
D. İki Sözcük Dönemi (18-24 ay) ... 77
E. Üç ve Daha Fazla Sözcüklü Cümleler Dönemi ... 78
KONUŞMA AKSAKLIKLARI ... 79
Kekemelik ... 79
Kekemelik ve Zeka ... 80
Kekemelik ve Cinsiyet ... 81
Kekemelik Nasıl Olur? ... 81
Kekemelik İle Kişilik Arasında Nasıl Bir İlişki Vardır? ... 82
Kekemelik Bulaşıcı Mıdır? ... 82

6. BÖLÜM

ZEKA'NIN GELİŞİMİ

KÜLTÜRE BAĞIMLI TESTLER ... 87
ALFRED BINET VE DAVID WECHSLER ... 87
KÜLTÜRDEN ARINMIŞ TESTLER ... 89
PSİKOMETRİK TESTLERİN ÖZELLİKLERİ ... 90
ZEKA BÖLÜMÜ PUANLARININ HESAPLANIŞ ESASLARI ... 91
ZEKA BÖLÜMÜ DEĞİŞEBİLİR Mİ ? ... 92
ZİHİNSEL GELİŞİMİN SEYRİ ... 93
TEST BAŞARISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER ... 95

Uygulayıcının Tutumları ... 96
Cinsiyet ... 96
Sosyo-Ekonomik Durum ... 97
Uyarıcı Yoksunluğu ... 97
Kalıtım ve Çevre ... 98
ZEKA BÖLÜMÜ UÇLARA YAKLAŞAN ÇOCUKLAR ... 99
ZEKA GERİLİĞİ OLAN ÇOCUKLAR ... 100
ÜSTÜN ÇOCUKLAR ... 100
YARATICI ÇOCUKLAR ... 101

7. BÖLÜM

DUYGUSAL GELİŞİM

DUYGULARLA İLGİLİ KAVRAMLAR ... 105
BİYOLOJİK KAVRAMLAR ... 105
KÜLTÜREL KAVRAMLAR ... 106
BİLİŞSEL SÜREÇLER ... 106
DUYGUSAL GELİŞİMİN GENEL ÖZELLİKLERİ ... 107
WATSON'UN TEORİSİ ... 108
DUYGUSAL TEPKİLERİN BELİRLENMESİ ... 108
KORKU GELİŞİMİ ... 110
Bebeklerde Görülen Korkular ... 110
Daha Büyük Çocuklarda Korkular ... 112
KISKANÇLIK ... 114

8. BÖLÜM

ANABABA ÇOCUK ETKİLEŞİMİ

ÇOCUK YETİŞTİRME BİÇİMLERİ ... 118
DİSİPLİN YÖNTEMLERİ ... 119
DİSİPLİN YÖNTEMLERİ VE ÇOCUK DAVRANIŞLARI ... 121
BAĞLILIK ... 123
ÇOCUĞUN MİZACI VE CİNSİYETİ ... 125
SALDIRGANLIK ... 126
ÇOCUK İSTİSMARI ... 128
İSTİSMAR TÜRLERİNİN SINIFLANDIRILMASI ... 130
AİLEDE İSTİSMARA NEDEN OLAN ÖZELLİKLER ... 132

9. BÖLÜM

SOSYAL GELİŞİM

ÖZDEŞLEŞME ... 137
CİNSİYET ROLLERİNİN KAZANILMASI ... 139
OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞLARIN KAZANILMASI ... 141
KURAMSAL YAKLAŞIMLAR ... 141

OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞI NELER ETKİLEYEBİLİR ?..... 143
ÇOCUK YETİŞTİRME ŞEKLİ..... 143
TELEVİZYONUN ETKİLERİ..... 144
EMPATİ..... 145
AKRANLARLA ETKİLEŞİM..... 145
OYUN..... 147
GRUP ARKADAŞLIĞI..... 149
POPÜLER ÇOCUK..... 151

10. BÖLÜM

AHLAK GELİŞİMİ

PSİKANALİTİK TEORİ..... 156
SOSYAL ÖĞRENME KURAMI..... 157
BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI..... 158
PIAGET VE AHLAK GELİŞİMİ..... 159
KOHLBERG VE AHLAK GELİŞİMİ..... 162
Gelenek Öncesi Düzey..... 163
Geleneksel Düzey..... 163
Gelenek Ötesi Düzey..... 164

11. BÖLÜM

ERGENLİK

TARİHTE ERGENLİK..... 171
FİZİKSEL GELİŞİM..... 172
Fiziksel Değişiklikler..... 173
Erinliğin Psikolojik Boyutu..... 174
Erinlik zor bir dönem midir?..... 175
BİLİŞSEL GELİŞİM..... 176
Soyut İşlemsel Düşüncenin Özellikleri..... 176
Ergenlerin bilişsel yapılanımlarında fark var mıdır?..... 178
Dil Gelişimi..... 179
SOSYAL BİLİŞ..... 179
Ben Merkezci Düşünce..... 181
SOSYAL GELİŞİM..... 183
Aile..... 183
Ergende Görülen Genel Özellikler..... 185
Bağımsızlık Arzusu..... 186
Bağlılık..... 188
Kardeşlerle İlişkiler..... 188
KİŞİLİK GELİŞİMİ..... 190
Benlik Kavramı..... 191
Kimlik..... 194

Akran İlişkileri 196
Gruba Uyum 197
Arkadaşlık 198
Kız Erkek Arkadaşlığı 199
OLUMSUZ DUYGU, DUYGU DURUM PROBLEMİ VE İNTİHAR 200
ÖFKE 201
DEPRESYON, DEPRESİF DUYGULANIM 203
İNTİHAR 205

12. BÖLÜM

ANNE-BABALAR İÇİN ÖNERİLER

KAYNAKLAR 221

KAYNAKLAR

AINSWORTH, M. ve ark., (1978).: *Patterns of Attachment*. Hillsdale. NJ:Erlbaum.

AMES, L.B. (1937).: The sequential patterning of prone progression in the human infant, *Genetic Psychology Monographs,* 19, 409-460.

ARBUTHNOT, J. (1975).: Modification of moral judgment through role playing. *Developmental Psychology,* 11, 319-324

ARLIN, P.K. (1984).: *Arlin Test of Formal Reasoning.* East Aurora, NY: Slosson Educational Publications

ARNOLD, M.B. (1970).: Perrenial problems in the field of emotion. M.B. Arnold (Editor) *Feelings and Emotions.* New York: Academic Press, 169-185.

AUSUBEL, D.P., MONTEMAYOR,R. ve SVAJIAN,P. (1977).: *Tlıeories and problems of adolescent development.* New York: Grune Stratton.

AYDIN, B. (1990).: Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Bilişsel Çarpıtmalar ve Akademik Başarı, *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 2, 27-36.

AYDIN, B. (1991).: Aile Yapısı ve Aile-İçi İlişkilerin Liseli Ergenlerin Kendini Kabul Seviyesine Etkisi. *Yayınlanmamış Araştırma.* M.Ü. İstanbul

AYDİN, B. (1991).: Cinsiyet ve Cinsiyet Rolleri Açısından Atılganlık Seviyesinin İncelenmesi *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi.* s. 3, 25-36

AYDİN, B. (1996).: Benlik kavramı ve ben şemaları. *Eğitim Bilimleri Dergisi* 8, 41-4 7.

AYDIN,B.(2002).: "Gelişimin Doğası" *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi B.Yeşilyaprak,Editör),Pegem A Yenişehir,Ankara Yayıncılık,29-49.*

AYDIN,B.(2002).: a. *Gelişim Psikolojisi* (B.Aydın, Editör),Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademisi Başkanlığı, SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık Ltd.Şti.Ankara. *b."*Genç Yetişkinlik" *Gelişim Psikolojisi* (B.Aydın, Editör) Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademisi Başkanlığı, SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık Ltd.Şti.Ankara, 121-136.

BANDURA, A. (1969).: Social leaming theory of identificatory processes. D. Goslin (Edit), *Handbook of socialization tlıeory and researclı.* Chicago: Rand McNally, 213-262

BEM, S.L. (1974).: The measurement ofpsychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psyclıology,* 42, 153-162.

BEM, S.L. (1975).: Sex role adaptability: One consequence of psychological androgyny. *Journal of Personality and Social Psychology,* 31, 134-143.

BLOOM, L. (1975).: Language development review. E.M. Hetherington (Ed.) *Reuiew of child deuelopment research*. Chicago: University of Chicago Press.

BRADY, J.V. (1970).: Emotion: Some conceptual problems and psychophysiological experiments. M.B. Arnold (Edit) *Feelings and Emotions*. New York: Academic Press, 69-100.

BRIDGES-BENHAM, K. (1930).:A genetic theory of the emotions. *Journal of Genetic Psychology,* 37, 514-527.

BRIDGES-BENHAM, K. (1932).: Emotional development in early infancy. *Child Deuelopment,* 3, 324-341.

BROUGHTON, J. (1983).: The Cognitive developmental theory of adolescent self and identify. B. Lee ve G Noam (Edit). *Deuelopmental approaches to self*. New York: Plenum

BURNEY, D. M. (2001).: *Adolescent Rating Scale*, PAR.

BUSS, A. (1961).: *The psychology of aggression*. New york: Wiley

CANNON, W.B. (1929).: Bodily changes in pain, hunger, fear and rage. 2 nd Edition. N ew Y ork: Appleton

CAREY, S. (1988).: Are Children fundamentally different kinds of thinkers and Ieamers than adults? K Richard; S. Sheldon (Edit), *Cognitiue deuelopment to adolescence,* Hillsdale, NJ: Erlbaum

CARROLL, J.B. (1960).: Language development. *Encyclopedia of Educational Research*. 3. Baskı. New York: Macmillan

CHEYNE, J. (1971).: Effects of imitation of different reinforcement combinations to a model. *Journal of Experimental Child Psychology,* 12, 258-269

CHOMSKY,N. (1965).: *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, Mass: MIT Press

DAVASLIGİL, Ü. (1988).: Anksiyete Düzeyi ve Aile Tutumlarının Yaratıcı Düşünceye Olan Etkisi. Yayınlanmamış Doçentlik tezi. İstanbul Üniversitesi.

DENNIS, W. (1960).: Causes of retardation among institutional children: Iran. *Journal of Genetic Psychology,* 96, 47-59.

ELKIND, D. (1961).: Quantity conceptions in junior and senior high school students. *Child Development,* 32, 551-560.

ELKIND, D. (1985).: Reply to D. Lapsley and M. Murphy's Developmental Review paper. *Developmental Review,* 5, 218-226.

FALBO, T; POLIT, D.F. (1986).: A quantitative review of the only-child Iiterature: Research evidence and theory development. *Psychological Bulletin,* 100, 176-189.

FORD, M.E. (1987).: Processes contributing to adolescent social competence. M.E. Ford ve D.H. Ford (Edit), *Humans as self-constructing living systems*. Hillsdele, NJ: Erlbaum.

FRIEDRICH, L.K; STEIN, A.H., (1975).: Prosocial television and young children: The effects of verbal Iabeling and role playing on Iearning and behavior.*Child Development* 46, 27 -33

FRIEDRICH, L.K; STEIN, A.H. (1973).: Aggressive and prosocial television programs and the natural behavior of preschool children. *Monographs of the Society for Research in Child Development,* 38, No. 151.

GENÇ, S; TUR, G; KEPSUTLU, B. (1990).: *Çocuk Gelişimi II-III* Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fak. Yayın No: 26.

GESELL, A.L; AMES, S.B. (1947).: The development of handedness. *Journal of Genetic Psychology,* 70, 155-175.

GESELL. A.L; AMES, L.B. (1940).: The ontogenetic organization of prone behavior in human infancy. *Journal of Genetic Psychology,* 56, 24 7 -263.

GOLDFARB, W. (1949).: Rorschach test differences between family-reared, institutional-reared, and schizophrenic children. *American Journal of Orthopsychiatry,* 19, 625-633.

GREENFIELD, P.M; SMiTH, J. (1976).: *The Structure of Communication in early language development*. New York: Academic Press.

HAAN, N. (1963).: Proposed Model of Ego Functioning: Coping and Defeuse Mechanisms in Relation to IQ Change *Psychological Monographs II,* 315-336.

HILL, J.P. ve ark., (1985).: Pubertal status and parentchild relations in families of seventh-grade boys. *Journal of Early Adolescence,* 5, 31-44.

HOFFMAN, M.L. (1975).: Developmental synthesis of affect and cognition and its implications for alturistic motivation. *Developmental Psychology*. 11, 607-622.

HOFFMAN, M.L. (1976).: Empathy, role taking, quilt, and development of alturistic motives. T. Lickona (Editör), *Moral development and behavior: Theory, research, and social issues*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

HOFFMAN, M.L. (1977).: Personality and social development. *Annual Review of Psychology,* 28, 295-321.

HOFFMAN, M.L; SALTESTEIN, H.D. (1967).: Parent discipline aud the child's moral development. *Journal of Personality and Social Psychology,* 5, 45-57.

HONZIK, M.P; MACFARLANE, J.W; ALLEN, L. (1948).: The stability of mental test performance between two and eighteen years. *Journal of Experimental Education,* 17 , 309-324.

HULL, C.L. (1943).: *Principles of behavior.* New York: Appleton

İMAMOĞLU,S.(2003).: *Öğretmen adaylarının öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi,* M.Ü.Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi (Danışman: Betül AYDIN).

JERSILD, A.T. (1983).: *Çocuk Psikolojisi* (Çev.) Gülseren Günce. 4. Basım. Ankara

JONES, M.C. (1965).: Psychological correlates of somatic development. *Child Development,* 36, 899-911.

JOST , H; SONTAG, L.W. (1944).: The genetic factor in autonomic nervous system function. *Psychosomatic Medicine,* 6, 303-310.

KAGAN, J; (ve ark), (1958).: Personality and IQ Change. *Journal of Abnormal and Social Psychology,* 56, 261-266.

KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1981).: *Çocuğun Değeri*. Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları İstanbul.

KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1990).: İnsan, Ailesi Kültür. İstanbul, Remzi Kitabevi.

KULAKSIZOĞLU, A.(1985).: *Ergen aile çatışmaları ile annenin tutumları arasındaki ilişki ve ergenin problemleri*. Yayınlanmamış Doktora tezi. İstanbul. İ. Ü.Edebiyat Fakültesi.

KULAKSIZOĞLU, A. (1990).: Gençlik çağı ve ülkemizdeki gençlerin sorunları. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. s. 2, 133-144.

LAPSLEY, D.K.(1989).: Continuity and discontinuity in adolescent social cognitive development. R. Montemayor, G. Adams ve T. Gul1ota (Edit) *Advances in adolescence research* (vol. 2). Orlondo, FL: Academic Press

LENNEBERG, E. (1967).: Biological Foundations of Language. New York: Wiley

Mc GRAW, M.B. (1941).: Development of neuromuscular mechanisms as reflected in the crawling and creeping behavior of the human infant. *Journal of Genetic Plıychology,* 58, 83-111.

McCARTHY, D.(1959).: Research in Ianguage development: Retrospect aud prospect. *Monographs of tlıe Society for Research in Child Development,* 24, 3-24.

McGRAW, M.B. (1943).: *The neuromuscular maturation of the human infant*. New York: Columbia University Press.

McNEIL, D. (1970).: The development of language. P.H. Mussen (Edit) *Carmichael's Handbook of Child Psychology*. New York: Wiley.

MERİÇ, B.(1999).: *Grup İçinde Popüler Olan Gençlerin Bazı Kişilik Özellikleri Üzerine Bir İnceleme*. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enst. Yayınlanmamış Y.L. Tezi (Danışman: Betül Aydın)

MEYER, W.J; DUSEK, J.B. (1979).: *Child Psychology Developmental Perspective*. Toronto, D.C. Health and Company.

MOORE, N.V; EVERTSON, C.M; BROPHY, J.E. (1974).: Solitary play: Some functional considerations. *Developmental Psychology* , 10, 830-834.

MORGAN, G.A; RIECIUTI, H. (1969).: Infants' responses to strangers during the first year.B.M. Foss (Editör) *Determinants of infant behavior*. Vol. 4. London: Methuen, 253-272.

OKMAN, S. (1999).: *Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi*. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enst., Yayınlanmamış Y.L. Tezi (Danışman:Betül Aydın)

OKTAY, A. (1985).: *Okulöncesi Dönemde Temel Alışkanlıkların Kazandırılması*. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 2-3, Ya-Pa Yayınları, İstanbul-Lefkoşe,39-46.

OKTAY, A. (1993).: *Okulöncesi Eğitime Teorik Yaklaşım*. Ya-Pa Yayınları İstanbul, 176-180.

OLMUŞ, G.Ö. (2001).: *Ergenlerin Aile İçi Psikolojik Örüntülere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*. M.Ü. Eğitim Bilimleri Enst., Yayınlanmamış Y.L. Tezi (Danışman: Betül Aydın).

ONUR, B. (1991).: *Ergenlik Psikolojisi*. Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara

ONUR, B.(1991).: *Gelişim Psikolojisi*. Verso Yayıncılık, Ankara

OVERTON, W.F; REESE, H. W. (1973).: Models of development: Methodological implications. J.R. Nesselroade ve H.W. Reese (Editörler) *Life-Span developmental psychology: Methodological issues*. New York: Academic Press.

PARTEN, M.B. (1932).: Social participation among preschool children. *Journal of Abnormal Social Psychology*. 27 , 243-269.

PIAGET, J. (1952).: *T/ıe origins of intelligence in children*. New York: International Universities Press.

PIAGET, J. (1972).: Intellectual evolution from adolescence to adulthood. *Human Development,* 15, 1-12.

PSATHAS, G. (1957).: Ethnicity, social class and adolescent independence. *Sociological Review* 22, 415-523.

RAZON, N. (1985).: *Genci Tanıma ve Yönlendirme:* Aile ve Çocuk/Gençlik Yılı Konferansları. İstanbul

REESE, H.W; OVERTON, W.F. (1970).: Models of development and theories of development. L.R. Goulet ve P.B. Baltes (Editörler) *Life-span developmental psychology:Research and theory*. New York : Academic Press

ROSENBERG, M. (1965).: *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

ROSS, S.A. (1971).: A test of the generality of the effects of deviant preschool models. *Developmental Psychology* , 4, 262-267.

ROUSSEAU, J.J. (1961).: *Emile* (Çev.) H.Z. Ülken, A.R. Ülgener, S. Güzey , İstanbul, Türkiye Basımevi, s. 53.

RUBENSTEIN, J; HOWES, C. (1976).: The effects of peers on toddler interaction with mother and toys. *Child Development,* 47 , 597 –605.

RUBIN, KH; MAIONI, T.L; HORNUNG, M. (1976).: Free play behaviors in middle- and lower-class preschoolers: Parten and Piaget revisited. *Child Development,* 47, 414-419.

SANTROCK, J.W.(1990).: *Adolescence*. Wm. C. Brown Publishers. Dubuque, IA.

SCARR, S; SALAPATEK, P. (1970).: Patterns offear development during infancy. *Merrill-Palmer quarterly,* 16, 53-90.

SCARR, S; WEINBERG, R.A. (1976).: IQ Test performance of black children adopted by white families. *American Psychologist,* 31, 726- 739.

SCHACTER, S. (1970).: The assumption of identity and peripheralist-centralist controversies in motivation and emotions. M. Arnold (Edt.) *Feelings and Emotions*. New,, York: Academic Press, 111-121.

SCHANTZ, C.U.(1975).: The development of social cognition. E.M.

Hetherington (Edit), *Review of child development research*. Chicago: University of Chicago Press.

SELMAN, R.; BYRNE, D. (1974).: A structural developmental analysis of levels of role-taking in middle-childhood. *Child Development,* 45 803-806.

SELMAN, R.L. (1976).: Social-cognitive understanding T. Lickona (Edi' *Moral development and behavior*. New York: Holt, Rinehart Winston.

SELMAN, R.L. (1976).: Social-cognitive understanding: A guide to educational and clinical practice. T. Lickona (Edit.) *Moral development and behavior: Theoıy, research, and social issues.* New York: Holt, Rinehart ve Winston

SELMAN, R.L. (1980).: *The growth of interpersonal understanding.* New York: Academic Press.

SEWALL, M.S. (1930).: Two studies in sibling rivalry: 1. Some causes of jealousy in young children. *Smith College Studies in Social Work* 1, 6-22

SHIRLEY, M.M. (1931).: *The first two years; A study of twenty-five babies. Vol.* 1 *Postural and locomotor development.* Minneapolis. Minn: University of Minnesota Press.

SMITH, M.E. (1926).: An investigation of the development of the sentences and the extent of vocabulary in young children. *University of Iowa Studies of Child Welfare*, 3 (No. 5).

SPRINTHALL, R.C; SPRINTHALL, N.A. (1981).: *Educational Psychology* (A developmental Approach) 3ncü Basım Massachusetts, Addison - Wesley Publishing Com.

SROUFE, L.A; WATERS, E; MATAS, L. (1974).: Contextual determinants of infant affection responses. M. Lewis ve L.A. Rosenblum (Edit) *The origins of fear.* New York: Wiley.

STRAHAN, D.B. (1983).: The emergence of formal operations in adolescence. *Transcendence,* 11, 7-14.

THOMPSON, S.K. (1975).: Gender labels and early sex-role development. *Child Development,* 46, 339-347.

THURSTON, L.L. (1955).: *The differential growth of mentalability.* Chapel Hill, NC: University of North Carolina. The Psychometric Laboratory.

THURSTONE, L.L; ACHERSON, L. (1929).: The mental growth curve for the Binet terts. *Journal of Educational Psychology.* 20, 569-583.

TOMLINSON-KEASEY C. (1972).: Formal operations in females from 11 to 54 years of age. *Developmental Psyclıology* , 6, 364

WALK, R.D. (1966).: The development of depth perception in animals and human infants. *Monographs of tlıe society for Research in Child Development,* 31, 82-108.

WECHSLER, D. (1958).: *Tlıe Measurement and appraisal of adult intelligence.* Baltimore, Md: Williams and Wilkins.

WILSON, E.O. (1975).: *Sociobiology: Tlıe new syntlıesis*. Cambridge, Mass: Belknap Press.

WOLF , P.H. (1966).: The causes, controls and organization of behavior in the neonate. *Psychological Issues,* 15, 17.

YAVUZER, H.(1992).: *Çocuk Psikolojisi.* Remzi Kitabevi. İstanbul.

YAVUZER, H. (1994).: *Ana-Baba ve Çocuk.* Remzi Kitabevi. İstanbul.

4. Basım

ÇOCUK VE MEDYA

Editör: Selda İÇİN AKÇALI

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 897
İletişim No.: 29
ISBN : 978-605-133-799-9
© 4. Basım, Ocak 2015

ÇOCUK VE MEDYA
Editör: Selda İÇİN AKÇALI

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İÇİN AKÇALI, Selda.
Çocuk ve Medya / *Selda İçin Akçalı*
4. Basım, XIV+216 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-481-3
1. Çocuk 2. Medya 3. Televizyon

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ _____ VII

TÜKETİM TOPLUMUNDA ÇOCUKLUĞUN YİTİŞİ
Selda İÇİN AKÇALI _____ 1

TÜRKİYE'DE ÇOCUKLUK: NEREYE!
Kemal İNAL _____ 13

TÜKETİCİ KİTLELER OLARAK ÇOCUKLAR VE ÇOCUK DERGİLERİ UYGULAMASI
Filiz AYDOĞAN _____ 53

ELEKTRONİK BAKICI; TELEVİZYON
Mesude ATAY - Elif ÇELEBİ ÖNCÜ _____ 69

KAMUSAL ALANDA ÇOCUK HAKLARI VE HABER DEĞERİ:
TÜRK YAZILI BASINI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
Gülgün TOSUN ERDOĞAN - Hanifi KURT _____ 83

GAZETELERDE ÇOCUK HABERLERİ:
MALATYA ÇOCUK YUVASI ÖRNEK OLAY ÇALIŞMASI
İncilay CANGÖZ _____ 107

ÇOCUK TEMSİLLERİ VE MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİMİ
K. Oya PAKER _____ 129

TELEVİZYON REKLÂMLARINDA ÇOCUK:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ
Huriye KURUOĞLU - Şebnem SOYGÜDER _____ 157

TELEVİZYON: ÇOCUKLARA "GERÇEK HAYAT" I ŞİDDETLE ÖĞRETEN "ÇAĞDAŞ MASAL ANLATICISI"
Müjde KER-DİNCER - Özgür YILMAZKOL _____ 189

YAZARLAR HAKKINDA _____ 211

DÖRDÜNCÜ BASKI İÇİN

Öncelikle "Çocuk ve Medya" kitabımızın yeni baskısına tekrar önsöz yazıyor olmanın mutluluğunu ifade etmek isterim. Dördüncü baskı bizim tarafımızdan, okuyucuların çocuk ve çocuk haklarıyla ilgili akademik araştırmalara olan ilgisinin bir kanıtı olarak büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. İkinci baskıya önsöz üzerinden altı yıl geçmiş olmasına rağmen ne yazık ki hala temennimiz aynı; Çocuklarımıza düş kurabilecekleri bir gelecek bırakabilmek umuduyla, önce çocuklar düşlesin diye….

Selda İÇİN AKÇALI

İzmir, 3.01.2015

TÜKETİM TOPLUMUNDA ÇOCUKLUĞUN YİTİŞİ

Selda İÇİN AKÇALI•

Giriş

Kitle iletişim araçları, dolayısıyla medya kuşkusuz modern zamanların biçimlendirici araçlarındandır. Modernleşme sürecinin temel tanımlayıcı araçlarından sayılan medya içinde televizyon çok sayıdaki alternatif(siz) kanalıyla oturma odalarının başmisafiri haline gelmiştir. İletişim alanındaki teknolojik gelişmelere paralel olarak, televizyona bilgisayar ve internet de eklenmiştir. Toplumsal yapı ve kültür üzerinde artan etkisi nedeniyle medyanın kazandığı hegemonik güç birçok açıdan inceleme konusu olmuştur. Çocukluk olgusu, belki de medyanın bu hegemonik gücünden fazlasıyla etkilenen ve sonuçları ancak uzun vadede gözlemlenebilen bir alan olması nedeniyle en çok üzerinde durulan konulardan biridir. Postman'a göre, "çocuklar göremeyeceğimiz bir zamana gönderdiğimiz canlı mesajlardır. Biyolojik açıdan herhangi bir kültürün kendisini yeniden üretme gereksinimini unutması tasavvur edilemez. Fakat bir kültürün toplumsal açıdan çocukluk fikrine sahip olmaksızın var olması oldukça muhtemeldir. Bebekliğin tersine çocukluk biyolojik bir kategori değil, toplumsal bir kurgudur" (Postman, 1995:7). Modern zamanlarda çocuk ve medya arasındaki ilişkinin çocuğun toplumsallaşma sürecinde diğer faktörlerden (aile ve eğitim kurumu gibi) daha baskın hâle geldiği su götürmez bir gerçektir.

• "1. Uluslararası Çocuk ve İletişim Konferansı: Milenyumda Çocuk ve İletişim" adlı konferansta sunulan bildiri, 13-15 Ekim 2003, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2004.

Kaynakça

ASUTAY, Hikmet; "Çocuk ve Gençlik Yazını ve okuma Edimindeki işlevi", **Oluşum Dergisi**, Y:8, S:29, Ocak-Şubat-Mart 2000, elektronik versiyonu için bkz. http://www.kutuphanelergm.gov.tr/edirnehalk/oluşum29_5.htm

AYDOĞAN, Filiz; **Medya ve Serbest Zaman,** Om Yayınları, İstanbul,2000.

BAUDRİLLARD, Jean; **Tam Ekran**, Çev: Bahadır Gülmez, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

BERMAN, Marshall; **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, Çev: Ümit Altuğ, Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

DEBORD, Guy; **Gösteri Toplumu ve Yorumlar**, Çev: Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996.

GÜVENÇ, Bozkurt; "Çocuk ve Kültür", **Çocuk Kültürü: 1.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Ankara Üniv. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.

İNAL, Kemal; "Çocukluğun Örselenen Dünyası", **Radikal iki**, 3 Eylül 2000.

POSTMAN, Neil; **Çocukluğun Yokoluşu**, Çev: Kemal İnal, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

POSTMAN, Neil; **Televizyon: Öldüren Eğlence-Gösteri Çağında Kamusal Söylem**, Çev: Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994.

RITZER, George; **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek**, Çev: Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.

SANDERS, Barry; **Öküzün A'sı – Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi**, Çev. Tahir, Şehnaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

TANKUT, Tülin; "Değişen Çocuk Kültürü", **Evrensel Kültür**, S:100, Nisan 2000, Elektronik versiyonu için bkz. http:/www.evrenselbasim.com/ek/dosya.asp?id=1233

WEBER, Max, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Çev: Zeynep Gürata, Ayraç Yayınları, Ankara, 1999.

Milliyet Gazetesi, 08.10.2003.

TÜRKİYE'DE ÇOCUKLUK: NEREYE!

Kemal İNAL•

Türkiye'de çocuk, bir yaş/çağ devresi olarak kendi dönemsel içsel özelliklerinin yetişkin kültürünün olumsuz dolayımı nedeniyle son yıllarda hem sınıfsal hem de sosyo-kültürel bakımdan ciddi bir sorun haline gelmiştir. Bu sorun, çocukluğun "kırılgan" ve "saf" dünyasının daha da kötüye kullanılması anlamında acilleşmiştir. Bir "küçük özne" olarak çocuğu ve ona özgü bir dünya olarak çocukluğu "nesneleştiren", yani yetişkin dünyasına özgü ideoloji ve kültürlerin için(d)e "bağımlılaştıran" yetişkin dünyası, çocukların çeşitli düzey ve alanlarda "sömürülmesi"ni giderek güçlendirmekte; sınıfsal ve kültürel düzeylerde farklı çocukluk tiplerinin yeniden üretilmesi, çeşitli ortam ve araçlarla eskiye göre daha güçlü biçimde sürdürülmektedir. Örneğin, Türkiye'nin birçok bölge ve ilinde, hatta aynı kentin farklı mahallelerinde hem sınıfsal hem de kültürel anlamda üç farklı çocukluk tipinin (geleneksel, modern ve postmodern) yan yana, ama birbirine karışmaksızın yeniden üretildiği görülmektedir. Orta ve üst sınıfların payına düşen modern ve postmodern çocukluk, "çeşitli ileri/ayrıntılı dil kodları", "gelişmiş eğitsel düzey", "pahalı tüketim", "medya dolayımıyla yüksek oranda görünürlük", "reklam nesnesi" gibi düzeylerde, hem devletin hem de "sivil toplum"un örnek gösterdiği "çağdaş" bir tip(leme) olarak sunulmaktadır. En sarih biçimde yüksek ya da popüler kültürel araçlarla (yerli diziler gibi) örneklenen ve pazarlanan modern, ama daha

---

• "2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi. İletişimin Çocuğa Etkisi" adlı kongrede sunulan bildiri, 4-6 Nisan 2005, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Cilt 2, 2006.

Kaynakça

AKALIN, Nejat. "Çocuk ve suç yeni mi, yeniden mi?", *Evrensel Hayat*, 5 Aralık 2004.

AKTAŞ, Umay. "Birleştirilmiş sınıflara çare yok", *Radikal*, 4 Ocak 2005. "Diplomanın yerine alfabe", *Radikal*, 12 Aralık 2004.

ALTINTAŞ, Betül. (2003), **Mendile, Simite, Boyaya, Çöpe... Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar**, İstanbul:İletişim Yayınları.

ARIÈS, Philippe. (1973), **L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime**, Paris: Éditions du Seuil.

ARTAR, Müge., Güney, Neslihan. ve Gökçe Cengiz, Eylem. (2004), "Anne, Baba, Öğretmen ve Çocuk Gözüyle Zekânın Toplumsal Tanımı" içinde Müge Artar (yay. haz.) **Disiplinlerarası Bakışla Türkiye'de Çocuk**, 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A.Ü. ÇOKAUM Yay.

BARUT, Mehmet. (2001), **Göç, Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu ve Topluma Yeniden Kazandırılması Projesi"**, Yayımlanmamış çalışma, Mersin.

BELGE, Murat. (1983), **Tarihten Güncelliğe**, İstanbul: Alan Yay.

BERKAN, İsmet. "Kafası cinliğe çalışan kuşak", ***Radikal***, 2 Ocak 2005.

CUNNIGHAM, Hugh. (1995), **Children and Childhood in Western Society Since 1500**, Londra ve New York: Longman.

ÇAPLI, Bülent. (2001), "Televizyon Karşısında Çocuk: Türkiye Örneği" içinde Bekir Onur (yay. haz.), **Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk,** 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A.Ü. ÇOKAUM Yay.

ÇELEN, Nermin. ve Ertürk, Elvan M. (2004), "Bilgisayar Oyunlarına Düşkünlüğün Bağlanma Davranışı ve Akran Gurubu Uyumu Açısından Değerlendirilmesi", içinde Müge Artar (yay. haz.), **Disiplinlerarası Bakışla Türkiye'de Çocuk,** 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A.Ü. ÇOKAUM Yay.

ÇETİK, Arzu. "Uyuşturucu ve sigara ilkokula indi", *Radikal***,** 23 Aralık 2004.

DURKHEİM, Emile. (1973), **Moral Education. A Study in the Theory and Application of the Sociology of Education.** Çev. Everett K. Wilson ve Herman Schnurer, Londra: The Free Press.

DUYAR, İzzet. ve Özener, Barış. (2003), **Çocuk İşçiler. Çarpık Gelişen Bedenler**, Ankara: Ütopya Yay.

EKŞİ, Aysel. "Çocukta ve gençte şiddet", *Radikal***,**10 Aralık 2004.

ELKIND, David. (1987),"The Child-Yesterday, Today, and Tomorrow", *Young Children,* Cilt.42, Sayı:4, Mayıs. (1999), **Çocuk ve Toplum. Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler.** Çev. Demet Öngen, A.Ü. ÇOKAUM Yay., Ankara. (2001), "Değişen Dünyada Çocuk Yetiştirme ve Eğitim", çev. Emine Gül Kapçı, içinde Bekir Onur (yay.haz.), **Değişen Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk (Changing Childhood in the World and in Turkey)**, 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A. Ü. ÇOKAUM Yay.

GÉLIS, Jacgues. (1986), "The evolution of the Status of the Child in Western Europe: From the Collective Body to the Private Body" (Çev. Franklin Philip), ***Social Research***, Cilt.53, No:4, Kış.

GÜMÜŞ, Adnan., Tümkaya, Songül. ve Dönmezer, Turan. (2004), **Sıkıştırılmış Okullar. Adana'da İlköğretim Okulları, Öğretmenleri ve Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma**, Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

GÜNEŞ-Ayata, Ayşe. ve Acar, Feride. (2002), "Disiplin, Başarı ve İstikrar. Türk Orta Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet ve Sınıfın Yeniden Üretimi" içinde Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber (yay. haz.), **Kültür Fragmanları. Türkiye'de Gündelik Hayat**, (Çev. Zeynep Yelçe), İstanbul: Metis Yay.

GÜRBİLEK, Nurdan. (2001), **Kötü Çocuk Türk**, İstanbul: Metis.

HENDRIC, Harry. (1997**), Children, Childhood and English Society, 1880-1990**, Cambridge University Press.

HINER, N. Ray. ve Hawes, Joseph M. (1991), "Standing on Common Go-rund:Reflections of Children and Childhood", Ray Hiner ve Joseph M. Hawes (yay.haz.) **Children in Historical and Comparative Perspective-An International Handbook and Reserach Guide** New York: Greenwood Press.

IRMAK, Türkan Yılmaz. ve Engin, Aytunç. (2004), "İlkokul Kitaplarında Çocuk İmajları", içinde M. Artar (yay. haz.) **Disiplinlerarası Bakışla Türkiye'de Çocuk**, 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A.Ü. ÇOKAUM Yay.

IŞIK, Tarık. "Onlar da İstanbul çocuğu", *Radikal*, 25 Aralık 2004.

İNAL, Kemal. (1999), "Modern Çocukluk Paradigması", *Cogito*, Sayı:21. (2001), "Modern Çocuk Oyunlarının Araçsallaştırılması", *Folklor/Edebiyat,* Cilt:VII, Sayı:XXVIII, 4 (2003), "Çocuk İşçiler ve Yıpranan Bedenleri", *Evrensel Kültür*, Sayı:138.

(2005) "Yeni İlköğretim Müfredatındaki Sorunlar", www.egitimpoltikalari.com

(2005), "Yeni İlköğretim Müfredatının Felsefesi", *Evrensel Kültür*, sayı:158.

"Çocuksu Masumiyetten Plastik Paradoksa.Oyuncağın Kısa Tarihi", yayımlanmamış makale (Cogito dergisinin 2005 yılı yayın programı içinde).

"Neoliberal Eğitim ve Yeni Müfredatın Eleştirisi", yayımlanmamış makale (Praksis dergisinin 2005 yılı yayın programı içinde)

JAMES, Allison. (2001), "'Yeni' Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler", Çev. Emine Gül Kapçı, içinde Bekir Onur (yay. haz.), **Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk,** 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A.Ü. ÇOKAUM Yay.

JAMESON, Fredric. (2005), **Kültürel Dönemeç,** çev. Kemal İnal, Ankara: Dost Yayınevi.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. (1981), **Çocuğun Değeri. Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi.

LAMB, M.E.. ve Hwang, C.P. (1996), "Images of Childhood:An Introduction", C.P. Hwang, M.E. Lamb ve I.E. Siegel (eds.), **Images of Childhood**, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 1996'dan aktaran Türkan Yılmaz Irmak ve Aytunç Engin, "İlkokul Kitaplarında Çocuk İmajları", içinde M. Artar (yay. haz.) **Disiplinlerarası Bakışla Türkiye'de Çocuk**, 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A.Ü. ÇOKAUM Yay., 2004.

LOCKE, John. (2003), **Eğitim Üzerine Düşünceler**, Çev. Hakan Zengin, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

ÖZGEN, Burhan. "Çocuklar, oyunlar, oyuncaklar", *Radikal İki*, 21 Kasım 2004.

ÖZKAN, Funda. "Eğitim reformunda dev adım", *Radikal*, 8 Şubat 2005.

POSTMAN, Neil. (1995), **Çocukluğun Yokoluşu**, çev. Kemal İnal, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

RADİKAL, "1 laboratuvara 28 bin kişi", 16 Aralık 2004.

*RADİKAL***,** "Çocuk şiddet mağduru", 11 Aralık 2004.

RADİKAL, "'Dayak' ilçeyi karıştırdı", 18 Şubat 2004

RADİKAL, "Okulda kulak yırtan öfke!", 23 Aralık 2004.

RADİKAL,"Sokakta en az 40 bin çocuk", 1 Ocak 2005.

RADİKAL, "Urla'da çocuk hakları çiğnendi", 10 Şubat 2005.

ROUSSEAU, J.-J. (2000), **Emile ya da Çocuk Eğitimi Üzerine**, Çev. Mehmet Baştürk-Yavuz Kızılçim, Erzurum: Babil Yay.

SAKAOĞLU, Necdet. (2001), "20. Yüzyılda Üç Çocukluk: Babamın Çocukluğu, Kendi Çocukluğum, Oğlumun Çocukluğu" içinde Bekir Onur (yay. haz.), **Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk (Changing Childhood in the World and in Turkey)**, 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara:A..Ü. ÇOKAUM Yay.

SAYLAN, Türkan. "Çocuk köyleri ve sosyal hizmet. Bindiğimiz dalı kesiyoruz", *Radikal***,** 10 Şubat 2005.

ŞENER, Tülin. (2004), "Ankara'da Farklı SED'lerde Çocukların Okula Katılım Düzeylerinin Belirlenmesi", içinde M. Artar (yay. haz.) **Disiplinlerarası Bakışla Türkiye'de Çocuk,** 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A. Ü. ÇOKAUM Yay.

ŞENGÜL, Başak. "AB yolunda zorlu başlık: çocuk işçiler", CNN/Türk, 27 Ocak 2005.

TEZCAN, Mahmut. (1074), **Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları:44.

TOKGÖZ, Oya. (2004), "Üç Kuşak Çocuk ve Medya", içinde Müge Artar (yay. haz.) **Disiplinlerarası Bakışla Türkiye'de Çocuk**, 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A.Ü. ÇOKAUM Yay.

VEFA, Mahmut. "Kürt sorunu ve sokak çocukları", *Radikal İki***,** 26 Aralık 2004.

YAVUZER, Haluk. (2004), "Ülkemizde Çocuğun Dünü, Bugünü ve Geleceğine İlişkin Değerlendirmeler" içinde M. Artar (yay. haz.), **Disiplinlerarası Bakışla Türkiye'de Çocuk**, 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: A.Ü. ÇOKAUM Yay.

TÜKETİCİ KİTLELER OLARAK ÇOCUKLAR VE ÇOCUK DERGİLERİ UYGULAMASI

Filiz AYDOĞAN

Giriş

Tüketim, günümüzde, Batılı ya da Batılı sayılmayan toplumlarda yaşayan milyonlarca kişinin gündelik yaşamında ve uygulamalarında kapitalizmi meşrulaştıran bir ideoloji durumundadır. Reklamcılık, hem değişen mesajlar, stratejiler açısından hem de varolan arzuları belli ürünlere, modalara ve yaşam biçimlerine sokması açısından günümüz tüketim toplumunun en önemli silahı durumundadır. Bu nedenle, Sut Jhally gibi eleştirel reklam kuramcıları XX. yy. reklamcılığının propagandanın en güçlü ve en sürekli sistemi olduğunu ve bu sektörün birikmiş etkilerinin, dünyaya zarar vereceği konusunda bizleri uyarmaktadırlar. Jhally'e göre, varolan sistemin ayakta kalması ve büyümesi için tüketimin merkezi bir önem kazanmasıyla birlikte, "çok büyük miktarda metanın biriktirilmesi", bunu para biçimine dönüştürecek eşi benzeri görülmemiş bir kurumu -reklamcılık sanayiini- ortaya çıkarmıştır. Bu yeni sanayinin işlevi, toplumun en yaratıcı becerilerini kendinde toplayarak, arzu edilen kültürü yaratmak ve kimliği metalarla birbirine karıştırmaktır. Bu sayede tüketimi en yüksek noktaya çıkarmayı amaç edinen reklam sanayinin de içine alan kültür sanayi kültür mekanlarımızı gittikçe daha çok sömürgeleştirmektedir. Kültür sanayi ürünlerinin hemen hepsinde, erkeklerden metalaşmış dünyanın emirlerini çalışarak yerine getirmeleri, anneler ve çocuklardan tüketicilik ahlakının en gözde müşterileri olmaları beklenir. Kültür sanayinin bakışı açı-

Kaynakça

APPLE, Micheal W.(2003). Çocuklarımızı Satıyoruz: Kanal1 ve Eğitim Politikası", Der. McChesney-Robert W. Ellen Meikins Wood- John Bellamy Foster. **Kapitalizm ve Enformasyon Çağı**, Çev: Nil Sinem Çanga,Erhan Baltacı, Özge Yalçın. Epos Yayınları. Ankara. ss.161-176.

BAUDRILLARD, Jean (1995). "Bir Tüketim Kuramı Üzerine", Çev: Osman Olcay Kunal, **Cogito**, Sayı 5.ss. 89-102.

BAUDRILLARD, Jean (1995a). "Kredi", Çev: Esra Özdoğan, **Cogito**, Sayı 5.ss. 157-161.

EWEN, Stuart (1976). **Captains of Consciousness**, McGraw-Hill Book Company. USA.

GOLDING, Peter (2003). "Küresel Köy mü? Küresel Yağma mı" Der. Robert W. McChesney-Ellen Meikins Wood- John BELLAMY Foster. **Kapitalizm ve Enformasyon Çağı**, Çev: Nil Sinem Çanga,Erhan Baltacı, Özge Yalçın. Epos Yayınları. Ankara. ss. 85-105.

JHALLY, Sut (2002) Kıyametin Sınırında Reklamcılık", **Birikim**. Çev: Filiz Aydoğan, Sayı: 159, ss. 77-86.

MCCHESNEY, Robert (2003). "Küresel İletişimin Politik Ekonomisi", Der. Robert W. McChesney-Ellen Meikins Wood- JOHN Bellamy Foster. Kapitalizm ve Enformasyon Çağı, Çev: Nil Sinem Çanga,Erhan Baltacı, Özge Yalçın. Epos Yayınları. Ankara. ss.7-38.

KABACALI, Alpay (1983). "Çocuk Edebiyatı", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt.3.ss.607-610.

MURRAY, Robin(1995). "Fordizm ve Post-Fordizm. **Yeni Zamanlar**. Der. Stuart Hall&Martin Jacques. Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss. 46-74.

OSKAY, Ünsal (1998). "Haydi Sinemaya Gidelim... "Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım". **Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım**.Yapı Kredi Yayınları. İstanbul. ss. 62-65.

RITZER, George (2000). **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek**, Çev. Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

ŞİMŞEK, Hüseyin (2001). "**XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine".** www.yayim.meb.gov.tr/yayimlar/151/simsek.htm, 19.02.2005.

TOMLINSON, John (1999). Kültürel Emperyalizm. **Çev: Emrehan Zeybekoğlu.** Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

TOSUN, Nurhan (1991). **Çocuklara Yönelik Reklamların Etkileri ve Bir Araştırma**. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulan yayınlanmamış Doktora Tezi.

ELEKTRONİK BAKICI; TELEVİZYON

Mesude ATAY - Elif ÇELEBİ ÖNCÜ•

Günümüzün en yaygın kitle iletişim aracı olan televizyon insanlara bir yandan hem görsel hem de işitsel uyaranı bir arada sunarken, bir yandan da gerçek dünyalardan sanal dünyalara kadar bir çok durumu göstermektedir. Bunların sonucu olarak da dünyaya açılan bir çeşit pencere görevini üstlenerek bir çok evde baş köşede yer alan bir alet olmuştur.

Televizyonun tüm insanlar, özellikle de çocuklar üzerinde görsel ve işitsel bir materyal olarak pek çok olumsuz etkileri olduğu tartışılmaktadır. Yaşantımıza giren her yeni şey gibi televizyonun da insanlar üzerindeki etkileri bir çok araştırmaya konu olmuştur.

Evrensel bir araç olan televizyonun etkileri de genellikle evrenseldir. Ancak her toplum ve kültüre göre televizyonun etkileri bazı farklılıklar gösterebilmektedir. Ülkemizde de son yirmi yıl içerisinde televizyonun maddi açıdan ucuzlaması ve herkesin alabileceği bir fiyata inmesi, özel kanalların açılması, kablolu yayınların yaygınlaşması televizyonun bireyler üzerindeki etkilerinin arttığını düşündürmektedir.

Erken Çocukluk Dönemi (0-8 yaş) gelişimin en hızlı olduğu dönemdir, televizyon, çocukların bu dönemde ilgilerini çeken ve özellikle görselliğe hitap eden bir uyarıcı niteliğindedir. Bu uyarıcının çocukları olumsuz yönde etkilememesi için uygun yönlendirmeler ve

---

• "1. Uluslararası Çocuk ve İletişim Konferansı: Milenyumda Çocuk ve İletişim" adlı konferansta sunulan bildiri, 13-15 Ekim 2003, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2004.

Kaynakça

AK, B. (1997). **Ne Biçim Kurbağasın Sen**. İletişim Yayınları, İstanbul. Cottle, T.J. (2000). Television as Intelligence. Television Quarterly, V: 31, n.2-3, p:63-67.

GUNTER, B., Charlton, T, Coles, 0.(2000). The Impact of Television on Children's Antisocial Behaviour in a Novice Television Community. **Child Study Journal**, V:30, n:2, p: 65-90.

HELLMICH, N. (1999). Watching Television Can Affect Children's Sleep. **USA Today**.

MADRA, P. (1998). **Ademler ve Havvalar**. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

MANGIR, M., Haktanır, G., Bostan, S., (1993). **Dokuz Yaş Çocuklarının Televizyon Reklamlarını Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma**. A.Ü. Ziraat Fak. Yayınları:1293, Ankara.

MYERS, R. (1995). **The Twelve Who Survive**. High-Scope Press. USA.

OKTAY, A. (2001). **21. Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim.** '21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi'. Edt. Oğuz, O., Oktay, A., Ayhan, H. Sedar Yayıncılık.

O'SULLIVAN, T, Dutton, B, Rayner, P. (1998). **Studying the Media**. 2nd ed. London: Arnold.

PASSMORE, B. (1999). **Getting our message to kids**. Marketing Magazine, V:104, n:29, p:18.

POSTMAN, N. (1994). **Televizyon: Öldüren Eğlence**. Çev.Osman Akınhay. Ayrıntı Yayınları.

RAZEL, M. (2001). The Complex Model Of Television Viewing And Educational Achievement. **The Journalaf Educational Research**, V: 94, n:6, p:371-379.

RICHARDS, J.E., Turner, E.D. (2000). Extended Visual Fixaion and Distractibility in Children from Six to Twenty-Four Months of Age. **Child Development**, V:72, n:4, p:963.

ROBINSON, T.N. ve ark. (2001). Effects of Reducing Television Viewing on Children's Requests for Toys: A Randomized Controlled TriaL. **Journal of Developmental and Behavioural Pediatrics**, V:22, n:3, p:179.

SEAWELL, M. (1998). **National Television Violence Study**. Thousand Oaks, CA: Sage Publishing, ED 420 437.

SINGER, MJ., Slovak, K., Frierson, T. (1998). Viewing Preferences, Symptoms of Psychological Trauma and Violent behaviours among Children who Watch Television. **Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry**, V: 37, n:10.

SMITH, S.L., Wilson, B.J. (2000). Children's Reactions to Television News Story: The Impact of Video Footage and Proximity of Crime. **Commuication Research**, V:27, n:5, p:641-73.

STANGER, J.D., Gridina, N. (1999). **Media in the Home**. Washington OC: The Annenberg Public Policy Center.

STERN, C. (1998). Researchers Shocked to Find: TV Violence. **Variety**, V:370, n:10, p:24.

ŞAHİN, N. (1989). Televizyondan Öğrenme. Türkiye'de Çocuğun Durumu; **1990'ların Çocuk Politikaları Kongresi**, DPT ve UNICEF, Ankara.

WRIGHT, J.E. ve ark. (2001). The Relation of Early Television Viewing to School Readiness and Vocabulary of Children from Low-Income Families: The Early Window Project. **Child Development**, V: 72, n:5, p:1347-67.

WILSON, B.J. ve ark. (1996). Content analysis of Entertainment Television: The 1994-1995 Results. **Paper presented at the Duke University Conference on Media Violence and Public Policy in the Media**, Durham, Ne.

VAN DER MEER, A. (1998). Making Peace with TV. **Parents**, V:73, p: 101-102.

ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education. (1990). **Guidelines for Family Television Viewing**. Urbana, IL, ED 320 662.

KAMUSAL ALANDA ÇOCUK HAKLARI VE HABER DEĞERİ:

TÜRK YAZILI BASINI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Gülgün TOSUN ERDOĞAN – Hanifi KURT[•]

Giriş

Kamusal alan iktidar (tahakküm) ilişkileri açısından muhalif alt kültürlerin oluştuğu bir mekan olarak kabul edildiğinde, görece özerk kamusal alanlar, pratik ve söylemsel muhalefetin geliştiği tarafsız bir alan yaratmanın yanında, sahip olduğu kendine özgü iktidar ilişkileri nedeniyle alternatif muhalefet modellerinin de üretildiği yerlerdir. Siyasal partilerin etkinliklerinin ve güvenilirliliklerinin aşınmasına paralel olarak, alternatif muhalefet modellerinin yeni aktörleri yükselişe geçmiştir. Bunlar arasında dikkati çekenler sivil toplum içinde eylemlilik gösteren hak örgütleri ve mücadeleleridir. Çeşitli hak kategorileri, hak örgütleri ve mücadeleleriyle igili haberler açısından medyayı genel olarak değerlendirdiğimizde, eskisine oranla artan bir şekilde insan hakları konusunun bahsedilmeye değer (haber değeri) bir haber konusu olarak görülmeye başlandığını söyleyebiliriz.

Kamusal alan içinde devlet-sivil toplum ilişkileri açısından medyanın, siyasal iktidarın mı, sivil toplumun mu sesi olduğu onun kamusal söylemi yönlendirici rolünün turnusol kağıdı olarak değerlendirilebilir. Biz de bu çalışmamızda, yazılı basın özelinde, kamu-

---

• "2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi. İletişimin Çocuğa Etkisi" adlı kongrede sunulan bildiri, 4-6 Nisan 2005, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Cilt 2, 2006.

Kaynakça

CANGÖZ, İ. (2005) "Gazeteler ve Çocuk Köyü", **www.bianet.org.tr**. 11.03.2005

FISHMAN, M. (1980) **Manufacturing News**, Austin: University of Texas Press.

HERMAN, E. S., Chomsky N. (1999) **Medya Halka Nasıl Evet Derdirtir**, İstanbul : Minerva.

Journalism, Media and The Challenge of Human Rights Reporting, International Concil on Human Rights, 2002, İnternet Adresi **http://www.international-council.org/ac/excerpts/34.pdf**

KEANE, J. (1999) **Medya ve Demokrasi**, Çev. Haluk Şahin, İstanbul : Ayrıntı.

MEYER, T. (2002) **Medya Demokrasisi: Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir**, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

RAMONET, I. (2000) **Medyanın Zorbalığı**, Çev. Aykut Derman, İstanbul: Om Yayınevi.

GAZETELERDE ÇOCUK HABERLERİ:

MALATYA ÇOCUK YUVASI ÖRNEK OLAY ÇALIŞMASI

İncilay CANGÖZ

Özel yağmurunu yanında gezdirirdi
Cam tozu serpintisi su pırıltılı
Profili oğlan çocuğu ağzı hüzün
Attila İlhan

Giriş

Her gün Türkiye'de ve dünyada milyonlarca olay meydana gelirken kimileri medya gündemine alınır, ulusal/küresel çapta insanlar bundan haberdar olur. Kimi olaylar ise medya gündemine erişemez ve olayın yakın çevresinin dışında kimse de bundan haberdar olamaz. Dünyanın bir kıtasında insanlar gruplar halinde açlıktan ölürken veya ilaçsızlık ve tedavisizlikten AIDS'in pençesinde kıvranırken, sözde küreselleşen yüzyılda dünyanın diğer kıtasındaki insanlar bu durumdan bihaber yaşar. Yine aynı dünyada medya dolayımıyla, herhangi bir ödül töreninde hangi sanatçının ne giydiği, ne taktığı, ne yediği veya yemediği, kiminle geldiği gibi konular dünya çapında gündemi işgal edebilirken, çok da uzakta olamayan coğrafyalarda, nedenini çoktan unuttuğumuz veya hiç öğrenemediğimiz çatışma/işgal/darbe/savaş gibi olaylarda binlerce insanın ölüm haberleri yürekleri sızlat(a)mayacak kadar rutinleşmiştir.

Ülkemizin muhtelif bölgelerinde yaşayan, azımsanamayacak sayıda insan için, günlük bir öğün sıcak yemek veya çetin kış koşullarıyla nasıl baş edileceği hayati bir sorunken, teknik anlamda tüm ülkeye uzanabilen yaygın medyanın, bu meseleleri görünür kılmanın

Kaynakça

ALLAN, S. (2002). **News Culture**, Buchingham: Open University Pres.

COWARD, R. ve John Ellis, (1985). **Dil ve Maddecilik**, Çev. Esen Tarım, İstanbul: İletişim.

DURSUN, Ç. (2003). "Haber ve Habercilik/Gazetecilik Üzerine Düşünmek", **Gazetecilik ve Habercilik**, Editör: Sevda Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

FAIRCLOUGH, N. (2003). **Analysing Discourse Textual Analysis for Social Research**, London: Routledge.

GOLDMAN, R. ve Arvind Rajagopal (1991). **Mapping Hegemony Television News Coverage of Industrial Conflict**, Norwood:Ablex.

HACKETT R. A. (1998), "Bir Paradigmanın Önemini Yitirişi Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik" (çev. Ayşe İnal), Yıllık 97-98**'den ayrı basım.**

HALL, S. (2005). "Haber Fotoğraflarının Belirleyici Özellikleri", Çev. Ali M. Bayraktaroğlu, İletişim**, Sayı 21, ss.245-263.**

HALLIN, D. (1986). **The Uncensored War the Media and Vietnam**, California:University of California Press.

HALLIN, D. (1994). **We Keep America on Top of the World**, New York:Routledge.

HODGE R. ve Gunther Kress (1993), Languauge as Ideology**, New York: Routledge.**

İNAL, A. (1995). "Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu", **Toplum ve Bilim**, 67.

İNAL, A. (1996). **Haberi Okumak**, İstanbul: Temuçin Yayınları.

KUNELIUS, R. (1994), "*Order and Interpretation: A Narrative Perspective on Journalistic Discourse*", European Journal of Communication**, Vol:9.**

VAN DIJK, T. (1985), "*Structures of News in the Press*", Discourse and Communication**, Ed. Teun van Dijk, Berlin: W. de Gruyter.**

VAN DIJK, T. (1988) News Analysis Case Studies of International and National News in the Press**, London: Lawrence Elbrum.**

VAN DIJK T. (1991), "*The Interdisiplinary Study of News as Discourse*", A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research**, Ed. K. B. Jensen, New York: Routledge.**

ÇOCUK TEMSİLLERİ VE MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİMİ

K. Oya PAKER

İçinde yaşadığımız dönemin belki de en ayırt edici özelliklerinden biri, hepimizin yazılı ve görsel mesajlarla/iletilerle bizi kuşatan bir çevre içinde yaşıyor oluşumuzdur. Bu yoğun ve karmaşık mesaj evreninde, insan algısının seçici doğası gereği, bilişsel dünyalarımız bireysel farklılık taşımakla beraber, ağırlıklı olarak belli ideolojilerin kodlarını taşıyan söz konusu mesajlara kolektif olarak maruz kalmaktayız.

Algı evreninin hareketli ve değişken (hatta son dönem Batı filmlerinde sıkça işlendiği gibi kaotik görünümlü) olduğu günümüzde, mesaj taşıyıcılar sadece medya ile sınırlı görülemez. Artık neredeyse her bir beden, aynı zamanda, çeşitlenmiş dünya görüşlerine veya ideolojilere gönderme yapan bir mesajdır. Öte yandan, bir mesajı merkezi olarak yayma ve inşa etme gücü olan kitle iletişim araçları ile bunların yöneldiği insanlar arasındaki ilişki üzerinde düşünmek, sadece bilimsel bir sorun konusu değil, aynı zamanda herkes için etik bir sorumluluktur.

Medya okuryazarlığı terimi, insanların içinde yaşadıkları mesaj dünyasının alt kodlarını anlamalarını, onlar hakkında aktif şekilde değerlendirme ve eleştiri yapmak suretiyle kişisel yargılar geliştirebilmelerini ve yeni mesajlar oluşturmalarını mümkün kılacak bir beceriye işaret etmektedir. Bu beceri bir anlamda, insanın kendini kuşatan içeriklerin ötesine geçme ve onları üstten görüp analiz ve sentez yapma, eleştirel olabilme, böylelikle karmaşık medya içerik-

Kaynakça

AKÇALI, S.İ. (2003). Tüketim Toplumunda Çocukluğun Yitişi. 1. Uluslararası Çocuk ve İletişim Konferansı'nda sunulmuş bildiri.

ALEMDAR, K. ve Erdoğan, İ. (1994). **Popüler Kültür ve İletişim**. Ankara: Ümit Yayıncılık.

ALPÖGE, G. (1997). Günümüz Çocuk Kitaplarında Çocuk İmgesi. **Çocuk Kültürü I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri** Yay. Haz. B. Onur, s: 286-300. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No:1.

BERGER, P. ve Luckmann, T. (1967). **The Social Construction of Reality**. Middlesex: Penguin Books.

Citizenship Education (1994). **In-Service Training Programme for Teachers European Teachers' Course on Citizenship Education**; Council For Cultural Co-Operation; Uppsala, Sweden, (30 October - 4 November 1994) Report by Professor Ken Fogelman.

CESUR, S. ve Paker, K. O. (2006). **Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri**. (Yayınlanmamış çalışma.)

EDWARDS, D. (1993). Classroom Discourse and Classroom Knowledge, in (eds) C. Rogers and P. Kutrick, **The Social Psychology of the Primary School,** London: Routledge, 49-69.

DEWEY, J. (1996). **Demokrasi ve Eğitim**. Çev. T. Yılmaz. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

DYSON, A. H. (1997). Rewriting for, and by, the Children: The Social and Ideological Fate of a Media Miss in an Urban Classroom. **Written Communication**, Vol. 14, No. 3, 275-312.

GIGLI, S. (2004). **Children, Youth And Media Around The World: An Overview Of Trends & İssues**. Report Compiled & Prepared for UNICEF, 4th World Summit on Media for Children and Adolescents, Rio de Janeiro, Brazil.

GİRİTLİ-İNCEOĞLU, Y. (2005). İletişim Çalışmalarında Yeni Bir Alan: Medya Okuryazarlığı. **1. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı**. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 23-25 Mayıs 2005, Sözlü Bildiri.

GIROUX, H. A. (1995). Animating Youth: the Disnification of Children's Culture **http://www.gseis.ucla.edu/courses/ed253a/Giroux/Giroux2.html**

HALL, S. (1980). Encoding/Decoding. In (ed) S. Hall, D. Hobson, A. Lowe ve P. Willis, **Culture, Media, Language**,128-138. London: Unwin Hyman.

HALL, S. (1982). The Rediscovering of Ideology: The Return of the Represented in Media Studies, M. Gurevitch, T. Bennett, J. Curran ve J. Woollacott (ed.) **Culture, Society and the Media**, 56-90. Methuen: London.

HEIDER, F. (1958). The Psychology of Interpersonal Relations**. Wiley: New York.**

HOIJER, B. (2005). İzleyicilerin Televizyon Programlarına Alımlayışı: Kuramsal ve Metodolojik Değerlendirmeler. Çev. Şahinde Yavuz, **Medya ve İzleyici, Bitmeyen Tartışma** içinde (der.) Ş. Yavuz, 105-129. Ankara: Vadi Yayınları.

HOBBS, R. (2004). Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma. Çev.: M. T. Bağlı., **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, cilt: 37, sayı: 1, s.122-140.

JENKİNS, H. (1998). Children's Culture. **http://web.mit.edu/cm s/ People/ henry3.htm**

JENSEN, K. B. ve Rosengren, K. E. (2005). İzleyicinin Peşindeki Beş Gelenek. Çev. Şahinde - Yiğit Yavuz, **Medya ve İzleyici, Bitmeyen Tartışma** içinde (der.) Ş. Yavuz, 55-83. Ankara: Vadi Yayınları.

KUTOĞLU, Ü. (2005). Medya Okuryazarlığı ve Çocuk Eğitimi. **1. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı**. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 23-25 Mayıs 2005, Sözlü Bildiri.

LUKE, C. (1987). Television Discourse and Schema Theory: Toward a Cognitive Model of Information Processing. In (eds) M. E. Manley-Casimir and C. Luke, **Children and Television a Challenge For Education**, p. 76-101. New York: Praeger.

MACHIN, D. and Davies, M. M. (2003). Opinion, Dialogue, Review. Future Generations: The İmplied İmportance of the Fantasy World in Development of a Child's İmagination. **Childhood**, Vol 10(1): 105–117.

MANLEY-CASIMIR, M. E. (1987). Children, Culture, and the Curriculum of Television: The Challenge for Education. In (eds) M. E. Manley-Casimir and C. Luke, **Children and Television a Challenge For Education**, p. 236-245. New York: Praeger.

MARLOWE, B.A. and Page, M.L. (1998). **Creating and Sustaining the Constructivist Classroom**. Corwin Pres: California.

MENENDZ-ALARCON, A. (1993). Television culture: the Dominican case. **Studies in Latin American Popular Culture**, Vol. 12.

MESTROVIC, S. (1999). **Duyguötesi Toplum**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

MORLEY, D. (1986). **Family Television**. London: Comdeia.

MOSCOVICI, S. (1989) Preconditions for explanation in social psychology. **European Journal of Social Psychology**, Vol 19, 407-430.

MOSCOVICI, S. (1988) Notes towards a description of social representations. **European Journal of Social Psychology**, Vol 18, 211-250.

MOSCOVICI, S. (1984) The Phenomenon of Social Representations. In R. Farr and S. Moscovici (eds.), **Social Representations**, 3-69. Cambridge University Press, Maison des Sciences de l'Homme: Cambridge/Paris.

ÖNÜR, N. (2001). **Medya ve Eğitim**. İzmir: Barış Yayınları.

PAKER, K. O. (2004) Batı Dışı Toplumlarda Sosyal Psikolojiyi Yeniden Düşünmek: İnşacı Yaklaşımın İmkânları Üzerine Bir Deneme, **Doğunun ve Batının Yerelliği: Bireylik Bilgisine Dair** içinde (ed.) S. A. Arkonaç, 203-248, İstanbul: Alfa Yayınları.

PAKER, K. O. (2005) **Günlük Düşüncede Modernlik, Din ve Laiklik**. Ankara: Vadi Yayınları.

POSTMAN, N. (1995). **Çocukluğun Yokoluşu**, çev. K. İnal. Ankara: İmge Kitabevi.

PROUT, A. and James, A. (1997). A New Paradigm for the Sociology of Childhood? Provenance, Promise and Problems. In (eds.) A. James and A. Prout, **Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood**, p: 7-33. London: Falmer Press.

ROSCOE, J., Marshall, H. ve Gleeson, K. (2005). Televizyon İzleyicisi: Kabul edilmiş "Etkin", "Sosyal" ve "Eleştirel" Terimlerinin Yeniden Ele Alınması. Çev. Yiğit Yavuz, **Medya ve İzleyici, Bitmeyen Tartışma** içinde (der.) Ş. Yavuz, 55-83. Ankara: Vadi Yayınları.

RICHARDS, G. (2003). **Psikolojiyi Yerli Yerine Oturtmak**, çev. S. Topal ve A. Yılmaz. İstanbul: Say Yayınları.

SCHELER, M. (1998) **İnsanın Kosmostaki Yeri**, çev. Harun Tepe. Ankara: Ayraç.

SENNETT, R. (2002). **Kamusal İnsanın Çöküşü** (2. basım). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

STOBART, M. (1995). The Importance and Experience of Social and Political Education in Europe. **Paper presentation at the Seminar "Planning A Future For Civic, Social And Political Education In Ireland"**, Dublin, Monday 8 - Tuesday 9 May 1995.

TRESKE, L. G. (2005). Medya Okur-Yazarlığı: Neden Gerekli. **1. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı**. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 23-25 Mayıs 2005, Sözlü Bildiri.

TÜRKOĞLU, N. (2006). Şeytan'ın Akordeonu ve Sazı: Medyada Bolluklar ve Boşluklar. **Küresel İletişim Dergisi**, sayı 1, Bahar, 1-8.

WALLERSTEIN, I. (1990). Culture as the Ideological Battleground of the Modern World-System. In (ed) M. Featherstone, **Global Culture**, p. 31-55. London: Sage.

WARTELLA, E.A., Lee, J.H. and Caplovitz, A.G. (2002). **Children and Interactive Media, Research Compendium Update**. University of Texas at Austin. (http://www.citeulike.org/user/dperkel/article/260144).

TELEVİZYON REKLAMLARINDA ÇOCUK: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Huriye KURUOĞLU – Şebnem SOYGÜDER

"Örgütlenmek iyidir. Yalnız olmadığınızı hissedersiniz."
N.Chomsky

Giriş

Tüketim toplumunun devamı için en gerekli unsurlardan biri olan reklamlar, amacına ulaşmak için kadın-erkek, çocuk, hayvan demeksizin her canlıyı ve her nesneyi kullanmaktadır. 1980'li yıllara gelinceye dek ağırlıklı bir biçimde, daha çok kadının reklamlarda cinsellik objesi olarak kullanılmasıyla ilgili çalışmalar, daha sonra yine kadın ekseninde, ama bu kez cinsiyet ayrımcılığını da içine alarak devam etmiştir. Ancak, 1980'li yıllardan itibaren reklamların aslında sadece kadınları değil, çocukları da suistimal ettiğini ve çocukların kişiliklerini olumsuz yönde etkilediğini anlatan çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. İronik bir şekilde, tüketim toplumunun anavatanı sayılan ABD başta olmak üzere, Kanada, Avustralya, Fransa ve İngiltere'de konuya dikkat çeken çalışmalar yapılmış ve olayın, çocukların beden ve ruh sağlığını bozma noktalarına geldiği konusunda ilgili çevreler uyarılmaya çalışılmıştır.

Bu konuda, Fransız sosyolog Jean Baudrillard'ın Tüketim Toplumu İdeolojisi düşüncelerine katılıyor ve konunun incelenmesinin bu yaklaşım biçimi içinde doğru olacağını düşünüyoruz. Reklam-çocuk ilişkisine yönelik çalışmalar, konuya çeşitli açılardan yaklaşılarak devam etmektedir. Çocuk - reklam ilişkisi farklı açılardan yaklaşılabilecek ve araştırılabilecek doğurganlığa sahip bir ko-

Kaynakça

AAKER, DEA - S. DAY,G. (1982), **Consumerism**, Free Pres New York.

ABELMAN, R. (1982), "Children's Understanding of Television: Some Methodological Considerations ande a Question-Asking modelfor Receivership Skills", **Commenication Yearbook**, 5 Ed. By Micheal Burgon, Transaction , London.

ALEMDAR, K.-ERDOĞAN, İ. (1994), **Popüler Kültür ve İletişim,** Ümit Yay., Ankara.

ATİKER E…(1998), **Modernizm ve Kitle Toplumu** Vadi Yay., İstanbul.

BATMAZ V. (1998), "Televizyonlar MGK Gündemine Alınmalı", **Radikal ,** 28 Şubat 1998.

BERMAN M. (1994), **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, Çev. Ü. Altuğ İletişim Yay., İstanbul.

BAUDRILLARD, J. (1995), "Bir Tüketim Kuramı Üzerine", **Cogito,** Sayı:5, Güz, Y.K.Y.

BAUDRILLARD. J. (1997), **Tüketim Toplumu,** Çev. H. Deliceçaylı, Ayrıntı Yay., İstanbul.

BURTON, G. (1995), **Görünenden Fazlası,** Çev. Nefin Dinç, Alan Yay., İstanbul.

DEBORD, G. (1996), **Gösteri Toplumu,**Çev. A. Ekmekçi, Ayrıntı Yay., İstanbul.

FISKE, J. (1996), **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Çev. S. İrvan, Ark Yay., Ankara.

FROMM, E. (1991), **Sahip Olmak ya da Olmamak**, Çev. A. Arıtan, Arıtan Yay. İstanbul.

HITE, R.E-ECK.R. (1987), Advertising to childiren: Attidudes vs. Consumers. **Journal of Advertising Research**, October/November

KAPFERFER, J.-N. (1991), **Çocuk ve Reklam** , Afa Yay., İstanbul.

KELLNER. D. (1987), "TV, Ideology and Emancipatory Popular Culture".**Television The Criticial View**, Ed. By. Horace Newcomb.Oxford Univ. Pres. New York.

KINSEY. J. (1987), "The Use of Children in Advertising and the Impact of Advertising Aimed at Children", **International Journal of Advertising** volume. 6.

LACZNIAK. G.R. (1985), **Televizyon Reklamlarında Çocuk Kullanımının Yasal ve Ahlaki Yönleri** (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Anadolu. Üniv. Sos. Bil. Enst., Eskişehir.

SEITER, E. (1995), **Children and Parents in Consumer Culture,** Rutgers University Pres., New Jersey.

UNNIKRISHNAN, N. BAIPAI, S..(1996), **The Impact of Television Advertising on Children,** Sage Publ..New Delhi.

WAN EVRA, J. (1998), **Television and Child Development,** Lawrence Erlbaum Publ., London.

YAZICI, İ. (1997), **Kitle İletişimde İmaj,** Bilim Yay., İstanbul.

YOUNG. B.M. (1990), **Television Advertising and Children**, Clerandon Pres Oxford.

WOLF, M.A. (1982), "Research on Children and Television: A Review Of 1980" **Communication Yearbook,** 5, Ed. By Micheal Burgon. Transaction Boks, London.

http://www.youngmedia.org.au/mediachildren/03_02_ads_body_image.htm

http://www.apa.org/monitor/sep00/advertising.html

TELEVİZYON: ÇOCUKLARA "GERÇEK HAYAT"I ŞİDDETLE ÖĞRETEN "ÇAĞDAŞ MASAL ANLATICISI"

Müjde KER-DİNCER – Özgür YILMAZKOL

Günümüzün 'küresel köy'ünde yaşayan hemen herkes bulunduğu coğrafya, cinsiyet, din-dil ve sosyo-ekonomik durumunun sınırlarını zorlayarak yeni iletişim teknolojileri vasıtasıyla sunulan olumlu-olumsuz tüm iletilere maruz kalmakta, bunlardan yoğun bir biçimde etkilenmektedir. Önceki yıllarda belirli bir kesimin tekelinde bulunan bilgi, artık yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla en kısa sürede tüm dünyayı -istenilenden bile daha büyük bir hızda- dolaşmaktadır. Bu bağlamda özellikle kitle iletişim araçları; bilginin, kaynak olarak geldiği merkez ülkenin kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal özelliklerinin çevre ülkelere aktarılmasında ve çevre ülkelerin bu değerleri benimsemesinde başat rol üstlenmektedir. Artık kitle iletişim araçlarının ve bu araçlardan sunulan iletilerin yoğun bir şekilde tüketildiği günümüzde, fiziki sınırların yerini kültürel sınırlar almakta ve bu noktada kültür hegemonya kurma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her ne kadar tüm dünya coğrafyasında insanlar kitle iletişim araçlarının egemenliği altına girmiş gibi görünse de, bu noktada aslında en çok çocuklar; iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden ayırabilme konusundaki naiflikleri ve yaşam tecrübesindeki boşluklar nedeniyle söz konusu etkiye en fazla maruz kalan kesimi oluşturmaktadır. Bu bağlamda çocukların sosyalizasyon sürecinde, günümüzün "çağdaş masal anlatıcısı" konumuyla özellik-

Kaynaklar

AKARCALI, S. (1996). "Televizyon ve Şiddet", **Yeni Türkiye**. Eylül-Ekim, Sayı:11, Yıl:2, ss.553-560.

AKDOĞAN, Y. (1995). **Görsel İktidar**. İstanbul: İnsan Yayınları.

BANDURA, A., ROSS, D., and ROSS, S. (1963). "Imitations of Aggressive Film-Mediated Models," **Journal of Abnormal and Social Psychology**, Vol. 66, pp. 3-11.

BANDURA, A. (1977). **Social Learning Theory**, N.J.: Prentice-Hall, Englewood Cliffs.

BANDURA, A. (1986). **Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory**, NJ: Prentice-Hall-Englewood Cliffs.

BANDURA, A. (2002). "Social Learning Theory" **http://tip.psychology.org/bandura.html**. Erişim Tarihi: 11.10.2006.

BOEREE, G.C. (1998). "Biography of Albert Bandura". **http://www.ship.edu/% 7Ecgboeree/bandura.html**. Erişim Tarihi: 24.10.2006.

BOURDIEU, P. (2000). **Televizyon Üzerine**. 2.Basım. Çev: Turhan Ilgaz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

CERECİ, S. (1996). **Televizyonun Sosyolojik Boyutu**. İstanbul: Şule Yayınları.

GERBNER, G., GROSS, L. (1976). "Living with Television: The Violence Profile", **Journal of Communication**, Vol.26, pp: 56-70.

GERBNER, G., GROSS, L., JACKSON-BEECK, M., JEFFRIES-FOX, S., SIGNORIELLI, N. (1978). "Cultural Indicators: Violence Profile No.9," **Journal of Communication**, Vol. 28, No.3, pp:58-69.

GERBNER, G., GROSS, L., MORGAN, M., SIGNORIELLI, N. (1980). "The 'Mainstreaming' of America: Violence Profile No.11", **Journal of Communication**, Vol.30, No.3, pp: 27-34.

GRIFFIN, E. (2000). **Communication- A First Look at Communication Theory**. 4th Edition, Boston: McGraw-Hill Higher Education.

IŞIK, M. (2002) **Kitle İletişim Teorilerine Giriş**. BYY: Eğitim Kitabevi Yayınları.

KATZ, E., LAZARSFELD, P. (1955). **Personal Influence**. Glencoe:Free Press.

KER-DİNCER, M., YILMAZKOL, Ö. (2003). "Çocuklar Şiddeti Nereden Öğreniyorlar?", **I. Uluslar arası Çocuk ve İletişim Konferansı- Milenyumda Çocuk ve İletişim-**, İstanbul, ss. 99-110.

LAPLANIS, L. (1992). "Televizyon: Düşünmeyi Engelleyen Makina". **Medya Dünyası.** Der: Jean-Charon, M., Çev. Atuk, E., İstanbul: İletişim Yayınları.

MUTLU, E. (1997) "Televizyon, Çocuklar ve Şiddet". **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

SİNAN, F., ŞAHİN, M.M. (2003). "Televizyon Üzerine Tespitler". **http://www.turnofftv.tuketiciler.org/tespitler_1.htm**. Erişim Tarihi: 14.10.2006.

TEKİNALP, Ş., UZUN, R. (2004). **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**. İstanbul: Derin Yayınları.

TEMUR, B. (2006). "Televizyon ve Çocuk". **http://www.kisiselbasari.com/ Yazi.asp?ID=335**. Erişim Tarihi: 12.10.2006.

ÜNSAL, A. (1996). "Genişletilmiş bir Şiddet Tipolojisi" **Cogito- Şiddet Özel Sayısı.** 2. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

WOLLMAN, N., YODER, B., BRUMBAUGH-SMITH, J., BROWN, D., GROSS, H. & LONG, B. (2000). "National Violence Index". **http://72.14.221.104/search?q=cache:3ugcaXSZPD4J:crime.smartlibrary.org/NewInterface/segment.cfm% 3Fsegment% 3D2457+% 22Index+of+violence% 22&hl=tr&gl=tr&ct=clnk&cd=*3***. Erişim Tarihi: 12.10.2006.

_____(2003). "Şiddet", **http://www.hekiminiz.com/hastaliklar/ kadinsiddet/ kadinsiddet1.htm**, Erişim Tarihi: 17.10.2006.

_____(2004). "Albert Bandura". **http://tip.psychology.org/ bandura.html**. Erişim Tarihi: 29.10.2006.

_____(2006). "Social Learning Theory of Albert Bandura". **http://www.mhhe.com/socscience/comm/bandur-s.mhtml**. Erişim Tarihi: 12.10.2006.

_____(2006). **http://www.voanews.com/turkish/archive/2002-03/a-2002-03-29-1-1.cfm**. Erişim Tarihi: 12.10.2006.

_____(2006).**http://www.gazeteinceleme.org/index.php?option= com_content &task = view&id=29&Itemid=1**. Erişim Tarihi: 13.10. 2006.

_____(2006). "Öğrenme Kuramları". **http://www.egitim.aku.edu.tr/ kuramsal05.ppt.** Erişim Tarihi: 15.10.2006.

_____(2006) "Key Theorists". **http://www.psy.pdx.edu/PsiCafe/ Key Theorists/Bandura.htm**. Erişim Tarihi: 16.10.2006.

____(2006). "Social Learning Theory". **http://www.mhhe.com/ socscience/ comm/bandur-s.mhtml.** Erişim Tarihi: 21.10.2006.

1. Basım

ÇOCUKLARA TEMEL CAN GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ

Sultanberk Halmatov
Medera Halmatov

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1390
Eğitim No.: 281
ISBN : 978-605-320-297-4
© 1. Basım, Aralık 2015

ÇOCUKLARA TEMEL CAN GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ
Sultanberk Halmatov-Medera Halmatov

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Halmatov, Sultanberk; Halmatov, Medera.
Çocuklara Temel Can Güvenliği Eğitimi/*Sultanberg Halmatov-Medera Halmatov*
1. Basım, X+194 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-297-4
1. Can Güvenliği 2. Çocuk Güvenliği 3. Çocuklarada Can Güvenliği Eğitimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ix

1. BÖLÜM: GİRİŞ 1

1.1. Can Güvenliği Eğitimi 5

1.2. Çocukların Temel Can Güvenliği Eğitiminde Aile Katılımı 7

1.2.1. Evde Tek Başına 9

1.2.2. Ev Kazaları ve Tedbirler 10

1.2.2.1. Düşmeler 11

1.2.2.2. Kesici Aletler ile Yaralanmalar 12

1.2.2.3. Yanmalar 13

1.2.2.4. Zehirlenmeler 13

1.2.2.5 .Boğulmalar 14

1.2.3. Tanıdık ve Yabancı 18

1.2.4. Çocuk ve Telefon 26

1.2.5. Çocuk ve Kapı 26

1.2.6. Dışarıda Tek Başına 27

1.2.7. Çocuklar İçin Önleyici Tedbirler 29

1.2.8. Çocuk İstismarı 31

1.2.8.1. İhmal 31

1.2.8.2. Fiziksel istismar 33

1.2.8.3. Duygusal istismar 36

1.2.8.4. Cinsel İstismar 40

1.2.9. Doğada Tek Başına 45

2. BÖLÜM: OKUL ÖNCESİ BÜYÜK GRUP ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK "TEMEL CAN GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ" PROGRAMI 47

2.1. Etkinlik : Tehlike (Kesici Aletler) 48

2.1.1. Kazanım ve Göstergeleri 48

2.1.2. Materyaller: 49

2.1.3. Sözcükler ve Kavramlar: 50

2.1.4. Öğrenme süreci: 50

2.1.5. Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 54

2.1.6. Değerlendirme 54

2.1.7. Aile katılımı 54

2.2. Etkinlik: Tehlike (Elektrikli Ev Aletleri) 55

2.2.1. Kazanım ve Göstergeleri 55

2.2.2. Materyaller: 57

2.2.3. Sözcükler ve Kavramlar: 57

2.2.4. Öğrenme Süreci: 57

2.2.5. Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar....61
2.2.6. Değerlendirme....61
2.2.7. Aile Katılımı....61
2.3. Etkinlik: Bir Masal Kahramanı İle Drama Tehlike (Elektrikli Ev Aletleri)....62
2.3.1. Kazanım ve Göstergeleri....62
2.3.2. Materyaller....64
2.3.3. Sözcükler ve Kavramlar:....64
2.3.4. Öğrenme Süreci:....64
2.3.5. Dikkat edilmesi gereken noktalar....71
2.3.6. Değerlendirme....71
2.3.7. Aile katılımı....71
2.4. Etkinlik: Tehlike (Yabancılar)....71
2.4.1.Kazanım ve Göstergeleri....72
2.4.2. Materyaller....75
2.4.3. Öğrenme Süreci....75
2.5. Konu: Arabalar ve Yabancılar....81
2.5.1. Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar....83
2.5.2. Değerlendirme....84
2.5.3. Aile Katılımı....84
2.6. Sokakta ve Trafikte Can Güvenliği....84
2.7. Etkinlik: Trafik Lambası ve Çocuk....84
2.7.1. Kazanım ve Göstergeleri....85
2.7.2. Materyaller:....88
2.7.3. Sözcükler ve Kavramlar:....88
2.7.4. Öğrenme Süreci:....89
2.7.5. Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar....96
2.7.6. Değerlendirme....97
2.7.7. Aile Katılımı....97
2.8. Etkinlik :Trafik İşaretleri....97
2.8.1. Kazanım ve Göstergeleri....97
2.8.2. Materyaller....100
2.8.3. Sözcükler ve Kavramlar....100
2.8.4. Öğrenme Süreci....100
2.8.5. Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar....108
2.8.6. Değerlendirme....108
2.8.7. Aile katılımı....108
2.9. Etkinlik: İç Çamaşırı Kuralı....108
2.9.1. Kazanım ve Göstergeleri....109
2.9.2. Materyaller....110

2.9.3. Sözcükler ve Kavramlar:.....110
2.9.4. Öğrenme Süreci:.....110
2.10. YANGIN.....114
2.11. Etkinlik: İyi Ateş-Kötü Ateş.....114
2.11.1. Kazanım ve Göstergeleri.....114
2.11.2. Materyaller:.....116
2.11.3. Sözcükler ve Kavramlar:.....117
2.11.4. Öğrenme Süreci:.....117
2.11.5. Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar.....121
2.11.6. Değerlendirme.....121
2.11.7. Aile katılımı.....121
2.12. Etkinlik : İtfaye Çağırma.....121
2.12.1. Kazanım ve Göstergeleri.....122
2.12.2. Materyaller:.....124
2.12.3. Sözcükler ve Kavramlar:.....124
2.12.4. Öğrenme Süreci:.....124
2.12.5. Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar.....126
2.12.6. Değerlendirme.....126
2.12.7. Aile Katılımı.....126
3. BÖLÜM: İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNE CAN GÜVENLİĞİ TEMEL EĞİTİMİ.....127
3.1. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi.....127
3.1.1. Konu: Evde Yalnızken.....127
3.1.1.1. Öğrenci Kazanımları:.....128
3.1.1.2. Araç ve Gereçler.....130
3.1.1.3. Sözcükler ve Kavramlar.....130
3.1.1.4. Öğrenme Süreci.....130
3.1.1.5. Ders Değerlendirme Testi.....132
3.2. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi.....133
3.2.1. Konu: Yangın.....133
3.2.1.1. Öğrenci Kazanımları:.....133
3.2.1.2. Araç ve Gereçler:.....136
3.2.1.3. Sözcükler ve Kavramlar:.....136
3.2.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri.....136
3.2.1.5. Öğrenme Süreci.....136
3.2.1.6. Ders değerlendirme testi.....140
3.3. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi.....141
3.3.1. Konu: Elektrikli Ev aletleri.....141
3.3.1.1. Öğrenci Kazanımları.....141

3.3.1.2. Araç ve Gereçler 143
3.3.1.3. Sözcükler ve Kavramlar 143
3.3.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri 143
3.3.1.5. Öğrenme Süreci....144
3.3.1.6. Ders değerlendirme testi 145
3.4. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi 146
3.4.1. Konu: Gıda Zehirlenmeleri 146
3.4.1.1. Öğrenci Kazanımları....146
3.4.1.2. Araç ve Gereçler 147
3.4.1.3. Sözcükler ve Kavramlar: 147
3.4.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri 148
3.4.1.5. Ders Değerlendirme Testi 149
3.5. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi 150
3.5.1. Konu: Teknoloji ve İnternet Bağımlılığı....150
3.5.1.1. Öğrenci Kazanımları....150
3.5.1.2. Araç ve Gereçler 151
3.5.1.3. Sözcükler ve Kavramlar 151
3.5.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri 151
3.5.1.5. Öğrenme Süreci....151
3.5.1.6. Ders Değerlendirme Testi 153
3.6. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi 154
3.6.1. Konu: Trafikte Güvenliğini Sağlama....154
3.6.1.1. Öğrenci Kazanımları....154
3.6.1.2. Araç ve Gereçler 155
3.6.1.3. Sözcükler ve Kavramlar: 155
3.6.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri 156
3.6.1.5. Öğrenme Süreci:....156
3.6.1.6. Ders değerlendirme testi 169
3.7. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi 171
3.7.1. Konu: Basit yaralanmalar....171
3.7.1.1. Öğrenci Kazanımları....171
3.7.1.2. Araç ve Gereçler: 173
3.7.1.3. Sözcükler ve Kavramlar 173
3.7.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri 173
3.7.1.5. Öğrenme Süreci....173
3.7.1.6. Ders değerlendirme testi 175
3.8. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi 176
3.8.1. Konu: Sokak Köpekleri 176
3.8.1.1. Öğrenci Kazanımları....176

3.8.1.2. Araç ve Gereçler 177
3.8.1.3. Sözcükler ve Kavramlar 177
3.8.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri 177
3.8.1.5. Öğrenme Süreci 177
3.8.1.6. Ders Değerlendirme Testi 179
3.9. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi 180
3.9.1. Konu: Suda Can Güvenliği 180
3.9.1.1. Öğrenci Kazanımları 180
3.9.1.2. Araç ve Gereçler 181
3.9.1.3. Sözcükler ve Kavramlar 182
3.9.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri 182
3.9.1.5. Öğrenme Süreci 182
3.9.1.6. Ders değerlendirme testi 183
3.10. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi 184
3.10.1. Konu: Buzda Can Güvenliği 184
3.10.1.1. Öğrenci Kazanımları 184
3.10.1.2. Araç ve Gereçler 185
3.10.1.3. Sözcükler ve Kavramlar 185
3.10.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri 185
3.10.1.5. Öğrenme Süreci 185
3.10.1.6. Ders değerlendirme testi 187
3.11. Dersin Adı: Temel Can Güvenliği Eğitimi 187
3.11.1. Konu: Vücudumuz ve Özel Bölgelerimiz 187
3.11.1.1. Öğrenci Kazanımları: 187
3.11.1.2. Araç ve Gereçler: 188
3.11.1.3. Sözcükler ve Kavramlar: 188
3.11.1.4. Öğretme-Öğrenme Yöntem ve Teknikleri 188
3.11.1.5. Öğrenme Süreci 188
3.11.1.6. Ders değerlendirme soruları 190
KAYNAKÇA 191

ÖN SÖZ

Çocuk büyütmek zor bir iştir. Biraz idealist ve biraz da "okumuşluğunuz" varsa veya kaygı düzeyiniz yüksek ve çocuklarınıza düşkünseniz bu iş daha da zorlaşmaktadır. Hele böyle "kötü ve güvensiz" bir ortam ve zamanda, üstelik çalışan anne-babaysanız, siz işteyken çocuklarınızı da bırakabileceğiniz birileri yoksa ve bu yüzden çocuğunuzu evde yalnız bırakmak zorunda kalıyorsanız… Böyle bir durumda çocuklara bakmak, eğitmek bir yana onların güvenliğini sağlamak da başlı başına bir "dert" haline dönüşebilmektedir. Siz işteyken ve çocuğunuz evde yalnız ise; "Acaba biz yokken ne yapıyor? Ya başına bir şey gelirse?" gibi sorular sizi içten içe huzursuz etmeye başlar.

İşte tamda böyle bir durumda çocuklarını büyütmeye çalışan anne-babayız biz. İki çocuğumuz var. Babur Yuşa adında oğlumuz 11, Zeynep adında kızımız 5 yaşında. Anne-baba ikimizde çalıştığımızdan dolayı oğlumuz Babur Yuşa, bazen hafta sonları bazen akşamları olmak üzere 5 yaşından beri sık sık evde yalnız kalmak zorunda kaldı (maalesef). Bu durum bizde içten içe suçluluk duygusu yaşatsa da yapabileceğimiz fazla bir şey yoktu. Birde "gerçekler" vardı. Biz istesek de çocuğumuzun yanında olamayabileceğimiz bir "gerçek". "Her zaman çocuğumuzun yanında olamayabiliriz. O zaman bu çocuk ne yapacak?" gibi düşünceler bize, çocuklarımızı bizim "olmadığımız zaman"a hazırlamamız gerektiğini hatırlattı. "En kötü senaryo"larda çocuğun neler yapması gerektiğini öğretmeye karar verdik. Yangın tatbikatı, deprem tatbikatı gibi büyük felaketlere hazırlamanın yanı sıra biz yokken acıkırsa, evde yalnızken kapı çalarsa, tek başına bir yere gitmek zorunda kalırsa gibi gündelik hayatta karşılaşabileceği "en kötü senrayo"larda neler yapacağı konusunda eğitmeye başladık. Basit yemekler yapmak, alış veriş yapmak, araba sürmeyi öğretmek (sadece boş arazide sürdüğünü belirtmemiz lazım) de "en kötü senaryo" kapsamındaydı. Çocuk yeni beceriler kazandıkça, onu daha rahat evde yalnız bırakabiliyorduk. Çocukta da çok güzel olumlu değişimler oldu. Kendine güveni arttı, olgunlaştı, sorumluluklarını farkına vardı ve üstlendi. Şimdiyse anne-babasının sağ kolu. Evde yalnız kalmak bir yana, kardeşine de çok rahatlıkla bakabiliyor. Çocuktaki bu gelişmeler öğretmenlerinin, çevremizdeki arkadaş ve eş dostlarımızın da dikkatlerinden kaçmadı. Çok olumlu geri bildirimler aldık ve bize nasıl yaptıklarımız sordular. Bu gelişmeler bize "en kötü senaryo" eğitimini tüm çocukların alması gerektiği düşüncesi oluşturdu. Çocuğumuza verdiğimiz eğitimi sistematik hale getirerek eğitim programı hazırladık ve bunun etkililiğini denemeye karar verdik.

Amacımız "Çocuklara Temel Can Güvenlik Eğitimi Programı'nın çocukların "can güvenliği" bilgileri üzerindeki etkisini araştırmaktı. 2014-2915 eğitim ve öğretim yılı bahar döneminde Ağrı illîdeki bir anaokulunda uygulama yaptık. Araştırmanın örneklemini okul öncesi eğitim kurumunun 6 yaş grubunda eğitim görmekte olan 18 kız, 12 erkek olmak üzere toplam 30 çocuk ve onların velilerinden oluşturduk. Eğitimin teorik kısmı grup şeklinde ve uygulama kısmında ise bazı konular bireysel olarak çocuklara öğretildi. Her bir konunun işlenmesi 1 saat olarak belirlenmişti. Tüm konuların işlenmesi toplam 24 saat sürmektedir. Araştırma aynı gruba günde 1 saat olmak üzere haftanın

iki farklı gününde uygulandı. Ön test-son test olarak alınan verilerin sonuçlar aşağıdaki tabloda.

Çalışma öncesi ve sonrası verilerin karşılaştırılması tablosu

	Çocukların olası tehlikeler karşısındaki tutumları	**Öncesi**	**Sonrası**
1	Evde yalnız kaldığında doğru davranma bilgisi	%35	%95
2	Bahçede oynarken doğru davranma bilgisi	%27	%90
3	Evden uzaktayken doğru davranma bilgisi	%20	%80
4	Saldırı anında yapması gereken doğru davranışlar bilgisi	%10	%70
5	Doğada doğru davranma bilgisi	% 18	%90
6	Yangın esnasında doğru davranma bilgisi	%34	%90

Yaptığımız çalışma sonucu hem okul yönetiminden hem velilerden olumlu geribildirimler aldık. Çalışmayı devam ettirmek amacıyla proje haline dönüştürdük. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından organize edilen "Eğitim ve Öğretimde Yenilikçilik Ödülleri" proje yarışmasına başvurduk. "Bilinçli Çocuk Güvenli Gelecek" adındaki projemiz 5 kategoride toplam 1047 projenin arasından "Bölge Birinciliği" ödülüne kayık görüldü. Yaptığımız emeğin "fark edilmesi" ve önemsenmesinden aldığımız güçle bu kitabı hazırlamaya karar verdik. Kitapta velilere, öğretmenlere yönelik önemli bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca 6-11 yaş çocukların gelişim özelliklerine göre geliştirilmiştir ders programları mevcuttur. Programın nihai amacı çocuğu olası tehlikeler konusunda bilinçlendirmek, tehlikeleri önceden tahmin edebilmeyi ve uzaklaşmayı, tehlike anında uygun davranışları sergileyebilmesini öğretmektir. Dünyadaki tüm çocuklara güvenli bir gelecek dileğiyle…

KAYNAKÇA

Aksu, M, Turhan, F. (2012). Yeni tehditler, güvenliğin genişleme boyutları ve insani güvenlik, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, C:4, S:2, s.69-80.*

Alisinanoğlu, F., Akduman, G., Güven, G., (2009). Çocuklar ve trafik kazaları. *Ulaşım ve Trafik Güvenliği Dergisi*, C.3,S,1,16-19.

Altundağ, S. (2005). *Ev kazalarına yönelik eğitiminin, güvenlik önlemleri alınması ve kaza görülme sıklığına etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Bilim Dalı, İzmir.

Aral, N. (1997). Fiziksel istismar ve çocuk. Tekışık Veb Ofset Tesisleri, Ankara.

Avdeeva, N. (1997). Okulöncesi dönemi çocuklara can güvenliği eğitimi// Okulöncesi eğitim kurumları için geliştirilmiş eğitim programı. *Okulöncesi Eğitim Dergisi*

Bertan, M, Çakır, B. (1995). Halk sağlığı yönünden kazalar. Güneş Kitabevi, Ankara.

Biçer, S., Yılmaz, A., Keleş, E.S., Aydoğan, G. (2007). Çocukluk çağı zehirlenmelerinde etiyolojik faktörlerin değerlendirilmesi. *Pediatri Dergisi,* Cilt: 16, Sayı: 4: 217-228.

Birinci, A. (2005). *0-6 yaş grubu çocukların, ev ve yakın çevresinde kazalardan korunabilmesi için yapılacak mekân tasarımı ve fiziksel ortam düzenlemeleri ile alınacak önlemler üzerine bir çalışma.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı, Kocaeli.

Coşkun, Ş. (2011). *Afet eğitimi algılaması: İlköğretim öğrencilerine verilen afet eğitimlerinin algılamasını ölçmek üzere bir araştırma.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, İşletme Anabilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Sakarya.

Dmitrenko, Z. (2012). Okulöncesi dönemi çocuklara can güvenliği eğitimi. Çocukluk Basımevi Yayınları, Moskova.

Erkal S., Safak S. (2003).Tuzluçayır sağlık ocağı bölgesinde yaşayan ailelerde ev kazası görülme durumu ve konutların ev kazası riski açısından incelenmesi, *Sağlık ve Toplum Dergisi,* Nisan-Haziran: 96-100.

Erkman; F. (1991). Çocukların duygusal ezimi. Çocuk İstismarı ve İhmalı, Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi, Gözde Repro Ofset, Ankara.

Gatkin, E. (2005). Bireysel can güvenliği ansiklopedisi veya risksiz yaşama sanatı. Astrel Yayınları, Moskova.

Hromtsova, T. (2001). Okulöncesi dönemi çocuklarda güvenli davranış geliştirilmesi. *Nauchnaja Rabota*, Sankt Petersburg.

Karakuş, N. (1988). *0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin en sık görülen ev kazalarına ilişkin bilgi ve davranışları.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kars, Ö. (1996). Çocuk istismarı: Nedenleri ve sonuçları, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Kendrick D, Watson M, Mulvaney C, Burton P. (2005). How Useful are Home Safety Behaviors for Predicting Childhood Injury? A Cohort Study. *Health Education Research,* 20 (6), 709-718.

Kırca, C. (2006). *İlköğretim ilk kademedeki öğrencilerin anne babalarının cinsel istismarı önleme programlarına yönelik tutumları.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı, Ankara.

Kozcu, Ş. (1990). Çocuk istismarı ve ihmalı. Aile Yazıları 3, Birey Kişilik ve Toplum. TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi: 5/3, Devran Matbaası, Ankara.

Kozlova, S. (2003). Modern dünyada çocuklara ahlak eğitimi. *Okuloncesi Eğitimi Dergisi, 9. Sayı,* Moskova.

Maslow, A. H. (1970). Motivation and Personality. New York. Harper and Row.

Özdemir, S. (2010). *Türkiye'de örgün eğitim sistemi içerisinde trafik eğitiminin durumu; Avrupa ve Dünya ülkeleri ışığında değiştirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Pechora, K., Pantiyuhina, L., Golubeva, L. (2013). Okulöncesi eğitim kurumlarındaki küçük grup çocukları, *Liters Dergisi*, Moskova.

Polat, O. (2007). *Çocuk istismarı ve ihmalı*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2013

Stepanov, M., Mayorov, O. (2007). Koruyucu kod: Şehirde nasıl hayatta kalınır. Grifon Yaynınları, Moskova.

Suslov, V. (2010). Can Güvenliği Esasları: 4-5. Sınıflar için testler. Legion Yayınevi, Rostov.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, (1998). Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet. Bilim serisi, Ankara.

Türkbay, T., Söhmen, S., Söhmen, T. (1997).Çocuk ve Ergenlerde Cinsel Kötüye Kullanımın Sonuçlarını Etkileyen Etmenler, *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*.

Tütüncü, M., (2001). *Türkiye'de örgün eğitim sistemi içinde trafik eğitiminin önemi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Uçar, M. (2014). *Bilişsel süreç yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan cinsel istismarı önleme becerisi öğretim programının etkililiğinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı, Bolu.

Yıldız, Y. (2012). *Çocuklarda görülen ev kazalarında ailelerin yaptığı uygulamalar ve alınan güvenlik önlemleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Mersin.

Yılmaz, E. (2014). *Okulda öğretim programı ve program dışı etkinlikler yoluyla afet eğitimi: Karşılaştırmalı örnek olay çalışması,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara. http://www.trafik.gov.tr/Sayfalar/CocukTrafik.aspx

3. Basım

ÇÖZÜMLÜ LİNEER CEBİR ALIŞTIRMALARI

Arif Sabuncuoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 171
Matematik/İstatistik No.: 7
ISBN : 978-605-133-073-0
© 3. Basım, Kasım 2015

ÇÖZÜMLÜ LİNEER CEBİR ALIŞTIRMALARI
Arif Sabuncuoğlu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Bayraktar -mehtap@nobelyayin.com-
Üretim Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Sertifika Nu: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No:17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sabuncuoğlu, Arif.
Çözümlü Lineer Cebir Alıştırmaları / *Arif Sabuncuoğlu*
3. Basım, vi + 584 s., 195x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-073-0
1. Lineer Denklem Sistemi 2. Matris 3. Vektör Uzayı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, "Lineer Cebir" adlı kitabımdaki alıştırmaların çözümlerinden oluşmaktadır. Genel olarak kitaptaki bütün alıştırmaların çözümlerini kapsamaktadır. Ders kitabıyla birlikte okunacağını düşünüldüğünden konularla ilgili bilgi konulmamıştır. Sorular çözülürken gerekli hatırlatmalar yapılmıştır. Bazı soruların çözümünde dayanak olarak alınan teoremler ve sonuçlar, zaman zaman ders kitabındaki numaralarıyla verilmekle birlikte, çoğunlukla bu teorem ve sonuçların içerikleri hatırlatılmıştır. Soruların çözümleri olabildiğince açık yapılmıştır. Kolayca yapılabilecek işlemler zaman zaman okuyucuya bırakılmıştır. Yer yer de birbirine çok benzeyen sorulardan kimilerinin çözümü yapılmamıştır. Öğrencilerimize, Lineer Cebir derslerinde yardımcı olmasını diliyorum.

Kitabın güzel bir baskı ile çıkması için gereken maddi ve manevi çabayı esirgemeyen Nobel Yayınevi yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Arif Sabuncuoğlu

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİ VE MATRİSLER

1-1. Lineer Denklem Sistemleri 1
1-2. Matrisler 27
1-3. Elementer Matrisler 48
1-4. Matriste elementer Sütun İşlemleri 67
1-5. Üçgen Ayrışımı 71
1-6. Permütasyon Kavramı 73
1-7. Determinant Fonksiyonu 78
1-8. Determinantların Açılımı 90
1-9. Cramer Yöntemi 109

İkinci Bölüm
VEKTÖR UZAYLARI

2-1. Vektör Uzayı Kavramı 114
2-2. Düzlemde Vektörler 131
2-3. Uzayda Vektörler 139
2-4. Alt Vektör Uzayı 147
2-5. Lineer Bileşim Kavramı 161
2-6. Lineer Bağımsızlık 199
2-7. Vektör Uzayının Boyutu 223
2-8. Alt Vektör Uzaylarının Toplamı 256

Üçüncü Bölüm
MATRİSLER VE LİNEER DÖNÜŞÜMLER

3-1. Matrisin Rankı 264
3-2. Matrisin Sıfır Uzayı 268
3-3. Lineer Dönüşümler 276
3-4. Lineer Dönüşümün Rankı ve Sıfırlığı 318
3-5. Lineer Dönüşümün Matrisi 365
3-6. Lineer Dönüşümün Determinantı 414

Dördüncü Bölüm
İÇ ÇARPIM UZAYI

4-1. İç Çarpım 415
4-2. Dik Tümleyen 438
4-3. En Küçük Kareler Çözümü 456
4-4. Lineer İzometri 460
4-5. Vektörel Çarpım 463

Beşinci Bölüm
ÖZ VEKTÖRLER

5-1. Lineer Dönüşümün Öz Vektörleri 469
5-2. Köşegenleştirilebilir Dönüşümler 519
5-3. Reel Kuadratik Formlar 537
5-4. Doğrudan Toplam 546
5-5. Minimal Polinom 554

Altıncı Bölüm
DUAL UZAYLAR

6-1. İkilineer Dönüşümler 555
6-2. Vektör Uzayının Duali 559
6-3. İç Çarpım Uzayının Duali 561
6-4. Hermitiyen Dönüşümler 563
6-5. Üniter Dönüşümler 567
6-6. Normal Dönüşümler 569
6-7. Simetrik Dönüşümler 571
6-8. Ortogonal Dönüşümler 572
6-9. Bölüm Uzayı 574
6-10. Modül Kavramı 577

KAYNAKÇA 582
SİMGELER 583

KAYNAKÇA

Anton, Howard and Rorres, Chris. *Elementary Linear Algebra,* John Wiley & Sons, New York, Chicherter, Brisbane, Toronto, Singapore, 2005.

Bradley, Gerald L. *A Primer of Linear Algebra,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, l975.

Fischer, Gerd. *Lineare Algebra,* Friedr. Vieweg & Sohn. Verlagsgesellschaft mbH, Braunschweig./ Wiesbaden, 1997.

Hoffman, K. and Kunze R. *Linear Algebra,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, l961.

Kolman, Bernard and Hill, R, David. *Elementary Linear Algebra,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 2000.

Nomizu, Katsumi. *Fundamentals of Linear Algebra,* Chelsea Pub. Co, New York, 1979.

Walenza, J. Robert. *Linear Algebra,* Springer-Verlag, 1993.

Wilcox, Howard, J. *Elementary Linear Algebra,* Bogden&Quigley, inc.Publishers, Croton-on-Hudson, New York ant Belmont, California, 1970.

9. Basım

DAVRANIŞ BİLİMLERİ

Prof. Dr. Salih Güney

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 606
İşletme No.: 24
ISBN: 978-605-133-508-7
© 9. Basım, Ekim 2015

DAVRANIŞ BİLİMLERİ
Prof. Dr. Salih Güney

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
İşletme Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Salih.
Davranış Bilimleri */ Salih Güney*
9. Basım, XVI + 462 s., 195x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-508-7
1. Davranış Bilimleri 2. İnsanı Tanıma 3. İnsanı Yönetme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Değerli meslektaşlarımızın, öğrencilerimizin ve yöneticilerimizin gösterdiği yoğun ilgiden dolayı Davranış Bilimleri kitabının beşinci baskısını yapma kararı aldık. Bu nedenle öncelikle saygı değer meslektaşlarıma, sevgili öğrencilerimize ve değerli yöneticilerimize sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Kitabı okuyan herkesin öneri ve eleştirilerini her zaman bekliyoruz. Bundan hiçbir zaman rahatsızlık duymuyoruz. Gelen her öneri ve eleştiri, bizim gözümüzden kaçan eksik, yanlış ve basım hatalarını görmemizi sağlamaktadır. Her geribildirim kitabın daha kaliteli hale gelmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle öneri ve eleştirilerinizi her zaman bekliyoruz.

İnsanı, grupları ve toplumu tanımadan sosyal ilişkilerde ve yönetimde başarılı olmak günümüzde oldukça zordur. Bu nedenle davranış bilimleri eğitimine ihtiyaç vardır. Ancak şunu da belirtmekte yarar vardır. Davranış bilimleri kitabını okuyanlar ya da dersini alanlar birer insan uzmanı olur iddiasında değiliz. Bu kişiler öncelikle kendi kişilikleri, tutum ve davranışları hakkında bilgi sahibi olur ve bunun sayesinde karşısındaki insanları daha kolay anlar. Kısaca davranış bilimlerinin kişisel gelişim programlarının temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Davranış bilimleri konu ve kapsam açısından hemen hemen tüm öğrencileri, yöneticileri, işletmeleri, aileleri ve bireyleri yakından ilgilendiren bilim dalıdır. Çünkü temelde insanı tanıma söz konusudur. İnsanı tanıyınca onların oluşturduğu grup ve toplumları da tanımak ve ona göre tutum ve davranışlar sergilemek kolaylaşır. İyi yönetimin temel anahtarı, insanları tanımak ve onların ihtiyaçlarını bilmektir. Bu anahtarı insanlara sunan bilim dalı davranış bilimleridir.

Akademik çalışmamda emeği geçen tüm hocalarıma, kitabı öğrencilerine öneren değerli meslektaşlarıma, geribildirimleri ile bana yol gösteren değerli öğrencilerime, kitabın basıma hazırlanmasında desteğini esirgemeyen Nobel yayınevinin yönetici ve çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Florya-İstanbul - 2013

İÇİNDEKİLER

Ünite 1: DAVRANIŞ BİLİMLERİ

I. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN GELİŞİMİ VE TANIMI 1
II. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN UYGULAMA ALANI 3
III. EĞİTİM KURUMLARINDA DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ 4
IV. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİ OLUŞTURAN BİLİMLER 6
A. SOSYOLOJİ 7
B. PSİKOLOJİ 7
C. SOSYAL PSİKOLOJİ 8
D. ANTROPOLOJİ 8
E. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİ OLUŞTURAN DİĞER BİLİMLER 9
V. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN OLAYLARIN İNCELENMESİNDEKİ YERİ 10

Ünite 2: DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN TEMEL KAVRAMLARI

I. DAVRANIŞ 13
II. MOTİVASYON 14
III. KİŞİLİK 14
IV. SOSYAL GRUP 15
V. ROL 16
VI. YETKİ 16
VII. YÖNETİM 17
VIII. LİDERLİK 18
IX. ÇATIŞMA 18
X. GÜÇ 19
XI. OTORİTE 20
XII. NORM 20
XIII. STATÜ 21

Ünite 3: KÜLTÜR VE KÜLTÜREL DEĞİŞME

I. KÜLTÜR 23
A. KÜLTÜR KAVRAMININ TARİHÇESİ 23
B. KÜLTÜRÜN TANIMI 24
C. KÜLTÜRÜN ÖZELLİKLERİ 26
1. Kültür Toplumsaldır 26
2. Kültür Öğrenilir 27
3. Kültür Değişebilir 27
4. Kültür Aktarılır ve Süreklidir 28
5. Kültür İhtiyaç Gidericidir 29
6. Kültür Ögeleri Arasında Bir Ahenk Mevcuttur 29
7. Kültür Kurallar Sistemidir 29
8. Kültür Bütünleştiricidir 30
D. KÜLTÜRÜN FONKSİYONLARI 30
1. Kültür Bir Toplumu Diğerinden Ayırır 30
2. Kültür Bir Topluma Ait Değerleri Bünyesinde Toplar 30
3. Kültür Bir Sosyal Dayanışma Aracıdır 30
4. Kültür Koordinasyonu Sağlar 30
5. Kültür Sosyal Kişiliğin Oluşmasını Sağlar 31
6. Kültür Grup ve Toplum Hayatını Düzenler 31

E. DAVRANIŞLARIMIZA YÖN VEREN KÜLTÜR KALIPLARI 31
1. Değerler 31
2. Sosyal Normlar 34
3. Görenekler, Örfler, Adetler ve Gelenekler . 36
4. Anomi 37
II. SOSYALLEŞME 38
A. SOSYALLEŞMENİN TANIMI 38
B. SOSYALLEŞMENİN GENEL NİTELİKLERİ 39
C. SOSYALLEŞMENİN TEMEL FONKSİYONLARI 39
D. SOSYALLEŞMEYİ SAĞLAYAN ARAÇLAR 40
1. Aile 40
2. Arkadaş Grubu 41
3. Okul 41
4. Kitle İletişim Araçları 41
E. SOSYALLEŞME SÜRECİ 42
F. SOSYALLEŞME ÇEŞİTLERİ 42
1. Başarılı Sosyalleşme 42
2. Başarısız Sosyalleşme 42
III. KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ VE KÜLTÜREL SÜREÇLER 43
A. KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ 43
1. Maddi ve Manevi Kültür 43
2. Genel Kültür ve Alt Kültür 43
3. Gerçek Kültür ve İdeal Kültür 44
4. Postfigurative, Cofigurative ve Prefigurative Kültür 44
B. KÜLTÜREL SÜREÇLER 45
1. Kültürel Yayılma 45
2. Kültürleme 45
3. Kültürlenme 45
4. Kültür Şoku 46
5. Kültürleşme 46
6. Kültürel Asimilasyon 47
7. Zorla Kültürleme 47
8. Kültürel Değişme 47
IV. KÜLTÜREL DEĞİŞME VE ÇEŞİTLERİ 47
A. KÜLTÜREL DEĞİŞMEYİ KOLAYLAŞTIRAN VE ZORLAŞTIRAN FAKTÖRLER 48
1. Kültürel Değişmeyi Kolaylaştıran Faktörler 48
2. Kültürel Değişmeyi Zorlaştıran Faktörler ... 48
B. KÜLTÜREL DEĞİŞME ÇEŞİTLERİ 48
1. Serbest Kültür Değişmeleri 48
2. Zorunlu Kültür Değişmeleri 49
V. İNSANI TANIMADA KÜLTÜRÜN ÖNEMİ 49

Ünite 4: SOSYAL ETKİ VE UYMA DAVRANIŞI

I. SOSYAL ETKİ KAVRAMI VE KURAMI 51
A. SOSYAL ETKİ KAVRAMI VE SÜRECİ 51
B. SOSYAL ETKİ KURAMI 52
II. UYMA DAVRANIŞI 53
A. İNSANLAR NİÇİN UYMA İHTİYACI HİSSEDERLER? 53
1. Bilişsel Etki (Doğru Olma İsteği) 53
2. Normatif Etki (Sevilme İsteği) 54
B. UYMA DAVRANIŞININ TANIMI 54
C. UYMA DAVRANIŞININ TÜRLERİ 54
1. Benimseme 55
2. Kabul Etme 55
3. İtaat 55
4. Mutlak İtaat 55
D. UYMA DAVRANIŞINI BELİRLEYEN SOSYAL FAKTÖRLER 55
1. Uyma Davranışını Belirleyen Bireysel Faktörler 55
2. Uyma Davranışını Belirleyen Grupsal Faktörler 56
3. Uyma Davranışını Etkileyen Ortamsal Faktörler 56
III. SOSYAL ETKİ VE UYMA KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR 56
A. MUZAFFER SHERİF'İN OTOKİNETİK ETKİ DENEYİ 57
B. ASCH'IN KABUL ETME DENEYİ 58
C. MILGRAM'IN OTORİTEYE İTAAT DENEYİ ... 59
D. SOSYAL ETKİ ARAŞTIRMALARINDA UYMA DAVRANIŞINI ETKİLEYEN ORTAMSAL FAKTÖRLER 61

1. Grup Büyüklüğünün Uyma Davranışına Etkisi 61
2. Gruptaki Söz Birliğinin Uyma Davranışına Etkisi 62
3. Mevki ve Saygınlığın Uyma Davranışına Etkisi 62
4. Yüz Yüze Olmanın Uyma Davranışına Etkisi 62
IV. UYMA DAVRANIŞI AÇISINDAN İTAAT, ÖZDEŞLEŞME VE BENİMSEME DAVRANIŞLARININ AÇIKLANMASI 63
A. İTAAT DAVRANIŞI 63
B. ÖZDEŞLEŞME DAVRANIŞI 63
C. BENİMSEME DAVRANIŞI 64

Ünite 5: SOSYAL YAPI VE SOSYAL İLİŞKİLER

I. SOSYAL YAPI KAVRAMI VE TANIMI 65
II. SOSYAL YAPI MODELLERİ 67
A. MEKANİK YAPI MODELİ 67
B. ORGANİK YAPI MODELİ 68
C. SÜREÇ YAPI MODELİ 68
D. DENGE YAPI MODELİ 69
E. SİSTEM YAPI MODELLERİ 70
III. SOSYAL İLİŞKİ KAVRAMI, TANIMI VE TÜRLERİ 70
A. SOSYAL İLİŞKİ KAVRAMI VE TANIMI 71
B. SOSYAL İLİŞKİ TÜRLERİ 72
1. İşbirliği 72
2. Rekabet 72
3. Çatışma 73
4. Uzlaşma 73
IV. DAVRANIŞ DÜZLEMİ, SOSYAL STATÜ, ROL DAVRANIŞI VE SOSYAL KONTROL 73
A. DAVRANIŞ DÜZLEMİ KAVRAMI VE TANIMI 74
B. SOSYAL STATÜ VE PRESTİJ 74
1. Statü Kavramı ve Tanımı 74
2. Statünün Belirleyicileri ve Kazanılması 75
3. Sosyal Statü ve Prestij 76
C. SOSYAL ROL DAVRANIŞI 77
1. Rol Kavramı ve Tanımı 77
2. Sosyal Rol Çeşitleri 78
3. Rol Çatışması 79
4. Rol Statü İlişkisi 80
D. SOSYAL KONTROL 80
1. Sosyal Kontrol Kavramı ve Tanımı 80
2. Sosyal Kontrol Araçları 80

Ünite 6: İLİŞKİLER SİSTEMİNİN OLUŞTURULMASINDA SOSYAL KURUMLAR

I. SOSYAL KURUM KAVRAMI VE TANIMI 83
II. SOSYAL KURUMLARIN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 84
A. SOSYAL KURUMLARIN ÖZELLİKLERİ 84
B. SOSYAL KURUMLARIN FONKSİYONLARI 84
III. SOSYAL KURUMLARIN SINIFLANDIRILMASI 85
A. KONULARINA GÖRE YAPILAN SINIFLAMA 85
B. ÖNCELİKLERİNE GÖRE SOSYAL KURUMLAR 85
C. OLUŞUM SÜREÇLERİNE GÖRE YAPILAN SINIFLAMA 85
1. Oluşum Süreçlerine Göre Sumner'in Yaptığı Sınıflama 85
2. Oluşum Süreçlerine Göre M. Duverger'in Yaptığı sınıflama 85
IV. KÜLTÜREL UNSURLAR AÇISINDAN TEMEL SOSYAL KURUMLAR 86
A. SOSYAL BİR KURUM OLARAK AİLE 86
1. Aile Kavramı ve Tanımı 86
2. Ailenin Genel Fonksiyonları 87
B. SOSYAL BİR KURUM OLARAK EĞİTİM 88
1. Eğitim Kavramı ve Tanımı 88
2. Eğitimin Temel Amaçları 89
3. Eğitimin Temel Fonksiyonları 90
4. Toplumsal Yaşamda Eğitimin Önemi 91
C. SİYASAL KURUMLAR 91
1. Sosyal Bir Kurum Olarak Devlet 91
2. Sosyal Bir Kurum Olarak Hükümet 92
3. Sosyal Bir Kurum Olarak Siyasi Partiler 93

D. SOSYAL BİR KURUM OLARAK EKONOMİ 94
1. Ekonomi Kavramı ve Tanımı 94
2. Ekonomik Faaliyetler 95
E. SOSYAL BİR KURUM OLARAK AHLAK 97
1. Ahlak Kavramının Tanımı 97
2. Ahlak Kurumunun Özellikleri 97
F. BİR SOSYAL KURUM OLARAK DİN 98
1. Dinin Kaynağı Konusundaki Düşünceler 98
2. Din Kavramı ve Tanımı 99
3. Dinin Toplumsal Açıdan Sosyal Fonksiyonları 100
4. Din ve Ahlak Arasındaki İlişki 101
5. Din ve Laiklik 102
6. Davranış Bilimleri Açısından Dinin İnsanın Ruhsal Yapısı Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi 102
G. SOSYAL BİR KURUM OLARAK HUKUK ... 103
1 Hukuk Kavramı ve Tanımı 103
2. Hukuk ve Hukuk Kurallarının Özellikleri 103

Ünite 7: ÖĞRENME

I. ÖĞRENME KAVRAMI VE ÖĞRENME KURAMLARI 105
A. ÖĞRENME KAVRAMI VE TANIMI 105
B. ÖĞRENME KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR 106
C. ÖĞRENME KURAMLARI 107
1. Öğrenmenin Davranışsal Kuramları 107
2. Öğrenmenin Bilişsel Kuramları 110
D. ÖĞRENME SÜRECİNİN TEMEL İLKELERİ 112
1. Öğrenme Eğrileri 112
2. Davranışın Unutulması (Sönmesi) 114
3. Kendiliğinden Geri Gelme 115
4. Genelleme 115
5. Ayırt Etmeyi Öğrenme 115
6. Pekiştirme 115
II. ÖĞRENMEDE MOTİVE EDİCİ ŞARTLAR 119
A. İÇSEL VE DIŞSAL ÖDÜLLER 119
B. CEZALANDIRMA VE ÖĞRENME 119

Ünite 7: ALGILAMA

I. ALGILAMA KAVRAMI VE TANIMI 121
II. ALGILAMA EŞİKLERİ 122
A. ÖZEL ALICILAR 122
B. MUTLAK EŞİK 122
C. FARK EŞİĞİ 122
III. ALGISAL DEĞİŞMEZLER 123
A. RENK VE PARLAKLIK DEĞİŞMEZLİĞİ 123
B. BÜYÜKLÜK DEĞİŞMEZLİĞİ 123
C. BİÇİM DEĞİŞMEZLİĞİ 124
D. YER DEĞİŞMEZİ 125
IV. ALGILAMA SÜREÇLERİ 125
A. DERİNLİK ALGISI 125
1. Tek Gözle İlgili Görüş İpuçları 125
2. İki Gözle İlgili Görüş İpuçları 126
B. HAREKET ALGISI 126
C. ŞEKİL BÜTÜNLÜĞÜNÜ ALGILAMA 128
V. ALGININ ÖZELLİKLERİ 129
A. DEĞİŞMEZLİK 129
B. SEÇİCİLİK 129
C. ALGILAMADA ÖRGÜTLENME 129
1. Şekil - Zemin İlişkisinde Örgütlenme 130
2. Şekilleri Gruplandırma 130
VI. ALGISAL YANILMALAR 131
A. PONZO ALGI YANILMASI 131
B. MULLER-LYKER ALGI YANILMASI 132
C. POGGENDORF ALGI YANILMASI 132
D. WUNDT ALGI YANILMASI 132
E. ZOLLNER ALGI YANILMASI 133
F. BOURDON ALGI YANILMASI 133
VII. ALGILAMA, İLLUSİYON VE HALÜSİNASYON 134
VIII. SOSYAL ALGI 134

Ünite 9: SOSYAL GRUPLAR

I. GRUP KAVRAMI VE TANIMI 137
II. SOSYAL YIĞINLAR VE KİTLELER 140
A. SOSYAL YIĞINLAR 140
1. Sosyal Yığınların Özellikleri 140
2. Sosyal Yığınların Çeşitleri 141
B. KİTLELER 141

III. SOSYAL GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 141
A. GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ 142
B. GRUPLARIN FONKSİYONLARI 143
IV. SOSYAL GRUP TÜRLERİ 144
A. BİRİNCİL VE İKİNCİL GRUPLAR 144
1. Birincil Gruplar 145
2. İkincil Gruplar 146
B. SÜREKLİ VE SÜREKLİ OLMAYAN GRUPLAR 147
1. Sürekli Gruplar 147
2. Sürekli Olmayan Gruplar 147
C. BİÇİMSEL VE BİÇİMSEL OLMAYAN GRUPLAR 148
1. Biçimsel Gruplar 148
2. Biçimsel Olmayan Gruplar 148
D. REFERANS VE ÜYELİK GRUPLARI 151
1. Referans Grupları 151
2. Üyelik Grupları 152
E. GRUPLARIN SOSYAL FONKSİYONLARINA GÖRE AYIRIMI 152
V. GRUP DİNAMİĞİ VE GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 153
A. GRUP DİNAMİĞİ KAVRAMI VE TANIMI 153
B. GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 154
1. Grubun Birey Üzerindeki Normatif Etkisi 155
2. Grubun Bireyin Tutumunun Değişmesine Etkisi 156
3. Grubun Bireyin Verimliliğine Etkisi 157
4. Grubun Bireyin Riske Girme Eğilimine Etkisi 158
VI. SOSYAL GRUPLARDA ÇATIŞMA 159
VII. GRUP YAPISI VE İLETİŞİM 160
A. GRUP YAPISI 160
B. GRUPLARIN İLETİŞİM YAPISI 160
1. Daire Biçimindeki İletişim Ağı 161
2. Zincir Biçimindeki İletişim Ağı 161
3. Yıldız (Tekerlek) Biçimindeki İletişim Ağı 162
4. Tüm Kanalların Açık Olduğu İletişim Ağı 162
VIII. GRUBA NİÇİN VE NASIL ÜYE OLUNUR? 163

Ünite 10: DUYGUSAL ZEKÂ

I. ÇALIŞMA YAŞAMI VE DUYGULAR 165
II. ZEKÂ KAVRAMI 166
A. ZEKÂNIN TANIMI VE GELİŞİMİNDE ETKİLİ OLAN TEMEL FAKTÖRLER 167
1. Zekâ Kavramı ve Tanımı 167
2. Zekanın Gelişiminde Etkili Olan Temel Faktörler 169
B. ZEKÂ VE DUYGUSAL ZEKÂ İLİŞKİSİ 170
III. DUYGUSAL ZEKÂ 171
A. DUYGUSAL ZEKÂNIN ÖNEMİ 171
B. DUYGUSAL ZEKÂ KAVRAMI VE TANIMI 173
C. DUYGUSAL ZEKÂYI YÜKSELTME YOLLARI 175
1. Benlik Bilincini Geliştirmek 175
2. Duyguları Yönetmek 176
3. Kendi Kendini Motive Etmek 177
D. DUYGUSAL ZEKÂYI BAŞKALARIYLA İLİŞKILERDE KULLANMAK 177
1. Etkin İletişim Kurabilme 177
2. Bilinçli Olarak Bireyler Arası İlişkileri Geliştirme 179
3. İnsanların Yardımcı Olmalarını Sağlama 180

Ünite 11: KİŞİLİK VE BENLİK

I. KİŞİLİK KAVRAMI, ÖNEMİ VE TANIMI 183
A. KİŞİLİĞİ İNCELEMENİN ÖNEMİ 183
B. KİŞİLİK KAVRAMI 183
C. KİŞİLİĞİN TANIMI 185
II. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 187
A. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 187
B. KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 188
1. Kalıtımsal Yapı Faktörleri 188
2. Kültürel Faktörler 190
3. Aile Etkeni 190
4. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörleri 191
5. Diğer Faktörler 192
a. Kitle İletişim Araçları 192

b. Yetişkinler Grubu 192
c. Doğum Sırası 192
III. KİŞİLİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLARI 193
A. KARAKTER KAVRAMI, KARAKTERİN GELİŞMESİ, BASAMAKLARI VE KARAKTER BOZUKLUKLARI 193
1. Karakter Kavramı ve Tanımı 193
2. Karakterin Gelişmesi 194
a. Ceza ve Ödüllendirme Yöntemiyle 194
b. Mantıklı Düşünme 194
c. Duygusal Benimsemeler ve Örnek Alma 194
3. Karakter Basamakları 195
a. Beğenilme, Takdir ve Ödüllendirme Basamağı 195
b. Gerçek İdealler Basamağı 195
4. Karakter Bozuklukları 195
B. MİZAÇ (HUY) KAVRAMI 196
C. YETENEK KAVRAMI, TANIMI VE TİPLERİ 197
1. Yetenek Kavramı ve Tanımı 198
2. Yetenek Tipleri 198
a. Bedensel Yetenekler 199
b. Zihinsel Yetenekler 199
IV. KİŞİLİK KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR 199
A. PSİKOANALİTİK KURAMLAR 199
1. İd (Alt Ben) 200
2. Ego (Ben) 201
3. Süperego (Üst-Ben) 201
B. ÖZELLİK KURAMLARI 203
1. Allport'un Özellik Kuramı 203
2. Raymond Cattell'in Özellik Kuramı 204
3. Henry Murray'in Kişilikbilim (Personoloji) Kuramı 205
4. Beş Boyutlu Kişilik Kuramı 206
C. EYSENCK'İN KİŞİLİK KURAMI 207
D. ALFRED ADLER'İN KİŞİLİK KURAMI 208
E. CARL GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK KURAMI 210
1. Ego (Bilinç) 210
2. Kişisel Bilinçdışı (Bilinçaltı) 211
3. Irksal Bilinçdışı (Kolektif Bilinç) 211
4. Persona 212
5. Gölge 212
6. Anima ve Animus 212
F. ERIC BERNE'NİN KİŞİLİK KURAMI 213
1. Kişiliğin Çocuk Yönü 214
2. Kişiliğin Ebeveyn Yönü 214
3. Kişiliğin Olgun Yönü 214
G. KAREN HORNEY'İN KİŞİLİK KURAMI 215
H. ERIK ERIKSON'UN KİŞİLİK KURAMI 216
I. SALİH GÜNEY'İN BEĞENİLME KİŞİLİK KURAMI 218
V. KİŞİLİĞİ ÖLÇME TEKNİKLERİ 219
A. GÖRÜŞME YÖNTEMİ 220
B. DERECELEME YÖNTEMİ 220
C. ANAMNEZ YÖNTEMİ 220
D. İLGİ TESTLERİ 220
E. PROJEKTİF TESTLER 221
F. MİNNESOTA ÇOK YÖNLÜ KİŞİLİK ENVANTERİ 221
VI. KİŞİLİK VE BENLİK 222
A. BENLİK KAVRAMI VE TANIMI 222
B. BENLİĞİN GELİŞMESİ 223
1. Başkalarının Bizi Değerlendirmesi 223
2. Çeşitli Sosyal Roller Üstlenme 224
3. Diğer İnsanlarla Kıyaslama Yapma 224
C. BENLİĞİN FONKSİYONLARI 224
D. BENLİĞİN ÜÇ TEMEL YÖNÜ VE BENLİK SAYGISI 225
1. Maddi Benlik 225
2. Sosyal Benlik 225
3. Ruhsal Benlik 225
E. BENLİK KURAMLARI 226
1. Benlik Yaklaşımı Kuramları 226
2. Carl Rogers'ın Benlik Kuramı 227
3. Maslow'un Benlik Kuramı 227

Ünite 12: TUTUMLAR VE ÖNYARGI

I. TUTUMLAR 230
A. TUTUM KAVRAMI VE TUTUMUN TANIMI 230
B. İNSANLAR NELERE KARŞI TUTUM GELİŞTİRİRLER 231
C. TUTUMLARIN BİLEŞENLERİ 232
1. Bilişsel Bileşen 233
2. Duygusal Bileşen 233
3. Davranışsal Bileşen 234

D. TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ 234
1. Tutumların Kuvvet Derecesi..... 234
2. Tutumların Karmaşıklık Derecesi..... 235
3. Tutumların Bileşenleri Arasındaki Tutarlılık 236
4. Bir Tutumun Diğer Tutumlarla İlişkisi..... 236
E. TUTUMLARIN FONKSİYONLARI 237
1. Tutumların Toplum Kültürüne Uyumlandırma Fonksiyonu 237
2. Tutumların Benliği Koruma ve Benliği Açıklayıcı Fonksiyonu 237
3. Tutumların Bilgi Sağlayıcı Fonksiyonu....238
F. TUTUM VE DAVRANIŞ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....238
1. Tutumun Kuvvet Derecesi.....239
2. Çevresel Faktörler.....239
3. Davranışın Sonuçlarına İlişkin Beklentiler 239
G. TUTUMLARIN OLUŞMASI.....241
1. Zihinsel ve Bilgisel Faktörler 241
2. Fizyolojik Faktörler 241
3. Anne - Baba Faktörü.....242
4. Tutum Nesnesiyle Gerçekleşen Yaşantılar.....242
5. Akranlar Faktörü 242
6. Bireysel Özellikler Faktörü 243
7. Kitle İletişim Araçları Faktörü 243
8. Sosyal Sınıf Faktörü.....243
9. Grup Üyeliği Faktörü.....244
H. TUTUMLARIN ÖLÇÜLMESİ 244
1. Tutum Ölçek Çeşitleri.....244
2. Tutum Ölçme Teknikleri.....247
II. ÖNYARGILAR VE OLUŞMASI 253
A. ÖNYARGI KAVRAMI VE TANIMI.....253
B. ÖNYARGILARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....254
C. ÖNYARGILARIN KAYNAKLARI 255
1. Önyargılı İnsanlarla İlişkiler.....255
2. Önyargı Nesnesiyle Olan Kişisel Yaşantılar.....255
3. Otoriter Bir Kişilik Yapısına Sahip Olma 255
4. Algılanan Benzerlik Miktarı 256
D. ÖNYARGILARIN AZALTILMASI 257
E. ÖNYARGILARIN TOPLUMSAL ETKİLERİ ..257

Ünite 13: BİREYLERARASI İLETİŞİM

I. İLETİŞİM KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ 259
A. İLETİŞİM KAVRAMI VE TANIMI..... 259
B. İLETİŞİMİN ÖNEMİ 261
C. İLETİŞİMİN NİTELİKLERİ 261
II. İLETİŞİM TÜRLERİ..... 262
A. GENEL HATLARIYLA İLETİŞİM..... 262
1. Bireysel İletişim..... 262
2. Toplumsal İletişim..... 262
B. THAYER'İN AMAÇLARA GÖRE İLETİŞİM SINIFLAMASI 263
1. Bilgi Sağlayıcı İletişim 264
2. Değerlendirici İletişim..... 265
3. Eğitici ve Öğretici İletişim 265
4. İnandırıcı ve Etkileyici İletişim..... 266
III. İLETİŞİMİN FONKSİYONLARI VE ÖZELLİKLERİ 266
A. İLETİŞİMİN FONKSİYONLARI..... 266
1. İletişim Bilgi Taşır 266
2. İletişim Sağlıklı İlişkilerin Kurulmasına Yardım Eder 266
3. İletişim Etkileşimi Sağlar 267
4. İletişim Kararları Taşır 267
5. İletişim Emirleri Taşır..... 267
6. İletişim Geri Bildirime İmkan Tanır 267
B. İLETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ 267
1. İletişim İnsan Davranışlarının Sonucu Gerçekleşen Bir Süreçtir..... 267
2. İletişim Statik Bir Olgu Değildir..... 268
3. İletişim Belirli Kalıplara Bağlıdır 268
IV. İLETİŞİMİN SİSTEMATİK YAPISI..... 268
A. BİREYİN İÇ SİSTEMİ VE İLETİŞİM 269
B. BİREYİN DIŞ SİSTEMİ VE İLETİŞİM..... 269
V. İLETİŞİM SÜRECİ VE İLETİŞİM ÖGELERİ..... 269
A. İLETİŞİM SÜRECİ..... 269
B. İLETİŞİMİN ÖGELERİ..... 270
1. Kaynak, Kaynağı Etkileyen Faktörler ve Kaynağın Taşıması Gereken Özellikler... 270
2. Kodlama..... 273
3. Mesajlar ve Taşıması Gereken Özellikler 273

4. Kanal 276
5. Alıcı ve Alıcının Taşıması Gereken Özellikler 277
6. Kodaçma 277
7. Geri Besleme 279
8. İletişimde Gürültü ve Çeşitleri 281
VI. SAĞLIKLI İLETİŞİMİ ENGELLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 283
A. BİREYSEL FAKTÖRLER 283
B. FİZİKSEL FAKTÖRLER 283
C. SEMANTİK FAKTÖRLER 283
D. ZAMAN BASKISI 283
E. ALGILAMA EKSİKLİĞİ 284
VII. İLETİŞİMDE KİŞİSEL SINIRLAR VE ÖNEMİ 284
VIII. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ 284
A. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ 284
B. İLETİŞİM ORTAMININ ÖZELLİKLERİ 285
1. İletişimde Bulunan Kişilere Bağlı Özellikler 285
2. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Sosyal Özellikleri 285
3. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Fiziksel Özellikleri 286
IX. İLETİŞİMDE BEŞ AŞAMA KURALI 286

Ünite 14: UYUM SORUNLARI VE SAVUNMA MEKANİZMALARI

I. ENGELLEME 287
A. ENGELLENMENİN TANIMI 287
B. ENGELLENMENİN KAYNAKLARI VE ÇEŞİTLERİ 288
C. MOTİVLERİN ÇATIŞMASINDAN DOĞAN ENGELLER 289
1. İstenilen İki Halin Çatışması (Yaklaşma -Yaklaşma) 289
2. İstenmeyen İki Halin Çatışması (Kaçınma-Kaçınma) 290
3. İstenilen ve Kaçınılması Gereken İki Halin Çatışması (Yanaşma-Kaçınma) 290
D. ENGELLEMENİN SONUÇLARI 291
E. ENGELLENMENİN YARATTIĞI DURUMLAR 291
II. SAVUNMA MEKANİZMALARI 292
A. SAVUNMA MEKANİZMASI NE DEMEKTİR? 292
B. SAVUNMALAR NASIL ANLAŞILIR? 293
C. SAVUNMA MEKANİZMALARINI SINIFLANDIRMA DÜŞÜNCESİ 294
D. BAŞARILI SAVUNMA MEKANİZMALARI 294
1. Yüceltme 294
2. Bencil Olmama 295
3. Tahmin Etme 295
4. Şakaya Vurma 296
5. Telafi Etme 296
6. Çilecilik 296
E. BAŞARISIZ SAVUNMA MEKANİZMALARI 297
1. Gerileme 297
2. İnkâr 297
3. Reaksiyon Oluşturma 298
4. Gerçekleri Çarpıtma 298
5. Utangaçlık 299
6. Denetleme 299
7. Gerçeklerden Kaçma 299
8. Simgeleştirme 299
9. Cinselleştirme 299
10. Duygu Yalıtımı 299
11. Karşıtlar Birliği 300
12. Duygu Dönüşümü 300
13. Hastalık Hastası 300
14. Bölünme 300
F. KULLANMA SIKLIĞINA GÖRE OLUMLU VEYA OLUMSUZ OLABİLEN SAVUNMA ŞEKİLLERİ 300
1. Bastırma 300
2. Başkasına Mal Etme (Yansıtma) 301
3. Hayal Kurma 302
4. Benimseme 303
5. Yer Değiştirme 303
6. Kötüleme 304
7. Boyun Eğme 304
8. İçe-Atım 304

9. Ket Vurma 304
10. Saplanma 304
11. Kontratak Davranış 306
12. Akla Uygun Hale Getirme 306
13. Dışlaştırma 307
G. SAVUNMA MEKANİZMALARININ GÖREVİ 307
H. SAVUNMA MEKANİZMALARININ KULLANIMI VE YETERSİZLİĞİ 307

Ünite 15: DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

I. DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI 309
A. DAVRANIŞ BOZUKLUĞU KAVRAMI VE TANIMI.....309
B. DAVRANIŞ BOZUKLUĞU KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER 309
1. İstatistiksel Görüş.....310
2. Sosyal Normlardan Sapma Görüşü 310
3. Yasal Görüş 310
4. Tıbbi Görüş 311
C. DAVRANIŞIN NİTELİK VE NİCELİĞİNİN DAVRANIŞ BOZUKLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....311
D. DAVRANIŞ BOZUKLUKLARININ ÇEŞİTLERİ.....312
1. Psikonevrozlar 312
2. Psikozlar 312
II. DAVRANIŞ BOZUKLUKLARININ TEDAVİ YÖNTEMLERİ.....318
A. BİYOLOJİK TEDAVİ YÖNTEMLERİ.....318
1. İlaç Kullanarak Tedavi Etme.....318
2. Elektro - Şok Tedavisi 318
3. Cerrahi Yöntemle Tedavi.....319
B. PSİKOLOJİK TEDAVİ YÖNTEMLERİ 319
1. Psikoanaliz Tedavi Yöntemi 319
2. Davranışçı Tedavi Yöntemi 320
3. İnsancıl Tedavi Yöntemi 322
4. Grup Tedavi Yöntemi 322
III. ASKERLİK VE RUH SAĞLIĞI 322

Ünite 16: STRES VE STRESLE BAŞA ÇIKMA

I. STRES KAVRAMI VE TANIMI 325
II. ÇALIŞMA YAŞAMI VE STRES 327
III. YÖNETİCİLER VE STRES 327
IV. ÇALIŞMA YAŞAMINDA STRES KAYNAKLARI.....329
A. ÖRGÜT DIŞI STRES KAYNAKLARI 329
B. ÖRGÜTSEL STRES KAYNAKLARI 330
1. Görevin Yapısına İlişkin Stres Kaynakları 331
2. Örgütsel Yönetim Tarzına İlişkin Stres Kaynakları 332
3. Üretim Sürecine İlişkin Stres Kaynakları 334
4. Örgütün Kültürel Yapısına İlişkin Stres Kaynakları 335
C. GRUPSAL STRES KAYNAKLARI 336
1. Grupta Birlik Ruhunun Eksikliği.....336
2. Sosyal Destek Eksikliği 336
3. Çalışanların Kendisinde, Çalışanlar Arasında ve Gruplar Arasındaki Çatışma.....336
4. İş Ortamında Huzursuzluk 337
5. Yönetici - Yönetilen ve Çalışma Arkadaşları ile Anlaşmazlık 337
6. Grup Desteğinin Seviyesi.....338
7. İşyerinde Dedikodu Yapılması 338
D. KİŞİSEL STRES KAYNAKLARI.....338
1. Üstlenen Rolün Özellikleri.....338
2. A ve B Tipi Kişilik Özellikleri 339
3. Yaşam ve Kariyer Değişiklikleri.....341
4. İş Gerekleri İle Kişilik Uyumsuzluğu.....342
5. Rol Belirsizliği.....342
V. STRESİN BELİRTİLERİ VE ETKİLERİ 343
A. FİZİKSEL BELİRTİLER VE ETKİLERİ.....344
1. Tansiyon Yükselmesi 344
2. Sindirim Bozukluğu 344
3. Terleme 344
4. Nefes Darlığı 344
5. Baş Ağrısı.....345
6. Yorgunluk 345
7. Alerji 345
8. Mide Bulantısı 345

B. DAVRANIŞSAL BELİRTİLER VE ETKİLERİ....345
1. Uykusuzluk....346
2. Uyuma İsteği....346
3. İştahsızlık....346
4. Yemek Yemede Artış....346
5. Sigara Kullanma....346
6. Alkol Kullanma....347
C. PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE ETKİLERİ...347
1. Gerginlik....347
2. Geçimsizlik....347
3. İşbirliğinden Kaçınma....348
4. Sürekli ve Yersiz Endişe....348
5. Yetersizlik Duygusu....348
6. Yersiz Telaş....348
VI. STRESLE BAŞA ÇIKMA....348
A. STRESLE BAŞA ÇIKMA KAVRAMI....348
B. STRESLE BAŞA ÇIKMADA BİREYSEL YÖNTEMLER....350
1. Bedensel Hareket....350
2. Solunum Egzersizi....350
3. Meditasyon....351
4. Biyolojik Geri Bildirim....351
5. Gevşeme....351
6. Beslenme....351
7. Sosyal Destek....352
8. Sosyal ve Sportif Etkinliklere Katılma....354
9. Masaj....354
10. Zaman Yönetimi....354
VII. STRESLE BAŞA ÇIKMADA ORGANİZASYONEL YÖNTEMLER VE STRESİN AZALTILMASINDA YÖNETİCİLERE DÜŞEN GÖREVLER....355
A. STRESLE BAŞA ÇIKMADA ORGANİZASYONEL YÖNTEMLER....355
B. STRESİN AZALTILMASINDA YÖNETİCİLERE DÜŞEN GÖREVLER....355

Ünite 17: MOTİVASYON

I. MOTİVASYON KAVRAMI, TANIMI VE ÖNEMİ....357
II. MOTİVASYON KONUSUNDA BİLİNMESİ GEREKEN KAVRAMLAR....357
III. İNSANLARI MOTİVE ETME SÜRECİ....360
IV EĞİTİM KURUMLARINDA MOTİVASYON....362
V. ORGANİZASYONLARDA KULLANILAN MOTİVASYON YÖNTEMLERİ....363
A. GÖZDAĞI....363
B. YARIŞMA VE REKABET....363
C. AYRICALIKLAR TANIMA....364
D. CEZA VE ÖDÜL....364
E. MESLEK VEYA KURUMU İLE ÖZDEŞLEŞME....364
VI. MOTİVASYON KONUSUNDA YÖNETİCİLERİN KULLANILABİLMESİ İÇİN GELİŞTİRİLEN TEORİLER....364
A. MASLOW'UN İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ YAKLAŞIMI....365
B. HERZBERG'İN MOTİVE EDİCİ VE DURUM KORUYUCU ETMENLER TEORİSİ....366
C. BAŞARMA İHTİYACI TEORİSİ....367
D. ERG TEORİSİ....368
E. BEKLENTİ TEORİSİ....370
F. LAWLER – PORTER'İN BEKLENTİ TEORİSİ....371
G. EDWIN LOCKE'UN AMAÇ TEORİSİ....372
H. EŞİTLİK TEORİSİ....372
I. DAVRANIŞ DÜZELTİM VE GÜÇLENDİRME TEORİSİ....374
VII. MOTİVE EDİCİ FAKTÖRLER....375
VIII. İNSANLARI MOTİVE ETMEDE ETKİLİ OLAN YÖNETİCİ DAVRANIŞLARI....376
IX. MOTİVASYONUN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ....376

Ünite 18: DAVRANIŞ BİLİMLERİNDE LİDERLİK

I. LİDERLİK....380
A. LİDERLİK KAVRAMI VE TANIMI....381
B. LİDERLİĞİN BENZER KAVRAMLARDAN FARKI....383
1. Komutan ve Lider Farkı....383

2. Yönetici ve Lider Farkı 383
3. Başkan ve Lider Farkı 384
4. Şef ve Lider Farkı..... 384
5. Popüler Kişi ve Lider Farkı..... 385
C. LİDERLERİN ORTAYA ÇIKIŞI 385
D. LİDERLİĞİN KAZANILMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....386
1. Doğuştan Sahip Olunan Nitelikler Açısından Liderlik.....386
2. Eğitim ve Deneyimle Kazanılan Nitelikler Açısından Liderlik.....387
E. LİDERİN ROL VE İŞLEVLERİ 388
G. LİDERLİK SÜRECİNDE KULLANILAN GÜÇ TİPLERİ 391
H. LİDERLİK İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR 392
II. LİDERLİK KURAMLARI.....394
A. ÖZELLİKLER KURAMI VE ÖZELLİKLER KURAMINA GÖRE LİDERLİK NİTELİKLERİ 394
1. Fiziksel Nitelikler 394
2. Zihinsel Nitelikler.....395
3. Kişilikle İlgili Nitelikler 396
4. Sosyo - Ekonomik Nitelikler 397
5. Özellikler Kuramının Değerlendirilmesi 397
B. DAVRANIŞSAL LİDERLİK KURAMLARI.....398
1. Yönetilen Bireylerin Kişiliğine Önem Veren Kuramlar 399
2. Yönetilen Bireylerin Yerine Getirdikleri Göreve Önem Veren Kuramlar 403
3. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 405
C. MODERN LİDERLİK KURAMLARI 406
1. Fiedler'in Durumsal Liderlik Kuramı.....407
2. House'ın Amaçlara Yönelik Liderlik Kuramı 410
3. Hersey ve Blanchard'ın Durumsallık Liderlik Teorisi 411
4. Modern Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 412
D. KARİZMA KAVRAMI VE TANIMI 415
1. Karizmanın Ortaya Çıkışı ve Kalıcılığı 415
2. Karizmatik Liderlik Özellikleri ve Temel Davranışları 417
3. Karizmatik ve Karizmatik Olmayan Liderlerin Davranışsal Ögelerinin Karşılaştırılması 418
4. Karizmatik Lider ve İzleyici İlişkisi 419
5. Karizmatik Liderlerin Sınırlamaları 420
III. LİDERLİĞE YENİ YAKLAŞIMLAR 422
A. LİDERLİKTE ATİF KURAMI.....422
B. DÖNÜŞTÜRÜCÜ LİDERLİK YAKLAŞIMI.....422
1. Etkileşimci ve Dönüştürücü Liderlik Kavramı ve Tanımı.....423
2. Bass'ın Dönüştürücü Liderlik Teorisi 424
3. Dönüştürücü ve Etkileşimci Liderliği Oluşturan Davranış Boyutları.....425
4. Dönüştürücü Liderin Özellikleri 428
5. Dönüştürücü Liderliğin Güçlü ve Eleştirilen Yanları 428

Ünite 19: BİREYSEL VE ÖRGÜTSEL AÇIDAN ZAMAN YÖNETİMİ

I. ZAMAN KAVRAMI VE TANIMI.....431
II. ZAMAN YÖNETİMİ KAVRAMI 432
III. ZAMANI ALGILAMA SÜRECİ VE ZAMAN ÇEŞİTLERİ 432
A. ZAMANI ALGILAMA SÜRECİ.....432
1. Subjektif Algılama 433
2. Objektif Algılama.....433
B. ZAMAN ÇEŞİTLERİ 433
1. Gerçek Zaman 433
2. Psikolojik Zaman.....434
3. Biyolojik Zaman.....434
IV. KİŞİLİK YAPISI VE ZAMAN 434
V. ZAMAN YÖNETİMİ 435
A. ZAMAN YÖNETİMİ KAVRAMI VE TANIMI.....435
B. ZAMAN YÖNETİMİNİN TEMEL BOYUTLARI 436
1. Kişisel Zaman Yönetimi 436
2. Örgütsel Zaman Yönetimi 439
VI. ZAMAN TUZAKLARI VE YÖNETİMİ.....439

A. KİŞİDEN KAYNAKLANAN ZAMAN TUZAKLARI 443
1. Bireysel İş Disiplini Eksikliği 443
2. Hedefsiz Çalışma 443
3. İşleri Erteleme 443
4. Aşırı Güven ya da Güvensizlik 443
5. Hayır Diyememe 444
6. Önyargılı Davranma 444
7. Öncelikler Belirlememe 444
8. Zaman Baskısı 444
9. Olumsuz Kişisel Tutum 445
10. Olumsuz Alışkanlıklara Sahip Olma 445
11. Kararlı Olamama 445
12. Güç Olan İşten Kaçma 445
B. YAPILAN İŞTEN KAYNAKLANAN ZAMAN TUZAKLARI 445
1. Uzun ve Sık Telefon Konuşmaları ile Sekreter Kullanılmaması 445
2. Habersiz Yapılan Ziyaretler 446
3. Gereksiz Toplantılar 446
4. Kriz Durumları 446
5. Kurumsal Belirsizlikler 446
C. ÖRGÜTÜN YÖNETİM TARZINDAN KAYNAKLANAN ZAMAN TUZAKLARI 446
D. ÖRGÜTSEL YAPI VE POLİTİKALARDAN KAYNAKLANAN ZAMAN TUZAKLARI 447
1. İş Ortamının Uygunsuzluğu 447
2. Örgütlerde Oluşan Büro Patolojik Durum 447
VII. ZAMANI PLANLAMA YÖNTEMLERİ 447
A. BİREY AÇISINDAN ZAMAN PLANLAMA YÖNTEMLERİ 448
B. ÖRGÜT AÇISINDAN ZAMAN PLANLAMA YÖNTEMLERİ 448
VIII. ZAMANIN ETKİLİ VE VERİMLİ KULLANILMASI İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER 449

KAYNAKÇA 451

KAYNAKÇA

Aamod Michael G., **Applied Industrial – Organiational Psychology**, Belment Wadsworth Pub Comp., 1999.

Adasal Rasim, **Medikal Psikoloji: Psikolojinin Niteliği ve Gelişmesi**, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1977.

Akdemir Ali, "Yönetim Düşüncesindeki Dönüşümler ve Dönüştürücü Lider Profili", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, I,1997.

Aktaş A., R. Aktaş, "İş Stresi", **Verimlilik Dergisi**, Ankara, MPM Yayını, 1992/1.

Albrecht Karl, **Gerilim ve Yönetici**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Allen Roger, **Human Stres: It's Nature and Control**, Mc Millan Pub.,Com.,1983.

Alimo- Metcalfe, B. and R. Alban- Metcalfe, "The Development of a New Transformational Leadership Questionnaire", **Leadership Quarterly,** Vol. 74, No. 1, 2001.

Almansü Yusuf, Nazım Akın, Adnan Tınaz, **Lider, Komutan ve Kurmay Subay**, Kara Harp Akademileri Komutanlığı Yayını; İstanbul, 1969.

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu Yayını, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Altman S., E. Valenzi and R. M. C. Hodgetts, **Organizational Behavior: Theory and Pratice**, Orlando, Pl: Academic Press, 1985.

Anar Suat, "Eğitim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

An Introduction to Sociology, KHO. Kütüphanesi.

Arıcı Hüsnü, **İstatistik, Yöntem ve Uygulama**, Cihan Matbaası, Ankara, 1975.

Arkonaç Sibel, **Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi,** Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1992.

Arkonaç Sibel, **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1993.

Armağan İbrahim, **Toplumbilim**, İzmir, 1988.

Artan İnci, **Örgütsel Stres Kaynakları ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama**, Basisen Kültür ve Eğitim Yayınları, 1986.

Arthur W. and **W. G. Graziano**, The Live- Factor Model, Conscentiousness, and Driving Accident Involvement", **Journal of Personality,** 64(3).

Askeri Liderlik Ders Kitabı, KHO Yayını, Ankara, 1987.

"Askeri Liderlik (Broşür)", **KKK 1.nci Ordu Komutanlığı Yayını**, İstanbul, 1985.

Atay Hüseyin ve Diğerleri, **İslam Gerçeği**, AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1995.

Atkinson Jacqueline M., **Coping With Stress at Work**, Great Britain, Thorsons, 1984.

Atkinson Jacqualine, **Zamanı Yönetme Sanatı,** Çev. Cem S. İslam, Nehir Yayınları, İstanbul, 1977.

Avermaet E. Van, "Social Influence in Small Group", **Introduction to Social Psychology**, M.Hewstone (Eds). Basil Blackwell, 1990.

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Aydın Orhan, "Tutumlar", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, "Duyum ve Algı", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, "Davranış Üzerindeki Sosyal Etkiler", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1988.

Baltaş Acar ve Zuhal, **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1990.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Baransel Atilla, "Gayri Resmi Küçük Gruplar ve Liderlik" **Organizasyonların Beşeri Yönü**, Der. R. Taguiri - A. Baransel, c.1, Hüsnü Tabiat Matbaası, stanbul,1966.

Baransel Atilla, "Biçimsel Olmayan Küçük Gruplar ve Önderlik", (Ders Notları) İÜ İşletme Fakültesi, **İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını**, İstanbul.

Barnouw Victor, "Culture and Personality", **Culture and Management**, Der. Ross A.Webber, Homewood, Richard D. Irwin, Illinois, 1969.

Bass Bernard M., **Leadership and Performance Beyond Expectations,** New York, Free Press, 1985.

Bass Bernard M. and STEIDLMEIER Paul, "Ethics, Character and Authentic Transformational Leadership Behaviour", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Bassis Michael S., Richard J. Gelles, Ann Levine, **Sociology**, Random House, Inc., New York, 1984.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranışın Yönetimi**, Ankara, Sevinç Matbaası,1982.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranış**, Gül Yayınevi, Ankara, 1991.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1984.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Gül Yayınevi, Ankara,1989.

Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İstanbul, 1985.

Baysal Ayşe Can, **Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar**, İstanbul, 1981.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, Istanbul, 1987.

Beach Dale S., **Personal: The Management of People at Work**, Mcmillan, New York.

Becher T. A. and J.E.Newman, "Job Stress, Employee Healt and Organizational Effectiveness: A Facet Analysis, Model and Literature Review", **Personnel Psychology**, Winter, 1978.

Begley T. M., C. Lee and J. M. Czajka, "The Relationships of Type A Behavior and Optimism with Job Performance and Blood Pressure", **Journal of Business and Psycholgy**, Vol.15, No.2, 2000.

Berne Eric, **Hayat Denen Oyun**, Çev. Selami Sargut, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Bilgin Nuri, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem Yayıncılık ve Mat. San.Tic.A.Ş., İstanbul, 1996.

Blanchard, K. and P. Hersey, **Management of Organizational Behaviour: Utilizing Human Resources**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Blanchard Kenneth, **Leaders and The One Minute Manager**, New York, William Morrow and Co. Inc., 1984.

Binbaşıoğlu Cavit, **Öğrenme Psikolojisi**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1991.

Bobbitt H. R., Jr. R. H. Breinholt ve diğerleri, **Organizational Behavior: Understanding and Prediction**, 2nd. Ed., Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1978.

Bruno Frank J., **Psikoloji Tarihine Giriş**, Çev: N.Hisli, Ege Üniversitesi Yayını, İzmir,1982.

Bryman Allan, **Charisma and Leadership in Organizations**, London, Sage Publications, 1992.

Budak Gülay, Gönül Budak, **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2004.

Bumin Birol, **İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara,1990.

Burger Jerry M., **Kişilik**, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006

Burns James McGregor, **Leadership**, New York, Harper and Row, 1978.

Bursalıoğlu Ziya, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1982.

Campbell Peter G., **The Last Straw: Stres Needn't Make You İll**, Arlington Books, London,1990.

Campbell J. D., A. Tesser and P. J. Fairey, "Comformity and Attention to the Stimulus Some Temporal and Contextual Dynamics", **Journal of Personality and Social Psychology**, 1976.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık Mat. San., Ankara, 1991.

Can Halil, **Öznur** Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Canon Martin, **Organizational Behavior: A Managerial and Organizational Perspective**, Little Brown and Company, 1979.

Carlisle H., **Management: Concepts and Situations, Science Research Associates**, Inc., Chicago, 1976.

Carroll S. J., H.I.Tosi, **Organizational Behavior**, St.Clair Press Chicago, Illionis, 1977.

Catton William R., "The Development of Sociological Thought", Rubert E. L. Faris, **Handbook of Modern Sociology**, Rand McNally and Company, Chicago, 1964.

Certo S. C., **Modern Management**, Prentice-Hill, 1997.

Charon Joel M ., **Sociology: A Conceptual Approach**, Minnesota, 1989.

Cilacı Osman, **Günümüz Dünya Dinleri**, Kozan Matbaacılık, Ankara, 1998.

Coleman Ron, Gilles Barrie, **Yöneticinin Kılavuzu**, Çev. Mehmet Harmancı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994.

Conger Jay A., Rabindra N. Kanungo, "Toward a Behavioral Theory of Charismatic Leadership in Organizational Settings", **Academy of Management Review**, Vol.12, No: 4, 1987.

Conger A. Jay, "Charismatic and Transformational Leadership in Organizations: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research", **Leadership Quarterly**, Vol. 10, No. 2, 1999.

Collins B. E., **Social Psychology**, Addison Wesley Publishing Co., Massachusetts, 1970.

Cooper, R. K., and Sawaf, A**., Executive EQ: Emotional Intelligence in Leadership and Organizations**, New York, Grosset/Putnam, 1997.

Costello, Timoth W., ve Zalkin, Shelden S., **Psychology in Administration A Research Orientation,** Prentice-Hall,İnc. Englewood Cliffs, N.3.,1963.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Cüceloğlu Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Evrim Matbaacılık, Ankara, 1993.

Çam Esat, **Siyaset Bilimlerine Giriş**, İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1975.

Çelik Vehbi, "Eğitimde Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Çetinkanat, Canan, **Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2000.

Daft Richard, **Management**, Dryden Press, 1991.

Daft L. Richard, **Organization Theory and Design**, USA, Thomson Learning, 1998.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul , 1988.

Davis Keith, **Human Behavior At Work**, Tata Mc Graw Hill, New York, 1983.

Davis Stephen F. and **Joseph** J. Palladino, **Psychology,** Pentice-Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Deitzer Bernard, Karl Shilliff and Michael Jucius, **Contemporary Management Concepts**, Grid Publishing, Inc.,1979.

Demir Ömer, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınevi, Ankara, 2005.

Dereli Toker, **Organizasyonlarda Davranış**, İÜ İktisat Fakültesi İktisat ve İçtimayat Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1976.

Dicle Ülke, **Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme**, MPM Yayını, Ankara, 1974.

Dinçer Ömer ve Yahya Fidan, **İşletme Yönetimi,** Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

Doğan Ercüment, "Çalışanın İşine Cezbolması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), 2000.

Doğan İsmail, **Sosyoloji**, Sistem Yayıncılık Mat. San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1996.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1982.

Drake Richard I. ve Peter J. Smith, **Sanayiide Davranış Bilimleri**, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Edinsel Kerim, " Bürokratik Örgütten Kendi Kendine Öğrenen Organik Örgüt Modeline Geçişte Örgüt ve Liderlik Sorunları", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı I**, İstanbul, 1997.

Encyclopedia Americana, USA., Cilt: 6, 1975.

Encylopedia of Britanica, 14 th Edition, Cilt: 21.

Enç, Mitat, **Ruh Sağlığı Bilgisi**, Bilim ve kültür Eserleri Dizisi, İnkılap ve Aka Kitapevleri Koll. Şti, İstanbul, 1973.

Erdentuğ Nermin, **Türkiye'de Çağdaşlaşma, Eğitim ve Kültür İlişkileri**, Ankara, 1981.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış** , İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Psikoteknik**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991 ve 2001.

Eren Erol, "Yönetim Psikolojisi: Bireyler Arası İlişkiler ve Haberleşme", **1986 Yılı Eğitim Seminerleri Kitap 2**, MESS Yayını, İstanbul, 1987.

Eren Erol, "Yönetimde Otorite Problemi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), İÜ İşletme Fakültesi, İstanbul, 1971.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2001.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2006

Erkal Mustafa, **Sosyoloji**, K.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Trabzon, 1982.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 1996.

Ertekin Yücel, **Stres ve Yönetim**, TODAİE Yayını, Ankara, 1993.

Ertürk Selahattin, **Eğitimde Program Geliştirme**, Meteksan Limited Şti., Ankara, 1984.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.

Ferner Jack D., **Successful Time Management**, John Wiley & Sons Inc., USA, 1995.

Fidan Nurettin, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1986.

Fiedler F., "A Contingency Model of Leadership Effectiveness", L. Barkowitz içinde, **Advances in Experimental Social Psychology**, Academic Press, NewYork, 1964.

Fığlalı Ethem Ruhi, "Atatürk ve Din" **Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Divan Yayıncılık, Ankara, 1999.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Freedman Jonathan L., David O. Sears, J. Merril Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev: Ali Dönmez, Ara Yayıncılık, Istanbul, 1989.

Fromm Erich, **Psikanaliz ve Din,** Çev. Aydın Arıtan, İstanbul, 1982.

Fuller, J. B.; R. Morrıson; L. Jones; D. Brıdger and V. Brown, "The Effects of Psychological Empowerment on Transformational Leadership and Job Satisfaction, **Journal of Social Psychology**, Vol. 139, No.3, 1999.

Gardner, H., **Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligence**, New York, Basic Books, 1983.

Gardner H., **Frames of Mind**, Basic Book, New York, 1993, **Gardner** Howard, "Multiple Intelligences Go to School", **Educational Research**, sayı:18,1989,

Gardner Howard**, Multiple Intelligences The Theory Pratice**, Basic Books New York, 1993.

Gates Arthur I. ve diğerleri, **Eğitim Psikolojisi**, Çev: Necmi Sarı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962.

Gençtan Engin, **Psikanaliz ve Sonrası,** Remzi Kitapevi, İstanbul, 1988.

Gençtan Engin, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Maya Matbaacılık Ltd.Şti., Ankara, 1984.

Gibson James L., Ivancevich, James H. Donelly, **Organizations Behavior, Structure, Processes,** Business Publications Inc., Dallas,1976.

Gibson J. M., Ivencevich Johan M., J. H. Donnely, **Organizations: Process Structure Behavior Business**, Pub. Inc. Dallas, 1973.

Gillet Richard, Patric C. Pietroni, **Depresyon: Stresler - Bunalımlar**, çev: Ziya ve Esra Kütevin, İnkilap Kitapevi, İstanbul,1990.

Goleman Daniel, **Working Emotional Intelligence**, Bloomsbury Publising Plc., London,1998.

Goleman D., **Duygusal Zeka: Neden IQ' dan Daha Önemlidir?,** Çev. Banu Seçkin, Varlık Yayınları, İstanbul, 2001.

Gould and Kolb **A dictonary of the Social Sciences**, ed. Fletcher and Sons Ltd.1964.

Gunthert K.C., L. H. Cohen and s.Armeli, "The Rol of Neuroticisim in Daily Stress and Coping", J**ournal of Personality and Social Psychology**, 77(5),

1999, P.T. Costa and R. R. McCrae, r**ofessional Manuel For The NEO PI-R**. Odessa, Fl: sychological Assesment Resources

Gödelek Ertuğrul, "Üç Farklı İşkolunun (Tekstil-Tekstil Boya-Çimento) Psiko- Sosyal-Stres Faktörleri Yönünden Karşılaştırılması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi),** Ankara, 1988.

Gözübüyük Şeref, **Hukuka Giriş ve Hukukun Bazı Temel Kavramları**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney, Salih, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Güney Salih, **Kültürel Yapı İle Yönetim Arasındaki İlişki,** KHO., Yayını, 1995.

Güney Salih, "Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt:8, Sayı: 23, Mart, 1992.

Güney Salih, Metin Arıkan, **Yöneticiler ve Liderler Açısından Motivasyon**, K.H.O. Matbaası, Ankara, 1994.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Güvenç Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1984.

Hall D.T. and F.S.Hall, "Stress and the Two - Career Couple", Inc., Cooper and R.Payne (eds), **Current Concers in Occupational stress**, Wiley , New York, 1980.

Harp Akademileri Yayını,"Komutanlık ve Liderlik Ders Notu", İstanbul,1986.

Hartog D. N. and M. J. Van, "Transactional Versus Transformational Leadership: An Analysis of The MLQ", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, Vol. 70, No. 1, 1997.

Hartog D. N., R. J. House, P. J. Hanges, A. Ruız-Quıntanıllo, P. W. Dorfman, "Culture Specific and Cross- culturally Generalizable İmplicit Theories: Are Attributes of Transformational Leadership Universally Endorsed?", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Haynes Marion E., **Kişisel Zaman Yönetimi**, Çev. Yaşar Bülbül, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.

Heper Metin, "Atatürkçülük: Karizmanın Emredici Siyasal Çerçeveye Dönüşümü", **Prof. Dr. Bülent Nuri Esen Armağanı**, Ankara, 1977.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Cilt:1, Çev: Osman Tekok ve Diğerleri, San Matbaası, Ankara, 1979.

Howell Jane M. and Peter J. Forst, "A Laboratory Study of Charismatic Leadership", **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 1989.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Stres and Work**, Scott Foresman Glenview, III., 1980.

Ivancevıch, John M. ve Diğerleri, **Organizational Behaviour and Performance**, California, Goodyear Publishing, 1977.

İlal Günsel Kaptagel, **Tıpsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri**, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Yayını, İstanbul, 1982.

İnan Arı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1982.

İnayet, Aydın Pehlivan **İş Yaşamında Stres**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

İnceoğlu Metin,**Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.

Jamal M. and V. V. Baba, "Type – A Behavior, Job Performance, and Well – being in College Teachers", **International Journal of Management**, Vol.8, No.3, 2001.

Johns Horace E., H. Ronald Moser, "From Trait to Transformation: The Evolution of Leadership Theories", **Education**, v:110, N:1 ,1989.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, Evrim Basımevi, İstanbul, 1988.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan-Aile-Kültür**, Evrim Matbaacılık, Istanbul, 1990.

Kanungo N. R. And M. Mendonca, **Ethical Dimensions of Leadership**, Sage Publications, USA, 1996.

Kaptan Saim, **Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri**, Olgaç Matbaası, Ankara.

Karakoç Nihat, "İşletmelerde Etkinliği Belirleyen Bir Kaynak: Yönetsel Zaman", **Verimlilik Dergisi**, 1990.

Karasar Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.,Ankara, 1994.

Karip Emin, "Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Karizma Dergisi, "Liderlik Sanatı", Eylül, 1984.

Katz D., R. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, Çev. Halil Can, Yavuz Bayar, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1977.

Kazancı Osman, **Eğitim Psikolojisi**, Kazancı Matbaacılık, Ankara, 1989.

Kaynak Tuğray, **Organizasyonel Davranış**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Kempner Thomas, **A Handbook of Management**, Penguin Books Inc., England, 1976.

Kessler Gerhard, **Sosyolojiye Başlangıç**, Çev. Fahri Fındıkoğlu, İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1985.

Kılınç Tanıl, "Yöneticilik ve Önderlik" **Karizma Dergisi**, sayı:5, Eylül 1984.

Kılbaş Şükran, "Ankara Yenimahalle ve Çankaya Gençlik Merkezlerine Üye Gençlerin Gençlik Merkezlerine İlişkin Görüşleri", (**Yayınlanmamış Doktora-Tezi),** Ankara, 1989.

Klarreich Samuel H., **Stressiz Çalışma Ortamı**, Ankara, Feryal Matbaası, 1994.

Kneller F. George, "Kültür, kişilik ve Eğitim", Educational Anthropology, An Introduction (Çev. Mahmut Tezcan), **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, sayı:1-4, Ankara, 1978.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984,2003, 2005.

Koerner Joe Ellen Goertz, "Reflections: Transformational Leadership", **Journal of Holistic Nursing**, Vol. 16, No. 2, 1998.

Kolasa Blair, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev. Kemal Tosun ve Diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kolb Lawrence C., H.Keith, H.Brodie, **Modern Clinical Psychiatry**, W.B.Saunders Company, Philadelphia, 1982.

Kongar Emre, **Atatürk ve Devrim Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara, 1981.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Korman Abraham K., **Organizational Behavior**, Prentice-Hall, Inc. U.S.A.,1977.

Kovanogh Dennes, **Crisis; Charisma and British Political Leadership: Winston Churchillas the Outsider**, Sage Puplications London, 1974.

Kozacıoğlu Gülsen, Hülya Ekberzade Gördürür, **Bireyden Topluma Ruh Sağlığı**, Melissa Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Krech D. and R. Crutchfield, **Theory and Problems of Socıal Psychology**, McGraw Hill Pub. Co., New Delhi, 1970.

Krech, David, Crutchfield, Richard S., **Sosyal Psikoloji**, Çev. Erol Güngör, Ötiken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 1980.

Krech D., R. S. Crutchfield, Ballachey, **Cemiyet İçinde Fert**, Çev. T.Turhan, MEB.Yayını, 1983.

Krech David, R. S. Crutcfield, **Sosyal Psikoloji (Teori ve Sorunlar),** Çev.Erdoğan Güçbilmez, Oğuz Onan, Ankara, Sevinç Matbaası, 1967.

Kurtkan Amiran, **Genel Sosyoloji**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976.

Kurtkan Amiran, **Sosyoloji**, MEB. Yayını, Ankara, 1980.

"Liderlik Kuramlarının ve Yönetici Eğitim Programlarının Yeniden Değerlendirilmesi", **Karizma Dergisi**, Sayı:21, Ocak 1986.

La Piere R.T., **Attitude and Measurement**, John Wiley and Sons, Inc. New York, 1967.

Lazaruz, Richard S., **Patterns Of Adjusment**, U.S.A. Mc Graw Hill Book Company, 1976.

Lee C., S. J. Ashford, L. F. And Jamieson, "The Effects of Type –A Behavior Dimensions and Optimism on Coping Strategy, Health, and Performance", **Journal of Organizational Behavior,** Vol.14, 1993.

Liontos Lynn, "Transformational Leadership", **Emergency Librarian**, Vol. 20, No. 3, 1993.

Lipsey Richard G., Peter O. Steiner, Dauglas D. Purvis, **Economics**, 1987.

Luebben Ralph A., "Recent Research", **Life in Society Introductory Reading in Sociology,** Thomas e. Lasswel, John H. Burma, Sidney H. Aronson, Scott Foresman and Company, Chicago, 1970.

Lundberg George A. ve arkadaşları, **Sosyoloji**, cilt; 1, Çev. Ö.Ozankaya, 1970.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, Mc Graw- Hill Book Company, New York, 1985, s.134.

Mackenzi Alec, R., **Zaman Tuzağı**, Çev. Yakut Güneri, İlgi Yayıncılık, İstanbul, 1985.

March James G. ve Herbert A.Simon, **Örgütler**, Çev: Ömer Bozkurt Oğuz Onaran, TODAİE Yayını, Ankara, 1975.

Martin Scoot, **Zaman Yönetimi**, Çev.Aslı Çıngıl Çallık, Rota Yayınları, İstanbul, 1997.

McNall Scott G., **The Sociological Experience**, Brown and Comp., Boston, 1974.

Mead Margaret, **Culture and Commitment**, Natural History Press, New York, 1970.

Merril Francis E., **Society and Culture**, Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall Book Comp., 1989.

Miller Frank B., **Sanayide Beşeri Münasebetler**, Çev. Sabahat Yalçın, Toker Dereli, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966.

Miller Allen R. ve **Susan** Shelly, **A'dan Z'ye Kişiliğiniz**, Çev. Sıla Alayunt, O Yayınları, İstanbul, 2007.

Miles Robert, "Transformation Challenge", **Executive Excellence**, vol. 15, No. 2, 1998.

Mitchell Terence R., People İn Organization, McGrow Hill Book Comp., New York, 1978.

Mocan Güler, "Stresle Oluşan Psikosomatik Hastalıklar", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 25-26 Aralık**, Gebze,1986.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Mount M. K. and M. R. **Barrick**, "The Big Five Personality Dimensions: Implications For Research and Practise in Human Resource Management", **Research in Personel and Human Resource Management**, vol.13, 1995.

Murdock George P., "How Culture Changes", **Life in Society Introductory Reading in Sociology**, Der: Thomas E. Lasswel, John H. Burma, Sidney H. Aronson, Scott Foresman and Comp., Illinois, 1970.

Myers David G., **Psychology**, Worth Publishers, Inc. New York, 1995.

Nadler David A., Michael L. Tushman, "Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change", **California Management Review**, Vol:32, No:2, Winter, 1990.

Nicholson P. J. and Swee C. Goh, "The Relationship of Organization Structure and Interpersonel Attitudes to Rale Conflict an Ambiguity in Different Work Environment", **Academy of Managemenrt Journal**, March, 1983.

Nirun Nihat, **Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara,1991.

Nirun Nihat, **Öner** Alev ve **Baykurt** Nurten, **Sosyoloji**, Oğul Matbaacılık, İstanbul,1986.

Norfolk Donald, **İş Hayatında Stres Kaynakları**, Çev: Leyla Serdaroğlu, Form Yayınları, İstanbul, 1989.

Northcraft Gregory B., Margaret A. Neale, **Organizational Behavior,** The Dreyden, Orlando, 1994.

Northouse Peter G., **Leadership**, California, Sage Pub., 1997.

Onaran Oğuz, **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara, Üniversitesi SBF Yayını, Ankara,1979.

Ozankaya Özer, **Temel Toplumbilim Terimler Sözlüğü,** Emre Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Ozankaya Özer, **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1977.

Öcal Tezer, **Genel Ekonomi**, Doruk Matbaacılık, Ankara, 1981.

Öktem M. Kemal, "Zaman Yönetimi: Örgütsel Etkililiği Artırmada Zaman Faktöründen Yararlanılması", **Amme İdaresi Dergisi**, c.26, s.1, Mart 1993.

Ölçer Ferit, "Verimli Zaman Kullanımının Etmenleri", **Amme İdaresi Dergisi**, C.32, S.3, Ankara, 1999.

Özbaydar, Sabri, **Psikoloji**.

Özcan Mehmet, "Dinamik (Çok Boyutlu) Liderlik, **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul ,II ,1997.

Özer A. Kadir, **Duygusal Gerilimle Başedebilme**, Varlık Yayınları A.Ş. İstanbul, 1990.

Özgüven İbrahim Ethem**, Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara, 1998.

Özkalp Enver, **Davranış Bilimleri ve Organizasyonlarda Davranış**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Eskişehir.

Özkalp Enver, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını, 1990.

Özkalp Enver, Suat Anar, Kezban Tamer, **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver, "Toplum, Toplumsal Yapı, Toplumsal Kurumlar", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Öztabağ, Lütfü, **Psikolojide İlk Adım**, Yükselen Matbaacılık Ltd.Şti., İstanbul, 1970.

Öztürk, Orhan, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Nurol Matbaacılık A.Ş., Ankara, 1988.

Özyürek Mehmet ve arkadaşları, **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Paksoy, Mahmut, "Stres ve Yönetimi", **1986 Eğitim Seminerleri**, Erkmen Matbaası, İstanbul, Ekim 1987.

Parasız M. İlker, **İktisada Giriş**, Gül Ofset, Bursa, 1993.

Parker Katharine R., "Personality and Coping as Moderators of Work Stress Processes: Models,

Methods and Measures", **Work & Stress**, Vol.8, No.2, 1994.

Pazarlı Osman, **Din Psikolojisi**, Yükselen Matbaası, İstanbul, 1968.

Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed.Dunette, Chicago, 1976.

Rakoff Vivian, "The Behavioural Sciences and Undergraduate Education in Psychiatry", **Canadian Journal of Psychiatry**, Vo: 29, December 1984.

Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, NewYork, 1951.

Randall Charence B., **Yönetimde Başarı Esasları**, Çev. Reşat Aktan, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965.

Rathus A. Spencer, Jeffrey S. Nevid, **Psychology and The Challenges of Life**, Holt Rinehart and Winston Inc.,1986.

Reitz H. J., **Behavior in Organizations**, Richard D.Irwin Inc., Illinois, 1977.

Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice - Hall, 1976.

Robbins, Stephen P., **Organizational Behaviour** (Eight Edition), New Jersey, Prentice Hall International Inc., 1996 ve 1998.

Rost Joseph, **Leadership for The Twenty First Century**, USA, Praeger, 1991.

Saal F. ve P. A., Knight, **Industrial/ Organizational Psychology: Science and Practice**, Pacific Grave California, Brooks/ Cole Pub. Co., 1988.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Çalışma Psikolojisi**, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa, 1987.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Muammer Paşa, **Zaman Yönetimi**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2002.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Yayınevi Bursa, 2001.

Sağlam Mehmet, **Örgütsel Değişme**, TODAİE Yayını, Doğan Basımevi, Ankara, 1979.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "Emotional Intelligence Imagination", **Cognition and Personality**, c:9, sa:3.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "What is Emotional Intelligence?" In P.Salovey and D. Sluyter (Eds.), **Emotional Development and emotional Intelligence: Educational Implications**, New York, Basic Books, 1997.

Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.

Samuelson Paul A., **İktisat,** Çev. Demir Demirgil, Menteş Matbaası, İstanbul, 1987.

Sayın Önal, **Sosyolojiye Giriş**, Neşe Ofset, İzmir, 1994.

Schafer Walter, **Stress Management For Wellness**, Mc Graw Hill Book, New York, 1987.

Schein Edgar H., **Örgüt Psikolojisi**, Çev: Mustafa Tosun, TODAİE Yayını, Ankara, 1973.

Schramm Wilbur, "Haberleşme Nasıl İşler", **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, Der: Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara,1973.

Scoot William G. and Terrence R. Mitcheel, **Organizational Theory: A Structural and Behavioral Analysis**, Irwin Dorsey Inc., Georgetown, Ontario, 1972.

Sears David O., Letita Anne Peplau, Jonathan l. Freedman, Shelley E. Taylor, **Social Psycology**, Prentice Hall, New Jersey, 1988.

Shapiro Lawrence E.**, Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek**, Varlık Yayınları, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 1998.

Sharma Robin S., **Ferrari'sini Satan Bilge**, Çev: Osman Özkan, GOA Basım Yayın ve Tanıtım Hiz. San. Tic. Ltd.Şti., İstanbul, 2005.

Smythe Dallas W., "Some Observations on Communication Theory", **Sociology of Mass Communications**, Penguin Books,1979.

Soydan Sait, "Birincil Grupların Özellikleri ve İşletme Yönetimindeki Yeri", **İÜ İşletme Fakültesi Dergisi**, C.4, s.2, İstanbul, 1975.

Soydan Sait, "Klasik ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar Açısından Önderlik ve Uygulamaya ait Bir Örnek", (**Yayınlanmamış Doktora tezi**) İÜ İşletme Fakültesi, İstanbul,1973.

Soydan Sait , "Organizasyon Açısından Önderlik Teorilerine Bir Bakış", **İÜ İşletme Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Enstitüsü Dergisi**, Sayı:3, Yıl:1.

Stoner James, **Management,** Prentice - Hall, 1978.

Stanley Smith, **Fundamentals of Curriculum Development**, USA., 1975.

Strathern Paul, **Einstein ve Görelilik Kuramı**, Gendaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Strickland D. and C. Ntuen, "The Effects of Personality on Supervisory Control Tasks", **Computers and Industrial Engineering**, Vol.33, No.1-2, 1997.

Şimşek Levent, "İş Tatmini", **Milli Produktivite Merkezi Verimlilik Dergisi**, Ankara, 1995.

Şimşek Şerif, Tahir Akgemci, Adnan Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara,1986.

Tan Mine, **Toplum Bilimlerine Giriş: Temel Kavramları**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1981.

Taylan Bahattin ve Kaan Yaralıoğlu, "Karar Verme İşlevini Yerine Getirenler Açısından Stresin Önemi, İş Verimine Etkisi ve Alınabilecek Önlemler", **3. Ergonomi Kongresi**, MPM Yaını, Ankara, 1991.

Taylor Shelley E., Letitia Anne Peplau David O.Sears, **Social Psychology**, Prentice Hall, New Jersey, 1994.

Taylor M.S., E. A. Locke, C. Lee and M. E. Gist, "Type A Behavior and Faculty Research Productivity: What are the Mechanism ? ", **Organizational Behavior and Human Performance**, Vol.34, 1984.

Tegin Buket, "Kişilik ve Savunma Mekanizmaları", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1986.

Tekaslan Erdal, A.Can Baysal, Hüner Şencan, Tanıl Kılınç, **Sosyal Psikoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989.

Telman Nursel, "Stres ve İnsan", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü**, 25-26 Aralık, Gebze, 1986.

Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.

Tezcan Mahmut, **Eğitim Sosyolojisine Giriş,** I. Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Tezcan Mahmut, **Kültür ve Kişilik**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987.

Tezcan Mahmut, **Toplumsal ve Kültürel Değişme**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1991.

Tichy N. M. and M. A. Devanna, **The Transformational Leader**, New York, John Wiley and Sons, 1990.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Ankara, Feryal Matbaacılık,1991.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Topçu Sedat, "Kişilik ve Savunma Mekanizmaları", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Topçuoğlu Hamide, **Genel Sosyoloji Ders Notları**, Ankara, 1971.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, c.1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Trevor J. Powell, Simon J. Enright, **Anxiety and Stress Management**, Routledge, London, 1990.

Turhan Mümtaz, **Kültür Değişmeleri**, Marmara Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1987.

Tutar Hasan (Editör) ve diğerleri, **Zaman Yönetimi**, Nobel Yayınevi,Ankara, 2003.

Tutar Hasan, M. Kemal Yılmaz, Cumhur Erdönmez, **İşletme Becerileri Grup Çalışması**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Türkay Orhan, **İktisat Teorisine Giriş, Mikro İktisat**, TODAİE Yayını, Ankara, 1977.

Türkel Süleyman, Doğan N. Leblebici, **Etkili Zaman Yönetimi ve Uygulaması**, ANGİAD, Ankara, 2001.

Uçman Perin, "Ülkemizde Çalışan Kadınlarda Stresle Başa Çıkma ve Psikolojik Rahatsızlıklar", **Psikoloji Dergisi**, 7-24 Ocak, 1990.

Ülker Gönül, "Yönetici ve Lider", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Cilt-II**, İstanbul, 1997.

Varoğlu Kadir, Ramazan Aktaş, **Askeri Liderlik**, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Vecchio P. Robert, **Organizational Behaviour**, USA, Harcourt Brace College Pub., 1991, 1995.

Weber Max, **On Charisma and Institation Building**, Selected Papers (Editör) S. N.Eisentad, Univ. of Chicago press, USA, 1968.

Weber Ross, A., **Time and Management**, Van Nostrand Rehinhold Comp., New York, 1972.

Weisinger Hendrie, **İş Yaşamında Duygusal Zeka**, Mns Yayınları, İstanbul,1998.

Ventrella W. S., **Pozitif Düşüncenin Gücü,** Çev. Fatma Can Akbaş, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Whyte W. F., "Skinnerian Theory in Organizations", **Psychology Today**, 1972.

Wiesenthal D. L, N.S. Endler, T.R. Coward and J. Edwards, "Reversibility of Relative Competence as A Determinant of Conformity Across Different Perceptual Tasks".**Representative Research in Social Psychology**, 1976.

Williams J. C., **Human Behavior in Organizations**, South-Western Publications Co., Ohio, 1982.

Wortman Camille B., Elizabeth F. Loftus and Mary A. Marshall, **Psychology**, Alfred A.Knopf, Inc., 1988.

Woodworth, Robert S., Donald G., Morquies, **Psychology Study Of Mental Life**.

Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İÜ İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Wright Logan, "The Type A Behavior Pattern and Coronary Artery Disaease", **American Psychologist**, Vol.43, No.1, January, 1988.

Yates Jere E., **Gerilim Altındaki Yönetici**, Çev. Fatoş Dilber İlgi Yayıncılık,1986.

Yavuz Kerim, **Psikanalizde İlk Dini Gelişmelerin Değeri**, Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi Yayını,, Erzurum, 1987.

Yavuzer Haluk, **Çocuk ve Suç,** Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1982.

Yılmaz Abdullah, Seyfettin Aslan, "Örgütsel Zaman Yönetimi", **CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** C:3, Sayı: 1, 2002.

Yukl Gary, **Leadership In Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall Inc., 1989.

Yusof Aminuddin, "The Relationship Between Transformational Leadership Behaviours of Athletic Directors and Coaches' Job Satisfaction", **Physical Educator,** Vol. 55, No. 5, 1998.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir,1988.

Yüksel Öznur, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2000.

Zacharatos A., J. Barlıng and E. K. Kelloway, "Developments and Effects of Transformational Leadership in Adolescents", **Leadership Quarterly,** Vol. 11, No. 2, 2000.

Teoriden Pratiğe
DEĞERLER EĞİTİMİ

Editör
Prof. Dr. Mustafa Köylü

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1388
Eğitim No.: 280
ISBN: 978-605-320-295-0
© 1. Basım, Ocak 2016

Teoriden Pratiğe DEĞERLER EĞİTİMİ

Editör: Prof. Dr. Mustafa Köylü

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Köylü, Mustafa.

Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi / *Mustafa Köylü*
1. Basım, VIII + 308 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-295-0
1. Eğitim 2. Değerler Eğitimi 3. İslam Ahlakı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Her ne kadar son iki asırdır, tüm dünya ülkelerinde, eğitim ve öğretim açısından hem nicelik hem de nitelik olarak çok önemli gelişmeler yaşanmışsa da, henüz insanlık bir bütün olarak huzur ve mutluluğa ulaşamadığı gibi, daha karmaşık ve daha belirsiz bir döneme girmiş bulunmaktadır. Bunun da nedenini büyük ölçüde, kendisini pozitivist ve seküler bir dünya görüşüne göre şekillendiren modern eğitim anlayışı oluşturmaktadır. Zira 19. asırdan itibaren gerek Batı, gerekse İslam dünyasında din temelli eğitim yerine, dinî ve ahlaki değerlerden uzak seküler bir eğitim anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Böylece din, insanların sadece vicdanına hapsedilerek, fert ve toplum açısından pek çok boyutu işlevsiz hâle getirilmiştir.

Böyle bir eğitim anlayışının sonucu olarak insanlık, barış, huzur, sosyal adalet, paylaşma ve eşitlik gibi insani değerler kazanacağı yerde; açlık, yoksulluk, sömürü, şiddet, yalnızlık, nefret ve sosyoekonomik adaletsizlik gibi pek çok bireysel, toplumsal ve küresel nitelikli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. İşte tüm bu olumsuz gelişmelerin neticesinde, insanlık tekrar dine yönelmeye ve dinlerin ortaya koyduğu evrensel ahlaki ilkelere dönmeye başlamıştır.

Dünyadaki bu olumsuz gelişmelere paralel olarak, 1990'lı yıllardan bu yana Batı dünyası kendi okullarında değişik adlarla anılsa da değerler eğitimine yer vermeye, UNESCO ise 1995 yılından itibaren uluslararası bir proje olarak "Yaşayan Değerler Eğitimi Programı"nı uygulamaya başlamıştır.

Ülkemizde de Cumhuriyet tarihi boyunca din ve ahlak eğitiminde çeşitli uygulamalar yapılmış, ancak bir türlü yeni yetişen nesle ahlaki değerler istenilen düzeyde kazandırılamamıştır. Bunun da en önemli nedeni, dinî ve ahlaki değerlerin yalnızca bir derse hasredilmiş olmasıdır. Oysa değerler eğitimi, yalnızca bir derse ve o dersin öğretmenine hasredilecek kadar basit ve sığ bir alan değildir. İşte Batı'da ve ülkemizdeki gelişmelerin bir sonucu olarak, 2010 yılında gerçekleştirilen 18. Millî Eğitim Şûra'sında "Değerler Eğitimi ve Projesi" hazırlanarak uygulamaya konulması öngörülmüş ve değerler eğitimiyle ilgili önemli kararlar alınmıştır.

Dünyada ve ülkemizde değerler eğitimine ilişkin bir taraftan böyle olumlu gelişmeler yaşanırken, bir taraftan da alana ilişkin araştırmalar ve yayınlar artmaya başlamıştır. Ancak değerler eğitimiyle ilgili henüz kapsamlı yayınların olduğunu söylemek de güçtür. İşte böyle bir ihtiyaçtan hareketle bir grup akademisyen arkadaşla böyle bir çalışma yapmaya karar verdik.

Hazırladığımız kitap temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de değerler hakkında genel bilgi vermeye; İkinci Bölüm'de değerler eğitiminin verildiği yerlere değinmeye, Üçüncü Bölüm'de ise, temel İslami değerleri açıklamaya çalıştık. Kitabın en sonuna ise, örnek ders anlatımları ekledik.

Kitapla ilgili her türlü olumlu öneri ve eleştirilere açık olduğumuzu belirtirken, başta meslektaşlarımız olmak üzere tüm öğretmen, öğrenci ve okurlarımıza yararlı olmasını temenni ederiz.

Editör
Prof. Dr. Mustafa Köylü
Samsun 2016

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**
Prof. Dr. Mustafa Köylü

Bölüm I
DEĞERLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

DEĞERLERE GENEL BİR BAKIŞ: TANIMI, ÖZELLİKLERİ, İŞLEVİ VE SINIFLANDIRILMASI **19**
Doç. Dr. Yakup Keskin
A. GİRİŞ 19
B. DEĞERLERİN TANIMI VE DİĞER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ 20
1. Değerin Tanımı 20
2. Değerlerin Diğer Kavramlarla İlişkisi 22
C. DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ 30
D. DEĞERLERİN İŞLEVİ 33
1. Birey Açısından 34
2. Toplum Açısından 35
E. DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI 37
1. Kuramcılara Göre Değerlerin Sınıflandırılması 37
2. Zorlayıcılık ve Kurumsal İşlevleri Açısından Değerin Sınıflandırılması 47
F. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 50

DİN, AHLAK VE DEĞER **53**
Doç. Dr. Hasan Dam
A. GİRİŞ 53
B. DİN, AHLAK VE DEĞER İLİŞKİSİ 54
1. Din 54
2. Ahlak 60
3. Değer 61
C. DİN VE AHLAK 63
D. DİN VE DEĞER 67
E. AHLAK VE DEĞER 68
F. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 70

DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI 73
Doç. Dr. Yakup Keskin
A. GİRİŞ 73
B. AHLAK, DEĞER VE KARAKTER EĞİTİMİ 74
1. Ahlak Eğitimi 75
2. Karakter Eğitimi 76
3. Değer Eğitimi 77
C. DEĞERLER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI VE YÖNTEMLERİ 81
1. Değerler Eğitimi Yaklaşımları 83
2. Değer Eğitimi Yöntemleri 86
D. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 99

Bölüm II
DEĞERLER EĞİTİMİNİN VERİLDİĞİ YERLER

AİLE DEĞERLER EĞİTİMİ 105
Prof. Dr. Mustafa Köylü
A. GİRİŞ 105
B. AİLENİN TANIMI VE TEMEL FONKSİYONLARI 107
C. DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN AİLENİN YERİ VE ROLÜ 109
D. AİLEDEKİ DEĞER EĞİTİMİNİN İLKE VE PRENSİPLERİ 113
1. Mutlu ve Huzurlu Bir Aile Ortamı Oluşturulmalıdır 113
2. Çocuğun Gelişim Özelliklerine Dikkat Edilmelidir 117
3. Dengeli Bir Disiplin Uygulanmalıdır 120
4. Çocuğa İyi Örnek ve Model Olunmalıdır 121
5. Aile Bireyleri Birlikte Hareket Etmelidir 123
6. Değerlere İlişkin Bilgi Verilmelidir 124
7. Olumsuz Çevre Şartlarından Korunmalıdır 126
E. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 128

OKULDA DEĞERLER EĞİTİMİ 131
Prof. Dr. Mevlüt Kaya - Arş. Gör. Osman Taşkın
A. GİRİŞ 131
B. OKULDA DEĞERLER EĞİTİMİ VE ÖNEMİ 132
1. Okul Düzeylerine Göre Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi 139
2. Okulda Örtük Program Yoluyla Değerler Eğitimi 148
3. Okulda Değer Eğitiminde Öğretmenin Rolü 150
C. OKULDA DEĞER EĞİTİMİYLE İLGİLİ BAZI SORUNLAR 152
D. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 156

MEDYADA DEĞERLER EĞİTİMİ 159
Doç. Dr. İbrahim Turan - Yrd. Doç. Dr. Bayramali Nazıroğlu
A. GİRİŞ 159
B. MEDYANIN DEĞERLER ÜZERİNDEKİ BAZI OLUMSUZ ETKİLERİ 160
1. Tüketim 161
2. Yönlendirme 162
3. Kültürel Yozlaştırma 163
4. Cinsellik 165
5. Kültür Boşluğu ve Yabancılaşma 166
6. Kimlik Bunalımı ve Kişilik Sorunları 167
7. Şiddet 169
C. SAĞLIKLI DEĞER AKTARIMI VE MEDYA OKURYAZARLIĞI 172
1. Medya Okuryazarlığı 172
2. Medya Okuryazarlığında Bazı Temel İlkeler 174
D. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 178

Bölüm III
TEMEL AHLAKİ DEĞERLER

TEMEL AHLAKİ DEĞERLER 181
Yrd. Doç. Dr. Bayramali Nazıroğlu - Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Gün -
Yrd. Doç. Dr. Ayşe İnan Kılıç - Yrd. Doç. Dr. Fatih Kaya
1. ADALET 181
2. DOĞRULUK 186
3. İLİM, HİKMET VE BİLİM 189
4. ÇALIŞKANLIK 195
5. SORUMLULUK 199
6. YARDIMLAŞMA 206
7. İFFET 211
8. HOŞGÖRÜ 218
9. SEVGİ VE SAYGI 224
10. KANAAT VE ŞÜKÜR 229
11. ŞEFKAT VE MERHAMET 235
12. ALÇAKGÖNÜLLÜLÜK 241
13. SABIR 245
14. CESARET 248
15. ESTETİK 252

EKLER: Değerler Eğitimine İlişkin Örnek Ders Anlatımları 259
Yrd. Doç. Dr. Faruk Kanger

KAYNAKÇA 277

KAYNAKÇA

Aclûnî. *Keşfu'l-hafâ' ve müzîlü'l-ilbâs 'ammâuştuhiramine'l- ehâdîsi 'alâelsineti'n-nâsi*, II. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.

Afdal, Geir. "Ahlak Eğitiminin Analizi: Bir Tipoloji", *Değerler ve Eğitimi*, Ed. Recep Kaymakcan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin, İstanbul: Dem yay., 2007, ss. 333-334.

Afşar, Timüçin. *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Bds Yay.,1994.

Ağakay, Mehmet Ali. *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 1955.

Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.

Ahmet, Rıfat. *Tasvîr-i Ahlâk Ahlak Sözlüğü,* Haz. Hüseyin Algül, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık, t.y.

Aile Maddesi. *Türk Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Basımevi, 1968, C. 1.

Akalın, Şükrü Haluk ve diğerleri. *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara: TDK Yayınları, 2005.

Akar, Muhlis. "Kazançta Helal Duyarlılığına Sahip Olmak", *Diyanet Aylık Dergi*, 2010, ss. 12-15.

Akarsu, Bedia. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Beşinci Baskı, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1994.

_____. *Değişen Dünyada Bilim ve Değerler. Bilgi ve Değer*, Ankara: Vadi Yay.

Akbaba, Altun, Sadegül. "Eğitim Yönetimi ve Değerler". *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı: 1 (1), (2003), ss. 7-18.

Akbaş, Bahattin. "Hz. Meryem: İffet Abidesi", *Kur'an'dan Öğütler,* Cilt: 1, Ankara: DİB Yayınları, 2012.

Akbaş, Oktay. *Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.

_____. Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi, Ed. B. Tay ve A. Öcal, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi,* Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008, ss. 335-360.

Akdemir, Duygu Arzu. *Yönetici Değerlerinin, Eğitim Örgütleri Karar Sürecine Etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Akdoğan, Ali. *Sosyal Ahlak*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2011.

Akpınar, Ali. "Kur'an'a Göre Çalışmanın Çok Yönlülüğü ve İbadet Boyutu", *İslam ve Çalışma Hayatı Ulusal Sempozyumu*, İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2008.

Akpınar, Burhan. "Eğitimin Millîlik Vasfı ve Bağımsız Pedagoji," BİLSAM tarafından Malatya'da 15-16 Mayıs 2010 tarihinde düzenlenen ulusal sempozyumda sunulan bir tebliğ.

_____. "Değerler Eğitiminde Bileşke Modeli", *Eğitime Bakış Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, Sayı: 19, (2011), ss. 30-39.

Akseki, Ahmet Hamdi. *İslâm*, İstanbul: Diyanet İşleri Reisliği Neş., 1943, C.I.

_____. *Ahlâk İlmi ve İslam Ahlâkı*, Ankara: Nur Yay., 1991.

Aksoy, İlhan. "Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt 4, Sayı 16, 2011, s. 13, (http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt4/sayi16_pdf/aksoy_ilhan.pdf, erişim tarihi: 21.07.2014).

Aktepe, Vedat. *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde "Yardımseverlik" Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi,*(Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Akyüz, Hüseyin. *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Meb Yayınları, 1991.

Aldridge, Jerry ve Box, Jean. "Moral and Affective Dimensions of Childhood," *Handbook of Children's Religious Education*, Ronald E. Ratcliff (ed.), Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992, ss. 82-101.

Allport, Gordon W. Vernon Philip ve Lindzey G. *Study of Values*, Boston: Houghton Mifflin, 1960.

_____. "Values and Our Youth". *Teachers College Record*, Sayı: 63, (1961), ss. 211–219.

Altay, Ekrem. *Yeni Sosyoloji,* Ankara: Öğretmen Okulu Yayınları 31, 1971.

Altıntaş, Ersin. "Çağdaş Eğitim Sisteminde Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, (Ed.) Gürhan Can, 13. Baskı, Ankara: Pegem Yay., 2012, ss. 1-28.

Amman, Mehmet T.. "Türkiye'de Ailenin Açık ve Örtük Sekülerleşmesinin Sosyolojik Analizi," *Aile ve Eğitim,* 24-25 Nisan 2010, İstanbul: Ensar Neşriyat, ss. 41-70.

Apaydın, Yunus. "İslam Hukukunda Aile", *Günümüzde Aile Uluslararası Aile Sempozyumu* (2-4 Aralık 2005-İstanbul), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007, ss. 135-150.

Apple, Michael W. *Education and Power.* New York, NY: Routlege, 1995.

Arabacı, Fazlı. *Türk Din Sosyolojisi: İmkân ve Sorunlar*, Ankara: Platin Yayınları, 2006.

Aral, Duygu. *Millî Eğitim Bakanlığı'nın Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Arcus, Margaret Edwards. "Value Reasoning: An Approach to Values Education", *Family Relations*, Sayı: 29, (1980), ss. 163-171.

Arı, R. ve ark. *Çocukların Okula Hazırlanması (Anne-Çocuk Eğitimi) Temel Araştırması*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı Yayını, 2006.

Arkonaç, Sibel Ayşen. *Psikoloji Zihin Süreçler Bilimi*, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2. Baskı, 1998.

Arslan, Ahmet. *Felsefeye Giriş*, Ankara: 1998.

Arslan, Elif. "Okul Başarısı ve Ailelerin İmtihanı" *Diyanet Aylık Dergi Eki*, (Eylül 2013), Sayı: 273, ss. 5-7.

Arslan, Mahmut. "Türkiye'de İslam ve İş Ahlakı", ed. Recep Kaymakcan&Mevlüt Uyanık, *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak*, İstanbul: Dem Yay., 2007.

Arslanoğlu, İbrahim, "Türk Değerleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Felsefe Dünyası Dergisi*, Sayı: 41, 2005, ss. 64–77.

Arvasi, S. Ahmet. *Diyalektiğimiz ve Estetiğimiz*, 3. Baskı, İstanbul: Burak Yayınevi, 1998.

Asar, Muhammed Ali. "Şiddet Karşısında Rahmet Peygamberi", *Diyanet Aylık Dergi*, 2015, Sayı: 289, ss. 32-35.

Aslan, Mehmet. "Değer-Din İlişkisi", *Değerler ve Değerler Psikolojisi", Ankara: Pegem Akademi,* 2014, ss. 157-174.

Aslan, Ömer. "Hoşgörü ve Tolerans Kavramlarına Etimolojik Açıdan Analitik Bir Yaklaşım", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Sivas, 2001, ss. 357-380.

Aslantürk, Zeki ve Amman, M. Tayfun. *Sosyoloji Kavramlar-Kuramlar- Süreçler-Teoriler*. Istanbul: Kaknüs Yay., 2000.

Atalay, Yasemin Ölmez. Felsefi Açıdan Tolerans ve Hoşgörü, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2008. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp, erişim tarihi: 16.04.2015).

Atay, Hüseyin. "Memleketimizdeki İlim ve Din Anlayışı Üzerine", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt: XVII, Yıl: 1969, ss. 83-115.

Ateş, Ali Osman. "İlahi Dinlerin Ortak Özellikleri", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt: 2, Sayı 2, Temmuz-Aralık 2002, ss. 15-25.

Ateş, Süleyman. *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri,* Cilt: 2, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1991.

Avcı, Müjdat. "Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları", *Atatürk Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C.7, S.1 (2006), ss. 39-63.

Avcı, Nazmi. *Toplumsal Değerler ve Gençlik*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2007.

Ay, Mehmet Emin. *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, İstanbul: Mavi Yay., 1997.

_____. "Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler", *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi-2*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. Baskı 2005, ss. 361-374.

Aydeniz, Tuğba. "Arşiv Belgelerinde İffet Kavramı ve Günlük Hayatta İffete Bakış", *Din ve Hayat, TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi,* Sayı: 19, Yıl: 2013. (http://www.dinvehayatdergisi.com/userfiles/files/iffet.pdf, erişim tarihi: 26.03.2015).

Aydın, Ali Rıza. Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri, (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995).

Aydın, Ayhan. "Zorunlu Temel Eğitim Uygulaması ve Çözüm Bekleyen Sorunları" *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* (8), 2000, s. 91-97.

Aydın, Betül. *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yay., 1997.

Aydın, Mehmet S., "*İnsan Yetiştirme Düzenimiz ve Değer Eğitimi"* Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi, Van, 1994, ss. 249-255.

Aydın, Mehmet Zeki ve Gürler, Şebnem Akyol. *Okulda Değerler Eğitimi (Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar)*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014.

Aydın, Mehmet Zeki. *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

_____. *Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008.

_____. - "Okulda Değerler Eğitimi", *Eğitime Bakış Dergisi, 6* (18), 2010, ss.16-19.

Aydın, Mehmet S. "İslam'a Göre İlim", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 1986, Sayı: 3, ss. 1-18.

_____. *Din Felsefesi*, İzmir: Karınca Matbaacılık, 1987.

Aydın, Mehmet. "Türk Toplumunda Dinî Hoşgörünün Temelleri", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 8, Konya, 1999, ss. 7-17.

Aydın, Mustafa. "Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı: 1 (3), (2003), ss. 121-144.

_____. "Değerler, İşlevleri ve Ahlak", *Eğitime Bakış,* Yıl:7, Sayı:19, 2011, (39-45).

Ayvazoğlu, Beşir. "İlmü'l Cemal", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 22, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

Bacanlı, Hasan. *Duyuşsal Davranış Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1999.

Bahadır, Abdülkerim. "Günümüz Kitle İletişim Araçlarının, Ruhsal ve Toplumsal Hayatımız Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Korunma Yolları", *S.Ü.İ.F.D*, Sayı: 7, Yıl: 1997, ss. 469-497.

Balcı, N. *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Balswick, Jack and Balswick, Judith. "The Future of Religious Education of the Family", *Handbook of Family Religious Education*, Blake J. Neff and Donald Ratcliff (eds.), Alabama: REP, 1995, ss. 257-276.

Bardi, Anat ve Schwartz Shalom H.,"Values and Behavior: Strength and Structure of Relations". *Personality and Social Psychology Bulletin*, Sayı: 29 (10), 2003, ss. 1207-1220.

Baron, Robert A. ve Byrne, Donn. *Social Psychology: Understanding Human Interaction*, sixth ed. Boston: Allyn and Bacon, 1991.

Başar, Hüseyin. *Sınıf Yönetimi*. İstanbul: M. E. B. Yay. 1999.

Başaran, İbrahim Ethem. *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1974.

_____. *Örgütsel Davranış: İnsanın Üretim Gücü*, Ankara: Gül Yayınevi, 1992.

Başçı, Z. *Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Erzurum Örneği),* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2012.

Bates, J. E.,Pettit, G. S., Laird, L. D., Dodge, K. A. ve Criss, M. M. "Antecedents and Behavior Problem Outcomes of Parental Manitoring and Psychological Kontrol In Early Adolescent". *Child Development*, Sayı: 72, 2, 2001, ss. 572-598.

Bates, R. A., Chen, H. S. ve Hatcher, T. "Value Priorities of Hrd Scholars and Practitioners", *International Journal of Training and Development*, Sayı: 6-4, 2002, ss. 229-239.

Bayraktar, M. Faruk. *İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul: İFAV Yay., 1994.

_____. "Ailenin Eğitim Görevi," *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı 2, 1995, ss. 117-142.

_____. "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Âlimlerinden Şaban Şifai'nin Çocuk Eğitimi İle İlgili Görüşleri," *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı 4, 1997, ss. 133-144.

Bayyiğit, Mehmet. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kurumu Olarak Vakıflar, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2001, sayı: 11.

Benazus, Hanri. *Çağlar Ötesini Aydınlatan Işık Mevlana Felsefesi,* Ed: D. Ali Gültekin*,* İstanbul: Bizim Kitaplar, 2009.

Bergson, Henri. Ahlâk ve Dinin İki Kaynağı, Çev. Mehmet Karasan, Ankara: M. E. B. Yay. 1962.

Berkowitz, M. W. and Bier, M. C. "Research-based Character Education", *Annals of the American Academy of Political and Social Science, 591* (1), 2004, pp. 72-85.

Berktay, Fatmagül. "Liberalizm: Tek Bir Pozisyona İndirgemesi Olanksız Bir İdeoloji," *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler,* Derleyen H. Birsen Örs, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 7. Baskı, 2014, ss. 49-114.

Bilen, Mürüvvet. *Plandan Uygulamaya Öğretim,* Ankara: Takav Matbaacılık,1993.

Bilgili, Ahmet Emre. "Ailesizlik: Sokağın Çocukları", *Günümüzde Aile,* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007, ss. 99-124.

Bilgin, Beyza ve Selçuk, Mualla. *Din Öğretimi*. Ankara: Akid Yay.,1991.

Bilgin, Nuri. *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1995.

Bilgiseven, Amiran Kurtkan. *Genel Sosyoloji*, 4. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Büyük İslam İlmihali,* Sadeleştiren: Mehmet Talu, İstanbul: Çelik Yayınevi, 2013.

Bilsky, Wolfgans ve Shalom H. Schwartz, "Values and personality". *European Journal of Personality*, Sayı: 8, 1994, ss. 163-181.

Bolay, Süleyman Hayri. "Aşkın Değerler Buhranı", *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu.* Ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin, İstanbul: DEM, 2007.

Bottery, M. "Values education", Ed., R. Bailey, *Teaching Values and Citizenship Acrossthe Curriculum: Educating Children for the World*, London: Kogan Page, 2000, ss. 3-13.

Boyacı, Adnan. *Sorun Davranışlar*, Ders Notu, 2012. (http: //home. anadolu. edu. tr/~aboyaci/ders/syonetimi/sdavranislar. pdf).

Bozkurt, Veysel. Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar, İstanbul: Alfa Yay. 2004.

Brady, Laurie. "Strategies in values education: Horse or Cat?", *Australian Journal of Teacher Education*, Sayı: 33, (5), 2008, ss. 81-89.

_____. "Classroom-Based Practice in Values Education". Ed. Terence Lovat, Ron Toomey, Neville Clement. *International Research Handbook on Values Education and Student Wellbeing.* London New York. Springer. 2010, ss. 211-225.

Brown, David. *Values for Australian Schooling Professional Learning Resources. Primary,* Carlton South, VIC: Australian Government Department of Education, Science and Training. 2005. (Erş. T. 6. 5. 2015. http: //www. curriculum. edu. au/ verve/_resources/values_primary_resource_kit. pdf)

Budak, L. ve Budak, Ç. "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936)", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1), 2014, ss. 51-68.

Buhari, *(Edeb-ül Müfred) Ahlak Hadisleri*, Tercüme ve Şerh: A. Fikri Yavuz, İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1974.

_____.*el-Edebü-l Müfred*, İstanbul, 1979.

_____. *Câmi'ü's-Sahîh*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Büyükdüvenci, Sabri, "Küreselleşen Eğitim, Küreselleşmenin Eğitimi", *Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi*, Eğitim Bir-Sen, Ankara: 2009, ss. 253-255.

Bybee, R. W. ve Sund, R. B., *Piaget for Educators.* Illinois: Waveland Press. 1990.

Can, Gürhan. "Kişilik Gelişimi", *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,* Ed. Binnur Yeşilyaprak, Ankara: PegemA, 2004, ss.109-140.

Can, Yılmaz, Recep Gün. *Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği*, Samsun: Kayıhan Yayınları, 2004.

Canan, İbrahim. *Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye*, İstanbul: Tuğra Neşriyat, 2004.

_____. "İslam'da Aile Terbiyesi", *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi-2*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. Baskı 2005, ss. 23-42.

Canbulat, Mehmet. "Kanaat"-"Şükür", Fikret Karaman ve diğerleri, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

Carbone Jr, Peter F. "Perspectives on Values Education", The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, Sayı: (64), 5, 1991, ss. 290-292.

Carrel, Alexis. *İnsan Denen Meçhul*, çev. Refik Özdek, İstanbul: Yağmur Yayınevi, 1990.

Cebeci, Süleyman. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçay Yayınları, 2005.

Cevizci, Ahmet. *Etiğe Giriş,* İstanbul: Paradigma Yay., 2002.

_____. *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay., 2002.

Chapman, Gary. *Beş Sevgi Dili*, Çev: Selim Yeniçeri, İstanbul: Koridor Yayıncılık, 2007.

Clark, Robert E.. "Elementary-age Children," *Christian Education: Foundations for the Future,* Robert E. Clark, Lin Johnson ve Allyn K. Sloat (eds.), Chicago: Mooddy Press, 1991.

Collins, Cobuild English Dictionary (Third edition), Ed., J. M. Sinclair. Glasgow: Harper Collins, 1991.

Connor, P. E. ve Becker, B. W., "Personal Values of The Heavy User of Mass Media". *Journal of Advertising Research*, Sayı: 21, 1979, ss. 37-43.

_____. "Values and the organization: suggestions for research", M. Rokeach (Eds.), Understanding Human Values: Individual and Societal, New York: The Free Press, 1979.

Coşgun, Melek. "Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2012, ss. 837-850.

Cummings, William K. Maria T. Tatto & John Hawkins (ed), *Values Education for Dynamic Societies: Individualism or Collectivism,* ed. Comparative Education Research Centre, The University of Hong Kong, 2001.

Cüceloğlu, Doğan. *İçimizdeki Çocuk*, İstanbul, 1993.

_____. İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları, İstanbul: Remzi Kitabevi,1999.

Çağlar, Adil. Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2005.

Çağlayan, Ahmet. *Ahlak Pusulası Ahlak ve Değerler Eğitimi,* İstanbul: Dem Yay., 2005.

Çağlayan, Hakan Salim. *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Öğrenme Biçemleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.

Çağrıcı, Mustafa. *Anahatlarıyla İslam Ahlakı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1985.

_____. "Adalet", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: I, İstanbul: TDV Yayınları, 1998, ss. 341-343.

_____. "İffet", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 21, İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

_____. "Kanaat", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 24, İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

_____. "Merhamet", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 29, Ankara: TDV Yayınları, 2004, ss. 184-185.

_____. *İlmihal II, İslam ve Toplum,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2006.

_____. *İslam Düşüncesinde Ahlak,* İstanbul: Dem Yay., 2006.

_____. "Mesuliyet", *İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (Ed: İbrahim Kâfi Dönmez), Cilt: III, İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2006, ss. 1298-1300.

_____. "Müsamaha", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: 32, İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

_____. "Sabır", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: 35, İstanbul: TDV Yayınları, ss. 337-339.

_____. "Sıdk", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: 37, İstanbul: TDV Yayınları, 2009, ss. 98-100.

_____. "Şecaat", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: 38, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

_____. "Teavün", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: 41, İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

_____. "Tevekkül", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

_____.*İlmihal II (İslam ve Toplum)*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Çakmak, Ahmet. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Adalet Değerinin Öğretimi,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Çamdibi, H. Mahmut. *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazzâlî*, İstanbul: Han Neşriyat, 1983.

_____. *Din Eğitiminin Temel Meseleleri*, İstanbul: İFAV Yay., 1994.

Çamlıbel İrkin, Ayça. Çocukların Gelişim Süreci ve Televizyonun Etkileri, (Uzmanlık Tezi), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara, 2012, s. 81. http://www.academia.edu/6873308/TELEV%C4%B0ZYONUN_ETK%C4%B0LER%C4%B0_UZMANLIK_TEZ%C4%B0 (05.08.2015.

Çapçıoğlu, İhsan. "İslam'da Birey", *Diyanet Aylık Dergi,* (Kasım 2008), Sayı: 215, ss. 8-9.

Çekin, A. "Değer Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kazanımları: Bir İçerik Analizi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 12* (2), 2012, ss.105-119.

Çengelci, T. *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2010.

Çınar, Aliye. *İslâm Ahlâk Esasları*, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2010.

Çiftçi, Nermin. "Kohlberg'in Bilişsel Ahlâk Gelişimi Teorisi: Ahlâk ve Demokrasi Eğitimi". *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı: 1, (1), (2003), ss. 43-77.

Çileli, Meral. *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi*, Ankara: V Yayınları, 1986.

_____. "Ergenlikte Ahlak Gelişimi", Ed., Bekir Onur, *Ergenlik Psikolojisi,* Ankara: Taş Kitapçılık, 1987.

Çubukçu, İbrahim Agâh. *Ahlak Tarihinde Görüşler,* Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1994.

_____. *Kültürümüzde Din Unsuru*, Millî Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1990.

Çubukçu, Zühal. "İlköğretim Öğrencilerinin Karakter Eğitimi Sürecinde Örtük Programın Etkisi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Sayı: 12, (2), 2012, ss. 1513-1534.

D'Ohsson, M. De M. *18. Yüzyıl Türkiyesi'nde Örf ve Adetler*, Çev: Zerhan Yüksel, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık, t.y.

Dam, Hasan. *İzcilik, Din ve Değerler Eğitimi,* Samsun: Üniversite Yay., 2014.

Dârîmî, *Sünen*, I-II, Beyrût, ts.

David, A. ve Mallan, John T., Children and Their World, Boston: Houghton Mifflin Company, 1999.

Demir, Fatih, İnfak Kültürünün Zarif Anıtları: Sadaka Taşları, http://www.sonpeygamber.info/infak-kulturunun-zarif-anitlari-sadaka-taslari.

Deri, Mehmet. "İslam Terminolojisinde Takva Kavramı", http://www.enfal.de/dus16.htm, (23.07.2014).

Deth, Jan W. Van ve Scarbrough, Elinor. *The İmpact of Values*, New York: Oxford University Press, 1995.

Dikmen, Hamit. "Hz. Peygamber'de Hoşgörü ve İnsan Sevgisi", *Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt: 3, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2003, ss. 129-138.

Dillen, A. ve Pollefeyt D.. "Family Education and Adolescents' Approaches to Religion", *Journal of Empirical Theology*, V. 18, no. 2.

Dilmaç, Bülent ve Halil Ekşi. ''Değerler eğitiminde temel tartışmalar ve temel yaklaşımlar". *İlköğretmen Eğitimci Dergisi* 14, 2007, ss. 21-29.

Dilmaç, Bülent. İlköğretim Öğrencilerine İnsanî Değerler Eğitiminin Verilmesi ve Bu Eğitimin Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Sınanması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: M. Ü. EBE, 1999.

_____. *İnsanca Değerler Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları, 2002.

_____. *Fen Lisesi Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimin Verilmesi ve İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2007.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, İstanbul: MÜ İlahiyat Fak., Yay., 1998.

Doğan, Cihangir. "Ailenin Önemi ve Vazgeçilmez Fonksiyonları", Aile ve Eğitim, 24-25 Nisan 2010, İstanbul: Ensar Neşriyat, ss. 19-29.

Doğan, İsmail. ''Küresel Değerler ve Eğitim: Türkiye Örneği", *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi, Ulusal Sempozyumu*, 25-27 Kasım 1999, Başkent Öğretmen Evi, Ankara: 1999.

_____. *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2000.

_____. *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları İnsan Haklarının Kültürel Temelleri*, Ankara: Pagem A Yayıncılık, 2007.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal. *İlköğretim 4.ve5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi,* Ankara: PegemA, 2003.

Doğanay, Ahmet, Seggie F. Nevra ve Caner H. Ayşe. "Değerler Eğitiminde Örnek Bir Proje: Avrupa Değerler Eğitimi Projesi", *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, Sayı: 3, 2012, ss. 74-86.

Doğanay, Ahmet. "Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, (Yapılandırmacı Bir Yaklaşım)". Ed. Cemil Öztürk, *Değerler Eğitimi,* Ankara: Pagem A Yayıncılık, 2006. ss. 255-286.

_____. "Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Algısı ve Eylemlerinin Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında Değerlendirilmesi". *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*, Uşak Üniversitesi, 28-30 Mayıs 2009, ss. 28-45.

_____. "Sosyal Bilgiler Öğretimi". Ed. Cemil Öztürk, *Değerler Eğitimi,* Ankara: Pagem A Yayıncılık, 2009. ss. 225-256.

Doğanay, Aziz. "İslam Sanatının Teşekkülü", *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 275, 2013, ss. 6-9.

Döğen, Şaban. *Müslüman İlim Öncüleri,* İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2004.

Dökmen, Üstün. *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.

Dönmez, Cengiz ve Yazıcı, Kubilay. *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık. 2008.

Dönmez, İbrahim. *Ailede İletişim ve Etkileşim*, Ankara: HEGEM Yayınları, 2009.

Dönmezer, Sulhi. *Toplumbilim*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1994.

Dun, Juddy. "The Beginning of Moral Understanding: Development in the Second Year," *The Emergence of Morality in Young Children*, Jerome Kagan ve Sharon Lamb (ed.), Chicago and London: University of Chicago Pres, 1990, ss. 91-112.

Ebû Dâvûd, *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Edwards, Carolyn and Ramsey, Patricia G. *Promoting Social and Moral Development in Young Children*, New York: Teacher College Press, 1986.

Eğri, Osman. "Yiğitlerin Piri Hazreti Ali ve Karakter Eğitimindeki Yeri", *Dinî Araştırmalar*, 2009, XII/33.

Ekşi, H. ve Katılmış, A. *Karakter Eğitimi El Kitabı*, Ankara: Nobel Yayınevi, 2011.

Ekşi, Halil. "Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları". *Değerler Eğitim Dergisi*, C. 1, Sayı: 1, 2003, ss. 79–96.

Emek, M. **"**Hikâye Türündeki Metinlerde Yer Alan Türkçe veya Edebiyat Öğretmeni Karakterinin İlköğretim Programındaki Eğitim Değerleri Bakımından İncelenmesi", *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları) Dergisi*, (27), 2010, ss.297-319.

Ercins, Gülay. "Türkiye'de Popüler Kültür Görünümleri ve Gençliğe Yansımaları", *Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar*, IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Aydın, 2009, ss. 490-511.

Erdem, Ali Rıza. "Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler, ". *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı: 1 (4), 2003, ss. 55-72.

Erdem, Hüsameddin. *Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlak,* Konya: Sebat Ofset, 1996.

_____. *Ahlak Felsefesi*, Konya: Hü-er Yayınları, 3. Baskı, 2003.

Ergun, Mustafa. Estetik(Sanat Felsefesi), (http://www.egitim.aku. edu.tr/ sanatfelsefesi.pdf), ss. 1-10. (17.03.2015)

Erikson, Erik H. *Childhood and Society*, New York: Norton, 1963.

Erkuş, S. *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programındaki Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır, 2012.

Ersanlı, Kurtman. *Ben Olmak İstiyorum*, Samsun, 1999.

Ertürk, Selahattin. *Diktacı Tutum ve Demokrasi*. Ankara: Yelken Tepe Yayınları, 1981.

_____. *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1984.

Erul, Bünyamin. "Hz. Peygamber ve Hak Duyarlılığı" *Diyanet Aylık Dergi*, (Ağustos 2012), Sayı: 260, ss. 5-7.

Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı*, Cahit Koytak, Çev: Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları, 1999.

Esslin, Martin. *Televizyon Çağı / TV: Beyaz Camın Arkası*, 3. Basım, İstanbul: Pınar Yay., 2001.

Facebook Sizi Yalnızlaştırıyor mu?", http://www.alikarakaya.com/medya-iletisim/facebook-bizi-yalnizlastiriyor-mu/ (15.02.2014).

Fahruddin, er-Râzî. *Tefsîr-i Kebîr Mefâtîhu'l- Gayb*, Tercüme: Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru, Cilt: 5, İstanbul: Huzur Yayınevi, 2008.

Fernandes, L. Value Personalisation: *A Base for Value Education*. www. eric. ed. gov, (Erıc Document: Ed 434 880), 1999.

Fichter, Joseph. *Sosyoloji Nedir?,* Çev., Nilgün Çelebi, 3. Baskı, Ankara: Atilla Kitabevi, 1996.

Fidan, Nurettin. *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Alkım Yayınevi, tarihsiz.

Forsyth, Donelson R. *Social Psychology*, Monterey, California, Brooks/Cole Publishing Company, 1987.

Freedman, J. L., Sears D. O. ve Carlsmith J. M. *Sosyal Psikoloji,* Çev., Ali Dönmez, İstanbul: İmge Kitapevi, 1989.

Freire, Paulo. *Pedagogy of the Oppressed*, translated by Myra B. Ramos, New York: Herder and Herder, 1970.

Freyer, Hans. *Din Sosyolojisi*, çev. Turgut Kalpsüz, Ankara: A.Ü.İ.F.Y., 1964.

Friend, William B. "Religious Instructional Materials," *Toward a Future for Religious Education,"* James Michael Lee ve Patrick C. Rooney (eds.), Dayton, Ohio, Pelaum Press, 1970.

Frye, M., Lee A. R, Legette H., Mitchel M., Turner G. ve Vincent P. F. *Character Education İnformational Handbook and Guide*, NorthCorolina: North Corolina State Board of Education, 2002.

Gazâlî. *el-Maksadü'l-esna*, Kahire, H. 1322.

_____. *İhyâu'Ulûmi'd-Dîn,* Tercüme: Ahmed Serdaroğlu, Cilt:1, İstanbul: Bedir Yayınevi, 1974.

_____. *el-Edeb fi'd-dîn*, Beyrût: Dârü'l-Kitabi'l-İlmiyye, 1988.

Gielen, Uwe. "Kohlberg's Moral Development Theory," *The Kohlberg Legacy for the Helping Professions*, Lisa Kuhmerker (ed.), Birmingham, Alabama, Doxa Books, 1994.

Gökçe, Orhan. "Türk Gençliğinin Sosyal ve Ahlakî Değerleri", *Ata Dergisi*. Sayı: 1, 1994, ss. 131-139.

Gökdere, M. ve Çepni, S. "Üstün Yetenekli Çocuklara Verilen Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü", *Değerler Eğitimi Dergisi, 1* (2), 2003, ss. 93-103.

Gömleksiz, Mehmet Nuri ve Cüro, Elif. "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrencileri Toplumsal Yaşama Hazırlamada Etkililik Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Diyarbakır İli Örneği)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 20, (1), 2010, ss. 247-274.

Gözübenli, Beşir. "Zekât: Rahmet Getiren Paylaşım", *İslam'a Giriş,* Ankara: DİB Yayınları, 2006.

Gözütok, Şakir. ''Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi''. *Elmalı'da Kişilik Oluşumu ve Nefsin Terbiyesi*, ed. Ahmet Ögke, Yazar Ofset Matbaacılık, Antalya, 2013, ss. 129-145.

Güçlü, Abdülbaki ve diğerleri. *Felsefe Sözlüğü*, 2. Basım, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.

Gülçür, Musa Kazım. "Dil ve Düşüncenin İffeti", *Din ve Hayat, TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi,* Sayı: 19, Yıl: 2013.

Güler, Zekeriya. "Hz. Peygamber'in Hadislerinde İffet Kavramı", *Din ve Hayat, TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi,* Sayı: 19, Yıl: 2013.

Güney, Semra ve Nurmakhamatuly Arman. "Kültürün Girişimciliğe Etkisi: Kazakistan ve Türkiye Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Kültürlerarası Araştırma", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 18 1, 2007, ss. 62-86.

Güngör, Erol. *Değerler Psikolojisi*, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği. 1993.

_____. *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak,* İstanbul: Ötüken Yayınları, 1997.

_____. *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar: Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1998.

Gürüz, Demet ve Eğinli, Ayşen T. *İletişim Becerileri,* Ankara: Nobel Yayıncılık, 2008.

Güven, S. "İlköğretim Ders Programlarının Öğrenciye Kazandırılması Hedeflenen Değerler Açısından İncelenmesi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (14), 2013, ss. 355-374.

Güzel, Abdurrahman. "Ailede Çocuk Eğitimi", *I. Aile Şûrası Bildirileri* (17-20 Aralık 1990), Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları,. 1990.

Halstead, J. M. and Taylor, M. J. "Learning and Teaching About Values: A Review of Recent Research, *Cambridge Journal of Education", 30* (2), 2000, ss. 169-202.

Halstead, J. Mark. *Values and Values Education in Schools. Values in Education and Education in Values,* Ed. J. M. Halstead ve M. J. Taylor. London: Falmer Press,1996.

Hamîdullah, Muhammed. *İslam Peygamberi,* Cilt: 2, Çev: Said Mutlu, Salih Tuğ, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1969.

_____. *Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul: Yağmur Yayınları, 1972.

Hançerlioğlu, Orhan. *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1989.

Haris, Jon R. "Dysfunction, Healing, and the Family Origin," *Handbook of Family Religious Education,* ed. Blake J. Neff and Donald Ratcliff, Alabama: REP, 1995, ss. 188-206.

Hatîb, el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-ahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'*, thk. MahmudTahhân, Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif, 1983.

Haydon Graham. "Values Education: Sustaining The Ethical Environment". *Journal of Moral Education*, Sayı: 33 (2), 2004, ss. 115-129.

Heller, David; *The Children's God,* Chicago and London: University of Chicago Press, 1986.

Hepçilingirler, Feyza. "Her Söz Bir Şeyler Söyler", *M.E.B. Eğitim Dergisi, Popüler Kültür ve Gençlik Özel Sayısı,* Yıl: 5, Sayı: 57, Kasım 2004, ss. 91-99.

Hofstede, Geert. *Cultures and Organization Software of The Mind*. London: Mcgraw-Hill, 1991.

Hoult, Thomas Ford. *Dictionary of Modern Sociology*, New Jersey: Littlefield, Adams& Co., 1977.

Hökelekli, Hayati. "Cinsiyet," maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, C. VIII, ss. 21-24.

_____. *Din Psikolojisi*, Ankara: T. D. V. Yay.,1998.

_____. *Çocuk Genç Aile Psikolojisi ve Din*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2009

_____. *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yay., 2011.

_____. *İnsani Değerler*, İstanbul: Dem Yayınları, 2013.

http://erdemlihayat.com/2013/04/22/vakf-i-gurabahane-i-laklakan/(28.07.2015)

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55d3a75e816298.85207856

http://tdkterim.gov.tr/bts/

http://www.dersimiz.com/ders_notlari/Estetik-ve-Sanat-Felsefesi-oku-22139.html#.VNOZAeasUsc(17.03.2015)

http://www.haberler.com/turkiye-de-bosanma-orani-binde-1-4-haberi/ 05.02.2010.

http://www.journals.istanbul.edu.tr/iufad/article/viewFile/1023017732/1023016974

Hunsberger, Bruce ve Brown, L. B. "Religious Socialization, Apostasy, and the Impact of Family Bacground," *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol 23, no 3, 1984.

Hüseyniklioğlu, Buket. *Bireysel Değerler ve Örgütsel Bağlılık Düzeyi İlişkisi: Asker Hastanesi Çalışanları Üzerinde Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Hyde, Kenneth E. *Religion in Childhoo and Adolescence*, Birmingham, Alabama: REP, 1990.

İbn Abdilberr en-Nemerî. *Câmi'u beyâni'l-'ilm ve fadlihvemâyenbeğî fî rivâyetihî*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

İbn Kuteybe. '*Uyûnu'l-ahbâr*, II, Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısrıyye, 1928.

İbn Mâce. *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, h-l-k maddesi X, Beyrut: 1956.

İbn Miskeveyh. *Ahlâkı Olgunlaştırma*, çev. A. Şener-C. Tunç, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1983.

İbn Sahnun. *Adabu'l-Muallimin*, M. Faruk Bayraktar (Çev.), İstanbul: MÜ İlahiyat Fak., Yay., 1996.

İbn-i Hişam. *İslam Tarihi (Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, Trc: Hasan Ege, Cilt: 4, İstanbul, 2006.

İnal, Kemal. *Medya Okuryazarlığı El Kitabı,* Ankara: Ütopya Yay., 2009.

İnan, H. Z. "Okul Öncesi Eğitim Programında Değerler Eğitiminin Kapsamı", *Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi,* (Ed. A. Arıkan), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını, 2011, ss. 95-121.

İnternet Ve Sosyal Medya Kullanım İstatistikleri 2014" Erişim Tarihi: 26/07/2015 http://www.dijitalajanslar.com/internet-ve-sosyal-medya-kullanici-istatistikleri-2014/

İsen, Galip ve Batmaz, Veysel. *Ben ve Toplum*, İstanbul: Om Yayınevi, 2002.

İşcan Demirhan, Canay. *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

İzutsu, Toshihiko. *Kur'anda Dinî ve Ahlaki Kavramlar*, İstanbul: Pınar Yayınları, 1997.

James, Arthur. "The Re-emergence of Character Education in British Education Policy", *British Journal of Educational Studies*, vol: 53, no: 3, 2005, ss. 239-254.

Jolls, Tessa - Thoman, Elizabeth. *21. Yüzyıl Medya Okuryazarlığı,* (Çev.) C. Elma-A. Kesten, Ankara: Ekinoks Yay., 2008.

Kacır, Adil. *Alevi ve Bektaşi Düşüncenin Kültürel Kaynaklarında Hz. Ali Algısı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2014.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *Çocuğun Değeri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi İdari Bil. Fak. Yay.,1981.

_____. *Yeni İnsan ve İnsanlar,* İstanbul: Evrim Yayınevi, 1999.

Kanger, Faruk. *Hz. Muhammed Ahlakını Referans Alan Bir Karakter Eğitimi Modeli*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Karabekir, Hale Meriç. *"Yetiştirme Yurtları örneğinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Hizmet Değerlerini Mesleki Uygulamalarına Aktarışı",* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), H.Ü. S.B.E., Ankara, 2010

Karaca, Faruk. *Psiko-Sosyal Açıdan Yabancılaşma ve Dinî Hayat*, İstanbul: Bil Yay., 2001.

Karaduman, M. *15-19 Yaşlarındaki Lise Öğrencilerinin Değer Sıralaması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1985.

Karagöz, İsmail. "İhsan" Fikret Karaman ve diğerleri, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

_____. "Amel-i Salih", mad., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

Karakavak Çırak, Gönül. *Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri ve Ahlaki Yargı Yetenekleri İle Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Blimler Enstitüsü, Adana, 2006.

Karalar, Rıdvan ve Kiracı, Hakan. Bireysel Değerlerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2 (2), 2010, ss. 79-106.

Karaman, Hayreddin ve diğerleri. *Kur'an Yolu (Türkçe Tefsir ve Meal)*, Cilt: I-IV, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Karataş, Mustafa. "Hz. Peygamber Gibi Çalışmak", *Diyanet İlmi Dergi*, 37/1, 2001.

_____. *Peygamberimizin Beden Dili*, Timaş Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, 2012.

Kasapoğlu, Abdurrahman. "Kur'an'da Geçen İffetle İlgili İfadeler ve Yorumları", *Din ve Hayat, TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi,* Sayı: 19, Yıl: 2013.

Kasapoğlu, Abdurrahman. "Kur'an'ın İffet Anlayışı –Batılı Cinsel Ahlak Anlayışlarıyla Bir Mukayese-", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* III (2003), Sayı: 4.

Kasımoğlu, Mustafa. "İnsan Hayatında Çalışmanın Anlamı ve Önemi", http://www.yeniumit.com.tr/arsiv/arsivsayi/67.

Katz, D. ve Kahn, R. L. *Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi.* Çev.,Can H. Bayar Y. Ankara: Todaie Yay., 1977.

Kavaklıoğlu, Mahmut. "Nebevi Sünnet'te Bilginin (İlim), Fikir-Söz ve Eylemden Önceliği Üzerine", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 5 (19), 2003, ss. 179-190. (http://uvt.ulakbim.gov.tr/, erişim tarihi: 24.04.2015).

Kaya, Ayhan. *Kur'an'a Göre İnfak*, Ankara: Fecr Yayınları, 2009.

Kaya, Mahmut. "Aristoteles'in Ahlâk ve Siyâset Felsefesinin İslâm Dünyasına Yansıması", *Felsefe Arkivi*, sayı 22-23, İstanbul 1981, ss. 207-243.

Kaya, Mevlüt. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarındaki Ahlaki Konuların Ahlak Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 23, 2007, ss. 23-50.

Kayadibi, Fahri. "Sosyolojik Açıdan İslam Dini ve Çalışma İlişkisi", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 30, 2004.

Kayıklık, Hasan. "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi", *İslami Araştırmalar Dergisi,* C.19, S. 3, 2006, ss. 491-499.

Kayır, G. *Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Algılarının İncelenmesi: Eskişehir İli Örneği,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2011.

Kaymakcan, Recep. "Değer Kavramı ve Gençlerin Dinî Değerleri", *Eğitime Bakış,* Yıl:6, Sayı: 18, 2010, ss. 10-15.

Kazıcı, Ziya. *İslam Tarihi "Osmanlı Devleti ve Medeniyeti"*, Cilt: 10, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1995.

Kenan, Seyfi. "Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *9* (1), 2009, ss. 259-295.

_____. "Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Eğitimi Nasıl Zayıfladı?" *Değerler Eğitimi,* derleyen Y. Sinan Zavalsız, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014, ss. 107-117.

Keskin, İrfan. *Yunus Emre İlahi Aşk Şiirleri*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2009.

Keskin, Y. *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması,* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Kılavuz, Saim, Akif Köten, Osman Çetin, Hüseyin Algül. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kaynak Kitap*, İstanbul: Marifet Yayınları, 1985.

Kılıç, Ayşe İnan. "Yüz Temel Eserde Dinî ve Ahlaki Değerler," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, OMU Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2009.

Kılıç, Recep. *İslam ve Çalışma Üzerine Felsefi Bir Değerlendirme*, s. 129. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/751/9599.pdf (2.8.2015).

Kınalızade Ali Efendi. *Ahlak (Ahlak-ı Alai),* çev. Hüseyin Algül, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1974.

_____. *Devlet ve Aile Ahlâkı*, Haz: Ahmet Kahraman, İstanbul: Tercüman Yay.,ts.

Kızılçelik, Sezgin ve Erjem, Yaşar. *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Ankara: Atilla Kitabevi, 1994.

Kilby, Richard W. *The Study of Human Values*, Lanham: M. D.,Universitypress, 1993.

Kinnier, Richard T. Kernes, Jerry L. ve Dautheribes, Therese M. "A Short List of Universal Moral Values". *Counseling and Values*, Sayı: 45 (1), 2000, ss. 4–17.

Kirschenbaum, Howard. "A Comprehensive Model for Value Education and Moral Education", *Phi Delta Kappa*, Sayı: 73, (10), 1992, ERIC EJ, 445733.

_____. *100 Ways to Enhance Values and Morality in Schools and Youth Settings*. Massachusetts: A Longwood Professional Book Pearson Education, 1995.

_____. *Enhance Values and Morality in Schools and Youth Settings*, Massachusetts: Allyn&Bacon Company, 1995.

Kluckhohn, Florence R.,ve Strodtbeck Fred L.. Variations in Value Orientations. Evanston, Il: Row, Peterson, 1961.

Koca, Ferhat. "Rahmet ve Merhamet Çağrısı Olarak İslam", *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 213, 2008, ss. 7-11.

Koca, Suat. "Ahlaki Değerler ve Dindarlık", *Eskiyeni,* Yıl: 2006, Sayı:2, ss. 65-71.

Kocadaş, Bekir. "*Kültür ve medya*", www.insanbilimleri.com/makaleler/sosyoloji/ kultur_ve_Medya.htm

Koç, Ahmet. *İhvân-ı Safa'nın Eğitim Felsefesi*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.

Koç, Turan. *İslam Estetiği*, İstanbul: İsam Yayınları, 2012.

Koçel, Tamer. *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Arıkan Basım Yayım, 2005.

Koenig, H. G. *Aging and God: Spiritual Pathways to Mental Health in Midlife and Later Years,* New York: Haworth Pastoral Press, 1994.

_____. "Religion, Spirituality, and Medicine: Research Findings and Implications for Clinical Practice", *Southern medical journal*, 97 (12), 2004, (1194-1200).

Kohlberg, Lawrence. "Moral Education for a Society in Moral Transition", *Educational Leadership*, Sayı: 33 (1), (1975), ss. 46-54.

Kolaç, E. "Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Emre Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* (55), 2010, ss. 193-208.

Komisyon. *İlmihal*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006, C.I.

Kongar, Emre. *Kültür Üzerine*, İstanbul: Çağdaş Yay.,1982.

Kovalyova, Galina. "Peace Education, Social Responsibility, and Cooperation," in *Learning Peace: The Promise of Ecological and Cooperative Education*, ed. Betty Reardon and Eva Nordland, Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1994.

Köknel, Özcan. "Mutluluğun Kaynağı Ahlak ve Akıl", *Küreselleşme Ahlak ve Değerler, Ed.: Yurdagül Mehmedoğlu-Ali Ulvi Mehmedoğlu, İstanbul: Litera Yayıncılık,* 2006*, (111-153)*

Köktaş, M. Emin. *Türkiye'de Dinî Hayat-İzmir Örneği-,* İstanbul: İşaret Yay., 1993.

Köse, Saffet. "Nefse Karşı Onurlu Duruş: İffet", *Din ve Hayat, TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi,* Sayı: 19, Yıl: 2013.

Kösoğlu, Nevzat. *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997.

Köylü, Mustafa. "Bir Ekolojik Din Eğitimi Modeli: Batı Örneği," *Akademik Araştırmalar Dergisi* yıl 5, sayı 20, (Şubat-Nisan 2004), ss. 67-86.

_____. *Küresel Ahlak Eğitimi*, İstanbul: Dem yayınları, 2006.

_____. "Kur'an'ın İnsanlığa Getirdiği Değerler ve Hedefler", *OMÜİFD,* 2007, Sayı: 24-25, ss. 64-86.

_____. "Ruh Sağlığı ve Din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme." Ondokuz Mayıs Üniversitesi, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 23, (2007), ss. 65-92.

_____. "Küresel Bağlamda Değerler Eğitimine Duyulan İhtiyaç", *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu,* Ed.: Recep Kaymakcan vd., İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, (2007), ss. 287-311

_____. "Kur'an'da Ruh Sağlığı," *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 31 (2011), ss. 5-37.

_____. "Küreselleşmenin Neden Olduğu Bazı Ahlaki Sorunlar," *Değerler Eğitimi,* derleyen, Y. Sinan Zavalsız, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014, ss. 163-189.

Kuçuradi, İonna. *İnsan ve Değerleri*, Ankara: Türk Felsefe Kurumu, 1998.

Kulaksızoğlu, Adnan. *Ergenlik Psikolojisi,* 13. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.

Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali. Haz. Hayrettin Karaman ve diğerleri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013.

Kurtdede Fidan, Nuray. "Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri", *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, Sayı: 2, (20), 2009, ss. 1-18.

Kurtkan, Amiran. *Eğitim Yoluyla Kalkınmanın Esasları*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1982.

Kurtulmuş, M., Tösten, R. ve Gündaş, A. "İlköğretim I. Kademe Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar", *Değerler Eğitimi Dergisi*, *12* (27), 2014, ss. 281-305.

Kurtulmuş, Numan. "Küresel Medeniyet Krizi ve Türkiye," *Medeniyet Tasavvuru*, sayı 1, Ekim 2014, ss. 15-19.

Kuşdil, M. Ersin ve Kağıtçıbaşı, Çiğdem. "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı". *Türk Psikoloji Dergisi*, Sayı: 15 (45), 2000, ss. 59–76.

Kutluer, İlhan. "İlim", *İslam Ansiklopedisi,* Cilt: 22, İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Kutub, Seyyid. *Fizılal-il Kur'an*, Çev: İ. Hakkı Şengüller ve diğerleri, Cilt: 2, İstanbul: Hikmet Yayınları, 1971.

Kuvan, Hakan. *Türk Girişimcilerinin Yasam ve Çalışma Değerleri Malatyalı Girişimciler Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Küçükahmet, Leyla. *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.

Kütüb-ü Sitte ve Şerhleri. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Leming, James S. *Teaching Values in Social Studies Education, Past Practices and Current Trends*, 2000. (http: //www. usoe. k12. ut. us/curr /chared/ fedproj/hist/ teaching. htm. Erş. Tar. 20. 6. 2015).

Lickona, Thomas. *Educating for Character How Our Schools Can Teach Respect and Resposibility*, New York: Bantam Books, 1991.

Lind, Georg. *Training Manual for the KMDD Konstanzer Methode der Dilemma Diskussion*, 2012, (Erş. T. website: http: //www. unikonstanz. de/ag-moral)

Lovat, T.,Clement, N., Dally, K. ve Toomey, R. "Values education as holistic development for all sectors: Researching for effective pedagogy". *Oxford Review of Education*, Vol. 36, 2010, ss. 1-17.

Macit, Yusuf. "Hz. Muhammed'in Bazı İletişim İlkeleri", *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 16, 2003, ss. 271-303.

Massey, Claity P. "Prescholor Moral Development," *Handbook of Preschool Religious Education*, Donald Ratcliff (ed.), Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1988, ss. 82-100.

Mâverdî. *Edebü'd-dünya ve'd-dîn*, thk. M. Sakka-M. Şerif Sukker, Beyrût: Dârü'l-İhyâü'l-Ulûm, 1988.

MEB. *18. Millî Eğitim Şûrası Kararları*, http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_10/02 113646_18_ sura.pdf

____. *İlk Ders Genelgesi*, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609 _degerleregitimi.pdf

____. İlköğretim (4. 5. 6. 7. ve 8. Sınıflar) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara 2010. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_ dosyalar/50/01/702621 /dosyalar /2014_09/18085250_dinkltr48.pdf

____. *Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Programı*, Ankara, 2013. http://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_04/04124340_programkitabi.pdf

____. *Millî Eğitim Temel Kanunu*, Kanun No:1739, Resmi Gazete, 24.06.1973, Sayı:1457. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf

____. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, Ankara, 2010. http://dogm.meb.gov.tr/pdf/dinkulturu9_12.rar

Medya Okuryazarlığı Tarihçesi", http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/tarihce.html (05.08.2015)

Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "Gençlik, Değerler ve Din", *Küreselleşme Ahlak ve Değerler*, ed. Yurdagül Mehmedoğlu ve Ali Ulvi Mehmedoğlu, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006, (251-319).

Merter, Mustafa. *Dokuz Yüz Katlı İnsan*, İstanbul: Kaknüs Yay., 2008.

Meydan, H. *İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi,* (Yayınlanmış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2012.

Mitina, Valentina. "New Thinking: Its Application for a New Learning," in *Learning Peace: The Promise of Ecological and Cooperative Education*, ed. Betty Reardon and Eva Nordland, Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1994.

Munn, L. Norman. *Psychology, The Fundamentols of Human Adjustment*, Fourth Edition Boston: Houghton Mifflin Company, 1961.

Murdock, G. Peter. *Social Structure,* New York, 1949.

Müslim. *Sahih-i Müslim*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Myers, David G. *Social Psychology*, fourth edition, New York, McGraw-Hill, 1993.

Natale, Samule M. "A Family Systems Approach to Religious Education and Development", *Religious Education,* Vol 74, no 3 (1979).

National Youth Violence Prevention Resource Center, "*Facts for Teens: Youth Violence*", http://www.herkimercounty.org/content/Departments/View/11:field=services;/content/DepartmentServices/View/68:field=documents;/content/Documents/File/122.PDF (25.07.2015).

Naylor, David ve Diem, Richard. *Elementary and Middle Scnool Social Studies*, New York: Random House, 1987.

Necati, Osman. *Kur'an ve Psikoloji*, Ankara: Fecr Yayınevi, 2004.

Neff, Blake J. "Family Communication," *Handbook of Family Religious Education*, Blake J. Neff and Donald Ratcliff (eds.), Alabama: REP, 1995, ss. 137-163.

Nicholson, J. D. *The Relationships Between Cultural Values, Work Beliefs, and Attitudes Towards Socioeconomic İssues: A Cross-Cultural Study*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Florida: The Florida State University, Department of Management, 1991.

Norland, Eva, "New World-New Thinking-New Education," in *Learning Peace: The Promise of Ecological and Cooperative Education*, ed. Betty Reardon and Eva Nordland, Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1994.

Oktay, Ayşe Sıdıka. "İslâm Düşüncesinde Ahlâkî Değerler ve BunlarınGlobal Ahlâka Etkileri", *Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası SempozyumuBildiriler Kitabı Kasım 26– 28 2004,* İstanbul: Dem Yayınları, 2007, ss. 131-145.

Okumuş, Ejder. "Toplum ve Ahlak Eğitimi", *Eğitime Bakış*, 18, 2010, (28-32).

Onur Bekir. *Gelişim Psikolojisi. Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. Ankara: İmge Kitapevi.

Orstein, A. C. ve D. U. Levin, *Foundations of Education*, Ed., New York: Houghton Mifflin Company, 1997.

Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7* (7), 1998, ss. 241-268.

_____. *İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Öğretim Yöntemleri,* Bursa: Düşünce Kitabevi, 2010.

Önal, H. İnci. "Medya Okuryazarlığı: Kütüphanelerde Yeni Çalışma Alanı", *Türk Kütüphaneciliği*, 21, 3 (2007), ss. 335-359. http://www.bby.hacettepe.edu.tr/ yayinlar/dosyalar/inci%20%C3%B6nal.pdf (05.08.2015).

Öncül, Remzi. *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3410, Millî Eğitim Basımevi, 2000.

Özafşar, M. Emin. "Toplumsal Dayanışma ve Kardeşlik", *İslam'a Giriş*, Ankara: DİB Yayınları, 2006.

Özcan, Ali Rıza. "Motiflerin Sonsuzluk Çağrısı: Tezhip Sanatı", *Diyanet Aylık Dergi Eki*, Nisan 2010.

Özdaş, F. *Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi,* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ, 2013.

Özel, Ahmet. Hz. Peygamber ve İş Hayatı, *İslam ve Ekonomi Sempozyumu*, İstanbul: İkder, 2012.

Özensel, Ertan. "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer*, ". Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı: 1 (3), 2003, ss. 217-239.

Özeri, Zeynep Nezahat. *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi,* İstanbul: Dem Yayınları, 2004.

Özgen, Sezer. *İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2005.

Özkalp, Enver ve Çiğdem Kırel. *Örgütsel Davranış*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, 2001.

Özkan Recep. "İlköğretim Öğretmenlerinin Himayeci Değerlerle İlgili Görüşleri", *A. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 41, 2008, ss. 241-254.

Özkan, Recep ve Sivrikaya Ümit. ''İlköğretimde Küresel Değerler (100 Temel Eser Üzerine Bir İnceleme) ''. Atatük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 38, 2012, ss. 341-360.

Özkul, Ahmet Sait. Yaşam ve Çalışma Değerlerini Etkileyen Faktörler Sdü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2007.

Öztuna, Yılmaz. *Büyük Türkiye Tarihi,* Cilt: 2, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1978.

Pala Aynur, "Sınıfta İstenmeyen Öğrenci Davranışlarını Önlemeye Dönük Disiplin Modelleri", *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 13, 2005, ss. 171-179.

Papalia, Diane E. ve Olds, Sally Wendkos. *A Child's World: Infancy Through Adolescence,* New York: McGraw-Hill Book Company, 1986.

Pazarlı, Osman. *İslam'da Ahlak*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1980.

Peker, Hüseyin. *Din ve Ahlak Eğitimi,* Samsun: Aksi Seda Mat., 1998.

_____. *Din Psikolojisi,* Samsun: Aksiseda Matbaası, 2000.

_____. *Allah'ın Boyasıyla Boyanmak*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

Pieper, Annemarie. *Etige Giris*. Çev.,Veysel Atayman ve Gönül Sezer, İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999.

Postman, Neil. *Televizyon: Öldüren Eğlence, (Çev.)* Osman Akınhay, 4. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yay., 2012.

Poyraz, Hakan. "Değerlerin Kuruluşu ve Yapısı", *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. Ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin, İstanbul: DEM Yayınları, 2007. ss. 81-88.

Râgıb el-İsfahânî. *Müfredâtüelfâzı'l-Kur'an*, thk. Safvân 'AdnânDâvûdî, Dımeşk-Beyrût: Dârü'l-Kalem, 1997.

_____. *Müfredat*, "r-h-m" mad., Müt: Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul, 2010.

Raths, L. E. Harmin, M. ve Simon, S. B.. *Values and Teaching, Working with Values in the Classroom.* (1. Bsk. 1966). Columbus, Ohio: Charles E. Merill Company, 1978.

Reardon, Betty, "Learning Our Way to a Human Future," in *Learning Peace: The Promise of Ecological and Cooperative Education*, ed. Betty Reardon and Eva Nordland, Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1994.

Refshauge, Hon Andrew. "Values in Nsw Public Schools" (www. schools.nsw.edu.au, Erş. Tar. 10. 4. 2015), 2004.

Reimer, Joseph; Pritchard Paolitto, Diana ve H. Hersh, Richard, *Promoting Moral Growth: From Piaget to Kohlberg*, New York: Longman, 1983.

Roediger, L. Henry' ill, Rushton J. Philippe, Elizabeth D. ve Capaldr Scott G. *Psychology*, Boston: Little, Brown end Company, 1984.

Rokeach, Milton. *The Nature of Human Values*, Newyork: The Free Press, 1973.

Rtük, *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması 2012*, Ankara: RTÜK Yay., 2013.

Russell, Robert F. "The Role of Values in Servant Leadership". *Leadership & Organization Development Journal*, Sayı: 22/2, 2001, ss. 76-83.

Ryan, Kevin. "Moral and Values Education*"*, *The International Encyelopedia of Curriculum*. Ed. Arieh Lewy, Advences in Education, Sayı: 6, New York: Pergaman Pres, 1991, ss. 3406-3412.

_____. "Mining the Values in The Curriculum", *Educational Leadership*, Sayı: 51 (3), 1993, ss. 16 – 18.

Ryan, Kevin ve Karen E. Bohlin. *Building Character in Schools*. California: Jossey-Bass İnc, 1999.

Sa'dullahibn Cemâ'a. *İslâm Geleneğinde Öğretmen-Öğrenci/Eğitim Öğretim Âdâbı*, Çev: M. Şevki Aydın, İstanbul: Marifet Yay., 1998.

Salzmann, C. Gotthilf. *Nerede Hata Yaptık?,* Zeki Karakaya (Çev.), Samsun: Etüt Yay., 2004.

Sami, Şemseddin. *Kamus-ı Türkî (Temel Türkçe Sözlük),* İstanbul: Karakuşak Basın ve Yayım, 1985.

Sandıkçı, Kemal. "Bir Medeniyet Projesi Olarak Aile", *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu,* İstanbul: Ensar, 2010, ss. 39-40.

Sarı, Enver. ''Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri Giresun Eğitim Fakültesi Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı: 3 (10), 2005, ss. 73-88.

Sarı, Mediha. Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek "Okul Yaşam Kalitesi"ne Sahip İki İlköğretim Okulundan Nitel Bir Çalışma, (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*), Adana: Çukurova Üniversitesi, 2007.

Sarıçam, İbrahim. *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı,* Ankara: DİB Yayınları, 2004.

Sarmış, İbrahim. *Hz. Muhammed'i Doğru Anlamak II*, 3. Baskı, İstanbul: Ekin Yayınları, 2007.

Sayar, Kemal. "Merhamet", *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 213, 2008, ss. 31-34.

Saygılı, Sefa. "Aile ve Aile Terapisi", *Aile ve Eğitim*, 24-25 Nisan 2010, İstanbul: Ensar Neşriyat, ss. 217-225.

Schermerhorn, John R., *Management for Productivity,* New York: John Wiley and Sons, Inc., 1996.

Schiffman, G. Leon, Sherman Elaine ve Long Mary M. "Toward A Beter Understanding of The Interplay of Personal Values and The Internet". *Psychology&Marketing*, Vol: 20, No: 2, 2003, ss. 169- 186.

Schwartz, H. Shaloom ve G. Sagie. "Value consensus and İmportance: A Cross-National Study*". Journal of cross-cultural Psychology*, Sayı: 31 4, 2000, ss. 465–497.

Schwartz, H. Shaloom ve W. Bilsky. "Toward A Psychological Stmcture Ofhuman Values". *Journal of Personality and Social Psychology*, Sayı: 53, 1987, ss. 550-562.

Schwartz, H. Shaloom. "Universals in the Content and Structure of Values: Theory andEmpirical Tests in 20 countries". *In M. Zanna Ed. Advances in Experimental SocialPsychology*, New York: Academic Press, Sayı: 25, 1992, ss. 1-65.

_____. "Are There Universal Aspects in the Content and Structure of Values?"*Journal of Social Issues*, Sayı: 50, 1994, ss. 19-45.

_____. Value Orientations: Measurement, Antecedents and Consequences Across Nations. *Measuring Attitudes Cross-Nationally-Lessons From The European Social Survey.* Ed. R.,Roberts, C., Fitzgerald, R. ve EvaG. London: Sage, 2006.

SEKAM, *Türkiye'de Gençlik: Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri,* İstanbul: Sekam Yayınları, 2013.

Selçuk, Ziya. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayınevi, 1996.

Senemoğlu, Nuray. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya.* Ankara: Gazi Kitabevi, 12. Baskı, 2005.

Seyyar, Ali, İslam'da Sosyal Politikalar, *İslam ve Ekonomi Sempozyumu*, İstanbul: İlkder, 2012.

Skinner, B. F. "The Design of Cultures", *Behavior and Social Issues*. Sayı: 11 (1), 2001, ss. 4-13.

Smart, Ninian. *The World Religions,* Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

Smith M. B., "Attitude Change" International Encyclopedia of The Social Sciences (1968), Crowell Collier and Mac Millan, ss. 458-467.

Sosyal medya gençleri kimlik krizine sokuyor", http://www.ntvmsnbc.com/id/25459573/ (15.02.2014).

Sosyal Medyanın Psikolojik Etkileri, http://e-psikoloji.com/forum/showthread.php?13784-Sosyal-medyan%FDn-psikolojik-etkileri (15.02.2014).

Soykan, Ömer Naci. "Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?", *Değerler ve Eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları, 2007.

Sözen, Edibe. "Medya ve Şiddet", *Diyanet Aylık Dergi*, Şubat 2005.

Spengler, Joseph J. "Sociological Value Theory, Economic Analyses and Economic Policy", (*Papers and Proceedings of The Sixty-Fifth Annual Meeting of The American Economic Association), The American Economic Review*, Sayı: 43 (2), 1953, ss. 340-349.

Stark, Rodney and Glock, Charles Y. "Dimensions of Religious Commintment", in *Sociology of Religion*, ed: R. Robertson, Middlesex: Penguin Books Ltd., 1978.

Stinnett, Nick ve Stinnett, Nancy. "Search for Strong Families," *Handbook of Family Religious Education,* Blake J. Neff and Donald Ratcliff (eds.), Alabama: REP, 1995, ss. 164-187.

Suh, Bernadyn Kim ve Traiger, Jerome. "Teaching Values Through Elementary Social Studies and Literature Curricula", *Education,* Sayı: (119), 4, 1999, ss. 723–727.

Sunal, C. S. ve Haas, M. E. *Social Studies for the Elementary and Middle Grades a Constructivist Approach.* Boston: Allyn and Bacon, 2002.

Superka, Douglas P. ve Johnson Patricia L. *Values education: Approaches and materials,* (Eric Doc. Reproduction Service No: ED103284), 1975. (http: //files. eric. ed. gov/fulltext/ED103284. pdf. Erş. Tar. 15. 05. 2015).

Superka, Douglas P., Christine Ahrens ve Judith E. Hedstrom, Luther J. Fordve Patricia L. Johnson. *Values Education Sourcebook: Conceptual Approaches, Materials Analysis, and an Annotated Bibliography*. Social Science Education Consortium ERIC Clearinghouse for Social Studies Social Science Education. 1976. (http: //files. eric. ed. gov/fulltext/ED118465. pdf. Erş. Tar. 15. 05. 2015).

Sweeney, Jillian C.,Geoffrey Soutar, N. Lester Johnson, W. "The Role of Perceived Risk in The Quality-Value Relationship: A Study in A Retail Environment"*Journal of Retailing*, Sayı: 75/1, (1999), ss. 77-105.

Şemin, Refia. *Çocukta Ahlâki Davranış ve Ahlâki Yargı*, İstanbul: İ. Ü. E. F. Yay., 1979.

Şen, Ülker. *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitimde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Şen, Zekai. *Modern Mantık*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2003.

Şerif, Muzaffer. *Toplumsal Kuralların Psikolojisi, (*Çev. İsmail Sandıkçıoğlu), İstanbul: Alan Yayıncılık, 1985

Tan, H. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, İstanbul: MEB Yay. 1989.

Tarhan, Nevzat. *Kadın Psikolojisi*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2008.

_____. "Cinsellik ve Toplumsal Hayat," www.mcaturk.com, (10.12.2009).

_____. "*Üç Yuva Yıkıcı*", http://www.e-psikiyatri.com/uc-yuva-yikici-34382 (17.03.2013).

_____. *Toplum Psikolojisi*, 6. Baskı, İstanbul: Timaş Yay., 2013.

Taşpınar, Mehmet ve Atıcı, B. "Öğretim Model, Strateji, Yöntem ve Becerileri/Teknikleri: Kavramsal Boyut". *Eğitim Araştırmaları,* Sayı: 2 (8), 2002, ss. 207–215.

Tatar, Burhanettin. "İman Ahlak İlişkisi", *İslam'a Giriş*, İstanbul: DİB Yayınları, 2008, ss. 211-227.

Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle veri Analizi*, Ankara: Nobel Yayın, 2002.

Taylan, Necip. *İslam Düşüncesinde Din Felsefeleri*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., 2013.

Taylor, Monica J. *Voicing their Values: Pupils' Moral and Cultural Experience*. Values in Education and Education in Values, Ed. J. M. Halstead ve M. J. Taylor, London: Falmer Press. 1996.

TDK Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Thiroux, Jacques P. *Ethics Theory and Practise,* New York: Macmillian, 1990.

Tirmizî, *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yay., 1992.

Tokdemir, Muhammet Ahmet. *Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Toku, Neşet. "Değerlerin dilemması: Subjektiflik ve Objektiflik", *Muğla Üniversitesi Felsefe Bölümü Bilgi ve Değer Sempozyumu*, Ankara: Vadi Yay., 2002.

Topalcık, Derya. *Kirmânî'nin Şerh-u Ahlâk-ı Adûdiyye Adlı Eseri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007.

Topçu, Nurettin. *Ahlak*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010.

Tozlu, Necmettin ve Topsakal Cem. "AB'ye Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi", *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. Ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin, İstanbul: DEM Yayınları, 2007. ss. 177-202.

Traynor, P. L.. "Scientific Evolation of Five Strategies Teachers Use To Maintain Order", *Education*. Sayı: 122 (3), 2002, ss. 453-510.

Treske, Gülden. "Medya Okuryazarlığı: Neden Gerekli", *Medya Okuryazarlığı*, (Ed.) Nurçay Türkoğlu, İstanbul: Marmara Ünv. İletişim Fak. Yay., 2006, ss. 8-15.

Tunalı, İsmail. *Estetik*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1989.

Turan, Selahattin ve Aktan Dilek. "Okul Hayatında Var Olan Ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 6 (2), ss. 227-259.

Turiel, Eliot, Killen, Melanie ve Helwig, Charles C. "Morality: Its Structure, Functions, and Vagaries," *The Emergence of Morality in Young Children*, Jerome Kagan and Sharon Lamb (eds.), Chicago and London: University of Chicago Pres, 1990, s. 223.

TÜİK. *İstatistiklerle Türkiye 2011 Yıllığı*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2011.

_____. "*Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü İstatistikleri Veri Tabanı*", http://rapor.tuik.gov.tr/ reports/rwservlet?adaletdb2=&report=GIRHUK_TEK_ TR_DIL.RDF&pyil_kod=1&p_yil1=2008&p_satir=curum_grup&p_sutun=yas_grup&p_satir_kod=1&p_satir1=20&p_sutun_kod=2&tablo=girhuk_ikamet_edilen_il&p_dil=1&desformat=html&ENVID=adaletEnv (20.03.2013).

Türer, Osman. "Rahman İsminin Varlık ve İnsandaki Tecellisi: Şefkat ve Merhamet", *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 213, 2008, ss. 12-15.

Türkdoğan, Orhan. Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yay., 1995.

Türker, Habip. "Nicolai Hartmann'da Estetik Değer", *Mukaddime*, Sayı: 3, 2010, ss. 1-26.

Twenge, Jean M. *Ben Nesli*, (Çev.) Esra Öztürk, Kaknüs Yay., 3. Baskı, İstanbul 2009.

U. S. Department of Education, Partnership in character education state plot projects 1995-2001: Lessons Learned, Washington, D. C.: Office of Safe and Drug-Free Schools. 2008. (https: //www2. ed. gov/programs/charactered/lessons. pdf. Erş. tar. 15. 5. 2015).

Uludağ, Süleyman. *İslam'da Emir ve Yasakların Hikmeti*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.

_____. "Takva", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 39, İstanbul: TDV Yayınları, 2010, ss. 484-486.

Ulusoy, Kadir. Lise Tarih Programında Yer Alan Geleneksel ve Demokratik Değerlere Yönelik Öğrenci Tutumlarının ve Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Acısından Değerlendirilmesi, *(Yayımlanmamış Doktora Tezi),* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Usta, Mustafa. "Özel Eğitim Gerektiren Birey, Aile ve Din Eğitimi", *Aile ve Eğitim,* 24-25 Nisan 2010, İstanbul: Ensar Neşriyat, ss. 271-306.

Uysal, Enver. "Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler-İslami Erdemler", Uludağ Üniversitesi İFD, C.12, Sayı:1, 2003, ss. 51-69.

Uysal, Ferhat. *Karakter Eğitimi Programlarının Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yedi Tepe Üniv. Sosyal Bilimler Enst., İstanbul: 2008.

Uysal, Veysel. *Din Psikolojisi Açısından Dinî Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, İstanbul:* M.Ü.İ.F.V.Yay., 1996.

_____. "Yetişkinlerde Dindarlık ve Değerler: Dinî Hayat, Değer Tercihleri ve Kadına Bakış Eğilimleri", *Değerler ve Eğitimi Uluslar arası Sempozyumu,* İstanbul: Dem Yay., 2007, ss. 215-239.

Ülken, Hilmi Ziya. *Sosyolojiye Giriş*, İstanbul: Ülken Yay, 1957.

_____. *Değerler, Kültür ve Sanat*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlük Konferansları Serisi, 1965.

_____. *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: MEB, 1969.

_____. *Bilgi ve Değer*, 2. Bsk., İstanbul: Ülken Yay, 2001.

Values Education for Dynamic Societies: Individualism or Collectivisim, Williams K. Cummings, John Hawkins ve Maria Teresa Tattto (eds.), Hong Kong, China: University of Hong Kong Press,

Vergote, Antoine. *The Religious Man: A Psychological Study of Religious Attitudes*, translated by Marie-Bernard Said, Dayton, OH, Pflaum Press, 1969.

VES, Australian Goverment Department of Education, Science and Traning. *Implementing the National Framework for Values Education in Australian Schools. Final Report.* Carlton South Victoria: Curriculum Corporation. 2006. (http: //www. curriculum. edu. au/verve/_resources/VEGPS1_FINAL_REPORT_081106. pdf. Erş. Tar. 18. 5. 2015).

Veugelers Wiel and Vedder Paul. "Values in Teaching, Teachers and Teaching", *Theory and Practice*, Sayı: 9 (4), 2003, ss. 377–389.

Veugelers, Wiel. ''Difference Ways of Teaching Values''. *Education Review,* Vol: 52, Issue 1, 2000, ss. 37-42.

Welton, David A. ve Mallan, John T. *Children and Their World*, Boston: Houghton Mifflin Company, 1999.

Whitney, I. B., *The Status of Values Education in the Middle and Junior High Schools of Tennessee* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Tennessee State University, 1986.

Wiley, Lori Sanford, *Comprehensive Character-Building Classroom*. USA: Longwood Communications. 1998.

Williams, Mary M. "Values", Educational Psychology Interactive, Valdosta, GA: Valdosta State University, 2004. http: //chiron. valdosta. edu/whuitt/col/affsys/ values. html,

World Health Organization, "*Youth Violence and Alcohol*", http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/fs_youth.pdf.

Wyrick, Amanda J. ve Rudasill, Kathleen Moritz. "Parent Involvement As A Predictor Of Teacher-Child Relationship Quality in Third Grade", *Early Education and Development*, Sayı: 20 (5), 2009, ss. 845-864.

Yaman, Ahmet. "İslam Ahlakının Ameli Boyutu: İlkeler ve Uygulamalar", *Çağımızın Ahlak Bunalımı ve Çözüm Arayışları, Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı, 24-26 Nisan 2009,* Ensar Neşriyat, İstanbul, 2009, ss. 191-219.

Yaman, Ertuğrul. *Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar*, İstanbul: Akçağ Yayınları, 2. Baskı 2012.

Yapıcı, Asım ve Zengin Zeki Salih. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin DeğerTercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı: 1 (4), 2003, ss. 173-206.

Yaran, Cafer Sadık. "İslamda "Ahlakın Şartı" Kaç? : İslam "Erdem Etiği"nin (Yeniden) Yapılandırılması Önerisi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 11, İstanbul, 2005.

_____. *Din Felsefesine Giriş*, İstanbul: Rağbet Yay., 2010

_____. *İslam Ahlak Felsefesine Giriş,* DEM Yayınları, İstanbul, 2012 ve 2014.

Yavuz, Sefer. Dinî Değerlerin Çalışma Hayatındaki Yeri: Sanayi İşçileri Üzerine Bir Araştırma (Çorum Örneği), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

Yavuz, Yunus Vehbi. *Çalışma Hayatı ve İslam*, İstanbul: Tuğra Neşriyat, 1992.

Yavuzer, Haluk. *Ana-Baba ve Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1995.

_____. *Çocuk ve Suç*, 8. basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996.

Yazar, T. ve S. Erkuş. "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programındaki Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi" *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* (20), 2013, ss. 196-211.

Yazıcı, Kubilay. "Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış", TÜBAR-XIX. 2006, ss. 499-522.

_____. "Medya ve Değerler", *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*, (Ed.) Refik Turan, Kadir Ulusoy, Ankara: Pegem Akademi Yay., 2014, ss. 141-188.

Yazıcı, S. ve Yazıcı, A. *Felsefi, Psikolojik ve Eğitim Boyutlarıyla Karakter*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2011.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*, Cilt: 2, Zehraveyn, İstanbul: Azim Dağıtım.

Yeniçeri, Celal. *Hz. Peygamberin Çevreciliği, Spor Etkinlikleri ve Kur'an'da Çevrecilik*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2009.

_____. *Hz. Peygamberin Giyim Kuşamı, Mutfağı, Getirdiği İlkeleri ve Günümüz*, 2. Baskı, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2013.

Yıldırım, Kadri. "İslam Kültüründe Küttab Eğitimi Üzerine Bir İnceleme," *İlmi Diyanet Dergi*, c. 45, sayı 3, 2009, ss. 125-144.

Yıldız, Kemal. "Sorumluluk", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 37, İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Yiğit, Yaşar. "Hayâsızlığın Yayılmasını İstemek Azabı Gerektirir", *Kur'an'dan Öğütler,* Cilt: 1, Ankara: DİB Yayınları, 2012.

Yörükoğlu, Atalay. *Çocuk Ruh Sağlığı*, Ankara: Doğuş Matbaası, 1987.

Yusuf Has Hacip, *Kutadgu Bilig*, Haz. Yaşar Çağbayır, Ankara: DİB Yayınları, 2012.

Yüksel, N. Aysun. "Sosyal / Kültürel Değişmede ve Yeniliklerin Benimsenmesinde Kitle İletişim Araçlarının Etkisi", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 12, Yıl: 1996.

Yüksel, Sedat. "Örtük Program", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, *27* (126), 2002, ss. 31-37.

_____. *Örtük Program (Eğitimde Saklı Uygulamalar)*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.

_____. "Kohlberg ve Ahlak Eğitiminde Örtük Program: Yeni ilköğretim Programlarında Yer Alan Ahlaki Değerleri Kazandırma İçin Bir Açılım", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* Sayı: 5 (2), 2005, ss. 307-338.

Zaim, Halil. *İş Hayatında Erdemli İnsan*, İstanbul: UTESAV, 2012.

Zara Page, Ayten- İnci, Merve. "Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme", *Türk Psikoloji Yazıları,* 11 (22), 2008, ss. 81-94.

Zencirkıran, Mehmet vd., *Çalışma Sosyolojisi*, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2012.

Ziebertz, Hans Georg, "Değerler ve Çoğulculuk-Değerler Eğitimi Modeli *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. Ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin, İstanbul: Dem Yay, 2007, ss. 445-466.

Bireysel, Örgütsel ve
Toplumsal Düzeyde:

DEĞİŞİM VE DEĞİŞİM YÖNETİMİ

Yazar
Prof. Dr. İrfan Çağlar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1207
İşletme: 033
ISBN : 978-605-320-110-6
© 1. Basım, Nisan 2015

Bireysel, Örgütsel ve Toplumsal Düzeyde: DEĞİŞİM ve DEĞİŞİM YÖNETİMİ
Yazar: Prof.Dr. İrfan Çağlar

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Arslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: siparis@nobelyayin.com-
e-satış: esatis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çağlar, İrfan
Bireysel, Örgütsel ve Toplumsal Düzeyde: Değişim ve Değişim Yönetimi /
Prof. Dr. İrfan Çağlar
1. Basım, XII + 338 s., 13,5 x 21,5 cm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN-978-605-320-110-6
1. Değişim 1. Değişim ile İlgili Kavramlar 2. Değişim Yönetimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
DEĞİŞİM OLGUSU

1.1. DEĞİŞİM VE ÖNEMİ 5
1.2. DEĞİŞİMİN TANIMI 7
1.3. DEĞİŞİMİN BENZER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ 10
1.4. DEĞİŞİMİN NEDENLERİ 12
1.5. DEĞİŞİMİN ÇEŞİTLERİ 21
1.6. DEĞİŞİMİN İŞLEVLERİ 22
1.7. DEĞİŞİME DİRENME 23
1.7.1. Değişime Direnme Nedenleri 24
1.7.2. Değişime Direncin Azaltılması 25
1.7.3. Değişime Direnç Ölçeği 26
KAYNAKÇA 28

BÖLÜM 2
DEĞİŞİMİN FARKLI BOYUTLARI

2.1. EKONOMİK DEĞİŞİM 33
2.1.1. Bilgi Toplumu Süreci 34
2.1.2. Bilgi Ekonomisi Süreci 36
2.1.3. Bilgi Ekonomisinin Etkileri 38
2.2. TEKNOLOJİK DEĞİŞİM 40
2.2.1. Teknoloji ve Önemi 41
2.2.2. Teknolojik Değişim ve Bunu Gerekli Kılan Etmenler 41

2.2.3. Teknolojik Değişimin Etkileri 46
2.3. SOSYOKÜLTÜREL DEĞİŞİM....47
2.3.1. Sosyokültürel Değişimin Tanımı ve Önemi 48
2.3.2. Sosyokültürel Değişimin Dinamikleri ve Toplumsal Etkileri....50
2.4. ÖRGÜTSEL DEĞİŞİM....53
2.4.1. Örgütsel Değişimin Tanımı ve Önemi....54
2.4.2. Örgütsel Değişimin Dinamikleri 56
2.4.3. Örgütsel Değişimin Amaçları ve Örgütler Üzerindeki Olası Etkileri 58
2.4.4. Örgütsel Değişme Alanları ve Örgütsel Değişimin Gerçekleşme Biçimi 59
KAYNAKÇA....62

BÖLÜM 3
DEĞİŞİM OLGUSUNA MODERNİST YAKLAŞIM: MODERNLEŞME-DEĞİŞİM İLİŞKİSİ

3.1. MODERNLEŞME OLGUSU 68
3.2. MODERNLEŞMENİN TANIMI VE ÖNEMİ 70
3.3. MODERNLEŞME SÜRECİNE FARKLI BAKIŞ AÇILARI 72
3.4. MODERNLEŞMENİN BOYUTLARI 76
3.5. MODERNLEŞMENİN ÖZELLİKLERİ 78
3.6. MODERNLEŞME-DEĞİŞİM İLİŞKİSİ 80
3.7. MODERNLEŞME OLGUSUNA ELEŞTİREL YAKLAŞIM 83
KAYNAKÇA....88

BÖLÜM 4
DEĞİŞİM OLGUSUNA POSTMODERNİST YAKLAŞIM: DEĞİŞİM-KAOS İLİŞKİSİ

4.1. KAOS VE KARMAŞA YÖNETİMİ....91
4.1.1. Kaos Yönetimi ile İlgili Temel Kavramlar 92
4.1.1.1. Değişim....92
4.1.1.2. Sistem Olgusu....93

4.1.1.3. Paradigma ve Paradigmal Değişim..... 96
4.2. KAOS, KARMAŞA, ÇALKANTI VE BELİRSİZLİK KAVRAMLARININ TANIMI, ÖNEMİ, KAPSAMI, OLUŞUM NEDENLERİ, ORTAK ÖZELLİKLERİ VE KAOTİK ÖRGÜT YAPILARI 104
4.2.1. Kaos, Karmaşa (Komplekslilik) ve Çalkantı Kavramlarının Tanımı, Önemi ve Kapsamı 105
4.2.2. Kaos, Karmaşa ve Çalkantının Nedenleri 107
4.2.3. Kaos, Karmaşa ve Çalkantılı Sistemlerin Özellikleri 109
4.2.4. Karmaşık Sosyal Sistemler ve Kaotik Örgütsel Modeller 111
4.2.5. Kaos Yönetimi ve Kaotik Örgüt Yapıları..... 115
4.2.5.1. Kaos Yönetimi Olgusu..... 115
4.2.5.2. Kaos Yönetim Modelleri..... 117
4.2.6. Kaos Yönetimi ve Kaotik Örgüt Yapısı..... 130
KAYNAKÇA..... 135

BÖLÜM 5

DEĞİŞİM YÖNETİMİ

5.1. DEĞİŞİM YÖNETİMİ OLGUSU 141
5.1.1. Değişim Yönetiminin Tanımı ve Önemi 143
5.1.2. Değişim Yönetimini Gerekli Kılan Unsurlar 145
5.1.3. Değişim Yönetiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....146
5.2. DEĞİŞİM YÖNETİMİNİN AMAÇLARI 148
5.2.1. Değişim Yönetimi Süreci..... 149
5.2.1.1. Planlı Değişme Modelleri 153
5.2.1.2. Planlı Değişme Aşamaları..... 155
5.3 DEĞİŞİM YÖNETİMİNDE LİDERLİK 158
5.4. DEĞİŞİM YÖNETİMİNİN ÖRGÜTSEL SONUÇLARI 160
KAYNAKÇA..... 162

BÖLÜM 6
DEĞİŞİM YÖNETİMİNDE KULLANILABİLECEK YÖNETSEL YAKLAŞIMLAR

6.1. TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ 168
6.1.1. Toplam Kalite Yönetimi ile İlgili Kavramlar ve Tanımları 168
6.1.1.1. Kalite 168
6.1.1.2. Kalite Güvencesi 169
6.1.1.3. Kalite Kontrolü 169
6.1.1.4. Kalite Politikası 170
6.1.1.5. Kalite Yönetimi (KY) 170
6.1.1.6. Kalite Çemberleri veya Kalite Kontrol Çemberleri (KKÇ) 170
6.1.1.7 ISO 9000 Standardı 171
6.1.2. Toplam Kalite Yönetiminin Gelişimi 171
6.1.3. Toplam Kalite Yönteminin Tanımı ve İlkeleri 172
6.1.4. Toplam Kalite Yönetiminin Kazandırabilecekleri 175
6.2. DEĞİŞİM MÜHENDİSLİĞİ (BUSINESS PROCESS RE-ENGINEERING) 176
6.2.1. Süreç ve Süreç Yenileme (Değişim Mühendisliği) 177
6.2.2. Değişim Mühendisliğinin Özellikleri 178
6.2.3. Değişim Mühendisliği Süreci 179
6.2.4. Değişim Mühendisliği İlkeleri 182
6.2.5. Değişim Mühendisliğinin Gerçekleştirilmesiyle İlgili Unsurlar 183
6.2.6. Değişim Mühendisliğinin Amaçları 184
6.2.7. Değişim Mühendisliğinin Başarı ve Başarısızlık Koşulları 186
6.3. PERSONEL GÜÇLENDİRME (EMPOWERMENT) 188
6.3.1. Güçlendirme Kavramı ve Boyutları 189
6.3.2. Güçlendirmenin Nedenleri 190
6.3.3. Güçlendirme Süreci 192

6.3.4. Güçlendirmenin Etkileri 195
6.3.5. Güçlendirmenin Başarı Koşulları ve Uygulama Sorunları 196
6.4. BENCHMARKING (KIYASLAMA)....198
6.4.1. Benchmarking'in Tanımı ve Önemi 198
6.4.2. Benchmarking'in Gelişim Süreci.... 200
6.4.3. Benchmarking'in Çeşitleri.... 203
6.4.3.1 İç Kıyaslama.... 203
6.4.3.2 Rekabetçi Kıyaslama.... 203
6.4.3.3 İşlevsel (Rekabet Dışı) Kıyaslama.... 203
6.4.3.4 Türdeş Kıyaslama 204
6.4.4. Benchmarking'in Amaçları ve Yararları 204
6.4.5 Benchmarking'in Başarı Şartları.... 206
6.5. DIŞ KAYNAK KULLANIMI (OUTSOURCING) 207
6.5.1. Dış Kaynak Kullanımının Tanımı.... 208
6.5.2. Dış Kaynak Kullanımının Önemi 210
6.5.3. Dış Kaynak Kullanımına Gitmenin Nedenleri 211
6.5.4. İşletmelerde Dış Kaynak Kullanım Alanları 212
6.5.5. Dış Kaynak Kullanımının Avantajları.... 213
6.5.6. Dış Kaynak Kullanımının Dezavantajları.... 214
6.5.7. Dış Kaynak Kullanımının Uygulama Aşamaları.... 215
6.6. ÖĞRENEN ÖRGÜTLER (LEARNING ORGANIZATIONS) 216
6.6.1. Temel Kavramların Gelişme Süreci, Tanımı ve Boyutu 217
6.6.1.1. Öğrenme 217
6.6.1.2. Örgütsel Öğrenme.... 219
6.7. ÖRGÜT GELİŞTİRME (ORGANIZATION DEVELOPMENT) 225
6.7.1. Örgüt Geliştirmenin Tanımı, Önemi ve Varsayımları.... 228

6.7.2. Örgüt Geliştirmenin Tarihsel Süreci 235
6.7.3. Örgüt Geliştirme Sürecinin Özellikleri,
Amaçları ve Yararları 237
KAYNAKÇA..... 239

BÖLÜM 7
DEĞİŞİM YÖNETİMİNDE KULLANILABİLECEK OLAN ÖRGÜTSEL MODELLER

7.1. ŞEBEKE ÖRGÜT MODELİ 249
7.1.1. Şebeke Örgüt Modelinin Tanımı,
Önemi ve Gelişim Süreci.....251
7.1.1.1. Şebeke Örgüt Modelleri 254
7.1.1.2 . Şebeke Örgüt Modelinin Geleneksel
Örgüt Modeli ile Karsılaştırılması.....259
7.1.1.3. Şebeke Örgüt Modelinin
Yararlı ve Sakıncalı Yönleri 261
7.2. YALIN ÖRGÜT MODELİ (LEAN ORGANİZATİON) 262
7.2.1. Yalın Örgüt Modelinin Tanımı ve Önemi 264
7.2.2. Yalın Örgütle İlgili Diğer Kavramlar 265
7.2.2.1 Yalın Üretim (Lean Production)..... 265
7.2.2.2 Kademe Azaltma (Delayering)..... 266
7.2.2.3 Örgütsel Küçülme (Downsizing) 266
7.2.2.4 Yeniden Yapılanma (Re-Organizing) 267
7.2.2.5 Sıfır Hiyerarşi (Zero Hierarchy) 267
7.2.3. Yalın Örgütlenme Süreci..... 268
7.2.4. Yalın Örgüt Modelinin Başarı Koşulları 272
7.2.5. Yalın Örgüt Modelinin Yararları..... 273
7.3. SANAL ÖRGÜT MODELİ..... 274
7.3.1. Sanal Örgüt Modeli ile İlgili Kavramlar 276
7.3.1.1. Sanal Örgüt..... 276
7.3.1.2. Sanal Ortam..... 283
7.3.1.3. Sanal Takımlar 284

7.3.1.4. Sanal Çalışanlar ve Evde Çalışma 287
7.3.1.5. Sanal Liderlik (E-Liderlik) 288
7.3.1.6. E-Ticaret (Elektronik Ticaret) 289
7.4. YIĞIŞIM TÜRÜ ÖRGÜT MODELİ 295
KAYNAKÇA 299

BÖLÜM 8
DEĞİŞİM YÖNETİMİNDE ALGI DİZAYNI:
TOPLUM MÜHENDİSLİĞİ

8.1. TOPLUM MÜHENDİSLİĞİ SÜRECİ 305
8.2. TOPLUM MÜHENDİSLİĞİNİN TANIMI
VE ÖNEMİ 307
8.3. TOPLUM MÜHENDİSLİĞİ İLE İLGİLİ TEMEL
KAVRAM VE OLGULAR 310
8.3.1. İnsan Mühendisliği 311
8.3.2. Algı 312
8.3.3. Tutum ve Davranış 315
8.3.4. Medya ve Sosyal Medya 317
8.3.5. Konjonktür 320
8.3.6. İletişim, Reklam ve Propaganda 322
8.4. TOPLUM MÜHENDİSLİĞİ SÜRECİ VE YÖNETİMİ 327
KAYNAKÇA 331

BÖLÜM 9
GENEL DEĞERLENDİRME
VE
SONUÇ

“Bu kitabı ailemin tüm fertlerine ithaf ediyorum.”

ÖN SÖZ

Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu çağımızda; insanlar, gruplar, örgütler ve toplumun yanında nesneler ve olgularla birlikte düşünceler ve davranışlar da değişmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde değişim, hayatın bütün elemanları açısından vazgeçilemez bir olgu olarak kabul edilebilir. Ünlü Alman düşünürü Niche, "Kabuğunu değiştiremeyen yılan ölür." derken aslında bunu vurgulamaktadır. Gerçekte değişemeyen insan, grup, örgüt ve toplumlar olayların ve gelişmelerin arkasında kalırlar. Bu da bu unsurların kendisine ve içinde yaşadığı topluma yabancılaşmasına neden olur. Yabancılaşma, zamanla bireysel ve örgütsel tükenmenin de tetikleyicisi hâline gelir. Yukarıda değişmenin bir zorunluluk olduğunun altını çizmeye çalıştık. Zaten çevremizde olup bitenler de bunun göstergesidir.

Çağımızın en güçlü organizasyonları, değişim yetenekleri ve esneklik kat sayıları en yüksek olanlardır. Bunun için de örgütler küçülme anlamında gereksiz yüklerden arınmakta ve yapısal ve ilişkisel anlamda da yalınlaşarak değişime hazır hâle gelmektedirler. Aynı zamanda yalınlaşma; bir süreç çerçevesinde örgütlerde hız, kalite ve maliyet üçgeninin olabilirliğini de güçlendirmektedir. Değişim yeteneği en çok örgütsel yapı açısından, söz konusu üçlü ilişkinin (kalite-maliyet ve hız) reel pratiğe aktarılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Kitabın yenilenmiş ikinci baskısında farklı bir konsept denedik. Birinci baskıda daha çok değişimin mikro (örgütsel) boyutuna ağırlık verilmişti. Bu baskıda ise değişime yeni bir boyut kazandırılmak istendi. O da makro boyutu ifade eden; değişime modern ve postmodern bakış açısı ile algı dizaynı anlamında toplum mühendisliği konularını içeren bir konsept çerçevesinde yazılanlardır. Bu konsept de özellikle kao-

tik yaklaşım bağlamında değişim-paradigma ilişkisi üzerinde durularak, değişimin bilinmeyen yönüne de ışık tutulmak istenmiştir. Bütün bunların amacı, aynı zamanda, değişim ve değişim yönetimi olgusuna bir derinlik kazandırmaktır.

Değişim olgusunun farklı boyut ve konsept çerçevesinde ele alınması, ümit ederim ki değişime düşünsel anlamda bir farklılık da katabilecektir. Küresel gelişmelerin hem nedeni, hem de sonucu olan değişim; örgütlere küçülmeyi, belirsizliği azaltmak için çevresel gelişmeleri izlemeyi tembihlemektedir. Yine örgütsel değişim, etkinliğin artırılması amacıyla örgütleri; yönetsel anlayışlarında, kültürlerinde ve örgütsel yapılarında yeniden yapılanmaya da sevk etmektedir. Bu yeniden yapılanma; yönetim anlayışında katılımcılık ve demokratik teamüllerin gelişmesini, kültürde biz duygusunun esas alınmasını ve örgütsel yapıda da esnek örgütsel modelleri ön plana çıkarmaktadır. Bütün bu yeniden yapılanma eylemleri ile örgütlerin; yenilikçilik, yaratıcılık ve değişim duygularını da güçlendirilmek istenmektedir. Belirtilen bu ve benzer duygular, ait oldukları örgütlere küresel rekabet ortamında bazı avantajlar sağlayabilir. En azından uzun vadeli örgütsel sürdürülebilirlik avantajı gibi.

Kitabın birinci bölümünde, değişim olgusunun ne olduğu, ne olmadığı ya da ne olması gerektiği belirlenmek istenmiştir. İkinci bölümde, değişimin gerçekleştiği alanlar esas alınmıştır. Değişim sadece teknolojik boyutlu bir olgu değildir. Değişimin ekonomik, sosyokültürel ve örgütsel boyutu da vardır. Bunların bilinmesi değişimi yönetmek durumunda olanlara önemli avantajlar sağlayabilir. Üçüncü bölümde değişime, modernleşme boyutu çerçevesinde ve makro düzeyde yaklaşılmaktadır. Böyle bir yaklaşım, okuyucunun kafasında, değişimle ilgili daha geniş bir enformasyon oluşturabilir. Dördüncü bölümde değişim postmodern ölçekte ve kaotik tarzda irdelenmektedir. Değişim, hem belirsizliğin (kaos) nedeni ve hem de sonucudur. Değişim bazı alanlarda belirsizliğe sebep olurken, ortaya çıkan belirsizlik, aynı zamanda, bir değişim olarak da sonuçlanmaktadır. Beşinci bölümde değişimin yönetsel boyutu ele alınmaktadır. Burada değişimi yönetmenin tabiri caiz ise reçetesi ve genel geçer ilkeleri aranmaktadır.

Altıncı bölümde değişimi gerçekleştirmenin yönetsel yaklaşım boyutu ele alınırken, yedinci bölümde ise örgütsel değişim modellerinden söz edilmektedir. Sekizinci bölümde bir toplumsal değişim modeli olan toplum mühendisliği süreci değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Dokuzuncu ve son bölümde de değişim bütün bölümlerin ışığında bir genel değerlendirmenin konusu yapılmaktadır.

Bütün bölümlerin sırayla okunması durumunda, okuyucunun ya da değişimi yönetenlerin kafasında değişimle ilgili zengin bir altyapının oluşacağını söylemek mümkündür. Farklı hatta birazda aykırı bir konseptle kaleme alınan bu kitap, alanında yazılmış bulunan az miktarda kitaptan biridir. Kitabı diğerlerine oranla farklı kılan özelliği, konuya modernist ve postmodernist açıdan bakması ve kitapta, toplum mühendisliğinin toplumsal ve planlanmış bir değişim projesi olarak kabul edilmesidir. Algı dizaynı olarak da ifade edilen toplum mühendisliği; hem kullanım yaygınlığı ve hem de tek taraflı ve dikteye dayanan özelliğinden dolayı üzerinde yoğun bir şekilde durulmuş ve sıkça eleştirilen bir süreç olmuştur. Değişim ve değişim yönetimine farklı düzeylerde bakmak, onu kalıplaşmış değişim yaklaşımından kurtarmak anlamına gelecektir. Değişimi mikro ölçekten (örgütsel düzeyden) kurtarmak olguya hem farklılık hem derinlik ve hem de zenginlik katacaktır. Öte yandan değişim olgusunun farklı boyutları ile ele alınması, ilgililer ve yönetsel erk'i elinde bulunduranlar nezdinde bir farkındalık da sağlayacaktır. Zaten kitap okunduğunda bu durumu görmek mümkündür. Bazı ilavelerle zenginleştirilen ve düzeltmeleri yapılan bu çalışmanın okuyuculara faydalı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. İrfan ÇAĞLAR
ÇORUM

BÖLÜM 1

DEĞİŞİM OLGUSU

KAYNAKÇA

1. KAVANAUGH, R. R., NINEMEIR, D, J., Supervision in the Hospitality Industry, Third Edition, Educational Inc., of AH-LA asc; lansing, Michigan, 2001, s. 336
2. ÇOROĞLU, Çoşkun, İş Dünyasında Geleceğin Yönetimi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003, s. 89
3. NAISBITT John ve ABURDENE, Patricia, Megatrends 2000 Büyük Yönelimler, Form Yayınları, İstanbul, 1990, s. 12
4. BUDAK, Gülay ve BUDAK, Gönül, İşletme Yönetimi, Barış Yayınları, 5. Baskı, İzmir, 2004, s. 543
5. HACKMAN, Craig R. Ve SİLVA, A. Gelecek 500 Yarının Organizasyonlarını Bugünden Yaratmak, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1990, s. 63
6. DRUCKER, Peter F., Kapitalist Ötesi Toplum, (Çev.: Belkıs Çorakçı), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 90
7. ERKAN, Hüsnü, Bilgi Uygarlığı İçin Yeniden Yapılanma, İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s. 116.
8. HUSSEY, David, Daha İyi Nasıl Değişim Yöntemi, Timaş Yayınları, İstanbul, 1998, s. 10-11.
9. KATIRCIOĞLU, Erol, "Dünya ve Türkiye: Küreselleşme ve Değişim", Küresel Düşünce Grubu Paneller Dizisi, Küyerel Yayınları, İstanbul, 1997, s. 15.
10. GÜZELCİK, Ebru, Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 20.
11. DAVİS, Keith, İşletmelerde İnsan Davranışı. Örgütsel davranış (Çev.: Kemal Tosun vd.) İ. Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları No.: 98 İstanbul, 1988, s. 209.

12. JONHSON Mike, Gelecek Binyılda Yönetim, (Çev.: Sinem Gül), sabah kitapları, İstanbul, 1996, s. 46.
13. TOFFLER, Alvin, Şok, Altın Kitap Yayınları, İstanbul 1982, s. 22.
14. DRUCKER, Peter. F} Yeni Gerçekler (Çev.: Birtane Karamakçı) 6. Baskı, Türkiye iş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No:315 Ankara, 1998, s. 5.
15. PAKDEMİR, Işıl, SEMERCİÖZ, Fatih, BARAN, Muhteşem, KARABULUT, Elif, "Organizasyonlarda Değişim: 1995-1999 İtibariyle Karşılaştırmalı Bir Araştırma", 9. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, İstanbul, 2001, s. 593.
16. ALDAG Roman STEARNS, Timothy, Managament, Cıncinatti: South Westren, 1987, s. 387.
17. ROBEY, Daniel, Designing Organizations, Third Ed. Home wood,Boston, 1991, s. 241.
18. ÜLGEN, Hayri, İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması, İ. Ü İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın, Yayın No.: 134, İstanbul, 1990, s. 167.
19. SAĞLAM, Mehmet, Örgütsel Değişim, Ankara, 1982, s. 29.
20. ÇELEBİOĞLU, Fuat, Davranış Açısından Örgütsel Değişim, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisad Enstitüsü Yayınları, Yayın No.: 131. İstanbul, 1990, s. 20.
21. BİLGİSEVEN, Kurtkan Amiran, Genel Sosyoloji, Filiz Yayınevi, İstanbul 1986, s. 268.
22. ÇOROĞLU, Çağlar, Yeni Ekonomide Yönetim ve Pazarlama, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, s. 44.
23. DÜREN, Zeynep A., 2000'li Yıllarda Yönetim, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.276.
24. KREİTNER, Robert, KİNİCKİ, Angelo, Organizational Behavior, Third Ed. Chicago, 1995, s. 568.
25. AKAT, İtler, BUDAK, Gönül, BUDAK, Gülay, İşletme Yönetimi, Barış Yayınları, İzmir, 1999, s. 317.
26. ŞİMŞEK, Şerif M., AKGEMCİ, Tahir, ÇELİK, Adnan, Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış, 3. Baskı, Konya, 2003, s. 334.
27. ÖZKALP, Enver, KIREL, Çiğdem, Örgütsel Davranış, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Yayın No.: 149, Eskişehir, 1996, s. 397.
28. HAMEL, Gary, PARAHALAD, C. K., Geleceği Kazanmak, (Çev.: Zülfü Dicleli), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 341.
29. KORAY, Meryem, "Bilgi Çağında İnsan ve İnsan Kaynakları, 2000Tİ Yıllar, Değişim ve Birey", Yeni Türkiye Dergisi 21. Yüzyıl Özel Sayısı, Ankara, 1998, s. 756.
30. YENİÇERİ, Özcan, Örgütsel Değişmenin Yönetimi, Nobel Yayınevi, Ankara, 2002, s. 16.
31. BAŞARAN, İbrahim E., Yönetimde İnsan İlişkileri, Gül Yayınevi, Ankara, 1992, s. 31.
32. GENÇ, Nurullah, Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 302.

33. KANTER, Rosabeth Moss, The Change Masters, Simon and Schuster Inc., New York, 1983, s. 20.
34. KUCZMARSKİ, Thomas D., Innovation: Leadership Strategies for the Competitive Edge, NTC Business Boks, Chicago, 1996, s. 3.
35. DAMANPOUR, Fariborz, "The Adoption of Technological Administrative and Ancillary Innovations", Journal of Management, Autumn-1987, s.676.
36. ERDOĞAN, İrfan, Eğitimde Değişim Yönetimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 14.
37. DURNA, Ufuk, Yenilik Yönetimi, Nobel Yayınevi, Ankara, 2002, s. 8.
38. ROSENFELD, Robert, SERVO, Jenny C., "Facilating Innovation in Large Organizations", (Ed.: Jane Henry ve David Walker), Managing Innovation, Sage Publications, London, 1994, s. 29.
39. TEZCAN, Mahmut, Toplumsal Değişme, Ankara, 1995, s. 96.
40. AKAT, İtler. a.g.e., 357.
41. BUDAK, Gönül, Yenilikçi Yönetim Yaratıcı Birey, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 20.
42. ERDOĞAN, İrfan, a.g.e., s. 15.
43. BAŞARAN, İbrahim E., a.g.e., s. 304.
44. BAŞARAN, İbrahim E., a.g.e., s. 305.
45. ERKAL, Mustafa, İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, 5. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2000, s.184.
46. BAŞARAN, İbrahim E., a.g.e., s. 304.
47. PEKER, Ömer, AYTÜRK, Nihat, Etkili Yönetim Becerileri, Yargı Yayınevi, Ankara, 2000, s. 316-317.
48. HANAN 1996, s. 119
49. VAGO, Marta, "Integrated Change Management: Challenges for Family Business Clients and Consultants", Family Business Review, Family Firm Institute, Inc., Vol. XVII, No.l, March-2004, s. 71.
50. TAŞLIYAN, Mustafa, KARAYILAN, Derya, "Organizasyonlarda Değişim ve Yönetimi", Çağdaş Yönetim Yaklaşımları, (Ed. İsmail Bakan, Beta Yayınları, İstanbul, 2004, s. 258.
51. KOÇEL, Tamer, İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 694.
52. ROBBINS, Stephen F., Organizastional Behavior, prentice-Hall, Englewood Cliffs, Inc., New-York, 1991, s. 632.
53. BRAÜDEL, Fernand, Afterhoughts on Material Civilization and Capitalizm, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1991, s. 81.
54. HIRST, Paul, THOMPSON, Grahame, Küreselleşme Sorgulanıyor, (Çev.: Ç.Erdem, E. Yücel), Dost Yayınları, Ankara, 1998, s. 26.
55. GIDDENS, Anthony, Elimizden Kaçıp Giden Dünya, (Çev.: Osman Akınhay), Alfa Yayınları, İstanbul, 2000,s. 19.
56. OHMAE, Kenichi, Ulus Devletin Sonu: Bölgesel Ekonomilerin Yükselişi, (Çev.: Zülfü Dicleli), Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul, 1996, s.27.
57. DRUCKER, Peter F.,a.g.e., s. 21-22.

58. ÖZKALP, Enver, KIREL, Çiğdem, a.g.e., s. 399.
59. ÇOROĞLU, Çoşkun, a.g.e., s. 15.
60. AL, Hazma, Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi, Bilim Adamı Yayınları, Ankara, 2002, s. 80-81.
61. ESER, Uğur, "Küreselleşme Tehdit mi Yoksa Fırsat mı?", Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt 6, Sayı: 7, Yaz-1995,s. 5.
62. ÖZKALP, Enver, KIREL, Çiğdem.,a.g.e., s. 400.
63. ÜLGEN, Hayri, a.g.e. s. 171.
64. ÖZKALP, Enver, KIREL, Çiğdem, a.g.e., s. 400-403.
65. SABUNCUOGLU, Zeyyat, TÜZ, Melek, Örgütsel Psikoloji, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2001, s. 268.
66. PETERS, Tom, "Competition and Compassion", California Management Review, 1986, s. 11-27.
67. AKTAN, Can C., Moderniteden Postmoderniteye Değişim, Çizgi kitabevi, Konya, 2003, s. 14.
68. PEKER, Ömer, AYTÜRK, Nihat, a.g.e. s. 320.
69. JONHSON Mike, a.g.e., s. 45.
70. AKTAN, Can C., a.g.e. s. 16.
71. AKTAN, Can C., a.g.e. s. 16-17.
72. AKTAN, Can C., a.g.e. s. 15.
73. AL, Hazma, a.g.e. s. 100.
74. ÜLGEN, Hayri, a.g.e. s. 169-170.
75. KOÇEL, Tamer, a.g.e. 695.
76. SABUNCUOGLU, Zeyyat., TÜZ, Melek, a.g.e., s. 268-269.
77. KOÇEL, Tamer, a.g.e. 691-694.
78. GENÇ, Nurullah, a.g.e. s. 300.
79. HACKMAN, Craig R. ve SİLVA, A. Gelecek 500 Yarının Organizasyonlarını Bugünden Yaratmak, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1990, s. 63
80. KEÇECİOGLU, Tamer, Bir Değişimin Anatomisi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, s. 47.
81. KOÇEL, Tamer, a.g.e. s. 700-704.
82. ŞİMŞEK, Şerif M., AKGEMCİ, Tahir, ÇELİK, Adnan, a.g.e. s. 344-345.
83. HENRY, B., Forecastign Technological Innovation, Kîuwer Academic Publishers, USA, 1991, s.8.
84. ÇOROĞLU, Çoşkun, a.g.e., s. 92-93.
85. HUSSEY, David, a.g.e. s.66-72.
86. COFFEY, R., HUNSAKER, P., Management and Organizational Behavior, Irwin Pub., New York, 1994, s. 551.
87. CAN, Halil, Organizasyon ve Yönetim, 5. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s.219.
88. KREITNER, Robert, KINICKI, Angelo, a.g.e. s. 571.

BÖLÜM 2

DEĞİŞİMİN FARKLI BOYUTLARI

KAYNAKÇA

1. SERTER, Nur, Giydirilmiş İnsan Kimliği, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s. 152.
2. YILDIZOĞLU, Ergin, Globalleşme ve Kriz, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 23-24.
3. TOFFLER, Alvin, Yeni Güçler Yeni Şoklar, (Çev.: Belkıs Çorakçı), Altın Kitaplar, İstanbul, 1992, s. 41-42.
4. HOBSBAWN, Eric J., Sanayi ve İmparatorluk, (Çev. Y. Gülerman ve A. Ersoy), Dost Kitabevi Ankara, 1987, s. 24.
5. DURA, Cihan ve ATİK, Hayriye, Bilgi Toplumu Bilgi Ekonomisi ve Türkiye, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 169.
6. ÖZTÜRK, Azim, Küreselleşen Dünya'da Yöneticilik, Nobel Kitabevi, Adana, 1998, s. 26.
7. MOORE, Mike, Sınırların Olmadığı Dünya, (Çev.: Aytül Özer ve Yeşim Türkmenoğlu), CSA Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 264-265.

8. AKIN, Bahadır, "Değişim ve Yeni Ekonomi", Moderniteden Postmoderniteye Değişim, (Edt. Çoşkun Can Aktan), Çizgi Kitabevi, Konya, 2003, s. 32-33
9. AKIN, Bahadır., a.g.e. s. 100.
10. DRUCKER, Peter F., Yeni Gerçekler, (Çev.: Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1998, s. 177.
11. ERKAN, Hüsnü., Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1998, s. 175.
12. ERKAN, Hüsnü, Bilgi Uygarlığı İçin Yeniden Yapılanma, İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s. 165.
13. CEYHUN, Yurdakul, ÇAĞLAYAN, Ufuk M., Bilgi Teknolojileri Türkiye İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1997, s. 61-62.
14. DRUCKER, Peter F., a.g.e. s. 213.
15. TÜRK, Murat, Küreselleşme Sürecinde İşletmelerde Bilgi Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 49.
16. TÜRK, Murat, a.g.e. s. 53-57.
17. ATAMAN, Göksel, İşletme Yönetimi Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2001, s.53.
18. HERBST, Marcel, "Change Management: A Classifıcation", Tertiary Education and Management, Khrvver Academic Publıshers, 1999, s. 125-139.
19. KONGAR, Emre, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 23.
20. KIRIM, Arman, Türkiye İmalât Sanayinde Teknolojik Değişim, TOBB Yayınları, Ankara, 1990, s. 11.
21. DENİZ, Ahmet, Çağdaş Teknolojik Değişmeler, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970, s. 2.
22. KIRIM, Arman, a.g.e. s. 11.
23. KIRIM, Arman., a.g.e. s. 16-17.
24. ÖZÇAĞLAYAN, Mehmet, Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 19.
25. KIRIM, Arman., a.g.e. s. 13.
26. KURTULMUŞ, Numan., "Değişim Yeniden Yapılanma ve Türkiye'nin Geleceği" Yeni Türkiye Dergisi 21. Yüzyıl Özel Sayısı, yıl 4, Sayı 19, Ankara, 1998, s. 125.
27. YALÇIN, İbrahim, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yeniden Yapılanma Stratejileri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s. 141.
28. ŞİMŞEK, Şerif M., AKIN, Bahadır., Teknoloji Yönetimi ve Örgütsel Değişim, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003, s. 127-131.
29. BENSGHİR, Türksel Kaya, Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim, TODAİE Yayınları, Ankara, 1996, s. 45-46.
30. ŞAYLAN, Gencay, Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s. 99-100.
31. PİRTİNİ, Serdar, Pazarlama Yönetimi Açısından Entelektüel Sermaye, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 45.

32. AKKİRMAN, Deniz Ali, Sanal İş Yerinde Örgütsel Davranış, Aktüel Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 29.
33. DAVİS, Keith, İşletmelerde İnsan Davranışı. Örgütsel Davranış (Çev: Kemal Tosun vd.) İ. Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları No.: 98 İstanbul, 1988, s. 98.
34. DAVİS, Keith, İşletmelerde İnsan Davranışı. Örgütsel Davranış (Çev.: Kemal Tosun vd.) İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları No.98 İstanbul, 1988, s. 209
35. SARIHAN, İnceler Halime, Rekabette Başarının Yolu Teknoloji Yönetimi, Desnet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 31.
36. COMPTON, Dale W., Mühendislik ve Teknoloji Yönetimi, (Çev.: Gül E. Olcudan), Beta Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 432.
37. DAVENPORT, Thomas H., PRUSAK, Laurence, İş Dünyasında Bilgi Yönetimi, Kuruluşlar Ellerindeki Bilgiyi Nasıl Yönetirler?, (Çev: Günhan Günay, Rota Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 198.
38. DURNA, Ufuk, Yenilik Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002, s. 34.
39. HAMEL, Gary, PRAHALAD, C. K., Geleceği Kazanmak, (Çev. Zülfü Dicleli), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 43.
40. ENZ-FITZ, Jack., PHILIPS, Jack J., İnsan Kaynaklarında Yepyeni Bir Vizyon, (Çev. Pınar alp Dinç), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 29.
41. ATAMAN, Göksel, İşletme Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2001, s.40.
42. AKIN, Bahadır, Yeni Ekonomi, Çizgi Kitabevi, Konya, 2001, s. 275.
43. KURTULMUŞ, Numan, a.g.e. s. 151.
44. EROGLU, Feyzullah, Davranış Bilimleri, Beta Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 117.
45. TOLAN, Barlas, Toplum Bilimlerine Giriş, Adım Yayıncılık, Ankara, 1996, s. 276.
46. KONGAR, Emre, a.g.e. s. 57.
47. ARSLANTÜRK, Zeki, AMMAN, Tayfun M., Sosyoloji, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001, s. 385.
48. TURHAN, Mümtaz, Kültür Değişmeleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No.: 16, İstanbul, 1997, s. 49.
49. ARSLANTÜRK, Zeki, AMMAN, Tayfun M., a.g.e. s. 39.
50. DYER, Gibb W., "The Cycle of Cultural Evolution In Organization", (Ed. R. H. Kilmann vd.), Gaining Control of Corporate Culture, Jossey Boss Publıshers, Sanfrancisco, 1998, s. 225.
51. ÜLGEN, Oskay, Geçiş Dönemi Tipi Olarak Zonguldak Kömür Havzası Maden İşçisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No.: 25, İzmir, 1983, s. 12.
52. ÜLGEN, Oskay, Geçiş Dönemi Tipi Olarak Zonguldak Kömür Havzası Maden İşçisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 25, İzmir, 1983, s. 12.
53. TEZCAN, Mahmut, Toplumsal Değişme, Ankara, 2000, s. 3.

54. TERZİ, Ali Rıza, Örgüt Kültürü, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000, s. 113.
55. ÖKSÜZ, Enis, "Bilgi Toplumu ve Türk Kültüründe Vasatı Aşmak", Yeni Türkiye Dergisi 21. Yüzyıl Özel Sayısı, Yıl: 4, Sayı 19, Ankara, 1998, s. 586.
56. GÜNEŞ, Sadık, "Pos-tmodernizm ve Enformasyon Toplumunun Putları" Yeni Türkiye Dergisi 21. Yüzyıl Özel Sayısı, Yıl: 4, Sayı 19, Ankara, 1998, s. 569.
57. YILDIZ 1998:104
58. ERKAN, Hüsnü, a.g.e. s. 95-96.
59. KEPENEK, Yakup, Değişimin Doğrultusu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 232.
60. GİDDENS, Anthony, Elimizden Kaçıp Giden Dünya, (Çev.: Osman Akınhay), Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 25.
61. ATALAY, Beşir, Sanayileşme ve Sosyal Değişme, DPT Yayınları, Ankara, 1989, s. 33-36; BUDAK, Gönül, Yenilikçi Yönetim Yaratıcı Birey, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.54.
62. DÜREN, Zeynep A., 2000'li Yıllarda Yönetim, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 240.
63. TOFFLER, Alvin, Yeni Güçler Yeni Şoklar, (Çev.: Belkıs Çorakçı), Altın Kitaplar, İstanbul, 1992, s. 23.
64. BUZAN, Tony, DOTTİNO, Tony., ISRAEL, Richard, Akıllı Lider, (Çev.: Serdar Uçar), Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 1999.
65. HİRA, İsmail, "Bilgi Toplumu Bağlamında Toplumsalın Yapısal Dönüşümü", Moderniteden Postmoderniteye Değişim, (Ed. Çoşkun Can Aktan), Çizgi Kitabevi, Konya, 2003, s. 243-253.
66. BELL, Daniel, The Coming of the Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting, New York, 1973, s. 172.
67. DURA, Cihan, "Sosyal Değişmenin İki Yönü: Değişim Hızı ve Ölçek Değişmesi", Moderniteden Postmoderniteye Değişim. (Ed.: Çoşkun Can Aktan), Çizgi Kitabevi, Konya, 2003, s. 231-232.
68. SLATER, Robert, Jack Welch ve General Electric'in Yolu, (Çev.: Türkan Arıkan ve Saadet Özkal), Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 18.
69. ONÂL, Güngör, İşletme Yönetimi ve Organizasyonu, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 134.
70. AKAT, İtler, BUDAK, Gönül, BUDAK, Gülay, İşletme Yönetimi, Barış Yayınları, İzmir, 1999, s. 317.
71. ŞİMŞEK, Şerif M., AKIN, Bahadır, a.g.e. s. 238.
72. ÜLGEN, Hayri, İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması, İ.Ü, İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları, Yayın No.: 134, İstanbul, 1990, s. 167.
73. ŞİMŞEK, Şerif M., AKIN, Bahadır, a.g.e. s. 238-239.
74. CAN, Halil, Organizasyon ve Yönetim, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s. 218.

75. KANTARCI, Hazım, "Bütünsel Şirket Yaklaşımı" Değişimin Liderleri, (Ed.: Melih Arat), Mavi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 95-96.
76. PFEFFER, Jeffrey, Güç Merkezli Yönetim, Örgütlerde Politika ve Nüfuz, (Çev.: Elif Özsayar), Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 1999, s.341-342.
77. MASSİE, Joseph L., İşletme Yönetimi, (Çev. Şan ÖZ-ALP vd.), Bayteş Yayınları, Eskişehir, 1983, s. 227.
78. KARAKOYUNLU, Erdoğan, "Değişim, Değişimin Toplum, İşletmeler, İşçiler ve Çalışma Hayatına Etkileri", Yeni Türkiye Dergisi 21. Yüzyıl Özel Sayısı, Sayı 20, Mart-Nisan 1998, s. 1076.
79. TOMPKINS, Jim, "Değişimin Enerjisinden Yararlanmak", Executive Excellence Dergisi, Sayı 16, Temmuz 1998, s. 23.
80. COVEY, Stephen R., "Değişimin Anahtarları" Executive Excellence, Yıl: l, Sayı 9, İstanbul, Aralık 1997, s. 10.
81. WERNER, Isabel, Liderlik ve Yönetim, (Çev.: Vedat Üner), Rota Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 27.
82. KENNEDY, Paul, Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken, (Çev.: Fikret Üçcan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No.: 340, Ankara, 1996, s. 426.
83. TEKİN, Mahmut, GÜLEŞ, Kürşat H., ÖĞÜT, Adem, Değişim Çağında Teknoloji Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, s. 43.
84. KARAKOYUNLU, Erdoğan, a.g.e. s. 1074.
85. AKTAN, Çoşkun Can, Değişim ve Global Yönetim, MESS Yayınları, Ankara,1997, s. 136.
86. AKKİRMAN, Deniz Ali, a.g.e. s. 44.
87. NORTON, Bob, CATHY, Simith, Understanding the Virtual Organization, Hong Kong, 1977, s. 6.
88. BÜYÜKUSLU, Ali Rıza, Globalizasyon Boyutunda İnsan Kaynakları Yönetimi, Der Yayınları, İstanbul, 1998, s. 52.
89. DURNA, Ufuk, a.g.e. s. 168.
90. MORDEN, Tony, "Innovation: People and Implementation", Management Decision, Vol.: 27, No.: 3,1989, s. 258.
91. AL, Hazma, Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi, Bilim Adamı Yayınları, Ankara, 2002, s.80-81.
92. BENSGHİR, Türksel Kaya,a.g.e. s. 244.
93. BENSGHİR, Türksel Kaya,a.g.e. s. 252.
94. BENSGHİR, Türksel Kaya,a.g.e. s. 263.
95. PEKER, Ömer, AYTÜRK, Nihat, a.g.e. s. 318-319.
96. AKDEMİR, Ali, Vizyon Yönetimi, Avrupa İnsan Kaynakları Merkezi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 15.
97. ÖĞÜT, Adem, Bilgi Çağında Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, s. 89.

BÖLÜM 3

DEĞİŞİM OLGUSUNA MODERNİST YAKLAŞIM: MODERNLEŞME-DEĞİŞİM İLİŞKİSİ

KAYNAKÇA

1. Gencer, Mustafa, "Osmanlı – Türk Modernleşme Sürecinde Kültür, Din ve Siyaset İlişkileri", Turkish Studies, Volum 312, Spring, 2008, s. 366
2. ÇETİN, Adnan ve YÜCEDAĞ, İbrahim, Modern – Geleneksel Ayrımının Bilgi – İktidar İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi.", Mukaddime Dergisi, Sayı 1, Yıl 2010, s.92

3. GIDDENS, Anthony, Modernliğin Sonuçları, (Çev.: Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 2004, s.19
4. EISENSTADT, Samuel N., Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim, (Çev.: Ufuk Coşkun), Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2007, s. 11
5. BİLGİN, Vedat,"21. Yüzyılda Türk Modernleşmesinde Paradigma Değişimi" G.Ü., İİBF Dergisi Özel Sayısı, 2002, s. 67
6. Geniş Bilgi İçin Bk.: KIZILÇELİK, Sezgin, Modernizmin Dedikleri, Saray Kitabevi, İzmir, 1996.
7. Toplumsal Değişme Kuramları, Ünite 1, A.Ü.A.Ö.F. Ders Notları, http:// sosyoloji 7. Wordpress.com. s. 2/15, 17.01.2014
8. A.g.k.
9. YAVİLİOĞLU, Cengiz, "Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri", C.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 2002, s. 69.
10. Toplumsal Değişme Kuramları, a.g.k., s. 4/15
11. YÜKSEL, Mehmet, "Modernleşme Bağlamında Hukuk ve Etik İlişkisine Sosyolojik Bir Bakış", A.Ü.S.B.F. Dergisi, 57/1, s. 82.
12. KONGAR, Emre, "Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği", 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2009, s. 228.
13. YAVİLİOĞLU, Cengiz, a.g.m. s. 71.
14. A.g.m., s. 71
15. CİRHİNLİOĞLU, Zafer, "Az Gelişmişliğin Toplumsal Boyutu", İmge Kitabevi, Ankara, 1989, s.29-31.
16. ERCAN, Fuat, "Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik", 5. Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 33-34.
17. ARNSON, Johann P., "Ulusculuk, Küreselleşme ve Modernleşme", (Çev.: Mehmet Küçük) http://www.birikimdergisi.com., 22.01.2014.
18. ERCAN, Fuat, a.g.e, s. 35
19. FUKUYAMA, Francis, Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, (Çev.: Ahmet Buğdaycı), T. İŞ Bankası kültür Yayınları, Ankara, 1998, s. 130
20. CİRHİNLİOĞLU, Zafer, a.g.e., s. 38-39.
21. SMITH, Anthony D., "Toplumsal Değişme Anlayışı", (Çev.: Ülgen Oskay), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1996, s. 91
22. ALTUN, Fahrettin, "Modernleşme Kuramı ve Gelişme Sorunu", Divan 2000/1, s. 136
23. Yavilioğlu, Cengiz, a.g.m., s. 71
24. "Toplumsal Değişme Kuramları", Ünite 1. AÖF, a.g.e.,s. 4/15
25. TEZCAN, Mahmut, "Toplumsal Değişme", Bilim Yayınevi, Ankara, 1995, s. 52, YÜKSEL, Mehmet, a.g.m., s. 190.
26. ERDOĞAN, İrfan, "Modernleşmenin Siyasal Sosyolojisi ve Psikolojisi" http://www.irfanerdogan.com 17.01.2014
27. SOROKİN, Pitirim A., "Çağdaş Sosyoloji Kuramları I." (Çev.: M. Münir Raşit Öymen), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 21-23
28. PINK, Daniel H., Aklın Yeni Sınırları, 4. Baskı, (Çev.: Aytül Özer), Medi-Cat Yayınları, İstanbul, 2011, s. 93

29. AKTAN, Coşkun Can, "Değişim Çağında Yönetim", Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 207
30. ARSLAN, Seyfettin ve YILMAZ, Abdullah, "Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm", Moderniteden Postmoderniteye Değişim, (Editör: Coşkun Can Aktan), Çizgi Kitabevi, Konya, 2003, s. 79
31. BOZKURT, Veysel, "Endüstriyel ve Post-endüstriyel Dönüşüm", Aktüel Yayınları, İstanbul, 2005, s.11
32. ARSLANTÜRK, Zeki ve AMMAN, Tayfun, Sosyoloji, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001, s. 389
33. SMITH, Anthony D., a.g.e., s. 123-125
34. JURGEN, Habernas," Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje", http:// www.halksahnesi. org/incelemeler/habernas_modernlik html 29.01.2014
35. SUĞUR, Serap ve SUĞUR, Nadir, "Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçiş", www.anadolu.edu.tr/ a05/ kitap/ ioltp/1268/ ünite 02, s. 24, 29.01.2014
36. JARY, D and JARY, J., Dictionary of Sociology, Harper Collins, Glaskow, 1991, s. 405
37. HUNTINGTON, Samuel P., Political Order in Changing Societes, New Hawen, Yale Up, 1968, s. 328
38. YÜCEDAĞ, İbrahim," Nilüfer Göle'de Batı- Dışı Modernliği Anlamak", e- Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi-www.e-sarkiyat.com,sayı III, Nisan 2010, s. 70
39. Yıldırım, Ergün, Hayali Modernlik: Türk Modernliğinin İcadı, İz Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 120
40. Göle, Nilüfer, "Batı Dışı Modernlik: Kavramı Üzerine" Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce cilt: 3 Modernleşme ve Batıcılık, (Editör: Uygur Kocabaşoğlu), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 58
41. GÖLE, Nilüfer, Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 163-165
42. KÜÇÜK, Emir M.," Modernleşme, Oryantalizm ve Kendimizi anlamak", İstanbul Fikir Araştırmaları Merkezi, http://isfam.org/makale/ modernleşme-oryantalizm-ve-kendimizi-anlamak.html 29.01.2014
43. ŞİMŞEK, Asaf,"Anthon Giddens; Modernleşme Kuramı", http://www. politikadergisi.com/makale/anthony-giddens-modernleşme-kurami 29.01.2014
44. AKTAN, Çoşkun C., Toplumsal Dönüşüm ve Türkiye, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1999, s. 76-81

BÖLÜM 4

DEĞİŞİM OLGUSUNA POSTMODERNİST YAKLAŞIM: DEĞİŞİM-KAOS İLİŞKİSİ

KAYNAKÇA

1. GİBSON, Rowan, Geleceği Yeniden Düşünmek, (Çev.: Sinem Gül), Sabah Yayınları, İstanbul, 1997, s. 5
2. ERCAN, Fuat, Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik, 5. Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 34
3. CİRHİNLİOĞLU, Zafer, Az Gelişmişliğin Toplumsal Boyutu, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s. 33-34
4. Age., s. 38-39
5. IMMEGART, Glenn ve PİVECKİ, Francis, An İntroduction to Systems for the Educational Administrator, Addison-Wesley pub. co. s.30
6. LUHMANN, Niklas, Social Systems, Stanford Unıversity Press, Stanford, C. A., 1995, s. 331
7. KAST, Fremont, and ROSENZWEIG, James, "General Systems Theory: Application for Organization and Management", Emerging Concepts in Management, Edit: F. Luthans and M. Wortman, McMillan, N. Y., 1975, s. 325
8. KOÇEL, Tamer, İşletme Yöneticiliği, 13. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 260-261

9. SOROKİN, Pitirim A., Çağdaş Sosyoloji Kuramları, (Çev.: Münir Raşit Oymen), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 67.
10. ERÇETİN, Şule, Yönetimde Yeni Yaklaşımlar, Nobel Yayınevi, Ankara, 2001, s. 52-55
11. ŞİMŞEK, Hasan, 21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı, Kaostaki Türkiye, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 9.
12. ERÇETİN, Şule, a.g.e, s. 2-3
13. CAN, Halil, AZİZOĞLU, Özmen A., AYDIN, Eren M., Organizasyon ve Yönetim, 8.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s. 21.
14. ŞİMŞEK, Şerif M. ve ÇELİK, Adnan, Yönetim ve Organizasyon, 13. Baskı, Eğitim Akademi Yayınları, Konya, 2011, s. 20.
15. PETERS, John. Ve WATERMAN, Thomas, Yönetme ve Yükselme Sanatı, (Çeviren: M. Selami Sargut), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 155
16. KAVRAKOĞLU, İbrahim, Değişim ve Yaratıcılık, Kalder Yayınları, İstanbul, 1998, s. 79
17. ANIL, İbrahim ve KAPLAN, Nihal, "Sistem ve Durumsallık Yaklaşımlarında Paradigma Değişimi: Niklas Luhmann ve Autopoietic Sistem Teorisi", 15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 25-27 Mayıs 2007, Sakarya, s. 226
18. ERÇETİN, Şule, age., s. 2-3
19. Age., s. 4
20. COVEY, Stephen R., İlke Merkezli Liderlik, (Çev.: Çulpan Erhan), Varlık Yayınları, İstanbul, 2012, 170-174.
21. DAFT, Richard, L., Management, Fifth Edition, The Dreyden Press. A Division of Harcourt College Publishes, Orlando, 2000, s. 24.
22. İPEK, Cemalettin, "Kaos Kuramı ve Örgütsel Kaos", Yönetimde Yeni Yaklaşımlar, (Editörler: Hasan Basri Memduhoğlu ve Kürşad Yılmaz), Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2010., s. 342.
23. RİFKİN, Jeremy, HOWARD, Ted., Entropi, Dünya'ya Yeni Bir Bakış, (Çev.: Hakan Okay), İz Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 48.
24. Age., s. 66.
25. Age., s. 72.
26. Age., s.230-233.
27. ACAR, Muhittin, age., s. 49.
28. Age., s. 51
29. DERELİ, Türkay vd., "İşletmelerde Kaos Yönetimi", Journal of İstanbul, Kültür University, 2006/3., s. 25.
30. Age., s. 26
31. Yeşilorman, Mehtap, "Kelebek Kanadını Kimden Yana Çırpıyor?, Birleştirilmiş Bilimin Kıyısında Kaos ve Sosyal Bilimler", Journal of Istanbul, Kültür University, 2006 13, s. 78.
32. DERELİ, Türkay vd., agm. s. 27.
33. DEĞİRMENCİ, Hikmet C., 21 Yüzyılda Liderlik ve İş Dünyası, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2012., s. 148-149.
34. ERDEMİR, Erkan ve KOÇ, Umut, "Postmodernizim ve Kompleks-

lilik: Orgüt Kuramı Bağlamında Paradigmatik Bir Tartışma", Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Nisan 2010, 5 (11), s. 29.
35. Geniş bilgi için bk.,BATTRAM, A., "Karmaşıklıkta Yol Almak", (Çev.: Zülfi Dicleli), İstanbul Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul, 1999.
36. Geniş Bilgi İçin bk. PASCALE, R. T. "Surfing The Edge of Chaus: The Laws of Nature and The New Laws of Business", Crawn Business Press, New York, 2000.
37. BUDAK, Gülay ve BUDAK Gönül, age., s.475-476.
38. Age. s.477-178
39. TÜZ, Melek Vergiliel, Kaos Ortamında Self Organizasyon Davranışı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, s.20-27
40. KOTLER, Philip ve CASLIONE, John A., Kaos Yönetimi, (Çev: Kıvanç Dündar), Optimist Yayınları, İstanbul, 2010, s. 34-60.
41. Age. s. 95.
42. HATCH, Mary Jand CUNLIFFE, Ann L., Organization Theory, Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives, Seconnd Edition, Oxford University Press, N.Y., 2006, s. 330.
43. ERÇETİN, Şule, Agm. s. 52-55.
44. DERELİ, Türkay vd., agm. s. 169-171.
45. KURT, Mustafa, "Kaos Teorisi Gölgesinde Örgüt Araştırmaları; Metod mu, kuralsızlık mı?", 13. Ulusal Yönetim ve organizasyon Kongresi, 12-14 Mayıs 2005, İstanbul, s. 154.
46. ERÇETİN, Şule, agm. s. 9
47. İPEK, Cemalettin, agm. s. 342
48. İPEK, Cemalettin, age.,s. 342
49. YAZGAN, Şükrü, "Karmaşık Sosyal Sistemlerde Düzen Kalıpları"nın Fraktal Yapısı", Journal of İstanbul Kültür University, 2006, s. 209-221.
50. Agm. s. 211.
51. Agm. s. 212-213.
52. NELSON, Bob ve ECONOMY, Peter, Yöneticilik, (Çev:Ali Ümit Şensoy), Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 318.
53. DERELİ vd., agm. s. 28.
54. MASSOTE, P., BATAILLE, R., "Future Production Systems: Influance of Self Organization on Approaches to Quality Engencering", Production Economies, 64, 2000, s. 359-377.
55. DERİN, Neslihan ve DEMİREL, Erkan T., "Örgütsel Vatandaşlığın Self Organizasyon Oluşumuna Etkisi", Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 2011 (online), s. 256.
56. TÜZ, Melek V., age., s. 257.
57. GLEICK, James, Kaos, Yeni Bilim Teorisi, (Çev.: Fikret Üçcan), Tübitak Yayınları, No.: 15, Ankara, 2000, s. 361.
58. PEITBEN, H: O., vd., Chaos and Fractals New Frontiers of Science, Springer-Verlog Press, New York, 1992, s. 146.

59. LUHMANN, Niklas, age., s. 117
60. TEKEL, Suna, "Yönetim ve Organizasyon Açısından Karmaşıklık Teorisi", Journal of Istanbul Kültür University, 2006., s. 226-228
61. KAÇMAZ, Gökçe, "Sosyolojide Yeni Arayışlar: Kaos Teorisinin Sosyolojiye Sunduğu İmkânlar Üzerine Bir Deneme", Journal of İstanbul University, 2009,s. 115
62. DİNK, Daniel H., Aklın Yeni Sırları (Çev.: Aytül Özer), Media Cat Yayınları, İstanbul, 2006,s. 166-171
63. TÜZ, Melek V., age. s. 93-100
64. KOÇ, Ufuk, "Komplekslilik Yaklaşımı ve Bilgi Yönetimi", 3. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım 2004, Eskişehir, s. 419-432
65. ERÇİL, Yavuz vd., "Organizasyon Kültürünün ve Bireyler Üzerindeki Etkilerinin Açıklanmasında Kaotik Bir Yol", Journal of İstanbul Kültür University, 2006/3, s. 18
66. ERÇETİN, Şule, age., s. 43
67. Age., s.46
68. TAŞÇI, Deniz ve KOÇ, Umut, agm. s. 148
69. MORGAN, G., Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor, (Çev.: Gündüz Bulut), MESS Yayınları, İstanbul, 1998, s. 285
70. TAŞÇI, deniz ve KOÇ, Umut, "Yeni Köye Yeni Adet: Yeni Yönetim Anlayışları İçin Bir Örnek", 15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 25-27 Mayıs 2007, Sakarya, s. 230-231
71. Agm., s.227
72. KEÇECİOĞLU, Tamer, Örgüt Teorisinde Yenilikler, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011, s. 29-30, ÖZALP İnan, İşletme Yönetimi, Birlik Ofset, Eskişehir, 2005, s. 595-596.
73. HOLAND, J., How Adaption Builds Complexity: Hidden order, Perseus Books, Cambridge, Massachusetts'den aktaran SÖZEN, Cenk H., "Örgütler ve Doğrusal Olmayan Değişim Yaklaşımları", Örgütlerde Değişim ve Öğrenme, (Editörler: Kadir Varoğlu ve Nejat Basım), Siyasal Yayınevi, Ankara, 2009, s.165-167.
74. NELSON, Bob ve ECONOMY, Peter, age., s. 184.
75. SİNGH, H. ve SINGH, A., "Principles of Complexity and Chaos Theory in Project Execution: A New Approach to Management", Cast Engenearing, 44., 12., s. 23-24 ten aktaran SÖZEN, Cenk, H., age. s. 165.
76. SARUHAN, Sadi C. ve YILDIZ, Leyla M., age., s. 261.
77. ŞİMŞEK, Şerif M. ve ÇELİK, Adnan, age., s. 394.
78. HANDY, Charles, Super Yönetim, (Çev.: Seden Hatay), İlgi Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 220.
79. SEYMEN, Oya A., Örgütsel Bağlılığı Etkileyen Örgüt Kültürü Tipleri Üzerine Bir Araştırma, Detay Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 106.
80. ERGUN, Ercan, "Kurum Kültürünü Analiz Etmede Quinn ve Cameron'un Rekabetçi Değer Analizi", 15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 25-27 Mayıs, Sakarya, s. 268.

81. DİNÇER, Ömer, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 331.
82. ATAMAN, Göksel, İşletme Yönetimi, Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar, 5. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2009, s. 333.
83. HODGETS, Richard M., Yönetim, Teori, Süreç ve Uygulama, (Çev.: Canan Çetin ve Esin Can Mutlu), Beta Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 199
84. ÖGÜT, Adem, Bilgi Çağında Yönetim, 5. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2012, s. 107.
85. KIRIM, Arman, Krizden Nasıl Çıkarız? Durgunluk ve Belirsizlik Döneminde Şirket Yönetimi Rehberi, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2009, 76.
86. ULRICH, David, "A New Mandate For Human Resoursees", Harward Business Review, January - Fabruary 1998, s. 37.
87. RAYNOR, Mıchael A., BOWER, J. L., "Merkezden yönetim ve Iş birliği Kuralları", MESS Yayınları, İstanbul, 2009, s. 110.
88. HAMEL, Gary, VALİKANGAS, Litson, "The Qest for Re Silince", Harvard Business Review, September, 2003, s. 11.
89. PETERS, Thomas J., WATERMAN, age., s. 155.
90. ŞİMŞEK, Şerif M. ve ÇELİK, Adnan, age., s. 207.
91. BONO, Edward De., Altı Şapkalı Düşünme Tekniği, (Çev: Ercan Tuzcular), 2. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 138
92. KOÇEL, Tamer, age., s.320
93. EREN, Erol, Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar, 10. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 393-397
94. KOTLER, Philip ve CASLLONE, John A., age. s. 99-100
95. Age., s. 100
96. Age., s. 127
97. KEÇECİLER, Tamer, age., s. 60

BÖLÜM 5

DEĞİŞİM YÖNETİMİ

KAYNAKÇA

1. AL-SEDAIRY, Salman, "A Change Management Model For Saudi Construction Industruy", International Journal of Project Management, 19 (2001), s. 161-169
2. BİLGİSEVEN, Kurtkan Amiran, Genel Sosyoloji, Filiz Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 265.
3. ADAIR, John, Etkili Değişim, Rekabetin Önünde Nasıl Durulur?, (Çev.: Fatma Beşenk), Babıâli Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2003, s. 151-152
4. DRUCKER, Peter F., 21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları, (Çev. İrfan Bahçivangil ve Gülenay Gorbon), Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 86.
5. MATHESON, David, MATHESON, Jim, Akıllı Örgüt Stratejik Ar-Ge ile Değer Yaratma, (Çev.: Meral Tüzel), Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 1999, s. 299.
6. HUNT, Rikki, BUZAN, Tony, Düşünen Organizasyon, (Çev.: Dinç

Tayanç), Alfa Yayınları, İstanbul, 2003, s. 205.
7. SEMLER, Ricardo, Maverick, Dünyanın En Sıra Dışı İşlerinin Perde Arkasındaki Başarı Öyküsü, (Çev.: Tevfık Ertan), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 103.
8. PEKER, Ömer, Yönetimi Geliştirmenin Sürekliliği, TODAİE Yayınları, Yayın No.: 258, Ankara, 1995, s. 201.
9. KOZLU, Cem, Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No.: 335, Ankara, 1995, s. 328.
10. TEKİN, Mahmut, GÜLEŞ, Kürşat H., ÖĞÜT, Adem, Değişim Çağında Teknoloji Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, s. 37-38.
11. HANDY, Charles, Süper Yönetim, (Çev.: Seden Hatay), İlgi Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 208.
12. TÜRKMEN, İsmail, "Katılımcı Yönetimin Önkoşulu Yönetsel Değişimler" 3. Verimlilik Kongresi, MPM Yayınları, Ankara, 14-16 Mayıs 1997, s. 658.
13. ARKIRMAN, Deniz Ali, Sanal İş Yerinde Örgütsel Davranış, Aktüel Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 44-45.
14. NORTH, Douglass C., Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans, (Çev.: Gül Çağalı Güven), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 113.
15. WETLAUFER, S-, Toplu İşten Çıkarmalardan Sonra Ne Olur?, MESS Yayınları, İstanbul, 2000, s. 164.
16. DRUCKER, Peter F., a.g.e., 98.
17. GENÇ, Nurullah., Yönetim ve Organizasyon, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 303-304.
18. UÇKUN, Gazi, "Değişim Yönetimi", Stratejik Boyutuyla Modem Yönetim Yaklaşımları, (Ed. İsmail Dalay vd.), Beta Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 111.
19. ACUNER, Taner, "Değişim Sürecinde Organizasyonel Süreklilik", D.E.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı, İzmir, 2000, s. 8.
20. DÜREN, Zeynep, 2000'li Yıllarda Yönetim, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 203-231.
21. WERNER, Isabel., Liderlik ve Yönetim, (Çev. Vedat Üner). Rota Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 237-239.
22. DENİZ, Döşoğlu Nevin, "2000'li Yıllarda İnşan Kaynaklan ve Yönetimde Beklenen Değişme ve Gelişmeler", M.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, cilt XVI, Sayı 1, İstanbul, 2000, s. 78.
23. ÇOROĞLU, Çoşkun, İş Dünyasında Geleceğin Yönetimi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003, s. 93-97.
24. TÜRKOGLU, Faruk, Kişisel ve Kurumsal Değişim Kültürü, Arıtan Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 168.
25. ŞİMŞEK, Şerif M., AKIN, Bahadır H., Teknoloji Yönetimi ve Örgütsel Değişim, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003, s. 243.
26. ŞİMŞEK, Şerif M., AKIN, Bahadır H., a.g.e., s. 243-244.

27. ÇELEBİOĞLU, Fuat, Davranış Açısından Örgütsel Değişim, İ.Ü.İ.F. İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları, Yayın No.: 131, İstanbul, 1990, s. 105.
28. SKINNER, Denise, "Evalution and Change Management: Rhetoric and Reality", Human Resource Management Journal Volüm 14, Issue 3, 2004, s. 2-13.
29. AL-SEDAIRY, Salman, a.g.e., 161-169.
30. DİNÇER, Ömer, Örgüt Geliştirme Teori, Uygulama ve Teknikler, Timaş Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 32.
31. LIPPIT, Gordon L., Orgaizational Renewal: Acheiving Viability in A Changing World, Prentice-Hall Inc. Englewood Cliffs, New Jersay, 1969, s. 144.
32. SISK, Henry, "Management and Organization"dan Hayri Ülgen, Örgütsel Değişim, Organizasyon Dergisi, Yıl 2, Sayı 5, İstanbul, 1978, s. 24.
33. TEKİN, Mahmut, ÇİÇEK, Ercan, "Değişim Yönetimi Sürecinde Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Önemi", http://www.bilgiyonetimi.org/cm., 10.04.2005, s. 19.
34. DİNÇER, Ömer, a.g.e., s. 33.
35. KOZAK, Akoğlan Meryem, GÜÇLÜ, Hatice, "Turizm İşletmelerinde Değişim Yönetimi Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, http://www.işguc.org/arc, 09.04.2005
36. AYDIN, Vahdet, İşletme Organizasyonundaki Gelişmeler, A.Ü.S.B.F. Yayınları, Yayın No.: 369, Ankara, 1973, s. 402.
37. PEKER, Ömer, a.g.e., 206.
38. DİNÇER, Ömer, a.g.e., 34.
39. PEKER, Ömer, a.g.e.,207.
40. ARGYRIS, Chris, Interpersonel Competence and Organizational Effectiveness (Akt. Şerif Şimşek), Teknolojik Değişiklik ve Yönetim Sorunları, A.Ü.İ.F. Yayınları, Yayın No.: 71, Erzurum, 197 8, s. 100.
41. BENNIS, Warren G., "Davranış Bilimlerinin Yeni Rolü: Organizasyonlarda Değişim Sağlama", (Çev.: Vahdet Aydın), A.Ü.S.B.F Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, Ankara, 1965, s. 616.
42. PEKER, Ömer, a.g.e., s. 208.
43. HUSE, Edgar F., Organization Development and Change, West Public Company, New York, 1975 (Akt. Ömer Dinçer), Örgüt Geliştirme Teori, Uygulama ve Teknikler, Timaş Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 86-87.
44. DİNÇER, Ömer, a.g.e.,s. 38.
45. BUMİN, Birol, İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi, Ankara, 1990, s. 39.
46. KIERNAN, Matthew J., Değişime Uyun ya da Kaybolun, (Çev.: Kaan Tunçbilek), Form Yayınları, İstanbul, 1998, s. 251.
47. GENÇ, Nurullah, a.g.e., s. 304-305.
48. SABUNCUOĞLU, Zeyyat, Tüz, Melek, Örgütsel Psikoloji, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2001, s. 264

49. KOFMAN, F., SENGE, P., "The Heart of Learning Organizations", Organizational Dynamics, Vol. 22, No.: 2, 1993, s. 5-53.
50. SCANDURA, Teri A., WILLIAMS, Ethlyn A., "Mentoring and Transformational Leadership: The role of Supervisory Career Mentoring", Juomal of Jocational Behavior, 30 (2004), s. 1-2.
51. GUPTA, Vipin, MACMILLAN, Ian C., SURIE, Gita, "Entrepreneurial Leadership: Developing and Measuring A Cross-Cultural Construct", Journal of Business Venturing, 19 (2004), s. 242.
52. BASADUR, Min, "Leading Others To Think Innovatively Together: Creative Leadership", The Leadership Quarterly, 15 (2004), s. 110.
53. ÜLGEN, Hayri, İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması, İÜİF İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları, Yayın No.: 134, İstanbul, 1990, s. 183.
54. BOB, Norton, CATHY, Smith, Understanding the Virtual Organization, Barron's, Hong Kong, 1997, s. 6.
55. TOKAT, Bülent, Örgütlerde Değişim ve Değişimin Yönetimi, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012, s. 236.
56. TAYLOR, William C., Değişim Manifestosu (Çev.: Şeyda Odabaş ve Zeynep Kökkaya Chalar), Media Cat Yayınları, İstanbul, 2011, s. 336-340
57. BARUTÇUGİL, İsmet, Stratejik Yönetim, Kariyer Yayınları, İstanbul, 2013, s. 544

BÖLÜM 6

DEĞİŞİM YÖNETİMİNDE KULLANILABİLECEK YÖNETSEL YAKLAŞIMLAR

KAYNAKÇA

1. NALINCI, Nur A., Bireysel Kalite Yönetiminden Toplumsal Kalite Yönetimine Yolculuk, İnsan Mühendisliği, Kont Matbaası, Ankara, 1997, s. 8.
2. KENDİRLİ, Selçuk ve ÇAĞIRAN, Hülya; "Sanayi İşletmelerinde Kalite Maliyetlerinin Oluşumu ve Muhasebeleştirilmesi", Gazi Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Bahar 2002, s. 129.
3. BOZKURT, Rıdvan, "Kalitenin Esasları ve Deming'in Ondört İlkesi", Verimlilik Dergisi, MPM Yayınları, Sayı 3, Ankara, 1994, s.104.
4. DEMİRKAN, Mahmut, TKY ve Türk İlişkileri Sistemine Etkileri, Değişim Yayınları, Sakarya, 1997, s. 45.
5. GARVIN, David A, "Product Quality : An Important Strategic Weapon", Business Horizans, March-Aprill 1984, s. 43.
6. BERTHOD, Giovanni, "Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları", (Çev.:

Özlem Rodoplu), Kalite Dergisi, Kal-Der Yayınları, Sayı 6, Ocak 1994, s. 30.
7. KAVRAKOĞLU, İbrahim, TKY, Kalder Yayınları, İstanbul, 1998, s. 47.
8. EFİL, İsmail, TKY ve Toplam Kaliteye Ulaşmada Önemli Bir Araç ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi, Vipaş A. Ş, Bursa, 1998, s. 8.
9. SANDERS, Donalt A. vd, ISO 9000 Nedir? Niçin? Nasıl? (Çev.: Gönül Yenersoy), Rota Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 26.
10. WANDSWORTH, Harrison M. Vd, Modem Methods For Quality Control and Improvement, John Wiley and Sons Inc, New York, 1986, s. 30.
11. TAYLOR, James Robert: Quality Control Systems, McGraw Hill Book Comp, New York, 1986, s. 10.
12. EFİL, İsmail, a.g.e. s. 19.
13. SANDERS, Donalt A. vd, a.g.e. s. 35.
14. DÜREN, Zeynep, 2000'li Yıllarda Yönetim, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 40.
15. EFİL, İsmail, a.g.e., 4.
16. SANDERS, Donalt A. vd, a.g.e. s. 19.
17. KAVRAKOĞLU, İbrahim, a.g.e. s. 32.
18. KAVRAKOĞLU, İbrahim, a.g.e. s. 32.
19. ISHIKAWA, Kaoru, What is Total Quality Control? The Japanese Way, Prentice Hall Inc, New Jersey, 1985, s. 72.
20. KATAYAMA, Osamu, 21. Yüzyıla Hazırlanan Japon Şirketleri, Başarıya Götüren Stratejiler, (Çev.: Gülden Şen), Sabah Yayınları, İstanbul, 1998 s. 77.
21. DE BONE, Edward, Rekabet Üstü (Çev.: Oya Özel), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 43.
22. IMAI, Masaaki, Kaizen, McGraw Hill Book Comp, New York, 1986, s. 151.
23. KAVRAKOĞLU, İbrahim, a.g.e. s. 10.
24. ERSEN, Haldun, Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları İlişkisi, Verimli ve Etkin Olmanın Yolu, Sim Matbaacılık, İstanbul, 1997, s. 24.
25. KAVRAKOĞLU, İbrahim, a.g.e. s. 19-21.
26. EREN, Erol, Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Yayınevi, İstanbul 1998, s. 494.
27. AKTAN, Çoşkun Can, "Yeniden Yapılanma", İktisat Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, Haziran 1996, s. 2-3.
28. JABLONSKI, J, Implementing TQM, Tecnical Management Concorcium Inc, New Mexico, 1994, s. 53.
29. DEMİRKOL, Şehnaz, "Süreç Tasarımı-Business Process Reengeneering (Değişim Mühendisliği), Stratejik Boyutuyla Modem Yönetim Yaklaşımları, (Edt. İsmail Dalay-Recai Çoşkun-Remzi Altunışık), Beta Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 164.
30. ŞİMŞEK, Şerif M, Yönetim ve Organizasyon, Konya, 2001, s. 371-372.
31. HAMMER, Michael ve CHAMPY, James, Değişim Mühendisliği,

İş İdaresinde Devrim İçin Bir Manifesto, (Çev.: Sinem Gül), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994, s. 29.
32. MAGNELLİ, Raymond L, KLEİN, Mark M, The Reengeneering Hand Book A step-by-step Guide to Business Transformation, New York, 1994, s. 8.
33. HAMMER, Michael ve CHAMPY, James, a.g.e. s. 3.
34. AKTAN, Coşkun Can, "Çağdaş Yönetim Anlayışı*. Toplam Kalite-II", s.28-30, www.insankavnaklan.com/CN/... 07.05.2005.
35. HAMMER,-Michael ve STANTON, Steven A, Değişim Mühendisliği Devrimi, Ne Yapmalı, Ne Yapmamalı, (Çev.: Sinem Gül), Sabah Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 46-58.
36. AKTAN, Coşkun Can, a.g.e., s. 42-46.
37. BUDAK, Gülay ve BUDAK, Gönül, İşletme Yönetimi, Barış Yayınları, İzmir, 2004, s. 244.
38. ROBERT, Lion, "Process Reengeneering The Key to Achieving Breakthrough Success", ASQC Quality Pres, Vilwauke, Winconsin, 1994, s. 19-24.
39. ARDIÇ, Kadir, "İşletmelerde Köklü Değişim Aracı Olarak değişim Mühendisliği", Ekonomi ve yönetim, Sakarya Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları, Adapazarı, 1998, s. 242-243.
40. HAMMER, Michael ve CHAMPY, James, a.g.e. s. 93.
41. GENÇ, Nurullah, Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 94.
42. EKREN, Nazım, ARGIN, Aydın, ''Bankacılıkta Değişim Mühendisliği / Değişim Yönetimi", Active, Ağustos-Eylül, 2000, s. 6.
43. TUĞRUL, Daim, "Neden Reengeneering Yeniden Yapılanma", Önce Kalite Dergisi, Temmuz, 1995, s.29-30.
44. HAMMER, Michael ve CHAMPY, James, a.g.e. s. 190-202.
45. SARUHAN, Can Şadi, TÜRKER, Volkan M, "Personeli Güçlendirme: Yüksek Performans İçin Olmazsa Olmaz Bir Gereklilik mi? Geçici Bir Yöntem Hevesi mi? Yoksa Hepsinden Öte Bir İnsan Kaynaklan Stratejisi mi?: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma" 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Afyon, 22-24 Mayıs 2003, s.817.
46. SARUHAN, Can Şadi, TÜRKER, Volkan M, a.g.e. s. 818.
47. KOÇEL, Tamer, İşletme Yöneticiliği, 9. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 565.
48. CAN, Niyazi, ÇELİKTEN, Mustafa, "Örgütlerde Görev Yapan Alt Düzey Personelin Güç Kaynaklan: Erciyes Üniversitesi Örneği", 8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Nevşehir, 25-27 Mayıs 2000, s.479.
49. CEYLAN, Adnan, "Çalışanların Güçlendirilme Algılan Üzerine Tuzla Bölgesindeki Ticari Bankalarda Bir Araştırma'' Öneri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 5, Sayı 17, Ocak 2002, s.14.
50. KOÇEL, Tamer, 2003, a.g.e. s. 414.

51. COŞKUN, Recai, "Öz Yetkinliklere Odaklanma Stratejisi Olarak Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing)'V Stratejik Boyutuyla Modem Yönetim Teknikleri, (Ed. İsmail Dalay, Recai Çoşkun, Remzi Altunışık), Beta Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 220.
52. KARAKOÇ, Nihat, BIYIKLILAR, Özge N.," İşletmelerdeki ISO 9001 Uygulamalarının İşgöreni Güçlendirme Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", Öneri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 5, Sayı 19, Ocak 2003, s. 2.
53. KOÇEL, Tamer, 2003, a.g.e. s. 417-418.
54. COFFEY, Robert, COOK, Curtis, HUNSAKER, Philip,Management and Organizational Behavior, Irwin, Inc, Chicago, 1994, s. 152
55. SARUHAN, Can Şadi, TÜRKER, Volkan M, a.g.e. s. 827.
56. YÜKSEL, Öznur, ERKUTLU, Hakan, "Personeli Güçlendirme Empowerment", G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 5, sayı 1, 2003, s. 9-10.
57. CEYLAN, Adnan, a.g.e. s. 116.
58. YÜKSEL, Öznur, ERKUTLU, Hakan, a.g.e. s. 10-11.
59. YÜKSEL, Öznur, ERKUTLU, Hakan, a.g.e. s. 11.
60. STAINER, Alan, STAINER, Lorice, a.g.e. s. 190.
61. KOÇEL, Tamer, 2003, a.g.e. s. 422-423.
62. KOÇEL, Tamer, 2003, a.g.e. s. 424-425.
63. DOĞAN, Selen, Personel Güçlendirme Empowerment, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 84-85.
64. AKAT, Ömer, Uygulamaya Yönelik İşletme Politikası ve Stratejik Pazarlama, Ekin Yayınlan, Bursa, 1998, s. 424.
65. BERGMAN, B. and KLEFSJÖ, Berg, Quality Form Customer Needs to Customer Satisfaction, MeGraw Hill Book Comp, London, 1994, s. 324.
66. YILDIZ, Gültekin, "Benchmarking (Kıyaslama)", Yönetim ve Organizasyon Seminer Notları, Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya, 1998, s.39.
67. FISHER, John G, Kıyaslama (Benchmarking) Yoluyla Performans Nasıl Artırılır?, (Çev.: Ahmet Ünver), Rota Yayınevi, İstanbul, 1998, s.106.
68. AKAT, Ömer, a.g.e. s.63.
69. CAMP, Robert, Benchmarking, ASQC Quality Pres, Wilwaukie, Winconsin, 1989, s. 109.
70. REDHOUSE Sözlüğü, 8. Baskı, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 84.
71. SÜRAL, Pınar, "Benchmarking", İİBF Dergisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Cilt II, Sayı 2, İzmir, 1996, s. 84.
72. AKAT, İtler, BUDAK, Gönül, BUDAK, Gülay, İşletme Yönetimi, Barış Yayınevi, İzmir, 1999, s. 427.
73. KOÇEL, Tamer, İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 296.
74. AKAT, İtler, vd., a.g.e. s.423.
75. KOÇEL, Tamer, 1998, a.g.e. s. 295.

76. THUROW, Lester, Kıran Kırana, (Çev.: Ayşe Karasu), AFA Yayınları, İstanbul,1994, s. 283.
77. GREENGARD, Samuel, "Discover Best Practices Through Benchmarking", Personel Journal, November 1995, s. 65.
78. KOÇEL, Tamer, 1998, a.g.e. s. 298.
79. YILDIZ, Gültekin, a.g.e. s. 44-50.
80. FISHER, John G, a.g.e. s. 18-20.
81. SIDI, Victor, Benchmarking, KOGEM Yayınları, 1995, s. 21.
82. ÇOLAK, Metin, "Kıyaslama (Benchmarking", TUSİAD-KALDER 5. Ulusal Kalite Kongresi Tebliğler Kitabı, İstanbul, 13-14 Kasım, 1996, s. 114.
83. RICHARDSON, Helen, L., "Measure Up With Benchmarking" Transportation and Distribution, Vol. 34, June 1993, s. 32-35.
84. KARCH, Kenneth M, "Getting Organizational Buy in for Benchmarking; Environmental Management at Weyerhauser", Total Quality Environmental Management Journal, Vol. 3, Spring 1994, s. 297-307.
85. AKTAN, Coşkun Can, VURAL, İstiklal Y., Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TISK) Yayınları, Ankara, 2004, s.136.
86. OLGUN, Onur, "Dış Kaynaklardan Yararlanma Nedir?" http;/ ww\v.cutr.net/ makale/is_trend/outsourcing htm, erişim tarihi: 10.11.2004, s. 10.
87. LEI, D., HITT, M, "Strategic Restructuring and Outsourcing: The Offect of Mergers and Acquisition and LBO's on Building Firm Skills and Capabilities", Journal of Managemennt, Vol 21, No. 5,1995, s. 836.
88. COŞKUN, Recai, "Gücün ve Sorumluluğun Organizasyona Yayılması: Çalışanı Güçlendirme (Empowerment)", Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları, (Ed. İsmail Dalay, Recai Çoşkun, Remzi Altunışık), Beta Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 199.
89. GILLEY, Matthew K, RASHEED, Abdul, "Making More by Doing less; An Analysis of Outsourcing and its Effects on Firm performance", Journal of Management, Vol, 26 No.: 4,2000, s. 764-765.
90. DÜREN, Zeynep, İşletmelerde Kalite Çemberleri, Evrim Basım Yayım, İstanbul 1990, s. 78.
91. HITT, Michael A, IRELAND, Duane R, HASKİSSON, Robert H, Strategic Management: Competitiveness and Globalization, West Publishing, New York, 1995, s. 89-90.
92. KOÇEL, Tamer, 2003, a.g.e. s. 387.
93. MERSİN, Doğan, "Lojistikte Dış Kaynak Kullanımı, Yararları ve Dikkat Edilmesi Gerekli Noktalar", s. 2, www.bilgivonetimi.org/ cm/pages/mkl. 27.04.2004.
94. BİLGEN, Semih, "Kamu Sektöründe Bilişim Hizmetlerinde Dış Kaynak Kullanımı", s. 317, www.biljzivonetimi.org. 27.04.2004.
95. JOHNSON, Mike, Gelecek Binyılda Yönetim, (Çev.: Sinem Gül), Sabah Kitapları, İstanbul, 1996, s. 42.

96. DEMİR, Yeter, "İşletmelerde Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) Uygulamaları", Üçüncü Sektör Kooperatifçilik Dergisi, Sayı: 146, Ekim-Kasım-Aralık 2004, s. 25.
97. DÜREN, Zeynep, 1990, a.g.e. s. 80.
98. TÜRKOĞLU, Yusuf, "Bilişim Sektörü ve Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing)", s. 215, http://www.igeme.org.tr, 28.04.2005.
99. DEMİR, Yeter, a.g.e. s. 25-27.
100. DEMİR, Yeter, a.g.e. s. 28.
101. MERSİN, Doğan, a.g.e. s. 1.
102. DEMİR, Yeter, a.g.e. s. 28.
103. DEMİR, Yeter, a.g.e. s. 29-30.
104. COŞKUN, Recai, a.g.e. s. 206-209.
105. DEMİR, Yeter, a.g.e. s. 31-32.
106. MERSİN, Doğan, a.g.e. s. 3-5.
107. DEMİR, Yeter, a.g.e. s. 29-30.
108. TÜRKOĞLU, Yusuf, a.g.e. s. 2-5.
109. BİLGEN, Semih, a.g.e. s. 6-7.
110. BRAHAM, Barbara J, Öğrenen Bir Organizasyon Yaratmak, (Çev.: Ali Tekcan), Rota Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 48-49.
111. SCHEIN, Edgar H, "Three Cultures of Management: The Key to Organizational Learning", Sloan Management Review, Cilt 38, No. 1,1996, s.9-10.
112. DİNÇER, Ömer, Örgüt Geliştirme Teori, Uygulama ve Teknikler, Timaş Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 47.
113. MORGAN, Clifford I., A Brief Introduction to Psychology, McGraw Hill Book Camp, New York, 1977, s. 99.
114. DİNÇER, Ömer, a.g.e. s. 46.
115. BRAHAM, Barbara J., a.g.e. s. 88-91.
116. KIERNAN, Matthew J., Değişime Uyun ya da Kaybolun, 21. Yüzyılın Globalleşen Dünyasına Uyum Sağlamak İçin "II Emir", (Çev. Kaan Tuncbilek), Form Yayınları, İstanbul, 1998, s.213.
117. KIERNAN, Matthew J., a.g.e.,214.
118. ŞİMŞEK, Şerif M., Yönetim ve Organizasyon, Damla Basımevi, Konya, 1998, s. 385-386.
119. NOVARA, Ikujiro, "The Knowledge-Creating Company", Harvard Business Review, November-Decamber 1991, s. 96.
120. KOÇEL, Tamer, 1998, a.g.e. s. 315.
121. GARVIN, David A., "Building A Learning Organization", Harvard Business Review, July-August 1993, s. 80.
122. SENGE, Peter, Beşinci Disiplin, (Çev.: Ayşegül İldeniz-Ahmet Doğukan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 11.
123. ARMSTRONG, Michell, Human Resource Management: Strategy-Action, Second Reprint, Kogan Page, London, 1994, s. 155-156.
124. KOÇEL, Tamer, 1998, a.g.e. s. 316.
125. FEDAYI, Cemal, "Öğrenen Örgütler Teorisi ya da Öğrenmeyi Öğrenmek", Yeni Türkiye Dergisi 21. Yüzyıl Özel Sayısı, Yıl 4, Sayı 20,

Ankara, Mart-Nisan 1998, s. 1231.
126. LUTHANS, Fred, Organizational Behavior, New York, 1995, s. 42-43.
127. SENGE, Peter, a.g.e. s. 14-20-128.
128. BRAHAM, Barbara J,a.g.e. s. 9.
129. MILLS, Daniel Quin and FRIESEN, Bruce, "The Learning Organization", European Management Journal, c. 10, No.: 2, June 1992, s. 147-148.
130. ÖZGEN, Hüseyin, TÜRK, Murat, "Öğrenen Organizasyon Sistemi ve Bir Öğrenen Organizasyon Modeli", TODAİE Dergisi, Cilt 29, Sayı 2, Haziran 1996, s. 74.
131. GARVIN, David A., a.g.e. s. 79-81.
132. TÜRKDOĞAN, Orhan, Sanayi Sosyolojisi, Türkiye'nin Sanayileşmesi, Dün-Bugün-Yarın, Töre Devlet Yayınevi, Ankara, 1981, s. 21.
133. STEWART, Thomas A., Entelektüel Sermaye (Çev: Nurettin El Hüseyni), MESS Yayınları, İstanbul, 1997, s. 14.
134. YÜKSEL, Öznur, Davranış Bilimleri, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s. 292-293.
135. YÜKSEL, Müberra, İnsan Kaynakları Çağında İşletmelerde Eğitim Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul, s.114.
136. SANCHEZ, Richard, "Preparing For An Uncertain Future", International Studies Of Management and Organization, 27(2), 1997, s. 70-95.
137. MORGAN, Gareth, Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor, (Çev: Gündüz Bulut), MESS Yayınları, İstanbul, 1998, s. 68.
138. WOSS, Tony, Lider Yöneticilik, (Çev.: Mehmet Zaman), Hayat Yayınları, İstanbul, 2000, s. 114.
139. DEMİREL, Mustafa Kemal (Editör), İşletmecilik, Kuram ve Uygulama, Detay Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 40.
140. DAVIS, Keith, İşletmelerde İnsan Davranışı, Örgütsel Davranış, (Çev.: Kemal Tosun vd.), 5. Baskı, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları, Yayın No.: 98, İstanbul, 1988, s. 234.
141. Age., s. 234.
142. FRENCH, Wendell L. and BELL, Cecil H., Organizational Development, Englewood Cliffs, N. J., 1978, s. 14.
143. BENNIS, Warren., Organizational Development: Its Nature, Origins and Prospects, Massachosetts, 1969, s. 2-3.
144. VARRIK, D. D., "Teaching and Championing O.D: Designing an Introductory Course For Students and Managers", Organization Development Journal, Cilt 24, Sayı 3., 2006, s. 93.
145. BECKHARD, Richard, Organization Development: Strategies and Models, Addison-Wesley Pub. Comp., Massachosetts, 1969, s. 9.
146. CAN, Halil., Organizasyon ve Yönetim, 5. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s. 220.
147. GENÇ, Nurullah, Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 296.

148. DİNÇER, Ömer, Örgüt Geliştirme, Teori, Uygulama ve Teknikleri, 2. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2008, s. 15-16.
149. TORRES, Sandra, "Organizational Development-From Public relations Nightmare to Competitive Edge", Organization Development Journal, Volum 25, Number 4, Winter 2007, s. 152.
150. AKGEMCİ, Tahir, Stratejik Yönetim, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007, s. 104-120.
151. DE BONO, Edward, Rekabet Üstü, (Çev.: Oya Özel), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 12-13.
152. TOFFLER, Alvin, TOFFLER, Heidi, Yeni Bir Uygarlık Yaratmak, (Çev.: Zülfü Dicleli), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 45.
153. DRUCKER, Peter F., Gelecek İçin Yönetim, 5. Baskı (Çev.: Fikret Üçcan), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1998, s. 200-204.
154. ÖZEN, Şükrü, "Yönetim Geliştirmede Bir Yaklaşım: Örgüt Geliştirme", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 24, Sayı 4, Aralık 1991, s. 93-95.
155. Agm., s. 97-98.
156. ÖZKALP, Enver ve KIREL, Çiğdem, Örgütsel Davranış, Etam Matbaacılık, Eskişehir, 2005, s. 536-537.
157. DİNÇER, Ömer, age. s. 16-20, ÖZEN, Şükrü, "Örgüt Geliştirmede Müdahale Yöntemlerinin Etkinliğini Ölçmeye Yönelik Çalışmaların Değerlendirilmesi", TODAİE Dergisi, Cilt 24, Sayı 2, 1991, s. 70.
158. CAN, Halil, Örgütsel Davranış, Arıkan Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 458-460, ATAMAN, Göksel, İşletme Yönetimi, Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 235-236, DAVIS, Keith, age. s. 235-236.
159. DERELİ, Toker, Organizasyonlarda Davranış, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, Yayın No.: 371, İstanbul, 1976, s. 230-231.
160. ÖZKALP, Enver ve KIREL, Çiğdem, age. s. 537.

BÖLÜM 7

DEĞİŞİM YÖNETİMİNDE KULLANILABİLECEK OLAN ÖRGÜTSEL MODELLER

KAYNAKÇA

1. SLATER, Robert, Jack Welch ve Genaral Electric'in Yolu, (Çev.: Türkan Arıkan ve Saadet Özkal), Literatür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 272
2. BYONTON, Andrew C., "Achieving Dynamic Stability Through Information Technology", California Management Review, Winter 1993, s. 59
3. NEMLİ, Esra, "Rekabet Avantajı Kazanmada Örgütsel Esnekliğin Önemi", Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 31, Sayı: 3, Eylül 1998, s. 75-76
4. Agm. s. 79
5. ERKAN, Hüsnü, Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1998, s. 184
6. PETERS, Tom, "Facing up The Need for A Management Revolution", California Management Review, Winter 1998, s. 30
7. DAFT, Richard L., Management, Second Edition, The Dreyden Press, 1991, s. 272
8. SARUHAN, Sadi Can ve YILDIZ, Müge Leyla, age. s. 215
9. ALPKAN, Lütfihak, "Şebeke Örgüt Yapısının Gelişimi ve Türleri", Güncel Yönetim ve Organizasyon Yaklaşımları, (Editörler: Adnan Özyılmaz ve Ferit Ölçer), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 47
10. BAHRAMİ, H., "The Emerging Flexible Organization", California Mana-

gement Review, 34 (4), 1992, s. 34
11. NAKTİYOK, Atılhan, "E-Liderlik: E-Liderlik Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma", Yönetim, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı:1, 2006, s. 24
12. GENÇ, Nurullah, Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 169
13. WERNERFELT, Birger, "A resource-Based View of The Firm", Strategic Management Journal, Vol.:5, 1984, s. 171
14. MILES, Raymond E., SNOW, Charles C., "Fit, Failure Andn The Hall of Fame", California Management Review, Vol.: 26, No.: 3, 1984, s. 18
15. ÖZDEMİR, Lütfiye, "Post-Endüstriyel Örgütlenme Biçimi Olarak Şebeke Organizasyonlar ve Malatya İl Sanayisinde Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, 2010, s. 192
16. EREN, Erol, age. s. 309
17. STEWART, Thomas A., age. s. 249-251
18. KOÇEL, Tamer, age. s. 388-389
19. ATAMAN, Göksel, İşletme Yönetimi, Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar, 3. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2009, s. 470, ALPKAN, Lütfihak, agm. s. 58-64, EREN, Erol, age. s. 315-316
20. DUREN, Zeynep, age. s. 91-92
21. TEKİN, Mahmut vd., Değişim Çağında Teknoloji Yönetimi, Gazi Kitabevi, Ankara, 2010, s. 301-302
22. KANBUR, Aysun, "Küreselleşme Sürecinde Post-Modern Örgüt Yapıları", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:13, Sayı: 3, 2008, s. 387-404
23. TEKİN, Mahmut vd., age. s. 303
24. DAFT, Richard L., age. s. 273
25. ÖGUT, Adem, age. s. 95
26. STEVART, Thoman A., age. s. 251-252
27. TEKİN, Mahmut vd., age. s. 302
28. STEWART, Thomas A., age, s. 261
29. TUZ, Melek V., "Yeni Örgüt Modelleri" http://docsGoogle. comViewar a=V89=cacne; jhzf, Erişim Tarihi: 08.09.2012, s. 4
30. BOLAT, Tamer, "Çok Uluslu İşletmeler ve Şebeke Örgütleme Modeli", Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik, (Editörler: Oya Aytemiz Saymen ve Tamer Bolat), Nobel Yayınevi, Ankara, 2005, s. 92
31. GENÇ, Nurullah, age. s. 177
32. ARAT, Melih, "Krizin Dışına Çıkmak", KalDer Forumu, Temmuz, Ağustos, Eylül 2001, www.kalder.org/preview cont. Erişim Tarihi: 04.10.2012,s. 415
33. KOÇEL, Tamer, age. s. 433
34. YAMAK, Oygur, Kalite Odaklı Yönetim, İstanbul, 1998, s. 73-74
35. HAMMER, Michael ve CHAMPY, James, Değişim Mühendisliği, İş İdaresinde Devrim İçin Bir Manifesto, (Çev.: Sinem Gül), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994, s. 27
36. ÇELİK, Cemile, "Yalın Organizasyonlar", Çağdaş Yönetim Yaklaşımları,

(Editör: İsmail Bakan), Beta Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 417
37. AKTAN, Coşkun C., "Çağdaş Yönetim Anlayışı: Toplam Kalite II", www.insankaynakları.com/CN/...07.10.2012, s. 3-5
38. TÜZ, Vergiliel Melek, "Yalın Örgütlerin Yönetimi ve Türk İşletmelerine Bu Açıdan Öneriler", http//:www.google.com/search, 07.10.2012, s. 2-9
39. WOMACK, James P ve JONES, Daniel T., Yalın Düşünce, (Çev.: Nesime Acar), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 11
40. ERTÜRK, Mümin, İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, 6. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 285
41. DÜREN, Zeynep, age. s. 83
42. BABÜROĞLU, Oğuz N., "Toplam Kalite Sonrası Sıfır Hiyerarşi", Görüş Dergisi, Kasım 1993, s. 39
43. HODGETTS, Richard M. vd., "New Paradigma Organizations: From Total Quality Lo Learning to World-Class", Organizational Dynamics, Winter 1994, s. 12
44. OKUR, Ayperi S., Yalın Üretim, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye Sanayi İçin Yapılanma Modeli, TOFAŞ Yönetim Dizisi, İstanbul, 1997, s. 27
45. ATAMAN, Göksel, age. s. 440
46. KOÇEL, Tamer, age. s. 424
47. BUDAK, Gülay ve BUDAK, Gönül, age. s. 213
48. ATAMAN, Göksel, age. s. 439
49. TEKİN, Mahmut ve ZERENLER, Muammer, Krizi Yönetebilmenin Sırları, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005, s. 136
50. ÇETİN, Canan, Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s. 10
51. TEKİN, Mahmut ve ZERENLER, Muammer, age. s. 127-128
52. TÜZ, Melek, agm. s. 5-9
53. ÖZÇELİKEL, Hamdi, Japon Yönetim Sistemleri, MESS Yayınları, No.:117, İstanbul, 1994, s. 89
54. KOÇEL, Tamer, age. s. 425
55. YENİÇERİ, Özcan, Örgütsel Değişimin Yönetimi, Nobel Yayınevi, Ankara, 2002, s. 222
56. GENÇ, Nurullah, age. s. 178
57. HODGETTS, Richard M., Yönetim, Teori, Süreç ve Uygulama, (Çev.: Canan Çetin ve Esin Can Mutlu), Beta Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 162
58. DAFT, Richard L., Understanding Management, The Dreyden Press, New York, 1995, s. 248
59. TEKİN, Mahmut vd., age. s. 310
60. GENÇ, Nurullah, age. s. 181
61. KOÇEL, Tamer, age. s. 426, ÖZÇELİKEL, Hamdi, age. s. 88-89
62. YENİÇERİ, Özcan, age. s. 220
63. COHEN, A. R., The Portable In Management, John Wiley and Sons Inc., New York, 1995, s. 210
64. ÇELİK, Cemile, agm. s. 419-420
65. GENÇ, Nurullah, age. s. 179-180

66. KOÇEL, Tamer, age. s. 436-437
67. Age. s. 438
68. NELSON, Bob ve ECONOMY, Peter, age. s. 189
69. SAVCI, İlkay, Yenilik, Yönetim ve İnsan Kaynakları, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s. 226
70. SARUHAN, Sadi C. ve YILDIZ, Leyla M., age. s. 217
71. TRAVİCA, Bob, "Virtual Organization and Electric Commerce, Databaze for Advances in Information Systems", Vol.: 36, Summer 2005, N. Y., s. 45
72. MOWSHOVİTZ, Abbe and KAWAGUCHİ, Akina, "Quantifiying The Switching Model of Virtual Organization", Jorunal of Information Technology Theory and Application, Vol.: 6, Issue: 4, Hong Kong, 2004, s. 53
73. THORNE, Kyon, "Designing Virtual organizations? Themes and Trends in Political and Organizational Discourses", The Journal of Management Development, Vol: 24, Issue:718, Bradford, 2005, s.580
74. SEMERCİÖZ, Fatih, ÇAĞLAR, İrfan, ACAR, Gökhan, "Virtual Organization Applications in Information and Communation Technologies Sector in Turkey", Thirteenth World Business Congress, IMDA, July 14-18 2004, Maastricht, The Netherlands, s. 9
75. HATCH, Mary Jo., and CUNLIFFE, Ann L.,age. s. 308
76. YUKSEL, Öznur ve MURAT, Güven, "Sanal Örgütlenmeler: Enformasyon Teknolojilerinin İşletmelerin Örgüt Yapısına ve Rekabet Gücüne Yansıması", Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi 3/2001, s. 114, Can, Halil vd., age. s. 215
77. ALTUNIŞIK, Remzi, "Daha Esnek ve Daha Atılımcı Organizasyon Yapılarına Doğru: Sanal Organizasyonlar", Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları, (Editörler: İsmail Dalay, Recai Coşkun ve Remzi Altunışık), Beta Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 319
78. BOZKURT, Veysel, Endüstriyel ve Post Endüstriyel Dönüşüm, Bilgi, Ekonomi, Kültür, Aktüel Yayınları, Bursa, 2005, s. 155
79. BUDAK, Gülay ve BUDAK, Gönül, age. s. 355
80. ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, "Sanal Organizasyonlar ve Elektronik Ticaret", Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 1, 2004, s. 323
81. CAROLYN, Axtell M. vd., "Virtual Teams: Collaborating Across Dıstance", International Review of Industrial and Organizational Psychology, Volüm: 14, 2004, s. 214
82. BOZKURT, Veysel, age. s. 161
83. ROBBINS, Stephan P., JUDGE, Timothy A., Örgütsel Davranış, 14. Basım, (Çev.: İnci Erdem) Nobel Yayınevi, Ankara, 2012, s. 500
84. TURELİ, Nesrin Ş., "Hizmet Sektöründeki KOBİ'lere Yönelik Elektronik Ticaret ve Sanal Girişimciliğin Modellenmesi", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 3, 2008, s. 310-311
85. ÖLÇER, Ferit ve ÖZYILMAZ, Adnan, "Elektronik ticaret ve Sanal Organizasyonlarda Uygulanması", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, 2007, s. 82
86. KOÇEL, Tamer, age. s.439

87. ER, Gamze, Sanal Ortamda İtibar Yönetimi, Cinius Yayınları, İstanbul, 2008, s. 71
88. Age. s. 74-76
89. Age. s. 88-100
90. ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, agm. s. 320
91. BUDAK, Gülay ve BUDAK, Gönül, age. s. 356
92. NAKTİYOK, Atilhan, agm. s. 25
93. ŞİMŞEK, Şerif M vd., "Örgütsel Dijitalleşme Sürecinde Liderliğin Dönüşümü: E-liderlik ve Sanal Takımlar Tartışması", XIII. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 12-14 Mayıs 2005, İstanbul, s. 279
94. CORALYN, Axtell M. vd., agm. s. 201
95. EFİL, İsmail, İşletme Organizasyonu ve Ekip Yönetimi, Dora Yayıncılık, Bursa, 2010, s. 47
96. Age. s. 48-49
97. Age. s. 51-52
98. HATCH, Mary Jo., CUNLIFFE, Ann L., age. s. 308, EFİL, İsmail, age. s. 52-53
99. NELSON, Bob ve ECONOMY, Peter, age. s. 189
100. Age. s. 190
101. Age. s. 195
102. DEĞİRMENCİ, Hikmet C., age. s. 29
103. Age. s. 29-31
104. NAKTİYOK, Atılhan, agm. s. 26
105. Agm. s.30
106. ÖLÇER, Ferit ve ÖZYILMAZ, Adnan, agm. s. 65
107. KAHYA, Ersin vd., "Türkiye'nin En Büyük 500 İşletmesinde E- Ticaret Üzerin Bir Alan Araştırması", http://www.tcmb.go.tr/yeni/ iletişimgm/eticaret.pdf. Erişim Tarihi: 15.10.2012, s.2
108. SOYDAL, Haldun, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde E-Ticaret", http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler Erişim Tarihi: 15.10.2012, s.540
109. GÜLEŞ, Kürşad H. vd., "İnternet Teknolojisi Açısından İşletmeler Arası Elektronik Ticaret ve Aracı Pazarlar", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 78, Sayı: 2, 2002, s. 35
110. ÖLÇER, Ferit ve ÖZYILMAZ, Adnan, agm. s. 69
111. WTO, "Study From WTO Secretariat Highlights Potential Trade Gains From Electronic Commeree", http://www.wto.org/1998, Erişim Tarihi: 15.10.2012
112. CARTER, J., Developing E-Commerce Systems, Prentice Hall, New Jersey, 2002, s. 2
113. ELMAS, Pınar, Ticaretin Yeni Şekli E-Ticaret, İzmir Ticaret Odası AR-GE Bülteni, İzmir, 2009, s. 14
114. Age. s. 14
115. ŞAHİN, Ayşe ve DEMİR, Hulusi, "Elektronik Ticaret ve Elektronik Pazarlamanın KOBİ'lere Sağlayabileceği Avantajlar", http://www. emu.edu/tr/smcont/turkcepdf/bildiri_17P, Erişim Tarihi: 15.10.2012, s. 4
116. PARLAKKAYA, Raif, "Elektronik Ticaret ve Muhasebe Uygulamalarına

Etkileri", Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 5, Aralık 2005, s. 169
117. KAPYA, Esin vd., age. s. 2
118. Age. s. 5-9
119. ÖLÇER, Ferit ve ÖZYILMAZ, Adnan, agm. s. 81
120. BOZKURT, Veysel, age. s. 158-160
121. EREN, Erol, age. s. 320
122. GÜRÜZ, Demet ve GÜREL, Emet, Yönetim ve Organizasyon, Bireyden Örgüte, Fikirden Eyleme, 2. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009, s. 166-167
123. EREN, Erol, age. s. 320-321
124. GÜRÜZ, Demet ve GÜREL, Emet, age. s. 166-167
125. EREN, Erol, age. s. 325
126. GÜRÜZ, Demet ve GÜREL, Emet, age. s. 167, EREN, Erol, age. s. 328-332

BÖLÜM 8

DEĞİŞİM YÖNETİMİNDE ALGI DİZAYNI: TOPLUM MÜHENDİSLİĞİ

KAYNAKÇA

1. www.seslisozluk.net., Erişim Tarihi: 03.01.2014
2. www.seslisozluk.net., Erişim Tarihi: 03.01.2014
3. http://sosyolojik.wordpress.com/2009/12/29/toplum-muhendisliginedir Erişim Tarihi: 03.01.2014
4. Vikipedi, özgür ansiklopedi, "Toplum Mühendisliği", http://tr.wikipedia.org/wiki/Toplum_m%c3%Bc hendisli%c4%q Erişim Tarihi: 03.01.2014
5. Ekşi sözlük, "Toplum Mühendisliği", https://eksisozluk.com/toplum-muhendisligi--365160 Erişim Tarihi: 03.01.2014
6. SEMERCİOGLU, Can, "21. Yüzyıl Türkiye'sinde Toplum Mühendisliği" http://95.6.27.9/forum_index.php?news_code=1333024889&year=2012&month=03&day=29 Erişim Tarihi: 03.01.2014
7. İLBAY, Yaşar, "Toplum Mühendisliği ve Türkiye", http://www.sosyalhizmetuzmani.org/toplum_muhendisligi.htm Erişim Tarihi: 03.01.2014
8. THEAKER, Alison, "Halkla İlişkiler El Kitabı, 2. Baskı, (Çev.: Murat Yaz). Mediacat Kitapları, İstanbul, 2008, s. 204
9. www.seslisozluk.net , Erişim Tarihi:03.01.2014
10. A.g.k.(adı geçen kaynak)
11. ALKAÇ, Nurullah, "İnsan Mühendisliği", http://edebiyatgalerisi.net/2012/09/insan-muhendisligi.html/ Erişim Tarihi: 03.01.2014
12. Uludağ Sözlük, "İnsan Mühendisliği", http://www.uludagsozluk.com/k/insan-muhendisligi/ Erişim Tarihi: 03.01.2014
13. MATTHEW, Liao, v.d., "Human Engineering and Climate Change", Forthcoming as a Target Article in Ethics, Policy and the Environment, February 2, ethics, Policy and the Environment, February 2, 2012, s. 2.
14. ALDER,Harry., Yöneticiler için NLP, (Çev.: Tevfik Ertan), Sistem Yayıncılık, 1998, s. 76
15. ROBBİNS, Stephen P. Ve JUDGE, Timothy A., Örgütsel Davranış, (Çeviri Editörü: İnci Erdem), Nobel Yayınevi, Ankara,2012, s.168.
16. Vikipedi, özgür ansiklopedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Alg%c4%B1 Erişim Tarihi: 03.01.2014
17. Qsf.baskent.edu.tr/duyum/1Algı.Doc. Erişim Tarihi: 03.01.2014
18. Ünite 4 Algılama, www.anadolu.edu.tr/aus/Kitap/EHSM/1024/Unite04.pdf. Erişim Tarihi: 03.01.2014
19. ROBBİNS,Stephen ve JUDGE,Timothy A., a.g.e., s.168
20. ERDOĞAN, İlhan, İşletmelerde Davranış, MİAD Yayınları, İstanbul, 2001, s. 536.
21. ROBBİNS, JUDGE, a.g.e. s. 72

22. ERDOĞAN, İlhan, a.g.e. s. 543
23. A.g.e. s. 545
24. Vikipedi-medya. http://tr.wikipedia.org/Wiki/Medya Erişim Tarihi: 10.01.2014
25. Medya Nedir? http://medya.nedir.com/
26. Medya., http://www.msxlabs.org/forum/iletişim_bilimleri/79782_medya_nedir_medya_hakkinda Erişim Tarihi: 10.01.2014
27. A.g.k. (Adı Geçen Kaynak)
28. TEZGÜLER, Serdar, "Sosyal Medya Nedir?" (Özel Yazı), http://serdartezguler.com/e/sosyal-medya-nedir/Erişim Tarihi: 10.01.2014
29. "Sosyal Medya Nedir? Globalleşme ve Sosyal Medya'nın Yakın İlişkisi", http://www.sosyalmedyacci.com/2012/01/sosyal-medya-nedir-globallesme-ve-sosyal-medyanin-yakin-iliskisi.html Erişim Tarihi: 10.01.2014
30. "Sosyal Medya, Blog, Mikroblog, Sosyal Ağlar ve Sosyal İmleme", http://www.kurumsalhaberler.com/pr/sosyal-medya-nedir.aspx Erişim Tarihi: 10.01.2014
31. VURAL, Akıncı Beril, BAT, Mikail, "Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma", Journal of Yasar University 2010 20(5), s. 3349
32. BAŞTAN, Serhat, Yeni İletişim Teknolojilerine Örgüt Yapısı İçinde Uyum Sorunu, E.Ü.S.B.E Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi,İzmir, 2000, s. 42
33. TEAKER, Alison, a.g.e. s. 204
34. GÜSAR, Yusuf E., KUŞALAN, Zihni, "Konjonktür" Maya Haber Yorum Dergisi, http://www.mayadergisi.com/Konjonktür/ Erişim Tarihi: 10.01.2014
35. www.uludagsozluk.com/k/konjonktur Erişim Tarihi: 08.01.2014
36. www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatsosyoloji/..../10625, s.291 Erişim Tarihi: 08.01.2014
37. GÜSAR, Yusuf E. ve KUŞALAN, Zihni, a.g.k.
38. Türkçe Bilgi, Konjonktür, http://turkcebilgi.com/sozluk/konjonkt/c3%Bcr Erişim Tarihi: 10.01.2014
39. "Konjonktur" kelime anlamı http://www.sozlukbu.com/K/169288/konjonkt%C3%Bcr_kelime_anlam%c4%B1_ne Erişim Tarihi: 10.01.2014
40. ÇAĞLAR,İrfan ve KILIÇ Sabiha, Genel İletişim, 5. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2012, s. 3.
41. GÜNEY, Salih, Yönetim ve Organizasyon, 1. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2001, s. 197-205
42. ATAK, Metin, "Örgütlerde Resmi Olmayan İletişimin Yeri ve Önemi", Havacılık ve Uzay Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Temmuz 2005, s. 59
43. DÖKMEN , Üstün, İletişim Çalışmaları ve Empati, 11. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 19-20.
44. EKEHUND, Robert B. JR., SAURMAN, David S., Reklam ve Piyasa Süreci, (Çev.: Vural Savaş), 1. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara, 1999, s. 7-8

45. ÇAĞLAR, İrfan ve KILIÇ, Sabiha, a.g.e. s. 127
46. İSLAMOĞLU, Özdemir Y., Reklamda Stratejilerle Yönetim, 1. Baskı, Alfa Yayınevi, İstanbul, 199, s. 13-15
47. AVŞAR, Servet, "Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz Propaganda Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti", e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/ad/article/download/1067/1064 Erişim Tarihi: 13.01.2014
48. SALTIK, Ahmet, "Psikolojik Savaş Teknikleri" http://ahmetsaltik.net/2013/0730/psikolojik-savas-teknikleri/ Erişim Tarihi: 13.01.2014
49. A.g.k
50. "Halkla İlişkiler Nedir, Ne Değildir?, Halkla İlişkilerin Temelleri", Just another wordpress.com weblog, http://halkla iliskilerintemelleri.wordpress.com/2010/03/15/halkla-iliskiler-nedir-ne-degildir/ Erişim Tarihi: 13.01.2014
51. "Propaganda Nedir? Teknikleri Nelerdir?" http://*isaates.com/***propaganda-nedir-teknikleri-nelerdir/**‎ Erişim Tarihi: 13.01.2014
52. "Propaganda Nedir ve Faktörleri Nelerdir?" http// *ayseileiletisim.blogspot.com/.../***propaganda-nedir-ve-faktorleri-nelerdir.***htm.*‎ Erişim Tarihi: 13.01.2014
53. NUR, Müge, "Propaganda Nedir? Tanım, Tarihi, Türleri", http:// www.filozof.net/**...tarihi**/1311-**propaganda-nedir-ne-demektir-tanimi**-t... Erişim Tarihi: 13.01.2014
54. "Propaganda", Vikipedia, özgür ansiklopedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/propaganda Erişim Tarihi: 13.01.2014
55. YAKA, Aydın, "Toplum mühendisliği Mümkün mü?" http://www.aydinyaka.com/index.php/tum-makaleler/13-toplum-muhendisligi-mumkun-mu.html Erişim Tarihi: 03.01.2014
56. BANGER, Gürcan, "Toplum Mühendisli vs.", http://www.2eylul.com.tr/toplum-muhendisligi-vesaire%E2%50Ab-makale.3998.html. Erişim Tarihi: 03.01.2014
57. AKTOLGA, Münir, "Sistem Mühendisliği Nedir, Toplum Mühendisliğinin-İttihatçılığın Tarihsel, kültürel Temelleri Nelerdir? "Liberallerin" ya da "İttihatçı Liberalizmin" Eleştirisi" okul.selyam.net/docs/index-73112.htm. Erişim Tarihi: 03.01.2014
58. DURAL, Baran A., "Piyasa İlişkileri Bağlamında Bilimsel Bilginin Yeniden Üretimi ve Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Yakın Geleceği", www.universite-toplum.org/text.php3?id=338 Erişim Tarihi: 03.01.2014
59. KARTAL, Melike, " Toplum Mühendisliği", http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/25289989.asp Erişim Tarihi: 03.01.2014
60. "Toplum Mühendisliği Nedir?" http://sosyolojik.wordpress.com/2009/12/29/toplum-muhendisligi-nedir/ Erişim Tarihi: 03.01.2014
61. http://e-bergi.com/2007/Haziran/toplum-muhendisligi Erişim Tarihi: 03.01.2014

2. Basım

DİL VE EDEBİYAT ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Editör
Prof. Dr. İsmet ÇETİN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1200
Eğitim No.: 254
ISBN : 978-605-320-103-8
© 2. Basım, Nisan 2015

DİL VE EDEBİYAT ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Editör: Prof. Dr. İsmet ÇETİN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetin, İsmet.

Dil ve Edebiyat Öğretim Yöntemleri / *İsmet Çetin*
2. Basım, XIV+438 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-103-8
1. Dil 2. Edebiyat 3. Öğretim Yöntemleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

II. Baskıya Söz Başı ..... İX

Söz Başı ..... Xİ

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminin Tarihî Gelişimi 1

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminin Yasal Temelleri 23

Dil ve Edebiyat/ Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım Dersleri Programları ve Amaçları 35

Edebiyat Öğretiminde Kullanılan Teori ve Yaklaşımlar 45

Öğretim Yöntem ve Teknikleri 81

Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem, Teknik ve Örnek Uygulamalar 95

Tek Kafiyeli Klasik Nazım Şekillerinin Gazel Merkezli Öğretimi 111

Dil Öğretimi 125

Yazılı Anlatım 197

Sözlü Anlatım Türleri 235

Konuşma 265

Türk Edebiyatı Öğretiminde Araç-Gereç ve Kullanımları 289

Türk Edebiyatı – Dil ve Anlatım Derslerinin Bilgisayar Destekli Eğitime Göre Düzenlenmesi 317

Ruhsal (Bütüncül) Zekâ ve Edebiyat Eğitimi 337

Eğitim- Öğretimde Planlama 355

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme 377

Ders Kitapları 405

II. BASKIYA SÖZ BAŞI

Kitap, 2010 yılında "Dil ve Edebiyat Öğretim Yöntemleri" adıyla okuyucuyla buluşmuştu. Lise ve dengi okullarda okutulan Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım dersler müfredatları 2005 yılı itibariyle Millî Eğitim Bakanlığı'nca yeni bir eğitim yaklaşımıyla düzenlenmiş, yapılan değişiklik, ön hazırlık olmaksızın 2005 yılı itibariyle okullarda uygulanmaya başlanmıştı. Bu kitabın ilk baskısı bir yandan yeni müfredatın uygulanmasına yönelik yaklaşım ve yöntemleri öğretmen ve öğretmen adaylarına aktarmaya amaçlarken, bir yandan da bu alanın öğretimi alanında görülen boşluğun doldurulmasıydı. Kitap muhtevası, Dil ve Anlatım ile Türk Edebiyatı öğretmen ve öğretmen adaylarının ihtiyaçlarına göre belirlenmişti. Kitapta yer alan yazılar, yurt içi ve yurt dışı alan araştırması, gözlem, tespit ve uygulamalar sonucu elde edilen verilerin soncunda ortaya çıkmıştır.

Kitabın ikinci baskısı, yapılan tenkit ve tespitler dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmiş, ilk baskıda olmayan uygulama, ölçme ve değerlendirme, sözlü ve yazılı anlatım ve ders kitaplarıyla igili bölümler ilave edilmiştir. İlk baskıda olan ünite, konu ve kazanımlar kolay ulaşılabileceği için çıkarılmıştır.

Bu baskıda; "Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem, Teknik ve Örnek Uygulamalar" Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL, "Tek Kafiyeli Klasik Nazım Şekillerinin Gazel Merkezli Öğretimi" Doç. Dr. Halil ÇELTİK, "Dil Becerileri ve Edebiyat Eğitimi" Yrd. Doç. Dr. Salim PİLAV; "Yazılı Anlatım" Yrd. Doç. Dr. Remzi CAN, "Sözlü Anlatım Türleri" Yrd. Doç. Dr. Abdulkerim KARADENİZ, "Konuşma" Yrd. Doç. Dr. Mustafa TÜRKYILMAZ, "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme" Yrd. Doç. Dr. Hilmi DEMİRAL, "Ders Kitapları" Dr. Ayşe Derya ESKİMEN tarafından yazılmıştır.

Bu baskının düzenlenmesinde bütün yazarlar yeniden çalıştı. İhtiyaç duyulan yazıları vermekte tereddüt etmediler. Sevgili Doç. Dr. Halil ÇELTİK ve Dr. Ayşe Derya ESKİMEN her konuda yardımcı oldular. Kendilerine teşekkür ediyorum.

Öğrenme, öğretme ve öğretmene yardımcı olması dileğiyle…

Prof. Dr. İsmet ÇETİN
Ankara 2015

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİMİNİN TARİHÎ GELİŞİMİ

İsmet ÇETİN

Binlerce yıllık bir bilgi ve tecrübe birikimine sahip Türk milleti, köklü ve zengin bir edebiyat geçmişine sahip olmakla, dünyanın belli başlı kültür yaratıcılarındandır. Edebiyat eseri, tarihî dönem içinde edindiği bilgi ve tecrübelerinin dil vasıtasıyla söze/yazıya dökülmesi halidir.

Sözlü kültür ortamının yaşandığı dönemde sözel (sözlü), yazılı kültürün yaşandığı dönemde yazılı edebî örnekleriyle varlığını sürdüren Türk edebiyatı, kimi zaman merkezî otorite tarafından düzenlenen eğitim kurumları vasıtasıyla kimi zaman da halk eğitimi diyebileceğimiz yaygın eğitim vasıtasıyla öğrenilmiş, öğretilmiştir.

Yüzlerce yıl süren bir devlet geleneği ve bu geleneğin içinde oluşan eğitim sistemi, eğitim sisteminin oluşmasını sağlayan bilgi birikimi ve tarihî tecrübe, yeni bir devlet yapılanmasında müessir olacaktır. Tıpkı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yapılanması ve bu devletin ortaya koyduğu eğitim sisteminde olduğu gibi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti´nin kuruluşundan dört yıl sonra, 1924 yılında ilk defa liselerde okutulacak Türk edebiyatı dersinin müfredatı hazırlanmıştır. Cumhuriyet döneminden önce, Osmanlı Devleti´nin eğitim politikası gereği, bir merkezde toplanmayan eğitim kurum ve programları, ilk defa Cumhuriyet döneminde "Tevhid-i Tedrisat" kanunun marifetiyle merkezî otoritenin kontrolüne alınmıştır. Eğitim politikalarının Mârif Vekâleti´ne bırakıldığı bu dönemde, yeni bir devlet yapılanması ve dolayısıyla yeni bir eğitim politikasının şekillenmesi de kaçınılmazdı. İşte bu geçiş döneminde, süregelen bir eğitim kurum ve anlayışı, bu kurum ve anlayışın değişmesi konusunda ısrarlı olan yeni bir zihniyet bulunmaktaydı. Türkiye Devleti´nin kuruluşu ile yeniden hayat bulan, yeni kuruluşun heyecanı ile çalışan yeni zihniyet sahipleri, alışılagelen bu eğitim politikalarının değişmesini, yeniden yapılanması arzu etmekteydiler.

Günümüzde edebiyat eğitiminin iyi anlaşılabilmesi için tarihî dönemler itibariyle edebiyatın öğretilmesiyle ilgili gelişmeleri gözden geçirmek gerek.

KAYNAKÇA

ÇETİN, İ. (2007). **Türkiye'de Türkiye Dışı Türk Edebiyatlarının Öğretimi.** Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 2007 Özel Sayısı (Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu), ANKARA, S.136-143.

ÇİFTÇİ, M. (1996). **Atatürk Döneminde Türkçe'nin Eğitimi ve Öğretimi** (1923-1933), Ankara (G.Ü. Sosyal bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi)

DÖNMEZ, C., **Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim** (www.sosyal bilgiler. gazi.edu.tr/article 1.pdf).

İNAN, A. (1959). **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**. Ankara. Türkiye İş bankası yay.

KANTARCIOĞLU, S. (1987). **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür**, Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

KAPLAN, M. (1977). **Edebiyat 3**. İstanbul.

KARAKUŞ, İ. (2006). **Atatürk Dönemi Eğitim Sisteminde Türkçe Öğretimi**. Ankara: TDK. Yay.

KAVCAR, C. (1999). **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yayınları.

MEB, TTKB (2005). **Dil ve Anlatım Dersi- 9., 10., 11., 12 Sınıflar Öğretim Programı**. Ankara. Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

MEB, TTKB (2005). **Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi- 9., 10., 11., 12 Sınıflar Öğretim** Programı, Ankara. Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

ÖZTÜRK, C. (2007). **Atatürk Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Ankara. Türk Tarih Kurumu Yay.

SARINAY, Y. (1994). **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları.** Ankara

(www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler)

YÜCEL, H. Â. (1994). **Türkiye'de Ortaöğretim**. Ankara: Kültür Bak. Yay.

Ziya Gökalp (1976). (Hazırlayan: Mehmet KAPLAN) **Türkçülüğün Esasları.** Ankara. Kültür Bakanlığı Yay.

Ziya Gökalp (1330). **Türk Milleti ve Turan.** Türk Yurdu, s: 2(62) (20 Mart), s.2053-2058, İstanbul.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİMİNİN YASAL TEMELLERİ

İsmet ÇETİN

Osmanlı döneminde 17. yüzyıldan itibaren yönünü Batı'ya çeviren Türkiye, buradaki gelişmeleri takip etmiş, devlet ve toplum hayatına gerekli olan yenilikleri almaya çalışmıştır. Bu çerçevede millet olma bilinci de gelişmiş ve Osmanlı Devleti'nde yaşayan ahaliye "Osmanlı" milleti denilmek ve bu milletin de bir dili olmak lazım geldiği fikriyle, dilinin Türkçe olduğu kayıt altına alınmıştır.

Osmanlı'nın son asrında, 23 Aralık 1876 tarihinde kabul edilen Kanuni Esasi hükümlerince Osmanlı Devleti'nin resmi dilinin Türkçe olduğu, kamu alanında görev alacakların Türkçe'yi bilmeleri şart koşulmaktadır. Resmî yazışmaların ve uluslararası ilişkilerin Türkçe ile yapılmasının şart olduğu, Osmanlı meclisinde milletvekili olmak için de mutlaka Türkçe bilmek gerektiği, Türkçe okumak ve mümkün olursa yazmanın gereği kayıt altına alınmıştır. Bu hükümler, Kanun-i Esasî'nin aşağıdaki maddelerinde ifadesini bulur:

Madde 18 - Tebaa-i Osmaniye'nin hidemat-ı Devlette istihdam olunmak için devletin lisan-ı resmîsi olan Türkçe'yi bilmeleri şarttır.

Madde 57 - Heyetlerin müzakerat-ı lisanı Türkî üzere cereyan eder ve müzakere olunacak layıhaların suretleri tab ile yevmi müzakereden evvel azaya tevzi olunur.

Madde 68 - Heyet-i Mebusan için azalığa intihabı caiz olmayanlar şunlardır: Evvelâ teba-i Devlet-i Âliye'den olmıyan, saniyen nizam-ı mahsusu mucibince muvakkaten hizmeti ecnebiye imtiyazını haiz olan, salisen Türkçe bilmiyen, rabian otuz yaşını ikmal etmiyen, hamisen hin-i intihabta bir kimsenin hizmetkârlığında bulunan, sadisen iflâs ile mahkûm olup da iade-i itibar etmemiş, olan sabian su-i ahval ile müştehir olan, saminen mahcuriyetine hüküm

Özel kesimce hazırlanan ve okullarda ders kitabı olarak okutulmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na gönderilen eserler ücret karşılığı incelenir. Ders kitaplarının kabulü, uygunluk süresi, telif hakkı ve ücretlerle ilgili esaslar; inceleme işlemleri ve alınacak inceleme ücreti miktarı; Milli Eğitim Bakanlığınca incelettirilecek eserler için ödenecek ücret miktarı; ders kitaplarının hazırlanması ve incelenmesinde aranacak kriterler ile ders kitabı üreten yayın evlerinde aranacak kriterler; ders kitabı dışındaki diğer kitap ve eğitim araçlarının kullanımı ve bunlardan hangileri için inceleme ücreti alınacağı ve ödeneceği ile ilgili esas ve usuller Milli Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

KAYNAKÇA

ÇİFTÇİ, M. (1996). **Atatürk Döneminde Türkçe'nin Eğitimi ve Öğretimi (1923-1933).** Ankara (G.Ü. Sosyal bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi)

SOYSAL, O. (1999). **Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe Öğretmeninin El Kitabı**. İstanbul: MEB.Yay.

http: //mevzuat.meb.gov.tr/html/2709_0.html

GÖZLER, K. (2000). **Türk Anayasa Hukuku**. Bursa: Ekin Kitabevi.

EDEBİYAT ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN TEORİ VE YAKLAŞIMLAR[1]

Yasemin UZUN TULGAR

Bireyin estetik zevk, sosyal ve kültürel kazanımları için oldukça önemli bir yere sahip olan edebiyat aynı zamanda bireyde eleştirel düşünmeyi ve yorumlama yetisini de geliştirir. Her disiplinde olduğu gibi edebiyatın da bu amaçlara ulaşmada iyi bir öğretimle desteklenmesi gerekmektedir.

İyi bir öğretim konuların hedef kitleye göre planlanmasıyla başlar. Neyin, kime, niçin öğretileceği soruları edebiyat öğretiminin de çatısını oluşturmaktadır. Bu planlamanın ardından planlamanın uygulamada nasıl olacağı sorusu gelmektedir. "nasıl" sorusu ise yaklaşım, teori, yöntem ve teknikleri karşımıza çıkarmaktadır.

Kaynaklarda teori, kuram, yaklaşım, strateji, model, yöntem ve teknik terimleri için karşımıza farklı tanımlamalar ve farklı kullanımlar çıkmaktadır (Bkz Demirel, 2007; Doğanay, 2007; Tan, 2007). Edebiyat öğretimi için bu kavramlar yeniden tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada sınıf ortamına ve edebiyat öğretimine uygun, öğretme ve öğrenmede pek çok kişi tarafından desteklenmiş, edebiyat öğretimine kaynaklık edebilecek olanlar üzerinde durulmuştur.

Teori ve yaklaşımlar sınıf ortamında öğrenme ve öğretme süresince kullanılabilecek olanlar ile sadece metin incelemeleri için geliştirilenler olmak üzere iki alt başlık altında incelenebilir.

[1] "Türkiye ve İngiltere'de Edebiyat Öğretimi" adlı doktora tezinden yararlanılmıştır.

KAYNAKÇA

BEST, S. & Kellner, D.. (1998). **Postmodern Teori-Eleştirel Soruşturmalar.** (Çev. Mehmet KÜÇÜK). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BÖREKÇİ, M..(1997). **"Türk Eğitim Sisteminde Öğretimin Konusu ve Öğretim Dili Olarak Türkçe".** Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Erzurum.

BROOKS, J. G. & Brooks, M. J. (1999): **"In Search of Understanding: The Case for Constructivist Classrooms"** Association for Supervision and Curriculum Development. New York. USA.

BROOKS, V. (2004). **Preparing to Teaching Secondary Schools.** Berkshire: GBR: McGraw-Hill Education.

BRUNER, J. S. (1966). **Toward a theory of instruction.** Cambridge. Mass.: Belknap Press of Harvard University.

BRUNER, J. S. (1983). **Child's Talk: Learning To Use Language**. New York: W.W. Norton.

BRUNER, J. S. (1990). **Acts of Meaning.** Cambridge. Mass.: Harvard University Press.

BRUNER, J. S. (2003). **Making Stories: Law, Literature, Life**. Cambridge. Mass.: London: Harvard University Press.

BURNAGE, G. (1997). **Notes for Teachers Providing Exercises.** Yayımlanmamış Doktora Tezi. Cambridge: University of Cambridge.

CAN, T.(2004). **Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğretmenlerinin Yetiştirilmesinde Kuram ve Uygulama Boyutuyla Oluşturmacı Yaklaşım Oluşturmacılık Kuramı.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

CEMİLOĞLU, M. (2003). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**. İstanbul: Alfa Yayınları.

CEYHAN, E., YİĞİT, B. (2003). **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi.** Ankara: Anı Yayıncılık.

Changes to the Key Stage 4 Curriculum Guidance for Implementation from September 2004. (2003). QCA.

CONNOR, Steven (2003). **Structuralism and Post-Structuralism.** Encyclopedia ofLiterature and Critisim. (Ed. M. Coyle, P. Garside, M. Kelsall, J. Peck). London: Routledge.

CROFT, Steven. (2008). **English & English Literature.** London: Letts Press.

ÇALIŞKAN, N. (2006). **"Türkiye'deki Ortaöğretim Edebiyat Ders Kitapları Üzerine Edebiyat Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme"**. Millî Eğitim Dergisi, Sayı 169.

ÇEBİ, B. (2006). **Sokratesçi Öğretme Yaklaşımının İlköğretim Türkçe Eğitim Programına Yansıması ve Uygulamadaki Durumu.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DEMİREL, Ö. (2007). **Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı**. (12. Baskı). Ankara: Pegem A Yay.

EAGLETON, T. (1990). **Edebiyat Kuramı.** (İngilizceden Çev., Esen TARIM). İstanbul: Ayrıntı.

EAGLETON, T. (1996). **Literary Theory: An Introduction.** Great Britain: Blackwell Publishing.

EAGLETON, T. (2004). **Edebiyat Kuramı: Giriş.** (İngilizceden Çev. Tuncay BİRKAN.). İstanbul: Ayrıntı.

ERSÖZ, A. (1990). **Coursebook Analysis and Design for ELT in Turkish State Schools.** Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GARDNER, H. (1983). **Frames of Mind: Theory of Multiple Intelligences.** Basic Books**.**

GARDNER, H. (1993). **Creating Minds: An Anatomy of Creativity.** Basic Books.

GARDNER, H. (1995). **Leading Minds: An Anatomy of Leadership.** Basic Books.

GARDNER, H. (2004). **Zihnin Çerçeveleri Çoklu Zekâ Kuramı.** (Çev. Ebru KILIÇ). İstanbul: Alfa Yayınları.

GARDNER, H. (2006). **Howard Gardner Under Fire: The Rebel Psychologist Faces His Critics.** (Ed. Jeffrey A. SCHALER). Carus Publishing Company.

GARDNER, H. (2006). **Multiple Intelligence.** Basic Books.

GENÇ, İ (2004). Alımlama Estetiği.

GÖKTÜRK, A. (1980). **Okuma Uğraşı**. İstanbul.

GREEN, K. ve LEBIHAN, J. (2001). **Critical Theory and Practice.** New York: Routledge.

GREIMAS, A. J. (1966). **Semantique Structurale.** Paris**.**

GREN, S. ve GREDLER M. (2002). **A Review and Analysis of Constructivism for School-Based Practice**, School Psychology Review, Vol.31, Issue.1: 53-71.

GÜNAY, V. D. (2003). **Metin Bilgisi.** İstanbul: Multilingual.

KAPLAN, R, İLERİ, C, ÖZTÜRK, A. (1998). **Edebiyat Bilgi ve Kuramları**. Anadolu Üniversitesi Yayınları 1071.

KIRAN, Z. (2000). **Yazınsal Okuma Süreçleri**. Ankara: Seçkin Yayınları.

MOON, B. (2001) **A Guide to the National Curriculum.** Oxford: Oxford University Press.

MOORE, A. (2000). **Teaching and Learning: Pedagogy, Curriculum and Culture**. London. UK: RoutledgeFalmer.

MORAN, B. (1994). **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri.** (9. Basım). İstanbul: Cem Yayınevi.

MOSS, J (1999). **How Should Critical Theory Inform English Teaching?.** Issues in English Teaching (Ed. Jon Davison, John Moss). London: Routledge.

MUIJS, D (2004). Understanding How Pupils Learn: Theories of Learning and Intelligence. **Prepairing To Teach in Secondary Schools.** (Ed. V. Brooks, I. Abbott, L. Bills) New York: McGraw-Hill Education.

ORR, M. (2007). **Intertextuality-Debates and Contexts.** UK: Polity Press.

ÖZLEM, D. (1996). **Metinlerle Hermeneutik (Yorumbilgisi) Dersleri.** İstanbul: İnkılap Kitabevi.

PIAGET, J, (1970). **Structuralism.** New York: Harper and Row.

PIAGET, J.(2007). **Çocukta Dil ve Düşünme.** Ankara: Palme.

PIKE, M. (2003). **Teaching Secondary English.** London: Paul Chapman Publishing.

PROPP, V. (1968). **The Morphology of the Folk Tale.** University of Texas Press. 2 edition.

PROPP, V. (1985). **Masalın Biçimbilimi.** (Çev. Mehmet RİFAT-Sema RİFAT). İstanbul.

SOUSA, D.A. (1998, December 16). **Is the fuss about brain research justified?** Education week, 18 (16), 52, 35. Retrieved January 29, 2004, from http: //www.edweek.org/ew/1998/16sousa.h18

ŞAHİN, T. Y. (2003). **"Oluşturmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Dersinde Bilişsel ve Duyuşsal Öğrenmeye Etkisi".** (Çevrimiçi) http: //www.edam.com.tr/kuyeb_ sayi_2.htm 31 Mayıs 2004

ŞAHİN, T. Y, YILDIRIM S. (1999). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. Ankara: Anı Yayınları.

TAN, Ş. (2007). **Öğretim Hedeflerinin Belirlenmesi.** Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Pegema Yayıncılık.

TOPRAK, M. (2003). **Hermeneutik (Yorum Bilgisi) ve Edebiyat.** (1. Baskı). İstanbul: Bulut Yayınları.

UZUN, Y. (2009). **Türkiye ve İngiltere'de Edebiyat Öğretimi**. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

ÜLGEN, G. (2004). **Kavram Geliştirme: Kuram ve Uygulamalar.** Ankara: Nobel Yayınevi.

VYGOTSKY, L. (1978): **"Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes"**. **(Ed. Michael COLE).** MA: Harvard University Press.

VYGOTSKY, L. (1985) **Düşünce ve Dil.** (Çev. Semih KORAY). Ankara: Kaynak Yayınları.

ZOHAR, D. & Marshall, I. (2001). **SQ: Connecting With Our Spiritual Intelligence.** USA: Bloomsbury.

ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

İsmet ÇETİN

Eğitim alanında, yöntem ve teknik kavramları, çok sık karıştırılan kavramlardır. Sosyal bilimler alanının dinamik / değişken bir alan olması münasebetiyle, bu alanda yapılan çalışmalarda uygulanan yöntem ve teknikler de değişkendir. Bilginin kaynağından alıcıya giden süreçte takip edilen yolu eğitim yöntemi olarak kabul edersek tekniği, bu süreçte bilginin öğretilmesi davranışa dönüştürülmesi sürecinde öğretim yöntemini uygulamaya koyma biçimidir.

Bütün bilgi alanlarının kendine özgü öğretim yöntem ve teknikleri bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal bilimlerin de kendine özgü öğretim yöntem ve teknikleri bulunmaktadır. Ancak, bütün bilgi alanları aynı yöntemi farklı biçimde uygulamaktadır. Fen bilimleri alanının konusu olarak yaygın bilgi olan Kuantum bilimi, psikolojinin konusu olan ruhsal zekâ, edebiyat eğitiminde bir yöntem, bir yaklaşım olarak kullanılabilmektedir.[1] Türk edebiyat ve anlatım derslerinde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri, tek başlarına kullanılmadıkları gibi, sadece bir alanda tek bir yöntem de kullanılmaz. Öğrenme-öğretme sürecinde, öğrencinin bilgiyi nasıl, hangi ortamda, kim tarafından ve hangi kaynaktan alacağı gibi gereklilikler yöntem ve teknikleri belirlemektedir. Öğrenci ve öğretmen ile okul ve çevre şartları da bunda etkilidir.

Dolayısıyla öğretmen hangi yöntemi uygulayacağını, hangi teknikleri kullanacağını şartlara göre belirlemek zorundadır.

---

[1] Daha geniş bilgi için bk.USLU ÜSTTEN, Aliye (2008), Kuantum Biliminin Getirdiği Yenilikler Işığında Ruhsal Zekânın Edebiyat Eğitiminde Kullanılması, Ankara. (G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi) .

KAYNAKÇA

AYDIN, M. Z. (1998), **Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi**, Ankara. Karakoç Yay.

AYDIN, M. Z. (1997), **Öğretme Yolları ve Düşünme Süreçleri**, Çağdaş Eğitim, 22, 229, (Şubat), 30-31.

CEMİLOĞLU, M. (2003), **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**, Bursa. Alfa yay.

GÜRKAN T. -Cem B. (2002), **Sorgulayıcı Öğretim Stratejisinin Akademik Başarıya Etkisi,** Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 2, 1 (Aralık).

http: //ogrenci.hacettepe.edu.tr

http: //www.anlamak.com/dusunmek/felsefe-sozlugLi/Felsefe-Sozlugu

KARAKUŞ, İ. (2000), **Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi (Öğretmen El Kitabı),** Ankara. Sistem Ofset Yay.

ÖZDAŞ, A**. Öğretim İlke ve Yöntemleri**, İstanbul 1997.

SABAN, A. (2004), **Öğrenme-Öğretme Süreci**, Ankara.

tr.wikipedia.org/wiki/Doğal_dil_işleme_

YALÇIN, A. (2002), **Türkçe Öğretim Yöntemleri-Yeni Yaklaşımlar-**, Ankara. Akçağ yay.

KÜÇÜKAHMET, L. (1989), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara.

İÇLİ, A. (2009), **Necati'nin Bir Şiirinin Ontolojik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi**, e-Journal of New World Sciences Academy, Volume: 4, Number: 1, Article Number: 4C0005.

USLU ÜSTTEN, A. (2008), **Kuantum Biliminin Getirdiği Yenilikler Işığında Ruhsal Zekânın Edebiyat Eğitiminde Kullanılması**, Ankara. (G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi).

EDEBİYAT EĞİTİMİNDE AMAÇLAR VE BU AMAÇLARA YÖNELİK YÖNTEM, TEKNİK VE ÖRNEK UYGULAMALAR

Abdurrahman GÜZEL

EDEBİYAT VE EDEBİYAT EĞİTİMİ

Edebiyat ve edebiyat eğitimi, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da, eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir yaşayış özlemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur (Kavcar, 1999: 2).

Ferhan Oğuzkan'ın Jacob Leland'dan aktardığı ve çocukların, "*niçin edebiyat eserlerine muhtaç olduklarını*" dile getirdiği açıklamalarını daha geniş bir boyutta edebiyat eğitiminin niçin gerekli olduğunu ifade için de sıralayabiliriz:

Yukarıda da kısaca tariflerini verdiğimiz edebiyat; insanlara hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir olgu, ruha canlılık veren, yaşama gücünü arttıran, hayatı keşfe yardımcı olan, bir rehberlik kaynağı, yaratıcı etkinlikleri teşvik eden, güzel bir dil, söz söyleme sanatıdır (Oğuzkan: 2001, 5-7) demektir.

İşte insancıl (hümanist) yaklaşımı kendilerine hareket noktası yapan edebiyat ile eğitimin kesişim noktası olan edebiyat eğitimi, iki temel amacı kendiliğinden beraberinde getirir. Onlar da;

a. *Güzel sanatların bir dalı olan* edebiyatı merkeze alarak, bireye, estetik bakış açısı kazandırmak; edebiyat, dilbilgisi ve *yazılı-sözlü* anlatım (kompozisyon) şeklindeki üç alana ait birikimden hareketle bireyin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmek,

KAYNAKÇA

AKYÜZ, K. (1994), **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi,** İstanbul: İnkılap Kitabevi.

CEMİLOĞLU, M. (2003), **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi,** Bursa: Alfa Yayınları.

GÜNEŞ, F. (1993), **Hızlı Okuma Teknikleri**, Ankara: Ocak Yayınları.

GÜZEL, A. (2005), **Güldeste,** Ankara: Akçağ Yayınları.

İPEKTEN, Haluk ve diğerleri (1986), **"Fuzûlî",** *Büyük Türk Klasikleri*, Cilt 3, İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayınları.

KAVCAR, C. (1999), **Edebiyat ve Eğitim**, Ankara: Engin Yayınevi.

OĞUZKAN, F. A. (2001), **Çocuk Edebiyatı,** Ankara: Anı Yayınları.

SABAN, A. (2003), **Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitimi**, Ankara: Nobel Yyaınları.

SEVER, S. (2000**), Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme,** Ankara: Anı Yayınları.

TAŞPINAR, M. (2004), **Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri**, Elazığ: Üniversite Kitabevi.

TEK KAFİYELİ KLASİK NAZIM ŞEKİLLERİNİN GAZEL MERKEZLİ ÖĞRETİMİ[1]

Halil ÇELTİK

GİRİŞ

Şiir, divan edebiyatında *"mevzûn ve mukaffâ söz"* olarak tanımlanır. Dolayısıyla "*vezin* ve *kafiye*", divan şiirinin vazgeçilmez iki temel öğesidir. Bu sebeple klâsik nazım şekillerinde vezin ve kafiye zorunludur. Kafiye düzenine göre bir şiir tek mısra, çift mısra veya daha çok mısradan oluşan nazım birimleriyle meydana gelir. Tek mısralık nazım birimi serbest şiire aittir. Klâsik nazım biçimleri kafiye yapısına göre ya tek ya da çok kafiyelidir. Bütün nazım birimlerinin sonu ilk birimle kafiyeli ise bu *"tek kafiyeli"* bir şiir; birimler arasında ortak bir kafiye bulunmuyorsa bu da *"çok kafiyeli"* şiir olur.

Mısraların belirli bir kafiye örgüsüyle tekrarı *"kafiye düzeni"*ni, kafiye düzeninin tekrarı "*nazım birimi*"ni, nazım biriminin tekrarı da "*nazım şekli*"ni oluşturur. Nazım şekli, manzum metnin "*şekil, biçim, form, tip*" gibi kelimelerle de karşılanan dış yapısıdır.

Nazım şeklinin öğretiminde, öncelikle nazım şeklini oluşturan temel öğelerin belirlenmesi gerekir.

---

[1] Bu yazı, daha önce "Gazel Merkezli Klasik Nazım Şekillerinin Öğretimi" adıyla yayımlanan metnin yeniden düzenlenmiş biçimidir. (Millî Eğitim, Sayı 169, (2006), s. 175-183). Daha geniş bilgi ve örnek için bk. Kurnaz-Çeltik 2010, 2012.

KAYNAKÇA

AYDEMİR, Y. (1995), **XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatında Kaside,** Gazi Ü., SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

AYDEMİR, Y. (2002), **"Türk Edebiyatında Kaside",** *Bilig*, 22 (Yaz).

CENGİZ, Halil Erdoğan (1986), **"Divan Şiirinde Musammatlar",** *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, 415-416-417 (Temmuz-Ağustos-Eylül).

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1986**), "Kaside",** *Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S. 415-416-417 (Temmuz-Ağustos-Eylül).

ÇETİNKAYA (AKTAŞ), Mürüvvet (1996), **Türk Edebiyatında Murabba,** Gazi Ü., SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

DİLÇİN, Cem (1986), **"Divan Şiirinde Gazel",** *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, 415-416-417 (Temmuz-Ağustos-Eylül).

ERDOĞAN, Mustafa (2002), **Türk Edebiyatında Muhammes**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Esrar Dede (1998), **Osman Horata, Esrar Dede Hayatı Eserleri Şiir Dünyası ve Divanı,** Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Fuzûlî (1990), **Fuzûlî Divanı**, Haz. Kenan Akyüz ve diğerleri, Akçağ Yayınları, Ankara.

Hayâlî (1992), **Ali Nihat Tarlan,** *Hayâlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

İLAYDIN, Hikmet (1964), **Türk Edebiyatında Nazım**, 4. bs., İstanbul.

İPEKTEN, Halûk (1994), **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz,** Dergâh Yayınları, İstanbul.

KESKİN, Ayşe Gülay (1994), **Klasik Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (XIII-XIV-XV. Asırlar),** Gazi Ü., SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, .

KURNAZ, Cemâl-Halil Çeltik (2005), **"Klasik Nazım Şekillerinin Oluşumu ve Sistematiği",** Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay Armağan Kitabı, Gazi Kitabevi, Ankara.

KURNAZ, Cemâl-Halil Çeltik (2010), **Divan Şiiri Şekil Bilgisi,** H Yayınları, İstanbul.

KURNAZ, Cemâl-Halil Çeltik (2012), **Divan Şiiri Şekil Bilgisi,** Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara.

Nâbî (1997), Ali Fuat Bilkan, **Nâbî Divanı I-II**, MEB Yayınları, İstanbul

Nâilî (1990), **Nâilî Divanı,** Haz. Halûk İpekten, Akçağ Yayınları, Ankara.

Nesîmî (1990), **Nesîmî Divanı**, Haz. Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara.

Nevres (1290), **Nevres, Divan**, Matbaa-i Âmire, İstanbul.

Şeyh Gâlib (1992), **Hüsn ü Aşk,** Haz. Orhan Okay-Hüseyin Ayan, Dergâh Yayınları, 2. bs., İstanbul.

Tahirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun) (1973), **Edebiyat Lügati,** Haz. Kemâl Edib Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul.

TARLAN, Ali Nihat (1949), **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri-Revânî-Hayretî-Hâverî-Ahî-Peyâmî-Sânî, Fasikül 4,** İstanbul.

Yahyâ (2001), Hasan Kavruk, **Şeyhülislâm Yahyâ Divanı**, MEB Yayınları, Ankara.

YILDIZ, Recai (1996), **Türk Edebiyatında Terkîb-Bend ve Tercî-Bendler** *(XIII-XVI. yy),* Gazi Ü. SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

DİL ÖĞRETİMİ

Musa ÇİFCİ

DİL VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Dil, eski çağlardan beri çok ilgi duyulan bir araştırma konusu olmuştur. İnsanoğlu, kendisini ifade ettiği, çevresini algılamasını ve anlamlandırmasını sağlayan bir tür büyülü araç olan dili her yönüyle anlamaya, onun sırlarını keşfetmeye çalışmıştır. Bu nedenle, günümüze kadar yapılan ve bundan sonra da yapılacak dil tanımlamalarının mükemmel olmayacağı anlaşılmaktadır. Ancak, dili bir tanım çerçevesinde anlamak istersek Muharrem Ergin'in yaptığı tanımlama bizim için, en kapsamlılarından olması dolayısıyla, yol gösterici olabilir.

> "*Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir.*" (Ergin, 1986: 7)

Kültür, son iki yüz yıldır bütün sosyal bilim alanlarının ilgi duyduğu, bir şekilde kendi değerleriyle birleştirdikleri bir kavramdır. Günümüzde ise artık hayatın hemen her noktasında kültürden söz edilir olmuştur: Ekonomik kültür, spor kültürü, mutfak kültürü, kültürlü, kültürsüz vd. Bu bakış açısı bize kültürü çok geniş bir açıdan tanımlama fırsatı vermektedir. Buna göre, "*İnsan elinin değdiği ve insanoğlunun bir anlam yüklediği her şey kültürdür.*" denilebilir.

İnsan, etrafındaki her şeye bir anlam yüklerken, her şeyi tanırken, tanımlarken dil adını verdiğimiz aracı veya "*seslerden örülmüş muazzam bir yapı*"yı kullanır. İşte bu, anlama, biçim verme, algılama süreçleri kültürü meydana getirir. İnsanoğlunu harekete geçiren hiçbir duygu ve düşünce herhangi bir dil kalı-

GÖKTÜRK, A. (1986). **Dil-Edebiyat Öğretimine Yeni Yaklaşımlar.** Türk Dili ve Edebiyat Öğretimi ve Sorunları, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yay.

GÜZEL, A. (2010). **İki Dillilere Türkçe Öğretimi**. Ankara: Vizyon Yayınevi.

HYMAN, Ray (2007). **Cold Reading: How to Convince Strangers That You Know All About Them**. Ed. Bryan Farha, University Pres of America.

HÜSEYİN RAGIB (1332). **İbtidâilerde Türkçenin Usul-i Tedrisi**. Matbaa-i Âmire, İstanbul.

JANAKİRAMAN, S. (2002). **Online Edition of India's National Newspaper**. Tuesday, Mar 26, 2002: http: //www.hinduonnet.com/thehindu/edu/2002 /03/26/stories/2002032600110200.htm

KARAKUŞ, İ. (2000). **Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**. Ankara: Sistem Ofset Yayını.

KORKMAZ, Z., ERCİLASUN, A. B., ZÜLFİKAR, H., PARLATIR, İ., AKALIN M., GÜLENSOY, T., BİRİNCİ, N. (2001). **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Ankara: Yargı Yayınevi.

KÖKTÜRK, M., GÜL, M. (2001). **8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı**. Ankara: Yıldırım Yay.

KÖSTEKÇİ, M. (1992). **Üniversite Öğrencilerinin Cümle Hataları Üzerine Bir Analiz Çalışması**. Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Önal, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.

LARSEN-FREEMAN, D. (2000). **Techniques and Principles in Language Teaching**. New York: Oxford University Press.

MAGGIE, B. (1979). **Yeni Düşün Adamları**. Çev. Mete Tunçay, İstanbul: MEB Basımevi.

MASGORET, A. M., GARDNER, R.C. (2003), Attitudes, Motivation, and Second Language Learning: A Meta Analysis of Studies Conducted by Gardner and Assocaties, Language Learning, Supplement, Vol. 53, Issue 1, p167, 44p.

McDONOUGH (2001). **Foreign Language Education: Responding to Modern Learners**. Clearing House, Vol. 74, Issue 6, p 293, 3 p.

MULROY, D. (2004). **Reflection on Grammar's Denise**. Academic Questions, Summer, Vol. 17, Issue 3, p. 52-58.

NORTON, D. E. (1989). **The Effective Teaching of Language Arts**, Merill Publishing Company, USA Columbus, Third Edition, p. 299.

ORWELL, G.(1983). **1984**. Çev. Armağan İlkin, İstanbul: Kelebek Yay.

ÖZBAY, M. (2005). **Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.

ÖZBAY, M. (2006-1). **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II**. Ankara: Öncü Kitap.

ÖZBAY, Murat (2006-2). **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II**. Öncü Kitap, Ankara.

ÖZSOY, Y., AKÇAMETE, G. (1996). **Hızlı Okuma Teknikleri**. Ankara: Ecem Yayıncılık

PEASE, A. (1997). **Beden Dili**. Çev. Yeşim Özben, Rota Yayın, İstanbul, 2. Baskı.

RAYGOR, A., RAYGOR, R. D. (1985). **Effective Reading.** McGraw-Hill Book Company, USA.

REINFRIED, M. (2004). **Audio-Visual Language Teaching**. Editor: Byram, Michael, "Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning", Taylor and Francis Book Ltd, New York.

ROGERS, A., DIANA, L., OCHOA, T., DELGADO, B. (2003). **Developing Cross-Cultural Competence**. Focus On Autism & Other Developmental Disabilities, Vol. 18, Issue 1, p4, 5p.

SAVIGNON J., S. (2001). **Communicative Language Teaching**. Theory Into Practise, Vol. XXVI, Number 4, p. 235-242.

SCHOBER, O. (1996). **Beden Dili**. Çev. Süeda Özbent, ARION Yayınevi, İstanbul, 3. Baskı.

SENA, C. (1929). **Hususi Tedris Usulleri.**, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi

SÜLÜŞOĞLU, B. (2008). **İşe Dayalı Dil Öğretim Malzemelerinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Uygulanması**. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ŞAHİNEL, S. (2002). **Eleştirel Düşünme**. Ankara: Pegema Yayınları, I. Baskı.

TALİMATNÂME (1331). **Maarif-i Umumiye Nezareti, Mekatib-i İptidaiyeye Mahsus Talimatname – Usul-i Terbiye Usul-i Tedris.** Matbaa-i Amire, Dersaadet.

TEKİN, M. (1936). **Lisan Tedrisatı Hakkında Okunacak Yazılar**. Okul ve Öğretmen, S. 4, Nisan.

TEMİZYÜREK, F., ERDEM, İ., TEMİZKAN, M. (2007). **Konuşma Eğitimi**. Ankara: Öncü Kitap,

THOMSON, A. J., MARTINET, A. V. (1986). **Kullanışlı İngilizce Dilbilgisi Rehberi**. Çev. Baydar Soytekin, İstanbul: İnkılâp Kitabevi

TURAL, S. (1992). **Sorularla Cevaplarla Kültür, Edebiyat ve Dil**. Ankara: Ecdad Yayınevi.

TURVEY, A. (2000). **Teaching Grammar: Working With Student Teachers 2**. Changing English, Vol. 7, No 2, pp. 139-152.

UŞAKLIGİL, H. Z. (1987). **Kırk Yıl**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi

UYGUR, M. (1969). **İnsan Açısından Edebiyat**. Yayın No: 1468, İstanbul: İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Yay.

WYSE, Dominic (2006). **Word Choices and The Teaching of Grammar**. Cambirdge Journal of Education, Vol. 36, No 1, March, pp. 31-47.

YAKICI, A., YÜCEL, M., DOĞAN, M., YELOK, V. S. **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**. Ankara: Gazi Kitabevi.

YALÇIN, A. (2002). **Türkçe Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Akçağ Yayınları

YAMAN, E.(2010). **İnsan ve İletişim**. Ankara: TDV Yayın 2. Baskı.

YILDIZ, C., OKUR, A., ARI, G., YILMAZ, Y. (2006). **Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi**. Ankara: PegemA Yayıncılık.

YILMAZ, Y. (2010). **Türkçede Dil Yanlışları**. İstanbul: Özel Kitaplar

YU, W.(2004). **Direct Method**. Editor: Byram, Michael. "Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning", Taylor and Francis Book Ltd, New York.

YÜCEL, C. (2004). **Sınıf Yönetimi**. Ed. M. Şişman, S. Turan, Öğreti-PegemA Yay., Ankara.

YÜKSEL, E. (2006). **Haber Yazma Teknikleri ve Uygulamaları**. XII. Yerel Medya Eğitim Semineri, 13-14 Nisan, Adana.

ZHONGGANGGAO, DR C. (2001). **Second Language Learning and The Teaching of Grammar.** Education, Vol. 122, Issue 2, p. 326, 11p.

ZÜLFİKAR, H. (2009). **Doğru Yazma ve Konuşma Bilgileri 1**. Ankara: Zerpa Yayını 2. Baskı.

Macmillan (1988). **Macmillan Contemporary Dictionary**. İstanbul: ABC Tanıtım Basımevi

Program (1926). **İlkmekteplerin Müfredat Programı**. İstanbul.

Program (2005). **Dil ve Anlatım Dersi 9., 10., 11., 12. Sınıflar Öğretim Programı**. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Türkçe Sözlük (1988), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, Yeni Baskı.

Yunus Emre Divanı (1981), Haz. N. Ziya Bakırcıoğlu, İstanbul: Ötüken Neşriyat http: //www.longleaf.net/ggrow/modes.html, 6 Kasım 2004.

www.propagandacritic.com (2005), Institute for Propaganda Analysis (IPA), 08 Nisan.

DİL BECERİLERİ VE EDEBİYAT EĞİTİMİ*

Salim PİLAV

Bir dili bilmek demek o dil ile ilgili iki temel beceriye sahip olmak demektir. Bu iki temel beceri ise *anlama* ve *anlatma* becerisidir. Başkaları tarafından söz ya da yazı ile anlatılan duygu ve düşünceleri anlayabilmek; sözlü ve yazılı ifade yolunu kullanarak muhataba duygu ve düşünceleri anlatabilmek bir dili bilmenin sınırlarını tayin etmektedir. Kişiyi bu iki temel beceriye sahip kılan unsurlar ise dinleme, okuma; konuşma ve yazmadır. Anlama temel becerisi dinleme ve okuma faaliyeti sayesinde; anlatma temel becerisi ise konuşma ve yazma sayesinde gerçekleşmektedir. Dil formasyonu da denilen bu dört beceri dile ait temel beceri alanlarını oluşturmaktadır. Ana dili eğitimi bilgiden ziyade, temel dil becerilerini kazandırma esasına dayanır.

Birey bebeklik döneminden itibaren edinmeye başladığı dil becerilerini eğitim-öğretim ortamında geliştirmeye çalışır. Özellikle iyiye, doğruya, güzele ve faydalıya yönlendirme konusunda ve bir anlamda duyguların eğitilmesinde önemli olan edebiyat, bu dil becerilerinin kazanılıp geliştirilmesinde oldukça etkili ve önemlidir. İnsanî özellikler kişinin ana dilini etkili ve doğru kullanabildiği oranda dışarıya yansıyacaktır. Edebiyat, bir yandan bireyi ruh bakımından olgunlaştırıp eğitmeyi ve ona güzellikler kazandırmayı amaçlarken, diğer taraftan da bu güzelliklerin dışarıya başarılı bir şekilde yansıması için ferdin dış dünyaya açılan penceresi olan dilini geliştirmeyi hedeflemektedir.

---

* Bu bölüm, Dr. Salim PİLAV'ın "Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma" adlı Doktora tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

AĞCA, H.. (2001). **Yazılı Anlatım**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.

AILES, R.. (1996). **Mesaj Sizsiniz Kendiniz Olun İstediğinizi Elde Edin**.(Çev. Alev Önder) İstanbul: Sistem Yayınları.

AKSAN, D.. (1993). **Türkçenin Gücü.** Ankara: Bilgi yay.

AKSAN, D. (1996). **Türkçenin Söz Varlığı**. Ankara: Engin Yayınları.

BAĞCI, H. (2007**). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları İle Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

BAŞ, B. (2006). **1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma,** Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

BEYATLI, Y. (1990). **Edebiyata Dair.** İstanbul. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

CALP, M.. (2007). **Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi**. Konya: Eğitim Kitabevi

CEMİLOĞLU, M. (2003) **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**. İstanbul: Alfa Yayınları.

DEMİR, C.. **Türkçe / Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti**, Millî Eğitim Dergisi, S.169, Kış 2006, s.207-225

DEMİREL, Ö.. (1996). **Türkçe Programı ve Öğretimi**. Ankara: Kardeş Yayınları.

GÖĞÜŞ, B.. **Edebiyat ve Eğitim**. Çağdaş Türk Dili, Kasım, 1994.

GÖĞÜŞ, B.. **Liselerimizde Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinin Amaçları.** Ankara Üniversitesi, TÖMER Yay, 1990, s.7-11.

GÜNDÜZ, S. (2003).**Öykü ve Roman Yazma Sanatı**. İstanbul: Toroslu.

KARAKUŞ, İ.(2002).**Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**. Ankara: Anıttepe Yayınları.

KAPLAN, M. (1975). **Kültür ve Dil.** İstanbul: Dergâh Yayınları.

KAVCAR, C. (1999). **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yayınevi.

KAVCAR, C.. **Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi.** Öğretmen Dünyası, C.S, S.52, Nisan 1984, s.7-8.

KAVCAR, C.. **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bil. Fakültesi Dergisi, C.XX, S.1-2.

KURUDAYIOĞLU, M.. (2005) **İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma.** Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

MORAN, B. (1994). **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**. İstanbul: Cem Yayınları.

ÖZBAY, M. (2005) **Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.

ÖZBAY, M.. (2000) **İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri.** (Alan Araştırması). Ankara: Bizim Büro Basımevi.

ÖZDEMİR, E.. (1987) **İlkokul Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretim Kılavuzu** İstanbul: Inkılap Kitabevi.

ÖZEN, F. (2001). **Türkiye'de Okuma Alışkanlığı**. Ankara

ÖZTOKAT, E. (1978). **Sözlüksel Sıklık ve Bildirinin Algılanışı**, Dilbilim III, 129

PARS, V.- PARS B., Cahit. (1954) **Okuma Psikolojisi ve İlkokuma Öğrenimi**. İstanbul: Maarif Basımevi

SEZER, A. ve Başkaları (1991) **TDE Öğretimi**. Eskişehir: Anadolu Ünv. Açıköğ. Fak. Yayınları.

SOYSAL, O. (1999) **Türk Dili ile Türkçe Öğretmeninin El Kitabı**. İstanbul: MEB Yayınları.

TEMİZYÜREK, F. ve Diğerleri. (2007). **Konuşma Eğitimi**. Ankara**:** Öncü Kitap,

Türkçe Sözlük. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TURAL, S. K. (1992). **Edebiyat Bilimine Katkılar**. Ankara: Ecdad Yayınları.

ÜNALAN, Ş. (2006) **Türkçe Öğretimi**. Ankara: Nobel Yayınları.

VARDAR, B.(1983**). Bildirişim İşlevi, Alan Kavramı ve Terim Öğretimi**, Türk Dili Dil Öğretimi Özel Sayısı (379-380)

VARDAR, B.(2002). **Açıklamalı Dilbilim Terimler Sözlüğü**. İstanbul: Multilingual.

YALÇIN, A. (2002) **Türkçe Öğretim Yöntemleri (Yeni Yaklaşımlar).** Ankara: Akçağ Yayınları.

YANGIN, B. (1999**) İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı**. Ankara: MEB Yayınları.

YAZILI ANLATIM[1]

Remzi CAN

Küreselleşmeyle birlikte hızla küçülen dünyada, iletişimin ve doğal olarak da dil becerilerinin önemi gittikçe artmaktadır. İnsanoğlu daha hızlı ve daha doğru biçimde iletişim kurmak için yoğun çaba içerisindedir. Yazı da icat olunduğundan beri hayatın her alanında insanın en çok kullandığı iletişim araçlarından biri olmuştur.

Yazarak anlatma ve anlaşmayı zorunlu kılan bazı etkenler vardır. Yazma etkinlikleri günlük hayatta varoluşumuzun bir gerçeği olması yanında, kişisel ve toplumsal bir zorunluluk olarak ve seçtiğimiz işin gereksinimi olarak ortaya çıkar. Bu durumu Özdemir (1998: 15-18) şu cümlelerle açıklar:

İnsan olarak duygularımızı, düşüncelerimizi dışa vurma her şeyden önce var oluşumuzun bir gerçeğidir. Mektup yazmadan, bilimsel bir tez hazırlamaya, şiire, romana varana kadar bütün yazılı anlatım etkinliklerinin özünde bu gerçek yatar. Yazma kişisel olduğu kadar da toplumsal bir zorunluluktur. Bu nedenle çevremizdeki kişilerle sürekli iletişim kurarız. Hiçbir insan bu doğal ilişkinin dışında değildir. Yazma aynı zamanda uğraşsal bir zorunluluktur. Yani seçtiğimiz işin gereksinimi olarak da ortaya çıkar. Hangi iş dalını seçersek seçelim, o işin yüklediği yazışmayı gerektiren bazı görevler vardır.

Yazma becerisi, konuşma becerisine göre daha geç edinilmektedir. İnsanlık tarihinde de yazı, konuşmadan sonra ortaya çıkmıştır. Buna rağmen yazı, uygarlık tarihinin de genel anlamda tarihin de başlangıcı olarak kabul edilir. Çünkü yazı, konuşmaya göre daha kalıcıdır.

---

[1] Ortaöğretim Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Paragraf Düzeyinde Bağdaşıklık ve Tutarlılık adlı doktora tezinden üretilmiştir.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Ş., Gündüz, O. (2005). **Yazılı ve Sözlü Anlatım**. (6. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınevi.

AKYOL, H. (1999). **Bilgi Vermeye Dayalı Metinler ve Öğretimi**. *Çağdaş Eğitim. 253,* 7-13.

AKYOL, Hayati. (2003). **Metinlerden Anlam Kurma**. *Türklük Bilimi Araştırmaları*.(Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı). (13), 49-58.

ANDERSON, J.G. (1981). **An investigation into the concept of paragraph awarness and its implication for the teaching of composition**. Unpublished master's thesis, University of Memorial, Newfounland.

ARICI, A.F. (2008). **Üniversite Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Hataları**. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 21* (2). 209-220.

ANKER, S. (2010). **Paragraphs and Essays for College, Work, and Everyday Life.,** Bedford/St. Martin's Boston, New York.

AŞKIN Balcı, H. (2009). **Metin dil bilime Kavramsal Açıdan Genel Bir Bakış**. (1. Baskı). Ankara: Biz bize Basın Yayın Dağıtım.

ATAÇ, N. (1999). **Kitaba hürmet**. İ. Parlatır ve diğerleri. (Hazırlayanlar). *Güzel Yazılar Denemeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, ss.71-74.

AYDIN, M. (2007). **Dil bilim El Kitabı**. (2. Baskı). İstanbul: 3 F Yayınevi.

BAE, J. (2001). **Cohesion and Coherence in Children's Written English: Immersion and English-only Classes.** ***Issues in Applied Linguistics***. *12* (1). 51-88.

BAKER, R.G., Phillips, B. R. (1986). **Patterns for Composition**. (2. Baskı). Toronto: D.C. Heath and Company.

BANGUOĞLU, T. (2000). **Türkçenin Grameri**. (6. Baskı). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

BAŞKAN, Ö. (2003). **Bildirişim.** İstanbul: Multilingual Yayınları.

BEYRELİ, L., ÇETİNDAĞ, Z., CELEPOĞLU, A. (2005). **Yazılı ve Sözlü Anlatım.** (1. Baskı) Ankara: Pegem Yayıncılık.

CAROL C. (1976). **Writing Effective Paragraphs**. *College Composition and Communication*. 27, 4, 363-365.

CEMİLOĞLU, M. (2004). **Üniversitelerde Okutulan Türk Dili Dersi İle İlgili Tespitler ve Değerlendirmeler.** *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. *XVII* (2), 173-180.

CEMİLOĞLU, M. (2009). **Türkçe Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi**. Bursa: Alfa Aktüel Yayınevi.

COŞKUN, E. (2007). **Yazma Becerisi.** A. Kırkkılıç, H.Akyol (Editörler). **İlköğretimde Türkçe öğretimi.** Ankara: Pegem Yayıncılık. ss. 49-91.

COŞKUN, E. (2005*)*. **İlköğretim öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

D'ANGELO, F. J. (1986). **The Topic sentence Reviseted. College Composition and-Communication.** *37* (4), 431-441.

BEAUGRANDE, Robert Alain - Wolfgang Ulrich Dressler. (1986). **Introduction to Text Linguistic**. London: Longman Group Company.

DOĞANAY, A., Ünal, F. (2006.) **Eleştirel Düşünme Becerilerinin Öğretimi.** Ali Şimşek (Editör**). İçerik türlerine dayalı eğitim.** (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. ss. 209-261.

DONALD, R. B., Moore, J.D., Morrow, B.R., Wargetz, L. G. Werner, K. (1991). **Writing Clear Paragraphs.** (4. Baskı). New Jersey: Prentice Hall Englewood.

ERKUL, R. (2007). **Cümle ve Metin bilgisi**. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

GİORA, R. (1985). **Notes Towards a Theory of Text Coherence. Poetics and Comparative Literature.** *6* (4), 699-715.

GÖĞÜŞ, B. (1978). **Türkçe ve Yazın Eğitimi**. Ankara: Gül Yayınevi.

GÖZLER, F. (1974). **Örnekleriyle Temel Kompozisyon Bilgileri**. İstanbul: İnkılap ve Aka Yay.

GÜNAY, D. (2003). **Metin Bilgisi.** İstanbul: Multilingual Yayınları.

HALLİDAY, M.A.K., Hassan, R. (1976). **Cohesion in English.** NewYork: Longman Group UK Limited.

KÜLEBİ, O. (1990) **Türkçede Eksilti Tümceleri.** *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 7 (1-2) 117-137.

MALTEPE, S. (2006**). Türkçe Öğretimindeki Yazılı Anlatım Uygulamaları İçin Bir Seçenek: Yaratıcı Yazma Yaklaşımı**. *Dil Dergisi*. *132,* 56-66.

MURRAY, D. M. http: // www. egeedebiyat. org / modules. php? Name = News & file = print & sid = 319 adresinden 10 Ekim 2014 tarihinde alınmıştır.

ONURSAL, İ. (2003). **Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık.,** A. Kıran, E.Korkut, S. Ağıldere. (Editörler). *Günümüz Dil bilim Çalışmaları*. Ankara: MultilingualYayınları, ss. 121-133.

ÖGEYİK, M. C., (2008). **Metinlerarasılık ve Yazın Eğitim***i*. Ankara: Anı Yayıncılık.

ÖZDEMİR, E., Binyazar, A. (1998**). Yazma Öğretimi Yazma Sanatı.** (4. Basım). İstanbul: Papirüs Yayınevi.

RADO, Ş. (2007). **Eşref Saat**. (6.Baskı) Ankara: Elips Kitap.

Sanders, T. J. M., Noordman, L.G.O (2000). **The Role of Coherence Relations and Their Linguistic Markers in Text Processing.** Discourse Processes. 29 (1). 37-60.

SCHELL, L.M. (1970). **Paragraph Composition: Asuggested Sequential Outline.** *Peabody Journal of Education*. 233-237.

STRİD, J.E. (1998). **Coherence in the narrative and persuasive writing of adolescents** Paper presented at Illinois TESOL, Chicago, II.

SUBAŞI, Uzun L. (1995). **Orhon yazıtlarının metin dil bilimsel yapısı**. İstanbul: Simurg Yayıncılık.

SULLİVAN, K. (1989). **Paragraph Practice.** (6. Basım). New York: Macmillan Publishing Company.

ŞAHİN, D. (2011). **İlköğretim Türkçe 8 ders kitabı**. İstanbul: Tav Yayınları.

ŞİMŞEK, T. (2005). **Çocuk Edebiyatı.** (3. Baskı). Konya: Suna Yayınları.

TANSEL, F.A. (1978) **İyi ve Doğru Yazma Usulleri**. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

TOKLU, M.O. (2009). **Dil bilime Giriş.** Ankara: Akçağ Yayıncılık.

TÜM, G., KANDIRMAZ, S. (2003). **Sözdizimsel Başarıya Ulaşma Yolları**, *Akademik Bilişim 2003 Konferansı*, Çukurova Üniversitesi, 3-5 Şubat Adana.

ÜSTÜNOVA, K. (2002). **Dil Yazıları.** (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayıncılık.

WEİ-DONG, G. (2008). **Informational Segmentation and Text Coherence**. *US-China Foreign Language. 6* (3). 7-10.

WİNGERSKY, J., Boerner, J., Holguin-Balogh, D. (2006). **Writing paragraphs and essays** (5th ed.). London: Thomson.

WİTTE, S. P., Faigley L. (1981). **Coherence, Cohesion, and Writing Quality**. *College Composition and Communication*. *32* (2), 189-204.

YAKICI, A., Yücel, M., Doğan, M., Yelok, V.S. (2004). **Türkçe 1- Yazılı Anlatım**. (1. Baskı). Ankara: Bilge Kitabevi.

YILMAZ, E. (2010). **Uygulamalı Metin Bilgisi**. (1. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

YÖRÜKOĞLU, A. (1985). **Gençlik Çağı**. (1. Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ

Abdulkerim KARADENİZ

Dil, duygu ve düşüncelerin doğru bir şekilde aktarılmasını sağlayan, böylece insanları birbirine yakınlaştıran insan hayatındaki en önemli unsurdur. Bir topluluğu millet yapan, kültürün devamlılığını sağlayan en temel öge de dildir. Dilin doğru ve bilinçli bir şekilde kullanılması ancak dil bilincine sahip nesillerin yetiştirilmesi ile mümkündür. Burada Türk dili ve edebiyatı ile Türkçe öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Öğretmenler ders içi ve ders dışı faaliyetlerle dil bilincine sahip bireylerin yetiştirilmesini sağlayabilirler.

Edebiyat her şeyden önce güzel sanatların bir dalı olarak düşünülmelidir. Edebi eser de dille gerçekleşen güzel sanat ürünüdür. Edebi eserlerin bu özelliği estetik duyarlılığı gelişmiş, sanat zevkine sahip, yaşayan, duyan, hisseden, araştıran bireylerin yetiştirilmesinde bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sözlü anlatım, Türkçenin doğru ve etkili kullanılması bakımından önemli bir araçtır. Öğrencilerin konuşma, iletişim kurma, kendini ifade edebilme, eleştirel dinleme ve düşünme gibi becerilerin geliştirilmesi amacıyla kullanılabilecek önemli bir çalışma alanıdır. Sözlü anlatım türleri ile düzenlenecek ders içi etkinlikler, öğrencilere bu becerileri kazandırılmasında önemli birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sözlü anlatım türlerinin edebiyat eğitiminde kullanılmasının amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini düzgün bir şekilde ifade etmesini sağlamak.
2. Öğrencilerin eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma, iletişim ve problem çözme becerileri geliştirmek.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Ş. ve Gündüz, O. (2009). **Yazılı ve Sözlü Anlatım**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Altıntaş, E. ve Çamur, D. (2004). **Beden Dili.** İstanbul: Aktüel Basımevi.

BALTAŞ, A. ve Baltaş, Z. (1998). **İletişim Becerinizin Anahtarı Sessiz Diliniz, Beden Dili.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÇALIŞKAN, N. ve Yeşil, R. (2005). **Eğitim Sürecinde Öğretmenin Beden Dili**. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 6(1), 199-207.

DEMİRAY, K. (1984). **Sözlü ve Yazılı Anlatım.** İstanbul: İnkılap Yayınevi.

DÖKMEN, Ü. (2001). **İletişim Çatışmaları ve Empati.** İstanbul: Sistem Yayıncılık.

KILINÇ, A. ve Şahin, A. (2013). **Konuşma Eğitimi**. Ankara: Pegem Akademi.

MEB (2012**). Dil ve Anlatım 10. Sınıf Ders Kitabı**. Devlet Kitapları İkinci Baskı.

ÖZDEMİR, E. (2004**). Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türkçe Sözlük (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TEMİZYÜREK, F.; Erdem, İ.; Temizkan, M. (2012). **Konuşma Eğitimi.** Ankara: Pegem Akademi.

YAKICI, A.; Yücel, M.; Doğan, M.; Yelok, S. (2008). **Türkçe-1 Yazılı Anlatım**. Ankara: Gazi Kitabevi.

KONUŞMA

Mustafa TÜRKYILMAZ

Sözlük anlamıyla "bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlatmak" (TDK, 2010: 1477); "düşünceleri, fikirleri sözlü olarak ifade etmek" (Collins, 2005: 808) şeklinde tanımlanan konuşma, günlük hayatımızda önemli bir yer tutmaktadır. Yunus Emre, sözün önemini bildiğinden "Söz ola bitire savaşı, söz ola kese başı, söz ola ağulu aşı, bal ile yağ ede bir söz" demiştir. Ghandi sözün, söz söylemenin önemini bildiği için belki de "*Söylediklerinize dikkat edin, düşüncelerinize dönüşür. Düşüncelerinize dikkat edin, duygularınıza dönüşür. Duygularınıza dikkat edin, davranışlarınıza dönüşür. Davranışlarınıza dikkat edin, alışkanlıklarınıza dönüşür. Alışkanlıklarınıza dikkat edin, değerlerinize dönüşür. Değerlerinize dikkat edin karakterinize dönüşür. Karakterinize dikkat edin, kaderinize dönüşür*" ifadesini kullanmıştır. Yine Aksan (2003b: 9-10) tarafından konuşmanın önemine şu ifadelerle dikkat çekilmektedir: "Acaba, insanlar konuşma yeteneğinden yoksun olarak bir arada yaşasalardı, dünyada dil diye bir gerçek bulunmasaydı, yaşamları bugünkünden ne kadar farklı, ne kadar değişik olurdu? Gökteki kuş sürülerinden, denizdeki balık sürülerinden, yerdeki karıncalardan, kovandaki arılardan ne farkları kalırdı? Hiç kuşkusuz, bir toplum olarak değil, bir sürü halinde yaşayacaklardı; aralarındaki ilişki birtakım jestlerden, bağırmalardan oluşan bir düzene dayanacaktı…" Buna koşut olarak insanın konuşma becerisiyle, söz yoluyla kendini ifade etmesi ile diğer canlılardan ayrıldığı da pek çok söz öbeğinde ifade bulur: Hayvanlar koklaşa koklaşa; insanlar konuşa konuşa. İnsan, konuşan hayvandır. Konuşma kişioğluna vergi olan ve insanı hayvandan ayıran bir yüksek işleyiştir (Banguoğlu, 2004: 9; Gedizli, 2005: 15) ifadesiyle konuşmanın önemi ve insanî bir olgu olduğu da belirtilir.

KAYNAKÇA

ADALI, O. (2011). **Anlamak ve anlatmak.** İstanbul: Pan Yayıncılık.

AKSAN, D. (2003b). **Dil, şu büyülü düzen**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

AKSAN. D. (2003a). **Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim**. Ankara: TDK.

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2003). **Yazılı ve sözlü anlatım kompozisyon sanatı**. Ankara: Akçağ Yayınları.

ATAÇ, N. (2008). **Günlerin getirdiği sözden söze**. İstanbul: YKY:

BALTACIOĞLU, İ. H. (1966). **Konuşmacılığın gizleri**. *Türk Dili Dil ve Edebiyatı Dergisi.* C. XV. S. 172. s.223-227.

BANGUOĞLU, T. (2004). **Türkçenin grameri**. Ankara. TDK.

BAŞKAN, Ö. (1968). **İnsan dilinin doğuşu**. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten.* 143-156.

COLLINS. (2004**). Collins student's dictionary**. Glasgow: Harper Collins Publishers.

DEMİRAY, U. vd. (2008). **Etkili iletişim**. Ankara: Pegem Akademi.

EDİSKUN, H. (2010**). Türk dilbilgisi.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

ERGİN, M. (1997). **Üniversiteler için Türk dili.** İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.

GEDİZLİ, M. (2005). **Söyleyebilmek sözlü anlatıma giriş.** İstanbul: Şule Yayınları.

GÖĞÜŞ, B. (1978). **Türkçe ve yazın eğitimi**. Ankara: Gün Yayınevi.

GUSSENHOVEN, C. (2004). **The phonology of tone and intonation**. Cambridge: Cambridge Universty Press.

GÜRLEK, M. ve Aksu, E. (2013).**Konuşma hataları**. (Edt. Aziz Kılınç ve Abdullah Şahin). *Konuşma eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

HENGİRMEN, M. (2002). **Türkçe dilbilgisi**. Ankara: Engin Yayınevi.

HOCKETT, C. F. (1960). **The origin of speech.** *Scientific American.* 203pp. 88-96.

KARAÇAY, B. (2011). **Okuyan beyin**. *Bilim ve Teknik.*S.256. s. 20-27.

LAURENT, R. De Saint. (1967). **Konuşma sanatı**. (Çev. Cevdet Perin). İstanbul: Remzi Kitabevi.

MEB (2005). **Dil ve anlatım dersi öğretim programı ve kılavuzu.** Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

MUALLİMOĞLU, N. (1994). **Bütün yönleri ile hitabet**. İstanbul: Avcıoğlu Matbaası.

NAVARO, L. (2013). **Gerçekten beni duyuyor musun?** İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÖMÜR, M. (2001). **Sesin peşinde**. İstanbul: Pan Yayıncılık.

ÖZDEM, Y. (2003**). Konuşma sanatı, diksiyon**. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

ÖZDEMİR, E. (2004). **Güzel ve etkili konuşma sanatı.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

PORZIG, W. (1985). **Dil denen mucize**.(Çev. Vural Ülkü). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

RESHERCHE, L. (1973). **Beyin ve konuşma**. *Bilim ve Teknik Dergisi.*S. 64. s.5-12.

RODENBURG, P. (1997). **The right to speak. (3rd Edt.).** London: Methuen.

SEVER, S. (2000). **Türkçe Öğretimi ve tam öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık

SLEEPER, A. A. (2006). **Speech and language**. New York: Chelsea House Publishers.

ŞENBAY, N. (2004). **Söz ve diksiyon sanatı**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TAŞER, S. (2012). **Konuşma eğitimi**. İstanbul: Pegasus Yayınları.

TDK (2010). **Türkçe sözlük.** Ankara: TDK Yayınları.

TEMİZYÜREK, F.; Erdem, İ. ve Temizkan, M. (2012). **Konuşma eğitimi sözlü anlatım**. Ankara: Pegem Akademi.

TOPÇUOĞLU, F. ve Özden, M. (2012). **Diksiyon ve konuşma eğitimi**. Ankara: Pegem Akademi.

TUCHOLSKY, K. (1990). **Kötü bir konuşmacı olmak isteyenlere öğütler.** (Çev. Vural Ülkü). *Türk Dili Dil ve Edebiyatı Dergisi.* S: 461, s. 262-264

TURK, C. (1985). **Effective speaking.** New York: Routledge.

YAKICI, A.; Yücel, M.; Doğan, M. ve Yelok, S. V. (2006). **Üniversiteler için sözlü anlatım.** Ankara: Gazi Kitabevi.

YALÇIN, A. (2002). **Türkçe öğretim yöntemleri yeni yaklaşımlar.** Ankara: Akçağ.

Görsellere İlişkin Bağlantı Adresleri ve İndirilme Tarihleri

RESİM 1. https: //www.nph.org/ws/images/pictures/articles/mexico/agil9.jpg (29.01.2015)

RESİM 2.http: //matchbinassets.s3.amazonaws. com/public/sites/624/ assets/ 8YPY_ CSPAN01 _copy.jpg (29.01.2015)

RESİM 3. http: //www.cartoonstock.com/directory/d/dining_halls.asp (15.01.2015)

RESİM 4. http: //www.limavadyhigh.co.uk/for-parents/the-school-canteen (29.01.2015)

RESİM 5. http: //lowres.jantoo.com/training-education-education-teacher-principal-office-school-03102481_low.jpg (15.01.2015)

RESİM 6. http: //i.huffpost.com/gen/1948555/thumbs/o-guy-facebook.jpg (29.01.2015)

RESİM 7. http: //www.theguardian.com/stage/2009/may/09/vocal-exercises-david-rebecca-carey (29.01.2015)

TÜRK EDEBİYATI ÖĞRETİMİNDE ARAÇ-GEREÇ ve KULLANIMLARI

Ayşe YÜCEL ÇETİN
Halide Gamze İNCE YAKAR
Hilmi DEMİRAL

TEMEL KAVRAMLAR

Dil ve edebiyat öğretiminde araç-gereç kullanımı bahsine geçmeden önce bazı kavramların izah edilmesi gerekmektedir. *Teknoloji, eğitim teknolojisi, öğretim teknolojisi, materyal, araç, gereç* vb… Eğitimle ilgili sıralanan bu kavramların tanımlarına bakıldığında, bilim ve teknolojideki ilerlemelerin bu kavramların tanımlarını da zamanla değiştirdiği görülür.

Fransızca asıllı olan teknoloji kelimesinin sözlük anlamı; "*bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri, bunların kullanım biçimlerini kapsayan uygulama bilgisi*", ve "*insanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü*"dür (http: //tdkterim.gov.tr/bts/). Teknolojiyle ilgili bazı tanımları aktaran Yalın (2004, 2), bunları özetleyerek teknolojiyi *bilim ile uygulama arasında köprü görevi yapan bir disiplin* olarak tanımlar.

Eğitimle ilgili kaynaklara bakıldığında *eğitim teknolojisi* ile *öğretim teknolojisi* kavramlarının da farklı şekillerde tanımlandığı görülür. Eğitim teknolojisi, *öğrenme sürecini geliştirmek için oluşturulan her türlü sistem, teknik ve yardım* (Collier, 1971: 16); *daha etkili ve yeterli bir öğrenmeye ulaşmak için insanî ve insanî olmayan materyalleri kullanarak değişik bilgi alanlarında araştırma sonuçları temelleri üzerine kurulan belirli özel hedefler ışığında eğitim ve öğretim süreçleri tasarımında, uygulanmasında, değerlendirilmesinde sistemli ve programlı bir süreç* (El-Ahmet ve diğ., 1987: 385; akt. Rıza, 1997: 42) olarak tanımlanabilir. Alkan (1984: 14-17), daha sade bir tanımla *eğitimle ilgili kuram-*

KAYNAKÇA

ALKAN, C. (1984**). Eğitim Teknolojisi**. Ankara: Yargıçoğlu Matbaa.

Timur, T. (2000). **Toplumsal Değişme ve Üniversiteler.** Ankara: İmge Kitabevi.

ARIKAN, A. (2009). **"Edebiyat Öğretiminde Görsel Araç Kullanımı"**, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 27

ARNEHEIM, R. (2009). **Görsel Düşünme**. İstanbul: Metis Yayınları.

AYTAÇ, G. (2002**). Edebiyat ve Medya.** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

BAZİN, A. (1995). **Çağdaş Sinemanın Sorunları**. Çev. Nijat Özön. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

BÜMEN, N.T. (2005). **Çoklu Zeka Kuramı ve Eğitim. Eğitimde Yeni Yönelimler.** Ankara: Pegem Yayıncılık.

CEMALOĞLU, N. (2005). **Eğitim Ortamında Öğretim Araçları.** Ankara: Nobel Yayınevi.

CERECİ, S. (1997). **İletişiverelim**. İstanbul: Şule Yayınları.

COLLIER, K. G., Paula, F.J. & Goff, R.J. (1971). **Colleges of Education Learning Programmes: A proposal (Working Paper No.5).** Washington, DC: Commission on Instructional Technology

COŞKUN, M. (2006). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimindeki Sorunlara Batı Üniversiteleri Temelinde Çözüm Önerileri.** Milli Eğitim Dergisi, Sayı 169

ÇALIŞKAN, N. (2006). **Türkiye'deki Orta Öğretim Edebiyat Ders Kitapları Üzerine Edebiyat Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme.** Milli Eğitim Dergisi, Sayı 169

ÇILGIN, A. S. (2006). **Nurullah Ataç'ın Dil ve Edebiyat Eğitimi ve Öğretmenlik Mesleğine Eleştirel Bakışı.** Milli Eğitim Dergisi, Sayı 169

ÇİLENTİ, K. (1991). **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim.** Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

DEMİREL, Ö. ve SEFEROĞLU, S. ve Esed Y. (2003). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.** Ankara: PegemA.

DURSUNOĞLU, H. (2006). **Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Orta Öğretimdeki Tarihi Gelişimi.** Milli Eğitim Dergisi, Sayı 169

GENÇ, İ. (2003). **Alımlama Estetiği ve Edebiyat Öğretimi**. MEB-Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi I.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongre Bildirisi, İzmir

GÖĞÜŞ, B. (1978)*,* **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi.** Ankara: Kadıoğlu Matbaa.

GÜZEL, A. (2006**). Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem Teknik ve Örnek Uygulamalar.** Milli Eğitim Dergisi, Sayı 169

İŞMAN, A. (2003). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.** İstanbul: Değişim Yayınları.

KAVCAR, C. (1987). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 1

KAVCAR, C. (1986). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 19, Sayı 1

MEB (2005). **Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi 9-10-11-12. Sınıflar Öğretim Programı.** Ankara: MEB Yay.

ÖZARSLAN, E. (2006). **Edebiyat Öğretimi Üzerine Tasviri Bir Deneme.** Milli Eğitim Dergisi, Sayı 169

ÖZSOY, V. (2003). **Görsel Sanatlar Eğitimi.** Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

PASİN, R. (1951). **Modern Eğitimde Film**. İstanbul: İstanbul Basımevi.

RIZA, E. T. (1997). **Eğitim Teknolojisi Uygulamaları-I.** İzmir: Anadolu Matbaa.

SEFEROĞLU, S. (2006). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarım**. Ankara: PegemA Yayınları

ŞİMŞEK, N. (1997). **Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

YALIN, H. İ. (2004). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. Ankara: Nobel Yayınları

YAZAR, İ. (2007). **Klasik Türk Edebiyatı Çalışmalarında Bilişim Teknolojisinden Yararlanma ve e-Kütüphane Uygulamaları.** Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları Tunca Kortantaner Özel Sayısı-1.

YILMAZ, Z. (2001). **Dilbilgisi Öğretiminde Yeni Geliştirilen Materyallerin Öğrencilerin Öğrenme Düzeyine Etkililiği.** Eğitim Programları ve Öğretimi Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

TÜRK EDEBİYATI – DİL VE ANLATIM DERSLERİNİN BİLGİSAYAR DESTEKLİ EĞİTİME GÖRE DÜZENLENMESİ[1]

İsmet ÇETİN

GİRİŞ

"Ne, niçin, nasıl" öğretilmeli? Bu sorulara cevap aranırken, insan hayatında önemli olan ve insanı yaşadığı evrende var kılan bilgi esas alınmaktadır. İnsan hayatını kolaylaştıran ve dünyayı yaşanır kılan bilgiler seçilmek suretiyle, insanın yaşadığı zaman ve mekandan başlayarak genişler ve özel ihtiyaçlardan genel ihtiyaçlara; 'ben' merkezden 'biz'e; kişisel olandan beynelmilele; yaşanılan mahalden yaşanabilir mahalle; dolayısıyla merkezden muhite doğru bir açılım meydana gelir.

Bu geniş alanda "ne, niçin, nasıl" soruları öğretim sürecinde ortaya çıkmaktadır. Öğretim süreci içinde cevap aranmaya ve bulunan cevaplar uygulanmaya başladığı zaman, yavaş yavaş sorular da cevabını bulmaya başlar. Kimi zaman deneme-yanılma yoluyla, kimi zaman başka uygulamaların örnek alınması marifetiyle; kimi zaman da geliştirilen bir projenin/tekniğin/ buluşun hayata geçirilmesiyle bulunan ve uygulanan cevaplar, şüphesiz insanın gelişmesi, bilgilenmesi, içine doğduğu evreni kavrayarak, bu evrende yaşama iradesi sergilemesi mümkün olur. Bütün bunlar için iyi bir öğretim programına ihtiyaç oldu-

[1] Bu çalışma, Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (04/2004-08) olarak hazırlanmıştır. Projenin sonuçlanması ve sonuç raporunun yazılmasında katkılarından dolayı Dr. Yasemin Uzun'a teşekkürler.

KAYNAKÇA

ALKAN, C (1984), **Eğitim teknolojisi.** Ankara: Aşama Matbaacılık Sanayi.

BRUNER J. S. (1961), **The Process of Education.** Cambridge, Harvard University Press.

Commission on Instructional Technology. (1970), **To improve learning. A report to the President and the Congress of the United States.** Washington, DC: Commission on Instructional Technology.

DEMİREL, Ö., SEFEROĞLU, S.S., Yağcı, E. (2002), **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ERTÜRK, S (1975), **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Yelkentepe Yayınları.

GROVES, P., and STEPHENS, C. **Existing Tools and Project for Online Teaching. JTAP Report.** Oxford: University of Oxford.

http: //www.e-learningguru.com/articles/art3_6.htm.

İSMAN, A (2005). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.

KÖKSAL, A. **"Bir Bilgisayar Destekli Öğretim Dizgesinin Tasarım ve Gerçekleştirimi", Bilişim '84, Bildiriler.** TBD, Ankara (M. Özer Sağer ile birlikte), s. 241-248.

MEB Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: 2005.

MEB Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: 2005.

ODABAŞI, F. (1998). **"Bilgisayar Destekli Eğitim." Bilgisayar**. Editör: Yaşar Hoşcan. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı.

PORTER, S.(2006). Introduction: Technology

STUART, L.(2006). **Forging Links: The virtual seminars for Teaching Literature Project**. Oxford: University of Oxford.

VARIŞ, Fatma (1994). **Eğitim Bilimine Giriş.** Konya: Atlas Kitabevi.

YALIN, H. İ. (2001). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. Ankara: Nobel Yayınları.

YALIN, H.İ: (Editör), (2008), **İnternet Temelli Eğitim**, Ankara.

RUHSAL (BÜTÜNCÜL) ZEKÂ VE EDEBİYAT EĞİTİMİ

Aliye USLU ÜSTTEN

GİRİŞ

Edebiyat öğretiminin temel amacı "anlama"nın gerçekleşmesidir. Öğrencilerin okudukları metni zihinlerinde canlandırabilmeleri ve metnin bütünlüğünü kavrayabilmeleri asıl hedeftir. Metni, toplumsal, kültürel ve tarihî açılardan değerlendirebilmek metnin dünyasına girmeyi sağlar.

Düşüncenin bütünleyici yönünü oluşturan, ancak eğitimde ve diğer sosyal bilimlerde ihmal edilen ruhsal zekânın edebiyat eğitiminde kullanılması önemlidir. Edebiyat dersinde bir metnin tüm boyutlarıyla kavranmasının sağlanması ve bu konuda yapılmış beyin temelli bilimsel çalışmaların sonuçlarına göre yöntem geliştirmek bir gerekliliktir. Bu aynı zamanda eğitim sistemimizde kullanılan yapılandırıcı eğitim kavramının da nöropsikolojik tabanını oluşturmaktadır.

Zekâ Kavramı: Akıl (Rasyonel) Zekâsı

Çoğul zekâ kavramının eğitimde popüler olduğu ve uygulandığı bir dönemde ruhsal zekâ kavramının tartışılmaya başlanması beraberinde zekâ kavramına bakış açısını da değiştirmiştir. Bilişsel Bilim, beynin Gardner'ın söylediğinden çok farklı bir şekilde çalıştığı gerçeğini ortaya çıkarmış ve zekâ ile beyin arasındaki ilişki bilimsel bir temele dayandırılarak çoğul zekâ kavramının yanlışlığını ortaya koymuştur.

Yetenek kelimesini kullananlar, bilişsel yeteneği "problem çözme, hızlı kavrama ve deneyimlerden öğrenme" olarak açıklar (Gage ve Berliner, 1998:

KAYNAKÇA

ARDILA, A. (1999). *A Neuropsychological Approach to Intelligence*. **Neuropsychology Review**, Vol. 9, No. 3, 117-136.

CELİLOVA, V. (2006). Genel Liselerin İkinci Sınıflarında Okutulan Türk Edebiyatı Ders Kitaplarindaki Metin Altı Soruları Üzerine Bir İnceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

CEMİLOĞLU, M. (2005). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimine Bütüncü Yaklaşım.** Türk Dili Dergisi. 34, 403-408.

CHOMSKY, N. (2002). **Dil ve Zihin**. İngilizceden Çeviren: Ahmet Kocaman. Ankara: Ayraç Yayınevi.

DAMASIO, A. (2006). **Descartes'ın Yanılgısı**. İstanbul: Varlık Yayınları.

DAMASIO, A. (2006). **The Feeling of What Happens:** Body and Evolution in the Making of Consciousness.

GAGE, N. L. and BERLINER, D. C. (1998). **Education and Psychology** (6th ed.). Boston: Houghton Mifflin.

GARDNER, H. (2002). *On the Three Faces of Intelligence*, **Daedalus**, C.131, S.1, 139.

GARDNER, H. (2004). **Zihin Çerçeveleri**: Çoklu Zekâ Kuramı. İstanbul: Alfa Yayınları.

KARADENİZ, A. (2006). **Liselerde Eleştirel Düşünme Eğitimi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. Ankara

LOCKE, J. (2003). **Eğitim Üzerine Düşünceler** (Çev. Hakan Zengin). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

MARSHALL, I. and ZOHAR, D. (2006). **Kim Korkar Schrödinger'in Kedisinden**. İngilizceden Çeviren: Orhan Düz. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

MAYER, J. D, DIPAOLO, M. and SALOVEY, P. (1990). *Perceiving Affective Content in Ambigious Visual Stimuli: A Component of Emotional Intelligence*. **Journal of Personality Assessment**, 54, (3-4): 772-781.

MEB. (2006). **Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri**. Millî Ankara: Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ÖZDEMİR, S. M. (2005). *Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 297–314.

ROSTAND, E. (1956). **Cyrano de Bergerac.** Çev.: Sabri Esat Siyavuşgil. İstanbul: Remzi Kitabevi.

SALOVEY, P., MAYER, J.D. (1990). *Emotional Intelligence*. **Imagination, Cognition and Personality**. 9: 185-211.

SOLSO, R. L., MACLIN, M. K. and MACLIN, O.H. (2007). **Bilişsel Psikoloji**. (Çev.: Ayşe Ayçiçeği-Dinn). Kitabevi Yayınları.

YALÇIN, A. ve AYTAŞ, G. (2002). **Tiyatro ve Canladırma**. Ankara: Akçağ Yayınları.

YALÇIN, A. (2006). **Türkçe Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Akçay Yayınları.

ZOHAR, D. and MARSHALL, I. (2004). **Ruhsal Zekâmızla Bağlantı Kurmak: SQ**. İstanbul: Meta Basım Yayım.

EĞİTİM-ÖĞRETİMDE PLANLAMA

İsmet ÇETİN
Ayşe Derya ESKİMEN

Öğretme, etkinlikleri yönlendirme ya da kılavuzlama sürecidir, bu süreç, okulda öğretmen tarafından eğitim programları yoluyla planlı bir şekilde gerçekleştirilir. Eğitim ise "bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme süreci" (Demirel, 2004: 30)'dir. Bu eğitim-öğretim süreçlerinde esas olan, bilginin planlı biçimde öğrenciye sunulmasıdır. Bu da iyi ve doğru bir planlama yoluyla gerçekleştirilebilir. "Eğitimde kabul edilen belli amaçlara ulaşmak esas olduğuna göre plansız ve programsız çalışmalar eğitim-öğretimi amacından uzaklaştıracaktır" (Küçükahmet, 1999: 51)**.**

PLAN NEDİR? EĞİTİM-ÖĞRETİMDE PLANLAMA

Yalnızca eğitim- öğretimde değil, hayatın tüm alanlarında edinilmesi gereken bir disiplin olarak bakabileceğimiz plan, genel anlamıyla; "Bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen"dir. Sözlük anlamının dışında terim olarak plan; "Belirli eğitim amaçlarına ve program hedeflerine ulaşmak için öğretim etkinliklerinden hangilerinin seçileceğini, bunların öğrencilere niçin ve nasıl yaptırılacağını, ne gibi yardımcı ve tamamlayıcı kaynak ve araçların kullanılacağını, elde edilen başarının nasıl değerlendirileceğini, önceden tasarlayıp kâğıt üzerinde saptamak (Demirel, 2004: 11)" ifadeleriyle anlamlandırılır. Özcan Demirel'in bu tanımının yanında Leyla Küçükahmet (1999: 51); belirli eğitim amaçlarına ulaşmak için (bilgi, materyal ve etkinlikler arasında) öğretim konusu olabilen etkinliklerden hangilerinin seçileceğini, bunların öğrencilere niçin ve nasıl yaptırılacağını, ne gibi yardımcı ve tamamlayıcı kay-

KAYNAKÇA

ADEM, M. (1997). Eğitim Planlaması. Ankara: Şafak Matbaası.

DEMİREL, Ö. (2003). **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: PegemA Yayıncılık.

DEMİREL, Ö. (2004). **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı**. 7. Baskı. Ankara: PegemA Yayıncılık.

DEMİREL, Ö. (Ed.) (2005). **Eğitimde Yeni Yönelimler.** Ankara: .PagemA Yayıncılık.

İŞMAN, A., ESKİCUMALI A. (2003**). Eğitimde Planlama ve Değerlendirme**. 4. Baskı. İstanbul: Değişim Yayınları.

KÜÇÜKAHMET, L. (1998). **Öğretim İlke ve Yöntemleri.** 9. Baskı**.** İstanbul: Alkım Yayınevi.

KÜÇÜKAHMET, L. (1999). **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.** 10. Baskı. İstanbul: Alkım Yayınevi.

KÜÇÜKAHMET, L. (Ed.). (2009). **Eğitim Bilimine Giriş**. 7. Basım. Ankara: Nobel Yayınları.

TAŞDEMİR, M. (2000). **Eğitimde Planlama ve Değerlendirme.** Ankara: Ocak Yayınları.

ÜLKEN, H. Z. (1967). **Eğitim Felsefesi**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

VURAL, B. (2004**). Eğitim-Öğretimde Planlama-Ölçme ve Stratejiler**. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Elektronik Kaynaklar

http: //www.meb.gov.tr

http: //ttkb.meb.gov.tr/

http: //tdk.gov.tr/

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME[1]

Hilmi DEMİRAL

Türk dili ve edebiyatı eğitimi, Tük millî eğitim sisteminde -Türkçe dersiyle birlikte- önemli bir yere sahiptir. Dil eğitimi, okul öncesinden başlayarak orta-öğretim sonuna kadar, hem öğrenciler hem de öğretmenler için alınan eğitimin belirleyicisidir.

Türkiye'deki Türk dili ve edebiyatı eğitimi kronolojik yaklaşımın ön planda olduğu, bu yaklaşım içine biyografik, zaman zaman da tematik yaklaşımın serpiştirildiği bir anlayışla sürdürülmektedir. Dolayısıyla -dil ve edebiyat becerilerini geliştirmekten ziyade- Türk edebiyatının tarihsel sürecini ve bu süreçte eserler vermiş edebî şahsiyetlerin hayat hikâyelerini aktaran bir ders hüviyetinde işlenmektedir. Liseyi bitirmiş bir öğrenci; yaklaşık 2500 yıllık Türk edebiyatı tarihi boyunca yaşamış edebî şahsiyetler hakkında biraz bilgiye sahip, okul sürecindeki edebiyat derslerinden keyif almayan, edebiyata -genellikle- ortaöğretimi bitirdikten sonra merak salan, şâir ve yazarlarla ilgili bilgileri ezberlemekten edebî yazma becerisini geliştirmeye vakit bulmayan bir yetişkin olarak mezun olmaktadır. Oysa gelişmiş ülkelerdeki dil ve edebiyat derslerine bakıldığında, bu ders kapsamında; dil ve edebiyat adına genel kültüre sahip, karşılaştığı herhangi bir edebî metne/esere nasıl yaklaşması gerektiğini bilen, edebî eserler hakkında eleştirel düşünebilen, esere sanatsal değer katan özelliklerin az da olsa farkında bireyler yetiştirilmeye çalışılmaktadır.

---

[1] Bu bölümün yazımında, 2011'de Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Ana Bilim Dalında "Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminin Uluslararası Ölçütlere Göre Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği" adlı Doktora Tezi'nden yararlanılmıştır.

KAYNAKÇA

DEMİRAL, H. (2011). **Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminin uluslararası Ölçütlere Göre Değerlendirilmesi: Eskişehir İli Örneği.** Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

DEMİREL, Ö. (2004A). **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**. (6. Baskı**).** Ankara: Pegem A Yayıncılık.

DEMİREL, Ö. (2004B**). Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı** (7. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

DEMİREL, Ö. (2005). **Avrupa Konseyi Dil Projesi ve Türkiye Uygulaması**. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı 167, s.71-82.

ERDEN, M. (1995). **Eğitimde Program Değerlendirme** (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ERTÜRK, S. (1993). **Eğitimde Program Geliştirme** (7. Baskı). Ankara: Meteksan Yayınları.

GÖZÜTOK, D. (2003). **Program Değerlendirme, M. Gültekin, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme (175-190),** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

International Baccalaureate Organization. (1999). **Diploma Programme Language A1 quide.** Cardiff: IBO.

International Baccalaureate Organization. (2003). **Perception of the International Baccalaureate Diploma Programme**. Cardiff: IBO.

KANTEMİR, E. (1976). **Türkiye'de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kaplan, M. (1993). **Kültür ve Dil (**8. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.

MEB. (2002). **İlköğretim Öğrencilerinin Başarılarının Belirlenmesi Durum Belirleme Raporu.** Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB. (2003). **PIRLS 2001 Uluslar Arası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi**, Ulusal Rapor. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

MEB: (2003). **PISA 2003 Projesi,** OECD Ulusal Nihai Rapor. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

MEB. (2005). **İlköğretim Öğrencilerinin Başarılarının Belirlenmesi Türkçe Raporu.** Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB: (2006). **PISA 2006, OECD Ulusal Nihai Rapor.** Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

MEB: (2009). *PISA 2009*, OECD Ulusal Ön Raporu. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

OECD. (2007). *Eğitime Bakış 2007: OECD Göstergeleri*. Organization for Economic Co-operation and Development.

Özel Eyüboğlu Lisesi. (1997). **Türkçe Edebiyat Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar**. İstanbul: Zümrüt Basın Yayıncılık.

Özel Eyüboğlu Eğitim Kurumları. (2002**). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Sorunlar Çözümler ve Yaklaşımlar Sempozyumu_II.** İstanbul: Eyüboğlu Eğitim Kurumları.

Özel Eyüboğlu Koleji. (2007). **III. Türkçe – Edebiyat Öğretiminde Sorunlar, Çözümler, Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu.** İstanbul: Eyüboğlu Koleji.

TTKB (1999). **Program Değerlendirme, Cumhuriyet Döneminde Eğitim II.** Ankara: MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

TTKB. (2005). **Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi 9-10-11-12. Sınıflar Öğretim Programı.** Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

TTKB. (2005). *Ortaöğretim Dil ve Anlatım Dersi 9-10-11-12. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

YÖK. (2007). **1997-2006 Türkiye Bilim Göstergeleri Analizi**. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

http: //www.meb.gov.tr/programlar.html adresinden 18 Ocak 2010 tarihinde okunmuştur.

http: //www.oecd.org/document/0/0, 3746, en_2649_33723_38052160_1_1_1_1, 00.html adresinden 18 Ocak 2010 tarihinde okunmuştur.

http: //www.tedbursa.k12.tr/data/pdf/ub/elkitabi20082009.pdf adresinden 15 Şubat 2009 tarihinde okunmuştur.

http: //www.yok.gov.tr/content/view/795/194/lang, tr/ adresinden 18 Ocak 2010 tarihinde okunmuştur.

DERS KİTAPLARI

Ayşe Derya ESKİMEN

GİRİŞ

Etkili ve verimli bir dil-edebiyat öğretimi, eğitim felsefesi ve yaklaşımından başlayarak öğretim programı, programın şekillendirdiği ders kitabı ve eğitim-öğretim sürecinin doğru şekilde kurgulanmasıyla gerçekleştirilebilir.

Genel olarak liselerde gerçekleştirilen Türk dili ve edebiyatı eğitiminin dört ayağından bahsetmek mümkündür. Bunlar; başta öğrenci olmak üzere öğretim programı, ders kitabı ve öğretmendir. Çalışmada, bu unsurlardan birisi olan ders kitaplarına yer verilmiştir. Ders kitapları, yukarıda da ifade edildiği gibi öğretim programları tarafından şekillendirilirler.

Öğretim programı, toplumun ihtiyaçlarına bağlı olarak (Williamson & Payton, 2009), toplumun ne tür ihtiyaçları olduğuna dayanarak, öğrencilerin ne bilmeleri ve yapmaları gerektiğinin beklendiği (Levin, 2008: 8) bir vizyon (Williamson & Payton, 2009: 3) olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'de, 2005 yılında kabul edilen yeni eğitim anlayışıyla birlikte, öğretim programlarında birtakım yenilenmeler gerçekleştirilmiş, kazanım ve beceri odaklı olduğu tespit edilebilen bu yeni eğitim anlayışı ders kitaplarına da yansıtılmıştır. 2005 yılından itibaren gerek öğretim programı gerekse ders kitaplarına yönelik gerçekleştirilen çeşitli gözden geçirme ve yenileme çalışmaları halen devam etmektedir.

Dil ve edebiyat öğretimi için metin ve onun özelliklerine yönelik seçimler, özellikle metin merkezli gerçekleştirilen öğretim süreci açısından oldukça önemlidir. Türk Dili ve Edebiyatı dersi Türk Edebiyatı ile Dil-Anlatım prog-

KAYNAKÇA

ALPAN B. G. (2008). **Görsel okuryazarlık ve öğretim teknolojisi**. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 74-102.

ALTUN, A. (2005). **Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar**. Ankara: Anı Yayıncılık.

ALTUN, A. (2010). **Medya okuryazarlığının sosyal bilgiler programlarıyla ilişkilendirilmesi ve öğretimi.** Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

AŞICI, M. (2009). **Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık**. Değerler Eğitimi Dergisi, 17(7), 9-28.

BAKER. W. F (2012). **Media literacy in the k–2 classroom**, ISTE (International Society for Technology in Education).

BOSTANCI, N. (2007). **İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretmen kitabı**. Ankara.

CELİLOVA, V. (2006). **Genel liselerin ikinci sınıflarında okutulan Türk edebiyatı ders kitaplarındaki metin altı soruları üzerine bir inceleme**. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

ÇEÇEN, M. A. ve ÇİFTÇİ, Ö. (2007), **İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi**. Milli Eğitim, 173, 39-49.

ÇELİK, T. (2011). Dil ve Edebiyat Öğretimi. Ankara: Anı Yayıncılık.

ÇETİN, İ. vd. (Ed.). (2010). **Dil ve edebiyat öğretim yöntemleri**. Ankara: Nobel Yayıncılık.

ÇETİN, İ.; Uzun, Y. (2010). **Türkiye ve İngiltere'de edebiyat öğretimi.** *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 30, Sayı 2: 397-412.*

DAVISON J. & DOWSON J. (Ed.). (2009). **Learning to teach English in the secondary school.** 3rd Edition Routledge Group.

DEĞİRMENCİOĞLU, C. (1997). **Eğitim felsefe ilişkisi. Eğitim bilime giriş** (Ed. Leyla Küçükahmet). Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, s.26.

DERVİŞCEMALOĞLU, B. (2008). **Çağdaş batı eğitiminde nesir analizi yöntemleri**, Doktora tezi, İzmir: Ege Üniversitesi.

DOYLE, Christian S. (1994**) Information literacy in an information society: A concept for the information age.** New York: Syracuse University.

DUMAN, A. (2003). **"Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde metin seçimi",** *Türklük Bilimi Araştırmaları* (Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı), 13: 151

http: //www.edutopia.org/martin-scorsese-teaching-visual-literacy-video).

ESKİMEN, A. D. (2014). **Türkiye ve ABD'de dil-edebiyat öğretimi -Karşılaştırmalı bir araştırma-** Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

HAWORTH A., Turner, C. & WHITELEY M. (2004). **Secondary English and literacy. A guide for teachers.** Paul Chapman Publishing.

HENSON, K.T. (1993). **Methods and strategies for teaching in secondary and middle schools,** Longman Publishing Group, **Indiana Literature Grade 9-12,** (2008). McDougal Littell.

İPŞİROĞLU, Z. (2015). **Düşünmeyi öğrenme ve öğretme.** İstanbul: Say yayınları

JOLLS, T. & THOMAN, E. (2008*).* **21. yüzyıl okuryazarlığı: Medya okuryazarlığına genel bir bakış ve sınıf içi etkinlikler.** (Çeviri Editörleri: C. Elma & Kesten, A, Çev.), Ankara: Ekinoks yayınevi.

KANT, E. (2009). **Eğitim üzerine. Ruhun eğitimi-ahlaki eğitim-pratik eğitim. (Çev. Ahmet Aydoğan).** İstanbul: Say Yayınları.

KAPLAN, M. (1978). **Edebiyatımızın içinden**. İstanbul: Dergah Yayınları.

KARABABA, C. (1999). **İlköğretim 3. ve 5. sınıf Türkçe ve İngilizce ana dili ders kitaplarının incelenmesi ve karşılaştırılması.** Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

KARABABA, C. (2002). **İlköğretim 3. ve 5. sınıf Türkçe ve İngilizce anadili ders kitaplarının temel nitelikleri.** Ankara Üniversitesi Dil Dergisi, (113), 33-40.

KARABABA, C. Z. (2005). **Avrupa'da anadili öğretimi Türkçe ve İngilizce anadili ders kitaplarının incelenmesi ve karşılaştırılması (Kuzey İrlanda, İskoçya ve İngiltere örneği,** Millî Eğitim Dergisi, Özel Sayı, 167 (33). http: //dhgm.meb. gov.tr/yayimlar/dergiler/Millî_Egitim_Dergisi/167/index3-karababa.htm adresinden 10.12.2012 tarihinde erişilmiştir.

KAYA, K. (2004). **Teaching English Through American short stories in Anatolian and superior high schools in Turkey**. Erzurum: Ataturk University.

KENDALL, J. (2011). **Understanding common core state standarts**. Alexandria, Va.: ASCD.

KURUDAYIOĞLU, M., Tüzel (2010). **21. yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi**. TÜBAR-XXVIII-/Güz, s.283-298.

McDougal Littell (2008). USA: Houghton Mifflin Company.

MEB (2005). **Türk edebiyatı ile dil ve anlatım dersleri öğretim program ve kılavuzu,**

Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

09.12.2012 tarihinde

http: //ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/?width=900&height=530&TB_iframe=true sayfasından erişilmiştir.

PARSA, A. F. (2004). **İmgenin gücü ve görsel kültürün yükselişi**. Ana Dili. 33, s.59-66.

ROTHMAN, R (2011). **Something in common: The common core standarts and the next chapter in American Education.** Cambridge Mass: Harvard Educational Press.

RTÜK (2007). **İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretmen el kitabı**. Ankara.

RYAN, S., Frazee, D., & KENDALL, J. (2012). **Common core standards for high school english language arts: A quick-start guide, Association for supervision & curriculum development (ASCD),** Alexandria, VA, USA.

ORHON, E. N., PEMBECİOĞLU, N., ALTUN, A., TÜZEL, S., ÇAKMAK, E. (2014). **Ortaokul ve imam hatip ortaokulu medya okuryazarlığı öğretim materyali,** MEB Devlet Kitapları.

ÖZEL, N. (2013). **Araştırma görevlilerine bilgi ve iletişim teknolojileri bağlamında bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması.** Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

POLAT, C. (2006). **"Bilgi çağında üniversite eğitimi için bir açılım: Bilgi okuryazarlığı öğretimi".** A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Sayı: 30: 249-266. http: //eprints.rclis.org/8146/ adresinden 15. 02. 2015 tarihinde erişilmiştir.

POLAT, C. ve H. ODABAŞ. (2008). **"Bilgi toplumunda yaşam boyu öğrenmenin anahtarı: Bilgi okuryazarlığı"** http: //eprints.rclis.org/12661/ adresinden 12. 03. 2015 tarihinde erişilmiştir.

TOMPKINS, G. E., BRIGHT, R. M., POLLARD & WINSOR, P. J.T. (2002). **Language arts: Content and teaching strategies.** http: // mevzuat.meb. gov.tr/html/ 2709_0.html

TÜZEL (2010). **Görsel okuryazarlık**. TÜBAR-XXVII-/Bahar.

TÜZEL (2012). **Medya okuryazarlığı eğitiminin Türkçe dersleriyle ilişkilendirilmesi**. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 9 Sayı. 18: 81-96.

YILDIZ, E. (2007). **Almanya ve Türkiye'de lise birinci sınıflarda okutulan dil ve edebiyat ders kitaplarının karşılaştırılması (Berlin örneği)**, Yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

http: //www.edutopia.org/martin-scorsese-teaching-visual-literacy-video

3. Basım

DİN ÖĞRETİMİNDE OYUN ÖRNEKLERİ

Bahar SEVİM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 592
Eğitim No.: 124
ISBN : 978-605-133-494-3
© 3. Basım, Eylül 2015

DİN ÖĞRETİMİNDE OYUN ÖRNEKLERİ
Bahar Sevim

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
e-satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sevim, Bahar.
Din Öğeritiminde Oyun Örnekleri / *Bahar Sevim*
3. Basım, VIII+95 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-494-3
1. Din Öğretimi 2. Oyun Örnekleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günümüzde geleneksel öğretim yöntemlerinden çok, yaparak ve yaşayarak öğrenmek ön plana çıkmaktadır. Öğrencilerden aktif, katılımcı, yaratıcı ve üretken olmaları beklenmektedir. Bu süreçte öğrencilerin aktif olmalarını sağlamak için yöntem ve tekniklerden yararlanmak gerekir.

Bu çalışmanın oluşmasında, "Din öğretiminde eğitsel oyun yönteminden nasıl faydalanabiliriz?" sorusuna olan merak etkili olmuştur. Araştırmalarımız sonucunda bu alanda yeterli çalışmanın olmadığını tespit ettik. Bu sebeple bu çalışmanın yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi sağlamada eğiticilere yardımcı olacağını düşünüyoruz.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde oyun ve eğitsel oyun yöntemi üzerinde durulmuş; ikinci bölümde din öğretiminde oyun örneklerine yer verilmiştir.

Bu çalışma başta Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenleriyle Kur'an Kursu Öğreticilerine din öğretiminde yardımcı olmak dersleri daha verimli kılmak amacıyla hazırlanmıştır. Ayrıca anaokulu öğretmenlerine, ilköğretim sınıf öğretmenlerine de hitap etmektedir.

Bu çalışmanın başlangıcını, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doç. Dr. Hüseyin Yılmaz hocamın danışmanlığında yaptığım yüksek lisans tezi oluşturmuştur. İlk defa tez olarak hazırlanan metin Prof.Dr. Mehmet Zeki Aydın hocamla birlikte tekrar gözden geçirilmiş, yeni oyunlar geliştirilmiş, son olarak çalışma tez biçiminden kitap hâline getirilmiş ve birici baskısı Din ve Ahlak Öğretiminde Oyun Örnekleri adıyla basılmıştır.

Elinizdeki 2. basımında din ve ahlak oyunları ayrı kategorilerde incelenmiş ve din öğretimiyle ilgili oyunlar üzerinde çalışılmıştır. Kitapta, 17 adeti ders planı şeklinde olmak üzere toplam 44 oyun yer almıştır.

Bu çalışmada bana yardımcı olan hocalarıma teşekkür ediyorum. Ayrıca hayatım boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme, arka-

daşlarıma, bu oyunlarda uygulama aşamasında bana yardımcı olan öğrencilerime teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmanın bütün eğitimcilere yararlı olması dileklerimle.

Bahar SEVİM
Sivas 2013

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1. Bölüm: OYUN VE EĞİTSEL OYUN **3**

1. OYUN 3
1.1. Oyunun Tanımı 3
1.2. Oyunun Önemi 4
2. EĞİTSEL OYUN 4
2.1. Eğitsel Oyunun Tanımı 5
2.2. Eğitsel Oyun Yönteminin Üstün Yönleri 6
2.3. Eğitsel Oyun Yönteminin Sınırlılıkları 7
3. EĞİTSEL OYUN ÇEŞİTLERİ 7
3.1. Kart Oyunları 7
3.1.1. Siz Olsaydınız Ne Yapardınız? 7
3.1.2. Kutuplaşma 8
3.1.3. Kavram Kontrolü 8
3.2. Grup Ya Da Takım Oyunları 9
3.3. Mektup Ya Da Telgraf Oyunu 9
3.4. Nesi Var? Başka, Ters Başka Tekniği 9
3.5. Akrostiş 10

2. Bölüm: EĞİTSEL OYUN YÖNTEMİYLE HAZIRLANAN DERS PLANLARI **11**

DERS PLANI 1: Allah'a Şükür 11
DERS PLANI 2: Dilek ve Dualarımızda Dinî İfadeler 16
DERS PLANI 3: Selamlaşıyoruz 19
DERS PLANI 4: İbadetle İlgili Kavramları Öğreniyoruz (Farz, Vacip, Sünnet…) 22
DERS PLANI 5: Başlıca İbadetler 25
DERS PLANI 6: Sevinçlerimizi Paylaşalım-Bayramlar Sevinçli Günlerimizdir 28
DERS PLANI 7: Kandil Gecelerimiz 32
DERS PLANI 8: Kuran'da Adı Geçen Peygamberler 36

DERS PLANI 9: Abdest, Boy Abdesti (Gusül) ve Teyemmüm 39
DERS PLANI 10: Namaza Hazırlığın Diğer Şartları
-Namazın Kılınış Şartları..... 42
DERS PLANI 11: Meleklere İman-Meleklerin Özellikleri ve Görevleri..... 45
DERS PLANI 12: Sahur, İmsak ve İftar, Mukabele, Teravih Namazı, Fitre..... 48
DERS PLANI 13: Hac ve umre ile ilgili kavramlar 52
DERS PLANI 14: Paylaşma ve Yardımlaşma İbadeti Olarak
Zekât- Zekât nedir? 55
DERS PLANI 15: İslam..... 58
DERS PLANI 16: İslam ve Sosyal Dayanışma 62
DERS PLANI 17: Namazın Farzları..... 68

OYUNLAR

OYUN 1: FARKI BUL OYUNU..... 70
OYUN 2: GÜVEN OYUNU 71
OYUN 3: SİHİRLİ KUTU..... 73
OYUN 4: KUMANDA SENSİN OYUNU..... 73
OYUN 5: KUKLA OYUNU 74
OYUN 6: 1, 2, 3, 4 BOM OYUNU 75
OYUN 7: AÇ KAPIYI BEZİRGÂN BAŞI OYUNU 1 75
OYUN 8: AÇ KAPIYI BEZİRGÂN BAŞI OYUNU 2 76
OYUN 9: DEVE CÜCE OYUNU 77
OYUN 10: HAC SÖZLÜĞÜ..... 78
OYUN 11: EZANI TAMAMLAMA OYUNU..... 81
OYUN 12: DON TIP 82
OYUN 13: BENİ BUL 83
OYUN 14: BEN KİMİM 83
OYUN 15: HIZLI YARIŞMA..... 84
OYUN 16: KİM KAYIP..... 84
OYUN 17: DUAYI/SUREYİ DÜZENLE 85
OYUN 18: ÖNCE SEN TAMAMLA 86
OYUN 19: DUDAK OKUMA OYUNU 87
OYUN 20: EBEYİ BUL OYUNU..... 87
OYUN 21: DUA OKUMA YARIŞMASI 88
OYUN 22: AYNISINI SEÇ/BUL..... 89
OYUN 23: KİMİM BUL BENİ 90
OYUN 24: BİR SORU BİR CEVAP 90
OYUN 25: HAFIZA OYUNU..... 90
OYUN 26: İSİM, SEVAP, GÜNAH..... 92
OYUN 27: KELİME TÜRETME OYUNU..... 92

SONUÇ VE ÖNERİLER..... 93

KAYNAKÇA..... 95

KAYNAKÇA

Arnold, Arnold, (1995). *Çocuğunuz ve oyun*. İstanbul:Oğul Matbaacılık.

Ataünal, Aydoğan, (2000). *Öğretmenlik mesleğine giriş veya nasıl bir insan*. Ankara: 20 Mayıs Eğitim, Kültür ve Sosyal Dayanışma Vakfı Yay.

Aydın, Mehmet Zeki, (2012). *Din öğretiminde yöntemler*. Ankara: Nobel Yay.

Aydın, Mehmet Zeki, (2012). *Okulda ahlak eğitimi ve ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi*. Ankara: Nobel Yay.

Aydın, Mehmet Zeki, (2012). *Okulda değerler eğitimi, yöntemler etkinlikler kaynaklar*. Ankara: Nobel Yay.

Ayhan, Halis, (1995). *Eğitim bilime giriş*. İstanbul: Şule Yayın.

Bilen, Mürüvvet, (2002). *Plandan uygulamaya öğretim*. Ankara: Anı Yay.

Bilgin, Beyza, (2003). *İslam ve çocuk*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.

Demirel, Özcan, (1999). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı*. Ankara: Pegem A Yay.

Doğan, Mehmet, (1982). *Büyük Türkçe sözlük*. Ankara: Birlik Yay.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal, (2002). *İlköğretim 4. ve 5. sınıflar için din kültürü ve ahlak bilgisi öğretimi*. Ankara: Pegem A Yay.

Fidan, Nureddin, (1996). *Okulda öğrenme ve öğretme*. İstanbul: Alkım Yay.

Güler, Tuğba, (2005). *Din ve ahlâk öğretiminde drama yöntemi ve uygulama örnekleri.* Yayınlanmamış YLT, CÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Önder, Alev, (2000). *Yaşayarak öğrenme için eğitici drama*. İstanbul: Epsilon Yay.

Özçakır, Ayşe, (2008). *Eğitsel 0yun yöntemi ve jamıe j. miller'ın 10 mınute life lessons for kids adlı kitabının çevirisi.* Yayınlanmamış lisans tezi, CÜ İlahiyat Fakultesi, Sivas.

Sönmez, Veysel, (1994). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı Yay.

Yavuzer, Haluk, (1996). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yılmaz, Hüseyin, (2004). "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sosyal Dayanışma Konusunun Öğretimi", *Dinî Araştırmalar Dergisi*, c. 7, Sayı 19, Mayıs- Ağustos 2004, s. 253-268.

Yılmaz, Tahsin, (1990). *Okul öncesi çocuklarda oyun*. İzmir: Bilyay Yay.

Zengin, H. Kader, (2002). *Eğitsel oyunlar ve ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde kullanımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

ÖABT

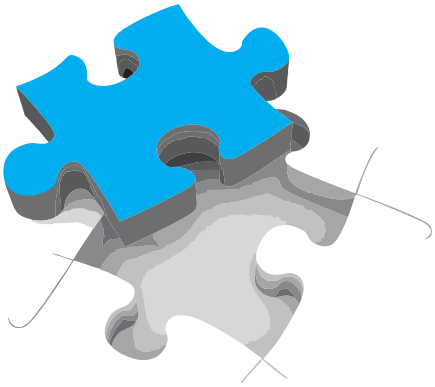

Editör: **Dr. Abdullah ÜRKER**

Prof. Dr. M. Fatih KESLER - Prof. Dr. Mustafa Doğan KARACOŞKUN - Prof. Dr. Ramazan BİÇER - Prof. Dr. Tevhit AYENGİN
Doç. Dr. Şevket YAVUZ - Yrd. Doç. Dr. Ahmet YÖNEM - Yrd. Doç. Dr. Celal BÜYÜK
Yrd. Doç. Dr. M. KORKMAZ - Yrd. Doç. Dr. Muammer BAYRAKTUTAR - Dr. Abdullah ÜRKER - Dr. Hakan ÖZTÜRK
Öğr. Gör. Mustafa GÜNERİGÖK - Arş. Gör. Ayşe Betül ORUÇ - Arş. Gör. Cemil OSMANOĞLU - Arş. Gör. M. Esat ALTINTAŞ - Ayşe Şule YÜKSEL

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI • ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ • KONU TESTLERİ • DENEME SINAVLARI

kısayol yayıncılık

Gözden Geçirilmiş 3. Basım

aby

KISAYOL YAYINCILIK

ALAN BİLGİSİ YAYINLARI

ALAN BİLGİSİ YAYIN NO. : 08
ISBN : 978-605-860-468-1
© Gözden Geçirilmiş 3. Basım

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Editör: Dr. Abdullah ÜRKER

Yazarlar: *Prof. Dr. M. Fatih KESLER, Prof. Dr. Mustafa Doğan KARACOŞKUN, Prof. Dr. Ramazan BİÇER, Prof. Dr. Tevhit AYENGİN, Doç. Dr. Şevket YAVUZ, Yrd. Doç. Dr. Ahmet YÖNEM, Yrd. Doç. Dr. Celal BÜYÜK, Yrd. Doç. Dr. M. KORKMAZ, Yrd. Doç. Dr. Muammer BAYRAKTUTAR, Dr. Abdullah ÜRKER, Dr. Hakan ÖZTÜRK, Öğr. Gör. Mustafa GÜNERİGÖK, Arş. Gör. Ayşe Betül ORUÇ, Arş. Gör. Cemil OSMANOĞLU, Arş. Gör. M. Esat ALTINTAŞ, Ayşe Şule YÜKSEL*

Copyright, ALAN BİLGİSİ YAYINLARI SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Alan Bilgisi Yayınlarına aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -pinar@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No: 15689

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ürker, Abdullah.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Editör: Dr. Abdullah ÜRKER*
XXII + 698 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-860-468-1
1. Alan Bilgisi 2. Din Kültürü 3. Ahlak Bilgisi 4. Öğretmenlik

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Zübeyde Hanım Mah. 635 Sok. No.: 10/7 İskitler / ANKARA
Tel: 0312 342 42 06 Faks: 0312 342 42 09
www.kisayolyayincilik.com

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 60 Faks: 0312 418 30 20
info@alanbilgisiyayinlari.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KÖSTEBEĞİNE HAYIR

www.kisayolyayincilik.com
www.alanbilgisiyayinlari.com

ÖN SÖZ

Büyük bir hızla değişip gelişen dünyamızda öğretmenlik mesleğini bu değişime uygun hâle getirmek en önemli sorunlardan biridir. Öğretmenlik mesleği sonuçları itibari ile bütün meslek dallarındaki yetişmiş insanı topluma kazandıran en öznel bir meslek olduğu için, özen gösterilmesi gereken mesleklerin başında gelir. Daha derin düşünüldüğünde görülür ki, aslında öğretmenlik bir iş ve meslek olmanın da ötesinde bir ideal uğrunda adanmışlıktır.

Öğretmen, çağını yakalamak için çabalıyorsa esasen ta baştan geri kalmıştır. Mademki öğretmen gelecek nesli yetiştirmek vazifesi ile yola çıkmıştır, kendisine emanet edilen gelecek çağa ait bu bireyleri, geniş bir ufuk içinde en uzağa oturtmalı ve gelecek asrın şartlarını şimdiden okuyup öğrencilerine ona göre donanımlar kazandırmalıdır. Bir bilgenin, "Allah'tan zamanın çıldırtıcılığı karşısında sabır dilemesinin" sebebi bu olsa gerektir.

Modern anlamda 150 yılı bulan öğretmenin seçimi ve yetiştirilmesi bütün milletlerin en önemli meselesi olmuştur. Biz bu günlere özellikle ilköğretim öğretmenlerinin askerliğini onbaşı ve çavuş olarak yapanların arasından seçildiği günlerden geldik. Bu seçimin öğretmen adaylarımızın şikayetine sebep olacak kadar sık olması ve ideolojik dayatmalar gibi daha başka bir çok nedenden tartışılması ayrı bir konudur. Biraz da çağımızın gelişme hızının çıldırtıcılığı bu durumu zorunlu kılmaktadır.

Bir öğretmen adayından belli seviyede muhakeme bilgisi olmasını istediğinden matematik, yeteri kadar diline hakim olması önemli olduğundan Türkçe, geçmişini bilme mecburiyetinden tarih, ülkesini tanıtıp sevdirebilmesi için coğrafya, haklarını koruması ve korumayı öğretmesi için vatandaşlık konularına hakim olması bekleniyordu. Ancak alan bilgisi konularından sorular sorulmuyordu. Milli Eğitim Bakanlığı 2013 yılından itibaren KPSS'de önemli bir değişikliğe gitmiştir ve mesleki alan bilgisi ve alan eğitimi soruları da sorulmaya başlanmıştır.

Kitabımız, uygulaması ilk olarak Temmuz 2013 de yapılan Öğretmenlik Alan Bilgisi Sınavı kapsamına göre her biri alanında yetkin yazarlarımız tarafından hazırlanmıştır. Türkiye'nin farklı üniversitelerinde görev yapan alanlarında uzman öğretim üyelerimiz, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü mezunu öğrencilerimizin ihtiyaç duyacağı konuları; konu anlatımları, örnek sorular, testler ve denemelerle zenginleştirilmiş şekilde sunmaya çalıştılar. Bütün bu çabalarımız öğretmen adaylarımızın başka bir kaynağa ihtiyaç duymadan başarılı olması içindir.

Bu kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen yazarlarımıza ve yayınevimizin çalışanlarına teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Dr. Abdullah ÜRKER

SUNUŞ

Değerli Öğretmenim,

Bilindiği üzere devletin eğitim kurumlarında öğretmen olabilmek için girilen KPSS'de 2013 yılından itibaren "genel kültür, genel yetenek ve eğitim bilimleri" sorularının yanında "alan bilgisi ve alan eğitimi" soruları da yer almaya başladı. Böylelikle bu sınava hazırlanan öğretmen adaylarının çalışmak zorunda oldukları konu sayısında büyük ölçüde bir artış oldu.

Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi'nin (ÖABT) en belirgin özelliği çok geniş bir konu yelpazesine sahip olmasıdır. Bu durum, konuları basitleştirerek anlatan, konuları derinlemesine anlatmak yerine en önemli noktalarını ele alan kitapları önemli bir ihtiyaç hâline getirmiştir.

Elinizdeki bu kitap, ÖABT'ye girecek olan öğretmenlerimize yol göstermek, kılavuzluk etmek, sınavla ilgili önemli konular hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Kitabın hazırlanmasında adayın işini olabildiğince kolaylaştırmak ve çalışmasını keyifli bir hâle getirmek temel bir ilke olarak benimsenmiştir. Adayın çalışmak durumunda olduğu çok sayıda konunun bulunduğu göz önünde bulundurularak konuların önemli noktaları sınav kapsamı dikkate alınarak ayırntıları ile ele alınmış, konu testleri ile öğrenilenlerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Konuların anlatımında kaynak niteliğindeki çok sayıda bilimsel ve akademik kitaptan yararlanılmıştır.

Hazırladığımız bu kitabın bu zorlu maratonda siz öğretmenlerimize katkı sağlaması ve yararlı olması en büyük dileğimizdir.

Kısayol Yayıncılık

KPSS ÖABT KAPSAMI

Öğretmenlik Alan Bilgisi

1. Alan Bilgisi	% 80	2. Alan Eğitimi	% 20

KPSS ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ TESTİ

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ

	Genel Yüzde	Yaklaşık Ağırlığı
1) Alan Bilgisi Testi	%80	
a) Hz. Muhammed'in Hayatı ve Sünneti		%12
b) Kur'an-ı Kerim'in Muhtevasını Anlama		%12
c) Temel Dinî Bilgiler (İslam, İman Esasları ve İbadetleri)		%16
d) İslam Ahlakı, Estetiği ve Felsefesi		%12
e) Günümüz Türkiye'sindeki İslam Mezhep ve Yorumları		%4
f) Din Bilimleri (Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Dinler Tarihi, Din Eğitimi, Din Felsefesi)		%24
2) Alan Eğitimi Testi	%20	

kısayol yayıncılık

aby

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

DİN EĞİTİMİ BİLİMİ

A. DİN EĞİTİMİ BİLİMİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 1

B. DİN EĞİTİMİ (ÖĞRETİMİ) BİLİMİNİN ALANI, AMAÇLARI, GÖREVLERİ, İLGİLİ BİLİMLERİ 3

1. DİN EĞİTİMİ BİLİMİNİN AMAÇLARI 4
2. DİN EĞİTİMİ BİLİMİNİN GÖREVLERİ 4
3. DİN EĞİTİMİ BİLİMİNİN İLGİLİ BİLİMLERİ 5
4. DİN EĞİTİMİ BİLİMİNİN BİLİMLER ARASINDAKİ KONUMU 5

C. DİN EĞİTİMİ UYGULAMALARININ TARİHİ 6

1. BAŞLANGIÇTAN CUMHURİYETE KADAR 6
2. CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE 9

D. DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNİN TEMELLERİ 11

E. DİN ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETİM PROGRAMI MODELLERİ 12

1. MEZHEBİ/DOKTRİNER DİN ÖĞRETİMİ 13
2. MEZHEP MERKEZLİ DİNLERARASI AÇILIMLI DİN ÖĞRETİMİ 14
3. MEZHEPLERÜSTÜ DİN ÖĞRETİMİ 14
4. MEZHEPLERARASI DİN ÖĞRETİMİ 14
5. DİNLERARASI DİN ÖĞRETİMİ 14
6. FENOMENOLOJİK DİN ÖĞRETİMİ 14

F. DÜNYADA DİN ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI 14

G. YAYGIN DİN EĞİTİMİ 15

H. AİLEDE DİN EĞİTİMİ 16

ÇÖZÜMLÜ TEST 18

KONU TESTİ 24

KAYNAKLAR 27

BÖLÜM 2

İSLAM TARİHİ

A. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ TARİHİ 29

1. İSKİTLER (SAKALAR) 30
2. ASYA HUN DEVLETİ 30
3. AVRUPA HUN DEVLETİ 31
4. GÖKTÜRK DEVLETİ 31
5. II. GÖKTÜRK DEVLETİ (KUTLUK DEVLETİ) 31
6. UYGUR DEVLETİ 31
7. AVARLAR 32
8. HAZARLAR 32
9. TÜRGİŞLER 32
10. KARLUKLAR 32
11. BULGARLAR VE MACARLAR 32
12. UZLAR VE PEÇENEKLER 32
13. KUMANLAR (KIPÇAKLAR) 32

B. İLK TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET 32

1. DEVLET YÖNETİMİ 32
2. ORDU 33
3. İNANIŞ VE DİN 33
4. SOSYAL VE İKTİSADİ HAYAT 33
5. BİLİM VE SANAT 33
6. YAZI, DİL VE EDEBİYAT 33

C. İSLAM TARİHİ 34

1. İSLAMİYETTEN ÖNCE ARABİSTAN'IN GENEL DURUMU 34
2. İSLAM TARİHİ İLE ALAKALI EN ÖNEMLİ KAYNAKLAR 35

D. HZ. MUHAMMED'İN HAYATI (M. 571-632) 35

1. AİLEVİ BİLGİLERİ 35
2. DOĞUMU 35

Alan Bilgisi Yayınları

3. ÇOCUKLUĞU 36
4. GENÇLİĞİ 36
5. EVLİLİKLERİ 36
6. VAHYİN GELİŞİ 37
7. AKABE BÎATLARI 37
8. SAVAŞLAR 37
9. HZ. PEYGAMBERİN VEDA HACCI 41
10. HZ. PEYGAMBER'İN VEFATI 41

E. HÜLAFA-Yİ RÂŞÎDÎN 44
1. HZ. EBÛBEKİR DÖNEMİ (632-634) 44
2. HZ. ÖMER DÖNEMİ (634-644) 45
3. HZ. OSMAN DÖNEMİ (644-656) 46
4. HZ. ALİ DÖNEMİ (656-661) 46

F. EMEVİLER DÖNEMİ (661-750) 47

G. ABBASİLER DÖNEMİ (750-1258) 47

H. ENDÜLÜS EMEVİ DEVLETİ 48

I. GIRNATA İSLÂM HÜKÜMETİ (BEN-İ AHMER DEVLETİ) 49

J. MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ 49
1. TOLUNOĞULLARI 49
2. AKŞİTLER-İHŞİTLER 49
3. EYYÜBİLER 49
4. MEMLÜKLER 49
5. BABÜRLÜLER 50
6. KARAHANLILAR 50
7. GAZNELİ DEVLETİ 50
8. BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ 50
9. IRAK SELÇUKLULARI (1118-1194) 50
10. KİRMAN SELÇUKLULARI (1092-1187) 50

K. TÜRK-İSLAM DEVLETLERİNDE KÜLTÜR-MEDENİYET VE DEVLET YÖNTEMİ 51
1. DEVLET YÖNETİMİ 51
2. ORDU 51
3. SOSYAL VE İKTİSADİ HAYAT 51
4. DİL, EDEBİYAT, BİLİM VE SANAT 52

L. ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK BEYLİKLERİ 52
1. DANİŞMENTLİLER 52
2. SALTUKLULAR 52
3. MENGÜCEKLER 52
4. ARTUKLULAR 52
5. ÇAKA BEYLİĞİ 53
6. BEYLİKLERİN ÖZELLİKLERİ 53

M. SELÇUKLULAR DÖNEMİ 53

N. ANADOLU TÜRK BEYLİKLERİ DÖNEMİ 53
1. İKİNCİ BEYLİKLERİN ÖZELLİKLERİ 53
2. ANADOLU SELÇUKLULARI VE İKİNCİ BEYLİKLER DÖNEMİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET DEVLET YÖNETİMİ 54
3. ORDU VE DONANMA 54
4. HUKUK 54
5. SOSYAL VE İKTİSADİ HAYAT 54

ÇÖZÜMLÜ TEST 56
KONU TESTİ 60
KAYNAKLAR 63

BÖLÜM 3

TEMEL DİNİ BİLGİLER - I

A. DİN KAVRAMI 65
B. İMAN KAVRAMI 65
1. İMAN-AKIL İLİŞKİSİ 66
2. İMAN VE İSLAM İLİŞKİSİ 66
3. İMAN-AHLAK İLİŞKİSİ 67
C. ALLAH'A İMAN 68
1. İSPAT METODLARI 69
2. ALLAH'IN SIFATLARI 71
D. MELEKLERE İMAN 75
E. KİTAPLARA İMAN 75
1. SAYFALAR (SUHUF) 76
2. KUTSAL KİTAPLAR 76
F. PEYGAMBERLERE İMAN 76
1. PEYGAMBERLİK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 77
2. PEYGAMBERLERİN SIFATLARI/ NİTELİKLERİ 78

Alan Bilgisi Yayınları

3. HZ. MUHAMMED (SAV)'IN PEYGAMBERLİĞİ 78
4. SAHABİLERİN DİNDEKİ KONUMU....80
G. AHİRETE İMAN 82
1. KIYAMET ALAMETLERİ 83
2. AHİRETİN AŞAMALARI....83
H. KADER VE KAZA 84
1. İNSANIN FİİLLERİ 85
2. KÜLLİ-CÜZ'İ İRADE VE İSTİTAAT....85
3. KESB 86
4. DÜŞÜNCEDE, SÖZDE VE DAVRANIŞTA DOĞRULUK....87
ÇÖZÜMLÜ TEST 89
KONU TESTİ....93
KAYNAKLAR....97

BÖLÜM 4

TEMEL DİNİ BİLGİLER - II

A. GİRİŞ....99
B. FIKIH 99
C. FIKIH USULÜ 100
D. İSLAM HUKUKUNUN KAYNAKLARI 100
1. KİTAP....101
2. SÜNNET 101
3. İCMA....102
4. KIYAS....102
5. MESÂLİH-İ MÜRSELE....102
6. İSTİHSAN 102
7. ÖRF VE ÂDET 102
8. SEDD-İ ZERÂİ 103
9. ŞER'Ü MEN KABLENA (İSLAM ÖNCESİ ŞERİATLAR)....103
10. SAHABE KAVLİ 103
11. İSTİSHÂB....103
E. HÜKÜMLER....104
1. FARZ....104
2. VÂCİB 104
3. MENDUB 105
4. HARAM....105
5. LİAYNİHİ (LİZATİHİ) HARAM....105
6. LİGAYRİHİ HARAM 105
7. MEKRUH 105
8. MUBAH....106
9. AZİMET VE RUHSAT....106
F. HÜKÜMLERLE ALAKALI BAZI KAVRAMLAR 106
1. RUHSAT 106
2. SEBEP....106
3. ŞART 106
4. RÜKÜN 107
5. MANİ....107
6. SIHHAT, FESAT VE BUTLAN 107
G. MÜKELLEF 107
H. İBADETLER....108
1. İBADET KAVRAMI 108
2. İBADETİN ÖNEMİ....108
3. İBADETLERLE ALAKALI BAZI KAVRAMLAR....109
I. TEMİZLİK....109
1. KAVRAMLAR....109
2. SULAR....109
J. ABDEST 110
1. ABDESTİN FARZLARI....110
2. ABDESTİN SÜNNETLERİ 111
3. ABDEST ÇEŞİTLERİ....111
4. ABDESTİ BOZAN DURUMLAR....111
K. GUSÜL 111
1. GUSÜL ABDESTİNİ GEREKTİREN DURUMLAR....111
2. GUSÜLÜN FARZLARI 112
3. GUSLÜN SÜNNETLERİ VE ADABI....112
L. TEYEMMÜM 112
1. TEYEMMÜMÜN FARZLARI....112
2. TEYEMMÜMÜ BOZAN ŞEYLER....112
M. NAMAZ....113
1. NAMAZLA İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR 113

Alan Bilgisi Yayınları

2. NAMAZ ÇEŞİTLERİ 113
3. NAMAZIN FARZLARI 114
4. NAMAZIN VÂCİPLERİ 114
5. NAMAZIN SÜNNETLERİ 115
6. NAMAZIN MEKRUHLARI 115
7. NAMAZI BOZAN ŞEYLER 116
8. SEHİV SECDESİ 116
9. CUMA NAMAZI 116
10. VİTİR NAMAZI 117
11. BAYRAM NAMAZLARI 117
12. TEŞRİK TEKBİRLERİ 117
13. SECDE ÇEŞİTLERİ 117

N. ORUÇ 117
1. ORUCUN ÖNEMİ VE KAZANDIRDIKLARI 117
2. ORUÇ ÇEŞİTLERİ 118
3. ORUCUN RÜKÜNLERİ 118
4. ORUCUN ŞARTLARI 118
5. ORUCU BOZAN DURUMLAR 119
6. ORUCU BOZMAYAN DURUMLAR 119
7. ORUCUN SÜNNET VE MÜSTEHAPLARI. 119
8. ORUCU BOZMASA DA MEKRUH SAYILAN ŞEYLER 119

O. ZEKÂT 120
1. ZEKÂTIN ŞARTLARI 120
2. ZEKÂTIN ÖDENECEĞİ YERLER 122

P. FITIR SADAKASI 123
1. FITIR SADAKASI'NIN VÜCUBUNUN ŞARTLARI 123
2. FITIR SADAKASI'NIN ÖDEME VAKTİ 123
3. FITIR SADAKASI'NIN MİKTARI 123
4. FITIR SADAKASI KİMLERE VERİLEBİLİR? 123

R. HAC 123
1. HACLA İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR 124
2. HACCIN FARZ OLMASININ ŞARTLARI 124
3. HACCIN ESASININ ŞARTLARI 124
4. HACCIN FARZLARI 125
5. HACCIN VACİPLERİ 126
6. HACCIN SÜNNETLERİ 127
7. HAC VE UMRE YASAKLARININ CEZALARI 127

S. KURBAN 128
1. TANIMI 128
2. HÜKMÜ 128
3. VÜCUBUNUN ŞARTLARI 128
4. SIHHATİNİN ŞARTLARI 128
5. KURBANIN ETİ VE YAN ÜRÜNLERİ NASIL DEĞERLENDİRİLMELİDİR? 128

T. YEMİNLER 129
1. LAĞV YEMİNİ 129
2. GAMÜS YEMİNİ 129
3. MÜN'AKİD YEMİN 129

U. KEFFARETLER 129
1. YEMİN KEFFARATİ 129
2. ORUÇ KEFFARATİ 129
3. ZIHÂR KEFFARATİ 129
4. ADAM ÖLDÜRME KEFFERATİ 130
5. HAC VE UMRE YASAKLARINI İHLAL KEFFARETİ 130

ÇÖZÜMLÜ TEST 131
KONU TESTİ 135
KAYNAKLAR 137

BÖLÜM 5

DİN PSİKOLOJİSİ

A. PSİKOLOJİ BİLİMİ VE TEMEL YAKLAŞIMLAR 139
1. YAPISALCILIK 139
2. İŞLEVSELCİLİK 139
3. DAVRANIŞÇILIK 139
4. PSİKANALİZ 140
5. GESTALT PSİKOLOJİSİ 140
6. HÜMANİST PSİKOLOJİ 140
7. TRANSPERSONEL PSİKOLOJİ 140

B. DİN PSİKOLOJİSİ BİLİMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ 141

Alan Bilgisi Yayınları

1. DİN PSİKOLOJİSİNİN TANIMI VE AMACI..141
2. DİN PSİKOLOJİSİ TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ 141
3. DİN PSİKOLOJİSİ BİLİMİNDE SIKLIKLA KULLANILAN BİLİMSEL YÖNTEM VE TEKNİKLER....142
4. TÜRKİYE'DEKİ DİN PSİKOLOJİSİ ÇALIŞMALARI 142

C. MODERN PSİKOLOJİDE DİNE YAKLAŞIMLAR....143
1. JAMES VE DİN....143
2. FREUD VE DİN....143
3. JUNG VE DİN 144
4. ADLER VE DİN....145
5. ERİKSON VE DİN....145
6. FROMM VE DİN 146
7. MASLOW VE DİN....146
8. FRANKL VE DİN....147
9. ALLPORT VE DİN....147

D. İSLAM DÜŞÜNCE TARİHİNDE PSİKOLOJİK YAKLAŞIMLAR....148
1. MUHASİBİ'NİN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ..148
2. FARABİ'NİN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ 148
3. İBNİ SİNA'NIN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ...148
4. GAZALİ'NİN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ 149
5. İBNÜ'L-ARABİ'NİN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ....149

E. DİNİ GELİŞİM....149
1. FOWLER'IN İNANÇ GELİŞİMİ KURAMI 149
2. GOLDMAN'IN DİNİ DÜŞÜNCE GELİŞİM KURAMI 150
3. OSER'IN DİNİ YARGI GELİŞİMİ KURAMI..151

F. GELİŞİM DÖNEMLERİ VE DİN....152
1. BEBEKLİK DÖNEMİ (0-2 YAŞ)....152
2. İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİ (2-6 YAŞ)....152
3. SON ÇOCUKLUK DÖNEMİ (6-11 YAŞ KIZLAR, 6-13 YAŞ ERKEKLER) VE DİN....152
4. İLK ERGENLİK DÖNEMİ (11-15 YAŞ KIZLAR, 13-17 YAŞ ERKEKLER) VE DİN..152
5. SON ERGENLİK (GENÇLİK) DÖNEMİ (15, 17-21 YAŞ) VE DİN 152
6. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ (21-40 YAŞ) VE DİN....153
7. ORTA YAŞ DÖNEMİ (40-60 YAŞ) VE DİN..153
8. YAŞLILIK DÖNEMİ (65 YAŞ İLE ÜSTÜ) VE DİN....153

G. DİN VE RUH SAĞLIĞI....153
1. DİN, DİNDARLIK VE MANEVİYAT....153
2. RUH SAĞLIĞI VE DİN....154

H. TASAVVUF PSİKOLOJİSİ....154
1. DİN PSİKOLOJİSİ VE TASAVVUF....155
2. TASAVVUF PSKOLOJİSİNİN ÖNEMİ 156
3. TASAVVUF VE KİŞİLİK 156

ÇÖZÜMLÜ TEST 158
KONU TESTİ....165
KAYNAKLAR 169

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 6

TEFSİR USULÜ VE TARİHİ

A. VAHİY 173
1. VAHYİN ÇEŞİTLERİ 173
2. VAHYİN GELİŞ ŞEKİLLERİ....173

B. KUR'AN'IN MANASI, TANIMI VE BÖLÜMLERİ 174
1. KUR'AN'IN MANASI....174
2. KUR'AN'IN BÖLÜMLERİ....174

C. MEKKİ VE MEDENİ SÛRELERİN ÖZELLİKLERİ....175
1. MEKKİ SÛRELER....175
2. MEDENİ SÛRELER....175

D. KUR'AN'IN YAZIMI 175
1. KUR'AN'IN HAREKELENMESİ VE NOKTALANMASI....176
2. YEDİ HARF VE KIRAAT MESELESİ 176
3. KIRAAT 176

E. TEFSİR - TE'VİL - TERCÜME - MEAL....176

F. KUR'ANÎ İLİMLER 177
1. NÜZUL SEBEBİ 177
2. NÂSİH VE MENÛH (NESH) 177
3. MUHKEM VE MÜTEŞABİH 178
4. AKSAMU'L-KUR'AN (KUR'AN-I KERİM'DE YEMİNLER) 178
5. KASASU'L-KUR'AN (KUR'AN-I KERİM'DE KISSALAR) 178
6. KUR'AN-I KERİM'DE TEKRARLAR 178
7. KUR'AN-I KERİM'DE MESELLER 178
8. İ'CÂZUL-KUR'AN 179
9. HAKİKAT VE MECAZ 179
10. MÜŞKİLÜ'L-KUR'AN 179
11. MÜCMEL VE MÜBEYYEN 179
12. EL-VUCÛH VE EN-NEZÂİR 179
13. KUR'AN'DA MÜBHEMLER 179
14. AYETLER VE SÛRELER ARSINDAKİ TENASÜB VE İNSİCAM (UYUM) 180
G. HZ. PEYGAMBER (SAV)'İN KUR'AN'I TEFSİRİ 180
H. SAHABENİN TEFSİRDEKİ YERİ 180
I. TABİUNUN TEFSİRDEKİ YERİ 180
J. TEFSİRDEKİ İSRAİLİYYAT 181
K. ETBAU'T-TABİİNİN TEFSİRDEKİ YERİ 181
L. TEFSİR ÇEŞİTLERİ 181
1. RİVAYET TEFSİRİ 181
2. DİRAYET TEFSİRİ 181
M. NİTELİKLERİNE GÖRE TEFSİRLER 182
1. MEZHEBÎ TEFSİRLER 182
2. TASAVVUFÎ (İŞÂRÎ) TEFSİRLER 182
3. FIKHÎ TEFSİRLER 183
4. LÜGAVÎ TEFSİRLER 183
5. BİLİMSEL TEFSİR 183
6. İCTİMAÎ TEFSİRLER 183
N. TEFSİR USULÜ VE TEFSİRİN TARİHİ KAYNAKLARI 184
1. ARAPÇA KAYNAKLAR 184
2. TÜRKÇE KAYNAKLAR 184
3. BATI DİLLERİNDE YAZILMIŞ KAYNAKLAR 184
O. KUR'AN'IN ANA KONULARI 184
1. İNANÇ ESASLARI 184
2. İBADETLER 185
3. AHLAK 185
4. MUÂMELÂT (İSLAM HUKUKU) 185
ÇÖZÜMLÜ TEST 186
KONU TESTİ 190
KAYNAKLAR 193

BÖLÜM 7

DİN SOSYOLOJİSİ

A. SOSYOLOJİ 195
B. DİN SOSYOLOJİSİ 195
C. DİN SOSYOLOJİSİNİN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 195
D. ÖZEL DİN SOSYOLOJİLERİ 196
E. DİN SOSYOLOJİSİNİN TARİHİ 196
1. DİN SOSYOLOJİSİNİN ÖNCÜLERİ 196
2. DİN SOSYOLOJİSİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ 197
3. DİN SOSYOLOJİSİNDEKİ DİĞER GELİŞMELER 199
4. ÇAĞDAŞ DÖNEM DİN SOSYOLOJİSİ 200
F. DİN SOSYOLOJİSİNDE ORTAYA ÇIKAN GENEL YAKLAŞIMLAR 201
1. KLASİK YAKLAŞIMLAR 201
2. ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR 202
G. GENEL DEĞERLENDİRME 202
H. TÜRKİYE'DE DİN SOSYOLOJİSİ 202
I. TÜRKİYE'DE DİN SOSYOLOJİSİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ 203
J. DİNİN SOSYOLOJİK ANLAMI 204
K. ÇAĞDAŞ DİN SOSYOLOJİSİNİN TEMEL KONULARI 205
1. DİN VE TOPLUM 205
2. DİN VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM 205
3. DİN VE TOPLUMSAL FARKLILAŞMA 206

Alan Bilgisi Yayınları

4. DİN VE SOSYAL BÜTÜNLEŞME 207
5. DİN VE MODERNİTE 207
6. DİN VE SEKÜLERLEŞME 207
7. DİN VE KÜRESELLEŞME 208
8. DİN VE POSTMODERNİZM 209
9. DİNİ ÇOĞULCULUK 209
10. YENİ DİNİ HAREKETLER 210
11. DİN VE GÜNDELİK HAYAT 211
12. DİN VE KAMUSAL ALAN 211
13. DİN VE KÜLTÜR 211
14. DİNİ GRUPLAR 212
15. DİNDARLIK 212

ÇÖZÜMLÜ TEST 213

KONU TESTİ 217

KAYNAKLAR 221

BÖLÜM 8

KUR'AN'DA ANA TEMALAR

A. KUR'AN'IN MUHTEVASI, BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ VE ANA KONULARI 223

B. KUR'AN'DA ALLAH 225

C. KUR'AN'DA İNSAN 226

D. KUR'AN'DA KÂİNAT 227

E. KUR'AN'DA VAHİY 228

F. KUR'AN'DA KUTSAL KİTAPLAR 229

G. KUR'AN'DA PEYGAMBERLİK VE PEYGAMBERLER 231

H. KUR'AN'DA HZ. MUHAMMED (SAV) 232

I. KUR'AN'DA İBADET 233

J. KUR'AN'DA SİSTEMATİK İBADETLER 234

K. KUR'AN'DA AHLAK 235

L. KUR'AN'DA TOPLUMSAL DÜZEN 236

M. KUR'AN'DA DÜNYA VE AHİRET 237

N. GENEL DEĞERLENDİRME 238

ÇÖZÜMLÜ TEST 240

KONU TESTİ 243

BÖLÜM 9

DİNÎ MÛSİKİ

A. TÜRK DİNİ MUSÎKİSİ 245
1. MÛSÎKİ TARİHİNİN ANA HATLARI 245
2. MÛSİKÎ'NİN KONUSU 245
3. MÛSİKÎ'NİN AMACI 246
4. İSLAM MÛSİKÎSİ 246

B. TÜRK - İSLÂM DÖNEMİNDE İSLÂM MÛSİKİSİ 246
1. TÜRK MÛSİKİSİNİN YAPISI 247
2. TÜRK DİN MÛSİKÎSİ FORMLARI 247
3. HORASAN BÖLGESİNDE YETİŞEN İLK SÛFİLER 253
4. İLK TÜRK SÛFÎLERİ 253

C. TÜRK DİN MUSÎKİSİNDE USÛLLER VE USÛL ÂLETLERİ 255
1. TÜRK DİN MÛSİKÎSİNDE KULLANILAN USÛL ÂLETLERİ 255
2. TÜRK DİN MÛSİKÎSİ ALANINDA HİZMET VERMİŞ ÖNEMLİ ŞAHSİYETLERDEN BAZILARI 255

ÇÖZÜMLÜ TEST 257

KONU TESTİ 261

KAYNAKLAR 264

BÖLÜM 10

TÜRK İSLAM EDEBİYATI

A. İSLAMİYET ÖNCESİ 265
1. SÖZLÜ EDEBİYAT 265
2. YAZILI EDEBİYAT 266

B. ARA DÖNEM 268
1. KUTADGU BİLİG 268
2. DİVAN-I LÜGATÜ'T-TÜRK 269
3. ATABETÜ'L-HAKAYIK 270
4. DİVAN-I HİKMET 271
5. DEDEM KORKUT 272

Alan Bilgisi Yayınları

C. İSLAMİYET SONRASI 272
1. HALK EDEBİYATI 272
2. DİVAN EDEBİYATI 274
ÇÖZÜMLÜ TEST 277
KONU TESTİ 282
KAYNAKLAR 285

BÖLÜM 11

AHLAK FELSEFESİ

A. AHLAK'IN TANIMI 287
B. AHLAK İLE AHLAK FELSEFESİ (ETİK) ARASINDAKİ İLİŞKİ 287
C. AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL SORULARI 288
D. AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI 288
E. AHLAKIN İNSAN HAYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 289
F. AHLAK İLE DİĞER DİSİPLİNLER ARASINDAKİ İLİŞKİ 289
1. DİN-AHLAK İLİŞKİSİ 289
2. AHLAK-HUKUK İLİŞKİSİ 290
3. AHLAK-PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ 291
4. AHLAK-SOSYOLOJİ İLİŞKİSİ 291
G. AHLAKI TEMELLENDİRME PROBLEMİ ...291
1. DİNSEL TEMELLENDİRME 291
2. DİN DIŞI TEMELLENDİRME 292
3. ANTROPOLOJİK TEMELLENDİRME 292
H ETİK KURAMLAR 292
1. 'EN YÜKSEK İYİ'Yİ TEMEL PROBLEM OLARAK BENİMSEYEN ETİK TÜRLERİ ...293
2. DOĞRU EYLEM'İ TEMEL PROBLEM OLARAK BENİMSEYEN ETİK TÜRLERİ ...294
3. İRADEYİ TEMEL PROBLEM OLARAK BENİMSEYEN ETİK TÜRLERİ 295
I. ETİK TÜRLERİ 296
1. NORMATİF ETİK (KURAL KOYUCU AHLAK FELSEFESİ) 296
2. METAETİK (ANALİTİK AHLAK FELSEFESİ) 296
3. UYGULAMALI AHLAK 297
J. İSLÂM DÜŞÜNCESİNDE GELİŞEN AHLÂK EKOLLERİ 298
1. GELENEKSEL (DİNİ) AHLAK 298
2. TASAVVUFİ AHLAK 298
3. FELSEFİ AHLAK 299
K. FİLOZOFLAR VE AHLÂK KURAMLARI 299
1. SOKRATES (M.Ö. 469-399) 299
2. PLATON (M.Ö. 427-347) 300
3. ARİSTOTELES (M.Ö. 384-322) 301
4. EPİKÜROS (M.Ö. 341-270) 301
5. FÂRÂBÎ (870-950) 302
6. RENE DESCARTES (1596-1650) 303
7. IMMANUEL KANT (1724-1804) 303
8. JOHN STUART MİLL (1806-1873) 304
9. FRİEDRİCH NİETZSCHE (1844-1900) 304
ÇÖZÜMLÜ TEST 306
KONU TESTİ 310
KAYNAKLAR 314

BÖLÜM 12

KELAM

A. KELAM İLMİNİN DOĞUŞU VE ÖZGÜNLÜĞÜ 315
1. DIŞ FAKTÖRLER 315
2. İÇ FAKTÖRLER 315
B. KELAM EKOLLERİ 317
C. BİLGİNİN İMKÂNI, KAYNAKLARI VE ÇEŞİTLERİ 317
D. DİNİ HÜKÜMLER 318
E. VARLIK TEORİLERİ 318
F. ALLAH'IN VARLIĞININ VE BİRLİĞİNİN TEMELLERİ (İSBAT-I VACİB) 319
1. HUDÛS DELİLİ 320
2. İMKAN DELİLİ 320
3. GAYE VE NİZAM DELİLİ 320

Alan Bilgisi Yayınları

G. ALLAH'IN SIFATLARI.....321
1. SELBİ SIFATLAR.....321
2. SÜBUTİ SIFATLAR.....322
3. FİİLİ SIFATLAR.....326
4. HABERÎ SIFATLAR.....326
H. PEYGAMBERLİK KAVRAMI VE PEYGAMBERLİĞE İLİŞKİN SORUNLAR.328
1. VAHİY.....329
2. PEYGAMBERLERİN SIFATLARI/ NİTELİKLERİ.....329
3. HZ. MUHAMMED (SAV)'İN PEYGAMBERLİĞİ.....330
I. KADER VE KAZA.....330
1. İNSANIN FİİLLERİ.....331
2. KÜLLİ-CÜZ'İ İRADE VE İSTİTAAT.....331
3. KESB.....332
4. ECEL.....333
5. RIZIK.....335
6. HİDAYET-DALALET.....336
7. SALAH-ASLAH.....336
8. HİKMET.....336
9. TEKLİF-İ MALA YUTAK.....336
J. AHİRET HAYATI VE AŞAMALARI.....337
K. AHLAK.....338
L. DUA.....340
M. TÖVBE.....341
ÇÖZÜMLÜ TEST.....343
KONU TESTİ.....347
KAYNAKLAR.....349

BÖLÜM 13

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - I - II

A. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI VE KILAVUZU.....351
1. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN AMAÇLARI.....351
2. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI.....351
3. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRENME ALANLARI, ÜNİTELERİ VE SÜRELERİ.....369
4. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA GÖRE HAZIRLANACAK KİTAPLARIN FORMA SAYILARI.....370
5. PROGRAMIN GENEL ÇİZELGESİ.....371
6. PROGRAMDA KULLANILAN SEMBOLLER.....372
7. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI ÖĞRENME ALANLARI VE ÜNİTELERİ.....373
8. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI (KAZANIMLAR, ETKİNLİK ÖRNEKLERİ VE AÇIKLAMALAR TABLOSU).....374
9. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ 4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR ÖĞRETİM PROGRAMI ATATÜRKÇÜLÜK İLE İLGİLİ KONULAR TABLOSU.....404
10. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ 4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARI İLE İLİŞKİLENDİRİLEN ARA DİSİPLİNLER KAZANIMLARI TABLOSU.....407
B. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI ÖĞRETMEN BİLGİ NOTLARI.....409
1. İLKÖĞRETİM DKAB DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI KILAVUZU/ÖĞRETMEN BİLGİ NOTLARI.....409
2. DİN DİLİ ÇALIŞMALARI.....421
3. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE AYETLERİN KULLANIMI.....421
4. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....424
ÇÖZÜMLÜ TEST.....432
KONU TESTİ.....435
KAYNAKLAR.....437

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 14

HZ. MUHAMMED'İN HADİSLERİ VE ÖĞRETİLERİ

A. HADİS USÛLÜ'NÜN TANIMI, DOĞUŞU VE KAYNAKLARI 443
1. HADİS USULÜNÜN TANIMI 443
2. HADİS USULÜNÜN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ 443
3. HADİS USULÜNÜN KAYNAKLARI 443

B. TEMEL KAVRAMLAR 444
1. HADİSİN UNSURLARI 444
2. HADİSİN BÖLÜMLERİ (YAPISI) 444

C. HADİSLERİN RİVÂYETİ VE HADİSLERİ ALMA VE NAKLETME METOTLARI 445
1. HADİSLERİN RİVAYETİ 445
2. HADİSLERİ ALMA VE NAKLETME METOTLARI (HADİS NAKİL YÖNTEMİ) 445

D. HADİSLERİN TENKİDİ 446
1. SENED TENKİDİ 446
2. METİN TENKİDİ 447

E. HADİSLERİN TAKSİMİ VE SINIFLANDIRILMASI 448
1. KABUL EDİP EDİLMEMESİNE GÖRE HADİSLER 448
2. KAYNAĞINA GÖRE HADİSLER 448
3. RAVÎ SAYISINA GÖRE HADİSLER 448
4. SIHHATİNE GÖRE HADİSLER 449

F. HADİS İLMİNİN BÖLÜMLERİ 453

G. HADİS VE SÜNNETİN ÖNEMİ 453

H. HADİS EDEBİYATININ OLUŞUMU VE BAZI TEMEL KAYNAKLAR 454
1. HADİS EDEBİYATININ OLUŞUM SAFHALARI 454
2. HADİS EDEBİYATINDA BAZI TEMEL KAYNAKLAR 454

I. SEÇME HADİSLER 456

KAYNAKLAR 458

ÇÖZÜMLÜ TEST 459

KONU TESTİ 464

BÖLÜM 15

DİN FELSEFESİ

A. DİN FELSEFESİ NEDİR? 469

B. DİN FELSEFESİNE GÖRE DİN 469

C. TEOLOJİ İLE DİN FELSEFESİ ARASINDAKİ FARKLAR 469
1. DİN FELSEFESİ 469
2. TEOLOJİ (İLAHİYAT) 469

D. DİN FELSEFESİ İLE DİN BİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER 470

E. DİN FELSEFESİ TARÎHİ 470
1. HEGEL'İN DİN FELSEFESİ ANLAYIŞI 470
2. GOURD'UN DİN FELSEFESİ ANLAYIŞI 471
3. ORTEGAT'IN DİN FELSEFESİ ANLAYIŞI 472
4. DUMERY'NİN DİN FELSEFESİ ANLAYIŞI 473

F. TÜRKİYE'DE DİN FELSEFESİ 473

G. DİN FELSEFESİNİN PROBLEMLERİ 474

H. DİN FELSEFESİNİN ANA KONULARI 475
1. DİN DİLİ 475
2. DİNİ TECRÜBE 475
3. İMAN VE AKIL 476
4. TANRI'NIN SIFATLARI 479
5. TANRI'NIN VARLIĞI İLE İLGİLİ DELİLLER 480
6. KÖTÜLÜK PROBLEMİ 483
7. HÜRRİYET 484
8. DETERMİNİZM 484
9. HÜRRİYET, DETERMİNİZM VE TANRININ SIFATLARI 485
10. TANRININ TASAVVURLARI 485
11. DİN VE BİLİM 487
12. DİN VE AHLAK 488
13. DİNİ ÇOĞULCULUK 488
14. ÖLÜM VE SONRASI 490
15. MUCİZE 490

ÇÖZÜMLÜ TEST 491

KONU TESTİ 496

KAYNAKLAR 500

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 16

İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ

A. MEZHEPLER TARİHİNE GİRİŞ 501
1. TANIM 501
2. AMAÇ 501
3. KONULAR 502
4. MEZHEP NEDİR? 502
5. MEZHEPLERİN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ 503

B. MÜSLÜMANLAR ARASINDA FIRKALAŞMA SÜRECİ 506
1. HARİCÎLİK 506
2. MÜRCİE 509
3. KADERİYYE 510
4. MUTEZİLE 511

C. EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT 513
1. ASHÂB-I REY 514
2. EŞ'ARİLİK 515
3. MÂTURÎDÎLİK 516

D. ŞİİLİK 517
1. ZEYDİLİK 519
2. İSMAİLİYYE 519
3. İMAMİYYE 520

E. İMAMİYYE'NİN GÖRÜŞLERİ 526
1. TEVHİD 526
2. NÜBÜVVET 526
3. İMÂMET 526
4. ADÂLET 527
5. MEÂD 527

F. NUSAYRÎLİK, DÜRZÎLİK, YEZİDÎLİK 529
1. NUSAYRÎLİK 529
2. DÜRZÎLİK 532
3. YEZİDÎLİK 534

G. ALEVÎLİK VE BEKTAŞÎLİK 536
1. TASAVVUFİ GELENEĞİN TESİRİ 536
2. BABAÎ AYAKLANMASI 536
3. HACI BEKTAŞ VELİ VE RUM ABDALLARI 537
4. SAFEVÎLİK VE KIZILBAŞLIK 537
5. İNANÇ VE İBADET ŞEKİLLERİ 538
6. ALEVİ-BEKTAŞİ ANLAYIŞI AÇISINDAN ÂDÂB-ERKÂN 538

H. MEHDİLİK 540

I. AHMEDÎLİK 540
1. AHMEDÎLİĞİN SOSYO-KÜLTÜREL ARKAPLANI 540
2. AHMEDÎLİĞİN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ 541
3. AHMEDÎLİĞİN TEMEL GÖRÜŞLERİ 541

J. BÂBÎLİK-BAHÂÎLİK 542
1. BÂBÎLİK-BAHÂÎLİĞİN DİNİ-KÜLTÜREL ARKAPLANI 542
2. BÂBÎLİK-BAHÂÎLİĞİN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ 542
3. BÂBÎLİK-BAHÂÎLİĞİN TEMEL GÖRÜŞLERİ 543

K. TARİH BOYUNCA TÜRKLER'İN BENİMSEDİĞİ İSLAM MEZHEPLERİ 544

ÇÖZÜMLÜ TEST 549

KONU TESTİ 552

KAYNAKLAR 554

BÖLÜM 17

DİNLER TARİHİ

A. DİNLER TARİHİ'NİN TANIMI 555
1. ETİMOLOJİK/SÖZCÜK TANIMI 555
2. TERMİNOLOJİK TANIM 555

B. DİN HAKKINDA TEORİLER 555
1. "DİN NEDİR ?" SORUSUNA CEVAP VEREN TEORİLER 555
2. "DİN NE YAPAR? SORUSUNA CEVAP VEREN TEORİLER 555
3. VAROLUŞSAL VE AKILCI TERCİH TEORİLERİ 556

C. DİNLER TARİHİ'NİN KONUSU 556

D. DİNLER TARİHİ'NDE KULLANILAN METODOLOJİ/YÖNTEMBİLİM VE METOTLAR 556
1. TEORİ/TEZ 556

Alan Bilgisi Yayınları

2. METOTLAR / TEKNİKLER 556
E. DİNLER TARİHİNİN ÖNEMİ 557
F. DİNLER TARİHİ VE DİN BİLİMLERİ 557
G. DİNLER TARİHİ'NİN TARİHİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU 558
1. BATI'DA DİNLER TARİHİ 558
2. TÜRKİYE'DE DİNLER TÂRİHİ.....560
H. DÜNYA DİNLERİNİN DAĞILIMI 561
1. DÜNYADAKİ DİNLERİN TOPOGRAFİK DAĞILIMI.....561
2. DÜNYADAKİ DİNLERİN DEMOGR AFİK DAĞILIMI (GENEL).....562
I. DÜNYA DİNLERİNİN TARİHİ VE DİNİ ÇERÇEVESİ 562
1. HİNDUİZM DİN YATAĞI VE DİĞER DİNLER.....562
2. ÇİN KÜLTÜR HAVZASI DİNLERİ 572
3. JAPON KÜLTÜR HAVZASI DİNLERİ 579
4. İRAN KÜLTÜR HAVZASI DİNLERİ (İSLAM DIŞI).....584
5. İBRÂHÎMÎ DİN "POTASI" 587
6. ALTAY-ÖTÜKEN HAVZASI DİNÎ PANORAMASI 614
7. ANİMİZM-NATURİZM-BÜYÜ EKSENLİ KÜLTLER 615
8. EKO-POLİTİK TEOLOJİLER VE SPİRİTÜALİZM: YENİ ÇAĞ GARİP KUTSALLIKLAR.....616
ÇÖZÜMLÜ TEST 618
KONU TESTİ.....625
KAYNAKLAR 629

BÖLÜM 18

KÜLTÜRLERARASI DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİ

A. KÜLTÜR 631
B. ÇOKKÜLTÜRLÜ(LÜK) 631
C. KÜLTÜRLERARASI(LIK) 631
D. BEN VE ÖTEKİ 632
E. KÜLTÜRLERARASI EĞİTİM VE KÜLTÜRLERARASI DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİ 632
F. KÜLTÜRLERARASI DİN ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI VE MUHTEVASI.....634
G. KÜLTÜRLERARASI ÇALIŞMALARIN ÖNEMİ.....636
H. KÜLTÜRLERARASI DİYALOG 637
I. KÜLTÜRLERARASI KARŞILAŞMALARDA KAPSAYICI VE DIŞLAYICI YAKLAŞIMLAR ... 638
J. KÜLTÜRLERARASI DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİNİN UZLAŞI VE BARIŞ KÜLTÜRÜNÜN OLUŞMASINA VE GELİŞMESİNE KATKILARI 639
K. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE DİN VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI 640
L. ÇOKKÜLTÜRLÜ ORTAMLARDA KÜLTÜRLERARASI DİN VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİMİ YAKLAŞIMLARI.....640
1. FENOMENOLOJİK YAKLAŞIM 640
2. YORUMLAYICI YAKLAŞIM.....641
3. DİYALOJİK YAKLAŞIM 642
4. BAĞLAMSAL YAKLAŞIM.....643
M. KÜLTÜRLERARASI DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİNİN İMKÂN VE SINIRLILIKLARI.....644
ÇÖZÜMLÜ TEST 645
KONU TESTİ.....649
KAYNAKLAR 654

DENEMELER

DENEME TESTİ - I 657
DENEME TESTİ - II 666
DENEME TESTİ - III 675
DENEME TESTİ - IV.....684

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Aydın, M. Ş. (2005). Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni, İstanbul: DEM Yayınları

Aydın, M. Z.; Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Öğretimi Ve Türkiye İle Karşılaştırılması, http://www.mehmetzeki-aydin.com/alimalarim/2005-4.pdf (10.08.2013)

Ayhan, H. (2004). Türkiye'de Din Eğitimi, DEM Yayınları,

Bilgin, B. (1995). Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara: Yeni Çizgi Yayınları.

Çelebi, A. (1974). İslam'da Eğitim-Öğretim Tarihi, (Çev. Ali Yardım) İstanbul: Damla Yayınları.

Dağ M. & Öymen H. R. (1974). İslam Eğitim Tarihi, Ankara: MEB Basımevi.

Doğan, R. (2005). "1980'e Kadar Türkiye'de Din Öğretimi Program Anlayışları", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Sempozyumu, İstanbul, MEB Yayınları (ss.613- 631).

Doğan, R. (2012), "Yaygın Din Eğitiminin Neliği" Din Eğitimi El kitabı içinde, (Ed. R. Doğan, R. Ege) Grafiker Yay., Ankara, 2012.

Fidan, N.& Erden M. (1998). Eğitime Giriş, Alkım Yay. İstanbul.

Tosun, C. (2005). Din Eğitimi Bilimine Giriş, Ankara, Pegem A Yayınları.

Tosun, C. (2009). "Bir Bilim Dalı Olarak Türkiye'de Din Eğitiminin Doğuşu, Gelişmesi ve Alanına Katkıları", Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi İlahiyat Özel Sayısı, C.2, S. 1, Nobel Yay., Ankara. (s. 284-294).

KAYNAKLAR

Ahatlı, Erdinç, Hz. muhammed'in Peygamberliği, Ankara, 2007.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin (458/1066), Delâilü'n-Nübüvve, I-VII, Beyrut, 1985

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (256/870), Muhtasar Sahihu'l-İmâmü'l-Buhâri, I-IV, Riyad, 2002.

el-İsfehânî, Ebû Nuaym, Delâilü'n-Nübüvve, I-II, Beyrut, 1986.

es-Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman (911/1505), el-Hasâisu'l-Kübra, Mısır, 1967.

eş-Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî (942/1535), Sübü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd, I-XII, Kahire, 1974.

Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, Çev. Mehmet Yazgan, Ankara, 2011.

İbn Hişâm (218/833), Ebû Muhammed Abdülmelik, es-Sîretü'n-Nebeviyye, I-IV, Beyrut, 1990; I-V, 1995.

İbn İshâk (151/768), Muhammed b. İshâk b. Yesâr, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Beyrut, 2004.

İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (774/1373), el-Bidâye ve'n-Nihâye, I-XXI, Kahire, 1992.

İbn Sa'd, Muhammed b. Mani'(230/845), Tabakâtü'l-Kübrâ, I-XI, Kahire, 2001.

İbnü'l- Esir, Mecdüddîn Ebu'Saâdât el-Mübarek b. Muhammed el-Cezerî (h. 630), el-Kâmil fi't-Tarih, I-XI, Beyrut, 1987.

Kastallânî, Ahmed b. Muhammed (923/1517), el-Mevâhibü'l-Ledünniyye, I-IV, Beyrut, 1991.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî (261/874), Sahîhu Müslim, Beyrut, 1991.

Sarıçam, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Ankara, 2005.

Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman, el-Hasâisu'l-Kübrâ, Mısır, 1967.

Taberî, Muhammed b. Cerîr (310/923), Tarihu'l-Taberî, I-XI, Kahire, ts.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Ali el-Kârî (1955). *Şerhu'l-Fıkhu'l-Ekber*, İstanbul.

Biçer, Ramazan (2010). *Küreselleşen Çağda İslam.* İstanbul: Gelenek Yayınları.

Biçer, Ramazan (1999). *Ebu Bekir İbnü'l-Arabi'nin Kelami Görüşleri ve el-Emedü'l-Aksa Adlı Eseri.* MÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Bilmen, Ömer Nasuhi (1955). *Muvazzah İlm-i Kelam,* İstanbul.

Eş'ari (2010). *el-İbane,* trc. Ramazan Biçer, İstanbul: Gelenek Yayınları.

Gölcük, Şerafeddin-Toprak, Süleyman (2001). *Kelam; Tarih-Ekoller-Problemler,* Konya: Tekin Yayınevi.

İbn Hümam (1979). *el-Müsayere,* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Kılavuz, A. Saim (2004). *Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş,* İstanbul: Ensar Neşriyat.

Nesefi, Ebü'l-Mu'in (2010). *Bahrü'l-Kelam,* trc. Ramazan Biçer, İstanbul: Gelenek Yayınları

Pezdevî (1980). *Ehl-i Sünnet Akaidi: Usûlu'd-dîn,* trc. Ş.Gölcük, İstanbul: Kayıhan Yayınları.

Sabûnî, Nûreddin (2005). *Matürîdî Akaidi:el-Bidaye,* trc. Bekir Topaloğlu, Ankara: Diyanet Yayınları.

Şafii, Hasan (2009), *Kelama Giriş,* trc. Süleyman Akkuş, İstanbul: Değişim Yayınları.

Taftazanî, Sadüddin (1991). *Şerhu'l-Akaid,* trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topaloğlu, Bekir, *"Allah"*, DİA, II, 488–491.

Topaloğlu, Bekir, Yavuz, Y. Ş, Çelebi, İlyas (1999). *İslâm'da İnanç Esasları,* İstanbul: İFAV Yayınları.

Tümer, Günay (1994), *"Din",* DİA, 9 312-319.

Yazır, M. Hamdi (1935). *Hak Dinî Kur'an Dili,* İstanbul.

Yurdagür, Metin (1984), *Allah'ın Sıfatları: Esma-i Hüsna,* İstanbul: Marifet Yayınları

Yüksel, Emrullah (2005). *Sistematik Kelam,* İz Yay. İstanbul.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Bilmen, Ömer Nasuhi. İslam İlmihali, Ravza Yayınları, İstanbul 2008.

İslam İbadet Esasları, (Ed. Ahmet Yaman), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2010.

İslam İbadet Esasları, (Ed. Talip Türcan), Grafik Yayınları, Ankara 2013.

Koca, Ferhat. İslam İbadet Esasları, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2013.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

A. Adıvar, Tarih Boyunca İlim ve Din, İstanbul, 1987.

A. Hamdi Akseki, İslam, İstanbul, 1996.

Abdulkerim Bahadır, İnsanın Anlam Arayışı ve Din, İstanbul, 2002.

Abdülkerim Bahadır, "Psikoterapi'de Yeni Bir Yaklaşım: Logoterapi ve Viktor Frankl", Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, sayı:9, 2000.

Abdü'lkerim El-Kuşeyri¸ Risale-i Kuşeyri¸ çev. Ali Arslan¸ İstanbul¸ 1980.

Abraham Maslow, Religions, Values and Peak-Experiences, 5. baskı, New York, 1972.

Adem Ergül¸ Kur'an ve Sünnette Kalbî Hayat¸ İstanbul¸ 2000.

Alfred Adler, Psikolojik Aktivite, çev. Belkıs Çorakçı, İstanbul, 1997.

Ali Ayten, "William James (1842-1910) ve Din psikolojisinde Tecrübe merkezli Bir Yaklaşım", İslami Araştırmalar Dergisi (Din Psikolojisi Özel Sayısı), cilt: 19, sayı: 3, Ankara, 2006.

Ali Ayten, Psikoloji ve Din (Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri), İstanbul, 2006.

Ali Köse, "Bir Dargın Bir Barışık Kardeşler", İslami Araştırmalar Dergisi, c.19, sayı 3, Ankara, 2006.

Ali Köse, Freud ve Din, İstanbul, 2000.

Ali Köse, Ali Ayten, Din Psikolojisi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Ali Kuşat, "Nefis Mertebelerine Psikolojik Bir Yaklaşım", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, cilt:3, sayı:9, 2002.

Ali Rıza Aydın, "Din ve Psikoloji İlişkisi Üzerine", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, cilt:IV, sayı: 1, 2004.

Ali Rıza Aydın, Psikanalizin Dinsel Serüveni, Samsun, 2004.

Ali Ulvi Mehmedoglu, Adem Aygün, "James W. Fowler ve İnanç Gelişim Teorisi", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:6, 2006.

Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara, 2000.

Atilla Arıkan, İbni Rüşd Psikolojisi, İstanbul, 2006.

Ayhan Aydın, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, İstanbul, 2003.

Bedri Katipoğlu, Din Psikolojisi Açısından Freud Psikanalizi ve Din, İzmir 1991.

Bilal Sambur, "Din Psikoloji İlişkisini Yeniden Düşünmek", İslami Araştırmalar Dergisi, c.19, sayı 3, Ankara, 2006.

Bilal Sambur, Bireyselleşme Yolu: Jung'un Psikoloji Teorisi, Ankara, 2005.

Bozkurt Koç, "Gelişim Dönemleri ve Dini Hayat", Tabula Rasa, sayı: 5, 2002.

Bülent Çelikel, Gazâli ve Eğitim, İzmir, 2008.

C. M. Charles, Öğretmenler İçin Piaget İlkeleri, çev. Gülten Ülgen, 2. baskı, Ankara, 1992.

C.G. Jung, Din ve Psikoloji, çev. Cengiz Şişman, İstanbul 1993.

Calvin S. Hall, Gardner Lindzey, Theories of Personality, NewYork, 1978.

Clifford T. Morgan, Psikolojiye Giriş, Çev. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, 10. Baskı, Ankara, 2000.

Çiğdem Kağıtçıbaşı, İnsan ve İnsanlar, 9. basım, İstanbul, 1996.

Doğan Cüceloğlu, İnsan ve Davranışı, 4. basım, İstanbul, 1993.

Duane P. Schultz&Sydney Ellen Schultz, Modern Psikoloji Tarihi, çev. Yasemin Aslay, 2. basım, İstanbul, 2002.

E. O. Wayne, Religious Factor in Mental Illness, London, 1957.

Ebû Talip El-Mekkî¸ Kûtu'l-Kulûb¸ çev. Yakup Çiçek¸Dilaver Selvi¸ C.I¸ İstanbul¸ 2004.

Ebu'l-Alâ Affîfî, "İbn Arabî Hakkında Yaptığım Çalışma", İbn Arabi Ansına (Makaleler), çev. Tahir Uluç, İstanbul, 2002.

Ebu'l-Âla Affifi, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'de Tasavvuf Felsefesi, çev. Mehmet Dağ, Samsun, 1998.

Engin Geçtan, Psikanaliz ve Sonrası, 4. Basım, İstanbul, 1990.

Erich Fromm, İtaatsizlik Üzerine: (Denemeler), çev. Ayşe Sayın, İstanbul, 1986.

Erich Fromm, Man For Himself: An Inquiry into the Psychology of Ethics, New York, 1975.

Erich Fromm, Psychoanalysis and Religion, 13. baskı, New Haven, 1963. (Türkçesi, Psikanaliz ve Din, çev. Aydın Arıtan, İstanbul, 2004.)

Alan Bilgisi Yayınları

Erich Fromm, The Sane Society, New York, 1964.

Erich Fromm, You shall be As Gods: a Radicall Interpretation of the Old testament and its Tradition, New York, 1991.

Erik Erikson, A Way of Looking At Things, Selected Papers from 1930 to 1980, ed. Stephen Schlein, New York, 1.995.

Eyüp Şimşek, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, cilt:4, sayı:1, 2004.

Farabi, Fususu'l Medeni, çev. Hanifi Özcan, İzmir, 1987.

Faruk Karaca, Dini Gelişim Teorileri, İstanbul, 2007.

Fatma Gül Cirhinlioğlu, Din Psikolojisi, Nobel Yayınları, Ankara, 2010.

Feriha Baymur, Genel Psikoloji, 5. baskı, İstanbul, 1983.

Frank İ. Bruno, Psikoloji Tarihine Giriş, çev. Gül Sevdir, İstanbul, 1996.

Fritz K. Oser, "Toward a Logic of Religious Development", Stages of Faith and Religious Development Implications for Chuch, Education, and Society, ed. J. W. Fowler ve arkadaşları, 1996.

Fritz K. Oser, K. H. Reich, "Religious Development from a Psychological Perspective", World Psychology 2, sayı:34, 1996.

Gazâli, İhya-ı Ulum-id-Din, terc. Ali Arslan, İstanbul, 1981.

Gazâli, Kimyayı Saadet, İstanbul, t.s.

Gazâli, Tevhid Risalesi, çev. S. Özburun-Y. Özkan Özburun, İstanbul, 2011.

Gordon Allport, Birey ve Dinî, çev. Bilal Sambur, Ankara, 2004.

Günay Tümer, "Çeşitli Yönleriyle Din", AÜİF Dergisi, cilt:28, 1986.

Habil Şentürk, "Çocukta Din Gelişim Psikolojisi", Yeni Ümit Dergisi, sayı:30, 1996.

Habil Şentürk, Din Psikolojisi, Konya, 1997.

Habil Şentürk, Eğitim Psikolojisi, Isparta, 2003.

Hasan Kayıklık, Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine, Adana, 2011.

Hasan Kayıklık, Tasavvuf Psikolojisi, Ankara, 2 Baskı, 2011.

Hasan Mahmut Çamdibi, Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâli, İstanbul, 1984.

Hayati Hökelekli ve Arkadaşları, Din Psikolojisi, ed. Hayati Hökelekli, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010.

Hayati Hökelekli, "İslam Geleneğinde Psikoloji Kültürü", İslamî Araştırmalar Dergisi, cilt:19, sayı:3, 2006.

Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, Ankara, 1993.

Hayrani Altıntaş, "Din Psikolojisi ve Tasavvuf", İslami İlimler Enstitüsü Dergisi, sayı:4, 1980.

Hayrani Altıntaş, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Ankara, 1992.

Hüseyin Aydın¸ Muhasibi'de Tasavvuf Felsefesi¸ Ankara¸ 1976.

Hüseyin Certel, Din Psikolojisi, Ankara, 2003.

Hüseyin Peker, "Tasavvuf Psikolojisi", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:7, 1993.

Hüseyin Peker, Din Psikolojisi, İstanbul, 2003.

İbni Manzur, Lisanu'l Arab, Beyrut, trs.

İbnü'l Arabî, Futuhât-ı Mekkiyye, Mısır, trs.,

İbnü'l-Arabî, Fusûsu'l-Hikem, çev. ve şer. Ekrem Demirli, İstanbul, 2006.

İbnü'l-Arabî, İlahi Aşk, çev. Mahmut Kanık, 2. Baskı, İstanbul, 1992.

James W. Fowler, "İman Bilincinin Evreleri", çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu, Marmara

James W. Fowler, "Religious Development in Childhood and Adolescence", New Directions for Child Development, San Francisco, 1991.

James W. Fowler, "Stages of Faith – The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning", HarperSanFrancisco, New York, 1995.

John B. P. Shaffer, Humanistic Psychology, New Jersey, 1978.

John L. Elias, Psychology and Religious Education, Bethlehem, 1975.

John L. Elias, Ronald Goldman, "Dini Anlayış Psikoloğu", çev. A. Rıza Aydın, Din Bilimleri Akademik Arastırma Dergisi, cilt:1, sayı:4, 2001.

K. G. Jung, Civilization in Transition, C.W, vol. 10, New York, 1964.

K. M. Loewenthal, The Psychology of Religion, Oxford, Oneworld, 2000.

Kadir Özköse¸ Tasavvuf ve Gönül Eğitimi¸ Ankara¸ 2007.

Kemal Sayar, "Geçmişin Bilgeliği Bugünün Psikoterapi ile Buluşabilir mi?", Sufi Psikolojisi: Bilgeliğin Ruhu, Ruhun Bilgeliği, haz. Kemal Sayar, İstanbul, 2000.

Kemal Sayar, Hüzün Hastalığı, İstanbul, 1995.

Kemal Sayar, Mehmet Dinç, Psikolojiye Giriş, İstanbul, 2009.

Kerim Yavuz, "Din Psikolojisinin Araştırma Alanları", A.Ü.İ.F. Dergisi, sayı:5, 1982.

Lynn Wilcox, Sufizm ve Psikoloji, çev. Orhan Düz, İstanbul, 2001.

M. Rahmi Balaban, Son Asrın İlim ve Fen Adamlarına Göre İlim-Ahlak-İman, Ankara 1950.

M.Doğan Karacoşkun, "Maslow ve Kendini Gerçekleştirme Kavramı", Tabula Rasa Dergisi, sayı:14, 2005.

M. Doğan Karacoşkun, Ateist Bir Mistik Erich Fromm, İstanbul,2006.

M. Doğan Karacoşkun ve ark., Din Psikolojisi El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

Mahmud Erol Kılıç, "Fusûsü'l-Hikem", TDV İslam Asiklopedisi, C. 13, İstanbul, 1996.

Mehmet Dağ, İbni Sina Psikolojisi, Ankara, 1984.

Muammar Cengil, "Tasavvufi Yaşantıya Yönelmede Etkili Olan Psiko-Sosyal Nedenler", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, cilt:4, sayı:11, 2003.

Muhammed Ecmel¸ "Sufi Ruh Bilimi¸" Sufi Psikolojisi: Bilgeliğin Ruhu, Ruhun Bilgeliği , haz. Kemal Sayar¸ İstanbul¸ 2000.

Mustafa Koç, "Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi", EKEV Akademi Dergisi, sayı:15, 2003.

Mustafa Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt: XLV, sayı:2, 2004.

Mustafa Köylü, Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri, Samsun, 2000.

Mustafa Merter, Dokuz Yüz Katlı İnsan: Tasavvuf ve Benötesi Psikoloji (Transpersonal Psikoloji), İstanbul, 2006.

Nils G. Holm, Din Psikolojisine Giriş, çev. Abdülkerim Bahadır, İstanbul, 2004.

Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi : Kavramlar, İlkeler, Teknikler, 3. baskı, Ankara, 1986.

Nuri Adıgüzel, İbni Sina'da Nefs Teorisi, Sivas, 2000.

Osman Pazarlı, Din Psikolojisi, 3. Baskı, İstanbul 1982.

P. London, The Mode and Morals of Psychotherapy, New York, 1964.

Ragıp el-İsfahani, Müfredât, İstanbul 1986.

Ralph W. Hood, Jr, Bernard Spilka, Bruce Hunsberger ve Richard Gorsuch, The Psychology of Religion, New York, 1966.

Ralph W. Hood, Jr, Bernard Spilka, Bruce Hunsberger, Richard Gorsuch, "Dini Gelişim Kuramları", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Çev. M. Doğan Karacoşkun, sayı:4, 2004.

Ralph W. Hood, ve arkadaşları, The Psychology of Religion, New York, 1966.

Robert Frager, Kalp, Nefs ve Ruh: Tekamül, Denge ve Uyumun Sufice Psikolojisi, çev. İbrahim Kapaklıkaya, İstanbul, 2003.

Rollo May, The Springs of Creative Living: A study of Human Nature and God, New York, Nasville, Abington Cokesbury Press, 1940.

Ronald Goldman, Religious Thinking From Childhood to Adolescence, New York, 1968.

Saim Kaplan, Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri, Ankara, 1995.

Selçuk Eraydın¸ Tasavvuf ve Tarikatlar¸ İstanbul¸ 2004.

Sigmund Freud, "Odsessive Acts and Religious Practices", Freud: On War, Sex and Neurosis, Ed.S.Katz, Art and Science Press, New York, 1949.

Sigmund Freud, Bir Yanılsamanın Geleceği, İstanbul, 1985-1994-95.

Sigmund Freud, Hz. Musa ve Tektanrıcılık, çev. Kâmuran Şipal, İstanbul, 1998.

Sigmund Freud, The Future of An Illusion, trans. by W. D. Robson Scott, London, 1962.

Sigmund Freud, Totem ve Tabu, terc: K. Sahir Sel, İstanbul, 1996.

Alan Bilgisi Yayınları

Şakir Gözütok¸ Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi¸ İstanbul¸ 1996.

Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi¸ Âmâk-ı Hayal¸ haz. Dursun Gürlek¸ İstanbul¸ 2002.

Ümit Horozcu, Din psikolojisi açısından William James ve Görüşleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, S. B. E., İstanbul, 2004.

Üzeyir Ok, "Bir Aktivite Sistemi Olarak "İnanç": İnanç Gelişimine Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, cilt:5, sayı:4, 2005.

Veysel Uysal, Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, İstanbul 1996.

Viktor Frankl, İnsanın Anlam Arayışı, çev. Selçuk Budak, İstanbul, 2007.

William James, The Varieties of Religious Experience, New York, 1902.

Yunus Emre Akbay, Rollo May'in Birey ve Din Anlayışı, S.D.Ü.S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2011.

Yurdagül Mehmedoğlu, Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Ankara, 2005.

Ziya Selçuk, Eğitim Psikolojisi, Ankara, 2005.

Ziya Selçuk, Gelişim ve Öğrenme, Ankara, 2005.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1985.

Dartma, Bahattin (Editör) ve diğer yazarlar, *Tefsir Tarihi ve Usulü*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 1. Baskı, Eskişehir, 2010.

Demirci, Muhsin. *Tefsir Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul, 2003.

Es-Suyûtî, Celâleddin. *El-İtkân Fî Ulûmi'l-Kur'ân I-II*, Mektebetü't-Ticâriyyi'l-Kübrâ, Kahire, H.1368.

Ez-Zehebî, Muhammed Hüseyin. *Et-Tefsîrve'l-Müfessirûn I-III*, Dâru'l-Kütübi'l-Hâdise, Kahire, 1961.

Ez-Zerkânî, Muhammed Abdülazim. *Menâhilu'l-İrfân Fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâruihyâi'l-Kütübi'l-Arabî, Kahire, Ts.

Ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed. *El-Burhân Fî Ulûmi'l-Kur'ân I-II*, Dâruihyâi'l-Kütübi'l-Arabî, Kahire, 1958.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Çapçıoğlu, İ. ve Akyüz, Niyazi, *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Gündüz Eğitim Yay., Ankara 2008.

Din sosyolojisi, Anadolu Üniversitesi Yay. (Editör: Talip Küçükcan), Eskişehir 2010.

Furseth, I. ve Repsta, Pal, *Din Sosyolojisine Giriş:Klasik ve Çağdaş Kuramlar*, Birleşik Dağıtım Kitabevi, Ankara 2011.

Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul 2011.

Günerigök, Mustafa, *Türkiye'de Din Sosyolojisi: Şerif Mardin Örneği,* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007.

Kirman, Mehmet Ali, *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*, Rağbet Yay., İstanbul 2011.

Kurt, Abdurrahman, *Din Sosyolojisi,* Sentez Yay., Bursa 2012.

Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., (Çeviren: Osman Akınhay/Derya Kömürcü) Ankara 2003.

Subaşı, Necdet, *Sınırları Yoklamak: Din Sosyolojisi Okumaları,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Akdoğan, Bayram. "*Türk Din Mûsikîsi'nin Anadolu'da Doğuşu ve Tarihî Seyri Hakkında Bazı Mülâhazalar*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XLIV, S. I, Ankara, 2003.

-----, *Türk Din Mûsikîsi'nde Formlar*, Ankara, 1990.

-----, "*Türk Din Mûsikîsi Tarihine Bir Bakış*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XLIX, S. I, Ankara, 2008.

Akdoğu, Onur. ***Türk Müziğinde Türler ve Biçimler***, İzmir, 1996.

Demirtaş, Yavuz. *Türk Din Mûsikîsi Formları*, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14:1, 2009.

Ergun, Sadettin Nüzhet. Türk Mûsikîsi Antolojisi (Dinî Eserler), c. I-II, İstanbul, 1942.

Ezgi, Suphi. *Nazarî ve Amelî Türk Mûsikîsi*, c. I-V, İstanbul 1933-1953.

Harmancı, Başak İlhan. "*Türk Din Mûsikîsi'nde Salâ (Salât) Formu ve Salâ Besteleri*", Rast Müzikoloji Dergisi, c. I, S. 1, 2013.

Kaplan, Zekai. *Dinî Mûsikî Dersleri*, İstanbul 1991.

Oransay, Gültekin. *Türk Din Mûsikîsi'ne Giriş Ders Notları*, Ankara, 1976.

Özalp, M. Nazmi. *Türk Mûsikîsi Târihi*, c. I-II, İstanbul, 2000.

Özcan, Nuri. "*XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlılar'da Dinî Mûsikî*", Yeni Türkiye Dergisi Osmanlı Özel Sayısı, c. IV, S. 34.

Özkan, İsmâil Hakkı. *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri*, Kudüm Velveleleri, İstanbul, 1994.

Sürelsan, İsmail Baha. *Dînî Türk Mûsikîsine Giriş*, Ankara, 1972.

Uzun, Mustafa. "***İlâhî ", Diyânet İslâm Ansiklopedisi***, c. XXII, İstanbul, 2000

Demirtaş, Yavuz. "*XIX. Yüzyıl İstanbul Sosyal Hayatında Dinî Mûsikî*", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13:2, Elazığ, 2008.

Öztuna, Yılmaz. *Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi*, Ankara, 2000.

KAYNAKLAR

Arat, Reşit Rahmeti. *Eski Türk Şiiri*, Ankara, 1961.

Banarlı, Nihat Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I-II, İstanbul, 1998.

Bayram, Mikai. "*Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Hâce Ahmed-İ Yesevî'nin Rolü", Ahmed-İ Yesevî Hayatı Eserleri Tesirleri*, İstanbul, 1996.

Coşan, Mahmûd Esad. "*Hoca Ahmed-İ Yesevî Hazretleri*", Ahmed-İ Yesevî Hayatı Eserleri Tesirleri, İstanbul, 1996.

Karşgarlı Mahmûd. *Dîvânü Lügat-Üt-Türk*, Çev. Besim Atalay, Ankara, 2006.

Kemikli, Bilal. *Türk-İslam Edebiyatı Giriş*, Bursa, 2010.

Köprülü, M. Fuat. *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1986.

------, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, 2009.

Levent, Agâh Sırrı. *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara, 1962.

Şener, Halil İbrahim, Âlim Yıldız. *Türk-İslam Edebiyatı*, İstanbul, 2010.

Tekin, Talat. *Orhon Yazıtları*, Ankara, 2010.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Aydın, İ. Hakkı, Eyüp Bekiryazıcı, *İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi*, Yenda Yay. İstanbul.

Billington, Ray. *Felsefeyi Yaşamak*, çev. A. Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2011.

Cevizci, Ahmet. *Etiğe Giriş*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.

Cevizci, Ahmet. *Felsefeye Giriş*, Nobel Yayınları, İstanbul, 2010.

Çağrıcı, Mustafa. *Anahatlarıyla İslam Ahlakı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1991.

Çilingir, Lokman. *Ahlak Felsefesine Giriş*, Elis Yayınları, Ankara, 2003.

Erdem, Hüsamettin. *Ahlak Felsefesi*, Hü-Er Yayınları, Konya, 2003.

Kılıç, Recep. *Ahlakın Dini Temeli*, TDV Yay., Ankara, 1996.

Nuttall, Jon. *Ahlak Üzerine Tartışmalar*, çev. A. Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2011.

Özlem, Doğan. *Etik, Ahlak Felsefesi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2004.

Pieper, Annemarie. *Etiğe Giriş*, çev. V. Atayman,G. Sezer, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2012.

Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak, ed. T. Küçükcan, M. Uyanık, Dem Yayınları, İstanbul, 2007.

Türkeri, Mehmet. *Etik Kuramları*, Lotus Yayınları, Ankara, 2008.

TÜSİAD Felsefe, der. Tülin Bumin, Lebib Yalkın Yay., İstanbul, 2002.

Yaran, Cafer Sadık. *Etik ve Ahlak*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2010.

Yaran, Cafer Sadık. *İslam Ahlak Felsefesine Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul, 2011.

KAYNAKLAR

Bebek, Adil (1998). Mâtürîdi'de Günah Problemi. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Biçer, Ramazan (2010) Küreselleşen Çağda İslam. İstanbul: Gelenek Yayınları.

Biçer, Ramazan (1999). Ebu Bekir İbnü'l-Arabi'nin Kelami Görüşleri ve el-Emedü'l-Aksa Adlı Eseri. MÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Gölcük, Şerafettin-Toprak, Süleyman (1998). Kelam. Konya: Tekin Yayınevi.

Isık, Kemal '1967), Mu'tezile'nin Doğuşu ve Kelami Görüşleri, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Kadi Abdülcebbar (1965). Şerhü'l-Usuli'l-Hamse, Kahire.

Karadaş, Cağfer (2009), Zaman Mekân İçinde İnsan ve Kader, Bursa: Emin Yayınları.

Kılavuz, A. Saim (2004), Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Teftazani, (1991), Kelam ilmi ve İslam Akaidi, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yayınları, 226, 247190-210.

Toprak, Süleyman (1989). Ölümden Sonraki Hayat. Konya: Tekin Yayınevi.

Yavuz, Y. Şevki (1999). "Akaid". DİA, 2.

Yavuz, Y. Şevki (2002), "Kelam". DİA, 25.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Abbott, 5. And T. Ryan, 'Consstructing Knowledge, Reconstructing Schooling" *Educational Leadership*, November, 66-69, 1999.

Abdal Musa, *Nasîhatnâme*, Hacıbektaş Dergâhı Kütüphanesi, Kayıt No: 563/2, Vr. 8a-8b.

Adam, Gottfried, "Lehrplaene Des Religionsunterrichts," İn: G. Adam, R. Lacmann, Religionspaedagogisches Kompendium, Göttingin, 1986.

Aırasıan, P.W., *Classroom Assessment (Second Edition)*, Mcgraw–Hill, Inc., Ny.,1994.

Akarsu, Bedia, *Ahlak Öğretileri*, Mutluluk Ahlâkı I, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.

Alkan, C., D. Deryakulu Ve N. Şimşek, *Eğitim Teknolojisine Giriş*, Ankara, 1995.

Armaner, Neda, *Din Psikolojisine Giriş*, Ayyıldız Matbaası, C. I, Ankara, 1980.

Ay, Mehmet, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.

Aydın, Ayhan, *Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

Aydın, M. Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler Ve Buldurma Yöntemi*, Karakoç Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bacanlı Hasan, *Sosyal Beceri Eğitimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

Bacanlı Hasan, *Gelişim Ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Bacanlı Hasan, *Eğitim Psikolojisi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, Trs. Başaran İbrahim Ethem, Eğitim Psikolojisi, Gül Yayınevi, Ankara, 1997.

Baudler, Goerg, "Religiöse Erziehung Heute", İn: Klaus Wegenast, *Religionspae-dagogik*, C.Iı, Darmstadt, 1983.

Baykul, Y., *İlköğretimde Ölçme Ve Değerlendirme*, Meb Yayınları, Ankara, 1999.

Beydoğan, H.Ö., *Çocuklarda Kavram Öğrenme Ve Öğretme*, A.Ü. Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayını, Erzurum, 1998.

Bilen, Mürüvvet, *Plandan Uygulamaya Öğretim*, Ankara, 1986.

Bilgin, Beyza, *İslâm Ve Çocuk*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi Ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilgin, Beyza- Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, Gün Yay., Ankara, 1999.

Bilhan, Saffet, "Din Eğitiminin Amacı", *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (23-25 Nisan 1981)*, İlahiyat Vakfı Yayınları: 1, Ankara, 1981.

Binbaşıoğlu, Cavit, *Genel Öğretim Bilgisi*, Kadıoğlu Matbaası, 7. Basım, Ankara, 1994.

Bloom, Benjamin S., *İnsan Nitelikleri Ve Okulda Öğrenme*, Çev. Durmuş Ali Özçelik, Meb Yay., İstanbul, 1995.

Brooks, G.; M.G. Boks, "The Courage Ta Be Constructivist.", *Educational Leadership*, Novemher, 18-24, 1999.

Brooks, G.; M.G. Boks, *The Case For Constructivist Classrooms*, Virginia, Ascd Alexandria, 1993.

Bümen, Nilay T., *Okulda Çoklu Zekâ Kuramı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

Çakmak, Fatih, *Evrensel Ahlaki Değerlerin Kazanılmasında Din Eğitiminin Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.

Canan, İbrahim, Kutub-İ Sitte Tercüme Ve Şerhi, Akçağ Yayınları, 1998.

Çam, Ömer, "Atatürk Ve Din Eğitimi", *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (23-25 Nisan 1981)*, İlahiyat Vakfı Yayınları: 1, Ankara, 1981.

Çetin, İsmet, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknameleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Çileli, Meral, *Ahlak Psikolojisi Ve Eğitimi*, Tdv Yayınları, Ankara, 1986.

Çilenti, Kamuran, *Eğitim Teknolojisi*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1979.

De Bone, Edward, *Altı Şapkalı Düşünme Tekniği*, Çev: Ercan Tuzcular, Iı. Basım, Remzi Kitabevi, Ankara, 1999.

Demirel, Özcan, *Genel Öğretim Yöntemleri*, Usem Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1996.

Demirel, Özcan, *Eğitimde Program Geliştirme*, Usem Yayınları: 13, Ankara, 1997.

Demirel, Özcan, *Plandan Uygulamaya Öğretme Sanatı*, 2. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000.

Alan Bilgisi Yayınları

Dewey, John, *Eğitimde Ahlak İlkeleri*, Çev: A. Ferhan Oğuzkan, İstanbul, 1995.

Dodurgalı, Abdurrahman, *Din Eğitimi Ve Öğretiminde İlkeler Ve Yöntemler*, M.Ü.İ.F. Vakfı Yay., İstanbul, 1999.

Doğan Recai; Cemal Tosun, *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

Doğan, Recai, "Din Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Temel İlkeler Ve Örnek Bir Ders İşlenişi", *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları Ve Bir Uygulama Örneği* (Ankara Modeli), Meb, İstanbul, 2001.

Eberhard, Otto, "Wie Lassen Sich Die Modernen Paedagogischen Bestrebungen Für Die Evangelische Erziehungslehre Fruchtbar Machen", İn. K. Wegenast, *Religionspaedagogik*, C I, Darmstadt, 1981.

Engert, Joseph, "Über Die Wissenschaftliche Grundlegung Der Religionspaedagogik", İn: K. Wegenast, *Religionspaedagogik*, C Iı, Darmstadt, 1983.

Erdem, Eda, *Program Geliştirmede Yapılandırmacılık Yaklaşımı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sbe, Ankara, 2001.

Erden, Münire; Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1995.

Erginer, Ergin, *Öğretimi Planlama Uygulama Ve Değerlendirme*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

Ertürk, Selâhattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, 9. Baskı, Ankara, 1984/1997.

Feıfel, Erich, "Frafestellungen Und Aufgaben Gegenwaertiger Religionspaedagogik", İn: Günter Stachel, Wolfgang G. Eser, *Was İst Relgionspaedagogik*, Köln, 1971.

Fidan, Nurettin, *Okulda Öğrenme Ve Öğretme*, Alkım Yayınevi, Ankara, 1996.

Fullan, M. G., *The New Meaning Of Educational Change*, 2nd Ed., Teachers College Pres, New York, 1991.

Gander, Marry J.; Gardiner Harry W., *Çocuk Ve Ergen Gelişimi*, Çev. Bekir Onur, İmge Yayınları, Ankara, 1999.

Gıelen, Uwe, "*Kohlberg's Moral Development Theory," The Kohlberg Legacy For The Helping Professions*, Ed. Lisa Kuhmerker, Birmingham, Alabama, Doxa Boks, 1994.

Goldman, Ronald, *Readiness For Religion*, The Seabury Press, New York, 1970.

Goleman, Daniel, *Duygusal Zekâ*, Çev. Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998.

Goodrıch, A. H., *Understanding Rubrics*, Http://Learnweb.Harvard.Edu/Alps/Thinking/Docs/Rubricar.Htm.

Gürkan, Tanju; Erten Gökçe, *Grupla Tartışma Teknikleri*, Meb Yayınları, Ankara, 2001.

Haladyna, T.M., *Writing Test İtems To Evaluate Higher Order Thinking*, Allyn And Bacon, Boston, 1997.

Halis, İsa, *Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

Hatip, Abdülaziz, Hz. Ali'den Çağlara Mesaj, Horosan Yayınları, İstanbul, 2006. Hasan B. Ali El-Harrânî, *Tuhefü'l Ukûl*, Çev.: Fahrettin Altan, Tuba Yayınları, 1998. Hepp, Joseff, "Elemente Der Planung", İn: Fritz Weidmann", *Didaktik Des Religionsunterricht*, Donauwörth, 1979.

Hergenhanh, B. R., *An Introduction To Theories Of Learning*, 3th. Ed, U.S.A. Prentice-Hall İnternational, New York, 1988.

Hesapçıoğlu, Muhsin, *Öğretim İlke Ve Yöntemleri: Eğitim Programları Ve Öğretim*, Beta Yayınları, İstanbul, 1988.

Hızal, Alişan, *Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliği*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 117, Ankara, 1982.

Hilgard, Ernest-H. Bower Gordon, *Theories Of Learning*, Appleton Century Cnafts, New York, 1974.

Hooloway John H., "Caution:Constructivism Ahead", *Educational Leadership*, November, 85-86, 1999.

Hökerek Esra, *Din Öğretiminde Sure Ve Dua Öğretimi*, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 2002.

Hz. Ali, *Nehcü'l-Belâğa*, Hzl. : Abdülbaki Gölpınarlı, Der Yayınları.

İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi (1,2,3. Sınıflar) Öğretim Programı, Meb, Ankara, 2004.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4. Ve 5. Sınıflar) Öğretim Programı, Meb, Ankara, 2005.

İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı Ve Kılavuzu, Meb, Ankara, 2005.

Jonassen D H., K. L Peck And B G. Wilson, *Learning With Technology: A. Constructivisit Perspective*, Prentice Hall, New Jersey, 1999.

Kabısch, Ricard, "*Über Die Lehrbarkeit Der Religion", İn: Klaus Wegenast, Religionspaedagogik*, C I, Darmstadt, 1981.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *İnsan Ve İnsanlar*, Evrim Yay., İstanbul, 1999.

Kaya, Mevlüt, *Din Eğitiminde İletişim Ve Dini Tutum*, Etüt Yay., Samsun, 1998. Kaygusuz, Abdal, Dilgüşâ, Hzl.: Abdurrahman Güzel, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara, 2009.

Koç, Mustafa Ve Diğerleri, *Gelişim Ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001. Koçer, Hasan Ali, "Genel Eğitimin Bütünlüğü İçinde Din Eğitiminin Yeri", Türkiye

1. Din Eğitimi Semineri, İlahiyat Vakfı Yayınları, Ankara, 1981.

Köylü, Mustafa, "Çocukluk Dönemi Ahlâk Gelişimi Ve Bazı Olumsuz Ahlaki Davranışlar", *Dini Araştırmalar*, Sayı: 7, Ankara, 2000.

Küçük, Hasan, "Din Eğitim Ve Öğretiminde Genel Esaslar, *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (23-25 Nisan 1981)*, İlahiyat Vakfı Yayınları: 1, Ankara, 1981.

Küçükahmet, Leyla, *Öğretimde Planlama Ve Değerlendirme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Küng Hans- Karl Josef Kuschel, *Evrensel Bir Ahlaka Doğru*, Çev. Cemal Tosun-N.Yaşar Aşıkoğlu-Recai Doğan, Gün Yayıncılık, Ankara, 1995.

Levstık, Linda S.; Keith C. Barton, *Doing History: Investigating With Children İn Elementary And Little School*, Second Edition, Mahwah: Lorens Erlbaum Assotation Publisher, 2001.

Maclure, S.- P. Davis, *Learning To Think: Thinking To Learn*, Pergamon Press, Oxford, 1991.

Marlowe, B.; M. L Page, *Creating And Sustaining The Constructivist Classrom*, Sa, Corwin Pres, 1998.

Millî Eğitim İle İlgili Mevzuat, C 1-3, Meb Yayınları, Ankara, 1999.

Mevlana, Celâleddîn-İ Rûmî, *Mesnevî*, Çev: Şefik Can, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003.

Morgan, Gabriel, "*Ein Ansatz Zu Einer Neuen Theologischen Grundlegung Des Religionsunterricht*", Terc., Peter Szczepek Ve Günter Stachel, İn: G. Stachel, W.G. Esser, *Was İst Religionspaedagogik*, Köln, 1971.

Moskal, B. M., *Scoring Rubric: What, When And How?*, Pratical, Assessment, Research & Evaluation, Http://Ericae.Net/Pare/Getvn.Asp?V=7&N=3, 2000.

Novak, J. D., *Learning, Creating, And Using Knowledge: Concept Maps As Facilititive Tools İn Schools Corparations*, Lawrence Erlbaum Associates Publisher, New Jersey, 1998.

Oğuzkan, Ferhan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1974.

Onur, Bekir, *Gelişim Psikolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.

Öcal, Mustafa, *Din Eğitimi Ve Öğretiminde Metotlar*, Tdv Yay., Ankara, 1990. Öcal, Mustafa; M. Emin Ay, Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme, 2. Baskı, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1995.

Özçelik, Durmuş Ali, *Eğitim Programları Ve Öğretim*, Ösym Eğitim Yayınları No: 8, Ankara, 1987.

Özdemir, Mustafa; Sedat Sönmez, *Öğretmen Elkitabı*, 2. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000.

Özdemir, Servet; Halil İbrahim Yalın, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

Özden, Yüksel, *Öğrenme Ve Öğretme*, Pegem A Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 1997.

Özek, Çetin, *Türkiye'de Laiklik*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 200, Baha Matbaası, İstanbul, 1962.

Parladır, Selahattin, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, İzmir, 1996.

Purpel D. E., *The Moral And Spiritual Crises İn Education*, Bergin And Garvey, Massachusetts, 1989.

Saban Ahmet, *Öğrenme Öğretme Süreci*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saban Ahmet, *Çoklu Zekâ Teorisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Saban Ahmet, *Öğrenme Öğretme Teknolojisi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

San, İnci, "Eğitimde Yaratıcı Drama", *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C 23, S 2, Ankara, 1991.

Seber Gonca, *Çoklu Zekâ Alanlarında Kendini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi*, Basılmamış

Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2001.

Selçuk, Ziya, *Gelişim Ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, Tdv Yay., Ankara, 1991.

Selçuk, Mualla, "*Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri*", *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, Meb Yayınları, Ankara, 2000.

Selley, Nıck, *The Art Of Constructivist Teaching İn The Primary School*, David Fulton Publishers, London, 1999.

Senemoğlu Nuray, *Gelişim Öğrenme Ve Öğretme*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001. Shepherd, John, "İngiliz Eğitiminin Kişilik Gelişimine Katkısı", *Uluslararası Din Eğitim Sempozyumu(20-21 Kasım 1997)*, Ankara, 1997.

Shepherd, John, "İslam Ve Din Eğitimi (Mezhebe Bağlı Olmayan Yaklaşım)", *Din Öğretimi Ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988)*, Dib Yayınları, Ankara, 1991.

Sönmez, Veysel, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, 8. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 1999.

Spanuth, Heinrich, "Probleme Und Reformbestrebungen İm Gebiete Des Religionsunterricht Der Gegenwart", İn: Klaus Wegenast, Religionspaedagogik, C I, Darmstadt, 1981.

Sungur, Nuray, *Yaratıcı Okul Düşünen Sınıflar*, Evrim Yayınevi, İstanbul, 2001.

Şahan, Hasan Hüseyin, *Sosyal Bilgiler Dersinin Bilimsel Davranışları Kazandırma Yönünden Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesır Üniversitesi Sbe, Balıkesir, 2000.

Şahinel Melek, *Etkin Öğrenme*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2003.

Şahinel Semih, *Eleştirel Düşünme*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

Şaşan, Hasan, *Yaşadıkça Eğitim*, Ankara, 2002.

Şimşek Nazmi, *Öğretmen Ve Öğretmen Adayları İçin Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı*, Anıl Matbaa, Ankara, 1997.

Şimşek, N., *Eğitim Teknolojisi*, Ankara, 1997.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, *Tebliğler Dergisi*, C 63, S 2517, 2000.

Tarman, Süleyman, *Program Geliştirme Sürecinde Çoklu Zekâ Kuramının Yeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999.

Taşdemir, Mehmet, *Eğitimde Planlama Ve Değerlendirme*, Ocak Yayınları, Ankara, 2000.

Tavşancıl, E., *Tutumların Ölçülmesi Ve Spss İle Veri Analizi*, 1. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

Temel, Fulya; Ayşe B. Aksoy, *Ergen Ve Gelişimi, Yetişkinliğe İlk Adım*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Tesbaşaran, A., *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, 2. Baskı. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 1997.

Titiz, Tınaz, *Ezbere Hayır*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1996.

Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001. Turgut, Fuat, Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme, Ankara, 1977.

Turgut, Fuat, *Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme Metotlar*, 5. Baskı, Saydam Matbaacılık. Ankara, 1987.

Turgut, Fuat, *Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme*, Ankara, 1997.

Umutlu, Zehra, *Din Öğretiminde Ayetlerin Kullanımı*, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 2003.

Ülgen, Gülten, *Eğitim Psikolojisinde Kavram Geliştirme: Uygulama Ve Kuramlar*, Ankara, 1988.

Ülgen, Gülten, *Eğitim Psikolojisi: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Kuramlar Ve Uygulamalar*, Lazer Ofset, Ankara, 1994.

Ünver, Gülsen, *Yansıtıcı Düşünme*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2003.

Üstündağ, Tülay, *Yaratıcı Drama*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001.

Üstündağ, Tülay, *Yaratıcılığa Yolculuk*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

Üstündağ, Tülay, "*Günümüz Eğitiminde Dramanın Yeri*", *Yaşadıkça Eğitim*, S 37, 1994.

Varış, Fatma, *Eğitimde Program Geliştirme: Teori Ve Teknikler*, 4. Baskı, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını (No:157), Ankara, 1988.

Wılson, Brent G., *Reflections On Constructivism And Lnstructional Design*, Englewood Cliiffs Nj., Educational Technology Publications, Denver, 1997.

Yalın Halil İbrahim, *Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 1999.

Yaşar, Şefik, "*Yapısalcı Kuram Ve Öğrenme-Öğretme Süreci.", Vıı. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Selçuk Üniversitesi, 9-11 Eylül, 695-701, Konya, 1998. Yavuz K. Eren, Çoklu Zekâ Teorisi Ve Uygulamaları, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2001.

Yavuz, Kerim, *Çocukta Dinî Duygu Ve Düşüncenin Gelişimi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1983.

Yavuz, Kerim, *Günümüzde Din Eğitimi*, Akgün Matbaası, Adana, 1988. Yavuzer, Haluk, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

Yavuzer, Nurgül, "İletişim Ve Etkili Yaşama Kültürü", *Çocuklarımız İçin Eğitim Sohbetleri*, Pegem A Yay., Ankara, 2001.

Yıldırım, Ali; Hasan Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1993.

Yıldırım, C., *Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme*, Ösym Yayınları, 4. Basım, Ankara, 1999.

Yörükoğlu, Atalay, *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997.

Zenger, S. K.; W. F. Zenger, *57 Ways To Teach: A Quick Reference For Teachers, Crescent Publications*, Los Angeles, 1977.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İFAV yay.,İstanbul, 2011.

Bağcı, H. Musa. *Hadis Tarihi ve Metodolojisi,* Ankara Okulu Yay., Ankara, 2012.

Cum'a, A. Ali, *Tablolarla Hadis Usûlü ve Edebiyatı*, (Çev. Yavuz Köktaş), İnsan Yay., İstanbul, 2011.

Çakan, İ. Lütfi. *Hadis Edebiyatı,* İFAV Yay., İstanbul, 2012.

Çakan, İ. Lütfi. *Hadis Usûlü*, İFAV Yay., İstanbul, 2011.

İmam Hatip Liseleri Hadis Ders Kitabı, Heyet, MEB, 2010.

Kandemir, M. Yaşar. "*Hadis", TDV İslâm Ansiklopedisi*.

Salih, Subhi. *Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları* (çev. M. Yaşar Kandemir), İFAV Yay. İstanbul, 2010.

Uğur, Mücteba. *Hadis İlimleri ve Edebiyatı*,TDV Yay., Ankara, 1996.

Yücel, Ahmet. *Hadis Usûlü*, İFAV Yay., İstanbul, 2012.

KAYNAKLAR

Arslan, Ahmet. *Felsefeye Giriş,* Adres Yay., Ankara 2010.

Aydın, Mehmet. *Din Felsefesi*, İİFV Yay., İzmir 1999.

Baykan, Erdal. *Düşünceye Gelmeyen: Tanrı Sorunu ve Mevlana,* Bilge Adam Yay. Van 2005.

Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*, Ekin Yay., İstanbul 1997.

Çapak, İbrahim. *Din Felsefesi,* Sakarya Üniversitesi Yay., Sakarya 2010.

Davise, Brian. *Din Felsefesine Giriş,* (Çev. Fatih Taştan), Paradigma Yay., İstanbul 2011.

Peterson, Mıchael vd., *Akıl ve İnanç: Din Felsefesine Giriş,* (Çev. Rahim Acar), Küre Yay., İstanbul 2006.

Taylan, Necip. *İslam Düşüncesinde Din Felsefesi,* MÜİF Yay., İstanbul 1999.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Akpınar, T.,"*Ölmekte Olan Bir Din: Yezidilik ve İlgi Çekici İnançları, Adetleri*", Tarih ve Toplum, s.133 (1995), s. 41-54 "Yezidiler Şeytana mı Tapar?", Tarih ve Toplum, sy. 131 (1994), s. 14-20

Akyol, Taha, *Haricilik ve Şia*, İstanbul 1988.

Bağdadi, Abdülkahir b. Tahir, *Mezhepler Arasında Farklar* (trc. Ethem Ruhi Fığlalı), Ankara1991.

Büyükkara, Mehmet Ali, *İmamet Mücadelesi ve Haşimoğulları*, İstanbul 1999.

Çağatay-Çubukçu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 1985.

Ebu'l Bekâ, *Külliyât*, Beyrut 1413/1913.

Ebû Zehra, *İslam'da Siyasî İtikadî ve Fıkhî Mezhepler Tarihi* (çev. Hasan Karakaya-Kerim Aytekin), İstanbul trz.

El-îbâne (nşr. Hammâd b. Muhammed el Ensârî), Medine 1409.

Eş'ari, Ebû'l Hasan, *Makâlâtu'l İslamiyyin* (nşr. Muhyiddin Abdulhamid),Beyrût 1416/1995.

Fığlalı, Ethem Ruhi, *Günümüzde İslam Mezhepleri*, İzmir, 2008.

Fığlalı, Ethem Ruhi, "*Mezheplerin Doğuşuna Tesir Eden Sebepler*", İslam İlimleri Enstitüleri Dergisi, IV (1980), s. 115-131.

Gazalî, *Bâtıniliğin İçyüzü* (çev. Avni İlhan), Ankara1993.

Hatiboğlu, Mehmet Said, *Hilafetin Kureyşliliği, İslam'da İlk Siyasi Kavmiyyetçilik*, Ankara 2005.

İşcan, Mehmet Zeki, *Selefilik, İslami Köktenciliğin Tarihi Temelleri*, İstanbul, 2008.

Kâdi Abdülcebbar, *Fadlu'l İtizal ve Tabakatü'l Mutezile* (thk. Fuad Seyyid), Tunus 1986.

Kutlu, Sönmez, *İslam Düşünce Ekolleri Tarihi*, Ankara 2007.

Kutlu, Sönmez, "*Mürcie Mezhebi: Doğuşu, Fikirleri, Edebiyatı ve İslam Düşüncesine Katkıları*", Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 1, /1 (2002) s. 168-210.

Makâlâtu'l İslamiyyin ve'htilâfü'l Musallîn (nşr. H. Ritter), Weisbaden 1980.

Onat, Hasan,Emeviler *Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, Ankara (1993)

Onat, Hasan, *Yirmibirinci Asırda Şiilik ve İran İslam Devrimi*, Ankara (1996)

Öz, Mustafa, *İmamiyye Şiasında Onikinci İmam ve Mehdi İnancı*, İstanbul, 1995.

Öz, Mustafa, *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*, İstanbul, 2011.

Sarıkaya, Saffet, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, Isparta, 2001.

Şehristani, Milel ve Nihal , *Dinler; Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi* (çev. Mustafa Öz) İstanbul, 2008.

Turan, Ahmet, *Yezidiler*, Samsun, 1994.

Turan, Ahmet, "*Yezidi İnanç ve İbadetleri*", OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Samsun 1986.

Üzüm, İlyas, "*Türkiye'de Alevi-Nusayri Önderlerinin Eserlerinde İnanç Konularına Yaklaşım*", İslam Araştırmaları Dergisi (2000), sayı: 4, syf. 173-187.

Watt, Montgomery, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri* (çev. E. Ruhi Fığlalı), Ankara 1981.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Aydın, Mahmut, Anahatlarıyla Dinler Tarihi (İstanbul: 2010)

Aydın, Mehmet. Dinler Tarihine Giriş (İstanbul: 2012)

Aydın, Mehmet. Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık (Ankara: 1995).

Budda, Ömer Hilmi. Dinler Tarihi (İstanbul: 1935).

Cilacı, Osman. Genel Hatlarıyla Dinler Tarihi (Konya: 1994).

Dictionary of Comparative Religion, ed. by S. G. Brandon (London: 1970).

Doğrul, Ömer Rıza. Yeryüzünde Dinler Tarihi (İstanbul: 1947).

Efendi, Ahmet Midhat. Târih-i Edyân (İstanbul: 1911).

Eliade, Mircea, A History of Religious Ideas, I-III. (trans. Willard R. Trask), (Chicago: 1978).

Eliade, Mircea-J. M. Kitagawa (editörler). The History of Religions: Essays in Methodology (Chicago: 1973).

Encyclopedia of Religion and Ethics, ed. by J. Hastings (New York: 1951).

Günaltay, Mehmet Şemseddin. Tarih-i Edyan (İstanbul: 1919).

Günay, Ünver - Harun Güngör, Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi (Kayseri: 1997).

Gündüz, Şinasi (editör). Yaşayan Dünya Dinleri (Ankara: 2007 [1. Baskı]).

Parrinder, E.G. The World's Living Religions (London: 1974).

Sarıkçıoğlu, Ekrem. Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi (Isparta: 2000).

Schimmel, Annemarie. Dinler Tarihine Giriş (Ankara: 1955).

Tanyu, Hikmet. Türklerin Dini Tarihçesi (İstanbul: 1978).

Tümer, Günay-Abdurrahman Küçük. Dinler Tarihi. (Ankara: 1993).

Dijital Kaynaklar

The Encyclopedia of Religion (editör: M. Eliade) DVD-ROM

Encyclopedia of Religion (editör: Lindsay Jones) (2005) (DVD-ROM); PDF.

Dinler Tarihi (Nasuh Günay), (CD-ROM-Bireysel Çalışma)

İnternet Kaynakları

www.pewforum.org/files/2013/07/lede_grl.jpg (14.11.2013)

www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/ (14.11.2013).

www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/ (14.11.2013).

www.answers.yahoo.com/question/index?qid=20110303165123AAEXLK8 (02.12.2013)

www. en.wikipedia.org/wiki/File:Protestant_branches.svg (02.12.2013)

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Yılmaz, Remziye (Ed.) (2005); *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Ankara: Sinemis Yayınları.

Altaş, Nurullah (2003); *Çokkültürlülük ve Din Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.

Avrupa Konseyi (2008); *Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap "Eşit Bireyler Olarak Onurlu Biçimde Bir Arada Yaşamak"*, Çev: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Strazburg: Council of Europe.

Milot, Micheline (2006); *The Religious Dimension in Intercultural Education, Religious Diversity and Intercultural Education: A Reference Book for Schools içerisinde*, Ed: John Keast, Starzbourg: Council of Europe, ss. 13-20.

Oğuzkan, A. Ferhan (1981); *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Coşkun, Hasan (1996); *Eğitim Teknolojileri Açısından Kültürlerarası Eğitim*, Ankara: Konrad Adenaeur Stiftung.

Alan Bilgisi Yayınları

4. Basım

DİN ÖĞRETİMİ

Model Strateji Yöntem ve Teknikler

Prof. Dr. Süleyman Akyürek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 684
Sosyal Bilimler No.: 137
ISBN : 978-605-133-585-8
© 4. Basım, Şubat 2015

DİN ÖĞRETİMİ - Model Strateji Yöntem ve Teknikler
Prof. Dr. Süleyman Akyürek

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akyürek, Süleyman.
Din Öğretimi-Model Strateji Yöntem ve Teknikler */ Süleyman Akyürek*
4. Basım, X + 222 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-585-8
1. Din Öğretimi 2. Özel Öğretim Yöntemleri 3. Din Eğitimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ/TAKDİM

Din eğitimi uygulamalarının geçmişi insanlık tarihi ile başlatılabilir. Bununla birlikte din eğitimi faaliyetlerinin bilimselliği/teorisi üzerinde düşünmenin son yüzyılda ortaya çıktığı söylenebilir. Bu durum İslam din eğitimi ve ülkemizdeki din eğitimi faaliyetlerinin teorisi söz konusu olduğunda, çok daha yakın bir tarih söz konusudur. Bu anlamda din eğitimi biliminin çok genç bir bilim olduğu söylenebilir. Din eğitimi biliminin teorisi son zamanlarda ortaya çıkmaya başlamasına karşın, bu bilim dalı son derece hızlı bir gelişim göstermiştir. Bir yandan din eğitimi biliminin niteliği, diğer bilimler arasındaki konumu ve onlarla ilişkisi, metodolojisi oluşturulurken bir yandan da din eğitimi uygulamalarının incelenmesi/irdelenmesi çalışmaları sürmektedir.

Din eğitimi biliminin bir yandan alanı, görevleri ve metodolojisi üzerinde çalışmalar sürerken bir yandan da diğer bilimlerle ilişkisi sürmektedir/sürecektir. Din eğitimi bilimi, öncelikli olarak ilahiyat bilimleri ve eğitim bilimleri ile ilişki içerisinde olmak durumundadır. Din eğitimi bilimi konusunu ilahiyat bilimlerinin verilerinden, bu verileri nasıl öğretime konu edeceğini de eğitim bilimlerinden yararlanarak ortaya koyar.[1] Eğitim bilimleri son yıllarda hızla gelişmektedir. Bu gelişmeler din eğitimi bilimini de etkilemektedir.

Din eğitimi bilim dalı, bu hızlı gelişiminin bir sonucu olarak alt bilim dallarına ayrılmaya başlamıştır.[2] Alt bilim dallarının oluşması, birbiri ile ilişkisi, yeni bilim dalı önerileri devam edecektir. Belli başlı din eğitimi bilim dalları olarak şunlardan söz edilebilir: Din Eğitimi Felsefesi, Din Eğitimi Tarihi (İslam Din Eğitimi Tarihi, Mukayeseli Din Eğitimi Tarihi), Din Öğretimi Bilimi.

Din eğitimi biliminin bir alt bilim dalı olan "Din Öğretimi Bilimi"; dinin planlı, programlı ve amaçlı olarak nasıl öğretim konusu yapılacağı üzerinde çalışır. Din Öğretimi Biliminin alt dalları olarak da şunlardan söz edilebilir: Din Öğretimi Öğretmeni Yetiştirme, Din Öğretiminde Program Geliştirme, Din Öğretimi Ortamı, Din Öğretimi Yöntemleri, Din Öğretiminde Materyal Geliştirme, Din Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme.

---

1 Bilgin, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi Bilimi, s. 28

2 Tosun, Din Eğitimi Bilimi/DEB'nin alt dalları olarak şu bilim dallarından söz etmektedir: Din Eğitimi Bilim Dalı, Din Eğitimi Tarihi Bilim Dalı, Din Öğretimi Teknolojisi/Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri Bilim Dalı, Yaygın Din Eğitimi/Yetişkinler Din Eğitimi Bilimdalı. Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 73-74

Din öğretimi biliminin genel öğretim ve diğer alanların özel öğretim alanları ile ilişkisine ilişkin teorisi yeni oluşmaktadır. Bu çerçevede çalışmalar ve tartışmalar sürmektedir. Bununla birlikte din öğretimi biliminin eğitim bilimleri ile ilişkisi için şu aşamalardan söz edilebilir:

Birinci aşama: Eğitim bilimlerinin öğretim konusunda ulaşılan kavram, ilke ve kurallarını din öğretimi alanına uyarlama.

İkinci aşama: Din öğretimi faaliyetlerinin bu gününün ve tarihinin incelenerek/irdelenerek, yeni yöntem, içerik, araç-gereç, materyal geliştirme ihtiyacının ortaya konması.

Üçüncü aşama: Diğer alanların öğretimine ilişkin gelişmeleri inceleme.

Dördüncü aşama: Deneysel çalışmalarla din öğretimine özgü yöntem, içerik, araç-gereç, materyal geliştirme.

Bu aşamalar, din öğretimi biliminin gelişiminde ana aşamalar olarak düşünülebilir. Bu aşamaların birbiri ile ilişkisi sürecektir. Örneğin dördüncü aşamada bir önceki aşamalardaki çalışmalar da devam etmek durumundadır.

Din öğretimi bilimi alanına yönelik bu çalışma, daha çok "Dini nasıl öğretelim?" sorusu çerçevesinde din öğretimi yöntemine yönelik olarak hazırlanmıştır. Alan yazında din öğretiminde yöntem konusuna ilişkin pek çok yararlı eser yazılmıştır.[3]

Bu eserler din öğretiminde kullanılabilecek belli başlı yöntemleri ortaya koyan temel çalışmalardır. Bu eserlerde daha çok genel öğretimden din öğretimine uyarlama çalışmaları yapıldığı söylenebilir. Bununla birlikte din öğretimine özgü olduğu iddia edilen bazı yöntemlere de işaret edilmektedir. Örneğin Taklit Yolu ile Eğitim, Telkin Metodu;[4] İlmihal Metodu[5]; Teşvik-Pekiştirme, Yaşayarak Öğretme, Rehberlik ve Danışmanlık;[6] Tedricilik, Tekrarlama, Pekiştirme ve Ezberleme Metodu, Düşündürme ve Duygulandırma,

---

3 Armaner-Ökmen, Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960; Pazarlı, Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metotlar, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1967; Ayhan, Din Eğitimi ve Öğretimi (İman-İbadet), DİB Yay., Ankara, 1985; Bilhan-Bilgin, Özel Öğretim Yöntemleri Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Yay., Ankara, 1987; Bilgin-Selçuk, Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Akid Yayıncılık, Ankara, 1991; Dodurgalı, Din Eğitim ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İFAV Yay., İstanbul, 1999; Altaş, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Nobel Yay., Ankara, 2001; Doğan-Tosun, ilköğretim 4. 5. 6. 7. 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2002, 2003; Aydın, Din Öğretiminde Yöntemler, Nobel Yay., Ankara, 2007

4 Pazarlı, Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metodlar, s. 20, 25; Öcal, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, s. 230

5 Öcal, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, s. 256

6 Dodurgalı, Din Eğitim ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, 303-310

Hikâyeli Anlatım ve Açıklama Metodu, Ferdi Duruma Göre Tavır Takınma;[7] Dualar-İlahiler-Şiirler[8]; Zihni Eğitme Metodu, Kalbin Eğitim Yolları, Nefsi Eğitme Metodları;[9] Din Dili Çalışmaları, Öğrencilerin Duygu ve Düşüncelerinden Yararlanma Yaklaşımı;[10] Karma Yöntem;[11] gibi. Ancak bunların ya genel öğretimdeki bir yöntemin din öğretimine uyarlanması (ilmihal/soru-cevap) veya bir öğretim ilkesi (Din dili çalışmaları, ödül ve ceza, yaşayarak öğretme, ferdi duruma göre tavır takınma) yöntem zenginliği ilkesi (karma yöntem) olduğu söylenebilir.

Elinizdeki bu eser de din öğretimi bilimi alanının gelişiminde ilk aşamanın bir ürünü olarak değerlendirilmelidir. Burada öncelikle din öğretiminin genel öğretimle ilişkisi çerçevesinde uyarlamalar yapılmıştır. Ancak bunlar yapılırken alan yazında oluşan din öğretimine ilişkin bilgi, öğretim aşamaları çerçevesinde –olabildiğince- sistematik olarak verilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede elinizdeki eserin aşağıdaki özelliklere sahip olduğu söylenebilir:

a. Öğrenme Alanı–Öğretim Modeli–Öğretim Stratejisi–Öğretim Yöntem ve Tekniği: Din öğretimine ilişkin elde edilen veriler yukarıdaki ana yapı çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Öncelikle öğrenme alanları ve özellikleri ortaya konmuştur: Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel. Daha sonra bu öğrenme alanlarında hangi öğretim modellerinin kullanılabileceğine işaret edilmiştir. Bu öğretim modellerinin kullanılabileceği belli başlı öğretim stratejileri açıklanmış, bu stratejilerle uyumlu öğretim yöntemleri ele alınmıştır. Ele alınan öğretim yöntemiyle birlikte kullanılabilecek öğretim teknikleri incelenmiştir. Bölüm sonlarında öğrenme alanı-öğretim modeli-öğretim stratejisi-öğretim yöntemi ilişkisini ortaya koyan tablolar oluşturulmaya çalışılmıştır.

b. Bilgilerin Sistematikliği: Din öğretimine ilişkin elde edilen veriler; din öğretiminin planlama-uygulama-değerlendirme aşamaları çerçevesinde verilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede öğretimde takip edilecek yolun hedeflerle, içerikle, araç gereçle ve değerlendirmeyle ilişkisi başlıklar halinde incelenmiştir. Ele alınan yöntemin önce kendisi tanıtılmış, önemi ortaya konmuş, daha sonra hangi hedefleri gerçekleştirmede kullanılabileceği, dersin hangi aşamasında ele alınabileceği, hangi araç-materyale ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Daha sonra bu yöntemin uygulama adımları ortaya konmuştur. Bundan sonra da değerlendirme aşamasına yönelik olarak, yöntemi uygulamada dikkat edilecek kurallara dikkat çekilmiştir. Ayrıca yöntemin uygulamasını gözlemeye yönelik "yöntem gözlem formları" geliştirilmiştir.

---

7 Yavuz, Günümüzde Din Eğitimi, s. 93-102

8 Bilhan-Bilgin, Özel Öğretim Yöntemleri Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, s. 7-9

9 Bayraklı, İslam'da Eğitim, s. 190-266

10 Bilgin-Selçuk, Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, s. 145-149, 152-161

11 Doğan-Tosun, ilköğretim 4. 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, s. 271-279

Ele alınan yöntemin din öğretimine uygulanışına yönelik de ders işleniş örnekleri verilmiştir.

c. Bölümün Yapısı ve Hedef/Davranışların Belirlenmesi: Ele alınan bölümlerin ilk sayfasında bölümün yapısı ve hedef davranışlar belirlenmiştir. Böylece okuyucuya, bölümün yapısı ve hedeflerine ilişkin bir ön organize edici sunulmaya çalışılmıştır.

d. Metin Aralarındaki Etkinlikler: Din öğretimine ilişkin veriler sunulurken, bazı bilgilerin okuyucu tarafından tartışılması/düşünülmesi için etkinliklere yer verilmiştir. Böylece okuyucunun sunulan bilgiyi irdelemesi, anlamlandırması ve tartışması amaçlanmıştır.

Elinizdeki bu çalışma din öğretimi alanında kullanılabilecek yöntemleri içermektedir. Dolayısıyla İlahiyat Fakültelerinde ve Eğitim Fakültelerinde yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümündeki Özel Öğretim Yöntemleri derslerine yönelik bir kaynak olabilir. Ayrıca Kur'an Kursu öğreticileri için de yol gösterici bir özelliğe sahiptir. Bununla birlikte din öğretiminin teorisi ve uygulaması ile uğraşanlara katkı sağlaması umulmaktadır. Bu çalışma Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Özel Öğretim Yöntemleri dersine katılan öğrencilerle birlikte yaptığımız çalışmaların bir ürünü olarak değerlendirilebilir.

Yetişmemde büyük emeği ve rehberliği olan, bu çalışmayı inceleyerek daha iyi olması için değerlendirmelerde/yönlendirmelerde bulunan Saygıdeğer Hocam Prof. Dr. M. Şevki AYDIN Bey'e teşekkür ediyorum. Ayrıca bu çalışmayı okuyarak eleştirileri ile katkı sağlayan Arş. Gör. Mehmet KORKMAZ'a; fikirlerimi paylaşma/tartışma imkânı bulduğum lisans ve lisans üstü düzeydeki tüm öğrencilerime; ayrıca Özel Öğretim Yöntemleri dersine uygulamaları ile katkıda bulunan öğrencilerime de müteşekkirim. Mutlu ve huzurlu bir ortam sağlayan Sevgili Eşime ve Canım Kızıma da sevgilerimi sunuyorum. Bu çalışmayı yayına hazırlayan Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına da teşekkür ediyorum.

Şubat 2015

KAYSERİ

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİ ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

I. ÖĞRENME-ÖĞRETME-DİN ÖĞRETİMİ 2
II. DİN ÖĞRETİMİ ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN GENEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ VE DİĞER DİSİPLİNLERİN ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ İLE İLİŞKİSİ 8

İKİNCİ BÖLÜM
ÖĞRENME ALANLARI VE DİN ÖĞRETİMİ

I. DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEM VE ÖĞRENME ALANLARI.....14
II. BİLİŞSEL ÖZELLİKLERİN ÖĞRETİMİ 15
1. KAVRAM ÖĞRETİMİ 21
2. GENELLEME ÖĞRETİMİ.....41
III. DEVİNİŞSEL DAVRANIŞLARIN ÖĞRETİMİ.....52
IV. DUYUŞSAL ÖZELLİKLERİN ÖĞRETİMİ 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODEL VE STRATEJİLERİ

DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODEL VE STRATEJİLERİ.....68
I. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODELLERİ 68
1. OKULDA ÖĞRENME VE TAM ÖĞRENME MODELİ 69
2. ÇOKLU ZEKÂYA DAYALI ÖĞRETİM MODELİ 73
3. PROGRAMLI ÖĞRETİM MODELİ 93

II. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM STRATEJİLERİ 99
1. BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM STRATEJİSİ 101
2. SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM STRATEJİSİ 105
3. ARAŞTIRMA-İNCELEME YOLUYLA ÖĞRETİM STRATEJİSİ 109
4. İŞBİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRETİM STRATEJİSİ 111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

I. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....124
1. ANLATIM YÖNTEMİ 125
2. SORU-CEVAP YÖNTEMİ 129
3. GRUP ÇALIŞMASI VE TARTIŞMA YÖNTEMİ 137
4. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ 150
5. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ 175
6. CANLANDIRMA (DRAMATİZASYON) YÖNTEMİ 187
7. GEZİ-GÖZLEM VE İNCELEME YÖNTEMİ 196
8. GÖSTERİP-YAPTIRMA YÖNTEMİ 203

KAYNAKÇA 215

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Kamile Ün; Aktif Öğrenme, Biliş Yay., İzmir, 2006

Adair, John; Karar Verme ve Problem Çözme, Çev: Nurdan Kalaycı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2000

Akyürek, Süleyman; "Ahlaki Konuların Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi", Tabula Rasa, Yıl 3, Sayı 9, Isparta, 2003, s. 239-254

---------"Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı", Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, s. 65-85, Temmuz 2003

---------"Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Etkililiği", Bilimname, Sayı 4, 2004/1

---------Din Öğretiminde Kavram Öğretimi, DEM Yayınları, İstanbul, 2004.

--------- "Din Eğitiminde Genellemelerin Öğretimi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 47, Sayı 1, 2006.

Alkan, Cevat; Kurt, Mehmet; Özel Öğretim Yöntemleri-Disiplinlerin Öğretim Teknolojisi-, Anı Yayıncılık, Ankara 1998.

Alaylıoğlu, Ruşen-Oğuzkan, A. Ferhan; Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, 1976

Altaş, Nurullah; İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Nobel Yay., Ankara, 2001

Arends, Richard I.; Learning To Teach, Fourth Edition, McGraw-Hill, Boston 1998.

Armaner, Neda -Ökmen, Zeki; Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960

Arslan, Mehmet; Not Alma ve Kavram Haritaları (Bilgi Haritaları) Oluşturma Stratejileri ile Öğretimin Öğrenme ve Hatırlama Düzeyine Etkisi, Yayınlanmamış Araştırma, Kayseri 2000.

Aslantürk, Fatma; Tam Öğrenme Modelinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Uygulanması, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Kayseri, 2006

Ausubel, David P.; "Meaningful Reception Learning and Acquision of Concepts", Klausmeier, Herbert; Harris, Chester W.; Analyses of Concept Learning, Academic Press, 1966, pp. 157-175.

Ausubel, David P.; Educational Psychology A Cognitive View, Rinehart and Winston Inc, New York 1968.

Aydın, Mehmet Zeki; Din Öğretiminde Yöntemler, Nobel Yay. Ankara, 2004.

---------Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi, Nobel Yay., Ankara, 2003

Aydın, Muhammet Şevki, Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1996

---------"Barış/Uzlaşma Kültürü ve Din Eğitimi", Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, s. 114-125, Değişim Yayınları, Adapazarı 2002.

---------"Din Eğitimi Kurumu: Kuran Kursu", Diyanet Aylık Dergi, Sayı: 180, Aralık 2005

Aydın, Muhammet Şevki (Koordinatör); İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, MEB Basımevi, İstanbul 2002.

Ayhan, Halis; Din Eğitimi ve Öğretimi (İman-İbadet), DİB Yay., Ankara, 1985

Aytaç, Kemal; Avrupa Eğitim Tarihi, Marmara Ünv. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul, 1992.

Bacanlı, Hasan; Duyuşsal Davranış Eğitimi, Nobel Yay., Ankara, 1999

---------"Bilişsel ve Duyuşsal Hedefler: Bir Model Önerisi", Değerler ve Eğitimi Sempozyumu, DEM Yay., İstanbul, 2007

Barutçugil, İsmet; Eğiticinin Eğitimi, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2002

Baraklı, Bayraktar; İslam'da Eğitim, İFAV Yay., İstanbul, 1989

Baytekin, Çetin; Ne Niçin Neden Öğreniyoruz ve Öğretiyoruz, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001

Bilen, Mürüvvet; Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002

Bilgin, Beyza; Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1990, 1998.

---------"Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", Ankara Ünv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt XXIV, 1981

Bilgin, Beyza; Selçuk, Mualla; Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Akid Yayıncılık, Ankara 1991.

Bilgin, Beyza-Bilhan, Saffet; Özel Öğretim Yöntemleri Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Yay., Ankara, 1987

Bingham, Alma; Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi, Çev: A. Ferhan Oğuzkan, MEB Yay. İstanbul, 1998

Bloom, Benjamin S.; İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Çev: Durmuş Ali Özçelik, Meb Yayınları, İstanbul, 1995

Boysen, Tina; Computer-Based Concept Mapping in the Teaching and Learning Process, May 12 1999. (http://www. kcs.on.ca/Boysen/Conceptmapping.htm)

Bümen, Nilay T.; Okulda Çoklu Zekâ Kuramı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001.

Büyükkaragöz, Savaş; Çivi, Cuma; Genel Öğretim Metotları, Öğretimde Plânlama Uygulama, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul 1999.

Can, Gürhan (Editör); Sosyal Bilgiler Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998

Cebeci, Suat; Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

Checkley, Kathy; Çoklu Zekâ Kuramı Üzerine Howard Gardner'le Söyleşi İlk Yedi... ve Sekizinci, Çev. Süleyman Tarman, Yaşadıkça Eğitim, Sayı 65, Ocak-Mart 2000

Concept Mapping, (http://www.Broward.k12.fl.Us/ci/pk_12/stratejies_and_such/stratejies/concept_mapping.html)

Concept Mapping and Curriculum Design, http://www.utc.edu/Teaching-Resource-Center/Concepts. html. adresinden 15.12.2000 tarihinde alınmıştır

Crowl, Thomas C.; Kaminsky, Sally; Podell, David M.; Educational Psychology Windows on Teaching, Brown & Benchmark Publishers, Madison 1997.

Çağlar, Doğan; Geri Zekâlı Çocuklar ve Eğitimi, Ankara Ünv. Eğitim Fak. Yayınları, Ankara, 1979

Çolakoğlu, Rukiye; Yenilenen Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi On Birinci ve On İkinci Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği İle İşlenişi, Selçuk Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.

Çelebi, İlyas; "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinin İlk ve Ortaöğretim Programlarına Girişi ve Bugünkü Müfredatı", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, s. 267-288, İstanbul 1999.

Davis, Robert H.; Alexander, Lawrence T.; Yelon, Stephen L.; Learning System Design, An Approach to Improvement of Instruction, McGraw-Hill Book Company, New York 1974.

De Bono, Edward; Altı Şapkalı Düşünme Tekniği, Çev: Ercan Tuzcular, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997

---------Altı Ayakkabılı Uygulama Tekniği, Çev: Ercan Tuzcular, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998

Demirel, Özcan; Plândan Uygulamaya Öğretme Sanatı, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

---------Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Pegem A Yayıncılı, Ankara, 2002

Depertmant of The Air Force; Air Force Manual 36-2236 Personnel Guide Book For Air Force Insturctors, 15 September 1994

Dodurgalı, Abdurrahman; Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İFAV Yayınları, İstanbul, 1999

Doğan, Hıfzı; Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı, Önder Matbaacılık, Ankara 1997.

Doğan, Recai; "Din Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Temel İlkeler ve Örnek Bir Ders İşlenişi", İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği (Ankara Modeli), s. 58-73, M.E. Basımevi, İstanbul 2001.

Doğan, Recai; Tosun, Cemal; İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

---------İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2003.

---------Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları, Pegem A Yayınları, Ankara, 2005

Eggen, Paul; Kauchak, Don; Educational Psychology Windows on Classrooms, Prentice Hall Inc., New Jersey 1999.

Erden, Münire; Akman, Yasemin; Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretme, Arkadaş Yayınevi, Ankara 1995.

---------Gelişim ve Öğrenme, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004.

Erden, Münire; Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998.

Erginer, Ergin; Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000

Erricker, C. and Erricker, J.; Reconstructing Religious, Spritual and Moral Education.

Ev, Halit; "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dramatizasyon I", Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XXI, ss. 29-55, İzmir 2005

---------"İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dramatizasyon II", Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XXII, ss. 3-36, İzmir 2005

Fersahoğlu, Yaşar; Din Eğitim ve Öğretiminde Duygu Eğitimi, Marifet Yay. İstanbul, 1998

Fidan, Nurettin; Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alkım Yayınevi, Ankara 1996.

Gagne, Robert M.; "The Learning of Principles", Klausmeier, Herbert J.; Harris, Chester W.; Analysess of Concept Learning, Academic Press, 1966, pp. 81-95.

---------The Conditions of Learning and Theory of Instruction, Holt-Rinehart and Winston Inc., Fort Worth 1985.

Goleman, Daniel; Duygusal Zekâ, Varlık Yay., İstanbul, 1998

Güleryüz, Hasan; Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2000.

Haynes, Felicity; Eğitimde Etik, Çev: Semra Kunt Akbaş, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2000

Hesapçıoğlu, Muhsin; Öğretim İlke ve Yöntemleri, Beta Yay., İstanbul, 1994.

Hudgins, Bryce B. and et Al.; Educational Psychology, F.E. Peacock Publishers Inc., Illinois 1983.

Hızal, Alişan; Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliği, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 117, Ankara, 1982.

Kaplan, Paul S.; Educational Psychology for Tomorrow's Teaacher, West Publishing Company, St. Paul 1990.

Kauchak, Donald P.-Eggen, Paul D.; Learning and Teaching: Research-Based Methods, Third Edition, Allyn and Bacon, Boston, 1998.

Klausmeier, Herbert J.; Ghatala, Elizabeth Schwenn; Frayer, Dorothy A.; Conceptual Learning and Development A Cognitive View, Academic Press Inc., New York 1974.

Komisyon, Tıp Eğiticileri İçin Eğitim Becerileri Rehberi, Kayseri, 2004

Konuk, Yurdagül; Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1994

Korukçu, Adem; Kavram Haritalarının Din Öğretiminde Kullanımı, Ankara Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Küçükahmet, Leyla; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Alkım Yay., İstanbul, 1999

Martorella, Peter H.; Jensen, Rosalie S.; Kean, John M.; Voelker, Alan M.; Concept Learning Designs for Instruction, Intext Educational Publishers, Scranton 1972.

Mialaret, Gaston; Eğitim Bilimlerinin Gelişimi, Çev: Hüseyin Izgar-Musa Gürsel, Nobel Yay., Ankara, 2001

McCormick, Christine B.; Pressley, Michael; Educational Psychology Learning, Instruction, Assessment, Longman, New York 1997.

Mckinney, C. Warren-Edgington, William D. "Issues Related To Teaching Generalizations in Elementary Social Studies", The Social Studies, Marc/April 1997.

Milli Eğitim Bakanlığı; Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9. 10. 11. ve 12. sınıflar), MEB, Ankara, 2005.

---------İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB Yay., Ankara, 2007.

Novak, Joseph D. And Gowin, D. Bob; Learning How To Learn, Cambridge University Press, 1993.

Novak, Joseph D.; Learning, Creating and Using Knowledge: Concept Maps as Facilitative Tools in Schools and Corporations, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey 1998.

Oğuzkan, A. Ferhan (Yayına Hazırlayan); Orta Öğretim Kurumlarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği IX. Öğretim Toplântısı, 23-24 Mayıs 1991, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara.

Ohlsson, Bo –Ergezen, Sema S.; Biyoloji Öğretimi, YÖK, Ankara, 1997

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9. 10. 11. ve 12. Sınıflar), MEB Yay., Ankara, 2005.

Öcal, Mustafa; Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.

Önder, Alev; Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama, Epsilon Yay., İstanbul, 1999

Özçelik, Durmuş Ali; Eğitim Programları ve Öğretim, ÖSYM Yay., Ankara, 1992

Özden, Yüksel; Öğrenme ve Öğretme, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000

Pazarlı, Osman; Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metotlar, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1967

Sawrey, James M.; Telford, Charles W.; Educational Psychology Psychological Foundations of Education, Third Edition, Allyn and Bacon Inc., Boston 1968.

Saban, Ahmet; Çoklu Zekâ Teorisi, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

---------Öğrenme Öğretme Süreci, Yeni Teori ve Yaklaşımlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000

Selçuk, Mualla; Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.

---------"Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme)", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, s. 145-158, 1997.

---------"Din Öğretimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?", İslâmiyat Dergisi, c. 1, Sayı 1, s. 73-87, Ocak Mart, 1998.

Selçuk, Ziya; Çoklu Zekâ Uygulamaları, Nobel Yayınları, Ankara, 2002

Senemoğlu, Nuray; Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya, Ankara 1997.

Senemoğlu, Nuray; Gömleksiz, Müfit; Üstündağ, Tülay; Öğrenmenin Oluşumu Öğretme Model Strateji ve Teknikleri, MEB, Ankara 2001.

Serin, Ekrem; İlköğretim İkinci Kademe Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Gezi-Gözlem ve İnceleme Yönteminin Uygulanma Durumu, Basılmamış YLS Tezi, Kayseri, 2003.

Sevinç, Müzeyyen; Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

Shapiro, Lawrence E.; Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek, Varlık Yay., İstanbul, 1998

Slavin, Robert E.; Educational Psychology Theory Into Practice, Second Edition, Prentice Hall, New Jersey, 1988.

Sönmez, Veysel; Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, Pegem Yayıncılık, Ankara 1994, 2006.

Sözer, Ersan; Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgilerin Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Şahin, Fatma; Kavram Haritalarının Değerlendirme Aracı Olarak Kullanılması ile İlgili Bir Araştırma, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl:2002, Sayı:1

Tan, Şeref; Öğretimi Planlama ve Değerlendirme, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005,

Taşdemir, Mehmet; Eğitimde Planlama ve Değerlendirme, Ocak Yayınları, Ankara, 2000

Tavukçuoğlu, Mustafa-Erdem, Hüsamettin; Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Nobel Yay., Ankara, 2005.

The Use of Concept Maps in the Teaching and Learning, http://www.fed.cuhk.edu.hk. adresinden 03.05.2003 tarihinde alınmıştır.

Titiz, Tınaz; "Fen ve Din Eğitimi", 3 Mayıs 1995, http://www.tinaztitiz.com/yazi.php?id=655

Topbaş, Seyhun (Editör); Türkçe Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Tosun, Cemal; "Din Öğretiminde Gezi Gözlem Yöntemi", MEB Din Öğretimi Dergisi, Sayı 40, 1993.

---------Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Uşun, Salih; Özel Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Pegem A Yayıncık, Ankara, 2000.

Ülgen Gülten; Eğitim Psikolojisi, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997.

Üstündağ, Tülay; Yaratıcı Drama Öğretmenimin Günlüğü, Pegem A Yayınları, Ankara, 2000

Vural, Birol; Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ, Hayat Yayınları, İstanbul, 2004.

White, H.; Wrapping Up a PBL Problem: Concept Mapping, http://www.udel.edu/inst/jan2001/concept-mapping. adresinden 03.05.2003 tarihinde alınmıştır.

Yalın, Halil İbrahim; Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Geliştirilmiş 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002

Yarlıoğlueş, Esma; Din Eğitiminde Programlı Öğretim, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Kayseri, 2005.

Yavuz, Kerim; Günümüzde Din Eğitimi, Çukurova Ünv. İlahiyat Fak. Yay., Adana, 1998

Yavuz, Kudret Eren; Çoklu Zekâ Teorisi, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2001.

---------Duygusal Zekâ Gelişimi, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2002

Yazıcı, Aslı; "Duygu Eğitimi", İlköğretmen Dergisi, Nisan 2007

Yeğen, Gülşen; Yaratıcı Drama, Abant İzzet Baysal Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 2, sayı 2.

Yılmaz, Hasan-Sünbül, Ali Murat; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003

Zimmaro, D. M. & Cawley, J. M.; Concept Map Module [Online], Schreyer Institute For Innovation In Learning, The Pennsylvania State University, 1998. http://www.inov8.psu.edu/faculty/cmap.htm. adresinden 03.05.2003 tarihinde alınmıştır.

9. Basım

DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEMLER

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

nobel
www.nobelyayin.com

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 165
Eğitim Bilimleri No. : 32
ISBN : 978-605-133-067-9
© 9. Basım, Eylül 2015

DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEMLER
Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Eğitim Bilimleri Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek naimdilek-@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydın, Mehmet Zeki.
Din Öğretiminde Yöntemler */ Mehmet Zeki Aydın*
9.Bas ım, X + 541 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-067-9
1. Öğretim Yöntemleri 2. Eğitim Yöntemleri 3. Din Öğretimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.con

ÖN SÖZ

Eğitimde "Niçin öğreteceğiz?" sorusunun cevabı eğitimin amaçlarını; "Nasıl öğreteceğiz?" sorusunun cevabı öğretim yöntemlerini; "Ne ile öğreteceğiz?" sorusunun cevabı eğitim araç ve gereçlerini; "Eğitimin sonunda ne kadar öğrettik?" sorusunun cevabı ise, ölçme ve değerlendirme konusunu oluşturur.

Bugün, ülkemizde ilk ve orta dereceli okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, 1982 Anayasası gereğince Din Bilgisi ve Ahlak derslerinin birleştirilmesiyle zorunlu dersler arasında yerini almıştır. Bunun yanında İmam Hatip Liselerinde meslek derslerinde de din öğretimi yapılmaktadır. Din öğretimi verecek olan öğretmenler, ilahiyat fakültelerinde ve eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği bölümlerinden yetişmektedir.

İlahiyat fakültelerinde hem lisans hem de yüksek lisans programlarında Özel Öğretim Yöntemleri ve eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği bölümlerinde de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri yer almaktadır. Bu kitap öncelikle bu bölümlerde okuyan öğrencilere, hâlen okullarımızda görev yapan tüm din öğretimi öğretmenlerine ve Kur'an Kursu öğreticilerine hitap etmek üzere hazırlanmıştır.

Bu kitap, daha önce yayınlanan, "Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi" adlı kitabın yeniden gözden geçirilmiş şeklidir. Bu baskıda, ilk kitaptan bazı ayrıntı bilgileri içeren bölümler çıkarılmış ve KPSS sınavına girecek adayların ihtiyaçlarını giderecek birçok bölüm ilave edilmiştir. Bunun yanında öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulamalarını göstermek üzere örnek günlük ders planları konulmuştur. Aynı şekilde, öğretmen ve öğretmen adaylarının devamlı kullanmak zorunda olduğu bilgiler de ekler başlığında verilmiştir. Bu nedenlerle bu kitaba ikinci baskı demek yerine yeni bir adlandırmayla, "Din Öğretiminde Yöntemler" denilmiştir. Ayrıca

her baskıda ilaveler yapılmakta, din öğretiminde yeni çalışmalara yer verilmektedir.

Bu kitabın oluşmasıyla ilgili, benim yetişmemde büyük katkıları bulunan başta Prof. Dr. Beyza Bilgin olmak üzere emeği geçen tüm hocalarıma ve anneme teşekkürlerimi sunuyorum. Özellikle bu kitabın baskısında bana yardımcı olan Büşra Eker, Hacer Tek, Sümeyra Tekin, Rabiye Solmaz, Zeynep Aslan, Figen Kunduz, Zehra Orhan, Sevilay Çoban, Tuğba Güler, Nihal Dirican, Zerrin Demir, M. Fatih Genç ve burada adlarını yazamadığım tüm öğrencilerime teşekkür ediyorum. Doğal olarak tüm akademik çalışmalarım için bana zemin hazırlayan, anlayışla hareket eden değerli eşim ve çocuklarıma da teşekkür ediyorum. Elbette bu kitabın baskısında görev yapan Nobel Akademik Yayıncılık'ın tüm elemanlarına da teşekkür borçluyum.

Öğretmen olmuş ve olacak tüm din eğitimcilerine faydalı olması dileklerimle.

Temmuz 2015

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN*

* www.mehmetzekiaydin.com **E-mail:** mehmetzekiaydin@mynet.com **Tel:** 90.506.3446620

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
ÖĞRENME ÖĞRETME SÜREÇLERİ

1. TEMEL KAVRAMLAR 5
2. ÖĞRENME VE ÖĞRENME İLKELERİ 8
3. ÖĞRETİM VE ÖĞRETME 10
   - 3.1. Öğretim İlkeleri 12
     - 3.1.1. Amaca Dönüklük İlkesi 12
     - 3.1.2. Öğrenciye Görelik İlkesi 14
     - 3.1.3. Aktiflik İlkesi 15
     - 3.1.4. Somuttan Soyuta İlkesi 16
     - 3.1.5. Ekonomiklik İlkesi 17
     - 3.1.6. Yakından Uzağa İlkesi 17
     - 3.1.7. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi 18
     - 3.1.8. Hayata Yakınlık İlkesi 18
     - 3.1.9. Bütünlük İlkesi 18
     - 3.1.10. Otoriteye İtaat ve Özgürlük İlkesi (Sosyallik İlkesi). 19
     - 3.1.11. Güncellik İlkesi 20
   - 3.2. Öğrenmeyi Etkileyen Etkenler 20
     - 3.2.1. Öğrenmede Güdülenmenin (Motivasyonun) Önemi 23
     - 3.2.2. Pekiştirme 28
     - 3.2.3. Geri Bildirim 29
     - 3.2.4. Tekrarlar 29
     - 3.2.5. İpucu 30
     - 3.2.6. Dikkat Çekme Yolları 31
     - 3.2.7. Transfer (Geçiş- Aktarma) 32
4. ÖĞRETME YOLLARI 33
5. ÖĞRETME YOLLARI VE DÜŞÜNME SÜREÇLERİ 34
   - 5.1. Tümevarım (İndüksiyon, İstikra) 34
   - 5.2. Tümdengelim (Dedüksiyon, Ta'lil) 35
   - 5.3. Andırma (Andırış, Andırım, Analoji, Temsil) 36
   - 5.4. Çözümleme (Analiz, Tahlil) 36
   - 5.5. Bireşim (Sentez, Terkip) 37
   - 5.6. Yaratıcı (Üretken) Düşünme 37
   - 5.7. Eleştirel Düşünme 38
   - 5.8. Yansıtıcı (Derin) Düşünme 40
   - 5.9. Üstbilişsel (Metabilişsel) Düşünme 41
   - 5.10. Diğer Bazı Düşünme Becerileri 42
   - 5.11. Düşünme Biçimleri ve Düşünmeyi Uyaran Sorular 44

6. ÖĞRETME YAKLAŞIMLARI 45
6.1. Sunuş Yoluyla Öğretme Yaklaşımı 45
6.2. Buluş (Keşfetme) Yoluyla Öğretme Yaklaşımı 46
6.3. Araştırma İnceleme (Soruşturma) Yoluyla Öğretme Yaklaşımı 48
6.4. Tam Öğrenme Yaklaşımı (Bloom'un Okulda Öğrenme Modeli). 49
6.5. Oyun Yoluyla Öğretim 51
6.6. İş Birliğine Dayalı Öğrenme-Öğretme 53
6.7. Çoklu Zekâ Kuramına Göre Öğretim 55
6.7.1. Çoklu Zekâ Kuramının İlkeleri 55
6.7.2. Çoklu Zekâ Kuramının Eğitim ve Öğretimde Kullanılması 56
6.7.3. Çoklu Zekâ Alanları ve Özellikleri 58
6.8. Programlı Öğretim 64
6.9. Mikro Öğretim 65
6.10. Gagne'nin Öğrenme Modeli 66
6.11. Carroll'un Okulda Öğrenme Modeli 66
6.12. Yapılandırmacı (Yapısalcı) Yaklaşım 67
6.13. Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı 69
6.14. Öğrencilerin Duygu ve Tecrübelerinden Yararlanma Yaklaşımı 72
6.15. Kuantum Öğrenme 75
7. ÖĞRETME YÖNTEMİNİN ÖNEMİ 76
7.1. Yöntem Bilgisinin Amacı 77
7.2. Öğretme Yöntemini Kılavuzlayan İlkeler 78
7.3. İletişim Süreci ve Öğretim Yöntemi 79
7.4. Yöntem Seçimini Etkileyen Etkenler 83
7.5. Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Seçimiyle İlgili İlkeler 85
7.6. Niçin Aktif Öğretim Yöntemleri? 85
7.7. Aktif Öğrenme 91
7.8. Etkin Birey Yetiştirmek İçin Ders İşleme Nasıl Olmalıdır? 94
8. EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME 94
8.1. Eğitim Programı ve Çeşitleri 94
8.2. Program Geliştirme Nedir? 96
8.3. Eğitim Programının Özellikleri ve Temelleri 97
8.4. Eğitim Programının Ögeleri 100
8.5. Program Geliştirme Süreci 100
9. ÖĞRETİMDE PLANLAR 105
9.1. Bir Dersin İşleniş Aşamaları 105
9.2. Yıllık ve Günlük Plan Hazırlanması 109
9.3. Kazanım/Amaç/Hedef Yazımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 109
9.4. Hedef ve Kazanım Örnekleri 116
9.5. Ders Planı Formatı 118
10. EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 120
10.1. Bir Ölçme Aracında Bulunması Gereken Nitelikler 120
10.2. Değerlendirmede Amaçlar 121

10.3. Performans Değerlendirme 122
10.4. Süreci ya da Ürünü Değerlendirme 122

İKİNCİ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

1. TAKRİR (ANLATMA) YÖNTEMİ 125
1.1. Takrir Teknikleri 145
1.1.1. Biçimsel (Formal) Konuşma Tekniği (Konferans) 145
1.1.2. Biçimsel Olmayan (İnformal) Konuşma Tekniği 146
1.1.3. Sempozyum 146
2. TARTIŞMA YÖNTEMİ 151
2.1. Tartışma Yönteminin Planlanması 154
2.2. Yöneticinin Rolü 155
2.3. Tartışmaya Katılanların (Konuşmacıların) Rolü 156
2.4. Tartışmada Sekreterin Rolü 157
2.5. Gözlemcilerin Rolü 157
2.6. Tartışmanın Değerlendirilmesi 157
2.7. Tartışma Yönteminde Öğretmenin Rolü 158
2.8. Tartışma Teknikleri 158
2.8.1. Büyük Grup Tartışma Tekniği 158
2.8.2. Beyin Fırtınası (Fikir Tarama, Hızlı Tur) Tekniği 162
2.8.3. Ters Beyin Fırtınası 163
2.8.4. Görüşme Tekniği 168
2.8.5. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği 177
2.8.6. Workshop Tekniği 179
2.8.7. Münazara Tekniği 184
2.8.8. Görüş Geliştirme 185
3. KÜME ÇALIŞMASI YÖNTEMİ 188
3.1. Önemi 189
3.2. Kümelerin (Grupların) Oluşturulması 190
3.3. Konuların Paylaştırılması 191
3.4. Grup İçi Çalışma 192
3.5. Konunun Sınıfa Sunulması 192
3.6. Küme Çalışması Yönteminde Öğretmenlerin Rolü 192
4. İŞ BİRLİKÇİ/İŞ BİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 193
4.1. Öğrenci Timleri-Başarı Grupları Tekniği 193
4.2. Tartışma Grubu Tekniği 193
4.3. Ayrılıp-Birleşme (Jigsaw) Tekniği 194
4.4. Takım-Oyun-Turnuva Tekniği 195
4.5. Balık Kılçığı Diyagramı Tekniği 195
4.6. Kartopu Tekniği 196
4.7. Konuşma Halkası 197
4.8. Kollegyum (Kologyum) 197

4.9. Fısıltı (Vızıltı) Grupları Tekniği ... 198
4.10. Altı Ayakkabılı Uygulama Tekniği ... 199
4.11. İstasyon Tekniği ... 200
4.12. Seminer Tekniği ... 202
5. DRAMATİZASYON (ROL OYNAMA) YÖNTEMİ ... 205
5.1. Eğitici Dramada Etkinlik Türleri ... 210
5.2. Dramatizasyon Teknikleri ... 212
5.2.1. Parmak Oyunu ... 212
5.2.2. Sözsüz Oyun (Pandomim). ... 212
5.2.3. Bağımsız Dramatizasyon ... 218
5.2.4. Bağımlı Dramatizasyon ... 222
5.2.5. Kukla ve Bebekler ... 222
5.2.6. Bazı Doğaçlama Drama Örnekleri ... 224
5.2.7. Taklidî Oyun (Benzetme, Benzetim). ... 226
5.3. Dramatizasyon Yönteminin Uygulamasına Örnekler ... 227
6. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ ... 238
6.1. Örnek Olay İnceleme Yönteminin Ahlaki Konularda Uygulanması ... 242
6.2. Örnek Olayın Özellikleri ... 244
6.3. Örnek Olay Kaynakları ... 245
6.4. Uygulanışı ... 247
6.5. Uygulama Örnekleri ... 250
7. GÖSTERİ (DEMONSTRASYON) TEKNİĞİ ... 262
8. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ ... 268
8.1. Problem Çözmede Basamaklar ... 270
8.2. Örnek Problem Durumu ... 271
9. GÖSTERİP YAPTIRMA YÖNTEMİ ... 273
10. GEZİ GÖZLEM YÖNTEMİ ... 280
11. SORU-CEVAP TEKNİĞİ ... 285
11.1. Klasik Soru Cevap Anlayışı ... 285
11.2. Soru-Cevap Tekniğinin Geliştirilmesi ... 286
11.3. Soru-Cevap Tekniği Nedir? ... 286
11.4. Yeni Soru-Cevap Tekniğinin Amaç ve İşlevi ... 286
11.5. Soru ve Cevabın Tanımları ... 288
11.6. Öğretimde Sorunun Önemi ... 289
11.7. Öğretimde Sorunun Görevi ... 290
11.8. Soru Çeşitleri ... 292
11.9. Niteliğine Göre Soru Türleri ... 295
11.10. Yönetilme Biçimlerine Göre Soru Türleri ... 299
11.11. Açık ve Kapalı Uçlu Sorular ... 299
11.12. İyi Bir Sorunun Özellikleri ... 299
11.13. Soru Sorarken Dikkat Edilecek Hususlar ... 304
11.14. Soruların Cevaplandırılmasında Dikkat Edilecek Hususlar ... 307
11.15. Cevaplar Nasıl Olmalıdır? ... 308
11.16. Cevapların Alınmasında Öğretmenin Dikkat

Edeceği Hususlar 308
11.17. Öğrenci Soruları 315
11.18. Öğrenci Sorularının Önemi 315
11.19. Öğrenci Soruları Karşısında Öğretmenin Tutumu 316
11.20. Öğrenciler Sorularını Ne Zaman Sormalıdır? 317
12. BULDURMA (SOKRATES) YÖNTEMİ 330
13. EĞİTSEL OYUNLAR 345
13.1. Oyunun Bireyin Gelişimine Olan Etkisi 346
13.2. Eğitsel Oyun Kavramı 346
13.3. Oyunların Seçimi ve Öğretmenin Rolü 347
134. Akrostiş Tekniği 348
13.5. Kutuplaşma 351
13.6. Kavram Kontrolü 355
13.7. Grup ya da Takım Oyunları 358
13.8. Mektup ya da Telgraf Oyunu 358
13.9 Nesi Var? Başka-Ters Başka Tekniği 362
14. METİN TARAMA TEKNİĞİ 364
15. BİREYSEL ÇALIŞMA YÖNTEMİ 368
15.1. Bireysel Çalışmayı Kılavuzlayan İlkeler 368
15.2. Bireysel Çalışma Çeşitleri 368
15.3. Bireysel Çalışmada Öğretmenin Rolü 369
15.4. Bireysel Çalışmanın İlkeleri 369
16. DİN ÖĞRETİMİNDE KAVRAM HARİTALARININ KULLANIMI 372
16.1. Din Öğretiminde Kavram Haritalarının Yapılışı 373
16.2. Din Öğretiminde Kullanılabilecek Kavram Haritası Türleri 377
16.3. Din Öğretiminde Kavram Haritaları Nerelerde ve Nasıl Kullanılabilir? 380
16.4. Akıl Haritaları 384
16.4.1 Örümcek Haritalar 385
16.4.2. Zincir Haritalar 385
16.5. V (VEE) Diyagramı 390
17. FOTOĞRAF VE RESİMLERİN ÇÖZÜMLENMESİ (ANALİZ EDİLMESİ)/FOTOĞRAF VERESİM OKUMA 391
18. METAFOR OLUŞTURMA TEKNİĞİ 395
19. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK BAZI ETKİNLİK VE UYGULAMALAR 396
20. ÖĞRETİM SÜRECİNDE ÖDEVLER 397

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ VE MATERYAL KULLANIMI

1. EĞİTİM TEKNOLOJİSİ 399
1.1. Öğretimde Ders Araç ve Gereçlerinin Önemi 400
1.2. Ders Araçlarının Faydaları 403

1.3. Araç ve Gereçlerde Aranılan Özellikler 404
1.4. Ders Araçlarının Kullanılmasında Dikkat Edilecek Hususlar 405
2. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN DERS ARAÇLARI 405
2.1. Görsel Araçlar 406
2.1.1. Kitaplar 406
2.1.2. Yazı Tahtaları 407
2.1.3. Resimler 410
2.1.4. Gerçek Eşya ve Modeller 411
2.1.5. Projeksiyon Makineleri 412
2.2. İşitsel Araçlar 412
2.3. Görsel-İşitsel Araçlar 412
2.3.1. Film Makinesi ve Filmler 412
2.3.2. Televizyon 413
2.3.3. Bilgisayar 413
2.3.4. CD ve DVD Çalar 416
KAYNAKÇA 419

EKLER

EK 1 – Türkiye'de Din Öğretimi Özel ÖğretimYöntemleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar 427
EK 2 – Eğitimde Yeni Arayışlar 439
Ek 3 – Proje Tabanlı Çalışma Örnekleri 447
Ek 4 – Arapça Yıllık ve Ders Planları 463
Ek 5 – DKAB Derslerinde Çoklu Zekâ Uygulamalarına Örnekler 471
Ek 6 – DKAB Yıllık Plan Örneği 479
Ek 7 – Yaratıcılık ve Yaratıcı Liderlik 483
Ek 8 – İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Hazırlanabilecek Öğretim Materyalleri ve Kullanımına Örnekler 501
Ek 9 - Din ve Sanat Eğitimi 511

KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ 523

MEHMET ZEKİ AYDIN ÖZGEÇMİŞ 539

GİRİŞ

Günümüzde eğitim, insanların davranışlarında belli amaçlar doğrultusunda değişiklik oluşturma süreci olarak ele alınmaktadır. Öğretim ise planlı, programlı eğitim çalışmalarının gerçekleşmesini ifade etmektedir.

Eğitimin davranış değişikliği olarak tanımlanması ve eğitimin bir sistem olarak ele alınması program geliştirme çabalarına hız vermiştir. Eğitim programları; amaçlar-davranışlar, eğitim durumları (öğrenme yaşantıları) ve değerlendirme olmak üzere üç ana ögeye ayrılır. "Taba, bunlardan öğrenme yaşantılarının önemi konusunda program geliştirme ile ilgili hazırlık ve planlama çalışmalarının odak noktasını uzun yıllar boyunca ders konularının seçimiyle, organizasyonunun oluşturduğu, buna karşılık öğrenme yaşantılarının seçimi ve düzenlenmesinin öğretmenlerin inisiyatiflerine bırakıldığını; oysa eğitim programlarının bu en önemli ve en karmaşık ögesinin tesadüflere bırakılmayacağını, öğretme işinin bilimsel bulgular ışığında yürütülmesi gerektiğini ileri sürmektedir" (Fidan, 1986:4).

Varış (1988:14) ise "Eğitimde yenilenme, her şeyden çok, birey davranışlarının yenilenmesidir. Bunun için de, eğitim amaçlarının saptanması ve bu amaçlar ile değerlendirme arasındaki boşluğun doldurulması gerekmektedir." demektedir. Burada ifade edilen boşluk, "neyin, nasıl" öğretileceği konusudur.

"İçeriğin öğrencilere en etkili biçimde 'nasıl' kazandırılacağı" sorusu bizi öğretme yollarıyla karşı karşıya getirir. Öğretme yoları; öğretme yaklaşımı, öğretme yöntemi ve öğretme tekniklerinden oluşur.

Öğretim yöntemi; öğretimde amaçlara ulaşabilmek için, tekniklerin, işlenecek konunun, araç-gereç ve kaynakların bir bütünlük oluşturacak biçimde düzenlenerek hizmete sunulmasında izlenen bir öğretme yoludur.

Öğretim yöntemleri çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Bunlardan birisi de geleneksel ve çağdaş öğretim yöntemleri olarak ikiye ayrılarak yapılan

sınıflamadır. Geleneksel öğretim yöntemlerinde esas rol öğretmen üzerindeyken, çağdaş yöntemlerde ise hem öğretmenin hem de öğrencinin etkinliği söz konusudur (Foulquié, 1991:159) Artık öğrencilerin sınıflarda pasif durumda oturarak öğretim görmesi istenmemektedir. Birçok öğretim yöntemine yapılan eleştirilerin çoğu bu noktadan kaynaklanmaktadır.

Bilimsel ve teknik ilerlemelerin bir sonucu olarak öğretme sürecinin yerini alması söz konusu olan, öğrenme sürecinde bir farklılaşma gözlenmektedir. Bugün için önem verilen husus, öğretme ilkesinden çok öğrenme üzerinde olmaktadır. "Mathetic" terimi öğretmeden öğrenmeye geçişi göstermek için kullanılan bir terim olmuştur (Büyükdüvenci, 1986:137).

Günümüzde öğretim, öğrenmeye kılavuzluk etme faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple de sadece öğretmenin öğretmesinden değil, öğrenme-öğretme sürecinden bahsedilmektedir.

Yapılan çeşitli çalışmalar, ilerde unutulmaya yüz tutan ve ezbere edinilen bilgilerin zekâyı geliştirip biçimlendirdiği varsayımının yanlışlığını ortaya koymuştur. Zihinsel yeti ve yeteneklerin geliştirilmesi, kafaya doldurulan bilgiler yoluyla değil, bilgilerin kazandırılmasında başvurulan çeşitli yol ve yöntemlerle sağlanır (Enç, 1981: 205).

Burada bir soru akla gelmektedir: "Hangi yol ve yöntemler?" Yöntem, bir amaca ulaşmak için takip edilen yol olduğuna göre, genel olarak hayatın her alanında insanlar yöntemli çalışmaya özen göstermişlerdir. Aynı şekilde eğitim öğretim alanında da planlı, programlı, yöntemli çalışmalar için uğraşılmış ve bu uğraş devam edecektir.

Öğretimde kullanılan birçok öğretme yolları vardır. Öğretim yöntemleri "Genel Öğretim Yöntemleri" ve "Özel Öğretim Yöntemleri" olmak üzere iki ayrı şekilde ele alınmaktadır. Bütün derslerde kullanılabilecek yöntemlere, genel öğretim yöntemleri diyoruz. Özel öğretim yöntemleri ise sadece belli bir ders ya da alanın öğretiminde kullanılabilecek yöntemleri ifade etmektedir. Genel öğretim yöntemleri, adından anlaşılabileceği gibi, tüm derslerde kullanılabilecek yöntemlerden oluşur ve her ders için geçerli ilke ve yöntemleri açıklar. Her bir dersin, kendi özelliklerine ve muhtevalarına uygun olarak geliştirilen yöntemlere de özel öğretim yöntemleri diyoruz. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) ile İmam Hatip Liseleri meslek derslerinde, hem genel öğretim yöntemleri hem de özel öğretim yöntemleri kullanılmaktadır.

Eskiden, öğretim yöntemi denilince tüm derslerde kullanılan yöntemlerden bahsediliyordu. Ancak günümüzde, her ders farklı bir boyut kazanmış hatta bazı dallarda ayrışımlar olmuş ve her dal kendi alanını oluşturmuş ve öğretim yöntemleri de farklılaşmıştır. Genel öğretim yöntemleri artık ihtiyaca cevap veremez duruma gelmiş ve bunun sonucu olarak özel öğretim yöntemleri ortaya çıkmıştır. Özel öğretim yöntemleri, her ders için hatta her

konu için farklı yöntem ve teknikler geliştirmiştir. Her alanın kendine has bir özel öğretim yöntemi olduğu gibi, din öğretiminin de özel öğretim yöntemleri vardır (Doğan, Tosun, 2002:191-192).

Türkiye'de "Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri" çalışmalarının akademik bir disiplin olarak ortaya çıkışı son yıllarda olmuştur. Önce genel olarak din öğretimi özel öğretim yöntemleri alanında çalışmalar başlamıştır. Artık yavaş yavaş, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde iman, ibadet ve ahlak esaslarının öğretim yöntemlerinden bahsedilmektedir. Aynı şekilde, Kelam Özel Öğretim Yöntemleri, Arapça Özel Öğretim Yöntemleri vb. İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinde okutulan her bir dersin özel öğretim yöntemleriyle ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Öğretmenlerimizin ve öğretmen adaylarımızın bu yöntem çalışmalarını bilmeleri ve bunları derslerde uygulamaları din öğretiminin kalitesi açısından önemlidir.

Bugün din öğretiminde bir fikir birliği mevcut değildir. Yeni yöntemlerin ve açıklayıcı yayınların artmasına rağmen, geleneksel öğretimi savunanlar ve bu yolda faaliyette bulunanlar vardır. Geleneksel öğretimin yetersiz, yeni yöntemlerin gerekli olduğunu, sorunun yeni yöntemleri eski öğretmenlere kabul ettirebilmekte olduğunu savunanlar vardır. Ayrıca yeni yöntemleri benimseyip uygulamış, fakat beklediği sonucu alamamış olanlar vardır. Bunlar yeni durumda derslerin, öğrencilerin hayatı ile gerçekten ilgili olup olmadığından şüphededirler. Kendileri bir değişikliğe hazırdırlar, fakat yerine neyi koyacaklarını bilememektedirler (Bilgin, 1983:3).

Din öğretiminde kullanılacak özel öğretim yöntemlerinin ortaya konması, Din Öğretimi Teknolojisi (Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri) bilim dalının görevleri arasındadır (Tosun, 2002:70).

Bu kitabın temel amacı, ilk ve ortaöğretim okulları ve Kur'an kurslarında kullanılmakta olan öğretim yöntemleri ile ilgili çalışmalara katkıda bulunmak; belirlenen amaçlar doğrultusunda kazandırılmak istenen davranışları çocuklarımıza, gençlerimize yararlı olacak şekilde sunabilmenin yollarını araştırmak ve öğretimde kaliteyi yükseltmektir.

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia (1979), **Felsefe Terimleri Sözlüğü,** Ankara.

Akyürek, Süleyman (2003), **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi, Doğruluk Kavramı Örneği**, EÜ SBE Yayınlanmamış Doktora. Tezi, Kayseri.

Akyürek, Süleyman (2003), "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı" **Değerler Eğitimi Dergisi,** Cilt 1, Sayı 3, Temmuz 2003, s.65-85.

Akyürek, Süleyman (2004), **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi,** Dem Yay., İstanbul.

Akyürek, Süleyman (2008), **Din Öğretimi, Model, Strateji, Yöntem ve Teknikler,** Laçin Yayınları, Kayseri.

Akyürek, Süleyman (2008), **İlköğretim DKAB Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri,** Laçin Yayınları, Kayseri.

Alaylıoğlu Ruşen ve Oğuzkan, Ferhan (1978), **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, İst.

Alıcıgüzel, İzzettin (1973), **İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, İst.

Alkan, Cevat (1979), **Eğitim Ortamları**, Ankara

Alkan, Cevat,(1977), **Eğitim Teknolojisi Kuramlar-Yöntemler**, Ankara.

Alkan, Cevat,(1990), **Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi**, Ankara.

Altaş, Nurullah (2001), **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi**, Ankara.

Altaş, Nurullah (2007), **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Öğretmen El Kitabı,** Dem Yayınları, İstanbul.

Ansiklopedi Yayınevi (1966), **Eğitim Ansiklopedisi,** Ankara.

Antel, S. Celal (1952), **Umumi Didaktik,** İstanbul.

Aslan, Mehmet, (2006), **Öğretmen Adayları İçin KPSS Öğretmenler İçin KBYS Pedagojik Formasyon**, Hayat Yayınları, İstanbul.

Aydın, M. Şevki, vd. (2002), **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, 4-5-6-7-8**, MEB, İstanbul.

Aydın, Mehmet Zeki (1992), "Din Derslerinin Gelişimi ve Teorik Yapısı", **MEB Din Öğretimi Dergisi**, sayı:37, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki (1998), **İlköğretimin İkinci Kademesi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Programındaki Ahlâkî Amaç ve Konuların Program Geliştirme Açısından Değerlendirilmesi**, MEB EARGED, Sivas.

Aydın, Mehmet Zeki (2003), **Ahlâk Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki (2004), **Din Öğretimi Plân Örnekleri**, (CD) Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, İstanbul.

Aydın, Mehmet Zeki (2006), "Eğitimde Yeni Arayışlar", **Diyanet Aylık Dergi** Ocak 2006, Ankara, sayı:181, ss. 5-8.

Aydın, Mehmet Zeki (2007), **Ailede Çocuğun Ahlâk Eğitimi**, 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki, (1998), **Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi**, Karakoç Yayınları, Ankara.

Aydın, Muhammet Şevki (1996), **Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

Aytuna, Hasip (1962), **Genel Öğretim Bilgisi**, İstanbul.

Aytuna, Hasip (1963), **Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri,** Ankara.

Bacanlı, Hasan, (1999), **Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme,** 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Başaran, Ethem (1982), **Eğitim Psikolojisi**, Ankara.

Berbaum, J. (1979), **L'Action Pedagogique Dans L'Enseignemnt Du Second Degre,** Paris.

Best, F (1979) (Ed. Gaston Miqlaret), **Vocabulaire de l'Education,** PUF, Paris.

Bilen, Mürüvvet (1990), **Plândan Uygulamaya Öğretim**, Ankara.

Bilgin, Beyza (1982), "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri" **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi,** sayı. 5, Ankara.

Bilgin, Beyza (1988), **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, AÜ İlahiyat Fak. Yay., Ankara.

Bilgin, Beyza ve Selçuk, Mualla (1990), **Din Öğretimi**, Ankara.

Bilgin, Beyza, (2003) **İslâm ve Çocuk**, DİB Yay., Ankara.

Bilgin, Beyza,(1980), **Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Ankara.

Binbaşıoğlu, Cavit (1983), **Genel Öğretim Bilgisi**, Ankara.

Binbaşıoğlu, Cavit (1989), **Eğitim Psikolojisi**, Ankara.

Bloom, Benjamin S. (1979), **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**, çev. D. Ali Özçelik, Ankara.

Bossing, Nelson L. (1959), **Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, çev. Necmi Sarı, M.E. Basımevi, c.I, İstanbul.

Büyükdüvenci, Sabri (1986), **Hayat boyu Eğitim**, Ankara AÜ SBE basılmamış Dr. Tezi.

Büyükdüvenci, Sabri (1992), "Nitelikli Eğitim Sorunu" **Özel Kültür Okulları Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu, Eğitimde Nitelik Geliştirme,** İstanbul.

Büyükkaragöz, Savaş ve Çivi, Cuma (1994), **Genel Öğretim Metotları**, 3. baskı, Konya.

Canatan, Burhanettin (1966), **Ansiklopedik Terimler Sözlüğü,** Ankara.

Cemiloğlu, Mustafa (2006). "Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XIX (2), ss.257-269.

Çelebi, Ahmet (1982), **İslâm'da Eğitim Öğretim Tarihi**, çev: Ali Yardım, İstanbul.

Çıraklı, Yaşar, "Proje Nasıl Hazırlanır?" **www.dinahlak.forumu.com/ (04.04.2007)**

Çilenti, Kamuran (1978), **Eğitim Teknolojisi,** Ankara.

Çilenti, Kâmuran,(1988), **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, Ankara.

Defeldre, Marie-France -Hincq (1996), **Définition et Taxonomie des Objectifs Pédagogiques**, Liège, Belçika.

Demirbolat, Ayşe (1997), "Eğitimi Demokrasi İlişkisi: Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi", **Eğitimbilime Giriş,** editör: Leyla Küçükahmet, Gazi Kitabevi, Ankara, ss.139-166.

Demirel, Özcan (1992), **Genel Öğretim Yöntemleri Ders Notları**, Ankara.

Demirel, Özcan (2003), **Eğitimde Program Geliştirme,** Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Dewey, John (1966), **Tecrübe ve Eğitim,** çev. Fatma Varış ve Fatma Başaran, Ankara.

Dirim, Aygören, (2002), **Yaratıcı Drama**, Esin Yay. İstanbul.

Dodurgalı, Abdurrahman (1999), **Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler**, MÜ İFAV Yayınları, İstanbul.

Doğan, Hıfzı (1982), **Analiz ve Program Hazırlama**, Ankara.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal (2002), **İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal (2003), **İlköğretim 6.,7. ve 8. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi,** Pegem A Yay. Ankara.

Doğanay, Ahmet (1994), "Eğitimde Yeni Bir Alan: Çabasal Alan", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi**, ss. 163-169.

Enç, Mitat (1981), **Eğitim Ruhbilimi,** İstanbul.

Erdem, Mukaddes ve Akkoyunlu Buket, (2002), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Beşinci Sınıf Öğrencileriyle Yürütülen Ekiple Proje Tabanlı Öğrenme Üzerine Bir Çalışma", **http://ilkogretim-online.org.tr/ vol1say1/ index.htm - 7k - 18/Jan/2002. (03.04.2007)**

Erden, Münire,(1993), **Eğitimde Program Değerlendirme**, Pegem yay., Ankara.

Eren Yavuz, Kudret (2001), **Eğitim Öğretimde Çoklu Zekâ Teorisi ve Uygulamaları**, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Ergin, Akif (1995), **Öğretim Teknolojisi İletişim**, 1. Baskı, Pegem A Yay., Ankara.

Erginer, Ergin (2000), **Öğretimi Plânlama Uygulama ve Değerlendirme**, Ankara.

Ertürk, Selahattin (1975), **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara.

Ficker, Paul (1972), **Yeni Okulda Didaktik** Çev: Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara.

Fidan, Nureddin (1986), **Okulda Öğrenme Öğretme**, Ankara.

Foulquié, Paul (1991), **Dictionnaire de la Langue Pedagogique**, Paris.

Güler, Tuğba, (2007), **Din ve Ahlak Öğretiminde Drama Örnekleri,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Günden, Suat (1978), **Genel Öğretim Bilgisi,** Ankara.

Hesapçıoğlu, Muhsin (2008), **Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim,** 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

http://ilkogretim-online.org.tr/vol1say1/v01s01a.htm (03.04.2007)

http://ivrindi.meb.gov.tr/5a/projeturkce.htm (04.04.2007)

Işılak, Hatice ve Durmuş Alpaslan (Ed.) (2004), **Kara Tahtayı Aşmak Öğrenci Merkezli Öğretmenlik**, Kaknüs Yay., İstanbul.

Karaağaçlı, Mustafa (2005), **Öğretimde Yöntemler ve Yaklaşımlar**, Pelikan Yayıncılık, Ankara.

Karch, Randolp R. ve Estabrooke, Edward (1963), **250 Öğretim Tekniği**, çev: İ.Para ve İ. Yurt, İstanbul.

Kaya, Mevlüt (1998), **Din Eğitiminde İletişim ve Dinî Tutum**, Etüt Yay., Samsun.

Kaya, Mevlüt (1996), "Örnek Olay İncelemesi Yönteminin Ahlâk Eğitiminde Kullanılması", **19 Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, sayı:8, Samsun.

Kocaçınar, Muhip (1969), Genel Öğretim Metodu (Bilgisi), İstanbul.

Komisyon, (2003), **İlköğretim Drama 1**, MEB Yay., Ankara.

Konstant, D (1984), **A Dictionary of Religious Education**, London.

Küçükahmet, Leyla (1989), **Öğretim İlke ve Yöntemleri,** 3. Baskı, GÜ EF Yay., Ankara.

Küyel, Mubahat Türker (1978), "İleri Dil ve Dil Transferi Üzerine Ön Düşünceler", **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

Legendre, R.(1988), **Dictionnire Actuel L'Education**, Paris.

Leif, J.ve Rustin, G. (1974), **Pedagoji Doktrinleri Açısından Genel Pedagoji.** Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, Ankara.

M. Hollingsworth, Paul ve H.Haover, Kenneth, (1999), **İlköğretimde Öğretim Yöntemleri**, AÜ RektörlüğüYay., Ankara.

Mangır, Mine ve Aktaş, Yaşare, (2000), **Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi**,Yaşadıkça Eğitim Yay., İstanbul.

MEB DKAB (2007), Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar),** Ankara.

MEB DKAB (2008), Milli Eğitim Bakanlığı, **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ÖğretimProgramı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar),** Ankara.

MEB İHL (2008), Milli Eğitim Bakanlığı, **İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları,** Ankara.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) **Tebliğler Dergisi,** 13 Nisan 1992 tarih ve 2356. sayı.

Minder, Michel (991) **Didactique Fonctionnelle, Objectifs, Strategies, Evaluatation Education,** Bruxelles.

Oğuzkan, A.Ferhan (1981), **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., 2.baskı, Ankara.

Oğuzkan, A.Ferhan,(198), **Orta Dereceli Okullarda Öğretim,** Ankara.

Oğuzkan, Şükran, (2003); Tezcan, Emine; Tür, Gülseren ve Demiral, Özgür, **Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar**, MEB, Ankara.

Öcal, Mustafa (1990), **Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar,** TDV Yay., Ankara.

Önder, N.Kemal (1986), **Öğretimde Program, İlke ve Yöntemler**, Konya.

Önder, Alev, (2003),**Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama**, Epsilon Yay., İstanbul.

Özbek, Abdullah (1988), **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed**, Konya.

Özçelik, Durmuş Ali (1981), **Okullarda Ölçme Değerlendirme**, Ankara.

Özden, Yüksel, (2003), **Öğrenme ve Öğretme**, 6.Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Özdoğan, Berka, (1987), "Çocukta Oyun Terapisi", **AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Ankara, c:20, ss.84-102.

Özyürek, Leyla (1983), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara.

Pazarlı, Osman (1967), **Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metodlar,** İstanbul.

Pehlivan, Özlem (1999), **Din ve Sanat Eğitimi,** CÜ İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Sivas.

Peker, Hüseyin (1988), "Eğitim ve Öğretimde Metodun Önemi ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretiminde Metodlar", **MEB Din Öğretimi Dergisi**, Ankara. Sayı: 17, ss. 86-97.

Peker, Hüseyin (1991), **Din ve Ahlâk Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları –Ailede, Okulda, Camide-**, Eser Matbaası, Samsun.

Pektaş, Pelin (2003), **Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zekâ Uygulamaları**, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Pektaş, Pelin (2008), **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zeka Uygulamaları, İlköğretim 4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıflar İçin Öğretmen El Kitabı,** Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Pocztar , J. (1977), **Programlı Öğretim Kuramları ve Uygulamaları**, çev: A. Hızal, AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları no:66, Ankara.

Saban, Ahmet (2000), **Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sâtı Bey (1910), **Tedrisatı İbtidaiye**, sene:1 no:7 15 Ağustos 1326, İstanbul.

Schorling, Raleigh ve Wingo, W. G. Max (1967), **İlkokullarda Genel Öğretim Metodu**, çev.: V. Baha Pars, İstanbul.

Sel, Ruhi (1995), **Oyunlar-Rontlar**, Ya-Pa Yay., İstanbul.

Selçuk, Mualla (2000), "Teorik ve Pratik Açmazlarıyla Kültürel Miras Öğretimini Sorgulayan Bir Deneme", **Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar,** M.E.Basımevi, İstanbul.

Selçuk, Mualla (1990), **Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler**, Ankara.

Selçuk, Mualla (1997 b), "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri", **Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, 20-21 Kasım 1997**, Düzenleyenler: AÜ İF ve Tömer Dil Öğretim Merkezi, Ankara.

Selçuk, Mualla (1997), "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri" **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi,** İstanbul, Sayı: 4,

Selçuk, Ziya, (1999), **Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme,** 6.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sena, Cemil (928), **Umumî Usul-ü Tedris,** İstanbul.

Senemoğlu, Nuray (998), **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim,** Ankara.

Smith (1990), **Harper's Encyclopedia of Religious**, Newyork.

Souche, Aimé (1957), **Yeni Pratik Pedagoji II,** Çev: Selahattin Odabaşı, Ankara.

Sönmez, Veysel (1986), **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı,** Adım Yay, Ankara.

Taşpınar, Mehmet (2006), **Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri,** 2. Baskı, Üniversite Kitabevi, Ankara.

Tavukçuoğlu, Mustafa (1993), «İlköğretimde Din Eğitimi ve Program Geliştirme Üzerine Bazı Düşünceler», **MEB Din Öğretimi Dergisi,** Sayı:43, Ankara, ss. 24-35.

TDK (1946), **Türkçe Sözlük,** İstanbul.

TDK(1981), **Türkçe Sözlük,** Ankara.

Tekin, Halil (1993), **Eğitimde Ölçme Değerlendirme**, 7. Baskı, Ankara.

Tosun, Cemal (2002), **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Türkyılmaz, Şevket (1966), **Öğretim Metodu ve Uygulama**, Ankara.

Ulusoy, Ayten vd., (2002), **Gelişim ve Öğrenme**, Anı Yayıncılık, Ankara.

Varış, Fatma (1988), **Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve Teknikler"**, AÜ EBF Yay. 4.baskı, Ankara.

Varış, Fatma (1991), "Programlara İlişkin Temel Kavramlar ve Tanımlar", **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**, A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Yay., Eskişehir.

Varış, Fatma (1994), **Eğitimde Program Geliştirme, Teori ve Teknikler,** 5. Basım, Alkım Yay., Ankara.

Varış, Fatma ve Gürkan, Tanju (1992), "Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Programlarının Değerlendirilmesi", **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** c:25, sayı:2, Ankara.

Varış, Fatma,(1991), "Programlara İlişkin Temel Kavram ve Tanımlar", **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**, AÜ Açık Öğretim Fak. Yay., Eskişehir.

www.elma.net.tr (05.03.2004)

www.rehberlik.com (05.03.2004)

Yaka, Aydın (1994), "Türkiye'de Sosyal Yapı ve Eğitim Programları", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler**, c:I, ÇÜ EF, Adana.

Yıldırım, Ali (1994) "Program Geliştirme Modelleri ve Ülkemizdeki Program Geliştirme Çalışmalarına Etkileri", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler**, ÇÜ EF, Adana.

Yıldırım, Cemal (1973), **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme,** MEB, İstanbul.

Yurdakul, Bünyamin, (2005), "Yapılandırmacılık", **Eğitimde Yeni Yönelimler**, Editör: Özcan Demirel, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Yurtluk, Makbule, (2005), "Proje Tabanlı Öğrenme", **Eğitimde Yeni Yönelimler**, Editör: Özcan Demirel, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Zengin, Halise Kader, (2002), **Eğitsel Oyunlar ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

3. Basım

KİŞİLERARASI İLETİŞİMDE DİNLEME BECERİSİ

Doç. Dr. Zeynep Cihangir Çankaya

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 12
Eğitim Bilimleri No.: 02
ISBN : 978-605-542-611-8
© 3. Basım, Kasım 2015

KİŞİLERARASI İLETİŞİMDE DİNLEME BECERİSİ

Doç. Dr. Zeynep Cihangir Çankaya

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cihangir Çankaya, Zeynep.
Kişilerarası İletişimde Dinleme Becerisi / Zeynep Cihangir Çankaya
3. Basım, XX + 148 s., 135x195 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-542-611-8
1. Dinleme Becerisi 2. Etkin Dinleme 3. Sözsüz Mesajlar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÜÇÜNCÜ BASIMA ÖN SÖZ

'Kişilerarası İletişimde Dinleme Becerisi' kitabının 3. basımında yeni düzenlemeler yapılmadı. Çünkü, 2. basımda yeni bölümler eklenmiş ve yeni bir yapı oluşturulmuştu. Kitap içeriğinde farklılaşma olmadı ancak 2. basımdan bu güne kadar geçen sürede, kişisel hayatımda çok önemli bir değişim yaşadım: İkinci kızımız bir tanecik Gülce ile ailemiz biraz daha genişledi. Gülce'yle, bir bebeği dinlemeyi yeniden öğreniyorum; kızım tepkileriyle bana hatalarımı gösteriyor. Bu yeni deneyimler, kitabın sonraki basımlarında çocukları ve gençleri dinleme bölümlerine önemli katkılar sağlayacak diye düşünüyorum.

Dinlemeyi nasıl yeniden öğrendiğimi kısa bir anıyla aktarmak istiyorum: Gülce şu an nedenini hatırlamadığım bir sebepten dolayı ağlıyordu. Ona 'kızım ağlayacak bir şey yok' dedim. Bana 'var' diye cevap verdi. Ben şaşırarak, 'ne var?' diye sordum. Gülce de bana, onun duygularını anlamaya çalışmadığımı fark ettiren şu tepkiyi verdi: 'Bir şey var'. ...

Her geçen gün daha da fark ediyorum ki, herkes dinlenilmek, anlaşılmak istiyor!

Son zamanlarda toplum olarak yaşadıklarımız da öyle gösteriyor ki dinleyeceğimiz, dinlememiz gereken, dinleyerek daha iyi anlayacağımız çok kişi, yaşantı, duygu var...

Sağlıcakla kalın!

Zeynep Cihangir Çankaya
Kasım 2015, İzmir

İÇİNDEKİLER

I. Nasıl İletişim Kuruyoruz? 1
İletişim Süreci ve Özellikleri 1
Kişilerarası İletişim 3
Etkili ve Etkisiz İletişim 5
İletişim Becerisinin Boyutları 7
Kişisel Gelişim Alıştırmaları 9

II. Etkili Bir İletişim İçin Nasıl Dinlemeliyiz? 11
Dinleme Becerisi 11
Dinleme Becerisinin Boyutları 15
1. Dikkati Karşıdaki Kişiye Vermek 16
2. Karşıdaki Kişinin Bakış Açısını Anlamak 16
3. Karşıdaki Kişiyi ve Yaşadıklarını Olduğu Gibi Kabul Etmek 17
Dinleyicinin İletişim Sorumlulukları 18
Dinlemede Sözel Olmayan Davranışlar 20
Dinleme Becerisinin Aşamaları 24
Kişisel Gelişim Alıştırmaları 30

III. Birbirimizi Farklı Biçimlerde Dinleyebiliriz miyiz? 33
Dinleme Türleri ve Özellikleri 33
Etkili Dinleme ve Türleri 34
Etkili Dinleme 34

Etkili Dinleme Türleri 38
1. Katılımcı Dinleme 38
2. Edilgin Dinleme 39
3. Empatik Dinleme 40
4. Yargısız ve Eleştirel Dinleme 42
5. Derinlemesine Dinleme 43
6. Çözümleyici Dinleme 43
7. Etkin Dinleme 43
Etkin Dinlemenin Yararları 45
Etkin Dinleme Teknikleri 47
8. Dikkatle Dinleme 48
Etkisiz Dinleme ve Türleri 49
Etkisiz Dinleme 49
Etkisiz Dinleme Türleri 49
1. Yetersiz Dinleme 49
2. Kalıplaşmış Dinleme 50
3. Yüzeysel Dinleme 50
Kişisel Gelişim Alıştırmaları 52

IV. Aile Üyeleri Birbirini Duyuyor ve Dinliyor mu? 55
Aile İçi İlişkilerde Dinleme 55

V. Çocukları Dinleyerek Onların Dünyasına Girmek Mümkün 59
Çocuklarla İletişimde Dinleme 59
Çocukları Dinlemek Neden Önemlidir? 60
Olumlu İletişim Döngüsü 65
Çocukları Dinlerken Ne Yapmalı? Ne Yapmamalı? 67
Empati Kurmak 67

Dışsal Çevreyle İlgilenmemek 68
Olumsuz Tepkiler Vermemek 71
Kişisel Gelişim Alıştırmaları 75

VI. Gençleri Dinleyerek Onları Anlamak Mümkün 79
Gençlerle İletişimde Dinleme 79
Gençleri Dinlerken Ne Yapmalı? Ne Yapmamalı? 82
Alışılmış Sorular Sormamak 85
Çok Soru Sormamak 86
Tartışmayı Öğretmek 87
Eleştirmemek 87
Kişisel Gelişim Alıştırmaları 89

VII. Psikolojik Danışmanımla Görüştüğümde Kendimi Çok Rahatlamış Hissediyorum 93
Psikolojik Danışma Ortamında Dinleme 93

VIII. Dinleme Becerilerimizi Nasıl Geliştirebiliriz? 97

Ekler 100
Ek 1 Dinleme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Bir Program Örneği 101
Etkin Dinleme Becerisi Eğitim Programı 102
Davranışlar 102
Eğitim Programının Alt Amaçları 103
Program Uygulamasında Kullanılan Teknikler 103
Programın İşlem Sırası 104
Programın İçeriği 105
Grup Uygulaması ile İlgili Kurallar 105

Eğitim Programının Her Oturumuna İlişkin Amaçlar ve Konular ... 106
1. Oturum ... 106
2. Oturum ... 108
3. Oturum ... 111
4. Oturum ... 113
5. Oturum ... 115
6. Oturum ... 118
Ek 2 ... 119
Etkinlik 1 ... 120
Etkinlik 2 ... 122
Etkinlik 3 ... 124
Etkinlik 4 ... 125
Etkinlik 5 ... 127
Etkinlik 6 ... 129
Etkinlik 7 ... 131
Etkinlik 8 ... 134

Kaynakça ... 139

Dizin ... 145

KAYNAKÇA

1. Bostrom , R.N. (1990). *Listening skills: measurement and application*. New York: Guilford.
2. Gross, L., (1975), Paranormal communication, yes, but is it really communication. *Journal of communication*, 25.
3. Satir, V. (2000). *İnsan Yaratmak*, İstanbul: Beyaz Yayınları.
4. Hançerlioğlu, O.(1993). *Ruhbilim sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
5. Baltaş, Z. ,Baltaş, A. (1998), *Bedenin dili*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
6. Köknel, Ö. (1997). *İnsanı anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar.
7. Price, J.,P.(1991), Effective communication. *Preventing School Failure*, 35, 4., 25-29.
8. Dökmen, Ü., (1986), "Yüz İfadeleri Konusunda Verilen Eğitimin Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Becerisi ve İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimi Üzerindeki Etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
9. Mc. Whirter, J., Voltan-Acar, N. (1985). *Çocukla iletişim*. Ankara: Nüve Matbaası.
10. Cüceloğlu, D. (1994). *Yeniden insan insana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
11. Dökmen, Ü. (1994). S*anatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
12. Korkut, F., (1996), İletişim becerileri eğitiminin lise öğrencilerinin iletişim becerilerini değerlendirmelerine etkisi. *3P Dergisi*, 4, 3, 191-198.
13. Myres, G., E., Myers, M., T. (1988). *The dynamics of human communication: a laboratory approach.* McGraw-Hill Publishing Company.

14. Reardon, K., K. (1987). *Interpersonal Communication- Where Minds Meet*, Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
15. Omololu, C. B. (1984). Communication behaviours of undergraduate medical students before and after training. *British journal of medical psychology*, 57, 97-100.
16. Ailes, R. (1999). *Mesaj sizsiniz*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
17. Özer, K., (1995). *İletişimsizlik becerisi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
18. Beaverson, G., (1999), Listen for Success. *Career World*, 28, 2, 20-22.
19. Bostrom, N.,R. (1997). The process listening (Ed: O. Hargie). *The handbook of communication skills*. London: Routledge.
20. Gordon, T. (1997). *Etkili anababa eğitimi* (Çev: E. Aksay). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
21. Gibson, L., R., Mıtchell, H., M. (1995). *Introduction to counseling and guidance*, Indiana University, Englewood Cliffs, New Jersey, Columbos Ohio.
22. Petress, C., K. (1999). Listening: a vital skill. *Journal of Instructional Psychology*, 26, 4, 261-262.
23. Devito, J., A. (1995). *The interpersonal communication book*. New York: NY: Haper Collins College Publishers.
24. Hagevik, S. (1999). Just listening. *Journal of environmental healt*, 62, 1, 46-47.
25. Kuzgun, Y. (1995). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık*. Ankara: ÖSYM yayını.
26. Rogers, C. R., (1962), *On becoming a person: a therapist's view of psychotherapy,* London:Constable.
27. Tan, H. (1992). P*sikolojik yardım ilişkileri: danışma ve psikoterapi***.** Milli Eğitim Basımevi.
28. Rosenblatt, B. S., Cheatham, R.T., Watt, T. J.(1982). Listening: a neglected act. *Communication in business.*
29. Egan , G. (1994). *Psikolojik danışmaya giriş*. (Çev. F. Akkoyun, V. Duyan, B. Eylen , F. Korkut). Ankara: Kendi Yayın.

30. Nichols, M.P. (2009). *The lost art of listening*. New York: The Guilford Press.
31. Tubbs, L., Moss, S., (1974). *Human communication an interpersonal perspective*. New York: Random House.
32. Ivey, A. ve Ivey, M., (1987). *Counseling and psychotherapy: integrating skills, theory and practice*. Prentice-Hall International, Inc.
33. Navaro, L. (1999). *Beni duyuyor musun?* İstanbul: Sistem Yayıncılık.
34. Littlepage, G. E., Pineault, M. (1981). Detection of truthful and deceptive interpersonal communications across information transmission modes. *The journal of social psychology*. 114, 57-68.
35. Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
36. Mehriban, A. (1972). *Nonverbal communication*. New York: Adline Atherton.
37. Şahin, F. (1997), Grupla iletişim becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim beceri düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
38. Çam, S. (1997). İletişim becerileri eğitimi programının öğretmen adaylarının ego durumlarına ve problem çözme becerisi algılarına etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
39. Keeley-Dyreson, M., Burgoon, K., J. Bailey, W.(1991). The effects of stress and gender on nonverbal decoding accuracy ın kinesic and vocalic channels. *Human communication research*, 17, 4, 584-605.
40. Manusov, V., Floyd, K., Grıep, K.,F. (1997). Yours, mine, ours-mutual attributions for nonverbal behaviors in couples' interactions. *Communication research*, 24, 3, 234-260.
41. Danish, D'Augelli, Hauer (1994). *Yardım becerileri* (Çev: F. Akkoyun). Ankara: Form Ofset.
42. Dinkmeyer, D.McKay, D.G.(2006). *Biz bir aileyiz* (Çev: G. Önet). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
43. Dönmezer, İ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

44. Voltan-Acar, N. (1999), *İlköğretimde Rehberlik* (Ed: Y. Kuzgun). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

45. Corey, G. (1991). *Theory and practice of counseling and psychotherapy*. California: Brooks/Cole Publishing Company.

46. Cüceloğlu, D. (1995). *İyi düşün doğru karar ver***.** İstanbul: Sistem Yayıncılık.

47. Eisenberg, S. ve Delaney, D. (1993). *Psikolojik danışma süreci*. (Çev: Nihal Ören, Mehmet Takkaç). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

48. Perrine, M.,R.(1993). On beıng supportive : he emotional consequences of listening to another's distress. *Journal of Social and Personal Relationships.*

49. Langford, C.P. H., Bowsher J., Maloney, J.P. ve ark. (1997) Social support: A conceptual analysis. *Journal of Advanced Nursing*. 25, 95-100.

50. Barrera M., Fleming, C.F., Khan, F. S (2004). The role of emotional social support in the psychological adjustment of siblings of children with cancer. *Child care health development.* 30, 2, 103-111.

51. Jackson Y., Warrn, J.S. (2000). Appraisal, social support and life events: Predicting outcome behavior in schoolage children. *Children development*, 71, 5, 1441-1457.

52. Rak, C. F., Patterson,.L.E. (1996). Promoting resilience in atrisk children. *Journal of counseling and development*. 74, 368-373.

53. Uchino, B, Cacioppo, J., Kiecolt-Glaser, J. (1996). The relationship between social support and physiological processes: A review with emphasis on underlying mechanisms and implications for health. *Psychological bulletin*. 119, 3, 488-531.

54. Banaz, M. (1992). Lise öğrencilerinde sosyal destek kaynakları ve stres ile ruh sağlığı arasındaki ilişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

55. Bayram, D. (1999). Bir grup gençte ruhsal belirti ile sosyal destek ilişkisi**.** Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

56. Budak, B. (1999). Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
57. Erdeğer, N. (2001). *Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
58. Egeren, A., V. ve Barrat, M.,S. (2004). *Handbook of family communication*. (Ed: A.L. Vangelisti). NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publisher.
59. Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1993). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev: A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
60. Schilling, D. (2009). *Duygusal zekâ beceri eğitimi uygulamaya yönelik pratik bir model ve 50 aktivite*. (Çev: T.F. Karahan, B.M. Yalçın, M. Yılmaz, M.E. Sardoğan). Ankara: Maya Akademi.
61. Poole, C., Miller ,A., S. ve Booth , C., E.,. (2005). How empathy develops: effective responses to children help set the foundation for empathy 0 to 2 'why is she crying?. *Early childhood today*. 20, 2, 21-25.
62. Zahn-Waxler,C., Radke-Yarrow, K. , Wagner, E. ve Chapman, M. (1992). Development of Concern for Others. *Developmental psychology*. 28, 126-136.
63. Stanley, M. (2009) *Çocuk ve beceri*. (Ed: İ. Özbaş) İstanbul: Ekinoks Yayıncılık.
64. Kimmel, D. C., ve Weiner, I. B. (1985). *Adolescence: A developmental transition*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publisher.
65. Steinberg L, Silk, J., S. (2002). *Handbook of parenting*. (Ed.: M.H. Bornstein). Lawrence Erlbaum Associates Publisher.
66. Cross, M. (2004). *Children with emotional and behavioural difficulties and communication problems.* London- Philadelphia: Kingsley Publisher.
67. Bayraktar, F. (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve gençlik ruh sağlığı dergisi* . 14, 3.

68. Avcıoğlu, H. (2003). Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi ile Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. Ankara: *OMEP Dünya Konsey Toplantısı Bildirisi.*

69. Yılmaz, A. (2003). Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

70. Sümer, Z. (2005). *Grupla Psikolojik danışma ve rehberlik programları*. (Ed: S. Erkan ve A. Kaya). Ankara: PegemA Yayıncılık.

71. Çoban, R. (2005). *Grupla Psikolojik danışma ve rehberlik programları*. (Ed: S. Erkan ve A. Kaya). Ankara: PegemA Yayıncılık.

72. Cihangir-Çankaya, Z. (2000). Üniversite öğrencilerine verilen etkin dinleme becerisi eğitiminin başkalarını dinleme becerisine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

1. Basım

DÜNYA SİYASETİNDE AFRİKA 1

Editör
Yrd. Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1059
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler: 15
ISBN: 978-605-133-963-4
© 1. Basım, Kasım 2014

DÜNYA SİYASETİNDE AFRİKA 1
Yrd. Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Sertifika No: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ermağan, İsmail.
Dünya Siyasetinde Afrika 1 / *Yrd. Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN*
1. Basım, XVI+ 441s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-963-4
1. Afrika 2. Türkiye 3. ABD 4.Çin 5. Eş Şebab 6. Boko Haram 7. Botsvana 8. Cezayir 9. Angola

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Neden *"Dünya Siyasetinde Afrika?"* Londra merkezli, uluslararası politika ve ekonomi dergisi olan The Economist'in Mayıs 2000'de başlığı "The hopeless continent" (ümitsiz kıta) idi; Aralık 2011'de "Africa rising" (Afrika yükseliyor) oldu. Buna karşılık, Afrika siyasetinin bu iki tarih arasında verdiği bir tepki ise farklı bir anlam içeriyordu: "Çinlilere teşekkür ediyoruz, çünkü Afrika'nın sadece kriz ve sefalet kıtası olmadığını, aynı zamanda 800 milyonluk bir tüketici barındırdığını tekrar keşfetti" (Business Day, 19 October 2007). Artık, kıtanın nüfusu bir milyarı geçti ve dünyada gelişen ilk 10 ekonomiden yedisi Afrikalı bir devlete ait. Afrika milliyetçilerinin "21. yüzyıl Afrika'nın olacak" tarzında erken doğumlu ve popülist yaklaşımları bir yana; Afrika, küresel siyasette yükselmektedir.

Diğer yandan, insani ve maddi sömürü ile dolu geçmişi, devletlerin yönetim problemleri (gelişmemiş ve demokratik olmayan rejimler, askeri darbeler, patronaj vb.), fakirliklerine rağmen çocuk yaştaki askerler, kabile savaşları, insan hakları ihlalleri, birçok komşu ülkedeki mülteci yerleşim bölgeleri ve diğer sorunları ile Afrika hala ışığa doğru ilerlemek zorunda.

Bununla birlikte bu "Altın Kıta"; hala balta girmemiş ormanları, hala işlenmeyi bekleyen onlarca değerli madenleri, hala keşfedilmemiş sarı ve kara altın (petrol) rezervleri gibi büyük potansiyelleri ile aydınlık da. Kanımızca, bu coğrafyada "düzelme ve yükseliş istikrarı"nın kurulabilmesi, Afrikalı siyasetçilerin en ciddi ödevidir.

Dünyada Afrika çalışmalarının sayıları artmakta ve çok ciddi bir literatür oluşmaktadır. Üniversite birimlerinden düşünce kuruluşlarına (think tank) kadar bu bağlamda uzmanlık alanları gelişmektedir. Sadece Fransız, İngiliz veya diğer Avrupalı (geçmişte sömürge sahibi devletlerden değil), Çinli, Hindistanlı, ABD'li, Brezilyalı vb., Afrika konusuna ehemmiyet veren bilim insan ve kurumları artık çoğalmakta. Kanımızca, Afrika çalışmalarında "misyoner biliminden bilgi üretme sanatı"na geçmek de, ilgili akademisyenlerin en ciddi ödevidir. Çünkü "Afrikalı devletlerin günümüz problemlerin-

de, post-kolonyal dönemin başarısız ve yoz yönetimlerini suçlayarak kolonyal dönemi övmek"[1], bir daktilo değil, bellek hatasıdır.

Peki, Türkiye'de Afrika Çalışmaları ne durumda? Oldukça başlangıç noktasında ve şu söze dikkat çekmekte: "Allah devletimize zeval vermesin!" Türkiye Cumhuriyeti'nin 1998 yılında başlayan "Afrika'ya Açılım Politikası", bugün "Afrika ile Ortaklık Politikası" halini almıştır. Paradoks şekilde, devlet dış politika siyasetini şekillendirince, araştırmalara kulvar açılıyor. Yani önce devlet adım atıyor, ardından akademik çalışmalar oraya yöneliyor. Türkiye'de yazılan yüksek lisans tezleri bunu kanıtlıyor. 1999 yılında Türkiye, Avrupa Birliği'nden üyelik statüsü elde ettiğinde, akademik çalışmaların çoğunluğunun buraya yönelmesinde olduğu gibi. Böyle mi olmalı? En azından böyle gitmemeli ve karar süreçlerine katkı üreten çalışmalar, vatandaş kütüphanelerinden siyasetçilerin / işadamlarının danışmanlarının masalarına, üniversite amfilerinden kitapçı raflarında yerlerini almalıdır. Her anlamda; bilgi, gereklidir – kimi (belki de haklı) itirazlara rağmen – güçtür ve biriktirilmelidir. Bu eser, Türkiye'de Afrika çalışmalarına bu yıldan başlayarak bir katkı üretmeyi hedeflemektedir.

Belirtilmelidir ki, bir ülkenin siyaset ve biliminde "yeni" olan bir coğrafyaya ilişkin çalışmalar yapmak isterken, araştırmacılar için öncelikle ilgi ve altyapı elzem oluyor. Saha çalışması gerçekleştiremeden; kabile/eyalet veya devlet temsilcilerine değemeden, pazarlarında gezip dükkânlarında nefeslenemeden; İngilizce, Fransa veya Almanca edinilen bilgiler, sanki hep "ikincil kaynak olma" riski içeriyor. Türkiye'de Afrika Çalışmaları kapsamında, TASAM'ın emekleri zikredilmelidir. Lakin hayıflanmamak elde değildir ki, çoğu Afrika Araştırma Merkezi olarak kurgulanan üniversite yapıları, "tabela enstitü" olmaktan öteye geçememekte ve maalesef donanımdan hala uzaklar. Örneğin AÇAUM (Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi), alanında bir ilk olarak ancak 2008 yılında kurulmuştur. Kısaca farkındayız ki, yola geç çıkıldı ve hızlı yol alınamıyor. O sebeple, bu çalışmalar özel kuruluşlar tarafından da desteklenmelidir. Dünya Siyasetinde Afrika adlı seri, 2014 yılından itibaren bütün mütevaziliğiyle şunu vaat ediyor: Ülkede bu bağlamda bilgi üretilmesine katkı sağlamak ve bu uğurda çalışmak. Evet, çünkü çalışmak durumundayız.

Afrika; siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer özellikleri ile geniş çalışma alanları sunmaktadır. Dünya Siyasetinde Afrika eserinin birinci sayısında seçilen temel başlık ve temalar şunlar oldu:

- Afrika'nın Panoraması: Başlıca Siyasal-Ekonomik-Sosyal ve Kültürel Özellikler
- Afrika'nın Küresel Aktörler İle İlişkileri: Çin ve ABD
- Kıta Ülkelerinin Analizi: Cezayir ve Angola

1 Örneğin bakınız: Hyden, Goran, African Politics in Comparative Perspective, Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

- Kıta'da Temel Sorunlar: Mali'de Tuareg İsyanı, Darfur Sorunu, Eş Şebab ve Boko Haram Terör Örgütleri ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Çatışmalar
- Afrika'da Eğitim ve Kalkınma: Güney Afrika, Nijerya ve Gana Örneği
- Kıta'ya İlişkin Çeşitli Konular: Kenya Siyasal Sistemi ve Afrika'da İnsan Güvenliği
- Afrika'da Ekonomi: Dünya Ticaretinde Afrika ve Afrika'da Bir Başarı Hikâyesi: Botsvana
- Afrika-Türkiye Arasında İlişkiler: Siyaset ve Ekonomi

Bu eserin doğup büyümesinde katkısı olan İstanbul Medeniyet Üniversitesi'ne (İMÜ) öncelikle teşekkür ederim. Mensubu bulunduğum Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası ilişkiler bölümünde hocalarımızla yaptığımız çeşitli sohbetler ve aldığımız öneriler, bizi bu çalışma yolunda motive etmiştir. Bu noktada bölümümüzün kuruluşunda emeği geçen ve ülkemizde ismi Afrika çalışmaları ile özdeşleşen Çad büyükelçisi Sn. Prof. Dr. Ahmet Kavas'ı belirtmeyi bir görev addederim. Ayrıca, diğer üniversitelerden/kurumlardan hocaların/dostların katkılarını zikretmek isterim.

Kitaptaki çalışmaların redaksiyon kısmında harcanılan emekleri belirtmemek olmaz: Serkan Aydın, Mürvet Şahin, Alperen Erdoğan, Zeliha Sağlam, Talat Karaltı, Didem Çakın, Batuhan Erdoğdu, Volkan Yavaş, Özkan Koçak, Yusuf Kara ve Abdullah Buturak'a, ayrı ayrı çok teşekkür ederim.

Ayrıca kitabın oluşma aşamasında değerli katkılarından dolayı Zeynep Ceren Pehlivan'a şükranlarımı sunarım.

Ve tabiî ki Dünya Siyasetinde Afrika-1'in bölüm yazarları, değerleri hocalarına, yazın sıcağında verdikleri gayretler adına müteşekkirim. Farklı konular etraflıca ele alınmaya çalışıldı. Fark edilebilir ki, kimi çalışmalar, alanında ilk olmaya namzetler. Şimdiden gelecek bölüme yazı hazırlayan dostları da burada zikretmekten onur duyuyorum.

Son olarak; kitabı alan, okuyan vatandaşlar teşekkürü hak ediyor, çünkü onlar aslında böylece "Afrika'ya ilişkin bilgileri biriktirmeye devam edeceğiz" diyor, demek istiyor.

Deklare edilir ki, kitabın bölümlerinde beyan edilen görüşler yazarın kendisine aittir.

Yayın ve konular üzerine fikir ve eleştirilerini iletmek isteyenler için:

ismailermagan@googlemail.com

İsmail ERMAĞAN

18 Ekim 2014

İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ---------- **iii**
İÇİNDEKİLER ---------- **vii**

1. BÖLÜM: AFRİKA KITASI'NIN PANORAMASI: Siyaset, Toplum ve Ekonomide Farklılıklar ve Benzerlikler ---------- **1**
GİRİŞ ---------- **1**
1. AFRİKA'DA SİYASET ---------- 2
1.1. Afrika'nın Avrupalılar Tarafından İşgali ---------- 2
1.2. Afrika'nın Köleleştirilmesi ---------- 6
1.3. Afrika'nın Sömürgeleştirilmesi ---------- 7
1.4. Afrika'nın Bağımsızlığa Kavuşturulması ---------- 9
1.5. Bağımsızlıktan Sonraki Hareketler ---------- 10
1.5.1. İç Savaşlar ---------- 10
1.5.2. Birliğe Doğru Gidiş ---------- 14
1.5.3. Yönetim Ve Darbeler ---------- 16
2. AFRİKA'DA TOPLUM ---------- 17
2.1. Afrika'nın İnsanları ---------- 17
2.1.1. İlkel Zenci İnsanlar ---------- 17
2.1.2. Gine ve Sudan Zencileri ---------- 19
2.1.3. Bantular ---------- 20
2.1.4. Karışık Hami-Zenci İnsanlar ---------- 21
2.1.5. Zenci Olmayan İnsanlar ---------- 23
2.1.6. Avrupalılar ---------- 24

2.2. Afrika'nın Nüfus Miktarları ve Artışı ---------- 24
2.3. Afrika'da Göçler ---------- 25
2.4. Afrika'da Eğitim ---------- 26
2.5. Afrika'da Diller ---------- 27
2.6. Afrika'da Dinler ---------- 28
2. 7. Açlık, Yoksulluk ve Ölümler ---------- 29
2.8. Hastalıklar ve Ölümler ---------- 31
2.9. İşkence, Tecavüz ve Ölümler ---------- 32
2.10. Savaşlar ve Ölümler ---------- 33
3. AFRİKA'DA EKONOMİ ---------- 34
3. 1. Gelişmemiş Tarım ---------- 34
3.2. Gelişmemiş Sanayi ---------- 35
3.3. Geri Kalmış Ulaşım ve Turizm ---------- 36
3.4. Sınırlı Ticaret ---------- 37
3.5. Zengin Enerji Kaynakları ve Madenler ---------- 37
SONUÇ ---------- 41
SEÇİLMİŞ BİBLİYOGRAFYA ---------- 45
Kitaplar ve Makaleler ---------- 45
Yararlanılan Bazı İnternet Web Sayfaları ---------- 47

2. BÖLÜM: ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASI ---------- 49
GİRİŞ ---------- 50
1. ÇİN-AFRİKA İLİŞKİLERİ ---------- 51
1.1 Soğuk Savaş Dönemi Çin-Afrika İlişkileri ---------- 52
1.2 Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Çin-Afrika İlişkileri ---------- 55
2. ÇİN'İN AFRİKA SİYASETİNDE İLKELER, STRATEJİLER, POLİTİKALAR ---------- 60
3. AFRİKALILARIN GÖZÜNDEN ÇİN ---------- 62
4. BATI'NIN ÇİN-AFRİKA İLİŞKİLERİNE YAKLAŞIMI ---------- 65
SONUÇ ---------- 67
KAYNAKÇA ---------- 69

3. BÖLÜM: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN AFRİKA POLİTİKASI ---------- 73
GİRİŞ---------- 74
1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ AFRİKA POLİTİKASI ---------- 75
2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AFRİKA POLİTİKASI ---------- 84
2.1. Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Afrika Politikasını Belirleyen Faktörler---------- 89
2.1.1. Çin ile Rekabet ---------- 89
2.1.2. Terörizmle Savaş ve AFRICOM---------- 92
2.1.3. Afrika'nın Petrol Rezervleri---------- 94
SONUÇ ---------- 96
KAYNAKÇA ---------- 97

4. BÖLÜM: CEZAYİR DEMOKRATİK HALK CUMHURİYETİ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ ----------103
GİRİŞ----------104
1. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ----------105
1.1. Coğrafya ve Nüfus----------105
1.2. Tarihi ----------106
1.3. Siyasi Hayat ve İç Çatışmalar ----------109
1.4. Ülke Ekonomisi----------113
1.5. Yabancı Yatırımlar ve Teşvikler ----------115
2. CEZAYİR VE ARAP BAHARI----------117
3. BÜYÜK GÜÇLER VE CEZAYİR ----------119
4. TÜRKİYE-CEZAYİR İLİŞKİLERİ ----------121
4.1. Cezayir'in Bağımsızlık Süreci ve Türkiye----------121
4.2. Türkiye ile İlişkilerde Yeni Dönem ----------122
SONUÇ ----------125
KAYNAKÇA ----------127

5. BÖLÜM: KITASAL VE KÜRESEL POLİTİKADA ANGOLA ----------131
GİRİŞ ----------132
1. ANGOLA'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ ----------133
1.1. Tarihçe ----------133

1.2. Coğrafi, Demografik ve Toplumsal Yapı ---------- 135
1.3. Ekonomi ---------- 136
2. ANGOLA'DA İÇ POLİTİKA ---------- 137
2.1. Genel İdari Yapı ---------- 137
2.2. 1975-2002 Dönemi ---------- 138
2.3. 2002 Sonrası Dönem ---------- 140
3. ANGOLA DIŞ POLİTİKASI ---------- 143
4. ANGOLA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ ---------- 147
SONUÇ ---------- 149
KAYNAKÇA ---------- 151

6. BÖLÜM: MALİ'DE 2012 TUAREG İSYANI ---------- 155
GİRİŞ ---------- 156
1. TUAREGLER HAKKINDA ---------- 156
2. TUAREG KÜLTÜRÜ ---------- 158
3. POSTKOLONYAL MALİ TARİHİ ---------- 160
4. POSTKOLONYAL MALİ'DE TUAREG İSYANLARI ---------- 163
5. 2012 YILINDAKİ TUAREG OLAYLARI ---------- 166
6. TÜRKİYE-MALİ İLİŞKİLERİNDE 2012 TUAREG İSYANI ---------- 169
SONUÇ ---------- 171
KAYNAKÇA ---------- 173

7. BÖLÜM: SUDAN: YEREL VE KÜRESEL BOYUTLARI İLE DARFUR SORUNU ---------- 175
GİRİŞ ---------- 176
1. SUDAN VE DARFUR SORUNU ---------- 176
1.1. Bölgenin Coğrafî ve Demografik Özellikleri ---------- 176
1.2. Darfur Sorunu'nun Siyasî ve Tarihî Arkaplanı ---------- 178
1.3. Ekolojik Saiklerden Etno-Politik Şiddete: Arap-Fur Savaşı ve Yahya Bolad Hareketi ---------- 180
1.4. Silahlı İsyan Hareketlerinin Teşekkülü ve Şiddet Eylemlerinin Başlaması ---------- 180
1.5. Cancavidlerin Devreye Girmesi ---------- 182
1.6. Çatışmaların Bilançosu ---------- 183
1.7. Uluslararası Medyanın Reaksiyonu ---------- 183

1.8. Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yaklaşımı 184
1.9. Save Darfur Koalisyonu ve Uluslararası Seferberlik ---------- 186
1.10. Bölgesel Müdahale Faktörleri---------- 188
2. ÖNEMLİ ULUSLARARASI AKTÖRLERİN DARFUR POLİTİKALARI ---------- 188
2.1. Amerika Birleşik Devletleri---------- 188
2.2. İngiltere---------- 190
2.3. Fransa ---------- 190
2.4. Almanya---------- 191
2.5. İsrail ---------- 191
2.6. Çin Halk Cumhuriyeti ---------- 192
2.7. Rusya---------- 193
2.8. Türkiye---------- 194
SONUÇ ---------- 195
KAYNAKÇA ---------- 197

8. BÖLÜM: EŞ ŞEBAB VE BOKO HARAM TERÖR ÖRGÜTLERİNİN ÖZELLİKLERİ VE AFRİKA SİYASETİNDEKİ YERLERİ---------- 201
GİRİŞ---------- 202
1. NİJERYA VE SOMALİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 204
1.1. Nijerya'nın Genel Özellikleri---------- 204
1.2. Somali'nin Genel Özellikleri---------- 207
2. NİJERYA'NIN İÇ SİYASETİ VE BOKO HARAM TERÖR ÖRGÜTÜ 209
2.1. Nijerya İç Siyaseti ---------- 209
2.2. Boko Haram Terör Örgütünün Yapısı ve Genel Özellikleri ------ 210
2.2.1. Radikal Bir Hareket Olarak Boko Haram---------- 210
2.2.2. Ortaya Çıkışı---------- 211
2.2.3. İdeolojisi ---------- 212
2.2.4. Yapısı ve Üye Profili ---------- 213
2.2.5. Finansal Kaynakları---------- 215
2.2.6. Saldırı Yöntemleri ve Hedefleri ---------- 216
3. SOMALİ'NİN İÇ SİYASETİ VE EŞ ŞEBAB TERÖR ÖRGÜTÜ--------- 217
3.1. Somali İç Siyaseti ---------- 217
3.2. Eş Şebab'ın Yapısı ve Genel Özellikleri---------- 219

3.2.1. Kuruluşu ---- 219
3.2.2. İdeolojisi ---- 221
3.2.3. Yapısı ve Üye Profili ---- 222
3.2.4. Finansal Kaynakları ---- 223
3.2.5. Saldırı Yöntemleri ve Hedef Kitlesi ---- 225
4. ABD'NİN AFRİKA POLİTİKASINDA BU ÖRGÜTLERİN YERİ ---- 226
SONUÇ ---- 229
KAYNAKÇA ---- 233

9. BÖLÜM: ORTA AFRİKA CUMHURİYETİ: GEÇ OLMASI HİÇ OLMAMASINDAN DAHA İYİ ---- 237
1. GENEL BAKIŞ ---- 237
2. FANTOM (HAYALİ) HÜKÜMETTEN GEÇİCİ HÜKÜMETE ---- 239
2.1. Anarşi Döngüsü ---- 239
2.2. Hayali Geçiş Hükümeti ---- 242
3. ORTA AFRİKA CUMHURİYETİ'NDE BARIŞ İÇİN YENİ BİR STRATEJİK ORTAKLIK ---- 247
3.1. Öncelik: Bozulan Güvenlik Eğimini Geri Çevirme ---- 248
3.2. Güvenli ve Huzurlu Bir Ortam İçin Ek Önlemler ---- 251
SONUÇ ---- 253

10. BÖLÜM: EĞİTİM VE GELİŞMİŞLİK İLİŞKİSİ: Güney Afrika Cumhuriyeti, Nijerya ve Gana ----259
GİRİŞ ---- 260
1. KAVRAM TANIMLAMALARI ---- 262
1.1. Eğitim ---- 262
1.2. Gelişmişlik ---- 263
1.3. Eğitim ve Gelişmişlik İlişkisi ---- 264
2. GÜNEY AFRİKA, NİJERYA VE GANA'DA EĞİTİM VE GELİŞMİŞLİK ---- 265
2.1. Genel Bakış ---- 265
2.2. Güney Afrika Cumhuriyeti ---- 268
2.2.1. Coğrafi, Demografik, Toplumsal ve İdari Yapı ---- 268
2.2.2. Güney Afrika Eğitim Sistemi ---- 270
2.2.2.1. Apartheid Sistemi ---- 271

2.2.2.2. Eğitim ---- 272
2.2.2.3. Güney Afrika Eğitim Politikası ---- 274
2.3. Nijerya Federal Cumhuriyeti ---- 274
2.3.1. Coğrafi, Demografik, Toplumsal ve İdari Yapı ---- 275
2.3.2. Nijerya Eğitim Sistemi ---- 276
2.3.2.1. Eğitim ---- 277
2.3.2.2. Nijerya Eğitim Politikası ---- 279
2.4. Gana ---- 280
2.4.1. Coğrafi, Demografik, Toplumsal ve İdari Yapı ---- 281
2.4.2. Gana Eğitim Sistemi ---- 283
2.4.2.1. Eğitim ---- 284
2.4.2.2. Gana'nın Eğitim Politikası ---- 286
SONUÇ ---- 287
KAYNAKÇA ---- 289

11. BÖLÜM: KENYA'DA BAŞKANLIK SİSTEMİ: Tarihsel Gelişimi ve Ülkenin Siyasi Düzenine/Gelişmişliğine Etkisi ---- 293
GİRİŞ ---- 294
1. KENYA'YA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER ---- 295
1.1. Kenya İç Siyaseti ---- 296
2. KENYA'NIN BAĞIMSIZLIK SÜRECİ ---- 298
2.1. Lancaster House Konferansları - Parlamentarizm ---- 298
3. PARLAMENTARİZMDEN BAŞKANCI SİSTEME ---- 300
4. BAŞKANCI SİSTEMDEN PARLAMENTARİZME ---- 302
4.1. 1992-1997: Anayasa Değişikliği Talebi ---- 302
4.2. KANU'nun İktidardan Çekilmesi ---- 303
5. KENYA 2010 ANAYASASI VE 2013 BAŞKANLIK SEÇİMLERİ ---- 305
5.1. 2010 Anayasası ---- 305
5.2. 2013 Başkanlık Seçimi ---- 307
6. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN KENYA SİYASİ DÜZENİNE VE GELİŞMİŞLİĞİNE ETKİSİ ---- 307
SONUÇ ---- 308
KAYNAKÇA ---- 311

12. BÖLÜM: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DÜZLEMİNDE AFRİKA: İnsan Güvenliği Meselesi ve Somali Örneği ---------- 313

GİRİŞ---------- 314

1. İNSAN GÜVENLİĞİ KAVRAMI VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ------ 316
2. İNSAN GÜVENLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DÜZLEMİNDE AFRİKA ---------- 320
3. SOMALİ'DE İNSAN GÜVEN(SİZ)LİĞİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER 324

SONUÇ ---------- 329

KAYNAKÇA ---------- 331

BM ve İnternet Kaynakları ---------- 332

13. BÖLÜM: AFRİKA EKONOMİSİ: Umutlar ve Gerçekler ---------- 335

GİRİŞ---------- 336

1. AFRİKA'NIN TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELERİ ---------- 337
   1.1. Milli Gelir, Ekonomik Büyüme ve İnsani Gelişme---------- 337
   1.2. Üretimin Yapısı ---------- 343
   1.3. İçsel Yatırımlar ve Dış Akımlar ---------- 347
   1.4. İşsizlik, Enflasyon, Vergi Gelirleri ve Dış Borçlar ---------- 349
   1.5. Finansal Derinlik ve Bölgesel Bütünleşme ---------- 352
   1.6. Dış Ticaret ve Turizm ---------- 353
   1.7. Kurumsal Kalite ve Küresel Rekabet Gücü ---------- 355
   1.8. Çevresel Sürdürülebilirlik ---------- 357

SONUÇ ---------- 358

KAYNAKÇA ---------- 361

14. BÖLÜM: KÜRESELLEŞME TUZAĞINDA AFRİKA: Afrika'da Bir Başarı Hikâyesi: Botsvana ---------- 363

1. "İYİ LİDERLİĞİN" ANLAMI: BAŞARILI BİR GELİŞİM İÇİN GEREKLİ KRİTERLER VE AFRİKA'NIN KÜRESELLEŞMEYE KARŞI İKİ TEPKİSİ 363
2. SONUÇ: DEMOKRATİKLEŞME VE SİYASİ LİDERLİK: KÜRESELLEŞMEDEN ÇIKIŞ YOLLARI---------- 367
3. BOTSVANA: AFRİKALI BİR BAŞARI HİKÂYESİNİN SEBEPLERİ VE ARKA PLANI---------- 372

15. BÖLÜM: TÜRKİYE-AFRİKA SİYASAL İLİŞKİLERİ: GEÇMİŞTEN BUGÜNE ---------- 379
GİRİŞ---------- 380
1. AFRİKA'NIN TANIMI ---------- 380
2. AFRİKA'NIN ÖNEMİ ---------- 382
3. OSMANLI İMPARATORLUĞU: BİR AFRİKA DEVLETİ ---------- 383
4. TÜRKİYE VE AFRİKA KITASI ---------- 384
4.1. Türkiye'nin Afrika'daki Avantajları---------- 385
4.2. Türkiye'nin Afrika'ya Açılımı---------- 386
4.3. 2005'İn Afrika Yılı İlan Edilmesi ve Gerçekleşen Büyük Atılımlar---------- 388
5. DEĞERLENDİRME: AFRİKA AÇILIMI; TÜRK DIŞ POLİTİKASININ STRATEJİK BAŞARISI---------- 392
SONUÇ ---------- 394
KAYNAKÇA ---------- 395

16. BÖLÜM: TÜRKİYE-AFRİKA EKONOMİK İLİŞKİLERİ: 2002-2014 DÖNEMİ ---------- 397
1. TÜRKİYE'NİN AFRİKA İLE TİCARİ İLİŞKİLERİ ---------- 398
1.1. Afrika ile Ticaret İlişkilerine Genel Bir Bakış---------- 399
1.2. Ürün Bazında Ticaret Fazlası - Açığı ---------- 406
1.3. Ülke Bazında Dış Ticaret ---------- 408
1.3.1. İhracat ---------- 409
1.3.2. İthalat ---------- 413
1.4. Regresyon Analizi---------- 416
2. DOĞRUDAN YATIRIMLAR ---------- 420
SONUÇ ---------- 424
KAYNAKÇA ---------- 427
YAZAR BİLGİLERİ ---------- 429
DEMOKRATİK KONGO CUMGURİYETİ'NİN ÖLDÜRÜLEN, İLK BAŞBAKANI PATRİCE LUMUMBA ANISINA---------- 439
Afrika'nın Sömürge Haritası ---------- 441

SEÇİLMİŞ BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar ve Makaleler

ATALAY, İbrahim, (2001). Resimli ve Haritalı Dünya Coğrafyası. İnkılap, Kitapevi, İstanbul.

ATASOY, Emin, (2003). Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası. Ezgi Kitabevi, Bursa.

BRADLEY, J. H, (1951). World Geography. Printed In The United States Of Amerika, New Edition, Newyork.

DE BLIJ, H. J - Muller P.O.,(1992).Regions And Concepts. John WileyAnd Sonu, Inc. Newyork, Chishester, Brisbane, Toronto, Singapure.

DOĞANAY, Hayati, (1998). Enerji Kaynakları Coğrafyası. Şafak Yayınevi, Erzurum.

DOĞANAY, Hayati, (2007). Ziraat Coğrafyası. Aktif Yayınevi, İstanbul.

DOĞANAY, Hayati, (2002). Doğal Kaynaklar. Aktif Yayınevi, İstanbul.

DURA, Cihan, (2008). "Sömürgeciler Afrika'da." Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Dergisi, Antalya.

DURAN, Faik Sabri, (1926). Beş Kıta Coğrafyası. Hilmi Kütübhanesi, Maarifet Matbaası, İstanbul.

DURAND, Loyal, (1954). World Geography. University Of Tennesse, Library Of Congress Catalog Card Number:54-6599, Henry Holt And Company, New York.

ERİNÇ, Sırrı-Öngör Sami, (1982). Ülkeler Coğrafyası (Ülkeler, İnsanlar Ve Sorunları). Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ERTAN, Veli, (1968). Afrika'da ve Avrupa'da İslamiyet. Bahar Yay. 7, İstanbul.

FERRO, Marc, (2002). Sömürgecilik Tarihi. (Çeviren: Muna Cedden), İmge Kitabevi, Ank., 2002.

GÖZENÇ, Selami ve ERTİN, Gaye, (1991). Ülkeler Coğrafyası. Anadolu Üniv. Yay. No.421, Açıköğretim Fak. Yay. No. 180, Eskişehir.

GÖZENÇ, Selami, (1995). Afrika Ülkeler Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3913, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul,

GÜNER, İbrahim ve ERTÜRK, Mustafa, (2005). Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

İNANDIK, Osman Cahit, (1978). Afrika Coğrafyası. Atatürk Üniv. Ed.Fak. Coğrafya Bölümü, Ders Notları (Teksir Baskı), Erzurum.

KÖKSAL, Aydoğan, (1976). Afrika Coğrafyası I. Ankara Üniv. D.T.C.F Yay. No: 259, Coğrafya Araş. Ens. Yay. No:18, Ankara.

LURAGHI, Raimondo, (2000). Sömürgecilik Tarihi. (Çeviren: Halim İnal), E Yayınları, İstanbul.

MONTESQUIEU, (2014), Kanunların Ruhu Üzerine. (Çev. Fehmi Baldaş), Hiperlink Yayınları, İstanbul.

ÖNGÖR, Sami, (1954). Coğrafi Keşifler ve Tetkik Seyahatleri Tarihi. Maarif Basımevi, Öğretmen Kitapları:33, İstanbul.

ÖZEY, Ramazan, (1994). Ülkeler Coğrafyası. Öz Eğit-Der Yay- No.9., İstanbul.

ÖZEY, Ramazan, (2005). Dünya ve Ülkeler Coğrafyası. Aktif Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul.

ÖZEY, Ramazan, (2013). Afrika Coğrafyası. Aktif Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

TOK, Gökhan, (2001). "Afrika'nın Keşfi", Tübitak Bilim ve Teknik, Ocak 2001, ss. 88-93. Ankara.

YALÇIN, Fatih, (2008). "Afrika Kıtasındaki Bir İç Savaş Dinamiği: İsyancı Gruplar." Asam, Stratejik Analiz, Temmuz, 2008, S.82-92, Ankara.

Bültenler, Ansiklopediler, İstatistikler ve Atlaslar

Ana Britanicca Ansiklopedi Ve Yıllıkları, 1990-1994, İstanbul.

BTM, Ülke Etüdleri. Büyük Elçilikler Ticaret Müsteşarlığı, Ankara.

Büyük Larousse Ansiklopedisi. 1986, İstanbul.

DEİK, Ülke Bültenleri. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Ankara.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün İstatistik Yayınları, Ankara.

Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi. 1983, İstanbul.

Görsel Dünya Ansiklopedisi. 1984, İstanbul.

IGEME, Ülke Bültenleri. Başbakanlık Dış Ticaret Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.

İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

KTO, Ülke Etüdleri. Konya Ticaret Odası, Etüd Araştırma Servisi, Konya.

Pc Globe 5.0. 1992, İnc. Tempa, Az Usa.

Rehber Ansiklopedisi. İhlas Yayıncılık, İstanbul.

The Software Toolworks World Atlas. Copyright 1991-1994, The Software ToolworksInc. 1989-1994 ElectromapInc.Usa.

The Times Atlas Of The World, 1980, London.

The World Almanac And Book Of Facts 1983, Published Annualy By Newspaper Enterprise Assaciation, Inc. Newyork Ny.10166, U.S.A.

The World Almanac And Book Of Facts 1996, An Imprint Of Funk&Wagnalls Corporation One International Boulevard, Suite 444, Mahwah, New Jersey, U.S.A.

Thema Larousse Ansiklopedisi. Cilt.2, 1994, İstanbul.

Yararlanılan Bazı İnternet Web Sayfaları

http://www.cia.org
http://www.cites.org
http://www.climateconference.com
http://www.dpt.gov.tr
http://www.dsi.gov.tr
http://www.dtm.gov.tr/
http://www.earthday.net
http://www.encarta.msn.com
http://www.gazeteler.com
http://www.greenmap.com
http://www.greenpeace.org
http://www.tubitak.gov.tr
http://www.tuik.gov.tr
http://www.turizmetregov.tr
http://www.turkcebilgi.com
http://www.tusiad.org
http://www.ubak.gov.tr
http://www.un.org/
http://www.undp.org
http://www.unep.org/
http://www.unesco.org
http://www.usgs.gov
http://www.wwf.org/
http://www.dw-world.de

KAYNAKÇA

ALDEN, Chris (2007), China in Africa: Partner, Competitor or Hegemon?, London: Zed Books.

ALPAY, Yalın (2009), Çin Afrika'da Ne Yapıyor?, İstanbul: Tasam Stratejik Araştırmalar Dergisi.

ALTUĞ, Yılmaz (1995), Çin Sorunu, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

ARMAOĞLU, Fahir (2010), 20.yy Siyasi Tarihi (1914-1995), İstanbul: Alkım Yayınevi.

BRAUTIGAM, Deborah (2010). The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa. Oxford: Oxford University Press.

CRI (China Radio International), "Çin, Afrika'nın çehresini değiştiriyor!", http://turkish.cri.cn/757/2014/05/09/1s158906.htm (15.6.2014).

CHAZAN, Naomi/ LEWIS, Peter/ MORTIMER, Robert/ ROTHCHILD, Donald/ STEDMAN, Stephen John (1999), Politics and Society in Contemporary Africa, Boulder: Lynne Rienner Pub, 3rd edition.

CHUN, Zhang (2013), 'The Sino-Africa Relationship: Toward a New Strategic Partnership', Emerging Powers in Africa http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR016/SR-016-Chun.pdf (18.5.2014).

DAVIDSON, Basil (1994), Modern Africa: A Social and Political History, New York: Routledge, 3 edition.

FENG, Lixin (李新烽) (2010), "·和下西洋与当代中国·非洲政策比·"(Zheng He'nın Deniz Seferleri ve Çin'in Afrika'ya Yönelik Çağdaş Politikasının Karşılaştırılması), 西·非洲, No. 10, pp. 50 – 57.

FISHER, Max (2013), "The amazing, surprising, Africa-driven demographic future of the Earth, in 9 charts", The Washington Post, July 16, http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2013/07/16/the-amazing-surprising-africa-driven-demographic-future-of-the-

earth-in-9-charts/ (12.7.2014)

EBREY, Patricia Buckley (1993), Chinese Civilization: A Sourcebook, New York: The Free Press, 2nd edition.

EISENMAN, Joshua / KURLANTZICK, Joshua (2006), China's Africa Strategy, Philadelphia: Current History.

FRENCH, Howard (2014), China's Second Continent: How a Million Migrants are Building a New Empire in Africa, New York: Borzoi Books.

GADZALA, Aleksandra / MAREK, Hanusch (2010), African Perspectives on China - Africa: Gauging Popular Perceptions and their Economic and Political Determinants, Afrobarometer working papers.

GILBERT, Erik T./ REYNOLDS, Jonathan T., (2011) Africa in World History, London: Pearson, 3rd Edition.

GILL, B., HUANG, C., / MORRISON, J. S. (2007), China's expanding role in Africa: Implications for the United States, Washington: Center for Strategic and International Studies.

HAI, Zhoun Jin (周海金) (2014), "非洲・・・人生存状况及其与当地族群・系" (Çin Diasporasının Afrika'daki Yaşam Koşulları ve Yerel Halkla İlişkileri), ・南・研究, Vol. 1, pp. 79 – 84.

HARBESON, John W. / ROTHCHILD, Donald, (2008) Africa in World Politics: Reforming Political Order, Colorado: Westview Press, 4th edition.

HELLSTRÖM, Jerker (2009), China's Emerging Role in Africa: a Strategic Overview, Stockholm: Swedish Defence Research Agency (FOI).

JINYUAN, Gao (1984), "China and Africa: The Development of Relations over Many Centuries", London: African Affairs, Vol. 83, No. 331, pp. 241-250.

KEAY, John (2011), China: A History Paperback, New York: Basic Books, First Trade Paper Edition.

KISSINGER, Henry(2011), On China, London: Penguin.

LARKIN, Bruce D. (1971), China and Africa, 1949–70: the Foreign Policy of the People's Republic of China, Berkeley: University of California Press.

LIN, Xue (薛琳, ・岩) ZHAU, Yan (2010), "国・学界・当代中非・系" (Uluslarası Bilim Dünyası Çin Afrika İlişkilerini Tartışıyor), 西・非洲, Vol. 7, pp. 43 – 48.

LOOY, Judith van de(2006), 'Africa and China: A Strategic Partnership?' Working Paper African Studies Centre 67 http://www.ascleiden.nl/pdf/wp67.pdf (11.5.2014).

LUO, Jian Pi (・建波)(2012), "中国・非洲外交:・略与政策" (Çin'in Afrika'ya

Yönelik Diplomasisi: Strateji ve Politika), 中国与世界 (Çin ve Dünya Dergisi), No: 5, pp. 21-25.

LÜ, Xia Li (▪ ▪莉 (2010), "中国▪非洲▪略:成功与挑▪" (Çin'in Afrika Stratejisi: Başarı ve Mücadele), ▪代国▪ ▪系, Vol. 5, pp. 39 – 51.

MOHAN, Giler & POWER, Marcus (2008) "New African Choices? The Politics of Chinese Engagement" London: Review of African Political Economy, Vol. 35 No.1.

MUEKALIA, Domingos Jardo (2004), Africa and China's strategic partnership, Pretoria: African Security Review 13 (1). pp. 5□11.

OJAKOROTU, Victor / WHETHO, Ayo, Sino-African Relations: The Cold War Years and After, Saitama-ken: Asia Journal of Global Studies, Vol. 2, No. 2 (2008), pp. 35-43.

PEW (Pew Research Center) (2013), Despite Challenges, Africans are optimistic about the future, Key Findings from the Spring 2013 Washington: Pew Global Attitudes Survey.

SAUTMAN, Barry / HAIRONG, Yan (2009), "African Perspectives on China – Africa Links", Cambridge: The China Quarterly, 199, pp. 728 – 759.

SAUTMAN, Barry / HAIRONG, Yan (2007), The Forest for the Trees: Trade, Investment and the China-in-Africa Discourse, in: http://www.tni.org/sites/www.tni.org/archives/acts/-forestfortrees-sautman.pdf (7.6.2014).

SCHIERE, Richard (2011), China and Africa: An Emerging Partnership for Development? – An overview of issues, Working Paper, No. 125, Tunis: African Development. Bank Group.

SNOW, Philip (1998), The Star Raft: China's Encounter with Africa, New York: Cornell University Press.

SNOW, Philip (1995), "China and Africa: Consensus and Camouflage" Chinese Foreign Policy: Theory and Practice (ed.), London: Robinson, T.W. & Shambaugh, D., Clarendon, pp.283-321.

SCHRAEDER, Peter J. (2003), African Politics and Society: A Mosaic in Transformation, Belmont: Cengage Learning, 2nd edition,

STARR, John Bryan (2010), Understanding China: A Guide to China's Economy, History, and Political Culture, New York: Hill and Wang, 3rd edition.

TAYLOR, Ian (2009). China's New Role in Africa. Boulder: Zed Books.

TAYLOR, Ian (1998), China's Foreign Policy Toward Africa in the 1990s, Cambridge: Journal of Modern African Studies 36/3 pp. 443-460.

TÜRKKAYA, Ataöv (1977), Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.

UÇAROL, Rıfat.(2000) ,Siyasi Tarih (1789-1999), İstanbul: Filiz Kitabevi.

WEISAN, Shi (1996), Sino African Economic Cooperation: New Dimensions, Beijing: Chinafrica, No.20, pp.5–7.

WU, Yuan (2007),China in Africa, Beijing: China International Press.

WU, Yuan (袁武) (2013), "中国・非洲・・力外交初探" (Çin'in Afrika'ya Yönelik Yumuşak Güç Diplomasisi Üzerine Bir Değerlendirme), 西・非洲, Vol. 5, pp. 147 – 160.

XU, Jin (徐晋) (2001), "非洲:中国・外・略中重要的一・" (Afrika: Çin'in Dış Siyasetinde Önemli bir Faktör), 解放・外国・学院学・, Vol. 24, No.5, pp. 106 – 109.

ZAFAR, Ali (2007). The growing relationship between China and sub-Saharan Africa: Macroeconomic, trade, investment, and aid links, Oxford: The World Bank Research Observer, 22(1), 103-130.

ZHAO, Suisheng (2007) "China's Geostrategic Thrust: Patterns of Engagement" (ed. Le Pere, G.) China in Africa: Mercantilist Predator of Partner in Development?, Pretoria: Institute for Global Dialogue and South Africa Institute for International Affairs, pp.33-53.

ZHU, Zhiqun (2007). "China's New Diplomacy in Africa (post 1990)", in: http://sloc.cafe24.com/upload/publication01/2007B06.pdf (13.6.2014).

Ayrıca *Wikileaks Belgeleri:*

10CAIRO115 (2010), "China's Economic Presence in Egypt", http://wikileaks.org/cable/2010/01/10CAIRO115.html (17.7.2014)

10NAIROBI181 (2010), "Chinese Engagement in Kenya", https://wikileaks.org/cable/2010/02/10NAIROBI181.html (22.8.2014)

09ABUJA2170 (2009), "Chinese Oil companies not so welcome in Nigeria's Oil Patch", http://wikileaks.ch/cable/2009/12/09ABUJA2170.html (25.8.2014)

08LONDON2858 (2008), "Africa/China More Engagement is a two sided coin", https://cablegatesearch.wikileaks.org/cable.php?id=08LONDON2858 (30.8.2014)

KAYNAKÇA

AFRICAN OIL POLICY INITIATIVE ON AFRICAN OIL, "A Priority for U.S National Security and African Development", 12.6.2002, http://openanthropology.org/libya/AOPIG.pdf (15.8.2014).

AFRICOM, Official Webpage, http://www.africom.mil/

APARENDERGAST, John / NORRIS, John, "Obama, Africa and Peace", Enough Strategy Paper, 13.1.2009.

BORTELMANN, Thomas, The Cold Warand the Color Line: American Race Relations in the Global Arena, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001, p. 68-73.

CAMPBELL, Horace, "George Bush Visits Africa to Promote the U.S Africa Command", 18.2.2008, http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=8119 (19.6.2010).

CHANG, Emily, "Africa: A Hot Frontier for U.S. and China", 17.11.2009, http://edition.cnn.com/2009/BUSINESS/11/17/china.africa/ (23.6.2010).

CHINAVIEW, "Chinese FM says President Hu's African tour Successful", 11.2.2007, http://news.xinhuanet.com/english/2007-02/11/content_5727009.htm (15.08.2014).

CNN, "Bush African trip focuses on aid, anti-terrorism", 8.7.2003, http://edition.cnn.com/2003/ALLPOLITICS/07/08/bush.trip/ (20.8.2014).

COHEN, Herman J., "The United States and Africa: Non-VitalInterestsAlso RequireAttention", 7.8.2003, http://www.unc.edu/depts/diplomat/archives_roll/2003_0709/cohen_africa/cohen_africa.html (22.8.2014).

COHEN, Herman J., "A Perspective on Fifty Years of U.S. Africa Policy: The Nixon Legacy", American Foreign Policy Interests, Vol. 32, 2010, p. 209-218.

COOKE, Jennifer G., "China's Soft Power in Africa", McGiffer, Carola (ed.), Chinese Soft Power and Its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World, A Report of the CSIS Smart Power Initiative, 2009.

CRAWLEY, Mike, "With Middle East Uncertainty, U.S Turns to Africa for Oil", 23.5.2002, http://www.csmonitor.com/2002/0523/p07s01-woaf.html (14.8.2014).

EIR (ExecutiveIntelligenceReview), "Carter Leans Toward Young on Africa Policy", Vol. 5, No. 21,1978, p. 6-8.

ENGDAHL, F. William, "China and USA in New Cold War over Africa's Oil Riches", 20.5.2007, http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=5714.(23.6.2010).

FANCHER, Mark P. / Edison, Jeffrey L. /Sankofa, Ajamu, "Africom Threatens the Sovereignty, Independence and Stability of the Continent", 24.6.2008, http://www.globalpolicy.org/component/content/article/ %20153/26342.html (19.6.2010).

FORUM ON CHINAFRICA COOPERATION RESMİ SAYFASI, http://www.focac.org/

FRAZER, Jendayi, E. "Reflections on U.S. Policy in Africa, 2001-2009", Fletcher Forum of World Affairs, Vol. 34, No. 1, 2010, p. 95-107.

FRENCH, Howard, "China in Africa: All Trade and No Political Baggage," 8.5.2004, http://www.nytimes.com/2004/08/08/international/asia/08china.html?pagewanted=1?pagewanted= (22.6.2010)

Global Security.org, "Africa Crisis Response Initiative (ACRI)", http://www.globalsecurity.org/military/ops/acri.htm (19.8.2014).

HARLOW, William Forrest, "The Triumph of Silence: President George H.W. Bush's Refusal to Denounce Apartheid in South Africa", Rhetoric&Public Affairs, Vol. 14, No. 1, 2011, p. 45-68.

HARRIS, Brooks / Levy, Matt, "African voices on AFRICOM", 1.4.2008, http://pambazuka.org/en/category/comment/47047 *(18.8.2014).*

HARTUNG, William D. /Berrigan, Frida, "Militarization of U.S Africa Policy: 2000 to2005", 3.2005,http://www.worldpolicy.org/sites/default/files/imported/projects/arms/reports/Africa_ Fact_Sheet_EAD_March_2005.pdf (15.8.2014).

HAUSER, George, "Carter's African Policy", Perspectives, 1979.

HUANG, Chin-Hao, "China's Renewed Partnership with Africa: Implications for the United States",Rotberg, Robert I (ed.),China into Africa: Trade, Aid and Influence, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2008.

KOUKI, Samia, "The Jimmy Carter and Ronald Reagan Administrations' Policies Toward Apartheid South Africa: Diverging rhetoric, Converging Actions", International Journal of Arts&Sciences, Vol. 4, No.3, 2011, p. 209-228.

MARCOS, Daniel,"Cold War and the resistance to de colonization: Eisenhower Administration and Portuguese Africa", LSE IDEAS IPRI Working Seminar: Legacies of Conflict, Decolonisation and the Cold War, Lis*bon, Portugal, 28/29.5.2010.*

McCLURE, Kellen, "Kerry's Trip toAfrica Sends the Wrong Message", 30.4.2014. http://www.freedomhouse.org/blog/kerrys-trip-to-africa-sends-wrong-message#.U7QAmPl_uyo (4.7.2014).

McGHEE, George C., "Africa's Role in theFree World Today", State Department Bulletin, 1951, p. 97–101.

McLAUGHLIN, Abraham, "A Rising China Counters U.S Clout in Africa", 30.3.2005, http://www.csmonitor.com/2005/0330/p01s01-woaf.html (23.6.2014).

MILES, Donna, "Priorities Set U.S. Africa Command's Agenda", 12.6.2012,http://www.africom.mil/Newsroom/Article/9017/priorities-set-us-africa-commands-agenda (19.8.2014).

New York Times, "Bush Lifted South Africa Sanctions Too Soon", 22.7.1991, http://www.nytimes.com/1991/07/22/opinion/l-bush-lifted-south-africa-sanctions-too-soon-903291.html (10.7.2014).

MORAFF, Christopher, "AFRICOM: Round One in a New Cold War?", 19.9.2007, http://inthesetimes.com/article/3334/africom_round_one_in_a_new_cold_war (15.8.2014).

NIXON, Richard, "The Emergence of Africa: Report to President Eisenhower", State Department Bulletin, 1957, p. 635–638.

NATIONAL ENERGY POLICY DEVELOPMENT GROUP, , "National Energy Policy", Washington, D.C, 16.5.2001.

NATIONAL SECURITY COUNCIL REPORT, "Statement of U.S. Policy toward Africa South of the Sahara prior to Calendar Year 1960", NSC 5818, *FRUS,* 1958-1960, XIV, 26.8.1958, p. 24-37.

NSIA-PEPRA, Kofi. "Militarization of U.S. Foreign Policy in Africa: Strategic Gainor Backlash?", Military Review,2014, p.50-59.

OHAEGBULAM, F. Ugboaja, "The United States and Africa after the Cold War", Africa Today, Vol. 39, No. 4, 1992, p. 19-34.

PATMAN, Robert G. "US foreign policy in Africa", Cox, Michael / Stokes, Doug, (eds), US Foreign Policy, Oxford, Oxford University Press, 2008, p. 316-338.

PFLANZ, Mike, "Is Barack Obama less popular in Africa Than George W. Bush?", 26.6.2013, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/barackobama/10143012/Is-Barack-Obama-less-popular-in-Africa-than-George-W-Bush.html.(22.8.2014).

PLAUT, Martin, "Has Bush been Africa's bestfriend?", 16.1.2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7831460.stm (22.8.2014).

ROBERTS, Paul, "The Undeclared Oil War", 28.6.2004, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A10714-2004Jun27.html (17.6.2008).

ROGERS, William."The United States and Africa: Policy Statement of Secretary of State."The South African Institute of International Affairs. Johannesburg, Jan Smuts House, 1970.

President's Emergency Plan for AIDS Relief, http://www.pepfar.gov/

President's Malaria Initiative, http://www.pmi.gov/

SCHMITT, Eric, "Threats and Response; Expanding U.S. Presence: Pentagon Seeks New Access Pacts for African Bases", 5.7.2003,http://www.nytimes.com/2003/07/05/world/threats-responses-expanding-us-presence-pentagon-seeking-new-access-pacts-for.html (22/08/2014).

SCHNEPS, Kyle Benjamin, "The US-China 'cold war' in Africa", 21.8.2013, http://www.issafrica.org/iss-today/the-us-china-cold-war-in-africa (22.8.2014).

SCHAEDER, Peter J, United States Foreign Policy Toward Africa: Incrementalism, Crisis and Change., Cambridge, Cambridge University Press, 1994, p. 1-5.

THE CORNELL DAILY SUN, "Nixon, Flies to Visit Africa As U.S. Good-Will Emissary", 1.3.1957, http://cdsun.library.cornell.edu/cgi-bin/cornell?a=d&d=CDS19570301-01.2.21&e=--------20--1-----all---- (13.8.2014).

TONNESON, Stein. (1991). "United States Policy Towards Asia and Africa During the Cold War."http://www.cliostein.com/documents/1991/91%20lec%20doctor2.pdf (11.8.2014).

UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY, "Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples", 1514 (XV), 947th plenary meeting, 14.12.1960, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514(XV)&Lang=E&Area=RESOLUTION (19.8.2014).

U.S. DEPARTMENT OF DEFENSE, "U.S. Security Strategy for Sub-Sahara Africa", Report published by the Office of International Security Affairs, Department of Defense, 1.8.1995, http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=943 (15.8.2014).

U.S. DEPARTMENT OF STATE, Africa Contingency Operations Training & Assistance (ACOTA), http://www.state.gov/p/af/rt/acota/ (19.8.2014).

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "FRUS 1952-1954", Volume XI, Part 1, Africa and South Asia, Document 38, 22.3.1954.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Memorandum From the Secretary of State's Special Assistant (Holmes) to Secretary of State Dulles", FRUS 1958-1960", Volume XIV, Africa, Document 1, 6.2.1958.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Memorandum of Discussion at the 375th Meeting of the National Security Council", FRUS 1958-1960, Volume XIV, Africa, Document 6, 7.8.1958.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Address by President Dwight Eisenhower to the UN General Assembly", 22.9.1960.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Central Intelligence Agency Report, Office of National Estimates Memorandum", FRUS 1969-1976 Volume E-5, Part 1, Documents on Sub-Saharan Africa, 1969-1972, Document 1, Washington, 13.3.1969.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Memorandum From Roger Morris of the National Secuirty Council Staff to the Presindent's Assistant for National Security Affairs (Kissinger)", FRUS 1969-1976, Volume E-5, Part 1, Documents on Sub-Saharan Africa 1969-1973, Document 3, Washington, 23.4.1969.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Memorandum From Roger Morris of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Secuirty Affarirs (Kissinger)", FRUS 1969-1976, Volume E-5, Part 1, Documents on Sub-Saharan Africa, 1969-1972, Document 4, Washington, 13.5.1969.

U.S. DEPARTMENT OF OFFICE, "Central Intelligence Agency Special Report", FRUS 1969-1976 Volume E-5, Part 1, Documents on Sub-Saharan africa, 1969-1972, Document 5, Washington, 20.6.1969.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "U.S. Foreign Policy for the 1970s: Building for Peace. A Report to the Congress by Richard Nixon, President of the United States",E.O. 12958, as amended, 25.2.1971.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Memorandum From Fernando Rondon of theNational Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger)", FRUS 1969-1976, Volume E-6, Documents on Africa, 1973-1976, Document 1, Washington, 2.1.1973.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Memorandum of Conversation", FRUS 1969-1976, Volume E-6, Documents on Africa, 1973-1976, Document

19, Washington, 21.8.1974.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Telegram 31 From the Embassy in Ethiopia to the Department of State, January 2, 1976, 1022Z", FRUS 1969-1976, Volume E-6, Documents on Africa, 1973-1976, Document 31, Washington, 2.1.1976.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "U.S. Strategy Toward Sub-Saharan Africa", 14.6.2012. http://www.state.gov/documents/organization/209377.pdf (10.6.2014).

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Secretary Kerry Travels to Addis Ababa, Kinshasa, and Luanda", 25.4.2014, http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/04/225186.htm (5.7.2014).

U.S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE, "Remarks to the White House Conference on Africa", 27.6.1994, http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/WCPD-1994-07-04/pdf/WCPD-1994-07-04-Pg1363.pdf, p. 1363-1367 (18.8.2014).

VINES, Alex, "China in Africa: A Mixed Blessing?", Current History, 2007, p. 213-219.

WAN, James, "Barack Obama in Africa: back to cold war settings?", 27.6.2013,http://www.theguardian.com/world/2013/jun/27/barack-obama-africa-cold-war (22.8.2014).

WHITE HOUSE, "FactSheet: U.S. Africa Policy: An Unparalleled Partnership Strengthening Democarcy, Overcoming Poverty, and Saving Lives", 2.2008, http://georgewbush-/whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/02/20080214-11.html (21.8.2014).

WHITLOCK, Craig, "North Africa Reluctant to Host U.S. Command", 24.7.2007, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/06/23/AR2007062301318.html. (14.08.2014).

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Gözde / GÖK, Alican Yiğit, (2011), Kuzey Afrika Ülkeleri, Dış Politika Enstitüsü, www.dispolitika.org.tr (10/07/2014)

AKTAŞ, Murat (2012), Arap Baharı ve Ortadoğu'da Demokrasi Sorunu, (içinde) Arap Baharı: Ortadoğu da Demokrasi Arayışı ve Türkiye Modeli, (Ed.), Murat Aktaş, Ankara, Nobel Akademik Yayınları.

ALGERIE, Situation géographique et démolinguistique, (Cezayir, Coğrafi ve Dilsel Tanıtım), http://www.axl.cefan.ulaval.ca/afrique/algerie-1demo.htm (30/08/2014).

ARMAĞAN, Mustafa, (2006), Amerika'nın Yediği Osmanlı Tokadı, Zaman, 6 Mayıs 2006, Cumartesi, http://www.zaman.com.tr/mustafa-armagan/amerika-nin-yedigi-osmanli-tokadi_782488.html (20/08/2014).

ASLAN, Hasan / KARAKOÇ, Erhan, (2013), T.C. Cezayir Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Cezayir Ülke Raporu, Mayıs 2013.

BAGHZOUZ, Aomar, (2011), L'Algérie et leş révoltes arabes: ni exception ni domino, Outre-Terre 3/2011 (No: 29), ss.159-174.

DAVUTOĞLU, Ahmet, (2004), Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, 17. Baskı, İstanbul.

DİPLOMAT, Afrika'daki En Büyük Akdeniz Ülkesi: Cezayir, http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi2/sayfalar.asp?link=s2-1.htm (20/08/2014)

DÜMROL, Nalan Mevhibe, (2009), Türkiye Kuzey Afrika İlişkilerinin Önemi ve Geliştirilmesinde Öneriler, Bahçeşehir Üniversitesi Hükümet ve Liderlik Okulu.

DÜNYA BANKASI, Turkey Overview, http://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview (09/09/2014).

ERHAN, Çağrı, (1998), "Amerika Birleşik Devletlerinin Mağrib Ülkeleriyle

İlişkileri (1776-1815)", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 53, 1-4, 127-146 (Ocak-Aralık 1998).

ERSOY, Eyüp, (2012), Çin Dış Politikasında Ortadoğu: Temkin Diplomasisi Üzerine Bir İnceleme, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 8, Sayı: 31, ss.37-55.

FERHAVİ, Fuad, (2014), Amerika Birleşik Devletleri ve Fas ile Cezayir Arasındaki Zor Denge I, http://www.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=2302&cat=351 (10/09/2014).

FERHAVİ, Fuad, (2013), Ortadoğu ve Afrika'da Fransız Dış Politikası, USAK, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Analiz, No:27, Aralık 2013.

HAZAR, Numan, (2003), Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

HÜR, Ayşe (2012), Türkiye'nin Cezayir Konusunda Alnı Ak mı? BİA Haber Merkezi, 4 Şubat 2012, http://www.bianet.org/kadin/dunya/135912-turkiye-nin-cezayir-konusunda-alni-ak-mi (12/08/2014).

IMF, International Manetary Fond Country Report, No. 14/32, Algeria 2013 Article IV Consultation, Şubat 2014, http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr1432.pdf (14/08/2014).

KAHRAMAN, Kemal, (1993), "Cezayir (Osmanlı Dönemi)", Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 7, (1993), 487-489.

MİRZAOĞLU, F. Gülay, (2003), Bir Tarihi Türkü: "Cezayir", Türkbilig 2003/6:117-126.

NAM, Mehmet, (2012), İşgalden İstiklale Cezayir, Tarih Dergisi, Sayı 55 (2012 / 1), İstanbul 2013, ss. 155-187.

NAYLOR, Pillip C. (2006) Historical Dictionary of Algeria, The Scare crow Prss, Inc. Lanham, Maryland Toronto Oxford, s. Xxxv.

SID-AHMED, Souiah, (2012), Algérie: itinéraire de 50 ans d'indépendance, Confluences Méditerranée, 2012/2 N°81, p. 9-9. DOI: 10.3917/come.081.0009.

SOFUOĞLU, Murat, (2013), Süreç Analiz, Cezayir ve Suriye, 02/03/2013, http://www.surecanaliz.org/makale/cezayir-ve-suriye (15/08/2014).

SÖNMEZ, Şinasi, (2010), Cezayir Bağımsızlık Hareketinin Türk Basınına Yansımaları (1954-1962), ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, 2010, ss. 289–318.

STORA, Benjamin, (2004), Histoire de l'Algerie depuis l'independence, Paris: La Decouvert.

STORA, Benjamin, (2001), Algeria 1830-2000 A Short Short History, Transla-

ted by Jane Marie Todd, New York: Cornell Universty Press.

TAMANI, Salim, (2013), La Chinetient à saplace sur le marchéalgérien, 19 Aralık 2013, http://www.liberte-algerie.com/actualite/la-chinetient-a-sa-place-sur-le-marche-algerien-son-ministre-des-affaires-etrangeres-sera-samedi-a-alger-212363 (20/08/2014)

T.C CEZAYİR BÜYÜKELÇİLİĞİ Cezayir Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, www.musavirlikler.gov.tr (09/08/2014).

TELCİ, İsmail Numan, (2014), Why is Algeria important for Turkey?, http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/05/algeria-turkey-relations-2014530121233560219.html (29/08/2014).

TEPECİKLİOĞLU, Elem Eyrice, (2012), Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2012

THE ECONOMIST, (2012), Algeria's Election, Still Waiting for Real Democracy, 12 Mayıs 2012: http://www.economist.com/node/21554565 (16/08/2014)

THE WASHINGTON POST, (2013), Algeria, lost in translation, WP, 25 Ocak 2013: http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2013/01/25/algeria-lost-in-translation (09/08/2014).

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ X, (1960), Cezayir, Ankara: Maarif Matbaası, 312-328.

TABLO I: GENEL BİLGİLER[10]

RESMİ ADI	Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti
BAŞKENTİ	Cezayir
YÜZÖLÇÜMÜ	2.381.741 km²
KONUŞULAN DİLLER	Arapça (Resmi dil), Berberice (Tamazight) ve Fransızca
HÜKÜMET BİÇİMİ	Başkanlık Sistemi
DEVLET BAŞKANI	Abdelaziz Bouteflika (20.08.2014)
BAŞBAKAN	Abdelmalek Sellal (20.08.2014)
NÜFUS	39 milyon 200 bin
NÜFUS DAĞILIMI	Şehir %66, kırsal %34
DİN	% 99,8 Sünni Müslüman, %0,2'si Hıristiyan ve Yahudi.
BAŞLICA ŞEHİRLER	Cezayir, Oran, Konstantin, Annaba, Batna, Blida, Setif, Chlef, Djelfa, Sidi Bel Abbas, Jijel, Batna, Biskra, Tiaret, Saida, Tlemcen, Skikda, Bejaia, Ghardaia, Tizi-Ouzou.
GSMH (Reel)	215.7 Milyar $
GSMH (Kişi başına/ SGP)	7 500 $ (137. sırada)
DIŞ BORÇ	3.5 Milyar $ (120. sırada)
İŞ GÜCÜ SEKTÖREL DAĞILIM	Tarım: %14, Sanayi: %13,4, İnşaat ve Bayındırlık: %10, Ticaret: %14,6, Kamu: %32, Diğer: %16 (2003 Resmi)
İŞSİZLİK ORANI	% 9.8, gençlerde %24 ve kadınlarda %16.3[1]
ENFLASYON	% 3.7
DOĞAL KAYNAKLAR	Petrol, doğal gaz, demir, fosfat, uranyum, altın, kurşun, çinko
PETROL REZERVİ	Ham Petrol Üretimi (2012); 1.875 milyon varil/gün (15.), Ham Petrol İhracatı (2010); 1.097 milyon varil/gün (16.), Kanıtlanmış Petrol Rezervi (2013); 12.2 milyar varil (16.)
DOĞAL GAZ REZERVİ	Doğal Gaz Üretimi (2011); 82.76 milyar m³ (10.), Doğal Gaz İhracatı (2011); 52.02 milyar m³ (7.), Kanıtlanmış Doğal Gaz Rezervi (2013); 4.5 trilyon m³ (10.)

[10] Cezayir Yatırımların Geliştirilmesi Ajansı (ANDI), Cezayir İstatistik Kurumu (CNI), Cezayir Maliye Bakanlığı, UNCTAD ile Hasan ve Erhan Karakoç, T.C. Cezayir Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Cezayir Ülke Raporu, Mayıs 2013.

KAYNAKÇA

AFACAN, İsa, "Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı", Ortadoğu Analiz, Ekim 2012, Cilt: 4, Sayı: 46, s. 10-18.

AUSWÄRTIGES Amt, "Angola", Mart 2014, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/ Laender/Laenderinfos/Angola/Wirtschaft_node.html, (11.06.2014).

BERGER, Lothar, "Angola", Mart 2014, http://liportal.giz.de/angola/gesellschaft/, (11.06.2014).

BÖLL, Martin, "Wachstumstarke Länder 2012 in Subsahara-Afrika" , 03.10.2012, http://www.gtai.de/GTAI/Navigation/DE/Trade/maerkte,did=654030.html, (10.06.2014).

BÖSL, Anton, "Die Parlamentswahlen in Angola 2008", 27.11.2008, http://www.kas.de/wf/doc/ kas_15186-544-1-30.pdf, (24.06.2014).

CROESE, Silvia, "Unerfüllte Versprechen – Ein knappes Jahr nach den letzten Wahlen in Angola wartet die Bevölkerung immer noch auf die Umsetzung der vollmundigen Wahlversprechen", Afrika Süd, 3/2013, s.25-27.

DALİCHAU, Oliver, Angola: Ungelöste innenpolitischen Herausforderungen verhindern den Aufstieg zur politischen Regional- und Kontinantelmacht, Berlin, FES Publikationen, 2011.

Dışişleri Bakanlığı, "Angola", 2014, http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?47f29f32-3559-4e69-a602-561d453bf498, (11.06.2014).

DUTHEL, Heinz, SÖLDNER Gesetzlos und gefürchtet: Die Hunde des Krieges, Norderstedt, Verlag BoD Books Demand, 2013.

Economist Intelligence Unit (EIU), "Angola", Dezember 2013, http://country.eiu.com/angola, (10.06.2014).

Ekonomi Bakanlığı, "Angola Cumhuriyeti", 2013, http://www.ekonomi.gov.tr/upload/45A 01FEE-FFBC-686F-00EFE13E8C3748DF/angola.pdf, (11.06.2014).

ENDRUSCHAT, Annette, Studien zur portugiesischen Sprache in Angola -Unter besonderer Berücksichtigung lexikalischer und soziolinguistischer Aspekte-, Frankfurt am Main, Verlag Axel Schönberger, 1990.

FANDRYCH, Sabine, "Angola": Perspektiven nach vierzig Jahren Krieg", 2001, http:// library.fes.de/fulltext/stabsabteilung/01158.htm, (24.06.2014).

FANDRYCH, Sabine, "China in Angola - Nachhaltiger Wiederaufbau, kalkulierte Wahlkampfhilfe oder globale Interessenpolitik?", Kasim 2006, http://library.fes.de/pdf-files/iez/04136.pdf, (17.07.2014).

HACKENBROCH, Inge, "Angola",Germany Trade and Invest (Hrsg.), Afrika im Fokus 2013, Chancen und Projekte, Bonn, Bernd Brümmer Druckhaus, 2013, s. 11-14.

HAGEMANN, Albrecht, Kleine Geschichte Südafrikas, München, Verlag C.H. Beck oHG, 2007.

HAİBACH, Holger, "Angola: Vor der Wahl gleich nach der Wahl?", Haziran 2012, http://www.kas.de/wf/doc/kas_31840-1522-1-30.pdf?120813143349, (27.06.2014).

HATZKY, Christine, Kubaner in Angola, München, Oldenbourg Wissenschaftsverlag GmbH., 2012.

HEIMER,Franz-Wilhelm, "Der Entkolonisierungskonflikt in Angola, Machtkampf und ideologische Konfrontation", Afrika Spektrum, Heft 3, 1975, s.209-218.

HEYWOOD, Linda, Contested Power in Angola, New York, The University of Rochester Press, 2000.

HÜBNER, Kurt, "Rien ne va plus? Anmerkungen zu Casino-Kapitalismus und Entkoppelung von realer und monetär Akkumulation", iz3w, No 218, 1996, s. 27-31.

IILİFFE, John, Geschichte Afrikas, München, Verlag C.H. Beck o HG, 2000.

KALEMBA, Manuel, Erziehung zur Demokratie als Herausforderung der kirchlichen Sozialethik: Dargestellt als Fallbeispiel Angola, Berlin, LIT Verlag, 2010.

KIVOUVOU, Prosper, Angola: Vom Königreich zur Volksrepublik, Köln, Verlag Pahl-Rugenstein, 1980.

LUANSI, Lukonde, Angola: Zwischen regionaler Hegemonie und nationalem Selbstmord, Marburg, Tectum Verlag, 2001.

MAİR, Stefan, "Angola", Informationen zur Politischen Bildung, Nr. 302, 2009, s. 67-69.

MEYNS, Peter, Sozialismus und Entwicklung in Angola, Stuttgart, Schmetterling Verlag, 1989.

PROKASKY, Herbert, Afrika – Ferner Nachbar, Paderborn, Ferdinand Schöningh Verlag, 2001.

SCHUBERT, Benedict, Der Krieg und die Kirche. Macht, Ohnmacht und Hoffnung in Angola, 1961-1991, Luzern, Edition Exodus, 1997.

ROQUE, Paula Cristiana, "Angola's Crucial Foreign Policy Drive", May 2013, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2013C15_roque.pdf, (04.07.2014).

SPIEGEL ONLINE, "Religion in Afrika: Angola geht gegen islamische Minderheit vor", 26.11.2013, http://www.spiegel.de/politik/ausland/afrika-angola-geht-gegen-islam-vor-und-schliesst-moscheen-a-935788.html, (16.06.2014).

STATISTA, "Frauenanteil in ausgewählten nationalen Parlamenten (1. Kammer)", 01. Februar 2014, http://de.statista.com/statistik/daten/studie/151106/umfrage/frauenanteil-in-ausgewaehlten-nationalen-parlamenten/, (19.06.204).

SUHR, Henning, "ANGOLA – Weißbuch zu den Parlamentswahlen von 2008", 20.06.2009, http://www.kas.de/wf/doc/kas_18617-544-1-30.pdf, (24.06.2014).

VAN DIJK, Lutz, Die Geschichte Afrikas, Frankfurt am Main, Campus Verlag, 2004.

KAYNAKÇA

BENJAMINSEN, Tor A, "Does Supply - Induced Scarcity Drive Violent Conflicts in African Sahel? The case of Tuareg Rebellion in Northern Mali", Journal of Peace Research, Vol: 45, No: 6, November 2008, p. 819 - 836.

BENNETTE, Valerie P, "Military Government in Mali", Journal of Modern African Studies, Vol: 13, No: 2, June 1975, p. 249 - 266.

DECALO, Samuel, Coups and Army Rule in Africa, Yale University Press, New Haven, Connecticut, London, 1976.

FERHAVİ, Fuat, Afrika'da Küresel Rekabet ve Mali Krizi, Usak Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, Rapor Nu.: 13 - 03, Ankara, 2013, p. 20 - 24.

LECOCQ, Baz, "Unemployed Intellectuals in the Sahara: The Teshumara Nationalist Movement and the Revolutions in the Tuareg Society", International Rreview of Social History, p. 87 - 109.

MAZRUI, Ali A. / TIDY, Michael, Nationalism and new states in Africa, Heineman, London, 1984.

MOSS, Joyce / WILSON, George, Peoples of the World: Africans South of the Sahara, Gale Research, Detroit, London, 1991.

OXBY, Clare, "Tuareg Identity Crisis", Anthropology Today, Vol: 12, No: 5, October 1996, p. 21.

POULTEN, Robin Edward / EL YOUSSOUFI, Ibrahim, A Peace of Timbouktou, Democratic Governance, Development and African Peacemaking, New York, Geneva, UNIDIR.

PRASSE, Karl G, The Tuaregs: The Blue People, Museum Tusculanum Press, Odensa, 1995.

RASMUSSEN, Susan, "Matters of Taste, food, eating and reflections on the Body Politic in Tuareg Society", Journal of Anthropological Research, Vol. 52, No: 1, Spring 1996, pp. 61 - 83.

RICHER, A, Les Tuareg de Niger: Les Ouilliminden, Paris, Emile Larouse, 1924.

RODD, Francis, "The Origin of Tuareg", The Geographical Journal, Vol: 67, No: 1, January 1926, p. 27 - 47.

SEELY, Jennifer, "Political Analysis of Decentralization: Coopting the Tuareg Threat in Mali", Journal of Modern African Studies, Vol. 36, No: 3, September 2001, p. 499 - 524.

SLAVIN, Kenneth and Julie, The Tuareg, Gentry Books, London, 1973.

TURRITTIN, Jane, "Mali: People topple Traoré", Review of African Political Economy, No: 52, Fundamentalism in Africa, Religion and Politics, November 1991, p. 97 - 103.

TURKKAYA, Ataöv, Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977.

KAYNAKÇA

ABUELBASHAR, Abaker Mohamed, "On the Failure of Darfur Peace Talks in Abuja: A SLM/A Insider's Perspective", Salah M. Hassan and Carina E. Ray (eds), *Darfur and the Crisis of Governance in Sudan: A Critical Reader*, Cornell University Press, Netherlands, 2009.

ACAR, İbrahim, *Küresel ve Bölgesel İlişkiler Zemininde Darfur Sorunu*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

AITA, Judy, "United States Seeks Sanctions on Sudan Officials", *State Department File*, 19.4.2006.

ALINGUE, Andebeng Labeu Madeleine, "Dinamicas del Africa en el Sistema Internacional: Procesos de Paz en Darfur-Sudan", *Oasis /Observatorio de Analisis de los Sistemas Internacionales*, No 13, 2007-2008.

AL-KHAZEN, Jihad, "Since the Victims are Arabs and Muslims", *Al-Hayat*, 13.4.2007.

AMNESTY INTERNATIONAL, http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/report/darfur-camps flooded-weapons-20080122 (27.12.2012).

ARABIE, Bahar, *Darfur: Road to Genocide*, AuthorHouse,Bloomington, 2012.

AYOUB, Muna Taha, "Political Motivation for Conflict in Darfur", *Peace File*, Africa and Middle East Studies Center, Khartoum, November/December 2003.

BARDAKÇI, Murat, "Galler Prensi'ni biliriz, Darfur Prensi'nden ise haberimiz yoktur", *Hürriyet*, 2.4.2006.

BAYRAM, Mürsel, *Darfur Sorunu'nun Uluslararası Boyuta Taşınmasında Küresel Enerji Politikalarının Rolü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir, 2013.

BECHTOLD, Peter K., "Darfur, The ICC and American Politics," *Middle East Policy*, Volume XVI, Number 2, Summer 2009.

UNITED NATIONS, "Beyond Emergency Relief: Longer-Term Trends and Priorities for UN Agencies in Darfur", United Nations Environment Programme, September 2010.

BILAL, Dia Eldin, "Who are the leaders of the rebellion movement in Darfur," *Sudan Nile*, 9.5.2004.

BLAIR, David, "Russia and China 'break Darfur arms embargo", *The Telegraph*, 9.3.2011.

BROWN, Gordon and SARKOZY, Nicolas, "We are pushing and pushing to save the Darfuris", *The Times*, 31.8.2007.

CAMPBELL, David, "Geopolitics and Visuality: Sighting the Darfur Conflict", *Political Geography*, Volume 26, Issue 4, May 2007.

INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, "China pushes Sudan to let UN troops into Darfur", 15.9.2006.

COLLINS, Robert O., *A History of Modern Sudan*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

EYES ON DARFUR, "Conflict Analysis," http://www.eyesondarfur.org/conflict.html (5 January 2012)

CRYER, Robert, "Sudan, resolution 1593, and international criminal justice", *Leiden Journal of International Law*, Volume 19, Issue 1, 2006.

ÇAKMAK, Cenap, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Darfur Krizi'ne Müdahil Olması ve ABD'nin Süpergüç Olarak Limitleri", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 3, No: 10, 2007.

DALAR, Mehmet, "İnsanlık Suçu ve Soykırım Tartışmaları Bağlamında Darfur Sorunu ve Türkiye", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 1, Sayı 12, Aralık 2009.

DEUTSCHE PRESSE AGENTUR, www.dpa.de, 9.11.2003.

THE TELEGRAPH, "Don't be emotional over Darfur, says Russia", 3.7.2007.

EL-TOM, Abdullahi Othman, "Darfuri People: Too Black for the Arab-Islamic Project of Sudan, *Irish Journal of Anthropology*, Volume 9, Issue 1, 2006.

FLINT, Julie and DE WAAL, Alex, *Darfur: A New History of a Long War*, Zed Books, New York, 2008.

GOGE, Warren, "Sudan flying arms to Darfur, UN panel reports", *International Herald Tribune*, 18.4.2007.

GRUNEWALD, François, "La Crise du Darfour: états de lieux, états des enjeux", *Diplomatie*, Juillet-Août 2007.

HARIR, Sharif, "Arab Belt versus African Belt: Ethno-Political Conflict in Dar Fur and the Regional Cultural Factors", *Short-Cut to Decay: The Case of the Sudan*, Nordiska Afrikainstitutet, 1994.

HERTZKE, Allen D., "The Shame of Darfur", *First Things,* No 156, October 2005.

HOLSLAG, Jonathan, "China's Diplomatic Manoeuvring on the Question of Darfur", *Journal of Contemporary China*, Volume 17, Issue 54, 2008.

HOLSLAG, Jonathan et al., *Chinese Resources and Energy Policy in Sub-Saharan Africa*, Brussels, 2007.

INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON DARFUR, *Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General (Pursuant to Security Council Resolution 1564 of 18 September 2004)*, 25 January 2005.

KAHN, Clea, "Conflict, Arms, and Militarization: The Dynamics of Darfur's IDP Camps", Small Arms Survey, *HSBA Working Paper 15*, Geneva, 2008.

KRISTOF, Nicholas D., "Will We Say 'Never Again' Yet Again?", *New York Times*, 31.3.2004

LANZ, David , "Save Darfur:A Movement and Its Discontents", *African Affairs*, Volume 108, Issue 433, 2009.

LARGE, Daniel, "China and the contradictions of "non-interference" in Sudan", *Review of African Political Economy*, Volume 35, Issue 115, 2008.

AL ARABIYA TV, "Leader of the Sudan Liberation Movement Abd Al-Wahed Al-Nur Supports Relations with Israel: An Israeli Embassy in Khartoum Will Serve the Interests of the Sudanese People", 10.10.2008.

HUMAN RIGHTS WATCH, "Leaked names highlight Sudan's failure to protect", 26 Aralık 2006.

MAMDANI, Mahmood, *Saviours and Survivors: Darfur, Politics, and the War on Terror*, Doubleday Religion, New York, 2009.

MAMDANI, Mahmood, "The politics of naming: genocide, civil war, insurgency", *London Review of Books*, Volume 29, Number 5, March 2007.

MATTHEW, Happold, "Darfur, the Security Council, and the International Criminal Court", *The International and Comparative Law Quarterly*, Voulme 55, Issue 1, January 2006.

MCGREGOR, Andrew, "Russia's Arms Sales to Sudan a First Step in Return to Africa: Part Two", *Eurasia Daily Monitor*, Volume 6, Issue 29, January 2011.

OBEID, Kamal Mohammad, *Darfur: The Absent Truth*, Khartoum, 2005.

ÖZKAN, Mehmet and AKGÜN, Birol, "Why Welcome Al Basheer? Contextualizing Turkey's Darfur Policy", *SETA Policy Brief No:45*, July 2010.

ÖZTÜRK, Hasan, "Darfur'da Yaşanan İç Savaşı Anlamak", *Avrasya Etütleri*, Afrika Özel Sayısı, 2011-2012.

PATEY, Luke A., "Against the Asian Tide: The Sudan Divestment Campaign", *Journal of Modern African Studies*, Volume 47, Issue 4, December 2009.

PAZARCI, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri,* II. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996.

PRUNIER, Gérard, *Darfur: The Ambiguous Genocide*, Hurst and Company, London, 2005.

REEVES, Eric, "Regime change in Sudan", *Washington Post*, 23.8.2004.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, "Remarks on the Sudan Strategy", http://www.state.gov/secretary/rm/ 2009a/10/130686.htm (19.10.2009).

REMY, Jean-Philippe, "Khartoum et les rebelles du Darfour négocient au Tchad", *Le Monde*, 2.5.2004.

SALIH, Kamal O., "The Internationalization of the Communal Conflict in Darfur and its Regional and Domestic Ramifications: 2001-2007," *Arab Studies Quarterly*, Volume 30, Issue 3, Summer 2008.

SENGUPTA, Somini, "War in Western Sudan Overshadows Peace in the South", *New York Times*, 17.1.2004.

STRAUS, Scott, "Darfur and the Genocide Debate", *Foreign Affairs,* Volume 84, Issue 1, January/February 2005.

HAARETZ, "Sudan says Darfur rebels have ties to Israel", 8 August 2004.

TEPECİKLİOĞLU, Elem Eyrice, Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri", *Afrika: Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2012.

THOMAS-JENSEN, Colin / SPIEGEL, Julia, "Activism and Darfur: slowly driving policy change", *Fordham International Law Journal*, Volume 31, Issue 4, 2008.

TOTTEN, Samuel, *An Oral and Documentary History of the Darfur Genocide*, Praeger Security International Series, ABC-CLIO, 2011.

KAYNAKÇA

ABUKAR, Hassan M., "Somalia: The Godane Coup and the Unraveling of Al-Shabaab", African Arguments, July 2, 2013, http://africanarguments.org/2013/07/02/ somalia-the-godane-coup-and-the-unraveling-of-al-shabaab-%E2%80%93-by-hassan-m-abukar/ (09.07.2014)

ADEGBULU, Femi, "Boko Haram: The Emergence of a Terrorist Sect in Nigeria 2009-2013", African Identities, Vol. 11, No 3, 2014, pp. 260-273.

ADESOJI, Abimbola, "The Boko Haram Uprising and Islamic Revivalism in Nigeria", Africa Spectrum, Vol. 45, No 2, p. 95-108.

AGBIBOA, Daniel E., "Boko-Haram and the Global Jihad: 'Do Not Think Jihad is Over. Rather Jihad Has Just Begun' ", Australian Journal of International Affairs, 2014, p. 4.

AGBIBOA, Daniel E., "Peace at Daggers Drawn? Boko Haram and the State of Emergency in Nigeria", Studies in Conflict and Terrorism, Vol. 37, No 1, 2014, pp. 41-67.

AGBIBOA, Daniel E., "Terrorism Without Borders: Somalia's Al-Shabaab and The Global Jihad Network", Journal of Terrorism Research, Vol. 5, Issue 1, 2014, pp. 27-34.

ARTOKÇA, İzzettin, "Eş Şebab Terör Örgütü – Somali", Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 23.06.2013, http://tasam.org/tr-TR/Icerik/5055/es_sebab_teror _orgutu_somali, s. 9 (09.07.2014)

BAEHR, Dirk, "The Somali Shabaab Militias and Their Jihadist Networks In The West", KAS International Reports, No 8, 2011, p.33-37.

BARTELL, Dawn / GRAY, David, "Hezbollah and Al Shabaab in Mexico and the Terrorist Threat to The United States", Global Security Studies, Vol. 3, No 4, Fall 2012, p.108.

BERSCHINSKI, Robert G., AFRICOM's Dilemma: The Global War on Terrorism, Capacity Building, Humanitarianism, and the Future of U.S. Security Policy in Africa, Carlisle, U.S. Army War College Publication, 2007, p.10.

BRYDEN, Matt, "The Reinvention of Al-Shabaab: A Strategy of Choice or Necessity?", Center for Strategic&International Studies A Report of the CSIS Africa Program, February 2014, p. 1-7.

BURNS, Avery, "Feeling the Pinch: Kenya, Al-Shabaab, and East Africa's Refugee Crisis", Refuge, Vol. 27, No 1, 2010, pp. 5-15.

CASIMIR, Ani / NWAOGA, C. T. / OGBOZOR, Chrysanthus, "Religion, Violence, Poverty and Underdevelopment in West Africa: Issues and Challenges of Boko Haram Phenomenon in Nigeria", Open Journal of Philosophy, Vol. 4, No 1, 2014, pp. 59-67.

CIA The World Factbook, "Nigeria", 30.05.2014, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html (18.06.2014)

CIA The World Factbook, "Somalia", 23.06.2014, https://www.cia.gov/library/publications/the -world-factbook/geos/so.html (03.07.2014)

DAVIS, Carlo, "Anatomy: African Terrorism: Boko Haram: Nigeria's Homegrown Terror Network", World Policy Journal, Vol. 29, No 16, 2012, p. 2.

DAVIS, Carmel, "AFRICOM's Relationship to Oil, Terrorism and China", Orbis, Winter 2009, pp. 122-136.

DEUTSCHE WELLE TÜRKÇE, "60 Kız Çocuğu Daha Kaçırıldı", 24.06.2014, http://www.dw.de/60-k%C4%B1z-%C3%A7ocu%C4%9Fu-daha-ka%C3%A7%C4%B1r%C4% B1ld%C4%B1/a-17733336 (28.06.2014).

FALEYE, Olukayode Abiodun, "Religious Corruption: A Dilemma of the Nigerian State", Journal of Sustainable Development in Africa, Vol. 15, No 1, 2013, p. 172.

FALOLA, Toyin / HEATON, Matthew M., A History of Nigeria, New York, Cambridge University Press, 2008, p. 136-209.

GOÏTA, Modibo, "West Africa's Growing Terrorist Threat: Confronting AQIM's Sahelian Strategy", Africa Security Brief, No 11, 2011, pp.1-3.

HARNISH, Christopher, "The Terror Threat from Somalia, The Internationalization of Al Shabaab", Report by the Critical Threats Project of the American Enterprise Institute, February 12, 2010, p. 16.

IDOWU, Amos Adeoye, "Security Laws and Challenges in Nigeria: The Boko Haram Insurgency", Journal of Applied Security Research, Vol. 8, Issue 1, 2013, pp. 118-134.

KAPLAN, Robert D. / SCHROEDER, Mark, "East Africa Rising", 24.07.2014, http://www.stratfor.com/sample/weekly/east-africa-rising, pp.1-3 (08.08.2014)

KRAXBERGER, Brennan M., "The United States and Africa: Shifting Geopolitics in an Age of Terror", Africa Today, Vol. 52, No 1, Fall 2005, pp. 47-68.

LOWTHER, Adam B., Americans and Asymmetric Conflict, Lebanon, Somalia and Afghanistan, London, Praeger Security International, 2007, pp. 102-110.

LYMAN, Princeton N. / MORRISON, Stephen J., "The Terrorist Threat in Africa", Foreign Affairs, January/February 2004, pp.1-7.

MAIANGWA, Benjamin / UZODIKE, Ufo O. / WHETHO, Ayo / ONAPOJO, Hakeem, "Baptism by Fire: Boko Haram and the Reign of Terror in Nigeria", Africa Today, Vol. 51, No 2, 2012, p. 41- 50.

MANTZIKOS, Ioannis, "Somalia and Yemen: The Links between Terrorism and State Failure", Digest of Middle East Studies, Vol. 20, No 2, 2011, p. 242-260.

MARCHAL, Roland, "A Tentative Assessment of the Somali Harakat Al-Shabaab", Journal of Eastern Africa Studies, Vol. 3, No 3, 2009, p. 381-404.

MESSENGER, JR., John C., "Reinterpretations of Christian and Indigenous Belief in a Nigerian Nativist Church", American Anthropologist, Vol. 62, Issue 2, 2009, p. 276.

MUKHTAR, Mohamed Haji, Historical Dictionary of Somalia, Oxford, The Scarecrow Press, 2003, p. 1-9.

MWANGI, Oscar Gakuo, "State Collapse, Al-Shabaab, Islamism, and Legitimacy in Somalia", Politics, Religiona and Ideology, Vol. 13, No 4, 2012, pp. 513-527.

"Nigeria's Boko Haram 'Uses Child", Al Jazeera English, 29.11.2013, soldiers'http://www.aljazeera.com/news/africa/2013/11/nigeria-boko-haram-uses-child-soldiers-201311291435525502.html (11.06.2014).

NURHAN, Aydın, Reflections of a Turkish Ambassador, İstanbul, TASAM Yayınları, 2013, pp. 255-258.

OBI, Cyril I, "Terrorism in West Africa: Real, Emerging or Imagined Threats?", African Security Review, Vol. 15, No 3, pp. 87-101.

ONAPOJO, Hakeem / UZODIKE, U. Okeke, "Boko Haram Terrorism In Nigeria: Man, The State and The International System", African Security Review, Vol. 21, No 3, 2012, p. 24-32.

ONUOHA, Freedom, "The Islamist Challenge: Nigeria's Boko Haram Crisis Explained", African Security Review, Vol. 19, No 2, 2010, pp. 54-67.

OSUMAH, Oarhe, "Boko Haram Insurgency in Northern Nigerian and the Vicious Cycle of Internal Insecurity", Small Wars & Insurgencies, Vol. 24, Issue 3, 2013, p. 536-560.

OYENIYI, Bukola Adeyemi, "One Voice, Multiple Tongues: Dialoguing with Boko Haram", Democracy and Security, Vol. 10, Issue 1, 2014, pp. 73-97.

PAYNE, Amy, "Terrorists Who Kidnap Little Girls", The Daily Signal, May 14, 2014, http://dailysignal.com/2014/05/14/nigeria-boko-haram-terrorists-kidnap-little-girls/ (02.07.2014).

PLOCH, Lauren, "Countering Terrorism in East Africa: The U.S. Response", CRS Report for Congress, November 3, 2010, pp. 4-10.

RAPOPORT, David C., "The Four Waves of Modern Terrorism", Anthropoetics, Vol. 8, No 1, Spring-Summer 2002, pp. 46-66.

ROITSCH, Paul E., "The Next Step In Somalia: Exploiting Victory, Post-Mogadishu", African Security Review, Vol. 23, No 1, 2014, pp. 3-16.

ROQUE, Paula Cristina, "Somalia: Understanding Al-Shabaab", Institute for Security Studies Situation Report, June 3, 2009, pp. 1-5.

SHINN, David, "Al Shabaab's Foreign Threat to Somalia", Orbis, Spring 2011, pp. 203-215.

TURK, Austin, "Sociology of Terrorism", Annual Review of Sociology, Vol. 30, 2004, pp. 271-286.

VILKKO, Valter, "Al-Shabaab: From External Support to Internal Extraction: A Minor Field Study on the Financial Support from the Somali Diaspora to Al-Shabaab", Research Paper, Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University, March 2011, pp. 1-29.

KAYNAKÇA

AUSWARTIGESAMT, Nigeria 2013, Kultur zwischen Tradition und Moderne, http://www.auswaertigesamt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Nigeria/Kultur-UndBildungspolitik_node.html (20.08.2014)

ADE AJAYİ, J. F., The African Experience with Higher Education, 1996

AKOVA, Yücel, Nijerya Bilgi Notu, 2012, www.counsellors.gov.tr/.../Nijerya%202012%20Ulk (20.08.2014)

AKOVA, Yücel, Gana Ülke Raporu, Ankara, 2011, www./Gana_ulke_raporu_2011%20(4).pdf (20.08.2014)

ARTOKÇA, İzzettin, Gana Cumhuriyeti, Afrika Ülke Raporları-2, 2012

ARAS, Nuri, Demokrasiye geçişinin 10.yılında Mandela'nın Ülkesi: Güney Afrika, http://www.osmannuriaras.com/Afrika.pdf (20.08.2014)

ARNOLD, Guy, Aid in Afrika, Kogan Page Ltd, London, 1979

ANAND, Sudhir ve RAVALLİON, Martin, ''Human Development in Poor Countries: On the Role of Private Incomes and Services'', 1993

BALKAR, Betül / ÖZGAN, Habib, Küreselleşmenin İlköğretim Kademesindeki Eğitim Sürecine Etkilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri, 2009

BARATTA, Mario, Der Fischer Weltalmanach. Zahlen, Daten, Fakten. Frankfurt,2000

BAŞ, Kemal, "Eğitim, Kalkınma, Gelir ve Doğurganlık Ilikşilerili: Mersin Örneği", 1997, Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi, Cilt 52, No: 1-4, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5568.pdf (25.8.2014)

BENGTSSON, Jan, The Interaction between Education and the Economy, Strabourg, 1993

BERGSTRESSER, Heinrich, Nigeria in Handbuch der Dritten Welt, 1992

BUNDESAMT FÜR MIGRATION UND FLÜCHTLINGE, Landerinformationsblatt Ghana, Haftungsausschluss, 2013

ÇOLAK, Murat, Eğitim ve Beşeri Sermayenin Kalkınma üzerine Etkisi, Kamu-İş; C:11, S:3/2010

DEPARTMENT OF EDUCATION SA, Education for All (EFA). Country Report South Africa 2009a, http://www.education.gov.za/dynamic/dynamic.aspx?pageid=329HYPERLINK (20.08.2014).

EKİCİ, Birol, Güney Afrika Cumhuriyeti Yönetim Sistemi, 2014, http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/21yy/GAfrika.pdf (20.08.2014)

EJELE, P.E., Language Use in a Multilingual Society: An Update on the Nigerian Situation, 2003

ERGÜN, Mustafa, "Eğitim ve Kalkınma", 3. Sosyal Bilimler Sempozyumu "Bölgesel Kalkınmada Eğitimin Rolü". 12-13 Mayıs 2011. Dicle Üniversitesi. Diyarbakır, 2011. 5-12.

GIZ (Deutsche gesellschaft für İnternationale Zusammenarbeit), Gesellschaft-Lander-Informations/Südafrika-Bildung, 2013 http://liportal.giz.de/suedafrika/gesellschaft/ (20.08.2014)

GÜLABİ, Hatice, Batı Afrika'nın Devi Nijerya Federal Cumhuriyeti`nin Jeopolitik Analizi, 2013

HILDEBRAND, Katja, Auswirkungen der sozialräumlichen Unterschiede in Bezug auf Bildung und Arbeitsmarkt, 2005

HUMBOLDT, Wilhelm von, Ideen zu einem Versucht, die Grenzen der Wirksamkeit des Staats zu bestimmen (Grenzen der Wirksamkeit), Stutgart, 1792

İBRAHİM, O. S., Sahra Altı Afrika ile Yüksek Öğrenimde Ortaklığa Doğru, http://www.tasamafrika.org/pdf/yayinlar/el-sammani-tr.pdf (20.08.2014)

KARA, Atanur, Historische Rekonstruktion und aktuelle Wirksamkeit der Bildungstheorien Wilhelm von Humboldts im internationalen und insbesondere türkischen Kontext, Hamburg, Verlag Dr. Kovac, 2014

KRAUSE, Brigitte, Das Schul- und Bildungssystem in Südafrika, 2010

KÜRESEL ORTAM, Bölgeler ve ülkeler, Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve doğal kaynakları, http://www.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/Aol-Kitaplar/Cografya_8/10.pdf (20.08.2014)

MAYR, Helena, Das Bildungswesen in Südafrika, 2013.

MAYR, Helena, Das Bildungswesen in Nigerien, 2014

MİLLİYET BLOG, Nijeya`daki Bako Haram Terörü ve gerçekler, 2012

http://blog.milliyet.com.tr/nijerya-daki-bako-haram-teroru-ve-gercekler/Blog/, (20.08.2014)

NATIONAL POPULATION COMMISSION, Population Census of the Federal Republic of Nigeria. Analytical Report at the National Level. Abuja, 1998.

OĞUZ, Mahmut, Afrika`da Misyonerlik, Bab-i-Alem Uluslararası Ögrenci Derneği, 2014, http://www.babialem.org/afrikada-misyonerlik-%E2%94%82-mahmut-oguz (20.08.2014)

OKUR, Emel, Güney Afrika Eğitim Sistemi, 2014

ÖRMECİ, Ozan, "Güney Afrika", Caspian Weekly, 2010, http://www.academia.edu/363429/_Ormeci_Ozan_2010_Guney_Afrika_Caspian_Weekly (22.08.2014)

PUTSC, Christian, Die Welt, Bevölkerungswachstum, 2014, www.welt.de/politik/ausland/article131157709/2050-muss-Afrika-zwei-Milliarden-ernaehren.html (20.08.2014)

RAJİ, M.N., Professionalisierung von Bildungs- und Berufsberatung in Nigeria-Analyse der nationalen und internationalen theoriebegründeten Konzeptentwicklung und der Vernetzung der Akteure, Dresden, 2011

REHKLAU, Christine, Das Bildungswesen in Südafrika, Waxmann 2013

SAMBUR, Bilal, Gana'dan İzlenimler: Batı Afrika'nın Giriş Çıkış Kapısında, Ağustos, 2012. Sayı: 318, Sayfa: 46, http://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d318s046m1(22.08.2014)

SCHUSTER, Jennifer, Gleiche Bildung für Alle? Die Südafrikanische Schulbildung 17 Jahre nach dem Ende der Apartheid, 2011

SCHIELE, Siegfried, Politik und Unterricht, Südliches Afrika, Stuttgart, 2003.

SIRADAĞ, Abdurrahim, Gana İzlenimleri, 2013, http://abdurrahimsiradag.blogspot.com/2013/07/gana-izlenimleri-10-14-temmuz-2013.html (20.08.2014)

SOFUNKE, Biodun, National Language Policy for Democratic Nigeria, 1990

SOUTH AFRICAN GOVERNMENT, Information, 2009, http://www.info.gov.za/aboutsa/education.htm (20.08.2014)

STATSSA, Mid-Year population estimates, 2010, http://www.statssa.gov.za/publications/ (20.08.2014)

SUBAŞI, Evren, Nijerya Federal Cumhuriyeti Ülke Profili, 2009.

TURAL, Nazım, Güney Afrika'da siyahların 'apartheid' mücadelesi, 2012, http://t24.com.tr/haber/guney-afrikada-neler-olmustu-1,219930 (20.08.2014)

TEPAV: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Anayasa Çalışma Metinleri1/Güney Afrika Anayasası: "Bir Ülkenin Ruhu", 2007, http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/344 (20.08.2014)

TUSKON, Nijerya Ülke Ülke Raporu, Mayıs 2013, http://www.izisad.org/LinkClick.aspx?fileticket=OSJ2pqaf75I%3D&tabid=134 (20.08.2014)

TÜTKOĞLU, Adil, ''Üretimde ve Tüketimde İnsan Faktörünün Önemi,'' 1994.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Nijerya'nın Siyasi Görünümü, 2011, http://www.mfa.gov.tr/nijerya-siyasi-gorunumu.tr.mfa (20.08.2014)

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Türkiye Afrika İlişkileri, 2014. http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa (20.08.2014)

T.C. PRETORIA BÜYÜKELÇİLİĞİ, Güney Afrika Cumhuriyetinin Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile ticari ve ekonomik ilişkileri, Pretoria, 2012 http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/ZA/Guney_Afrika_Yillik_Rapor_2007.pdf (20.08.2014)

T.C. PRETORİA BÜYÜKELÇİLİĞİ, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari-Ekonomik İlişkileri, 2007.

ZIVENGE, W, A., Colonial Legacy of Repressive Education Curriculum, Africa's Greatest Challenge and Cause for Underdevelopment, Conference on Interaction and Interrelation in Africa , IUA publication , Khartoum, 2006.

WELL, Claus, Ghana-Entwicklungspolitische Studie am Beispiel Ghanas, München, GRIN Verlag,1999.

WORLD BANK REPORT, Bericht der Weltbank SWP 440, Hochschulbildung in Entwicklungs Ländern, Analyse 1980.

WOODHAL, M, Economics of Education: A Review. In: G. Psacharopoulos, 1987,

Economics of Education: Research and Studies, Pergamon Press, Oxford, 1-7.

WORLD BANK, World Development Indicators, 2007, http://data.worldbanj.org/country/south-afrika (20.08.2014)

KAYNAKÇA

ADAR, Korwa G. / MUNYAE Isaac M., "Human Rights Abuse in Kenya Under Daniel Arap Moi, 1978-2011," African Studies Quarterly, C.V, No:1, Kış 2001, s. 6 http://www.africa.ufl.edu/asq/v5/v5i1a1.pdf (3 Ocak 2014)

BBC NEWS, Kenya's Dubious Elections, http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7175694.stm (3 Ocak 2014)

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA), The World Factbook 2014, Washington, DC, 2014

DAHL, Robert Alan, How Democratic Is The American Constitution, Yale University Press, 2003

FIRESTONE, Matthew, Kenya (Lonely Planet Country Guides), Lonely Planet Publications, 2009.

HASSAN, Mai O, Continuity Despite Change: Executive Power and Kenya's New Constitution: Democratiation, 2013, s. 10 http://scholar.harvard.edu/files/mhassan/files/constitution.pdf (3 Ocak 2014).

HORNSBY, Charles, Kenya A History Since Independence, New York, 2012

KENYA VISION 2030, A Globally Competitive and Prosperous Kenya, Ekim 2007, s. 210, https://www.opendata.go.ke/download/jih3-amby/application/pdf (26 Temmuz 2014)

KIRUI, Kipkemoi arap / MURKOMEN, Kipchumba, The Legislature: Bi-Cameralism Under the new Constitution, Society For International Development Constitution Working Paper no. 8, 2011

KITI Alfred / FISCHER, Hilke, "Kenya's President Uhuru Kenyatta marks one year in office", Deutsche Welle, 8 Nisan 2014 http://www.dw.de/kenyas-president-uhuru-kenyatta-marks-one-year-in-office/a-17551845 (14 Temmuz 2014)

KRAPF, Johann Ludwig, Extract From Krapf's Diary, 13 Mayıs 1850

KRAMON, Eric / POSNER, Daniel N., "Kenya's New Constitution", Journal of Democracy, V.XXII, No:2, 2011.

KUSHNER, Jacob "Kenya: One Month After Westgate Attack, Police Still Abusing Somali Muslims", Global Post, 22 Kasım 2013, http://www.globalpost.com/dispatches/globalpost-blogs/rights/westgate-somalis-kenya (14 Temmuz 2014)

MOE, Terry M. / CALDWELL, Michael, "The Institutional Foundations of Democratic Government: A Comparison of Presidential and Parliamentary Systems", Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE) 150/1 (1994), 171-195

NAGILA, Robert "Kenya Security Crackdown", China Central Television, 18 Nisan 2014, http://english.cntv.cn/2014/04/18/VIDE1397781844110923.shtml (14 Temmuz 2014)

NG'ANG'A, Joseph / GITONGA, Samuel, "Million Acre Irrigation Project To Be Launched By President Kenyatta", Kenya News Agency, 2014, http://kenyanewsagency.go.ke/?p=9257 (14 Temmuz 2014)

OKOTH, Assa, A History of Africa: 1915-1995, East African Educational Publishers Ltd., Kenya, 2006, s. 87.

PFLANZ, Mike, "New law 'shackles' Kenya's free press", The Telegraph, 1 Kasım 2013 http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/kenya/10421453/New-law-shackles-Kenyas-free-press.html (4 Ocak 2014)

PFLANZ, Mike, "ICC postpones start of Kenyan president Uhuru Kenyatta's crimes against humanity trial", The Telegraph, 31 Ekim 2013 http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/kenya/10418146/ICC-postpones-start-of-Kenyan-president-Uhuru-Kenyattas-crimes-against-humanity-trial.html (4 Ocak 2014)

KAYNAKÇA

ACHARYA, Amitav, "Human Security" John Baylis, Stewe Smith and Patricia Owens (ed.) *The Globalization of World Politics*, Oxford Universty Press, 4th Edition, 2008, p. 492.

BESADA, Hany ve WERNER, Karolina (2014), "An assessment of the effects of Africa's water crisis on food security and management", *International Journal of Water Resources.*

BOOTH, Ken. (1991), "Security and Emancipation", *Review of International Studies* Cilt,17, Sayı,4: ss:313–326.

CILLIERS, Jakkie Human Security in Africa, 2004, The African Human Security Initiative, s.9, http://www.issafrica.org/uploads/AHSIMONO1.PDF (15.8.2014)

HUSSEIN, Muhammed A., "*From State to Human Security: Institutionalizing and Operationalizing Human Security in Africa*" Wolfgang Benedek ed. Mainstreaming Human Security in Peace Operations and Crises Management, Routledge: New York, 2011, ss: 214-243.

KAVAS, Ahmet "Afrika'da Siyasi Bunalıma Mahkum edilen Ülke: Somali", 09.01.2007, http://tasam.org/trTR/Icerik/492/afrikada_siyasi_bunalima_mahkum_edilen_ulke_somali (21.8.2014)

KING, Garry / MURRAY, Christopher J.L., "Rethinking Human Security", *Political Science Quarterly,*Vol. 116, No. 4, 2002. ss:585-610.

KUMSA, Asfaw / JOHNS, John F., "Climate Change and Human Security in Africa", *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, Vol.17, No.6, Secember 2010.

LUNDSGAARDE Erik / ROCH Martha, "Mapping Development Trends in Africa", Eric Lundsgaarde (ed.) AfricaTowards 2030, Palgrave, MacMillian, 2011, s. 36.

MACFARLANE, S. Neil / KHONG, YuenFoong, *Human Security and the UN: A Critical History*, United Nations Intellectual History Project, Indiana, 2006.

OVALI, Şevket, "Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 10, 2006.

PARRIS, Roland, "Human Security: Paradigm Shiftor Hot Air?", *International Security,* Vol. 26, No. 2, Fall, 2001, ss. 87-102, s. 88.

ŞAKİROĞLU, Muhammed, "Somali'de Kıtlık Felaketi", SETA Rapor, Sayı 47, Aralık 2011,

TANGÖR, Burak, "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı: 30, 2012, ss.59-92.

BM ve İnternet Kaynakları

AUNCDP (African Union Non-Aggression and Common Defence Pakt), 2005, http://www.au.int/en/sites/default/files/AFRICAN_UNION_NON_AGGRESSION_AND_COMMON_DEFENCE_PACT.pdf (10.7.2014)

UN High Comissioner for Refugees (2014), http://www.unhcr.org/pages/4a02d7fd6.html (17.8.2014)

DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ (WHO), Somali Güncel Sağlık Raporu, http://www.who.int/hac/crises/som/somalia_health_update_june2014.pdf (17.08.2014)

OCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), http://www.unocha.org/somalia/coordination/clusters/education (22.08.2014)

UNHDR (UN Human Development Report), (1990), http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf (13.07.2014)

UNCTD (UN Conference on Tradeand Development, 2014 Least Developed Countries List), http://unctad.org/en/pages/Publications/TheLeastDevelopedCountriesReport.aspx (10.8.2014)

UNHDR (UN Human Development Report), (1994), http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf (13.7.2014)

OSAA (United Nations Office of the Special Advisor on Africa), "Human Security in Africa", (December, 2005)

UNDP (UN Human Development Report), (2012), http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/HDR/Africa%20HDR/UNDP-Africa%20HDR-2012-EN.pdf (10.6.2014)

UNDP (Human Development in Africa), (2014), http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/2014/PDF/Chapter_PDF/04_Chapter4_AEO2014_EN.light.pdf (10.6.2014)

UN SOMALIA HUMAN DEVELOPMENT REPORT, (2012), http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/HDR/Arab%20States/HDR-Somalia-2012-E.pdf (10.6.2014)

UNDP TÜRKİYE, "2013 İnsani Gelişme Raporu", http://www.tr.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/hdr/T%C3%BCrkiye%20De%C4%9Ferlendirmesi.pdf (24.8.2014)

UNPR (UN Poverty Report), "Rethinking Poverty", *UN Report on the World Situation 2010*, United Nations, New York, 2009,http://www.un.org/esa/socdev/rwss/docs/2010/fullreport.pdf (20.7.2014)

ORSAM, "Somali'de Bitmeyen Siyasi Kriz" *ORSAM Rapor*, No:163, Temmuz 2013.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Somali'nin Siyasi Görünümü, http://www.mfa.gov.tr/somali-siyasi-gorunumu.tr.mfa (16.7.2014)

KAYNAKÇA

ACEMOĞLU, Daron / ROBINSON, James, *Why Nations Fail?*, London, Profile BooksLtd, 2013.

ACEMOĞLU Daron / ROBINSO, James, *Whyis AfricaPoor?*, Economic History of Developing Regions, 2010, vol. 25(1), p. 21-48.

AFRICAN DEVELOPMENT BANK, OECD, UNDP, African Economic Outlook 2014, http://www.africaneconomicoutlook.org/en(07.08.2014)

AFRICAN DEVELOPMENT BANK and GFI, Illicit Financial Flows and the Problem of Net Resource Transfers From Africa: 1980-2009, http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Illicit (04.08.2014)

AFRICAN DEVELOPMENT BANK GROUP, AUC and UNECA, African Statistical Yearbook 2014, http://www.afdb.org/en/documents/publications/african-statistical-yearbook/(26.07.2014)

ARBACHE, Jorge / GO, Delphin S. / PAGE, John, (2008), "Is Africa's Economy at a Turning Point?", The World Bank Policy Research Paper, 4519.

ARTADI, Elsa V. / MARTIN, Xavier Salai, (2003), "The Economic Tradgedy of XXth Century: Growth in Africa", NBER Working Papers, 9865, p.31.

BAL, Harun, "İktisadi Gelişme ve Doğal Kaynaklar: Geçiş Ekonomileri Çerçevesinde Bir İnceleme", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, 2011, p. 87-104.

BOLT, Jutta / van ZANDEN, Jan Luten (2013). The First Update of the Maddison Project; Re-Estimating Growth Before 1820. Maddison Project Working Paper 4. http://www.ggdc.net/maddison/maddison-project/abstract.htm?id=4 (09.09.2014)

BP, Statistical Review of World Energy, June 2014, www.bp.com/statistical-review (10.08.2014)

FISMAN Raymond / MIGUEL, Edward, *Economic Gangsters: Corruption, Violence and Poverty of Nations, (Ekonomi Haydutları: Yolsuzluk, Şiddet ve*

Ulusların Yoksulluğu), trans. Tuncel Öncel, Ankara, Efil Yayınevi, 2011.

FRENCH Howard W., *ABD Afrika'da Farkı Nasıl Kapatabilir?*, Bloomberg Businessweek, s. 10-16 Ağustos 2014.

IMF, Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa, Fostering Durable and Inclusive Growth, 2014, www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2014/afr/eng/sreo0414.pdf, April 2014.

LEWIS, Zenia / SCHNEIDMAN, Witney, 2014, The US-Africa Leaders Summit: Deepening Trade and Commercial Ties", http://www.brookings.edu/blogs/africa-in-focus/posts/2014/07/24-deeping-trade-commercial-ties (14.08.2014)

MADDISON, Angus (2007), Contours of the World Economy I-2030AD, Oxford University Press.

OECD / AfDB / UNDP, *African Economic Outlook 2014: Global Value Chains and Africa's Industrialisation,* OECD Publishing, 2014.

PAMUK, Şevket, *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014

TEPEBAŞ, Ufuk, "Afrika'nın 2012 Gündemi: Bölgesel Ekonomik İşbirliği ve Ekonomik Dönüşüm", http://www.ufuktepebas.com/afrikanin-2012-gundemi-bolgesel-ekonomik-isbirligi-ve-ekonomik-donusum (20.8.2014)

TEPEBAŞ, Ufuk, "Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika", İstanbul, TASAM Yayınları, 2013

TRANSPARENCY INTERNATIONAL, Corruption Perception Index, www.transperancy.org (11.08.2014)

UNCTAD, Economic Development in Africa Report: Catalysing Investment for Transformative Growth in Africa, New York and Geneva, 2014

UNECA, United Nations Economic Commission for Africa, Economic Reporton Africa Addis Ababa, 2013

UNECA, United Nations Economic Commission for Africa Managing Africa's Natural Resource Base for Sustainable Growth and Development, Addis Ababa, 2013

UNDP, Human Development Report 2014, www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdfPublications (20.07.2014)

UNICEF, Generation 2030 *Africa,* UNICEF Publications, August 2014

WORLD BANK, World Development Indicators, www.wb.org(12.08.2014)

WORLD BANK, Doing Business Project, www.doingbusiness.org/data/exploretopics/protecting-investors (18.08.2014)

WORLD BANK, Global Competitiveness Report 2014-2015, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf

WHO (World Health Organization), World Health Statistics, 2014, www.who.int (02.08.2014)

KAYNAKÇA

ANGEY, Gabrielle, l'ouvertureturque à l'Afrique: uneévolution de la politiqueétrangèreturque? (internetten erişilebilen tez).

HAZAR, Numan, Turkish Policy of Opening Upto Africa, Khartoum, Center for Strategic Studies, 1999.

HAZAR, Numan, La Politiqued'Ouverture de la Turquievers le ContinentAfricain, Yaoundé, Université de Yaoundé II, Institut des Relations Internationales, 2000.

HAZAR, Numan, Turkey's Opening-upto Africa, ASAM Perspective, Ankara, Center for Eurasian Strategic Studies, 2008.

HAZAR, Numan, Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye Afrika İlişkileri, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırma Kurumu (USAK) yayınları, 2011.

HAZAR, Numan, La Turquie en Afrique: Un Bilan de la Mise en Oeuvredu Plan d'Action, QuinzeAnsAprès, Ankara, Ortadoğu Stratejik Araştırma Merkezi (ORSAM), 2012, İngilizce ve Türkçe çevirileri ile birlikte üç dilli yayın.

HAZAR, Numan, Why Africa is Important, Dış Politika Foreign Policy, Volume XXXIX.No 12, Ankara, 2013,p. 49-60.

HAZAR, Numan, African Economies, Opportunities and Risks, The Case of Ghana and Turkey's African Policy, Uluslararası Ekonomik Sorunlar (T.C. Dışişleri Bakanlığı), Yıl 13, sayı 46, Mayıs 2013, sayfa 19-30.

HAZAR, Numan, Afrika Açılımı: Türk Dış Politikasının Stratejik Başarısı, Afrika, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Ülke Özel Yayınları, İstanbul, Şubat 2014, sayfa 24-28.

UNESCO, HistoireGénérale de l'Afrique, Volume IV et Volume V, Paris, PrésenceAfricaine/Edicef/UNESCO, 1991.

KARAGÜL, Soner / ARSLAN, İbrahim, Türkiye'nin Afrika'ya Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 9,Sayı 35, 2013, sayfa 21-55.

KAVAS, Ahmet, Osmanlı-Afrika İlişkileri, İstanbul, Kitabevi, 2011.

OBA, Ali Engin, ''Türk Diplomasisi ve Afrika'', Prof. Dr. Hasret Çomak (Editör), 21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi, Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2010, sayfa 489-499.

SHINN, David and Eisenman, Joshua, China and Africa, a Century of Engagement, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2012.

ÖZKAN, Mehmet, Turkey's Rising Role in Africa, Turkish Policy Quarterly, Volume 9, Number 4, p. 93-105.

RENZİ, Federico de, La PoliticaesteradellaTurchia in Africa: Neo-ottomanesimo o Post-kemalismo? (2002-2012, CeMiss, 15.10.2012.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Afrika'ya Açılım Eylem Planı, Ankara, , II. Basım, Ağustos 1999.

TEPEBAŞ, Ufuk, Afrika'nın Yapısal Değişimi, http://www.ufuktepebas.com/Afrikanin-yapisal-degisimi/

TEPEBAŞ, Ufuk, Büyük Güçler ve Afrika, 21. Yüzyılda Çok Boyutlu Afrika Rekabeti, İstanbul TASAM Yayınları, 2010.

TEPEBAŞ, Ufuk, Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika, Kalkınma, Güvenlik ve Ortaklık, İstanbul, TASAM Yayınları, 2013.

UÇAR, Ahmet, Unutulmayan Miras, Güney Afrika'da Osmanlılar, İstanbul, Çamlıca Basım Yayın ve Ticaret A.Ş., 2008.

VARLIKLAR, Sevim, Turkish Development Aid to Somalia: The Humanitarian Show case of a Middle Power, Master Thesis, University of Wroclaw, Faculty of Social Sciences, Institut of International Studies, Wroclaw 2013.

KAYNAKÇA

AFRICAN ECONOMIC OUTLOOK, Macroeconomic Prospects, http://www.africaneconomicoutlook.org/en/outlook/forecast/ (05.8.2014)

BRAINARD, Lael S., "An Empirical Assesment of the Proximity-concentration Trade-off Between Multinational Sales and Trade", The American Review, Vol. 87, No 4, 1997, p.520-544.

BERGSTRAND, Jeffrey H.,"The gravity equation in international trade: Some microeconomic foundations and empirical evidence", The Review of Economics and Statistics, Vol. 67, No 3, 1985, p. 474–481.

EGGER, Peter, "An Econometric View on the Estimation of Gravity Models and the Calculation of Trade Potentials" The World Economy, Vol. 25, No 2, 2002 p. 297-312.

EGGER, Peter, / PFAFFERMAYR, Michael, "The proper panel econometrics pecification of the gravity equation: A three-way model with bilateral interaction effects", Empirical Economics, Vol. 28, No 3, 2003, p. 571-580.

EŞİYOK, Ali B., Türkiye İmalat Sanayinin Teknolojik Yapısı: Sürdürülebilir mi?, İktisat ve Toplum Dergisi, Sayı: 31-32, Mayıs-Haziran 2013, S. X, http://www.inovasyon.org/pdf/B.AliEsiyok.Imalat.San.TeknoYap%C4%B1.pdf (10.7.2014)

GROS, Daniel / SELÇUKİ Can, "The Changing Structure of Turkey's Trade and Industrial Competitiveness for the EU", January 2013, www.iai.it/pdf/GTE/GTE_WP_03.pdf (25.7.2014)

HYMER, Stephen H., " The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment",Cambridge, The MIT Press, 1976.

JOHANSON, JanVahlne, Jan-Erik "The Internationalization Process of The Firm- A Model of Knowledge Development And Increasing Foreign Market Commitments, Journal of International Business, Vol. 8, No. 1.23-32.

MUSLIM POPULATION IN THE WORLD, http://www.muslimpopulation.com/africa/ (20.7.2014)

ÖZKAN, Mehmet, "Turkey's rising role in Africa", Turkish Policy Quarterly, Vol. 9, No. 4, 2010, p. 93-105.

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI, Onuncu Kalkınma Planı, 2013.

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI, Serbest Ticaret Anlaşmaları, http://www.ekonomi.gov.tr/sta/ (21.8.2014)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI, 2023 Türkiye Ihracaat Stratejisi ve Eylem Planı, *www.ekonomi.gov.tr/upload/slogan/ihracat_stratejisi.pdf* (15.6.2014)

TRADE MARK EAST AFRICA, "Turkey Boosts Bridges with East African Economies", http://www.trademarkea.com/turkey-boosts-bridges-with-east-african-economies/ (15.8.2014)

TODAY'S ZAMAN, "Turkey's increasing trade with Africa hoped to combat CAD", http://www.todayszaman.com/news-345572-turkeys-increasing-trade-with-africa-hoped-to-combat-cad.html (25.7.2014)

3. Basım

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE DEĞİŞİM YÖNETİMİ

İlke, Yöntem ve Süreçler

Doç. Dr. M. Akif Helvacı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1350
Eğitim No.: 272
ISBN : 978-605-320-256-1
© 3. Basım, Kasım 2015

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE DEĞİŞİM YÖNETİMİ

Doç. Dr. M. Akif Helvacı

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul-@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Helcavı, M. Akif.
Eğitim Örgütlerinde Değişim Yönetimi / M. Akif Helvacı
3. Basım, XVIII + 278 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-256-1
1. Değişim 2. Örgüt Geliştirme 3. Yönetim 4. Değişim Yönetimi (eklenecek)
5. Okul 6. Eğitim Örgütleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÜÇÜNCÜ BASIMA ÖN SÖZ

Öncelikle kitabın üçüncü baskısını gerçekleştirmekten mutluluk duyduğumu belirtmek isterim. Üçüncü baskıya duyulan ihtiyaç, eğitim alanında ilgi gördüğünün de bir göstergesi olduğunu düşünüyorum.

Bu yayının amaçlarından biri de çok hızlı bir değişim ve dönüşümün yaşandığı bu zaman dilimi içinde, ülkemizde örgütlerin özellikle de eğitim örgütlerinin değişiminde ve yönetiminde daha profesyonel bir sürecin işlemesi konusunda bir farkındalığın oluşmasını sağlamaktı. Bu bağlamda kitabın, hedefine bir parçada olsa ulaşmış olduğunu görmemiz, beni daha da mutlu etti.

Üçüncü baskısında kitap, geçen beş yıl içerisinde üretilen yeni bilgilerle geliştirilmiştir. Bu çerçevede kitabın içeriğine "Değişim Sürecinde Sinizm" ve "Değişim Sürecinde Duyguların Yönetimi" konuları eklenmiştir.

Kitabın, Türk Eğitim Sisteminin daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması açısından tüm eğitim yöneticilerine ışık tutmasını diler, kitabın hazırlanmasında emeklerini esirgemeyen başta Hocalarıma, öğrencilerime ve Nobel yayınevi çalışanlarına teşekürlerimi sunarım.

Doç.Dr. M. Akif HELVACI

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....1

BÖLÜM I

DEĞİŞİM İLE İLGİLİ KAVRAMLARIN TANIMLARI VE DEĞİŞİM TÜRLERİ.....11
Değişim Türleri.....22

BÖLÜM II

ÖRGÜTSEL DEĞİŞİMİN TEMELLERİ.....23
Örgütsel Değişim Süreci ve Doğası.....23
Değişim Sürecinde Duyguların Yönetimi ve Bireyi Anlama.....32
Değişim Sürecinde Örgütü Tanıma ve Anlama.....45
Örgütün Değişme ve Gelişme Alanları.....48
Örgütsel Değişimi Gerekli Kılan Güçler.....51
Örgütsel Değişime Karşı Direniş Kaynakları.....62
Direnişleri Önleme Yaklaşımları.....67
Değişim Sürecinde Örgütsel Sinisizm (Cynicism).....77
Değişim Sürecinde Güç Alan Analizi Uygulamaları.....80
Örgütsel Değişme Yaklaşımları.....83
Örgütsel Değişime Acil / Ani Yaklaşım.....84
Örgütsel Değişime Planlı Yaklaşım.....86
Değişim Modelleri.....92

BÖLÜM III

DEĞİŞİM YÖNETİMİNİN KURAMSAL TEMELLERİ 115
Değişim Yönetimi Stratejileri 119
Deneysel–Mantıksal Stratejiler 120
Güç Kullanma–Zorlama Stratejileri 123
Kuralcı–Yeniden Eğitici Stratejiler 124
Değişim Yönetimi Yaklaşımları 128
Değişim Yönetiminde Mantıksal Yaklaşımlar 129
a) Araçsal Yaklaşımlar 129
b) Etkileşimsel Yaklaşımlar 129
c) Bireysel Yaklaşımlar 130
Değişim Yönetiminde Politik Yaklaşımlar 132

BÖLÜM IV

DEĞİŞİMİ MERKEZE ALAN YÖNETİM YAKLAŞIMLARI 135
Toplam Kalite Yönetimi ve Temel Özellikleri 136
Eğitim Kurumları Açısından Toplam Kalite Yönetimi 141
a) Yönetim Açısından 146
b) Öğrenciler Açısından 147
c) Öğrenme Açısından: TKY Uygulaması 148
Benchmarking (Kıyaslama) 148
Değişim Yönetiminde Poka Yoke (hata önleyiciler) 150
Öğrenen Örgüt ve Temel Özellikleri 154
Öğrenen Örgütlerin Beş Disiplini 157
1) Sistem Görüşü 157
2) Kişisel Üstünlük 158
3) Zihinsel Modeller 158
4) Paylaşımcı Bir Vizyon Oluşturma 159
5) Takım Halinde Öğrenme 159
Öğrenen Örgüt Olarak Okul 160
Değişim Mühendisliği 164
Stratejik Yönetim ve Stratejik Planlama 168

BÖLÜM V

ÖRGÜT GELİŞTİRME 179
Örgüt Geliştirmede Değişim Uzmanları 184
Örgüt Geliştirme Sürecinin Ögeleri 185
Örgüt Geliştirme Aracıları 187

BÖLÜM VI

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE DEĞİŞİM VE YÖNETİMİ.....199
Eğitsel Değişimin Bir Alanı Olarak Okul Geliştirme.....211
Değişim Sürecinde Öğretmen.....215
Değişim ve Vizyon.....218
Değişim ve Okul Kültürü.....224
Değişim Yönetiminde Okul Müdürünün Rolü.....227
Değişim Yönetiminde Okul Müdürünün Liderliği.....247
Dönüşümcü (Transformasyonel) Liderlik.....248

KAYNAKÇA.....263

KONU DİZİNİ.....277

KAYNAKÇA

Açıkalın, A.(1995). **2020 Yılında Benim Okulum.** Ankara: Eğitim Yönetimi Dergisi, Sayı:1, PEGEM yayınlları.

Akoğlan Kozak, M ve Genç, V. (2014). Değişim Sürecinde Ortaya Çıkan Direnci Önlemede Duyguların Yönetiminin Önemi: Hizmet İşletmeleri Açısından Bakış Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2014, 1(2), 81-92

Aksoy, H.H. (2000). Değişme ve Yenileşme. **Yönetici Adaylarının Eğitimi Semineri. Ders Notları.** A.Ü. Yayınları

Aktan, C.(1999). **Toplumsal Dönüşüm ve Türkiye.** AD Kitapçılık AŞ. İstanbul.

Alberg, M.S. (2000). **A Study of Organizational Leadership: New Standards and Changing Roles for the Principalship.** Unpublished Doctorate's Thesis, The University of Memphis. http://umi.com/Prequest**.** Haziran, 2002.

Alıç, M.(1990). **Genel Liselerde Örgütsel Değişme İhtiyacı.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. No:15.

Alkan, M.(1992). **Ortaöğretimde Yenileşme.** Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Alkan, C. (1997). **Eğitim Teknolojisi.** Ankara: Anı Yayınevi.

Anderson, M.E. (1991). **Principals. How to Train, Recruit, Select, Induct and Evoluate Leaders For America's Schools**. ERIC Clearinghouse on Educational Management College of Education. University of Oregon.

Arabacı, İ.B. (2002). **Müfredat Labaratuvar Okulları (MLO)'da Stratejik Plnalama Uygulamalarının Değerlendirilmesi. (Malatya İli Örneği).** Yayınlanmamış Doktora tezi. A.Ü. Sosyal Bil. Ens.

Armstrong, M.(1992). **Human Resource Management; Strategy and Action**. Kogan Page Ltd., London.

Aydın, A. (1991). Planlı Kalkınma Döneminde Gerçekleştirilen Örgüt Geliştirme Programlarının Değerlendirilmesi. **TODAİE. Kamu Araştırması genel Raporu.** Ankara: TODAİE Yayınları.

Aytaç, T.(2000). **Eğitim Yönetiminde Yeni Paradigmalar. Okul Merkezli Yönetim.** Ankara: Nobel Yayın Dağ.Ltd.

Aytaç, T. (2002). Post Modern Eğitim Yöneticisi. **21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu.** (1617 Mayıs). Ankara: Ank.Ün. Eğitim Bilimleri Fak. Yayınları, Yayın No: 191

Badavan, Y. (1993). **Educational Innovation and Primary School Supervision in Turkey.** (Unprinted Ph.D. Thesis). The Universty of Leicester.

Bakioğlu, A. (1994). Değişim ve Yenilikte Okul Yöneticisinin Rolü: İngiltere ve Amerika'daki uygulamalar. **Yaşadıkça Eğitim.** Ocak/Şubat, Sayı 32.

Balcı, A. (1998). Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri. **Türkiye'de Eğitim Yönetimi.** (Prof.Dr. Ziya Bursalıoğlu'na Armağan). Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları. İstanbul.

Balcı, A. (2000).**Örgütsel Gelişme Kuram ve Uygulama.** İkinci baskı. Ankara: PEGEM A Yayıncılık.

Balcı, A.(2000b).İkibinli Yıllarda Türk Milli Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi ve Yönetimi. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. Yıl:6, Sayı:24.

Balcı, A. (2000c). **Örgütsel Sosyalleşme: Kuram, Strateji ve Taktikler.** Ankara: PEGEM A Yayıncılık

Balcı, A. (2001a). **Etkili Okul ve Okul Geliştirme.** İkinci Baskı. Ankara: PEGEM A Yayıncılık.

Balcı, A. (2001b). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler.** (3. Baskı). Ankara: PEGEM A Yayıncılık.

Bass, B.M., and Avolio, B.J. (1994). **Improving organizational effectiveness. Through transformational leadership.** London / New Delhi: SAGE Publications.

Başaran, İ.E.(1992). **Yönetimde İnsan İlişkileri.** Yönetsel Davranış. Ankara: Gül Yayınevi.

Başaran, İ.E.(1993).**Eğitim Yönetimi.** Ankara: Gül Yayınevi.

Başaran, İ.E. (2000). **Yönetim.** Ankara. Umut Yayım, Dağıtım. Üçüncü Baskı.

Beach, D. S. (1980). **Personnel: The Management of People at Work.** MacMillan

Publishing Co., Inc. New York.

Bennis, W. And Nanus, B. (1985). **Leaders: The Strategies for Taking Charge.** New York: Harper and Row.

Berg, R.; Vandenberghe, R. and Sleegers, P. (1999). **Management of Innovations from a CulturalIndividual Perspective.** School Effectiveness and School Improvement. Vol.10, No.3, pp.321351

Bergüner, G. (1998). **Eğitimde Toplam Kalite.** Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. Yıl:4, Sayı:13.

Black, J.S.and Porter, W. L. (2000). **Management: Meeting New Challenges.** Prentice Hall.

Bolman, L.G. and Deal, T.E. (1984). **Modern Approaches to Understanding and Managing Organizations.** San Fransisco: Jossey Bass.

Bryk, A.S. and Driscoll, M.E.(1988). **An Emprical İnvestigation of the School as Community.** Chicago: University of Chicago, Dept of Education.

Budak, G. (1995). **Mükemmel Yönetim Stratejileri.** İstanbul. Capital Guide 13

Budak, G. (1998). **Yenilikçi Yönetim Yaratıcı Birey.** İstanbul:Sistem Yayıncılık:177 Araştırma İnceleme Kitapları.

Buchanan, D. and Boddy, D. (1992). **The Expertise of the Change Agent.** Hemel Hempstead: Prentice Hall.

Burford, M.E.(2001). **Leadership proficienciences for Effective Elementary School Prıncıpals: Perceptions of Principals and Teachers in St. Louis County Schools.** Unpublished Doctorate's Thesis, Saint Louis University. http://umi.com/ Prequest**.** Haziran, 2002.

Burnes, B.(1996). **Managing Change.A Strayegic Approach to Organizational Dynamics.** London. San Fransisko. Financial Times.

Bursalıoğlu, Z.(1991). **Eğitim Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış.** Ankara: PEGEM Yayınları.

Büyüköztürk, Ş.(2002). **Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı.** Ankara: PEGEM Yayınları.

Cafoğlu, Z. (1996). Değişen Eğitim Sistemindeki Değişmezlik. **Yeni Türkiye. Eğitim Özel Sayısı.** Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri yayınları. OcakŞubat. Yıl:2. Sayı7.

Calabrese, R.L. (2000). Recasting Educational Administration Programs as Learning Organizations. **The Internetional Journal of Educational Management.** 14/5, 210215.

Chaleff, I. (2001). Değişmesine Değişelim, Ama Nasıl?. İstanbul: **Executive Excellence.** Temmuz. Yıl: 5, Sayı:52

Champy, J. And Nohria,N. (1996). **Fast Forward: The Best İdeas on Managing Business Change.** Boston, Mass.Harward Business School.

Clarke, L.(1994). **The Essence of Change.** London:Prentice Hall.

Cummings, T.G ve Worley, C.G. (1997). **Organization Development and Cgange.** Sauth Western College Publishing. Cincinati, Ohio.

Çalık, T. (1997). Türk Milli Eğitiminin Örgütsel Değişme İhtiyacı. **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi.** Cilt 17, Sayı 2.

Çelik, V. (1996). "Eğitimsel Reform İçin Yeni Bir Okul Kültürü,"

Eğitimize Bakışlar. Editör: İlhami Fındıkçı.İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları, 1996, ss.103-116.

Çelik, V.(2000). **Eğitimsel Liderlik**. Ankara: PEGEM A Yayın-ları.

Çelikten, M.(2000).Okul Yöneticilerinin Değişimi Yönetimi Becerileri. **Eğitim ve Bilim Dergisi.** Cilt 26, Sayı:19.

Çetin, K. ve Yalçın, M. (2002). Milli Eğitim Bakanlığı Yönetici Eğitimi Programlarının Değerlendirilmesi. **21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu.** (1617 Mayıs). Ankara: Ank.Ün. Eğitim Bilimleri Fak. Yayınları, Yayın No: 191.

Çoban, H. (1997). **Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş.** İstanbul. İnkılap Kitabevi.

Daft, L.R. (1989). **Organization Theory and Design.** Third Edition. West Publishing Company. San Fransisco.

Dalin, P.; Rolff, H.G. and Kleekamp, B. (1993). **Changing school Culture.** London:Cassel.

Dalin, P. (1998). **School Development Theroies and Strategies.** Wellington House 125 Strand London.

Damanpour, F. (1992). Organizational size and innovation. **Academy of Management Journal**, 34, 555590.

Davis, B. and Elison, L.(1997). **School Leadership for the 21 st Century.** London and New York.

Dawson, P. (1994). **Organizational Change**: A Processual Approach. Paul Chapman Publishing.

Dervitsiotis, K.N. (1998). The Challenge of Managing Organizational Change: Exploring The Relationship of Reengineering, Developing Learning Organizations and Total Quality Management. **Total Quality Management,** Feb. 98, Vol.9 Issue 1, p.109.

Dinçer, Ö.(1992). **Örgüt Geliştirme.** İstanbul: Timas Basım, Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Doğan, E. (2002). **Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi.** İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Doğan, H. (2000). Bilgi Teknolojileri ve Eğitimi. **Adım Dergisi. Eğitim Özel Sayısı.**

Drucker, P.F.(1996). **Gelecek İçin Yönetim, 1990'lar ve Sonrası.**(Çev:Fikret Üçcan). Ankara: Türkiye İş Bankası Yay.

Drucker, P.F. (1996). **21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları.** İstanbul. Çev. İ. Bahçıvangil ve G. Gorbon. Epsilon Yayıncılık.

Duck, J.D. (1999). Değişim Yönetimi, Dengeleme Sanatı, Değişim. **Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler.** Çev. Meral Tüzel.Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası.

Durna, U.(2002). **Yenilik Yönetimi.** Ankara: Nobel Yayınları.

Düren, Z.(2000). **2000'li Yıllarda Yönetim.** İstanbul Alfa Yayınları**.**

Eales White (1998). **Takım Lideri.** (Tercüme: Ali Çimen). İstanbul: Timaş Yayınları.

Erdoğan, İ. (2002). **Eğitimde Değişim Yönetimi**. Ankara: PEGEM A Yayıncılık

Erdoğan, İ. (2000). **Okul Yönetimi ve Öğretim Liderliği**. Ankara

Eren, E. (2000). **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.** İstanbul. Beta Yayınları

Ergün, M. (1996). **Eğitim Felsefesi.** Ankara. Ocak Yayınları.

Erkan, H. (1994). **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme.** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Everard, B.,Morris, G.(1990). **Effective School Management.** London: Paul Chapman Publishing.

Fidler, B.(1996). **Strategic Planning for School improvement.** London: Financial Times.

Ford, J.D ve Ford, L.W. (1995). **The Role of Conversations in Producing Intentional Change in Organizations**. Aced. Manage.Rev. 20 (3):54170.

French, W.L. ve Bell, C.H. (1978). **Organization Development.** Englewood: Prentice Hall Inc.

Fullan, M.G.(1988). Research in to Educational İnnovation. **Understanding School Management.** Open University.

Fullan, M.(1991). **The New Meaning of Educational Change.** New York, Teachers' College Press.

Fullan, M. (1992).**Succesful School Improvement.** Open University Press Celtic Court 22 Balmoor Buckingham and 1900 Frost Road, Suite 101 Bristol, USA.

Fullan, G.M. (1998). Planning, doing and coping with change. **Organizational Effectiveness and improvement in Education.** Edited by Harris, Bennet and Preedy. Open University Press. USA.

Gibson, J.L; Ivancevich, J.M.; Donnelly, J.H. (1991). **Organizations.** Printed State of Amerika. Richard D. Irwın, Inc.

Glatter, R. (1985). The Management of School İmprovement. Understanding **School Management.** Open University Press. Milton Keynes. Philadelphia.

Güçlü, N.; Yılmaz, G. ve Demirçelik, E. (2014). İl Milli Eğitim Müdürlüklerinde Görev Yapan Yöneticilerin Türk eğitim Sisteminde Yapılan Değişikliklere İlişkin Görüşleri. Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl: Ocak 2014 • Cilt-Sayı: 39 ss: 85-95 ISSN: 1300-8889 DOI: 10.15285/EBD.2014397399

Güven, İ. (2001). **Değişen Çağda Öğretmenlerin Değişen Rolleri. 2000 Yılında Türk Milli Eğitim Örgütü ve Yönetimi. Ulusal Sempozyumu.** Ankara. H.Hüsnü Tekışık Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı.

Güvenç, B. (1976). **Sosyal ve Kültürel Değişme**. Ankara.Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Güzelcik, E. (1999). **Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı.** İstanbul: Sistem Yayıncılık

Hall, G.E.;Hord, S. and Griffin, T. (1980).**Implementation at the School Building Level: the Development and Analysis of NineMini Case Studies**. Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association.

Hammer, M. and Champy, J. (1993). **Reengineering the Corporation.** New York, Harper Business.

Hammer, M. and Stanton, S.A.(1998). **Değişim Mühendisliği Devrimi. Ne Yapmalı, Ne Yapmamalı?** Çev. Sinem Gül. Sabah Kitapları.

Hampton, D. (1977), **Contemporary Management**, McGraw-Hill Co

Hanson, E.M (1996).**Educational Admınıstration and Organizational Behavıor.** Printed in the United States of America.

Hargreves, D.H. and Hopkins, D. (1991). **The Empowered School.** London: Cassel

Helvacı, M. A. (2003). Performans Yönetim Sürecinde Performans Değerlendirmenin Önemi. **Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi.** Yıl:2002, Cilt:35, Sayı:12.

Helvacı, M.A. (2004). **Resmi İlköğretim Okullarında Görev Yapan İlköğretim Okul Yöneticilerinin Değişimi Yönetme Yeterliklerinin Değerlendirilmesi.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Ün. Eğitim Bilimleri Ens. Ankara.

Herman, J. J. &Herman, L. (1994). Making Change Happen. Thousands Oaks: Corwin Press.

Hesapçıoğlu, M. (2003). Okul, 'New Public Management' ve Toplam Kalite Yönetimi. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.** May 2003. Volume 3. Issue 1.

Hesselbein, F. (1999). The Key to Cultural Transformation. **Leader to Leader.** No.12, Spring 1999. **.** A Publication of the Drucker Foundation and JosseyBass, Inc. http://www.pfdf. org/leaderbooks/l2l/spring99. 08.07.2002.

Hopkins, D., Enskill, M.,West,M.(1994).**School İmprovement in an Era of Change.** London: Cassel.

Huberman, M. (1984). **Innovation Up Close: How School Improvement Works.** New York: Plenum Press.

Huczynski, A. and Buchanan, D. (1991). **Organizational Behaviour.** Prentice Hall International (UK) Ltd.New York.

Hussey, D.E.(1997). **Kurumsal Değişimi Başarmak.** İstanbul: Rota Yayınları.

Hussey, D.(1998). **Daha İyi Nasıl Değişim Yönetimi.** İstanbul: Kogan Page Yayınları.

Jamali, D. (2004). Changing management paradigms: implications for educational institutions. www.emeraldinsight.com/0262-1711.htm

James, C. ve Connolly, U. (2000). **Effective Change in Schools.** London and New York. Curran Publishing.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). **Yeni İnsan ve İnsanlar.** (10. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi

Kanji, G.P. (1996). Can Total Quality Management Help Innovation? Total Qulity Management, 7(1), 39.

Kanter, R.M., Stein, B.A. and Jick, T.D.(1992). **The challenge of organizational change**. New York: Maxwell Macmillan İnternational.

Kaptan, Z. (2001). Öğretmen Yetiştirmede Yeniden Yapılanma. **2000 Yılında Türk Milli Eğitim Örgütü ve Yönetim. Eğitimde Yansımalar:IV Ulusal Sempozyumu**. Öğretmen H.H.Tekışık Eğitim Geliştirme Vakfı Yayınları: 4, Ankara.

Karasar, N.(1991). **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler.** 4. Basım Ankara.

Karip, E. (1996b). Etkili eğitim sistemlerinin geliştirilmesi. **Eğitim Yönetimi** 2: 245-257.

Karip, E. (1996a). **Eğitimde Değişimin Uygulanması.** Gazi Üniversitesi. Gazi Eğitim Fakültesi**.**

Karip, E. (1997). **Eğitimde Yeniliklerin Uygulanmasını Etkileyen Etkenler.** Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. Yıl:3, Sayı:1.

Karslı, M.D. **Yönetsel Etkililik.** Ankara: 2. baskı. PEGEM A Yayıncılık.

Katz, D. ve Kahn, R.L. (1977). **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi.** (Çev: H. Can, Y. Bayar) Ankara: TODAİE 167.

Kavrakoğlu, İ.(1994). **Sinerjik Yönetim.** Kalder Yayınları, İstanbul.

Keser, H. (2000). **Eğitimde Yeni Teknolojilerle Öğretmenin Değişen Rolü. Adım. Bilimsel Düşüncenin Ürünü.** Lefkoşa. Ateş Matbaası.

Khalil, T.M. (2000), Management of Technology: The Key to

Competitiveness and Wealth Creation, McGraw-Hill Companies, New York, NY.

Koçel, T. (1999). **İşletme Yöneticiliği.** İstanbul. Beta Yayınları.

Koçel, T. (2003). İşletme Yöneticiliği. (Genişletilmiş 6.Bası). Beta Yayınları.

Kotter, J.P (1998).Winning at Change. **Leader to Leader.** A Publication of the DruckerFoundation and JosseyBass, Inc.

http://www.pfdf.org/leaderbooks/121/fall98. 10.07.2002

Kotter, J.P. (1996). **Leading Change.** Harvard Business School Press. Boston, Massachhusetts.

Larwood, L. (1998). **Organizational Behavior and Management.** Boston: Kent Publishing.

Leigh,A. (1988). **Effective Change**. London:İnstitute of Personnel Management.

Leithwood, K. and Montgomery, D.J. (1985). **The Role of the Principal in School İmprovement in Austın.** G. et all (ed), Research on Effective Schools, Academic Press, New York.

Leithwood, K. ve Jantzi (1990). **Transformational Leadership: How Principal can Help Reform School Culture.** Paper Presented at Canadian Association for the Study of Educational Administration. Annual Meeting.

Leithwood, K.A. (1994). **Leadership for school resctructuring.** Educational Administration Quarterly, 30 (4), 498518.

Little, J.W. (1990). **The mentor phenomenon and social organization of teaching in Cazden,** C.(ed). Review of Research in Education 16, Washington DC:AERA.

Louis, K. ve Miles, M.B. (1990).**İmproving the Urban High School: What Worksand Why.** New York, Teachers' Collage Press.

Lunenburg, F.C ve Ornstein, A.C. (1992). **Educational Administration.** California: Wadsworth Publishing Company.

Markus, M.L. (1983). **Power, Politics and MIS implementation. Communications of the ACM.** London.

Marsh, J. (1992). **The Quality Toolkid, Reading.** 1 F S Internationality.

McLaughlin, L.M. (2000). **The school Principal as change agent: An explanatory case study.** Unprinted Doctorate Thesis.

www.umi. com. Dıgıtal Dıssertatıons. Oklohama State University.

McColman, J and Paton, R.A. (1992). **Change Management: A Guide to Effective Implementation.** Paul Chapman Publishin: London.

Miles, M. (1986).**Research Findings on the Stages of School Improvement.** Conference on Planned Change, Ontario Instute for Studies in Education, Toronto.

Miller, R.I. (1990). **Major American Higher Education Issues and Challenges in the 1990.** Jessica Kingsley, London.

Morrison,K. (1998). **Management Theories forEducational Change.** Paul Chapman Publishig Ltd. London.

Myers, D.G. (1996). **Social Psychology.** Holland: The McGrawHill Companies, Inc.

Nadler, D.A. (1993). **Concepts for the management of organizational change**. Inc.Mabey and B.Mayon White(eds), op.cit.

Newstrom, J.W. and Davis, K. (1997). **Organizational Behavior. Human Behavior at Work.** McGrawHill Companies.

Nicholls, A. (1983). **Managing Educational Innovation** , George Allen and Unvin Ltd. London.

Nicholas, G and Huseer, M.S. (1999). Theories of Organizational Dynamics and Development. **The Greduate School Of America: March 1, 1999.** http://webclass.cgu.edu.au/management.

Nickols, F. (2000). "Knowledge Management and Process

Performance", http://home.att.net/-nickols/KM-and-Processes.htm (04. 10. 2004'te alındı)

Özdemir, S. (1995). **Eğitimde Örgütsel Değişme. Ders Geçme ve Kredili Sistem Üzerine bir Araştırma.** MEB: Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. Ankara.

Özdemir, S. (1996). Okula Dayalı Yönetim. **Eğitim Yönetimi.** Yıl:2, Sayı:3, Yaz, 421, 426.

Özdemir, S. (1997). **Eğitimde Örgütsel Yenileşme.** Ankara: PEGEM A Yayınları.

Özdemir, S. ve Cemaloğlu, N. (2003).**Eğitimde Örgütsel Yenileşme ve Karara Katılma.** http://www. Sitetky.com 2003.

Özden, Y. (1999). **Eğitimde Dönüşüm. Eğitimde Yeni Değerler**. Ankara: PEGEM A Yayınları.

Ozankaya, Ö. (1984). **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**. Ankara.

Pehlivan Aydın, İ. (2001). **Yönetsel, Mesleki, Örgütsel Etik.** (2. Baskı). Ankara: PEGEM A Yayınları

Peker, Ö. (1994). "Toplam Kalite Yönetiminin Eğitim Sistemine Uygulanabilirliği". **Amme İdaresi Dergisi,** Cilt27, Sayı2.

Peterson, K. (1995).**Critical Issue: Leading and Managing Change and Improvement**. University of WisconsinMadison. Date Posted:1995. www.NCREL.org. 10.15.2002.

Pettigrew, A and Whipp, R. (1993). **Understanding the Environment.** In Mabey, ***C*** and MayonWhite, B(eds): The Open Unıversty/ Paul Chapman Publishing.

Plant, R. (1987). **Managing Change and Making it Stick.** London: Fontana

Pugh, D. (1993) **Understanding and Managing Organizational Change**. Mabey and B. Mayon White (eds),op.cit.

Qian, Y. (2007). *A Communication Model of Employee Cynicism Toward Organizational Change. Dissertation of Doctor of Philosophy*, Ohio University, s. 36.

Quinn, J.B.(1993). **Managing Strategic Change.** In C. Mabey and B. MayonWhiye (ed), op. Cit

Rainey, H. (2003). Understanding and Managing Public Organizations. San Francisco: Jossey-Bass.

Ravichandran, T. (1999**).** Redefining organizational innovation Towards Theoretical Advancaments. **Journal of High Tecnology Management Research,** Fall 1999, Vol. 10 Issue 2.

Reichers, A. E., Wanous, J.P. and Austin, J. T. (1997), Understanding and Managing Cynicism about Organizational Change, *Academy of Management Executive*, 11 (1), 48-59.

Reilly, F. K. and Edgar A.N. (1995). **Investment.** Fourth Edition

Philadelphia : The Dryden Press.

Riches, C. (1993). Leadership in the Effective School. Unit 4 of E326, Module 2: **Managing for School Effectiviness.** Milton Keynes:Open University Press.

Rosenholtz, S.(1989). **Teachers' Workplace: The Social Organization of Schools.** New York, Longman.

Robbins, S.P (1994). **Essentials of Organizational Behavior.** San Diego State University. Prentice Hall International, Inc.

Rogers, E. (1995). **Diffusion of Innovation.** Fourth Edition.The Free Press, New York.

Ronneberg, J.S. (2000). **The Urban School Leader as Change Agent: Case Studies of Three Urban School Principals.** (Unprinted Doctorote Thesis).Universty of Mınnesota. Dissertation Abstracts İnternational. DAIA 61/01, P.50,

Jul 2000. http://umi.com/Prequest. Haziran, 2002.

Sabuncuoğlu, Z., Tüz, M. (1998). **Örgütsel Psikoloji.** Bursa. Alfa Yayınları.

Sadler, P. (1999). **Management Consultancy.** (Edited by Philip Sadler). London: Kogan Page

Sağlam, M.(1982). **Örgütsel Değişme.** TODAİE Yayınları. Yayın No:185, Ankara.

Salisbury, D.F. and Conner, D.R.(1994). How to succeed as a manager of an educational change project. **Educational Tecnology.** 34 (6), 1219.

Sallis, E. (1997). Total Quality Management in Education. London. Kogan Page Limited.

Sarason, S. (1982).**The Culture of School and the Problem of Change.** Boston:Allyn and Bacon.

Schermerhorn, J.R. (1989). **Management and Productivity.** Third Edition. Printed in the united States.

Senge, P. (1990). **The Fifth Discipline: The Art and Practise of the Learning Organization.** London:Century Business.

Sergivonni, T.J. (1992). **Moral Leadership: Getting to the Heart Of School Reform.** San Francisco: JosseyBass.

Smith, G.A., Rıtter, D. Ve W. Tuggle (1993). "Benchmarking: The

Fundamental Questions,"Marketing Management, Vol 2, No 3, s:43-48.

Sparks, D.(1993). 13 Tips for Managing Change in Schools. **Education Digest**, Feb93, Vol.58 Issue 6, p13. Database: Academic Search Primier.

Spitulnik, N.R. (2001). **How Elementar Principals Perceive the Changes in Their Roles and Their Schools As a Result of**

Massachusetts Education Reform. www.umi.com Proquest. Dıgıtal. (Unprinted Doctorate Thesis). University of Massahusetts Amherst.

Stacey, R.D. (2000). **Strategic Management and Organisational Dynamics.** England. Financial Times. Prentice Hall.

Stanley, D.J., Meyer, J.P., Topolnytsky, L. (2005). "Employee Cynicism and Resistance to Organizational Change". Journal of Business and Psychology, Vol. 19, No. 4 (Summer, 2005), pp. 429-459 Published by: Springer Stable: http://www.jstor.org/stable/25092912

Stewart, V.(1983). **Change: The Challenge for Management**. McGraw Hill, London.

Stoll, L. and Fink, D. (1996). **Changing our Schools :Linking School Effectiviness and School Improvement.** Milton Keynes:Open University Press.

Şimşek, Ş., Akgemci, T., Çelik, A. (1998). **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Şişman, M. (2002). **Öğretim Liderliği**. Ankara: PEGEM A Yayıncılık.

Tangerud, H. and Wallin, E.(1983). **Values and Contextual Factors in School İmprovement.** Paris: CERL OECD

Tanrıöğen, A.(1995). Değişikliğe Karşı Direnme ve Eğitim Yöneticilerinin Direnme Karşısındaki Rolleri. **Çağdaş Eğitim,** 211, ss:812

Taymaz, H. (1997). **Uygulamalı Okul Yönetimi.** Ankara : A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak.Yayınları. No : 180.

Tezcan, M.(1984). **Soayal ve Kültürel Değişme**. Ankara.

Titiz, M.T. (1999). **Ezbersiz Eğitim "Yol Haritası".** İstanbul: Beyaz Yayınları.

Tofler, A. (1996). **Gelecek Korkusu. Şok.** (6.Baskı).(Çev.Selami Sargut). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Toklucu, E.(2001). MEB. Merkez Teşkilatının Yapısına Ait Sorunlar ve Çözüm Önerileri. **2000 Yılında Türk Milli Eğitim Örgütü ve Yönetim. Eğitimde Yansımalar:IV Ulusal Sempozyumu**. Öğretmen H.H.Tekışık Eğitim Geliştirme Vakfı. Ankara.

Toptan, K.(2001). Yeniden Yapılanma. **2000 Yılında Türk Milli Eğitim Örgütü ve Yönetim. Eğitimde Yansımalar:IV Ulusal**

Sempozyumu. Öğretmen H.H.Tekışık Eğitim Geliştirme Vakfı. Ankara.

Töremen, F. ve Çankaya, İ. (2008). Yönetimde Etkili Bir Yakla şım: Duygu Yönetimi. *Kurumsal Eğitimbilim Dergisi,* 1(1), 33-47.

Tshubwana, T.S. (2006).The role of the principal in managing change at secondary school level in the Limpopo province. Master Thesis. University of South Africa.

TuckerLadd, P., Merchant, R., and Thurston, P.W. (1992). School Leadership: Encouraging leaders for change**. Educational Administration Quarterly, 28(3), 397409.**

Türk, E. (1998). **Cumhuriyet Döneminde Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütünde Yapı Boyutundaki Değişmeler.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tural, N. (2002). **Eğitim Finansmanı**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ünal, S. (1999). **Eğitim Örgütlerinde Toplam Kalite Yönetimi Ögeleri ve uygulamalarında Karşılaşılan Engeller.** Ankara. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. Yıl:4, Sayı:13,

Weindling, D. and Earley, P. (1988). How Heads Manage Change. **Understanding school Management.** Edited by Ron Glatter et all.Open University Press.

Whitaker, P. (1998). **Managing Change in schools.** Open University Press Buckinham Philadelphia.

White, R. E. (1998). **Daha İyi Nasıl Takım Lideri**. (Tercüme: Ali Çimen). İstanbul: Timaş Yayınları

Woods, R.H. (1997). **Human Resources Management.** Educational Institute, American Hotel and Motel Association.

Yedinci Beş yıllık Kalkınma Planı (19962000). **Resmi Gazete.** Sayı: 22354, 25.07.1995.

Yukl, G. (1994). **Leadership in Organizations.** Englewood Cliffs, N.Y.:Prentice Hall.

2. Basım

EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Hüseyin Öztürk
Doç. Dr. İzzet Döş
Öğr. Görv. Mustafa Uysal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 800
Mühendislik-Teknik No.: 165
ISBN : 978-605-133-701-2
© 2. Basım, Kasım 2015

EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Hüseyin Öztürk, Doç. Dr. İzzet Döş, Öğr. Görv. Mustafa Uysal

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öztürk, Hüseyin., Döş, İzzet., Uysal, Mustafa.
Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme / Hüseyin Öztürk, İzzet Döş, Mustafa Uysal
2. Basım, VIII + 220 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-701-2
1. Eğitim 2. Ölçme 3. Değerlendirme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Eğitimin en temel unsurlarından biri de Ölçme ve Değerlendirmedir. Öğrenme-öğretme süreçleri sonucunda; öğrenmenin ne kadar gerçekleştiğini, gerçekleşme derecesini, gerçekleşmemiş ise bunun nedenlerini bilmemiz gerekir. Bunları bilemediğimiz zaman, ortada gerçek anlamda öğrenme ve eğitim yok demektir. Ölçülemeyen şeyin de ne olduğunu bilemeyiz. Bu bakımdan anlamsızlıkların eğitim olarak ifadelendirilmesi doğru değildir.

Eğitim-öğretimde ölçme işlemlerinin kolayca yapılması pek mümkün değildir. Bunu yapabilmek için bir takım temel bilgilere ihtiyaç vardır. Aksi halde "öğretmen bilen kimsedir, bildiklerini de doğru olarak ölçebilir" anlayışı egemen olur ki, bu yargı da, bir anlamda **"**dervişin kerameti kendinden menkuldür**"** sözünün doğruluğu iddiasını ortaya çıkarır.

Bu çalışmamız; öğretmenlere, eğitim-öğretim etkinliklerini yerine getirirken yardımcı olmanın yanında, öğretmen adaylarına da mesleğe hazırlanmada önemli bir kaynak olacaktır. Bu anlayışa uygun olarak örnekler; genelde uygulanabilir nitelikte ve öğretim etkinliklerinin içinden verilmiş, öğretmenlik için hemen her yıl yapılan Kamu Personeli Seçme Sınavına (KPSS) da kaynak olması bakımından uygulamalı olarak gösterilmiştir.

Bu çalışmamız; eğitim-öğretim etkinliklerinde özel alan olarak "Ölçme Değerlendirme" ye katkıda bulunan bütün emek sahiplerinin katkılarını taşımaktadır. Bu çalışmaların sahipleri ise farklı bir anlatım biçimi ile kendilerinden önceki ve halen yapılan çalışmaları dillendiren, örnekleyen ve yazıya dökenlerdir.

Bu çalışmamızın toplumsal gelişime katkısı bulunan öğretmenlere yol göstereceğini ve daha iyi nesiller yetiştirmelerinde katkı sağlayacağını ümit etmekteyiz.

Kitabın yayın aşamasında katkı ve emekleri geçen başta Nobel Yayıncılığın genel yayın yönetmeni Nevzat ARGUN ve Şerikan KARA olmak üzere diğer çalışanlara teşekkürü bir borç biliriz.

Doç. Dr. Hüseyin ÖZTÜRK
KSÜ Eğitim Fak. Öğretim Üyesi
huseyinozturk46@gmail.com

Doç. Dr. İzzet DÖŞ
KSÜ Eğitim Fak. Öğretim Üyesi

Öğr. Görv. Mustafa UYSAL
N. Ü. Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: EĞİTİM VE ÖLÇME İLİŞKİSİ 1
1. EĞİTİM VE ÖLÇME İLİŞKİSİ 1
1.1. Ölçme 1
1.2. Nesne-Nitelik-Boyut-Birim-Ölçen (Kişi, Makine)-Ölçüm 2
2. ÖLÇMEDE KULLANILAN BİRİM VE BİRİM TÜRLERİ 4
2.1. Ölçmede Sıfır Kavramı 4
2.2. Değişken 6
3. ÖLÇME VE ÖLÇEK TÜRLERİ 8
3.1. Sınıflama (Gruplama-Kategorileme) Ölçekleri 9
3.2. Sıralama (Dereceleme) Ölçekleri 9
3.3. Eşit Aralıklı Ölçekler 9
3.4. Oranlı Ölçekler 10
4. DEĞERLENDİRME 10
4.1. Tanımaya-Yerleştirmeye Yönelik Değerlendirme 13
4.2.Biçimlendirme-Yetiştirmeye Yönelik Değerlendirme (Formative) 14
4.3.Değer Biçmeye Yönelik Değerlendirme (Summatif) 14
4.4. Alternatif Değerlendirme Yaklaşımları 15
5. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ARASINDAKİ FARKLAR 16
6. ÖLÇME İŞLEMLERİNDE HATA VE YAKLAŞIK DEĞER ALMA 17
6.1. Hata Çeşitleri 19
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORU ÖRNEKLERİ 21

Bölüm 2: ÖLÇME ARAÇLARININ ÖZELLİKLERİ 35
1. ÖLÇME ARAÇLARININ ÖZELLİKLERİ 35
1.2. Geçerlilik 36
2. GÜVENİLİRLİK 42
2.1 Güvenilirlik Katsayısının Bulunması İçin İzlenebilecek Yollar 43
2.2. Güvenilirlik Kestirme Yöntemleri 43
2.3. Güvenilirlik Nasıl Temin Edilir? 45
2.4. Güvenilirliği Artırma Yolları 45
3. KULLANIŞLILIK 46
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORU ÖRNEKLERİ 48

Bölüm 3: EĞİTİMDE KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI 65
1. EĞİTİMDE KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI 65
1.1. Sınav Planları ve Özellikleri 66
1.2. Ölçme Araçlarının (Sınav) Türleri 68
1.3. TESTLER 69
1.4. Tamamlamalı (Boşluk Doldurmalı) Testler 74
1.5. Tamamlamalı Testlerde Dikkat Edilecek Noktalar 76
2. YAZILI SINAVLARI PUANLAMA YÖNTEMLERİ 77
2.1. Yazmalı sınavlarda dikkat edilecek noktalar: 78
2.2. İşaretlemeli Testler 78
2.3. Doğru-Yanlış Türü Testler 79
2.4. Doğru-yanlış testlerde dikkat edilecek noktalar; 79
2.5. Çoktan Seçmeli Testler 80
3. Kontrol Listesi 89
3.1. Öğrenci Ürün Dosyası Değerlendirme Formu 90
4. TEST DIŞI TEKNİKLER 90
5. PORTFOLYO DEĞERLENDİRME 92
5.1. Geleneksel Değerlendirme Yöntemleriyle Portfolyo Değerlendirme Yönteminin Karşılaştırılması 99
5.2. Örnek Öz Değerlendirme Formu 99
5.3. Akran Değerlendirme 101
5.4. Kavram Haritaları 101
6. ALTERNATİF DEĞERLENDİRME ARAÇ VE YÖNTEMLERİ 104
6.1. Görüşme (Mülakat) 104
6.2. Gözlemler 105
6.3. Sözlü Sunum 105
6.4. Örnek 105
6.5. Projeler 105
6.6. Öz Değerlendirme 106
6.7. Akran Değerlendirme 106
6.8. Dereceli Puanlama Anahtarı (Rubric) 106
6.9. Dereceli Puanlama Anahtarı Kullanmanın Nedenleri 106
6.10. Dereceli Puanlama Anahtarı Geliştirme Aşamaları 107
6.11. Kavram Haritaları 107
7. GENEL ÖĞRENCİ İZLEME FORMU 109
7.1. Problem çözme için bütüncül dereceli puanlama anahtarı 110
7.2. Problem Çözme İçin Öğrenci Raporu 112
7.3. Grup Değerlendirme 112
7.4. Öz Değerlendirme 117
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORU ÖRNEKLERİ 120

Bölüm 4: ÖLÇME SONUÇLARININ İFADELENDİRİLMESİ 137
1. ÖLÇME SONUÇLARININ İFADELENDİRİLMESİ 137
1.1. Verileri Sözel Yollarla İfade Etme 137
1.2. Verileri Tablolar Halinde İfade Etme 138
1.3. Verileri Grafikle İfade Etme 138

1.4. Verileri İstatistiki İşlemlerle İfade Etme 138
2. ÖLÇME SONUÇLARI ÜZERİNDE YAPILAN İSTATİSTİKÎ İŞLEMLER .. 138
2.1. Frekans Tablosu Oluşturmak 140
2.2. Frekans Tablosunun Özellikleri 140
2.3. Verileri Basamaklama ve Aralık Katsayısı Bulma 141
3. VERİLERİ GRAFİKLE İFADE ETME 143
3.1. Sütun Grafiği (Frekans Poligomu) 143
3.2. Dik Çizgili Grafik 144
3.3. Kırık Çizgili Grafik 145
4. VERİLERİ İSTATİKSEL İŞLEMLERLE İFADE ETME 147
4.1. Yığılma Ölçüleri (Merkezi Eğilim Ölçüleri):Nokta Değer Belirten Ölçülerdir. 148
4.2. Yayılma Ölçüleri (Merkezi Değişim Ölçüleri):Alan Değer Belirten Ölçülerdir. 148
5. YIĞILMA ÖLÇÜLERİ 148
5.2. Ortanca (Meydan) 149
5.3. Gruplandırılmış Verilerde Ortanca (Medyan) Hesaplama; 151
6. ARİTMETİK ORTALAMA 153
6.1. Basamaklanmamış Dizilerde Aritmetik Ortalama Hesaplama 153
6.2. Basamaklanmış Dizilerde Aritmetik Ortalama Hesaplanması 154
7. YAYILMA (DAĞILIM) ÖLÇÜLERİ 158
7.1. Ranj (Dizi Genişliği) 158
7.2. Çeyrek Kayma 158
7.3. Standart Kayma (Sapma) 160
7.4. Varyans 164
8. YIĞILMA VE YAYILMA ÖLÇÜLERİNİN KULLANILMASI 164
9. ÖZELLİKLİ ÖRNEK BİR BASAMAKLAMA VE YIĞILMA ÖLÇÜLERİNİN HESAPLANMASI 165
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORU ÖRNEKLERİ 167

Bölüm 5: TEST VE MADDE ANALİZİ 177
1. TEST VE MADDE ANALİZİ 177
1.1. Test Puanlarının Analizi 178
2. MADDE ANALİZİ 179
2.1.Madde Güçlük İndeksi (P) 180
2.2. Maddenin Ayırt Etme Gücü (D) 182
3. KLASİK (ESSEY) TİPİ TESTLERİN ANALİZİ 183
3.1. Klasik (Essey) Tipi Test Analiz Ölçeği 184
3.2. Veri Dağılımları ve Grafikleri 185
4. STANDART PUANLAR 189
4.1. Puanı 189
4.3. Değişim Katsayısı 192
5. NOT VERME (PUANLARI NOTA ÇEVİRME) 193
5.1. 5'lik Not Sistemi 193
5.2. 10'luk Not Sistemi 194
5.3. 100'lük Not Sistemi 194

6. ALTERNATİF BİR NOTA ÇEVİRME SİSTEMİ 195
7. BAŞARI KARŞILAŞTIRMASI 197
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORU ÖRNEKLERİ 199

Bölüm 6: EĞİTİMDE PROGRAM DEĞERLENDİRME 213
1. EĞİTİMDE PROGRAM DEĞERLENDİRME 213
1.1. Hedefe Dayalı Program Değerlendirme (R.Tyler) 213
1.2. Programın Ögelerine Dönük Değerlendirme 214
1.3. Stufflebeam- Bağlam, Girdi, Süreç, Ürün Program Değerlendirme Modeli 215
1.4. Uygunluk-Olasılık Yaklaşımı (Stake) 216
1.5. Eğitsel Eleştiri Yaklaşımı (Eısner) 216
1.6. Farklar Yaklaşımı ile Programın Değerlendirilmesi (Provus) 217
1.7. Metfesel-Michael Program Değerlendirme Modeli 218

KAYNAKÇA 219

KAYNAKÇA

Akalın, S. İstatistik, İstanbul 1986

Arıcı, H. İstatistik Yöntemler ve Uygulamalar, Ankara 1991

Atılgan, H. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Ankara 2009

Binbaşıoğlu, C. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Ankara 1978

Chatelain, F, les Principes de l'Education Nouvelle, Paris (ts)

Edwards, A. L. Statistical Methods, New York 1967

Gree, j. Introductıon To Measuremen And Evaluatıon, New York 1970

Gümüş, B, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Ankara 1977

Komisyon, Ölçme ve değerlendirme, Konya 2005

Büyüköztürk, Ş. Köklü N. Sosyal Bilimler İçin İstatistiğe Giriş, Ankara 2000

En Son Değişiklikleri İle İlköğretim Okulu Ders Programları ve Öğretim Klavuzları, Erzurum 2005

MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Eğitim Programları, Ankara 2013

Özçelik D. A. Ölçme ve Değerlendirme, Ankara 1991

Öztürk, H. Eğitim Felsefesi, B. III, Ankara 1998

Reboul, O, la Phisophie de l'Education, Paris 1971

Tekin, Halil. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, B. IV, Ankara 1984

TEZBAŞARAN, A. Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu. 2. Baskı. Ankara 1997

TURGUT, M. F. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. 5. Baskı, Ankara 1987.

URAL, M. ve Diğerleri Eğitimde Ölçme Değerlendirme (İstatistik Uygulamalı) Ankara 1980.

Yılmaz H. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, B. III, Konya 1998

Yıldırım C. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, İstanbul 1973

Gözden Geçirilmiş
24. Basım

21. Yüzyılda
EĞİTİMDE REHBERLİK HİZMETLERİ

Prof. Dr. Binnur YEŞİLYAPRAK

YÖK'ün Kur Tanımına Uygun Olarak Hazırlanmıştır

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 338
Eğitim No. : 69
ISBN : 978-605-133-240-6
© Gözden Geçirilmiş 24. Basım, Şubat 2015

21. Yüzyılda
EĞİTİMDE REHBERLİK HİZMETLERİ
Prof. Dr. Binnur YEŞİLYAPRAK

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
e-Satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

YEŞİLYAPRAK, Binnur.
21. Yüzyılda EĞİTİMDE REHBERLİK HİZMETLERİ */ Binnur YEŞİLYAPRAK*
Gözden Geçirilmiş 24. Basım, XVIII + 388 s., 170x240 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-240-6
1. Eğitimde Rehberlik Hizmetleri 2. Gelişimsel Rehberlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

"Eğitimde Rehberlik Hizmetleri" kitabı; hangi eğitim kademesinde görev alırsa alsın, öğrencilerin kişisel, eğitsel ve mesleki gelişimine yardımcı olacak öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının rolleri, sorumlulukları konusunda, gerekli bilgi ve becerileri kazandırabilmek amacı ile hazırlanmıştır.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, bir uzmanlık alanı olarak profesyonel düzeyde yürütülecek hizmetleri kapsar. Okullarımızda bu alanda yetişmiş uzman oranı, ilköğretim kurumlarında % 1, ortaöğretim kurumlarımızda % 9'dur. Geri kalan % 91-99'unda ise rehberlik faaliyetleri gerek yasal düzenlemelerle, gerekse pratikteki koşullar açısından tamamen sınıf öğretmenlerine veya "sınıf rehber öğretmeni" tanımlaması ile herhangi bir alan öğretmeninin sorumluluğuna bırakılmıştır. Kuşkusuz okulda bir rehber uzmanın bulunması da, öğretmenlerin bu konudaki rol ve sorumluluğunu azaltan bir durum değildir. Çünkü öğretmen, sınıf ortamında öğrenciyle en yakın ve en uzun etkileşime sahip kişidir. Dolayısıyla onu tanıma, onun gelişimini izleme ve yardımcı olma konusunda, eğitsel etkinliklerle birlikte yürüteceği rehberlik etkinlikleri ile en fazla etkili olma gücüne sahip kişidir.

Sekiz yıllık temel eğitimle birlikte "yöneltme" konusunun yeniden gündeme gelmesiyle rehberlik hizmetlerinin sadece ortaöğretimde verilmesinin yetersizliği kabul edilmiş ve bu hizmetlerin okulöncesi eğitimden başlayarak tüm eğitim süreci boyunca sürdürülmesi, "yöneltme"nin sağlıklı olması için öğrencinin kişisel, eğitsel ve mesleki gelişiminin bütünlük içinde ele alınması görüşü önem kazanmıştır. Bu görüşe dayalı olarak, öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinin programına bir sömestir, üç saatlik "Rehberlik" dersi konulmuştur. Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Kitabı, öğretmenlik programını izleyenler için temel bir "ders kitabı", öğretmenlik mesleğini sürdürenler için "uygulama el kitabı", Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanındaki elemanlar ve adaylar için "yardımcı kitap" olarak hazırlanmıştır.

Eğitim fakültelerindeki yeni program değişimi ile ortaya çıkan bir gereksinime dayalı olarak hazırlanan bu kitaba iki temel düşünce yön verici olmuştur: Birincisi; anaokulundan ortaöğretimin sonuna kadar eğitim sürecinde öğrencilerin gelişim ve uyumlarında birinci derecede etkili olan kişi ÖĞRETMEN'dir. O hâlde öğretmenlere, rehberlik açısından rol ve sorumluluklarının bilincinde olmalarını ve bunları benimsemelerini sağlayacak "öğrenme yaşantıları" kazandırılmalıdır.

İkincisi, eğer rehberlik alanındaki hizmetler, öğrencilerde gözlenebilir "hedef davranışlar" olarak açık ve somut olarak belirlenir ve bunlara nasıl ulaşılacağı konusunda sınıf ve okul ortamında uygulanabilir etkinlikler önerilirse öğretmenlerin bu alandaki katkıları ve katılımları artabilir.

Bu iki düşünceyi esas alarak planlanan bu kitap rehberlik alanında, özellikle öğretmen adaylarına ve tüm eğitim görevlilerine bilimsel bir anlayış, temel bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle de, kitabın içerik ve düzenlenmesinde kuramsal tartışmaların egemen olduğu bir kaynak kitap olması yerine; dili, yaklaşımı ve sunuş biçimi ile kuramsal temelleri somut uygulamalara dönüştüren bir çalışma olmasına özen gösterilmiştir.

Kitap, yedi bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde çağdaş eğitim içinde rehberliğin yeri ve önemi; bu hizmetlerin amacı, kapsamı, gelişimi gibi konulara değinilerek okuyucunun bu alan hakkında genel bir görüş kazanmasına çalışılmıştır.

İkinci bölümde eğitimde rehberlik hizmetleri ele alınmış; okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının yapı ve amaçları doğrultusunda rehberlik hizmetlerinin nitelikleri ve işlevleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde, sırasıyla "kişisel" "eğitsel" ve "mesleki" rehberlik hizmetleri ele alınmış, her eğitim düzeyinde ayrı ayrı olmak üzere bu alanlarda hangi hedef davranışların esas alınacağı, bunlara ulaşmada ne gibi etkinlikler yapılabileceği, öğretmenin benimseyeceği ilkeler, görev ve sorumlulukları açıklanmıştır. Bu bölümlerde öğretmenlerin yararlanabilecekleri örnek olaylar ve etkinlik örnekleri sunulmuştur.

Altıncı bölümde, tüm bu hizmetler içinde öğretmenin öğrencileri tanımada kullanabileceği teknik ve araçlar tanıtılmış, hangi amaçlarla nasıl kullanılabileceği açıklanmıştır.

Yedinci ve son bölümde rehberlik hizmetlerinin örgütlenmesi, işleyişi, programlar ve değerlendirilmesi konularında temel bir anlayış kazandırılmaya yönelik bilgilere yer verilmiştir.

Öğretmenlik gibi çok özveri isteyen bir meslekte okulöncesinden yüksek öğretime kadar hangi eğitim kademesinde ve hangi dersin öğretmeni olursa olsun öğrencilerinin gelişimlerine ve uyumlarına yardımcı olabildikleri ölçüde öğretmenlerin, bu özverinin karşılığını "mesleki doyum" olarak alacakları inancı ile hazırlanan bu kitabın, öğretmen adaylarına ve tüm meslektaşlarıma yararlı olmasını dilerim.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ÇAĞDAŞ EĞİTİMDE ÖĞRENCİ KİŞİLİK HİZMETLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Çağdaş Anlayışa Göre Eğitim 3
Eğitimin Amaçları....3
İşlevi. 4
Okulun Yapısı 4
Öğrenci Kişilik Hizmetleri (Ö.K.H.). 5
Öğrenci Kişilik Hizmetlerinin Amacı 5
Öğrenci Kişilik Hizmetlerinin Kapsamı.. 5
Rehberlik Hizmetleri.. 7
Tanımı....7
Rehberlik: Mitler ve Gerçeklik 7
Rehberliğin Amacı 8
Rehberliğin Kapsamı 9
Rehberliğin İlkeleri....14
Rehberlik Hizmetleri: İnceleme Kategorileri....18
Rehberliğin Gelişmesini Etkileyen Etkenler....19
Rehberlik Çalışmalarının Tarihçesi....20
Ülkemizde Rehberlik Hizmetlerinin Başlangıcı ve Gelişimi....21
Sorunlar....22
Önerilen Etkinlikler....25

BÖLÜM 2

EĞİTİM SÜRECİNDE REHBERLİK HİZMETLERİ

Eğitim Sürecinde Rehberlik Hizmetleri 29
Öğretim ve Rehberlik Hizmetleri: Ayrışma ve Bütünleşme 29
Sınıf Rehber Öğretmeni ve Görevleri 31
Eğitim Kademelerine Göre Rehberlik Hizmetleri 33
Türk Millî Eğitiminin Genel Hedefleri ve Rehberlik Hizmetleri 33
Gelişim İhtiyaçları ve Rehberlik Hizmetleri 34
Gelişim Dönemleri ve Gelişim Görevleri 35
A. Okulöncesi Eğitimde Rehberlik Hizmetleri 38
Okulöncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Görevleri 39
Okulöncesi Eğitimin Önemi ve İşlevi 39
Okulöncesi Eğitimde Rehberlik 39
B. İlköğretimde Rehberlik Hizmetleri 40
İlköğretim I. Dönemindeki Çocukların Gelişim Görevleri (6-12 Yaş) 41
İlköğretim II. Dönemindeki Çocukların Gelişim Görevleri (12-15 Yaş). 42
İlköğretimin Amacı ve İşlevi 43
İlköğretimin Önemi 44
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi 45
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri 46
İlköğretimde Rehberliğin Temelleri 48
İlköğretimde Rehberliğin Amaçları 49
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı 49

C. Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetleri 51
Ortaöğretim Dönemindeki Gençlerin Gelişim Görevleri 51
Ortaöğretimin Önemi ve Amacı 52
Ortaöğretimin İşlevi 53
Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi 53
Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri 55
Ortaöğretimde Rehberliğin Amaçları ve Kapsamı 56
Önerilen Etkinlikler 57

BÖLÜM 3

GELİŞİMSEL REHBERLİK YAKLAŞIMI VE KAPSAMLI GELİŞİMSEL REHBERLİK PROGRAMLARI

Giriş 61
Rehberlikte Gelişimsel Yaklaşım 61
Gelişimsel Yaklaşım 62
Başlıca Rehberlik Yaklaşımları Nelerdir? 62
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımının Gelişime Dayalı Temelleri 62
Gelişimsel Rehberliğin İlkeleri Nelerdir? 63
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımında Hedeflenen Gelişim Alanları 64
Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları 66
Kapsamlı PDR Programlarının Özellikleri 66
Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Unsurlar 67
I. İçerik 68
II. Program Yapısı ve Süreç 70
Yapısal Bileşenler 70
Tanım 71
Gerekçe 71
Sayıtlılar 71
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programının Bileşenleri ve Süreç 71
Rehberlik Müfredatı (Rehberlik Sınıf Programı) 73
Bireysel Planlama 73
Müdahale Hizmetleri 74
Sistem Desteği 75
Zaman 75
III. Kaynaklar 75
İnsan Kaynakları 76
Ekonomik Kaynaklar 76
Politik Kaynaklar 76
Okul Rehberlik Programlarının Hazırlanması 76
1. İhtiyaçların Değerlendirilmesi 77
Ortamın Değerlendirilmesi 77
Hedef Kitlenin Değerlendirilmesi 77
2. Amaç ve Hedeflerin Tanımlanması 77
3. Amaçlara Ulaşmayı Sağlayacak Yöntemlerin Belirlenmesi 78
4. Karar Verme 79
5. Uygulanabilir ve Değerlendirilebilir Bir Program Oluşturma 79
Okullarda KGRP Uygulamasında İdarecilerin, Okul Psikolojik Danışmanlarının ve Öğretmenlerin Rolleri 80
Okul Müdürü 80
Okul Psikolojik Danışmanları 80
Sınıf Rehber Öğretmeni 81
Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Değerlendirilmesi 82
Programı Uygulayan Personelin Değerlendirilmesi 83
Programın Değerlendirilmesi 83
Program Çıktılarının Değerlendirilmesi 83
Önerilen Etkinlikler 84
EK 3.1: Ülkemizde Uygulanan Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanım Örnekleri 85

EK 3.2: KGRP içinde Uygulanabilecek Etkinlik Örneği 87
EK 3.3: Kariyer Eğitimi Öğrenci İhtiyaç Analizi Form Örneği (9-12 sınıflar için)..... 88
EK 3.4: İlköğretim Ders Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanımlarından Örnekler 89
EK 3.5: Uygulayıcılar İçin Hazırlık Formu 90
EK 3.6: Örnek Bir Ders Planı 91
EK 3.7: Etkinlik Değerlendirme Formu..... 92
EK 3.8: Etkinlik Değerlendirme Öğrenci Formu..... 93

BÖLÜM 4

KİŞİSEL REHBERLİK

Gelişimsel Yaklaşıma Göre Kişisel Rehberlik Tanımı..... 97
Kişisel Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı ve Niteliği..... 98
Hümanistik (İnsancıl) Eğitimin İlkeleri. 99
Öğretmenlere Ait Olumlu ve Olumsuz Etkili Özellikleri 103
A. Okulöncesi Eğitim Dönemi..... 105
Okulöncesi Eğitimde Öğretmenin Benimseyeceği Temel İlkeler..... 105
Kişisel Rehberlik Açısından Okulöncesi Eğitimde Öğretmenin Sorumlulukları.. 107
Okulöncesi Eğitim Öğretmenine Son Söz 109
B. İlköğretim I. Dönem..... 109
İlköğretim I. Dönemde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları 112
Sınıf Öğretmenine Son Söz. 113
C. İlköğretim II. Dönem..... 113
İlköğretim II. Dönemde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler..... 114
İlköğretim II. Dönemde Kişisel Rehberlik Alanında Öğretmenin Sorumlulukları. 116
Öğretmenler Ergenlerle Neler Yapmalı? Neler Yapmamalı?. 117
D. Ortaöğretim Dönemi. 118
Ortaöğretim Döneminde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler. 118
Ortaöğretim Döneminde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları 119
Kişisel Rehberlik Etkinlikleri..... 121
Sosyal Beceri Kazandırmada İzlenecek Aşamalar..... 122
Öğretmenler Gence Nasıl Davranmalı?.. 123
Önerilen Etkinlikler 124
EK 4.1: Örnek Olay: Çocuk Okulda Başarısızlığı Değil Başarıyı Yaşamalıdır 125
EK 4.2: Duygu Zarı 126
EK 4.3: Soru Sorabilme 126
EK 4.4: Örnek Olay: Bireysel Ayrılıklar Dikkate Alınmalıdır 127
EK 4.5: Düşünce ve Duygu 127
EK 4.6: Örnek Olay: Siz Hangi Elinizi Kullanmayı Tercih Edersiniz..... 128
EK 4.7: Özür Dileme Etkinliği 129
EK 4.8: Örnek Olay: Okulculuk Oyunu 129
EK 4.9: Önyargılı Olmak..... 130
EK 4.10: Tanışma Etkinliği..... 130
EK 4.11: Güven Etkinliği Oluşturma..... 131
EK 4.12: İstendik ve İstenmedik Davranışlar..... 131

BÖLÜM 5

EĞİTSEL REHBERLİK

Eğitsel Rehberliğin Tanımı. 135
Eğitsel Rehberliğin Amacı..... 136
Eğitsel Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı ve Niteliği 136
A. Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Eğitsel Rehberlik Hizmetleri. 137
B. İlköğretim I. Dönemde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri. 139
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar. 139
Uygulamalar..... 141

Oryantasyon (Duruma Alıştırma) Programı 141
Okul ve Sınıf Kurallarını Öğretme ve Uygulama. 144
Kural Saptama Sınıf Toplantıları 145
Yönergeleri İzleme. 146
Etkin Çalışma Yöntemleri. 147
Çalışma Yöntemlerinin Başarıya Etkisi. 148
Zamanı Planlama. 149
Çalışma Ortamını Düzenleme. 152
Çalışma Sürelerinin ve Aralıklarının Planlanması 153
Not Tutma (Not Alma) 153
Aktif Dinleme 155
Hızlı ve Etkili Okuma. 158
Özet Çıkarma 159
Hafızayı (Belleği) Güçlendirme 160
Güdülenme. 161
Uygulama: Değişim İçin Beş Adım. 162
C. İlköğretim II. Dönemde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri 164
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar.. 165
Uygulamalar. 166
Üst Eğitim Kurumlarını Tanıtma 167
Eğitim Kurumları Hakkında Bilgi Edinme Yolları 168
Eğitsel Plan Yapma ve Yürütme 172
D. Ortaöğretim Döneminde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri.. 173
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar. 174
Uygulamalar. 176
Sınıf İçi Davranışların Değerlendirilmesi 176
Davranışlar 176
Çalışma Becerilerinin Gözden Geçirilmesi 177
Mezuniyet Sonrası İş ve Eğitim Seçeneklerinin Değerlendirilmesi. 178
Sınava Hazırlık. 179
Sınav Kaygısını Azaltma. 180
Önerilen Etkinlikler 181
EK 5.1: Örnek Olay: Okuma Alışkanlığı Erken Yaşlarda Kazanılır 182
EK 5.2: Oryantasyon Programı 182
EK 5.3: Davranış Çiçeği 183
EK 5.4: Testleri Yönergelerine Uygun Cevaplandırma 184
EK 5.5: Yönergeleri İzleyebiliyor musunuz? 185
EK 5.6: Çalışma Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği 186
EK 5.7: Hedef Belirleme ve Plan Yapma 187
EK 5.8: Sınıf İçi Davranışları Kontrol Listesi 190
EK 5.9: Çalışma Becerileri Kontrol Listesi 191
EK 5.10: Testleri Yaşamak 192
EK 5.11: İçsel Gülümseme 193

BÖLÜM 6

MESLEKİ REHBERLİK

Mesleki Rehberlik Tanımı. 197
Mesleki Rehberlik: İlgili Kavramlar 198
Mesleki Gelişim Kuramları. 203
Özellik Faktör Kuramı 203
Özellik Faktör Kuramında Mesleki Danışma Süreci 205
Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı 206
Super'in Benlik Kuramı (Kavramsal Model). 207
Holland'ın Kişilik Kuramı. 209
Roe'nun İhtiyaç Kuramı. 213

Diğer Görüşler....214
Mesleki Gelişim Görevleri ve Mesleki Rehberlik Hizmetleri....215
Temel Eğitim Döneminde Mesleki Rehberlik....216
Mesleki Rehberlik Açısından Temel Eğitim Döneminin Önemi....217
Mesleki Gelişim Görevleri ve Başarılmasında Temel İlkeler....218
İlköğretim I. Dönemde Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler....221
Temel İlkeler....223
Anasınıfı ve Temel Eğitimin I. Döneminde
Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....224
İlköğretim II. Dönemde Mesleki Rehberlik....227
Mesleki Gelişim Görevleri ve Öğretmenin Sorumlulukları....228
Bir Mesleki Gelişim Görevi Olarak Karar Verme ve Problem Çözme....229
İlköğretim II. Dönemde Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....230
Temel Eğitim Sonunda "Yöneltme" (Yönlendirme) Hizmeti....233
Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberlik....235
Mesleki Olgunluk....236
Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberliğin Amaçları....238
Ortaöğretim Döneminde Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....239
Mesleki Rehberlikte Öğrencileri Tanıma....241
Öğrencinin Yetenek ve İlgilerini Değerlendirme Ölçütleri....243
Başarıyı/Yeteneği Değerlendirmede Göz Önüne Alınabilecek Ölçütler....243
Bir Derse Karşı İlgiyi Değerlendirmede Göz Önüne Alınabilecek Ölçütler....243
Meslekleri İnceleme....244
Bir Meslek ile İlgili Bilinmesi Gereken Bilgiler....244
Mesleki Bilgilerin Paylaşılması....245
Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Bilgisayarlardan Yararlanma....246
Önerilen Etkinlikler....249
EK 6.1: İlgi Envanteri....250
EK 6.2: Meslekler....254
EK 6.3: Annemin Mesleği-Babamın Mesleği....256
EK 6.4: Zaman Makinası....257
EK 6.5: Mutlu Doktor-Mutsuz Doktor....258
EK 6.6: Karar Verme....259
EK 6.7: Bir Kitap Olarak Hayatım....261
EK 6.8: Mesleğin Gerektirdiği Niteliklere Sahip miyim?....262
EK 6.9: İş ve İşçi Bulma Kurumu-Meslek Danışma Merkezinde Meslek Dosyalarında
Kullanılan Meslek İnceleme Formatı....262
EK 6.10: Bir Meslek Elemanı ile Görüşme....263

BÖLÜM 7

BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ

Bireyi Tanıma....267
Bireyi Tanımanın Amacı....267
Öğretmenin Öğrencilerini Tanımasının Gerekliliği....268
Bireyi Hangi Yönlerden Tanımak Gerekir?....268
Bireyi Tanımada Dikkat Edilmesi Gerekli İlkeler....270
Bireyi Tanımak Üzere Geliştirilen Teknik ve Araçlarda Temel Yaklaşımlar....271
Bireyi Tanıma Teknikleri....272
Testler....272
Tanımı ve Kullanım Amaçları....273
Testlerin Sınıflandırılması....274
Testlerin Kullanılmasında Dikkate Alınacak Bazı Kurallar....279
Test Dışı Teknikler....280
I. Gözleme Dayalı Teknikler....287
Gözlem Listeleri (Check-Lists)....287
Özellik Kayıt Çizelgeleri....288
Anekdot (Olay) Kayıtları....289
Derecelendirme Ölçekleri (Rating Scales)....291
II. Kendini Anlatma Teknikleri....298
Otobiyografi....298
Arzu Listesi....301
Zaman Cetveli....302

Problem Tarama Listesi....303
Soru Listesi/Anket....304
III. Başkalarının Kanılarına Dayalı Teknikler....305
Sosyometri....305
Kimdir Bu Tekniği....309
Sosyal Uzaklık Ölçeği....310
IV. Tekniği Etkileşime Dayalı Teknikler....311
Görüşme Tekniği....311
Veli Görüşmesi....315
Veli Toplantıları....316
Ev Ziyaretleri....318
Drama ve Oyun Etkinlikleri....319
Toplu Dosya/Gelişim Dosyası....320
Önerilen Etkinlikler....323
EK 7.1: 3-6 Yaş Motor Gelişim Gözlem Listesi....324
EK 7.2: 3-6 Yaş Motor Gelişim Gözlem Listesi....324
EK 7.3: Otobiyografi....325
EK 7.4: (Arzu Listesi ve Yarım Bırakılmış Cümle Tamamlama) Olsaydım....327

BÖLÜM 8

REHBERLİK HİZMETLERİNİN ÖRGÜTLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Rehberlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi....331
Okul Rehberlik Programının Organize Edilmesi....336
Rehberlik Programının Organizesinde Temel Hazırlık Faaliyetleri....337
Yıllık Rehberlik Faaliyetlerinin Programlanması....339
Yıllık Programın Nitelikleri....339
Kaynaştırma Eğitimi ve Rehberlik....340
Okul Rehberlik Çalışmalarının Değerlendirilmesi....343
Değerlendirme Süreci....344
Değerlendirmede Karşılaşılan Güçlükler....345
Değerlendirme İlkeleri....346
Değerlendirme Yöntemleri....346
Önerilen Etkinlikler....348
Son Söz....349
Kaynaklar....351
Değerlendirme Soruları....357

KAYNAKLAR

Adem, M. (1997) “Zorunlu Temel Eğitim” Temel Eğitim: Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme. TÜBA, Bilimsel Toplantı Serileri: 8, Ankara.

Akay, B. (1983) “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi.

Akbalık, G. (1991) “Ortaokul III. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi

Akçamete, G. (2002) “Türkiye’de Özel Eğitim Öğretmeni Yetiştirme ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri” XI. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Bildiriler Kitabı, Eğitim Kitabevi, s.23-31.

Akkök, F. (1996) İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İstanbul, M.E. Basımevi.

Akman, Y. (1992) “İlköğretimde Rehberliğin Yeri ve Önemi” H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:8, ss.317-320.

Akman, Y. (1994) “Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servislerinde Verilen Konsültasyon Hizmetlerinin Yeri ve Önemi” 1. Eğitim Bilimleri Kongresi Kitabı, Cilt 3, s.984-993, Adana: Çukurova Üniversitesi

Aydın, G. (1990) “Temel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın Önemi” Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, I, sayı, 1:39-44.

Bacanlı, F. (1995) “Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi” (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bacanlı, F. (1999) “Günlük Yaşam Bilgi ve Becerileri Eğitimi” İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (1999a) Duyuşsal Davranış Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Ltd.

Bacanlı, H. (1999b) Sosyal Beceri Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Ltd.

Bakırcıoğlu, R. (1988). Rehberlik Ve Psikolojik Danışma, Ankara: Bakırcıoğlu Yayınları.

Baltaş, A. (1998) Üstün Başarı (15. basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baltaş, A. Ve Z. Baltaş (1991) Stres ve Başaçıkma Yolları (11.basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baykul, Y. (1989). ÖSS ile Yoklanan Bilgi ve Beceriler Farklı Okul Tür ve Sınıflarında Ne Ölçüde Kazanılmaktadır? Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayınları: 9, Ankara.

Baymur, F. (1996) Genel Psikoloji. (11.baskı) İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Bolles,R.N.(2005) Paraşütünüz ne renk? İş arayanlar ve meslek değiştirenler için pratik el kitabı. Ankara: Elma Yayınları.

Borders, L.D., ve Drury, S.M. (1992). “Comprehensive School Counseling Programs: A Review For Policymakers And Practitioners.” Journal of Counseling & Development. Vol 70, Issue 4, ss. 487-498.

Brown, D., ve Trusty, J. (2005). “School Counselors, Comprehensive School Counseling Programs, and Academic Achievement: Are School Counselors Promising More Than They Can Deliver?” Professional School Counseling. Vol 9 Issue 1 ss. 1-8

Cambell, P. & Siperstein, G.N. (1994) Improving Social Competence: A resource for elementary school teachers. Needham Heights, Massachusetts: Allyn & Bacon.

Can, G. (1992) Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Can, G. (1998) “İlköğetimde Rehberlik” Eğitim Blimlerinde Yenilikler, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 108-130.

Cansever, G. (1974) Psikolojik Testler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Carney, J.V. (2005). “Education-career Planning And Middle School.” Professional School Counseling. Vol 9 Issue 2, ss. 136-143.

Cartledge, G. & Milburn, J.F. (1980) Teaching Social Skills to Children: Innovative Approaches. N.Y:Pergaman.

Ceyhan, E.(1995). “Oryantasyon Eğitimi” Yaşadıkça Eğitim, Sayı:42, s.14-17.

Collis, B. ve Ollia, L. (1994) “The effect of computer use on grade 1 children’s gender stereotypes about reading, writing, and computer use” Journal of Research and Development in Education. Vol: 24, 1:14-19.

Crites, J.O. (1969) “Meslek Gelişimi” Bulunduğu Kitap: Ergenliği Anlamak. James F. Adams. Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi (1995).

Crites, J.O. (1969) Vocational Psychology. New York: Mc Graw-Hill.

Crow, D.L. & Crow, A. (1961) Introduction to Guidance (Second Ed.) New York: American Book Company.

Cüceloğlu, D. (1991) İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağlar, D. (1975) Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Gözlem, Ankara: Tekışık Matbaası.

Çağlar, D. (1977) Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Sosyometrik Metod, Ankara: Tekışık Matbaası.

Dembo, M.H. (1988) Applying Educational Psychology in the Classroom. (third edition) Longman: NY & London.

Dinkmeyer, D. (1970) "Elementary School Guidance and the Classroom Teacher" Elementary School Guidance: Conceptual Beginnings and Initial Approachers. APGA, Washington D.C.

Dinkmeyer, D. (1973) Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: Mc Graw-Hill.

Doğan, S. (1998) "Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kimliği: Gelişmeler ve Sorunlar" Milli Eğitim Dergisi, sayı: 139, s.69-76.

Dosterhof, A. (1994) Classroom Application of Educational Measurement, Macmillan Publishing Company.

Dökmen, U. (1990) "Çocukların ve Gençlerin Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma". Yaşadıkça Eğitim, İstanbul: YA/BA Yayınları Sayı: 10.

Erden, M. (1986). "İlkokulların Birinci Devresine Devam Eden Öğrencilerin Dört İşleme Dayalı Problemleri Çözerken Gösterdikleri Davranışlar" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, ss.105-113.

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). Eğitim Psikolojisi (IV. Baskı) Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Engin, C,(1997) "Veli ve Öğretmen Algılarına Göre İlkokul Psikolojik Danışmanlarının Rol ve İşlevleri" 3. Ulusal PDR Kongresi (Bildiriler Kitabı) Adana:Çukurova Ün. (Ss.162-169).

Eren, A. (1996). "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında 1982-1995 yılları arasında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri" (Yayınlanmamış İnceleme raporu) G.Ü. Ankara.

Erkan, S. (2000) Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri (4. baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık

Erkan, S. (2001). Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Erkan, S. (1997) "İlköğretim Öğrencilerinin Rehberlik İhtiyacının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma" Eğitimi Yönetimi Dergisi, Yıl:3, Sayı:3, Yaz 1997, ss.333-406.

Ersever, O. G. (1992) "İlköğretimde Açık Okul Sistemi ile Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anlayışı" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, ss.127-132.

Ersever, O.G. (1990) "Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Dışa Dönük Anlayış ve Programlar" V. Ulusal Psikoloji Kongresi, Psikoloji Seminer Dergisi-Özel Sayı, No: 8, ss.655-657, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Evans, D. (1991) "A Model for Developmental School Counseling Program in Indiana" (Yayınlanmamış proje raporu) (A joint Department of Education Indiana School Counselors Associaton Project) Indianapolis, In, U.S.A.

Fidan, N. ve Baykul, Y. (1993) "İlkokul ve İlköğretim Okullarında Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşılanması" (Araştırma Raporu) UNICEF, Ankara.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi.

Gibson, R.L. ve Micthell, M.H. (1990) Introduction to Counseling and Guidance. (Third Edition) New York: McMillan Pub. Comp.

Ginzberg, E. (1972) "Toward a theory of Occupational Choice: A Restatement" Vocational Guidance Guarterly, 20, 169-176.

Good, V.C. (1959) Dictionry of Education. Mc Grow-Hill Book Company, London.

Gordon, T. (1996) Etkili Anababa Eğitiminde Uygulamalar (Ed. Birsen Özkan) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Görgen, İ. (1999) "Özetleme Becerisinin Öğrencilere Öğretimi" Yaşadıkça Eğitim, Sayı: 62, s.22-28.

Gültekin, İ. (1984). "Orta Dereceli Okullarda Sınıf Öğretmenlerinin Görev Algıları" (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gysberg, N., & Henderson, P. (2000). Developing and Managing Your School Guidance Program. (3rd Ed.). Alexandria, VA: American Counseling Association Publication

Hamblin, D. (1993) The Teacher and Counseling, Simon & Schuster Education Great Britain.

Havighurst, R. (1972) Developmental Tasks and Education (3rd ed.) New York: Dawid McKay Co.

Heaton P. ve Micthell, G. (1987) Learning to Learn: a study skills course book. Better Books Publishing Ltd.

Herr, E.L. ve Cramer, S.H. (1972) Vocational Guidance and Career Development In The Schools: Toward & Systems Approach, Boston: Houghton Mifflin Company.

Hill, G.E. (1973) "Guidance in Elementary Schools" Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: McGraw-Hill.

Holland J.L. (1973) Making Vocational Choices: A Theory of Careers, New Jersey: Prentice-Hall Inc., Englowood Cliffs.

Holland,J.L.(1985).Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments (2nd ed.) Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.

Hopper, M.E. ve Diğ. (1991) "A Hypermedia-Based Problem Solving Approact to Engineering, Learning, Working, and Playing". Frontlers in Education Conference, Purdue University, A.B.D.

House, W.H.V., Pietrofesa, J.J. ve Jon Carlson (1973) Elementary-School Guidance and Counseling: A Composite View, Boston: Houghton Mifflin Company.

Howe, L.W & Howe, M.M. (1975) Personalizing Education: Vawes Clarification and Beyond. New York: Hard Publish.

İİBK (1992) İş ve İşçi Bulma Kurumu İş ve Meslek Danışmanlığı Enformasyon Meslek Dosyaları, Ankara.

ICPAC (1992) Study Skills Series (Learning Skills Center) Indiana University, ABD.

Isaacson, L.E. (1986) Career Information in Counseling and Career Development, (Fourth Edition) Boston: Allyn and Bacon, Inc.

İş Vakfı (1987) Seçenekler (Bilgisayar Destekli Mesleki Rehberlik ve Danışmanlık Programı) İş Vakfı Yayını, Ankara.

İş ve İşçi Bulma Kurumu (1998). Meslekler Rehberi. M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1985) İnsan ve İnsanlar. İstanbul. Beta Yayınevi

Kaner, S. (1994) "Ankara Polis Akademisi ve A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Gereksinim Örüntüleri" II. Ulusal PDR Kongresi Bilimsel Çalışmaları Kitabı. PDR-DER Yayını, Ankara.

Kantarcıoğlu, S. (1998) Orta Dereceli Okul Öğretmenleri İçin Rehberlik, M.E.B. Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 186, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kaptan,S.(1977) Bilimsel Araştırma Teknikleri,Ankara: Tekışık Matbaası.

KEP (2012) Kızların Eğitimi Projesi, "Durum Saptama Raporu", MEB Projeler Dairesi, Ankara.

Kepçeoğlu, M (1974) "Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Anlayışı" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: H.Ü.

Kepçeoğlu, M. (1986) "Eğitimde Psikolojik Hizmetlerin Rolü ve Önemi" Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar. Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi, No: 10, Şafak Matbaası, Ankara.

Kepçeoğlu, M. (1994) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Ankara: Özerler Matbaası

Kılıççı, Y. (1999) "6-15 Yaş Öğrencilerinin Gelişimsel Güçleri" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayınevi

Kılıççı, Y. (2000) Okulda Ruh Sağlığı, Ankara: Anı Yayıncılık

Kohlberg, G.L., ve E. Turiel (1971) "Moral Development and Moral Education" Psychoolgy and Educational Practice, G.Lesser (Ed.) Chicago: Scott Foresman.

Korkmazlar, Ü. (1995) "Son Çocukluk Dönemi (6-12 yaş)" Ana-Baba Okulu (5.basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köknel, Ö. (1995) "Ergenlik Dönemi" Anababa Okulu (5.Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köymen, Ü. (1989) "Akademik Başarıda Öğrenme ve Ders Çalışma Yollarının Rolü" Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları. Bilkent Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, s.33-34, Ankara: Meteksan.

Köymen, Ü. (1994) "Öğrenme ve Ders Çalışma Stratejileri Envanteri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt:2, Sayı: 5, s.19-28.

Kuzgun, Y. (1981) Rehberlik Ders Notu, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi.

Kuzgun, Y. (1982). Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 188, Ankara: Sevinç Matbaası.

Kuzgun, Y. (1986) "Mesleki Rehberlik Gereksinmesi, Uygulamalar ve Sorunlar", Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar. Türk Eğitim Derneği Yayınları, No: 10, Ankara: Şafak Matbaa.

Kuzgun, Y. (1989) Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi, ÖSYM Yayınları, No: 0015.

Kuzgun, Y. (1992) "İlköğretimde Rehberlik" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, ss.39-42.

Kuzgun, Y. (1992). Rehberlik ve Psikolojik Danışma (Üçüncü baskı), Ankara: ÖSYM Yayınları.

Kuzgun, Y. (1993) "Ders Geçme ve Kredi Sisteminde Öğretmenin Rolü", Yaşadıkça Eğitim (Kasım, Aralık) Sayı: 31, s.6-11.

Kuzgun, Y. (1993) "Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu", VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara: Meteksan.

Kuzgun, Y. (1994) "Akademik Benlik Kavramı Ölçeği" I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt: 3, s.1203, Adana: Çukurova Üniversitesi.

Kuzgun, Y. (1994) "Çağdaş İnsanın En Önemli Kararı Meslek Seçimi" Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 325, s.50-54.

Kuzgun, Y (1999) Cumhuriyet Döneminde Eğitim II, M.E.Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ankara: M.E. Basımevi.

Kuzgun, Y. (2000) Meslek Danışmanlığı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Y. ve Bacanlı, F. (1996) Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Kuzgun,Y. (2006). Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı (2. Baskı) Ankara: Nobel Yayınları

Küçükahmet, L. (1987) Öğrencilerin Çalışma Alışkanlıkları ve Tutumları, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 153, Ankara: A.Ü. Basımevi.

Lazarus, P. (1999) "Emotanional Intelligence : A Paradıgm dor Education in the New Millenium" (22. Uluslar arası Okul Psikolojisi Yıılık toplantısına sunulan bildiri) Jrıuzlingen, İsviçre.

Lyon, R. (1973) "Vocational Development at the Elementary School" Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: McGraw-Hill.

MEB (1974) "Rehberlik ve Eğitsel Çalışmaların Yeniden Düzenlenmesi" Tebliğler Dergisi, Sayı 1805, s.351.

MEB (1983)."Okul Rehberlik Hizmetleri Yönergesi" Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

MEB (1985) "Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği" Tebliğler Dergisi, Sayı 2201, s.527-532.

MEB (1991). Özel Eğitimle İlgili Mevzuat, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1997) "İlköğretimde Yönlendirme Komisyonu Raporu" (Prof.Dr. Ayla Oktay ve diğ. Tarafından hazırlanan) 3-4 Aralık, Başkent Öğretmen Evi, Ankara.

MEB Onuncu Milli Eğitim Şûrası (1981) Ankara: M.E.B. Yayınları.

MEB Tebliğler Dergisi (1975) Sayı: 1805, 16.09.197 tarihli.

MEB Tebliğler Dergisi (1977) Sayı: 2481, Ekim 1997 tarihli.

MEB (2000) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

MEB (2001). Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği .

MEB (2006), İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

MEB (2007). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı. Ankara.

MEB (2007). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı İlköğretim-Ortaöğretim Etkinlik Örnekleri, Ankara.

McSporran, E. (1997) "Towards Better Listening and Learning in the Classroom" Educational Review, Vol:49, No: 1, p.13-20.

McWhorter, T.K. (1989) College Reading and Study Skills. Glenview, Illions: Scott, Foresman and Company.

Morgan, T.C. (1981) Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, Çev: Hüsnü Arıcı ve Ark., Ankara: Meteksan Ltd.

Morganett, R.S. (1990) Skills for Living. Illions: Champaign 61821.

Myrick, R.D. (2003). Developmental Guidance and Counseling: A Practical Approach. (4th Ed.) USA: Educational Media Corporation.

Narinoğlu, S., Örün, S. ve M. Delioğlu (2000). "1999-2000 Eğitim-Öğretim Yılı Kaynaştırma Eğitimi Uygulamaları İzleme Raporu" Çankaya RAM, Ankara

Nazlı,S. (2007).Okul yöneticilerinin Rehberlik ve Psikolojik Danışma hizmetini algılamaları. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 26:155-175.

Nazlı, S. (2008) Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programları (3. Baskı) Ankara: Savaş Yayınevi.

Nelson-Jones, R. (1982) The Theory and Practice of Counseling Psychogy. (Türkçesi: Danışma Psikolojisi Kuramları, Ed. F. Akkoyun) Ankara: 72, TDFO Ltd. Şti.

North Carolina Department of Public Instruction, Guidance Curriculum for the Comprehensive School Counseling Program. htp://www.ncpublicschools.org/curriculum/guidance/

Oğuzkan, A.F. (1983) "Ödev Hazırlama ve Ders Çalışma" Eğitim ve Bilim, Ankara: Sayı: 41.

Onur, B. (1995) Gelişim Psikolojisi, Ankara: İmge Kitabevi.

Onur, B. ve Öner, U. (1986) "Çeşitli Gelişim Evrelerinde Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçları ve Rehberlik İlişkileri", Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Bilim Dizisi No: 10, Ankara: Şafak Matbaası.

Öncül, R. (1977) Bireyi Tanıma Ders Notları, Ankara.

Öner, N. (1972) "Kaygı ve Başarı" Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Sayı: 4, ss.151-163.

Öner, N. (1997) Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler (3. Basım) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, I. (1991). "Bazı Değişkenlerin Liselerdeki Öğrenci, Öğretmen, Danışman ve Yöneticilerin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentilerine Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) H.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, E. (1990) Görüşme; İlke ve Teknikleri, Ankara: İleri Matb.

Özgüven, İ.E. (1994) Psikolojik Testler. PDREM Yayınları, Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

Özgüven, E. (1995) Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Gelişmeler ve Bazı Sorunlar (Orta Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri panelinde sunulan konuşma metni), 12.06.1995, Başkent Öğretmen Evi, Ankara.

Özgüven, İ.E. (1997) Cinsellik ve Cinsel Yaşam, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ.E. (1998) Bireyi Tanıma Teknikleri. PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ.E. (1999) Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özoğlu, S.Ç. (1992) Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No. 181.

Özsoy, Y. (1976) Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Öztürk, B. (1995) Genel Öğrenme Stratejilerinin Öğrenciler Tarafından Kullanılma Durumları (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özyürek, M. (1996) Sınıfta Davranış Yönetimi. Ankara: Karatepe Yayınları.

Patterson, C.H. (1979) Hümanistic Education. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Peters, H.J. ve Forwell, G.F. (1959). Guidance: A Development Approach, Chicago: Rand Mcnally Company.

Pişkin, M. (1989) Orta Dereceli Okullarda Görevli Yönetici, Öğretmen ve Danışmanların İdeal ve Gerçek Danışmanlık Görev Algıları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi

Pişkin, M. (1999) "Özsaygıyı Geliştirme Eğitimi" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. s.95-123.

Resmi Gazete, 17 Nisan 2001, sayı: 24376.

Roe, A. (1986) "Early Determinants of Vocational Choice" Vocational Guidance and Career Development (Ed. By. J.H. Peters ve J.C. Hansen) New York: The MacMillan Company.

Rogers, C. (1969) Freedom to Learn. Columbus, Ohio. C.E. Merrill Comp.

Selçuk, Z. (1999) "Bireyi Tanıma Teknikleri" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. s.51-94.

Semerci, M. (1992) "Türkiye'de 1982-1990 yılları arasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı'nda yapılmış olan bilim uzmanlığı ve doktora tezleriyle bir Abstract Çalışması" (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) K.T.Ü. Trabzon.

Sigma, PhiEta (1990) "Learning and Studying" (PI ETA SIGMA derneği tarafından hazırlanan kitapçık) Auburn University, Alabama.

Shertzer, B. ve Stone, S.C. (1981) Fundamentals of Guidance (4th ed.) Boston: Houghton Mifflin.

Simpson, E.L. (1976) Hümanistic Education. New York. Ford Foundation.

Siyez,D. M. (2011)."YıllıkPsikolojik Danışma Faaliyetlerinin Planlanması,İzlenmesi ve Değerlendirilmesi". Rehberlik (Ed. B. Aydın) 3.baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Steere, B.F. (1988) Becoming an Effective Classroom Manager A Resource for Teachers. State University of New York Perss.

Stephens, G.L. ve Reynolds, J. (1992) "Helping Students Make Decisions With the Help of Egan's Model" Journal (Winter) s.49-52.

Sucuoğlu, B. (2002) "Kaynaştırma Programları ve Bir Örnek Çalışma" 12. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Bildiri Özetleri Kitabı, s.18-19.

Super, D.E. ve Overstreet, P.L. (1960) The Vocational maturity of ninth grade boys. New York: Teachers College Bureau of Publications, Colombia Üniversity.

Super, E.D. (1968) "A Theory of Vocational Development" Vocation Guidance and Career Development. (Ed. By J.H. Peters ve J.C. Hansen) New York: The MacMillan Company.

Stone, L.A. ve Bradle, F.O. (1994). Foundations of Elemantary and Middle School Counseling. NewYork & London:Longman.

T.C. MEB Onbeşinci Milli Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996) 2000'li Yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi Raporlar, Görüşmeler, Kararlar. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.93-259.

Tan, H. (1992) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, M.E.B. Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tan, H. (1998) "Cumhuriyet Eğitimimizin 75.Yılı ve Kesintisiz 8 Yıllık Temel Eğitimin Getirileri" Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 139, ss.24-26.

Tan,H. (2000).Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Teori ve Uygulama (3.baskı), İstanbul: M.E.Basımevi.

TDK. (1981) Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: A.Ü. Basımevi.

Telman, N. (1997) Etkin Öğrenme Yöntemleri. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

The Comprehensive Guidance Program for Coppell Independent School District. A Developmental Program for Grades Pre-K-12.

Thompson, R. (1992) School Counseling Renewal Strategies for the Twenty-first Century Indiana: Accelerated Development Inc. Publis.

Thompson,R.(2002) School Counseling: Best Practices for working in the schools. (2nd.Ed.) New York,London: Brunner-Routldg.

Tuzcuoğlu, N. (1996) "Okullarda Duruma Alıştırma (Oryantasyon) Çalışmaları" Yaşadıkça Eğitim, Sayı: 48, ss.6-8.

Tümkaya, S. (1999) "Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Kullandıkları Başa Çıkma Davranışları" Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt: II, Sayı:11, ss.26-36.

Türkmen, A., E. Tıraşoğlu ve A. Gürdal (1998) "İlköğretim Öğrencilerinin Mesleklere Eğilimleri ve Yönlendirilmesi" 16. Milli Eğitim Şûrasına Hazırlık Dokümanı, (Kara Elmas Üniversitesi, Teknik Eğitim Sempozyumu) Ankara: METES.

Türkoğlu, A. (1997) "Başarıyı Artırmak İçin Etkili Ders Çalışma Yöntemleri" Yaşadıkça Eğitim, Sayı:55, s.2-7.

Uluğ, F. (1991) Okulda Başarı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2.Basım.

Usluer, E. (1998) Meslek İnceleme Kılavuzu, M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Uzer, A.S. (1987) "Lise Öğrencilerinin Yükseköğretim Programlarının Tercihleri ile Kendi Yetenek, İlgi ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ülkü, S. (1976). "Lise 1. Sınıflarda Uygulanan Bir Grup Rehberliği Programının "Yöneltme" Açısından Etkinliğinin Araştırılması" Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Eğitim Fakültesi.

Williamson,E. (1950). Counseling Adolescents.New York: Mc.Graw Hill Book Co.

Yeşilyaprak, B. (1986) "Gençlere Meslek Seçiminden Yapılacak Yardımlar" Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 59, s.28-32.

Yeşilyaprak, B. ve Kurç, G. (1988) Ruh Sağlığı ve Uyum Problemleri, G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi, Yayın No: 13, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (1992) "Mesleki Gelişim kuramları Üzerine Bir Eleştirel Değerlendirme" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 2, Sayı:6, ss.43-49.

Yeşilyaprak, B. (1992) "Oryantasyon Hizmetlerine İlişkin Denemelik Bir Model" 1. Eğitim Bilimleri Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cilt:3, s.976-983, Adana: Çukurova Üniversitesi

Yeşilyaprak, B. (1993) "Üniversitelerimizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 1, Sayı: 4, Aralık, s.12-15.

Yeşilyaprak, B. (1994) "Kimler Daha Çok Kaza Yapıyor?" Cumhuriyet Bilim Teknik (23 Ekim 1994) Sayı: 396.

Yeşilyaprak, B. (1995) "Mesleki Gelişim Sürecinin Başlangıcı Olarak Okulöncesi Eğitim" 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitabı. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Yeşilyaprak, B. (1997) "8 Yıllık Temel Eğitim ve Yönlendirme Sistemi" Cumhuriyet Bilim Teknik, Sayı: 544, s.4.

Yeşilyaprak, B. (1997) "Mesleki Gelişim Süreci Açısından Temel Eğitim Dönemi" 3. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Kitabı, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Adana: s.97-104.

Yeşilyaprak, B. (1998) "Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Gelişimsel Yaklaşım ve Bilgisayarlardan Yararlanma", Nasıl Bir Eğitim Sistemi (Eğitim Sempozyumu 1997) İzmir: Bilsa, bilimsel yayınlar dizisi:1, ss.537-543.

Yeşilyaprak, B. (1999) "Sınıf Öğretmenlerinin Rehberlik Açısından Rol ve İşlevleri" Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 144, ss.27-30.

Yeşilyaprak, B., Güngör, A. ve G.Kurç (1999) Öğretmenler İçin Eğitsel ve Mesleki Rehberlik (Geliştirilmiş 5.baskı) Ankara: Varan Matbaası.

Yeşilyaprak, B.(2012)."Geçmişten geleceğe RAM'lara ilişkin bir değerlendirme", Gelişen RAM Mutlu Birey Çalıştayı, 23-24 Mayıs 2012,Ankara.

Yeşilyaprak,B. (2007) İlköğretimde Gelişimsel Rehberlik. İstanbul: Morpa Yayınları

Yeşilyaprak, B. (2008). "Özellik-Faktör Kuramı ile Holland'ın Tipoloji Kuramı" Kariyer Yolculuğu (Ed. R. Özyürek).Türk PDR-DER yayını, Ankara: Ses Reklam.

Yeşilyaprak,B.(2012).Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya. (2.baskı) Ankara: Pegem A Yayınları

Yeşilyaprak, B., Sundur, Y.T. ve M.Eşkisu (2014) Ortaöğretime Uyum Programı (Pilot Uygulama ve Değerlendirme Raporu). Ankara: MEB & Unicef.

Yıldırım, C. (1966) Eğitimde Araştırma Metodları, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

Yıldırım, C. (1973) Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yörükoğlu, A. (1981) "Ergenlik ve Delikanlılık Dönemi" (Öztürk O. ve ark.) Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Meteksan.

Zunker, V.G. (1989) Career Counseling: Applied Concepts of Life Planning (3rd Ed.) Pacific Grove, C.A: Brooks Cole.

Zunker,V.G. (2006).Career Counseling: A holistic approach (7th.Ed.) Australia:Thomson-Brooks-Cole.

5. Basım

EGZERSİZ FİZYOLOJİSİ
DERS KİTABI

Editör: Emin Ergen

Emin Ergen
Haydar Demirel
Rüştü Güner
Hüsrev Turnagöl
Sevil Başoğlu
A. Murat Zergeroğlu
Bülent Ülkar
Tahir Hazır

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 235
Spor Ve Beden Eğitimi: 3
ISBN: 978-605-133-137-9
© 5. Basım, Ekim 2015

EGZERSİZ FİZYOLOJİSİ DERS KİTABI
Editör: Emin Ergen
Yazarlar: Haydar Demirel - Rüştü Güner - Hüsrev Turnagöl - Sevil Başoğlu - A. Murat Zergeroğlu
Bülent Ülkar - Tahir Hazır

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ergen, Emin.
Egzersiz Fizyolojisi Ders Kitabı / *Editör: Emin Ergen*
Yazarlar: Haydar Demirel - Rüştü Güner - Hüsrev Turnagöl - Sevil Başoğlu - A. Murat Zergeroğlu - Bülent Ülkar - Tahir Hazır
5.Bas ım, VI + 225 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-137-9
1. Egzersiz, 2. Fizyoloji, 3. Hareket

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKAR
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan organizması doğum ile ölüm arasındaki süreçte değişik yaşam fonksiyonlarını devam ettirmek üzere düzenlenmiştir. Bu fonksiyonlar her koşulda belirli bir denge durumunda olmak zorundadır. Organizmanın sistemleri bu denge durumunu korumada rol oynamaktadırlar. İç ortam dengesi (homeostazis) adı verilen bu özelliğin devamında her yapı (hücre-organ-sistem) kendisine düşen görevi yerine getirirken, insanın içinde yaşadığı doğa ve çevre koşulları gereği değişik stres (korunma, beslenme, üreme vb.) durumları ortaya çıkmaktadır. Her yeni durum yeni bir uyumu gerektirmektedir ve iç ortam dengesi zaman zaman bozulma tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır. Hareket etmek insanoğlunun temel özelliklerinden olup iç ortam dengesinin değişimine yol açmaktadır. Bedensel hareketlerin bir şekli olan sportif egzersizler de bir çeşit fizyolojik strestir ve bu sırada ortaya çıkan uyumlar egzersiz (ya da spora özel olarak spor) fizyolojisi içerisinde ele alınıp incelenmektedir.

Bu kitapta bir ders yarıyılı için ele alınabilecek şekilde ve üniteler hâlinde egzersiz fizyolojisinin ana başlıkları aktarılmaya çalışılmaktadır. Başta beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin, antrenörlerin ve insan hareketleriyle ilgili tüm meslek gruplarının yararlanımına yönelik olan bu kitap her biri kendi alanında uzun yıllar çalışan çok değerli yazarlar tarafından hazırlandı. Nobel Akademik Yayıncılık'ın değerli çalışanları olan Şerikan Kara, Nilay Balin, Sevgi Pınar Özen'e teşekkür ederiz. Önceki baskıda emeği geçen Sayın Abdülkadir Hızal'a da teşekkür borçluyuz.

Yayına katkıda bulunanlar adına,

Editör

Prof. Dr. Emin Ergen

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: İSKELET KASLARI VE EGZERSİZ 1

BÖLÜM 2: HAREKETİN KONTROLÜ 25

BÖLÜM 3: ENERJİ 35

BÖLÜM 4: EGZERSİZ VE SOLUNUM SİSTEMİ 49

BÖLÜM 5: DOLAŞIM SİSTEMİ VE EGZERSİZE UYUMU 71

BÖLÜM 6: EGZERSİZDE HORMONAL UYUMLAR 83

BÖLÜM 7: BESLENME VE SPORTİF PERFORMANS 93

BÖLÜM 8: SPORDA DOPİNG 117

BÖLÜM 9: SPORDA ERGOJENİK YARDIM 137

BÖLÜM 10: DAYANIKLILIK VE SÜRAT ANTRENMANLARININ FİZYOLOJİK TEMELİ 149

BÖLÜM 11: DEĞİŞİK ORTAM KOŞULLARINDA EGZERSİZ 161

BÖLÜM 12: KADIN VE SPOR 177

BÖLÜM 13: EGZERSİZ FİZYOLOJİSİ ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ 187

BÖLÜM 1

İSKELET KASLARI VE EGZERSİZ

GİRİŞ

Kas dokusu insan vücut ağırlığının %40-50'sini oluşturan özel bir dokudur. Kas uyarılara kasılarak yanıt verir ve normal koşullarda sinir sistemince sağlanan bu uyarıları iletebilme yeteneğindedir. Kas dokusu, normal uzunluğunun ötesinde gerilebilir ve gerilme fonksiyonu ortadan kalkınca yeniden normal uzunluğuna döner. Bir hareketin oluşumu iskelet kaslarının kasılmasına bağlı olduğundan, iskelet kasları egzersiz fizyolojisi içerisinde ayrı bir öneme sahiptir.

1. İSKELET KASININ YAPISI

Herhangi bir dokunun yapısı incelendiğinde o dokunun işlevini yansıttığı görülür. İşlevi kuvvet oluşturmak ya da bir hareketi meydana getirmek olan iskelet kası, bunu sağlayacak olan kasılgan proteinlerin ince ve kalın filamentler hâlinde bir araya gelmesiyle oluşmuştur.

1.1. Bağ Dokusu Kılıfları

İskelet kası, lif adı verilen ve boyu 1 mm – 30 cm, eni ise 10-100 mikron arasında olan binlerce kas hücresinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur (Şekil 1.1). İskelet kası lifleri ışık mikroskobu altında açıklı koyulu çizgiler hâlinde görüldüğünden çizgili kas olarak tanımlanır. Her lifin üzeri endomisyum denen konnektif doku kılıfı ile sarılmıştır. Yaklaşık 150 lif bir araya gelerek lif demetlerini (fasiculus) oluştururlar. Bu demetlerin üzerini saran konnektif doku ise permisyum adını alır. Nihayet lif demetlerinin bir araya gelmesiyle de iskelet kası oluşur ve kasın üzerini de epimisyum ya da daha yaygın olarak facia adı verilen bir konnektif doku çevreler. Bu konnektif doku zarlar kasın her iki ucunda tendonlarla (kiriş) devam ederler. Böylece kas lifleri kemiklerle doğrudan bağlantı yapmayıp, kasta oluşan kuvvet tendonlar aracılığı ile kemiklere iletilmiş olur.

KAYNAKÇA

Brooks, A.G., Fahey, D.T., White, T.P., Baldwin, K.M. Exercise Physiology: Human Bioenergetics and its applications. London, Myfield Publishing Company, 2000.

Demirel, H. S.K., Powers, H., Naito, M., Hughes, and J., Coombes. Exercise-induced alterations in skeletal muscle myosin heavy chain phenotype: effects of exercise duration. J. Appl. Physiol. 86: 1002, 1999.

Fox, E.L., R.W., Bowers, and M.L., Foss. The Physiological Basis for Exercise and Sport, 5th Ed. Dubuque, IA: Wm. C. Brown, 1993.

Guyton,A.C, Hall,J.E. Medical Physiology.W.B.Saunders.London,2001

Hamilton, K., J. Coombes, H., Demirel, S.K., Powers. Physiological adaptations to exercise training. In: Basic and Applied Sciences for Sports Medicine (Ed. R. J. Maughan), pp. 90-122. Mc. Graw Hill, London, 1999

Pette, D., Staron, RS. Transitions of muscle fiber phenotypic profiles. Histochem Cell Biol. 2001 May;115(5):359-72.

Pette, D., Staron, RS. Cellular and molecular diversities of mammalian skeletal muscle fibers. Rev Physiol Biochem Pharmacol. 1990;116:1-76.

Powers, S.K. Howley, E.T. Exercise Physiology: Theory and Application to Fitness and Performance. Brown and Benchmark, Madison,1997.

BÖLÜM 2

HAREKETİN KONTROLÜ

1. GİRİŞ

Günlük yaşamda olduğu gibi sporda da basit ve karmaşık birçok hareket ortaya konmaktadır. Hareketin gerçekleştirilmesinde sinir sisteminin önemli bir rolü bulunmaktadır. Sinir sisteminin değişik parçalarının değişik yapısal ve fonksiyonel özellikleri vardır. Bu ünitede, sinir sisteminin temel yapısal özellikleri ele alınmakta, istemli ve istemsiz hareketlerle ilgili temel kavramlar açıklanmakta, hareketin ortaya konmasındaki süreçler incelenmekte ve konuyla ilgili örnekler verilmektedir.

2. SİNİR SİSTEMİ

Sinir sistemi, yapısal olarak merkezi (santral) ve yani çevresel (periferik) oluşumları içermektedir. Sinir sisteminin, fonksiyonel olarak, yine merkezi ve çevresel oluşumları bulunan somatik ve otonom sistemleri bulunmaktadır. Şimdi somatik ve otonom sistemlerin görevlerinin neler olduğunu açıklayalım.

Santral: *Beyin ve omurilik.*

Periferik: *Omuriliğin dışındaki sinir hücresi ve lifleri. Ganglion ve aksonlar.*

• **Somatik Sistem:** Çevreden gelen sinir uyarılarının beyine iletilmesi, hareket organizasyonu ve iskelet kası kasılması için uyarı iletilmesi gibi görevleri bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Proprioception of the Ankle and Knee, Sports Med. 25(3), 149-155, 1998.

Role of Proprioception in Athletic Injuries. Am J Sports Med. 25(1), 130-137, 1997.

De Vries, H.A. Physiology Exercise for Physical Education and Athletics 3 rd. Edition. Wm. C. Brown Co. Publ. Dubuque. Lowa, 1980

Fox, E.L., Sports Physiology, 2nd. Edition. Saunders College Publ. Philedelphia. 1984.

Davis, J.R., Bull, G.R., Rodose, D.A. Physical Education & The Study of Sport Wolf. Pub. London 1990

BÖLÜM 3

ENERJİ

1. GİRİŞ

Spor fizyolojisinin medikal fizyolojiden ayrıldığı en önemli nokta bireylerin dinlenik ya da hastalık durumlarındaki fizyolojik değişiklikleri değil fiziksel aktivite sırasındaki uyumları ele almasıdır. Kassal bir aktivite sırasında hareketlere katkıda bulunan sistemlerin başında kas-iskelet sistemi gelmekte ve daha yoğun ve farklı metabolik olaylar rol oynamaktadır. Bu ünitede, insan hareketlerinde bazı temel kavramlardan yola çıkarak enerji üretimi yolları ve bunların sportif hareketlerle ilişkileri ele alınacaktır.

2. ENERJİ VE İŞ

Bilim dilinde enerji ve iş kavramları birbirleri yerine kullanılmakta ve enerji, iş yapabilme veya ortaya koyabilme yeteneği olarak tanımlanır. Doğada mevcut olan altı enerji şekli bulunmakta ve bunlar birbirine dönüşebilmektedir. Bunlar, ısı, radyasyon, ışık, elektrik, kimyasal ve mekanik enerjilerdir. Kimyasal ve mekanik enerji insan hareketinin ortaya konmasında önemli olan enerji şekilleridir.

Radyasyon: Işınların ya da yüklü ve yüksüz parçacıkların, uzayda bir doğru boyunca yayılmalarına verilen ad. Işınım da

İş = Kuvvet x Kuvvet Yönünde Kat Edilen Mesafe

Bir iş aynı zamanda enerji birimi **joule** (j) olup, bir Newtonluk bir kuvvetin (N) bir metrelik (m) bir mesafe boyunca uygulanmasıyla ortaya konmaktadır. Birçok kaynakta iş birimi olarak **kilogrammetre** (kg.m) kullanılmakta ve bir kg.m bir kilogram ağırlığındaki bir cismin yerçekimine karşı bir metre yüksekliğinde ortaya konan iş olduğu kabul edilmektedir. Enerji

KAYNAKÇA

Açıkada, C., Ergen, E., Bilim ve Spor. Bürotek Matbaası, 1990.

Akgün, N., Egzersiz Fizyolojisi. 3. Baskı, Ankara: Başbakanlık, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.

Davis, J.R., Bull, G.R., Rosroce, J.V. & Roscoe D.A. Physical Education & The Study Of Sport. Wolf Pub. London, 1990.

Fox, E.L., Sport Physiology. Saunders Coll, Publ. S. 9-38. 1984.

BÖLÜM 4

EGZERSİZ VE SOLUNUM SİSTEMİ

1. GİRİŞ

Akciğerlerin en önemli görevi, dokulara gereken oksijenin sağlanması ve dokularda oluşan karbondioksitin uzaklaştırılmasıdır, özellikle aerobik enerji yollarının devrede olduğu, dayanıklılık egzersizleri sırasında kas dokusunun artan iş yükünün karşılanabilmesi için çok daha fazla oksijene gereksinim duyulur. Bu süreç, akciğer ve kan ile kan ve kas dokusu arasındaki gaz alışverişinin artmasını beraberinde getirir. Bu ünitede, egzersiz sırasında solunum sisteminde meydana gelen değişiklikler ve aerobik performansın solunum sistemince sınırlandırılabilirliliği üzerine bazı bilgiler incelenmektedir.

2. SOLUNUM SİSTEMİNİN YAPI VE FONKSİYONU

Solunumun dört özel amacı vardır:

- Dokulara gereken O_2'nin sağlanması,
- Dokularda oluşan CO_2'nin atılması,
- Kan asiditesinin kontrolü,
- Ağız yoluyla iletişim.

Genel olarak solunum, yaşamın hücresel biyo-enerjik süreçleri için elzemdir.

2.1. Solunum Sistemi Anatomisi

Akciğerde oksijen ve karbondioksit değiş tokuşu yani difüzyonu yalnızca, alveol denilen kesecikler ve alveollere çok yakın soluk yollarında gerçekleştirilir. Alveollerin etrafı kılcal damarlarla çevrelenmiş durumdadır. Alveol ve kılcal damar arası mesafenin kısalığı ve aradaki zarların özelliği sayesinde, oksijen ve karbondioksit kolaylıkla alveol ve eritrosit arasında

KAYNAKÇA

Brooks, A.G., Fahey, T., White, T.P., Baldwin, K.M. Exercise Physiology: Human Bioenergetics and its applications. London, Myfield Publishing Company, 2000.

Dempsey, J. et al. Is the lung built for exercise? Medicine and Science in Sports and Exercise, 18: 143-155, 1986.

Foss, M.L. and Keteyian, S.J. Fox's Physiological Basis for Exercise and Sport (6th ed.) Boston, MA: WCB: McGraw-Hill, 1998.

Fox, E.L., R.W., Bowers, and M.L., Foss. The Physiological Basis for Exercise and Sport, 5th Ed. Dubuque, IA: Wm. C. Brown, 1993.

Guyton, A.C, Hall, J.E. Medical Physiology. W.B. Saunders. London, 2001

Powers, S.K., Howley, E.T. Exercise Physiology: Theory and Application tp Fitness and Performance. Brown and Benchmark, Madison,1997.

Wasserman, K. et al. Anaerobic threshold and respiratory gas exchange during exercise J. Appl. Physiol. 35: 236-243, 1973

Powers, S.K. et al. Exercise-induced hypoxemia in athletes: Role of inadequate hyperventilation. Eur. J. Appl. Physiol. 64: 37-42,1992.

BÖLÜM 5

DOLAŞIM SİSTEMİ VE EGZERSİZE UYUMU

1. GİRİŞ

Aerobik yolla enerji üretiminde besin maddelerinin ATP resentesini sağlamak üzere yanması için bu ortamda yeterli miktarda oksijen bulunması gerekmektedir. Organizmada oksijen, akciğerler yoluyla kana geçmekte ve dolaşım sistemiyle ilgili dokulara (egzersizde kaslara) iletilmektedir. Artan iş yüküyle birlikte harekete katılan kas gruplarının sayısı da artacağından, oksijene gereksinim artacak dolayısıyla dolaşım sisteminde yeni düzenlemeler (uyumlar) gerekecektir. Bu bölümde, dolaşım sisteminin yapısı ve fonksiyonları ele alınmakta, egzersiz koşullarında ortaya çıkan bu düzenlemeler açıklanmaya çalışılmaktadır.

2. KAN AKIMI

Canlı organizmada yaşam fonksiyonlarının sürdürülebilmesi için belirli bir kan akımının sağlanması gerekmektedir. Bu fonksiyon;

- ***Kalbin bir dakikada çevreye (perifere) pompaladığı kan miktarı (kalp debisi) ve***
- ***Bunun dokulara uygun şekilde dağılımı (redistribüsyonu) ile mümkün olmaktadır.***

Kalbin ve dolaşım sisteminin fonksiyonlarının daha iyi anlaşılabilmesi için ilgili organların anatomi ve fizyolojisine kısaca göz atmak gerekmektedir.

2.1. Kalp

Göğüs kemiğinin arkasında yer alan kalp **perikard** adı verilen zarla kaplıdır. Kalp kasına **myokard** adı verilmekte ve çizgili (iskelet) kas özelliği göstermektedir. Ancak kalp kasının iskelet kasından farklı, tüm kas hücrelerinin anatomik olarak birbiriyle ilişkisini sağlayan in-

Trikuspid: Üç yapraklı.

Mitral: İki yapraklı.

KAYNAKÇA

Açıkada, C., Ergen, E., Bilim ve Spor. Bürotek Matbaası, 1990.

Akgün, N., Egzersiz Fizyolojisi. 3. Baskı, T.C. Başbakanlık G.S.G.M. Yayın no: 75 Gökçe Ofset Ankara 1989

Devries, H.A., Physiology Of Exercise For Physical Education and Athletics 3rd. Edition Wm. Brown Publ. Co. Dubugue. Lowa, 1980.

Fox, E.L., Sport Physiology, Saunders College Publ. Philadelphia 1984.

Strauss R.H. Sports Medicine, W.B. Saunders Co. Philadelphia. 1984.

BÖLÜM 6

EGZERSİZDE HORMONAL UYUMLAR

GİRİŞ

Yaşayan organizmanın değişen iç ve dış koşullara karşı düzenini korumaya çalışması "homeostazis" olarak adlandırılır.

Homeostatik mekanizmayı iki ana kontrol sistemi oluşturur.

1. Sinir Sistemi

2. Endokrin Sistem

Sinir sistemi hücresel homeostaziste hızlı yanıt verirken, endokrin sistemin yanıtı sinir sistemine oranla daha yavaş ve etkisi daha uzundur. Hücresel fonksiyonlardaki düzenlemeler nedeniyle endokrin sistem birçok fizyolojik yanıtlardan ve egzersize adaptasyondan sorumlu tutulmaktadır.

Hormonlar endokrin organlar tarafından vücut sıvılarına salınan ve hedef organlarda etkiler gösteren kimyasal maddelerdir. Endokrin bezlerden hormon salınımı geri besleme (negatif feedback) mekanizmalarıyla düzenlenir. Yani hormonların miktarı azaldığında salınımı artar, arttığında ise salınımında azalma meydana gelir. Hormonların etkileri ve etki mekanizmaları her hormona göre farklılık göstermektedir ve hedef hücreye olan etkileri değişik mekanizmalarla olmaktadır.

Hormonların etki mekanizmaları:

1. Enzim sistemlerini aktive ederler.
2. Hücre zarı geçirgenliğini artırırlar.
3. Kas kontraksiyonunu ya da kas gevşemesini sağlarlar.
4. Protein sentezini uyarırlar.
5. Hücre salgı fonksiyonlarını başlatır ya da düzenlerler.

KAYNAKÇA

Fields, K., B., Fricker, P., A. Medical Problems in Athletes. Blackwell Science Inc. USA. 1997.

Hecker, A. L. Nutrition and Physical Performance. In: Drugs & Performance in Sports. Ed: Strauss R H. W.B Saunders Company. Philadelphia.1987.

Powers, S. K., Howley, ET. Exercise Physiology. Brown & Bencmark Publishers. USA. 1997.

Williams, C., Devlin, JT. Foods, Nutrition and Sports Performance. Chapman and Hall, London, UK. 1994.

Nieman, DC. Physical fitness and vegetarian diets: is there a relation? Am J Clin Nutr 70 (3 Suppl): 570s-575s, 1999.

Barr, SI. Vegetarianism and menstrual cycle disturbances: is there an association? Am J Clin Nutr 70(3 Suppl):549s-5545s, 1999.

Butterfield, GE., Nutrient requirements at high altitude. Clin Sports Med 18(3):607-621, 1999

Maharam, LG., Bauman, PA., Kalman, D., et al. Masters athletes. Factors affecting performance. Sports Med 28(4): 273-285, 1999.

Chatard, JC., Mujika, I., Guy, C., Lacour, JR. Anemia and Iron Deficiency in Athletes: Practical recommendations for treatment. Sports Med 27(4): 229-240, 1999.

Nielsen, P., Nachtigall, D. Iron supplementation in athletes. Current recommendations. Sports Med 26(4): 207-216, 1998.

Foss, M. L., Keteyian, S. J. Fox's Physiological Basis for Exercise and Sport. Sixth Edition. WCB/McGraw-Hill. Boston.1998.

Johnson, CS., Swan, PD., Corte, C. Substrate utilization and work efficiency during submaximal exercise in vitamin C depleted-repleted adults. Int J Vitam Nutr Res 69 (1): 41-44, 1999.

Intitute of Medicine: Committee Overwiev. In The Role of Protein and Amino Acids in Sustaining and Enhancing Performance. National Academy Press. Washington, D.C. 1999.

Wagenmakers A.J.M. Supplementation with branched-chain amino acids, glutamine, and protein hydrolysates: Rationale for effects on metabolism and performance. In The role of protein and amino acids in sustaining and enhancing performance. Institute of Medicine. National Academy Press. Washington, D.C.1999.

Anthony, JC., Anthony, TG., Layman, DK. Leucine supplementation enhances sketeletal muscle recovery in rats following exercise. J Nutr 129(6): 1102-1106, 1999.

A. Schabort, E. J., Bosch, A. N., Weltan, S. M., et.al. The effects of a pre-exercise meal on time to fatigue during prolonged cycling exercise. Med. Sci. Sports Exerc. 31(3):464-471,1999.

McArdle, WD., Katch, FI., Katch, VL. Exercise Physiology. Energy, Nutrition and Human Performance. Fourth Edition. Williams & Wilkins. Baltimore. 1996.

Robinson, TM., Sewell, DA., Hultman, E., Greenhaff, PL. Role of submaximal exercise in promoting creatine and glycogen accumulation in human skeletal muscle. J Appl Physiol 87(2): 598-604, 1999.

Wee, S. L., Williams, C., Gray, S., Horabin, J. Influence of high and low glycemic index meals on endurance running capacity. Med. Sci. Sports Exerc. 31(3): 393-399,1999.

Horswill, C. A. Effective fluid replacement. Int J Sport Nutr.8(2):175-195,1998.

Shi, X., Gisolfi, C. V. Fluid and carbohydrate replacement during intermittent exercise. Sports Med. 25(3): 157-172,1998.

Greenleaf, J. E. Problem: thirst, drinking behavior, and involuntary dehydration. Med. Sci. Sports Exerc. 24: 645-656,1992.

Nicholas, C. W., Tsintzas, K., Boobis, L., Williams, C. Carbohydrate-electrolyte ingestion during intermittent high-intensity running. Med. Sci. Sports Exerc. 31 (9): 1280-1286,1999 (abs).

Jeukendrup, A., Brouns, F.,Wagenmakers, A. J. M., Saris, W., H., M. Carbohydrate-electrolyte feedings improve 1 h time trial cycling performance. Int. J. Sports Med. 18(2):125-129,1997.

Costill, D. L., Saltin, B. Factors limiting gastric emptying during rest and exercise. Journal of Applied Physiology. 37: 679-683,1974.

Murray, R., Bartoli, W., Stofan, J. et.al. A comparison of the gastric emptying characteristics of selected sports drinks. Int J Sport Nutr. 9(3): 263-274, 1999 (abs).

Speedy, D. B., Noakes, T. D., Rogers, I. R., et.al. Hyponatremia in ultra-distance triathletes. Med. Sci. Sports Exerc. 31(6): 809-815,1999.

Position Stand on Exercise and Fluid Replacement. Med. Sci. Sports Exerc. 28(1):i-vii,1996.

BÖLÜM 8

SPORDA DOPİNG

GİRİŞ

Doping Güney Afrika dilinden gelen "dope" sözcüğünden türetilmiştir. "dope" bu ülke yerlilerinin alkollü bir içkiye verdikleri addır. Yerliler bu içkiyi otantik törenlerde dans edenleri uyarmak amacıyla kullanmaktadırlar. Zamanla bu kelime Güney Afrika'da bulunan İngiliz soyluları tarafından İngiltere'ye taşınmış ve İngilizce sözlüklerdeki yerini almıştır.

TANIM

Organizmaya yabancı bir ajanın hangi yoldan olursa olsun veya fizyolojik maddelerin anormal miktarlarda veya anormal bir yolla bir şahsa yarışma esnasında performansı yapay olarak ve kural dışı bir şekilde artırmak amacıyla uygulanması doping olarak kabul edilir. Bir başka deyişle sporcunun bizzat kendisi ya da yönetici, antrenör, teknik direktör, doktor, fizyoterapist, masör gibi kişilerin teşviki ile zihinsel ve/veya fiziksel performansını doğal olmayan yollarla artırmak ya da tıbbi açıdan uygun olmamasına karşın sadece yarışmaya katılabilmek amacı ile hastalıkların ve sakatlıkların tedavisi için bazı maddeleri kullanması da dopingdir.

Bu amaçla karşılaşma öncesi ve karşılaşma sırasında yasaklı maddelerin kullanımı (ağız yoluyla alınması, enjekte edilmesi) ve karşılaşma dışı dönemde karşılaşma sırasındaki performansı artırmak amacıyla anabolik steroidlerin, peptid hormonların vb. kullanımı spor organizasyonları tarafından yasaklanmıştır. Yasaklı madde terimi yasaklı madde özelliklerini gösteren tüm maddeleri içerebilir. Karşılaşmalara katılacak sporcular yasaklı listesinde bulunan maddeleri tedavi amaçlı dahi olsa ağız yoluyla ya da enjeksiyon yoluyla kullanamazlar.

Doping hem haksız rekabete zemin hazırlaması, "Fair play" anlayışına uymaması nedeniyle spor etiğine aykırıdır, hem de sporcu sağlığını akut ve

KAYNAKÇA

Ghaphery, NA., Performance Enhancing Drugs. Orthop Clin North Am, 26: 433-42, 1995.

Güner, R., Doping. Ergen E. (Ed): Spor Hekimliği Ders Notları. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Spor Hekimliği Kolu; 81-95, 1992.

Güner, R., Doping. Ankara: Türkiye Futbol Federasyonu Dopingle Mücadele Kurulu; 2000.

Güner, R., Ergojenik Yardım. Spor ve Tıp. 4: 15-22, Haziran 1996.

International Olympic Committee: Doping: An IOC White Paper, 8-45, 1999.

International Olympic Committee: Medical Code of the Olympic Movement, 1999.

Mottram, DR., Banned Drugs in Sport. Sports Med. 27: 1-10, 1999.

Williams, MH., The Ergogenic Edge. Champaign: Human Kinetics; 1-277, 1998.

BÖLÜM 9

SPORDA ERGOJENİK YARDIM

TANIM

Sportif performansı artırmak amacıyla doğal yetenek ve antrenmanın dışında madde, yöntem ve malzemelerin kullanımı ergojenik yardım olarak adlandırılır. Ergojenik yardım Yunanca ergon=iş, genon=üretmek anlamına gelen iki kelimeden türetilmiştir ve iş üretmeye ya da iş yapmaya yardım eden maddeler ya da yöntemler olarak Türkçeleştirilebilir.

1. ERGOJENİK YARDIMCILARIN KULLANIM AMACI

Ergojenik yardımcılar spor dallarının gereksinimlerine göre değişik amaçlarla kullanılır.

- Kas kasılması için gerekli yakıt kaynağını geliştirmek.
- Dayanıklılığı geliştirmek.
- Kas kitlesini ve kas gücünü artırmak.
- Egzersiz sırasında oluşacak yorgunluğu geciktirmek.
- Antrenman ve karşılaşma sonrası toparlanmayı hızlandırmak.
- Egzersiz sırasında oluşan oksidanlar, laktik asit gibi maddelerin zararlı etkilerini önlemek.

Ergojenik yardımcıların kullanımına Uluslararası Olimpiyat Komitesi ve Spor Federasyonları tarafından sınırlama getirilmiş ve iki gruba ayrılmıştır:

- Kullanılması serbest olan maddeler
- Kullanılması yasak olan maddeler =DOPİNG

KAYNAKÇA

Güner, R., Doping. Ergen E (Ed): Spor Hekimliği Ders Notları. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Spor Hekimliği Kolu; 81-95, 1992.

Güner, R., Doping. Ankara: Türkiye Futbol Federasyonu Dopingle Mücadele Kurulu; 2000.

Güner, R., Ergojenik Yardım. Spor ve Tıp. 4: 15-22, Haziran 1996.

Williams, MH., Ergogenic and Ergolytic Substances. Med Sci Sports Exerc. 24(9) Suppl: S344-S348, 1992.

Williams, MH., Nutritional Ergogenics in Athletics. J Sports Sci. 13: S63-S74, 1995.

Williams, MH., Nutritional Suplements for Strength Trained Athletes. Sports Science Exchange. 6: 47, 1993.

Williams, MH., The Ergogenic Edge. Champaign: Human Kinetics; 1-277, 1998

BÖLÜM 10

DAYANIKLILIK VE SÜRAT ANTRENMANLARININ FİZYOLOJİK TEMELİ

1. GİRİŞ

Daha önceki ünitelerde açıklanan egzersizlere akut uyumlara ek olarak, uzun süreli antrenmanlarla ortaya çıkan fizyolojik değişiklerden **(kronik uyum)** bazıları bu ünitede ele alınacaktır. Özellikle dayanıklılık ve kuvvet-sürat tipi antrenmanlarla dolaşım sistemi ve kas hücresi düzeyinde bir takım değişimler söz konusudur.

2. DAYANIKLILIĞIN TANIMI

Dayanıklılık verili bir egzersiz şiddetinde kassal yorgunluk olmaksızın veya yorgunluğa rağmen aktiviteye devam edebilme anlamına gelmektedir. Dayanıklılık, performans öğeleri (dayanıklılık, kuvvet, sürat, esneklilik, beceri gibi) içinde en önemlilerinden birisidir. Genellikle düşük şiddette ve uzun süreli egzersizleri kapsayan çalışmalar dayanıklılıkla ilgilidir.

2.1. İnsan Performansında Bir Faktör olarak Dayanıklılık

Dayanıklılık hem psikolojik hem de fizyolojik etmenlere sahip olan ve kompleks yapıda bir faktördür. Psikolojik yönü konumuz dışında kaldığından burada dayanıklılığın fizyolojik elementi ele alınacaktır. Fizyolojik açıdan dayanıklılık lokal (kassal) ve genel (sistemik) olarak iki bölümde incelenmektedir. Dayanıklılık terimi, çoğu zaman kabul edildiği gibi, yalnızca uzun mesafe içeren sportif dalları değil belirli bir kas kuvvetinin devam ettirilebilmesini gerektiren etkinlikleri de ifade etmekte kullanılmaktadır.

2.1.1. Lokal Dayanıklılık

Bir ya da birkaç bölgesel kas grubunun devreye girdiği fiziksel aktivitelerde önemli olan bir kassal özelliktir. İzometrik kas kasılmasında olduğu gibi maksimal kas kasılması sırasında kan akımı azalmakta, pH düşmekte ve kasılma şiddeti baştaki yüksek değeri koruyamamaktadır. Oysa maksimal istemli kasılma şiddetinin daha düşük değerlerinde, örneğin %60 kadar

KAYNAKÇA

De Vries, H.A., Physiology of Exercise For Physical Education and Athletics Wm.C. Brown, Publ., Co. Dubuque, lowa, 1980.

Fox, E.D., Physiology of Exercise and Fitness and **Sports Medicine** (Ed: R.H. Strauss) W.B. Saunders, Co., Philadelphia 1984

BÖLÜM 11

DEĞİŞİK ORTAM KOŞULLARINDA EGZERSİZ

1. GİRİŞ

Fiziksel egzersizler organizmada yeni düzenlemeleri gerektirmektedir. Ancak dinlenik duruma göre yoğun düzenleme içindeki organizma ayrıca farklı bir dış kaynaklı strese maruz kalırsa fizyolojik uyumlar daha da önem kazanmaktadır. Bu bölümde organizmanın yükseltide, su altında, sıcak ve soğuk ortamdaki uyumları ele alınmakta, fizyolojik stresler açıklanmaya çalışılmakta ve kısaca önlemlerden bahsedilmektedir.

2. YÜKSELTİDE EGZERSİZ

Her yıl giderek artan sayıda insan yurdumuzda ve dünyada değişik amaçlarla farklı yüksekliklere tırmanmaktadır. Yaklaşık 6000 kişi Everestin 5400 metre yükseklikte eteklerine tırmanırken, yüzlerce insan da 8848 metre yüksekliğindeki zirvesine ulaşmaya çabalamaktadır. Tüm bu yükseklere çıkma çabalarıyla çeşitli fizyolojik uyum mekanizmaları devreye girerken aynı zamanda dağ hastalıkları adı altında toplayacağımız bazı problemlerin ortaya çıkma riskleri artmaktadır.

Genel olarak 1000 metre ve üzeri yükselti olarak kabul edilmektedir. Dünya üzerinde pek çok yerleşim bölgesi 1000 metre üzerinde bulunmakta, Güney Amerika ve Asya'da binlerce insan 3000 hatta 5000 metre üzerinde herhangi bir sorun olmaksızın yaşamlarını sürdürmektedirler. Ancak rekreasyon (kayak, trekking gibi) veya yarışma amaçlı yükseltiye çıkıldığında organizmada farklı uyum mekanizmaları gündeme gelmektedir. Yükselti, yüksek (2400-4200 metre arası), çok yüksek (4200-5500 metre arası) ve eksrem yüksek (5500 metre üzeri) olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Özellikle 1968 yılında Meksika'da yapılan Olimpiyat oyunları öncesinde yükseltinin performans üzerine etkileri çalışılmaya başlanmıştır. Yükseltide yapılan yarışmalarda dayanıklılık performansı negatif olarak etkilenirken, kısa mesafe ve atlama yarışmalarında performans pozitif etkilenmek-

KAYNAKÇA

Açıkada, C. & Ergen, E., Bilim ve Spor. Büro - Tek Mat. Ankara. 1990.

Akgün, N., Egzersiz Fizyolojisi, l. Cilt., 3. Baskı. T.C. Başbakanlık. G.S.G.M. Yayın No.: 75. Gökçe Ofset Matbaacılık. Ankara. l 989.

Brooks, G.A., Fahey, T.D., Exercise Physiology, Macmillan Pub. Co.. 1985.

Mc. Ardle, W.D,. Katch, F.1.6 Katch, V.l. Exercise Physilology. 2nd. Edition. Lea & Febiger, Philadelphia. 1986.

Strausss, R.H., Sports Medicine. W.B. Saunders, Philadelphia. 1984.

BÖLÜM 12

KADIN VE SPOR

Kadınların yüzyıllar boyunca spora ve sportif karşılaşmalara katılmaları hakkındaki düşünceler belirgin bir şekilde değişmiştir. Kadınların sportif aktivitelere katılmalarının önlenmesi kadın sağlığının ve üreme sisteminin olumsuz etkilenebileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

1. KADINLARIN SPORA KATILIMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Eski Yunan'da kadınların Olimpiyat Oyunlarına katılmaları ve hatta izlemeleri bile yasaktı. Bu politika ilk Modern Olimpiyatların yapıldığı 1896 Atina Oyunlarında tekrar yaşama geçirilmiştir. Ancak sonraki Olimpiyat Oyunlarından başlamak üzere kadınlar da sportif karşılaşmalara katılmaya başlamışlardır.

Kadınların 1800'lü yıllarda daha çok ev işleri, yemek yapma, alışveriş, odun kırma, vb. zorunlu fiziksel aktivitelerde bulundukları, daha çok üst ekstremite egzersizleri ve aerobik aktivite olarak yürüyüş yaptıkları bilinmektedir. 1900'lü yılların başında fiziksel aktivitenin üreme fonksiyonlarını olumsuz etkilediği söylentileri yaygınlaşmaya başlamıştır ve gezinti, bahçe etkinlikleri uygun aktivite olarak kabul edilmiştir. Bisiklet ve koşu bayanlar için gereksiz aktiviteler olarak benimsenmiştir. O yıllarda bayanlar arasında moda olarak kabul edilen sıkı korse kullanımı da derin solunumun önlenmesi, karın kaslarının atrofiye olmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşının tüm insanlığın yaşamını etkilediği 1940'lı yıllarda kadınlar, savaşa katılan erkeklerin yerine ağır fiziksel aktivite gerektiren işlerde çalışmalara başlamıştır. Erkeklerin yaptıkları tüm işleri yapabilmeleri, kadınların spor aktivitelerine de katılabilme düşüncelerinin bir miktar değişmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşının bitmesiyle birlikte, erkeklerin kendi işlerine dönmeleriyle, kadınlar iş bulmada güçlükler çekmişlerdir ve daha fazla boş zaman bulmaya başlamışlardır. Bu dönemde golf ve tenis kadınlar ara-

KAYNAKÇA

Açıkada, C. & Ergen, E., Bilim ve Spor. Büro - Tek Mat. Ankara. 1990.

Akgün, N., Egzersiz Fizyolojisi, l. Cilt., 3. Baskı. T.C. Başbakanlık. G.S.G.M. Yayın No.: 75. Gökçe Ofset Matbaacılık. Ankara. l 989.

Brooks, G.A., Fahey, T.D., Exercise Physiology, Macmillan Pub. Co. 1985.

Mc. Ardle, W.D,. Katch, F.1.6 Katch, V.l Exercise Physilology. 2nd. Edition. Lea & Febiger, Philadelphia. 1986.

Strausss, R.H., Sports Medicine. W.B. Saunders, Philadelphia. 1984.

De Vries, H.A., Physiology Exercise for Physical Education and Athletics 3 rd. Edition. Wm. C. Brown Co. Publ. Dubuque. Lowa, 1980

Fox, E.L., Sports Physiology, 2nd. Edition. Saunders College Publ. Philedelphia. 1984.

Davis, J.R., Bull, G.R., Rodose, D.A., Physical Education & The Study of Sport Wolf. Pub. London 1990

BÖLÜM 13

EGZERSİZ FİZYOLOJİSİ ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

GİRİŞ

Egzersiz testlerinin yer aldığı ölçümlerde organizma yük altında kalacağından deneklerin sağlık engellerinin bulunmaması gerekmektedir. Deneklerin mümkünse solunum–dolaşım sisteminin detaylı kontrolden geçtiği (EKG dâhil) bir muayene yaptırmış olması ve kalp-dolaşım sistemine ait risk faktörlerini taşımaması istenmektedir. Deneklerin sağlık sorunu yoksa ve herhangi bir yakınmaları olmadan fiziksel egzersizlere katılmaktaysalar efor içeren testlere alınmaları sakıncalı olmayabilir.

Denemelerin sonuçlarının yazılacağı ve yapılan testlere uygun bir veri toplama formu önceden hazırlanmalıdır. Denemenin yer aldığı ortamın (laboratuvarın veya salonun) sıcaklığı, nem oranı ve barometrik basıncı veri toplama formuna işlenmelidir.

2. ENERJİ (ISI) ÖLÇÜMÜ

Enerjinin Korunumu Yasası'na göre mekanik enerji ile ısı enerjisinin birbirine dönüşümü bir sabit miktar ifade etmektedir. Bu nedenle verili bir miktar enerji tüketimi verili bir miktar ısı üretimi anlamına gelmektedir. **Direk kalorimetri** yöntemiyle kapalı bir sistem içinde bulunan bir canlının, (örneğin köpek), metabolik reaksiyonları sonucu ürettiği ısı sıcaklık değişimi şeklinde ölçülebilir (Resim 13.1) Eğer bu kapalı sistemdeki metabolik olaylarda devreye giren oksijen ölçülebilirse; oksijenin birim miktarının yanmasıyla elde edilen enerji hesaplanabildiğinden toplam olarak üretilen ısı da hesaplanabilir ve bu yönteme indirek kalorimetri adı verilmektedir. Burada ısı direk olarak ölçülmekte, oksijen tüketimi ölçülerek enerji üretimi indirek yolla hesaplanmaktadır. Besinlerin enerji eşdeğerleri değişiktir. 1 litre oksijenle bomba kalorimetresinde yandıklarında karbonhidratlar 5,05; yağlar 4,74 ve proteinler 4,46 kilokalori vermektedir. Ayrıca bomba kalorimetresindeki değerlerle organizmada yandıkları zaman da arada bir fark belirmektedir. Bu fark, sindirim fonksiyonu sırasında veya idrarla protein

KAYNAKÇA

Açıkada, C., Ergen, E., Alpar, R., Sarpyener, K., Erkek Sporcularda Vücut Kompozisyonu Parametrelerinin incelenmesi, Spor Bilimleri Dergisi 2(2), s. 1-25,1991.

Açıkada, C., Ergen, E., Alpar, R., Sarpyener, K., Bayan Sporcularda Vücut Kompozisyonu Parametrelerinin İncelenmesi, Spor Bilimleri Dergisi 2(3), s.27-41, 1991.

Adulds, Can, J., Sports Sci., 14(1), s. 21-26, 1989.

Ahmaidi, S., Collomp, K., Caillaud, C., Prefaut, C., Maximal and Functional Aerobic Capacity as Assessed by Two.

Anaerobic Threshold and onset of Blood Lactate Accumulation with Endurance Performance,

Champaign Illinois, s. 107-170, 1991.

Dirix A., Knuttgen H.G., Tittel K., The Olympic Book of Sport Medicine, Blackwell Scientidic Publ Oxford. s. 109-152, 1988.

Eur. J. Appl. Physiol., 52, s.51-56, 1983.

Fox, E.L., Bowers, R., Foss, M.L., The Physiological Basis of Phiysical Education and Athletics, Saunders Co. Publ., Philadelphia, s.61-82, 1988.

Graduated Field Methods in Comparition to Laboratory Exercise Testing in Moderately Trained Subjects,

Int. J. Sports Med., 13(3), s. 243-248, 1992.

J., Appl. Phisiol.: Respirat. Environ. Exercise Physiol., 57(3), s. 640-643, 1984.

Leger, L., Gadoury, C., validity of the 20 m Shuttle run Test with 1 min Stages to Predict VO_{2max} in.

MacDougal, J.D., Wegner, H.A., Green, H.J., Physiological Testing of the High-Performance Athlete,Second edition, Human Kinetics Book,

Michael, E.O., Burke, E.J., Avakian, E.V., Laboratory Experiments in Exercise Physiological Movement Publ., Inc., Ithaca. N.Y. s.3-16, 18-20, 38-39, 1979.

Morehouse, L.E., Laboratory Manual for Physiology of Exercise, The Mosby Co.,St. Louis, S. 15-25, 33-37, 122-143, 16-175, 1973.

Sinning, W.E., Experiments and Demonstrations in Exercise Physiology. W.B.Saunders Co., Philadelphia, s.9-13, 21-33, 4170, 1975.

Tanaka, K., Matsuura, Y., Marathon Performance, Anaerobic threshold, and onset of blood lactate accumulation.

Tanaka, K., Masuura Y., Kumagai S., Matsuzaka A., Hirakoba K., Asano K., Relationships of

Tamer, K., Fiziksel Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Gökçe Ofset Matbaacılık, Ankara, s. 24-33, 62-122, 199

Gözden Geçirilmiş ve
Geliştirilmiş 10. Basım

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Editör
Prof. Dr. Leyla KÜÇÜKAHMET

Prof. Dr. Şermin ÖNDER KÜLAHOĞLU
Prof. Dr. Temel ÇALIK
Prof. Dr. Nezahat GÜÇLÜ
Prof. Dr. Aydın ANKAY
Yrd. Doç. Dr. Ayşe KORKMAZ
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsun ÖKSÜZOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Yücel KAYABAŞI
Yrd. Doç. Dr. Gürsen TOPSES
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 524
Eğitim No. : 109
ISBN : 978-605-133-426-4
© Gözden Geçirilmiş ve Geliştirilmiş 10. Basım, Ocak 2015

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Editör: Prof. Dr. Leyla KÜÇÜKAHMET

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
e-Satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Küçükahmet, Leyla.
Eğitim Bilimine Giriş */ Leyla KÜÇÜKAHMET*
Gözden Geçirilmiş ve Geliştirilmiş 10. Basım, X + 338 s., 170x240 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-426-4
1. Eğitim Bilimi 2. Öğretmenlik 3. Öğretmen Yetiştirme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ HIRSIZLIĞINA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

“Eğitimin bir bilim olup olmadığı” tartışması yerini; “Eğitim bir bilimdir, ancak boyutları nerelere kadar uzanır?” sorusuna bırakmıştır.

Bu kitap bir ölçüde bu sorunun cevabını vermeyi amaçlamıştır.

Eğitim, kendi içinde bir bilim olup diğer bilimlerle de kesişme noktalarında yeni yeni bilimlerin oluşmasına neden olacak kadar üretken bir bilim alanıdır. Bugün eğitim biliminin diğer bilimlerle kesişme noktalarından “eğitim ekonomisi”, “eğitim teknolojisi”, “eğitim psikolojisi”, “eğitim sosyolojisi”, “eğitim felsefesi” gibi bilim dalları doğmuştur.

Ayrıca eğitim bilimi kendi içinde de pek çok uzmanlık alanlarına ayrılmıştır. Bu alanların belli başlıları, “eğitimde program geliştirme”, “eğitim yönetimi”, “psikolojik danışma ve rehberlik”, “halk eğitimi”, “ölçme ve değerlendirme” gibi uzmanlık alanlarıdır.

Bu kitap; özellikle öğretmen yetiştirme programlarında profesyonel eğitim bilimci, öğretmen ya da eğitim uzmanı olarak yetişecek öğrenciler için bir giriş kitabı olarak hazırlanmıştır. Her alanda olduğu gibi eğitim alanına özgü bu giriş kitabında da öğrencilere alanlarının sınırlarını görme ve ileriki yıllarda izleyeceği programın kapsamını tanıma imkanı sunulmaktadır. Öğrenci bu kitap aracılığıyla, eğitim biliminin ne olduğu ya da ne olmadığını açıkça görme fırsatı elde edecektir.

Bu kitap tam bir ekip ruhu ve iş birliği ile hazırlanmıştır. Çalışmanın planlanmasından, yazım ve redaksiyon gibi aşamalarına kadar büyük titizlik gösteren, her biri alanında uzman öğretim elemanlarına, her şeyin en iyisini hak eden siz öğrencilerime ve kitabın basımını gerçekleştiren Nobel Akademik Yayıncılık yetkililerine sonsuz teşekkürlerimle...

Saygılarımla...

Editör, 2014

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM
EĞİTİM BİLİMİ

A. EĞİTİM BİLİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 3
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsun ÖKSÜZOĞLU
B. EĞİTİM BİLİMİYLE İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR 15
Prof. Dr. Temel ÇALIK
C. 21. YÜZYILDA EĞİTİM BİLİMLERİNDE YÖNELİMLER 23
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN
D. EĞİTİM BİLİMLERİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 47
Yrd. Doç. Dr. Yücel KAYABAŞI
OKUMA PARÇASI 66

II. BÖLÜM
EĞİTİM BİLİMİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ VE İŞLEVLERİ

A. EĞİTİM BİLİMİNİN FELSEFE İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM FELSEFESİ 69
Yrd. Doç. Dr. Gürsen TOPSES
B. EĞİTİM BİLİMİNİN SOSYOLOJİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM SOSYOLOJİSİ 87
Prof. Dr. Temel Çalık
C. EĞİTİM BİLİMİNİN HUKUKLA İLİŞKİSİ: EĞİTİM HUKUKU 103
Prof. Dr. Aydın ANKAY
D. EĞİTİM BİLİMİNİN PSİKOLOJİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM PSİKOLOJİSİ 111
Prof. Dr. Şermin Önder KÜLAHOĞLU
E. EĞİTİM BİLİMİNİN EKONOMİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM EKONOMİSİ 129
Yrd. Doç. Dr. Ayşe KORKMAZ
F. EĞİTİM BİLİMİNİN POLİTİKA İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM POLİTİKALARI 143
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN
OKUMA PARÇASI 159

III. BÖLÜM
ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ
Prof. Dr. Leyla KÜÇÜKAHMET

A. ÖĞRETMEN EĞİTİMİ VE EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ 163
B. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME PROGRAMLARININ ÖZELLİKLERİ 165
C. İDEAL ÖĞRETMEN NASIL DAVRANIR? 175
D. ULUSAL KALKINMA VE YENİLEŞMEDE ATATÜRK'ÜN ÖĞRETMENLERİ 181
E. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME ALANINDA UYGULAMALAR 185
OKUMA PARÇASI 229

IV. BÖLÜM
TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ

A. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPI VE NİTELİK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ 233
Prof. Dr. Nezahat GÜÇLÜ
B. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME 253
C. MİLLİ EĞİTİM TEMEL KANUNU 281
D. İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU 299
OKUMA PARÇASI *315*

EK

EK: ÜLKEMİZDEKİ ÜNİVERSİTELERE BAĞLI ÖĞRETMENLİK VE EĞİTİM UZMANLIĞI PROGRAMLARI OLAN FAKÜLTELER, YÜKSEKOKULLAR VE ÖĞRETMENLİK ALANLARI (2014-2015) 345

I

EĞİTİM BİLİMİ

A. EĞİTİM BİLİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsun ÖKSÜZOĞLU

B. EĞİTİM BİLİMİYLE İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR
Prof. Dr. Temel ÇALIK

C. 21. YÜZYILDA EĞİTİM BİLİMLERİNDE YÖNELİMLER
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN

D. EĞİTİM BİLİMLERİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
Yrd. Doç. Dr. Yücel KAYABAŞI

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Adıvar, A.A., **Tarih Boyunca İlim ve Din**, 2. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969.

Atay, H., **Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi,** Dergah Yayınları, İstanbul, 1983.

Aytaç, K., **Avrupa Eğitim Tarihi,** Marmara Üniv. I.F.V., İstanbul,1998

Bilge, M., **İlk Osmanlı Medreseleri,** İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1984.

Binbaşıoğlu, C., **Eğitim Düşüncesi Tarihi,** Binbaşıoğlu Yay., Ankara, 1982.

Bossert, T.H. "Tabı Sanatının Keşfi" **İkinci Türk Tarih Kongresi İstanbul 20-25 Eylül 1937. Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler.** TTK, Ankara, 1943 s. 421-438.

Butts, R. Freeman (editör). **A Cultural History of Western Education,** McGrow-Hill, New York, 1955.

Değirmencioğlu, C., "Eğitim Felsefe İlişkisi: Eğitim Felsefesi" **Eğitim Bilime Giriş.** Editör: Leylâ Küçükahmet. 1. Basım Gazi Kitabevi Yay., Ankara, 1977.

Halil F., **Terbiye ve Tedris Tarihi,** 2 C. Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.

Koçer, H.A., **Eğitim Tarihi, İlk Çağ,** A.Ü.E. Fakültesi, Ankara, 1971.

Kramer, S.N. **Tarih Sümer'de Başlar,** Çev.: M. İlmiye Çığ, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998.

Ögel, B., **Türk Kültürünün Gelişme Çağları,** 2 C. MEB, İstanbul, 1971.

Öztuna, Y., **Türk Tarihinden Yapraklar, 1000 Temel Eser,** MEB Devlet Kitapları, İstanbul, 1969.

Rufer, A., **Pestalozzi ve Devrim,** Çev.: İ.H. Tonguç ve diğerleri, Imece Yayınları, İstanbul, 1962.

Sayılı, A., "Higher Education in Medieval İslam the Madrasa" A**nkara Üniversitesi Yıllığı** 2.C. s. 30-69, Ankara Üniv. Matbaası, Ankara, 1948.

Uzunçarşılı, İ.H., **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı,** Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1965.

Westfall, R.S., **Modern Bilimin Oluşumu,** Çev.: İ.H. Duru 6. Basım, TÜBİTAK, Ankara, 1997.

B. EĞİTİM BİLİMİ İLE İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR

Prof. Dr. Temel ÇALIK

Bugünkü anlamda eğitim kurumlarının olmadığı, öğretmen-öğrenci ilişkisinin bulunmadığı çağlarda bile toplum içinde gerçekleşen bir eğitim vardı. İnsanlar bildiklerini, bizzat yaşantının içinde gerçekleşen eğitim yoluyla çocuklara ve gençlere kazandırıyorlardı. İlkel toplumlarda insanlar, bir yandan temel nitelikli ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli araç ve gereçler yanında yeni yol ve yöntemler geliştirmeye çalışmış, diğer yandan da çocukları ve gençleri kendi düzenlerine göre toplumun iyi bir üyesi yapmak için eğitim vermişlerdir. Söz konusu eğitim, yaparak-yaşayarak öğrenme yolu ile gerçekleşiyordu.

Günümüzde eğitim, toplumların öncelikli konularından birisidir. Gelişen teknoloji, hızla artan bilgi, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişmeler eğitime verilen önemin günden güne artmasına neden olmaktadır. Bugünün toplumları varlıklarını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için çok çeşitli kurumlar geliştirmişlerdir. Bunların en önemlilerinden biri de eğitim kurumları yani okullardır. Ancak bu durum eğitimin okulla sınırlı olması anlamına gelmemektedir. Eğitim aile-çevre-okul ortamlarında gerçekleşen bir süreçtir.

Dünyaya gelen insanoğlu özellikle içinde bulunduğu sosyal çevreye uyum sağlayarak yaşantısını sürdürebilir. İnsanın yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi, onun sosyalleşmesiyle mümkündür. İnsan önce ailesinde ardından da eğitim kurumlarında bu sosyalleşme süreçlerine devam eder. Ailede başlayan, çevrede devam eden eğitim, okullarda daha planlı ve programlı biçimde sürdürülür.

Eğitim

Eğitimin çok çeşitli tanımları yapılmaktadır. Zaman ve mekan yönünden kapsamlı ve çok boyutlu oluşu, eğitimin farklı şekillerde tanımlanması gibi bir sonucu da beraberinde getirmektedir. Ancak tanımlara bakıldığında eğitimin, daha çok sosyologlar ve psikologlar tarafından bireysel ve toplumsal açıdan ele alındığı görülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Başaran, İ. E., **Eğitime Giriş,** Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1994.

Demirel, Ö., **Öğretme Sanatı,** Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.

Ertürk, S. **Eğitimde Program Geliştirme,** Ankara, 1975.

Fidan, N. ve M. Erden, **Eğitime Giriş,** Alkım Kitabevi, 1996.

Hesapçıoğlu, M., **Öğretim İlke ve Yöntemleri,** Beta Basın Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998.

Kaya, Y. K., **Eğitim Yönetimi, Kuram ve Türkiye'de Uygulama,** T.O.D.A.I.E Yayınları, No: 208, Ankara, 1984.

Küçükahmet, L., **Hizmet İçi Eğitim,** Ankara, 1992.

Küçükahmet, L., **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Özdemir, S. ve H. I., **Öğretmenlik Mesleğine Giriş,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Taymaz, H., **Hizmet İçi Eğitim,** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 94, Ankara, 1981.

Varış, F., **Eğitim Bilimine Giriş,** A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 70, Ankara, 1978.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

C. 21. YÜZYILDA EĞİTİM BİLİMLERİNDE YÖNELİMLER

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN

Diploma; bireyin diplomaya konu olan bilgi, beceri ve haklara sahip olduğunun önemli bir göstergesidir. Bilgi önemli bir güç olarak kabul edilmektedir ve kişinin bu gücü bir biçimde (hukuksal) kanıtlaması onu daha da güçlü kılmaktadır. Rekabetin arttığı günümüzde pek çok iş için lisans (üniversite) diploması bile yeterli olmamaktadır. Bir dönem yalnızca okur-yazar olmak yeterli iken bugün lisans diplomasının bazı durumlarda yeterli olmadığı gözlenebilir. Bu anlamda yeni yüzyılda yüksek lisans ve doktora diplomalarının lisans diplomasına oranla daha fazla geçerliliği olacağı varsayılabilir.

FİKİR TARAMASI

"21. yüzyıl insanı" kavramı zihninizde neleri çağrıştırıyor? Zihninizde nasıl bir insan tipi canlanıyor? "21. yüzyıl insanı"nı resmetmeniz gerekse çizeceğiniz resimde neler ön plana çıkar?

Günümüzde "bilgi"ye her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Yaşadığımız çağın bilgi çağı olmasının nedeni, var olanı anlamak ve işlemek için bilgiye olan ihtiyacın hızla artmasına bağlanabilir. Bilgi çağında birey; sentez, araştırıcılık, girişimcilik, objektiflik, yaratıcı düşünce, problem çözme, hızlı ve doğru karar verebilme, grup çalışması yapabilme özelliklerine sahip olmalıdır. Çünkü değişen koşullar örgütler ve bireyler düzeyinde rekabeti hiç olmadığı kadar etkilemiş, rekabet koşullarının dinamikleri yeni boyutlar kazanmıştır. Rekabetin odağında da insan faktörü yer almıştır. Özellikle insan gücünün niteliği ve kalitesi ön plana çıkmıştır. İnsan faktörünün odakta yer almasının, ihtiyaç duyulan insan modelini yeniden biçimlendirdiğinden söz edilebilir. Örneğin, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Türk toplumunun 21. yüzyıl insan profili; "Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, bilgiyi yaratıcı bir şekilde kullanabilen, bilgi çağı kimliğine uygun, bilim ve teknoloji üretimine yatkın, kendini tanımaktan ve açıklamaktan korkmayan bireyler" biçiminde tanımlanmaktadır. İnsan gücünü yetiştiren eğitim sistemi geleneksel yapısının dışında bilgi toplumunun insan gücünü yetiştirebilmek için yeniden yapılanmak durumundadır.

Tüm zamanlarda eğitim; birey ve toplum için vazgeçilmez süreçler içeren dinamik bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür. Eğitimin amaçlarını, içeriğini, etkilerini ve bunlardaki değişmeleri tek bir dönem ya da kalıpta açıklamak neredeyse olanaksızdır. Duyulan ihtiyaçlara, zamana ve amaçlara göre eğitimin içeriği değişimler göstermiş olsa da eğitim herkesin bir şekilde (öğrenci, veli, yönetici, öğretmen vb.) ilişkili olduğu bir olgudur. Bu

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Aktan, C. C., **Modernite'den Postmodernite'ye Değişim,** Çizgi Kitabevi, Konya, 2003.

Aydın, P. İ., Alternatif Okullar, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

Bacanlı, H., **Gelişim ve Öğrenme,** (Geliştirilmiş 3. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Balcı, A., **Sosyal Bilimlerde Araştırma (Yöntem Teknik ve İlkeler),** Pegem A Yayıncılık, Ankara, 1997.

Balcı, A., **Yeni Paradigmalar Işığında Türkiye Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi ve Yönetimi,** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006) Bildiriler Kitabı, (s. 248-267). Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

Bircan, İ., **Öğretmenlik Mesleğinin Geleceği ve İstihdam Sorunu,** Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu (22-24 Eylül 2005), Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara, 2005.

Carnoy, M., **Structural Adjustment and the Changing Face of Education,** International Labour Review, 134(6), 653-673, 1995.

Chubb, E. J., Moe, M. T., **Politics Markets and America's Schools,** The Brookings Institution, Washington, 1990.

Çağlar, A., **Yirmibirinci Yüzyılda Okulun Değişen Rolü ve Yeni Eğilimlere İlişkin İyimser Bazı Öngörüler** (İçinde: 21. Yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi). İstanbul: DEM Yayınları, 2004.

Çengel, Y., **AB Sürecinde Eğitimin Modern Dünya Standartlarına Çıkarılması.** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006), Bildiriler Kitabı, (s. 194-225). Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

DPT, **http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf** (Ziyaret tarihi: 03.08.2008)

Drucker, P. F., **Yeni Gerçekler,** (Çev: Birtane Karanakçı) (7. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2000.

Drucker, P. F., **Gelecek İçin Yönetim** (5.Baskı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998.

Dursun, D., **Küresel Çağda Eğitim Üzerine Bazı Notlar.** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006), Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

Erçetin, Ş., **İlköğretim Okullarında Yöneticilerin Vizyon Geliştirmeye İlişkin Tutumları.** 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu. (Haziran 1997) Bildiriler Kitabı, Cilt 1, İstanbul, 1997.

Erçetin, Ş., **Örgütsel Zekâ,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Gardner, H., **Geleceği İnşa Edecek Beş Zihin** (Çev: Filiz Sar, Asiye Hekimoğlu Gül), Optimist Yayınları, İstanbul, 2007.

Gardner, H., **80. Yıl Uluslararası Eğitim Forumu-Eğitim Hakkı ve Gelecek Perspektifleri,** Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 2008.

Gürsakal, N., **Sosyal Bilimlerde Karmaşıklık ve Kaos,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

Hesapçıoğlu, M., **Postmodern/Küresel Toplumda Eğitim, Okul ve İnsan Hakları** (İçinde: 21. Yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi), DEM Yayınları, İstanbul, 2004.

http://www.scienceinschool.org/2007/issue5/c21science/ (Ziyaret tarihi: 29.07.2008)

İleri, R., **Çevre Eğitimi ve Çevre Eğitimi ve Katılımın Sağlanması Katılımın Sağlanması.** Ekoloji Dergisi, 7(38), 3-9, 1998.

Kızılçelik, S., Erjem, Y., **Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü,** Günay Ofset, Konya, 1992.

Kindred, W. L., Bagin, D., Gallagher, R. D., **The School and Community Relations.** Prentice-Hall, New Jersey, 1984.

MEB, **Millî Eğitim Şûrası Yönetmeliği.** Resmi Gazete (8 Eylül 1995).

MEB, **17. Millî Eğitim Şura Kararları.** http://ttkb.meb.gov.tr /duyurular/17 sura/17surakararlari.pdf (Ziyaret tarihi: 29.07.2008).

Oktay, A., **Yirmibirinci Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim,** (İçinde:21. Yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi), DEM Yayınları, İstanbul, 2004.

Özden, Y., **Öğrenme ve Öğretme** (Geliştirilmiş 5. Baskı), Pegem A Yayınları, Ankara, 2003.

Schlechty, C. P., **Okulu Yeniden Kurmak** (Çev: Yüksel Özden), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

Selçuk, Z., Kayılı, H., Okut, L., **Çoklu Zekâ Uygulamaları,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

Selçuk, Z., **Millî Eğitim Bakanlığı Tarafından Gerçekleştirilen Müfredat Değişimlerinin Eğitim Fakültelerine Yansımaları, Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılanmanın sonuçları ve Öğretmen yetiştirme Sempozyumu** (22-24 Eylül 2005), Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara, 2005.

Serter, N., **21. Yüzyıla Doğru İnsan Merkezli Eğitim,** Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.

Sinanoğlu, O., **21. Yüzyılda Bilim, Teknik, Yüksek Öğretim, Araştırma ve İktisadi Gelişmede Gidişat,** T.C. Başbakanlık, DTP Konferanslar Dizisi-III, Ankara, 2000.

Şimşek, H., **21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı, Kaostaki Türkiye,** Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Şirin, H., **Eğitimin Etki Alanında Sivil Toplum ve Kültürel Değişim,** 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, Türkiye, 2007.

Şişman, M., **Öğretmenliğe giriş,** Pegem A Yayıncılık, Ankara, 1999.

Şişman, M., **Eğitimde Demokrasi ve Sosyal Adalet: Türkiye Eğitim Sisteminin Değişmeyen Miti.** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006) Bildiriler Kitabı, (s. 290-305). Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

TİSK, **Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde AB Ülkeleri ve Diğer Aday Ülkeler Karşısında Türkiye'nin Durumu (2) Kıyaslama Raporu,** Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2006.

Trigg, R., **Sosyal Bilimleri Anlamak** (Çev:Beyza Sümer, Filiz Ülgüt), Babil Yayınları, İstanbul, 2005.

Turan, S., **Yarınların Türkiye'si İçin Okulu Yeniden Tasarlamak ve Düşünmek,** Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları sempozyumu (4-5 Kasım 2006) Bildiriler Kitabı, (s. 306-317). Eğitim Bir Sen, Ankara, 2006.

Ülsever, C., **21. Yüzyılda İnsan Yönetimi,** Om Yayınevi, İstanbul, 2003.

Ülsever, C., **80. Yıl Uluslararası Eğitim Forumu Eğitim Hakkı ve Gelecek Perspektifleri,** Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 2008.

Wallerstein, I., **21. Yüzyılda'da Siyaset** (Çev:Taylan Doğan-Ender Abadoğlu), İstanbul: Aram Yayıncılık, İstanbul, 2005.

http://www.gazi.edu.tr/misyon_vizyon.php (Sayfa ziyaret tarihi: 1 Temmuz 2010)

D. EĞİTİM BİLİMLERİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Yrd. Doç. Dr. Yücel KAYABAŞI

Bilim ve teknolojideki gelişmeler yeni bir çağın da başlangıcını oluşturmuştur. Daha çok bilgi çağı olarak ta adlandırılan bu çağın en önemli özelliği, bilimsel bilginin yoğun olarak kullanılması ve maddi ürün yerine bilgi üretiminin önem kazanmasıdır. Gelişen bilim ve teknolojinin yarattığı yeni koşullara ayak uydurabilmek için bir arayış içinde bulunan toplumların hedefi **bilgi toplumu** oluşturmaktır.

Öyle ki insanoğlu var oluşundan bu yana bilgiyi üretmekte, bilgiyi kullanmakta ve dağıtmaktadır. Geçmişteki bilginin dağıtımı ile günümüzdeki bilginin dağıtımı arasında farklılıklar göstermektedir. Önceleri bilginin dağıtımı güvercin, duman gibi daha ilkel yollarla yapılırken, günümüzde bu ileri bilgi teknolojiler kullanılarak yapılmaktadır. Eğitim, yaşamımızın her alanında, sosyal bilimlerde, sanayide, tıpta, psikolojide ve diğer bilim dallarının tümünde yer almaktadır. Eğitim, hem beceri kazandıran hem de bilgi aktarılan bir süreçtir ve bu süreçte bilginin dağıtımı temel olmaktadır. Bu nedenle, özellikle bilimsel bilgiye ulaşmada bilimsel araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bilimsel bilgiler kendilerine özgü nitelikleriyle düzensiz bilgilerden ayrılırlar. Bu nitelikler şöyle sıralanabilir:

- Bilimsel bilgiler objektiftir, yani nesnel bir niteliğe sahip olup var olduklarını belirler ve kendilerini ortaya koyarlar. Bu bilgiler, bilimlerin ortaya koymuş oldukları bilgiler olup, her yerde ve zamanda aynıdır. Aynı zamanda bilimsel bilgiler, kişilere göre değişmez, herkese göre aynıdır.
- Bilim, doğa yasalarını araştırır, onları bulur. Bu nedenle de olasılığa yer vermez, yasalar ise, olaylar arasındaki kesin bağları açıklar. Bilimsel bilgiler kesin bilgilerdir. Bu bilgiler dünyanın her yerinde ve aynı koşullar altında aynı sonuçları verirler.
- Bilimsel bilgiler geneldir. Çünkü bu bilgiler, özel bir olayı değil, aynı cinsten ortaklaşa özelliklere sahip olan olaylar grubunu incelediği için vermiş olduğu bilgilerde geneldir.
- Bilimsel bilgilerde öngörü vardır. Bilim, deney esaslarına dayanarak olayları incelediğinden hakkında yalnızca formüller kullanılır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akkoyunlu, B., **Eğitimde Yeni Teknolojiler.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No: 564, Eskişehir, 1998

Arseven, A., **Alan Araştırma Yöntemi "İlkeler, Teknikler, Örnekler",** Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara, 2001

Balcı, A. **Sosyal Bilimlerde Araştırma "Yöntem, Teknik ve İlkeler",** PegemA Yayıncılık. Ankara, 2001

Bailey, K., **Methods of Social Research.** 3.rd edition, The Free Pres, London. Collier Macmillan Publishers. NY, 1987

Baloğlu, B., **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri,** Der Yayınevi. İstanbul, 1997

Bilen M., Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı Yayıncılık. Ankara, 2006

Davis, J.A., **General Social Survey.** National Opinon Research Center. Chicago, 1991

Duverger; M., **Sosyal Bilimlere Giriş,** Şafak Yayınevi 4. Basım. Ankara, 1990

Ekiz D., **Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş,** Anı Yayıncılık. Ankara, 2003

Ertürk, K., **Çağdaş Bilimsel Eğitim Nedir?,** Varol Matbaacılık. Ankara, 1987

Fox, D. **The Research Process in Education.** Holt, Rinehart. 1969

Glesne, C. And A.Peskin, **Becoming Qualitative Reseachers: An Intruction.** White Plains, NY: Longman, 1992

Gökçe, B., **Toplumsal Bilimlerde Araştırma,** Savaş Yayınları, Ankara, 1992

Güler, N.C., **Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri.** 2008 http://bilgiekonomisi.googlepages.com/Egitimı Arastirmaı Teknikleri.ppt

Judd, S.E. Smith and L. Kidder, **Research Methods in Social Relations,** International Edition (akt:A.Balcı) Sixth edition, Fort Worth:Harcourt Brace Jonavovich College Publishers. 1991

Kaptan, S., **Bilimsel Araştırma ve İstatistiksel Teknikleri.** Nobel Yayıncılık. Ankara, 2004

Karasar, N., **Bilimsel Araştırma Yöntemi "Kavramlar, Ilkeler,** Teknikler". Sanem Matbaacılık, Ankara, 2000

Kennis, S.and R.McTaggart T**he Actioan Research Planner.** Geolong, Austria:Deakin University Pres.Austria, 1988

Kıncal, R., **Eğitim Bilimine Giriş,** Güven Ofset Yayıncılık.Erzurum, 1996

Küçükahmet, L., **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.** Nobel Yayıncılık. Ankara, 2006

McMillan J.ve S. Scumacher, **Research in Education, A Conceptual Introduction,** Little Brown and Company. Toronto, 1984

Oppenheim, A. W. **Questionnaire Desing and Attitude Measurement.** Heinemann, London, 1966

Ozankaya. Ö., **Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü,** Cem Yayınevi. İstanbul, 1995

Özçelik, D., **Araştırma Teknikleri Düzenleme ve Analizi,** ÖSYM Yayınları Yayın No: 4, Ankara, 1981

Sax, G., **Emprical Foundation of Educational Research.** Prentice, Hall.1968

Sencer, M.ve Y. Irmak, **Toplum Bilimlerinde Yöntem,** Say Yayıncılık. İstanbul, 1984

Uzuner, Y., **Niteliksel Araştırma Yaklaşımı,** Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını. Eskişehir, 2001

Yıldırım, A ve H. Şimşek. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.** Ankara. 2005

A. EĞİTİM BİLİMİNİN FELSEFE İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM FELSEFESİ

Yrd. Doç. Dr. Gürsen TOPSES

Eğitim Felsefesinin Konu Alanı

Eğitim felsefesi disiplinin konu alanını oluşturan "Eğitim Amaçları" (hedef-davranışlar) eğitim etkinliklerinin vazgeçilemez temel dayanakları, ön koşulları olma niteliğini taşırlar. Çünkü eğitim amaçları "Niçin insan yetiştireceğiz?" sorusuna yanıt arayan, eğitim ve öğretim etkinliklerinin ana çıkış noktalarıdır.

Eğitimle ilgili düşünceleri içeren tüm insanlık tarihi süreci içinde ve günümüz dünyasındaki, her eğitim düşüncesinin ve uygulamasının temelinde gizli ya da açık, planlı ya da plansız hiç kuşkusuz eğitim amaçları yer almıştır. Bu anlamıyla eğitim amaçları, ulaşılması istenen insan davranışlarının esaslarını, temel ilkelerini tanımlamaya çalışır, davranışsal düzeyde insana ilişkin temel nitelikleri betimler. Başka deyişle, gerçekleştirilmesi istenen insan davranışlarına ilişkin dünya görüşlerini sergiler; onları belirli bir anlatım biçimine dönüştürür. Söz gelimi, gerçekleştirilmesi istenen eğitimin kuramsal yönü mü, pratik, uygulamalı yönü mü, yoksa her ikisinin birlikteliği mi esas alınacaktır? Eğitimin program içeriği salt bilgi depolamaya yönelik mi, bilgiyi kullanıp, üretime uygulamaya dönüştürebilen nitelikte mi olacaktır? Salt dinsel içerikli mi, laik değerler alanına uygun nitelikte mi olacaktır, fen bilimleri ya da insan bilimlerinin hangisine ağırlık verecektir, yoksa ikisinin dengeliliği mi esas alınacaktır? Öğretim ortamları öğretmen ya da öğrenci merkezli olma seçeneklerin hangisine göre düzenlenecektir? Bunlar ve benzeri soru kümeleri, genel eğitim amaçlarının oluşmasına kaynaklık edecek problem alanları olabilir. Genel eğitim amaçları, öteki alt amaçları, özel amaçları üretebilir. Dolayısıyla birleriyle tutarlı bütünlük oluşturan amaçlar hiyerarşisine dönüşür. Bu amaçlar bütünlüğü ise, o ülkeye özgü eğitim sisteminin felsefi dünya görüşünü oluşturur.

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim felsefesi bilmesi neden gereklidir?

Tartışınız.

Tarihsel süreç içinde, farklı sosyo-kültürel sosyo-ekonomik kaynaklı her toplum türünün kendine özgü eğitim amaçları var olduğu gibi, günümüzde de her ulusun ya ulus birliklerinin kendilerine özgü toplumsal, ekonomik ve teknolojik gereksinmelerinden kaynak

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Alkan, C., **Eğitim Felsefesi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 1980.

Aytaç, K., **Avrupa Eğitim Tarihi**, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972.

Avrupa'da Okul Reformları ve Demokratlaşma Temayülleri, Talim Terbiye Dairesi Yayınları, Ankara, 1972.

Binbaşıoğlu, C., **Eğitim Düşünceler Tarihi,** Binbaşıoğlu Yayınları, Ankara, 1982.

Politeknik Eğitim Reformları, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1972.

Dewey, J., **Democracy and Education** New York Macmillan, 1916.

Tecrübe ve Eğitim, Çev: F. Başaran, F. Varış, Ankara, 1966.

Özgürlük ve Kültür, Çan Yayınları, (Çev: Vedat Günyol.) İstanbul, 1962.

Egemen, B. Z., **Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi**.

Gutek L. G., **Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar**, Pegem Yayınları, Ankara, 1997.

Marcel G., **The Philosopy of Existantializm, Manya Harari**, Trans. New York: Citadel Press, 1956.

May, R. (ed). **Eistantial Psychology**, New York: Random House. 1960.

Sönmez, V., **Eğitim Felsefesi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1998.

Tonguç, İ. H, **Canlandırılan Köy,** İstanbul, Remzi Kitabevi, 1947

Topses, G., **Eğitim Felsefesi Temel Sorunları**, Dayanışma Yayınları, 1982, Ankara.

Tozlu, N., **Eğitim Felsefesi**, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1997.

Unat, F. R., **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişimine Tarihi Bir Bakış**, Millî Eğitim Yayınları, 1964, Ankara.

Ülken, H. Z., **Eğitim Felsefesi,** İstanbul Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul, 1967.

Ülken, H. Z., **Türkiye'de Çağdaş Düşünceler Tarihi,** Ülken Yayınları, İstanbul, 1966.

Wilson, H. E., **Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk**, İstanbul, 1968.

B. EĞİTİM BİLİMİNİN SOSYOLOJİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM SOSYOLOJİSİ

Prof. Dr. Temel ÇALIK

Eğitim toplumsal yaşantının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçta, çocukların eğitiminden aileler sorumlu iken, insan toplulukları toplum niteliğine kavuştukça, toplumlar da çocukların eğitiminden sorumlu olmaya başlamışlardır.

Her toplumun, üyelerinden geliştirilmesini istediği kişilik özellikleri vardır. Her üye de, kendinin ve toplumun istediği kişilik özelliklerini geliştirirken, toplumun kendisine yardımcı olmasını beklemektedir. Bu karşılıklı istekler, eğitim kurumlarının oluşmasına ve eğitimin bir örgüt olarak yaygınlaşmasına yol açmıştır. Eğitim kurumları, toplumun üyelerinin hem kendi istediği, hem de toplumun istediği kişilik özelliklerini planlı bir eğitim süreciyle onlara kazandırmaya çalışırlar.

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim sosyolojisi bilmesi neden gereklidir?

Tartışınız.

Bir taraftan geniş bir toplum analizine, diğer taraftan bireyin gelişmesine göre belirlenen eğitim amaçlarının gerçekleşmesi için, çeşitli ders konularını ve faaliyetlerini en etkin yöntem ve tekniklerle öğreterek sonuçları değerlendiren ve gelişmeyi planlayan okul da, diğer toplumsal kurumlar gibi içinde bulunduğu toplumun özelliklerini taşır. İnsanlık tarihi boyunca bütün toplumsal olay, olgu ve kurumlar eğitimin değişerek gelişmesini sağlamıştır. Aynı şekilde eğitim kurumları da yetiştirdiği bireyler aracılığı ile diğer toplumsal kurumları etkilemiştir.

Okul toplumun aynasıdır.

Eğitimin toplumsal temellerini açıklayabilmek için öncelikle sosyolojinin ne olduğunu açıklamak gerekir. Daha sonra temel sosyolojik kavramlar ve eğitimle olan ilişkisi açıklanmaya çalışılacak ve son olarak da eğitim sosyolojisi ele alınacaktır.

Genel Olarak Sosyoloji

Sosyoloji biliminin inceleme alanı, toplumdur. Toplumlar, bireylerin biraraya gelmesiyle oluşan ve karmaşık bir yapıya sahip örgütlenmelerdir. Ancak sosyoloji bireyleri değil, bunların toplumsal yaşantı içinde oluşturdukları kurumları, ilişkileri ve yapmış oldukları faaliyetleri inceler.

Sosyoloji Bilimi

Sosyal bir bilim olan sosyoloji, gerek alanı gerekse ilgilendiği konular itibariyle dikkati çekmektedir. Sosyal bir bilim olmasına rağmen, hareket ala-

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Arvasi, S. A., **Eğitim Sosyolojisi**, M.E.B. Yaygın Yükseköğretim Kurumu, Ankara, 1978.

Aydın, M. ve diğerleri, **Eğitim Sosyolojisi**, Seçme Yazılar, Ankara, 1987.

Başaran, İ. E., **Eğitime Giriş**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1994.

Bilhan, S., **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara, 1996.

Bottomore, T. B., **Toplumbilim** (Çev. Ünsal Aksoy), Doğan Yayınevi, Ankara, 1977.

Çalık, T. ve A. Özdemir, **Eğitim Sosyolojisi**, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayın No: 6

Çelikkaya, H., **Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1996.

Doğan, İ., **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Dönmezer, S., **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, Ankara, 1984.

Ergun, D., **100 Soruda Sosyoloji El Kitabı**, İstanbul, 1979.

Erkal, M., **Sosyoloji (Toplum bilimi)** Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983.

Fidan, N. ve M. Erden, **Eğitime Giriş**, Alkım Kitabevi, 1996.

Güvenç, B., **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.

Kaya, Y. K., **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Ankara, 1984.

Lundberg, G. A. ve diğerleri, **Sosyoloji** Cilt-2. (Çev. Özer Ozankaya ve Ülker Gürkan), Ankara, 1970.

Nirun, N., **Sosyoloji**, M.E.G.S.B. Yayınları, İstanbul, 1986.

Ozankaya, Ö., **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1975.

Ozankaya, Ö., **Toplumbilime Giriş**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:403, Ankara, 1977.

Özkalp, E., **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1993.

Öztürk, H., **Eğitim Sosyolojisi**, Utku Yayınevi, İstanbul, 1983.

Sanay, E., **Genel Sosyoloji**, Gazi Üniversitesi Yayınları, No:52, Ankara, 1985.

Sayın, Ö., **Sosyolojiye Giriş**, Üniversite Kitapları, İzmir, 1994.

Tan, M., **Toplum Bilimine Giriş**, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No:97, Ankara, 1981.

Tezcan, M., **Sosyal ve Kültürel Değişme,** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara, 1984.

Tezcan, M., **Eğitim Sosyolojisi**, Bilim Yayınları, Ankara, 1988.

Tolon, B., **Toplum Bilimlerine Giriş**, Gazi Üniversitesi Yayınları, No:49, Ankara, 1985.

Varış, F., **Eğitim Bilimine Giriş**, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 70, Ankara, 1978.

Varol, M., **Örgüt Sosyolojisine Giriş**, A.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, No: 2, Ankara, 1993.

Weber, M., **Sosyoloji Yazıları** (Çev. Taha Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.

Yetim, A. A., **Sosyoloji ve Spor**, Ankara, 2000.

C. EĞİTİM BİLİMİNİN HUKUKLA İLİŞKİSİ: EĞİTİM HUKUKU

Prof. Dr. Aydın ANKAY

Toplumsal bir varlık olan insan, hayvanlardan farklı olarak birtakım kurallar oluşturmuş: işbölümü ve dayanışma yoluyla ihtiyaçlarını daha kolay sağlamış ve türünün sürekliliğini sürdürmüştür. İnsanların vaktiyle sürü hâlinde yaşadıkları, özgür oldukları, sonradan, aralarında toplumsal sözleşme yaparak toplumsal yaşayışa geçtikleri sayıtlısını kabul etmek mümkün değildir. İnsan yavrusu, hayvanlardan farklı olarak doğa karşısında aciz bir canlı olduğu için, uzun bir bakıma gereksinim göstermektedir. Bu da aile yaşamıyla olasıdır.

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim hukuku bilmesi neden gereklidir?

Tartışınız.

Durkheim'e göre toplumlarda mekanik ve organik olmak üzere iki tür dayanışma vardır. Mekanik dayanışma, toplumların henüz gelişmediği, iş bölümünün fazla olmadığı ve öç alıcı ceza anlayışının egemen olduğu toplumlarda görülür. Nüfusla birlikte iş bölümü arttıkça, mesleki iş bölümü, yerini teknik iş bölümüne terk etmiş ve düzeltici hukuk anlayışının egemen olduğu organik dayanışma, mekanik dayanışmanın yerini almıştır.

Durkhaim

Her toplumda iki temel amaç vardır: Süreklilik ve kurallar koyma (normlar). Toplumda beliren anarşi ve terör olayları devletin güçleri tarafından önlenemezse ya da hızlı toplumsal değişmelerde bu iki amaç tehlikeye girer. Ya da toplumda yeni düzenlemelere gidilmesi (reform) gerekebilir. Kuralların inandırıcılık ve caydırıcılık özelliklerini yitirmesine **anomi (kuralsızlık)** denir. Bu durumda bireyler topluma yabancılaşmışlardır.

Toplumsal kuralların benimsenmesi bilinçli ve mantıklı olabildiği gibi bunun tersi de olabilir. Sosyal psikolojinin kurucularından Muzaffer Şerif, yaptığı bir araştırmada, bir ekran üzerinde sabit olan, hareket etmeyen ışıklı noktanın, hangi yöne ne kadar hareket ettiğini sorarak denekleri etkilemiş, hareket ettiği izlenimini yaratmış, sosyal normların oluşumunu bununla açıklamıştır.

İlkel ya da çağdaş bütün toplumsal yaşamı düzenleyen birtakım kurallar ve yaptırımlar (müeyyideler) vardır. İlkel toplumlarda bütün kurallar, totem adı verilen din kurallar içinde bulunurlar. Ancak zamanla evrim sonucunda bu kurallar (ahlak, hukuk, görgü) dinden ayrılmışlar ve din kurumu da bağımsız bir kurum hâline gelmiştir. Bu ayrılmaya **laiklik** denilmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Ankay, A., **Çocuk Hukuku**, Turhan Kitapevi, Ankara,1999

Aytaç, K., **Avrupa Eğitim Tarihi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1972

Çiftçi, A., **Türk Eğitim Hukuku**, 72TDFO, Ankara, 1993

Sarıca, M., **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**, Gerçek yayınevi, İstanbul, 1980

Şerif, M., **Sosyal Kuralların Psikolojisi**, Çev. İsmail Sandıkçıoğlu, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985

Üçok, Ç., **Türk Hukuk Tarihi**, 4. Baskı, Başnur matbaası, 1966

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

D. EĞİTİM BİLİMİNİN PSİKOLOJİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM PSİKOLOJİSİ

Prof. Dr. Şermin Önder KÜLAHOĞLU

Okulda çift dikiş eylemi

Bir gazete haberi: Okulda çift dikiş eylemi

- Sınıfta kalacaklarını öğrenen lise öğrencileri, okulun çatısına çıkarak, atlayacaklarını söyleyince, okulda heyecanlı saatler yaşandı.

*..... Lisesi 1. sınıfında öğrenim gören erkek öğrenciler, **F.G.**, **L.K.**, **Ö.M**, **A.S.** ve **G.A.** sınıfta kalacaklarını öğrenince, dün üç katlı okulun çatısına çıktılar. Geçen yıl sınıfta kaldıkları için, bu yıl da aynı başarısızlığın tekrarlanması hâlinde okuldan atılacaklarını söyleyen öğrencilerden ikisi, jiletle vücudunun çeşitli yerlerini kestiler. Çatıdan aşağıya kendilerini izleyenlere kiremit atan öğrenciler, polis ve okul idarecilerinin yaklaşık bir saat süren uğraşı sonunda ikna edilerek çatıdan indirildiler. Çatıda vücutlarının çeşitli yerlerini kesen gençler... Devlet Hastanesi'nde tedavi altına alındılar.*

Bu manzara karşısında, "Onlara bir güzel dayak atmalı, bakalım bir daha böyle bir densizlik yaparlar mı?" diyenler çok olmuştur. Öğretmen adayı olarak sizlerin olaya, daha sorgulayıcı ve bu gençlerin davranışlarını etkileyen etkenleri anlamaya çalışan bir düşünceyle yaklaşmanız beklenir.

Holt'un benzer bir olayı betimlemesinde bu yaklaşım gözlenmektedir: "...Onlara ulaşabileceğimiz tek bir açık kapı dahi bulunmadığını hissetmek berbat bir duyguydu... Etraflarında kesif, endişeli bir kızgınlık halesi yaratmışlardı ve bunun pekala farkındaydılar, üstelik keyfini çıkarıyorlardı... Bu çocukların kendilerine güvenmelerini sağlayan nedir? Etraflarındaki insanların açık bir şekilde, davranışlarını onaylamadıklarını, hatta bundan korktuklarını belli etmeleridir. İnsanlara sizi kendilerine benzetemediklerini gösterme çabanız, bir şekilde onları korkutabilir. Birbirlerinden başka güvenebilecekleri hiçbir şeyleri yoktu ve öylesine endişeliydiler ki, karşılarındakilere hiç güven vermiyorlardı. Bu çocuklar

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim psikolojisi bilmesi neden gereklidir?

Tartışınız.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Alaylıoğlu; R., Oğuzkan, F., A.. **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, İnkılap ve Aka Kitabevleri Kollektif Şirketi. Ankara.1976

Atatürk Kültür; Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Ankara, 1988

Aytaç, K., **Avrupa Eğitim Tarihi**, İstanbul, 1992

Baker, C., (Çev: Ayşegül Sönmezay Erol) Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1991

Bloom, B. S., **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**, (Çev: D. Ali Özçelik) MEB Basımevi, Ankara.1997

Cüceloğlu, D., **İnsan ve Davranışı**, İstanbul: Remzi Kitabevi., 1991

Dinler, V., **Doğu Bilgelerinden Özdeyişler**, Beyaz Yayınları, No:81, 1999

Erden, M. ve Akman, Y., **Eğitim Psikolojisi**, Ankara: Arkadaş Kitabevi 1995

Ertürk, S., **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara: Yelkentepe Yayın, 1998

Fidan, N., **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara: Repa Yayıncılık, 1989

Fidan, N. Ve Erden, M., **Eğitime Giriş,** Ankara: Meteksan A.Ş. 1993

Spring, J., **Özgür Eğitim**, İstanbul, 1991

Russel, B., **Eğitim ve Toplum Düzeni**, İstanbul, 1976

Hengirmen, M., **Eğitim ve Kalkınma**, TÖMER Yayını, 1996

Serter, N., **21. Yüzyıla Doğru İnsan Merkezli Eğitim**, Sarmal Yayınevi, İstanbul. 1997

Unesco, **Commission Mondial Sur l'Education Pour le XXIé Siécle, L'Education**, un trésor est caché dedans, Ed. no: 8, 1996

Titiz, T., **Ezbersiz Eğitim Yol Haritası**, İstanbul: Beyaz Yayınları, No: 39. 1998

Titiz, T., **Okulda Yeni Eğitim**, Beyaz Yayınları, No: 117, 2000

Titiz, T., www.tinaztitiz.com/gizli içerik, 2002

E. EĞİTİM BİLİMİNİN EKONOMİ İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM EKONOMİSİ

Yrd. Doç. Dr. Ayşe KORKMAZ

Eğitim, sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın önemli bir faktörüdür. Ülkelerin ekonomik, teknik ve sosyal yönden ilerlemesi o ülkenin nitelikli insan gücü kaynağına bağlıdır. İnsan gücünün oluşturulması da eğitimin işidir.

Kaynakların kıt olması, kıt olan bu kaynaklarla ihtiyaçların tatmini yoluna gidilmesi kaynağın verimli kullanılmasını gündeme getirmektedir. Denison'un da belirttiği gibi artan eğitim düzeyi emeğin üretkenliğini pozitif yönde etkilemektedir. Görülüyor ki kıt kaynakların en akılcı ve verimli kullanılması ancak eğitimle mümkündür. Eğitilmiş insan gücü ülke ekonomisinin en önemli üretim faktörlerinden biridir ve kalkınmanın temelini oluşturur. Sermayenin yetersiz olduğu az gelişmiş (gelişmekte olan) ülkelerde eğitilmiş insan gücünün hazır olması diğer üretim faktörlerinden (tabiat, ham madde, sermaye, müteşebbis) daha önemlidir. Çünkü ülkelerin zenginlikleri, artık eğitilmiş insan gücü ile ölçülmektedir. Zira eğitim, iş yapanları daha verimli kılmakta ve kalkınmanın istenilen düzeye ulaşmasında yardımcı olmaktadır. İnsanlara beceri kazandırılması, yeni teknolojiler geliştirilmesi ve teknolojinin bütün sektörlere yayılması onların eğitilmeleri ile mümkündür.

FİKİR TARAMASI

Sizce bir öğretmenin eğitim ekonomisi bilmesi neden gereklidir? **Tartışınız.**

Eğitim ve Ekonomi Arasındaki İlişkiler

Ekonomi, iktisadi faliyeti inceleyen, onu tanımlayan ve analiz eden bir bilim dalıdır. Lionel Robins'e göre, "ekonomi, alternatif kullanışları olan kıt vasıtalarla gayelerini gerçekleştirmek isteyen insanların hareketlerini inceleyen bir bilimdir".

İktisadi faaliyetler

Birinci tarife göre; iktisadi faaliyetler, insanların ihtiyaçlarını karşılamak, içinde bulundukları maddi şartları düzeltmek, refahlarını arttırmak amacı ile yaptıkları faaliyetlerdir. Ayrıca bu faaliyetler, insanın tüm faaliyetlerinin ekonomik bir yönünün olabileceği, iktisatçının da onları bu yönden inceleyebileceği düşüncesine dayanır. Zira;

İnsan ihtiyaçları çeşitli ve sonsuzdur.

Buna karşılık, insan ihtiyaçlarını tatmine yarayan araçlar kıttır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Adem. M., **Eğitim Planlaması**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991.

Eğitim Politikası, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1995.

Akalın, G., **Kamu Ekonomisi**, A.Ü.S.B.F. Yayını Ankara, 1981.

Blaug, M., **Ekonomics of Education**, Penguin Books Lti., England, 1971

Denison, E.F., **Education Economics Growth and Galps in Information**, Journal of Politika Economy, 1962.

Gülbeden, D., **Eğitim Etkinliği ve Türkiye'de Öğretim ile Ekonomik Gelişme Ölçüleri Arasındaki İlişkiler**, Millî Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 1991.

Hallak, J., **Eğitimde Maliyet ve Harcamalar**, (Çev. Mahmut Adem), Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara, 1974.

Kabasakal, Ö., **Kamu Yüksek Öğretim Harcamalarının Analiz ve Yüksek Öğretimde Alternatif Finansman Yolları**, Basılmamış Doktora Tezi, 1995.

Kalkınma Planları, 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Köklü, A., **İktisat İlmine Giriş**, Sevinç Matbaası, Ankara. 1972.

Kurtkan, A., **Sosyolojik Açıdan Eğitim Yolu ile Kalkınmanın Esasları**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1977.

Öçal, T., **İktisat**, G.Ü. Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, Ankara, 1990.

Perlman, R., **The Economics of Education. Conceptual Problems and Policy Issues**, McGraw-Hill, Inc. USA, 1973.

Serin N., **Eğitim Ekonomisi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979.

Tezcan, M., **Eğitim Sosyolojisi**, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1991.

Varış, F., **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1994.

Cornea, H., **The Economics of Human Resources**, North-Holand Pub Com., Amsterdam, 1967.

30 Haziran 1999 tarih ve 2374 mükerrer sayılı Resmi gazete.

TBMM 1998 yılı Bütçe Raporu,

MEB, **2002 Yılı Başında Millî Eğitim**, Aralık 2001

NOTLARIM

.....

.....

.....

F. EĞİTİM BİLİMİNİN POLİTİKA İLE İLİŞKİSİ: EĞİTİM POLİTİKALARI

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞİRİN

Siyaset ya da politikanın, günlük dilde sıkça kullanılan kavramlardan olduğu söylenebilir. Ancak, bu kavramları kullananlara, ne anlamda kullandıkları sorulsa bu sözcüklere birbirinden farklı anlamlar yüklediklerini görmek de mümkün olabilir. **Siyaset** ya da **politika** kavramları farklı orjinlerden gelen fakat aynı anlam taşıyan iki kavramdır. Siyaset kavramı günlük dilde daha çok siyasi partilerle eşleştirildiğinden bu bölümde politika ve eğitim politikası kavramları tercih edilmiştir.

FİKİR TARAMASI

Peki, politika sizin için ne anlam ifade ediyor?

Çevrenizdeki kişilerden hiç "Ne kadar politik davranıyorsun?", "Bu kadar politik davranabileceğini tahmin edemezdim.", "Bu olay karşısında politik davranman gerekiyor." ya da "Bu işin altından iyi bir politikayla kalktın." vb. cümleler duydunuz mu? Cevabınızın "evet" olması olasılığının yüksek olduğu söylenebilir. Karşılaştığınız ve karar vermeniz gereken bir olay/olgu karşısında, en doğru kararı vererek nasıl bir davranış/tavır/tutum gösterirsiniz?

Her bireyin yaşam karşısında; tutumları, ilkeleri, amaçları beklentileri, tutumları vardır. Birey açısından bu dinamikler büyük önem taşımaktadır. Bu ve bunlara benzer dinamikler olay ve olgular karşısında bireyin böyle değil de şöyle davranmasına neden olur. Bir başka deyişle bu dinamikler bireylerin yaşamındaki seçimlerini doğrudan etkilemektedir.

İnsan politik bir canlıdır ve yaşamında sürekli politik davranır.

Yukarıda sırlamaya çalışılan durumlar bir bakıma insanın politik bir canlı olduğunun göstergesidir. İnsan politik bir canlıdır ve yaşamında sürekli politik davranır. Tarih boyunca insanoğlu sürekli güçlü olmak istemiştir. İlk başlarda doğaya karşı güçlü olmayı ve onu olanakları ölçüsünde hükmü altına almayı amaçlamıştır. Ardından bu amacı, diğer insanları ve insanların kurduğu kurumları hükmü altına alabilme amacı izlemiştir. Bu amaçların temelinde, kontrol etme ya da kontrolü altında tutma beklentisi olduğu söylenebilir. Ancak bu gücü kullanma hakkı çağdaş toplumlarda bireylere değil devlete verilmiştir.

Devlet, kurumları ile kendi sınırları içinde yaşayan insanları toplumun güvenliği, sağlığı ve geleceğine yönelik kaygılardan dolayı kontrol eder. Çünkü devlet için en önemli olgulardan biri onun devamlılığıdır. Devlet, politik sistemin en önemli kurumudur. Bu anlamda devlet ve politik sistem ile eğitim arasında sıkı bir ilişkiden söz edilebilir. Örneğin, Eflatun *Devlet* isimli kitabında yurttaşlara kazandırılan değerlerin siyasal kurumların düzenini ve istikrarını etkileyeceğini belirtirken Aristo ise politik eğitimin önemini vurgulamıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu

Akal, C. B., **Sivil Toplumun Tanrısı**, AFA 21. Yüzyıla Doğru Dizisi: 12, İstanbul, 1992.

Akarsu, B., **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, (8. Baskı): İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1998.

Aristoteles, **Politika**, (çev: Mete Tuncay) Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.

Bilhan, S., **Devlet Politikası Olarak Eğitim Sorunu**, Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, 24-28 Eylül 1990 Bildiriler II, Eğitim Programları ve Öğretim, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1993.

Bilhan, S., **Eğitim Felsefesi, Kavram Çözümlemesi,** Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 164, 1991.

Bursalıoğlu, Z., **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Pegem Yayınları, Yay. No:9, Ankara, 1994.

Cevizci, A., **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Paradigma Yayınları, İstanbul, 2003.

Cheung, C. K., Leung, M., **From Civic Educatıon To General Studies: The Implementation of Political Education Into The Primary Curriculum,** A Journal of Comparative Education, Vol. 28, Issue 1, 1998.

Çam, E., **Politika Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 2002.

Çetin, H., **Devlet, İdeoloji ve Eğitim**, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi. Aralık 2. (201-211). 2001.

Demir, Ö. ve ACAR, M., **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınları, İstanbul, 1992.

Dursun, D., **Siyaset Bilimi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2004.

Eflatun, **Devlet**, (Çev: S. Eyüboğlu ve M.A. Cimcoz) İstanbul,1975.

Eryılmaz, B., **Bürokrasi ve Siyaset**, İstanbul: Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.

Gözübüyük, Ş., Akıllıoğlu, T., **(1996) Yönetim Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996.

Hançerlioğlu, O., **Felsefe Ansiklopedisi**, Cilt 3 (İ-K), (3. Baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi, İstanbul, 2000.

Harber, C., **International Contexts For Political Education**, Educational Review. 43 (3). p. 245-311, 1991.

Hesapçıoğlu, M., Özcan, H., **Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Özel Okullar Sorunu**, Eğitim Bilimleri Dergisi, (5) s. 149-167. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Yay., 1995.

İnal, K., **Eğitim ve İktidar**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2004.

Kapani, M., **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997

Karip, E., **Yurttaşlık Eğitimi ve Avrupa Birliği Boyutu**, Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı (16-17 Mart 2006), (s. 320-344) Gazi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Keskin, S., **Siyasal Eğitim**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Y. L. Tezi, 1990.

Kıncal, R.Y., **Vatandaşlık Bilgisi**, Mikro Yayınları, Ankara, 2002.

Kışlalı, A. T., **Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, (4. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Kışlalı, A. T., **Siyaset Bilimi**, (8. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

Koray, S., **Cumhuriyet Devrimimizin Temel İlkeleri Açısından Ulusal Eğitimimizin Durumu**, Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı (16-17 Mart 2006), (s. 281-283), Gazi Üniversitesi Yayınları, 2006.

MEB., **Temel Eğitim Programı,** Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı Temel Eğitim Programı Bültenleri, Cilt 1. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2001.

Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973.

Özbudun, E., **Siyasal Partiler**, (3. baskı). AÜHF Yayınları, Ankara, 1979.

Poulantzas, N., **Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar**, (Çev: Şen Süer, L. Fevzi Topaçoğlu): Belge Yayınları, İstanbul, 1992.

Russell, B., **Sorgulayan Denemeler**, (Çev: Nermin Arık), (7. Basım): Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu Yayını, Ankara, 1997.

T.C. Anayasası, 1982

Timuçin, A., **Felsefe Sözlüğü** (Genişletilmiş 2. Baskı), İnsancıl Yayınları, İstanbul,1998.

TTK., http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prog_giris_11.html (Z. Tarihi: 24 Ağustos 2006)

Tural, N. ve Karakütük, K., **Eğitim Politikası**, Eğitim ve Bilim Dergisi, 15 (82), s.16-24, 1991.

Türköne, M. ve diğerleri., **Siyaset,** Lotus Yayınevi, Ankara, 2003.

Yıldıran, G., **Yaşananlar, Yönelimler ve Eğitim**, Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi Cilt 19 (2), s.61-80, 2002.

Yılmaz, D., **Üniversiteler İçin Vatandaşlık Bilgisi**, (II. Baskı), Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A. ÖĞRETMEN EĞİTİMİ VE EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ

Eğitimin en genel amacı, "bireyi topluma faydalı hâle getirmektir."

Bir toplumda eğitimin en genel amacı o toplumun bireylerini topluma faydalı hâle getirmektir. Bu amaca uygun olarak bireyin yetişmesine canlı-cansız elemanlarıyla tüm çevre etki yapar. Bu çevre kavramı içine bireyin ilişkili olduğu, aile kurumu başta olmak üzere iktisadi, siyasi, kültürel ve benzeri kurumlar katılır. Ancak bu kurumlar içinde çocuğun yetişmesinden resmen sorumlu olanı eğitim kurumu, yani okuldur. O hâlde çocuğun eğitiminden resmen sorumlu olan kişi de öğretmendir.

Gerçekten bir ülkede yeni nesillerin ve ülkenin ihtiyacı olan insan gücünün yetişmesinden, eğitim sisteminin en önemli ögesi olan öğretmen sorumludur. Çocuk çevresinden bazen eğitsel, bazen de eğitsel olmayan tecrübeler edinmektedir. Çevre ile çocuk arasındaki bu ilişki, hiçbir zaman son bulmamaktadır. Okulun, öğretmenin görevi, çocuğun yetişmesini sağlamak, bunu yaparken de çevreden edindiği eğitsel olmayan tecrübeleri de eğitsel yöne dönüştürmektir.

Öğretmen bir programa (basılı materyale) ve hangi dersin öğretmenliğini yapacaksa o alana ait bilgilere sahiptir. Karşısında bir de öğrenci grubu vardır. O hâlde bir defa bu bilgi muhtevasını belli ölçütler içinde öğretmek zorundadır. Ancak öğretmen sınıf atmosferinde bir yandan öğrencilerini gerekli bilgi ve becerilerle donatmaya çalışırken diğer yandan da kişilikleri ile onları etkilemektedir.

Öğretmen kişiliği

Getzels ve Jackson isimli iki araştırıcı "Bazı deliller öğretmenin kişiliğinin sınıfta en önemli değişken olduğunu ispatlamıştır. Gerçekte bir öğretmenin eğitsel yönü onun ne bildiği, hatta ne yaptığı ile değil, fakat kendisinin ne olduğu ile ölçülür." demektedir.

Gerçekten öğretmenin kişiliği (tutumları, davranışları, ihtiyaçları, değerleri vs.) konusunda 2000'i aşkın araştırma değişik kişilik özelliklerine sahip öğretmenlerin öğrencilerini de değişik biçimlerde etkilediklerini ortaya çıkarmıştır.

Sınıftaki etkinliklere katılma sonucu öğrenciler, kısa zamanda öğretmenlerinin nasıl hareket edeceği, ne çeşit bir kişiliği olduğu ve sınıfı ne derece sevdiği konusunda ortak inançlara sahip olurlar. Bu inançlar bir defa kurulduğunda oldukça sabit bir atmosfer yaratır ve sınıftaki davranışları bütün yönleriyle renklendirir. Bu atmosfer bir yandan öğrencinin kişiliğini, diğer yandan öğrenimini etkiler.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Callahan, G., **Self-evaluation Checklist for Teacher Scott**, Foresman and company, illîous.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

D. ULUSAL KALKINMA VE YENİLEŞMEDE ATATÜRK'ÜN ÖĞRETMENLERİ

Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK'ün öğretmenlere verdiği görev ve sorumluluklar, onlara gösterdiği ilgi ve güven "öğretmenlik mesleği"ni toplumda en onurlu bir görev hâline getirmiştir. ATATÜRK'ün öğretmeni öğrencisiyle, toplumuyla, ülkesiyle ve dünya ile ilgilenen bir aydındır.

ATATÜRK bu konuda öğretmenlere şöyle seslenmektedir:

"Gözlerinizi kapayıp herkesten soyut yaşadığımızı farzedemeyiz. Ülkemizi bir çember üzerine alıp dünya ile ilişkisiz yaşayamayız. Tam tersine gelişmiş, uygarlaşmış bir millet olarak medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve bireylerin kafalarına koyacağız."

ATATÜRK, öğretmenleri tüm gelişmeleri yakından izleyen aydınlar olarak görmekte, ancak bu gelişmeleri izlemenin öğretmenlik için yetmediğini bilmektedir. ATATÜRK'e göre bir öğretmen gelişmelerden öğrencilerini ve çevresini yararlandırdığı zaman görevini yapmış sayılır. Bu konuda, 1922 yılında Bursa'da kendini ziyarete gelen öğretmenlere şunları söylemiştir:

Eğer cumhurbaşkanı olmasam, Eğitim Bakanlığını almak isterdim.

1930

"İsterim ki çocuk olayım, genç olayım ve sizin nur saçan sınıflarınızda oturayım. Sizden bilgi alayım, siz beni yetiştiresiniz. O zaman milletim için daha yararlı olurdum. Fakat ne yazık ki yerine getirilmesi imkansız bir arzu karşısında bulunuyoruz. Bu arzunun yerine sizden başka bir istekte bulunacağım. Bu günün çocuklarını yetiştiriniz. Onları ülkeye, millete yararlı üyeler yapınız. Bunu sizden istiyor ve rica ediyoruz.".

Yurtta sulh, cihanda sulh.

1931

ATATÜRK öğretmenlik mesleğine çok önemli bir boyut daha getirmiştir. O da öğretmenlik mesleğinin özveri gerektirdiğidir. Gerçekte, ektiğini en geç biçen çiftçi öğretmendir. Öğretmenin ürünleri çok geç ve güç yetişir ama bir kez yetiştiğinde niteliği öğretmenin niteliğiyle özdeşleşir. Öğrenciler, gençler öğretmenlerin yalnızca bilgisinden değil, onun tüm kişiliğinden –tutumlarından, davranışlarından, ilgilerinden, ihtiyaçlarından, değerlerinden ve benzeri özelliklerinden– etkilenir. O hâlde öğretmenleri, BAŞÖĞRETMEN ATATÜRK'ün deyimiyle "insan toplumunun en özverili ve muhterem unsurları" saymak gerekmektedir.

Ne mutlu Türk'üm diyene.

1933

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt I.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt II.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt III.

Atatürk, 100 Temel Eser, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978.

Naci, F., **Atatürk'ün Temel Görüşleri,** Gerçek Yayınevi , 4. Baskı, İstanbul, 1978.

Gedikoğlu, S., **Kemalist Eğitim İlkeleri**, Uygulama, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1978.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

E. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME ALANINDA UYGULAMALAR

Mevcut öğretmen yetiştirme sistemlerini anlayabilmek için önce öğretmen geliştirmenin tarihi gelişimine kısaca değinmekte yarar vardır.

Ülkemizde Tanzimat'tan (1839) önceki dönemlerde medreseler kendi öğretmenlerini kendi içinden yetiştirmekteydi. Sıbyan mekteplerinin öğretmenleri de yine medreselerin ilk basamaklarında az çok okuma yazma, Arapça, gramer ve sentaks ile din bilgileri edinmiş, çoğu zaman bir caminin imam ya da müezzini olan kişilerden olurdu. Bu kişilerin yetişmesi için herhangi bir meslek formasyonunun söz konusu olmadığı görülmektedir. Yalnızca Fatih Sultan Mehmet'in bu konuda bir atılımı olmuş ve kurduğu medresede ilkokul öğretmeni olacaklar için ayrı bir program uygulatmıştır. Ancak daha sonra bu konu üzerinde durulmamıştır.

Ülkemizde ilk kez öğretmen okulu 1848'de açılmıştır.

1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile başlayan ıslahat hareketi, eğitim-öğretimde olduğu kadar öğretmen yetiştirme konusunda da bazı adımlar atılmasını sağlamıştır. Daha önceleri hemen hemen hiç kimse tarafından ele alınmayan öğretmen yetiştirme, ayrı bir sorun olarak dikkati çekmiştir.

Ülkemizde ilk defa Öğretmen Okulu 16 Mart 1848'de DARÜL-MUALLİMİN ismi altında İstanbul'un Fatih semtinde Kemal Efendi tarafından açılmıştır. Bu girişim bundan 167 yıl önce ülkemizde ilk kez öğretmenliğin ayrı bir meslek olarak düşünüldüğünü ve öğretmenlik mesleğini seçeceklerin ayrı bir kurumda yetişmeleri gerektiğine inanıldığını göstermektedir.

Tanzimat'ın ilanından Cumhuriyet dönemine kadar öğretmen yetiştirme konusunda çeşitli dalgalanmalar göze çarpmaktadır. Bu dönemde bir takım kurumlar açılmış, bunların bazıları daha sonraları tamamen kapanmış ya da kapanıp tekrar açılmıştır.

1839-1923 yılları arasında öğretmen yetiştiren kurumların belli başlıları şunlardır:

I. Darülmuallimin (kuruluşu 1848, Rüştiyelere öğretmen yetiştirir.)
II. Darülmuallimin-i Sıbyan (kuruluş 1868, sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirir.)
III. Darülmuallimat (kuruluş 1870, Kız İptidaiye ve Rüştiye mekteplerine öğretmen yetiştirir.)

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Çoruh, S., Ankara Ticaret ve Turizm Öğretmen Okulu, Turizm Mecmuası, C. 11, 1969.

Dilaver, H., **Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Şartları**, (Basılmamış doktora tezi), Ankara, 1992.

Ergin, O., **Türkiye Maarif Tarihi**, Cilt I:II,III, İstanbul, 1948.

Yücel, H.A., **Türkiye'de Orta Öğretim**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994.

Küçükahmet, L., **Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları** (Program geliştirme açısından bir yorum), A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No:55, Ankara, 1976.

M.E.B., **Orta Öğretim Programında Yönelmeler**, (1924-1970), Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, 16 M.E. Şurası hazırlık çalışmaları serisi 1, İstanbul, 1972.

M.E.B., Mesleki ve Teknik Öğretim, İstatistik-Yayım Müdürlüğü, Öğretmen Okulları, **Mesleki ve Teknik Öğretim**, İstanbul, 1965.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973.

14 Ekim 1965 tarih ve 12126 sayılı T.C. Resmi Gazete.

XI. Millî Eğitim Şurası, 8-11 Haziran 1982, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1982.

6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kurumu'nun Teşkilatlanması Hakkında Kanun.

28 Mart 1983 tarih ve 2809 sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin değiştirilerek kabulüne dair 2809 sayılı Kanun ile 78 ile 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.

Unat, F. R., **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişimine Tarihi Bir Bakış**, M.E.B. Yayını, Ankara, 1964.

YÖK'ün 6 Kasım 1997 tarih ve B. 30.0.000.0.01/534-22449 sayılı yazısı ve ekleri.

20 Mart 1997 tarihli Eğitim Fakülteleri Dekanları toplantı kararları

YÖK'ün Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, Ankara, Mart 1998.

www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen yeni programlar

YÖK/Dünya Bankası **Öğretmen Eğitiminde Akreditasyon, İngiltere ve ABD Modelleri**, Ankara, 1998.

YÖK, **Türk Yüksek Öğretiminin Bugünkü Durumu**, Mart, 1998

28.7.1998 tarihli Öğretmen adaylarının M.E.B.'na bağlı eğitim-öğretim kurumlarında yapacakları öğretmenlik uygulamasına ilişkin koordinasyon ve iş birliği protokolü.

Fakülte-okul iş birliği, öğretmen eğitimi dizisi, YÖK/Dünya Bankası, Millî Eğitim geliştirme projesi, Ankara, 1998.

YÖK/Dünya Bankası Millî Eğitimi geliştirme projesi, Hizmet-öncesi öğretmen eğitiminde akreditasyon konferansı 12-14 Kasım 1998 dökümanları, Ankara, 1998.

ÖSYM 2014 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme sistemi (OSYS) Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Ankara.

yok.basin.gov.tr

A. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPI VE NİTELİK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Nezahat GÜÇLÜ

Türk Eğitim Sistemi'nin yasal dayanağı 14 Haziran 1973'te kabul edilen 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'dur. Millî Eğitim Temel Kanunu, Türk Millî Eğitim Sistemi'nin düzenlenmesinde esas olan amaçlar, ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri, devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsamaktadır.

Türk Eğitim Sistemi'nin yasal dayanağı 14 Haziran 1973'te kabul edilen 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'dur.

Eğitim alanında gerçek anlamda gelişmenin başarılması, sistemin bütününü dikkate alan bir yaklaşımı benimsemek ve uygulamakla mümkündür. Ülkemizde şimdiye kadar eğitim programlarını geliştirmek, eğitim alanında ileriye dönük değişiklikler yapmak gerektiğinde sistem yaklaşımı ve anlayışı yeterince önemsenmemiştir. Böylece değişiklikler sistemin bütünlüğü dikkate alınmadan, bölük-pörçük olarak yapılmıştır. Bu nedenle amaçlanan sonuçlar ya da gelişmeler istenen oranda gerçekleştirilememiştir.

Eğer sistemin bir yerinde, ortaya çıkan yeni koşullar gereği, bir değişiklik yapmak gerekiyorsa bunu sistemin amacını, bütünlüğünü bozmayacak biçimde yapmak zorundayız. Bu kurala uymadan sistemde değişiklik yapmaya girişmek umulan sonucu vermeyecektir. Bu nedenle Türk Eğitim Sistemi'nin yapısının ve özelliklerinin genel bir değerlendirmesini yapmadan önce sistem yaklaşımını, açık ve toplumsal sistemleri anlamak gerekmektedir. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

Sistem Yaklaşımı

Sistem, birbirini düzenli biçimde etkileyen, birbirine dayalı ögelerden oluşan bir bütündür. Örgütsel açıdan sistem ise, çevresindeki sistemlerden girdiler alan, onlara çıktılar vererek hizmet eden birbirine bağımlı alt sistemlerden oluşan, çevre sistemleriyle sınırlanmış bulunan bir bütündür.

Sistem yaklaşımı örgütü bir bütün olarak görür.

Sistem kavramı fiziksel bilimlerden, özellikle fizik biliminden kaynaklanmaktadır. Toplum bilimciler, bu kavramı fiziksel bilimlerden almış ve toplumsal olaylara uygulamaya çalışmışlardır. Ancak, toplumsal olayların karmaşık, çok boyutlu, kesin tanım ve ölçümlerde güçlük arz etmesi gibi hususlar, sistem kavramının toplumsal olgulara uygulanmasında güçlükler yaratmıştır. Bununla beraber, böyle bir kavram toplumsal bilimlere, özellikle

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Açıkalın, A. (1998) **Toplumsal kurumsal ve teknik yönleriyle okul yöneticiliği.** Ankara: PegemAYayınları

Adem, M., ***Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı,*** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:172, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1993.

Aktuna, M., Can, A., **MEB Yönetici Sınavına Hazırlık,** Etkin Matbaa, Ankara, 1997.

Akyüz, Y., **Türk Eğitim Tarihi,** Pegem Yayınları, Ankara, 2007.

Altay, E., *Türk Eğitim Sisteminin İflas Ettiğini Hükümet Belgeledi.*

(www.chp.org.tr, 09 Kasım 2005).

Aydın, M., **Eğitim Yönetimi,** Hatiboğlu Matbaası, Ankara, 1998.

Başaran. I.E., **Türk Eğitim Sistemi,** Ankara, 1994.

Başaran, İ. E., **Örgütsel Davranış,** A.Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara, 1982.

Bayrak, C., **Bir sistem olarak okul.** İçinde: Özcan Demirel ve Zeki Kaya (Ed.), Öğ*retmenlik Mesleğine Giri*ş, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2001.

Bursalıoğlu, Z., **Eğitim Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış,** Pegem Yayıncılık, Ankara, 1998.

CIA (Central Intelligence Agency) (2008). The World Factbook.

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

Doğan, H., **Analiz ve Program Hazırlama,** A.Ü.E.B.F., Ankara, 1982.

Dunn, C., Chambers, D., Rabren, K., Variables **Affecting Students' Decisions to Drop out of School. Remedial and Special Education,** 25(5), 314-323, 2004.

Erdoğan, I., **Yeni Bin Yıla Doğru Türk Eğitim Sistemi,** Sistem Yayıncılık, Istanbul, 2002.

Hunt, M. H., Meyers, J. Davies, G., Meyers, B., Grogg, K. R., Neel, J., **A Comprehensive Needs Assessment to Facilitate Prevention of School Drop out and Violence,** Psychology in the School, 39(4), 399-416, 2002.

Jones, D. R., **The Urban Agenda. 47% of High School Students Drop out,** The New York Amsterdam News. February 24-March 2, 2005.

Karaarslan, E., **Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi,** Maliye Dergisi, 149, 36-73, 2005. http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md/149/erkankaraarslan.pdf

Karip, E., **İlköğretimde Kalite: Avrupa Birliği Kalite Göstergeleri Çerçevesinde Kalitenin Değerlendirilmesi,** İçinde; S.Özdemir,

H.Bacanlı ve M.Sözer (Editörler), **Türkiye'de Okulöncesi Eğitim ve Ilköğretim Sistemi: Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri,** Türk Eğitim Derneği, Ankara, 2007.

Kaufman, R. Z., **Douglas. Quality Management Plus, The Continuous Improvement of Education.** Corvin Press, Inc, 1993.

Kızılçelik, S., **Sosyoloji Teorileri,** Emre Yayıncılık, Konya, 1994.

Koç, H., **Eğitim Sisteminin Finansmanı,** G.Ü. Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 39-50, 2007.

Maya, I. Ç., **AB Sürecinde Türkiye ile AB Ülkeleri Eğitim Istatistiklerinin Karşılaştırılması,** Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(4), 375-394, 2006.

Mullins, L., **Management and Organizational Behaviour,** Practice Hall, London, 1996.

Muter, N. B., Gökbunar, R., **21. Yüzyıla Doğru Türkiye'de Eğitim Hizmetlerinin Çağdaşlaştırılması,** M.Ü. Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın Nu: 600/13, Istanbul, 2000. http://www.canaktan.org/yonetim/toplam_kalite/kamuda-toplam- kalite/muter-egitim-hizmetleri-kalite.pdf

Müftü, G., *Çocukların Hakları,* Milli Eğitim Dergisi, (151), 2001.

OECD, **Education at a Glance,** 2004.

Ögel, Z. B., Dursunkaya, Z., *Eğitimde Kalite Yönetimine Bir Örnek: ABET 2000 Akreditasyon Süreci.* H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 206-214, 2001.

Önder, I., *Eğitim Üzerine,* http://www.oes.metu.edu.tr/yaz2.html, 1999.

Özdemir, S., **Eğitimde Örgütsel Yenileşme,** Pegem Yayınlan, Ankara, 2000

Özden, Y., **Eğitimde Yeni Değerler** (6. Baskı), Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Sami, Z., *Eğitimin Bir Işlevinin Kalkınma Olduğu Unutuluyor mu?,* Milli Eğitim Dergisi, 159, 2003.

Senge, P. M., **Beşinci Disiplin** (Çev.: Ayşegül Ildeniz ve Ahmet Doğukan), YKY, Istanbul, 1998.

Smyth, E., **Pupil Performance, Absenteesim and School Drop-out: A Multi-Dimensional Analysis, School Effectiveness and School Improvement,** 10(4), 480-502, 1999.

Sönmez, V., **Sevgi Eğitimi,** Anı Yayıncılık, Ankara, 1997.

Şimşek, H., **Paradigmalar Savaşı,** Sistem Yayıncılık, Istanbul, 1997.

Şimşek, Ş., M. **Yönetim Kuramları.** Damla Ofset Matbaacılık, Konya, 1998.

Şimşek, H. *OECD 2013 Eğitim Göstergeleri Raporu: Ne Ekersen Onu Biçersin,* 2013.

Şişman, M., **Öğretmenlik Mesleğine Giriş,** Pegem Yayıncılık, Ankara, 2000.

Tabak, H. Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı Yöneticilerinin Yeniden Yapılanmaya İlişkin Görüşleri. Basılmamış Yüksek Lisanas Tezi. Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara, 2014.

Tunalı, İ., *Türkiye İş Kurumu Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması 20*06.

Tural, N. K., **Eğitim Finansmanı,** Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.

Unay, C., **Eğitimin Iktisadi Kalkınma Üzerine Etkileri,** AR Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Istanbul, 1982.

UNICEF TÜRKIYE, *Dünya Çocuklarının Durumu: Kızlar Okulu Bırakırken Ülkeler Geride Kalıyor,* 2004.

Ünal, L. I., **Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi,** Epar Yayınları, Ankara, 1996.

Woods, E. G., **Reducing the Dropout Rate, School improvement research series.** NW: Regional Educational Laboratory, 2006.

YÖK, **Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi,** Ankara, 2007.

www.tuik.gov.tr. Erişim: 28-10-2014.

NOTLARIM

.....

.....

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Editör
Prof. Dr. Ayşen BAKİOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 881
Eğitim No. : 186
ISBN : 978-605-133-783-8
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Eylül 2015

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Editör: Prof. Dr. Ayşen BAKİOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779 *Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni ol-maksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.*

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
e-satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen.
Eğitim Bilimine Giriş */ Ayşen Bakioğlu*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, XII + 264 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-783-8
1. Eğitim Bilimine Giriş 2. Eğitim Bilimi 3. Eğitim Bilimlerinin Temel Kavramları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Eğitim Bilimine Giriş, öğretmen adaylarının alan hakkında temel bilgilerini oluşturmayı hedefleyen başlangıç niteliğinde bir ders olarak önemli bir yere sahiptir. Öğretmen olmaya karar veren ve eğitim fakültesine başlayan öğretmen adayları, öğretmenliğin üzerine bina edildiği bilim dalının hangi ana felsefelere, yaklaşımlara dayandığı bilgisine Eğitim Bilimine Giriş dersi yoluyla ulaşmaktadır. Bu açıdan Eğitim Bilimine Giriş dersinin ana kavramlarının, alt yapısının tartışmalarının bilgiye dayalı ve yeni yapılmış ampirik araştırmalar ve çağdaş eğitim bilimleri bilgilerine dayanmış olması önem taşımaktadır. Kısa zamanda ikinci baskısını yapan Eğitim Bilimine Giriş kitabı gözden geçirilmiş yeni baskısıyla bir çok aday öğretmenin ilk öğretmenlik formasyonunu kazanırken yararlandığı kaynak olmaya devam edecektir.

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü öğretim elemanlarının iş birliği ile ortaya çıkan bu kitapta güncel araştırmalar, çağdaş tartışmalar 2014 Türkiye'sinin ulaşmaya gayret ettiği hedefler, yeni reformlar, geçmişteki gelişmeleri de göz önüne alarak verilmeye çalışılmıştır. "Hiçbir şey eski olduğu için etkisiz, hiçbir şey yeni olduğu için etkili değildir." sözü dikkate alınarak dünyada ve ülkemizde eğitim bilimleri adına yapılan yeni uygulamalara araştırmacı mantığı ile bakılarak, geleceğin öğretmenlerine araştırmacı ve lider öğretmen olma misyonu ve örneği verilmeye çalışılmıştır. Araştırmacılığın ampirik çalışmanın doğruyu ve faydalıyı bulmakta en önemli nitelik olduğunun öğretmen adaylarınca kabul edilmesini sağlamak, eğitimdeki sorunların dışarıdaki bir elin gelip çözmesini beklememek, öğretmenlerin sınıflarındaki öğrencilerin öğrenme sorunlarına, öğretim yöntemlerine ilişkin bilinmeyen bilgiyle yolculuk yapmak özlemiyle bilgi üreticisi konumuna gelmeleri mümkün olabilecektir.

Önceki anlayışta bilgi aktarıcısı olan öğretmenler, bilgi ezberleyen öğrenci elde ederken, yapılandırmacı yaklaşımda öğretmenlerin kendileri orijinal uygulama yapan ve bu suretle yaratıcılık ve araştırmacılığını işe katan bir model çizerek öğrencilerine araştırma ve bilgiyi yeniden keşfetme ve/veya bugüne göre yorumlama konusunda atılım, cesaret güven verebileceklerdir.

Geçmişte dünya ve ülkemizde eğitim alanında yapılan uygulamalar ve temel teorilerin vurgulanması ve kaynak göstermeye özen gösterilmesi; geleceği kuracak öğretmen adaylarına ezber bilgi sunmaktan çok, onların bu uygulamaların sonuçlarını görmeleri, neden devam ettirilmediğini anlamaları, daha derine inmek istedikleri zaman kaynaklardaki detaylı bilgi içeren kitap ve makalelere ulaşıp, inceleme-araştırma, ödev yapmaları konusunda yardımcı olmak içindir.

Kitapta bilimsel-akademik yazım ilkeleri göz önünde bulundurulmaya ve dikkatle uygulanmaya çalışılmıştır. "Ders kitabıdır, temel bilgiyi yüzeysel anlamaları yeterlidir'', anlayışından uzak durulmuştur. Temel bilgiler konusunda araştırmalar, yapılandırılmış ödevler, seminerler hazırlanabilir, ampirik çalışmalar tasarlanabilir ve öğrenciler bilimsel anlayış ile ilk derslerinde tanışabilirler. Böylece diğer eğitim bilimlerine ilişkin derslerinde aldıkları bilimsel akademik nosyondan yararlanarak alanda projeler tasarlayarak "araştırmacı öğretmen" kimliğini, öğretmen adaylığının ilk yılında kazanabilecekleri düşünülmüştür.

Kitapta öğretmen adayının öğretmenlik deneyiminde uygulamada (pratikte) yararlı olabilecek bilgiler mavi zemin üzerine çerçeveye alınarak verilmiştir. Ayrıca öğretmen adayının dikkatini uyanık tutmak için ve öğrenmeyi hatırlamaktan ibaret kalmayacak ve tartışma düzeyine getirecek bazı sorular sorulmuş, bölüm sonlarında çoktan seçmeli veya açık uçlu onar soru yerleştirilmiştir.

Birinci bölümde, Eğitim Bilimleri alanının çeşitli disiplinler ile etkileştiği çerçeveler incelenmiştir. Hümanizm, deneysel eğitim, eleştirel eğitim ve bunların temel özellikleri güncel çalışmalar ve temel kaynaklar yardımıyla verilmeye çalışılmaktadır. Eğitimin bilgi ve varlık alanlarında sorduğu temel sorulardan yararlanarak, eğitime felsefe ile bakmanın yolları açılmaktadır. Eğitimin sosyolojik boyutları birey-toplum ilişkileri bağlamında değerlendirilmektedir. Eğitimin ideolojik boyutları başlığı ile devletin eğitim hizmetlerini sunma gerekçeleri farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılmaktadır.

İkinci bölümde ilk çağdan bu yana insanlığın eğitim olgusunu ne şekilde geliştirdiğinin, çeşitli medeniyetlerin eğitime yönelik çalışmalarının ne gibi ihtiyaçlardan doğduğunun anlatılması hedeflenmiştir. İlkçağdan Osmanlı Dönemi'ne gelinceye kadar farklı zamanlarda ve coğrafyalarda eğitime yüklenen anlamlar, kullanılan teknikler ve bu süreçlerin yansımaları tarihsel bir seyir içinde anlatılmaktadır.

Üçüncü bölüm, Türk eğitim düşüncesi ve deneyiminin tarihi ve fikri anlamda önemli nitelikleri üzerinde durmaktadır. Her bir dönemi niteleyen fikir ve uygulamalar, çeşitli bilim dallarındaki gelişmeler ve toplumsal hayattaki değişimler eşliğinde sunulmaktadır. Üç dönem hâlinde incelenen Türk eğitim tarihinde, klasik dönemdeki din merkezli eğitim hayatına ve medrese deneyimine; modern dönemde mektep tartışmalarına ve Cumhuriyet dönemindeki siyasal ve toplumsal alandaki değişimler karşısında değişen eğitim tasavvuruna yer verilmektedir.

Dördüncü bölümde, eğitim, bir sistem bütünlüğü içinde ele alınmakta; bu sistem için oluşturulan yönetimsel unsurlar, süreçler ve işlevler başlıkları ile değerlendirilmektedir. Türk Milli Eğitiminin amaçları, temel ilkeleri, Türk Eğitim Sisteminin teşkilat yapısı hakkında genel bilgiler verilmektedir.

Beşinci bölümde bir meslek olarak tanımlanan öğretmenliğin ülkemizde tarihsel anlamda ele alınma süreçleri; ülkemizde öğretmenlik mesleği ile ilgili uygulanan politikalar, öğretmenlik mesleğinin standartları, yeterlik alanları, hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmen eğitimleri, öğretmenlerin görev ve sorumlulukları incelenmektedir.

Altıncı bölümde eğitimin en yakın bağlarının olduğu bilimlerden olan psikolojinin davranış, öğrenme ve başarı boyutları için geliştirdiği yaklaşımlara yer verilmektedir. Kişilik, zekâ, bilişsel gelişim, motivasyon alanlarındaki kuramlar, öğretmenin okul içindeki etkinliklerinde kendisine rehberlik edebilecek ilkeler hâlinde anlatılmaya çalışılmaktadır.

Yedinci bölümde, günümüz eğitim sisteminde kendilerine sıklıkla başvurulan yaklaşım ve kavramlar güncel araştırma bulguları eşliğinde sunulmaktadır. Öğretmen, öğrenci ve öğretimsel süreçler için kapsamlı değişimleri beraberinde getiren yapılandırmacı yaklaşım; üstbiliş, öğrenme stratejileri, stilleri ve farklı zekâ kuramları anlatılmaktadır.

Sekizinci bölümde, eğitimi etkileyen sosyal etmenler modern hayatın koşulları bağlamında özelleştirilerek sunulmaktadır. Sınıf içi etkileşimlerden makro sosyolojik etmenlere kadar değişebilen unsurlar, eğitim uygulamalarını ve politikalarını anlamak için çerçeve sağlayan sosyal üretim, dil, kültürel sermaye gibi kapsamlı unsurlar ile desteklenerek sunulmaktadır.

Dokuzuncu bölümde, bütün öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılaması gereken öğretmenlerin, farklı özellikleri olan öğrencileri tanımaları ve uygulamalarını şekillendirmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Öğrencilerin öğretim içerisinde hangi özelliklerine göre gruplara ayrılabilecekleri ve bu uygulamaların muhtemel sonuçlarına da değinilerek; öğrencilere hem birey hem de grup olarak erişebilmenin yollarına yer verilmektedir.

Onuncu bölümde, formal eğitimin gerçekleşmesi için temel unsurlardan olan eğitim programlarının temel öğeleri, özellikleri, yararları, türleri ve çağdaş bir eğitim programının geliştirilme süreçlerine yer verilmektedir.

Çalışmanın ortaya çıkmasında, bölüm yazarı olan M.Ü. Eğitim Bilimleri Bölümü mesai arkadaşlarımın, bölüm araştırma görevlilerinin birçok katkıları oldu, hepsine teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir görev sayarım. Nobel Yayınevi'nin değerli yöneticisi, çalışanlarına teşekkür eder, çalışmanın bütün eğitim camiasına yararlı olmasını dilerim. Genç öğretmen adaylarına ilk tanıştıkları meslek dersi olan Eğitim Bilimine Giriş vasıtasıyla, öğretmenlik mesleğini sevme ve tutku ile bağlanma konusunda, ülkemizin geleceğinin aydınlatılmasına yardımcı olacak ilerideki öğrencileri yoluyla değerler üretmelerine katkı getirmesini dilerim.

Ayşen BAKİOĞLU
Haziran 2015-İstanbul

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ KİTABI BÖLÜM YAZARLARININ SEÇTİKLERİ SÖZLER

"Eğer ahlakın değiştirilmesi mümkün değilse insanları nasıl terbiye edelim?"

GAZALİ

"Bilgiyi ve anlayışı ulu bil, seçkin kulu bu iki şey yükseltir."

YUSUF HAS HACİB

"Bizim ulusumuz deneyimli bir maziye sahiptir. Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır."

ATATÜRK

"İlim Çin'de de olsa arayınız."

HZ. MUHAMMED

"Çocuklara saygıyı mı öğretmek istiyorsunuz? Öncelikle siz onlara saygı gösterin!"

TEVFİK FİKRET

"Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmenden, eğiticiden mahrum bir millet, henüz bir millet adını alma yeteneğini kazanamamıştır."

ATATÜRK

"Dünle beraber gitti düne ait ne varsa, bugün yeni şeyler söylemek gerek."

MEVLANA

"Geçmiş yüzyıllarda, bütün çocuklara sanki aynı bireyin farklı örnekleriymiş gibi davranılması, eğitim alanında yapılan en büyük hata oldu. Bu düşüncenin doğal bir sonucu olarak da, hepsine aynı konuları aynı yöntemlerle öğretim vermek geçerli bir yol sayıldı."

HOWARD GARDNER

"İnsanların yaşamına, çabalarına egemen olan güç; yaratma, yeni bir şey bulma yeteneğidir."

ATATÜRK

"Bir tek şeye ihtiyacımız var: O da çok çalışmaktır."

ATATÜRK

“Ne mümkün zulm ile bidâd ile imhâ-yı hürriyet

Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyetten”

Namık Kemal

“Erdemlerin en büyüğü bilimdir.”

Farabi

“Şayet sende bir bilgi var, bende bir bilgi var ise, ben sana bir bilgi verirsem sen bana bir bilgi verirsen sende iki bilgi bende iki bilgi olur.”

Konfüçyüs

“Birinin iyi niyetini istismar etmek o iyi niyetin başkalarına sunulmasını da yok eder.”

Noblese Oblige

“Çalışan kötülük düşünemez, çalışmayan da kötülükten kurtulamaz.”

Hz. Ali

“Çok kitap okuyana okumuş adam derler. Çok televizyon izleyene görmüş adam demezler.”

Lily Tomlin

“İnsanlar başaklara benzerler. İçleri boşken başları havadadır, doldukça eğilirler.”

Montaigne

“Deha gerçekte alışılmamış şekilde görmekten başka bir şey değildir.”

William James

“Anlayış ve bilgiye tercüman olan dildir. İnsanı aydınlatan açık dilin kıymetini bil!”

Yusuf Has Hacib

“Ya bir yol bul, ya bir yol aç ya da yoldan çekil.”

Konfüçyüs

“İşlemeyen demiri kendi pası mahveder. İnsanı tembelliğe alışması mahveder.”

Hint Atasözü

“Ana ve babanın çocuklarına bırakacağı en büyük miras; ilimdir.”

Hz. Muhammed

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
EĞİTİMİN DOĞASI

Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu- Dilek Pekince

GİRİŞ 3
EĞİTİM BİLİMLERİNİN DOĞASI 3
Hümanist Eğitim Bilimi 4
Deneysel Eğitim Bilimi 6
Eleştirel Eğitim Bilimi 6
EĞİTİME FELSEFİ BAKIŞ 7
Bilgi Nedir? 9
Varlık Nedir? 15
EĞİTİME SOSYOLOJİK BAKIŞ 17
İşlevselci Yaklaşım 18
Çatışma Teorileri 20
Eğitim Sürecinde Sosyolojik Bakış Açıları 22
EĞİTİMSEL İDEOLOJİLER 23
SONUÇ 28
DEĞERLENDİRME SORULARI 29
KAYNAKLAR 31

Bölüm 2
EĞİTİM BİLİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Öğr. Gör. Dr. Meral Sert Ağır

İLK ÇAĞLARDA VE ANTİK DÖNEMDE EĞİTİM 37
Mısırlılarda Eğitim 37
Çinlilerde Eğitim 38
Hintlilerde Eğitim 38
Antik Yunan'da Eğitim 38
Antik Roma'da Eğitim 42
ANTİK HRISTİYANLIK İLE ORTAÇAĞ'DA EĞİTİM 43
Orta Çağ Avrupa'sında Eğitim 43

RÖNESANS VE AYDINLANMA DÖNEMLERİNDE EĞİTİM **43**
ASYA'DA EĞİTİM **45**
Orta Çağ Asya'sında Eğitim 43
TÜRKLERDE EĞİTİMİN TARİHSEL TEMELLERİ "GENEL BAKIŞ" **46**
İlk Türk Toplumlarında Eğitim 46
Müslüman Türk Toplumlarında Eğitim 46
Selçuklu Devleti Döneminde Eğitim 47
Osmanlı Devleti Döneminde Eğitim 48
SONUÇ **53**
DEĞERLENDİRME SORULARI **55**
KAYNAKLAR **57**

Bölüm 3
TÜRK EĞİTİMİNİN TARİHÎ VE FİKRÎ TEMELLERİ

Doç. Dr. Seyfi Kenan

GİRİŞ **61**
KLASİK DÖNEM **62**
MODERN DÖNEM **66**
CUMHURİYET DÖNEMİ **72**
GENİŞ ÖZET **79**
DEĞERLENDİRME SORULARI **81**
KAYNAKLAR **82**

Bölüm 4
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

Prof. Dr. Münevver Çetin

EĞİTİM YÖNETİMİ **89**
Eğitim Yönetiminin Süreçleri 90
Eğitim Yönetiminin İşlevleri 97
BİR SİSTEM OLARAK EĞİTİM **101**
BİR SİSTEM OLARAK OKUL **101**
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ **102**
Türk Milli Eğitiminin Amaçları 105
Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri 106
Türk Eğitim Sisteminde Son Yıllarda Yaşanan Değişimler 108
SONUÇ **108**
DEĞERLENDİRME SORULARI **110**
KAYNAKLAR **112**

Bölüm 5
BİR MESLEK OLARAK ÖĞRETMENLİK

Doç. Dr. Nurhayat Çelebi

GİRİŞ **117**
ÖĞRETMEN YETİŞTİRME TARİHÇESİ **117**
İlköğretmen Okulları 117
Köy Enstitüleri 118
Yeniden İlköğretmen Okullarına Dönüş 119
Ortaöğretim Kurumlarına Öğretmen Yetiştirme 120
Eğitim Enstitüleri 120
Yüksek Öğretmen Okulları 120
MİLLİ EĞİTİM ŞURALARI VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME POLİTİKALARI **122**
KALKINMA PLANLARINDA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME POLİTİKALARI **125**
ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ **126**
Okul Temelli Mesleki Gelişim Çalışmaları 128
ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN ÖZELLİKLERİ **130**
ÖĞRETMENLERİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI **131**
Öğretmen ve Etik 132
Öğretmenlerin Rol ve Statüsü 132
ÖĞRETMENLERİN HİZMET İÇİ VE HİZMET ÖNCESİNDE YETİŞTİRİLMESİ **134**
ÖĞRETMEN YETİŞTİRMEDE TÜRK MİLLİ KOMİTESİ **136**
ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ VE SORUNLARI **136**
SONUÇ **139**
DEĞERLENDİRME SORULARI **141**
KAYNAKLAR **143**

Bölüm 6
EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

Yrd. Doç. Dr. Seval Erden

DAVRANIŞ VE ÖĞRENMEYE GENEL BİR BAKIŞ **149**
İnsan Davranışlarını ve Öğrenmeyi Açıklamada Felsefenin Etkisi 149
Davranışa ve Öğrenmeye İlişkin İlk Psikolojik Bakış 150
ÖĞRENMEDE VE BAŞARIDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER **153**
Kişilik Gelişimi 153
Bilişsel Gelişim 158
Zekâ ve Yaratıcılık 160
Motivasyon 163
AKADEMİK YAŞANTILAR VE DUYGULAR **166**
SONUÇ **168**
TEMEL KAVRAMLAR **169**
DEĞERLENDİRME SORULARI **170**
KAYNAKLAR **172**

Bölüm 7
EĞİTİM VE PSİKOLOJİ ALANINDA ARAŞTIRMALAR: ÇAĞDAŞ YAKLAŞIM

Yrd. Doç. Dr. Faruk Levent

YAPILANDIRMACILIK 177
Bilişsel Yapılandırmacılık: J. Piaget 177
Sosyal Yapılandırmacılık: Vygotsky 178
Bruner'in Yapılandırmacılığa Katkısı 179
Yapılandırmacı Kuramın Eğitime Yansımaları 180
ÜSTBİLİŞ (METACOGNITION) 182
Öğretim Sürecinde Üstbiliş 183
Üstbilişsel Davranışları Geliştirmek İçin Stratejiler 184
ÖĞRENME STRATEJİLERİ 186
ÖĞRENME STİLLERİ 188
ÇOKLU ZEKÂ KURAMI 190
DUYGUSAL ZEKÂ 192
SONUÇ 194
DEĞERLENDİRME SORULARI 196
KAYNAKLAR 198

Bölüm 8
EĞİTİMİ ETKİLEYEN SOSYAL ETMENLER

Öğr. Gör. Esra Molu

EĞİTİM NEDİR? ÖĞRETİM NEDİR? 207
MODERN DÜNYADA EĞİTİMİ ANLAMAK:
EĞİTİME DEĞİŞİK YAKLAŞIMLAR 207
Sınıf İçi Etkileşim: Mikro-Sosyolojik Teoriler 207
Okul Kültürü 210
Eğitimi Etkileyen Diğer Sosyal Etmenler: Sosyal Sınıflar ve Sosyoekonomik Statü 211
SOSYAL ÜRETİM 211
GİZLİ MÜFREDAT- IVAN ILLICH 212
DİLİN ÖNEMİ- BASİL BERNSTEİN 212
KÜLTÜREL SERMAYE- PIERRE BOURDIEU 213
ETİKETLEME 214
21. YÜZYILDA EĞİTİM VE SOSYAL ETMENLER 215
SONUÇ 215
DEĞERLENDİRME SORULARI 216
KAYNAKLAR 218

Bölüm 9
ÖĞRETİM ve ÖĞRENMEYİ TASARLAMA

Yrd. Doç. Dr. Süleyman Avcı

GİRİŞ **221**
ÖĞRETİMDE BİREYSEL FARKLILIKLAR **221**
Öğrenme Hızı 221
Bilişsel Yetenekler 222
Ön Bilgi 222
İlgi 222
Öğrenme Stilleri 222
Sosyoekonomik Özellikler 222
ÖĞRETİM ORTAMINDA GRUPLAR **223**
Sınıflar Arası Gruplama Yöntemleri 223
Sınıf İçi Gruplama Yöntemleri 227
Kaynaştırma Uygulamaları 233
BİREYSEL EĞİTİM UYGULAMALARI **238**
Ev Ödevi 238
Birebir Öğretim 238
Bilgisayarla Öğrenme 239
Uzaktan Eğitim 239
SONUÇ **240**
DEĞERLENDİRME SORULARI **241**
KAYNAKLAR **244**

Bölüm 10
EĞİTİM PROGRAMLARININ-MÜFREDATIN DOĞASI

Doç. Dr. Orhan Akınoğlu

GİRİŞ **249**
EĞİTİM, ÖĞRETİM, ÖĞRENME **249**
PROGRAM VE EĞİTİM PROGRAMI **250**
EĞİTİM PROGRAMININ TEMEL ÖGELERİ **251**
Hedef/Amaç/Kazanım 252
İçerik/Kapsam/Konular/Muhteva 252
Eğitim Durumları/Öğrenme-Öğretme süreci 252
Değerlendirme/Sınama Durumları 252
EĞİTİM PROGRAMININ ÖZELLİKLERİ **252**
İşlevsel Olma 253
Çerçeve Olma 253
Esnek Olma 253

Milli Eğitimin Amaçlarına Uygun Olma 253
Uygulanabilirlik ve Uygulayıcılara Yardımcı Olma 253
Değişmez ve Genel Olma 253
Bilimsel Olma 254
Yenilenebilir/ Dinamik Olma 254
Ekonomik Olma 254
EĞİTİM PROGRAMININ YARARLARI 254
ÖĞRETİM PROGRAMI 255
DERS PROGRAMI 255
ÖRTÜK PROGRAM 255
UYGULAMADAKİ DURUMLARINA GÖRE PROGRAM TÜRLERİ 256
Resmi / Yazılı / Prosedurel / Açık Program 256
Uygulamadaki / Uygulanan / Öğretilen / Gerçekleştirilen Program 256
İhmal Edilen / Atlanan / Görmezden Gelinen / Geçersiz Program 256
Örtük / Gizli / Saklanan / Üstü Kapalı / İnformal Program 256
Ekstra / Fazladan Program 257
PROGRAM GELİŞTİRME 257
PROGRAM DEĞERLENDİRME 258
ÇAĞDAŞ EĞİTİM VE PROGRAM GELİŞTİRME ANLAYIŞI 258
YENİLENEN İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİM PROGRAMLARI 259
Yenilenen Programların Temel Özellikleri 260
Öğretim Programlarında Yer Alan Ortak Temel Beceriler 260
Disiplinler Arası Yaklaşım ve Ara Disiplin Kavramı 261
SONUÇ 261
DEĞERLENDİRME SORULARI 262
KAYNAKLAR 264

BÖLÜM 1

EĞİTİMİN DOĞASI

Prof. Dr. Ayşen BAKİOĞLU - Dilek PEKİNCE

BÖLÜM BAŞLIKLARI

Eğitim Bilimlerinin Doğası
- Hümanist Eğitim Bilimi
- Deneysel Eğitim Bilimi
- Eleştirel Eğitim Bilimi

Eğitime Felsefi Bakış
- Bilgi Nedir?
  - Doğru bilgi nedir?
  - Doğru bilginin kaynağı ve yöntemi nedir?
  - Bilginin temeli nedir?
- Varlık Nedir?
  - İnsan özgür müdür?
  - İnsanın doğası değiştirilebilir mi?

Eğitime Sosyolojik Bakış
- İşlevselci Yaklaşım
- Çatışma Teorileri
- Eğitim Sürecinde Sosyolojik Perspektifler

Eğitimsel İdeolojiler

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Eğitimin kapsam ve derinliği hakkında bilgi sahibi olur,
- Eğitimin doğasına ilişkin farklı perspektiflerin yaklaşımlarından yararlanır,
- Eğitim bilimlerinin diğer disiplinler ile olan ilişkisini tanımlar,
- Eğitimsel sorunlar için alternatif yaklaşımlar önerir,
- Eğitim felsefesinin temel soruları eşliğinde öğretim uygulamalarını tartışır,
- Eğitim sosyolojisinin eğitimsel süreçlere katkılarını fark eder,
- Eğitimsel ideolojilerin eğitime yön verme biçimlerini tartışır.

KAYNAKLAR

Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın diyalektiği*. İstanbul: Kabalcı.

Ajdukiewicz, K. (2010). *Felsefeye giriş: Temel kavramlar ve kuramlar* (A. Cevizci, Çev.) (4. Baskı). İstanbul: Say

Akdağ, B. (2003). Eğitim felsefesi nedir? *Öğretmen Dünyası Dergisi,* 277, s. 15-16.

Althusser, L. (2010). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (A.Tümertekin, Çev.). İstanbul: İtahaki.

Aruç, N.Y. (2004). *İbni Rüşd'ün eğitim felsefesi.* İstanbul: Rağbet.

Aydoğan, A.(2009). Önsöz. Kant, I. *Eğitim üzerine* içinde. (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.(Orijinal Basım 1803).

Bacon, A. (1995). The teachers' perspective on accountability. *Canadian Journal of Education*, 20 (1), s. 65-91.

Bakioğlu, A. (2009). *Çağdaş sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Bakioğlu, A. ve Hesapçıoğlu, M. (1997). Düşünmeyi öğretmekte öğretmen ve okul yöneticisinin rolü: Düşünmek! *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 9, s.49-78.*

Bakioğlu, A. ve Pekince, D. (2013). Yeni Zelanda eğitim sistemi. (A, Bakioğlu, Ed.) *Karşılaştırmalı eğitim yönetimi: PISA'da başarılı olan ülkelerin eğitim sistemleri,* (s.197-242). Ankara: Nobel Yayıncılık

Bakioğlu, A. ve Sılay, N. (2011). Yükseköğretim ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi. Ankara: Nobel.

Bhattacharya, S.(2006). *Philosophical foundation of education*. New Delphi: Atlantic Publishers.

Bartlett, S. ve Burton, D. (2009). *Introduction to education sciences*. (2th ed.) London: SAGE.

Benton, T. ve Craib, I. (2008). *Sosyal bilim felsefesi: Toplumsal düşüncenin felsefi temelleri.* (Ü. Tatlıcan ve B. Binay, Çev.) Bursa: Sentez.

Betts, G. H. (1917). *Social principles of education.* World Public Library Edition. http://community-books.ebooklibrary.org/members.5/oca/s/socialprinciple00bettgoog.pdf adresinden edinilmiştir.

Binbaşıoğlu, C. (1982). *Eğitim düşüncesi tarihi*. Ankara: Binbaşıoğlu.

Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan günümüze: Türk eğitim tarihi.* Ankara: Anı.

Bishop, J. H.ve Woessmann, L. (2002). *Institutional effects in a simple model of educational production*,(Research Report No. 484). IZA Discussion paper series, http:// hdl.handle.net/10419/21473 adresinden edinilmiştir.

Blackburn,S. (2012). *Büyük sorular: Felsefe*. (E. Akça, Çev). İstanbul: Versus.

Blumer, H. (1966). Sociological implications of the thought of George Herbert Mead. *The American Journal of Sociology*,71 (5), s. 535-544.

Blumer, H. (2005). Society as symbolic interaction. In S. P. Hier (Ed.) *Contemporary Sociological Thought :Themes and Theories* (s.91-101). Canada: Canadian Scholars Press Inc.

Brühlmeir, A. (2010). *Head, heart and hand: Education in the spirit of Pestalozzi.* (M. Mitchell, Çev). United States: Sophia.

Carlos, R., Alberto, A.ve Torres, M. (1995). *Social theory and education: A critique of social and cultural reproduction.* Albany: State University of New York

Carr, W. (2004). Philosophy and education. *Journal of Philosophy of Education,* 38(1), s. 55-73.

Carnoy, M. (1982). Economies and education. *Encylopedia of Educational Research, McMillan Cor*. s. 519-525.

Chambliss, J.J. (2009). Philosophy of education today. *Educational Theory*, 59(2), s.233-251.

Collins, R. (1971). Functional and conflict theories of educational stratification. *American Sociological Review,* 36(6), s.1002-1019.

Çelikel, B. (2006). *Gazali'nin eğitim görüşü.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Demir, Ö. (2009). *Bilim felsefesi*. (4. Baskı). Ankara: Vadi.

Dodurgalı, A. (1995). *İbni Sina felsefesinde eğitim.* İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi.

Duemer, L. ve Simpson, D. (2010). At the crossroads: Altercations and transformations in philosophy of Education. *Journal of Philosophy and History of Education,* 60, s. 184-190.

Durkheim, E. (2000). *Sosyoloji dersleri*. (A. Berkay, Çev.). (2. Baskı) İstanbul: İletişim. (Orijinal basım 1950).

Fazlıoğlu, İ. (2011). *Işk imiş her ne var Alem'de İlim bir kıl ü kal imiş ancak: Fuzuli ne demek istedi?* (2. Baskı). İstanbul: Klasik.

Giddens,A. (2010a). *Modernite ve bireysel kimlik. Genç modern çağda benlik ve toplum.* (Ü. Tatlıcan, Çev.). (1. Baskı). İstanbul: Say.

Giddens, A. (2010b). *Sosyoloji: Kısa fakat eleştirel bir giriş*. (Ü. Y. Battal, Çev). (4. Baskı). Ankara: Siyasal.

Griffiths, N. (2012a). Is it possible to live a philosophical, educational life in education, nowadays? *Journal of Philosophy of Education*, 46 (3),s. 1-17.

Griffiths, M. (2012b). Re-thinking the relevance of philosophy of education for policy making. *Educational Philosophy and Theory,* doi: 10.1111/j.1469-5812.2011.00825.x

Gunzenhauser, M.G. (2003). High-stakes testing and the default philosophy of education. *Theory into practice,* 42(1), s. 51-58.

Gutek, G.L. (2006). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. Ankara: Ütopya.

Güven, İ. (2000). *Türkiye'de devlet, eğitim ve ideoloji*. Ankara: Siyasal.

Hardin, R. (1991). Hobbesian political order. *Political Theory*, 19(2), s.156- 180.

Hesapçıoğlu, M. (2008). Eğitimin felsefi temelleri. M. Gürsel, M. Hesapçıoğlu (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde. (s.185-213). Konya: Eğitim Akademi.

Hegel, G.W.F. (2011). *Tarihte akıl.* (Ö. Sözer, Çev). (3. Baskı). İstanbul: Kabalcı (Orijinal Basım 1830).

Hobbes, T. (2012). *Leviathan.* (S. Lim, Çev.). (10. Baskı.) İstanbul: Yapı Kredi. (Orijinal Basım 1651).

Illich, I. (2010). *Okulsuz toplum*. (C. Öner, Çev). (3. Baskı). İstanbul: Oda. (Orijinal Basım 1970).

İnal, K. (2008). *Eğitim ve ideoloji*. İstanbul: Kalkedon.

James, W. (2003). *Faydacılık*. (T. Göbekçin, Çev). Ankara: Yeryüzü. (Orijinal Basım 1907).

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde insan ve insanlar- Sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim.

Kant, I. (2009). *Eğitim üzerine.* (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.(Orijinal Basım 1803).

Kansu, N.A. (1939). *Pedagoji tarihi.* (5. Baskı) İstanbul: Maarif.

Keat, R.ve Urry, J. (2001). *Bilim olarak sosyal teori.* (N. Çelebi, Çev.). (2. Baskı). Ankara: İmge.

Keegan, M. (1993). Öğretim zamanını en iyi şekilde kullanma: Sokratik, didaktik, araştırma ve keşfetme yollarını kullanma rehberi. (Çev. T. Gürkan, Çev.) *Educational Technology.*

Locke, J. (2007).*İnsanın anlama yetisi üzerine bir deneme* (I.-II. Kitap). (M. Delikara- Topçu, Çev.). (3. Baskı). İstanbul: Öteki. (Orijinal Basım 1689).

Machiavelli, N. (2011). *Hükümdar*. (N. Adabağ, Çev.). (5. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür. (Orijinal Basım 1513)

Montessori,M. (1976). *Education for human development: Understanding Montessori.* P. P. Lillard (Ed.) New York: Schoken Books.

Nash, R. (2002). A realist framework for the sociology of education: thinking with Bourdieu. *Educational Phiolosophy and Theory,* 34(3), s. 273-288. Doı: 10.1080/00 13 1850220 150237

Platon. (2012). *Devlet.* (S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcöz, Çev.). (22. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Platon (2012). *Sokrates'in savunması.* (T. Eraslan, Çev.). İstanbul: Sis.

Politzer, G. (1997). *Felsefenin başlangıç ilkeleri*. (E. Aytekin, Çev.). (6. Baskı). İstanbul: Sosyal.

Rousseau, J.J. (2010). *The Social contract.* http://www.earlymoderntexts.com/pdf/roussoci.pdf adresinden edinilmiştir. (Orijinal Basım 1762).

Rousseeau, J.J. (2011). *Emile ya da çocuk eğitimi üzerine.* (M. Baştürk ve Y. Kızılçim, Çev). Ankara: Kilit. (Orijinal Basım 1762)

Sahlberg, P. (2006). Education reform for raising economic competitiveness. *Journal of Educational Change,* Doı 10.1007/s10833-005-4884-6.

Schwartz, D. (2011). *Kültür ve iktidar: Pierre Bourdieo'nun sosyolojisi* (E. Gen, Çev). İstanbul: İletişim.

Senge, P., Cambron-McCabe,N., Lucas, T., Smith, B., Dutton, J. ve Kleiner, A. (2012). *Schools that learn: A fifth discipline fieldbook for educators, parents and everyone who cares about education*. New York: Doubleday.

Smith, A. (2005). Education in the twenty-first century: Conflict, reconstruction and reconciliation. *Compare,* 35(4), s.373-391.

Smith, W.R. (1917). *An introduction to educational sociology*. World Public Library Edition.

Soykan, Ö.N. (1999). Hegel sisteminde tarih felsefesi: Betimleyici-eleştirel bir giriş. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40, s. 271-289.

Sönmez, V. (2012). *Eğitim felsefesi.* (11. Baskı). Ankara: Anı.

Topdemir, H. G. (2009). Felsefe nedir? Bilgi nedir? *Türk Kütüphaneciliği*, 23(1), s. 119-133.

Ülken, Z.(2001). *Eğitim felsefesi.* (2. Baskı). İstanbul: Ülken.

Westbrook, R. B. (1993). John Dewey. Prospects: The quarterly review of comparative Education. *Paris, UNESCO: International Bureau of Education,* 23 (11/2), s.277-291. http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/publications/ThinkersPdf/deweye.PDF adresinden edinilmiştir.

Wulf, C. (2010). *Eğitim Bilimi: Yorumsayıcı yöntem, görgül araştırma, eleştirel teori.* Ankara: Dipnot.

BÖLÜM 2

EĞİTİM BİLİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Öğr. Gör. Dr. Meral SERT AĞIR

BÖLÜM BAŞLIKLARI

İlkçağlarda ve Antik Dönemde Eğitim
- Mısırlılarda Eğitim
- Çinlilerde Eğitim
- Hintlilerde Eğitim
- Antik Yunan'da Eğitim
  - Krallık devrinde Yunan eğitimi
  - Yunan şehir devletlerinde eğitim
  - Helenizmde Eğitim
- Antik Roma'da Eğitim

Antik Hristiyanlık ile Ortaçağ'da Eğitim
- Orta Çağ Avrupa'sında Eğitim

Rönesans ve Aydınlanma Dönemlerinde Eğitim

Asya'da Eğitim
- Orta Çağ Asya'sında Eğitim

Türklerde Eğitimin Tarihsel Temelleri "Genel Bakış"
- İlk Türk Toplumlarında Eğitim
- Müslüman Türk Toplumlarında Eğitim
- Selçuklu Devleti Döneminde eğitim
- Osmanlı Devleti Döneminde Eğitim

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Eğitim sürecinin, insanlığın gelişimi açısından önemini kavrar,
- Toplumsal gelişim ve değişim ile eğitim arasındaki ilişkiyi görür,
- İlkçağlardan, günümüze kadar eğitimde yapılan değişimleri sıralar,
- Farklı medeniyetlerin eğitim düşüncelerini ve uygulamalarını söyler,
- Farklı medeniyetlerin eğitim düşünce ve uygulamalarını karşılaştırır.

KAYNAKLAR

Akkutay, Ü. (1984). *Enderun mektebi.* Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Akyüz, Y. (1981). *Atatürk'ü yetiştiren öğretmenlerden birkaçı.* Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay. Ankara.

Akyüz, Y. (2006). *Türk eğitim tarihi (MÖ 1000-MS 2006).* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Akyüz,Y. (2011). Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e geçilirken eğitim-öğretim alanında yaşanan dönüşümler . *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2).

Atalay, B. (1998). *Divanü Lûgat-it Türk tercümesi.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aytaç, K. (1985). *Avrupa okul sistemlerinin demokratlaştırılması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Aytaç, K. (1998). *Avrupa eğitim tarihi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Demirel, Ö ve Kaya, A.(2010). *Eğitim bilimine giriş.* Ankara: Pegem

Ergün, M. (1996). *II. Meşrutiyet Devri'nde eğitim hareketleri (1908-1914).* Ankara: Ocak Yayınları.

Fidan, N ve Erden, M.(2005). *Eğitim bilimine giriş.* İstanbul: Alkım

Frederick, B. (1996). *Ortaçağların tini,* İstanbul: İdea

Gökberg, M. (1996). *Felsefe tarihi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gutek, G. (1997). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar* (N. Kale, Çev.). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Gül, A. (1997). *Osmanlı medreselerinde eğitim öğretim ve bunlar arasında Dâru'l Hadîslerin yeri.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gümüş,T. (2010). Ortaçağ'dan erken modern döneme batı Avrupa'da eğitim tarihi: Yeni yaklaşımlar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(I), s. 25-40.

İnsanoğlu, E. (2004). *The madrasas of the Ottoman Empire. Foundation for Science technology and civilisation* (Edit: Salim Al-Hassani). Manchester: Copyright FSTC Limited.

Kafadar, O. (1997). *Türk eğitim düşüncesinde batılılaşma*. Ankara: Vadi Yayınları.

Kanad, H. F. (1948). *Pedagoji tarihi* (İki Cilt). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Karslı,M. D. (2008) *Eğitim bilimine giriş.*Ankara: Pegem

Koçer, H. A. (1980). *Eğitim tarihi (ilkçağ 1).* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Kodaman, B. (1991). *Abdülhamid devri eğitim sistemi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Öztürk, C. (2005). *Türkiye'de dünden bugüne öğretmen yetiştiren kurumlar*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Saylan, N. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Anı

Skirbekk, G ve Gilje, N. (2006). *Antik Yunan'dan modern döneme felsefe tarihi*. İstanbul: Üniversite

Sönmez, V. (2005). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tanilli, S. (1981). *Uygarlık Tarihi*, İstanbul.

Taşdemirci, E. (2001). *"Türklerde eğitim". Türk düşünce tarihi* (edit: H. Gazi Topdemir). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1999).*Osmanlı İmparatorluğunda eğitim ve bilgi üretim sisteminin oluşumu ve dönüşümü.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Varış, F.(1998). *Eğitim bilimine giriş.* İstanbul: Alkım

BÖLÜM 3

TÜRK EĞİTİMİNİN TARİHÎ VE FİKRÎ TEMELLERİ

Doç. Dr. Seyfi KENAN

* Bu bölüm, 2013 yılında yazarın "Osmanlı Eğitim ve Düşünce Dünyası" üzerine misafir editörlüğünü üstlendiği, Osmanlı Araştırmaları'nda yayımlanan "Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Bir Çözümleme" başlıklı makalenin çok az değişiklik ve ekleme yapılmış biçimidir. Bk. S. Kenan (Misafir Ed.) (2013). "Osmanlı Eğitim ve Düşünce Dünyası-I/ The Ottoman World of Thought and Education-I", Osmanlı Araştırmaları: *The Journal of Ottoman Studies* 42 (İstanbul), s.1-32.

** Bölüm yazarı, üçüncü bölümün son okumasını üstlenen Araştırma Görevlisi Duygu Dinçer'e teşekkür eder.

BÖLÜM BAŞLIKLARI

Klasik Dönem
Modern Dönem
Cumhuriyet Dönemi

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Türk eğitim düşüncesindeki dönüm noktalarını tanır,
- Türk eğitim tarihini dönemleri itibariyle inceler,
- Türk eğitim tarihindeki dönemleri müfredat ve öğretim yöntemleri bakımından karşılaştırır,
- Türk eğitim tarihindeki temel dönüşümlere katkı sağlayan düşünürleri bilir,
- Her bir eğitim döneminin dayandığı temel ilkeleri tartışır.

KAYNAKLAR

Ada, S., Baysal, Z. N. (2009). Türk eğitim sistemi. S. Ada ve Z. N. Baysal (Ed.), *Eğitim yapıları ve yönetimleri açısından çeşitli ülkelere bir bakış* (s.37-95). Ankara: PegemA.

Adıvar, A. (1970). *Osmanlı Türklerinde ilim.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Akarlı, E. D. (1978). *Belgelerle Tanzimat: Osmanlı sadrazamlarından Ali ve Fuad Paşaların siyasi vasiyetnameleri.* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Akyüz, Y. (1994). *Türk eğitim tarihi (Başlangıçtan 1993'e)* İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.

Alkan, M. Ö. (Haz.). (2000). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e modernleşme sürecinde eğitim istatistikleri 1839-1924.* Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

Alper, B. (2005). Mercek altında bir yapı: Sultan Kasım medresesi. F. Özdem (Ed.), *Taşın belleği Mardin.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Altun, A. (1971). *Mardin'de Türk devri mimarisi.* İstanbul: Gün Matbaası.

Arsan, N., Unan N. (Haz.) (1989). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri.* (Cilt I-III). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Ayhan, H. (2004). *Türkiye'de din eğitimi.* İstanbul: DEM Yayınları.

Berkes, N. (2002). *Türkiye'de çağdaşlaşma.* (Haz. A. Kuyaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Beydilli, K. (1995). *Türk bilim ve matbaacılık tarihinde mühendishâne: Mühendishâne matbaası ve kütüphânesi (1776-1826).* İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık.

Beydilli, K. (2010). Aydınlanmış hükümdar. S. Kenan (Ed.), *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve dönemi- Selim III and his era from Ancien Régime to New Order* (s.27-57). İstanbul: İSAM Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Dölen, E. (2010). *Türkiye üniversite tarihi.* (Cilt I-V). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ergin, O. N. (1977). *Türkiye maarif tarihi.* (Cilt I-V). İstanbul: Eser Matbaası.

Ergün, M. (1982). *Atatürk Devri Türk eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi.

Eurydice. (2010). *National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms*. European Commission. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php#turkey. Son erişim: 26 Şubat 2011.

Eurydice. (2007). *Türk eğitim sistemi 2007*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Fazlıoğlu, İ. (2007). Osmanlılar: İlim ve kültür. *TDV İslam Ansiklopedisi* (c.33, s. 548-556). İstanbul: TDV Yayın Matbaacılık.

Fer, S., Cırık, İ. (2007). *Yapılandırmacı öğrenme: Kuramdan uygulamaya.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Fortna, B. (2002). *Imperial classroom: Islam, the state and education in the late Ottoman Empire.* Oxford: Oxford University Press.

Gaudiosi, M. M. (1988). The influence of the Islamic law of waqf on the development of the trust in England: The case of Merton College. *University of Pennsylvania Law Review*. *136*(4), s.1231-1261.

Gökalp, Z. (1992). *Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri-I.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Gökalp, Z. (1986). *Türkçülüğün esasları.* (Haz. Mehmet Kaplan). Ankara: Kültür Bakanlığı.

El-Hafâcî, Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer (2008). *Habâyâ'z-zevâyâ fimâ fi'r-ricâli mine'l-bekâyâ.* nşr. Mehmet M. Ergin. Ankara: Araştırma Yayınları.

Hammer, J. von (1967). *Constantinopolis und der Bosporos.* Osnabrück: BiblioVerlag.

Haskins, C. H. (2007). *The rise of universities.* (Haz. L. S. Lewis). Londra: Transaction Publishers.

Hesapçıoğlu, M. (2006). Cumhuriyet dönemi Türkiye'de eğitim plânlaması çalışmaları: Bir değerlendirme. M. Hesapçıoğlu, A. Durmuş (Ed.), *Türkiye'de eğitim bilimleri: Bir bilanço denemesi* (s.107-127). Ankara: Nobel Yayınları.

İhsanoğlu, E. (2010). *Dârülfünûn: Osmanlı'da kültürel modernleşmenin odağı.* (Haz. H. Zerdeci). (Cilt I-II). İstanbul: IRCICA.

İlk mekteblerin müfredat programı (1927). İstanbul: Devlet Basımevi.

İlkokul programı (1948). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

[İnançalp], Muallim Cevdet (1978). *Mektep ve medrese.* (Haz. E. Erüz). İstanbul: Çınar Yayınları.

Kaplan, M. (1987). *Tevfik Fikret: Devir, şahsiyet, eser.* İstanbul: Dergah Yayınları.

Kaçar, M. (1996). *Osmanlı Devleti'nde bilim ve eğitim anlayışındaki değişmeler ve Mühendishânelerin kuruluşu. (*Doktora tezi). İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kara, İ. (2010). 'Unuttuklarını hatırla!' Şerh ve Haşiye meselesine dair birkaç not. *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*. *15*(28), s.1-67.

Kâtib Çelebî (1306). *Mîzânü'l-hakk fî ihtiyâri'l-ehakk.* Kostantıniye: Matbaa-i Ebu'z-ziyâ.

Kâtib Çelebî (1941). *Keşf ü'z-zünûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn.* (Haz. Ş. Yaltkaya, Kilisli R. Bilge). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kenan, S. (2010). III. Selim dönemi eğitim anlayışında arayışlar. S. Kenan (Ed.), *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve dönemi - Selim III and his era from Ancien Régime to New Order* (s.129-163), İstanbul: İSAM Yayınları.

Kenan, S. (2009). II. Meşrutiyet'le gelen yeni eğitim arayışları: Tevfik Fikret'in "Yeni Mekteb"i ve eğitim felsefesi. (Haz. Z. Kurşun, C. Öztürk, Y. T. Erdem, A. M. Nurdoğan). *100. Yılında II. Meşrutiyet: Gelenek ve değişim ekseninde Türk modernleşmesi* (s. 275-287). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.

Kazamias, A. (1966). *Education and the quest for modernity in Turkey.* Londra: George Allen ve Unwin Ltd.

Koçer, H. A. (1991). *Türkiye'de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi (1773-1923).* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Kreiser, K. (2010). *Atatürk: bir biyografi.* (Çev. D. Zaptçıoğlu), İstanbul: İletişim Yayınları.

Kucur, S. (1993). *Sivas, Tokat ve Amasya'daki Selçuklu ve Beylikler devri vakıfları -vakfiyelerine göre-.* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Kurnaz, Ş. (2011). *Yenileşme sürecinde Türk kadını* (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Larpent, Sir G. (1854). *Turkey: Its history and progress from the journals and correspondence of Sir James Porter, fifteen years ambassador at Constantinople (1746-1762).* Londra: Hurst ve Blackett.

Mahmud Cevad (1328). *Maarif-i umumiye nezâreti tarihçe-i teşkilat ve icraatı.* İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Makdisi, G. (1995). Baghdad, Bologna, and scholasticism. J. W. Drijvers ve A. A. MacDonald (Ed.), *Centres of learning: Learning and location in pre-modern Europe and the Near East* (s.141-157). Leiden: E. J. Brill.

Makdisi, G. (1981). *The rise of colleges: Institutions of learning in Islam and the West.* Edinburgh: Edinburgh University Press.

Mango, A. (2004). *Atatürk: Modern Türkiye'nin kurucusu.* (Çev. F. Doruker), İstanbul: Remzi Kitabevi.

MEB. (2010). *Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim/National education statistics formal education 2009-2010*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2009_2010.pdf. Son erişim: 30 Ocak 2011.

Mehmed Arif (t.y.). *Başımıza gelenler.* (Haz. E. Düzdağ). (Cilt I-II). İstanbul: Tercüman Gazetesi.

Millî Eğitim Şûraları (1921-2006). (2006). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Şûra Genel Sekreterliği.

Miller, B. (1941). *The palace school of Muhammad the Conqueror.* Cambridge: Harvard University Press.

Muallim Naci (1302). *Medrese hatıraları.* İstanbul: Tercümân-ı Hakîkat.

Kansu, N.A. (1930). *Türkiye maarif tarihi hakkında bir deneme.* İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.

Okçabol, R. (2005). *Türkiye eğitim sistemi.* Ankara: Ütopya Yayınevi.

Ortaylı, İ. (1983). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı.* İstanbul: Hil Yayınları.

Özalp, R. (1982). *Millî eğitimle ilgili mevzuat (1857-1923).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Özcan, A. (1997). Harbiye. *TDV İslam Ansiklopedisi.* (Cilt XVI). İstanbul: Diyanet Vakfı Neşriyat ve Matbaacılık.

Öztürk, C. (2007). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Pedersen, O. (1997). *The first universities: Studium generale and the origins of university education in Europe.* (İngilizce'ye Çev. R. North). Cambridge: Cambridge University Press.

Repp, R. C. (1986). *The müfti of İstanbul: A study in the development of the Ottoman learned hierarchy.* Londra: Ithaca Press.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Saliba, G. (2007). *Islamic science and the making of European renaissance*. Londra: The MIT Press.

Sayılı, A. (1991). *Uluğ Bey ve Semerkand'daki ilim faaliyeti hakkında Giyasüddin-i Kâşî'nin Mektubu.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Sayılı, A. (2002). *Higher education in medieval Islam: The Madrasa.* (Çev. Recep Duran).

Schweigger, S. (2004). *Sultanlar kentine yolculuk (1577-1581).* (Çev. S. T. Noyan), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Somel, S. A. (2000). Osmanlı modernleşme döneminde kız eğitimi, *Kebîkeç*. s.10, s. 224-237.

Somel, S. A. (2001). *The modernization of public education in the Ottoman Empire 1839-1908: Islamization, autocracy and discipline.* Leiden: Brill.

Stanton, C. M. (1990). *Higher learning in Islam: The classical period A.D. 700-1300.* Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.

[Taner], Ali Haydar (1926). *Millî terbiye.* İstanbul: Millî Matbaa.

Terzioğlu, A. (1992). Bîmâristan. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (Cilt VI). İstanbul: Diyanet Vakfı Neşriyat ve Matbaacılık.

Tunaya, T. Z. (1959). *Hürriyetin ilanı: İkinci Meşrutiyetin siyasi hayatına bakışlar.* İstanbul: Baha Matbaası.

Toderini, G. (1787). *Letteratura Turchesca* (Venedik, Giacomo Storti, 1787). (Cilt I-III). (Bu eserin henüz basılmamış Türkçe çevirisini kullanmama âlicenaplık göstererek izin veren klasik İtalyanca uzmanı Dr. M. Adnan Gökçen Bey'e teşekkür ederim).

Tuncer, O. C. (2008). *Sivas Gök Medrese.* Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Türk, E. (2002). *Türk eğitim sistemi ve yönetimi.* Ankara: Nobel Yayınları.

Türkoğlu, P. (1997). *Tonguç ve enstitüleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Unan, F. (2003). *Kuruluşundan günümüze Fâtih Külliyesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Unat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Uzunçarşılı, İ. H. (1945). *Osmanlı Devleti'nin saray teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ünder, H. (Haz.) (2002). *Skolastik eğitim ve Türkiye'de skolastik tarz: Salih Zeki, Yusuf Akçura, Muallim A. Cevdet.* Ankara: Epos Yayınları.

Yusuf Has Hacib (2006). *Kutadgu Bilig.* (Çev. R. R. Arat) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Zilfi, M. (1988). *The politics of peity: The Ottoman ulema in the postclassical age (1600-1800).* Minneapolis: Bibliotheca Islamica.

BÖLÜM 4

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

Prof. Dr. Münevver ÇETİN

*4. Bölümün hazırlanmasındaki katkısından dolayı yazar, Araştırma Görevlisi Mustafa Dervişoğulları'na teşekkür eder.

BÖLÜM BAŞLIKLARI

Eğitim Yönetimi
- Eğitim Yönetiminin Süreçleri
- Eğitim Yönetiminin İşlevleri

Bir Sistem Olarak Eğitim

Bir Sistem Olarak Okul

Türk Eğitim Sistemi
- Türk Millî Eğitiminin Amaçları
- Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri
- Türk Eğitim Sisteminde Son Yıllarda Yaşanan Değişiklikler

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Eğitim yönetimini tanır ve okul yönetimi ile temel farklılıklarının farkına varır,
- Yönetimde yararlanılabilecek kuramları tanır,
- Sistem olarak eğitim başlığında kapalı, yarı açık ve açık sistemler hakkında temel bilgileri edinir,
- Okulun sistem olarak incelenebileceği, alt sistemleri ve üst sistemleri olduğunun farkına varır,
- Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarını ve Türk Milli Eğitimi'nin temel ilkelerini bilir,
- Türk Eğitim Sistemi'nin genel yapısını, teşkilat şemasını anlar,
- Örgün ve yaygın eğitimin kapsadığı kurumları ve temel işlevlerini kavrar,
- Eğitim yönetimi ve yönetim süreçleri hakkında temel bilgileri edinir.

KAYNAKLAR

Afolabi, M. O.(2010). Creative decision within a group through a systems–based process. (*Unpublished doctorate thesis),* State University of New York.

Ainamo, A. (2009). Introduction to institutions and social mechanisms. http://www.soc.utu.fi/laitokset/iasm/studying/courses/IntrotoIASM_Session4_2009forStudents.pdf (erişim tarihi: 14.06.2011).

Archer, E. R. (1980). How to make a business decision: An analysis of theory and practice. *Management Review*, 69(2).

Aydın, M. (2007). *Çağdaş eğitim denetimi.* Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Baird, L. S. (1992). *Managing human resources: Integrating people and business strategy*. Homewood, America: BookPress.

Barutçugil, İ. (2004). *Stratejik insan kaynakları yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Başaran, İ. E. (1996a). *Eğitim yönetimi.* Ankara: Yargıcı Matbaası.

Başaran, İ. E. (1996b). *Türkiye eğitim sistemi* (3. Basım). Ankara: Yargıcı Matbaası.

Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim yönetimi: Nitelikli okul* (4. Basım). Ankara: Feryal Matbaası.

Baştepe, İ. (2009). Etkili okulun eğitim-öğretim süreci ve ortamı boyutlarının nitelikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(29), 79-83.

Blanch, L. E. (1946). The encouragement of good teaching. *Educational Record*, January, s.96.

Bursalıoğlu, Z. (1982). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

Bursalıoğlu, Z. (2008). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem Akademi.

Cheng, Y. C. (1996). *School effectiveness and school-based management: A mechanism for development*. London: TheFalmerPress.

Çelen, F. K., Çelik, A., Seferoğlu, S. S. (2011). Türk eğitim sistemi ve PISA sonuçları. XIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB11), 2-4 Şubat 2011, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Damerson, C., McGreal, T. L. (2000). *Teacher evaluation to enhance professional practice.* Danvers, America: EducationalTesting Service.

Decenzo, D. A., Robbins, S. P. (1999). *Human resource management.* New York: John Wileyve-SonsInc.

Deryakulu, D. (1992). Eğitim iletişimi kavramı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 787- 794.

Dick, W., Carey, L., Carey, J. O. (2005). *The systematic design of instruction*. Boston: Pearson

Dubin, R. (1968). *Human relations in administration*. Oregon: PrenticeHall.

Erdoğan, İ. (2000). *Okul yönetimi ve öğretim liderliği*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erdoğan, İ. (2003). *Okul yönetimi öğretim liderliği* (4. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Fiore, D. J. (2004). *Introduction to educational administration: Standards, theories, and practice.* New York: Eye on Education.

Gürsel, M. (2003). *Okul yönetimi: Kuramsal ve uygulamalı.* (5. Basım). Konya: Eğitim Kitapevi.

Hanson, E. M. (1990). *Educational administration and organizational behavior*. (3. Baskı). ABD: Allynve Bacon.

Hatry, H. P., Morley, E., Ashford, B., Wyatt, T. M. (1993). *Implementing school based management*. Washington: The Urban Institute.

Hesapçıoğlu, M. (2010). *Öğretim İlke ve Yöntemleri. Eğitim Programları ve Öğretim*. Nobel Ankara

Hesapçıoğlu, M., İnandı, Y. (2008). *Eğitim finansmanı: Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde karşılaştırmalı bir çalışma*. İstanbul: Töder.

İlgar, L. (1996). *Eğitim yönetimi okul yönetimi sınıf yönetimi.* İstanbul: Beta Basım Dağıtım.

Kates, A., Galbraith, J. R. (2007). *Designing your organization.* San Francisco: Wiley.

Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği.* İstanbul: Beta Yayıncılık

Maddalena, V. (2007). A practical approach to ethical decision-making. *Leadership in Health Services*, 20(2).

MEB EARGED. (2006). *Okullarda performans değerlendirme modeli.* Ankara: EARGED.

MEB TEFBİS. (2011). MEB TEFBİS Haber - Duyurular.24 Nisan, 2011 tarihinde Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi Portalı: http://tefbis.meb.gov.tr/haber.aspx?HBRID=6 adresinden alınmıştır.

MEB. (2009). *MEB 2010-2014 Stratejik Planı.* Ankara: MEB.

MEB. (2011a). *Okulların genel denetiminde göz önünde bulundurulacak temel* esaslar, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/906_0.html (erişim tarihi: 04/04/2011).

MEB. (2011b). *Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları rehberlik ve teftiş yönergesi,* http://mevzuat.meb.gov.tr/html/54.html (erişim tarihi: 04/04/2011).

MEB. (2011c). *Milli Eğitim Temel Kanunu*, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html (erişim tarihi: 23/03/2011).

MEB. (2011d). *Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği*, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/108.html (erişim tarihi: 04/04/2011).

MEB. (2012a). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2011-2012. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06021046_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2011_2012.pdf (erişim tarihi: 23/02/2013).

MEB. (2012b). 12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular-Cevaplar, http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12yil_soru_cevaplar.pdf (erişim tarihi: 23.02.2013).

MEB. (2013). Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Şeması. http://www.meb.gov.tr/meb/teskilat.html (Erişim Tarihi: 23. 03. 2014).

Milkovich, G. T., Boudreau, J. W. (1997). Human resource management. Chicago: IRWIN.

Olson, G., M., Malone, T. W., Smith, J. B. (2001). *Coordination theory and collaboration technology.* New Jersey: Lawrence ErlbaumAssociates.

Ornstein, A. C.. Lunenburg, F. C. (2008). *Educational administration concepts and practices.* (5. Baskı). Amerika: WestGroup.

Peterson, M. W. (1972). Decision type, structure, and process evaluation: A contingency model. *Higher Education*, 1(2), 207-219.

Seeger, M. W.,Sellnow, T. L., Ulmer, R. R. (2003). *Communication and organizational crisis*. Westport, America: Greenwood Publishing.

Sergiovanni, S. (2001). *Supervision: A redefinition*. (7. Baskı). Amerika: McGrawHill.

Smylie, M. A. (1992). Teacher participation in school decision making: Assessing willingness to participate. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 14(1), 53-67.

Sutcliffe, K. M., McNamara, G. (2001). Controlling decision-making practice in organizations. *Organization Science*, 12(4), 484-501.

Sybouts, W. (1992). *Planning in school administration.* Westport Amerika: Greenwood Publishing Group.

Şahingezen, A. (1990). Sistem yaklaşımı, analiz ve program hazırlama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 23(2), 645-676.

Şişman, M., Turan, S. (2004). Eğitim ve okul yönetimi. A. Balcı, A. Açıkalın, B. Hüseyin, İ. Aydın, M. Şişman, S. Özdemir, ve Y. Özden (Dü.) içinde, *Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı* (s. 99-146). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Taymaz, H. (2009). *Okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Taymaz, H. (2010). *Eğitim sisteminde teftiş: Kavramlar, ilkeler, yöntemler*. Ankara: Pegem Akademi.

Terzi, A. R. (2004). *İletişim ve sosyal etkileşim*. Y. Özden içinde, Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı (s. 279-301). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Tutkun, Ö. F. (2010). 21. Yüzyılda eğitim programının felsefi boyutları. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 993-1016.

Türk, E. (1999). *Milli Eğitim Bakanlığı'nda yapısal değişmeler: Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Walker, A., Clive, D. (2002). *School leadership and administration*. New York: Routledge Falmer.

Wilkinson, J. W. (1991). *Accounting and information systems.* 3th Ed. New York: John WileyveSons, Inc.

BÖLÜM 5

BİR MESLEK OLARAK ÖĞRETMENLİK

Doç. Dr. Nurhayat ÇELEBİ

BÖLÜM BAŞLIKLARI

Öğretmen Yetiştirme Tarihçesi
Milli Eğitim Şuraları ve Öğretmen Yetiştirme Politikaları
Kalkınma Planlarında Öğretmen Yetiştirme Politikaları
Öğretmen Yeterlikleri
Öğretmenlik Mesleğinin Özellikleri
Öğretmenlerin Görev ve Sorumlulukları
Öğretmenlik Mesleğinin Rol ve Statüsü
Öğretmenlerin Hizmet İçi ve Hizmet Öncesi Yetiştirilmesi
Öğretmen Yetiştirmede Türk Milli Komitesi
Türkiye'deki Öğretmenlik Mesleği ve Sorunları

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Öğretmenlik mesleğini tanır,
- Öğretmenlik mesleğinin gelişmesi yönünde yapılan çalışmaları inceler, bilgi sahibi olur,
- Öğretmenlik mesleğinin gelişim sürecini bilir,
- Öğretmenlik mesleğinin toplumdaki rol ve statüsünü kavrar,
- Öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği tutum, davranış ve yeterliğe sahip olur,
- Öğretmenlik mesleğinin gelişmesi için çaba harcar.

KAYNAKLAR

Ada, S. ve Baysal, Z.N. (2013).*Pedagojik- Androgojik formasyon ve Türkiye'de öğretmen yetiştirme.* Ankara:PegemA.

Adem,M. (2008). *Eğitim planlaması.* Ankara: Ekinoks. 4. Baskı. 187-201.

Akbaba, A, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt:1*, Ocak 2003, 7–18.

Akçabol, R. (2009).Öğretmen yetiştirme sistemimiz.İstanbul:Ütopya Yayınevi.

Akyüz, Y. (2008). Türkiye'de öğretmen yetiştirmenin 160'ıncı yılında Dârülmuallimîn'in ilk yıllarına toplu ve yeni bir bakış. *Türk eğitim tarihi (MÖ 1000-MS 2008),* 13. baskı, Ankara :Pegem A yayıncılık. sayı 14 vd. dergiler. ankara.edu.tr/dergiler/19/1335/15452.pdf

Altınok, İ. H. (1999). Türkiye'de öğretmen yetiştirme politikaları ve öğretmen yeterlikleri, *İlk ve Orta Öğretimde Fen-Fizik Eğitimi Sempozyumu*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

Altunya, N. (1990). Köy enstitülerinin tarihçesi, kuruluşunun 50. yılında köy enstitüleri, *Eğit-Der Yayınları 2,* 80–96

Aslan, A. E., Çelebi, N., Akdağ, B., Yüksel, M., Canel, N., İmamoğlu, S. ve Dündar, S. (2009). A Study on professional ethic perceptions of teachers and school principals. *European Journal of Educational Studies,* 1(3), 145-167**,**

Aydın, İ. (2002). *Yönetsel, mesleki ve örgütsel etik*, 3. Baskı. Ankara: Pegem A.

Bakioğlu, A. ve Baltacı, R. (2010). *Akreditasyon, eğitimde kalite*. Ankara: Nobel.

Balcı, A. (1991). Okulun geliştirilmesinde öğretmenin rolü. *Eğitimde nitelik geliştirme. Eğitimde arayışlar 1. sempozyumu bildiri metinleri.* Kültür Koleji. Eğitim Araştırma-Geliştirme Merkezi. İstanbul. 58-61.

Balcı, A. (2007). *Etkili okul, okul geliştirme. kuram, uygulama ve araştırma*. 4. Baskı. Ankara: Pegem A.

Baskan, G. A. (2001). Öğretmenlik mesleği ve öğretmen yetiştirmede yeniden yapılanma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*, 16-25.

Budak, Y. ve Özcan,D. (2003).Öğretmenlerin hizmetiçi ihtiyacı.Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. Kış 2003,sayı:33, 62-81.

Celep, C. (2004). *Meslek olarak öğretmenlik.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Cicioğlu, H. (1983). Cumhuriyet döneminde öğretmenliğin yasal temelleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/517/6428.adresinden 08..05.2013 tarihinde elde edilmiştir.

Çelebi, N. ve Akbağ, M., (2012). Genel liselerde çalışan öğretmenlerin etik davranışlarının değerlendirilmesi.(A Study for ıdendification of ethical conduct of teachers working at public). .*International Online Journal of Educational Sciences. (IOJES).* ISSN: 1309-2707. Vol.4, Issue:2. August 2012. 425-441.

Çelikten, M., Şanal, M. ve Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 19(2), s.*207–237.

Demirel, Ö. (2004). *Öğretimde planlama ve değerlendirme. Öğretme sanatı*. Ankara: Pegem

Doğan, C. (2005). Türkiye'de sınıf öğretmeni yetiştirme politikaları ve sorunları. *Bilig* Güz-2005. Sayı 35:133-149.

Duman, T. (1991). *Türkiye'de orta öğretime öğretmen yetiştirme (tarihi gelişimi),* Ankara: MEB.

Erden, M. (1999). *Öğretmenlik mesleğine giriş*, İstanbul: Alkım.

Ergün, M. (1998). *Bilgi toplumunda öğretmen yetiştirme.* www.egitim.aku.edu.tr/ergun6.htmm.ergün. 26.03.2011.

Eskicumalı, A. (2002). *Eğitim, öğretim ve öğretmenlik mesleği. Öğretmenlik mesleğine giriş*. Editör: Yüksel Özden. Ankara: Pegem A. 2-31.

Eşme,İ. (2003). Öğretmen yetiştirmede 130 yıllık bir sürecin öyküsü. *Milli Eğitim Dergisi*.Sayı.160, Güz.

EURYDICE.(2011).*Teachers' and for school heads' salaries and allowances in Europe*. 2011/2012 Eurydice report.05.05. 2013 tarihinde elde edilmiştir.

Goodlad, J. (1992). Moral dimensions of schooling and teacher education. *Journal of Moral Education. 21*(21), 87-97.

Gültekin, M., Çubukçu, Z. ve Dal,S. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin eğitim- öğretimle ilgili hizmetiçi eğitim gereksinimleri.Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı:29, 131-152.

Helvacı, M. A. (2010). *Eğitim örgütlerinde değişim yönetimi*. Ankara: Nobel.

Henderson, M., Scheffler A. J. (2003). New literacy standards and teacher education. *Education. 124(2),* 391–397.

Kalkınma Bakanlığı.(2013). *Kalkınma planları (1-9).* www.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/.../WebIcerikGosterim.aspx?Enc- 02.01.2013 tarihinde elde edilmiştir.

Karaca, E. (2008). Eğitimde kalite arayışları ve eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 61-80.*

Karslı,M.D., Güven,S. (2011).Öğretmen yetiştirme politikaları. *Türkiye'de öğretmen yetiştirme* (edit.S.A.Kilimci). Ankara: Pegem A.54-84.

Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet döneminde dal öğretmeni yetiştirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 35(1-2).

Kaya, Y. K. (2009). *İnsan yetiştirme düzenimiz. politika-eğitim-kalkınma.* Ankara: PegemA.

Küçükahmet, L. (2006). *Öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım:.

Kuçuradi, İ. (1999). *Etik*. Ankara: Meteksan.

MEB (2003). *İlköğretim kurumları yönetmeliği.* Resmi Gazete: 27.8.2003/25212.

MEB (2006). *Milli Eğitim Bakanlığı hizmetiçi eğitim faaliyetlerinin değerlendirilmesi*. MEB. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (Hazırlayanlar: D.Yayla; M.Sayın). Ankara

MEB (2008a). *Öğretmen yeterlikleri. MEB. Öğretmen yetiştirme ve eğitimi*. Ankara Devlet Kitapları Müdürlüğü, otmg.meb.gov.tr. Erişim: 15.04.2011.

MEB (2008b). *Okul temelli mesleki gelişim*. (OTMG). otmg.meb.gov.tr/Otmg.html adresinden 7 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.

MEB (2009a). *Hizmetiçi eğitim dairesi başkanlığı* hedb.meb.gov.tr/net/index.php?option=com adresinden 2 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.

MEB (2009b). *Milli Eğitim Bakanlığı ortaöğretim yönetmeliği.* Resmi Gazete:31.07.2009/27305, Tebliğler Dergisi: 2009/2623. www. meb.gov.tr adresinden 02 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.

MEB (2011a). *Sözleşmeli öğretmenlerin hizmet içi eğitim faaliyetlerine başvuru*. hedb.meb.gov.tr/.../index.php?...hizmetici. adresinden 2 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.

MEB (2011b). *Öğretmenler el kitabı*, *Öğretmen görev ve sorumlulukları* www.ilkokuma.com/Ogretmen_El_Kitabi.htm. adresinden 5 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.

MEB(2012). *Şuralar*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ttkb.meb.gov.tr/www/**suralar**/dosya/12. adresinden 25 Şubat 2013 tarihinde elde edilmiştir.

MEB (2014a).2013 Yılı hizmetiçi eğitim faaliyet raporu. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. Ankara.

MEB (2014b). Milli Eğitim İstatistikleri (2013-14).

MEB (2015). Şubat atamasında hangi branşa daha fazla...

www.memurlar.net/haber/500149 adresinden 10.06.2015 tarihinde elde edilmiştir.

OECD.(2011). *Educational a glance OECD.* OECD Indicators D3.s.406-410. 10.06.2013 tarihinde elde edilmiştir.

Özdemir, S. (1997). *Eğitimde örgütsel yenileşme*. Ankara: PegemA.

Özden, Y. (2006). YÖK sonrası eğitim fakültelerinde sayısal gelişmeler. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13,* 447–453.

Özer, B.(2004). Öğretmenlerin hizmet içi eğitimi. Katılma durumları, beklentileri ve engelleri. *XIII. Eğitim Bilimleri Kongresi, 6-9 Temmuz 2004,* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.68-69.

Özoğlu, M.; Gür, B.S. ve Altunoğlu, A.(2013). *Türkiye'de ve dünyada öğretmenlik. Retorik ve pratik.* Eğitim-Bir-Sen yayınları No:54. Araştırma dizisi. Ocak 2013. s. 23-37.

Öztürk, C. (2007). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Sarıgöz, O. (2011). İlköğretim öğretmenlerinin hizmet içi eğiitm faaliyetleri ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi. *ICONTE 2. International conference on new terends in education and their implications. 27-29 April,2011.* Antalya/Turkey.

Safran,M. (2014).Öğretmen istihdam ve politikaları.www.tedmem.org. adresinden 02.06.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Sarpkaya, R. (2008). *Bir meslek olarak öğretmenlik.* Gürsel, M., Hesapçıoğlu.M. (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş içinde,* 53-76. Konya: Eğitim Akademi

Schallcross, T., Spink, E., Stephenson, P., Warwick, P. (2002). How primary traineer teachers perceive the development of their own scientific knowledge: links between confidence, content and competence, *International Journal of Science Education,* 24(12), 1293–1312.

Şişman, M.(2009). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem A.

Türk Eğitim Derneği- TED. (2009). *Öğretmenlik mesleği yeterlikleri*. http:portal.ted.org. adresinden 3 Mart 2011 tarihinde edinilmiştir.

Türer, A. (2006). *Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim sürecine doğru öğretmen yetiştirme ve sorunlar*. public.cumhuriyet.edu.tr/aturer/ogretmenyetistirme.html. adresinden 3 Mayıs 2011 tarihinde edinilmiştir.

Uçan, A. (2001). Türkiye'de öğretmenlik mesleğine genel bakış. *Öğretmen yetiştirme ve eğitimde kalite paneli.* H.Altınok, Y. Özkan, V.Yurt, Z. Kuzukıran. (Ed.). MEB. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Genel Müdürlüğü.53–102.

Uçar, R. ve İpek, C. (2006). İlköğretim okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin MEB hizmet içi eğitim uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* Haziran,2006, cilt:3, sayı.1, 34-53.

UNESCO. (1996). On education, educational innovation. *The forty-fifth Session of International Conference December*. Number:89, Paris, 30 Eylül-5 Ekim 1996, 1.

Ünal, S. ve Ada, S. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Nobel Yayın.

YÖK (1998a). *Eğitim Fakülteleri öğretmen yetiştirme programlarının yeniden düzenlenmesi.* Rapor. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı.

YÖK (2007). *Yüksek öğretim stratejisi*. www.yyu.edu.tr/.../1.YÖK_ adresinden 5 Mayıs 2011 tarihinde edinilmiştir.

YÖK (2011). *Öğretmen yetiştirme.* Türk *Milli Komitesi*. www.yok.gov.tr/content/view/496/217/ adresinden 5 Mayıs 2011 tarihinde edinilmiştir

Yüksel, S. (2010). *Türk üniversitelerinde eğitim fakülteleri ve öğretmen yetiştirme.* Ankara: Pegem A.

BÖLÜM 6

EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

Yrd. Doç. Dr. Seval ERDEN

BÖLÜM BAŞLIKLARI

Davranış ve Öğrenmeye Genel Bir Bakış
- İnsan Davranışlarını ve Öğrenmeyi Açıklamada Felsefenin Etkisi
- Davranışa ve Öğrenmeye İlişkin İlk Psikolojik Bakış
  - Davranışçı yaklaşım
  - Gestalt yaklaşımı

Öğrenmede ve Başarıda Etkili Olan Faktörler
- Kişilik Gelişimi
  - Kişiliği açıklamada ilk yaklaşımlar
  - Kişilik teorileri
  - Psikometrik yaklaşımlar
- Bilişsel Gelişim
- Zekâ ve Yaratıcılık
- Motivasyon
  - Motivasyon kuramları
- Akademik Yaşantılar ve Duygular

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Eğitim ve psikoloji arasındaki ilişkiyi söyler,
- Bireysel başarıda etkili olan değişkenleri sıralar,
- Kişilik özelliklerinin, öğrenme tutumlarının gelişmesinde ve bireysel başarıda etkilerini fark eder,
- Bilişsel yapıların öğrenmeye etkilerini sıralar,
- Gelişimde ve eğitimde bireysel farklılıkların neler olduğunu açıklar. Bu farklılıkların günlük hayattaki örneklerini gözlemler.

KAYNAKLAR

Akbağ, M., Köroğlu, A. (2009). Lise öğrencilerinin mükemmeliyetçi kişilik özellikleri ve rekabetçi tutum üzerine bir inceleme. *Uluslararası 5. Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi (1-3 Ekim 2009). Kongre tam metin kitabı (ss. 398-401).* Edirne, Türkiye.

Aslan, A. E. (2001). Kavram boyutunda yaratıcılık. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 16 (2), 15-22.

Aslan, E., İmamoğlu, S. (2009). Attachment styles in gifted children can creativity be correlated? *Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi,* 17*,* 38-59.

Aydın, B. (2004). *Çocuk ve ergen psikolojisi.* Ankara: Nobel.

Bacanlı, H. (2011). *Eğitim psikolojisi.* Ankara: PegemA.

Bakioğlu, A. (2009). *Çağdaş sınıf yönetimi* Ankara: Nobel.

Bartlett, S., Burton, D. (2007). *Introduction to education studies.* London: SAGE

Bempechat, J. (2004). The motivational benefits of homework: A social-cognitive perspective.

Theory into Practice, 43 (3), 189-197.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Capel, S. ve Gervis, M. (2005). Motivating pupils in S. Capel, M. Leask ve T. Turner. *Learning to teach in the secondary school.* London: Routledge.

Cervone, D. ve Pervin, L. A. (2008). *Personality: Theory and research.* USA: John Wiley ve Sons, Inc.

Deponte, A. (2004). Linking motivation to personality: Causality orientations, motives, and self-descriptions. *European Journal of Personality, 18*, 31-44.

Eggen, P., Kauchak, D. (2001). *Educational psychology*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Erikson, E. (1982). *The life cycle completed.* New York: Norton.

Feist, J. ve Feist, G. J. (2002). *Theories of personality*. (second edition). New York: McGraw-Hill Companies.

Franken, R. (2001). *Human motivation* (5th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Gagne, F. ve StPere, F. (2002). When IQ is controlled, does motivation still predict achievement? *Intelligence, 30,* 71–100.

Gardner, H. (2004). Audiences for the theory of multiple intelligences. *Teachers College Record, 106,* 212-220.

Goleman, D. (2000). *Working with emotional ıntelligence.*U.S.A: Bantam Dell Pub Group

Hesapçıoğlu, M., Akdağ, B. (2005). Eğitimin felsefi temelleri. İçn: *Öğretmenlik mesleğine giriş.* (Ed. M. Gürsel ve M. Hesapçıoğlu), 180-211. Konya: Eğitim.

Maslow, A. (1954). *Motivation and personality.* N.Y: Harper and Brothers.

Mayer,J., Salovey, P., Caruso, D. (2004). Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychologıcal Inquiry,* 15 (3), 197-215.

Miller, P. H. (2002). *Theories of developmental psychology* (4th ed.). New York:Worth.

Morris, C. G. (2002). *Psikolojiyi anlamak.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Newsome, S., Arla, D. L., Catano, M. V. (2000). Assessing the predictive validity of emotional ıntelligence. P*ersonality and Individual Differences*, 29, 1005-1016.

Philips, N., Lindsay, G. (2006). Motivation in gifted students. *High Ability Studies, 17* (1), 57-73.

Pekrun, R., Goetz, T., Titz, W. R., Perry, P.R. (2002). Academic emotions in students' self-regulated learning and achievement: a program of qualitative and quantitative research. *Educational Psychologist,* 37(2), 91–105.

Robinson, N. M. (2003). *Academic motivation and its relationship to personal variables and achievement.* (Unpublished Doctora Thesis), Southern Illinois University.

Rogers, C. R. (1983). Empatik olmak değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir. (Çev: F. Akkoyun). *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 16(1), 103–123.

Santrock, J. (2004). *Life span development* (9th ed.). New York: McGraw Hill Companies, Inc.

Schrodt, P., Wheeless, L. R., Ptacek, K. M. (2000). Informational reception/apprehension, educational motivation, and achievement. *Communication Quarterly,* 48(1), 60-73.

Schunf, D. H. (2010). *Öğrenme teorileri: Eğitimsel bir bakış. (Çev. Ed: M. Şahin).* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim, öğrenme ve öğretim.* Ankara: PegemA.

Sternberg, R. (2000). *Handbook of intelligence.* U. K: Cambridge University Press.

Weiner, B. (2000). Interpersonal and intrapersonal theories of motivation from an attributional perspective. *Educational Psychology Review*, 12, 1–14.

BÖLÜM 7

EĞİTİM VE PSİKOLOJİ ALANINDA ARAŞTIRMALAR: ÇAĞDAŞ YAKLAŞIM

Yrd. Doç. Dr. Faruk LEVENT

BÖLÜM BAŞLIKLARI

Yapılandırmacılık
- Bilişsel Yapılandırmacılık: J. Piaget
- Sosyal Yapılandırmacılık: Vygotsky
- Bruner'in Yapılandırmacılığa Katkısı
- Yapılandırmacı Kuramın Eğitime Yansımaları

Üstbiliş
- Öğretim Sürecinde Üstbiliş
- Üstbilişsel Davranışları Geliştirmek için Stratejiler

Öğrenme Stratejileri
Öğrenme Stilleri
Çoklu Zekâ Kuramı
Duygusal Zekâ

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Yapılandırmacı kuramın temel varsayımlarını kavrar,
- Yapılandırmacı kurama uygun öğrenme ortamı düzenler,
- Öğrenme sürecinde sosyal etkileşimin önemini vurgulayan sosyal yapılandırmacı yaklaşımı kavrar,
- Üstbilişsel becerilerin geliştirilmesine ilişkin uygun öğretim ortamı oluşturur,
- Öğrenme stratejilerini tanır ve buna uygun öğretim etkinlikleri tasarlar,
- Öğrenme stillerini tanır ve buna uygun öğretim etkinlikleri tasarlar,
- Çoklu zekâ kuramının önemini anlar ve bu kuramı öğrencilerin gelişimlerini desteklemek üzere kullanır,
- Duygusal zekâ kuramını kavrar ve bu kuramı öğrencilerin gelişimlerini desteklemek üzere kullanır.

KAYNAKLAR

Abbott, J., Ryan, T. (1999). Constructing knowledge, reconstructing schooling. *Educational Leadership, 57*(3), 66-70.

Armstrong, T. (2010). *Multiple intelligences in the classroom*. Third Edition, Alexandria, VA, USA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Akamca, G.Ö. (2003). *İlköğretim beşinci sınıf fen bilgisi dersi ısı ve ısının maddedeki yolculuğu ünitesinde çoklu zekâ kuramı tabanlı öğretimin öğrenci başarısı, tutumu ve hatırda tutma üzerindeki etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Akkan, E. (2010). *Ortaöğretimdeki üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordama gücü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Akın, Z. (2011). *İlköğretim beşinci sınıf öğretim programlarında duygusal zekâya ilişkin kazanımları ve etkinliklerin incelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Anderson, N.J. (2002). The role of metacognition in second language teaching and learning. *ERIC Digest*, 3-4.

Aşçı, Z. ve Demircioğlu, H. (2002). Çoklu zekâ teorisine göre geliştirilen ekoloji ünitesinin, 9. sınıf öğrencilerinin ekoloji başarısına ve tutumlarına etkileri. *V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi.* Ankara: ODTÜ.

Aydın, F. (2011). Geography teaching and metacognition. *Educational Research and Reviews, 6*(3), 274-278.

Aydın, G. (2010). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin daha gelişmiş zekâ alanlarının saptanması ve buna uygun çoklu zekâ kuramı etkinlikleri ile öğretim yapılması.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ayaydın, A. (2002). *İlkögretim Okullarındaki Sanat (Resim-İş) Egitiminde Çoklu Zekâ Kuramının Uygulanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Azar, A., Presley, A. I. ve Balkaya, Ö. (2003). Çoklu zekâ kuramına dayalı öğretimin başarı, tutum, hatırlama ve bilişsel süreç becerilerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*, 45-54.

Bakioğlu, A. (2009). *Çağdaş Sınıf Yönetimi*. Ankara: Nobel.

Balım, A. G. (2006). Fen konularının çoklu zekâ kuramına dayalı öğretiminin öğrencilerin başarılarına ve kalıcılığına etkisi. *Eğitim Araştırmaları, 23*, 10-19.

Baum, S., Julie, V., Slatin, B. (2005). *Multiple intelligences in the elementary classroom.* New York: Teachers College Pres.

Bar-On, R. (1997). *Bar-On emotional quotient inventory: technical manual.* Toronto, Ontario, Canada: Multi-Health Systems.

Barsema, M., Harms, L., Pogue, C. (2002). *Improving reading achievement through the use of multiple reading strategies*. Saint Xavier University ve SkyLight Field-Based Master's Program. Chicago, Illinois.

Bartlett, S., Burton, D. (2007). *Introduction to education studies* (Second Edition), London: Sage Publications Ltd.

Belet, D. Ş. (2005). *Öğrenme stratejilerinin okuduğunu anlama ve yazma becerileri ile türkçe dersine ilişkin tutumlara etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Biryukov, P. (2004). Metacognitive aspects of solving combinatorics problems. *International Journal for Mathematics Teaching and Learning.* http://www.cimt.plymouth.ac.uk/journal/biryukov.pdf., Web adresinden 12 Ağustos 2012 tarihinde edinilmiştir.

Bümen, N. T. (2001). *Gözden geçirme stratejisi ile desteklenmiş çoklu zekâ kuramı uygulamalarının erişi, tutum ve kalıcılığa etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Brackett, M. A., Geher, G. (2006). Measuring emotional ıntelligence: paradigmatic diversity and common ground. In J. Ciarrochi, J.P. Forgas, J.D. Mayer (Eds.) Emotional Intelligence and Everyday Life. New York: Psychology Press.

Brooks, J. G., Brooks, M. G. (1993). *In search of understanding: the case for constructivist classrooms*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Brooks, J. G., Brooks, M. G. (1999). The courage to be constructivist. *Educational Leadership*, *57*(3),18-24.

Brooks, J. G. (2004). To see beyond the lesson. *Educational Leadership*, *62*(1), 8-12.

Canbay, S. (2006). *İlkoğretim birinci kademede çoklu zekâ kuramı uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Chapman, A. (2006). Diagrams of Kolb's learning styles. In Kolb learning styles (sec 3). http://www.businessballs.com/kolblearningstyles.htm Web adresinden 12 Ağustos 2012 tarihinde edinilmiştir.

Chen, C. P. (2003). Integrating perspectives in career development theory and practice. *The Career Development Quarterly, 51*, 203-216.

Coutinho, S. (2008). Self-efficacy, metacognition, and performance. *North American Journal of Psychology, 10*(1), 165-172.

Desoete, A., Roeyers, H. (2002). Off-line metacognition – a domain-specific retardation in young children with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*. *25*, 123-139.

Desoete, A., Roeyers, H., Buysse, A. (2001). Metacognition and mathematical problem solving in grade 3. *Journal of Learning Disabilities, 34,* 435-449.

Dillon, C.,Greene, B. (2003). Learner differences in distance learning: Finding differences that matter. In M. G. Moore ve W. G. Anderson (Eds.), *Handbook of distance education* (pp. 235-244). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Doğan-Temur, Ö. (2001). *Çoklu zekâ kuramına göre hazırlanan öğretim etkinliklerinin dördüncü sınıf öğrencilerinin matematik erişilerine ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığına etkisi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dollard, N., Christensen, S. (1996). Constructivist classroom management. *Focus on Exceptional Children, 29*(2), 1-12.

Dunn, R., Honigsfeld, A., Doolan, L. S., Bostrom, L., Russo, K., Schiering, M. S., Suh, B., Tenedero, H. (2009). Impact of learning-style ınstructional strategies on students' achievement and attitudes: perceptions of educators in diverse ınstitutions. *A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, 82*(3), 135-140.

Dunn, R., Stevenson, J., M. (1997). Towards a categorization of cognitive styles and learning styles. *College Student Journal, 17*(1), 24-29.

Dunn, R., Milgram, R. M. (1993). Learning styles of gifted students in diverse cultures. In R. M. Milgram, R. Dunn, G. E. Price (Eds.). *Teaching and counseling gifted and talented adolescents* (pp. 3-23). Westport, CT: Praeger.

Eggen, P. ve Kauchak, D. (2007). *Educational psychology-windows on the classrooms* (7th ED.. Pearson International Edition, New Jersey: Pearson Education McMillan.

Felder, R. ve Henriques, E. R. (1995). Learning and teching styles in foreign and second language education. *Foreign Language Annals*, *28*(1), 21-31.

Fisher, R. (2007). Teaching thinking in the classroom. *Education Canada, 47*: 72-74.

Fleetham, M. (2006). *Multiple intelligences in the thinking classroom.* London, UK: Network Education.

Foster, G., Sawicki, E., Schaeffer H., Zelinski V. (2002). *I think, therefore I learn!* Ontario: Pembroke Publishers Ltd.

Gardner, H. (1993). *Frames of mind: the theory of multiple ıntelligences*. (Second Ed.). London: Fontana Press.

Gardner, H, Checkley, K. (1997). The first seven and the eight: A conservation with Howard Gardner, *Educational Leadership*. *55*(1), 8-13.

Georghiades, P. (2004). From the general to the situated: Three decades of metacognition. *International Journal of Science Education, 26*(3), 365-383.

Goleman, D. (2005). *Emotional intelligence* (10th anniversary ed.). New York: Bantam.

Goodnough, K. (2001). Multiple intelligences theory: A framework for personalizing science curricula. *School Science and Mathematics, 101*(4), 180-193.

Gourgey, A.F. (2002). Metacognition in basic skills instruction. H. J. Hartman, (Ed.), *Metacognition in learning and instruction: Theory, research and practice* içinde (17-32). The Netherlands: Kluwer Academic Publishing.

Grewal, D., Salovey, P. (2005). Feeling smart: The science of emotional intelligence. *American Scientist, 93*(4), 330-339.

Günak, D.B. (2010). *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde İkinci Yabancı Dil Olarak Almanca Öğrenen Öğrencilerin Öğrenme Motivasyonları ve Öğrenme Stratejileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Hacker, D. J. ve Dunlosky, J. (2003). Not all metacognition is created equal. *New Directions for Teaching and Learning, 95*, 73-79.

Hall, E., Leat, D., Wall, K., Higgins, S. ve Edwards, G. (2006). Learning to Learn: Teacher Research in the Zone of Proximal Development. *Teacher Development*, *10*(2), 149-166.

Hanley, S. (1994). *On constructivism. maryland collaborative for teacher preparation*. http://www.inform.umd.edu/UMS+State/UMD-Projects/MCTP/Essays/Constructivism.txt. Web adresinden 21 Ağustos 2012 tarihinde edinilmiştir.

Hanten, G., Dennis, M., Zhang, L., Barnes, M., Roberson, G., Archibald, J., Song, J., Levin, S. H. (2004). Childhood head injury and metacognitive processes in language andmemory, *Developmental Neuropsychology, 25*(1-2), 85-106.

Hartman, H. J. (1998). Metacognition in teaching and learning: An introduction. *Instructional science − International Journal of Learning and Cognition*, *26*, 1-3.

Hermann, N. (1998). *The creative brain.* North Catoline: Lake Lure.

Hoerr, T. R. (2000). *Becoming a multiple intelligence school*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Howe, K. R., Berv, J. (2000). Constructing constructivism, epistemological and pedagogical. In D. C. Phillips (Ed.), *Constructivism in education: Opinions and second opinions on controversial issues* (pp. 19–40). Chicago: Universty of Chicago Press.

Iyer, N. N. (2006). *Instructional practices of teachers in schools that use multiple intelligences theory*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Cincinnati University, Cincinnati.

Jager, B., Jansen, M. ve Reezigt, G. (2005). The development of metacognition in primary school learning environments. *School Effectiveness and School Improvement*, *16*, 179-196.

Jaeger, A. J. (2003). Job competencies and the curriculum: An inquiry into emotional intelligence in graduate professional education. *Research in Higher Education, 44*(6), 615-639.

Jonassen, D. H. (1991). Objectivism vs. constructivism. *Educational Technology Research and Development*, *39*(3), 5-14.

Jones, M. G., Brader-Araje, L. (2002). The impact of constructivism on education: Language, discourse, and meaning. *American Communication Studies, 5*(3), 1-10.

Jones, D. (2007). Speaking, listening, planning and assessing: The teacher's role in developing metacognitive awareness. *Early Child Development and Care, 177*, 569-579.

Kapa, E. (2001). A metacognitive support during the process of problem solving in a computerized Environment. *Educational Studies in Mathematics*, *47*, 317-336.

Karagiorgi, Y., Symeou, L. (2005). Translating constructivism into ınstructional design: potential and limitations. *Educational Technology ve Society*, *8*(1), 17-27.

Kaufman, D., Brooks, J. G. (1996). Interdisciplinary collaboration in teacher education: A constructivist approach. *TESOL Quarterly, 30*(2), 231-251.

Keefe, J.W., Ferrell, B.G. (1990). Developing a defensible learning style paradigm. *Educational. Leadership, 48*(2), 57-61.

Kowalski, R. ve Westen, D. (2009). *Psychology* (5th ed.). Hoboken, NJ: John Wiley ve Sons.

Köroğlu, H., Yeşildere, S. (2004). İlköğretim yedinci sınıf matematik dersi tamsayılar ünitesinde çoklu zekâ teorisi tabanlı öğretimin öğrenci başarısına etkisi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24*(2), 25-41.

Kramarski, B., Mavarech, Z. R. ve Arami, M. (2002). The Effects of metacognitive instruction on solving mathematical authentic tasks. *Educational Studies in Mathematics, 49*, 225-250.

Kramarski, B., Mevarech, Z. R. (2003). Enhancing mathematical reasoning in the classroom: The effect of cooperative learning and metacognitive training. *American Educational Research Journal, 40*, 281-310.

Kolb, D. A., Boyatzis, R., Mainemelis, C. (2001). *Experiential learning theory: Previous research and new directions*. In R. Sternberg and L. Zhang (Eds.) *Perspectives on cognitive learning, and thinking styles.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Laird, J. (1993). *Revisioning social work education: A social construction approach.* New York: Haworth.

Livingston, J. A. (1997). *Metacognition: An overview*. State University of New York at Buffalo [Electronic version]. http://www.gse.buffalo.edu/fas/shuell/cep564/Metacog.htm Web adresinden 22 Ağustos 2012 tarihinde edinilmiştir.

Loranger, A. L. (1994). The study strategies of successful and unsuccessful high school students. *Journal of Reading Behavior, 26*(4), 347-360.

Loo, R. (2002). A meta-analytic examination of Kolb's learning styles preferences among business majors. *Journal of Education for Business, 77*(5), 252-256.

Lowy, A., Hood, P. (2004) *The Power of 2x2 Matrix*. John Wiley ve Sons, Chichester.

Lukow, J. (2002). *Learning styles as predictors of student attitudes toward the use of technology in recreation courses.* Unpublished doctoral dissertation, Indiana University, Bloomington (UMI No. 3054366).

Matthews, W. J. (2003). Constructivism in the classroom: Epistemology, history, and empirical evidence. *Teacher Education Quarterly*. *30*(3), 51-64.

Martha, D. T., Deborah, H. (2000). The learning spiral toward authentic instruction. *Kappa Delta Pi Record, 36*(3), 131-133.

Martin, D. J. (2000). *Elementary science methods: a constructivist approach*. Second editon. USA: Wadsworth/Thomson Learning, Belmont.

Mayer, J. D., Salovey, P. (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, *17*(4), 433-442.

Mayer, R. (2003). Learning and instruction. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.

McCarthy, B. (1987). The 4MAT System: Teaching to Learning Styles with Right/Left Mode Techniques. Barrington: Excel Inc.

Merlevede, P. E., Vandamme, R., Bridoux, D. (2006). *7 Adımda Duygusal Zekâ*. İstanbul: Omega.

Moores, T. T., Chang, J. C., Smith, D. K. (2006). Clarifying the role of self-efficacy and metacognition as ındicators of learning: construct development and test *The DATA BASE for Advances in Information Systems, 37* (2 ve 3), Spring-Summer, 125-132.

Mortimore, T. (2003). *Dyslexia and learning style. a practitionerís handbook*. London: Whurr.

Moyer, P. S. (2001). Are we having fun yet? How teachers use manipulatives to teach mathematics. *Educational Studies in Mathematics, 47*, 175-197.

Naglieri, J. A. ve Johnson, D. (2000). Effectiveness of a cognitive strategy intervention in improving aritmethiccomputation based on the pass theory. *Journal of Learning Disabilities*, *35*, 591-597.

Nolen, J. L. (2003). Multiple intelligences in the classroom, *Education, 124*(1), 115-119.

Nunes, M. B., McPherson, M. (2003). Constructivism vs. objectivism: Where is difference for designers of e-learning environments? *Proceedings of the 3rd IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies (ICALT'03),* 496-500.

O'Banion, T. (1997). *A learning college for the 21st century.* Phoenix: American Council on Education Oryx Press.

O'Malley, J. M., Chamot, A. U. (1990). *Learning strategies in second language acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know*. New York, NY: Newbury House.

Phakati, A. (2003). A closer look at the relationship of cognitive and metacognitive strategy use to EFL reading achievement test performance, *Language Testing, 20*(1), 26-56.

Philips, D. C. ve Soltis, J. F. (2005). *Öğrenme: Perspektifler. (Learning: Perspectives)* (Çev: Durmuş, S). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Pressley, M. ve Harris, K. R. **(**1990). What we really know about strategy instruction. *Educational Leadership, 48*(1), 31-34.

Pugalee, D. (2001). Writing, mathematics, and metacognition: Looking for connections through students' work in mathematical problem solving. *School Science and Mathematics, 101*(5), 236-246.

Purdie, N., Hattie, J. (1996). Cultural differences in the use of strategies for self-regulated learning. *American Educational Research Journal, 33(4),* 845-871.

Quicke, J., Winter, C. (1996). Autonomy, Relevance and the National Curriculum: a contextualised account of teachers´ reaction to an intervention. *Research Papers in Education. 11*(2), 151-172.

Ravitz, J., Becker, H., Wong, Y. (2000). *Report 4: Constructivist-compatible beliefs and practices among U.S. teachers.* Irvine, CA: Center for Research on Information Technology and Organizations.

Rivers, W. (2001). Autonomy at all costs: an ethnography of metacognitive self-assessment and self-management among experienced language learners. *Modern Language Journal, 85*(2), 279-290.

Romanelli, F., Cain, J., Smith, K. M. (2006). Emotional intelligence as a predictor of academic and/or social success. *American Journal of Pharmaceutical Education, 70*(3), 1-10

Salovey, P., Mayer, J.D., Caruso, D. (2002). The positive psychology of emotional intelligence. In C.R. Snyder ve S.J. Lopez (Eds.), *The handbook of positive psychology* (pp. 159-171). New York: Oxford University Press.

Santrock, J. W. (2008). *Educational psychology*. 3rd ed. Boston: McGraw-Hill.

Shapiro, L. E. (2000). *Yüksek EQ'lu bir çocuk yetiştirmek* (Çeviren: Ümran Kartal). İstanbul: Varlık Yayınları.

Stein, S. J. ve Book, H. E. (2003). *The EQ Edge: emotional intelligence and your success*. New York, NY: Multi-Health Systems Inc.

Strommen**,** E. F., Lincoln, B. (1992). Constructivism, technology, and future of classroom learning. *Education and Urban Society, 24*(4), 466-476.

Taşdemir, M. (2000). *Eğitimde planlama ve değerlendirme.* Ankara: Ocak Yayınları.

Teong, S. K. (2002). The effect of metacognitive training on mathematical word problem solving. *Journal of Computer Assisted Learning, 19*, 46-45.

Tobias, S. ve Everson, H. T. (2000). Assessing metacognitive knowledge monitoring. In G. Schraw (Ed.), *Issues in the measurement of metacognition* (pp. 147–222). Lincoln, NE: Buros Institute of Mental Measurements and Erlbaum Associates.

Tunçer, B. K. ve Güven, B. (2007). Öğrenme stratejileri kullanımının öğrencilerin akademik başarıları, hatırda tutma düzeyleri ve derse ilişkin tutumları üzerindeki etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. 4(2),* 1-20.

Uslu, F. (2005). *Çoklu zekâ kuramına dayalı biyoloji öğretimin öğrencilerin başarı ve tutumuna etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Uyar, M. (2008). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Ders Çalışmada Öğrenme Stratejileri Kullanım Sıklığının ve Akademik Başarılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Van Drie, J., Van Boxtel, C. (2003). Developing conceptual understanding through talk and mapping. *Teaching History, 110*, 27-32.

Victor, A. M. (2004). The Effects of Metacognitive Instruction on the Planning and Academic Achievement of First and Second Grade Children. (Doctoral Thesis). Chicago, IL: Graduate College of the Illinois Istitute of Technology.

Von Glasersfeld, E. (1995). *A constructivist approach to teaching.* In P. Steffe and J. Gale, (Eds.), *Constructivism in education*, (3-15). Erlbaum, Hillsdale, NJ.

Wang, Q. Y. (2009). Designing a web-based constructivist learning environment. *Interactive Learning Environments*, *17*(1), 1-12.

Watson, J. (2000). Constructivist instruction and learning difficulties. *Support for Learning*, *15*(3) 134-140.

Watson, J. (2001). Social constructivism in the classroom. *Support for Learning*, *16*, 140-147.

Weinstein, C. E., Ridley, D. S., Dahl, T., Weber, E. S. (1989). Helping students develop strategies for effective learning. *Educational Leadership, 46*(4), 17-19.

Weinstein, E. C. ve Mayer, R. (1986). *The testing of learning strategies: handbook of Research on Teaching*. New York: Macmillan Company.

Wilson, B.G. (1997). Reflections on Constructivism and Instructional Design. In C. R. Dills ve A. J. Romoszowski (Eds.), *Instructional Development Paradigms* (pp. 63-80). Englewood Cliffs NJ: Educational Technology Publications.

Woolfolk, A. E. (2007). Educational psychology (10th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Yıldız, N. (2003). *İlköğretim 5.sınıf fen bilgisi dersinde öğrencilere kazandırılan öğrenme stratejilerinin öğrencilerin akademik başarıları ve hatırda tutma düzeyleri üzerindeki etkisi. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Yılmaz, G. ve Fer, S. (2003). Çok yönlü zekâ alanlarına göre düzenlenen öğretim etkinliklerine ilişkin öğrencilerin görüşleri ve başarıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*, 235-245.

Zimmerman, B. J., Martinez-Pons, M. (1986). Development of a structured interview for assessing student use of self-regulated learning strategies. *American Educational Research Journal, 23*, 614-628.

Zimmerman, B. J., Martinez-Pons, M. (1988). Construct validation of a strategy model of student self-regulated learning. *Journal of Educational Psychology, 80(3),* 284-290.

Zimmerman, B. J., Martinez-Pons, M. (1990). Student differences in self-regulated learning: Relating grade, sex, and giftedness to self-efficacy and strategy use. *Journal of Educational Psychology, 82*, 51-59.

BÖLÜM 8

EĞİTİMİ ETKİLEYEN SOSYAL ETMENLER

Öğr. Gör. F. Esra MOLU

BÖLÜM BAŞLIKLARI

Eğitim nedir? Öğretim nedir?
Modern Dünyada Eğitimi Anlamak: Eğitime Değişik Yaklaşımlar
- Sınıf İçi Etkileşim: Mikro-sosyolojik Teoriler
- Eğitimi Etkileyen Diğer Sosyal Etmenler
- Makro-Sosyolojik Teoriler

Sosyal Üretim
Gizli Müfredat-Ivan Illich
Dilin Önemi-Basil Bernstein
Kültürel Sermaye-Pierre Bourdieu
Etiketleme
21. Yüzyılda Eğitim ve Sosyal Etmenler

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Sosyal etmenlerin neler olduğunu anlar,
- Sosyolojik teorilerin eğitime bakış açısını yorumlar,
- Eğitimi etkileyen sosyal etmenlerin önemini kavrar,
- Sosyal sınıf ve eğitimdeki eşitsizlikler kavramlarını tanır,
- Teknoloji-eğitim ilişkisini kavrar.

KAYNAKLAR

Aronson, Wilson ve Akert (2010). *Social psychology* (7th ed.) Pearson Education.

Bartlett, S. ve Burton, D. (2007). *Introduction to education studies.* London: SAGE

Campeau, R. Rheault, R. ve Sirois, M. ve Dufort, N. (2004). *Individu et société; inititation a la sociologie*. (3eme Ed.) Paperback.

Fleutôt, D., Barbusse, B., Glaymann, D., Letessıer, J.-Y. ve Madelaıne, P. (2006). *Sociologie: analyses contemporaines,* Vanves: Foucher.

Giddens, A. (2008). *Sociology.* (5th ed.) Polity Press.

Hesapçıoğlu, M. ve Dündar, S. (2011). *Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliği ve postmodernizm*. Eğitim Akademi.

Macionis, J.J. ve Plummer, K.(2008). *Sociology: A global introduction.* (4th ed.). Harlow, UK:Pearson.

Rutter, M., Giller, H., Hagel, A. (1998). *Antisocial behaviour by young people.* Cambridge: Cambridge University Press.

Sudovnik, A. (2006). *Sociology of education,* Boston

O'Donnell, M.(1997). *Introduction to sociology.* (4th Ed.) Thomas Nelson

BÖLÜM 9

ÖĞRETİM ORTAMI OLUŞTURMA

Yrd. Doç. Dr. Süleyman AVCI

BÖLÜM BAŞLIKLARI

Öğretimde Bireysel Farklılıklar
- Öğrenme Hızı
- Bilişsel Yetenekler
- Ön bilgi
- İlgi
- Öğrenme Stilleri
- Sosyoekonomik Özellikler

Öğretim Ortamında Gruplar
- Sınıflar Arası Gruplama Yöntemleri
  - Yaş sınıflaması
  - Yetenek sınıflaması
  - Matematik ve Türkçe dersleri için seviye grupları
  - Joplin planı
  - Özel eğitim grupları
- Sınıf İçi Gruplama Yöntemleri
  - Tam öğrenme
  - Keller planı
  - İş birliğine dayalı öğrenme
  - Farklılaştırılmış öğretim
  - Kaynaştırma uygulamaları

Bireysel Eğitim Uygulamaları
- Ev Ödevi
- Birebir Öğretim
- Bilgisayarla Öğrenme
- Uzaktan Eğitim
- Ev Ödevi

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Öğrenciler arasındaki bireysel farkları açıklar,
- Sınıflar arası gruplama yöntemlerinin özelliklerini açıklar,
- Sınıf içi gruplama yöntemlerinin özelliklerini açıklar,
- Kaynaştırma uygulamalarının özelliklerini açıklar,
- Bireysel öğretim biçimlerini tanımlar.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, K. (1992). *İşbirlikli öğrenme: Kuram araştırma uygulama*. Malatya: Uğurel Matbaası.

Akçin, N. (2010). *Bireyselleştirilmiş eğitim ve öğretim programlarının hazırlanması.* (Ed. Necate Baykoç). *Öğretmenlik programları için özel eğitim.* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. 42-65.

Bloom, B. (1995). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme*. (Çev. Durmuş Ali Özçelik). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Davidson-Shivers, G.V., Rasmussen, K.L. (2006). *Web based learning: Design, implementation and evaluation*. Columbusi Ohio: Pearson Prentice Hall.

Dean, J. (1991). *Organising learning in the primary school classroom*. London, GBR: Routledge.

Eyre, H.L. (2007). Keller's personalized system of instruction: Was it a fleeting fancy or is there a revival on the horizon?. *The Behavior Analyst Today*, 8(3), 317-324.

Fiscus E.D., Mandell C.J. (2002) *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi*. (Çev: Gönül Akçamete, H.G. Şenel, E Tekin). Ankara: Anı Yayıncılık.

Green, D. R., Riley H.V. (1963) Interclass grouping for reading instruction in the middle grade. *The journal of experimental education,* 31(3).

Gregory, G. H., Chapman, C. (2002). *Differentiated instructional strategies: One size doesn't fit all*. Thousand Oaks, CA: Corwin Pres.

Heacox, D. (2002). *Differentiating instruction in the regular classroom: how to reach and teach all learners, grades 3-12*. Free Spirit Publishing. Minneapolis

Johnson, R.T., Johnson, D.W. (2002). *An overwiew of cooperative learning*. www.clcrc.com, dresinden 15.10.2002 tarihinde indirildi.

McTighe, J., Brown, J. (2005). Differentiated instruction and educational standards: Is détente possible? *Theory Into Practice*, 44, 234-244.

MEB, (2008). 2008 / 60 nolu ve 02.9.2008 tarihli genelge. Millî Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

MEB, (2010). *Okullarımızda neden niçin nasıl kaynaştırma yönetici, öğretmen ve aile kılavuzu*. Kitap Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara: İ. Aygül Ofset

MEGEP, (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi: Kaynaştırma eğitimi* (Ders notu). Ankara.

Naumes, M. (1977). The Keller Plan: A method for putting the responsibility of learning upon the student. *Perspectives,* 1–7. ED138545

Slavin, R.E. (1987). Grouping for instruction in the elementary school. *Educational Psychologist.* 22(2), 109-127.

Hallam, S. (2002). Mixed up? The pros and cons of ability grouping. *Education journal,* 64, 24-26

Targın, T.(2010). *Kaynaştırma eğitim.* (Ed. Necate Baykoç). *Öğretmenlik programları için özel eğitim.* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. 66-90.

Tekinarslan, İ.Ç. (2010). *Aile eğitimi.* (Ed.Necate Baykoç). *Öğretmenlik programları için özel eğitim.* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. 91-107

Tieso, Carol L., (2003). Ability grouping is not just tracking anymore. *Roeper Review*, 02783193, 26(1).

Tomlinson, C. A. (1995a). *How to diff erentiate instruction in mixed-ability clasrooms*. USA, Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Tomlinson, C. A. (1995b). Deciding to defferentiate insruction in middle school: One school's journey. *Gifted Child Quarterly*, 39, 77-87.

Tomlinson, C. A. (1999). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. USA, Alexandria, VA: Association for Supervision and Cirriculum Development.

Tomlinson, C. A. (2000). Reconcilable differences: Standards-based teaching and differentiation. *Educational Leadership*, 58, 6-11.

Tomlinson, C. A. (2007). *Öğrenci gereksinimlerine göre farklılaştırılmış eğitim* (çev. Diye Kültürlerarası İletişim Hizmetleri). Ankara: Redhouse.

Tomlinson, C.A., Strickland, C. A. (2005) *Differentiation in practice: A resource guide for differentiating curriculum, grades 9-12*. Association for Supervision and Curriculum Development Alexandria, Virginia USA

Turville, J., Allen L., Nickelsen L. (2010). *Differentiating by readiness : Strategies and lesson plans for tiered instruction grades K-8*. Eye On Education Larchmont, NY.

Venkatakrishnan, H., Wiliam, D. (2003). Tracking and mixed-ability grouping in secondary school mathematics classrooms: A case study 1. *British Educational Research Journal*, 29 (2), 189-204.

Williams, P. ve Nicholas D. (2005). *E-learning: tells us about what the distance literature education E-learning: An overview*. UK p:109-122. Williams, Peter (Editor); Quinsee.

BÖLÜM 10

EĞİTİM PROGRAMLARININ-MÜFREDATIN DOĞASI

Doç. Dr. Orhan AKINOĞLU

BÖLÜM BAŞLIKLARI

Eğitim, Öğretim, Öğrenme
Program, Eğitim Programı
Eğitim Programının Temel Öğeleri
Eğitim Programının Özellikleri
Eğitim Programının Yararları
Öğretim Programı
Ders Programı
Örtük Program
Uygulamadaki Durumlarına Göre Program Türleri
- Resmi
- Uygulamadaki
- İhmal Edilen
- Örtük
- Ekstra Program

Program Geliştirme
Program Değerlendirme
Çağdaş Eğitim ve Program Geliştirme Anlayışı
Yenilenen İlköğretim ve Ortaöğretim Programları

Bölümün Kazanımları

Bu bölümü başarı ile tamamlayan bir öğrenci:

- Belli başlı eğitim kavramlarıyla eğitim programı ilişkisini açıklar,
- Eğitim programlarının temel öğelerini tanır,
- Belli başlı program türlerini ve özelliklerini açıklar,
- Program geliştirmenin temel özelliklerini kavrar,
- İlköğretim ve ortaöğretim programlarının belli başlı özelliklerini tanır.

KAYNAKLAR

Büyükkaragöz, S. (1997). *Program geliştirme*. Konya: Kuzucular Ofset.

Demirel, Ö. (2008). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*, 11.Baskı. Ankara: Pegem A.

Demirel, Ö. ve Kaya Z. (2008). *Eğitim ile ilgili temel kavramlar*, Demirel, Ö. ve Kaya Z.(Ed.) *Eğitim bilimine giriş*, 3. Baskı. Ankara: Pegem A.

Doğan, H. (1997). *Eğitimde program ve öğretim tasarımı*, Ankara: Önder Matbaacılık.

Erden, M. (1995). *Eğitimde program değerlendirme*, 2. Baskı, Ankara: Pegem A.

Erden, M. ve Fidan, N. (1991). *Eğitim bilimlerine giriş*, Ankara: Alkım.

Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*, 10. Baskı. Ankara: Meteksan A.Ş.

Gözütok, D. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*, Ankara: Ekinoks.

Gürkan, T. (2004). *Eğitim, öğretim ve programla ilgili temel kavramlar*, Gültekin, M. (Ed.) *Öğretimde planlama ve değerlendirme*, 4. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No:716.

Güven, B. (2010). *Öğretim ilke ve yöntemleriyle ilgili temel kavramlar,* Tan, Ş. (Ed.) Öğretim İlke ve Yöntemleri, 5. Baskı. Ankara: Pegem A .

Kelly, A. V. (1999). *The curriculum*. London: Paul Chapman Publishing Limited.

Komisyon (2010). *Öğretmen adayları için KPSS program geliştirme*, Ankara: Pegem A.

Küçükahmet, L. (2007). *Program geliştirme ve öğretim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

MEB, (2005). *Yeni ilköğretim programları,* Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Oliva, P. F. (2005). *Developing the curriculum* (6th ed.). New York, NY: Allyn ve Bacon.

Ornstein, A. C., Hunkins F. P. (1998). *Curriculum: Foundations, principles, and issues*. 3rd ed., Allyn ve Bacon, Needham Heights, MA.

Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*, 14. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Sönmez, V. (1994). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*, Ankara: Pegem Akademi.

Varış, F. (1994). *Eğitimde program geliştirme teori ve teknikler,* Ankara: Alkım Yayıncılık.

Worthern, B. R., Sanders J. R., Fitzpatrick J. L. (1997). *Program evaluation–Alternative approaches and practical guidelines-.* New York: Longman, Inc.

22. Basım

EĞİTİM PSİKOLOJİSİ

Prof. Dr. Ziya SELÇUK

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 345
Eğitim No.: 71
ISBN : 978-605-133-247-5
© 22. Basım, Mart 2015

EĞİTİM PSİKOLOJİSİ
Prof. Dr. Ziya SELÇUK

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Selçuk, Ziya:.
Eğitim Psikolojisi / *Prof. Dr. Ziya Selçuk*
22. Basım, XII+244s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-247-5
1. Eğitim Psikolojisi 2. Gelişim ve Öğrenme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
PSİKOLOJİ VE BİLİMSEL ÇERÇEVESİ

I. BİLİME DAİR 2
1. Bilimin Amacı 2
2. Bilimin Temel Nitelikleri 2
3. Bilgi Edinme Yolları 3

II. PSİKOLOJİ NEREDEN NEREYE 3
1. Psikolojinin Tarihçesi 3
2. Psikolojide Yaklaşımlar 4
a. Yapısalcılık 4
b. Fonksiyonalizm 4
c. Davranışçılık 5
d. Gestalt Yaklaşımı 5
3. Psikolojinin Alt Dalları 6

III. EĞİTİM PSİKOLOJİSİNDE KULLANILAN BAŞLICA YÖNTEMLER 7
1. Betimsel Yöntemler 7
a. Gözlem 7
Doğal gözlem 7
Sistematik gözlem 7
b. Olay İncelemesi 9
c. Testler 9
2. Korelasyonel (İlişkisel) Yöntem 10
3. Deneysel Yöntem 11
4. Gelişimsel Yöntem 12

İKİNCİ BÖLÜM
GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 15
1. Büyüme 15
2. Gelişim 16
Kalıtım ve Çevre 16

3. Olgunlaşma 18
4. Hazır Bulunuşluk 19
5. Dönem 19
6. Kritik Dönem 20
II. GELİŞİMİN TEMEL İLKELERİ 20
1. Gelişimin Yönü 20
2. Gelişim Devamlılığı 21
3. Gelişim Alanlarının Etkileşimi 21
4. Gelişimin İlk Yıllarının Önemi 22
5. Gelişimde Bireysel Farklılıklar Olması 23
III. BİREYSEL FARKLILIKLAR VE İSTİSNAİ ÇOCUKLAR 24
1. Zekâ 25
2. Sosyoekonomik Düzey 25
3. Dil ve Kültür 26
4. Cinsiyet 26
5. İstisnai Çocuklar 28
IV. FİZİKSEL VE MOTOR GELİŞİM 32
1. 0-3 Yaş Arası Fiziksel ve Motor Gelişim 32
a. Doğum Öncesi 32
b. Bebeklik Dönemi (Yeni Doğmuş Bebek) 33
2. 3-6 Yaş Arası Fiziksel ve Motor Gelişim. 36
3. 6-12 Yaş Arası Fiziksel ve Motor Gelişim 37
4. 12-18 Yaş Arası Fiziksel Gelişim 38
a. Erinlik ve Ergenlikte Fiziksel Gelişim 39
b. Birincil ve İkincil Cinsiyet Özellikleri 40
c. Ergenlik Dönemine İlişkin Bazı Fiziksel Sorunlar 41
V. PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM 46
1. Cinsel Kimliğin Oluşumu 46
2. Cinsiyet Rollerinin Gelişimi 47
3. Psikanalitik Kurama Göre Cinsel Gelişim 47
4. Kişiliğin Yapısı 48
5. Savunma Mekanizmaları 50
6. 0-6 Yaş Arası Psikoseksüel Gelişim 53

a. Oral Dönem (Doğumdan 18. Aya Kadar) ... 53
b. Anal Dönem (18 Ay 3 Yaş) ... 54
c. Fallik Dönem (3-6 Yaş) ... 54
7. 6-12 Yaş Arası Psikoseksüel Gelişim ... 55
a. Örtülü Dönem ... 55
8. 12-18 Yaş Arası Psikoseksüel Gelişim ... 56
a. Genital Dönem ... 56
VI. PSİKOSOSYAL GELİŞİM ... 58
1. Sosyal Gelişim ve Sosyalleşme ... 58
2. Erikson ve Psikososyal Gelişim ... 59
3. 0-6 Yaş Arası Psikososyal Gelişim ... 60
Birinci Dönem ... 60
a. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay) ... 60
İkinci Dönem ... 62
b. Özerkliğe Karşı Şüphe ve Utanç (18 ay 3 yaş) ... 62
Üçüncü Dönem ... 63
c. Girişkenliğe Karşı Suçluluk (3 - 6 yaş) ... 63
4. 6-12 Yaş Arası Psikososyal Gelişim ... 64
Dördüncü Dönem ... 64
a. Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu (6 -12 yaş) ... 64
5. 12-18 Yaş Arası Psikososyal Gelişim ... 65
Beşinci Dönem ... 65
a. Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karışıklığı (12-18 yaş) ... 65
6. Yetişkinlik Döneminde Psikososyal Gelişim ... 68
Altıncı Dönem ... 68
a. Yakınlığa Karşı Yalnızlık ... 68
Yedinci Dönem ... 69
b. Üretkenliğe Karşı Durgunluk ... 69
Sekizinci Dönem ... 69
c. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk ... 69
7. Sosyometri ... 70
VII. ZİHİNSEL GELİŞİM ... 75
1. Zekâ Nedir? ... 75
a. Zekâ Nasıl Ölçülür? ... 75

b. Zihinsel Gelişimde Bireysel Farklılıklar 78
c. Gardner'in Sekiz Zekâ Alanı..... 80
2. Piaget'nin Zihin Gelişimi Kuramı..... 83
a. Zihin Gelişimini Etkileyen Etkenler 84
b. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramındaki Temel Kavramlar..... 85
Dengelenme..... 85
Şema..... 86
Adaptasyon..... 87
3. Piaget'ye Göre Bilişsel Gelişim Dönemleri..... 90
a. Duyu-Hareket Dönemi (0-2 Yaş)..... 90
Nesne Devamlılığı 91
Taklit..... 92
b. İşlem Öncesi Dönem (2-6 Yaş)..... 92
İşlem Öncesi Dönemin Sınırlılıkları..... 93
c. Somut İşlemler Dönemi (7-11 Yaş)..... 98
d. Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş ve Üzeri)..... 100
e. Soyut İşlemlerin Somut İşlemlerle Karşılaştırılmasına İlişkin Deneyler (Akt. Adams, 1995)..... 102
4. Vygotsky ve Zihin Gelişimi..... 107
5. Dil Gelişimi 108
a. Dilin Kazanılması ile İlgili Kuramlar 109
VIII. AHLÂKİ GELİŞİM 114
KOHLBERG'İN AHLÂKİ GELİŞİM KURAMI..... 117
1. I. Düzey: Gelenek Öncesi Düzey 118
1. Dönem: Ceza-İtaat Dönemi..... 118
2. Dönem: Çıkara Dayalı Alışveriş:..... 118
2. II. Düzey: Geleneksel Düzey 119
3. Dönem: Kişiler Arası Uyum. 119
4. Dönem: Kanun ve Düzen Dönemi..... 119
3. III. Düzey: Gelenek Ötesi, İlkelere Dayalı Düzey..... 120
5. Dönem: Sosyal Anlaşma..... 120
6. Dönem: Evrensel Ahlâkî İlkeler 120
4. Kohlberg'in Kuramının Başlıca Nitelikleri ve Eleştirilen Yönleri..... 122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ

1. ÖĞRENME NEDİR? 125
1. Öğrenme Psikolojisini Açıklayan İki Temel Yaklaşım 126
2. ÖĞRENME İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR..... 129
a. İçgüdü 129
b. Refleks 130
c. Davranış..... 130
d. Performans..... 131
e. Uyarıcı..... 131
f. Tepki 131
II. ÖĞRENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 131
1. Türe Özgü Hazıroluş..... 131
2. Olgunlaşma..... 132
3. Güdü (Motivasyon) 132
4. Dikkat..... 132
5. Eski Yaşantıların Aktarılması..... 133
6. Genel Uyarılmışlık Hali 133
7. Kaygı 133
III. ÖĞRENME TÜRLERİ 135
1. Davranışçı Yaklaşımda Öğrenme 135
a. Klasik Şartlanma..... 136
b. Klasik Şartlanmanın Bilişsel Açıklaması..... 138
c. Korku Şartlanması..... 139
d. Genelleme 139
e. Ayırdetme..... 140
f. Sönme..... 141
g. Öğrenilmiş Çaresizlik 142
2. Operant Şartlanma..... 142
a. Klasik ve Operant Şartlanma Arasındaki Farklar 144
b. Davranışsal Sonuçlar 145
c. Pekiştirme 146
d. Ceza 148

e. Birincil ve İkincil Pekiştireçler 152
f. Güç ve Doyma 153
3. Premack İlkesi 154
a. Simgesel Ödülle Pekiştirme 154
b. Kaçma ve Kaçınma Şartlanması 155
c. Pekiştirme Tarifeleri 157
4. Gözleyerek Öğrenme 160
Gözleyerek Öğrenmenin Evreleri 161
a. Dikkat 161
b. Hatırda Tutma 162
c. Yeniden Ortaya Koyma 162
d. Güdülenme 162
5. Davranışçı Yaklaşımın Öğretim Etkinliklerine Uygulanması 163
a. Programlı Öğretim 163
b. Bilgisayar Destekli Öğretim 165
c. Tam Öğrenme 166
Tam Öğrenmeyle İlgili Temel Kavramlar 166
6. Davranışçı Kuramların Sınıf Ortamında Uygulanması 172
7. Bilişsel (Kognitif) Yaklaşımda Öğrenme 179
8. Gizli Öğrenme 181
9. Ani Kavrayış Yoluyla Öğrenme 182
10. Bilgi-İşlem Yaklaşımına Göre Öğrenme 182
a. Duyusal Kayıt 184
b. Dikkat 185
c. Algı 188
d. Algısal Seçicilik 188
e. Algısal Değişmezlik 189
f. Çeşitli Algı Yanılsamaları 190
g. Hafızanın Evreleri 191
h. Kısa Süreli Hafıza 192
l. Uzun Süreli Hafıza 194
i. Hafıza Destekleyiciler (Mnemonics) 197
j. Hatırlama ve Unutma 198
11. Hatırda Tutmanın Ölçülmesi 204

12. Öğrenme Stratejileri 204
12. Duyuşsal Stratejiler 206
13. Buluş Yoluyla Öğrenme 207
14. Anlamlı Öğrenme 212

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GÜDÜLENME

I. GÜDÜLENMEYLE İLGİLİ KURAMSAL YAKLAŞIMLAR 220

II. GÜDÜLEMEYİ ETKİLEYEN KİŞİSEL ETKENLER 225

1. Uyarılma ve Kaygı 225
2. İhtiyaçlar 226
   a. Başarı Güdüsü 226
   b. Yükleme 227
3. İnançlar 228
4. Amaçlar 229

III. SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİ 230

IV. ÖĞRENCİLERİ GÜDÜLEME YOLLARI 233

CEVAPLAR 237

KAYNAKLAR 239

KAYNAKLAR

Adams, J.F. **Ergenliği Anlamak**. Ed. Bekir Onur. İmge Yay. Ankara, 1995.

APA (The American Psychiatric Association). **Psikiyatri, DSM-III-R** (Çev: E.Köroğlu). Hekimler Yayın Birliği. İstanbul, 1989..

Apak, S. **Gelişim Nörolojisi.** İ.Ü. Çocuk Sağlığı Enstitüsü yayınları, No:1. İstanbul, 1984.

Arıcı, H. ve ark. **Davranış Bilimlerine Giriş.** Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:173, Eskişehir, 1987.

Arıtan, A. *Hepimiz Aslında Bir Bebek Beynine Sahibiz.* **Bilim ve Teknik.** Sayı, 262, Eylül 1989.

Atıcı, M. **İlkokul Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Yetkinlik Beklentisi Rolünün İngiltere ve Türkiye'de Seçilen Bir Araştırma Grubu Üzerinde İncelenmesi.** (Yayımlanmamış Doktora tezi. Un. Of Leicester, 1999)

Ausubell, D.P. ve F.G. Robinson. **School Learning: An Introduction to Educational Psychology**. Holt-Reinhart and Winston. NewYork, 1969.

Başaran, I.E. **Eğitim Psikolojisi,** Ankara, 1974.

Bacanlı, H. **Eğitim Psikolojisi**. Alkım Yayınları. Ankara, 1999

Bandura A. "Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change" **Psychological Rewiev**, 84, 2, 191-215, 1977.

Bandura, A. **Self-Eficacy: The Exercises of Control**. NY: W.H.Freeman and Co.

Biehler, R.F. ve Snowman, J. **Psychology Applied to Teaching** Fifth ed. Houghton Mifflin Company. Boston, 1986.

Bigge, M.L. **Learning Theories for Teachers**. (4th ed). Harper and Row, New York, 1982.

Bievens, J.A. ve berk, L.E. **A longitidunal study of the development of elementary school children's private speech**. Merrill-Palmer Oarterly, 36, 121-127.

Bilim ve Teknik. TUBİTAK. Nisan. 2000.

Brophy, J.E. *Teacher Behaviour and its Effects*. **J. Of Educational Psychology**, 1979,71, p.733.

Bruner, J.S. **Toward A Theory of Instruction**. Norton, New York, 1966.

Bursalıoğlu, Z. **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış.** AÜ. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1979.

Chomsky, N. **Reflections on Language**. NewYork. Pantheon Books. 1975.

Coleman,J.C. **The Nature of Adoloscence.** London, 1980

Cowan, P. **Piaget with Feeling**. NewYork: Holt-Rinehart and Winston. 1978.

Crain, W.C. *Erikson: Yaşamın Sekiz Evresi.* **Ergenlik Psikolojisi.** Ed.:B.Onur., Çev. Ali Dönmez. Ankara: Taş Yay., 1985.

Cüceloğlu, D. **İnsan ve Davranışı**. Psikolojinin Temel Kavramları. Remzi Kitapevi, İstanbul, 1991.

DeCecco, J.P. **The Psychology of Learning and Instruction**. Perentice Hall. Englewood Cliffs,NJ. 1968.

Dembo, M.H. **Applying Educational Psychology in The Classroom**. 3rd.ed., New-York: (1989).

Demirsoy, A. **Kalıtım ve Evrim**. Ankara, 1987.

Derry, S.J. *Putting Learning Strategies to Work.* **Educational Leadership.** (1989), 46,(4),4-10.

Derry, S.J.; Murphy, D.A. Designing Systems That Train Learning Ability: From Theory to Practice. **Review of Educational Research,** (1986), 56, (1), 1-39.

DeVries, V. *Constancy of Generic identity in the Years Three to Six.* **Child Devolopment.** 34(3), 1969.

Dunn, R. ve Dunn, K. **Practical approaches to Individualizing inStruction**. New-York, 1972.

Elkind, D. Images of Young Child. NatioAssociation for the Education of Young Children. Washington DC. 1993.

Erden, M. ve Y.Akman. **Eğitim Psikolojisi**. Arkadaş yay. Ankara, 1995.

Eripek S. ve ark. **Eğitim Psikolojisi** Eğitim Önlisans Programı, Eğitim Bilimleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1988.

Ertürk, S. **Eğitimde Program Geliştirme.** Ankara, 1972.

Fakouri,M.E. *Learning Disabilities: A Piagetian Perspective.* **Psyhology in The Schools**. Volume, 28, Jan. 1991.

Fidan, N. **Okulda Öğrenme ve Öğretme.** Kadıoğlu mat. Ankara, 1986.

Fidan, N. ve M. Erden, **Eğitim Bilimine Giriş.** Ankara, 1988.

Fidan, N.; Baykul Y.; Ülküer, N.S. *İlköğretimde Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşılanması.* **Eğitimde Nitelik Geliştirme.** (Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu Bildiri Metinleri. 13-14 Nisan 1991). İstanbul:Kültür Koleji Genel Müdürlüğü.

Flavell, J. *Really and Truly.* **Psychology Today,** January, 1986.

Freedman, J.J.; Sears, D.O.;Carlsmith, J.M. *Cinsiyet Rolleri.* Çev. A. Dönmez. **Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi**. c. 22, s.2, 1989.

Fromm, E. **Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları.** Çev. A. Arıtan. İstanbul,1979.

Gagne, R.M.; Briggs, L.J.; Wager, W. **Principals of Instructional Design.** Chicago: (1988).

Gagne, R.M.; Driscoll, M.C. **Essentials of Learning for Instruction.** NewJersey: (1989).

Geçtan, E. **Çağdaş İnsanda Normaldışı Davranışlar.** A.Ü. Basımevi. Ankara, 1980

Goldman, R. ve Goldman,J. **Children's Sexual Thinking.** London, 1982.

Good, T.L. ve J.E. Brophy. **Looking in Classrooms**. NewYork, 1973.

Good, T.L.; Brophy, J.E. **Educational Psychology. NewYork**: (1986).

Guy, R. Lefrancois. **Psychological Theories and Human Learning: Kongor's Report.** Brooks/Cole Pub.Company California, 1972.

Günçe, G. **Çocukta Zihin Gelişimi.Piaget Kuramına Toplu Bakış.** Ankara, 1974.

Güngör, E. **Dünden, Bugünden. Tarih, Kültür, Milliyetçilik.** Ankara: Mayaş yay., 1984.

Holt, J. *How Children Fail.* **Affirmative Education**.. London, 1972.

Hortaçsu, N. **İnsan Ilişkileri.** (Tarihsiz).

Hulse, S.H. ve ark. **The Psychology of Learning.** McGraw Hill Book Comp. New-York 1984.

Hurlock, E.E. *Ergenlikte Beden Gelişimi.* **Ergenlik Psikolojisi**. Çev. Gülseren Günçe. Ankara, 1985.

James, M. ve D. Jongeward. **Kazanmak Için Doğarız.** Çev: Tülin Şenruh. Inkilap ve Aka Kitapevi, İstanbul, 1971.

Jenson, W.R; Sloane, H.N ve Young, K.R. **Applied Behavior Analysis in Education. A Structured Teaching Approach**. Perentice Hall. Englewood Cliffs, New Jersey, 1988.

Kağıtçıbaşı, Ç. *Aileiçi Etkileşim ve Çocuk Gelişimi* **Türkiye'de Çocuğun Durumu. (1990'ların Çocuk Politikası Kongresi**. DPT-UNICEF işbirliği).

Kaptan, S. **Bilimsel Araştırma Teknikleri.** Bilim Yayınları. Ankara, 1991.

Karasar, N. **Bilimsel Araştırma Yöntemi.** Nobel yayınevi. Ankara, 2004.

Karplus, E.F.; Karplus, R.; Wolman, W. Intellectual development beyond elementary school. IV.: Ratio, the influnce of cognitive style. **School Science and Mathematics**. 1970, 70, 813-820.

Kazancı, O. E**ğitim Psikolojisi**. Kuram ve Ilkelerden Uygulamaya. Kazancı Yay. İstanbul, 1989.

Kerlinger, F.N. **Foundations of Behavioral Resarch**. NewYork. Holt, Rinehart and Winston, 1977.

Kılıççı, Y. **Okulda Ruh Sağlığı**. Ankara, 1989.

Klein,S.B. **Learning Principles and Applications.** NewYork: 1987.

Koptagel, G. **Tıpsal Psikoloji.** İstanbul Ün. Yay. No:110. İstanbul, 1982.

Kurtkan Bilgiseven, A. **Sosyal İlimler Metodolojisi.** Filiz Kitapevi. İstanbul, 1982.

Kuzgun, Y. **Rehberlik Ders Notu**. EFAM yay. Ankara, 1981.

_____*Meslek Seçiminde Kararsızlık*. **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. 1986,, 19, 1-2, 217-223.

_____ Rehberlik ve Psikolojik Danışma. (Geliştirilmiş Ikinci Baskı). ÖSYM yay. Ankara:1991.

Lindgren, H.C. **Educational Psychology in The Classroom.** New York, 1967.

Lippit, R. ve R.K. White. *The Social Climate of Children's Groups*. **Child Behaviour and Devolopment**. By.Barker et. al. NewYork, 1943.

Magoon R.A. ve K.C. Garrison. **Educational Psychology.** Columbus, 1976

Maslow, A.H. **Motivation and Personality.** Harper, 1954.

Mayer, R.E. **Learning Strategies: An Overwiew. Learning and Study Strategies.** Ed. by. Claire, E.W. ve diğ. New York:1988.

McGraw, K. **Developmental Psychology**. NevYork, HBJ, 1987.

Morgan, C.T. and diğ. **Introduction to Psychology.** Seventh ed. Mc.GrawHıll Int.ed. NewYork, 1989).

Morgan, C.T. **Psikolojiye Giriş Ders Kitabı.** Çev. Sirel Karakaş ve ark. Ankara, 1981.

Neyzi, O.; Günöz H. *Büyüme ve Gelişme Bozuklukları* **Pediatri** I, Ed: O.Neyzi ve T.Ertuğrul, s,115-116.

Onur, B. **Gelişim Psikolojisi,** Ankara, 1986.

Otte, P. ve R. Schuck. *The Effect of a Teacher Questioning Strategy Training Program On Teaching Behaviour Student Achievement and Retention*. **J.of Teaching in Science Teaching**., 20, 6, 1983, ss. 521-528.

Öğülmüş, S. **İşe Yerleştirme ve İş Danışmanlığı** (Sosyal Psikoloji) İ.D.H.E. Programı A.Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yay. Ankara 2000

Özakpınar, Y. *Ders Çalışma Tekniği.* Milliyet Gazetesi ilavesi. Eylül, 1989.

_____*Milli Eğitimin Gayesi ve Öğretmenlik Şahsiyeti.* **S.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 1. Konya 1987.

_____**Psikolojinin Temel Mefhumları**. İstanbul: Baha matbaası, 1970.

Özbaydar, S. **Psikoloji.** Yaygın Öğretim Yüksek Kurumu, Sınıf 1. Ankara, 1977.

Özder, H. Tam Öğrenmeye Dayalı İşbirlikli Öğrenme modelinin Etkililiği. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 1996.

Özgüven, I.E. **Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler.** 1974.

_____ Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE). Ikinci Revizyon). Ankara, 1982.

Öztürk, B. Genel Öğrenme Stratejilerinin Öğrenciler Tarafından Kullanılma Durumları. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Ün. S.B.E. Ankara, 1995.

Öztürk, M.O. **Psikanaliz ve Psikoterapi.** Sevinç Mat. Ankara, 1985.

Reily, R.R. ve E.L. Lewis. **Educational Psychology**. McMillan Comp. NewYork, 1983.

Rescorla, R.A. Probability of Shock in the Presence and Absence of CS in Fear Conditioning**. J. of Comperative and Psychological Psychology**. 66:1-5, 198, 1968.

Rest, J. Morality. In J.Flavell & E.Markman.(Eds.). Handbook of Child Psychology. Vol.3. Cognitive Development. NevYok, Valley. 1983.

Rochheblave-Spenle, A. **Ergenlik Psikolojisi**. Çev: B.Onur. Ankara: Maya yay. 1980,

Schmeck,R.R. **Individual Differences and Learning Strategies.** Ed.By. Claire, E.W. ve diğ. NewYork:1988.

Schunk, D.H. "Self-Eficacy and Classroom Learning". **Psychology in The Schools**. 22, 208-223., 1985.

Sencer, M. T**oplumbilimlerinde Yöntem**. İstanbul, 1989.

Senemoğlu, N. Öğrenmenin Oluşumu. Müfettişlik Kursu notları. İsparta, 1999.

Skiba, R. ve J.Raison. *Relationship between the use of timeout and academic achievement*. **Exceptional Children**. 57, 36-47, 1990.

Skinner, B.F. **The Technology of Teaching**. NewYork, 1968.

Slavin, R.E. **Educational Psychology.** Theory into Practice. Second ed. Perentice Hall. NewJersey, 1988

Stipek, D. **Motivation to Learn**. N.H. MA:Allyn &Bacon. 1993.

Tarver, S.G., Hallahan, D.P. Children with Learning Disabilities: An overwiev. In J. M. Kaufmann ve D.P. Hallahan (eds), **Teaching Children With Learning Abilities: Personal Perspectives.**. OH: Merril, 1976.

Taymaz, H. **Hizmetiçi Eğitim Ders Notları.** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1978

Teber, S. **Ilk Toplumların Değişimleri.** İstanbul, 1985.

Topçu, S. *Gençlik Çağı ve Problemleri***. Türk Yurdu.** Cilt,1; Temmuz, 1991.

Türnüklü, A. İlkokullarda Sınıf Yönetimi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Un. Of Leicester.

Uysal,Ö.F. Öğrenme Süreci ve Etkin Öğrenci Katılımının Öğrenme Sonuçlarına Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir: 1996.

Ülgen, G. ve E. Fidan. **Çocuk Gelişimi.** MEB yayınları. İstanbul, 1984.

Vaillant Natural History of Male Psychological Health. Work as a Predictor of Positive Mental Health. **A.J.of Psychiatry**. 138, 1433-1440. 1981.

Wadsworth, B.J. **Piaget's Theory of Cognitive Development: An Introduction for Students of Psychology and Education**. 3rd. ed. NewYork. Longman. 1984.

Wahl, M. **Math for Humans**. LivnLern Press.Washington, 1998.

Yavuzer, H. **Çocuğunuzun İlk Altı Yılı**. İstanbul, 1998.

Yavuzer, H. **Çocuk Eğitimi El Kitabı**. Remzi Kitapevi. İstanbul: 1999.

Zangwill, O.L. **Modern Psikolojinin Gelişimi**. (Çev. Y. Özakpınar), Konya, 1990

EĞİTİMDE ÖZELLEŞTİRME

Avantaj ve Dezavantajlar

Ayşen BAKİOĞLU
Aylin KİRİŞÇİ SARIKAYA

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1225
Eğitim No.: 260
ISBN : 978-605-320-129-8
© 1. Basım, Mayıs 2015

EĞİTİMDE ÖZELLEŞTİRME - Avantaj ve Dezavantajlar

Ayşen BAKİOĞLU - Aylin KİRİŞÇİ SARIKAYA

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen., Kirişçi Sarıkaya, Aylin.

EĞİTİMDE ÖZELLEŞTİRME - Avantaj ve Dezavantajlar / *Ayşen Bakioğlu - Aylin Kirişçi Sarıkaya*
1. Basım, VI+128 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-129-8
1. Eğitimde Özelleştirme 2. Özelleştirme 3. Eğitimde Özelleştirmenin Avantaj ve Dezavantajları
4. Özel Okullar 5. Sözleşmeli Okullar 6. Eğitim Yönetimi 7. Eğitim Finansmanı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günümüzde küreselleşme ile birlikte öne çıkan kavramlardan biri özelleştirme olup her sektörde özelleştirmeye yüksek talep olması dikkat çekmektedir. Eğitim sektörü de bu özelleştirmede mesafe kaydetmiştir, çünkü devletin en büyük gider kalemlerinden biri eğitimdir ve özel sektör bu giderleri kendine gelir kaydetme eğiliminde olmakta, bunu da devletin yükünü paylaşma şeklinde rasyonele oturtmaya gayret etmektedir. Bilimsel olarak ülkemizde ve dünyada eğitimde özelleştirmenin öğrenciye, veliye, okula, ülke geleceğine ne gibi yararları ve sakıncaları olduğu konusu incelenmekten çok, çeşitli gruplar durumu kendi perspektiflerinden zaman zaman da olgunun kasıtlı olarak bir tarafını göstererek bilgi yaymaktadır. Aileler ise, devletin eğitimde çocukları için olan beklentilerini karşılayamadığı, çocuklarının daha fazla kültürel, sosyal faaliyetlerle yoğun bir şekilde eğitim almalarını istedikleri, yabancı dili çok daha iyi öğrenebilmelerini hedefledikleri için ya da devlet okullarındaki yoğun müfredat ve akademik başarı baskısından çocuklarını koruyabilmek gibi çeşitli sebeplerle özel okulları tercih edebilmektedirler.

Eğitimde özelleştirmenin veli beklentileri, çeşitlilik, özgürlük, yabancı dil öğrenimi, sosyal, kültürel aktivitelerde seçenekler vb. gibi ileri sürülen yararları yanında pek çok sakıncalı yönleri de bulunmaktadır. Akademik başarı bağlamında düşünüldüğünde, eğitimde özelleştirme ile akademik başarı arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. 2012 PISA sınavında en başarılı ülkeler sıralamasında üst sıralarda yer alan Şangay Çin'de öğrenciler %90, Finlandiya'da %97, İsviçre'de %94 oranında devlet okullarına devam etmekte olduklarına ilişkin bilginin ve eğitimde özelleştirmenin fırsat eşitliğini derinleştirmesi konularının dikkate alınması önemli görünmektedir.

Bu çalışma ile eğitimde özelleştirmenin taraftarı veya karşıtı olmaksızın, objektif olarak mevcut bilgilerden, dünyadaki örneklerden ve ampirik araştırma sonuçlarından yola çıkarak, ülkemizdeki durum incelenmiş ve bazı çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Çalışmanın dil açısından redaksiyonunu yapan Sayın Sabri Demir'e ve Nobel Yayıncılığın başta değerli yöneticisi

Nevzat Argun olmak üzere ilgilenen bütün çalışanlarına teşekkür ederiz. Bu çalışmanın ülkemizde eğitimde özelleştirme tartışmalarında gelir elde edimine bağlı bir taraf olma veya yararlarını göz ardı edip karşı durmanın ne denli yararlı bir politika belirleme ve değerlendirme fırsatı verebileceğini görmeye imkân vermesi dileğiyle.

Nisan 2015

Ayşen Bakioğlu
Aylin Kirişçi Sarıkaya

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

GİRİŞ 1

ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI 3
Özelleştirmenin Doğuşu 4
Türkiye'de Özelleştirme Politikaları 5
Özelleştirmenin Amaçları 6
Özelleştirmenin Avantajları ve Dezavantajları 8

EĞİTİMDE ÖZELLEŞTİRME **11**
Devlet ve Özel Sektör Tarafından Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Özellikleri, Farkları 15
Eğitimde Özelleştirmenin Avantajları 19
Eğitim Neden Özelleştirilmektedir? 21

EĞİTİMDE ÖZELLEŞTİRME-YERELLEŞME İLİŞKİSİ **23**

EĞİTİMDE KAMU-ÖZEL İŞ BİRLİĞİ **27**
Sözleşmeli Okullar 31
Sözleşmeli Okulların Ortaya Çıkışı 33
Amerika Birleşik Devletleri'nde Sözleşmeli Okullar 34
Sözleşmeli Okulların Bileşenleri 36
Sözleşmeli Okulların Kuruluşu ve İşletilmesi 38
Sözleşmeli Okulların Başarıları 41
Sözleşmeli Okullara Karşı Eleştiriler 43

TÜRKİYE'DE ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI **47**
Türkiye'de Eğitimde Özel Sektörün Tarihsel Gelişimi 47
Osmanlı Devleti Dönemi 47
Cumhuriyet Dönemi ve Kalkınma Planlarında Eğitimin Özelleştirilmesi Konusu 48
Türkiye'de Özel Öğretim Kurumlarının Yasal Dayanakları 50
5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu Mart 2014 Değişiklikleri 53
Eğitim Sisteminde Yeniden Yapılandırma ve GATS Anlaşması 56
Eğitime Devlet Bütçesinde Ayrılan Pay 58
Sayısal Göstergelerle Eğitimde Özelleştirme 59

OECD ÜLKELERİNDE VE AB'DE EĞİTİMDE ÖZELLEŞTİRME **71**
Avrupa'da Eğitimde Özelleştirme Uygulamaları 77
İngiltere 80
Almanya 81
Hollanda 83
Çin 84
OECD ve AB Ortalamalarıyla Türkiye Verilerinin Karşılaştırılması 85

ÖZEL OKULLARIN AKADEMİK BAŞARISI..... 89
Gelişmekte Olan Ülkelerde Özel Okulların Akademik Başarısı 92
Yüksek Düzeyde Kanıtlanmış Sonuçlar..... 95
Orta Düzeyde Kanıtlanmış Sonuçlar..... 95
Zayıf Düzeyde Kanıtlanmış Sonuçlar..... 96

EĞİTİMİN ÖZELLEŞTİRİLMESİNE GETİRİLEN ELEŞTİRİLER..... 101

SONUÇ VE TARTIŞMA..... 105

KAYNAKLAR..... 117

KAYNAKLAR

Acartürk, E. ve Keskin, S. (2012). Türkiye'de Sağlık Sektöründe Kamu Özel Ortaklığı Modeli. *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.17, S.3, s.25-51.

Akalın, G. (2003). *KİT'ler ve Özelleştirmeleri.* Ankara: Gazi Kitapevi.

Aksoy, N. (2011). Türkiye Kamu Eğitimde Gizli Ticarileşme: Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşleyiş Biçimleri ve Eğitimi Ticarileştirme İşlemleri. *Eğitim Bilim ve Toplum Dergisi.* Cilt 9 Sayı:35.

Aktan, C. (1992). *Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları.* İstanbul: TÜSİAD Yayını.

Aktan, C. (1993). Posta ve Telekomünikasyon Hizmetlerinde Yeniden Yapılanma ve Özelleştirme Uygulamaları. (ABD ve İngiltere Örnekleri). *İktisat İşletme ve Finans Dergisi.* 92–93(8), 69–100.

Apple, M. (2004). *Neoliberalizm ve Eğitim Politikaları Üzerine Eleştirel Yazılar.* (F. Gök, Çev.) vd. Ankara: Eğitim Sen Yayını.

Apple, M. (2007). Eğitim, Piyasalar ve Denetim Kültürü. *Küreselleşme ve Eğitim.* Ebru Oğuz, Ayfer Yakar (Ed). Ankara: Dipnot.

Altonji, J., Elder, T. ve Taber, C. (2005). An Evaluation of Instrumental Variable Strategies for Estimating the Effects of Catholic Schooling. *The Journal of Human Resources,* 40:791-821

Aydoğan, E. (2008). Eğitim Sisteminde Yeniden Yapılanma ve Özelleştirme Adımları. *Memleket Siyaset Yönetim,* Cilt: 3, Sayı: 6.

Ball, J. S. ve Youdell, D. (2008). *Hidden privatization in public education*. International Institute of Education, University of London.

Başbakanlık Özelleştirme Dairesi Başkanlığı. (b.t.) http://www.oib.gov.tr/ baskanlik/felsefe.htm adresinden 04.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Belfield, C. R. ve Levin, H. M. (2002). *Education privatization: causes, consequences and planning implications.* Published in the series Fundamentals of Education Planning. No.74. UNESCO. Paris.

Benveniste, L., Carnoy, M. ve Rothstein, R. (2003). *All Else Equal: Are public and private schools different?* New York: Routledge

Betts, J. R. & Loveless, T. (2005). *Getting choice right: Ensuring equity and efficiency in education policy*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.

Betts, J. R. ve Tang, Y. E. (2011). *The Effect of Charter Schools on Student Achievement: A Meta-Analysis of the Literature.* National Charter School Research Project.

Bryk, A., Lee, V. ve Holland, P. (1993). *Catholic Schools and the Common Good.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Carbonaro, W. (2003). Sector Differences in Student Learning: Differences in Achievement Gains across School Years and During the Summer. *Journal of Catholic Education* 7, 219-45.

Carbonaro, W. (2006). Public-Private Differences in Achievement Among Kindergarten Students: Differences in Learning Opportunities and Student Outcomes. *American Journal of Education,* 113, 31-65.

Carbonaro, W. ve Covay, E. (2010) School Sector and Student Achievement in the Era of Standards Based Reforms. *Sociology of Education*. American Sociological Association 83(2) 160-182.

Carnoy, M. (2000). "School Choice? Or is it Privatization?". *Educational Researcher.* 29(7): s.15–20.

Center for Research on Educational Outcomes (CREDO). (b.t.). National Charter School Study Stanford University. http://credo.stanford.edu/ documents/NCSS%202013%20Executive%20Summary.pdf adresinden 13.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Cevizoğlu, M. H. (1989). *Türkiye'nin Gündemindeki Özelleştirme.* İstanbul: İlgi Yayıncılık

Charter schools in the United States (b.t.) In Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Charter_schools_in_the_United_States adresinden 04.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Charter-Style Schools Catching on Across the World (2009, 20 May). http:// www.edweek.org/ew/articles/2009/05/20/32charter.h28.html adresinden 03.04.2015 tarihinde edinilmiştir.

Chudowsky, N. ve Ginsburg, A. (2012). *Who Attends Charter Schools and How Are Those Students Doing?*. National Assessment Governing Board.

Coleman, J., Campbell, E., Hobson, C., McPartland, J., Mood, A.,Weinfeld, F. ve York, R. (1966). *Equality of Educational Opportunity*. Washington, DC: U.S. Department of Health, Education, and Welfare.

Coleman, J., Hoffer, T. ve Kilgore, S. (1982). Cognitive Outcomes in Public and Private Schools. *Sociology of Education,* 55:65-76.

Coleman, J. ve Hoffer, T. (1987). *Private and Public Schools*, New York: Basic Books.

Çocuk Büyütmenin Maliyeti Çok Yüksek (2006, 2 Eylül). *Sabah Gazetesi.* http://arsiv.sabah.com.tr/2006/09/02/eko130.html adresinden 24.04.2013 tarihinde edinilmiştir.

Day A. L., Mcloughlin, C., Aslam, M., Engel, J., Wales, J., Rawal, S., Batley, R., Kingdon, G., Nicolai, S., Rose, P. (2014). The Role and Impact of Private Schools in Developing Countries. *Education Rigorous Literature Review*, Department for International Development. https://www.gov.uk/government/uploads/ system/uploads/attachment_data/file/307032/Private-schools-2014.pdf adresinden 02.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Demir, O. (2000). Özelleştirmenin Gerekçeleri ve Engelleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.* 14(1).

Devlet Planlama Teşkilatı. (1962). Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl). http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13736/plan1.pdf. adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1967). Kalkınma Planı (İkinci Beş Yıl). http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13737/plan2.pdf. adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1972). Kalkınma Planı (Üçüncü Beş Yıl). http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13738/plan3.pdf. adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1978). Kalkınma Planı (Dördüncü Beş Yıl).

http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13739/plan4.pdf. adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1984). Kalkınma Planı (Beşinci Beş Yıl).

http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13740/plan5.pdf. adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1989). Kalkınma Planı. (Altıncı Beş Yıl).

http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13741/plan6.pdf. adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). Kalkınma Planı (Yedinci Beş Yıl).

http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13742/plan7.pdf. adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). Kalkınma Planı (Sekizinci Beş Yıl). http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13743/plan8.pdf. adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). Kalkınma Planı. (Dokuzuncu Beş Yıl). http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13744/plan9.pdf. adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Diane Ravich's blog (b.t.). An inside the DOE view of the NYC CREDO Study. http://dianeravitch.net/2013/02/26/an-inside-the-doe-view-of-the-nyc-credo-study/ adresinden 26.02.2013 tarihinde edinilmiştir.

Dikkaya, M. ve Özyakışır, D. (2006). Küreselleşme ve Bilgi Toplumu: Eğitimin Küreselleşmesi ve Neoliberal Politikaların Etkileri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, cilt:3, sayı:9, s.168.

Dronkers, J. ve Robert, P. (2008). Differences in Scholastic Achievement of Public, Private Government-Dependent, and Private Independent Schools: A Cross-National Analysis. *Educational Policy* 22, 541–577, doi:10.1177/0895904807307065.

Drucker, P. F. (1996). *Yeni Gerçekler.* (B. Karanakçı, Çev.). Ankara: T.C. İş Bankası Kültür Yayınları.

Eckes, S. E. ve Plucker, J. A. (2013). Segregation in Charter Schools: The Important Role of University-Based Authorizers. *Education and Urban Society,* 45(5), 589 –608.

Education in China. (b.t.) In Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/ Education_in_China adresinden 12.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Eğitim Sen. (2005). *Demokratik Eğitim Kurultayı* (1. Cilt). Ankara: Eğitim Sen.

Eğitim Sen. (2007). *2007–2008 Eğitim Öğretim Yılı Başında Eğitimin Durumu Raporu.* Eğitim Sen. Ankara.

Ertaş, N. (2013). Charter Schools and Student Compositions of Traditional Public Schools. *SAGE Open* April-June, 1 –13.

ETFO The privatization of public education.(2014). http://www.etfo.ca/issuesin education/privatizationofpubliceducation/pages/default.aspx) adresinden 26.03.2014 tarihinde edinilmiştir.

European Commission. (2009). Key Data On Education 2009. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/105EN.pdf adresinden 13.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

European Commission. (2012). Key Data On Education 2012. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice adresinden 13.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Eurydice. (2013). Eurypedia - The European Encyclopedia on National Education Systems http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/ eurypedia_en.php adresinden 03.05.2013 tarihinde erişilmiştir.

Eurypedia. (2013a).United Kingdom. Organization of Private Education. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/United-Kingdom-England: Organisation_of_Private_Education adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Eurypedia. (2013b).Germany. Organisation of Private Education. https:// webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Germany:Organisation_of_Private_Education adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Eurypedia. (2013c). Netherlands. Funding in Education. https://webgate.ec. europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Netherlands:Funding_in_Education adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Fabricant, M. ve Fine, M. (2012). *Charter Schools and the Corporate Makeover of Public Education.* New York: Teachers College Press.

Fakiroğlu, S. (2006).Liberal Sistemin Özelleştirme Argümanı. Sebep ve Sonuç Bağlamında Eleştirel Bir Yaklaşım. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi. Sosyal Bil. Enst. İktisat Ana Bil. Dalı.

Finn, C. ve Vanourek, G.. (2005). Lessons from the U.S. Experience with Charter Schools. Mobilizing the Private Sector for Public Education PEPG Konferansı Bildiri Metni. http://www.hks.harvard.edu/pepg/conferences/MPSPEpapers.htm adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Florestal, K. ve Cooper, R. (1997). *Decentralization of Education. Legal Issues*. The World Bank. Washington, D.C.

Garcia, D. R. (2008) The Impact of School Choice on Racial Segregation in Charter Schools *Educational Policy* Volume 22 Number 6, 805-829.

Gök, F. (2004) Eğitimin Özelleştirilmesi. *Neoliberalizmin Tahribatı: 2000'li yıllarda Türkiye.* İstanbul: Metis Yayınları.

Harris, R., Johnston, R. ve Burgess, S. (2007). Neighborhoods, Ethnicity and School Choice: Developing a Statistical Framework for Geodemo graphic Analstis. *Population Research and Policy Review.* 26. (5/6): 553–579

Hanke, S. (1990).Özelleştirme Tercihi: Bir Analiz.(Ç. C. Aktan, Çev.). *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi,* 27(9).

Hanke, S. (1993), *Özelleştirme Teorisi*. (F. Devrim, Çev.), İzmir, www. canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/devrim ozellestirme-teorisi.htm adresinden 08.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Hassel, B. (2005). *Studying Achievement in Charter Schools*. Charter School Leadership Council (National alliance for public charter schools), Washington D.C. The nation's most segregated schools aren't where you'd think they'd be (2014, 26 Mart)

Huffingtonpost. http://www.huffingtonpost.com/2014/03/26/new-york-schools-segregated_n_5034455.html adresinden edinilmiştir.

Jacobs, N. (2011). Understanding School Choice: Location as a Determinant of Charter School Racial, Economic, and Linguistic Segregation *Education and Urban Society* 45(4), 459 –482

Kalaycı, İ. (2002). Eğitimde Özelleştirme mi, Özelleşme mi? *Eğitim Araştırmaları,* Sayı:8 1-12.

Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı.* http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/518/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf adresinden 03.04.2015 tarihinde edinilmiştir.

Keleş, Z. (2010). Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Klonsky, M. ve Klonsky, S. (2008). *Small Schools: Public School Reform Meets the Ownership Society*. New York: Routledge, 93.

Knaak, W. ve Knaak, J. T. (2013). Charter Schools: Educational Reform or Failed Initiative. *Education Paradigm Shifts*. Summer, 45-53.

Koçer, H.A. (1987). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu.* Ankara: Uzman Yay.

Kwong, J. (2000). Marketization and privatization in education. *International Journal of Educational Development*, 20, 87-92.

Lee, V., Chow-Hoy, T., Burkham, D. Geverdt, D. ve Smerdon, B. (1998). Sector Differences in High School Course Taking: A Private or Catholic School Effect? *Sociology of Education* 71: 314-35.

Levin, H. M. ve Belfield, C. R. (2003) Chapter 6. The Marketplace in Education National Center for the Study of Privatization in Education. *Review of Research in Education*.. vol. 27, no.1, 183-219.

Levin, H. M., Cornelisz, I. ve Hanisch-Cerda, B. (2013). Does educational privatisation promote social justice? *Oxford Review of Education.* Vol. 39, Iss. 4., doi:10.1080/03054985.2013.825983

Lubienski, S. T. ve Lubienski, C. A. (2006). School Sector and Academic Achievement: A Multilevel Analysis of NAEP Data. *American Education Research Journal* 43:651-700.

Lubienski, C. A. ve Lubienski, S.T. (2013). *The Public School Advantage: Why Public Schools Outperform Private Schools*. University of Chicago Press.

Malloy, C. L. Ve Wohlstetter, P.(2003). Working Conditions In Charter Schools. What's The Appeal For Teachers?. *Education And Urban Society*, Vol. 35 No. 2, 219-241, doi:10.1177/00131245022393931

MEB Mevzuat. (b.t.). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ozel1/28239_.html adresinden 05.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2013). Milli Eğitim İstatistikleri. 2012-2013. http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim- istatistikleri-orgun-egitim-2012-2013/icerik/79 adresinden 03.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014a). Milli Eğitim İstatistikleri. 2013-2014. http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2013-2014/icerik/95 adresinden 03.04.2015 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014b). Genelge. Dershane ve özel etüt merkezlerinin dönüşümü. http://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_05/26051333_dnmgenelge.pdf adresinden 07.03.2014 tarihinde edinilmiştir.

Meador, D. (2013.) What is a School Voucher? http://teaching.about.com/od/educationalchoice1/f/What- Are-School-Vouchers.htm adresinden 23.04.2013 tarihinde edinilmiştir.

National Alliance for Public Charter Schools (2014). Estimated Number of Public Charter

Schools & Students, 2013-2014. February, 2014. http://www.publiccharters.org/wp-content/uploads/2014/02/New-and-Closed-Report-February-20141.pdf adresinden 14.04.2014 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2006). *Education At A Glance 2006: OECD Indicators*. OECD Publishing. http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/education ataglance2006-home.htm adresinden 20.04.2013 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2010). PISA 2009 Results: What Makes a School Successful? – Resources, Policies and Practices (Volume IV), doi: 10.1787/ 9789264091559

OECD (2012a). *Education At A Glance 2012: OECD Indicators*. OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en adresinden 20.11.2012 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2012b). *Public and Private Schools: How Management and Funding Relate to their Socio-economic Profile*, OECD publishing

OECD (2013). *PISA 2012 Results: What Makes Schools Successful? Resources, Policies and Practices* (Volume IV), PISA, OECD Publishing.

ÖSYM. (2013) LYS Okul Türlerine Göre Dağılım. http://www.osym.gov.tr/ dosya/1-69292/h/2013- lyssayisalbilgilerbasin.pdf adresinden 10.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

Özel okul teşvik ödemeleri (2014, 11 Aralık). http://www.egitimajansi.com/ haber/ozel-okul-tesvik-odemeleri-ne-zaman-yapilacak-haberi-35348h.html adresinden edinilmiştir.

Özel okullara teşvik (2015, 29 Ocak). http://www.egitimvegelecek.com/ ?p= 12253 adresinden edinilmiştir.

Poole, R. W. Jr. (2011). Privatization. http://www.firstprinciplesjournal. com/articles.aspx?article=704&theme=amsec&page=1&loc=b&type=cbtb adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Rebarber, T., Zgainer, A. C. (2014). Annual Survey of America's Charter Schools 2014. *Center for Education Reform.*

Peterson, P. (2010) No, Al Shanker Did Not Invent the Charter School. Educationnext http://educationnext.org/no-al-shanker-did-not-invent-the-charter-school/ adresinden 10.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

Privatschule (b.t.). In Wikipedia. http://de.wikipedia.org/wiki/Privatschule adresinden 12.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Ravitch, D. (2010). *The Death and Life of the Great American School System: How Testing and Choice Are Undermining Education.* Basic Books

Ritter, G., Jensen, N., Kisida, B., Bowen, D. H. (2012). *Choosing Charter Schools: How Does*

Parental Choice Affect Racial Integration?. University of Arkansas. http://www.ncspe.org/publications_files/OP214.pdf adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Rose, P. (2009). Non-state provision of education. Evidence from Africa and South Asia.*Compare* 39(2), 127-34.

Rose, P. (2010). Achieving education for all through public-private partnerships?. *Development In Practice***.** Volume 20. Numbers 4-5.

Öğütverici. A. (1996). Özelleştirme Örneği Olarak Özel Dershane Eğitimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enst.

Sayılan, F. (2006). Küresel Aktörler (DB ve GATS) ve Eğitimde Neo-Liberal Dönüşüm. Haber Bülteni. Sayı 4. Yıl: Ekim-Aralık-Kasım. 44- 51. http://www.jmo.org.tr/yayinlar/dergi_goster.php?kodu=253 adresinden 31.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

School Choice.(b.t.) Stanford Üniversitesi'nde yapılan bir araştırma. http://en.wikipedia.org/wiki/School_choice adresinden 23.04.2013 tarihinde edinilmiştir.

Suiçmez, H. ve Yıldırım, Ş. (1993). *Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları.* No:108. Ankara: MPM Yayınları

Strauss, V. (2012). How to fix the charter school movement and what Albert Shanker really said. *Washington Post*. http://www.washingtonpost.com/blogs/answer-sheet/post/how-to-fix-the-charter-school-movement-and-what-albert-shanker-really-said/2012/07/16/gJQAjxW4oW_blog.html adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

The Friedman Foundation. (2013) *What is school choice?* http://www. edchoice.org/School-Choice/What-is-School-Choice.aspx adresinden 23.04.2013 tarihinde edinilmiştir.

Tan, T. (1992). KİT'lerin Özelleştirilmesi ve Sorunları. *Amme İdaresi Dergisi,* 25(1).

Taşkın, P. (2010). 5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ve Getirdiği Yenilikler. *Ankara Barosu Dergisi.* Sayı:4. 159-178. http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2010-4/2010-4-taskin.pdf adresinden 30.03.2013 tarihinde edinilmiştir.

TOBB (2011). Türkiye Eğitim Meclisi Sektör Raporu. http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/TOBB_egitim_sektor_raporu_2012.pdf adresinden 03.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

TÖDER (2014). Eğitim Finansmanı Paneli. http://www.toder.org/etkinlik/index/id/10 adresinden 20.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

TUIK (2012). Türkiye Aylık Ortalama Tüketim Harcaması Dağılımı. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10875 adresinden 20.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics. (2014). The Condition of Education 2013 (NCES 2013–037), Charter School Enrollment. https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=30 adresinden 04.04.2014 tarihinde edinilmiştir.

Vossensteyn, J. J. H. (2013). *Widening Participation in Higher Education in the Netherlands.*

Report submitted to HEFCE and OFFA.CFE Research.http://doc.utwente.nl/88772/1/2013_WPeffectivenessNeth.pdf adresinden 04.04.2014 tarihinde edinilmiştir.

Xu, Z. (2002). An overview of private education development in modern China. *Education Policy Analysis Archives.* 10(47). http://epaa.asu.edu/epaa/v10n47/ adresinden 20.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Yaşar, S. (2005). *Özelleştirme.* İstanbul: Beta Basım Yayın.

Yatmaz, A. (2012). Türkiye İçin Kupon Sistemi ve Önerisi Tartışması. http://erg.sabanciuniv.edu/node/1103 adresinden 03.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Yolcu, H. (2007). *Türkiye'de İlköğretim Finansmanının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yazıcı, K. (1997). Özelleştirme Yöntemleri ve Değerleme Kriterleri, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.

Yüksel, E. (2001). *Basın ve Siyaset Gündemindeki Özelleştirme.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Winkler, D.R. (1989). *Decentralization in Education: An Economic Perspective* Population and Human Resources Department. The World Bank Working Papers. Washington DC.

Woessmann, L. (2006). *Public-Private Partnership and Schooling Outcomes Across Countries*. Harvard University. The Program of Education Policy and Governance (PEPG)

World Bank. (2013). World Data Bank. http://search.worldbank.org/data?qterm=private%20school&language=EN adresinden 18.10.2013 tarihinde edinilmiştir

Zajda, J. (2006). Decentralization and Privatization in Education. In J. Zajda (Ed.), *Decentralization and Privatization in Education: The Role of the State*, (3-27) Dordrecht: Springer.

Zhang, H. ve Cowen, D. J. (2009). Mapping Academic Achievement and Public School Choice Under the No Child Left Behind Legislation. *Southeastern Geographer.* 49 (1), 24–40.

3. Basım

EĞİTİMDE MENTORLUK

Prof. Dr. Ayşen BAKİOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO: 155
Eğitim Bilimleri No : 29
ISBN: 978-605-133-057-0
© 3. Basım, Şubat 2015

EĞİTİMDE MENTORLUK
Prof. Dr. Ayşen BAKİOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen.
Eğitimde Mentorluk / *Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu*
3. Basım, VIII + 182 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-057-0
1. Mentorluk 2. Eğitimde Mentorluk 3. Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi
4. Öğretmen ve Yöneticilerin Meslek İçinde Yetiştirilmesi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Kısa zamanda üçüncü baskısını yapan bu kitabın içerdiği konuların, okuyucusu yoluyla uygulamaya geçirilerek, ortaya çıkan durumların, sorunların giderilmesine yönelik düşünce gelişimine yol açması, yazarlarıyla irtibat kurulup, mesleki diyaloglar yoluyla eğitim sistemimize yararlar getirmesi umulmaktadır.

Son on yıldır kavram olarak geliştirilen Mentorluk çeşitli tanım ve yorumlara açıktır. Mentorluk; çırağı eğiten usta, antrenör, yansıtıcı koç, eleştirel arkadaş ve ortak sorgulayıcı olarak tanımlanmaktadır. Sürece ve desteğe dayalı ilişkiyi, yardımı, öğretme ve öğrenmeyi, yansıtma ve kariyer gelişim süreçlerini, resmî bir sistemi ve mentoru kapsayan kavramları içinde bulunduran Mentorluk ve özel olarak Eğitimde Mentorluk, bu kitabın konusunu oluşturmaktadır.

Mentorluğun, hizmet alanı kariyerinde ilerlemesini sağlamak için çeşitli fonksiyonları vardır, bunlar: kapalı kapıları açma, öğretme ve geri bildirim verme, destekleme, yeteneklerini ilerletme, zorlu görevler vererek başarısını yönetimin farketmesini sağlama gibi. Üniversitede mentorluk ise akademik ortamda kariyere kendini adama, kuruma bağlılık ve adanmışlık, daha uzun süre görevde kalma, daha etkin öğretim ve üniversite hizmeti, bölüme, kuruma ve mesleğe daha çabuk adapte olma, daha çok bilimsel yayın yapma ve daha yüksek oranlı terfi başarısı gibi faydalara yol açar. Mentorluk sürecinin mentorlara sağlayacağı faydalar da vardır, bunlar: Kişisel tatmin duygusu, yaratıcılığın artması, iletişim becerilerinde güçlenme, bilgilerini tazeleme, dostluk ve destek bulma, mesleki itibarın artması gibi.

Mentorluk, meslekte yeni olan deneyimsiz kişiye tavsiye verilen, desteklenen, kapalı kapıları açılan, duygusal ve profesyonel rehberlik yapılan bir süreçtir. Klasik mentor-hizmet alan ilişkisi 23-35 yaşları arasındaki genç bireyle bu bireyden 10-15 yıl kıdemli başka bir birey arasında gerçekleşen yakın bir mesleki ilişkidir. Bu yoğun bir süreçtir ve mentor, eğittiği kişinin mesleki hedeflerine ulaşmada rehberlik ettiği için zaman zaman sıkıntılı dönemler de geçirebilir.

Okulların çağdaş bir düzeye gelebilmesi için yöneticilerin ve öğretmenlerin yaşadıkları güçlükleri, uzman ve bu konuda deneyimli ve uzman bireylerle paylaşıp çözüm aramaları gerekmektedir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin, göreve atandıktan sonra yaşadıkları zorlukları daha çok çevre okullardaki yöneticilerden veya kendi okullarındaki meslektaşlarından sorup öğrendikleri ve birbirlerine gayriresmî olarak mentorlukta bulundukları bilinmektedir. Mentorluk, el yordamıyla yön bulmaktan veya problem yaratmayan çözümü uygulamaktan daha ilerisini vaadeden bir kavram olarak görünmektedir. Yeni göreve başlamış öğretmenlerin mesleklerinin ilk yıllarında okulda karşılaştıkları uygulamalardaki durumu görüp, gerçek şoku yaşadıkları ve bunu gidermek için güvenilir bir mentora ihtiyaç duydukları ve çoğu kez bunu bulamayarak deneme-yanılmaya yöntemiyle veya arkadaşlarını taklit ederek, kendi öğretmenlik repertuvarlarını oluşturdukları bilinmektedir. Çocuk ve gençlerimizin eğitimi, deneme-yanılma veya tek bir deneyimden esinlenerek yön belirlenecek kadar rastgeleliğe bırakılmamalıdır.

Deneyimli öğretmenleri yeni öğretmenlere rehberlik etmeleri ve onları desteklemeleri için mentor olarak görevlendirmek, hem deneyimli öğretmene hem de yeni öğretmene olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Yeni mesleğe atanmış öğretmenler, mentorluk hizmeti yoluyla; mesleklerinin ilk yıllarında görevlerinde karşılaşacakları problemlerle baş etmek konusunda destek alır, mentor ile mesleki sohbetler yaparak yansıtıcı etkinlikleri öğrenir ve bir sınıfın tüm sorumluluğunu üstlenerek öğretim becerilerini geliştirirler. Başka bir ifadeyle mentorluk, hem yeni öğretmenin hem de onun mentorunun profesyonel gelişimini destekleyici bir etki sağlamaktadır. İyi planlanmış mentorluk programları, yeni öğretmenlerin ilk yıllarında yaşadıkları hayal kırıklıkları nedeniyle meslekten soğuma oranlarını azaltmaktadır.

Tarihimizde Lalalık (mentorluk) Selçuklular döneminden Osmanlı'nın son dönemine kadar devam etmiştir. Selçuklular döneminde Atabeyler, Osmanlı'da ise Lalalar, şehzadeleri eğitirlerdi. Padişahlar, belli bir yaşa gelen erkek evlatlarını, yanlarında annesi, hocaları, askerleri ve diğer görevlilerle birlikte bir sancağa gönderirlerdi. Geleceğin hükümdarını yetiştirmek üzere görevlendirilen bu kişiler, din ve fen ilimlerinde mümtaz şahsiyetler arasından seçilirlerdi. Şehzâdeler sancağa çıkarken bâzen yanlarına birden fazla da lala görevlendirilirdi. Bu durumda en kıdemlisi "Lala Paşa" ünvânını taşırdı. Lalanın ilmî kıymeti yanında pâdişâhın fevkalâde îtimâdını kazanmış emin bir kimse de olması gerekliydi. Çünkü lalaların görevi, şehzâdenin iyi bir devlet adamı olarak yetişmesi ve onun pâdişâha karşı itâatinin kırılmamasını sağlamaktır. Îtimâdı sarsacak durumlarda lalaların görevden alınması pâdişâhın yetkisindeydi. Lalalar yetiştirdikleri şehzâdenin pâdişâh olması durumunda büyük bir nüfuz kazanırlardı.*

* **Sarrafoğlu F. (2010) http://www.netpano.com/makale/?makale=800**

Bu çalışmada Mentorluk ve Eğitimde Mentorluk ana başlığı altında, genel olarak mentorluk kavramı ve çeşitli alanlarda mentorluk kısaca vurgulanarak, eğitimde mentorluk konusundaki kuramlara, araştırmalara yer verilmektedir. Birinci bölümde genel olarak mentorluk, çeşitli alanlarda mentorluk ve eğitimde mentorluk incelenmiştir. Mentorların rol ve sorumlulukları, mentorluk işlevleri, hizmet alanların rol ve sorumluluklarına vurgu yapılmıştır. İkinci bölümde ise; mentorluk süreci ve yeni eğilimler başlığı altında, mentorluk modelleri, mentorluk aşamaları, mentorluk örnekleri, mentorluk stratejileri, birey ve grup mentorluğu, mentorlukta yansıtıcı düşünce, biyografik yaklaşım, mesleki günlükler, öğretmen portfolyoları, deneyim paylaşım toplulukları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Yükseköğretimde Mentorluk başlığı altında, yükseköğretimde mentor ve hizmet alanlarda aranan özellikler, yükseköğretimde mentorluk yaklaşımları, yükseköğretimde mentorluk modelleri, yeni öğretim elemanlarına mentorluk alanları, çeşitli uygulamalar, karşılaşılan zorluklar, faydalar, tanınma, ödül, değerlendirme konuları vurgulanmıştır. Dördüncü bölümde ise, e-Mentorluk başlığı altında, e-Mentorluğun tarihçesi, hedefleri, faydaları, problemler, grup e-Mentorluğu, teknoloji kullanımı ve işleyiş konuları incelenmiştir.

Beşinci bölümde, Öğretmenlerin Profesyonel Gelişimlerinde Mentorluğun safhaları, mentor rolleri, aşamaları, faydaları ve devamında araştırma amacı, yöntemi, bulguları, tartışma ve öneriler kısımlarıyla mevcut ve olması beklenen durum incelenmiştir. Altıncı bölümde ise; uluslararası hakemli bir dergide yayınlanan bir makalenin (Bakioğlu A., Hacıfazlıoğlu Ö. ve Özcan K. (2010) Perceptions of principals about the influence of trust in their mentoring experiences, *Teachers and Teaching, Theory and Practice.* 16 (2), s. 245-258) Editöründen izin alınarak Türkçeye çevrilmiş hali yer almaktadır. Bu çalışmada Okul Müdürlerinin Farklı Kariyer Evrelerindeki Mentorluk Deneyimlerinde Güvenin Etkisi incelenmiştir. Kariyere Giriş, Gelişme, Otonomi ve Bağlantısızlık Kariyer Evrelerini yaşayan okul müdürlerinin bu evrelerde güvene ihtiyaç duydukları ve buna ne denli önem verdiklerini irdeleyen 1462 okul müdürü üzerinde yapılan çalışmada, mentor olarak danışılan kişilere güvenmenin ne şekilde gerçekleştiği ve evrelere göre bunun derecesi vurgulanmaktadır.

Bu çalışmanın ortaya çıkması on yıllık bir süreci almıştır. İki araştırmacı ile başladığımız çalışmalarımıza diğer araştırmacıların gönül vermesiyle Eğitimde Mentorluk konusu gelişmiştir. Elde biriken çalışmaları yeniden gözden geçirip geliştirerek, yenileyerek, organize edip yayınlayarak eğitimcilerle paylaşmanın ve mentorluğun öğretmen ve yönetici yetiştirmekte etkili bir yöntem olarak eğitim sistemimiz içine yerleştirilmesine katkı sağlamanın iyi bir hizmet olacağı düşünülmüştür. Bu çalışmanın öğretmenlere, okul mü-

dürlerine, eğitim camiasındaki her düzeyde çalışanlara, politika belirleyicilerine, eğitimcileri meslek içinde yetiştirmenin gereği ve önemine inananlara, hayat boyu öğrenenlere yararlı olacağı umulmaktadır.

Her birey mesleği içinde karşılaştığı mesleki sorunlarda hep bir bilene sormak, danışmak ihtiyacı içinde olmuş, çoğu kez etraftakiler ile yetinme yoluna gitmiştir. Ülke düzeyinde bir mentorluk sistemi kurulmasıyla, bu başvuru kaynağı tekli olmaktan çıkıp çok kanallı ve yönlü olabilir. Elektronik ortamın sağladığı kolaylıkların da işe koşulmasıyla, çaresiz ve yardım göremeyen öğretim elemanı, öğretmen ve yönetici profilini, çoklu kaynaklardan bilgi, çözüm, alternatif alabilen ve bunu yorumlayan eğitimci profili ile değiştirebiliriz. Burada kazananın; geleceğin büyüğü olan bugünkü çocuklarımız olacağı açıktır. Sadece sürekli gelişen ve sınıfiçi ve dışı eğitim sorunlarını araştırma konusu yapıp sürekli çözüm için kafa yoran, tecrübeli meslektaşlarına danışan, konuyu yayınlardan inceleyen öğretmenler, model olmak yoluyla, sürekli okuyan, araştıran, bilgiyi yeniden yapılandıran öğrenciler oluşturabilirler.

Çalışmanın ortaya çıkmasında çaba gösteren tüm yazarlara, son okumalarını yapan, Ayfer Budak, Ali Öztaş, Münevver Kaya'ya, Güzide Bayhan'a, kitabın ikinci baskısını okuyarak düzeltmeleri yapan öğrencim Dilek Pekince'ye, çalışmanın okuyucuya ulaşmasını sağlayan Nobel Akademik Yayıncılığın değerli yöneticisi ve tüm emeği geçen çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Ayşen BAKİOĞLU

Şubat 2015

http://abb.marmara.edu.tr/cv/1135/aysen-bakioglu

İÇİNDEKİLER

MENTORLUK VE EĞİTİMDE MENTORLUK 1

Ayşen BAKİOĞLU
Nur GÖĞÜŞ
Nilüfer ÜLKER
Güzide BAYHAN
Bahar ÖZGEN

MENTORLUK SÜRECİ VE YENİ EĞİLİMLER 41

Ayşen BAKİOĞLU
Özge HACIFAZLIOĞLU

YÜKSEKÖĞRETİMDE MENTORLUK 73

Ayşen BAKİOĞLU
Nilüfer ÜLKER

E-MENTORLUK 103

Ayşen BAKİOĞLU
Nur GÖĞÜŞ

ÖĞRETMENLERİN PROFESYONEL GELİŞİMİNDE MENTORLUK..... 131

Ayşen BAKİOĞLU
Güzide BAYHAN
Bahar ÖZGEN

MÜDÜRLERİN FARKLI KARİYER EVRELERİNDEKİ MENTORLUK DENEYİMLERİNDE GÜVENİN ETKİSİ 165

Ayşen BAKİOĞLU
Özge HACIFAZLIOĞLU
Kenan ÖZCAN

BÖLÜM 1

MENTORLUK VE EĞİTİMDE MENTORLUK

Ayşen BAKİOĞLU
Nur GÖĞÜŞ
Nilüfer ÜLKER
Güzide BAYHAN
Bahar ÖZGEN

"Bir mum, diğer mumu tutuşturmakla ışığından bir şey kaybetmez."

Mevlana

Mentorluk

Akıl hocası, lala, rol model, avukat, sponsor, danışman, rehber, beceri ve zeka geliştiren, dinleyen, ev sahibi, koç, hayal kuran, ilişkiler arasında denge sağlayan, ortak, işleri kolaylaştıran, kaynak sağlayan, mesleki arkadaş terimleri ile karşılanmaya çalışılan mentorluk yeni bir fikir olmayıp geçmişi ön sözde belirtilen tarihimizdeki lalalığa ve daha öncesinde ise Homeros'un epik şiiri Odysseia'e kadar dayanmaktadır. Truva Savaşı'na katılacağı için uzun süre oğlu Telemachus'un yanında olamayacak olan Homeros, onu bilge gemi kaptanı Mentor'a emanet eder. Günümüzde de bilgili kişilerin daha az bilgili olan kişilere sağladıkları destek için "mentor" kelimesi kullanılmaktadır. Huang ve Lynch (1995) mentorluğu "paylaşılan öğrenme süreci ve iki yönlü fayda sağlayan ilerleme, taraflar için etkileşim ve destek" olarak tanımlamışlardır (Huang ve Lynch, 1995; Akt. Mc Laughlin ve diğerleri, 2007). Mentor, hem bir haber hem de bir bilgi kaynağı olan Sokratik bir sorgulayıcıdır (Yaw, 2007). Hangi meslek olursa olsun mentorluk gerek mesleğin, gerekse çalışanın geliştirilmesi ve uyum sürecinin sağlıklı geçirilmesi için faydası yüksek olan bir hizmettir. Mentorluğun böylesine etkili olmasını ise Wickman ve Sjodin (1997) dört nedene bağlamaktadır. Bunlar; deneyimin kullanılması, sinerjiden faydalanma, pozitif modellerden faydalanma ve doğal gelişimin desteklenmesi olarak özetlenebilir.

KAYNAKÇA

Ahonen, A.M., (1999). 'Facets of Mentoring in Higher Education', Innovations in Education ve Training International, Cilt: 36, Sayı: 2, Mayıs 1999 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/pdf?vid=2vehid=13vesid=72cb9f49-3d15-4b88-aee0-a6842220759c%40sessionmgr14 Erişim: 17.11.2009.

Anderson, E. M. ve Shannon, A. L. Kerry, T. ve Mayes, A. S. (eds) (1995). Toward a conceptualization of mentoring. Issues in mentoring s. 25-34. Routledge , London Andrews,B.D. ve Quinn,R.J.(2005). The Effects of Mentoring on First-Year Teachers' Perceptions of Support Received, Volume 78, Number 3 / January-February 2005, s.110-117.

Anthony, T. D. ve Kritsonis, W. A. (2006). National implications: an analysis of e-Mentoring induction year programs for novice alternatively certified teachers. Doctoral Forum, National Journal for Publishing ve Mentoring Doctoral Student Research, 3(1), Houston, Texas.

Archer, J. (2003). Increasing the odds. Education Week, 22(17), 52–55.

Aryee, S. Chay, Y.W. Chew J. (1996) The Motivation to Mentor Among Managerial Employees: An Interactionist Approach, Group, Organisation Management, 21, s: 261-277.

Bachkirova, T.ve Cox, E., (2004). "European Mentoring ve Coaching Council", The International Journal of Mentoring ve Coaching, Bridge Over Troubled Water: Bringing Together Coaching And Counselling, Volume II Issue 1, Londra¸http://www.emccouncil.org, (Alıntı Tarihi: 15-11-2005).

Bakioğlu, A. (1996). Professional development of educators Faculty of Education, Marmara University , Istanbul — unpublished research.

Bakioğlu, A.(1996). 'Öğretmenlerin Kariyer Evreleri (Türkiye'de Resmî Lise Öğretmenleri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma)', Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi 2. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, Eylül 1996.

Bakioğlu,A. ,Özcan,K., Hacıfazlıoğlu,Ö. (2002). "Okul Yöneticisinin Yetiştirilmesinde Mentor İhtiyacı",Ankara Üniversitesi 21. Yüzyıl Eğitim Yöneticisi Yetiştirilmesi Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Mayıs 2002, Ankara.

Bakioğlu, A.; Hacıfazlıoğlu, Ö.(2000). 'Eğitim Denetmenleri ve Mentorluk', Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 12, 2000.

Barrera, A., Braley, R. T. ve Slate, J. R. (2008). Mentors' views of factors essential for the success of beginning teachers. http://cnx.org/content/m18056/latest/ adresinden 17.03.2010 tarihinde edinilmiştir.

Barrera, A., Braley, R. T. ve Slate, J. R. (2010). Beginning teacher success: an investigation into the feedback from mentors of formal mentoring programs. Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning. 18(1), 61-74.

Blanford, S., (2000). Managing Professional Development in School, Routledge.

Brockbank, A.; Mcgill, I. (2007). 'Facilitating Reflective Learning in Higher Education', Open University Press, Berkshire, 2007.

http://0site.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr/lib/istanbulteknik/docDetail.action?docID=10197011Erişim: 20.11.2009.

Brooks,V., Sikes,P.(1997). The Good Mentor Guide: Initial Teacher Education in Secondary Schools. Open University Press, Buckingham.

Brown, R. D., ve Krager, L. (1985). Ethical issues in graduate education. Journal of Higher Education, 56(4), 403-418.

Bullard, C. (1998). Qualified teachers for all California students: Current issues in recruitment, preparation, ve professional development. Sacramento, California: California State Library.

Cain, T. (2009). Mentoring trainee teachers: how can mentors use research? Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning. 17(1), 53-66.

Carmin, C.N. (1988). Issues on research on mentoring: de® nitional ve methodological. International Journal of Mentoring, 2(2), s: 9± 13.

Carmola, I J. (1995). The effects of mentoring on student growth. New York. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 419 028).

Clayton, M.(2000). Time in Indian Music: Rhythm, Metre ve Form in North Indian Rag Performance, Oxford University Press, 2000,www.open.ac.uk/arts/music/mclayton.htm.

Coleman, M. (1996). 'The management style of female headteachers', Educational Management ve Administration, 24, 2, 163–74.

Cronan-Hillix T. Davidson W.S. Cronan Hillix, W.A. Gensheiner L.K. (1986) Students Views of Mentors in Psychology Gradate Training, Teaching of Pschology, 13, s: 123-127.

Cullingford, C.(2006). 'Mentoring in Education: An International Perspective', Ashgate Publishing, GBR, 2006 http://0site.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr/lib/istanbulteknik/docDetail.action?docID=10211275Erişim: 20.11.2009.

Da Costa, J. L., Klak, R., ve Schinke, R. (2000.April).Mentoring: Promoting inner city elementaryschool student literacy. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, New Orleans. (ERIC Document Reproduction Service No. ED439 439).

Daresh, J C.; Playko, M A.,(1990). Preservice Administrative Mentoring: Reflections of the Mentors,April,1990,21p, Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association(Boston,MA,April 16-20,1990).

Dodgson, J. (1992). Do women in education need mentors? Education Canada, Spring, s: 29- 33.

Donovan, J. (1990). The concept ve role of the mentor, Nurse Education Today, 10(2), s: 294± 298.

Eldridge,F. ve Dembkowski, S. ,(2003). The International Journalof Mentoring ve Coaching Volume I Issue I November 2003. Beyond GROW: A new coaching model.

Elliott, B. (1995). Developing relationships: A significant episodes in professional development. Teachers ve Teaching: Theory ve Practice 1:(2) , s: 247-264.

Elliott, B. and Calderhead, J. McIntyre, D. , Hagger, H. veWilkin, M. (eds) (1993) Mentoring for teacher development: Possibilities ve caveats. Mentoring: Perspectives on school-based teacher education s: 166-189. Kogan Page , London.

Fagan, M.M. (1988). The term mentor: a review of the literature ve a pragmatic suggestion, International Journal of Mentoring, 2(2), s: 5- 8.

Feiman-Nemser, S., and Parker, M. (1993). Mentoring in context: A comparison of two U.S. programs for beginning teachers. International Journal of Educational Research, 19(8), 699–718.

Feiman-Nemser,S., (2000). Teadıer Mentoring: A Critical Review. Eric Digest. ED397060.

Feinman-Nemser, S. (2003). What new teachers need to learn. Educational Leadership, 60(8), 25–29.

Fideler,E. ve Haselkorn, D.(1999)Learning the ropes: Urban teacher induction practices in the United States. Belmont, MA: Recruiting New Teachers,Inc.

Flaxman, E., Ascher, C. (1992). Mentoring in action: the efforts of programs in New York City. New York, NY: Ford Foundation.

Flynn, G.V., ve Nolan, B. (2008). The rise ve fall of a successful mentor program: What lessons can be learned? The Clearing House, 81(4), 173–179.

Fraser, B. J. (1998). Classroom environment instruments: Development, validity ve applications. Learning Environment Research: An International Journal 1: 7–33.

Fuller, E. (2003). Beginning teacher retention rates for TxBESS ve Non-TxBESS teachers. Paper presented to the State Board for Educator Certification, Austin, TX.

Galbraith, M.W., James, W.B. (2008), 'Mentoring by the Community College Professor: One Role Among Many', Community College Journal of Research ve Practice, Cilt: 28, Sayı:8, 2004 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/pdf?vid=2vehid=5vesid=1b1ac088-4936-4fed-9f3c-88500baac258%40sessionmgr12 Erişim: 05.12.2009.

Garvey, B. ve Alfred, G. (2000) Educating mentors. Mentoring ve Tutoring 8:(2) , s: 113-127.

Getzloe. E. (1997). The power of positive relationships: Mentoring programs in the school ve community. Preventing School Failure. 41,100-104.

Gottlieb, M. C. (1993). Avoiding exploitive dual relationships: A decisionmaking model. Psychotherapy, 30, 41–48.

Guest, A.(2002),Managing Partner (2002), "Executive Coaching in the Legal Profession", www.coachingnetwork.org.uk , article:94, (Alıntı Tarihi: 06-12-2005).

Harris, J. B., Freeman T. L. ve Aerni P. W. (2009). On becoming educational researchers: the importance of cogenerative mentoring. Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning, 17(1), 23–39.

Hendricks, W. ve diğerleri (1996) Coaching, Mentoring ve Managing, Career Press.

Herrara, C. (1999). A first look into its potential. Philadelphia, PA: Private/Public Ventures.

Holloway, J.H. (2001a). Who is teaching our children? Educational Leadership, 58(1), 1–3.

Holloway, J.H. (2001b). The benefits of mentoring. Educational Leadership, 58(8), 85–86.

Huang A.c. Lynch J. (1995). Mentoring, San Francisco, Harper Collins.

Jones, M.L.,Walters,S.(2001). The implication of contact with the mentor for preregistration nursing ve miwifery students,…of Advanced Nursing, 2001, Wiley Online Library, 20 DEC 2001.

Johnson, W.B.(2007), 'On Being a Mentor: A guide for Higher Education Faculty', Lawrence Erlbaum Associates, New York, 2007.

Johnson, W.B.(2006) Student-faculty mentorship outcomes. In: Allen TD, Eby LT, editors. Blackwell handbook of mentoring. Oxford: Blackwell;

Johnson, W.B.; Ridley, C.R.(2004). 'The Elements of Mentoring', Palgrave Macmillan, Virginia,2004http://0site.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr:80/lib/istanbulteknik/edf.action?p00=%22elements%20of%20mentoring%22vedocID=10124832vepage=2 Erişim: 11.12.2009.

Jonson, K.F.(2008). 'Being an Effective Mentor: How to help Beginning Teachers Succeed', Corwin Press, California, 2008.

Johnson,W.B., Koch,C., Fallow,G.O. ve Huwe,J.M.(2000),Prevalence of mentoring in clinical versus experimental doctoral programs: Surveyfindings, implications, ve recom mendations.2000,p:325,psycnet.apa.org

Johnson,W.B ve Nelson,N.(1999),Mentor-protégé relationships in graduate training: Some ethical concerns-EthicsveBehavior,1999-informaworld.comETHICS ve BEHAVIOR, 9(3),189-210Copyright©1999,LawrenceErlbaumAssociates,Inc.

Kalin, N.M., Barney, D.T., Irwin, R.L., (2009). 'Complexity Thinking Mentorship: An Emergent Pedagogy of Graduate Research Development', Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning, Cilt: 17, Sayı: 4, Kasım 2009 http://pdfserve.informaworld.com/750241_758064766_916679087.pdf Erişim: 17.11.2009.

Kappel, E. S. (2008). Qualities of a good mentor. Oceanography. 21(1), 5.

Kilburg, G. ve Hockett, E. (2007). E-mentoring: Providing support for teacher education graduates in their first year of teaching. In C. Crawford et al. (Eds), Proceedings of Society for Information Technology ve Teacher Education International Conference 2007 (s: 2021-2025). Chesapeake,VA: AACE.

Kitchener,K.S. (1992). Psychologist as teacher ve mentor: Affirming ethical values throughout the curriculum.,Professional Psychology: Research ve Practice, 1992 – psycnet.apa.org... Vol. 23. No. 3, 190-195 Copyright 1992 by the American Psychological Association, Inc 0735-7028/92/S3.00 School of Education, University of Denver ...

Landsberg, M. (1996). The Tao of Coaching. London: Harper Collins.

Lee, J. L., ve Cramond, B. (1999). The positiveeffects of mentoring economically Disadvantaged students. Professional School Coun.r.c/ing. 2(3),172-176

Levınson, D.J., Darrow, C.N., Kleın, E.B., Levınson,M.H. ve Mckee, B. (1978) The Season' s of a Man' s Life (New York, A. A. Knopf).

Little, J. W. (1990). The mentor phenomenon ve the social organization of teaching. Review of Research in Education 16 , s: 297-351.

Long, J.(1997), Mentoring for school based teacher education in Australia, Mentoring ve Tutoring, 4(3), s: 11- 18.

Long, J.(2009), 'Assisting Beginning Teachers ve School Communities to Grow through Extended ve Collaborative Mentoring Experiences', Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning, Cilt: 17, Sayı: 4, Kasım 2009.

Luecke, R. (2007). İş dünyasında koçlar ve mentorlar: üstün yetenekler geliştirme ve performans güçlendirme yolları. Çev: Ümit Şensoy. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mc Laughlin, C., Brady, J., Lee, M.J.W., ve Russel, R. (2007). Peer to peer: An e-Mentoring approach to developing community, mutual engagement ve professional identity for pre-service teachers. Australian Association for Research in Education Conference Fremantle, Western Australia, 25-29 November 2007.

Monaghan,J. ve Lunt,N., (1992). Mentoring: persons, processes, practice ve problems, TheBritish Journal of Educational Studies, 11(3), s: 117± 133.

Navitas(2005) "Koç kimdir, katma değeri nedir?" http://www.navitas-tr.com/kocluk.php?ac=14 (Alıntı Tar: 09-11-2005).

Nwmissouri(2011). North West Missouri State University , "The Quality Mentor – A Mentoring Handbook", http://info.nwmissouri.edu/~fsenate/handbook.doc.

Parker, S.(2009), 'The Supervisor as Mentor-Coach in Theological Field Education', Christian Education Journal, Cilt:6, Sayı:1, Bahar 2009 http://0proquest.umi.com.divit.library.itu.edu.tr/pqdweb?index=0vedid=1687296601veSrchMode=1vesid=1veFmt=6veVInst=PRODveVType=PQDveRQT=309veVName=PQDveTS=1259682281veclientId=36097 Erişim: 01.12.2009.

Polater, S., "Mentor - Akıl Hocası Liderlik" http://www.polater.com.tr/devam.php?sub_page=1vepage=bilgi_agaci ve new_page=07, (Alıntı Tar: 10-11-2005).

Portner, H. (1998). Mentoring new teachers. Thousve Oaks, CA: Corwin Press.

Ragonis, N. ve Hazzan, O. (2008). Tutoring model for promoting teaching skills of Computer Science prospective teachers. The 13th Annual Conference on Innovation ve Technology in Computer Science Education – ITiCSE 2008, Madrid, Spain, s: 276 – 280.

Riddell,S. ve Brown,S (1994), Special education needs policy in the 1990's. London, New York: Routledge.

Roberts,A.,(2000), Mentoring Revisited: A phenomenological reading of the literature Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning ,Volume 8, Issue 2, 2000, Pages 145 - 170 DOI: 10.1080/713685524.

Roche,G. (1979), Much ado about mentors, Harvard Business Review, 57(1), s: 14± 28.

Russell, J.E.A. (2001). Vocational psychology: An analysis ve directions for the future. Journal of Vocational Behavior, 59, 226-234.

Ryan, S., Whittaker, C. R., Pinckney, J. (2002). A school-based elementary mentoring program. Preventing School Failure, 46(3), 133-39.

Sindelar,N.W(1992). Development of a Teacher Mentorship Program: High Professionalism ve Low Cost,ISSN-0740-7874, ERS Spectrum, v10 n2 p13-17 Spr 1992 http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=trueve_veERICExtSearch_SearchValue_0=EJ444363veERICExtSearch_SearchType_0=no ve accno=EJ444363.

Sipe, C. L.. ve Roder, A. E. (1999). Mentoringschool-age children: A classifcution of programs. Philadelphia: PA: PublicPrivate Ventur.

Slabaugh, J.J.S(2006), 'Structured Faculty Mentoring in Higher Education: A Descriptive Analysis of the Perceptions of Junior ve Senior Faculty', A dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy at Virginia Commonwealth University, Richmond, Virginia, Aralık 2006 http://80proquest.umi.com.divit.library.itu.edu.tr/pqdweb?index=3vesid=3vesrchmode=1vevinst=PRODvefmt=6vestartpage=1vevname=PQDvedid=1379528731vescaling=FULLvepmid=66569vevtype=PQDverqt=309veTS=1263330485veclientId=36097 Erişim: 17.11.2009.

Smith, J.A., Zsohar, H. (2007). 'Essentials of Neophyte Mentorship in Relation to Faculty Shortage', Journal of Nursing Education, Cilt: 46, Sayı: 4, Nisan 2007 http://0proquest.umi.com.divit.library.itu.edu.tr/pqdweb?index=10vedid=1245472811veSrchMode=1vesid=6veFmt=6veVInst=PROD ve VType = PQD ve RQT =309 ve VName=PQD ve TS=1259682861veclientId=36097 Erişim: 12.11.2009.

Turner,M.E.(Editor)(2001), Groups at work Theory ve Research, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, London.

Watson, S. (2006). Virtual mentoring in higher education: Teacher education ve cyber-connections. International Journal of Teaching ve Learning in Higher Education, 18(3), 168-179.

Wickman, F., ve Sjodin, T., (1997). MENTORING – The Most Obvious Yet Overlooked Key to Achieving More in Life than You Dreamed Possible – A Success Guide for Mnetors ve Protégés, Mc Graw – Hill.

Wilson, P.F., ve Johnson, W.B. (2001). Core virtues for the practice of mentoring. Journal of Psychology ve Theology, 29, 121–130.

Wood, E. D. (2007). E-mentoring as a means to develop ve retain expatriate managers. http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp?_nfpb=true ve_ve ERICExtSearch_SearchValue_0=ED504860veERICExtSearch_SearchType_0=no ve accno=ED504860 adresinden 27.11.2009 tarihinde edinilmiştir.

Yaw, D.C. (2007). E-mentoring in virtual education. http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp?_nfpb=trueve_veERICExtSearch_SearchValue_0=ED504764veERICExtSearch_SearchType_0=no ve accno=ED504764 adresinden 27.11.2009 tarihinde edinilmiştir.

Young, R.W. Cates, C.M. (2005). 'Playful Communication in Mentoring', College Students Journal, Cilt: 39, Sayı: 4, Aralık 2005 http://0proquest.umi.com.divit.library.itu.edu.tr/pqdweb?index=17vedid=975846271veSrchMode=1vesid=6veFmt=6veVInst=PRODveVType=PQDveRQT=309veVName=PQDveTS=1259682984veclientId=36097 Erişim: 01.12.2009.

''Aklın varsa bir başka akılla dost ol da, işlerini danışarak yap.''
Mevlana

BÖLÜM 2

MENTORLUK SÜRECİ VE YENİ EĞİLİMLER

Ayşen BAKİOĞLU
Özge HACIFAZLIOĞLU

"Diğer kişilerin gelişmesine ne derece yardım ettiğimiz, bizim kendimizi ne kadar geliştirdiğimizin bir ölçüsüdür.''

Carl Rogers

Bu bölümde öğretmen yetiştiren kurumlarda mentorluk sürecinin "hizmet öncesi ve hizmet içinde" nasıl işlediği ele alındıktan sonra, uygulama örnekleri olarak, ABD'de öğretmenlerin profesyonel gelişiminde öncü olan "Yeni Öğretmen Merkezi, Connecticut Yeni Öğretmen Destek ve Eğitimi Örneği ve PAR Programı" mentorluk kapsamında amaç, yapı ve işleyiş açısından ele alınmıştır. Bölümün devamında, öğretmen eğitimi alanında çalışan akademisyenlere ve bu alanda çalışan uygulayıcılara yönelik mentorluk stratejileri aktarılmıştır. Bu kapsamda; "Bireysel ve Grup Mentorluğu, Mentorluk Sürecinde Yansıtıcı Düşünce, Mentorluk Sürecinde Biyografik Yaklaşım, Mentorluk Sürecinde Mesleki Günlükler ve Mentorluk Sürecinde Deneyim Paylaşım Toplulukları" incelenmiştir.

Mentorluk son on yıl içinde öğretmen ve okul yöneticisinin yetiştirilmesi alanlarında çeşitli ülkelerde sıkça incelenen bir konu olmuştur. Son yıllarda, ilgili alan yazında mentorluk kavramına ilişkin tanımlamalar netleşmeye başlarken mentorluk sürecine ilişkin olarak yeni uygulamalar göze çarpmaya başlamıştır. Mentorluk sürecinin etkililiğini arttırmak için "Eylem Araştırması"nın eğitim fakültelerinde sıkça dile getirilmeye ve uygulanmaya başladığı görülmektedir. Türkiye'deki eğitim fakültelerinin ve öğretmen yetiştiren bölümlerin temel sorunları incelendiğinde de çoğunlukla öğretmen yetiştirmedeki süreç, "zaman ve insan gücü" olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Ahonen, A.M.(1999). 'Facets of Mentoring in Higher Education', Innovations in Education ve Training International, Cilt: 36, Sayı: 2, Mayıs 1999http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/pdf?vid=2 ve hid=13 ve sid=72cb9f49-3d15-4b88-aee0-a6842220759c%40sessionmgr14 Erişim: 17.11.2009.

Anderson E.M. Shannon, A.L. (1988). Towards a Conceptualization of Mentoring, Journal of Teacher Education, 39, 1, s. 38-42.

Atkins, S. ve Murphy, K. (1994). Reflective Practice. Nursing Standard 8 (39) s. 49-56.

Bakioğlu A., Hacıfazlıoğlu Ö. ve Özcan K.(2010). Perceptions of principals about the influence of trust in their mentoring experiences, Teachers and Teaching, Theory and Practice. 16 (2): s. 245-258.

Bakioğlu A. ve Hacıfazlıoğlu Ö.(2000). Eğitim denetmenleri ve mentorluk. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi, 12.

Bakioğlu A., Özcan K. ve Hacıfazlıoğlu, Ö. (2002). "Okul Yöneticisinin Yetiştirilmesinde Mentor İhtiyacı", Ankara Üniversitesi 21. Yüzyıl Eğitim Yöneticisi Yetiştirlmesi Sempozyum' unda sunulan bildiri, Mayıs 2002, Ankara.

Brockbank, A., Mcgill, I. (2007). 'Facilitating Reflective Learning in Higher Education', Open University Press, Berkshire, 2007 http://0site.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr/lib/istanbulteknik/docDetail.action?docID=10197011 Erişim: 20.11.2009.

Brookfield, S. D. (1995). Becoming a critically reflective teacher. San Francisco: Jossey Bass.

Brooks V. ve Sikes P. (1997). The Good Mentor Guide: Initial Teacher Education in Secondary Schools. Open University Press, Buckingham.

Bright, B. (1996). Reflecting on 'Reflective Practice.' Studies in the Education of Adults 28, no. 2 162-184.

Chitpin, S. (2006). The use of reflective journal keeping in a teacher education program: A Popperian analysis. Reflective Practice, 7 (1), 73-86(14).

Clandınin, D.C. ve Connelly, F.M. (2000). Narrative Inquiry: experience ve story in qualitative research, San Francisco: Jossey Bass.

Clark, C. (2001) Talking shop. Teachers College Press, USA.

Clark, C. M. ve Ruane, S. F. (2001). Translating themselves in new ways. C. M. Clark (ed.) Talking shop. (s. 16-40). Teachers College Press: New York.

Craig. S. (2003). Narrative inquiries of school reform. USA: Information Age Publishing.

Clark,C.ve Olson, K., (2009). A signature pedagogy in doctoral education: The leader-scholar community. Educational Researcher 38 (3): 216–221. BUMU.

Clarke, A. (1995). Professional development in practicum settings: Reflective practice under scrutiny. Teaching ve Teacher Education, 11(3), 243–246.

Costa, A. ve Garmston, R. (1993, Spring-Summer). Cognitive Coaching for Peer Reflection. CASCD Journal, 5 (2), 15-19.

Darling-Hammond, L. (2006). Assessing teacher education: The use fulness of multiple measures for assessing program outcomes. Journal of Teacher Education. 57 (2), 120-138.

Dewey, J. (1933). How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the education process. Chicago: Henry Regneny.

Elliott, B. (1995). Developing relationships: Significant episodes in Professional development. Teachers ve Teaching: Theory ve Practice, 1 (2), 247-264.

Elliott B. ve Calderhead J. (1993). Mentoring for Teacher Development: Possibilities ve Caandats'. In D. McIntyre, H. Hagger ve M Wilkin (Eds.) Mentoring: Perspectives on School-Based Teacher Education (s. 166-189). London: Kogan Page.

Erginel, S.Ş. (2006). Developing reflective teachers: A study on perception ve improvement of reflection in pre-service teacher education. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fazio, X. (2009). Teacher development using group discussion ve reflection. Reflective Practice, 10(4), 529–541.

Feiman-Nemser, S. ve Parker, M. B. (1994). Mnetoring in context: A comparison of two U.S. programs for beginning teachers. International Journal of Educational Research. 19 (8), 699-718.

Fox, R. White C.S., Kidd J., Ritchie, G.V. (2005). Peering Inside Teacher Disposition: Program Based Portfolios ve Teacher Development. Invited research presentation for the accreditation, accountability ve Quality: An Institutional Orientation ve Professional Development Conference, Arlington.

Furlong J. ve Maynard, T. (1995). Mentoring Student Teachers. Routledge, New York. Federation of School Administrators (1998) Conneticut.

Garet, M. S., Porter, A. C., Desimone, L., Birman, B. F., ve Yoon, K. S. (2001). What makes professional development effective? Results from a national sample of teachers. American Educational Research Journal, 38 (4), 915-945.

Garmston, R., ve Wellman B. (1997). The adaptive school: Developing ve facilitating collaborative groups. Mansfield, OH: Bookmasters, Inc.

Gasner, T. (2001, Winter). The principal as new teacher mentor. Journal of Staff Development, 39-41.

Gibbs, G. (1988). Learning by doing: A guide to teaching ve learning methods. Birmingham: SCED.

Hacıfazlıoğlu, Ö. (2010). Yükseköğretimde Lider Olarak Göreve Uyum Sağlama Süreci: Türkiye ve Amerika' dan Kadın Liderlerin Deneyimleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 10 (4): 2221-2273.

Hacıfazlıoğlu, Ö. (2011). Okul yöneticileri için yansıtıcı düşünce günlükleri. Hektografik çoğaltma.

Hargreaves, A. (2002). Teaching ve betrayal. Teachers ve Teaching: Theory ve Practice, 8 (¾), 393-407.

Holly, M.L. (1985). Professional Development, journal writing ve evaluation. 4th Cambridge Conference on Evaluation. Englve: Cambridge.

Hurley, B.B. (2006). The Yearbook of the National Society for the Study of Education. Learning on the Job: The Education of a School Board President in Shared Leadership. UK: Blackwell Publishing Limited, 170-198.

Ingvarson, L., Meiers, M., ve Beavis, A. (2005). Factors affecting the impact of professional development programs on teachers' knowledge, practice, student outcomes. In S. Dorn (Ed) Edücation Policy Analysis Archives, 13 (10) s. 1-28.

Johnson, W.B.(2007). 'On Being a Mentor: A guide for Higher Education Faculty', Lawrence Erlbaum Associates, New York, 2007.

Johnson, W.B.(2006). Student-faculty mentorship outcomes. In: Allen TD, Eby LT, editors. Blackwell handbook of mentoring. Oxford: Blackwell.

Johnson, W.B.; Ridley, C.R.(2004) 'The Elements of Mentoring', Palgrave Macmillan, Virginia, 2004 http://0site.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr:80/lib/istanbul teknik/edf.action?p00=%22elements%20of%20mentoring%22vedocID=10124832 ve s.2 Erişim: 11.12.2009

Kane, R., Sandretto, S., ve Heath, C. (2004). An investigation into excellent tertiary teaching: Emphasizing reflective practice. Higher Education, 47. 283-310.

Kolb, D.A. (1984). Experiential Learning: Experience as the Source of Learning ve Development. Prentice Hall, New Jersey.

Köksal, N. ve Demirel, Ö. (2008). Yansıtıcı düşünmenin öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamalarına katkıları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34, 189–203.

Long, J., 'Assisting Beginning Teachers ve School Communities to Grow through Extended ve Collaborative Mentoring Experiences', Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning, Cilt: 17, Sayı: 4, Kasım 2009 http://pdfserve.informaworld.com/335973_758064766_916679729.pdf Erişim: 17.11.2009.

Lucas, K.F. (2001). The social construction of mentoring roles. Mentoring ve Tutoring, 9, 22-35.

Mclaughlin, T.H. (1994). Mentoring ve the demands of reflection, in: M. WILKIN ve D. SANKEY (Eds) Collaboration ve Transition in Initial Teacher Training (London, Kogan Page).

Moller, K.D. (2004). Network mentoring for new principals of public elementary schools. Doktora Tezi, School of Education ve organizational Leadership. University of la Verne, CA, USA.

Minnott, M. A. (2008).Valli's Typology of reflection ve the analysis of pre-service teachers' reflective Journals. Australian Journal of Teacher Education. 33 (5), 54-65.

Ng, P.T., Tan, C. (2009). Community of practice for teachers: sense making or critical reflective learning? Reflective Practice, 10 (1), 37–44.

Oruç, İ. (2000). Effects of a reflective teacher training program on teachers' perception of classroom environment ve on their attitudes toward teaching profession. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Osterman, K.F. ve Kottkamp, R.B. (2004). Reflective practice for educators (2nd Ed.): Professional development to Improve student learning. CA: Corwin Press.

Pocklington, K., Weidling, D. (1996). Promoting reflection on headship through the mentoring mirror. Educational Management ve Administration, 24(2), 175-191.

Pultorak, E.G. (1996). Following the developmental process of reflection in novice teachers: Three years of investigation. Journal of Teaching Education, 47(4), 283–291.

Reagan, T.G., Case, C.W., Brubacher, J.W. (2000). Becoming a reflective educator: How to build a culture of inquiry in the school (2nd Ed.). CA: Corwin Press.

Rearick, M.L., Feldman, A. (1999). Orientations, purposes ve reflection: A framework for understanding action research. Teaching ve Teacher Education, 15(4), 333–349.

Reiman, A. J. (1999). The evolution of the social role taking ve guided reflection frame work in teacher education: Recent theory ve quantitative synthesis of research. Teaching ve Teacher Education, 15, 597-612.

Roberts, A. (2000). "Mentoring Revisited: a Phenomenological Reading of the Literature". Mentoring ve Tutoring. Vol. 8, No. 2, 2000, Birmingham.

Rodgers, C. (2002). Defining reflection: Another look at John Dewey ve reflective thinking. Teachers College Record. 104 (4), 842-865.

Risko V. J., Vukelich C. ve Roskos, K. (2002). Preparing Teachers for Reflective Practice: Intention s, Contradictions ve Possibilities. Language Arts, 80, 134-144.

Rust, F. ve Orlve, L. (2001). Learning the discourse of teaching: Conversation as professional development. C. M. Clark (ed.) Talking shop. (s. 82-118). Teachers College Press: New York.

Schön, D. A. (1983). Educating the reflective practitioner: How professionals think in action. New York: Basic Books.

Schön, D. A. (1987). Educating the reflective practitioner. San Francisco: Jossey Bass.

Seashore, K.L. (2009). Leadership ve change in schools: personal reflections over the last 30 years. Journal of Educational Change, 10, 129-140.

Southworth, . (1995). Reflections on mentoring for new school leaders. Journal of Educational Administration, 33(5), 17–28.

Smith, J.A., Zsohar, H. (2007), 'Essentials of Neophyte Mentorship in Relation to Faculty Shortage', Journal of Nursing Education, Cilt: 46, Sayı: 4, Nisan 2007 http://0proquest.umi.com.divit.library.itu.edu.tr/pqdweb?index=10 ve did=1245472811 ve SrchMode = 1 ve sid =6 ve Fmt=6 ve VInst = PROD ve VType = PQD ve RQT = 309 ve VName=PQD ve TS = 1259682861 ve clientId=36097 Erişim: 12.11.2009.

Smylie, M.A., Mayrowetz, D., Murphy, J. ve Seashore, K. L. (2007). Trust ve development of distributed leadership. Journal of School Leadership, 17 (4), 469-503.

Spaulding, E., ve Wilson, A. (2002). Demystifying Reflection: A Study of Pedagogical Strategies that Encourage Reflective Journal Writing. Teachers College Record, 104 (7), 1393-1421.

Strong, M. (2009). Effective Teacher Induction ve Mentoring. New York: Teachers College Press.

Thomlinson , P. (1995). Understanding Mentoring. Open University Press, Buckingham.

Tillmann, L. C. (2003). Mnetoring, reflection ve reciprocal journaling. Theory into Practice. Summer.

Valli, L. (1997). Listening to other voices: A description of teacher reflection in the United States. Peabody journal of Education, 72 (1), 67-88

York-Barr, J., Sommers, W.A, Ghere, G.S. ve Monthie J. (2006). Reflective practice to improve schools: An action guide for educators. California: Corwin Press.

Zeichner, K., Liston, D. (eds.) (1996). Reflective teaching: an introduction. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Wenger, (2008). Communities of Practice. Cambridge University Press: UK.

''İlmi ve bilgiyi yüce tutan kimse hiçbir zaman küçülmez, alçalmaz.''
Hacı Bektaşi Veli

BÖLÜM 3

YÜKSEKÖĞRETİMDE MENTORLUK

Ayşen BAKİOĞLU
Nilüfer ÜLKER

"En yüce servet ilimdir."
Hacı Bektaşi Veli

Mentorluğun yükseköğretimde uygulanmasının detayları bu bölümün konusu olarak incelenmektedir. Yükseköğretimde mentorluk, deneyimli bir öğretim elemanının işe yeni başlayan bir öğretim elemanına kariyer gelişimi ve araştırma konularında rehberlik ederek süreç içerisinde onu desteklediği birebir ilişki şeklinde tanımlanabilir (Sorcinelli ve Yun, 2007, s. 58). Galbraith ve James (2004)'e göre ise yükseköğretimde mentorluk, fakülte ortamında gerçekleştirilen; kişiyi otonomi ve kritik düşünme konularında cesaretlendiren bir süreçtir.

Yükseköğretim kurumlarında her geçen gün emekli olan öğretim elemanı sayısının artması ve bunun artan öğrenci nüfusunun ihtiyaçlarına cevap verebilmeyi güçleştirmesi, finansal açıdan üniversitelerde yaşanan güçlükler, öğrenci ve öğretim elemanlarına yeterli öğrenme olanakları sunulamamasına sebep olmuştur. Bu doğrultuda bazı kurumlar, kendi kampüslerinde öğretim elemanlarının gelişimlerine katkıda bulunmak için profesyonel gelişim programları başlatmışlardır. Bu programlarda mentorluk aracılığıyla öğretim, öğretimde teknoloji kullanımı ve araştırma alanlarında görüşlerin paylaşılarak öğretim elemanlarının potansiyellerini geliştirme hedeflenmiştir. Bu programlar aynı amaca hizmet etseler de yapıları itibariyle farklılık gösterebilirler: Tek bir kişi tarafından yürütülen programlar, fakülte komitesi tarafından yürütülen programlar ve bölümlerde kurulan merkezler bu programlara bazı örneklerdir (Slabaugh, 2006, s. 12-13).

Cohen (1995)'e göre yükseköğretimde mentor-hizmet alan arasındaki gelişim 4 aşamadan oluşur: İlk aşamada mentor, kişisel anlayış, yargısız kabul

KAYNAKÇA

Bakioğlu, A.(1996). 'Öğretmenlerin Kariyer Evreleri (Türkiye'de Resmî Lise Öğretmenleri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma)', Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi 2. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, Eylül 1996.

Bakioğlu, A.; Hacıfazlıoğlu, Ö.(2000). 'Eğitim Denetmenleri ve Mentorluk', Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 12, 2000.

Brockbank, A.; Mcgill, I.(2007). 'Facilitating Reflective Learning in Higher Education', Open University Press, Berkshire, 2007 http://0site.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr/lib/istanbul teknik/docDetail. action?docID=10197011Erişim: 20.11.2009.

Burlew,L.D.(1991). Multiple mentor model: A conceptual framework Journal of Career Development Volume 17, Number 3, 213-221, DOI: 10.1007/BF01322028.

Christison, M.A.; Stoller, F.L.(1997). 'A Handbook for Language Program Administrators', Alta Book Center Publishers, California, 1997.

Cullingford, C.(2006). 'Mentoring in Education: An International Perspective', Ashgate Publishing, GBR, 2006 http://0site.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr/lib/istanbulteknik/docDetail.action?docID=10211275Erişim: 20.11.2009.

Darwin, A.; Palmer, E.(2009). 'Mentoring Circles in Higher Education', Higher Education Research ve Development, Cilt: 28, Sayı: 2, Nisan 2009 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/pdf?vid=2vehid=13vesid=7355086b-9c23-4f39-8c33-5decc3d59f8d%40sessionmgr11 Erişim: 01.12.2009 .

Filetti, J.S(2009). 'Assessing Service in Faculty Reviews: Mentoring Faculty ve Developing Transparancy', Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning, Cilt: 17, Sayı: 4, Kasım 2009http://pdfserve.informaworld.com/338144_758064766_916680583.pdf Erişim: 17.11.2009.

Galbraith, M.W.; James, W.B.(2004). 'Mentoring by the Community College Professor: One Role Among Many', Community College Journal of Research ve Practice, Cilt: 28, Sayı:8, 2004 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/pdf?vid=2vehid=5vesid=1b1ac088-4936-4fed-9f3c-88500baac258%40sessionmgr12 Erişim: 05.12.2009.

Gaskin, L.P.; Lumpkin, A.; Tennant, L.K.(2003). 'Mentoring New Faculty in Higher Education', Journal of Physical Education, Cilt: 74, Sayı: 8, Ekim 2003 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/detail?vid=1vehid=13vesid=4d157cc4-943e-4f7f-824f ff94560faa1b%40sessionmgr10vebdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9hveAN=11409990 Erişim: 10.12.2009.

Hayes, E.F.(2005). 'Approaches to Mentoring: How to Mentor ve Be Mentored', Journal of the American Academy of Nurse Practitioners, Cilt: 17, Sayı: 1, Kasım 2005 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/pdf?vid=2vehid=5vesid=62f9a6ca-00d2-4005-a443-17dd6a823dca%40sessionmgr12 Erişim: 05.12.2009.

Hicks, C.D.; Glasgow, N.A.; Mcnary, S.J.(2005). 'What Successful Mentors Do: 81 Research-Based Strategies for New Teacher Induction, Training ve Support, Corwin Press, California, 2005

Jadwick, D.K.(1997). 'The Perceptions of Effectiveness of Mentoring Relationships in Higher Education', A Dissertation Submitted to the Faculty of College of Education in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Education, Florida Atlantic University, Boca Raton, Florida, Mayıs 1997 http://0proquest.umi.com.divit.library.itu.edu.tr/pqdweb?index=0vedid=739609931veSrchMode=1vesid=1veFmt=6veVInst=PRODveVType=PQDveRQT=309veVName=PQDveTS=1263330355veclientId=36097 Erişim: 18.12.2009.

Johnson, W.B.(2007). 'On Being a Mentor: A guide for Higher Education Faculty',Lawrence Erlbaum Associates, New York, 2007.

Johnson,W.B.(2006). Student-faculty mentorship outcomes. In: Allen TD, Eby LT, editors. Blackwell handbook of mentoring. Oxford: Blackwell.

Johnson, W.B.; Ridley, C.R.(2004). 'The Elements of Mentoring', Palgrave Macmillan, Virginia, 2004 http://0site.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr:80/lib/istanbul teknik/edf.action?p00=%22elements%20of%20mentoring%22vedocID=10124832vepage=2 Erişim: 11.12.2009.

Jonson, K.F.(2008), 'Being an Effective Mentor: How to help Beginning Teachers Succeed', Corwin Press, California, 2008.

Knippelmeyer, S.A.; Torraco, R.J.(2007). 'Mentoring as a Developmental Tool for Higher Education', Paper presented at the Academy of Human Resource Development International Research Conference in The Americas, Indianapolis, Şubat 28-Mart 4, 2007 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/detail?vid=1 ve hid=13 ve sid=f92308fd-6a8a-4560-a081-7f93b5fe508f%40sessionmgr12vebdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=eric ve AN=ED504765 Erişim: 10.12.2009.

Long, J.(2009), 'Assisting Beginning Teachers ve School Communities to Grow through Extended ve Collaborative Mentoring Experiences', Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning, Cilt: 17, Sayı: 4, Kasım 2009 http://pdfserve.informaworld.com/335973_758064766_916679729.pdf Erişim: 17.11.2009.

Mihkelson, A.(1997). 'A model of Research Mentoring for Higher Education: An Overview', University of Tasmania, Avusturalya,Temmuz 1997 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/detail?vid=1 ve hid=13 ve sid=248ec428-4b70-4a34-8721-9cb537485c7e%40sessionmgr12 ve bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=eric ve AN=ED418661 Erişim: 12.11.2009.

Mullen, C.A.(2000). 'Constructing Co-Mentoring Partnerships: Walkways We Must Travel', Theory into Practice, Cilt: 39, Sayı: 1, Güz 2000 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/pdf?vid=2 ve hid=13 ve sid=8cbe5be2-9e2f-4278-a4a3-0e6ff409418e%40sessionmgr11 Erişim: 05.12.2009.

Parker, M.A.; Nyode, A.; Imig, S.R.(2009). 'Keeping Our Teachers! Investigating Mentoring Practices to Support ve Retain Novice Educators", Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning, Cilt: 17, Sayı: 4, Kasım 2009 http://pdfserve.informaworld.com/390058_758064766_916679666.pdf Erişim: 17.11.2009

Slabaugh, J.J.S.(2006). 'Structured Faculty Mentoring in Higher Education: A Descriptive Analysis of the Perceptions of Junior ve Senior Faculty', A dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy at Virginia Commonwealth University, Richmond, Virginia, Aralık 2006 http://80proquest.umi.com.divit.library.itu.edu.tr/pqdweb?index=3ve sid=3ve srchmode=1ve inst=PROD ve fmt=6ve startpage=1ve ve vname=PQDve did=1379528731 ve scaling=FULL ve pmid=66569 ve vtype=PQD ve rqt=309 ve TS=1263330485 ve clientId=36097 Erişim: 17.11.2009.

Smith, J.A.; Zsohar, H.(2007). 'Essentials of Neophyte Mentorship in Relation to Faculty Shortage', Journal of Nursing Education, Cilt: 46, Sayı: 4, Nisan 2007 http://0proquest.umi.com.divit.library.itu.edu.tr/pqdweb?index=10 ve did=1245472811 ve SrchMode=1 ve sid=6 ve Fmt=6 ve VInst=PROD ve VType=PQD ve RQT=309 ve VName=PQD ve TS=1259682861 ve clientId= 36097 Erişim: 12.11.2009.

Sorcinelli, M.D.; Yun, J.(2007). 'From Mentor to Mentoring Networks: Mentoring in the New Academy', Change, Cilt: 39, Sayı: 6, Kasım/Aralık 2007 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/pdf?vid=2 ve hid=13 ve sid=0710358d-1319-4176-8b00-5c986c403bd7%40sessionmgr12 Erişim: 15.11.2009.

Spezzini, S.; Austin, J.S.; Abbott, G.; Littleton, R.(2009). 'Role Reversal within the Mentoring Dyad: Collaborative Mentoring on the Effective Instruction of English Language Learners', Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning, Cilt: 17, Sayı: 4, Kasım 2009 http://pdfserve.informaworld.com/924919_758064766_916682061.pdf Erişim: 17.11.2009.

Thomas, J.R.(1997). 'Vision ve Leadership for Selecting ve Mentoring New Faculty in Higher Education", Journal of Physical Education, Cilt: 68, Sayı: 5, Mayıs/Haziran 1997 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/detail?vid=1 ve hid=13 ve sid=790b3d5b-ba7a-4930-ac94 612e613898fa%40sessionmgr11 ve bdata=JnNpdG U9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h ve AN=9709084264 Erişim: 05.12.2009.

Woodd,M.(1997).'Mentoring in Further ve Higher Education', Education ve Training, Cilt: 39, Sayı: 9, 1997 http://0web.ebscohost.com.divit.library.itu.edu.tr/ehost/detail?vid=1 ve hid=13 ve sid=b4e9efa9-2774-47ca-aae1-70265679833e%40sessionmgr12 ve b data=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=eric ve AN=EJ556472 Erişim: 17.12.2009.

Beri gel, beri!
Daha da beri! Niceye şu yol vuruculuk?
Madem ki sen bensin, ben de senim, niceye şu senlik benlik.''

Mevlana

BÖLÜM 4

E-MENTORLUK

Ayşen BAKİOĞLU
Nur GÖĞÜŞ

"Bilgi, sınırı olmayan bir denizdir. Bilgi dileyense denizlere dalan bir dalgıçtır."
Mevlana

Elektronik mentorluk, mentor ve hizmet alanın aynı ortamda bulunmaması durumunda uygulanan ve yararı görülen bir yöntem olarak bu bölümde incelenmektedir. Watson (2006), genel mentorluğun başarısız olmasının temel sebeplerini zaman yokluğu ve mekan kısıtlamaları olarak belirtmiştir (McLaughlin, Brady, Lee ve Russell, 2007). Bu fiziksel engelleri ortadan kaldıracak yeni yöntem veya yöntemler arayışına giren eğitimciler, 90'lı yıllarda "e-Mentorluk" adı altında internet ağları ile mentor ve hizmet alanı iletişime geçiren sistemi ortaya koymuşlardır (Single ve Single, 2005). Sürekli gelişen ve değişen bilim ve teknolojinin ışığında çağı yakalamak adına atılan her adımın büyük önemi vardır. e-Mentorluk bu yolda pek çok kolaylığı mentora ve hizmet alanlara aynı anda sağlamaktadır. Bu çalışma böyle bir kolaylığın ülkemizde nasıl uygulanabileceği, etkili bir e-Mentorluk sisteminin ortaya koyulmasındaki temel basamaklar, sistemin önündeki engeller ve uygulanabilirliğin incelenmesi adına sorular soracak ve bu sorulara yanıtlar verilmesine çalışacaktır.

Ayrıca bu çalışma; mentorluğun öğretmenler, yöneticiler ve denetmenler açısından nasıl görüldüğü, bu konuda neler yapılabileceği, eğitim sistemimizdeki eksikliklerin giderilmesinde mentorluğun bir araç olarak nasıl kullanılabilineceği üzerine yoğunlaşmaktadır. Yabancı araştırmacılar e-Mentorluğun kendi ülkelerinde etkili olarak kullanılması için çeşitli girişimlerde ve incelemelerde bulunmuşlardır. Bu çalışma ile mentorluğun zorluklarını ve sınırlılıklarını ortadan kaldırmaya yönelen e-Mentorluğun ne olduğu, sağladığı faydalar, nasıl gerçekleştirileceği incelenecektir.

KAYNAKÇA

Barron, A. E., Dawson, K., ve Yendol-Hoppey, D. (2009). Peer coaching ve technology integration: an evaluation of the Microsoft peer coaching program. Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning. 17(1), 83-102.

Burgstahler, S. (2006). Creating an e-Mentoring community. Information Brief- Adressing Trends ve Developments in Secondary Education ve Transition. 5(4), August 2006.

Direct Contact Online Volunteers(2011) http://www.serviceleader.org.

Driscoll, L. G., Parkes, K. A., Tilley-Lubbs, G. A., Brill, J. M., ve Pitts Bannister, V. R.(2009). Navigating the lonely sea: peer mentoring ve collaboration among aspiring women scholars. Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning. 17(1), 5-21.

Good, A.(2004). Enhancing social studies instruction: Methods courses with telementoring ve telecollaboration. Collage Quarterly. 7(2), Spring 2004.

Hamilton,B.A. ve Scandura,T.A. (2003) e-Mentoring:Implications for Organizational Learning ve Development in a Wired World,Vol 31, No.4, s:388-402, Elsevier Science, Inc. www.sciencedirect.com.

Haynes, R. K., Petrosko, J. M. (2009). An investigation of mentoring ve socialization among law faculty. Mentoring ve Tutoring: Partnership in Learning.17(1), 41- 52.

Johnson, W. B. (2007). On being a mentor: A guide for higher education faculty. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Jonson, K. F. (2008). Being an effective mentor. How to help beginning teachers succeed. Thousve Oaks, CA: Corwin Press.

Kasprisin, A. G., Single, P.B., Single, R. M., ve Muller, C. B. (2003). Building a Better Bridge: testing e-training to improve e-Mentoring programmes in higher education. Mentoring ve Tutoring.11(1), 67-78.

Kealy, W. A. ve Mullen, C. A. (2003a). Epilogue: unresolved questions about mentoring ve technology. Mentoring ve Tutoring. 11(1),118-120.

Kealy, W. A. ve Mullen, C. A. (2003b). Guest editors' introduction: at the nexus of mentoring ve technology. Mentoring ve Tutoring, 11(1), 3-13.

Kilburg, G. ve Hockett, E. (2007). E-mentoring: Providing support for teacher education graduates in their first year of teaching. In C. Crawford et al. (Eds), Proceedings of Society for Information Technology ve Teacher Education International Conference 2007 (s: 2021-2025). Chesapeake, VA: AACE.

Kirk, J. J., Murrin, J. (1999). On-line career services: A brief update. http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/15/d0/02.pdf adresinden 01.12.2009 tarihinde edinilmiştir.

Luecke, R. (2007). İş dünyasında koçlar ve mentorlar: üstün yetenekler geliştirme ve performans güçlendirme yolları. Çev: Ümit Şensoy. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

McLaughlin, C., Brady, J., Lee, M.J.W., ve Russell, R. (2007). Peer to peer: An e-Mentoring approach to developing community, mutual engagement ve professional identity for pre-service teachers. Australian Association for Research in Education Conference Fremantle, Western Australia, 25-29 November 2007.

Muller, C.B. (1997, November). "The Potential of Industrial "e-Mentoring" as a Retention Strategy for Women in Science ve Engineering." In Proceedings of the Annual Frontiers in Education (FIE) Conference. (http://www.engrng.pitt.edu/~fie97).

O'Neill, D. K., Weiler, M, ve Sha, L. (2003). The telementoring orchesstrator: Research, design ve implementation. http://www.educ.sfu.ca/olrl/OLRL/AERA_TMO_Paper.pdf adresinden 24.11.2009 tarihinde edinilmiştir.

Price, M. ve Chen, H. (2003). Promises ve challenges: exploring a collaborative telementoring programme in a preservice teacher education programme. Mentoring ve Tutoring, 11(1),105-117.

Single, P. B., Muller, C. B. (1999). Electronic mentoring: Issues to advance research ve practice. http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/16/23/d4.pdf adresinden 22.11.2009 tarihinde edinilmiştir.

Single, P. B., Muller, C. B. (2001). When e-mail ve mentoring unite: The implementation of a nationwide electronic mentoring program—Mentornet, the national electronic industrial mentoring network women in engineering ve science. http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/1a/bf/0b.pdf adresinden 21.11.2009 tarihinde edinilmiştir.

Single, P. B., Single, R. M. (2005). e-Mentoring for social equity: Review of research to inform program development. Mentoring ve Tutoring, 13(2), August 2005, 301-320.

Stone, F. (2004). The mentoring advantage: creating the next generation of leaders. Chicago: Dearborn Trade Publishing.

Watson, S. (2006). Virtual mentoring in higher education: Teacher education ve cyberconnections. International Journal of Teaching ve Learning in Higher Education, 18(3), 168-179.

Wood, E. D. (2007). e-Mentoring as a means to develop ve retain expatriate managers. http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp?_nfpb=true ve_ve ERICExtSearch_SearchValue_0=ED504860 ve ERICExtSearch_SearchType_0=no ve accno=ED504860 adresinden 27.11.2009 tarihinde edinilmiştir.

Zachary, L. J. (2000). The mentor's guide: facilitating effective learning relationships. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Zanting, A., Verloop, N. ve Vermunt, J. D. (2003). How do student teachers elicit their mentor teachers' practical knowledge? Teachers ve Teaching:theory ve practice, 9(3), August 2003, 197-211.

_____(2009) (t.y.). e-Mentoring handbook. New Teacher Support Initiative. Loyola University Chicago. http://www.luc.edu/chapter/pdf/e-Mentoring_Handbook.pdf adresinden 16.11.2009 tarihinde edinilmiştir. http://www.serviceleader.org

''Ulu sözü dinleyen yüce dağlar aşmış. ''

Atasözü

BÖLÜM 5

ÖĞRETMENLERİN PROFESYONEL GELİŞİMİNDE MENTORLUK

Ayşen BAKİOĞLU
Güzide BAYHAN
Bahar ÖZGEN

'Çözümde görev almayanlar problemin bir parçası olurlar.'
Goethe

Öğretmenlerin profesyonel gelişimlerine mentorluğun ne şekilde katkıda bulunduğu ampirik bir araştırmaya dayanarak bu bölümde incelenmektedir. Kavramsal modellerde, mentorluk ilişki boyutları geniş ve çeşitlidir. Bazı modeller mentor ve sponsor arasında belirgin ayrımlar yapar. Sponsorlar, sadece kariyer fonksiyonlarını yerine getirirler. Phillips (1997, akt. Portner, 2005, s. 96) ilk ve ikincil mentorlar kavramını ortaya koymuştur. İlk mentorlar mentorluk ilişkilerinde hem kariyer hem de psikososyal fonksiyonları yerine getirirken; ikincil mentorlar kariyer gelişimi, beceriler, hizmet alanların gelişimi konularında katkıda bulunurlar. Anderson ve Davenna'nın modelinde patrondan sponsora, yol göstericiden arkadaşa doğru derecelendirilen mentor-hizmet alan etkileşiminin boyutları ve çeşitlerine dayanan mentorluk ilişkisi devamlılık gösterir. Levinson modeli kariyer fonksiyonlarının ve psikososyal fonksiyonların her ikisini de içeren rolleri kapsar ve bu model mentor ve hizmet alanın ortak bir "düşü" elde etmek için birbirine bağlı oldukları fikrini savunur.

Daniel Levinson "The Seasons of a Man's Life (1978)" adlı kitabında, orta yaş erkeklerin kişisel ve mesleki gelişimi ile ilgili çalışmasıyla mentorluk ile ilgili en çağdaş görüşlerden birini sunmuştur. Levinson'a göre, mentorluk uygulaması, yetişkin davranış modeli sağlamayı ve almak ile vermek eylemini kapsar. Mentorun etkinlikleri çeşitlilik göstermektedir ve Levinson gerçek mentorluğun formal rollerle değil ilişkinin özelliği ile tanımlandığını öne sür-

KAYNAKÇA

Bailey, K.M. Curtis, A., ve Nunan, D., (2001). Pursuing Development: The Self as Source, Heinle ve Heinle Thomsin Learning.

Bakioğlu, A. (1996). "Öğretmenlerin Kariyer Evreleri", 2. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, İstanbul.

Blanford, S. (2000). Managing Professional Development in School, Routledge.

Cheung, E. (*April 2005)*. "Hong Kong secondary schoolteachers' understandıng of their careers", Teachers ve Teaching: theory ve practice*", Vol. 11, No. 2, , s: 127–149.*

Fletcher, S.H. Barrett, A. (2004). "Developing effective beginning teachers through mentor-based induction", Mentoring ve Tutoring, Vol. 12, No. 3, November 2004 s:321-333 http://journalsonline.tvef.co.uk/media/3aa8lu4umn2vwm8vrmeg/contributions/l/y/1/v/ly1v2qrwecrru11q.pdf, (Alıntı Tarihi: 15-12-2005)

Grisham, D., Ferguson, J.,Brink, B. (November 2004). "Mentoring the mentors: student teachers' contributions to the middle school classroom", Mentoring ve Tutoring, Vol. 12, No. 3, Routledge, part of the Taylor ve Francis Group, http://journalsonline.tvef.co.uk/media/988t62jumn2vvn5rpv5m/contributions/h/n/g/d/hngdhhmy4dm8tfj0.pdf (Alıntı Tarihi: 05-12-2005)

Jonson, K.F. (2002). Being an Effective Mentor, How to Help Beginning Teachers Succeed, Corwin Press.

Katz, L.G. (1972-1995 de gözden geçirilmiş yayın), "The Developmental Stages of Teachers", http://ceep.crc.uiuc.edu/pubs/katz-dev-stages.html " (Alıntı Tar: 20-11-2005).

Knackstedt, J. (2000). "Organizational Mentoring: What About Protégé Needs?", A Thesis Presented To The University Of Waterloo in Fulfillment For The Degree Of Doctor Of Philosophy in Psychology Waterloo, National Library, Canada, http://www.collectionscanada.ca/obj/s4/f2/dsk3/ftp04/NQ60547.pdf (Alıntı Tar: 11-11-2005).

Malderez, A., ve Bodoczky, C. (1999). Mentor Courses, A Resource Book for Trainer-Trainers, Cambridge University Press. http://www.gse.uci.edu/ MentorTeacher/Contents.html).

Nea (2005)"The Mentor's 13 Jobs", http://www.nea.org/mentoring/ ment030822.html (Alıntı Tar: 07-11-2005).

Peterson, R. (2011). "Avoiding The Risks Of Mentoring". Mentor Teacher's Handbook. http://www.gse.uci.edu/MentorTeacher/Contents.html

Portner, H. (2005). Teacher Mentoring ve Induction, The State of the Art ve Beyond, Corwin Press.

Raabe, B., ve Beehr, T. (2003). "Formal mentoring versus supervisor ve coworker relationships: differences in perceptions ve impact", Journal of Organizational Behavior, Volume 24, Issue 3 , Pages 271 – 293, http://www3.interscience.wiley. com/cgi-bin/fulltext/104084963/PDFSTART (Alıntı Tar: 10-11-2005).

Sheal, P. (1992). The Staff Development Handbook – An Action Guide for Managers ve Supervisors, Kogan Page.

Smith, J. (2003). "Forces Affecting Beginning Teacher/Mentor Relationships in a Large Suburban School System", Doctor of Philosophy in Educational Leadership ve Policy Studies, Blacksburg, Virginia, http://www.worldcatlibraries.org/wcpa/ ow/ ef19e55d8a17c7b5a19afeb4da09e526.html, (Alıntı Tar: 12-11-2005).

Stroot, S., Keil, V., vd. (1998). "Developmental Stages of Teachers", http://education.utoledo.edu/par/Stages.html, (Alıntı Tar: 18-11-2005).

Wickman, F., ve Sjodin, T. (1997). Mentoring, The Most Obvious Yet Overlooked Key to Achieving More in Life than You Dreamed Possible – A Success Guide for Mnetors ve Protégés, Mc Graw Hill. http://www.gse.uci.edu/ MentorTeacher/Contents. html

''Denizin dibinde incilerle taşlar karışık bulunurlar. Övülecek şeyler de kusur ve yanlışların arasında bulunur.''

Mevlâna

BÖLÜM 6

MÜDÜRLERİN FARKLI KARİYER EVRELERİNDEKİ MENTORLUK DENEYİMLERİNDE GÜVENİN ETKİSİ*

Ayşen BAKİOĞLU **
Özge HACIFAZLIOĞLU
Kenan ÖZCAN

''Ne kadar bilirsen bil, söylediklerin karşındakinin anlayabileceği kadardır."

Mevlâna

Okul müdürlerinin yaşadıkları kariyer evreleri boyunca, mentorluk deneyimi sırasında güven faktörünün etkisini inceleyen ampirik temelli bir araştırma bu bölümde sunulmaktadır. Mentorluk birçok ülkede önemli bir profesyonel gelişme yöntemidir. Bir mentor hizmet alanın veya kendinden yaşça daha küçük veya mesleğinde daha az deneyim sahibi olan bir kişinin kariyerini geliştirmek için geniş bir zaman aralığında zamanını, ilgisini ve duygusal desteğini vermeye istekli olan yaşça daha büyük veya kıdemli bir birey olarak görülür (Peluchette ve Jeanquart, 2000, s. 551). 'Mentorluk süreci' farklı görüşler doğrultusunda farklı şekillerde tanımlansa da başlangıç noktası aynıdır. Mentorluk kişinin kariyerini geliştirmesine hizmet eden bir süreçtir. Bu yüzden, okul yönetimi bağlamında mentorluk, okul yönetimi dünyasına geçişte kendilerine yardım sağlamak amacıyla işe yeni başlayan öğretmenlerle deneyimli ve yetkin yöneticileri bir araya getirme sürecidir (Daresh ve Playko, 1995, s. 40).

Okul etkinliği üzerine nesillerdir yapılan çalışmalar mükemmel liderliğin okulların yüksek performans sergilemesindeki ana faktörlerinden biri olduğunu göstermiştir. Eğer okulların öğretmenlerin öğretmeyi öğrendiği ve

* Teachers and Teaching Theory and Practice Süreli Yayın Editörlüğüne verdikleri nazik izinden dolayı teşekkür ederiz.

** İngilizceden Türkçeye çevirisini yapan Nilüfer Ülker'e teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Anderson, E. M. , Shannon, A. L. Kerry, T., Mayes, A. S. (eds) (1995) Toward a conceptualization of mentoring. *Issues in mentoring* s: 25-34. Routledge , London

Bakioglu, A. (1993). *Head teacher development: Relationship between role effectiveness, head teachers' career phases* Nottingham University , UK — Unpublished PhD thesis

Bakioglu, A. (1996). *Professional development of educators* Faculty of Education, Marmara University , İstanbul — unpublished research

Bakioglu, A. , Ozcan, K., Hacifazlioglu, O. (July 2003). Paper presented at the ISATT International Conference The Netherlands

Barnett, B. G. (1995). Developing reflection ve expertise: Can mentors make the Difference?. *Journal of Educational Administration* 33:(5) , s: 45-99.

Bolam, R. , Mcmahon, A. , Pocklington, K. ve Weindling, D. (1995). Mentoring for new head teachers: Recent British experience. *Journal of Educational Administration* 33:(5), s: 29-44.

Bryke, A. S. ve Schneider, B. (2003). Trust in schools: A core resources for school reform. *Educational Leadership* **6**:(60) , s: 40-44.

Bush, T. ve Coleman, M. (1995). Professional development for heads: The role of mentoring. *Journal of Educational Administration* **33**:(5) , s: 60-73.

Bush, T. ve Jackson, D. (2002). A preparation for school leadership. *Journal of Educational Management ve Administration* **30**:(4) , s: 417-429.

Clandınin, D. C. ve Connelly, F. M. (2000). *Narrative inquiry: Experience ve story in qualitative research* Jossey-Bass , San Francisco

Clark, C. M. (2001). *Talking shop: Authentic conversation ve teacher learning* Teachers College Press , New York

Craig, S. (2003). *Narrative inquiries of school reform* Information Age , Charlotte, NC, USA

Daresh, J. C. (April 1988). Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association Washington, DC

Daresh, J. C. ve Playko, M. A. (1992). Mentoring for head teachers: A Review of major issues. School Leadership ve Management **12**:(2) , s: 145-152.

Daresh, J. C. ve Playko, M. A. (1995). *Supervision as a proactive process: Concepts ve cases* Waveland , Prospect Heights, IL

Day, C. (2004) *A passion for teaching* RoutledgeFalmer , London

Day, C. ve Bakioglu, A. Goodson, I. F. ve Hargreaves, A. (eds) (1996). Development ve disenchantment in the professional lives of head teachers. *Teachers' professional lives* s: 205-227. Falmer Press , London

Day, C. , Harris, A. , Hadfield, M. , Tolley, H. ve Beresford, J. (2000). *Leading schools in times of change* Open University Press , Buckingham

Elliott, B. (1995). Developing relationships: A significant episodes in Professional development. Teachers ve Teaching: Theory ve Practice **1**:(2), s: 247-264.

Elliott, B. ve Calderhead, J. McIntyre, D. , Hagger, H. ve Wilkin, M. (eds) (1993). Mentoring for teacher development: Possibilities ve caveats. *Mentoring: Perspectives on school-based teacher education* s: 166-189. Kogan Page, London

Feiman-Nemser, S. (2001). Helping novices learn to teach: Lessons from an exemplary support teacher. *Journal of Teacher Education* **25**:(1), s: 17-30.]

Furlong, J. ve Maynard, T. (1995). *Mentoring student teachers* Roudledge, New York

Garvey, B. ve Alfred, G. (2000). Educating mentors. *Mentoring ve Tutoring* **8**:(2), s: 113-127.

Graham, P. , Ross, S. , Adkins, C. , McWhorter, P. ve Stewart, J. M. (1999). *Teacher mentor: A dialogue for collaborative learning* Teachers College Press, New York

Hargreaves, A. (2002). Teaching ve betrayal. *Teachers ve Teaching: Theory ve Practice* **8**:(3/4), s: 393-407.

Huberman, M. (1989). The professional life cycle of teachers. *Teachers College Record* 91:(l), s: 31-57.

Kram, K. E. (1983). Phases of the mentor relationship. *Academy of Management Journal* **26**, s: 608-625.

Kruse, S. G. ve Seashore, L. K. Stoll, L. ve Seashore, K. L. (eds) (2007). Developing collective understanding over time: Reflections on building professional community. *Professional learning communities: Divergence, detail, difficulties* s: 129-149. Open University Press , Buckingham

Leithwood, K. A., Begley, P. T. ve Cousins, J. B. (1992) *Developing expert leadership for the future schools* Falmer Press , London

Little, J. W. (1990). The mentor phenomenon ve the social organization of teaching. *Review of Research in Education* 16, s: 297-351.

Lucas, K. F. (2001). The social construction of mentoring roles. *Mentoring ve Tutoring* 9 , s: 22-35.

Malone, R. J. (2001). Principal mentoring. *ERIC Digest 149* ERIC Clearinghouse on Educational Management , ERIC Document No. ED 457535). Eugene, OR

Parkay, F. W., Currie, G. ve Rhodes, J. W. (1992) Professional socialization: A longitudinal Study of twelve high school principals. *Educational Administration Quarterly* **28**:(1), s: 43-75.

Peluchette, J. V. E. ve Jeanqurat, S. (2000). Professionals' use of different mentor sources at various career stages: Implications for career success. *Journal of Social Psychology* **140**:(5) , s: 549-564.

Portner, H. (2003). *Mentoring new teachers* Corwin Press , Thousve Oaks, California

Roberts, A. (2000). Mentoring re-visited: A phenomological reading of the literature. *Mentoring ve Tutoring* **8**:(2) , s: 145-171. [informaworld]

Seashore, K. L. (2007). Trust ve improvement in schools. *Journal of Educational Change* **8**, s: 1-24.

Seashore, K. L. (2009). Leadership ve change in schools: Personal reflections over the last 30 years. *Journal of Educational Change* **10** , s: 129-140.

Smith, C. (2005). Understanding trust ve confidence: Two paradigms ve their significance for health ve social care. *Journal of Applied Philosophy* **22**:(3) , s: 299-316.

Smylie, M. A., Mayrowetz, D. , Murphy, J. ve Seashore, K. L. (2007). Trust ve development of distributed leadership. *Journal of School Leadership* 17:(4) , s: 469-503.

Tickle, L. MacIntyre, D., Hagger, H. ve Wilkin, M. (eds) (1993) The Wish of Odysseus?. *Mentoring: Perspectives on school-based education* s: 190-205. Kogan Page , London

Walker, A. ve Stott, K. (1994). Mentoring programs for aspiring principals: Getting a solid start. *NASSP Bulletin* 78:(558) , s: 72-

Weindling, D. ve Early, P. (1987). *Secondary headship: The first years* NFER-Nelson, Philadelphia, PA

Young, J. P., Alvermann, D. , Kaste, J. , Henderson, S. ve Mnay, J. (2004). Being a friend ve a mentor at the same time: A pooled case comparison. *Mentoring ve Tutoring* **12**:(1) , s: 190

''En büyük kerâmet çalışmaktır.''
Hacı Bektaşi Veli

Elektronik Devreler

PROF. DR. HALİT PASTACI

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1285
Mühendislik-Teknik No.: 116
ISBN: 978-605-320-190-8
© 1. Basım, Eylül 2015

Elektronik Devreler

Halit Pastacı

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -naim@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Cd. Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Pastacı, Halit.
Elektronik Devreler / *Halit Pastacı*
1. Basım, s. XIV + 758 , 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-190-8
1. Geribesleme 2. Amplifikatörler 3. Deneyler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

"Elektronik Devreler" adlı bu kitap, daha önce Yıldız Teknik Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünde ve halen Haliç Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümünde vermekte olduğun derslerin bilgi birikimi ve yaptırmış olduğun laboratuvar deneyleri ve tecrübeleri sonucunda ortaya çıkmıştır.

Bilindiği gibi elektronik, büyük bir gelişme ve değişim içindedir. Bundan dolayı en son yenilikleri ve yöntemleri öğrencilere faydalı olacak şekilde düzenlemeye çalıştım. Bu kitap, daha önce Nobel Yayınevi tarafından yayınlanmış olan "Elektronik" adlı kitabımın bir devamıdır. Dolayısıyla, önce "Elektronik" adlı kitabımın izlenmesi gerekir.

Bu kitap iki temel kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım Elektronik Devreler (Analiz, Tasarım ve Problem) başlığı altında 10 ayrı bölüm şeklindedir. İkinci kısım ise Elektronik Devreler Laboratuvarı (Deney-Rapor) olarak 10 ayrı deney şeklinde düzenlenmiştir.

Buradaki deneyler, "Elektronik" adlı kitabımdaki deneylerin devamı şeklinde daha ileri seviyedeki deneylerdir. Bu kısımda önce, deneyin amacı açıklandıktan sonra, ilgili deney konusunda teorik açıklamalar yapılmıştır. Konu ile ilgili olarak sayısal örnekler çözülmüştür. Yapılacak işlemler başlığı altında ise simülasyon ve deney olmak üzere iki ayrı bölüm bulunmaktadır. Deneye gelmeden önce, Electronic Workbench, Multisim ve Proteus gibi simülasyon programları kullanılarak deneylerin yapılması, gerekli tabloların doldurulması ve ilgili grafiklerin çizilmesi gerekir. Laboratuvarda da gerçek elemanlar kullanılarak aynı deneylerin yapılması ve elde edilen sonuçların karşılaştırmalarının yapılması gerekir. Deney sonunda da ilgili öğretim elemanı tarafından değerlendirilmelidir.

Deneye gelmeden önce her öğrenci deney föyündeki teorik açıklama ve çözülmüş örnekleri okumalıdır. Yapılacak İşlemler başlığı altındaki hesaplama ve simülasyon deneylerini yapacak ve föydeki tablo ve çizelgeleri dolduracaktır. Deneyle ilgili çizelge ve tablolar ise deney esnasında doldurulacaktır.

Deney esnasında öğrencilerin konu ile ilgili bilgilerini geliştirmek ve kontrol etmek amacı ile bazı sorular sorulmalıdır. Sorulara verilecek cevaplar ve deney süresince öğrencilerin tutum ve davranışları değerlendirilerek rapor notuna yansıtılmalıdır.

Öğrenciler belirtilen tüm deneylere katılmak durumundadır. Yapmadıkları bir deneyi dönemin son haftasında yapmaları gerekmektedir. Birden fazla deneye mazeretsiz olarak gelmeyen öğrenci laboratuvardan kalmış sayılır. Laboratuvar haftalık ders programında belirtilen ders saatinde başlar. Deneyin ilk 20 dakikasında girmeyenler yok sayılır.

Öğrenciler, deney esnasında cihaz ve kendi güvenliği ile ilgi tüm kurallara uymalıdır. Yanlış kullanım nedeniyle arızalanacak cihaz ve elemanlardan öğrenci sorumludur. Kurulan deney devresi araştırma görevlisine kontrol ettirilecek ve daha sonra gerilim verilecektir.

Ülkemizin kalkınmasında eğitim ve öğretimin önemi çok büyük olduğundan öğrencilerimize mesleklerini sevdirmeyi, düzenli ve faydalı bilgiler vermeyi ulvi bir görev anlayışı içinde zevkle yapmaktayım. Büyük bir fedakarlıkla hazırlamış olduğun bu kitabın bütün öğrencilerimize ve meslek arkadaşlarıma faydalı olmasını dilerim.

Prof.Dr. Halit PASTACI
Temmuz-2015
İstanbul

.

İÇİNDEKİLER

KISIM 1
ELEKTRONİK DEVRELER
(ANALİZ – TASARIM - PROBLEM)

1. BÖLÜM

GERİBESLEMELİ AMPLİFİKATÖRLER..... 3

1.1. Giriş 3
1.2. Geribeselemeli Devrenin Transfer Fonksiyonu.....4
1.3. Gerilim - Seri Geribeslemesi.....5
1.4. Geribeslemeli Amplifikatörün Analiz Metodu..... 13
1.5. Akım - Paralel Geribeselemesi..... 21
1.6. Akım - Seri Geribeslemesi..... 28
1.7. Gerilim - Paralel Geribeslemesi..... 34
1.8. Geribeslemenin Amplifikatördeki Etkileri..... 41
1.8.1 Amplifikasyon Duyarlılığı..... 41
1.8.2. Frekans Distorsiyonu..... 43
1.8.3 Lineer Olmama Distorsiyonu..... 44
1.8.4 Gürültünün Zayıflaması..... 44

2. BÖLÜM

GERİBESLEMELİ AMPLİFİKATÖRLERİN FREKANS CEVABI VE KARARLILIĞI 47

2.1. Giriş 47
2.2. Geribeslemeli Amplifikatörlerin Frekans Cevabı 48
2.2.1. Tek Kutuplu Transfer Fonksiyonu 48
2.2.2. İki Kutuplu Transfer Fonksiyonu 50
2.2.3 Üç Kutuplu Transfer Fonksiyonu 60
2.3. Çok Kutuplu Amplifikatörün Yaklaşık Analizi 68
2.4. Geribeslemeli Amplifikatörlerin Kararlılığı 82
2.5. Bode Diyagramı 83

3. BÖLÜM

GÜÇ AMPLİFİKATÖRLERİ 95

3.1. Giriş 95
3.2. Güç Amplifimakörü 95
3.3. Genlik Distorsiyonu 97
3.4. A Sınıfı Güç Amplifikatörü 100
3.4.1. A Sınıfı Amplifikatörünün Verimi 101
3.5. B Sınıfı Güç Amplifikatörü 104
3.5.1. B Sınıfı Amplifikatörün Verimi 105
3.5.2. B Sınıfı Amplifikatördeki Distorsiyon 109
3.5.3. B Sınıfı Güç Amplifikatörlerinin Diğer Şekilleri 109
3.6. Ab Sınıfı Güç Amplifikatörü 112
3.7. C, S ve D Sınıfı Amplifikatörler 115
3.8. Soğutma Problemi 116
3.9. Entegre Devre Güç Amplifikatörleri 120

4. BÖLÜM

OPERASYONEL AMPLİFİKATÖRÜN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE YAPISI 121

4.1. Giriş 121
4.2. Operasyonel Amplifikatörün Genel Tanıtımı 122
4.3. Açık Çevrim Gerilim Kazancı 125

4.4. Operasyonel Amplifikatörün Eşdeğer Devresi 126
4.5. Operasyonel Amplifikatörün Yapısı 129
4.5.1. Diferansiyel Amplifikatör 130
4.5.2. Kazanç Katları 140
4.5.3. Buffer ve Seviye Kaydırıcılar 154
4.5.4. Çıkış Katları 157

5. BÖLÜM

OPERASYONEL AMPLİFİKATÖRÜN KARAKTERİSTİKLERİ 163

5.1. Kutuplama, Dengesizlik ve Kayma 163
5.1.1. Giriş Kutuplama Akımı (I_b) 164
5.1.2. Giriş Dengesizlik Akımı (I_{os}) 165
5.1.3. Giriş Kutuplama Akımının Çıkış Gerilimine Etkisi 165
5.1.4. Giriş Dengesizlik Akımının Çıkış Gerilimine Etkisi 167
5.1.5. Giriş Dengesizlik Gerilimi (V_{io}) 169
5.1.6. Kutuplama ve Dengesizlik Geriliminin Azaltılması 172
5.1.7. Kayma (Drift) 173
5.2. Bant Genişliği, Değişim Hızı, Gürültü ve Frekans Kompanzasyonu: 178
5.2.1. Operasyonel Amplifikatörün Frekans Cevabı 179
5.2.2 Küçük İşaret Frekans Cevabı 181
5.2.3. Değişim Hızı (Slev Rate) 184
5.2.4. Çıkış Gerilimindeki Gürültü 186
5.2.5. Dış Frekans Kompanzasyonu 188

6. BÖLÜM

OPERASYONEL AMPLİFİKATÖRÜN UYGULAMA ALANLARI 197

6.1. Eviren ve Evirmeyen Amplifikatör 198
6.1.1. Eviren Amplifikatör 198
6.1.2. Kapasite Bağlantılı Eviren Amplifikatör 203
6.1.3. Eviren Amplifikatör 204
6.2. Gerilim Takipçisi 209
6.2.1. DC Gerilim Takipçisi 209
6.2.2. AC Gerilim Takipçisi 210
6.3. Komparatörler 211

6.3.1. Giriş 211
6.3.2. Basit Komparatör 212
6.3.3. Pozitif Geribesleme 213
6.3.4 741 ve 301 Operasyonel Amplifikatörlü Komparatör 216
6.3.5 710 Komparatörü 217
6.3.6 Hassas Komparatör (111 veya 311) 218
6.3.6. Pencere Detektörü 220
6.4. Diferansiyel, Ölçü ve Köprü Amplifikatörleri 230
6.4.1. Temel Diferansiyel Amplifikatör 230
6.4.2. Uzaktaki Gerilimin Ölçülmesi 231
6.4.3. Geliştirilmiş Diferansiyel Amplifikatör 233
6.4.4. Ölçü Amplifikatörü (Instrumentation Amplifier) 236
6.4.5. Ölçü Amplifikatörü ile Ölçüm 238
6.4.5. Köprü Amplifikatörü 240
6.5. Gerilim-Akım ve Akım-Gerilim Dönüştürücüleri 244
6.5.1. Gerilim-Akım Dönüştürücüsü 244
6.5.2. Akım-Gerilim Dönüştürücüsü 247
6.5. Logaritmik ve Üstel Amplifikatörler 251
6.5.1. Logaritmik Amplifikatör 251
6.5.2. Üstel (Antilogaritmik) Amplifikatör 254
6.5.3. Logaritmik Çarpıcı 255
6.5.4. Diferansiyel Amplifikatörlü Çarpıcı 256

7. BÖLÜM

OPERASYONEL AMPLİFİKATÖRÜN SEÇİLMİŞ UYGULAMALARI 259

7.1. Yüksek Giriş Dirençli DC Voltmetre 259
7.2. Yüksek Giriş Dirençli AC Voltmetre 260
7.3. Zener Diyot - Diyot - Işık Yayan Diyot 262
7.4. Kısa Devre Akım Ölçmeleri 263
7.5. Faz Kaydırma Devresi 266
7.6. Pikap Preamplifikatörü 268
7.7. Ton Kontrolu 269

8. BÖLÜM

ANALOG ÇARPICI 271

8.1. Giriş 271
8.2. Dc Gerilimlerin Çarpımı 272
8.3. Kare Alma Devresi 274
8.4. Frekans Dublörü 274
8.5. Faz Açısı Deteksiyonu 275
8.6. Genlik Modülasyonu 277
8.6.1. Giriş 277
8.6.2. Analog Çarpıcılı Modülatör 278
8.6.3. Standart (AM) Genlik Modülasyonu 280
8.6.4. Standart Demodülatör 283
8.6.5. Dengeli Demodülasyon 286
8.7. Frekans Kaydırma 286
8.7. Analog Bölücü 288
8.8. Karekök Alma Devresi 289

9. BÖLÜM

AKTİF FİLTRELER 291

9.1. Giriş 291
9.2. Alçak Geçiren Filtre 293
9.3. Alçak Geçiren Filtre 295
9.3.1 –40db/Dekad'lık Alçak Geçiren Filtre 296
9.3.2 –60db/Dakad'lık Alçak Geçiren Filtre 298
9.4. Yüksek Geçiren Filtre 299
9.4.1 +20db/Dekad'lık Filtre 300
9.4.2 +40db/Dekad'lık Filtre 302
9.4.3 +60 Db/Dekad'lık Filtre 303
9.5. Bant Geçiren Filtre 308
9.6. Bant Söndüren Filtre 311

10. BÖLÜM

OSİLATÖRLER 313

10.1. Astable Mültivibratör (AMV) 313
10.2. Monostable Mültivibratör (MMV) 315
10.3. Rampa Osilatörü 319
10.4. Üçgen Dalga Osilatörü 323
10.5. Testere Dişi Dalga Osilatörü 329
10.6. Gerilim - Frekans Dönüştürücüsü 333
10.7. Sinüzoidal Dalga Osilatörü 337
10.7.1 RC Osilatörü 338
10.7.2 Hartley ve Colpitts Osilatörü 343
10.7.3 Wien Köprü Osilatörü 345
10.8. Kristal Osilatörler 349

KISIM 2
ELEKTRONİK DEVRELER (DENEY - RAPOR)

DENEY 1

AMPLİFİKATÖRLERİN FREKANS CEVABI 353

1. Amaç 353
2. Açıklamalar 353
2.1. Frekans Cevabı Nedir? 353
2.2. Frekans Cevabının Analizi Yöntemleri 355
2.3. Desibel Tanımı 355
2.4. Köşe Frekansların Hesaplanması 357
2.5. Köşe Frekansların Pratik Yolla Bulunması 360
2.6. Değişik Kazanç Fonksiyonlarının Yarı Logaritmik Düzleme Çizimi 361
2.7. Kaskad Bağlı Katlarda Köşe Frekansın Belirlenmesi 362
2.8. Amplifikatörlerin Alçak Frekans Analizi 364
2.9. Amplifikatörlerin Yüksek Frekans Analizi 374
2.10. Miller-Etkili Kapasite 381

3. Yapılacak İşlemler 383
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 400

DENEY 2

GERİBESLEMELİ AMPLİFİKATÖRLER 403

1. Amaç 403
2. Açıklamalar 403
   2.1. Transfer Fonksiyonu Nedir? 403
   2.2. Amplifikatör Çeşitleri 404
   2.3. Geribesleme Nedir? 407
   2.4. Geribesleme Çeşitleri 408
3. Yapılacak İşlemler 417
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 427

DENEY 3

GÜÇ AMPLİFİKATÖRLERİ 429

1. Amaç 429
2. Açıklamalar 429
   2.1. Güç Amplifikatörü Nedir? 429
   2.2. Güç Amplifikatörülerinin Sınıflandırılması 430
   2.3. Ortak Emetörlü A Sınıfı Güç Amplifikatörü 432
   2.4. Transformatör Kuplajlı A Sınıfı Güç Amplifikatörü 433
   2.5. Genlik Distorsiyonu 435
   2.6. Push-Pull Amplifikatörler 437
3. Yapılacak İşlemler 451
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 458

DENEY 4

AKORTLU AMPLİFİKATÖRLER 461

1. Amaç 461
2. Açıklamalar 461
   2.1. Akortlu Amplifikatörler 462
   2.2. Akortlu ve Diğer Amplifikatörler 462

2.3. Akortlu Amplifikatörlerin Faydaları 464
2.4. Akortlu Amplifikatörler Neden Alçak Frekanslarda Kullanılmaz? 464
2.5. Çift Akortlu Amplifikatörler 465
2.6. C Sınıfı Akortlu Amplifikatörler 466
2.7. C Sınıfı Çalışma 467
2.8. C Sınıfı Çalışma DC ve AC Yükler 468
2.9. C Sınıfı Çalışma Çıkış Gücü ve Verim 469
3. Yapılacak İşlemler 473
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 486

DENEY 5

AKTİF FİLTRELER 489

1. Amaç 489
2. Açıklamalar 489
2.1. Pasif ve Aktif Filtreler Arasındaki Farklar Nelerdir? 489
2.2. Aktif Filtre Çeşitleri 490
2.3. İkinci Dereceli Fonksiyon 492
2.4. Birinci Dereceli Alçak Geçiren Filtre 493
2.4. İkinci Dereceli Alçak Geçiren Filtre 495
2.6. Birinci Dereceli Yüksek Geçiren Filtre 496
2.7. İkinci Dereceli Yüksek Geçiren Filtre 497
2.8. Bant Geçiren Filtre 498
2.9. Bant Durduran Filtre 503
2.10. Tam Geçiren Filtre 506
3. Yapılacak İşlemler 508
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 520

DENEY 6

SİNÜZOİDAL OSİLATÖRLER 523

1. Amaç 523
2. Açıklamalar 523
2.1. Osilatörlerin Temel Prensibi 523
2.2. Faz Kaymalı Rc Osilatörü 525
2.3. Sin-Cos Osilatörü 528

2.4. Üç Fazlı Osilatör 530
2.5. Wien Köprü Osilatörleri 531
2.6. Colpitts Osilatörü 533
2.7. Hartley Osilatörü 535
2.8. Kristal Osilatör 537
2.9. Aktif Filtre Akordlu Osilatör 539
3. Yapılacak İşlemler 541
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 558

DENEY 7

SİNÜZOİDAL OLMAYAN OSİLATÖRLER 561

1. Amaç 561
2. Açıklamalar 561
2.1. 555 Kare Dalga Osilatörü 561
2.2. Faz Kilitleme Çevrimi (Pll) 573
3. Yapılacak İşlemler 576
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 587

DENEY 8

ANALOG KARŞILAŞTIRICILAR 589

1. Amaç 589
2. Açıklamalar 589
2.1. Komparatörler 589
2.1. Opamp ve Komparatörlerin Karşılaştırılması 590
2.3. Eşik Komparatörü 591
2.4. Sıfır Seviye Detektörü 594
2.5. Schmitt Trigger 595
2.6. Kare Dalga Osilatörü 600
2.7. Üçgen Dalga Osilatörü 602
2.8. Testere Dişi Dalga Osilatörü 603
2.9. Gerilim Kontrollü Osilatör 604
3. Yapılacak İşlemler 609
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 622

DENEY 9

OPERASYONEL AMPLİFİKATÖRLER 625

1. Amaç 625
2. Açıklamalar 625
   - 2.1. Operasyonel Amaplifikatörün Karakteristikleri 625
   - 2.2. Operasyonel Amaplifikatörün Lineer DC ve AC Modeli 628
   - 2.3. İdeal Operasyonel Amaplifikatörün Temel Uygulamaları 629
   - 2.4. Operasyonel Amplifikatör Uygulamaları 634
3. Yapılacak İşlemler 658
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 697

DENEY 10

DC GÜÇ KAYNAKLARI 699

1. Amaç 699
2. Açıklamalar 699
   - 2.1. Güç Kaynağının Blok Diyagramı 699
   - 2.2. Doğrultucular 700
   - 2.3. Filtreleme 703
   - 2.4. Yük Gerilimi – Yük Akımı İlişkisi 705
   - 2.5. Gerilim Regülasyon Eğrisinin Elde Edilmesi 705
   - 2.6. Tepe Dalgalanmasının Zayıflatılması 707
   - 2.7. Regülesiz Pozitif ve Negetif Güç Kaynağı 707
   - 2.8. Gerilim Regülasyonu 708
   - 2.9. Zener Diyotlu Paralel Gerilim Regülatörü 708
   - 2.10. Yüksek Akımlı Zener Diyotlu Paralel Gerilim Regülatörü 710
   - 2.11. Seri Akım Regülatörü 711
   - 2.12. Transistörlü Seri Gerilim Regülatörü 713
   - 2.13. Seri Gerilim Regülatörünün Blok Diyagramı 714
   - 2.14. Ayarlı Seri Gerilim Regülatörü 716
   - 2.15. Komparatörlü Seri Gerilim Regülatörü 717
   - 2.16. Entegre Devre Lineer Gerilim Regülatörleri 719
   - 2.16. Entegre Devre Üç Uçlu Lineer Gerilim Regülatörleri 725
3. Yapılacak İşlemler 732
4. Gerekli Cihaz ve Elemanlar 755

KAYNAKLAR 757

KAYNAKLAR

1 Dennis Feucht, **Analog Circuits Design,** 2010

2 Dennis Feucht, **Designing Amplifier Circuit,** 2010

3 D . V . Bugg, Taylor & Francis, **Electronics Circuits, Amplifiers and Gates,** 2006

4 Donald A. Neamen, **Microelectronics: Circuit Analysis and Design, 2010**

5 Halit Pastacı, **Çözümlü Elektronik, Lojik Devre, Bilgisayar Problemler,** 1991

6 Halit Pastacı, **Elektronik Devre Tasarımı I,** 1986

7 Halit Pastacı, **Elektronik Devreler,** 1998

8 Halit Pastacı, **Elektronik, Analiz – Tasarım,** 1997

9 Harry Kybett and Earl Boysen, **All New Electronics, Self-Teaching Guide,** 2008

10 Hayt/Neudeck, **Electronic Circuit Analisys And Desing,** 1984.

11 John Linsley Hood, **Audio electronics,** 1998

12 Michael Tooley, **Electronic circuits : fundamentals and applications,** 2006

13 Millman J., Chistos C. Halkias, **Integrated Electronics,** 1987

14 Millman J., **Mıcro-Electronıcs,** 1979

15 Neil Storey, **Electronics : a systems approach,** 2006

16 Nihal Kularatna, **Electronic Circuit Design,** 2008

17 Robert Boylestad, Louis Nashelsky, **Electronic Devices and Circuit Theory**, 2008

ELEKTRONİK ÖLÇME VE GÖRÜNTÜLEME TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Bahattin KARAGÖZOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 1224
Mühendislik-Teknik No. : 107
ISBN: 978-605-320-128-1
©1. Basım, Mayıs 2015

ELEKTRONİK ÖLÇME VE GÖRÜNTÜLEME TEKNİKLERİ
Prof. Dr. Bahattin KARAGÖZOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörleri: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz - kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sokak No.: 17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karagözoğlu, Bahattin.
Elektronik Ölçme ve Görüntüleme Teknikleri
Prof. Dr. Bahattin KARAGÖZOĞLU
1. Basım, xx+577 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-128-1
1. Elektronik ölçme 2. Görüntüleme 3. Devre elemanları 4. Ölçü aletleri 5. Güç kaynakları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Mühendislik, çoğunlukla iyi tanımlanmamış sistemlerle ilgili kapsamlı ve karmaşık problemleri çözmek için metodik bir yaklaşım ve pratikte çalışan bir şeyler üretmeyi amaçlayan uygulamalı bir bilimdir. Aynı zamanda "başkalarının 5 liraya yaptığı bir işin daha iyisini 3 liraya yapmak" şeklinde özetlenebilecek bir ödünleşme sanatıdır. Bunu yaparken de ekonomiyi, toplum düzenini, çevreyi bozmamak ve yıpratmamak gerekir. Mühendislik pazarı ve onun zorladığı rekabet koşulları mühendislerin sürekli ürünler ve hizmetler ortaya çıkarmalarını gerektirir. Problem çözme, gerçek (veya algılanan) bir eksikliği gidermeye dayalı olmalıdır; bir veya daha fazla yeni varlıklara olan bir ihtiyaç belirlenerek yeni ve geliştirilmiş bir yeteneğin elde edilmesi istek ve arzusu ile başlar. Sonra 5T ile ifade edebileceğimiz tahayyül (fikir kurma), tasavvur (kafada canlandırma – tasarlama), tahakkuk (gerçekleştirme), tenkit (öz eleştiri) ve teslim (sonucu ilgililere sunma) aşamalarını kapsayan bir süreç sonunda problem çözülmüş olur.

Mühendislik uygulamaları her aşamada değişik elemanların tasarım, inşa ve testini gerektirir. Çoğu durumda, bir şirketin başarısı rutin mühendislik uygulamalarına değil, tasarımın kuvvetine, ortaya çıkan ürüne müşterinin duygusal tepkisine ve sosyal uygunluğuna bağlı olacaktır. Mühendislik eğitiminde hala teori merkezli ders kitapları okutulmakta olup öğrencileri büyük ölçüde gerçek dünya problemleri için hazırlıksız bırakmaktadır. Bu durumun farkında olan çoğu eğitim kurumlarında mühendislik programları mühendislik tasarımına güçlü bir vurgu yapacak şekilde yeniden düzenlenmektedir. Ancak, öğrenciler genellikle bunun gerçekten ne anlama geldiğini anlamakta veya derslikle gerçek hayat arasındaki bağlantıyı kurmakta zorlanmaktalar ve bu nedenle de ilk işlerinde piyasanın beklentilerine cevap verememektedirler. Durumu kurtarmak için farklı disiplinlerin öğrencilerinin ekip olarak bir araya gelip çok yönlü,

açık uçlu, gerçek dünya projeleri üzerinde çalışarak mühendisliğin tasarım, inşa ve test öğelerini iyi kavramaları gerekmektedir.

Kitapta dokuz bölüm ve dört ek bulunmaktadır. Her bölümün başında kuş bakışı sağlayan bir içindekiler kısmı ile öğrenim hedefleri vardır. Bölüm sonunda da konuları özetlemeye ve kavramaya yardımcı olacak özet sorular, çoğu bölümlerde çözülmüş örnek sorular ve genel sorular ile bölüm içine serpiştirilmiş örnekler ve zihinsel çalışma soruları bulunmaktadır. Bölümler farklı konulara yöneldiğinden her bölümün sonuna o bölümle ilgili kaynaklar konmuş ve kitabın sonunda tüm bölümlere örnek teşkil edecek genel kaynaklar verilmiştir. Kitapta yalın ve anlaşılır bir dil kullanılmaya özen gösterilmiş ve kullanılan teknik terimlerle ilgili bir İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce lügatçe eklenmiştir.

Mühendisler tasarımda kullanılan elemanların tiplerinin, uygulamalarının ve sınırlamalarının farkında olmalıdırlar. Bölüm 1 elektrik ve ilgili diğer mühendislik dallarının özelliklerini ve faaliyet alanlarının tanımlarını kapsayan bir giriştir. Kariyer fırsatları ve ortaya çıkan yeni uygulama alanları da kısaca tanıtılmaktadır. Sonunda, mühendislikte kullanılan nicelikler, birimler ve standartlar verilmektedir. Bölüm 2 temel elektrik mühendisliği bileşenleri ile ilgilenir. İlk olarak elektrik enerji kaynaklarını, elektrik akımının iletimini ve iletkenleri sunar. Ardından, elektrik mühendisliği uygulamalarında kullanılan direnç, kondansatör, indüktans ve transformatörlerin ticari standartları, model denklemleri, sınırlamaları ve seçim kriterleri dâhil olmak üzere pratik bir görünümü sunar. Bu elemanların pasif devre elemanları olarak ve algılayıcı olarak kullanımlarını tartışır. Bunlara ek olarak memristör ve süperkondansatör gibi gelişmekte olan yeni eleman teknolojileri de kısaca tanıtılmaktadır.

Mühendisler bir sorunu tanımlamak için dikkatli gözlemler yapmak zorundadırlar. Ayrıca tasarım süresince yaptığı çalışmalarda kullandığı ve geliştirdiği ara ürünleri ve nihai ürünü test etmelidir. Tüm bu faaliyetler; verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması tasarlama ve deneyler gerektirir. Bölüm 3 ölçüm ilkeleri, deney tasarımı, ölçüm ile hatalarının değerlendirilmesi ve belirsizlik analizleri ile ilgilidir. Bölüm 4'te analog ve Bölüm 5'te sayısal ölçü aletleri kullanılarak elektriksel büyüklüklerin ölçümü anlatılmaktadır. Bu kapsamda gerilim, akım, direnç, zaman, frekans ve elektrik gücü ölçmek için kullanılan araçlar teknolojik ayrıntıları, doğru kullanım yöntemleri ve sınırlamaları ile birlikte sunulmaktadır. Yaygın kullanılan analogdan sayısala ve sayısaldan analoğa çevirme yolları, ilgili devre yapıları ve çalışma ilkeleri tartışılmaktadır.

Dalga şekli ve resim görüntüleme cihazları Bölüm 6'da işlenmektedir. Osilografik ölçüm görüntüleme teknikleri ile osiloskop işlemlerinin temel İlkeleri kısaca tartışılıp ayrıntılar Ek-C'ye bırakılmıştır. Sayısal depolamalı osiloskoplar

ve sanal aletler kullanıcıya yetecek düzeyde sunulmaktadır. Ardından, resim ekranının ilkesi ayrıntılı olarak ele alındıktan sonra çeşitli çağdaş görüntü teknolojileri üzerine kısa bir sunum yapılmıştır.

Bölüm 7, elektrik enerji kaynakları, aydınlatma ve elektriksel emniyet konularını kapsar. Doğrusal regüleli güç kaynakları ayrıntılı olarak sunulduktan sonra anahtar-regüleli güç kaynakları özetlenip yararları belirtilmektedir. Pillerin ilkeleri, kategorileri ve türleri kullanıcı açısından irdelenmiş olup pil kapasitesi, pil ve akü bakımı ile belirli bir uygulama için gerekli pilinin seçimi konuları tartışılmıştır. Elektrik, modern yaşamın gücüdür ve en çok kullanıldığı alan olan aydınlatma konusu kullanıcıya yetecek detayda verilmektedir. Ancak, elektriğin yanlış kullanımı, insan hayatını tehlikeye atabilir ve mal kaybına neden olabilir. Bölümde bu nedenle, elektrik şokları önleme yolları dâhil olmak üzere, elektriksel emniyet üzerine kapsamlı bir kısım içermektedir.

Son iki bölüm olan Bölüm 8 ve Bölüm 9 sırasıyla ölçme teknolojilerinin sıcaklık ve mekanik niceliklerini belirlemekle ilgili uygulamalarını içerirler. Bölüm 8'de, ilk olarak sıcaklık ölçümü ilkeleri ve standartları ile ölçüm cihazları belirtilmektedir. Isıl çiftlerin (termokapl) ilkeleri ve onlarla yapılan endüstriyel sıcaklık ölçümü uygulamaları, termistör termometre ile termistörün sınırlamaları ve doğrusallaştırma düzenleri de dâhil olmak üzere anlatılmaktadır. Son olarak, kızılötesi algılayıcılar ve pirometreler kullanarak yapılan sıcaklık ölçümleri tanıtılmaktadır. Bölüm 9'da yer değiştirme algılayıcıları hakkında kısa bir giriş ile başlayıp gerilme ölçerler ve köprü devrelerini detaylı anlatılmaktadır. Yeni tip bir basınç algılayıcısı olan kuantum tünelleme bileşikleri kısaca tanıtılmaktadır. Akış ölçümünün temel ilkeleri ile mekanik ve elektronik debimetreler fiziksel çalışma ilkeleri ve uygulamaları ile birlikte verilmektedir. Son olarak lazer tabanlı yer değiştirme ölçmeleri ele alınmaktadır.

Kitaptaki ana bölümleri destekleyici üç ek bulunmaktadır. Nicelikler, birimler ve standartlar Ek-A'da verilmektedir. Kitapta, aksi belirtilmediği takdirde, MKS birim sistemi kullanılmaktadır. Ek-B'de birçok elektronik ölçme cihazının gerçekleştirilmesinde mühendislerin temel yapı taşı olarak kullandıkları işlemsel kuvvetlendiriciler hakkında özet bilgi bulunmaktadır. Ek-C piyasada mevcut görsel teknolojilerin makul bir sunumunu ve çalışma ilkelerinin kapsamlı bir özetini içerir. Kitabın ekonomik olabilmesi için şekiller gri tonlamalı olarak düzenlenmiş, ancak mutlaka renkli olması gerekenler Ek-D'de verilmiştir.

Kitabın yazılma fikri Suudi Arabistan'ın Cidde kentindeki Kral Abdulaziz Üniversitesi, Elektrik ve Bilgisayar Mühendisliği (EBM) Bölümündeki 2000 – 2012 yılları arasında yürüttüğümüz Mühendislik ve Teknoloji Akreditasyon Kurulu (ABET) akreditasyon çalışmaları sırasında mühendislik eğitimi alanında en

büyük sıkıntının mühendislik tasarımında olduğunu görmemizle doğdu. Sorun irdelendikten sonra "Elektrik Mühendisliği Teknolojileri" adı altında zorunlu bir 3. sınıf dersi konuldu ve dersin sorumluluğu da bana verildi. Derste doğrudan kullanabileceğim bir ders kitabı bulunmadığından ders notları hazırlandı ve zaman içinde bir ders kitabına dönüştürüldü. Kitabın müsveddesini gören Türk meslektaşlarım bu konuda Türkiye'de de bir boşluk olduğunu belirttiler ve Türkçe olarak da basılmasının çok yararlı olacağını belirttiler. Talep üzerine Cidde'de basılan İngilizce kitabı temel alarak elinizdeki Türkçe kitabı yazdım.

Ders notlarının toparlanması ve kitap haline getirilmesi çabalarıma malzeme vererek, değerlendirme ve tenkit yaparak katkıda bulunan Cidde'deki ve Türkiye'deki çalışma arkadaşlarıma şükranlarımı sunuyorum. Kitabın yazılmasında, düzenlenmesinde ve basımında çok değerli teşvik, destek ve katkılarından dolayı üstatlarım Yusuf Kaya Gülüt ve Zekâi Şen'e, kitabın müsveddesini çok dikkatli okuyup imla ve benzeri düzeltmeleri yapan Mesut Geren'e ve özenle kitabın dizgisini yapan Ahmet Baydar'a teşekkürü borç bilirim. Yüce Allah'tan bize Kendisinin istediği şekilde yaşamayı nasip etmesini, bizi sevmesini, sevdirmesini ve sevindirmesini niyaz ederim. Şüphesiz O her şeyi bilendir.

Bahattin Karagözoğlu

Soğanlık Yeni Mahalle, Kartal,
İstanbul, Ocak 2015

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: ELEKTRİK MÜHENDİSLİĞİNİN FAALİYET ALANLARI 1
ÖĞRENME HEDEFLERİ 1
1.1 ELEKTRİK MÜHENDİSLİĞİ BİLİM DALLARI 2
Elektrik Mühendisliği Tanımı 2
Elektronik ve Haberleşme Grubu 4
Bilgisayar Mühendisliği Grubu 5
Biyomedikal Mühendisliği veya Tıp Elektroniği Grubu 5
1.2 ELEKTRİK MÜHENDİSLİĞİNİN MUHTELİF FAALİYET ALANLARI 7
Mekatronik 7
Aviyonik – Havacılık Elektroniği 10
Biyomedikal Mühendislik Uzantıları 10
Bilişsel Radyo 12
Fiber Optik İletişim Sistemleri 13
1.3 NİCELİKLER, BİRİMLER VE STANDARTLAR 16
Temel ve Türetilmiş Birimler 17
Standartlar 17
Önekler 19
1.4 SORULAR 20
Özet Soruları 20
Çoktan Seçmeli Sorular 21
Genel Sorular 22
1.5 KAYNAKÇA 22
Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar 22

BÖLÜM 2: ELEKTRİK MÜHENDİSLİĞİNİN TEMEL YAPI TAŞLARI 25
ÖĞRENİM HEDEFLERİ 26

2.1 ENERJİ KAYNAKLARI 27
Atom ve Atomiçi Parçacıklar 27
Elektrik 28
Elektrik Enerjisinin Üretimi 33
Elektrik Enerjisinin İletimi ve Dağıtımı 34
2.2 İLETKENLER VE YALITKANLAR 36
Tanımlar 36
Tel İletkenler 37
Tel İletkenlerin Özellikleri 45
2.3 DİRENÇLER 51
Tanım ve Kullanım 51
Sabit Dirençler Türleri 52
Ayarlı Dirençler 58
Dirençlerin Markalanması 60
Tercih Edilen Değerler 64
Dirençlerin Güç Değerleri 65
Dirençlerin Yüksek Frekanslarda Davranışları 67
Dirençlerde Gürültü 68
Hata Türleri 69
2.4 KONDANSATÖRLER 70
Tanım ve Kullanım 70
İdeal Olmayan Davranışlar 74
Kondansatör Tipleri 77
Kondansatörlerin Uygulamaları 81
Kapasitif Algılama 85
Tehlikeler ve Güvenlik 87
Süperkondansatörler: Elektrikli Çift-Katmanlı Kondansatörler 88
Elektretler 89
2.5 İNDÜKTÖRLER 91
Tanım ve Kullanım 91
İndüktör Çeşitleri 94
Elektrik Devrelerinde İndüktörler 98
2.6 TRANSFORMATÖRLER 100
Tanım ve Kullanım 100
Çalışma ve Pratik Noktalar 102
2.7 MEMRİSTÖRLER (HAFIZALI DİRENÇLER) 105
Tanım 105

Memristörlerin Uygulama Alanları 107
2.8 SORULAR 109
Özet Soruları 109
Çoktan Seçmeli Sorular 112
Genel Sorular 116
2.9 KAYNAKÇA 117
Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar 117
Faydalı Web Siteleri 117

BÖLÜM 3: ÖLÇME VE HATA 119
ÖĞRENİM HEDEFLERİ 119
3.1 GİRİŞ 120
3.2 ÖLÇÜ ALETLERİNİN ÖZELLİKLERİ 121
Terimlerin Tanımları 121
Statik Kalibrasyon 122
Doğruluk ve Hassasiyet 122
Hassasiyete karşı Doğruluk 125
Anlamlı Rakamlar 126
Hata Tipleri (Belirsizlikler) 128
3.3 ÖLÇÜLEN VERİNİN ANALİZİ 130
Aritmetik Ortalama 131
Ortalamadan Sapmalar 132
Hataların Olasılığı 133
Bazı MS Excel Fonksiyonları 136
Rastgele Hataların Belirlenmesi 137
3.4 BELİRSİZLİK ANALİZİ 139
Belirsizliğin Matematiksel Analizi 139
3.5 DENEYSEL YÖNTEM 147
Mühendislik ve Tasarım 147
Deneye İhtiyaç 149
Deneyin Tasarımı 151
Optimizasyon (Eniyileme) 152
Önemli Hatırlatma 154
3.6 SORULAR 154
Özet Sorular 154
Çözülmüş Örnekler 156
Genel Sorular 159
3.7 KAYNAKÇA 165

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar 165
Faydalı Web Siteleri 165

BÖLÜM 4: ELEKTRİKSEL DEĞERLERİ ANALOG ÖLÇME CİHAZLARI 167
ÖĞRENİM HEDEFLERİ 168
4.1 ÖLÇÜM İLKELERİ 168
4.2 ÖLÇÜ ALETLERİNDE HAREKETLİ BOBİN KULLANIMI 170
Elektromanyetik Torkun Bir Yay Torku ile Dengelenmesi 170
Galvanometre 173
4.3 HB MERKEZLİ ÖLÇÜ ALETLERİ 174
Analog Elektrikli Ölçü Aletlerinde Hareketli Bobin 174
Temel DA Ampermetre 175
Kademeli (Multi-Range) Ampermetreler 176
Temel DA Voltmetre 177
Kademeli (Multi-Range) Voltmetreler 179
Ohm ve VOM Metreler 181
4.4 YÜKLEME HATALARI 182
Cihaz Yüklemesi 182
Ampermetrelerdeki Yükleme Hataları 183
Voltmetrelerde Yükleme Hataları 184
4.5 ALTERNATİF AKIM VOLTMETRELERİ 187
Ortalama ve RMS Değerler 188
Tam Dalga Doğrultucu 189
Şekil Katsayısı ve Dalga Şekli Hataları 190
Pens (Clamp-On) Metreler 196
Gerçek RMS Metreler 197
4.6 ELEKTRİK ENERJİSİ ÖLÇÜMLERİ 199
Elektrik Enerjisinin Kullanımı 199
Elektrik Gücünün Ölçülmesi 204
Elektrik Enerjisi Ölçme Cihazları (Sayaçları) 205
4.7 SORULAR 216
Özet Sorular 216
Hareketli Bobinli Cihazlarla İlgili Örnek Çözümler 217
Çözümlü Sorular 223
Genel Sorular 223
4.8 KAYNAKÇA 224
Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar 224
Faydalı Web Siteleri 224

BÖLÜM 5: ELEKTRİKSEL DEĞERLERİ SAYISAL ÖLÇME CİHAZLARI 225
ÖĞRENİM HEDEFLERİ 226
5.1 ELEKTRONİK SAYAÇLAR 227
Elektronik Sayaçlar ve Sayısal (Dijital) Voltmetrelerle Osiloskopun Karşılaştırılması 227
Zaman ve Frekans Ölçmeleri 228
Elektronik Ölçü Aletlerinde Sıkça Kullanılan Elemanlar 229
Sayacın Frekans Modunda Çalışması 232
Sayacın Periyot Modunda Çalışması 234
Sayacın Zaman Aralığı Modunda Çalışması 235
Sayaçlarla Yapılan Ölçmelerde Hatalar 236
Dönel Hız Ölçümü 238
5.2 ANALOGTAN SAYISAL ÇEVİRME 239
Sayısaldan Analoğa Çeviriciler (Digital to Analog Converters – DAC). 240
Örnekleme ve Nicelime (Kuvantalama) 243
İntegral Tipi Analogdan Sayısala Çeviriciler 248
Sayıcı Tipi Analogdan Sayısala Çeviriciler 252
Paralel Tip Analogtan Sayısala Çeviriciler 257
ADC Tiplerinin Karşılaştırılması 261
5.3 SAYISAL (DİJİTAL) VOLTMETRE (DVM) 262
Kullanımı, Avantajları ve Çalışması 262
Çift Eğimli İntegral Tipi DVM 265
5.4 SORULAR 268
Özet Sorular 268
Cevaplı Sorular 269
Genel Sorular 270
5.5 KAYNAKÇA 272
Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar 272
Faydalı Web Siteleri 272

BÖLÜM 6: DALGA ŞEKLİ VE RESİM GÖRÜNTÜLEME CİHAZLARI 275
ÖĞRENİM HEDEFLERİ 276
6.1 DALGA ŞEKLİ GÖSTERME CİHAZLARI 277
Bir Osiloskopun Çalışma İlkeleri 278
Bir Osiloskopun Basitleştirilmiş Blok Şeması 279
6.2 TEMEL OSILOSKOP İŞLEMLERİ 280
Elektron Saptırma Yöntemleri 280
Süpürme Modunda Çalışma 282

6.3 ÇOK İZLİ OSİLOSKOPLAR 293
6.4 SAYISAL DEPOLAMALI OSİLOSKOPLAR (SDO) 295
SDO'nun Gerekliliği ve Yararları 295
Çalışma İlkeleri 296
Güncel Eğilimler 297
6.5 SANAL ALETLER 298
Tanımlar 298
Sanal Aletlerin Bileşenleri 299
Tasarım İçin Sanal Aletler 300
6.6 RESİM GÖRÜNTÜLEME 302
Renkler ve Görüntü 302
Resmin Oluşturması ve Sunumu 304
Katot Işın Tüpü (CRT) 305
Sıvı Kristaller 306
Ekranın Boyanması 308
Gelişen Görüntü Teknolojileri 310
Elektronik Kâğıt 315
6.7 SORULAR 317
Özet Sorular 317
Çözüm Örnekleri 318
Genel Sorular 321
6.8 KAYNAKÇA 327
Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar 327
Faydalı Web Siteleri 327

BÖLÜM 7: ELEKTRİK ENERJİSİNİN KAYNAKLARI VE AYDINLATMA 329
ÖĞRENİM HEDEFLERİ 330
7.1 LİNEER REGÜLELİ GÜÇ KAYNAKLARI 331
Tanımlar 331
Bir Güç Kaynağındaki AA Şebeke Hattı Elemanları 334
Doğrultucular 338
Düzgünleştirici Süzgeçler 342
Doğrusal (Lineer) (Disipatif - Yitirici) Regülatörler 346
Regülatörün Bozulması Durumunda Devrelerin Korunması 350
7.2 ANAHTAR-REGÜLELİ (ANAHTARLAMALI) GÜÇ KAYNAĞI 351
Doğrusala Karşı Anahtarlamalı Güç Kaynağı 351
Çalışma İlkeleri 352
Anahtarlamalı Güç Kaynağının Genel Planı 353

Anahtarlamalı Güç Kaynağının Doğrultucuları ve Süzgeçleri 353
Anahtarlamalı Regülatör Yapılandırmaları 357
Anahtarlamalı Kaynakların Avantaj ve Dezavantajlarına Genel Bir Bakış 359
Güç Kaynakları ile İlgili Soruları Çözmede Kullanılabilecek Formüllerin Özeti 360
7.3 PİLLER 361
Çalışma İlkeleri 361
Birincil (Primer - Atılabilir) Piller 363
İkincil (Sekonder) Piller 366
Pil Kapasitesi 367
Pillerin Bakım ve Korunması 372
7.4 AYDINLATMA 374
Işık Kaynaklarına Genel Bir Bakış 374
Akkor Lamba 375
Floresan Lamba 376
LED Lambalar 380
Lambaların Karşılaştırılması 383
7.5 ELEKTRİKSEL EMNİYET 387
Elektriksel Emniyetin Kapsam ve Amacı 387
Elektrik Şoku Nedir? 388
Elektrik Şoku Nasıl Oluşur? 391
Elektrik Şoku Nasıl Önlenir? 392
Ev ve İşyerlerinde Elektriksel Emniyet 397
7.5 SORULAR 402
Özet Sorular 402
Güç Kaynakları Üzerine Alıştırmalar 404
Piller Üzerine Alıştırmalar 407
Elektriksel Emniyet Üzerine Alıştırmalar 410
7.6 KAYNAKÇA 413
Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar 413
Faydalı Web Siteleri 414

BÖLÜM 8: SICAKLIK ÖLÇÜMÜ 415
ÖĞRENİM HEDEFLERİ 416
8.1 TEMEL İLKELER 417
Sıcaklık Tanımı 417
Sıcaklık Ölçekleri (Skalaları) 417

Referans Sıcaklıklar 418
8.2 SICAKLIK ÖLÇÜM CİHAZLARI 418
Isıl Çiftler (Termokapıllar) 419
Direnç Tipi Sıcaklık Ölçerler 419
Radyasyon Detektörleri (Kızılötesi Algılayıcılar) 422
Tümleşik Devre (I.C.) Algılayıcılar 423
İki Metalli (Bimetalik) Cihazlar 424
Sıvı Genleşme Cihazları 424
Kimyasal (Durum Değişimi) Algılayıcıları 425
Uygulamada Kullanılan Sıcaklık Ölçüm Cihazlarının Karşılaştırılması 425
8.3 ISIL ÇİFTLERLE SICAKLIK ÖLÇÜMÜ 426
Çalışma İlkeleri 426
Isıl Çiftlerin Deneysel (Ampirik) Yasaları 428
Bir Sayısal (Dijital) Voltmetre (DVM) ile Isıl Çift Gerilimini Ölçme..... 429
Referans Bağlantısı 430
Referans Devresi: Buz Banyosuz Harici Referans Bağlantısı 433
Buz Banyosuz Harici Referans Bağlantısı 434
Isıl Çift Neden Kullanılır? 436
Isıl Çift ve Sıcaklık Ölçümü Örnekleri 437
8.4 TERMİSTÖRLERLE SICAKLIK ÖLÇÜMÜ 441
Çalışma İlkeleri 441
Termistörün Doğrusallaştırılması 442
Termistör Termometresi 444
8.5 IR ALGILAYICILAR VE PİROMETRELERLE SICAKLIK ÖLÇÜMÜ 447
Kızıl Ötesi (IR) Sıcaklık Ölçme İlkeleri 447
IR Sıcaklık Ölçümlerini Etkileyen Etkenler 451
Kızılötesi Termometreler 452
Pirometreler 455
8.6 SORULAR 458
Özet Sorular 458
Çözümlü Sorular 460
Genel Sorular 462
8.7 KAYNAKÇA 464
Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar 464
Faydalı Web Siteleri 464

BÖLÜM 9: MEKANİK DEĞERLERİN ÖLÇÜMÜ 465
ÖĞRENİM HEDEFLERİ 466

9.1 GİRİŞ 467
9.2 YER DEĞİŞTİRME ALGILAYICILARI 467
Direnç Algılayıcılar 468
İndüktif Algılayıcılar 468
Kapasitif Algılayıcılar 470
Piezoelektrik Algılayıcılar 472
9.3 GERİNİM ÖLÇERLER (STRAIN GAGES) (GAUGES) 475
Mekanik İlkeler 475
Gerinim Ölçer Telin Elektriksel Direnci 477
Bağlanmış ve Bağlanmamış Gerinim Ölçerler 479
9.3 WESTON KÖPRÜSÜ 482
Kullanım 482
Devre Düzeni 482
Sıfır Modunda Çalışma 483
Sapma Modunda Çalışma 484
9.4 GERİNİM ÖLÇERLER İÇİN KÖPRÜ DÜZENLERİ 486
Tek Aktif Elemanlı Köprü (Çeyrek Köprü) 486
İki Aktif Elemanlı Köprü (Yarım Köprü) 490
Dört Aktif Elemanlı Köprü (Tam Köprü) 492
Genelleştirilmiş Enstrümentasyon Sistemi 493
9.5 YENİ BASINÇ ALGILAYICILARI 493
Kuantum Tünelleme Bileşikleri 493
Uygulamalar 495
9.6 AKIŞ ÖLÇÜMLERİNİN TEMEL ŞARTLARI 496
Ölçülen Nicelikleri Tanımları 496
Akış Tipleri 497
Akış Ölçümleri Türleri 498
9. 7 MEKANİK TİP AKIŞ ÖLÇMELERİ 499
Hedef Akış Ölçerleri (Debimetreleri) 499
Basınç Farkı Tipi Akış Ölçerler 500
DP Verici Tipleri 501
Mekanik Debimetreler 501
9.8 ELEKTRONİK AKIŞ ÖLÇERLER 503
Elektromanyetik Debimetreler 503
Vorteks / Girdap Tipi Debimetreler 505
Ultrasonik Debimetrelerin İlkeleri 506
İletim Süresi Farkı Tip Ultrasonik Debimetreler 507

Doppler Etkisi Tip Ultrasonik Debimetreler 508
9.9 LAZERLİ YERDEĞİŞTİRME ÖLÇMELERİ 510
Lazer Nirengi Algılayıcıları 510
Lazer Dopplerle Hız Ölçmeleri 512
9.10 SORULAR 515
Özet Sorular 515
Çoktan Seçmeli Sorular 518
Çözümlü Sorular 519
Genel Sorular 522
9.11 KAYNAKÇA 526
Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar 526
Faydalı Web Siteleri 527

EKLER 529
A – NİCELİKLER, BİRİMLER VE STANDARTLAR 529
A.1 Temel ve Türetilmiş Birimler 529
A.2 Standartlar 533
B – İŞLEMSEL KUVVETLENDİRİCİLER 535
B.1. Özellikleri ve Op-Amp Kullanan Temel Kuvvetlendirici Yapıları .. 535
B.2 Eviren Kuvvetlendiriciler 537
C – GÖRSEL EKRANLAR 538
C.1 Görsel Ekran Tipleri 538
C.2 Katot Işın Tüpü (Cathode Ray Tube - CRT) 539
C.3 Önemli Osiloskop Devreleri 548
Tetikleme ve Zaman-Tabanı Devreleri 551
C.4 Katot Işın Tüpü (CRT) Tabanlı Resim Ekranları 555
C.5 Sıvı Kristal Ekranlar 556
D – KONULARI DESTEKLEYİCİ ŞEKİLLER 558
FAYDALANILAN KAYNAKLAR 561

LÜGATÇE 563

DİZİN 573

3. Piko hangi mühendislik birimi katsayısını ifade etmek için kullanılır?
   a. 10^{12}
   b. 10^{-15}
   c. 10^{-12}
   d. Kondansatörde elektrik yükü

Genel Sorular

1. Yedi temel uluslararası birimi (SI) ve tespit ettikleri miktarları (fiziksel büyüklükleri) belirtiniz.

1.5 KAYNAKÇA

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar

R. Adhami, P.M. Meenen, D. Hite, *Fundamental Concepts in Electrical and Computer Engineering with Practical Design Problems*, Universal Publishers, 2nd ed., 2007.

W. M. Saltzman, *Biomedical Engineering: Bridging Medicine and Technology*, Cambridge University Press, 2009

J. Enderle, J. Bronzino, *Introduction to Biomedical Engineering*, Academic Press, 3rd ed., 2011

J. Dyro, *Clinical Engineering Handbook*, Academic Press, 2004

W. Bolton, *Mechatronics: A Multidisciplinary Approach*, Prentice-Hall, 4th ed., 2009

R. N. Jazar, *Theory of Applied Robotics: Kinematics, Dynamics, and Control*, Springer, 2nd ed., 2010

N. Maluf and K. Williams, *An Introduction to Microelectromechanical Systems Engineering*, Artech House Print on Demand, 2nd ed., 2004

Ki Bang Lee, *Principles of Microelectromechanical Systems*, Wiley-IEEE Press, 2011

V. Kaajakari, *Practical MEMS: Design of microsystems, accelerometers, gyroscopes, RF MEMS, optical MEMS, and microfluidic systems*, Small Gear Publishing, 2009

J. D. Halderman, *Automotive Electricity and Electronics*, Prentice Hall; 2nd ed., 2008

A. Helfrick, *Principles of Avionics*, Avionics Communications Inc., 6th ed., 2009

R.P.G. Collinson, *Introduction to Avionics Systems*, Springer, 3rd ed., 2011

M.M. Maheu, P. Whitten and A. Allen, *E-Health, Telehealth, and Telemedicine: A Guide to Startup and Success*, Jossey-Bass Health Series, 2001

R.A. Cooper, H. Ohnabe, D.A. Hobson (eds), *An Introduction to Rehabilitation Engineering*, Taylor and Francis, 2006

D.V. Knudson, *Fundamentals of Biomechanics*, Springer, 2nd ed., 2012

L. Doyle, *Essentials of Cognitive Radio*, Cambridge University Press, 2009

G.P. Agrawal, *Fiber-Optic Communication Systems*, Wiley, 4th ed., 2010

Faydalı Web Siteleri

(En son 21 Haziran 2012'de ziyaret edilmiştir)

http://en.wikipedia.org/wiki/Electrical_engineering

http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_engineering

http://www.techopedia.com/definition/25933/computer-engineering

http://www3.imperial.ac.uk/pls/.../1/51182.PDF

http://en.wikipedia.org/wiki/Clinical_engineering

http://www.mcgs.ch/mechatronics_definition.html

http://www.robotics.utexas.edu/rrg/learn_more/history/

http://www.vernon.eu/courses/David_Vernon_Short_Intro_to_Robotics_and_AI.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/Microelectromechanical_systems

https://www.mems-exchange.org/MEMS/what-is.html

http://en.wikipedia.org/wiki/Automotive_engineering

http://www.bu.edu/ece/undergraduate/is-electrical-computer-engineering-right-for-me/automotive-industry/

http://en.wikipedia.org/wiki/Avionics

http://soliton.ae.gatech.edu/people/ejohnson/ae1350-Fall2007/16.avionics.pdf

http://ams-02project.jsc.nasa.gov/life_cycle/CDR_May2003/Doc_Index/4.1-avionics_overview.pdf

http://www.ehealthinfo.gov.au/

http://www.jmir.org/2001/2/e20/

http://www.openclinical.org/e-Health.html

http://www.engenhariadereabilitacao.net/arquivo/Brochura_CNERAustraliano.pdf

http://www.ccer.org/_public/site/files/documents/Assistive%20Technology.pdf

http://www.brianmac.co.uk/biomechanics.htm

http://biomechanics.uoregon.edu/obl/articles/biomechanics_chapter.pdf

http://homepage.mac.com/wis/Personal/lectures/biomechanics/BiomechanicsLectures.pdf

http://www.mprg.org/people/gametheory/files/Chapter%201.pdf

http://www.sdrforum.org/pages/documentLibrary/documents/SDRF-06-P-0009-V1_0_0_CRWG_Defs.pdf

http://www.radio-electronics.com/info/rf-technology-design/cognitive-radio-cr/technology-tutorial.php

http://www.ias.ac.in/pramana/nd2001/os2.pdf

http://www.worldscibooks.com/etextbook/p275/p275_chap1.pdf

www.master-photonics.org/uploads/media/Govind_Agrawal1.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/International_System_of_Units

http://physics.nist.gov/cuu/Units/

5. Yukarıdaki sorudaki tel ısınıp sıcaklığını 60°C kadar çıkaran bir ısıtıcının yanından geçmektedir.
   a. Bakır tel kullanılması halindeki devre şemasını çiziniz ve tüm direnç değerlerini gösteriniz (sıcaklığı 25°C varsayınız).
   b. Maddesi bilinmeyen tel kullanılması halindeki devre şemasını çiziniz ve tüm direnç değerlerini gösteriniz (sıcaklığı 25°C varsayınız).
   c. Teller ısıtıcının yakınından geçmesi durumunda her iki şemada da ne gibi değişiklikler olur?
   d. Her iki telin maliyeti ne kadardır?

Elektronik Ölçme ve Görüntüleme Teknikleri almış tecrübeli bir elektrik mühendisi olarak hangi teli tercih edip satın alırsınız?

2.9 KAYNAKÇA

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar

I. Sinclair, *Passive Components for Circuit Design*¸ Newnes, 2001

G. Boyle, *Renewable Energy: Power for a Sustainable Future*, Oxford University Press, 3rd ed., 2012

C. Oxlade, *Conductors and Insulators (It's Electric!),* Heinemann-Raintree, 2012

C.J. Kaiser, *The Resistor Handbook*, CJ Publishing, 2nd ed, 1998

F. Zandman, P.R. Simon, and J. Szwarc, *Resistor Theory and Technology*, SciTech Publishing, 2002

C. Platt, *Encyclopedia of Electronic Components Volume 1: Resistors, Capacitors, Inductors, Switches, Encoders, Relays, Transistors*, Make, 2012

C. Wm. T. McLyman, *High Reliability Magnetic Devices*, CRC Press, 2002

D.B. Strukov, G.S. Snider, D.R. Stewart and R.S. Williams, *The missing memristor found*, Nature, pp. 80 – 83, Vol 253, 1 May 2008

L.O. Chua, *Memristor-The Missing Circuit Element*, IEEE Trans. Circuit Theory, Vol. Ct-18, No. 5, 1971

Faydalı Web Siteleri

(en son 23 Şubat 2011 de bakıldı)

http://www.sciencedaily.com/articles/e/electricity_generation.htm

http://www.facstaff.bucknell.edu/mastascu/elessonshtml/TOC_BasicConcepts.html

http://www.need.org/needpdf/infobook_activities/SecInfo/Elec3S.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/Electrical_resistivities_of_the_elements_(data_page)

http://www.allaboutcircuits.com/vol_1/chpt_12/6.html

http://en.wikipedia.org/wiki/Resistor;

http://www.doctronics.co.uk/resistor.htm

http://www.kpsec.freeuk.com/components/resist.htm;

http://wiki.answers.com/Q/How_is_the_resistor_behaved_at_high_frequency#ixzz1Eh5bUyyk

http://www.vishay.com;

http://en.wikipedia.org/wiki/Caspacitor

http://en.wikipedia.org/wiki/Electric_double-layer_capacitor

http://en.wikipedia.org/wiki/Inductor

http://en.wikipedia.org/wiki/Transformer

http://upperclassmonroe.blogs.wm.edu/2011/01/31/abstract-the-design-and-fabrication-of-memristors/

http://www.nextbigfuture.com

The Mysterious **Memristor** - IEEE Spectrum; http://spectrum.ieee.org

http://innovativeblood.blogspot.com/2011/02/memristor-missing-circuit-element.html

http://ralphraiola.com/clips/technology/Memristor.pdf

R. Raiola, ***Using the Memristor*****, Electronic Products, 17/2/2009,** http://www2.electronicproducts.com/PrintArticle.aspx?ArticleURL=farr

3.7 KAYNAKÇA

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar

G. Currell, *Analytical Instrumentation: Performance Characteristics and Quality*, Wiley, 2000

S.G. Rabinovich, *Measurement Errors and Uncertainties: Theory and Practice*, Springer, 3rd ed., 2010

S.V. Gupta, *Measurement Uncertainties: Physical Parameters and Calibration of Instruments*, Springer, 2012

S. Brandt, *Data Analysis: Statistical and Computational Methods for Scientists and Engineers*, Springer, 3rd ed., 1998

I. Hughes, T. Hase, *Measurements and their Uncertainties: A practical guide to modern error analysis*, Oxford University Press, 2010

S. Bell, *A Beginner's Guide to Uncertainty of Measurement*, Measurement Good Practice Guide No. 11 (Issue 2), National Physics Lab (NPL), Teddington, Middlesex, United Kingdom, TW11 0LW, 1999, ISSN 1368-6550

Faydalı Web Siteleri

(en son Haziran 2012'de bakıldı)

http://www.scantekinc.com/datasheets/rionsoundvib.pdf

http://eu.wiley.com/legacy/wileychi/hbmsd/articles.html

http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~jthitima/602/Dynamic%20characteristics.pdf

http://www.idc-online.com/technical_references/pdfs/instrumentation/Introduction_to_instrumentation.pdf

http://www.angrau.net/FSDStudyMaterial/FDEN321Intr&ProcControl.pdf

http://www.hq.nasa.gov/office/codeq/doctree/NHBK873919-3.pdf

http://www.itl.nist.gov/div898/handbook/mpc/section5/mpc5.htm

http://courses.washington.edu/phys431/uncertainty_notes.pdf

http://css.engineering.uiowa.edu/~cfd/physexp/uncert.html

4.8 KAYNAKÇA

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar

H.L. Curtis, *Electrical Measurements*, Read Books, 2007

Faydalı Web Siteleri

http://www.eolss.net/Sample-Chapters/C05/E6-08-29.pdf

Elektrik ölçme aletleri ile ilgili genel konular:
http://enote.weebly.com/uploads/1/0/5/6/10568840/measuring_instruments.pdf

www.allaboutcircuits.com/vol_2/chpt_12/1.html

http://learning.hccs.edu/faculty/hoang.do/hart1303/unit-11-electrical-meters/Chapter 04Elec Meters.ppt

http://www.newportus.com/ppt/2003B_2004.html

Hall etkisi:

http://www.allaboutcircuits.com/vol_2/chpt_12/3.html

http://www.ife.p.lodz.pl/downloads/Korczynski/Electronic_Measurement%20_III_sem%20/Experiment%202%20Power%20v%2001.pdf

http://cp.literature.agilent.com/litweb/pdf/5988-9213EN.pdf

http://www.yokogawa.com/ymi/tutorial/tm-tutorial_wt_12.htm

16. Rampa tipi bir sayısal voltmetre için:
    a. Zaman tabanı (zamanlama) osilatörünün işlevini açıklayınız.
    b. Gerilimin zamana dönüştürülmesini açıklayınız.
    c. Gerilimin polaritesi nasıl belirlenir?
    d. Ekrandaki rakamın -10,025 V olduğunu varsayın. Gerilim okumasındaki belirsizlik ne kadardır?
    e. Örnekleme hızının önemi nedir?
    f. Ölçümün doğruluğunu etkileyen etmenler nelerdir?
17. Elektronik sayaçlar ve sayısal voltmetreler arasındaki farklar ve benzerlikler nelerdir?
18. Çift eğimli bir ADC'de R= 100 kΩ ve C= 0,01 μF, referans gerilimi 10 volt ve sabit integrasyon süresi 10 mili saniyedir. 6,8 volt giriş gerilimine karşılık gelen çevirme süresi ne kadardır?
19. 4-bitlik ardışık yaklaştırılma tipi bir ADC'de referans gerilimi 5 volt ise 3,217 volta karşılık elde edilecek çıkış ne kadardır?
20. 20 V değerindeki bir DA gerilim analog ve sayısal multimetrelerle ölçülmektedir. Analog cihaz 25 volt kademesinde ve tanımlanan doğruluğu ±%2, sayısal voltmetre 3 ½ basamaklı ve doğruluğu ±(0.6+1) olarak verilmektedir. Her iki ölçü aletinin kullanılması durumunda ölçümlerin doğruluğunu belirleyiniz.

5.5 KAYNAKÇA

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar

H.L. Curtis, *Electrical Measurements*, Read Books, 2007.

C.L. Phillips, H.T. Nagle, *Digital Control System Analysis and Design*, 3rd ed. Prentice-Hall, 1995.

N. Gray, *ABCs of ADCs*, National Semiconductor, 2006.

Faydalı Web Siteleri

(en son Haziran 2012 de bakıldı)

http://www.eolss.net/Sample-Chapters/C05/E6-08-29.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/Analog-to-digital_converter

www.ele.uri.edu/courses/.../adc_review08.ppt

www.ece.rochester.edu/.../ECE216/...Lectures

www-old.me.gatech.edu/.../ADC_F04.ppt

www-old.me.gatech.edu/.../ADC_F08.pdf

www.parallax.com/Portals/0/.../BAADv1.3.pdf

www.microchip.com/analog-digital-converters/

General Considerations of Electrical Measuring Instruments: http://enote.weebly.com/uploads/1/0/5/6/10568840/measuring_instruments.pdf

www.allaboutcircuits.com/vol_2/chpt_12/1.html

http://www.newportus.com/ppt/2003B_2004.html

20. Aşağıdaki RC devre için
    a. Devrenin zaman sabitini bulunuz.
    b. Genliği $\pm$ 1 V olan bir kare dalga girişten uygulandığında şu frekanslara karşılık olan giriş ve çıkış dalga şekillerini çiziniz: 100 Hz, 1 kHz ve 10 kHz
    c. $v_s(t) = 5\cos(2000\pi t)$ işareti için giriş ve çıkış dalga şekillerini çiziniz.

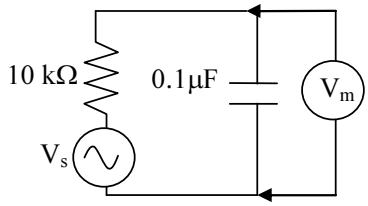

21. Önceki sorudaki devreyi kurunuz ve hesapladığınız değerleri ve gözlemlerinizi deneysel olarak kanıtlayınız.
22. Gözün rengi algılaması nasıl olur? Sanal bir ortamda renk nasıl oluşturulur?
23. Geometrik şekil, desen ve resim arasındaki farklar nelerdir?
24. OLEDlerin yararları nelerdir ve diğer ekran tiplerine göre ne üstünlükleri vardır?
25. Dokunmatik ekranlarda dokunmaya duyarlık nasıl sağlanır?
26. Elektronik kağıtı yazma ortamı olarak kullanmak için ne gerekir?

6.8 KAYNAKÇA

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar

I. Hickman, *Digital Storage Oscilloscopes*, Newnes, 1997

G. Held, *Introduction to Light Emitting Diode Technology and Applications*, CRC Press, 2009.

Faydalı Web Siteleri

(En son Temmuz 2012'de ziyaret edilmiştir)

http://www.metrum.co.uk/chart_recorder.htm

http://prod.sandia.gov/techlib/access-control.cgi/2007/075037.pdf

http://circuitslab.case.edu/manuals/Oscilloscope_Fundamentals_-_Tektronix.pdf

http://cp.literature.agilent.com/litweb/pdf/5989-8064EN.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/Oscilloscope

http://www.doctronics.co.uk/scope.htm

http://www.bkprecision.com/downloads/pdf/OAGuide.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_storage_oscilloscope

http://www.fluke.com/fluke/usen/products/CategoryOSCILL.htm?trck=scopemeter

http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.98.9&rep=rep1&type=pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/Virtual_instrumentation

http://www.ni.com/pdf/newsletters/us/spring96_96spring.pdf

http://users.metropolia.fi/~erkkir/Adv_Image_Processing/Displays/4Flexible%20Displays%20and%20E-paper.ppt

http://en.wikipedia.org/wiki/Color_theory

http://www.angelfire.com/ultra2/011407029/web_odevi1.htm

5. Elektrik çarpmasını tanımlayınız.
6. Elektriksel emniyetin kapsamını tanımlayınız.
7. Hastayı ve elektrik çarpması durumlarını gösterir sembolik bir elektrik şeması çizin.
8. Elektrotlarla cihazlara bağlı hastaların elektrik çarpmasına neden daha duyarlı olduklarını açıklayın.
9. İnsan vücudunun 50 Hz'lik bir elektrik akımına cevabını açıklayınız. Ortalama bir birey için önemli akım seviyeleri nelerdir?
10. Macro-şok ve mikro-şok tehlikelerini açıklayınız.
11. Yalıtım trafolarının kullanım nedenlerini ve kullanım alanlarını anlatınız.
12. Topraklama hatası devre kesicinin (GFCI) önemini ve uygulamasını anlatınız.
13. Elektrik atlaması (arkı) hatası devre kesicilerin (AFCI) işlevini anlatınız.
14. GFCI ile AFCI arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları anlatınız.
15. Topraklamanın nedenlerini anlatınız.
16. Panoların ve sigortaların periyodik bakımlarında nelere dikkat edilmesi gerektiğini açıklayınız.
17. Şok ve yangın dışında elektriğin neden olabileceği ikincil bir tehlikeyi bir örnekle açıklayınız.

7.6 KAYNAKÇA

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar

E.R. Hnatek, *Design of solid state power supplies*, Van Nostrand Reinhold, NewYork, 2nd ed, 1989.

S.J. Bigelow, All about switching power supplies, *Electronics Now*, pp. 40-47, August 1997.

L.R. Luchi, Power supply regulation, *Electronics Now*, pp. 69-76, December 1994.

R.M. Dell and D.A.J. Rand, *Understanding Batteries*, RSC Paperbacks, 2001, ISBN 0-85404-605-4

D. Linden and T.B. Reddy, *Handbook of Batteries*, 3rd ed., McGraw-Hill, 1995, ISBN 0-07-135978-8

G. Pistoia, *Batteries for Portable Devices*, Elsevier, 2005

V. Pop et al, *Battery Management Systems*, Springer, 2008

T.R. Crompton, *Battery Reference Book*, 3rd ed, Newnes, 2000

Shultz, Grob's *Introduction to Electronics*, McGraw-Hill, 2007

J.J. Carr, and J.M. Brown, *Introduction to Biomedical Equipment Technology*, 3rd ed. Prentice-Hall, 1997.

National Joint Apprenticeship and Training Committee and P. Hickman, *Electrical Safety-Related Work Practices*, Jones & Bartlett Publishers, 2nd ed., 2009

D. Marne, *National Electrical Safety Code (NESC) 2012 Handbook*, McGraw-Hill Professional, 3rd ed., 2011

Faydalı Web Siteleri

(En son Temmuz 2014'te ziyaret edilmiştir)

http://www.electronics-tutorials.ws/diode/diode_7.html

http://en.wikipedia.org/wiki/Switched-mode_power_supply

fuse_bible_complete.pdf, www.swecheck.com.au

Fuse_ApplicationsGuide.pdf, www.bussmann.com

http://www.energizer.com/learning-center/pages/how-batteries-work.aspx

http://en.wikipedia.org/wiki/Battery_(electricity)

http://www.autoshop101.com/forms/h6.pdf

http://www.howeverythingworks.org/supplements/batteries.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/Arc-fault_circuit_interrupter

http://www.afcisafety.org/qa.html

http://advanceelectricaltraining.com/iaei/gfci-and-afci-basics/

b. T deki belirsizlik ΔT 'nin şu şekilde bulunacağını gösterin:

$$(\Delta T)^2 = (\Delta T_0)^2 + \frac{1}{\alpha^2}\left(\frac{R}{R_0}\right)^2\left[\left(\frac{\Delta R_0}{R_0}\right)^2 + \left(\frac{\Delta R}{R}\right)^2\right]$$

c. T 'nin anma (nominal) değerini ve belirsizliğini hesaplayınız.

d. Termometrenin statik duyarlılığını $\frac{\partial R}{\partial T}$ bulunuz.

8.7 KAYNAKÇA

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar

G.K. McMillan, *Advanced Temperature Measurement and Control*, Instrumentation Systems, 2nd ed,, 2010.

Faydalı Web Siteleri

(En son Temmuz 2012'de ziyaret edilmiştir)

http://en,wikipedia,org/wiki/Temperature_measurement

http://cp,literature,agilent,com/litweb/pdf/5965-7822E,pdf

http://www,omega,com/prodinfo/temperaturemeasurement,html

http://www,ni,com/temperature/

b. Bu kurulumun sıcaklık ve eksenel kuvvet (F_a) etkilerini telafi ettiğini ispatlayınız.

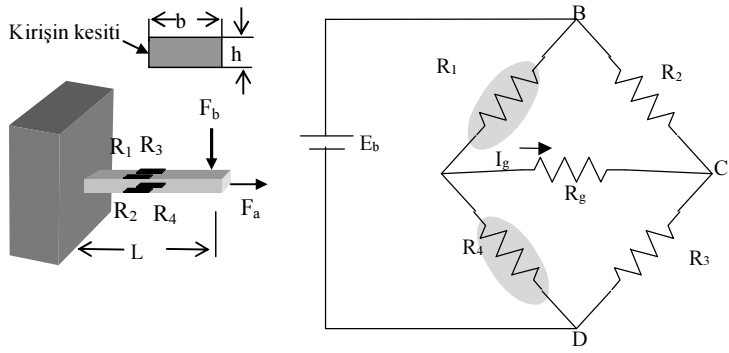

GS9-13 ile ilgili şekil

14. Blok şeması Şekil 9-29'da gösterilen genelleştirilmiş bir ölçme sistemi için:

    a. S_1 duyarlılığının $S_1 = \dfrac{\sigma_b}{F_b} = \dfrac{6L}{bh^2}$ olduğunu gösteriniz.

    b. Diğer duyarlılıklar S_2, S_3, S_4 ve S_5 için de (ispat etmeden) benzer ifadeleri yazınız.

    c. Aşağıdaki verileri kullanarak ε_b , σ_b ve F_b ile bunların belirsizliklerini bulunuz.

    $\theta = 45° \pm 0{,}2°$; $S_5 = 10\ °/\mu A \pm$ %0,1 ; $E_b = 5V \pm$ % 0,4; $R_0 = 50\ \Omega$; $R_g = 100\ \Omega$; ölçer faktörü K = 2,0

    Young elastikiye modülü = $E_Y = 2x10^{11}\ Nm^{-2} \pm$ %1; L = 480 mm $\pm$ %1; h = 3 mm $\pm$ %1; b = 60 mm $\pm$ %1

15. Ultrasonik ve lazer işaretlerinin elektriksel işaretlere dönüştürülmesinde kullanılan yöntemler nelerdir? Dönüştürücülerin ölçüm hatalarını etkileyen özellikleri nelerdir?

9.11 KAYNAKÇA

Bilgi İçin Önerilen Ek Kaynaklar

J. Fraden, *Handbook of Modern Sensors: Physics, Designs, and Applications*, Springer, 4h ed., 2010

A.S. Khan, *Strain Measurements and Stress Analysis*, Prentice-Hall, 2000

G.K. McMillan (ed), *Process-Industrial Instruments and Control Handbook*, McGraw-Hill, 5th ed. 1999

Faydalı Web Siteleri

(En son Temmuz 2012'de ziyaret edilmiştir)

http://en.wikipedia.org/wiki/Capacitive_displacement_sensor

http://www.ia.omron.com/product/23.html

http://www.omega.com/toc_asp/subsectionom.asp?subsection=C02&book=auto

http://www.keyence.com/products/measure/inductive/inductive.php

http://en.wikipedia.org/wiki/Strain_gauge

http://www.omega.co.uk/literature/transactions/volume3/strain.html

http://www.vtiinstruments.com/Practical-Strain-Measurements.aspx

http://www.omega.com/literature/transactions/volume3/strain.html

http://www.me.uprm.edu/laboratories/inme4031/pdf_Documents/Classes/Microsoft%20Word%20-%20Class%203_Strain%20Measurements.pdf

telemed.shams.edu.eg/moodle/pluginfile.php/572/mod_folder/co

ctashrae.org/downloads/flow_meter_selection_ashrae.ppt

Flow & Level Measurement, Transaction Vol. 4, www.omega.com/literature/transactions/transactions_vol_iv.pdf

www.freestudy.co.uk/instrumentation/tutorial2

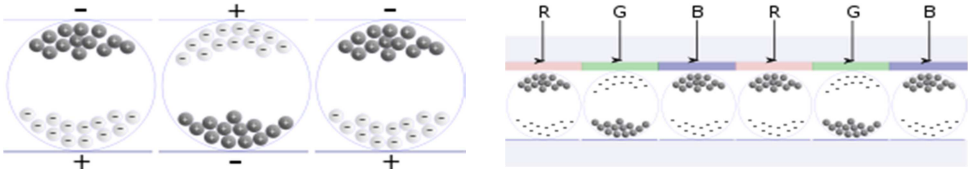

Şekil D-7 Elektroforez ve piksellerin görünümü

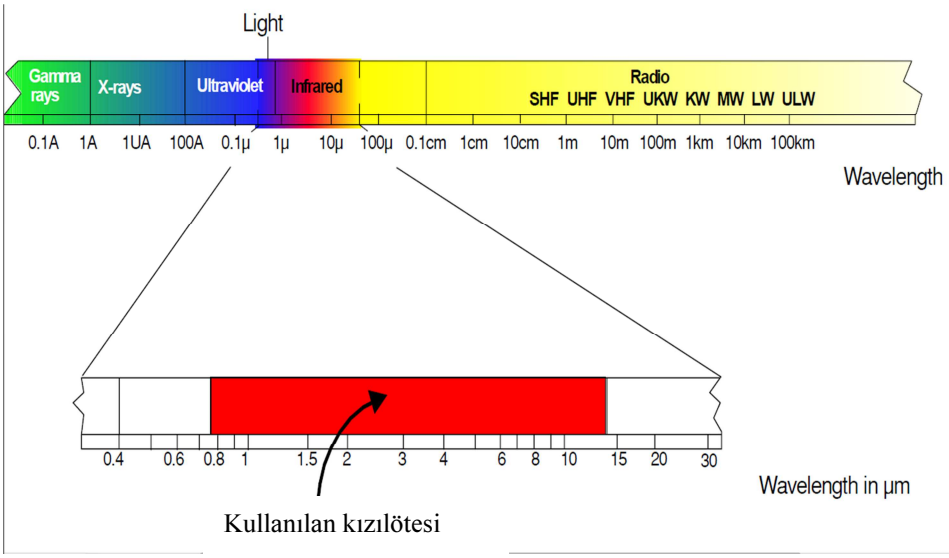

Şekil D-8 Ölçüm amaçları için uygun olan 0,7 ila 14 µm civarındaki elektromanyetik spektrum

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Kitabın hazırlanmasında her bölüm ile ilgili kaynaklar bölüm sonlarında verildiğinden burada tekrarlanmayacaktır. Bu kısımda verilen kaynaklar kitaptaki bilgilerin çoğu ile ilgili olan genel mahiyettekilerdir.

A.S. Morris, *Measurement and Instrumentation Principles*, Butterworth-Heinemann, 3rd ed., 2001

R.B. Northrop, Introduction to Instrumentation and Measurements, CRC Press, 2nd ed., 2005

J.G. Webster, *Wiley encyclopedia of electrical and electronics engineering*, Wiley, 2001

J.G. Webster, *The Measurement, Instrumentation and Sensors Handbook*, CRC Press, 1998

A.J. Conger, B. Gilchrist, J.P. Holloway, A. Huang-Saad, V. Sick, T.H. Zurbuchen, *Experiential Learning Programs for the Future of Engineering Education*, http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/2027.42/86757/1/Sick5.pdf

ENDÜSTRİYEL TASARIMDA PARADİGMA KAYMALARI

Bruno Latour'a Özel Bir İlgiyle

S. BENAN ÇELİKEL

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1186
Mühendislik/Mimarlık/Tasarım (Teknik) No.: 084
ISBN: 978-605-320-090-1
© 1. Basım, Mart 2015

Endüstriyel Tasarımda Paradigma Kaymaları: Bruno Latour'a Özel Bir İlgiyle
S. Benan ÇELİKEL

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: S. Benan Çelikel
Üretim Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satış: esatis@nobelkitap.com
Sipariş: siparis@nobelyayin.com +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çelikel, S. Benan.
Endüstriyel Tasarımda Paradigma Kaymaları: Bruno Latour'a Özel Bir İlgiyle
S. Benan ÇELİKEL
1. Basım, VIII + 160 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-090-1
1. Endüstriyel Tasarım 2. Tasarım Felsefesi 3. Bilim ve Teknoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20 *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

İçindekiler

Önsöz

Giriş 1

Büyüsü Bozulan Dünyada Tasarım 15

Üretimin Değişen Özü 15

Ürünün Rasyonelleştirilmesi 21

Dünyanın Bilimsel Tasarımı 27

A. Yöntemin Zaferi 28

B. Aufbau'dan Bauhaus'a 32

Pozitivizm Sonrası Bilim Kavrayışı 49

Billur Saray'ın İnşası 49

Bilimin Bozulan Saflığı 54

Olgu/Değer Ayrımının Kökenleri 59

A. Görünüş/Gerçeklik Ayrımı 61

B. Zihin/Beden Ayrımı 65

Bruno Latour'a Özel Bir İlgiyle 79

Doğanın Çatallanması 79

Çatallanmanın Aşılma Girişimi 86

A. 'Kara Kutu' Kavramı 90

B. Aktör-Network Teorisi (ANT) 96

İnsan-olmayan Aktörlerin Görünmezliği 102

A. Donanımın Donanımsallığı 103

B. Donanımın Görünmezliği 108

Ekler 123

Ek A 123

Ek B 129

Ek C 135

Ek D 137

Ek E 139

Ek F 143

Kaynaklar 149

Önsöz

Bu çalışmanın yazım sürecinde emeği geçen Semra Aydınlı, Şebnem Timur Öğüt, Oğuz Bayrakçı, Harun Tepe, Gülname Turan, Jale N. Erzen, Osman-Mesiha-Deniz Çelikel, Mehmet Ali Yıldırım, Pınar Alyağut, Aysun Aytaç, Cengiz Bodur, Melis Kızıldağ ve V. Metin Bayrak'a içtenlikle teşekkür ederim.

Ayrıca bu çalışmayı gerçekleştirmeme olanak sağlayan Lenova S10-2 laptop'ım, Save the Planet defterlerim, Faber-Castell kurşunkalemim, envai çeşit dolmakalemim ve Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi'nin 12 numaralı karel'i dâhil sayısız 'insan-olmayan aktör'e de teşekkür ederim.

S. Benan ÇELİKEL

Kaynaklar

Adorno, T. (1997). Valéry Proust Museum. *Prisms*. Cambridge: MIT Press, pp. 173-184.

Aicher, O. (1994a). Crisis of Modernism. In: Aicher-Scholl, I et al. eds. *The World as Design*. Berlin: Ernst & Sohn, pp. 16-27.

Aicher, O. (1994b). The Signature. In: Aicher-Scholl, I et al. eds. *The World as Design*. Berlin: Ernst & Sohn, pp. 28-35.

Aicher, O. (1994c). Doing without Symbols. In: Aicher-Scholl, I et al. eds. *The World as Design*. Berlin: Ernst & Sohn, pp. 124-131.

Aicher, O. (1994d).The Non-Useful Useful Item. In: Aicher-Scholl, I et al. eds. *The World as Design*. Berlin: Ernst & Sohn, pp. 113-123.

Altuğ, T. (2001). *Dile Gelen Felsefe*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Anagnostopoulos, K. P. & Chelidoni, S. (2008). Metis and the Artifical. In: Paipetis, S A et al. eds. *Science and Technology in Homeric Epics*. Springer, pp. 435-442.

Archer, B. (2005). Foreword. In: Krippendorff K. *The Semantic Turn: A New Foundation for Design*. London: Taylor & Francis, pp. xiii-xiv.

Atrich M. & Latour, B. (1992). A Summary of a Convenient Vocabulary for the Semiotics of Human and Nonhuman Assemblies. In: Bijker, W E and Law, J et al. eds. *Shaping Technology / Building Society, Studies in Sociotechnical Change*. Cambridge: MIT Press, pp. 259-264.

Ayer, A. J. (2010). *Dil, Doğuluk ve Mantık*. İstanbul: Metis Yayınevi.

Berman, M. (2012). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor: Modernite Deneyimi*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Bernstein, J. M. (1992). *The Fate of Art Aesthetic Alienation from Kant to Derrida and Adorno*. Pennsylvania: University Press.

Blattner, W. (2006). *Heidegger's Being and Time. A Reader's Guide.* London and New York: Continuum.

Bloor, D. (1999). Anti-Latour. *Studies in History and Philosophy of Science 30*(1), pp. 81-112.

Braham, W. W. & Hale, J. A. (2007). *Rethinking Technology: A Reader in Architectural Theory*. London and New York: Routledge.

Buckley, R. P. (1992). *Husserl, Heidegger and the Crisis of Philosophical Responsibility*. Dordrecht: Springer.

Bürdek, B. E. (2005). *Design: History, Theory and Practice of Product Design*. Berlin: Birhhauser.

Cairns K. V. & Silverman E. L. (2004). *Treasures: The Stories Women Tell About The Things They Keep*. Calgary: University Press.

Calinescu, M. (2010). *Modernliğin Beş Yüzü: Modernizm Avangard Dekadans Kitsch Postmodernizm*. İstanbul: Küre Yayınları.

Canales, J. (2011). Desired Machines: Cinema and the World in Its Own Image. *Science in Context 24*(3), pp. 329-359.

Carnap, R. (1966). Experimental Method. In: Gardner, M et al. eds. *An Introduction to the Philosophy of Science: Philosophical Foundations of Physics*. New York: Basic Books, pp. 40-47.

Carnap, R. (2005). *The Logical Structure of the World and the Pseudoproblems of Philosophy*. Chicago & La Saile, Illinois: OpenCourt.

Carr, D. (2002). The Question of the Subject: Heidegger and Transcendental Tradition. In: Dreyfus H and Wrathall M et al. eds. *Heidegger Reexamined: Language and the Critique of Subjectivity*. New York: Routledge, pp. 271-286.

Collini, S. (2005). C. P. Snow için Önsöz. İçinde: *İki Kültür*. Ankara: Tübitak Yayınları, s. 1-84.

Conway, H. (2006). Design History Basics, In: Conway, H et al. eds. *Design History: A Students' Handbook*. London & New York: Routledge. pp. 3-11.

Crockett, D. (1999). *German Post-Expressionism: The Art of the Great Disorder 1918-1924*. Pennsylvania: State University.

Crotty, M. (1998). *The Foundations of Social Research: Meaning and Perspective in the Research Process*. London: Sage Publications.

De Beistegui, M. (2012). *Aesthetics after Metaphysics: From Mimesis to Metaphor*. New York & London: Routledge.

Demir, Ö. (1997). *Bilim Felsefesi*. Ankara: Vadi Yayınları.

Dostoyevski, F. (2003). *Yeraltından Notlar*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Eagleton, T. (2010). *Estetiğin İdeolojisi*. İstanbul: Doruk Yayınları.

Erdoğan, E. (2011). *Bilim ve Metafizik Üzerine Tarihsel Bir Soruşturma*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Erdoğan, E. (2009). *Aristoteles'ten Newton'a Paradigmatik Bilim Tarihi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Fallan, K. (2010). *Design History: Understanding Theory and Method*. New York: Berg Publishing.

Florenski, P. (2007). *Tersten Perspektif*. İstanbul: Metis Yayınevi.

Friedman, M. (2000). *A Parting of the Ways: Carnap, Cassier and Heidegger*. Chicago: Open Court.

Fujita, H. (2012). Academies of Art and Schools of Design: Glancing Through a History of Art/Design Education. In: *Proceedings of International Symposium on Theories of Art/Design and Aesthetics*. Antalya, 19-21 October 2011. Akdeniz University, pp. 80-83.

Galison, P. (1990). Aufbau/Bauhaus: Logical Positivism and Architectural Modernism. *Critical Inquiry 16*(4), pp. 709-752.

Gane, N. (2002). *Max Weber and Postmodern Theory: Rationalization versus Re-enchantment*. New York: Palgrave.

Gattei, S. (2008). *Thomas Kuhn's "Linguistic Turn" and the Legacy of Logical Empiricism: Incommensurability, Rationality and the Search for Truth*. Hampshire: Ashgate.

Glazebrook, T. (2000). *Heidegger's Philosophy of Science*. New York: Fordham University Press.

Godfrey-Smith, P. (2003). *Theory and Reality: An Introduction to the Philosophy of Science*. Chicago: University Press.

Hanson, N. R. (1958). *Patterns of Discovery: An Inquiry into the Conceptual Foundations of Science*. Cambridge: University Press.

Harman, G. (2007). *Heidegger Explained: From Phenomenon to Thing*. Chicago: Open Court.

Harman, G. (2009). *Prince of Networks: Bruno Latour and Metaphysics*. Melbourne: Repress.

Harman, G. (2010). Technology, Objects and Things in Heidegger. *Cambridge Journal of Economics 34*(1), pp. 17-25.

Harries, K. (2001). *Infinity and Perspective*. Cambridge: MIT Press.

Harries, K. (2009). *Art Matters: A Critical Commentary on Heidegger's 'The Origin of the Work of Art'*. Springer.

Harris, J. (2005). The Ordering of Things: Organization in Bruno Latour. *The Sociological Review 53*(1), pp. 163-177.

Hattfield, G. (2011). *Réne Descartes*. Stanford Encyclopaedia of Philosophy. (A4 pdf version). https://leibniz.stanford.edu/friends/preview/descartes.

Heidegger, M. (1969). *Discourse on Thinking*. New York. Harper & Row Publisher.

Heidegger, M. (1996). *Being and Time*. New York: State University Press.

Heidegger, M. (1997). Sanatın Doğuşu ve Düşüncenin Yolu. İçinde: Nalbantoğlu H Ü. der. *Patikalar: Martin Heidegger ve Modern Çağ*. Ankara: İmge Kitapevi, s.11-31.

Heidegger, M. (2002a). The Age of the World Picture. In: Young J and Hayness K et al. eds. and tr. *Martin Heidegger: Off the Beaten Track*. Cambridge: University Press, pp. 57-85.

Heidegger, M. (2002b). The Origin of the Work of Art. In: Young J and Hayness K et al. eds and tr. *Martin Heidegger: Off the Beaten Track*. Cambridge: University Press, pp. 1-56.

Heidegger, M. (2002c). Nietzsche's Word: "God Is Dead". In: Young J and Hayness K et al. eds. and tr. *Martin Heidegger: Off the Beaten Track*. Cambridge: University Press, pp. 157-199.

Heidegger, M. (2007a). Building Dwelling Thinking. In: Krell, D F et al. eds. *Basic Writings: Martin Heidegger*. London: Routledge, pp. 347-363.

Heidegger, M. (2007b). Modern Science, Metaphysics and Mathematics. In: Krell, D F et al. eds. *Basic Writings: Martin Heidegger*. London: Routledge, pp. 271-305.

Heidegger, M. (2009). *Metafizik Nedir?* Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Heskett, J. (2005). *Design: A Very Short Introduction*. Oxford: University Press.

Horkheimer, M. (2002). *Akıl Tutulması*. İstanbul: Metis Yayınevi.

Ibarra, A. & Mormann, T. (2005). Logical Empirism. In: Mitcham, C et al. eds. *Encyclopedia of Science, Technology, and Ethics, Volume 3*. London: Thomsan Gale, pp. 1138- 1141.

Isozaki, A. (2006). K. Karatani için Giriş: Krizler Haritası. İçinde: *Metafor Olarak Mimarlık*. İstanbul: Metis Yayınevi. s. 9-16.

Jacobs, S. 2009. Thomas Kuhn's Memory. *Intellectual History Review* 19(1), pp. 83-101.

Jacobs, S. 2002. Polanyi's Presagement of the Incommensurability Concept. *Studies in History and Philosophy of Science* 33(2002), pp. 105-20.

Jay, M. (1988). Scopic Regimes of Modernity. In: Foster, H et al. eds. *Vision and Visuality*. Seattle: Bay Press, pp. 3-23.

Kanburoğlu, Ö. (2004). *A'dan Z'ye Fotoğraf*. İstanbul: Say Yayınları.

Karatani, K. (2006). *Metafor Olarak Mimari*. İstanbul: Metis Yayınevi.

Katz, B. M. (1997). Technology and Design: A New Agenda. *Technology and Culture 38*(2), pp. 452-466.

Kenny, A. (2004). *A Brief History of Western Philosophy*. Oxford: Blackwell Publishing.

Khong, L. (2003). Actants and Enframing: Heidegger and Latour on Technology. *Studies in History and Philosophy of Science 34*(2003), pp. 693-704.

Kochan, J. (2010). Latour's Heidegger. *Social Studies of Science 40*(4), pp. 579-598.

Kolegar, F. (1964). The Concept of "Rationalization" and Cultural Pessimism in Max Weber's Sociology. *The Sociological Quarterly 5*(4), pp. 355-373.

Koyré, A. (2008a). Çağcıl Düşünce. der. *Bilim Tarihi Yazıları*. Ankara: Tübitak Yayınları, s. 1-12.

Koyré, A. (2008b). Orta Çağ Felsefesinde Aristotelesçilik ile Platonculuk. der. *Bilim Tarihi Yazıları*. Ankara: Tübitak Yayınları, s. 13-49.

Koyré, A. (2008c). Galileo ve Platon. der. *Bilim Tarihi Yazıları*. Ankara: Tübitak Yayınları, s. 151-186.

Koyré, A. (2008d). Galileo ve XVII. Yüzyılın Bilimsel Devrimi. der. *Bilim Tarihi Yazıları*. Ankara: Tübitak Yayınları, s. 187-211.

Koyré, A. (2008e). Galileo ve Pisa Deneyi: Bir Söylence Üzerine. der. *Bilim Tarihi Yazıları*. Ankara: Tübitak Yayınları, s. 213-244.

Krippendorff, K. (2006). *The Semantic Turn: A New Foundation for Design*. London: Taylor & Francis.

Kuhn, T. S. (2000). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Kundera, M. (2010a). *Yavaşlık*. İstanbul: Can Yayınları.

Kundera, M. (2010b). *Ölümsüzlük*. İstanbul: Can Yayınları.

Latour, B. (1987). *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers through Society*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Latour, B. (1992). *Where are the Missing Masses? Sociology of a Few Mundane Artifacts*. In: Bijker, W E and Law, J et al. eds. *Shaping Technology / Building Society, Studies in Sociotechnical Change*. Cambridge: MIT Press, pp. 151-180.

Latour, B. (1993). *Pasteurization of France*. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press.

Latour, B. (1995). A Door Must Be Either Open or Shut: A Little Philosophy of Techniques. In: Feenberg, A and Hannaway, A et al. eds. *Technology, and the Politics of Knowledge*. Indiana: University Press, pp. 272-280.

Latour, B. (1999). On Recalling ANT. In: Law, J and Hassard J et al eds. *Actor Network Theory and After*. Oxford: Blackwell Publishers/ Sociological Review, pp. 15-25.

Latour, B. (2003). The Promises of Constructivism. In: Ihde D and Selinger E et al. eds. *Chasing Technoscience: Matrix for Materiality*. Indiana: University Press, pp. 27-46.

Latour, B. (2004). *Which Politics for Which Artifacts?* Domus Magazine. *871*(June), pp. 50-1.

Latour, B. (2005a). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: University Press.

Latour, B. (2005b). What is Given in Experience? A Review of Isabelle Strenger's "Penser avec Whitehead". *Boundary 2 32*(1), pp. 223-237.

Latour, B. (2008a). *What is the Style of Matters of Concern? Two Lectures in Empirical Philosophy*. Amsterdam: Van Gorcum.

Latour, B. (2008b). A Cautious Prometheus? A Few Steps Toward a Philosophy of Design (with Special Attention to Peter Sloterdijk). *In:* Glynne J., Hackney, F. & Minton V., eds. *Networks of Design: Proceedings of the 2008 Annual International Conference of the Design History Society*. Cornwall, 3-6 September, 2008. University College Falmouth, pp. 1-13.

Latour, B. & Yaneva, A. (2008c). Give me a Gun and I will Make All Buildings Move: An ANT's View of Architecture. In: Geiser, R et al. eds. *Explorations in Architecture: Teaching, Design, Research*. Basel: Birkhäuser, pp. 80-89.

Locke, J. (1999). *An Essay Concerning Human Understanding*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University.

Loos, A. (1966). Ornament and Crime. In: Münz L and Künstler G et al. eds. *Adolf Loos: Pioneer of Modern Architecture*. New York: Frederick A. Praeger Publishers, pp. 226-231.

Löfgren, O. (1997). Scenes from a Troubled Marriage: Swedish Ethnology and Material Culture Studies. *Journal of Material Culture 2*(1), pp. 95-113.

Mansbach, A. (1999). *Heidegger's Critique of Cartesianism*. http://www.bu.edu/wcp/Papers/Cont/ContMans.htm.

Mark, D. & Liam, K. (2007). *The Philosophy of Derrida*. Acumen Publishing.

Michl, J. (1995). *Form Follows What? The Modernist Notion of Function as a Carte Blanche*. http://janmichl.com/eng.fff-hai.html.

Michl, J. (2007). *A Case against the Modernist Regime in Design Education*. http://janmichl.com/eng.fff-hai.html.

Newman, L. (2010). *Descartes' Epistemology*. Stanford Encyclopaedia of Philosophy. (A4 pdf version). https://leibniz.stanford.edu/friends/preview/descartes-epistemology.

Nietzsche, F. W. (2004). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. İstanbul: Say Yayınları.

Olsen, B. (2003). Material Culture after Text: Re-membering Things. *Norwegian Archeological Review 36*(2), pp. 87-104.

Oshima, K. T. (2009). 19th Century Design Trajectories: England, USA, and Japan. In: Fujita, H et al. eds. *Words For Design II*. Osaka: Japan Society for the Promotion of Science, pp. 39-45.

Özdemir, S. (2009). Design Words of Turkey: A Concise History of Turkish Modernization. In: Fujita, H et al. eds. *Words For Design II*. Osaka: Japan Society for the Promotion of Science, pp. 80-86.

Petroski, H. (2003). *Small Things Considered: Why There is No Perfect Design*. New York: Vintage Books.

Philonenko, A. (2012). *Aklın Zaferi: Felsefe Tarihi, Cilt III*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Raizman, D. (2003). *History of Modern Design: Graphics and Products since the Industrial Revolution*. London: Laurence King Publishing.

Ran, N. H. (2008). Memleketimden İnsan Manzaraları. İçinde: Turan G. ve Güllüoğlu F. der. *Nazım Hikmet: Bütün Eserleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 961-1489.

Riis, S. (2008). The Symmetry between Bruno Latour and Martin Heidegger: The Technique of Turning a Police Officer into a Speed Bump. *Social Studies of Science 38*(2), pp. 285-301.

Rockmore, T. (1995). *Heidegger and French Philosophy: Humanism Anti-humanism and Being*. London: Routledge.

Rorty, R. (2006). *Felsefe ve Doğanın Aynası*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Schmiechen, J. A. (1990). Reconsidering the Factory, Art-Labor, and the Schools of Design in Nineteenth-Century Britain. *Design Issues 6*(2), pp. 58-69.

Sennett, R. (2008). *Zanaatkâr*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Shiner, L. (2010). *Sanatın İcadı: Bir Kültür Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Solomon R. C. & Higgins K. M. (1996). *A Short History of Western Philosophy*. Oxford: University Press.

Sözer, Ö. (2009). *Felsefenin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.

Sullivan, L. H. (1896). *The Tall Office Building Artistically Considered*. http://ia600403.us.archive.org/11/items/tallofficebuildi00sull/tallofficebuildi00sull.pdf.

Tartaglia, J. (2007). *Rorty and The Mirror of Nature*. New York: Routledge.

Thomson, I. D. (2011). *Heidegger, Art, and Postmodernity*. Cambridge: University Press.

Townsend, D. (2002). *Estetiğe Giriş*. Ankara: İmge Kitabevi.

Url-1 <http://www. onlineethymologydictionary.com>: 'Object'.

Url-2 <http://www. oxforddictionary.com>: 'Design'.

Vattimo, G. (2002). Aesthetics and the End of Epistemology. In: Dreyfus H and Wrathall M et al. eds. *Heidegger Reexamined: Art, Poetry and Language*. New York: Routledge, pp. 1-8.

Vesely, D. (2004). *Architecture in the Age of Divided Representation: The Question of Creativity in the Shadow of Production*. Cambridge: MIT Press.

Vernant, J. P. (1990). *Myth and Society in Ancient Greece*. New York: Zone Books.

Watson, J. (2004). *Literature and Material Culture from Balzac to Proust: The Collection and Consumption of Curiosities*. Cambridge: University Press.

Weber, M. (1998). Meslek Olarak Bilim. İçinde: Gerth H. H. ve Mills C. W. der. *Max Weber: Sosyoloji Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

West, D. (1998). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant, Hegel'den Foucault ve Derrida'ya*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Whitehead, A. N. (2012). *The Concept of Nature*. CreateSpace Independent Publishing Platform.

Winner, L. (1986). *The Whale and the Reactor: A Search for Limits in an Age of High Technology*. Chicago: University Press.

Wittgenstein, L. (1984). *Culture and Value*. Chicago: University Press.

Wittgenstein, L. (2002). *Tractatus Logico-Philosophicus*. London and New York: Routledge.

Wittgenstein, L. (2009). *Philosophical Investigations*. Wiley-Blackwell.

Wolpert, L. (1994). *Bilim Niçin Sağduyuya Karşıdır: Bilimin Doğal Olmayan Doğası.* İstanbul: Sarmal Yayıncılık.

Young, J. (2001). *Heidegger's Philosophy of Art*. Cambridge: University Press.

Entropi, İnformasyon ve Entropi Optimizasyon

Prof. Dr. Aladdin Şamilov

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1371
Matematik/İstatistik No.: 067
ISBN : 978-605-320-277-6
©. 1.Basım, Kasım 2015

Entropi, İnformasyon ve Entropi Optimizasyon
Prof. Dr. Aladdin Şamilov

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım:Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şamilov, Aladdin.
Entropi, İnformasyon ve Entropi Optimizasyon / *Aladdin Şamilov*
1. Basım, xiv+184 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-277-6
1. Entropi 2. Maksimum Entropi Metodu 3. Çapraz Entropi Metodu 4. Entropi Korelasyon Katsayısı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÇİZELGELER DİZİNİ vi

ŞEKİLLER DİZİNİ iv

ÖN SÖZ iv

GİRİŞ 1

1. ENTROPİ 3
1.1. Entropi Fonksiyonunun Özellikleri 8
1.2. Entropi Fonksiyonunun Maksimumu 9
1.2.1. Taylor Formülüne Dayalı İnceleme 10
1.2.2. Özel Bir Eşitsizlik Yardımı ile İnceleme 12
1.3. Entropi Ölçüm Birimi 16
1.4. Kesikli Bileşke Sistemin Entropisi 17
1.5. Kesikli Sistemler İçin Koşullu Entropi 19
1.6. Sürekli Sistemler İçin Entropi 23
1.6.1. Sürekli Bileşke Sistemin Entropisi 25
1.6.2. Sürekli Sistemler İçin Koşullu Entropi 27

2. İNFORMASYON 31
2.1. Tam ve Kısmi İnformasyon 32
2.2. Eş Olasılıklı Durumlara Sahip Sistemin Kısmi ve Tam İnformasyonu 32
2.3. İki Duruma Sahip Sistemle İlgili "Evet", "Hayır" Sözcüklerinin İçerdiği İnformasyon Miktarı 35
2.4. Karşılıklı İnformasyon 37
2.4.1. Entropi Korelasyon Katsayısı 39
2.4.2. Olaydan Sisteme Kısmi İnformasyon 40
2.4.3. Olaydan Sisteme Kısmi İnformasyonun Negatif Olmaması 41
2.4.4. Olaydan Olaya Kısmi İnformasyon 43
2.5. Sürekli Sistemler İçin İnformasyon 45

3. KESİKLİ RASSAL DEĞİŞKENLER İÇİN MAKSİMUM ENTROPİ VE MİNİMUM ÇAPRAZ ENTROPİ YÖNTEMLERİ 47
3.1. Kesikli Rassal Değişkenler İçin Maksimum Entropi Yöntemi 47
3.2. Kesikli Rassal Değişkenler İçin Minimum Çapraz Entropi Yöntemi 54
3.3. Kullback-Leibler Ölçümü ve Pozitifliği 58
3.4. Jaynes'in Entropi Konsantrasyon Teoremi 60

4. SÜREKLİ RASSAL DEĞİŞKENLER İÇİN MAKSİMUM ENTROPİ VE MİNİMUM ÇAPRAZ ENTROPİ YÖNTEMLERİ **65**
4.1. Lineer Bağımlılık ve Lineer Bağımsızlık 65

4.2. Sürekli Rassal Değişkenler İçin Maksimum Entropi Yöntemi 68
4.3. MaxEnt Dağılımı Parametreleri İçin Maksimum Benzerlik Tahmincileri..... 72
4.4. Sürekli Sistemler İçin Minimum Çapraz Entropi Yöntemi 75

5. İSTATİSTİKSEL DAĞILIMLARIN MaxEnt DAĞILIMI OLARAK BULUNMASI 79
5.1. Normal Dağılımın MaxEnt Dağılımı Olarak Bulunması 79
5.1.1. Varyans Kısıtı ile Normal Dağılımın MaxEnt Dağılımı Olarak Bulunması..... 79
5.1.2. Karakterize Edici Moment Kısıtları İle Normal Dağılımın MaxEnt Dağılımı Olarak Bulunması..... 82
5.2. Gama Dağılımının MaxEnt Dağılımı Olarak Bulunması 87
5.3. Cauchy Dağılımının MaxEnt Dağılımı Olarak Bulunması..... 90
5.4. Çok Boyutlu Normal Dağılımın MaxEnt Dağılımı Olarak Bulunması 93
5.5. Çok Boyutlu Normal Dağılımın Entropi Değeri..... 95

6. GENELLEŞTİRİLMİŞ ENTROPİ OPTİMİZASYON PROBLEMLERİ 99
6.1. Entropi Optimizasyon Ölçümüne Dayalı Özel Dağılımlar..... 100
6.2. $L = H$ olduğunda $U(g)$ Entropi Optimizasyon Fonksiyoneli..... 103
6.3. $L = D$ olduğunda $U(g)$ Entropi Optimizasyon Fonksiyoneli..... 104
6.4. Sonlu sayıda moment kısıtları ile GEOP 105
6.5. Parametreye bağlı sonlu sayıda moment kısıtları ile GEOP 106
6.6. MaxEnt ve MinxEnt Dağılımlarının Uygulamaları..... 107
6.6.1. MaxEnt Dağılımının Bulunmasına İlişkin Uygulama 107
6.6.2. MinxEnt Dağılımının Bulunmasına İlişkin Uygulama 110

7. VARYASYON HESAP 113
7.1. Varyasyon Hesabın Gelişmesine Neden Olan Üç Önemli Problem..... 113
7.2. Lineer Uzayda Tanımlanmış Fonksiyoneller 116
7.3. Fonksiyonellerin Ekstremumunun Varlığı İçin Gerek Koşul 118
7.4. Fonksiyonelin Varyasyonu (Türevi)..... 118
7.5. Varyasyon Hesabın En Sade Problemi..... 119
7.6. Varyasyon Hesabın Temel Lemması..... 121
7.7. Varyasyon Hesabın En Sade Probleminin Çözümü İçin Gerek Koşul: Euler Denklemi..... 125
7.8. Minimal Alana Sahip Dönel Yüzey Problemi..... 130
7.9. Brachistrochron (En Çabuk İnme Eğrisi) Problemi..... 132
7.10. Bir Fonksiyona ve Yüksek Mertebeden Türevlerine Bağlı Fonksiyoneller için Ekstremum Problemi (Euler Denklemi) 136
7.11. Birkaç Fonksiyona ve Türevlerine Bağlı Fonksiyoneller için Ekstremum Problemi (Euler Denklemler Sistemi) 139
7.12. İki Değişkenli Fonksiyonlara Bağlı Fonksiyoneller için Ekstremum Problemi .. 141
7.13. Koşullu Ekstremum İçeren Varyasyon Problemleri..... 146

7.13.1 Çok Değişkenli Fonksiyonlar İçin Koşullu Ekstremum Problemi 146
7.13.2. n Sayıda Fonksiyonlara ve Türevlerine Bağlı Fonksiyonellerin Eşitlikler Şeklinde Verilmiş Kısıtlar Altında Varyasyon Problemi 148

8. BANACH TEOREMİ VE NEWTON YÖNTEMİ 167
8.1. Banach Teoremi 169
8.2. Newton Yöntemi 172

KAYNAKLAR 179

DİZİN. 181

Prof. Dr. Aladdin Şamilov Öz Geçmiş..... 183

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1-1. X sisteminin durumlarına uygun entropileri 6

Çizelge 1-2. (X,Y) bileşke sisteminin durumlarına uygun olasılıkları 17

Çizelge 1-3. Bir örnek için (X,Y) bileşke sisteminin durumlarına uygun olasılıkları. 21

Çizelge 2-1. Bir örnek için x_i değerlerinin gerçekleşme olasılıkları 35

Çizelge 6-1. Demir madeni aylık üretimine ilişkin gözlenen frekanslar ve istatistikler. 108

Çizelge 6-2. Demir madeni aylık üretimi için bir, iki, üç, dört bileşkeli moment vektör fonksiyonlarına uygun MaxEnt dağılımlarının istatistiksel kriterlerle incelenmesi. 109

Çizelge 6-3. 2000 ve 1999 yılarının tüm aylarında ölçülen rüzgâr hızı için gözlenen frekanslar. 110

Çizelge 6-4. 2000 ve 1999 yıllarının tüm aylarında ölçülen rüzgâr hızı için gözlenen değerlere ait istatistikler. 111

Çizelge 6-5. Aylık rüzgar hızı dağılımı için bir, iki, üç, dört ve beş bileşkeli moment vektör fonksiyonlarına uygun MinxEnt dağılımlarının istatistiksel kriterlerle incelenmesi. 111

ÖN SÖZ

İstatistik Bölümü öğrencileri için hazırlanmış olan "Entropi, İnformasyon ve Entropi Optimizasyon" kitabı 2003-2009 yılları arasında açmış olduğum "Entropi Optimizasyon Yöntemleri ve Uygulamaları" dersinin notlarından oluşmaktadır.

Entropi, informasyon teorisi, entropi optimizasyon yöntemleri, genelleştirilmiş entropi optimizasyon yöntemleri ve varyasyon hesabına ait gereken bilgileri içeren bu kitap, istatistik, ekonomi, matematik, fizik ve diğer bölümlerin lisans ve doktora öğrencileri için mümkün olduğu kadar kolay ve anlaşılabilir şekilde yazılmıştır. Bu kitaptan çeşitli bilim dallarında çalışan araştırmacılar yararlanarak, kendi başarılarını önemli bir şekilde artırabilirler.

Entropi optimizasyon yöntemleri ve uygulamaları dersinin istatistik bölümü doktora öğrencileri için önemini gündeme getiren Prof. Dr. Ali Fuat YÜZER'e, çeşitli konuların müzakeresinde önemli katkılarından dolayı Prof. Dr. Embiya AĞAOĞLU'na ve Prof. Dr. Memmedağa MEMMEDLİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Vermiş olduğum dersin notlarını doktora öğrencisi iken titizlikle kaleme almasından dolayı Yrd. Doç. Dr. Şenay ASMA'ya ve ayrı ayrı konularda önemli katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Özer ÖZDEMİR'e derin teşekkürlerimi sunarım.

Kendi doktora tezlerini bitirme aşamasında iken yoğun çalışmalar süresinde bulundukları bir zamanda, ders notlarının kitap haline dönüştürülmesi için önemli katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Çiğdem GİRİFTİNOĞLU ve Doç. Dr. İlhan USTA'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca kitabın ikinci basımının hazırlanmasında önemli katkılarından dolayı araştırma görevlisi yüksek lisans öğrencimiz Nihal YILMAZ'a derin teşekkürümü sunarım.

KAYNAKLAR

Боровков А. А., Теория вероятностей, Москва, <Наука>, 1986, 432 с.

Бочаров П.П, Печинкин А.В, Теория вероятностей Математическая статистика, Москва,Гардарика,1998,328 с.

Вентцель Е. С., Теория вероятностей, Москва, <Наука>, 1969, 576 с.

Севастьянов Б. А., Курс теории вероятностей и математической статистики, Москва, <Наука>, 1982, 256 с.

Chow Y. S. and Teicher H., Probability Theory: Independence, Interchangeability,Martingales, Third Edition, New York, 1997,488 p.

Cramer H., Mathematical Methods of Statistics, Princeton University Press, Eleventh Printing, 1966, 574 p.

Elsgolts L., Differential Equations and the Calculus of Variations, MIR Publishers, Moscov, 1970, 440 p.

Feller W., An Introduction to Probability Theory and Its Applications, John Wiley & Sons, Inc., 1966, 626p

Гнеденко Б. В., Курс теории вероятностей, Москва, <Наука>, 1988, 448 с.

Halmos P. R., Measure Theory, Graduate texts in mathematics, 18, China, 1998, 304 p.

Hogg R., Craig A. T., Introduction to Mathematical Statistics, Canada, 1995, 564 p.

Kapur J.N. and Kesavan H.K., Entropy Optimization Principles with Applications, Academic Press, Inc.,1992,408 p.

Kolmogorov A. N. and Fomin S. V., Introductory Real Analysis, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J., 1970, 403 p.

Колмогоров А. Н., Основные понятия теории вероятностей, Москва, <Наука>, 1974, 119 с.

Колмогоров А. Н., Фомин С.В., Элементы терии функций и функционального анализа, Москва, <Наука>, 1972, 496 с.

Papoulis A., Probability, Random Variables and Stochastic Processes, International Edition, Third Edition, McGraw-Hill, Inc., Singapore, 1991, 666 p.

Shamilov A., "A Development of Entropy Optimization Methods", WSEAS Transactions on Mathematics, Issue 5, Vol. 5, pp. 568-575, 05/2006.

Shamilov A., Generalized Entropy Optimization Problems And The Existence Of Their Solutions, Physica A: Statistical Mechanics and its Applications, 382(2), pp. 465-472,(SCI-Expanded), 2007.

Şamilov A., Ölçüm Teorisi, Olasılık ve Lebesgue İntegrali, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007, 131 s.

Şamilov A., Olasılıksal Dağılımların Karakteristik Fonksiyonları ve Uygulamaları Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2008, 214 s.

Şamilov A., Entropi, İnformasyon ve Entropi Optimizasyon, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir,2009, 264 s.

Şamilov A., Teori ve Çözümlü Problemlerle Diferansiyel Denklemler, Nobel Yayın Evi, Ankara, 299 s., 1. Basım, Eylül 2014.

Şamilov A., Kavramsal Yorımlar ve Uygulamalarla Olasılık Teorisi, Nobel Yayın Evi, Ankara, 439 s., 07/09/2012.

Shamilov A., Giriftinoğlu Ç., Usta İ., Mert Kantar Y. "A New Concept of Relative Suitability of Moment Function Sets ", Applied Mathematics and Computation,(SCI), 206, 521-529, 2008.

Shamilov A., Asma S. "Finite Mixtures of MaxEnt Distributions", Applied Mathematics and Computation,(SCI), 206, 530-537, 2008.

Shamilov A., Mert Kantar Y., Usta I. "Use of MinMaxEnt distributions defined on basis of MaxEnt method in wind power study", Energy Conversion & Management,(SCI) 49, 660-677, 2008.

Shamilov A., Ozdemir S., Yilmaz N. (2014), "Generalized Entropy Optimization Methods for Survival Data", ALT2014: 5th International Conference on Accelerated Life Testing and Degradation Models,pp.174-183, Pau, France, 2014

Yüzer Ali Fuat, Olasılık ve İstatistik, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1996, 232 s.

Gözden Geçirilmiş 3. Basım

ERGONOMİ

Prof. Dr. Alaettin SABANCI
Doç. Dr. Sarp Korkut SÜMER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 80
Fen Bilimleri No.: 06
ISBN : 978-605-5426-79-8
© Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Eylül 2015

ERGONOMİ
Prof. Dr. Alaettin SABANCI - Doç. Dr. Sarp Korkut SÜMER

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım:Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sabancı, Alaettin., Sümer, Sarp Korkut.
Ergonomi / *Alaettin SABANCI - Sarp Korkut SÜMER*
Gözden Geçirilmiş 3. Basım, s.XVI+472, 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-79-8
1. İnsan 2. Makina 3. Ortam

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan, biyolojik bir varlık olarak, belirli anatomik ve antropometrik özelliklere sahiptir. İnsanın doldurabileceği hacim, erişebileceği ve başarı ile denetleyebileceği uzaklık, optimum hareket yetenekleri ile sınırlıdır. İnsan organizmasının fizyolojik özellikleri; insanın algılama yetenekleri, davranış hızı ve koordinasyonu ile yorgunluk ve olumsuz ortam özelliklerine dayanımın bir ölçüsüdür.

İnsan; alet-makineleri ve diğer teknolojik olanakları, iş başarısını arttırmak için kullanır. Bu amaçla insan, kendi ve canlı fiziksel gücü yerine çeşitli yakıtlar, elektrik ve nükleer enerji kaynaklarını kullanmaktadır. Enerji kaynaklarını kullanan, makineleri geliştiren, yapan, denetleyen ve onaran yine insandır. Otomasyon düzeyinde dahi, insan gereksiniminin ortadan kaldırılması olası değildir. İnsan, üretim için gereksinim duyulan en önemli öge olma özelliğini devam ettirmektedir. Bu nedenle her teknolojik gelişimde teknoloji araçları, insan özellikleri dikkate alınarak tasarlanmak zorundadır. Aksi halde bir yandan yetenekleri dışında zorlanan insan, meslek hastalık ve kazalarının artışına neden olurken, diğer yandan sistemden beklenen iş başarısına ulaşamamaktadır.

Ergonomi; mühendislik, tıp ve ekonomi bilim dallarını içeren, insan-makine-ortam koşulları arasındaki ilişkilerin optimizasyonunu sağlamayı amaçlayan çok disiplinli bir bilim dalıdır. Ergonominin temel konularını incelemeyi amaçlayan bu kitapta; çok çeşitli çalışma ortamları için genel ilkeler ve uygulamalar üzerinde durulmuştur. Endüstri mühendisliği, biyosistem mühendisliği, tarım makineleri bölümleri başta olmak üzere üniversitelerimizin birçok mühendislik temelli bölümlerinde okutulan Ergonomi ve İş Güvenliği derslerinde yararlanılmak üzere hazırlanan bu kitabın, farklı mesleklerde çalışan kişiler için de önemli bir kaynak olacağı düşüncesindeyiz.

Yıllardır ergonomi dersi öğretimini yapan ve konu ile ilgili çeşitli alt dallarda araştırma ve yayınlar üreten kişiler olarak birikimlerimizi aktarma zamanını yaratabilmiş olmanın mutluluğu ile bu kitabın ilgililere yararlı olmasını dileriz.

Prof. Dr. Alaettin SABANCI

Doç. Dr. Sarp Korkut SÜMER

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: Giriş 1
1.1. Ergonominin Tanımı 2
1.2. Ergonominin Tarihsel Gelişimi 3
1.3. İnsan-Makine-Ortam İlişkilerinde Ergonomik Yaklaşım 4

Bölüm 2: İnsan 7
2.1. İnsanın Fiziksel Özellikleri 7
2.1.1. Kuvvet 8
2.1.2. Yanıtlama Süresi 8
2.1.3. Vücut Ölçüleri 8
2.1.4. Yaş 8
2.1.5. İnsanın Algı Organlarının Özellikleri 9
2.1.5.1. Görme 10
2.1.5.2. İşitme 11
2.1.5.3. Koku ve Tat Alma 12
2.1.5.4. Dokunma 13
2.2. İnsanın Fizyolojik Özellikleri 13
2.3. İnsanın Psikolojik Özellikleri 15

Bölüm 3: İş ve Enerji Tüketimi 17
3.1. Adaleler 17
3.1.1. Enerji Gelişiminde Kimyasal Reaksiyonlar 18
3.1.2. Statik ve Dinamik Adale İşi 19
3.1.3. Hareketin Sinirsel Kontrolü 21
3.1.4. Adale Yorgunluğu 25

3.2. Yorgunluk 27
3.2.1. Beyinde Kontrol 28
3.2.2. Sıkılma 32
3.2.3. Yorgunluk Nedenleri ve Belirtileri 34
3.2.4. Yorgunluk Ölçümleri 35
3.3. Enerji İhtiyacı 36
3.3.1. Enerji Tüketimi ve Ölçümleri 36
3.3.2 Enerji Tüketimi ve İş 38
3.3.3. Enerji Tüketiminin Sınırları ve Normlar 40
3.3.4. Ağır İş Yükü 46
3.4. Çalışma Süresi ve Dinlenme Aralıkları 50
3.4.1. Günlük Çalışma Süresi 50
3.4.2. Haftalık Çalışma Süresi 51
3.4.3. Dinlenme Periyotları 52
3.4.4. Beslenme ve İş 57

Bölüm 4: Antropometri 65
4.1. Antropometrik Verilerin Sağlanması 66
4.2. Antropometrik Veri Tipleri 67
4.2.1. Yapısal Antropometrik Veriler 67
4.2.2. Fonksiyonel Antropometrik Veriler 68
4.2.3. Kuvvetsel Antropometrik Veriler 68
4.3. Tasarımda İstatistiksel Uygulamalar 69
4.3.1. Normal Dağılım 69
4.3.2. Diziyi Tahmin Etme 71
4.3.3. Minimum Ölçüler 72
4.3.4. Maksimum Ölçüler 73
4.4. Maliyet-Yarar Analizi 74
4.5. Tasarımda Manken Kullanılması 75
4.5.1. Antropometrik Değerlerin Evrimi 77
4.6. Antropometrik Boyutlar ve Ölçüm Yöntemleri 78
4.6.1. Uzunluk Ölçüleri 78
4.6.2. Geliştirilen Kuvvet Değerleri 81
4.6.3. Açısal Değerler 83
4.7. Antropometrik Ölçüm Yöntemleri 85

4.7.1. Direkt Ölçüm Yöntemleri ... 85
4.7.2. Fotometrik Ölçüm Yöntemleri ... 86
4.8. Antropometrik Ölçümlerde İstatistiksel Yöntemler ... 91
4.8.1. Tasarım Sınırları ... 91
4.8.2. Örnek Sayısının Saptanması ... 91
4.8.3. Bilinen Boyut Ölçülerinden Yeni Boyutların Tahmini ... 92
4.9. İnsanın Fonksiyonel Çalışma Hacimleri ... 93
4.9.1. Oturak Ayarları ile İlgili Antropometrik Veriler ... 93
4.9.2. Makine-Kullanıcı Arası Uyuşumuna Ait Antropometrik Veriler ... 95
4.9.2.1. Görme Yeteneğine İlişkin Veriler ... 95
4.9.2.2. El Ulaşımına İlişkin Veriler ... 97
4.9.2.3. Ayak Ulaşımına İlişkin Veriler ... 98
4.9.3. Makine-Kullanıcı Uyuşumu İçin Çalışma Alanları ... 99

Bölüm 5: Denetim Elemanları ... 103
5.1. El ve Ayak Denetim Elemanları ... 103
5.1.1. El Denetim Elemanları ... 104
5.1.2. Ayak Denetim Elemanları ... 114
5.2. Temel Denetim Elemanı Tiplerinin Seçimi ... 116
5.3. Denetim Elemanlarının İş Alanına Yerleşimi ... 116
5.3.1. Denetim Elemanları Arası Uzaklıklar ... 118
5.3.2. Denetim Elemanlarının Kotlanması (İşaretlenmesi) ... 121
5.4. Denetim Elemanları İçin Yapısal Değerler ... 123
5.4.1. Göstergeler ... 123
5.4.2. Verilerin Kıyaslanması ... 130
5.4.3. Iskala Ölçülendirme ... 130
5.4.4. Harfler ve Şekiller ... 132
5.5. Denetim Elemanları ve Göstergeler Arası İlişkiler ... 133
5.6. Denetim Elemanları Panelleri ... 135

Bölüm 6: İş Alanı Düzenlemeleri ... 137
6.1. Kullanıcı Özellikleri ... 139
6.2. Görevin Gerekleri ... 143
6.2.1. Görsel Gerekler ... 143

6.2.2. Konum Gerekleri 144
6.2.2.1. Rahat Baş Konumu 146
6.2.3. Geçici Gerekler 147
6.3. İş Alanı Tasarımı 148
6.3.1. Ayakta Çalışanlar İçin Tasarım 148
6.3.1.1. Ayakta Durmaya Yardımcı Olan Elemanların Değerlendirilmesi 149
6.3.1.2. Ayakta Çalışma Yüksekliği 150
6.3.2. Oturarak Çalışanlar İçin Tasarım 151
6.4. Bilgisayarlı Çalışma Ortamı 157
6.4.1. Bilgisayar Masası 158
6.4.2. Bilgisayar Koltuğu 160
6.4.3. Monitör 161
6.4.4. Klavye 165
6.4.5. İşaretleme Aparatları 167
6.4.6. Dizüstü Bilgisayar 169
6.4.7. Bilgisayarlı Çalışma Ortamında Çevresel Etkenler 171
6.4.8. Sıra Dışı Bilgisayarlı Çalışma Ortamı Tasarımları 172
6.4.9. Bilgisayarlı Çalışma Ortamları ve İnsan Sağlığı 173
6.4.9.1. Tekrarlanan Zorlama Yaralanması 174
6.4.9.2. Karpal Tünel Sendromu 175
6.4.9.3. Bilgisayar Görme Sendromu ve Göz Yorgunluğu 177
6.4.9.4. Egzersizler 178
6.5. Değişik Çalışma Ortamlarında Vücut Konumları 180
6.5.1. Genel Vücut Hareketlerinde İlkeler 180
6.5.1.1. İş Masalarında Yerleşim 182
6.5.1.2. Verimlilik 183
6.5.1.3. Seri Haldeki Görevlerde Verimlilik Geliştirme 183
6.6. Herkese Uygun Tasarım 186

Bölüm 7: Koltuk Ergonomisi 187
7.1. Oturak Yapısı ve İnsan Sağlığı 188
7.1.1. Dinamik Oturma Konumu ve Vücut Ölçüleri 188
7.1.2. Belkemiği (Omurga) 189
7.1.3. Sırt Kasları 191
7.1.4. Oturma Yüzeyinde Basınç ve Mikroklima 192

7.1.5. Büro ve Benzeri Çalışma Yerleri İçin Koltuklar ... 193
7.2. Mekanik Titreşimlerle Oluşan Gerilimler ... 195
7.2.1. Vücut Bölümlerinin Titreşimlere Tepkileri ... 196
7.3. Motorlu Araçlarda Koltuk Tasarımı ... 197
7.3.1. Otomobil Koltukları ... 200
7.3.2. Kamyon ve Otobüs Koltukları ... 201
7.3.3. Traktör Koltukları ... 202
7.3.4. İnşaat Makineleri ... 203
7.3.5. Yükleyiciler (Forklift) ... 205
7.3.6. Seyahat Amaçlı Koltuklar ... 206

Bölüm 8: Titreşim ... 207
8.1. Titreşim Özellikleri ... 207
8.1.1. Periyodik Titreşimler ... 208
8.1.2. Sönümsüz Serbest Titreşimler ... 209
8.1.3. Sönümlü Serbest Titreşimler ... 210
8.1.4. Sönümsüz Zorlanmış Titreşimler ... 210
8.1.5. Sönümlü Zorlanmış Titreşimler ... 211
8.1.6. Random (Gelişigüzel) Titreşimler ... 212
8.1.7. Şok ... 213
8.1.8. Rezonans ... 213
8.2. Titreşim Ölçümü ve Sınır Değerleri ... 215
8.2.1. Titreşim Ölçüm Cihazları ... 216
8.3. Titreşimin İnsan Üzerindeki Etkileri ... 217
8.4. Titreşim Yalıtımı ... 223
8.4.1. Titreşim Yalıtımında Kullanılan Malzemeler ... 225
8.4.1.1. Metal Yaylar ... 226
8.4.1.2. Elastomerler ... 228
8.4.1.3. Esnek Yastık ve Takozlar ... 230

Bölüm 9: Ses ve Gürültü ... 233
9.1. İşitme Anatomi ve Fizyolojisi ... 234
9.2. Ses ve Gürültünün Fiziksel Özellikleri ... 235
9.2.1. Yansıma ... 237
9.2.2. Kırınım ... 238
9.2.3. Kırılma ... 239

9.2.4. Sesin Yutulması (Absorpsiyon) 241
9.2.5. Ses Hızı 241
9.2.6. Frekans 242
9.2.7. Genlik 244
9.2.8. Ses Gürlüğü 245
9.2.9. Sesin Şiddeti 247
9.2.10. Sesin Tınısı 248
9.2.11. Ses Basıncının RMS Değeri 248
9.2.12. Desibel (dB) 248
9.2.13. Ses Gücü Düzeyi 249
9.2.14. Ses Basıncı Düzeyi 250
9.2.15. Ses (Gürültü) Düzeyi 251
9.2.16. Frekans Analizi ve Oktav Bantları 252
9.2.17. Desibellerde İşlemler 256
9.2.18. Gürültü Çeşitleri 259
9.2.18.1. Frekans Spektrumuna (Bandına) Göre 259
9.2.18.2. Zaman Değişimine Göre 260
9.3. Gürültü Ölçümleri 261
9.3.1. Kişisel Gürültü Ölçer (Dozimetre) 261
9.3.2. Ses Basıncı (Düzeyi) Ölçer 262
9.3.2.1. Ölçülen Büyüklükler 263
9.4. Gürültünün Etkileri 267
9.4.1. İşitme Sistemine Etkileri (Fiziksel Etki) 267
9.4.1.1. Frekans ve İşitme Kaybı İlişkisi 269
9.4.2. Gürültünün Fizyolojik Etkileri 270
9.4.3. Psikolojik Etkileri 270
9.4.4. İş Verimine Etkileri 272
9.5. Gürültü Kontrolü 273
9.5.1. Gürültünün Kaynakta Kontrolü 274
9.5.2. Gürültünün Kaynakla Alıcı Arasında Kontrolü 274
9.5.3. Gürültünün Alıcıda Kontrolü 274
9.5.4. Planlama ve Bakım ile Gürültü Kontrolü 276
9.5.5. Yalıtım Malzemelerinin Ses İletim Kaybı 277
9.5.6. Duvarlarda Gürültü Yalıtımı 278

9.5.7. Gürültü Kaynağının Örtülmesiyle Gürültü Kontrolü 279
9.5.8. Bariyerlerle Gürültü Kontrolü 280
9.5.9. Ses Yutucu Malzeme Kullanılarak Gürültü Kontrolü 281
9.5.9.1. Ses Yalıtım Malzemeleri 283
9.5.10. Kulak Koruyucularıyla Gürültü Kontrolü 285

Bölüm 10: Aydınlatma 287
10.1. Göz Anatomisi ve Fizyolojisi 291
10.2. Görsel Mekanizma 292
10.2.1. Görme Alanı ve Görüş Açısı 293
10.3. Görsel Fonksiyonlar 293
10.3.1. Göz Uyumu 293
10.3.2. Yaş ve Uyum 294
10.3.3. Aydınlatma ve Uyum 294
10.3.4. Uyum İçin Göz bebeğindeki Çap Değişikliği 294
10.3.5. Ağ Tabakasının Adaptasyonu 295
10.3.6. Karanlık Adaptasyonu 295
10.3.7. Aydınlık Adaptasyonu 295
10.4. Parlaklık 296
10.5. Görsel Kapasite 297
10.6. Işık Kaynakları 299
10.6.1. Doğal Işık Kaynakları 299
10.6.2. Yapay Işık Kaynakları 299
10.6.2.1. Akkor Telli Lambalar 299
10.6.2.2. Akkor Halojen Lambalar 300
10.6.2.3. Floresan Lambalar 300
10.6.2.4. Kompakt Floresan Lambalar (Enerji Tasarruflu Ampüller) 302
10.6.2.5. Cıva Buharlı Lambalar 302
10.6.2.6. Sodyum Buharlı Lambalar 302
10.6.2.7. LED (Light Emittin Diode, Işık Yayan Diyot) 302
10.6.2.8. İndüksiyon Lambalar 303
10.7. Aydınlatma Çeşitleri 304
10.7.1. Işığın Yönlendirilmesine Göre Aydınlatma Çeşitleri 304
10.8. Aydınlatma Düzeyleri İçin Öneriler 305

10.8.1. Işık Kaynakları ile Oluşan Parıldama 307
10.9. Duyarlı İşlerde Aydınlatma 309
10.10. Bilgisayarlı Ofislerde Aydınlatma 310
10.10.1. Yüzey Aydınlığı 311
10.10.2. Bilgisayarlı Ofislerde Aydınlatma Yerleşimi 312
10.11. Gün Işığı 314
10.11.1. Sera Tipi Aydınlatma 316
10.11.2. Çatıdan Aydınlatma 317
10.12. Aydınlatma ve Yorgunluk 317
10.13. Aydınlatma ve Verim 318
10.13.1. Çalışma Koşullarında İdeal Aydınlatma Şiddeti 320
10.14. Renk 323
10.14.1. Rengin Oluşumu 324
10.14.2. Renk Kontrastlığı 326
10.14.3. Fizyolojik Etkiler 326
10.14.4. Rengin Psikolojik Etkileri 327
10.14.4.1. İç Mekanlarda Rengin Algıya Etkisi 329

Bölüm 11: İklim Özellikleri ve Çalışma Ortamı 331
11.1. Vücut Sıcaklık Dengesi 331
11.2. Vücut ile Dış Ortam Arasında Isı Kontrolü 333
11.2.1. Kondüksiyon 334
11.2.2. Konveksiyon 334
11.2.3. Evaporasyon 334
11.2.4. Radyasyon 335
11.3. Termal (Klimatik) Rahatlık 335
11.3.1. Sıcaklığın Fizyolojik Sınırları 335
11.3.2. Klimatik (Termal) Rahatlık Bölgeleri 336
11.3.3. Efektif Sıcaklık 339
11.4. İklim Faktörleri ve İş Yükü 341
11.4.1. Yaz Aylarında Oda Sıcaklıkları 343
11.4.2. Dış Duvarların İzolasyonu 344
11.5. Hava Kirliliği ve Havalandırma 344
11.5.1. Yapay Havalandırma ve Pencereler 345
11.5.2. Pencereler ve Çevresel İklim 345

11.6. Yüksek Sıcaklıkta Çalışma Süresi ve Sıcaklığa Alışma 345
11.7. Çalışma Ortamları İçin Klimatik Öneriler 346

Bölüm 12: Motorlu Taşıtlar ve İnsan Faktörleri 349
12.1. Taşıt Kazaları 350
12.2. Sürücü Özellikleri 352
12.2.1. Sürücülerin Görsel Algılama ve Tarama Sınırları 353
12.2.2. Hızın Algılanması ve Yargılaması 353
12.2.3. Aradaki Mesafenin Algılanması ve Yargılanması 354
12.2.4. Risk Alma 355
12.2.5. Reaksiyon Zamanı 355
12.2.6. Deneyim ve Yetenek 357
12.2.7. Yaş 357
12.2.8. Cinsiyet 358
12.2.9. Görüş 358
12.2.10. Kişilik 359
12.3. Geçici Sürüş Performans Bozuklukları ve Temel Faktörler 359
12.3.1. Yorgunluk 359
12.3.2. Alkol Kullanımı 360
12.3.2.1. Alkol ve Trafik Kazaları 363
12.3.3. İlaç Kullanımı 363
12.3.4. Cep Telefonu Kullanımı 364
12.4. Motorlu Taşıt Tasarımı 365
12.4.1. Kabin Tasarımı 366
12.4.2. Vitesler 367
12.4.3. Yardımcı Bilgi ve Multimedya Sistemleri 368
12.4.4. Taşıtlarda Aydınlatma 369
12.4.4.1 Arka Işıklar 369
12.4.4.2. Farlar (Ön Aydınlatma Işıkları) 370
12.4.4.3. Gündüz Farı 373
12.4.4.4. Sis Farı 374
12.4.5. Emniyet Kemeri 375
12.4.6. Hava Yastığı 377
12.4.7. Sürüş Yardım Sistemleri 379

12.4.8. Fren ve Yardımcı Sistemleri 379
12.4.9. Trafikte Hız ve Kaza Riski 381
12.5. Güvenli Taşıt Kullanımı ve Çevresel Etkiler 383
12.5.1. Karayolları 383
12.5.2. Yol Çizgileri 383
12.5.3. Yol İşaretleri 385
12.5.3.1 İşaretlerin Gece Okunabilirliği 385
12.5.4. Yollarda Aydınlatma 386

Bölüm 13: İnsan Hataları, İş Kazaları ve İş Güvenliği 389
13.1. İnsan Hataları 389
13.1.1. İhmal Hataları 389
13.1.2. Görev Hataları 390
13.1.3. Sıralama Hataları 390
13.1.4. Zamanlama Hataları 390
13.1.5. Hataların Değerlendirilmesi 390
13.2. İş Kazaları 391
13.2.1. İnsan Hataları ve Kazalar 391
13.2.2. Kaza ve Yaralanma Verilerinin Toplanması ve Analizi 392
13.2.3. Kazaların Oluşumu ile İlgili Teoriler 392
13.2.3.1. Domino Teorisi 394
13.2.3.2. Kaza/Olay Teorisi 395
13.2.3.3. Epidemiyoloji Teorisi 395
13.2.3.4. Sistem Teorisi 395
13.2.3.5. Kombinasyon Teorisi 395
13.2.3.6. İnsan Faktörleri Teorisi 395
13.2.4. Kazalarla İlgili Faktörler 396
13.2.5. Kazalara Karşı Önlemler 398
13.2.5.1. Davranışların Düzenlenmesi 398
13.2.5.2. Destek Stratejileri 398
13.2.5.3. Teşvik Programları 399
13.3. İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Yönetimi 399
13.3.1. Tanımlar 400
13.3.2. Risklerin Tanınması 400

13.3.3. Risklerin Değerlendirilmesi 401
13.3.4. Tehlike ve Risklerin Algılanma Düzeyi 401
13.4. Uyarılar 402
13.4.1. Uyarıların Tasarlanması 403
13.4.2. Ürün Üstündeki Uyarılar 403
13.4.3. Uyarı Levhaları 404
13.4.4. El İşaretleri 406
13.5. İş Güvenliği ve İş Kazalarında İnsan Faktörleri 407
13.5.1. Fiziksel Özellikler 408
13.5.1.1. Dayanıklılık 410
13.5.1.2. Reaksiyon Zamanı 411
13.5.1.3. Vücut Ölçüleri 412
13.5.1.4. Yaş 413
13.5.1.5. Görme 413
13.5.1.6. İşitme 414
13.5.2. Fizyolojik Özellikler 416
13.5.2.1. Yorgunluk 416
13.5.2.2. Uyuşturucu İlaç, Alkol ve Sigara Kullanımı 418
13.5.2.3. Kimyasallar 419
13.5.2.4. Hastalıklar 421
13.5.2.5. Çevre Koşulları 421
13.5.3. Psikolojik Özellikler 426
13.5.3.1. Alışkanlıklar 427
13.5.3.2. Endişe 427
13.5.3.3. İlgisizlik 427
13.5.3.4. Zihinsel Meşguliyet 427
13.6. Kişisel Koruyucu Donanımları 428
13.6.1. Başın Korunması 428
13.6.2. Gözlerin Korunması 429
13.6.3. Kulakların Korunması 431
13.6.4. Ellerin Korunması 432
13.6.5. Ayakların Korunması 433
13.6.6. Vücudun Korunması 434
13.6.7. Solunum Yollarının Korunması 434

13.6.8. Kimyasal Maddelerden Korunma 435
13.6.9. Yük Kaldırma 437
13.7. CE Uygunluk İşareti 441
13.7.1. CE İşaretinin İliştirilmesi 443
13.7.2. CE İşareti İliştirilmesi Gereken Ürünler 444

Bölüm 14: Çalışma Koşullarının Değerlendirilmesi
14.1. Çalışma Senaryosu Evreleri 449
14.2. Ergonomik Sorunların Belirlenmesi ve Çözüm Modeli 454
14.2.1. Ergonomik Sorunları Olan Bir İşin Tanımlanması 455
14.2.2. Geliştirme İhtiyacı Olan İşlerin Tanımlanması 458
14.2.3. Görev Analizi 458
14.2.4. Tasarım-Çözüm Analizi 459
14.2.5. Sorun Çözümü 459
14.2.6. Yönetsel Kontroller 459
14.3. Çalışma Koşullarının Değerlendirilmesi için Kontrol Listeleri 460
14.4. Uygulamalı Ergonomi Projeleri 464

KAYNAKÇA 467

KAYNAKÇA

ABEYSEKARA, J.D.A.; SHAHNAVAZ, H., 1989. Body Size Variability Between People in Developed and Developing Countries and its Impact on the Use of Imported Goods. International Journal of Industrial Ergonomics, 4:139-149.

ALTAY, T.A. 2006. Otomotiv Sektöründe Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Faaliyetleri Üzerine Görüşler. http___www.inovasyon.org_ getfile.asp_ file=TA.IX_Plan_Oto_OIK_web[1]

ANDERSON, G.B.J., **1986**. Loads on the Spine During Sitting. In the Ergonomics of Working Postures, Taylor and Francis, London.

ANONİM, 1986. Gürültü Kontrol Yönetmeliği, Resmî Gazete, sayı:19308.

ANONİM, 2003. 25325 Sayılı Titresim Yönetmeliği, Çalısma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıgı; 23 Aralık.

ANONİM, 2010. İSGGM, İşçi Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü. http://www. isggm.calisma. gov.tr.

ANONİM, 2011. Kaza İstatistikleri. Emniyet Genel Müdürlüğü, Trafik Hizmetleri Başkanlığı, http:// www.trafik.gov.tr

ANONİM, 2008. Annual Report, Global Road Safety Partnership.

AYDINTAN, E., 2001. Yüzey Kaplama Malzemelerinin İç Mekan Algısına Anlamsal Boyutta Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 110s.

AYOUB, M.M., **1973**. Work Place Design and Posture. Human Factors, 15:265-268.

BABALIK, F.C., 2007. Mühendisler için Ergonomi, İşbilim. Nobel yayın Dağıtım Ltd.Şti. ISBN:978-975-591-816-7. S:584.

BASLO, M., 2002. Ofis Ergonomisi-Sırt ve Boyun Ağrılarını Önlemek için Ofis Ortamını Düzenlemek. Baş, Boyun, Bel Ağrıları Sempozyum Dizisi, (30):155-165.

BEKTAŞ, S., HINIS, M.A., 2009. Emniyet Kemeri Kullanımına Etki Eden Faktörlerin Otomobil Sürücüleri İçin Tahmin Modeli. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 25(1-2):208-222.

BERANEK, L.L. 1983. Noise and Vibration Control, Mc Graw Hill Books, New York.

BOTTOMS, D.J., 1973. Tractor Workplace Design. Paper Presented at the NIAE Subject Day, Silsoe.

BOYCE, P., 1981. Human factors in lighting. New York: Macmillan.

BRAND, J.L. ve JUDD, K.W., 1993. Angle of Hard Copy and Text Editing Performance. Human Factors, 35:57-59.

BRIDGER, R. S., 1995. Introduction to Ergonomics. McGaw- Hill Pub. Com., New York.

BRIDGER, R.S., **1988**. Postural Adaptations to Sloping Chair and Work surface. Human Factors, 30:237-247.

BRIDGER, R.S., **ORKIN, D., 1992**. Effect of A Footrest on Standing Posture. Ergonomics SA 4:42-48

BROCH, J.T., 1973. Application of B and K Equipment to Mechanical Vibration and Shock Measurements. Brüel and Kjaer, Copenhangen.

BRUEL and KJAER, 1986. Noise Control Priciples and Practice, second edition. Brüel and Kjaer. Naerum Offset, Denmark.

BURGESS, R., NEAL, R.J., 1989. Document Holder Usage When Reading and Writing. Clinical Biomechanics, 4:151-154.

CAKIR, A., HART, D., STEWART, T., 1979. Visual Display Terminals, 251, New York: John Wiley & Sons.

CHRISTENSEN, J., **1987**. Comments on products Safety. Proceedings of the Human Factors Society 3/st Annual Mting. Santa Monica, CA: Human Factors Society, pp. 1-14.

CİVELEK, Ç., GÜLSOYLU, E. 2010. Bazı Tek Akslı Traktörlerle Çalışmada Tutamaklara Gelen itreşimlerin Belirlenmesi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi dergisi, 47(3):257-263.

COHEN, A., SMITH, M.J., and **ANGER, W.K., 1979**. Self-protective measures against workplace hazards.Journal of Safety Research. 11(3). 121-131.

COLLINS, B. 1983. Use of hazard pictorials/symbols in the minerals industry (NBSIR 83-2732). Washington, DC: Department of Commerce, National Bureau of Standards.

ÇABUK, G. 2006. İlköğretim Binalarının Renk Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı.

ÇALIŞKAN M. 2005. "Gürültü: Temel Kavramlar (Noise: Fundamental Concepts)", TTMDIsıtma, Sogutma, Havalandırma, Klima,Yangın ve Sıhhi Tesisat Dergisi, Sayı 39, Eylül-Ekim 2005,s.9-20.

DIEBSCHLAG, W., HEIDINGER, F., DUPIES, H., HARTUNG, E., MEİLLER, H., 1995. Seat Ergonomics Aspects of Industrial Medicine and Technology Relating to Seat Design. Verlag moderne Industrie, D – 86 895, Landsberg/Lech, Germany.

DİZDAR E., 2001. Kaza Sebeplendirme Yaklaşımları. Türk Tabipler Birliği, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Temmuz, s:26-31

DOĞAN, V., 1987. Verimlilik Analizleri ve Verimlilik Ergonomi İlişkileri. İzmir Ticaret Borsası Yayınları No: 31, İzmir.

DOKUMACI, E., 1981. Vibrasyon, Dizayna Etkileri ve Tarım Traktörlerinde Uygulaması, Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi (SEGEM) Semineri, 15-26 Haziran, Ankara.

DORRIS, A., and **PURSWELL, J., 1977**. Warnings and human behavior: Implications for the design of products warnings. Journal of Products Liability. 1, 255-264).

EASON, K.D., 1986. Job Design and VDU Operation. In Healt Hazards of VDT's? (Edited B. Pearce). Wiley. New York.

EC, 2004. European Competitiveness Report, European Commission staff working document, SEC(2004)1397.

ERKAN, N., 1989. İşletmelerde İnsan Gücü Verimliliği İçin İşçi Sağlığı, İş Güvenliği, Kazalardan Korunma, Acil Yardım ve İlgili Mevzuat. MPM Yayınları No. 384, Ankara.

EVANS, L., 1991. Traffic safety and the driver. New York: Van Nostrand Reinhold.

EVANS, L., and ROTERY, R., 1976. The influence of forward vision and target size on apparent intervehicular spacing. Transportation Science, 11, 60-72.

FLOYD, W.F., WELFORD, A.T., 1954. Human factors in Equipment Design. H.K.Lowis and Co. Ltd. London.

FRIELING, H., 1978. Gesetz Der Farbe, Munchen.

GERR F., MARCUS M., ENSOR C., 2002. A Prospective Study of Computer Users: Study Design and Incidence of Musculoskeletal Symptoms and Disorders. Am J. Ind. Med. (41):221-235.

GRANDJEAN, E., 1975. Fitting the Task to the Man. Taylor and francis Ltd. London.

GRANDJEAN, E., 1988. Fitting The Task to The Man. Taylor and Francis Ltd., London.

GRIEVE, D., PHEASANT, S., 1982. Biomechanics. In The Body at Work, Cambridge University Press, Cambridge, England.

HANSSON, J.E.; SJOFLOT, L.; SUGGS, C.W., 1970. Matching the Farm Machine to Operator's Capabilities and Limitations. Implement and Tractor, 85 (17), Kansas City, Missouri.

HARRIS, C.M.; CREDE, C.E., 1976. Shock and Vibration Handbook McGraw-Hill Book Company, New York.

HARRIS, W., and MACKIE, R. 1972. A Study of the relationships among fatifue, hours of service, and safety of operations of truck and bus drivers (Rept. BMCS-RD-71-2). Washington, DC: Bureau of Motor Carrier Safety.

HEINRICH, H., **1959**, Industrial accident prevention, 4th ed., New York, McGraw-Hill.

HERMAN,R., LAM, T., and ROTHERY, R., 1973. An experiment on car size effects in traffic. Traffic Engineering and Control, 15, 90-93.

HILL, J.H., CHERNIKOF, R., 1965. Altimeter Display Evaluation: Final Report USN, NEL Report 6242 Jan 26.

HOOPER, K., and McGEE, H., 1983. Driver perception-reaction time: Are revisions to current specification values in order? Transportation Research Board, 904, 21-30.

HULBERT, S., 1972. Effect of driver fatigue. In J. Forbes (ed.), human factors in highway traffic research. New York: Wiley.

ISO 11202, 1995. Acoustic-Noise Emitted by Machinery and Equipment-Measurement of Emission Sound Pressure Levels at A Work Station and at Other Specified Positions-Survey Method In Situ. ISO 11202, Switzerland.

ISO, 1975a. Agricultural Tractors Dimensions for Operator's Seating Accommodation, ISO/DIS 1253. International Organization for Standardization, Switzerland.

ISO, 1975b. Vibration and Shock – Vocabulary (ISO-2041). International Organization for Standardization, Switzerland.

İNAN, A., 1947. Türk Halkının Antropolojik Karekterleri ve Türkiye Tarihi. Türk Tarih Kurumu, Ankara.

JOHNSON, D., 1990. Headlight use. Proceedings of the Human Factors Society 34th Annual Meeting. Santa Monica, CA: Human Factors Society, pp. 1086-1090.

KAHANE, C., 1989. An evaluation of center high mounted stop lamps based on 1987 data (DOHS-807-446). Washington, DC: National Highway Traffic Safety Administration.

KAZANASMAZ, Z.T., 2011. Binaların Doğal Aydınlatma Performanslarının Değerlendirilmesi. Ders Notları**.** İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Bölümü.

KONIG, H.L., KREUGER, A.P., LANG, S., SONNING, W.,1980. Biologic Effects of Environmental Electromagnetism. Springer Verlag, New York.

KONZ, S., BANDLA, V., RYS, M., SAMBASIVAN, J., **1990**. Standing on Concrete Versus Floor Mats. In Advances in Industrial Ergonomics and Safety II, London.

KROEMER, K., KROEMER, H., KROEMER, E. 2000. Ergonomics: How to Design for Ease and Efficiency, Second Edition, Prentice Hall, Singapore.

KROEMER, K.H.E., 1972. Human Engineering-the Keyboard. Human Factors, 14:51-63.

LANGE, W.; KROEMER, K.H.E., 1976. Kleine Ergonomische Datensammlung. Bundesanstalt für Arbeiteschutz und Unfallforschung, Dortmund.

LAUGHERY, K., and **STANUSH, J., 1989**. Effects of warning explicitness on product perceptions. Proceedings of the Human Factors Society 31st Annual Meeting. Santa Monica. CA: Human Factors Society.

MALONE, T., KIRKPATRICK, M., KOHL, J., and BAKER, C., 1978. Field test evaluation of rear lighting systems. Alexandria, VA: Essex Corp.

MANDAL, A.C., 1981. The Seated Man. The Seated Work Position, Theory and Practice. Applied Ergonomics, 12:19-26.

MARAŞ, E.E., MARAŞ H.H., MARAŞ S.S., ALKIŞ Z. 2011. CBS Verilerinden Çevresel Gürültü Haritalarının Hazırlanmasında Kullanılan Tahmin Yönteminin Analizi. Harita dergisi, Ocak, sayı 145.

MARRAS, W.S., KIM, J.Y., 1993. Anthropometry of Industrial Populations. Ergonomics, 36:371-378.

MATHEWS, J.; KNIGHT, A. A., 1971. Ergonomics in Agricultural Equipment Design. National institute of Agricultural Engineering, Silsoe.

MATTHEWS, J., JUST, A., 1967. Progress in the Application of Ergonomics to Agricultural Engineering. Paper Presented at the Agricultural Engineering Symposium of the Institution of Agricultural Engineers, Silsoe.

MCCORMİCK, E.J., 1970. Human factors Engineering. McGraw-Hill, Inc. New York.

McGUIRE, F.L., 1976. Personolity factors in highway accidents. Human Factors, 18(5), 433-442.

MEGEP, 2007a. Elektrik Elektronik Teknolojisi, Endüstriyel Aydınlatma Tesisatları. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Ankara.

MEGEP, 2007b. Renk, Grafik ve Fotoğraf. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Ankara.

MEGEP, 2008. Sanat ve Tasarım, Aydınlatma Elemanları. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Ankara.

MILOSEVIC, S., 1986. Perception of vehicle speed. Revija za Psihologüy, (Yugoslavia) 16, 11-19. Cited in Evans (1991).

MORGAN, C.T., CHAPANIS, A., COOK, J.S., LUND, W.M.,1963. Human Engineering Guide to equipment Design. New York.

MOURANT, R., and ROCKWELL, T., 1970. Mapping eye-movement patterns to the visual scene in driving: An exploratory study. Human Factors, 12(1), 81-87.

NOVOTNY, V, BABOR, J., 1967. Electronic digital Technique as a Method in Somatometry. Paper Presented at the Ergonomics Symposium in Machine Design, Praque.

OBORNE, 1982. Ergonomics at Work. Wiley.

OLDER, S. J., and SPICER, B. R., 1976. Traffic confilicts: A development in accident research. Human Factors, 18(4), 335-3350.

OLSON, P., SIVAK, M., 1984. Visibility problems in nighttime driving. In G. Peters and B. Peters (eds.), Automotive engineering and litigation, vol. 1. Nevw York: Garland.

ÖZBUDAK, Y.B., GÜMÜŞ, B., ÇETİN, F.D., 2003. İç Mekan Aydınlatmasında renk ve Aydınlatma Sistemi İlişkisi. Dicle Üniversitesi II. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu, 2003

ÖZCAN, E., ESMAEILZADEH, S., BÖLÜKBAŞ, N., 2007. Bilgisayar Kullananlarda Mesleki Kas İskelet Hastalıklarından korunma ve Ergonomi. Nobel Medicus, 3(1):12-17.

ÖZGÜVEN, H.N., 1986. Endüstriyel Gürültü Kontrolü. TMMOB, makine Mühendisleri Odası. Yayın No: 118, Ankara.

ÖZGÜVEN, H.N., 2008. Gürültü Kontrolü. Endüstriyel ve çevresel Gürültü. Türk Akustik Derneği yayınları, Ankara.

ÖZKALE, H. 2001. Endüstriyel Gürültü Kontrolü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Makine Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

ÖZKILIÇ, Ö., 2011. İş Sağlığı ve Güvenliği, Yönetim Sistemleri ve Risk Değerlendirme Metodolojileri, http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1399

ÖZOK, F.A., 1983. İşbilim ve Mühendislik Antropometrisi. Sanayi Mühendisliği Dergisi, Sayı 6, İstanbul.

ÖZOK, F.A., 1988. Ergonomik Açıdan Çalışma Yeri Düzenleme ve Antropometri. MESS Yayınları , İstanbul.

PALAVAN, 1973. Mekanik Titreşimler Dersleri. İ.T.Ü. Kütüphanesi Sayı: 773, İstanbul.

PHEASANT, S.T., 1986. Bodyspace. Taylor and Francis, London.

PORTER, J.M., GYI, D.E., ROBERTSON, J., 1992. Evaluation of A Tilting Computer Desk. In Contemporary Ergonomics, London.

PULAT,B. M.AND, ALEXANDER, D. C.,1991. Industrial Ergonomics, Case Studies. McGaw- Hill Pub. Com., New York.

RADKE, A.O., 1973. International View of Tractor Seating. SAE, paper No: 730 794, New York N.Y.

RAICHEL, D.R., 2006. The Science and Applications of Acoustics. Springer, United States of America.

RAMSEY, J., 1985. Ergonomic factors in task analysis for consumer product safety. Journal of Occupational Accidents, 7, 113-123.

RASMUSSEN, J., 1985, Trends in human reliability analysis, Ergonomics, 28(8), 1185-1195.

RASMUSSEN, J., DUNCAN K., LEPLAT J. 1987, New technology and human error, Wiley&Sons, New York.

RIVAS, F.J., DIAZ, J.A., SANTOS, R., 1984. Valores MaximosDe Esfuerzo Admisible En Los Puestos De Trabajo. Prevencion, 87:20-25.

ROEBUCK, J.A.; KROEMER, K.H.E.; THOMSON, W.G., 1975. Engineering Anthropometry Methods. John Wiley and Sons, New York.

ROSEGGER, R.; ROSEGGER, S. (Translated by E. Harris), 1960. Health Effects of Tractor Driving. Journal of Agricultural Engineering Research, 5 (3), London.

RYS, M., KONZ, S., 1994. Standing, Ergonomics, 37:677-687.

SAARELA, K. (1989). A oster campaign for improving safety on shipyard scaffolds. Journal of Safety Research, 20(40), 177-185.

SAARELA, K., SAARI, J., and **AALTONEN, M.** (1988). The effects of an informational safety campaign in the shipbuilding industry. Journal of Occupational Accidents, 10, 25-266.

SABANCI, A., 1981. Tarım Traktörlerin Ergonomik Nitelikleri üzerinde Bir Araştırma. Ç. Ü. Ziraat Fakültesi. Tarımsal Mekanizasyon Bölümü (Doktora Tezi), TZDK, Tarım Makineleri Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 1, 194. S. Adana.

SABANCI, A., 1984. Tarım Traktörlerinde Titreşim Sorunları ve Sürücü Oturaklarının Yalıtım özellikleri üzerinde Bir Araştırma (Doçentlik Tezi). TZDK. Mesleki Yayınları, Yayın No: 35, 188. S. Ankara.

SABANCI, A., 1984. Tarım Traktörlerinde Titreşimin Yarattığı Ergonomik Sorunlar ve Bu Sorunların Çözümünde Karşılaşılan Güçlükler. TÜBİTAK, 1. Ulusal Makine Teorisi Sempozyumu, Bildiriler, 369-377 (12-14 Eylül, 1984) ODTÜ, Ankara.

SABANCI, A., 1985. Traktör Oturaklarında Titreşim Yalıtım Olanakları. Tarımsal Mekanizasyon 9. Ulusal Kongresi, Bildiriler Kitabı: 209-218 (20-22 Mayıs 1986). Adana.

SABANCI, A., 1985. Vibration Problems on Agricultural Tractors and Suspension Characteristics of Operator Seats in Turkey. 8.nt Joint International Ergonomics Symposium, P. 98-110 (9-12 Sept., 1985). Silsoe, ENGLAND.

SABANCI, A., 1996. Ergonominin Temel İlkeleri. Dr. J. **Jander'in " Prenciples of Ergonomics**" adlı yayının çevirisi. Düzeltilmiş 2. baskı. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi, Genel Yayın No: 142; Yardımcı Ders Kitapları Yayın No: 14, 90 S, Adana.

SABANCI, A., ÖZŞAHİNOĞ¦LU, G., ÖZGÜVEN, F.,ÖZSOY F., 1984. Tarım Traktörlerinde Gürültü ve Sürücü İşitme Kayıplarına Etkileri. TÜBİTAK, 1. Ulusal Makine Teorisi Sempozyumu, Bildiriler: 379-388. (12-14 EYLÜL, 1984). ODTÜ, ANKARA.

SABANCI, A., TEZER, E., 1978/a. Anthropometric Data For the Subtropics Region of Turkey. The Paper Presented 5 th CIGR Ergonomics Symposium, Wageningen.

SABANCI, A., YILDIZ, Y., IŞIK A., ve AKINCI, İ., 1993. Tarımsal Mekanizasyonda İklim Faktörlerinin Ergonomik Etkileri. 4. Ergonomi Kongresi Bildiri Kitabı S: 193-203. (20-22 Ekim, 1993) İzmir.

SABANCI, A.,ÖZGÜVEN, F., ÖZŞAHİNOĞLU, C.,ÖZSOY, F., 1985. Noise Analysis On Agricultural Tractors and Its Effects to Hearing Ability. P. 20-30. 8 nt. Joint Ergonomics Symposium. (9-12 Sept.1985), Silsoe, ENGLAND.

SABANCI. A., 1987/a. An Evaluation Method for Tractor Controls Lay-out. IX Joint International Ergonomics Symposium "Working Postures in Agriculture and Forestry" CIGR/IAAMRH/ IUFRO. 11. p. (June 9-12, 1987), Kuopio, Finland.

SAE, 1975. Measurement of Whole-Body Vibration of the Seated Operator of Agricultural Equipment, SAE J 1013. Society of Automotive Engineers, New York N.Y.

SANDERS, M., SHAW B., 1988. Research to determine the contribution of system factors in the occurrence of underground injury accidents, Pittsburgh.

SANDERS M.S., Mc CORMİCK E., 1993. Human Factors in Engineering and Design, McGraw-Hill Inc., Seventh Edition, Singapore.

SANDERS, J., 1983, On the nature and source of human error, Proceedings of the Second Symposium on Aviation Psychology, Columbus, OH: Ohio State University, USA.

SANDERS, M.S., McCORMİCK, E.J., 1992. Human Factors In Engineering and Design. McGrav-Hill ınternational Editions, Psychology Series, Singapore.

SAUTER, S.L., SCHLEIFER, L.M., KNUTSON, S.J., 1991. Work posture, Workstation Design and Musculoskeletal Discomfort in A VDT Task. Human Factors, 33:151-170.

SCHMIDKE, H., 1973. Wachsamkeitsprobleme. In H. Schmidke, Ergonomie, Band 2,Munich.

SEÇKİNER, S.U., KURT M., 2004. Ofis Güvenliğinin Değerlendirilmesi için Geliştirilmiş Ergonomi teknolojisi: KAIROS, Örnek Uygulama. Gazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Dergisi. 19(1):37-41.

SHACKEL, B., 1974. Applied Ergonomics Handbook. Reprints from Applied Ergonomics Vols 1 and 2. IPC Science and Technology Press, Guildford.

SHEALY, J., 1979. Impact of theory of accident causation on intervantion strategies. Proceedings of the Human Factors Society 23d Annual Meeting. Santa Monica, CA: Human Factors Society, pp. 225-229.

SHINAR, D., 1978. Psychology on the road: The human factor in traffic safety. New York: Wiley.

SHINAR, D., ROCKWELL, T.H., and MALECKI, J. A., 1980. The effects of changes in driver perception on road curve negotiation. Ergonomics, 23(3), 263-275.

SINGLETON, W.T., 1972. Introduction to Ergonomics. World Heath Organization, Geneva.

SIVAK, M., OLSON, P., and PASTALAN, L. (1981). Effect of driver's age on nighttime legibility of highway signs. Human Factors, 23, 59-64.

SJOFLOT, L., 1976/b. Design of the Work Environment. Norwegian institute of Agricultural Engineering, No: 541, Norway.

SLOVIC, P., 1978. The psycohology of protective behavior. Journal of Safety Research, 10(2), 58-68.

SMITH, M.J., ANGER, W. K., and **USLAN, S.S., 1978.** Behavioral modification applied to occupational safety. Journal of Safety Research, 10(2), 87-88.

STAPLIN, L., 1985. Nighttime hazard detection on freeways under alternative reduced lighting conditions. Proceedings of the Human Factors Society 29th Annual Meeting. Santa Monica, CA: Human Factors Society, pp. 725-729.

STEWARD-BUTTLE, C., MARRAS, W.S., KIM, J.Y., **1993**. The Influence of Anti-Fatigue Mats on Back and Leg Fatigue. In Proceedings of The Human Factors and Ergonomics Society 37th Annual Meeting. Human Factors and Ergonomics Society, 769-773.

SU, B.A., 2001. Ergonomi. Atılım üniversitesi yayınları-5. ISBN:975-6707-05-4. S:247. Ankara.

SUCHMAN, E. 1996. On accident behavior. In Behavioural Approaches to Accident Research. Washington, DC: Association for the Aid to Cripled Children.

SUMMALA, H., 1988. Zero-risk theory of driver behaviour. Ergonomics, 31, 491-506.

SÜMER S.K., SAY S.M., EGE F., SABANCI A., 2006. Noise Exposed of the Operators of Combine Harvesters With and Without a Cab, Applied Ergonomics, (37):749–756.

SÜMER, S.K., SABANCI, A. ve ÜLKER, K., 1998. Tarım Traktörlerinde Yüklenmenin, Ses frekansı ve Ses Basınç Düzeyi Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. 6. Ergonomi Kongresi, Bildiriler, Ankara.

SÜMER, S.K., SAY, S.M., EGE, F., SABANCI, A., 2001. Biçerdöverlerde Gürültü ve Etkileri, 8. Ulusal Ergonomi Kongresi Bildiri Kitabı, 25-26 Ekim, İZMİR.

ŞAHİN, E. 2003. Gürültü kontrol Yöntemleri-Bir uygulama, Gazi üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi 18(4):67-80.

TAYYARI, F., SMITH, J. L. 2001. Occupational Ergonomics, Principles and Applications, Kluwer Academic Publishers, Boston.

TRIGGS, T., 1988. Speed estimation. In G. Peters and B. Peters (eds.) Automotive engineering and litigation, vol. 2. New York: Garland.

TSE, 1975. Ses ve Titreşim Çözümlemesi için Oktav, yarım Oktav ve 1/3 Oktav Bantlı Süzgeçlerin Özellikleri. TS 2036, Ankara

TUFAN, B., 1994, Göçmen İşçilerde İş Kazaları, SSK Yayın No: 556, Mayıs.

TÜREÇ, D., 2011. Renk Bilgisi, Ders Notu. www.CG-TURK.com

ULAŞ, B. G., 2002. İç Mekan Renk Düzenlemeleri, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 139s.

URSIC, M., 1984. The impact of safety warnings on perception and memory. Human Factors, 26, 677-682.

UZUMALİ A., ANITKAR H., TOSUNER S., 2003. Otomotiv Endüstrisinde Akıllı Kokpit Uygulamaları ve Geleceği. TÜBİTAK Marmara araştırma Merkezi, Bilim Teknolojileri Araştırma Enstitüsü. Proje No: 5021005.

VAN DEN HEUVEL S.G., DE LOOZE M.P., HILDEBRANDT V.H., 2003. Effects of Software Programs Stimulating Regular Breaks and Exercises on Work-Related Neck and Upper-Limb Disorders. Scand. J. Work Environ. Health (29):106-116.

WAHLSTÖRM J., 2005. Ergonomics, Musculoskeletal Disorders and Computer Work. Occup. Med. (55):168-176.

WALLER, P., STEWARD, J., HANSEN, A., STUTTS, J., POPKIN, C., and RODGMAN, E., 1986. The potentiating effects of alcohol on driver injury. Journal of the American Medical Association, 256, 1461-1466.

WHITE, A.A., PANJABI, M.M., **1978**. Clinical Biomechanics of the Spine. Lippincitt, Philadelphia.

WILLIAMS, A., and O'NEILL, B., 1974. On-the-road driving records of licensed race drvers. Accident Analsis and Prevention, 6, 263-270.

WOODSON, W., 1981. Human Factors Design Handbook. McGraw-Hill, New York.

YAMANER, F., 2001. Farklı Fonksiyonlarda Renk Kullanımına İlişkin Yaklaşımların Değerlendirilmesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 141s.

YILMAZ, T., 1996. Trafik Kazaları ve Alkol. Şoför ve Trafik Dergisi, 524(32), 12-15.

YILMAZ, Ü., 1991. Renk Psikolojisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 81s.

ZANDER, J., 1972. Ergonomics in Machine Design. Department of Agricultural Engineering, Agricultural university, Wageningen.

ZANDER, J., 1973. Principles of ergonomics Agricultural University Wageningen.

ZEIER, H., 1979. Concurrent physiological activity of driver and passenger when driving vith and without automatic transmission in heavy city traffic. Ergonomics, 20, 799-810.

ESNEK HESAPLAMA

Melez Zeki Sistemler İçin Bir Rehber

DOÇ. DR. BAHADIR KARASULU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1260
Mühendislik-Teknik No.: 110
ISBN: 978-605-320-166-3
© 1. Basım, Eylül 2015

ESNEK HESAPLAMA "Melez Zeki Sistemler İçin Bir Rehber"
DOÇ. DR. BAHADIR KARASULU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karasulu, Bahadır.
ESNEK HESAPLAMA - Melez Zeki Sistemler İçin Bir Rehber
Doç. Dr. Bahadır Karasulu
1. Basım, s. X + 410 , 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-166-3
1. Bilgisayar Bilimleri 2. Eniyileme 3. Yapay Zekâ

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Ön Söz

Esnek Hesaplama: Melez Zeki Sistemler İçin Bir Rehber isimli bu kitap, ülkemizdeki çoğunluğu bilimsel ve endüstriyel çalışma alanları olan bilgisayarlı kontrol ve otomasyon, mekatronik, makine, metal teknolojileri, elektrik ve enerji teknolojileri, imalat ve malzeme teknolojileri, yerbilimleri, tıp, biyomedikal teknolojiler, finans, bankacılık sektörü, bilgisayar bilimleri gibi alanlarda karşılaşılan ve çözümü oldukça zor olan eniyileme problemlerine farklı alternatif çözümler arayışına kendi konusu kapsamında cevap verebilmek adına yazılmıştır. Esnek hesaplama konusu geçtiğimiz yıllarda hem dünyada hem de ülkemizde oldukça popülerlik kazanmış bir konudur. Özellikle ülkemizde; Selçuk Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü gibi birçok bilim kurumunda tek başına bir lisans veya lisansüstü dersi olarak verildiği, ayrıca İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi gibi diğer kurumlarda da esnek hesaplama alanına giren bazı ortak konuların "işlemsel zekâ", "yapay zekâ", "zeki sistemler" veya "uzman sistemler" başlıklı lisans veya lisansüstü dersleri kapsamında verildiği görülmektedir. Bunların yanı sıra, geçtiğimiz yıllarda üretilen sayısız yüksek lisans ve doktora tezinde bu kitap kapsamında bahsi geçen esnek hesaplama ve melez zeki sistemler konuları temel birer konu olarak kullanılmıştır. Bu açıdan kitabın kapsamı, esnek hesaplama temeline dayanılarak melez zeki sistemlerin oluşturulmasında rol oynayan bileşenlerin ve bu sistemlere ait tiplerin tanımının yapılmasının yanında bu tarz sistemlerin hangi problem çeşitlerinde olası bir çözüm için nasıl kullanılabileceğini de açıklamaya çalışmaktadır.

Yapay zekâ, insan zekâsına makineler üzerinden insana benzer bir biçimde düşünecek ve davranacak şekilde öykünmeyi hedeflemektedir. Bu kavram, "*zeki makinelerin oluşturulması için bilim ve mühendislik"* olarak literatürde ifade edilmiştir. Hesaplamalı zekâ ise yapay zekâ'nın farklılaşmış bir halidir ve yapay sinir hücreleri, bulanık sistemler, evrimsel hesaplama ve bunların sinerjik kombinasyonları gibi eniyileme teknikleri ile sezgisel algoritmaların kombinasyonunu temel almaktadır. Temelde yukarıda anılan hesapsal araçları belirli bir sinerji oluşturmak için bir araya getirmeye çabalayan yaklaşımlar literatürde bolca mevcuttur. Esnek hesaplama aslında gitgide daha çok rağbet gören bu

sinerjik yaklaşımın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Gerçek hayat problemlerine alternatif çözümler üretmek adına bu sinerjinin tesis edilmesini kendine ana uğraşı konusu olarak edinmiştir. Karmaşık problemlerin çözülebilmesi ve karar verme gibi konularda hem birçok farklı bileşenden oluşan melez sistemlerin tasarlanması hem de her melez sistemin evrensel olarak her problem çeşidini çözemeyeceği gerçeğinin göz önüne alınması gerekir.

Kitap kapsayıcı ve sistematik bir literatür incelemesi sunmasının yanı sıra, ilgili konularda lisans ve lisansüstü öğrencilerinin ve melez zeki sistemler alanına yeni giriş yapan araştırmacıların çeşitli düzeylerde faydalanabileceği algoritmik yaklaşımları, teknikleri, çeşitli örnek durum ve çalışmaları da içermektedir. Kitap genelden özele gidilmesi formasyonunu takip ettiği için öncelikle yapay zekâ, hesaplamalı zekâ, esnek hesaplama konularının detaylarına değinerek gerekli bilimsel altyapıyı oluşturmakta, daha sonra melez zeki sistemlerin sistematik olarak sınıflandırılmasına geçmektedir. Bu sınıflandırma uygun örnekler ile desteklenerek okuyucuya genel bir perspektiften konuya bakma imkanı sağlanılması düşünülmüştür. Bu kitap okuyucuya temel düzeyde bilgi kazandırmayı hedeflemektedir. Kitapta bahsi geçen çeşitli teknik ve yöntemlerin verilen duruma uygun bir örnek teşkil edeceği düşünülenleri için kaba kod (pseudo-code) örneklere de kitapta yer verilmiştir.

Bu kitabın bir rehber olarak, onu okuyanların araştırmalarına ışık tutup, yararlı olması dileklerimle...

Bahadır Karasulu

Nisan 2015,
Çanakkale, Türkiye.

İçindekiler

BÖLÜM 1
GENEL TANIMLAR

1.1 Yapay Zekâ 3
1.2 Hesaplamalı Zekâ 10
1.3 Esnek Hesaplama 14
1.4 Melez Zeki Sistemler 15
1.5 Uzman Sistemler 18
1.6 Literatürdeki Esnek Hesaplama Çalışmaları Hakkında 20
1.7 Özet 21
1.8 Sorular 22
1.9 Kaynakça 22

BÖLÜM 2
ENİYİLEME

2.1 Eniyileme Problemleri 27
2.2 Sezgi ve Sezgisel Algoritmalar 31
2.2.1 Meta-Sezgi 33
2.2.2 Yerel Arama Sezgileri 35
2.2.3 Fırsatçı Algoritmalar 36
2.3 Bazı Kombinasyonel Eniyileme Problemleri 37
2.3.1 Minimum Kapsayan Ağaç 38
2.3.2 Gezgin Satıcı Problemi 39

2.3.3 Yerleşim Problemleri 39
2.3.3.1 P-Ortanca Problemi....40
2.3.3.2 Karesel Atama Problemi....44

2.4 Özet....45
2.5 Sorular....46
2.6 Kaynakça....47

BÖLÜM 3
TEMEL TEKNİKLER VE YAKLAŞIMLAR

3.1 Küme Teorisi....54
3.1.1 Bulanık Küme ve Klasik Küme Teorilerinin Karşılaştırılması ...56
3.1.2 Kaba Küme Teorisi ve Taneli Hesaplama....58

3.2 Bulanık Mantık....65
3.3 Olasılıksal Akıl Yürütme....71
3.3.1 Olasılık Teorisi....72
3.3.2 Koşullu Olasılık ve Bayesçi Yaklaşım....73
3.3.3 İnanç Yayılımı ve İnanç Ağları....76

3.4 Yapay Sinir Ağları....79
3.5 Evrimsel Hesaplama....84
3.5.1 Genetik Algoritmalar ve Genetik Programlama....85
3.5.2 Evrim Stratejileri ve Evrimsel Programlama....87
3.5.3 Diferansiyel Gelişim Algoritması....88

3.6 Uzman Sistemler....90
3.6.1 Kural-Tabanlı Uzman Sistemler....105
3.6.2 Durum-Tabanlı Uzman Sistemler....112
3.6.3 Diğer Uzman Sistem Tipleri....121

3.7 Özet....133
3.8 Sorular....136
3.9 Kaynakça....137

BÖLÜM 4
MELEZ ZEKİ SİSTEMLER İÇİN TEMEL SİNERJİK YAKLAŞIMLAR

4.1 Sinirsel-Bulanık Sinerji 157
4.1.1 Literatürdeki Bazı Mimari Modeller 161
4.2 Sinirsel-Genetik Sinerji 166
4.3 Bulanık-Genetik Sinerji 173
4.4 Özet 180
4.5 Sorular 182
4.6 Kaynakça 183

BÖLÜM 5
MELEZ ZEKİ SİSTEMLER İÇİN DİĞER SİNERJİK YAKLAŞIMLAR

5.1 Literatürdeki Popüler Yaklaşımlar 188
5.1.1 Kaos Teorisi ve Kaotik Sistemleri Kullanan Sinerjiler 190
5.1.1.1 Bulanık-Kaos Teorisi Sinerjisi 193
5.1.1.2 Sinirsel-Kaos Teorisi Sinerjisi 197
5.1.1.3 Genetik-Kaos Teorisi Sinerjisi 203
5.1.2 Kaba Küme ve Taneli Hesaplama Kullanan Sinerjiler 208
5.1.2.1 Bulanık-Kaba Küme Sinerjisi 210
5.1.2.2 Sinirsel-Kaba Küme Sinerjisi 219
5.1.2.3 Genetik-Kaba Küme Sinerjisi 228
5.1.3 Olasılık Teorisini Kullanan Sinerjiler 233
5.1.3.1 Olasılıksal Bulanık Sinerji 234
5.1.3.2 Olasılıksal Sinir Ağları 238
5.1.3.3 Olasılıksal Genetik Sinerji 245
5.1.4 Olasılıksal Akıl Yürütmeyi Kullanan Sinerjiler 250
5.1.4.1 Bulanık-Olasılıksal Akıl Yürütme Sinerjisi 256
5.1.4.2 Sinirsel-Olasılıksal Akıl Yürütme Sinerjisi 267

5.1.4.3 Genetik-Olasılıksal Akıl Yürütme Sinerjisi.....281
5.1.5 Üç veya Üçten Fazla Bileşenli Sinerjik Yaklaşımlar.....291

5.2 Melez Uzman Sistemler.....312
5.2.1 Bulanık Uzman Sistemler.....315
5.2.2 Evrimsel Uzman Sistemler.....323
5.2.3 Sinirsel Uzman Sistemler.....329
5.2.4 İki Bileşenin Uzman veya Karar Destek Sistemi ile Tümleştirildiği Sinerjiler.....339
5.2.5 Üç veya Üçten Fazla Bileşenin Uzman veya Karar Destek Sistemi ile Tümleştirildiği Sinerjiler.....370

5.3 Diğer Melezleme Yaklaşımları.....373
5.4 Özet.....376
5.5 Sorular.....377
5.6 Kaynakça.....377

DİZİN

A

Akıl yürütme
- Durum-tabanlı akıl yürütme, 100, 135, 137
- Geriye zincirleme, 106, 107
- Heptengitmeli, 67, 253, 254, 282, 377
- İleri zincirleme, 67, 103, 105, 106, 107
- Kural-tabanlı akıl yürütme, 99, 100, 136, 314
- Lisp, 92, 109, 123, 129, 135
- Model-tabanlı akıl yürütme, 100
- Olasılıksal akıl yürütme, 15, 54, 76, 133, 157, 209, 291, 339
- Prolog, 92, 107, 123, 135, 251
- Tümdengelimli, 66, 99, 107, 254, 348, 377
- Tümevarımlı, 66, 99, 230, 254, 377
- Yaklaşıklamalı akıl yürütme, 14, 15, 65, 133, 157, 179, 193, 210

ANFIS, 160, 161, 164, 181, 184, 298, 302, 371, 395, 407
Arama uzayı, 27, 175, 324

B

Bayesçi yaklaşım, 11, 133, 136, 263, 264, 268, 269, 279, 297, 311, 366, 368
- Bayesçi ağlar, 122, 251, 253, 256
- Bayesçi akıl yürütme, 72, 75, 76, 136, 364, 365
- İnanç ağı, 77, 78, 157, 252
- İnanç fonksiyonu, 78, 258, 260, 261, 263
- İnanç yayılımı, 76, 77, 78, 210, 268
- Kesinlik faktörleri, 76
- Muhakeme çerçevesi, 79, 259

Bilgi tabanı, 4, 18, 59, 60, 71, 91, 92, 93, 95, 99, 106, 107, 109, 110, 111, 120, 123, 125, 126, 131, 132, 136, 151, 175, 316, 318, 328, 330, 334, 338, 345, 347, 348, 351, 352, 353, 354, 355, 368
Bilişsel bilim, 4, 5
Bulanık mantık, 10, 68, 124, 133, 136, 148, 157, 180, 181, 182, 188, 309, 313, 376, 377
- Bulanık çıkarsama, 68, 133, 293
- Bulanık küme teorisi, 56, 315
- Bulanıklaştırma, 65, 69, 165, 299, 300, 312, 360
- Dilsel değişkenler, 66, 136
- Durulaştırma, 65, 69, 160, 162, 165, 166, 321, 358
- Mamdani, 17, 19, 69, 70, 133, 136, 162, 163, 165, 166, 174, 175, 178, 186, 293, 309
- Sugeno, 19, 69, 70, 133, 136, 163, 164, 166, 301, 311
- Tip-1 bulanık küme, 68
- Tip-2 bulanık küme, 68

Ç

Çizge teorisi, 11, 40

D

Dempster-Shafer, 76, 79, 210, 261, 364, 369
DENDRAL, 18, 19, 92, 107, 122

E

Eniyileme, v, 10, 11, 12, 14, 20, 21, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 44, 45, 46, 47, 70, 84, 85, 87, 88, 93, 110, 124, 134, 167, 170, 175, 180, 181, 182, 188, 197, 198, 203, 204, 205, 206, 207, 228, 229, 231, 235, 238, 246, 247, 248, 249, 253, 261,267, 268, 276, 281, 286, 288, 289, 290, 293, 294, 295, 303, 310, 312, 316, 320, 323, 324, 327, 328, 345, 366, 371, 374, 376
- Eniyileme problemleri, 27
- Kombinasyonel eniyileme, 11, 28, 29, 30, 31, 38, 44, 84, 134, 198, 228, 295, 323

Esnek hesaplama, v, 2, 14, 22, 46, 133, 134, 188, 376
Evrim, 10, 11, 13, 85, 87, 134, 171, 172, 182, 183, 232, 255, 281, 287, 291, 296, 310, 339, 373
- Evrimsel algoritmalar, 11, 134, 176, 281, 291, 339
- Evrimsel hesaplama, v, 10, 21, 46, 54, 181, 188, 231, 245, 291, 339
- Evrimsel programlama, 11, 35, 85

G

Genetik
- Çaprazlama ile değişim, 85, 86, 172, 178, 207, 229, 230, 231, 246, 248, 250, 281, 286, 290, 295, 304, 305, 355
- Dahili değişim, 20, 85, 86, 87, 88, 89, 134, 172, 177, 178, 205, 230, 232, 246, 247, 250, 281, 286, 287, 290, 291, 295, 297, 327, 355, 372, 374
- Diferansiyel gelişim, 88
- Genetik algoritmalar, 10, 34, 46, 54, 124, 182, 188, 281, 313, 323, 376, 377
- Michigan yaklaşımı, 177, 182, 183
- Pittsburgh yaklaşımı, 177, 179, 182
- Yapay bağışıklık sistemleri, 35
- Yapay yaşam, 11, 84, 287, 373

H

HUGIN, 102, 364

İ

İnanç ağları, 11, 13, 234, 252, 253, 256, 263, 364, 377

K

Kaba küme teorisi, 59, 188, 208, 211, 291, 298, 339, 348, 376, 377
Kaos teorisi, 10, 54, 157, 188, 193, 194, 291, 292, 339
Karar verme, vi, 12, 15, 17, 18, 19, 26, 27, 29, 45, 65, 79, 91, 101, 122, 123, 135, 151, 155, 216, 218, 225, 226, 234, 236, 237, 246, 253, 265, 288, 293, 295, 315, 318, 320, 322, 325, 334, 346, 349, 351, 355, 361, 363, 364, 365, 368, 369
- Karar destek sistemi, 118, 188, 251, 332
- Karar verme süreci, 26

Klasik küme teorisi, 54, 55, 56, 133
Kullanıcı arayüzü, 95, 108, 325
Kural tabanı, 21, 76, 92, 105, 109, 111, 123, 133, 135, 165, 174, 175, 177, 178, 180, 182, 226, 293, 308, 312, 316, 325, 328, 341, 344, 345, 354, 360, 371

M

Melez zeki sistem, 2, 154, 181, 182
- Bulanık evrimsel sistemler, 174
- Bulanık kaba kümeler, 211, 212
- Genetik bulanık sistemler, 174, 182
- Kaba bulanık kümeler, 212
- Kaos-genetik algoritma, 203, 204
- Kaotik genetik algoritma, 203, 296
- Melez zeki sistemler, 21, 133, 148, 188, 376

MUNIN, 102, 254
MYCIN, 18, 19, 22, 76, 92, 107, 109, 122, 360, 365

O

Olasılık

Bayes kuralı, 74
Koşullu olasılık, 73, 77, 78, 133, 239, 252, 268, 270, 272, 287, 365, 366
Olasılık teorisi, 71, 236, 249, 257, 291, 339, 377

P

PROSPECTOR, 18, 19, 22, 75, 102, 109, 130, 141

S

Sinerji
Bulanık-genetik sinerji, 173
Sinirsel-bulanık sinerji, 157, 183
Sinir ağları, 8, 21, 54, 83, 84, 134, 148, 170, 180, 182, 188, 192, 197, 203, 224, 225, 298, 303, 313, 329, 346, 376, 377
Çıktı katmanı, 84, 224, 243, 276, 299
Çok-katmanlı algılayıcı, 82, 158, 337, 349, 372
Danışmanlı öğrenme, 82, 351
Danışmansız öğrenme, 82
Destekleyici öğrenme, 83
Girdi katmanı, 84, 163, 169, 224, 299, 345
Kaba sinir ağı, 220
Olasılıksal sinir ağı, 238
Öğrenme vektör nicemlendirme ağı, 83, 346
Öz-örgütlemeli harita ağı, 83, 227, 335
Radyal-temelli fonksiyon, 84, 208, 227, 301, 338
Sinir hücresi, 79, 80, 81, 83, 161, 170, 198, 199, 200, 201, 219, 220, 221, 223, 224, 225, 243, 244, 275, 298, 303, 334, 344
Sinirbilim, 193

T

Taneli hesaplama, 63, 133

U

Uzman sistem, 18, 54, 61, 118, 135, 136, 141, 188, 317, 319, 330, 334
Açıklama alt sistemi, 95, 108, 330
Bilgi-tabanlı uzman sistem, 100, 122, 136, 329, 336
Çerçeve-tabanlı uzman sistem, 125
Çıkarsama motoru, 18, 95, 99, 103, 105, 106, 107, 110, 130, 131, 159, 160, 316, 318, 323, 328, 334, 337, 338, 351, 353, 354, 359
Durum tabanı, 112, 114, 115, 117, 136, 374
Durum-tabanlı uzman sistem, 118
Kural-tabanlı uzman sistemler, 105
Model-tabanlı uzman sistem, 131
Uzman sistem kabuğu, 18

Ü

Üyelik fonksiyonu, 57, 58, 68, 70, 160, 164, 179

V

Veri tabanı, 93, 99, 101, 107, 114, 122, 130, 131, 175, 217, 303, 325, 326, 328, 343, 345, 346, 351, 356, 361, 362, 369, 371

Y

Yapay Us.*Bakın* Yapay zekâ
Yapay zekâ, v, vi, 2, 21, 46, 54, 90, 134, 140, 233
Hesaplamalı zekâ, v, 2, 10, 12, 21
Yazılımsal etmen, 5, 149, 155
Yazılımsal etmenler
Çoklu-etmen sistemleri, 112, 149
Dağıtık zeki sistemler, 151, 182
İşbirlikçi etmenler, 149

Z

Zekâ.*Bakın* Yapay zekâ

Etkinliklerle Hafta Hafta

Yazılı Anlatım

Editörler

Doç. Dr. Adem İşcan - Yrd. Doç. Dr. Sami Baskın

Yazarlar

Doç. Dr. Adem İşcan
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Akçay
Yrd. Doç. Dr. İsa Yılmaz
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Tok
Yrd. Doç. Dr. Sami Baskın
Öğr. Gör. Bekir Gökçe
Öğr. Gör. Yaşar Şimşek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 970
Eğitim No.: 269
ISBN : 978-605-320-221-9
© 1. Basım, Ekim 2015

Etkinliklerle Hafta Hafta YAZILI ANLATIM
Editörler: Doç. Dr. Adem İşcan - Yrd. Doç. Dr. Sami Baskın

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İşcan, Adem; Baskın, Sami.

Etkinliklerle Hafta Hafta YAZILI ANLATIM */ Adem İşcan - Sami Baskın*
1. Basım, X + 180 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-221-9
1. Yazılı Anlatım 2. Yazma Eğitimi 3. Yazma Becerisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en temel araçtır. İnsanlar, duygularını, fikirlerini, sorunlarını birbirlerine aktarmak için bu araca başvururlar. Bu yüzden dilin işleyiş sistemini kavratmak ve kişinin kendi dilsel becerilerini bu sistemin gerekleri doğrultusunda geliştirmesini sağlamak eğitimin öncelikli hedefidir. Bu yüzden devletler, kendi dillerini öğretmek için eğitimin her kademesinde özel çaba sarf ederler. Bu özel çabanın ülkemizdeki karşılığı, üniversitede her öğrenciye zorunlu olarak okutulan Yazılı Anlatım dersidir. Bunun yanında başta eğitim fakültelerinde olmak üzere, çeşitli alanlarda dil becerilerinin geliştirilmesini amaçlayan dersler de bulunmaktadır.

Çağdaş dünya, gittikçe karmaşıklaşan yaşamın içinde, sorunlarını tek başına çözebilen, bilinçli bireyler istemektedir. Ayrıca bu bireylerin bağımsız düşünme, doğru anlama, nesnel davranma, iyi anlatma gibi yeteneklerle donatılmış olması istenmektedir. Dikkat edilirse bu özelliklerin hepsi dile dayanmaktadır. Bu yüzden bireyin dil becerilerinin geliştirilmesi ve başta ana dili olmak üzere, diğer dillerin de zengin anlatım olanaklarını öğrenmesi gerekir. Çağdaş eğitim de buna çeşitli çözüm yolları araştırır. Bu araştırmalardan biri de elinizdeki eserdir. YÖK'ün temel amaçları doğrultusunda ve çağdaş eğitim anlayışına uygun olarak hazırlanan bu eserde, anlatma kabiliyetinin ve aşamalı olarak yazılı anlatım becerisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bunun için YÖK'ün bir dönemde Yazılı Anlatım veya Yazma Eğitimi derslerinde ayırdığı süre göz önünde bulundurulmuştur. Bunun için kitap 14 bölüme ayırılmıştır. Bölümlerin başında konula ilgili ulaşılmak istenen hedef ve kazanımlara yer verilmiş, bölümlerin sonuna da KPSS tarzında ilgili konulara ilişkin değerlendirme soruları eklenmiştir. Öğretim elemanlarının işini kolaylaştıracak biçimde yapılan bu bölümlemeye göre, her hafta bir bölüm işlenecektir. 14 hafta sonunda ise öğrenciler, kendilerini yazılı olarak ifade etmenin inceliklerini ve yollarını öğrenmiş olacaklardır. Bu yönleriyle kitap, diğer yazılı anlatım kitaplarından farklıdır. Bu farklılığı meydana getirebilmek için dil becerilerinin ve yazılı anlatımın bilincinde olan ve farklı üniversitelerde görev yapan Türkçe uzmanı akademisyenler, uzun araştırmalar yapmış, en nihayetinde araştırmalarını elinizdeki bu kitap ile somutlaştırmışlardır.

Dört temel dil becerisinin son halkasını oluşturan yazma, dolayısıyla yazılı anlatım, öğrencilerin hem akademik başarılarında hem de sonradan atılacakları iş hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Bu önemin bilincinde olan, dil becerileri gelişmiş ve kendilerini yazılı olarak ifade edebilen nesillerin yetişmesine katkıda bulunmak amacıyla hazırladığımız bu kitabın hem öğretim elemanlarına hem de öğrencilere iyi bir rehber olacağını düşünmekteyiz.

Doç. Dr. Adem İşcan - Yrd. Doç. Dr. Sami Baskın

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: DİL VE YAZI 1
Dil ve Yazı 2
Yazının Ortaya Çıkışı 4
1. Mesleki Zorunluluk 5
Yazının İnsan Hayatındaki Yeri 5
2. Kişisel Zorunluluk 6
3. Toplumsal Zorunluluk 6
Yazı Kültürümüz 10
Kaynakça 11
Değerlendirme Soruları 12

2. BÖLÜM: METİN VE METİN TÜRLERİNİN EĞİTİMDE KULLANIMI 13
Metin 14
Paragraf 1 14
Paragraf 2 15
1. Metin 16
2. Metin 16
Metin Türleri 16
3. Metin 17
Kaynakça 25
Değerlendirme Soruları 26

3. BÖLÜM: YAZILI ANLATIMDA DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI I (TANIMLAMA, ÖRNEKLENDİRME, BENZETME) 29
Tanımlama 31
Örneklendirme 34
Benzetme 34
Kaynakça 38
Değerlendirme Soruları 39

4. BÖLÜM: YAZILI ANLATIMDA DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI II (KARŞILAŞTIRMA, ALINTI YAPMA, İSTATİSTİKLERDEN YARARLANMA) 41
Karşılaştırma 42
Alıntı Yapma/Tanık Gösterme 45
Sayısal Verilerden Yararlanma 47
Kaynakça 50
Değerlendirme Soruları 51

5. BÖLÜM: ANLATIM BİÇİMLERİ I (AÇIKLAYICI ANLATIM, KANITLAYICI ANLATIM) 55
Açıklayıcı Anlatım 56
Açıklayıcı Anlatım Örnekleri 57
Yöntem ve Uygulama 59
Kanıtlayıcı Anlatım 60
Kanıtlayıcı Anlatım Örnekleri 61
Kaynakça 64
Değerlendirme Soruları 65

6. BÖLÜM: ANLATIM BİÇİMLERİ II (ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM, BETİMLEYİCİ ANLATIM) 69
Öyküleyici Anlatım 70
Öyküleyici Anlatım Örnekleri 71
Yöntem ve Uygulama 72
Betimleyici Anlatım 74
Mekân Betimlemesi 76
Kişi Betimlemesi 76
Betimleyici Anlatım Örnekleri 76
Nesne Betimlemesi 77
Açıklayıcı Betimleme 77
İzlenimsel Betimleme 77
Yöntem ve Uygulama 78
Kaynakça 80
Değerlendirme Soruları 81

7. BÖLÜM: ANLATIM BİÇİMLERİ III (TARTIŞMA YOLUYLA ANLATIM, KONUŞMA YOLUYLA ANLATIM) 85
Tartışma Yoluyla Anlatım 86
Konuşma Yoluyla Anlatım 90
1. Metin 90
2. Metin 91
Kaynakça 98
Değerlendirme Soruları 99

8. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ I (BİR METNİ KENDİ KELİMELERİYLE YENİDEN OLUŞTURMA, KELİME VE KAVRAM HAVUZUNDAN SÖZCÜK SEÇEREK YAZMA) 101
Bir Metni Kendi Kelimeleriyle Yeniden Oluşturma 102
Kelime ve Kavram Havuzundan Sözcük Seçerek Yazma 106
Kaynakça 109
Değerlendirme Soruları 110

9. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ II (BİR METİNDEN HAREKETLE YENİ BİR METİN OLUŞTURMA, TAHMİNDE BULUNMA, METİN TAMAMLAMA) 113
Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma 114
Tahminde Bulunma 116
Metin Tamamlama 119

Kaynakça....120
Değerlendirme Soruları....121

10. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ III (GÜDÜMLÜ YAZMA, DİKTE YÖNTEMİYLE YAZMA) 123
Güdümlü Yazma....124
Dikte Yöntemi....128
Kaynakça....130
Değerlendirme Soruları....131

11. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ IV (ELEŞTİREL YAZMA, DUYULARDAN HAREKETLE YAZMA, GRUP OLARAK YAZMA/KÜME ÇALIŞMASI İLE YAZMA) 133
Eleştirel Yazma Yöntemi....134
Duyulardan Hareketle Yazma Yöntemi....139
Grup Olarak Yazma Yöntemi....141
Kaynakça....144
Değerlendirme Soruları....145

12. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ V (KONTROLLÜ YAZMA, SERBEST YAZMA) 147
Kontrollü Yazma....148
Serbest Yazma....150
Kaynakça....152
Değerlendirme Soruları....153

13. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ VI (NOT ALMA, ÖZET ÇIKARMA) 155
Not Alma....156
Not Almada Teknikler....157
1. Stratejik Not Alma....157
2. Cornell Not Alma....157
3. Aynen Kaydederek Not Alma....158
4. Ana Fikir /Ana Hat Çıkararak Not Alma....159
5. Paragraf Şeklinde Not Alma....159
6. Grafiksel Not Alma....159
Özet Çıkarma....163
Kaynakça....165
Değerlendirme Soruları....166

14. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ VII (BOŞLUK DOLDURMA, TÜMDENGELİM İLE YAZMA, TÜMEVARIM İLE YAZMA) 167
Boşluk Doldurma....168
Tümevarım....171
Tümdengelim....176
Kaynakça....178
Değerlendirme Soruları....179

BÖLÜM

1

Dil ve Yazı

Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Kişinin kıymeti, dilinin altında ve kalemin ucunda gizlidir; onu söz ve yazı, açığa vurur.
Ali Fuat Başgil

Amaçlar

1. Dil ile yazı arasındaki ilişkinin boyutlarını ve yazının genel olarak insanlık için önemi kavratmak.
2. Türk milletinin yazı kültürü açısından durumunu örneklerle açıklamak.

Kazanımlar

1. Dilin işlevleri ile yazının işlevlerini karşılaştırır.
2. Yazma eylemenin bir düşünme, iletişim kurma ve kültür aktarım aracı olduğunu fark eder.
3. Yazma becerisinin kişisel, mesleki ve toplumsal olarak kullanımını kavrar.
4. Türk kültüründe yazma becerisinin kullanımına ilişkin bilgileri değerlendirir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Yaşantınıza baktığınızda yazıyı hangi durumlarda kullanıyorsunuz? İş gereği yazdıklarınız dışında yazma sizin için ne anlama geliyor?
2. Duygularımızı veya düşüncelerimizi ifade ederken bazen konuşmayı bazense yazmayı tercih ederiz. Siz hangi durumlarda, niçin yazmayı tercih edersiniz?

bilimsel yayın performansları bakımından Avrupa Birliği ülkeleri ile ülkemizi karşılaştırmasına yer vermiştir. Verilere göre Türkiye, Avrupa Birliği ülkeleri arasında yapılan bilimsel yayın ve atıf sıralamasında alt ülkelerin bulunduğu grupta yer almaktadır.

Kültürümüzde yazının önemini ortaya koyan bazı atasözlerimiz vardır:

- Söz uçar, yazı kalır.
- Âlim unutmuş, kalem unutmamış.
- Söz kulağa, yazı uzağa gider.

Bunun yanında yazı kelimesinin birçok farklı anlamda deyimlerimizde yer aldığı görülmektedir: "Yazıp çizmek, yazıya dökmek, yazıya geçirmek, baştan yazmak, yazının cahili olmak, romanı yazılmak, yazı tura atmak, alın yazısı, alnının kara yazısı vb."

Kaynakça

AL, U. (2012). Avrupa Birliği Ülkeleri Ve Türkiye'nin Yayın Ve Atıf Performansı. *Bilig.* Sayı: 62. s. 1-20.

ANDAÇ, F. (2011). Yazarın Kitabı. İstanbul: Varlık Yayınları.

ÇİFÇİ, M. (2006). Türkçe Öğretiminin Sorunları. G. Gülsevin& E. Boz içinde, Türkçenin Çağdaş Sorunları. 2. Baskı. s. 77-134. Ankara: Gazi Kitapevi.

ENGİNÜN İ. ve Kerman Z. (2011). "İntibah Önsözü". Yeni Türk Edebiyatı Metinler 4 Eser Tanıtma ve Önsözler 1860-1923, s.160-164. İstanbul: Dergâh Yayınları

HADOT, P. (2011). Wittgenstein ve Dilin Sınırları Çeviren: Murat Erşen (2011), Ankara: Doğubatı Yayınları.

İLHAN, N. (2012). Toplumsal ve Ferdi Düşüncenin Dile Yansımaları (Dil-Düşünce İlişkisi). TurkishStudies, 7/3, s. 1517-1525.

JARWISH, W. E. (2003). Time Capsules A Culturel History. Nort Coralina: McFarland Company.

KAPLAN, M. (1999). Kültür ve Dil (12.Baskı). İstanbul: Dergâh.

KEMAL, A. (2004). Mesnevi'den Seçmeler. İstanbul: Parıltı Yayınları.

MEB (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ÖZDEMİR, E. ve Binyazar, A. (1977). Yazmak Sanatı Kompozisyon. İstanbul: Varlık Yayınevi.

PALA, İ. (2014). Aşka Dair. (13. Baskı) İstanbul: Kapı Yayınları.

SAUSSURE, F. D. (1998). Genel Dilbilim Dersleri (Çev. Berke Vardar), İstanbul.

SÜMER, F. (1961-1963). Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış. A.Ü.DTCFD, Cilt 20, Sayı 3-4, s.213-244.

ŞAKAR, C. (2006). Yazı Bilinci. Ankara: Hece Yayınları.

TÜZEL, S. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Medya Okuryazarlığı Bir Eylem Araştırması Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

USLAY, Y. (1975). Yazı Sanatı. İzmir: Marifet Ofset.

BÖLÜM

2

Metin ve Metin Türlerinin Eğitimde Kullanımı

Öğr. Gör. Bekir GÖKÇE
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Amaçlar

1. Metnin tanımını ve metin olma (metinsellik) ölçütlerini listeleme,
2. Metin türlerinin eğitimde kullanımına yönelik kuramsal ve uygulamalı bilgileri belirtme.

Kazanımlar

1. Öğrenciler, bilimsel bir terim olan "metin" kavramını tanımlar.
2. Öğrenciler, metinsellik ölçütlerini açıklar.
3. Öğrenciler, dinlediği/izlediği veya okuduğu bir metnin türünü belirler.
4. Öğrenciler, eğitimde metin kullanmanın yararlarını/gerekçelerini açıklar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Yazılı, sözlü veya görüntülü bir ürünün metin sayılabilmesi için taşıması gereken ölçütler neler olabilir?
2. Öğretmenler, eğitim ortamında metin seçerken hangi hususlara dikkat etmelidirler?

Kaynakça

AKBAYIR, Sıddık (2006). Cümle ve Metin Bilgisi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

AKYOL, Hayati (2003). Metinlerden Anlam Kurma. Türklük Bilimi Araştırmaları, (Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı). (13), 49-58.

BAYRAV, Süheyla (2001). Okuma, Anlama, Yorumlama Bir Yaklaşım Denemesi, İstanbul: Multilingual Yayınları.

BEKİROĞLU, Nazan (2014). Kelime Defteri, İstanbul: Timaş Yayınları.

BELET, Şerife Dilek (2011). *Türkçe Yazılı Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 166-194.

COŞKUN, Eyüp (2005). *İlköğretim öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

ÇEÇEN, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). "İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi." Millî Eğitim. Sayı: 173, s. 39-49.

DEMİR, Selçuk Beşir ve Akengin, Hamza (2012). Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi

GÜNAY, V. Doğan (2007). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

KEÇİK, İ. ve Subaşı, L. U. (2001). *Türkçe sözlü ve yazılı anlatım* (Editör: Canan İleri). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

KOMİSYON (2011). Türkçe Sözlük. Ankara: TDK Yayınları.

MEB. (2012). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi (5., 6., 7. ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Yayınevi.

ONURSAL, İrem (2003). Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık, Günümüz Dilbilim Çalışmaları (Yayıma Hazırlayanlar: Prof. Dr. Ayşe Kıran, Doç. Dr. Ece Korkut, Dr. Suna Ağıldere), İstanbul: Multilingual Dilbilim Dizisi. s. 121-132

ÖZDEMİR, Emin (2008). *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi. s. 354-371

TAYFUN, Recep (2014) Etkili İletişim ve Beden Dili, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

TÜRKMEN, Hakan ve Oral, Elif (2012). Fen Eğitiminde Hikâyelendirme Tekniği, Journal of European Education, 2/1.

Etkinlikler hazırlanırken aşağıdaki yazarların ilgili yazılarından yararlanılmıştır.

Sabahattin Ali-Hasan Boğuldu

Refik Halit Karay-Garip Bir Hediye

Burçin Aygün- Dedemle Bu Yaz filmi (http://www.beyazperde.com/filmler/film-221540/)

Nail Tan- Yitirdiklerimiz (Oktay Sinanoğlu)

BÖLÜM

3

Yazılı Anlatımda Düşünceyi Geliştirme Yolları I

(Tanımlama, Örneklendirme, Benzetme)

Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

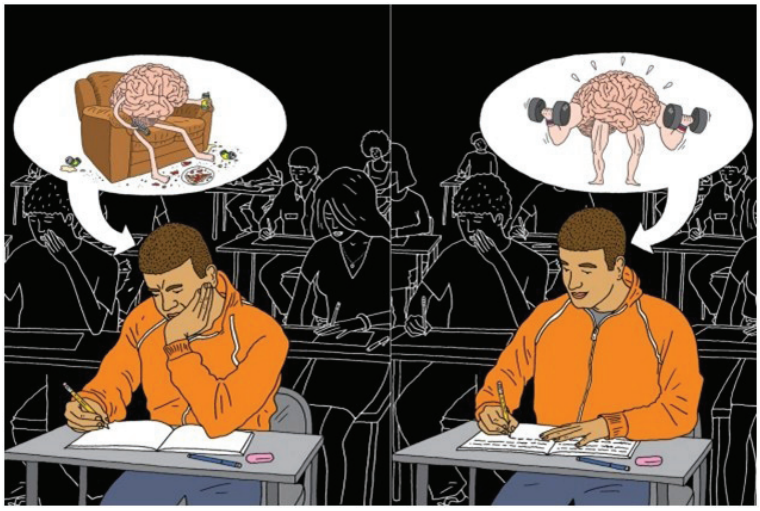

Amaçlar

1. Metin oluştururken düşünceyi geliştirme yollarından yararlanmanın gerekliliğini önemini fark etme,
2. Farklı düşünceyi geliştirme yollarının özelliğini keşfetme, bunların farkını/benzerliğini ayırt etme,
3. Farklı düşünceyi geliştirme yollarının kullanıldığı bir kısa metin yazma

Kazanımlar

1. Anlatımda düşünceyi geliştirme yollarının kullanımının önemini fark eder.
2. Bir metinde kullanılan farklı düşünceyi geliştirme yollarını bulur ve adlandırır.
3. Yazılacak bir metin için uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Söylediğiniz bir sözü inandırıcı kılmak için neler yaparsınız?
2. Sizi dinleyenlere bilmedikleri bir durum veya kavramı anlatmak durumunda kalırsanız, o durum ve kavramı nasıl anlatırsınız?

Bu şarkıda sevgilinin gözleri zeytine, kendisi de güle benzetilmiştir.

Alıştırma: En sevdiğiniz arkadaşınızın belirgin özelliklerini, diğer varlıkların özellikleriyle benzetme ilgisi kurarak anlatınız.

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

Kaynakça

BANGUOĞLU, T. (2007). *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

BİLGİN, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara: Anı Yayıncılık.

DEVRAN, Y. (2010). *Haber, Söylem, İdeoloji*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu.

İMER, K., KOCAMAN, A., ÖZSOY, A.S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü,* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

KARAAĞAÇ, G. (2013). *Anlam Bilimi ve İletişim*, İstanbul: Kesit Yayınları.

İnternet Kaynakçası

http://doguhan-akin-seslendirme.blogcu.com/reklam-seslendirmesi-ornek-metinler-reklam-alistirmalari/11364744 (Erişim Tarihi: 13.04.2015).

http://www.milliyet.com.tr/maranki-den-ezber-bozan-aciklamalar-pembenar-detay-genelsaglik-1959604/ (Erişim Tarihi: 14.04.2015).

http://www.siir.gen.tr/siir/c/cahit_sitki_taranci/otuz_bes_yas_siiri.htm (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.siir-defteri.com/sairler/turk-sairler/Necip-Faz%C4%B1l-K%C4%B1sak%C3%BCrek/%C4%B0%C5%9Fim-Acele/98-3.aspx (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.turksanatmuzigi.org/eserlerimiz/sarkilarimiz/z-sarki/zeytin-gozlum-sana-meylim-nedendir (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.xlsmedical.com/site/tr/xlsmedical (Erişim Tarihi: 10.04.2015)

https://www.facebook.com/YaKeBe/photos/pb.329853216194.-2207520000. 1437123619./10153296053961195/?type=1 (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://gunfrfd.blogspot.com.tr/2010/06/yahya-kemal-beyatli-gecis.html (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.siir.gen.tr/siir/n/nazim_hikmet/herkes_gibi.htm (Erişim Tarihi: 04.05.2015).

http://www.sarkisozleri.bbs.tr/sarki/10391/leylim-ley (Erişim Tarihi: 04.05.2015).

BÖLÜM
4

Yazılı Anlatımda Düşünceyi Geliştirme Yolları II

(Karşılaştırma, Alıntı Yapma, İstatistiklerden Yararlanma)

Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Farklı düşünceyi geliştirme yollarının özelliğini keşfetme, bunların farkını/benzerliğini ayırt etme,
2. Farklı düşünceyi geliştirme yollarının kullanıldığı bir kısa metin yazma

Kazanımlar

1. Bir metinde kullanılan farklı düşünceyi geliştirme yollarını bulur ve adlandırır.
2. Yazılacak bir metin için uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Alışveriş esnasında alacağınız ürünü nasıl seçersiniz? Yaptığınız seçimi yazılı ifadelere dökebilir misiniz?
2. Sayılar sizin için önemli mi? Bir metinde sayısal verilerin olması sizin fikrinizi, anlatılanlarla ilgili düşüncenizi nasıl etkiler?

Yeni Nissan Qashqai büyüdü. Artık 4.377 mm uzunluk, 1.806 mm genişlik ve 1.590 mm yükseklik değerine sahiptir. Bu büyüklüğüne rağmen yakıtta biraz daha cimri. 100 km karışık kullanım ortalaması sadece 3,8 lt. Boyutu büyüyen, yakıt tüketimi azalan bu SUV, herkes gibi sizi de memnun eder.

Alıştırma: Siz de televizyon, radyo veya gazeteden bir reklam metnini bulunuz ve aşağıya yazarak hangi sayısal verilerin kullanıldığını gözlemleyiniz.

… …

… … … … … … … … … … … … … … … … … … … …

BÖLÜM

5

Anlatım Biçimleri I

(Açıklayıcı Anlatım, Kanıtlayıcı Anlatım)

Öğr. Gör. Yaşar ŞİMŞEK
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerine ilgi duyma,
2. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerinin kurallarını belirtme,
3. Açıklayıcı anlatım ve kanıtlayıcı anlatım biçimlerini tanımlama, açıklama ve yazılarında kullanma.

Kazanımlar

1. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerini fark eder, yazılarında kullanır.
2. Açıklayıcı anlatım ve kanıtlayıcı anlatım biçimlerinin özelliklerini sayar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Anlatım biçimleri dendiğinde aklınıza ne geliyor?
2. Açıklayıcı ya da kanıtlayıcı anlatım kavramlarını daha önce duydunuz mu? Duyduysanız bu terimler hakkında neler biliyorsunuz?

Birincisi kör nefsimizin zenbereği etrafında çevrelenen ve onun tarafından idare edilen bütün iştahları, hırsları ve menfaatleri içrisine alıyor. Muvaffakiyetlerimiz dünyasını çemberliyor. Kendisiyle ve kendisi sayesinde kurnazlaşan insanı hayvanlarla birleştiriyor.

İkincisi, bizi aklın, tasavvurla iradenin fethettiği bir â*leme yükseltiyor. Kendi dar benliğimizden çıkarak bizi bir büyük* **â***lem yapıyor. İlmi, temaşayı, mana cevherini sunuyor. İnsanı, ruh* **â***leminin serdarı yapıyor.*

Üçüncüsüne gelince, o bizi insanî olan varlığımızın da üstüne yükseltiyor. Sonu olan dünyamızdan, sanki bir hamle ile, sonsuzluğa ulaştırıyor. Parça iken bütün yapıyor; fani iken ebedi yapıyor. Onun varlığıyla, yolcu iken yol, sermest iken saki, damla iken derya oluyoruz...

İnanışta, alelâ*de bilginin esas şartı olan şuur ve eşya ikiliği ortadan kalkmıştır. Bu ikisi aynîleşmiş, eşya şuura teslim olmuş, onunla kaynaşmış, ikisi bir varlık kazanmıştır.* **İnanışın başladığı yerde alelade tanıyış sönükleşir, değersiz ve â***deta manasız kalır. İnanış tam olunca da yerini ona bırakır, kaybolur. Filozof Kant, saf akıldan yani muhakemeden pratik akla yani vicdana geçerken şöyle demişti: "Yerine itikadı koymak için, bilgiyi ortadan kaldırmaya mecbur oldum." İtikat h***â****line gelmeyen afaki bilgi, bize bir yabancıdır ve sürekli hayata sahip değildir. Benim tarafımdan yaşanmamış, kelimenin tam manasıyla benim olmamıştır.*

(Topçu, **Güzel Yazılar/Deneme içinde, s. 200-201)**

Kaynakça

AKBAYIR, S. (2010). *Yazılı Anlatım,* Ankara: Pegem Akademi.

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2009). *Yazılı ve Sözlü Anlatım/Kompozisyon Sanatı,* Ankara: Akçağ Yayınları.

BOYNUKARA, H. (1997). *Modern Eleştiri Terimleri,* **İstanbul: Boğaziçi Yayınları.**

GÜRBİLEK, N. (2014). "Kemalizmin Delisi Oğuz Atay", *Yer Değiştiren Gölge,* 4. bsk. **İstanbul**: Metis Yayınları.

_____ (2014). *Ev Ödevi/Denemeler,* İstanbul: Metis Yayınları.

KANTEMİR, E. (1991). *Yazılı ve Sözlü Anlatım,* Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yay**ınları.**

KARAKOÇ, S. (2011). *İnsanlığın Dirilişi*, 8. bsk, Ankara: Diriliş Yayınları.

KARATAŞ, T. (2011). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü,* Ankara: Sütun Yayınları.

KARPAT, K., H. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum,* İstanbul: Timaş Yayınları.

PALA, İ. (2005). *İki Dirhem Bir Çekirdek,* 17. bsk., İstanbul: Kapı Yayınları.

PAMUK, O. (2011). *Saf ve Düşünceli Romancı,* **İstanbul: İletişim Yayınları.**

TOPÇU, N. (1999). "İnanmak ve Sevmek", *Güzel Yazılar/Deneme***,** Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KOMİSYON (1983). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

BÖLÜM

6

Anlatım Biçimleri II

(Öyküleyici Anlatım, Betimleyici Anlatım)

Öğr. Gör. Yaşar ŞİMŞEK
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerine ilgi duyma,
2. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerinin kuralları-nı belirtme,
3. Öyküleyici anlatım ve betimleyici anlatım biçimlerini tanımlama, açık-lama ve yazılarında kullanma.

Kazanımlar

1. Yazma faaliyetlerinde kullanabilecek farklı anlatım biçimlerini fark eder, yazılarında kullanır.
2. Öyküleyici anlatım ve betimleyici anlatım biçimlerinin özelliklerini sayar.
3. Öyküleyici anlatım ve betimleyici anlatım biçimleriyle oluşturulmuş küçük metinler yazar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Okuduğunuz hikâyelerin anlatım biçimlerine dikkat eder misiniz? Oradaki cümleler nasıl kurgulanmış? Örnekler veriniz.
2. "Kelimelerle resim yapmak" sözünden ne anlarsınız? Örnek cümleler verebilir misiniz?

Niyetim mezarlığa gitmek değildi. Kenar yoldan ateş tuğlası harmanının üstüne çıkacaktım. Oradan, eski ocağın içinde sahilden üstüne çıkılamayan kayaların tam önüne bir yol gider. Martı yumurtaları oradadır. Tazeleri ne tatlıdır martı yumurtalarının. Yumurta yuvada üç tane ise sakın almayın, iki tane ise de korkmadan alın, kırın, için. Üç tanelisinin bir tanesini kırarsan içinden bir canlı civciv çıkması ihtimali her zaman vardır. Bir daha da martı yumurtası yiyemezsiniz. Biraz sonra kayaların üstünde olacağım. O acı sesli martıların hepsi havalanacaklar. Acı acı bağrışacaklar. (…)

Sıra sıra demir beton direkler arasına dikenli teller gerilmişti. İki dikenli tel arasından mezarlığa girdim. İşte bir mezar. Marmara mermerinden kaskatı, parıl parıl: içinde iki kişilik yer. Bir daha boş. Üstü, açmış gelincikler, şebboylarla örtülü. Mezarın kenarlarını; devedikeni çiçeğine benzeyen merserize ipek parıltılı açık pembe bir çiçek açan, yaprakları yeşil etli diyebileceğimiz bir deniz kenarı sarmaşığı kaplamış. Mezarın üstünde 1874-1944 tarihi, bir isim. Sağımda bir başka mezar…

(Abasıyanık, **Seçme Hikâyeler,** s. 117-119)

KAYNAKÇA

ABASIYANIK, S., F. (2001). *Seçme Hikâyeler*, Haz. Tarık Buğra, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ALİ, S. (2004). *Kürk Mantolu Madonna*, 15. bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ARPAD, B. (1997). "Masallar Şairinin Ülkesinde", *Güzel Yazılar/Gezi-Hatıra*, Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÇAMLIBEL, F., N. (2012). *Han Duvarları/Toplu Şiirler*, 17. bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2012). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

HAŞİM, A. (2006). *Bize Göre*, İstanbul: Alkım Yayınları.

KARAY, R., H. (1999). "Eski Ramazanlarda Bayram Hazırlığı", *Güzel Yazılar/Deneme*, Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KEMAL, Y. (2006). *İnce Memed 3*, 5. bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KUTLU, M. (2013). *Hüzün ve Tesadüf* , 9. bsk., İstanbul: Dergâh Yayınları.

KUTLU, M. (2014). Yoksulluk İçimizde, 16. bsk., İstanbul: Dergâh Yayınları.

SAFA, P. (1996). Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, İstanbul: Ötüken Yayınları.

TANPINAR, A., H. (2005). *Beş Şehir*, 20. bsk., İstanbul: Dergâh Yayınları.

ZORLUTUNA, H., N. (2014), *Benim Küçük Dostlarım*, 30. bsk., İstanbul: Timaş Yayınları.

BÖLÜM
7

Anlatım Biçimleri III

(Tartışma Yoluyla Anlatım, Konuşma Yoluyla Anlatım)

Öğr. Gör. Bekir GÖKÇE
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Amaçlar

1. Yazılı metinlerde kullanılan tartışmacı anlatım biçiminin kurallarını belirtme
2. Yazılı metinlerde kullanılan konuşma yoluyla anlatım biçiminin kurallarını belirtme
3. Yazılı metinlerde kullanılan konuşma yoluyla anlatım biçimi ile tartışmacı anlatım biçimi arasındaki farkları listeleme

Kazanımlar

1. Öğrenciler, metinlerdeki tartışmacı anlatım biçiminin özelliklerini sayar.
2. Öğrenciler, tartışmacı anlatım biçiminin diğer anlatım biçimlerinden farkını belirtir.
3. Öğrenciler, kullanılan konuşma yoluyla anlatım biçiminin diğer anlatım biçimlerinden farkını belirtir.
4. Öğrenciler, konuşma yoluyla anlatım biçimi ile tartışmacı anlatım biçimi arasındaki farkları sayar.
5. Öğrenciler, konuşma yoluyla anlatım biçimi veya tartışmacı anlatım biçimini tercih ederek küçük metinler oluştururlar.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Günlük hayatımızda tartıştığımız zamanlar oluyor mu? Tartışmayı yazılı metne nasıl aktarabiliriz?
2. Metinlerinde diyalogları sıkça kullanan bir yazar, okurları üzerindeki nasıl bir etki bırakır?

Etkinlik 12.

Sınıf arkadaşınızla "Her Çocuk Özeldir!" filmini izledikten sonra filme yönelik konuşuyorsunuz. Neler söylemek isterdiniz? Diyaloglarla anlatınız.

– Harfleri ve sayıları algılama sorunu olan Ishaan'ın yaşadıkları çok etkileyiciydi.

– ……

– ……

– ……

– ……

– ……

– ……

Kaynakça

BEYRELİ, Latif, Çetindağ, Zerrin, Celepoğlu, Ayşegül (2011). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Pegem Akademi yayınları.

CEMİLOĞLU, İsmet (2009), *Dilbilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi*, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

COŞKUN E. ve Tiryaki E. N. (2011). Tartışmacı Metin Yapısı ve Öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (16),* 63-73.

COŞKUN, Eyyup ve Tiryaki, Esra Nur (2013). Üniversite Öğrencilerinin Tartışmacı Metin Yazma Becerileri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *28 (2),* 102-115.

GÖKÇE, Bekir ve Çelebi, Safa (2015). Fen Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Tartışmacı Metinlerinde Düşünceyi Geliştirme Yolları. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (RTEÜ Journal of Social Sciences). 1 : 11-30.

GÜNDÜZ, Osman ve Şimşek Tacettin (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı,* Anakara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2012). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi (5., 6., 7. ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Yayınevi.

ÖZDEMİR, Emin (2008). *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi. s. 354-371.

TEMUR, Turan ve Çakıroğlu, Ahmet (2010). *Etkinliklerle Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem Akademi.

Etkinlikler hazırlanırken aşağıdaki bağlantılardaki yazılardan yararlanılmıştır.

Etkinlik 2. http://www.egitimajansi.com/haber/almanyada-bir-lise-mudurunun-her-yil-ogretmenlerine-gonderdigi-mektup-haberi-23238h.html

Etkinlik 3. http://arsiv.sabah.com.tr/2001/04/11/g03.html

Etkinlik 4: http://www.milliyet.com.tr/prof-dr-ismet-emre-facebook-ile-ic-dunyamizi-bartin- yerelhaber-753708/

Etkinlik 8: Aziz Nesin-Deliler Boşandı

BÖLÜM

8

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri I

(Bir Metni Kendi Kelimeleriyle Yeniden Oluşturma, Kavram Havuzundan Sözcük Seçerek Yazma)

Doç. Dr. Adem İŞCAN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Bir Metni Kendi Sözcükleri İle Yeniden Oluşturma ve Kavram Havuzundan Sözcük Seçerek Yazma yöntemlerinin kurallarını belirtme

Kazanımlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturulabileceğini söyler.
2. Bir metinde geçen yazma yöntemlerinin hangileri olduğunu gösterir, bunların özelliklerini sayar.
3. Bir Metni Kendi Sözcükleri İle Yeniden Oluşturma ve Kavram Havuzundan Sözcük Seçerek Yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler oluşturur.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. "Ben olsaydım şöyle yazardım." dediğiniz bir hikâye veya roman okudunuz mu?
2. Öğrendiğiniz kelime, kavram, atasözü veya deyimleri kullanarak bir kompozisyon yazmayı denediniz mi? Bu konuda denemeler yapınız.

Kaynakça

DAĞTAŞ, A. (2012). "Kelime ve Kavram Havuzundan Seçerek Yazma Tekniğinin Öğrencilerin Yazma Becerilerine Etkileri", *Turkish Studies* , Volume 7/3, , s. 845-869.

GÜNDÜZ, O., ŞİMŞEK, T. (2012). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınevi

İNAL, S. (2008). "Beynin Algılama Süreci, Yazma ve Kümeleme Stratejisi". *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 55-64.

İNCE, H., G., (2006). *Türkçede Kelime Öğretimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

KUTLU, M. (2013). "*Balkondaki Hapishane"*, Yeni Şafak, 12.06.2013.

TDK.(1999). *Güzel Yazılar- Denemeler*, Ankara: TDK Yayınları.

TANPINAR, A., H. (1994). *Yaşadığım Gibi*, İstanbul: Dergah Yayınları.

TONYALI, E. (2010). *Yaratıcı Yazma Uygulamalarının İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Yazma Becerilerine Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BÖLÜM
9

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri II

(Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma, Tahminde Bulunma, Metin Tamamlama)

Doç. Dr. Adem İŞCAN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma, Tahminde Bulunma, Metin Tamamlama gibi yazma yöntemlerinin kurallarını belirtme.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma.

Kazanımlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturulabileceğini söyler.
2. Bir metinde geçen yazma yöntemlerinin hangileri olduğunu gösterir, bunların özelliklerini sayar.
3. Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma, Tahminde Bulunma, Metin Tamamlama gibi farklı yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler oluşturur.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Hangi türü (şiir, hikâye, deneme, makale, fıkra vb.) okumayı seversiniz? Bu türlerden birinde yazmayı hiç denediniz mi? Bu konuda denemeler yapınız.
2. Okuduğunuz herhangi bir metnin sonucunu ya da başlangıç bölümünü tahmin ettiğiniz oldu mu? Bu konuda denemeler yapınız.

2. Aşağıda başlangıç bölümü verilen metni, yazarın üslubunu bozmadan devam ettirerek sonlandırınız.

Okumak, haz duymaya, zihnimizi süslemeye ve yetkimizi arttırmaya yarar. Haz duyurmak hususundaki faydası, insan bir köşeye çekilip tek başına kaldığı zaman kendini gösterir. Zihnimizi süslemesinin, konuşurken, yetkimizi arttırmasının da bir iş hakkında hüküm verirken, o işi başarırken faydası dokunur. Tecrübeyle yetişmiş kimseler, tek tek bazı işler yapar, onlar hakkında birer hüküm verebilirse de, meseleyi her bakımdan göz önünde tutan öğütler vermek, planlar yapmak, nizamlar kurmak, bilhassa bilgi sahibi kimselerin elinden gelir. Okumaya fazla vakit harcamak, uyuşukluktur. Okunan kitaplardan süs olsun diye fazla faydalanmak gösteriş, bir hüküm verirken sade kitaptaki kaidelere uymak da ukalalıktır.

Okumak tabiatı tamamlar, tecrübe ile de tamamlanır. İnsanın tabiat vergisi olan kabiliyetleri kendiliğinden çıkan bitkilere benzer; okumakla budanmaları lazımdır. Okumak, tecrübeyle sınırlanmaz da başına buyruk bırakılırsa dağınık yönlere yayılmış bir bilgi verir. Tecrübe ile yetişen kimseler, okumayı hor görürler. Basit kimseler ona hayrandırlar. Bilginler ondan faydalanırlar, çünkü okuma, sağladığı faydanın ne olduğunu öğretmez. Bu, insanın, göre göre, tahsile ihtiyaç duymadan onun ötesine varan bir kuvvetle elde ettiği, bir bilgeliktir. Kitapları, ne cerhetmek, ne yanlış bulmak için ne de zaten ispat edilmiş diye, olduğu gibi kabullenip, konuşmalarında sana konu olsun diye oku. Bazı kitaplardan insan yalnız zevk alır; bazılarını olduğu gibi yutar. Bazılarını geveler ve hazmeder. Yani bazı kitaplardan yalnız birtakım parçalar okunur; bazıları baştanbaşa, ama inceden inceye tetkik edilmeden, bazıları ise dikkat ve itina ile okunur. Bazı kitaplar da vardır, insan onları vekil vasıtasiyle yani başkalarının onlardan çıkardıkları parçaları okur. Bu ancak kitabın değeri ve konunun önemi az olduğu zaman yapılır. Çünkü böyle başkasının süzgecinden geçmiş, kitaplar, imbikten süzülmüş adi su gibi yavan olur.

(Bacon, Okuma Üstüne)

Kaynakça

BACON, F. (2011). *Denemeler*, (Çev. Akşit Göktürk), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. DERİNCE, E., H. (2014). *Papatya Kokulu Hikayeler*, İstanbul: Yakamoz Yayınları.

HAŞİM, Ahmet (1981). *Bize Göre; Gurebâhâne-i Laklakan; Frankfurt Seyahatnamesi* (Haz. Mehmet Kaplan), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayayınları.

MEB KOMİSYON (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

BÖLÜM
10

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri III

(Güdümlü Yazma, Dikte Yöntemiyle Yazma)

Yrd. Doç. Dr. İsa YILMAZ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Güdümlü yazma yöntemi, dikte yöntemi gibi yazma yöntemlerinin kurallarını belirtme.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma.

Kazanımlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturulabileceğini söyler.
2. Bir metinde geçen yazma yöntemlerinin hangileri olduğunu gösterir, bunların özelliklerini sayar.
3. Güdümlü yazma yöntemi, dikte yöntemi gibi farklı yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler oluşturur.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturma kişiye ne gibi faydalar sağlayabilir?
2. Güdümlü yazma ve dikte yöntemiyle yazma çalışmaları ne zaman yapılabilir

Kaynakça

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Blanche, P. (2004). Using Dictation to Teach Pronunciation. *Linguagem & Ensino, 7, 1*, 175-191.

DEMİREL, Ö. ve ŞAHİNEL, M. (2006). *Türkçe* Öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

DURAN, S.(2010). *Yaratıcı Yazma Yaklaşımının Yazılı Anlatım Becerisinin Gelişimine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

GÖĞÜŞ, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı,* http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/turkce6_8.rar adresinden 25.4.2012'de alınmıştır.

MEB. (2008). *Türkçe* Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri. http://otmg.meb.gov.tr/alanturkce.html adresinden 23.6.2015'te alınmıştır.

TDK. (2013). *Güzel Yazılar: Hikâyeler I-II.* (haz. İsmail Parlatır vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

BÖLÜM

11

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri IV

(Eleştirel Yazma, Duyulardan Hareketle Yazma, Grup Olarak Yazma/Küme Çalışması ile Yazma)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Eleştirel yazma, duyulardan hareketle yazma ve grup olarak yazma yöntemlerinin kurallarını belirtme.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma/bu yöntemlerle farklı metinler oluşturma.

Kazanımlar

1. Eleştirel yazma, duyulardan hareketle yazma ve grup olarak yazma yöntemlerinin kurallarını karşılaştırır, onları bir liste halinde sunar.
2. Bir metin içinde geçen farklı yazma yöntemlerinin farkına varır, metin üzerinde bunları gösterir.
3. Farklı yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler üretir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Katılmadığınız bir fikir, bir görüş karşısında düşüncelerinizi rahatlıkla ifade edebiliyor musunuz? Yazmak yoluyla bir düşüncenizi, farklı bir bakış açınızı ifade etmenin nasıl faydaları olabilir?
2. Yazarken müzik dinlemenin, bir resme bakmanın vb. ne gibi faydaları olabilir? Sizce bu ve buna benzer unsurlar yazmayı nasıl etkiler?

Kaynakça

ANDAÇ, F. (2011). *Yazarın Kitabı*. İstanbul: Varlık Yayınları.

BAĞCI, H. (2011). "Yazılı Anlatım ve Unsurları". *Yazma Eğitimi* (Edt. Özbay M.). Ankara: Pegem Yayınları.

CEMİLOĞLU, M. (2013). *Dil Bilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım Öğretimi ve Anlatım Teknikleri*. Bursa: Alfa Aktüel.

ERDOĞAN, Ö. (2012). Süreç Temelli Yaratıcı Yazma Uygulamalarının Yazılı Anlatım Becerisine ve Yazmaya İlişkin Tutuma Etkisi (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

KARABAY, A. (2013). "Eleştirel Yazma Eğitiminin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Akademik Başarılarına Ve Eleştirel Yazma Düzeylerine Etkisi". *Turkish Studies*, 8/9 Summer, s.1729-1743.

KATRANCI, M. (2015). Bireysel ve Grupla Yazma Uygulamalarının Yazma Kaygısı ve Yazılı Anlatım Öz Yeterlik Algısı Üzerine Etkisi. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(2), Nisan, s. 40-55.

KIRBAŞ, A. ve ORHAN S. (2011). "Görsel Materyallerle Desteklenmiş Yazma Çalışmalarının Öğrencilerin Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi". *Turkish Studies*, Volume 6/4, s.705-714.

MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Student Learning Development (2009). What is critical writing? https://www2.le.ac.uk/offices/ld/resources/study-guides-pdfs/writing-skills-pdfs/critical-writing-v1%200.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2015).

ŞENDURUR, Y. ve BARIŞ, D. A. (2002). Müzik Eğitimi ve Çocuklarda Bilişsel Başarı G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 1, s. 165-174.

THYER, E. (2013). Development of The Critical Thinking Teaching Resource. http://www.deakin.edu.au/__data/assets/pdf_file/0012/51222/critical-thinking.pdf (Erişim Tarihi: 07.05. 2015).

ÜNAL, F. T. ve SEVER, A. (2012). "Yaratıcı Yazmada Müziğin Etkisi". *Turkish Studies*, Volume 7/4, s. 2907-2918.

ÜNAL, F. T. ve TEKİN M. T (2013). "Eleştirel Yazmaya İlişkin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Metaforik Algıları". *Turkish Studies*. Volume 8/13, s. 1595-1606.

WALLACE, M. & WRAY, A. (2011). *Critical Reading and Writing for Postgraduates*. London: SAGE Publications Ltd.

BÖLÜM
12

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri V

(Kontrollü Yazma, Serbest Yazma)

Yrd. Doç. Dr. İsa YILMAZ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Kontrollü yazma ve serbest yazma yöntemlerinin kurallarını açıklama.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma/bu yöntemlerle değişik metinler üretme.

Kazanımlar

1. Kontrollü yazma ve serbest yazma yöntemlerinin kurallarını hem birbiriyle hem de diğer yazma yöntemleriyle karşılaştırır.
2. Bir metin içinde geçen farklı yazma yöntemlerinin farkına varır, metin üzerinde bunları gösterir.
3. Kontrollü yazma ve serbest yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler üretir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Kontrollü yazma çalışmaları için seçilen metinlerde ne gibi özellikler bulunmalıdır?
2. Serbest yazma çalışmalarının öğrencilerde oluşması muhtemel olumsuz tutumlarla ne gibi ilgisi vardır?

Kaynakça

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

DEMİREL, Ö. ve ŞAHİNEL, M. (2006). *Türkçe* Öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2006). **İlköğretim Türkçe** *Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı,* http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/turkce6_8.rar (Erişim Tarihi: 25.4.2012)

TDK. (2013). *Güzel Yazılar: Hikâyeler I-II.* (haz. İsmail Parlatır vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TOPÇU, N. (1999). *Yarınki Türkiye.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

ÜNSAL, G. (2008). "Yazma Öğretimi". *Dil Dergisi. 142.* 46-60.

BÖLÜM
13

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri VI

(Not Alma, Özet Çıkarma)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKÇAY
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

"Dinlememe hastalığı ve not almama illeti yüzünden sıkıntı içindeyim."
(IV. Henry, 2. Bölüm-Shakespeare)

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Not alma ve özet çıkarma yöntemlerinin kurallarını açıklama.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma/bu yöntemlerle değişik metinler üretme.

Kazanımlar

1. Not alma ve özet çıkarma yöntemlerinin kurallarını hem birbiriyle hem de diğer yazma yöntemleriyle karşılaştırır.
2. Bir metin içinde geçen farklı yazma yöntemlerinin farkına varır, metin üzerinde bunları gösterir.
3. Not alma ve özet çıkarma yoluyla yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler üretir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Not almak hangi açılardan bize yarar sağlar?
2. Özet çıkarmak sizce önemli mi? Neden?

Kaynakça

AKKAYA, S. (1999). "Yüksek Öğretimde Kalite ve Verimlilik Arayışları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4*, 101-124.

DI VESTA, F. J., & GRAY, G. S. (1972). "Listening And Note Taking". *Journal of Educational Psychology, 63,* 8–14. doi:10.1037/h0032243.

EPÇAÇAN, C. (2009). "Okuduğunu Anlama Stratejilerine Genel Bir Bakış". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2*(6), 207-223.

ERDEM, A. R. (2005). "Öğrenmede Etkili Yollar: Öğrenme Stratejileri ve Öğretimi". *İlköğretim Online*, *4*(1).

GÖÇER, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Yazma Öğretimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3*(12), 178-195.

YILDIRIM, A., DOĞANAY, A. ve TÜRKOĞLU, A. (2000). *Ders* Çalışma ve *Öğrenme Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6-8. Sınıflar*). Ankara: MEB Yayınları.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2013). *Gazetecilik: Haber Toplama-1 Dersi Modülü.* Ankara: MEB Yayınları.

ÖZBAY, M. (2009). *Anlama Teknikleri II: Dinleme Eğitimi.* Ankara: Öncü Kitap.

TOK, Ş. (2008). "Not Tutma Ve Bil-İste-Öğren (Biö) Stratejilerinin Tutum Ve Akademik Başarıya Etkisi". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*, 244-253.

BÖLÜM
14

Yazılı Metin Oluşturma ve Yazma Yöntemleri VII

(Boşluk Doldurma, Tümevarım ile Yazma, ümdengelim ile Yazma)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKÇAY
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

"Güzel yazmak, iyi düşünmek demektir."
(L. Dickson)

Amaçlar

1. Bir metni farklı yazma yöntemleriyle oluşturmaya ilgi gösterme.
2. Boşluk doldurma, tümdengelim ile yazma, tümevarım ile yazma yöntemlerinin kurallarını açıklama.
3. Farklı yazma yöntemlerinin özelliklerini karşılaştırma/bu yöntemlerle değişik metinler üretme.

Kazanımlar

1. Farkı yazma yöntemlerinin kurallarını sayar, bunları birbiriyle karşılaştırır.
2. Bir metin içinde geçen farklı yazma yöntemlerini tespit eder.
3. Farklı yazma yöntemlerini kullanarak yeni metinler üretir.

Ön Bilgileri Harekete Geçirme

1. Tümevarım ve tümdengelim terimleri doğrultusunda yazılı metin nasıl oluşturulabilir?
2. Boşluk doldurma yöntemi hangi etkinlikler için daha uygundur?

Kaynakça

ABASIYANIK, S. F. (1950). *Mahalle Kahvesi.* İstanbul: Varlık Yayınları.

BEZİRCİ, A. (2015). *Cahit Sıtkı Tarancı-Otuz Beş Yaş (Bütün Şiirleri).* İstanbul: Can Yayıncılık.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu (6-8. Sınıflar*). Ankara: MEB Yayınları.

KARAARSLAN, H. (2014). "Rengini Söyle Sana Kim Olduğunu Söyleyeyim". **İndigo Dergisi, 102.** (http://indigodergisi.com/2014/03/bana-rengini-soyle-sana-kim-oldugunu-soyleyeyim-3/ adresinden 2015 yılında alınmıştır.)

TOKER, M. M. (2003). Aktif Öğrenme. Üniversite ve Toplum Dergisi, 3(1). (http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=114 adresinden 2015 yılında alınmıştır.)

TÜRK DİL KURUMU (2015). *Güncel Türkçe Sözlük.* **Tümevarım maddesi, (**http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5587251788aad0.14729612 adresinden 2015 yılında alınmıştır.)

1. Basım

EVLİLİK ÖNCESİ ÇİFT EĞİTİMİ

Yrd. Doç. Dr. Bülent Şen

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1375
PDR-Sosyal Hizmet No.: 92
ISBN : 978-605-320-281-3
© Basım, Aralık 2015

EVLİLİK ÖNCESİ ÇİFT EĞİTİMİ
Yrd. Doç. Dr. Bülent Şen

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şen, Bülent:
Evlilik Öncesi Çift Eğitimi / *Bülent Şen*
1. Basım, VIII+346 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-281-3
1. Evlilik 2. Evlilik Öncesi 3. Çift Eğitimi 4. Evlilik Doyumu 5. Belediye

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Gelişmiş ülkelerdeki yükselişi önlenemeyen boşanma oranlarının azaltılması konusunda bugün en çok umut bağlanılan uygulamalardan birisi de "Evlilik Öncesi Çift Eğitimi"dir. Küreselleşmenin ve baş döndürücü teknolojik gelişmelerden ve hızlı kentleşmenin olumsuzluklarından ülkemiz de üzerine düşeni almakta ve güçlü aile yapısı sayesinde düşük olan boşanma oranları günümüzde ne yazık ki hızla artmaya başlamıştır. Gelişmiş ülkelerde uygulamasına fazlasıyla rastladığımız bu tedbirlerin ivedilikle ve doğru bir şekilde uygulamaya aktarılması gerekmektedir.

Çift danışmanlığı, aile danışmanlığı, aile terapileri, ailelerle çalışma vb aileyi bütüncül bir yaklaşımla ele alan uzmanlıkların alanında yetişmiş (sadece teori değil uygulamanın da yer aldığı) uzman profesyonel tarafından verilmesi hayati önem taşımaktadır. Şen'in bu eseri son zamanlarda çok ilgi çeken aile danışmanlığı alanında büyük bir boşluğu doldurabilecek niteliktedir.

Alanında uzman, bilgi ve deneyimleriyle ailelerin yaşam kalitelerinin artırılması için sürekli akademik enerji ve çaba gösteren Şen'in bu eserinin ailelere, uzmanlara ve insanı odak alan tüm kişi ve kuruluşlara önemli katkı getirmesi inancıyla.

Prof. Dr. Vedat Işıkhan

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

1.BÖLÜM: EVLİLİK **1**

1.1.Evlilik Olgusu 1

1.2.Modern Çağın Aileye Bakışı 4

1.3.Geleneksel ve Modern Evliliklerin Karşılaştırılması 6

1.4.Medeni Kanunda Evlilik 7

1.5.Evlilik Hakkında İstatistiki Bilgiler 9

1.6.Evliliğin Olumlu ve Olumsuz Yönleri 9

1.6.1.Olumlu Yönleri 9

1.6.2.Olumsuz Yönleri 11

1.7.Sağlıklı Aile 16

1.8.Aile ve Evlilik İle İlgili Yaklaşımlar 20

1.8.1.Yaşantısal Aile Yaklaşımı 20

1.8.2.Gelişimsel Yaklaşım 21

2.BÖLÜM: EVLİLİK ÖNCESİ DÖNEM **25**

2.1.Eş Seçimi 25

2.2.Eş Seçimi Kuramları 27

2.2.1.Benzerlik (Ortak Özellikler) Kuramı 27

2.2.2.Zıt Özellikler Kuramı 27

2.2.3.Birbirini Tamamlayan (Bütünleme) Gereksinimler Kuramı 28

2.2.4.Uyaran-Değer-Rol Kuramı 29

2.2.5.Psikodinamik Kuramlara Göre Eş Seçimi 29

2.2.6.Evrimci Kurama Göre Eş Seçimi 30

2.2.7.Toplumsal Yapı Kuramına Göre Eş Seçimi 31

2.3.Eş Seçimini Yordayan Diğer Çalışmalar 31

2.4.Eş Seçimini Etkileyen Faktörler 33

2.5.Nişanlılık Süreci 41

2.6.Evlilikte İlk Yıllar 43

3.BÖLÜM: EVLİLİK ÖNCESİ ÇİFT EĞİTİMİ **45**

3.1.Evlilik Öncesi Eğitime Olan Gereksinim 49

3.2.Evlilik Öncesi Eğitim Faaliyetlerinin Tarihsel Gelişimi 54

3.3.Evlilik Öncesi Eğitimlerden Beklenen Faydalar 56

3.4.Evlilik Öncesi Eğitimin Amaçları 58

3.5.Evlilik Öncesi Eğitimin Hedefleri 59

3.6.Evlilik Öncesi Eğitim ve Danışmanlık Hizmetlerinden Faydalanması Beklenen Bireylerin Özellikleri 60

3.7.Evlilik Öncesi Eğitimler İçin Müfredat Çalışmaları 62

3.8.Evlilik Öncesi Eğitim Uygulama Esasları 70

3.9.Evlilik Öncesi Çift Eğitiminde Kullanılan Grup Çalışmalarının Olumlu ve Olumsuz Yönleri....72
3.9.1.Olumlu Yönleri....72
3.9.2.Olumsuz Yönleri....74
3.10.Eğitimlere Katılımın Beklenen Seviyede Olmamasının Nedenleri....76
3.11.Çiftlerin Eğitimlere Katılımının Sağlanması....77
3.12.Eğitimin Sonuçları İle İlgili Yapılan Araştırmalar....79
3.13.Evlilik Öncesi Çift Eğitimi ve Sosyal Hizmet....82
3.13.1.Toplumsal Değişme ve Aile....82
3.13.2.Sosyal Hizmette Aile İle Çalışmanın Tarihçesi....82
3.13.3.Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Yaklaşımı....83
3.13.4.Evlilik Öncesi Eğitimlerde Sosyal Hizmet Yaklaşımı....85
3.14.Türkiye'de ve Dünyada Aile Politikaları Uygulaması....88

4.BÖLÜM: EVLİLİK ÖNCESİ EĞİTİM VE DANIŞMANLIK PROGRAMLARINDA KULLANILAN ÖLÇEKLER....91

4.1.Evlilik Doyumunun Önceden Tespit Edilebilmesine Yönelik Çalışmalar....92
4.2.Evlilik Öncesi Eğitim ve Danışmanlık Programlarında Kullanılan Ölçek Çalışmaları..95
4.2.1.PREPARE (PREmarital Preparation And Relationship Enhancement / Evlilik Öncesi Hazırlık ve İlişki Geliştirme) Programı....96
4.2.2.FOCCUS (Facilitating Open Couple Communication, Understanding, and Study / Karşılıklı Açık Çift İletişimi, Anlayışını ve İşleyişini Kolaylaştırıcı Çalışma) Programı....99
4.2.3.RELATE (The RELATionship Evaluation / İlişki Değerlendirmesi) Programı....100

5.BÖLÜM: EVLİLİK ÖNCESİ ÇİFT EĞİTİMLERİNDE KULLANILAN ÖRNEK ÇALIŞMALAR....119

5.1.EVLİLİK ÖNCESİ ÇİFT EĞİTİMİ ÖRNEK UYGULAMASI (AYRINTILI)....132

6.BÖLÜM: EVLİLİK ÖNCESİ ÇİFT EĞİTİMİNDE EĞİTİMCİLERİN KULLANABİLECEĞİ KAVRAMLAR VE KONULAR....143

6.1.Evlilik Kalitesi....143
6.2.Evlilik Doyumu ve Evliliği Etkileyen Değişkenler....147
6.2.1.BİREYSEL DEĞİŞKENLER....150
6.2.1.1.Evlilik Doyumu ve İlk Evlilik Yaşı....150
6.2.1.2.Evlilik Doyumu ve Benlik....151
6.2.1.3.Evlilik Doyumu ve Bireyselleşme....152
6.2.1.4.Evlilik Doyumu ve Kişilik Özellikleri / Kişilik Yapısı....152
6.2.1.5.Evlilik Doyumu Kişilik Sorunları ve Psikolojik Rahatsızlıklar....154
6.2.1.6.Evlilik Doyumu ve Duygusal Zekâ....157
6.2.2.AİLEYE İLİŞKİN DEĞİŞKENLER....158
6.2.2.1.Evlilik Doyumu ve Baskınlık....159
6.2.2.2.Evlilik Doyumu ve Bilişsel Çarpıtma....160
6.2.2.3.Evlilik Doyumu ve Bağlanma Biçimi....162
6.2.2.4.Evlilik Doyumu ve Sevgi / Saygının Gösterilmesi....165

6.2.2.5.Evlilik Doyumu ve Duygusal Yakınlık....165
6.2.2.6.Evlilik Doyumu ve Ev İşleri / Rol ve Sorumluluklar....169
6.2.2.7.Evlilik Doyumu ve Eş Desteği....172
6.2.2.8.Evlilik Doyumu ve Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve Psikolojik Belirtiler....177
6.2.2.9.Evlilik Doyumu ve Boş Zaman....178
6.2.2.10.Evlilik Doyumu ve Ortak/Farklı Dini Yaşam....179
6.2.2.11.Evlilik Doyumu ve Çocuk....180
6.2.2.12.Evlilik Doyumu ve Kök Aileler ile İlişkiler....183
6.2.2.13.Evlilik Doyumu ve İletişim....184
6.2.2.14.Evlilik Doyumu ve Empati....186
6.2.2.15.Evlilik Doyumu ve Çatışma Çözme....186
6.2.2.16.Evlilik Doyumu ve Sorun Çözme/Problem Çözme....194
6.2.2.17.Evlilik Doyumu ve Kıskançlık....195
6.2.2.18.Evlilik Doyumu ve Cinsellik....197
6.2.2.19.Evlilik Doyumu ve Evlilik Dışı İlişki/Aldatma....199
6.2.2.20.Evlilik Doyumu ve Aile İçi Şiddet....201
6.2.2.21.Evlilik Doyumu ve Boşanma Düşüncesi....206
6.2.2.22.Evlilik Doyumu ve Evlilik Yılı/Zaman....211
6.2.3.SOSYO-EKONOMİK DEĞİŞKENLER....213
6.2.3.1.Evlilik Doyumu ve Gelir....213
6.2.3.2.Evlilik Doyumu ve İş Doyumu....214

7.BÖLÜM: AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ....217

8.BÖLÜM: AİLE PLANLAMA VE CİNSEL YOLLA BULAŞAN HASTALIKLARDAN KORUNMA YÖNTEMLERİ....233

8.1.AİLE PLANLAMASI....235
8.1.1.Aile Planlaması Yöntemleri....235
8.1.2.Cinsel İşlev Bozuklukları....238
8.1.3.Cinsel Mitler....243
8.2.CİNSEL YOLLA BULAŞAN HASTALIKLAR (CYBH)....247
8.2.1.Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıkların Bulaşma Yolları ve Bulaşmayı Etkileyen Faktörler....248
8.2.2.Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıkların Geçişini Etkileyen Davranış Faktörleri ve Korunma Yöntemleri....251

9.BÖLÜM: ETİK....255

9.1.Ebeveyn ve Aile Hayatı Eğitimcileri için Etik İlkeler....258
9.1.1.Ebeveynler ve aileler ile ilişkiler....258
9.1.2.Çocuk ve Gençler ile ilişkiler....259
9.1.3.Meslek ve meslektaşlar ile ilişkiler....260
9.1.4.Topluluk / Toplumla İlişkiler....260

10.BÖLÜM: ÖRNEK EVLİLİK ÖNCESİ ÇİFT EĞİTİMİ SONUÇ VE ÖNERİLERİ 261
10.1.SONUÇLAR.....261
10.1.1.Evlilik Öncesi Çift Eğitimine Katılan Çiftlerin Sosyo-Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleriyle İlgili Sonuçlar.....262
10.1.2.Evlilik Öncesi Çift Eğitimine Katılan Çiftlerin İletişim Özellikleriyle İlgili Sonuçlar.....262
10.1.3.Evlilik Öncesi Çift Eğitimine Katılan Çiftlerin Evlilik Doyumuna Etki Edebilecek Özellikleriyle İlgili Sonuçlar.....263
10.1.4.Evlilik Öncesi Çift Eğitimine Katılan Çiftlerin Evlilik Hakkındaki Bilgi Edinme Çabalarına Yönelik Özellikleriyle İlgili Sonuçlar.....264
10.1.5.Evlilik Öncesi Çift Eğitimine Katılan Çiftlerin Evliliğe Hazır Olmalarına İlişkin Özellikleriyle İlgili Sonuçlar.....265
10.1.6.Evlilik Öncesi Çift Eğitimine Katılan Çiftlerin Evlilik Öncesi Çift Eğitimi Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Sonuçlar.....266
10.2.ÖNERİLER.....267
10.2.1.Uygulamacılara Yönelik Öneriler.....267
10.2.2.Sonraki Araştırmacılara Öneriler.....269
11.BÖLÜM: EVLİLİK ÖNCESİ ÇİFT EĞİTİMİ ÖRNEK GÖRÜŞME SORULARI 273
11.1.EVLİLİK ÖNCESİ ÇİFT EĞİTİMİ GERİ BİLDİRİM FORMU.....286
12.BÖLÜM: KATILIMCILARIN EĞİTİM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ 289
12.1.KADINLARIN EĞİTİM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....289
12.2.ERKEKLERİN EĞİTİM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....297
KAYNAKLAR 305
DİZİN 341

KAYNAKLAR

Acar, H. (1998). Ankara'da Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan üniversite mezunu evli personelin evlilik doyumları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD, Ankara.

Acitelli, L.K., Douvan, E. ve Veroff, J. (1993). Perceptions of conflict in the first year of marriage: How important are similarity and understanding? *Journal of Social and Personal Relationships. 10* (2), 5-19.

Ade-Ridder, L. (1990). Sexuality and marital quality among older married couples. In T.H. Brubaker (Ed.), *Family Relationships in Later Life*, 48-67. Newbury Park, CA: Sage.

Adler, A. (2003). *Yaşama Sanatı*. Çev. Selma Koçak, İstanbul: Doruk Yayımcılık, 179-191.

Adler-Baeder, F., ve Higginbotham, B. (2004). Implications of remarriage and stepfamily formation for marriage education. *Family Relations, 53*, 448–458.

Adler-Baeder, F., Higginbotham, B. ve Lamke, L. (2004). Putting empirical knowledge to work: Linking research and programming on marital quality. *Family Relations, 53*, 537-546.

Adler-Baeder, F., Kerpelman, J.L., Schramm, D.G., Higginbotham, B. ve Paul, K. (2007). The impact of relationship education on adolescents of diverse backgrounds. *Family Relations, 56*(3), 291-303.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009a). *Boşanma Nedenleri Araştırması.* Ankara.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Aile Yapısı Araştırması 2006.* Ankara

Akgün, R. ve Uluocak, G.P., (2010). Evlilikte etkili iletişim ve problem çözme: Bir toplum merkezinde çalışan kadınlarla gerçekleştirilen grup çalışması. *Aile ve Toplum: Eğitim-Kültür Araştırma Dergisi, 6*(23), 9-22.

Aksu, S. (1998). Çiftlerin kişilik özellikleri ile evlilik uyum düzeyleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü.

Aktaş, A. (2005). Ailelerle çalışma. *Aile Danışmanlığı El Kitabı.* SHÇEK Gn. Md.'lüğü ve H.Ü. AHUM Md.'lüğü yayını, 27-40.

Akyüz, G., Kuğu, N., Doğan, O. ve Özdemir, L. (2002). Bir psikiyatri polikliniğine başvuran evli kadın hastalarda aile içi şiddet, evlilik sorunları, başvuru yakınması ve psikiyatrik tanı. *Yeni Symposium, 40*(2), 41-48.

Albert, U., Salvi, V., Saracco, P., Bogetto, F. ve Giuseppe, M.G. (2007). Health-related quality of life among first-degree relatives of patients with obsessive-compulsive disorder in Italy. *Psychiatric Services, 58*, 970-976.

Albrecht, S.L., Bahr, H.M. ve Goodman, K.L. (1983). *Divorce and remarriage: Problems, adaptations, and adjustments.* Westport, CT: Greenwood.

Algıer, L. (2006). Aile danışmanlığında mesleki etik. *Aile danışmanlığı el kitabı*. Başkent Üniversitesi, BEDAM Yayını.

Allemagne, K. L. (2004). A qualitative analysis of premarital educational programming decisions in midwestern Roman Catholic dioceses. Yayınlanmamış doktora tezi. Capella Üniversitesi, USA.

Allen, E.S. ve Baucom, D.H. (2004). Adult attachment and patterns of extradyadic involvement. *Family Process, 43*(4), 467-488.

Allgood, S.M., Crane, D.R. ve Agee, L. (1997). Social support: Distinguishing clinical and volunteer couples. *The American Journal of Family Therapy, 25(2),* 111-119.

Altınay, D. (2000). Yaşamın Sahnesi. Aile ve Evlilik Terapileri Dernegi Bülteni.1, 12.

Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (2005). Cinsel sağlık/üreme sağlığı. Gençlere yönelik üreme sağlığı üreme sağlığı hizmetleri katılımcı kitabı. T.C. Sağlık Bakanlığı, Ankara. 1, 33-8.

Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (2005b). *Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE/HIV/AIDS) katılımcı kitabı.* T.C. Sağlık Bakanlığı. Cinsel Sağlık/ Üreme Sağlığı No:5-B. Ankara. 1-12.

Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (2005c). *Aile planlaması ve üreme sağlığı. Ulusal aile planlaması hizmet rehberi.* . T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara,*1*, 239-307.

Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (2005d). Cinsel sağlık/ üreme sağlığı. *Aile planlaması danışmanlığı katılımcı kitabı.* T.C. Sağlık Bakanlığı. Cinsel Sağlık/ Üreme Sağlığı No:3-B. Ankara. 35-51.

Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (2007). Türkiye üreme sağlığı programı. Gençlik Danışmanlık ve Sağlık Hizmet Merkezleri *Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Eğitimi Modülü Katılımcı Rehberi.* T.C.Sağlık Bakanlığı. Ankara, 29-51.

Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (2007b). 21. Türkiye üreme sağlığı programı. *Gençlik Danışmanlık ve Sağlık Hizmet Merkezleri Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Eğitimi Modülü Katılımcı Rehberi.* T.C.Sağlık Bakanlığı. Ankara.171-205.

Anderson, S., Russell, C. ve Schumm, W. (1983). Perceived marital quality and family lifecycle categories: A further analysis. *Journal of Marriage and The Family, 45*, 127-139.

Anar, B. (2011). Evli ve çalışan yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik doyumu ve iş doyumu ilişkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi. Adana.

Angela, C.E. , James, E.N. ve Gerorge, W.B. (1998). Gender differences in marital support following a shared life event. *Social Science ve Medicine, 46(8),* 1077-1085.

Antonucci, T.C. ve Akiyama, H. (1987). An examination of sex differences in social support among older men and women. *Sex Roles, 17*, 737-749.

Argyle, M. ve Furnham, A. (1983). Sources of satisfaction and conflict in longterm relationships. *Journal of Marriage and The Family, 45*, 481-493.

Arıkan, Ç. (1999). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, 229. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Aryee, S., Luk, V., Leung, A. ve Lo, S. (1999). Role stressors, interrole conflict, and well-being: The moderating influence of spousal support and coping behaviors among employed parents in Hong Kong. *Journal of Vocational Behavior, 54*, 259-278.

Ashman, K. (1999). *Understanding Generalist Practice*. Chicago, Nelson–Hall Publishers.

Aşçı, R., Büyükalpelli, R., (1999). Üretrit ve servisit ile seyreden cinsel yolla bulaşan hastalıklar. *Ondokuz Mayıs Üniv Tıp Derg*isi, *16*(4),341-334.

Ateş, R. (2012). Evlilikte kişilerarası ilişkiler ve iletişim becerileri. *Evlilik Okulu*. Ed.: Haluk Yavuzer, 9. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Atta-Alla, M. (2009). Contemporary Egyptian family. in T. Maundeni, L. L. Levers, ve G. Jacques (Eds.), *Changing Family Systems: A Global Perspective*,114-126. Gaborone, Botswana: Bay Publishers.

Avcı, Ö.H. (2013). *Evliliğe hazırlık programının çift ilişkileri ve ilişki istikrarı üzerindeki etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı. (YÖK tez numarası 363212).

Avery, A.W., Ridley, C.A., Leslie, L.A. ve Milholland, T. (1980). Relationship enhancement with premarital dyads: A six month follow up. *The American Journal of Family Therapy*, 8, 23-30.

Aydın, B. (2002). *Genç yetişkinlik gelişim psikolojisi.* T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademisi Başkanlığı, SNF Yayıncılık Ltd. Şti.

Azizoğlu, S., Hovardaoğlu, S. ve Binici, G. (1996). Evlilik için karşılaştırma düzeyi ölçeğinin (EKDÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi. 11* (38), 66-76.

Bacanlı, H. (2001). Eş Seçimi Tercihleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2*(15), 7-16.

Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik kavram analizleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Bagarozzi, D. ve Rauen, P. (1981). Premarital counseling: Appraisal and status. *American Journal of Family Therapy, 9*; 13-20.

Bagarozzi, D. ve Bagarozzi, J.A. (1982). A theoretically-derived model of premarital intervention: The building of a family system. *Clinical Social Work Journal*. 10, 52-64.

Bagrozzi, D.A., Bagrozzi, J.I., Anderson, S.A. ve Pollane, L. (1984). Premarital Education Training Sequence (PETS): A 3-year follow-up of experimental study. *Journal of Counseling and Development, 63*, 91-100.

Bal, H. (2007). *Bağlanma stilleri, cinsiyet rolleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baldık, Ö. (2004). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji rehberi.* İstanbul: Timaş Yayınları, 130-144.

Ball, F.J., Cowan, P., ve Cowan, C.P. (1995). Who's got the power? Gender differences in partners' perceptions of influence during marital problem-solving discussions. *Family Process, 34*, 303–321.

Ballı, F. Ö. (2011). Bayraklı İlçesi Cengizhan Mahallesi 18-49 yaş kadınlarda aile planlaması yöntem kullanımı ve ilişkili erişim faktörlerinin değerlendirilmesi. Tıpta uzmanlık tezi. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı.

Bandura, A. (1971). *Psychological modeling.* Chicago: Aldine – Atherton.

Banmen, J. ve Vogel, N. (1985). The relationship between marital quality and interpersonal communication. *Family Therapy. 12*; 45-58.

Barker, R.L. (1998). The Social Work Dictionary. NASW.

Barnacle, R.E.S. ve Abbot, D.A. (2009). The development and evaluation of a Gottman-based premarital education program: A pilot study. *Journal of Couple and Relationship Therapy*, 8, 64-82.

Barnett, R.C. ve Baruch, G.K. (1987). Social roles, gender, and psychological distress. in R.C. Barnett, L. ve Biener (Eds.), *Gender and Stres*, 122-143. New York: Free Press.

Barnhill, L. R. (1979). Healthy family systems. *The Family Coordinator, 28*(1), 94-100.

Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships, 7 (2),* 147–178.

Bartholomew, K. ve Horoitz, L. (1991). Attachment sytles among young adults: A test of a four Category model, *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*, 226-244.

Başaran, S., Güzel, R. ve Sarpel, T. (2005). Yaşam kalitesi ve sağlık sonuçlarını değerlendirme ölçütleri. *Romatizma,20*(1),55-62.

Baucom, D.H., Notarius, C.I., Burnett, C. K. ve Haefner, P. (1990). Gender differences and sex-role identity in marriage. in F. D. Fincham ve T. N. Bradbury (Eds.), *The Psychology of Marriage: Basic Issues and Applications,*150–171. New York: Guilford Press.

Bayrak, M. (2006). *Vajinismus oluşumunda etyolojik özellikler.* Tıpta uzmanlık tezi. Bakırköy Ord. Prof. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi. İstanbul.

Becvar, R.J., ve Becvar, D.S. (1982). *Systems theory and family therapy: a primer*. Washington, D.C., University Press of America.

Becvar, D. S. ve Becvar, R. J. (2002). *Family therapy: A systemic integration.* USA: Allyn ve Bacon, Inc.

Bell, M.K, Naugle, A.E. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical Psychology Review, 28*, 1096-1107.

Belsky, J. (1990). The Effects of Children on Marriage. The Psychology of Marriages Conceptual, Emprical and Applied Contributions (Editor. Fincham, D.F.; Bradbury, T.M. Newyork Guilford Press.

Benin, M.H. ve Agostinelli, J. (1988). Husbands and wives satisfaction with the division on labor. *Journal of Marriage and the Family, 50*, 349-361.

Bilen, M. (1983). *Ailede, kurumlarda ve toplumda sağlıklı insan ilişkileri*. Ankara: Teknik Basım Sanayi Matbaası.

Bilen, M. (2004). *Sağlıklı insan ilişkileri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Binici, S. (2000). Psikolojik yardım için başvuruda bulunan ve bulunmayan evli çiftlerin evlilik ilişkilerini değerlendirmelerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Blum, J.S. ve Mehrabian, A. (1999). Personality and temperament correlates of marital satisfaction. *Journal of Personality, 67* (1), 93-125.

Boisvert, J., Ladouceur, R., Beaudry, M., Freeston, M.H., Turgeon, L., Tardif, C. ve ark., (1995). Perception of marital problems and of their prevention by quebec young adults. *The Journal of Genetic Psychology*, *156*(1), 33-44.

Boran, F. (2003). *Aşk ve Evlilik.* İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Bost, K.K., Cox, M.J. ve Payne, C. (2002). Structural and supporting changes in couples' family and friendship networks. *Journal of Marriage and Family. May, 64*,(2), 517-532.

Bradbury, T.N. (1995). Assessing the four fundamental domains of marriage. *Family Relations*, *44*, 459-468.

Bradbury, T.N., Beach, S.R., Fincham, F.D. ve Nelson, G.M. (1996). Attributions and Behavior in Functional and Dysfunctional Marriages. *Journal of Consulting and Clinical Psychology. June, 64*(3), 569-576.

Bradbury, T.N. ve Fincham, F.D. (2000). Attributions in marriage: Review and critique. *Pychological Bulletin. 107*, 3-33.

Bradbury, T.N., Fincham, F.D. ve Beach, S.R. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, *62*, 964-980.

Bradbury, T.N., Rogge, R., ve Lawrence, E. (2001). Reconsidering the role of conflict in marriage. In A. Booth, A.C. Crouter, ve M. Clements (Eds.), *Couples in conflict*, 59–81. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Bradbury, T.N. ve Karney, B.R. (2004). Understanding and altering the longitudinal course of marriage. *Journal of Marriage and Family, 66* (Nov), 862-879.

Bramlett, M.D. ve Mosher, W.D. (2001). First marriage dissolution, divorce, and remarriage. *U.S. Advance Data From Vital and Health Statistics*: No.323.

Branney P. ve White A. (2008). Big boys don't cry: Depression and men. *Advances in Psychiatric Treatment*, *14*, 256-262.

Bray, J.H. (1995). Family assessment: Current issues in evaluating families. *Family Relations.* October, *44*, 469-477.

Brewart, N. (2013). *Family diversity and the self of the FLE: 'interrogating intellectual ideas with personal experience'*. Dissertation. Loma Linda University School Of Behavioral Health in Conjunction with The Faculty Of Graduate Studies.

Brotherson, S.E ve Duncan, W.C. (2004). Rebinding the ties that bind: Goverment efforts to preserve and promote marriage. *Family Relations, 53*; 459-468.

Brody, H., Neubaum, E. ve Forehand, R. (1988). Serial marriage: A heuristic analysis of an emerging family form. *Psychological Bulletin*, *103*; 211-222.

Brunstein, J.C., Dangelmayer, G. ve Schultheiss, O.C. (1996). Personal goals and social support in close relationships: Effects on relationship mood and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*, 1006-1019.

Bulut, I. (1993). *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi.* Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını.

Burleson, R.B., ve Goldsmith, D.J. (1998). How the comforting process works: Alleviating emotional distress through conversationally induced reappraisals. In P.A. Anderson ve L.K. Guerrero (Eds.), *Handbook of communication and emotion: Research, theory, application, and contexts*, 245–280. San Diego, CA: Academic Press.

Burman, B. ve Margolin, G. (1992). Analysis of the association between marital relationships and health problems: An interactional perspective. *Psychological Bulletin, 112(1),* 39-63.

Busby, D.M., Ivey, D.C., Harris, S.M., ve Ateş, C. (2007). Self-directed, therapist-directed, and assessment-based interventions for premarital couples. *Family Relations, 56*(7), 279-290.

Buss, D. M. (1985). Human mate selection. *Scientific American, 37,* 47-51.

Buss, D. M. (1998). *Evolutionary psychology. Jealous conflict*, Boston: Ally and Bacon.

Butler, M.H. ve Wampler, K.S. (1999). A meta analytic update of research on the couple communication program. *American Journal of Family Therapy*, 27, 223-237.

Butzer, B., ve Kuiper, N.A. (2008). Humor use in romantic relationships: The effects of relationship satisfaction and pleasant versus conflict situations. *The Journal of Psychology: interdisciplinary and Applied, 142,* 245-260.

Byrne, C.A. ve Arias, I. (1997). Marital satisfaction and marital violence: Moderating effects of attributional processes. *Journal of Family Psychology*. *11*(2), 188-195.

Chambers, J. (2008). *The durability of support focused marital therapy*. Master of Arts George Mason University, Fairfax, VA.

Calvocoressi, L., Mazure, C.M., Kasl, S.V, Skolnick, J., Fisk, D., Vegso, S.J. ve ark., (1999). Family accommodation of obsessive-compulsive symptoms: Instrument development and assessment of family behavior. *J Nerv Mental Disorder. 187*, 636 - 42.

Canary, D.J. ve Messman, S.J. (2000). Relationship conflict. In C. Hendrick ve S.S. Hendrick (Eds.), *Close relationships: A sourcebook*, 261–270. Thousand Oaks, CA: Sage.

Canel, A.N. (2007). *Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması.* Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Carroll, J.S. ve Doherty, W.J. (2003). Evaluating the effectiveness of premarital prevention programs: A meta-analytic review of outcome research, *Family Relations, 54,* 105–118.

Carter, B. ve McGoldrick, M. (1999). The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives. Allyn ve Bacon Pub. USA.

Carter, A.S., Pollock, R.A., Suvak, M.K. ve Pauls, D.L. (2004). Anxiety and major depression comorbidity in a family study of obsessive–compulsive disorder. *Depression and Anxiety. 20,*165-174.

Carter, E. ve McGoldrick, M. (Eds). (1989). The family life cycle: A framework for family therapy. New York: Gardner Press.

Caspi, A., ve Elder, G.H. (1988). Emergent family patterns: The intergenerational construction of problem behavior and relationships. In R.A. Hinde ve J. Stevenson-Hinde (Eds.), *Relationships within families.* 218–240. Oxford, UK: Clarendon Press.

Cast, A.D., Schweingruber, D., ve Berns, N. (2006). Childhood physical punishment and problem solving in marriage. *Journal of interpersonal Violence, 21,* 244–261.

Ceylan, F.G. (1994). Üniversite öğrencilerinin eş seçimindeki tercih ve beklentileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

CETAD, (2006 a). *Cinsel yaşam ve sorunları.* İstanbul: Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği Yayınları.

CETAD, (2006 b). *Erkek Cinselliği*. İstanbul: Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği Yayınları.

Christensen, A. (1987). Detection of conflict patterns in couples. In K. Hahlweg ve M.J. Goldstein (Eds.), *Understanding major mental disorder: The contribution of family interaction research*, 250–265. New York: Family Process Press.

Christensen, A. (1988). Dysfunctional interaction patterns in couples. In P. Noller ve M.A. Fitzpatrick (Eds.), *Perspectives on marital interaction*, 31–52. Philadelphia, PA: Multilingual Matters.

Christensen, A., ve Heavey, C.L. (1990).Gender and social structure in the demand/withdraw pattern of marital interaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 73–81.

Christensen, A. ve Heavey, C.L. (1999). Intervention for couples. *Annual Reviews Psychology, 50*, 165-190.

Chun, S.H. (2003). Assessing A Pre-Marital Education Program, School of Theology and Mission. Doctor of Dissertation, Oral Roberts University.

Chung, M.C., Killingworth, A. ve Nolan, P.A. (1997). Critical of the concept of quality of life. *Int. J. Health Care Qual Asur, 10*(2):80-84.

Cılga, İ. (2002a). Geleceğe yöneliş için mesleki güçlerin devingenliği. Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma. 128-137. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Y.O. Yayın No:12.

Cılga, İ. (2002b). Batman'da genç kız intiharları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 13* (1), 36-54.

Cicirelli, V.G. (1995). Sibling relationships across the life span. NY: Plenum Press.

Cingisiz, N. (2010). *Ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin duygusal zekâları ile evlilik doyumları arasındaki ilişki.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Cavedo, C. ve Guerney, B.G. (1999). Relationship enhancement enrichment and problem-prevention programs: Therapy-derived, *Powerful*, Versatile.

Preventive Approaches in Couples Therapy, Berger, R. and Hannah, M. T. (Eds.). Brunner/Mazel, inc, Philadelphia, pp.73-106.

Chakarborti, S., Kulhara, P. ve Verma, S.L. (1992). Extent and determinants of burden among families of patients with affective disorder. *Acta Psychiatrica Scandinavica, 86*, 247–252.

Coffee, J.K. (2012). *An analys is of attitudes and practices of southern baptist pastors toward premarital education.* A dissertation Presented to the Faculty of The Southern Baptist Theological Seminary.

Cooper M. (1996). Obsessive-compulsive disorder: Effects on family members. *Ame. J. Orthopsychiatry, 66*, 296–304.

Cornelius, T. (2004). Examining the behavioral and psychological components of communication skills training with married couples: Are differential effects mediated by the topic discussed and initial level of marital distress? Degree of Doctor of Philosophy, Western Michigan University, Department of Psychology, Michigan.

Coyne, J. C. ve Delongis, A. (1986). Going beyond social support: The role of social relationships in adaptation. *Journal of Consulting And Clinical Psychology, 54*, 454-460.

Cowan, C. P.ve Cowan, A.P. (1985). Transitions to parenthood, his, hers and theirs. *Journal of Family* issues, *6* (4), 451-481.

Coutta, R. (2001). An investigation into the significance of an acceptance-based marital enrichment group on couple intimacy and acceptance. Unpublished Doctoral Dissertation, Division of Pastoral Ministries, New Orleans.

Crabb, L.J. (1982). *Marriage, divorce, remarriage.* Cambridge: Harvard University Press.

Craddock, A.E. (1991). Relationships between attitudinal similarity, couple structure and couple satisfaction in married and de facto couples. *Australian Journal of Psychology, 43,* 11-16.

Curun, F. (2006). *Yüklemeler, iletişim çatışmaları, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ile evlilik doyumu arasındaki ilişki.* Yayınlanmamış doktora tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji ABD, Ankara.

Cunningham, J. D., Braiker, H. ve Kelley, H. H. (1982). Marital-status and sex differences in problems reported by married and cohabiting couples. *Psychology of Women Quarterly, 6,* 415–427.

Cutler, H. A. ve Radford, A. (1999). Adult children of alcoholics: Adjustment to a college environment: Counseling and therapy for couples and families. *The Family Journal, 7,* 148-153.

Cutrona, C.E. ve Suhr, J.A. (1994). Social support communication in the context of marriage: an analysis of couples' supportive interactions. In B. R. Burleson, T. L.

Cutrona, C.E. (1996). Social support in couples: marriage as a resource in times of stress. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Cutrona, C.E., Russell, D.W. ve Gardner, K.A. (2004). The relationship enhancement model of social support. *Couples Coping With Stress, 3,* 23.

Cüceloğlu D. (2011). *İletişim Donanımları.* 12. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağ, P. (2011). *Evli bireylerde eş desteği ve evlilik doyumu.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Çamur, G. (2000). Aile işlevleri ile ailenin demografik, sosyal ve ekonomik nitelikleri ve yaşam döngüsü arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çamur-Duyan, G. (2006). Aile yaşam döngüsü ve gelişimsel farklılıklar. *Aile danışmanlığı el kitabı*. Başkent Üniversitesi, BEDAM Yayını.

Çaplı, O. (1992). *Evlenmeye hazır mısınız?* İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Çavuşoğlu, F.N. (2007). Evli çiftlerin kendi aile yapı ve işlevselliklerin aile orijinleriyle karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çelik, M. (2006). *Evlilik doyum ölçeği geliştirme çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD, Adana.

Çelik, E. (2012). *Evli bireylerin cinsel özgüven düzeyleri ile cinsel öz-yeterlik, evlilik yaşam doyumu ve cinsel utangaçlıklarının incelenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı.

Çiçek, E. (2011). Obsesif kompulsif bozukluklu hasta yakınlarında aile yükü, yaşam kalitesi ve psikiyatrik bozuklukların değerlendirilmesi. Tıpta uzmanlık tezi. Selçuk Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı. Konya.

Çilli, S.A. , Kaya, N. , Bodur, S. , Özkan, İ. ve Kucur, R. (2004). Ev kadınlarında ve çalışan evli kadınlarda psikolojik belirtilerin karşılaştırılması, *Genel Tıp Dergisi.* 14 (1), 1-12.

Çopur, Z. ve Şafak, S. (2003). Ailede gelirin kullanımına ilişkin karşılaşılan problemlerin incelenmesi. A*ile ve Toplum, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*. 5(2/6), 7-14.

Dallos, R. ve Draper, R. (2012). *Aile terapisine giriş: Sistemik teori ve uygulama.* (Ş. Kesici ve C. Kiper, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2000.)

Daniluk, J.C. (1999). When biology isn't destiny: Implications for the sexuality of women without children, *Canadian Journal of Counselling*. 33 (2), 79-94.

Daş, C. (2009). Bilişsel Davranışçı Terapiler, Cinsel İşlev Bozukluklarının Tedavisinde Bilişsel-Davranışçı Terapi Yaklaşımı. Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 7.

Day, A. L. ve Livingstone, H.A. (2003). Gender differences in perceptions of stressors and utilization of social support among university students. *Canadian Journal of Behavioural Science, 35(2),* 73-83.

Deci, E.L. ve Ryan, R.M. (2008). Hedonia, eudaimonia, and well-being: An introduction. *Journal of Happiness Studies*, 9, 1-11.

DeFrain, J., Cook, R. ve Gonzales-Kruge, G. (2005). *Family health and dysfunction family therapy: Review preparing for comprehensive and licensing examinations*. (Ed: Coombs, Robert H.), Lawrence Erlbaum Associates, incorporated, Mahwah, NJ, USA. , pg: 8-12.

Dehle, C., Larsen, D. ve Landers, J.E. (2001). Social support in marriage. *The American Journal of Family Therapy, 29,* 307-324.

DeGannes, A.B. (2009). Evaluation of a sexual assault and dating violence prevention program for middle school students. Doctor of Dissertation, The Temple University.

Delaney, J. (1993). The effects of participation in a marital preparation program on marital satisfaction, Yayınlanmamış doktora tezi. Toledo Üniversitesi, USA.

Demir, A. ve Fışıloğlu, H., (1999). Applicability of the dyadic adjustment scale for measurement of marital quality with Turkish couples, *European Journal of Psychological Assesment, 16*(3), 214-219.

Demir, A. (2013). Evlenme aşamasındaki bireylerin cinsel yolla bulaşan hastalıklar, aile planlaması yöntemleri ve bebek bakımı hakkındaki bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı.

Demiray, Ö. (2006). *Evlilikte uyumun demografik özelliklere göre incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji ABD. Diyarbakır.

Demirtaş, H.A. (2004). *Yakın ilişkilerde kıskançlık: Bireysel, ilişkisel ve durumsal değişkenler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirtaş-Madran, H.A.(2008). Duygusal ve cinsel kıskançlık açısından temel cinsiyet farklılıkları: evrimsel yaklaşım ve süregelen tartışmalar. *Türk Psikiyatri Dergisi, 19*(3):300-309.

De Witt, D.J. (1982). A combined premarital and early marital counseling program based on adler's individual psychology. Yayınlanmamış doktora tezi. California Üniversitesi, USA.

Dinkmeyer, D.C. ve Pew, W.L. (1979). *Adlerian Counseling and Psychotherapy*. Monterrey, CA: Brooks Pub.

Doherty, W. ve Jacobson, N. (1982). Marriage and the family. In B.B.Wolman (Ed.), *Handbook Of Developmental Psychology*, 667-680. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Doherty, W.J. ve Anderson, J.R. (2004). Community Marriage initiatives, *Family Relations, 53*, 425-432.

Doğan, İ. (2009). *Dünden bugüne Türk ailesi* (1. baskı). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Doğan, S. ve Özkorumak, E. (2008). Ağrılı cinsel aktivite ve vajinismus tanısında yaşanan güçlükler, *Klinik Psikiyatri, 11*, 135-142.

Doğan, S. ve Saraçoğlu, G. (2009). Yaşam boyu vajinismusu olan kadınlarda cinsel bilgi, evlilik özellikleri, cinsel işlev ve doyumun değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 26*(2), 151-158.

Dokur, M. ve Yael, P. (2006). *Aile ve çift terapisi.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Devlet Planlama Teşkilatı, DPT. (2001). *Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu*. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. DPT, Ankara.

Dökmen, Ü. (2002). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dönmez, A. (2009). *Yakın İlişkiler Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Drigotas, S.M., Barta, W. (2001). The cheating heart: scientific Explorations of infidelity. *Current Directions in Psychological Science*, 10(5), 177 – 180.

DSM-IV TR Amerikan Psikiyatri Birliği (1995). *Mental bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı.* 4. Baskı. Çeviri editörü: Köroğlu E. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Duman, N. (2005), Aile tedavisinde etik ilkeler ve terapistin tutumu. *Aile Danışmanlığı El Kitabı.* SHÇEK Gn. Md.'lüğü ve H.Ü. AHUM Md.'lüğü yayını, 107-115.

Duran, Ş. (2010). Evlilik öncesi ilişki geliştirme programının romantik ilişkiler yaşayan üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri, çatışma iletişim tarzları ve ilişki istikrarları üzerine etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Dursun. A.D. (1991). *Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin eş seçimi tercihleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü.

Duvall, E. M. (1977). *Marriage and Family Development*. Philadelphia: J. B. Lippincott.

Duy, B. (2003). Bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın yalnızlık ve fonksiyonel olmayan tutumlar üzerine etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Duyan, V. (2003). Sosyal hizmetin işlev ve rollleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 14*(2), 1-22.

Duyan, V. (2007). *Gruplarla sosyal hizmet.* Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Dwyer, M.T. (2005). Emotional intelligence and conflict resolution style as predictors of marital satisfaction in the first year of marriage. Unpublished Doctoral Dissertation, College of Education at the University of Kentucky, Lexington.

Egeci, S., ve Gençöz, T. (2006). Factors associated with relationship satisfaction: Importance of communication skills. *Contemporary Family Therapy, 28,* 383–391.

Emery, R.E., Coiro, M.J. (1995). Divorce: Concequences for children. *Pediatrics in Review, 16,* 306-310.

Emmelkamp, P.M.G., Haan, E. ve Hoogduin, C.A.L. (1990). Marital adjustment, and obsessivecompulsive disorder. *Br. J. P, 156*, 55-60.

Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Alpkan, L. ve Eradamlar, N. (2005). Cinsellik ve çift uyumu arasındaki ilişki: Üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. *Düşünen Adam Dergisi, 18*(2), 72-81.

Ergin, N.G. (2008). *Evli ve boşanmış kişilerin evlilik uyumu ve cinsiyetçilik açısından karşılaştırılması.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Psikoloji ABD.

Ersanlı, K. ve Kalkan, M. (2003). Evlilik ilişkisini geliştirme programının evli çiftlerin evlilik ilişkilerini değerlendirmelerine etkisi. *3P Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi. 11*(3), 219-226.

Ersanlı, E. (2007). Evlilik ilişkilerinde eşlerin akılcı olamayan inançlarıyla baş etmelerinde bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı evlilik ilişkisini geliştirme programının etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Ertan, Ö. (2002). *Bağlanma stillerinin eş seçimi ile kritik ve kritik olmayan evlilik dönemlerindeki doyum üzerindeki rolü.* Yüksek lisans tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü.

Esmer, Y. (1991). Her yönüyle kadın. *Türkiye Aile Yıllığı*. T.C. Aile Araştırma Kurumu.

Falicov, C.J. ve Karrer, B.M. (1980). Cultural variations in the family life cycle: The Mexican-American family. In Carter, E. ve McGoldrick, M. (Eds). *The family life cycle: A framework for family therapy.* New York: Gardner Press. 1980

Fals-Steward, W., Birchler, G. ve O'Farrell, T.J. (1996). Behavioral couples therapy for mail substance-abusing patients effects on relationship adjustment and drug using behavior. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 64(5), 959-972.

Farajzadeh, N. (2011). Türk ve İranlı üniversite öğrencilerinin eş seçimi ile ilgili görüşleri. Yayınlanmaış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.

Faulkner, R.A., Davey, M. ve Davey, A. (2005). Gender-Related predictors of change in marital satisfaction and marital conflict. *The American Journal of Family Therapy.*33(1), 61-83.

Feeney, J.A. (2002). Attachment, marital interaction and relationship satisfaction: A diary study. *Personal Relationships, 9*(1), 39-55.

Fehr, S.S. (2000). *Grup terapisine giriş.* (Çev.) Fatma Zengin. İstanbul: Sistem Yayıncılık. 47-49.

Ferguson, D., Ferguson, T., Thurman, C. ve Thurman, H. (1993). *The Pursuit of intimacy.* Thomas Nelson Publishers, Nashville.

Ferris, R.H. (1985). Premarital preparation: An educational design for seventh-day adventists in The United States. Yayınlanmamış doktora tezi. Andrews Üniversitesi, USA.

Fışıloğlu, H. (1992). Lisans Üstü Öğrencilerinin Evlilik Uyumu, *Psikoloji Dergisi.* 7,(28). 16-23.

Fichner, L., Nevid, J. S., Rathus, S. A. (1996). *Human Sexuality in A World of Diverse*. Allyn and Bacon. Boston. 117-129.

Fidanoğlu, O. (2006). *Evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişki,* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İstanbul.

Fidanoğlu, O. (2007), Evlilik uyumu ile eşlerin somatizasyon düzeyleri arasındaki ilişki ve diğer sosyodemografik değişkenler açısından karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul.

Fincham, F.D. ve Bradbury, T.N. (1987). The assessment of marital quality: A reevaluation. *Journal of Marriage and the Family, 49*, 797-809.

Fincham, F.D. ve Beach, S.R.H. (2001). Forgiveness: Toward a public health approach to intervention. *Clinician's Guide to Maintaining and Enhancing Close Relationships*. (Edt.: John H. Harvey), Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ, USA.

Fincham, F.D. (2003a). Marital conflict: Correlates, structure, and context, *American Psychological Society, 14*, 23-27.

Fincham, F.D. (2003b). Marital conflict: correlates, structure and context. current directions, *Psychological Science*, 12, 23-27.

Fitzpatrick, R., Fletcher, A., Gore, S., Jones, D., Spiegelhalter, D. ve Cox, D. (1992). Quality of life measures in health care. *Applications and issues in assessment, 305*, 1074-1077.

Fitzpatrick, M.A. (1988). Marital interaction: What do we know? between husbands and wives: communication in marriage. Beverly Hills, CA: Sage.

Foster, F.L. (2007). Premarital preparation and marital satisfaction: What Utah individuals are doing to prepare for marriage and how premarital preperation can enhance marital satisfaction. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Utah Üniversitesi, USA.

Fournier, D.G (1979). V*alidation of prepare: A premarital counseling inventory.* Yayınlanmamış doktora tezi. Minnesota Üniversitesi, USA.

Fournier, D.G., Olson, D.H. ve Druckman, J.M. (1983). Assessing marital and premarital relationships: The PREPARE/ENRICH inventories. In E. E. Filsinger (Ed.), *Marriage and family assessment.* 229-250. Newbury, CA: SAGE Publishing.

Fowers, B. J. ve Olson, D. H. (1989). Enrich marital inventory: A discriminant validity and cross-validation assessment. *Journal of Marital and Family Therapy, 15*, 65–79.

Fromm, E. (1998). *Sevme sanatı,* (Çev:Işıtan Gündüz.), İstanbul, Say Yayınları.

Gagnon, M.D., Hersen, M., Kabacoff, R.I. ve Van Hasselt, V.B. (1999). Interpersonal and psychological correlates of marital dissatisfaction in late life: A review. *Clinical Psychology Review, 19*(3), 359–378.

Geçtan, E. (1995). *Psikanaliz ve sonrası.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (2006). *Psikodinamik psikiyatri ve normaldışı davranışlar* (18. Basım). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Gerson, R. (1995). The family life cycle: phases, stages and crises: Integrating family therapy. *American Psychological Association, 15*, 91-112.

Giblin, P. (1994). Premarital preparation: Three approaches. *Pastoral Psychology, 42*, 147–161.

Gibson, J. H. (1993). Couples communications getting on the right track. *Total Health, 15*(5), 201-227.

Gill, D.S., Christensen, A. ve Fincham, F.D. (1999). Predicting marital satisfaction from behavior: Do all roads really lead to Rome? *Personal Relationships, 6*, 369–387.

Gingrich, F. (2003). Complementary delusions in premarital counseling. *American Journal of Pastoral Counseling, 6*(4), 51-71.

Giray, H. ve Kılıç, B. (2004). Bekar kadınlar ve üreme sağlığı. *Sted Dergi,13*(8),286-289.

Gladding, S.T. (2002). *Family Therapy. History, Theory and Practice*. Second Edition, Merrill Prentice Hall. 3-26.

Glass, S. ve Wright, T. (1985). Sex differences in type of extramarital involvement and marital dissatisfaction. *Sex Roles, 12*, 1101–1120.

Glenn, N.D. ve Supancic, M. (1984). The social and demographic correlates of divorce and separation in the united states: An update and reconsideration. *Journal of Marriage and the Family, 46*, 563-576.

Glenn, N.D. ve Weaver, C.N. (1981). The contribution of marital hapiness to global happiness. *Journal Of Marriage And Family, 43*(1), 161-168.

Glenn, N.D. (1990). Quantitative research on marital quality in the 1980s. *Journal of Marriage and the Family, 52*, 818-831.

Goldernberg, I. ve Goldernberg, H. (1985). *Family Therapy*. Brooks/Cole Publishing Company, California.

Goldenberg, I. ve Goldenberg, H. (1996). *Family Therapy.* CA: Brooks/Cole. 106-123.

Gorchoff, S.M., John, O.P. ve Helson, R. (2008). Contextualizing change in marital satisfaction during middle-age: An 18-year longitudinal study. *Psychological Science, 19*, 1194–1200.

Gordon, L.H. ve Durana, C. (1999). The PAIRS Program, preventive approaches in couples therapy, *Preventive Approaches in Couples Therapy*, Berger, R. and Hannah, M.T. (Eds.). Brunner/Mazel, Inc, Philadelphia, 217-237.

Gottman, J.M. ve Krokoff, L.J. (1989). Marital satisfaction and marital interaction: A longitudinal view, *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57*(1), 47.

Gottman, J.M. (1990). Finding the laws of close personal relationship. *Methods of Family Research, 1*, 249-263.

Gottman, J.M. (1993a). A theory of marital dissolution and stability. *Journal of Family Psychology, 7*, 57-75.

Gottman, J.M. (1993b). The roles of conflict engagement, escalation or avoidance in marital interaction: A longitudinal view of five types of couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*, 6-15.

Gottman, J. M. (1994a). *What predicts divorce?* Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Gottman, J. M. (1994b). *Why marriages succeed or fail?* New York: Simon ve Schuster.

Gottman, J. M., ve Levenson, R. W. (1992). Marital process predictive of later dissolution: Behavior, physiology, and health. *Journal of Personality and Social Psychology, 63*, 221-233.

Gottman, J. M. (1999a). Couple's handbook: Marriage survival kit couple's workshop. Seattle, WA: Gottman institute.

Gottman, J. M. (1999b). *The marriage clinic: A scientifically-based marital therapy.* New York: NY: W. W. Norton and Company, inc.

Gottman, J.M. (1999c). What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Gottman, J.M. ve Silver, N. (1999). *The seven principles for making marriage work.* New York: Three Rivers Press.

Gottman J.M. ve Notarius, C.I. (2002). Marital research in the 20th century and a research agenda for the 21st century., *Family Process*. Summer. http://www.findarticles.com (17.05.2015).

Gök, M. (2009). *Aile içi şiddet ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Adana. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir (Tez No: 241510)

Gökler, B. (1993). Çağımızda çocuk ve şiddet. *3P Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi, 1*(4), 33-36.

Gökmen, A. (2001). *Evli eşlerin birbirine yönelik kontrolcülük ve bağımlılık algılarının evlilik doyumu üzerindeki etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Greef, A.P. ve Bryne, T. (2000). Conflict management style and marital satisfaction. *Journal of Sex and Marital Theraphy, 26*, 321-334.

Griffin, J.M. ve Apostal, R.A. (1993). The influence of relationship enhancement training on self differentiation of self. *Journal of Marital and Family Therapy, 19*(3), 267-272.

Grimmell, D. ve Stern, G. (1992). The relationship between gender role ideals and psychological well-being. *Sex Roles, 27*(9/10), 487-497.

Gruraj, G.P., Math, S.B., Reddy, J.Y.C. ve Chandrashekar, C.R. (2008). Family burden, quality of life and disability in obsessive compulsive disorder: An Indian perspective.*J Postgrad Med, 54*, 91-97.

Grych, J.H ve Fincham, F.D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin, 108*, 267-290.

Guilford, C.T., Dushkin, W.F. ve McGoldrick, M. (1991). *Living beyond loss.* N.Y: Norton.

Gunter, J.S. (2004). *An examination of the dimentions of commitment and satisfaction across years married.* Unpublished Doctoral Dissertation, University of Oklahoma Graduate College, Oklahoma.

Guo, B., ve Huang, J. (2005). Marital and sexual satisfaction in Chinese families: Exploring the moderating effects. *Journal of Sex ve Marital Therapy, 31*(1), 21–29.

Gupta, M., Giridhar, C. ve Kulhara, P. (1991). Burden of care of neurotic patients: correlates and coping strategies in relatives. *Indian J Soc Psychiatry, 7*, 8–21.

Gümüş, Ö., (2001). *Alkol ve opiyat bağımlılarının ailelerinde oluşturduğu psikososyal ve ekonomik zorlukların araştırılması.* Tıpta uzmanlık tezi. İstanbul, Bakırköy Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi.

Günay, S. (2007). Evlilik çatışması, nedensellik-sorumluluk yüklemeleri, eşlerin evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyuma ilişkin görüşleri ve evliliğe ilişkin değerlendirmeler arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji ABD, Ankara.

Gülseren, L., (2002). Şizofreni ve aile: güçlükler, yükler, duygular, gereksinimler. *Türk Psikiyatri Dergisi, 13*(2), 143-151.

Gündoğar, D. ve Koşar, A. (2008). Komorbid vajinismus ve enjeksiyon fobisi: Bir vaka sunumu. *Yeni symosium, 46*(3), 154-156.

Güneş, D. (2007). *Boşanma sürecindeki eşlerin aile içi ilişkileri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD. Ankara. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir (Tez No: 231492).

Günindi-Ersöz, (2003). Dünya konferansları belgelerinde aile ve yoksulluk: Saptamalar ve öneriler. *Aile ve Toplum, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi,* 5,(2)(6), 71-80.

Gülerce, A. (1996). *Aile olgusu: Türkiye'de ailelerin psikolojik örüntüleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. 4-34.

Gülsün, M., Ak, M. ve Bozkurt, A. (2009). Psikiyatrik açıdan evlilik ve cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 1*, 68-79.

Güven, N. (2005). *İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve evlilikte problem çözme becerilerinin evlilik doyumu ile ilişkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD, Ankara.

Güven, T. (2010). *Eşler arası şiddete yönelik nedensellik-sorumluluk yüklemeleri ve evlilik doyumu.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimler ABD.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2009). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması.* Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü TNSA 2008, Ankara.

Hafner, R.J., ve Spence, N.S. (1988). Marriage duration, marital adjustment and psychological symptoms*:* A cross-sectional study. *Journal of Clinical Psychology*, *44* (3), 309-316.

Hahlweg, K., Markman, H. J., Thurmaier, F., Engl, J. ve Eckert, V. (1998). Prevention of marital distress: Results of a German prospective longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, *12*, 543-556.

Haley, J. (2006). *Sıradışı terapi: Milton H. Erickson'un psikiyatrik teknikleri.* S. Öğünç, (Çev.). İstanbul: Dharma Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1986.)

Halford, K.W., Behrens, B. (1996). Prevention of Marital Difficulties. In P.Cotton ve H.J. Jackson (Eds.), *Early intervention and Preventive Mental Application of Clinical Psychology*, Melbourne: Australian Psychological Society.

Halford, K.W. ; Markman, H.J. (1997). *Clinical Handbook of Marriage and Couples intervention*. Wiley, New York.

Halford, W. K., Kelly, A., ve Markman, H. J. (1997). The concept of a healthy marriage. In W. K. Halford ve H. J. Markman (Eds.), *Clinical handbook of marriage and couples intervention.* 3-12. Chichester, England: Wiley.

Halford, W.K. (1999). *Australian couples in Millennium Three: A research development agenda for marriage and relationship education*. Canberra, Australian Capital Territory, Australia: Department of Family and Community Services.

Halford, W.K. (2001). *Brief couple therapy: Helping partners help themselves*. New York: Guilford Press. 172.

Halford, W. K., Sanders, M.R. ve Behrens, B.C. (2001). Can skills training prevent relationship problems in at-risk couples? four-year effects of a behavioral relationship education program. *Journal of Family Psychology, 15*(4), 750-768.

Halford,W.K., Emma, K., Osgarby, S. (2002). How has the week been for you two? relationship satisfaction and hindsight memory biases in couples: reports of relationship events. *Cognitive Therapy and Research, 26(*6), 759-773.

Halford, W.K. ve Moore, E. (2002). Relationship education and the prevention of couple relationship problems. In A.S. Gurman and N. Jacobson (Eds.), *Clinical handbook of couple therapy* (3rd ed., 400–419). New York: Guilford Press.

Halford, W.K., Markman, H.J., Kline, G.H. ve Stanley, S.M. (2003). Best practice in couple relationship education, *Journal of Marital and Family Therapy. 29* (3), 385-406.

Halford, W.K. (2004). The future of couple relationship education: Suggestions on how it can make a difference. *Family Relations, 53*(5), 559-566.

Halford, W.K., Moore, E., Wilson, K.L., Farrugia, C., ve Dyer, C. (2004). Benefits of flexible delivery relationship education: An evaluation of the Couple CARE Program. *Family Relations, 53*, 469-476.

Halford, W.K., ve Simons, M. (2005). Couple relationship education in Australia. *Family Process, 44*(2), 147-159.

Hamilton, K.L. (1998). Premarital preparation programs: Sources used and preferred by young adults, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Wyoming Üniversitesi, USA.

Hamurcu, H. (2011). Ergenlerin yetkinlik inançları ve psikolojik iyi oluşlarını yordamada psikolojik ihtiyaçlar. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Harrel, W.A. (1990). Husband's masculinity, wife's power, and marital conflict, *Social Behavior and Personality, 18*(2), 207-216.

Harrington, C. M. (1998). A comparative evaluation of the effectiveness of two marriage preparation programs: A look at the importance of communication skill training. Doctor of Dissertation, Lehigh University.

Hasta, D. (1996). *Ev işi paylaşımı ve ev işi paylaşımında hakkaniyet algısı ile evlilik doyumu ilişkisi,* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hawkins, A.J., Carroll, J. S., Doherty, W.J., ve Willoughby, B. (2004). A comprehensive framework for marriage education. *Family Relations, 53*(5), 547–558.

Hawkins, D.N. ve Booth, A. (2005). Unhappily ever after: Effects of long-term, low quality marriages on well-being. *Social Forces, 84 (1), 451-470.*

Hawley, D.R. ve Olson, D.H. (1995). Enriching newlyweds: An evaluation of three enrichment programs. *American Journal of Family Therapy, 23*, 129-147.

Hayward, M. ve Zhang, Z. (2006). Gender, the marital life course, and cardiovascular Disease in late midlife. *Journal of Marriage and Family, 68(3),* 639-657.

Heaton, T.B. ve Albrecht, S. L. (1991). Stable unhappy marriages, *Journal of Marriages and The Family*. *53*; 747-758.

Heffner, K.L., Kiecolt-Glaser, J.K., Loving, T.J., Glaser, R. ve Malarkey, W.B. (2004). Spousal support satisfaction as a modifier of physiological responses to marital conflict in younger and older couples. *Journal of Behavioral Medicine, 27,* 233–254.

Helgeson, V. (1993). Two important distinctions in social support: Kind of support and perceived versus received. *Journal of Applied Social Psychology, 23,* 825-845.

Hendrick, S.S. (1981). Self-disclosure and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, *40*(6), 1150-1159.

Hendrick, S. S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and the Family, 50*(1), 93-98.

Hendrick, C., Hendrick, S.S. ve Dicke, A. (1998). The love attitudes scale: short form. *Journal of Social and Personal Relationships, 15*(2), 147-155.

Hendrix, H. ve Hunt, H. (1999). Imago relationship therapy: creating a conscious marriage or relationship. *Preventive Approaches in Couples Therapy*, Berger, R., and Hannah M. T. (Eds.). Brunner/Mazel, Inc, Philadelphia, 169-196.

Hill, R. (1970). *Family development in three generations*. Cambridge: Schenkman.

Hoedel, J.M. (2001). Evaluating the short term effectiveness of the prepare 2000 premarital enrichment program: An exploratory study of change in premarital couples, Yayınlanmamış doktora tezi. Michigan Üniversitesi, USA.

Holman, T.B., Busby, D.M., ve Larson, J.H. (1989). *Preparation for Marriage (PREP-M).* Provo, UT, Marriage Study Consortium.

Holman, T.B., Larson, J.H. ve Harmer, S.L. (1994). The development and predictive validity of a new premarital assessment instrument: The PREParation for marriage questionnaire. *Family Relations, 43*, 46-52

Holman, T.B., ve Li, B.D. (1997). Premarital factors influencing perceived readiness for marriage. *Journal of Family issues, 18*, 124-144.

Holman, T.B., Busby, D.M., Doxey, C., Klein, D.M. ve Loyer-Carlson, V. (1997). *Relationship Evaluation* (RELATE). Prove, UT: Marriage Study Consortium.

Holman, T.B.(2002). P*remarital prediction of marital quality or breakup: Research, theory, and practice*. Hingham, MA, USA: Kluwer Academic Publishers, 2002. ProQuest ebrary. Web. 25 June 2015.

Holtzworth–Munroe, A. (1988). Causal attributions in marital violence. theoretical and methodological issues. *Clinical Psychology Review*,*8*, 331-344.

Honeycutt, J.M., Wilson, C. ve Parker, C. (1982). Effects sex and degrees of happines on perceived styles of communicating in and out of the marital relationship, *Journal of Marriage and the Family. 44*(2), 395-406.

Hood, J.C. (1986). The provider role: Its meaning and measurement, *Journal of Marriage and The Family. 48*; 349-359.

Hortaçsu, N.(1991). *İnsan ilişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Huber, C.H.(1987). Premarital counseling using time for a better marriage, *Individual Psychology*. *43*(2), 202-205.

Huggins, C.E. (2002). Support of mate's goals a key to happy marriage. *Journal of Social and Clinical Psychology. 21,* 157-164.

Hulbert, D.F. ve Rabehl, S.M. (1993). Key variables to understanding female sexsual satisfaction: An examination of women in nondistressed marriages, *Journal of Sex and Marital Therapy.19,* 134-165.

Humpreys, T. (2003). *Aile: terk etmemiz gereken sevgili*, (Çev. T. Anapa). İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 16-17.

Huston, T.L. (2000). The social ecology of marriage and other intimate unions. *Journal of Marriage and Family, 62*(2), 298–320.

Hünler, S.O. ve Gençöz, T. (2003). Boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu ilişkisi: Algılanan evlilik problemleri çözümünün rolü, *Türk Psikoloji Dergisi. 18*(51), 99-108.

İl, S. (2005). Aile Yaşam Döngüsü. *Aile Danışmanlığı El Kitabı*. Ankara: Başbakanlık SHÇEK Eğitim Merkezi Başkanlığı ve H.Ü. Aile Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (AHUM) Müdürlüğü ortak yayını. 17-27.

İmamoğlu, O.E.; Yasak, Y. (1997). Dimensions of marital relationships as perceived by Turkish husbands and wives *Genetic, Social and General Psychology Monographs*. *123*(2), 211-233.

İncesu, C. (2006). *Cinsel yaşam ve sorunları.* İstanbul: Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği Yayınları.

Ivy, A. (2007). The influence of a surrender style of coping and empathy on marital and sexual satisfaction. *Dissertation Abstracts international, 67(9-B),* 5407.

Jacobson, N.S. (1984). The modification of cognitive processes in behavioral marital therapy: Integrating cognitive and behavioral intervention strategies. *Mental interaction: Analysis and Modification*. In K. Hahleweg; N.S. Jacobson (Eds.), New York Guilford Pres, pg: 285-308.

Jacobson, N. ve Addis, M. (1993). Research on couples and couple therapy: What do we know? Where are we going? *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61,* 85-93.

Jacobson, N.S., Christensen, A., Babcock, J.C. (1995). *Integrative Behavioral Couple Therapy. Clinical Handbook of Couple Therapy*. New York, London The Guilford Press. 235-278.

Johnson, D. (2005). Two-wave panel analysis: Comparing statistical methods for studying the effects of transitions. *Journal of Marriage and Family, 67,* 1061–1075.

Jacqueline, M.A. Denise, W. (1995). Families coping with schizophrenia. Chichester. England, John Wiley and Sons.

Janicki, D.L.; Kamarck, T.W., Gwaltney, C.J. ve Shiffman, S. (2006). Application of ecological momentary assessment to the study of marital adjustment and social interactions during. *Daily Life Journal of Family Psychology*. *20*(1), 168-172.

Johnson, D. ve Booth, A. (1990). Measuring marital instability. *Journal of Marriage and The Family, 45*; 387-393.

Jones, W.H., Burdette, M.P. (1994). Betrayal in relationships. In A. Weber, ve J. Harvey (Eds.), *Perspectives on close relationships,* 243–262. Boston: Allyn ve Bacon.

Kabakçı, E., Tuğrul, C. ve Öztan, N. (1993). Britchnell eş değerlendirme ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Türk Psikoloji Dergisi. 8*(29), 31-37.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet.* Ankara.

Kadıoğlu, D. ve Şatıroğlu, H. (2011). *Vajinismus.* Arkadaş Yayınevi.

Kafetsios, K (2003). Attachment and emotional intelligence abilities across the life course, Personality and Individual Differences, 1-17,http://www.sciencedirect.com, 10.02.2015.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kahraman, Z. (2011). *Bir evlilik ve aile hayatı eğitim programının evli kadınlarda evlilik uyumuna ve aile sistemine etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.

Kalkan, M. (2002). *Evlilik ilişkisini geliştirme programının, evlilerin evlilik uyum düzeyine etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Kalkan, M. ve Kaya, S.N. (2007). Evlilik öncesi ilişkileri değerlendirme ölçeğinin (EÖİDÖ) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Aile ve Toplum, 3*(11), 35-40.

Kalkan, M. ve Ersanlı, E. (2008). Bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı evlilik ilişkisini geliştirme programının evli bireylerin evlilik uyumuna etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 8*(3):963-986.

Kalkan, M. ve Ersanlı, E. (2009). The effects of the cognitive-behavioral marriage enrichment program on the dysfunctional attitudes of couples. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36.

Kantarcı, D. (2009). *Evli bireylerin bağlanma stillerine göre aldatma eğilimleri ve çatışma yönetim biçimlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karahan, T.F. (2007). Bir eş iletişim programının evli çiftlerde pasif çatışma eğilimi üzerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 7*(2), 827-858.

Karahan, T.F. (2009). The effects of a couple communication program on the conflict resolution skills and active conflict tendencies of Turkish couples. *Journal of Sex and Marital Therapy, 35*(3), 220-229.

Karaman, N. (2013). *Evlilik öncesi ilişki değerlendirmenin yordayıcısı olarak aile iletişim kalıpları.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı.

Karataş, K. (2001). Toplumsal Değişme ve Aile, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. *12*(2), 89-98.

Karney, B.R., Bradbury, T.N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: a review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin,118*(1), 3-34.

Katz, J., Beach, S.R. ve Anderson, P. (1996). Self-enhancement versus selfverification: Does spouse support always help? *Cognitive Therapy and Research, 20,* 345-360.

Kaya, M. (2002). *Cinsiyetleri farklı üniversite öğrencilerinin eş seçimi tercihlerine göre denetim odakları.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kayır, A. ve Şahin, D. (1997). Vajinismus tedavisinin uzamasında eşlerin rolü. *NöroPsikiyatri Arşivi, 34*(4), 78-185.

Kayır, A. (1998). Cinsellik Kavramı ve Cinsel Mitler, Cinsel İşlev Bozuklukları Monograf Serisi (1): *Cinsel Sorunlara Genel Yaklaşım*, Roche Müstahzarları Sanayi Aİ, İstanbul, 30-35.

Keçe, C. (2012). *Yatak Efsaneleri*. İstanbul: Pusula Yayınevi.

Kelly, J.B. (1982). Divorce: The adult perspective. In B.B. Wolman ve G. Stricker (Eds.) *Hand Book of Developmental Psychology.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 334-350.

Kelly, E.L., James, J.C. (1987). Personality and compability: A prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*. *52* (1), 27-40.

Kır, T., Kılıç, T., Öğür, R., Uçar, M. ve Hasde, M. (2004). Ankara'daki iki askeri birlikte erlerde HIV/AIDS bilgi düzeyinin belirlenmesi. *TAF Prev Med Bull, 3*(5):93-102.

Kışlak-Tutarel, Ş ve Çabukça, F (2002). Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi, *Aile ve Toplum (Nisan-Haziran)*,35-41.

Kiecolt, W., Glaser, J.K. ve Newton, T.L. (2001). Marriage and health: His and hers. *Psychological Bulletin, 127,* 451-471.

Kim, H. (1998). Do employed and nonemployed Korean mothers experience different levels of psychological well-being in relation to their gender role attitudes and role qualities? *Sex Roles, 38,* 11-12.

Kingsbury, N.M. ve Minda, R.B. (1988). An analysis of three expected intimate relationship states: Commitment, maintenance and termination. *Journal of Social and Personal Relationships. 5,* 405-422.

Kirby, J.S. (2005). *A study of the marital satisfaction levels of participants in a marriage education course.* Unpublished doctoral dissertation, Department of Educational Leadership and Counseling Department, University of Louisiana, Monroe.

Kirst-Ashman, K.K., ve Hull, G.H. (1999). *Understanding generalist practice*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.

Klinetob, N.A. ve Smith, D.A. (1996). Demand-withdraw communication in marital interaction: Tests of interspousal contingency and gender role hypotheses. *Journal of Marriage and Family, 58*(4), 945–957.

Koca, D.A. (2013). *Bir aile eğitim programının evli annelerin evlilik doyumu, evlilikte sorun çözme becerisi ve psikolojik iyi oluşuna etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.

Kocadere, M. (1995). *İyi ve kötü evliliklerin özelliklerini belirlemeye yönelik betimsel bir çalışma,* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Kocagöz, S.Z. (2008). *Cinsel işlev bozukluğu tipleri ve cinsel mitler arasındaki ilişki.* Tıpta uzmanlık tezi. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı.

Kontaş, Y.M. (1992). *Türkiye'nin beşeri kalkınma potansiyeli.* Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü -

Konur, H. (2006). Dört-altı yaşları arasında çocuğu olan anne-babalara verilen cinsel eğitim programının cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgilerine etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı. YÖK tez numarası: 211242.

Korur, S. (2003). Kadına yönelik şiddete adli tıp açısından yaklaşım. *Kadına Yönelik Şiddet ve Hekim Sempozyumu*, 85-94.

Koşar, N. (1992). Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı. Ankara: H.Ü. Yayınları.

Köroğlu, E. ve Güleç, C. (2007). *Psikiyatri temel kitabı*. Ankara: HYB Basım Yayın.

Kubat, D.E. (2012). *Evli bireylerde aldatma eğilimi ve evlilik doyumu ilişkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Uygulamalı Psikoloji Programı.

Kurdek, L.A. (1987). Sex role self-schema and psychological adjustment in coupled homosexual and heterosexual men and women. *Sex Roles. 175*; 549-562.

Kurdek, L.A. (1993). Marital stability and changes in marital quality in newlywed couples: A test of the contextual model. *Journal of Social and Personal Relationships, 8*, 27–48.

L'Abate, L. (1994). Why Evaluate Families. A Psychological Approach. Family Evulation. Sage Publications. 1-18.

L'abate, L. (1999). Structured enrichment and distance writing for couple. *Preventive Approaches in Couples Therapy*, Berger, R. and Hannah, M.T. (Eds.). Brunner/Mazel, Inc, Philadelphia, 106-124.

Lambert, K.C. (2006). *Development of a Faith Community Premarital Program,* Yayınlanmamış doktora tezi. Spalding Üniversitesi, Kentucky, USA.

Larsen, A.S., ve Olson, D.H. (1989). Predicting marital satisfaction using prepare: A replication study. *Journal of Marital and Family Therapy*, *15*(3), 311-322.

Larson, J. H., Holman, T.B. ve Busby, D.M. (1989). *PREParation for marriage* (PREP-M). Provo, UT: Marriage Study Consortium.

Larson, J.H. ve Holman, T.B. (1994). Premarital predictors of marital quality and stability, *Family Relations. 43*; 228–237.

Larson, J.H. (1998). Comprehensive premarital assessment instruments: A user's guide. *invited Research Update for Practitioners presented at the AAMFT Annual Conference,* October, 1998, Dallas, TX. Family theories: An introduction. family field. Family

Larson, J.H., Newell, K., Topham, G. ve Nichols, S. (2002). A review of three comprehensive premarital assessment questionnaires. *Journal of Marital and Family Therapy*, *28*(2), 233-239.

Lawrence, E., Eldridge, K.A. ve Chiristensen, A. (1998). The enhancement of tradational behavioral couples therapy: Consideration of individual factors and dyadic development. Clinical Psychology Review, *18*(6), 745-764.

Ledermann, T., Bodenmann, G. ve Cina, A. (2007). The efficacy of the couples coping enhancement training (CCET) in improving relationship quality. *Journal of Social and Clinical Psychology, 26*(8), 940-959.

Lefley, H.P. (1989). Family burden and family stigma in major mental illnes. *Compr Psychiatry*, *44*(3), 556-560

Lengua, L.J., ve Stormshak, E.A. (2000). Gender, gender roles, and personality: Gender differences in the prediction of coping and psychological symptoms. *Sex Roles*, *43*(11/12), 110.

Levinger, G.; Huston,T.L. (1990). *The social psychology of marriage* F.D. Fincham, T.N. Bradbury (Eds.), The Psychology Of Marriage: Basic Issues and Aplications. New York: The Guilford Press: 19-25.

Lewis, S.F., Fremouw, W. (2001). Dating violence: A critical review of the literature. *Clinical Psychology Review, 21*, 105−127.

Liberman, R. P., Wheeler, E. G. ve Devisser, L. A. (1980). *Handbook of Marital Therapy*. New York: Plenium Press. Provo, UT: Marriage Study Consortium.

Lippitt, D.N. (2005). An examination of the relationship between differentiation, adult attachment style and marital satisfaction: A multi dimentional approach. Unpublished Doctoral Dissertation, Capella University.

Litzinger, S., ve Gordon, K.C. (2005). Exploring relationships among communication, sexual satisfaction, and marital satisfaction. *Journal of Sex ve Marital Therapy, 31*, 409–424.

Long, E.C.J., Angera, J.J., Carter, S.J., Nakamoto, M. ve Kalso, M. (1999). Understanding the one you love: A longitudinal assessment of an empathy training program for couples in romantic relationships. *Family Relations*, 48(3), 235-242.

Lower, L.M. (2005). *Couples with Young Children. Handbook of Couples Therapy*. (Edt.: Michele Harway)John Wiley ve Sons, incorporated, Hoboken, NJ, USA, 35.

Lucas. R. ve Clark E.A. (2003). Are married people happier than unmarried people, *Journal of Personality and Social Psychology. 84*(3).

Mace, D.R., ve Mace, V.C. (1975). Marriage enrichment: Wave of the future? *The Family Coordinator, 24*(2), 131–135.

Mace, D. (1987). Three ways of helping married couples, *Journal of Marital and Family Therapy. 13*(2), 179-185.

Mack, W.A. (1986). *Preparing for marriage God's way.* Tulsa, OK: Hensley Publishing.

Magliano, L., Tosini, P. ve Guarneri, M. (1996). Burden on the families of patients with obsessive compulsive disorder: A pilot study. *Eur Psychiatry, 11*,192-197.

McCubin, H.I. (1990). *Marital and family satisfaction* families: What makes them work. Updated Edition. Sage Publition. London.

McGeorge, E.L., Graves, A.R., Feng, B. ve Gillihan, S.J. (2004). The myth of gender cultures: Similarities outweigh differences in men's and women's provision of and responses to supportive communication, *Journal of Sex Research. 50*, 143-175.

MacGeorge, R. C. ve Carlston, T. S. (2006). Premarital Education: An Assessment of Program Efficacy. *Contemporary Family Therapy*, 28 (1), 165-190.

Mahalik, J.R.ve Rochlen, A.B. (2006). Men's likely responses *to* clinical depression: What are they and do masculinity norms predict them*? Sex Roles, 55*, 659–667.

Margolin, G. ve Wampold, B.E. (1981). Sequential analysis of conflict and accord in distressed and nondistressed marital partners, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *49*, 554-567.

Margolin, G., Sibner, G.L. ve Gleberman, L. (1988). *Wife battering. handbook of family violence.* . (Ed: Hasselt V.B, Morrison, R.L, Bellack ,A.S, Hersen, M.). New York: Plenum.

Markey, B., Micheletto, M., ve Becker, A. (1997). Facilitating open couple communication, *Understanding, and Study (FOCCUS).* Omaha Nebraska, Family Life Office, Archdiocese of Omaha.

Markman, H.J., Stanley, S.M. ve Storaasli, R.D. (1988). Prevention of marital distress, *Journal of Consulting and Clinical Psycology. 56;* 210-217.

Markman, H.J. ve Hahlweg, K. (1993). The prediction and prevention of marital distress: an international perspective. *Clinical Psychology Review,13*, 29-43.

Markman, H.J., Renick, M.J., Floyd, F., Stanley, S., ve Clements, M. (1993). Preventing marital distress through communication and conflict management training: A four and five year follow-up. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62,* 1–8.

Markman, H.J., Halford, W.K. ve Cordova, A.D. (1997). A grand tour of future directions in the study and promotion of healthy relationship. *Clinical Handbook of Marriage and Couple Intervention,* Halford K. and Markman H.J. (Eds.), John Wiley ve Sons Ltd., England, 695-716.

Markman, H.J., Stanley, S.M., Blumberg, S.L., Jenkins, N., ve Whiteley, C. (2004). *Twelve hours to a great marriage*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Markman, H.J. ve Halford, W.K. (2005). International perspectives on couple relationship education. *Family Process, 44*(2), 139-146.

Markman, H.J.; Halford, W.K. (2005). International perspectives on couple relationship education. *Family Process.44*,(2), 139-146.

Markman, H., Kline, G., Rea, J., Simms-Piper, S. ve Stanley, S. (2005). Theoretical, methodological, and policy issues in marriage education: Implications for family psychology. In Pinsof, W. M. ve Lebow, J. (Eds.). *Family psychology: The art of the science,* 115-137. Oxford/New York: Oxford University Press.

Martin, T.C ve Bumpass, L.L. (1989). Recent trends inmarital disruption. *Demography*, *26*, 37–51.

Mayer, J.D ve Salovey, P (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence, 17*, 433-442.

(MCFR) Minnesota Council on Family Relations (2009). *Ethical Thinking and Practice for Parent and Family Life Educators.* Minneapolis: Minnesota Council on Family Relations https://www.ncfr.org/sites/default/files/downloads/news/cfleİcodeİİofİethicsİ2012.pdf (21.07.2015).

Merkle, R. (2006). *Kıskançlık: kıskançlığın nedenleri ve başa çıkmanın yolları*. (Çev.: Ç. Gök). İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.

Monarch, N.D., Hartman, S.G., Whitton, S.W. ve Markman H.J. (2002). The role of clinicians in the prevention of marital distress and divorce. *A Clinician's Guide To: Maintaining and Enhance Close Relationship*, Harvey J.H. and Wenzel A. (Eds.), Lawrence Erlbaum Associates Inc.,New Jersey, 233-259.

Mızrak, N. (2014). *Vajinismus tanısı alanların eşlerinin cinsel deneyim, cinsel tutum özellikleri ve cinsel mitlere inanma durumu.* Tıpta Uzmanlık Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı: Samsun. YÖK Tez numarası: 361381.

Miller, S., Wackman, D.B. ve Nunnally, E.W. (1983). Couple communication: Equipping couples to be their own best problem solvers. *The Counseling Psychologist, 11*(3), 73–77.

Miller, S. ve Sherrard, P.A.D. (1999). Couple communication: A system for equipping partners to talk, listen and resolve conflicts effectively. *Preventive Approaches in Couples Therapy*, Berger, R. and Hannah, M. T. (Eds.). Brunner/Mazel, inc, Philadelphia, 125-149.

Miller, P.J., Caughlin, J.P. ve Huston, T.L. (2003). Trait expressiveness and marital satisfaction: The role of idealization process. *Journal of Marriage and Family. 65*(4), 978.

Montag, K.R. (1993). *An empirical evvaluation of alternatif modalities in the cognitive behavioral treatment of marital discorsd.* Unpublished Doctoral Dissertation, Washigton State University, Department of Psychology.

Moons, P., Budts, W. ve Geest, S. (2006). Critique on the conceptualisation of quality of life: A review and evaluation of different conceptual approaches. *Int J Nurs Stud. 43,* 891-901.

Motavallı, N. Yücel, B. Kayır, A. ve Üçok, A. (1991). Üç grup evli kadının cinsel inanış ve yaşantılarının değerlendirilmesi. *Nöropsikiyatri Arşivi, 2*(4), 94-97.

Murphy, C.M. ve O'Leary, K.D. (1989). Psychological aggression predicts physical aggression in early marriage. *Journal of Consulting And Clinical Psychology*. *57*(5), 579-582.

Murray, C. (2006). Professional responses to government-endorsed premarital counseling. *Marriage and Family Review. 40*(1), 53-67.

Murstein, B. I., (1970). Stimulus-value-role: A theory of marital choice. *Journal of Marriage and the Family, 32,* 465-481.

Mutlu, E.A. (2009). Vajinismus tanısı alan hastaların sosyo-demografik özelliklerinin cinsel mit inançları, cinsel öyküleri, cinsel doyum düzeyleri ve eş değerlendirme biçimleriyle karşılaştırılması. Tıpta uzmanlık tezi. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ABD. Malatya.

Nazlı, S. (1997). *Aile fonksiyonlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi,* Yayınlanmamış doktora tezi. G.Ü. Eğitimde Psikolojik Hizmetler ABD, Ankara.

Nazlı, S. (2000). *Aile Danışması.* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Negy, C., ve Snyder, D.K. (2000). Relationship satisfaction of Mexican American and non-Hispanic White American interethnic couples: issues of acculturation and clinical intervention. *Journal of Marital and Family Therapy, 26*(3), 298–304.

Nestadt, G., Samuels, J., Riddle, M.A, Liang, K.Y., Bienvenu, O.J., Hoehn-Saric, R., Grados, M. ve Cullen B. (2001). The relationship between obsessive-compulsive disorder and anxiety and affective disorders: Results from the Johns Hopkins OCD Family study. *Psychological Medicine 31,* 481-487.

Nichols, M. P. ve Schwartz, R. (2002). *Family Therapy*. Boston: Allyn and Bacon. 203-227.

Nichols, W. (2005). *The first years of marital commitment* handbook of couples therapy. (Edt.: Michele Harway) John Wiley ve Sons, Incorporated, Hoboken, NJ, USA, 35-36.

Noller, P. (1984). Non-verbal communication and marital interaction. Oxford: Pergamon.

Noller, P. (1993). Gender and emotional communication in marriage: Different cultures or differential social power? *Journal of Language and Social Psychology.* Special Issue: Emotional Communication, Culture, and Power, *12,* 132–152.

Noller, P., ve Feeney, J.A. (1998). Communication in early marriage: Responses to conflict, nonverbal accuracy, and conversational patterns. In T. N. Bradbury (Ed.), *The developmental course of marital dysfunction.* Cambridge, England: Cambridge University Press.

Noller, P.; Feeney, J.A. (2002). Communication, relationship concerns and satisfaction in early marriage stability and change in relationships. (Edt.: Harry T. Reis) Cambridge University Press, New York, 31.

Noor, N.M. (1999). The relationship between number of children, marital quality and women's psychological distress. *Psychologia: An international Journal of Psychology in the Orient, 42(1),* 28-39.

Norment, L. (1998a). Infidelity: Why men cheat? *Ebony, 54*(1).

Norment, L. (1998b). Infidelity: Why women cheat. *Ebony*, *54*(1), 148.

Norris, J. E. ve Tindale, J. A. (1994). *Among generations: The cycle of adult relationships.* NY: W. H. Freeman and Company.

Norton, A.J. ve Miller, L.F. (1992). Marriage, Divorce And Remarriage in The 1990s. Washington, DC, *US Department of Commerce*. Bureau of the Census, US. Department of Commerce.

Nystul, M.S. (1999). Marriage and Family Counseling. The Art and Science of Counseling and Psychotherapy. New York. 247-266.

Odell, K.S., Cochran, E.J., Lawrence, L.D. ve Gartin, S.A. (1990). The job and marital satisfaction of secondary agriculture teachers and their spouses *Journal Of Agricultural Education, Fall,* 14-18.

Olson, D.H. (1983). How effective is marriage preparation? *In D.R. Mace (Ed.), Prevention İn Family Services: Approaches To Family Wellness* Beverly Hills, CA: Sage. 65–75.

Olson, D.H. ve Fowers, B.J. (1993). Five Types of Marriage: An Empirical Typology Based on ENRICH. *The Family Journal, 1*(3), 196-207.

Olson, D.H. (1996). *PREPARE/ENRICH counselor's manual.* Minneapolis, M.N: Life innovations.

Olson, D.H., Fournier, D.G. ve Druckman, J.H. (1996). *PREPARE.* Mineapolis: Life innovations.

Olson, D.H., Olson, A.K. (1999b). *Empowering Couples: Building on Your Strengths*, http://www.amazon.com/exec/obidos/tg/sim-explorer .(17.06.2015).

Olson, D.H. ve Olson, A.K. (1999). Prepare/Enrich Program: Version 2000. *Preventive Approaches in Couples Therapy*, Berger, R. and Hannah, M.T. (Eds.). Brunner/Mazel, Inc, Philadelphia, 196-217.

Olson, D.H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy*, *22*(2), 144-167.

Olson, D.H. ve Olson, A.K. (2000). *Empowering couples; Building on your strengths*, Minneapolis, Minnesota: Life innovations, Inc.

Olson, D.H., Olson-Sigg. ve Peter J. L. (2008). *The couple check-up*. Nashville, TN: Thomas Nelson.

Ondaş, B. (2007). *Üniversite öğrencilerinin evlilik ve eş seçimiyle ilgili görüşlerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Onur, B. (2000). *Gelişim Psikolojisi*.(5.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Ooms, T., ve Wilson, P. (2004). The challenges of offering relationship and marriage education to low-income populations. *Family Relations, 53*(5), 440-447.

Orbuch, T., House, J., Mero, R. ve Webster, P. (1996). Marital quality over the life course. *Social Psychology Quarterly, 59* (2), 162–171.

Orhan, A. (2014). *Geçinmeye gönlün var mı?* Ankara: Vizyon Yayınevi. ISBN: 978-605-8894402.

Orhan, A. (2015). *Evliliğin ilk 50 yılı zordur.* Ankara: Vizyon Yayınevi. ISBN: 978-605-88944-1-9.

Oxford, M.C. (2003). Succes: Satisfying unions through couples communication and enhancement skills: A secondary prevention and enhancement program for married couples. Yayınlanmamış doktora tezi, Texas AveM University.

Öğülmüş, S. (2004). Ben sorun çözebilirim: Kişilerarası sorun çözme becerileri ve eğitimi (2. baskı). Ankara: Babil Yayıncılık.

Özenç, E. (2002). The role of attechment styles in partner pairing and satisfaction within marriage in critical and non-critical stages. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Özgüven, İ.E. (1997). Cinsellik ve cinsel yaşam. Ankara: PDREM Yayınları.

Özgüven, İ. E. (2009). *Evlilik ve Aile Terapisi*. 3. Baskı. Ankara: PDREM Yayınları.

Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.

Özmen, H.E. (1999). Cinsel mitler ve cinsel işlev bozuklukları. *Psikiyatri Dünyası, 2*, 49-53.

Özuğurlu, K. (1990). *Evlilik Raporu.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi. 9-14.

Özütek, S.Z. (2002). Şizofrenide aile ve hasta arasındaki etkileşiminin hastalık belirtileri ve yaşam kalitesi üzerine etkisi. Tıpta Uzmanlık Tezi. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi.

Parker, R. (2007). The effectiveness of marriage and relationship educations programs. *Family Matters, 77*(3), 57-59.

Parmaksızoğlu, A. (2011). *Aile içi şiddet mağduru olup boşanma sürecinde bulunan kadınlarda travma sonrası stres belirtileri ve ilişkili özellikler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. YÖK tez tarama tabanından incelenmiştir. (Tez No: 288971).

Parrott, L. (1999). The SYMBIS Model. Preventive approaches in couples therapy. Lillington: Amazon.

Parrott, L. (2003). The symbis aproach to marriage education, *Journal of Psychology and Theology. 31*(3), 208-212.

Pasch, L.A. ve Bradbury, T.N. (1998). Social support, conflict, and the development of marital dysfunction. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66*, 219-230.

Paul, N.L.; Paul, B. (1986). A marital puzzle: Transgenerational analysis in marriage counseling. New York: Norton.

Pihet, S., Bodenmann, G., Cina, A., Widmer, K. ve Shantinath, S. (2007). Can prevention of marital distress improve well-being? A 1 year longitudinal study. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 14*, 79-88.

Pines, A.M. (2003). *Aşk ve kıskançlık*. (Çev.: C.Yonsel). Okyanus Yayınları.153-177

Pleck, J. (1985). Working wives/ working husbands, *Journal of Social Psychology*. *130*(5), 616-621.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: DER Yayınları.

Polat, D. (2006). Evli bireylerin evlilik uyumları, aldatma eğilimleri ve çatışma eğilimleri arasındaki ilişkilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji ABD, Ankara.

Pope, H. ve Mueller, C.W. (1976). The intergenerational transmission of marital instability: comparisons by sex and race, *Journal of Social issues*. *32*; 49-66.

Pruchno, R., Burant, C. ve Peters, N.D. (1994). Family mental health: Marital and parent-child consensus as predictors. *Journal of Marriage and the Family, 56(3),* 747-758.

Ramboz, B.D. (2003). Premarital education: participation, attitudes, and relation to marital adjustment in a sample from Northern Utah, Yayınlanmamış doktora tezi. Utah Üniversitesi, USA.

Rank, M.R. (1987). The formation and dissolution of marriages in the welfare population. *Journal of Marriage and Family, 49*(1), 15–20.

Rathus, L., Nevid, J.S. ve Rathus, S.A. (1998). *Human sexuality in a world of diverse*. Allyn and Bacon, Boston. 117-129.

Reis, H.T., Collins, W.A. ve Berscheid, E. (2000). The relationship context of human behavior and development. *Psychological Bulletin*, *126*, 844–872.

Ren, X.S. (1997). Marital status and quality of relationships: the impact on health perception. *Social Science and Medicine*. *44*(2), 241-249.

Renick, M. J., Blumberg, S. L. ve Markman, H. J. (1992). The Prevention and Relationship Enhancement Program (PREP):An empirically based preventive intervention program for couples. *Family Relations, 41*,141-147.

Reardon-Anderson, J., Stagner, M., Macomber, J. ve Murray, J. (2005). *Systematic review of the impact of marriage and relationship programs.* Retrieved from the Urban institute, http://www.urban.org/url. (21.07.2015).

Ridley, C., ve Sladeczeck, I. (1992). Premarital relationship enhancement. *Family Relations, 41*(2), 148-153.

Rini, C., Dunkel-Schetter, C., Hobel, C.J., Glynn, L.M. ve Sandman, C.A. (2006). Effective social support: Antecedents and consequences of partner support during pregnancy. *Personal Relationships, 13,* 207–229.

Roberts, L. (2000). Fire and ice in Marital communication: Hostile and distancing behaviors as predictors of marital distress. *Journal of Marriage and the Family. 62*, August, 693-707.

Robinson, L. C. ve Blanton, P. W. (1993). Marital strengths in enduring marriages, *Family Relations*. 42(1), 38-45.

Rogers, S.J. (1996). Mothers' work hours and marital quality: Variations by family structure and family size. *Journal of Marriage and the Family. 58*(3), 606-617.

Rogers, S.J. ; Amato, P. (1997). Is marital quality declining? The evidence from two generations. *Social Forces. 75*(3), 1089-1100.

Rosen-Grandon, J.R. (1999). The relationship between marital characteristics, marital interaction process and marital satisfaction. Unpublished Doctoral Dissertation, University of North Carolina.

Rosen-Grandon, J.R., Myers J.E. ve Hattie J.A., (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes and marital satisfaction. *Journal of counseling and development, 82*, 58-68.

Ross, J.H. (1977). *The development and evaluation of a group pre-marital counseling workshop.* Yayınlanmamış doktora tezi. Northorn Colorada Üniversitesi, USA.

Ross, C.E. ve Mirowsky, J. (2002). Family relationships, social support andsubjective life expectancy. *Journal of Health and Social Behavior, 43(4),* 469- 489.

Rugel, R. P. (1997). *Husband-Focused Marital Therapy*. Springfield, IL:Charles C. Thomas.

Rusbult, C.E. (1983). A longitudinal test of the investment model: the development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexsuel involvement. *Journal of Personality and Social Psychology. 45*, 101, 117.

Russell-Chapin, L.A., Chapin, T.J. ve Sattler, L.G. (2001). The relationship of conflict resolution styles and certain marital satisfaction factors to marital distress. *The Family Journal, 9,* 259-264.

Ryff, C.D. ve Keyes, C.L.M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology, 69*, 719-727.

Sabatelli, R. M. (1988). Exploring relationship satisfaction: A social exchange perspective on the interdependence *between theory, research and practice. Family Relations, 37*, 217-222.

Sardoğan, M. E. ve Karahan, T. F. (2005). Evli bireylere yönelik bir ilişki beceri eğitimi programının evli bireylerin evlilik uyum düzeylerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 38*(2), 89-102.

Satir, V. (2001). *İnsan yaratmak: Aile terapisinin başyapıtı* (1. basım). (S. Yeniçeri, Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1988).

Sayers, S.L. ve Baucom, D.H. (1995). Multidimensional scaling of spouses' attributions for marital conflicts. *Cognitive Therapy and Research, 19,* 667-693.

Scattolon, Y. ve Stoppard, J.M. (1999). *'*Getting on with life*':* Women's experiences and ways of coping with depression. *Canadian Psychology, 40*(2), 205–19.

Schaer, M., Bodenmann, G. ve Klink, T. (2008). Balancing work and relationship: Couples coping enhancement training (CCET)in the workplace. Applied Psychology: An international Review, 57, 71-89.

Scheidler, J.A. (2008). *Effects of perceived stress and perceived social support on marital satisfaction in doctoral students.* Dissertation Submitted in partial fulfillment of the requirements for the egree of doctor of Philosophy Psychology, Walden University.

Schene, H.A. (1990). Objective and subjective dimensions of family burden. *Soc Psychiatry Epidemiol. 25,* 289-297.

Schum, W.R. (2000). Perceived premarital counseling outcomes among recently married army personnel, *Journal of Sex and Marital Therapy. 26*;177-186.

Schumm, W.R., Silliman, B., ve Bell, D.B. (2000). Perceived premarital counseling outcomes among recently married Army personnel. *Journal of Sex ve Marital Therapy, 26*, 177-186.

Schutte, N.S., Malouff, J.M., Bobık, C., Coston, T.D., Greeson, C., Jedlicka, C., Rhodes, E. ve Wendorf, G. (2001). Emotional intelligence and interpersonal Relations. *The Journal of Social Psychology, 141*(4), 523- 536.

Segrin, C. (2004). *Family communication*. Lawrence Erlbaum Associates, incorporated, Mahwah, NJ, USA.

Segrin, C. ve Flora, J. (2005). *Family communication.* New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Senaratne, R., Ameringen, M.V., Mancini C ve Patterson, B. (2010). The burden of anxiety disorder on the family. *The Journal of Nervous and Mental Disease.198*(12), 876-880.

Senediak, C. (1990). The value of premarital education. Australian and New Zealand. *Journal of Family Therapy. 11*(3), 26-31.

Sezen, L. (2005). Türkiye'de evlenme biçimleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 27,* 185-195.

Scott, C. F., ve Sprecher, S. (2000). Sexuality in marriage, dating, and other relationships: A decade review. *Journal of Marriage and Family, 62*(4), 999–1017.

Shafran R, Ralph J, Tallis F. (1995). Obsessive-compulsive symptoms and the family. *Bull Menninger Clin. 59,* 472-479.

Sher T. G., ve Baucom, D.H. (1993). Marital communication: Differences among maritally distressed, depressed, and nondistressed-nondepressed couples. *Journal of Family Psychology*, *7*, 148–153.

Sherman, L.W. (1997). *Marital violence: An overview. family violence across the lifespan.* (Ed:Barnett, O.W, Miller-Perrin, C.L, Perrin, R.D.). USA: Sage Publications,Inc.

Shackelford, T. (1998). Divorce as a consequence of spousal infidelity. In V. De Munck (Ed.), *Romantic love and sexual behavior,* 135–153. Westport, CT: Praeger.

Shumate, S.G. (1997). The effect of a committed relationship training on marital expectation and communication styles of young adults. Doctor of Dissertation, The University of North Carolina, Greensboro.

Sığırcı, A. (2010). Evli bireylerde bağlanma biçimleri ve evliliğe dair inançların evlilik doyumu ile ilişkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, PDR ABD. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Sillars, A., Canary, D.J., ve Tafoya, M. (2004). Communication, conflict, and the quality of family relationships. In A. L. Vangelisti (Ed.), *Handbook of family communication* 413–446.

Simon, F.B., Stierlin, H., Wynne, L. C. (1985). *The language of family therapy: A systemic vocabulary and sourcebook.* New York: Family Process Press. 1-2.

Silliman, B. (1987). Influences on young adults intentions to a premarital preparation program. Yayınlanmamış doktora tezi. Kansas Üniversitesi.

Silliman, B. ve Schumm, W. R. (1995). Client interests in premarital counseling: A further analysis, *Journal of Sex and Marital Therapy. 21,* 43–56.

Simons, R.L., Whitbeck, L.B., ve Wu, C. (1994). Resilient and vulnerable adolescents. In R. Conger ve G.H. Elder (Eds.), *Families in troubled times: Adapting to change in rural America.* 223–234. New York: Aldine de Gruyter.

Spanier, G.B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family, 38*(1), 15-28.

Spanier, G.B. ve Lewis, R.A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family, 42,* 825-839.

Spitze, G. (1986). The division of task responsibility in U.S. households: longitudinal adjustments to change, *Social Forces. 64;* 689-701.

Sokolski, D.M. ve Hendrick, S.S. (1999). Marital satisfaction, *American Journal of Family Therapy*. *26*, 39-49.

Sporakowski, M.J. (1995). Assessment and diagnosis in marriage and family counseling. *Journal of Counseling and Development. Sep/Oct,74*(1), 60-64.

Stack, S. ve Eshleman, J.R. (1998). Marital status and happiness: A 17-nation study. *Journal of Marriage and Family, 60(2),* 527-536.

Stahmann, R.F.ve Hiebert, W.J. (1997). *Premarital Counseling: The Professional's Handbook*. New York: Lexington Books.

Stahmann, R.F., ve Hiebert, W.J. (1997b). *Premarital and remarital counseling: The professional's handbook*. San Francisco: Josey-Bass.

Stahmann, R.F. (2000). Premarital counseling: a focus for family therapy. *Journal of Family Therapy, 22*, 104-116.

Stanford, K. (2006). Communication during marital conflict: When couples alter their appraisal, they change their behavior. *Journal of Family Psychology, 20*, 256–265.

Stanley, S.M. ve Trathen, D.W. (1994). PREP: An empirically based model for marital and premarital intervention. *Journal of Psychologyand Chiristianity*, *12*, 158-165.

Stanley, S.M., Blumberg, S.L. ve Markman, H.J. (1999). Helping couples fight for their marriages: The PREP Approach, preventive approaches in couples therapy. *Preventive Approaches in Couples Therapy*, Berger, R. and Hannah, M.T. (Eds.). Brunner/Mazel, Inc, Philadelphia, 279-303.

Stanley, S.M. (2001). Making a case for premarital education, *Family Relations. 50*(3); 272–280.

Stanley, S.M., Allen, E.S., Markman, H.J., Saiz, C.C., Bloomstrom, G., Thomas, R. ve ark. (2005). Dissemination and evaluation of marriage education in the army. *Family Process*, *44*(2), 187-201.

Storaasli, R.D., ve Markman, H.J. (1990). Relationship problems in the early stages of marriage: A longitudinal investigation. *Journal of Family Psychology*, *4*(1), 80-98.

Sullivan, K.T., Pasch, L.A., Cornelius, T. ve Crigliano, E. (2004). Predicting Participation in Premarital Prevention Programs: The Health Belief Model and Social Norms. *Family Process. 43* (2), 175-193.

Sungur, M.Z. (1998). Cinsel eğitim. *Klinik Psikiyatri, 2*, 103-108,193.

Sungur, M.Z. (2009). *Sen, ben ve aramızdaki herşey,* Goa Yayınları, İstanbul

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi, 14* (44), 35–58.

Sümer, M. (2006). Yetişkinlerin bağlanma stillerinin duygusal zeka, ilişkiye bağlılık, ilişkide algılanan tatmin ve bazı değişkenlere göre incelenmesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe Bilimdalı.

Synder, D.K. (1997). *Marital satisfaction inventory, Revised (MSi-R)Manual.* Published by Western Psychological Services, Los Angeles.

Şen, B. (2009). Evlenmek üzere başvuruda bulunan bir grup nişanlı çiftin evlilik ve 'evlilik öncesi çift eğitimi'ne ilişkin bilgi, görüş ve değerlendirmeleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD. Ankara. (YÖK Tez No: 258407)

Şen (2010). *Evleneceğim! Ama kiminle?* Ankara: Vizyon Yayınevi. ISBN. 9786056110603.

Şen (2013). *Boşanma süreci ve arabuluculuğu.* Yayınlanmamış doktora tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD. Ankara. (YÖK Tez No: 339034).

Şenel-Günayer, H. (2004). Eş seçimi kararı. İçinde: H. Yavuzer (Ed.), *Evlilik okulu* 53-67, İstanbul: Remzi. Yayınevi.

Şendil, G. ve Kızıldağ Ö. (2003). Çocuk ve ergenlerde ebeveyn evlilik çatışması algısı, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 10*(2), 58-66.

Şimşek, Ç. (2015). *Sağlık çalışanlarının cinsel mit inançlarının cinsel doyumlarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı. YÖK tez numarası: 390875.

Tan, O. (2009). Depresyon ve belirtileri, www.mcaturk.com. (30.03.2009).

Tanner, E.R. (1969). Change in role expectation and value consensus in engaged couples resulting from the interpersonal game and group premarital counseling. Yayınlanmamış doktora tezi. Brigham Young Üniversitesi, USA.

Tarhan, N. (2005). *Kadın psikolojisi* (3. baskı). İstanbul: Nesil Yayınları.

Tarhan, N. (2007). *Evlilik Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları. 39, 105-114

Tekeli, Ş. (1993). *Kadın bakış açısından kadınlar*. İstanbul, İletişim Yayınları.

Tezcan, M. (2000). *Türk ailesi antropolojisi.* Ankara: İmge Kitapevi.

Tezer, E. (1986). Evli eşler arasındaki çatışma davranışları: Algılama ve doyum. Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara.

Thomas, D.L. ve Cornwall, M. (1990). Religion and family in the 1980s: Discovery and development. *Journal of Marriage and the Family, 55,* 983-992.

Thompson, L. ve Walker, A.J. (1989). Gender in families: Women and men in marriage work, and parenthood. *Journal of Marriage and the Family, 51(4),* 845-871.

Thomsen, D.G. ve Gilbert, D.G. (1998). Factors characterizing marital conflict states and traits: Physiological, affective, behavioral and neurotic variable contributions to marital conflict and satisfaction. *Personality and individual Differences, 25,* 833-855.

Thurnher, M. (1976). Midlife marriage: Sex differences in evaluation and perspectives. *International Journal of Aging and Human Development, 7,* 129-135.

Todd, S.D. (2008). Premarital preparation activities and the level of complaint and perceptual accuracy in marriage. Yüksek lisans tezi. Utah Üniversitesi, USA.

Toprak, E.K. (2007). *Gençlerin cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve güvenli cinsel yaşam konusunda bilgi ve davranışlarına akran eğitiminin etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı.

Townsend, M.M. (2013). The impact of a social constructionist–focused marriage enrichment workshop on the parents of children with disabilities: An exploratory study. Yayınlanmamış doktora tezi. Fielding Graduate University. USA. UMI 3589464.

Treas, J., Giesen, D. (2000). Sexual infidelity among married and cohabiting Americans. *Journal of Marriage and the Family, 62*(1), 48-60.

Trent, K. ve South, S.J. (1992). Sociodemographic status parental background, childhood family structure and attitudes toward family formation, *Journal of Marriage and The Family*. *54*; 427-439.

Trudel, G., Turgeon, L. ve Piché, L. (2000). Marital and sexual aspects of old age. *Sexual and Relationship Therapy*, *15*, 381-406.

Tuğrul, C. ve Kabakçı, E. (1996). Vajinismus olgularında yordayıcı değişkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *7*(3), 201-207.

Tufan-Çetin, B. (2010). *Evlilik doyumunun bazı değişkenlere göre yordanması.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Turan, N. (1999). *Sosyal kişisel çalışma: birey ve aile için sosyal hizmet*. V. Duyan (Ed.) Ankara, Aydınlar Matbaası.

Turan, Ö. (2004). Boşanmış ailede yetişen gençlerin evlilikten beklentileri üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turan, A. (2013). Evli bireylerin cinsel mit inançları, cinsel bilgi düzeyleri, ilişkilerindeki mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Uygulamalı Psikoloji Bilim Dalı.

Tutarel-Kışlak,Ş. (1999). Evlilikte uyum ölçeğinin (EUÖ) güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, *7*(1), 50-57.

TÜİK, (2008). *İstatistikler*. www.tuik.gov.tr (17.02.2009)

Tümer, A.B. (1998). *Evli çiftlerde gözlenebilen çatısma odakları ve iletisim sorunları.* Yayınlanmamıs yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Egitim bilimleri Bölümü, İzmir.

Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu. 13. Baskı

Uyar, S. (1999). Boşanmış bireylerin evlilik süreci ve bugüne ilişkin psikolojik sorunları üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. GATA.

Uzun Ö. (1998). AIDS/HIV' in yayılmaması için alınacak önlemler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*(1):46-54.

Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. Aile ve Toplum Eğitimi–Kültür ve Araştırma Dergisi, 2(7), 85-93.

Ünal, E. (1996). *Evlilik adaylarının eş seçim ölçütleri ve İzmir'de verilen evlilik danışmanlığı hizmetleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. 9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Üncü, S. (2007). *Duygusal zeka ve evlilik doyumu ilişkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Vande Kamp, H. (1985). Mate selection and marriage, *Teaching of Psychology*. *12*(3), 161-164.

Vaughan, L.A. (2001). The relationship between marital satisfaction levels associated with participation in the FREE (Forgiveness and Reconcilation Through Experiencing Emphathy)and hope-focused Marital Enrichment Program. Unpublished Doctoral Dissertation, Regent University.

Vaughn, M.J. ve Baier, M.E. (1999). Reliability and validity of relationship assesment scale, *American Journal of Family Theraphy*. *27*; 137-148.

Vaughn, D. ve Monte, S. (2010). *Marriage 101: Back to the basics*. Sage.

Veroff, J., Young, A.M. ve Coon, H.M. (2004). Evliliğin ilk yıllarını etkileyen etmenler (Çev.: A.Şimşek). *Türk Psikoloji Bülteni, 10*(32), 130-132.

Velidedeoğlu, K.N. (2006). *Kadın erkek ilişkilerinde sorunlar ve çözümleri.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Verhofstadt, L.L., Buysse, A., Clercq, A. ve Goodwin, R. (2005). Emotional arousal and negative affect in marital conflict: The influence of gender, conflict structure, and demand-withdrawal. *European Journal of Social Psychology, 35*, 449-467.

Vural, B.K. (2007). *Evlilik öncesi cinsel danışmanlık programının yeni evli çiftlerin cinsel doyumuna etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir. YÖK tez numarası: 224789.

Waite, L. ve Gallagher, M. (2000). The case for marriage: Why married people are happier, healthier, and better off financially. New York: Doubleday.

Walker, J.G., Johnson, S.; Manion, I. ; Cloutier, P. (1996). Emotionally focused marital intervention for couples with chronically ill children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology. October, 64*(5), 1029-1036.

Wallerstein, J.S. (1992). Children after divorce. *Marriage and Family*. *92*,163-168.

Weaver, L.J. (1997). Perceptions of coping skills, marital satisfaction and work satisfaction: an industry based assesment. Unpublished Master of Science Dissertation, Arizona State University.

Weger, H.Jr. (2005). Disconfirming communication and self-verification in marriage: Associations among the demand/withdraw interaction pattern, feeling understood, and marital satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships, 22*(1), 19–31.

Weil, M.W. (1975). Extramarital reltaionships: A reappraisal, *Journal of Clinical Psychology, 31*(4), 723–725.

Wenzel, A. ve Harvey, J.H. (2001). Maintaining and enhancing close relationships: Linking theory with practice. Clinician's Guide to Maintaining and Enhancing Close Relationships. (Edt.: John H. Harvey), Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ, USA.

Wenzke, S.K., Trosbach, J., Dietrich, S. ve Angermeyer, M.C. (2004). Experience of stigmatization by relatives of patients with obsessive-compulsive disorder. *Arch Psychiatr Nurs, 18,* 88–96.

Westerop, K.R. (2002). Building healthy couple relationships: Do communication skills, gender, hope, and family types make a difference? Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trinity Western University. Langley, Kanada.

Widenfelt, B.V., Markman, H.J., Guerney, B., Behrens, B.C. ve Hosman C. (1997). Relationships problems of prevention. *Clinical Handbook of Marriage and Couple intervention,* Halford K. and Markman H. J. (Eds.), John Wiley ve Sons Ltd., England, 652-675.

Whisman, M.A. (1999). Marital dissatisfaction and psychiatric disorders: Results from the national comorbidity survey. *Journal Of Abnormal Psychology, 108*(4), 701-706.

Whisman, M.A. ve DELiNSKY, S.S. (2002). Marital satisfaction and an information-processing: Measure of partner-schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 26(5) October, 617–627.

Whisman, M.A., Uebelacker, L.A. ve Weinstock, L.M. (2004). Psychopathology and marital satisfaction: The importance of evaluating both partners. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 72*(5), 830-838.

Whisman, M.A. (2007). Marital distress *and* DSM-IV psychiatric disorders in *a* population-based national survey. *Journal of Abnormal Psychology, 116*, 638–643.

Whisman, M.A. ve Uebelacker, L.A (2009). Prospective associations between marital discord and depressive symptoms in middle-aged and older adults. *Psychology and Aging, 24*(1), 184–189.

White, L. (1983). Determinants of spousal interaction: Marital structure or marital happiness, *Journal of Marriage and the Family*. *45*; 511-519.

White, L. ve Keith, B. (1990). The effect of shift work on the quality and stability of marital relations. *Journal of Marriage and the Family, 52*, 453-462.

Whitton S.W.ve Whisman M.A. (2010). Relationship satisfaction instability and depression. *Journal of Family Psychology, 24*(6), 791-794.

Whyte, L.K. (1990). Determinants of divorce: A review of research in the eighties, *Journal of Marriage and The Family*, *52*; 904-912.

Wilkinson, I. (1998). Child and family assessment: Clinical guidelines for practitioners (2nd Edition), Brunner-Routledge. Florence, KY, USA.

Willoughby, J.C. ve Glidden, L.M. (1995). Fathers helping out-shared child-care and marital satisfaction of parents of children with disabilities. *American Journal on Mental Reterdation. 99*(4), Jan. 399-406.

Wilkie, J.R. (1998). Gender and fairness: Marital satisfaction in two earner couples. Journal of Marriage and The Family. 60(3), 577-594.

Williams, L.M. (1992). Premarital counseling: A needs assessment among engaged individuals. *Contemporary Family Therapy*. *14*, 505–518.

Williams, L.M, Riley L.A. ve Risch, G.S. (1999). An empirical approach to designing marriage preparation programs. *The American Journal of Therapy. 27*, 271-283.

Wilson, K.L. ve Halford, W.K. (2008). Processes of change in self-directed couple relationship education. *Family Relations, 57*(5), 625-635.

Wood, W., Rhodes, N. ve Whelan, M. (1989). Sex differences in positive well-being: A consideration of emotional style and marital status. *Psychological Bulletin. 106*, 249-264.

Wood, N.S. ve Stroup, H.W. (1990). Family systems in premarital counseling. *Pastoral Psychology. 39*(2), 111-119.

Worthington, E.L. (1990). Marriage counseling: A Chiristian approch to counseling couples. *Counseling and Values. 35*(1), 3-16.

Worthington, E.L., Hight, T.L., Ripley, J.S., Perrone, K.M., Kurusu, T.A. ve Jones, D.R. (1997). Strategic hope-focused relationship-enrichment counseling with individual couples. *Journal of Counseling Psychology, 44*(4), 381-389.

Wynne, L.C. (1984). The epigenesis of relational systems: A model for understanding family development. *Family Process, 23*, 297-318.

Yalçın, İ. (2010). *İlişki geliştirme programının üniversite öğrencilerinin ilişki doyum düzeylerine etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı

Yalın, A. (1998). Ailenin yaşam döngüsü. *Davranış bilimlerine giriş*. Y. Doğan (Ed.) A. Ü. Tıp Fak. ANTIP A.Ş. Yayınları.

Yaşan, A. ve Gürgen, F. (2004). Cinsel partneri olan bir hemşire grubu ile hiç partneri olmamış bir hemşire grubunun cinsel bilgi edinme yolları ve cinsel mitlerin yaygınlığının karşılaştırılması. *Yeni Symposium Dergisi, 42*(2), 72-76.

Yaşar, F. (2009). İlköğretime devam eden öğrencilerin anne-çocuk ilişkisini kabul ve reddedici algılama düzeyinin annenin evlilik doyumu ve evlilik uyumu düzeyiyle ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 91.

Yavuzer, H. (Ed.)(2004). *Evlilik okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yaylacı, G.(2006). *Kariyer yaşamında duygusal zek*â *ve iletişim yeteneği*. Hayat Yayınları, İstanbul, 39-189.

Yeşilyaprak, B. (2003). Gelişim ve öğrenme psikolojisi. Ankara: Pegem.

Yıldırım, İ. (1993). Evli bireylerin uyum düzeni, *3P Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi*. 1(3), 249-257.

Yıldırım, İ. (2006). *Anne baba desteği ve başarı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Yıldırım, İ. (2007). Üniversite ögrencilerinin eş seçme kriterleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 3* (27), 15-30.

Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum, kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Aile ve Toplum*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi. *4(1)*(4), *Eylül, Aralık*, 49-58.

Yılmaz, T. (2009). *Evlilik öncesi ilişkileri geliştirme programının çiftlerin ilişki doyumuna etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. 19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri ABD. Samsun

Yılmaz, T. ve Kalkan, M. (2010). Evlilik öncesi ilişkileri geliştirme programının çiftlerin ilişki doyumuna etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 10*(3), 1893-1920.

Yılmazçoban, A.M. (2008). Flört ve görücü usulü evliliklerde psiko-sosyal özelliklerin etkisi - demirci örneği. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Yılmazçoban, A.M. (2010). Evlilikte çiftleri etkileyen unsurlar ve arkadaşlık ilkeleri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 1*, 178-196.

Yogev, S. ve Brett, J. (1985). Perception of the division of housework and child care and marital satisfaction, *Journal of Marriage and the Family*. *47*, 609-618.

Youn, G. (2009). Marital and sexual conflicts in elderly Korean people. *Journal of Sex and Marital Therapy, 35(*3*)*, 220-238.

Yüksel, Ö. (2013). Kadınlarda evlilik uyumu ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: stresle baş etme biçimleri ve toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının aracı rolleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı.

Zeytinoğlu, E. (2013). *Evli bireylerin benlik saygısı, kıskançlık düzeyi, evlilikteki çatışmalar ve evlilik doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi Ve Danışmanlığı Anabilim Dalı Aile Eğitimi Ve Danışmanlığı Programı

Zubaroğlu, S. (1996). *Türkiye'de çocuklu eşler arasında iletişim biçimleri ve iletişim çatışmalarının çözümlenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü.

Evrim Dönemecinde Bilincin Uyanışı: Dönüşüm 1

Dr. Alev YEMENİCİ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1152
Eğitim No.: 246
ISBN : 978-605-320-056-7
© 1. Basım, Mart 2015

Evrim Dönemecinde Bilincin Uyanışı: Dönüşüm 1
Dr. Alev Yemenici

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yemenici, Alev.
Evrim Dönemecinde Bilincin Uyanışı: Dönüşüm 1 / *Alev Yemenici*
1. Basım, X+480 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-056-7
1. Eğitim, 2. Beyin-Temelli Öğrenme, 3. Çoklu Zekâ, 4. Stres, 5. Beyin Hücrelerinde Zenginleşme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Sevgili okuyucu,

Bu kitabın iki temel amacı var: zihnin BARIŞ potansiyelini ortaya çıkarmak ve bu süreçte eğitimin oynayacağı rolü vurgulamak. Eğitimin insanın özünde var olan sevgi ve barış potansiyelini ortaya çıkarabilmesi için öncelikle zihni besleyen biyolojik düzeneklerin anlaşılması gereklidir. Bu düzeneklerin işleyişini tanıdığımızda insan deneyimini oluşturan zihinsel ve duygusal süreçleri, buna bağlı olarak eyleme geçmeye yol açan dürtüleri, güdülenimleri, insanoğlunun nasıl ve neden barışçıl ya da mücadeleye yönelik kararlar verip eyleme geçtiğini anlayabiliriz. Böylece eylemleri belirleyen kararların altında yatan farkındalık düzeyinin etkisini görebiliriz.

Dünya toplumlarında yaşamı desteklemeyen, insana sevgiyi ve yaşam hakkına saygıyı odağına almayan yaklaşımların sona ermesi için insanoğlunun farkındalığının yükselmesi, bilincinin değişmesi gereklidir. İnsanoğlunun bilincinde, dolayısıyla fiziksel, ruhsal, duygusal, bilişsel ve davranışsal varoluşunda gerçek bir dönüşümün ortaya çıkabilmesi için biyolojik bir değişim gereklidir. Bu değişim, insanoğlunun sevgi ve barış varlığına evrimleşmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu değişim-dönüşümün işleyişini öğretebilecek ve gerçekleşme sürecini her evresinde destekleyecek sistem EĞİTİM sistemidir. Eğitim sistemi; farkındalığı uyandırmada, bireyi öz kaynaklarına taşımada ve bilinçli seçimler yapılabilmesi için gerekli bilgiyi aktarmada işlev kazandığında toplum yapısı ve küresel etkileşim değişecektir.

Elinizdeki kitap, insanoğlunun içinde bulunduğu duygusal ve eylemsel çıkmazların, yaşamın her alanına yansımış olan korkuyu, öfkeyi, güvensizliği ve güç olgusunu odağına almış bağımlılık kaynaklı eğilimlerin psikofizyolojik alt yapısını ele almakta ve incelemektedir. Sevgi dolu ve eşduyumla beslenen paylaşımların, üretkenliğin ve yaratıcılığın temelini oluşturduğu, bireylerin kendi içsel güçlerine uyanmalarını hedefleyen güçlü bir sistem ancak bilinçli farkındalıkla oluşturulabilir. Bunun için beynimizi, zihnimizi, duygusal ve ruhsal dünyamızı zenginleştirmeyi hedef alan çalışmaların eğitim sisteminin bir parçası haline getirilmesi gereklidir. Bedenin ve beynin işleyişinden yola çıkılarak zihinsel/duygusal dengeyi sağlama yoluyla yaratılacak farkındalığı temel alan bu değişimin nasıl başlatılıp sürdürüleceğine ilişkin olarak bu kitapta sunulan bilgiler nitelikli bilimsel araştırmaların bulgularıyla desteklenmektedir.

Hedefim; eğitimcileri, öğretmenleri, aileleri ve gençleri, beyin, beden, zihin ve duyguların işleyişi konusunda bilgilendirmek, evrensel barış insanını yaratacak süreçte bütüncül bir yaklaşım benimsenmesinin önemini vurgulamaktır. Buna ek olarak, bu kitapta verilen bilgilerin eğitim ortamlarında etkin bir biçimde kullanılması, bilginin anlamlı biçimde aktarılması ve kişiyi kendi iç gücüne uyandırmayı hedefleyen yaratıcı yaklaşımların benimsenmesi için gereken kaynaklara ve uygulama önerilerine de ulaşmanız amaçlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1. Bölüm: FARKINDALIĞA YOLCULUK **17**

2. Bölüm: FARKINDALIĞIN ALTYAPISI EĞİTİM: BEYİN-TEMELLİ ÖĞRENME VE ÇOKLU ZEKÂ **41**

3. Bölüm: BEYNİN TEMEL YAPITAŞLARI OLAN SİNİR HÜCRELERİ VE BEYİNDEKİ TEMEL YAPILAR **79**

4. Bölüm: FARKINDALIĞI SINIRLAYAN ETMENLER I: DOĞUM ÖNCESİ, DOĞUM VE DOĞUM SONRASI DENEYİMLERİNİN BEYNİN GELİŞİMİNDEKİ ROLÜ **147**

5. Bölüm: FARKINDALIĞI SINIRLAYAN ETMENLER II: STRES VE ETKİLERİ **211**

6. Bölüm: FARKINDALIĞI SINIRLAYAN ETMENLER III: ŞİDDET VE BEYİNDE YOL AÇTIĞI DEĞİŞİMLER **269**

7. Bölüm: FARKINDALIĞI GELİŞTİRMEK: BEYİN HÜCRELERİNİN ZENGİNLEŞMESİ 297

8. Bölüm: DUYGULAR VE BEYİN 377

9. Bölüm: KALP-BEYİN ETKİLEŞİMİ 411

10. Bölüm: NÖROBİYOLOJİK BİR OLGU: SEVGİ 425

SONSÖZ 445

EK 449

SÖZLÜKÇE 455

KAYNAKÇA 461

KAYNAKÇA

Aasen, P., & Thurik, S. J. (2000). Improving test taking skills and academic performance in high school students using HeartMath learning enhancement tools. HeartMath Research Center, Institute of HeartMath, Publication No: 02-030. Boulder Creek, California.

Adachi, S., Kawamura, K., & Takemoto, K. (1993). Oxidative damage of nuclear DNA in liver of rats exposed to psychological stress. *Cancer Research, 53,* 18, 4153-4155.

Allen, K. (2003). Are pets a healthy pleasure? The influence of pets on blood pressure. *Current Directions in Psychological Science, 12,* 6, 236-239.

Allen, K., & Blascovich, J. (1996). The value of service dogs for people with severe ambulatory disabilities. A randomized controlled trial. *JAMA, 275,* 1001-1006.

Allen, K., Blascovich, J., & Mendes, W. B. (2002). Cardiovascular reactivity and the presence of pets, friends, and spouses: The truth about cats and dogs. *Psychosomatic Medicine, 64,* 727-739.

Armour, J. A. (1991). Anatomy and function of the intrathoracic neurons regulating the mammalian heart. In I. H. Zucker & J. P. Gilmore (Eds.), *Reflex control of the circulation* (pp. 1-37). BocaRaton, FL: CRC Press.

Armour, J. A. (2003). *Neurocardiology: Anatomical and functional principles.* Boulder Creek, CA: Institute of HeartMath.

Armstrong, T. (1993). *7 kinds of smart*. Penguin Books, New York.

Armstrong, T. (1994). *Multiple intelligences in the classroom*. ASCD, Alexandria, VA.

Arslan, F., Ünal, A. S., Güler, H., & Kardaş, K. (2006). Okul çağı çocuklarının televizyon izleme alışkanlıklarının incelenmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 5,* 6, 391-401.

Ax, A. F. (1953). The physiological differentiation between fear and anger in humans. *Psychosomatic Medicine, 15*, 433-442.

Bachen, E. A., Manuck, S. B., Marsland, A. L., Cohen, S., Malkoff, S. B., Muldoon, M. F., & Rabin, B. S. (1992). Lymphocyte of beta-adrenergic blockade on immunologic and cardiovascular changes induced by mental stress. *Circulation, 89,*762-769.

Bachor, T. P. & Suburo, A. M. (2012). Neural stem cells in the diabetic brain. *Stem Cells International*, *2012,* 1-10.

Bagchi, D., Carryl, O. R., Tran, M. X., Bagchi, M. Garg, A., Milness, M. M., Williams, C. B., Balmoori, J., Bagchi, D. J., Mitra, S., & Stohs, S. J. (1999). Acute and chronic stress-induced oxidative gastrointestinal mucosal injury in rats and protection by bismuth subsalicylate. *Molecular and Cellular Biochemistry, 196,* 109-116.

Barker, D. J. P. (1998). In utero programming of chronic disease. *Clinical Science, 95,* 115-128.

Barnes, P. F., Lu, S., Abrams, J. S., Wang, E. Yamamura, M.,& Modlin, R. L. (1993). Cytokine production at the site of disease in human tuberculosis. *Infection and Immunity, 61,* 3482-3489.

Bass, A. (1995). Do slasher films breed real-life violence? In G. Dines & J. M. Humez (Eds.), *Gender, race, and class in media* (pp. 185-189). London: Sage.

Bartels, A., & Zeki, Semir. (2000). The neural basis of romantic love. *NeuroReport, 11,* 17, 3829-3834.

Bartels, A., & Zeki, Semir. (2003). The neural correlates of maternal and romantic love. *NeuroImage, 21,* 1155-1166.

Bates, E. http://www.sscnet.ucla.edu/anthro/bec/papers/Bates_Abstract.html

Batıgün, A, D. (2004). İntihar ile ilişkili bazı değişkenler: Öfke/saldırganlık, dürtüsel davranışlar, problem çözme becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri. *Kriz Dergisi,12,* 2, 49-61.

Benschop, R. J., Godaert, G. L. R., Geenen, R., Brosschot, J. F., De Smet, M. B. M., Ollf, M., Heijnen, C. J., & Ballieux, R. E. (1995). Relationships between cardiovascular and immunologic changes in an experimental stress model. *Psychological Medicine, 25,* 323-327.

Berntson, G. G., Cacioppo, J. T., & Quigley, K. S. (1993). Cardiac psychophysiology and autonomic space in humans: Empirical perspectives and conceptual implications. *Psychological Bulletin, 114,* 296-322.

Biçer, T. (1999). *NLP: Kişisel liderlik.* İstanbul: Beyaz Yayınları.

Biondi, M., & Pancheri, P. (1995). Clinical research strategies in psychoimmunology: A review of 46 human research studies (1972-1992). In B. E. Leonard & K. Miller (Eds.), *Stress, the immune system and psychiatry* (pp. 85-111). Chichester : John Wiley and Sons.

Boffetta, P. (2006). Human cancer from environmental pollutants: The epidemiological evidence. *Mutation Research/Genetic Toxicology and Environmental Mutagenesis, 608*, 2, 157-162.

Borella, P., Bargellini, A., Rovesti, S., Pinelli, M., Vivoli, R., Solfrini, V., & Vivoli, G. (1999). Emotional stability, anxiety, and natural killer activity under examination stress. *Psychoneuroendocrinology, 24,* 613-627.

Bozarth, M. A. (1994). Pleasure systems in the brain. In Warburton, D. M. (Ed.), *Pleasure: The politics and the reality,* (pp. 5-14). New York: John Wiley & Sons.

Bremner, J. D. (1999). Does stress damage the brain? *Society of Biological Psychiatry, 45,* 797-805.

Bremner, J. D. (2005). *Does stress damage the brain?* New York: W. W. Norton & Company.

Brosschot, J. F., Pieper, S., & Thayer, J. F. (2005). Expanding stress theory: Prolonged activation and perseverative cognition. *Psychoneuroendocrinology, 30,* 1043-1049.

Brosschot, J. F., Smelt, D., De Smet, M., Heijnen, C. J., Ollf, M., Ballieux, R. E., & Godaert, G. (1991). Effects of experimental psychological stress on T-lymphocytes and NK-cells in man: An exploratory study. *Journal of Psychophysics, 5,* 59-67.

Brown; M. A. & Semelka, R. C. (2003). *MRI: Basic principles and applications.* New York: John Wiley and Sons, Inc.

Buzan, T. (1995). *Use your head.* London: BBC Enterprise Ltd.

Caine, R. N. & Caine, G. (1991). *Making connections: Teaching and the human brain.* Alexandria, Virginia: ASCD.

Carper, J. (2000). *Your miracle brain.* NY: Harper Collins Publishers.

Chen, T. J. H. , Blum, K., Mathews, D., Fisher, L., Schnautz, N., Braverman, E., R., Schoolfield, J.,

Downs, B. W., & Comings, D. E. (2005). Are dopaminergic genes involved in a predisposition to pathological aggression? Hypothesizing the importance of "super normal controls" in psychiatric genetic research of complex behavioral disorders. *Medical Hypotheses, 65*, 4, 703-707.

Childre, D., & Rozman D. (2005). *Transforming stress.* Oakland, CA: New Harbinger Publications, Inc.

Chugani, H. T. (1998). A critical period of brain development: Studies of cerebral glucose utilization with PET. *Preventive Medicine, 27,* 2, 184-188.

Churchill, M., Safaoui, J., McCabe, B. W., & Baun, M. M. (1999). Using a therapy dog to alleviate the agitation and desocialization of people with Alzheimer's disease. *Journal of Psychosocial Nursing, 37,* 16-22.

Cockerton, T., Mootre, S., & Norman, D. (1997). Cognitive test performance and background music. *Perceptual and Motor Skills, 85,* 1435-1438.

Cohen, S., Hamrick, N., Rodriguez, M. S., Feldman, P. J., Rabin, B. S., & Manuck, S. B. (2000). The stability of and intercorrelations among cardiovascular, immune, endocrine, and psychological reactivity. *Annals of Behavioral Medicine, 22,* 171-179.

Cohen, Z., Bonvento, G., Lacombe, P., & Hamel, E. (1996). Serotonin in the regulation of brain microcirculation. *Progress in Neurobiology, 50,* 335-362.

Condoret, A. (1983). Speech and companion animals: Experience with normal and disturbed nursery school children. In Katcher and Beck (Eds.), *New Perspectives on Our Lives.* University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

Cozolino, L. & Sprokay, S. (2006). Neuroscience and adult learning. In S. Johnson & K. Taylor (Eds.), *The Neuroscience of Adult Learning.* San Francisco: Jossey-Bass.

Damasio, A. (1994). *The feeling of what happens: Body and mind in the making of consciousness.* San Diego: Harcourt, Inc.

Davis, W. B. & Thaut, M. H. (1989). The influence of preferred relaxing music on measures of state anxiety, relaxation, and physiological responses. *Journal of Music Therapy, 24,* 4, 168-187.

Dawkins, R. (2004). *Gen bencildir.* Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Deinzer R., Kleineidam C., Stiller–Winkler R., Idel H., & Bachg D. (2000). Prolonged reduction of salivary immunoglobulin A (S-IgA) after a major academic exam. *International Journal of Psychophysiology, 37,* 219–32.

DeKloet, E. R., Oitzi, M. S., Joels, M. (1999). Stress and cognition: Are corticosteroids good or bad guys? *Trends in Neurosciences, 22,* 422-426.

Demaree, H. A., Harrison, D. W., & Rhodes, R. D. (2000). Quantitative electroencephalographic analyses of cardiovascular regulation in low- and high-hostile men. *Psychobiology, 28,* 420-431.

Demirel, S., & Canat, S. (2004). Ankara'daki beş eğitim kurumunda kendini yaralama davranışı üzerine bir çalışma. *Kriz Dergisi, 12,* 3, 1-9.

DeNeve, , K. M., & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin, 124,* 197-229.

Dennison, P. E., & Dennison, G. (1994). *Brain gym.* Ventura, California: Edu-Kinesthetics, Inc.

Dentino, A. N., Pieper, C. F., Rao, M. K., Currie, M. S., Harris, T., Blazer, D. G., & Cohen, H. J. (1999). Association of interleukin-6 and other biologic variables with depression in older people living in the community. *Journal of the American Geriatric Society, 47,* 6-11.

Diamond, M., & Hopson, J. (1999). *Magic trees of the mind: How to nurture your child's intelligence, creativity, and healthy emotions from birth through adolescence.* USA: Plume.

Diler, R. S., Tamam, L., & Levent, B. A. (1996). Bir post travmatik stres bozukluğu olgusu ve etik sorunlar. *Kriz Dergisi, 4,* 1, 57-61.

Dilsiz, A., & Dilsiz, F. (1996). Çocuk ve gençlerde intihar girişimi: Kontrollü bir çalışma. *Kriz Dergisi, 4,* 1, 1-6.

Dispenza, J. (2007). *Evolve your brain: The science of chamging your brain.* Florida: Health Communications, Inc.

Eaton, , S. B., Eaton, S. B. III, Konner, M. J., & Shostak, M. (1996). An evolutionary perspective enhances understanding of human nutritional requirements. *Journal of Nutrition, 126,* 1732-1740.

Edelman, G. M., & Changeaux, J. P. (Eds). (2001). *The Brain.* New Brunswick, USA: Transaction Publishers.

Elenkov, I. J., Wilder, R. L., Chrousos, G. P., & Vizi, E. S. (2000). The sympathetic nerve-an integrative interface between two supersystems: The brain and the immune system. *Pharmacological Reviews, 52,* 595-638.

Eliot, L. (2000). *What's going on in there? How the brain and mind develop in the first five years of life.* New York: Bantam Books.

Erdoğdu, M. Y., & Oto, R. (2004). Sokakta çalışan ve çalışmayan çocukların atılganlık ve saldırganlık davranışları açısından karşılaştırılmaları. *Kriz Dergisi, 12,* 3, 11-23.

Esterling, B. A., Antoni, M. H., Fletcher, M. A., Margulies, S., & Schneiderman, N. (1994). Emotional disclosure through writing or speaking modulates latent Epstein-Barr virus antibody titers. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62,* 130-140.

Evans W. P., & Skager, R. (1992). Academically successful drug users: An oxymoron? *Journal of Drug Education, 22,* 353-365.

Fergusson, L., Bonshek, A. & Boudigues, J. (1995). Personality and health characteristics of Cambodian undergraduates. *Journal of Instructional Psychology, 22*, 308-319.

Forlenza, M., Latimer, J., & Baum, A. (2000). The effects of stress on DNA repair capacity. *Psychology and Health, 15,* 881-891.

Fuxe, K., Andersson, K., Eneroth, P., Harfstrand, A., & Agnati, L. (1989). Neuroendocrine actions of nicotine and of exposure to cigarette smoke: Medical implications. *Psychoneuroendocrinology, 14,* 19-41.

Gage, F. H., Kempermann, G., Palmer, T. D., Peterson, D. A. & Ray, J. (1998). Multipotent progenitor cells in the adult dentate gyrus. *Journal of Neurobiology*, *36,* 2, 249–266.

Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences.* New York: Basic Books Publishers, Inc.

Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences-The theory in practice*. New York: Basic Books Publishers, Inc.

Gardner, H. (1999). Intelligence reframed: *Multiple intelligences for the 21st century.* New York: Basic Books Publishers, Inc.

Gerrig, R. J. & Zimbardo, P. G. (2010). *Psychology and life.* NJ: Pearson.

Gidiş, D., Kaya, N., Çilli, A. S., Özkan, İ., & Şahinoğlu, U. (1997). Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne intihar girişimi nedeniyle başvuran ergenlerin değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi, 5,* 1, 7-13.

Gidron, Y., Russ, K., Tissarchondou, H., & Warner, J. (2006). The relation between psychological factors and DNA-damage: A critical review. *Biological Psychology, 72* (3), 291-304.

Gleitman, H., Fridlund, A. J., & Reisberg, D. (2004). *Psychology.* New York: W. W. Norton & Company, Inc.

Goldstein, H. S., Edelberg, R., Meier, C. F., & Davis, L. (1988). Relationship of resting blood pressure and heart rate to experienced anger and expressed anger. *Psychosomatic Medicine, 50*, 321-329.

Goleman, D. (1996). *Emotional intelligence*. London: Bloomsbury.

Goleman, D. (2003). *Destructive emotions and how we can overcome them: A dialogue with Dalai Lama.* London: Bloomsbury.

Goodman, J. (1983). How to get more mileage out of your life: Making sense of humor, then serving it. In P. E. McGhee & J. H. Goldstein (Eds.), *Handbook of Humor Research, Vol. II* (pp. 1-22). New York: Springer-Verlag.

Gömbül, Ö. & Buldukoğlu, K. (1997). Hemşirelerin kadın ve kadına yönelik eş şiddetine ilişkin görüşleri. *Kriz Dergisi, 5, 2*, 103-114.

Greenough, W. T., Volkman, R. & Juraska, J. M. (1973). Effects of rearing complexity on dendritic branching in fronto-lateral and temporal cortex of the rat. *Experimental Neurology, 41,* 371-378.

Greenwood, C. E. et al. (1996). Cognitive impairment in rats fed high fat diets: A specific effect of saturated fatty acid intake. *Behavioral Neuroscience, 110,* 451-459.

Griest, J.H., Klein, M. H., Eischens, R. R., Faris, J., Gurman, A. S., Morgan, W. P. (1979). Running as treatment for depression. *Comprehensive Psychiatry 20,* 41-54.

Gur, R. C. http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0001/03/se.26.html

Gutkowska, J., Jankowski, M., Mukaddam-Daher, S., & McCann, S. M. (2000). Oxytocin is a cardiovascular hormone. *Brazilian Journal of Medical and Biplogical Research, 33,* 625-633.

Hagemann, D., Waldstein, S. R., & Thayer, J. (2003). Central and autonomic nervous system integration in emotion. *Brain and Cognition, 52,* 79-87.

Haggard, A. (1985). A patient's best friend. *American Journal of Nursing*, December, 1375-1376.

Haizlip, T. M., & Corder, B. (1996). Coping with natural disasters. In C. R. Pfeffer (Ed.), *Severe Stress and Mental Disturbance in Children* (pp.131-152). Washington: American Psychiatric Publishing.

Hall, H. R. (1983). Hypnosis and the immune system: A review with implications for cancer and the psychology of healing. *American Journal of Clinical Hypnosis, 25,* 2-3, 92-103.

Hammerfald, K., Eberle, C., Grau, M., Kinsperger, A., Zimmermann, A., Ehlert U., & Gaab, J. (2006). Persistent effects of cognitive-behavioral stress management on cortisol responses to acute stress in healthy subjects—A randomized controlled trial. *Psychoneuroendocrinology, 31,* 3, 333-339.

Hannaford, C. (1995). *Smart moves: Why learning is not all in your head.* Arlington, Virginia: Great Ocean Publishers.

Hansen, W. H., Long, E. L., Davis, K. J., Nelson, A. A., & Fitzhugh, O. G. (1966). Chronic toxicity of three food colourings: Guinea Green B, Light Green SF Yellowish and Fast Green FCF in rats, dogs and mice. *Food and Cosmetics Toxicology,4*, 389-410.

Hart, B., & Risley, T. (1995). *Meaningful differences in the everyday experiences of young American children.* Baltimore: Paul H. Brookes.

Hatton, G. I., & Tweedle, C. D. (1982). Magnocellular neuropeptidergic neurons in hypothalamus: Increases in membrane apposition and number of specialized synapses from pregnancy to lactation. *Brain Research Bulletin, 8,* 197-204.

Hawks, S., Hull, M., & Thalman, R. (1995). Review of spiritual health. *American Journal of Health Promotion,* 9, 371-378.

Herbert, T. B., & Cohen, S. (1993). Stress and immunity in humans: A meta-analytic review. *Psychosomatic Medicine, 55,* 364-379.

Hirokawa, E., & Ohira, H. (2003). The effects of music listening after a stressful task on immune functions, neuroendocrine responses, and emotional states in college participants. *Journal of Music Therapy*, *40,* 3, 189-211.

Hoeijmakers, J. H. (2001). Genome maintenance mechanisms for preventing cancer. *Nature, 411,* 366-374.

Holst, S., Uvnas-Moberg, K., & Petersson, M. (2002). Postnatal oxytocin treatment and postnatal stroking of rats reduce blood pressure in adulthood. *Autonomic Neuroscience, 99,* 2, 85-90.

Howard, P. J. (2000). *The owner's manual for the brain.* Atlanta: Bard Press.

Irie, M., Asami, S., Nagata, S., Ikeda, M., Miyata, M., & Kasai, H. (2001). Psychosocial factors as a potential trigger of oxidative DNA damage in human leukocytes. *Japanese Journal of Cancer Research, 92,* 3, 367-376.

Jacobs, B., Schall, M., & Scheibel, A. B. (1993). A quantitative dendritic analysis of Wernicke's area in humans. II. Gender, Hemispheric, and Environmental Factors. *The Journal of Comparative Neurology*, *327,* 97-111.

Jankowski, M., Hajjar, F., Kawas, S. A., Mukaddam-Daher, S., Hoffman, G., McCann, S. M., Gutkowska, J. (1998). **Rat** heart**:** A site of oxytocin production and action. *Physiology, 95,* 24, 14558-14563.

Janov, A. (1983). *Imprints: The lifelong effects of the birth experience.* New York: Coward-McCann, Inc.

Janov, A. (2000). *The biology of love.* New York: Prometheus Books.

Janov, A. (2003). *The new primal scream.* London: Abacus.

Janov, A. (2007). *Primal healing.* Franklin Lakes, N: J.: New Page Books.

Jenkins, J. (1986). Physiological effects of petting a companion animal. *Psychological Reports*, *58*, 21-22.

Jensen, E. (1998). *Teaching with the brain in mind.* Alexandria: ASCD.

Jensen, E. (2000a). *Music with the brain in mind.* San Diego: The Brain Store.

Jensen, E. (2000b). *Brain-based learning.* San Diego: The Brain Store.

Kabat-Zinn, J. (1990). *Full catastrophe living.*New York: Delta.

Kamarck, T. W., Manuck, S. B., & Jennings, J. R. (1990). Social support reduces cardiovascular reactivity to psychological challenge: A laboratory model. *Psychosomatic Medicine, 54,* 42-58.

Kandel, E., R., Shumyatsky, G. P., Tsvetkov, E., Malleret, G., Vronskaya, S., Hatton, M., Hampton, L., Battey, J. F., Dulac, C.,& Bolshakov, V. Y. (2002). Identification of a signaling network in lateral nucleus of amygdala important for inhibiting memory specifically related to learned fear. *Cell, 111,* 6, 905-918.

Katcher, A., Friedmann, E., Beck, A., & Lynch, J. (1983). Looking talking, and blood pressure: The physiological consequences of interaction with the living environment. In Katcher and Beck (Eds.), *New Perspectives on Our Lives.* University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

Keverne, E. B. (2001). Genomic imprinting, maternal care, and brain evolution. *Hormones and Behavior, 40,* 146-155.

Kılıç, E. Z., Uslu, R. İ., Erden, G., & Kerimoğlu, E. (1999). Çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini sürdüren ailesel etmenler. *Kriz Dergisi, 7,2*, 1-8.

Kırlı, S., & Kırlı, S. (1996). Uyuşturucu bağımlılığının nedenleri, gelişimi ve korunma çalışmaları. *Kriz Dergisi, 4,* 2, 119-134.

Kidd, A., & Kidd, R. (1985). Animals: Best friends and good medicine. *Medical and Health Annual*, 90-105.

Kiecolt-Glaser, J. K., Garner, W., Speicher, C., Penn, G. M., Halliday, J., & Glaser, R. (1984). Psychosocial modifiers of immune competence in medical students. *Psychosomatic Medicine, 46,* 7-14.

Kinney, H., Faix, R., & Brazy, J. (1980). The fetal alcohol syndrome and neuroblastoma. *Pediatrics, 66,* 1, 130-132.

Kneiner, A. W., & Tomoshok, L. (1984). Repressive coping reactions in patients with malignant melanoma as compared to cardiovascular disease patients. *Journal of Psychosomatic Research, 28,* 145-155.

Kosfeld, M., Heinrichs, M., Zak, P. J., Fischbacher, U., & Fehr, E. (2005). Oxytocin increases trust in humans. *Nature, 435:*2, 673-676.

Kotulak, R. (1996). *Inside the brain: Revolutionary discoveries of how the mind works.* Kansas City: Andrews McMeel Publishing.

Kovalik, S., & Olsen, K. (1997). *ITI: The model: Integrated thematic instruction.* Kent, Washington: Susan Kovalik & Associates.

Kruesi, M. J. P., Rapoport, J. L., Hamburger, S., Hibbs, E., PotterW. Z., Lenane, M., & Brown, G. L. (1990). Cerebrospinal fluid monoamine metabolites, aggression, & impulsivity in disruptive behavior disorders of children and adolescents. *Archives of General Psychiatry, 47,* 419-426.

Lacey, J. I., & Lacey, B. C. (1978). Two-way communication between the heart and the brain: Significance of time within the cardiac cycle. *American Psychologist* (February), 99-113.

Landfield, P., Baskin, R. K., & Pitler, T. A. (1981). Brain-aging correlates: Retardation by hormonal-pharmacological treatments. *Science, 214,* 581-583.

Landfield, P., Waymire, J., & Lynch, G. (1978). Hippocampal aging and adrenocorticoids: A quantitative correlation. *Science, 202,* 1098-1101.

Larson, R. W., & Richards, M. H. (1991). Boredom in the middle school years: Blaming school versus blaming students. *American Journal of Education*, *99,* 4, 418-443.

Leahy, R. L. & Holland, S. J. (2000). *Depresyon ve anksiyete bozukluklarında tedavi planları ve girişimleri* [Treatment plans and interventionsfor depression and anxiety disorders] (Çeviri Editörleri: Aslan, S., Türkçapar, H. & Köroğlu, E.). Ankara: HYB Basım Yayın.

LeDoux, J. (1998). *The emotional brain.* New York: Simon & Schuster.

Lesgards, J. F., Durand, P., Lassare, M., Stocker, P., Lesgards, G., Lanteaume, A., Prost, M., & Lehucher-Michel, M. P. (2002). Assessment of lifestyle effects on the overall antioxidant capacity of healthy subjects. *Environmental Health Perspectives, 110,* 479-486.

Levine, S., & Ursin, H. (1991). What is stress? In M. R. Brown, G. F. Koob & C. Rivier (Eds.), *Stress Neurobiology and Neuroendocrinology* (pp.3-21) . New York: Marcel Dekker, Inc.

Lipton, B. (2005). *The biology of belief.* Santa Rosa: Mountain of Love/Elite Books.

Lipton, B. (2002). Nature, nurture, and the power of love: The biology of conscious parenting (DVD). (Available from Spirit, 2000 Inc.)

Lupien, S. J., Fiocco, A., Wan, N., Maheu, F., Lord, C., Schramek, T., & Tu, M. T. (2005). Stress hormones and human memory function across the lifespan. *Psychoneuroendocrinology, 30,* 225-242.

Lupien, S. J., Wilkinson, C. W., Briere, S., Menard, C., Ng Ying Kin, N. M. K., & Nair, N. P. V. (2002). The modulatory effects of corticosteroids on cognition: Studies in young human populations. *Psychoneuroendocrinology, 27,* 401-416.

Luskin, F. , Ginzburg, K. & Thoresen, C. E. (2005). The effect of forgiveness training on psychosocial factors in college age adults. *Humboldt* Journal of Social Relations. Special Issue: Altruism, intergroup apology and forgiveness: Antidote for a divided world. *29,* 2, 163-184.

Luskin, F., Reitz, M., Newell, K., Quinn, T. G., & Haskell, W. (2002). A controlled pilot study of stress management training of elderly patients with congestive heart failure. *Preventive Cardiology, 5,* 4, 168-172.

MacAlister-Sistilli, C. G., Caggiula, A. R., Knopf, S., Rose, C. A., Miller, A. L., & Donny, E. C. (1998). The effects of nicotine on the immune system. *Psychoneuroendocrinology, 23,* 2, 175-187.

Maes, M., Planken, M. V. D., Gastel, A. V., Bruyland, K., Hunsel, F. V., Neels, H., Hendriks, D., Wauters, A., Demedts, P., Janca, A., & Scharpé, S. (1998). Influence of academic examination stress on hematological measurements in subjectively healthy volunteers. *Psychiatry Research, 80,* 201-212.

Magarinos, A. M., McEwen, B. S., Flügge, G., & Fuchs, E. (1996). Chronic psychosocial stress causes apical dendritic atrophy of hippocampal CA3 pyramidal neurons in subordinate tree shrews. *The Journal of Neuroscience, 16,* 10, 3534-3540.

Malison, R. T., Price, L. H., Berman, R., van DyNemeroff, C. B., Rajeevan, N., Baldwin, R. M., Seibyl, J. P., Innis, R. B., & Charney, D. S. (1998). Reduced brain serotonin transporter availability in major depression as measured by [^{123}I]-2β-carbomethoxy-3β-(4-iodophenyl) tropane and single photon emission computed tomography. *Biological Psychiatry, 44,* 1090-1098.

Malyarenko, T. N., Kuraev, G. A., Malyarenko, Y. E., & Khatova, M. V. (1996). The development of brain electric activity in 4-year-old children by long-term stimulation with music. *Human Physiology, 22,* 76-81.

Marcus, J., Souryal, S., & Dew, J. (1996). *The crime vaccine.* Baton Rouge, L.A: Claitor's Publishing Division.

Marlowe, M. J. (1993). Biological aspects of personality disorder. *British Journal of Hospital Medicine, 49,* 564-569.

Maslinski, W. (1989). Cholinergic receptors of lymphocytes. *Brain Behavioral Immunity, 3,* 1-14.

McCraty, R., & Childre, D. (2003). *The Appreciative Heart: The Psychophysiology of Positive Emotions and Optimal Functioning.* Boulder Creek, CA: Institute of HeartMath.

McCraty, R., & Atkinson, M. (1999). Influence of afferent cardiovascular input on cognitive performance and alpha activity. *Proceedings of the Annual Meeting of the Pavlovian Society.* Tarrytown, NY.

McCraty, R., & Childre, D. (2004). The grateful heart: The psychophysiology of appreciation.In R. A. Emmons & M. E. McCullough (Eds.), *The Psychology of Gratitude,* (pp. 230-255). New York: Oxford University Press.

McCraty, R., Atkinson, M., & Lipsenthal, L. (2000). *Emotional self-regulation program enhances psychological health and quality of life in patients with diabetes.* Boulder Creek, California: HeartMath Research Center, Institute of HeartMath.

McCraty, R., Atkinson, M., Rein, G., & Watkins, A. (1996). Music enhances the effect of positive emotional states on salivary IgA. *Stress Medicine*, *12,* 167-175.

McCraty, R., Atkinson, M., Tomasino, D., Goelitz, J., & Mayrovitz, H. N. (1999). The impact of an emotional self-management skills course on psycosocial functioning and autonomic recovery to stress in middle school children. *Integrative Physiological and Behavioral Science, 34,* 4, 246-248.

McCraty, R., Barrios-Choplin, B., Rozman, D., Atkinson, M., & Watkins, A. D. (1998). The impact of a new emotional self-management program on stress, emotions, heart rate variability, DHEA and cortisol. *Integrative Physiological and Behavioral Science, 33,* 2, 151-170.

McCraty, R., & Atkinson, M. (1999). Influence of afferent cardiovascular input on cognitive performance and alpha activity. *Proceedings of the Annual Meeting of the Pavlovian Society.* Tarrytown, New York.

McCulloch, J. W., & Phillip, A. E. ((1972). *Suicidal behavior.* Oxford: Pergamon Press.

McGhee, P. (1996). *Health, healing, and the amuse system.* Dubuque, IA: Kendall/Hunt.

McMahon, O.(1992). Reinforcing cognitive skills through musical experiences. *International Journal of Music Education, 19*, 14-19.

Meyer, R. G. Chronic high blood pressure, essential hypertension, and the inhibition of aggression (Özet). *Proceedings of the 76th Annual Convention of the APA, 7,* 401-402.

Monk, C., Fifer, W. P., Myers, M. M., Sloan, R. P., Trien, L. ve Hurtado, A. (2000). Maternal stress responses and anxiety during pregnancy: Effects on fetal heart rate. *Developmental Psychobiology,* 36, 1, 67–77.

Monk-Turner, E. (2003). The benefits of meditation: Experimental findings. *The Social Sciences Journal, 40,* 465-470.

Munck, A., & Guyre, P. M. (1991). Glucocorticoids and immune function. In R. Ader, D. L. Felten & N. Cohen (Eds.), *Psychoneuroimmunology,* 2nd edition (pp. 446-474). San Diego: Academic Press.

Murray, M., & Pizzorno, J. (1998). *Encyclopedia of Natural Medicine.* California: Prima Publishing.

Nestle, M. (2006). *What to eat.* New York: North Point Press.

Netter, P., Hennig, J., & Roed, I. S. (1996). Serotonin and dopamine as mediators of sensation seeking behavior. *Neuropsychobiology, 34,* 155-165.

Newberg, A. B., & Iversen, J. (2003). The neural basis of the complex mental task of meditation: Neurotransmitter and neurochemical considerations. *Medical Hypotheses, 61,* 2, 282-291.

Nissen, E., Lilja, G., Widström, A. M., & Uvnas-Moberg, K. (1995). Elevation of oxytocin levels early post partum in women. *Acta Obstetrica Gynecologica Scandinavica, 74,* 580-588.

Nunez**,** M. J., Mana, P., Linares, D., Riveiro, M.P., Balboa, J., Suarez-Quintanilla, J., Maracchi M., Mendez, M.R., Lopez J.M., & Freire-Garabal M. (2002). Music, immunity and cancer. *Life Sciences, 71,* 9, 1047-1057.

Odendaal, J. S. J., & Meintjes, R. A. (2003). Neurophysiological correlates of affiliative

behaviour between humans and dogs. *The Veterinary Journal*, 165, 296–301.

Olff, M. (1999). Stress, depression and immunity: The role of defense and coping styles. *Psychiatry Research*, *85,* 7-15.

Olff, M., Brosschot, J. F., & Godaert, G. (1993). Coping styles and health. *Perspectives on Individual Differences, 15,* 81-90.

Olff, M., Brosschot, J. F., Godaert, G., Benschop, R. J., Ballieux, R. E., Heijnen, C. J., de Smet, M. B. M., & Ursin, H. (1995). Modulatory effects of defense and coping on stress-induced changes in endocrine and immune parameters. *International Journal of Behavioral Medicine, 2,* 85-103.

Oral, A., Binici, S. A., Büyülçelik, D., Yazar, H. Ö. (1997). Kriz olgularında aile içinde yaşanan şiddet. *Kriz Dergisi, 5, 2*, 115-121.

Owen, N., & Steptoe, A. (2003). Natural killer cell and proinflammatory cytokine responses to mental stress: Associations with heart rate and heart rate variability. *Biological Psychology, 63,* 101-115.

Ögel, K. (1996). Alkol ve madde kullanımında önleme çalışmaları. *Kriz Dergisi, 4,* 2, 77-79.

Ögel, K. (2004). Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türk Psikiyatri Dergisi, 15,* 2, 112-118.

Özdemir, U. Yalçın, M., Sert, G., Taşçı, H. A., & Kanbay, Y. (2000). Türkiye'de gazeteye yansıyan sapma davranışları. *Kriz Dergisi, 8, 2*, 17-25.

Pedreschi, F., Kaack, K., & Granby, K. (2004). Reduction of acrylamide formation in potato slices during frying. *Lebensm. Wiss. U. Technol.37,* 679-685.

Pert, C. (1997). *Molecules of emotion.* London: Simon & Schuster.

Petersson, M., Alster, P., Lundeberg, T., & Uvnas-Moberg, K. (1996). Oxytocin causes a long-term decrease of blood pressure in female and male rats. *Physiological Behavior, 60,*1311-1315.

Petersson, M., Diaz-Cabiale, Z., Narvaez, J. A., Fuxe, K., & Uvnas-Moberg, K. (2005). Oxytocin increases the density of high affinity α_2-adrenoceptors

within the hypothalamus, the amygdala and the nucleus of the solitary tract in ovariectomized rats. *Brain Research, 104,* 2, 234-239.

Petersson, M., Lundeberg, T., & Uvnas-Moberg, K. (1999). Short-term increase and long-term decrease of blood pressure in response to oxytocin-potentiating effect of female steroid hormones. *Journal of Cardiovascular Pharmacology, 33,* 102-108.

Pfurtscheller, G., & Berghold, A. (1989). Patterns of cortical activation during planning of voluntary movement. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology*. *72*, 250-58.

Porges, S. W. (1992). Vagal tone: A physiologic marker of stress vulnerability. *Pediatrics, 90,* 498-504.

Raloff, J. (1998). EMFs' biological influences: Electromagnetic fields exert effects on and through hormones. Science News Online.

Ramachandran, V. S. (2000). Mirror neurons and imitation learning as the driving force behind "the great leap forward" in human evolution. (On-line). Available: www.edge.org/3rd_culture/ ramachandran/ramachandran_p1.html

Ramus, F., & Mehler, J. (1999). Language identification with suprasegmental cues: A study based on speech resynthesis. *Journal of Acoustical Society of America, 105,* 1, 512-521.

Reiche, E. M. V., Nunes, S. O. V., & Morimoto, H. K. (2004). Stress, depression, the immune system and cancer. *The Lancet Oncology, 5,* 617-625.

Rein, G., Atkinson, M., & McCraty, R. (1995). The physiological and psychological effects of compassion and anger. *Journal of Advancement in Medicine, 8,*2, 87-105.

Ress, N. B., Witt, K. L., Xu, J., Haseman, J. K., & Bucher, J. R. (2002). Micronucleus induction in mice exposed to diazoaminobenzene or its metabolites, benzene and aniline: Implications for diazoaminobenzene carcinogenicity. *Mutation Research/ Genetic Toxicology and Environmental Mutagenesis, 521,* 1-2, 201-208.

Restak, R. (2000). *Mysteries of the mind.* Washington D. C.: National Geographic.

Ricaurte, G. A., Yuan, J., & McCann, U. D. (2000). 3.4-Methylenedioxymethamphetamine ('ecstasy')-induced serotonin neurotoxicity: Studies in animals. *Neuropsychobiology, 42,* 5-10.

Richeson, N. E. (2003). Effects of animal-assisted therapy on agitated behaviors and social interactions of older adults with dementia. *American Journal of Alzheimer's Disease and Other Dementias*, *18,* 353–358.

Ridker, P. M., Hennekens, C. H., Buring, J. E., & Rifai, N. (2000). C-reactive protein and other markers of inflammation in the prediction of cardiovascular disease in women. *New England Journal of Medicine, 342,* 836-843.

Rigel, N. (1996a). Haberin gizli tüketicisi çocuk. *Yeni Türkiye, 11,* 561-589.

Rigel, N. (1996b). Reality show ve haber programlarının 94-95 karşılaştırmalı etki analizi. *Yeni Türkiye, 11,* 590-635.

Rock, A. (2005). *The mind at night.* New York: Perseus Boks Group.

Ross, C. A. (2006). Brain self-repair in psychotherapy. In S. Johnson & K. Taylor (Eds.), *The neuroscience of adult learning* (pp. 29-33). San Francisco: Jossey-Bass.

Routtenberg, A., & Lindy, J. (1965). Effects of the availability of rewarding septal and hypothalamic stimulation on bar pressing for food under conditions of deprivation. *Journal of Comparative and Physiological Psychology, 60,* 158-161.

Rusting, C. L. (1998). Personality, mood and cognitive processing of emotional information: Three conceptual frameworks, *Psychological Bulletin, 124,* 165-196.

Sabban, E. L., & Kvetnansky, R. (2001). Stress-triggered activation of gene expression in catecholaminergic systems: Dynamics of transcriptional events. *Trends in Neurosciences, 24,* 2, 91-98.

Sapolsky, R. M., Uno, H., rebert, C. S., & Caleb, E. F. (1990). Hippocampal damage associated with prolonged glucocorticoid exposure in primates. *The Journal of Neuroscience, 10,* 9, 2897-2902.

Saunders, T. (2003). Health hazards and electromagnetic fields. *Complementary Therapies in Nursing & Midwifery, 9,*191-197.

Savarimuthu, D., & Bunnell, T. (2002). The effects of music on clients with learning disabilities: A literature review. *Complementary Therapies in Nursing & Midwifery*, *8,* 3*,* 160-165.

Schmidt, L. A., Fox, N. A., Schulkin, J., & Gold, P. W. (1999). Behavioral and psychophysiological correlates of self-presentation in temperamentally shy children. *Developmental Psychobiology, 35,* 119-135.

Schneider, F., Gur, R. E., Mozley, L. H., Smith, R. J., Mozley, P. D., Censits, D. M., Alavi, A., & Gur, R. C. (1995). Mood effects on limbic blood flow correlate with emotional self-rating: A PET study of oxygen-15 labeled water. *Psychiatry Research: Neuroimaging, 61,* 265-283.

Ostrander, S., Schroeder, L. & Ostrander, N. (1997). *Super-learning 2000*. New York: Dell Publishing.

Schwartz, G. E., Fair, P. L., Salt, P., Mandel, M. R., & Klerman, G. L. (1976). Facial expression and imagery in depression: An electromyographic study. *Psychosomatic Medicine, 38*, 337-347.

Schwartz, G. E., Weinberger, D. A., & Singer, J. A. (1981). Cardiovascular differentiation of happiness, sadness, anger, and fear following imagery and exercise. *Psychosomatic Medicine, 43,* 4, 343-364.

Selye, H. (1952).*The story of the adaptation syndrome.* Montreal: Acta.

Selye, H. (1956). *The stress of life.* New York: McGraw-Hill Book Company.

Sethi, A. (1988-89). Strategies for managing burnout. *Journal of Comparative Sociology and Religion, 15/16,* 46-63.

Shaw, G. L. (1978). Space-time correlations of neural firing related to memory storage capacity. *Brain Research Bulletin, 3,* 107-113.

Shaw, G. L., Silverman, D. J., & Pierson, J. C. (1988). Trion model of cortical organization and the search for the code of short-term memory and information processing. In J. Levy & J. C. S. Delacour (Eds.), *Systems with learning and memory abilities* (pp. 411-435). New York: North Holland.

Siegel, J. M. (1990). Stressful life events and use of physician services among the elderly: The moderating role of pet ownership. *Journal of Personal Social Psychology, 58,* 1081-1086.

Siegman, A. W., Anderson, R. A., & Berger, T. (1990). The angry voice: Its effects on the experience of anger and cardiovascular reactivity. *Psychosomatic Medicine, 52*, 631-643.

Sinha, R., Lovallo, W. R., & Parsons, O. A. (1992). Cardiovascular differentation of emotions. *Psychosomatic Medicine, 54,* 422-435.

Spangler, G. (1997). Psychological and physiological responses during an exam and their relation to personality characteristics. *Psychoneuroendocrinology, 22,* 6, 423-441.

Stevens, R.G., Wilson, B. W., & Anderson, L. E. (1997). *The melatonin hypothesis: Breast cancer and the use of electric power.* Columbus, Ohio: Battelle Press.

Sylwester, R. (1995). *A celebration of neurons: An educator's guide to the human brain.* USA: ASCD.

Sylwester, R. (2003). *A biological brain in a cultural classroom: Applying biological research to classroom management.* Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Teele, S. (1995). *The multiple intelligences school: A place for all students to succeed*. Citrograph Printing. Redlands, California.

Teele, S. (2000). *Rainbows of intelligence: Exploring how students learn*. Thousand Oaks; Corwin Press.

Teele, S. (2004). *Overcoming barricades to reading: A multiple intelligences approach.* Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Teicher, M. H. (2002). Scars that won't heal: The neurobiology of child abuse. *Scientific American,* March 2002, 68-75.

Thayer, R. E., Newman, J. R., & McClain, T. M. (1994). Self-regulation of mood: Strategies for changing a bad mood, raising energy, and reducing tension. *Journal of Personality and Social Psychology, 67,* 910-925.

Trivedi, L., & Perl, J. (1995). Animal facilitated counselling in the elementary school: A literature review and practical considerations. *Elementary School Guidance and Counselling*, *29,* 3, 223-234.

Uno, H., Tarara, R., Else, J. G., Suleman, M. A., & Sapolsky, R. M. (1989). Hippocampal damage associated with prolonged and fatal stress in primates. *Journal of Neuroscience, 9,* 1705-1711

Ursin, H., & Eriksen, H. R. (2004). The cognitive activation theory of stress. *Psychoneuroendocrinology, 29,* 567-592.

Uvnas-Moberg, K. (1998). Oxytocin may mediate the benefits of positive social interaction and emotions. *Psychoneuroendocrinology, 23,* 8, 819-835.

Volavka, J. (2005). *Neurobiology of violence.* Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

Waldstein, S. R., Kop, W. J., Achimidt, L. A., Haufler, A. J., Krantz, D. S., & Fox, N. A. (2000). Frontal electrocortical and cardiovascular reactivity during happiness and anger. *Biological Psychology, 55,* 3-23.

Wenger, W., & Poe, R. (1996). *The Einstein factor: A proven method for increasing your intelligence.* Roseville, California: Prima Publishing.

Whitehouse, W. G., Dinges, D. F., Orne, E. C., Keller, S. E., Bates, B. L., Bauer, N. K., Morahan, P., Haupt, B. A., Carlin, M. M., Bloom, P. B., Zaugg, L., & Orne, M. T. (1996). Psychosocial and immune effect of self-hypnosis training for stress management throughout the first semester of medical school. *Psychosomatic Medicine, 58,* 249-263.

Wolfe, P. (2001). *Brain matters-Translating research into classroom practice.* Virginia: ASCR.

Wooten, P. (1994). *Heart, humor and healing.* Mt. Shasta: Communeakey.

Yalçın, S. S., & Yurdakök, K. (1999). Televizyon ve çocuk. *Hacettepe Tıp Dergisi, 30,* 1, 36-41.

Yang, E. V., & Glaser, R. (2002). Stress-induced immunomodulation and the implications for health. *International Immunopharmacology, 2,* 315-324.

Yazıcı, H. (2008). Sigara içen ebeveyn ve yakın arkadaşların üniversite öğrencilerinin sigara içme alışkanlıkları üstündeki etkileri.*Kriz Dergisi, 16,* 3, 11-20.

Yemenici, A. (2001). Media, violence, drugs and sex in Turkey. In Y. R. Kamalipour & K. R. Rampal (Eds.), *Media, sex, violence and drugs in the global village* (pp. 201-217). New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Yemenici, A. (2005). How does repressed trauma affect learning? In R. Fellner (Ed.), *Fragmenta Ioannea* (pp. 533-553). Praha: Svaty Jan pod Skalou.

Yemenici, A. (2006). Dilin beyinde oluşumu, gelişimi ve yerleşimi. In A. Kocaman (Ed.), *Dilbilim: Temel kavramlar, sorunlar, tartışmalar* (pp. 117-136). Ankara: Dil Derneği.

Yemenici, A., & Teele, S. (2006). Multiple intelligences or exam-oriented stress induction and the biological suicide response. Paper presented at the annual meeting of AERA, San Francisco, CA.

Young, A. H., Sahakian, B. J., Robbins, T. W., & Cowen, P. J. (1999). The effects of chronic administration of hydrocortisone on cognitive function in normal male volunteers. *Psychopharmacology, 145,* 260-266.

Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik çağı: Ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar.* İstanbul: Özgür Yayınları.

Zukav, G., & Francis, L. (2003). *The mind of the soul.* New York: Free Press.

RESİMLERE İLİŞKİN KAYNAKLAR

Kitapta bulunan şekillerin bir kısmı aşağıda yer alan kaynaklardan uyarlanmıştır. Bir kısmı ise verilen adreslerden aynen kopyalanmıştır. Şekillerin bulunduğu bazı sayfalar kitabın basıldığı tarih itibariyle etkin olmayabilir.

Şekil 1 ve 4: http://www.today.colostate.edu/story.aspx?id=9857

Şekil 5: http://education-portal.com/academy/lesson/what-is-the-limbic-system-in-the-brain-definition-functions-parts.html#lesson

Şekil 6: http://sccpsy101.com/home/chapter-3/section-4/brain_stem/

Şekil 7: http://franticworld.com/can-mindfulness-meditation-really-reduce-pain-and-suffering-by-90-percent-2/

Şekil 8: http://www.nanoblog.com/past/2005/09/synapse_en_3d.htm

Şekil 9a: http://www.icmb.utexas.edu/images/upload/DirectoryID_1899/49_shigeocell1.jpg

9b: http://en.wikipedia.org/wiki/File:PurkinjeCell.jpg

9c: http://en.wikipedia.org/wiki/File:GolgiStainedPyramidalCell.jpg

Şekil 10: http://en.wikipedia.org/wiki/Glial_cells

Şekil11:http://willistonberg.pbworks.com/w/page/21091185/Shaffer%27s-Neurology-Page Şekil 12: http://cs.brown.edu/people/tld/note/blog/13/07/26/

Şekil 13: http://cecs.wright.edu/~dkender/bme422/channels.gif

Şekil 14: http://cecs.wright.edu/~dkender/bme422/in-out.gif

Şekil 15: http://cecs.wright.edu/~dkender/bme422/pumps.gif

Şekil 16: https://faculty.washington.edu/chudler/ap.html

Şekil 17: http://en.wikipedia.org/wiki/Cingulate_cortex

Şekil 20: http://www.8weeksout.com/2011/12/05/heart-rate-variability-research-review/

Şekil 24: https://www.google.com.tr/search?q=dopaminergic+pathways+in+the+brain&rlz=1T4MXGB_enTR525TR525&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=6mO-U42hN_LQ7AbG7oHACQ&ved=0CAgQ_AUoAQ&biw=1366&bih=599#facrc=_&imgdii=_&imgrc=HP-ybn6cLu__4M%253A%3BE8JL_TSgO09W0M%3Bhttp%253A%252F%252Fdiscipleshipcommons.files.wordpress.com%252F2012%252F08%252Fdopamine-brain.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fdiscipleshipcommons.wordpress.com %252F2012%252F08%252F04%252Femotion-and-the-brain%252F%3B1781%3B947

Şekil 26: https://newsvitamin.wordpress.com/tag/ecstasy/

FÂRÂBÎ'NİN SİYASET FELSEFESİ
Kökenleri ve Özgünlüğü

Yrd. Doç. Dr. Şenol Korkut

1974 yılında Tokat/Almus'ta doğdu. 1992 yılında, Tokat İmam-Hatip Lisesini bitirdi ve aynı yıl Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine kaydoldu. 1997 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2000 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü İslâm Felsefesi Anabilim Dalında "Fârâbî Düşüncesinde 'Enneadlar'ın Yeri" adlı çalışması ile yüksek lisansını tamamladı. 2005 yılında aynı enstitü ve anabilim dalında "Fârâbî'nin Siyaset Felsefesinin Temel Problemleri ve Kökenleri" adlı teziyle de doktorasını tamamladı. 2001-2006 yılları arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Felsefesi Anabilim Dalında araştırma görevliliği yaptı. 2006-2009 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü bünyesinde çalıştı. 2009 yılında, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalına öğretim üyesi olarak atandı. İslam Felsefesi alanıyla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde yazılmış çeşitli makaleleri bulunmaktadır. Yazar aynı zamanda edebiyatla da iştigal etmektedir. İlk şiir kitabı, 2013 yılında Hece Yayınları'ndan çıkmıştır. Hâlen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde çalışmakta ve İslam Felsefesi Anabilim Dalı Başkanlığını yürütmektedir.

FÂRÂBÎ'NİN SİYASET FELSEFESİ
Kökenleri ve Özgünlüğü

Yrd. Doç. Dr. Şenol Korkut

ATLAS

Atlas Yayınları: 3

Felsefe: 1

FÂRÂBÎ'NİN SİYASET FELSEFESİ
Kökenleri ve Özgünlüğü

Yrd. Doç. Dr. Şenol Korkut

Genel Yayın Yönetmeni
Atilla Mülayim

Kapak Tasarımı
Pınar Özen

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Ekim 2015

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-65556-3-3

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alış veriş: www.atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR **5**

İÇİNDEKİLER **7**

ÖNSÖZ **13**

Giriş **17**

GİRİŞ
KAVRAMSAL ÇERÇEVE,
İSLÂM'DA SİYASET İLMİNİN TEŞEKKÜLÜ VE
10. YÜZYIL BAĞDAT'INDA SİYASAL DÜŞÜNCENİN GENEL DURUMU

KAVRAMSAL ÇERÇEVE 19
Siyaset Kelimesinin Etimolojik Kökeni ve İslâm Düşüncesindeki Kullanımları 19
Siyaset Felsefesi ve Siyasal Düşünce 24
Siyaset Felsefesi ve Siyasî İlahiyat 25
Kelâmcı ve Fakihlerin Siyaset Teorileri ve Siyasî İlahiyat 28
Fârâbî'nin Siyaset Felsefesi ve Siyasî İlahiyat 30
Siyaset Felsefesi ve Siyaset Bilimi 32
Siyaset Felsefesi ve Yöntemi 34

İSLÂM'DA SİYASET FELSEFESİNİN TEŞEKKÜLÜ VE 10. YÜZYIL BAĞDAT'INDA SİYASAL DÜŞÜNCENİN GENEL DURUMU 37
İslâm ve Siyaset Felsefesi 37
Pehlevî ve Sasanî Siyasal Düşüncesinin Arapçaya Çevrilmesi ve Fârâbî'nin Tutumu 41
Türk Siyaset Felsefesi ve Fârâbî'nin Tutumu (Fârâbî'nin Biyografisindeki Bazı Unsurların Siyaset Felsefesine Muhtemel Kaynaklığı Üzerine Bir Sorgulama) 44
Siyaset Felsefesinin Tarihsel Gelişimi 52
Eflâtun'da Siyaset Felsefesi 53

Aristo'da Siyaset Felsefesi 58
Yeni Eflâtunculukta Siyaset Felsefesi 62
Eflâtun ve Aristo'nun Siyaset Külliyatının Arapçaya Çevrilmesi ve Fârâbî'nin Tutumu 66

1. Bölüm
SİYASET KÜLLİYATI, SİYASAL TERMİNOLOJİ VE İLM-İ MEDENÎ

SİYASETLE İLGİLİ ESERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ 89
SİYASAL TERMİNOLOJİ 101
İLİMLER TASNİFİ, SİYASET İLMİ VE EPİSTEMOLOJİSİ 129
SİYASET İLMİNİN KONULARI 139
SİYASET VE DİN İLİMLERİ (FIKIH VE KELÂM) 150
İlm-i Medenî'ye Yardımcı Bir İlim Olarak Fıkıh 151
İlm-i Medenî'ye Yardımcı Bir İlim Olarak Kelâm 153
İlm-i Kelâm'ın Yöntemleri Olarak Cedel ve Hitabet 159
Kelâmcı-Fakih'in Mümkünlüğü 163
Felsefe-Din İlişkisi Açısından Kelâmcı ve Fıkıhçı 174
Fıkıhçı'nın İstinbât Yöntemi Olarak Tümevarım Kıyasları ve Fıkhî Kıyas 177

2. Bölüm
İLAHİ DOĞAL DÜZEN, DOĞAL VE İRADÎ BİR VARLIK OLARAK İNSAN, FİLOZOF VE PEYGAMBER

İLÂHÎ DOĞAL DÜZENİN BİR PARÇASI OLARAK ERDEMLİ ŞEHİR 187
ERDEMLİ ŞEHRİN BİR GÖRÜŞÜ OLARAK İLAHİ DOĞAL DÜZEN 190
Ayüstü Alem 190
Ayaltı Alem 191
İNSANIN DOĞAL VE İRADÎ YAPISI 193
Biyo-Fizyolojik Yapısı Bakımından İnsan 193
DOĞAL VE İRADÎ BOYUTLARI AÇISINDAN İNSAN 201
İLK MAKÛLLERİN ZANAAT BOYUTU 223
KONUŞAN BİR VARLIK OLARAK İNSAN 227
İlimler Tasnifinde Dil İlmi 227
Dil ve Düşüncenin Gelişim Aşamaları 230
BURHÂNÎ FELSEFENİN EPİSTEMOLOJİK BOYUTU 239
DİNDEKİ İSİMLERİN ANLAMLANDIRILMASI 244
FELSEFEDEKİ İSİMLERİN ANLAMLANDIRILMASI 245
FİLOZOF-KRAL VE FİKRÎ ERDEM 246
FİLOZOF-PEYGAMBER VE MUHAYYİLE YETİSİ 250
FİLOZOF-KRAL VE FİLOZOF-PEYGAMBER 255

FİLOZOF-KRAL, FİLOZOF-PEYGAMBER VE ERDEMLİ MİLLE 259
ERDEMLİ DİNDEKİ NAZARÎ HUSUSLARDAKİ İNANÇ VEYA GÖRÜŞLER.... 265
ERDEMLİ DİNDEKİ İRADÎ HUSUSLARDAKİ İNANÇ VEYA GÖRÜŞLER..... 266
FELSEFE-DİN-MEDÎNE İLİŞKİSİ 269

3. Bölüm
ERDEMLİ ŞEHİR

MEDENÎ BİR VARLIK OLARAK İNSAN..... 277
EV VE AİLE 280
TOPLUM, ŞEHİR, MİLLET VE DÜNYA DEVLETİ 286
Yetkin/Olgun Toplumların Doğal Farklılıkları..... 287
Şehir/Medîne 288
Orta Yetkin/Olgun Toplum 289
Büyük Yetkin/Olgun Toplum 290
ERDEMLİ ŞEHİR 292
ERDEMLİ MİLLET VEYA ÜMMET 293
BÜYÜK ERDEMLİ TOPLUM 293
ERDEMLİ İLK BAŞKAN VEYA ERDEMLİ ŞEHRİN KURUCUSU 299
ERDEMLİ ŞEHRİN YAPILANMASI İNSAN BEDENİ GİBİDİR 300
ERDEMLİ ŞEHRİN YAPILANMASI ÂLEM GİBİDİR 302
ERDEMLİ ŞEHRİN HİYERARŞİK YAPILANMASI 305
FİLOZOF-PEYGAMBER'İN (ERDEMLİ KURUCU BAŞKAN) BAŞKANI OLDUĞU BİR ERDEMLİ ŞEHRİN HİYERARŞİK YAPILANMASI..... 306
ERDEMLİ İLK BAŞKANIN (FİLOZOF-PEYGAMBERİN) ASIL ÖZELLİKLERİ.... 307
FİLOZOF-KRALIN BAŞKANI OLDUĞU ERDEMLİ ŞEHRİN HİYERARŞİK YAPILANMASI 310
HAKÎM VE MELİK'İN ORTAKLAŞA YÖNETTİĞİ ERDEMLİ ŞEHİR 314
DÖRT VEYA ALTI KİŞİLİK ERDEMLİ YÖNETİCİLERDEN OLUŞAN KOMİSYONUN YÖNETTİĞİ ERDEMLİ ŞEHİR 315
MELİKÜ'S-SÜNNE VEYA GELENEĞİ SÜRDÜREN İLK BAŞKAN'IN YÖNETTİĞİ ERDEMLİ ŞEHİR..... 316
GELENEĞİ SÜRDÜREN SEÇKİNLERİN (RÜESAU'S-SÜNNE) YÖNETTİĞİ ERDEMLİ ŞEHİR..... 317
ERDEMLİ İLK BAŞKANLIK AÇISINDAN SALTANATA KISMÎ BİR ALAN 319
ERDEMLİ ŞEHİRDE SINIFLAR..... 320
TECRÜBEYE DAYALI SANATLARIN ERDEMLİ VE ERDEMSİZ ŞEHİRLERDEKİ STATÜSÜ..... 321

ERDEMLİ ŞEHRİN MENSUPLARININ GÖRÜŞ VEYA İNANÇLARI 324
AŞK/SEVGİ/MUHABBET 326
Aşk Temelli Adalet 327
Sözleşmeye Dayalı Adalet 328
ERDEMLİ ŞEHİRDE İŞBÖLÜMÜ 329
ERDEMLİ ŞEHİRDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM 330
ERDEMLİ ŞEHİRDE İLMÎ HAYAT: OKUL-İÇİ ÖĞRETİM 331
Öğretim Tekniklerinin Öğretim Yöntemlerinde Kullanılma Şekilleri 332
Öğretim Yöntemlerine Yardımcı Unsurlar 333
Başarısız Öğretim Yöntemi 335
Müfredat Programı Açısından Okutulacak Bir Eserin Telif Düzeni 336
Bir Sanat veya İlimde Yazılacak Yeni Bir Eserin İlmi Ahlâk Açısından Temeli 336
Genel Eğitim ve Öğretim: İkna Metotları 338
ZOR KULLANMA YOLUYLA İKNA METOTLARI: SAVAŞ VE CİHAD 345
ÂDİL SAVAŞ TÜRLERİ 345
HAKSIZ SAVAŞ TÜRLERİ 347
ERDEMLİ ŞEHRİN ASKERLERİ: MÜCAHİDUN SINIFI VE ERDEMLİ SAVAŞÇI 349
MUTLULUĞA VE ERDEME ZORLAMANIN BİR ARACI OLARAK ÂDİL SAVAŞ 350
ERDEMLİ ŞEHİRDE TÜREDİLER 359

4. Bölüm
ERDEMSİZ ŞEHİRLER

NAZARÎ ERDEMİ CAHİL ŞEHİRLERİN GÖRÜŞLERİN ÖNCESİNDE HATIRLAMAK 367
CAHİL ŞEHİRLERİN GÖRÜŞLERİ 379
Doğal Durum 379
Nazarî Erdem Açısından Doğal Durum 381
Doğal Durum Tasvirinin Kökenleri 382
Modern Sözleşmeci Filozofların Doğal Durum Tasviri ile Karşılaştırma 384
CAHİL ŞEHİRLER ADINA FÂRÂBÎCİ SÖZLEŞME TEORİLERİ 390
Güçlü-Güçsüz Belirlenimciliği ve Dış Etken 390
Zaruret ve İhtiyaç 390
Güç Teorisi 391
Ortak Atayı Paylaşma 392
Kabile Evliliği 393
Ortak Başkan 394
Toplumsal Sözleşme 394

Kültür ve Dil Birlikteliği ... 395
Mekân Ortaklığı ... 396
Tüketilen Nimet, Meslek, Zevk ve Seyahat Ortaklığı ... 397
Adalet Tanımı ve Doğal Güç Mücadelesinden Sözleşmeye ... 398
Cahilî Adalet Anlayışının Kökenleri ... 401
Cahil Şehirler Adına Dindarlık ve Teoloji Eleştirisi ... 402
Kazanç Artırma Yöntemleri ... 406
Doğal-Barışçı Şehrin Görüşleri ... 408
DOĞRU YOLDAN SAPMIŞ OLAN (BÂTIL) ŞEHİRLERİN GÖRÜŞLERİ ... 410
Gerçek Doğal Varlık Görünen Varlık Değildir ... 410
Radikal Epistemik Kuşkuculuk ... 415
CAHİL ŞEHİRLER ... 419
Zorunluluk Şehri (Zarûriyye) ... 419
Zenginlik Şehri (Beddale) veya Kötü Şehir (Nezzale) ... 420
Bayağılık veya Düşüklük Şehri ... 421
Şeref Şehri (Kerramiyye veya Timokrasi) ... 422
Güç veya Zorba Şehir (Tağallub, Tiranlık) ... 426
Demokratik Şehir (Cemaiyye) ... 431
Doğal-Barışçı Şehirler ... 440
FÂSIK ŞEHİR ... 442
DEĞİŞMİŞ ŞEHİR (MÜBEDDEL) ... 443
SAPKIN ŞEHİR (DÂLLE) ... 443

SONUÇ ... 445

KİTABİYAT ... 459

DİZİN ... 477

ÖNSÖZ

Bu kitabı sunarken bazı hususları başlangıçta belirtmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. Öncelikle bu çalışma, eserin isminin modern okurda çağrıştırabileceğini tahmin ettiğim şekliyle salt siyaset biliminin içerdiği temalardan farklı konuları ele almaktadır. Keza salt problem odaklı bir çalışmadan ziyade, İslâm felsefesi tarihi açısından ansiklopedik unsurların birinci alana göre daha baskın olduğu bir analiz denemesidir. Başlıkta geçen siyaset felsefesi tabiri, siyasal düşünceler literatürünün, özellikle Batılı formlarının kapsadığı sınırları taşan bir anlam alanını ve bağlamı ifade etmektedir. Buna binaen siyaset felsefesine aşina bir okuyucu, eserin içeriğiyle başlık arasında bazı müphem alanlar ve soru işaretleri bulabilecektir. Bu muğlak alanlar, büyük oranda, semavî dinler tarihinde ilk defa siyasal, sosyal ve insanî yaşam sahasına dair problemleri, ilâhî kelâmın (vahiy) bu alanlara yönelik öğretisini açık ya da gizil bir şekilde göz önünde bulundurarak, Antik Yunan felsefî geleneğinden miras kalan siyasal terminolojinin sınırları içerisinde çözme uğraşındaki bir filozofun, siyaset disiplinine yeni konular ihdas etmesinden ve yeni problem imkânları inşa etmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin Fârâbî (870;71-950)-ile birlikte vahiy ve nübüvvet öğretisi hem Hristiyan hem Yahudi hem de İslâm siyaset felsefelerinin zorunlu unsurları hâline gelmiştir. Bu olguyu Orta Çağ, Aydınlanma ve Modern dönemde telif edilen üç dinin siyasal düşünceler tarihinde ayrı ayrı gözlemleyebilmek mümkündür.

Fârâbî, klasik anlamda İslâm coğrafyasında ve tarihinde ortaya çıkan ilk filozof olması hasebiyle felsefe tarihinin özgül ve kırılma noktalarından birinde temayüz etmiştir. O, varlık, bilgi ve ahlâk felsefesinde olduğu gibi, Antik Yunan'dan 10. yüzyıl Bağdat'ı arasında geçen asırlar boyunca artık unutulmaya yüz tutmuş siyaset felsefesinde de bu alanın külliyatını ve teorilerini bir bakıma yeniden düşünce dünyasına kazandırmıştır. Örneğin Helenistik Dönem boyunca mistik ve gnostik ögelere boğulmuş birkaç kısa şerhi saymazsak Eflâtun'dan son-

ra Kanunlar'a dikkat çeken ve yorum yazan, keza Aristo'dan sonra bir yönetim biçimi olarak demokrasi üzerine görüş belirten ilk filozof olmuştur. Bu tespitin ötesinde onun özgün bir siyaset felsefesi geliştirdiği göz önüne alındığında, felsefî düşüncenin ayrılmaz bir parçası olan bu alanın Fârâbî ile farklı bir boyutta yeniden yeşerdiğini söyleyebilmek mümkündür.

Fârâbî ahlâk, metafizik ve dinsel temalarla örülmüş bir sistem içinden sosyal ve siyasal alana bakmıştır. Biz bu çalışma boyunca filozofun siyaset teorisini, ahlâk ve metafizik boyutundan koparark bağımsız ögeler hâlinde sunma metodunu benimsemedik. Bu tür bir okuma tarzı, filozof üzerine yapılan modern çalışmalarda sıkça tekrarlanmış, ancak artık yanlış bir yaklaşım olarak kabul edilmiş bir metottur. Öte yandan, yine modern bazı çalışmalarda iddia edildiği gibi filozofun siyaset felsefesini sadece ahlâk, doğa ve metafizik boyutlarını öne çıkararak, bu alanda özgün ve kayda değer bir teori ortaya koymadığı şeklindeki yaklaşımın da aynı şekilde birincideki gibi indirgemeci bir tutum olduğu sonucu zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Fârâbî'nin siyaset felsefesi, ne metafizik ve ahlâkî alandan bağımsız bir karakter arz etmekte ne de siyaset felsefesinin konuları ve alanının tamamen dışında kalmaktadır. Fakat bu noktada ilginç olan ise siyaset felsefesinin bu alanlara araçsal bir geçiş olarak ele alınmaktan ziyade, bizzat filozofun felsefî sisteminde bir merkez ve ana damar işlevi görmesidir. Örneğin Fârâbî varlık teorisini, erdemli şehrin insanlarının görüşleri olarak tanımlamaktadır. Felsefe tarihinde hiçbir filozof, siyaset felsefesine sisteminin bütünlüğü içinde bu denli merkezî bir rol vermemiştir. Biz, bu ana fikirle bu eserde Fârâbî'nin felsefî sistemini göz önünde bulundurarak siyasal alan için inşa ettiği öğretiyi araştırmaya ve bu teorilerin kökenlerini, etkilerini ve bu görüşlerine yöneltilen eleştirileri, bilimsel metotlarla sentezleyerek incelemeye ve irdelemeye çalıştık. Çalışmamızı, Fârâbî'nin geliştirdiği siyaset felsefesinin hem İslâm düşüncesi hem de felsefe tarihi açısından özgün olan boyutlarını tespit ederek olgunlaştırmaya çalıştık. Gerek Antik Yunan felsefesi gerekse İslâm felsefesi olsun çağımızda yapılan birçok akademik çalışma, metinlerden ziyade bu metinler üzerine yapılan yorumlar üzerinde ilerlemektedir. Dolayısıyla bu çalışma, bilimsel akademik zihniyetin bir serüveni olarak modern dönemde Fârâbî'nin siyaset felsefesi hakkında yazılan akademik çalışmaları azami düzeyde tetkik ederek yürütülmeye çalışılmıştır ki, bilimsel ahlâk da bunu gerekmektedir. Fakat modern Fârâbî çalışmalarının önemli bir yekûn tutması nedeniyle ilgili çalışmalara ancak Fârâbî'nin siyaset felsefesi bağlamında atıf yapılmaya özen gösterilmiştir.

Fârâbî, geliştirdiği siyaset felsefesiyle İslâm düşüncesinde özgün bir yerde durmaktadır. İslâm düşünce tarihi göz önüne alındığında, siyasal düşüncenin birçok tarzda teorileştirildiği görülmektedir. Bunların arasında, fıkıhçıların

hukuk pespektifini ön plana alan siyasî düşünce hakkında yazılmış kitapları, kelâmcıların teolojinin temel ilkelerinden yola çıkarak telif ettikleri risaleleri, aynı şekilde kelâmcı ve fıkıhçıların içinde yaşadıkları devletin idareci ve başkanlarının ahlâkî yapılanmalarına yönelik ürettikleri yapıtları zikredebiliriz. Bu ekollerden farklı olarak Fârâbî; Eflâtun ve Aristo'nun siyasal öğretilerini ana referans kaynağı olarak kullanıp İslâm düşüncesinde ilk defa kullanıp İslâm'ın temel kaynaklarının siyasî ilkelerini gizli veya açık bir şekilde gözeterek özgün bir siyaset felsefesi geliştirmiştir. O diğer düşünürlerin aksine, dönemindeki siyasî olay ve olgularının sosyolojik tahlilleri, idarî kademelerin ahlâkî yapılanması ve kendi dönemindeki devletlerin yönetim şekillerini irdeleyen bir siyasal düşünce aktörü değildir. Filozof, İslâm dünyasında ilk defa siyaset felsefesine mümkün alanlar açmış; bu disiplinin bir bakıma kaynak, ilke ve prensiplerini belirlemiş ve kendi dönemine kadar bir ilim olarak dahi görülmeyen siyaseti, müstakil bir ilim dalı olarak kurmuştur.

Fârâbî'nin klasik siyaset felsefesinin ana ögelerini kendi felsefî düşünce yapısı içerisinde farklı bir boyut katarak ele alması ve bunları birbirini tamamlayan bir düşünce şekli olarak sistemli hâle getirmesi, bir manada İslâm dünyasında siyaset ve ahlâk alanında uzun yüzyıllar devam edecek bir geleneğin de doğmasını sağlamıştır. Bu gelenek, başta İbn Sînâ olmak üzere İbn Miskeveyh, İbn Bâcce, İbn Rüşd, Nâsuriddîn Tûsî, Celaleddîn Devvanî ve Kınalızâde Ali Efendi gibi ahlâk felsefesi ile öne çıkmış filozoflar tarafından takip edilmiştir. Ayrıca, Muhyî-i Gülşenî gibi bazı 16. yüzyıl düşünürleri de Fârâbî'nin erdemli şehir ve erdemsiz şehirler hakkındaki nazariyelerini geliştirerek hem ahlâkî hem de siyasî alanda söz konusu geleneğe katkı sağlamışlardır. İçeriği Fârâbî'nin kastettiği anlamda şekillendirilmese de erdemli şehir, hem Müslüman avamın siyasî otoriteye bakışında hem de Fârâbî'den sonra kurulan Müslüman devletlerin siyasal alana bakışında önemli bir ide hâline gelmiştir. Bu gelenek tarafından biçimlendirilen İslâm siyaset ve ahlâk felsefesinin kökenleri, birçok bakımdan Fârâbî'nin siyaset felsefesine dayanmaktadır.

Modern dönemde Fârâbî'nin siyaset felsefesine yönelik yapılan çalışmalar önemli bir yekûn tutmaktadır. Fakat filozofun sisteminin felsefî problemler ve branşlar bakımından kesin çizgilerle ayrılamaması sebebiyle, diğer alanları ana konu olarak belirlemesine rağmen, dolaylı bir şekilde siyaset felsefesini de kapsama alan birçok çalışmadan bahsedebiliriz Türkiye'de modern dönemde Fârâbî üzerine yapılan çalışmalar, Mehmet Ali Aynî ile başlamış; Hilmi Ziya Ülken, Aydın Sayılı, Mübahat Türker Küyel'le devam etmiştir. Günümüze gelindiğinde ise Fârâbî'nin siyaset felsefesini ele alan müstakil bir çalışma, *Fârâbî'de Devlet Felsefesi* adıyla Bayraktar Bayraklı tarafından yapılmıştır. Bu eser, Fârâbî'nin siyaset felsefesi hakkında ülkemizde yazılmış ilk eserdir ve genel bilgiler bakı-

mından bu alandaki önemli bir boşluğu doldurmuştur. Fakat hem siyaset felsefesi teorileri açısından filozofun sistemini yeniden ele alma hem Fârâbî'nin bazı eserlerinin son dönemde yapılan neşirleri vasıtasıyla filozofun siyaset felsefesine yeni bir zihnî imkânla yaklaşma gereği, keza genel olarak İslâm felsefesi özel olarak da Fârâbî felsefesine yönelik yapılan metodolojik yaklaşımların geldiği aşama, onun siyaset felsefesi hakkında yeni bir çalışmayı gerekli kılan sebepler olarak gözlemlenmektedir. Yaşar Aydınlı tarafından yapılan *Fârâbî'de Tanrı ve İnsan* adlı çalışmada, Fârâbî'nin felsefî sisteminde önemli bir odak işlevi gören Tanrı-insan ilişkisi bağlamında ahlâk ve siyaset felsefesine değinilmiştir. Fakat bu eser, filozofun sisteminde önemli bir yer tutan siyaset felsefesine sadece Tanrı-insan ilişkisi açısından bir yaklaşım sunmuştur.

Ayrıca 2002 yılında yapılan *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu*'nda Fârâbî'nin siyaset felsefesi, ahlâkî açıdan mille/din kavramı bağlamında ve vahiyle ilişkisi ön plana çıkarılarak tartışılmıştır.

Giriş ve dört bölümden oluşan bu çalışma, 2005 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Felsefesi Anabilim Dalında "Fârâbî'nin Siyaset Felsefesinin Temel Problemleri ve Kökenleri" adıyla doktora tezi olarak savunulmuş; bilahare ise Türkiye Diyanet Vakfının 2008 yılı "Kutlu Doğum Haftası" etkinliklerinin bir parçası olarak düzenlediği İlmî Eser Yarışması'nda, üçüncülük ödülüne layık görülmüştür. Gerek doktora savunması gerekse söz konusu ilmî eser yarışmasının jürilerinde yer alan bütün hocalarıma minnettarlık duygularımı arz ederim. Ayrıca kitabı okuyarak çeşitli bağlamlarda gerekli düzeltmeler yapan ve görüşlerini ileten Doç. Dr. Gürbüz Deniz ve özellikle İngilizce literatüre ulaşmamda kütüphanesini benimle paylaşan Prof. Dr. Fehrullah Terkan hocalarıma teşekkür ederim.

Şenol Korkut
Eylül 2015

Yavuz **Abadan**, *Devlet Felsefesi*, Ankara: Ajans Türk Matbaası,1959.

Abdülhak **Adnan**, *Fârâbî*, İslâm Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul: MEB, 1964, s. 452-469.

Mehmet Ali **Ağaoğulları**, Levent Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, Ankara: İmge Yayınları, 2001.

Yusuf **Akçura**, *Üç Tarzı Siyaset*, Ankara: Lotus Yayınevi, 2005.

Hülya **Altunya**, *Fârâbî'de Dil Felsefesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

İbn **Arabî**, *Tedbîrât-ı İlâhiyye,* çev., Ahmed Avni Konuk, Yay. Haz. Mustafa Tahralı, İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.

Aristutalis*, Al-Ahlaq*, ed., A. Bedevî, Kuveyt-1979.

Aristotalis, *Ars Rhetorica: The Arabic Version,* a new edition, with commentary and glossary by Malcolm C. Lyons, 2 Cilt, Cambridge: Pembroke Arabic Texts, 1982.

Aristoteles, *Atinalıların Devleti*, çev., Furkan Akderin, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2005.

Aristoteles*, Eudemos'a Etik*, çev., Saffet Babür, Ankara: Dost Kitabevi,1999.

Aristoteles, *Metafizik,* çev., Ahmet Arslan, İstanbul: Sosyal Yayınları, 1996.

Aristoteles, *Nikomakhosa Etik*, çev., Saffet Babür, Ankara: Ayraç Yayınevi, 1998

Aristoteles, *Politika*, çev., Mete Tunçay, İstanbul: Remzi Yayınevi, 2002.

Aristoteles, *Retorik*, çev., Mehmet H. Doğan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.

Aristotle, *Physics, II,* 192b, 193a, 193b, *The Complete Works of Aristotle,* ed., Jonathan Barnes, Vol. I. New Jersey: Princeton University Press, 1995.

Aristotle, *The Arabic Version of The Nicomachean Ethics*, ed., Anna A. Akasoy and Alexander Fidora, With an introduction and annotated translation by Douglas M. Dunlop, Leiden-Boston, Brill Publishing, 2005.

Ahmet **Arslan**, *Felsefeye Giriş*, Ankara: Vadi Yayınları, 1994

Ahmet **Arslan**, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, C. 4, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

M. Akif **Aydın**, *Anayasa*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul: TDV Yayınları, 1991, C. 3, s. 153-194.

Mehmet **Aydın**, *Müslümanların Hristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1989.

Yaşar **Aydınlı**, "Fârâbî'de İlm-i kelâm ve Fıkıh"*, Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, ed., Fehrullah Terkan, Şenol Korkut, Ankara: Elis Yayınları, 2005, s. 25-45.

Yaşar **Aydınlı**, *Fârâbî'de Tanrı İnsan İlişkisi*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.

Yaşar **Aydınlı**, "Fârâbî ve Bağdat Meşşâî Okulu", *İslâm Felsefesi, Tarih ve Problemler*, ed., Cüneyt Kaya, İstanbul: İSAM Yayınları, 2013, s.145-182.

Yaşar **Aydınlı**, *İbn Bacce'nin İnsan Görüşü*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1997.

Mehmed Ali **Aynî**, *Muallim-i Sânî Fârâbî*, İstanbul: Matbaa'yı Âmme, 1332.

İbn **Bacce**, *Opera Metaphysica*, nşr., Majid Fakhyr, Beyrut: Dar an-Nahar, 1991.

Abdurrahman **Badawi**, "Al-Fârâbî", *Hıstoire De La Philosophie en Islam,* C. II, Paris: Etudes de Philosophic Médievale, 60, 1972.

Bertrand **Badie**, *Les deux états: Povuor et societé en terre de İslâm*, Paris: Fayard, 1986.

David **Balie**, "Leo Strauss: The Philosopher as Weimar Jew", *Leo Strauss's Thought*, ed., Alan Udoff, London: L. Rienner Publishers,1991. pp.31-40.

Alessandro **Bausani**, "İslâm Öncesi İran Düşüncesi", çev., Kürşat Demirci, *İslâm Düşüncesi Tarihi,* ed., M. M. Şerif, C. 1, İstanbul: İnsan yayınları, 1990, s. 77-97.

Mehmet **Bayrakdar**, *Din Felsefesine Giriş*, Ankara: Fecr Yayınları,1997.

Mehmet **Bayrakdar**, "İslâm Düşüncesi Etkilenimi ve Etkisi*", İslâm Düşüncesi Yazıları*, Ankara: Elis Yayınları, 2004.

Mehmet **Bayrakdar**, *İslâm Felsefesine Giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları,1988.

Mehmet **Bayrakdar**, *İslâm Düşünce Tarihi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002.

Mehmet **Bayrakdar**, "İbn Haldun'un Sosyal Atomculuğu", *İslâm Düşüncesi Yazıları*, Ankara: Elis Yayınları, 2004, s. 157-161.

Mehmet **Bayrakdar**, "İbn Rüşd'ün Pompanazzi'ye Etkileri"*, İslâm Düşüncesi Yazıları,* Ankara: Elis Yayınları, 2004, s. 137-149.

Bayraktar **Bayraklı**, *Fârâbî'de Devlet Felsefesi*, İstanbul: Şehir Yayınları, 2000.

Abdurrahman **Bedevî**, *El-Usulü'l Yunananiyye li'n Nazarîyyeti's-Siayasiyye fi'l-İslâm*, Kahire-1953.

Abdurrahman **Bedevî**, Giriş, El- Usulu'l Yunananiyye li'n Nazarîyyeti's-Siayasiyye fi'l-İslâm, Kahire: 1953.

Beybeda, *Kelile ve Dimne*, çev., Selahaddin Alpay, İstanbul: Bedir Yayınları,-1972

Ali İbn Zeyd El-**Beyhakî**, *Tetimme Sıvâni'l-Hikme*, nşr., Refik el-Acem, Beyrut: Dârü'l fikri'i Lübnânî,1994.

Ayhan **Bıçak**, "Osmanlı Devleti'nin Kozmogonik Temelleri", *Kutadgu Bilig Dergisi*, S. 7, Mart İstanbul-2005, s. 189-200.

M. Fevzi **Bilgin**, "Batı Siyaset Felsefesinde Yeni Arayışlar, Eric Voegelin ve Yeni Siyaset Bilimi", *Divan Dergisi*, S. 8, İstanbul-2000, s. 77-104.

Müjgan Cumbur, İsmet **Binark**, Nejat Sefercioğlu, *Fârâbî Bibliyografyası*, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, 1973.

Birûnî, *Muhammed b. Zekeriya er-Razî'nin Kitaplarıyla İlgili el-Biruni'nin Risalesi*, nşr., Paul Kraus,1936, çev., Mustafa Çuhadar, Hasan Şahin, M. Zeki Duman, ty.

Antony **Black**, *The History of Islamic Political Thought, From the Prophet to the Present,* New York: Edinburg University Press, 2001

Deborah L. **Black**, *Logic and Aristotele's Rhetoric and Poetics in the Medieval Arabic Philosophy,* Leiden, Brill Publishing, 1990.

Deborah L. **Black**, "Fârâbî", *İslâm Felsefesi Tarihi*, ed., Seyyid Hüseyin Nasr, Oliver Leaman, C. 1, çev., Şamil Öcal, Hasan Tuncay Başoğlu, C. I. Ankara: Açılım Kitap, 2007, s. 215-237.

R. **Brague**, "Note sur la traduction arabe de *La Politique*, derechef, qu'elle n'existe pas", *Aristote Politique, Etudes sur la Politique d'Aristote,* ed., P. Aubenque and A. Tordesillas, Paris-1993, s. 423-433.

Rémi **Brague**, "Jihad and the Islamic philosophers: Alfarabi as a case study"*, Encounter*, No: 354, Roma-2010, s. 1-19.

Stephen F. **Brown**, "Medieval Theology", *The Blacwell Companion to Modern Theology*, ed. Gareth Jones, Oxford: Blackwell Publishing, 2003, s. 354-374.

Richard **Bodéüs**, *The Political Dimensions of Aristotle's Ethics*, Trans. by Jan Edward Garrett, New York: State University of New York Press, 1993.

C. Martini **Bonadeo**, "Al-Fârâbî", *Storia Della filosofia medievale*, ed. C. d'Ancona, 2 Cilt, Torino-2005.

Vernon J. **Bourke**, "Thomas Aqinas", *The Encyclopedia of Philosophy*, ed., Paul Edwards, Vol. 8, New York, London: Macmillan: 1967, s.105-116

Charles **Burnett**, "Arapça'dan Latince'ye: Arapça Felsefe Geleneğinin Batı Avrupa'da Kabulü*", İslâm Felsefesine Giriş*, ed., Peter Adamson, Richard C. Taylor, çev., Cüneyt Kaya, İstanbul: Klasik, 2008. s. 405-421.

Charles E. **Butterworth**, "Ethical and Political Philosophy"*, The Cambridge Companion to Arabic Philosophy*, ed., Peter Adamson and Richard C. Taylor, Cambridge: Cambridge Unv. Press, 2005. s. 266-286.

Charles E. **Butterwort**h, "The Rhetorician and His Relationship of Aristotle's Rhetoric", *Islamic Theology and Philosophy: Studies in Honor of George F. Hourani,* ed., Michael Marmura, New York: State University of New York, Albany, 1984, s. 111-137.

Charles E. **Butterworth**, "The Translation" *Alfarabi, The Political Writings*. Translated and ed., Charles E. Butterworth, Ithaca-London: Cornell University Press, 2001. s. 3-10.

Muhammed Âbid **el-Cabirî,** *Felsefî Mirasımız ve Biz,* çev., A. Said Aykut, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.

Muhammed Âbid **el-Cabirî,** *İslâmda Siyasal Akıl,* çev., Vecdi Akyüz, İstanbul: Kitabevi Yayınları,1997.

Câhız, *Kitabu't- Tac fi Ahlakî'l-Mülûk*, Beyrut-1970.

Cafer **Carişî**, "Esâru Ebu Nasr el-Fârâbî", *Ebû Nasr Fârâbî* (Fârâbî Sempozyumu Bildirileri), Şam-1989.

Ahmet **Cevizci**, *Felsefe Tarihi,* İstanbul: Say Yayınları, 2009.

Ahmet Kâmil **Cihan,** "Fârâbî'nin Siyaset Felsefesinde Türk Devlet Anlayışının İzleri", *Bilimname Dergisi*, S. IV, 2004/1., s. 17-33.

Cristopher A. **Colmo**, *Breaking With Athens, Alfarabi as founder*, New York: Lexington Books, 2005.

Christopher **Colmo**, "Theory and Practise, AlFârâbî's Plato Revisited", *The American Political Science*, Vol., 86, No: 4, 1992, s. 966-986.

Abdulkadir Coşkun, *İbn Sînâ Felsefesinde Retorik,* İstanbul: Litera Yayıncılık, 2014.

William Lane **Craig**, *The Kaâm Cosmological Argument*, Wipf and Stock Publishers, 1979.

Patricia **Crone**, *What Was Al-Fârâbî's "Imamic" Constitution*, Arabica, Prix De Souscription Au Vol: 50, (2003). s. 306-321.

Kâtip **Çelebi**, *Keşfu'z Zunun*, ed., Şerafettin Yaltkaya, Rıfat Bilge, C. 2., s. 984.

İbrahim Agah **Çubukçu**, *İslâm Düşüncesi Hakkında Araştırmalar*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1983.

İbrahim Agah **Çubukçu**, *İslâm Felsefesinde Allah'ın Varlığının Delilleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları,1978.

İbrahim Agah **Çubukçu**, *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları,1986.

İbrahim Agah **Çubukçu**, *İslam Müelliflerine Göre İlimlerin Taksimi*, A.Ü.İ.F.D., Yıl: 1958-1959 C. VII, Ankara-1960, s. 119-130.

Hans **Daiber**, *Bibliography of Islamic Philosophy*, Leiden: Brill Publishing, 1999.

Hans **Daiber**, *The Ismaili Background of Fârâbî's Political Philososphy*, Gotte Ist Der Orient, Gottes Ist Der Okzident, Festschrift für Abdoldjavad Falaturi, zum 65, Böhlau Verlag Köln:1991, s. 143-150.

İbn Rüşd, *Telhîsu'l Hitâbe*, nşr., Fausto Lasino, Il Commento medio di Averroe alla retorica di Aristotele. Pubblicato per la prima volta nel testo arabo, Islamic Philosophy, ed., Fuat Sezgin, C. 66.

Hans **Daiber**, "Political Philosophy", *History of Islamic Philosophy*, ed., Seyyed Hossein Nasr, Oliver Leaman, Vol. II, Tahran: Arayeh Culturel Inst., s. 841-885.

Critina **D'Ancona** Costa, "Porphyry, Universal Soul and the Arabic Plotinus", *Arabic Sciences and Philosophy*, C. 9 (1999).

Cristina **D'Ancona**, "Yunancadan Arapçaya İntikal Eden Miras: Tercüme Edilen Yeni-Eflatunculuk", *İslâm Felsefesine Giriş*, ed., Peter Adamson, Richard C. Taylor, çev., Cüneyt Kaya, İstanbul: Küre Yayınları, 2008, s. 11-35.

Bülent **Daver**, *Siyasal Bilime Giriş*, Ankara: Siyasal Yayınevi, 1968.

Herbert A. **Davidson**, *AlFârâbî, Avicenna, and Averroes on the Intellect*, Oxford: Oxford University Press, 1992.

Arda **Denke**l, *Düşünceler ve Gerekçeler*, İstanbul: Doruk Yayınları, 2003.

Therese Anne **Druart**, "Al-Fârâbî on the Practical and Speculative Aspects of Ethics", Les Philosophies morales et politiques au Moyen Âge, *Moral and Political Philosophies in the Middle Ages, I,* ed. by B. Carlos Bazen, Eduardo Andcejar and Léonard G. Sbrochi, New York: Legas Publishing, 1995, s. 476-485.

Therese Anne **Druart**, "al-Fârâbî, Emanation, and Metaphysics"*, Neoplatonism and Islamic Thought,* ed., Parviz Morewedge, New York: SUNNY Press, 1992, s. 127-148.

T. A. **Druart**, *Metaphysics*, *Fârâbî,* Encyclopedia Iranica, ed., Ehsan Yarshater, Vol. IX, facc.2. New York-1999, s. 216-219.

D. M. **Dunlop***,* "Giriş", *Fusûlü'l-medenî*, nşr., D. M. Dunlop, Türkçe çev., Hanifi Özcan, *Siyaset Felsefesine Dair Görüşler*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1987. s. 5-21.

M. **Dunlop**, "Introduction", *The Arabic Version of The Nicomachean Ethics*, ed., Anna A. Akasoy and Alexander Fidora, With an introduction and annotated translation by Douslas M. Dunlop, Leiden-Boston, Brill Publishing, 2005, s. 1-108

D. M. **Dunlop***,* "The Translations of al-Bitrik and Yahya (Yuhanna) b. Al-Bitrik", Journal of Royal Asiatic Society. London-1959, s. 140-150

Necdet **Durak**, *Aristoteles ve* Fârâbî*'de Etik*, Isparta: Fakülte Yayınvevi, 2009.

G. **Endress**, "L'Aristo arabe. Réception, autorité et transformation du Primer Maître" Medioevo". *Riviste di Storia della Filosofia Medievale*, 23 (1997), s. 1-42.

Emel **Esin**, *Fârâbî'yi Yetiştiren Kengeres Türk Muhitinin Kültür ve Sanatı*, İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, C.VI, İstanbul-1976, s. 81-139.

Josef van **Ess**, "Al-Fârâbî and Ibn al- Rewandî", *Hamdard Islamicus*, C. III, S. 4, 1960, s. 3-15.

Josef van **Ess**, "İslam Kelâmı'nın Başlangıcı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev., Şaban Ali Düzgün, C. XCI, AÜİF Dergisi, 2000, s. 399-423.

Christos **Evangeliou**, *Even Friends Cannot Have All Things in Common: Aristotle's Critique of Plato's Republic*, Presented to the DAGP meeting with the American Philological Association San Diego, December 28, 1995.

D. E. Luscombe and G. R. **Evans***,* "The Twenth-century Renaissance"*, The Cambridge Medieval Political Thought*, ed., By J. H. Burns, Cambridge University Press, 1998.

Macit **Fahri**, *İslâm Ahlak Teorileri*, çev., Muammer İskenderoğlu, Atilla Arkan, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004

Macit **Fahri**, *İslâm Felsefesi Tarihi*, çev., Kasım Turhan, İstanbul: İklim Yayınları,1992.

Fârâbî, "Aristo Felsefesi" *Fârâbî'nin Üç Eseri***,** çev., Hüseyin Atay, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001. s. 95-185.

Fârâbî, "Astroloji Hakkında Doğru ve Yanlış Bilgiler"*, İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*, çev., Mahmut Kaya, İstanbul: Klasik Yayınları, 2003, s. 183-193.

Fârâbî, *Didascalia in Rethoricam Aristotelis ex Glosa Alpharabi*, ed., J. Langhade et m. Grignaschi, Beyrouth-1971, s. 125-250.

Fârâbî, "Eflatun Felsefesi" *Fârâbî'nin Üç Eseri***,** çev., Hüseyin Atay, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001. s. 71-92.

Fârâbî, *Eflatun Kanunlarının Özeti,* çev., Fahrettin Olguner, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1985.

Fârâbî, "Eflatun ile Aristoteles'in Görüşlerinin Uzlaştırılması", *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*, ed., Mahmut Kaya, İstanbul: Klasik Yayınları, 2003, s. 151-181.

Fârâbî, es-*Siyaseti'l-Medeniyye,* çev., Mehmet Aydın, Abdülkadir Şener, M. Rami Ayas, İstanbul: MEB Yayınları, 1980.

Fârâbî, *Fârâbî'nin Üç Eseri*, çev., Hüseyin Atay, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Fârâbî, "Felsefe Bilmeden Önce Bilinmesi Gereken Konular", çev., Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri,* İstanbul: Klasik Yayınları, 2003, s. 109-116.

Fârâbî, "Fusûlu'l Hamse", Mantık indel Fârâbî içinde, nşr., Refik el-Acem, Beyrut, 1986.

Fârâbî, *Fusûl münteze'a*, nşr., Fevzî M. Neccâr, Beyrut: Darû'l-Meşrik, 1986.

Fârâbî, *İdeal Devlet,* çev., Ahmet Arslan, Ankara: Vadi Yayınları,1997.

Fârâbî, *İhsâu'l-ulûm*, nşr., Ali Bumelham, Beyrut: el-Halel, 1996.

Fârâbî, *İlimlerin Sayımı*, çev,. Ahmet Ateş, İstanbul: MEB, 1990.

Fârâbî, *Harfler Kitabı*, çev., Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008.

Fârâbî, *Kitâbu'l-Burhân*, çev., Ömer Türker, Ömer Mahir Alper, İstanbul: Klasi Yayınları, 2008.

Fârâbî, *Kitabu'l cem beyne re'yel hakimeyn, L'harmonie entre les opinions de platon et d'aristote*, Fransızca ve Arapça metnin karşılıklı basımı, nşr., Fawzi Mitri Najjar, Dominique Mallet, Şam-1999.

Fârâbî, "Kitab'ül-Cedel", *Mantık indel Fârâbî*, nşr., Refik el-Acem, C. 3, Beyrut: Darû'l-Meşrik, 1986.

Fârâbî, *Kitab al-Hataba, Deux Ouvrages Inédits sur la Réthorique*, ed., J. Langhade et M. Grignaschi, Beyrouth-1971.

Fârâbî, *Kitâbü'l-hurûf*, nşr., Muhsin Mehdî, Beyrut: Dârü'l-Maşrık, 1990.

Fârâbî, *Kitâbü'l-Mille*, nşr., Muhsin Mehdî, Beyrut: Dârü'l-meşrik, 1968.

Fârâbî, "Kitâbü'l-Mille", çev., Fatih Toktaş, *Dîvân, İlmî Araştırmalar,* Yıl:7, S. 12, İstanbul-2002, s. 258-273.

Fârâbî, *Kitâbü Mebâdii ârâi ehli'l-medîneti'l-fâzıla*, nşr., Elbîr Nasrî Nâdir, Beyrut: Dâru'l-meşrik, 1985.

Fârâbî, *Kitâbüs-Siyaseti'l-Medeniyye*, nşr., Fevzi Mitrî Neccar, Beyrut: Dâru'l-meşrik, 1993.

Fârâbî, *Kitâbu tahsîli's-saâde*, nşr., Ali Bumelham, Beyrut: el-Helal, 1995.

Fârâbî, "Küçük Kıyas Sanatı", *Fârâbî'nin Bazı Mantık Eserleri*, ed. ve çev., Mübahat Türker-Küyel, Ankara, 1990, s. 93-122.

Al-**Fârâbî**, *L'harmonie entre les opinions de Platon et D'Aristote, texte et traduction*, F. M. Najjar, and D. Mallet, Damascus-1999, s. 37-40.

Fârâbî, *Makale fi ağrazı ma ba'det-tabia,* Haydarabad-1349.

Fârâbî, "Mantığa Başlangıç", *Fârâbî'nin Bazı Mantık Eserleri*, çev., Mübahat Türker Küyel, Ankara-1990.

Fârâbî, "Mantıkta Kullanılan Lafızlar", Sunuş ve Çeviren: Sadık Türker, *Kutadgubilig, Felsefe-Bilim Araştırmaları*, S. 2, Ekim-2002, s.93-179.

Fârâbî, *Mutluluğun Kazanılması,* çev., Ahmet Arslan, Ankara: Vadi Yayınları,1999.

AlFarabi, "Philosophy of Aristotle", *Alfarabi's Philosophy of Plato and Aristotle*, ed., Muhsin Mahdi, Cornell University Press, Ithaca, 1969.

AlFarabi, *Philosophy of Plato and Aristotle*, ed., Muhsin Mahdi, New York: Cornell University Press, 2001.

Fârâbî, *Risale fi'l Ahlak*, Ayasofya Kütüphanesi, 2818-104-119.

Fârâbî, *Risale fi's-siyase*, ed., Lois Cheikho, Beirut, Islamic Philosophy, ed., Fuat Sezgin, Frankfurt,1999, Vol. 10.

Alfarabi, "Selected Aphorisms", *The Political Writings*. Translated and ed., Charles E. Butterworth, Cornell University Press, Ithaca-London, 2001

Fârâbî, *Siyaset Felsefesine Dair Görüşler,* çev., Hanifi Özcan, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1987.

Fârâbî, *Şerâ'it ul-Yakîn*, çev., Mübahat Türker Küyel, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 1990.

Fârâbî, *Tenbîh alâ sebîli's-sa'âde*, Haydarâbad-1346.

Fârâbî, "Tenbîh alâ sebîli's-sa'âde", *Fârâbî'nin İki Eseri,* çev., Hanifi Özcan, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2005, s. 145-190.

Fârâbî, "Takvimus-siyasetü'l mulukiyyetü ve'l Ahlaku'l İhtiyariyyetü"*, Eflatun fi'l İslâm,* ed., Abdurrahman Bedevî, Beyrut-1982.

Fârâbî, "The Harmonization of the Two Opinions of the Two Sages, Plato the Divine and Aristotle", *Al-Farabi The Political Writings*, ed., Charled Butterworth, 2001, Cornell University Press, s. 117-167.

Fârâbî, *el-Vahde ve'l-Vahid*, ed., Muhsin Mehdi, Kazablanka: Dar Tupkal-1989.

Fuad Said **Haddad**, *AlFârâbî's Theory of Communication*, Beyrut, American Universite of Beirut,1984.

Hafız Abdullah **Farukî**, *Fârâbî*, Islamic Literature, Vol.17, Nov.1971, s. 689-695

Fazlurrahman, *Prophecy in Islam: Philosophy and Orthodoxy*, Chicago-1979.

Steven **Forde**, "Gender and Justice in Plato", *American Political Science Review*, Vol. 92, No: 3, September-1997.

Jill **Frank**, "Citizens, Slaves, and Foreigners: Aristotle on Human Nature", American Political Science Review, Vol. 98, No:1, February-2004, s. 91-104.

Galenus, *Cevamii Kitabu'n-Nevamis, Corpus Platonicum Medii Aevi Galeni Compendium Timaei Platonis*, ed., Paulus Kraus et Rıshardus Walzer, Londinii MCMLI.

Miriam **Galston**, *Politics and Excellence, The Political Philosophy of Al-Fârâbî*, New Jersey: Princeton, University Press, 1990.

Miriam **Galston**, "Fârâbî'nin Önerisi, Varoluşun Siyaseti, Gaye ve İnsan", *İslam Felsefesinde Siyasi Düşüncenin Gelişimi,* ed., Charles Butterworth, çev., Selahattin Ayaz, İstanbul: Pınar Yayınevi, 1999, s. 83-121.

Moses **Gaster**, *The Hebrew version of the "Secretum secretorum". A mediaeval treatise ascribed to Aristotle*. Published for the fist time from the MSS. of the British Museum, Oxsford and Munich. With an introduction and an English translation. Journal of the Royal Asiatic Society (London) 1908. s. 111-162, Fuat Sezgin, Islamic Philosophy, Vol.108.

Gazzâlî, *el-Munkız mine'd-Dalâl*, çev., Hilmi Güngör, Ankara: MEB Yayınları,1960.

Gazzâlî, *İhyâü ulûmu'd-dîn*, çev., Ali Arslan, İstanbul: Arslan Yayınevi,1993.

Gazzâlî, *İtikadda Orta Yol*, çev., Osman Demir, İstanbul: Laksik Yayınları, 2012

H. A. R. **Gibb**, *Mohammedanism*, Oxford Üniversitesi, Press-1953.

Macit **Gökberk**, *Felsefe Tarihi,* İstanbul: Remzi Yayınları,1990.

Edward **Grant**, *A History of Natural Philosophy*, Camridge: Cambridge University Press, 2007.

Ramón **Guerro** R. "La Ética Nicomaquea en el mundo árabe, el-Kitāb al-Tanbih 'ala sabil al-sa'ada de al-Farabi", *Actas del II Congreso Nacional de Filosofia Medieval*, Zaragoza-1996.

Dimitri **Gutas**, *Fârâbî, Biography*, Encyclopedia Iranica, ed., Ehsan Yarshater, New York-1999.

Dimitri **Gutas**, "Islam and Science: a false statement of the problem", *Islam and Science*, Dec, 2003

Dimitri **Gutas**. *Yunanca Düşünce Arapça Kültür*, çev., Lütfü Şimşek. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.

Gutas, Dimitri, "Galen's Synopsis of Plato's Laws and Fârâbî's Talhıs", *Greek Philosophers in the Arabic Tradition*, V, Burlington: Ashgate Publishing, 2000, s. 101-119.

Dimitri **Gutas**, "Summary, The Grek Background of Arabic Encyclopedia", *Encyclopedic Activities in the Pre- Eighteenth Century Muslim World*, International Symposium, Pakistan-2003.

Dimitri **Gutas**, "Yirminci Yüzyılda Arap Felsefesi Çalışmaları"*, İbn Sina'nın Mirası*, ed., Cüneyt Kaya, İstanbul-2004.

Dimitri **Gutas** "The Meaning of madanî in al-Fârâbî's "Political" Philosophy", *Mélanges de 1'Université Saint- Joseph*, Vol. LVII-2004, s. 259-282.

Dimitri **Gutas**, "Fârâbî and Greek Philosophy"*, Fârâbî,* Encyclopedia Iranica, ed., Ehsan Yarshater, New York-1999, Vol. IX, s. 219-223.

Alfred L. **Ivry**, *al-Fârâbî*, The Cambridge History of Arabic Literature, Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Şems **İnati**, "Mantık", *İslâm Felsefesi Tarihi,* ed., Seyyid Hüseyin Nasr, Oliver Leaman, çev., Şamil Öçal, Hasan Hüseyin Başoğlu, C. 3, İstanbul: Açılım Kitap, 2007, s. 31-52.

Şaban **Haklı**, Fârâbî'de Din-Felsefe İlişkisi Bağlamında Din Dilinin Yapısı", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, ed., Fehrullah Terkan, Şenol Korkut, Ankara: Elis Yayınları, 2005, s. 303-315.

İbn **Haldûn**, *Mukaddime*, çev., Zakir Kadiri Ugan, İstanbul: MEB Yayınları,1990.

İbn **Hallikan**, *Vefayatu'l Ayan*, Kahire-1858, C. II.

İbn **Havkâl**, *Suretü'l Arz,* nşr., J. H. Kramers. Leiden: Brill Publishing, 1939.

Herodotos, *Tarihler,* Kitap III: çev., Ömer Rıza Doğrul, İstanbul-1941, C. I.

Thomas **Hobbes**, *Leviathan*, çev., Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,2005.

M. G. S. **Hodgson***, İslâmın Serüveni* çev., Komisyon, İstanbul: İz Yayıncılık, 1995.

Irving L. **Horowitz,** "Averroism and the Politics of Philosophy", *The Journal of Politics*, c. 22, No: 4, Nov., 1960, s. 698-727.

Robert G. **Hoyland**, "The Earliest Christian Writings on Muhammad: an Appraisal", *The Biography of Muhammad*, ed., Harald Motzki, Brill, Leiden-2000.

Immanuel **Kant**, "Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme", *Seçilmiş Yazılar*, çev., Nejat Bozkurt, İstanbul: Remzi Kitabevi,1984, s. 225-266.

Hayreddin **Karaman**, "Fıkıh Maddesi", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 13.İstanbul: TDV Yayınları,1996, s. 1-14.

Hüseyin **Karaman**, "Dehriyyûn ve Tabiîyyûn Ekolleri", *İslâm Felsefesi Tarihi,* ed., Bayram Ali Çetinkaya, C. 1. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, s. 55-76.

Bekir **Karlığa**, *İslâm Düşüncesinin Batı Düşüncesine Etkileri*, İstanbul: Litera Yayıncılık 2004.

M. Cüneyt **Kaya,** "Peygamberin Yasa Koyuculuğu": İbn Sînâ'nın Amelî Felsefe Tasavvuruna Bir Giriş Denemesi", *Dîvân,* 27 (2009), s. 57-91

Mahmut **Kaya***, Fârâbî Maddesi*, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 12, İstanbul: TDV Yayınları, 1995, s. 145-162.

Mahmut **Kaya**, "Aristoteles'in Ahlak ve Siyaset Felsefesinin İslâm Dünyasına Yansımaları", *Felsefe Arkivi Dergisi* S. 22-23'ten ayrı basım, İstanbul-1981, s. 207-243.

Mahmut **Kaya**, *İslâm Kaynakları Işığında Aristoteles ve Felsefesi*, İstanbul: Ekin Yayınları, 1983.

İbnül-**Kıftî**, *Ahbaru'l Ulema bi Ahbaru'l Hukema*, ed., Julıus Lippert, Leipzig-1903.

Kınalızade Ali Efendi, *Ahlak-ı Alai, İlmu Tedbiri'l Medine*, s. 46. Sadeleştiren: Fahri Unan, *İdeal Devlet İdeal Cemiyet içinde*, Ankara: Lotus Yayınları, 2004.

Şenol **Korkut**, "Siyaset: Felsefe, Din ve Şehir", *İslâm Felsefesi, Tarih ve Problemler,* ed., Cüneyt Kaya, İstanbul: İSAM yayınları, 2013, s. 685-724.

R. **Kraut**, *Aristotle, Politics, Books VII and VIII*, translation with commentory, Oxford: Clarendon, 1997.

Kindî, *Felsefî Risaleler,* çev., Mahmut Kaya, İstanbul: İz Yayıncılık,1994.

Muhammad Ali **Khalidi**, "Al-Fârâbî on Democratic City", *The British Journal for he History of Philosophy,* 3(2003), s. 379-394.

Fahrettin **Korkmaz**, *Gazâli'de Devlet*, Ankara: TDV Yayınları,1993.

Levent **Köker**, *İki Farklı Siyaset*, Ankara: Vadi Yayınları,1998.

Burhan Köroğlu, "İbn Bâcce ve İbn Tufeyl: felsefe Endülüste", *İslâm Felsefesi, Tarih ve Meseleler*, ed., Cüneyt Kaya, İstanbul: İSAM Yayınları, 2013, s. 329-364.

Burhan **Köroğlu**, *İslâm Kaynakları Işığında Yeni Platoncu Felsefe*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Zerrin **Kurtoğlu**, *İslâm Düşüncesinin Siyasal Ufku*, Ankara: İletişim Yayınları,1999.

İlhan **Kutluer**, "Fârâbî'nin Felsefesinde Sosyo-Politik, Entelektüel ve Dinî Hayatın Bütünlüğü", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri,* ed., Fehrullah Terkan, Şenol Korkut, Ankara: Elis Yayınları, 2005, s. 283-294.

İlhan **Kutluer**, "İslam Heresiografi Tarihinden: İbnü'r-Ravendi'nin Bir "Mülhid" ve "Dehri" Olarak Portresi", *Bilgi ve Hikmet*, S. 9, İstanbul-1995.

İlhan **Kutluer**, *İslâm Felsefesinde Ahlak İlminin Teşekkülü*, *Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1989.

Mübahat Türker **Küyel**, "Fârâbî'de Devlet-Bilim İlişkisi", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, ed., Fehrullah Terkan, Şenol Korkut, Ankara: Elis Yayınları, 2005, s. 11-14.

Mübahat Türker **Küyel***, Fârâbî ve Siyaset*, IX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, 21-25 Eylül 1981, Ankara-1988, s. 605-615.

Mübahat Türker **Küyel**, *Fârâbî'ye Atfedilen Küçük Bir Risale*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi,1990.

Mübahat Türker **Küyel**, "Fârâbî'ye Bir Hazırlık Olmak Üzere İslâm Öncesi Türklerde Felsefe", *Kutadgu Bilig, Felsefe-Bilim Araştırma Dergisi*, Mart, S. 3, İstanbul-2003, s. 9-58.

Mübahat Türker **Küyel**, "Giriş", *Fârâbî'nin Peri Hermeneias Muhtasarı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi,1990. s. 1-10

Mübahat Türker **Küyel**, "Kutadgu Bilig ve Fârâbî", *Uluslarası, İbn Türk, Harezmi, Fârâbî, Beyruni ve İbn Sînâ Sempozyumu*, Ankara: Atatürk Kültür merkezi, 1990, s. 219-230.

Olivier Leaman, *Ortaçağ İslam Felsefesine Giriş***,** çev., Turan Koç, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.

Joep **Lameer**, *Al-Fârâbî and Aristotelian Syllogistus, Greek Theory and Islamic Practice*, Leiden, Brill Yayıncılık, 1994.

Joel L. **Kraemer**, "The Jihad of the Falasifa", *JSAI*, 1987, s. 319

Bilal **Kuşpınar**, *İbn Sina'da Bilgi Teorisi*, İstanbul: MEB Yayıncılık,1995.

Ank. S. **Lampton***, State and Government in Medieval Islam,* Oxford: Oxford University Press, 1981.

Henri **Laoust**, *La Politique De Ğazali*, Librairie Orientaliste Geuthner, Paris-1970.

Max **Lerner**, *Introduction, Aristotle's Politics*, İngilizceye çev., Benjamin Jowett, New York-1943.

Bernard M. **Levinson**, "The First Constiturion: Rethinking the Origins of Rule of Law and Separation of Powers in Light of Deuteronomy," *Cardozo Law Review*, 27: 4 (2006): 1853-88, s. 1860.

Alain de **Libera**, *Ortaçağ Felsefesi*, çev., Ayşe Meral, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005.

Henry George **Lidell** and Robert Scott, *politeia* Maddesi, *A Greek-English Lexicon*, revised and augmented throught by Sir Henry Stuart Jones, Clarendon Press, Oxford, 1940, http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057&redirect=true, (erişim tarihi, 01.10.2010).

Ted. V. **McAllister**, *Revolt Against Modernity, Leo Strauss, Eric Voegelin*, Unviversity Press of Kansas, 1995.

Alasdair **Macintyre**, *Erdem Peşinde*, çev., Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

Muhittin **Macit**, "Fârâbî'ye Atfedilen İki Risale", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, S. 26 (2006/1), s. 5-21.

Mesûdî, *Mürucüz-Zeheb*, (Mürucüz-Zeheb'den seçme parçalar) çev., D. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları, 2004.

Mesûdî, *et-Tenbîh ve'l İşraf*, ed., Abdurrahman İsmail es-Safi, Bağdat-1938, s. 102.

Ebu'l-Ala **Mevdûdî**, "Kur'an'ın Ekonomik ve Politik Öğretileri", çev., Fatma Bostan, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, ed., M. M. Şerif, C.1, İstanbul: İnsan Yayınları, 1990, s. 211-232.

Muhsin **Mahdi**, "Al-Fârâbî", *Dictionary of Scientific Biography*, ed., C.C. Gillispie, New York, 1971, Vol. 4.

Muhsin **Mahdi**, *Ibn Khaldun's Philosophy of History*, London: Allen and Unwin,1957.

Muhsin **Mahdi**, "The Editio Princeps of Fârâbî's Compendium Legum Platonis"*, Journal of Near Eastern Studies*, January 1961, Vol. XX, s. 1,

Muhsin **Mahdi**, *AlFârâbî's Philosophy of Plato and Aristotle*, New York-1969.

Muhsin **Mahdi**, *Introduction, AlFârâbî, Philosophy of Plato and Aristotle*, ed., Muhsin Mahdi, New York-2001.

Muhsin **Mahdi**, *AlFârâbî and the Foundation of Islamic Political Philosophy,* Chicago: Chicago University Press, 2001.

Ralph Lerner, Muhsin **Mahdi**, *Medieval Political Philosophy*, New York: Cornell University Press, 1995.

Muhammed İbn **Manzûr**, *Lisanu'l Arab*, ed. Yusuf Khayyat and Nadim Ma'rashli, 3 Vol. Beirut-1970.

Micheal E. **Marmura**, "Medieval Islamic Philosophy and the Classical Tradition", *Medieval Philosophy and the Classical Tradition in Islam, Judaism, and Chiristianity*, ed., John Ingis, Ohio-1999.

Robert **Mayhew**, *Aristotele's Criticism of Plato's Republic,* Rowman and Littlefield, Oxford-1997.

İbrahim **Medkour**, *Fârâbî*, A History of Muslim Philosophy, ed., M. M. Sharif, Pakistan,1983, Vol. II.

M. **Mehdi**, "L'Homme et son univers au Moyen Âge, Ectes du 7` Congrès international de philosophie médiévale", 1982 *Medieval Arabic Philosophy,* ed., WEIN (Lovain-la-Neuve et Leuven), Vol. 2, Louvain-la-Neuve,1986.

Mesûdî, *Mûrûc-uz-Zeheb*, ed., Muhammed Muhiddin Abdulhamid,, Mısır-1964, C. 1.

Mesûdî, *et-Tenbîh ve'l İşraf*, Tahk., Abdurrahman İsmail es-Safi, Bağdat-1938.

Yahya **Michot**, "Al-Fârâbî And His Influence On The Early Avicenna: The Evidence from The Kitâb Al-Mabda' Wa l-Ma'âd", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, ed., Fehrullah Terkan, Şenol Korkut, Ankara; Elis Yayınları, 2005.

Glenn R. **Morrow**, "Plato and Greek Slavery", *Mind, New Series,* Vol. 48, No: 190 (April-1939), s. 186-201.

İbnu'l **Mukaffa**, *İslâm Siyaset Üslubu (el-Edebu's-Sağir*, *el-Edebu'l Kebir, Risale fi's-Sahabe)*, çev., Vecdi Akyüz, İstanbul: Dergah Yayınları, 2004.

Huriye Tevfik **Mücahid**, *Fârâbî'den Abduh'a Siyasî Düşünce,* çev., Vecdi Akyüz, İstanbul: İz yayıncılık 1995.

Fauzi M. **Najjar**, "Siyasa in Islamic Political Philosophy", *Islamic Theology and Philosophy: Studies in Honor of George F. Hourani,* ed., Mihael E. Marmura, New York: Albany,1984, s. 92-110.

Fauzi M. **Najjar**, *Fârâbî'nin Siyasi Felsefesi ve Şiilik*, çev., Mehmet Dağ, AÜİFD. C. XX, s .293-306.

Fawzi **Najjar**, *Democracy in Islamic Political Philosophy*, Studia Islamica, Sayı: LI, 1980, s. 107-122.

An Anthology of Philosophy in Persia. ed., S.H.**Nasr** and Mehdi Amin Razavi, London and New York, I. B. Tavris in association with the Institute of Ismaili Studies,Oxford-1999.

Seyyed Hossein **Nasr**, *Science and Civilization in Islam,* Harvard-1968.

İbnü'n **Nedîm**, *el-Fihrist*, ed., Gustav Flügel, Beirut-1964.

Ali Sami en-**Neşşar***, İslâm'da Felsefî Düşüncenin Doğuşu I,* İstanbul: İnsan Yayınları,1991.

Richard **Netto**n, *Siyasa* Maddesi, *The Encyclopedia of Islam*, Vol. IX, Leiden, 1997.

Frederirick A. **Olafson**, *Jean-Paul Sartre*, The Encyclopedia of Philosophy, London, 1967, Vol. 7.

Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi,* İstanbul-1990.

De Lacy **O'leary***, İslâm Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*, çev., Yaşar Kutluay, Hüseyin Gazi Yurdaydın, İstanbul: Pınar Yayınları, 2003

Dominic J. **O'Meara**, *Platonopolis, Platonic Political Philosophy in Late Antiquity,* Oxford, Clarendon Press, Oxford, 2003.

Fahrettin **Olguner**, *Fârâbî*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999.

Fahrettin **Olguner,** *Batı ve İslam Kaynakları Işığında Platon,* İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.

Necati **Öner**, *Klasik Mantık*, Ankara: Vadi Yayınları, 2009.

Hümeyra **Özturan**, *Akıl ve Ahlâk, Aristoteles ve Fârâbî'de Ahlâkın Kaynağı,* İstanbul-2013

Joshua **Parens**, *An Islamic Philosophy of Virtuous Religions, Introducing Alfarabi*, State University of New York Press, New York.

Joshua **Parens**, *Metaphysics as Rhetoric, Al Fârâbî's Summary of Plato's "Laws',* State of New York Press, 1995.

Shlomo **Pines***,* "Aristotle's Politics in Arabic Philosophy", *The Collected Works of Shlomo Pines*, Vol. III, 1975-1986, Leiden: Brill Publishing, 1986.

Platon, *Devlet*, çev., Sebahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, İstanbul: Remzi Kitabevi1995.

Platon, *Devlet Adamı*, çev., Behice Boran, Mehmet Karasan, İstanbul: Sosyal Yayınları, 2001.

Platon, *Diyaloglar,1,2,* çev., Komisyon, İstanbul, Remzi Yayınları, 1996.

Platon*, Gorgias*, çev., Mehmet Rıfat, Sema Rıfat, İstanbul-1999.

Platon, *Yasalar*, *1,2,* çev., Candan Şentuna, Saffet Babür, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1998.

Plotinus, *Enneadlar, II. 2,* çev., H. Vehbi Eralp, Felsefe Arkivi Dergisi sayı 19'dan ayrı basım, İstanbul-1974.

Porfirus, *On The Life of Plotinus and His Works*, Plotınus, *Enneads*, Trans. Stephan Mac Kenna, Abridged. John Dillon, New York-1991.

Karl Raimond Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, çev., Mete Tunçay, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1967.

Marwan **Rashed**, "On the Authorship of the Treatise on the Harmonization of the Opinions of the Two Sages Attributed to Al-Fârâbî", *Arabic Sciences and Philosophy*, Vol. 19 (2009), s . 43-82.

David C. **Reisman**, "Plato's Republic in Arabic: A Newly Discovered Passage", *Arabic Science and Philosopy*, 14 (2004), s. 263-300.

Erwin I. J. **Rosenthal**, "Some Aspects of Islamic Political Thought", *Studia Semitica*, C. II. Islamic Themes, Cambridge-1971.

Ervin I. J **Rosenthal**, *Ortaçağda İslâm Siyaset Düşüncesi*, çev., Ali Çaksu, İstanbul: İz Yayıncılık 1996.

Franz **Rosenthal**, *The Classical Heritage in Islam*, London: Routledge Publishing,1992.

Franz **Rosenthal**, "On The Knowledge of Plato's Philosophy in the Islamic World", *Greek Philosophy in the Arab World*, Great Britain, 1990.

David Ross, "Politika", *Aristoteles,* çev., Özcan Yalçın Kavasoğlu, ed. ve çev., Ahmet Arslan, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2002.

J. J. **Rousseau**, *Toplumsal Mukavele*, çev., Cenap Karakaya, İstanbul-2005.

İbn Rüşd, *Siyasete Dair Temel Bilgiler*, çev., Muharrem Hilmi Özev, İstanbul: Bordo-Siyah Yayınları, 2011.

İbn Rushd, *Averroes on Plato's Republic*, Translated, with and Introduction and Notes, by Ralph Lerner, Cornell Unv. Press, Ithaca-1974.

İbn Sinâ, *Risâle fî aksâm el-ulûm el-akliyye,* Islamic Philosophy, ed., Fuat Sezgin, Frankfurt, 1999, Vol. 42, s. 114-129.

İbn Sînâ*, Uyunu'l-Hikme, Tis'a Resail* içinde, Mısır-1908, *Islamic Philosophy*, ed., Fuat Sezgin, Institute for the History of Arabic-Islamic Science at the Johann Wolfgang Goethe University Frankfurt am Main. Frankfurt-1999, Vol. 42, s. 12-49.

"Kitabu's-Siyaseti li'**İbn Sînâ**", *Makalat Felsefefiyye*, nşr., Louis Cheikho, Kahire-1900, s. 18-34.

İbn **Said**, *Kitabu Tabakatü'l-Ümem*. nşr., Louis Cheikho, Beyrut-1912.

Ebu'l Kasım İbn **Said** el-Endülisî, *Kitabu Tabakatu'l Umem*, nşr., Louis Şeyho, Beyrut-1912.

Farouk A. **Sankari**, *Plato and al-Fârâbî*, "A Comparison of Some Aspects of Their Political Philosophy", *Studio in Islam*, Vol. VII, New Delhi-1970, s. 1-19.

Aydın **Sayılı**, *Fârâbî ve Tefekkür Tarihindeki Yeri*, Belleten Dergisi, C.15, S. 57, s. 1-57.

Manfred G. **Schmidt**, *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, çev., M. Emin Köktaş, Ankara: Vadi Yayınları, 2001

Carl **Schmitt***, Siyasi İlahiyat*, çev., Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost Kitabevi, 2002.

"es-Siyaseti*" El Mecmu fi's Siyase*, ed., Fuat Abdunnaim Ahmet, İskenderiye-1402h.

Nicholas D. **Smith**, "Plato and Aristotle on the Nature of Women", *Journal of the History of Philosophy*, Vol. 21. No: 4, October-1983, s. 467-478.

Max L. **Stackhouse**, *Politics and Religion,* The Encyclopedia of Religion, ed., Mircea Eliade, C.11, New York.

Steinschneider, *AlFârâbî*, Islamic Philosophy, Vol. 6, ed., Fuat Sezgin, Frankfurt-1999.

S. M. **Stern**, "al-Masudi and the philosopher al- Fârâbî," *Al- Masudi Millenary Commemoration Volume*, ed., S. Maqbul Ahmad and A. Rahman, The Instıtute of Islamic Studies, Alıgarh Muslim University, 1960.

Leo **Strauss**, "Siyaset Felsefesi Nedir?" *Siyasî Hermenötik*, çev., Burhanettin Tatar, Samsun: Etüt Yayınları, 2000, s. 13-57

Leo **Strauss**, *Fârâbî's Plato*, Louıs Ginzberg Jubilee, C. I, New York: American Academy for Jewish Research,1945.

Leo **Strauss**, "Fârâbî'nin Eflâtun Kanunlarını Okuyuş Tarzı", *Siyasi Hermenötik,* ed., Burhanettin Tatar, Samsun, 1999, s. 139-158.

Leo **Strauss**, T. L. Pangle, "The Rebirth of Classical Political Rationalism"*, An Introduction to the Thought of Leo Strauss*, Chicago: The University of Chicago Press, 1989.

Leo **Strauss,** *On Tyranny*, ed., Victor Gourevitch and Michael S. Roth, New York: Free Press, 1991.

Leo **Strauss***, "*Plato", *History of Political Philosophy*, Ed.Leo Strauss and Joseph Cropsey, Chicago: Chicago University Press, 1987.

Michael J. **Sweeney**, "Philosophy and "Jihad:" Al-Fârâbî on Compulsion to Happiness", *The Review of Metaphysics,* Vol. 60, No: 3 (Mar., 2007), s. 543-572.

Hasan **Şahin**, "Fârâbî'nin Vahiy Anlayışı", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu*, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, ed., Fehrullah Terkan, Şenol Korkut, Ankara: Elis Yayınları, 2005, s. 267-283.

Ramazan **Şeşen**, *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1998.

Harun Han **Şirvani**, *İslâm'da Siyasî Düşünce ve İdare Üzerine Araştırmalar*, çev., Kemal Kuşçu, Ankara-1965.

İbn Ebî **Useybia**, *Uyunul Enba fi Tabakatü'l Etibba*, nşr., Nizar Rıza, Beyrut-ty.

İbrahim Halil **Üçer**, "Antik-Hellenistik Birikimin İslâm Dünyasına İntikali: Aristotelesçi Felsefenin Üç Büyük Dönüşüm Evresi", *İslâm Felsefesi, Tarih ve Meseleler,* ed., Cüneyt Kaya, İstanbul: İSAM Yayınları, 2013, s. 37-90.

Hilmi Ziya **Ülken**, *Fârâbî Tetkikleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1950.

Hilmi Ziya **Ülken**, *Türk Tefekkür Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Hilmi Ziya **Ülken**, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, İstanbul: Ülken Yayınları, 1997.

Bursalı Mehmet **Tahir**, *Siyasete Müteallik Asar'ı İslâmiye*, No: 62; Levend, s.176, no:6.

George **Tamer**, *Islamische Philosophie und die Krise der Moderne, Das Verhältnis van Leo Strauss zu AlFârâbî, Avicenna und Averroes*, Leiden: Brill Publishing, 2001.

Ali **Tekin**, *Fârâbî'de Felsefenin Serüveni,* Ankara-2009

Fehrullah **Terkan**, *Çatışmanın Dinamikleri, Din ve Felsefe Uzlaşmazlığı Üzerine*, Ankara-2007.

et-**Tevhidî**, *el- İmtâ ve'l muaneset,* ed., Ahmed Emin, Kahire-1939.

Çağatay **Tezcan***,* "Kök Türk Tarihinin Çok Önemli Bir Belgesi: Soğutça Bugut Yazısı", *Belleten,* Ankara-1976, s. 245-250.

Fatih **Toktaş**, "Fârâbî ve Risâle fi's-Siyâse," *Dokuz Eylül Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, S. 29, İzmir-2009, s. 175-216.

Arnold **Toynbee**, *Tarih Bilinci*, çev., Murat Belge, İstanbul: Bateş Yayınları, 1975.

Arnold J. **Toynbee**, *A Study of History,* New York: Oxford Unv. Press, 1957.

Tuncar **Tuğcu**, *Batı Felsefesi Tarihi*, Ankara-2002.

Mete **Tuncay**, *Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

Sadık **Türker**, *Sunuş*, "Mantıkta Kullanılan Lafızlar", *Kutadgu Bilig Dergisi*, İstanbul-2002, S. 2.

Gregory **Vlastos**, "Slavery in Plato's Thought", *The Philosophical Review*, Vol. 50, No: 3, May-1941, s. 289-304.

Richard **Walzer**, *Al-Fârâbî*, *The* Encyclopedia of Islam, Leiden, 1983, C. 2, s. 778-780.

Richard **Walzer**, "Porfirus and the Arabic Tradition' in Porphyre", *Entretiens Hardt,* XII (Vandoeuvres-Geneve,1965).

Richard **Walzer**, *Al-Fârâbî on the Perfect State, Ebu Nasr al-Fârâbî's Mabadi ara ahl al-madina al-fadıla*, Oxford-1985.

Richard **Walzer**, "Notes on the Text, Translation, and Commentary", *Al-Farabi on the Perfect State*, Oxford, 1985, s. 331-503.

W. Montgomery **Watt***, İslâm'da Siyasal Düşüncenin Oluşumu*, çev., Ali Murat Kılavuz, Ankara: Birey Yayıncılık, 2001.

Hans **Wehr**, *A Dictionary of Modern Written Arabic, Arabic-English*, ed., J. Milton Cowan, 1980.

Yakutî, *Mu'cemu'l Buldan*, C. 6, Dâr Sâdır, 1979.

Salih **Yalın**, "Fârâbî'nin Töz/Cevher Tasavvuru", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, ed., F. Terkan, Ş. Korkut, Elis Yayınları, Ankara: Elis Yayınları, 2005, s. 229-246.

Nesimi **Yazıcı**, *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1992.

Ahmed b. **Yusuf**, *Kitabu'l-Uhudu'l-Yunaniyye,* nşr., Bedevî, Abdurrahman. *El-Usulu'l Yunananiyye li'n Nazarîyyeti's-Sayasiyye fi'l-İslâm*, Kahire: Mektebetü Nahdatü'l-Mısriyye, 1953, s. 1-63.

Hatem **Zghal**, "Métaphysique et Science Politique Les Intelligibles Volontaires Dans Le Tahsil al-Sa'ada D'al-Fârâbî", *Arabic Sciences and Philosophy*, Vol. 8 (1988), s. 169-194.

2. Basım

FARKLI GELİŞEN ÇOCUKLAR

Editör
Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1111
Eğitim No.: 239
ISBN : 978-605-320-016-1
© 2. Basım, Ocak 2015

FARKLI GELİŞEN ÇOCUKLAR
Editör: Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Enes Kurt -enes@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı
No.: 99/11 Ankara Sertifika No: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kulaksızoğlu, Adnan.
Farklı Gelişen Çocuklar / *Editör: Adnan KULAKSIZOĞLU*
2. Basım, VI+ 264 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-016-1
1. Engelli Çocuklar 2. Otizm 3. Dawn Sendromu 4. Özel Eğitim 5. Erken Eğitim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah, Mithatpaşa Cad, No: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20
www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Döllenme ile edinilen kalıtımsal mirasın ve sonradan karşılaşılan engeller, yanlış öğrenmeler ve yoksunlukların sonunda gelişimde bedensel, duygusal, sosyal ve zihinsel farklılıklar ortaya çıkar. Başkalarından farklı olma daima dikkat çekicidir. Bu farklılık bazen bireyin kazanç sağlayacağı bir özelliğidir, bazen de diğerlerinden farklı olma olumsuz bir durumdur. Farklı, gelişimsel engelli, özel gereksinimli, geri, özel eğitime muhtaç gibi sıfatlarla nitelendirilen bu bireyler, ortalamanın dışında olmanın getirdiği zorluklarla karşı karşıyadır. Özel gereksinimli bireylerin nitelendirilmesinde dışlayıcı ve ayırımcı olmayan bir adlandırma yapmak zorundayız. Bu nedenle kitabımızda özel gereksinimli bireyler için "Farklı Gelişen" nitelendirmesini kullandık. Farklı gelişen, ortalamanın altındaki bireylerdeki farklılıkları aza indirmek için erken tanılamanın ardından erken tedavi ve erken özel eğitim gereklidir. Özel eğitim özel gereksinimli bireylere gösterilecek koşulsuz sevgi ve saygı ile mümkündür. Her birimiz bundan sonraki yaşamımızda "engelli" olabiliriz. Kendimizi ötekinin yerine koymak, engellilerin ve ailelerinin durumunu anlamamız ve farkındalığımızı arttırmamız için önemlidir. Farklı gelişen çocukların erkenden tanılanması, anne-babalarının ve ilgili uzmanların yeterli bilgiye sahip olmaları ile mümkündür. Ancak erkenden konulacak teşhisten sonra erken eğitime başlamak söz konusudur.

Bu kitap farklı nitelikleri ile özel eğitim gerektiren çocukları tanıtmak ve ailelerine ve özel eğitimcilere yeni farkındalıklar kazandırmak için yazıldı. On dört farklı yazar normal, otistik, down sendromlu, spastik, zihin engelli ve özel öğrenme bozukluğuna sahip bireylerin özelliklerini tanıtmakta ve bunlara yapılacak özel eğitime ilişkin bilgi vermektedir. Davranış değiştirme, kavram ve beceri öğretimi, beden, resim, müzikle ve diğer sanatsal yollarla engelli çocukların eğitimi ve ailelerinin bu çocuklarla nasıl iletişim kurmaları gerektiği de bu kitapta ele alınmaktadır. On bir yıl boyunca kitapçılarda satılmakta olan bu kitap, genişletilerek Nobel Akademik Yayıncılık tarafından okurlarına ulaştırıldı. Kitapta makalesi olan yazarlara, genişletilmiş makalelerin bir araya getirilmesinde yardımları olan Dr. Aydan Aydın'a, kitap kapağını hazırlayan Sevgi Pınar'a, dizgi ve baskıyı yapan diğer yayınevi ilgililerine teşekkürlerimi sunarım. Bu kitabın okurlarına yararlı olması yazarlarının ortak dileğidir.

Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu
Cedar Falls, Iowa, A.B.D. Kasım 2014,

İÇİNDEKİLER

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ VE GELİŞİMİ 1
PROF. DR. ADNAN KULAKSIZOĞLU

ÖZEL EĞİTİME GİRİŞ 45
PROF. DR. YILDIZ GÜVEN

OTİZM 83
PROF. DR. BARIŞ KORKMAZ

ÖĞRENME BOZUKLUĞU VE ÖZEL EĞİTİM 105
PROF DR. ÜMRAN KORKMAZLAR

DOWN SENDROMLU (MONGOLOİD) ÇOCUKLARIN GELİŞİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ 123
DOÇ. DR. MÜGE YUKAY YÜKSEL

SPASTİK ÇOCUKLARIN (CEREBRAL PALSY - C.P.) ÖZELLİKLERİ VE GELİŞİMİ 137
YRD. DOÇ. DR. LEVENT YAYCI

ZİHİNSEL ENGELLİ VE OTİSTİK ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ DEĞİŞTİRME 149
YRD. DOÇ. DR. AYDAN AYDIN

KAVRAM ÖĞRETİMİ 163
UZM. ABDÜL VEFA DEMİRKIRAN

BECERİ ÖĞRETİMİ 189
DR. OKTAY TAYMAZ SARI

ZİHİN ENGELLİLERDE BEDEN-RESİM-MÜZİK EĞİTİMİ 199
UZM. GÜLSEVİM KINALI

FARKLI GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE AİLE KATILIMI 221
DOÇ. DR. GÜLDEN UYANIK BALAT
UZM. TUNA ŞAHSUVAROĞLU

OTİSTİK ÇOCUKLA İLETİŞİM.....233
YRD. DOÇ. DR. AYDAN AYDIN

OTİSTİK VE ZİHİNSEL ENGELLİLERDE CİNSEL GELİŞİM VE SORUNLARI.....245
DR. BÜLENT MADİ

OTİSTİKLER VE DİĞER GELİŞİMSEL BOZUKLUKLARDA SANATIN EĞİTİM VE SAĞALTIM AMAÇLI KULLANIMI.....251
YRD. DOÇ. DR. NEVİN ERACAR

FARKLI GELİŞEN ÇOCUKLARIN AİLELERİYLE EĞİTİM/SAĞALTIM ÇALIŞMALARI.....259
YRD. DOÇ. DR. NEVİN ERACAR

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ VE GELİŞİMİ

*Adnan KULAKSIZOĞLU**

Döllenme

Döllenme, hayatın mucizevi bir başlangıcıdır. Kadın ve erkek üreme hücrelerinin birleşmesi insan yaşamını başlatır. Ovum (kadın üreme hücresi), vücudun en büyük hücresidir. Bu hücre, 0,01 cm (milimetrenin onda biri) kadar olabilir ve zorlukla gözle görülebilir. Sperm (erkek üreme hücresi) çıplak gözle görülmez. Yaklaşık uzunluğu 1 cm'nin 250'de biri kadardır. Bir boşalmada ortalama 150 milyon sperm boşalır. Sperm rahmin içinde dakikada 2,5 cm hızda hareket eder (Mussen, 1984: 50-51).

Yumurta ve spermin buluşmasında döllenmiş yumurta (zigot) oluşur ve gebelik başlar.

Doğum Öncesi Gelişim

Zigot büyümeye ve bölünmeye başlar. Döllenmiş yumurta spermden gelen 23, ovumdaki 23 kromozomla birlikte 46 kromozom taşır. Bu, yeni doğacak olan bebeğin bütün kalıtımsal mirasını içerir. Vücudumuzdaki her hücre, döllenmiş yumurtamızdaki orijinal hücredeki kromozomların aynısına sahiptir. Aynı zamanda her insan hücresi 70.000 gen taşımaktadır (Bower, 1979: 10-13).

Döllenmeden doğuma geçen süre üç aşamada incelenir. Yumurta dönemi döllenmeden sonra yumurtanın uterusun duvarlarına tutunmalarına kadar sürer. Bu süre iki haftayı bulur.

Embriyo dönemi 2. haftadan 8. haftaya kadar devam eder. Yumurta ve embriyo döneminde hücreler farklılaşır, kümeleşir ve değişik dokular oluşur. Değişik doku grupları organları oluşturur ve böylelikle vücut bölümleri şekillenir. 8. haftadan doğuma kadarki döneme fetüs dönemi denir. 10. haftanın sonunda bütün

* Prof. Dr., Fatih Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü akulaksizoglu@gmail.com

Dayak atan anne ve babanın davranışları, çocuk tarafından örnek alınabilir ve çocuk bu davranışları taklit edilebilir. Ayrıca dayak yemekle, kendisini "işlediği hatanın bedelini ödemiş" kabul edebilir. Dayak yemiş bir çocuğun kendine saygısı azalır. Geliştirmekte olduğu benlik kavramı zedelenir. Bedeni cezanın yerine, kural dışı davranışlar sergileyen çocukların yaptıkları şeyin olumsuz sonuçları hakkında bilgilendirilmeleri ve bu sonuçlarla karşılaştırılmaları önerilmektedir. Çocuğa yaptıklarının olumsuz sonucunu anlatmak bir bakıma onun sebep-sonuç ilişkisi kurmasına, bu da onun zihin gelişmesine yardım edebilir.

Çocuğun bağımsızlığını, bağımsız zihinsel gücünü kullanarak gelişmesini engelleyen her türlü engel, içinde yaşadığı evreni araştırmasını, sorgulamasını engelleyen her türlü uyarıcı, cinsel organları ile ilgili küçültücü ifade ve davranışlar ve cinsel kimliğini kazanmasını engelleyen her türlü tutum ve davranış, onun istismar edilmesi anlamını da taşır.

Kaynaklar

Acar, N. V. Whirter, J. (1985) *Çocukla İletişim.* Ankara: Nüve Matbaası.

Balter, Lavrence & Tomis LeMonde C. S. (2006) *Child Psychology.* New York: Psychological Press, Taylor & Francis Group.

Bee, H. (1978) "Language Development" *The Developing Child,* New York: Hapen & Row Publishens.

Bower, T.G.R. (1979) *Human Development.* San Fransisk: W. H. Freeman and Company.

Çağlar, Doğan (1982) "Sağlıklı Bir Dil Gelişimi İçin Bazı Öneriler" *Aile ve Çocuk,* İstanbul: Akbank Yayınları.

Erikson, E. (1984) *İnsanın Sekiz Çağı.* (Çev. B. Üstün, V. Şar) Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.

Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (1993) *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Gardner, Howard (1999) *Çoklu Zekâ Kuramı.* (Çev: Meral Tüzül), İstanbul: Enka Okulları.

Gordon, Thomas (1996) *Etkili Anne-Baba Eğitimi.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Günce Gülseren (1973) *Çocukta Zihin Gelişimi.* Ankara: Baylan Matbaası.

Hazan, Cindy, Shaver, Philip R. (1994) "Bağlanma (Yakın İlişkilerde Araştırma İçin Bir Çerçeve)" *Psychological Inquiry,* Vol.5, No:1,1-2.

Hurlock, B. Elizabeth (1955) *Child Development.* New York: McGraw Hill Book Co.

Jersild, A. T. (1979) *Dil Gelişimi.* (Çev. Günce G.) Çocuk Psikolojisi A. Ü. Eğitim Fakültesi.

Kozacıoğlu, G. (1982) *Çocukların Anksiyete Düzeyleri ile Annelerinin Tutumları Arasındaki İlişki.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İ.Ü.Ed.Fak.

Kulaksızoğlu, Adnan (2013) *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kurul (1983) *Çocuk Gelişimi.* İstanbul: MEB Yayınevi.

Mussen, P. H. (1973) *The Psychological Development of Child.* New Jersey: Prentice - Hall Inc.

Mussen, Paul Henry (1984) *Child Development and Personality*. 6.cı Baskı, New York: Harper & Row Publishers.

Navaro, L. "Beni Duyuyor musunuz?" İstanbul: YA-PA Yayınları.

Piaget, J. (1988) *Çocukta Dünya Tasarımı.* (Çev. Refia Şemin) İstanbul: M.Ü. Yayın No: 461.

Smith, Antony (1979) *İnsan Yapısı ve Yaşamı.* (Çev. E. Onur) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Soysal, A.Ş. ve Diğerleri (2005) "Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış" *Klinik Psikiyatri,* 8: 88-89.

Sprinthall, R., Sprinthall, N. (1977) "Language Development" *Educational Psychology,* Addison - Wesley Publishing Massechusetts.

ÖZEL EĞİTİME GİRİŞ

*Yıldız GÜVEN**

Özel eğitim, en basit anlamıyla özel gereksinimleri olan bireylerin bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitilmesine ilişkin uygulamalardır. Temel amaç, bireyin okul ortamı ve sosyal ortamda olabilecek en üst düzeyde kendi kendine yetebilmesini, başarılı olmasını ve koşullar sağlandığında normal sınıf ortamlarında eğitim almasını sağlamaktır. Bu süreç, bireysel özellikler çerçevesinde planlı ve sistemli pek çok eğitsel boyutu içerir. Zihinsel, duyusal, iletişimle ilgili, duygusal, sosyal, bedensel özellikleri nedeniyle normal eğitim süreci içerisinde daha özel hizmetlere gereksinim duyan bireyler için; daha özel müfredat oluşturma, özel materyal kullanımı, özel eğitim uzmanlarından yararlanma, mekânlarda özel fiziksel düzenlemeler yapma bu süreç içerisinde ele alınması gereken temel unsurlardır (Dunn, 1973). Fakat bu unsurların, genelde normal eğitim sürecinin zaten içerisinde var olması gerekir. Her çocuğun bir diğerinden farklı olduğu ve bu nedenle de eğitimin bireysel temelli olmasının gerekliliği çağdaş eğitim anlayışının özünü oluşturmaktadır (Bicard ve Heward,2010). Bir diğer ifadeyle özel gereksinimi olan olsun veya olmasın her birey kendi bireysel özelliklerine uygun eğitim alma hakkına sahiptir ki bu çoğu zaman eğitimin gözden kaçan veya yeterince yerine getirilmeyen bir ilkesidir. Yıllarca vurgulanan normal eğitim-özel eğitim gibi, temel de iyi niyetle yapılan bir ayırım, özel eğitim gereksinimi olan bireylerin normal bireyler ve engelli bireyler diye iki kutba ayrılmasına neden olmuş ve zihinlerde bu iki grup çok farklı yerlere oturtulmuştur. Artık yaşadığımız çağda çocukları etiketleme gibi bir yanlıştan dönülmeye çalışılmaktadır. İnsanlık tarihine şöyle bir göz attığımızda; özel eğitime gereksinim duyan çocukların ulaşabileceği en yüksek performansa ulaştırılması görüşünün insanlık tarihine göre oldukça yeni olduğunu ve özel eğitim konusunda benimsenen pek çok ilke ve eğitsel yaklaşımlara çok kolay ulaşılmadığını görürüz. Aşağıda kısaca tarihsel gelişimden bahsedilmiştir.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Ana Okulu Öğretmenliği Bölümü.

nel eğitimin; özel eğitimin geleneğine, değerlerine ve yasalara saygı duyması ile çözülebilir (Fuchs ve Fuchs,1993). Özellikle hükümetler, özel eğitimin niteliğinin artmasında en önemli role sahiptirler. Alanla ilişkili diğer paydaşların da üstlendikleri sorumlulukların tam bilincinde olmaları ve bu doğrultuda hareket etmeleri gerekmektedir.

İnsan hakları konusundaki Dünya Konferansında (Viyana, 14-15 Haziran 1993) kabul edilen *Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı,* tüm insanların özgür ve eşit doğduğunu ve özürlüleri de içeren insan haklarının evrenselliğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla özel gereksinimli kişilerin de diğer insanlar gibi eşit yaşama ve sosyal refah, eğitim ve iş, bağımsız yaşama ve toplumun her alanına eşit aktif katılım hakkına sahip oldukları belirtilmektedir. Tüm ülkelerin bu önemli duyuruya duyarlı olması beklenmelidir (1. Özürlüler Şurası, 1999).

Etiketleme sorunu, bugün gelişmiş ülkelerin sıklıkla tartıştığı ve halledilmesi gereken konuların başında gelmektedir. Etiketleme ancak özel eğitim hizmetlerinin sağlıklı yapılabilmesi anlamında uzmanlar ve eğitimciler için tanı, eğitim ve tedavide yol gösterici amaçlı kullanılabilir. Oysa etiketleme, çoğu zaman ömür boyu bireyin bütününü ifade eden ve onun diğer özelliklerini görmezden gelmemize neden olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, görme engelli bir çocuk için etiketleme; sadece görme fonksiyonlarına dikkat etmemize ve onun diğer yeteneklerini, kişilik özelliklerini ikinci plana itmemize neden olmaktadır. Etiketleme sadece öğrencinin alacağı eğitim hizmeti söz konusu olduğunda, o özelliğine yönelik çalışmalar için söz konusu olabilir. Diğer taraftan etiket diğer bireylerde aciz, beceriksiz, yeteneksiz sözcüklerini veya güçlü, yetenekli, değerli sözcüklerini çağrıştırabilir. Etiketlemenin diğer bireyler üzerindeki olumsuz etkileri; nefret etme, empati duymama, görmezden gelme olabilir. Etiketleme sonucunda birey, özel gereksinimi olan bireylerden tepki olarak kaçar veya ihmal eder. Etiketlemenin olumlu etkileri ise; sevgi, şefkat gösterme ve hoşlanma olabilir. Bu durumda birey, özel gereksinimi olan bireylere destek olur, tedavi ve eğitime yardımcı olur; gerektiği yerlerde ona yetki verir (Turnbull ve ark. 2003). Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin geleceği, toplumda yaşayan bireyler olarak hepimizin sorumluluğuna bağlıdır.

Kaynaklar

American Montessori Society. (2013). 28.10.2014 tarihinde https://amshq.org/Montessori-Education adresinden edinilmiştir.

Ataman, A. (2013). Özel eğitimin anlamı ve amaçları. *Özel eğitim* (Ed. A. Cavkaytar). Ankara Vise Basın Yayın. ISBN 978-605-4551-58-3.

Bailey, D.B. & Winton, P. J. (1987). Stability and change in parents' expectations about mainstreaming.*Topics in Early Childhood Special Education, 7,*73-88.

Bicard, S.C., & Heward, W. L.(2001). Educational equality for students with disabilities. A.J.Banks ve C.A. McGee Banks (Eds). *Multicultural education: Issues and perspectives* (s:315-342). 7. Baskı. NJ: John Wiley and Sons Inc.

Birkan, B. (2002). *Küçük Adımlar Kursu'nun gelişim geriliği olan çocuğa sahip annelerin küçük adımları uygulama becerilerini kazanmalarına etkisi.* Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bowe, F.G. (2004). *Early childhood special education: Birth to eight* (Third Edition). Australia: Thomson Delmar Learning.

Bricker, D. (2000). Inclusion: How the scene have changed. *Topics in Early Childhood Special Education,* 20, 14-19.

Cavkaytar, A. ve Diken, İ. H.(2007). *Özel eğitime giriş.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Coe,D.A., Matson, J.L., et.al.(1999). Behaviour problems of children with down syndrome and life events. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 29* (2).

Coutinho, M.J.& Repp, A. C. (1999). Inclusion, the integration of students with disabilities. Belmont CA: Wadsworth Publising Company.

Dare, A.& O'Donovan, M. (1997). *Good practice in caring for young children with special needs.* Cheltenham: Stanley Thornes Ltd.

Demchak, M., & Drinkwater, S. (1992). Preschoolers with severe disabilities: The case

against segregation. *Topics in Early Childhood Special Education,* 11(*4*), 70-83.

Department for Education (2011). Support and aspiration: A new approach to special educational needs and disability - A consultation. 02.11.2014 tarihinde https://www.education.gov.uk/publications adresinden edinilmiştir.

Dunn, L. M. (1973). *Exceptional children in the schools: special education in transition.* New York: Holt, Rinehart and Winston

Dyson, A. (2012). Inclusion and inclusions: Theories and discourses in inclusive education. Eds. Harry Daniels and Philip Garner. *Inclusive education.* New York: Routledge

Enç, M.(1973). *Üstün beyin gücü.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Eraslan,E.,Çalışkan,M. & Özmen M. (1997). Zihinsel özürlü çocuklarda portage erken eğitim programı uygulaması. *5. Mithat Enç Özel Eğitim Günleri.* 161-168. Ankara: Türkiye Sakatlar Konfederasyonu.

Eripek, S.(1996). *Zihinsel engelli çocuklar.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Er-Sabuncuoglu, M. & Diken, İ.H. (2010). Early childhood ıntervention in turkey: current Situation, challenges and suggestions. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, (Special Issue), 2,(*2*), 149-160.

Fiscus, E.D. & Mandel, G.J. (2002). *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi.* Çev.G. Akçamete, H.G.Şenel ve E.Tekin. İstanbul: Seçkin Dağıtım.

Fish, J. (1988). Special education: The way ahead. Milton Keynes: Open University pres.

Fuchs, D. & Fuchs, L.S.(1993) Inclusive schools movement and the radicalization of Special Education Reform. ERIC sayı: ED364046

Gallagher, J.J. & Kirk, S.A.(1986). *Educating exceptional children.* Boston: Houghton Mifflin Company.

Gartin, B. C. & Murdick, N. L. (2005). IDEA 2004: The IEP. Remedial and Special Education, 26 (6), 327-331.

Greenwood, C. R. (1991). Longitudinal analysis of time, engagement, and achievement in at-risk versus non-risk students. *Except Child,* 57 (6), 521–35.

Guralnick, M. J. (1999). The nature and meaning of social integration for young children with mild developmental delays in inclusive settings. *Journal of Early Intervantion, 22* (1), 70-86.

Hayes, B.K. & Taplin, J.E. (1993). Development of conceptional knowledge in children with mental retardation. *American Journal of Mental Retardation,* 98(2).

Health, M.L.(2009). Inclusive learning environments: an analysis of early ıntervention service options for preschoolers with special needs. The Faculty Of The School Of Education Liberty University. A doctoral dissertation.

Hanline, M. F., & Halvorsen, A. (1989). Parent perceptions of the integration process: Overcoming artificial barriers. *Exceptional Children*, *55*, 487-492.

Hooper, S. R., & Umansky, W. (2004). *Young children with special needs* (4th ed.).Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Hughes, J. (2010). Defining disability in an age of enhancement. 28.10.2014 tarihinde http://ieet.org/index.php/IEET/more/3981 adresinden erişilmiştir.

Individuals with Disabilities Act (IDEA). (2004). 29.10.2014 tarihinde http://idea.ed.gov/

adresinden edinilmiştir.

Institue on Disability. (2013). Annual disability statistics compendium. 22.10.2014 tarihinde http://disabilitycompendium.org/compendium-statistics/special-education adresinden edinilmiştir.

International Montessori Index. Montessori. (2014). 22.10.2014 tarihinde http://www.montessori.edu/ adresinden edinilmiştir.

Kırcaali-İftar, G. (2000). *Küçük Adımlar gelişimsel geriliği olan çocuklara yönelik erken eğitim programları'nın aile görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kirk, S.A; Gallagher, J.J & Anastasiow, N.J. (2003). *Educating exceptional children.* Boston: Houghton Mifflin Company.

La Salle, T., Roach, A. & McGrath, D. (2013). The relationship of IEP Quality to curricular access and academic achievement for students with disabilities. *International Journal of Special Education*, 28 (*1*), 137.

Leo, J. (1994). Mainstreaming isn't right for every disabled child. 30.10. 2014 tarihinde http://community.seattletimes.nwsource.com/archive adresinden edinilmiştir.

Martin, E.W., Martin, R., & Terman, D.L.(1996). The Legislative and litigation history of special education. The future of children. https://www.princeton.edu/futureofchildren/. 1.11.2014 tarihinde alınmıştır.

MEB (2005). 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. 20.10.2014 tarihinde http://www.meb.gov.tr adresinden erişilmiştir.

MEB (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 20.10.2014 tarihinde http://www.meb.gov.tr adresinden edinilmiştir.

Melekoğlu, M.A. (2013). Examining the impact of interaction project with students with special needs on development of positive attitude and awareness of general education teachers towards inclusion. *Educational Sciences: Theory & Practice, 13*(2), 1067-1074.

Melekoglu, M. A., Cakiroglu, O., & Malmgren, K. W. (2009). Special education in Turkey. *International Journal of Inclusive Education, 13*(3), 287-298.

Metin, N.(1997). Anaokuluna devam eden 4-6 yaş grubundaki çocukların anne-babalarının normal ve özürlü çocukların kaynaştırıldığı programlar hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi. *5. Mithat Enç Özel Eğitim Günleri,* 115-125. Ankara: Türkiye Sakatlar Konfederasyonu.

Meyen, E.L. (1990). *Exceptional children in today's schools.* Denver: Love Publishing Company.

Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim (National Education Statistics: Formal Education). (2012-2013). 27.10.2014 tarihinde http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/ adresinden edinilmiştir.

National Council on Disability (NCD). (1994). Inclusionary education for students with special needs: Keeping the promise. Washington, DC: Author.

New Zealand's Ministry of Education. 28.10.2014 tarihinde http://www.minedu.govt.nz/NZEducation/EducationPolicies/SpecialEducation.aspx adresinden edinilmiştir.

Norwich, B. (2014). How does the capability approach address current issues in special educational needs, disability and inclusive education field? *Journal of Research in Special Educational Needs*, *14* (1),16–21.

Odom, S.L. (2000). Preschool inclusion: What we know and where we go from here. *Topics in Early Childhood Special Education.* 29.08.2004 tarihinde http://www.findarticles.com/p/articles adresinden edinilmiştir.

Odom, S.L; Peck,C.A; Hanson,M; Beckman, P.J; Kaiser,A.P; Lieber, J; Brown,W.H; Horn, E.M. & Schwrtz, I.S. Inclusion at the preschool level: An ecological systems analysis. 30.10.2014tarihinde http://education.jhu.edu/PD/newhorizons adresinden edinilmiştir.

I. Özürlüler Şurası: Çağdaş toplum, yaşam ve özürlüler (1999). Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.

Schulz, Jane B.,Carpenter,C. Dale & Thurnbull, Ann P.(1991). *Mainstreaming exceptional students: a guide for classroom teachers.* Boston: Allyn And Bacon.

Snell, M. E. (1993). *Instraction of students with severe disabilities.* New York: Macmillian Publishing Company.

Sonnander, K. (2000). Early identification of children with developmental disabilities. *Acta Peadiatr Suppi*, *17*(23), 434.

Sucuoğlu, B., Ceber,H.,Özenmiş,P & Kaygusuz,Y. (1998). Küçük Adımlar Erken Eğitim Programının hafif ve ağır derecede gelişimsel geriliği olan bebekler/ çocuklar üzerindeki etkisinin incelenmesi. *8. Ulusal Özel Eğitim Kongresi.* Edirne

Sucuoğlu, B. & Kargın, T. (2006). *İlköğretim kaynaştırma uygulamaları: Yaklaşımlar, yöntemler, teknikler.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 30.10.2014 tarihinde http://www.eyh.gov.tr/ adresinden edinilmiştir.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu.* (2000). Ankara.

Tremblay, P. (2007). Special Needs Education Basis: Historical and Conceptual Approach. 1.11.2014 tarihinde http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/COPs adresinden edinilmiştir.

Turnbull,R.,Turnbull,A.,Shank,M.,Smith,S & Leal,D. (2003). *Exceptional lives: Special Education in todays schools.* New Jersey: Pearson Education, Inc.

Winzer, M.A. (2006). Confronting difference: An excursion through the history of special education. How specıal educatıonal needs are understood. The SAGE Handbook of Special Education. 1.11.2014 tarihinde http://www.uk.sagepub.com/gargiulo4emedia/

adresinden edinilmiştir.

World Health Organization (WHO).(2014). World Report on Disability. 15.10.2014 tarihinde http://en.wikipedia.org/wiki/Developmental_disability adresinden edinilmiştir.

World Health Organization (WHO).(2011). World Report on Disability. 31.10.2014 tarihinde http://whqlibdoc.who.int/hq/2011 adresinden edinilmiştir.

OTİZM

Barış KORKMAZ*

Giriş

Otizm, beynin gelişimsel bir bozukluğu olup özellikle sosyal iletişimi bozan çeşitli davranışsal belirtilerle tanınır (Minshew & Rattan, 1992). Bu belirtilerin şiddeti büyük bir değişkenlik göstermekte olup bu hastalık, otiz*m spektrum bozuklukları* ya da otizm yelpazesi olarak tanımlanır (Rapin & Dunn, 2002). Yelpazenin bir ucunda çok ağır, öz bakım becerilerini dahi yerine getiremeyen çocuklar bir ucunda ise normal denebilecek, sadece hafif bir bozuklukla karakterli olgular yer alır. Bu nedenle otizmin bazı alt grupları bir bozukluk olmaktan ziyade "durum" (autism spectrum condition) olarak tanımlanır (Baron- Cohen vd., 2009). Kişisel deneyimlerini yazabilen, klinik açıdan iyi durumda olan otizmli kişiler, otizmi olmayanları "nörotipik" olarak niteler (Williams, 1992). Otizmlilerle çalışan birçok kişi de onları "özürlü" ya da "engelli" diye nitelemekten ziyade "farklı" olarak belirler.

Otizmli çocukla karşılaşan birinin gözlemlediği ya da hissettiği en çarpıcı özellik, karşılıklılık içeren iletişimin ve insanın çoğu kez kedi ve köpek gibi evcil hayvanlarla bile kurduğu türden bir zihinsel temasın kopuk ya da neredeyse hiç olmayışıdır. Zaten karşılıklı anlamlı ve iletişimsel bilgi içeren bir göz temasının yokluğu, çoğu kez ilk fark edilen belirtilerdendir. İnsanlara, duygularına ve insan ilişkilerine, diğer insanların gereksinimlerine karşı kayıtsızdır; ötekilerine eşya gibi davranır ya da onlar karşısında uygunsuz kaygı ve korku yaşar. Duyguları ulaşılmazdır. Gerçek bir iletişim gereksinimi yoktur. Biyolojik gereksinimleri doğrultusunda ve çoğu kez ağlayarak ya da bir başkasının elinden tutup çekerek ifade eder. Bu davranışlar çocuğun konuşmaya başlamasından önce bellidir. Bu bulgular, daha hafif olgularda belli belirsiz ya da sosyal iletişimde uygunsuzluk şeklinde fark edilir. Şiddeti ne olursa olsun otizmin erken tanısı, birçok sorunun düzelmesi açısından önem taşır. Ancak çok küçük çocuklarda otizme özgü belirtilerin ne olduğu konusunda veriler yok denecek kadar azdır.

* Prof.Dr., İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Nöroloji Bilim Dalı.

olgularda daha geç yaşlarda dil gelişimi izlenmiştir. Yardımcı iletişim araçları (örneğin tablet bilgisayar) ya da okumayı öğrenme bu açıdan faydalı olabilir. Bazı olgularda da anlama yetileri gelişse de ifade yönünden çok geri kaldıkları görülmektedir. Bu da dil profili açısından bir hayli farklı alt grupların olduğunu göstermektedir. Bazı atipik otizm olguları zamanla oldukça düzelerek yaşıtları ile aynı eğitim sürecine girerler. Ancak bunların bir kısmı öğrenme güçlüğü olarak ya da dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğuna dönüşebilirler (Fein vd., 2005). Ağır olan olgular sürekli bakıma gereksinim duyarlar. Yapılan bir çalışmada olgular uzun süre izlenmiş ve 19-31 yaş arasında %23 iyi-çok iyi, %31 orta, %46 kötü seyir izlenmiştir. Bunların %17'sinin işi olup %50'sinde yarı zamanlıdır. Bu olguların %58'i ilaç kullanıyor ama %79'unda genel sağlığı iyidir (**E**aves & Ho, 2008). Özellikle Asperger sendromu tanısı alanlarda depresyon, panik atak gibi sıkça eşlik eden psikiyatrik sorunlara ve intihar riskine dikkat etmek gerekir.

Kaynaklar

Allman JM, Watson KK, Tetreault NA, Hakeem AY. Intuition and autism: a possible role for Von Economo neurons. Trends Cogn Sci 2005; 9: 367-73.

American Psychiatric Association. DSM-V Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Washington, DC: APA; 2013.

Aylward EH, Minshew NJ, Field K, Sparks BF, Singh N. Effects of age on brain volume and head circumference in autism. Neurology 2002; 59: 175-83.

Bachevalier J, Málková L, Mishkin M. Effects of selective neonatal temporal lobe lesions on socioemotional behavior in infant rhesus monkeys (Macaca mulatta). Behav Neurosci 2001;115: 545-59.

Bailey A, Le Couteur A, Gottesman I,et al. Autism as a strongly genetic disorder: evidence from a British twin study. Psychol Med 1995; 25: 63–77.

Bailey A, Luthert P, Dean A,et al. A clinicopathological study of autism. Brain 1998; 121: 889-905

Barnea-Goraly N, Kwon H, Menon V, Eliez S, Lotspeich L, Reiss AL.White matter structure in autism: preliminary evidence from diffusion tensor imaging. Biol Psychiatry 2004; 55: 323-6.

Baron-Cohen S,Scott FJ,Allison C,Williams J, Bolton P, Matthews FE and Brayne C. Prevalence of autism-spectrum conditions:UK school-based population study

The British Journal of Psychiatry (2009);194, 500–509.

Bauman ML, Kemper TL. The neurobiology of autism. Baltimore MD, Johns Hopkins University Press, 1994: 119-45.

Blank M. The Reading Remedy, Wiley, Hoboken, NJ, 2006

Buxhoeveden DP, Casanova MF. The minicolumn hypothesis in neuroscience. Brain 2002; 125: 935-51.

Casanova MF. Neuropathological and genetic findings in autism: the significance of a putative minicolumnopathy. Neuroscientist 2006; 12: 435–41.

Casanova MF, van Kooten IAJ, Switala AE,et al. Minicolumnar abnormalities in autism. Acta Neuropathol 2006; 112: 287–303.

Castelli F, Frith C, Happe F, Frith U. Autism, Asperger syndrome and brain mechanisms for the attribution of mental states to animated shapes. Brain 2002; 125: 1839-49.

Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2014) Surveillance Summaries. Prevalence of autism spectrum disorders –Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network.

Chess, S. (1977). Follow-up report on autism in congenital rubella. Journal of Autism and Childhood Schizophrenia,7, 69–81.

Christensen J, Grønborg TK, Sørensen MJ, Schendel D, Parner ET, Pedersen LH, et al. Prenatal valproate exposure and risk of autism spectrum disorders and childhood autism. *JAMA*. Apr 24 2013;309(16):1696-703.

Coleman G. The Neurology of autism. Oxford : Oxford University, 2005: 40-75.

Comi AM, Zimmerman AW, Frye VH, Law PA, Peeden JN. Familial clustering of autoimmune disorders and evaluation of medical risk factors in autism. J Child Neurol 1999; 14: 388-94.

Cook EH Jr. Genetics of autism. Child Adolesc Psychiatr Clin N Am 2001; 10: 333-50.

Courchesne E, Pierce K. Brain overgrowth in autism during a critical time in development: implications for frontal pyramidal neuron and interneuron development and connectivity. Int J Dev Neurosci 2005; 23: 153-70.

Courchesne E, Townsend J, Saitoh O. The brain in infantile autism: posterior fossa structures are abnormal. Neurology 1994; 44: 214–23.

Croen LA, Grether JK, Yoshida CK, Odouli R, Hendrick V. Antidepressant use during pregnancy and childhood autism spectrum disorders. *Arch Gen Psychiatry*. Nov 2011;68(11):1104-12.

Curran LK, Newschaffer CJ, Lee LC, Crawford SO, Johnston MV, Zimmerman AW. Behaviors Associated With Fever in Children With Autism Spectrum Disorders. Pediatrics 2007; 120; 1386-92.

Daenen EW, Wolterink G, Gerrits MA, Van Ree JM. Amygdala or ventral hippocampal lesions at two early stages of life differentially affect open field behaviour later in life; an animal model of neurodevelopmental psychopathological disorders. Behav Brain Res 2002; 131: 67-78.

Davidovicz HM. Autistic Spectrum Disorders. In: Frank Y ed (s). Pediatric Behavioral Neurology. Boca Raton: CRC Press, 1996: 73-87.

Eaves LC, Ho HH. Young Adult Outcome of Autism Spectrum Disorders. J Autism Dev Disord 2008; 38: 739-47.

Ecker C, Spooren W, Murphy D. Developing new pharmacotherapies for autism. J Intern Med. 2013 Oct;274(4):308-20.

Emery NJ. The eyes have it: the neuroethology, function and evolution of social gaze. Neurosci Biobehav Rev 2000; 24: 581-604.

Fatemi SH, Halt AR, Realmuto G,et al. Purkinje cell size is reduced in cerebellum of patients with autism. Cell Mol Neurobiol 2002; 22: 171-5.

Fein D, Dixon P, Paul J, Levin H. Brief Report: Pervasive Developmental Disorder Can Evolve into ADHD: Case Illustrations. J Autism Dev Disord 2005; 35, 525-34.

Fisch GS. Is autism associated with the fragile X syndrome? Am J Med Genet 1992; 43: 47-55.

Smalley SL, Collins F. Genetic, prenatal and immunologic factors. J Autism Dev Disord 1996; 26: 195-9.

Fombonne E. Epidemiological surveys of autism and other pervasive developmental disorders: An update. J Autism Dev Disord 2003; 33, 365–82.

Fombonne E. The prevalence of autism. JAMA 2003; 289: 87–9.

Francis A, Msall M, Obringer E, Kelley K. Children with autism spectrum disorder and epilepsy. Pediatr Ann. 2013 Dec;42(12):255-60.

Frith U, Frith C. The biological basis of social interaction. American Psychological Society 2001; 151-155.

Gallese V, Goldman A. Mirror neurons and the simulation theory of mind reading. Trends Cogn Sci 1998; 2: 493-501.

Gillberg, C, Coleman M. The biology of the autistic syndromes. 2nd ed. London: Mac Keith Press, 1992: 76.

Griffith EM, Pennington BF,Wehner EA, Rogers SJ. Executive Functions in Young Children with Autism. Child Dev 1999; 70: 817-32.

Hallmayer J, Glasson EJ, Bower C, Petterson B,et al. On the twin risk in autism. Am J Hum Genet 2002; 71: 941–6.

Hambly C, Fombonne E. The impact of bilingual environments on language development in children with autism spectrum disorders. J Autism Dev Disord. 2012 Jul;42(7):1342-52..

Hashimoto T, Tayama M, Murakawa K,et al. Development of the brainstem and cerebellum in autistic patients. J Autism Dev Disord 1995; 25: 1-18.

Herbert MR, Ziegler DA, Deutsch CK,et al. Dissociations of cerebral cortex, subcortical and cerebral white matter volumes in autistic boys. Brain 2003; 126: 1182-92.

Herbert MR, Ziegler DA, Makris N,et al. Localization of white matter volume increase in autism and developmental language disorder. Ann Neurol 2004; 55: 530-40.

Jorde LB, Hasstedt SJ, Ritvo ER, Mason-Brothers A, Freeman BJ, Pingree C, et al. Complex segregation analysis of autism. *Am J Hum Genet*. Nov 1991;49(5):932-8.

Kanner L. Autistic disturbances as affective contact. Nerv Child 1943;2: 217-50.

Kemper TL, Bauman M. Neuropathology of infantile autism. J Neuropathol Exp Neurol 1998; 57: 645-52.

Kim YS, Leventhal BL, Koh YJ, Fombonne E, Laska E, Lim EC, et al. Prevalence of autism spectrum disorders in a total population sample. *Am J Psychiatry*. Sep 2011;168(9):904-12.

Korkmaz B, Njiokiktijien C, Verschoor A. Children's social relatedness. An embodied brain. Process.A clinical view of typical development and disorders. Amsterdam, Suyi Publications, 2014.

Korkmaz B. Pediatrik davranış nörolojisi. İ.Ü. yayınları yayın no:4267 Cerrahpaşa Tıp fakültesi yayın no:230, İstanbul 2000.

Korkmaz B. Yağmur Çocuklar. Doğan Kitap, 2000.

Korkmaz B. Asperger Sendromu . Adam Yayınları,2003

Korkmaz B. Beyin ve Dil .Yüce Yayıncılık, 2005.

Korvatska E, Van de Water J, Anders TF, Gershwin ME. Genetic and immunologic considerations in autism. Neurobiol Dis 2002; 9: 107-25.

Larsson HJ, Eaton WW, Madsen KM, Vestergaard M, Olesen AV, Agerbo E, et al. Risk factors for autism: perinatal factors, parental psychiatric history, and socioeconomic status. *Am J Epidemiol*. May 15 2005;161(10):916-25; discussion 926-8.

LeDoux J. The amygdala. Curr Biol 2007; 17: 868-74.

Leinhart JE, Piven J, Coon H,Folstein SE. Macrocephaly in children and adults with autism. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 1997; 36: 282-90.

Licinio J, Alvarado I, Wong ML. Autoimmunity in autism. Mol Psychiatry 2002; 7: 329.

Minshew NJ, Rattan AI. The clinical syndrome of autism. In: Segalowitz SJ, Rapin I ed (s). Handbook of Neuropsychology. Amsterdam: Elsevier, 1992: 401-43.

Nimchinsky EA, Gilissen E, Allman JM, Perl DP, Erwin JM, Hof PR. A neuronal morphologic type unique to humans and great apes. Proc Natl Acad Sci U S A 1999; 96: 5268-73.

Oliveira G, Diogo L, Grazina M, Garcia P, Ataíde A, Marques C, et al. Mitochondrial dysfunction in autism spectrum disorders: a population-based study. *Dev Med Child Neurol*. Mar 2005;47(3):185-9

Ozonoff S, Young GS, Carter A, Messinger D, Yirmiya N, Zwaigenbaum L, Bryson S, Carver LJ, Constantino JN, Dobkins K, Hutman T, Iverson JM, Landa R, Rogers SJ, Sigman M, Stone WL.Recurrence risk for autism spectrum disorders: a Baby Siblings Research Consortium study. Pediatrics. 2011 Sep;128(3):e488-95.

Pinto D, Pagnamenta AT, Klei L, Anney R et al. Functional impact of global rare copy number variation in autism spectrum disorders. Nature. 2010 Jul 15;466(7304):368-72.

Piven J, Palmer P. Psychiatric disorder and the broad autism phenotype: evidence from a family study of multiple incidence autism families. Am J Psychiatry 1999; 156: 557-67.

Rapin I. Autistic children: diagnosis and clinical features. Pediatrics 1991; 87: 751-60.

Rapin I & Dunn M (2002) Update on the language disorders of individuals on the autistic spectrum. Brain Dev 25:166–72

Reichenberg A, Gross R, Weiser M,et al. Advancing paternal age and autism. Arch Gen Psychiatry 2006; 63: 1026-32.

Risch N, Spiker D, Lotspeich L,et al. A genomic screen of autism: evidence for a multilocus etiology. Am J Hum Genet 1999; 65: 493–507.

Rizzolatti G, Fogassi L, Gallese, V. 'Mirrors in the Mind', Scientific American 2006; 295 (5): 54–61.

Roberts EM, English PB, Grether JK, Windham GC, Somberg L, Wolff C. Maternal residence near agricultural pesticide applications and autism spectrum disorders among children in the California Central Valley. *Environ Health Perspect*. Oct 2007;115(10):1482-9.

Rodier PM, Ingram JL, Tisdale B, Croog VJ. Linking etiologies in humans and animal models:studies of autism. Reprod Toxicol 1997; 11: 417-22.

Román GC, Ghassabian A, Bongers-Schokking JJ, Jaddoe VW, Hofman A, de Rijke YB, et al. Association of gestational maternal hypothyroxinemia and increased autism risk. *Ann Neurol*. Aug 13 2013;[

Rutter,M., **Bailey**,A., **Bolton**,P. & **Le Couteur**,A.**Autism** and **known medical conditions**: **myth** and **substance**. J Child Psychol. Psychiatry 35, 311-322 (1994).

Saitoh O, Karns CM, Courchesne E. Development of the hippocampal formation from 2 to 42 years: MRI evidence of smaller area dentata in autism. Brain 2001; 124: 1317-24.

Samson K. CDC-backed study suggests possible link between autistic disorders, maternal perticide exposure in California. *Neurology Today*. September 2007;7:7.

Schaefer GB, Lutz RE. Diagnostic yield in the clinical genetic evaluation of autism spectrum disorders. *Genet Med*. Sep 2006;8(9):549-56

Schmahmann JD, Sherman JC. The cerebellar cognitive affective syndrome. Brain 1998; 121: 561-79.

Schumann CM, Hamstra J, Goodlin-Jones BL, Lotspeich LJ, Kwon H, Buonocore MH, Lammers CR, Reiss AL, Amaral DG. The amygdala is enlarged in children but not adolescents with autism; the hippocampus is enlarged at all ages. J Neurosci 2004; 24:6392–401.

Simms ML, Kemper TL, Timbie CM, Bauman ML, Blatt GJ. The anterior cingulate cortex in autism: heterogeneity of qualitative and quantitative cytoarchitectonic features suggests possible subgroups. Acta Neuropathol 2009; 118: 673-84.

Skjeldal OH, Spanheim E, Ganes T, Jellum E, Bakke S. Childhood autism: the need for physical investigation. Brain Dev 1998; 20: 227-33.

Smalley SL. Autism and Tuberous Sclerosis. J Autism Dev Disord 1998; 28: 407-15.

Stone WL, Hoffman EL, Lewis SE, Ousley OY. Early recognition of autism. Parental reports vs clinical observation. Arch Pediatr Adolesc Med 1994; 148:174-9.

Taylor, B., Miller, E., Farrington, C., Petropoulos, M., Favot-Mayaud, I., Li, J., & Waight, P. A. (1999). Autism and measles, mumps, and rubella vaccine: no epidemiological evidence for a causal association. *Lancet*, *353*(9169), 2026-20.

Taylor, B., Lingam, R., Simmons, A., Stowe, J., Miller, E., Andrews, N. Autism and MMR vaccination in North London: no causal relationship. 2002. Molecular Psychiatry. 7 Suppl2:S7-8.

Tuchman RF, Rapin I. Regression in pervasive developmental disorders: seizures and epileptiform electroencephalogram correlates. Pediatrics 1997; 99: 560-6.

Tzourio-Mazoyer N, De Schonen S, Crivello F, Reutter B, Aujard Y, Mazoyer B. Neural correlates of woman face processing by 2-month-old infants. Neuroimage 2002; 15: 454-61.

Valicenti-McDermott M, Tarshis N, Schouls M, Galdston M, Hottinger K, Seijo R, Shulman L, Shinnar S. Language differences between monolingual English and bilingual English-Spanish young children with autism spectrum disorders. J Child Neurol. 2013 Jul;28(7):945-8.

Volkmar FR. Brief report: diagnostic issues in autism: results of the DSM-IV field trial. J Autism Dev Disord 1996; 26: 155-7.

Williams D. Nobody nowhere: The extraordinary autobiography of an autistic girl. Times Book. 1992.

World Health Organization (WHO) (1993) The ICD-10 classification on mental and behavioural disorders: clinical descriptions and diagnostic guidelines 1992; diagnostic criteria for research 1993. Geneva: WHO

ÖĞRENME BOZUKLUĞU VE ÖZEL EĞİTİM

Ümran KORKMAZLAR*

Giriş

Öğrenme kısaca bilginin kazanılması diye tanımlanırsa, bireyin bilgi kazanırken güçlüğe uğramasıyla ortaya çıkan sorunlara da öğrenme güçlükleri denilebilir. Öğrenme güçlükleri **bireyden** ve/veya **çevreden** kaynaklanabilir (Kephart 1971; Lerner 1993a; Silver, 1989). Öğrenme sorunlarının ve okul başarısızlıklarının bireyden kaynaklanan nedenleri arasında zihinsel özürler, gelişimsel bozukluklar, duyusal özürler, duygusal sorunlar, kronik hastalıklar, nörolojik hastalıklar, ortopedik özürler, dikkat eksikliği, hiperaktivite, öğrenme bozukluğu sayılabilir. Çevreden kaynaklanan nedenler ise aile içi çatışmalar, hatalı anne-baba tutumları, yaşam olayları (okul değiştirme, kardeş doğumu, vb.), sosyokültürel yetersizlikler, ekonomik dezavantaj, travma sonrası stres bozukluğu, okul-öğretmenden kaynaklanan sorunlar, eğitim programından doğan güçlüklerdir (Korkmazlar 1999, s. 285). Basit öğrenme sorunları, öğretmen ya da anne-baba farkına varmadan düzelebilir. Örneğin, yavaş yazan bir çocuğa ödevini tamamlaması için on dakika ek süre verilmesi sorunu halledebilir. Bu bölümde öğrenme bozukluğundan (learning disorder) kaynaklanan öğrenme sorunları ele alınacaktır.

Tarihçe

İlk öğrenme bozukluğu vakası, 1896 yılında İngiliz hekim Morgan tarafından "konjenital kelime körlüğü" tanısıyla yayınlanmıştır. Morgan, 14 yaşındaki Percy'nin yaşıtları kadar sağlıklı olduğu hâlde hiçbir sözcüğü doğru okuyama-

* Prof. Dr., İstanbul Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Emekli Öğretim Üyesi, Fide Danışmanlık Merkezi Kurucusu ve Yöneticisi

Kaynaklar

Alberman, E. (1973). Annotations. The Early Prediction of Learning Disorders, *Dev. Med . Child Neurol. 15,* 202-205.

Arnold, L. E. (1990). Learning Disorders. In B. Garfinkel, G. Carlson, E. Weller (Eds.) *Psychiatric Disorders in Children and Adolescents (*pp. 237-256). WB Saunders com., Harcourt Brace, Jovanovich Inc. USA.

Bakker, D. J., Van Leeuwen, H. M., Spyer, G. (1987). Neuro-psychological Aspects of Dyslexia. *Child. Health Dev., vol.5,* pp. 30-39.

Barklay, L. K., & Barklay, J. R. (1988). PACE. A computer - Based Instrument for Assessing and Developing Learning Skills. Metri Tech, Inc. İllinois.

Brown, C. D., & Papagno, N. I. (1991). Structured Group Therapy for Learning and Behaviorally Disabled Children and Adolescents. *J. Child and Adoles. Group Therapy, Vol. 1, No.1,* 43-57.

Brumback, R. A., & Weinberg, W. A. (1990). Pediatric Behavioral Neurology: An update on the Neurologic Aspects of Depression, Hyperactivity and Learning Disabilities. *Neurologic Clinics. Vol 8 (3)* 677-703.

Clark, D. B. (1990). *Dyslexia: Theory and Practice of Remedial Instruction*. York Press, Inc. Maryland 2nd ed.

Clements, S. D. (1973). Minimal Brain Dysfunction in Children. In S. G. Sapir, & A.C. Nitzburg (Eds.), *Children with Learning Problems* (pp: 159-172). Brunner/Mazel Pub. NY.

Davis, R. D. (1996). *The Gift of Dyslexia.* Souvenir Press Ltd. London.

DSM III (1980). *Diagnostic and Statistical Manual of mental disorders*. 3rd ed. APA, Washington.

DSM III-R (1987). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. APA, Washington, USA.

DSM IV (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of 4th ed*. APA, Washington.

DSM V (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of 5th ed*. APA, Arlington.

Faas, L.A. (1976). *Learning Disabilities. A Competency Based Approach.* Houghton Mifflin Com., Boston.

Farnham-Diggory, S. (1984). *Learning Disabilities*. Fontana/Open Books Pub., Great Britain, Third edition.

Frostig, M. (1972). Visual Perception, Integrative Functions and Academic Learning. *J.of Learning Disab., 5(1):* 5-19

Gaddes, W. H. (1985). *Learning Disabilities and Brain Function. A Neuropsychological Approach.*2nd Ed. Springer Verlag, New York.

Gallagher, J.,& Kirk, S. (1989). *Educating exceptional children.* 6th ed. Houghton Mifflin com. Boston.

Gang, F. (1983). *Teaching Developmentally*. Academic Therapy Pub., California.

Gearheart, B. (1986). *Learning Disabilities. Educational strategies.* 4th ed. Merrill Pub. Com. Ohio.

Green, R.J. (1990). Family Communication and Children's Learning Disabilities: Evidence for Cole's theory. *J of L. Disabilities. 23(3):* 145-148.

Hagin, R.A. (1997). Psychological Problems that present as academic difficulties. *Child and Adoles. Psychiatric Clinics of N. America.Vol.6, No:3*;473-488.

Hammill, D. (1990). On defining learning disabilities: An Emerging Consensus. *J of Learning Disabilities, Vol 23 (2),* pp.74 – 83.

Johnson, D.J. (1975). Clinical Teaching of Children with Learning Disabilities. In S.A. Kirk, & J.M. McCarthy (Eds.). *Learning Disabilities (pp.*199-210). Houghton Mifflin Com. Boston.

Jones, B.H. (1991, Jan.). Diagnosing the Dyslexic Child. *Networker,* pp. 67-69.

Kephart, N.C. (1971). *The Slow learner in the classroom*. Charles E. Merrill Pub. Com. Ohio.

Khalsa, S.S. (1996). *Group Exercises For Enhancing Social Skills and Self-Esteem*. Professional Resource Press, Florida.

Kirk, S.A. (1975). Behavioral Diagnosis and Remediation of Learning Disabilities, In S.A. Kirk, &J. Mc Carthy (Eds.) *Learning Disabilities.* Houghton Mifflin Com.,Boston.

Korkmazlar, Ü. (1992). 6-11 yaş İlkokul çocuklarında özel öğrenme bozukluğu ve tanı yöntemleri .İ.Ü.Sağlık Bil. Ens. doktora tezi.

Korkmazlar, Ü. (1997). Öğrenme *Bozuklukları (Disleksi): Anababalara ve Öğretmenlere Rehber.* Davranış Bilimleri Ens. Çocuk Bölümü, No.1, İstanbul.

Korkmazlar, Ü. (1999). Özel Öğrenme Bozukluğu (Öğrenme Güçlükleri). İçinde A. Ekşi (Ed) *Ben Hasta Değilim* (s:285-299) Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

Korkmazlar, Ü. (2001). Dikkat Eksikliği, Hiperaktivite ve Özel Öğrenme Bozukluğuna Psiko-Pedagojik Yaklaşım. İçinde A. Aysev (Ed.) *Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozuklığı ve Özgül Öğrenme Güçlüğü,.*Ankara Üniversitesi Yayını.

Korkmazlar, Ü., Hopcan, S., Polat, E. (2014). Özel Öğrenme Güçlüğünde Yardımcı Teknolojinin Yeri. Erpa congress, sözel bildiri 04-06.06.2014, İstanbul.

Kozloff, M.A. (1974). *Educating Children with Learning and Behavior Problems*. John Wiley and sons, NY.

Lerner, J. W. (1993a). *Learning disabilities: Theories, diagnosis, teaching strategies*. 6th ed. Houghton Mifflin Com. Boston.

Lerner, J.W. (1993 b). Educational Intervention and Therapy. *Child and Adoles. Psychiatric Clinics of N. Am. Vol. 2, N. 2,* pp: 309-322.

Mauser, A.J. (1981). *Assessing the Learning Disabled: Selected Instruments*. Academic Therapy Pub., California, pp:60-68.

Millichap, J.G. (1977). *Learning Disabilities and Related Disorders. Facts and Current Issues.* Year Book Medical Pub. Inc, USA.

Morgan, W.P. (1896, Nov.). A case of congenital word blindness. *The British Medical Jr.* 7.1.

Myers, P.I., & Hammill, D. (1976). *Methods for Learning Disorders*, John Wiley and sons, Inc. New York 2nd.ed.

Ostrander, R.,& Silver, L.B. (1993). Psychological Interventions and Therapies for Children and Adolescents with Learning Disabilities. *Child and Adoles.*

Razon, N. (1976). *Özel bir Okuma Bozukluğu (Disleksi)* İ.Ü.Ed.Fak.Yay.No.2031.

Richardson, S.O. (1975). Learning Disabilities: An Introduction. In S.A. Kirk,& J.M.

Learning Disabilities.

Rumsey, J.M. (1992, August 19). The Biology of Developmental Dyslexia. *JAMA, ,vol. 268 No.7,*912-915.

Sandford, J.A., & Browne, R.J. (1988). *Captain's Log: Cognitive Training System*. Brain Train, Inc. Richmond.

Savage, J.F. (1985). *Dyslexia: Understanding Reading Problems* 2nd. Ed. Julian Messner Pub. NY.

Senf, G.M. (1973). Learning Disabilities. *The Pediatric Clinics of N Am. 20(3)* : 607-640.

Sexson, S.B.,& Dingle, A.D. (1997). Medical problems that might present with academic difficulties. *Child and Adoles. Psychiatric Clinics of N. Am. Vol. 6, No 3;* 509-522.

Shepherd, M.J., &Uhry, J.K. (1993). Reading Diorder. *Child and Adolesc. Psychiatric Clinics of N. Am., Vol 2, N.2,*193-208.

Silver, L.B. (1988) .*The Misunderstood Child. A Guide for Parents of Learning Disabled Children.* Mc Graw- Hill Book Com. USA.

Silver, L.B. (1989). Learning Disabilities.*J,Am.Acad.Child.Adolesc.Psychiatry 28,3:*309-313.

Silver, L.B. (1993). Introduction and Overview to the Clinical Concepts of Learning Disabilities. *Child and Adoles. Psychiatric Clinics of N.Am. Vol. 2, N. 2, pp.* 181-192.

Silver, L.B. (1997). The Clinical Assessment of Children and Adolescents Having Difficulty with Academic Performance. *Child and Adolesc. Psychiatric Clinics of North America,Vol.6 No.3,*465-472.

Tansey, M.A. (1991). WISC – R Changes Following Treatment of Learning Disabilities via EEG biofeedback Training. *Australian J of Psychology vol 43,* 147 –153.

Tansley, P.,& Panckhurst, J. (1985). *Children with Specific learning Difficulties. A Critical Review off Research.* Nfer – Nelson Pub. Great Britain.

Tarnopol, L.,&Tarnopol, M. (1976). *Reading and learning problems word wide*. University Park Press, Baltimore.

Thompson, S. (1996). *Nonverbal Learning Disorders*. Winter Gram, Calif.

Valett, R.E .(1974). *The Remediation of Learning Disabilities.* Second ed. Stoelting Co. Chicago.

Vellutino, F.R. (1987). Dyslexia. *Scientific American, 256 (3),* 34-42.

Vernon, A. (1989). *Thinking, Feeling, Behaving. An Emotional Education Curriculum for children.* Research Press, USA.

Walzer, S.,& Ricmond, J.B. (1973). The Epidemiology of Learning Disorders. *The Pediatric clinics of N Am.20(3):*549-566.

DOWN SENDROMLU (MONGOLOİD) ÇOCUKLARIN GELİŞİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Müge Yukay YÜKSEL*

İlk kez 1866 yılında Dr. John Langdon Down tarafından tanımlanmış olan ve "Mongolizm" olarak bilinen hastalığın bilimsel adı Down Sendromu'dur. 1959 yılında Jerome Lejeune ve birlikte çalışan arkadaşları ilk defa Down Sendrom'luların hücre kültürlerini yaparak hücrelerinde bir ufak kromozom fazlalığını bulmuşlardır. Bu bulgular diğer araştırmacılar tarafından da doğrulanmıştır. 1964 yılından bu yana Down Sendromunun yani, Mongolizmin insan hücrelerindeki kromozomal bozukluklar sonucu olduğu kabul edilmektedir (Çağlar, 1979). Down Sendromu, genetik sebeplerden dolayı en sık görülen zihinsel özüre yol açan bozukluktur (Memo, 1997; Tekin-İftar, 2009).

Down Sendromu'nun nedeni kesin olarak bilinmemesine rağmen, öncelikle annenin 9 aylık hamilelik süresince hiçbir şeyin "yanlış gitmediği" açıklaması önemlidir. Down Sendromu'na neden olan olay, hamileliğin başlamasından önce ya da hamileliğin henüz başladığı dönemde oluşmuştur. Hastaların %95 gibi büyük çoğunluğunda hastalık, anne ve babanın üreme hücrelerindeki bölünme hatası sonucu oluşan bir kromozom fazlalığından ortaya çıkar ve bu durum kalıtsal değildir. Kalıtsal olan nadir durumlarda ise, anne veya babada bir kromozom hatası söz konusu olduğundan, ailede birden fazla çocukta Down Sendromu ortaya çıkabilir (Çetingöz, 1990).

Sağlıklı insanların hücrelerinde 23 çift kromozom bulunmaktadır. Bilindiği gibi bunlar insanın çeşitli özelliklerini belirleyen genleri taşımaktadır. Vücudumuzdaki her hücrede 46 kromozom vardır. Ancak bazen kromozom yapılarında bazı bozukluklar görülebilmektedir. 23 çift kromozomun yarısı annenin cinsiyet hücresi yumurtadan (ovum), yarısı babanın cinsiyet hücresi spermden gelir. Normal şartlarda yumurta ve sperm birleştiği zaman, toplam 46 kromozomun bulunduğu bir hücre meydana gelecektir. Bu döllenmiş hücre (zigot), gelişecek bebeğin ilk hücresidir. Eğer anneden ve babadan gelen, toplam 46 kromozomun dağılımı

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

süreci içindeki öneminin ve anne-babanın çocuğun eğitimine katılımının çocuğun gelişimi üzerindeki olumlu etkilerinin birçok araştırma sonucunda vurgulanması (Topping, 1986; Yanok ve Derubertis, 1989), engelli çocukların eğitiminde de anne-baba katılımının gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Anne-babaların çocuklarının eğitimine eğitici / öğretici olarak katılmaları; anne, baba, engelli çocuk ve diğer kardeşler açısından çok yararlı olmaktadır (Baker, 1987; Akkök, 1984; Leyser, 1988; Cone ve ark.1985). Engelli çocuk birçok beceriyi anne-baba katılımıyla daha hızlı kazanmakta, farklı ortamlara genelleyebilmekte, böylece kazanılan beceriler daha kalıcı olmaktadır. Anne-babalar ise çocuklarının gelişimine katkıda bulundukları için duygusal olarak rahatlamakta, kendilerini daha yeterli hissetmekte ve buna bağlı olarak engelli çocuklarına karşı daha olumlu duygular geliştirmektedirler. Ayrıca anne-babanın ve diğer aile bireylerinin çeşitli problemlerle baş etme becerileri ile anne-baba ve kardeşlerin birbirleriyle ilişkileri olumlu yönde gelişmektedir (Sucuoğlu ve ark., 1993).

Özel eğitim kurumuna başlamasıyla beraber, çocukta gözle görülür bir değişiklik olur. Bu esnada anne ve babanın da eğitmenle beraber çocuğun eğitiminde yer alması, çocuğun gelişimine olumlu yönde etkide bulunur (Weiner, 1982). Down sendromlu her çocuk kendine özgü olduğundan, kusursuz bir eğitim ya da öğretme programı öngörmek mümkün olmayabilir. Ancak evde, anne ve babanın herhangi bir programla etkin bir şekilde çalışabilmesi için pek çok genel stratejilerden bahsetmek mümkün olabilir. Mesela anne-babanın, çocuklarıyla ilgilenirken olabildiğince tutarlı olması, doğru tanımlanmış beklentiler belirlemesi, ulaşılması hedeflenen görevleri küçük basamaklara bölmesi, sık tekrar yapması, sabırlı ve ısrarcı olması, pozitif bir yaklaşım içinde olması, hatırlatıcı ya da ipuçları kullanması etkili olabilir.

Kaynaklar

Akçamete, G. & Kargın,T. (1996). İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*. Vol: 2 (2), 7-24.

Akkök, F. (1984). Davranışsal yaklaşıma dayalı aile rehberliğinin öğretilebilir çocukların öz bakım becerilerinin gelişimine etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Antalova, J. (1980). The mental and social development of mongoloid children. *Psychological Abstracts***.** Vol. 13, 291-299.

Bilir, Ş. (1986). *Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri.* Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara.

Brinkworth, R. (1974). *Care and Training for The Pre-School Child With Down's Syndrome.* Down's Children Association (DCA). 2nd Ed, Birmingham.

Cunningham, C. (1997). *Down's Syndrome: An Introduction For Parents.* Canada: Souvenir Press (E&A).

Çağlar, D. (1979). *Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimi.* Genişletilmiş 2. Basım Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınaları.

Çetingöz, S. (1990). Down sendromlu çocukların sosyal gelişimi, aile yapısı ve annebaba tutumu. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü.

Diamond, L. (2013). Down sendromlu bebeğinize öğretmek. *Down Sendromlu Bebekler. Aileler ve Uzmnalar İçin İlk Rehber* içinde (s:179-219) Karen Stray-Gundersen (Ed.) İstanbul: Down Sendromu Derneği İktisadi İşletmesi.

Eripek, S. (1996). *Zihinsel Engelli Çocuklar.* 2. Basım, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Günayer Şenel, H. (1995).Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi.* Vol: 2, (1), 33-39.

Hallahan, D, P. & Kauffman, J. M. (1994). *Exceptional children: An ıntroduction to special education.* 6th Edition, Massachussets: Simon&Schuster.

Hanson, M. J. (1981). *Teaching Your Down's Syndrome Infant: A Guide For Parents.* 3rd Printing, Baltimore University Park Press..

Kidd, L. (1992). Cardiorespiratory problems in children with down syndrome. *Down Syndrome: Advances in medical care.* Ira T. Lott, Ernest E. McCoy (Ed.) 2nd Printing, Wiley-Liss, Inc., California

Kozma, C. (2013). Down Sendromu nedir? *Down Sendromlu Bebekler. Aileler ve Uzmnalar İçin İlk Rehber* içinde (s:1-36) Karen Stray-Gundersen (Ed.) İstanbul: Down Sendromu Derneği İktisadi İşletmesi.

Kozma, C. (2013). Tubbi kaygılar ve tedaviler. *Down Sendromlu Bebekler. Aileler ve Uzmnalar İçin İlk Rehber* içinde (s:63-94) Karen Stray-Gundersen (Ed.) İstanbul: Down Sendromu Derneği İktisadi İşletmesi.

Kumin, L. (1994). *Communication skills in children with Down Syndrome: A guide for parents.* Woodbine House, Rockville.

Lauteslager, P.E.M. (2013). *Down Sendromlu Çocuklarda Motor Gelişimi ve Müdahalesi.* (Çev. Bala Toprak). İstanbul: Down Sendromu Derneği İktisadi İşletmesi.

Memo, L. & Saia, O. S. (1997). Down syndrome and the neonatologist**.** *6th World Congress On Down's Syndrome. Scientific Programme Abstracts-Posters*, Madrid.

Pueschel, S.M. (1990a). Couse of Down syndrome in *A Parents Guide To Down Syndrome: Toward A Brighter Future.* The Maple Press Company, Pennysylvania.

Pueschel, S.M. (1990b). Physical characteristicsof the child in *A Parents Guide To Down Syndrome: Toward A Brighter Future.* The Maple Press Company, Pennysylvania.

Ratekin, C. (1993). Temperament in children wıth Down Syndrome. *Society for research in child development***.** New Orleans, L. A

Sucuoğlu, B., Küçüker, S. & Kanık, N. (1993). Özel eğitimde anne-baba eğitimi programları (Örnek Çalışma). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* Vol. 25 (2).

Tekin-İftar, E. (2009). Down sendromu. S. Batu (Ed.), *0-6 Yaş arası Down sendromlu çocuklar ve gelişimleri* (s. 9-39). Ankara: Kök Yayıncılık.

Weiner, I, B. (1982). *Child and adolescent psychopathology*. John Wiley & Sons, California.

SPASTİK ÇOCUKLARIN (CEREBRAL PALSY - C.P.) ÖZELLİKLERİ VE GELİŞİMİ

Levent YAYCI*

Cerebral Palsy, immatür beynin, değişik etkenlerle zarar görmesi sonucu oluşan, statik, ilerleyici olmayan lezyonlara bağlı, değişken hareket ve postür bozuklukları olarak tanımlanabilir (Brett, 1997; Taft, 1995; Wiklund ve ark., 1990).

American Academy For Cerebral Palsy and Developmental Medicine, C.P.'yi, travmatik veya ateşli bir hastalığın beyinde yarattığı tahribata bağlı olarak beynin gelişememesi nedeniyle duruşta ve hareketteki bozukluk olarak tanımlamaktadır (Schlickhorn, 1983). Ayrıca C.P. doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası bir lezyon sonucu ortaya çıkan, ilerleyici nitelikte olmayan nöromüsküler bir bozukluk olarak da tanımlanabilir (Özcan, 1986). Celebral Palsy (C.P.)'nin Türkçe karşılığı "Beyin Felci"dir. Fakat yıllardan beri ülkemizde C.P. özellikle teknik terminolojide vurgulanmış, beyin felci kelimesi ise pek kullanılmamıştır. C.P. türleri içinde en sık görülen tip olan 'spastik' (kasılı) terimi ise hem ilgili meslek elemanlarınca hem de temel söylemlerde daha çok vurgulanmış ve bir alışkanlık olarak ön plana çıkmıştır.

C.P. konusundaki ilk kayda değer çalışma, 1862'de Little'ın 47 olguyu içeren çalışmasıdır. Little, C.P.'nin özellikle doğumdaki elverişsiz koşullar nedeniyle geliştiğini belirtmiştir (Rosenbloom, 1994). Ancak son yıllardaki çalışmalar etyolojinin daha ziyade prenatal döneme ait olduğunu göstermektedir (Stanley, 1992, Laplaza ve ark., 1992; Pellegrino, 1995).

C.P.'de engelliliğe neden olan beyin lezyonu hayat boyunca aynı kalır; bir değişme, artma veya ilerleme görülmez.

Ortaya çıkan klinik tablo lezyonun yerine, yaygınlık derecesine ve çocuğun yaşına bağlı olarak farklılık gösterir (Apak, 1984).

Beyindeki hasarlar motor bozuklukla birlikte zekâ, görme, işitme, konuşma, algılama ve duygusal oluşumu da etkileyebilir (Ege, 1993; Güneysu, 1989).

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

Kaynaklar

Allbrıght, A. L. (1997). Treating Spasticity, Exceptional Parent. Feb. 97. s. 28-35.

Apak, S. (1983 a). Serebral hareket bozukluklarında erken tanı. Pediatrik Nöroloji Kongre Kitabı, İstanbul, s. 1-15.

Apak, S. (1983 b). Gelişim nörolojisi. İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü. Sanal Matbaacılık. İstanbul.

Apak, S. (1984). Statik ensefalopatiler. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları. Bayda Yayınları. Cilt 3. İstanbul, 560.

Beyazova, M., . Beyazova, U (1985). Cerebral palsy yönünden bir risk faktörü faktörü olarak düşük apgar skoru. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. Cilt: 1, s. 83-90.

Bowley, A., Gardner, L (1980). The handicapped child educational and psychological guidance for the orginally handicapped." 4th Edition. London and New York.

Brett, E. M. (1983). Cerebral palsy, prenatal injurity to spinal cord and brachial plexus birth injury, Peadiatric Neurology, Edinburg Churchill Livingstone, s. 245-274.

Brett, E. M. (1997), Pediatric Neurology. Third Edition. New York, NY: Churchill Livingstone, 292-321.

Buyuran, E. (1984). Beyin özürlü (C.P.) çocuklarda epilepsi île zekâ düzeyi arasında istatistiksel ilişkiler.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi. İstanbul.

Doğan, H. (1992). Cerebral palsy'li bebeklerin değerlendi¬rilmesi, eğitimi ve aile danışmanlığı. 1. Ulusal Eğitim Kong¬resi, 11-12 Kasım Ankara.

Ege, R. (1993). Sakat sakatlıklar. Ankara Büyükşehir Bele¬diyesi Yayınları. Ankara.

Emond, A., Golding,J., Peckham, C. (1989). Cerebral palsy in two national cohort studies. Arc Disabled Child, 64: s. 848-852.

Erden, E. (1996), Serebral palsy rehabilitasyonunda dans eğitiminin etkinliği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabili¬tasyon Anabilim Dalı. İstanbul.

Glos, J. , Pavlovkın, M. (1985). Profile of intellectual achievement m the wisc of with hemiplegic form og cereb¬ral palsy. Studia Psychologica. Vol. 27 s. 37-45.

Güneysu, S. (1989). Cerebral palsy'li çocukların eğitimi ve bireysel çalışma amacı ile hazırlanmış programlar" Özür¬lü Çocuklar ve Eğitimleri. Ankara.

Gürses ve ark. (1996). The study of children with spastic children's society in istanbul' 5. Asian and Oceanian Congress of Child Neurology. 09-11 October Istanbul. Turkey.

Hapberg, B., Hajberg, G.ve Olow, I. (1993). The changing of panorams of cerebral palsy in sweden, VI: The Birth Year Period 1983-1986. Acta Paediatrica, :82: 387-393

Laplaza, F. J. ve ark. (1992), Cerebral palsy in twins,dev. Med. Child Neurology: 34: s. 1053-1063.

Madi, B. (1995), Beyin felçli ve zihinsel özürlü çocuklarda cinsel sorunlar. Zihinsel Engelli Çocuk. Eko Matbaacılık. İs¬tanbul. s. 59-61.

Olow, I. (1983). Children With Cerebral Palsy. Neurology Handicapped Children: Treatment and Management. Ed: Gor¬don, N. and McKinley, Ian, s. 60-75.

Özcan, H. (1986). Spastik çocuklar. Aile ve Çocuk, Ak Ya¬yınları. İstanbul.

Özcan, H. ve ark. (1992). Cerebral palsy'li çocukların eği¬tim ve rehabilitasyonunda ekip yaklaşımının önemi, I. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, 11-12 Kasım, Ankara. Ya-pa Yayınları.

Özsoy, Y. ve ark. (1996), Özel eğitime muhtaç çocuklar. 6.Basım, Karatepe Yayınları. No: 7

Pellegrıne, L. (1995), Cerebral palsy: a paradigm for de¬velopmental disabilities. Developmental Medicine Child Ne-urology. Vol:37, p. 834-839.

Renda, Y., Yalaz, K.,Özdirim E. ve Aysun, Ç. (1983). Pediatrik nöroloji. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediat¬ri Anabilim Dalı. Türkiye Sağlık ve Tedavi Vakfı Yayınları, An¬kara.

Rosenbloom, L. (1994). Dyskinetic cerebral palsy and birth asphyxia. Developmental Medicine Child Neurology, Vol. 36 p. 285-289.

Scherzer, A. L. ve Tschartuner, I. (1982), Early Diag¬nosis And Theraphy In Cerebral Palsy, Marcel Decker Inc. New York. S. 11

Schilickorn, J. (1983). Coping with cerebral palsy. Universal Park Press, London.

Stanley, F. J. (1994). Cerebral palsy trends: Implications for perinatal care, acta osfet. Gynecol Scand, s. 5-9. Norton & Company, New York.

Taft, L. T. (1995). Cerebral palsy. Pediatrics in Review. Vol. 16, s. 411-418.

Tokad, M.(1995).Engelli çocuklarda uyum ve davranış bozuklukları,zihinsel engelli çocuk.Eko Matbaacılık. İstan-bul. 34-36.

Türk Spastik Çocuklar Derneği (1973). Spastik çocukların ilk seneleri.Sıralar Matbaası, İstanbul.

Türk Spastik Çocuklar Derneği (1995). Spastik çocuklar aile rehberi. İstanbul.

Urhan, G. (1998), Cerebral palsy'li çocuk varlığının aile işlevlerine etkisi ve sosyal hizmetler. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Hacettepe Üniversitesi, İstanbul.

Vojta, V. (1974). Die Cerebralen Bewegunss törungen im Sauglingsalter, Enke verlag, Stuttgard.

Wiklund, L. M.,Webrant,P.ve Floodmark, O. (1990). Morphology of cerebral lesions in children with

congenital hemiplegia: A study with computed tomog¬raphy. Nevroradial. Vol. 32, s. 179-186.

Yakut, İ. (1993). Spastik çocukların tedavi ve eğitiminde ailenin ve sosyal çevrenin rolü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

ZİHİNSEL ENGELLİ VE OTİSTİK ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ DEĞİŞTİRME

Aydan AYDIN*

Farklı gelişim gösteren çocukların gelişimlerinde görülen gecikmeler hem öğrenme özellikleri hem de çevrelerine uyumları üzerinde etkilidir. Özellikle zihin engelli ve otistik çocukların, yaşıtlarının gösterdiği gelişim özelliklerini gösterememesi yanında, olumsuz davranışlar sergilemeleri çevrelerine uyum sağlamalarına engel olmaktadır. İlaveten olumsuz davranışları akran ilişkileri ve okul ortamlarında güçlükler yaşamalarına neden olabilmektedir. Olumsuz davranışlar nedeniyle aileler de çoğunlukla sosyal ortamlara girmekten kaçınmakta bu durum da çocukların iletişim ve sosyal becerileri öğrenme fırsatlarından yoksun kalabilmesine neden olabilmektedir. Sözü edilen bu nedenlerden ötürü, zihin engelli ve otistik çocukların olumsuz davranışlarını azaltmak /yok etmek ve yerine kabul edilebilir uygun davranışların kazandırılması büyük önem taşımaktadır.

Zihinsel engelli ve otistik bir çocuğun, yaşıtlarının kendiliğinden öğrenebildikleri temel beceri ve davranışları yapamıyor olması, her beceriyi ve davranışı hiçbir zaman yapamayacağı anlamına gelmez. Çocuğun ve ailenin hayatını kolaylaştırmak amacıyla, çocuğun hangi olumsuz davranışlarının ortadan kaldırılacağı, ona hangi yeni ve olumlu davranışların kazandırılacağı belirlenebilir. Böylelikle çocuğun yetersizliğinin türü ve derecesi ne olursa olsun, her ailenin ve eğitimcinin o çocuk için yapabileceklerinin var olduğu sonucuna ulaşılabilir. Başka bir deyişle; çocukların birtakım temel becerileri ve davranışları öğrenebilmeleri, yeni kazanımlar elde edebilmeleri uygun yöntemler kullanıldığında mümkün olabilir. Zihinsel engelli ve otistik çocuklara gerekli olan davranışları öğretebilmek amacıyla çeşitli yöntemlerden yararlanılabilir.

Zihinsel engelli çocukların eğitimlerinde uyulması gereken kural ve yöntemlerin başlıcaları kısaca şunlardır:

- Başarılı yaşantılar sağlama,
- Geribildirim sağlama,

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

Kaynaklar

Alberto, P. A., & Troutman, A. C. (2009). *Applied behavior analysis for teachers* (8th ed.). Columbus, OH: Merrill Prentice Hall

Axelrod, S., McElrath, K., & Wine, B. (2012). Applied behavior analysis: *Autism and beyond. Behavioral Interventions,* 27(1), 1-15

Birkan, B. (2000). "Engelli çocukların uygun olmayan davranışlarıyla başa çıkma yollan." Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt *10*, Sayı 1.

Cooper J.O, Heron T.E & Heward W.L. (2007). *Applied behavior analysis* (2nd ed.) Upper Saddle River, NJ: Pearson

Dempsey, I. & Foreman, P. (2010) *A review of processes and outcomes in familycCentered services for children with a disability topics in early childhood special education* (28), Number 1. Downloaded from http://tec.sagepub.com at Unıv Of Nebraska Lıncoln on February 20, 2010, Downloaded by Marmara Üniversirtesi 10 Mayıs 2012

Erbaş, D., Kırcaali-İftar, G. ve Tekin-İftar, E. (2007). *İşlevsel değerlendirme*. Ankara:Kök.3. baskı

Eripek, S. ve ark.(1998). *Özel eğitime giriş.* Dokuzuncu Baskı. Ankara: Karatepe.

Fisher, W. W., Groff, A. R., & Roanne, H. S. (2011). Applied behavior analysis: History, philosophy, principles and basic methods. In W. Wayne, W. W. Fisher, C. C. Piazza, & H. S. Roane (Eds.), *Handbook of applied behavior analysis*. New York, N. Y.: The Guilford Press.

Fouse, B. & Wheeler,M. (1997). *A treasure chest of behavioral strategies for ındividuals with autism.* Arlington,

Texas: Future Horizons Inc. P-4.

Green, G. (1996). *Behavioral ıntervention for your children with autism.* Ed.Maurice, C.,Texas.

Gordon, T. (1999). *Etkili ana baba eğitimi.* İstanbul:Sistem.

Lynn, Clark.(1996)*Sos! ana babalara yardım çocukların gündelik davranış sorunları için pratik öneriler*.(G.Yazgan.Çev). İstanbul:Evrim.

Marcus, L. M., Kunce, L. J. ve Schopler, E., "Working With Families." Ed. Cohen D. J. & Volkmar, F. R. Newyork, 1997. Mortlock, J., "*Uyumsuz Davranışlar: Değişik Bir Kendini İfade Tarzı*." (Çev. Ayşim Akurgal). İstanbul, 1994.

Ozonoff, S., Dawson, G., & McPartland, J. (2002). *A parent's guide to asperger syndrome & high functioning autism*. New York: The Guilford Pres, Inc.

Özyürek, M.(1998). *Sınıfta davranış değiştirme*. Ankara: Karatepe.

Rosenwasser B., Axelrod S. (2001). The contribution of applied behavior analysis to the education of people with autism. *Behavior Modification*. 25(5), 671-677.

Smith, T., & Eikeseth, S. (2011) O. Ivar Lovaas: Pioneer of applied behavior analysis and intervention for children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*.41:375-378

Sicile-Kira,C. (2004) *Autism spectrum disorders.* USA: The Berkley Publishing Group. Penguin Group. Inc

Tekin. E., & Kırcaali-İftar. G. (2001). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın

Tekin-İftar, E.(2012) *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri.* Ankara: Vize

Tekin, E. ve Kırcaali-İftar, G. (2012).*Özel eğitimde yanlışsız öğretim teknikleri*. Birinci Basım. Ankara:Vize.

Yücesoy Özkan, Ş.(Ed.) (2014). *Özel gereksinimi olan öğrencileriçin öğretim stratejileri.* (Çev. Demir, Ş., Öncül, N., Erbaş, D.,Ökçün,M.Ç., Çolak, A., Çakıroğlu, O.,Bahap Kudret, Z., Sazak Pınar, E., Sönmez, M., Yücesoy Özkan, Ş., Bozkuş Genç, G.) (10. baskı*)*Ankara:Nobel

KAVRAM ÖĞRETİMİ

Abdül Vefa DEMİRKIRAN*

Kavram

Kavram, bir kategoriye nelerin alınacağını ya da çıkarılacağını belirleyen ölçütler takımıdır. Eğitim açısından ise kavram ortak tepkiye yol açan uyaranlar takımıdır (Thiagorajan 1974; Özyürek 1980;Varol 1922).

Carter'a göre kavram; kümelerin ya da sınıfların birbirinden ayırt edilebilmesinde, ortak ögeleri ya da özellikleri simgeleyen "düşün" dür. Enç'e göre (1974) ise kavram; herhangi bir nesne ya da olayın temel öge ve özelliklerini kapsayan "soyut düşün"dür. George, kavramı nesnelerin ortak ögesi olarak tanımlamaktadır. Viaud ise kavramı soyutlanmış ve genelleştirilmiş "simge" olarak tanımlamıştır. Kavram da genel anlamda kullandığımız bir kümeye, sınıfa ya da cinse ait algılar yardımıyla kazandığımız "ortak özelliklerin" zihnimizde bir düşün hâlinde birleşmesi söz konusudur. Kavramlar uslamlama yaparken yahut bir sorun çözerken zekâyı oluşturan ögelerin çalışması için gerekli birer "yapı taşı" gibidir. Yapısal psikolojiye göre duyum, algı ve kavram, sırayla birbirini izleyen ve birbirine basamaklık görevi gören birer terimdir. Kavram oluşması için tam ve doğru algılara gerek vardır. Bunun için de çocuk, içinde bulunduğu özdeksel ve tinsel çevre ile etkileşimde bulunmak zorundadır. Bu amaçla, çocuk, duyu organları aracılığıyla, dış dünyayı iyi tanımalı, doğru ve sağlam bilgiler edinmelidir. Daha sonra da, kazanılan algıların, öge ve özellikler bakımından, zihin etkinliği aracılığıyla, ortak yönlerinin birleşmesiyle oluşan "düşün"e kavram denir (Binbaşıoğlu, 1995:121-125). Kavramlar, somut ve soyut kavramlar olarak sınıflandırılabilir (Garne 1979; Özyürek, 1984). Fleming de kavramları somut ve soyut olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Örneğin, duyu organları ile doğrudan algılanabilen kavramlara somut kavramlar denir. Daire, kırmızı, meyve, sandalye gibi kavramlar bu gruba girer. Soyut kavramlar ise duyu organları ile doğrudan algılanamaz. Zaman, sevgi, korku gibi kavramlar soyut

* Uzm., Ereğli K. Demirel Sevgi Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Okulu) Müdürü

kalın kavramlarının kazandırılmasında açık anlatım yöntemi ile sunulan bireyselleştirilmiş öğretim materyalinin etkili olduğunu bulmuştur (Gürsel, 1993). Okula hazırlıkla ilgili doğal sayı becerilerinin kazandırılmasında basamaklandırılmış yöntemle sunulan bireyselleştirilmiş öğretim materyalinin etkili olduğunu saptamıştır.

Basamaklandırılmış öğretim yönteminde, öğretim içeriği ve sununun basamakları, öğretmen ve öğrencinin yapacakları kolaydan zora olacak şekilde önceden belirlenmiştir ve sunu bakımından da aritmetik becerileri öğretmenin yapacağı sunu ve öğrencinin yapacağı davranışla olarak belirlenmektedir (Cawley, 1977; Özyürek, 1988; Gürsel, 1992). Açık anlatım öğretim yönteminde ise ele alınan kavramın öğretim basamakları, kavramın olumlu ve olumsuz örneklerinin kolaydan zora doğru sıraya sokulmasıyla oluşturulmaktadır ve kavram sunumunda ayırt edici öğrenmeye yer verilmektedir (Sniezek, 1983; Özyürek, 1984).

Basamaklandırılmış öğretim yaklaşımı esasen matematik işlemlerinin öğretimi ile ilgili olmakla birlikte, Gürsel bunu doğal sayı becerilerinin yani sayı kavramlarının öğretimine uygulamış ve kavram öğretiminde etkili olduğunu bulmuştur (Varol, 1999; 394-395).

Kaynaklar

Varol, Nihal, "Zihinsel Engelli Çocuklara Kırmızı, Sarı, Daire, Üçgen, Uzun, Bir tane İki tane ve Kalın Kavramlarını Kazandırmada Açık Anlatım Yöntemiyle Sunulan Bireyselleştirilmiş Kavram Öğretim Materyalinin Etkinliği" T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:637 Eğitim Fakültesi Yayınları No:26, 1992

Gürsel, Oğuz., "Zihinsel Engelli Çocukların, Doğan Sayıları Gerçek Nesneleri Kullanarak Eşleme, Resimleri İşaret Ederek Gösterme, Rakam Gösterildiğinde Söyleme Becerilerin Gerçekleştirilmesinde, Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Basamaklandırılmış Yöntemle Sunulmasının Etkinliği" Doktora Tezi Anadolu Üniversitesi Yayın No:731

Özyürek Mehmet, "Kavram Öğrenme ve Öğretme" Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt:16, sayı 2 1984 s. 15-23

Özer, Bekir, Zihinsel Engelli Çocuklara Tane Kavramının Açık Anlatım İle Basamaklandırılmış Yöntemle Sunulmasının Farklılaşan Etkililiği "4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 4 Editör:1999 s. 394-406

Yrd. Doç. Dr. Ersoy, Özlem, Dr. Avcı, Neslihan, "Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri" 2000 Sayfa 8156)

Binbaşıoğlu, Cavit, "Eğitim Psikolojisi" Ankara 1995 s. 121-125.

Erden, Münire, Akman Yasemin, "Eğitim Psikolojisi Gelişim – Öğrenme – Öğretme" Ankara 1997 s. 201.

BECERİ ÖĞRETİMİ

Oktay Taymaz SARI*

Farklı gelişim gösteren bireylerle ilgili düzenlemeler, bireylerin öğrenmelerini okul öncesi ve okul sonrası yaşamda da dâhil olmak üzere, tüm yaşamı kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Ülkemizde özel eğitim hakkında kanunu hükmünde kararname ile bireylerin yaşam boyu eğitimlerinin desteklenmesi hedeflenmiştir (MEB, 1997). Erken çocukluktan itibaren yaşamın tüm alanlarında eğitim alma hakkı, farklı gelişim gösteren bireylerin eğitimlerinde değişik yaklaşımların kullanılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bireylerin gelişimlerini birçok bileşen etkilemektedir. Bu bileşenlerin içinde özellikle çevresel etmenler, bireyin problem çözme ve kendini geliştirmesinde önemli rol oynamaktadır. Özelikle çevrenin zekâ üzerinde etkilerini açıklayan deney bu konuda çarpıcı bir örnek sunmaktadır.

Zekâ ile ilgili yapılan bir deneyde ikiz fareler iki ayrı gruba ayrılmışlardır her iki gruba aynı besinler verilmiştir. Bir fare grubuna değişik yaşantılar ve bu yaşantılardan sonra pekiştireç verilirken, diğer gruba sadece labarotuvar ortamı sağlanmıştır. Deney sonucunda birinci grup farelerin, diğer farelere oranla problem çözme becerilerinde daha başarılı olduklarını gözlenmiştir. Zenginleştirilmiş çevrede yetişen farelerin, standart kafeslerde yaşayan farelere oranla görsel kortekstekі her sinir hücresinde % 20-25 oranında daha fazla sinapsa sahip oldukları belirlenmiştir (Commission on Behavioral and Social Sciences and Education National Research Council 2002; akt, Kaplan, 2008). Bu durumda yaşantı zenginliğini destekleyen programların bireylerin öğrenmeleri üzerinde olumlu etkisinin olacağı belirtilebilir.

Beceri tüm yaşamı kapsayan, doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreçtir. Öz bakım becerileri, günlük yaşam, sosyal beceriler, iş ve meslek becerileri, boş zamanı değerlendirme becerileri gibi çok çeşitli yaş ve gelişim dönemlerine göre isimler alır. Bu becerilerin başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi için bireylerin duyusal ve motor yetilerinin gelişmiş olması beklenir.

* Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

Telefonda bilgi alma becerisi için bir örnek örnek:

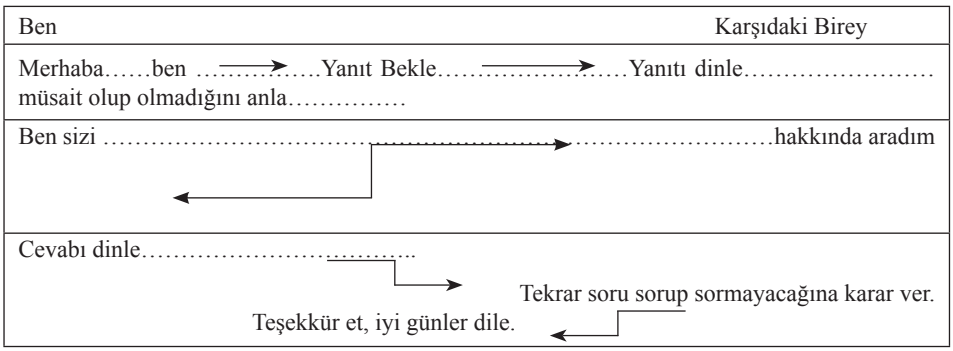

Beceri için görsel, yazılı ipuçlarının kullanılması, bir olayı planlama ve düzenlemeye konusunda yardımcı olacaktır. Bu çalışmaların günlük yaşam içinde doğal ortamlarda desteklenmesi kalıcılıkta önemli bir etkendir.

Sonuç olarak; iyi planlanmış ve ihtiyaca dönük olarak öğretimi yapılan becerilerde, bireylerin kendini iyi hissetme, kendi kendine yetme ve kendini yönetme gibi varlığını devam ettirecek kişisel gelişim alanlarda desteklenmiş olmaktadır.

Kaynaklar

Ayres, K. M., & Langone, J. (2002). Acquisition and generalization of purchasing skills using a video enhanced computer-based instructional program. *Journal of Special Education Technology*, *17*(4), 15-28.

Benamou -Shipley-,R. Lutzker, J.R. , Taubman, M.(2002). Teaching Daily Living Skills to Children with Autism Through Instructional Video Modeling. Journal of Positive Behavior Interventions July, vol. 4 no. 3166-177. doi: 10.1177/10983007020040030501

Branham, R. S., Collins, B. C., Schuster, J. W., & Kleinert, H. (1999). Teaching Community Skills to Students with Moderate Disabilities: Comparing Combined Techniques of Classroom Simulation, Videotape Modeling, and Community-Based Instruction. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, *34*(2), 170-81.

Canella-Malone, H., Sigafoos, J., O'Reilly, M., de la Cruz, B., Edrisinha, C., & Lancioni, G. E. (2006). *Comparing video prompting to video modeling for teaching daily living skills to six adults with developmental disabilities* (Doctoral dissertation).

Cannella-Malone, H. I., Fleming, C., Chung, Y. C., Wheeler, G. M., Basbagill, A. R., & Singh, A. H. (2011). Teaching daily living skills to seven individuals with severe intellectual disabilities: A comparison of video prompting to video modeling. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 1098300710366593.

Cavkaytar, A. (1998).Zihin Engellilere Özbakım ve ev içi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

Csoti, M. (2001). *Social Awareness Skills for Children.* London, GBR: Jessica Kingsley Publishers. 117-125.

Dağseven, D. (2008). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrencilere Sosyal Becerilerin Kazandırılmasında Doğrudan Öğretim ve Bilişsel Süreç Yaklaşımları ile Yapılan Öğretimin Etkililiklerinin ve Verimliliklerinin Karşılaştırılması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kaplan, A. (2008). Raven'in İlerleyen Matrisler Plus Testinden 12-13 Yaş Çocukları Üzeriden Geçerlik, Güvenilirlik Ön Form Çalışmalarına Göre Üstün Zekalı Olan ve Olmayan Öğrencilerden Mantıksal Düşünme Yeteneklerinin Karşılaştırılması. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı .Üstün Zekâlıların Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Matson, J.L. Wilkins J. (2007) Critical review of assessment targets and methods for social skills excesses and deficits for children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders (1)* 28–37.

T.C.Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK Kanun Numarası: 573 Kabul Tarihi : 6/6/1997 Resmî Gazete : 23011

Özyürek, M.(1996). Sınıfta Davranış Yönetimi: Uygulamalı Davranış Analizi- 1, Karatepe Yayınları, Şahin Matbaası, Ankara.

Özyürek, M. (2004). Bireyselleştirilmiş **Eğitim Programı. Temelleri ve GeliÇtirilmesi.** Ankara: Kök Yayıncılık.

Painter, K, K.(2006).(*Social Skills Groups for Children and Adolescents with Asperger SyndromeA Step-by-Step Program.* London,, GBR: Jessica Kingsley Publishers.

Pıerce, L. and Schreıbman, L.(1994). Teachıng Daıly Lıvıng Skılls to Chıldren Wıthautısm in Unsupervısed Settıngs Throughpıctorıal Self-Management. Journal of Applıed Behavıor Analysıs, 27,471-481 Number 3.

Polloway, A.E., Serna,L.,Patton, R.J., Bailey, W.J.(2014) Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler İçin Öğretim Stratejileri. N.Öncül (çev).*Etkili ve Farklılaştırılmış Öğretim İçin* Startejiler (s.13-35)Ş.Yücesoy Özkan (Çev. Ed.). Ankara:Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanık Tic.Ltd.Şti

Sarı, O. T. . (2012). Sosyal Becerilerin Gelişimi. *Okul Öncesi Eğitimde Çocuk*. Güven, P., Türkdoğan, P. D. & Uluğ, P. (Ed) Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği Projesi Kitabı (sf 36-41). İstanbul.

Stabel, A. (2013). Daily Living Skills. *Encyclopedia of Autism Spectrum Disorders*, 839-840.

Soden, Z. (2002). Daily living skills. *Educating young children with additional needs. Sydney: Allen and Unwin*, 117-139.

Van der Oord, S., Van der Meulen, E.M., P. Prins, J.M., Oosterlaan, J,,& Buitelaar, J.K. Emmelkamp., P.M.G.(2005). A psychometric evaluation ofthe social skills rating system in children with attention deficit hyperactivity disorder. Behaviour Research and Therapy *43,* 733-746.

Varol, N. (1996). Beceri Öğretim Materyali Geliştirme ve Beceri Öğretiminde İpuçlarının Kullanımı. *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *16*(19). 35-46

Varol, N. (2004). *Özbakım Becerilerinin Öğretimi.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Varol, N. (2005). *Beceri Öğretimi ve Öz Bakım Becerilerinin Kazandırılması.* Ankara: Kök Yayıncılık.

http://dailylivingskills.com/store/sample-worksheets/

ZİHİN ENGELLİLERDE BEDEN-RESİM-MÜZİK EĞİTİMİ

Gülsevim KINALI*

Zihinsel özürlü kimseler, zihin ve fizik faaliyetleri açısından toplumun beklentileri seviyesinde performans gösteremedikleri için, yaşadıkları çevreye uyumda güçlük çekerler. Çeşitli şekillerde gösterdikleri uyum bozuklukları, üzerinde uğraştıkları sosyal ve akademik ödevlerde çeşitli başarısızlıklar yaşamalarına sebep olur. Gerçekte ise, zihinsel özürlülerin sahip oldukları potansiyelin tamamını kullanabilmeleri için başarıyı tatmaları yararlı olur. Dikkatlice planlanmış fizik egzersizleri veya spor programları, bu kimselerin başarıyı tatmalarına yardımcı olur. Aynı zamanda bu tür programların zaten sahip olduğu birçok tabii özellik, zihinsel özürlülerin çevreye olan uyumlarının sağlanmasında daha gerçekçi tedavi veya rehabilitasyon stratejileri olarak kullanılabilir (Gençöz, 1990).

Zekâ geriliği olan çocuklar için hazırlanan beden eğitimi programları, çok çeşitli etkinlikleri içermektedir. Bu programlar aracılığı ile çocuklara çevreye uyumlarını kolaylaştıracak uygun beceriler kazandırılabilir. Aletli jimnastik ve kurallı beden eğitimi hareketlerinin yanı sıra bahçede, tarlada, ormanda, tepelerde yürüme, koşma, tırmanma gibi alıştırma olanaklarının verilmesi bu tip programların etkinliğini artırıcı özelliktedir. Zekâ özürlü çocukların bir kısmı fiziksel yönden normal çocuklara çok benzerlik gösterirler ve onlar kadar yeteneklidirler. Zekâ özürlü çocuklar da paten kayabilirler, kayak yapabilirler, bir uzman denetiminde trompolin sıçrayabilirler ve yüzme yarışına katılabilirler (Güven, 1986).

Genel olarak zekâ özürlü çocuklar müthiş bir fiziksel güce sahiptirler. Çoğu kez denetimsiz bir süreç içinde çocuklar, bu güçlerini olumsuz yönde kullanarak saldırgan eğilimlere dönüştürürler.

Oysaki bu fiziksel güç, çocuğun gelişimi açısından çok olumlu bir yöne kanalize edilmeyi beklemektedir (Tuğrul, 1992).

* Dr., ABD'de yaşamaktadır.

ları daha sonraki aşamalara bırakılmalıdır.

7. Şarkı söylerken buna uygun yürüyüşler, oyunlar ve ritimlerle eşlik edilmelidir.
8. Her fırsatta çocuğu yeniden canlandıracak, eğlendirecek, dinlendirecek sınıf içi ve dışı etkinliklerin kullanılmasına dikkat edilmelidir.
9. Çocuğa, kendi başına şarkı söyleyebilmesi için cesaret verilmelidir. İnsanın en çok kullandığı müzik aracı kendi sesidir. Çocuk şarkı söylerken güven duygusu artar ve ses organlarını kontrollü olarak kullanmaya başlar.
10. Çocuğun ritim duygusunu geliştirecek parçalar seçilmelidir.
11. Şarkı kısa olmalı, kelimelerin heceleri uzun olmamalı ve sık sık değiştirilmelidir.
12. Türü ne olursa olsun, şarkının ezgi yapısı, ses genişliği, sözlerinin anlamı zihinsel özürlü çocuğun yaş seviyesine uygun olmalıdır.
13. Şarkının ses-söz uyumu mümkün olduğu kadar kusursuz olmalı, zihinsel özürlü çocukların seviyesine uygun olmalıdır.
14. Müzik zihinsel özürlü çocuklara büyük-küçük, kısa-uzun, az-çok, ince- kalın, hafif-ağır gibi kavramları da öğretmeye yarar (Değirmenci, 1993).

Sonuç olarak, zihinsel engelli çocuğun müzik eğitimindeki amaç; çocuğu müzisyen yapmak değildir. Çocuğun sahip olduğu müzikle ilgili gizil gücünü geliştirmek, onun güzellik duygusunu sezip anlamasına, kendi kendini ifade etmeye hazırlanmasına, hayatının her yönünü müzik bakımından zenginleştirip renklendirilmesine, daima değişen dünyada karşılaşacağı olaylara karşı daha iyi donanmasına yardım etmektir. Günlük yaşamlarında seslerle deneyimi olan ve müziğe yakınlık duyan zihinsel özürlü çocuklar görmeyi, koklamayı, işitmeyi severler, elleri ile dokunmaya ve her şeyin tadına bakmaya meraklıdırlar. Bu çocuklar duygularını kullanma yolu ile çoğu zaman işittikleri müziğin içeriği ile yakınlık kurarlar. Müzik, çocuğun ruhsal yapısını heyecanlı ortamdan daha sakin bir ortama yöneltebilir ve buna bağlı olarak güvensizlik, saldırganlık, gerilim ve korku gibi davranışlarda güçlüklerin üstesinden gelme konusunda önemli bir etken olarak kabul edilir.

Müzik eğitiminin yalnız okulda değil, aile ile iş birliği yaparak okul dışında da devam ettirilmesi gereklidir (Ürfioğlu, 1986).

Kaynaklar

Bal, S. & Artan, İ. (1994). [Hacettepe üniversitesi çocuk sağlığı ve eğitimi bölümü ders notları] Ankara

Bal, S. & Güven, N. (1992). Fizyoterapi-rehabilitasyon. Cilt:7 Sayı:2 Aralık

Bal, S. (1992). Fizyoterapi-rehabilitasyon. Cilt:7 Sayı:2 Aralık

Bal, S. (1994). [Hacettepe üniversitesi çocuk sağlığı ve eğitimi bölümü ders notları]. Ankara

Baykoç, N. (1999). Çağdaş toplum yaşam ve özürlüler. 1. Özürlüler Şurası, TAKAV Matbaacılık. Ankara

Baumann, S. (1986). Praxis der Sportpsychologie. BLV Verlagsgesellesschaft. München

Bender, M.; Brannan, S. A., Verhoven, P. J. (1984). Letsu re Education for the Hjandicapped. California, Collage Hill Press

Brückner, J., Mederecke, I. Ulbrrich,C. (1991). Musiktherapie Für Kinder, Verlag: Gesundheit GmbH. Berlin

Cavkaytar, A. (1999). Zihinsel engellilerde öz bakım ve programının etkinliği. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fak. Yayınları. Eskişehir

Değirmenci, Z. (1993). Zihinsel özürlü çocukların komutları izleme becerisinin gelişiminde müziğin etkisi. (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara.

Dikmen, B. & Emir, F. (1986). Özürlü çocuklar ve eğitimleri (Ed. Şule Bilir). Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara

Eğitilebilir Geri Zekâlı Çocuklar İçin İlkokul Programı (1976). Milli Eğitim Basımevi. İstanbul

Gençöz, F. (1990).Basketbol becerileri eğitiminin zihinsel özürlü çocukların uyumsuz davranışları üzerindeki etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara

Goodling, M. D. & Asken, M. J. (1987). Sport psychology and physically disabled athlete. (J. R. May, M. J. Asken eds.): Sport Psychology The Psychologial Health of The Athlete. New York, PMA Publishling Corp.

Günışık, E. (1975). İlkokullarda beden eğitimi. G. S. A Yayın. Ankara

Güven, N. (1993). [Hacettepe üniversitesi çocuk sağlığı ve eğitimi bölümü ders notları]. Ankara

Güven, N. (1986). Özürlü çocuklar ve eğitimleri. (Ed. Şule Bilir). Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara

Güven, N; Bayhan, P.; Metin, N.; Artan, İ. (1999). Zihinsel engelli çocuklar ve gençler için program amaçlan. Hacettepe Üniversitesi Ev Eko. Y. O. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara

Kalyon, T. A. (1994). Spor hekimliği. Ankara GATA Basımevi

Karatepe, H. (1986). Zekâ Özürlü Çocuklar. Karatepe Yayınları. Ankara

Külahçı, M. & Pehlivan, Z. (1993). Özel eğitime muhtaç gençlere yönelik spor eğitimi. Spor Bilim Dergisi

Langen, D. (1971). Psychotherapie. Dtv-Georg Thieme Verlag, Stuttgart

Peter, M. (1996). "Art'in Carpenter, B., Ashdown, R. & Bovair, K. (eds.). Enabling access. Effective teaching and learning for pupils with learning difficultive. David Fulton, 84-95

Pieterse, M. & Treolar, R. (1996). Küçük adımlar. (Çev. Sema Batu). Duran Ofset. İstanbul

Shephard, R. J. (1991). "Benefits of Sport and Physical Activity fot The Disabled: Implication for The Individual and for Society." Scand-J Rehabil. Med. 23(2): *51-59

Tuğrul, B. (1992). [Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü Ders Notları] Ankara

Ürfioğlu, A. (1983).Zekâ özürlü çocuğun hayatında müziğin önemi. Uyanış Dergisi, Sayı:9. Ankara 28.

Ürfioğlu, A.(1986).Özürlü çocuklar ve eğitimleri. (Ed: Şule Bilir). Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara

FARKLI GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE AİLE KATILIMI

Gülden UYANIK BALAT*
Tuna ŞAHSUVAROĞLU**

Her aile, içine doğduğu kendi çekirdek ailesinin, içinde yaşadığı topluma ve kültüre ait değerleri ile toplumun beklentilerini tümüyle karşılayabilecek özellikler taşıyan sevilen insanların ortak noktalarını temsil edebilecek mükemmel bir çocuk hayal eder. Ancak farklı gelişim gösteren bir bebeğin dünyaya gelmesi veya farklı gelişimin doğumdan sonra fark edilmesi ile ailenin tüm olumlu beklenti ve hayallerin yıkılması, yoğun duygu ve kaygıların yaşanmasın yanı sıra, birtakım uyum problemlerinin de yaşanmasını sonucunu da beraberinde getirir. Bu süreçte aile, farklı gelişim gösteren bir çocuğa anne-babalık etmenin zorluğu yanında onu nasıl geleceğe hazırlayacağının bilinmezliğiyle de yüzleşmek zorunda kalır. Farklı gelişim gösteren çocuklar için bakım, eğitim ve gelişim kavramlarını birbirinden ayırmak nasıl yanlışsa, bu çocukların sorumluluklarını aileler ve eğitimciler arasında paylaştırmamak da o derece yanlış olacaktır. Buradan hareketle farklı gelişim gösteren çocuğa verilecek eğitimin niteliğini arttırmada, ailelere verilecek psikolojik hizmet ve desteklerin yanında ailenin çocuğun eğitimine katılımının sağlanması yani ailenin eğitime dâhil edilmesi son yıllarda giderek artan bir şekilde özel eğitim alanının öncelikli konularından biri olmuştur (Şahsuvaroğlu, 2014).

Çocuğun doğduğu andan itibaren ilk sosyal çevresi ailesidir. Onu en iyi tanıyan, onunla en çok beraber olan ve gelişimsel süreci boyunca en fazla destekleyen yine ailesidir. Çocuğun gelişimi ve eğitiminde doğal eğitimci rolünü üstlenen anne- babaların önemi uzun yıllar göz ardı edilmiş, anne-babalar eğitimde uygulayıcı olmaktan çok bilgi alıcı rol oynamışlardır. Oysaki anne-baba-çocuk ilişkisinin yoğunluğu, sıklığı ve süresi, alandaki uzmanla olan etkilemişine göre çok daha fazla avantaj sağlamaktadır (Bayhan ve İpek 1997). Bu bağlamda, ailelerin eğitime dâhil edilmesi ya da aile katılımı kavramı, eğitimin niteliğini arttırma-

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ABD
* * Uzm., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Zihin Engelliler Öğretmenliği ABD

lidir. Uygun düzenlemelerle ailelere, gözlem yapma, uygulama yapma, deneme ve uygulamalarını değerlendirme fırsatları da sağlanmalıdır.

Anne-baba eğitimi çalışmaları ile çocuğun eğitim programının ev ortamında da süreklilik kazanması, okul ve ailenin sıkı iş birliği içinde çalışarak çocuğun gelişimine daha fazla katkı sağlayabilmesi mümkün olacaktır. Bu nedenle eğitimciler uygun yöntemlerle aileleri çocuklarının eğitimlerine katılmaları yönünde desteklemelidir.

Kaynaklar

Akkök, F (1984). Davranışsal yaklaşıma dayalı aile rehberliğinin öğretilebilir çocukların özbakım gelişimlerine etkisi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.*

Bayhan, P. & İpek, A. (1997). Zihinsel engelli çocukların anne-babalarının demonstrasyon yoluyla eğitime katılımları, *Milli Eğitim Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık Sayısı, 1997,s.*24-26.

Bekman, S & Uyanık, Balat G. (2011). Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimde Kalite Standartları Durum Analizi Raporu,* 2011.

Chidress, C.D. (2011) Play Behaviours of Parents and Their Young Children with Disabilities, *Topics in Early Childhood. Special Education, 31 (2), 112-120.*

Cone, J. D. & Delawyer, D.D. & Wolfe, V.V. (1985). Assessing parent participation: the parent/family involvement index", *Exceptional Children, 51 (5),417-424.*

Cömert D. & Güleç, H. (2004). Okulöncesi eğitim kurumlarında aile katılımının önemi: öğretmen-aile-çocuk ve kurum. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler* Dergisi, C-VI, S-1, Ss-131-145, Haziran

Cunningham, C (1985) Training and education approaches for parents of children with special needs *British Journal of Medical Psychology,* 58, 285-305

Driessen, G. & Smit, F. & Sleegers, P. (2005). Parental involvement and educational achievement. *British Educational Research Journal, 31* (4), 509–532.

Erdoğan, Ç. & Demirkasımoğlu, N. (2010). Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice], 16*(3), 399-431.

Epstein, J. L. (1995). School/family/community partnerships: Caring for the children weshare. *Phi Delta Kappan, 76*(9).

Epstein, J. L & Connors, L. & Salinas, K. C. (1993). High school and family partnerships: surveys for teachers, parents, and students in high school**.** *Baltimore: Center on* School, Family, and Community Partnerships, Johns Hopkins University.

Epstein, J. L. & Sheldon, S. B. (2002). Improving student behavior and school discipline with family and community involvement**.** *Education And Urban Society, 35*(4).

Epstein, J. L. & Sheldon, S. B. (2002). Present and accounted for: Improving student attendance through family and community involvement. *Journal of Educational Research, 95*(5).

Fuqua, R.W. & Hegland, S.M. & Karas, C.S. (1985). Processes influencing linkages between preschool handicap classroom and homes.

Goldstein, S. & Strickland, B. & Turnbull, A.P. & Curry, L. (1980). An observational analysis of the IEP Conferences exceptional children. 46, 276-286

Hornby, G. & Lafaele, R. (2011). Barriers to parental involvement in education: an explanatory model. *Educational Review* Vol. 63, No. 1, February 2011, 37–52

Hornby, G. (1995) Working with parents of children and young people with special educational needs. *London. Cassell.*

Katz, L. G. (1990). Impressions of Reggio Emelia preschools. *Young Children. 45, 11-12.*

Keçeli-Kaysılı, B. (2008). Akademik başarının arttırılmasında aile katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2008, 9 (1) 69-83*

Leyser, Y. (1988). Let's listen to the consumer. The voice of parents of exceptional children The Scholl Counselor. 35. 363-369

Treloar, L.L. (2005) Response to Chapters 9 and 10; On the significance of caring, *Journal of Religion, Disability & Health,* 8:3-4, 181-190, DOI: 10.1300/J095v08n03_20http://dx.doi.org/10.1300/J095v08n03_20

Lindberg, E. N. & A.N. Demircan (2013). Ortaöğretim okullarında aile katılımının

değerlendirilmesi: aile katılım ölçeği veli ve öğretmen formlarının Türkçeye uyarlanması. *Cumhuriyet International Journal Of Education Vol 2, No 3 (2013)*

Mahoney, G. Boyce, G., fewell, R.R., Spiker, D., Wheeden, C.A. (1998)The relationship of parent child interaction to effectiveness of early intervention service for at risk children and children with disables. Topics in Earlychidhood Special Education, 18(1), 5-17

Naseef, R. A. (1997). *Special Children, Challenged Parents: The Struggles and Rewards of Raising a Child with a Disability*. Secaucus, NJ: A Birch Lane Press Book, Carol Publishing.

Ömeroğlu, E. & Yaşar, M. C. (2005). Okul öncesi eğitim kurumlarında ailenin eğitime katılımı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 62*.

Rogers, M., Wiener, J. Marton, I. & Tannock, R. (2009) Academic parental involvement in children with and without attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of School Psychology*, 47, 167-185.

Rutherford, R. B. & Edgar, E. (1979). *Teachers and parents: A guide to interaction andcooperation*. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Shaw, C. A. (2008). A study of the relationship of parental involvement to student achievement in a Pennsylvania career and technology center. *Unpublished Doctoral Dissertation. The Pennsylvania State University. Pennsylvania,* USA.

Seligman, M. (2000). Conducting Effective Conferences with Parents of Children with Disabilities, A Guide for Teachers, The Guilford Press, New York.

Sucuoğlu, B. (1991). Anne babaların özel eğitim okullarını algılamaları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*

Sucuoğlu, B. & Küçüker, S. & Kanık, N. (1994). Anne babaların özürlü çocuklarının eğitimine katılımları. *Yayınlanmamış Araştırma Raporu A.Ü. Araştırma Projesi Fonu.* Proje Kod: 92- 04-00-01.

Sucuoğlu, B. & Küçüker, S. & Kanık, N. (1994). Anne babalara öğretme becerilerinin kazandırılması. *Türk Psikoloji Dergisi, 9* (31), 36-43.

Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma programlarında anne-baba katılımı. *Özel Eğitim Dergisi, 2(2), 25-43.*

Sucuoğlu, B. (1997) "Özürlü çocukların aileleriyle yapılan çalışmalar" Farklılıkla Yaşamak: Aile ve Toplumun farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği, Edt. Karancı, A.N. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, Ankara.

Şahin, F. & Ünver, N. (2005), Okulöncesi eğitim programlarına aile katılımı*, Kastamonu Eğitim Dergisi,* Sayı, 1.

Şahsuvaroğlu, T. (2014). *Farklı Gelişim Gösteren Çocuk Ailelerine Psikolojik Destek İçin Virginia Satir'in Dönüşümsel Sistemik Aile Terapisi Yaklaşımı* 24. Ulusal Özel Eğitim Kongresi. Edirne, Türkiye

Vasa, F. & Stanley, S. & L. Allen. (1987). The role of parents in the education of vocational special needs youth, *Handbook of Vocational Special Needs Education, Ed. Gary M. Meers*, University of Nebraska, 1987.

OTİSTİK ÇOCUKLA İLETİŞİM

Aydan AYDIN*

İletişim; bebeklikte başlayan ilişki kurma sürecinin, bebeğin çevresindeki kişiler ile karşılıklı etkileşimde bulunarak geliştirdiği beceriler bütünüdür. Bir iletişim problemi olarak tanılanan otizmin en belirleyici özelliği ise iletişimin temel ögesi olan ilişki kurmakta yaşanan güçlüktür. Otistik bireylerin çevreleriyle ilişkileri çoğunlukla ihtiyaçları doğrultusundadır. Kendilerine seslenildiğinde bakmayabilir, kucağa alınmak istendiklerinde reddedebilir ancak bir şeye ihtiyaçları olduğunda karşılarındaki elinden tutarak istediği şeye doğru yönlendirebilirler. Böyle zamanlarda kurulan ilişki gerçek bir ilişki olmaktan çok, karşıdaki bir araç olarak kullanmak şeklindedir.

Otistik bebeklerin yarısında göz kontağı, sıra alma ve iletişimde sesleri kullanmada sorunlar görülmüştür (Volkmar, Paul, Klin and Cohen, 2005). Normal gelişim gösteren çocuklarda sık gözlenen sevgi ve güvende olma ihtiyacını karşılamak için diğer insanlara fiziksel yakınlaşma davranışı, otistik çocuklarda gözlenmemektedir (Darıca, vd., 1992). Otistik çocukların genel özelliklerine bakıldığında; *iletişim kurmada güçlük*, *sözel ve sözel olmayan dilde bozulma, iletişim için konuşmayı kullanmama ve tekrarlayıcı davranışlar, sembolik ya da imgesel oyunda yetersizlik, soyut düşünmede bozukluk, sosyal kuralları ve ilişkileri anlamada sorunlar* belirgin özellikler arasında yer alır (Wing ve Attwood, 1987; Simons ve Oishi,1987; Yalaz, 1993; Norton ve Drew,1994; Happe,1995, Frith,1995; Korkmaz, 2000; Perko,2002; Jobe ve Williams White, 2007). Ayrıca en temel iletişim becerilerinden ortak dikkatin gelişmemesi (Bernier ve Gerdts, 2010), jestlerin gelişmemesi, işaret etmenin olmaması (Baron-Cohen, 2008, Korkmaz, 2010, Ingersoll ve Lalonde, 2010) erken dönemde fark edilebilecek özelliklerdir. Otistik çocukların dil öncesi dönemde ortak dikkat becerisine sahip

* Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

Yukarıda da görüldüğü üzere, otistik çocuk ile çalışırken her davranış aşama aşama gerçekleştirilecek ve çocuğun her çabası ödüllendirilecektir.

Ancak unutulmamalıdır ki; otizm özünde bir ilişki kurma sorunudur ve ilişki kurmakta güçlük yaşayan otistik çocuklarla ilişki kurulamadan, iletişim becerilerinin öğretimi söz konusu olamaz. Bu nedenledir ki; her bir davranış özenle parçalara ayrılıp her bir adımın öğretiminin gerçekleştirilmesi teknik bir süreç olarak görülse de; otistik çocukların da önce çocuk oldukları ve gösteremeseler de duygularının olduğu unutulmamalıdır. Bu unutmama hâli eğitimciye, çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olmayı ve içten davranabilmeyi unutmamaya olanak sağlayacaktır.

Kaynaklar

Bailey, A., Phillips, W. and Rutter, M. (1996). Autism: Towards as integration of clinical, genetic, neuropsychological, and neurobiological perspectives. *Journal Child Psychology and Psychiatry,* 37 (1), 89-126.

Baron-Cohen, S. (2008). *Autism and asperger syndrome*. New York: Oxford.

Bernier, R.A. and Gerdts, J. (2010). *Autism spectrum disorder: A reference handbook*. . California: Greenwood Publishing Group. http://books.google.com.tr adresinden elde edildi.

Cohen, S. (1998). *Targetting Autism*. California: Unıversity of California Press.

Darıca, N., Gümüşçü, Ş. ve Pişkin, Ü. (1992). *Otizm ve otistik çocuklar*. Ankara: Uyum Özel Eğitim Okulu Yayınları.

Diessel, Holger. (2013). Where does language come from? Some reflections on the role of deictic gesture and demonstratives in the evolution of language. *Language and Cognition 5: 239-249.*

Dodd, S. (2005). *Understanding autism*. Australia: Elsevier. http://books.google.com.tr adresinden elde edildi.

Fazlıoğlu, Y., Yurdakul-Eşme, M. (2009). *Otizm: Otizmde görsel iletişim tekniklerinin kullanımı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Limited Şirketi.

Frith, U. (1995) *Autism: explaining the enigma.* USA: Blockwell Publisher.

Green, G. (1996). *Behavioral ıntervention for your children with autism.* Ed.Maurice, C.,Texas.

Happe, F. (1995) *Autism an ıntroduction to psychological theory*. Cambridge: Harward University. Pres.

Ingersoll, B. and Lalonde, K. (2010). The impact of object and gesture imitation training on language use in children with autism spectrum disorder. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 53, 1040–1051.

Jobe, L. E. & Williams White, S. (2007). Loneliness, social relationships, and a broader autism phenotype in college students. *Personality and Individual Differences*, 42, 1479–1489.

Korkmaz, B. (2000). *Pediatrik davranış nörolojisi*. İstanbul: Emek Matbaacılık.

Korkmaz, B. (2010). Otizm: Klinik ve nörobiyolojik özellikleri, erken tanı, tedavi ve bazı güncel gelişmeler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi,* 45:80, 37-44.

Liebal, K. & Tomasello,M. (2009). Infants appreciate the social intention behind a pointing gesture: Commentary on "Children's understanding of communicative intentions in the middle of the second year of life" by T. Aureli, P. Perucchini and M. Genco. *Cognitive Development (24)*13–15

Lord, C. & Paul, R. (1997). Language and communication in autism. In D. J. Cohen & F. R. Volkmar (Eds.), *Handbook of autism and pervasive developmental disorders* (2nd Edition) New York: John Wiley & Sons.

Mundy P. (1995). Joint attention, social-emotional approach in children with autism. *Development and Psychopathology*, Vol. 7:63–82.

Mundy**,** P., & Crowson**,** M. (1997**).** Joint attention and early communication: Implications for intervention with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *27*, 653-675.

Muñetón Ayala, M.A. & Rodrigo López, M.J.(2011). Functions of the pointing gesture in mothers and their 12 to 36-month-old children during everyday activities. *Span Journal Psychology*, *14*(2):619-29.

Norton,P. ve Drew,C. (1994). Autism and potential family stressors. *The American Journal Of Family Threaby, 22.(1),* 67+

Perko, S. ve McLaughlin, T.F. (2002). Autism: charatetistics, causes and some eucational ınterventions. *International Journal Of Special Educations, 17 (2),* 59+

Piven, J. (1999). Genetic liability for autism: the behavioural expression in relatives. *International Review of Psychiatry*, 11, 299-308.

Plimley, L. and Bowem, M. (2007). *Social skills and autistic spectrum disorders*. London: Sage Publishing.

Ricks, D.M. & Wing, L.(1976) *Language, Communication And The Use Of Symbols.* Ed. Wing, L.Newyork: Pergamon Press.

Robledo, S. J. and Ham-Kucharski, D. (2005). *The autism book: answer to your most pressing questions.* New York: Penguin Group.

Sicile-Kira,C. (2004) *Autism spectrum disorders.* USA: The Berkley Publishing Group. Penguin Group. Inc.

Simons, J. ve Oishi, S. (1987). *The hidden child the linwood method for reaching the autistic child.* Foreword By: Bertham A. Rettenberg. USA: Woodbine House.

Skuse, D., Bruce, H., Dowdney, L. and Mrazek, D. (2011). *Child psychology and psychiatry: frameworks for practice.charman,t. autism spectrum disorders*. New Jersey: John Wiley&Sons. http://reader.eblib.com.libproxy.csun.edu adresinden elde edilmiştir.

Turkington, C., Anan, R. (2007). *The encyclopedia of autism spectrum disorders*. www.books.google.com.tr adresinden elde edilmiştir.

Wing, L. ve Attwood, A.J. (1987) Syndrome of autism and atypical development. D.J. Cohen, A. Donnelan (Edts) *Handbook Of Autism and Pervasive Developmental Disorder.* New York: Wiley pres.

Wing, L. (2012). *Otizm el rehberi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Volkmar, F. R., Paul,R., Klin, A. and Cohen, D. (2005). *Handbook of autism and pervasive developmental disorders.* Volume one. New Jersey: John Willey & Sons. Inc.

Yalaz, K. (1993) *Nörolojik nedenlere bağlı otizm*. E. Kerimoğlu. (Der.) *Otizm.* (55-60) Ankara Üniversitesi Basımevi.

Zager, D., Wehmeyer, M. L. and Simpson, R. L. (2012). *Educating students with autism spectrum disorders: Research-based principles and practices. Bregmen, J. D., Higdon, C. Definitions and clinical characteristics of autism spectrum disorders*. New York: Routledge.

OTİSTİK VE ZİHİNSEL ENGELLİLERDE CİNSEL GELİŞİM VE SORUNLARI

Bülent MADİ*

Kişinin bedensel görünümü dendiği zaman genel anlamda kişinin boyu, kilosu, baş çevresi, kol-bacak uzunlukları, gövdesinin görünümü, göğüs yapısı, gözlerinin yapısı, kulaklar, dış cinsel organlarının durumu, parmakları ve genel estetik görünümü anlatılır.

Birçok farklı gelişen ergene, karşıdan bakıldığında yapısal olarak biraz değişiklik olduğu izlenimi edinilir, bedensel yapılarının normal kişilere benzemesine, hatta oransal olarak aynı olmasına karşın çok dikkatli bakıldığında bu fark görülebilir. Karşıdan bakıldığı zaman izlenebilen farklılık, zihinsel engelli ergenin uzun süredir geri kaldığı bilişsel ve duygusal durumundan dolayı oluşan yüz mimiklerinden de kaynaklanabilir.

Bazı zihinsel engelli ergenlerde ise doğuştan itibaren bedensel farklılıklar vardır ve bu farklılıklar yaşamları boyunca devam edebilir, azalabilir, aynı kalabilir veya artabilir.

Görme: Dört aylık çocuk başını döndürmeye başlamıştır, görme iyi gelişmiştir, ancak görmenin tam gelişmesi 5-6 yaş civarındadır. Görme sinirinin işlevi, görme keskinliği, görme alanı ve göz içi muayeneler ile ölçülür.

İşitme: Anne karnında gelişir. Gebeliğin altıncı ayından sonra bebek yüksek seslere kol ve bacak hareketleri ile tepki verir. Doğduktan sonraki dördüncü ayda ses kaynağına yönelmeye başlar. Altıncı ayda sesi algılama tam gelişir. İşitme siniri ile birlikte baş, gövde hareketleri, görmeyi sağlayan sinir yolları vb. bağlantılarının da gelişmiş olması gerekir.

Koku: Anne karnında gelişimi tamamlanır. Doğumdan hemen sonra koku duyumu başlar. İnsan, zaman içinde koku farklılıklarını öğrenmeye başlar. Bu duyu diğer canlılardan farklı olarak çoğunlukla estetik olarak kullanılır. Diğer birçok gelişmiş canlıya oranla insanda koku duyusu daha az yaşamsal işleve sahiptir.

* Dr., Altis Danışmanlık Şirketi Kurucu ve Yöneticisi.

- İdrar ve gaita kontrolünün değişmesi
- Cinsel organlarda değişmeler
- Cinsiyete özgü olmayan davranışlar
- Hareketlerde yavaşlama veya artma
- Uyku meyli
- Uykusuzluk
- Titreme
- Dikkat sorunları

Farklı gelişen çocuklarda cinsel gelişim ve cinsel sorunlar özellikle izlenmesi gereken alanlardır. Aile, eğitimci, hekim iş birliği önemlidir. Hem çocukların daha mutlu olabilmeleri hem de sosyal uyumu sağlayabilmeleri için ailelerin çocuklarının cinsel gelişimi ile ilgili bilgilendirilmeleri gerekir. Özellikle günümüzde televizyon, bilgisayar ve diğer teknolojik aletlerin yoğun olarak kullanılması birçok uyarana maruz kalmamıza neden olmaktadır. Özellikle cinsel uyarımı başlatacak görsel bilgilerin yoğunluğu çocuklarda erken dönemde cinsel davranışlar göstermesine neden olabilir. Aileler bu konuda da dikkatli olmalıdır.

Önerilen Yayınlar

Harlow, H.F. (1975). Lust, latency and love. *Journal of Sex Research*, 11(2).

Madi, B. ve Yaycı, M. (1998). Öğrenme Sinir Sisteminde Nasıl Oluşur? Ulusal Özel eğitim Kongre Kitabı.

Madi, B. (1995). Zihinsel Özürlü Çocukların Cinsel Sorunlarına Tıbbi Yaklaşım. II Ulusal Özel Eğitim Kongre Kitabı.

Özmen, E. (1977). Cinsel İşlev Bozukluklarında İlaç Tedavileri. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 34 (4).

Madi, B. (2014). Öğrenme beyinde nasıl oluşur? Ankara: Efil Yayınevi.

OTİSTİKLER VE DİĞER GELİŞİMSEL BOZUKLUKLARDA SANATIN EĞİTİM VE SAĞALTIM AMAÇLI KULLANIMI

Nevin ERACAR*

Bu makalede sıklıkla kullanılan "farklı gelişim'' söylemi, tüm farklı gelişenleri saygı ile ve olduğu gibi kabul etme gerekliliğinden yola çıkılarak ve yeni bir terim olarak kullanılmaktadır. Bu yeniliğe duyulan ihtiyaç, öncelikle "normal" tanımı ile çoğunluğu oluşturanların belirleyici ve sınıflandırıcı bilinci sorgulamalarını önerme amacını taşır. Bunun yanı sıra, gelişimsel problemleri olan bireylerin(çocuk, ergen veya yetişkin) kendi aralarında da nitelik ve nicelikler bakımından oldukça ayrıntılı şekilde sınıflandırılabilen farklılıklar vardır. Bu durumda çoğu zaman bir olgunun değerlendirilmesi sırasında nasıl bir eğitim ve/ya tedavi ya da rehabilitasyon hizmeti planlanacağı konusu önem kazanır. Oysa gelişimsel problemlerde sıklıkla tanı kriterleri bakımından işin içinden çıkılamadığı için zaman yitirilmektedir. Yitirilen zaman gelişim farklılığı olan birey için daima önemli kayıplara yol açar. Gelişim için değerli olan erken gelişim dönemleri kaçırılmış olur. Uzmanlar tanı hakkında netlik sağlayıncaya kadar çocuğun yaşı ilerler. Oysa gelişimsel sorunlar saptanıp ivedilikle desteklenebilirse, tanıdan bağımsız olarak da ilerlemeler sağlanabilmektedir. Gelişim açısından değerlendirme çocuğu şu ya da bu kategoriye oturtma kaygısı duyulmadan yapılabilir. Değerlendirmeler hangi gelişim basamaklarında ve hangi alanlarda aksamalar görüldüğünü anlamak bakımından önemlidir. Bu yol ile gelişimi uyarıcı ve gerektiği gibi geliştirici destek planları yapılabilir ve zaman geçirilmeden uygulanabilir. Yukarıda ifade edildiği gibi "farklı gelişen" terimi ince ve hassas dengelere oturan gelişimsel problemlerin ele alınışında kavramsal olarak da önem kazanmakta, bakış açısı ve reaksiyonları belirlemektedir. Ruh sağlığı alanında kuramsal ve uygulamalı çalışmalar yapan profesyonellerin kavramlar ve terimler hakkında sürekli olarak düşünmeleri değişen ve gelişen dünya hâlinin yaratabileceği yeni zihinsel durumlara esnek ve yaratıcı bir yerden bakabilmeleri etik bir gerekliliktir.

Farklı gelişenler evreninde ilişki ve iletişim kurma konusunda yine birbirinden farklı pek çok özel durumla karşılaşırız. Psikiyatri ve psikopatoloji alanında

* Yrd. Doç. Dr., Yeni Yüzyıl Üniversitesi ve Aura Psikoterapi, Sanatla Tedavi ve Eğitim Merkezi Kurucusu.

Kaynaklar

Akkök,Fusun. Ve Ark.,"Bir Otistikle Yaşamak,"T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu-1995,Ankara

Eracar,Nevin.,Onur,Vildan.,"Biraz Yer Açar mısınız?"Beyaz Yayınları,1999,İstanbul

Fidaner,Hüray.,"Ruh Sağlığı Hizmetlerinde Aileye Çok Yönlü Yaklaşım"1997,İzmir

Kerimoğlu,Efser.,"Otizm,"1993,Ankara

Winnicott,D.W.,"Oyun ve Gerçeklik"Çev.Tuncay Birkan,Metis Yayınları,1997,İstanbul

4. Basım

FRANCHISING SİSTEMİ

Doç. Dr. Dilber Ulaş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 615
İşletme/Pazarlama No.: 120
ISBN: 978-605-133-517-9
© 4. Basım, Kasım 2015

FRANCHISING SİSTEMİ

Doç. Dr. Dilber Ulaş

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ulaş, Dilber.
Franchising Sistemi / Dilber Ulaş
4. Basım, X + 192 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-517-9
1. Franchising 2. İşletme Sistemleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Franchising sistemi ülkemizde hızla gelişmekte ve yerleşmekte ise de literatürde bu konu ile ilgili çok fazla Türkçe kaynak bulunmamaktadır. Bu çalışmanın yüksek lisans tezimin genişletilmiş hali olduğunu belirtmek istiyorum. Çalışmayı hazırlarken franchising'in ülkemizde tam olarak yerleşmediğini, bayilik, distribütörlük, acentalık gibi benzer bazı kavramlarla karıştırıldığını, yapılan sözleşmelerin franchise veren yatırımcıları daha çok koruduğunu gördüm. Franchise almak ya da vermek isteyen yatırımcılara kararlarını vermeden önce yardımcı olması ve franchising konusunda daha çok bilgi sahibi olmak isteyenlerin yararlanması düşüncesiyle bu çalışmanın kitap halinde yayınlanmasına karar verdik. Çalışmanın hazırlanması sırasında bana her türlü katkıyı vererek her an yanımda olan sevgili annem Yurdanur Ulaş, babam İsmet Ulaş'a, çalışmanın kitap olarak yayınlanmasında beni teşvik eden ağabeyim Mahmut Ulaş'a teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca bu çalışmanın yayınlanmasında bana destek veren sayın hocam Prof. Dr. Güney Devrez'e, görüşlerini eksik etmeyen Prof.Dr. Doğan Yaşar Ayhan'a, Prof.Dr. Doğan Tuncer'e, kitabın kısa bir sürede yayına hazırlanmasına yardımcı olan Nobel Yayınevi ile dizgi ve baskı öncesi hazırlık çalışmalarını yapan Tuğra Ajans çalışanlarına ve kapak çalışmasını yapan sayın Zülfikâr Sayın'a teşekkür ederim.

Dilber Ulaş
Ankara,1999

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM: FRANCHISING'İN MAHİYETİ, ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLERİ **5**
1. FRANCHISING'İN TANIMI, ÖZELLİKLERİ VE GELİŞMESİ 5
1.1. Franchising'in Tanımı ve Mahiyeti 5
1.2. Franchising'in Özellikleri 7
1.3. Franchise Verilebilecek İş Alanları 9
1.4. Franchising Sisteminin Tarihi Gelişimi 10
1.5. Franchising'in Gelişmesine Etki Eden Faktörler 14
2. FRANCHISING'İN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI 18
2.1. Franchise Alan Açısından Avantajları 18
2.2. Franchise Veren Açısından Avantajları 22
2.3. Tüketici Açısından Avantajları 25
2.4. Franchise Alan Açısından Dezavantajları 26
2.5. Franchise Veren Açısından Dezavantajları 31
3. FRANCHISING SİSTEMİNİN ÇEŞİTLERİ 34
3.1. Franchise İşlemlerinin İçeriği ve Niteliği Açısından Franchising 34
3.1.1. Ürün ve Marka Franchise 34
3.1.2. İşletme Sistemi Franchise 38
3.1.3. Dönüştürme Franchising (Conversion Franchising) 41
3.2. Dağıtım Kanalındaki Aracılar Açısından Franchise Sistemi 42
3.2.1. İmalâtçı-Perakendeci Franchise Sistemi 42
3.2.2. İmalâtçı -Toptancı Franchise Sistemi 43
3.2.3. Toptancı -Perakendeci Sistemi 43
3.2.4. Marka Adı Franchise Sistemi (Ticari İsme Dayalı Lisansör-Perakendeci Sistemler) 43
3.3. Tarafların Bulundukları Ülkeler Açısından Franchising 44
3.3.1. Ülke İçi Franchising 45
3.3.2. Ülkelerarası Franchising 45
3.3.2.2. Doğrudan Bireylere Franchise Vermek 47

İKİNCİ BÖLÜM: FRANCHISING SİSTEMİ VE DAĞITIM KANALLARI ARASINDAKİ YERİ **53**
1. DAĞITIM KANALLARI ARASINDA FRANCHISING'İN YERİ 53
1.1. Dağıtım Kanalının Tanımı ve Çeşitleri 53

1.1.1. Geleneksel (Klâsik) Dağıtım Kanalları 56
1.1.2. Modern Dağıtım Kanalları 57
2. FRANCHISING'İN BİR DAĞITIM YÖNTEMİ OLARAK SEÇİLMESİNDE KULLANILAN KRİTERLER 63
2.1. Ekonomik Kriter 64
2.2. Motivasyon Ve Kontrol Kriteri 65
2.3. Uyum Sağlama Kriteri 65
3. FRANCHISING SİSTEMİNİ OLUŞTURAN UNSURLAR 66
3.1. Franchising'de Sistemin Anlamı ve Önemi 66
3.1.1. Üretim, Pazarlama ve İşletme Sistemi 67
3.1.2. Franchise Sistemi 67
3.2. Franchise Kararının Verilebilmesi İçin Gerekli Kriterler 68
3.2.1. Franchise Edilecek Ürün ya da İşin Özellikleri 69
3.2.2. İşin Pilot Satış BirimlerindeTest Edilmesi 74
3.2.3. Franchising Paketinin Hazırlanması 76
3.2.4.Mağaza Yerinin Seçimi 76
3.2.5. Hedef Pazarın Belirlenmesi 79
3.2.6. Müracaat El Kitabı 80
3.2.7. Franchise Alanın Seçilmesi ve Eğitimi 82
3.2.8. Bölgesel Destek 83
3.2.9.Kalite Kontrol 84
3.2.10.Muhasebe 84
4. FRANCHISE ALMAK İSTEYENLERİN DİKKAT ETMESİ GEREKEN UNSURLAR 84
4.1. ÜRÜN YA DA HİZMET 87
4.2. FİYAT ve MALİYETLER 88
4.3. YER ve COĞRAFYA 88
4.2. KONTROL VE DESTEK 88
4.5. SÖZLEŞME 89
5. BAŞARISIZ BİR FRANCHISOR'IN ÖZELLİKLERİ 89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: FRANCHISE VEREN İLE ALAN TARAFLARIN İLİŞKİSİ 91
1. EKONOMİK İLİŞKİ 91
2. HUKUKİ (SÖZLEŞME) İLİŞKİ 94
3. YÖNETSEL İLİŞKİ 100

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: FRANCHISING İLE İLGİLİ KANUNİ DÜZENLEMELER 103
1. DÜNYADA FRANCHİSİNG İLE İLGİLİ KANUNİ DÜZENLEMELER 103
2. AVRUPA TOPLULUĞU REKABET HUKUKUNDA FRANCHİSİNG SÖZLEŞMELERİNİN DÜZENLENMESİ 104
3. TÜRKİYE'DE FRANCHİSE SÖZLEŞMELERİNİN KANUNEN DÜZENLENMESİ 107

BEŞİNCİ BÖLÜM: İŞLETME SİSTEMİ FRANCHISING'İN BENZER SÖZLEŞMELER VE DAĞITIM SİSTEMLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI 109
1. FRANCHİSE SÖZLEŞMELERİNİN BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI: 109
1.1. Tek Satıcılık Sözleşmesi 109
1.2. Acenta Sözleşmesi 112
1.3. Lisans Anlaşması 114
2. İŞLEME SİSTEMİ FRANCHİSİNG'İN ALTERNATİF DAĞITIM SİSTEMLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI 117
2.1. Dikey Bütünleşmiş Zincirler İle Karşılaştırılması 117
2.2. Ortak Girişim İle Karşılaştırılması 119

ALTINCI BÖLÜM: FRANCHISING'İN HİZMET SEKTÖRÜNDE UYGULANMASI 121
1. HİZMET PAZARLAMASINDA FRANCHISING SİSTEMİNİN KULLANILMASI 121
2. HİZMETLERİN SINIFLANDIRILMASI 122
3. HİZMETİN ÖZELLİKLERİ VE FRANCHISING SİSTEMİNİN HİZMET İŞLETMELERİNDE KULLANILMASI 123

YEDİNCİ BÖLÜM: FRANCHISING'İN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ 131
1. TÜRKİYE'DE KURULAN ORGANİZASYON: 131
1.1. Ulusal Franchising Derneği 131
1.2. UFRAD Franchise Bilgi Paketi 132
2. FRANCHİSİNG'İN TÜRKİYE PAZARINA ETKİLERİ VE GELECEĞİ 134
3. KÜÇÜK İŞLETMELER AÇISINDAN FRANCHİSİNG SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 136

SEKİZİNCİ BÖLÜM: FRANCHISING İŞLEMLERİNİN VERGİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ 143
1. KURUMLAR VERGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ .....
2. KATMA DEĞER VERGİSİ YÖNÜNDEN 145
3. DAMGA VERGİSİ VE HARÇLAR KANUNU YÖNÜNDEN 146
4. BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ AÇISINDAN 146

DOKUZUNCU BÖLÜM: TÜRKİYE'DE GIDA SEKTÖRÜNDE FRANCHISE ALAN İŞLETMECİLERE YÖNELİK BİR SAHA ARAŞTIRMASI 147
1. KONUNUN ÖNEMİ 147
2. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI 148
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 148
4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI 148

5. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME 149
5.1. Franchise Alan İşletmecilerle İlgili Genel Bilgiler 150
5.2. Franchise Alan İşletmelerin Sözleşme ve Faaliyet Süreleri 151
5.3. Ana Firmadan Franchise Alma Nedenleri 152
5.4. Franchise Alan Açısından Franchise Almanın Zor Tarafları 153
5.5. Taraflar Arasında Sözleşmenin Belirlenme Şekli 153
5.6. Franchise Alanların Ana Firmanın Verdiği Eğitim Hakkındaki Düşünceleri 154
5.7. Ana Firmanın Franchise Alanı Seçerken Önem Verdiği Unsurlar 155
5.8. Franchise Alanların Ana Firma Tarafından Belirlenen Pazarlama Stratejilerini İzleme Durumları 156
5.9. Franchise Alanın Ana Firmaya Yaptığı Ödemeler 157
5.10. Ana Firmadan Alınan Yardımlar 157
5.11. Franchise Alanların Franchising Sistemi Hakkındaki Düşünceleri 158

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 161
FRANCHISE ANLAŞMASININ KISALTILMIŞ ŞEKLİ 163
FRANCHISE VEREN İŞLETMELERDEN ÖRNEKLER 172

EKLER 175

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1) KİTAPLAR

-Acheson Keith; Stephen Ferris, **Retail and Wholesale Trade Services in Canada,** Singapore, 1988.

-Akat, Ömer, **Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi**, 1.Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, 1996, Bursa.

- Akmut, Özdemir; Halil Sarıaslan. (çev.), **Finansal Yönetimin Temelleri,** Eugene F.Brigham, Cilt:2, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1996.

- Arpacı, Tamer ; Doğan Tuncer, D.Yaşar Ayhan, Erinç Böge, M.Mithat Üner, **Pazarlama**, Gazi yayınları, Ankara, 1992.

-Barutçugil, İsmet, **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri**, 2.Baskı, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa, Kasım 1983.

-Beisel, John L., **Contemporary Retailing,** Mac.Millan Publishing, NewYork, 1987.

-Bennet, Peter D., **Marketing,** Mc Graw Hill Book Company, 1988.

-Berman, Barry; Joel R.Evans, **Retail Management, A Strategic Approach**, Fifth Edition, Mc Millan Publishing, NewYork, 1992.

-Boone, Louis E.; James C.Johnson, **Marketing Channels**, General Learning Press, NewJersey, 1973.

-Boroıan Donald, Petrick Boroıan, **The Franchise Advantage: Make It Work For You!** , Chicago A Prism Crativ Grop Ltd Publications, USA, 1992.

-Brigham, Eugene F., **Fundementals of Financial Management**, Fifth Edition, The Dryden Press, Chicago, 1989.

-Buell, Victor P., **Handbook of Modern Marketing,** Second Edition, Mc Graw Hill Book Company, New York, 1986.

-Cemalcılar, İlhan, **Pazarlama,** Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1988.

- Ekin, Nusret; **"Küreselleşme ve Gümrük Birliği",** İTO Yayın No: 1996-32, İstanbul, 1996.

-Dears, Donn D., **The New Entrepreneur**, Starting Your Own Business, First Printing, WDD Corporation, 1993.

-Diamond, Jay; Gerald Pintel, **Principles of Marketing,** Second Edition, Prentice Hall Inc, NewJersey, 1980.

- Civaner, E. Çiğdem, **İhracatta Pratik Bilgiler,** İGEME yayınları, Üçüncü Baskı, Aralık 1994.

-Friedlander, Mark P; Gene Gurney, **Handbook of Succesful Franchising,** First Printing, Liberty Hall Press, 1990.

-Gillian Colin, Martin Hird, **International Marketing Strategy and Management,** London, 1986.

-Groselli, Johny, Franchising: **As A Bridge Between Large and Small Enterprises, Partnership Between Small and Large Firms**, Graham & Tratman , 1989.

-Gürzümar, Osman, **Franchise Sözleşmeleri**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1995.

-Hall, Peter, Rob Dixon, **Franchising**, Pitman Publishing, London, 1988.

-Hackett, Donald W., **Franchising: The State of the Art,** American Marketing Association Monograph Series 9, 1977.

-Hardy , Kenneth G.; Allan J.Magrath, **Marketing Channel Management, Strategic Planning and Tactics**, Scott- Foresman Company, London, 1988.

- Hutt, Michael D; Thomas W. Speh, **Business Marketing Management,** Third Edition, The Dryden Press, New York, 1989.

-Hodgetts, Richard M., **Effective Small Business Management**, Academic Press, New York, 1982.

-İnan, Nurkut, **Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler**, Banka veTicaret Hukuku Dergisi, Cilt:17, Sayı:2, 1993.

-İşgüzar, Hasan, **Tek Satıcılık Sözleşmesi**, Dayınlarlı Yayınları, Ankara, 1989.

-İslamoğlu, Hamdi, **Pazarlama Ilkeleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon, 1993.

-Izraeli, Dov, **Franchising and The Total Distribution System**, First Published,Western Printing, London.

-ITO Yayını, **Franchising,** Yayın No:5925, 1994.

-ITO Yayını, **"Avrupa Birliği Karşısında KOBİ'lerin Rekabet Olanakları ve Stratejileri**", Eylül 1996, Yayın No:1996-37.

-IKV Yayını, **AB'de İşletmelere Uygulanan Rekabet Kuralları,** Yayın No: 135.

-Jackson, John H., Vernon A.Musselman, **Business Contemporary Concepts and Practices,** Prentice Hall, NewJersey, 1987.

-Joerges, Christian, **Franchising and the Law**, Theoretical And Comparative Approaches in Europe and The United States, August 1991.

-Justis Robert, Richard Judd, **Franchising**, Sot-Western Publishing Co, USA, 1989.

-Karakeçili, Feridun; Aylin Alagöz, Şirin Çalış, **Avrupa Birliğinde İşletmelere Uygulanan Rekabet Kuralları,** İKV Yayınları, Yayın No:135, İstanbul.

-Kinch, John E; John P.Hayes, **Franchising: The inside story**, Trimark, Publishing Company, 1986.

-Kotler, Philip, **Pazarlama Yönetimi,** Çözümleme, Plânlama Ve Denetim, Çev.Yaman Erdal, İkinci Basım, Bilimsel Yayınlar Derneği, Ankara, 1976.

- Kotler, Philip, **Marketing Management: Analysis, Planning and Control,** Prentice Hall International Inc, London, 1984.

-Kozlu, Cem, **Uluslararası Pazarlama**, (Ilkeler ve Uygulamalar), 4.Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1993,Ankara.

-Kuriloff, Arthur H.; John M.Hephill, **How To Start Your Own Business And Succeed,** McGraw Hill Company, 1981.

-Love, F.John, **Altın Kemer Efsanesi McDonalds**, Çev.Seçkin Selvi Cılızoğlu, Rota Yayın Dağıtım, İstanbul, 1989.

-Nickels, Wiilliam G.; James M. McHugh, Susan M. Mc Hugh, **Understanding Business**, Irwin Homewood, 1990.

-Marquarit, Raymond A.; James,C.Makens, Robert G.Roe, **Retail Management, Satisfaction Of Consumer Needs**, Third Edition, Dryden Press, London.

-Mason, Barry ; Morris L.Mayer**, Modern Retailing Theory and Practice,** Fourth Edition, Business Publications, Texas, 1987.

-Mason, Barry ; Morris L.Mayer, Hazell F.Ezells, **Retailing,** Fourth Edition, Irwin Homewood, Boston, 1991.

-Mendelsohn, Martin, **How to Franchise Internationally**, Franchise World Publication, London, 1989.

-Morden, Tony, **Business Strategy and Planning, Text and Cases**, McGraw Hill Book Company, London 1993.

-Mucuk, İsmet, **Pazarlama İlkeleri**, Der Yayınları, İstanbul 1994.

-Müftüoğlu, Tamer, **İşletme İktisadı**, İkinci Baskı, Turhan kitabevi, Ankara,1994.

-Nickels, Wiilliam G.; James M. McHugh, Susan M. Mc Hugh, **Understanding Business**, Irwin Homewood, 1990.

-Patten, Dave, **Succesfull Marketing for the Small Business**, The DailyTelegraph Guide, 1989.

-Pintel, Gerald,; Jay Diamond, **Retailing,** Third Edition, Prentice Hall, London, 1983.

-Prat, John Hamilton, **Franchising, Law and Practice**, Sweet & Maxwell, London, 1990.

-Rosenbloom, Bert, **Marketing Channels, A Management View**, Secon Edition, CBS Publishing, 1983.

-Proctor, Tony, **Marketing Management, Integration theory and practice,** First Printed, International Thompson Business Press, 1996.

-Rosenbloom, Bert, **Marketing Channels, A Management View**, The Dryden Press, 1987.

-Sarıaslan, Halil ,**Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi**,Turhan Kitabevi, Ankara, 1994.

-Schewe, Charles D., **Marketing Principles and Strategies**, Kingsports Press, New York, 1987.

-Shaughnessy, John, **Competitive Marketing, A Strategic Approach**, Third Edition, Clays Ltd., London, 1995.

-Soğur, Macide, **İşletme Sistemi Olarak Franchising**, İkinci Basım, Der Yayınları:115, Istanbul, 1993.

-Stanworth, John; Brian Smith, **Franchising, Başarılı Markalar ve Siz,** Epsilon Yayıncılık, 1995.

-Stern, Louis W., Adel El Ansary, **Marketing Channels**, Prentice Hall, New Jersey, 1977.

-Stern, Louis W.; Adel El Ansary, Anne T Coughlan, **Marketing Channels,** Prentice Hall, New Jersey, 1996.

-T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Yayını, **Yabancı Sermaye Raporu,(1993-1995),** Nisan 1996.

-Tek, Ömer Baybars, **Pazarlama İlkeleri**, İzmir, 1991.

-**Perakende Pazarlama Yönetimi**, Üçel Yayınları, İzmir, Aralık 1984.

-Terpstra, Vern, **International Marketing,** Third edition, The Dryden Press, CBS Publishing, New York, 1983.

-Thompson, Donald N., **Contractual Marketing Systems,** Heath Lexington Books, Lexington, 1971.

-Ünüsan, Çağatay, **An Emprical Examination of Vertical Quasi-Integration in Turkish Automobile Distrubition,** First Published, Konya,1993.

-Zikmund, William G.; Michael D.Amico, **Marketing,** Fourth Edition, West Publishing, 1993.

-Zimmerer, Thomas W.; Norman M.Scarborough, **Small Business Fundamentals**, Merrill Publishing Company, Colombus, 1988.

2) MAKALELER:

-Aggrawal, Deepak; Rajiv Lal, "Contractual Arrangements in Franchising: An Emprical Investigation", **Journal of Marketing Research**, Volume:32, Number :2, (May 1995), S.213-221.

-Akın, Murat, "Kitlesel Üretim Sonucu Ortaya Çıkan Yeni Bir Dağıtım ve Pazarlama Yöntemi:Franchising", **Verimlilik Dergisi**, Sayı: 1995/3, S.67-82.

-Aksu Mustafa, "Uluslararası Pazarlamanın Önemi ve Dışa Açılma Düşüncesinde Olan Işletmelerin Dikkate Alması Gereken Faktörler", **Pazarlama Dünyası**, (Kasım- Aralık 1993), S.20-24.

-Ayanoğlu,Ejder, "Franchising ve Türkiye'deki Uygulaması", **Vergi Dünyası,** Sayı:176, (Nisan 1996), S.76-88.

-Ayhan, Doğan Yaşar, "İşletmelerarası Bir Birleşme Biçimi; Franchising İmtiyaz) Sistemi ve Önemi", **H.Ü. Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3, (1984), s.81-96.

-Aydın, Nizamettin ; Madhav Kacker, "International Outlook of US-Based Franchisors", **International Marketing Review**, Vol:7,Number:2, 1990, s.43-53.

-Buckley, Peter J.; Kate Prescott, "Foreign-Market Entry and Development", **The Marketing Initiative**, Edit. John Saunders, First Published, Prentice Hall, 1994, s. 276-291.

-Dant, Rajiv P., Patrick J.Kaufmann, Audhesh K.Paswan, "Ownership Redirection in Franchised Channels", **Journal of Public Policy & Marketing,** Vol:11(1), (Spring 1992), S.33-44.

-Demirci, Fatma, "Franchising Sistemi ve Türkiye'deki Uygulaması", **İşletme ve Finans**, Yıl:8, Sayı:89, (Ağustos 1993), S.53-58.

-Hoffman, Richard C.; John F.Preble, "Franchising into twenty first century", **Business Horizons**, Vol:36, (1993), S.36-45.

-İslamoğlu, A.Hamdi, "Global Pazarlama", **Pazarlama Dünyası**, yıl:6, Sayı:34, (Temmuz-Ağustos 1992), s.3-8.

-Kaufmann, Patrick J. ; V.Kasturi Rangan, "A Model for Managing System Conflict During Franchise Expansion", **Journal of Retailing,** Vol:66, Number :2, (Summer 1990), S.155-173.

-Kocaman , Arif, "Franchising", **Birlik Dergisi**, Yıl:4, Sayı :5, (Nisan 1994), s.21-23.

-Kocamaz, Tuncay, "Dağıtım Kanallarında Kurumlararası Güç İlişkisi", **M.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi,** Cilt:3, Sayı: 3, (1986), S.359-372.

-Kozak, Metin, "Otel İşletmelerinde Franchising Uygulaması", **Türkiye Kalkınma Bankası Yayını**, Sayı: 44, (Ekim 1993), S.17-19.

-Lafontine, Francine, "Agency Theory and Franchising: Some Emprical Results", **Rand Journal of Economics**, Cilt :23, (1992), S.265-280.

-Lafontaine, Francine; Patrick,J.Kaufmann, "The Evolution of Ownership Patterns in Franchise Systems", **Journal of Retailing**, Vol:70, Number:2, s.97-113.

-Lal, Rajiv, "Improving Channel Coordination Through Franchising", **Marketing Science**, Vol:9, Number:4, (1990), S.299-318.

- Leonard, Berry, **"Service Marketing ise Different", Business,** Volume: 30, 1980, (May-June).

- Özel, Yener, **"Franchising İşlemlerinin Vergisel Analizi",** Vergi Dünyası, Sayı: 182, Ekim 1996.

-Petty, RossD., "Legal Development", **Journal of Public Policy& Marketing,** Cilt:14, Sayı:1, (Spring 1995), S.149-154.

-Pınar, İge, "Global Marketing", **Hazine Dergisi**, Sayı:4, (Ekim 1996),S.135-152.

-Rexrodt, Günter, "Girişimciler İçin Yeni Bir Şans; Franchising", Max George Meıer, **TOSYÖV**,(Temmuz 1994), S.19.

- Saban, Nihal, "Küresel Süreçlerde Franchising Sistemi", Dünya, Ekonomi, Politika, 7 Haziran 1999.

-Sen, Kabir C., "The Use of Initial Fees and Royalyies in Business Format Franchising", **Managerial and Decision Ecenomics**, Cilt:14,(1993), S.175-190.

-Shane, Scott A., "Hybrid Organizational Arrangements and TheirImplications for Firm Growth and Survival: A Study of New Franchisors", **The Academy of Management Journal,** Vol:39, Number :1, (February 1996), S.216-233.

-Sürmen, Yusuf ; Fikret Çankaya, "Franchising ve Muhasebe İşlemleri", **Vergi Sorunları Dergisi,** M.G.K.D. Yayınları, Sayı:98, (Kasım 1996), S.87-99.

-Smart, Brian, "The role of the BFA in Raising Standards", **Franchise World Directory**, (1991), S.39-40.

-Tuncer, Selahattin, "Bir Dağıtım ve Pazarlama Yöntemi Olarak Franchising", **İSO Dergisi**, Sayı:311, (Ocak 1992), S.49-54.

-Ünüsan, Çağatay, "Türkiye'de Franchising'in Gelişimi ve Ülkemiz Kalkınması İçin Önemi", **Pazarlama Dünyası**, Yıl:7, Sayı:38, (Mart-Nisan 1993), S.3-9.

3) DİĞER KAYNAKLAR:

-Aktaş, Gülcem, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunlarına Alternatif Çözüm Olarak Franchising Sistemi", **Dünya,** 30 Aralık 1994, s.10.

-Alpar, Cem, "Hizmet Sektörü", **Dünya ,** 30 Mart 1994, s.4.

-Bilge, Osman, "Franchising ve Hizmet Sektörü", **Dünya ,** 9 Eylül 1994.

-Doğan,Noyan, "Franchising Sistemi İçin Leasing Tek Alternatif", **Dünya,** 25 Mart 1994, s.10.

-Gülgün, Necdet, "Franchisee Olmak ya da Olmamak", **Dünya**, 22 Ağustos 1996.

-Kotler, Philip**, Capital,** "Pazarlamanın Yarını", yıl:4, sayı:8, Ağustos 1996, s.92-95.

-Nas, Nesrin, "Franchising", **Dünya** , 6 Kasım 1996.

-Özgentürk, Jale, "Özel Girişimcilik Patlaması Oldu.", **Milliyet**, 16 Mart 1993.

-Özkök, Ülkü, "Küçük İşletmeler İçin Çözüm: Franchising.", **Dünya,** 24.4.1996.

-Özbaşar, Sera, "Franchising Nedir Ne Değildir?", **Dünya**, 12 Ağustos 1991.

- "... ve Tescilli Yaşam Başladı.", **Hedef,** 30 Mayıs 1996.

-Ün, E.Ferhat, "Franchising", **Dünya,** 6 Mayıs 1994.

-British Franchise Association **Franchise Survey Yayını**,1995.

-"Girişimciler Franchisingi Benimsedi.", **Dünya,** 25 Ağustos 1994.

-**Dünya gazetesi**, 22 Nisan 1994.

-**Dünya gazetesi,** 12 Ağustos 1994.

-**Dünya gazetesi**, 26 Ağustos 1994.

-**Dünya gazetesi**, 30 Aralık 1994.

-**McDonalds Franchising Bilgi Broşürü,** 1997.

-**UFRAD Semineri Bülteni**, 23 Mart 1996.

-"İş Fikirleri, Franchising Özel Ek", **Dünya**, Mart 1997.

- Dünya gazetesi eki, **Franchising**, 7 Haziran 1999.

- Verimlilik Kongresi, MPM Yayınları No: 540, 19-21 Ekim 1994.

FELSEFE SERÜVENİMİZ

Rahmi Karakuş

Aktif Düşünce

FELSEFE SERÜVENİMİZ
Rahmi KARAKUŞ

©Copyright 2015, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK 'a aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Aktif Düşünce Yayınları : 16
ISBN : 978-605-65113-5-6
© 2. Basım, Kasım 2015

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt: GENÇ OFSET / Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karakuş, Rahmi.

Felsefe Serüvenimiz / *Rahmi Karakuş*
2. Basım, X+ 302 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-65113-5-6
1. Felsefe 2. Türkiye'de Felsefe 3. Türk Düşünce Hayatı

Dağıtım: Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *siparis@nobelyayin.com* Sertifika No.: 20779

Felsefe Serüvenimiz

Rahmi Karakuş

Prof. Dr. Rahmi Karakuş

01.02.1962'de Ayancık'da doğdu. İstanbul Sağmalcılar Lisesinde okudu. 1979 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü Türk-İslâm Düşüncesi Tarihi Anabilim Dalında Felsefe eğitimine başladı ve 1983 yılında mezun oldu. 1985'de aynı Anabilim Dalında Lisansüstü eğitimine başladı. 1986 yılında Gaziantep Oğuzeli ilçesine Felsefe Grubu Öğretmeni olarak atandı ve H. Şakire ve H. Öğücü İmam-Hatip Lisesi ve Oğuzeli Lisesi'nde üç yıl öğretmenlik yaptı. 1989'da İstanbul Zeytinburnu Mensucat Santral Lisesi'ne tayin edildi. Aynı yıl Öğretim Görevlisi olarak Gaziantep Üniversitesi Şanlıurfa İlahiyat Fakültesinde atandı. 1992'de Fakültenin Harran Üniversitesi'ne bağlanmasıyla Araştırma Görevliliğine geçip, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Felsefesi Anabilim Dalında Doktora eğitimine başladı. 1996 yılında Sakarya Üniversitesi'ne Yardımcı Doçent olarak atandı. 1999 yılında Doçent oldu ve Felsefe Bölümünün kuruluşunu gerçekleştirdi. 2011–2014 yılları arasında SAÜ Eğitim Fakültesi Dekanlığı yaptı.

Türkiye'de Felsefe (2007), Geleneksel Düşünce Birikimimizin Felsefe Hayatımız İçin Değeri (2009), Değişen Üniversite ve Felsefe Eğitimi (2011) adlı çalıştayları gerçekleştirmiş olan Prof. Dr. Rahmi Karakuş'un, Felsefe Serüvenimiz (1995), Felsefe Tasavvurumuz (2003), Yusuf Akçura'da Tarih Tasavvuru (2004) adlı kitapları bulunmaktadır.

SUNUŞ

Ülkemizde felsefenin yakın geçmişi batılılaşma sürecinin yaşandığı 19. yüzyılla başlar; bu dönem bizim için Ortaçağ İslâm felsefesinden sonra felsefenin -bir anlamda- ikinci doğuşunu yaşadığı dönemdir. Ortaçağ İslâm felsefesi ise felsefeyi dinle uzlaştırarak kabul etmiş ve işlemiştir. Felsefe ile din arasındaki bu uygunluk gerçekte bu çağın bariz karakteridir.

Ortaçağ boyunca felsefenin nasıl anlaşıldığı ve nasıl felsefe yapıldığı, bugün, bu çağa ait çalışmalarda yeterince yer almıştır. Fakat yakın tarihimizde kültürel değişimi yaşarken, felsefeyi nasıl anladığımız; felsefeye nasıl bir değer yüklediğimiz soruşturulmuş değildir; üstelik bu döneme ait felsefe çalışmaları henüz yeterli bir seviyede de değildir; hatta diğer alanlarda -edebiyat, tarih, siyaset vb. - bu döneme karşı duyulan ilginin, felsefe alanında duyulduğu söylenemez. Oysa felsefenin geleceği, felsefe geleneğinin oluşturulabilmesi, söz konusu toplumdaki felsefî birikime bağlıdır; diğer bir ifadeyle felsefe -özellikle- yakın tarihini eleştiri ve sorgulamalarıyla gündeminde tutmak zorundadır. Felsefi birikim ise birkaç kişinin değil nesillerin gerçekleştirdiği bir olgudur.

Diğer taraftan bir toplumdaki felsefe etkinliğinin varlığı, niteliği ve devamlılığı felsefenin kendisi hakkındaki bilinç'e de bağlıdır; felsefî bilinç olmadan felsefe geleneğinin oluşturulması

düşünülemez. Felsefî bilinç ise felsefenin bugünü ile geçmişi hakkındaki sürekli sorgulamalarla kazanılabilir.

Bu çalışma, ülkemizde ikinci doğuşunu yaşayan felsefenin yakın tarihinde nasıl anlaşıldığını ortaya koymak ve bunu dini dikkate alarak sorgulamak maksadıyla yapılmıştır. Felsefenin kavranışıyla beraber dini de dikkate almamız felsefe-din ilişkisi kadar eski düşünce geleneğimizde dinin işgal ettiği değerden kaynaklanmaktadır. Çalışmadan beklenen şey ise konusunu çözmüş olmaktan çok bir problemin varlığına işaret etmektir.

Türkiye'de felsefe etkinliğinin zaman zaman kendini sorgulaması, diğer disiplinlerden daha fazla bir gereklilik taşımaktadır. Bu, felsefenin kendi özelliğinden ileri geldiği gibi, ülkemizde felsefenin -yeni anlam ve biçimiyle- yeniden geçerlilik kazanma mücadelesi vermesinden de kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmanın ortaya çıkma sürecinde kendilerinden istifade ettiğim; başta hocam Doç. Dr. Hüsamettin ERDEM'e, dostlarım Hüseyin AYKUT ve Nurettin ÖZTÜRK'e; çalışma boyunca gösterdiği sabır ve muhabbetden dolayı sevgili eşim Neziha'ya teşekkür ederim.

GİRİŞ.....1
Felsefenin Sorgulanması Üzerine 11
Felsefenin Kavranışını Sorgulamanın Gerekliliği..... 18
Felsefe ile Birlikte Dinin Anlamının Sorgulanmasının Değeri 19

1908'DEN ÖNCESİNE BİR BAKIŞ.....25
Genel Değerlendirme..... 27
Tanzimatın Önder Simalarında Felsefe ve Dinin Değeri 32
Şinasi (1826-1871)..... 32
Münif Paşa (1830-1910)..... 37
Ali Suavi (1839-1878) 44
Bazı Kurumlar ve Felsefeye Dolaylı Katkıları 50
Eğitim Kurumları..... 53
Tanzimat Sonrası Ortaya Çıkan Bilim Anlayışı Hakkında Kısa Değerlendirme..... 55
II. Meşrutiyet'e Kadar Felsefe 59
Ahmet Mithat (1844-1912)..... 60
Beşir Fuad (1852?-1887) 68
Ahmet Şuayıp (1876-1910)..... 75

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ 83
Düşünce Dünyasında Hareketlilik ve Felsefe 85
II. Meşrutiyet Döneminin Bazı Dergileri ve Fikir Çevreleri 86
İlk Felsefe Dergileri Üzerine 94
Meşrutiyet Yıllarında Felsefe Eğitimi 98
II. Meşrutiyet Döneminin Felsefe Simaları 102
Baha Tevfik (1881-1914) 102
Ahmet Hilmi (1865-1914) 113
Rıza Tevfik (1868-1949) 123
Ziya Gökalp (1876-1924) 138
Bölüm Hakkında Kısa Değerlendirme 157

CUMHURİYET DÖNEMİ 163
Döneme Genel Bir Bakış 165
Dergiler ve Yönelişler 172
Felsefe Derneği 178
Darülfünûn Ders Programı ve Felsefe Dersleri 181
Cumhuriyet Dönemi Felsefecileri ve Felsefenin Kavranışı 184
İzmirli İsmail Hakkı (1869-1946) 184
(Babanzade) Ahmed Naim (1872-1934) 192
Elmalılı Hamdi Yazır (1878- 1942) 197
Mehmet Ali Aynî (1869-1945) 207
M.Emin Erişirgil (1891-1965) 215
M.Şekip Tunç (1886 - 1958) 230
Mehmet İzzet (1891 -1931) 245
Orhan Saadettin (1894-1964) 255

SONUÇ 267

KAYNAKLAR 281

KAYNAKÇA

AÇIKGENÇ, Alpaslan.

- *İslâm Felsefesinde Özgünlük Meselesi', Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu, Samsun-1991.*
- *Bilgi Felsefesi, İstanbul-1992, s. 84 vd.*

ADIVAR, A.Adnan.

- *Bilim ve Din, İstanbul-1980.*
- *Osmanlı Türklerinde İlim, İstanbul-1982, 4.bsk.*

AHMET HAŞİM.

- *Şiirde Mânâ, Dergâh Mecmuası, İstanbul-1325, S.8.*

AHMET HİLMİ, (Filibeli).

- *Tarih-i İslâm, 2 Cilt, İstanbul-1910-11, (İslâm Tarihi, Latin harfleri ile haz. Ziya NUR, İstanbul- 1982).*
- *Huzur-u Akl ü Fen'de Maddiyün Meslek-i Dalaleti- İlim Karşısında Maddecilik, İstanbul- 1914 (Latin harfleri ile haz. Sadık ALBAYRAK Tercüman 1001 No: 7).*
- *Darülfünun Efendilerine Tahrirî Konferans: Hangi Meslek-i Felsefeyi Kabul Etmeliyiz, (Üniversiteli Gençlerle Bir Konuşma, Latin harfleriyle yayınlayan Bedir Yayınevi, İstanbul- 1963).*
- *Allah'ı İnkâr Mümkün müdür? Yahut Huzur-ı Fende Mesâlik-i Küfür,* İstanbul-1328.

AHMET MİTHAT.

- *Hüseyin Fellah, İstanbul-1292 (Latin harfleri ile haz. Durali YILMAZ, Hasan Fellah, İstanbul-1981).*

- *Felsefe ve Feylosoflar, Dağarcık, İstanbul-1288.*
- *Hall'ül Ukad, İstanbul-1307.*
- *Avrupada Bir Cevelan, İstanbul-1307.*

AHMET NAİM.

- *Beşir Fuad, İstanbul-1304.*
- *Mukaddime, Mebadi-i Felsefeden İlm'ün-Nefs, G.Fonsgrive, İstanbul-1331/1915.*

AHMET ŞUAYIP.

- *Hayat ve Kitaplar, İstanbul-1329.*
- *Avamil-i İçtimaiye, Ulum-u İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası, İstanbul-1325, C.2, S.5.*

AKDEMİR, Müslim.

- *Felsefi Açıdan M.Ali Ayni'de Felsefe ve Tasavvufa Bir Bakış, Felsefe Dünyası, Ankara-1992, S.6.*

AKDER, Necati.

- *Ziya Gökalp'in Kırkıncı Ölüm Yıldönümünü Anarken, Türk Kültürü, Ankara-1964, S.24.*
- *Mehmet Emin Erişirgil, Türk Kültürü, Ankara- 1965, Y.III, S.29.*

AKGÜN, Mehmet.

- *Materyalizmin Türkiye'ye Girişi ve İlk Etkiler, Ankara-1988.*

AKSÜT, A.Kemal.

- *Prof. Mehmet Ali Ayni, Hayatı ve Eserleri, İstanbul-1944.*

AKÜNAL, Dündar.

- *İlk Türk Dergisi Mecmua-i Fünun, Türkiye Cumhuriyeti Ansiklopedisi, İstanbul-1983, C. 1.*

AKÜN, Ö.Faruk.

- *Ahmet Vefik Paşa, Türk Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, İstanbul 199"*

AKYÜZ, Yahya.

- *Türk Eğitim Tarihi, Ankara-1989.*
- *Modern Türk Edebiyatının Ana çizgileri (1860-1923), İstanbul-1990, 5.baskı.*

ALBAYRAK, Sadık.

- *Şeriattan Laikliğe, İstanbul-1977.*

ALİ SUAVİ.

- *Maarif-i Arabiyye, Muhbir, İstanbul-1283, S.29.*
- *Osmaniyanın Uluma Himmeti, Ulum, Paris-1287, S.l.*
- *Türklerin Mesai-i Zihniyeleri, Ulum, 1287, S.l.*
- *Tasvir-i Efkar, Ulum, 1287, S.3.*
- *'Ehl-i Madde', Ulum, 1287, S. 17.*

ALKAN, M.Ömer.

- *Türkivenin İlk Felsefe Dergisi: Felsefe Mecmuası, Tarih ve Toplum, İstanbul-1989, S.66.*
- *Düşünce Tarihimizde Önemli Bir İsim: Baha Tevfik, Tarih ve Toplum, İstanbul-1988, S.52.*

ALTHUSSER, Louis.

- *Felsefe ve Bilim Adamının Kendiliğindin Felsefesi, çev.Ömür SEZGİN, İstanbul 1984.*

ALTINTAŞ, Hayrani.

- *Mustafa Şekip Tunç, (Anonim) Ankara-1989.*
- *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi, C.I İstanbul- 1974.*
- *İslâm Ansiklopedisi, İstanbul-1989, C.2.*
- *Atatürk Devri Fikir Hayatı, C.I-II, Ankara-1981.*
- *Şanizade Ataullah Efendi, Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü yayınlan, Kayseri-1989.*

ARIK, Bahattin.

- *Beşir Fuad, yayınlanmamış mezuniyet tezi, Türkiyat Enstitüsü nu.339, İstanbul-1950.*

ARİSTOTELES

- *Metafizik, çev. Ahmet ARSLAN, İzmir-1985.*

ARSLAN, Ahmet.

- *Bir İslâm Felsefesi Var mıdır?, Yazko Felsefe Yazıları, 2. Kitap İstanbul-1982.*
- *İslâm Felsefesinin Özgünlüğü Sorunu,* Felsefe Tartışmaları, *14.kitap, İstanbul-1993.*

ASTER v.E.

- *Felsefe Tarihi Dersleri-I, çev.M. GÖKBERK, İstanbul-1943.*

ATADEMİR, H.Ragıp.

- *Filozoflara Göre Felsefe, Konya-1947.*
- *Antik Felsefe-Kitap Tanıtma, A.Ü. Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara-1948, C.7 S.5.*
- *Porphyrios ve Ehherî'nin İsagoci'leri, A.Ü. Dil- Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara-1948, C.7, S.5.*

AYDEMİR, Salih.

- *Ziya Gökalp'in Eserlerinde Din Sosyolojisi, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi) A.Ü. Sos. Bilm. Enst. Ankara-1993.*

AYDIN, Mehmet.

- *Din Felsefesi, İzmir-1990.*

AYNİ, M.Ali.

- *İlim ve Felsefe, BOURDEL C., İstanbul-1331 -Darülfünun Tarihi, İstanbul-1927 -'Altıncı Beynelmilel Felsefe Kongresi', Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, İstanbul-1928, S.7.*
- *İntikad ve Mülahazalar, İstanbul-1923.*
- *Tasavvuf Tarihi, haz. H.Rahmi YANANLI, İstanbul- 1992.*

BAĞCI, Rıza.

- *Baha Tevfik Üzerine, Tarih ve Toplum, İstanbul- 1989, S.62.*

BAHA TEVFİK

- *Felsefe-i Fert, İstanbul-1332.*
- *Muhtasar Felsefe, İstanbul-1332.*
- *Mektep Dersleri, Felsefe Mecmuası, Araks matbaası, tarihsiz.*
- *Edebiyat Kafiyen Muzırdır, Piyano Mecmuası, İstanbul-1326, S.8,9,10.*

BAŞÇI, Vahdettin.

- *İsmail Hakkı İzmirli'de Felsefe, İlim ve Mantık Anlayışı, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum-1993, S.11.*

BAŞİKOĞLU, Munise.

- *Babam Rıza Tevfik I-VII, Tarih ve Toplum, İstanbul-1988/1989, S.57-63.*

BERKES, Niyazi.

- *Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul-1978.*

BERLIN, I.

- *Felsefeye Bir Giriş, Yeni Düşün Adamları (ed.Maggee, B.,), İstanbul-1979.*

BEŞİR FUAD.

- *Mektubat, İstanbul-1313.*
- *Victor Hugo, İstanbul-1302.*
- *Voltaire, İstanbul-1304.*

BEYATLI, Y. Kemal.

- *Edebiyata Dair, İstanbul-1971.*
- *Siyasi ve Edebî Portreler, İstanbul-1986, 3.bsk.*

BİLGEGİL, Kaya.

- *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Erzurum-1980.*

BÎRAND, Kamıran.

- *18.Asır Fransız Tefekkürü ve Namık Kemal, Felsefe Arkivi, İstanbul-1945, S I.*

BORIAC, E.

- *Felsefe yahut Hikmeti Nazariye, İstanbul-1330 BOHOR İSRAEL*
- *İktisad-ı İçtimai', Ceride-i Felsefiye, İstanbul-1912, S.1.*

BOLAY, S.Hayri.

- *Türkiyede Ruhcu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi, İstanbul-1979, 2.baskı.*

BREHIER, E.

- *Felsefe Tarihi, çev. Miraç KATIRCIO LU, İstanbul- 1969.*

CUNBUR, Müjgan.

- *Basın-Yayın ve Kitap, Millî Kültür Unsurlarımız Üzerine Görüşler, Ankara-1990.*

ÇAĞATAY, Neşet.

- *Türkiye'de İlahiyat Biliminin Gelişimi, Belleten, Ankara-1990, C.LIV, S.209.*

ÇAPANOĞLU, M. Süleyman.

- *Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri Ve Sosyalist Hilmi, İstanbul-1961.*

ÇAVDAR Tevfik

- *Türkiyede Libaralizmin Doğuşu, İstanbul-1982.*

DEĞİRMENCİOĞLU, Coşkun.

- *Mehmet İzzet, Ankara-1987.*
- *Mehmet İzzet-Makaleler, Ankara-1989.*

DIEMER, A.

- *Felsefe, Günümüzde Felsefe Disiplinleri, çev.Doğan ÖZLEM, İstanbul-1990.*

DOĞAN, İsmail.

- *Tanzimatın İki Ucu-Ali Suavi ve Münif Paşa, İstanbul-1991.*
- *Osmanlıdaki Bilimsel Topluluklar Çevresinde Bizdeki Bilim Eğitimi Geleneği, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurumuna Bazı Öneriler, Din Öğretimi Dergisi, - Ankara-1992, S.33.*

DURAN, Recep.

- *Mehmet Tahir Münif Paşa, Hayatı, Felsefesi, Erdem, Ankara-1986, C.2, S.6.*

DURU, Kazım Nami.

- *Ziya Gökalp, İstanbul-1949.*

EİCHORN, W.-BUHR, M.

- *Çağdaş Felsefe, der. ve çev.Aziz Çalışlar, İstanbul-1985.*

EBUZZİYA TEVFİK.

- *Yeni Osmanlılar Tarihi, haz. Ziyad Ebüzziya, İstanbul-1973.*

EBU BEKR ER-RAZİ

- *Filozofça Yaşama, Felsefe Arkivi, çev. Mahmut Kaya, İstanbul-1990, S.27.*

ERGİN, O.Nuri.

- *Türk Maarif Tarihi, İstanbul-1977, C.I-V.*

ER, Hamit.

- *İstanbul Darülfünunu İlahiyat Fakültesi Hoca ve Yazarları, Ankara-1993.*

ERDEM, Hüsamettin.

- *Din ve Felsefe, Yeni Harran Çevresi, Şanlıurfa- 1994, S.4.*
- *Panteizm ve Vahdet-i Vücud Mukayesesi, Ankara-1990.*

ERİŞİRGİL, M.Emin.

- *Kant ve Felsefesi,* İstanbul-1339.
- *Kant'tan Parçalar, İstanbul-1935.*
- *Bir Fikir Adamının Romanı, haz., A. KAZANCIGİL-C. ALPAR, İstanbul-1984, 2.baskı.*
- *İki Eser-i Felsefi Münasebetiyle,* Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası., *İstanbul-1923, S. 3.*
- *Diyarbakır'da Ziya Gökalp Beyefendiye,* Dergâh Mecmuası, *İstanbul-1338, C.3, s.33.*
- *Ne Çıkar?,* Dergâh Mecmuası, *İstanbul-1337, C.2, S.13.*
- *Ulum-Şuur* Dergâh Mecmuası, *İstanbul-1337, C.I, S.5.*
- *Akli İlahiyat (1) Saf Aklın En Yüksek Gayesi (2), sad.,Murtaza KORLAELÇİ,* Erciyes Ünv. Sos.Bilm. Dergisi, *Kayseri-1988 S.2.*
- *Hayat Ne İçin Çıkıyor?,* Hayat Mecmuası, *Ankara-1926, S.l.*
- *İki Kitap Bir Netice,* Hayat Mecmuası, *Ankara-1928, C.5, S. 108.*
- *Şark ve Garb Meselesine dair Eserler ve Felsefi Tenkid,* Hayat Mecmuası, *Ankara-1927 C.2, S.38.*
- *Felsefe Neşriyatmda Bir Terakki Hatvesi,* Mihrab Mecmuası, *İstanbul-1339, S.3.*
- *Hakikâten Felsefe Züğürdüyüz,* Mihrab Mecmuası, *İstanbul-1341 S.30.*
- *Hazımsızlık Devri,* Mihrab Mecmuası, *İstanbul-1339, S.2.*
- *Medrese,* Mihrab *Mecmuası, İstanbul-1339, S.5.*
- *Medreselerde Eksik Olan Usûl-i Tedrisat mıdır?* Mihrab Mecmuası, *İstanbul-1339. S.6.*
- *Felsefe Adamı,* Millî Mecmua, *îstanbul-1339 Sene.I, S.l.*
- *Ziya GÖKALP('in ölümü üzerine).* Millî Mecmua, *İstanbul-1924, S.24.*
- *Muhafaza Ne Demek?,* Millî Mecmua, *İstanbul- 1339, Sene.I, S.4.*
- *Vazife Heyecanı,* Millî Mecmuası, *1339, S. 10.*
- *İki Tarz-ı Rü'yet* Millî Mecmua, *İstanbul-1339, Sene 1 S.2.*
- *Otuzsekiz yıl önce I-IF,* Ulus Gazetesi, *30 Mayıs 1951, nu: 10749- 5 Haziran 1951, nu: 10755.*

ESATLI, M.R.

- *Ölümünden Sonra Rıza Tevfik, İstanbul-1950.*

FATMA ALİYE HANIM.

- *Teracim-i Ahval-i Felasife, İstanbul-1316.*

FENMEN, M. Refik.

- *Einstein Nazariyesi, İstanbul-1340.*

FINDIKOĞLU, Z. Fahri.

- *Türkiye'de İlmi ve Felsefi Hayatın İnkişafı Şartları, Ankara-1938.*

GÜNYOL, Vedat.

- *Sanat ve Edebiyat Dergileri, İstanbul-1986.*

GÜRKAN, K.İsmail.

- *Şekip Tunç'un Türk Felsefesindeki Rolü,* Prof Mustafa Şekip Tunç Jübilesi, *İstanbul-1944.*

HANÇERLİOĞLU, Orhan.

- *Felsefe Ansiklopedisi-Kavramlar ve Akımlar, İstanbul-1976.*

HANİOĞLU, Şükrü.

- *Osmanlı Aydınındaki Değişme ve Bilim, Toplum-Bilim, İstanbul-1984, S.27.*

HATEMİ, Hüseyin.

- *19. yüzyılda Medreseler, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul-1983, C. 2.*

HAZARD, P.

- *Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme, çev. Erol Güngör, İstanbul 1981.*

HEYD, U.

- *Ziya Gökalp'in Hayatı ve Eserleri, çev.Cemil Meriç, İstanbul-1980.*

HEIDEGGER. M.

- Nedir Bu Felsefe?, *çev.Dürrin TUNÇ, İstanbul-1990.*

HIMSOETH, H.

- *Felsefenin Temel Disiplinleri, İstanbul-1986.*

ERNST, H.

- *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi, İstanbul-1950.*

HİLAV, Selahattin.

- *Felsefe Yazıları, İstanbul-1993.*
- *Felsefe El Kitabı, İstanbul-1981, 3.bsk.*

HIZARCI, Suat.

- Hüseyin Cahit Yalçın, *İstanbul-1969, 2.bsk.*

HÜSNÜ HAMİT.

- *Einstein Nazariyelerinin İlmi Kıymeti, İstanbul- 1341.*

IŞIN, Ekrem.

- *Osmanlı Modernleşmesi ve Pozitivizm, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul-1983, C.2.*

İHSANOĞLU, Ekmeleddin.

- *Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devletinde İlmi ve Meslekî Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış, Osmanlı İlmi ve Meslekî Cemiyetleri İstanbul- 1987.*
- *Darülfünûn Tarihçesine Giriş, Belleten, Ankara-1990, C.210, S.210.*
- *Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim ve Eğitim Analyşı, 150. Yılında Tanzimat, haz.Hakkı Dursun YILDIZ, Ankara-1992.*
- *19. yüzyıl Başında Kültür Hayatı ve Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi, Belleten, Ankara-1987, C.LI, S.200.*
- *Darülfünûn mad., Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1993, C.8.*

İNANÇALP, M. CEVDET.

- *Mektep ve Medrese, haz. Erdoğan ERÜZ, İstanbul-1978.*
- *Müderris Ahmet Naim, Istanbul-1935.*

İSMAİL FENNİ.

- *Lugatçe-i Felsefe, İstanbul-1341.*

İSMAİL HAKKI İZMİRLİ.

- *Yeni İlm-i Kelâm, haz.Sabri HİZMETLİ, Ankara-1981.*
- Felsefe-i Ulâ, *İstanbul-1329,* -Arap Felsefesi, *İstanbul-1331(1329).*

- *Felsefe Dersleri, İstanbul-1330 (M.İzzet'in) Fikri Şahsiyeti ve Hizmeti, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, İstanbul-1931, C VII, S.5.*

JANE, P.

- *Birinci Ders-Felsefe bir ilim midir? Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, çev. A.Naim İstanbul-1334, S.l.*
- *Üçüncü Ders-Felsefede Misdak, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, çev. A.Naim İstanbul-1332, S.5.*

KANDEMİR, F.

- *Kendi Ağzından Rıza Tevfik, İstanbul-1943.*

KAPLAN, Mehmet.

- Şiir Tahlilleri, *İstanbul-1981.*
- Şiir Tahlilleri, *İstanbul-1988, 10.bsk.*
- *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3, İstanbul- 1985.*

KARA, İsmail.

- *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi I-II, İstanbul-1986.*

KARAKUŞ, Rahmi.

- *Türkçede Felsefe Tarihleri, Yeni Harran Çevresi, Şanlıurfa-1993, S.2.*
- *Filozof mu Felsefeci mi?, Yeni Harran Çevresi, Şanlıurfa-1993, S.3.*

KARDAŞ, Rıza.

- *II. Meşrutiyet Devrinde Felsefe Istılahları ile İlgili Kaynaklar Hakkında Bir Deneme, Türk Kültürü, Ankara-1982, S.234.*

KATİP ÇELEBİ.

- *Mizan'ül-hak fi İhtiyari'l-ehak, İslâm'da Tenkid ve Tartışma Usûlü, çev.Mustafa KUTLU, İst. 1981.*

KAYGI, Abdullah.

- *Türk Düşüncesinde Çağdaşlaşma, İstanbul-1992.*

KAYGUSUZ, B.Nusret.

- *Bir Roman Gibi, İzmir, 1955.*

KAYNARDAĞ, Arslan,

- *Felsefecilerle Söyleşi,* İstanbul, 1986.

- *Türkiye'de Felsefenin Evrimi, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul-1983, C.3.*
- *Macit Gökberk'le Söyleşi, Macit Gökberk Armağanı, Yazı Kurulu: Bedia Akarsu-Tahsin Yücel, Ankara-1983.*
- *Türkiye'de Felsefe Cemiyetleri ve Felsefenin Kurumlaşması, I. Felsefe Mantık Bilim Tarihi Sempozyumu Bildirileri, haz. Kenan GÜRSOY- Alparslan AÇIKGENÇ, Ankara, 1986.*

KEKLİK, Nihat.

- *Felsefenin İlkeleri, İstanbul-1982.*

KISAKÜREK, N. Fazıl.

- *Şiir ve Fikir,* Ağaç Dergisi, *İstanbul-1937, S.4.*
- *İlk Reformacılar,* Büyük Doğu, *İstanbul-1959, S. 10.*

KOŞTAŞ, Münir.

- *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, *Ankara, 1989, C.XXXI*

KORLAELÇİ, Murtaza.

- *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi, İstanbul,1986*

KÖPRÜLÜ, M.Fuad.

- *İnkılâp ve Yeni Edebiyat,* Hayat Mecmuası, *Ankara, 1926, CI, S.5.*

KURDAKUL, Şükran.

- *Çağdaş Türk Edebiyatı II. Meşrutiyet Devri İstanbul-1976.*

LEWİS, B.

- *Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev.Metin KIRATLI, Ankara-1984.*

MALCHE, A.

- *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor, (tarihsiz).*

MEHMET İZZET.

- *İçtimaiyat Dersleri, İstanbul-1927.*
- *Milliyet ve Milliyet Nazariyeleri, haz.Halil AÇIKGÖZ, İstanbul 1981.*
- *Amerikada İçtimaiyât Tedrisatî, Darülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, İstanbul-1928, S.6.*

- *İçtimaiyât, Muasır Hayat ve Büyük Adamlar, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, İstanbul-1923, S.6.*
- *Darülfunûnda Felsefe Dersleri, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, İstanbul-1925, S.3-4.*
- *Türkiye'de Felsefe, Hayat Mecmuası, Ankara-1928. C.3, S.67.*
- *Kur'an ve İsyan, Hayat Mecmuası, Ankara-1927. C.2, S.35.*
- *Fikir Hayatında Bir Muhasebe, Hayat Mecmuası, 1929, S. 116.*
- *Vakıa ve Mefkure, I-II, Hayat Mecmuası, Ankara-C.2, S.36-37.*
- *Sevdirmek Usûlü, Hayat Mecmuası, Ankara-1927, C.2, S.39.*
- *Rusya'da İçtimaiyât, Hayat Mecmuası, Ankara-C.3, S.69.*
- *Felsefeye Merak Neden, Hayat Mecmuası, Ankara-1927, C.2, S.34.*
- *İçtimaiyâtta İş Bölümü, Hayat Mecmuası, Ankara-1927, C.2, S.44.*
- *Yamalı Ruh Yekpare Olmaz mı?, Hayat Mecmuası, Ankara-1927, C.2, S.45.*

MERİÇ, Ümit.

- *Türk Sosyolojisi ve Türk Tarihi,* Sosyoloji Konuşmaları, *haz. Sadettin ELİBOL, Ankara-1991.*

MUALLİM NACİ.

- *Lugat-ı Naci, İstanbul-1978.*

MUŞTA, Muammer.

- *Konya Enerjetizm Felsefe Okulu, Ankara-1990.*

MÜNİF PAŞA.

- *Hikmet-i Hukuk, İstanbul-1302(1884).*
- *Muhaverat-ı Hikemiyye, İstanbul- 1859.*
- *Tahsil-i Servet, Risale-i Mevkute, İstanbul-1300(1883).*
- *Mukaddime-i İlm-i Jeoloji, Mecmua-i Fünun, C.l, S.2.*
- *Karıncaların Sanat ve Medeniyeti, Mecmua-i Fünun, C.3, S.30.*
- *Muvazene-i İlm ü Cehl, Mecmua-i Fünun, C.1 S.1.*

MURDOCH, İ.

- *Felsefe ve Edebiyat, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, Yeni Düşün Adamaları, Maggee, B. İstanbul-1979*

NACİ FİKRET.

- *Yeni Fikir'in Gayesi, Yeni Fikir, Konya-1925, S. 1.*
- *Hadsiye Felsefesi, Yeni Fikir, Konya-1925, S.1,3.*
- *Pragmatizm, Yeni Fikir, Konya-1925, S.7.*
- *Felsefe Kamusu, Yeni Fikir, Konya-1925, S.9.*
- *Felsefe Sahasında İki Zıt Cereyan, Yeni Fikir, S. 9.*
- *Din ve Cinsiyet, Yeni Fikir, Konya-1926, S.20-21.*
- *Hayat ve Kudret, Yeni Fikir, S.21.*

NAMDAR RAHMİ.

- *Felsefi Meslekler Vokabüleri, Afyon, (Tarihsiz).*
- *Kudretiyata aid ilim, Millî Mecmua, İstanbul-1925, S.30.*
- *Malum ve Meçhul, Millî Mecmua, S.38.*

OİZERMAN, T.

- *Felsefe Tarihinin Sorunları, çev. Celal A.KANAT, İstanbul-1988.*

OKAY, Orhan.

- *Sanat ve Edebiyat Yazıları, İstanbul-1990.*
- *İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti Beşir Fuad, İstanbul-1969.*
- *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi, İstanbul-1989.*

ORHAN SAADETTİN.

- *Felsefe Tarihi Usûlü, İstanbul-1930.*
- *Felsefe Nedir?, Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası, İstanbul-1927, S.3.*

ORHONLU, Cengiz.

- *Edebiyat Fakültesi'nin Kuruluşu ve Gelişmesi (1901-1933) hakkında bazı düşünceler, Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan, İstanbul-1973.*

ÖNER, Necati.

- *Tanzimattan Sonra Türkiyede İlim ve Mantık Anlayışı, Ankara-1967.*

ÖZÖN, M.Nihat.

- *Türkçede Roman,* İstanbul-1936.
- *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi,* İstanbul-1945.

ÖZTÜRK, H.Nimetullah.

- *Merhum Mehmet İzzet Bey, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, İstanbul-1931, C.VII, S.5.*

ÖZTÜRK, Nazif.

- *Elmahlı Hamdi Yazır'ın Metrukatı Hakkında,* Din Öğretimi Dergisi, *Ankara-1992 S.35.*

ÖZTÜRK, Nurettin.

- *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Düşünce Hareketleri ve Eğitim,* Yeni Harran Çevresi, *Şanlıurfa-1993, S.2.*

PLATON.

- *Devlet, çev. Sebahattin EYÜBO LU-M.Ali CİMCOZ, İstanbul-1980, 4.bsk.*

RANDALL, J.H.- BUCHLER, J.

- *Felsefeye Giriş, çev. Ahmet ARSLAN, İzmir-1982.*

REICHENBACH, H.

- *Bilimsel Felsefenin Doğuşu, çev. Cemal YILDIRIM, İstanbul-1981.*

RIZA TEVFİK.

- *Felsefe Dersleri, 1. Kısım, İstanbul-1330/1914, 2.Kısım, 1335/1919.*
- *Mufassal Kamus-u Felsefe, C.l, İstanbul-1332/1916, C.2, İstanbul-1336/1920.*
- *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyesi, Haz. Abdullah UÇMAN İstanbul-1984.*
- *Tasnif-i İlim, Ulum-u İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası C.l, S.3, İstanbul-1324.*
- *Bohor İsrael Efendi'nin Sualine Cevap I-II, Türk Yurdu Mecmuası, İstanbul-1335, C.12, S.8-9.*
- *Cavid Beyefendi'ye (Mektup), haz. A. UÇMAN, Tarih ve Toplum, İstanbul-1993, S. 117.*
- *Kuvvetler ve Değerler Felsefesi, İçtihad, İstanbul-1330, S. 102.*

SENA, Cemil.

- *Filozoflar Ansiklopedisi, İstanbul-1974.*

RUSSELL, B.

- *Batı Felsefesi Tarihi, çev. Muammer SENCER, İstanbul-1983, 3.bsk.*

SARIKAVAK, Kazım.

- *Es'ad Efendi'nin Mantık ve Felsefe Çalışmaları, Yayınlanmamış doktara tezi, İst. Ünv. Sos. Bilm. Ens., İstanbul-1992.*

SEÇMEN, Hüseyi.

- *Şinasi, Ankara-1972.*

SERTEL, M.Zekeriya.

- *Hatırladıklarım (1905-1*950), *İstanbul-1968.*

SEVÜK, İ.Habib.

- *Tanzimmıan Beri-I Edebiyat Tarihi, İstanbul-1942.*

SEZER, Baykan.

- *Türk Sosyolojisinin Önündeki Sorunlar, 75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji, haz.İsmail ÇOŞKUN, İstanbul-1991.*

SOMAR, Ziya.

- Ziya *Gökalp'in İdealizmi ve Mehmet İzzet', Türk Kültürü, Ankara*-1965, S.*36.*
- *Bergson, İstanbul-1938.*

SOYKAN, Ö.Naci.

- *Türkiyeden Felsefe Manzaraları,* İstanbul-1993.

ŞEMSEDDİN SAMİ.

- *Kamus-ı Türki, İstanbul-1978.*

ŞİNASİ.

- *Müntehabat-ı Eş'ar, Külliyat-ı, haz. Sühey BEKEN, İstanbul-1960.*

TANPINAR, A.Hamdi.

- *19.Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul-1988, 7.bsk.*
- *Türk Edebiyatında Cereyanlar, Yeni Türkiye, İstanbul-1959.*
- *Ahmed Vefik Paşa, İslâm Ansiklopedisi. MEB.*

TANYOL, Cahit.

- *Türk Sosyolojisinin Bazı Sorunları, Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan-İ.Ü.Edebiyat Fakültesi, İstanbul-1973.*

TOPUZ, Hıfzı.

- *Türk Basın Tarihi, İstanbul-1973.*

TUNÇ, Ş.Mustafa.

- *Bergson ve Kudret-i Hayatiyeye Dair Birkaç Konferans, İstanbul-1339.*
- *Teraki Fikrinin Menşei ve Tekâmülü, İstanbul- 1928.*
- *Felsefe Dersleri-Ruhiyat, İstanbul-1926, 2.bsk.*
- *Felsefe Cemiyeti Küşat Nutku, Felsefe Yıllığı, Sene. 1, İstanbul-1932.*
- *Doğan Dünya, Hayat Mecmuası, Ankara-1926, C.1, S.16.*
- *İstikbalin Harsi ve Ona Götüren Yol, Hayat Mecmuası, Ankara-1927, C.l, S.20.*
- *Zamanımız Buhranının Teşrihi, Hayat Mecmuası, Ankara-1927, C.l, S.24.*
- *Felsefe ve Hikmet, Hayat Mecmuası, Ankara-1927, C.l, S.26.*
- *Üç Yeni Uzuv, Hayat Mecmuası, Ankara-1927, C.3, S.53.*
- *Felsefe Neşriyatmda Bir Terakki Hatvesi, Mihrab Mecmuası, İstanbul-1339, S.3.*
- *Descartes ve Felsefesi, Yeni Türk Mecmuası, İstanbul-1933, S.8.*
- *Kadro'ya Açık Mektup, Yeni Türk Mecmuası, İstanbul-1933, S.l.*
- *Kadro'ya İkinci Açık Mektup, Yeni Türk Mecmuası İstanbul-1933, S.4.*

TUNÇAY, Mete.

- *Türkiye Cumhuriyetinde Siyasal Düşünce Akımları, Cumhuriyet Devri Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul-1983,C.7*

TÜRKMEN, S.

- *Mustafa Şekip Hayatını Anlatıyor, İş Mecmuası, İstanbul-1943, S.33.*

TÜRKER-KÜYEL, M.

- *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi, Ankara-1976.*
- *Felsefe,* Türk Ansiklopedisi, *Ankara-1968.*

UÇMAN, Abdullah.

- *Rıza Tevfik, Ankara-1986.*
- *Ahmet Şuayb ve Ali Suavi, Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul-1989, C.2.*

URAN, Hilmi.

- *Hatıralarım, Ankara 1959*

URAL, Salih.

- *1928 Dini İslah Beyannamesi ve Kemalizmin Laiklik Anlayışı Üzerine Tartışma-Değerlendirme, Saçak Dergisi, İstanbul-1984, S.33-34.*

UŞAKLIGİL, Halid Ziya.

- *Kırk Yıl (I-II-III), İstanbul-1969.*

UYGUR, Mermi.

- *Felsefenin Çağrısı, İstanbul-1984, 3.bsk.*
- *Türk Felsefesinin Boyutları, İstanbul-1974.*
- *Felsefe ve Tarihi, Felsefe Arkivi İstanbul-1962, S.13.*

ÜLKEN, H.Ziya.

- *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, İstanbul-1966,*
- *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü İstanbui-1935.*
- *Yeni Felsefe Cemiyeti ve Türkiye'de Felsefe Cemiyetinin Tarihçesi, İ. Ü.Edebiyat Fakakültesi Sosyoloji Dergisi, İstanbul-1943, S.2.*
- *İzzet Bey, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, İstanbul-1931, C.VII, S.5.*

ÜLKÜTAŞIR, M.Şakir.

- *Encümen-i Daniş, İlk Türk Akademisi, Türk Kültürü, Ankara-1964*

ÜNAYDIN, R.Eşref.

- *Diyorlar Ki, haz. Şemsettin KUTLU, Ankara-1985, 2.bsk.*

VARLIK, Bülent - TOPRAK, Zafer.

- *Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri, Türkiye Cumhuriyeti Ansiklopedisi İstanbul-1983, C. 1*

WİDMAN, H.

- *Atatürk Üniversite Reformu, çev., Aykut Kazancıgil- Serpil Bozkurt, İst.,1981.*

YALÇIN, H.Cahit.

- *Edebî Hatıralar, İstanbul-1935.*
- *Hikmet-i Bedayie Dair-Hüsn,* Servet-i Fünun Mecmuası *İstanbul-1314 S.371.*

YAZIR, E.Hamdi.

- *Önsöz, Tahlili Tarih-i Felsefe - Metalib ve Mezahib- Ma'ba'de't-tabia ve Felsefe-i İlahiye, Paul Janet- Gabrielles Seailles, İstanbul-1341(1925).*
- *Felsefe ve Din,* Sebilürreşad, *İstanbul-1329, C.22, S.569-570, / C.22, S.571-572, / C.23, S.573.*
- *Felsefenin Aksamı, Sebilürreşad, İstanbul-1329, C.23, S.576.*
- *Garb Cereyanı Felsefesi, Sebilürreşad, İstanbul-1329, C.23, S.567-568.*

YÜCEBAŞ, Hilmi.

- *Filozof Rıza Tevfik- Hayatı, Şürleri, Hatıraları, İstanbul-1958.*

YÜCEL, Hasan Ali.

- *Felsefe Dersleri, İstanbul-1954.*

VORLENDER, K.

- *Felsefe Tarihi, İstanbul-1928, C. 1.*

ZİYA, GÖKALP.

- *Türkçülüğün Esasları, Ankara-1923, haz. Mehmet KAPLAN, İstanbul-1970.*
- *Din, Yeni Hayat, İstanbul-1918, Yeni Hayat/Doğru Yol, haz. Müjgan Cunbur, Ankara-1976.*
- *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak, Yeni Mecmua neşri, İstanbul-1919 (Latin harfleri ile haz. İbrahim KUTLUK, Ankara-1976).*
- *Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler, Genç Kalemler, Selanik-1327(1911), C.II, S.8.*
- *Bugünkü Felsefe,* Genç Kalemler, *Selanik- 1327(1911), C.II, S.2.*
- *İlme Doğru, Küçük Mecmua, Diyarbakır-1922, S.2.*
- *Dehaya Doğru, Küçük Mecmua, Diyarbakır-1922, S.3.*
- *Ahlâka Doğru, Küçük Mecmua, Diyarbakır-1922, S.4*
- *Dine Doğru, Küçük Mecmua, Diyarbakır-1922, S. 5.*
- *Felsefeye Doğru, Küçük Mecmua, Diyarbakır-1922,S.6.*
- *İktisada Doğru, Küçük Mecmua, Diyarbakır-1922, S.7.*
- *Felsefi Vasiyetler: II, Hocamın Vasiyeti, Küçük Mecmua, Diyarbakır-1922, S. 8.*
- *Din İlmin Bir Netice-i Zaruriyyesidir, Peyman Gazetesi, 25 Ağustos 1909, S.9.*

İsimsiz yazılar (Mukaddime, tanıtma ve haberler):

- Karagöz, *nr.515, 27 Ekim 1329/10 Mayıs 1913; nr.570, 19 teşrinievvel 1329/1 Kasım 1913; nr.571, 23 teşrinievvel 1329/5 Kasım 1913.*
- *Mukaddime, Mecmua-i Fünun*, *C 1,S. 1.*
- *Mukaddime ve Program, Ulum-u İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası, İstanbul-1908, C.2, S.l.*
- *Baha Tevfik,* Piyano, *İstanbul-1326, S. 17.*
- *Mukaddime, Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası, İstanbul-1927, S.l.*
- *Türk Felsefe Cemiyeti, Millî Mecmua, İstanbul-1928, S. 104.*
- *Türk Felsefe Cemiyeti Tebliğleri, Hayat Mecmuası, Ankara-1929, S.110,117,127.*

5. Basım

FELSEFEYE GİRİŞ

Prof. Dr. Ahmet Cevizci

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 186
Sosyal Bilimler No.: 12
ISBN : 978-605-133-088-4
© 5. Basım, Kasım 2015

FELSEFEYE GİRİŞ
Prof. Dr. Ahmet Cevizci

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-Satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cevizci, Ahmet.
Felsefeye Giriş / *Prof. Dr. Ahmet Cevizci*
5. Basım, XIV + 246s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-088-4
1. Felsefe 2. Din 3. Sanat

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

Ön Söz

Felsefeye Giriş, öncelikle "felsefe" adını verdiğimiz ve yaklaşık 2500 yıllık bir geçmişi olan disipline şu ya da bu düzeyde bir giriş yapmak isteyen insanlar için tasarlanarak kaleme alınmıştır. Eser, bir giriş kitabı olarak benim yazdığım ilk kitap değil. Daha önce farklı üniversitelerin Fen-Edebiyat fakültelerinde çalışırken, felsefe bölümünde felsefe tahsili gören öğrenciler için de aynı başlıkla bir *Felsefeye Giriş* kitabı yazmıştım. Ondan önce de iki ayrı *Felsefeye Giriş* kitabı tercüme etmiştim.

Diyeceğim o ki, felsefenin, giriş düzeyinde de olsa, genç insanlara nasıl sunulacağıyla uzun süreden beri ilgilenmekteyim. Bu yüzden söz konusu *Felsefeye Giriş* kitabı bu doğrultuda biraz daha gelişmiş ve olgunlaşmış birinin daha gelişkin bir çalışması olarak alınabilir. Kitabın bu şekilde değerlendirilmesini mümkün kılan bir neden daha var. Esas olarak bir süreden beri çalışmakta olduğum Eğitim Fakültesinde eğitim gören öğrenciler, yani geleceğin öğretmen adayları için kaleme alınmış bu kitap yeni bir yaklaşımla, her geçen gün biraz daha güç kazanan "konstrüktivist" yaklaşımla kaleme alınmıştır. Buna göre *Felsefeye Giriş* kitabı, felsefenin konu ve problemleriyle ilgili olarak hazır bilgi aktarmak yerine, öğrencinin felsefi sorular ve problemler üzerine düşünmesini ve gerekli sorgulamaları yapmasını temin edecek tarzda, örnek olaylar anlatılarak, şemalarla görsel malzemeden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Eserin bu hâliyle felsefeye bir giriş yapmak isteyen herkese biraz daha yararlı olacağını ümit ediyorum.

Ahmet Cevizci

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: FELSEFEYLE TANIŞMA

1. FELSEFE NEDİR? ... 2
   a. Felsefeyi Tanımlamanın Zorluğu ... 3
      i. Farklı Çağ ve Kültürlerde Felsefe ... 3
      ii. Farklı Filozofların Farklı Felsefe Tanımları ... 5
   b. Eleştirel ve Sorgulayıcı Bir Düşünme Olarak Felsefe ... 6
   c. "Büyük Sorular" Üzerine Düşünme Olarak Felsefe ... 7
2. FELSEFEDE MERAK VE ŞÜPHE ... 9
   a. Merak ve Hayret ... 9
   b. Şüphe ... 10
3. FELSEFEYE NEDEN İHTİYAÇ DUYARIZ? ... 12
   a. Bireysel Açıdan ... 13
   b. Toplumsal Açıdan ... 16
4. FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ÖZELLİKLERİ ... 19
   a. Felsefi Düşüncenin Taşıyıcıları: Felsefeciler ... 20
   b. Felsefi Düşüncenin Yapısal Özellikleri ... 21
   c. Felsefi Düşüncenin Konuları ... 24
5. FELSEFE VE DİL ... 27
6. NİÇİN FARKLI DÜŞÜNÜRÜZ? ... 29
   a. Hakikate Sadece Farklılıklar Sayesinde Erişilebilmesi ... 29
   b. Farklılıkların Modern Hayatla Birlikte Artışı ... 30
   c. Farklılıkların Farklı Düşüncelere Yol Açması ... 31
7. BİR DÜŞÜNCE GELENEĞİMİZ VAR MI? ... 31
   a. İslamiyet Öncesi Dönem ... 32
   b. İslami Dönem ... 33
      i. Yunan Tarzı Felsefe ... 33
      ii. Tasavvuf Felsefesi ... 34
   c. Osmanlı Dönemi ... 34
      i. Başlangıçta Felsefenin Yeterince Gelişmemesinin Nedenleri ... 35
      ii. İkinci Meşrutiyet Döneminde Felsefi Akımlar ... 36
   d. Cumhuriyet Dönemi ... 38

Bölüm 2: BİLGİ FELSEFESİ

1. BİLGİ NEDİR? 40
   a. Bilginin Önemi 40
   b. Ürün Olarak Bilgi 42
2. NASIL BİLİYORUZ? 44
   a. Bilgiye Sahip Olmanın İki Ana Yolu 44
      i. Rasyonel Yol Akıl Yolu 45
      ii. İrrasyonel veya Akıldışı Yol 45
   b. Tanışıklık veya Tasvir Yoluyla Bilgi 47
3. BİLGİ TÜRLERİ 48
   a. Gündelik Bilgi 48
   b. Dinî Bilgi 49
   c. Teknik Bilgi 50
   d. Sanat Bilgisi 51
   e. Bilimsel Bilgi 52
4. BİLGİ FELSEFESİ 52
   a. Bilgi Kuramı 54
      i. Bilgi Kuramının Temel Kavramları 54
      ii. Bilgi Kuramının Temel Soruları 56
   b. Mantık 57
5. BİLGİNİN İMKÂNI 58
   a. Kuşkuculuk 58
      i. Epistemolojik Kuşkuculuk 59
      ii. Metodolojik Kuşkuculuk 60
   b. Dogmatizm 62
6. BİLGİNİN DOĞRULUĞU 62
   a. Mütekabiliyetçi Doğruluk Anlayışı 63
   b. Tutarlılıkçı Doğruluk Anlayışı 64
   c. Apaçıklık Olarak Doğruluk 64
   d. Mutabakatçı Doğruluk Anlayışı 64
   e. Pragmatist Doğruluk Anlayışı 65

7. BİLGİNİN KAYNAĞI 65
a. Duyular 66
b. Akıl 67
c. Sezgi 68
d. Duyu ve Aklın Birlikteliği 69
8. BİLGİNİN SINIRLARI 70

Bölüm 3: BİLİM FELSEFESİ

1. BİLİM NEDİR? 74
a. Teknik ve Bilim 74
b. Bilim Türleri 76
i. Formel Bilimler 76
ii. Doğa Bilimleri 76
iii. İnsan ve Toplum Bilimleri 77
2. FELSEFE VE BİLİM 77
a. Eski Çağlarda Bilim ve Felsefe 78
b. Yeni Çağ'da Bilim ve Felsefe 78
c. Bilimin Felsefenin Konusu Olması 81
3. ÜRÜN OLARAK BİLİM 82
a. Klasik Bilim Görüşü 83
i. Klasik Anlayışa Göre Bilimin Özellikleri 83
ii. Klasik Görüşe Göre Bilimsel Yöntemin Özellikleri 85
iii. Klasik Görüşe Göre Bilimsel Açıklama ve Öndeyi 87
b. Yanlışlamacı Bilim Görüşü 87
4. ETKİNLİK OLARAK BİLİM 89
i. Devrimci Bilim Görüşü 89
ii. Çoğulcu Bilim Anlayışı 91
5. YAŞAM VE BİLİM 92
a. Bilimin Değeri 93
b. Bilimden Kaynaklandığına İnanılan Problemler 94

6. BİLİM VE ETİK.....95
a. Bilim ve Araştırma Etiği.....96
b. Bilim Adamının Eğitici Sorumluluğu.....97
c. Bilim Adamının Sosyal Sorumluluğu.....98

Bölüm 4: VARLIK FELSEFESİ

1. BENİM VARLIĞIM.....100
a. Varlık Bilmecesi.....101
b. Varlıktan Var Oluşa.....102
2. VAROLUŞUN ANLAMI.....103
a. Var Oluşun "Öz"den Önce Gelmesi.....104
b. Var Oluşun Analize Konu Olamaması.....104
c. Var Oluşun Aşkınlığı.....105
d. Var Oluşun Özgürlüğe Mahkûm Olması.....105
3. VARLIK VE TÜRLERİ.....106
a. Gerçek Varlıklar.....107
b. İdeal Varlıklar.....107
c. Tözler ve Özellikleri.....108
d. Türler.....110
4. VARLIĞA BAKIŞ.....110
a. Bilimsel Bakış.....111
b. Felsefi Bakış.....112
5. VARLIĞIN NİTELİĞİ NEDİR?.....113
a. Materyalizm.....114
b. İdealizm.....115
c. Düalizm.....117
d. Fenomenalizm.....118
6. DUYULARIMIZIN ÖTESİ VE METAFİZİK.....118
a. Metafiziğin İmkânsızlığı.....119
b. Metafizik Sorular Karşısında Takınılacak Tavır.....120
7. EVRENDEKİ DÜZEN PROBLEMİ.....121
8. VARLIK VE DEĞİŞİM.....122

9. VARLIK VE AMAÇLILIK....124
a. Teleolojizm....124
b. Mekanizm....125

Bölüm 5: AHLAK FELSEFESİ

1. AHLAK NEDİR?....128
a. Ahlakın Görgü Kuralları ve Hukuktan Farklılığı....129
b. Ahlak ve Etik....130
2. İYİ VE KÖTÜ....131
3. AHLAK YARGILARI....136
a. Ahlaki Yargıların En Önemli Özelliği....136
b. Ahlaki Yargıların Sınıflanması....137
4. ERDEMLİ HAYAT....138
a. Klasik Erdemler....138
i. Hindistan....139
ii. Antik Yunan....139
iii. Orta Çağ....140
b. Çağdaş Erdem Etiği....141
5. AHLAK VE ÖZGÜRLÜK....142
a. Özgürlüğün İmkânı....142
i. Determinizm....143
ii. Endeterminizm....143
iii. Bağdaşabilircilik....144
b. Özgürlüğün Gerçek Anlamı....145
i. Liberteryanizm/Özgürlükçülük....145
ii. Pozitif Özgürlük veya Oto-determinizm....146
6. AHLAKİ EYLEMİN ÖGELERİ....147
a. Niyetlerin Varlığı....147
b. Ahlaki Özne ya da Fail....148
c. Failin Oto-determinizmi....148
d. Alternatiflerin Varlığı....149
e. Birtakım Sonuçların Hedeflenmesi....149

7. AHLAKİ GELİŞİMİMİZ.....150
a. Evrensel İlkelerin Zorunluluğu.....150
b. Kültürel İlke ve Değerlerin Kaçınılmazlığı.....151
c. Ahlaki Gelişimimiz.....152
8. AHLAK VE EVRENSELLİK.....153
a. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Reddedenler.....154
i. Hazcılık.....155
ii. Egoizm.....155
iii. Faydacılık.....155
iv. Anarşizm.....157
b. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Kabul Edenler.....158
9. AHLAK–TASAVVUF İLİŞKİSİ.....161
a. Tasavvufun Temel Öğretileri.....162
b. Tasavvuf İnancının Önemli Temsilcileri.....163
10. UYGULAMALI ETİK PROBLEMLERİ.....166
a. Meslek Etiği.....166
b. Tıp Etiği.....167
c. Bilgi ve Enformasyon Etiği.....168

Bölüm 6: SANAT FELSEFESİ

1. ESTETİK.....172
a. Estetiğin Bölümleri.....173
b. Estetiğin Temel Kavramları.....174
i. Estetik Nesne.....174
ii. Estetik Değer.....175
iii. Estetik Özne.....175
iv. Estetik Tutum.....175
v. Estetik Yargı.....176
c. Ortak Estetik Yargıların Olup Olmadığı.....176
2. SANAT FELSEFESİ.....178
3. SANAT KURAMLARI.....179
a. Temsil ya da Taklit Olarak Sanat Anlayışı.....179

b. Oyun Olarak Sanat Anlayışı 180
c. İfade Olarak Sanat Anlayışı 181
d. Formalist Sanat Anlayışı 182
e. Toplumsal Sanat Anlayışı 182
f. Kurumsal Sanat Anlayışı 183
4. SANATTA GÜZELLİK PROBLEMİ 184
a. Doğal Güzellik-Sanatsal Güzellik Ayrımı 184
b. Güzelliğin Nesnel ve Öznel Boyutları 185
i. Klasik Güzellik Anlayışı 186
ii. Modern Güzellik Anlayışı 187
iii. Sanat Eserinin Güzelliği: Sentez 187
5. GÜZEL VE İYİ 188
a. Sanat Eserinde Güzel-İyi İlişkisi 189
b. Sanat Eserinin Etkisi Bakımından Güzel-İyi İlişkisi 190
6. SANATA ETKİ EDEN UNSURLAR 191
a. İçsel Unsurlar 191
b. Dışsal Unsurlar 191

Bölüm 7: SİYASET FELSEFESİ

1. SİYASET FELSEFESİNİN KONU VE TEMEL KAVRAMLARI 194
a. Siyaset ve Siyaset Bilimi 194
b. Siyaset Felsefesi 196
c. Siyaset Felsefesinin Temel Kavramları 197
i. Birey 197
ii. Devlet 198
iii. Laiklik 198
iv. Egemenlik 198
v. Sivil Toplum 199
vi. Bürokrasi 199
vii. Hukuk 199
viii. Adalet 200
ix. Eşitlik 200
x. Demokrasi 201

2. İKTİDARIN KAYNAĞI 201
a. Siyasal İktidarın Temel Özellikleri 202
b. Siyasal İktidarın Belli Başlı Meşruiyet Kaynakları 202
i. İktidarın Geleneksel Kaynakları 203
ii. İktidarın Modern Kaynakları 203
3. DÜZEN VE KARMAŞA 204
a. Doğa Durumu 205
b. Karmaşa 205
c. Düzenin Gerekliliği ve Devlet 206
4. BİREY-DEVLET İLİŞKİSİ 206
a. Bireye Ağırlık Verenler 207
b. Devlete Ağırlık Verenler 207
c. Hukuk Devleti 208
5. İDEAL DÜZEN OLABİLİR Mİ? 209
a. Realistler: İdeal Düzenin Olamayacağını Kabul Edenler 210
b. İdealistler: İdeal Düzen Konusunda İyimser Olanlar 210
i. Özgürlüğü Temele Alan Yaklaşım 211
ii. Eşitliği Temele Alan Yaklaşım 211
iii. İdeal Düzeni Belirleyen Temel Ölçütler 211
6. ÜTOPYALAR 213
i. Platon'un Ideal Devleti 213
ii. Farabi'nin Erdemli Toplum'u 214
iii. Thomas More'un Ütopya'sı 214
iv. Campanella'nın Güneş Ülkesi 215

Bölüm 8: DIN FELSEFESİ

1. DİN FELSEFESİNİN KONUSU 218
a. Din Felsefesinin Teolojiden Farklılığı 219
b. Din Felsefesinin Temel Kavramları 220
i. Tanrı 220
ii. Mucize 220
iii. Vahiy 221

iv. Peygamber 221
v. İman 221
vi. Kutsal 222
vii. Yüce 222
viii. İbadet 222
c. Din Felsefesinin Temel Problemleri 222
i. Tanrı'nın Varlığı 222
ii. Tanrı'nın Sıfatları 223
iii. Vahyin İmkânı 223
iv. Tanrı-Evren İlişkisi 223
v. Evrenin Yaratılışı 224
vi. Ruhun Ölümsüzlüğü 224
2. DİN–FELSEFE–İNSAN İLİŞKİSİ 224
a. İnsan ve Din 224
b. İnsan ve Felsefe 225
3. DİN–AKIL İLİŞKİSİ 226
a. Bağdaşmazcılık 226
b. Birlik Tezi 227
c. Tamamlayıcılık 228
4. TANRI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER 228
a. Tanrı'nın Varlığını Kabul Edenler 229
i. Tanrı'nın Varlığını Kabul Edenlerin Farklı Tanrı Anlayışları 229
ii. Tanrı'nın Varlığını Kabul Edenlerin Tanrı Delilleri 230
b. Tanrı'nın Varlığını Reddedenler 232
c. Tanrı'nın Varlığı veya Yokluğunun Bilinemeyeceğini Öne Sürenler 234

SÖZLÜK 237
BİBLİYOGRAFYA 245

BİBLİYOGRAFYA

1. Adjukiewicz, K., **Felsefeye Giriş** (çev. A. Cevizci), Gündoğan Yay., Ankara 1989.
2. Akarsu, Bedia, **Felsefe Terimleri Sözlüğü,** İnkılâp Kit., Ankara 1988.
3. Akarsu, Bedia, **Çağdaş Felsefe Akımları,** MEB Yay., İstanbul, 1979.
4. Arat, Necla, **Etik ve Estetik Değerler,** İÜ Yay., İstanbul 1987.
5. Aristoteles, **Metafizik** (çev. A. Arslan), EÜ Yay., İzmir 1985.
6. Aydın, Mehmet, **Din Felsefesi,** 9 Eylül Üniversitesi Yay., İzmir 1987.
7. Bergson, Henri, **Yaratıcı Tekâmül** (çev. M. Ş. Tunç), MEB Yay., Ankara 1947.
8. Bergson, H., **Ahlak ve Dinin İki Kaynağı** (çev. M. Karasan), MEB Yay., Ankara 1949.
9. Bezel, Nail, **Yeryüzü Cennetlerinin Sonu,** Say Yay., İstanbul 1984.
10. Billington, Ray, **Felsefeyi Yaşamak** (çev. A. Yılmaz), Ayrıntı Yay., İstanbul, 1997.
11. Bochenski, Michel, **Çağdaş Avrupa Felsefesi**(çev. S. Kırkoğlu), Yazko, İstanbul 1983.
12. Brehier, Emile, **Histoire de la Philosophie,** Press Universitaires de France, Paris 1983.
13. Bumin, Tülin (yay. yön.), **Felsefe**, Tüsiad Yayınları, İstanbul, 2002.
14. Campanella, **Güneş Ülkesi** (çev. H. Kazgan), Çan Yay., İstanbul 1974.
15. Cevizci, Ahmet, **Metafiziğe Giriş,** Paradigma Yay., İstanbul, 2. baskı, 2005.
16. Cevizci, Ahmet, **Etiğe Giriş,** Paradigma Yay., İstanbul, 2001.
17. Cevizci, Ahmet, **Felsefe Ansiklopedisi,** Ebabil Yay., Ankara, 1.-6. ciltler, 2003-2008.
18. Cevizci, Ahmet, **Felsefe Tarihi,** Say Yayınları, İstanbul, 2. baskı, 2010.
19. Cevizci, Ahmet, **Paradigma Felsefe Sözlüğü,** Paradigma Yay., 7. baskı, İstanbul, 2010.
20. Chalmers, Alain, **Bilim Dedikleri** (çev. H. Arslan), Vadi Yay., Ankara 1990.
21. Coplestone, F., **A History of Western Philosophy,** Image Books, New York, 9 cilt, 1966.
22. Corbin, Henri, **İslam Felsefesi Tarihi** (çev. H. Hatemî), İletişim Yay., İstanbul 1986.
23. Çağdaş, Kemal, **Hint Eski Çağ Kültür Tarihine Giriş,** AÜ Yay., Ankara 1974.
24. Demir, Onay, **Bilim Felsefesi,** Vadi Yay., İstanbul 1991.
25. Denkel, Arda, **Bilginin Temelleri,** Metis Yay, İstanbul 1984.
26. Descartes, Rene, **Metot Üzerine Konuşma** (çev. M. Karasan), MEB Yay., Ankara 1967.
27. Descartes, Rene, **Metafizik Düşünceler** (çev. M. Karasan), MEB Yay., Ankara 1967.
28. Duverger, Maurice, **Siyasi Rejimler** (çev. Y. Gürbüz), Varlık Yay., İstanbul 1963.
29. Fahri, Macid, **İslâm Felsefesi Tarihi** (çev. Kasım Turhan), İklim Yay., İstanbul 1993.
30. Ferry, Luc, **Gençler İçin Batı Felsefesi**(çev. D. Çetinkasap), İş Bankası Yay., İstanbul, 2008.
31. Gaarder, Jostein, **Sofie'nin Dünyası** (çev. S. Yücesoy), Pan Yayınları, İstanbul, 1994.
32. George, A., **Sokrates Olsa Ne Derdi?** (çev. H. E. Özen), Aris, İstanbul, 2009.
33. Gökberk, Macit, **Felsefe Tarihi,** Bilgi Yay, İstanbul 1967.
34. Gölpınarlı, Abdülbaki, **Mevlâna, Hayatı, Sanatı, Eserleri,** Varlık Yay., İstanbul 1954.
35. Hacıkadiroğlu, Vehbi, **Bilginin Doğası ve Kaynakları Üzerine,** Metis Yay., İstanbul 1981.
36. Hilâv, Selahattin, **Felsefe El Kitabı,** Gerçek Yay., İstanbul, 1975.
37. Honer, M. H.–T. C. Hunt–D. L. Okholm, **Felsefeye Çağrı** (Çev. H. Ünder), İmge Yayınları, Ankara, 2. baskı, 2003.
38. Hume, David, **İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma** (çev. O. Aruoba), HÜ Yay., Ankara 1976.

39. Joad, Cari Elliad, **Dünyanın Büyük Felsefecileri,** Remzi Kit., İstanbul 1986.
40. Jones, William Timothy, **A History of Western Philosophy,** New York, 5 cilt, 1952.
41. Kılıç, C. **Bilgelik Hikâyeleri**, İnsan Kitap, İstanbul, 76. baskı, 2010.
42. Kuhn, T., **Bilimsel Devrimlerin Yapısı** (çev. N. Kuyaş), Alan Yay., İstanbul 1982.
43. Korner, S., **Fundamental Questions of Philosopy,** Sussex, Penguin Press, 1973.
44. Lakatos, I. - Musgrave A., **Bilginin Gelişimi** (çev. H. Arslan), Vadi Yay., İstanbul 1992.
45. Lipson, L., **Demokratik Uygarlık** (çev.: H. Gülalp- T. Alkan), Remzi Kit., Ankara 1984.
46. Magee, Bryan, **Yeni Düşün Adamları**(çev. M. Tuncay)**,** MEB Yay., İstanbul 1979.
47. Magee, Bryan, **Büyük Filozoflar** (çev. A. Cevizci), Paradigma Yay., İstanbul 2003.
48. Magee, B., **Karl Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı,** Remzi Kit., İstanbul 1982.
49. Marinoff, Lou**, Felsefe Hayatınızı Nasıl Değiştirir**(çev. M. Tekin), Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007.
50. Mill, John Stuart, **Faydacılık** (çev. N. Coşkunlar), MEB Yay., Ankara 1965.
51. More, T., **Ütopia** (çev. S. Eyüboğlu-M. Urgan-V. Günyol), Remzi Kit., İstanbul, 1992.
52. Murdoch, Iris, **Sartre'ın Yazarlığı ve Felsefesi** (çev. S. Hilav), İstanbul 1981.
53. Özlem, Doğan, **Mantık,** Ara Yay., Ankara, 1991.
54. Parkinson, N., **Siyasal Düşüncenin Evrimi** (çev. M. Harmancı), Remzi Kit., İstanbul, 1976.
55. Popper,Karl Raimund, **Açık Toplum ve Düşmanları** (çev. M. Tuncay-H. Rızatepe), Türk Siyasi İlimler Derneği Yay., Ankara 1967.
56. Randall, H. –J. Buchler, **Felsefeye Giriş** (çev. A. Arslan), EÜ Yay., İzmir 1982.
57. Reichenbach, H., **Bilimsel Felsefenin Doğuşu** (çev. C. Yıldırım), Remzi, İstanbul 1981.
58. Russell, Bertrand, **Batı Felsefesi Tarihi** (çev. M. Sencer), Bilgi Yay., İstanbul 1973.
59. Sartre, Jean-Paul, **Bulantı**(çev. S. Hilav), Can Yayınları, İstanbul, 1997.
60. Sayılı, Aydın, "Atatürk ve Bilim", **Araştırma,** AÜ Yay., Ankara, 1985.
61. Sayılı, Aydın, **Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir,** Gündoğan Yayınları, Ankara, 2. baskı, 1989.
62. Sena, Cemil, **Estetik, Sanat ve Güzelliğin Felsefesi,** Remzi Kit., İstanbul 1972.
63. Stumpf, S. E., **Elements of Philosophy,** Oxford University Press, New York 1986.
64. Taşdelen, Demet(ed.)**, Felsefe**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007.
65. Thompson, Mel**, Kendi Kendinize Felsefe Öğrenin**(çev. M. Tekin), Pegasus Yayınları, İstanbul, 2008.
66. Townsen, D., **Estetiğe Giriş**(çev. S. Büyükdüvenci), Ankara, İmge Kitabevi, 2002
67. Tunalı, İsmail, **Estetik,** Cem Yay., İstanbul 1989.
68. Türk Dil Kurumu, **Yazım Kılavuzu**, Ankara, 24. baskı, 2005.
69. Türköne, Mümtaz'er(ed.), **Siyaset**, Ankara, Lotus Yayınları, 2003.
70. Ülken, Hilmi Ziya, **İslâm Felsefesi,** Ülken Yay., İstanbul 1983.
71. Versenyi, L., **Sokrates ve İnsan Sevgisi** (çev. A. Cevizci), Gündoğan Yay., Ankara 1989.
72. Warburton, N., **Felsefeye Giriş** (çev. A. Cevizci)**,** Paradigma Yay., İstanbul, 2003.
73. Weber, Alfred, **Felsefe Tarihi** (çev. V. Eralp), Say Yay, İstanbul 1991.
74. White, D. A., **Çocuklar İçin Felsefe** (çev. U. Uğur), ODTÜ, Ankara, 2009.
75. Yıldırım, Cemal, **Bilim Felsefesi,** Remzi Kit., İstanbul 1991.

FİLM TERAPİ

A. Kerem KABAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1162
Eğitim No.: 249
ISBN : 978-605-320-066-6
©1. Basım, Mart 2015

FİLM TERAPİ

A. Kerem KABAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kaban, A. Kerem.

Film Terapi */ A. Kerem KABAN*
1. Basım, XIV + 360 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-066-6
1. Psikoloji 2. Bilişsel Terapi 3. Sinema

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

"Başkaları hakkında bizi rahatsız eden her şey kendimizi anlamamızda bize yol gösterebilir."

C. G. Jung

Bu kitap; sinemanın insan üzerinde yarattığı korku, heyecan, öfke, sevinç, coşku, aşk vb. gibi duyguların beyazperde de işlenmesi ve analizi ile olumlu modelleme temellerine dayanarak oluşturulmuş metinlerden oluşmaktadır.

Unutulmamalı ki bir filmi seyrederken, yalnızca senaryoda geçen konuyu takip edebilirsiniz. Bu da genellikle herkesin yaptığı gibi konuyu takip etmekten ibarettir. Senaristin konu içerisine gizlediği sembolik mesajları yakalayabilirsiniz. Burada konunun ötesinde filmde verilmek istenen kodu algılarsınız. Senaristin de düşünmediği, ancak senaryoyu yazarken istemeden beyazperdeye yansıttığı bilinç dışını analiz edebilirsiniz. İşte tam bu nokta da bir başvuru kılavuzu olarak hazırlanmış bu metinler, gündelik yaşamın sıradanlığını bozmak ve aynanın sırlı tarafında kalan benliğimizle yeniden tanışma fırsatı sağlayacaktır.

Bilindiği üzere sinema diğer sanatlara göre daha genç olmasına rağmen elinde tuttuğu dinamizm ile daima geçerliğini koruyacak ve hep gündemde kalacaktır. Sinemayı tecimsel kaygılar güderek yapanlar bile bu gücü psişik anlamda da elinde tutmaktadırlar. Sinema içinde bulundurduğu yapı ögeleri açısından kendi kavramını gene kendi dili ile oluşturan bunu da toplumsal alanda uygulayan bir sanat olduğunu düşünürsek, film yapmanın aslında pek normal bir yanı olduğunu söyleyemeyiz. Yani bir filmi yapan grup ile filmi seyreden grup arasında, bedensel eylemin sürekliliğiyle birlikte pek bir fark yoktur aslında.

Bu metinlerin toplamı, sinema ile psikolojinin yüzyılı aşkın bir süredir birbirlerine uyguladıkları süper egoyu izleyenle izlettiren arasındaki o ilkel alışkanlıklara kadar nasıl sürdürdüklerini göstermektedir. Bu metinler, okuyucuya bir kılavuz olmakla kalmayıp yalnız okuyanın değil okuduğunu anlayıp, bugüne kadar yaşadıklarının ne olduğunu anlamasını sağlayacaktır. İşte sinemanın sihri de buradan kaynaklanmaktadır. Yoksa bu metinleri yazan ve toparlayan kişinin bir alamet-i farikası değildir.

Sinema, hikâye ve metaforlar anlamında geniş bir kaynak gibidir. Sanki gerçek yaşamın tamamı damıtılarak sinema sanatında sunulur izleyiciye. İnsana dair ne varsa sinemada bulmak mümkündür. Bu zenginliğin, görsel-işitsel yönü ile izleyen üzerinde derin etkiler ve de duygusal dalgalanmaları yarattığını da unutmamak gerekir.

Amacım, sinemanın insan üzerinde yarattığı duygusal esintiyle yelkenlerimizi doldurup dalgalı bir denizde ruhsal bir yolculuğa hazırlamaktır.

A. Kerem KABAN

Yaşar Üniversitesi-İzmir/2015

İÇİNDEKİLER

Yokluğun Varlığı ile Varlığın Yokluğu Arasında 1
Giriş 9
Edinilmiş Bağışıklık Yetmezlik Sendormu: AIDS 11
Toplumun Temel Taşı: Aile 13
Aile İçi Çatışma: Aramızda Kalsın 22
Alternatif Gerçeklik: Başka Bir Dünya… Mümkün mü? 24
Alzheimer: Hatırlaması Oldukça Zor 27
Amnezi: "Eğer Beyin Güçsüz Düşerse"… 29
Anksiyete-Obsesif Kompulsif: Takıntılar 33
Hayatın Anlamı ya da Bir Anlam Yaratmak 38
Önce Kendi İçine Bak! Arayış 42
Histrionik Kişilik Bozukluğu: Aşırı Duygusallık 47
Bağımlı Kişilik Bozukluğu: "Beni Bırakma Ne Olur…" 49
Benlik Saygısı: Güç Kazanımı 52
Bipolar Bozukluk 56
Boşanma ve Boşanma Psikolojisi: Sardunyalar Sende Kalsın 59
Bürokrasi: Toplum ve Birey 66
Cücelik ya da Hipofizer Cücelik 68
Çatışma Durumu: "Aynı Durumda Ben Olsam Ne Yapardım?" 70
Çift Sorunları ve Ortaya Çıkan Belirtileri 74
Çocuk İstismarı 80
Değişim ve Yenilenme: "Açık Ol Daima" 84
Depresyon ve Belirtileri: "Bazen Üstümde Duran Bir Hırka" 87
Dissosiyatif Bozukluk: "Bana Bir Şeyler Oluyor" 91
Dul ve Dul Kalma Korkusu 95
Duygudurum Bozuklukları 98
Duygusal ve Fiziksel Şiddet 102
"Hepimiz Birimiz, Birimiz Hepimiz İçin": Ekip Çalışması 110
Ensest 113
Eşcinsellik/Erkek 117

Eşcinsellik/Kadın 126
Etik 130
Fobi: İstemsiz Korku 133
Grup Desteği ve Grup Bilinci 136
Hayatın Dönemleri 139
Irk, Sınıf, Cinsiyet 142
İlham ve Yaratıcılık 150
Algı Yanılması 162
"Ümitsizlikle Karşılaşınca…" İntihar 165
İzole Edilmek veya İzole Kalmak 168
Kadın Sorunları 170
Kanser 172
Kayıp ve Yas Tutmak 174
Kazanma ve Teşvik 180
Kekemelik 198
Kişilik Bozuklukları 204
Kişisel Gelişim 207
Kişisel Hedefler 209
Kişisel Tutum ve Davranış 211
Kleptomani 218
Varoluşun Ümitsiz Düşü: Konversiyon Bozukluğu 220
Körlük ve Sebepleri 223
Kumar ve Kumar Bağımlılığı 225
Maddesel -Kötü- Alışkanlıklar 227
Mani 238
Meslek, Kariyer, Başarı 240
Mutluluk Üzerine 243
Narsisizm 254
Otizm 257
Öğrenme Güçlüğü: Disleksi 259
Ölüm ve Ölüm Kaygısı 261
Paranoya 267
Partner veya Eş Seçimi 269
Pedofili 271
Psikopat 274
Psikotik Bozukluklar 281

Rol Model 285
Ruh Dönüşümü /Arınma 287
Ruhsal Travmalar Sonrasındaki Rahatsızlıklar 290
Savunma Mekanizmaları 294
Seri Katil 296
Spiritüel 300
Şizofreni 303
Topluluk Kazanımı ve Grup Bilinci 308
Uyum Bozukluğu 311
Vazgeçme Üzerine... 313
Yasal Sorunlar 323
Yaşlılık ve Yaşlılık Sorunları 326
Yetenekli Çocuklar 331
Yetişkinlik 334
Fihrist 339
Kaynakça 359

KAYNAKÇA

***Rent Two Films and Let's Talk in the Morning: Using Popular Movies in Psychotherapy**
John W. Hesley- Jan G. Hesley, 2001

***Reel Therapy: How Movies Inspire You to Overcome Life's Problems**
Gary Solomon, 2001

***The Motion Picture Prescription: Watch This Movie and Call Me in the Morning: 200 Movies to Help You Heal Life's...**
Gary Solomon, 1995

***Cinemaparenting: Using Movies To Teach Life's Most Important Lessons**
Gary Solomon, 2005

***Movies and Mental Illness: Using Films to Understand Psychopathology** Danny Wedding-Ryan Niemiec, 2009

***Movie Therapy**, Bernie Wooder, 2008

***Movies And Mental Illness: Using Films To Understand Psychopathology** Danny Wedding, Mary Ann Boyd and Ryan M. Niemiec, 2005

***Reel Psychiatry: Movie Portrayals of Psychiatric Conditions**
David J. Robinson, 2003

***E-Motion Picture Magic: A Movie Lover's Guide to Healing and Transformation**
Birgit Wolz, 2004

***Jung and Film: Post-Jungian Takes on the Moving Image**
Christopher Hauke and Ian Alister, 2001

E-KAYNAKÇA
-www.fit.edu
-www.dartmouth.edu
-www.teachwithmovies.org
-www.psychflix.com

2. Basım

FİNANS MATEMATİĞİ

Dr. Meral Sucu
Funda Kul

Hacettepe Üniversitesi
Fen Fakültesi / Aktüerya Bilimleri Bölümü

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1002
Matematik/İstatistik No.: 056
ISBN : 978-605-133-902-3
© 2. Basım, Ekim 2015

FİNANS MATEMATİĞİ
Dr. Meral Sucu - Funda Kul

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sucu, Meral.; Kul, Funda.
Finans Matematiği / *Dr. Meral Sucu- Funda Kul*
2. Basım, XIV + 318 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-902-3
1. Faiz 2. Annüite 3. Yatırım 4. Türev Ürün

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

2. BASIM ÖN SÖZÜ

Bu kitap, Üniversitelerin Ekonomi, İşletme Bankacılık, Finans ve Aktüerya Bölümlerinde verilen Finans Matematiği dersleri için ders kitabı olarak hazırlanmıştır. Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) Lisanslama sınavları ile Aktüerlik sınavlarına girecek adayların kullanabilecekleri bir kaynak kitap olacaktır.

Bu kitap 1997 yılından günümüze, önce İstatistik Bölümü içinde yer alan Aktüerya Bilimleri Bilim Uzmanlığı Programında, daha sonra Aktüerya Bilimleri Bölümü'nde verdiğimiz Bileşik Faiz Matematiği dersinin notlarından oluşmaktadır. Kitapta, temel kavramlar ve konular olabildiğince basite indirgenerek anlatılmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili çok sayıda örnek problem çözümleri ile birlikte ayrıntılı olarak verilerek konunun daha iyi kavranması sağlanmıştır.

Uygulama sırasında karşılaşılabilecek özel durumlar ile ilgili çok sayıda örnek problem ve her bölümün sonunda verilen alıştırmalar ile okuyucunun bilgiyi pekiştirmesi sağlanmak istenmiştir.

Kitabın finans alanına ilgi duyan kişilere ve bu konuyu ders olarak alan öğrencilere faydalı olacağını umuyoruz.

Kitap altı bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de paranın zaman değeri, faiz problemleri ele alınarak, ayrıntılı olarak uygulamada ve akademik çalışmalarda karşılaşılan faiz ve iskonto türleri verilmiştir. Kitabın İkinci Bölümü'nde kesin annüiteler konusu incelenmiştir. Bu konu, hemen hemen kitabın geri kalan tüm bölümlerine temel oluşturmaktadır. Üçüncü Bölüm'de, İkinci Bölüm'de verilen annüitelerin genelleştirimiş biçimleri olan; faiz dönüşüm döneminden farklı sıklıkta yapılabilen, değişken ödemeli annüiteler ele alınmıştır. Kitabın Dördüncü Bölümü'nde borç ödeme yöntemleri olan

Amortisman ve Borç Ödeme Fonu yöntemleri ayrıntılı olarak incelenmiş ve aralarındaki ilişki ve farklılıklar üzerinde durulmuştur. Beşinci Bölüm'de finansal piyasalarda yaygın olarak kullanılan yatırım araçları tanıtılmış ve bu ürünlerin değerlemesi incelenmiştir. Altıncı Bölüm'de türev piyasaları ve türev ürünler ayrıntılı olarak ele alınmış ve türev ürünlerin fiyatlandırılması için kullanılan modeller açıklanmıştır.

Kitabın birinci basımındaki hatalar düzeltilmiştir, buna rağmen gözden kaçan hatalar olabilir. Hataların ve eksikliklerin giderilmesi konusunda yapacağınız öneri ve eleştiriler yeni basımlarda yol gösterici olacaktır. Bu basımda kitaptaki alıştırmaların cevapları da verilmiştir.

Kitabın yayına hazırlanmasında emeği geçen; Nobel Yayın Genel Müdürü Sayın Nevzat Argun ve onun şahsında tüm yayınevi çalışanlarına teşekkür ederiz.

MERAL SUCU msucu@hacettepe.edu.tr

FUNDA KUL fundakaraman@hacettepe.edu.tr

ANKARA, 2015

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM 1
PARANIN ZAMAN DEĞERİ ve ÖLÇÜMÜ 1
1.1 Giriş 1
1.2 Birikim ve Tutar Fonksiyonları 2
1.3 Faizin Ölçümü 5
1.3.1 Efektif faiz 5
1.3.2 Basit faiz ve doğrusal birikim fonksiyonu 7
1.3.3 Bileşik faiz ve doğrusal olmayan birikim fonksiyonu 11
1.3.4 Nominal faiz 13
1.4 İskontonun Ölçümü 14
1.4.1 Efektif iskonto 16
1.4.2 Basit iskonto 17
1.4.3 Bileşik iskonto 18
1.4.4 Nominal iskonto 18
1.5 Anlık Faiz ve İskonto Oranları 21
1.6 Faiz ve İskonto Oranları Arasındaki İlişki 23
1.7 Bugünkü Değer (Peşin Değer) 25
1.8 Yürürlükteki Değer 25
1.9 Birikimli Değer 26
1.10 Faiz ve İskonto Oranı Uygulamaları 29
1.10.1 İki nakit akışının bugünkü değerlerinin eşitliği 29
1.10.2 Bilinmeyen ödeme zamanı 30
1.10.3 Bilinmeyen faiz oranı 31
1.10.4 Değişken faiz oranı 32
1.10.5 Kazanç oranı 33
1.10.6 Diğer kazanç oranı bulma yöntemleri 39
1.10.6.2 Portföy yöntemi ve yatırım yılı yöntemi 44
1.11 Alıştırmalar 47

İKİNCİ BÖLÜM 55
TEMEL ANNÜİTELER 55
2.1 Giriş 55
2.2 Dönem Sonu Annüiteler 58
2.3 Dönem Başı Annüiteler 65
2.4 Dönem Başı ve Dönem Sonu Annüite Arasındaki İlişkiler 71
2.5 Bir Annüitenin Herhangi Bir Tarihteki Değeri 73
2.6 Sonsuz Sayıda Ödeme Yapılan Annüiteler 80
2.7 Temel Annüite Uygulamaları 82
2.7.1 Annüite döneminin kesirli süre olması 83
2.7.2 Pozitif olmayan dönem sayısı 84
2.7.3 Pozitif olmayan dönemsel faiz oranları 84
2.7.4 Bilinmeyen faiz oranı 86
2.7.5 Bilinmeyen dönem sayısı 86
2.7.6 Düzensiz ödeme tutarlı annüite 87
2.7.7 Değişen dönemsel faiz oranlı annüiteler 89
2.7.8 Bileşik faiz oranı içermeyen annüiteler 93
2.8 Alıştırmalar 96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 103
GENEL ANNÜİTELER 103
3.1 Giriş 103
3.2 Faiz Dönüşüm Döneminden Farklı Sıklıkta Yapılan Ödemeler 103
3.3 Faiz Dönüşüm Döneminden Daha Az Sıklıkla Ödeme Yapılan Annüiteler 105
3.3.1 Dönem sonu annüite 105
3.3.2 Dönem başı annüite 108
3.3.3 Sonsuz annüite 111
3.4 Faiz Dönüşüm Döneminden Daha Çok Sıklıkla Ödeme Yapılan Annüiteler 113
3.4.1 Dönem sonu annüite 114
3.4.2 Dönem başı annüite 117
3.4.3 Sonsuz annüite 119
3.5 Sürekli Ödeme Yapılan Annüiteler 121
3.6 Değişen Ödemeli Annüiteler 125
3.6.1 Aritmetik seri biçiminde değişen ödemeli annüiteler 125
3.6.2 Geometrik seri biçiminde değişen ödemeli annüiteler 134
3.7 Faiz Dönüşüm Döneminden Farklı Sıklıkla Değişen Annüiteler 137
3.8 Sürekli Değişen Ödemeli Annüiteler 142
3.9 Yeniden Yatırım Oranı 143
3.10 Alıştırmalar 147

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 155
BORÇ ÖDEME YÖNTEMLERİ 155
4.1 Giriş 155
4.2 Amortisman Yöntemi 156
4.2.1 Taksit tutarı 156

4.2.2 Ödenmemiş borç tutarı 157
4.2.3 Düzenli taksit ödemesindeki faiz tutarı 160
4.2.4 Düzenli taksit ödemesindeki anapara tutarı....161
4.2.5 Amortisman tablosu....162
4.3 Borç Ödeme Fonu Yöntemi....164
4.3.1 Borç ödeme fonu taksit tutarı 164
4.3.2 Servis faizi taksit tutarı....165
4.3.3 Ödenmemiş borç tutarı 167
4.3.4 Borç ödeme fonundaki artış tutarı 169
4.3.5 Net faiz tutarı....170
4.3.6 Borç ödeme fonu tablosu....172
4.4 Amortisman ve Borç Ödeme Fonu Yöntemi Arasındaki İlişki 174
4.5 Değişken Ödeme Tutarlı Borç Ödeme Yöntemleri 176
4.6 Taksit Ödeme Dönemi ve Faiz Dönemi Farklı Olan Borç Ödeme Yöntemleri...181
4.6.1 Faiz dönüşüm döneminden daha az sıklıkla yapılan taksit ödemeleri.....181
4.6.2 Faiz dönüşüm döneminden daha çok sıklıkla yapılan taksit ödemeleri 184
4.7 Sürekli Ödemeli Borç Ödeme Yöntemleri 186
4.7.1 Sürekli olarak sabit tutar ödenen borç ödeme yöntemleri 186
4.7.2 Sürekli olarak sabit tutar ödenmeyen borç ödeme yöntemleri 188
4.8 Alıştırmalar....191

BEŞİNCİ BÖLÜM 199
MENKUL KIYMETLER....199
5.1 Giriş....199
5.2 Tahviller....200
5.2.1 Tahvil için değer tanımları....200
5.2.2 Tahvillerin sınıflandırılması....201
5.2.2.1 Birikimli - Kupon ödemeli tahviller 201
5.2.2.2 Primli – Başabaş - İskontolu tahviller 201
5.2.2.3 Devlet - Özel sektör tahvilleri....202
5.2.2.4 İkramiyeli – İkramiyesiz tahviller 202
5.2.2.5 Nama yazılı- Hamiline yazılı tahviller 202
5.2.2.6 Paraya kolay çevrilebilen - Paraya kolay çevrilemeyen tahviller....202
5.2.2.8 Sabit faizli - Değişken faizli tahviller....203
5.2.2.9 İndeksli - İndeksiz tahviller 204
5.3 Tahvillerin Fiyatlandırılması ve Değerlemesi 204
5.3.1 Tahvil fiyatlama formülleri....204
5.3.2 Tahviller için amortisman çizelgesi....209
5.3.3 Tahvillerin değerlemesi 213
5.3.3.1 Kupon ödeme tarihindeki değeri 214
5.3.3.2 Kupon ödeme tarihleri arasındaki değeri....214
5.3.4 Tahvil iç getiri oranı....216
5.3.5 Geri çağrılabilir tahviller 217
5.4 Tahvil Türevleri 218
5.4.1 Rüçhan haklı tahviller....218
5.4.3 Değiştirilebilir tahviller 219

5.4.4 Hisse senedine dönüştürülebilir tahvil....219
5.5 Hazine Bonosu....220
5.6 Bonolar....220
5.6.1 Finansman bonoları....220
5.6.2 Altın, gümüş ve platin bonoları....221
5.6.3 Banka bonoları....221
5.6.4 Banka garantili bonolar....221
5.7 Hisse Senetleri....222
5.7.1 Hak ve sorumluluklar....224
5.7.1.1 Kâr payı hakkı....224
5.7.1.2 Yeni pay alma hakkı....224
5.7.1.3 Tasfiye bakiyesine katılma hakkı....224
5.7.1.4 Şirket yönetimine katılma hakkı....225
5.7.1.5 Oy hakkı....225
5.7.1.6 Bilgi alma hakkı....225
5.7.1.7 Sır saklama zorunluluğu....225
5.7.1.8 Sözleşme şartlarına uyma zorunluluğu....225
5.7.1.9 Taahhütleri yerine getirme borcu....225
5.7.1.10 Sermaye borcu....226
5.7.2 Hisse senetlerinin sınıflandırılması....226
5.7.2.1 Hamiline yazılı - Nama yazılı hisse senetleri....226
5.7.2.2 Adi - İmtiyazlı hisse senetleri....226
5.7.2.3 Kurucu - İntifa hisse senetleri....226
5.7.2.4 Primli -Primsiz hisse senetleri....227
5.7.2.5 Bedelli - Bedelsiz hisse senetleri....227
5.7.2.6 A grubu - B grubu - C grubu hisse senetleri....228
5.8 Hisse Senetlerinin Değerlemesi....228
5.8.1 Adi hisse senedi değerleme yöntemleri....229
5.8.1.1 Borsa değerine göre değerleme....229
5.8.1.2 Defter değerine göre değerleme....229
5.8.1.3 Temettü kapitalizasyonu ile değerleme....229
5.8.1.4 Piyasa çarpanları ile değerleme....231
5.8.2 İmtiyazlı hisse senedi değerleme yöntemi....231
5.8.3 Hisse senetlerinde sermaye artırımı....232
5.8.3.1 Bedelsiz sermaye artırımı....233
5.8.3.2 Bedelli sermaye artırımı....233
5.8.3.3 Temettü....233
5.9.1 Kar ve zarar ortaklığı belgeleri....235
5.9.2 Katılma intifa senetleri....235
5.9.3 Oydan yoksun hisse senetleri....236
5.10 Diğer Menkul Kıymetler....236
5.10.1 Gelir ortaklığı senetleri....236
5.10.2 Gelire endeksli senetler....236
5.10.3 Yatırım fonları katılma belgeleri....237
5.10.4 Borsa yatırım fonları....238
5.10.5 Varlığa dayalı menkul kıymetler....239

5.10.6 Gayrimenkul sertifikaları 239
5.10.7 Kira sertifikaları 239
5.10.8 Depo sertifikaları 240
5.11 Alıştırmalar 241

ALTINCI BÖLÜM 245
TÜREV ÜRÜNLER 245
6.1 Giriş 245
6.2 Türev Piyasalar 247
6.3 Alivre ve Vadeli İşlem Sözleşmeleri 247
6.4 Alivre ve Vadeli İşlem Sözleşmelerinin Fiyatlandırılması 249
6.4.1 Taşıma maliyetine göre fiyatlandırma yöntemi 249
6.4.2 Arbitraj olmaması esasına dayalı fiyatlandırma yöntemi 251
6.4.2.1 Emtia dayanak varlıklı vadeli işlem sözleşmesinin fiyatlandırılması 252
6.4.2.2 Dövize endeksli vadeli işlem sözleşmelerinin fiyatlandırılması 253
6.4.2.3 Faiz oranına endeksli vadeli işlem sözleşmelerinin fiyatlandırılması 254
6.5 Opsiyon Sözleşmeleri 256
6.6 Opsiyon Sözleşmelerinin Sınıflandırılması 257
6.7 Opsiyon Primini Etkileyen Faktörler ve Fiyatlandırma İlkeleri 259
6.8 Alım-Satım Paritesi 262
6.9 Opsiyon Fiyatlandırma Modelleri 264
6.9.1 Binom Fiyatlandırma Modeli (Cox-Ross-Rubinstein Modeli) 264
6.9.2 Black-Scholes Fiyatlandırma Modeli 277
6.9.2.1 Alım opsiyonu için Black-Scholes fiyatlandırma modeli 278
6.9.2.2 Satım opsiyonu için Black-Scholes fiyatlandırma modeli 279
6.9.3 Opsiyon duyarlıkları 281
6.9.3.1 Birinci sıralı duyarlılıklar 282
6.9.3.2 İkinci sıralı duyarlıklar 286
6.9.3.3 Üçüncü sıralı duyarlılıklar 287
6.10 Takas Sözleşmeleri 288
6.11 Takas Sözleşmelerinin Fiyatlandırılması ve Değerlemesi 289
6.11.1 Spot ve geçiş oranları 289
6.11.2 Faiz oranı takas sözleşmeleri 291
6.11.3 Para takas sözleşmeleri 295
6.12 Alıştırmalar 301

ALIŞTIRMALARIN CEVAPLARI 307

KAYNAKÇA 309

DİZİN 311

KAYNAKLAR

Black F., Scholes M.,1973, *The Pricing of Options and Corporate Liabilities*, Journal of Political Economy, Vol. 81.

Briys E., Bellala M., 1998, *Options, Futures and Exotic Derivatives: Theory, Application and Practice*, Wiley Frontiers in Finance, John Wiley & Sons, Chichester, England.

Broadie M., Glasserman P., 1997, *Pricing American Style Securities By Simulation*, Journal of Economic Dynamics and Control, Vol. 21.

Broverman, S. A., 2010, *Mathematics Of Investment And Credit*, 5th edition, Actex Publications, USA.

Chance, D.M., 2004, *An Introduction to Derivatives and Risk Management*, 6th Edition, Harcourt College Publishers, USA.

Cochrane J.H., 2001, *Asset Pricing* , Princeton University Press, Princeton, USA.

Cox J.C., Ross S.A., Rubinstein M., 1979, *Option Pricing: A Simplified Approach*, Journal Of Financial Economics, Vol. 7.

Kellison, S. G., 2009, *The Theory of Interest*, Irwın Inc., Boston, 3rd Edition, USA.

Mc Cutceheon, J.J., Scott F., 1996, *An Introduction To The Mathematics Of Finance*, Butterworth-Heinemann, Oxford.

Mc. Donald, R. L., 2006, *Derivatives Markets*, 2nd Edition, Pearson International Edition, USA.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Mevzuatı.

Türev Araçlar Lisanslama Rehberi, Mart 2006, www.vob.org.tr

Vaaler, D., 2008, *Mathematical Interest Theory*, Actex Pub., Connecticut.

Finans Serisi
A–2

Prof. Dr. Osman Okka

FİNANSAL YÖNETİM

(Teori ve çözümlü problemler)

Geliştirilmiş 6. Basım

FİNAN SERİSİ
A-2

Geliştirilmiş 6. Basım

FİNANSAL YÖNETİM
Teori ve Çözümlü Problemler

Prof. Dr. Osman Okka

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No: 742
İşletme No: 1
ISBN: 978-605-133-644-2
© Geliştirilmiş 6. Basım, Ekim 2015

FİNANSAL YÖNETİM Teori ve Çözümlü Problemler
Prof. Dr. Osman Okka
osmanokka@gmail.com

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779 *Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.*

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Üretim Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara
Sertifika No: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Okka, Osman.
FİNANSAL YÖNETİM Teori ve Çözümlü Problemler */ Osman Okka*
Geliştirilmiş 6. Basım, XVIII + 694 s., 195x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-644-2
1. Mühendislik 2. Mühendislik Ekonomisi 3. Prensipler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Finansal yönetimin temellerini öğrenmek isteyen
değerli öğrencilerime ve okurlarıma
başarı dileklerimle...

6. BASKIYA ÖNSÖZ

Bu yıl beş kitaplık finans serisinin ikinci kitabı olan A–2 Finansal Yönetim Teori ve Çözümlü Problemler kitabının 6. baskısını yapmış bulunuyoruz. Türkiye üniversitelerinde sözel yapılmakta olan finansman eğitimin son yıllarda sayısal ve analitik hale gelmesini gördükçe sevinmekteyiz. Öğrencilerin finansal olayları sözel ve sayısal inceleyerek analizci, değerlendirmeci ve finansal politikalar üretebilecek bir yapıda yetiştirilmesi finans bilimi eğitiminin hedefi olmalıdır. Ümit ederiz ki bütün üniversitelerimizde sayısal finans üzerinde durulur ve analitik finansal eğitim sistemi bu alana hâkim olur. Analitik finansal yönetimden sonra sıra, finansal yönetimin simülatörü olan finansal yönetim örnek olayları (finansman vaka analizleri) gelir. Bu saha daha ziyade yüksek lisans ve doktora seviyesinde işlenmektedir. Finansal modellemeler de ağırlıklı olarak bu dönemde işlenir. 2.000 civarında problemi ve çözümlerin ihtiva eden bu finans serisi kitapları, finansal yönetim sahasındaki boşluğu bir nebze olsun doldurmuş ve ihtiyaca cevap vermiş olacaktır.

Finans, firmaların köşe taşlarından birisidir. İyi bir finansal sisteme sahip bir firma ekonomik yönden daha sağlıklı, krizlere karşı dayanaklı ve kaynakların kullanımı açısından daha rasyonel hareket ederek büyür ve sektörün önemli firmalardan birisi haline gelir. Bir ülkenin firmaları ne ölçüde verimli çalışırlarsa o ülkenin ekonomik kaynakları daha rasyonel kullanılır, refah seviyesi daha çok artar ve gelecekteki teşebbüsler ve projeler için kaynak meydana getirilmiş olur. Firmalar iyi yönetilmezse kaynaklar israf edilmiş olur ve firmanın sektörden tasfiyesine kadar acı bir süreç başlayabilir.

Aslında finans alanı çok karmaşıktır. Ekonomideki ve sektördeki gelişmelere, teknolojiye, beşeri sermayeye, siyasi krizlere, uluslararası ekonomik ve siyasal gelişmelere karşı devamlı tepki vermektedir. Finansmandaki gelişme sürecinin devamlı ve kesintisiz olmasının sebebi de budur. Bu kadar karmaşık bir finansal sistemin mevcudiyeti ülkede finansın derinliğini ve önemini daha da artırmaktadır. Bu kitabın da finansal sistemimizin iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağını bekleriz.

Seride yer alan kitapların mükemmel olduğunu söylemek zordur. Kitapları hazırlarken her konuda ekibimin devamlı görüşleri alınmış ve onların defalarca okuması sağlanmıştır. Buna rağmen kusurlarımız mevcuttur. Tabiatıyla hataların tek sorumlusu benim ve gücümün bu kadar yettiğini de söylemek isterim. Bununla beraber öğretim üyesi hocalarımızdan ve öğrencilerimizden küçük bir arzumuz vardır: Gelecek baskıların daha iyi, daha mükemmel olması için lütfen kitapları okurken veya okuturken gördüğünüz noktaları, eksiklikleri, uyarıları, düşünceleri, önerileri ve isteklerinizi osmanokka@gmail.com adresine iletirseniz büyük hizmet yapmış olursunuz ve bu gayretiniz için şimdiden teşekkürlerimi sunarım.

Kitabın Amacı

Finansal yönetim dersleri üniversitelerin birçok bölümlerinde bir dönemlik yani 14 haftalık ders programları şeklinde okutulmaktadır. Öğrencilerin çoğu bu tek dönemlik eğitim ve öğretimin arkasından başka finansman dersi görmemektedir. Bir dönemde finansal ders programının tamamlanması düşünülemez. Sömestrde ders hocasının tutumuna ve anlayışına bağlı olarak bir program takip edilmeye çalışılmakta, çeşitli sebeplerle, birçok önemli konu okutulamadan sömestri tamamlanmaktadır. Finansta amaç; geleceği planlamak ve finansal problemleri çözmektir. Kanaatimizce bir sömestrde ne dersin öğrenilmesi ve ne de uygulamaların gösterilmesi gerçekleştirilemez. İşte bu kitabın amacı; finansal yönetimle ilgili finansman konularını, temel prensiplerini bütünlük içerisinde basitleştirilmiş şekilde, iki sömestrde sistematik olarak okutmak ve teoriyi problemlerle destekleyerek hocalara ve öğrencilere yardımcı olmaktır. Böylece kitabın her bir bölümü, iki hafta içerisinde okutulacak şekilde, dizayn edilmişlerdir.

Öğretim Felsefemiz

Yıllardır öğrencilerimizde gördüğümüz en büyük eksiklik; finans teorisini sözel olarak sınıf geçecek kadar öğrenmeleri ve teorinin değişik ekonomik ortamlarda, nasıl uygulanabileceğini, örnekler üzerinde görmeden mezun olmalıdır. Öğrenciler kendi tabirleriyle "*sınıf geçecek kadar*…" finansman öğrenilmesini yeterli kabul etmektedirler. Mezuniyetten sonra bu eksikliklerini tamamlamaları yeni bir çalışmayı, gayreti gerektirdiği için pratik hayatta sıkıntı çekmektedirler. Hâlbuki %1'lik bir finansal riskin dahi firma üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkileri hepimiz bilmekteyiz.

Kitabın yazılmasındaki felsefemiz; öğrencilere genel finans teorisini basit bir tarzda sistematik olarak vermek ve bunun nasıl kullanılabileceğini, alternatif çözümleri nasıl üretebileceklerini örnekler, sorular ve problemler üzerinde göstermektir. Bölümlerin sonunda yer alan problemler ya çözümlü olarak verilmiş ve öğrenciden alternatif çözümlerin nasıl olacağı istenmiş veya sonuçları verilerek öğrencinin bu sonuçlara ulaşması düşünülmüştür. Böylece öğrenci hem bir finansal problemin nasıl çözüleceğini görecek ve hem de kendisini test edebilecektir. Daha ileri bir finansal yönetim ve analiz için A5 Analitik Finansal Yönetim ve A3 Finansman Örnek Olayları kitaplarını okumaları gereklidir.

Öğrencimiz; "*Ben bir firmanın, bankanın veya bir kurumun finansal yöneticisi olursam bu firmayı, bankayı, kurumu en iyi şekilde finansal yönden nasıl yürütebilirim, finansal riski nasıl minimize edebilirim? Ortakların varlıklarını nasıl maksimize edebilirim?*" Bu soruyu aklında tutuğu ve çalışmalarını bu yöne kanalize edebildiği ölçüde başarılı olacaktır. Ümit ederim ki elinizdeki kitapla düşüncelerimiz bir ölçüde gerçek olacaktır.

Kitabın İçeriği

Kitabın birinci bölümünde finans fonksiyonu ve finansal çevre incelenmiştir.

İkinci bölümde finansal tablolar, amortismanlar, vergiler, değer kavramı ve nakit akımlarına değinilmiş ve finansal matematik konusu işlenmiştir.

Üçüncü bölümde finansal analiz ve kontrol ele alınmış ve finansal yapıyı güçlendirici önlemlere değinilmiştir.

Dördüncü bölümde finansal planlama, nakit bütçesi, proforma finansal tablolar, fon akım analizi ve kâr-maliyet-hacim ilişkileri incelenmiştir.

Beşinci bölümde işletme sermayesi yönetimi ele alınmıştır.

Altıncı bölümde firmalarda uzun vadeli yatırım kararları üzerinde durulmuştur.

Yedinci bölümde tahvil ve hisse senetlerinin değerlemesi, risk ve getiri analizi konuları incelenmiştir.

Sekizinci bölümde sermaye maliyeti ve işletmelerde sermaye yapısı kararları ele alınmıştır.

Dokuzuncu bölümde işletmelerde uzun vadeli finansman alternatifleri ve temettü politikaları incelenmiştir.

Onuncu bölümde kısa-orta-uzun vadeli borç kaynakları konusu üzerinde durulmuştur.

On birinci bölümde borç yönetimi ele alınmış ve türev ürünleri olan swaplar, opsiyonlar, forward ve future sözleşmeleri incelenmiştir.

Kitabın on ikinci bölümde finansmanla ilgili seçilmiş konulara yer verilmiştir.

Prof. Dr. Osman OKKA

Ekim 2015

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
Finansal Amaç, Finans Fonksiyonu, Finansal Çevre
1 – 40

I. Finansman Nedir?, 6
Finansal Yönetim, 7; Yatırımlar, 10; Finansal Pazarlar, 12; Finansal Kurumlar, 15; Finansal Araçlar (Menkul Değerler), 21
II. Finansal Yönetimin Amaçları, 24
Niçin Kâr Maksimizasyonu Değil?, 24; Ortakların Refah Seviyesinin (Servetlerinin) Maksimizasyonu, 25; Sosyal Amaçlar, 25
III. Firmanın Organizasyonu, 25
IV. İşletme Örgütlerinde Biçim Alternatifleri, 27
Tek Şahıs İşletmeleri, 27; Ortaklıklar, 27; Şirketler, 27
V. Finansal Yönetim ile İlgili Önemli 10 Kural, 29
VI. Finansal Yönetim Sahasının Gelişimi, 37
vıı. Finansal Yönetim ve Diğer Bilim Dalları, 38
Sorular, 40

İKİNCİ BÖLÜM
KISIM-I
Faaliyet Raporu, Finansal Tablolar, Amortismanlar, Vergiler, Nakit Akımları,
KISIM-II
Finansal Matematik
41 – 116

I. Finansal Tablolar ve Yıllık Raporlar, 47
Bilanço, 52; Gelir Tablosu, 56; Kâr ve Net Nakit Akımları Kavramları, 58; Nakit Akım Tablosu, 58; Finansal Tablolara İlişkin Notlar, 61
II. Amortismanlar, 62
Normal Amortisman, 63; Hızlandırılmış Amortisman, 63; Olağanüstü Amortisman, 64
III. Firmalarda Vergileme, 64
Gelir Vergisi, 64; Kurumlar Vergisi, 65;

IV. Nakit Akımları, 66
V. Yönetim Kararları İçin Muhasebe Verilerinin Yeniden Düzenlenmesi, 68
VI. Finansta Değer Kavramı, 72
Sorular, 76
Problemler, 77
Finansal Matematik, 85
Basit Faiz, 86; Bileşik Faiz ve Gelecekteki Değer, F, 87; Bir Yatırımın Bugünkü Değerinin Bulunması, P, 89; Bir Yatırımın Yeknesak Seri Değerinin (Anüite) Bulunması, A, 92; F, P ve A Değerleri Arasındaki İlişkiler, 95; SORULAR, 104; II- PARANIN ZAMAN DEĞERİ PROBLEMLERİ, 105; Ek Okuma Parçası, 106; III-Ek Okuma Parçasına Ait Problemler, 114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Finansal Analiz ve Kontrol (Oran Analizi, Dikey Analiz, Yatay Analiz), Finansal Yapıyı Güçlendirici Önlemler
117 – 180

I. Finansal Tabloların Analizinin Önemi, 122
II. Oran (Rasyo) Analizi, 125
Likidite Oranları, 125; Aktivite (Devir Hızı) Oranları, 131; Finansal Yapı ile İlgili Oranlar, 135; Sabit Yükümlülükleri Karşılama Oranları, 148; Kârlılık Oranları, 139; Büyüme Oranları – Satışların Yüzdesi Oranları – Pazar Değeri Oranları, 142; DuPont Analizi, 143
III. Finansal Oranların Yorumlanması, 145
IV. Finansal Tabloların Trend Analizi, Yüzde Analizi ve Dikey Analizi, 145
V. Firmanın Sektöre ve Rakiplere Göre Mukayesesi, 153
VI. Finansal Analizde Yöntemin Önemi, 154
VII. Finansal Yapıyı Güçlendirici Önlemler, 156
Oran Analizinin Sınırları, 158; Analizde Rakamların Ötesini Görmek, 159
VIII. Oranlardan Erken Uyarı Göstergesi Olarak Yararlanma, 160
Altman Modeli, 160; Zeta Modeli, 161; Chesser Modeli, 162; Bathory Modeli, 162
Sorular, 163
Problemler, 165

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Finansal Tahminleme ve Planlama
181 – 228

I. Finansal Planlama, 187
II. Nakit Bütçesi, 192
III. Proforma Finansal Tablolar, 194
Satışların Yüzdesi Metodu, 195; Ek Fon İhtiyacının Formül Yardımıyla Bulunması, 200; Trend Analizi, 204
IV. Fon Akım Analizi, 205
V. Maliyet – İş Hacmi – Kâr İlişkileri (Başa Baş Noktası Analizleri), 208
Kapasite Kullanım Oranı (KKO), 211; Kar ve Gider Planlaması, 212; Birden Fazla (n adet) Mal Bulunması Durumunda Başa Baş Noktası Analizi, 212
Sorular, 215
Problemler, 217

BEŞİNCİ BÖLÜM
İşletme Sermayesi Yönetimi
(Cari Aktifler ve Cari Pasifler)
229 – 302

I. İşletme Sermayesi Yönetiminin Önemi, 235
II. Genel Olarak İşletme Sermayesi Politikası, 236
İşletme Sermayesini Finanslama Felsefesi, 237; Nakit Dönüşüm Süresi, 241
III. Nakdin ve Pazarlanabilir Menkul Değerlerin Yönetimi, 246
Firmalarda Nakit Niçin Gereklidir?, 247; Kısa Vadeli Yatırım Alternatifleri, 248; Para Yönetiminde Karar Modelleri, 249; Nakit Yönetiminde Etkinliği Artırıcı Tedbirler, 227
IV. Alacakların Yönetimi, 256
Alacak Tutarını Belirleyen Faktörler, 257; Kredi ve Satış Politikasının Tespiti, 258; Kredi Standartları, 259; Alınan Malın İskontodan Sonraki Fiyatı, 266; Firmaların Kredili Satış Politikasında Etkinliği Artırıcı Önlemler, 268
V. Stokların Yönetimi, 268
Stok ile İlgili Maliyetler, 269; Firmalarda Stok Tutmayı Belirleyen Faktörler, 270; Stok Kontrol Modelleri, 270

VI. Cari Pasiflerin Yönetimi, 277
Ticari Krediler, 277; Kredi Vadesi, 278; Kredinin Maliyeti, 278; Kredi Süresinin Uzatılması, 279; Kısa Vadeli Banka Kredileri, 280; Finansman Bonoları, 281; Ticari Alacak ve Stok Kredileri, 282
Sorular, 284
Problemler, 286

ALTINCI BÖLÜM
Firmalarda Uzun Vadeli Yatırım Kararları
(Sermaye Bütçelemesi)
303 – 366

I. Sermaye Bütçelemesi ve Nakit Akımı Analizleri, 310
Sermaye Bütçelemesinde Anahtar Kavramlar, 311; Sermaye Bütçesi Süreci, 313
II. Projenin Nakit Akımlarının Tahmini, 315
Vergilerin Nakit Akımları Üzerindeki Etkileri, 317; Amortismanların Nakit Akımları Üzerindeki Etkileri, 317; Faizlerin Nakit Akımları Üzerindeki Etkileri, 318; Nakit Akımlarının Hesaplanması, 319
III. Yatırım Projesini Değerleme Metodları, 321
Net Bugünkü Değer (NBD) Metodu, 322; Net Gelecekteki Değer (NGD) Metodu, 324; Yıllık Eşdeğer Net Hasıla (YENH) Metodu, 325; İç Karlılık Oranı (İKO) Metodu, 326; Karlılık İndeksi (KI) Metodu, 330; Geri Ödeme Süresi ($GÖS_1$, $GÖS_2$) Metodu, 332
IV. Sermaye Bütçeleri ve Risk, 336
Proje Riskine Karşı Portföy Riski, 337; Toplam Proje Riskinin Düzeltilmesi, 338;
Sorular, 347
Problemler, 349

YEDİNCİ BÖLÜM
Tahvil ve Hisse Senetlerinin Değerlemesi, Risk ve Getiri Analizi
367 – 3426

I. Varlıkların Değerlemesi, 374
Varlıkların Pazar Değeri ve Pazar Dengesi, 375; Bir Varlığın Defter Değeri, 377
II. Tahvil Değerlemesi, 377
Tahvilin Cari Getirisi, 379; Tahvillerin Derecelendirilmesi, 379; Tahvilin Pazar Değeri, 380; Süresiz Tahvillerin Değerlemesi, 381; Tahvilin Vadesine Kadar Getirisi (yield to maturity), 382; Kuponsuz Iskontolu Tahvillerin Değerlemesi, 384; Hisse Senedi İle Değiştirilebilir Tahvillerin Değerlemesi, 384; Warrantlı Tahvillerin Değerlemesi, 385; Yabancı Tahvillerin Değerlemesi, 385; Faizlerin altı ayda bir ödenmesi halinde tahvilin Değerlemesi, 386; Tahvillerin değerlemesinde beş önemli ilişki, 386
III. Hisse Senetlerinin Değerlemesi, 388
İmtiyazlı Hisse Senetlerinin Değerlemesi, 390; (Adi) Hisse Senetlerinin Değerlemesi, 392; Hisse Senetlerinin Değerlemesi İçin Büyüme Modelleri, 395; Fiyat Kazanç Oranı (F/K) ve Değerleme, 398
IV. Risk ve Getiri Analizi, 398
Riskin Anlamı, 399; Olasılık Dağılımları, 399; Değişim Katsayısı, 402
V. Portföy Risk Analizi, 403
Yatırımın Farklılaştırılması ve Risk, 403; Portföyün Getiri Oranı, 404; Portföyün Riski, 405; Riskin Farklılaştırma ile Azaltılması, 407; Sistematik Risk, 407; Sistematik Olmayan Risk, 407
VI. Menkul Değer Pazar Doğrusu, 408
VII. Menkul Değer Riskinin Bir Ölçüsü: Beta, 409
Menkul Değer Pazar Doğrusu ve Beta, 412
Sorular, 414
Problemler, 416

SEKİZİNCİ BÖLÜM
Sermaye Maliyeti ve Sermaye Yapısı Kararları
427 – 494

I. Sermaye Maliyeti, 431
Finansal politika ve sermaye maliyeti, 432; Sermaye maliyeti ve risk priminin yapısı ilişkisi, 433

II. Sermaye Türlerinin Maliyeti, 435
Borçların Maliyeti, 436; İmtiyazlı Hisse Senetlerinin Maliyeti, 439; Özsermaye Kalemlerinin Maliyeti, 440; Ağırlıklı Sermaye Maliyeti, 446; Marjinal Sermaye Maliyeti, 448; Optimal Sermaye Yapısının Kurulması, 448; Optimal Sermaye Bütçesinin Belirlenmesi, 452; Amortisman Yoluyla Doğan Fonların Maliyeti, 453
III. Sermaye Yapısı Kararları, 454
Hedef Sermaye Yapısı, 455; İşletme Riski ve Finansal Risk, 456; İşletme (Faaliyet) Kaldıracı, 457; Finansal Kaldıraç, 459; Birleşik Kaldıraç Derecesi, 460; Finansal Kaldıraç – Sermaye Yapısı ve Hisse Senedi Başına Kâr İlişkisi, 461; Finansal Kaldıraç ve Hisse Senedi Fiyatları, 463; Firma Değerinin Tahmini, 464; Sermaye Maliyeti ve Sermaye Yapısı İlişkileri, 465; Firmanın Optimal Sermaye Yapısının Belirlenmesi, 467; Sermaye Yapısının ve Firma Değerinin Teorik Görünüşü, 468
Sorular, 473
Problemler, 475

DOKUZUNCU BÖLÜM
Uzun Vadeli Finansman Alternatifleri ve Temettü Politikaları
495 – 536

I. Uzun Vadeli Borçlar, 501
Uzun Vadeli Borçların Özellikleri, 502
II. İmtiyazlı Hisse Senetleri,507
III. (Adi) Hisse Senetleri, 509
Hisse Senetleri ve Muhasebe, 509; Ortakların Hakları, 511; Yönetim Kurulu Üyelerini Seçmek, 468; Rüçhan (Ön Alım) Hakkının Değeri, 513; Hisse Senedi Kotasyonlarını Anlamak, 511; Hisse Senetlerinin Bölünmesi (Stock Splits), 515; Özsermaye ile Finansmanın Faydası ve Mahsurları, 515; Sermaye Piyasası ve Hisse Senetleri, 516
IV. Temettü Politikaları, 517
Temettü Politikası ve Firma Değeri, 520; Temettü Politikaları, 521; Temettü Dağıtım Şekilleri, 522; Firmanın Kendi Hisse Senetlerini Satın Alarak Kâr Payı Ödemesi, 523; Firma Değerinin Tahmini, 524
Sorular, 527
Problemler, 528

ONUNCU BÖLÜM
Kısa – Orta – Uzun Vadeli Borç Kaynakları
537 – 578

I. Kısa Süreli Finansman Kaynakları, 543
Kısa Vadeli Kredi Çeşitleri, 545
II. Orta Süreli Finansman Kaynakları, 555
Orta Vadeli Kredi Çeşitleri, 555
III. Uzun Süreli Finansman Kaynakları, 565
Sorular, 567
Problemler, 569

ONBİRİNCİ BÖLÜM
Borç Yönetimi (Swaplar, Opsiyon Sözleşmeleri, Tavan ve Taban Sözleşmeleri, Vadeli Döviz ve Faiz Sözleşmeleri, Finansal Gelecek Sözleşmeleri)
579 – 636

I. Swaplar, 585
II. Opsiyon Sözleşmeleri, 591
III. Tavan (Caps) ve Taban (Floor) (Alt ve Üst Limit) Sözleşmeleri, 604
IV. Vadeli (Forward) Döviz ve Faiz Sözleşmeleri, 605
V. Gelecek (Financial Futures) Sözleşmeleri, 609
VI. Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası (VOB), 613
Sorular, 623
Problemler, 624

ONİKİNCİ BÖLÜM
Finansmanla İlgili Seçilmiş Konular
636 - 637

I. İşletmelerde Büyüme, Füzyon ve Holdingler, 642

Firmaların Büyüme Yönleri, 643; Firmaların Büyüme Yöntemleri, 643; Devir Alınacak Aday Firmanın Değerlendirilmesi, 645; Devir Almanın veya Birleşmenin (Füzyonun) Devir Alan veya Birleşen Şirketin Hisse Senetleri ve Gelirleri Üzerindeki Etkileri, 645; Birleşmede Takip Edilecek Politika,650; Holdingler, 651

II. Küçük Firmalarda Finansal Yönetim, 655

III. Uluslararası Finansal Yönetim ve Finansal Kararlar, 658

Döviz Pazarları, 659; Spot ve Forward Döviz Oranları (Kurlar), 660; Faiz Oranı Paritesi, 663; Riske Karşı Korunma, 664; Uluslararası Sermaye Bütçeleri, 666

Sorular, 667

Problemler, 668

Tablolar, 677

İndeks, 687

Faydalanılan Kaynaklar, 691

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

A. Hald. *Statistical Tables and Formulas*, John Wiley & Sons Inc., New York, 1952.

Akgüç, Öztin. *Finansal Yönetim*, İstanbul, 1998.

Akgüç, Öztin. *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*, İstanbul, 1989.

Apak, Sudi. *Sermaye Piyasaları ve Borsa,* Bilim teknik Yayınevi, İstanbul 1995.

Berk, Niyazi. *Finansal Yönetim,**10***. **baskı**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2010.

Bolak, Mehmet. *İşletme Finansı,* Birsen Yayınevi, İstanbul, 2000.

Brealey, Richard A., Myers Stewart C. *Principles of Corporate Finance*, 4. baskı, Int.Edi., McGraw-Hill Inc., N.Y.,1991.

Brick,John R. *Commercial Banking*. Haslet, Mich. Systems Publishers, 1984.

Brigham, Eugene F.(Çev. Ö.Akmut ve H.Sarıarslan). *Finansal Yönetimin Temelleri*, C-I ve II, A.Ü.Rektörlüğü yayınları No:212, Ankara, 1999.

***Brigham, Eugene F., H*ouston Joel F.,** *Fundamentals of Financial Management*, 8. baskı, The Dryden Pres, N.Y., 1998.

Canbaş, Serpil, Doğukanlı Hatice. *Finansal Pazarlar*. Beta yayın dağıtım, İstanbul 1997.

Ceylan, Ali. *İşletmelerde Finansal Yönetim,* 7. baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2001.

Ceylan, Ali ve Korkmaz, Turan. *Uygulamalı Portföy Yönetimi,* Ekin Kitapevi, Bursa, 1993.

Cıssell Robert, Cıssell H.,Flaspohler David C. *Mathematics of finance*. 8 baskı, Houghton Mifflin, Boston, 1990.

Copeland Thomas E., Weston J.Fred. *Financial Theory and Corporate Policy*, 3.baskı, Addison-Wesley, N.Y.., 1988.

Donaldson Evlin F., Pfahl J.K. *Corporate Finance Policy and Managemenet*. 3 baskı, The Ronald Pres Company, N.Y. ,1969.

Dougall Herbert E., Gaumintz Jack E. *Capital markets and Institutions*, 5.baskı,Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1986.

Dönmez, Çetin Ali. *Niye Varız? Neler Yaptık? Gelecek Planlarımız*, VOB Vadeli İşlemler Borsası, 21 Ekim 2011.

E.F. Brigham, "Fundamentals of Financial Management", The Dreyden Pres, USA, 1989.

Emery Douglas R., Fınnerty John D., Stowe John D. *Principles of Financial Managemenet*. Prentice Hall. N.J.1998.

Giray Adil. *Para Miktarı Faiz ve Mali Kurumlar*. Gazi Büro kitapevi, Ankara, 1994.

Gitman Lawrence J., Collins J. Markham. *Principles of Manageral Finance*, Harper and Row Pub., N.Y. 1988.

Gönenli Atilla. *İşletmelerde Finansal Yönetim*. 5. baskı, İ.F.İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını no:15, İstanbul, 1985.

Gürsoy, Cudi Tuncer, *Finansal yönetim İlkeleri.* Doğuş Üniversitesi Yayınları, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 2007.

Güvemli, Oktay. *Yatırım Projelerinin düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi*, İstanbul, 1988.

Harrington Diana R. *Case Studies In Financial Decision Making.* The Dreyden Pres, N.Y., 1985.

Karabıyık Lale, Anbar Adem, *Sermaye Piyasası ve Yatırım Analizleri,* Ekin Basım, yayın, Dağıtım, Bursa, 2010.

Keown Arthur J., Martin J.D., Petty J.W., Scott D.F. *Financial Management And Applications*. 7. baskı, Prentice Hall, N.J., 2002.

Kidwell David S., Peterson Richard L., *Financial Institutions, Markets and Money.* 4. baskı, Hindsdale, Dryden, 1990.

Markowitz, H. , Portfolio Selection, Journal of Finance, 7/1,1952, s.77-91.

Moyer,Charles R., McGuigan James R., Kretlow William,J. *Contemporary Financial Managemenet*, 2.baskı, West Pub.Co., N.Y. 1984.

Newbold Paul. *Statistics For Business and Economics*. 3 baskı, Prentice-Hall Int.Edi.,N.Y. 1991.

Okka Osman. *Analitik Finansal Yönetim*, A-5, Nobel, Ankara, 2009.

Okka Osman. *İşletme Finansmanı* A-4, 4. baskı, Nobel, Ankara, 2010.

Okka Osman *Finansal Yönetim Örnek Olayları*, A-3, 2. baskı, Nobel, Ankara, 2013.

Okka Osman. *Mühendislik Ekonomisi (Çözülmüş Problemlerle)*, C-3, 5. baskı, Nobel, Ankara, 2009.

Pinches George E., *Essentials of Financial Management*, 4. baskı, Harper CollinsPublishers,N.Y., 1992

Ross Stephan A., Westerfield Randolp W., Jordan B.D. *Fundamentals of Coporate Finance.* McGraw Hill, N.Y. 1998

Sermaye Piyasası v e Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 18. baskı, *İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, İstanbul, 2003.*

Sayılgan, Güven. *Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı,* 5. baskı, Turhan Kitapevi, Ankara, 2011.

Seval Belkis. *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*. Muhasebe Enstitüsü yayını No: 59, İstanbul, 1990,

Sharpe William F., Alexander G.J., Bailey J.V. *Investments***.** 6. baskı, Prentice-Hall Int.Inc., N.J., 1999.

Shim Jae K., Sıegal Joel G. *Theory and Problems of Managerial Finance*. Schaum's Outline series, McGraw-Hill Inc., N.Y.,1986.

Van Horne James C. *Financial Maangemenet and Policy.* 9 baskı, Prentice-Hall Int.Inc. N.J. Prentice-Hall, 1992.

Van Horne James C. *Financial Market Rates and Flows*. 4. baskı, Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, 1990.

Geliştirilmiş 2. Basım

TFRS / UFRS Kapsamında
Finansal Araçlar
Sunum / Muhasebeleştirme ve Ölçme / Açıklamalar

Doç. Dr. Volkan Demir

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1313
İktisat-Ekonomi No.: 130
ISBN 978-605-320-220-2
© Geliştirilmiş 2. Basım, Ekim 2015

TFRS / UFRS Kapsamında Finansal Araçlar - Sunum / Muhasebeleştirme ve Ölçme / Açıklamalar
Doç. Dr. Volkan Demir

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com- Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Atalay Konfeksiyon Matbaacılık ve Reklam İnşaat Turizm Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1 Cd. Elif Sk. No.: 7\236-237 İskitler/ANKARA Sertifika No.: 15689

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demir, Volkan.
TFRS / UFRS Kapsamında Finansal Araçlar - Sunum / Muhasebeleştirme ve Ölçme / Açıklamalar
Volkan Demir
Geliştirilmiş 2. Basım, s. XIV + 238, 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-220-2
1. Finansal Araçlar 2. Türev Finansal Araçlar 3. Finansal Riskten Korunma Muhasebesi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Teknolojik ilerleme, ticari gelişmeler, yenilikçiliğin artması, iletişimin gelişmesi ve küreselleşme gibi birbiri ile ilişkili birçok olay ve işlem finansal piyasaların ve finansal araçların her gün daha fazla gelişmesine neden olmaktadır. Bu gelişmelerin etkisi, bazen ülkelerdeki ekonomik refahın artması şeklinde bazen de yerel ya da küresel krizler olarak kendini göstermektedir.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan finansal araçlar, son yıllarda uluslararası finansal raporlama ile ilgili taraflarca en fazla tartışılan konulardan biridir. Özellikle, dünyada finansal raporlama alanında devam eden yakınsama süreci ile birlikte finansal araçlar konusundaki tartışmaların ve düzenlemelerin devam etmesi beklenmektedir. Ülkemizde de Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (KGK), Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yapılan tüm değişiklikleri yayımlamaktadır.

Finansal araçlar standartları, ülkemizde bugüne kadar yapılan birçok muhasebe uygulamasının değişmesine neden olacaktır. Bu nedenle de konular mümkün olduğunca uygulamalı incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada finansal araçlar konusunun, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları çerçevesinde incelenmesi, açıklanması ve örneklenmesi yoluyla ülkemizdeki finansal raporlama sürecine ve literatürüne katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bilindiği gibi tüm akademik çalışmalar fedakârlık ve özveri gerektirmektedir. Bu fedakârlık ve özveriye akademik çalışmayı yapanlardan daha çok aileler tarafından katlanılmaktadır. Bu nedenle de benim için tüm desteği sağlayan ve fedakârlıklarda bulunan anneme, babama; teşvikleri için de kardeşime teşekkür ederim. Bütün akademik çalışmalarımda her türlü desteği veren, sevgi ve huzur dolu bir çalışma ortamı sağlayan sevgili eşim Defne Demir'e ve neşe kaynağım kızım Beliz'e de ne kadar teşekkür etsem azdır.

Akademik yaşantım boyunca, desteklerini esirgemeyen, her zaman görüşlerine başvurduğum ve yetişmemde büyük emekleri olan tüm hocalarıma en derin saygılarımı ve en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca asistanı olmaktan mutluluk duyduğum Sayın Hocam Prof. Dr. Rüstem Hacırüstemoğlu'na da özellikle teşekkür etmek isterim. Kitabın 2. basıma hazırlanmasında çok kıymetli yardımlarını esirgemeyen Fatih Küllü (SMMM) ve Serhan Karaarslan'a (SMMM) da teşekkür ederim.

Çalışmanın basım ve dağıtım aşamasını titizlikle yürüten Nobel Akademik Yayıncılık adına sayın Nevzat Argun'a teşekkür ederim.

Bu çalışmanın tüm hata ve eksikliklerinin bana ait olduğunu, eleştirileri beklediğimi bildirir; çalışmanın konu ile ilgili herkese yararlı olmasını dilerim.

Göztepe, 2015

Doç. Dr. Volkan Demir
Galatasaray Üniversitesi
vdemir@gsu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM: TFRS/UFRS VE FİNANSAL RAPORLAMA 5

I. FİNANSAL RAPORLAMA İHTİYACI 5

II. FİNANSAL RAPORLAMA ARACI OLARAK FİNANSAL TABLOLAR 10

III. TFRS/UFRS'YE UYUMLU FİNANSAL TABLOLAR VE DİPNOTLAR 11

A. Bilanço (Finansal Durum Tablosu) 12

B. Gelir Tablosu (Finansal Performans Tablosu) 16

C. Nakit Akış Tablosu 21

1. Nakit Akış Tablolarıyla İlgili Genel Bilgiler 21

2. Nakit Akış Tablolarının Gelişimi ve Yararları 25

3. TMS/UMS 7'ye Uygun Olarak Nakit Akışlarının Raporlanması 26

4. Nakit Akış Tablosunun Sunulması 29

D. Özkaynaklar Değişim Tablosu 38

E. Sermaye Piyasası Kuruluna (SPK) Uygun Finansal Tablolar 44

2. BÖLÜM: TFRS / UFRS KAPSAMINDA FİNANSAL ARAÇLAR 51

I. TANIM VE KAPSAM OLARAK FİNANSAL ARAÇLAR 51

A. Finansal Araçların Tanımı 51

1. Avrupa Birliği'nde UFRS'lerin Kabul Edilme Süreci 53

2. UMS 39'un Kabul Edilme Süreci 53

B. Finansal Araçların Kapsamı ... 60
1. Finansal Araç Kapsamında Yer Alanlar ... 64
2. Finansal Araç Kapsamında Yer Almayanlar ... 65
C. Finansal Araçların Sınıflandırılması ... 66
D. Yeniden Sınıflandırma ... 66
II. FİNANSAL ARAÇLARIN (VARLIK VE BORÇLARIN) NETLEŞTİRİLMESİ ... 69
III. FİNANSAL ARAÇLARI DEĞERLEME (ÖLÇME) ... 71
A. Vergi Mevzuatındaki Finansal Araçlarla İlgili Değerleme Ölçüleri ... 71
B. TFRS/UFRS'lerde Finansal Araçlara İlişkin Değerleme Ölçüleri ... 73
1. Maliyet Değeri ... 73
2. İtfa Edilmiş Maliyet Değeri ... 74
3. Gerçeğe Uygun Değer (GUD) ... 76
IV. FİNANSAL ARAÇLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ... 78
A. Değer Düşüklüğünün Raporlanması ... 79
B. Değer Düşüklüğünün Ortadan Kalkması ... 83
V. TFRS/UFRS 9 FİNANSAL ARAÇLAR STANDARDININ AMACI VE KAPSAMI ... 85
VI. TFRS/UFRS 9 FİNANSAL ARAÇLARIN SINIFLANDIRILMASI ... 85
VII. TFRS/UFRS 9 FİNANSAL ARAÇLARIN ÖLÇÜLMESİ ... 86

3. BÖLÜM: FİNANSAL VARLIKLAR ... 89

I. FİNANSAL VARLIKLARIN TANIMLANMASI ... 89
II. FİNANSAL VARLIKLARIN SINIFLANDIRILMASI VE DEĞERLEMESİ ... 90
A. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâra (Zarar) Yansıtılan Finansal Varlıklar ... 91
1. Alım Satım Amaçlı Elde Tutulan Finansal Varlıklar ... 91
2. İlk Muhasebeleştirmede Gerçeğe Uygun Değer Farkı: Kâr/Zarara Yansıtılan ... 92
B. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar ... 94
C. Kredi ve Alacaklar ... 99
1. Karşılık Hesaplamaları ... 100
2. Alacakların İtfa Edilmiş Maliyet Değeri ... 100
D. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar ... 104

III. FİNANSAL VARLIKLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ UYGULAMA 107

4. BÖLÜM: FİNANSAL BORÇLAR (YÜKÜMLÜLÜKLER) 111

I. FİNANSAL BORÇLARIN (YÜKÜMLÜLÜKLERİN) TANIMLANMASI 111

II. FİNANSAL BORÇLARIN SINIFLANDIRILMASI VE DEĞERLEMESİ 111

A. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr /Zarara Yansıtılan Finansal Borçlar 113

1. Alım Satım Amaçlı Elde Tutulan Finansal Borçlar 113

2. İlk Muhasebeleştirmede Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan 114

B. Diğer (İtfa Edilmiş Maliyet Değeriyle Ölçülen) Finansal Borçlar 114

5. BÖLÜM: TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR 121

I. TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN TANIMLANMASI 121

II. RİSK - RİSK YÖNETİMİ VE TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN İLİŞKİSİ 121

III. FİNANSAL RAPORLAMA VE TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR 129

A. Melez Bir Üründe Gömülü/Saklı Türev Ürün (Embedded Derivatives) 145

IV. TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN SINIFLANDIRILMASI VE DEĞERLEMESİ 138

V. ALIM-SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR 140

VI. FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR 145

A. Finansal Riskten Korunma Muhasebesi (Hedging Accounting) 145

B. Finansal Riskten Korunma Muhasebesinde Önemli Kavramlar 146

1. Finansal Riskten Korunma Aracı 146

2. Finansal Riskten Korunma Konusu Kalemler 147

3. Finansal Riskten Korunma İşleminin Etkinliği 147

C. Finansal Riskten Korunma Muhasebesinin Uygulanma Şartları 147

D. Finansal Riskten Korunma Çeşitleri 148

1. Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma 150

2. Nakit Akış Riskinden Korunma 159
3. Net Yatırım Riskinden Korunma..... 164
E. TMS/UMS 39'a Uygun Olarak Portföyün Faiz Oranı Riskinden Korunma (Macro Hedging) ve Vadesiz Mevduatlara İlişkin Finansal Riskten Korunma (Hedging of Demand Deposits) Üzerine Örnek 170
VII. FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA İLİŞKİSİNİN BELGELENDİRİLMESİ 172
VIII. FİNANSAL RİSKTEN KORUNMANIN ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖLÇÜLMESİ..... 174
A. Finansal Riskten Korunma Muhasebesinin Durdurulması (Sona Erdirilmesi)..... 176
1. Durdurulan Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma İşlemleri 177
2. Durdurulan Nakit Akış Riskinden Korunma İşlemleri 177
B. Etkinlik Testleri..... 177
1. Geleceğe Yönelik Test..... 179
2. Geçmişe Yönelik Test 180
C. ETKİNLİĞİN TEST EDİLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER..... 182
1. Kritik Koşullar Yöntemi (Critical Terms Method) 182
2. Oran Analizi Yöntemi (The Ratio Analysis or Dollar-Offset Method) 184
3. Göreceli Fark Yöntemi (Relative-Difference Method)..... 185
4. Regresyon Analizi Yöntemi (Regression Analysis Method)..... 185
5. Senaryo Analizi Yöntemi (Scenario Analysis Method) 188
6. Değişken Risk Azaltım Yöntemi (VRR-Volatility Risk Reduction Method) 188
7. Faiz Oranı Takasları İçin Kestirme Yollar Yöntemi (The Short-Cut Method for Interest Rate Swaps) 189

6. BÖLÜM: TFRS/UFRS 7 FİNANSAL ARAÇLAR: AÇIKLAMALAR 195

I. TFRS/UFRS KAPSAMINDA AÇIKLAMALAR..... 195
II. TFRS/UFRS 7'NİN KAPSAMI 196
III. TFRS/UFRS 7'NİN BİLANÇO AÇIKLAMALARI..... 198
A. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Krediler ve Alacaklar 198

B. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Borçlar ... 198
C. Yeniden Sınıflandırma ... 199
D. Diğer Çeşitli Bilanço Açıklamaları ... 200
IV. TFRS/UFRS 7'NİN GELİR TABLOSU AÇIKLAMALARI ... 200
A. TFRS/UFRS 7 Tarafından Tanımlanan Gelir Tablosu Açıklamaları ... 200
B. TFRS/UFRS 7 Tarafından Tanımlanan Diğer Gelir Tablosu Açıklamaları ... 201
1. Muhasebe Politikaları ... 201
2. Finansal Riskten Korunma Muhasebesi (Hedge Accounting) ... 202
3. Gerçeğe Uygun Değer ... 202
V. FİNANSAL ARAÇLARDAN KAYNAKLANAN RİSKLER VE RİSKLERİN AÇIKLANMASI ... 205
A. Risk Açıklamaları ... 205
1. Niteliksel Risk Açıklamaları ... 205
2. Sayısal Risk Açıklamaları ... 205
B. Risk Türleri ... 206
1. Kredi Riski ... 206
2. Likidite Riski ... 209
3. Piyasa Riski ... 210
C. Duyarlılık Analizi ... 210
D. SPK'ye Uygun Risk Açıklamaları ... 214
EKLER ... 215
EK 1: Kapsamlı Gelir (Comphrensive Income) ... 215
EK 2: Kredi Riski Açıklamaları ... 216
KAYNAKÇA ... 233

KAYNAKÇA

Akdoğan, N.; Sevilengül, O. (2007), **Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, İSMMMO Yayın No:83, 13. Baskı

Alexander, D.; Britton, A.; Jorissen, A. (2007), **International Financial Reporting and Analysis**, Thomson Learning, 3rd Edition

Armstrong, C. ve Jagolinzer, A. (2007), **The IAS 39. Carve-Out: How the European Union Hedged Its Exposure to the International Standard on Derivatives and Hedging**, Stanford Graduate School of Business (Case A-191)

Barth, M. E.; Landsman, W.R. (1995), **Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting**, Accounting Horizons, Yayın No: 9, Aralık

Bendrey, M.; Hussey R.; West, C. (2005), **Essentials of Financial Accounting in Business**, Thomson Learning, London

Bernheim, Y.; Escaffre, L. (1999), **Point de Vue,** Évaluation **à la Juste Valeur: Un Nouveau Model Comptable**, Comptabilité-Audit-Control, Yayın No: 2, Eylül

Bolak, M. (2004), **Risk ve Yönetimi**, Birsen Yayınevi, İstanbul

Boze, K.M. (1987), **Cash Flow Statements – Converting from Accrual Basis Financial Statements**, The National Public Accountant, Vol. 32 No.6

Burgman, R.; Roos G. (2007), **The Importance of Intellectual Capital Reporting: Evidence and Implication**, Journal of Intellectual Capital, Volume 8 (2)

Choi, F. D. S.; Meek, G. K. (2008), **International Accounting**, (6th Edition), Pearson International Education

Copeland, T. E.; Weston, J. F. (1992), **Financial Theory and Corporate Policy**, Addison-Wesley Publishing Company

Damant, D. (2003), **Accounting Standards-A New Era**, Balance Sheet, Volume 11 (1-2)

Deegan, C.; Unerman, J. (2006), **Financial Accounting Theory**, European Edition, McGraw Hill

Dyckman, T. R.; Dukes, R. E.; Davis C. J. (1998), **Intermediate Accounting**, Mc Graw-Hill, International Edition

Epstein, B. J.; Jermakowicz, E. K. (2007), **IFRS 2007: Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards**, John Wiley & Sons Editions

Epstein, B. J.; Mirza, A. A. (2003), **IAS 2003: Interpretation and Application of International Accounting Standards,** John Wiley & Sons Editions

Erdoğan, N. (1995), **Uluslararası İşletmelerde Mali Risk ve Yönetimi & Çağdaş Finansaman Teknikleri**, Kent Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul

Ernst & Young (2006), **IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures**

Finnerty J. D., Grant, D. (2002), **"Alternative Approaches to Testing Hedge Effectiveness Under SFAS No.133"**, Accounting Horizons, Volume 16 (2)

Godfrey, J., Hodgson, A., Holmes, S., Tarca, A. (2006), **"Accounting Theory"**, John Wiley & Sons Editions

Glautier, M. W. E.; Underdown, B. (2001), **Accounting Theory and Practice**, (7th Edition), Prentice Hall, UK

Gray, S. J. (1988), **Towards a Theory of Culturel Influence on the Development of Accounting Systems Internationally**, ABACUS, 24 (1)

Hawawini, G.; Viallet, C. (2007), **Finance for Executives: Managing for Value Creation**, 3rd Editon, Thomson Learning

Hope, O. K. (2003); *"Disclosure Practices, Enforcement of Accounting Standards, and Analysts' Forecast Accuracy: An International Study"*, Journal of Accounting Research, Vol.41, No.2

IASB (2006), **IFRS-International Financial Reporting Standards**, IASCF, London

Kam, V. (1990), **Accounting Theory**, (2nd Edition), John Wiley & Sons Editions

Kousenidis, D. V. (2006), **A Free Cash Flow Version of Cash Flow Statement: a Note**, Manegerial Finance, Vol. 32, No. 8

Kieso, D. E; Weygandt, J. J.; Warfield, T.D.(2007), Intermediate Accounting, 12th Edition, Wiley

Kurun, E. (2005), **Faiz Riski Yönetimi ve Türkiye Uygulaması**, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No 181, Ankara

Mc Donnell, J. (2006), **IFRS-a step towards Basel II and Solvency II Implementation**, Accountancy Ireland, ABI/INFORM Global, 38-1

McLaney, E.; Atrill, P. (2008), **Accounting: An Introduction**, (4th Edition), Prentice Hall

Meigs, R. F.; Meigs, M. A.; Bettner, M.; Whittington, R. (1998), **Financial Accounting**, 9th Edition, USA, 1998

Mısırlıoğlu, U. (2005), **Finansal Araçların Finansal Tablolara Alınması ve Değerlemesine İlişkin Temel İlkeler**, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi (MÖDAV), Mart

Mısırlıoğlu, U. (2008), **Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi**, Mali Çözüm, Sayı: 86, Mart-Nisan

Mirza, A. A.; Holt, G.J.; Orrell, M. (2007), **International Financial Reporting Standards- Workbook and Guide**, John Wiley & Sons Editions

Moore, R. (2002), **Accounting for Financial Instruments Under UMS: The European Dimension**, Balance Sheet, (http://www.emeraldinsight.com/0965-7667.htm)

Munter, P.; Robinson, T. (1999), **Financial Reporting in the Twentieth Century: Where Have We Been, and Where Are We Going?**, The Journal of Corporate Accounting and Finance/Autumn

Needles, B. E.; Powers, M.; Crosson, S. V. (2005), **Financial & Managerial Accounting**, Houghton Mifflin Company, 7. Edition, USA

Negakis, C. I. (2006), **The Cash Flow Statement: implications for the use of the direct or indirect method**, Managerial Finance, Vol. 32, No. 8

Newbold, P., Carlson, W. L., Thorne, B. (2007), **Statistics for Business and Economics**, Prentice Hall, Sixth Edition

Nobes, C.; Parker, R. (2006), **Comparative International Accounting**, (9th Edition), Prentice Hall

Pacter, P. (2006) **Accounting Standards for SME's**, 17. World Congress of Accountants, November, İstanbul

Parlakkaya (2005), **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe**, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı

Pierce, A.; Brennan, N. (2003), **Principles and Practice of Group Accounts: A European Perspective**, (1st Edition), Thomson Learning

PriceWaterhouseCoopers (2006), **Financial Instruments Under UFRS**

Ramirez, J. (2007), **Accounting for derivatives: Advanced Hedging Under IFRS**, John Wiley, UK

Sanchez, M. (2006), **International Standards Implementation: Challenges and Solutions**, 17. World Congress of Accountants, November, İstanbul

Sayılgan, G. (1996), **Finansal Risk Yönetimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Latif Çakıcı'ya Armağan'dan Ayrı Baskı, Cilt 50, Sayı 1-2, Ocak-Haziran 1995, Ankara

Sayılgan, G. (2004), **Finansal Piyasalar ve Finansman Yöntemleri**, Turhan Kitabevi, Ankara

SPK, **Seri: XI, No: 25**, Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ (15/11/2003 tarihli ve 25290 sayılı mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.)

SPK, **Seri: XI, No: 29**, Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği (9/4/2008 tarihli ve 26842 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.)

SPK, **2008/16 Sayılı Haftalık Bülten**, 14/04-18/04/2008, Seri:XI, No:29 Tebliğine Uygun Olarak Düzenlenecek Finansal Tablo ve Dipnot Formatları Hakkında Duyuru

Street, D.L., Larson, R.K. (2004), **Large Accounting Firms' Survey Reveals emergence of "Two Standard" System in the European Union**, Advances in International Accounting, Volume 17

Stolowy, H.; Lebas, M.J. (2006), **Financial Accounting and Reporting: A Global Perspective**, 2nd Edition, Thomson Learning.

Şensoy, N. (2002), **Nakit Akış Tabloları**, İstanbul

Türkiye Muhasebe Standartları (2008), **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) ile Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları**, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Yayınları, 2008

Wagenhofer, A. (2008), **Impact of IFRSs on Performance Measurement**, Research Forum: Performance Management and Measurement System Integration, 10 September

Walton, P., Aerts, W. (2005), **Use with Global Financial Accounting and Reporting**, Thomson Learning.

White, G. I.; Sondhi, A.; Fried, D. (1998), **The Analysis and Use of Financial Statements**, Second Edition, USA

Yalkın, Y. K. (2013); **Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar**, Nobel Yayın Dağıtım, 19. Baskı, Ankara

Yalkın, Y. K. (1988); İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri, Turhan Kitabevi, 6. Baskı, Ankara

İnternet Siteleri

http://www.eis.com.tr/Admin/Documents/FinansalBilgiler/ECILC_Kons0307.pdf, 06.06.2007 tarihli erişim

http://www.iasb.org

http://www.thy.com/download/investor_relations/mali_tablolar_tr, 06.06.2007 tarihli erişim

http://www.kgk.gov.tr

http://www.vob.org.tr

http://www.spk.gov.tr

http://www.gib.gov.tr

http://www.kobifinans.com.tr/bilgi_merkezi/0217/9778; 30 Mart 2007

http://www.akbank.com/doc/31032007_AKBNK_konsolide.doc, 05.06.2007 tarihli erişim

http://www.tofas.com.tr/hakkimizda/pdf/pdf140407/7.pdf, 06.06.2007 tarihli erişim

http://www.bddk.org.tr, 05.06.2007, tarihli erişim

http://www.ford.com.tr/fordotosan: 05.06.2007 tarihli erişim

http://www.koc.com.tr/NR/rdonlyres: 05.06.2007 tarihli erişim

http://www.turkcell.com.tr/raporlar, 05.06.2007 tarihli erişim

http://www.enka.com, 06.06.2007, tarihli erişim

http://www.bmwgroup.com/bmwgroup_prod,06/06/2007 tarihli erişim

http://www.iasplus.com/fs/2006ifrsmod.pdf, 06/06/2007 tarihli erişim

http://europa.eu/rapid, 10/08/2008 tarihli erişim

http://www.iasplus.com/standard/ias39.htm, 06/10/2008 tarihli erişim

http://www.geschaeftsbericht.telekom.de/en/index.php, 03/01/2009 tarihli erişim (Deutsche Telekom, 2007 Faaliyet Raporu)

Geliştirilmiş 2. Basım

Finansal Muhasebe-Dönem Sonu İşlemleri-

TMS/TFRS Uygulamalı

Prof. Dr. Fehmi Karasioğlu

nobel
www.nobelyayin.com

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1031
İktisat/Ekonomi No.: 176
ISBN : 978-605-133-932-0
© Geliştirilmiş 2. Basım, Eylül 2015

Finansal Muhasebe- Dönem Sonu İşlemleri- TMS/TFRS Uygulamalı
Prof. Dr. Fehmi Karasioğlu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com

Redaksiyon:Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: esatis@nobelkitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karasioğlu, Prof. Dr. Fehmi.
Finansal Muhasebe- Dönem Sonu İşlemleri- TMS/TFRS Uygulamalı / *Prof. Dr. Fehmi Karasioğlu*
Geliştirilmiş 2. Basım, XX + 656 s., 190x235mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-932-0-
1. Finansal Muhasebe 2. Muhasebe Hukuku 3. Tam Açıklama 4. BIST 5. Dönem Sonu İşlemler 6. Envanter

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ XV

BİRİNCİ BÖLÜM
MUHASEBE

1.1. Muhasebenin Sorumluluk Alanı 3
1.2. Muhasebenin Ülke ve Dünya Ekonomisindeki Yeri 4
1.3. Muhasebe Verilerinin İlgi Çevreleri 7
1.4. Muhasebenin Türleri 8
1.5. Ülkemizde Muhasebe Mesleği ve Uygulama Alanı 9
1.6. Tarihî Açıdan Muhasebenin Gelişimi 16

İKİNCİ BÖLÜM
MUHASEBEDE TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Muhasebede Temel Kavramlar 23
2.2. Muhasebenin Temel Kavramları 24
2.2.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı 25
2.2.2. Kişilik Kavramı 26
2.2.3. İşletmenin Sürekliliği Kavramı 26
2.2.4. Dönemsellik Kavramı 27
2.2.5. Parayla Ölçme Kavramı 27
2.2.6. Maliyet Esası Kavramı 27
2.2.7. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı 28
2.2.8. Tutarlılık Kavramı 28
2.2.9. Tam Açıklama Kavramı 29
2.2.10. İhtiyatlılık Kavramı 30
2.2.11. Önemlilik Kavramı 30
2.2.12. Özün Önceliği Kavramı 31
2.3. Muhasebenin Görevleri 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MUHASEBE - HUKUK İLİŞKİSİ

3.1. Muhasebe - Hukuk İlişkisi 35
3.1.1. Vergi Hukuku 36

3.1.2. Türk Vergi Sistemi....36
3.1.2.1. Gelir Vergisi....37
3.1.2.2. Kurumlar Vergisi....37
3.1.2.3. Katma Değer Vergisi....38
3.1.3. Türk Ticaret Kanunu....39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İŞLETMELERİN TEMEL MALİ TABLOLARI
FİNANSAL DURUM TABLOSU [BİLANÇO]
FİNANSAL PERFORMANS TABLOSU
[GELİR TABLOSU]

4.1. İşletmelerin Temel Mali Tabloları Olarak Finansal Performans Tablosu [Gelir Tablosu]....45
4.2. Finansal Durum Tablosu [Bilanço] Kavramı....45
4.3. Ticari İşlemlerin Bilanço Üzerinde Gösterimi....49

BEŞİNCİ BÖLÜM
HESAP KAVRAMI VE HESAPLARIN İŞLEYİŞİ

5.1. Hesap Kavramı ve Hesapların İşleyişi....61
5.2. Aktif ve Pasif Hesapların Çalışma Düzeni....63
5.3. Hesaplarla İlgili Temel Terimler....78
5.4. Hesap Türleri....83
5.5. İşletmelerin Sistematik Veri Dizini Olarak Hesap Planları....89

ALTINCI BÖLÜM
OBJEKTİF BELGELER

6.1. Muhasebede Kullanılan Belgeler....99
6.1.1. Vergi Usul Kanunu'na Göre Düzenlemesi Gereken Belgeler....100
6.1.2. Türk Ticaret Kanunu'na Göre Düzenlemesi Gereken Belgeler....110
6.1.3. Muhasebe Fişleri....115

YEDİNCİ BÖLÜM
MUHASEBE KAYIT SİSTEMİ VE DEFTERLER

7.1. Muhasebede Kayıt Yöntemleri....123
7.2. Çift Taraflı Kayıt Yöntemine Göre Tutulması Gerekli Defterler....125

7.3. İşletme Hesabı Esasına Göre Defter Tutmak Zorunda Olanlar 125
7.4. Bilanço Esasına Göre Kayıt Sistemi 134
7.5. Yevmiye Defteri 133
7.6. Büyük Defter 136
7.7. Defterlerin Tasdiki 139
7.8. Tutulacak Defterler 141
7.9. Mizan 144
7.10 İşletmede Muhasebe Sürecinin İşleyişi 148

SEKİZİNCİ BÖLÜM
KATMA DEĞER VERGİSİ (KDV) UYGULAMASI VE STOKLAR

8.1. Mal Alım Satımı ve Katma Değer Vergisi (KDV) Uygulaması 171
8.2. Stoklar 187
8.3. Ticari Mal Hareketlerinde Uygulanan Kayıt Yöntemleri 188
8.3.1. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Kayıt Sistemi 188
8.3.2. Sürekli (Devamlı) Envanter Yöntemine Göre Ticari Malların Kaydı 210
8.4. Envanter ve Değerleme Esasları 226
8.5. TMS ve TFRS' ye Göre Hasılat Uygulaması 232

DOKUZUNCU BÖLÜM
DÖNEN VARLIKLAR

DÖNEN VARLIKLAR
9.1. Dönen Varlıklar 241
10 Hazır Değerler 244
100 Kasa 244
Yabancı Paralar Takibi 245
Kasa Hesabı ve Envanter İşlemleri 247
Ticari Bilanço 251
Mali Bilanço 252
Kanunen Kabul Edilemeyen Giderler 252
101 Alınan çekler 256
102 Bankalar 262
103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri(-) 267
108 Diğer Hazır Değerler 272

9.2. Menkul Kıymetler
11 Hesap Grubu İçinde Yer Alan Menkul Kıymetler,taşınabilir.....
9.2.1. Hisse Senetleri.....276
9.2.2. Tahviller.....281
9.2.3 Finansman Bonoları.....281
9.3. Hisse Senetleri.....281
110 Hisse Senetleri
111 Özel Kesim Tahvil,Senet ve Bonoları.....291
112 Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları.....291
9.4. Ticari Alacaklar.....295
120 Alıcılar.....295
121 Alacak Senetleri.....299
122 Alacak Senetleri Reeskontu(-).....305
126 Verilen Depozito ve Teminatlar.....309
127 Diğer Ticari Alacaklar.....310
129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı(-).....312
9.5. Diğer Alacakalr.....312
131 Ortakalrdan lacaklar.....312
132 İştiraklerden Alacaklar.....314
133 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar.....314
135 Personelden Alacaklar.....315
136 Diğer Çeşitli lacaklar.....316
137 Diğer Alacaklar Senetleri Reeskontu(-).....317
138 Şüpheli Diğer Alacaklar.....318
139 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı(-).....318
9.6. Stoklar.....318
150 İlk Madde ve Malzeme.....319
151 Yarı Mamuller Üretim.....319
152 Mamuller.....320
153 Ticari Mallar.....21
9.6.1. Stok Maliyet Akış Yöntemleri.....322
9.6.1.1. İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi.....323
9.6.1.2. Son Giren İlk Çıkar Yöntemi.....323
9.6.1.3. Ortalama Maliyet Yöntemi.....324

9.7. TMS- TFRS Uygulamalarına Göre Stoklar 324
Hizmet İşletmelerinde Stok Maliyet Kaydı 328
9.8. Diğer Stoklar 330
157. Diğer Stoklar 330
158 Stok Değer Düşüş Karşılığı (-) 330
159 Verilen Sipariş Avansları 331
9.9. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri 332
170 -178 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri 332
179 Taşeronlara Verilen Avanslar 332
9.10. Gelecek Aylara Ait Giderler 332
180 Gelecek Aylara Ait Giderler 332
181 Gelir Tahakkukları 333
9.11. Diğer Dönen Varlıkla 336
190 Devreden KDV 336
191 İndirilecek KDV 336
192 Diğer KDV 338
193 Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar 340
Geçici Vergi Uygulamaları 340
195 İş Avansları 345
196 Personel Avansları 346
197 Sayım ve Tesellüm Noksanları 346
198 Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar 347
199 Diğer Dönen Varlıkların Karşılığı 347

ONUNCU BÖLÜM
DURAN VARLIKLAR

10.1. Duran Varlıklar 349
22 Ticari Alacaklar 349
220 Alıcılar 350
221 Alacak Senetleri 351
222 Alacak Senetleri Reeskontu (-) 355
224. Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (-) 355
226 Verilen Depozito ve Teminatlar 356
229 Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-) 357
23 Diğer Alacaklar 360

231 Ortaklardan Alacaklar 360
232 İştiraklerden Alacaklar 362
233 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar.....364
235 Personelden Alacaklar.....365
236 Diğer Çeşitli Alacaklar.....367
237 Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (-) 367
239 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-) 368
24 Mali Duran Varlıklar.....368
242 İştirakler 372
243 İştiraklere Sermaye Taahhütleri (-) 373
244 İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 373
245 Bağlı Ortaklıklar 376
246 Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (-) 376
247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 376
248 Diğer Mali Duran Varlıklar 377
249 Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı (-) 377
25 Maddi Duran Varlıklar 377
250 Arazi ve Arsalar 378
251 Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri 379
252 Binalar 379
253 Tesis, Makine ve Cihazlar 380
10.2. Maddi Duran Varlıklarda Değerleme.....382
10.3 Maddi Duran Varlıklarda Amortisman.....383
254 Taşıtlar 388
255 Demirbaşlar 390
10.4. Kıst Amortismanı.....394
256 Diğer Maddi Duran Varlıklar 397
TMS-TFRS'ye Göre Maddi Duran Varlıklar ve Özellikleri 396
Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar.....399
257 Birikmiş Amortismanlar (-) 401
258 Yapılmakta Olan Yatırımlar 401
258 Yapılmakta Olan Yatırımlar.....402
259 Verilen Avanslar 404
26 Maddi Olmayan Duran Varlıklar 405
260 Haklar 406

261 Şerefiye 408
262 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri 409
263 Araştırma ve Geliştirme Giderleri 411
264 Özel Maliyetler 411
267 Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar 412
268 Birikmiş Amortismanlar (-) 413
269 Verilen Avanslar 413
27 Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar 416
271 Arama Giderleri 416
272 Hazırlık ve Geliştirme Giderleri 417
277 Diğer Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar 418
278 Birikmiş Tükenme Payları (-) 419
279 Verilen Avanslar 419
28 Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları 420
280 Gelecek Yıllara Ait Giderler 420
281 Gelir Tahakkukları 421
29 Diğer Duran Varlıklar 423
291 Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV 424
292 Diğer KDV 424
293 Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar 426
294 Elden Çıkarılacak Stoklar ve Maddi Duran Varlıklar 428
295 Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar 430
297 Diğer Çeşitli Duran Varlıklar 431
298 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) 431
299 Birikmiş Amortismanlar (-) 432

ON BİRİNCİ BÖLÜM
YABANCI KAYNAKLAR

11.1. Yabancı Kaynaklar 435
3. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 435
30. Mali Borçlar 436
301. Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar 440
302. Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-) 440
303. Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri 440
304. Tahvil Anapara Borç Taksit ve Faizleri 442

305. Çıkarılmış Bonolar ve Senetler 445
306. Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler (-) 446
308. Menkul Kıymet İhraç Farkları (-) 447
309. Diğer Mali Borçlar 447
32. Ticari Borçlar 447
320. Satıcılar....447
321. Borç Senetleri....449
322. Borç Senetleri Reeskontu (-) 451
326. Alınan Depozito ve Teminatlar 452
329. Diğer Ticari Borçlar 454
33. Diğer Borçlar 456
331. Ortaklara Borçlar....456
332. İştiraklere Borçlar....457
333. Bağlı Ortaklıklara Borçlar....458
335. Personele Borçlar 459
339. Diğer Çeşitli Borçlar 460
34. Alınan Avanslar 461
340. Alınan Sipariş Avansları 461
349. Alınan Diğer Avanslar 461
35- Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak Edişleri 462
350-357 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak Ediş Bedelleri 462
36. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler 463
360. Ödenecek Vergi ve Fonlar 463
361. Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri 466
368. Vadesi Geçmiş Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler 468
369. Ödenecek Diğer Yükümlülükler 469
37. Borç ve Gider Karşılıkları 469
370. Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları 469
371. Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri (-) 470
372. Kıdem Tazminatı Karşılığı 471
373- Maliyet Giderleri Karşılığı....472
379. Diğer Borç ve Gider Karşılıkları 473
38. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları 473
380. Gelecek Aylara Ait Gelirler 473
381. Gider Tahakkukları 474

39. Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 475
391- Hesaplanan KDV 475
392. Diğer KDV 477
393- Merkez ve Şubeler Cari Hesabı 480
397- Sayım ve Tesellüm Fazlaları 481
399. Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar 483
4. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 483
40. Mali Borçlar 483
400. Banka Kredileri 483
401. Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar 484
402. Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri(-).....484
405. Çıkarılmış Tahviller 484
407. Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler 485
408. Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-) 486
409. Diğer Mali Borçlar 486
42. Ticari Borçlar 486
420. Satıcılar 486
421. Borç Senetleri 487
422. Borç Senetleri Reeskontu (-) 487
426. Alınan Depozito ve Teminatlar 487
429. Diğer Ticari Borçlar 487
43. Diğer Borçlar 488
431. Ortaklara Borçlar 488
432. İştiraklere Borçlar 488
433. Bağlı Ortaklıklara Borçlar 488
436. Diğer Çeşitli Borçlar 488
437. Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-) 489
438. Kamuya Olan Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Borçlar 489
44. Alınan Avanslar 489
440. Alınan Sipariş Avansları 489
449. Alınan Diğer Avanslar 490
47. Borç ve Gider Karşılıkları 490
472. Kıdem Tazminatı Karşılığı 490
479. Diğer Borç ve Gider Karşılıkları 490

48. Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları 491
480. Gelecek Yıllara Ait Gelirler 491
481. Gider Tahakkukları 491
49. Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 491
492. Gelecek Yıllara Ertelenen
veya Terkin Edilen KDV 491
493. Tesise Katılma Payları 492
499. Diğer Çeşitli Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 492

ON İKİNCİ BÖLÜM
ÖZ KAYNAKLAR

12.1.ÖZ KAYNAKLAR 495
500 Sermaye 495
Sermaye Azaltılması 496
501 Ödenmemiş Sermaye (-) 496
2. Blokajın çözülmesi 497
3. Ödeme çağrısının yapılması 497
4. Tahsilatın yapılması 498
Sermaye Artırımı 498
52 Sermaye Yedekleri 498
520 Hisse Senedi İhraç Primleri 498
521 Hisse Senedi İptal Kârları 499
523 İştirakler Yeniden Değerleme Artışları 499
54 Kâr Yedekleri 499
540 Yasal Yedekler 500
541 Statü Yedekleri 502
542 Olağanüstü Yedekler 502
548 Diğer Kâr Yedekleri 502
549 Özel Fonlar 502
57 Geçmiş Yıllar Kârları 502
570 Geçmiş Yıllar Kârları 502
58 Geçmiş Yıllar Zararları (-) 503
580 Geçmiş Yıllar Zararları 503
59 Dönem Net Kârı (Zararı) 503
590 Dönem Net Kârı 503
591 Dönem Net Zararı (-) 503

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
FİNANSAL PERFORMANS TABLOSU VE MALİYET HESAPLARI

13.1. Gelir - Gider Hesaplarının Çalışma Karakteristikleri 507
2. Tek Düzen Hesap Planına Göre Gelir ve Gider Hesapları 508
3. Maliyet Hesapları ile Gelir - Gider Hesapları Arasındaki Bağlantı 508
6 Gelir Tablosu Hesapları 510
60 Brüt Satışlar 510
600 Yurt İçi Satışlar 511
602 Diğer Gelirler 511
61 Satış İndirimleri(-) 511
610 Satıştan İadeler (-) 511
611 Satış İskontoları 512
612 Diğer İndirimler 513
62 Satışların Maliyeti (-) 513
620 Satılan Mamuller Maliyeti (-) 513
621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-) 513
622 Satılan Hizmet Maliyeti (-) 513
623 Diğer Satışların Maliyeti (-) 514
63 Faaliyet Giderleri 514
630 Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-) 514
631 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-) 514
632 Genel Yönetim Giderleri (-) 515
64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Kârlar (+) 515
640 İştiraklerden Temettü Gelirleri 515
641 Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri 515
642 Faiz Gelirleri 515
643 Komisyon Gelirleri 515
644 Konusu Kalmayan Karşılıklar 515
645 Menkul Kıymet Satış Kârları 516
646 Kambiyo Kârları 516
647 Reeskont Faiz Gelirleri 516
649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar 516
65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar (-) 516
653 Komisyon Giderleri (-) 516

654 Karşılık Giderleri (-)....516
655 Menkul Kıymet Satış Zararları (-)....517
656 Kambiyo Zararları (-)....517
657 Reeskont Faiz Giderleri (-)....517
659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)....517
66 Finansman Giderleri (-)....517
660 Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)....517
661 Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-)....518
66 Finansman Giderleri (-)....518
671 Önceki Dönem Gelir ve Kârları....518
679 Diğer Olağan Dışı Gelir ve Kârlar....518
68 Olağan Dışı Gider ve Zararlar....518
680 Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları (-)....518
681 Önceki Dönem Gider ve Zararları (-)....518
689 Diğer Olağan Dışı Gider ve Zararlar....518
69 Dönem Net Kârı ve Zararı....519
690 Dönem Kârı veya Zararı....519
691 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük....519
Dönem Sonu İşlemleri:....521

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MALİYET HESAPLARI

7 Maliyet Hesapları....553
7/A Seçeneğinde Maliyet Hesapları....553
70 Maliyet Muhasebesi Bağlantı Hesapları....555
700 Maliyet Muhasebesi Bağlantılar Hesabı....555
701 Maliyet Muhasebesi Yansıtma Hesabı....555
71 Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri....
710 Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri....555
711 Direkt İlk Madde ve Malzeme Yansıtma Hesabı....556
712 Direkt İlk Madde ve Malzeme Fiyat Farkı....556
713 Direkt İlk Madde ve Malzeme Miktar Farkı....556
72 Direkt İşçilik Giderleri....556
720 Direkt İşçilik Giderleri Hesabı....557
721 Direkt İşçilik Giderleri Yansıtma Hesabı....557

722 Direkt İşçilik Ücret Farkları 557
723 Direkt İşçilik Süre (Zaman) Farkları 557
73 Genel Yönetim Giderleri 558
730 Genel Üretim Giderleri Hesabı 558
731 Genel Üretim Giderleri Yansıtma Hesabı 558
732 Genel Üretim Giderleri Bütçe Farkları 558
733 Genel Üretim Giderleri Verimlilik Farkları 558
734 Genel Üretim Giderleri Kapasite Farkları Hesabı 559
74 Hizmet Üretim Maliyeti 559
740 Hizmet Üretim Maliyeti Hesabı 559
741 Hizmet Üretim Maliyeti Yansıtma Hesabı 559
742 Hizmet Üretim Maliyeti Fark Hesabı 559
75 Araştırma ve Geliştirme Giderleri 560
750 Araştırma ve Geliştirme Giderleri Hesabı 560
751 Araştırma ve Geliştirme Giderleri Yansıtma Hesabı 560
752 Araştırma ve Geliştirme Gider Farkları 560
76 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri 561
760 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri Hesabı 561
761 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri Yansıtma Hesabı 561
762 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri Fark Hesabı 561
77 Genel Yönetim Giderleri 561
770 Genel Yönetim Giderleri 561
771 Genel Yönetim Giderleri Yansıtma Hesabı 562
772 Genel Yönetim Gider Farkları Hesabı 562
78 Finansman Giderleri 562
781 Finansman Giderleri Yansıtma Hesabı 562
782 Finansman Giderleri Fark Hesabı 563
Hasılatın Kâr/Zarar Hesabına Aktarımı 570
0 – 9 GİDER ÇEŞİTLERİ 572
0 İlk Madde ve Malzeme Giderleri 572
1 İşçi Ücret ve Giderleri 572
2 Memur Ücret ve Giderleri 572
3 Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler 572
4 Çeşitli Giderler 573
5 Vergi, Resim ve Harçlar 573

6 Amortisman ve Tükenme Payları 573
7 Finansman Giderleri 573

Ekler 575
Ek-1 Hesap Planı 577
Ek-2 Tms-Tfrs'ye Göre Düzenlenmiş Vestel Elektronik Sanayi Ve Ticaret Şirketinin Özet Finansal Tabloları Ve Dipnotları 595
Ek-3 Türkiye Muhasebe Standartları (Tms), Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına (Tfrs) Göre Finansal Tablolar 632
Ek-4 Amortisman Tablosu 636
Kaynakça 651

ÖN SÖZ

Finansal Muhasebe adlı bu kitapta, öğrencilerimizin dersi sevmeleri için özellikle konular açık ve öz bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır. Türkiye Muhasebe Standartları ile Tükiye Finansal Raporlama Standartlarına da kitapta az da olsa yer verilerek okuyucuların bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır. Kitabın birinci baskı olması nedeniyle birtakım konular öncelikli olarak ele alınmıştır.

Öğrencilerin "Neden Muhasebe?", "Muhasebenin önemi nedir ki?" gibi sorularına cevap vermek amacıyla ilk bölümde muhasebenin ekonomi içindeki yeri ve önemi vurgulanmıştır. Aslında muhasebe bir aile bütçesinden başlamak üzere, ülke ekonomisini de kapsayan önemli bir fonksiyona sahiptir. İşte bu özelliğini göstermek amacıyla muhasebenin ekonomi ile olan bağlantısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Muhasebenin diğer disiplinlerle olan ilişkisi de çalışma kapsamına alınmıştır. Özellikle, muhasebe-hukuk ilişkisi ve bunun ülkemizdeki yansımaları üzerinde durulmuştur. Vergi hukuku üzerinde durularak muhasebenin nasıl bir fonksiyon icra ettiği açıklanmaya çalışılmıştır. Şu soru her zaman sorulmalıdır: Muhasebeyi vergi için mi, yoksa bilgi için mi yapıyoruz?

Muhasebe teknik bilgileri beşinci bölümde "Hesap Kavramı ve Hesapların İşleyişi" olarak sunulmuştur. Muhasebe işlemleri sırasında kullanılan belgeler ise "Objektif Belgeler" başlığı altında altıncı bölümde ele alınmıştır. Kayıt sistemi ve kayıtların muhasebe defterlerine yansıtılması örneklerle yedinci bölümde ele alınmıştır. Katma değer vergisi uygulaması ve stoklar sekizinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Dokuzuncu bölümde "Dönen Varlıklar", onuncu bölümde ise "Duran Varlıklar" incelenmiştir. Her iki bölümde finansal durum tablosunun (bilanço) aktifini oluşturan bu unsurlardan en çok işlem gören hesaplar ele alınmıştır. Aynı zamanda TMS ve TFRS konularına öz de olsa değinilmiştir. Kitabın bundan sonraki baskılarında bu konular daha detaylı olarak ele alınacaktır. Bilançonun pasifini oluşturan "Yabancı Kaynaklar ve Öz kaynaklar" on birinci ve on ikinci bölümlerde ele alınmıştır.

Finansal Performans Hesapları (Gelir Tablosu) ve Maliyet Hesapları on üç ve on dördüncü bölümlerde ele alınmıştır. Her iki bölümde de kısa ve öz örnekler verilerek açıklamalarda bulunulmuştur. Ekler kısmında ise Amortisman listeleri, yeni taslak olarak hesap planı ve 2005 yılından bu yana BIST'e kayıtlı firmalar tarafından

düzenlenen formatıyla Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş'nin özet konsolide finansal durum tabloları dipnotları ile birlikte ayrıntılı olarak verilmiştir.

Kitabın oluşmasında, öncelikle verilerini kullanmama "muvafakatname" veren Zorlu Holding, Vestel Elektronik Sanayi Tic. A.Ş'nin değerli ve ufuklu yöneticilerine teşekkür ederim. Kitabı gözden geçiren değerli meslektaşlarım Doç. Dr. Haluk DUMAN'a, Yrd. Doç. Dr. Alper Tunga ALKAN'a, Yrd. Doç. Dr. Alper Veli ÇAM'a, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Emre GÖKTÜRK'e teşekkürlerimi sunuyorum. Düzeltmelerde özverili olarak çalışan değerli mesai arkadaşlarım Öğr. Gör. Namık Kemal ERDEMİR'e, Arş. Gör. Mustafa İYİBİLDİREN'e ve Arş. Gör. Kemal NALÇIN'a teşekkür ediyorum.

Kitapla ilgili önerilerinizi **fehmi@selcuk.edu.tr** adresine iletmenizi rica ediyorum. Önerileriniz mutlak suretle dikkate alınacak ve bundan sonraki baskılarda daha iyi, daha mükemmel bir eserin ortaya çıkmasına katkı sağlamış olacaksınız. Şimdiden teşekkürlerimi sunuyorum….

Kitabın eğitim hayatına yararlı olması dileğiyle.

Prof. Dr. Fehmi KARASİOĞLU
Selçuk Üniversitesi İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi
Kampüs 42003
Selçuklu/Konya

KAYNAKÇA

Acar, D. ve Tetik, N. (2010). Genel Muhasebe. 9. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.

Akbulut, A. (2012). Karşılaştırmalı TMS/TFRS-Vergi Uygulamaları ve Sonuçları. Ankara.

Akpınar, O., Özdemir, E. (2012). Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar. 2. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık

Altuğ, O. (1999). Muhasebe Hukuk İlişkileri. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Arslan, E. (Mart 1993). Muhasebenin Temel Kavramları. Yaklaşım. Yıl: 1 Sayı: 3.

Aslan, M. (2012). Türk Vergi Sistemi Geliştirilmiş. 5.Basım. İstanbul: Nobel Yayınları.

Atabey, A., Parlakkaya, R., Alagöz, A. (2009). Genel Muhasebe Dönem Sonu İşlemleri. Konya: Atlas.

Ataman, Ü. (2000). Genel Muhasebe. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Ataman, Ü. (2000). Genel Muhasebe Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Cemalcılar, Ö., Erdoğan, N. (2000). Genel Muhasebe. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Civan, M. (2010). **Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri Z Usul** Kanunu ve Türk Ticaret Hukukuna Göre Örnek Uygulamalar. Ankara: Siyasal Kitabevi

Civelik, M., Ökan, A. (2008). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. Ankara: Detay Yayınları.

Çanakçıoğlu, M. (2008). Finansal Muhasebe. İSMMMO Yayın No:107. İstanbul.

Çetin, A. (2014). E-Dönüşüm Sürecinde Gelir İdaresine Elektronik Ortamda Verilen Beyanname ve Bildirimler. Basılmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi. Konya.

Demir, A. (1995). Tekdüzen Muhasebe Sistemi. İstanbul: Huzur Ofset.

Demir, V., Bahadır, O. (2008). S.M.M.M. Staja Başlama Sınavlarına Hazırlık İçin Muhasebe. İSMMMO Yayın No:108. İstanbul.

Demir, V., Bahadır, O. (2012). KOBİ'lerde Finansal Raporlama. İstanbul: TÜRMOB Yayınları.

Dokur, Ş. ve Kaygusuz, S.Y. (2009). Finansal Muhasebe. Geliştirilmiş 2. Baskı. Bursa: Dora.

Dokur, Ş. ve Kaygusuz, S.Y. (2009). Uygulamacılar İçin Finansal Muhasebe. Geliştirilmiş 2. Baskı. Bursa:

Dönem Sonu İşlemleri,(2000) Turmob Yayınları, 146, Ankara

Dündar, M. (2011). Dönem Sonu İşlemleri. Bursa: BSMMMO.

Ece, N. (2007). Genel Muhasebe. İstanbul: Beta Yayınları.

Erdoğan, N. ve Saban, M. (2006). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitapevi.

Erkan, M., Elitaş, C. ve Ceran Y. (2010). **Dö**nem Sonu Muhasebe İşlemleri TMS/TFRS Uyumlu. Trabzon: Murathan Yayınevi.

Ertaş, F. C. (2007). Muhasebe Organizasyonu. Ankara: Seçkin Yayınları.

Feyiz, M. A. (2010). Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri. 7. Baskı. Trabzon: Murathan Yayınları.

Gökçen, G. (2009). Genel Muhasebe İlkeler ve Tekdüzen Hesap Planı Uygulamaları. 2. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.

Göktan, E. (Ağustos-Kasım 1980). Tekdüzen Muhasebe Çalışmalarında Uluslararası Deneyimler ve Türkiye'deki Uygulamalar. Muhasebe Enstitüsü Dergisi. Sayı: 21-22.

Gücenme, Ü. (2005). Genel Muhasebe. İstanbul: Aktüel Yayınları.

Güçlü, F., Çiçek, H. ve Benli, T. (2006). Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Genel Muhasebe. Ankara: Detay.

Güçlü, F., Gören, R. ve Yalçın M.(2002). Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Genel Muhasebe Şirketler Muhasebesi Banka Muhasebesi Mali Analiz. Ankara: Detay Yayıncılık

Güneş, R., Acar D., Bekçi **İ.,** Usul H. (2010), Dönem Sonu İşlemleri (Genel Muhasebe II), Ankara: Detay Yayıncılık.
Güvemli, O. (1995). Türk Devletleri Muhasebe Tarihi 1-2-3-4. Ciltler, İstanbul: Avcıol Basım Yayım.
Hacırüstemoğlu, R., Pekdemir, R., Türker, M., Arslan, E.(1993). Tekdüzen Hesap Planı Uygulamaları ve Mali Tablolar. Ankara: TURMOB Yayınları.
Haftacı V. (2007). Temel Muhasebe. İzmit: Kocaeli Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası.
Haftacı, V. (2010). Dönemsel Muhasebe. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
Horngren.Charles,(1981). Introduction to Financial Accounting,
Ildır, A. (2003). Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri. Bursa: Paradigma Akademi.
Ildır, A. (2004). Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
Ilgaz, Y., Erkal, Z.E., Demirbaş, M. ve Durmuş, C.N. (2010). Dönem İçi Muhasebe Uygulamaları. İstanbul: Der Yayınları.
İSMMMO. (2005). Muhasebenin Temel Kavramları ve Tekdüzen Hesap Planı. İstanbul: İSMMMO Yayınları.
Karabınar, S. (2004). Genel Muhasebe. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
Karacan, S. (2009). Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Muhasebede Dönem İçi İşlemler. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
Karacan, S. (2012). Tek Düzen Muhasebe Sistemi Ve Türkiye Muhasebe Standartlarıyla Uyumlu Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri. 4. Baskı. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
Karan, M. B. (2004). Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi. Ankara: Gazi Kitapevi.
Karasioğlu, F. (1995). Tek Düzen Muhasebe Sistemine Geçişte Muhasebe Temel Kavramları ve Politikalarının Değerlendirilmesi. Yönetim ve Ekonomi. Sayı: 1.
Karasioğlu, Fehmi. Duman, Haluk, (2004),3.Ulusal Bilgi,Ekonomi Ve Yönetim Kongresi, Osmangazi Üniversitesi İibf,25-26 Kasım 2004, Eskişehir
Karasioğlu, F. (2012). Çözümlü Muhasebe Problemleri. 5. Baskı. Konya: Eğitim Yayınevi.
Katma Değer Vergisi Kanunu
Kavak, Ş. (2005). Genel Muhasebe. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
Kavak, Ş. (2006). Genel Muhasebe. 4. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
Kızıl, A. (2001). Genel Muhasebe ve Vergi Uygulamaları. İstanbul: Der Yayınları.
Kishalı, Y. (2011). Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve Çözümlü Muhasebe Problemleri. 4. Basım. İstanbul: Beta Yayınları.
Koçakoğlu, H. (2009). Tek Düzen Muhasebe Uygulamaları. 2. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
Kotar, E., Dokur, Ş. (2002). Genel Muhasebe. İstanbul: Alfa Yayınları.
Kurumlar Vergisi Kanunu
Küçük, M. (2012). Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
Küçük, S. (2009). Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
Küçüksavaş, N. (2010). Finansal Muhasebe. 11. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
Küçüksavaş, N. (2010). Finansal Muhasebe. İstanbul: Beta Yayınları.
Lazol, İ. (2005). Genel Muhasebe. Ankara: Ekin Kitabevi.
Lazol, İ. (2012). Genel Muhasebe. 18. Baskı. Bursa: Ekin Kitapevi.
MEGEP. (2007). Muhasebe Dışı Envanter. Ankara.
Meriç, B. (1982). Değerleme. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları.
Mugan, C. S. ve Akman, N. H. (2005). Principles of Financial Accounting. Ankara: Gazi Kitapevi
Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
Öncel, M., Kumrulu, A., ve Çağan, N. (2012). Vergi Hukuku. Ankara: Turhan Kitapevi.
Öngen, S. (2000). Vergi Muhasebesi, Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Örten, R., Karapınar, A. (2003). Dönem Sonu Muhasebe Uygulamaları, Ankara: Gazi Kitabevi
Örten, R., Kaval, H. ve Karapınar, A. (2008). Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standardları- Uygulama ve Yorumları, Ankara: Gazi Kitapevi.
Özbirecikli M. (2001). Envanter İşlemleri ve Bilanço. Ankara: Detay Yayıncılık.
Özerhan, Y., Yanık, S. (2013). IFRS/IAS İle Uyumlu TMS/ TFRS. 2. Baskı. Ankara: TÜRMOB Yayınları
Öztürk, B. (2007). Dönem Sonu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları. Ankara: Maliye Hukuk Yayınları.
Özulucan, A. (2005). Dönem Sonu İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
Sağlam, N. (2007). Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve Uygulaması. 2. Baskı. Ankara: Maliye Hukuk Yayınları.
Sağlam, N. ve Şengel, S. (2012). Şirketler Muhasebesi. Ankara: Hipotez Yayınları.
Saygılıoğlu, N. ve Biçer H. (1982). İşletmelerde Vergi ve Muhasebe. Ankara.
Selek, S. (1988). Muhasebenin Temel Verileri. İzmir: Kaçkar Ofset.
Sevilengül, O. (2009). Genel Muhasebe. 15. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
Soylu, K. (2012). Genel Muhasebe. 3. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
Şavlı, T. (2014). Uluslararası/Türkiye Finansal Raporlama Standartları, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
Tanış, V. (2011). Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar. 5. Baskı. Adana: Karahan Kitabevi.
Tanış, V.N. ve Berikol, B. Z. (2011). Genel Muhasebe. Adana: Karahan Kitabevi.
Tenker, N. (1999). Finansal Muhasebe. Ankara: Gazi Kitabevi.
TESMER (2009). Muhasebe (Teori) Cilt 1. Ankara: TESMER Yayın No:84.

Uras,Oğuz. (2000). İşletme Yönetiminde Muhasebe Bilgi Sistemi,İ.Ü. İTTA, İstanbul
Uysal, T. ve Şenlik, M. (2009). Genel Muhasebe. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları
Uysal, T. ve Şenlik, M. (2012). Genel Muhasebe. 4. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
Uzunköprü, S. (2007). Bilgisayarlı Genel Muhasebe ve Dönem Sonu İşlemleri. İstanbul: Beşir Kitabevi.
Ülker, Y. ve Avder, E. (2011). Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri. Trabzon: Murathan Yayınevi.
Ünkaya, G. ve Aslan S. (2009). Finansal Muhasebe, İstanbul: Beta Yayınları.
Ünkaya G. ve Aslan S. (2009). Tek Düzen Hesap Planına Göre Finansal Muhasebe. İstanbul: Beta Yayınları.
Vergi Usul Kanunu
Yalkın, K. Y. (2008). Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar. 16. Baskı, Ankara: Nobel
Yıldız, M. A. (2010). Dönem Sonu İşlemlerinin Vergisel Boyutu. Ankara: ASMMMO.
Yılmaz, K. (2006). İnşaat Muhasebesi Vergilendirme ve Asgari İşçilik. 2. Baskı. Ankara: Ce-Ka Yayınları.
Yükçü, S. (2014). Genel Muhasebe – Yeni TTK Uyumlu TMS ve UFRS Örnekli. İzmir: Altın Nokta Yayınları.

http://muhasebeturk.org/ecopedia/392-i/4242, Erişim Tarihi: 10.01.2012
http://www.dengeymm.com.tr/userfiles/File/donem%20sonu%20islemleri-2011.pdf, Erişim Tarihi:02.01.2012
http://www.matbaacilarodasi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=131&Itemid=195
http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.4.213&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=, Erişim Tarihi:08.01.2012
http://www.muhasebenet.net/07_donem%20sonu%20yevmiye%20kayitlarinda%20ince%20noktalar.html, Erişim Tarihi: 08.01.2012
http://www.ubdt.com.tr/tekduzenhesapplani.php, Erişim Tarihi: 08.01.2012
www.gib.gov.tr

FİNANSAL TABLOLAR ANALİZİ

TMS/TFRS'YE GÖRE KALEME ALINMIŞ PİYASADAN GERÇEK ÖRNEKLER ÜZERİNDEN ANALİZLER

Doç. Dr. Bekir Elmas

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1311
İktisat Ekonomi No.: 129
ISBN: 978-605-320-217-2
© 1. Basım, Ekim 2015

FİNANSAL TABLOLAR ANALİZİ
Doç. Dr. Bekir Elmas

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Elmas, Bekir.
FİNANSAL TABLOLAR ANALİZİ / *Bekir Elmas*
1. Basım, XIV+330 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-217-2
1. Finansal Analiz 2. Finansal Tablolar 3. Değer Tespiti

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

KİTABIN TAKDİMİ

Finansal tablolar analizi nedir?

Finansal tablolar analizi; bir işletmenin finansal tablolarının finansal analiz teknikleri yardımıyla analiz edilmesi ve bu analiz sonuçlarının yorumlanarak işletme hakkında bir takım yargılara varılması faaliyetleridir. Dolayısıyla finansal tablolar analizinin hammaddesi finansal tablolardır.

Finansal tablolar analizinin önemi nedir?

Finansal tabloları okuma ve finansal tabloları analiz ederek bir işletme hakkında bir takım yargılara ulaşma hem işletme içinden hem işletme dışından işletmeyle ilgili tüm kesimler açısından son derece önemlidir. Örneğin işletme yöneticileri geleceğe ait planlar hazırlarken ve daha sonra planlardaki hedeflere ne derecede ulaşıldığını kontrol ederken, yani denetim esnasında finansal analiz sonuçlarından yararlanırlar. Günümüzde şirketler büyük çoğunlukla profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmektedir. Dolayısıyla şirketin sahip ve ortakları şirketi dışarıdan takip ederler. Sahip ve ortaklar şirketlerinin durumunu ve gelişmesini finansal tabloların analizi neticesinde üretilen bilgilerden takip ederler. Yine günümüz dünyasında işletmeler hem öz kaynak yetersizliğinden kaynaklı hem de maliyet avantajı sağladığından dolayı kredi kurumlarından yüksek krediler sağlamaktadır. Bir kredi kurumu kredi başvurusunda bulunan bir işletmeye kredi verip vermeme, kredinin vadesi veya kredinin maliyeti gibi hususların tespitinde finansal analiz sonuçlarından faydalanır. Son dönemlerde işletmeler arası birleşmeler ve satın almalarda hem ülke hem de dünya genelinde artış görülmektedir. Aynı zamanda hisse senedi yatırımlarında da çok hızlı bir artış gözlenmektedir. Hem bir işletmeyi satın alma veya onunla birleşme durumunda hem de bir işletmenin hisse senetlerine yatırım durumunda ilgili işletme hakkında bilgiler detaylı olarak finansal analizlerden sağlanabilir. Bu saydığımız işletmeyle ilişkili kesimlerin yanında işletme ile ticari ilişkide bulunan diğer işletmeler, devlet, sendikalar ve araştırmacılar gibi çeşitli gruplarda finansal analiz sonuçlarından yararlanır.

Niçin kitapta TMS/TFRS'ye göre hazırlanmış finansal tablolar kullanıldı?

1994 yılında uygulanmaya başlayan Tekdüzen Muhasebe Sistemi (TDMS) 2006 yılına kadar bilanço esasına göre defter tutmakla yükümlü olan (bazı istisnalar dışında) tüm işletmeler tarafından uygulandı. SPK tarafından yapılan bir düzenleme ile halka açık tüm şirketler 01.01.2006 yılından itibaren Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na (TMS/TFRS) göre finansal tablolarını hazırlama zorunluluğu getirildi. Böylece 2006 hesap

dönemi ve sonraki hesap dönemlerinde halka açık şirketler finansal tablolarını TMS/TFRS'lere göre hazırlamaktalar. Ekonomilerde ihtiyaçların değişmesiyle ekonomiye yön veren kanunlarda da revizyona gidilmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) yapılan son değişiklikler 01.07.2012 tarihinden itibaren uygulanmaya başlandı. Yeni TTK ile 01.01.2013 tarihinden itibaren halka açık şirketler dışında kalanlar da dâhil bilanço esasına göre defter tutmakla yükümlü olan tüm işletmelerin TMS/TFRS'ye göre finansal tablolarını hazırlama zorunluluğu getirildi. Yeni TTK ile böyle bir zorunluluk getirilmiş olmasına rağmen 2013, 2014 ve 2015 yıllarında uygulaması ertelendi. Ancak 2016 veya 2017 gibi yakın bir zamanda yeni uygulamaya geçilmesi beklenmektedir. Zaten kısmen uygulanmaya başlanan TMS/TFRS'nin tamamen uygulanmasıyla TDHP'nın hükmü ortadan kalkacaktır.

Bu nedenlerden ötürü bu kitapta TMS/TFRS'ye göre hazırlanan finansal tablolara yer verilmektedir.

Kitabın piyasadaki mevcut finansal tablolar analizi kitaplarından farklı yönleri var mıdır?

Kitabı piyasadaki mevcut finansal tablolar analizi kitaplarından ayıran iki temel özellik bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yukarıda belirtildiği gibi kitapta eski uygulama olan TDMS'ne göre hazırlanan değil yeni uygulama olan TMS/TFRS'ye göre hazırlanan finansal tablolara yer verilmesidir. Kitabı diğer kitaplardan ayıran ikinci önemli özellik ise, kitapta hayali örnekler yerine Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren bir şirketin (TOFAŞ A.Ş.) finansal tabloları üzerinden finansal analiz ve değerlendirmeler yapılmasıdır. Tabii ki böyle bir yaklaşım, yapılan analiz ve değerlendirmelerin daha gerçekçi olmasını sağlayacaktır.

Kitabın içerik yapısı nasıldır?

Kitap iki kısımdan oluşmaktadır. **Kitabın birinci kısmında,** işletmeler tarafından düzenlenen finansal tabloların tanıtılması amaçlanmıştır. Birinci kısım finansal tablolar hakkında bir takım genel bilgileri içeren giriş bölümü ile başlamaktadır. Daha sonra genel amaçlı finansal tablolar olan, finansal durum tablosu, kapsamlı gelir tablosu, nakit akım tablosu ve öz kaynak değişim tablosu detaylı olarak anlatılmaktadır. Kitabın birinci kısmında son olarak özel amaçlı finansal tablolara değinilmektedir.

Kitabın ikinci kısmında ise, işletmeler tarafından düzenlenen finansal tabloların analizinin nasıl yapılacağı yani finansal analiz tekniklerinin tanıtılması amaçlanmıştır. İkinci kısım finansal analiz hakkında bir takım genel bilgileri içeren giriş bölümü ile başlamaktadır. Daha sonra finansal analiz tekniklerinden olan, dikey analiz, yatay analiz, eğilim analizi ve oran analizi detaylı olarak

anlatılmaktadır. Kitabın ikinci kısmında son olarak firmanın değerinin nasıl belirlenebileceği konusunda bilgiler sunulmaktadır.

Gerekli açıklama;

Bu arada kitapta halka açık bir şirket hakkında yer alan bilgi ve yorumlar yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, mevduat kabul etmeyen bankalar ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve değerlendirmeler yazarın kişisel görüşlerine dayanmaktadır.

Kitabın tüm ilgililere özelliklede iş hayatına atılmadan işletmecilik konusunda donanımlı yetişme isteği içinde olan öğrencilerimize faydalı olmasını temenni ederim.

Doç. Dr. Bekir ELMAS

İÇİNDEKİLER

1. KISIM - GİRİŞ

FİNANSAL TABLOLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

FİNANSAL TABLOLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER 2
FİNANSAL TABLOLARIN NİTELİKLERİ 3
FİNANSAL TABLOLARIN KULLANICILARINA SUNDUĞU BİLGİLER 4
FİNANSAL TABLOLARIN SINIRLARI 4
DÜZENLENECEK FİNANSAL TABLOLAR 5
TEKDÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ (TDMS)'NE GÖRE FİNANSAL TABLOLAR 5
TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI / TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI (TMS/TFRS)'NA GÖRE FİNANSAL TABLOLAR 8
TMS'NİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ 10
BİÇİMSEL YAPI (SINIFLANDIRMA) BAKIMINDAN FARKLILIKLAR 10
KAPSAM BAKIMINDAN FARKLILIKLAR 11
DEĞERLEME BAKIMINDAN FARKLILIKLAR 12
GENEL AMAÇLI FİNANSAL TABLOLAR 13
FİNANSAL DURUM TABLOSU (BİLANÇO) 13
KAPSAMLI GELİR TABLOSU 15
NAKİT AKIŞ TABLOSU 16
ÖZKAYNAK DEĞİŞİM TABLOSU 17
DİPNOTLAR 18
KONSOLİDASYON VE KONSOLİDE FİNANSAL TABLO KAVRAMI 19

1. BÖLÜM: FİNANSAL DURUM TABLOSU (BİLANÇO) 21

FİNANSAL DURUM TABLOSU (BİLANÇO) 22
HESAP TİPİ FİNANSAL DURUM TABLOSU 23
RAPOR TİPİ FİNANSAL DURUM TABLOSU 24
TMS/TFRS'YE GÖRE DETAYLI RAPOR TİPİ FİNANSAL DURUM TABLOSU (BİLANÇO) ÖRNEĞİ 25
FİNANSAL DURUM TABLOSUNDA (BİLANÇODA) YER ALACAK BİLGİLER 29
FİNANSAL DURUM TABLOSUNUN GENEL YAPISI VE SINIFLANDIRILMASI 30
VARLIKLARIN (AKTİFİN) BÖLÜMLENDİRİLMESİ 30
I. DÖNEN VARLIKLAR 31
NAKİT VE NAKİT BENZERİ VARLIKLAR (HAZIR DEĞERLER) 33
FİNANSAL YATIRIMLAR (MENKUL KIYMETLER) 33
TİCARİ ALACAKLAR 35
DİĞER ALACAKLAR 37
STOKLAR 37
PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER 38

CARİ DÖNEM VERGİSİYLE İLGİLİ VARLIKLAR 38
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR 38
SATIŞ AMAÇLI SINIFLANDIRILAN DURAN VARLIKLAR 38
II. DURAN VARLIKLAR 40
TİCARİ ALACAKLAR 41
DİĞER ALACAKLAR 41
FİNANSAL YATIRIMLAR (MENKUL KIYMETLER) 41
ÖZKAYNAK YÖNTEMİYLE DEĞERLENEN YATIRIMLAR 41
YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER 42
MADDİ DURAN VARLIKLAR 43
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR 44
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI 44
DİĞER DURAN VARLIKLAR 44
KAYNAKLARIN (PASİFİN) BÖLÜMLENDİRİLMESİ 45
I. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR 45
KISA VADELİ BORÇLANMALAR 47
UZUN VADELİ BORÇLANMALARIN KISA VADELİ KISIMLARI 47
DİĞER FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER 47
TİCARİ BORÇLAR 47
FİNANS SEKTÖRÜ FAALİYETLERİNDEN BORÇLAR 48
ÇALIŞANLARA SAĞLANAN FAYDALAR KAPSAMINDA BORÇLAR 48
DİĞER BORÇLAR 48
II. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR 49
III. ÖZ KAYNAKLAR 50
ÖDENMİŞ SERMAYE 51
GERİ ALINMIŞ HİSSE SENETLERİ (-) 51
KARŞILIKLI İŞTİRAK SERMAYE DÜZELTMESİ (-) 51
HİSSE SENETLERİNE İLİŞKİN PRİMLER 52
KÂR VEYA ZARARDA YENİDEN SINIFLANDIRILMAYACAK BİRİKMİŞ DİĞER KAPSAMLI GELİRLER VEYA GİDERLER 52
KÂR VEYA ZARARDA YENİDEN SINIFLANDIRILACAK BİRİKMİŞ DİĞER KAPSAMLI GELİRLER VEYA GİDERLER 53
KARDAN AYRILAN KISITLANMIŞ YEDEKLER 53
GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI/ZARARLARI 53
DÖNEM NET KÂRI/ZARARI 54

2. BÖLÜM: KAPSAMLI GELİR TABLOSU 55

KAPSAMLI GELİR TABLOSU 56
TEK TABLO YAKLAŞIMI 57
İKİ TABLO YAKLAŞIMI 60
DÖNEM KARI/ZARARI BÖLÜMÜ 63
DÖNEM KARI/ZARARI BÖLÜMÜNDE RAPORLANMASI ZORUNLU KALEMLER 64
DÖNEM KARI/ZARARINI OLUŞTURAN BÖLÜMLER 65
DİĞER KAPSAMLI GELİR/GİDER BÖLÜMÜ 67
TMS/TFRS'LERİN GELİR TABLOSUNA ETKİLERİ 69

3. BÖLÜM: NAKİT AKIŞ TABLOSU 71

NAKİT AKIŞ TABLOSU 72
NAKİT AKIŞLARININ SINIFLANDIRILMASI 73
İŞLETME FAALİYETLERİNE İLİŞKİN NAKİT AKIŞLARI 74
YATIRIM FAALİYETLERİNE İLİŞKİN NAKİT AKIŞLARI 75
FİNANSMAN FAALİYETLERİNE İLİŞKİN NAKİT AKIŞLARI 76
NAKİT AKIŞ TABLOSU DÜZENLEME YÖNTEMLERİ 77
BRÜT (DİREKT - DOLAYSIZ) YÖNTEM 78
NET (ENDİREKT - DOLAYLI) YÖNTEM 81

4. BÖLÜM: ÖZKAYNAK DEĞİŞİM TABLOSU 87

ÖZ KAYNAK DEĞİŞİM TABLOSU 88
ÖZ KAYNAK DEĞİŞİM TABLOSUNDA SUNULACAK BİLGİLER 89
ÖZ KAYNAKLARI ARTIRAN İŞLEMLER 89
ÖZ KAYNAKLARI AZALTAN İŞLEMLER 90
ÖZ KAYNAK DEĞİŞİM TABLOSUNUN DÜZENLENMESİ 90

5. BÖLÜM: ÖZEL AMAÇLI FİNANSAL TABLOLAR 95

ÖZEL AMAÇLI FİNANSAL TABLOLAR 96
KAR DAĞITIM TABLOSU 96
FON AKIM TABLOSU 99
SATIŞLARIN MALİYETİ TABLOSU 102

2. KISIM - GİRİŞ

FİNANSAL ANALİZLERE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

FİNANSAL ANALİZ 106
FİNANSAL ANALİZ SONUÇLARINDAN YARARLANAN GRUPLAR 107
FİNANSAL ANALİZ KRİTERLERİ 108
FİNANSAL ANALİZ TÜRLERİ 108
KAPSAM BAKIMINDAN FİNANSAL ANALİZ TÜRLERİ 108
YAPAN KİŞİ BAKIMINDAN FİNANSAL ANALİZ TÜRLERİ 109
YAPILMA AMACI BAKIMINDAN FİNANSAL ANALİZ TÜRLERİ 110
FİNANSAL ANALİZ TEKNİKLERİ 112
DİKEY ANALİZ (YÜZDE YÖNTEMİYLE ANALİZ) 113
YATAY ANALİZ (KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR ANALİZİ) 113
EĞİLİM (TREND) ANALİZİ 114
ORAN ANALİZİ 114

6. BÖLÜM: DİKEY ANALİZ 117

DİKEY ANALİZ 118
GELİR TABLOSUNUN DİKEY ANALİZİ 119
FİNANSAL DURUM TABLOSUNUN DİKEY ANALİZİ 123
DİKEY YÜZDELERE GÖRE DÜZENLENMİŞ KAPSAMLI GELİR TABLOSUNUN YORUMU 133
DİKEY YÜZDELERE GÖRE DÜZENLENMİŞ FİNANSAL DURUM TABLOSUNUN YORUMU 138

7. BÖLÜM: YATAY ANALİZ 139

YATAY ANALİZ 140
FİNANSAL TABLOLARIN YATAY ANALİZİ 141
İKİ DÖNEMLİ YATAY ANALİZ 141
İKİDEN FAZLA DÖNEMLİ YATAY ANALİZ 144
SABİT BAZ YÖNTEMİ 144
HAREKETLİ BAZ YÖNTEMİ 145
YATAY ANALİZE GÖRE DÜZENLENMİŞ TABLOLARIN YORUMU……..…161

8. BÖLÜM: EĞİLİM (TREND) ANALİZİ 167

EĞİLİM (TREND) ANALİZİ 168
FİNANSAL TABLOLARIN EĞİLİM ANALİZİ 169
EĞİLİM ANALİZİNDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN FAKTÖRLER……171
EĞİLİM ANALİZİ YÖNTEMİYLE DÜZENLENMİŞ TOFAŞ A.Ş.'YE AİT FİNANSAL DURUM VE KAPSAMLI GELİR TABLOLARININ YORUMU 183

9. BÖLÜM: ORAN ANALİZİ: LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARI 191

ORAN ANALİZİ 192
ANALİZLERDE KULLANILAN ORANLAR 193
LİKİDİTE ORANLARI 193
1. CARİ ORAN 195
2. ASİT TEST (LİKİDİTE) ORANI 196
3. STOK BAĞIMLILIK ORANI 197
4. NAKİT ORAN 197
KALDIRAÇ ORANLARI 198
1. BORÇLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI (FİNANSAL KALDIRAÇ ORANI, TOPLAM BORÇ ORANI) 199
2. ÖZ KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI 200
3. ÖZ KAYNAKLARIN TOPLAM BORÇLARA ORANI (FİNANSMAN ORANI) 200
4. KISA VADELİ BORÇLARIN TOPLAM BORÇLARA ORANI (BORÇLARIN VADE YAPISI ORANI) 201
5. DURAN VARLIKLARIN DEVAMLI SERMAYEYE ORANI 201
LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARIYLA İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA I.. 202
LİKİDİTE ORANLARININ HESAPLANMASI VE YORUMLANMASI 205

KALDIRAÇ ORANLARININ HESAPLANMASI VE YORUMLANMASI 207
LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARIYLA İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA II. 209

10. BÖLÜM: ORAN ANALİZİ: FAALİYET, KARLILIK VE BÜYÜME ORANLARI 213

FAALİYET ORANLARI (DEVİR HIZI ORANLARI, VERİMLİLİK ORANLARI)..... 214
1. STOKLARIN DEVİR HIZI 215
A) TİCARET İŞLETMELERİNDE STOKLARIN DEVİR HIZI..... 216
B) ÜRETİM İŞLETMELERİNDE STOKLARIN DEVİR HIZI 217
STOK TUTMA SÜRESİ..... 219
2. TİCARİ ALACAKLARIN DEVİR HIZI..... 220
TİCARİ ALACAKLARIN ORTALAMA TAHSİL SÜRESİ..... 221
3. TİCARİ BORÇLARIN DEVİR HIZI 222
NAKDE DÖNÜŞÜM SÜRESİ (FAALİYET DÖNGÜSÜ, NET ETKİNLİK SÜRESİ)..... 223
4. VARLIKLARIN DEVİR HIZI 224
5. ÖZ KAYNAKLARIN (ÖZ SERMAYENİN) DEVİR HIZI 225
KARLILIK ORANLARI..... 226
1. KÂR MARJLARI 228
2. VARLIKLARIN KARLILIK ORANI 229
4. ÖZ KAYNAKLARIN KARLILIK ORANI..... 231
5. HİSSE SENEDİ BAŞINA KAR 231
BÜYÜME ORANLARI 232
1. SATIŞLARDAKİ BÜYÜME ORANI..... 232
2. DÖNEM KARINDAKİ BÜYÜME ORANI..... 233
3. TOPLAM VARLIKLARDAKİ BÜYÜME ORANI..... 233
4.ÖZ KAYNAKLARDAKİ BÜYÜME ORANI 234
FAALİYET, KARLILIK VE BÜYÜME ORANLARIYLA İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA I 235
KARLILIK ORANLARININ HESAPLANMASI VE YORUMLANMASI..... 243
BÜYÜME ORANLARININ HESAPLANMASI VE YORUMLANMASI 245
LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARIYLA İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA II 246

11. BÖLÜM: FİRMA DEĞERİNİN TESPİTİ..... 249

FİRMA DEĞERİNİN TESPİTİ..... 250
FİRMA DEĞERİNİ TESPİT YÖNTEMLERİ..... 251
BORSA PERFORMANS ORANLARI YARDIMIYLA FİRMA DEĞERİNİN TESPİTİ 251
FİYAT / KAZANÇ (F/K) ORANI 252
FİYAT / NAKİT AKIMI (F/NA) ORANI..... 255
PİYASA DEĞERİ / DEFTER DEĞERİ (PD/DD) ORANI 257
İNDİRGENMİŞ NAKİT AKIMLARI (NET BUGÜNKÜ DEĞER) YÖNTEMİYLE FİRMA DEĞERİNİN TESPİTİ 259
FİRMA DEĞERİNİN TESPİTİNDE KULLANILAN DİĞER YÖNTEMLER..... 262
DEFTER (MUHASEBE) DEĞERİ..... 262

PİYASA DEĞERİ 262
İŞLEYEN TEŞEBBÜS DEĞERİ 262
YENİDEN YAPMA DEĞERİ 263
TASFİYE DEĞERİ 264

KAYNAKÇA 265

EKLER 269

KAYNAKÇA

Akdoğan M. Uğur (Ekim 2012), Yeni Türk Ticaret Kanunu Sonrasında SPK Düzenlemelerine Tabi İşletmelerde Dağıtılabilir kâr Hesabı, Muhasebe ve Finansman Dergisi, s.119-136.

Akdoğan Nalan ve Tenker Nejat (2010), Mali Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, 12. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.

Akgüç Öztin (2013), Mali Tablolar Analizi, 14. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayım.

Akgüç Öztin (2010). Finansal Yönetim, 8. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayın.

AKGÜN Ali İhsan (2012), TMS-2 Stoklar Standardı Kapsamında Tam Maliyet Ve Normal Maliyete Göre Düzenlenen Gelir Tabloları Karşılaştırması, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.17, S.2, s.229-246.

Ali Osman Eflatun, TMS 7 Nakit Akış Tablosu, http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/aliosmaneflatun/001/, Erişim Tarihi: 07.03.2015

Bayri Osman (2010), Tekdüzen Muhasebe Sistemine ve Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gelir Tablolarının Biçimsel Yapısı, Kapsamı ve İçeriğinin Karşılaştırmalı Analizi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 47, s. 95-110.

Ceylan Ali ve Korkmaz Turhan (2010), İşletmelerde Finansal Yönetim, 11. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Çabuk Adem ve Lazol İbrahim (2010), Mali Tablolar Analizi, Ekin Kitabevi, 10. Baskı.

Çaldağ Yurdakul (2004), Denetim ve Raporlama Finansal Tablolar Mali Analiz Teknikleri, 3. Baskı, Ankara: TÜRMOB Yayınları-215.

Elmas Bekir (2011), İlk Halka Arz, Ankara, Gazi Kitabevi.

Farshadfar Shadi and Monem Reza (2012), The Usefulness Of Operating Cash Flow And Accrual Components İn İmproving The Predictive Ability Of Earnings: A Re-Examination And Extension, Accounting & Finance, 53, 1061 -1082.

Gençoğlu Ümit Gücenme (2005), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi, 5. Baskı, Bursa, Aktüel Yayınları.

Gençoğlu Ümit Gücenme (2015), Türkiye Muhasebe Standartlarında Kapsamlı Karın Raporlanması, http://www.muhasebetr.com, Erişim Tarihi: 03.01.2015

Gökgöz Ahmet (2012), İlişkili Taraflar İle Olan İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, E-Yaklaşım Dergisi, Kasım 239. Sayı.

Gökgöz Ahmet (2012), Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Veya Varlık Grubunun Muhasebeleştirilmesi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Yıl: 8, Özel Sayı 8, s. 67-86.

Gökgöz Ahmet (Nisan 2013), İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 58, s. 1-20.

Gökgöz Ahmet (Ocak 2013), Diğer Kapsamlı Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 57, s.23-38.

Güçlü Fırat Coşkun (2009), "UFRS Mali Tablo Düzenleme İlkesine Göre Tespit Edilen kâr Rakamı Üzerinden Düzenlenen kâr Dağıtım Tablosu", İstanbul Üniversitesi İktisat Mecmuası, Cilt: 59, Sayı: 2, s.264-305.

Hales Jeffrey and Orpurt Steven F. (2013), A Review of Academic Research on the Reporting of Cash Flows from Operations, Accounting Horizons, 27; 3, s. 539 – 578.

James M. Wahlen, Stephen P. Baginski and Mark Bradshaw (2010), Financial Reporting, Financial Statement Analysis, And Valuation -A Strategic Perspective-, Cengage Learning, 7. Edition.

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), Finansal Tablo Örnekleri ve Kullanım Rehberi, İnternet Adresi: http://www.kgk.gov.tr/contents/files/Pdf/Finansal_Tablo_Ornekleri_20.5.2013.pdf, Erişim Tarihi: 01.01.2015.

Kaval Hasan (2011), TMS Kapsamında Çeşit Esasına Göre Kâr / Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelirler Tablosu, E Yaklaşım, s. 1-28, İnternet Adresi: http://www.ozdogrular.com/content/view/17824/, (Erişim Tarihi: 04.01.2015).

Kaval Hasan (2012), Diğer Kapsamlı Gelirler Tablosu, Vergi Sorunları Dergisi, 35 (290), 9-16.

Krishan V. Gopal, Largay A. James (2000), The predictive Ability of Direct Method Cash Flow Information, Journal of Business & Accounting, Jannuary/March 2000, 27 (1) & (2), 215–245.

Krishnan Gopal V. and Largay James A. (2000), The Predictive Ability of Direct Method Cash Flow Information, Journal of Business, Finance & Accounting, 27, 215 – 245.

Kwok Helen (2002), The Effect Of Cash Flow Statemnet Format On Lenders' Decision, The International Journal of Accouınting, 37, 347–362.

Lazol İbrahim (2000), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları, Bursa, Ekin Kitapevi.

Martin S. Fridson and Fernando Alvarez (2011), Financial Statement Analysis: A Practitioner's Guide, 4. Edition, Willey Finance.

Okka Osman (2009), Finansal Yönetim –Teori ve Çözümlü Problemler-, 3. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Örten Remzi, Kaval Hasan ve Karapınar Aydın (2011), Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartları (TMS - TFRS), Gazi Kitabevi, Ankara.

Özdemir Serkan (2014), Nakit Akış Tablosunun Hazırlanmasında Yöntem Tartışmaları Ve TMS 7 Standardı Şartlarına Uygun Brüt (Dolaysız) Yönteme Göre Örnek Bir Uygulama, Mali Çözüm, Eylül - Ekim 2014, 57-76.

Pamela Peterson Drake and Frank J. Fabozzi (2012), Analysis of Financial Statements, 3. Edition.

Pekkaya Mehmet (2006), kâr Payı Dağıtımının Şirket Değeri Üzerine Etkisi: İMKB 30 Endeks Hisselerine Bir Analiz, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı:4, s.183-209.

Penman, H. Stephen (2001), Financial Statement Analysis & Security Valuation, McGraw-Hill Irwin, New York.

Rai Atul (2003), Reconciliation of Net Income To Cash Flow From Operation: An Accounting Equation Approach, Journol of Accounting Education, 21, 17-24.

Sarıaslan Halil ve Erol Cengiz (2013). Finansal Yönetim –Kavramlar, Kurumlar ve İlkeler-, Ankara: Siyasal Kitapevi.

Subramany K. R. (2013), Financial Statement Analysis, McGraw Hill Irwin, 11. Edition.

Şensoy Nejdet (2002), Nakit Akış Tabloları, İstanbul, Yaylım Yayıncılık.

Thomas R. Robinson, Hennie van Greuning CFA, Elaine Henry and Michael A. Broihahn (2008), International Financial Statement Analysis Workbook (CFA Institute Investment Series), Kindle Edition.

Thomas R. Robinson, Paul Munter and Julia Grant (2003), Financial Statement Analysis: A Global Perspective, Pearson Edication.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, www3.tcmb.gov.tr/sektor/2014/menu.php

Kamuyu Aydınlatma Platformu, www.kap.gov.tr

International Financial Reporting Standards, http://www.ifrs.org

Borsa İstanbul, www.borsaistanbul.com/

Kamu Gözetimi Kurumu, www.kgk.gov.tr/

FİNANSAL TÜREVLERLE HAVA RİSKİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Turgut Özkan

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1373
Mühendislik-Teknik No.: 125
ISBN : 978-605-320-279-0
© 1. Basım, Kasım 2015

FİNANSAL TÜREVLERLE HAVA RİSKİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Turgut Özkan

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özkan, Turgut.
Finansal Türevlerle Hava Riski Yönetimi / *Turgut Özkan*
1. Basım, XIV+193 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-279-0
1. Türev Ürünler 2. Hava Riski Yönetimi 3. Risk Yönetimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM: RİSK VE HAVA RİSKİ KAVRAMI 3
1.1. Risk Kavramı 3
1.2. Hava Riski Kavramı 5
1.3. Hava Riskinin Ekonomi ve Firma Faaliyetleri Üzerine Etkileri 6

2. BÖLÜM: HAVA TÜREVLERİ VE DİĞER SÖZLEŞMELER 11
2.1. Hava Riski ve Türev Ürünler 11
2.2. Hava Riski Türev Ürünlerinin Diğer Sözleşmelerden Farklılıkları 12
2.2.1. Hava Riski Türev Ürünlerin Sigorta Sözleşmelerinden Farklılıkları ... 13
2.2.2. Hava Riski Türev Ürünlerin Alivre Sözleşmelerden Farklılıkları 17
2.2.3. Hava Riski Türev Ürünlerin Diğer Geleneksel Türev Ürünlerden Farklılıkları 18

3. BÖLÜM: HAVA RİSKİ TÜREV PİYASALARI 21
3.1. Hava Riski Türev Ürünlerinin Tarafları 21
3.2. Hava Riski Türev Ürünlerinin Sağladığı Avantajlar 27
3.3. Hava Riski Türev Ürün Piyasasının Temel Koşulları 28
3.4. Hava Riski Türev Ürünlerinin Coğrafi Dağılımı ve İşlem Hacmi 29
3.5. Hava Riski Türev Ürünlerinin Sektörel Dağılımı 36

4. BÖLÜM: HAVA TÜREVİ SÖZLEŞMELERİ VE OPSİYON TÜRLERİ 39
4.1. Mevsim Normalleri ve Hava Riski Endeksleri 40
4.1.1. Mevsim Normalleri 40
4.1.2. Meteorolojik Tanımlamalar 41
4.2. Hava Riski Endeksleri 42
4.3. Hava Riski Sözleşmelerinin Özellikleri 46
4.4. Hava Riskine Karşı Garantiler ve Sözleşme Türleri 51
4.4.1. Isınma Gün Dereceleri Taahhüdü (IGD) [Guaranteed Heating Degree Days: HDD] 52
4.4.2. Soğuma Gün Dereceleri Taahhüdü (SGD) [Guaranteed Cooling Degree Days: CDD] 62
4.4.3. Yağış Miktarı Taahhüdü [Guaranteed Rainfall] 69
4.4.4. Kar Miktarı Taahhüdü [Guaranteed Snowfall] 72
4.4.5. Büyüme Gün Dereceleri Taahhüdü (BGD) [Guaranteed Growing Degree Days: GDD] 75
4.4.6. Donma Gün Dereceleri Taahhüdü [Guaranteed Frost (Freezing) Degree Days: FDD] 79
4.4.7. Erime Gün Derecesi Taahhüdü [Guaranteed Melting (Thawing) Degree Days: MDD-FDD] 82
4.4.8. Kasırga Taahhüdü [Guaranteed Hurricane] 85

Tablo 4.19: 2008-2014/Aralık-Şubat Dönemi Çorum İli FDD Endeksi (Baz Sıcaklık: -1,8 °C) 85
Tablo 4.20: Dünyadaki En Büyük İlk On Kasırga 87
Tablo 4.21: Mevsimsel Kasırga Futures ve Opisyonları (Hurricane Seasonel Futures and Options) 89
Tablo 4.22: Saffir-Simpson Kasırga Ölçeği (SSHS) 91
Tablo 4.23: ABD'de Meydana Gelen Kasırgalara Göre CHI ve SSHS Endekslerinin Karşılaştırılması 92
Tablo 6.1: Aylık Kar Miktarı Futures Sözleşmesi 98
Şekil 5.1: Hava Riski Swap'ı 100
Tablo 5.2: Opsiyon Sözleşmelerinin Uygulama Eşikleri 115
Tablo 6.1: Birincil ve İkincil Enerji Kaynakları 123
Tablo 6.2: Yenilenebilir ve Yenilenemez Enerji Kaynakları 123
Tablo 6.3: Dünya Enerji kaynaklarının Kullanımı (%) 124
Tablo 6.4: Türkiye Kurulu Elektrik Gücü ve Üretimi(%)* 127
Tablo 6.5: Kümülatif Rüzgâr Hızı Endeksi (CWSI) 134
Tablo 7.6: Tekirdağ, Çanakkale, Konya ve Adana İllerinin Tanımlayıcı Günlük İklim İstatistikleri (2008-2013) 138

ÖN SÖZ

Küreselleşme ile birlikte sosyo-kültürel yapının ve ekonomik faaliyetlerin hızlı değişimi, risk kavramının içeriğinin de farklılaşmasına yol açmaktadır. Bu farklılaşma; değişimin etkisi ile bazı risk unsurlarının kavram içerisindeki önemini kaybetmesi, bazılarının biçim değiştirmesi ve koşulların yarattığı yeni risk faktörlerinin oluşması sonucu, kavramı oluşturan yapının kompozisyonun yeniden şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Değişimin hızı, şekillenmenin dinamiğine de yansımaktadır.

Bu dinamizm, küresel, ülkesel ve yöresel yapının sınırları içerisindeki etkinliği giderek daha fazla belirginleşen finansal aktivitelerin biçimini, boyutunu ve akışkanlığını şekillendirmektedir. Koşulların yarattığı değişimin zamanında ve doğru algılanamaması, yanlış ve/veya yetersiz araçlarla kurgulanan pozisyonların etkilerini sınırlandırmakta veya beklenen ile gerçekleşen değerler arasındaki istenmeyen fark, portföy kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Bu nedenle, değişen varyans ve doğrusal olmayan (non-linear) ilişkisel yapıyı tanımlayan paretian dağılım kavramlarının varlığı altında, parametreleri doğru finansal araçlarla riske karşı pozisyon alınması -bugün için- etkin bir risk yönetim stratejisi olarak görünmektedir.

Özellikle finansal türevler, klasik araçlara kıyasla, koşullara bağlı esnek stratejiler oluşturulması konusunda, çok sayıda ve hedge oranı yüksek kombinasyona olanak sağlamaktadırlar. Finansal türevlerin değişkenliğe karşı cesaretlendirici derecedeki yüksek yapısal uyumluluğu, sistematik risklerin yönetilmesinde daha da kullanışlı yeni finansal araçların hızla yaygınlaşmasına önemli katkıda bulunmaktadır.

Bu çalışma, finansal türevler içerisinde en yeni, ancak finansal piyasalarda en hızla derinliği artan ve hava riski yönetiminde en etkili finansal araç haline gelen hava türevlerine odaklanmıştır. Çalışma hava koşullarında beklenmedik ya da mevsim normalleri dışında oluşan değişimlerin yaratacağı fon akışı dalgalanmalarının olumsuz etkilerine ve zararlara karşı Hava Riski Yönetimi kavramı çerçevesinde nasıl korunulabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece; özellikle gelişmiş ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılmakta olan hava türevleri konusunda, Türkiye'de bir elin parmaklarını geçmeyen sayıdaki çalışmaların çeşitlendirilmesine ve bu alana daha fazla dikkat çekilmesine katkıda bulunulması düşünülmüştür.

Çalışmanın birinci bölümü giriş kısmıdır. İkinci bölümde; hava riski kavramı üzerinde durulmuş ve hava koşullarının ekonomi ve firma faaliyetleri üzerinde yarattığı etkiler anlatılmıştır. Üçüncü bölümde; hava türevi sözleşmelerinin, sigorta gibi diğer hava riski yönetiminde kullanılan ürünlerden farklılıklarını irdelenmiştir. Dördüncü bölümde; hava riski türev ürünlerinin taraflarına, temel piyasa koşullarına, sektörel ve hacimsel istatistiklerine yer verilmiştir. Beşinci bölümde; meteorolojik kavramlar çerçevesinde hava riski türev ürünleri için geliştirilen ve kullanılan endeksler üzerinde durulmuş, hava riski sözleşmelerinin özellikleri anlatılmış ve ayrıntılı bir şekilde hava riski sözleşme türlerine değinilmiştir. Altıncı bölümde; hava riski futures ve swap sözleşmeleri ile tavan, taban gibi özel nitelikli hava riski sözleşmeleri ve hava türevlerinin fiyatlandırılmasında kullanılan Black-Scholes Opsiyon Fiyatlama Modeli anlatılmıştır.

Yedinci bölümde; dünyada ve Türkiye'de enerji ve tarım piyasalarında hava riski yönetimi konusu irdelenmiştir. Sekizinci bölüm; konunun değerlendirilmesine ve Türkiye özelinde hava riski türevlerinin uygulanabilirliğine ilişkin ulaşılan sonuca ayrılmıştır. Dokuzuncu bölümde; kitapta kullanılan kavramlar ve terimler yer almakta olup, bu kısım finansa ve konuya yabancı olan okuyucular için kitabı daha anlaşılır hale getirmeyi amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

Alaton, P. ve Djehiche, B. ve Stillberger, D. (2002) *On Modelling and Pricing Weather Derivatives*, Applied Mathematical Finance, Vol. 9, No: 1, pp. 1-20.

Alexandridis, A. ve Zapranis, A. (2012) *Wind Derivatives: Modeling and Pricing*, Springer Science, Business Media New York.

Alexandridis, A. ve Zapranis, A. (2013) *Wind Derivatives: Modeling and Pricing*, Computational Economics, Volume 41, Issue 3, pp. 299-326.

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (SPK)

Benth, F.E. ve Benth, J.S. (2013) *Modeling and Pricing in Financial Markets for Weather Derivatives*, World Scientific Publishing Co., Advanced Series on Statistical Science & Applied Probability, Vol.17, 242 Pgs.

Benth, F.E., Lange, N. ve Myklebust, T.A., (2013) *Pricing and Hedging Quanto Options in Energy Markets*, www.nasdaqomx.com, (e.t.08.04.2015).

Benth, F.E. ve Meyer, B.T. (2009) *The Information Premium for Non-Storable Commodities*, Journal of Energy Markets, Vol. 2, No: 3, pp.111-140.

Bokusheva, Breustedt ve Heidelbach (2006) Measurement and Comparison of Risk Reduction

by Means of Farm Yield, Area Yield, and Weather Index Crop Insurance Schemes - The Case of Kazakhstani Wheat Farms, International Association of Agricultural Economists Conference, Gold Coast, Australia.

Bolak, M. (2004) *Risk ve Yönetimi*, Birsen Yayınevi, İstanbul, 280 Sf.

Brockett, P.L., Wang, M., Yang, C. (2005) *Weather Derivatives and Weather Risk Management*, Risk Management and Insurance Review, Vol. 8, No: 1, pp. 127-140.

Brockett, P.L., Golden, L.L., Yang, C.C. ve Zou, H. (2007) *Addressing Credit and Basis Risk From Hedging Weather-related Risk with Weather Derivatives*, Journal of Risk & Insurance, Vol. 74, No. 2, pp. 319–346.

Brody, D.C., Syroka, J. Ve Zervos, M. (2002) *Dynamical Pricing of Weather Derivatives*, Quantitave Finance, Volume: 2, pp.189-198.

Cao, M. ve Wei, J. (2004) *Weather Derivatives Valuation and Market Price of Weather Risk*, The Journal of Futures Markets, Volume: 24, No: 11, pp.1065-1089.

Caporin, M., Pres, J. ve Torro, H. (2012) *Model Based Monte Carlo Pricing of Energy and Temperature Qunato Options*, Energy Economics, Vol.37, Issue: 5, pp. 1700-1712.

Considine, G. (2009) *Introduction to Weather Derivatives*, Weather Derivatives Group, Aquila Energy.

Davis, M. (2001) *Pricing Weather Derivatives by Marginal Value*, Quantitave Finance, Vol.1, pp.305-308.

Deng, S.J. ve Oren, S.S. (2006) *Electricity Derivatives and Risk Management*, Elsevier Energry, www.elsevier.com/locate/energy.

Dischel, B (2000) *Alliant Energy's Use of Weather Derivatives*, WRMA Annual Convention, Paris.

Dutton, J.A. (2010) *Management of Weather and Climate Risk in the Energy Industry: Weather, Climate, and Energy Industry*, The NATO Science for Peace and Security Programme, Series C: Environmental Security, 344 Pgs.

Energy User News, April 2004.

Geyser, J.M. (2004) Weather Derivatives: Concept and Application fort Their Use in South Africa, Agrekon, Vol.43, No: 4.

Giannakopoulos, C. ve Psilolou, B.E. (2006) Trends in Energy Load Demand for Athens, Greece: Weather and Non-Weather Related Factors, Climate Research, Vol. 31, pp. 97-118.

Ghiulnara, A. ve Viegas, C. (2010) *Introduction of Weather-Derivative Concepts: Perspectives for Portugal*, Journal of Risk Finance, Vol. 11, Issue: 1, pp. 9-19.

Haugh, M. (2010) *Foreign Exchange and "Quantos"*, www.columbia.edu, (e.t.08.04.2015).

Hennessy, D.A. (2001) Uncertainty, Risk Aversion, and Risk Management for Agricultural Producers, Handbook of Agricultural Economics.

Huault, I. ve Helene, R.W. (2011) A Market for Weather Risk? Conflicting Metrics, Attemps at Compromise, and Limits to Commensuration, Organization Studies, Vol. 32, Issue: 10, pp. 1395-1419.

Hull, J.C. (2012) *Options, Futures and Other Derivatives*, Eigth Edition, Pearson Prentice Hall, New Jersey.

Jewson, S. ve Brix, A. (2005) Weather Derivative Valuation: The Meteorological, Statistical, Financial and Mathematical Foundations, Cambridge University Press, UK, 332 Pgs.

Jewson, S. ve Caballlero, R. (2003) *The Use of Weather Forecasts in the Pricing of Weather Derivatives*, Meteorogical Applications, Vol. 10, No: 4, pp. 377-389.

Karsuvan, Y. ve Birgücü, A.K. 2009) *Gün-Derece Modellemeleri ve Bitki Korumada Kullanım Olanakları*, Anadolu, J. of AARI, 19, 2, Sf.98-117.

Kevorchian, C., Gavrilescu, C. ve Hurduzeu, G. (2013) Qualitative Risk Coveragee in Agriculture Through Derivative Financial Instruments Based on Selyaninov Indices, Financial Studies, Volume: 17, Issue: 3.

McKay, S. (2001) A practical Guide to Weather Hedging in The Canadian Electric Utility Industry, Toronto.

Moschini, G. ve Hennessy, D. (2001) *Uncertainty, Risk Aversion, and Risk Management for Agricultural Producers*, Handbook of Agricultural Economics, Elsevier, Edition: 1, Volume: 1, Number: 1.

Myyra, S. ve Pietola, K. (2011) *Systemic Risk and Spatial Index Correlations: Relevant Market Area for Index-Based Contracts*, Acta Agriculturae Scandinavica, Vol. 8, Issue: 2, pp. 114-125.

Nicholls, M. (2008) Confounding the Forecasts, Environmental Finance.

Pelka, N. ve Musshoff, O. (2013) Hedging Effectiveness of Weather Dervatives in Arable Farming – Is There a Need for Mixed Indices, Agricultural Finance Review, Vol.73, Issue: 2, pp.358-372.

Oduntan, R. ve Schauble, B. (2011) *Using Customized Weather Derivatives to Hedge Earnings Volatility in Energy Markets*, Second Conference on Weather, Climate and the New Energy Economy, Seattle, Washington, USA.

O'Hearne, B. (2005) *Europe and Americas Update Strong Growth-Where and Why?*, 2005 Asia Pacific Meeting, Hong Kong.

Oliver, J.E. (2005) *The Encyclopedia of World Climatology*, Published by Springer, The Netherlands, 854 Pgs.

Özkan, T. (2008) *Financial Risk Management by Derivatives Caused From Weather Conditions: Its Applicability For Türkiye*, Risk Management and Value: Valuation and Asset Pricing, World Scientific Printers, World Scientific in International Economics, Volume: 3, 644 Pgs.

Pardo, A., Meneu, V. ve Valor, E. (2002) *Temperature and Seasonality Influences on Spanish Electricity Load*, Energy Economics, Vol.24, pp. 55-70.

Ritter, M., Muβhoff, O. ve Odening, M. (2010) *Meteorological Forecasts and the Pricing of Weather Derivatives*, Weather Derivatives and Risk CRC 646 Conference, Berlin.

Ruck, T.ve Polasek, J. (2001) *Fuel Co. Case Study*, WRMA Asian Committee Meeting, Tokyo.

Sağlam, B. (2012) Monopolden Emtia Piyasasına: Emtia Piyasası Yaklaşımıyla Elektrik Piyasalarındaki Dönüşüm Sürecinin Rekabetçi Analizi, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tezleri Serisi, No: 134.

Saunders, A ve Cornet, M.M. (2006) *Financial Institutions Management: A Risk Management Approach*, International Edition, 5th Edition, McGraw-Hill, New York.

Scholten, S. (2000) *Weather Hedging : Utility Decision Process*, Vermont Gas Systems. San Francisco.

Sevütekin, M. ve Nargeleçekenler, M. (2007) *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi E-Views Uygulamalı*, Nobel Yayınevi.

Stewart, S. (2006). *Hurricane Katrina Discussion No. 14, 5:00 p.m. EDT*, National Hurricane Center, USA.

Stoppa, A. ve Hess, U. (2003) *Design and Use of Weather Derivatives in Agricultural Policies: the Case of Rainfall Index Insurance in Morocco*, Agricultural Policy Reform and the WTO: Where are We Heading?, International Conference, Capri, Italy.

Stulec, I., Bakovic, T. Ve Hruska, D. (2012) *Weather Risk management in Energy Sector*, Annals of DAAAM for 2012 & Proceedings of the 23rd International DAAAM Symposium, Volume: 23, No: 1, pp. 89-94.

T.C.Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, 2014 Yıllık Raporu.

T.C.Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, *Dünya ve Ülkemiz Enerji ve Tabi Kaynaklar Görünümü*, 2015.

TEİAŞ, Türkiye Elektrik Üretim – İletim istatistikleri

Ticaret Borsaları ile Ürün İhtisas Borsalarında Alivre ve Vadeli Alım Satım Yönetmeliği,

Troccoli, A. (2010) *Management of Weather and Climate Risk in the Energy Industry: Weather, Climate, and Energy Industry*, The NATO Science for Peace and Security Programme, Series C: Environmental Security, 344 Pgs.

Troccoli, A. ve Huddleston, M. (2006) *Forecasting UK and European Winters*, Weather, No. 61, pp. 356-357.

Turvey, C.G. (2008) The Pricing, Structure, and Function of Weather-Linked Bonds, Mortgages, and Operatng Credit, Agriculturel Finance Review, Vol.68, Issue: 1, pp. 135-150.

Türkiye İklim Değişikliği 5. Bildirimi, (2013) T.C.Çevre Şehircilik Bakanlığı,

Wystup, U. (2008) *Foreign Exchange Quanto Options*, http://www.frankfurt-school.de, (e.t.08.04.2015).

Vedenov, D.V ve Barnett, B.J. (2004) *Efficiency of Weather Derivatives as Primary Crop Insurance Instruments*, Journal of Agricultural and Resource Economics, Volume: 29, No: 3, pp.387-403.

Vernette, S. ve Christopher, S. (2008) Using the Rate of Accumulated Freezing and Thawing

Degree Days as a Surrogate for Determining Freezing Depth in a Temperate Forest Soil, Middle States Geographer, No: 41, pp. 68-73.

Vernette, S. ve Kanack, J. (2012) *Modeling Frost Line Soil Penetration Using Freezing Degree-Day Rates, Day Length, and Sun Angle*, 69th Eastern Snow Conference Frost Valley YMCA, Claryville, New York, USA.

Vladisleva, K. ve diğ. (2013) Predicting the Energy Output of Wind Farms Based on Weather Data: Important Variables and Their Correlation, http://www.mpi-inf.mpg.de/~tfried/paper/RE1.pdf, (20.01.2014)

Yamada, Y. (2008) *Simultaneous Optimization for Wind Derivatives Based on Prediction Errors*, American Control Conference, Seattle, Washington, USA.

Yoo, S. (2004) *Weather Derivatives and Seasonel Forecast*, Asia_Pasific Journal of Financial Studies.

İnternet

http://dvegadtime.blogspot.com.tr

http://enerjienstitusu.com

http://www.bp.com/

http://www.mgm.gov.tr

http://www.cmegroup.com

http://usatoday30.usatoday.com

https://utextension.tennessee.edu

http://theiia.org

http://www.theoildrum.com

http://icticaret.gtb.gov.tr

www.weather.gov (National Weather Service)

www.nhc.noaa.gov/data

www.wrma.org

www.euas.gov.tr

4. Basım

Genel Fiziki Coğrafya

Prof. Dr. Akif Akkuş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1348
Beşeri Bilimler No.: 094
ISBN: 978-605-320-254-7
© 4. Basım, Kasım 2015

Genel Fiziki Coğrafya
Prof. Dr. Akif Akkuş

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Arslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akkuş, Akif.
Genel Fiziki Coğrafya
Prof. Dr. Akif Akkuş
4. Basım, s. X + 138 , 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-254-7
1. Fiziki Coğrafya 2. Klimatoloji 3. Jeomorfoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

II. BASKIYA ÖN SÖZ

İlk baskısı 1998 yılında yapılan kitap Eğitim Fakültelerinin Coğrafya, Sosyal Bilgiler ve Türkçe bölümlerinde Genel Fiziki Coğrafya ve Genel Coğrafya derslerinde tercih edilip takip edilmektedir. Konuların yalın bir şekilde ele alınması, anlaşılırlığı kolaylaştırmaktadır.

İlk baskısında genellikle basım hataları ile karşılaşılan kitapta, bu hatalar düzeltilmiş ve tekrar basılmıştır.

Öğrencilerimize faydalı olacağını düşünüyor, basımda emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Akif Akkuş

ÖN SÖZ

Bu kitabın "Genel Fiziki Coğrafya" olarak adlandırılması fiziki coğrafya konularının detaya inmeden verilmesinin bir sonucudur.

Bu kitaptaki konular, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Coğrafya Eğitimi bölümlerinde yıllardır verdiğim derslere ait notlardır. Bu notların yeniden ele alınıp düzenlenmesi ile ortaya çıkmış olan kitap, Eğitim Fakülteleri, Sınıf Öğretmenliği Anabilim dalında yer alan Genel Fiziki Coğrafya ve 1998-1999 öğretim yılından itibaren de değişik anabilim dallarına konmuş olan Coğrafyaya Giriş derslerinde öğrencilerimizin istifade edebileceği bir kaynaktır.

Bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen Yrd. Doç. Dr. Recep Bozyiğit'e, Arş. Gör. Tahsin Tapur'a, Arş. Gör. Ayhan Akış'a, kitabın tashihlerini dikkatlice yapan öğrencimiz Suzan Bozyiğit'e teşekkür ederim.

Prof. Dr. Akif Akkuş

İÇİNDEKİLER

II. BASKIYA ÖN SÖZ ..... **iii**
ÖN SÖZ ..... **iv**
COĞRAFYA'NIN TANIMI VE KONUSU **1**

I. BÖLÜM
MATEMATİK COĞRAFYA

A. Evren 3
1. Evrene Yönelik Bilimsel Çalışmalar 3
B. Galaksi ve Güneş Sistemi 5
1. Kant–Laplas Teorisi 5
2. Chamberlin–Moulton Teorisi 6
3. Gaz Teorisi 6
4. Patlama Teorisi 7
C. Gezegenler 9
1. Merkür (Utarit) 9
2. Venüs (Zühre) 9
3. Mars (Merih) 9
4. Asteroid Kuşağı 10
5. Jüpiter (Müşteri) 10
6. Satürn (Zühal) 10
7. Uranüs 10
8. Neptün 11
9. Plüton 11
D. Yıldızlar ve Diğer Gök Cisimleri 11
1. Kuyruklu Yıldızlar 12
E. Meteor Ve Meteoritler 13

F. Ay ... 13
1. Ay'ın Evreleri ... 14
2. Ay ve Güneş Tutulması ... 15
3. Gel–Git Olayı ... 16
G. Dünya ... 18
1. Dünya'nın Şeklinin Geoid ve Yuvarlak Olmasının Sonuçları ... 19
2. Dünya İle İlgili Bazı Terimler ... 19
3. Dünya'nın Hareketleri ve Sonuçları ... 20
4. Dünya'nın Günlük Hareketi ... 21
5. Dünya'nın Yıllık Hareketi ... 21
6. Mevsimlerin Oluşumu ... 22
7. Enlem (Paralel) ... 23
8. Paralellerin Bazı Önemli Özellikleri ... 23
9. Boylam (Meridyen) ... 24
10. Meridyenin Bazı Önemli Özellikleri ... 24

II. BÖLÜM
HARİTA BİLGİSİ

A. Haritalar Çizilirken Dikkat Edilecek Bazı Özellikler ... 29
B. Ölçek ... 29
C. Harita Çeşitleri ... 30
D. Haritalarda Yeryüzü Şekillerinin Gösterilmesi ... 31
1. Renklendirme Yöntemi: ... 31
2. Gölgelendirme Yöntemi: ... 31
3. Tarama Yöntemi: ... 31
4. Kabartma Yöntemi: ... 32
5. İzohips (Eş yükselti) Metodu: ... 32
E. İzohipslerin Bazı Özellikleri ... 32
F. Profil ... 33
G. Eğim Hesabı ... 33

III. BÖLÜM
ATMOSFER VE İKLİM

A. Atmosferin Katları 35
B. Klimatoloji 37
C. İklim Elemanları 38
1. Hava Sıcaklığı 38
2. Hava Basıncı 44
3. Rüzgarlar
4. Nemlilik ve Yağışlar 50
D. Yeryüzünde Başlıca İklim Tipleri 58

IV. BÖLÜM
JEOMORFOLOJİ

A. Yeryüzünün Yatay Dağılımı 61
B. Yeryüzünün Düşey Dağılışı 62
C. Yerkürenin İç Yapısı 62
D. Topoğrafya Şekilleri ve Onlara Tesir Eden Faktörler 63
1. Ovalar 64
2. Platolar 65
3. Dağlar 65
3. Tepeler 65
E. Yer Kabuğunun Malzemesi (Kayalar) 65
1. Püskürük (Magmatik) Taşlar: 66
2. Tortul Kayalar: 66
3. Metamorfik Kayalar: 67
F. Jeolojik Devirler 67
1. Antekambrien ve Eski Araziler 68
2. Paleozoik (I. Zaman) 68
3. Mezozoik (2. Zaman) 69
4. Tersiyer (3. Zaman) 70
5. Kuaterner (4. Zaman) 71

G. Yer Kabuğunun Oluşumunda Etkili Olan İç Kuvvetler 71
1. Epirojenik Hareketler 72
2. Orojenik Hareketler 73
3. Volkanizma 73
4. Depremler 75
H. Yeryüzünün Şekillenmesinde Etkili Olan Dış Kuvvetler 78
1. Çözülme 79
2. Kütle Hareketleri 80
3. Akarsuların Meydana Getirdiği Şekiller 81
4. Rüzgârlar 86
5. Dalgalar ve Akıntılar 87
6. Glasiyeler 88
I. Karstik Erime ve Birikme Şekilleri 89
1. Karstik Erime Şekilleri 89
2. Karstik Biriktirme Şekilleri: 90

V. BÖLÜM
HİDROĞRAFYA

A. Yer Altı Suları 93
1. Yer Altı Sularının Kaynağı ve Yer Altında Bulunuş Durumu 93
2. Yer Altı Sularının Hareketi 94
3. Yer Altı Sularından Faydalanma 94
B. Kaynaklar 94
1. Kaynak Sularının Aşındırma ve Biriktirme Faaliyetleri: 96
2. Kaynaklardan Faydalanma: 96
C. Akarsular 96
1. Akarsu Havzası: 97
2. Akarsularda Hız: 98
3. Akarsuların Su Bölümü Çizgisi: 98
4. Akarsularda Akım (Debi): 98
5. Akarsularda Kapma Olayı: 98
6. Akarsularda Rejim ve Tipleri: 99
7. Akarsu Şebekeleri 99
8. Akarsularda Taşkın ve Çekikler 102

9. Akarsuların Aşındırma ve Biriktirme Şekilleri 103
10. Akarsulardan Faydalanma: 103
D. Göller 104
1. Tektonik Göller: 104
2. Karstik Göller: 105
3. Krater Gölleri: 105
4. Buzul Gölleri: 105
5. Baraj ve Set Gölleri: 106
6. Göllerden Faydalanma 106
E. Deniz ve Okyanuslar 107
1. Denizaltı Şekilleri 108
2. Deniz Suyunun Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri 108
3. Denizlerdeki Su Kütlelerinde Hareketler 109
4. Kıyı Tipleri 110

VI. BÖLÜM
TOPRAK COĞRAFYASI

A. Toprağı Oluşturan Amiller 117
B. Toprakların Sınıflandırılması 118
1. Zonal Topraklar 118
2. İntrazonal Topraklar 119
3. Azonal Topraklar 119
C. Toprağın Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri 120
1. Fiziksel Özellikler: 120
2. Kimyasal Özellikler: 121

VII. BÖLÜM
BİTKİ COĞRAFYASI

A. Yeryüzünde Bitki Topluluklarının Sınıflandırılması ve Vejetasyon Kuşakları 126
B. Yeryüzünün Belli Başlı Bitki Formasyonu Kuşakları 126
1. Tropikal Kuşağın Vejetasyon Formasyonları 127
2. Subtropikal Kuşağın Vejetasyon Formasyonları 131

KAYNAKLAR 137

KAYNAKLAR

A. Ü. ZİRAAT FAKÜLTESİ KOMİSYONU, (1994), **Meteoroloji I**, A. Ü. Ziraat Fakültesi Yayını, ANKARA.

AKALIN, 1.(1971). Toprak, A. Ü. Ziraat Fak. Yay. No. 434, Ankara.

AKKUŞ, A. (1996), **Harita Bilgisi**, Öz Eğitim Yayınları, KONYA.

AKKUŞ, A. (1996), **Jeomorfolojiye Giriş**, Öz Eğitim Yayınları, KONYA.

AKMAN, Y. (1990), **İklim ve Biyo İklim**, Palme Yayın Dağıtım, ANKARA.

AKYOL, İ.H. (1932): **İstanbul İklimi**, İSTANBUL.

AKYOL, İ. H. (1944): **Türkiye'de Basınç, Rüzgârlar ve Yağış Rejimi**, Türkiye Coğrafya Dergisi, No: 516, ANKARA.

ARDEL, A. –KURTER, A.– DÖNMEZ, Y. (1965): **Klimatoloji Tatbikatı**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü, Yayın No: 40, İSTANBUL.

ARDEL, A. (1961): **Klimatoloji**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü, Yayın No: 7, İSTANBUL.

ARDEL, A. (1968): **Jeomorfolojinin Prensipleri I**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 53, İSTANBUL.

ARDEL, A. (1971): **Jeomorfolojinin Prensipleri II**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 63, İSTANBUL.

ARDOS, M. (1971): **Aşınım Satıhları ve Peneplenlerle Münasebetleri**, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 3, ANKARA.

ATALAY, İ. (1983): **Türkiye Vejetasyon Coğrafyasına Giriş**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 19, İSTANBUL.

ATALAY, İ. (1986): **Uygulamalı Hidrografya**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 26, İZMİR.

ATALAY, İ. (1987): **Türkiye Jeomorfolojisine Giriş**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 9, İZMİR.

ATALAY, İ. (1989): **Toprak Coğrafyası**, Ege Üniversitesi Edebiyat Yayınları, No: 8, İZMİR.

ATALAY, İ. (1992), **Genel Fiziki Coğrafya**, Ege Üniversitesi Basımevi, İZMİR.

ATALAY, İ. (1992): **Türkiye Coğrafyası**, Ege Üniversitesi Basımevi, İZMİR.

ÇETİK, A. (1985): **Türkiye Vejetasyonu**, İç Anadolu'nun Vejetasyonu ve Ekolojisi, Selçuk Üniversitesi Yayınları, No: 7, KONYA.

DARKOT, B. (1943): **Türkiye'de Yağışların Dağılışı**, Türkiye Coğrafya Dergisi, No: 2, ANKARA.

DARKOT, B., (1972): **Türkiye Coğrafyası**, Kanaat Yayınları, İSTANBUL.

DOĞANAY, H. (1997), **Coğrafyaya Giriş**, Öz Eğitim Yayınları, KONYA.

DÖNMEZ, Y. (1967-1968): **Trakya Bitki Örtüsünün Coğrafi Şartları**, Türkiye Coğrafya Dergisi, No: 24-25, İSTANBUL.

DÖNMEZ, Y. (1985): **Bitki Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 3213, İSTANBUL.

ERİNÇ, S. (1951): **Türkiye'de Kontinentalitenin Tesirleri**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, No: 2, ANKARA.

ERİNÇ, S. (1957): **Tatbiki Klimatoloji ve Türkiye'nin İklim Şartları**, İ. T. Ü. Hidrojeoloji Enstitüsü Yayınları, No: 2, İSTANBUL.

ERİNÇ, S. (1965): **Yağış Müessiriyeti Üzerine Bir Deneme ve Yeni Bir İndis**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 41, İSTANBUL.

ERİNÇ, S. (1971): **Jeomorfoloji II (Genişletilmiş 2. Baskı)**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 23, İSTANBUL.

ERİNÇ, S. (1977): **Vejetasyon Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 92, İSTANBUL.

ERİNÇ, S. (1978): **Jeomorfoloji Biliminin Evriminde Aşamalar ve Bugünkü Eğilimler**, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 7, ANKARA.

ERİNÇ, S. (1982): **Jeomorfoloji I (Genişletilmiş 3. Baskı)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2931, ANKARA.

ERİNÇ, S. (1996), **Klimatoloji ve Metotları**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İSTANBUL.

EROL, O. (1964): **Genel Klimatoloji**, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 155, ANKARA.

EROL, O. (1979): **Dördüncü Çağ (Kuaterner) Jeoloji ve Jeomorfolojisinin Ana Çizgileri**, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 289, ANKARA.

EROL, O. (1992): **Klimajeomorfoloji**, İ. Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 10, İSTANBUL.

EROL, O. (1993): **Genel Klimatoloji**, Gazi Büro Kitabevi, ANKARA.

GÜMAN, S. (1956-1957): **Türkiye İklimi**, Meteoroloji Kılavuzu, ANKARA.

HOŞGÖREN, M. Y. (1992), **Hidrografyanın Ana Çizgileri I**, İ. Ü. Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 111, İSTANBUL.

HOŞGÖREN, M. Y. (1992): **Hidrografyanın Ana Çizgileri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, No: 2619, İSTANBUL.

İNANDIK, H. (1964): **Türkiye Çevresindeki Denizlerin Başlıca Özellikleri**, Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 14, İSTANBUL.

İNANDIK, H. (1965): **Türkiye Bitki Coğrafyasına Giriş**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 42, İSTANBUL.

İNANDIK, H. (1971), **Deniz ve Kıyı Coğrafyası**, İ. Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayanları No: 47, İSTANBUL.

KURTER, A. –HOŞGÖREN, M. Y. (1975): **Jeomorfoloji Tatbikatı**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 78, İSTANBUL.

KURTER, A. (1958): **Türkiye Gerçek Yıllık İzotermleri**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, No: 9, İSTANBUL.

ŞAHİN, C. (1995): **Coğrafya I (orta öğretim için)**, Ders Kitapları A. Ş., İSTANBUL.

WAUGH, D. (1990): Geography, Nelson and Sons Ltd. U. K., HONG KONG.

YALÇINLAR, İ. (1968): **Strüktüral Morfoloji Cilt I (Genişletilmiş 2. Baskı)**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 24, İSTANBUL.

YALÇINLAR, İ. (1969): **Strüktüral Morfoloji Cilt II (Genişletilmiş 2. Baskı)**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 29, İSTANBUL.

5. Basım

FİZİKSEL UYGUNLUK

Prof. Dr. M. Kamil Özer

nobel
www.nobelyayin.com

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 549
Beden Eğitimi-Spor No.: 17
ISBN: 978-605-133-451-6
© 5. Basım, Eylül 2015

FİZİKSEL UYGUNLUK
Prof. Dr. M. Kamil Özer

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NU 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özer, M. Kamil.
Fiziksel Uygunluk */ M. Kamil Özer*
5. Basım, XIV + 272 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-451-6
1.Fitnes 2. Aerobik 3. Esneklik 4. Kuvvet 5. Beden Kompozisyonu 6. Ağırlığın Kontrolü

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKAR
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

BEŞİNCİ BASIMA ÖN SÖZ

Dünya genelinde hareketsiz yaşamın neden olduğu sağlık sorunları, fiziksel aktivitenin önemini giderek arttırmaktadır.

Her yaşta her bireyin aktif olması gerekirken, yaşadığımız ortamlardaki teknolojik kolaylıklar, her gün biraz daha az enerji tüketmemize, gıda teknolojisinin sunmuş olduğu cazip yiyecekler daha çok enerji almamıza neden olmaktadır..

Çocukların evde oturarak televizyon izlemesi, bilgisayar oyunlarıyla zaman geçirmesi, buna karşılık gereğinden çok hazır ve yağlı gıda tüketmeleri aşırı ağır olmalarının başlıca nedenleri olarak gösterilmektedir. Çocukluk döneminde gelişen obezitenin genellikle yetişkinlik döneminde de sürdüğü bildirilmektedir.

"Fiziksel Uygunluk" dersi, Spor Bilimleri Fakülteleri ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarının programlarında 1998 yılından itibaren yer almaktadır. Bu ders için hazırlanan kitabın öğrencilerimizin mezun olduktan sonra mesleki yaşamlarında kullanabilecekleri pratik bilgileri ve uygulamaları vermesi bakımından yararlı olacağını düşünmekteyiz.

Dr. Yeliz ÖZDÖL 12. Bölümü ekleyerek kitabın eksiğini tamamladı. Değerli katkısı içi teşekkür ederim.

Her zaman olduğu gibi değerli eleştirileriniz, gelecek baskılar için bize yön verecektir. Katkılarınız ve ilginiz için teşekkür eder, çalışmalarınızda yardımcı olması dileğiyle başarılar dilerim.

Eylül 2015

Prof. Dr. M. Kamil ÖZER

kamil.ozer@gedik.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
FİZİKSEL UYGUNLUĞA GİRİŞ

FİZİKSEL AKTİVİTE VE HASTALIKLAR 5
SAĞLIK BEDEN EĞİTİMİ VE FİZİKSEL UYGUNLUK 6
Egzersiz Fizyolojisi Araştırma ve Sağlık 8
Fiziksel Aktivite, Fiziksel Uygunluk ve Sağlıkla İlgili Terminoloji 10
FİZİKSEL AKTİVİTE ÖNERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 13

Bölüm 2
FİZİKSEL UYGUNLUK SAĞLIK VE HASTALIK

FİZİKSEL UYGUNLUK UNSURLARI 18
Aerobik Uygunluk 18
Kassal Uygunluk 19
FİZİKSEL UYGUNLUK, SAĞLIK VE İYİ HİSSETME 19
Sağlık ve İyi Hissetme 20
Fitnes ve İyi Hissetme 20
Fitnes ve Aktif Yaşam Biçimi 21
Fiziksel Aktivitenin Sağlığa İlişkin Yararları 21
KALP-DOLAŞIM HASTALIĞI 22
Koroner Kalp Hastalığı Risk Faktörleri 23
Fiziksel Aktivite ve Koroner Kalp Hastalığı 23
YÜKSEK TANSİYON 23
Fiziksel Aktivite ve Yüksek Tansiyon 23
YÜKSEK KOLESTEROL 24
Fiziksel Aktivite ve Lipit Profili 24
SİGARA ALIŞKANLIĞI 24
DİABETUS MELLİTUS 25
OBEZİTE 25
KAS İSKELET HASTALIKLARI 26

Bölüm 3
SAĞLIĞIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE RİSK SINIFLAMASI

SAĞLIK DEĞERLENDİRMESİ 28
Fiziksel Aktiviteye Hazır Olma Anketi (FAHOA) 28
Koroner Risk Faktör Analizi 31
Hastalık Risk Sınıflaması 31
Sağlık Durumu Anketi 32
FİZİKSEL KONTROL VE TIBBİ RAPOR 32
Kan Profili 34
Dinlenme Durumunun Değerlendirilmesi 34
Nabız 34
Kan Basıncı 35
12 Deriveli EKG 37
DERECELİ EGZERSİZ TESTİ 40

Bölüm 4
DEĞERLENDİRME VE PROGRAM HAZIRLAMA PRENSİPLERİ

TEST, ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 42
Test 43
Ölçme 43
Değerlendirme 44
BEDEN EĞİTİMİ VE SPORDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 44
Öğrenci ve Öğretmen Performansı 45
Tanı 45
Sınıflama 45
Başarı Durumu 45
Gelişme 46
Güdüleme 46
Seçme ve Yerleştirme 46
Not Verme 46
Eğitimin Değerlendirilmesi 47
Müfredatın Değerlendirilmesi 47
Öğretmenin Etkinliği 47
Eğitimsel Araç 47
Araştırma 48
Norm Geliştirme 48
Test Sırası ve Test Alanının Özellikleri 48
Testin Seçiminde Ölçütler 49
Geçerlik 49
Güvenirlik 49
Geçerlik, Güvenirlik ve Tarafsızlık Arasındaki İlişkiler 50
Test Seçiminde Yönetim ve Organizasyon 51
Ekonomi 51
Zaman 51
Eğitim Değeri 51
İlgi Çekici 52
Norm 52
İlişki 53
Ayırıcı 53
Bağımsız 53
Cinsiyet 53
Emniyet 53
Büyük Gruplar 54
Puanlama, Tanıtım, Raporlama 54
Test Uygulamasının Planlanması 54
Malzeme ve Alan 54
Test Bilgisi 54
Puanların Kaydı 55
Uygulayıcıların Eğitimi 55
Testlerin Denenmesi 55
Isınma 55
Direktiflerin Standardizasyonu 55

Sonuçların Değerlendirilmesi ... 56

Bölüm 5
AEROBİK UYGUNLUĞUN DEĞERLENDİRİLMESİ

TANIMLAR ... 58
Maksimal Aerobik Güç Nedir? ... 58
Maksimal Aerobik Gücü Niçin Ölçeriz? ... 58
Aerobik Gücün Ölçümünde Kullanılan Birimler ... 58
Yetişkinlerde Aerobik Uygunluğun Değerlendirilmesi ... 59
Oksijen Tüketiminin Egzersiz Yapmadan Belirlenmesi ... 61
AEROBİK UYGUNLUĞUN DOĞRUDAN YÖNTEMLERLE BELİRLENMESİ ... 62
Yüklenme Testlerinde Genel Prensipler ... 63
Maksimal Testler ... 64
Maksimal Koşu Bandı Yöntemleri ... 64
Maksimal Bisiklet Ergometresi Yöntemleri ... 66
Maksimal Kol Ergometrisi ... 68
Maksimal Testin Avantaj ve Dezavantajları ... 69
Submaksimal ve Alan Testleri ... 69
Tek Etaplı Submaksimal Koşu Bandı Testi ... 69
Astrand-Rhyming Testi ... 71
YMCA Bisiklet Ergometrisi Testi ... 72
Scinolfi Bisiklet Ergometresi Testi ... 73
Submaksimal Step Testleri ... 74
Scinolfi Step Test ... 77
12 Dakika Koşma Yürüme Testi ... 80
Rockport Yürüme Testi ... 81
Submaksimal Testlerin Avantaj ve Dezavantajları ... 82
Çocuklarda Kalp Solunum Uygunluğunun Dolaylı Yoldan Belirlenmesi ... 83
Bruce Koşu Bandı Testi ... 83
Bir Mil Koşma/Yürüme Testi ... 85
Fiziksel Çalışma Kapasitesi (PWC_{170}) ... 86
Testlerin Çocuklar İçin Avantaj ve Dezavantajları ... 87

Bölüm 6
AEROBİK ANTRENMAN PROGRAMLARININ DÜZENLENMESİ

EGZERSİZ REÇETESİ ... 90
Sağlığın Geliştirilmesinde Egzersiz Reçetesi Prensipleri ... 90
EGZERSİZ TİPİ ... 91
Çalışmanın Yoğunluğu ... 92
MET Yöntemi ... 93
Kalp Atım Sayısı Yöntemi (KAS) ... 94
KAS ve MET Grafik Yöntemi ... 94
Karvonen Yöntemi (Kalp Atım Rezervi) ... 95
KAS Yönteminin Sınırlılıkları ... 96
Algılanan Zorluk Derecesi Yöntemi (AZD) ... 96
EGZERSİZİN SÜRESİ ... 97
EGZERSİZİN SIKLIĞI ... 98
GELİŞİM DÖNEMLERİ ... 99
Başlangıç Dönemi ... 100

Gelişme Dönemi ... 100
Sürdürme Dönemi ... 101
AEROBİK ANTRENMANIN BÖLÜMLERİ VE YÖNTEMLERİ ... 102
BİREYSEL EGZERSİZ PROGRAMI ... 103
Ergometrik Bisiklet Programı ... 107
Jogging Programı ... 109

Bölüm 7
KAS KUVVETİ VE DAYANIKLILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

TANIMLAR ... 112
KUVVET VE KAS DAYANIKLILIĞININ ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN GEREÇLER ... 112
Dinamometreler ... 113
El Sıkma Kuvveti Test Yöntemi ... 113
El Sıkma Dayanıklılığı Test Yöntemi ... 113
Bacak Kuvveti Test Yöntemi ... 113
Sırt Kuvveti Test Yöntemi ... 114
Kablolu Tansiyometre ... 114
Değişmez ve Değişir Dirençli Aygıtlar ... 115
Dinamik Kuvvet Testleri ... 115
Dinamik Kas Dayanıklılığı Testleri ... 117
İzokinetik Hareket ... 119
İzokinetik Kuvvet Test Yöntemleri ... 119
Kalistenik Tip Kuvvet ve Dayanıklılık Testleri ... 120
Dinamik Kuvvet Testleri ... 120
Dinamik Dayanıklılık Testleri ... 121
KASSAL UYGUNLUK TESTLERİNDE KARŞILAŞILAN PROBLEMLER ... 121
KUVVET TESTLERİNİN SEÇİM KRİTERLERİ ... 123

Bölüm 8
KUVVET ANTRENMANININ DÜZENLENMESİ

ANTRENMAN PRENSİPLERİNİN AĞIRLIK EGZERSİZLERİNE UYARLANMASI ... 126
Özel Olma Prensibi ... 126
Yüklenme ... 126
Dereceli Artış ... 126
Diğer Prensipler ... 127
AĞIRLIK ANTRENMAN YÖNTEMLERİ ... 127
Statik (İzometrik) Antrenman ... 127
Dinamik (İzotonik) Antrenman ... 128
Yoğunluk ... 129
Set ... 129
Sıklık ... 129
Hareket Sırası ... 130
Dinamik Kuvvet Antrenman Yöntemleri ... 130
Setlerin Düzenlenmesi ... 131
Hareket Sırası ve Sayısının Değiştirilmesi ... 131
Sıklığın Değiştirilmesi ... 131
Antrenman Kapsamı ve Yoğunluğunun Değiştirilmesi ... 132
Dairesel Kuvvet Antrenmanı ... 132

İzokinetik Antrenman ... 133
AĞIRLIK ANTRENMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI ... 134
Statik ve Dinamik Antrenman ... 134
Dinamik ve İzokinetik Antrenman ... 134
AĞIRLIK ANTRENMAN PROGRAMININ GELİŞİMİ ... 135
Çocuklar İçin Ağırlık Antrenmanı ... 140
Yaşlılar İçin Ağırlık Antrenmanı ... 140
AĞIRLIK ANTRENMAN PROGRAMLARININ ETKİLERİ ... 141
Morfolojik Faktörler ... 141
Nöral Faktörler ... 141
Biyokimyasal Faktörler ... 141
Diğer Değişiklikler ... 142
Ağırlık Antrenmanının İskelet Kasına Morfolojik Etkileri ... 142
Ağırlık Antrenmanının Biyokimyasal Etkileri ... 143
Kuvvet Antrenmanının Nörolojik Etkileri ... 143
Kuvvet Antrenmanının Diğer Etkileri ... 144
KAS AĞRISI ... 144
Gecikmiş Kas Ağrısı Teorileri ... 145
Kas Ağrısının Önlenmesi ... 146

Bölüm 9
ESNEKLİK

TANIMLAR ... 148
ESNEKLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ... 148
ESNEKLİĞİN BELİRLENMESİ ... 150
Statik Esnekliğin Ölçümünde Doğrudan Yöntemler ... 151
Statik Esnekliğin Ölçümünde Dolaylı Yöntemler ... 151
ESNEKLİK PROGRAMLARININ DÜZENLENMESİ ... 155
Esneklik Çalışma Tipleri ... 155
Bel Bölgesini Koruyucu Egzersiz Programları ... 157
Sağlıklı Bel Hareketleri ... 158

Bölüm 10
BEDEN KOMPOZİSYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

DOĞUMDAN YAŞLILIĞA BEDEN KOMPOZİSYONU ... 166
Bebeklik ve Çocukluk Dönemi ... 166
Genç, Orta Yaş ve Yaşlılar ... 169
BEDEN KOMPOZİSYONU BELİRLEMEDE KULLANILAN TEKNİKLER ... 171
Beden Kompozisyonu Modelleri ... 172
Densitometri ... 173
Beden Volümünün Su Altı Tartımıyla Ölçümü ... 173
Rezidüel Volüm ... 174
Su Altı Tartma Yönteminde Genel Kurallar ... 176
Siri Eşitliğinin Gelişimi ... 177
Su Altı Tartımı İçin Deneğin Hazırlanması ... 178
Su Altı Tartım Yönteminin Güvenirlik, Avantaj ve Dezavantajları ... 178
Beden Volümünün Belirlenmesinde Diğer Yöntemler ... 179
Su Taşırma Yöntemi ... 179
Gaz Dilüsyon Yöntemi ... 180

Hava Değişim Yöntemi (Plethysmography) ... 180
Şişe Kaldırma Kuvveti Yöntemi ... 181
Toplam Beden Suyu ... 182
Toplam Beden Potasyum Miktarı ... 183
Dual Enerji X-Ray Soğurma Yöntemi (DEXA) ... 183
İnfrared Yöntemi (NIR) ... 186
Bioelektrik İmpedans Yöntemi (BİA) ... 187
Elektrot Kullanarak Yapılan BIA Ölçüm Yöntemi ... 189
Bipedal BIA Ölçüm Yöntemi ... 191
BIA Analizinde Hata Sebepleri ... 191
Yarışma Sporları İçin BIA Ölçüm Yöntemlerinin Değerlendirilmesi ... 192
Egzersizden Sonra Deri Kan Akışı ve Isısının Bioelektrik İmpedansa Etkileri ... 193
Beden Kompozisyonu Analizinde Hidrasyon ve Dehidratasyonun Etkileri ... 193
Antropometrik Yöntem ... 195
%Yağ Belirlemede Deri Kıvrım Kalınlıklarının Kullanılması ... 195
%Yağ Belirlemede Çevre Ölçümlerinin Kullanılması ... 197
Karın Çevresi Değişiklikleri ile Hedef Yağ Oranı ... 199
Sporcularda Beden Kompozisyonu ... 200

Bölüm 11
AĞIRLIĞIN KONTROLÜ

OBEZİTE TİPLERİ ... 206
OBEZİTE VE AŞIRI AĞIRLIĞIN NEDENLERİ ... 207
İDEAL BEDEN AĞIRLIĞININ BELİRLENMESİ ... 211
Beden Kompozisyonu Tekniği ... 212
İskelet Yapısı Tekniği ... 212
MİNİMAL AĞIRLIĞIN HESAPLANMASI ... 214
ENERJİ ALIMI VE TÜKETİMİNİN BELİRLENMESİ ... 215
Enerji Alımı ... 215
Enerji Tüketimi ... 215
Dinlenik Metabolik Oranının Belirlenmesi (RMR) ... 216
Günlük Ek Enerji Gereksinimin Belirlenmesi ... 217
AĞIRLIK KONTROL PRENSİPLERİ VE PRATİKLERİ ... 218
Diyet ... 218
Egzersiz ... 219
Ağırlık Artırma (Kilo Alma) ... 220
Dengeli Diyet ... 220
Proteinler ... 220
Yağlar ... 220
Karbonhidratlar ... 221
Vitaminler, Mineraller ve Su ... 221
Negatif Enerji Dengesi ... 223
Egzersiz Reçetesi ... 225
Egzersizin Faydaları ... 225
Egzersizin Tipi ... 226
HIZLI ZAYIFLAMA DİYETLERİ VE SAKINCALARI ... 227
KİLO ALMA PROGRAMLARININ DÜZENLENMESİ ... 229
BEDEN KOMPOZİSYONUNU GELİŞTİRME İÇİN PROGRAM DÜZENLEME ... 230

Bölüm 12
FİZİKSEL AKTİVİTENİN ÖLÇÜMÜ

GİRİŞ....236
FİZİKSEL AKTİVİTE TANIMI....237
Fiziksel Aktivitenin Faydaları....237
Fiziksel Aktivite Düzeyleri....239
FİZİKSEL AKTİVİTE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ....241
Fiziksel Aktiviteyi Ölçmede Kullanılan Alan Yöntemleri....243
Akselerometre (Hareket Sayıcı)....244
Pedometreler (Adım Sayıcılar)....245
Kalp Atım Sayısı (KAS) Monitörleri....246
ENERJİ TÜKETİMİ....246
KAYNAKLAR....249

FORMLAR

FORM 1....255
Fiziksel Aktiviteye Katılma Anketi....255
FORM 2....257
Kalp Sağlığı Risk Puanlaması (Erkek)....257
Kalp Sağlığı Risk Puanlaması (Bayan)....260
FORM 3....265
Tıbbi Öykü Anketi....265
FORM 4....268
Tıbbi İzin....268
FORM 5....270
Yaşam Biçiminin Değerlendirilmesi....270
Sigara Alışkanlığı....270
İçki Alışkanlığı....270
Egzersiz Alışkanlığı....271
Yeme Alışkanlığı....271
FORM 6:....272
Algılanan Zorluk Derecesi Skalası....272

KAYNAKLAR

ACSM, Position Stand on exercise and physical activity for older adults. (1998) Med. Sci. Sports Exerc. , 30 (6), 992-1008

Açıkada, Caner, Sporcularda Beden Kompozisyonu Parametrelerinin İncelenmesi, Doktora Tezi, 1990, İstanbul

American Association of Cardiovascular and Pulmonary Rehabilitation. Guidelines for cardiac rehabilitation programs. Champaign, IL: Human Kinetics, 1991.

American Association of Cardiovascular and Pulmonary Rehabilitation. Guidelines for cardiac rehabilitation programs. Champaign, IL: Human Kinetics, 1993.

American Association of Cardiovascular and Pulmonary Rehabilitation. Guidelines for caediac rehabilitation programs. 2nd ed. Champaign, IL: Human Kinetics, 1995.

American College of Spots Medicine. The recomended quantity and quality of exercise for developing and maintaining fitness in healthy adults. Medicine and Science in Sports 1978; 10: vii-x.

American College of Spots Medicine. Guidelines for graded exercise testing and prescription. Philedelphia: Lea and Febiger, 1975.

American Collage of Sports Medicine. 1995. ACSM's guidelines for exercise testing and prescription, 5th edition, Baltimore, MD: Williams & Wilkins.

American Collage of Sports Medicine. 1998. ACSM's Resource Manuel for guidelines for exercise testing and prescription, 3rd edition, Baltimore, MD: Williams & Wilkins.

American Heart Association. Exercise testing and training of apparently healthy individuals: a handbook for physicians. Dallas: American Heart Association, 1972.

American Heart Association. Exercise testing and training of individuals with heart disease or at high risk for its development: a handbook for physicians. Dallas: Amerikan Heart Association, 1975.

American Medical Association, Ester AB, Kuznets NJ. AMA guidelines for adolescent preventive services (GAPS) : recommendations and rationale. Chicago, IL: Williams and Wilkins, 1994.

Ball EJ, O'Connor J, Abbott R, Steinbeck KS, Davies PSW, Wishart C, Gaskin KJ, Baur LA. (2001) Total Energy Expenditure, Body Fatness and Physical Activity in Children Aged 6-9 Years, Am. J. Clin. Nutr. ,74, 524-528

Bates H. (2006) Daily physical activity for children and youth: a review and synthesis of the literature. Canadian Fitness and Lifestyle Research Institute. Alberta Educatıon Cataloguıng In Publıcatıon Data

Behnke, Albert R. , Wilmore, Jack H. ,Evaluation and Regulation of Build and Composition, 1974, New Jersey

Bunt, J. ,Lohman, T. G. , and Boileau, R. A. 1989. Impact of total body water fluctuations on estimation of body fat from body density. Medicine and Science in Sports and Exercise 21:96-100

Canning PM, Courage ML, Frizzell LM. (2004) Prevalence of Overweight and Obesity in A Provincial Population of Canadian Preschool Children. J. Am. Clin. , 171, 3

Caspersen CJ, Kriska AM, Dearwater SR. (1994) Physical activity epidemiology as applied to elderly populations. Bailliere's Clinical Rheumatology, 8 (1), 7-27

Chumlea, W. C. , and Baumgartner, R. N. (1989). Status of anthropometry and body composition data in elderly subjects. American Journal of Clinical Nutrition, 50, 1158-1166.

Civar S, Özer K, Aktop A, Tercan E, Ayçeman N. Validity of Leg – To – Leg Biolectrical Impedance Measurement In Highly Active Males. Biology of Sport, 20 209 – 219, 2003

Civar S, A. Aktop, E. Tercan, Y. Ozdol, And K. Ozer. Validity of Leg – To – Leg Biolectrical Impedance Measurement In Highly Active Males. Biology of Sport,20(2): 359-365.2006

Depres, J. P. , Bouchard, C. , Tremblay, A. , Savard, R. , and Marcotte, M. 1985. Effects of aerobic training on fat distribution inn male subjects. Medicine and science in Sports and Exercise 17:113-118

Durenberg, P. , Westrate, J. A. , Paymans, I. , and van der Kooy, K. 1988. Factors affecting bioelectrical impedance measurements in humans. European Journal of Clinical Nutrition 42:1017-1022.

Elsen,R. ,Siu, M. L. ,Pineda, O. , and solomons, N. W. 1987. Sources of variability in bioelektrik impedance determination in adults. In vivo body composition studies, 184-188. London: The Institute of Physical Sciences in Medicine.

Eslinger DW, Copeland JL, Barnes JD & Tremblay MS. (2005) Standardizing and optimizing the use of accelerometer data for free-living physical activity monitoring. JPAH. , 2 (3), 366-383

Eston RG, Rowlands AV, Ingledew DK. (1998) Validity of heart rate, pedometry, and accelometry for predicting the energy cost of children's activities. J Appl Physiol. , 84, 362-371

Evans WD, Finkelstein EA, Kamerow DB, Renaud JM. (2005) Public Perception of Childhood Obesity. American Journal of Preventive Medicine, 28 (1), 26-32

Fisher A, Reilly JJ, Montgomery C, Kelly LA, Willionson A, Jackson DM, Paton JY, Grant S. (2005) Seasonality in Physical Activity and Sedentary Behavior in young Children. Pediatric Exercise Science, 17, 31-40

Fogelholm M, Hilloskarpi H, Laukkanen R, Oja P. (1998) Assessment of energy expenditure in overweight women. Medicine and Science in Sports and Exercise, Vol. 30 (8), 1191-1797

Forbes, G. B. , and Amirhakimi, G. M. (1970). Skinfold thickness and body fat in children. Human Biology, 42, 401-418.

Gaul C A (1996) Muscular strength and endurance. Measurement In Pediatric Exercise Science. Ed: Docherty D. Canadian Society for exercise physiology. Human Kinetics.

Gehan, E. A. , Georges, S. L. 1970. Estimation of human body surface area from height and weight. Cancer Chemotherapy Report;54:225-235

Halsam DW, James WP. (2005) Obesity. The lancet, 366, 1197-1209

Haschke, F. (1983). Body composition of adolescent males. Part I. Total body water in normal adolescent males. Acta Paediatrica Scandinavica, 307 (Suppl.), 1-12.

Haycock, G. B. , Schwartz. G. J. , Wisotsky, D. H. 1978. Geometric method for measuring body surface area: a height weight formula validated in infants, children and adults. The journal of pediatric ;93:1:62-66

Heyward V. H. Advanced Fitness Assessment & Exercise Prescription. Campaign, IL. Human Kinetics, 1991.

Heyward, V. H. Advanced fitness assessment and exercise prescription. 3rd ed. Champeign, IL: Human Kinetics, 1998.

Hirsch, J. 1971. Adipose cellularity in relation to human obesity. Advances in International Medicine 17:289-300

Hootkooper, L. B. , Lohman, T. G. ,Going,S. B. , and Hall, M. C. 1989. Validity of biolelectical impedance for body composition assessment in children. Journal of Applied Physiology 66:814-821.

Jackson, A. S. , Blair, S. N. , Makar, M. T. , Wier, L. T. , Ross, M. , and Stuteville, J. E. (1990) Prediction of functional aerobic capasity without exercise testing. Medicine & Science in Sports and Exercise, 22, 863-870

Johnson MS, Colon RF, Herd S, Fields DA, Sun M, Hunter GR, Goran MI. (2001) Aerobic Fitness, Not Energy Expenditure, Influences subsequent Increase in Adiposity in Black and Children, American Academy of Pediatrics, 106 (4)

Katch, F. I. , Clarkson, P. M. , Kroll, W. , McBride, T. , and Wilcox, A. 1984. Effects of sit-up exercise training on adipose cell size and adiposity. Research Quarterly for Exercise and Sport 55:242-247

Koçak S, Haris MB, İşler AK, Çiçek Ş. (2002) Physical Activity Level, Sport Participation, and Parental Education Level in Turkish Junior High School Students. Pediatric Exercise Science, 14, 147-154

Kosma M, Cardinal BJ, Rintala P. (2002) Motivating Individuals With Disabilities to Be Physically Active. Quest. Human Kinetics. , 54, p116, 17p

Lee KS, Trost SG. (2005) Validity and Reliability of The 3- Day Physical Activity Recall in Singaporean Adolescents. Research Quarterly for Exercise and Sport, 76 (1), 101-106

Liang MT, Norris S, Med Sci Sports Exerc, 1993 Nov; 25 (11) :1231-9

Liou YM, Chiang LC. (2004) Levels of Physical Activity Among School-Age Children in Taiwan: A Comparison With International Recommendations. Journal of Nursing Research, 12 (4), 307-315

Litchell, H. , and Boberg, J. 1978. The Lipoprotein Lipase Activity of Adipose tissue from different sites in obese women and relationship to cell size. International Journal of Obesity 2:47-52.

Lohman, T. G. 1992. advances in body composition assessment. Current issues in exercise science series. Human Kinetics.

Manson, J. E. , Nathan, D. M, E. B. , Krolewski, A. S. , Stampfer, M. J. , Willett, W. C. , and B. , Hennekens, C. H. 1992. A prospective study of exercise and incidance of diabetes among US male physicians. Journal of the American Medical Association 268: 63-67.

Mayer, J. 1968. Overweight: Causes, costs and control. Englewood Cliffs, NJ: Prentice –Hall

Mazess, R. B. , and Cameron, J. R. (1971). Skeletal growth in schooş children: Maturation and bone mass. American journal of Physical Anthropometry, 35, 399-408.

Mc Ardle, W. D. , Katch, F. I. , Katch, V. L. 1991. exercise physiology: energy, nutrition, and human performance. Lea & Febiger. Philadelphia.

Melkik TA, Rhoades SJ, Wales KR, Cowell C, Wolfe WS. (1998) Overweight School Children in New York City: Prevalence Estimates and Characteristics. International Journal of Obesity, 22, 7-13

National Cholesterol Education Program (NCEP). 1993. Summary of the second report of the National Cholesterol Education Program expert panel on dedection, evaluation, and treatment of high blood cholesterol in adults (Adult treatment panel II). Journal of the American Medical Association 269: 3015-3023.

Norman JG, Schmid BA, Sallis JF, Calfas KJ, Patrick K. (2005) Psychosocial and Environmental Correlates of Adolescents Sedentary Behaviors. Pediatrics, 116 (4), 908-916

Özer, M. Kamil, Aantropometri. Sporda Morfolojik Planlama, 1993, İstanbul

Pavlou, K. N. , Steffee, W. P. , Lerman, R. H. , and Burrows, B. A. 1985. Effects of dieting and exercise on lean body mass, oxygen uptake, and strength. Medicine and Science in Sports and Exercise 17:466-471.

Pınar S. (2003) Çocuklarda Fiziksel Aktivite ile Daha Sağlıklı Yaşam. IX. Ulusal Spor Hekimliği Kongresi. Nobel Yayım Dağıtım. 261

Pollock M L, Wilmore J H, & Fox S M (1978) Health and fitness through physical activity. New York Wiley.

Pollock ML. The quantification of endurance training programs. Exercise and Sport Sciences Reviews 1973;1:155-188.

Reilly JJ, McDowell ZC. (2003) Physical Activity Interventions in The Prevention and Treatment of Pediatric Obesity: Systematic Review and Critical Appraisal. Proceedings - Nutrition Society of London, 62 (3), 611-619

Segal KR, Am J Clin Nutr, 1996 Sep. ; 64 (3 Suppl) : 469S-471S,

Sharkey, B. J. 1990. Physiology of fitness, 3rd ed. Champaign, IL: Human Kinetics.

Shephard, R. J. 1994. Aerobic fitness & health. Human Kinetics.

Smith, U. , Hammerstein, J. , Bjontorp, P. , and Kral, J. G. 1979. Regioanal differences and effect of weight reduction on human fat cell metabolism. Europeanjournal of Clinical Investigation. 9:327-332

Strauss RS, Rodzilsky D, Burack G, Colin M. (2001) Psychosocial Correlates of Physical Activity in Healthy Children. *Arch Pediatr Adolesc Med.* ,155, 897-902

Stunkard, A. J. , Sorensen. T. I. A. , Harris, C. , Teasdale, T. W. , Charkraborty, R. , Schull, W. J. , and Schulinger, F. S. (1986). An adoption study of human obesity. New England Journal of Medicine, 314, 193-198.

Tamer, Kemal, Sporda Fiziksel-Fizyolojik Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Bağırgan Yayımları, 2000, Ankara.

The Lancet, 363 (211-212), April 3, 2004 (www. thelancet. com)

The President's Consul on Physical Fitness. A report of Surgean General on Physical activity and health. . P. O. Box 371954, Pittsburg, PA. 1996.

The President's Consul on Physical Fitness. Adult physical fitness: a program for men and women. Washington DC: U. S: Government Printing Office. 1965.

Thompson DL,. Thompson WR, Prestridge TJ, Bailey JG, Bean MH, Brown SP, McDaniel JB,; J Sport Med Phys Fitness 1991 Dec; 31 (4) :565-70).

Troiano RP, Flegal KM. (1998) Overweight Children and Adolescents: Description, Epidemiology, and Demographic. Pediatrics, 101 (suppl.), 497-504

Tudor-Locke C. (2002) Taking steps toward increased physical activity: Using pedometers to measure and motivate. Research Digest. , 3 (17), 1-8.

Wang Y. (2002) Is Obesity Associated With Early Sexual Maturation? A Comparison of The Association in American Boys Versus Girls. Pediatrics, 110, 5, 903

Welk GJ (Ed.). (2002) Physical Activity Assessments for Health Related Research. Champaign, IL: Human Kinetics

William J K, Andrew C F (1995) Strength testing: Development and evaluation of metodology. Eds: Maud P J& Foster C. Physiological Assesment of Human Fitness. Human Kinetics, P. O. Box 5076, Campaign, IL.

Williams, M. H. 1992 nutrition for fitness and sport. Dubuque, IA: Brown Benchmark.

Wilmore, J. H. 1974 Alteration in strength, body composition, and anthropopmetric measurements consequent to a 10 week weight training program. Medicine and Science in Sports 6:133-138.

World Health Organization Obesity: Preventing and Managing the Global Epidemic Report of a WHO Consultation on Obesity. (1998). Geneva, Switzerland: World Health Organization

6. Basım

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin
Yrd. Doç. Dr. S. Armağan Yıldız

Prof. Dr. İrfan Erdoğan
Yrd. Doç. Dr. Çare Sertelin Mercan
Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Poyraz
Yrd. Doç. Dr. Tamer Ergin
Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin
Doç. Dr. İlkay Demir
Yrd. Doç. Dr. S. Armağan Yıldız
Doç. Dr. A. Esra İşmen Gazioğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO: 436
Eğitim Bilimleri No.: 89
ISBN: 978-605-133-338-0
© 6. Basım, Ekim 2015

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ
Editörler: Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin - Yrd. Doç. Dr. S. Armağan Yıldız

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Eğitim Bilimleri Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ergin, Hatice., Yıldız, S. Armağan
Gelişim Psikolojisi/ *Editörler: Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin - Yrd. Doç. Dr. S. Armağan Yıldız*
6. Basım, XII + 290 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-338-0
1. Gelişim 2. Gelişim Alanları 3. Gelişim Psikolojisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNE DAİR

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN

I. Gelişim Psikolojisine Kuramsal Bakış 1

BÖLÜM 1

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE KURAMLAR VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Çare SERTELİN MERCAN

I. Gelişim Psikolojisine Kuramsal Bakış 7
A. Psikanalitik Yaklaşım 7
1. Freud ve Psikoseksüel Gelişim 7
2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı 9
B. Gelişimde Öğrenme Temelli Yaklaşım 10
1. Davranışçı Kuram 10
2. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı 12
C. Bilişsel Gelişimsel Yaklaşım 12
1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı 12
2. Sosyo-kültürel Etkiler ve Vygotsky 14
3. Bilgiyi İşleme Kuramı 14
D. Ekolojik Sistem Yaklaşımı 14
II. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Yöntemleri 17
A. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Modelleri 17
1. İlişkisel Modeller 18
2. Deneysel Modeller 18
B. Gelişim Psikolojisi Araştırmalarında Kullanılan Veri Toplama Teknikleri 20
1. Kendini Değerlendirme Araçları 20
2. Gözlem 22
3. Olay İncelemesi 23
C. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Desenleri 24
1. Kesitsel Desen 24
2. Boylamsal Desen 24

3. Ardaşık Desen 26
III. Gelişim Psikolojisiyle İlgili Araştırmalarda Etik 26
Urie Bronfenbrenner 27
Kaynakça 28

BÖLÜM 2
GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR
Ayşegül KILIÇASLAN ÇELİKKOL

I. Gelişimle İlgili Temel Kavramlar 33
A. Büyüme 33
B. Olgunlaşma 34
C. Öğrenme 34
D. Gelişim 35
E. Hazır Bulunuşluk 36
F. Kritik Dönem 36
II. Gelişimin Temel İlkeleri 37
III. Gelişimi Etkileyen Faktörler 40
A. Kalıtım 40
B. Hormonlar 41
C. Gelişime Çevrenin Etkisi 44
D. Kültür ve Tarihin Etkisi 47
IV. Gelişim Dönemleri ve Özellikleri 48
V. Gelişim Görevleri 49
VI. Gelişim Alanları 51
VII. Gelişimle İlgili İlke ve Olguların Bilinmesinin Eğitim Açısından Önemi 53
Robert J. Havighurst 55
Kaynakça 56

BÖLÜM 3
FİZİKSEL GELİŞİM
Cengiz POYRAZ

I. Doğum Öncesi Dönem 60
A. Doğum Öncesi Gelişimi Etkileyen Çevresel Etmenler 62

B. Çoklu Gebelik 65
II. Doğum Sırasında Karşılaşılabilecek Riskler 65
III. Doğum Sonrası Fiziksel Gelişim 66
A. Bebeklik Döneminde Fiziksel Gelişim (0-2 Yaş) 66
1. Bedensel Gelişim (0-2 Yaş) 66
2. Duyusal Gelişim 67
a. Görme 67
b. İşitme 68
c. Koku 68
d. Tat 69
e. Dokunma 69
3. Devinsel (Psikomotor) Gelişim (0-2 Yaş) 69
B. İlk Çocukluk Döneminde Fiziksel Gelişim (2-6 Yaş) 76
1. Bedensel Gelişim (2-6 Yaş) 76
2. Devinsel (Psikomotor) Gelişim (2-6 yaş) 77
İnce Motor Gelişim (2-6 yaş) 78
C. Son Çocukluk (6-12 Yaş) 78
1. Bedensel Gelişim 78
2. Devinsel (Psikomotor) Gelişim 80
D. Ergenlik 81
1. Erinlik (Ön Ergenlik) 82
a. Erinlik Özellikleri 82
b. Erinliğin Nedenleri 82
c. Erinlikte Bedensel Gelişim 84
d. Erinlikte Cinsel Gelişim 87
e. Erinlik Değişimlerinin Davranış Üzerindeki Etkileri 89
f. Erken ve Geç Olgunlaşmanın Etkileri 91
g. Erinlik Döneminde Ana Baba ve Öğretmenlere Düşen Görevler 93
2. (Orta) Ergenlik Dönemi Fiziksel Gelişimi 94
Bedensel Gelişim 94
3. Son Ergenlik 96
Son Ergenlikte Fiziksel Gelişim 97
G. Stanley Hall 98
Kaynakça 100

BÖLÜM 4

BİLİŞSEL GELİŞİM

Tamer ERGİN

I. Nörolojik Gelişim 104
II. Bilişsel Gelişim Kuramları 107
A. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı 107
1. Bilişsel Gelişimin Dayandığı Kavramlar 108
a. Şema 108
b. Uyum Sağlama 108
Özümleme 108
Uyma 109
c. Dengeleme 109
2. Bilişsel Gelişim Dönemleri 110
a. Duyusal-Motor Dönem 111
Nesne Devamlılığı 113
Taklit 113
b. İşlem Öncesi Dönem 114
Sembolik İşlem Dönemi (2-4 Yaş) 114
Sezgisel İşlem Dönemi (4-7 Yaş) 116
c. Somut İşlemler Dönemi (7-12) 118
d. Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş ve Üzeri) 121
B. Vygotsky ve Zihin Gelişimi 123
C. Bilgiyi İşleme Kuramı 125
1. PASS Teorisi 127
a. Planlama 128
b. Dikkat 131
c. Ardıl Bilişsel İşlemler 132
d. Eşzamanlı Bilişsel İşlemler 133
III. Dil Gelişimi 134
A. Beyin ve Dil 135
B. Dil Öğrenimi 137
C. Dil Gelişimi Aşamaları 138
D. Metafor ve Mizah 139
Jean Piaget 139
Kaynakça 140

BÖLÜM 5

DUYGUSAL GELİŞİM

Hatice ERGİN

I. Duyguların Nöropsikolojik Temelleri 144
II. Duyguların Sınıflandırılması 146
III. Duygusal Gelişim Teorileri 147
A. Davranışçı Yaklaşım ve Sosyal Öğrenme Teorisi 148
B. Bilişsel Farklılık Teorisi 149
C. İşlevselci Yaklaşım 149
D. James-Lange Teorisi 150
E. Cannon-Bard Teorisi 151
F. Schachter-Singer Teorisi 151
IV. Duyguların Gelişimi 152
A. Duyguları Anlama 152
B. Duyguları İfade Etme 155
C. Empati 161
D. Duyguları Kontrol Etme 166
E. Sosyal Referans 168
V. Duygusal Gelişim Nasıl Desteklenmelidir? 169
Jean Jacques Rousseau 174
Kaynakça 175
Ek-1 179

BÖLÜM 6

BENLİK, KİMLİK VE KİŞİLİK

İlkay DEMİR

I. Benlik ve Sosyal Bağlam 183
II. Kimlik 189
III. Kişilik 192
A. Kişiliğe İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar 192
1. Psikanalitik Yaklaşım 192

2. Humanistik Yaklaşım....194
3. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı....196
4. Davranışçılık-Sosyal Öğrenme Yaklaşımı ve Sosyal Bilişsel Yaklaşım....198
Sigmund Freud....202
Kaynakça....202

BÖLÜM 7

AHLAK GELİŞİMİ

S.Armağan YILDIZ

I. Gelişim Psikolojisi Açısından Ahlak Gelişimi ile İlgili Konular....209
A. Ahlak ve Etik....210
B. Ahlak ve Değer/Değer Yargıları....210
C. Ahlak ve Suç....211
D. Kurallar ve Yasalar....211
II. Ahlak Kavramına Kuramsal Bakış....213
A. Psikanalitik Kurama Göre Ahlak Gelişimi....214
B. Sosyal Öğrenme Kuramına Göre Ahlak Gelişimi....215
C. Bilişsel Kurama Göre Ahlak Gelişimi....215
III. Ahlaki Gelişimde Ebeveynin Rolü....219
IV. Ahlaki Gelişimde Okul ve Öğretmenin Rolü....223
Lawrence Kohlberg....227
Kaynakça....227
Ek-1....230
Ek-2....230

BÖLÜM 8

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE AİLE VE OKUL ETKİLEŞİMİ

Esra İŞMEN GAZİOĞLU

I. Öğretmen Beklentileri ve Öğrencilerin Öğrenme Deneyimleri....235
II. Aile ve Öğrencilerin Öğrenme Deneyimlerine Dair Bir Model....236
III. Aile Büyüklüğü ve Kardeş İlişkileri....238

IV. Göç Olgusu ve Düşük Sosyoekonomik Seviye 239
V. Ebeveynlik Stilleri 242
VI. Çocuk İstismarı 245
A. Çocuk İstismarının Türleri 247
VII. Boşanma 252
A. Sonuç ve Öneriler 254
Johann Heinrick Pestalozzi 256
Kaynakça 257

BÖLÜM 9

BİREYSEL GELİŞİMİ FARKLI OLAN ÇOCUKLAR

Tamer ERGİN

I. Dikkat Eksikliği 265
II. Hiperaktivite 268
III. Özel Öğrenme Güçlükleri 270
A. Disleksi (Okuma Güçlüğü) 270
B. Garden Variety 273
C. Disgrafi (Yazma Güçlüğü) 275
D. Diskalkuli (Matematik Güçlüğü) 278
E. Hafıza (Bellek) Güçlükleri 280
IV. Üstün Yetenekli Çocuklar 282
V. Yaygın Gelişimsel Bozukluklar 284
A. Otizm 284
B. Asperger Sendromu 285
VI. Kronik Hastalıklar 285
VII. İletişim ve Konuşma Bozuklukları 286
VII. Duygusal ve Davranışsal Güçlükler 286
Alexander Romanovich Luria 288
Kaynakça 288

Bölüm 1

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE KURAMLAR VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Yrd. Doç. Dr. Çare Sertelin Mercan

Psikoloji, insan davranışını bu davranışın arkasında yatan duygu ve düşünceleri inceleyen bilim dalıdır. İnsanın "insan"a ilişkin düşüncesi, "insan"ı anlama çabası insanoğlu varolduğundan beri süregelmiştir. Pek çok önemli filozofun, günümüzde psikolojinin çalışma alanına giren konuları bundan iki bin yıl önce tartıştıklarını günümüze ulaşan eserleri vasıtasıyla görebilmekteyiz. Diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi insana ilişkin düşüncenin felsefeden ayrışarak bir bilim olma çabaları, insan davranışına ilişkin düşünme sürecinin bilimsel yöntemin psikoloji konularına uyarlanması ile gerçekleşmiştir. 1879 yılında W. Wundt'un Almanya'nın Leipzig kentinde ilk psikoloji laboratuvarını kurması psikolojinin bilimsel tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Leipzig laboratuvarında yapılan ilk çalışmalar, duyular, dikkat, tepki zamanı ve zihin süreçleri üzerindedir. Temelleri Soktates'e kadar dayanan ancak Wundt ile psikoloji araştırmalarında sistemli bir bilimsel yöntem olarak kullanılmaya başlanan "içe bakış" yöntemi birtakım eleştirilere de maruz kalmıştır. Içe bakış yönteminin öznel bir yöntem olması ve tekrarlanmaya imkân vermemesi yöntemin en önemli zaafı olarak kabul edilmektedir. 1920'li yıllarda Almanya'da *Geştalt Psikoloji*, Avusturya'da *Psikanaliz* ve ABD'de *Davranışçılık* akımlarının gelişmesi Wundt'un çalışmalarını gölgelemeye başlamış (Schulz & Schulz, 2007), fakat psikoloji biliminin gelişmesi, yapılan araştırmaların çeşitlenmesi ve sistemli bilgi birikiminin günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

İnsan davranışının, duygu, düşünce ve tutumlarının çeşitliliğinin son derece geniş olması psikoloji biliminde alt dalların gelişmesini gerekli kılmıştır. Bu dalların her birinde davranış farklı bir yönüyle ele alınır. Psikolojinin bazı alt dalları aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Deneysel psikoloji alanında araştırma yapılırken deneysel yöntem ve laboratuvar ortamı kullanır. Öğrenci başarısını artırmak için yeni bir öğretim metodunun sınanması deneysel psikolojinin konusunu oluşturur.

Bronfenbrenner'ın gelişim psikolojisine en önemli katkısı Ekolojik Sistem Teorisi'dir. Bireyin gelişiminde içinde yaşadığı çevrenin yani bağlamın önemine dikkat çeken Bronfenbrenner, gelişim psikolojisi alanda yapılan çalışmalara yeni bir boyut katmış, sonraki araştırmaların önemli bir bölümne yön vermiştir. Ekolojik sistem teorisi ile Bronfenbrenner bireyin gelişimini şekillendiren iç içe geçmiş bir dizi çevresel faktör açıklar. En içte yer alan çevresel katmana *mikro sistem* adını verir, ikinci katman *mezo sistem,* üçüncü katman *ekzo sistem,* dördüncü katman m*akro sistem* olarak adlandırılır. Bronfenbrenner sonradan, *chrona sistem* olarak adlandırdığı beşinci bir katman ekler. Her bir katman çeşitli kural, norm, rol ve kanunlardan oluşur ve bunların her biri gelişimi şekillendirmede önemlidir.

2005 yılında ABD'de hayata veda eden Bronfenbrenner'ın başlıca eserleri, Two Worlds of Childhood (1972), Influencing Human Development (1973), Influences on Human Development (1975), The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design (1979), On Making Human Beings Human (1981), The State of Americans: This Generation and the Next (1996)'dır.

KAYNAKÇA

Berk, L. E. (2004). *Development through the lifespan*. Boston: Allyn and Bacon.

Can, G. (2007). Kişilik gelişimi. *Eğitim psikolojisi* (Ed. Binnur Yeşilyaprak). Ankara: Pegema.

Clarke-Stewart, A., Perlmutter, M., Friedman, S. (1988). *Lifelong human development. Boston:* John Wiley.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dilden, B. (2004). *4-6 yaş Türk ve Alman anaokulu çocuklarının benlik algılarının ve bazı kişisel değişkenlerinin serbest oyundaki sosyal etkileşim modelleri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erikson, E. H. (1984). *İnsanın sekiz çağı.* (Çev: Bedirhan Üstün, Vedat Şar) Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Eylen - Özyurt, B. (2007). Gelişim konularına genel bakış. *Eğitim psikolojisi* (Ed. Alim Kaya). Ankara: Pegama

Glenn, C. M. (2003). *The longitudinal assessment study (LAS): Eighteen year follow-up*. Final Report. www.eric.ed.gov ED478792

Huesmann, L.R., Moise-Titus J., Podolski, C.L. & Eron, L.D. (2003). Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their agressive and violent behaviour in young adulthood: 1977-1992. *Developmental Psychology, 39(2), 201-221.*

İnanç M. (1997). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı.

Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel

Külahoğlu, Ş. (2007). Gelişim ve öğrenme psikolojisine giriş. *Eğitim psikolojisi* (Ed. Binnur Yeşilyaprak). Ankara: Pegema.

Lang, S. S., (2005). Urie Bronfenbrenner, father of the Head Start program and pre-eminent 'human ecologist', dies at age 88. Cornell University News, Sept, 26, 2005.

Poole, D., Warren, A., Nunez, N. (2007). *The story of human development*. New Jersey: Pearson. Santrock, J. W. (1997). *Life-span development* (6th ed.) Brown Benchmark Publishers.

Schulz, D. P., ve Schulz, S. E. (2007). *Modern psikoloji tarihi*. (çev. Yasemin Aslay) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Shaffer, D. R., ve Kipp, K. (2007). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. Belmont: Wadswoth.

Siegler, R. S., Adolph, K. E., ve Lemaire, P. (1996). Strategy choices across the lifespan. In L. Reder (Ed.) *Implicit memory and metacognition*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Sigelman, C. K. (1999). *Lifespan Human Development* (3rd ed.) Pacific Grove, California: Pub. Brooks/Cole.

Suner-İkiz, E. (2000). *Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler A.B.D., İzmir.

Sümer, N., Demirutku, K., ve Özkan, T. (2005). *Araştırma teknikleri*. İstanbul: Morpa

Yeşilyaprak, B. (2000). Üniversite öğrencilerinin özsaygı, atılganlık ve denetim odağı açısından üniversiteye giriş ve çıkış özellikleri: Boylamsal Bir Araştırma. *Mesleki Eğitim Dergisi*, *3 : 1-7*.

Yıldız, S. A. (2003). *Ebeveynlerin problem çözme becerisi üzerine deneysel bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, S. A. (2008). Rehberlikte bireyi tanıma teknikleri ve testler. *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Woolfolk, A. (2004). *Educational psychology*. Boston: Pearson

http: www.newworldencyclopedia.org/entry/Urie_Bronfenbren

Bölüm 2

GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol

Gelişim, doğum öncesi dönemden ölüme kadar meydana gelen düzenli ve sürekli değişimler olarak ele alınır. Gelişimi inceleyen uzmanlar, bu geniş zaman dilimi içerisinde davranışta, düşüncede, duyguda ve kişilikte meydana gelen yaşa bağlı değişimleri araştırır. Uzun yıllar boyunca birçok düşünür, insan doğasına farklı merceklerden bakmış ve insan davranışının nedenleriyle ilgili çeşitli düşünce ve açıklamalar ortaya koymuştur. Bu düşünce ve açıklamalar, farklı kuramların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kuramların temel amacı insan doğasıyla ilgili verileri bütünleştirmek, insan davranışını açıklamak ve öngörmektir.

İnsan gelişimiyle ilgili araştırmalar insan değişimini inceler. Bu değişim genellikle davranışa yansır; böylece, güvenilir bir şekilde betimlenebilir ya da ölçülebilir. Araştırmacılar, doğal olguları gözlemek, süreç içinde meydana gelen davranışı ölçmeyi amaçlayan araştırmalar yürütmek ve kullandıkları yöntemlerin başkaları tarafından değerlendirilebilmesi için sonuçlarını yayınlamak yoluyla insan gelişimi hakkında bilgi sağlarlar.

Öğretmenler, öğrencilerinin gereksinimlerini anlayabilmek ve etkili bir eğitim-öğretim ortamı oluşturabilmek amacıyla bireyin gelişimini şekillendiren etkenleri ve gelişimin tüm yüzlerini bilmeye ihtiyaç duyarlar. Bu bölümde öncelikle insan gelişiminde kullanılan temel kavramlara yer verilecektir. Ardından gelişimin doğası ve ilkeleri incelenecektir. Ayrıca gelişimi etkileyen biyolojik ve çevresel etkenlerin insan gelişimi üzerindeki rolü açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak gelişimle ilgili ilke ve olguların bilinmesinin eğitim açısından önemi tartışılacaktır.

1960'ların sonlarında ve 1970'li yıllarda Havighurst kentsel eğitim sorunları üzerine dikkatini yoğunlaştırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük kırk beş şehirde bulunan ortaöğretim kurumlarında, eğitim hedefleri, okul yapısı ve organizasyonu, personel özellikleri, müfredat, öğrenci faaliyetleri, öğrenci eylemleri ve okul-toplum ilişkilerini inceleyen araştırmayı yürütmüştür. 1977 yılında, yetmiş yedi yaşındayken, bu araştırmanın ışığında büyükşehir okullarının iyileştirilmesi için bir dizi politika ve uygulama önerileri geliştirdiği kitabın editör yardımcılığını yapmıştır. Havighurst seksenli yaşlarında araştırma yapmaya ve yazmaya devam etmiştir. 1980 ile 1986 yılları arasında altı makale yayımlamıştır.

KAYNAKÇA

Akbağ, M. (2007). *Eğitim psikolojisi*. (Ed. M. Engin Deniz). Ankara: Maya Akademi.

American Thyroid Association, (2003). *Hypothyroidism Booklet*. USA.

Aydın, A. (2000). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. (2. Basım). İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Aydın, B. (2007). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretim*. (Ed. Binnur Yeşilyaprak), (3. Basım). Ankara: Pegem A Yayınları.

Bacanlı, H. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. (Geliştirilmiş 3. Basım). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

Banks, S. R. & Thompson, C. L. (1995). *Educational psychology: for teachers in training*. West Publishing Company

Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (Çev. O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Boyd, D. & Bee, H. (2003). *Lifespan development*, Pearson Education, Inc.

Craig, G. J. & Baucum, D. (1999). *Human development*. (8th Ed.). New Jersey: Prentice Hall.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. (2. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erden, M. & Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretme*. (5. Basım). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Hall, E., Lamb, M. & Perlmutter, M. (1986). *Child psychology today*. (2nd Ed.). New York: Random House

Havighurst, R. J. (1956). Research on the developmental-task concept [Electronic version]. *The School Review*. 64(5), 215-223.

Kaplan, P. S. (1993). *The Human odyssey: Life-span development*. (2nd Ed.). West Publishing Company.

McInerney, D. M. (2006). *Developmental psychology for teachers: An applied approach*. Allen & Unwin

Miglani, G. S. (2006). *Developmental genetics*, I.K International Publishing House.

Onur, B. (1991). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. (Geliştirilmiş 2. Basım). Ankara: Verso Yayıncılık

Papalia, D. E & Wendkos Olds, S. (1986). *A Child's world: Infancy through adolescence*. McGraw-Hill Book Company

Santrock, J. W. (1997). *Life-span development*. (6th Ed.). McGraw-Hill Companies

Senemoğlu, N. (2004) *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. (9. Basım). Ankara: Gazi Kitabevi.

Shaffer, D. R & Kipp, K. (2007). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. (8th Ed.). Canada: Wadsworth, Cengage Learning.

Siegelman, C. K. (1999). *Life-span human development.* (3rd. Ed.). Brooks/Cole Publishing Company.

Steinberg, L., & Belsky, J. (1991). *Infancy, childhood, and adolescence: Development in context*. New York: McGraw-Hill Companies.

Yavuzer, H. (2002). *Çocuk psikolojisi*. (23. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi

http://education.stateuniversity.com/pages/2032/Havighurst-Robert-J-1900-1991.html

Bölüm 3

FİZİKSEL GELİŞİM

Yrd.Doç.Dr. Cengiz POYRAZ

İnsanın gelişimi bir bütün olarak seyreder. Ancak anlaşılmasının kolay olabilmesi için insanın gelişimi değişik alanlara ayrılarak incelenmektedir. Bu alanlardan biri olan fiziksel gelişim, bedensel ve devinsel (psikomotor) olmak üzere iki alanı kapsar. Bedensel gelişim, genel olarak beden oranları ve fiziksel görünüşteki değişimi, devinsel gelişim ise, beden ve sinir sistemi arasındaki organizasyona bağlı olarak ortaya çıkan organizmanın istemli hareketlerini ifade eder (Siyez, 2007). İnsanın birtakım yaşam işlevlerini yerine getirmesinde beden temel işlevi görmektedir. Büyük oranda merkezî sinir sisteminin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel gelişimin insanın kişiliği üstünde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.(Bilgin, 2007) Bedensel gelişimle davranışlar arasında sıkı bir ilişki vardır. Bireyin bedensel gelişiminde görülen aksaklıklar, dengesizlikler ya da gerilemeler davranışlarını da etkisi altına alır (Başaran, 1994). Çünkü kişi bedensel işlevlerini tam olarak yerine getiremeyince gelişimsel bütünlüğünün tamamı bundan etkilenir. Fiziksel gelişimin bilinmesi bireyin eğitimi için temel koşuldur. Belirli yaşlarda hangi davranışları ne ölçüde yapabileceğinin ve bedendeki değişikliklerin birey üzerindeki etkilerinin neler olabileceğinin bilinmesi eğitimciler ve davranış bilimciler açısından önemlidir. Bu nedenle fiziksel devinsel gelişimi bilmemiz genel anlamda insanın bütün gelişim alanlarını anlamamıza temel oluşturacaktır. İnsanın gelişimi döllenmenin başladığı anda başlar ve yaşamın sonuna kadar belli dönemleri izleyerek devam eder.

Bu bölümde doğum öncesi ve doğumdan sonraki fiziksel ve belirli devinsel gelişimin, çağlara göre seyri, niteliği, bireysel ayrılıklar, bedensel gelişim için eğitimin önemi açıklanmıştır. Bu yapılırken fiziksel gelişim doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası dönemler hâlinde ele alınmış; doğum öncesi kendi içinde zigot, blastula, emb-

KAYNAKÇA

Anne-Marie, R. (1980), *Ergenlik psikolojisi-ergen ve dünyası*, (Çev.; Bekir Onur), Ankara: Maya Yayıncılık .

Aydın, A. (2004) *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, Ankara: Tekağaç Eylül Yayınları.

Aydın, B. (1997). *Çocuk ve ergen psikolojisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları No.1.

Başaran,İ.E. (1994). *Eğitim psikolojisi*, Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Bee, H. & Body, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*, Ankara: Kaktüs yay.

Bilgin. M. (2007) "Bedensel ve devinsel gelişim", (Ed.; Binnur Yeşilyaprak), *Eğitim psikolojisi-gelişim-öğrenme-öğretim*, (3.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 56-79.

Buhler-Spiegel-Thomas.(1985) "Ergenlik dönemine toplu bakış" (Ed: Bekir Onur.), *Ergenlik psikolojisi*, Ankara: Hacettepe Taş kitapçılık, 87-104.

Ceyhan, A.(2001) "Fiziksel gelişim" (Ed: Gürhan Can) *Gelişim ve öğrenme.*, Anadolu Üniversitesi, Yayın No:1292, 43-68

Çirhinlioğlu, F.G. (2001). *Çocuk ruh sağlığı ve gelişimi/okul öncesi dönem,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Cole, L. & Morgan, J.J.B. (1985) *Çocukluk ve gençlik psikolojisi*, (Çev.; Belkis Halim Vassaf), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Çuhadaroğlu, F. (2004). "*Ergen ve ruhsal sorunları*" Durum Saptama Çalışması, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları.

Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ekşi, A. (1990) *Çocuk, genç, ana, babalar,* İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Erkan, S. (2008) "Gelişim psikolojisinde temel kavramlar", (Ed.: Y. Özbay-S.Erkan). *Eğitim Psikolojisi*, ss. 27-51, Ankara: Pegem Akademi.

Erden, M. & Akman,Y. (2004). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız, gelişim ve öğrenme*, Samsun: Eser ofset Matbacılık Ltd.Şti.

Fişek, G.O.& Yıldırım S.O. (1983). *Çocuk gelişimi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Gander, M. & Gardiner, H. W.(1998). *Çocuk ve ergen gelişimi*, (Çev.; A.Dönmez, N.Çelen, B. Onur), Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan,E. (1980). *Çağdaş yaşamda normal dışı davranışlar*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Guasch, G. P. (1985), Bedensel değişim ve yabancılık duygusu. (Ed.: Bekir Onur), *Ergenlik psikolojisi*,). Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık. 141-158

Hurlock, E.B. (1985) "Ergenlikte beden gelişimi" (Ed:Bekir Onur.), *Ergenlik psikolojisi*, Ankara: Hacettepe TAŞ kitapçılık 104-139

Jersild. A. T. (1983).*Çocuk psikolojisi*, (Çev.;Gülseren Günçe), Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi EFAM yayını No:4

Jersild. A. T. (1978). *Gençlik psikolojisi* ,(Çev.; İbrahim N. Özgür), İstanbul: Takılıoğlu Matbacılık.

Kılıççı,Y. (1992). *Okulda ruh sağlığı*, Ankara: Anı yayıncılık.

Korkmaz, B. (2000). *Pediatrik davranış nörolojisi*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayın No:230. ISBN 975-404-595-X. .

Kulaksızoğlu, A. (2002) *Ergenlik psikolojisi,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Koç, M. (2001). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özer,D.S.& Özer,M.K. (2003) *Çocuklarda motor gelişim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özgüven, İ.E. (1997) *Cinsellik ve cinsel yaşam***,** Ankara: PDREM Yayınları.

Pernoud, L. (1982). *Çocuğun cinsel eğitimi*, İstanbul: e yayınları.

Sanemoğlu, N. (2004) *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Sargın,N. (2005). "Fiziksel gelişim", **(**Ed.; Kutman Ersanlı& Ersin Uzman.), *Gelişim ve öğrenme*, İstanbul: Lisans yayıncılık. 49-73

Siyez,D.M. (2007). "Fiziksel gelişim", (Ed.: Alim Kaya), *Eğitim psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi. 48-81

Smith, A. (1986). *İnsan beyni ve yaşamı***,** İstanbul**:** İnkılâp Kitapevi.

Steinberg, L. (2007) *Ergenlik*, (Yayıma Hazırlayan; Figen ÇOK), Ankara: İmge Kitapevi,

Şemin, R. (1982) *Çocuk ve gençlik psikolojisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1614.

Temel, F.& Aksoy, A. B. (2001), *Ergen ve gelişimi yetişkinliğe ilk adım*, Ankara: Nobel yay.

Ülgen, G.& Fidan, E. (1984). *Çocuk gelişimi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yavuzer, H. (2007). *Çocuğu tanımak ve anlamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2000). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2005). *Gençleri anlamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1997). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunuzun ilk 6 yılı,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1995). *Çocuk eğitimi el kitabı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (1993b). *Çocuk ve suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yörükoğlu, A. (1986) *Gençlik çağı***,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1983). *Çocuk ruh sağlığı,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 189.

Bölüm 4

BİLİŞSEL GELİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Tamer Ergin

"Biliş" sözcüğü dünyamızı öğrenmeyi ve anlamayı içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelir (Yavuzer, 1998). Bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan, aktif zihinsel faaliyetlerdeki gelişime ise "Bilişsel Gelişim" adı verilmektedir (Senemoğlu, 2005). Bilişsel gelişim; bilgiyi tanımayı, problem çözmeyi, karar vermeyi ve bir iş tamamlanıncaya kadar dikkat etmeyi içermektedir. Bilişsel gelişimde, çocukların kendi bilgilerini incelemeleri, denemeleri ve uygulamaya dönüştürmeleri kadar çevresindeki yetişkinlerin de önemli rolü bulunmaktadır. Bu konuda çalışan araştırmacılar, çocukların bilişsel işlemleri üzerinde durarak değişimlerin tanımlanması ve açıklanması hakkında çeşitli kuramlar geliştirmişlerdir (Ömeroğlu ve Kandır, 2005). Bilişsel gelişim; bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha karmaşık ve etkili hâle gelmesi sürecidir. Bu süreç, bireyin dil, düşünce ve zekâya dönük işlevlerindeki değişiklikleri kapsar (Senemoğlu, 2005). Hayal gücünü kullanabilme, problem çözme, bilgiyi geri çağırma, bazı uyaranlara yönelip bazı uyaranları ise dikkate almama, uyaranların birbiri ile ilişkisini görme vb. gibi faaliyetlerin tümü bilişsel gelişim içinde değerlendirilmekte olan bilişsel işlevleri oluşturmaktadırlar. Ele alınan bu bilişsel işlemlerdeki değişimler bilişsel gelişimin açıklanmasında kullanılan teorilerin oluşumuna ışık tutmuşlardır. Anne karnında başlayan ve 100 milyar nöronla dünyaya gelen bebeğin bilişsel gelişim serüveni hızla devam etmektedir. Bu gelişim sırasında meydana gelen değişimler oldukça etkileyicidir. Örneğin, 100 milyar nöronun her birinin kendisinin dışında yaklaşık 60 bin nöronla bağlantı kurabilmesi beyin gelişiminin büyüleyici yönünü bize göstermektedir. Nöronlardaki bağlantı sayıları öğrenme miktarına bağlı olarak artış gösterir (Kirby ve Williams, 2000). Bu nedenle erken çocukluk döneminden başlayan etkin bir eğitimin çok büyük önemi vardır. Ergin (2003) tarafından yapılan çalışmada çocukların okulöncesi eğitimden ya-

Piaget, meslek yaşamının büyük bir bölümünü çocukları dinleyip, gözleyerek ve dünyanın her kösesinden bilim adamlarının aynı konuda hazırladıkları bilimsel yayınları inceleyerek geçirdi. Çocukların, yetişkinlerden çok farklı düşündüklerini ortaya koydu. Piaget'e göre; çocuklar yetişkinlerden daha ilkel bir düşünme örüntüsü gösteren küçük yetişkinler *değildi*. Ona göre çocukların kendilerine özgü bir dünya görüşleri vardı. Duruma bu yönden bakmanın çocuğun dünyasını anlamada çok önemli olduğunu vurguladı. Einstein bunu, "Yalnızca bir dahinin akıl erdirebileceği sadelikte bir buluş" olarak niteledi. Piaget özellikle öğretmenlerin öğretim etkinliklerini planlanırken çocukların yetişkinlerden farklı düşünme yöntemleri kullandıklarını göz ardı etmemelerini ve eğitimi gelişimsel farklılıklara göre düzenlemeleri gerektiğini vurguladı. Piaget' nin ortaya attığı görüş, zekânın özünde yatan işlevlere yeni bir pencere açtı. Piaget'e göre zekâ çevreye uyum sağlayabilme yeteneğidir, tüm zihinsel yapıların yöneldiği bir çeşit denge durumudur.

Piaget' nin çocukların bilgiyle doldurulacak boş çuvallar olmayıp bilginin etkin yapıcıları oldukları, sürekli olarak kendilerine özgü kuramlar yaratıp bunları sınadıkları yönündeki görüşü kuşaklar boyunca eğitimciler tarafından kabul gördü.

Piaget'e göre; bilgi doğrudan kazanılmaz; bunun için çeşitli organizasyonlar gerekir. Bilişsel gelişim zihinsel gelişimin dış çevre ile etkileşimine bağlıdır. Bu görüşü ile Piaget organize edilmiş uyarıcı ortamların özellikle erken yaşlardaki çocuğun bilişsel gelişiminin tesadüflere bırakılamayacak kadar önemli olduğunun anlaşılmasına neden oldu ve insan yaşamında okul ve öğretmenin önemini ön plana çıkardı. Bu vurgulama aynı zamanda öğretmenlere bu konudaki sorumluluklarının da ne kadar önemli olduğunu hatırlatmaktadır.

KAYNAKÇA

Ağaçsapan Kurtman, A. (2002). *Dil üzerine.* Eskişehir:T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları; No.1352, Eğitim Fakültesi Yayınları; No.83.

Akarsu, F. (1982). *Sıralama, sınıflama ve sayı ilişkilerine ilişkin öğrenme yaşantılarının sayı korunumuna etkisi.* Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi Yönetmeliği'nin Eğitim Bölümü İçin Öngördüğü Doktora Tezi, Ankara.

Anning, A. (1997). *The first years at school.* (Second Edition). Philadelphia:Open University Pres Buckingam.

Ault, R. L. (1977). *Children's cognitive development piaget's theory and the process approach.* New York:Oxford Universiy Press.

Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi.* İstanbul:Atlas Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (2000). *Eğitim psikolojisi.* İstanbul:Alkım Yayınevi.

Bates, E. & Dick, F. (2002). *Language, gesture and the developing brain.* Wiley Periodicals Incorpation Development Psychobiol, 40 (293-310).

Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi.* İstanbul:Kaknüs Yayınları.

Charles, C. M. (1992). *Öğretmenler için piaget ilkeleri*, Ankara:Lazer Ofset Matbaacılık.

Cole, M.& Cole, S.R. (2001) *The development of child.* New York:Worth Publishers.

Cüceloğlu. D. (2000). *İnsan ve davranışı: psikolojinin temel kavramları.* İstanbul:Remzi Kitabevi.

Das, J.P., Naglieri, J.A. & Kirby, J.R. (1994) *Assessment Of Cognitive Processes: The Pass Theory Of Intelligence.* **Massachusetts:allyn And** Bacon A Division Of Simon ve Schuster Inc.

Eskinazi, L. (2003). *"5;(0)-7;(12) Yaş çocuklarına yönelik dil kullanım yeteneklerini belirleyen ölçeğin oluşturulması ve geçerlik güvenirlik çalışması"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ergin, T. (2003). Bilişsel Değerlendirme Sistemi (Cognitive Assessment System-CAS) 5 Yaş Çocukları Üzerine Geçerlik, Güvenirlik ve Norm Çalışması (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst,tüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Ergin, H. (2003). İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın Okulöncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerileri Düzeylerine Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Erden, M. Ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi: gelişim-öğrenme-öğretme.* (5. basım). Ankara:Arkadaş Yayınevi.

Glover, J. A., Royce R.R., Roger H.B. (1990). *Cognitive psychologv reachers.* New York: Mac Millan Publishing Company.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi.* Çelen N., Dönmez A., Onur B. (Ed). Ankara : İmge Kitabevi.

Gaddes, William H. (1985). *Learning disabilities and brain function.* Newyork, Berlin, Heidelberg, Tokyo : R.R.Donelley and Sons Company.

Healy, J.M. (1997). *Çocuğunuzun Gelişen Aklı.* İstanbul: Enka Okulları.

İnanç, B.Y.,Bilgin, M. ve Atıcı M.K. (2008). *Gelişimin psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi.* (4. baskı). Ankara:PegemA Yay.

Kandır, A. (2003). *"Gelişimde 3-6 yaş"*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Kirby, J.R. ve Williams N. H. (2000). *Learning problems: a cognitive approach.* Toronto: Kagan ve Woo Limited. University of Alberta, Canada

Küçükkaragöz, H. (2007). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* Yeşilyaprak, B. (Ed) (3. baskı). Ankara:PegemA Yay.

Lieberman, P. (2000). *Human language and our reptilian brain.* Harvard University Pres

Naglieri, J.A. (1999). *Essentials of cas assessment.* New York: John Wiley ve Sons, Inc.

Naglieri ve Pickering (2000). *Intervention handouts for teachers and parents.* www.mypsychologist.com

Madi, B. (2006). *Öğrenme beyinde nasıl oluşur?* İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

*Matematik ve dil (*1998). (Çev. Beyaz Nokta Vakfı) Avustralya: NSW Eyaleti Eğitim Bakanlığı Yayını

Ömercikoğlu, H.(2006). *"4-7 Yaş arası çocukların sayı kavramlarınınPiaget2nin birebir eşleme deneyleri ile incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi eğitimi Anabilim Dalı. İstanbul.

Ömeroğlu E. ve Kandır, A. (2005). *Bilişsel gelişim.* İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

Patel, A. D. (2008). *Music, language and the brain.* NewYork:Oxford University Press Incorporation.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim.* (11. baskı) Ankara:Gazi Kitabevi.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya.* Ankara: Gönül Yayıncılık.

Shore, R. (1997). *Rethinking the brain*. Families and Work Institute.

Solso, R. L., Maclin, K. M., Maclin, O. H. (2007). *Bilişsel psikoloji.* (Çev. Ayşe Ayçiçeği Dinn). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Şenel (2003). *Beynin gizemi.* Tübitak Bilim Teknik Dergisi, Eylül sayısı.

Yavuzer, H. (1997). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı*. 1. Basım İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bölüm 5

DUYGUSAL GELİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin

Duygular, birey ile çevresi arasında ilişki kurmak, ilişkileri değiştirmek ve ilişkileri ortadan kaldırmak için bir çaba olarak tanımlanmaktadır (Campos, Mumme, Kermoian ve Campos, 1994, akt. Bohnert, Crnic ve Lim, 2003). Duyguların pek çok yönü vardır. Duygular; hisleri ve deneyimleri, fizyoloji ve davranışları, bilişi ve kavramları içerir. Duygular, belli bir durumun sonucunda ortaya çıkarlar ve o duyguları yaşayan kişiler tarafından da yapılanırlar (Ortony, Clore ve Collins, 1988).

Duyguların gelişimi, gelişimin diğer yönleri ile yakından ilişkilidir. Çocuklar, gelişimin bir basamağından diğerine geçtikçe, dış uyarımlara tepkilerini farklılaştırmaktadırlar. Başlangıçta sadece sesi algılayan bebek, deneyimi arttıkça sesteki öfkeyi ve sevgiyi ayırt edebilmektedir. Oynadığı bir kutunun açılıp açılmamasını başlangıçta fark etmezken, giderek onu açamayınca öfkelenmekte, açınca sevinmektedir (Aydın, 2006).

Bebek, bazı duygusal davranış biçimleriyle birlikte dünyaya gelmez. Tutumlar ve duygular zamanla oluşur ve kazanılır. Çocukların duygularını inceleyen psikologlardan biri olan Donald Hebb'e göre duyguların gelişimi çocuktaki *nörolojik olgunlaşma* ile *öğrenmenin* bir ürünüdür. Yani duygusal gelişim ne tamamen doğuştandır ne de tamamıyla öğrenmeye bağlıdır. Yapılan çalışmalar, bunlardan hiçbirinin tek başına etkili olmadığını ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2001).

- *Olgunlaşmanın Rolü:* Olgunlaşma süreci içinde zihinsel gelişim, bir uyarana uzun süre bağlı kalma, bir obje üzerindeki duygusal gerginliği uzun süre yoğunlaştırabilme yeteneği kazandırır. Yine hayal gücü, hatırlama ve unutma gibi zihinsel işlevlerin gelişimi, duygusal tepkileri etkiler.

Bilimler ve Sanatlar Üzerine Konuşma, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Temeli ve Kökenleri, Toplumsal Sözleşme, İtiraflar, Tiyatro Oyunları üstüne d'Alembert'e mektup, Julie ya da yeni Heloise, Yalnız Gezenin Düşleri gibi eserleri olan Rousseau 1762'de Emile (Eğitim Üzerine)'i yazdı. Emile'de çocuğun yetişkinden farklı gelişim özellikleri olduğunu ve bunları belirleyerek, her dönemdeki eğitimin o dönemin özelliğine uygun olarak yapılması gerektiğini ortaya koydu ve bunun nasıl yapılacağına dair örnekler sundu. Böylece Rousseau, eğitimde günümüzde yaygın bir şekilde kabul gören, çocuğun ihtiyaçlarına uygun çocuk merkezli eğitim yaklaşımının öncülerinden biri oldu. Rousseau'nun çocuk merkezli eğitim yaklaşımı, aralarında bazı farklılıklar bulunmasına rağmen kendisini izleyen Pestalozzi, Froebel, Montessori ve diğerleri tarafından da benimsendi.

J. J. Rousseau, insanın doğuştan iyi olduğunu, ama içinde yaşadığı çevre şartları ile bozulduğunu. ifade eder. Rousseau, gözlemlerine dayanarak çocukluk çağının ilk devresine ağlamanın, ikincisine konuşmanın hâkim olduğunu söylemektedir. "Çocuklar konuşmaya başladıktan sonra daha az ağlarlar çünkü sözcüklerin gücünün farkına varmışlardır artık. Duygularını sözle anlatmaya çalışmak ağlamaktan daha eğlencelidir".

Kendisini Emile'in öğretmenliğine adayan Rousseau, öğretmenlerin sahip olmaları gereken nitelikler üzerinde uzunca düşünmüştür. Bir insanı kendisi için eğitmek ile başkaları için eğitmek birbirinden farklıdır. Birinde "insan" diğerinde "vatandaş" oluşturursunuz. Öğretmenler çoğu zaman her iki işi birden yaparlar. Öğretmen önemlidir çünkü bir insanı "adam" etmeyi ele almadan önce, bu işi üzerine alan kişinin "adam" olması şarttır. Öğretmenin en önemli donanımı insanı tanımak olmalıdır.

KAYNAKÇA

Anderson, R.E. (2002). Envy and jealousy. *American Journal of Psychotherapy*, *56*, (4), 455-480.

Astrida S. ve Russ S. W.(1999). Children's fantasy play and emotional understanding. *Journal of Clinicial Child Psychology,* 28 (2), 269-279.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J. ve Nolen-Hoeksema, S. (1999). *Psikolojiye giriş* (Çev. Y.Alagon). Ankara:Arkadaş Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1996).

Aydın, B.(2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul:Atlas Yayınları.

Barnett, M.A. (1990) Empathy and related responses in children. N. Eisenberg ve J. Strayer (Eds.). *Empathy and its Development*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bar-On, R., Parker, J.,(2000).The handbook of emotional intelligence. San Francisco: Jossey-Bass-A Wiley Company.

Başal, H.A. (2003). *Nasıl bir çocuk yetiştirebilirim?* İstanbul:Morpa Kültür Yay.

Bee, H. (1995). *The developing child* (Seventh Ed.). New York:Harper Collins College Publishers.

Berk, L. E.(1997). *Child development* (Fourth Ed.). Massachusetts:Allyn and Bacon A Viacom Company.

Bernstein, D.A., Roy, E.J., Srull, T.K. ve Wickens, C.D. (1991). *Psychology* (Second Ed.) Boston:Houghton Mifflin Company.

Bloomquist, M.L. (2006). *Skills Training for children with behavior problems.* New York: The Guilford Publications.

Bohnert, A.M., Crnic, K.A. ve Lim, K.G. (2003). Emotional competence and aggressive behavior in school-age children. *Journal of Abnormal Child Psychology,* 31(1), 79-91.

Budak, S (2003). *Psikoloji sözlüğü.* Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları.

Cüceloğlu, D.(1998). *İnsan ve davranışı* (8.basım). İstanbul:Remzi Kitabevi

Çağdaş, A. (1997). İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkileri. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Damasio, A.(2006). *Descartes'ın yanılgısı: Duygu, akıl ve insan beyni*. İstanbul:Varlık/ Bilim

Denham, A.S.(1998). *Emotional development in young children*, New York:Guilford Press.

Dorr, A., Rose A.M., Doubleday,veC.,Kovaric,P. (1995). *Children's expression and control of emotion-related behaviour : Developmental and Gender Influences on Childerns' and Parents' Perceptions.* L.A.:U.C.L.A(ERIC No. ED380212)

Duman, B.(2007). Neden Beyin Temelli Öğrenme, Pegema Yayıncılık, (1. baskı), Ankara.

Dworetzky, J.J.(1990). Introduction to Child Development (Fourth Edition). New York:Publishing Company.

Ergin, T., Köksal, A (2007). Bilişsel süreçler ve duygusal zekâ arasındaki ilişki. International Symposium Emotional Intelligence and Communication. Ege Universty, vol. 1, May 7-9,İzmir.

Ergin, H. (2003). İletişim becerileri eğitim programı'nın okul öncesi dönem çocuklarının iletişim beceri düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gallagher, K.C. (2005) Brain research and early childhood development: A primer for DAP. Young Children. 60 (4), 12-20.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Çelen N., Dönmez A., Onur B. (Ed). Ankara : İmge Kitabevi.

Goleman, D. (1998). *Duygusal zekâ* (3. baskı). İstanbul: Varlık Yayınları.

Gosselin, P., Warren, M. ve Diotte, M. (2002). Motivation to hide emotion and children's understanding of the distinction between real and apparent emotions. *The Journal of Genetic Psychology,* 163(4), 479-495.

Gnepp, J. (1983). Children's social sensitivity: Inferring emotions from conflicting cues. *Developmental Psychology, 19*, 805–814.

Greenberg, M.T. Kusche, C.A. ve Speltz,M. (1991). Internalizing and externalizing expressions of dysfunction. In D. Cicchetti veL.Toth (Ed.), *Emotion regulation,self-control and psychopathology the role of relationships in early childhood (21-56).* Rochester:Lawrence Erlbaum Associates.

Greenspan S.I. ve Salmon, J. (1998) *Meydan okuyan çocuk.* (Çev. İ. Ersevim) İstanbul: Özgür Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi t.y).

Hale, J.ve Fiorello C. (2004). *School neuropsychology: A practitioner's handbook*. New York: The Guilford Press.

Hill, R. ve Davis, P. (2000). 'Platonic jealousy': A conceptualization and review of the literature on non-romantic pathological jealousy. *British Journal of Medical Psychology, 73,* (4), 505-518.

Horney,K.(2006).*Çağımızın nevrotik kişiliği* , İstanbul:Öteki Yayınevi.

Kehret, P. (2001). *Encouraging empathy.* [Elektronik nüsha] (www.pegkehret.com) .

Korkmaz, B.(2000). *Pediatrik Davranış Nörolojisi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4267, Cerrahpaşa Tıp Fak. Yayın No:230.

Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul:Remzi kitabevi

Ledoux J. (1998). *The emotional brain, touchstone book*. New York: Phoenix.

Madi, B. (2006). *Öğrenme beyinde nasıl oluşur?* İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

Madlow L. (1972). *Anger: How to recognize and cope with it*. New York: Schribners.

McKay M., Davis M., Fanning P.(2009). *Messages: The communication skills book. (*Ed.3). California:New Harbinger Publications.

Oktay,A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları:* Okul öncesi dönem. İstanbul:Epsilon Yayıncılık.

Ortony.A., Clore G.L.ve Collins, A. (1988) *The cognitive structure of emotions,* Cambridge: Cambridge University Press.

Öğülmüş, S.(2001). *Kişilerarası sorun çözme becerileri ve eğitimi.* Ankara:Nobel Yay.

Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme.* (5. baskı). Ankara:PegemA Yayıncılık.

Palmer, J. (2001). Conflict resolution:Strategies for the elementary classroom. *Social Studies,* 92(2), 65-71.

Rozenweig, M., Leiman, A.ve Breedlove, M. (2002). *Biological psychology: An ıntroduction to behavioral, cognitive and clinical neuroscience.* Massachusetts: Sinauer Associates.

Rutherford R., Chipman, J., DiGangi, S. ve Anderson, K. (1992). *Teaching Social Skills.* Ann Arbor: Exceptional lnnovations.

Rutherford Jr., Robert B., Sarup R. Mathur ve Mary M. Quinn (1998). Promoting social communication skills through cooperative learning and direct ınstruction. *Education and Treatment of Children*. 21 (3), 354-370

Saarni, C. (1984). An observational study of children's attempts to monitor their expressive behavior. *Child Development, 55*, 1504–1513.

Sayıl, M. (2001). Children's drawings of emotional faces. *British Journal of Development Psychology*. 19, 493-505.

Smith, M ve Walden, T. (1998). Developmental trends in emotion understanding among a diverse sample of African-American preschool children. *Journal of Applied Developmental Psychology,* 19(2), 177-197.

Soykan,Ç.(2003).Öfke ve öfke yönetimi, *Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Kriz Dergisi*, *11*(2), 19-29.

Sroufe, L.A, Cooper, R.G., Dehart, G.B. ve Marshall, M.E. (1996). *Child development.* U. Bronfenbrenner (Ed.). New York:McGraw-Hill, Inc.

Sullivan M.W. ve Lewis, M. (2003). *Emotional expressions of young ınfants and children: a practitioner's primer ınfants and young children.* [Elektroniknüsha]16, 120-142. (29.09.2003, proquestmail@il.proquest.com)

Warner, L. ve Lynch S. A. (2004). *Preschool classroom management 150 teacher-tested technigues.*

America.Gryphon House,Inc.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi* (20. Basım). İstanbul:Remzi Kitabevi.

Yıldırım-Doğru, S.S. (1999). *Zihin engelli çocukların duygusal yüz ifadelerini tanıma durumlarının değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir http://alternatifegitimdernegi.org.tr/index.php

Bölüm 6

BENLİK, KİMLİK VE KİŞİLİK

Doç. Dr. İlkay Demir

Benlik, kimlik ve kişilik kavramları gelişim psikolojisi alanında en sık karşılaşılan ve üzerinde en fazla çalışılan kavramlardır. Bu kavramlar sıklıkla bireye dair bir takım ortak özelliklere işaret etmekte ya da bireyin gelişimini açıklarken çok sayıda ortak referans noktası ve açıklamadan yararlanmaktadır. Bu bölümde kişilik, benlik ve kimlik gelişimsel açıdan çeşitli kuramsal perspektifler çerçevesinde ele alınacaktır.

Benlik kavramı, bireyin kendine ilişkin bilinçli algılarından oluşmaktadır. Bireyin kendine yönelik ilgisi ve düşünce becerisi benliğin en genel tanımını oluşturmaktadır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde aslında benlik, tanımı gereği pek çok bileşene atıfta bulunmaktadır ve tanımı netleştirmek için benliğin bileşenlerini incelemek gerekmektedir. Leary ve Tangley'e (2003) göre benlik şu üç temel süreci işaret etmektedir:

1. **Dikkat Süreci:** Bireyin kendisine ilgi göstermesi, kendine ilişkin farkındalığı.
2. **Bilişsel Süreç:** Bireyin kendisine ilişkin oluşturduğu duygu, düşünce ve algıları.
3. **Yönetsel Süreç:** Bireyin kendisini karar verme, kontrol etme gibi mekanizmaları kullanarak yönlendirme çabaları.

Bahsedilen bu üç temel benlik unsuru gelişimsel araştırmaların büyük bölümünde benlik-kontrolü, benlik-farkındalığı, benlik-saygısı gibi kavramlar altında incelenmektedir. Bu durumun en temel nedeni ise "benlik"ten bahsederken aslında kastedilenin hangi süreçler olduğunun netleştirilmeye çalışılmasıdır. Örneğin "benlik temsili" bireylerin açık ya da örtük olarak benliklerine ilişkin görüşlerini, "benlik saygısı" benlik hakkındaki duygularını, "benlik kavramı" bireyin kendisini diğerlerinden ayırmasını ifade etmektedir (Showers & Ziegler, 2003). Bu açıdan bakıldığında aslında gelişim psikolojisinde benliğin

SIGMUND FREUD (1856-1939)

Freud, 6 Mayıs 1856'da o zamanki Avusturya - Macaristan İmparatorluğu'nda, Freiberg'de doğdu. Yahudi bir yün tüccarının oğlu olan Freud'un babasının önceki evliliğinden olan iki büyük ağabeyi ve altı küçük kardeşi vardı. Freud beş yaşına girdiğinde ailesi hayatının çok büyük bir bölümünü geçireceği Viyana'ya yerleşti. Annesiyle çok yakın ve özel bir ilişkisi olan Freud, her zaman ailenin en başarılısı olarak görüldü ve ayrı bir önem verildi. 1873 yılında Viyana Üniversitesinde tıp okumaya başlayan Freud, 1876-1882 yılları arasında Fizyoloji Enstitüsünde sinir sistemi alanında çalıştı. Kazandığı bir bursla 1885 yılında Paris'e Charcot'un yanında histeri ve hipnoz konusunda çalışmaya giden Freud, ardından çocuk nöropatolojisiyle ilgilenmeye başladı ve 1886 yılının sonunda Viyana'da kendi kliniğini açtı. Kliniğinde zaman içinde özellikle histeri vakaları ve hipnozla tedavi konularına ağırlık verdi. Daha sonraları tedaviye hipnozdan daha etkili yanıt verdiğini düşündüğü serbest çağrışım yöntemini uyguladı ve kuramının ilk varsayımlarını ortaya koymaya başladı. Aynı zamanda kendi çözümlemesini de yapan Freud, 1896 yılında babasını kaybetmesiyle başlayan on yıllık bir süreçte; cinsellik, düşler, nevrozların doğası, mizah ve psikanalitik kuramın yapıtaşını oluşturan oedipal kompleks üzerine çalışmalar yaptı. 1908 yılında Viyana Psikanaliz Derneğinin kurulması, Freud'un kuramının yerleşmesi ve yaygınlaşması için önemli bir dönem noktası oldu, bu dönemden sonra psikanalitik kuram çok sayıda uygulamacısıyla önemli bir çekim merkezî hâline geldi. Bu dönemde Freud, melankoli ve yas, totem ve tabu, ruh çözümleme tekniği, narsisizm konularında çalışmalarına devam ederek kuramını geliştirdi. 1923 yılı ve sonrasında ise, toplum ve psikanaliz çalışmalarına odaklandı. Uygarlık tarihi ve dinler üzerinde çalışan Freud, 1936 yılında Hitler'in Viyanayı işgali ile Viyana'dan Londra'ya taşındı ve 23 Eylül 1939 tarihinde burada öldü.

KAYNAKÇA

Abrams, D. & Hogg, D. (1990). *Social identity theory: Constructive and critical advances*. New York: Springer-Verlag.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D. J., Hoeksema, S. N. (2006). *Psikolojiye giriş*. (Çev. R. C. Orancı). Ankara: Arkadaş.

Balzacq, T. (2002). Security, identity, and symbolic interactionism. *International Review of Sociology, 12*(3), 469-506.

Bock, P. K. (2001). *İnsan davranışının kültürel temelleri: Psikolojik antropoloji.* Ankara: Imge.

Bosma, H. A. (1992). Identity in adolescence: Managing commitments. In G. R. Adams, T. P. Gullotta, & R. Montemayor, (Eds.), *Adolescent identity formation* (pp. 91-121). Newbury Park, CA: Sage.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Separation.* New York: Basic Books.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik.* İstanbul:Kaknüs (çv.inan deniz erguvan sarıoğlu)

Cattell, H.E.P, and Mead, A.D. (2007). The 16 Personality Factor Questionnaire (16PF). In G.J. Boyle, G. Matthews, and D.H. Saklofske (Eds.), *Handbook of personality theory and testing: Vol. 2: Personality measurement and assessment.* London: Sage.

Cote, J. E., & Levine, C. (2002). *Identity formation, agency, and culture. A social psychological*

synthesis. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Danielsen, L. M., Lorem, A. E., & Kroger, J. (2000). The impact of social context on the identity-formation process of Norwegian late adolescents. *Youth & Society, 31*(3), 332- 362.

Digman, J.M. (1989). Five robust trait dimensions: Development, stability, and utility. *Journal of Personality, 57*, 195-214.

Digman, J. M. (1990). Personality structure: Emergence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology, 41*, 417-440.

Dillon, J. J. (2002). The role of the child in adult development. *Journal of Adult Development, 9*(4), 267-275.

Dunkel, C. S., & Lavoie, J. C. (2005). Ego-identity and the processing of self-relevant information. *Self and Identity, 4,* 349-359.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.

Freud S. (1998). *Ruh çözümlemesine yeni giriş konferanslari*. (Çev: Emre Kapkın, Ayşen Kapkın). İstanbul: Payel.

Grucza, R.A. & and Goldberg, L.R.(2007). The comparative validity of 11 modern personality inventories: Predictions of behavioral acts, informant reports, and clinical indicators. *Journal of Personality Assessment, 89*, 167-187.

Harter, S. (2003). The development of self-representations during childhood and adolescence. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 610-642). N.Y.: Guilford.

Harter, S. (2006). The self. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development.* (pp. 506-561). New Jersey: John Wiley & Sons.

Kagan, J. (1999). The role of parents in children's psychological development. *Pediatrics, 104*, 164-167.

Kagıtçıbası, Ç. (1996). Özerk-iliskisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi, 11(37),* 36-43.

Kvalsund, R. (2003). *Growth as self-actualization*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Kwan, V. S. Y., Bond, M. H., Boucher, H. C., Maslach, C., & Gan, Y. (2002). The Construct of individuation: More complex in collectivist than in individualist cultures. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*(3), 300-310.

Leary, M. R. & Tangney, J. P. (2003). The self as an organizing construct in the behavioral and social sciences. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 3-14). N.Y.: Guilford.

Leary, M. R., Tamnbor, E. S., Tadal, S. K., & Downs. D. L. (1995). Self-estam as an interpersonal monitor: The sociometer hypotheses. *Journal of personality and social psychology*, *68*(3), pp. 518-530.

Marcia, J.E. (1980). Identity in adolescence. In J. Andelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp.221-238). New York: Wiley.

Marcia, J. E. (1993). The ego identity status approach to ego identity. In J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer, & J. L. Orlofsky (ed.), *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (pp. 3–21). New York: Springer-Verlag.

McCrae, R.R. & Costa, P.T., Jr. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 81-90.

McCrae, R.R., & Costa, P.T. (1990). *Personality in adulthood*. New York: Guilford Press.

Mischel, W. & Morf, C. C. (2003). The self as a psycho-social dynamic processing system: a meta-perspective. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 15-45). N.Y.: Guilford.

Onur, B. (2000). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik yaşlılık ölüm*. Ankara: İmge.

Rogers, C.R. (1959). A theory of therapy, personality and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (ed.). *Psychology: A study of science.* (pp. 184-256). N.Y.: McGraw Hill.

Rogers, C.R. (1961). *On becoming a person.* Boston: Houghton Mifflin.

Rothbard, J.C., & Shaver, P.R. (1994). Continuity of attachment across the life span. Berman, W.H., Sperling, M.B. (Eds.) *Attachment in Adults: Clinical and developmental perspectives* (pp. 31-72) New York: The Guilford Press.

Santrock, J.W. (2008). The self, identity, and personality. In Mike Ryan (Ed.). *A topical approach to life-span development.* (pp. 411-412). New York: McGraw-Hill.

Saucier, G. & Goldberg, L.R. (1996). The language of personality: Lexical perspectives on the five-factor model. In J.S. Wiggins (Ed.), *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives.* New York: Guilford.

Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2009). *Theories of personality*. Belmont, CA: Cengage Learning.

Showers, C. & Zeigler Hill, V. (2003). Organization of self-knowledge: Features, functions, and flexibility. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 47-67). N.Y.: Guilford.

Thoits, P. A., & Virshup L. K. (1997). Me's and we's: Forms and functions of social identities. In R. D. Ashmore, & L. Jussim (Eds.), S*elf and identity: Fundamental issues* (pp. 106-133). New York: Oxford University Press.

Thompson, R. A. (2006). The development of the person: Social understanding, relationships, concise, self. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 26-85). New Jersey: John Wiley & Sons.

Yazgan İnanç, B. & Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegema.

Bölüm 7

AHLAK GELİŞİMİ

Yrd. Doç. Dr. S. Armağan Yıldız

Günlük yaşamda karşılaştığımız sorunların, evde, okulda, sokakta, medyada yer aldığı şekliyle hem toplumun hem de bireylerin akıl ve ruh sağlığını bozabilecek, güvenliğini tehlikeye sokacak düzeyde saldırganlık/şiddet, zorbalık, tahripçilik, disiplin sorunları, uyum ve davranış bozuklukları gibi "sapma"yı içerdiği görülmektedir. Yapılan konuşmalarda değerlerin kaybı, dayanışma duygusunun azalması sıklıkla vurgulanmakta ve bu durumdan rahatsızlık duyanların sayısı her ortamda her geçen gün artmaktadır. Sonuç itibariyle tüm bu istenmeyen olumsuz durumların bireyler tarafından "ahlaki bozulmalar-ahlaki sorunlar" başlığı altında tanımlandığı görülmektedir.

"Ahlak" kelimesinin sözlük anlamlarına bakıldığında; *Güncel Türkçe Sözlük'te bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağtöre, Eğitim Terimleri Sözlüğü (1974)'nde; toplu olarak yaşayan bireylerin uymak zorunda bulundukları eylem ve davranış kurallarına verilen ad, bir kimsenin içinde yaşadığı toplumsal çevrenin törelerine uyma yetisi Felsefe Terimleri Sözlüğü (1975)'nde; 1. Belli bir dönemde belli insan topluluklarınca benimsenmiş olan, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının, ilkelerinin toplamı çeşitli toplumlarda ve çağlarda kapsamı ve içeriği değişen ahlaksal değerler alanı. 2. Bir kişi ya da bir insan öbeğince benimsenen eyleme kurallarının toplamı. 3. Ahlaksal olan şeylerle bağlantısı olan bir görüşler dizgesi (tek kişinin, bir ulusun, bir toplumun, bir çağın). 4. Felsefenin bir dalı olarak: a. Ahlak üzerine kavramsal öğretiler. b. İnsanların kişisel ve toplumsal yaşamdaki ahlaksal eylemlerine ilişkin sorunları inceleyen felsefe öğretileri* biçimde farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Tanımlardaki bu çeşitlilik ahlakın farklı disiplinlerce incelenen ve sonuçlarından yararlanılan bir kavram olmasından doğmaktadır. Felsefe, hukuk, sosyoloji, eğitim, psikoloji

- Kişisel gelişim; karar verme, plan yapma, zaman yönetimi, başa çıkma becerilerinin kazanımı, çatışma çözme, kendini yönetme, benlik saygısı, amaç edinme ve geleceğe olumlu bakmak gibi öneriler sunulmaktadır.

LAWRENCE KOHLBERG (1927-1967)

L. Kohlberg, 25 Ekim 1927 yılında, Amerika'nın New York şehrinin Bronxville bölgesinde dünyaya geldi. "Ahlak Eğitimi, Nedenleri ve Gelişimi" üzerine yaptığı çalışmalar ile ün kazanmıştır. Jean Piaget'in "Algılama gelişimi teorisi" çalışmalarının yakın bir izleyicisi olan Kohlberg, takipcilerini de etkilemiş ve çalışmalarına ışık tutarak geliştirmelerini sağlamıştır. C. Gilligan gibi araştırmacılar Kohlberg'in çalışmalarını yeniden değerlendirmiş ve genişletmişlerdir. 1958 yılında "Ahlak Gelişim Aşamaları" adı ile çok iyi bilinen doktora tezini yazmış ve 1962 yılında, Chicago Üniversitesi, İnsan Gelişimi Komitesi'nde eğitim görerek akademik yaşamına devam etmiştir. 1968 yılında Harvard Üniversitesinde, eğitim ve sosyal psikoloji profesörü olmuştur. Bu aynı zamanda, kendisinin ahlaki gelişim aşamaları teorisini en çok eleştiren meslektaşı C. Gilligan ile tanıştığı yıldır. Kohlberg 1971 yılında Belize (Orta Amerika'da bir ülke)'de yaptığı kültürel çalışmalar sırasında tropik bir hastalığa yakalanmış bunu takip eden 16 yıl boyunca hastalığa bağlı depresyon ve fiziksel acılar ile yaşamıştır. 19 Ocak 1987 yılında 60 yaşında ölmüştür

Yayımlanmış çalışmaları arasında *The Just Community Approach to Corrections* (1974), *The Meaning and Measurement of Moral Development* (1981), *The Philosophy of Moral Development* (1981), *Child Psychology and Childhood Education: A Cognitive-Developmental View* (1987), *The Stages of Ethical Development: From Childhood Through Old Age* (1986) ve *Programs of Early Education: The Constructivist View* (1987) sayılabilir.

KAYNAKÇA

Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü.* Ankara: TDK yayınları

Aktay, A& Ekşi, H. (2009) Yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *İş Ahlakı Dergisi*. 2 (3), 19-66.

Alexander, P. A. (2006) *Psychology in learning and instruction.* USA: Pearson Prentice Hall.

Aydın-Pehlivan, İ.(2002) *Yönetsel mesleki ve örgütsel etik*. Ankara: PegemA yayıncılık

Büyük Türkçe Sözlük. Ankara: TDK yayınları

Can, G. (2007) Kişilik gelişimi. *Eğitim psikolojisi. Gelişim, öğrenme, öğretim*. Binnur Yeşilyaprak (Ed). Ankara: PegemA Yayıncılık

Cushman, F. (2008) Crime and punishment: Distinguishing the roles of causal and intentional analyses in moral judgment. *Cognition*. 108 (2), 353-380

Çağdaş, A.&Seçer, Z. (2002) Ahlak gelişimi. *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ramazan Arı (Ed). Ankara: Nobel Yayınları

Çeliköz, N.; Seçer, Z. & Durak, T. (2008) Suç işleyen ve işlemeyen çocukların düşünme becerileri ve ahlaki yargılarının incelenmesi. *S. Ü. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 335-350.

Çiftçi, N.(2007) Ahlak gelişimi. *Eğitim psikolojisi*. Alim Kaya(Ed). Ankara: PegemA Yayıncılık

Dinçer, Ç. (1995) *Anaokuluna devam eden 5 yaş grubu çocuklarına kişilerarası problem çözme becerilerinin kazandırılmasında eğitimin etkisinin incelenmesi* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Enç, M. (1974) *Ruhbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Erden, M. & Akman, Y. (1997) *Eğitim psikolojisi. gelişim, öğrenme, öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi

Gonzalez, A.; Greenwood, G. ve WenHsu, J. (2001) Undergraduate students' goal orientations and their relationship to perceived parenting styles. *Collages Student Journal*, , 35 (2), 182-193.

Gunnoe, M.; Hetherington, M. & Reiss, D. (1999) Parental religiosity, parenting style and adolescent social responsibility. *The Journal of Early Adolescence*. 19, 199-225.

Herz, L. & Gullone, E. (1999) The relationship between self-esteem and parenting style. *Journal of Cross- Cultural Psychology. 30*, 742-761.

Güngör-Aytar, A. (2008) Ahlaki (Törel) gelişim. *Eğitim psikolojisi*. Ayten Ulusoy(Ed). Ankara: Anı Yayıncılık

Joan, B. (1993) Problem solving early childhood classrooms. *(ERIC Document Reproduction Service No. ED 355040)*

Kaner, S. (2000) Kontrol kuramına dayalı anababa-ergen ilişkileri ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.* 33(1-2), 67-77.

Kashani, J., Jones,M, Bumby,K. & Thomas, L. (1999) Youth violance psychosocial risk factors, treatment prevention and recommendations *Journal of Emotional & Behavioral Disorders*, 7(4), 200-211.

Krohn, M. (1999) Social learning theory: the continuing development of a perspective. symposium on Ronald L. Akers, sociel learning and social structure: a general theory of crime and device. *Theorical Criminology*. 3(4), 462-476

Lerner, R. M.; Anderson, P.; Bilalbegovic'Balsano; Dowling, E. and Bobek, D., A. (2003) Applied developmental science of positive human development- In. R. M. Lerner; M. A. Easterbrooks; J. Mistry (Eds) *Handbook of Psychology: Developmental Psychology* Vol:6 John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 536-558

Lrynock, K. & Robb, L. (1999) Problem solved: how to coach cognition. *Educational Leadership*. 57(3), 29-32.

Mchale, M. S.; Dariotis, J. K. & Kauh, T, J. (2003) Social development and social relationships in middle childhood. In. R. M. Lerner; M. A. Easterbrooks; J. Mistry (Eds) *Handbook of Psychology: Developmental Psychology* Vol:6 John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey 243-265

Oğuzkan, F. (1974) *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Ozankaya, Ö. (1975) *Toplumbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Santrock, J. W. (2001) *Adolescence* (8th ed.) USA: Mc Graw Hill, NY

Schuitema, J & Wiel Veugelers, G. D. (2008) Teaching strategies for moral education: a review. *Journal of Curriculum Studies*. 40 (1), 69 - 89

Senemoğlu, N. (2007) *Gelişim öğrenme ve öğretim. Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık

Siegel, J. L.; Welsh, C.W & Senna, J. J. (2003) *Juvenile delinquency.Theory, practice and law*. Canada: Thomson Learning Inc.

Sprinthall, N. & Sprinthall, R. (1990) *Educational psychology*. (5 th ed.). USA: Mc Graw Hill,NY.

Termini, K. A & Golden, J. A. (2007) Moral behaviors: what can behaviorists learn from the developmental literature? *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*. 3(4) 477-493

Westen, D. (1999) *Psychology. Mind, brain & culture*. USA: Wiley & Sons Inc.

Woolfolk, A. (2007) *Educational psychology* (10th ed.) USA: Pearson Education Inc.

Yavuzer, H. (2005) *Çocuk ve suç* (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (1990) *Ana- baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bölüm 8

❖

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE AİLE VE OKUL ETKİLEŞİMİ

Doç. Dr. Esra İşmen Gazioğlu

İnsan canlısı dünyaya bir anne ve bir babanın aracılığı ile gelir. Çocuk onlardan aldığı genler ve onların sundukları ortamda yetiştiği için hem kalıtsal ve hem de çevresel olarak ailenin etkisi altında gelişimini sürdürür. Özellikle okulöncesi yıllarda ailenin, gelişim üzerindeki bu çift yönlü etkisi oldukça kuvvetlidir. Zaman içinde büyüyüp gelişen çocuk toplumsallaşma sürecinde önemli bir diğer kurum olan okul ile karşılaşır. Çocuk, her yöndeki gelişimine devam edebilmek ve toplumsallaşabilmek için aileden getirdiği özelliklerle okulun beklentileri arasında bir denge kurmak durumundadır. Günümüzde birçok çocuk bu dengeyi kurabilmek için diğer çocuklardan çok daha fazla çaba harcamak zorunda kalmaktadırlar. Yıllar önce öğretmenlik yapan meslektaşlarına göre günümüz öğretmenleri, sınıflarında oldukça çeşitli ve karmaşık durumlar yaşanabildiğini ifade etmektedirler. Yaşanan bu karmaşıklığın birçok nedeni olabilir ancak en önemli nedenlerden biri değişen aile yapısıdır (Springate, Stegelin, 1999, s.165). Geniş ve çekirdek ailedeki değişim nedeniyle öğretmenler, öğrencilerin ailelerindeki çeşitli ve karmaşık durumların yarattığı sonuçlarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar (Fontana, 1995). Ülkemizde yaşayan çocukların birçoğu sınırlı gelir düzeyi ya da yoksulluk, düşük eğitimli anne baba, göç, annenin çalışması, boşanmış aile gibi birçok demografik özelliğin bir ya da birkaçıyla bir arada yaşamaktadır.

Bugün dünyanın birçok ülkesinde düşük sosyo-ekonomik düzey ve düşük okul başarısı birlikteliğine sahip öğrencileri tanımlamak için *eğitimsel olarak elverişsiz* (educationally disavantaged) ya da *riskli çocuklar* (at risk) gibi terimler kullanılmaktadır. Geçen yaklaşık 40 yılda elverişsizlik kavramı birçok farklı şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır. İlk girişim *eksiklik* (deficit) temelli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda; öğrencilerin sosyokültürel nedenlerden dolayı öğrenmeyi aksatan ve uyum sağlamayı güçleştiren bilgi, beceri ve tutumlarla okul sistemine girdikleri için elverişsiz oldukları

KAYNAKÇA

Aker, T., Ayata, B, Özeren, M., Buran, B., ve Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: Ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* 3:97-103.

Alwin D. F. ve Thornton, A. (1984). Family origin and schooling process: Early versus late influence of parental characteristics. *American Sociological Review,* 49, 784-802.

Atalay, İ.(1994), *Türkiye Coğrafyası***,** Ege Üniversitesi Basımevi, 4. Baskı, İzmir.

Barbour, C., Barbour, N. H. ve Scully, P. A. (2005). *Families, schools and communities. Building partnerships for educating children.* USA: *Pea*rson Education Inc.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph,* 4, 1-103.

Baumrind, D. (1991a). Parenting styles and adolescent development. In J. Brooks-Gunn, R. Lerner ve A. C. Peterson (Eds.), *The Encyclopedia of Adolescence* (ss. 746-756). New York: Garland.

Baumrind, D. (1991b). Influence of parenting styles on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11, 56-95

Bierman K. L. ve Smoot D. L. (1991). Linking family characteristics with poor peer relations: The mediating role of conduct problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 19(3):341-56.

Boon, H. J., (2007). Low- and high-achieving Australian secondary school students: Their parenting, motivations and academic achievement. *Australian Psychologist*, 42(3), 212-225.

Brassard, R. Marla; Stuart, N. Hart; Hardy, B. David (1991). Psychological and emotional abuse of children" *Case Studies in Family Violence*. (Eds. Ammerman, T. Robert; Hersen, Michel). USA: Plenum Press, ss. 225 – 270.

Buchanan, A. (1996). *Cycles of child maltreatment.* UK: John Wiley and Sons Ltd.

Campell, J. R. ve Mandel, F. (1990). Connecting math achievement to parental influences. *Contemporary Educational Psychology,* 15, 64-74.

Christenson, S. L., Godber, Y. (2001). Enhancing constructive faily-school connections. In *Handbok of Psychological Services for Children and Adolescents* (Ed. J. N. Hughes) NC, USA: Oxford University Press, 455-476.

Clarck, R.M. (1983). *Family life and school achievement : Why poor black children succeed or fail,* USA: Chicago University Press.

Comer, J. P. (1988). Educating poor minority children. *Scientific American*, 259, 42-48

Comer, J., and Haynes, M. (1991): Parent involvement in schools: An E-ecological approach. *Elementary School Journal*, 91, 271-278.

Dornbusch, S.M., Ritter, P.L., Leiderman, P.H., Roberts, D.F. ve Fraleigh, M.J. (1987). The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 58, 1244-1257.

Dunn, J. (1996). Brothers and sisters in middle childhood and early adolescence: Continuty and change in individual differences. In G. Brody (Ed.), *Sibling realtionships: Their causes and consequences (*pp.173-195). Norwood, NJ: Ablex.

Dunn, J., Slomkowski, C., ve Beardsall, L. (1994). Sibling relationships from the preschool period through middle childhood and early adolescence. *Developmental Psychology*, 30, 315-324.

Düzköylü, A. (1995), *Kırsal alandan kente göç ve gecekondu gençliğinin sorunları.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eamon, M. K. (2002). Effects of poverty on mathematics and reading achievement of young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 22, 49-74

Epstein, (1990). School and family connections: Theory, research, and implications for integrating sociologies of education and family. In D. Unger & M. Sussman (Eds.), *Families in community settings: Interdisciplinary Perspectives, (pp. 99-119), Haworth Press.*

Eskilson, A., Wiley, M. G., Muehlbauer, G. ve Dodder, L. (1986). Parental pressure, self-esteem and adolescent reported deviance: bending the twig too far. *Adolescence,* 21, 501-515.

Fontana, D. (1995). *Psychology for teachers.* UK. BPS Books.

Gelles, J. R., Cornell, C. P. (1990). *Intimate violence in families.* USA: Sage Publications, Inc.

Heat, P. (2005). *Parent-child relations. History, theory, research and context*. NJ: Pearson Education Inc.

Huston, A. C., McLoyd, V. C., ve Garcia Coll, C. (1994). Children and poverty: Issues in contemporary research. *Child Development* , 65, 275–282

İşmen Gazioğlu, E. (2008). Aile-okul işbirliği: Anahtar unsur olarak öğretmen. E. İşmen Gazioğlu, İlgar, Ş. (Eds), *Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Rehberlik* (229-252), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kara H (1997). Göç ve psikiyatri. *6. Anadolu Psikiyatri Günleri Bilimsel Çalışmalar Kitabı*, s.169-174.

Ketsetzis, M., Ryan, B. A., Adams, G. R. (1998). Family process, parent-child interactionas, and child characteristics influencing school-based social adjusment. *Journal of Marriage and Family*, 60, 374-387.

Knutson, F. J. (1995). Psychological characteristics of maltreated children: Putative risk factors and consequences. *Annual Review Psychology*. 46, 401–431.

Kurdek, L. A. ve Sinclair R. J. (1988). Relation to eighth graders' family structure, gender and family environment with academic performance and school behavior. *Journal of Educational Psychology*, 80, 90-94.

Lane, D. J. (1998). *Cognitive and clinical implications of sexual victimazation on boys*. Dissertation, The California School of Professional Psychology, Alameda.

Leventhal, M. J. (1997). Sexual abuse of children. In Hoekelman R.A.; Friedman, S.B.; Nelson, N. M., Seidel, H. M.; Weitzman M.L (Eds.) *Primary Pediatric Care* (651 – 656). Wiley: New York.

Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Series Ed.) and E. M. Heatherington (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol: 4 socialization, personality, and social development* (pp. 1-102). Wiley: New York.

Oral, R., Can, S. Kaplan, D., Polat, S., Ates, N., Cetin, G., Miral, S., Hanci, H., Ersahin, Y., Tepeli, N., Bulguc, A. G. ve Tiras, B.(2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse & Neglect,* 25(2), 279-290

Patterson, G. (1986). Performance models for antisocail boys. *American Psychologist*, 41, 432-444.

Pettit,G. S., Bates, J. E., & Dodge, K. A. (1997). Supportive parenting, ecological contex and children's adjusments: A seven year longitudinal study. *Child Development*, 68, 908-923.

Pratt, M.,Green, D., MacVicar, J., ve Bountrogianni, M. (1992). The mathematical parent: Parental scaffolding, parental style and learning outcomes in long-division mathematics homework. *Applied Developmental Psychology*, 12, 17-34.

Roberts, J. R., Burchinal, M. R., ve Durham, M. (1999). Parent's report of vocabulary and grammatical development of African American preschoolers: Child and environmental associations. *Child Development*. 70, 92-106.

Ryan, S. (2000). Developing reciprocal support among families, communities and schools: The Irish expreience. In J. R. Canavan (Ed), *Family support: direction from diversity.*(171-194). London: Jessica Kingsley Publishers.

Ryan B.A., Adams, G. R., Gullotta, T. P., Weissberg, R. P., Hampton, R. L. (1995). *The family school connection: theory, research, and practice.* Thousand Oaks: Sage

Sailor, D. H. (2004). *Supporting children in their home, school and community*. USA: Pearson Inc.

Saunders , T. R., O' Brien E. D. (1997). Child maltreatment: Case studies in assessment and intervention. *Psychotherapy*, 34 (4), 498 – 508.

Slade, E. P., Wissow, L. S. (2007). The influence of childhood maltreatment on adolescents' academic performance. *Economics of Education Review*, 26, 604-614.

Shek, D.T.L. (1997). The relation of family functioning to adolescent psychological well-being, school adjustment, and problem behavior. *The Journal of Genetic Psychology*, 158 (4), 467-479.

Sirin, S. R. (2005). Socioeconomic status and academic achievement: A meta-analytic review of research. *Review of Educational Research,* 75(3), ss. 417–453

Springate, K. W., Stegelin, D. A. (1999). *Building school and community partnerships through parent involvement*. NJ: Pearson Education.

Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospectand prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11, 1-19.

Stocker C. ve McHale, S. (1992). The nature and family correlates of preadolescents' preceptions of their sibling relationships. *Journal of Personal and Social Relationships,* 9, 179- 195.

Supplee, L. H., Shaw, D. S., Hailstones, K. ve Hartman, K. (2004). Family and child influences on early academic and emotion regulatory behaviors. *Journal of School Psychology,* 42, 221-242.

Veltkamp, J. L. ve Miller, W. T. (1994). *Clinical handbook of child abuse and neglect*. USA: International Universities Press.

Walker, C. E., Bonner, L. B., Kaufman, L.K. (1988). *The physically and sexually abused child. evaluation and treatment.* UK: Pergamon Books Inc.

Woolfolk, A. E. (1995). *Educational psychology.* MA: Allyn and Bacon.

Zeytinoğlu, S. (1991). Sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında çalışanların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri, *Çocuk İstismarı ve İhmali* (147–161). Ankara: Gözde Repro Ofset.

http://www.preventchildabuseutah.org/cmsdocuments/protocol.pdf (7 Aralık 2009 tarihinde indirilmiştir)

Bölüm 9

BİREYSEL GELİŞİMİ FARKLI OLAN ÇOCUKLAR

Yrd. Doç. Dr. Tamer Ergin

Kitabın bu bölümüne kadar normal gelişim gösteren bir çocuğun, farklı gelişim alanlarındaki özellikleri tek tek ve ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bölümde ise tüm eğitimcilerin zaman zaman erişmekte zorluk yaşadığı farklı gelişen çocukların gelişim özellikleri ve bu özelliklerin davranışlara nasıl yansıdığı ele alınacaktır. Çünkü bu çocukların sayısı 2003 verilerine göre 30.000'dir ve bu çocuklar yokmuş gibi davranmak da mümkün değildir.

Farklı gelişimsel özelliklere sahip olan ve bu nedenle de öğrenme problemi yaşayan çocuklar bireysel olarak ele alınması gereken özel çocuklardır ve bazı farklı özellikleri olduğu için özel bir dikkat gerektirirler. Bu farklılıkları; zekâ ile ilgili olabilir, geç ya da güç öğrenen çocuk oldukları için olabilir, her hangi bir dil problemi yaşıyor olmaları nedeniyle olabilir, gelişimsel bir soruna bağlı olabilir, duygusal bir problemle ilgili olabilir, görme ya da işitme problemi ile ilgili olabilir, epilepsi ya da travmatik beyin hasarı gibi bir sorun yaşadıkları için olabilir. Tanımlanan bu farklılıklara bağlı olarak yaşanılan öğrenme problemlerinin temel kaynağı; fizyolojik, psikolojik, duyusal ya da motor nedenlere bağlı olabilir. Bu nedenlere bağlı olarak öğrencilerde; dili etkili kullanmada sorunlar, akademik beceri alanlarında yetersizlikler, eğitimsel ve yaşamsal deneyim eksiklikleri, bilginin işlenme performansındaki yetersizlikler ve buna bağlı entelektüel donanım eksiklikleri gözlemlenebilmektedir. Öğretmenler de doğal olarak yaşanılan bu problemlerin nedenlerini ve neler yapabileceklerini bilmek isterler (Das, 2001).

Okul ortamındaki farklı gelişen ve özel gereksinimi olan öğrenciler ile kastedilen, eğitim gördüğü sınıfın müfredatını ve değerlendirme kriterlerini yerine getirmede yeterli zekâ kapasitesi olan fakat öğrenme sırasında tam potansiyellerini göstermek için bir takım stratejik düzenleme ve ayarlamalara ihtiyaç duyan öğrencilerdir. Sözkonusu özellikleri olan öğrencileri özel bir takım düzenlemelerle akranları ile kaynaştırarak eğitmek en doğru

KAYNAKÇA

Akarsu, F. (2004). Üstün Yetenekliler. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Ataman, A. (2003). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim. A. Ataman (Ed). Ankara:Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Barth, K. (2006). Öğrenme güçlüklerini erken tespit etmek. (1. Baskı). (Çev.A. Kanat). İzmir:İlya Yayınevi

Çağlar, D. (2004). Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Das, J.P. (2001). Reading Difficulties & dyslexia. J.P. Das Developmental Disability Centre.

Das, J.P., Naglieri, J.A. & Kirby, J.R. (1994). Assessment of Cognitive Processes: The PASS Theory of Intelligence. Massachusetts:Allyn and Bacon A Division of Simon ve Schuster Inc.

Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün Çocuklar. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Duman, B. (2007). Neden beyin temelli öğrenme? Ankara:PegemA Yayıncılık.

Ergin, H. (2003). İletişim Becerileri Eğitim Programının Okulöncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerileri Düzeylerine Etkisi Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, T. (2003). Bilişsel değerlendirme sistemi (cognitive assessment system – cas) beş yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenirlik ve norm çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, T. (2004). Üstünler ve Öğrenme Güçlükleri (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Ercan E.S., (2005). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. (11. baskı). İstanbul:Gendaş Kültür Yayınları.

Erdoğa, E., (2002), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunda frontal ve parietal bölge disfonksiyonlari". Klinik Psikiyatri Dergisi, 5 (145-150).

Evinç Ş. G., Gençöz T., (2007), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı alan çocukların wisc-r profillerinin, farklı bir psikiyatrik tanı alan ve herhangi bir tanısı olmayan çocuklarla karşılaştırılması". Türk Psikiyatri Dergisi, 18 (2), (109-117).

Flick, G. L. (1998). ADD/ADHD Behavior-change resource kid. The center for applied research in education. New York.

Hale, J.B. ve Fiorello C.A. (2004). School neuropsychology. A practitioner's handbook. New York:The Guilford Press.

Madi, B. (2006). Öğrenme beyinde nasıl oluşur? İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Naglieri, J. & Das, J.P. (1997). Cognitive assessment system interpretive handbook. Itasca, Illinois: Riverside Publishing.

Naglieri, J. & Das, J.P. (1997). Cognitive assessment system administration and scoring manual. Itasca, Illinois: Riverside Publishing.

Kargı E.,Erkan S. (20049. Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 27 (135-144)

Kirby, J.R. ve Williams N. H. (2000). Learning problems: a cognitive approach. Toronto: Kagan ve Woo Limited. University of Alberta, Canada

Kleber, E.W. (1991). Die vilegesichtigkeit der konzentrationsprobleme im paedagogischen feld und massnahmen zur abhilfe. Aufmerksamkeit und Konzentration im Kindesalter-interdisziplinaere Berlin:Aspekte Verlag Gesundheit GmbH.

Korkmaz, B. (2000). Pediatrik davranış nörolojisi. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4267 Cerrahpaşa Tıp Fak. Yayın No: 230.

Oktay, A. (1999). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem İstanbul:Epsilon Yayıncılık

Öncü B. ve Şenol S., (2002), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun etiyolojisi: bütüncül yaklaşım", Klinik Psikiyatri Dergisi, 5 (111-119)

Senemoğlu, N. (2004). Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya. Ankara:Gönül Yayıncılık.

Sürücü Ö., (2003). Anababa-öğretmen el kitabı. dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. İstanbul:Ya-Pa Yayın

Şenel, F. (2003). Öğrenme ve bellek. Bilim ve Teknik Dergisi. Eylül 2003 eki, (12-13). (5 Kasım 2008). Mnemosyne. 12 Aralık 2008, tr.wikipedia.org/wiki/Mnemosyne .

Taylor, J., F. (2001). Helping your ADD child. California:Prima Publishing.

Vassaf, B.H. (2003). Öğrenme yetersizliği. (2. baskı). Ankara:MEB Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri.

GELİŞEN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK

Meslekleşme Sürecindeki İlerlemeler

Fidan Korkut Owen
Ragıp Özyürek
Dean W. Owen

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1325
Psikoloji - PDR No.: 80
ISBN : 978-605-320-230-1
© 1. Basım, Ekim 2015

GELİŞEN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK
Meslekleşme Sürecindeki İlerlemeler

Fidan Korkut Owen, Ragıp Özyürek, Dean W. Owen

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Korkut Owen, Fidan; Özyürek, Ragıp; Owen W. Dean.
GELİŞEN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK: Meslekleşme Sürecindeki İlerlemeler / *Fidan Korkut Owen, Ragıp Özyürek, Dean W. Owen*
1. Basım, VIII+342s., 19,5x27,5mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-230-1
1. Psikolojik Danışma ve Rehberlik 2. PDR'de Son Gelişmeler 3. Meslekleşme Süreci

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Editörlerden Önsöz

Değerli Okurlar,

Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Meslekleşme Sürecindeki İlerlemeler adlı kitabın üçüncü cildine hoş geldiniz… Ekip olarak daha önce iki cildin editörlüğünü yapmıştık. Onlarda da 12'şer bölüm vardı ve her ikisinde de sekiz Türk, dört Amerikalı psikolojik danışman eğitimcisinin alandaki son gelişmelere ilişkin görüşleri yer almıştı. Bu ciltte de benzer eğilimi sürdürdük. Bu kitap serisinin üçüncüsünü yapma önerisi, yine Ragıp Özyürek hocamızdan, Kıbrıs'ta 2015 yılının Mayıs ayında gerçekleştirilen bir toplantıda geldi. Böylece bu serüven yeniden başlamış oldu.

Günümüzde, psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) alanıyla ilgili çok hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Bu nedenle, gelişmelerin hepsini izlemek nerdeyse olanaksız bir durumdur. Kitaptaki her bir bölümde PDR alanındaki bazı yeni modellerden, akımlardan, tartışmalardan söz edilmektedir. Böylece alanla ilgili yenilikler, yeni fikirler okurlara sunulmuştur.

Kitabin bu üçüncü cildinde de ilk ikisindeki gibi toplam 12 bölüm yer almaktadır. Bölümlerde, psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) alanındaki bazı yeni modellerden, akımlardan ve tartışmalardan söz edilmektedir. Kitaptaki bölümler, her birinde dörder bölüm olmak üzere, üç büyük kısımda toplanmıştır.

İlk kısımdaki ilk bölümde PDR için yeni bir tanım önerisi üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde, PDR'de etikle ilgili kavramlar, uygulamalar, sorunlar ve araştırma sonuçlarından söz edilmektedir. Üçüncü bölümde, kariyer psikolojik danışmanlığına ilişkin etkili program ve tekniklerden söz edilirken, son bölümde, etkili soru sormanın PDR eğitimi sırasında nasıl öğretilebileceğine ilişkin fikirler sunulmaktadır.

Kitabın ikinci kısmındaki ilk bölüm, kapsamlı gelişimsel okul psikolojik danışmanlığı modellerinin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en gelişmiş hali olan Ulusal Modelin Türkiye'de nasıl uygulanabileceğine ilişkin fikirler vermektedir. İkinci bölümde, Milli Eğitim Bakanlığı 2011 Ortaöğretim Rehberlik ve Yönlendirme Dersi Programı'nın nasıl daha işlevsel hale getirilebileceğine ilişkin öneriler sunulmaktadır. Bu kısmın üçüncü bölümünde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde PDR alanının gelişiminden söz edilirken, son bölümde, üniversitelerdeki PDR merkezleri ile ilgili Türkiye'deki uygulama ve sıkıntılar üzerinde durulmaktadır.

Son kısımdaki ilk bölümde, iyilik hali ve önleme kavramları üzerinde durularak bir model tanıtılmaktadır. İkinci bölümde, psikolojik danışmanların profesyonel tükenmişliklerinin nasıl önlenebileceğine ilişkin öneriler sunulurken, üçüncü bölümde, pozitif psikolojiye ait birçok kavramla ilgili Türkiye'de yapılan çalışmaların okullardaki PDR hizmetlerine yansımaları üzerinde durulmaktadır. Dördüncü ve kitabın son bölümünde, travmaya nörobiyolojik bakış açısına dayalı toplumsal dayanıklılık modeli tanıtılarak travma yaşayan bireylerin nasıl güçlendirilebileceği üzerinde durulmuştur.

Kitap boyunca yer alan tartışmalardaki görüşler, o bölümlerin yazar(lar)ına aittir. Editörler bu görüşlerin hepsiyle aynı fikirde olmayabilirler. Editör grubu olarak, bu cildin PDR alanında kullanılabilir bulunmasını diliyoruz. Kitapla ilgili geri bildirimlerinizi, katkılarınızı ve eleştirilerinizi bize ulaştırırsanız seviniriz.

Fidan Korkut Owen	fidan.korkut@es.bahcesehir.edu.tr
Ragıp Özyürek	ragipozyurek@aydin.edu.tr
Dean W. Owen	vargapilot@yahoo.com

İÇİNDEKİLER

1. KISIM
PSİKOLOJİK DANIŞMA ve REHBERLİKTEKİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR VE KONULAR
(FOUNDATION CONCEPTS AND ISSUES IN COUNSELING)

1. Kendini Gerçekleştirme Kavramı Üzerine Tartışmalar ve Bir Rehberlik Tanımı Önerisi 3
(Discussions on Self-Actualization and a Proposal for a Definition of Counseling)
Serdar Erkan

2. Psikolojik Danışmanlık Meslek Etiğinin Genel Bir İncelemesi ve Türkiye'deki Güncel Durumunun Analizi 35
(Overview of Professional Ethics in Counseling and Analyis of Current Status in Turkey)
Rahşan Çetinkaya

3. Effective Career Development Policy and Practice: Implications for a Global Workforce.....53
(Etkili Kariyer Gelişimi Politika ve Uygulamaları: Küresel İşgücü için Doğurgular)
Sylvia Nassar-McMillan, Perihan Akcan-Aydın & Julia V. Taylor

4. Soru Sorma Becerisinin Öğretimi İçin Görsel Bir Materyal Oluşturma.....69
(Composing Visual Material to Teach Questioning Skill)
Aynur Eren Gümüş

2. KISIM
PSİKOLOJİK DANIŞMA ve REHBERLİĞİN EĞİTİM ORTAMLARINDAKİ ROLÜNÜN DEĞİŞİMİ
(THE EVOLVING ROLE OF COUNSELING IN EDUCATION)

5. A National Comprehensive School Counseling Program: A Rationale and Theoretical Analysis of Its Importance for Turkey 95
(Bir Ulusal Kapsamlı Okul Psikolojik Danışmanlığı Programı: Türkiye İçin Öneminin Mantığı ve Bir Kuramsal Analiz)
Hande Şensoy Briddick and William Christopher Briddick

6. MEB Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı Uygulamaları: Ne Kadar İşlevsel? Nasıl Daha İşlevsel Olabilir?.....113
(MONE'S Comprehensive Guidance Program Practices: A Critical Analysis)
Şermin Külahoğlu

7. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Psikolojik Danışmanlık Mesleği: Dün, Bugün ve Gelecek 151
(The Counseling Profession in Turkish Republic of Northern Cyprus: Past, Present, and Future)
Müge Beidoğlu

8. 21. Yüzyılda Üniversite PDR Merkezleri: Güncel Gelişmeler, Uygulamalar ve Sınırlılıklar 177
(University Counseling Centers in The 21st Century: Current Developments, Implications and Challenges)
Cem Ali Gizir

3. KISIM
PSİKOLOJİK DANIŞMA ve REHBERLİK ARACILIĞI İLE BİREYİ GÜÇLENDİRME VE ÖNLEME ÇALIŞMALARI
(PROMOTING HUMAN PERFORMANCE THROUGH COUNSELING AND PREVENTION)

9. Educating Students and Practitioners in Counseling for Wellness and Prevention 219
(Psikolojik Danışma Öğrencilerini ve Uygulamacılarını İyilik Hali ve Önleme Konusunda Eğitmek)
Robert K. Conyne and Perry Firth

10. Burnout and Professional Self-Care for Counselors and Educators.....247
(Psikolojik Danışmanlar ve Eğitimciler İçin Mesleki Tükenmişlik ve Profesyonel Anlamda Kendine Bakma)
Dean W. Owen

11. Pozitif Psikolojinin Türkiye'deki Durumu.....275
(Positive Psychology in Turkey)
Meliha Tuzgöl Dost ve Fulya Cenkseven Önder

12. Travmaya Nörobiyolojik Bakış ve Toplumsal Dayanıklılık Modeli 311
(A Neurobiological Approach to Trauma and Community Resiliency Model)
Özlem Karaırmak

1. KISIM

PSİKOLOJİK DANIŞMA ve REHBERLİKTEKİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR VE KONULAR (FOUNDATION CONCEPTS AND ISSUES IN COUNSELING)

Kendini Gerçekleştirme Kavramı Üzerine Tartışmalar ve Bir Rehberlik Tanımı Önerisi
(Discussions on Self-Actualization and a Proposal for a Definition of Counseling)
Serdar Erkan

Psikolojik Danışmanlık Meslek Etiğinin Genel Bir İncelemesi ve Türkiye'deki Güncel Durumunun Analizi
(Overview of Professional Ethics in Counseling and Analyis of Current Status in Turkey)
Rahşan Çetinkaya

Effective Career Development Policy and Practice: Implications for a Global Workforce
(Etkili Kariyer Gelişimi Politika ve Uygulamaları: Küresel İşgücü İçin Doğurgular)
Sylvia Nassar-McMillan, Perihan Akcan-Aydın and Julia V. Taylor

Soru Sorma Becerisinin Öğretimi İçin Görsel Bir Materyal Oluşturma
(Composing Visual Material to Teach Questioning Skill)
Aynur Eren Gümüş

BÖLÜM 1

Kendini Gerçekleştirme Kavramı Üzerine Tartışmalar ve Bir Rehberlik Tanımı Önerisi[1]

Serdar ERKAN

Summary

Discussions on Self-Actualization and a Proposal for a Definition of Counseling

Maslow's self-actualization concept has an important place in the counseling field in Turkey. Counseling definitions in almost all introductory counseling textbooks contain self-actualization concept. Self-actualization of clients is shown as the ultimate goal of all counseling services. Attaching such an importance to a concept of an individualistic theory in a mainly collectivist country like Turkey seems paradoxical. Employing the qualities which attributed to some American elites by Maslow in the Mid-20. Century as the criteria for mental health in Turkey in the 21.Century needs a reconsideration. The problem is not only cultural. Many authors even in Western countries have criticized self-actualization concept and the theory (needs hierarchy theory) behind it. The concept is not strong enough to build either the definition of counseling or the ultimate goal of counseling over it. In addition to cultural problems, there are also philosophical, conceptual, and empirical problems related to the theory and the concept of self-actualization. In the literature, it is possible to find various alternative need theories which seem more suitable to Turkish culture. Likewise, there are alternative definitions of counseling which are not based on self-actualization concept. It is also possible to develop new counseling definitions. In this chapter, after introducing some brief information about the concept of self-actualization and presenting a discussion and critique regarding the concept, the author offers a counseling definition. The definition emphasizes responsibility: Counseling is a professional relationship which aims to help people in gaining necessary qualities to fulfill their current and future responsibilities to themselves, to their community and to natural environment and in solving the problems (if they have any)which prevents them from carrying out their responsibilities. Qualities that are essential for the fulfillment of these responsibilities are discussed.

Bu bölümün odak noktasını oluşturan *kendini gerçekleştirme* kavramı ülkemizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) alanının en önemli kavramlarının başında gelir desem yanlış olmaz herhalde. Meslek hayatım boyunca, defalarca öğrencilerime rehberliğin temel amacının "bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine yardım etmek" olduğunu söyledim ya da rehberlik tanımlarında bir şekilde kendini gerçekleştirme kavramına yer verdim. Bu içerikte yazılarım da vardır. Sanırım sizler de birçok kez aynı şeyleri söylemiş ya da

1 Farklı anlamlar yüklenebilse de Bölüm boyunca Rehberlik (Guidance) ve Danışma (Counseling) ya da Psikolojik Danışma kavramlarını eş anlamlı kullandım. Bu bağlamda tanım önerim de hem Rehberlik hem de Danışma ya da psikolojik danışma kavramları için yapılmıştır.

Tüm alanın benimseyeceği ortak bir tanım önermeyi amaçlamadığımın da altını çizmeliyim. Bu oldukça iddialı bir eylem olurdu. Böyle bir tanım ancak geniş katılımlı çalışmalarla geliştirilebilir. Aslında yukarıda ülkemizden verdiğim örneklere bakarsak, kendini gerçekleştirme kavramı kullanımı açısından büyük bir uzlaşmanın varlığından söz edilebilir. Ancak bu uzlaşmanın üzerinde çalışılıp, tartışılıp ulaşılan bir uzlaşma olmadığını, sadece küçük sözcük ya da ifade oyunları ile kendinden önce yazılanları tekrar etmekten kaynaklanan bir tür "kolaycılıkta uzlaşma" olduğunu düşünüyorum. Bu durum otoriteye aşırı bağlılık olarak da değerlendirilebilir. Bu yazıyla akademisyen olarak ne kadar yerleşmiş ve güçlü görünürse görünsün, meydan okuyamayacağımız hiçbir kavram olmaması gerektiğini de göstermeye çalıştım. Alana kendini gerçekleştirme dışındaki değişik bir pencereden bakarak, yeni bir bakış açısı yansıtan bir tanım önermenin mümkün olduğunu örneklediğimi düşünüyorum. Başka pencerelerin de varlığını peşinen kabul ediyorum. Umarım amaçlarıma ulaşmışımdır.

Burada Maslow'un kuramı ve kendini gerçekleştirme kavramı çok daha detaylı ele alınabilir, yöneltilen eleştiriler ve farklı ihtiyaç kuramları tartışılabilir, Türk PDR alanında kendini gerçekleştirme kavramının yeri ve önemi sadece giriş kitaplarında değil, tüm alanyazında taranabilirdi. Ayrıca gerek Türk gerekse dünya alanyazınındaki tüm rehberlik ya da psikolojik danışma tanımlarından örnekler verilebilir, önerdiğim tanıma ilişkin kuramsal ve görgül destekler sunulabilirdi. Ancak, kabul etmek gerekir ki; tüm bunların bir kitap bölümünde yapılması mümkün olamayacaktı. Bu nedenle, sadece bölümün yazılma amacını gerçekleştirmeye yetecek kadar, özet bilgilerin ya da tartışmaların sunulmasıyla yetinmek zorunda kaldım. Bu çalışmanın sınırlılığının gerekçesini (ya da bahanesini) bir Anadolu deyimiyle özetleyecek olursam *'yerim dardı'*.

Kaynakça

Akbaş, A. (2005). Öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. E. Uzman (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik.*(ss.12-27). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Akbaş, A. (1989). *Ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeylerini etkileyen bazı faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Altıntaş, E. (2008). Çağdaş eğitim sisteminde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. G. Can (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (ss.1-27). (9. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık

Aracı, U. (2007). *Sûfî hikâyelerinin kullanıldığı, bilişsel-davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş biblioterapinin işlevsel olmayan düşünceler ve kendini gerçekleştirme üzerindeki etkisi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ayten, A., (2004). *Kendini gerçekleştirme ve dindarlık ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans. Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Baymur, F. (1975). *Rehberlik: Rehberlik nedir?* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Bakırcıoğlu, R. (2003). *İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Boeree, C. G. (1998/2006). *Personality theroies: Abraham Maslow*. 18.07.2015 tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır. http://webspace.ship.edu/cgboer/maslow.html

Carducci, B. J. (*2009). The psychology of personality: Viewpoints, research, and applications.* Malden, MA: Wiley-Blackwell

Chiang, H. ve Maslow, A. H. (1977). *The healthy personality: Readings*. New York: D. Van Nostrand.

Çakır, A.(2010). *Hastanede çalışan hemşirelerin kendini gerçekleştirme ve atılganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Çelik, S. (1993). *Öğretmenlerin kişisel özellikleri ve ihtiyaçlarının karşılanma derecesi ile kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Çetinkaya B. (2007). Rehberlikte temel kavramlar. B. Aydın (Ed.), *Rehberlik*. (ss.1-37). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çırak, G. K. (2006). *Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ve ahlaki yargı yetenekleri ile kendini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans. Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Daniels, M. (1982). The development of the concept of self-actualization in the writings of Abraham Maslow. *Current Psychological Reviews, 2*(1), 61– 75.

Daniels, M. *(*1988*).* The myth of self-actualization. *Journal of Humanistic Psychology, 28*(1), 7-38.

Davis, G. A. (1999). *Creativity is forever.* Dubuque, Iowa: Kendall/Hunt Publishing Company

Decarvalho, R. J. (1991). Was Maslow an Aristotelian? Revisited. *Psychological Record, 41* (1), 117-124.

Derelioğlu, Y. (2014). Rehberlik. E. İşmen Gazioğlu ve Ş. Mertol-İlgar (Ed), *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik.(1-20).* Ankara: Pegem, A Yayıncılık

Durmazkul, M. (1994). *İlkokul öğretmenlerinin kendilerini gerçekleştirme düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Erden-İmamoğlu, S. (2013). Öğretmen adaylarının kendini gerçekleştirme bağlamında kişisel yönelimlerinin incelenmesi. *Journal of New World Sciences Academy, 8*(1), 63-78.

Erkan, S. (1999). Rehberlik nedir? Y. Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde rehberlik* (ss.1- 16). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Erkan, S. (2012). Heybemdeki yükler: Editörden kitabın öyküsü. S. Erkan (Ed.). *Kültürümüzden okula grup rehberliği etkinlikleri*. (ss.ii-xi) Ankara: Pegem.

Ewen, R. B. (2009). *An introduction to theories of personality*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Eyyam, R., Meneviş, İ. ve Doğruer, N. (2012). The moral development and self-realization levels of university students: North Cyprus context. *Eurasian Journal of Educational Research, 49* (A), 83-102.

Forest, J. ve Sicz, G. (1980). Subjects perceived difficulties in the Personal Orientation Inventory. *Perceptual and Motor Skills, 51*(3), 986-986.

Forest, J. J. ve Sicz, G. (*1981*) Pseudo- self-actualization*. Journal of Humanistic Psychology 21*(1), *77-83*

Fox, W.M. (1982). Why we should abandon Maslow's Need Hierarchy Theory. *Journal of Humanistic Counseling, Education & Development, 21*(1), 29-32.

Francis, N. H. ve Kritsonis, A. W. (2006). A brief analysis of Abraham Maslow's original writing of self-actualizing people: A study of psychological health. *National Journal of Publishing and Mentoring Doctoral Student Research, 3*(1), 1-7.

Geller, L. (1982). The failure of self-actualization theory*: A* critique *of* Carl Rogers *and* Abraham Maslow. *Journal* of *Humanistic Psychology*, *22*(*2)*, 56-73

Geller, L. (1984*)*. Another look at self-actualization. *Journal of Humanistic Psychology, 13*(2), 93-106.

Girgin, G. (2011). Çağdaş eğitim sisteminde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. A. Kaya (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (ss.1-34). Ankara: Anı Yayıncılık.

Goldstein, K. (1934/2000). *The organism*. New York: Zone Books.

Gündüz, B. (2008). Öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. E. Deniz ve A. Erözkan (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (ss.3-33). Ankara: Maya Akademi

Haggbloom, S. J., Warnick, R., Warnick, J. E., Jones, V. K., Yarbrough, G. L., Russell, T. M., … Emmanuelle, M. (2002). The 100 most eminent psychologists of the 20th century. *Review of General Psychology, 6*(2), 139–152.

Harper, F. ve Guilbault, M. (2008). Maslow's hierarchy of basic needs. N. Salkind (Ed.), *Encyclopedia of educational psychology*. (pp.634-640). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Heylighen F. (1992): A cognitive-systemic reconstruction of Maslow's theory of self- actualization. *Behavioral Science, 37*(1), 39-58.

Hoffman, E. (2008). Abraham Maslow: A biographer's reflections. *Journal of Humanistic Psychology, 48*(4), 439-443.

Hofstede, G. (1984). The culture relativity of the quality of life concept. *Academy of Management Review, 9*(3), 389-398.

Ivtzan, I. (2008). Self actualisation: For individualistic cultures only? *International Journal on Humanistic Ideology* 2,113-139.

Jarvis, M. (2000) *Theoretical approaches in psychology*. London: Routledge.

Kaplan, D. M., ve Gladding, S. T. (2011). A vision for the future of counseling: The 20/20 principles for unifying and strengthening the profession. *Journal of Counseling & Development, 89*(3), 367-372.

Kaplan, D. M., Tarvydas, V. M. ve Gladding, S. T. (2013). *20/20: A Vision for the future of counseling: The new consensus definition of counseling*. 20.06.2015 tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır. http://www.counseling.org/knowledge-center/20-20-a-vision-for-the-future-of-counseling

Kenrick, D.T., Griskevicius,V., Neuberg, S.L. ve Schaller, M. (2010). Renovating the pyramid of needs: Contemporary extensions built upon ancient foundations. *Perspectives on Psychological Science, 5* (3), 292–314.

Kepçeoğlu, M. (2001). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. İstanbul: Alkım Yayınevi

Knapp, R. *(*1971). *The measurement of self-actualization and its theoretical implications.* San Diego: Educational and Industrial Testing Service.

Koltko-Rivera, M.E. (2006). Rediscovering the later version of Maslow¨s hierarchy of needs: Self transcendence and opportunities for theory, research, and unification. *Review of General Psychology, 10*(4), 302-317.

Korkut-Owen, F. ve Owen, D.W. *(*2012*). İyilik Hali Yıldızı Modeli*, u*ygulanması* ve *değerlendirilmesi*. Uluslararası. Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, *3*(9), 24-33.

Kragulj, F.(2014). *Creating knowledge of need: A methodological frame work for its abductive inference*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Viyana Üniversitesi, Viyana.

Kuzgun, Y. (1972). *Ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kuzgun, Y. (1973).Ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi 5*(1), 57-70.

Kuzgun, Y. (2000). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları

Lethbridge, D. (1986). A Marxist theory of self-actualization. *Journal of Humanistic Psychology, 26*(2), 84-103.

Littrell, R. F. (2012). *Academic anterograde amnesia and what Maslow really said*. Auckland, New Zealand: Centre for Cross Cultural Comparisons Working Paper CCCC 2012,3. 15.05.2015 tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır.
http://crossculturalcentre.homestead.com/Maslow_Academic_Amnesia_CCCC_Working_Paper_2012-3..pdf

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370–396.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper

Maslow, A. H. (1961). Peak experiences as acute identity experiences. *American Journal of Psychoanalysis, 21*(2), 254– 260.

Maslow, A. H. (1969). The farther reaches of human nature. *Journal of Transpersonal Psychology, 1*(1), 1–9.

Maslow, A. H. (1970a) *Motivation and personality*. (2. Ed.). New York: Harper and Row

Maslow, A. H. (1970b). *Religions, values, and peak experiences.* New York: Penguin. (Original work published 1964)

Maslow, A. H. (1971). *The farther reaches of human nature.* New York: Viking

Max-Neef, M. A; (1991). *Human scale development* . NewYork, N.Y. The Apex Press

Mills, A.S. (1985*).* Participation motivations for outdoor recreation*:* A test of Maslow's theory. *Journal of Leisure Research*, *17*(3), *184-199*.

Neher, A. (1991). Maslow's theory of motivation: A critique. *Journal of Humanistic Psychology 31*(3):89–112.

Nevis, E. C.(1983).Using an American perspective in understanding another culture: Toward a hierarchy of needs for the People's Republic of China. *Journal of Applied Behavioral Science, 19*(3), 249-264

Nord, W. *(*1977). A Marxist critique of Humanistic Psychology. *Journal of Humanistic Psychology, 17*(2), 75–83

Oktan, V. (1999). *Öğretmen adaylarında ve öğretmenlerde kendini gerçekleştirme düzeyleri ile yükleme biçimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Özoğlu, S.Ç. (1887). *Eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Yayınları.

Özgüven, İ.E. (1999). *Çağdaş eğitimde psikolojik danşma ve rehberlik*. Ankara: PDREM Yayınları.

Ray, J.J. (1986). Perils in clinical use of the Shostrom POI: a reply to Hattie. *Personal Individual Difference, 7*(4), 591-592

Rowan, J. *(*1987*).* Nine humanistic heresies. *Journal of Humanistic Psychology, 27*(2), 141-157.

Rowan, J. (1998). Maslow amended. *Journal of Humanistic Psychology 38*(*1*), *81-92.*

Saeednia, Y. (2009). The need to know and to understand in Maslow's basic needs hierarchy. *US-China Educational Review, 6*(9), 52-57.

Sarı, E. (2014). Affetmenin kendini gerçekleştirme üzerindeki etkileri. *İlköğretim Online*, *13*(4), 1493-1501.

Shertzer, B. ve Stone S.C. (1971) *Fundamentals of guidance*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Shostrom, E. L. (1974). *Manual for the Personal Orientation Inventory*. San Diego: Educational and Industrial Testing Service.

Shostrom, E.L. (1974b). An inventory for the measurement of self-actualization. *Educational and Psychological Measurement, 24*(2), 207-208.

Smith, R.A. ve Feigenbaum, K.D. (2012). Maslow's intellectual betrayal of Ruth Benedict? *Journal of Humanistic Psychology, 53*(3), 307-321.

Sungur, P. (2008). *Öğretmenlik bölümü son sinif öğrencilerinin benlik tasarimi ve kendini gerçekleştirme düzeylerinin incelenmesi (Kafkas Üniversitesi Örneği).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi, Kars.

Şahin, C.(2010). Eğitim sürecinde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. M. Güven (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (ss.1-48). Ankara: Anı Yayıncılık.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2001/2015). Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. 16.05.2015 tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/72/01/746272/dosyalar/2015_04/02044225_rehberlikvepsikolojikhizmetlerynetmelii.pdf

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2011). *PDR alanında çalışanlar için etik kurallar.* Ankara.

Valiunas*, A. (*2011*).* Abraham Maslow and the all-American self. *New Atlantis: A Journal of Technology & Society, 33*, 93-110.

Velicer, W. F., DiClemente, C. C. ve Corriveau, D. P. (1984). Item format and the structure of the Personal Orientation Inventory. *Applied Psychological Measurement, 8*(4), 409-419.

Wahba, M. A. ve Bridwell, L. G. (1976) Maslow reconsidered: a review of research on the need hierarchy theory. *Organizational Behaviour and Human Performance, 15*(2), 212-240.

Weiss, A. (1991). The measurement of self-actualization: The quest for the test may be as challenging as the search for the self. Handbook of Self-Actualization (Special Issue). *Journal of Social Behavior and Personality, 6*(5), 265-290.

Yang, K. (2003). Beyond Maslow's culture-bound, linear theory: A preliminary statement of the Double-Y Model of basic human needs. In J. Murphy-Berman and J. Berman (Eds.), *Nebraska Symposium on Motivation: Cross-cultural Differences in the Perspectives on the Self*, Vol.49. (pp.175-255). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

Yeşilyaprak, B. (2003). *Eğitimde rehberlik hizmetleri.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

BÖLÜM 2

Psikolojik Danışmanlık Meslek Etiğinin Genel Bir İncelemesi ve Türkiye'deki Güncel Durumunun Analizi[1]

Rahşan ÇETİNKAYA

Summary

Overview of Professional Ethics in Counseling and Analyis of Current Status in Turkey

The author presents the chapter in six sections: First, a theoretical background of counseling ethics is given with reference to ethical principles, virtues and rules. Information about ethical decision-making models is provided briefly within the this theoretical context. The Intercultural Model of Ethical Decision-Making Model (Luke, Goodrich & Gilbride, 2013a), which is geared towards school counselors specifically, is described in detail. The second section summarizes the emergence of professional ethics in counseling and its development in the United States. The third section illustrates the connection between ethics and the law. The fourth section focuses on issues in counseling ethics and provides related research findings. The fifth section analyzes the emergence of counseling ethics in Turkey and its current status, with a summary of the counseling ethics literature in Turkey. Finally, the author enumerates some current ethical issues faced by ther counseling profession in Turkey and discusses implications for research, practice and counselor education.

This chapter is expected to be informative in terms of theoretical information related to counseling ethics, and bring perspective to the current practical problems of counseling ethics in Turkey. The strongest emphasis is placed on the need for a research-based code of ethics. The author also highlights the importance of research in improving the counseling ethics course, Ethical and Legal Issues in Counseling. Special emphasis is given to pedagogy of counseling ethics and recommendations are provided in terms of counselor education. In the light of research findings, the author also presents a case for the role of school counselors in the mandatory reporting of child sexual abuse, which is both a legal and ethical matter.

Bu bölümde, öncelikle psikolojik danışmanlık meslek etiğinin kavramsal temellerine ilişkin bilgiler verilmiş, bu kapsamda ilkeler (ilke etiği), erdemler (erdem etiği) ve kurallar ele alınmıştır. Kavramsal temel kapsamında, alanyazınında bulunan belli başlı etik karar alma modellerinden de bahsedilmiştir. İkinci kısımda, psikolojik danışmanlık meslek etiğinin doğuşu ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) gelişimi hakkında bilgi verilmiştir.

[1] Bu bölümün yazılmasında, yazarın psikolojik danışmanlıkta meslek etiği ve yasal konular adlı kitabından yararlanılmıştır

bilimsel birikim oluştukça, ders amaçlarının, öğrenme hedeflerinin, ders içeriklerinin ve öğretim yöntemlerinin de zenginleşeceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, aslında ülkemizde daha fazla psikolojik danışmanlık meslek etiği konusunda araştırma yapılmasına, alanyazınının yeni kaynaklarla zenginleşmesine ve araştırma temelli etik kodların alanımıza kazandırılmasına olan ihtiyaç açıkça görülmektedir. Mesleğimizin etik kodlarının yeniden düzenleme çalışmalarına masa başı yaklaşımın değil, Türk PDR-DER nezdinde yürütülecek ulusal katılımlı bilimsel araştırmaların kaynaklık etmesi, kültüre özgü etik ikilemlerin ortaya çıkarılmasına yardımcı olacaktır. Böylece, psikolojik danışmanlara ve psikolojik danışman eğitimcilerine mesleki uygulamalarında karşılaştıkları etik ikilemlere çözüm getirebilecek etik kodların sunulması mümkün olacaktır. Meslek Etiği ve Yasal Konular dersinin işlenişinde kalabalık sınıflar için şube uygulamasının yapılması, bu derste daha kalıcı öğrenmeye yardımcı olacak deneyimsel yöntemlerin benimsenmesine yardımcı olacaktır. Türkiye çapında, lisans düzeyinde Meslek Etiği ve Yasal Konular dersini veren öğretim üyelerinin bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunabilecekleri yıllık iyi uygulamalar çalıştaylarının yapılması da, dersin ve dersi veren öğretim elemanlarının gelişimine katkıda bulunabilir. Bu iyi uygulama örneklerinin bir araya getirileceği çalıştay kitapçıkları, Meslek Etiği ve Yasal Konular dersini veren öğretim elemanları için yol gösterici olabilir. Ulusal PDR kongrelerinde meslek etiği konusuna ayrı bir tema olarak yer verilip, bu konuda yapılacak araştırmalar özendirilebilir.

Kaynakça

Abramovitch, H. (2007). Stimulating ethical awareness during training. *Journal of Analytical Psychology*, 52, 449-461.

American Counseling Association (2005). *2005 ACA Code of Ethics.* American Counseling Association. http://www.counseling.org/Resources/CodeOfEthics/ TP/Home/CT2.aspx adresinden 14 Nisan, 2015 tarihinde indirildi

American Counseling Association (2014). *2014 ACA Code of Ethics.* American Counseling Association. http://www.counseling.org/docs/ethics/2014-aca-code-of-ethics.pdf?sfvrsn=4 adresinden 14 Nisan, 2015 tarihinde indirildi.

American School Counselor Association. (2010). *Ethical standards for school counselors revised*. ASCA.. http://schoolcounselor.org/magazine/blogs/september-october-2010/ethical-standards-for-school-counselors-revised adresinden 13 Nisan, 2015 tarihinde indirildi

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği. (1997*). Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği.* 13 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://www.sb.gov.tr/TR/dosya/1-15917/h/ytkrizyonmerkyon.pdf

Beauchamp, T. L. ve Childress, J. F. (2001). *Principles of biomedical ethics*. 5. Baskı. Oxford: Oxford University Press. 14 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://books.google.com.tr/books?id=_14H7MOw1o4C&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Clarke, P. J. (2002). *Examining philosophy and ethics: Answers for A level*. Gloucestershire, UK: Nelson Thornes.

Corey, G., Schneider Corey, M. ve Callanan, P. (2005). An approach to teaching ethics courses in human services and counseling. *Counseling & Values, 49* (3), 193-207.

Cottone, R. R. (2001). A social constructivism model of ethical decision making in counseling. *Journal of Counseling & Development*, 79, 39-45.

Cottone, R. R. ve Claus, R. E. (2000). Ethical decision making models: A review of the literature. *Journal of Counseling & Development, 78,* 3, 275-283.

Counseling Today. (2013). *Resolution of EMU case confirms ACA Code of Ethics, counseling profession's stance against client discrimination*. 12 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://ct.counseling.org/2013/01/resolution-of-emu-case-confirms-aca-code-of-ethics-counseling-professions-stance-against-client-discrimination/

Craig, E. (1998). *Routledge encyclopedia of philosophy*. N.Y.: Routledge.

Çelik, K. (2007). *Okullarda acil durum yönetimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Çetinkaya, R. S. (2008). *A comparison between current counseling ethics in Turkey and the United States.* International Congress of Counseling, Sözlü Bildiri, 25-27 Nisan, İstanbul, Türkiye.

Çetinkaya, R. S. (2014a). *Psikolojik danışmanlıkta meslek etiği ve yasal konular.* Ankara: Alfa-Aktüel Yayınevi.

Çetinkaya, R. S. (2014b). Ethical judgements of counselors: Results from a Turkish sample. *Ethics & Behavior*, Online First. doi: 10.1080/10508422.2014.941981

Çetinkaya, R. S. (2014c). Ethical dilemmas of Turkish counselors: A critical incidents study. Online First. *British Journal of Guidance & Counselling*. doi: 10.1080/03069885.2014.987726.

Çetinkaya, R. S. (2015). *Counseling ethics education at Turkish universities in a European context: A content analysis of Bologna Process Ethical and Legal Issues in Counseling course syllabi.* Sözlü Bildiri. VII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Çetinkaya, R. S. (Baskıda). Turkish school counselors' experiences of reporting child sexual abuse: A brief report. *Journal of Child Sexual Abuse*.

Dewey, J. (1910). How we think. Boston: Heath & Co. 13 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. https://archive.org/details/howwethink000838mbp

Doğan, S. ve Ergüner-Tekinalp, B. (2002). *Lisans düzeyinde "Meslek sorunları ve Ahlak ilkeleri" dersinin kapsam ve işlenişi: Gazi Üniversitesi örneği.* YÖRET Psikolojik Danışmanlıkta Etik Sempozyumu, 8-9 Haziran, 2002, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Doğan, S., Ercan, E., Koç, İ., Topkaya, N. ve Meydan, B. (2009). *Psikolojik danışma ve rehberlikte etik ve yasal konular dersi öğretme-öğrenme süreçleri: Ege Üniversitesi örneği.* 10. Ulusal PDR Kongresi, Sözlü Bildiri, Çukurova Üniversitesi.

Eraut, M. (1994). *Developing professional knowledge and competence.* NY: Taylor & Francis, Routledge.

Erdur-Baker, Ö. ve Çetinkaya, E. (2007). Etik: Davranışta kırılma noktası. İçinde, R. Özyürek, F. Korkut-Owen, F. ve D. W. Owen (ED). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecindeki ilerlemeler,* (Cilt 1, 163-182). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu. (2001). *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu*. 23 Temmuz, 2015 tarihinde indirildi. http://mevzuat.meb.gov.tr/ html/7981_5846.html

Forrester-Miller, H. ve Davis, T. (1996). *A practitioner's guide to ethical decision making.* 30 Aralık, 2008 tarihinde indirildi. www.counseling.org/resources/pracguide.htm

Foster, D. ve Black, T. G. (2007). An integral approach to counseling ethics. *Counseling & Values*, 51, 221-234.

Gibson, W. T. ve Pope, K. S. (1993). The ethics of counseling: A national survey of certified counselors. *Journal of Counseling & Development, 71*, 330-336.

Harris, S. E.; Robinson, K. ve Sharon, E. (2014). Social networking and professional ethics: Client searches, informed consent, and disclosure. *Professional Psychology: Research and Practice, 45*(1), 11-19. doi: 10.1037/a0033478

Herlihy, B. ve Corey, G. (2006). *ACA ethical standards case book.* (6. Baskı). VA: ACA.

Hill, A. L. (2004). Ethical analysis in counseling: A case for narrative ethics, moral visions, and virtue ethics. *Counseling & Values, 48,* 131-148.

Hobbs, N. (1948). The development of a code of ethical standards for psychology. *American Psychologist, 3,* 80-84.

Hursthouse, R. (1999). *On virtue ethics.* Oxford: Oxford University Press.

Jordan, K. (2010). An ethical decision making model for crisis counselors. http://counselingoutfitters.com/vistas/vistas10/Article_89.pdf sayfasından alınmıştır.

Jacob, S. ve Hartshorne, T. S. (2007). *Ethics and law for school psychologists*. 5. Baskı. N.J.: John Wiley & Sons.

Kerridge, I., Lowe, M. ve McPhee, J. (2005). *Ethics and law for the health professions.* 2. Baskı. Sydney: The Federation Press.

Kitchener, K. S. (1984). Intuition, critical evaluation and ethical principles: The foundation for ethical decisions in counseling psychology. *The Counseling Psychologist, 12,* 43-55.

Kohlberg, L. (1984). *The psychology of moral development.* SF: Harper & Row.

Kolay-Akfert, S. (2012). Ethical dilemmas experienced by psychological counsellors working at different institutions and their attitudes and behaviours as a response to these dilemmas. *Educational Sciences: Theory & Practice*, *12*(3), 1791-1812. 14 Nisan 2015 tarihinde indirildi. https://edam.com.tr/kuyeb/ pdf/en/9fb9ffe028976aad73cee865316f1b87erten.pdf

Koocher, G. P. ve Keith-Spiegel, P. (1998). *Ethics in psychology: Professional standards and cases* (İkinci Baskı). NY: Oxford University Press.

Lazovsky, R. (2008). Maintaining confidentiality with minors: Dilemmas of school counselors. *Professional School Counseling*, *11*(5), 335-346.

Luke, M., Goodrich, K. ve Gilbride, D. (2013a). Intercultural model of ethical decision making: Addressing worldview dilemmas in school counseling. *Counseling & Values*, *58* (2), 177-194. doi: 10.1002/j.2161-007X.2013.00032.x

Luke, M., Goodrich, K. ve Gilbride, D. (2013b). Testing the intercultural model of ethical decision making with counselor trainees. *Counselor Education & Supervision*, *52*(3), 222-234. doi: 10.1002/j.1556-6978.2013.00039.x

Meara, N. M., Schmidt, L. D. ve Day, J. D. (1996). Principles and virtues: A foundation for ethical decisions, policies and character. *The Counseling Psychologist, 24,* 4-77.

Milli Eğitim Bakanlığı (2001). *Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği*. 10 Nisan, 2015 tarihinde indirilmiştir. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/68.html

Moyer, M. S., Sullivan, J. R. ve Growcock, D. (2012). When is it ethical to inform administrators about student risk-taking behaviors?: Perceptions of school counselors. *Professional School Counseling*, *15*(3), 98-109.

Moyer, M. ve Sullivan, J. (2008). Student risk-taking behaviors: When do school counselors break confidentiality? *Professional School Counseling*, *11*(4), 236-245.

Neukrug, E. S. ve Milliken, T. (2011). Counselors' perceptions of ethical behaviors. *Journal of Counseling & Development*, *89,* 206-216.

Nigro, T. (2004). Counselors' experiences with problematic dual relationships. *Ethics & Behavior, 14*(1), 51-64.

Nigro, T. ve Uhlemann, M. (2004). Dual relationships in counselling: A survey of British Columbian counsellors. *Canadian Journal of Counselling*, *38*(1), 36-53.

Özerkmen, N. (2004). Ahiliğin tarihsel-toplumsal temelleri ve temel toplumsal fonksiyonları - Sosyolojik yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 57-78. 6 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://dergiler.ankara.edu.tr/ dergiler/26/916/11414.pdf

Pedersen, P. B. (1997). The cultural context of the American Counseling Assocation code of ethics. *Journal of counseling & Development, 76,* 23-28.

Pope, K. S. ve Vetter, V. A. (1992). Ethical dilemmas encountered by members of the American Psychological Association: A national survey. *American Psychologist*, *47(* 3), 397-411.

Schank, J. A. ve Skovholt, T. M. (1997). Dual relationship dilemmas of rural and small community psychologists. *Professional Psychology: Research & Practice, 28(* 1), 44-49.

Sommers-Flanagan, J. ve Sommers-Flanagan, R. (2006). *Becoming an ethical helping professional: Cultural and philosophical foundations*. NJ: John Wiley & Sons.

Sperry, L. (2006). *The ethical and professional practice of counseling and psychotherapy*. MA: Pearson Education Inc.

Tompkins, L. ve Mehring, T. (1993). Client privacy and the school counselor: Privilage, ethics, and employer policies. *School Counselor, 40*(5), 335-342.

Tryon, G. S. (2000). Ethical transgressions of school psychology graduate students: A critical incidents survey. *Ethics & Behavior*, *10*(3), 271-279.

Türkiye Bilimler Akademisi. (2002). *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

Türkiye Bilimler Akademisi. (2008). *Bilim etiği el kitabı*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

Türk Ceza Kanunu (2004). *Türk Ceza Kanunu.* 4 Nisan, 2015 tarihinde indirilmiştir. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (1995). *Psikolojik danişma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar.* Ankara: Türk PDR-DER.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2006). *Psikolojik danişma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar.* Ankara: Türk PDR-DER. http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/cenevre-4653.html

Warren, J., Covello, C., Zakaria, N. S. ve Zavaschi, G. (2012). The use of bookmarks in teaching counseling ethics. *Journal of Creativity in Mental Health,* 7, 2-15. doi: 10.1080/15401383.2012.685027

Wueste, D. E. (1994). *Professional ethics and social responsibility*. MD: Rowman and Littlefield Publishers Inc.

Yolcu, H. (2011). İstismara uğramış çocuğa eğitim ortamında yaklaşım: Rehber öğretmenin rolü. *Eğitim, Bilim, Toplum*, *25,* 62-92.

Yüksek Öğretim Kurulu. (2000). *Doçentlik Sınav Yönetmeliği.* 23 Temmuz, 2015 tarihinde indirildi. http://www.yok.gov.tr/web/ guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/ 10279/17551

Yüksek Öğretim Kurulu. (2007). *Eğitim Fakültelerinde uygulanacak programlar.* 10 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/yeni_programlar_ve_icerik.htm

Yüksek Öğretim Kurulu. (2012). *Yüksek Öğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği.* 23 Temmuz, 2015 tarihinde indirildi. http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/17960

Yüksek Öğretim Kurulu. (2013). *Yüksek Öğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi.* 23 Temmuz, 2015 tarihinde indirildi. http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/ 56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/18187

Zakaria, N. S. (2013). *Counseling ethics education experience: An interpretive case study of the first year master's level counseling students.* Unpublished Dissertation, Counselor Education and Supervision, University of Wyoming.

BÖLÜM 3

Effective Career Development Policy and Practice: Implications for a Global Workforce

Sylvia NASSAR-McMILLAN, Perihan AKCAN-AYDIN and Julia V. TAYLOR

Özet

Etkili Kariyer Gelişimi Politika ve Uygulamaları: Küresel İşgücü için Doğurgular

Günümüzde hızlı kentleşme, artan nüfus oranları ve azalan doğal kaynaklar, ülkeleri ulusal, bölgesel ve hatta küresel altyapılarını sürdürebilme potansiyeline sahip işgücü geliştirmeye zorlamaktadır. Bunun yanında, ulusların yeteri kadar hizmet götürülemeyen kesimlerine hizmet ulaştırmak sadece ekonomik değil; aynı zamanda ahlaki bir zorunluluktur. Bu amaçlarla etkili kariyer psikolojik danışmanlığı politikaları ve dolayısıyla kariyer psikolojik danışmanlığı hizmetleri umut verici fırsatlar sağlamaktadır. Bölgesel ve küresel olarak tutarlı yönetmeliklerin olmaması, etkili görgül araştırmalara dayalı veri tabanlı kariyer hizmetlerinin geliştirilmesi ve ilgili kişilere ulaştırılması konusunda zorluk yaratmaktadır.

Bu bölümde öncelikli olarak dünyanın çeşitli yerlerinden, görgül araştırmalara dayalı veri tabanlı, gelecek vadeden kariyer hizmetleri politikaları ve uygulamalarını gözden geçirilmiştir. Ardından uluslararası kariyer gelişimi ve ilgili alanyazına dayalı olarak kariyerle ilgili girişimler, programlar ve hizmetlerden sözedilmiştir. Bu programlar gözden geçirilip tanıtılırken, görgül sonuçlarına ilişkin kanıtların varlığına dayalı olarak değerlendirilmiştir. Program değerlendirme böylesi görgül araştırmalara dayalı bir tabanı geliştirmenin son derece önemli bir öğesidir. Bu bölümde görgül sonuçlara dayalı bilgi temeli geliştirmek için bir araç olarak programların ve öğelerinin değerlendirilmesine genel bir bakış açısı sağlanmıştır. Etkin strateji ve hizmetleri tanımlamak, etkili kariyer gelişimi için en iyi uygulama ve modelleri oluşturmak için bir ön gerekliliktir. Son olarak bölümde etkin kariyer odaklı uygulama, araştırma ve politikalar hakkında çıkarım ve önerilerde sunulmuştur.

Within a historical context of the past several decades, policy and practice experts globally have struggled with finding ways to identify salient measures of success in career and economic development spanning various purposes. Among these purposes are companion goals of building stronger domestic and global labor economies, along with establishing inclusive practices relative to gender, race, disability status, among other demographic characteristics. Concurrent challenges, however, stem from a lack of cohesion across countries, indeed, within countries themselves, on how to achieve these tandem goals. Moreover, despite our best expertise, policy and practice both domestically and globally have been disconnected in ways that have prevented one another from providing reciprocal information and enhancement.

from such collective expertise while maintaining its national values. As described earlier in this paper, recent such initiatives have already emerged and developed. As for all countries' career services, effective program evaluation, taken together with effective collaboration between all stakeholders (i.e., career practitioners, agency administrators, researchers, and policy makers) provide the tools and infrastructure to support the world's economy.

References

Akkök, F., & Watts, A. G. (2003, March). *Public policies and career development: A framework for the design of career information, guidance and counseling services in developing and transition countries. Country Report on Turkey.* Washington, DC: World Bank.

Akkök, F. (2006). *Career guidance in the MEDA region: Country report on Turkey*. Turin: ETF.

Ali, S. R., McWhirter, E. H., & Chronister, K. M. (2005). Self-efficacy and vocational outcome expectations for adolescents of lower socioeconomic status: A pilot study. *Journal of Career Assessment*, *13*(1), 40-58.

American School Counselor Association. (n.d.). *Careers/roles*. Retrieved from http://www.schoolcounselor.org/school-counselors-members/careers-roles

American School Counselor Association. (n.d. a). *ASCA and reach higher.* Retrieved from http://www.schoolcounselor.org/school-counselors-members/legislative-affairs/asca-and-reach-higher

Blustein, D. L., McWhirter, E. H., & Perry, J. C. (2005). An emancipatory communitarian approach to vocational development theory, research, and practice. *The Counseling Psychologist*, *33*(2), 141-179.

Bratucu, G., Madar, A., Neacsu, N. A., Boscor, D., & Baltescu, C. A. (2014). High school vocational counseling role in leveraging students' professional inclinations. *Amfiteatru Economic, 16(*37), 1014.

Broadbent, R., Cacciattolo, M., & Papadopoulos, T. (2012). Good practice in secondary school careers programs. *Education + Training, 54*(2/3), 126-141. doi:10.1108/00400911211210242

California Department of Education. (n.d.). *Research on school counseling effectiveness.* Retrieved from http://www.cde.ca.gov/ls/cg/rh/counseffective.asp

CESCaL: The Center for Excellence in School Counseling and Leadership. (n.d.). *White House post convening report*. Retrieved from http://cescal.org/special-projects/white-house-convening/index.cfm

Cobb, B., & Alwell, M. (2009). Transition planning/coordinating interventions for youth with disabilities: A systematic review. *Career Development for Exceptional Individuals*, *32*(2), 70-81. doi:10.1177/0885728809336655

Communique. (2015). *7th International Symposium on Career Development and Public Policy: Building the Talent Pipeline and Providing Youth with Hope for the Future*, Des Moines, Iowa. Retrieved from http://www.is2015.org/wpcontent/uploads/2015/06/Communique-FINAL.pdf

Cummings, R., Maddux, C. D., & Casey, J. (2000). Individualized transition planning for students with learning disabilities. *The Career Development Quarterly*, *49*(1), 60-72.

Çınar, H., Döngel, N., & Söğütlü, C. (2009). A case study of technical and vocational education in Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 1*(1), 160-167. doi:10.1016/j.sbspro.2009.01.030

Diemer, M. A., & Blustein, D. L. (2007). Vocational hope and vocational identity: Urban adolescents' career development. *Journal of Career Assessment, 15*(1), 98-118.

European Training Foundation. (2006). *Comparative analyses: Career guidance in the Mediterranean region.* Turin: ETF.

Dimmitt, C. (2009). Why evaluation matters: Determining effective school counseling practices. *Professional School Counseling, 12*(6), 395-399.

European Training Foundation. (2015). *Torino process 2014: South Eastern Europe and Turkey.* Turin: ETF.

Goodman, J. (2012). Introduction. In J. Trusty (Ed.), *The 2010 NCDA- IAEVG-SVP International Symposium: Building International Perspectives on Career Development* (pp. vii-ix).

Guide me. (2010). *Synthesis report on the quality situation in guidance in group settings in selected European countries.* Retrieved from http://www.guideme.at/english/synthesis.asp?lang=1

Hines, P. L., Lemons, R., & Crews, K. (2011). *Poised to lead: How school counselors can drive college and career readiness.* Retrieved from http://edtrust.org/resource/poised-to-lead/

Hughes, K., & Karp, M. (2004). *School-based career development: A synthesis of the literature.* New York: Institute on Education and the Economy, Teachers College.

Korkut, F. (2007). Counselor's thoughts and practices related to career guidance and counseling. *Hacettepe Üniversity Journal of Education, 32*, 187-197.

Lapour, A. S., & Heppner, M. J. (2009). Social class privilege and adolescent women's perceived career options. *Journal of Counseling Psychology*, *56*(4), 477.

Liseler mesleğiyle yarışıyor, (2012). In *IAB Turkiye*. Retrieved from http://www.iabturkiye.org/basari_oykuleri/liseler-meslegiyle-yarisiyor

Mau, W. C., & Bikos, L. H. (2000). Educational and vocational aspirations of minority and female students: A longitudinal study. *Journal of Counseling & Development*, *78*(2), 186-194.

Meijers, F., Kuijpers, M., & Gundy, C. (2013). The relationship between career competencies, career identity, motivation and quality of choice. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 13*(1), 47-66. doi:10.1007/s10775-012-9237-4

McWhirter, E. H. (1997). Perceived barriers to education and career: Ethnic and gender differences. *Journal of Vocational Behavior, 50*(1), 124-140.

Nassar-McMillan, S., & Conley, A. H. (2011). Program evaluation toolbox: Effective evaluation principles and considerations in career practice. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, *11*(13), 211-220.

Nassar-McMillan, S. C., Taylor, J.V., & Conley, A. H. (in press). *Promising career and workforce development practices in middle and high school settings.* Routledge/Taylor & Francis.

Nassar-McMillan, S. C., & Vuorinen, R. (2012). Public policy and career development: An international symposium Discussion. In J. Trusty (Ed.), *The 2010 NCDA-IAEVG-SVP International Symposium: Building International Perspectives on Career Development* (pp. 1-11).

New ETF support to continuing professional development of VET teachers. (2015). In *ETF Europa*. Retrieved from http://www.etf.europa.eu/web.nsf/pages/New_ETF_support_to_ continuing_profession al_development_of_VET_teachers_EN

NCSCPS: National Consortium for School Counseling and Postsecondary Success. (n.d.). Retrieved from http://www.ncscps.org/

NOSCA: National Office for School Counselor Advocacy. (n.d.). *Eight components of college and career readiness counseling.* Retrieved from http://nosca.collegeboard.org/eightcomponents

O'Reilly, V. (2011). The role of school websites in career development practice. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 11*(3), 175-185. doi:10.1007/s10775-011-9207-2

Owen, D. W., Korkut-Owen, F., & Kurter, M. F. (2011). Career development in Turkey: An evolving profession. *Career Planning and Adult Development Journal, 27* (1), 39-52.

Patton, W. (2005). Coming of age? Overview of career guidance policy and practice in Australia. *International journal of Educational and Vocational Guidance*, *5*(2), 217-285.

Plant, P. (2011). Quality assurance and evidence in career guidance in Europe: counting what is measured or measuring what counts? *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 11,* 1-14.

Sultana, R. G., & Watts, A. G. (2008). Career guidance in the Middle East and North Africa. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 8*(1), 19-34. doi:10.1007/s10775-007-9133-5

Test, D. W., Mazzotti, V. L., Mustian, A. L., Fowler, C. H., Kortering, L., & Kohler, P. (2009). Evidencebased secondary transition predictors for improving postschool outcomes for students with disabilities. *Career Development for Exceptional Individuals*, *32*(3), 160- 181. doi:10.1177/0885728809346960

Tripney, J. S., & Hombrados, J. G. (2013). Technical and vocational education and training (TVET) for young people in low- and middle-income countries: A systematic review and meta-analysis. *Empirical Research in Vocational Education & Training, 5*(3), 1-14. doi: 10.1186/1877-6345-5-3

Watts, A. G. (2005). Career guidance policy: An international review. *The Career Development Quarterly, 54*(1), 66.

Watts, A.G. & Fretwell, D. H. (2004). *Public policies for career development: Case studies and emerging issues for designing career information and guidance systems in developing and transition economies.* Washington, DC: World Bank

Vocational education: A crucial matter for the nation. (2012). In *Koc Holding*. Retrieved from http://www.koc.com.tr/en-us/activity-fields/projects/vocational-education-a-crucial-matter-for-the-nation

Yeşilyaprak, B. (2012). The paradigm shift of vocational guidance and career counseling and its implications for Turkey: An evaluation from past to future. *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri, 12*(1), 111.

BÖLÜM 4

Soru Sorma Becerisinin Öğretimi İçin Görsel Bir Materyal Oluşturma

Aynur EREN GÜMÜŞ

Summary

Composing Visual Material to Teach Questioning Skill

Among the many skills to be mastered by counseling students during training one of the most important is that of questioning. The appropriate use of questioning has been seen as an essential verbal skill that enhances and facilitates the entire counseling process. The process of questioning is one that many beginning counseling students struggle with during their early rolel playing and practicum experiences. The purpose of this chapter is to review this essential counseling activity and examine ways of promoting its mastery by counseling students. The goal is to help beginning counseling students avoid common mistakes associated with questioning such as asking inappropriate questions, excessive questioning, and unnecessary successive questioning. In this chapter, based upon the literature and teaching rules (as a content-based instruction approach) preparing visual teaching materials to accompany proper strategies is emphasized in order to minimize the problems of acquiring skills in questioning.. This chapter presents a discussion of the importance of appropriate questioning and also discusses the consequences of inappropriate questioning in the counseling process. Following this, the rules to be considered in acquiring this skill and the reasons of inappropriate questioning among the counseling students are discussed under relevant titles.

At the end of the chapter, there are tables presented which present an organized scheme for understanding the process of questioning in terms variables that define the utility and efficacy of this important skill. Contained within these tables is a structure that permits a clearer analysis of the process of questioning. This structure provides an understanding of just how powerful this technique can be if used appropriately and skillfully as well as just how destructive and damaging the technique can be if used poorly. Recommendations are made as to how this material may be used in training programs and in specific classes, both pre-practicum and post-practicum.

Psikolojik danışma ilişkisi günlük iletişim ya da etkileşimlerden farklı, kendine özgü bir deneyim içerir. Psikolojik danışmanlar bu süreci nasıl yürüteceklerini ancak eğitimleri sırasında öğrenebilirler. Özellikle terapötik iletişim becerilerinin kazanılmasının psikolojik danışma öğrencileri için kritik değerde olduğu, genel bir kabul haline gelmiştir (Adams, Vasquez ve Prengler, 2015). Psikolojik danışma becerileri eğitimi, psikolojik danışman eğitiminin tamamlayıcı en önemli parçası olarak, bireysel süpervizyon ve uygulamalar öncesindeki yardım becerileri eğitimini ifade etmektedir (Hill ve Lent, 2006). Alanyazına bakıldığında Carkhuff'un, Ivey'nin ve Kagan'ın çalışma arkadaşlarıyla ortaya koydukları psikolojik danışma becerileri eğitim modelleri aşamalı, sistematik ve yaşantısal eğitimi içermektedirler. Temel nitelikteki bu modeller psikolojik danışma sürecinin her bir aşamasının

uygulama önerileri içeren yayınlar, görsel, hatta aynı zamanda işitsel yeni ders materyallerinin geliştirilmesi süpervizör yeterliklerinin arttırılması bakımından da kritik bir değere sahiptir.

Kaynakça

Adams, S.A., Vasquez, A. ve Prengler, M. (2015). A counseling formula: Introducing beginning counseling students to basic skills. *The Professional Counselor, 5*(1), 114-123.

Aladağ, M. (2013). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarında psikolojik danışma uygulaması öncesinde psikolojik danışma becerileri eğitimi: Betimsel bir inceleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *13*(1), 55-79.

Aladağ, M., Yaka, B. ve Koç, İ. (2014). Psikolojik danışma becerileri eğitimine ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 14*(3), 859-886.

Anderson, J.R. (1995). *Cognitive psychology and its implications.* New York: W.H. Freeman.

Baird, B.N. (2014). *The internship practicumand field placement handbook. A guide for the helping professions* (7th Ed.). London and NY: Routledge.

Borders, L.D. (2001). Counseling supervision. A delibrate educational process. D.C. Locke, J.E. Myers ve E.L. Herr (Eds.). *The handbook of counseling*. (pp. 417-451). Thousand Oaks, CA: Sage.

Borders, L.D. (2009). A primer on counseling supervision. (F. Korkut-Owen, R. Özyürek ve D.W. Owen). (Eds.). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik, Cilt -II.* (ss. 35-49) Ankara: Nobel.

Cain, D.J. (2014). *Birey odaklı psikoterapiler.* (Çev. N. Hamilton). İstanbul: Okuyan Us.

Capuzzi, D. ve Gross, D.R. (1999). *Counseling and psychotherapy. Theories and intervention*. (2th Ed.). New Jersey: Prentice-Hall.

Cenerelli, A. (2013). Working alliance with adolescents who receive mandated school-based counseling services. *All Legacy Dissertations and Capstone Projects.* Paper 55. http://academicworks.cuny.edu/gc_etds_legacy/55.

Cormier, S ve Hackney, H. (2013). *Psikolojik danışma. Stratejiler ve müdahaleler.* (Çev. Ed.: S. Doğan ve B. Yaka). Ankara: Pegem Akademi.

Duff, C.T. ve Bedi, R.P. (2010). Counsellor behaviours that predict therapeutic alliance: From the client's perspective. *Counselling Psychology Qarterly, 23*(1), 91-110.

Eisenberg S. ve Delaney, D.J. (1993). *Psikolojik danışma süreci.* (Çev. N. Ören ve M. Takkaç). Ankara: M.E.B.

Egan, G. (1997). *Psikolojik danışmaya giriş. Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model.* (Çev. F.Akkoyun, V. Duyan, , B. Eylen ve F. Korkut). Ankara: Form Ofset.

Egan, G. (2007). *The skilled hepler. A problem- management and opportunity development approach to helping.* (8. Edition). Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Egan, G. (2011). *Psikolojik danışma becerileri*. (Çev. Ö.Yüksel). İstanbul: Kaknüs.

Elliot, R., Barker, C.B., Caskey, N. ve Pistrang, N. (1982). Differantial helpfulness of counselor verbal response modes. *Journal of Counseling Pschology, 29*(4), 354-361.

Elliot, R., Hill, C.E., Stiles, W.B., Friedlander, M.L., Mahrer, A.R. ve Margison, F.R. (1987). Primary therapist response modes: Comparison of six rating systems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 55*(2), 218-223.

Eren-Gümüş, A. (2012). Psikolojik danışman adaylarının uygun olmayan soru sorma gerekçeleri: Betimsel bir inceleme. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. Yazar.

Eren-Gümüş, A., Çöl, B. ve Güzel, A. (2010). Psikolojik danışman adaylarının ilk psikolojik danışma oturumlarındaki temel hatalarından biri: Soru sorma. *III. Uygulamalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri. ss. 70.*

Erişti, B. ve Küçük, M. (2006). Kuralların öğretimi. (Ed. A. Şimşek). *İçerik türlerine dayalı öğretim,* (ss. 71-100). Ankara: Nobel.

Gagne, R.M. (1985). *The conditions of learning.* New York: Holt Rinehart, & Winston.

Geldard, K. ve Geldard, D. (2013). *Ergenler ve gençlerle psikolojik danışma. Proaktif yaklaşım*. (Çev. Ed. M. Pişkin). Ankara: Nobel.

Gladding, S.T. (2013). *Psikolojik danışma. Kapsamlı bir meslek*. (Çev. Ed.: N. Voltan-Acar). Ankara: Nobel.

Goodman, J. (2001). Basic counseling skills. D.C., Locke, J.E. Myers ve E.L. Herr. (Eds.). *The handbook of counseling.* (pp. 237-256). Thousand Oaks, CA: Sage.

Gormally, J., Hill, C.E., Gulanick, N. ve McGovern, T. (1975). The persistence of communication skills for undergraduate and graduate trainees. *Journal of Clinical Psychology, 31*, 369-372.

Gürüz, D. ve Temel-Eğinli, A. (2013). *İletişim becerileri. Anlamak, anlatmak, anlaşmak.* (2. Baskı). Ankara: Nobel.

Hackney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri. Psikolojik yardım süreci el kitabı.* (Çev. T. Ergene ve S. Aydemir-Sevim). Ankara: Mentis.

Hartley, D.E.ve Strupp, H.H. (1983). The therapeutic alliance: Its relationship to outcome in brief psychotherapy. J. Masling (Ed.) *In Empirical studies in analytic theories* (pp. 1-37). Hillside, NJ: Lawrence Erlbaum.

Horvath, A. O., ve Greenberg, L. S. (1986). Development of the Working Alliance Inventory. L. S. Greenberg ve W. M. Pinsoff (Eds.), *In The psychotherapeutic process: A research handbook* (pp. 529-556). New York: Guilford.

Highlen, P.S. ve Baccus, G.K. (1977). Effect of reflection of feeling and probe on client self-referenced affect. *Journal of Clinical Psychology, 24*(5), 240-443.

Hill, C. E. (2004). *Helping skills: Facilitating exploration, insight, and action* (2nd Ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

Hill, C.E., Charles, D. ve Reed, K.G. (1981). A Longitudinal analysis of changes in counseling skills during doctoral training in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology, 28*(5), 428-436.

Hill, C.E. ve Corbet, M.M. (1993). A perspective on the history of process and outcome research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology, 40*(1), 3-24.

Hill, C.E. ve Gormally, J. (1977). Effects of reflection, restatement, probe and nonverbal behaviors on client affect. *Journal of Clinical Psychology, 24*(2), 92-97.

Hill, C.E., Helmes, J.E., Tichenor, V., Spiegel, S.B., O'Grady, K.E. ve Perry, E.S. (1988). Effects of thrapist response modes in brief psychotherapy. *Journal of Counseling Psychology, 35*(3), 222-233.

Hill, C.E., Helms, J.E., Spiegel, S.B. ve Tichenor, V. (1988). Development of a system for categorizing client reactions to therapist ınterventions. *Journal of Counseling Psychology 35*(1), 27-36.

Hill, C.E. ve Lent, R.W. (2006). A narrative and meta-analytic review of helping skills training: Time to revive a dormant area of inquiry. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 43*(2), 154–172.

Hill, C. E. ve O'Brien, K. M. (1999). *Helping skills: Facilitating exploration, insight, and action.* Washington, DC: American Psychological Association.

Hill, C.E., Sullivan, C.S., Knox, S. ve Schlosser, L.Z. (2007). Becoming psychotherapists: Experiences of novice trainees in a beginning graduate class. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 44*(4), 434-439.

Ivey, A. E., ve Ivey, M. B. (2003). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society* (5th Ed.). Pacific Grove: Brooks/Cole.

Ivey, A.E., Ivey, M.B., Myers, J.E. ve Sweeney, T.J., (2013). *Gelişimsel psikolojik danışma ve terapi: Yaşam boyu iyilik halini arttırmak.* (Çev. Ed.: F. Korkut Owen). Ankara: Türk PDR-DER.

Ivey, A.E., Ivey, M. ve Simek-Downing, L. (1987). *Counseling and psychotherapy: Integrating skills, theory, and practice.* N.J.: Prentice-Hall.

Jacobs, E. ve Schimmel, C. (2013). *Etki terapisi.* (Çev. :Ç.D. Çelebi, E.İ. Gazioğlu, F.E. Molu ve arkadaşları) İstanbul: Pinhan.

Kivlighan, D. M. Jr. (1989). Changes in counselor intentions and response modes and in client reactions and session evaluation after training. *Journal of Counseling Psychology, 36*(4), 471-476.

Kottler, J. (1991). *The compleat therapist.* San Francisco: Jossey-Bass.

Kuzgun, Y. (2011). *Rehberlik ve psikolojik danışma.* (11. Basım). Ankara: Nobel.

Küçüker, G. F. ve Erişti, B. (2012). İçerik türüne dayalı öğretim yaklaşımının kural öğretimi üzerindeki etkililiği. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 2*(2), 63-74.

Nelson-Jones, R. (2012). *Practical counselling and helping skills.* (5. Edition). London: Sage.

Nelson-Jones, R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerileri. Yardımcının el kitabı.* (Çev.: G. Sart.). Ankara: Nobel.

Mahrer, A. R. (1988). Research and clinical application of "good moments" in psychotherapy. *Journal of Integrative and Eclectic Psychotherapy, 7*, 81-93.

Martin D. J., Garske J. P. ve Davis, M. K. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and other variables: A meta-analytic review. *Journal of Consulting Clinical Psychology. 68,* 438–450.

Mayer, R.E. (1984). Aids to prose comprehension. *Educational Psychologist, 19*(1), 30-42.

McAuliffe, G. ve Eriksen, K. (2002). *Teaching strategies for constructivist and developmental counselor education.* Westport, CT: Bergin ve Garvey.

Mearns, D. ve Cooper, M. (2005). *Working at relational depth in counseling and psychotherapy.* London: Sage.

Meier, S.T. ve Davis, R.D. (2006). *Psikolojik danışma: Temel öğeler.* (Çev. D.Y. Bektaş., E. Özeke Kocabaş, S. Denizli ve S. Doğan). Ankara: PegemA.

Merrill, M.D. (1994). *Instructional design theory.* NJ: Educational Technology Publications.

Milne, A. (2010). *Psikolojik danışmanlığı anlamak.* (Çev.: F. Gülfidan). İstanbul: Optimist.

Multon, K.D., Ellis-Kalton, C.A., Heppner, M.J. ve Gysberg, N.C. (2003). The relationship between counselor verbal response modes and the working alliance in carreer counseling. *The CareerDevelopment Quarterly, 51*, 259-273.

Murphy, B. C. ve Dillon, C. *(*2003*). Interviewing in action: Relationship, process, and change,* (2nd ed). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Okun, B. (2002). *Effective helping. Interviewing and counseling techniques.* Pasific Grove, CA: Brooks/Cole.

Okun, B. ve Katrowitz, R.E. (2008). *Effective helping. Interviewing and counseling techniques.* Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Özyürek, R. (2009). Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları ve öğrencilere sağlanan süpervizyon olanakları: Ulusal bir tarama çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(32), 54-63.

Özyürek, R. (2010). School counseling practices in Turkish universities: Recommendations for counselor educators. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research, 39,* 175-190.

Rogers, C.R. (2011). *Kişi olmaya dair.* (Çev. S. Budak). İstanbul: Okuyan Us.

Patterson, C.H. (1985). *The therapeutic relationship.* Monterey CA: Brooks/Cole.

Patterson, L.E. ve Eisenberg, S. (1983). *The counseling process.* (3rd. Ed). Boston: Houghton Mifflin.

Sharpley, C.F., Munro, D.M. ve Elly, M.J. (2005). Silence and rapport during initial interviews. *Counselling Psychology Qarterly, 18*(2), 149-159.

Sharpley, C.F., Fairnie, E., Tabary-Colins, E., Bates, R. ve Lee, R. (2000). The use of counsellor verbal response modes and client-perceived rapport. *Counselling Psychology Qarterly, 13*(1), 99-116.

Spooner, S.E. ve Stone, S.C. (1977). Maintenance of specific counselingskills over time. *Journal of Counseling Psychology, 24*, 66-71.

Stefano, J., Bernardelli, A., Stalikas, A. ve Iwakabe, S. (2001). The relationship of therapist verbal response mode and client good moments in short term dynamic psychotherapy. *Canadian Journal of Counselling, 35*(4), 260-276.

Şimşek, A. (2006). Bilişsel stratejilerin öğretimi. Ed. A. Şimşek. *İçerik türlerine dayalı öğretim (ss.181-1208).* Ankara: Nobel.

Tan, H. (1992). *Psikolojik yardım ilişkileri*. Ankara: M.E.B.

Uslu, M. ve Arı, R. (2005). Psikolojik danışmanların danışma beceri düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14,* 509-520.

Voltan-Acar, N. (2015). *Yeniden terapötik iletişim.* (11. Basım). Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N. (2013). *İnsan ilişkileri ve iletişim*. (5. Baskı). Ankara: Nobel.

Welfel, E.R. ve Patterson, L.E. (2005). *The counseling process: A multitheoretical integrative approach* (6th Ed.). Belmont CA: Thomson Brooks/Cole.

BÖLÜM 5

A National Comprehensive School Counseling Program: A Rationale and Theoretical Analysis of Its Importance for Turkey

Hande ŞENSOY BRIDDICK and William CHRISTOPHER BRIDDICK

Özet

Bir Ulusal Kapsamlı Okul Psikolojik Danışmanlığı Programı: Türkiye İçin Bir Rasyonel ve Kuramsal Analizi

Bu bölümde, veriye dayalı ve kapsamlı ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) programı modelinin Türkiye'de nasıl geliştirilip, uygulanabileceği üzerinde durulmuştur. Böyle bir program, okul psikolojik danışmanlığı alanının okullardaki yerini ve önemini daha iyi tanımlaması yanında, psikolojik danışmanların, önemli veriler yoluyla belirleyecekleri öğrencilerin rehberlik ihtiyaçları doğrultusunda, hizmetlerini organize ederek daha etkili olmalarını sağlayacaktır. Birçok psikolojik danışman eğitimcisi, ulusal bir PDR programının gerekliliği üzerinde durmaktadır (Borders ve Drury, 1992; Doğan, 2000a). Gelişimsel ve önleyici programların geliştirmesi yönünde önemli çalışmalar Türkiye'de 2000 yıllarında yapılmaya başlamış (Erkan, 2014, Erkan ve ark., 2006) ve bu nitelikteki programları da içeren PDR programları üzerine pilot araştırmalar yayınlanmıştır (Nazlı, 2014; Özyürek, Sanal, Çelikkıran, Dincel ve Gölcük, 2013). Geliştirilecek ulusal modelin en önemli katkılarından biri okul psikolojik danışmanlarını, bilimsel esasa dayanan bir programın uzman yöneticisi durumuna getirmesidir (Gysbers ve Baker, 2014). Okul psikolojik danışmanlığının Türkiye'deki durumu ve ihtiyaçları Amerikan Okul Psikolojik Danışmanlığı Derneği (ASCA) Ulusal Modeli çerçevesi içinde tartışılmıştır.

In the last 20 years much has changed in the field of school counseling in the United States. These changes happened in response to the arrival of the 21st century with its emerging social issues, need for creative individuals with a strong work ethic in various workplaces, or serious issues within schools such as the achievement gap between different groups of students (Erford, 2015a). To address these issues and challenges, the national organization for school counselors in the United States, American School Counselor Association, took on difficult task of organizing the field and efforts of school counselors. ASCA created the National Model (ASCA, 2003), which essentially was a program that ultimately responded to these challenges. The National Model, of course, did not resolve all of the difficulties or challenges but it created a framework within which problems could be identified and solutions generated. A closer look at the ASCA National Model and the potential for creation of a similar model in Turkey will be discussed in this chapter.

2014; Özyürek, et al., 2013). Published results of these studies are quite encouraging, indicating considerable satisfaction from school personnel as well as parents. The next step for Turkey could be a collaborative initiative introduced through leadership provided by the Turkish Counseling and Guidance Association (Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği). A model similar to the ASCA's national model could be developed for the benefit of the practice of school counseling in Turkey. Such a model could provide a much needed standardized, organized approach to our services with the flexibility to meet additional needs within our schools both urgent and emerging. Particularly for Turkish readers who follow the field closely, an important consideration could be just how realistic it is to apply ASCA-like model in Turkey given some of the significant political and social challenges discussed in this chapter and elsewhere. Application of the model may indeed present some serious challenges but development of a national model seems to be an important next step. In addition to possible benefits explored in this chapter, such a model could be used as a valuable resource in our counselor training programs in preparing a new generation of school counselors.

References

American School Counselor Association (2012). *ASCA School Counselor Competencies*. Retrieved from www.schoolcounselor.org

American School Counselor Association (2004). *ASCA National Standards for Students.* Alexandria, VA: Author.

American School Counseling Association (2003). *ASCA National Model: A Framework for School Counseling Programs.* Alexandria, VA: Author.

Bardhoski, G., & Duncan, K. (2013). *South Dakota Comprehensive School Counseling Program Model.* Retrieved on September 10, 2015, from http://doe.sd.gov/documents/CounslMdl.pdf

Borders, D. L., & Drury, S. M. (1992). Comprehensive School Counseling Programs: A review for policy makers and practitioners. *Journal of Counseling & Development, 70,* 487-498.

Bosworth, K., & Walz, G. (2005). *Promoting student resiliency*. Alexandria, VA: American Counseling Association Foundation.

Bowers, J., & Hatch, T. (2003). *The ASCA National Model: Framework for school counseling programs.* Alexandria, VA: American School Counselor Association.

Bratton, S. C., Ray, D., Rhine, T., & Jones, L. (2005). The efficacy of play therapy with children: A meta-analytic review of treatment outcomes. *Professional Psychology: Research and Practice: 36,* 376-390.

Brown, D. (1989). The perils, pitfalls, and promises of school counseling program reform. *The School Counselor, 37,* 47-53.

Bryan, J., Moore-Thomas, C., Day-Vines, N., & Holcomb-McCoy, C. (2011). School counselor as social capital: The effects of high school college counseling on college application rates. *Journal of Counseling & Development, 89,* 190-199.

Campbell, C. A., & Dahir, C. A. (1997). *Sharing the vision: The national standards for school counseling programs.* Alexandra, VA: American School Counselor Association Press.

Cavkaytar, A., & Diker, I. H (2005). *Özel eğitime giriş.*Ankara: Kök Yayıncılık.

Coşkun, Y, D. (2010). School counselors' views about the individualized educational program practices. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 9,* 1629-1633.

Dahir, C. A., Burnham, J. J., & Stone, C. (2009). Listen to the voices: School counselors and comprehensive school counseling programs. *Professional School Counseling, 12,* 182-192.

Dinkmeyer, D., McKay, G. D., and Dinkmeyer, D. (1979). *Systematic training for effective parenting* (STEP). New York: Random House.

Doğan, S. (2000a). Okul rehberliği ve danışmanlığı alanında çağdaş bir yaklaşım: Kapsamlı Rehberlik Modeli. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 13,* 56-61.

Doğan, S. (2000b). The historical development of counselling in Turkey. *International Journal of the Advancement of Counselling, 22,* 57-67.

Doğan, S. (1998a). The historical development of counseling in Turkey. *International Journal for the Advancement of Counselling. 22,* 57-67.

Doğan, S. (1998b). Counseling in Turkey: Current status and future challenges. *Education Policy Analysis Archives, 6* (12), 1-12. Retrieved June 25, 2015, from http://epaa.asu.edu/epaa/v6n12.html

Erford, B. T. (2015a). Becoming a professional school counselor: Current perspectives, historical roots, and future challenges. In B. T. Erford (Ed.). *Transforming The School Counseling Profession* (4th ed., pp.128-131). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.

Erford, B. T. (2015b). The ASCA national model: Developing a comprehensive, developmental school counseling program. In B. T. Erford (Ed.). *Transforming The School Counseling Profession* (4th ed., pp.29-44). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.

Erford, B. T. (2015c). Accountability: Assessing needs, determining outcomes, and evaluating programs. In B. T. Erford (Ed.). *Transforming The School Counseling Profession* (4th ed., pp.92-131). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.

Ergüner-Tekinalp, B., Leuwerke, W., & Terzi, S. (n.d). *Emergence of school counseling models: View from the United States and Turkey.* Retrieved on July 15, 2015 from http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ886147.pdf

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton

Erkan, S. (2014). *Okul danışmanlığı ve rehberlik programlarının hazırlanması.* Ankara, Pegem Akademi

Erkan, S., Güven, M., Kılıç, S., Altay, F., Çetin, H., Gülebağlan, C., Sırıklı, A., Gülsaran, D., Bükel, S., Ersayar, R., Güler, S. ve Toraman, Ç. (2006). *Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı Formatörlük Kursu Hizmetiçi Eğitim Ders Notu. [Special Education and Guidance and Counselling Department In-service Training Manual for School Counselors].* Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Gysbers, N. C., & Baker, S. (2014). From position to program. *ASCA School Counselor, 52,* 22-27.

Gysbers, N.C. & Henderson, P. (2012). *Developing and managing your school guidance program* (5th ed.). Alexdria, VA: American Association for Counseling and Development.

Gysbers, N. C., & Henderson, P. (1988). *Developing and managing your school guidance program.* Alexdria, VA: American Association for Counseling and Development.

Hatunoğlu, A., & Hatunoğlu, Y. (2006) Okullarda verilen rehberlik hizmetlerinin problem alanları. [Problem areas of counseling services in Turkey]. *Kastamonu Eğitim* Dergisi, 14 333-338.

Hoard, D., & Shepard, K. N. (2005). Parent education as parent-centered prevention: A review of school-related outcomes. *School Psychology Quarterly, 20,* 434-454.

House, R. M., & Hayes, R. L. (2002). School counselors: Becoming key players in school reform. *Professional School Counselor 5,* 249-256.

Jaques, C., & Brorsen, B. W. (2002) Do expenditures for student support services lead to demonstrated gains in student achievement? *Applied Economics Letters*, 9, 997-1002.

Kahn, B. B. (2000). A model of solution-focused consultation for school counselors. *Professional School Counseling, 3,* 248-254.

Kepçeoğlu, M. (1986). Some negative barriers to effective school counseling and guidance in Turkish Schools. *Psychological Reports,* 59, 517-518.

Korkut Owen, F. (n.d). Counseling in Turkey. Retrieved from https://c.ymcdn.com/sites/www.csi-net.org/resource/resmgr/Research,_Essay,_Papers,_Articles/Counseling_in_Turkey.pdf

Korkut-Owen, F. & Yerin Güneri, O. (2013). Counseling in Turkey. In T.H. Hohenshil, N.E. Amundson, & S.E. Niles (Eds). *Counseling around the World: An international handbook*, (pp.293-302), Alexandria, VA: American Counseling Association.

Korkut Owen, F., & Owen, D. W. (2008). School counselor's role and functions: School administrators' and counselors' opinions. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, 41,* pp 107-221.

Lee, C. C. (2001). Culturally responsive school counselors and programs: Addressing the needs of all students. *Professional School Counseling, 4,* 257-262.

Littrell, J. M., Malia, J. A., & Vanderwood, M. (1995). Single session brief counseling in a high school. *Journal of Counseling and Development, 73,* 451-458.

Martin, P. J. (2015). Transformational thinking in today's schools. In B. T. Erford (Ed.). *Transforming the School Counseling Profession (pp*. 45-65). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.

Maslow, A. H. (1968). *Toward a Psychology of Being*. New York: D. Van Nostrand Company.

Masten, A. (2000). Children who overcome adversity to succeed in life. *Just in Time Research: Resilient Communities* (pp. 33-41). Minneapolis, MN: University of Minnesota. Retrieved June 26, 2015 from http://www. extension. umn. edu/distribution/familydevelopment/components/7565_06. htm

Milli Eğitim Bakanlığı (2009). Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. Tebliğler Gazete, No: 2619

Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Ortaokul Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersi. Retrieved on September 5, 2015 from http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/ortaokul_rehberlik_programi.pdf

Murphy, J. J. (2008). *Solution Focused Counseling in schools* (2nd ed.). Alexandria, VA: American Counseling Association.

Nazlı, S. (2014). Polis Akademisi kapsamlı gelişimsel rehberlik programinin orta vadeli değerlendirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2014, 5, 103-116.*

Nazlı, S. (2003). *Öğretmenlerin Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programlarını Değerlendirmeleri.* VII Ulusal PDR Kongresi Bildiri Özetleri, Ankara, Pegem A Yayincilik.

Öztürk, I. (2014). Okul rehberlik servislerinin tasarımı. *Okul Psikolojik Danışmanlığı e-bülteni, 2,* 7-8.

Özyürek, R., Sanal, S.D., Çelikkıran, İ., Dincel, A., & Gölcük, N. (2013). *İzmir İli Bayraklı İlçesi Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Uygulamaları*. Retrieved on July 20, 2014 from http://bayrakliram.meb.k12.tr/

P21 Partnership for 21st Century Learning (2015). Framework for for 21st Century Learning. Retrieved from http://www.p21.org/storage/documents/P21_framework_0515.pdf

Paisley, P., & Hayes, R. L. (2003). School counseling in the academic domain: Transformation in preparation and practice. *Professional School Counselor, 6* (3), 198-204.

Perera-Diltz, D. M.; Moe, J. L., & Mason, K. L. (2011). An exploratory study in school counselor consultation engagement. *Journal of School Counseling, 9.*

Pişkin, M. (2006). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin dünü, bugünü, ve yarını. In M. Hesapçıoğlu and A. Durmuş (Eds). *Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Değerlendirmesi*.

Nobel Yayın Dağıtımı. Retrived in September 9, 2015 from http://pdr.org.tr/upload/pdralaninintarihcesi.pdf

Scruggs, M. Y., Wasielewski, R. A., & Ash, M. J. (1999). Comprehensive evaluation of a K-12 counseling program. *Professional School Counseling, 2,* 244-247.

Sklare, G. B. (2014). *Brief Therapy that works: A Solution-Focused Therapy Approach for school counselors and other mental health professionals* (3rd ed.).Thousands Oak, CA: A Joint Publication Crowin and American School Counselor Association.

Stathakow, P., & Roehrle, B. (2003). The effectiveness of intervention programmes for children of divorce- A meta-analysis. *International Journal of Mental Health Promotion, 5,* 31-37.

Stockton, R. & Güneri, O. Y. (2011). Counseling in Turkey: An evolving field. *Journal of Counseling and Development, 89*, 98-104.

Stone, C. (2009). *School counseling principles: Ethics and law (2nd ed.)*. Alexandria, VA: The American School Counselor Association.

Terzi, Ş.; Ergüner-Tekinalp, B. & Leuwerke, W. (2011). Psikolojik danışmanların okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri modeline dayalı olarak geliştirilen kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programını değerlendirmeleri. *Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1*(1), 51-60.

Thomas, R., & Littrell, J. M. (1998). Brief counseling for students with learning disabilities. *Professional School Counseling, 2,* 60-67.

Turkish Statistical Institute (2015). Youth in Statistics, 2014. (Turkish Statistical Institute Press Release, No: 18625). Retrieved on July 26, 2015 from http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18625

Tuzgöl Dost, M., & Keklik, I. (2012). Alanda çalışanların gözünde psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları. *Mehmet Akif Ersoy Universitesi Egitim Fakultesi Dergisi, 12,* 389-407.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği. (2011). *Psikolojik danişma ve rehberlik alaninda calişanlar için etik kurallar*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Ankara: Turkey.

Whiston, S. C., Tai, W. L., Rahardja, D. & Eder, K. (2011). School counseling outcome: A meta-analytic examination of interventions. *Journal of Counseling & Development, 89,* 37-55.

Whiston, S. C., & Sexton, T. L. (1998). A review of school counseling outcome research: Implications for practice. *Journal of Counseling and Development, 76,* 412-426.

Wiggins, J. D., & Moody, A. H. (1987). Student evaluations of counseling programs: An added dimension. *The School Counselor, 34,* 353-361.

Yerin Güneri, O., Büyükgöze-Kavas, A., & Köydemir, S. (2007). Okul psikolojik danışmanlarının profesyonel gelişimi: Acemilikten olgunlasmaya giden zorlu yol. R. Özyürek, F. Korkut Owen, & D. Owen (Eds), *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Meslekleşme sürecinde ilerlemeler, Cilt, 1* (s. 139-161). Ankara: Nobel Yayın.

Yıldırım, A. (2003). Instructional planning in a centralized school system: Lessons of a study among primary school teachers in Turkey. *International Review of Education, 49*, 525–543.

BÖLÜM 6

MEB Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı Uygulamaları: Ne Kadar İşlevsel? Nasıl Daha İşlevsel Olabilir?

Şermin KÜLAHOĞLU

Summary

MONE'S Comprehensive Guidance Program Practices: A Critical Analysis

In this study, the framework program named as ''The Guidance and Orientation Lesson in high schools'' which was introduced in 2011, was evaluated and analysed in terms of the its form and content. The major components of this guidance program have been analysed and evaluated in terms of their practicability and functionality. The analysis of this mandated guidance program included an evaluation of the program's stated goals and how they would be achieved throughout the school year. Author systematically and carefully reviewed that mandated program inlight of current counseling practices. The analysis of this program revealed a number of areas of concern. In the program text there are a number of contradictory and incompatible tables that that make clear interpretation difficult. In the class plan tables, the stated program goals and objectives are ranked differently from those identified in the main table which creates difficulties in class planning and program delivery in an efficient fashion. When the program is evaluated in terms of content, a number of problems and inconsistancies were identified. Among these difficulties were the fact that some goals and objectives have not been defined clearly. Program goals sequencing was judged to be incompatible with the affective taxonomy. Some objectives seemed to be mismatched with the state outcome goals. The distribution of the program objectives according to the class levels and weeks appears to have poorly arranged and not clearly matched with the stated goals. The difficulties and problems inherent with this mandated public school guidance program must be corrected in order to enhance the practicability and functionality of the program. The author recommends that the program's content and the distribution of objectives for the class levels and weeks must be rearranged for the program. These objectives should be rearranged in order to work on the same/common subject at the same time in the classes in the guidance hours. The findings of this investigation provide a basis for a potential marked improvement in this program.

2000'li yıllar, okul rehberlik hizmetleri alanında, geleneksel rehberlik anlayışından, gelişimsel anlayışa geçiş yönünde girişimlerin yer aldığı, önemli bir yeniden yapılanma dönemidir. 20. yüzyılın başlarında, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ortaya çıkmış olan Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) alanında, öğrencilerin meslek seçimine yardım (1910-1930 yılları arasında) ve problemli öğrencilerin sağaltımı (1930-1960 yılları arasında) amaçlarına odaklı hizmetleri öne çıkaran geleneksel yaklaşım egemen olmuştur. 1960'lı yılların başlarından itibaren, okuldaki her öğrencinin gelişimini desteklemeye yönelik

etmektedirler.Oysa psikolojik danışman eğitiminde çokkültürlülük bağlamında,en azından lisans düzeyinde, bir eğitimin varlığından söz etmek mümkün değildir.

SONUÇ

Bu çalışmada, öncelikle psikolojik danışmanlık mesleğinin Kuzey Kıbrıs'taki geçmişi ve şimdiki durumu açıklanmıştır. Ardından mesleğin geleceği, toplumsal ihtiyaç ve çağdaş yapılanmalar dikkate alınarak tartışılmıştır. Kuzey Kıbrıs'ta psikolojik danışmanlık alanı gelişmeye açık ve ümit vaadeden bir durumdadır.Eğitim kurumlarında artık bilinen ve kabul gören bir meslek konumundadır. Bununla birlikte, halen kullanılmakta olan kadro (öğretmen) ve unvan (rehber öğretmen) konuları, çözüm bekleyen temel sorunlardır. Çözüm bekleyen bir diğer sorun ise, okul psikolojik danışmanlığında çağdaş anlamda uygulanan bir modelin henüz bulunmamasıdır.

Toplumsal ihtiyaçlar, (aile psikolojik danışmanlığı, kariyer psikolojik danışmanlığı, ruh sağlığı psikolojik danışmanlığı ve bağımlılık psikolojik danışmanlığı gibi) mesleğin diğer uygulama alanlarına süratle ihtiyaç duyulduğunu işaret etmektedir. Aile psikolojik danışmanlığı ve ruh sağlığı psikolojik danışmanlığı alanlarında meslek icra eden psikolojik danışman sayısı halen çok sınırlıdır. Bu yöndeki gelişimin önündeki engellerden birisi, adadaki üniversitelerde açılan yüksek lisans programlarında uzmanlık eğitiminin verilmemesidir. Kuzey Kıbrıs'ta halen 400'e yakın PDR lisans mezunu işsiz meslek elemanı bulunurken, uzmanlaşmış meslek elemanına duyulan ihtiyaç üst boyuttadır.Bu durumun aslında psikolojik danışman yetiştirme politikası ile toplum ihtiyaçlarının eşgüdüm içinde planlanmamasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan adadaki üniversitelerde PDR programlarının açılması, akademisyenlerin yetişmesinde itici bir güç oluşturmuştur.Bu aşamada, öğretim elemanlarının profesyonel gelişimleri açısından yurt dışında eğitim almalarına olanak yaratılması önemlidir.

Kuzey Kıbrıs'ta psikolojik danışmanlık mesleği, halen profesyonel olarak tanımlanan bir meslek değildir.Sertifikalandırma, lisanslı çalışma ve programların akreditasyonu henüz bulunmamaktadır.Bu zorlu sürecin planlanmasında, Avrupa Birliği ülkelerindeki gelişmelerle paralel bir tablo oluşturmaya çalışmanın mesleğin geleceği açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

American Counseling Association.(2015). 20/20: *Avision for the future of counseling*. http://www.counseling.org/knowledge-center/20-20-a-vision-for-the-future-of-counseling adresinden alınmıştır.

American School Counseling Association. (2008). *ASCA national model: A framework for school counseling programs.* Aşağıdaki adresten alınmıştır. http://www.ascanationalmodel.org/Ascanationalmodel/media/ANM-templates/ANMExecSumm.pdf

Alicik, H. (2009). *Kıbrıs Türk ailesi*. Lefkoşa: Işık.

Amundson, N. E., Niles, S. G. ve Hohenshil, T. H., (2013). Overview and analysis of global counseling.In T. H.Hohenshil, N. E.Amundson,.and S. G.Niles. (Eds). *Counseling around the world: An international handbook.* (pp. 421-426). ACA: Alexandria.

Atatürk Öğretmen Akademisi (2015). Resmi web sitesi.www.aoa.edu.tr

Bayrak Radyo Televizyon, (25. 06. 2015).KTÖS'ten eleştiri.http://www.brtk.net/ktosten-elestiri-3/adresinden alınmıştır.

European Union (2015). Member states of the EU (year of entry). http://europa.eu/about-eu/countries/index_en.htmadresinden alınmıştır.

Beidoğlu, M. ve Batman, K. A. (May, 2010). *School counselor burnout and identifying factors.* The Sixth International Congress of Qualitative Inquiry at University of Illinois. Chicago. USA.

Beidoğlu, M., Dinçyürek, S. ve Akıntuğ, Y. (2015). The opinions of school counselors on the use of information and communication technologies in school counseling practices: North Cyprus schools. *Computers in Human Behavior*, *52*, 466-471.

Besim, M., Ekici, T. ve Güven-Lisaniler, F. (2015). Labor market experience ina "Pseudo-Home" country: Turkish immigrants in Northern Cyprus. *Turkish Studies*http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2015.1050960 adresinden alınmıştır.

Brown, D. ve Trusty, J. (2005). *Designing and leading comprehensive school counseling programs: Promoting student competence and meeting student needs*. CA:Brooks/Cole.

Çakıcı M., Çakıcı E. ve Eş, A. (2010). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti lise öğrencilerinde psikoaktif maddeleri kullanma yaygınlığı. *Anadolu Psikiyatr* Dergisi, *11*, 206-212.

Çakıcı M., Çakıcı E., Eş, A.ve Ergün, D. (2014). The prevalence and risk factors of substanceuse among university students in Turkish Republic of Northern Cyprus. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *15*, 108-115.

Çakıcı, M., Çakıcı, E., Karaaziz, M. Tutar, N. ve Eş, A. (2014). KKTC'de psikoaktif maddelerin kullanım yaygınlıkları ve risk etkenleri.*Bağımlılık Dergisi, 15*(4). http://www.bagimlilikdergisi.net/tr/dergi/196/kktcde-psikoaktif-maddelerin-kullanim-yayginliklari-ve-risk-etkenleri-the-prevalence-and-risk-factors-of-drug-use-in-trnc#.VZLXbUbIvK8 adresinden alınmıştır.

Dinçyürek, S., Beidoğlu, M. ve Kıralp, Y. (Ekim, 2011). Okullarda gözlem dersinin psikolojik danışma ve rehberlik lisans öğrencilerinde alandaki sorunlar kapsamında yarattığı farkındalığın belirlenmesi. XI.Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuştur.

Devlet Planlama Örgütü (2015a). Yaş grubu ve işgücü durumuna göre kurumsal olmayan sivil nüfus, 2014. http://www.devplan.org/Isgucu/Tablolar-2014/T1.htm adresinden alınmıştır.

Devlet Planlama Örgütü (2015b). Eğitim durumu, cinsiyet ve işgücü durumuna göre kurumsal olmayan sivil nüfus, 2014. http://www.devplan.org/isgucu/Tablolar-2014/T2.htm adresinden alınmıştır.

Devlet Planlama Örgütü (2012a). Basın bildirisi. KKTC nüfus ve konut sayımı 2011.http://www.devplan.org/Nufus-2011/nufus%20son_.pdf adresinden alınmıştır.

Devlet Planlama Örgütü (2012b). KKTC İstatistik Yıllığı, 2011. http://www.devplan.org/ISTYILLIK/IST-YILLIK-2011.pdf adresinden alınmıştır.

Erkan, S. (2011). *Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının hazırlanması (4.Baskı*).Ankara: Pegem A

European Association for Counseling (2015). About EAC. eac.eu.com/about-eac/

Gladding, S. T. (1978). In the midst of the puzzles and counseling journey.Reprinted from "In the midst of the puzzles and counseling journey".*Personnel and Guidance Journal, 57*, p.148.http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/013265797X.pdf adresinden alınmıştır.

Greek News (2004). Greek Cypriots vote for No. http://www.greeknewsonline.com/greek-cypriots-vote-for-no/ adresinden alınmıştır.

Haber Kıbrıs (2012). Boşanma oranları. Aşağıdaki adresten alınmıştır. http://haberkibris.com/mob_n.php?n=bosanmanin-magduru-cocuklar--2012-03-12

Hohenshil, T. H., Amundson, N. E., ve Niles, S. G. (2013). *Counseling around the world: Aninternational handbook*. Alexandra, ACA.

Israelshville, M. ve Wegman-Rozi, O. (2012). Formal and applied counseling in Israel. *Journal of Counseling & Development*, *90* (2), 227-232.

Kaplan, D. M. ve Gladding, S. T. (2011). A vision for the future of counseling: The 20/20 Principles for unifying and strengthening the profession. *Journal of Counseling & Development*, *89*, 367-372.

Kaplan, D. M., Tarvydas, V. M. ve Gladding, S. T. (2014). 20/20: A vision for the future of counseling: The new consensus definition of counseling. *Journal of Counseling & Development*, *92*, 366-372.

Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği (2015). Resmi web sayfası, www.kibrispdr.org

Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği (2014-2015). Alanda yaşanan sorunlar.Mesleki sohbetler toplantı tutanakları. Lefkoşa.

Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği (2012).Okullarda rehberlik hizmetleri ve alanda yaşanan sorunlar konulu yayımlanmamış rapor.Lefkoşa.

KKTC İşgücü Piyasasının Etkinliğinin Tespiti Çalışması (2014). http://calisma.gov.ct.tr/Portals/132/KKTCIPETC.pdf adresinden alınmıştır.

KKTC Mahkemeleri (2005). Okul Rehberlik Hizmetleri Tüzüğü. http://www.mahkemeler.net/tuzuk/st511-2005.pdfadresinden alınmıştır.

KKTC Milli Eğitim Bakanlığı (2014). V. Milli Eğitim Şurası Kararları, http://egitimsurasi.mebnet.net/Komisyon9.pdf adresinden alınmıştır.

KKTC Resmi Gazete (2009). Eğitim Ortak Hizmetler Dairesi kuruluş yasası. http://eohd.mebnet.net/sites/default/files/EOHD%20Kurulus%20Yasasi.pdf adresinden alınmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kurucu Meclisi. (2008). KKTC Öğretmenler Yasası http://khk.kamunet.net/docs/ogr_2009/25-1985.pdfadresinden alınmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi. (1986). KKTC Milli Eğitim Yasası. http://www.ncyodak.eu/turkce/yasalar/milliegitim.pdf adresinden alınmıştır.

Korkut-Owen, F. (2007). Psikolojik danışma alanında meslekleşme ve psikolojik danışman eğitimi: ABD, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'deki durum. R. Özyürek, F. Korkut- Owen ve D.W. Owen (Eds). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecinde ilerlemeler*. Cilt 1. (s.95-121). Ankara: Nobel Yay.

Korkut-Owen, F. ve Yerin Güneri, O. (2013). Counseling in Middle Eastern countries: Turkey. In T. H., Hohenshil, N. E., Amundson, ve S. G. Niles (Eds). *Counseling around the world: An international handbook*. (pp. 293-302). Alexandria: ACA.

Okocha, A. A. G. ve Alik, I. H. (2012). Professional counseling in Nigeria: Past, present, and future. *Journal of Counseling and Development*, *90*(3), 362-366.

Özaydın M. M. (Ed) (2014). KKTC işgücü piyasasının etkinliğinin tespiti çalışması http://calisma.gov.ct.tr/Portals/132/KKTCIPETC.pdf adresinden alınmıştır.

Özyürek, R. (2007). Psikolojik danışman eğitiminin ve okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerininniteliğini yükseltmeye yönelik öneriler. R. Özyürek, F. Korkut -Owen ve D.W. Owen (Eds). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecinde ilerlemeler*. Cilt 1.(s.123-137). Ankara: Nobel Yayınları.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Şubesi (2015a). *Okul rehberlik raporu örneği*. http://eohd.mebnet.net/?q=node/313 adresinden alınmıştır.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Şubesi (2015b).Okul rehberlik çerçeve programı örneği. Aşağıdaki adresten alınmıştır. http://eohd.mebnet.net/sites/default/files/Meslek%20Liseleri%20-cerceve.pdf

Richards, K. A. M., Zivave, A.T., Govere, S. M., Mphande, J. ve Dupwa, B. (2012). Counseling in Zimbabwe: History, current status, and future trends. *Journal of Counseling and Development, 90*(1), 102-106.

Shawahin, L. ve Çiftçi, A. (2012). Counseling and mental health care in Palestine. *Journal of Counseling & Development, 90*(3), 378-382.

Sosyal Hizmetler Dairesi (2015). Psikolojik danışmanların çalışma alanları http://shd.gov.ct.tr/SosyalHizmetMerkezleri.aspx adresinden alınmıştır.

Star Kıbrıs (06.06. 2007).İhtiyaç fazlası bölümler açıklandı. http://www.starkibris.net/index.asp?haberID=1626 adresinden alınmıştır.

Stockton, R., Garbelman, J. ve Kaladow, J. (2007).The international development of counseling as a profession. In W.K. Schweiger, D.A. Henderson, T. W.Clawson, D.R. Collins ve M.W. Nucholls (Eds.). *Counselor preparation: Programs, faculty, trends* (12th Ed.), (pp. 75-97) , New York: Taylor Francis Group National Board for Certified Counselors.

Stockton,R., Nitza, A. ve Ncube, P. (2013). Counseling inAfrican countries: Botswana. In T. H., Hohenshil, N.E. Amundson, ve S.G. Niles. *Counseling around the world: An international handbook*. (pp. 21-29). Alexandria: ACA.

Yükseköğretim Planlama, Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu (2015). Akreditasyon ve kalite güvencesi çalışmaları. http://www.ncyodak.eu/turkce/akreditasyon.html adresinden alınmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu (2004). 24 Nisan 2014 Halk Oylaması (Referandum) Sonuçları.http://ysk.mahkemeler.net/secim.aspx?skod=26 adresinden alınmıştır.

Yeşilyaprak, B. (2007). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik alanının gelişiminde Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin yeri ve önemi. R. Özyürek, F. Korkut-Owen ve D.W. Owen, (Eds). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecinde ilerlemeler*. Cilt 1.(s.21-53). Ankara: Nobel Yay.

Yükseköğretim Kurulu (2007). Eğitim Fakültesi öğretmen yetiştirmelisans programları. Aşağıdaki adresten alınmıştır. http://www.yok.gov.tr/documents/10279/30217/E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M+FAK%C3%9CLTES%C4%B0%20%C3%96%C4%9ERETMEN+YET%C4%B0%C5%9ET%C4%B0RME+L%C4%B0SANS+PROGRAMLARI.pdf/054dfc9e-a753-42e6-a8ad-674180d6e382

BÖLÜM 8

21. Yüzyılda Üniversite PDR Merkezleri: Güncel Gelişmeler, Uygulamalar ve Sınırlılıklar

Cem Ali GİZİR

Summary

University Counseling Centers İn the 21st Century: Current Developments, İmplications And Challenges

There have been important modifications in the roles and functions of university counseling services related to the rapid social, cultural, economical and political changes in recent years. Although important improvements in the roles and functions of university counseling services have been observed since they were established after the legislation of higher education act in 1982, these services have not finished their institutionalization process in Turkey. In addition, there are many university counseling services having different objectives and understanding from each other and most of them have a low level of productivity related to a variety of tasks. Consequently, it can be stated that university counseling center staff should be aware of the continious changes, demands and opportunities in the environment and also should evaluate their roles and functions strategically. With this short background, this chapter seeks to assess the last improvements related to the basic roles and functions of university counseling services by considering the common themes appearing through the historical developments and current issues both in United States and Turkey. In addition, the existent limitations and solutions are proposed based on the accreditation standards stated by International Association of Counseling Services (IACS) in order to increase the effectiveness of university counseling services in Turkey. Specifically, the chapter consists of four distinctive and complemantary parts. In the first part, the author examines characteristics and concerns of the current university student generation including millennials and first-generation students. The second part reviews research on the counseling needs and expectaions of the university students and continuing developments and issues that counseling centers might respond. The third part of the chapter examines and considers the accreditation standards outlined by IACS for university counseling centers trying to provide effective counseling and outreach programs and/or services for their students at the university. The last part describes the continuing challenges related to organization and institutionalization, employment and personel policies, education and supervision of counseling center staff and interns, research capabilities, and service variability influencing Turkish university counseling centers in several ways. The basic strategies for dealing with these challenges are also discussed.

etkin tanıtımı, savunuculuğu ve destek oluşturma amaçlı girişimlerin başlatılması gerekmektedir. Ayrıca, yükseköğretimde PDR hizmetleri üzerine odaklanan bilim insanları, araştırmacılar, merkez yöneticileri ve çalışanlarının, güncel gelişmeler ışığında, temel bir üniversite "PDR Merkez Modeli" geliştirme konusunda ortak çalışmalar gerçekleştirmeleri önem arz etmektedir. IACS akreditasyon koşulları (2010) odağında oluşturulabilecek bu modelin geliştirilme sürecinde aşağıda kısaca belirtilen konuların göz önünde bulundurulması önerilmektedir:

a. Üniversite PDR merkezlerinin doğrudan üniversite rektörlüklerine bağlı özerk bir merkez kimliğine kavuşturulması,

b. Merkez yöneticilerinin mutlak suretle PDR ya da klinik psikoloji gibi ruh sağlığı alanında deneyimli meslek üyelerinden seçilmesi,

c. Başta psikolojik danışmanlar olmak üzere merkez bünyesindeki uzman sayılarının artırılması,

ç. Merkezlerdeki meslek grubu (ruh sağlığı alanı kapsamında) çeşitliliğinin artırılması,

d. Merkez çalışanlarının uzmanlaşmasını sağlamak üzere üniversitelerin ilgili akademik birimlerinde "üniversite psikolojik danışmanlığı" odağında tezli/tezsiz lisansüstü programlar ve/veya sertifika programlarının açılması,

e. Üniversitelerdeki PDR merkezleri ve ilgili akademik birimler arasında etkili bir "lisansüstü stajyerlik" sistemi kurulması,

f. İlgili akademik birimlerde gerçekleştirilen lisansüstü tez araştırmaları ile ulusal ya da uluslararası bilimsel projelerde yükseköğrenimde PDR hizmetlerine yönelik çalışmaların özendirilmesi,

g. Merkezlerdeki hizmet çeşitliliğini artırmaya yönelik girişimlerin (toplantı, seminer, sempozyum, çeşitli basılı ya da dijital materyaller vb.) artırılması.

Kaynaklar

Acar, N.V. (1986). Üniversite öğrencilerinin problemlerinin akademik başarıya etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*, 65-76.

Affsprung, E. H. (2010). Legal action taken against college and university counseling centers 1986-2008. *Journal of College Student Psychotherapy*, *24*(2), 130-138.

Aksu, M. ve Paykoç, F. (1986). *O.D.T.Ü. kampüsünde gençlik ve sorunları.* Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Albayrak-Kaymak, D. (2008). Üniversite danışmanlığında akran desteği: Bir bölüm akranlığı projesi uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, *23*, 22-29.

American College Health Association. (2008–2011). *American College Health Association–National College Health Assessment II (ACHA-NCHA II): Reference Group Data Report*. Baltimore, MD: Author.

American College Health Association. (2014). *American College Health Association-National College Health Assessment II: Reference Group Executive Summary*. Hanover, MD: Author.

Anadolu Üniversitesi. (2015). VIII. Üniversiteler Psikolojik Danışma ve Rehberlik Sempozyumu Bildiri Özetleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Archer, J. ve Cooper, S. (1998). *Counseling and mental health services on campus: A handbook of contemporary practices and challenges.* New York: John Wiley & Sons, Inc.

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, *55*, 469-480.

Atik, G. ve Yalçın, İ. (2010). Counseling needs of educational, sciences students at the Ankara University. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, *2*, 1520-1526.

Asidao, C. ve Sevig, T. (2014). Reaching in to reach out: One counseling center's journey in developing a new outreach approach. *Journal of College Student Psychotherapy*, *28*, 132–143.

Ayala, C. ve Striplen, A. (2002). *A career introduction model for first-generation college freshmen students* (ERIC Document Reproduction Service No. ED469996). Washington, DC: U.S. Department of Education.

Aydın, G. (1989). Yükseköğretimde öğrenci kişilik hizmetlerinin düzenlenmesine çok boyutlu bir yaklaşım. *Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı.* Ankara: Ankara Basımevi.

Aydın, G. ve Demir, A. (1989). ODTÜ öğrencilerinde depresif belirtilerin yaygınlığı. *ODTÜ İnsan Bilimleri Dergisi*, *8*(1), 27-40.

Baker, S. B. (2012). A new view of evidence-based practice. *Counseling Today*, *55*, 42–43.

Barr, V., Krylowicz, B., Reetz, D., Mistler, B. J. ve Rando, R. (2011). *The Association for University and College Counseling Center Directors annual survey*. http://files.cmcglobal.com/aucccd_directors_survey_monograph_2011.pdf adresinden 01 Haziran 2015 tarihinde alınmıştır.

Barnes, K., Marateo, R. ve Ferris, S. (2007). Teaching and learning with the net generation. *Innovate: Journal of Online Education*, *3*, 1-8.

Barry, L. M., Hudley, C., Kelly, M. ve Cho, S. (2009). Differences in self-reported disclosure of college experiences by first-generation college student status. *Adolescence*, *44*, 55-68.

Benton, S. A., Robertson, J. M., Tseng, W.-C., Newton, F. B. ve Benton, S. L. (2003). Changes in counseling center client problems across 13 years. *Professional Psychology: Research and Practice*, *35*(3), 317–319.

Bilgin, M. (2000). Üniversite öğrencilerinin sorunları ile değerleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2,* 18-25.

Bilkent Üniversitesi. (2015). GE 100 Üniversite Hayatına Giriş. http://www.bilkent.edu.tr/ bilkent-tr/admission/ge100/ge100_2015.pdf adresinden 25 Ağustos 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Bishop, J. B. (1995). Emerging administrative strategies for college and university counseling centers. *Journal of Counseling and Development*, *74*, 33-38.

Bishop, J. B. (2006). College and university counseling centers: Questions in search of answers. *Journal of College Counseling, 9*, 9–19.

Bishop, J. (2010). The counseling center: An undervalued resource in recruitment, retention and risk management. *Journal of College Student Psychotherapy*, *24*, 248–260.

Black, A. (2010). Gen Y: Who they are and how they learn. *Educational Horizons*, *88*(2), 92-101.

Boyd, V., Hattauer, E., Brandel, I. W., Buckles, N., Davidshofer, C. ve diğ. (2003). Accreditation standards for university and college counseling centers. *Journal of Counseling and Development*, 81,168-177.

Bradbury, B. L.ve Mather, P. C. (2009). The integration of first-year, first-generation college students from Ohio Appalachia. *NASPA Journal*, *46*, 258-281.

Broido, E. M. (2004). Understanding diversity in millennial students. *New Directions for Student Services*, *106*, 73-85.

Brown, C., Murdock, N. L. ve Abels, A. (2014). Ethical issues associated with training in university counseling centers. *Training and Education in Professional Psychology*, *8*(4), 269–276.

Brownstein, A. (2000). The next great generation? *Chronicle of Higher Education*, *47*(7): 71-72.

Brunner, J. L., Wallace, D. L., Reymann, L. S., Sellers, J. ve McCabe, A. G. (2015). College counseling today: Contemporary students and how counseling centers meet their needs. *Journal of College Student Psychotherapy*, *28*, 257-324.

Bui, K. T. (2002). First-generation college students at a four-year university: Background characteristics, reasons for pursuing higher education, and first-year experiences. *College Student Journal, 36*(1), 3–11.

California State University-Northridge. (2015). *College Counseling & Student Services Certificate Program.* http://www.csun.edu/eisner-education/educational-psychology-counseling /college-counseling-student-services-certificate adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Chickering, A.W. ve Reisser, L. (1993). *Education and Identity* (2nd edition). San Francisco: Jossey-Bass.

Carlson, S. (2005). The net generation in the classroom. *Chronicle of Higher Education*, *52*(1), 34-37.

Center for Collegiate Mental Health. (2014). *2013 Annual Report* (Publication No. STA 14–43). University Park, PA: Author.

Choy, S. (2001). *Students whose parents did not go to college: Postsecondary access, persistence, and attainment* (No. NCES 2001–126), U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics, Washington, DC.

Clauss-Ehlers, C. S. ve Parham, W. D. (2014). Landscape of diversity in higher education: Linking demographic shifts to contemporary university and college counseling center practices. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, *42*, 69-76.

Cooper, S. (2003). College counseling centers as internal organizational consultants to universities. *College Psychology Journal: Practice and Research*, *55*(4), 230-238.

Cooper, S. ve Archer, J. A. (2002). Evaluation and research in college counseling center contexts. *Journal of College Counseling*, *5*, 50-59.

Council for the Advancement of Standards in Higher Education. (2014). *The role of counseling services: CAS contextual statement*. http://standards.cas.edu/getpdf.cfm?PDF=E8699C37-0C59-178D-55317F65F4B1036C adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Çulha, M. (1989). Yükseköğretimde bir psikolojik danışma hizmetleri modeli. *Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı.* Ankara: Ankara Basımevi.

Davenport, R. (2009). From college counselor to "risk manager": The evolving nature of college counseling on today's campuses. *Journal of American College Health, 58*, 181–183.

Davis, D. C. ve Humphrey, K. M. (2000). *College counseling: Issues and strategies for a new millenium*. Alexandria, VA: ACA Publications.

Demir, A. (1996). Üniversite rehberlik merkezleri: Sorunlar ve öneriler. *IX. Psikoloji Kongresi, Yükseköğretimde Psikolojik Hizmetler Sempozyumu*, Ankara.

Demir, A. ve Aydın, G. (1996). Student counselling in Turkish universities. *International Journal for the Advancement of Counselling*, *18*, 287-302.

Destefano, T. J., Petersen, J., Skwerer, L. ve Bickel, S. (2001). *Key stakeholder perceptions of the role and functions of college counseling centers*. Paper presented at the Annual Conference of the National Association of Student Personel Administrators (Seattle, WA, March 17-21, 2001).

Doğan, T. (2012). A long-term study of the counseling needs of Turkish university students. *Journal of Counseling & Development*, 90, 91-96.

Drum, D. J., Brownson, C., Denmark, A. B. ve Smith, S. E. (2009). New data on the nature of suicidal crises in college students: Shifting the paradigm, *Professional Psychology: Research and Practice*, *40*(3), 213–222.

Duggan, M. (2001). *Factors influencing the first year persistence of first generation college students*. ERIC (ED459673).

Ekşi, A. (1982). *Gençliğimiz ve sorunları*. İstanbul: Matematik Araştırma Merkezi.

Elam, C, Stratton, T. ve Gibson, D. (2007). Welcoming a new generation to college: The millennial students. *Journal of College Admission 195*, 20-25.

Engle, J., Bermeo, A. ve O'Brien, C. (2006). *Straight from the source: What works for first generation college students*. Washington, DC: Pell Institute for the Study of Opportunity in Higher Education.

Erkan, S., Cihangir-Çankaya, Z., Terzi, Ş. ve Özbay, Y. (2011). Üniversite psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*, 174- 198.

Furr, S. R. (1999). Counseling centers: Do the benefits outweigh the costs? *Journal of College Counseling*, *2*, 42-48.

Gallagher, R. P. (2011). *National survey for counseling center directors*. Alexandria, VA: International Association of Counseling Services.

Gallagher, R. P. (2012). *National survey of counseling center directors*. Alexandria, VA: International Association of Counseling Services, Inc.

Gallagher, R. P. (2014). *National survey of college counseling centers 2014*. Alexandria, VA: International Association of Counseling Services, Inc.

Giancola, J. K., Munz, D. C. ve Trare, S. (2008). First -versus continuing- generation adult students on college perceptions: Are differences actually because of demographic variance? *Adult Education Quarterly*, *58*(3), 214-228.

Gizir, C. A. (2005). Stratejik planlama: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi örneği, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, *43*, 309-325.

Gizir, C. A. (2010). Üniversite psikolojik danışma ve rehberlik merkezleri'nin rol ve işlevleri: Gelişmeler ve sınırlılıklar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(2), 11-25.

Gizir, C. A. (2014). *Mersin Üniversitesi öğrencilerinin psikolojik danışma gereksinimleri üzerine bir çalışma: Mersin Üniversitesi örneği.* I. Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi. İstanbul Universitesi, İstanbul.

Gizir, C. A. (2015). *Türkiye'deki üniversite PDR merkezlerinin internet sayfalarının incelenmesi*. Yayınlanmamış rapor. Mersin: Yazar.

Gizir, C. A., Gizir, S., Aktaş, M., Göçer, S., Ömür, S., Yüce, G. ve Kırık, N. C. (2010). *Mersin Üniversitesi öğrenci profili*. Mersin: Mersin Üniversitesi, SKSDB, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi, Yayın No, 1.

Gleason, P. (2008). Meeting the needs of millennial students. *In Touch with Student Services, 16(1),* 1-4. http://web.csulb.edu/divisions/students2/intouch/archives/2007-08/vol16_no1 /01.htmvoll6_nol/0l.htm adresinden 15 Haziran 2015'de elde edilmiştir.

Guinee, J. P. (2001). *Developing an internship training program for master's level therapists*. ERIC: CG 030685

Guinee J. P. ve Ness, M. E. (2000). Counseling centers of the 1990s: Challenges and changes. *The Counseling Psychologist*, *28*, 267- 280.

Gülmez, Y. (1992). *Yüksek öğretimde öğrenci başarısını etkileyen etmenler.* Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Basımevi.

Güneri, O. (1999). *Advancement of a counseling model for METU: A needs assessment study with the university of Minnesota and METU students and METU counseling staff*. Unpublished Doctoral Dissertation. Ankara: Middle East Technical University.

Güneri, O. Y. (2006). Counseling services in Turkish universities. *International Journal of Mental Health*, *35*(1), 26-38.

Güneri, O., Aydın, G. ve Skovholt, T. (2003). Counseling needs of students and evaluation of counseling services at large urban university in Turkey. *International Journal for Advancement of Counseling, 25*, 53-63.

Hanna, D. E. (2003). Building a leadership vision: Eleven strategic challenges for higher education, *Educause Review*, *38*(4), 25-34. http://er.educause.edu/~/media/files/article-downloads/erm0341.pdf adresinden 15 Haziran 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Heppner, P. P. ve Neal, G. W. (1983). Holding up the mirror: Research on the roles and functions of counseling centers in higher education. *The Counseling Psychologist, 11*, 81-98.

Hewitt, E. ve Wheeler, S. (2004). Counselling in higher education: the experience of lone counsellors. *British Journal of Guidance & Counselling*, *32*(4), 533-545.

Higher Education Research Institute at UCLA. (2012). *Your First College Year Survey 2011, Research Brief.* Los Angeles, CA: Author.

Hinkelman, J. M. (2005). University counseling center: Bridging the gap between university counseling centers and academia.In R. D. Morgan, T. L. Kuther, & C. J. Habben (Eds.), *Life after graduate school in psychology: Insider's advice from new psychologists* (pp.73-85). New York: Psychology Press.

Hodges, S. (2001). University counseling centers at the twenty-first century: Looking forward, looking back. *Journal of College Counseling*, *4*, 161-173.

Howe, N. ve Strauss, W. (2000). *Millennials rising: The next great generation*. New York: Vintage Books.

Humphrey, K. M., Kitchens, H. ve Patrick, J. (2000). Trends in college counseling for the 21st century. D. Davis ve K. M. Humphrey (Eds.), *College counseling: Issues and strategies for a new millennium* (pp. 289-305). Alexandria, VA: American Counseling Association.

Hyun, J. K., Quinn, B. C., Madon, T. ve Lustig, S. (2006). Graduate student mental health: Needs assessment and utilization of counseling services. *Journal of College Student Development*, *47*(3), 247-266.

International Association of Counseling Services. (2010). *Standards for university and college counseling services, revised 2010*. Alexandria, VA: Author.

http://0201.nccdn.net/1_2/000/000/197/672/IACS-STANDARDSrev-10-3-11.pdf adresinden 15 Nisan 2015'de elde edilmiştir.

Ilagan, G. Vinson, M., Sharp, J. L., Havice, P. ve Ilagan, J. (2014). Trainees versus staff: exploring counseling outcomes in a college counseling center. *Journal of College Student Psychotherapy*, *28*, 229–240.

Ishitani, T. T. (2003). A longitudinal approach to assessing attrition behavior among first-generation students: Time-varjdng effects of pre-college characteristics. *Research in Higher Education*, *44*, 433-449.

Ishitani, T. T. (2006). Studying attrition and degree completion behavior among first-generation college students in the United States. *The Journal of Higher Education*, *77*(5), 860-886.

Işık Üniversitesi. (2015). *Psikolojik Danışmanlık Merkezi: Genel tanıtım*. http://www.isikun.edu.tr/hakkinda/yonetim/rektorluk/psikolojik-danismanlik-merkezi/ genel-tanitim adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

İstanbul Arel Üniversitesi. (2015). *Psikolojik Danışma, Rehberlik Uygulama ve Araştırma Merkezi*. http://arelpdr.arel.edu.tr/ana-sayfa adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

İstanbul Aydın Üniversitesi. (2015). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Birimi Yönergesi*. http://www.aydin.edu.tr/EBS/source/regulations_directives/directives/aremyonergesi.pdf adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

İstanbul Kültür Üniversitesi (2015). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi*. http://www.iku.edu.tr/4/30045/rehberlik-ve-psikolojik-danism.html adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Kacur, M. ve Atak, M. (2011). *Üniversite öğrencilerinin sorun alanları ve sorunlarla baş etme yolları: Erciyes Üniversitesi örneği*. http://errem.erciyes.edu.tr/makaleler.html, adresinden 03.04. 2012 tarihinde elde edilmiştir.

Karataş, A. ve Gizir, C. A. (2013). Üniversite öğrencilerinin psikolojik danışma gereksinimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education], 28*(3), 250-265.

Kaygusuz, C. (2002). Üniversite öğrencilerinin problem alanları ve bunların bazı değişkenlerle ilişkileri. *Eğitim Araştırmaları Dergisi, 22*, 76-86.

Kemer, G. ve Myers, J. E. (2011). Application of developmental counseling and therapy to Turkish college students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *30*, 1153-1160.

Kılıç, M. (1987). *Değişik psikolojik arazlara sahip olan ve olmayan öğrencilerin sorunları.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Kitzrow, M. A. (2009). The mental health needs of today's college students: Challenges and recommendations. *The National Association of Student Personnel Administration Journal*, *46*, 646–666.

Koydemir-Özden S. ve Erel, Ö. (2010). Psychological help-seeking: Role of socio-demographic variables, previous help-seeking experience andpresence of a problem. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *5*, 688-693.

Kraft, D. P. (2011). One hundred years of college mental health. *Journal of American College Health*, *59*, 477–481.

Lancaster, L.C. ve Stillman, D. (2002). *When generations collide who they are. Why they clash. How to solve the generational puzzle at work.* New York: Harper Business.

Lee, R. W., Caruso, M. E., Goins, S. E. ve Southerland, J. P. (2003). Addressing sexual assault on college campuses: Guidelines for a prevention/awaraness week. *Journal of College Counseling*, *6*, 14-23.

Levine, A. ve Dean, D. (2012). *Generation on a tightrope: A portrait of today's college student*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.

Lohfink, M. M. ve Paulsen, M. B. (2005). Comparing the determinants of persistence for first-generation and continuing-generation students. *Journal of College Student Development*, *46*(4), 409–429.

London, H. B. (1996). How college affects first-generation college students. *About Campus*, *23*, 9–13.

Marks, L. I. ve Mclaughlin, R. H. (2005). Outreach by college counselors: Increasing student attendance at presentations. *Journal of College Counseling*, *8*, 86-96.

Mattox, R. (2000). Building effective campus relationships. In D. C. Davis & Humhrey, K. M. (Eds.), *College counseling: Issues and strategies for a new millennium* (pp. 221-237). Alexandria, VA: American Counseling Association.

McEwen, M. K. (2003). New perspectives on identity development. In S. R. Komives, D. B. Woodard Jr. & Assoc. (Eds.), *Student services: A handbook for the profession* (pp. 203- 233). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Mersin Üniversitesi (2015). *ÜYG 101 Üniversite Yaşamına Giriş Dersi*. http://www.mersin.edu.tr/meui/uyg101/uyg-101-universite-yasamina-giris-dersi adresinden 01 Haziran 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Monaco, M. ve Martin, M. (2007). The millennial student: A new generation of leaders. *Athletic Training Education Journal, 2,* 42-46.

Much, K., Wagener, A. M., Breitkreutz, H. L. ve Hellenbrand, M. (2014). Working with the millennial generation: challenges facing 21st-century students from the perspective of university staff. *Journal of College Counseling, 17*, 37-47.

Nunez, A. ve Cuccaro-Alamin, S. (1998). *First generation students: Undergraduates whose parents never enrolled in postsecondary education.* ERIC Document Reproduction Service No. ED420235). Washington, DC: U.S. Department of Education..

Oblinger, D. (2003). Boomers, gen-xers & millennials: Understanding the "new students". *Educause Review*, *38*(4), 37-47. http://er.educause.edu/~/media/files/article-downloads /erm0342.pdf adresinden 01 Haziran 2015'de elde edilmiştir.

Oblinger, D. ve Oblinger, J. (2005). Is it age or IT: First steps toward understanding the net generation. *Educause.* http://judicialaffairs.tamucc.edu/assets/IsItAge.pdf adresinden 15 Haziran 2015'de elde edilmiştir.

Oğuzkan, T. (1987). A survey on the problems of Bogaziçi University students. *Boğaziçi University Journal*: *Educational Sciences, 12*, 31-48.

Okan Üniversitesi. (2015). *Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi (OPDEM)*. http://insanvetoplum.okan.edu.tr/sayfa/opdem-psikolojik-danismanlik-ve-egitim-merkezi adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Olive, T. (2008). Desire for higher education in first-generation Hispanic college students enrolled in an academic support program: A phenomenological analysis. *Journal of Phenomenological Psychology, 39*, 81–110.

Orhon, E. (1985). *Ankara Üniversitesi öğrencilerinin sosyal ve psikolojik sorunları.* Ankara: DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Araştırma Dairesi.

Osborn, C. J. ve Scanlon, C. R. (2000). Brief counseling for problematic drinking: A university counseling center's model. *Journal of College Counseling*, *3*(1), 78-81.

Öğrenme ve Öğrenci Gelişim Birimi (2015). *ODTÜ Öğrenme ve Öğrenci Gelişim Birimi: Misyonumuz.* http://ogeb.metu.edu.tr/misyonumuz adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Öğrenci Gelişim Merkezi (2015). *Mersin Üniversitesi Öğrenci Gelişim Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği.* http://www.mersin.edu.tr/akademikf/ogrenci-gelisim-uygulama-ve-arastirma-merkezi/yonetmelik adresinden 15.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Özbay, Y. (1996). Üniversite öğrencilerinin problem alanları ile yardım arama tutumları arasındaki ilişki. *IX. Ulusal Psikoloji Kongresi*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Özdemir, İ. E. (1985). *Gazi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin problemleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Özgüven, İ. E. (1990). Yurtlarda kalan üniversite öğrencilerinin sağlık ve psikolojik sorunları. *Ege Üniversitesi Psikoloji Seminer Dergisi*, *8*, 47-56.

Özgüven, İ. E. (1992). Üniversite öğrencilerinin sorunları ve başetme yolları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *7*, 5-13.

Özyurt, S. ve Doğan, M. S. (2002). *Gençlik problemleri açısından üniversite gençliği*. Adapazarı: Değişim Yayınları.

Pascarella, E. T., Pierson, C. T., Wolniak, G. C. ve Terenzini, P. T. (2004). First-generation college students: Additional evidence on college experiences and outcomes. *The Journal of Higher Education*, *75*, 249–284.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Birimi (2015). *Ankara Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Birimi.* http://pdr.education.ankara.edu.tr/?page_id=123 adresinden 01Temmuz 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Pektaş, İ. ve Bilge, A. (2007). Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin problem alanlarının belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *8*(14), 83-98.

Phinney, J. S., Dennis, J. ve Osorio, S. (2006). Reasons to attend college among ethnically diverse college students. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, *12*(2), 347-366.

Phinney, J. S. ve Haas, K. (2003). The process of coping among ethnic minority first-generation college freshmen. *The Journal of Social Psychology*, *143*, 707-727.

Pike, G. R. ve Kuh, G. D. (2005). First and second generation college students: A comparison of their engagement and intellectual development. *The Journal of Higher Education*, *76*(3), 276-300.

Pittman, L. D. ve Richmond, A. (2008). University belonging, friendship quality and psychological adjustment during the transition to college. *The Journal of Experimental Education*, *76*, 343-361.

Poindexter, S. (2003). The case for holistic learning. *Change*, *35*(1), 24-31.

Prospero, M. (2007). First generation college students: Motivation, integration, and academic achievement. *Community College Journal of Research and Practice*, *31*, 963-975.

Raines, C. (2002). *Managing Millenials*. http://www.generationsatwork.com/articles/millenials.htm adresinden 07 Haziran 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Ramos-Sanchez, L. ve Nichols, L. (2007). Self-Efficacy of first-generation and non-first- generation college students: The relationship with academic performance and college adjustment. *Journal of College Counseling*, *10*, 6-18.

Saenz, V. ve Barrera, D. (2007). What we can learn from UCLA's "First in My Family" data. *Retention in Higher Education*, *21*(9), 1-3.

Sanchez, D. ve King-Toler, E. (2007). Addressing disparities: Consultation and outreach strategies for university settings. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, *59*(4), 286–295.

San Francisco State University (2015). *College of Health & Social Sciences, Department of Counseling, The College Counseling Program*. https://sites7.sfsu.edu/counseling/ content/college-counseling#CollegeProgram adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Schwartz, A. J. (2006). College student suicide in the United States: 1990-1991 through 2003-2004. *Journal of American College Health*, *54*(6), 341-352.

Sharkin, B. S. (2012). *Being a college counselor on today's campus: Roles, contributions, and special challenges.* New York, NY: CRC Press.

Shaw, B. M., Remley Jr., T. P. ve Ward, C. (2014). The preparation of master's-level professional counselors for positions in college and university counseling centers. *Journal of College Counseling*, *17*, 236-248.

Sevinç, S. ve Gizir, C. A. (2014). Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin bakış açılarından üniversiteye uyumu olumsuz etkileyen faktörler (Mersin Üniversitesi örneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *14*(4), 1285-1308.

Smith, K. M., Chesin, M. S. ve Jeglic, E. L. (2014). Minority college student mental health: does majority status matter? Implications for college counseling services. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, *42*, 77-92.

Smith, T. B., Dean, B., Floyd, S., Silva, C., Yamashita, M., Dyrtschi, J. ve Heaps, R. A. (2007). Pressing issues in college counseling: A survey of American College Counseling Association members. *Journal of College Counseling*, *10*, 64-78.

South Dakota State University. (2015). *Department of Counseling & Human Development, MS in College Counseling*. http://www.sdstate.edu/chd/GraduatePrograms/ms-in-college-counseling.cfm adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Southern Illinois University Core Institute. (2012). *Alcohol and drug survey results*. Carbondale, IL: Author.

Stone, G. L. ve Archer, J. (1990). College and university counseling centers in the 1990s: Challenges and limits. *The Counseling Psychologist*, *18*, 539-607.

Strauss, W. ve Howe, N. (1991). *Generations: A history of America's future, 1584 to 2069*. New York: Marrow.

Şahin, İ., Fırat-Şahin, N., Zoraloğlu, Y. R. ve Açıkgöz, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin sorunları. *e-Journal of New World Sciences Academy*, *4*(4), 1435-1449.

TED Üniversitesi Öğrenci Danışma Merkezi. (2015). *Öğrenci Destek Merkezleri: Öğrenci Danışma Merkezi.* http://www.tedu.edu.tr/tr/main/ogrenci-destek-merkezleri adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

TED Üniversitesi Öğretme-Öğrenme Merkezi. (2015). *Öğrenci Destek Merkezleri: Öğretme-Öğrenme Merkezi.* http://www.tedu.edu.tr/tr/main/ogrenci-destek-merkezleri adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Terenzini, P., Springer, L., Yaeger, P., Pascarella, E. ve Nora, A. (1996). First-generation college students: Characteristics, experiences, and cognitive development. *Research in Higher Education, 30*, 301-315.

Thayer, P. B. (2000). *Retention of students from first generation and low income backgrounds.* (ERIC Document Reproduction Service No. ED446633). Washington, DC: U.S. Department of Education.

Turner, J. C. ve Keller, A. (2011). American public health association. *Leading causes of mortality among American college students*. Charlottesville, VA: University of Virginia Medical School. https://apha.confex.com/apha/139am/webprogram/Paper241696.html adresinden 15 Mayıs 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Türküm, A. S. (2007). Üniversite gençliğine yönelik PDR hizmetleri. Özyürek, R., Owen Korkut, F., ve Owen D. (Ed.), *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: meslekleşme sürecindeki ilerlemeler* (ss. 201-219). Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Twenge, J. M., Gentile, B., DeWall, C. N., Ma, D., Lacefield, K. ve Shurtz, D. R. (2010). Birth cohort increased in psychopathology among young Americans, 1938-2007: A cross-temporal meta-analysis of the MMPI. *Clinical Psychology Review*, *30*, 145–154.

University of California-San Diego Extension. (2015). *The College Counseling Specialized Certificate Program*. http://extension.ucsd.edu/Programs/index.cfm?vAction=certDetail&vCertificateID=35 adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Ültanır, E. (1996). Yeni açılan üniversitelerde psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinin açılmasına duyulan gereklilikler. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, *220*, 10-14.

Üniversite Yaşamına Giriş Koordinatörlüğü. (2015). *2014-2015 yılı Üniversite Yaşamına Giriş Dersi raporu*. Yayınlanmamış rapor. Mersin: Mersin Üniversitesi ÜYG Koordinatörlüğü.

Warburton, E., Bugarin, R. ve Nunez, A. (2001). *Bridging the gap: Academic preparation and postsecondary success of first-generation students* (NCES Publication No. 2001-153). Washington, DC: National Center for Education Statistics, U.S. Government Printing Office.

Watson, C. J. (2014). Expanding the knowledge base of college counselors: Paving the way for the implementation of evidence-based practices on college campuses. *Journal of College Counseling*, *17*(1), 3-5.

Western Michigan University. (2015). *Department of Counselor Education & Counseling Psychology. MA in College Counseling Program*. http://www.wmich.edu/cecp/masters-counselor-education adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

White-Kress, V. E., Trippany, R. L. ve Nolan, J. M. (2003). Responding to sexual assault victims: Considerations for college counselors. *Journal of College Counseling*, *6*, 124-133.

Williams, E. N. ve Edwardson, T. L. (2000). Managed care and counseling centers: Training issues for the new millennium. *Journal of College Student Psychotherapy*, *14*(3), 145.

Wise, R. A. ve King, A. R. (2008). Family environment as a predictor of the college students' friendships. *Journal of Family Issues*, *29*, 828-848.

Worley, K. (2011). Educating college students of the net generation. *Adult Learning*, *22*, 31-39.

Yükseköğretim Kurulu (1984). *Yükseköğrenim Kurumları Mediko-Sosyal, Sağlık, Kültür ve Spor İşleri Dairesi Uygulama Yönetmeliği.* http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.10169&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0 adresinden 01 Mayıs 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Yükseköğretim Kurulu. (2014). *Yükseköğretimde kalite için*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü. https://www.yok.gov.tr/documents/10279/173480/yuksekogretimde_kalite_icin.pdf adresinden 01 Haziran 2015'de elde edilmiştir.

Yüksek Öğrenimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı. (2010). *Üniversitelerde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Sempozyumları (1998-2004)*. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Yüksek Öğrenimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı. (2015). *Kurumsal: Tarihçe.* http://yoret.org.tr/c/tarihce/7 adresinden 01 Haziran 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Yurdusev, Ş. (1989). Yükseköğretim düzeyindeki rehberlik ve psikolojik danışma uygulamalarına bir örnek: Fransa modeli. *Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı.* Ankara: Ankara Basımevi.

Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk tipi y kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *12*(45), 342-353.

Yüksekbilgili, Z. (2015). Türkiye'de y kuşağının yaş aralığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *14*(53), 259-267.

BÖLÜM 9

Educating Students and Practitioners in Counseling for Wellness and Prevention

Robert K. CONYNE and Perry FIRTH

Özet

Psikolojik Danışma Öğrencilerini ve Uygulamacılarını İyilik Hali ve Önleme Konusunda Eğitmek

Bu bölüm, psikolojik danışma alanında iyilik hali ve önleme kavramlarının kullanılması üzerinde durmaktadır. Bunun yanında bölüm, önemli bir uygulama alanı olarak iyilik hali ve önleme konularında, psikolojik danışma alanındaki öğrencilerin ve uygulamacıların eğitimlerini destekleyici bilgiler de içermektedir. Metinde ilk olarak iyilik hali ve önleme kavramlarının anlamları verilmiştir. İyilik hali ve önleme kavramlarının psikolojik danışmada bir araya getirilmesinin ana rasyonelini de içerecek biçimde iyilik hali ve önleme kavramlarının psikolojik danışma mesleği içindeki çıkış noktaları tanımlanmıştır. Bu amaca hizmet etmesi için Conyne (2015) tarafından kavramsal bir model olarak geliştirilen İyilik Hali ve Önleme Psikolojik Danışması Modeli (Counseling for Wellness and Prevention Model) ayrıntıları ile sunulmuştur. Bu yapılırken psikolojik danışman yetiştiren programlarda ve uygulayıcılara yönelik gerçekleştirilen sürekli eğitimler sırasında modelin öğretilerinin programlara nasıl yerleştirilebileceğine ilişkin önerilere de yer verilmiştir. Model, iyilik hali, ekolojik yaklaşım, gelişimsel bakış açısı, sosyal adalet ve önleme gibi psikolojik danışma alanındaki anahtar akımları içermekte ve onları bütünleştirmektedir. Bölümün sonuna, zaman içinde öğrenmeyi yönlendirmek ve desteklemek için kullanılabileceği gibi bireylerin iç görü kazanlamalarını artırmak, sınıf için tartışmaları başlatıp sürdürmek için değerli bir eğitim aracı olabilecek İyilik Hali ve Önleme Psikolojik Danışması İçin Yeterlilikler Kontrol Listesi eklenmiştir.

"The clinical practice of tomorrow already is being reshaped.

Prevention will be as much a part of practice as treatment is now."

Mrazek & Ritchie (2012, p. 5)

The world of counseling practice is evolving, with increasing attention being paid to wellness and prevention. However, for these domains to become centrally involved in tomorrow's clinical practice, it's essential that graduate education sufficiently include them in its training

References

Albee, G. (1985). The argument for primary prevention. *Journal of Primary Prevention, 5*, 213-219.

Albee, G. (1986). Preventing psychopathology and promoting human potential. *American Psychologist, 37*, 1043-1050.

American Counseling Association (2015). *Your passion. Your profession. Our purpose*. Alexandria, VA: Author. Retrieved from www.counseling.org/knowlec

American Group Psychotherapy Association (2007). *Practice guidelines for group psychotherapists.* New York: Author.

American Psychological Association. (2012). Education and training guidelines: A taxonomy for education and training in professional psychology health service specialties. Retrieved from www.apa.org/ed/graduate/specialize/taxonomy.pdf.

American Psychological Association. (2014). Guidelines for prevention in psychology. *American Psychologist, 69*, 285-296. doi: 10.1037/a0034569.

Association for Specialists in Group Work. (2000). *Professional standards for the training of group workers.* Alexandria, VA: Author. Retrieved from http://asgw.org/pdf/training_standards.pdf.

Bockler, N., Seeger, T., Sitzer, P., & Heitmeyer, W. (2013). School shootings: Conceptual framework and international empirical trends. In N. Bockler, T. Seeger, P.Sitzer, & W. Heitmeyer (Eds.), *School shootings: International research, case studies, and concepts for prevention* (pp.1-24). New York, NY: Springer.

Caplan, G. (1964). *Principles of preventive psychiatry.* New York: Basic Books.

Capra, F. (1996). *The web of life*. New York: Anchor Books.

Chi-Ying Chung, R., & Bemak, F. (2011). *Social justice counseling: The next steps beyond multiculturalism*. Thousand Oaks, C: Sage.

Clanton Harpine, E. (2013). *Prevention groups*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Cohen, L, Chavez, V, & Chehemi, S. (Eds.). (2010). *Prevention is primary: Strategies for community well-being.* San Francisco: Jossey-Bass/The Prevention Institute.

Cohen, L., & Chehimi. S. (2010). The imperative for primary prevention. In L. Cohen, V. Chavez, & S. Chehimi (Eds.), *Prevention is primary: Strategies for community well- being* (pp. 3-32). San Francisco: Jossey-Bass/The Prevention Institute.

Conyne, R. (1987). *Primary preventive counseling: Empowering people and settings*. Muncie, IN: Accelerated Development.

Conyne, R. (2004). *Preventive counseling: Helping people to become empowered in systems and settings* (2nd ed.). New York: Brunner-Routledge.

Conyne, R. (2010). *Prevention program development and evaluation*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Conyne, R. (2013). *Program development and evaluation in prevention*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Conyne, R. (2014). *Group work leadership: An introduction for helpers*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Conyne, R. (2015). *Counseling for wellness and prevention: Helping people to become empowered in systems and settings* (3rd ed.). New York: Routledge.

Conyne, R., & Cook, E.P. (2004). *Ecological counseling: An innovative approach to conceptualizing person-environment interaction*. Alexandria, VA: American Counseling Association.

Conyne, R., & Firth, P. (in press). Preventing school shootings from an American and European perspective. In M. Israelashvili & J. Romano (Eds.), *Cambridge Handbook of International Prevention Science.* Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Conyne, R., Horne, A. M., & Raczynski, K. (2013). *Prevention in psychology: An introduction to the prevention practice kit*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. doi: 10.4135/9781452275574.

Conyne, R., Newmeyer, M., Kenny, M., Romano, J., & Matthews, C. (2008). Two key strategies for teaching prevention: Specialized course and infusion. *Journal of Primary Prevention, 29,* 375-401. doi: 10.1007/s10935-008-0146-8 .

Cook, E.P. (2012). *Understanding people in context: The ecological perspective in counseling*. Alexandria, VA: American Counseling Association.

Council for Social Work Education. (2014). CWSE core competencies and practice behaviors. Retrieved from https://www.wheelock.edu/about/accreditation-information/core-competencies.

Cowen, E. (1985). Person-centered approaches to primary prevention in mental health. In M. Shaw & R. Goodyear (Guest Eds.), Primary prevention in schools. *Personnel and Guidance Journal, 62*, 485-490.

DeAngelis, T. (2009). Unmasking racial micro aggressions. *Monitor on psychology, 40* (2), p.42. Retrieved from g/monitor/2009/02/microaggression.aspx.

Dougherty, A.M. (2013). *Prevention and consultation*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Dunn, H.L. (1959. High level wellness for man and society. *American Journal of Public Health, 49*(6), p.786-792. Retrieved from http://ajph.aphapublications.org/doi/pdf/10.2105/AJPH.49.6.786.

Fein, R., Vossekuil, B., Pollack, W., Borum, R., Modzeleski, W., & Reddy, M. (2002). *Threat assessment in schools: A guide to managing threatening situations and to creating safe school climates.* U.S. Department of Education, Office of Elementary and Secondary Education, Safe and Drug-Free Schools Program and U.S. Secret Service, National Threat Assessment Center, Washington, D.C.

Firth, P. (2015). The Counseling for Wellness and Prevention Model in relation to school shootings. In R. Conyne, Counseling for wellness and prevention: *Helping people to become empowered in systems and settings* (3rd ed.). New York: Routledge.

Fouad, N.A., Grus, C.L., Hatcher, R.L., Kaslow, N.J. Hutchings, P.S., Madson, M., . . . & Crossman, R.E. (2009). Competency benchmarks: A developmental model for understanding and measuring competence in professional psychology [Suppl.]. *Training and Education in Professional Psychology, 3*, S5-S26. doi: 10.1037/a0015832.

Gerig, M. (2013). *Foundations for clinical mental health counseling:An introduction to the profession* (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Pearson.

Gladding, S. (2012). *Counseling: A comprehensive profession* (7th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Pearson.

Granello, P. (2012). *Wellness counseling*. Englewood Cliffs, NJ: Pearson.

Greenleaf, A.T., Williams, J.M. (2009). Supporting social justice advocacy: A paradigm shift towards an ecological perspective. *Journal for Social Action in Counseling and Psychology, 2* (1), 1-14. Retrieved from http://www.psysr.org/jsacp/greenleaf-v2n1- 09_1-14.pdf.

Gullotta, T., & Bloom, M. (Eds.). (2003). *Encyclopedia of primary prevention and health promotion*. New York: Kluwer.

Hage, S., & Kenny, M. (2009). Promoting a social justice approach to prevention: Future directions for training, practice and research. *Journal of Primary Prevention, 30*, 75-87.

Hage, S., & Romano, J. (2013). *Best practices in prevention*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Hage, S., Romano, J., Conyne, R., Kenny, M., Matthews, C., Schwartz, J., & Waldo, M. (2007). Best practices guidelines on prevention practice, research, training, and social advocacy for psychologists. *The Counseling Psychologist, 35*, 493-566.

Haggerty, K.P., & Shapiro, V.B. (2013) Science-based prevention through Communities That Care: A model of social work practice for public health. *Social Work in Public Health, 28,*349-365. doi: 10.1080/19371918.2013.774812.

Hawkins, J., Shapiro, V., & Fagan, A. (2010). Disseminating effective community prevention practices: Opportunities for social work practice. *Research on Social Work Practice, 20*, 518-527.doi: 10.1177/1049731509359919.

Hof, D., Dinsmore, J., Barber, S., & Suhr, R. (2009). Advocacy: The T.R.A.I.N.E. R. model. *Journal for Social Action Counseling and Psychology, 2*, 15-28.

Jones-Smith, El (2014). *Strengths-based therapy: Connecting theory, practice, and skills*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Kania, J. & Kramer, M. (2011, Winter). Collective impact. Stanford Social Innovation Review. Retrieved from http://www.ssireview.org/articles/entry/collective_impact.

Kenny, M., Horne, A., Orpinas, P., & Reese, L. (Eds.). (2009). *Realizing social justice: The challenge of preventive interventions*. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Keyes, C. (1998). Social well-being. *Social Psychology Quarterly, 6*, 121-140.

Klein, D., & Goldston, S.E. (Eds.). (1977). *Primary prevention: An idea whose time has come* (Proceedings of the Pilot Conference on the Primary Prevention of Psychopathology). Washington, D.C.: U.S. Department of Health, Education, and Welfare, Public Health Service.

Kiel, D. (2010). *An ounce of prevention is worth a pound of cure: Reframing the debate about law school affirmative action*. Denver University Law Review, 88, 791-806. Retrieved from http://www.law.du.edu/documents/denver-university-law-review/v88-4/ Kiel_ToPrinter_92611.pdf.

Lewin, K. (1936). *Principles of topological psychology*. New York: McGraw-Hill.

Lewis, J., Ratts, M., Paladino, D., Toporek, R. (2011). Social justice counseling and advocacy: Developing new leadership roles and competencies. *Journal for Social Action in Counseling and Psychology, 3*(1), 5-16. Retrieved from http://www.psysr.org/jsacp/lewis-v3n1-11_5-16.pdf.

Lewis, J., Arnold, M., House, R, & Toporek, R. (2003). *Advocacy competencies*.

Retrieved from www.counseling.org/knowlec.

Lewis, J., & Lewis, M. (1977). *Community counseling: A human services approach*. New York: Wiley.

Lewis, J., Lewis, M., Daniels, J., & D'Andrea, M. (2010). *Community counseling: A multicultural-social justice perspective.* Boston: Cengage.

Magyar-Moe, J., Owens, R., Scheel, M., Buki, L., & Sheldon, K. (2015). Applications of positive psychology in counseling psychology: Current status and future directions. *The Counseling Psychologist, 43*, 494-557.

Matthews, C. (2013). Teaching prevention: Preparing the next generation of psychologists. In E.Vera (Ed.), *The Oxford handbook of prevention in counseling psychology* (pp.76-90). New York, NY: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780195396423.001.0001 .

McLeroy, K.R., & Crump, C.E. (1994). Health promotion and disease prevention: A historical perspective. *Generations, 18*(1), 9-17. Retrieved from http://www.academia.edu/170660/Health_ Promotion_and_Disease_Prevention_A_Historical_Perspective.

Merchant, N., & Yozamp, C. (2014). *Groups in community and agency settings.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Miller, J.W. (2005). Wellness: The history and development of a concept. *Spektrum Freizeit, 1,* 84-102. Retrieved from http://www.fh-joanneum.at/global/show_document.

Morrill, W., Oetting, E., & Hurst, J. (1974). Dimensions of counselor functioning. P*ersonnel and Guidance Journal, 52*, 354-360.

Mrazek, P., & Ritchie, G. (2012). *Becoming a preventionist: Making prevention part of your mental health practice: A continuing education course*. Alexandria, VA: National Association of State Mental Health Program Directors (NASMHPD).

Murray, C., & Pope, A. (2010). Promoting counseling students' advocacy through service learning. *Journal for Social Advocacy in Counseling and Psychology, 2*, 29-47.

Myers, J .E. (1991). Wellness as the paradigm for counseling and development: The possible future. *Counselor Education and Supervision, 30*(3), 183-193. Retrieved from http:// libres.uncg.edu/ir/uncg/f/J_Myers_Wellness_1991.pdf.

National Institutes of Health (2014). *The NIH almanac: Chronology of events*. Bethesda, MD: U.S. Department of Health and Human Services. Retrieved from http://www.nih.gov/ about/almanac/historical/chronology_of_events.htm.

O'Donnell, M. (2009). Definition of health promotion 2.0: Embracing passion, enhancing motivation, recognizing dynamic balance, and creating opportunities. *American Journal of Health Promotion, 24*, iv-iv.

O'Toole, M. (2000). *The school shooter: A threat assessment perspective*. Quantico, VA: National Center for the Analysis of Violent Crime, FBI Academy.

Pirog, M., & Good, E. (2013). *Public policy and mental health: Avenues for prevention*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Prilleltensky, I., Dokecki, P., Frieden, G., & Wang, V. O. (2007). Counseling for wellness and justice: Foundations, practice, and ethical dilemmas. In E. Aldarondo (Ed.)., *Advancing social justice through clinical practice* (pp. 19-42). Mahwah, NJ: Erlbaum. doi: 10.4324/9780203936689 .

Rashid, T. (2008). Positive psychotherapy. In S. Lopez (Ed.), *Positive psychology: Exploring the best in people* (Vol. 4, pp. 187-217). Westport, CT: Praeger.

Ratts, M., Toporek, R., & Lewis, J. (2010). *ACA advocacy competencies: A social justice framework for counselors.* Alexandria, VA: American Counseling Association.

Reeser, L. C. (2007). Educating for social change in the human service profession. In E. Aldrondo (Ed.), *Advancing social justice through clinical practice* (pp. 459-474). Mahwah, New Jersey: Erlbaum. doi: 10.1080/08975350801905087.

Rodolfa, E., Bent, R., Eisman, E., Nelson, P., Rehm, L., & Ritchie, P. (2005). A cube model for competency development: Implications for psychology educators and regulators. *Professional Psychology: Research and Practice, 36*, 347-354. doi: 10.1037/0735- 7028.36.4.347.

Romano, J. (2014). *Prevention psychology: Enhancing personal and social well-being*. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Ryff, C. (1989). Beyond Ponce de Leon and life satisfaction: New direction in quest of successful ageing. *International Journal of Behavioral Development, 12*, 35-55. doi: 10.1177/0265407598154002.

Swearer, S., & Hymel, S. (2015). Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis-stress model. *American Psychologist, 70*, 344-353.

U.S. Department of Health, Education, and Welfare. Public Health Service. (1964). *Smoking and health*: Report of the Advisory Committee to the Surgeon General of the Public Health Service. (Public Health Service Publication No. 1103). Washington, D.C.: Government Printing Office. Retrieved from http://profiles.nlm.nih.gov/ps/access/NNBBMQ.pdf

U.S. Department of Health and Human Services (2014). *Healthy people 2020*. Retrieved from https://www.healthypeople.gov/.

U.S. Department of Health and Human Services (2015). Determinants of health. Retrieved from http://www.healthypeople.gov/2020/about/foundation-health-measures/Determinants-of- Health.

Vera, E. M., & Speight, S. L. (2007). Advocacy, outreach, and prevention: Integrating social action roles into professional training. In E. Aldarondo (Ed.), *Advancing social justice through clinical practice* (pp. 373- 389). Mahwah, NJ: Erlbaum. doi: 10.1080/01609510801960957.

Walsh, R. (2011). Lifestyle and mental health. *American Psychologist, 66*, 579-592.

World Health Organization. (2003). *Promoting mental health: Concepts, emerging evidence, practice.* Geneva, Switzerland: Author. Retrieved from http://www.who.int/mental_health/evidence/en/promoting_mhh.pdf

Zimmer, B. (2010, April 16). Wellness. The New York Times. Retrieved from http://www.nytimes.com/2010/04/18/magazine/18FOB-onlanguage-t.html?_r=0.

BÖLÜM 10

Burnout and Professional Self-Care for Counselors and Educators

Dean W. Owen

Özet

Psikolojik Danışmanlar ve Eğitimciler İçin Mesleki Tükenmişlik ve Profesyonel Anlamda Kendine Bakma

Mesleki tükenmişlik, pek çok meslek alanında çalışanlar için ama özellikle insanlara hizmet veren sağlık, eğitim, psikolojik danışma gibi alanlarda çalışanlar için önemli bir tehdittir. Bu bölümün amacı, stresle ilgili bir fenomen olarak tükenmişliğin kaynağını ve tükenmişlik sürecini tartışmak ve tükenmişle başa çıkmak için kullanışlı olabilecek mesleki olarak kendine bakma ile ilgili bir modeli sunmaktır. Tükenmişlik kavramı, tipik olarak daha çok uzun hazırlık gerektiren süreçlerden geçerek o mesleğe girmiş, yüksek derecede güdülenmiş bireylerin çalıştığı profesyonel alanlarda çalışanlarda, çalışanların mesleki stresiyle ilişkilidir. Tükenmişlik kavramında ele alınan haliyle stres, en iyi, yaşamı riske sokan bir tehdidin varlığı ile değil, egoyu tehdit edici olarak algılanan durumlara yönelik verilen nörotik kaygı tepkisi olarak tanımlandığında anlaşılabilir. Birey, tehlikeli bir hayvanla karşılaştığında kaç ya da savaş tepkisi verir, öte yandan, aynı birey, yüksek beklentilerin olduğu çalışma ortamında çalıştığında standartları karşılayamama, başarısızlık korkusu ya da yetersizlik duygusu nedeniyle de benzer tepkiler vermektedir. Meslek yaşamlarında böyle durumların ortaya çıkması, aylarca, hatta yıllarca sürebilen yüksek fiziksel uyarılmışlık düzeyi üretmektedir. Tükenmişlik için temel oluşturan ve uzun süren bu etkiye maruz kalma, bireyin duygusal olarak bitkin düşme, benlik yitimi yaşama, yüksek yetersizlik duygusu ve azalan öz yeterlik duygusu içinde olma ile yüz yüze kalınan bir psikolojik durumu tanımlamaktadır. Tükenmişliğin oluşmasına katkıda bulunan etmenler bireyin kişilik özellikleri ve eğitimi gibi kişisel özellikleri kadar iş ortamının gereklilikleri ve özellikleri gibi işin özelliklerini barındırmaktadır. Bu bölümde en son olarak işle ilgili stresle ve potansiyel tükenmişlikle başa çıkmada proaktif bir model olarak mesleki anlamda kendine bakma kavramı tartışılmaktadır. Modelin dört aşamasından ilki, kendine bakma kavramıyla ilgili farkındalık oluşturmayla ilgilidir. İkinci aşamada bireyin stres tehditlerini tanımlayabilmesine yarayacak kendini değerlendirme becerileriyle ilgili iken, üçüncü aşama iş stresinin etkilerini azaltma konusunda yardımcı olabilecek önleyici beceriler oluşturabilmeyle ilgilidir. Son aşama ise birey için mesleki tükenmişliğin olması halinde, durumu düzeltmeyle ilgili etkinlikleri içermektedir. Sunulan bilgilerin psikolojik danışmanların mesleki tükenmişliklerine yol açabilecek etmenleri tanımlama, önlem alma, kendine bakma ve tükenmişliğin olması halinde yapılabilecekleri gözden geçirme konusunda işe yarayabileceği düşünülmektedir.

CONCLUSION

Professional burnout was described as an insidious, occupational stress related condition that saps the energy, motivation, and satisfaction that arises from performing a skilled and needed service. As professionals who have spent years in preparation and training to serve, burnout represents a significant threat not only to the joy that arises from serving other but a significant threat to mental health and physical well-being. This chapter attempted to provide a basic understanding of the origin, course, and effect of exposure to chronic and prolonged occupational stress and to provide a model that could enhance understanding of the variables affecting burnout.

Certainly the interaction between the individual and the job provide the ingredients for both a long and happy career as well as a short and unsatisfying one. For the individual, the basic pattern of personality traits, needs, desires, and goals mixes with a long and complex period of professional training. This complex of personality and training is then somehow inserted into an equally complex mix of client and work setting. With so many factors involved it would be nearly miraculous for there to be a long, happy, and stress-free career possible. In reality, there may be all sorts of misfits between person and job, training and client, and what is absolutely certain is that over the period a career lasting decades, there will be change. The likelihood of having a long and satisfying career in the field of counseling is improved by having a fundamental understanding of burnout and the risk factors involved. Periodically making a self-assessment of one's fit and happiness in the career is essential as is the ability to make continuous change and to seek balance between job demands and a healthy personal life. Finally, as counselor, we should all recognize the essential need for change to adjust to the ever changes demands of our careers and our life. As counselors and educators we are among the most vulnerable to burnout and so professional self-care should be a part of every counselor's life and career plan. Self-care is based upon an awareness of vulnerability, periodic self-assessment, and the adoption of a personal and career lifestyle that promotes resiliency.

References

Alarcon, G., Eschleman, K. J. & Bowling, N. A. (2009). Relationships between personality variables and burnout: A meta-analysis. *Work & Stress, 23* (3), 244-263. doi:10.1080/02678370903282600.

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of humanbehavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press. Reprinted in H. Friedman [Ed.], *Encyclopedia of mental health*. San Diego: Academic Press.

Bacharach, S., Bamburger, P., & Conley, S., (1991). Work-home conflict among nurses and engineers: Mediating the impact of role stress on burnout and satisfaction at work. *Journal of Organizational Behavior*, *12*(1), 39-53.

Bardhoshi , G., Schweinle, A., & Duncan, K. (2014). Understanding the impact of school factors on school counselor burnout: A mixed-methods study, *The Professional Counselor 4*(5), 426–443.

Bianchi, R., Schonfeld, I. S., & Laurent, E. (2014). Is burnout a depressive disorder? A re-examination with special focus on atypical depression. *International Journal of Stress Management, 21*(4), 307-324.

Bureau of Labor Statistics, (2015). *Number of jobs held, labor market activity, and earnings growth among the youngest baby boomers*: results from a longitudinal survey. U.S. Department of Labor, NLSY 79. Retreived August 22, 2015.

Cassitto, M. G., Fattorini, E., Gilioli, R., Rengo, C., & Gonik, V. (2003). *Raising awareness to psychological harassment at work (Protecting workers health series)*. Geneva: World health Organization. http://www.who.int/occupational_health/publications/en/pwh4e.pdf. Accessed 22 August, 2015.

Carod-Artal, F.J. & Vázquez-Cabrera, C. (2012). Burnout syndrome in an international setting. In S. Bährer-Kohler (ed.) *Burnout for experts: Prevention in the context of living and working*, New York: Springer DOI 10.1007/978-1-4614-4391-9_2,

Eysenck, H.J. (1990). Type A behavior and coronary heart disease: The third stage. *Journal of Social Behavior and Personality*, *5*, 25-44.

Felton, J. S. (1998). Burnout as a clinical entity—its importance in health care workers. *Occupational Medicine*, *48*, 237–250.

Freud, S. (1936). Inhibitions, symptoms, and anxiety. *The Psychoanalytic Quarterly, 5,* 415-443.

Friedman, M. (1996). *Type A behavior: Its diagnosis and treatment*. New York: Plenum Press.

Friedman, M. & Rosenman, R. (1959). Association of specific overt behaviour pattern with blood and cardiovascular findings. *Journal of the American Medical Association* 169: 1286–1296. doi:10.1001/jama.1959.03000290012005.

Hintsal, T., Elovainio, M., Jokelal, M., Ahola, K., Virtanen, M., & Pirkola, S. (2014). Is there an independent association between burnout and increased allostatic load? Testing the contribution of psychological distress and depression. *Journal of Health Psychology*, *1*(11), 1-11.

Holland, J. L. (1973). *Making vocational choices: a theory of careers*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Jackson, S., Schwab, R., & Schuler, R. (1986, November). Toward an understanding of the burnout phenomenon. *Journal of Applied Psychology*, *71*(4), 630-640.

Jones, L.K. (1994). Frank Parsons' contribution to career counseling. *Journal of Career Counseling, 20* (4), 287-294.

Jovinelly, J., & Netelkos, J. (2006). *The crafts and culture of a Medieval guild*. New York: Rosen Publishing Group.

Kessler, R. C., Chiu, W. T., Demler, O., & Walters, E. E. (2005). Prevalence, severity, and comorbidity of twelve-month DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication (NCS-R). *Archives of General Psychiatry, 62*, 617–627. Doi:10.1001/archpsyc.62.6.617.Prevalence.

Maslach, C. (1993). Burnout: A multidimensional perspective. In W. B. Schaufeli, C. Maslach, & T. Marek (Eds.), *Professional burnout: Recent developments in theory and research* (pp. 19–32). New York: Taylor & Francis.

Maslach, C., & Schaufeli, W. B. (1993). Historical and conceptual development of burnout. In W. B. Schaufeli, C. Maslach, & T. Marek (Eds.), *Professional burnout:Recent developments in theory and research (*pp. 1–16). New York: Taylor & Francis.

Owen, D. W. (2010). *Professional self-care for educators: The essential element for long-term professional success*. Invited keynote address at the 3rd annual International Congress for Applied Psychological Counseling. Turkish Psychological Counseling and Guidance Association/Hacettepe University, Ankara, Turkey, December 11, 2010.

Owen, D. & Demir, A. (2011). *Job satisfaction levels of Turkish and American counselor educators*. 11th National Psychological Counseling and Guidance Congress, Selcuk/Izmir, Turkey, 3-5 October, 2011.

Owen, D. W. (2007). *Tools for the counselor*. Seminar presented at the 48th Annual Conference of the European Branch of the American Counseling Association (EB-ACA), Bad Herrenalb, Germany, November 2, 2007.

Paine, K. (2010). *Crisis caregivers: Taking care of ourselves*. Retrieved August 17, 2015, from www.sswaa.org/associations/13190/files/Care_for_CaregiversS9-02.pdf.

Pulkki-Råback L., Elovainio M., Virtanen M., Kivimäki M., Hintsanen M., Hintsa T., &. Keltikangas-Järvinen L. (2015). Job demands and job control as predictors of depressive symptoms: moderating effects of negative childhood socioemotional experiences, *Stress Health,* doi: 10.1002/smi.2632.

Pierce, C., & Molloy, G., (2011). Psychological and biographical differences between secondary school teachers experiencing high and low levels of burnout. *British Journal of Educational Psychology, 60*(1), 37-51.

Polman, R., Borkoles, E., & Nicholls, A., (2010). Type D personality, stress, and symptoms of burnout: The influence of avoidance coping and social support. *British Journal of Health Psychology, 15*(3), 681-696. DOI: 10.1348/135910709X479069.

Ruotsalainen J.H., Verbeek J.H., Mariné A, & Serra, C. (2014). Preventing occupational stress in healthcare workers. *The Cochrane Database of Systematic Reviews* 12: CD002892. doi: 10.1002/14651858.CD002892.pub4. PMID 25482522.

Sprang, G., Clark, J., & Whit-Woosley, A. (2007). Compassion fatigue, compassion satisfaction, and burnout: Factors impacting a professional's quality of life. *Journal of Loss and Trauma: International Perspectives on Stress & Coping, 12*(3), 259-280.

Super, D. E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist, 8*, 185-190.

Tafoya, T. & Kouris, N. (2003). Dancing the circle: Native American concepts of healing. In S.G. Mijares (Ed.), *Modern psychology and ancient wisdom: Psychologicalhealing practices from the world's religious traditions* (pp. 125–146). New York: The Haworth Integrative Healing Press.

Wolf, A. (2002). *Does education matter? Myths about education and economic growth,* London: Penguin.

BÖLÜM 11

Pozitif Psikolojinin Türkiye'deki Durumu

Meliha TUZGÖL DOST ve Fulya CENKSEVEN ÖNDER

Summary

Positive Psychology in Turkey

Happiness and well-being have always been of interest to people because happiness is the ultimate goal for most of them. Although happiness has been of interest for many disciplines such as Philosophy, interestingly in Psychology, well-being has not been a much researched topic compared to markers of unhappiness (Diener, 1984). After being elected the chairperson of American Psychology Association, Seligman, who has contributed greatly to the increasing interest in well-being in psychology, proposed that psychology and psychiatry should change its focus on the negative aspects of human beings. In psychology, this new viewpoint that concentrates on positive characteristics of human beings is called positive psychology. The focus of Positive psychology is the subjective experiences of individuals. These experiences include content satisfaction with the past, hope and optimism about the future and happiness and flow about the present (Seligman and Csikszentmihalyi, 2000). In this chapter, the topic of positive psychology in Turkey was examined. On the basis of this examination it is clear that there is mounting interest in positive psychology and that interest is also being expressed in the field of psychological guidance and counseling. There are many articles and dissertations on the concepts of this subject. One indicator of the impact this topic has had is the increasing number of books being published in Turkey about positive psychology. This review of Turkish academic literature revealed studies on hope, optimism, psychological well-being, subjective well-being, life satisfaction, wellness, and resilience, yet there are limited studies on flow theory, self-determination, self-compassion, meaning in life, and forgiveness, which are also concepts of positive psychology. The authors note that many of these studies are descriptive in nature and have been conducted primarily with subject samples composed of either high school or university students. In this respect, it can be claimed that there is a need for experimental studies as well as studies on children, adults and the elderly. Positive psychology is an important research field both for counselors working with different age groups and for school counselors, because positive psychology focuses not on the absence of illness but on the physical, emotional, and social well-being of individuals. Thus, it is both meaningful and pleasing to see that subjects of positive psychology are being studied and a certain accumulation of knowledge has been achieved in Turkey.

Bu bölümde öncelikle, iyi oluş ve pozitif psikoloji kavramları ele alınarak, pozitif psikolojinin anlamı, kapsamı, tarihçesi ve içerdiği kavramlar hakkında kısa ve genel bilgiler verilmiştir. Ardından, Dünya ve Türkiye'de sıklıkla çalışma yapılan ve öne çıkan pozitif psikoloji kavramları hakkında kısa kuramsal bilgiler verilmiş ve Türkiye'de ilgili konuda yapılmış bazı çalışmalar sunulmuştur. Araştırma sonuçları dikkate alınarak, alandaki araştırmacılara ve özellikle

yararlanabilirler. Geliştirecekleri özgüveni artırma, karar verme ve hedef belirleme gibi psiko-eğitsel programlarda iyimserlik, umut ve yaşamın anlamı gibi kavramlara yer vererek, öğrencileri bilgilendirebilir ve yeni beceriler kazandırabilirler. Bu amaçla, okul psikolojik danışmanlarına yönelik olarak, pozitif psikoloji alanında çalışılan kavramlar ve araştırma sonuçları hakkında bilgilenmelerini sağlayacak hizmet içi eğitimler ve seminerler düzenlemek anlamlı olabilir.

Kaynakça

Acun-Kapıkıran, N. (2011). Üniversite öğrencilerinde empatik eğilim ve suçluluk ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin aracısı olarak pozitif ve negatif bilgiye odaklanma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *3*, 1133–1147.

Akın, A. (2008). Psikolojik iyi olma ölçekleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 8(3)*, 721-750.

Akın, A. (2009a). *Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi (SDDT) odaklı grupla psikolojik danışmanın psikolojik iyi olma ve öz-duyarlık üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Akın, A. (2009b). Özduyarlık ve boyun eğici davranış. *Eğitim ve Bilim*, *34* (152), 38–147.

Akın, A. (2010). Öz-Duyarlık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *39*, 01–09.

Akın, A. (2011). Öz-duyarlık ve öz-aldatma. *Educational Research Association The International Journal of Educational Researchers*, *2* (3), 25–33.

Akın, A. (2012). Öz duyarlık ve otomatik düşünceler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42*, 01–10.

Akın, A. (ed.) (2013). *Pozitif psikoloji*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınları.

Akın, A., Akın, Ü. ve Gediksiz, E. (2012). The validity and reliability of The Turkish Version of The Forgivingness Scale. *International Counseling and Education Conference 2012 (ICEC 2012)*, İstanbul, Turkey.

Akın, Ü., Akın, A. ve Abacı, R. (2007). Öz-Duyarlık Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. *33*, 01-10.

Akkaya, Ç. (2011). *Sosyal destek, algılanan sosyal destek, öz-duyarlık*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Akman, Y. ve Korkut, F. (1993). Umut ölçeği üzerine bir çalışma. *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*, 193–202.

Akyol, Ü. (2011) *Ergenlerde iletişim becerilerinin yordayıcıları olarak öz-duyarlık ve mizah tarzları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

Albayrak, G. (2013). *Psiko-eğitim programı ile psikodramanın üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşlarına etkisinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış doktora tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.

Alkış, B. (2014). *Uluslararası öğrencilerde kültürleşme stresi: Duygusal zeka, iyimserlik ve kendini izleme değişkenlerinin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Allport, G.W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Altundağ, Y. (2013). *Anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde yordayıcı değişkenler olarak yaşam doyumu ve yalnızlık.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

American Counseling Association (2014). *Consensus definition of counseling*, htpp://www.counseling.org/knowledge-center/20-20-a-vision-for-the-future-of-counseling/ consensus-definition-of-counseling sayfasından alınmıştır.

Anlı, G. (2011). *Kendini sabotaj ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Arastaman, G. ve Balcı, A. (2013). Lise öğrencilerinin yılmazlık algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *13* (2), 915–928.

Arıcı, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve psikolojik iyi oluş*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Aşıcı, H. (2013). *Öğretmen adaylarının affetme özelliklerinin öz-duyarlık ve benlik saygısı açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Atik, G. (2009). Zorbalığı yordayıcı bir değişken olarak umut. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *4* (1), 53–68.

Atik, G. ve Kemer, G. (2009). Çocuklarda Umut Ölçeği'nin psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İlköğretim Online*, *8*(2), 379-390.

Avcı, D. (2009). *Öğrenilmiş iyimserlik eğitim programının 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin iyimserlik düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Aydın, A. ve Soyer. U., (2012). Özel eğitim öğrencilerinin öz duyarlık ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 35*, 5–18.

Aydın, B. (2010). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Aydın, G. ve Tezer, E. (1991). İyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. *Psikoloji Dergisi*, *7* (26), 2–9.

Aydın, K. B. (2005). *Akış kuramına dayalı stresle başa çıkma grup programının ergenlerin stresle başa çıkma stratejilerine etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Aydoğan, S. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin umut ve benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Aydoğdu, T. (2013). *Bağlanma stilleri, başa çıkma stratejileri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Balcı, S. ve Yılmaz, M. (2002). İyimserlik Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*, 54–60.

Barlow, P. J. Tobin, D. J. ve Schmidt, M. M. (2009). Social interest and positive psychology: Positively aligned. *Journal of Individual Psychology*, *65*,191-202.

Basım, N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *22*, 1–12.

Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı.* Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Baş, V. (2014). *Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Bektaş, E. (2014). *Üniversite öğrencilerinde duygusal zeka ve yaşam doyumu ilişkisi (Facebook kullananlar üzerine bir araştırma).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Toros Üniversitesi, Mersin.

Berry, J. W., Worthington, E. L., O'Connor, L. E., Parrot, L., & Wade, N. G. (2005). Forgiveness, vengeful rumination, and affective traits. *Journal of Personality, 73*(1), 183–226.

Block, J. ve Kremen, A. M. (1996). IQ and ego-resiliency: Conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*, 349-361.

Bolat, Z. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları ile öz-anlayışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Boysan, M. (2012). *Üniversite öğrencilerinde erken dönem uyumsuz şemalar, başa çıkma stilleri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilere yönelik bir model sınaması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Brunstein, J. C., Schultheiss, O. C. ve Grassmann, R. (1998). Personal goals and emotional well-being: The moderating role of motive disposition. *Journal of Personality and Social Psychology*, *75*(2), 474-508.

Bugay, A. (2010). *Kendini affetmeyi yordayan sosyo-bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörlerin incelenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Bugay, A. ve Demir, A. (2010). A Turkish Version of Heartland Forgiveness Scale. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 5,* 1927-1931.

Bugay, A. ve Demir, A. (2011). Hataya ilişkin özelliklerin başkasını affetmeyi yordaması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4* (35), 8-17.

Bugay, A. ve Demir, A. (2012). Affetme arttırılabilir mi?: Affetmeyi geliştirme grubu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4* (37), 96-106

Buhler, C. (1935). The curve of life as studied in biographies. *Journal of Applied Psychology*, 19, 405–409.

Bulut, S., Doğan, U. ve Altundağ, Y. (2013). Adolescent psychological resilience scale: Validity and reliability study. *Suvremena Psihologija*. *16(*1), 21–32.

Canbay, H. (2010). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Carver, S. C., Reynolds, S. L. ve Scheier, M. F. (1994). The possible selves of optimists and pessimisits. *Journal of Research in Personality*, *28*, 133–141.

Carver, S. C. ve Scheier, M. F (2005). Optimism. In C.R Synder & J. Lopez, (Eds.) *Handbook of Positive Psychology* (pp. 231-243). US: Oxford University Press.

Cenkseven, F. (2004). *Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Cenkseven Önder, F. (2012a). Parenting styles and life satisfaction of Turkish adolescents. *Educational Research and Reviews, 7*(26), 577-584.

Cenkseven Önder, F. (2012b). The influence of decision-making styles on early adolescents' life satisfaction. *Social Behavior and Personality, 40*(9), 1523-1536.

Cenkseven Önder, F. ve Çolakkadıoğlu, O. (2013). Decision-making and problem-solving as a well-being indicator among adolescents. *Educational Research and Reviews, 8*(11), 720-727.

Cenkseven Önder, F. ve Yılmaz, Y. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen kuraldışı davranışları yordamada yaşam doyumu ve anne-baba stillerinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12*(3), 1737-1748.

Christhopher, J. C. (1999). Situating psychological well-being: Explopring the cultural roots of its theory and research. *Journal of Counseling & Development*, *77*(2), 141-152.

Cihangir Çankaya, Z. (2005). *Öz-belirleme modeli: Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma.* Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Cihangir-Çankaya, Z., ve Bacanlı, H. (2003, Temmuz). *İhtiyaç doyum ölçeği uyarlama çalışması.* VII. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Malatya, Türkiye

Cihangir- Çankaya, Z. (2009). Öğretmen adaylarında temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve iyi olma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(3), 691-711.

Csikszentmihalyi, M. (1993). *Flow: The psychology of optimal experience.* New York: Happer & Row.

Çakır, G. (2015). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Çalık, E. (2008). *İlköğretim öğrencilerinin iyimserlik düzeylerinin ve okula ilişkin algılarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çataloğlu, B. (2011). *Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin psikolojik sağlamlık ve aile işlevleri açısından karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Çardak, M. (2012). *Affedicilik yönelimli psiko-eğitim programının affetme eğilimi, belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, sürekli kaygı ve öfke üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Çeçen, R. ve Cenkseven, F. (2007). Psyhological well-being in predicting loneliness among university students. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *16* (2), 109–118.

Çelen, D. (2010). *Cinsiyet, ilişki durumu, romantik ilişki doyumu ve kariyer seçimlerine bağlılığın son sınıf üniversite öğrencilerinde öznel iyi oluşun boyutları üzerindeki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Çelik, E. (2013). Lise son sınıf öğrencilerinin yılmazlık özelliklerinin duygusal dışavurum açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *17* (2), 221–236.

Çelik, Ş. (2008). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının duygusal zeka açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Çetin, B., Gündüz, H. B. ve Akın, A. (2008). Öz-Duyarlık, motivasyon ve tükenmişlik arasındaki ilişkilerin yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(2), 39–45.

Çevik, N. (2010). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını yordayan bazı değişkenler.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çıkrıkçı, Ö. (2012). *Üstün yetenekli öğrencilerin bilişötesi farkındalık düzeyleri ile öz yeterlik algılarının yaşam doyumunu yordama gücü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Çivan, İ. (2013). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve başkalarını bağışlama davranışlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çivitçi, A. (2007). Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik Çalışmaları. *Eğitim Araştırmaları*, *26*, 51-50.

Çivitçi, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*(1), 29-52.

Çivitçi, A. (2012). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergi*si, *21*(2), 321-336.

Çolak, T.S. (2014). *Affetme esnekliği kazandırmada logoterapi yönelimli grupla psikolojik danışmanın etkililiği.* Yayımlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakaya.

Dayıoğlu, B. (2008). *Üniversite giriş sınavına hazırlanan adaylarda psikolojik sağlamlık: Öğrenilmiş güçlülük, algılanan sosyal destek ve cinsiyetin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to the self: Integration in personality. In R.A. Dienstbier (Ed.). Perspectives on motivation. Nebraska Symposium on Motivation, 1990, 38, Lincoln: University of Nebraska Press. 237-288.

Deci, E. L. ve Ryan R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behaviour. *Psychological Inquiry, 11,* 319-338.

Demir Çelebi, Ç. (2014). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile ahlâkî olgunluk seviyeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Demir, İ. (2011). Gençlerde yasam doyumu ile kimlik işlevleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(38), 99–113.

Demirbaş, N. (2010). *Yaşamda anlam ve yılmazlık.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Demirbaş, N. (2014). *Üst-düzey kişilik ve yaşamda anlam: Temel psikolojik ihtiyaçların rolünün yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Demirci. İ. (2012). *Öğretmen adaylarının öz bilgi ve psikolojik iyi olma düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Deniz, M. E., Kesici, Ş. ve Sümer, S. A. (2008). The validity and reliability of the Turkish version of the Self-Compassion Scale. *Social Behavior and Personality, 36*(9), 1151–1160.

Denizli, S. (2004). *The role hope and study skills in predicting test anxiety levels of university students*. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, Ankara.

Depken, D. (1994). Wellness through the lens of gender: A paradigm shift. *Wellness Perspectives: Research, Theory, and Practice,* 10, 54–69.

Derin, S. (2013). *Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Buletin, 95*(3), 542–575.

Diener, E., Diener, R. B. ve Scollon, C. (2005). "Positive Psychology, Seligman Concept of" (856-860). Encyclopedia of Applied Developmental Science, Thousand Oaks, Sage Publications, http://dx.doi.org/10.4135/9781412950565.n331.

Diener, E., Emmons, R. A., Laresen, R. J. ve Griffin, S. (1985) The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75.

Diener, E. Oishi, S. ve Lucas, R. E. (2003). Personality, culture and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual Rewiev of Psychology,* 54, 403-428.

Dilmaç, B. ve Bozgeyikli, H. (2009). Öğretmen adaylarının öznel iyi olma ve karar verme stillerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11*(1), 171-187.

Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2008). Meslek yüksek okullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20,* 279-289.

Doğan, M. (2014). *Dindarlık sabır ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Doğan, T. (2004). *Üniversite öğrencilerinin iyilik halinin incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Doğan, T. (2006). Üniversite öğrencilerinin iyilik halinin incelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*, 120-129.

Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, *3*(1), 93–102.

Dönmez, M. M. (2007). *Meslek lisesi öğrencilerinin atılganlık düzeylerine göre, yaşam doyumu ve duyguları ifade etme eğilimlerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Duran Oğuz, N. (2006). *Wellness among Turkish university students: Investigating the construct and testing the effectiveness of an art-enriched wellness*. Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Duran Oğuz, N. ve Tan, Ş. (2013). Minnettarlık ve yaşam amaçları yazma çalışmalarının öznel iyi oluşa etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5*(40), 154-166.

Durlak, J. A. (2000). Health promotion as a strategy in primary prevention. In D. Cicchetti, J. Rappaport, I. Sandler, & R. P. Weissberg (Eds.), *The promotion of wellness in children and adolescents* (pp. 221–241). Washington, DC: CWLA Press.

Dursun, P. (2012). *The role of meaning in life, optimism, hope, and coping styles in subjective well-being*. Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Duy, B. ve Yıldız, A. (2014). Farklı zorbalık konumunda olmak empatik eğilim ve yaşam doyumu bağlamında bir fark yaratır mı*? Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(3), 31–47.

Dyer, J. ve McGuinness, M. (1996). Resilience: analysis of the concept. *Archives of Psychiatric Nursing, 10*(5), 276–282.

Eken, A. (2010). *Ergenlerin anne-babaya bağlanma biçimleri ile öznel iyi oluş durumları ve sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkileri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Eker, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin öz-duyarlık ve duyarlı sevgi düzeylerinin ebeveyn tutumları açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Eliüşük, A. (2014). *Sabır eğiliminin öz-belirleme öz-anlayış ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Enright, R. D. (1996). Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness, and self forgiveness. *Counseling and Values, 40*(2), 107-126.

Eraslan Çapan, B. ve Arıcıoğlu, A. (2014). Psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak affedicilik, *E-International Journal of Educational Research, 5*(4), 70-82.

Ergün Başak, B. (2012) *Düşük gelirli ailelerden gelen üniversite öğrencilerinin öz duyarlılık, sosyal bağlılık ve iyimserlik ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Ergüner Tekinalp, B. ve Terzi, Ş. (Ed.) (2015). *Eğitimde pozitif psikoloji uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.

Erikson, E. H. (1959). Identify and the life cycle. In G.S. Klein (Ed.). *Psychological Issues* (s.1-171). New York: International Universities Press.

Eroğlu, N. (2013). *Psikolojik iyi olma ile topluluk hissi arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Ersoy-Kart, M. ve Güldü, Ö. (2008). Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği: Uyarlama çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41*(2), 187-207.

Eryılmaz, A. (2009a). *Başa çıkma stratejilerinin kişilik özellikleriyle ergen öznel iyi oluşu arasındaki aracı rolü.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Eryılmaz, A. (2009b). Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(4), 975–989.

Eryılmaz, A. (2011a). Ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişki. *Aile ve Toplum*, *7*(24), 93–101.

Eryılmaz, A. (2011b). İhtiyaç doyumu ve yaşam amaçları belirleme: Lise öğrenimi gören ergenler için bir öznel iyi oluş modeli. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *11*(4), 1747-1764.

Eryılmaz, A. (2014). *Mutluluğun başucu kitabı: Teoriden uygulamaya pozitif psikoloji*. Ankara: Pegem Akademi.

Eryılmaz, A. ve Atak, H. (2011). Ergen öznel iyi oluşunun öz saygı ve iyimserlik eğilimi ile ilişkisinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(37), 170–181.

Eryılmaz, A. ve Doğan, T. (2013a). İhtiyaç doyumunun öznel iyi oluş ve romantik ilişki kalitesi arasındaki aracı rolü. *Eğitim Araştırmaları, 53*, 79–96.

Eryılmaz, A. ve Ercan, L. (2010). Öznel iyi oluş ile algılanan kontrol arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, *9*(3), 952–959.

Eryılmaz, A. ve Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(3), 189-203.

Eryılmaz, S. (2012). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlığı yordamada yaşam doyumu, benlik saygısı, iyimserlik ve kontrol odağının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

Eşigül, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin algıladıkları stres ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkide sosyal problem çözmenin aracı ve düzenleyici rolünün incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Frankl, V. (2000). *İnsanın anlam arayışı*. Ankara: Öteki Psikoloji.

Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J.H. ve Martinussen, M. (2003). A new rating scale for adult resilience: What are the central protective resources behind healthy adjustment? *International Journal of Methods in Psychiatric Research, 12*, 65–76.

Gençoğlu, C. (2006). *Üniversite öğrencilerinin iyimserlik düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Gençoğlu, C., Alkan, E. ve Koçyiğit, M. (2014). Bir mit olarak iyimserlik: Kızlar mı erkekler mi daha iyimser*? Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(50), 129–138.

Gençöz, T. (2000). Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, *15*(46), 19-28.

Germer, C.K. ve Neff, K.D. (2013). Self compassion in clinical practice. *Journal of Clinical Psychology*, *69* (8), 856-867.

Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(28), 113-128.

Gizir, C. A. ve Aydın, G. (2006). Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk PDR Dergisi*, *26*, 87–99.

Greenberg, J. S. (1985). Health and wellness: A conceptual differentiation. *Journal of School Health, 55*, 403–406.

Greenspoon, P. J. ve Saklofske, D. H. (2001). Toward an integration of subjective well-being and psychopathology. *Social Indicators Research*, *54,* 81-108.

Gülaçtı, F. (2009). *Sosyal beceri eğitimine yönelik programın üniversite öğrencilerinin, sosyal beceri, öznel ve psikolojik iyi olma düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Gülaçtı, F. (2014). Investigating university students' predictors of psychological well-being. *International Journal of Academic Research*, *6*(1), 318–324.

Güloğlu, B. ve Karaırmak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık. *Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11* (2), 73–88.

Gülşen, M. (2013). *Sosyal öz-yeterlik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Gündoğdu, R. ve Yavuzer, Y. (2012). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş ve psikolojik ihtiyaçlarının demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *23*, 115–131.

Gürel, N. A (2009). *Effects of thinking styles and gender on psychological well-being.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Gürgan, U. (2006a). Yılmazlık Ölçeği (YÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, *39* (2), 45–74.

Gürgan, U. (2006b). *Grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeylerine etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Halisdemir, D. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşları, kendini affetme düzeyleri ve geçmişe yönelik anne kabul red algıları arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Hall, J. H. ve Fincham, F. D. (2008). The temporal course of self–forgiveness. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *27*(2), 174-202.

Hamurcu, H. (2011). *Ergenlerin yetkinlik inançları ve psikolojik iyi oluşlarını yordamada psikolojik ihtiyaçlar.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Hefferon, K. ve Boniwell, I. (2014). *Pozitif Psikoloji: Kuram, araştırma ve uygulamalar*. (Çev. Ed. Tayfun Doğan). Ankara: Nobel Yayınları.

Huebner, E. S. (1994). Preliminary development and validation of a multidimensional life satisfaction scale for children. *Psychological Assessment, 6,* 149-158.

İkiz, E. ve Görmez Kırtıl, S. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde duygusal zeka ve yaşam doyumunun incelenmesi. *İlköğretim Online*, *9*(3), 1216-1225.

İkiz, E. ve Totan, T. (2012) Üniversite öğrencilerinde öz-duyarlık ve duygusal zekânın incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14*(1), 51–71.

İlhan, T. (2005). *Öznel iyi oluşa dayalı mizah tarzları modeli*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

İlhan, T. (2009). *Üniversite öğrencilerinin benlik uyumu modeli: Yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

İşleroğlu, S. (2012). *Lise öğrencilerinde öznel iyi oluşun benlik saygısı, sosyal yetkinlik beklentisi ve duyguları ifade etme eğilimine göre yordanması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Jahoda, M. (1960). *Race relations and mental health*. Belgium: Unesco.

Jung, C. G. (1933). *Modern man is search of a soul*. New York: Harcourt, Bruce & World.

Kabakçı Ö.F. ve Totan, T. (2012). Sosyal ve duygusal öğrenme becerilerinin çok boyutlu yaşam doyumuna ve umuda etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, *6*(1), 40–61.

Kankotan, Z. Z. (2008). *Bağlanma boyutları, ilişki durumu ve cinsiyetin öznel iyi oluşun boyutları üzerindeki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kara, S. (2014). *Lise öğrencilerinde okul tükenmişliği ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Karagöz, Y. (2011) *Olumlu düşünme eğitim programının ergenlerin geleceğine yönelik iyimserlik, depresyon ve bilişsel çarpıtma düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Karaırmak, Ö. (2007). *Investigation of personal qualities contributing to psyhological resilience among earthquake survivors: A model testing study.* Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Karaırmak, Ö. (2010). Establishing the psychometric qualities of the Connor- Davidson resilience scale (CD-RISC) using exploratory and confirmatory factor analysis in a trauma survivor sample. *Psychiatry Research*, *179*(3), 350- 356.

Karaırmak, Ö. ve Çetinkaya-Siviş, R. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: Duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(35), 30- 43.

Karatekin, H. (2013). *Benlik yapılarına göre başa çıkma stratejileri ve yaşam doyumunun incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kartal, M. A. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve iletişim beceri düzeyleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Kasapoğlu, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinde iyilik hali ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Kaya, A. ve Siyez, D. M. (2008). Farklı sosyometrik statülerdeki ilköğretim öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Araştırmaları*, *32*, 69-82.

Kaya, İ. (2015). *Ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile davranış problemleri ve psikolojik sağlamlıkları arasında ilişkinin incelenmesinde otomatik düşünceler ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü.* Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana

Kaya, N. G. (2007) *Yatılı ilköğretim bölge okulu ikinci kademe öğrencilerinde sağlamlığın içsel faktörlerini yordamada benlik saygısı, umut ve dışsal faktörlerin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kayacı, Ü. (2014). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik doğum sıraları ve sosyal ilgi düzeylerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerini yordamadaki rolünün incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kayıs, A.R. ve Ceyhan, A.A. (2015). Investigating the achievement goals of university students in terms of psycho-social variables. *Educational Sciences: Theory & Practice*, *15*(2), 445-462

Kemer, G. (2006). *Öz-yeterlik, umut ve kaygının on birinci sınıf öğrencilerinin üniversite giriş sınavı puanlarını yordamadaki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kemer, G. ve Atik, G. (2005). Kırsal ve il merkezinde yaşayan lise öğrencilerinin umut düzeylerinin aileden algılanan sosyal destek düzeyine göre karşılaştırılması. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *21*, 161-168.

Kepir, D. D. (2011) *Üniversite adaylarında meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, mesleki olgunluk ve umut düzeyleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kermen, U. ve Sarı, T. (2014). Üniversite öğrencilerinde ihtiyaç doyumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*(2), 175–185.

Kılıç, Ş. (2014). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Kındap, Y. (2011). *Kendini Belirleme Kuramı temelinde ergenlikte destekleyici ebeveynlik, akademik ve sosyal uyum ve kendini belirleme düzeyi arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kocayörük, E. (2012). Öz-belirleme kuramı açısından ergenlerin anne baba algısı ile duyuşsal iyi oluşları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(37), 24-37.

Korkut, F. (2004). Önleme ve iyilik hali. *Eğitim Araştırmaları, 15*, 79–87.

Korkut-Owen, F. ve Owen D. (2012). İyilik hali yıldızı modeli, uygulanması ve değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 9,* 24–33.

Korkut, Ş. (2012). *Lise öğrencilerinde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeyinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kurt Ulucan, T. (2013). *Ebeveynleri boşanmış ergenlerin yılmazlık, benlik saygısı, başa çıkma ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi: Yılmazlığın aracı rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kutlu, M., Balcı, S. ve Yılmaz, M. (2004) *İletişim beceri eğitiminin öğrencilerin kendini ayarlama ve iyimserlik düzeylerine etkisi*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sunulan bildiri. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Kuyumcu, B. (2012). *Üniversite öğrencilerinin duygularını fark etmeleri ve ifade etmeleri ile psikolojik iyi oluşları: Kültürlerarası bir karşılaştırma*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kuzucu, Y. (2006). *Duyguları fark etme ve ifade etmeye yönelik bir psiko-eğitim programının, üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık düzeylerine, duygularını ifade etme eğilimlerine, psikolojik ve öznel iyi oluşlarına etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Küçükköse, İ. (2015). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sürekli öfke, öfke ifade tarzları ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mevlana Üniversitesi, Konya.

Kümbül Güler, B. ve Emeç, H. (2006). Yaşam memnuniyeti ve akademik başarıda iyimserlik etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21*(2), 129–149.

Küsgülü, Ü. (2014). *Üniversite öğrencilerinin mutluluk, umut ve narsisizm düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Lamiser Atik, E. (2013). *Liseli ergenlerde bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve içgörünün rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.

Luthar, S.S. ve Cichetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Developmental and Psychoathology*, *12,* 857-885.

Malak, K. (2011). *Üniversite öğrencilerinin kendini toparlama gücü ile duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Malkoç, A. (2011). *Öznel iyi oluş müdahale programının üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerine etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Malkoç, A. ve Yalçın, İ. (2015). Üniversite öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık, sosyal destek, başa çıkma ve iyi-oluş arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *5*(43), 35–43.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality.* New York: Harper.

Maslow, A. H. (1968). *Toward a Psychology of Being*. Second Edition, New York: Van Nostrand Reinhold.

Masten, A.S. ve Coastworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist*, *53*(2), 205-220.

Masten, A.S., Best, K.M., ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, *2*, 425-444.

Michalos, A.C. (1985). Multiple discrepancies theory. *Social Indicators Research, 16*, 347-413.

Morsünbül, Ü. (2011). *Ergenlikte özerkliğin ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Myers, J. E., Sweeney, T. J. ve Witmer, J. M. (2000). The wheel of wellness counseling for wellness: A holistic model for treatment planning. *Journal of Counseling and Development*, *78*, 251–266.

Myers, J. E. ve Sweeney, T. J. (2004). The indivisible self: An evidence-based model of wellness. *Journal of Individual Psychology*, *60*, 234–244.

Nalbant, N. (1993). *15-22 yaşları arasında bulunan ıslahevlerindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Neff, K. D. (2003a). Self-Compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity, 2*, 85–102.

Neff, K. D. (2003b). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity, 2*, 223-250.

Neff, K. D. (2011). Self-Compassion, self-esteem, and well-being. *Social and Personality Psychology Compass, 5*, 1-12.

Onat, G. (2010). *Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkilerinin araştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Öveç, Ü. (2007). *Öz-duyarlık ile öz-bilinç, depresyon, anksiyete ve stres arasındaki ilişkilerin yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Özbay, Y. ve İlhan, T. (2010). Yaşam amaçlarının ve psikolojik ihtiyaç doyumunun öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(34),109-118.

Özbay, Y., Palancı, M., Kandemir, M. ve Çakır, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının duygusal düzenleme, mizah, sosyal öz-yeterlik ve başa çıkma davranışları ile yordanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *10*(2), 325–345.

Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özcan, B. ve Sürücü, M. (2009, Ekim). *Ergenlerin yılmazlık düzeylerini yordayan değişkenlerin incelenmesi.* Sözel bildiri. XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İzmir.

Özcan Ceran, S. Ö. (2013.) *Umut ve başa çıkma tarzlarının iyimserlik üzerindeki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Özdemir, Y. (2012), Ergenlerin öznel iyi oluşlarının özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurguları açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(38), 188-198.

Özdemir, M. (2015). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zekaları ile yaşam doyumlarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Özdemir, Y. ve Koruklu, N. (2013). İlk ergenlikte ana-babaya bağlanma, okula bağlanma ve yaşam doyumu. *İlköğretim-Online*, *12*(3), 836–848.

Özden, K. (2014). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik iyi oluşun psiko-sosyal yordayıcılarının sosyal bilişsel kariyer kuramı açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

Özen, Ö. (2005). *Ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Özer, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin duygusal zeka ve beş faktör kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Özer, G. (2009). *Öz-belirleme kuramı çerçevesinde ihtiyaç doyumu, içsel güdülenme ve bağlanma stillerinin üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarına etkileri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Özkan, İ. (2014). *Ergenlerde anne baba tutumu ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Özşahin, N. (2005). *Lise öğrencilerinin günlük yaşamdaki akış deneyimlerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Öztürk, A. (2013). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile tinsellik, iyimserlik, kaygı ve olumsuz duygu düzeyleri arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Özü, Ö. (2010). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı stresle başa çıkma becerileri eğitim programının işgörenlerin stres, kaygı ve iyilik hali düzeylerine etkisi: Karşıyaka Vergi Dairesi örneği.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Parlak, S. (2014). *Yüksek Öğrenim Kredi Yurtlar Kurumu'nda barınan kız öğrencilerin yaşam anlam düzeyleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki (İstanbul örneği).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Parmaksız, İ. (2011). *Öğretmen adaylarının benlik saygısı düzeylerine göre iyimserlik ve stresle başa çıkma tutumlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Peterson, C. (1991). On shortening the expanded attributional style questionnaire. *Journal of Personality*, *56* (1), 179-183.

Reisoğlu, S. (2014). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını yordamada beş faktör kişilik özellikleri, mizah tarzları ve duygusal zekânın rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Rogers C. (1951). *Client-centered therapy: Its current practice, implications and therory.* London: Constable.

Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychoterapy*. Boston: Houghton Mifflin.

Roscoe, L. J. (2009). Wellness: A review of theory and measurement for counselor. *Journal of Counseling and Development*, *87*, 216–226.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, *57*(6), 1069-1081.

Ryff, C. D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science, 4*(4), 99–104.

Ryff, C. D. ve Keyes, C.L.M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, *69*(4), 719–727.

Saföz Güven, İ. G. (2008). *Fen ve genel lise öğrencilerinin cinsiyet ve sosyometrik statülerine göre öznel iyi oluş düzeyleri, genel sağlık örüntüleri ve psikolojik belirti türleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Sağlam, H. (2012). *Lösemi tanısıyla izlenen 15-18 yaş grubu adölesanların psikolojik sağlamlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Sahranç, Ü. (2007). *Stres kontrolü, genel öz-yeterlik, durumluk kaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili bir akış modeli*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Sahranç, Ü. (2015). Akış Kuramı. B. Ergüner Tekinalp ve Ş. Terzi (Ed.) *Eğitimde pozitif psikoloji uygulamaları.* Ankara: Pegema.

Sandıkçı, M. (2014). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma düzeyleri ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Sarı, E. (2014) Affetmenin kendini gerçekleştirme üzerindeki etkileri. *İlköğretim Online*, *13*(4), 1493-1501

Sarı, S. V. (2011). *Lise son sınıf öğrencilerinin mesleğe karar verme öz yeterliliklerinin yordanmasında umut, kontrol odağı ve çok boyutlu mükemmeliyetçiliğin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Sarı, T. (2003). *Wellness and its correlates among university students: Relationship status, gender, place of residence, and GPA.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Sarı Cenk, D. (2008) *Ergenlerde anne baba tutumları, cinsiyet ve akademik başarının iyimserlik ile ilişkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Sarıcaoğlu, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma düzeylerinin kişilik özellikleri ve öz-anlayış açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Saygın, Y. (2008). *Üniversite öğrencilerinin sosyal destek, benlik saygısı ve öznel iyi oluş düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Seki, T. ve Dilmaç, B. (2015). Ergenlerin sahip oldukları değerler ile öznel iyi oluş ve sosyal görünüş kaygı düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkiler: Bir model önerisi. *Eğitim ve Bilim, 40*(179), 57-67.

Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*(1), 5-14.

Seligman, M. E. P. (2008). Positive health. *Applied Psychology: An International Review*, *57*, 3-18.

Seligman, M. E. P. (2006). *Learned optimism: How to change your mind and your life.* 2nd edition. New York: Vintage Press.

Serbest, S. (2010). *Üniversite öğrencilerinin algıladıkları baba ve anne kabulünün, baba ilgisi ve depresif belirtilerin yılmazlık düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Sezer, F. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, *192*, 74–85.

Sheldon, K. M., ve Deci, E. (1996). *The Self-Determination Scale*. Unpublished manuscript, University of Rochester.

Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P. ve Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: Assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine*, *15*, 194–200.

Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring, and nurturing hope. *Journal of Counseling and Development*, *73*, 355–360.

Snyder, C. R. (2000). Hypothesis: There is hope. In: Snyder, C. R. *(Ed). Handbook of Hope, Theory, Measures, and Applications.* California: Academic Press.

Snyder, C.R. (2002). Hope Theory: Rainbows in mind. *Psychological Inquiry*, *13*(4), 249-275.

Snyder, C. R., Feldman, D. B., Taylor, J. D., Schroeder, L. L., ve Adams, V. H. (2000). The roles of hopeful thinking in preventing problems and enhancing strengths. *Applied and Preventative Psychology*, 9, 249–270.

Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M., Highberger, L., … Stahl, K. (1997). The development and validation of children's hope scale. *Journal of Pediatric Psychology, 22(*3), 399-421.

Snyder, C. R., Irving, L. M., ve Anderson, J.R. (1991). *Hope and health*. C. R. Snyder, ve D. R. Forsyth (Ed.). Handbook of social and clinical psychology: The health perspective (pp.285-305). Elmsford, NY: Pergamon Press.

Snyder, C. R., Rand, K. L. ve Sigmon, D. R. (2002). Hope theory. In: Snyder, C., R. & Lopez, S., J. (Eds). *Handbook of Positive Psychology*. New York: Oxford University Press.

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Ybasco, F. C., Borders, T. F., Babyak, M. A., ve Higgins, T. F. (1996). Development and validation of the state hope scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*(2), 321–335.

Sümer, A.S. (2008). *Farklı öz-anlayış (self-compassion) düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinde depresyon, anksiyete ve stresin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Şahin, H. ve Akman Karabeyoğlu, Y. (2010). Well-being of university students who have lived abroad: The case of Hacettepe University. *Eğitim Araştırmaları, 40,* 173-188.

Şahin, M. (2013). *Affedicilik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Şahin, M., Aydın, B., Sarı, S.V., Kaya, S. ve Pala, H. (2012). Öznel iyi oluşu açıklamada umut ve yaşamda anlamın rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *20*(3), 827–836.

Tanhan, F. (2007). *Ölüm kaygısıyla başetme eğitiminin ölüm kaygısı ve psikolojik iyi olma düzeyine etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tanrıkulu, T., Sülükoğlu, K. ve Meşeli, B. (2015). Ergen psikolojik dayanıklılığının ebeveyn boşanması açısından incelenmesi. *PSİDE Psikolojik Danışma ve Eğitim Dergisi*, *1*(2), 66-73.

Taş, İ. (2011). *Öğretmenlerde yaşamın anlamı, yaşam doyumu, sosyal karşılaştırma ve iç-dış kontrol odağının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Tatlıoğlu, K. (2010). *Farklı öz-anlayış düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Tel, F. D. (2011) *Üniversite öğrencilerinin yaşam doyum düzeyi ve öz duyarlık düzeyinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Telef, B. B., Uzman, E. ve Ergün, E. (2013). Öğretmen adaylarında psikolojik iyi oluş ve değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, *8*(12), 1297–1307.

Terzi, Ş. (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Terzi, Ş. (2006). Kendini Toparlama Gücü Ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(26), 77–86.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toparlama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *35*, 297–306.

The Journal of Happiness and Well-Being (2013). http://www.journalofhappiness.net

Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., ve Billings, L. S. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, *73*, 313-359.

Tonga, Z. (2014). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının karar stratejileri ve durumluk sürekli kaygı düzeylerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Topuz, C. (2013). *Üniversite öğrencilerinde özgeciliğin öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş ile ilişkisinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Turan, A. (2014). *Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyinin algılanan sosyal destek açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Tutal, N. (2015). *Aile işlevi ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tuzgöl Dost, M. (2004). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri.* Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Tuzgöl Dost, M. (2005a). Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(23), 103-110.

Tuzgöl Dost, M. (2005b). Ruh sağlığı ve öznel iyi oluş. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *20,* 223-231.

Tuzgöl Dost, M. (2006). Subjective well-being among university students. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 188–197.

Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 132–143.

Tuzgöl Dost, M. (2010). Güney Afrika ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, *35* (158), 75–89.

Tümkaya, S. (2011). Türk Üniversite öğrencilerinde öznel iyi oluşu yordayan sosyo-demografik değişkenler ve mizah tarzları. *Eğitim ve Bilim*, *36*(16), 158–170.

Tümkaya, S., Çelik, M. ve Aybek, B. (2011). Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışlar, otomatik düşünceler, umutsuzluk ve yaşam doyumunun incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *20*(2), 77–94.

Türkdoğan, T. ve Duru, E. (2012). Üniversite öğrencilerinde öznel iyi oluşun yordanmasında temel ihtiyaçların karşılanmasının rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *12*(4), 2429–2446.

Türkmen, M. (2011). *Öznel iyi oluşun yapısı ve ana-baba tutumları, özsaygı ve sosyal destekle ilişkisi: Bir model sınaması.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Türküm, S. (2001). Stresle başa çıkma biçimi, iyimserlik, bilişsel çarpıtma düzeyleri ve psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiler: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(2), 1–16.

Uçan, A. (2013). *Cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının toplumsal konum ile ilgili risk alma ve göç değişkenlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Uğurlu, O. (2011). Genel ve zihinsel sağlığın yordayıcıları olarak iyimserlik ve karamsarlık. *Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences, 8*(1), 81–90.

Ulaş, E. (2014). *Ortaokul öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile karakter eğitimi uygulamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ulusoy, Y. ve Duy, B. (2013). Öğrenilmiş iyimserlik psiko-eğitim uygulamasının öğrenilmiş çaresizlik ve akılcı olmayan inançlar üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *13*(3), 1431–1446.

Usta, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma ve umut düzeyleri arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Uz Baş, A. (2011). Öğretmen adaylarında yaşam doyumu düzeyleri ve yordayıcıları. *Eğitim Araştırmaları, 44*, 71-88.

Uzun Özer, B. (2009) Bir grup lise öğrencisinde akademik erteleme davranışı: Sıklığı, olası nedenleri ve umudun rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(32), 12-19.

Uzun Özer, B. ve Tezer, E. (2008). Umut ve olumlu olumsuz duygular arasındaki ilişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, *23*, 81–86.

Ünüvar, A. (2012). *Gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programının lise öğrencilerinin denetim odağı ve yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Wagnild, G.M. ve Young H.M. (1993). Development and psychometric evaluation of the Resilience Scale. *Journal of Nursing Measurement, 1*(2), 165-178.

Watson, D., Clark, L. A. ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, *54*(6), 1063-1070.

Weis, R. ve Speridakos, E.C. (2011). A meta-analysis of hope enhancement strategies in clinical and community settings. *Psychology of Well-Being: Theory, Research and Practice*, 1-5.

Werner, E.E. (1993). Risk, resilience and recovery: Perspectives from the Kauai longitudinal study. *Developmental and Psychopathology*, *5*, 503–515.

Yalım, D. (2007) *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin uyumu: Psikolojik sağlamlık, başa çıkma, iyimserlik ve cinsiyetin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Yavuz, H. (2015). *Ekonomik bakımdan dezavantajlı öğrencilerin akademik yılmazlık düzeylerinin bazı koruyucu faktörler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yerin Güneri, O. (2003). *Wellness Inventory*. Yayımlanmamış Araştırma Raporu.

Yerlikaya, İ. (2006). *Bilişsel-davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı umut eğitimi programlarının ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yetim, U. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü acısından yaşam doyumu.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Yılmaz, M. F. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşlarının problemli internet kullanımı ve bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Yılmaz Irmak, T. (2011). Fiziksel istismara uğrayan ergenlerde dayanıklılığın incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi, 2*(12), 1–21.

Yılmaz, M.T. (2009). *Üniversite öğrencilerinden öz-anlayışları (self-compassion) ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Yüksel, R. (2013). *Genç yetişkinlerde aşk tutumları ve yaşamın anlamı.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

BÖLÜM 12

Travmaya Nörobiyolojik Bakış ve Toplumsal Dayanıklılık Modeli*

Özlem KARAIRMAK

Summary

A Neurobiological Approach to Trauma and Community Resiliency Model

Under the influence of the changing paradigm in psychology the studies examining the stress reactions to trauma have not been unidirectional anymore. In this chapter of the book, trauma and traumatic reactions are reviewed with neurobiological approaches. Additionally, a biological model named as Community Resilience Model (CRM; Miller-Karas, 2015) is introduced to the reader. The reactions to real threat or assumed threat primarily are autonomus and biological. CRM basically assumes that trauma damages biological equlibrium and the damaged biological flow boost the intensity of emotional and coginitve reations. Without balancing the biological equlibrium the normalization of other traumatic reations will be harder. Of course, biological models do not assume other cognitive and emotional traumatic stress reactions are insignificant. CRM offers a set of six fundamental skills which increases the resiliency and decrease the traumatic stress. With the evolutionary framework, the tendency of integrating the biological, psychological, and sociocultural elements of trauma gradually has been growing. Traumatic experience leads to life-long neurobiological consequences. Traumatic life situations which contains intense stress causes not only emotional and cognitive impairment but also adverse biopathological outcomes such as a weakened immune system and damaged neurons. Under the threat of trauma the unconcious reptilian brain becomes active and controls viscera. At first, flight-flee- freeze reactions appear. Subsequently, a part of limbic system, the amygdala takes the lead and evaluates the threat. The prefrontal cortex which controls the rational thinking is not active when the organism first perceives the threat. That's why, reducing the intensity of percived threat is a first step in the neurobiological trauma approaches.

Bu bölümde, nörobiyolojik yaklaşımla travma ve travma tepkileri kısaca incelenmiş ve Toplumsal Dayanıklılık Modeli (TDM; Community Resiliency Model; Miller-Karas, 2015) isimli biyolojik temelli yeni bir modelin okuyucuya tanıtılması amaçlanmıştır. Gerçek ya da varsayılan tehdit karşısında ortaya çıkan tepkilerin öncelikli olarak otonom ve biyolojik temelli olduğu varsayımına dayanan bu modelin koruyucu ruh sağlığı alanında çalışan psikolojik danışanlanlara önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir. TDM'nin de yola çıktığı nokta, travmanın bireyin biyolojik dengesini bozduğu ve bozulan biyolojik akışın duygusal ve bilişsel temelli tepkilerin

* Bu bölümde kullanılan şekillerin çizimi Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, BÖTE Lisans Programı öğrencisi Ahmet Cebecioğlu tarafından çizilmiştir. Kendisine değerli katkısından dolayı teşekkür ederim.

• **Akademisyen Desteği:** Daha önceden travmaya maruz kalmış büyük gruplarla hiç çalışmamış ve konuyla ilgili bir eğitim almamış meslektaşların süpervizyona ve desteğe ihtiyaç duyacağı açıktır. Yapılandırılmış ve sistematik bir süprevizyon sürecinin sağlanması etik bir sorumluluk olarak görülmektedir. Travmayla etkili çalışmak ortak çabayı gerektiren ekip anlayışı sayesinde mümkündür. Mesleki kimliği koruyarak farklı yardım meslekleriyle birarada ve uyum içinde çalışmanın deneyimli meslektaşların gözetiminde daha kolay olacağı düşünülmektedir. PDR Programlarında görev yapan ve travma konusunda çalışan akademisyenlerin süpervizyon sağlama konusunda gönüllü olması mesleki kimliğin bu alanda güçlenmesini sağlayabilir. Ayrıca, akademisyenlerin travmayla çalışmayı mesleki bir sorumluluk olarak kabul etmesi ve lisans programlarına zorunlu ders olarak eklenmesi önerilmektedir.

• **Kurumsal bellek oluşturulması:** Türk PDR Derneği aracılığıyla meslektaşların travmatik olaylar sonrasında görev aldığı çalışmaların detaylı olarak raporlandırılmasının ve duyurulmasının travmayla çalışmayı teşvik edeceği düşünülmektedir. Örneğin, ulaşılan kişi sayısı, görev alan kişi sayısı, sunulan psikolojik hizmetlerin içeriği, süpervizyon olanakları ve travmayla çalışan kişilerin deneyimleri raporlara dahil edilebilir.

• **Akademik platformlarda yaygınlaştırılması:** Ulusal PDR kongrelerinde ve akademik platformlarda travma ve travmayla ilgili başlıklara öncelik tanınması ve travmayla çalışma konusunda bilgi ve becerileri artırmak mesleki kimliğin bu alanda söz sahibi olmasını sağlayacaktır. Ayrıca, öncelikli olarak lisans programlarına afet sonrası psikososyal destek, krize müdahale, psikolojik ilk yardım, travma ve stress tepkileri başlıklarını içeren dersler eklenmesi önerilmektedir. Lisansüstü PDR progrmalarında tez çalışmalarının bir bölümünün travma ve afet odaklı olmasının, alandaki eksik insan gücü ihtiyacına bir nebze çare olabileceği düşünülmektedir. Bu sayede, bilimsel bilginin üretilmesine katkı sağlanacağı öngörülmektedir.

• **Materyal Üretme:** Travma ve afet alanında çalışana akademisyenlerin uygulamaya dönük yazılı ve görsel materyal üretmeleri önemli bir katkı olacaktır. Bu konuyla ilgili Türkçe alanyazında oldukça büyük bir boşluk vardır. Hem uygulayıcıların işlerini kolaylaştıracak pratik el kitaplarını hem de bilimsel verilerin ışığında akademik çalışmaları sahada çalışan meslektaşlarla işbirliği yaparak üretmek akademisyenlere düşen önemli bir görev olarak görülmektedir.

Türk PDR Derneği'nin çatısı altında oluşturulacak gönüllü küçük bir krize müdahale ekibi travmanın hemen ardından hızlı müdahale etmek için oluşturulabilir. Travma ve stress tepkileri, psikolojik ilk yardım ve şefkat yorgunluğu, psikososyal müdahaleler, krize müdahale ve afet yönetimi, afet çalışmalarında etik kurallar gibi başlıkları içeren sürekli bir eğitim desteği sağlanarak krize müdahale ekibinin desteklenmesinin sağlanması gerekmektedirr. Ayrıca, iletişim ağlarının ve teknolojinin daha etkin kullanılarak, katılımın, bilgiye ulaşılabilirliğin, işlerliğin ve sürekliliğin artması desteklenme önem taşımaktadır.

Kaynakça

Arnsten, A. F., Raskind, M. A., Taylor, F. B. ve Connor, D. F. (2015). The effects of stress exposure on prefrontal cortex: translating basic research into successful treatments for post-traumatic stress disorder. *Neurobiology of stress*,*1*, 89-99.

Aten, J. D., Courtois, C. A. ve Walker, D. F. (Eds.). (2015). *Spiritually oriented psychotherapy for trauma*. Washington, DC, : American Psychological Association.

Bremner, J. D. ve Vermetten, E. (2001). Stress and development: behavioral and biological consequences. *Development and psychopathology*, *13*(03), 473-489.

Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events?.*American psychologist*, *59*(1), 20.

Boşgelmez Ş. ve Aker, T. (2011). Şiddet, ruhsal travma ve sonuçları. *Turkiye Klinikleri Psychiatry-Special Topics, 4*(2):26-31.

Breslau, N. ve Kessler, R. C. (2001). The stressor criterion in DSM-IV posttraumatic stress disorder: An empirical investigation. *Biological psychiatry*, *50*(9), 699-704.

Calhoun, L. G., Cann, A., Tedeschi, R. G. ve McMillan, J. (2000). A correlational test of the relationship between posttraumatic growth, religion, and cognitive processing. *Journal of traumatic stress*, *13*(3), 521-527.

Carrion, V. G., Wong, S. S. ve Kletter, H. (2013). Update on neuroimaging and cognitive functioning in maltreatment-related pediatric PTSD: Treatment implications. *Journal of Family Violence*, *28*(1), 53-61.

Castillo, R. J. (1997). *Culture & mental illness: A client-centered approach*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co.

Christopher, M. (2004). A broader view of trauma: A biopsychosocial-evolutionary view of the role of the traumatic stress response in the emergence of pathology and/or growth. *Clinical Psychology Review*, *24*(1), 75-98.

Chou, C. Y., La Marca, R., Steptoe, A. ve Brewin, C. R. (2014). Biological responses to trauma and the development of intrusive memories: An analog study with the trauma film paradigm. *Biological psychology*, *103*, 135-143.

Delahanty, D. L. ve Nugent, N. R. (2006). Predicting PTSD prospectively based on prior trauma history and immediate biological responses. *Annals of the New York Academy of Sciences*, *1071*(1), 27-40.

Eberly, R. E., Engdahl, B. E. ve Harkness, A. R. (1991). An adaptational view of trauma response as illustrated by the prisoner of war experience. *Journal of Traumatic Stress*, *4*(3), 363-380.

Ehring, T., Ehlers, A., Cleare, A. J. ve Glucksman, E. (2008). Do acute psychological and psychobiological responses to trauma predict subsequent symptom severities of PTSD and depression?. *Psychiatry research*, *161*(1), 67-75.

Epel, E. S., McEwen, B. S. ve Ickovics, J. R. (1998). Embodying psychological thriving: Physical thriving in response to stress. *Journal of Social Issues*, *54*(2), 301-322.

Erdur-Baker, Ö. ve Doğan, T. (Ed) (2014). *Afetler, krizler, travmalar ve psikolojik yardım*. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.

Fontana, A. ve Rosenheck, R. (1998). Psychological benefits and liabilities of traumatic exposure in the war zone. *Journal of Traumatic stress*, *11*(3), 485-503.

Gendlin, E. (2007). *Focusing.* New York: Bantam Books.

Karaırmak, Ö. (2014). Afet sonrası psikososyal çalışmalarda psikolojik danışmanların güçlenmesi. *Okul Psikolojik Danışmanı e-Bülteni*, (3), 46-47.

Kelley, T. M. (2005). Natural resilience and innate mental health. *American Psychologist, 60,* 3, 265-271.

Kelly, C. ve Castellanos, F. X. (2014). Strengthening connections: functional connectivity and brain plasticity. *Neuropsychology review, 24*(1), 63-76.

Kolb, L. C. (1987). A neuropsychological hypothesis explaining. *American Journal of Psychiatry*, *144*(8), 989-995.

Koenigs, M., Huey, E. D., Raymont, V., Cheon, B., Solomon, J., Wassermann, E. M. ve Grafman, J. (2008). Focal brain damage protects against post-traumatic stress disorder in combat veterans. *Nature neuroscience*, *11*(2), 232-237.

LeDoux, J., Iwata, J., Cicchetti, P. ve Reis, D. (1988). Different projections of the central amygdaloid nucleus mediate autonomic and behavioral correlates of conditioned fear. *Journal of Neuroscience, 8*, 2517–2529.

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience process in development. *American Psychologist, 56*, 3, 227-238.

McFarlane, A. C., Yehuda, R. ve Clark, C. R. (2002). Biologic models of traumatic memories and post-traumatic stress disorder: The role of neural networks. *Psychiatric Clinics of North America*, *25*(2), 253-270.

McNaughton, N. ve Corr, P. J. (2004). A two-dimensional neuropsychology of defense: fear/anxiety and defensive distance. *Neuroscience ve Biobehavioral Reviews*, *28*(3), 285-305.

McFarlane, A. C., Barton, C. A., Yehuda, R. ve Wittert, G. (2011). Cortisol response to acute trauma and risk of posttraumatic stress disorder. *Psychoneuroendocrinology*, *36*(5), 720-727.

McFarlane, A. C., Yehuda, R. ve Clark, C. R. (2002). Biologic models of traumatic memories and post-traumatic stress disorder: The role of neural networks. *Psychiatric Clinics of North America*, *25*(2), 253-270.

Miller-Karas, E. (2015). *Building resilience to trauma: The trauma and community resiliency models*. New York: Routledge.

Miller-Karas, E. (2015a). The Trauma Resiliency Model (TRM). In E. Karas (Ed), *Building resilience to trauma: The Trauma and community resiliency models*, (pp. 30-65) . New York: Routledge.

Miller-Karas, E. ve Sapp, M. (2015). The nervous system, memory, and trauma. In E. Karas (Ed), *Building resilience to trauma: Thetrauma and community resiliency models*, (pp. 10-29). New York: Routledge.

Nooner, K. B., Mennes, M., Brown, S., Castellanos, F. X., Leventhal, B., Milham, M. P. ve Colcombe, S. J. (2013). Relationship of Trauma Symptoms to Amygdala-Based Functional Brain Changes in Adolescents. *Journal of traumatic stress*, *26*(6), 784-787.

Olff, M., Langeland, W. ve Gersons, B. P. (2005). The psychobiology of PTSD: coping with trauma. *Psychoneuroendocrinology*, *30*(10), 974-982.

Panzer, A. ve Viljoen, M. (2004). Dissociation: A developmental psychoneurobiological perspective. *South African Psychiatry Review, 3*, 11–14.

Pitman, R. K., Gilbertson, M. W., Gurvits, T. V., May, F. S., Lasko, N. B., Metzger, L. J., ... Orr, S. P. (2006). Clarifying the origin of biological abnormalities in PTSD through the study of identical twins discordant for combat exposure. *Annals of the New York Academy of Sciences*, *1071*(1), 242-254.

Perry, B. D. (2005). Applying principles of neurodevelopment to clinical work with maltreated and traumatized children: The neurosequential model of therapeutics. In N. Boyd Webb (Ed.) *Working with Traumatized Youth in Child Welfare*. (p. 40). New York: Guilford Press.

Perry, B. D. ve Pollard, R. (1998). Homeostasis, stress, trauma, and adaptation: A neurodevelopmental view of childhood trauma. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 7*, 33–51.

Protopopescu, X., Pan, H., Tuescher, O., Cloitre, M., Goldstein, M., Engelien, W., ... Stern, E. (2005). Differential time courses and specificity of amygdala activity in posttraumatic stress disorder subjects and normal control subjects. *Biological psychiatry*, *57*(5), 464-473.

Resnick, H. S., Yehuda, R., Pitman, R. K. ve Foy, D. W. (1995). Effect of previous trauma on acute plasma cortisol level following rape. *The American Journal of Psychiatry*, *152*(11), 1675.

Selye, H. (1951). The general-adaptation-syndrome. *Annual Review of Medicine*, *2*(1), 327-342.

Solomon, E. P. ve Heide, K. M. (2005). The biology of trauma: Implications for treatment. *Journal of Interpersonal Violence, 20*, 51–60.

Streeck-Fischer, A. ve van der Kolk, B. A. (2000). Down will come baby, cradle and all: Diagnostic and therapeutic implications of chronic trauma on child development. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 34*, 903–918.

Tedeschi, R., Park, C. ve Calhoun, L. (1998). *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

The Trauma Resource Institute (2015, September 18). Retrived from http://traumaresourceinstitute.com/

Williamson, J. B., Porges, E. C., Lamb, D. G. ve Porges, S. W. (2014). Maladaptive autonomic regulation in PTSD accelerates physiological aging. *Frontiers in psychology*, *5*, 1-12.

Wong, C. M. (2002). Post-traumatic stress disorder: advances in psychoneuroimmunology. *Psychiatric Clinics of North America*, *25*(2), 369-383.

van der Kolk, B. A. (2000). Posttraumatic stres disorder and the nature of trauma. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, *2* (1), 7-22.

van der Kolk, B. A. (1994). The body keeps the score: Memory and the evolving psychobiology of PTSD. *Harvard Review of Psychiatry, 1*, 253–265.

van der Kolk, B. A. (2003a). The neurobiology of childhood trauma and abuse. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 12*, 293–317.

van der Kolk, B. A. (2003b). The frontiers of trauma. Presentation at the Psychotherapy Networker Symposium. Washington, DC.

Yehuda, R. (2002). Post-traumatic stress disorder. *New England Journal of Medicine*, *346*(2), 108-114.

Yehuda, R. (2002a). Current status of cortisol findings in post-traumatic stress disorder. *Psychiatric Clinics of North America*, *25*(2), 341-368.

Yehuda, R., Bierer, L. M., Schmeidler, J., Aferiat, D. H., Breslau, I. ve Dolan, S. (2000). Low cortisol and risk for PTSD in adult offspring of Holocaust survivors. *American Journal of Psychiatry,* 157, 1252-1259.

Yehuda, R., Blair, W., Labinsky, E. ve Bierer, L. M. (2007). Effects of parental PTSD on the cortisol response to dexamethasone administration in their adult offspring. *American Journal of Psychiatry*, *164*(1), 163-166.

Yehuda, R., McFarlane, A. ve Shalev, A. (1998). Predicting the development of posttraumatic stress disorder from the acute response to a traumatic event. *Biological psychiatry*, *44*(12), 1305-1313.

Yehuda, R., Schmeidler, J., Wainberg, M., Binder-Brynes, K. ve Duvdevani, T. (1998). Vulnerability to posttraumatic stress disorder in adult offspring of Holocaust survivors. *American Journal of Psychiatry*, *155*, 1163-1171.

GELİŞİMSEL BASAMAKLARA GÖRE
DİN EĞİTİMİ

Editör
Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ

Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ
Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ
Doç. Dr. Cemil ORUÇ
Yrd. Doç. Dr. Hasan DAM
Yrd. Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 234
Eğitim.: 141
ISBN: 978-605-133-136-2
© 6. Basım, Eylül 2015

GELİŞİMSEL BASAMAKLARA GÖRE DİN EĞİTİMİ
Editör Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörleri: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad.7/56-57 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Köylü, Mustafa.
Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi / *Mustafa KÖYLÜ*
6. Basım, s. XVIII + 230, 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-136-2
1. Din Eğitimi 2. Din Öğretimi 3. Dini Gelişim 4. Gelişim Psikolojisi 5. Andragoji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ ..... Vİİ

BÖLÜM 1: ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 1

A. GİRİŞ 1

B. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNİN NİTELİĞİ 4

C. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DİNÎ GELİŞİM VE DİN EĞİTİMİ 10

1. Kavram Gelişimi ve Allah Tasavvuru 15

2. Ölüm ve Ahiret 24

3. Dua ve Maneviyat 29

D. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE YÖNTEMLER 33

1. Farklı Gelişim Alanlarının Göz Önünde Bulundurulması 33

2. Dinî Düşünceyi Geliştirici Fırsatların Oluşturulması 35

3. Kur'an Kıssalarının Din Eğitimi Materyali Olarak Kullanılması 41

4. Hz. Peygamber'in Çocukluğunun Bütün Ayrıntılarıyla Ele Alınması 43

5. Kutsal Mekânları Ziyaret 44

6. Sevgi-Disiplin Dengesinin Sağlanması 46

7. Yetişkinlerin Dinî Davranışlarında Samimi Davranması 46

E. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 47

BÖLÜM 2: ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 51

A. GİRİŞ 51

B. ÇOCUKLUK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 52
1. Fiziksel Özellikler 52
2. Zihinsel Özellikler 54
3. Sosyal Özellikler 59
4. Duygusal Özellikler 62

C. Çocukluk Dönemi Dini Gelişim 65
1. Çocukluk Dönemi Dini Gelişimin Genel Özellikleri 66
2. Çocukluk Dönemi Dini İnanç ve Özellikleri 71
2.1. Çocukta Allah İnancı 71
2.2. Peygamber İnancı 76
2.3. Ahiret İnancı 77
2.4. Çocukların Dua ve İbadet Anlayışı 81

D. ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE AİLENİN ROLÜ VE BAZI TEMEL İLKELER 85
1. Çocuk İçin İyi Bir Model Olmak 88
2. Çocuğun Dini Sorularından Yararlanmak 89
3. Doğru Bir Allah İnancı Vermek 92
4. Çocuklara Baskıyla Değil Sevgi ve Hoşgörüyle Yaklaşmak 93
5. Çocukların Arkadaş Seçimine Dikkat Etmek 95
6. Dini Bayramlardan, Kutsal Gün ve Gecelerden Yararlanmak 95

E. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 96

BÖLÜM 3: GENÇLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 97

A. GİRİŞ 97

B. GENÇLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNİ GEREKLİ KILAN NEDENLER ... 98

C. GENÇLİK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 100
1. Gençlik Dönemi Dinî Gelişim 101

D. GENÇLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE İLKELER 115
1. Çocukluk Dönemi Yaşantıları ve Eğitimine Gereken Önem Verilmelidir. 115

2. Gençlerin Din Eğitiminde Sosyal Ortamlar ve Dinî Kurumlardan Yeterince Faydalanılmalıdır 116
3. Gencin Bağımsızlık Duyguları Desteklenmeli, Sağlıklı Bir Özgürleşme Süreci Yaşamasına Yardımcı Olunmalıdır....117
4. Gençlik Dönemi Din Eğitimi, Dinin Ruhuna ve Gencin Gelişim Özelliklerine Uygun Bir Şekilde Verilmelidir....119
5. İyi Özdeşim Modelleri Sunulmalıdır.... 120
6. Gençlere Karşı Arkadaşça Davranılmalıdır 121
7. Gencin Doğrudan Davranışları Hedef Alınmamalıdır.... 121
8. Gençler Tarafından Sorulan Sorulara Verilecek Cevaplarda Dikkatli Olunmalıdır 122
9. Gençlerle Etkili Bir Dinî İletişimin Kurulabilmesi İçin İletişim Ağını Altüst Eden Davranışlardan ve İfadelerden Kaçınılmalıdır 122
10. Gençlerin Karşısında İyi Birer Öğütçü Yerine İyi Bir Dinleyici Olunmalıdır.... 123
11. Empati Yapılmalıdır 123

E. GENÇLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE YÖNTEMLER.... 124
1. Biliş Merkezli Yaklaşım.... 124
2. Duygu Destekli Yaklaşım 128
3. Davranış Hedefli Yaklaşım 129

E. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.... 130

BÖLÜM 4: YETİŞKİNLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 133

A. GİRİŞ 133

B. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNİ GEREKLİ KILAN NEDENLER.... 135

C. YETİŞKİNLİK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.... 143
1. İlk Yetişkinlik 146
2. Orta Yetişkinlik 150

D. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ DİNİ GELİŞİM 155

E. YETİŞKİN DÖNEMİ EĞİTİMİNİN TEMEL İLKELERİ 160
1. Yetişkinler Daha Çok Kendi Kendilerine Bağımsız Olarak Öğrenmeyi Tercih Ederler 166

2 Yetişkinler Öğrenmeye Karşı Farklı Motivasyonlara Sahiptirler 167
3. Yetişkin Eğitiminde Fiziki ve Psikolojik Çevre Son Derece Önemlidir 168
4. Yetişkin İçin Zaman Son Derece Önemlidir 169
5 İhtiyaçların Tespiti, Planlanması ve Değerlendirme İşi Birlikte Yapılmalıdır 169
6 Yetişkin Eğitiminde Yetişkinlerin Tecrübesi Önemli Bir Yer Tutar..... 170
7. Yetişkin Eğitiminde Öğretmen Sadece Rehberlik Etmelidir 171

F. YETİŞKİN EĞİTİMİNDEN YETİŞKİN DİN EĞİTİMİNE 172

G. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 178

BÖLÜM 5: YAŞLILIK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 181

A. GİRİŞ 181

B. YAŞLILIK DÖNEMİNDE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİNİ GEREKLİ KILAN NEDENLER 182

C. YAŞLILIK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ..... 191
1. Yaşlılık Döneminin Fizyolojik Özellikleri..... 191
2. Yaşlılık Döneminin Psiko-Sosyal Özellikleri 194
3. Yaşlılık Dönemi Dini Gelişim..... 195
1. Kesitsel (Cross Sectional) Araştırmalar..... 196
2. Boylamsal (Longitudinal) Araştırmalar..... 198

D. YAŞLILIK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 199
1. Yaşlanma Döneminde Öğrenme Yeteneği..... 200
2. Yaşlıların Tecrübelerinin Öğrenme Sürecine Katkıları..... 202
3. Yaşlıların Zaman Algılayışı Farklılığı..... 204
4. Yaşıların Din Öğretiminde "İhtiyaç"ların Önemi 205

E. YAŞLILIK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNİN TEMEL İLKELERİ 207

F. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 209

KAYNAKÇA 213

KAYNAKÇA

Abdurrezzak İbnu Muhammed es-Sen'ani. *Musannaf*. Beyrut: el-Meclisu'l-Alemi, 1970.

Acar, N. Voltan ve Diğerleri. "Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Hacettepe Üniversitesi E.F.D.*, Sayı. 13, (1996).

Acluni, İsmail b. Muhammed. *Keşfu'l-Hafâ.* 3.bsk., Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi, I/393, H. 1351.

Adair, Thelma C. ve Rachel S. Adams. *When We Teach 4's & 5's,* Philadelphia: Geneva Press, 1962.

Adams, David, vd. "Children, Adolescents, and Death: Myths, Realities, and Challenges." *Death Studies*, 23:5, 1999.

Adult Education Trends and Issues in Europe. Belgium: 2006.

Akdoğan, Ali. *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat (Rize İl merkezi Örneği)*, (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Akyüz, Niyazi. *Ankara'nın Boğaziçi Semtinde Dini Hayat ve Kentlileşme Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

Aldridge, Jerry ve Jean Box. "Moral and Affective Dimensions of Childhood." *Handbook of Children's Religious Education,* ed. Donald Raecliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992, ss. 82-101.

Allport, Gordon W. *Birey ve Dini.* çev. Bilal Sambur, Ankara: Elis Yay., 2004.

Alsan, Selçuk. "Amerika'da Suç ve İntihar". *Bilim ve Teknik Dergisi*, C. 26, Sayı, 306, (Mayıs 1993), ss. 396-398.

Apaydın, Halil. *Kişilik Özelliklerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi,* (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Argyle, Michael. *Religious Behaviour.* Glencoe, Illinois: The Free Press, 1961.

Armaner, Neda, Zeki Ökmen. *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler.* İstanbul: M.E.B.Yay., 1960.

Armaner, Neda. *Din Psikolojisi*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980.

Arslan, Ahmet. *Felsefeye Giriş*. Ankara: Vadi Yay., 1999.

Arslan, Mustafa. *Anadolu'nun Bir Taşra İlçesindeki İnsanların Dindarlık Boyutları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: İskilip Örneğ*i, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Ashton, Elizabeth. *Religious Education in the Early Years-Teaching and Learning in the First Three Years of School*. London: Routledge, 2006.

Ataç, Füsun. *İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim*. İstanbul: 1991.

Atalay, Talip. *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık: Diyarbakır Örneği.* İstanbul: Dem Yayınları, 2005.

Atkinson, Harley, *Ministry with Youth in Crisis*. Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1997.

Attas, S. Nakib. *Modern Çağ ve İslâmî Düşünüşün Problemleri*. Çev. Mahmut Erol Kılıç, İstanbul: İnsan Yay., 1989.

Ay, M. Emin. "Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuklar Üzerindeki Etkisi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul, (1994), ss. 163-170.

Ayar, Kenan. "Hz. Muhammed'in Çocuklarıyla İlişkileri". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. VII, Sayı: 4, (2007), ss.81-123.

Ayas, Mehmet. *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Dua Anlayışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Ayasbeyoğlu, Nevzat. *İslâmiyetin Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur'an-ı Kerim'in Eğitim İle İlgili Ayetlerinin Tahlili*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991.

Aydın, Ayhan. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.* İstanbul: Alfa Yay., 2000.

Aydın, M.Zeki. *Ailede Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yay, 2009.

Bacanlı, Hasan. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yay., 2002.

Baktır, Mustafa. *İslam'da İlk Eğitim Müessesesi: Ashab-ı Suffa.* İstanbul: Timaş Yayınları, 1990.

Baltes, Paul B. and Gisela V. Labouvie. "Adult Development of Intellectual Performance: Description, Explanation, and Modification." *The Psychology of Adult Development and Aging*, ed. Carl Eisdorfer and M. Powell Lawton, Washington, D.C.: American Psychological Association, 1973, ss. 157-219.

Bandura, Albert. "Human Agency in Social Cognitive Theory." *American Psychologist-American Psychological Association*, 44:9, 1989.

_____. "Social Cognitive Theory of Mass Communication." *Media psychology III-Theoretical Integration and Research Synthesis Essay,* 2001.

Baonister, Judith. "Shortage of Girls in China: Causes, Consequences, International Comparisons, and Solutions," http://www.prb.org (08.12.2003).

Başaran, İ. Ethem. "Temel Eğitim Politikamız Ne Olmalıdır?" *Temel Eğitim ve Sorunları*, *Türk Eğitim Derneği IV. Eğitim Toplantısı, 6-7 Kasım 1980*, Ankara: T.E.D. Yay., 1981.

Başaran, İ.Ethem. *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Yargıcı Matbabası, 1996.

Başgil, A.Fuad. *Din ve Laiklik*. 6. Baskı, İstanbul: 1991.

Başkurt, İrfan. *Federal Almanyada Din Eğitimi*, İstanbul: İfav Yay., 1995.

Batar, Yusuf. "Bir Öğretim Yöntemi Olarak Emsâl'ul-Kur'an." *İslâmî İlimler Dergisi*, 8:1, 2013.

Baymur, Feriha. *Genel Psikoloji*. 10. bsk., İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1993.

Belsky, Janet K. *The Pyschology of Aging: Theory, Research, and Practice.* Belmont, California: Wadsworth, 1984.

Bertman, Stephen. "A Handful of Quitness: Measuring the Meaning of Our Years." *Religion, Belief, and Spirituality in Late Life* (eds.) L. Eugene Thomas, Susan A. Eisenhander, New York: 1999.

Bilgin, Beyza. "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri", *İslami İlimler Enstitüsü Dergisi*, C.V, Ankara, (1982), ss. 157-166.

_____. "Okul Öncesi Çağı Çocuğunda Dini Kavramlar", *Din öğretimi Dergisi*, Sayı: 8-9, Ankara, (1986).

_____. *İslam ve Çocuk*, Ankara: D.İ.B. Yay., 1997.

_____. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara: Gün Yay., 1998.

Bilgin, Beyza-Mualla Selçuk. *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri,* Ankara: Akid Yayıncılık, 1991.

Billig, Nathan. *Üçüncü Bahar Yaşlılık ve Bilgelik.* Çev. Gültekin Yazgan, İstanbul: Evrim Yay., 2000.

Binbaşıoğlu, Cavit. *Eğitim Psikolojisi*. 7.bsk., Ankara: Kadıoğlu Matb., 1990.

Bischof, Ledford J. *Adult Psychology.* Second edition, New York: Harper and Row, 1976.

Bolton, Christopher. "Instructing Experienced Adult Learners." *Introduction to Educational Gerentology*. Third ed., ed. Ronald H. Sharon ve D. Barry Lumsden, New York: Hemishphere, 1990, ss. 136-149.

Boojamara, John L. "Theological and Pedagogical Perspectives on the Family as Educator." *The Grek Orthodox Theological Review,* vol. 29, no. 1 (Spring 1984).

Bose, Roy G. "Religious Concepts of Children." *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association,* 24:9, 1929.

Bovet, Pierre. *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*. Çev. Selahattin Odabaş, Ankara: 1958.

Boyatzis, Chris J. "Religious and Spiritual Development in Childhood." *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality,* ed. Raymond F. Paloutzian, Crystal L. Park, London: The Guilford Press, 2005.

_____. Boyatzis, Chris J. "Agency, Voice, and Maturity in Children's Religious and Spiritual Development." *The Study of Children in Religions: A Methods Handbook.* ed. S.B. Ridgely, London: New York University Press, 2011.

Brockett, Ralph G. Roger Hiemstra. *Self Direction in Adult Learning, Perspectives on Theory, Research, and Practice*. London: Routledge, 1995.

Brookfield, Stephen D. *Understanding and Facilitating Adult Learning.* San Francisco and London: Jossey-Bass Pub., 1986.

Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 2000.

Buharî, Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhâri.* C.I, 4.bsk., Beyrut: Dâru İbn Kesir, 1990.

Bull, Norman J., *Moral Education*, London: Routledge, 1969.

Bühler, Charlotte. *Psychologie im Leben unserer Zeit*. München: 1980.

Can, Gürhan. "Kişilik Gelişimi", *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,* (ed): Binnur Yeşilyaprak, Ankara: PegemA yay., 2004, ss. 109-140.

Canan, İbrahim. *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, İstanbul: İpek Yay., 2004.

Carrel, Alexis. *İnsan Denen Meçhul*. Çev. Refik Özdek, İstanbul: Yağmur Yay., 1990.

Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay., 2010.

Clark, M. Carolyn. "Sociocultural Characteristics and Tasks of Young Adults." *Handbook of Young Adult Religious Education*, ed. Harley Atkinson, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1995, ss. 118-138.

Clark, Robert E. "Elementary-age Children," *Christian Education: Foundations for the Future*. Ed. Robert E. Clark, Lin Johnson and Allyn K. Sloat, Chicago: Mooddy Press, 1991.

Clark, W.H. "Ergenlik ve Gençlik Çağında Din I". Çev. M. Dağ, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. XXII, S. 256-257, Ankara, (1977), ss. 11-20.

_____. "Ergenlik ve Gençlik Çağında Din II". Çev. Mehmet Dağ, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. 23, Sayı, 258-259, (Ocak-Şubat, 1977), ss. 3-10.

_____. "Çocukluk Dönemi Dini". Çev. Neda Armaner, Ankara*: A.Ü.İ.F.D.,* C.XXIV (1981), ss. 175-185.

Coles, Robert, *The Spiritual Life of Children-The Inner Lives of Children*, Boston: Houghton Mifflin Company, 1990.

Council of the European Union, Brussels: 2006.

Cox, Edwin. *Changing Aims in Religious Education*. London: Routledge and Kegan Paul, 1966.

Cox, H. G. Hammonds, A. "Religiosity, Aging, and Life Satisfaction". *Journal of Religion and Aging*, Vol. 5, Issue 1-2 (1988), ss. 1-21.

Craig, Grace J. *Child Development.* New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1979.

Cromartie, Michael. "Religion and Religious Institutions in the Modern Public Square." *Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi, Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı*, 17-19 Kasım 2006, İstanbul, ss. 33-47.

Cross, K. Patricia. *Adults as Learners.* San Francisco: Jossey-Bass, 1981.

Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.

Çakmaklı, Kemal. *100 Soruda Çocuk ve Aile*. İstanbul: Seha Yay., 1995.

Çapçıoğlu, İhsan. "Din-Siyaset-Laiklik Ekseninde Türkiye'de Din Öğretimi," *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2 (1), (2009), ss. 20-39.

Dalat, Ziya, *Çocuk ve Genç Ruhu 1-20 Yaş Psikolojisi*. 2. bs. Ankara, 1955.

Dam, Hasan. *"İlköğretim I: Kademe (4-5) Öğrencilerinin Din Hakkında Sordukları Sorular ve Bu Sorular Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi,"* (Yüksek Lisans Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

_____. *Yetişkinlerin Din Eğitimi*. (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

_____. "Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü". *Hitit Üniversitesi İFD*, C.7, Sayı: 14, 2, (2008), ss. 75-99.

de Roos, Simone & Ledema, Jurjen & Miedema, Siebren. "Effects of Mothers' and Schools' Religious Denomination on Preschool Children's God Concepts." *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education,* 2003, 24:2.

de Roos, Simone & Ledema, Jurjen & Miedema, Siebren. "Young Children's Descriptions of God: Influences of Parents' and Teacher's God Concepts and Religious Denomination of School." *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education,* 22:1, 2001.

de Souza, Marian. "Rediscovering the Spiritual Dimension in Education: Promoting a Sense of Self and Place, Meaning and Purpose in Learning." *International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education*, ed. M. de Sousa, K. Engebretson, G. Durka, R. Jackson, and A. McGrady, Dordrecht, the Netherlands: Springer, 2006.

Dein, S & R. Littlewood. *The Psychology of Prayer and the Development of the Prayer Experience Questionnaire,* Taylor and Francis, 2008.

Demir, Ömer, Acar, Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. 3. bs., Ankara: Vadi Yay., 1997.

Devries, Dawn. "Towards a Theology of Childhood." *Interpretation*, 55:16, 2001.

Dodson, Fitzhugh. *Çocuk Yaşken Eğilir*. Çev. Seçkin Selvi, İstanbul: Özgür Yay., 1990.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Din Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yay., 2010.

Doğan, Recai, Cemal Tosun. *İlköğretim 4.ve 5. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, 2. baskı, Ankara: PegemA Yay., 2003.

Dölek, İskender, "Nuh Tufanı, Karadeniz Taşkını ve Sümerler." *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu,* Şırnak, 27-29 Eylül 2013.

Dudley, Roger L. "The Relationship of Parenting Styles to Commitment to the Church Among Young Adults," *Religious Education*, vol. 95, no. 1 (Winter 2000), ss. 39-50.

Duke, Amy Ellen and Evelyn Ganzlass. "Strengthening State Adult Education Policies for Low-Skilled Workers, The Working Poor Families Project," *Policy Brief* (Summer 2007), ss. 1-8.

Durkheim, Emile. *Suicide*, New York: The Free Pres, 1897, (1951).

Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as b. İshâk el-Ezdî. *Sünen-i Ebî Davud,* C.5, Suriye: Dâru'l-Hadis, 1969.

EFA 2000 Thematic Study on Literacy and Adult Education, Commissioned by the EFA 2000 Secretariat/UNESCO, Philadelphia: International Literacy Institute.

Elias, John L. *The Foudations and Practice of Adult Religious Education* Malabar, Florida: Robert E. Krieger, 1982.

_____. *Studies in Theology and Education*, Malabar, Florida: Robert E. Krieger, 1986.

_____. "Purpose and Scope of Young Adult Religious Education." *Handbook of Young Adult Religious Education*, ed. Harley Atkinson, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1995, ss. 9-27.

El-Kardâvî, Yûsuf. *Hz. Peygamber ve İlim*. Çev. Dilaver Selvi, İstanbul: Şûle Yay., 1991.

Elkind, David. "The Origins of Religion in the Child." *Review of Religious Research*, 12:1, 1970.

_____. "The Development of Religious Understanding in Children and Adolescent." *Research on Religious Development: A Comprehensive Handbooks,* ed. Metron P. Strommen, New York: Hawthorn Boks, 1971, ss. 655-685.

_____. "The Role of Play in Religious Education.", *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association*, 75:3, 1980.

Ellison, C. G., L. K. George. "Religious İnvolvement, Social Ties, and Social Support in a Southeastern Community". *Journal for the Scientific Study of Religion*. *33* (1), (1994), ss. 46-61.

Erdener, Sabahattin. *İnsan ve Eğitim*. Ankara: Ayyıldız Matb., 1967**.**

Erikson, Erik H. *Young Man Luther*, New York: Norton, 1958.

_____. *Childhood and Society*, Norton & Company Inc., New York 1963.

_____. *İnsanın Sekiz Çağı*. Çev. Bedirhan Üstün, Vedat Şar, Ankara: 1984.

_____. "The Human Life Cycle," *A Way of Looking at Things*, ed. Stephen Schlein, New York: W. W. Norton and Company, 1987, ss. 595-610.

Erricker, Clive & Erricker, Jane. "The Children and Worldviews Project: A Narrative Pedagogy of Religious Education." *Pedagogies of Religious Education-Case Studies in the Research and Development of Good Pedagogic Practice in RE*, ed. M. Grimmitt, Essex: McCrimmons, 2000.

Ersanlı, Kurtman. *Davranışlarımız Gelişim ve Öğrenme.* Samsun: Eser Ofset, 2005.

Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir,* çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yay., 2002.

Fahey, Charles J. Mary Ann Lewis. "Principles of Integrating Spiritual Concerns into Programs for the Aging" *Generations*, Vol. 14, Issue 4, (Fall 1990), ss. 59-61.

Fay, Martha. *Do Children Need Religion*, Random House Value Publishing. 1994.

Ferro, Trenton R. "Setting up a Young Adult Religious Education Program." *Handbook of Young Adult Religious Education*. Ed. Harley Atkinson, Birmingham, Alabama, Religious Education Press, 1995, ss. 345-366.

Fidan, Nurettin-Münire Erden. *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: 1991.

Foltz, Nancy T. "Basic Principles of Adult Religious Education." *Handbook of Adult Religious Education*. Ed. Nancy T. Foltz, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1986, ss.

Foucault, Michel. *Özne ve İktidar*. Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yay., 2000.

Fowler, James W. "Stages in Faith Consciousness." *New Directions for Child and Adolescent Development*, 52, 1991.

Francis, Leslie J. "Prayer, Personality and Purpose in Life among Churchgoing and Non-Churchgoing Adolescents", Leslie, L. Francis, Mandy Robbins, Jeff Astley. Ed. *Religion, Education and Adolescence: International Empirical Perspectives*. Cambridge: University of Wales Press, 2005, ss. 15-38.

Freedman, Jonathan, L. Sears, David O. Carlsmith, J. Merril. *Sosyal Psikoloji*. Çev. Ali Dönmez, İstanbul: Ara Yay., 1989.

Freud, Sigmund. *The Future of an Illusion* (translated and edited by James Strachey), New York: Norton Company Inc., 1961.

_____. *Psikanaliz Nedir ve Beş Konferans*. Çev. Kâmuran Şipal, İstanbul: Bozak Yay. 1975.

Friedan, Betty. "Aging and Death in the Youth Culture." *New Perspectives Quarterly*,

Vol. 11 Issue 1, (Winter 1994), ss. 31-36.
Fromm, Erich. *Umut Devrimi*. Çev. Şemsa Yeğin, İstanbul: Payel Yay, 1990.
_____. *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı*, çev. Selçuk Budak, Ankara: Öteki Yay., 2000.
Gander, Mary J.-Gardiner, Harry W. *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. yay., haz. Bekir Onur), (çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur), 3. bs. Ankara: İmge Kitabevi, 1998.
Gardner, Howard. *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*. New York: Basic Books, 1993.
Gardner, John Fentress. *Youth Longs to Know: Explorations of the Spirit in Education*, Hudson: Antroposophic Press, 1997.
Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *Mizanu'l-Amel,* thk. Süleyman Dünya, Beyrut: Daru'l-Mearif, trs.
_____. *İhyâu Ulûmi'd'Dîn*. Çev. A. Serdaroğlu, Bedir Yay., İstanbul, 1992.
_____. *el-Erbein fi Usuli'd-Din,* Beyrut: Daru'l-Kelam, 2004.
Goldman, Ronald. "The Development of Religious Thinking." *Learning for Living*, 2:5, 1963.
_____. *Religious Thinking from Childhood to Adolescence,* The Seabury Press, New York 1964, 1966.
_____. *Readiness for Religion-A Basis for Developmental Religious Education,* New York: The Seabury Press, 1965.
_____. *Readiness for Religion: A Basis for Developmental Religious Education,* New York: Seabury Press, 1971.
Goleman, Daniel. *Duygusal Zekâ*. Çev. Banu Seçkin Yüksel, 16. bs. İstanbul: Varlık Yay., 2000.
Goodman, E., "Eğitim Felsefesi". *Ruhun Uyanışı: Hayy ibn Yakzan*. Çev. Yûsuf Özkan Özburun ve ark. İstanbul: İnsan Yay., 2000, ss. 143-161.
Gopnik, Alison & Meltzoff, Andrew & Kuhl, Patricia. *The Scientist in the Crib,* Harper Collins e-books, 2001.
Gökaydın, Nevide. *Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı*. İstanbul: 1998.
Gölpınarlı, Abdülbaki. "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. XI, Ekim 1949-Temmuz 1950, No: 1-4, ss. 6-106.
Grimmitt, Michael and Others, *A Gift to the Child: Religious Education in the Primary School-Teachers' Source Book*, London: Simon & Schuster, 1991.
Grollman, Earl A. *Explaining Death to Children*, Ohio: Forward Movement Publications, trs.
Grotevant, Harold D. "Kişilik Gelişimi". Çev. Ö. Hakan Ersever, (ed.) James F. Adams, *Ergenliği Anlamak*. (Yay. haz., Bekir Onur), Ankara: İmge Kitabevi Yay., 1995, ss. 153-184.
Grove, Julie. "Religious Education: A Reformation for the 1990s." *Education* 3-13 October, 1991.
Güç, Ahmet. *Satanizm: Şeytana Tapınmanın Yeni Adı*, İstanbul: Alfa Yay., 1999.
Güçlü, Abdülbaki & Uzun, Erkan & Uzun, Serkan & Yolsal, Ü. Hüsrev. *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 2003.

Günay, Ünver. *Erzurum Kenti ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Erzurum, 1978.

Gündüz, Fatma. *Okulöncesi Dönem Çocuğunda Dinî Tasavvurlara Psikolojik Bir Yaklaşım,* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2007.

Gündüz, Turgay. *Kur'an'da Korku Motifi: İnzar Kavramına Eğitimbilimsel Yaklaşım.* İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2004.

Güneş, Firdevs. *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*. Ankara, 1996

Güngör, Erol. *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Yay., 1997.

_____. *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yay., 1998.

Hamberg, E. M. "Stability and Change in Religious Beliefs, Practices, and Attitudes: A Swedish Panel Study". *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol., 30, Issue 1, (1991), ss. 63-80.

Harms, Ernest. "The Development of Religious Experience in Children." *The American Journal of Sociology*, 1944, 50:2.

Harris, Diana K. William E. Cole. *Sociology of Aging*. Boston: Houghton Mifflin, 1980.

Havighurst, Robert J. *Developmental Tasks and Education*. New York: David McKay Company, 1965.

Hay, David & Nye. Rebecca, *The Spirit of the Child*, London: Jessica Kingsley Publishers, 2006.

Heller, David. *The Children's God*. Chicago: The University of Chicago Press, 1986, 1988.

_____. *Talking to Your Child About God.* Toronto, New York: Bantam Books, 1988.

Hiebert, Paul G. *Cultural Antropology*. Grand Rapids, Michigan: Baker Book House, second ed. 1983.

Holtz, Barry W. "How Do Adults Learn? The Catholic-Jewish Colloquium and the Possibilities for Personal Transformation." *Religious Education*, Vol. 91, No: 4 (Fall 1996), ss. 576-581.

Hökelekli, Hayati. *Ergenlik Çağı Gençlerinin Dinî Gelişimi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bursa, 1983.

_____. "Gençlikte Kendi Kendini Eğitme", *Milli Kültür*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., sy: 53, (1986), ss. 8-14.

_____. "Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler". *Din Öğretimi Dergisi*, Sayı: 14, Ankara, (1988), ss. 73-82.

_____. *Din Psikolojisi,* Ankara: TDV Yay., 2001.

_____. *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*. İstanbul: DEM Yay., 2009.

Hull, John M. *God-talk with Young Children-Notes for Parents and Teachers,* Birmingham Papers in Religious Education, Birmingham: Credar, 1991.

_____. "Practical Theology and Religious Education in a Pluralistic Europe." *British Journal of Religious Education,* 26:1, 2004.

Hunsberger, Bruce ve L. B. Brown. "Religious Socialization, Apostasy, and the Impact of Family Bacground." *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol 23, no 3, (1984), ss. 239-250.

Hunter, Edith F. *The Questinoning Child and Religion*, Boston: The Starr King Press, 1956.

Huyck, Margaret H., and William J. Hoyer. *Adult Development and Aging* Belmont, California: Wadsworth, 1982.

Hyde, Brendan. "Godly Play Nourishing Children's Spirituality: A Case Study." *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association,* 105:5, 2010.

_____. "Montessori and Jerome W. Berryman: Work, Play, Religious Education and the Art of Using the Christian Language System." *British Journal of Religious Education*, 33:3, 2011.

Hyde, Kenneth E. *Religion in Childhood and Adolescence: A Comprehensive Review of the Research*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1990.

Idler, Ellen L. ve Stanislav V. Kasl. "Religion Among Disabled and Nondisabled Persons I: Cross-sectional Patterns in Health Practices, Social Activities, and Well-Being," *Journal of Gerentology*, Vol. 52B, no. 6., ss. 294-305.

Isfehani, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed el-Ma'rûf bi'r-Râgıb, *Tafsîlu'n-Neş'eteyn ve Tahsîlu's-Saadeteyn*, Mısır, ts.

İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab el-Muhit*, Beyrut: Dâru Lisâni'l-Arab, C.2, 1970.

İmamoğlu, Olcay. "Some Correlates of Religiosity Among Turkish Adults and Elderly within a Cross-Cultural Perspectives." *Religion, Belief, and Spirituality in Late Life*. Ed. L. Eugene Thomas, Susan A. Eisenhander, New York: Spiringer Pub., 1999, ss. 93-110.

İnanç, B.Yazgan, Mehmet Bilgin, M.Kılıç Atıcı. *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Ankara: PegemA Yay., 2007.

İrez, Seniha. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, 5. bsk., İstanbul: M.E.B.Yay., 1978.

Jacquin, Guy. *Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri*. Çev: Mehmet Toprak, 2.bsk., İstanbul, 1969.

Jakson, Robert. "European Institutions and the Contribution of Studies of Religious Diversitiy to Education for Democratic Citisenship." *Religion and Education in Europe: Developments, Contexts and Debates*, Vol. 3, ed. Robert Jackson and others, Waxmann, Münster, New York: 2007, ss. 27-55.

James, William. *The Varieties of Religious Experiences*, Garden City, NY.: Image Books, 1901-2 (1999).

Jarvik, Lissy F. and Donna Cohen. "A Biobehavioral Approach to Intellectual Changes with Aging." *The Psychology of Adult Development and Aging*. Ed. Carl Eisdorfer and M. Powell Lawton, Washington, D.C.: American Psychological Association, 1973, ss. 220-280.

Jarvis, Peter. *The Sociology of Adult and Continuing Education.* London: Routledge, 1985.

Jersild, Arthur. *Çocuk Psikolojisi*. Çev. Gülseren Günçe, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., 4.bsk., 1983.

Johnson, Timothy R. "The Significance of Religion for Aging Well". *American Behavioral Scientist*, Vol. 39, Issue 2, Nov/Dec 1995, ss. 186-209.

Jones, Brett D., Ute J. Bayen. "Teaching Older Adults to Use Computers: Recommendations Based on Cognitive Aging Research." *Educational Gerontology*, Vol. 24 Issue 7, (Oct/Nov 1998), ss. 675-690.

Jones, Franklin Ross. *The Psychology of Human Development*. Third Edition. Dubuque, Iova: Kendall/Hunt, 1992.

Jones, Susan H., Francis, Lesli J. "Religiosity and Self-Esteem During Childhood and Adolescence", Lesli J. Francis, William K. Kay, William S. Campbel (eds), *Research in Religious Education*. Georgia, USA: Smith and Helwys Publishing Inc. 1996, ss. 189-205.

Jung, Carl G. *Psychological Reflections*. Princeton, NJ.: Bollingen, 1978.

Kalish, Richard A. *Late Adulthood: Perspective on Human Development*. Second ed. Life-Span Human Development Series. Monterey, California: Brooks/Cole, 1982.

Kant, Immanuel. *Kant on Education*. Trs. by Annette Churton, D.C. Heath & Co. Publishers, 1900.

Karacoşkun, M. Doğan. *Psiko-Sosyal Açıdan İman (Dini İnanç)- Amel (Dini Davranış) İlişkisi*, (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

_____. "Dinî İnanç-Dinî Davranış İlişkisine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* C. IV, Sayı: 2, (2004), ss. 23-36.

_____. "Okul Öncesi Çocuklarında Dua", *C.Ü.İ.F.D.*, C.IX/1, ss. 101-124.

Karaman, Ramazan. *Sanayileşmenin Dine Etkisi -Mersin Örneği-*. Konya: Akın Ofset, 2000.

Kay, William K. "Rethinking Primary Religious Education." *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion and Education,* 23:2, 2002.

Kaya, Mevlüt, "Kişilik Özelliklerinin Ahlâkî Yargı Üzerindeki Etkileri". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı 4, (1997), ss. 185-200.

_____. *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*, Samsun: Etüt Yay., 1998.

Kennedy, Garry J. And Others. "The Relation of Religious Preference and Practice to Depressive Symptons among 1,855 Older Adults." *Journal of Gerentology*, vol. 51B, no 6, ss. 301-308.

Kılavuz, M. Akif, *Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi (İHL ve GL Öğrencileri Arasında Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1993.

_____. "Emeklilik Döneminde Çalışma, Boş Zaman ve Din Eğitimi." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 11, Sayı 1, 2002), ss. 71-86.

_____. "Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi". *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi.* Ed. Hayati Hökelekli, İstanbul: Ankara Okulu Yayınları, 2002, ss. 251-305.

Kızılabdullah, Yıldız. "İlahiyat Fakültelerinin Kuruluşundan Bugüne Din Eğitimi Bilimi Alanında Yapılan Çalışmalar." *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2 (1), (2009), ss. 305-313.

Kidd, R. *How Adults Learn?* Chicago: Follett, 1973.

Kim, Yersu. "Philosophy and the Prospects for a Universal Ethics." *God and Globalization, Volume 1: Religion and the Powers of the Common Life,* ed. Max L. Stackhouse and Peter J. Paris, Harrisburg, Pennsylvania, Trinity Press, 2000, ss. 69-104.

Kim, Heon Choul. *Din Değiştirmenin Entelektüel Arkaplanı.* İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003.

Kimmel, Douglas C. *Adulthood and Aging: An Interdisciplinary, Developmental View,* New York: John Wiley, 1974.

Knowles, Malcolm S. *The Adult Learner: A Neglected Species*. Houston, London: Gulf Pub., 1978.

_____. *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy.* Chicago: Follett, 1980.

_____. "An Adult Educator's Reflections on Faith Development in the Adult Life Cycle." *Faith Development in the Adult Life Cycle*. Ed. Kenneth Stokes, New York: The Religious Education Association, 1982, ss. 62-83.

Knox, Alan B. *Adult Development and Learning: A Handbook on Individual Growth and Competence in the Adult Years for Education and the Helping Professions.* San Fracisco: Jossey-Bass, 1979.

Koç, Ahmet. "Okul Öncesi Dönemde Ailede Çocuğun Din Eğitimi." *Çocuk Sorunları ve İslâm Sempozyumu,* İstanbul: Ensar Yay., 2010.

Koç, Bozkurt. "Çocuklarda Cennet ve Cehennem Tasavvuru (İlköğretim Okulu Öğrencileri Örneklemi)". *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl:13, Sayı: 39, (2009), ss. 155-178.

Koenig, Harold G. *Aging and God: Spiritual Pathways to Mental Health in Midlife and Later Years*, New York: The Haworth Pastoral Press, 1994.

_____. "Religion and Medicine II: Religion, Mental Health, and Related Behaviors." *International Journal of Psychiatri in Medicine*, vol. 31, no 1 (2001/2002), ss. 97-109.

Koenig, Harold G. John Pritchett. "Religion and Psychotherapy." *Handbook of Religion and Mental Health*. Ed. Harold G. Koenig, London: 1998, ss. 323-348.

Koenig, Harold G., L. K. George, and B. L. Peterson. "Religiosity and Remission of Depression in Medically Ill Older Patients." *The American Journal of Pschiatry*, (Apr 1998), vol. 155, no. 4, ss. 536-542.

Kohlberg, Lawrence. "Stages of Moral Development as a Basis for Moral Education". Brenda Munsey (ed). *Moral Development, Moral Education and Kohlberg*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1980, ss. 15-98.

_____. *The Psychology of Moral Development*. London: Harper&Row, 1984.

Köknel, Özcan. *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. 13. bsk., İstanbul: Altın Kitaplar Yay., 1995.

_____. *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar Yay. 2001.

Köktaş, M. Emin. *Türkiye'de Dini Hayat, İzmir Örneği*. İstanbul: İşaret yay., 1993.

Köylü, Mustafa. *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*. Samsun: Etüt Yay., 2000.

_____. "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. XLV, Sayı 11, Ankara, (2004), ss. 137-154.

_____. "Farklı Din ve Kültürlere Sahip ÇocuklarınDini İnanç ve Tanrı Tasavvurları". *EKEV Akademi Dergisi.* Yıl: 8, Sayı: 19, (2004), ss. 17-30.

_____. "Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve Ölüm Eğitimi". *OMÜ İFD*, Sayı: 17, Yıl: (2004), ss. 95-120.

_____. "Ruh Sağlığı ve Din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı 23, (2007), ss. 65-92.

_____. "Ahlak Eğitiminde Ailenin Rolü". *Çağımızın Ahlak Bunalımı ve Çözüm Arayışları-Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı*. Ed. Hüseyin Sarıoğlu, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2009, ss. 387-410.

_____. "Ruh ve Beden Sağlığı ile Din İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirmesi." Ondokuz Mayıs Üniversitesi *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 28, (2010), ss. 5-36.

Krause, Neal. "Religion, Aging, and Health: Current Status and Future Prospects." Journal of Gerentology, vol. 52B, no: 6, ss. 291-293

Kuhlen, Raymond G. "Trends in Religious Behavior during the Adult Years." *Wider Horizons in Christian Adult Education*. Ed. Lawrence C. Little, University of Pittsburgh Press, 1962, ss. 1-25.

Kula, M. Naci. *Kimlik ve Din*. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2001.

Kulaksızoğlu, Adnan. *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998.

Kurt, Abdurrahman "Yaş ve Din" *UÜİF Dergisi*, C. 4, Sayı 4, 1992, ss. 329-331.

Küçükkaragöz, Hediye. "Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi". *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.* Ed. Binnur Yeşilyaprak, Ankara: PegemA yay., 2004, ss. 75-107.

Lacey, A. R. *A Dictionary of Philosophy*, London: Routledge, 1996.

Lapidus, Ira M. "Adulthood in Islam: Religious Maturity in the Islamic Tradition." *Adulthood*. Ed. Erik H. Erikson, New York: W. W. Norton, 1978, ss. 97-112.

Lee, James Michael. "Toward a New Era: A Blueprint for Positive Action." *The Religious Education We Need.* Ed. James Michael Lee, Mishawaka, Ind: Religious Education Press, 1977, ss. 112-155.

_____. "Christian Religious Education and Moral Development". *Moral Development, Moral Education and Kohlberg*. Ed. Brenda Munsey Religious Education Press, Birmingham, Alabama, 1980, ss. 326-355.

_____. *The Content of Religious Instruction: A Social Science Approach*, Religious Eduacation Press, Birmingham, Alabama, 1985.

_____. "How to Teach: Foundations, Processes, Procedures." *Handbook of Preschool Religious Education*. Ed. Donald Raecliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1988, ss. 152-223.

Lee, Joo Ok & Lee, Joohi & Moon, Sung Seek. "Exploring Children's Understanding of Death Concepts." *Asia Pacific Journal of Education*, 29:2, 2009.

Lehr, Ursula. *Yaşlanmanın Psikolojisi*. Çev. Neylan Eryar, İstanbul, 1994.

Levinson, Daniel J. *The Seasons of a Man's Life.* New York: Alfred A. Knopf, 1988.

Lewy, Guenter. *Why America Needs Religion: Secular Modernity and Its Discontents.* Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Pub., 1996.

Link, Henry. *Çağımızda Dine Dönüş*. Çev: Nahit Oralbi, İstanbul: Dergâh Yay., 1979.

Long, Diane & Elkind, David & Spilka, Bernard. "The Child's Conception of Prayer. "*Journal for the Scientific Study of Religion*, 6:1, 1967.

Losoncy, Lawrence J. *Religious Education and the Life Cycle*. Bethlehem, Pennsylvania: 1977.

Lutz, Wolfgang. "Fertility Rates and Future Population Trends: Will Europe's Birth rate Recover or Continue to Decline?" *International Journal of Andrology*, vol. 29 (2006) ss. 25–33.

Mahon, Margaret M. "Concept of Death in a Sample of Israeli Kibbutz Children." *Death Studies,* 23:1, 1999.

Maves, Paul B. "Religious Development in Adulthood" *Research on Religious Development: A Comprehensive Handbook*. Ed. Merton P. Strommen, New York: Hawthorn Books, 1971, ss. 777-797.

Maxwell, Dennis D. "Group Bible Study and Faith Maturity in Older Adults." *Religious Education*. Vol. 93 Issue 4, (Fall 1998), ss. 403-413.

McBride, Alfred. "Adult Educatin: A Ministry to Life Cycles." *Religious Education* Vol.72, No. 2 (March-April: 1977), ss. 171-182.

McGhee, Paul E. Claire B. Kopp. "Cognitive Development". *The Child, Development in a Social Context.* Ed: Claire B. Kopp-Joanne B. Krakow, Los Angeles, 1982.

Leon McKenzie, *The Religious Education of Adults, Birmingham*, Alabama: Religious Education Press, 1982

McKenzie, Leon and R. Michael Harton. *The Religious Education of Adults*. Macon, Georgia: Smyth and Helwys Pub., 2002.

McKenzie, Leon. "The Purpose and Scope of Adult Religious Education." *Handbook of Adult Religious Education*. Ed. Nancy T. Foltz, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1986, ss. 7-23.

Mehmedoğlu, Yurdagül. *Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2005.

Merriam, Sharon B. and Trenton R. Ferro. "Working with Young Adults." *Handbook of Young Adult Religious Education*. Ed. Nancy T. Foltz, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1986, ss. 59-82.

Miller, Randolp C. "Kötülük Problemi ve Din Eğitimi". Çev. Hasan Dam, *OMÜ İFD*, Sayı: 10, (1998), ss. 501-512.

Moran, Gabriel. *Education Toward Adulthood*. London: Gill and Macmillan, 1979.

Mountain, Vivienne. *"Prayer is a Positive Activity for Children-A Report on Recent Research,"* International Journal of Children's Spirituality, Vol. 10, 3, 2005, ss. 291-305.

Mutahhari, Murtaza. *Ahlâk Felsefesi*. Çev. M. Recai Elmas, İstanbul: Akademi Yay., 1990.

Müslüm, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyri. *Sahih,* C.4, Beyrut: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1956.

Nagy, Maria. "The Child's Theories Concerning Death." *The Pedagogical Seminary and Journal of Genetic Psychology*, 73:1, 1948.

Nasr, Seyyid Hüseyin. *Bilgi ve Kutsal*. Çev. Yusuf Yazar, 2. bsk., İstanbul: İz Yayıncılık, 2001.

Natale, Samule M. "A Family Systems Approach to Religious Education and Development." *Religious Education*, Vol 74, no 3 (1979), ss. 245-253.

Newton, E.M. *A Developmental Theory of Religious Education*, Open Access Dissertations and Theses, McMaster University, 1981.

Nils, Holm G. *Din Psikolojisine Giriş,* çev., Abdülkerim Bahadır, İstanbul: İz Yay., 2004.

Nuttal, Jon, *Ahlâk Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş*. Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yay., 1997.

O'hagan, Timothy. "Jean-Jacques Rousseau 1712-78." *Fifty Major Thinkers on Education: from Confucius to Dewey.* ed. J. A. Palmer, L. Bresler and D. E. Cooper, London: Routledge, 2001.

Okaçabol, Rıfat. Halk Eğitimi, (Yetişkin Eğitimi). İstanbul: Der Yay., 1996.

*Onur, Bekir. Gelişim Psikolojisi***.** Ankara: İmge Kitabevi, 4. baskı, 1995, 1997.

Onur, Bekir. *Orta Öğretimde Ahlâk Eğitimi: Ahlâk Eğitimi Açısından Lise Son Sınıflarda Öğrenci-Eğitimci İlişkilerini Belirleyen Koşulların Araştırması*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1976.

Oruç, Cemil. *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, İstanbul: Dem Yay., 2012.

_____. "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimine Çoğulcu Bir Yaklaşım: '*Gift to the Child'"*, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 26:11, 2013.

Otto, Rudolf. *The Idea of the Holy*, London: Oxford University Press, 1958.

Öcal, Mustafa. *(Temel Eğitim ve Orta Öğretimde) Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*. Ankara: T.D.V.Yay., 1990.

_____. "Okul Öncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma". *UÜİFD*, C.13, Sayı: 2, Bursa, (2004), ss. 59-80.

_____. "Okulöncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 13/2, Bursa 2004.

_____. "Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*., sy. 6., ss. 201-254.

Örnek, Turan, Erhan Bayraktar, Erol Özmen. *Geriatrik Psikiyatri*. İzmir, 1992.

Özbaydır, Belma. *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Baha Matbaası, 1970.

Özbek, Abdullah. "İslam Eğitiminin Özelliklerine Genel Bir Bakış." *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. sayı 3, (1990), ss. 255-296.

Özdemir, Gazi. *Din ve Beyin.* 5. Baskı, İstanbul: Sınır Ötesi Yay., 2009.

Özsoy, Yahya. "İşitme Özürlüler" *Özel Eğitime Giriş*. Ed. Mitat Enç, Ankara, 1981, ss. 67-116.

Öztürk, Mualla. "Din Eğitimi ve Çocuk Ruh Sağlığı." *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*, 23-25 Nisan 1981, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları, 1981, ss. 206-210.

Paloutzian, Raymond F. *Invitation to the Psychology of Religion*. Boston: Allyn and Bacon Inc., 1996.

Pargament, Kenneth I. The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice. New York: The Guilford Press, 1997.

Parladır, Selahattin. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1996.

Payne, Barbara. "Research and Theoretical Approaches to Spirituality and Aging". *Generations*, Vol. 14, Issue 4, (Fall 1990), ss. 11-15.

Pazarlı, Osman. *Din Psikolojisi.* 3.bsk., İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.

Peker, Hüseyin. *Din ve Ahlâk Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*, Samsun: Eser Matbaası, 1991.

_____. *Din Psikolojisi,* Samsun: Aksiseda Matbaası, 2000.

Peterson, Gilbert A. "The Needs and Nature of Adults." *The Christian Education of Adults*, ed. Gilbert A. Peterson, Chicago: Moody Press, 1984, ss. 44-55.

Piaget, Jean. *Judgment and Reasoning in the Child,* Edinburgh: The Edinburgh Press, 1928.

_____. *The Psychology of Intelligence*, London: Taylor & Francis e-Library.

QCA. *Religious Education: The Non-statutory National Framework*, London: Qualifications and Curriculum Authority, 2004.

Ratcliff, Donald. "Social Context of Children's Ministry." *Handbook of Children's Religious Education***.** Ed. Donald Ratcliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992, ss. 119-142.

_____. (ed.) *Children's Spirituality: Christian Perspectives, Spirituality and Applications,* Or: Wipf & Stock Publishers, 2004.

Ratcliff, Donald & Nye, Rebecco. "Childhood Spirituality: Research Foundation." *The Handbook of Spiritual Development in Childhood and Adolescence*. ed. Eugene G. Roehlekpartain, California: Sage Publications Inc., 2006.

Razi, Fahreddin. *Tefsiru'l-Kebir*, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.

Recommitting to Adult Education and Learning, Synthesis Report of the CONFINTEA V Midterm Review Meeting, September 6-11, Bangkok, Thailand: 2003.

Robinson, Maria. *Child Development From Birth to Eight-A Journey Through The Early Years,* New York: Open University Press, 2008.

Roehlkepartain, Eugene C. *The Handbook of Spiritual Development in Childhood and Adolescence*, Sage Publication: Thousand Oaks, 2006.

Rogers, Carl. *Client-Centered Therapy.* Boston: Houghton, Mifflin, 1951.

Rousseau, Jean Jacques. *Emil Yahut Terbiyeye Dair*. Çev. Hilmi Ziya Ülken, Ali Rıza Ülgener, Salahattin Güzey, Türkiye Yayınevi, bsyy, ts.

Sağlam, İsmail, *Çocuk ve İbadet: 7-14 Yaş Dönemi İbadet Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2003.

Saiyidain, K. G., and Others. *Iqbal's Educational Philosophy*, 8. bsk., Sh. Muhammed Ashraf, Lahore: 1977.

Salzman, C. Gotthilf. *Nerede Hata Yaptık?* Çev., Zeki Karakaya, Samsun: Etüt Yay., 2004.

Sayar, Kemal. "Geçmişin Bilgeliği Bugünün Psikoterapisiyle Buluşabilir mi?" *Sufi Psikolojisi*, İstanbul, 2000, ss. 77-87.

Schuller, Tom. *The Benefits of Learning*. London: University of London, 2004.

Selçuk, Muallâ. *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler.* Ankara: T.D.V:Yay., 1990.

Senemoğlu, Nuray. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık, 2007.

Shand, Jack D. "The Effects of Life Experiences Over a 50-Year Period on the Certainty of Belief and Disbelief in God" *International Journal for the Psychology of Religion*, Vol. 10, Issue 2, 2000, ss. 85-101.

Shmid, Josef. "Does No One Want to Have Children" *Deutscland*, sy. 2, Apr 1998, ss. 3-7.

Siebert, Al. *Kişiliğin Gücü*. Çev. Ayşegül Yurdaçalış, Elvan Uysal, İstanbul, 1999.

Spilka, Bernard ve Diğerleri. *The Psychology of Religion; An Empirical Approach.* 3. bsk., New York: Guilford Press, 2003.

_____. *The Psychology of Religion An Empirical Approach,* New York: The Guilford Press, 2009.

Sprinks, G. Stephens. *Psychology and Religion: An Introduction to Contemporary Views*. Boston: Beacon Press, 1963.

Starbuck, Ewdin D. *The Psychology of Religion,* New York: Walter Scott Pub., 1908.

Stark, Rodney. Laurence R. Iannoccone ve Roger Finke. "Religion, Science, and Rationality." *The American Economic Review,* vol. 86, no. 2 (May 1996), ss. 433-437

Stevens, L. Judith. *Adult Life, Developmental Processes*. California: Mayfield Pub., 1984.

Sunar, Cavit. "Aşk'ın Terbiye'de Rolü". *A.Ü.İ.F.D.*, c. XXV, (1981), ss. 95-128.

Tabakoğlu, Ahmet. "Tarihî ve Kültürel Açılardan Gençlik Meselesi". *Gençlerin Ruhî ve Manevî Problemleri*. İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Yay., 1987, ss. 61-68.

Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi.,* İstanbul: Timaş Yay., 3. Baskı, 2010.

Tamminen, Kalevi ve Diğerleri. "The Religious Concepts of Preschoolers." *Handbook of Preschool Religious Education.* Ed. Donald Ratcliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1988, ss. 56-81.

Taplamacıoğlu, Mehmet. "Yaşlara Göre Dinî Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket", *AÜİF Dergisi*, C. 10, (1962), ss. 141-151.

Taştekin, Osman. *Kıyamet ve Ahiretle ilgili Kavramların Öğretimi*, (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1998.

The Fourth R: Durham Report on Religious Education, London 1970.

Thomas, R. Murray. *Religion in Schools: Controversies Around the World*. Westport, Connecticut: Praeger, 2006.

Thorndike, E. L. *Adult Learning.* London: MacMillan, 1928.

Thornton, J. E. "Life Span Learning and Education." *Education and Aging.* Ed. D. Peterson, J. Thornton, J. Birren, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1987.

Though, Allen. *The Adult's Learning Projects: A Fresh Approach to Thery and Practice in Adult Learning*. Toronto: Ontario Institute for Study in Education, 1979.

Tillich, Paul. *The Eternal Now*. New York, 1962.

Topçu, Nurettin, *İsyan Ahlâkı*. Çev. Mustafa Kök-Mûsâ Doğan, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1995.

_____. *Türkiye'nin Maarif Davası*. Yay., haz.: Ezel Erverdi-İsmail Kara, 3. bs. İstanbul: Dergah Yay., 1997.

Torrance, E. Paul & Torrance, J. Pansy. "Creativity and Teaching Concepts of God." *Handbook of Preschool Religious Education*. ed. Donald Ratcliff, Birmingham: Religious Education Press, 1988.

Tosun, Cemal. " Dua Öğretimi". *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. II, Sayı: 6, Ankra, (2000), ss. 1-22.

_____. "Bir Anabilim Dalı Olarak Türkiye'de Din Eğitiminin Doğuşu, Gelişmesi ve Alanına Katkıları," *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2 (1), (2009), ss. 284-304.

Tozlu, Necmettin. "İkbal'in Eğitim Felsefesi". *Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi*, 5-8 Ekim 1994, Van, 1995, ss. 315-336.

Tufan, İsmail. *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*. İstanbul: Aykırı Yay., 2002.

TUİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*, 31 Aralık 2008.

Turner, Jeffrey S. and Donald B. Helms. *Lifespan Development*. Fourth ed. Chicago: Holt, Rinehart and Winston, 1991.

Turner, Mary. *Talking With Children And Young People About Death And Dying*, London: Jessica Kingsley Publishers, 2006.

Uğurel, Şemin, Refia. *Gençlik Psikolojisi*. 3. bsk., İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.

United Nations Development Programme Report 2007/2008.

Uysal, Veysel. "Dini Hayat ve Şahsi Özellikler." *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, İstanbul, (1995), ss. 165-180.

_____. "İslamî Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma". *İslamî Araştırmalar*, VIII, Sy. 3-4, 1995, ss. 263-271.

_____. *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri.* İstanbul: M.Ü.İ.F.Vakfı Yay., 1996.

Ünal, Nurten. *Dinî İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi: Üniversiteli Gençler Üzerine Bir Araştırma.* Bursa: 1998.

Vakkasoğlu, Vehbi. *Allah'ı Nasıl Anlamalı, Çocuklarımıza Nasıl Anlatmalı?* İstanbul : Sevgi Yay., 2008.

Vergote, Antoine. *The Religious Man: A Psychological Study of Religious Attitudes*. Trs. by Marie-Bernard Said, Dayton, OH: Pflaum Press, 1969.

_____. "Çocuklukta Din". Çev. Erdoğan Fırat, *A.Ü.İ.F.D.,* C.XXII, Ankara: (1978), ss. 315-329.

Vianello, Renzo, Kalevi Tamminen, ve Donald Ratcliff. "The Religious Concepts of Children", in *Handbook of Children's Religious Education*. Ed. Donald Ratcliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992, ss. 56-81.

Vinacke, W. Edgar. "The Investigation of Concept Formation." *Psychological Bulletin*, 48:1, 1951.

Vogel, Linda J. *The Religious Education of Older Adults*. Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1984.

Vygotsky, Lev. *Thought and Language* (Revised and edited by Alex Kozulin), The Massachusetts Institute of Technology, 1986.

Wallinga, Charlotte & Skeen, Patsy. "Physical, Language, and Social-Emotional Development." *Handbook of Preschool Religious Education*. ed. Donald Ratcliff, Birmingham: Religious Education Press, 1988.

Weaver Andrew J. and Harold G. Koenig. "Elderly Suicide, Mental Health Professionals, and The Clergy: A Need for Clinical Collobation, Training, and Research." *Death Studies,* vol 20, no. 5 (Sep-Oct, 1996), ss. 495-508.

Weisse, Wolfram. "The European Research Project on Religion and Education 'REDCo'. An Introduction." *Religion and Education in Europe: Developments, Contexts and Debates*, Vol. 3, ed. Robert Jackson and Others, New York: Waxmann, Münster, 2007, ss. 9-25.

Westgate, Charlene E. "Spiritual Wellness and Depression." *Journal of Counseling and Development*, Vol. 75 (September/October 1996), ss. 26-35.

Wickett, R. E. Y. "Working with Middle-Aged Adults." *Handbook of Adult Religious Education*. Ed. Nancy T. Foltz, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1986, ss. 83-104.

Willaime, Jean-Paul. "Different Models for Religion and Education in Europe," *Religion and Education in Europe: Developments, Contexts and Debates*, Vol. 3, Ed. Robert Jackson and Others, New York: Waxmann, Münster, 2007, ss. 57-66.

Willaime, Jean-Paul. "Teaching Religious Issues in French Public Schools." *Religion and Education in Europe: Developments, Contexts and Debates*. Vol. 3, Ed. Robert Jackson and Others, New York: Waxmann, Münster, 2007, ss. 87-101.

Wilson, Fred R. "Basic Principles of Religious Education for Young Adults." *Handbook of Young Adult Religious Education*. Ed. Harley Atkinson, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1995, ss. 28-65.

Windmiller, Myra, "Ahlâk Gelişimi ve Ahlâkî Davranış". Çev. Demet Öngen, James F. Adams, ed. *Ergenliği Anlamak*, (Yayına haz., Bekir Onur), İmge Kitabevi Yay., Ankara, 1995, ss. 225-253.

Yavuz, Kerim. *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1983, 1987.

Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi,* 8. bsk., İstanbul: 1992.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Azim Dağıtım, trs.

Yıldız, Murat. *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2007.

Yörükoğlu, Atalay. "Ruh Sağlığı, Ahlak Değerleri ve Din Eğitimi." *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri,* 23-25 Nisan 1981, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları, 1981, ss. 211-214.

_____. *Çocuk Ruh Sağlığı*. Türkiye İş Bankası Yay., 1984.

_____. *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. 7. bsk., İstanbul: Özgür Yayın-Dağıtım, 1990.

Zemahşeri. *el-Keşşaf*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.

Zinnbauer, Brian J. ve Kenneth I. Pargament. "Working with the Sacred: Four Approaches to Religious and Spiritual Issues in Counseling." *Journal of Counseling and Development*, vol 78, no 2, (Spring 2000), ss. 162-171.

Ziyalar, Adnan. "Gençliğin Ruhî ve Sosyal Problemleri". *Gençliğin Ruhî ve Manevî Problemleri*, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul: İSAV Yay., 1987, ss. 19-27.

Zorn, Cecilia R., Mary T. Johnson. "Religious well-being in Noninstitutionalized Elderly Women". *Health Care for Women International*, Vol. 18, 3, (May/June 1997), ss. 209-220.

GEMİ KİRALAMA VE DEMURAJ-DİSPEÇ HESAPLARI

Öğr. Gör. Tülin Şendur

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1331
İşletme No.: 044
ISBN : 978-605-320-236-3
© 1. Basım, Ekim 2015

GEMİ KİRALAMA VE DEMURAJ-DİSPEÇ HESAPLARI
Öğr. Gör. Tülin Şendur

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şendur, Tülin.
GEMİ KİRALAMA VE DEMURAJ-DİSPEÇ HESAPLARI/ *Öğr. Gör. Tülin Şendur*
1. Basım, xii+249s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN:978-605-320-236-3
1. Gemi Kiralama 2.Broker 3.Gemi İşletmeciliği 4.Operasyon 5.Demuraj-Dispeç Hesapları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ ..... **xi**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM: DENİZ YOLU TAŞIMACILIĞI **7**

1.1. Deniz Yolu Taşımacılığının Genel Özellikleri 7

1.2. Dünya Ticaretinde Deniz Yolu Taşımacılığı ve Dünya Deniz Ticaret Hacminin Gelişimi 10

1.3. Türkiye'de Deniz Yolu Taşımacılığı ve Türk Deniz Ticaret Filosunun Analizi 12

1.4. Deniz Yolu Taşımacılık Türleri 14

1.4.1. Hitap Edilen Alana Göre Deniz Yolu Taşımacılığı Türü 14

1.4.2. Hizmetin Sürekliliğine Göre Deniz Yolu Taşımacılığı Türleri 15

1.4.3. Taşınan Yükün Türüne Göre Deniz Yolu Taşımacılığı Türleri 15

1.5. Deniz Yolu Taşımacılığında Yük ve Gemi Türleri 17

1.5.1. Deniz Yolu Taşımacılığında Yük Türleri 17

1.5.2. Deniz Yolu Taşımacılığında Gemi Türleri 18

1.6. Navlun Piyasaları 22

1.7. Sigorta, Uluslararası Denizcilik Örgütü, Klas Kuruluşları 24

1.7.1. Sigorta 24

1.7.1.1. Tekne ve Makine Sigortası 25

1.7.1.2. Koruma ve Tazmin Sigortası 26

1.7.1.3. Yük Sigortası ve Risk 27

1.7.2. Uluslararası Denizcilik Örgütü 29

1.7.3. Klas Kuruluşları 30

İKİNCİ BÖLÜM: GEMİ İŞLETMECİLİĞİ **31**

2.1. Gemi Kiralama ve Ticari Operasyon 33

2.1.1. Gemi Kiralama 33
2.1.1.1. Brokerlık ve Gemi Kiralama Süreci 33
2.1.1.2. Sefer Maliyeti 36
2.1.2.Gemi Ticari Operasyon Süreci 37
2.1.2.1. Operasyonda Yapılacak İşlemler 37
2.1.2.2. Zaman Sayım Hesapları 39
2.2.Kira Sözleşmeleri ve Yük ile İlgili Evraklar 42
2.2.1.Kira Sözleşmeleri 42
2.2.1.1. Çıplak Gemi Sözleşmesi 42
2.2.1.2. Zaman Sözleşmesi 43
2.2.1.3. Sefer Kiralama Sözleşmesi 44
2.2.2. Yük ile İlgili Evraklar 46
2.2.2.1. Konşimento 46
2.2.2.2.Yükleme Talimatı 49
2.2.2.3.Teslim Talimatı 49
2.2.2.4. Kaptan Makbuzu 50
2.2.2.5. Manifesto 50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE KURU YÜK TAŞIMACILIĞINDA GEMİ İŞLETMECİLİĞİ SORUNLARININ TESPİTİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 51
3.1.Araştırmanın Amacı, Önemi ve Sınırlılıkları 51
3.2. Araştırmanın Yöntemi 52
3.3. Yapılandırılmış Görüşmelerde Sorulan Sorular 53
3.4. Yapılandırılmış Görüşmede Katılımcıların Sorulara Verdikleri Yanıtlar 54
3.4.1. Katılımcıların Birinci Grupta Kuru Yük Taşımacılığında Ticari Olarak Gemi İşletmeciliğinin Temel Sorunları Hakkındaki Sorulara Verdikleri Yanıtlar 54
3.4.2. Katılımcıların İkinci Grupta Kuru Yük Taşımacılığında Gemi İşletmeciliği ile İlgili Sektörde Yaşanılan Genel Sorunlar Hakkındaki Sorulara Verdikleri Yanıtlar 58

3.5.Yapılandırılmış Görüşmelerin Değerlendirilmesi 61

3.6. Kuru Yük Taşımacılığında Sefer Esasıyla Gemi Kiralamada, Ticari Olarak Gemi İşletmeciliğinde, En Sık Rastlanan Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerini Belirlemeye Yönelik Bir Alt Araştırma 64

3.6.1. Katılımcılara Sorulan Sorular ve Verdikleri Yanıtlar 64

3.6.2. Katılımcıların Verdikleri Yanıtların Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri 71

3.7. Türkiye'de Deniz Yolu Taşımacılığının Değerlendirilmesi..... 75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ÖRNEK OLAY ANALİZİ 81

4.1. Örnek Olay Analizinin Oluşturulması..... 81

4.2. Örnek Olay Analizi 82

4.2.1.Gemi Bağlantısı..... 82

4.2.1.1. Mv Dina Teknik Özellikleri 82

4.2.1.2. Yük Teklifi 84

4.2.1.3. Yükleme Limanına Ait Liman Masrafı 84

4.2.1.4. Boşaltma Limanına Ait Liman Masrafı..... 85

4.2.1.5. Sefer Maliyet Hesabı 85

4.2.1.6. Armatörün Taşıma Şartları..... 88

4.2.1.7. Kiracının İlk Karşı Teklifi..... 92

4.2.1.8. Armatörün İlk Karşı Teklifi 98

4.2.1.9. Kiracının İkinci Karşı Teklifi..... 99

4.2.1.10. Armatörün, Kiracının İkinci Karşı Teklifine Teyidi 100

4.2.1.11. Bağlantının Şartlarının Tekrarı (Recap) 100

4.2.1.12. Nihai Teyit..... 108

4.2.2.Gemi Operasyon..... 109

4.2.2.1. Kira Sözleşmesi..... 109

4.2.2.2. Acente Nominasyonu 135

4.2.2.3. Sefer Talimatı..... 136

4.2.2.4. Yükleme Limanı İhbarının Verilmesi 137

4.2.2.5. Yükleme Limanı Hazırlık Mektubu 137

4.2.2.6. Yükleme Limanı Acentesi Tarafından Düzenlenen Evraklar..... 137

4.2.2.7. Yükleme Limanı Zaman Sayım Hesabı 138
4.2.2.8. Temiz Konşimento Verilebilmesi İçin Garanti Mektubu 140
4.2.2.9. Navlun Faturası 140
4.2.2.10. Boşaltma Limanı İhbarının Verilmesi 141
4.2.2.11. Boşaltma Limanında Orijinal Konşimento İbraz Edilememesi Durumunda Yükün Boşaltılması ve Teslimi İçin Verilen Garanti Mektubu 141
4.2.2.12. Boşaltma Limanı Hazırlık Mektubu..... 141
4.2.2.13. Boşaltma Limanı Olaylar Çizelgesi 141
4.2.2.14. Boşaltma Limanı Zaman Sayım Hesabı..... 142
4.2.2.15. Zaman Sayım Hesabı Neticesinin Bildirilmesi 144

BEŞİNCİ BÖLÜM: DEMURAJ VE DİSPEÇ HESABI UYGULAMALARI..... 145

KAYNAKLAR..... 163

EKLER..... 167

Ek 1: Çıplak Gemi Kiralamada Sıklıkla Kullanılan Kira Sözleşmesi Örneği 168

Ek 2: Zaman Esasıyla Gemi Kiralamada Sıklıkla Kullanılan Kira Sözleşmesi Örneği 180

Ek 3: Kuru Yük Taşımacılığında Gemi İşletmeciliğinin Temel Sorunları Hakkındaki Sorular..... 192

Ek 4: Kuru Yük Taşımacılığında Gemi İşletmeciliği ile İlgili Sektörde Genel Olarak Yaşanılan Sorunlar Hakkındaki Sorular..... 193

Ek 5: Kuru Yük Taşımacılığında Sefer Esasıyla Gemi Kiralamada, Ticari Olarak Gemi İşletmeciliğinde, En Sık Rastlanan Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırmanın Soruları 194

Ek 6.1: Ambar Temizliği Sorununa İlişkin Uluslararası Gemi İşletmeciliği Firmalarının Bağlantılarında Sıklıkla Kabul Ettikleri Ek Maddenin İngilizce Örneği 196

Ek 6.2: Sayılabilecek Yüklerde Eksik Boşaltma Sorununa İlişkin Uluslararası Gemi İşletmeciliği Firmalarının Bağlantılarında Sıklıkla Kabul Ettikleri Ek Maddenin İngilizce Örneği 197

Ek 6.3: Dökme Yüklerde Eksik Boşaltma Sorununa İlişkin Uluslararası Gemi İşletmeciliği Firmalarının Bağlantılarında Sıklıkla Kabul Ettikleri Ek Maddenin İngilizce Örneği 199

Ek 6.4: Kirli Yüke "Temiz Yüklendi" İbareli Konşimento Verilmesi Durumunda Uluslararası Gemi İşletmeciliği Firmalarının Bağlantılarında Sıklıkla Kabul Ettikleri Ek Maddenin İngilizce Örneği 201

Ek 6.5: Orijinal Konşimentosuz Yük Teslimi Durumunda Uluslararası Gemi İşletmeciliği Firmalarının Bağlantılarında Sıklıkla Kabul Ettikleri Ek Maddenin İngilizce Örneği 202

Ek 6.6: Yükleme Evrakları Beklenmesi Sorununa İlişkin Uluslararası Gemi İşletmeciliği Firmalarının Bağlantılarında Sıklıkla Kabul Ettikleri Ek Maddenin İngilizce Örneği 203

Ek 6.7: Buzlanmadan Dolayı Oluşabilecek Zaman Kaybı ve Maliyet Artışı Durumunda Uluslararası Gemi İşletmeciliği Firmalarının Bağlantılarında Sıklıkla Kabul Ettikleri Ek Maddenin İngilizce Örneği 204

Ek 7.1:Yükleme Limanına Ait Geçici Liman Giderleri 206

Ek 7.2: Boşaltma Limanına Ait Geçici Liman Giderleri 207

Ek 7.3: Gencon Kira Sözleşmesi (İngilizcesi) 208

Ek 7.4: Yükleme Limanı Hazırlık Mektubu 213

Ek 7.5: İkinci Kaptan Makbuzu 214

Ek 7.6: Manifesto 215

Ek 7.7: Konşimento 216

Ek 7.8: Yükleme Limanı Olaylar Çizelgesi 217

Ek 7.9: Temiz Konşimento Verilebilmesi İçin Garanti Mektubu 218

Ek 7.10: Boşaltma Limanında Orijinal Konşimento İbraz Edilememesi Durumunda Yükün Boşaltılması ve Teslimi İçin Verilen Garanti Mektubu 219

Ek 7.11:Boşaltma Limanı Hazırlık Mektubu 220
Ek 7.12:Boşaltma Limanı Olaylar Çizelgesi 221
Ek 8.1: Deuraj-Dispeç Hesapları 1. Uygulamaya İlişkin Hazırlık Mektubu ile Olaylar Çizelgesi 222
Ek 8.2: Demuraj-Dispeç Hesapları 2. Uygulamaya İlişkin Hazırlık Mektubu ile Olaylar Çizelgesi 224
Ek 8.3:Demuraj-Dispeç Hesapları 3.Uygulamaya İlişkin Hazırlık Mektubu ile Olaylar Çizelgesi 226
Ek 8.4a: Demuraj-Dispeç Hesapları 4. Uygulamanın 1. Boşaltma Limanına İlişkin Hazırlık Mektubu ile Olaylar Çizelgesi 228
Ek 8.4b: Demuraj-Dispeç Hesapları 4. Uygulamanın 2. Boşaltma Limanına İlişkin Hazırlık Mektubu ile Olaylar Çizelgesi 232
Ek 9 : Gemi Bağlantısı ve Operasyonunda Kullanılan Başlıca Kısaltmalar 237
Ek 10: Deniz Yolu Taşımacılığında Kullanılan Başlıca Kavramlar 245
Ek 10.1 : Genel Kavramlar 245
Ek 10.2 : Navlun ve Yükleme Boşaltma ile İlgili Kavramlar 246
Ek 10.3 : Demuraj-Dispeç Hesapların ile İlgili Kavramlar 247

KAYNAKLAR

Akdoğan, Refik (1988); Deniz Ticareti, İstanbul, Zihni Eğitim Yayını, s. 82-83-84-100.

Akdoğan, Refik (2000); Ticaret Gemileri Gemiciliği, Ticaret Gazetesi Yayınları, s.14.

Akten, Necmettin (1995); Taşımacılık Kılavuzu, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları No:27, s. 92-93-98-101.

Altuğ, Osman (2006), Maliyet Muhasebesi, Türkmen Kitabevi, s.65.

Anadolu Sigorta; Tekne Nakliyat Sigortaları, (Çevirimiçi) http:// www.anadolusigorta.com.tr/tr/tekne-nakliyat-sigortalari, 21 Aralık 2014.

Baird, Alfred J.; Trends in Port Privatisation in the World's Top-100 Container Ports, Seoul, 9th WCTR, 2001, pp.103-107.

Baltic and International Maritime Council; (Çevirimiçi) https:// www.bimco.org/Chartering/ Voyage_Chartering.aspx

Beykoz Lojistik Meslek Yüksekokulu Yayınları; Meslek Yüksekokulları için Deniz İşletmeciliğinde Gemi Yönetimi: Temel Unsurlar Kavramlar ve Bileşenler, İstanbul, 2014, s.179-257-261-262-263.

Corbett James, Winebreak James (2008); The Impacts of Globalization on International Maritime Transport Activity, OECD Global Forum on Transport and Environment in a Globalizing World, Mexico, pp.6.

Çağa, Tahir, Kender, Rayegan (2006); Deniz Ticareti Hukuku II – Navlun Sözleşmesi, İstanbul, Arıkan Yayınları, s.1.

Çevik, Ümit (2004); Uluslararası Denizcilik Sözleşmeleri, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s.17.

Davis, Arnold, Favicchio, Alan (2002); "State of the Maritime Industry", World Wide Shipping, World Wide Shipping, Vol: XV, No: 1, pp.23.

Demir, Şeref (2006); Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik, Kurtiş Matbaacılık, s.88-135.

Erdoğan, Necmettin, Şaban, Metin (2006); Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, 4.bs., İzmir, Barış Yayınları, s. 234-265.

Esmer, Soner, Yılmazel, Murat (2005); "Gemi İşletme Maliyetlerinde Gider Minimizasyonu", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: II, s.202.

Farthing, Bruce (1987); International Shipping, London, Llyods of London, pp.12.

Goss, Richard O. (2002); "An Early History of Maritime Economics", International Journal of Maritime Economics, Vol: IV, No: 4, pp. 7.

IMEAK Deniz Ticaret Odası; Birleşmiş Milletler, Kısmen veya Tamamen Deniz Yoluyla Uluslararası Yük Taşınmasına İliskin Sözlesmeler Hakkında Birlesmis Milletler Konvansiyonu, s.1., 18 Kasım 2011, (Çevirimiçi) http://www.denizticaretodasi.org/DetoPortal/Portals/ roterdam/Rotterdam%20Kurallari%20%28Turkce%29.pdf, 15 Haziran 2012.

International Maritime Organization (27 Aralık 2014); (Çevirimiçi) http://www.imo.org/ About/Pages/Faqs.aspx.

International Maritime Organization (3 Aralık 2014); (Çevirimiçi) http://www.imo.org/ Search/Results.aspx?k=Solas%201988

International Maritime Organization (2011); International Shipping Facts and Figures – Information Resources on Trade, Safety, Security, and the Environment, Maritime Knowledge Centre, pp.7-11.

International Association of Classification Societies Ltd (3 Aralık 2014); (Çevirimiçi) http://www.iacs.org.uk.

İmregün, Oğuz, Omağ, Merih K., Tekil, Fehiman (1998); Ticaret Hukuku, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 37, Ed. Akar Öcal, Tülin A. Yürük, s. 435.

İnal, Sema (2004); Deniz İşletmeciliğinde Planlama, Balıkesir, Körfez Gazetecilik Matbaacılık, s-66-69

İncaz, Serap, Alkan, Güler B. (2003); Deniz Taşımacılığı, Limanlar, Kruvaziyer Yolcu Taşımacılığı ve Sektörde Türkiye'nin Geleceği, V. Ulusal Konferansı, Türkiye Kıyıları 04, Bildiriler Kitabı; 4-7 Mayıs 2004, Çukurova Üniversitesi, s.399.

İncediken, Nejat (1984); Gemi İşletme El Kitabı, İstanbul, Günlük Ticaret Tesisleri, s. 25.

İstanbul Teknik Üniversitesi (27 Ağustos 2012); Çevirimiçi) http:// www.gidb.itu.edu.tr/ staff/odabasi/gmg/week2.pdf, s.8.

Karafakioğlu, Mehmet (2000); Uluslararası Pazarlama Yönetimi, İstanbul, Beta Basım, s. 219.

Kayserilioğlu, Enis (2004); Deniz Taşımacılığı Sektör Profili, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Etüt ve Araştırma Şubesi Yayınları, s.8-9-10-11.

Koban, Emine, Hilal Y., Keser (2010); Dış Ticarette Lojistik, Bursa, Ekin Yayınevi, s.122-153-184-185-259-260-261-262.

Kurtuluş, Kemal (2010); Araştırma Yöntemleri, İstanbul, Türkmen Kitabevi, s. 105.

Küçük, Orhan (2012); Lojistik İlkeleri ve Yönetimi, Ankara, Seçkin Yayınevi, s.13.

Lambert, Douglas (1999); Stock, James; Strategic Logistics Management, Boston, Irwin Mc Graw-Hill, pp.95.

Light, Didem A. (2005); CMI Tarafından Gemi İşletme Müteahhidinin (Bareboat Charterer) Tesciline İlişkin Yapılan Çalışmalar ve Değerlendirme", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:IV, No:8, s.153.

Maç, Mehmet (2004); Dış Taşıma Bedelleri, Buna İlişkin Komisyonlar, Demurajlar ve Diğer Eklentiler KDV'den Müstesnadır, Gelirler Genel Müdürlüğü Özelgesi, Yaklaşım, No: 143, s.111-112.

Omni Sigorta ve Reasürans Brokerlik Hizmetleri A.Ş (13 Aralık 2014); (Çevirimiçi) http://www.omniltd.com/p=1552.

Pekdemir, Işıl M. (1991); Deniz Denizyolu Yük Taşımacılığı; Yönetim ve Organizasyonu, Beta Basım Yayım Dağıtım, s. 43-44--49-50-52.

Pekdemir, Sedat (25 Nisan 2015); "Denizcilik Sektörü'nde Ofis Yönetimi", Aktüel Deniz Haber Ajansı, 14 Nisan 2015, (Çevirimiçi) http://www.aktueldeniz.com/sedat_pekdemir/ denizcilik_sektoru--nde_ofis_yonetimi.

Rodrigue, Jean-Paul (November 11, 2011); "The Geography of Transport Systems, Hofstra University", Department of Global Studies and Geography, (Çevirimiçi) http://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch3en/ conc3en/ch3c4en.html, 7 Nisan 2012.

T.C. Kalkınma Bakanlığı (Haziran 2006); Devlet Planlama Teşkilatı. 9. Kalkınma Planı (2007–2013) Denizyolu Ulaşımı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.1.

T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (19 Ekim 2012); (Çevirimiçi), http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/DTGM/tr/documan/20121017_092929_64032_1_64351.pdf, s.20.,

T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (2012); Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, Deniz Ticareti Analizleri, s.8-9.

T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (22 Mart 2013); Güncel Haber Arşiv, (Çevirimiçi)http://www.ubak.gov.tr/blsm_wıys/dtgm/tr/Belgelik/guncel_haber_arsiv/20130322_164626_64032_1_64480.pdf.

T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (Eylül 2004); Ulaştırma Ana Planı Stratejisi 2. Ara Rapor, İstanbul Teknik Üniversitesi, s.92.

T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (1 Ocak 2014); Denizcilik Sektörü, (Çevirimiçi) www.udhb.gov.tr/images/faaliyet/b77aacc22cbfc6d.pdf.

Tozar, Barış (1998); Temel Denizcilik Kursu, Yayınlanmış Ders Notları, Ajans-Türk Matbaacılık, s.4-7.

Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü (1989); II. Ulusal Denizcilik Kongresi, Gemi Acentelik Sektör Raporu, İstanbul, s.3.

Unctad; Review of Maritime 2012, s.6.

Ülgen, Hayri, Mirze, Kadri S. (2010); İşletmelerde Stratejik Yönetim, İstanbul, Beta Yayınları, s.22.

Ülgener, Fehmi (2010); Charter Sözleşmeleri I, İstanbul, Der Yayınları, s.40-57.

Ünalmış, Murat (2005); "Maritime Transporation in Turkey and European Union with Special Reference to Privatization of Ports", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü, s.87.

Yamak, Oygur (2001); Üretim Yönetimi, 3.bs.İstanbul, Sinerji Yayınevi, s. 249.

Yerlikaya, Sema; "Gemi brokerlik ücretinin tahsili neden zor?", Aktüel Deniz Haber Ajansı, 15 Şubat 2013, (Çevirimiçi) http://www.aktueldeniz.com/sema_yerlikaya/gemi_brokerlik_ ucretinin_tahsili_neden_zor-, 7 Mayıs 2015.

Yeşilbağ Lütfü (2002); Deniz Taşımacılığında Kuru Dökme Yük Olarak Demir Cevheri, Kömür Ve Tahıl'ın Yeri, Yıldız Teknik Üniversitesi Dergisi, C: II, s.59.

Yıldırım, Ali (1999); Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara, Seçkin Yayınları 1.bs., s 92-93.

Zurich Sigorta Anonim Şirketi (2 Ocak 2015); Nakliyat Sigortası (Çevirimiçi) http:// www.zurichsigorta.com.tr/nakliyat.aspx,

5. Basım

GENEL BİYOLOJİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Prof. Dr. Muhsin Konuk

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 599
Fen Bilimleri No.: 56
ISBN: 978-605-133-501-8
© 5. Basım, Kasım 2015

GENEL BİYOLOJİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek, Prof. Dr. Muhsin Konuk

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş –mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz –kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman., Konuk, Muhsin.
Genel Biyoloji */ Abdurrahman Aktümsek, Muhsin Konuk*
5. Basım, s. XII + 228 , 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-501-8
1. Genel Biyoloji 2. Botanik 3. Zooloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu ders kitabı en yeni ve en kapsamlı kaynaklar kullanılarak hazırlanmış ve her yeni baskısında gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Genel Biyoloji dersinin bir dönemde verildiği fakülte ve bölümlerin ihtiyaçları göz önüne alınarak bilgiler fazla ayrıntıya girmeden özlü bir şekilde sunulmuştur. Bilgilerin anlaşılabilir olması için çok sayıda şekil ve tablo ile desteklenmiştir.

Öğrencilerimize yararlı olması dileği ile…

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: CANLI VE CANSIZ FARKLARI 1
2. BÖLÜM: CANLILARIN ÇEŞİTLİLİĞİ 5
VİRÜSLER 7
MONERA ALEMİ 9
PROTİSTA ALEMİ 12
Hayvan benzeri protistler: Protozoalar 13
Fungus benzeri protistler: Cıvık mantarlar, küf mantarları 14
Bitki benzeri protistler: Algler 14
FUNGİ ALEMİ 15
BİTKİLER ALEMİ 16
Damarsız Bitkiler 17
Damarlı Tohumsuz Bitkiler. 17
Damarlı Tohumlu Bitkiler 18
HAYVANLAR ALEMİ 18
Phylum: Porifera (Süngerler) 20
Phylum: Cnidaria 20
Phylum: Platyhelminthes 20
Phylum: Nematoda 20
Phylum: Mollusca 20
Phylum: Annelida 20
Phylum: Arthropoda 21
Phylum: Echinodermata 22
Phylum: Hemichordata 22
Phylum: Chordata 22
Subphylum: Vertebrata (Omurgalılar) 22
1. Class: Chondrichthyes-Kıkırdaklı balıklar 23
2. Class: Osteichthyes-Kemikli balıklar 23
3. Class: Amphibia-Kurbağalar 24
4. Class: Reptilia-Sürüngenler 25
5. Class: Aves-Kuşlar 26
6. Class: Mammalia-Memeliler 26
3. BÖLÜM: HÜCRE 29
Hücre Teorisi 31
Hücre Zarı 32
Pasif Taşıma 34

Difüzyon 34
Kolaylaştırılmış Difüzyon 35
Ozmoz 35
Aktif Taşıma 37
SİTOPLAZMA 39
ORGANELLER 40
Endoplazmik Retikulumlar (ER) 40
Ribozomlar 41
Golgi Kompleksi 42
Lizozomlar 43
Peroksizomlar 43
Vakuoller 43
Mitokondriler 44
Sentrioller 45
Plastitler 46
Sitoplazmik İnklüzyonlar 47
ÇEKİRDEK (NUKLEUS) 47
DNA Analizleri 51
RNA 51
Kromozomlar 52
HÜCRE DEVRİ VE HÜCRE BÖLÜNMESİ 55
İnterfaz 56
Mitoz Hücre Bölünmesi (M Fazı) 57
Mayoz (Meiosis) Hücre Bölünmesi 60
Amitoz Hücre Bölünmesi 63

4. BÖLÜM: DOKULAR 65
I. HAYVANSAL DOKULAR 65
1. EPİTEL DOKU 65
Örtü Epiteli 66
Salgı Epiteli 66
Endokrin bezler 66
Ekzokrin bezler 67
Karma bezler 67
Miyoepitel 67
Nöroepitel 67
2. BAĞ DOKUSU 68
Bağ Dokusu Hücreleri 68
Bağ Dokusu Lifleri (Telleri) 69
Bağ Dokusu Tipleri 70
I. Embriyonik Bağ Dokusu 70
II. Ergin Bağ Dokusu 70
3. KIKIRDAK DOKUSU 71
1. Hiyalin Kıkırdak 71
2. Fibrokıkırdak (fibröz kıkırdak) 71
3. Elastik Kıkırdak 71
4. KEMİK DOKUSU 71
Kemik Dokusunun Hücre Tipleri 72

Kemik Dokusunun Matriksi ... 73
Kemik Dokusu Tipleri ... 73
5. KAN DOKUSU ... 74
Plazma ... 74
Hücreler ... 75
Eritrositler ... 75
Lökositler ... 76
Granulositler ... 77
Agranulositler ... 77
Trombositler (Plateletler) ... 78
Kanın pıhtılaşması ... 79
Kan Tipleri ... 79
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık ... 80
Lenf ... 82
6. KAS DOKUSU ... 83
İskelet Kasları ... 83
Düz Kaslar ... 84
Kalp Kası ... 86
7. SİNİR DOKUSU ... 87
1. Soma veya gövde olarak adlandırılan hücresel kısım ... 88
2. Uzantılar ... 88
Nöroglia ... 89
II. BİTKİSEL DOKULAR ... 90
A- Meristem Doku ... 90
B- Sürekli Doku ... 91
Parankima Dokusu (Temel Doku) ... 91
Koruyucu Doku ... 91
İletim Doku ... 92
Ksilem ... 93
Floem ... 93
Destek Doku ... 93
Kollenkima ... 94
Sklerankima ... 94
Salgı Doku ... 94
5. BÖLÜM: BİTKİSEL ORGANLAR ... **97**
VEJETATİF ORGANLAR ... 97
KÖK ... 97
Kökün Yapısı ... 97
Kök Tipleri ... 98
GÖVDE ... 100
Gövde Yapısı ... 100
Gövde Tipleri ... 101
Bitkilerde Yaş Tayini ... 103
YAPRAK ... 103
Yaprağın Yapısı ... 105
Yaprak Dökülmesi ... 106
Yaprak Tipleri ... 106
GENERATİF ORGANLAR ... 107

ÇİÇEK 107
MEYVE 108
TOHUM 109
6. BÖLÜM: İNSAN VÜCUDU VE ORGAN SİSTEMLERİ 111
1. HAREKET SİSTEMİ 111
İSKELET SİSTEMİ 112
Eklemler 113
KAS SİSTEMİ 114
Kasılma Tipleri 114
Kas Tonusu 114
Vücut Kasları 115
2. SİNİR SİSTEMİ 116
MERKEZİ (SANTRAL) SİNİR SİSTEMİ 117
Beyin 117
Beynin Başlıca Kısımları 118
Omurilik (Medulla Spinalis) 120
OTONİM SİNİR SİSTEMİ 121
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 122
3. DUYU ORGANLARI VE DUYULAR 122
DOKUNMA 122
KOKLAMA 124
TAT 125
İŞİTME ve DENGE 127
GÖRME 129
Renk Körlüğü 131
Gözün Kırma Kusurları 131
4. ENDOKRİN SİSTEM 133
HİPOFİZ 135
Adenohipofiz 135
Nörohipofiz 136
TİROİD 136
Hipertiroidizm 137
Hipotriodizm 137
PARATİROİD 137
ADRENAL BEZLER 138
Adrenal Korteks 138
Adrenal Medulla 138
PANKREAS 138
Diabetus Mellitus (Şeker Hastalığı) 139
PİNEAL BEZ, EPİFİZ 140
OVARYUMLAR 140
TESTİSLER 141
5. DOLAŞIM SİSTEMİ 141
KALP 141
DAMARLAR ve KAN DOLAŞIMI 143
Kan Dolaşımı 144
Nabız 146

LENFATİK SİSTEM) 147
6. SOLUNUM SİSTEMİ 148
Oksijen Taşınması 150
Karbondioksit Taşınması 151
Nefes Alıp Verme 151
Solunum Durması ve Zehirlenmesi 152
7. SİNDİRİM SİSTEMİ 153
Ağız (Oris) 154
Dil (Lingua, glossa) 154
Damak ve Küçük Dil (Uvula) 154
Tükürük Bezleri 154
Dişler (Dentes, Odontos) 155
Diş Tipleri 156
Farinks (Yutak) 157
Özofagus (Yemek Borusu) 157
Mide (Gaster) 157
İnce Barsak (İntestinum tenue) 157
Kalın Barsaklar (İntestinum crassum) 158
Karaciğer 160
Safra Kesesi 160
Pankreas 160
SİNDİRİM 161
EMİLME 162
8. BOŞALTIM SİSTEMİ 162
Böbrekler (Ren, Nefros) 163
Böbreklerin İç Yapısı 163
Nefron 164
9. ÜREME SİSTEMİ 165
Erkek Üreme Sistemi 166
Sperm 167
Spermatogenez 168
Meni (Semen, ejakulat) 169
Dişi Üreme Sistemi 170
Oogenez 172
Uterin Ovulasyon Siklusu veya Menstrual Siklus 173
Ovulasyon 174
DÖLLENME 174
EMBRİYONİK GELİŞME 176
Fetal Gelişim 177
Gebelik Döneminde Beslenme 177
DOĞUM 177
Yenidoğan Özellikleri 178
Çoklu Doğum 178
7. BÖLÜM: BESLENME 179
Dengeli Beslenme 181
Canlılık için Suyun Fonksiyonları 182
VİTAMİNLER 183
Yağda Eriyen Vitaminler 183

Suda Eriyen Vitaminler 184
MİNERALLER 186
Makromineraller 186
Mikromineraller 187
8. BÖLÜM: SAĞLIK VE İLK YARDIM 189
HASTALIKLAR 189
Bazı Önemli Hastalıklar 190
Nezle (Soğuk Algınlığı) ve Grip (İnfluenza) 191
Suçiçeği 191
Kızamık 191
Kızamıkçık 192
Kızıl 192
Kabakulak 192
Boğmaca 192
Difteri 193
Çocuk Felci (Polio, poliomiyelit) 193
Menenjit 193
Verem (Tüberküloz) 193
Tifo 193
Tifüs 194
Sarılık 194
Tetanoz 194
Kuduz 195
İLK YARDIM 195
Boğulmada İlk Yardım 196
Suni Solunum 196
Boğaza Birşey Kaçtığında İlk Yardım 197
Kanamanın Durdurulması 198
Burun Kanamasında İlk Yardım 198
Yanıklarda İlk Yardım 199
Kemik Kırıklarında İlk Yardım 199
Yaralı Bir İnsanın Taşınması 199
Zehirlenmelerde İlk Yardım 200
Bilinç Kaybında İlk Yardım 201
9. BÖLÜM: CANLI TOPLULUKLARI VE ÇEVRE 203
Adaptasyon Tipleri 203
Çeresel Faktörler 204
Ekosistemin Unsurları 205
Besin Zinciri 205
Besinler Devirler 206
Populasyon ve Populasyon Yoğunluğu 208
Biyolojik Mücadele 210
Hayvanlararası İlişkiler 211
KAYNAKLAR 213
DİZİN 219

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N., Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Akgün, S., Kalaça, S., Hastalıklar Bilgisi, Hatiboğlu Basım ve Yayım San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995

Akman, Y., Bitki Biyolojisine Giriş, Botanik, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Aktümsek, A., Biyolojik Mücadele Ajanı Olarak Parazitoidler, S.Ü. Fen –Edeb.Fak., Fen Derg., 11, 71 – 84, 1993.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal, Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, 2000.

Aktümsek, A., Anatomi ve Fizyoloji, İnsan Biyolojisi, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 2001.

Aktümsek, A., Genel Zooloji, Ders Kitabı, 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak Matbaacılık, İstanbul. 1987

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenetr, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti, İstanbul, 2000.

Barnes, R.D., Invertebrate Zoology, Saunders, 1980.

Başaran, A., Tıbbi Biyoloji Ders Kitabı, Nobel & Güneş Tıp Kitabevi, Bursa, 1999.

Başaran, N., Tıbbi Genetik Ders Kitabı, Güneş & Nobel Tıp Evi, Bursa, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A / 13, Ankara, 1983.

Bellows, T.S., Fisher, T.W., Handbook of Biological Control, Academic Press, 1999.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Bloom, W., Fawcett, D.W., A Textbook of Histology, Chapman and Hall, 1994.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ.İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji II, 2001.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ.İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji I., İsvak, 2000.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Carola, R., Harley, J.P., Noback, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw. Hill Inc., 1992.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey, J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş., İstanbul 1992.

Costanzo, L,S., Physiology, W.B. Saunders Company, 1977.

Çakır, M., Canlılar bilimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Dambro, M.R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev.Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

De Robertis, E.D.P., De Robertis, E.M.F., Cell and Molecular Biology, Saunders College, 1980.

Demirsoy, A., Kalıtım ve Evrim, Meteksan, Ankara, 2000.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi. Ankara. 2000

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı, Cilt 1 ve 2., Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.). Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dindar, H., Tunç, K., Canlılar Bilimi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 1998.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1993.

Ecevit, M.A., Acil Yardım ve Kurtarma, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Enger, E.D., Gibson, A.H., Kormelink, J.R., Ross, F.C., Smith, R.J., Concepts in Biology, Wm. C. Brown Publishers, 1988.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 200.

Erkoçak, A., Genel Histoloji, Kan Dağıtımcılık ve Yayıncılık, İstanbul, 1983.

Erer, H., Kıran, M.M., Çiftçi, M.K., Veteriner Genel Patoloji, Bahçıvanlar Basım Sanayi, Konya, 2000.

Feneis, H., Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim Adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, İstanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice – Hall Int. Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E., Tıbbi Fizyoloji (Çev.Ed.: Çavuşoğlu, H.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd., Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti, İstanbul, 1996.

Harris, C.,L., Concepts in Zoology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Hasenekoğlu, İ., Öztaş, H., Gökler, İ., Canlılar Bilimi, Bakanlar Matbaacılık Ltd. Şti., Erzurum, 1999.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu, Yayınevi, Ankara, 1989.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders Kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ürogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Kadıoğlu, A., Demirbağ, Z., Temel Biyoloji, Derya Kitabevi, Trabzon, 2000.

Karagöz, D., Çevresel Aciller, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Karamanoğlu, K., Genel Botanik, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1977.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Gözde Repro Ofset, Ankara 1995.

Karol, S., Suludere Z., Ayvalı, C., Biyoloji Terimleri Sözlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay.: 699, Ankara, 1998.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, Ala Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keeton, W., Gould, J.L., Gould, C.G., Genel Biyoloji, Cilt I ve II (Çev. Ed. Demirsoy, A., Türkan,i.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı / Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul 1995.

Kuru, M., Omurgalı Hayvanlar, Gazi Üniv. Yay. No: 186, Gazi Eğitim Fak. Yay. No: 22, Ankara, 1994.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ.S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay, Merdol, T., Başoğlu, S., Öner, N., Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lehninger, A. L., Principles of Biochemistry, Worth Pub. Inc., 1992.

Lodish, H., Baltimore, D., Berk, A., Zipursky, S.L., Matsudaira, P., Darnell, J., Molecular Cell Biology, Scientific American Books, 1995.

Martini, F.H., Fundementals of Anatomy and Phsiology, Prentice Hall International Inc., 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Mathews, C.K., Van Holde, K.E., Ahern, K.G., Biochemistry, Addison Wesley Logman Inc., 2000.

Meglitsch, P.A., Invertebrate Zoology, Oxford University Press, 1972.

Menteş, N. K., Klinik Gastroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Minelli, A., Biological Systematics, The State of the Art, Chapman and Hall, 1993.

Moffett, D.F., Moffett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A.A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.:Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes, P.A., Rodwell, V.W., Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., Özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara 1993.

Odar, İ.V. Anatomi Ders Kitabı, . Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul 1986.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul 1980.

Özaslan, S., Karşılaştırmalı Hayvan Fizyolojisi, İstanbul, 1980.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztay. M., Omurgalı Hayvanların Karşılaştırmalı Anatomisi, İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1988.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M.A., Aksoy M.E., Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Richards, O.V., Davies, R., Imm's General Text – Book of Entomology, I – II, Chapman and Hall, 1977.

Sağlam, M., Genel Histoloji, Emet Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R R., Stephens, T.D., Tate, P., Anatomy and Physiology, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Snell, R. S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev.Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Sodeman, W.A., Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., insan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Somyürek, H.İ., Adım Adım İlk Yardım ve Kurtarma, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Somyürek, H.İ., İlk Yardım Ders Kitabı, Somgür Yayıncılık, Ankara, 1999.

Sözen, C., İlk Yardım, Ders Kitabı, Atlas Kitabevi, Konya, 1997.

Stone, N,J., Blum, C.B., Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Communications Inc., 1997.

Stryer, L., Biochemistry, W.H. Freeman and Company, 1998.

Sukkar, M.Y., El-Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Şahin, Y., Hayvan Sistematiği, Selmet Matbaası, Eskişehir, 2000.

Şişli, N., Ekoloji, Çevre Bilim, Gazi Kitabevi, Ankara, 1999.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum. 1986.

Tatlı, A., Genel Biyoloji (Botanik), Tuğra Ofset, Kütahya, 2000.

Tekelioğlu – Uysal, M., Kılıçturgay, K., Kerse, İ., Hücre:İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş., Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 2000.

Turner, C.D., Bagnara, J.T.,General Endocrinology, W.B. Saunders Company, 1976.

Ulutin, T., Cengiz, M., Yüksel, A., Týbbi Biyoloji Ders Notları , Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Wallace, R.A., Sanders, G.P., Ferl, R.J., Biology, The Science of Life, Harper Collins Publishers, 1996.

Weineck, J. Sporda işlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı, A.Ş.) Spor Kitabevi, Ankara. 1998.

Werner, D., Sağlık El Kitabı, İnterlink, İstanbul, 1996.

Yakar-Tan, N., Bilge, E., Genel Botanik, İ.Ü. Fen Fak. Basımevi, İstanbul, 1976.

Yalvaç, S., Zoolojiye Giriş, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum, 1977.

Yaman K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1998.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1977.

Yılmaz, İ., Taksonomik Zoolojinin Prensip ve Metodları, Oran Yayıncılık, İzmir, 1997.

Yiğit, R., Genel Fizyoloji, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2001.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971.

Zubay, G., Biochemistry, Wm. C. Brown Publishers, 1993.

Zuspan, F.P., Quiligan, E.J., Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.) Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

DİZİN

A

A vitamini, 197
Acanthocephala, 20
Acrasiomycota, 14
ACTH, 147
Adaptasyon, 219
Addison hastalığı, 149
Adem elması, 162
Adenin, 50, 52
Adenovirüs, 8
ADH, 147
Adipöz, 74, 77
Adrenal korteks, 149
Agnatha, 24
Ağız, 167, 170
Akciğerler, 161, 162
Aktif taşıma, 39, 40
Aktin, 41, 93
Akyuvarlar, 84
Algler, 13, 15
Alkol, 194
Alyuvarlar, 83
Amebalar, 14
Ameoba proteus, 14
Amitoz, 69
Anabolizma, 1, 2
Anemi, 206
Angiospermler, 19
Annelida, 20, 22
Antiport, 40
Apikal meristem, 98
Archaebacteria, 9
Arkadaş hücreleri, 101
Arthropoda, 20, 22
Ascomycota, 16
Askorbat, 200
Askorbik asit, 200
Astigmatizm, 143, 144
Ateş, 208, 209, 210
ATP, 9, 39, 46, 48, 161, 223, 224
Ayrıştırıcılar, 221

B

Bacillus thuringiensis, 227
Bademcikler, 208
Bağ dokusu, 71, 74, 77
Bakır, 202
Balaenoptera musculus, 29
Basidiomycota, 16
Bazal metabolizma, 194
Bazofil, 85
Beriberi, 198
Besin zinciri, 221, 222
Beta karoten, 197, 200
Beyin, 97, 126, 127, 129, 130
Beyin sapı, 129, 130
Biotin, 199
Bitki benzeri protistler, 13, 15
Bitkisel organlar, 105
Biyolojik mücadele, 226, 227
BMI, 195
Boğmaca, 208
Boşaltım sistemi, 121
Böbrekler, 177
Brachiopoda, 20
Burun, 161, 207, 212, 214, 215
Büyüme konisi, 98

C

C vitamini, 200
Cerebellum, 130
Cerebrum, 128
Chelicerata, 22
Chlorophytes, 15, 17
Chordata, 6, 20, 21, 23
Cıvık mantarlar, 13, 14
Cnidaria, 20, 21
Coniferophyta, 18, 19
Crossover, 64, 69
Crustacea, 23
Ctenophora, 20
Cushing sendromu, 149
Cycadophyta, 18, 19
Cyclostomata, 24

Ç

Çanak yapraklar, 116
Çekirdek, 49, 50, 55, 59, 67
Çekum, 172
Çevresel faktörler, 224
Çiçek, 105, 115, 116
Çinko, 202
Çocuk felci, 209
Çok ayaklılar, 23
Çoklu doğum, 192
Çubuklar, 142

D

D vitamini, 149, 191, 197
Dalak, 173
Dallanma tipleri, 109
Damak, 167
Damarlı tohumlu bitkiler, 18
Denge, 139
Dengeli beslenme, 195
Derisi dikenliler, 23
Destek doku, 99
Deuteromycota, 16
DHEA, 149
Dış gebelik, 191
Diabetes mellitus, 128
Diakinez, 67
Dicotyledonae, 18, 19
Diencephalon, 129
Difteri, 208
Difüzyon, 36
Dil, 137, 167, 168, 208, 231
Dinoflagellatlar, 15
Diploten, 67
Dişler, 168, 169
DNA, 8, 9, 11, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 63, 65, 67, 152, 199
DNA analizleri, 54
Doğum, 191, 192
Dolaşım sistemi, 121, 153
Döllenme, 190
Duodenum, 171, 174
Düz kaslar, 132

E

E vitamini, 198, 200
Echinodermata, 20, 23
Echiura, 20
Ectoprocta, 20
Eklemler, 123
Ekoloji, 219, 229, 233
Ekzokrin bezler, 72, 73
Ekzositoz, 40
Embriyo, 23
Emergensler, 100
Emilme, 175
Endoderma, 100
Endokrin bezler, 72
Endokrin sistem, 121
Endoplazmik Retikulumlar, 42
Endositoz, 40, 45
Eozinofil, 85
Epinefrin, 146, 149
Epitalamus, 129
Epitel dokusu, 71, 72
Ergokalsiferol, 197
Eritroblastosis fetalis, 89, 90
Eritropoietin, 176
ETS, 198
Eubacteria, 9, 10
Euglenophytes, 15
Euspongia officinalis, 21

F

FAD, 198
Fagositoz, 41
Farinks, 162, 170
Fellogen, 100
Fertilizasyon, 188
Fibrinojen, 87
Fibroblastlar, 74
Fillokinon, 198
Flagellatlar, 13
Floem, 101
Flor, 202
FMN, 198
Folasin, 199
Folik asit, 199
Fosfor, 201, 224
Fosforilasyon, 223

Fotosentez, 48, 113, 223
FSH, 147, 152, 188
Fungi, 7, 16
Fungi alemi, 7
Fungi imperfecti, 16
Fungus benzeri protistler, 13, 14

G

Gastrotricha, 20
Gen, 56
Generatif organlar, 105
GH, 146
Ginkgophyta, 18, 19
Glikojen, 49
Glikokaliks, 35
Glukagon, 151
Gnathostomata, 24
Gnetophyta, 18
Golgi Kompleksi, 44
Görme, 97, 140
Gövde, 106, 108, 109, 110, 111
Gram-pozitif, 12
Graves hastalığı, 148
Grip, 207
Growth hormon, 146
Guatr, 202
Gymnospermler, 18, 19

H

Halofiller, 10
Hareket sistemi, 121
Hastalıklar, 206, 229
Hayvansal dokular, 71
Helicobacter pilori, 170
Hemoglobin, 84, 201, 202
Hepatophyta, 18
Hexapoda, 23
Hidra, 21
Hidroksiapatit, 81
Hipotalamus, 129
Histamin, 75
Hiyalin kıkırdak, 78
Hücre devri, 59, 60
Hücre iskeleti, 41
Hücre zarı, 34, 35, 36, 37, 42
Hücresel solunum, 161
Hymen, 185
Hymenoptera, 231

I

IGF, 146
Insecta, 23
İç kulak, 73, 138
İletim doku, 99
İleum, 171
İlk yardım, 211
İnce barsak, 171, 175
İnfluenza, 8, 207
İnfluenza virüsü, 8
İnozitol, 200
İnsülin, 146, 151, 152
İnterfaz, 59, 60
İnterkalar meristem, 98
İris, 109, 140
İskelet kasları, 91, 129
İskelet sistemi, 121
İşitme, 138
iyot, 147, 148, 202
İzometrik kasılma, 124
İzotonik, 124
İzotonik kasılma, 124

J

Jejunum, 171

K

K vitamini, 171, 197, 198
Kabakulak, 208
Kalburlu borular, 101
Kalın barsaklar, 171
Kalıtım, 230
Kalori, 193
Kalp, 91, 94, 153, 158, 159, 198
Kalp kası, 91, 94
Kalsitriol, 176
Kalsiyum, 81, 200, 201, 224
Kan dokusu, 71
Kanamanın durdurulması, 214
Kanın pıhtılaşması, 198

Karaciğer, 21, 59, 77, 89, 173, 199, 200, 201, 203
Karbohidratlar, 34, 175, 193
Kas dokusu, 71, 91
Kas sistemi, 121, 125, 126
Kas tonusu, 124
Kemik dokusu, 71, 80, 81
Kemikli balıklar, 24
Kızamık, 207
Kızamıkçık, 208
Kızıl, 208
Klor, 201
Kloroplastlar, 48
Koagulasyon, 87
Kobalamin, 199
Kobalt, 203
Koenzim, 198, 199
Koenzim A, 199
Kolaylaştırılmış difüzyon, 37
Kolin, 200
Kollajen, 75, 80, 81
Kollenkima, 102
Kolonlar, 172
Kommensalizm, 228
Kompakt kemik, 81
Kondrosit, 78
Koport, 40
Kornea, 140
Koruyucu doku, 99
Kök, 105, 106, 107, 169
Krause korpüskülü, 134
Krom, 202
Kromoplastlar, 48
Kromozom, 50, 56, 57, 58, 69
Ksilem, 100, 101
Kuduz, 195
Kuşlar, 28
Kutis dokusu, 100
Küçük dil, 167
Küf mantarları, 14
Kükürt, 201

L

Larinks, 162
Lenf, 90
Lenfatik sistem, 160, 161
Lens, 140, 144
Lepidoptera, 233
Leptoten, 66
LH, 147, 152, 188
Liken, 16
Lizozomlar, 45
Loricifera, 20
Loxodonta africana, 29
Lökoplastlar, 49
Lökositler, 59, 84, 85
Lycophyta, 18

M

Magnezyum, 201
Mammalia, 6, 28
Mangan, 202
Mantar dokusu, 100
Mast hücreleri, 75
Mayoz, 65, 66, 67, 69
Medulla oblangata, 129, 130
Medulla spinalis, 126, 130
Melanin, 75
Melanositler, 75
Melatonin, 129, 152
Memeler, 185
Memeliler, 6, 28
Menakinon, 198
Menenjit, 209
Meni, 183
Menstruasyon, 187
Meristem doku, 98
Merkel diskleri, 134
Merkezi sinir sistemi, 60, 97, 98
Mesencephalon, 130
Mesozoa, 20
Metabolizma, 83, 176
Metateria, 29
Meyve, 117, 118, 200
Meyve tipleri, 117, 118
Mezenkim hücreleri, 75, 80
Mezofil, 113
Mide, 59, 170, 175
Mikrofilamentler, 41
Mikrotubüller, 41
Mitokondriler, 46, 47
Mitoz, 59, 61, 62, 67, 69
Miyelin kılıfı, 96
Miyoepitel, 72, 73

Molibden, 203
Mollusca, 20, 21
Monera, 7
Monera alemi, 7
Monocotyledonae, 18, 19
Monosit, 85
Morbid, 195
MSH, 147
Mutualizm, 228
Myriapoda, 23
Myxomycota, 14

N

Nabız, 159, 160, 210
NAD, 198
Nefron, 178, 179
Nematoda, 20, 21, 227
Nematomorpha, 20
Nemertea, 20
Nezle, 207
Niasin, 198
Nikotinamid, 198
Nikotinik asit, 198
Nöroepitel, 72, 73
Nöroglia, 97
Nörohipofiz, 147
Nötrofil, 85
Nukleazlar, 174
Nukleus, 67, 69, 96

O

Obezite, 194
Oksidasyon, 198
Omurga, 122, 123
Omurgalılar, 6, 24
Omurilik, 24, 129, 130, 131, 132
Omurilik soğanı, 129
Oojenez, 186, 187
Osteichthyes, 24
Osteoklastlar, 81
Osteon, 82
Osteoprojenitör, 80
Otonom sinir sistemi, 127, 132
Ovaryumlar, 184
Ovidükt, 184
Ovulasyon, 188
Ovum, 59, 186, 188
Ozmoz, 37, 38

P

Pacini korpüskülü, 134
Pakiten, 66
Pankreas, 173, 174
Pankreatik polipeptid, 151
Pantotenik asit, 199
Papilla, 136, 137
Paramecium caudatum, 14
Parankima dokusu, 99
Parasempatik sistem, 133
Parathormon, 148
Parazitizm, 228
Parazitoid, 227
Penicillium, 16
Penisilin, 12, 16
Peptid hormonlar, 146
Periderma, 100
Periferal sinir sistemi, 97, 127
Peroksizomlar, 45
Phaeophytes, 15
Phoronida, 20
Pinositoz, 40
Pirimidin, 51
Pituiter bez, 146
Placentalia, 29
Placozoa, 20
Plasmodium malaria, 14
Plasmodium vivax, 14
Plastitler, 48
Plateletler, 86
Platyhelminthes, 20, 21
Plazma, 75, 82, 83, 173
Plazma hücreleri, 75
Pogonophora, 20
Polio, 209
Pons, 130
Populasyon, 224, 225
Potasyum, 201
PP vitamini, 198
Presbiyopi, 144
Priapulida, 20
Pridoksal, 199

Pridoksamin, 199
Pridoksin, 199
Primer meristem, 98
PRL, 147
Protein katabolizması, 176
Proteinler, 175, 223
Protista, 7, 13
Protista alemi, 7, 13
Protozoa, 7, 69
Protozoalar, 13
Psilophyta, 18
Pteroilglutamik asit, 199
Pterophyta, 18, 19
Puberte, 69, 162, 187
Pupilla, 140
Pyrrhophytes, 15

R

Regnum Animalia, 7, 20
Regnum Plantae, 7
Rektum, 173
Renk körlüğü, 142
Retinal, 141
Retinol, 197
Retrovirüsler, 9
Riboflavin, 198
Ribozomlar, 43
RNA, 8, 9, 43, 50, 51, 54, 55, 65, 199
Rotifera, 20

S

Safra kesesi, 173
Salgı doku, 99, 102
Salgı epiteli, 72
Sarılık, 210
Segmentasyon, 189
Sekonder meristem, 98
Selenyum, 203
Seminifer tubüller, 180, 182
Sempatik sistem, 133
Sentrioller, 47, 63, 67
Serbest sinir sonlanmaları, 133
Serebellum, 130
Serebrum, 128
Serotonin, 152
Simbioz, 227
Sindirim, 121, 149, 166, 167, 171, 173, 175
Sindirim sistemi, 121, 166
Sinir dokusu, 71, 97
Sinir sistemi, 121, 126
Sistematik, 6, 233
Siyanokobalamin, 199
Sklera, 140
Sklerankima, 102
Sodyum, 201
Soğuk algınlığı, 209
Solunum sistemi, 121
Somatostatin, 151
Somatotropin, 146
Sperm, 180, 181, 187
Spermatogenez, 182, 183
Sphenophyta, 18
Sporozoalar, 14
Stamen, 116
Stomalar, 100
Su, 38, 99, 107, 113, 115, 171, 179, 196, 207, 212, 215, 220, 223
Su çiçeği, 207
Suncus etruscus, 29
Suni solunum, 213
Sülfür, 201
Sülük, 110, 115
Sürekli doku, 98
Swedberg sabitesi, 44

S

Şişmanlık, 195

T

Taksonomi, 6
Talamus, 129
Tardigrada, 20
Taş hücreleri, 102
Tat, 136, 137
Tat tomurcukları, 136, 137
Temel doku, 99
Termoasidofiller, 10
Termofiller, 10
Testisler, 180
Testosteron, 153
Tetanik kasılma, 124

Tetanoz, 210
Tetanus, 124
THF, 199
Tiamin, 198
Tifo, 209
Tifüs, 210
Tiroid, 147, 148, 202
Tohum, 19, 118
Tohum kabuğu, 118
Tokoferoller, 198
Tomurcuk, 114
TPP, 198
Trake, 101, 162
Trakeid, 101
Transkripsiyon, 54
Trichinella spiralis, 21
Trilobita, 22
Trombositler, 86
TSH, 145, 146
Tüberküloz, 206, 209
Tüketiciler, 221
Tür, 6, 20, 22
Tütün mozaik virüsü, 8
Tüyler, 100

U

Uterus, 184
Uvula, 167

Ü

Üreme sistemi, 121
Üreticiler, 221

V

Vajina, 185
Vakuoller, 45
Valsalva manevrası, 138
Vejetatif organlar, 105
Verem, 209
Vertebrata, 20, 24
Virüsler, 8, 9
Vitaminler, 197, 198
Volvox, 15
Vulva, 185

W

Wilson hastalığı, 202
Wirsung kanalı, 174

Y

Yağ hücreleri, 77
Yağlar, 175
Yaprak, 108, 111, 112, 113, 114
Yaprak damarlanması, 112
Yaralı bir insanın taşınması, 216
Yarı omurgalılar, 23
Yengeç, 23
Yumurta, 27, 186, 231
Yumurtalık, 184

Z

Zehirlenmelerde İlk Yardım, 216
Zigoten, 66
Zygomycota, 16

7. Basım

EKONOMİ

Prof. Dr. Kurban Ünlüönen
Doç. Dr. Ahmet Tayfun

www.nobelyayin.com
nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN No.: 40
MESTEK No.: 03
ISBN: 978-605-5426-39-2
© 7. Basım, Eylül 2015

EKONOMİ
Prof. Dr. Kurban Ünlüönen, Doç. Dr. Ahmet Tayfun

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NU 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Mestek Yayın Danışmanları: Yrd. Doç. Dr. Şeref Kavak -skavak@ankara.edu.tr-
Dr. Ahmet Çalışkan -ahmetcaliskan2000@hotmail.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ünlüönen, Kurban; Tayfun, Ahmet.
Ekonomi / *Kurban Ünlüönen, Ahmet Tayfun*
7.Basım, X + 284., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-39-2
1. Mestek 2. Ekonomi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: EKONOMİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER VE TEMEL KAVRAMLAR 1
1.1. EKONOMİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER 3
1.1.1. Romalıların Ekonomik Düşünceleri 3
1.1.2. Orta Çağ'da Ekonomik Düşünceler 4
1.1.3. Klasik Ekonomik Düşünce 4
1.1.4. Neoklasik Ekonomi Düşüncesi 5
1.2. EKONOMİNİN TANIMI 5
1.3. Ekonominin Diğer Bilim Dalları İle İlişkileri 7
1.4. Ekonomide Yöntem Kuram ve Uygulama 8
1.5. Ekonomik Faaliyetler ve Özellikleri 9
1.6. Ekonomide Temel Kavramlar 10
1.6.1. İhtiyaç 10
1.6.2. Mal ve Hizmet 11
1.6.3. Nedret Kanunu 13
1.6.4. Fayda 14
1.6.5. Değer ve Fiyat 16
1.6.6. Para 17
1.6.7. Gelir, Servet 17
1.6.8. İktisadilik, Verimlilik (Produktivite) 18
1.6.9. Kârlılık (Rantabilite) 18
1.6.10. Tüketim 19
1.6.11. Üretim 19
1.6.12. Üretim Faktörleri 20
1.6.13. Görünmeyen El İlkesi 21

BÖLÜM 2: BÜTÜN TOPLUMLARIN ORTAK EKONOMİK PROBLEMLERİ 23
2.1. KAYNAKLARIN TAM KULLANIMI PROBLEMİ 25
2.2. Kaynakların Etkin Kullanımı problemi 29
2.2.1. Hangi Mal ve Hizmetler, Ne Kadar Üretilecek? 29
2.2.2. Üretim Hangi Yöntemlerle, Nasıl Yapılacak? 30
2.2.3. Mal ve Hizmetler Kimler İçin Üretilecek? 31
2.3. Ekonomik Sistemler 32
2.3.1. Kapitalist Sistem ve Piyasa Ekonomisi 33
2.3.2. Sosyalist Sistem ve Merkezi Planlama 35
2.3.3. Karma Ekonomik Sistem 37

BÖLÜM 3: TALEP **39**
3.1. Talebin Tanımı 41
3.2. Talep Çizelgesi (Şedülü) ve Talep Eğrisi 41
3.3. Talebi Etkileyen Faktörler 43
3.4. Talep Esnekliği (Talep Elastikiyeti) 48
3.4.1. Talebin Fiyat Esnekliği 48
3.4.2. Talep Esnekliğini Etkileyen Başlıca Faktörler 50
3.4.3. Çeşitli Esneklik Durumları 51
3.4.4. Talebin Gelir Esnekliği 54
3.4.5. Talebin Çapraz Esnekliği 56

BÖLÜM 4: ARZ **59**
4.1. Arzın Tanımı 61
4.2. Arz Çizelgesi (Şedülü) ve Arz Eğrisi 61
4.3. Arzı Etkileyen Faktörler 62
4.4. Arz Esnekliği 66
4.5. Çeşitli Esneklik Durumları 67
4.6. Arz Esnekliğini Etkileyen Faktörler 72

BÖLÜM 5: PİYASA VE PİYASADA FİYAT OLUŞUMU **77**
5.1. PİYASA KAVRAMI 79
5.2. Piyasa Çeşitleri 80
5.2.1. Tam Rekabet Piyasası 80
5.2.2. Aksak Rekabet Piyasaları 81
5.2.2.1. Monopol Piyasası 81
5.2.2.2. Monopollü Rekabet Piyasası 82
5.2.2.3. Oligopol Piyasası 83
5.3. Piyasada Fiyat Oluşumu 83
5.4. Piyasa Fiyatındaki Değişmeler 87
5.5. Üretici ve Tüketici Rantı (Artığı) 92
5.6. ÖRÜMCEK AĞI TEOREMİ 93

BÖLÜM 6: DEVLETİN FİYATLARA MÜDAHALESİ **97**
6.1. DEVLETİN FİYATLARA DOLAYLI MÜDAHALESİ 99
6.2. DEVLETİN FİYATLARA DOLAYSIZ MÜDAHALESİ 99
6.2.1. Tavan Fiyat Uygulaması 99
6.2.2. Taban Fiyat Uygulaması 101

BÖLÜM 7: TÜKETİCİ DENGESİ **103**
7.1. MARJİNAL FAYDA YAKLAŞIMI İLE TÜKETİCİ DENGESİ 105
7.2. KAYITSIZLIK EĞRİLERİ YAKLAŞIMI İLE TÜKETİCİ DENGESİ 108
7.2.1. Kayıtsızlık Eğrileri 108
7.2.2. Kayıtsızlık Eğrilerinin Özellikleri 111
7.3. MARJİNAL İKAME ORANI 113
7.4. TİPİK OLMAYAN KAYITSIZLIK EĞRİLERİ 115
7.5. BÜTÇE DOĞRUSU 117

7.6. GELİR VE FİYAT DEĞİŞMELERİNİN BÜTÇE DOĞRUSUNA ETKİSİ. 119
7.7. TÜKETİCİ DENGESİ 123
7.8. TÜKETİCİ DENGESİNDEKİ DEĞİŞMELER 124

BÖLÜM 8: ÜRETİM VE ÜRETİCİ DENGESİ 129
8.1. ÜRETİM FONKSİYONU 131
8.2. KISA DÖNEM VE AZALAN VERİMLER KANUNU 132
8.3. UZUN DÖNEM VE ÖLÇEK EKONOMİSİ 136
8.4. ÜRETİCİ DENGESİ 137
8.5. EŞ ÜRÜN EĞRİSİ 137
8.6. EŞ MALİYET DOĞRULARI 140
8.7. EŞ ÜRÜN EĞRİLERİ YAKLAŞIMIYLA ÜRETİCİ DENGESİ 141
8.8. ÜRETİCİ DENGESİNDEKİ DEĞİŞMELER 142
8.9. ÜRETİM MALİYETLERİ 143
8.10. KISA DÖNEM MALİYET EĞRİLERİ 144
8.11. UZUN DÖNEM ORTALAMA MALİYET EĞRİSİ 149
8.12. GELİR (HASILAT) 151

BÖLÜM 9: FİRMA DENGESİ 155
9.1. TAM REKABET PİYASASINDA FİRMA DENGESİ 157
9.1.1. Toplam Maliyet-Toplam Gelir Yaklaşımı 157
9.1.2. Marjinal Maliyet-Marjinal Gelir (Hasılat) Yaklaşımı 160
9.2. UZUN DÖNEM FİRMA DENGESİ 163
9.3. MONOPOL PİYASADA FİRMA DENGESİ 164
9.3.1. Toplam Gelir ve Toplam Maliyete Göre Firma Dengesi 166
9.3.2. Marjinal Maliyet ve Marjinal Gelire Göre Firma Dengesi 167
9.4. MONOPOLDE FİYAT FARKLILAŞTIRILMASI 168
9.5. MONOPOLCÜ REKABET PİYASASINDA FİRMA DENGESİ 169
9.6. OLİGOPOL PİYASADA FİRMA DENGESİ 171

BÖLÜM 10: MİLLÎ GELİR 175
10.1. MİLLÎ GELİR İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 177
10.1.1. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) 177
10.1.2. Gayri Safi Millî Hasıla (GSMH) 178
10.1.3. Safi Millî Hasıla (SMH) 180
10.1.4. Millî Gelir (MG) 180
10.1.5. Kişisel Gelir (KG) 181
10.1.6. Harcanabilir Gelir 181
10.1.7. Kişi Başına Düşen Millî Gelir 181
10.2. KİŞİ BAŞINA DÜŞEN MİLLÎ GELİR VE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR 182
10.3. MİLLÎ GELİR HESAPLAMA YÖNTEMLERİ 184
10.3.1. Üretim Yöntemi 184
10.3.2. Gelir Yöntemi 185
10.3.3. Harcamalar Yöntemi 185
10.4. GSMH DEĞERİNİN ÖLÇÜLMESİNDE BAZI PROBLEMLER 187

10.5. MİLLÎ GELİRİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER 187
10.5.1. Tüketim Harcamaları ve Tüketim Fonksiyonu 188
10.5.2. Tasarruf ve Tasarruf Fonksiyonu 190
10.5.3. Yatırım ve Yatırım Fonksiyonu 191
10.5.4. Yatırımları Belirleyen Faktörler 193
10.6. MİLLÎ GELİR DENGESİ VE ÇARPAN 194
10.6.1. Çarpan ve Hızlandıran 196
10.6.1.1. Çarpan 197
10.6.1.2. Hızlandıran 198
10.6.1.3. Süper Çarpan 198

BÖLÜM 11: İSTİHDAM VE İŞSİZLİK 201
11.1. AÇIK İŞSİZLİK 204
11.2. GİZLİ İŞSİZLİK 206
11.3. GENEL İŞSİZLİK ORANININ HESAPLANMASI 207

BÖLÜM 12: GELİR DAĞILIMI 211
12.1. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI 214
12.1.1. Lorenz Eğrisi Yöntemi 214
12.1.2. Gini Katsayısı Yöntemi 215
12.2. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI ADALETSİZLİĞİNİN SEBEPLERİ 216
12.3. FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI 217
12.3.1. Tabiat Faktörünün Geliri: Rant 217
12.3.2. Emeğin Geliri: Ücret 219
12.3.3. Sermayenin Geliri: Faiz 222
12.3.4. Müteşebbisin Geliri: Kâr 223
12.4. BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI 224
12.5. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK POLİTİKALAR 227

BÖLÜM 13: PARA VE BANKA 229
13.1. PARA 231
13.1.1. Paranın Özellikleri 231
13.1.2. Paranın Tanımı ve Fonksiyonları 232
13.1.3. Para Çeşitleri 233
13.1.4. Para Talebi 234
13.1.5. Para Arzı 237
13.1.6. Para Sistemleri 238
13.1.7. Para Teorileri 239
13.2. BANKA 241
13.2.1. Merkez Bankası 242
13.2.2. Para Politikasının Araçları 243
13.2.2.1. Zorunlu Rezerv Oranları 244
13.2.2.2. Reeskont Oranı 244
13.2.2.3. Açık Piyasa İşlemleri 245
13.3. MALİYE POLİTİKASI 245

13.4. PARANIN KIYMETİNDEKİ DEĞİŞMELER 246
13.4.1. Enflasyon 250
13.4.2. Deflasyon 252
13.4.3. Devalüasyon 252
13.4.4. Revalüasyon 253
13.4.5. Stagflasyon 253

BÖLÜM 14: DIŞ TİCARET 255
14.1. ÖDEMELER DENGESİ 257
14.2. DÖVİZ PİYASASI 262
14.3. DÖVİZ KURUNUN OLUŞUMU 262
14.4. DÖVİZ PİYASASINDA DENGE VE DÖVİZ KURU 262
14.4.1. Döviz Kuru Sistemleri 263
14.5. DIŞ TİCARET POLİTİKASI 265
14.5.1. Dış Ticaret Politikasının Amaçları 265
14.5.2. Dış Ticaret Politikasının Araçları 265

BÖLÜM 15: BÜYÜME VE KALKINMA 271
15.1. BÜYÜME MODELLERİ 273
15.2. BÜYÜME HIZI 275
15.3. KALKINMA MODELLERİ 277
15.3.1. Dengeli Kalkınma 277
15.3.2. Dengesiz Kalkınma 277
15.4. EKONOMİK KALKINMANIN BAŞLICA TÜRLERİ 277
15.5. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 278
15.5.1. Ekonomik Özellikler 278
15.5.2. Demografik Özellikler 278
15.5.3. Sosyokültürel Özellikler 279
15.6. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KALKINMAYI ENGELLEYİCİ FAKTÖRLER 279
15.6.1. Hızlı Nüfus Artışı 279
15.6.2. Girişimci Ruhunun Eksikliği 279
15.6.3. Politik Engeller 280
15.6.4. Yetersiz İnsan Kaynakları 280
15.6.5. Doğal Kaynakların Yetersizliği 280
15.6.6. Yetersiz Sermaye Birikimi 280
15.6.7. Finansal Piyasaların Yetersizliği 280
15.6.8. Sosyal ve Kültürel Engeller 281
15.6.9. İktisat Politikası Değişikliklerine Direnme 281

KAYNAKLAR 283

KAYNAKLAR

Aklin Erdoğan, *Fiyat Teorisi,* İstanbul, 1987.

Ardıç Oğuzhan, *Makro İktisat*, Ankara, 2004.

Arıkan Rauf, *Ekonomi*, Ankara, 2001.

Bocutoğlu Ersan, M. Berber, K. Çelik, *İktisada Giriş*, Trabzon,1998.

Bulmuş İsmail, *Mikroiktisat*, Ankara, 1994

Büyükerşen, Yılmaz, E. Han, *İktisada Giriş*, Ankara, 1987.

Büyükerşen, Yılmaz, E. Ataç, *İktisada Giriş*, Ankara, 1987.

Campbell R. McConnel, *Economics Principles, Problems, and Policies,* New York, 1987.

Çöloğlu Halit, *Stagflasyon 1975-1980 Türkiye Bunalımı*, Ankara, 1983.

Demirci Rasih, R. Arıkan, İ. B. Erdoğan, *Genel Ekonomi Mikro Makro,* Ankara, 1992.

Dinler Zeynel, *İktisada Giriş*, Bursa, 2002.

Divitçioğlu Sencer, *Mikroiktisat*, İstanbul, 1965.

Dornbusch Rudiger, S. Fisher, *Makroekonomi*, İstanbul, 1998. (Çevirenler: S. Ak, M. Füsunoğlu, E. Yıldırım, R. Yıldırım)

DPT, *İller ve Bölgeler İtibariyle Gayri Safi Yurt içi Hasıladaki Gelişmeler (1987-2000),* Ankara, 2003.

Eğilmez Mahfi, Ercan Kumcu, *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması,* İstanbul, 2004.

Ertek Tümay, *Mikroekonomiye Giriş*, İstanbul, 2003.

Hamitoğulları Başir, *İktisadi Sistemlerin Temelleri*, İstanbul, 1988.

Hatipoğlu Zeyyat, *İktisada Giriş*, İstanbul, 1994.

İçöz Orhan, M. Kozak, *Turizm Ekonomisi*, Ankara, 2002.

Kepenek Yakup, *Türkiye Ekonomisi*, Ankara, 1990.

Kurmuş Orhan, *İktisat Tarihinin Doğuşu*, Ankara, 1982.

Lecaillon J., *İktisada Giriş*, İstanbul, (Çev. Ö. R. Turanlı).

Lipsey Richard G., P. O. Steiner, D. D. Purvis, *İktisat 1* (Çev. Ömer Faruk Batırel ve diğ.).

Lipsey Richard G., P. O. Steiner, D. D. Purvis, *İktisat 2* (Çev. Ömer Faruk Batırel ve diğ.).

Oğuz, Orhan, *İktisada Giriş*, İstanbul, 1992.

Oğuz Orhan, İlhan Uludağ, *Genel Ekonomi I*, İstanbul, 1981.

Oktay Ertan, *Makro İktisat*, Ankara, 1992.

Öçal Tezer, Ö. F. Çolak, A. H. Çermikli, S. Tocay, *İktisat*, Ankara, 1997.

Özelmas Ekrem, *İktisada Giriş*, İstanbul,1984.

Öçal Tezer, *Para Teorisi*, Ankara, 1990.

Özgüven Ali, *İktisat Bilimine Giriş*, İstanbul.

Parasız İlker, *Modern Makroekonominin Temelleri*, Bursa, 2000.

Parasız M. İlker, *İktisadın ABC'si,* Bursa, 1996.

Parkin Michael, *Economics*, New York, 1998.

Seyidoğlu Halil, *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, Ankara, 1992.

Salvatore Dominick, E. A. Diulio, *İktisat İlkeler ve Kavramlar*, Ankara, 1985 (Yay. Haz. Cem Alpar).

Şimşek Salih, M. K. Aydın, *İktisat,* Adapazarı, 1999.

Şimşek Salih, M. K. Aydın, *İktisat Bilimine Giriş*, İstanbul, 2002.

TSPAKB, *Genel Ekonomi* (Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey Lisansı Eğitimi), Mart 2011.

Tunca Zafer, *Makro İktisat*, İstanbul, 2001.

Türkay Orhan, E. Aklin, *İktisada Giriş*, Eskişehir, 2001.

Uluatam Özhan, *Makro İktisat*, Ankara, 1998.

Ünlüönen Kurban, "Kapitalizmin Başlıca Müesseseleri", *D. Ü. Hukuk Fakültesi Degisi*, 1992, Sayı: 5.

Ünlüönen Kurban, Ahmet Tayfun, Arzu Kılıçlar, Turizm Ekonomisi, Ankara, 2007.

Ünsal Erdal M., *Makro İktisat*, Ankara, 2001.

Üstünel Besim, *Makroekonomi*, İstanbul, 1990

Yücel İlhan, *Makroekonomi*, Adana, 1978

Zarakolu Avni, *İktisat İlminin Temel İlkeleri Cilt: 1*, Ankara, 1975.

Zarakolu Avni, *İktisat İlminin Temel İlkeleri Cilt: 2*, Ankara, 1976.

www.tuik.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.tcmb.gov.tr

www.hazine.gov.tr

www.worldbank.org

www.oecd.org

7. Basım

GENEL ZOOLOJİ DERS KİTABI

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1309
Fen Bilimler No.: 105
ISBN : 978-605-320-215-8
© 7. Basım, Ekim 2015

GENEL ZOOLOJİ DERS KİTABI
Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım:Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman.
Genel Zooloji Ders Kitabı / *Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek*
7. Basım, XIV + 322 s., 160x235mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-215-8
1. Biyoloji 2. Zooloji 3. Genel Zooloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Biyoloji öğrenimi gören ve değişik fakültelerde zooloji dersini alan öğrencilere zoolojideki en son gelişmeleri kapsayan bir ders kitabı hazırlamaya gayret edilmiştir. Bu kitabın yazılmasında, yıllarca genel zooloji dersini vermiş olmanın tecrübesinden yararlanılmıştır.

Konuların daha iyi anlaşılması ve pekiştirilebilmesi için çok sayıda şekil ve resim sunulmuştur. Şekil ve resimler orijinal kaynaklardan seçilmiş ve kitap içerisinde hangi kaynaktan alındığı verilmiştir.

Doğrudan bir ders kitabı oluşturmak amaçlandığı için konular öz olarak ele alınmıştır.

Yararlı olması dileği ile.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ZOOLOJİYE GİRİŞ 1

BÖLÜM 2

HÜCRE 3
- Hücre Teorisi 5
- Hücre Zarı 5
- Pasif Taşıma 7
- Difüzyon 7
- Kolaylaştırılmış Difüzyon 8
- Ozmoz 8
- Aktif Taşıma 10

SİTOPLAZMA 12
ORGANELLER 12
- Endoplazmik Retikulumlar (ER) 12
- Ribozomlar 13
- Golgi Kompleksi 14
- Lizozomlar 15
- Peroksizomlar 15
- Vakuoller (Kofullar) 15
- Mitokondriler 15
- Sentrioller 17
- Sitoplazmik İnklüzyonlar 17

ÇEKİRDEK (NUKLEUS) 18
DNA Analizleri 21
RNA 21
- Kromozomlar 22

HÜCRE DEVRİ VE HÜCRE BÖLÜNMESİ 24
- İnterfaz 25
- Mitoz Hücre Bölünmesi (M Fazı) 26
- Mayoz (Meiosis) Hücre Bölünmesi 28
- I. Mayoz 28
- I. Profaz 28
- Amitoz Hücre Bölünmesi 31

BÖLÜM 3

DOKULAR 33
1. EPİTEL DOKUSU 34
- Örtü Epiteli 34
- Salgı Epiteli 37
  - Endokrin Bezler 39

Ekzokrin Bezler 39
Karma (Mikst) Bezler 40
Miyoepitel 40
Nöroepitel 40
2. BAĞ DOKUSU 40
Bağ Dokusu Hücreleri 41
Bağ Dokusu Lifleri (Telleri) 42
Bağ Dokusu Tipleri 42
I. Embriyonik Bağ Dokusu 43
II. Ergin Bağ Dokusu 43
3. KIKIRDAK DOKUSU 44
4. KEMİK DOKUSU 46
Kemik Dokusunun Hücre Tipleri 46
Kemik Dokusunun Matriksi 47
Kemik Dokusu Tipleri 48
Kemikleşme (Ossifikasyon) 49
Kemik Yapımı (Osteojenez) 49
5. KAN DOKUSU 50
Plazma 50
Hücreler 51
Eritrositler (Alyuvarlar, Kırmızı Kan Hücreleri) 51
Lökositler (Akyuvarlar, Beyaz Kan Hücreleri) 52
Granulositler (Polimorflar, Polimorfonukleer Lökositler) 53
Agranulositler (Mononukleer Lökositler) 54
Trombositler (Plateletler) 54
Kanın Pıhtılaşması (Koagulasyon) 55
Kan Tipleri 55
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık 56
Kan Grupları ve Kalıtım 57
Polistemi 59
Anemi 59
Lökopeni 60
Lösemi (Kan Kanseri) 60
Trombositopeni 61
Hemofili 61
Lenf 61
Eritrositlerin ve Lökositlerin Yapımı (Eritropoiez ve Lökopoiez) 61
6. KAS DOKUSU 62
İskelet Kasları 63
Kasın Kasılma Mekanizması 65
İskelet Kası Tipleri 66
Düz Kaslar 67
Kalp Kası 69
7. SİNİR DOKUSU 70

1. Soma veya Gövde Olarak Adlandırılan Hücresel Kısım 70
2. Uzantılar 71
Nöroglia 72
Sinir Tellerinin Rejenerasyonu 73

BÖLÜM 4

ORGANLAR VE SİSTEMLER 75
1. HAREKET SİSTEMİ 76
İSKELET SİSTEMİ 77
Eklemler 81
KAS SİSTEMİ 81
Kasılma Tipleri 83
Kas Tonusu 83
Vücut Kasları 83
2. SİNİR SİSTEMİ 85
İnsanda Sinir Sisteminin Organizasyonu 89
MERKEZİ (SANTRAL) SİNİR SİSTEMİ 91
Beyin 91
Beynin Başlıca Kısımları 92
Refleks 95
OTONOM SİNİR SİSTEMİ 96
Sempatik ve Parasempatik Sinir Sistemi 96
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 96
3. DUYU ORGANLARI VE DUYULAR 98
DOKUNMA 98
KOKLAMA 100
TAT 101
İŞİTME VE DENGE 103
GÖRME 105
Renk Körlüğü 107
Akomodasyon (Uyum) 108
Gözün Kırma Kusurları 108
Şaşılık (Strabismus) 110
Gece Körlüğü (Nyctalopy) 110
4. ENDOKRİN SİSTEM 111
HİPOFİZ 114
Adenohipofiz 114
Nörohipofiz 115
TİROİD 115
Hipertiroidizm 115
Hipotiroidizm 115
PARATİROİD 116
ADRENAL BEZLER 116

Adrenal Korteks 116
Adrenal Medulla 117
PANKREAS 117
Diabetes Mellitus (Şeker Hastalığı) 117
PİNEAL BEZ, EPİFİZ 118
OVARYUMLAR 118
TESTİSLER 119
PLASENTA 119
TİMUS 119
SİNDİRİM SİSTEMİ 119
KALP 119
BÖBREKLER 120
LOKAL HORMONLAR: EİKOZANOİDLER 120
5. DOLAŞIM SİSTEMİ 120
KALP 123
DAMARLAR VE KAN DOLAŞIMI 124
Kan Dolaşımı 125
Nabız 127
LENFATİK SİSTEM 129
Lenf 130
Lenf Düğümleri 131
Tonsiller (Bademcikler) 131
Dalak 131
Timus 132
Agrege Lenf Nodülleri (Peyer Plakları) 132
SAVUNMA SİSTEMİ 132
Bağışıklık Tipleri 133
6. SOLUNUM SİSTEMİ 134
Solunum Sisteminin Fonksiyonları 134
Oksijen Taşınması 140
Karbondioksit Taşınması 141
Nefes Alıp Verme 141
Solunum Durması ve Zehirlenmesi 142
7. SİNDİRİM SİSTEMİ 143
Ağız (Oris) 144
Dil (Lingua, Glossa) 145
Damak (Palatum) ve Küçük Dil (Uvula) 146
Tükrük Bezleri 146
Dişler (Dentes, Odontos) 147
Diş Tipleri 147
Farinks (Yutak) 149
Özofagus (Yemek Borusu) 149
Mide (Gaster) 149
İnce Barsak (İntestinum Tenue) 150

Kalın Barsaklar (İntestinum Crassum) 151
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar 153
Karaciğer (Hepar) 153
Safra Kesesi 153
Pankreas 153
SİNDİRİM 154
Karbohidratların Sindirimi 154
Proteinlerin Sindirimi 155
Yağların Sindirimi 155
EMİLME 157
Karbohidratların Emilmesi 157
Proteinlerin Emilmesi 157
Yağların Emilmesi 158
Suyun Emilmesi 159
İyonların Emilmesi 159
Vitaminlerin Emilmesi 160
Alkolün emilmesi 160
8. BOŞALTIM SİSTEMİ 161
Böbrekler (Ren, Nefros) 163
Böbreklerin İç Yapısı 164
Nefron 164
9. ÜREME SİSTEMİ 166
Eşeysiz (Aseksüel) Üreme 166
Eşeyli (Seksüel) Üreme 167
İnsan Üreme Sistemi 167
Erkek Üreme Sistemi 167
Sperm 169
Spermatogenez 170
Meni (Semen, ejakulat) 171
Erkekte Kısırlık (Sterilite, İnfertilite) 171
Dişi Üreme Sistemi 172
Ovum (Yumurta) 175
Oogenez 177
Uterin Siklusu veya Menstrual Siklus 178
Ovaryum Siklusu 179
Ovulasyon 181
Puberte 181
Menopoz 182
Erkek Klimakteryumu 182
DÖLLENME 182
EMBRİYONİK GELİŞME 183
Embriyo (Germ) Tabakaları 185
Embriyonik Membranlar 186
Fetal Gelişim 188

Gebelik Döneminde Beslenme ... 188
Gebeliğin Önlenmesi (Contraception) ... 189
DOĞUM ... 192
Yenidoğan Özellikleri ... 192
Yenidoğan Sarılığı ... 193
Çoklu Doğum ... 193

BÖLÜM 5

ENERJİ VE METABOLİZMA ... 195
KARBOHİDRATLAR ... 195
Monosakkaritler ... 196
Disakkaritler ... 197
Polisakkaritler ... 198
LİPİDLER ... 199
Yağlar ... 199
PROTEİNLER ... 202
Protein Yapıları ... 203
ENZİMLER ... 205
Enzim Aktivitesi ... 206
ENERJİ ÜRETİMİ ... 207
Fosforilasyon (ATP Eldesi) ... 209
KARBOHİDRAT KATABOLİZMASI ... 210
GLİKOLİZ (GLİKOLİTİK YOL) ... 210
SİTRİK ASİT (SİTRAT) DEVRİ, TCA DEVRİ (KREBS DEVRİ) ... 212
ETS veya ETZ ... 218
PENTOZ FOSFAT YOLU ... 218
GLUKOZ ANABOLİZMASI ... 219
LİPİD KATABOLİZMASI (LİPOLİZ) ... 219
LİPİD ANABOLİZMASI ... 221
PROTEİN KATABOLİZMASI ... 222
PROTEİN ANABOLİZMASI ... 223

BÖLÜM 6

BESLENME ... 225
Dengeli Beslenme ... 227
Canlılık İçin Suyun Fonksiyonları ... 228
VİTAMİNLER ... 229
Yağda Eriyen Vitaminler ... 229
Suda Eriyen Vitaminler ... 230
MİNARELLER ... 232
Makromineraller ... 232
Mikromineraller ... 232

BÖLÜM 7

KALITIM 235
Monohidrid Çaprazlama 237
Kontrol Çaprazlaması (Testcross) 237
Geri Çaprazlama 238
Dihibrid Çaprazlama 238
Trihibrid Çaprazlama 239
Multiple Allelizm 240
Eksik Dominantlık 240
Letal (Öldüren) Genler 241
Kodominatlık 242
Poligenik Kalıtım 242
Karyotip 243
Eşeye Bağlı Kalıtım 243
MUTASYONLAR 244
Kromozom Yapısı Mutasyonları 244
Kromozom Sayısı Mutasyonları 245
Gen Mutasyonları (Nokta Mutasyonları) 245
POPULASYON GENETİĞİ 245
Genetik Yapının Etkilenmesi 247

BÖLÜM 8

EKOLOJİ 249
Adaptasyon Tipleri 249
Çevresel Faktörler 250
Ekosistemin Unsurları 250
Besin Zinciri 251
Besinsel Devirler 251
Populasyon ve Populasyon Yoğunluğu 253
Biyolojik Mücadele 254
Hayvanlararası İlişkiler 255

BÖLÜM 9

SİSTEMATİK VE HAYVANLARIN SINIFLANDIRILMASI 257
Phylum: Porifera (Süngerler) 260
Phylum: Placozoa 261
Phylum: Mesozoa 261
Phylum: Cnidaria 261
Phylum: Ctenophora 262
Phylum: Platyhelminthes 262
Phylum: Gnathostomulida 264
Phylum: Gastrotricha 264
Phylum: Nematoda 265

Phylum: Nematomorpha 266
Phylum: Kinorhycnha 266
Phylum: Loricifera 266
Phylum: Priapulida 266
Phylum: Rotifera 267
Phylum: Acanthocephala 267
Phylum: Entoprocta 267
Phylum: Ectoprocta 267
Phylum: Phoronida 268
Phylum: Brachiopoda 268
Phylum: Nemertea 268
Phylum: Sipuncula 268
Phylum: Echiura 269
Phylum: Tardigrada 269
Phylum: Pogonophora 269
Phylum: Chaetognata 270
Phylum: Mollusca 270
Phylum: Annelida 271
Phylum: Onychophora 272
Phylum: Arthropoda 272
Subphylum: Trilobita 273
Subphylum: Chelicerata 273
Class: Arachnida 273
Subphylum: Myriapoda 275
Subphylum: Crustacea 275
Subphylum: Insecta (Hexapoda) 277
Böceklerde Metamorfoz 278
Böceklerde Beslenme 279
Böcek Sistematiği 280
Phylum: Echinodermata (Derisi Dikenliler) 281
Phylum: Hemichordata (Yarı omurgalılar) 285
Phylum: Chordata (Sırt İpliler) 285
Subphylum: Urochordata (Ascidian, Tunicates) 286
Subphylum: Cephalocordata 287
Subphylum: Vertebrata (Omurgalılar) 287
KAYNAKÇA 307
DİZİN 313

KAYNAKÇA

Akçay, G., Akçay, M. N., Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Aktümsek, A., Biyolojik Mücadele Ajanı Olarak Parazitoidler, S.Ü. Fen-Edeb. Fak., Fen Derg., 11, 71 - 84, 1993.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal, Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, 2000.

Aktümsek, A., Anatomi ve Fizyoloji, İnsan Biyolojisi, Nobel Yayın Dağıtım., Ankara, 2001.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1987.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T. E., Cargenetr, C. C. J., Bennett, J. C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevi A.Ş., İstanbul, 2000.

Barnes, R. D., Invertebrate Zoology, Saunders, 1980.

Başaran, A., Tıbbi Biyoloji Ders Kitabı, Nobel & Güneş Tıp Kitabevi, Bursa, 1999.

Başaran, N., Tıbbi Genetik Ders Kitabı, Güneş & Nobel Tıp Kitabevi, Bursa, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A / 13, Ankara, 1983.

Bellows, T. S., Fisher, T. W., Handbook of Biological Control, Academic Press, 1999.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Bloom, W., Fawcett, D. W., A Textbook of Histology, Chapman and Hall, 1994.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ. İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji II, 2001.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ. İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji I., İsvak, 2000.

Cahampe, P. C., Harvey, R. A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 1997.

Campbell, N. A.,Reece, J. B., Biology, Pearson Education Inc.,2005.

Carola, R., Harley, J. P., Noback, C.. R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw. Hill Inc., 1992.

Collier, J. A. B., Longmore, J. M., Harvey, J. H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş., İstanbul, 1992.

Costanzo, L. S., Physiology, W.B. Saunders Company, 1977.

Dambro, M. R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

De Robertis, E. D. P., De Robertis, E. M. F., Cell and Molecular Biology, Saunders College, 1980.

Demirsoy, A., Kalıtım ve Evrim, Meteksan, Ankara, 2000.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı, Cilt 1 ve 2., Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.), Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Devlin, T. M., Textbook of Biochemistry with Clinical Correlations, Sixth Edition, A John Wiley and Sons, Inc., Publication, 2006.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1993.

Enger, E. D., Gibson, A. H., Kormelink, J. R., Ross, F. C., Smith, R. .J., Concepts in Biology, Wm. C. Brown Publishers, 1988.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Erkoçak, A., Genel Histoloji, Kan Dağıtımcılık ve Yayıncılık, İstanbul, 1983.

Feneis, H., Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim Adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, İstanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice - Hall Int. Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E. M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A. C., Hall, J. E., Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.), Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Harris, C.L., Concepts in Zoology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1989.

Hickman. C. P., Roberts, L. S., Keen, S. L., Larson, A., L'anson, H., Integrated Principles of Zoology, Mc Graw Hill, Higher Education, Fourteenth Edition, 2008.

Hole, J. W. Jr., Human Anatomy and Physiology, Sixth Edition, Wm. C. Brown Publishers, 1993.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders Kitabı, Ar Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ürogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Karol, S., Suludere Z., Ayvalı, C., Biyoloji Terimleri Sözlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay.: 699, Ankara, 1998.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, Ala Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı / Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kuru, M., Omurgalı Hayvanlar, Gazi Üniv. Yay. No: 186, Gazi Eğitim Fak. Yay. No: 22, Ankara, 1994.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ. S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Merdol, T., Başoğlu, S., Öner, N., Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti, Ankara, 1999.

Lehninger, A. L., Principles of Biochemistry, Worth Pub. Inc., 1992.

Lodish, H., Baltimore, D., Berk, A., Zipursky, S. L., Matsudaira, P., Darnell, J., Molecular Cell Biology, Scientific American Books, 1995.

Martini, F. H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc., 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Mathews, C. K., Van Holde, K. E., Ahern, K. G., Biochemistry, Addison Wesley Logman Inc., 2000.

Meglitsch, P. A., Invertebrate Zoology, Oxford University Press, 1972.

Menteş, N. K., Klinik Gastroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Miller, S. A., Harley, J.P., Zoology, Ninth Edition, Mc Graw Hill, 2013.

Minelli, A., Biological Systematics, The State of the Art, Chapman and Hall, 1993.

Moffett, D. F., Moffett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T. W., Spector, A. A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Murray, R. K, Granner, D. K., Mayes, P. A., Rodwell, V. W., Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., Özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Nelson, D. L., Cox, M. M., Lehninger Principles of Biochemistry, Fourth Edition, W. H. Freeman and Company, New York, 2005.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara 1993.

Odar, İ. V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul, 1980.

Odar, İ. V., Anatomi Ders Kitabı, 2. Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1986.

Özaslan, S., Karşılaştırmalı Hayvan Fizyolojisi, İstanbul, 1980.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztay. M., Omurgalı Hayvanların Karşılaştırmalı Anatomisi, İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1988.

Öztürk, M. O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M. A., Aksoy M. E., Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Raven, P.H., Jonson, G.B., Losos, J. B., Singer, S. R., Biology, Seventh Edition, Mc Graw Hill, Higher Education, 2005.

Richards, O. V., Davies, R., Imm's General Text - Book of Entomology, I - II, Chapman and Hall, 1977.

Russel, P.J., Wolfe, S. L., Hertz, P. E., Starr, C., Mac Millan, B., Biology, The Dynamic Science, First Edition, Thomson Brook/Cole, 2008.

Sağlam, M., Genel Histoloji, Emet Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Saladin, K. S., Human Anatomy, Mc Graw Hill, Higher Education, 2005.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R R., Stephens, T.D., Tate, P., Anatomy and Physiology, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Snell, R. S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev.Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Sodeman, W.A., Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Stone, N., J., Blum, C. B., Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Communications Inc., 1997.

Stryer, L., Biochemistry, W.H. Freeman and Company, 1998.

Sukkar, M. Y., El - Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Şişli, N., Ekoloji, Çevre Bilim, Gazi Kitabevi, Ankara, 1999.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1986.

Tekelioğlu - Uysal, M., Kılıçturgay, K., Kerse, İ., Hücre: İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş., Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G. J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 2000.

Turner, C. D., Bagnara, J. T., General Endocrinology, W.B. Saunders Company, 1976.

Ulutin, T., Cengiz, M., Yüksel, A., Tıbbi Biyoloji Ders Notları , Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 2000.

Voet, D. L., Voet, J. G., Pratt, C. W., Principles of Biochemistry, Third Edition, John Wiley and Sons, Inc. 2008.

Wallace, R.A., Sanders, G.P., Ferl, R.J., Biology, The Science of Life, Harper Collins Publishers, 1996.

Weineck, J., Sporda işlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı, A.Ş.) Spor Kitabevi, Ankara, 1998.

Yalvaç, S., Zoolojiye Giriş, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum, 1977.

Yaman K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1998.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1977.

Yılmaz, İ., Taksonomik Zoolojinin Prensip ve Metodları, Oran Yayıncılık, İzmir, 1997.

Yiğit, R., Genel Fizyoloji, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 2001.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971.

Zubay, G., Biochemistry, Wm. C. Brown Publishers, 1993.

Zuspan, F .P., Quiligan, E. J., Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.), Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

2. Basım

GENEL İŞLETMECİLİK BİLGİLERİ

Editör
Prof. Dr. İrfan Süer

Yazarlar
Arş. Gör. Celal Cahit Ağar
Prof. Dr. Tahir Akgemci,
Prof. Dr. Enver Aydoğan
Prof. Dr. Nevzat Aypek
Doç. Dr. Ruziye Cop
Doç. Dr. Ali Eleren
Doç. Dr. Selçuk Burak Haşıloğlu
Prof. Dr. Gökhan Özer
Yrd. Doç. Dr. Kadir Özer
Yrd. Doç. Dr. Alpaslan Özmen
Prof. Dr. İrfan Süer
Prof. Dr. Famil Şamiloğlu
Yrd. Doç. Dr. Arcan Tuzcu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 568
İşletme No.: 050
ISBN: 978-605-133-470-7
© 2. Basım, Kasım 2015

GENEL İŞLETMECİLİK BİLGİLERİ
Editör: Prof. Dr. İrfan Süer

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Süer, İrfan.
Genel İşletmecilik Bilgileri / Editör: İrfan Süer
2. Basım, XVIII+ 446 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-470-7
1. Modern İşletmecilik 2. İşletme Bilimi 3. İşletme Fonksiyonları 4. Performans Yönetimi
5. Performans Değerleme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

SUNUŞ

Çağımız, teknolojik değişim ve bilgi çağıdır. Bütün insanlığın ortak malı olarak kabul edilen bilginin üretiminde ve yayılmasında, her alanda olduğu gibi, ülkeler arasında büyük bir rekabetin yaşandığı gözlenmektedir. Bu alandaki rekabet yepyeni bir dünya düzenine işaret ederek "küreselleşme" ve "bilgi toplumu" kavramlarını ülkelerin gündemine yerleştirmiştir. Bu gelişmeler işletme hayatını da derinden etkilemektedir. Her yeni (güncel) ve yeterli bilgi, işletme yöneticilerinin aldığı kararların isabet derecesini artırmakta, işletmelerin rekabetinde onlara fırsatlar sunmaktadır.

Yayınlanan kitapların, bilgilerin güncelliği ve kapsamı yönünden yeterli olması arzulanır. İşletmecilik alanında yeni fikir, kavram ve uygulamalara dayalı olarak hazırlanan Genel İşletmecilik Bilgileri kitabı üç kısım ve toplam on üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Kısım'daki üç bölümde, sonraki bölümler için temel oluşturacak işletmecilik ile ilgili temel bilgilere yer verilmiştir. İkinci kısımda yer alan dokuz bölümde işletme fonksiyonları olarak; Yönetim, Tedarik Zinciri, Üretim, Pazarlama, Finans, Muhasebe, İnsan Kaynakları, Araştırma-Geliştirme ve Halkla İlişkiler Fonksiyonları, yeterli düzeyde işlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü kısımda yer alan on üçüncü bölümde ise İşletmelerde Kullanılan Sayısal Karar Modelleri ve Yöntemleri açıklanmıştır.

Yayımlanan kitapların öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve pekiştirici bir formata sahip olması da arzulanır. Bu nedenle, bu kitapta her bir bölümün başında o bölüme yönelik öğrenme hedefleri sunulmuştur. Bu hedefler, okuyucu tarafından konuların incelenmesi için bir rehber ve bilgilerin kavranması için kontrol aracı olarak kullanılabilir. Her bölümün sonunda, konuyu anlama durumunu kontrol etmeye yönelik on adet çoktan seçmeli test sorusu ile ilgili bölüm kapsamında en önemli noktaları vurgulayan özet ve bölümün hazırlanmasında yararlanılan kaynakça bulunmaktadır. Böylece kitabın formatı, neyin öğrenileceğini ve ne kadar öğrenildiğini açıklayacak yapıdadır.

Bu eserin her bir bölümü, yazarının sorumluluğunda olmak üzere, ülkemizin sekiz farklı üniversitesinde görev yapan ve o alanda uzman olan on üç öğretim elemanı tarafından yazılmıştır. Kısaca, bu kitap on üç öğretim elemanının araştırma sonuçlarını, bilgi ve tecrübe birikimlerini yansıtmaktadır. Bu nedenle, kitabın işletmecilik alanındaki yazını zenginleştireceği ümit edilmektedir. Şüphesiz ki, okuyucu eleştirileri de bu çalışmanın iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Kitabın baskısını gerçekleştiren Nobel Akademik Yayıncılık'a teşekkürlerimizi sunuyoruz. Kitabın öğrencilere ve konuyla ilgilenenlere yararlı olmasını dileriz.

Prof. Dr. İrfan Süer

Editör

İÇİNDEKİLER

I. KISIM
İŞLETMECİLİK İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

1. Bölüm: TEMEL İŞLETMECİLİK KAVRAM VE TANIMLARI 2

Giriş 3

1.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar 3

1.2. İnsan İhtiyaçları 8

1.3. İşletmenin Özellikleri 11

1.4. İşletmenin Amaçları 11
- 1.4.1. Genel Amaçlar 11
- 1.4.2. İşletmenin Özel Amaçları 14

1.5. İşletme Fonksiyonları 15
- 1.5.1. Üretim Fonksiyonu 15
- 1.5.2. Pazarlama Fonksiyonu 16
- 1.5.3. Finans Fonksiyonu 16
- 1.5.4. Yönetim Fonksiyonu 18
- 1.5.5. Tedarik Fonksiyonu 19
- 1.5.6. İnsan Kaynakları Yönetimi Fonksiyonu 19
- 1.5.7. Muhasebe Fonksiyonu 20
- 1.5.8. Araştırma–Geliştirme Fonksiyonu 20
- 1.5.9. Halkla İlişkiler Fonksiyonu 21

1.6. İşletme Çevresi 21

1.7. İşletme Biliminin Yararlandığı Diğer Bilimler 25
- 1.7.1. İşletme–Ekonomi 25
- 1.7.2. İşletme–Matematik ve İstatistik 25
- 1.7.3. İşletme ve Davranış Bilimleri 26
- 1.7.4. İşletme–Hukuk 26
- 1.7.5. İşletme–Bilgi Teknolojileri 26

Bölüm Özeti 28

Değerlendirme Soruları 29

Kaynakça 31

2. Bölüm: İŞLETMELERİN SINIFLANDIRILMASI 32

Giriş 33

2.1. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler 33
- 2.1.1. Genel Olarak 33
- 2.1.2. Tek Kişi İşletmeleri 39

2.1.3. Adi Şirketler ... 39
2.1.4. Ticaret Şirketleri ... 40
2.1.5. Kooperatifler ... 44
2.2. İşletmelerin Uluslararasılaşma Dereceleri (Pazar Alanları) Bakımından Sınıflandırılması ... 45
2.2.1. Ulusal İşletmeler ... 45
2.2.2. Uluslararası İşletmeler ... 45
2.2.3. Çok Uluslu İşletmeler ... 46
2.2.4. Küresel İşletmeler ... 46
2.2.5. Ulus Ötesi/Ulus Aşırı İşletmeler ... 47
2.3. Büyüklüklerine Göre İşletmeler ... 47
2.3.1. Mikro Ölçekli İşletmeler ... 47
2.3.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ... 48
2.3.3. Büyük Ölçekli İşletmeler ... 53
2.4. Mülkiyet Yapılarına Göre İşletmeler ... 54
2.4.1. Özel İşletmeler ... 54
2.4.2. Kamu İşletmeleri ... 54
2.4.3. Karma İşletmeler ... 57
2.4.4. Yabancı Sermayeli İşletmeler ... 57
2.5. İşletmelerin İşletmeler Arası Anlaşmalar Bakımından Sınıflandırılması ... 57
2.5.1. İşletmelerin Ekonomik ve Hukuksal Yapılarını Koruyarak Yapmış Oldukları Anlaşmalar ... 57
2.5.2. İşletmelerin Ekonomik ve/veya Hukuksal Bağımsızlıklarını Kaybederek Yapmış Oldukları Anlaşmalar ... 62
2.6. Faaliyet Alanlarına ve Ürettikleri Malın Niteliğine Göre İşletmeler ... 65
2.6.1. Sanayi (Üretim veya İmalat) İşletmeleri ... 65
2.6.2. Hizmet İşletmeleri ... 66
2.6.3. Ticaret İşletmeleri ... 66
2.7. Teknik Özelliklerine Göre İşletmeler ... 66
2.7.1. Emek Yoğun İşletmeler ... 66
2.7.2. Sermaye Yoğun İşletmeler ... 67
Bölüm Özeti ... 68
Değerlendirme Soruları ... 69
Kaynakça ... 71

3. Bölüm: İŞLETMENİN KURULUŞ ÇALIŞMALARI ... 72
Giriş ... 73
3.1. Başarılı Bir İşletme Kurmanın Şartları ... 73
3.2. İşletme Kurma Nedenleri ... 74
3.3. İşletmenin Kuruluşu ile İlgili Bazı Temel Kavramlar ... 74
3.3.1. Müteşebbis (Girişimci) ... 74
3.3.2. Sermaye ... 75
3.3.3. Sermaye Birikimi ... 75
3.3.4. Yatırım ... 75
3.3.5. Yatırım Projesi ... 76
3.3.6. Fizibilite ... 76
3.4. Genel Olarak İşletmenin Kuruluş Aşamaları ... 77
3.5. Fizibilite Çalışmalarının Önemi, Amaçları ve Başlıca Kısımları ... 78
3.5.1. Ekonomik Etüt ... 79

3.5.2. Teknik Etüt 80
3.5.3. Finansal (Mali) Etüt 80
3.5.4. Hukuki ve Yasal Etüt 80
3.6. İşletme Büyüklüğünün Belirlenmesi 81
3.6.1. İşletme Büyüklüğünü Etkileyen Faktörler 81
3.6.2. Optimum (En Uygun) İşletme Büyüklüğü 82
3.7. Kapasite ve Çeşitli Kapasite Kavramları 83
3.7.1. Kapasite ve Kapasite Ölçüleri 83
3.7.2. Çeşitli Kapasite Kavramları 83
3.8. İşletme Kuruluş Yerinin Seçimi 86
3.8.1. Kuruluş Yerinin Önemi ve Optimum Kuruluş Yeri Kavramı 86
3.8.2. Kuruluş Yerinin Seçimini Etkileyen Faktörler 87
3.9. İşletmeler İçin Avantaj Sağlayan Bazı Kuruluş Yerleri 90
3.9.1. Organize Sanayi Bölgeleri 90
3.9.2. Sanayi Siteleri 91
3.9.3. İnkübatörler 91
3.9.4. Endüstri Bölgeleri 92
3.9.5. Serbest Bölgeler 92
3.9.6. Teknoparklar (Yeni Teknoloji Merkezleri) 92
3.9.7. Nitelikli Sanayi Bölgeleri 92
3.9.8. Kümeler 92
3.10. Kuruluş Yeri Seçiminde Kullanılan Yöntemler 93
Bölüm Özeti 94
Değerlendirme Soruları 95
Kaynakça 97
EK 1: Fizibilite (Yapılabilirlik) Raporu Örneği 98

II. KISIM
İŞLETME FONKSİYONLARI

4. Bölüm: YÖNETİM FONKSİYONU 102
Giriş 103
4.1. Yönetim ile İlgili Temel Kavramlar ve Tanımlar 103
4.2. Yönetim Fonksiyonları 105
4.2.1. Planlama Fonksiyonu 105
4.2.2. Örgütleme Fonksiyonu 111
4.2.3. Yöneltme Fonksiyonu 120
4.2.4. Koordinasyon Fonksiyonu 131
4.2.5. Kontrol Fonksiyonu 135
Bölüm Özeti 139
Değerlendirme Soruları 141
Kaynakça 143

5. Bölüm: TEDARİK ZİNCİRİ VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ 144
Giriş 145
5.1. Tedarik Zinciri ve Tedarik Zinciri Yönetiminin Gelişimi 146
5.2. Tedarik Zinciri Kavramı 148
5.3. Tedarik Zincirinin Amacı ve Önemi 150
5.4. Tedarik Zincirinin Temel Özellikleri 151
5.5. Tedarik Zinciri Süreçleri 151
5.6. Tedarik Zinciri Elemanları 153
5.7. Tedarik Zinciri Yönetimi Kavramı 155
5.8. Tedarik Zinciri Yönetiminin İlkeleri 157
5.9. Tedarik Zinciri Yönetiminin Fonksiyonları 158
5.10. Tedarik Zinciri Yönetiminde İşletme Süreçleri 162
Bölüm Özeti 166
Değerlendirme Soruları 167
Kaynakça 169

6. Bölüm: ÜRETİM FONKSİYONU 172
Giriş 173
6.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar 173
6.2. Üretim Yönetimi 174
6.3. Üretim Yönetiminin Fonksiyonları 175
6.3.1. Kuruluş Yeri Seçimi 176
6.3.2. Fabrika Tasarımı ve Yerleşim Planlama 177
6.3.3. Üretim Sistemleri 177
6.3.4. Teknoloji ve Bakım Yönetimi 178
6.3.5. Ürün Tasarımı ve Geliştirme 179
6.3.6. Talep Tahmini 180
6.3.7. Planlama 180
6.3.8. Kalite Yönetimi 181
6.3.9. İş Analizleri 182
6.3.10. Verimlilik ve Performans Artırma 183
Bölüm Özeti 184
Değerlendirme Soruları 185
Kaynakça 187

7. Bölüm: PAZARLAMA FONKSİYONU 188
Giriş 189
7.1. Pazarlama ile İlgili Tanımlar 190
7.2. Pazarlama ile İlgili Temel Kavramlar 191
7.2.1. Ürün 191
7.2.2. İhtiyaç, İstek ve Talep 191
7.2.3. Tüketici, Müşteri ve Ticari Müşteri 192
7.2.4. Satış ve Pazarlama 192
7.2.5. Müşteri Tatmini 192
7.2.6. Değişim (Mübadele) 193
7.2.7. Rekabet 193

7.3. Pazar Tanımları ve Pazar Çeşitleri 194
7.3.1. Pazar Tanımları 194
7.3.2. Pazar Çeşitleri 194
7.4. Pazarlama Kavram ve Anlayışındaki Gelişmeler 196
7.4.1. Üretim Anlayışı Dönemi 196
7.4.2. Ürün Anlayışı Dönemi 196
7.4.3. Satış Anlayışı Dönemi 196
7.4.4. Modern Pazarlama Anlayışı Dönemi 197
7.4.5. Toplumsal Pazarlama Anlayışı Dönemi 197
7.5. Pazarlama Çeşitleri 199
7.5.1. Pazarlamaya Konu Olan Ürünler Bakımından Pazarlama Çeşitleri 199
7.5.2. İlişki Pazarlaması 200
7.5.3. Aracı Kullanma Bakımından Pazarlama Çeşitleri 200
7.6. Pazarlamanın Önemi 200
7.6.1. Pazarlamanın Toplum Açısından Önemi 200
7.6.2. Pazarlamanın İşletmeler Açısından Önemi 202
7.7. Pazarlama Fonksiyonları 203
7.7.1. Pazarlama Sistemi Fonksiyonları 203
7.7.2. Pazarlama Yönetimi Fonksiyonları (Pazarlama Karması) 204
7.8. Ürün Kararları 204
7.8.1. Ürün ile İlgili Kavram ve Tanımlar 204
7.8.2. Ürün Düzeyleri 205
7.8.3. Ürünlerin Sınıflandırılması 207
7.8.4. Ürün Stratejileri 210
7.9. Fiyat Kararları 217
7.9.1. Fiyat Tanımları 217
7.9.2. Fiyatın Önemi 217
7.9.3. Fiyatlandırmayı Etkileyen Faktörler 218
7.9.4. Fiyatlandırma Amaçları 219
7.9.5. Fiyatlandırma Strateji ve Politikaları 219
7.10. Dağıtım Kararları 223
7.10.1. Dağıtım ile İlgili Kavram ve Tanımlar 223
7.10.2. Dağıtım Kanalında Aracı Kullanılmasının Nedenleri 224
7.10.3. Dağıtım Fonksiyonları 225
7.10.4. Dağıtım Kanallarının Yapısı ve Organizasyonu 226
7.10.5. Dağıtım Kanallarında Stratejik Birleşmeler 229
7.10.6. Dağıtım Kanallarının Seçimini ve Yönetimini Etkileyen Faktörler 233
7.10.7. Dağıtım Kanalı Stratejileri 235
7.11. Tutundurma Kararları 236
7.11.1. Tutundurma ile İlgili Kavram ve Tanımlar 236
7.11.2. Tutundurma Faaliyetlerini Önemli Kılan Gelişmeler 238
7.11.3. Tutundurma ve İletişim Süreci 238
7.11.4. Etkili Bir İletişim Sistemi Geliştirmede Aşamalar 239
7.11.5. Tutundurma Bütçesi ve Tutundurma Karması Oluşturma 241
7.11.6. Tutundurma Araçlarının Yapısı ve Özellikleri 242
7.11.7. Tutundurma Karması Stratejileri 244
Bölüm Özeti 246
Değerlendirme Soruları 247
Kaynakça 249

8. Bölüm: FİNANS FONKSİYONU 250
Giriş 251
8.1. Finansal Amaç ve Finans Fonksiyonu 252
8.2. Temel Finans Politikaları 252
8.3. Finansal Yönetiminin Temel İlkeleri 253
8.4. Finanslama Politikaları 255
8.4.1. Finansman Kaynakları ve Sermaye Yapısı 255
8.5. Yatırım Politikaları 277
8.5.1. Duran Varlık Yatırımlarının Değerlendirilmesi 278
8.6. Kâr Payı Dağıtım Politikası 285
8.6.1. Kâr Payı Dağıtım Politikasını Etkileyen Faktörler 285
8.6.2. Kâr Payı Dağıtım Miktarı 287
8.6.3. Kâr Payı Dağıtım Şekilleri 288
8.7. Firmaların Finansal Yapısını Güçlendirmek İçin Alınabilecek Önlemler 289
Bölüm Özeti 292
Değerlendirme Soruları 293
Kaynakça 295

9. Bölüm: MUHASEBE FONKSİYONU 296
Giriş 297
9.1. Muhasebe Mesleği 299
9.1.1. Kamu Muhasebesi 300
9.1.2. Özel Muhasebe 302
9.1.3. Devlet Muhasebesi 302
9.1.4. Muhasebe Eğitimi 303
9.2. Muhasebe Etiği 304
9.3. Muhasebede Önemli Alanlar 306
9.3.1. Finansal (Genel) Muhasebe 306
9.3.2. Maliyet Muhasebesi 310
9.3.3. Yönetim Muhasebesi 314
9.3.4. Denetim 321
Bölüm Özeti 326
Değerlendirme Soruları 327
Kaynakça 329

10. Bölüm: İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ 330
Giriş 331
10.1. İnsan Kaynakları Yönetiminin İşlevleri 332
10.1.1. Planlama 332
10.1.2. İşgören Tedariki ve Seçimi 336
10.1.3. Eğitim ve Geliştirme 340
10.1.4. Performans Değerlendirme 343
10.1.5. Kariyer Planlama 345
10.1.6. İş Değerlemesi ve Ücret Yönetimi 347
10.1.7. İşgören Sağlık ve Güvenliği 349
Bölüm Özeti 350
Değerlendirme Soruları 351
Kaynakça 353

11. Bölüm: ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME FONKSİYONU 354
Giriş 355
11.1. AR-GE Kavramı ve İlgili Terimler 356
11.1.1. Bilgi Kavramı 357
11.1.2. İnovasyon 359
11.2. AR-GE'nin Amaç ve Nedenleri 361
11.2.1. İcat (Buluş) Amaçlı AR-GE 361
11.2.2. Ürün ve Süreç Geliştirme Amaçlı AR-GE 362
11.2.3. İnovasyon Amaçlı AR-GE 363
11.2.4. Pazarlama Amaçlı AR-GE 364
11.3. AR-GE Çeşitleri 364
11.3.1. Temel Araştırma 365
11.3.2. Uygulamalı Araştırma 365
11.3.3. Geliştirme 365
11.4. Ülke Ekonomisi Açısından AR-GE 367
Bölüm Özeti 371
Değerlendirme Soruları 373
Kaynakça 375

12. Bölüm: HALKLA İLİŞKİLER FONKSİYONU 376
GİRİŞ 377
12.1. Halkla İlişkilerin Anlamı ve Tanımı 377
12.2. Halkla İlişkilerin Amaçları 381
12.3. Halkla İlişkilerin İlkeleri 382
12.4. Halkla İlişkilerin Unsurları 383
12.5. Halkla İlişkiler Kavramının Tarihsel Gelişimi 383
12.5.1. Dünyada Halkla İlişkilerin Gelişimi 384
12.5.2. Türkiye' de Halkla İlişkilerin Gelişimi 386
12.6. Dünyada ve Türkiye' de Halkla İlişkilerin Öncüleri 386
12.6.1. Dünyada Halkla İlişkilerin Öncüleri 386
12.6.2. Türkiye'de Halkla İlişkilerin Öncüleri 387
12.7. Halkla İlişkilerin Temel Modelleri 388
12.7.1. Basın Ajansı Modeli (Basın Sözcülüğü / Duyurum) 388
12.7.2. Kamuoyunu Bilgilendirme Modeli 389
12.7.3. İki Yönlü Asimetrik Model 389
12.7.4. İki Yönlü Simetrik Model 390
12.8. Halkla İlişkiler ile Yakın İlişkili Alanlar 390
12.8.1. Halkla İlişkiler ve İletişim 390
12.8.2. Halkla İlişkiler ve Tanıtım 391
12.8.3. Halkla İlişkiler ve Propaganda 392
12.8.4. Halkla İlişkiler ve Pazarlama 393
12.8.5. Halkla İlişkiler ve Reklam 394
12.9. Halkla İlişkilerde Hedef Kitle 396
12.9.1. İşletme İçi Hedef Kitle 398
12.9.2. İşletme Dışı Hedef Kitle 398
12.10. Halkla İlişkilerde Kullanılan İletişim Araçları 400
12.10.1. Yazılı/Basılı İletişim Araçları 400
12.10.2. Görsel İletişim Araçları 402
12.10.3. Diğer İletişim Araçları 103

12.11. Halkla İlişkiler Etkinliklerinin Süreci 404
12.11.1. Araştırma 405
12.11.2. Planlama 407
12.11.3. Uygulama 408
12.11.4. Değerlendirme 408
12.12. Halkla İlişkiler Uygulamaları 410
12.12.1. Sponsorluk 410
12.12.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk 411
12.12.3. Kurumsal İtibar Yönetimi 411
12.12.4. Kriz Yönetimi 412
12.12.5. Lobicilik 414
12.12.6. Kurumsal Kimlik, Kurum Kültürü, Kurum İmajı 415
12.12.7. Etkinlik Yönetimi 416
12.12.8. Sosyal Medya 417
12.12.9. Kurumsal Halkla İlişkiler 418
12.12.10. Pazarlama Yönlü Halkla İlişkiler 418
12.13. Uluslararası Halkla İlişkiler 419
Bölüm Özeti 421
Değerlendirme Soruları 423
Kaynakça 425

III. KISIM
İŞLETMELERDE KARAR ALMA, PLANLAMA VE DENETİMDE KULLANILAN BAZI TEMEL MODEL VE YÖNTEMLER

13. Bölüm: İŞLETMELERDE KULLANILAN SAYISAL KARAR MODELLERİ VE YÖNTEMLERİ 428
Giriş 429
13.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar 429
13.2. Karar Verme 430
13.3. Karar Modelleri ve Model Kurma 432
13.4. Sayısal Karar Verme Yöntemleri 434
13.4.1. Tecrübi Yöntemler 435
13.4.2. Cebirsel Yöntemler 435
13.4.3. Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri 436
13.4.4. Yöneylem Araştırması Yöntemleri 437
13.4.5. İstatistiksel Yöntemler 437
13.4.6. Finansal Yöntemler 438
13.4.7. İleri Düzey Sayısal Yöntemler 439
Bölüm Özeti 440
Değerlendirme Soruları 441
Kaynakça 443

DEĞERLENDİRME SORULARI İÇİN CEVAP ANAHTARI 445

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Komandite ve Komanditer Ortak Arasındaki Farklılıklar 42
Tablo 2.2. KOBİ'lerin Ülke Ekonomilerindeki Yeri 48
Tablo 2.3. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lerin Sınıflandırılması 49
Tablo 4.1. Liderlik Özellikleri 127
Tablo 4.2. Fiedler'in Durumsallık Modeli 130
Tablo 9.1. ABD'de Bazı Muhasebe Kariyer Alanlarında Başlangıç Ücretleri 300
Tablo 9.2. Muhasebeci Olmanın Şartları 301
Tablo 9.3. TÜRMOB, İDKK ve SPK'nın Etik İlkeleri 305
Tablo 9.4. Faaliyet ve Finansal Bütçe Türleri 319
Tablo 9.5. Statik ve Esnek Üretim Maliyetleri Bütçesi Sapma Raporu 320
Tablo 9.6. Bağımsız ve İç Denetim Standartları 323
Tablo 10.1. Aktif Kariyer Sistemi 346
Tablo 11.1. AR-GE Çeşitlerinin Karşılaştırmalı Örnekleri 366
Tablo 11.2. AR-GE Harcamaları ve GSYİH Oranı 369
Tablo 13.1. Örnek Bir Yatırım Karar Problemi 434
Tablo 13.2. Faktör Puan Yöntemi ile Muhasebe Elemanının Seçimi 436

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi 9
Şekil 1.2. İşletme ve Çevresi 22
Şekil 4.1. Yönetimin Fonksiyonları 105
Şekil 4.2. Planlama Süreci 108
Şekil 4.3. Plan Türleri 110
Şekil 4.4. Fonksiyonel Departman Örgütlemesi 115
Şekil 4.5. Coğrafi Temele Göre Departmanların Örgütlenmesi 116
Şekil 4.6. Ürün Temeline Göre Departmanların Örgütlenmesi 117
Şekil 4.7. Müşteri Temeline Göre Departmanların Örgütlenmesi 118
Şekil 4.8. Motivasyon Modeli 121

Şekil 4.9. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi 123
Şekil 4.10. Koordinasyon Türleri 134
Şekil 5.1. Tedarik Zincirinin Gelişimi 148
Şekil 5.2. Tedarik Zinciri 150
Şekil 5.3. Tedarik Zinciri Ağı 152
Şekil 7.1. Pazarlama Sistemi Fonksiyonları 203
Şekil 7.2. Ürün Düzeyleri 206
Şekil 7.3. Ürün Hayat Dönemi Safhaları 216
Şekil 7.4. Fiyatlandırmayı Etkileyen Faktörler 218
Şekil 7.5. Aracıların İlişki Sayısını Azaltması 225
Şekil 7.6. Tüketim Ürünleri İçin Kullanılan Genel Dağıtım Kanalları 227
Şekil 7.7. Endüstriyel Ürünler İçin Kullanılan Genel Dağıtım Kanalları 228
Şekil 7.8. Çok Kanallı Dağıtım Sistemleri 229
Şekil 7.9. Geleneksel ve Dikey Pazarlama Sistemleri (Kanalları) 230
Şekil 7.10. Dikey Pazarlama Sistemi Türleri 231
Şekil 7.11. İletişim Sürecinin Elemanları 239
Şekil 7.12. Satın Alma Aşamaları 240
Şekil 7.13. İtme ve Çekme Tutundurma Stratejileri 244
Şekil 9.1. Muhasebe Girdileri, Süreçleri ve İlgilileri 298
Şekil 9.2. Finansal Muhasebe Girdileri, Süreci ve İlgilileri 306
Şekil 9.3. Maliyetin Gider ve Ziyana Dönüşümü 310
Şekil 9.4. Sipariş Maliyet Yönteminin İşleyişi 313
Şekil 9.5. Evre Maliyet Yönteminin İşleyişi 314
Şekil 9.6. Yönetim Muhasebesi Girdileri, Süreç ve İlgilileri 314
Şekil 9.7. MHK Grafiği 317
Şekil 10.1. İş Tanımı Örneği 334
Şekil 10.2. Örnek Bir Elektronik İstihdam Sitesi: kariyer.net 338
Şekil 10.3. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi e-öğrenme Portalı 343
Şekil 11.1. AR-GE Bağlantılı Sistematik İnovasyon Yaklaşımı Modeli 360
Şekil 13.1. Başabaş Noktasında Üretim Miktarının Belirlenmesi 438

BÖLÜM

1

TEMEL İŞLETMECİLİK KAVRAM VE TANIMLARI

Giriş
1.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar
1.2. İnsan İhtiyaçları
1.3. İşletmenin Özellikleri
1.4. İşletmenin Amaçları
1.5. İşletme Fonksiyonları
1.6. İşletmenin Çevresi
1.7. İşletme Biliminin Yararlandığı Diğer Bilimler
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Akdemir, Ali; **İşletmeciliğin Temel Bilgileri**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.

Aktepe, Eyyüp; **İşletmecilik Bilgileri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

Arslan, Metin; **İşletme Yönetimi Ders Notları**, Harran Üniversitesi, Birecik, 2012.

Budak, Gülay ve Gönül Budak; **İşletme Yönetimi**, Fakülteler Kitabevi, Barış Yayıncılık, İzmir, 2004.

Can, Halil ve Semra Güney; **Genel İşletme İlkeler, Kavramlar**, **Kurumlar,** Arıkan Yayınevi, Ankara, 2007.

Cemalcılar, İlhan; **Pazarlama, Kavramlar – Kararlar**, Beta Yayım Dağıtım, Aralık, 1999.

Çelikkol, Hakan; **"Finansal Yönetime Giriş ve Finansal Yönetimin Genel İlkeleri", Finansal Yönetim,** Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Dalay, İsmail; **Temel İşletmecilik Bilgileri**, Sakarya Kitabevi, 2002.

Demirci, M. Kemal; Eren Gülten Gümüştekin; Muzaffer Aydemir; **İşletmecilik Kuram ve Uygulama**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009.

Dinçer, Ömer ve Yahya Fidan; **İşletme Yönetimine Giriş**, Alfa Yayınları, 2009.

Dinçer, Ömer; **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Alfa Yayınları, Ankara, 2007.

Dündar, Pelin, İ.; **Kavram, Yöntem ve Fonksiyonlarla İşletme**, Nobel Yayınevi, İzmir, 2010.

Efil, İsmail; **İşletmelerde Yönetim ve Organi-zasyon**, Dora Yayınları, Bursa, 2010.

Ekşi, Halil İbrahim; Yavuz Akçi; **İşletme**, Orion Kitabevi, Ankara, 2010.

Eren, Erol; **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yayın ve Dağıtım, İstanbul, 1993.

Ertürk, Mümin; **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Mirze, Kadir, S.; **İşletme**, Literatür Yayıncılık, Mayıs, 2010.

Mucuk, İsmet; **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, 2005.

Müftüoğlu, Tamer; Tülin Durukan; **Girişimcilik ve Kobiler**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.

Özgen, Hüseyin; Azim Öztürk; Azmi Yalçın; **Temel İşletmecilik Bilgileri**, Nobel Kitabevi, Haziran, 2001.

Özgen, Hüseyin; Azim Öztürk; Azmi Yalçın; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Kitabevi, Adana, 2005.

Palmer, Adrian; Bob Hartley; **The Business Environment**, The McGraw- Hill Companies, 2006.

Porter, E. Mıchael; **Rekabet Stratejisi**, Çev. Gülen Ulubilgen, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Sürmen, Yusuf; **Muhasebe I**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2008.

Şamiloğlu, Famil; Ayşe Gül Yılgör ve Diğerleri; **Finansal Yönetim**, Lisans Yayıncılık, 2012.

Şamiloğlu, Famil; Ali İhsan Akgün; **Finansal Raporlama Standartlarına Göre Finansal Tablolar Analizi**, Ekin Kitabevi, 2010.

Şamiloğlu, Famil; S. Y. Kaygusuz; Ahmet Tanç vd.; **Genel Muhasebe**, Lisans Yayıncılık, 2010.

Şimşek, Şerif M.; **İşletme Bilimine Giriş**, Adım Matbaacılık ve Ofset, Konya, 2004.

Şimşek, Şerif M.; **Yönetim ve Organizasyon**, Adım Ofset Matbaacılık, Konya, 2009.

Tallo, Thelma J.; **Business Organization and the Managemet**, Tata Mc-Graw-Hill Publishing Company, Limited, New Delhi, 2007.

Tek, Ömer Baybars; **Pazarlama İlkeleri ve Uygulamaları**, Memleket Maatbacılık, İzmir, 1991.

Tekin, Mahmut; **Üretim Yönetimi**, Arı Maatbacılık, Konya, 1996.

Tekin, Mahmut; **İşletme Bilimi**, Günay Ofset Matbacılık, Konya, 2011.

Tekin, Mahmut; **Girişimcilik**, Günay Ofset Matbacılık, Konya, 2005.

Tengillimoğlu, Dilaver; Asuman Atilla; Meral Bektaş; **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.

Tutar, Hasan; **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007.

Wade, Robert; **Governing the Market**, N.J.: Princeton University Press, 1990.

Yazıcı, Kamil; **İşletme Bilimine Giriş**, Derya Kitabevi, Trabzon, 2007.

Zerenler, Muammer; Necdet Türker, Şahin Esen; **Küresel Teknoloji, Araştırma – Geliştirme (Ar – Ge) ve Yenilik İlişkisi**, www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_makaleler (28/05/2012)

(What is The Role of Entrepreurship in The Economy of Country) http://www.blurtit.com/92 (28/05/2012)

www.adem.bartin.edu.tr/upload/3_isletmeler_ve_çevre (28/05/2012)

www.belgeler.com/blg/67e/isletme -çevre- iliskisi (28/05/2012)

BÖLÜM

2

İŞLETMELERİN SINIFLANDIRILMASI

Giriş
2.1. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler
2.2. İşletmelerin Uluslararasılaşma Dereceleri (Pazar Alanları) Bakımından Sınıflandırılması
2.3. Büyüklüklerine Göre İşletmeler
2.4. Mülkiyet Yapılarına Göre İşletmeler
2.5. İşletmelerin İşletmelerarası Anlaşmalar Bakımından Sınıflandırılması
2.6. Faaliyet Alanlarına ve Ürettikleri Malın Niteliğine Göre İşletmeler
2.7. Teknik Özelliklerine Göre İşletmeler
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Alak, Alaattin; Alaattin Büyükkaya; **Holdingler ve Türkiye'de Holdingleşme Hareketleri**, İstanbul, 1975.

Altunışık, Remzi; Şuayip Özdemir, Ömer Torlak; **Modern Pazarlama**, Değişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Andrew, J. Szonyi; **"Small Business Management Fundamentals",** Toronto, McGraw-Hill Ryerson Limited, 1991.

Bateman, Thomas and Scott Snell; **Management Building Competetive Advantage**, The Mcgraw-Hill Companies, USA, 1999.

Bilgili, Fatih; Ertan Demirkapı; **Ticaret Hukuku, Şirketler Hukuku**, Dora Yayınları No:15, Bursa, 2009.

Bozkurt, Tamer; **Ticaret Hukuku**, İkinci Sayfa Dizisi No:33, İstanbul, 2008.

Can, Halil; Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan; **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

Cansız, Mehmet; **Türkiye'de KOBİ'ler ve KOSGEB**, DPT Yayın No: 2782, Ankara 2008.

Dinçer, Ömer ve Yahya Fidan; **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1996.

Drucker, Peter; **Gelecek İçin Yönetim**, Çeviren: Belkıs Çorakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1993.

Ertürk, Mümin; **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2009.

İçöz, Orhan; **Hizmet Pazarlaması**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

Kobu, Bülent; **Üretim Yönetimi**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008.

Koçel, Tamer; **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001.

Metcalfe, J. S.; *"Technological Innovation and the Competitive Process"*, P. Hall, (Ed), **Technology, Innovation and Economic Policy**, Philip Allan Publishers, Oxford, p: 35-64, 1986.

Mucuk, İsmet; **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1998.

Murat Yayınları, **Öğretmenin Ders Notları**, Ankara, 2012.

Mutlu, Esin Can; **Uluslararası İşletmecilik**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2005.

Müftüoğlu, Tamer; **İşletme İktisadı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

Özgen, Hüseyin; Azmi Yalçın; **Temel İşletmecilik Bilgisi**, Nobel Kitabevi, Adana, 2009.

Paslı, Ali; **Anonim Ortaklık Kurumsal Yönetimi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, Yayın No:1432, İstanbul, 2004.

Poroy, Reha; Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu; **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010.

Sabuncuoğlu, Zeyyat; Tuncel Tokol; **İşletme,** Furkan Ofset, Bursa, 2009.

Seymen Oya Aytemiz, Tamer Bolat; **Küreselleşme ve Çokuluslu İşletmecilik**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

Şimşek, Şerif; Adnan Çelik; **Genel İşletme**, Eğitim Akademi Yayınları, Konya, 2009.

Tatar, Tevfik; Mithat Üner; **İşletmecilik İlkeleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1992.

Tengilimoğlu, Dilaver; Asuman Atilla, Meral Bektaş; **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.

Tengilimoğlu, Dilaver; Oğuz Işık, Mahmut Akbolat; **Sağlık İşletmeleri Yönetimi**, Nobel Yayın No:282, Ankara, 2012.

Tutar, Hasan; **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, Hayat Yayınları No:83, İstanbul, 2000.

Tutar, Hasan; **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

Tuzcu, Arcan; "*Türkiye'de Holding Çatısı Altındaki Şirketlerde İnovasyon Yetkinliği*", 16. **Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Bildiriler Kitabı**, 2008.

Ulaş, Dilber; **Küreselleşme Sürecinde Dışa Açılma Stratejileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.

Ulaş, Dilber; **Uluslar Arası Pazarlara Giriş Stratejileri Olarak Ortak Girişimler (Joint Venture) ve Türkiye Uygulamaları,** Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.

Yurtoğlu, Burçin; **Ownership, Control and Performance Listed Firms**, Emprica, 2000.

http://hukuk.sanayi.gov.tr

http://www.bagimsizdenetim.org

http://www.mevzuat.adalet.gov.tr

http://www.mevzuat.gov.tr

http://www.resmigazete.gov.tr

http://www.sermayepiyasasi.org

http://www.tbmm.gov.tr

http://www.tdk.gov.tr

BÖLÜM

3

İŞLETMENİN KURULUŞ ÇALIŞMALARI

Giriş
3.1. Başarılı Bir İşletme Kurmanın Şartları
3.2. İşletme Kurma Nedenleri
3.3. İşletme Kuruluşu ile İlgili Bazı Temel Kavramlar
3.4. Genel Olarak İşletmenin Kuruluş Aşamaları
3.5. Fizibilite Çalışmalarının Önemi, Amaçları ve Başlıca Kısımları
3.6. İşletme Büyüklüğünün Belirlenmesi
3.7. Kapasite ve Çeşitli Kapasite Kavramları
3.8. İşletme Kuruluş Yerinin Seçimi
3.9. İşletmeler İçin Avantaj Sağlayan Bazı Kuruluş Yerleri
3.10. Kuruluş Yeri Seçiminde Kullanılan Yöntemler
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Aktepe, Eyyüp; **İşletmecilik Bilgileri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

Ateş, M. Rauf; **Yeni Nesil Şirket Yaratma Stratejileri**, İnno Yayınları, İstanbul, 2011.

Berber, Metin; **İktisadi Büyüme ve Kalkınma**, 4. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon, 2011.

Boratav, Korkut; **Yeni Dünya Düzeni**, İmge Kitabevi, Haziran 2000: Ankara, 2000.

Can, Halil; Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan; **Genel İşletmecilik Bilgileri**, 14. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.

Cemalcılar, İlhan; Doğan Bayar, İnal C. Aşkun, Şan Özalp; **İşletmecilik Bilgisi**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademesi Yayını, 1985.

Çetin, Canan ve Esin Can Mutlu, **Temel İşletmeciliğe Giriş**, 2. Baskı, Beta, İstanbul, 2010.

Çolakoğlu, Mustafa H; **"Kobi Rehberi" TOBB**, Genel Yayın No: 359, Yorum Matbaacılık, Ankara, 2002.

Demirci, Rasih; Aişe Akpınar, İzzet Çevik; **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Esnaf Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, TESK Yayını, Ankara, Mayıs, 2001.

Doğan, Seyhun; **Avrupa Birliğinin Girişimcilik Politikası, KOBİ Yaklaşımı**, İstanbul Ticaret Odası, Avrupa Birliği Araştırmaları, Yayın No: 2010-80, İstanbul.

Döm, Serpil; **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2008.

Drucker, Peter F; **Gelecek İçin Yönetim**, Çev, Fikret Üçcan, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No: 327, 1994.

Eren, Erol; **İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, 5. Baskı Beta, İstanbul 2000.

Galbraith, J. Kenneth; **Ekonomi Kimden Yana**, Çev. Belkız Çorakçı, Nilgün Himmetoğlu, 1. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1988.

Kobu, Bülent; **Üretim Yönetimi**, 11. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 2003.

Küçük, Orhan; **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi,** 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007.

Mucuk İsmet; **Modern İşletmecilik**, 16. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2008.

Müftüoğlu, Tamer; **İşletme İktisadı**, Gözden Geçirilmiş 4. Bası, Turhan Kitabevi Ankara 2003.

Müftüoğlu, Tamer; **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Sorunlar–Öneriler**, Turhan Kitabevi, 6.Baskı, Ankara, 2007.

Onal, Güngör; **Temel İşletmecilik Bilgisi**, 3. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.

Özer, Ercan; **Nitelikli Sanayi Bölgeleri**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2002-48), İstanbul.

Özgen, Hüseyin ve Azmi Yalçın; **Temel İşletmecilik Bilgisi**, 4. Baskı, Nobel Kitabevi, Adana, 2009.

Öztürk, Nazım; **Dış Ticaret**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009.

Parıltı, Nurettin ve Belgin Aydıntan; **Genel İşletmecilik**, Editör: M. Mithat Üner, Detay Yayıncılık, Ankara, 2008.

Scheer, Lucas ve Von Zallinger; **Küme Yönetimi Uygulama Klavuzu**, (Kosgeb ve Alman Teknik İşbirliği Kurumu, Ankara Bürosu) (GTZ, 2007:12).

Şimşek, M. Şerif ve Adnan Çelik; **Genel İşletme**, Eğitim Akademisi Yayınları, Konya, 2008:10-14.

Taş, H Yunus; **AB ve Türkiye'de KOBİ'lerin İstihdam Artırıcı Etkileri**, İstanbul Ticaret Odası KOBİ Araştırmaları, Yayın no: 2010-30.

Tatar, Tevfik; **Yatırım Seçimi ve Değerlendirme Teknikleri**, Gazi Üniversitesi Yayını No:75, Ankara, 1985.

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı; **Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri,** 1996:35.

Tecer, Meral; **İşletme Ekonomisi**, Yargı Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2003.

Tuncer, Doğan; Doğan Yaşar Ayhan, Demet Varoğlu; **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007.

Tutar, Hasan ve Orhan Küçük; **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003

Uzunoğlu, Sadi ve Kerem Aklin; **Dünya'da ve Türkiye'de Özel Sanayi Bölgeleri**, 1. Baskı, İstanbul Ticaret Odası Yayını No: 2003-07, İstanbul.

Ülgen Hayri ve S. Kadri Mirze; **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2010.

Üreten, Sevinç; **Üretim İşlemler Yönetimi**, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.

Yurtseven, Rıdvan; **Girişimcilik**, Detay Yayıncılık, Ankara 2007.

BÖLÜM

4

YÖNETİM FONKSİYONU

Giriş
4.1. Yönetim ile İlgili Temel Kavramlar ve Tanımlar
4.2. Yönetim Fonksiyonları
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Ağar, Celal Cahit; **Hâkim İktisadi Sistem -İşletme İlişkileri Bağlamında, Organizasyon Yapılarının Otokratikleşme ve Demokratikleşme Eğilimleri**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Arıkan, Sema; *"**Yönetimin Fonksiyonları**",* Editör: Salih Güney, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayın Dağıtım, Temmuz 2001, s. 285.

Ataman, Göksel; **İşletme Yönetimi: Temel Kavramlar & Yeni Yaklaşımlar**, Türkmen Kitabevi, Ocak 2001.

Aydın, Ahmet Hamdi; "***Yönetimin Fonksiyonları***", Editör: Salih Güney, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayın Dağıtım, Temmuz 2001, s. 57.

Budak, Gönül; Gülay Budak; **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, Ekim 2004.

Can, Halil; **Organizasyon ve Yönetim**, Siyasal Kitabevi, Eylül 1999.

Çelik, Adnan; M. Şerif Şimşek; **Yönetim ve Organizasyon**, Eğitim Akademi, Konya 2009.

Dalay, İsmail; **Yönetim ve Organizasyon: İlkeler, Teoriler ve Stratejiler**, Sakarya Üniversitesi Yayın No:43, Adapazarı, 2001.

Eren, Erol; **Yönetim ve Organizasyon: Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar**, Beta Basım Yayım, Nisan 2003.

Ertürk, Mümin; **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Beta Yayıncılık, Ocak 2011.

Genç, Nurullah; **Yönetim ve Organizasyon: Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar**, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2005.

Gürüz, Demet; Gürel Emet; **Yönetim ve Organizasyon: Bireyden Örgüte, Fikirden Eyleme**, Nobel Yayın Dağıtım, Kasım 2006.

Hodgetts, Richard M.; **Yönetim: Teori, Süreç ve Uygulama**, Çev: Canan Çetin ve Esin Can Mutlu, Beta Basım Yayım; Ekim 1999.

Kantar, Hüseyin; **İşletmede Motivasyon**, Kumsaati Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008.

Koçel, Tamer; **İşletme Yöneticiliği: Yönetim ve Organizasyon, Organizasyonlarda Davranış, Klasik-Modern, Çağdaş ve Güncel Yaklaşımlar**, Beta Basım Yayım, Mart 2001.

Şimşek, M. Şerif; **Yönetim ve Organizasyon**, Adım Ofset, Konya 2007.

Şimşek, M. Şerif; Adnan Çelik; **İşletme Bilimlerine Giriş**, Eğitim Akademi, Kasım 2011.

Şimşek, M. Şerif; Tahir Akgemci, Adnan Çelik; **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Tortop, Nuri; Eyüp G. İsbir, Burhan Aykaç; **Yönetim Bilimi**, Yargı Yayınevi, Ağustos 1999.

BÖLÜM

5

TEDARİK ZİNCİRİ VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ

Giriş
5.1. Tedarik Zinciri ve Tedarik Zinciri Yönetiminin Gelişimi
5.2. Tedarik Zinciri Kavramı
5.3. Tedarik Zincirinin Amacı ve Önemi
5.4. Tedarik Zincirinin Temel Özellikleri
5.5. Tedarik Zinciri Süreçleri
5.6. Tedarik Zinciri Elemanları
5.7. Tedarik Zinciri Yönetimi Kavramı
5.8. Tedarik Zinciri Yönetiminin İlkeleri
5.9. Tedarik Zinciri Yönetiminin Fonksiyonları
5.10. Tedarik Zinciri Yönetiminde İşletme Süreçleri
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Akdoğan, M., *"İnternet Ortamında Dağıtım Kanalı Yönetimi",* **Öneri Dergisi (MUSBE Yayınları)**, sayı 5(17), 2002, s.157-162.

Anderson, D., Britt, E.F. and Favre, J.D.; **The Seven Principles of Supply Chain Management, Logistics Management**, 1997.

Ar, İ.M. ve Birdoğan, B., *"Kobilerin Üçüncü Parti Lojistik Hizmetlerinin Kullanımına İlişkin Bir Saha Araştırması: Trabzon Örneği,* **Uluslararası Üretim Araştırmaları Sempozyumu**, İstanbul Ticaret Üniversitesi; 25-27 Kasım 2005.

Arnold, J.R**.; Introduction to Materials Management,** 3rd Ed., Prentice Hall, USA, 2003.

Assael, H.; **Marketing Principles And Strategy,** 2nd Ed., 1993.

Ataman, G.; *"Tedarik Zinciri ve Yönetimi: Değişim Mühendisliği ve Dış Kaynaklardan Yararlanma İlişkisi Üzerine Bir İrdeleme",* **Öneri Dergisi (MUSBE Yayınları)**, sayı 5(17), 2002, s. 35-42.

Aydın, A.O. ve Çörekçioğlu, M.; *"Tedarik Zincirinde Kalite Odaklı Bilgi Yönetimi Yaklaşımı",* **Niğde Ünversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi**, sayı 5(2), 2004.

Aydın, S.Z.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminde Stratejik İttifak Olarak Üçüncü Parti Lojistik",* **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2005.

Ayers, J.B.; *"A Premier On Supply Chain Management",* **Information Strategy: The Executive's Journal**, Vol:16, Winter 2000, s. 5-6.

Barutçugil, İ.; **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri**, Kariyer Yayınları, İstanbul, 2004.

Bilginer, N. ve Kayabaşı A.V.; *"Lojistik Faaliyetlerin Süreçsel Etkinliğine Etki Eden Faktörlerin Değerlendirilmesi Üzerine Ampirik Bir Çalışma",* **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 22, 2008.

Bowersox, D.J. and Closs, D.J.; **Logistical Management: The Integrated Supply Chain Process,** McGraw-Hill, Singapore, 1996.

Bowersox, D.J., Class, D.J. and Cooper, M.B.; **Supply Chain Logistics Management**, McGraw Hill, Boston, 2002.

Chopra, S. and Meindl, P.; **Supply Chain Management: Strategy, Planning and Operation,** Prentice Hall, 2nd Ed., 2004.

Copacino, W.C.; **Supply Chain Management: The Basics and Beyond**, 1997.

Council of Logistic Management, www.clm.org, (Erişim Tarihi: 20.05.2012).

Croxton, K.L., Dastugue-Garcia, S.J., Lambert, D.M.; *"The Supply Chain Management Process"*, **The International Journal of Logistics Management**, Vol. 12(2), 2001, s. 13-35.

Dursun, A.; *"Tam Zamanında Üretim (TZÜ) Sisteminde Standart Maliyet Fark Analizleri",* **Muhasebe ve Denetim Bakış**, sayı 1(2), 2001.

Fisher, M.L.; *"What is the Right Supply Chain for Your Product",* **Harvard Business Review,** 1997, s. 105-116.

Gimenez, C. and Ventura, E.; *"Logistics-Production, Logistics-Marketing and External Integration, Their Impact on Performans"*, **International Journal Of Operations & Product Management**, Vol. 25(1), 2005, s. 20-38.

Gourdin, K. and Gourdin, N.; **Global Logistics Management, a Competitive Advantage for the New Millenium**, Blackwell Publishing, 2000.

Görçün, O.F.; **Tedarik Zinciri Yönetimi**, Bata Basımevi, 2010.

Gunasekaran, A. and Ngai, E.W.T.;

"Information Systems in Supply Chain Integration and Management", **European Journal of Operational Research**, Vol. 159, 2004, s. 269-295.

Güleş, H.K.; **Tedarik Zinciri Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara.

Handfield, R.B. and Nicholas, E.; **Introduction to Supply Chain Management**, Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1999.

Houlihan, J.B.; *"International supply chain management",* **International Journal of Physical Distribution and Materials Management**, Vol. 15(1), 1985, s. 22-38.

Hugos, M.; **Essentials of Supply Chain Management**, John Wiley & Sons, Hoboken, NJ 2003.

Jukka, K., Antti, L. and Markku, T.; *"An Analytic Approach to Supply Chain Development*", **International Journal Production Economics**, Vol. 71, 2001, s. 145–155.

Kehoe, D. and Boughton, N.; *"Internet Based Supply Chain Management a Classification of Approaches to Manufacturing Planning and Control",* **International Journal of Operations and Prouction Management**, Vol. 4, 2001, s. 516-524.

Keskin, M.H.; **Lojistik: Tedarik Zinciri Yönetimi (Geçmişi, Değişimi, Bugünü, Geleceği)**, Nobel, Ankara, 2006.

Lee H.L.; **Design for Supply Chath Managemenet: Consept and Examples, Perspectives in Operation Management,** Kluwer Academic Publishers, Boston, 1993.

Liu, F. and Hai, H.L.; *"The Voting Analytic Hierarchy Process Method for Selecting Supplier*", **International Journal of Production Economics**, Vol. 97(5), 2005, s. 308-317.

Lummus, R.R. and Vokurka, R.J.; *"Defining supply chain management: A historical perspective and practical guidelines",* **Industrial Management & Data Systems**, Vol. 99(1), 1999, s. 11-17.

Metz, P.J.*; "Demystifying Supply Chain Management",* **Supply Chain Management Review***,* 1998.

Murray, G. A.; *"Supply Chain Manegement in the Ontario Chicken and Pork Industries",* **Master of Science,** The Faculty of Grademate Studies of the University of Guelph, November 2000.

Müftüoğlu, T.; **İşletme İktisadı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1994.

Nur, T.; *"Tedarik Zincirinde Başarının Sırrı"*, **Lojistik & Tedarik Zinciri Yönetimi Dergisi**, sayı Ağustos-Eylül, 2005.

Özdemir, A. İ.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminin Gelişimi, Süreçleri ve Yararları",* **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, sayı 24, 2004, s. 87-96.

Özdemir, A. İ.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminin Gelişimi Süreçleri ve Yararları",* **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, sayı 23, 2004.

Özdemir, M. B. ve Kırmacı, V.; *"Soğuk Depo Sisteminde Kullanılan R-134a Alternatif Soğutucu Akışkanına Göre Sistem Eleman Kapasitelerinin Bilgisayar Programıyla Belirlenmesi",* **Teknoloji Dergisi**, sayı 9(2), 2006.

Paksoy, T.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminde Dağıtım Ağlarının Tasarımı ve Optimizasyonu: Malzeme İhtiyaç Katı Altında Stratejik Bir Üretim-Dağıtım Modeli"*, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 14, 2005, s. 435-454.

Presutti, W. D. Jr.; *"Supply management and e-procurement: creating value added in the supply chain"*, **Industrial Marketing Management**, Vol. 32, 2003, s. 219-226.

Rachman, Z.; *"Use of Internet in Supply Chain Management: A Study of Indian Companies",* **Industrial Management & Data Systems**, Vol. 104 (1), 2004.

Ross, D.F.; **Competing Through Supply Chain Management: Creating Market-Winning Stategies Through Supply Chain Partnerships**, Kluwer Academic Publishers**,** Massachusetts 1999**.**

Sharma A., Iyer G..R., Mehrotra A. and Krishnan R.; *"Sustainability and business-to-business marketing: A framework and implications"*, **Industrial Marketing Management**, Vol. 39, 2010, s. 330-341.

Simchi, L.D. and Kaminsky, P.; **Designing and Managing the Supply Chain:**

Concepts, Strategies & Case Studies, McGraw-Hill, New York, 2003.

Supply Chain and Logistics Terms and Glossary; **Council of Supply Chain Management Professionals**, Washington, 2005.

Şen, E.; **Kobilerin Uluslararası Rekabet Güçlerini Artırmada Tedarik Zinciri Yönteminin Önemi**, T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara, 2006.

Tan, K.C.A.; *"Framework of supply chain manegement literature*", **European Journal of Purchasing Supply Management**, Vol. 7(39), 2001.

Tek, Ö.B.; **Pazarlama İlkeleri: Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları**, Beta, 8. Baskı, İstanbul, 1998.

Tekin, M.; **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği**, 4.b., Ankara, 2004.

Tosun, K.; **İşletme Yönetimi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Vob, S. and Woodruff, D. L.; **Intoduction to Computational Optimization Models for Production Planning in a Supply Chain,** Heidelberg, Newyork, 2003.

Walton, S. and Gupta, J. N. D.; *"Electronic Data Interchange for Process Change in An Integrated Supply Chain"*, **International Journal of Operations & Production Management**, Vol.19, 1999, s. 372-388.

Yener, H. ve Güner, E.; *"Tedarik Zincirinde Elektronik Veri Değişimi ve Türk Silahlı Kuvvetlerinde Uygulanması*", **Savunma Bilimleri Dergisi**, sayı 4(2), 2005.

Yüksel, H.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Sistemlerinin Önemi",* **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2002.

BÖLÜM

6

ÜRETİM FONKSİYONU

Giriş
6.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar
6.2. Üretim Yönetimi
6.3. Üretim Yönetiminin Fonksiyonları
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

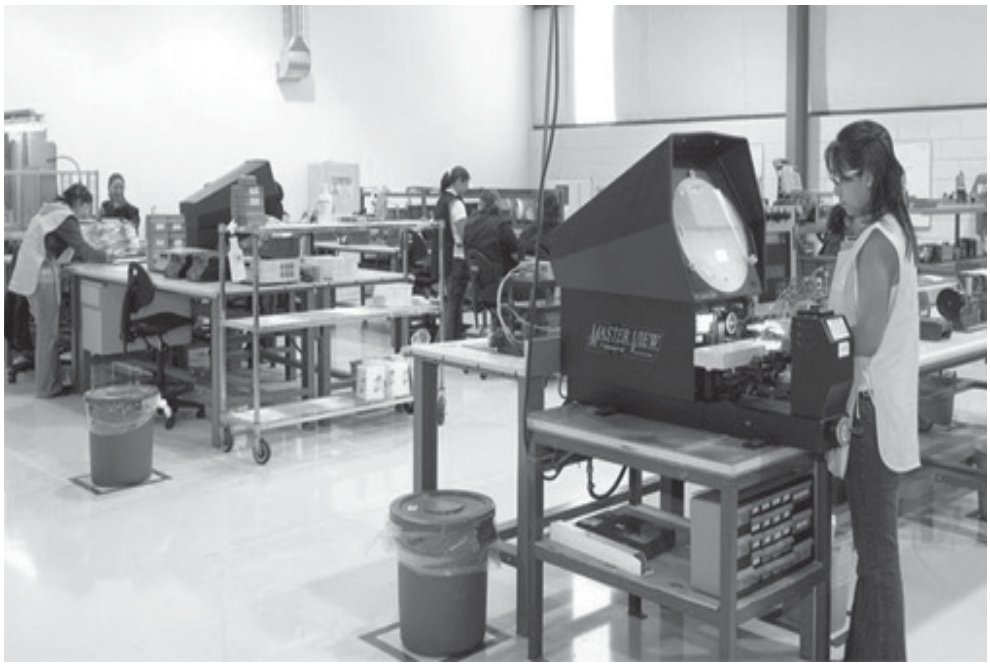

KAYNAKÇA

Bingöl D., **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 4. Baskı, Beta Basım, 1998, İstanbul:

Kobu, B., **Üretim Yönetimi**, Genişletilmiş 13. Baskı, Beta Basım, 2006, ISBN: 975-295-483-9.

Tekin, M., **Üretim Yönetimi**, Detay Yayıncılık, 2004, Ankara, ISBN: 975-951-352-8

Yılmaz, C. ve Eleren, A. (Editör), **Üretim Yönetimi,** Lisans Yayıncılık, 2011, ISBN: 978-605-4350-64-3

BÖLÜM

7

PAZARLAMA FONKSİYONU

Giriş
7.1. Pazarlama ile İlgili Tanımlar
7.2. Pazarlama ile İlgili Temel Kavramlar
7.3. Pazar Tanımları ve Pazar Çeşitleri
7.4. Pazarlama Kavram ve Anlayışındaki Gelişmeler
7.5. Pazarlama Çeşitleri
7.6. Pazarlamanın Önemi
7.7. Pazarlama Fonksiyonları
7.8. Ürün Kararları
7.9. Fiyat Kararları
7.10. Dağıtım Kararları
7.11. Tutundurma Kararları
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Ayhan, Doğan Yaşar; *"Pazarlama Açısından Mamul Mal ve Mamul Mal Politikaları",* **Pazarlama**, Editör: Mithat Üner, Gazi Yayınları, 1994, s. 75-109.

Berkowitz, Eric N., Roger A. Kerin, Steven W. Hartley, William Rudelius; **Marketing**, Richard D. Irwin, Fifth Edition, 1997.

Blythe, Jim; **Pazarlama İlkeleri**, Çev. Yavuz Odabaşı; Bilim, Teknik Yayınevi; Temmuz 2000.

Brassington, Frances ve Stephen Pettitt; **Principles of Marketing**, Prentice Hall, Third Edition, 2003.

Can, Halil; Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan, **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara, Eylül 1998.

Cemalcılar, İlhan; **Pazarlama**, Eskişehir, 1983.

Cemalcılar, İlhan; *"Pazarlamanın Tanımı",* **Pazarlama Dünyası**, sayı 5, Eylül-Ekim 1987, s. 13.

Doğan, Özlem İpekgil; *"Kalite Uygulamalarının İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine Etkisi",* **D.E. Üniversitesi, S.B.E. Dergisi**, Ocak-Şubat-Mart 2000, Sayı 1.

Eren, Erol; **İşletmelerde Stratejik Planlama**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No: 88, İstanbul, 1979.

Feldman, Laurence P.; "Social Adaptation: A New Challenge for Marketing", **Journal of Marketing**, July 1971, s. 54-60.

Kobu, Bülent; **Üretim Yönetimi**, Avcıol Basım Yayın, 11. Baskı, İstanbul, 2003.

Kotler, Philip; **Pazarlama Yönetimi**, Çev. Nejat Muallimoğlu, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.

Kotler, Philip ve Gary Armstrong; **Principles of Marketing**, Prentice Hall, Englewood Clifs, New Jersey, Fourt Edition, 1989.

Kotler, Philip ve Gary Armstrong; **Principles of Marketing,** Pearson Prentice Hall, New Jersey, Tenth Edition, 2004.

Kotler, Philip ve Gary Armstrong; **Principles of Marketing,** Pearson Education, Inc. New Jersey, Twelfth Edition, 2008.

Levitt, Theodore; *"Improving Sales Through Product Augmentation*", Editors: Philip Kotler, K. Cox; **Readings in Marketing**, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J. 1972.

McCarty, Jerome; **Basic Marketing: A Manegerial Approach**, Homewood, ILL.:Richard D. Irwin, Inc., 5th ed., 1975.

Mucuk, İsmet; **Pazarlama İlkeleri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1997.

Mucuk, İsmet; **Pazarlama İlkeleri**, Türkmen Kitabevi, 14. Baskı, İstanbul 2004.

Odabaşı, Yavuz; **Tüketim Kültürü: Yetinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşümü**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Oluç, Mehmet; *"Pazarlama Sözcüğünün Ortaya Çıkması ve Pazarlama Düşüncesindeki Gelişmeler",* **Pazarlama Dünyası**, Sayı 1, Ocak-Şubat 1987, s. 3-4.

Oluç, Mehmet; *"Pazarlama Stratejileri, Ürün Politikaları",* **Pazarlama Dünyası**, Ocak-Şubat 1988, Sayı 7, s. 3-15.

Perreault, William D. ve E. Jerome McCarthy; **Basic Marketing, A Global- Managerial Approach,** McGraw-Hill, Irwin, Fifteenth Edition, 2005.

Rosenberg, Larry J.; **Marketing,** Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1977.

Süer, İrfan; **Pazarlama Yönetiminde Sayısal Modeller Yoluyla Karar Verme**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000.

Tek, Ömer Baybars; **Pazarlama İlkeleri, Global Yönetimsel Yaklaşım, Türkiye Uygulamaları**, Cem Ofset Matbaacılık Sanayi AŞ, 7. Baskı, İzmir, 1997.

Tek, Ömer Baybars; **Pazarlama İlkeleri, Global Yönetimsel Yaklaşım, Türkiye Uygulamaları**, Beta Yayınevi, 8.. Baskı, İstanbul, 1999.

Tuncer, Doğan; *"Dağıtım Kanalları Sistemi",* **Pazarlama**, Editör: Mithat Üner, Gazi Yayınları, 1994, s. 145-174.

Uraz, Çevik; **Temel Pazarlama Bilgileri**, (Ankara Basım ve Ciltevi, 1976).

Üner, Mithat; *"Fiyatlandırma",* **Pazarlama**, Editör: Mithat Üner, Gazi Yayınları, 1994, s. 111-144.

BÖLÜM

8

FİNANS FONKSİYONU

Giriş
8.1. Finansal Amaç ve Finans Fonksiyonu
8.2. Temel Finans Politikaları
8.3. Finansal Yönetiminin Temel İlkeleri
8.4. Finanslama Politikaları
8.5. Yatırım Politikaları
8.6. Kâr Payı Dağıtım Politikası
8.7. Firmaların Finansal Yapısını Güçlendirmek İçin Alınabilecek Önlemler
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

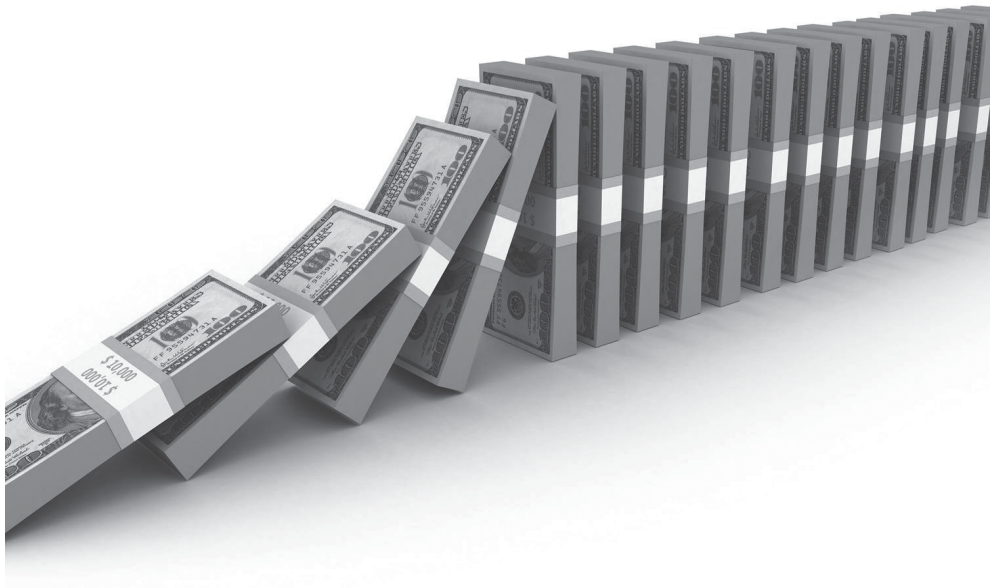

Bölüm Öğrenme Hedefleri

Bu bölümün sonunda;

- Finans, finansal yönetim, işletme finansı vd. temel kavramları tanımlayabilecek,
- Finans teorisinin uygulama sürecini yönlendiren finansın temel ilkelerini kavrayabilecek,
- Finanslama, yatırım ve temettü politikalarının amaçlarını ve felsefesini ifade edebilecek,
- Finansman kaynakları, optimal sermaye yapısı ve belirlilik ve risk faktörü altında yatırım projelerinin değerlendirme yöntemleri ile kâr payı dağıtım miktar ve şekillerini açıklayabilecek,
- Firmaların finansal açıdan başarısız olması halinde yapılması gerekenleri kavrayabileceksiniz.

GİRİŞ

Finans bilim dalı veya disiplini üç alt bilim dalından veya disiplinden oluşmaktadır. Bunlar;

- Finansal yönetim
- Yatırımlar
- Finansal piyasalar yani kurumlardır.

Finans, işletmelerin yatırım ve faaliyet dönmelerindeki tüm ekonomik faaliyetlerin parasal boyutunu, yani hem kaynak hem de kullanım boyutunu kapsayan bir kavramdır. Finansal yönetim, işletmelerin yatırım ve faaliyet dönemlerindeki ekonomik faaliyetlerinin fonlanması ve kullanımı boyutunu, özellikle de kaynak tedarikini kapsamaktadır. Keza, finansal yönetim, finansman kavramının karşılığıdır. Bu tanımlama ile finans bilim dalı ve finansal yönetim disiplini sadece işletme faaliyetleri ile ilgili şekilde bir sınırlamaya tabi tutulmaktadır. Oysaki finans, ekonomik faaliyetlerin yani para tedarik ve kullanımının söz konusu olduğu her kurum, kuruluş, işletme ve birey ile ilgilenir. Bu kapsamda finans uygulamalarına bakıldığında;

- İşletme finansı,
- Kamu finansı,
- Bireysel finans,

şeklinde bir uzmanlaşma görülmektedir.

Bu gerçek veya sonuç, işletmelerde finansal yönetim, kamuda finansal yönetim, birey finansal yönetimi, işletme yatırımları, kamu yatırımları, birey yatırımları gibi sınıflandırmaları ve uzmanlaşmaları da getirmektedir.

KAYNAKÇA

AKGÜÇ, Ö.; **Finansal Yönetim**, 7.Baskı, Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 2010.

BERK, N.; **Finansal Yönetim**, 10.Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2010.

BOLAK**,** B.; **İşletme Finansı,** Birsen Yayınevi, İstanbul**,** 2000.

BREALEY**,** R. A., MYERS, S. C., MARCUS, A. J.; **Fundamentals of Corporate Finance,** 7th Edition**,** Mc Graw Hıll. 2011.

BRIGHAM, E. F.; **Fundamentals of Financial Management**, 6th Edition, Dryden Press, Chicago, 1992.

BRIGHAM, E. F, HOUSTON, J. F.; **Fundamentals of Financial Management,** Concise Seventh Edition, South-Western Cengage Learning, USA., 2009.

CEYLAN, A.; **Finansal Teknikler**, 5.Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 2003.

KOLB, R.W., RODRIGUEZ**,** R. J.**; Essential Financial Management,** Kolb Publishing, 1999.

IASFIMBASEL2 PROJESİ, **KOBİ'ler İçin Finansal Yönetim**, Ankara 2009.

ÖZDEMİR, M.; **Finansal Yönetim,** 2.Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul. 1999.

TÜRKO, R. M.; **Finansal Yönetim,** 3.Basım, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002.

BÖLÜM

9

MUHASEBE FONKSİYONU

Giriş
9.1. Muhasebe Mesleği
9.2. Muhasebe Etiği
9.3. Muhasebede Önemli Alanlar
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

AICPA; AU Section 150: **Generally Accepted Auditing Standards.**

Büyükmirza, Kamil; **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi**, 14. Baskı, Gazi Kitapevi, 2009.

Can, A. V.; *"LUCA PACIOLI "MUHASEBENİN BABASI" MIDIR*?", **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı: 12 Mayıs – 2007.

Carl Warren, Warren, C., J. M. Reeve ve J. Duchac, **Accounting**, 24e, South-Western Cengage Learning, 2010.

Devlet Muhasebesi Standardı 1 (DMS 1): Mali Tabloların Sunulması.

Duska, R., B. S. Duska ve J. A. Ragatz; **Accounting Ethics**, 2. Edition, Wiley-Blackwell, 2011.

Eldenburg, L. G. ve S. K. Wolcott; **Cost Management**, 2e, John Wiley&Sons, 2011.

Fasab; Statement of Federal Financial Accounting Concepts 1: Objectives of Federal Financial Reporting.

Friedlob, G. Thomas & Plewa, Franklin James; ***Understanding balance sheets***, John Wiley & Sons, 1996.

Güredin, Ersin; **Denetim**, Beta Yayınları, İstanbul 2000.

Ingram R. W. ve T. L. Albright; **Financial Accounting: Information for Decisions**, Thomson South-Western, 2007.

İDKK kararı**.**

Jimbalvo, J.; **Managerial Accounting**, 4e, Wiley, 2010.

Jiambalvo, J.; **Managerial Accounting**, 4e, John Wiley&Sons, 2010.

Kaval, H.; **Muhasebe Denetimi**, 3. Baskı, Gazi Kitapevi, 2008.

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu.

KGMDSK; Bağımsız Denetim Yönetmeliği Taslak.

Örten, R., H. Kaval ve A. Karapınar; **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları,** Gazi Kitapevi, 2010.

Özer, G.; Yönetim Muhasebesi Notları, GYTE, 2012.

Özer, G.; **Muhasebe Kârları ile Hisse Senedi Verimleri Arasındaki İlişkiler: İMKB'de Deneysel Analiz,** SPK yayınları, No. 31, 1996.

Raiborn, C. A., M. R. Kinney ve J. Prather-Kinsey; **"Cost Accounting**", 6e Thomson South-Western, 2006.

SM, SMMM ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu

SPK, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ

Tenker, N.; **Finansal Muhasebe**, Gazi Kitapevi, 1999.

TİDE, Uluslararası İç Denetim Standartları: Mesleki Uygulama Çerçevesi (2007'deki Değişikliklerle), 2008.

TÜRMOB, SM, SMMM ve YMM Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkındaki Yönetmelik

US Department of Labor, Bureau of Labor Statistics, Empoyment Projections – 2010-20, February 1, 2012.

Uyar, M.; "Muhasebecilerin Bilişsel Ahlaki Gelişim Seviyelerinin Etik Kararlara ve Mesleki Bağlılıklarına Etkisi", Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2010.

Warren, C. S., J. M. Reeve ve P. E. Fess; **Accounting**, 21st Edition, Southwestern, 2004.

Williams, J. R., S. F. Haka, M. S. Bettner ve J. V. Carcello; **Financial & Managerial Accounting**, 16e, McGraw-Hill Irwin, 2012.

http://www.internalaudit.ualberta.ca/en/TypesofAudit.aspx, görülme tarihi: 17/06/2012.

http://daf.csulb.edu/offices/univ_svcs/internalauditing/audits.html, görülme tarihi: 17/06/2012.

http://www.cmu.edu/finance/audit-services/internal/types-of-audits.html, görülme tarihi: 17/06/2012.

http://frontpage.montclair.edu/mcmenimenl/a520section1/a520readsec1/a520sec1requiredreadings.pdf, görülme tarihi: 17/06/2012.

BÖLÜM

10

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Giriş
10.1. İnsan Kaynakları Yönetiminin İşlevleri
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Ash, R.; "*Job analysis in the world of work"*. In S. Gael (Ed.), **The Job Analysis Handbook for Business** (pp. 3−13), New York: John Wiley and Sons, 1988.

Baruch, Y.; **Managing careers: Theory and practice**, Harlow: FT-Prentice Hall/ Pearson, 2004.

Bingöl, D.; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul. 2010.

Cascio, W. F.; **Managing human resources: Productivity,quality of work life, profits**. New York: McGraw-Hill. 1995.

DeCenzo, D.A., Robbins, S.P.; **Fundamentals of Human Resource Management**, 9. Baskı, John Wiley and Sons Inc. 2007.

Erdoğan, İ.; **İşletmelerde Personel Seçimi ve Başarı Değerleme Teknikleri**, İstanbul, 1991.

Erdoğmuş, N.; **Kariyer Geliştirme-Kuram ve Uygulama**, Nobel, Ankara, 2003.

Gael, S.; "*Job descriptions"*. In S. Gael (Ed.), **The job analysis handbook for business, industry, and government,** vol. 1. New York: John Wiley and Sons. 1988b.

Hackman, J.R., & Oldham, G.R.; "*Motivation through the Design of Work: Test of a Theory"*. **Organizational Behavior and Human Performance**, 16, 250-279,1976.

Kenneth, N.W., Hatham, G.P.; **Developing and Training Human Resources in Organizations,**Third ed. Prentice Hall, NJ. 2002.

Lengnick-Hall, C. A., & Lengnick-Hall, M. L.; "*Strategic human resources management: A review of the literature and a proposed typology"*. **Academy of Management Review**, 13(3), 454−470, 1988.

Ludeman, K; "*How To Conduct Self Directed 360"*. **Training & Development**, 54 (7), 44-47, 2000.

Mucuk, İ.; **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2008.

Primoff, E., & Fine, S.; "*A history of job analysis"*. In S. Gael (Ed.), **The job analysis handbook for business, industry and government,** vol. 1, New York: John Wiley and Sons, 1988.

Schuler, R. S., & Jackson, S. E.; "*Linking competitive strategies with human resource management practices"*. **Academy of Management Executive**, 1(3), 207−219, 1987.

Uyargil,C., Adal, Z., Ataay, İ. D., Acar, A. C., Özçelik, O., Dündar, G., Sadullah, Ö., Tüzüner, L.; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2009.

Werther, W. B., Davis, K.; **Human Resources and Personel Management**, 4.Baskı, Mc-Graw-Hill, New York., 1993.

BÖLÜM

11

ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME FONKSİYONU

Giriş
11.1. AR-GE Kavramı ve İlgili Terimler
11.2. AR-GE'nin Amaç ve Nedenleri
11.3. AR-GE Çeşitleri
11.4. Ülke Ekonomisi Açısından AR-GE
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

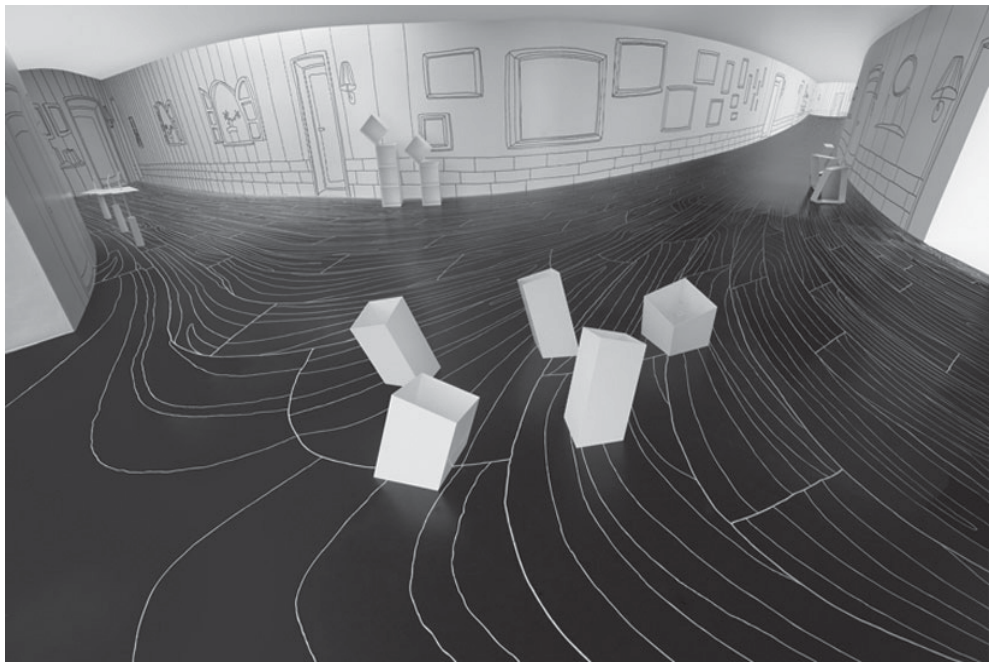

KAYNAKÇA

Anton, J. Cozijnsen, Willem J. Vrakking, Mariska van IJzerloo; *"Success and failure of 50 innovation projects in Dutch companies"*, **European Journal of Innovation Management**, Vol. 3(3), 2000, s.150-159.

Arias-Aranda, Daniel, Beatriz Minguela-Rata, Antonio Rodriguez-Duarte; *"Innovation and firm size: an empirical study for Spanish engineering consulting companies",* **European Journal of Innovation Management**, Vol.4(3), 2001, s.133-142.

Bensghir, Türksel Kaya; **Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim**, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1996.

Drucker, Peter F. (Çev.: F.Dilber); **Yönetim Görevleri, Sorumlulukları, Uygulamaları**, ODTÜ Basım İşliği, Ankara, 1994.

Elçi, Şirin; **İnovasyon Kalkınma ve Rekabetin Anahtarı**, Acar Matbaacılık, Ankara, 2006.

Ertürk, Mümin; **İsletme Biliminin Temel İlkeleri**, (Beta Yayınları, İstanbul, 2000)

Guan, J. ve Ma, N.; *"Innovation Capability and Export Performance of Chinese Firms",* **Technovation**, Vol.23(9), 2003, s.737-747.

Güder, G; **Bilgi İşlem Terimleri Sözlüğü**, KİPAŞ Dağıtımcılık, İstanbul, 1986.

Güzel, Simla; *"Ar-Ge Harcamaları ve Vergi Teşvikleri: Belirli Ülkeler Karşısında Türkiye'nin Durumu",* **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:4(2), 2009, s.29-48.

Işık, Nihat, Efe Can Kılınç; *"Bölgesel Kalkınma'da Ar-Ge ve İnovasyonun Önemi: Karşılaştırmalı Bir Analiz"*, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:6(2), Ekim 2011, s. 9-54

İslamoğlu, Hamdi; **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.

Kiella, Michael L, Damodar Y. Golhar; *"Total quality management in an R&D environment",* **International Journal of Operations & Production Management**, Vol. 17(2), 1997, s.184-198.

Korkmaz, Sezer; Ayşegül Ermeç; Nilüfer Yücedağ; *"İşletmelerin Yenilikçi Kabiliyetleri Ve İhracat Performanslarına Etkileri",* **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:9(2), 2009, s.83-104.

Köksal, Aydın; **Bilişim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, No:476, Ankara, 1981.

Mucuk, İsmet; **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, 15. Basım, İstanbul, 2005.

OECD; **Frascati Klavuzu - Araştırma ve Deneysel Geliştirme Taramaları İçin Önerilen Standart Uygulama**, Çev. TÜBİTAK, Ankara, 2002.

Pandit, Shail; Charles E. Wasley; Tzachi Zach; *"The Effect of Research and Development (R&D) Inputs and Outputs on the Relation between the Uncertainty of Future Operating Performance and R&D Expenditures"* **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, Jan, Vol. 26(1), 2011, s.121-144.

Pavitt, K., M.Robson, J.Townsend*; "The Size Distribution of Innovating Firms in the UK: 1945-1983",* **Journal of Industrial Economics**, Vol. 35(3), 1987, s. 297-316.

Şahin, Köksal; *"Küreselleşmeye İlişkin Farklı Yaklaşımlar ve Teorik Temelleri*", **Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Güz 2005, s. 89-98.

Şimşek, M. Şerif; **İşletme Bilimine Giriş**, 14.Baskı, Adım Matbaacılık ve Ofset, Konya, 2007.

Terzioğlu, Mustafa; **İşletmelerde İnovasyon Yeteneği: Denizli Tekstil Sektörü Örneği**, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2008.

Türkmen, İsmail; **Yönetsel Zaman ve Yetki Devri Açısından Yönetimde Verimlilik**, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları. No:519, Ankara, 1994.

Wolfe, Richard A.; *"Organizational innovation review, critique and suggested research directions",* **Journal of Management Studies**, Vol. 31 No. 3, 1994, s.405-431.

Zerenler, Muammer; Necdet Türker, Esen Şahin; *"Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) ve Yenilik İlişkisi",* **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 17, 2007, s. 653-667.

BÖLÜM

12

HALKLA İLİŞKİLER FONKSİYONU

Giriş
12.1. Halkla İlişkilerin Anlamı ve Tanımı
12.2. Halkla İlişkilerin Amaçları
12.3. Halkla İlişkilerin İlkeleri
12.4. Halkla İlişkilerin Unsurları
12.5. Halkla İlişkiler Kavramının Tarihsel Gelişimi
12.6. Dünyada ve Türkiye' de Halkla İlişkilerin Öncüleri
12.7. Halkla İlişkilerin Temel Modelleri
12.8. Halkla İlişkiler ile Yakın İlişkili Alanlar
12.9. Halkla İlişkilerde Hedef Kitle
12.10. Halkla İlişkilerde Kullanılan İletişim Araçları
12.11. Halkla İlişkiler Etkinliklerinin Süreci
12.12. Halkla İlişkiler Uygulamaları
12.13. Uluslararası Halkla İlişkiler
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Ak M. (1998). **Firma ve Markalarda Kurumsal Kimlik ve İmaj**, Işıl Ofset Sanayi, 1. Basım, İstanbul.

Alikişioğlu M. (2009). **Halkla İlişkiler: Pazarlama Yönlü Bir Yaklaşım**, Okan Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, İstanbul.

Asna A. (1998). **Public Relations: Temel Bilgiler**, Der Yayınları, 2. Basım, İstanbul.

Aşman Alikılıç, Ö. (2011). **Halkla İlişkiler 2.0: Sosyal Medyada Yeni Paydaşlar, Yeni Teknikler**, Efil Yayınları, 1. Basım, Ankara.

Aydede C. (2002). **Teorik ve Uygulamalı Halkla İlişkiler Kampanyaları,** Kapital Medya, 2. Basım, İstanbul.

Babür Tosun N. (2003). **Pazarlama Halkla İlişkileri ve Reklam: Bütünleşik Pazarlama İletişimi Yönlü Bir Yaklaşım,** Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Becerikli S. Y. (2005). **Uluslararası Halkla İlişkiler**, Nobel Yayın Basım, 1. Basım, Ankara.

Bülbül A. R. (2004). **Halkla İlişkiler**, Nobel Yayın Dağıtım, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara.

Balta Peltekoğlu F. (2001). **Halkla İlişkiler Nedir**, Beta Basım Yayın Dağıtım, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.

Bıçakçı İ. (2008). **İletişim ve Halkla İlişkiler: Eleştirel Bir Yaklaşım**, Kapital Medya Hizmetleri, Güncellenmiş 7. Baskı, İstanbul.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986). Milliyet Gazetecilik AŞ, C. 18, s. 9582, İstanbul.

Cutlip S. M., Center A. H., Broom G. M. (1985). **Effective Public Relations**, Prentice-Hall Inc, Englewood Cliffs, New Jersey.

Çakır T. (2009). "*Kurumsal İtibar-Örgütsel Doku İlişkisine Kuramsal Yaklaşım-I: Paydaş Teorisi*", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, S. 37, s. 45-58.

Çamdereli M. (2004). **Ana Çizgileriyle Halkla İlişkiler**, Salyangoz Yayınları, İstanbul.

Erdoğan İ. (2008). **Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler**, Pozitif Matbaacılık, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara.

Ertürk K. Ö. (2010). **Küreselleşme Ekseninde Halkla İlişkiler**, Birleşik Dağıtım, Ankara.

Geçikli F. (2010). **Halkla İlişkiler ve İletişim,** Beta Basım Yayın Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul.

Göksel A. B. (2010). **Stratejik Halkla İlişkiler Yönetimi,** Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara.

Göksel A. B., Kocabaş F., Elden M. (1997). **Pazarlama İletişimi Açısından Halkla İlişkiler ve Reklam,** Yayınevi Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul.

Grunig J. E. & Grunig L. A. (2005). **Halkla İlişkiler ve İletişim Modelleri**, J. E. Grunig (Editör), "*Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*", Elif Özsayar (Çeviren),1. Baskı, İstanbul: Rota Yayın Yapım Tanıtım Tic. Ltd. Şti. (1992).

Grunig J. E. & Repper F. C. (2005). **Stratejik Yönetim**, Kamular ve Gündemler, J. E. Grunig (Editör),"*Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*", Elif Özsayar (Çeviren), 1. Baskı, İstanbul: Rota Yayın Yapım Tanıtım Tic. Ltd. Şti.(1992).

Gültekin B. (2006). **Halkla İlişkilerde Etkinlik Yoluyla İmaj Oluşturulması**, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara.

Gürgen H. (2006). **Halkla İlişkiler**, AÖF. Yayınları, 1. Baskı, Eskişehir.

Güzelcik Ural E. (2006). **Stratejik Halkla İlişkiler Uygulamaları**, Birsen Yayınevi, İstanbul.

Güzelcik E. (1999). **Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı**, Sistem Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul.

Kadıbeşegil S. (2003). **Halkla İlişkilere Nereden Başlamalı**, Kapital Medya, 5. Baskı, İstanbul.

Kadıbeşegil S. (2006). **İtibar Yönetimi**, Kapital Medya, İstanbul.

Karadeniz M. (2010). **Küreselleşen Dünya'da Daralan Pazar Paylarını Artırmada Tutundurma Elemanı Olarak Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Rolü ve Önemi**, Beta Yayınları, 1. Basım, İstanbul.

Karalar R. (2006). **İşletme Yönetiminde Halkla İlişkiler**, Düzeltilmiş Yeni Baskı, Eskişehir.

Kocabaş F., Elden M., Çelebi S. İ. (2000). **Marketing PR,** Kapital Medya, 2. Basım, İstanbul.

Kotler P. (2000). **Marketing Management**, International Prentice-Hall Inc, The Millennium Edition, Upper Saddle River, New Jersey.

Kotler P., Lee N. (2006). **Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, Kapital Medya, İstanbul.

Kotler P. (2000). **Kotler ve Pazarlama**, Sistem Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul.

Mucuk İ. (2001). **Pazarlama İlkeleri**, Türkmen Kitapevi, 13. Basım, İstanbul.

Okay A., Okay A. (2011). **Halkla İlişkiler: Kavram, Strateji ve Uygulamaları**, Der Yayınları, Genişletilmiş 4. Basım, İstanbul.

Özkan A. (2009). **Halkla İlişkiler Yönetimi,** İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.

Pira A. G., Baytekin E. P. (2007). ***Halkla İlişkiler: Neyi Nasıl Yapmalı***, Dönence Basım Yayın, İstanbul.

Pira A. (2005). **Halkla İlişkiler İçin Okumalar**, Dönence Basım Yayın, İstanbul.

Pira A. (2004). **Etkinlik Yönetimi**, Kapital Medya, İstanbul.

Pira A., Kocabaş F., Yeniçeri M. (2005). **Küresel Pazarda Marka Yönetimi ve Halkla İlişkiler**, Dönence Basım Yayın, İstanbul.

Sabuncuoğlu Z. (2001). **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Ezgi Kitabevi, 5. Baskı, Bursa.

Sabuncuoğlu Z., Tokol T. (2005). **İşletme,** Alfa Aktuel Basım Yayın, 6. Baskı, Bursa.

Seitel F. P. (2004). **The Practice of Public Relations**, Pearson Prentice-Hall Inc, Ninth Edition, Upper Saddle River, New Jersey.

Tek Ö. B., Özgül E. (2005). **Modern Pazarlama İlkeleri: Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım**, Birleşik Matbaacılık, İzmir.

Tengilimoğlu D., Öztürk Y. (2004). **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Tikveş Ö. (2003). **Halkla İlişkiler & Reklamcılık: Temel Bilgiler-Uygulamalar**, Beta Yayınları, İstanbul.

Türk M. S., Güven A. (2007). **Yeni Başlayanlar İçin Halkla İlişkiler**, Gazi Kitapevi, Ankara.

Türkçe Sözlük (1992). Milliyet Yayınları, C:1, İstanbul.

http://www.tuhid.org/tr/dosyalar/D0142.doc, Erişim Tarihi: 25.06.2012.

http://dijital.library.okstate.edu/encyclopedia/entires/H/HA023.html, Erişim Tarihi: 25.06.2012

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bet% C3% BC3_ Mardin, Erişim Tarihi: 25.06.2012

http://marketingpower.mobilci.com/blog/detail?content_id=419, Erişim Tarihi: 25.06.2012

BÖLÜM

13

İŞLETMELERDE KULLANILAN SAYISAL KARAR MODELLERİ VE YÖNTEMLERİ

Giriş
13.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar
13.2. Karar Verme
13.3. Karar Modelleri ve Model Kurma
13.4. Sayısal Karar Verme Yöntemleri
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

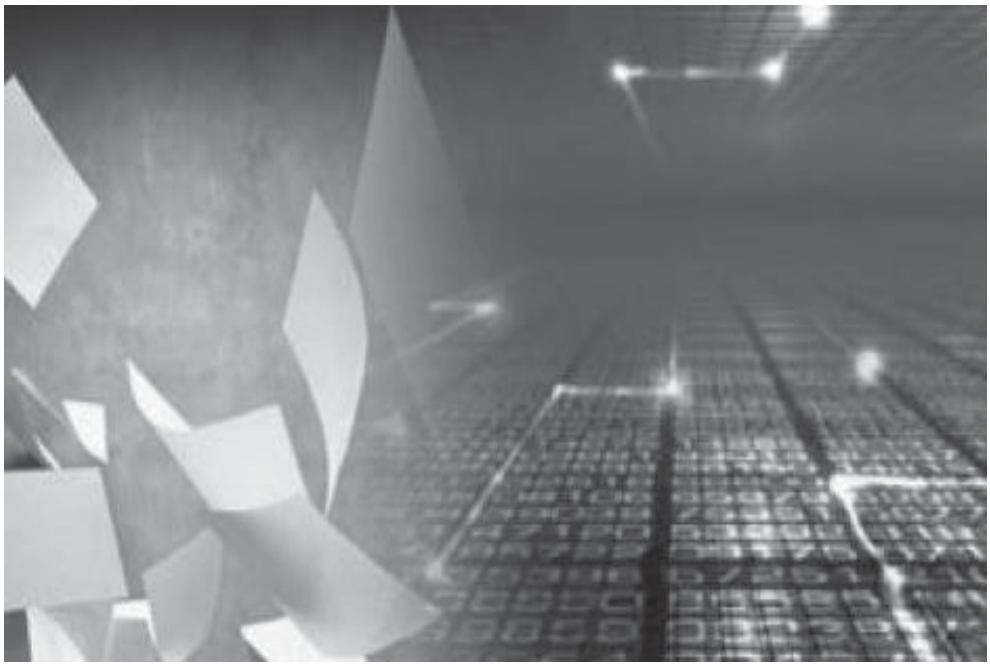

KAYNAKÇA

Hillier F., and Lieberman G., **Introduction to Operations Research**, (Holden-Day), 2001.

Kirby M.V., **Operational Research in War and Peace: The British Experience from the 1930s to 1970,** (Imperial College Press, London), 2003, ISBN: 1-86094-297-0

Öztürk, A., **Yöneylem Araştırması**, Genişletilmiş 11. Baskı, (Ekin Kitabevi), 2007, ISBN: 975-8768-30-1.

Tecim, V. (Editör), **Yöneylem Araştırması**, (Lisans Yayıncılık), 2010, ISBN: 978-605-4350-28-5.

Tekin, M., **Sayısal Yöntemler -Bilgisayar Çözümlü Araştırmalar-**, 2008, Konya

http://www.hsor.org/what_is_or.cfm, (Erişim Tarihi: 22.05.2012)

6. Basım

GENEL MİKROBİYOLOJİ VE LABORATUVAR KILAVUZU

Prof. Dr. Selma Güven
Yrd. Doç. Dr. Nükhet N. Demirel Zorba

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 96
Fen Bilimleri No.: 8
ISBN : 978-605-5426-95-8
© 6. Basım, Kasım 2015

GENEL MİKROBİYOLOJİ VE LABORATUVAR KILAVUZU

Prof. Dr. Selma Güven - Yrd. Doç. Dr. Nükhet N. Demirel Zorba

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güven, Selma.; Demirel Zorba, Nükhet N.
Genel Mikrobiyoloji ve Laboratuvar Kılavuzu / *Selma Güven, Nükhet N. Demirel Zorba*
6. Basım, XII + 236 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-5426-95-8
1. Mikrobiyoloji 2. Genel Mikrobiyoloji 3. Mikrobiyoloji Laboratuvarı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Kitabımızın ilk basımı "Genel Mikrobiyoloji" başlığı altında 2003 yılında yapılmış olup, mikroorganizmaların; morfolojileri, hücre yapıları, gelişmeleri, çoğalmaları, ekolojileri, kalıtsal değişimleri, sınıflandırılmaları gibi konulara yer verilmiş ve 10 bölümden oluşmuştur. Kitabın 2. (2007), 3. (2011), 4. (2013), 5. (Şubat 2015), 6. (Kasım 2015) basımlarında; mikrobiyoloji laboratuvarında kullanılan araç ve gereçler, aseptik teknik, sterilizasyon, mikroskop çeşitleri, boyama yöntemleri, saf kültür teknikleri, besiyerleri, sayım yöntemleri gibi laboratuvar uygulamalarına da yer verilmiştir. Böylece 24 bölümden oluşan kitap "Genel Mikrobiyoloji ve Laboratuvar Kılavuzu" olarak isimlendirilmiştir.

Yenilenen her basımda konuyla ilgili yeni kaynaklar taranarak önemli bulduğumuz bilgiler ilave edilmiştir. 2013 yılında yapılan 4. Basımda nükleik asitlerin yapısı ve görevleri (3.2.8.1.**)** ile antibiyotikler hakkında genel ve güncel özet bilgiler (5.5.) ilave başlıkları dışında konu başlıklarında önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak, 5. basımda nükleik asitlerin yapısı-görevleri (3.2.8.1.) ile ilgili alt bölüm, 9. bölüme alınarak bu bölümün ismi "mikroorganizmaların genetiği ve kalıtsal değişim" olarak değiştirilmiştir.

Amacımızı; Mühendislik ve Ziraat fakültelerinin Gıda Mühendisliği Bölümü öğrencileri ile Üniversitelerde Genel Mikrobiyoloji dersi okuyan diğer bölüm öğrencilerine Genel Mikrobiyoloji konusunda bir kitap sunmak oluşturmuştur. Pek tabii konuya ilgi duyan herkesin kitabımızdan yararlanması bizi gururlandırır.

Gerek Üniversitelerimiz gerekse Meslek Yüksek Okullarımızın ilgili bölümlerinde beğeniyle okutulan kitabımızın altıncı baskısını yapabilmenin mutluluğunu yaşamaktayız.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçen arkadaşlarımıza bir kez daha ve kitabımıza ilgi gösteren Nobel Akademik Yayıncılık'a teşekkürü bir borç biliriz.

Kasım 2015 - ÇANAKKALE

Yrd. Doç. Dr. Nükhet N. Demirel Zorba **Prof. Dr. Selma Güven**

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: MİKROBİYOLOJİYE GİRİŞ 1
1.1. Tanım ve Kapsam 1
1.2. Mikrobiyoloji Biliminin Gelişmesi 2
1.3. Mikroorganizmaların Hayatımızdaki Önemi 5
1.3.1. Mikroorganizmaların Yararları 5
1.3.1.1. Madde Döngüsüne Katkıları 6
1.3.1.2. Diğer Yararları 9
1.3.2. Mikroorganizmaların Zararları 10

Bölüm 2: MİKROORGANİZMALARIN MORFOLOJİLERİ 13
2.1. Genel Özellikler 13
2.2. Hücre Şekilleri 15

Bölüm 3: MİKROORGANİZMALARIN HÜCRE YAPILARI .. 17
3.1. Ökaryotik Hücre (Eucyte) 17
3.1.1. Hücre Duvarı 18
3.1.2. Stoplazma Membranı 19
3.1.3. Stoplazma 23
3.1.4. Mitokondriler 23
3.1.5. Endoplazmik Retikulum 24
3.1.6. Ribozomlar 25
3.1.7. Golgi Organeli 25
3.1.8. Lizozomlar 26
3.1.9. Sentrozom ve Sentrioller 26
3.1.10. Kloroplastlar 27

3.1.11. Çekirdek 27
3.1.12. Flagella (Kamçı) ve Silya 29
3.1.13. Vakuoller 30
3.2. Prokaryotik Hücre (Protocyte) 30
3.2.1. Hücre Duvarı 31
3.2.2. Stoplazma Membranı 36
3.2.3. Stoplazma 37
3.2.4. Ribozomlar 38
3.2.5. Mezozomlar 38
3.2.6. Stoplazma İçi Diğer Organeller 38
3.2.7. Vakuoller 39
3.2.8. Çekirdek Materyali 40
3.2.9. Plazmidler 40
3.2.10. Endospor 41
3.2.11. Hücre Dışı Yapılar 44
3.2.11.1. Kapsül ve Salya 44
3.2.11.2. Flagella (Kamçı) 45
3.2.11.3. Pili ve Fibril 47
3.3. Hücre Depo Maddeleri 48
3.3.1. Polisakkaritler 48
3.3.2. Yağ ve Yağ Benzeri Maddeler 49
3.3.3. Polifosfatlar 49
3.3.4. Kükürt 50
3.3.5. Manyetik Madde (Fe_3O_4) 50
3.4. Ökaryotik ve Prokaryotik Mikroorganizmalar Arasındaki Önemli Farklılıklar 51

Bölüm 4: MİKROORGANİZMALARIN GELİŞMESİ 53
4.1. Gelişme İstekleri 53
4.1.1. Sıcaklık 54
4.1.2. pH 56
4.1.3. Ozmotik Basınç 57
4.1.4. Işık 59
4.1.5. Oksidasyon-Redüksiyon Potansiyeli 59

4.1.6. Oksijen....60
4.1.7. Karbon....61
4.1.8. Azot, Kükürt ve Fosfor....61
4.1.9. İz Elementler....62
4.1.10. Organik Gelişme Faktörleri....62
4.1.11. Karıştırma veya Çalkalama....63
4.2. Mikroorganizmaların Beslenme Tipleri....63
4.2.1. Kültür Besiyerleri....65
4.2.2. Besiyerlerinin Gruplandırılması....66
4.3. Mikroorganizmaların Aşılanması (İnokülasyon)....67
4.4. Mikroorganizmaların Gelişme Safhaları....68
4.4.1. Generasyon Süresinin Hesaplanması....70

Bölüm 5: MİKROBİYAL GELİŞMENİN KONTROLÜ....73

5.1. Mikrobiyal Kontrolü Etkileyen Faktörler....73
5.2. Mikrobiyal Kontrolde Etki Şekilleri....75
5.3. Mikrobiyal Kontrolde Fiziksel Yöntemler....76
5.3.1. Isıl Uygulama....76
5.3.2. Filtrasyon....78
5.3.3. Düşük Sıcaklık....79
5.3.4. Kurutma....79
5.3.5.Radyasyon....79
5.4. Mikrobiyal Kontrolde Kimyasal Ajanlar....81
5.4.1. Fenol ve Fenolikler....82
5.4.2. Halojenler....83
5.4.3. Alkoller....84
5.4.4. Ağır Metaller ve Bileşikleri....85
5.4.5. Yüzey Aktif Maddeler....85
5.4.6. Organik Asitler....86
5.4.7. Aldehitler....87
5.4.8. Gaz Kemosterilizerler....87
5.4.9. Oksitleyici Maddeler....88
5.5. Antibiyotikler....89

Bölüm 6: MİKROORGANİZMALARIN ÇOĞALMASI..... 93
6.1. Eşeysiz Çoğalma 93
6.1.1. Vegetatif Çoğalma 93
6.1.1.1. Tomurcuklanma ile Çoğalma 93
6.1.1.2. Bölünme ile Çoğalma.....95
6.1.2. Sporla Çoğalma.....95
6.2. Eşeyli Çoğalma 97

Bölüm 7: MİKROORGANİZMALARDA MADDE DEĞİŞİMİ 101
7.1. Enzimler Hakkında Genel Bilgi 103
7.2. ATP ve Enerjice Zengin Diğer Bileşikler 105
7.3. Enerji Üretim Yöntemleri.....106
7.4. Mikroorganizmaların Karbonhidrat Metabolizmaları 109
7.4.1. FDP veya EMP-Yolu (Glikoliz) ile Heksoz Parçalanması 110
7.4.2. Pentozfosfat (PP)-Yolu 112
7.4.3. Entner-Doudoroff-Yolu (KDPG-Yolu) 113
7.5. Solunum 114
7.5.1. Aerobik Solunum 114
7.5.2. Anaerobik Solunum 117
7.5.3. Fermentasyon.....118
7.5.3.1. Laktik Asit Fermentasyonu 119
7.5.3.2. Alkol Fermentasyonu 120
7.5.4. PASTEUR-Effekt (Pastör Etkisi).....120
7.6. Azot Metabolizması.....121
7.7. Yağ Metabolizması.....122
7.8. Madde Değişiminin Ayarlanması 122

Bölüm 8: MİKROBİYAL EKOLOJİ 125
8.1. Mikroorganizmaların Bulundukları Yerler ve Yayılmaları 125
8.2. Mikroorganizmaların Ortak Yaşam Şekilleri.....128
8.3. Mikroorganizmaların Çevre İle İlişkileri.....129

Bölüm 9: MİKROORGANİZMALARIN GENETİĞİ VE KALITSAL DEĞİŞİM 131
9.1. Nükleik Asitlerin Yapısı ve Görevleri 131
9.1.1. DNA (Deoksiribonükleik Asit) 131
9.1.1.1. DNA'nın Replikasyonu 134
9.1.2. RNA (Ribonükleik Asitler) 135
9.1.3.1. Protein Sentezi 137
9.2. Mikroorganizmalarda Genetik Materyal 138
9.3. Mikroorganizmalarda Kalıtsal Değişim 140
9.3.1. Mutasyon 140
9.3.2. Genetik Transfer ve Rekombinasyon 142
9.3.2.1. Transdüksiyon 142
9.3.2.2. Transformasyon 143
9.3.2.3. Konjugasyon 143

Bölüm 10: MİKROORGANİZMA SINIFLANDIRILMASI 145
10.1. Mikroorganizmaların Sınıflandırılmasında Tarihsel Gelişim 145
10.2. Mikroorganizmaların İsimlendirilmesi 148
10.3. Bakterilerin Sınıflandırılması 149
10.3.1. Bakterilerin Bergey's Manuel of ***Determinative*** Bacteriology'ye göre Sınıflandırılması 150
10.3.1.1. Cyanobakteriler 150
10.3.1.2. Bakteriler 150
10.3.2. Bakterilerin Bergey's Manuel of ***Systematic*** Bacteriology'ye Göre Sınıflandırılması ***155***
10.4. Mantarların (Funguslar) Sınıflandırılması 159
10.4.1. Phycomycetes 159
10.4.2. Zygomycetes 159
10.4.3. Ascomycetes 160
10.4.4. Basidiomycetes 160
10.4.5. Deuteromycetes 160
10.5. Protistalar 161

10.5.1. Algler 161
10.5.2. Akışkan Mantarlar 162
10.5.2.1. Gerçek Akışkan Mantarlar (Myxomycetes) 162
10.5.2.2. Endoparazidik Akışkan Mantarlar (Plasmodiophoromycetes) 162
10.5.2.3. Ağ Oluşturan Akışkan Mantarlar (Net SlimeMolds-Labyrinthulomycetes) 163
10.5.2.4. Hücresel Akışkan Mantarlar (Agrasiomycetes) 163
10.5.3. Protozoa 163
10.6. Virüsler 164

LABORATUVAR KILAVUZU

Bölüm 1: MİKROBİYOLOJİ LABORATUVARINDA UYULMASI GEREKEN KURALLAR 169

Bölüm 2: MİKROBİYOLOJİ LABORATUVARINDA KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER 171

Bölüm 3: MİKROBİYOLOJİDE KULLANILAN BAZI TERİMLER 175

Bölüm 4: ASEPTİK TEKNİK 177
4.1. Aktarma Teknikleri ve İnokülasyon 178

Bölüm 5: STERİLİZASYON 183
5.1 Sterilizasyon Yöntemleri 183
5.1.1. Isıl Uygulamalar 183
5.1.2. Membran Filtrasyon 185
5.1.3. Kimyasal Madde ile Sterilizasyon (Dezenfeksiyon) 186
5.1.4. Işınlama ile Sterilizasyon 186
5.2. Sterilizasyon Kontrolü 186

Bölüm 6: MİKROSKOP VE ÇEŞİTLERİ 189
6.1. Aydınlık Alan Mikroskobu 190
6.1.1. Mekanik Kısım 190
6.1.2. Optik Kısım: 191
6.1.3. Mikroskopta Büyütme 192
6.2. Diğer Mikroskoplar 193
6.2.1. Karanlık Alan Mikroskobu 193
6.2.2. Faz Kontrast Mikroskobu 193
6.2.3. Fluoresans Mikroskop 193
6.2.4. Elektron Mikroskobu 194
6.2.5. Diferensiyal İnterferens Kontrast Mikroskop 195
6.3. Mikroskoplama Teknikleri ve Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 197
6.4. Mikroorganizmaların Boyutlarının Ölçülmesi 198

Bölüm 7: BOYAMA YÖNTEMLERİ 201
7.1. Bakterilerin Boyanması 202
7.1.1. Basit Boyama 202
7.1.2. Gram Boyama 202
7.1.3. Negatif Boyama 203
7.2. Sporların Boyanması 205
7.3. Kapsül Boyaması 206

Bölüm 8: ÇEVREMİZDEKİ MİKROORGANİZMALAR 207
8.1. Koloni Özellikleri 207

Bölüm 9: SAF KÜLTÜR TEKNİKLERİ 209
9.1. Plak Çizme Yöntemi 209

Bölüm 10: BESİYERLERİ 211
10.1. Besiyeri Çeşitleri 211
10.1.1. Genel Sınıflandırma 211
10.1.2. Fiziksel Özelliklerine Göre Sınıflandırma 212
10.2. Besiyerlerinin Bileşimine Giren Temel Maddeler 213
10.3. Besiyeri Hazırlık Aşamaları 213

Bölüm 11: KÜF VE MAYALARIN MORFOLOJİLERİ 215
11.1. Küflerin Mikroskobik Morfolojisi 215
11.2. Mayaların Mikroskobik Morfolojisi 216

Bölüm 12: MİKROBİYOLOJİK SAYIM YÖNTEMLERİ..... 217
12.1. Dökme Plak Yöntemi..... 218
12.2. Yayma Plak Yöntemi 219
12.3. Mikroorganizma Sayılarının Hesaplanması 220
12.4. Çoklu Tüp (En Muhtemel Sayı Yöntemi-EMS) Yöntemi 221

Bölüm 13: MEMBRAN FİLTRASYON YÖNTEMİ 223
13.1. Filtrasyon Düzeneği..... 223
13.2. Filtre Malzemeleri 224

Bölüm 14: ANAEROBİK KÜLTÜR TEKNİKLERİ..... 225

KAYNAKÇA 229

DİZİN 233

KAYNAKÇA

Akan, E. (1995). Genel Mikrobiyoloji ve İmmunoloji. Çukurova Üniv. Tıp Fakültesi Yayınları. No:16.

Akman, A.V. (1964). Fermentasyon Mikrobiyolojisi. A. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayınları: 89. A.Üniv. Basımevi, Ankara.

Akman, Y. (1991). Botanik. Bitki Fizyolojisine Giriş. 4. Baskı. A.Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü. Palme Yayınları, Ankara.

Anonim, Tarihsiz. Genel Mikrobiyoloji Ders Notları. A.Üniv. Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü, Ankara.

Anonim. (2005). Merck Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları. Ed: Halkman, A. K. Başak Matbaacılık Ltd Şti, Ankara.

Anonim. (2015). Cumhuriyet Bilim Teknoloji. Sayı 1491.

Arda, M. (1994). Biyoteknoloji. 2. Baskı. Kükem Derneği Bilimsel Yayınları No: 2. Armoni Ltd. Şti., Ankara.

Arda, M. (1995). Biyoteknoloji. Bazı Temel İlkeler. Kükem Derneği Bilimsel Yayınları. No: 3. Armoni Ltd. Şti., Ankara.

Arda, M. (1997). Temel Mikrobiyoloji. 1. Baskı. Medisan Yayınevi, Ankara.

Arda, M. (2000). Temel Mikrobiyoloji. 2. Baskı. Medisan Yayınevi, Ankara.

Atlas, R. Parks, L. Brown, A. E. (1995) Laboratory Manual Of Experimental Microbiology Mosby-Year Book Inc., Missouri.

Bacteria. (Recent Developments of Novel Antibiotic Research.) Journal of Clinical and Analytical Medicine. J. Clin. Anal. Med; 4(3) 249-252.

Black, J.G. (1996). Microbiology; Principles and Applications 3rd Ed. Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.

Boyd, R. F. (1984). General Microbiology. Times Mirror/Mosby College Publis., St. Louis.

Brock, T. D., Madigan, M. T., Martinko, J. M. and Parker, J. (1994). Biology of Microorganisms, 7 ed. Prentice Hall International Edition.

Buchanan, R. E., Gibbons, N. E. (1974). Bergey's Manuel of Determinative Bacteriology. 8 th. Ed., Baltimore, Williams and Wilkins.

Carperter, P. L. (1967). Microbiology. W. B. Saunders Company, Philadelphia.

Çakmakçı, L., Karahan, A.G. (1995). Mikrobiyolojiye Giriş. ISVAK, Eğitim, Kültür, Sağlık, Turizm Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı. Yayın No: 5, Ankara.

Çakmakcı, M. L., Karahan A.G., Çakır, İ. (2011). Mikrobiyoloji. Gıda Teknolojisi Yayın no 36. Bizim Grup Basımevi, Kızılay, Ankara.

Çetin, E. T. (1965). Pratik Mikrobiyoloji. İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

Çökmüş, C. (2010). Brock Mikroorganizmaların Biyolojisi (11. Baskıdan Çeviri) Palme Yayıncılık, Ankara.

Erkmen, O. (1996). A Laboratory Manual in General Microbiology, University of Gaziantep Faculty of Engineering, Gaziantep.

Frazier, W.C.(1967). Food Microbiology. 2. Baskı. Wisconsin Üniv. Mc Graw-Hill Book Company, New-York.

Fuchs, G., Schlegel, H.G. (2006). Allgemeine Mikrobiologie. 8. Auflage. Georg Thieme Verlag, Stuttgart.

Göktan, D. Tunçel G. (1991). Genel Mikrobiyoloji (Ders ve ygulama) Ege Universitesi Ege Meslek Yüksek Okulu Yayın No: 10, Bornova- İzmir

Gürgün, V., Halkman, A.K. (1988). Mikrobiyolojide Sayım Yöntemleri. Gıda Teknolojisi Derneği, Ankara.

Güven, K. (2011). Genel Mikrobiyoloji (3. Baskı) T.C. Anadolu Üniversitesi yayın no :1961, Anadolu Üniv Web ofset Basımevi, Eskişehir

Halkman, A.K. (Editör) (2005). Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları (Merck). Başak Matbaacılık, Ankara.

Hardy, K. (1986). Bacterial Plasmids. 2 nd. Ed. American Soc. Microbiology, USA.

Ingraham, J. L. And Ingraham, C. A. (1994). Introduction to Microbiology. Wadsworth Publishing Co., USA.

Jacobs, M. B., Gerstein, M. J. (1960). Handbook of Microbiology. D. Van Mostrand Company Inc., London.

Jacoby, G. A. and Archer, G. L. (1991). New Mechanism of Bacterial Resistance to Antimicrobial Agents. New Eng., J. Med, 324. 601-612.

Jay, J. M. (1970). Modern Food Microbiology. Reinhold Book Corporation, New York.

Karahan, A. Cicioğlu, B. Çakmakçı, L,. (2002). Genel Mikrobiyoloji Uygulama Klavuzu. SDU Ziraat Fakültesi Yayın No: 24, Isparta.

Kılıçturgay, K. (1992). Temel Mikrobiyoloji ve Parazitoloji. Onur Yayıncılık. Bursa.

Kiziroğlu, İ. (1998). Genel Biyoloji. Hac. Üniv. Eğitim Fakültesi. 3. Baskı. Desen Ofset A.Ş. Yayınları, Ankara.

Köşker, Ö., Çakmakçı, M. L. (1985). Genel Mikrobiyoloji. A. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayın No:965. Ofset Basım Der Notu No:15, Ankara.

Krieg, N. R. and Holt, J. G. (1984). Bergey's Manuel of Systematic Bacteriology. Vol. I ve Vol. II (1986). Williams and Wilkins. Baltimore, USA.

Krivisky, A. S. (1977). Microbiology. Vol. III. G. K. Hall and Co., Boston.

Kulaksız G. Ve Sancar A. (2007). Nükleotid eksizyon Onarımı ve Kanser. Türk Biyokimya Dergisi [Turkish Journal of Biochemistry–Turk J Biochem), 32(3), 104-111.

Lee, J. J. (1983). Microbiology. Harper and Row Publishers, New York.

Levy, J., Campell, J., Blackburn, T. H. (1973). Introductory Microbiology. John Wiley and Sons Inc., New York.

Madigan, M. T., Martinko, J. M. and Parker, J. (1997). Brock's Biology of Microorganisms. Eight Ed. Prentice Hall International Edition.

Özçelik, S. (1995). Genel Mikrobiyoloji. S. D. Üniv. Ziraat Fakültesi. Yayın No:1. Ders Kitapları No: 1, Isparta.

Pamir, M. H. (1977). Fermentasyon Mikrobiyolojisi. A. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 639. A.Ü. Basımevi, Ankara.

Parker, J. (1994). Biology of Microorganisms. 7 Ed. Prentice Hall International Edition.

Pelczar, M. J., Chan, E. C. S., Krieg, N. R. (1986). Microbiology. 5. Ed. Mc. Grow Hill Book Company, New York.

Sara, M. (2004/2005). Allgemeine Mikrobiologie. Universitaet für Bodenkultur, Wien.

Schlegel, H. (1976). Allgemeine Mikrobiologie. 4.Baskı. Georg Thieme Verlag. Stuttgart.

Schlegel, H. (1985). Allgemeine Mikrobiologie. 6.Baskı. Georg Thieme Verlag, Stuttgart.

Sekin Y. Karagözlü N. (2004). Gıda Mikrobiyolojisi: Gıda Endüstrisi İçin Temel Esaslar ve Uygulamalar (K.Pichhardt 1997'den Çeviri) Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Shorin, V. A., Smirnova, L. S. (1974). Microbiology Vol. I. G. K. Hall and Co., Boston.

Smirnova, L. S. (1974). Microbiology Vol. II. G. K. Hall and Co., Boston.

Stainer, R. Y., Doudoroff, M., Adelberg, E. A. (1966). General Microbiology. 2. Edi. Mac Millan Co. London.

Şahin, İ. (1990). Mikrobiyolojiye Giriş. Eser Matbaası, Samsun.

Şahin, İ. (1995). Endüstriyel Mikrobiyoloji. Uludağ Üniv. Ziraat Fakültesi. Ders Notları No: 64, Bursa.

Tamer, A.Ü., Uçar, F., Ünver, E., Karaboz, İ, Bursalıoğlu, M. Oğultekin, R. (1989). 3. ve 4. Sınıf Mikrobiyoloji Laboratuvar Kılavuzu. Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No:74, Eskişehir.

Temiz, A. (1994). Genel Mikrobiyoloji Uygulama Teknikleri Şafak Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara

Tortora, G. J., Funke, B, R., Case, C. L., (1986). Microbiology. An Introduction. Second Edition. The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc. Menio Park, California.

Tortora, G. J., Funke, B, R., Case, C. L., (2003). Microbiology. An Introduction. Eight Edition. The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc. Menio Park, California.

Tunail, N. (2009) Mikrobiyoloji. Pelin Ofset, Ankara.

Unat, E. K. (1997). Temel Mikrobiyoloji. 3. Baskı. İst. Üniv. Yayın No: 4018, Cerrahpaşa Tıp Fak. No: 207, İstanbul.

Ünlütürk, A., Turantaş, F., Acar, J., Karapınar, M., Temiz, A., Aktuğ, Ş. G., Tunçel, G. (1998). Düzeltilmiş 2. Baskı. Ege Üniv. Müh. Fakültesi, Gıda Müh. Bölümü. Bornova, İzmir.

Ünlütürk, A., Turantaş, F. (2002). Gıdaların Mikrobiyolojik Analizi. Düzeltilmiş İkinci Baskı.Meta Basım Matbaacılık, Bornova-İzmir.

Ünlütürk, A., Turantaş, F. (1996). Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları. E. Üniv. Basımevi, Bornova-İzmir.

Vega, N. V., Allison, K. R, Khalil, A. S. & Collins, J. J. (2012). Indole induces persistence through the phage-shock and OxyR pathways. Nature Chemical Biology (8) 431-433.

Walter, W. G., Mc Bee, R. H. (1962). General Microbiology. 2. Edi. D. Van Mostrand Company Inc., London.

Wistreich, G. A. (1997). Microbiology Laboratory, Fundamentals and Applications Fifth edition, USA.

Yapıcı Meriçli B. ve Yeşilyurt D. (2005). Genel Mikrobiyoloji Laboratuvar Kılavuzu İkinci Baskı ÇOMU Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları Teksirler Serisi No: 11, Çanakkale.

Yılmaz, S., Diktaş, H. (2013). New Antibiotics in Development Aganist Multidrug-Resistant

Not: Kaynak belirtilmeyen şekiller internet ortamından temin edilmiştir.

Gözden Geçirilmiş 6. Basım

GESTALT TERAPİ
NE KADAR FARKINDAYIM?

Prof. Dr. Nilüfer VOLTAN ACAR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 376
Psikoloji-PDR No.: 8
ISBN : 978-605-133-278-9
© Gözden Geçirilmiş 6. Basım, Mart 2015

GESTALT TERAPİ - NE KADAR FARKINDAYIM?
Prof. Dr. Nilüfer VOLTAN ACAR

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Voltan Acar, Nilüfer.
Gestalt Terapi - Ne Kadar Farkındayım? / *Nilüfer Voltan Acar*
Gözden Geçirilmiş 6. Basım, XX+164 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-278-9
1. Gestalt Terapi 2. Farkındalık 3. Bitmemiş İşler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında çeviri olmayan kaynaklara gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinim kendini psikolojik danışma kuramlarında daha da çok belli etmektedir.

Özellikle psikolojik danışma kuramları, Batıda, bireyci toplumlarda gelişmiş, serpilmiştir. Batıda gelişen bu psikolojik danışma kuramlarının, bizim toplumumuz gibi yarı kollektivist toplumlarda, değişime uğramadan olduğu gibi uygulanması pek de uygun olmayabilir. Hele hele, alan kuramı, çevresel alan gibi, bireyin içinde bulunduğu, sosyal, biyolojik, psikolojik çevrenin, bireyin oluşmasında etkili olduğu gibi, bireyin de çevreyi etkilediğini savunan Gestalt Terapi yaklaşımını, elinizdeki bu kitapta, Türk kültüründe uygulamak için bazı uyarlamaların yapılması ve bu yaklaşımın hangi özelliklerinin Türk kültürüne nasıl giydirilebileceğine ilişkin bilgiler verilmesi gibi öneriler de getirilmiştir.

Kitaptaki tüm örnekler, Türk danışanlarla yaptığım Gestalt Terapi oturumlarından alınmış örneklerdir. Hiçbir örnek, yabancı kaynaklardan çevrilmemiştir. Bazı kitaplardan alıntıların, sayfaları verilerek çevirisi yapılmıştır; Gestalt Terapi yaklaşımı Batıda geliştiği için kurama ilişkin bilgiler kaynaklara gidilerek verilmiştir.

Kitaptaki şekiller tarafımdan oluşturulmuş, hiçbir kitaptan, kaynaktan alınmamıştır. Sadece, temas engellemeleri ve şekil oluşumu ve yıkımı şekilleri GENI ders notlarından alınmıştır. Bu kitaptaki hiçbir şekli başka bir kitapta bulabilmeniz olanaklı değildir. Bir de kutuplar anlatılırken, köpeklerin üst üste çıkmaları Jerry'nin (Dr. Kogan) "t-shirt"ünden esinlenerek çizdirilmiştir. Ancak, ikinci basımdan bu yana beyin ve kalp içine yerleştirilmiş iki köpek çizimi, o çizimlerin yerini almıştır.

Kitap yazılırken, dili olabildiğince sade tutulmaya çalışılmıştır. Kitap, alandan olmayan ortalama insanların, kendini anlaması, farkındalıklarını artırması ve gelişmeye çalışanlar için bir yol gösterici olabilir. Bu kitapla, yaşama yeni bir bakış açısıyla bakılabilir. Ancak, kitap, sadece alandan olmayanlar değil, psikolojik danışma, klinik psikoloji, psikiyatri ve sosyal çalışma-sosyal hizmet alanlarından olanlar için de yararlı bir kaynak niteliğindedir.

Kişisel olarak, benim Gestalt Terapi serüvenim, 1980'li yıllara dek uzanmaktadır. O yıllarda, yurt dışına çıkma olanaklarım sınırlı olduğundan, Gestalt Terapi'ye çok benziyor diye, psikodrama eğitimine başladım. Bu eğitimin, ikinci aşamasını bitirerek, psikodrama yöneticisi olma hakkını, 1992 yılında elde ettim. Gestalt Terapi eğitimime, 1995 yılında, Frankfurt'ta olan Gestalt Education Network Institude'da başladım. O yılda, Uluslararası Gestalt Çalışma Grubu, Phillac'daydı. Bir yıl sonra, Geni'nin yöneticisi ve yardımcı yöneticisini, Dr. Gerald Kogan ve Willy Kraus-Kogan'ı, Gestalt Çalışma Grubu yönetmek üzere, Ankara'ya davet ettim. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinin desteğiyle, Ankara'da bir haftalık Gestalt Çalışma grubu yapıldı. 1998'de Bafa'da, 1999'de GENI, Bodrum'da Uluslararası Gestalt Eğitimi çalışma grubu yaptı. 2000'de İsrail'de, 2001'de Teneriff'de, 2002'de Bordeux'da uluslararası Gestalt Eğitim Çalışma grupları oldu. Bu grupların hepsine, ilk üç yıl (temel eğitim), ikinci üç yıl (süpervizyon-ileri gruplarına) katılarak Gestalt Terapi eğitimimi tamamladım. GENI'den ilk uluslararası Gestalt Terapi Eğitimi mezunu oldum. Bilindiği gibi, Gestalt Terapi'de beden çok önem kazanmıştır. 2003 Eylül, 2004 Ocak, 2004 Mayıs, 2004 Eylül aylarında, Frankfurt'ta birer haftalık (toplam dört hafta), Dr. Jim Kepner tarafından verilen "Gestalt Terapide Bedensel Süreçler" adlı seminere katıldım.

Herhangi bir yaklaşımı benimseyip, o yaklaşımla terapi yapabilmek için, terapistin kendinin de terapiden geçmesi gerekmektedir. Bunun bilinciyle, benim de, oluşum sürecimde (process of becoming) Gestalt Terapi'nin rolü büyüktür.

Kitapta zaman zaman Gestalt Terapisti, terapist, psikolojik danışman gibi kavramlar, birbirleri yerine kullanılmıştır. Gestalt Terapiye ilişkin Batıdaki kaynaklara bakıldığında GESTALT THERAPY/GESTALT COUNSELING birbirinin yerine geçmektedir. Özellikle, kitapta her ikisine de yer verdim. Bazen psikolojik danışman, bazen terapist diye geçiyor. Her ikisi de Gestalt Terapisti anlamını taşımaktadır.

Kavramları Türkçeleştirirken, çok özenli davrandım. Şöyle ki, yarısı Türkçe, yarısı İngilizce sözcükler türetmemeye çabaladım. Sözcük çevirisi yerine kavram çevirisi yapmaya çalıştım. Bunun yanında, sözcüğün, hangi kuramı açıklamak için kullanıldığını göz ardı etmedim; çünkü sözcüğe anlam veren yansıttığı kuramdır. Örnek verilecek olursa, "body armor", Reich'den etkilenerek ortaya çıkan bir kavramdır. "Beden zırhı" anlamına gelmektedir. Burada "beden zırhı" (body armor) bireyin savunma için kullandığı bir savunma aracıdır. Reich'de bu anlamda kullanmıştır. Eğer, body armor karşılığı olarak beden silahını kullanacak olsaydım, silah bilindiği gibi hücüm içindir. Dolayısıyla, savunma anlamına gelen bir kavramı Türkçeye çevirirken hücum anlamı veremem, vermem.

Kitap, Giriş; Gestalt Terapi Tarihçesi; Gestalt Terapi Kavramları; Gestalt Terapide Temas, Temas Engellemeleri, Şeklin Oluşumu ve Yıkımı; Gestalt Terapide Diyalog; Gestalt Terapi Teknikleri; Gestalt Terapinin Türk Kültürüne Uyarlanması; Gestalt Terapi Oturumlarından Örnekler olmak üzere sekiz konudan oluşmuştur. Verilen örnekler, yaptığım Ges-

talt Terapi oturumlarından alındığı için, bir başka deyişle, bizim kültürümüzden olduğu için, okuyucu, kendinden çok şey bulabilir ve kendini olaylara yakın hissedebilir.

Bu kitap, örnekleriyle, uyarlamasıyla benim çevresel alanımın ürünüdür; bir içeverme değil, bir sindirmedir. Dördüncü konuda sözü edilen, ihtiyaç oluşma döngüsü ve/veya şekil oluşturma döngüsünde anılan bütün evrelerden kitabı yazmadan önce, yazarken ve sonrasında geçilmiştir. Nötr alandan, kitap yazma ihtiyacının oluşma evresine geçtim. Bu dönemde Gestalt Terapi'nin Türk kültürüne uyarlanmasının ihtiyacını hissettim. Daha sonra ihtiyaç açıklığa kavuştu. Bu temas öncesi dönemdi. Daha sonra temas ve tam temas aşaması geldi. Bir başka deyişle, kitapla bütünleşme, ben ve kitap, sağlıklı sınırların yokluğu ve sağlıklı dışa yansıtma, tabii ki sindirme dönemi, temas sonrası, kitabın yazılıp bitmesiyle, şekli bırakma ve nötr alana geçme oluştu.

Zevkle, sindirerek ve kendinizden bir şeyler bularak okumanız umuduyla...

Prof. Dr. Nilüfer Voltan-Acar
2004 ANKARA

İÇİNDEKİLER

KONU I
GİRİŞ 3

KONU II
GESTALT TERAPİNİN TARİHÇESİ 9
FRITZ PERLS'ÜN YAŞAMI 9
GESTALT TERAPİNİN GELİŞMESİNDEKİ ETKİLER 10
PSİKOANALİZ 11
GESTALT PSİKOLOJİSİ 11
VAROLUŞÇULUK-FENOMENOLOJİ 12
ALAN KURAMI 12
PSİKODRAMA 13
SPİRÜTÜELİZM VE ZEN-BUDİZM 13
İNSANÎ GİZİL GÜÇLERİ İŞE KOŞMA HAREKETİ (HUMAN POTENTIAL MOVEMENT) 14
BEDEN TERAPİSİ VE ENERJİ ÇALIŞMALARI 15
FRİTZ PERLS'DEN SONRA GESTALT TERAPİ 17

KONU III
GESTALT TERAPİ KAVRAMLARI VE GESTALT TERAPİDE AMAÇLAR 21
GESTALT TERAPİ KAVRAMLARI 21
ŞİMDİ VE BURADA (HERE AND NOW) 22
KUTUPLAR YA DA KUTUPLAŞMA (POLARITY-POLARIZATION) 23
OLGUNLUK (MATURITY) 26
SİNDİRME (DIGESTION-ASSIMILATION) 27
BİTMEMİŞ İŞLER (UNFINISHED BUSINESS) 28
FARKINDALIK (AWARENESS) 29
İHTİYAÇLAR (NEEDS) 33
KAYGI (ANXIETY) 34
BÜTÜNCÜLLÜK (HOLISM) 36
SORUMLULUK (RESPONSIBILITY), SEÇİM (CHOICE) VE RİSK ALMA (RISKING) 37
YARATICI FARKSIZLIK (CREATIVE INDIFFERENCE) 39

ORGANİZMANIN KENDİNİ DÜZENLEMESİ (ORGANIZMIC SELF-REGULATION) 40
YARATICI UYARLAMA (CREATIVE ADAPTATION) . 41
SAHİPLENİLMEYENLERİN SAHİPLENİLMESİ (OWNING THE DISOWNED) 41
ŞEKİL-ZEMİN İLİŞKİSİ (FIGURE AND GROUND) 42
ÇEVRESEL ALAN (ENVIRONMENTAL FIELD) 44
GESTALT TERAPİDE AMAÇLAR 47

KONU IV
TEMAS (CONTACT) 51
TEMAS SINIRLARI 52
BEDEN SINIRLARI (BODY BOUNDARIES) 53
DEĞER SINIRLARI (VALUE BOUNDARIES) 54
TANIDIKLIK SINIRLARI (FAMILIARITY BOUNDARIES) 54
İFADE SINIRLARI (EXPRESSIVE BOUNDARIES) 54
DIŞAVURMA SINIRLARI (EXPOSURE BOUNDARIES) 55
TEMAS ENGELLEMELERİ - FARKINDALIKTAN KAÇIŞ . 55
SINIRLARIN YOKLUĞU (CONFLUENCE) 56
ÇEKİLME (WITHDRAWAL) 58
SOYUTLANMA (ISOLATION) 58
İÇEVERME (INTROJECTION) 59
DIŞA YANSITMA (PROJECTION) 60
YARDIM EDEN SENDROMU (PROFLECTION) 62
KENDİNE ÇEVİRME (RETROFLECTION) 64
YÖN DEĞİŞTİRME (DEFLECTION) 67
DUYARSIZLAŞMA (DESENSITIZATION) 70
İHTİYAÇ OLUŞMA DÖNGÜSÜ (TEMAS-GERİ ÇEKİLME DÖNGÜSÜ) (GESTALT OLUŞTURMA VE YIKMA DÖNGÜSÜ) (ŞEKİL VE ZEMİN OLUŞTURMA DÖNGÜSÜ) 71

KONU V
GESTALT TERAPİDE DİYALOG (DIALOG) 75
DİYALOG KOŞULLARI 75
BU ORTAMDA ANINDA OLUNMASI (PRESENCE) 75
DAHİL OLMA (INCLUSION).....76
DANIŞANIN VARLIĞININ ONAYLANMASI (CONFIRMATION) 77
BEN-SEN İLİŞKİSİ (I-THOU RELATIONSHIP) 79
DANIŞANIN İSTİSMAR EDİLMEMESİ (NON-EXPLOITATION OF THE CLIENT) 80
KULLANILAN DİL ÖRÜNTÜSÜNÜN ÖNEMİ 81
GESTALT UYGULAMALARI
HAREKETE YÖNELİK (ACTION ORIENTED) UYGULAMALAR VE DİYALOĞA YÖNELİK (DIALOGIC) UYGULAMALAR.....85

KONU VI
GESTALT TEKNİKLERİ.....89
DİYALOG OYUNU (DIALOG GAME).....89
BOŞ SANDALYE (EMPTY CHAIR).....93
BİTMEMİŞ İŞLER (UNFINISHED BUSINESS) 95
BİR SIRRIM VAR (I HAVE A SECRET) 99
DUYGUNLA KAL (STAY WITH YOUR FEELING).....99
SORUMLULUĞU ALIYORUM (I TAKE RESPONSIBILITY FOR) 101
TUR ATMA (MAKING ROUNDS).....101
TERSİNE ÇEVİRME TEKNİĞİ (REVERSAL TECHNIQUE).....101
ROL DEĞİŞTİRME (ROLE REVERSAL) 102
MİDAS'IN KULAKLARI 103
KÜÇÜK ÇOCUĞUN KONUŞMASINA İZİN VERME (LET THE LITTLE CHILD TALK).....104
DAHA HIZLI SÖYLE (SAY IT LAUDER).....104
TEKRAR SÖYLE (SAY IT AGAIN) 106

SÜFLÖRLÜK (PROMTING) 106
YÖNETME (DIRECTING) 107
KORO (CHORUS)....108
YANSITMAYI OYNAMA (PLAYING THE PROJECTION) 109
RÜYA ÇALIŞMASI (DREAM WORK) 109
GRUBU KULLANMA (UTULIZING THE GROUP)....112
DOKUNMA (TOUCHING)....112
METAFORLARI KULLANMA (USING METAPHORS)....113
YENİDEN İFADE (PARAPHARASING-REFLECTION OF CONTENT)....114
MEDİTASYON (MEDITATION)....115
EV ÖDEVİ (HOMEWORK) 116
MODEL OLMA (MODELING)....117

KONU VII

TÜRK KÜLTÜRÜNE GESTALT TERAPİNİN UYARLANMASI....121

TÜRK TOPLUMU GESTALT TERAPİ YAKLAŞIMI AÇISINDAN NASIL BİR TOPLUM 122
TÜRK KÜLTÜRÜNE UYGUN BİR GESTALT TERAPİ İÇİN ÖNERİLER 128

KONU VIII

GESTALT TERAPİ OTURUMLARINDAN ÖRNEKLER 133

GESTALT TERAPİ OTURUMLARINDAN ÖRNEKLER ...135

SON SÖZ 153

KAYNAKÇA....155

SÖZCÜK VE YAZAR DİZİNİ 159

KAYNAKÇA

Beck, R. (1961). **Perspectives in Phylosophy.** New York: Halt, Rinehalt And Winston.

Buber, M. (1965). **Between Man and Man**. New York: The Macmillan.

Clarkson, P. (1991). **Gestalt Counseling in Action**. London: Sage Publisher.

Corey, G. (1982). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy**. 2nd ed. Monterey: Brooks/Cole Publishing.

Corey, R. (1991). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.** 4th ed. Monterey: Brooks/Cole Publishing.

Erikson, E. (1968). **Youth and Identity Crisis**. New York: Norton Comp.

Finney, B. (1990). "Say It Again: An Active Therapy Technique". In Hatcher, C and Himmelstein, P. (eds). **The Handbook of Gestalt Therapy**. New York: Brunner/ Mazel.

Finney, (1990). "Let the Little Child Talk". In Hatcher, C and Himmelstein P. (eds). **The Hand Book of Gestalt Therapy**. New York: Brunner/ Mazel.

Greenwald, J. (1990). Ground Rules in Gestalt Therapy. In Hatcher ve Himmelstein. (ed). **The Hand Book of Gestalt Therapy** Northvale: Jason Aronson.

Hycner, R ve Jacobs, L. (1995). **The Healing Relationship in Gestalt Therapy**. New York: The Gestalt Journal Press.

Kepner, J. (2003). **Healing Tasks. Psychotherapy with Adult Survivers of Childhood Abuse**. New York: Gestalt Press.

Klaus - Kogan, W. (1995-2003). **GENI** ders notları.

Kogan, J. (1990). "Genesis of Gestalt Therapy." in Hatcher, C and Himmelstein, P. (eds). **The Handbook of Gestalt Therapy**. New York: Brunner/Mazel.

Korb, M., Gorrell, J. ve Vernon Van De Riet. (tarihsiz). **Gestalt Therapy Practice and Theory**. (2nd ed), New York: Pergomon Press.

Latner, J. (1986). **The Gestalt Therapy Book**. New York: Gestalt Journal Press.

Moreno, J. (1977). **Psychodrama**. New York: Beacon House

Oldham, J. ve Tony Key ve Yaro Starak (1988). **Risking Being Alive**. Victoria: Pit Publishing.

Pearls, L. (1992). **Living at the Boundary**. New York: The Gestalt Journal Press.

Perls, F. (1992). **In and Out of the Garbage Pail**. New York: The Gestalt Journal Press.

Perls, F. (1969). **Gestalt Therapy Verbatim**. Moab, UT: Real People Press.

Perls, F., R. Hefferline ve P. Goodman. (1969). **Gestalt Therapy. Excitement and Growth in the Human Personality**. New York: Julian Press.

Polster, E. ve Miriam Polster. (1973). **Gestalt Therapy Integrated**. New York: Random House.

Polster, M. (1987). "Gestalt Therapy: Evolution and Application". In J. K. Zeig (ed). **The Evolution of Psychotherapy** (ss 312-325). New York: Brunnel/Mazel.

Sharf, G. (2000). **Theories of Psychotherapy and Counseling**. Belmont: Wadsworth Brooks Cole.

Sills, C. ve Sue Fish ve Phil Lapworth. (1998). **Gestalt Counseling**. Oxon: Winslow Press.

Stallone, J. (1976). "Gestalt Therapy and Eastern Philosophy". **In** Smith, E. W. L. (ed). T**he Growing Edge of Gestalt Therapy**. New York: Branner/Mazel. ss.179-201

Tagay, Ö ve Voltan Acar, N (2012) "Contact Disturbances and Contact Cyclein Gestalt Therapy According to Turkish Culture." **Gestalt Journal of Australia&New Zealand** (Ganz) Vol 9. No 1 s. 20-33 Nou 2012

Tagay, Ö (2010), Developing Gestalt Contact Disturbance Scale and Studying of Gestalt Contacat disturbances of University Students. Unpublished doctoral dissertation , Institude of Social Sciences, Hacettepe University, Ankara.

Tillett, R. (1984). "Gestalt Therapy in Theory and Practice". **British Journal Of Psychiatry**. 184:231-235.

Voltan-Acar, N. (1988). Sosyal Mikro-kozmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 3, ss 47-49.

Voltan-Acar, N. (2002). **Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar-Deneyler**. Ankara: Nobel Yayınları.

Voltan-Acar, N. (2003 a). **Terapötik İletişim**. Geliştirilmiş 4. baskı. Ankara: US-A Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2003 b). **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri**. Geliştirilmiş 4. baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2003 c). "Gestalt Grup Yaşantısına Bir Örnek" **PDR'de Yirmibeş Yıl**. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2006). **Grupla Psikolojik Danışma İlke Teknikleri**, Geliştirilmiş 6. baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2007). **Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar ve Deneyler**. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2012) **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri** 9. basım. Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N (2012b) **Yeniden Terapötik İletişim**. 8. basım Ankara: Nobel.

Watzlawick, P. (1984). **The Invented Reality**. New York: Norton.

Yontef, G. M ve Simkin, C. F. (1989). "Gestalt Therapy". Corsini, R. (eds). **Current Psychotherapies**. 4th ed. Illinois: Peacock.

Zinker, J. (1978). **Creative Process in Gestalt Therapy**. New York: Random House.

2. Basım

Çoklu Zekâ Tabanlı
GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ

Doç. Dr. Abdullah AYAYDIN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1212
Eğitim No.: 257
ISBN : 978-605-320-116-8
© 2. Basım, Haziran 2015

Çoklu Zekâ Tabanlı Görsel Sanatlar Eğitimi
Doç. Dr. Abdullah AYAYDIN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ayaydın, Abdullah.
Çoklu Zekâ Tabanlı Görsel Sanatlar Eğitimi / *Abdullah AYAYDIN*
2.Basım, VI+226s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-116-8
1. Çoklu Zekâ 2. Zekâ Alanları 3. Sanat Yoluyla Eğitim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sanat, insanlık tarihi boyunca bizlerin bir parçası, duygu ve düşüncelerimizin anlatım aracı olmuş, yaşamımızı anlamlı kılmıştır. Sanat geçmişte olduğu gibi bugün de, yeni nesli eski nesle bağlayan, kültürün devamlılığını sağlayan, estetik beğeni düzeyimizi geliştiren ve görsel iletişim yolları sunan bir olgu olarak vazgeçilmez konumunu sürdürmektedir.

Çevremize baktığımızda herhangi bir sanat veya tasarım eserini hemen görürüz. Sabah yataktan kalktığımızda karşı duvarda asılı olan tablo bir ressamın, odamızın penceresinden baktığımızda gördüğümüz parktaki heykel bir heykeltıraşın; yattığımız yatağın örtüsünde, odamızın perdesinde ya da kahvaltı sofrasındaki masa örtüsünde gördüğümüz desen bir tekstil tasarımcısının; oturduğumuz mutfak masası ve sandalyesi, kullandığımız bardak, fincan, çatal, kaşık ve tabaklar, giydiğimiz elbise, ayakkabı ve benzeri birçok şey tasarımcıların hayalleri ve uygulamalarıyla gerçekleştirilmiş nesnelerdir. Hayatımızla böylesine iç içe olan bir alanın eğitimi de onun kadar önemlidir. Yalnızca eğitim aracılığıyla sanat ve tasarım kültürü ve uygulamaları bireylerde geliştirilebilir ve gelecek kuşaklara aktarılabilir.

Bu durumu bilmemize karşın okullarda görsel sanatlar ve müzik eğitimine çok fazla önem verilmediğini görürüz. Bu alanların yalnızca "yetenekli çocukları ortaya çıkarmak ya da onlara bir fırsat sunmak için" eğitimde yer aldığını düşünen eğitim yöneticisi ve velilerin yanı sıra, sanat eğitiminin yalnızca "öğrencilerdeki yaratıcılığı ortaya çıkardığına ve geliştirdiğine" inanan ve öğretim program ve yöntemini buna göre düzenleyen öğretmenlerin varlığı da sanat ve müzik eğitiminin gerçek öneminin anlaşılmasını engellemektedir. Görsel sanatlar eğitimi sadece "yetenekli" öğrenciler içindir, "diğerleri ya da yetersiz olanlar

için değildir" düşüncesi sanatın eğitimde sağlayacağı yararlar karşısında ciddi bir engel olarak durmaktadır. Aynı tartışmayı matematik dersi için yaptığımızda, matematik bilgisinin toplumumuzu, ekonomiyi ve uygarlığı biçimlendirdiği gerekçesiyle okullarda her öğrencinin bu dersi alması gerektiği savunulur ve programda ağırlıklı olarak yer alır. Ancak bu dersi alanların hayatlarını bir "matematikçi" olarak kazanacağı düşünülmez. Kaldı ki, başka alanlara yetenekli ve ilgili olan çocukların eğitimine, örneğin matematik ağırlıklı bir programın vereceği zarar göz ardı edilmemelidir. Görsel sanatlar eğitimi de her bir birey için, onun estetik duyarlılığının, görsel algısının, yaratıcılık ve yeteneğinin, özgün ve tarihi sanat eserlerine sahip çıkma, sanatı ve sanatçıyı önemini anlayarak takdir etme bilincinin gelişmesi için gereklidir. Bunun için daha okulöncesinden başlayarak bireylere bu eğitim diğer alanlarla birlikte dengeli ve planlı olarak verilmelidir. Ancak bugün bunun böyle olmadığı açık seçik görülmektedir.

Bu sorunu gören ve sanat eğitiminin yarar ve katkılarını bilen eğitim araştırmacıları gerçekleştirdikleri çalışmalarla yeni kuramlar geliştirmiş ve çeşitli çözümler üretmişlerdir. Bunlardan, Harvard Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde (Graduate School of Education) gerçekleştirilen "Sıfır Projesi (Project Zero)" araştırmasıyla sanat eğitiminin önemi bir kez daha ciddi bir biçimde ortaya konulmuştur. "Sıfır Projesi" ile ortaya atılan "Çoklu Zekâ Kuramı" herkesin dünyayı bilmenin birçok yarı bağımsız yolunu geliştirme kapasitesine sahip olduğunu savunur. Bu anlayış özellikle görsel sanatlar ve tasarım eğitimine yönelik olumsuz düşünce ve ön yargıları değiştirmiştir. Çoklu Zekâ Kuramına dayalı olarak hazırlanan eğitim programı sunduğu koşullarla öğrencilerin kendi bireyselliklerini geliştirmek için kendi zekâlarını kullanmalarını sağlar.

Dr. Abdullah Ayaydın'ın hazırladığı bu kitap, görsel sanatlar eğitimcilerinin Çoklu Zekâ Kuramı çerçevesinde hazırlayacakları ve uygulayacakları eğitim ve öğretim programlarına rehberlik edecek bir eser olarak kaleme alınmıştır. İçerdiği bölümlerde gerek Çoklu Zekâ Kuramına ve bunların görsel sanatlar açısından değerlendirilmesine ilişkin bilgiler, gerekse bu kuram çerçevesinde hazırlanan örnek etkinlikler yer almıştır.

Sanat eğitimi alanında program oluşturmaya katkı yapıcı yayınların son derece sınırlı olduğu düşünüldüğünde bu kitabın, görsel sanatlar öğretmenlerine, program geliştirme uzmanlarına, alana ilgi duyan araştırmacı ve okuyuculara önemli bir başvuru kaynağı olacağını umuyor, bu çalışmasından dolayı Dr. Abdullah Ayaydın'ı kutluyorum.

Prof. Dr. Vedat ÖZSOY
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dekanı
Haziran 2015

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: ÇOKLU ZEKÂ KURAMI 1
Giriş 2
Çoklu Zekâ Kuramı Nasıl Ortaya Çıktı? 3
Çoklu Zekâ Kuramı'na Göre Zekâ Nedir? 3
Zekânın Genel Özellikleri 5
Çoklu Zekâ Anlayışının Eğitime Yansımaları 6

Bölüm 2: ZEKÂ ALANLARI 13
1) Sözel Zekâ (Verbal-Linguistic Intelligence) 14
Sözel Zekâ Alanında Bazı Ünlüler 15
W. Shakspeare 15
N. F. Kısakürek 16
M. Dostoyevski 17
2) Matematiksel Zekâ (Logical-Mathematical Intelligence) 18
Matematiksel Zekâ Alanında Bazı Ünlüler 19
A. Einstein 19
B. Pascal 20
T. Edison 21
3) Görsel Zekâ (Visual-Spatial Intelligence) 22
Görsel Zekâ Alanında Bazı Ünlüler 23
L. Da Vinci 23
P. Picasso 24
Mimar Sinan 25
4) Bedensel Zekâ (Bodily-Kinesthetic Intelligence) 26

Bedensel Zekâ Alanında Bazı Ünlüler 27
N. Süleymanoğlu 27
M. Ali Clay 28
Pele 29
5) Müziksel Zekâ (Musical Intelligence) 30
Müziksel Zekâ Alanında Bazı Ünlüler 31
A. Mozart 32
A.Vivaldi 32
Z. Müren 33
6) Sosyal Zekâ (Interpersonal Intelligence) 34
Sosyal Zekâ Alanında Bazı Ünlüler 35
M. Gandhi 35
N. Bonapart 36
S. Sabancı 37
7) İçsel Zekâ (Intrapersonal Intelligence) 38
İçsel Zekâ Alanında Bazı Ünlüler 39
S. Dali 39
M. Luther 40
P. Safa 41
8) Doğacı Zekâ (Naturalist Intelligence) 42
Doğacı Zekâ Alanında Bazı Ünlüler 43
G. Mendel 43
K. Kolomb 44
Y. Cousteau (Kaptan Kusto) 45

Bölüm 3: SANAT YOLUYLA EĞİTİM 47
Giriş 48
Eğitim - Öğretim Açısından Sanat Kavramı 48
Görsel Sanatların Eğitsel Boyutu 51
Zekâ ve Sanat İlişkisi 60
Zekâ ve Yaratıcılık İlişkisi 62
Zekâ ve Yetenek İlişkisi 63
Çoklu Zekâ Kuramı Perspektifinde Sanat Eğitimi 64

Bölüm 4: EĞİTİM ORTAMLARI VE ARAÇLARI 71
Eğitim Ortamı ve Araçları 72

Bölüm 5: ETKİNLİK ÖRNEKLERİ 119
Giriş 120

Bölüm 6: PROJE ÖRNEKLERİ 187
Proje Tabanlı Öğretim 188

KAYNAKÇA 217

KAYNAKÇA

AKYOL, Hayati. (2001). Türkçe Okuma Yazma Öğretimi. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

ALTAN, M.Zülküf. (1999). *Çoklu Zekâ Kuramı*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, (17),105-117.

ARIK, Alev. (1987). Yaratıcılık ve Kültür. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ARMSTRONG, T. (2000a). Multiple Intelligences In The Classroom, ASCD Publishing Alexandria, USA.

ARMSTRONG, T. (2000b). In Their Own Way: Discovering and Encouragıng Your Child's Multiple Intelligences, New York: Penguin Putham Inc.

ARNHEİM, Rudolf. (1969) Visual Thinking. London:University of California Pres.

ARTUT, Kazım. (2001). Eğitim Fakülteleri ve İlköğretim Öğretmenleri İçin Görsel Sanatlar eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

ATAMAN, Ayşegül. (2003). Öğretimde Planlama ve Değerlendirme (Editör: Leyla Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

AYAYDIN, Abdullah. (2002). İlköğretim Okullarındaki Sanat (Resim-İş) Eğitiminde Çoklu Zekâ Kuramının Uygulanması. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

AYAYDIN, Abdullah. (2004). *Çoklu Zekâ Kuramında Sanat Eğitimi Yaklaşımı,* Eğitim Araştırmaları Dergisi 4, (14), 48-54.

AYAYDIN, Abdullah. (2004). *İlköğretim Görsel Sanatlar (Resim-İş) Eğitiminde Değerlendirme Sorunu,* Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 4, (7), 27–39.

AYAYDIN, Abdullah. (2004). *Sanat Eğitiminde Çoklu Zekâ Yöntemi ve Uygulama Örneği*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (15), 27- 44.

AYAYDIN, Abdullah. (2005). *Çoklu Zekâ Kuramı ve Görsel Sanatlar Eğitimi*, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, Yıl:6, Sayı:69, Sayfa:56–64.

AYAYDIN, Abdullah. (2005). İlköğretim Resim-İş Dersinde Çoklu Zekâ Kuramı'na Dayalı Öğretim Yönteminin Öğrenci Başarısına Etkisi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

AYAYDIN, Abdullah. (2005). *İlköğretimde Görsel Sanatlar Eğitiminin (Resim-İş) Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Çağdaş Eğitim Dergisi 30, (316), 28–34.

AYAYDIN, Abdullah. (2007). *Pedagojik Eleştiri Örneğiyle Çocuk Resimlerinin Değerlendirilmesi*, XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı (2.Cilt).Ankara: Detay Yayıncılık. (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, TOKAT)

AYKAÇ, Necdet. (2003). *Basılı Öğretim Materyallerinde Görsel Tasarım*, Çağdaş Eğitim Dergisi. Ankara: Tekışık Yayıncılık A.Ş.

BACANLI, Hasan. (2000). Gelişim ve Öğrenme, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

BALCI, Y. Baytekin. (1996). *Görsel sanatlar eğitiminde Yeni Bir Yöntemsel Yaklaşım: Resim-İş Eğitimi: Görsel sanatlar eğitimi: Estetik + Sanat Eleştirisi + Sanat Tarihi + Uygulama,* Milli Eğitim Dergisi, Sayı 131.

BARETT, Maurice. (1982). Art Education. London: Heinemann Educational Books.

BAŞARAN, İ. Ethem. (1992). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

BECER, Emre. (2002). İletişim ve Grafik Tasarım. Ankara: Dost Kitabevi.

BENNETT, William J. (1988). *Why the Arts Are Essential*. Educational Leadership 45, (4), 4-5.

BİGALI, Şeref. (1984). Resim Sanatı (İkinci Baskı). Ankara: Şafak Matbaası.

BİNGÖL, Cemal. (1975). Resim Nedir Nasıl Yapılır Nasıl Öğretilir. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

BOYDAŞ, Nihat. (2003). Sanat Eleştirisine Giriş. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

BOZGEYİK, Burhan. (1993). Meşhurların Son Anları. İstanbul: Ziya Ofset

BRANDT, Ron. (1988). *On Discipline-Based Art Education: A Conversation With Elliot Eisner*. Educational Leadership 45, (4), 6-9.

BÜMEN, Nilay T. (2002). Okulda Çoklu Zekâ Kuramı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

CAMPBELL, Linda., B. CAMPBELL and D. DICKINSON. (1999). Teaching and Learning Through Multiple Intelligences. Printed in The States of America.

CHECKLEY, Kathy. (1997). *The First Seven ... and the Eight*, Educational Leadership 55, (1), 8–13.

COŞKUNGÖNÜLLÜ, Rüya. (1998). *Çoklu Zekâ Kuramı'nın 5. Sınıf öğrencilerinin Matematik Erişisine Etkisi*. Eğitim'97–98 Dergisi. Cilt:1, Sayı:1, Ekim 1998, s.26-30. TED Ankara Koleji.

DA VİNCİ, Leonardo. (2006). Da Vinci'nin Not Defteri (Çev. Kasım Doğan). İstanbul: Lacivert Yayıncılık.

DAMON, George. (2002). *Çoklu Zekâ - Çocukların Farklılıklarının Farkında Olmak,* Çocuk ve Aile 5, (48), 29-31.

DEMİREL, Özcan ve başk. (1998) *İlköğretimde Çoklu Zekâ Kuramının Uygulanması*. 7. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (9-11 Eylül 1998). Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eğitim Bilimleri Bölümü Cilt-l,s.531-546 Konya.

ERİNÇ, Sıtkı M. (2004). Sanatın Boyutları. Ankara: Ütopya Yayınevi.

ETİKE, Serap. (1995). Görsel sanatlar eğitimi Yazıları. Ankara: İlke Kitap ve Yayınevi.

ETİKE, Serap. (1996). *Görsel sanatlar eğitiminde Çocuğa ve Gence Sanattan Anlayan Bir Kişilik Kazandırmak Hedeflenir*, Milli Eğitim, (131):23-24.

FİSCHER, Ernst. (1993). Sanatın Gerekliliği (Çev: Cevat Çapan). Ankara: Verso Yayıncılık.

GARDNER, Howard. (1973). The Arts and Human Development. New York: Basic Boks.

GARDNER, Howard. (1982). Arts Mind and Brain. New York: Basic Boks.

GARDNER, Howard. (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books.

GARDNER, Howard. (1989). Project Zero: An Introduction to Arts Propel, Journal of Art & Design Education, Vol.8, No.2

GARDNER, Howard. (1993). Multiple Intelligences: The Theory in Practice. New York: Published by Basic Books.

GARDNER, Howard. (1997). *Multiple Intelligences as a Partner in School Improvement*, Educational Leadership 55, (1), 20-21.

GARDNER, Howard. (1999). Intelligence Reframed: Multiple Intelligences For The 21st Century. New York, NY:Basic Books.

GARDNER, Howard. (2004). Zihin Çerçeveleri Çoklu Zekâ Kuramı (Çev: Ebru Kılıç). İstanbul: Alfa Yayınları.

GENÇAYDIN, Zafer. (1993). Görsel sanatlar eğitimi. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 582.

GÖKAYDIN, Nevide. (1982). *Sanatta Eğitim*, Plastik Sanatlar Sempozyumu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

GÖKAYDIN, Nevide. (1996). *Amaç, Çocuğun ve Gencin Yaratıcı Gücünü ve Estetik Sezgisini Geliştirmek Olmalıdır,* Milli Eğitim. (131), 27,28.

GÖKAYDIN, Nevide. (1998). Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

GÖKAYDIN, Nevide. (2004). Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

GÖZÜTOK, F.Dilek. (2001). Kolej Ayşeabla Okullarında Çoklu Zekâ Kuramı Uygulaması. Ankara: Siyasal Yayıncılık.

GÜLERYÜZ, Hasan. (2001). İlköğretim Okulu Programı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

GÜRER, Latife. (1990). Temel Tasarım. İstanbul: Teknik Üniversite Matbaası.

HESAPÇIOĞLU, Muhsin. (1987). Öğretim İlke ve Yöntemleri. İstanbul: Beta Yayınları.

HURWİTZ, All ve Michael DAY, (1995). Children And Their Art:Methods for The Elementary School. New York:Horcourt Brace Javonoviç.

İPŞİROĞLU, Nazan. (1998). Sanattan Güncel Yaşama, İstanbul : Pan Yayıncılık.

KEHNEMUYİ, Zerrin. (2001). Çocuğun Görsel Görsel sanatlar eğitimi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KIRIŞOĞLU, Olcay. (1991). Sanatta Eğitim, Ankara: A.Ü.E.B.F. Yayını.

KIRIŞOĞLU, Olcay. (2002). Sanatta Eğitim, Görmek, Öğrenmek, Yaratmak, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

KIRIŞOĞLU, O-M.Stokrocki.(1997). Ortaöğretim Sanat Öğretimi, Ankara, YÖK/DB, M.E.G.P.

KIZILTOPRAK, Kemal. (2003). Kim Hangi Yaşta Ne Yaptı? İstanbul: Nokta Yayınları.

KÜÇÜKAHMET, Leyla. (2003). Öğretimde Planlama Ve Değerlendirme. Ankara: Nobel yayıncılık.

LEPPERT, Richard. (2002). Sanatta Anlamın Görüntüsü (Çev: İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık.

MEB (2006). Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (1–8. Sınıflar) Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MİCHAEL, John.A. (1983). Art and Adolessence. New York: Teachers College Press.

MUTLU, Erbay. (2000). Plastik Sanatlar Eğitimi'nin Gelişimi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

NAEA (National Art Education Association) (1994). The National Visual Arts Standarts, Reston.USA.

NİCHOLSON-NELSON, Kristen. (1998) Developing Student's Multiple Intelligences, New York: Scholastic Professional Books.

ÖZCAN, Ali Osman. (2000). Algıdan Yoruma Yaratıcı Düşünce. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

ÖZÇELİK, D.Ali. (1998). Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: ÖSYM Yayınları.

ÖZDEN, Yüksel. (2003). Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ÖZSOY, Vedat ve L. Mercin. (2003). *Sanat (Resim) Eğitiminde Müzelerin Kullanılmasında İlgili Kurum ve Kuruluşların Karşılıklı Görev ve Yükümlülükleri*, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 1, (3),303-318.

ÖZSOY, Vedat. (1998). "Yetmişbeşinci Yılda Görsel Sanatlar Eğitimi ve Öğretimi (Resim-İş Eğitimi)", Milli Eğitim, Sayı:139, Ankara: MEB Yayınları.

ÖZSOY, Vedat. (2001a). *Yabancı Bir Kültürün Öğrenilmesinde Müze Sergisinden Yararlanma,* Gazi Sanat Dergisi 2, (2)13-24.

ÖZSOY, Vedat. (2001b). *Güzel Sanatlar Eğitiminde (Resim-İş) Bilimsel Araştırmalar*, Eğitim ve Bilim, 26 (121), 51-57.

ÖZSOY, Vedat. (2002). *Sanat (Resim) Eğitiminde Müze ve Okul İş Birliği ve Müzeye Dayalı bazı Öğretim Yöntemleri*, Milli Eğitim, (153-154), 5-17.

ÖZSOY, Vedat. (2003a). Görsel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

ÖZSOY, Vedat. (2003b). *İlk ve Ortaöğretim Sanat (Resim) Eğitiminde Müzelerden ve Sanat Galerilerinden Yararlanma*. Milli Eğitim, (158), 25-34.

ÖZSOY, Vedat. (2004). *Resim-İş Öğretmen Adaylarının Eğitim Teknolojisi Kullanımı Konusundaki Tutumları*. XII. Eğitim Bilimleri Kongresi (Bildiriler Kitabı). Ankara: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Geliştirme Derneği.

PERKİNS, D. N. (1988). *Art as an Occasaion of Intelligence.* Educational Leadership 45, (4), 36-43.

READ, Herbert. (1974). Sanatın Anlamı (Çev: G. İnal,-N. Asgari), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 87, İstanbul: Çeltüt Matbaacılık Koll. Şti.

ROBİNSON, Ken. (2003). Yaratıcılık Aklın Sınırlarını Aşmak. (Çev: Nihal Geyran Koldaş). İstanbul: Kitap Yayınevi.

SABAN, Ahmet. (2001). Çoklu Zekâ Teorisi Ve Eğitim, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

SAN, İnci. (1979). Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, Ankara: İş Bankası Yayınları.

SAN, İnci. (1985). Sanat Ve Eğitim, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

SAN, İnci. (1988). Güzel Sanatlar Eğitimi, Eskişehir: A.Ü.A.Ö.F Yayını.

SAN, İnci. (2004a). Sanat ve Eğitim. Ankara: Ütopya Yayınları.

SAN, İnci. (2004b). Görsel Sanatlar Eğitimi Kuramları. Ankara: Ütopya Yayınları.

SELÇUK, Ziya, H.KAYILI ve L. OKUT. (2002). Çoklu Zekâ Uygulamaları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

SELÇUK, Ziya. (1999). Gelişim Ve öğrenme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

SEZER, Hulusi. (2001). İlköğretimde Resim-İş Eğitimi. Ankara: MEB Projeler Koordinasyon Dairesi Başkanlığı.

SÖNMEZ, Veysel. (1999). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.

SUNGUR, Nuray. (1992). Yaratıcı Düşünce, İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

TDK. (1992). Türkçe Sözlük, İstanbul: Milliyet Yayınları, Cilt 2.

TEPECİK, Adnan. (1990). Ortaöğretim Kurumlarında Grafik Eğitimi ve kültür Aktarma Aracı Olarak Önemi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

TEPECİK, Adnan. (2002). Grafik Sanatlar, Ankara: Detay Yayıncılık.

TÜRKDOĞAN, Galip. (1981). Görsel Sanatlar Eğitimi Yöntemleri. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

ÜLGEN, Gülten. (1995) Eğitim Psikolojisi. Ankara: Bilim Yayınları.

ÜNVER, Erdem. (2002). Görsel Sanatlar Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

VARIŞ, Fatma. (1996). Eğitimde Program Geliştirme Teoriler-Teknikler, Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

VEZZOSİ, Alessandro. (2002). Leonardo Da Vinci Evren Bilimi ve Sanatı (Nami Başer). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

VICKERS, Clinton J. (1999). Çoklu Zekâ: Görüşmeler ve Makaleler (Çev: Meral Tüzel), İstanbul: BZD Yayıncılık.

VURAL, Birol. (2004). Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ. Ankara: Hayat Yayınları.

YAVUZ, Kudret Eren. (2001). Eğitim-Öğretimde Çoklu Zekâ Kuramı Ve Uygulamaları. Ankara: Özel Ceceli Okulları Yayınları.

YAVUZER, Haluk. (2001). Resimleriyle Çocuk (9. Basım). Ankara: Remzi Kitabevi.

YOLCU, Enver. (2004). Görsel Sanatlar Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ZESSOULES, Rieneke, D.P.WOLF, H.GARDNER. (1993). "A Better Blance: Arts Propel as an Alternative to Discipline-Based Art Education", Discipline-Based Art Education and Culturel Diversity, Printed in United States of America

www.historysanjose.org

www.msad11.org

www.mopa.org

www.nestworld.org

11. Bası

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA
İLKE VE TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Prof. Dr. Hasan Tan'ın Ön Sözüyle

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 335
Psikoloji - PDR No.: 7
ISBN: 978-605-133-237-6
© 11. Bası, Kasım 2015

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA - İLKE VE TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Voltan Acar, Nilüfer.

Grupla Psikolojik Danışma - İlke ve Teknikleri / *Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar*
11. Bası, XXXVI + 244 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-237-6
1. Grupla Psikolojik Danışma 2. Grupta Direnç ve Transferans 3. Bitmemiş İşler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

YAZARIN ÖN SÖZÜ

Bu basımın (on birinci edisyon) ön sözü Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanının Türkiye'ye getirilmesinde Prof. Dr. Feriha Baymur'la birlikte katkısı olan Prof. Dr. Hasan Tan tarafından yazılmıştır. Feriha Hocamızı rahmetle anarken, Hasan Hoca'ya da sağlıklı bir ömür diliyorum.

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar
Eylül 2015
Ankara

İÇİNDEKİLER

I. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMAYA GENEL BİR BAKIŞ

Grupla Psikolojik Danışma ve Grup Rehberliği 8
Grupla Psikolojik Danışma ve Bireysel Psikolojik Danışma 9
Grubun Sosyal Mikrokozmos Özelliği ve Sosyal Yaşama Transfer 15
Grupla Psikolojik Danışma Nedir, Ne Değildir? 17
Özet 18
Konuya İlişkin Sorular 19

II. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMAYA İLİŞKİN KAVRAMLAR

Kapalı Gruplar (Close Groups) 25
Açık Gruplar (Open Groups) 25
Alıştırmalar (Exercises) 26
Grup Laboratuvarı ya da Grup Eğitimi Laboratuvarı (Group Lab - Or Group Training Lab) 27
Deneyler (Experiments) 28
Grup Çalışması ya da Grupla Çalışma (Group Work) 28
Etkileşim Grupları (Encounter Groups) 28
Kişiler Arası İlişkiler Grubu(Interpersonal Relations Groups) 29
İntrapsişik Özellikli Gruplar (Intrapsychic Groups) 29
İşe Yönelik Gruplar (Task-Oriented Groups) 29
Birey Odaklı (Merkezli) Gruplar (Individual Oriented Groups) 30
Grup Odaklı (Merkezli) Gruplar (Group Oriented Groups) 30
Özel Amaçlı Gruplar 30

Maraton Grupları (Marathon Groups)..... 31
Kendi Kendine Yardım Grupları (Self-Help Groups) 31
Destek Grupları (Support Groups)..... 31
Psiko-Eğitim Grupları (Psycho-Education Groups) 32
Paylaştırma (Sharing) 32
Bağlama (Linking-Binding) 33
Grupla Psikolojik Danışmada Süreç (Process in Group Counseling) 33
Grupla Psikolojik Danışmada İçerik (Content in Group Counseling) 34
Metailetişim (Metacommunication) 35
Süpervizyon (Supervision) 35
Konsültasyon (Consultation)..... 36
Grup Lideri (Group Leader)..... 36
Refere Etmek (Referal)..... 37
Öngörüşme (Intake Interview)..... 37
İkili Duygular (Ambivalans) 37
Sözleşme (Contrat)..... 37
Davranışsal Amaçlar Behavioral Goals)..... 38
Genel Amaçlar (General Goals) 38
Sonlandırma (Terminasyon)..... 38
Özet 39
Konuya İlişkin Sorular 40

III. KONU
PSİKOLOJİK DANIŞMAN

Psikolojik Danışman Kimdir? Nasıl Yetiştirilmelidir? 45
Psikolojik Danışmandan Grupta Beklenilenler 52
Yardımcı Lider (Co-Leader) 53
Özet 55
Konuya İlişkin Sorular 56

IV. KONU

PSİKOLOJİK DANIŞMA GRUBUNUN ÖZELLİKLERİ

Gruba Üyelerin Seçimi 61
Grubun Büyüklüğü 63
Grubun Süresi 64
Grup Ortamı 65
Grubun Planı 66
Özet 68
Konuya İlişkin Sorular 69

V. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA TERAPÖTİK GÜÇLER

Psikolojik Danışman 76
Grup Tarafından Kabul 78
Psikolojik Danışma Grubundaki Güven 78
Psikolojik Danışma Grubunun Çekiciliği 79
Beklentiler 80
Danışanın Hazır Oluşu 81
Ait Olma 82
Danışanın Söz vermesi 84
Danışanın Katılımı 84
Danışanların Sorumluluğu Kabulü 85
Açıklık 85
Geri-İletim 86
Terapötik Gerilim 88
Grup Üyeleri 88
Özet 89
Konuya İlişkin Sorular 90

VI. KONU

GRUBUN EVRELERİ

Başlangıç Evresi 96
Geçiş Evresi 97
Eylem Evresi 98
Sonlandırma Evresi 99
Özet 100
Konuya İlişkin Sorular 101

VII. KONU

TERAPÖTİK ÇALIŞMA UYUMU

Terapötik Çalışma Uyumunun Tarihsel Süreci 109
Grupla Psikolojik Danışmada Terapötik Çalışma Uyumu 110
Terapötik Çalışma Uyumu ve Bir Terapötik Güç Olarak Psikolojik Danışman/Grup Lideri 112
Terapötik Çalışma Uyumu ve Grupla Psikolojik Danışmada Danışana/Grup Üyelerine İlişkin Terapötik Güçler 114
Terapötik Çalışma Uyumu ve Grupla Psikolojik Danışma Sürecinde Hem Grup Liderine Hem De Grup Üyelerine İlişkin Terapötik Güçler 117
Özet 118
Konuya İlişkin Sorular 120

VIII. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA AMAÇLAR

Çeşitli Amaç İfadeleri 125
Danışanın ve Psikolojik Danışman'ın Davranışsal Amaçlara Olan İhtiyacı 128
Davranışsal Amaçları Oluşturma 130
Özet 131
Konuya İlişkin Sorular 132

IX. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİKDANIŞMADA DİRENÇ

Grupta Direnç ve Belirtileri 138
Grupta Direnci Artıran Faktörler..... 140
Grupta Direnç Gösteren Danışanın Duyguları..... 141
Grupta Dirençle Karşılaşan Psikolojik Danışman'ın Duyguları 142
Grupta Dirençle Baş Etme Yolları..... 143
Dirençli Psikolojik Danışman - Karşıt Direnç 147
Özet 148
Konuya İlişkin Sorular 149

X. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA TRANSFERANS

Transferans..... 156
Karşıt Transferans 160
Transferansla Baş Etme 162
Transferans ve İlişkinin Şimdi ve Buradalığı..... 166
Özet 167
Konuya İlişkin Sorular 168

XI. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA ALIŞTIRMALAR

Kendini ve Başkalarını Tanımayla İlgili Alıştırmalar..... 174
Çeşitli Grup Evreleriyle İlgili Alıştırmalar..... 175
Süreçle İlgili Alıştırmalar 177
Grup Üyelerinin İletişim Biçimiyle İlgili Alıştırmalar..... 177
Terapötik Güçlerin Oluşmasıyla İlgili Alıştırmalar 178
Hayal Etmeyle İlgili Alıştırmalar..... 180

Temas Engellemeleriyle İlgili Alıştırmalar 180
Alıştırmaların Özellikleri 180
Özet 181
Konuya İlişkin Sorular 182

XII. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA GÜÇLÜĞÜ OLAN DANIŞANLAR

Yas Tutanlar 188
Kaygılı Olanlar 190
Düşmanca Duyguları Olanlar 191
Çökkünler (Depresyonda Olanlar) 192
Öğrenme Güçlüğü Olanlar 192
Sessiz ve/veya İçine Kapanıklar 193
Şamaroğlanı 194
Sosyal İlişkiye Girenler 195
Bağımlılar 195
Öğüt verenler 195
Yaramaz Öğrenciler 196
Madde Bağımlıları 196
İnternet Bağımlıları 197
Tekelciler 199
Ensest ve/veya Cinsel Tacize Uğrayanlar 199
Taşkınlık Yapanlar - Dışa Vuranlar 201
Duygusal Güçlüğü Olan Danışanların
Egemen Duyguları ve Baş Etme Yolları 202
Özet 207
Konuya İlişkin Sorular 208

XIII. KONU
GRUP LİDERLERİNİN GÖREVLERİ

Koşullar ve Beceriler 214
Grup Dinamiğini ve Süreci Anlama 219
Özet 220
Konuya İlişkin Sorular 221
Kaynaklar 223
Konu ve Yazar Buldurusu 237
Yazarın Öz Geçmişi 241

KAYNAKLAR

Ackerman, S. J. ve Hilsenroth, M. J. (2003). A review of therapist characteristics and techniques positively impacting the therapeutic alliance. *Clinical Psychology Review, 23,*1-33.

Akman, Y. (2002). Okullarda Konsültasyon Çalışmaları ve Ruh Sağlığı Konsultasyon Modeli. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. Sayı 18, ss. 7-13.

Anderson, B.N Pine, I., ve Mee-Lee, D-(1972) Resident training in co-therapy groups. *International Journal for Group Psychotherapy.* 22.192-198

Arbuckle, D. (1970). *Counseling: Philosophy, Theory and Practice.* second ed. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Arıcı, F. ve Voltan-Acar, N. (2011). Grupla psikolojik danışmada terapötik bir güç olarak psikolojik danışman. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4(36),* 173-179.

Ascherman, L. (1993). The Impact of unstructured Games of Fantasy and Role-Playing on an Inpatient unit for Adolescents. *Int. J. of Group Psychotherapy.* 43-3.

Baymur, F. (tarihsiz). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar. Tarihsiz Teksir.

Bedi, R. P. (2006). Concept mapping the client's perspective on counseling alliance formation. *Journal of Counseling Psychology, 53*, 26-35.

Berzon, B. ve ark., (1972). Audio Tape Program for Self Directed Groups. *New Perspective on Encounter Groups*. San Francisco: Josey Bass.

Bordin, E. S. (1994). Theory and research on the therapeutic working alliance: New directons. İçinde: A.O Horvath, & L.S. Greenberg (Editörler), *The working alliance: Theory, research and practice* (s. 13-37). New York: Wiley.

Brent, D.A ve Marine, E (1987) Developmental Aspects of therapy relationship. *Journal of Marital and Family Therapy.* 4, 69-75

Christensen, T. (2000). A qualitative Investigation of the Process Supervision With Grup Counselors. *Journal for Specialists in Group Work.* Vol. 25, s. 4, ss. 376-394.

Clark, T.L ve Davis - Gage, D. (2010) Treating trauma: Using psychodrama in groups-Retrieved from http:/ counselingoutfitters.com/

Clarkson, P. (1991). *Gestalt Counseling in Action.* London: Sage Publication.

Conners, G. J., Diclemente, C. C., Dermen, K. H., Kadden, R., Carroll, K. M. ve Frone, M. R.(2000). Predicting the therapeutic alliance in alcoholism treatment, *Journal of Studies on Alcohol, January*, 139-149.

Corey, G. (1986). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.* Monteney: Brooks/Cole Publ.

Corey, G. (2000) *Theory and Practice of Group Counseling.* 5th. edition New Zealand: Brooks/Cole

Corey, M. S.ve Corey, G. (2006). *Process and practice groups*. Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Cormier ve Cormier, L. S. (1985). *Interviewing Strategies for Helpers*. Second ed., Calif.,: Brooks/Cole Publishing Comp.

Crowe, T. P. ve Grenyer, B. F. S. (2008). Is therapist alliance or whole group cohesion more ınfluential in group psychotherapy outcomes? *Clinical Psychology and Psychotherapy, 15,* 239-246.

Cüceloğlu, D. (1982). *İnsan İnsana*. 3. baskı, İstanbul: Altın Kitaplar.

_____ (1991). *İnsan ve Davranışı*. 2. baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Denizli, S. (2010). Danışanların algıladıkları terapötik çalışma uyumu ve oturum etkisi düzeylerinin bazı değişkenlere göre yordanması: Ege üniversitesi örneği. Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Derin, s. (2013), Lise Öğrencilerinden İnternet Bağımlılığı ve Öznel İyi Oluş. (Basılmamış yüksek lisans tezi) H.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dinkmeyer, D. C ve Muro, J. J (1971). *Group Counseling Theory and Practice*. New York: Plenum Press.

Dick, B... Lessler, K ve Whiteside, J. (1980) A developmental frame work for co-therapy, *International Journal of Group Psychotherapy*. 21. 143-158

Egan, G. (1970). *Encounter: Group Process for Interpersonal Growth.* Belmont: Brooks/Cole Publishing Comp.

Fall, K.A ve Wejnert, T.s (2005) Co-Leader Stages of Development: Application of Tuckman and Jensen (1977) *Journal for Specialist in Group Work,* 30, 309-327

Fall, K.A ve Menendez, M. (2002) Seventy Years of Co-Leadership: Where Do We go From Here? *Texas Counseling Association Journal*. 30. 24-33

Fehr, S. (2000). *Grup Terapisine Giriş.* Çev. Fatma Zengin. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Fenster, A. ve J. Colah. (1991). The Making of Group Psychotherapist: Needs and Goals for Graduate and Postgraduate Training. *Group*. 15-3, ss. 155-162.

Franko, D. (1993). The Use of Group Meal in the Brief Group Therapy of Bulimia Nervosa. *Int. J. of Group Psychotherapy*. 43-2, ss. 237-242.

Freyer, J.,Tonigan, J. S., Keller, S.,Rumpf, H. J., John, U. ve Hapke, U. (2005). Readiness for change and readiness for help-seeking: a composite assessment of client motivation. *Alcohol & Alcoholism*, *40*, 540-544.

Gabriel, M.A (1993). The Co-therapy relationship: Special İssues and Problems in AIDS Therapy Groups. *Group.* 17. 33-40

Gazda, G. (1973). *Human Relations Developments*. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Geçtan, E. (1984). *Psikoanaliz ve Sonrası*. Ankara: Maya Yayınları.

Gladding, S. (2003). *Group Work: A Counseling Speciality* (4th ed.). Upper Saddle River, N.J: Pearson

Gladding, S (2009) *Counseling* 6th Ed. new Jersey: Pearson.

Gladding, S. T. (1988). *Counseling: A comprehensive profession*. Columbus, OH: Merrill Publishing Co.

Gordon, T (1955) *Group Centered Leadership*. Boston; Houghton Mufflin

Grotjahn, M. (1977). *The Art and Technique of Analitic Group Therapy*. New York: Jason Aranson.

Hackney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı* (Çev.: Tuncay Ergene ve Seher Sevim), Ankara: Mentis Yayıncılık.

Hagedorn, W.B (2011). Using therapeutic letters to navigate resistance and ambivalance; Experiental implications for group counseling *Journal of Addictions an Offender Counseling*. 31., 108-126

Hammond, C. ve D. Hepworth ve V. Smith. (1977). *Improving Therapeutic Communication.* San Francisco: Jossey-Bass Publ.

Harpaz, N. (1994). Failures in Group Psychotherapy: The Therapist Variable. *Int. J. of Group Psychotherapy*. 44-1, ss. 3-19.

Hill, C. E. (1991). Almost everything you ever wanted to know about how to do process research on counseling and psychotherapy but didn't know who to ask. İçinde C. E. Watkins ve L. J. Schneider (Editörler), *Research in Counseling* (s. 85-118). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Hill, C.E. ve Lambert, M. J. (2004). Methodological issues in studying psychotherapy processes and outcomes. İçinde M. J. Lambert (Editör), *Handbook of Psychotherapy and Behavior Change* (s. 84-135). New York: Wiley.

Hoffman, S. ve Gafni, S (1984) Active interactional Co-therapy. *International Journal of Family Therapy.* 6. 53-58

Høglend, P., Hersoug, G., Marble, A., Bøgwald, K. P., Amlo, S., Sørbye, …, Crits-Christoph, P. (2011). Effects of transference work in the context of threrapeutic alliance and qulity of object relations. *Journal of Consulting and Clinical Psychology,79,* 697-706.

Horvath, A. O, ve Symonds, B. D. (1991). Relation between working alliance and outcome in psychotherapy: A meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology,38,* 139-149.

Horvath, A. O. (2000). The therapeutic relationship: From transference to alliance. *Psychotherapy in Practice*, *56(2),* 163-173.

Horvath, A. O. (2001). The alliance. *Psychotherapy, 38,* 365-372.

Horvath, A. O. ve Luborsky, L. (1993). The role of therapeutic alliance in psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61,* 561- 573.

Jacobs, E., Harvill, R. ve R, Masson. (1988). *Group Counseling Strategies and Skills.* Pacific Groverooks/Cole Comp.

Joyce, A.S, Piper, W.E ve Ogrodniczuk, J.S (2007) Therapeutic Alliance and Cahesion variables As Predictors of Outcome in Short-Term Group Psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy.* 57 (3) 264-396

Kaplan, I. H ve Sadock, B. J.(1988). *Synopsis of Psychiatry* second ed. New York: Williams and Wilkins.

Kim, J. (2008) The effects of R/T group Counseling program on the internet addiction level and self-esteem of internet addiction university students. *International Journal of Reality Therapy,* 27(2), 4-12

Kivligan, D. M. (2007). Where is the relationship in research on the alliance? Two methods for analyzing dyadic data. *Journal of counseling psychology, 54*, 423-433.

Kivlighan, D. M. (1990). Relationship between counselor use of intentions and clients perception of working alliance. *Journal of Counseling Psychology, 37,* 27-32.

Korkut, F. (1991). Yetiştirme Yurdundaki Öğrencilerle, Gestalt Yaklaşımına Dayalı Olarak Yapılan Bireysel Danışmanın Sürekli Kaygı ve Denetim Odağı Üzerindeki Etkileri. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara, Hacettepe Üniversitesi.

Lambert, M. J. ve Ogles, B. M. (2004). The efficacy and effectiveness of psychotherapy. İçinde M. J. Lambert (Editör), *Handbook of Psychotherapy and Behavior Change* (s. 139-193). New York: Wiley.

Latner, J. (1986). *The Gestalt Therapy Book*. Highland: The Gestalt Journal Press.

Lichtenberg, J. ve P. Knox. (1991). From Caos to Order: A Structural Analysis of a Therapy. *J. of Counseling Psychology*. 38-3. ss. 279-288.

Loeser, L. H. (1957). Some Aspects of Group Dynamics. *International J. of Group Psychotherapy*. 1957, 7, 5-12.

Lorentzen, S., Bakali, J. V., Hersoug, A. G., Hagtvet, K. A.,Ruud, T. ve Høglend, P. (2011). Psychodynamic group psychotherapy: Impact of group lenght and therapist professional characteristics on development of therapeutic alliance. *Clinical Psychology and Psychotheraphy*, *May*, (sayfa numarası belirtilmemiş).

Lorentzen, S., Sexton, H. C. ve Høglend, P. (2004). Therapeutic alliance, cohesion and outcome in a long-term analytic group. A preliminary study. *Nord J. Psychiatry, 58*, 33-40.

Luke, M; ve Hackney, H. (2007). Group Leadership. A Critical Review. *Counselor Education and Supervision,* 46, 280-293

MacNab, F. (1989). *Life After Loss*. Syndney: Millennium Books.

Mahler, C. A. (1969). *Group Counseling In the Schools*. Boston: Houghton Miffin Comp.

Martin, D. J., Garske, J. P. ve Davis, M. K. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and other variables: A meta-analiytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68*, 438-450.

Marziali, E., Munroe-Blum, H., ve McCleary, L. (1997). The contribution of group cohesion and group alliance to the outcome of group psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy*, *47*, 475–497.

Mc. Whirter, J. ve N. Voltan-Acar. (2000). *Ergen ve Çocukla İletişim*. Ankara: US-A Yayıncılık.

Morena, J.L (1945). Group Psychotherapy. A Sympozium Becon: NY: Beacon House

Moreno, J. (1975). *Psychodrama.* C. 3. New York: Beacon House.

Moreno, Z. (1982). Psychodrama in *Comprehensive Group Psychotherapy*. ed. Kaplan ve Sadock. Baltimore: Williams and Wilkins.

Morgan, T ve Cummings, A. (1999). *Journal of Counsulting and Clinical Psychology.*, Vol 67. s. 1, ss. 28-36.

Naar, R. (1993). *Grup Psikoterapisine İlk Adım.* çev. N. Hisli Şahin. Ankara: İmge Kitapevi.

O' Rourke. K ve Worzbyt, J. (1996). *Support Groups for Children.* Philedelphia: Tylor and Francis.

Ohlsen, M ve ark. (1988). *Group Counseling*. 3rd ed., New York: Holt, Rinehart and Winston.

Ohlsen, M. (1977). *Group Counseling*. New York: Holt Rinehart and Winston.

Oldham, J., Key, T. ve Satarak, Y.(1988). *Risking Being Alive***.** Bundoora: Pit Publishings.

Okech, J.E.A ve Kline, W.B (2006) Compatancy Concerns in Group Co-leader relationships. *Journal for Specialist in Group Work,* 31, 165-180

Osborn, C., C. Daninhirsch ve Be Page. (2003) Experiential Training in Group Counseling: Humanistic Processes in Practice. *Journal of Humanistic Conseling, Education and Development.* Spring, vol 42, ilp 14, (15).

Özbek, A ve G. Leutz. (1987). *Psikodrama Sahnesel Etkileşim.* Ankara: Has-Soy Matb.

Öztürk, O. (1989). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. 2. basım. Ankara: Nurol Matb.

Palmer, K. D; *Baker, R ve Mc Gee, T. (*1997) The Effects of Pretraining on Group Psychotherapy For Incest-Related Issues. *International Group Psychotherapy*. S. 47 (1).

Patterson, C. (1974). *Relationship Counseling and Psychotherapy. New York:* Harper and Row.

Pearls, F. (1969). *In and Out of The Garbage Pail***.** New York: Gestalt Journal Press.

_____ (1992) *In and out of the Garbage Pail***.** Highland: The Gestalt Journal Press.

Pietrofesa, JJ, Hoffman, A. ve Splete, H, H (1984) Counseling An8 Introduction. 2 nd ed. Boston: Houghton Mifflin.

Politzer, G. (1970). *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. Çev: Cem Eroğul. Ankara: Sol Yayınları.

Polster, E. ve Polster, M. (1974). *Gestalt Therapy Integrated*. New York: Vintage Books.

Psathas, G. (1960). Phase, Movement and Equilibrium Tendencies in Interaction Process in Psychoterapy Groups. *Sociometry.* 23, 177-194.

Rickey, L. G., Cristiani, T. S. (1981). *Theory, Methods and Processes of Counseling and Psychotherapy*.New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Roeber. C. E., Walz. G. R., Smith, G. E. (1969). *A Strategy for Guidance*. New York: The Macmillan Comp.

Rogers, C. (1970). *Carl Rogers On Encounter Groups*. New York: Harper ve Row Publ.

Schopler, I.H ve Galisky, M.J (1980 Winter) Structuring Co-leadership social work. *Training Social Work With Groups.* 3, 51-63

Schutz, W. (1978). *Elements of Encounter*. Big Sur: Joy Press.

Shaw, M. (1976). *Group Dynamics. The Psychology of Small Groups*. New York: McGraw-Hill Book Comp.

Shechtman, Z. (1994). Group Counseling/Psychotherapy as a School Intervention to Enhance Close Friendships in Preadolescence. *Int. J. of Group Psychotherapy.* 44-3, ss. 377-391.

Shechtman, Z ve Teron, Z (2009) The Effect of Leader Behavior on Processes and Outcomes in *Group Counseling. Group Dynamics: Theory, Research and practice.* Vol. 13, no 3, ss. 218-233.

Shutz, W. ve C. Seashore (1972). Promothing Growth With Non-Verbal Exercises. In *New Perspectives on Encounter Groups.* ed. Solomon ve Berzon. San Francisco: Jossey Bass.

Sills, C. Fish, S. ve Lapworth, P. (1998). *Gestalt Counseling*. Oxon: Winslow Press.

Silverstein, J. L. (1997). Acting-Out in a Group Therapy. *International Journal of Group Psychotherapy***.** Vol 47, No. 1, ss. 31-45.

Smock, S.J Trepper, T.S, Wetchler, J.L, McCollum, E, Ray, R ve Pierce, K. (2008), Solution focused group therapy for level 1 substance abugers. *Journal of Marital and Family Therapy.* 34 (1), 107-120)

Stoller, F. (1971). Marathon on Encounter Approaches in Therapeutic and Rehabilitative Programs. in *Confrontation.* ed. Blank ve ark., New York: Macmillan.

Suler, J. (2004) Computer and cyberspace addiction. *International Journal of Applied Psychoanalitic Studies,* 1, 359-362.

Toth, P., Stockton, R. (1996). A Skilled-Based Approach to Teaching Group Counseling Interventions. *Journal for Specialists In Group Work.* No. 2, ss. 101-110.

Tschuschke, V., Dies, R. (1997). Contribution of Feedback to Outcome in Long-Term Group Psychotherapy. *Group* Vol 21, No 1, ss.3-15.

Umucu, E ve Voltan-Acar, N. (2012) Grupla Psikolojik Danışma Sürecinde Direnç Ögesi Olan Kültürel Etmenlere Psikolojik Danışmanın Müdahalesi. Ege Eğitim Dergisi, s. 12, ss. 99-113.

Vander Kolk, C. (1985). *Introduction to Group Counseling and Psychotherapy*. Columbus: Charles E. Merrill Publishing Comp.

Voltan, N. (1980). Grupla Atılganlık Eğitiminin Bireyin Atılganlık Düzeyine Etkisi. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

_____ (1986). Impressıons of Interpersonal Relations-Group Counseling Course *Mediterranean J. of Social Psychiatry.* C. 7, S. 1.

Voltan-Acar, N (2009a) *Yeniden Terapötik İletişim*. 6. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2010a) *Yeniden Terapötik İletişim.* 7. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

_____ (1991). Grup Lideri Değerlendirme Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *MÜ Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. s. 3, ss. 345-350.

_____ (1991). Grupla Psikolojik Danışmada Direnci Kırmak İçin Ya da Isınma İçin Sırrı Paylaşma Alıştırması. *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi.* s. 6, 83-86.

_____ (1992a). Grupla Psikolojik Danışmada Sürecin Gözönüne Alınması: Bir Örnek. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* s. 3, 1-3.

_____ (1992 b). Modelden Öğrenme, Üç-Sandalye (Rol-Oynama) ile Terapötik Beceri Eğitimi ve Sonuçları. *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi.* s. 7., ss. 79-83.

Voltan-Acar, N. ve Gülderer, G. (2006) İlişkinin Şimdi ve Buradalığı, Şimdi ve Burada olmak ve Grupta Süreç. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi.* Sayı19 ss.1-5

Voltan-Acar, N. Demirtaş S. ve Kızıldag, S (2011) Hacettepe Üniv. PDR alanında yapılan Grupla Psikolojik Danışmaya İlişkin Tezlerin İncelenmesi. *XI. Ulusal PDR Kongresi Bildiri Özetleri Kitapçığı* ss. 157-158.

_____ (1993a). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalara Ne Derece Gerek Vardır? *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 9, ss. 169-172.

_____ (1993b) The Effects of Modeling, Role-playing, Two-chair In Therapeutic Skill Training. *XVI. International School Psychology Collequium Book of Papers.* ss. 549-556.

Voltan-Acar, N. (1986). Eklektik Yaklaşımlı Grupla Danışma ve Sonuçları. *Nöroloji, Nöroşirürji ve Psikiyatri Dergisi.*

Voltan-Acar, N. (1988). Sosyal "Mikrokozmos" ve "İlişkinin Şimdi ve Buradalığının" Bağıntısı. *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 3, 47-49.

Voltan-Acar, N. (1989). Grup lideri değerlendirme ölçeği geliştirme ön raporu. *PDR'de Yirmi Beş Yıl* içinde (201-207). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan-Acar, N. (1992c). Comparison Among the Experienced and Inexperienced Group Counselors XV. *International School Psychology Colloguium,* İstanbul 24-28 July 1992 Selected Papers.

Voltan-Acar, N. (1997) Gestalt Grup Yaşantısına Bir Örnek, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* 2, (8) ss. 7-8.

Voltan-Acar, N. (2001) *Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar Deneyler*. Ankara: Nobel Yayın.

_____ (2003a). *Terapötik İletişim.* geliştirilmiş 3. baskı. Ankara: US-A Yayıncılık.

Voltan-Acar, N. (2009b) *Ne Kadar Farkındayım-Gestalt Terapi* 3. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2010b) *İnsan İlişkileri İletişim.* 2. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2010c) *Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar Deneyler.* 4. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2011). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri* (8. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan-Acar, N. ve Bilge, F. (1993a). Birleştirilmiş Yöntemle (Modelden Öğrenme, Rol-Oynama ve Üç Sandalye Teknikleriyle) Verilen Beceri Eğitimi ve Sonuçları. *VII. Ulusal Psikoloji Kongre Kitabı.* ss. 243-249.

Voltan-Acar, N (1988). Sosyal Microkosmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı 3, ss. 47-49. PDR'de Yirmi Beş Yıl 2003b Editör. Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N. ve Filiz Bilge. (1993b). Psikodramanın Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Belirtileri Üzerine Etkisi. *II. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. ss. 75-86.

Voltan-Acar. N. (1995). Comparison Among the Counselers Who Utilize Different Models. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11, ss. 119-120.

Voltan-Acar, N., (2004). *Ne Kadar Farkındayım? Gestalt Terapi*. 2. Baskı. Ankara: Babil Yayınları.

Voltan-Acar, N., (2008). *İnsan İlişkileri,* Ankara: Nobel Yayınevi.

Woody, S. R. ve Adessky, R. S. (2002). Therapeutic aliance, group cohesion, and homework compliance during cogintive-behavioral group treatment of social phobia. *Behavior therapy, 33*, 5-27.

Yalom, D. I. (1985). *The Theory and Practice of Group Psychotherapy. 3rd*. ed. New York: Basic Books Inc**.**

Yalom, I. (2002). *Grup psikoterapisinin teori ve pratiği* (Çev.: Ataman Tangör ve Özgür Karaçam), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Young, K.S., Pistner, M., O'Mara, J., ve Buchanan, J. (1999) Cyber-disorders: The mental health concern for the millennium. *Cyber Psychology and Behavior,* 2 (5), 47479

1. Basım

GÜVENLİĞİN GÜNDEMİNDEN:
ÇATIŞMA, AYRILIKÇI AYAKLANMALAR VE TERÖRİZM

Editör:
Dr. Saadat RUSTEMOVA DEMİRCİ

Yazarlar

Prof. Dr. Sadi ÇAYCI
Doç. Dr. Sezai ÖZÇELİK
Doç. Dr. Fatma TAŞDEMİR
Doç. Dr. Füsun ÖZERDEM
Yrd. Doç. Dr. Reha YILMAZ
Yrd. Doç. Dr. Saadat RUSTEMOVA DEMİRCİ
Yrd. Doç. Dr. Yiğit Anıl GÜZELİPEK
Doğan Şafak POLAT

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1267
Yönetim Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler No.: 31
ISBN: 978-605-320-171-7
© 1. Basım, Eylül 2015

GÜVENLİĞİN GÜNDEMİNDEN: ÇATIŞMA, AYRILIKÇI AYAKLANMALAR VE TERÖRİZM
Dr. Saadat RUSTEMOVA DEMİRCİ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demirci, Rustemova, Saadat.
Güvenliğin Gündeminden: Çatışma, Ayrılıkçı Ayaklanmalar ve Terörizm */ Saadat RUSTEMOVA DEMİRCİ*
1. Basım, XVI+192 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-171-7
1. Uluslararası Güvenlik 2. İnsani Güvenlik 3. Çatışma 3. Ayrılıkçı Ayaklanmalar 4. Terörizm
5. Birleşmiş Milletler 6. Küreselleşme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İçindekiler

Ön Söz v
Sunuş xi

Bölüm 1
ÇATIŞMA VE BARIŞ
Sezai Özçelik

Giriş 1
Uluslararası Çatışmalarda Barışın Tesisi (Peacebuilding) .. 2
Çatışmaların Önlenmesi (Conflict Prevention) 8
Çatışma Önleme Tedbirleri ile İlgili Sorunlar 12
Çatışmaların Önlenmesi ve Koruma Sorumluluğu (R2P). 14
Uluslararası Çatışmaları Önlemede BM Barış Güçlerinin Etkinliği 16
BM Barış Misyonlarının Etkinliği ve Yeterliliği 16
Örnek Olaylar 20
Birleşmiş Milletler Önleyici Konuşlandırma Gücü (UNPREDEP) 20
Avrupa Birliği Önleyici Diplomasi Misyonları 23
Kırım Tatarları ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği (HCNM) 26
Son Söz 33
Kaynakça 35

Bölüm 2
ULUSLARARASI GÜVENLİK SORUNU OLARAK ÇATIŞMA KAVRAMI VE DAĞLIK KARABAĞ ÖRNEĞİ
Reha Yılmaz - Yiğit Anıl Güzelipek

Uluslararası Güvenlik 41
Uluslararası Güvenliğe Yöneltilen Tehditler 42
Uluslararası Güvenliğe Yöneltilen Bir Tehdit Olarak Çatışma 43

Dağlık Karabağ Çatışması ve Temel Özellikleri 47
Dağlık Karabağ Çatışmasının Haritalanması.....49
Çatışma Taraflarının Tezleri.....52
Dağlık Karabağ Sorununu Etkileyen Bölgesel Dinamikler....54
Küresel Güçlerin Refleksleri 58
Çatışmanın Tarihî Gelişimi ve Çözüm Arayışları 60
Dağlık Karabağ Çatışmasının Çözümlenmesi 64
Kaynakça 68

Bölüm 3
21. YÜZYILDA AYAKLANMA STRATEJİLERİ
Fatma Taşdemir

Özet 73
Giriş 73
İç Savaş ve Ayaklanma 74
Ayaklanmanın Tanımı ve Ayaklanan Statüsünün Tanınması.....74
Tarihsel Süreç İçinde Ayaklanma.....76
Ayaklanma ve Terörizmin Nedenleri 78
Ayaklanma Stratejileri ve Taktikleri 80
Terörizm ve Gerilla Savaş Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar.....82
İç Savaşta Terörizm Stratejisi.....85
Küresel Ayaklanma Stratejisi.....88
21. Yüzyılda Modern Ayaklanmalar 88
Küresel Ayaklanma Stratejisi ve Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD).....90
Sonuç 93
Kaynakça 94

Bölüm 4
TERÖRİZM, AYRILIKÇI AYAKLANMALAR VE HUKUK
Sadi Çaycı

Giriş 97
Millî Güvenlik ve Hukuk 97
İç Güvenlik: Yönetimin Sorumluluğu 99
Önleyici Güvenlik Stratejileri 100
Millî Eğitim: Önemi ve İşlevi 100
Terörizm, Ayaklanma ve İnsan Hakları 100
Değerlendirme ve Sonuç 102

Bölüm 5
KÜRESELLEŞME ŞARTLARINDA RADİKAL İSLAMİ TERÖRİZMİN GELİŞİMİ
Saadat Rustemova Demirci

Giriş 103
Küreselleşme Şartlarında Radikal İslam'ın Gelişim Eğilimleri 106
Kimlik Arayışının Terörizmi Tetiklemesi Üzerine Değerlendirme 111
Günümüzdeki Modern İslami Terörizmin Temel Özellikleri 113
Modern Terör Örgütlerinin Kurumsal Açıdan Sınıflandırılması 119
Günümüzdeki Modern İslami Terörizmin Sosyal ve Psikolojik Dayanakları 122
Siyasi İslam'ın Geleceği 126
Sonuç 128
Kaynakça 130

Bölüm 6
İNSANİ GÜVENLİK
Füsun Özerdem

Giriş 133
Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenlik Algısı 134

İnsani Güvenlik Kavramı ve Politikaları 141
Birleşmiş Milletler İnsani Güvenlik Yaklaşımı 144
Sonuç 152
Kaynakça 153

Bölüm 7

ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELEDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN İŞLEVİ, YETENEĞİ VE SINIRLARI

Doğan Şafak Polat

Giriş 157
Uluslararası Terörizmle Mücadelede BM'nin Mevcut Yapısı 158
BM Terörle Mücadele Uygulama Görev Gücü 159
Ajanslar, Kurumlar, Ofisler, Örgütler, Programlar 160
BM BMGK'ye Bağlı Birimler 161
Terörle Mücadele Komitesi 161
Terörle Mücadele Komitesi İcra Direktörlüğü 162
1540 Komitesi 162
1566 Çalışma Grubu 163
BM Genel Kuruluna Bağlı Birimler 163
Altıncı Komite 163
BM Genel Sekreterliğine Bağlı Birimler 164
Gözlemciler 164
Terörizm Çalışma Grupları 164
BM'nin Hazırlamış Olduğu Terörizm Sözleşmesi ve Protokoller 165
BM'nin Ana Organlarının Terörizm ile Mücadelesi 170
BM Genel Kurulu 174
BM Güvenlik Konseyi 174
Sonuç 179
Kaynaklar 182
Ek-A 184

Ön Söz

İç savaş yaşamış dünya ülkelerine baktığımızda, bir barış anlaşması ya da ateşkesin imzalanmasından hemen sonra o ülkenin kendini ilk iki yıl içinde yeniden bir iç savaş içinde bulma ihtimali %40'tır. Bu oran ilk beş yılda, %50'den fazlaya ulaşmaktadır. Başka bir deyişle, barış anlaşmalarının tek başına barışı getiremediğini kabullenmemiz gerekir. Örneğin, 13 Eylül 1993'te İsrail Başbakanı Izak Rabin ve Filistin Kurtuluş Örgütü Başkanı Yaser Arafat tarafından, ABD Başkanı Bill Clinton'un ev sahipliğini yaptığı o ünlü Oslo Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın İsrail-Filistin sorununa bir son getireceği konusunda o günlerde birkaç kişi dışında şüphesi olan çok insan da yoktu aslında. İki liderin imzaladığı bu anlaşmanın uygulanabileceği ve bölgeye huzur, güvenlik ve barışı getireceği düşünülüyordu. Ama bu olmadı. Filistin sorunu Orta Doğu'nun kanayan yarası olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, bütün anlaşmaların neden barışı getiremediğini iyi anlamamız gerekmektedir.

Bunu da yapabilmek için, öncelikle 'barış'tan ne anlıyoruz, biraz kafa yormamız lazım. Çünkü iç savaşlardan ve şiddetten dolayı büyük acılar yaşamış ülkelerde, barış ne yazık ki en 'ayırıcı' ve toplumların en şüpheyle yaklaştığı kavramlardan biri olmaktadır. Unutmayalım ki şiddetin ilk kurbanlarından biri 'doğru' ile 'yanlış' arasındaki karar mekanizmalarının insanların gözünde karmaşık bir hâl almasıdır.

Bu nedenle hepimizin isteyeceği, ihtiyacı olduğu ve müreffeh toplum olmak için gerekli 'barış' bir anda, gayet paradoksal bir şekilde, bu tür şiddetten etkilenmiş ülkelerde bazı kesim ve kişilerin karşı çıktığı ya da karşı çıkıyor durumuna düştüğü bir kavram ve süreç hâline de gelebilir.

Barışı daha iyi anlamak için öncelikle çatışma ile şiddet arasındaki farkı iyi özümsememiz lazım. Günlük dilde çatışma ve şiddeti eş değerli olarak kullanıyoruz, hatta çatışma çözümünden bahsediyoruz ama aslında söylemediğimiz ama aklımızdan geçenin şiddet içeren çatışma olduğudur. Öyleyse "Bu farkındalığı yapmanın yararı nedir?" diye sorabilirsiniz. Onu da şöyle yanıtlamak mümkün olacaktır. Şiddet içermeyen çatışma; toplumların gelişmesi için önemli, hatta gereklidir. Eğer her konuda birbirimizle hemfikir olacak olursak sanırım hayat oldukça çekilmez hâlde rutin ve sıkıcı olacaktır. Bu yüzden amacımız "Şiddet içeren çatışmaları şiddet içermeden nasıl dönüştürebiliriz?" sorusuna odaklanmalıdır. Başka bir deyişle belki de amacımız şiddet içeren çatışmaları 'çözmek' yerine bunları barış inşası ile nasıl dönüştürebiliriz olmalıdır.

Fiziksel şiddet değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu bazen bir iç savaş ve bazen de dışarıdan yapılan bir müdahale şeklinde olabilir. Bazen ülkeler arasında bir savaş ya da iç savaşların bölgesel faktörlerle iç içe geçtiği başka şekil ve yöntemlerle karşımıza çıkmaktadır. Ancak şiddetin şekli ne olursa olsun toplumlar üzerinde bıraktığı izler çok derin olmakta ve açtığı yaraların iyileşmesi çok uzun zaman almaktadır. Suriye iç savaşında 10 yaşındaki oğlu ekmek sırasında beklerken öldürülen bir babanın acısını sanırım içimizde anlayamayacak ya da paylaşamayacak yoktur. İç savaşların zaten kurbanları arasındaki en büyük grubunu siviller, yani sıradan insanlar oluşturmaktadır. İşte barış süreci dediğimizde karşılaşacağımız, yanıt bulmamız gereken en önemli sorulardan biri; birey çerçevesindeki yaraların nasıl sarılabileceğidir. Başka bir deyişle, barış süreçleri aslında hiç de soyut ve sadece makro seviyede oluşan ve uygulanması gereken gelişmeler değildir.

Şiddet öldürmekle kalmayıp, aynı zamanda insanları evlerinden, işlerinden edip onları kendi ülkelerinde 'yerinden oynatılmış insanlar' ya da başka bir ülkeye geçtiklerinde de mülteci konumuna getirmektedir. Örneğin, bir Afgan aile için hem Pakistan'da kalmak, hem de Afganistan'a dönmek birçok zorluğu beraberinde getirip yaşatacaktır. Günümüzde dünyada milyonlarca insan bu durumda yaşamaktadır ve Suriyeli mülteciler en yakın zamanda ülkemizin uğraşmak zorunda olduğu bir insani kriz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında, şiddet toplumlarda büyük ayrışmalara neden ol-

maktadır. Bosna Savaşı komşuları hatta aynı aile fertlerini bile karşı karşıya getirmiş, bölünmüş toplumlar oluşturmuştur. Bu nedenle şiddet içeren çatışmanın sonuçlarını hem fiziksel hem sosyokültürel olarak düşünmemiz gerekir.

Ölümleriyle, yok edilmiş altyapısıyla, mültecileriyle, mayınlardan dolayı tarım yapılamayacak hâle gelen topraklarıyla, ayrışmış ve bölünmüş nüfus gruplarıyla ve de en önemlisi yarattığı büyük korku ve şüpheyle, iç çatışmalar sonrası barış inşası insanlığın karşılaşabileceği belki de en önemli sorunlardan biridir.

Bu nedenle, barıştan bahsettiğimizde negatif ve pozitif barış arasındaki farkı iyi anlamamız gerekir. Bir barış anlaşması ya da ateşkes sadece negatif barışın başlaması demektir. Yani şiddet kaynaklı güvensizlik önlenmiştir ama gerçek anlamda bir barıştan bahsedebilmek için negatif barıştan pozitif barışa doğru almamız gereken uzun ama önemli bir sürecin farkında olmamız gerekir. Bunun nedenini de şöyle açıklayabiliriz: Şiddet değişik formatlarda karşımıza çıkabilir. Makro seviyede yapısal şiddet, örneğin bunlardan biridir. Küresel ya da ulusal eşitsizlikler ya da bazı ülke ve çokuluslu şirketlerin çıkar ilişkileri çatışmadan etkilenmiş ülkelerde karşımıza yapısal şiddet örnekleri olarak çıkmaktadır. Bunu şu şekilde örnekleyebiliriz. Silahların insanları öldürdüğü gibi insanlar fakirlikten ve açlıktan ya da çevresel faktörlerden de ölmektedir. O nedenle şiddetin resmini geniş açıdan çekip detaylı olarak incelememiz gerekir. Örneğin bu; kişinin dininden, mezhebinden, ırkından ya da diğer demografik ya da sosyokültürel özelliklerinden dolayı ayrımcılığa maruz kalmasından da kaynaklanabilir. Bazen bu kanunlarla bazen de toplumun çeşitli gelenek ve görenekleri ile ilişkili oluşturulan ekonomik ve sosyopolitik adaletsiz sistemler nedeniyle olmaktadır. Bazen de bu sorunların sebepleri o toplumun yapısındaki çok derin nedenlere dayanmaktadır. Örneğin Afganistan'daki kadınların toplum içindeki statülerini geliştirmek için parlementoda onlara verilen pozitif ayrımcılık tek başına yeterli olmamaktadır. Barış için kız çocuklarının eğitilmesi; belki en büyük, en mühim büyük çaplı barış projeleri kadar önemlidir.

Başka bir ifadeyle, barış inşasındaki bu zorlukları daha iyi anlayabilmek için o çatışmanın özelliklerini derinlemesine incelemek

çok önemlidir. Ancak bu sayedeki barış inşası için gerekli gerçekçi, uygulanabilir ve etkin programlar ortaya çıkarmak mümkün olacaktır. Günümüzde yaşanan çatışmalar ve bunların sonucu olarak ortaya çıkan güvenlik çıkmazlarında, ayrılıkçı ayaklanmalar ve terörizm hem akademisyenler hem de barış inşası aktörleri için yeni dinamikler ve sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Soğuk Savaş'ın bitmesinden bu yana geliştirilen insani yardım, barış inşası, yeniden yapılanma ve entegrasyon programları, özellikle 11 Eylül 2001 sonrası ortaya çıkan uluslararası güvenlik krizleri süreçlerinde ve 'Arap Baharı' çatışma ortamlarında çatışmadan etkilenmiş toplumların ihtiyaçlarına yeterince yanıt verememektedir. Türkiye, Irak, Filipinler, Libya, Suriye, Kolombiya, Afganistan, Sudan ve Filistin gibi dünyanın birçok yerinde yeni güvenlik riskleri, çatışma, ayrılıkçı isyanlar ve terörizmle karşı karşıya kalan toplumların sorunlarını çözmek için bu sorunlara yeni bakış açıları getirmek gerekmektedir.

Bu nedenle ki 'Güvenliğin Gündeminden: Çatışma, Ayrılıkçı Ayaklanmalar ve Terörizm' yukarıda belirtilen sorunlara değişik perspektiflerle bakarak, literatürde eksikliği çok hissedilen bir alana etkin bir şekilde hizmet edebilecek bir çalışma hâlinde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de bu konularda çalışan değişik disiplinleri temsil eden akademisyenleri bir araya getiren bu kitap, Yrd. Doç. Dr. Saadat Rustemova Demirci'nin editörlüğünde büyük bir özenle hazırlanmıştır. Okuyucularına sorgulayan bir inceleme tekniğiyle ulaşan bu kitap; çatışma, ayrılıkçı ayaklanmalar ve terörizmin birbiriyle iç içe geçtiği günümüz güvenlik sorunları sarmalını etkin bir şekilde açma ve analiz etme fırsatı vermektedir. Bu konular üzerinde çalışan akademisyen ve öğrencilerin "Güvenliğin Gündeminden" kitabını benim gibi ilgiyle okuyacağını düşünüyorum.

Prof. Dr. Alpaslan Özerdem
Centre for Trust, Peace and Social Relations
Coventry University

1. BÖLÜM
ÇATIŞMA VE BARIŞ

Doç. Dr. Sezai Özçelik

GİRİŞ

Bu bölümde uluslararası ilişkiler çerçevesinde çatışma ve barış kavramları üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde uluslararası çatışmalarda barışın tesisi kavramı incelenirken genel olarak Soğuk Savaş sonrası dönemdeki çatışmaların özellikleri açıklanmıştır. Çatışma çözümü ve barış tesisi ile ilgili sınıflandırmadan bahsedilerek çatışma çözümü ve barış temini konusunda alt tipolojik çeşitler başlıklar hâlinde verilmiştir. Ayrıca çatışma eğrisi diyagramı kullanılarak çatışmanın başlangıcından tırmanma daha sonra düşüş aşamalarında izlediği çatışma ve barış evreleri gösterilmiştir. İkinci bölümde ise çatışmaların önlenmesi kavramı genel olarak açıklandıktan sonra doğrudan önlenme ve yapısal önleme üzerinde durulmuştur. Daha sonra önce Birleşmiş Milletler (BM) daha sonra Avrupa Birliği (AB) özelinde çatışma önlemesinin nasıl tanımlandığı ve iki uluslararası kuruluş arasında bu konudaki iş birliği özetlenmiştir. Bu bölümde çatışma önlenmesi ile ilgili karşılaşılan sorunlar sıralanmıştır. Ek olarak, çatışma önlenmesi ve koruma sorumluluğu kavramları irdelenmiştir. Üçüncü bölüm uluslararası çatışmaların önlenmesinde BM barış güçlerinin etkinliği ve yeterliliği özellikle rakamlar verilerek incelenmiştir. Bu kısımda BM barış güçlerinin etkinliğini arttırmak için ortaya atılan "hızlı ve acil müdahale gücü" değişik örnekler verilerek karşılaştırılmıştır. Bu kısım sonunda önleyici diplomasinin etkinliğini arttırmak için çıkarılan dersler çerçevesinde öneriler sunulmuştur. Son bölüm ise çatışma önlenmesi konusunda üç örnek olay incelemesine ayrılmıştır. Birinci olarak, Soğuk

KAYNAKÇA

2005 World Summit Outcome Document (WSOD), A/Res/60/1, 24 October 2005, http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf (Erişim Tarihi: 07.01.2015).

2009 UN Report of the Secretary General on Implementing the Responsibility to Protect, A/63/677, 12 January 2009, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/63/677 (Erişim Tarihi: 07.01.2015).

Ackerman, Alice. (2000). *Making Peace Prevail: Preventing Violent Conflict in Macedonia*, Syracuse, NY: Syracuse University Press.

Alger, Chadwick F. (2006). *The United Nations System: A Reference Handbook*, Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.

Belitser, Natalya (2000). "The Constitutional Process in the Autonomous Republic of Crimea in the Context of Interethnic Relations and Conflict Settlement", Paper presented at at the "Fuzzy Statehood and European Integration in Eastern Europe" conference, University of Birmingham, England, on 10 March 2000. http://www.iccrimea.org/scholarly/nbelitser.html (Erişim Tarihi: 03.02.2015).

Bellamy, Alex J. (2009). *Responsibility to Protect*, UK: Polity Press.

Bellamy, Alex J. ve P. Williams with Stuart Griffin (2010). *Understanding Peacekeeping*, 2nd ed., Cambridge: Polity Press.

Blair, Tony. (1999). "The Blair Doctrine", Speech by Tony Blair to Chicago International Forum, April 22, 1999, http://www.pbs.org/newshour/bb/international-jan-june99-blair_doctrine4-23/ (Erişim Tarihi: 31.01.2015).

Boutros-Ghali, Boutros. (1992). *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking, and Peacekeeping, Report of the Secretary General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992*, New York: United Nations.

Boutros-Ghali, Boutros. (1995). *A Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations*, 03 January 1995, New York: United Nations.

Bill Bowring. (2005). "The Crimean Autonomy: Innovation or Anamoly?", Marc Weller ve Stefan Wolff (eds.), *Autonomy, Self-governance, and Conflict Resolution: Innovative Approaches to Institutional Design in*

Divided Societies, NY: Routledge Publishing, ss. 65-84.

Burke-White, William W. (2012). "Adoption of the Responsibility to Protect", Jared Genser and Irvin Cotler (ed.), *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in our Time*", New York: Oxford University Press, ss. 17-36.

Carnegie Comission (1997). *The Carneige Commission on Preventing Deadly Conflict Final Report*, New York: Carnegie Corporation.

Evans, Gareth. (1993). *Cooperating For Peace: The Global Agenda for the 1990s and Beyond*, Australia: Allen&Unwin.

Foreign Broadcast Information Service – Russia (FBIS – RUS), 7 April 1995, s. 61.

Homer-Dixon, T.F. (1991), 'On the Threshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict', *International Security*, vol. 16, no. 2, Fall, ss.76-116.

Huntington Samuel P. (1993). *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, Oklahoma: University of Oklahoma Press.

ICISS (2001). The Responsibility to Protect, Report of International Commission on Intervention and State Sovereignty, Ottawa, Canada: International Development Research Centre, December 2001.

http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2576/pdf/smith_handbook.pdf (Erişim Tarihi: 30.01.2015).

http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2015).

http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r120.htm (Erişim Tarihi: 01.02.2015).Kaldor, M. (2001). *New and Old Wars*, Great Britain: Polity Press.

http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm (Erişim Tarihi: 01.02.2015). Jeffries, Ian. (2004). *The Countries of the Former Soviet Union at the Turn of the Twenty-First Century: The Baltic and European States in Transition*, Routledge: London, s. 1931.

Kittani, İsmat (1998). "Preventive Diplomacy and Peacemaking: The UN Perspective", Olara A. Otunnu, Michael W. Doyle ve Nelson Mandela (eds.), *Peacemaking and Peacekeeping for the New Century*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, ss. 89-108.

Koops, Joachim A. (2011). *European Union as Integrative Power: Assessing the EU's 'Effective Multilateralism' with NATO and the United Nations*, Brussels: VUPRESS Brussels University Press.

Lederach, Paul J. (1997). *Building Peace,* Washington, D.C.: United States Institute of Peace.

Los Angeles Times, April 21, 1995. http://articles.latimes.com/1995-04-21/news/mn-57203_1_foreign-minister , Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2014.

Lund , Michael, (1996). *Preventing Violent Conflicts: A strategy for preventive diplomacy*, Washington, D.C.: U.S. Institute of Peace Press.

Lund, Michael. (2000). "Preventive Diplomacy for Macedonia, 1992-1999: From Containment to Nation Building", ed. Bruce W. Jentleson, *Opportunities Missed, Opportunities Seized: Preventive Diplomacy in Post-Cold War World,* Lanham: Rowman & Littlefield, ss. 173-208.

Mearsheimer, John J. (1990). "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War", *International Security*, vol. 15, no. 4 (Summer 1990), ss. 5-56.

Miall, Hugh. (1992). *The Peacemakers*, London: Macmillian.

Mychajlyszyn, Natalie, (2002). "The OSCE and Regional Conflicts in the Former Soviet Union", James Hughes ve Gwendolyn Sasse (eds.), *Ethnicity and Territory in the Former Soviet Union: Regions in Conflict*, NY: Routledge, 2002, ss. 194-220.

Nahaylo, Bohdan. (1999). *Ukrainian Resurgence*, C. Hurst & Co Publishers Ltd: London.

OSCE (1997). *Annual Report 1997 on OSCE Activities (01 November 1996-30 November 1997),* Vienna, 18 December 1997, s. 10. http://www.osce.org/secretariat/14551?download=true (Erişim Tarihi: 03.02.2015).

Ozcelik, Sezai. (2013). "Border Creation in Cyprus: Contested History and the Psychodynamic Perspective of Vamik Volkan", *Peace and Conflict Review*, vol. 7, no. 2, Summer 2013, ss. 1-11.

Ozcelik, Sezai ve İ. P. İzmirli (2008). "The Preventive Diplomacy, Conflict Prevention, and Ethnic Conflicts in the Black Sea Region: The Case of the Crimean Tatars", *USAK Yearbook,* vol.1, ss. 217-241.

Özçelik, Sezai (2012). "Önleyici Diplomasi Pratiği ve Teorisi", Mustafa Aydın (der.), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe: Okumalar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim 2012, ss. 429-443.

Özçelik, Sezai. (2013). *Kafkasya Çatışmaları: Analizler ve Çözümler*, Çankırı: ÇAVSAM Avrasya Araştırmaları Serisi-6.

Packer, John. (1998). "Autonomy within the OSCE: The Case of Crimea", editör: Markku Suksi, *Autonomy: Application and Implications*, Kluwer Law International: Hague, ss. 295-316.

Sandole, Dennis J.D. (1998). "A Comprehensive Mapping of Conflict and Conflict Resolution: Three Pillar Approach", *Peace and Conflict Studies*, vol. 5, no.2, December 1998. http://www.gmu.edu/programs/icar/pcs/sandole.htm (Erişim Tarihi: 30.01.2015).

Schnabel, Albrecht ve David Carment. (2004). "Mainstreaming Conflict Prevention: From Rhetoric to Reality", Albrecht Schnabel, and David Carment (ed.), *Conflict Prevention from Rhetoric to Reality: Organizations and Institutions*, Lexington Books: Lanham, MD, ss. 1-19.

Smith, D. (2004). *Trends and Causes of the Armed Conflict*, Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, edited version Aug 2004,

Sokalski, Henryk J. (2003). *The Ounce of Prevention: Macedonia and the UN experience in Preventive Diplomacy*, Washington D.C.: US Institute of Peace Press.

Subtelny, Orest. (2009). *Ukraine: A History*, University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division; 4 ed.

Stefanova, Radoslava (1997). "Preventing Violent Conflict in Europe: The Case of Macedonia", *The International Spectator: The Italian Journal of International Affairs*, vol. 32, no. 3-4, ss. 99-120.

Stewart, Emma J. (2006). *The European Union and Conflict Prevention: Policy, Evolution, and Outcome*, Berlin: Lit Verlag.

Thucydides (1951). The Complete Writings of Thucydides, John H. Finley Jr., New York: The Modern Library, https://archive.org/details/completewritings010850mbp (Erişim Tarihi: 01.02.2015).

UN Peacekeeping Fact Sheet. (2015). http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml (Erişim Tarihi: 26.01.2015).

Yılmaz, Reha ve Sezai Özçelik (2012). "Çatışma Teorileri Işığında Gürcistan ve Karabağ Çatışmalarının Çözümlemesi", Atilla Sandıklı (ed.), Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, İstanbul: BİLGESAM Yayınları, ss. 277-313.

Van der Stoel, Max. (1994)."Controlling ethnic tensions: The experience of the CSCE High Commissioner on National Minorities" Remarks by Max van der Stoel, High Commissioner on National Minorities of

the Conference on Security and Cooperation in Europe (CSCE), at the Annual Conference of the European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER), Utrecht University Utrecht, 19 September 1994, http://www.osce.org/hcnm/37240?download=true (Erişim Tarihi: 02.02.2015).

van Elsuwege, Peter. (2008). *From Soviet Republics to EU Member States: A Legal and Political Assessment of the Baltic States Accession to the EU*, Leiden, NL: Brill-Nijhoff.

Wallensteen, Peter. (2002a). *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*, New York: Sage Publications.

Wallensteen, Peter (2002b). "Reassessing Recent Conflicts: Direct vs. Structural Prevention", Fen Osler Hampson ve David Malone (eds.), *From Reaction to Conflict Prevention: Opportunities for the UN System*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, ss. 213-228.

Wallensteen, Peter & Margareta Sollenberg. (2001). "Armed Conflict, 1989-2000", *Journal of Peace Research,* September 2001, Vol. 38, No. 5, ss. 629-644.

Winslow, Donna. (2008). "The UN: Multinational Cooperation in Peace Operations", ed. by Joseph Soeters and Philippe Manigart, *Military Cooperation in Multinational Peace Operations : Managing Cultural Diversity and Crisis Response*, London: Routledge, ss. 13-27.

Woocher, Lawrence. (2012). "The Responsibility to Prevent: Toward a Strategy", W. Andy Knight and Frazer Egerton (ed.), *The Routledge Handbook of the Responsibility to Protect*, London: Routledge, ss. 22-35.

Zartman, I. W. (2001). "Preventive Diplomacy: Setting the Stage", I.W. Zartman (ed.), *Preventive Negotiation: Avoiding Conflict Escalation*, New York: Rowman & Littlefield Publishers Inc., ss. 1-18.

Zartman, William I. (1997). *Peacemaking in International Conflict*, United States Institute of Peace Press: Washington D.C.

2. BÖLÜM

ULUSLARARASI GÜVENLİK SORUNU OLARAK ÇATIŞMA KAVRAMI VE DAĞLIK KARABAĞ ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Reha YILMAZ[1]

Yrd. Doç. Dr. Yiğit Anıl GÜZELİPEK[2]

ULUSLARARASI GÜVENLİK

Günümüzde güvenlik olgusu iç ve dış politikanın ayrılmaz bir dinamiği olarak düşünülse de aslında kabile toplumlarına kadar indirgenebilecek eski bir sorunsaldır. Devlet benzeri ilk örgütlenmelerde güvenlik sorunsalı basit sınır güvenliği anlayışı olarak algılanmıştır; ancak günümüzde uluslararası sistemin önceki dönemlerle mukayese edilemeyecek kadar çok dinamiği içinde barındırması sebebiyle güvenlik olgusu gerek ulusal gerekse de uluslararası eksende çok girift bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

En temel açıklamayla uluslararası güvenlik, uluslararası anarşik bir ortamda, devletler özelinde uluslararası aktörlerin varlığını korumaları ve sürdürebilmeleri amacıyla kendilerine yöneltilen veya yöneltilebilecek içsel/dışsal tehditleri bertaraf etmesini ifade etmektedir. Bu noktada üzerinde durulması gereken en önemli husus tehdit kavramıdır; çünkü güvenlik kavramı aslına bakılacak olursa oldukça soyut bir kavramdır. Güvenlik kavramını daha anlaşılır kılan olgu ise her türlü tehdidin ve tehdit olma potansiyeline sahip oluşumların önüne geçilerek güvensizlik ortamının ortadan kaldırılmasıdır.[3]

Öte yandan uluslararası sistemde meydana gelen birtakım gelişmeler güvenlik ile ilgili kavramların ve terimlerin yeniden yorumlanmasına ve uluslararası sisteme daha eleştirel bir perspektiften

1 Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi.
2 Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi.
3 Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul, Yeniyüzyıl Yayınları, 2008, s.21-22.

runun "donmuş çatışma" hâline dönüşmesi kaçınılmazdır. Bu halde ise çatışmanın çözümü, özellikle bölgenin bir petrol sahası olması düşünüldüğünde neredeyse imkânsız hâle gelecektir.

KAYNAKÇA

Acar, D. Ş.- Çemrek, M., (2005), "Kafkasya'nın Kronikleşen çatışma Alanı: Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi", Karadeniz Araştırmaları, S. 8.

Akyeşilmen, N., (2013), Barışı Konuşmak (Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi), ODTÜ yayıncılık, Ankara, (alıntı: Mehmet Fatih Öztarsu, "Çözüm Arayışında Minsk Grubu ve Bölgesel Aktörlerin Rolü", http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/kafkaslar/ 1017-dalk-karaba-sorununa-coezuem-araylarnda-minsk-grubunun-ve-komu-devletlerin-rolue.html, 21.12.2014.

Alkan, H., (2010), Azerbaycan Paradoksu, Ankara, USAK Yayınları.

Aras, B.- Akpınar, P., (2011), "The Relations Between Turkey and the Caucasus", Perceptions, Autumn Volume XVI, Number 3.

Armenian-Azerbaijan, Nagorny Karabakh Conflict, http://files.preslib.az/projects/ azerbaijan/eng/gl7.pdf.

Asal, U. Y., "Dağlık Karabağ Sorunu'nun Çatışma Çözümü Perspektifinden Analizi", Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-265-2014062512asya_bol2.pdf , 02.12.2014.

Aslanlı, A., (2001), "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları, Cilt: I, No: 7.

Aslanlı, A., (2012),"Karabağ Sorunu ve Azerbaycan-Türkiye-Ermenistan İlişkileri", Avrasya Strateji, C.1, S.1.

Birdişli F., (2014), "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü", Güvenlik Stratejileri, 20(10), 234.

Brown M., (1993), Ethnic Conflict and International Security, Sussex, Princeton University Press

Burchill S., (2009)., Uluslararası İlişkiler Teorileri, İstanbul, Küre Yayınları

Çaman, E., (2006), "Kafkasya ve Ortaasya'da Türkiye'nin Yeni Bölgesel Politikası: Dış politikanın Yönelim Sorunsalı", Avrasya Dosyası, Cilt: 12, Sayı: 1.

Dağlık Karabağ'da çözüm girişimleri: AGİT Minsk Grubu'nun müzakere çıkmazı, http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/daglik-ka-

rabagda-cozum-girisimleri-agit-minsk-grubunun-muzakere-cikmazi, 29.12.2014.

Dedeoğlu, B., (2008 , Uluslararası Güvenlik ve Strateji, İstanbul: Yeniyüzyıl Yayınları

Demirtepe, M. T., "Dağlık Karabağ'da "Donmuş Çatışma" Yeniden Isınıyor", http://www.usak.org. tr/kose_yazilari_det.php?id=2149&cat=324#.VLey3iusWCk

Demirtepe, T., (2011), Dağlık Karabağ Sorunu: Dar Alanda Büyük Oyun, USAK Raporları No: 11-07.

Görgülü, A., (2014), "Türkiye-Ermenistan İlişkileri ve Dağlık Karabağ Sorunu", Yeni Türkiye Ermeni Meselesi Özel sayı, S. 64, C. V.

http://garabagh.net/content_176_tr.html

İbayev, V., (2001), Ermenistan-Azerbaycan, Dağlık Karabağ Münakaşası İnsan Hakları Kontekstinde, Bakü, ELM Neşriyat,

İbrahimov, R., "Dağlık Karabağ Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", Karabağ: bildiklerimiz ve bilmediklerimiz (Editör: Reha Yılmaz), Bakü, QAFQAZ Yayınları, 2010.

İşyar, Ö. G., (2010), "Azeri-Ermeni Çatışması Barış Arayışları ve Çözümsüzlük", Orta Asya ve Kafkasya Rekabetten işbirliğine(Derleyen: Tayyar Arı), Bursa, MKM Yayıncılık,

Karabağ Sorunu, http://rusyaanaliz.com/karaba%C4%9F-sorunu/, 10.01.2015.

Karcıoğlu F. ve Alioğulları Z.D. , (2012) "Çatışmanın Nedenleri ve Çatışma Yönetim Tarzları İlişkisi", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25(3-4, 220.

Kasım, K., (2001), "Başlangıcından Barış Sürecine Dağlık Karabağ Çatışması", Ermeni Araştırmaları, Sayı 2, http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=DergiIcerik &Icerik No=217

Kasım, K., (2009),Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya, Ankara, USAK yayınları.

Keskin, A., "İran'ın Kafkasya Politikası", http://www.circassiancenter.com/ccturkiye/ arastirma/0503-iran.htm, 27.12.2014.

Laçiner, S., (2005), Türkler ve Ermeniler: Bir Uluslararası İlişkiler Çalışması, Ankara, USAK Yayınları,

Memmedova, H., (2009), "Dağlık Karabağ Çatışmasının Çözümlenme Sürecinde Haydar Aliyev'in Diplomasi Yöntemi", Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi (OAKA), Cilt 4, Sayı 7, s. 164 vd. http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/etDVvafk KpPQHkbQSymS8Z

PzdCBvNH.pdf, 09.12.2014

Mercan, S., "Avrupa Birliğinin Kafkasya'daki Varlığı", http://www.21yyte.org/tr/ arastirma/avrupa-birligiarastirmalarimerkezi/2012/04/27/6582/avrupa-birligininkafkas yadaki-varligi, 11.01.2015.

Merdanov, S., (2013), "Azerbaycan-ABD İlişkilerinde Belirsizlik Dönemi (1991-1994)", Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 2(1).

Mustafayev, B., (2013), Sovyetler Döneminde Rusya'nın Dağlık Karabağ Politikası, Karadeniz Araştırmaları, Sayı 39, http://www.karam.org.tr/Makaleler/ 19046900195.%20 Be%C5%9Fir%20Mustafayev.pdf, 11.12.2014.

Özçelik, S., (2013), Kafkasya Çatışmaları Analizler ve Çözümler, Avrasya Araştırmaları Serisi-6, ÇAKÜ Yayınları,

Özkan, G., (2013), "Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri ve Karabağ'daki Ermeni İşgali (1991-2002)", Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan, (editör: Çağrı Erhan), Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi yayınları.

Özyılmaz, E. V., (2013), "Geçmişten Günümüze Dağlık Karabağ", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 15 /2.

Paris'te Karabağ Zirvesi, http://www.amerikaninsesi.com/content/paris-te-karabag-zirvesi/2499646.html

Sapmaz A. - Sarı, G., (2012), "Dağlık Karabağ Sorununda Azerbaycan Tarafından Kuvvet Kullanım Olasılığının Analizi", Güvenlik Stratejileri Yıl: 8 Sayı: 15, s. 1

Sevdimaliyev, R., (2004), Mejdunarodnıy Terrorizm-Globalnaya Problema Sovremennosti, Baku, ELM.

Steward F. (2002), Root Causes of Violent Conflict in Developing Countries, erişim tarihi, 26.01.2015 http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1122271/,

Şıhaliyev, E. A., (2011), Ermenistan-Azerbaycan Münakaşası Sivilizasiyalararası Münasibetler Kontekstinde, Baku, Elm ve Tahsil Neşriyat,

Valeyev, M., (2008), Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası Çerçevesinde Rusya-Ermenistan İlişkileri, Ermeni Araştırmaları, 30, http://www.eraren.org/index.php?Lisan =tr&Page=DergiIcerik& IcerikNo=575, 10.01.2015.

Yalçınkaya, A., (2006), Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğüme, Ankara, LALEZAR Kitapevi,

Yeni Şafak, 13.07.2009, http://www.yenisafak.com.tr/dunya/karabagda-sona-dogru-198222, 22.10.2014.

Yılmaz, R.- Özçelik, S., (2012), "Çatışma Teorileri Işığında Gürcistan ve Karabağ Çatışmalarının Çözümlenmesi", Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri (Editör: Atilla Sandıklı), Ankara, BİLGESAM Yayınları.

Yılmaz, R., (2012), Azerbaycan Dış Politiği ve Türkiye, Çankırı, ÇAKÜ Yayınları.

Yılmaz, R., (2013), "Kafkasya'da Çözülemeyen Kördüğüm: Dağlık Karabağ Sorunu", Avrasya Strateji, 2/1.

Yılmaz, Reha-İsmayılov, Elnur, (2011), Etnik Çatışma Teorileri Işığında Dağlık Karabağ Sorunu, BİLGESAM Rapor No: 37.

3. BÖLÜM

21. YÜZYILDA AYAKLANMA STRATEJİLERİ

Doç. Dr. Fatma Taşdemir

ÖZET

Ayaklanmalar tarihin ilk dönemlerinden beri ulus inşasında önemli aktiviteler olmuştur. 21. yüzyılda kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler ve internetin yaygınlaşması ayaklanmaları kökten değiştirmiş ve dünyayı "post-Mao" dönemine getirmiştir. Küresel ayaklanma stratejisi olarak isimlendirilen bu yeni dönemde ayaklanmacılar terörizmi, gerilla savaşını ve konvansiyonel stratejiyi birlikte kullanmaktadır. Öyle görünmekte ki, *modern ayaklanma stratejisi fakirlerin silahı olarak gelecekte de kullanılmaya devam edecektir.*

Anahtar Kelimeler: *İç savaş, Ayaklanma, Gerilla Savaşı, Terörizm, selefilik, IŞİD.*

GİRİŞ

Ayaklanma ve terörizm 1945 sonrası dönemde çatışmaların en sık şekilleri hâline gelmiştir. ABD Savunma Bakanlığı verilerine göre, 1983'de yalnızca Avrupa'da 147; Asya ve Pasifik'te 115; Amerika'da 114, Orta Doğu'da 109 ve Afrika'da 84 olmak üzere toplam 569 ayaklanmacı grup yaklaşık 40 yıldır dünya ölçeğinde faaliyet göstermektedir.[1] Bu artış terörizm ve ayaklanmanın II. Dünya savaşından

[1] Seth G. Jones ve Patrick B. Johnston, " The Future of Insurgency", *Studies in Conflict& Terrorism,* Cilt 36, 2013, s, 1.

KAYNAKÇA

"Analysis: Syria's insurgent landscape", IHS Aerospace, Defence & Security, 2013.

Başeren, Sertaç H., "Terörizm ve Uluslararası İlişkiler", *Stratejik Araştırmalar Dergisi* , Sayı 1, Yıl 1, 2003, s. 51-58.

Başeren, Sertaç H., "Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm", *Dünyada ve Türkiye'de Terör* , (Ankara: T.C. Merkez Bankası Yayınları, 2002), s. 183-206.

Bingöl, Oktay ve Ali Bilgin Varlık , "IŞİD Raporu", Merkez Strateji Enstitüsü, 19.09.2014, https://www.academia.edu/8405950/IŞİD_raporu (Erişim: 1.12.2014).

"BM: IŞİD Suriye'de Terör Estiriyor", http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/11/141114_bm_isid_rapor;http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15295&LangID=E. (Erişim: 21.11.2014).

Boulden, Jane, "Terrorism and Civil Wars",*Civil Wars*, Cilt 11, No 1, Mart 2009, s.5-21.

Byman, Daniel, "Fighting Salafi- Jihadist Insurgencies: How Much Does Religion Really Matter?", *Studies in Conflict&Terrorism,* Cilt 36, 2013, s.353-371.

"CIA IŞİD'in Savaşçı Sayısını Açıkladı", http://www.taraf.com.tr/haber-cia-isidin-savasci-sayisini-acikladi-163616/(Erişim:17.09.2014).

Combs, Cindy C., *Terrorism in the Twenty-First Century*, (New Jersey: University of North Carolina, 1997).

Crenshaw, Martha, "The Causes of Terrorism", *Comparative Politics*, Cilt 13, Sayı 4, 1981, s.379-399.

Cruceru,Valerica, "Thoughts on Modern Insurgencies of the 21st Century:Sunni Iraqı and Hesbollah Movements", *Millitary Art and Science*, Cilt 2, Sayı 70, 2013, s.117-123.

Cullen, Anthony, "Key Developments Affecting the Scope of Internal Armed Conflict in International Humanitarian Law", *Military Law Review*, Cilt 183, 2005, s.66-109.

Erickson, Richard J., *Legitimate Use of Force Against State-Sponsored Terrorism*, (Washington D.C., Air University Press, 1989).

Fearon, James D. ve David D. Laitin , "Ethnicity, Insurgency, and Civil War",

American Political Science Review, Cilt 97, Sayı 1, 2003, s.75-90.

Findley, Michael G. ve Joseph K. Young, "Terrorism and Civil War: A Spatial and Temporal Approach to a Conceptual Problem", *Perspectives on Politics*, Cilt 10, No 2, Haziran 2012, s.285-305.

Hoffman, Bruce, *Inside Terrorism*, (New York: Columbia University Press, 1998).

IACOB, Dragoş-Dumitru,"Historical Models of Insurgency", Military Art and Science, Cilt 3, Sayı 71, 2013, ss.240-245.

Jhon, L. Esposito, *Kutsal-Olmayan Savaş- İslamcı Terör,* (çev.) Nuray Yılmaz, Ertan Yılmaz, (İstanbul:Oğlak Yayıncılık, 2003).

Jones, Seth G. ve Patrick B. Johnston, " The Future of Insurgency", *Studies in Conflict& Terrorism*, Cilt 36, 2013, ss.1-25

Kalshoven, Frits, "Guerrilla and Terrorism in Internal Armed Conflict", *The American University Law Review*, Cilt 33, Sayı 67, 1983, ss.67-81.

Kalyvas, Stathis N., "The Pradox of Terrorism in Civil War", *The Journal of Ethics*, Cilt 8, 2004, ss.97-138.

Kydd, Andrew H. ve Barbara F. Walter, " The Strategies of Terrorism", *International Security*, Cilt 31, No1, Yaz 2006, ss.48-80.

Larsen, Kelsey, "Examining the Escalation of Terrorist Violence to Civil War", myweb.uiowa.edu/bhlai/workshop/lailarsen.pdf., (Erişim: 24.11.2014).

Lawrence, T. E., *Bilgeliği Yedi Stünu 1/*Çöl İsyanı*,* (çev.) Bilal Çölgeçen, (İstanbul: Civiyazıları Yayınevi, 2001).

Moghamdam, Assaf, "The Connectivity Between Terrorism, Insurgency, and Civil War", 20 Haziran 2014,, http://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/about-us/21-jihad/4389-al-qaeda-terrorism-and-insurgency,(erişim: 1.12.2014).

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri, III. Kitap*, (Ankara:Turhan Kitabevi, 1994.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2000).

Reynal-Querol, Marta, "Ethnicity, Political Systems, and Civil Wars", *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 46, No 1, 2002, s.29-54.

Simons, Anna ve John Meuller, "The Daynamics of Internal Conflict", *International Security*, Cilt 25, No 4, 2001, s.187-192.

Stanton, Jessica A., "Terrorism in the Context of Civil War", *The Journal*

of Politics, Cilt 75, No 4, Ekim 2013, s.1009-1022.

Sun-Tzu, *Savaş Sanatı,* (çev.) Adil Demir, (İstanbul: Kastaş yayınları, 2008).

Şahin,Yakup, "Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş" *Barış, Araştırmaları ve* Çatışma Çözümleri *Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2013, s.32-55.

Thornton, Thomas Perry, "Terror as a Weapon of Politicial Agitation", *Terrorism: Critical Consepts in Political Science*, (ed.)David C. Rapoport, (Routledge, 2006).

Tse-Tung, Mao, *The Art of War: Special Edition,* (ed.) James H. Ford, (El Paso Norte Press, Amazon, 2009.)

Young, Aaron M. ve David H. Gray, "Insurgency, Guerilla Warfare and Terrorism: Conflicts and its Application fort he Future", *Global Security Studies,* Cilt 2, Sayı 4, s. 65-76.

5. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME ŞARTLARINDA RADİKAL İSLAMİ TERÖRİZMİN GELİŞİMİ

Yrd. Doç. Dr. Saadat Rustemova Demirci

GİRİŞ

Küreselleşme, modern dünyaya demokratikleşme yönünde yeni ufuklar açmış fakat bununla birlikte toplumsal çatışmaların yaşanmasına, dini ve etnik ayrışmalara da neden olmuştur. Bu çatışmalar ve ayrışmalar, bir sosyal protesto şekline dönüşerek, aşırı radikal hareketlerin aktifleşmesine ve kendini şiddet eylemleriyle göstermesine yol açmıştır. Demokratik sistemin her yerde geçerli olamadığı hassas noktalar ortaya çıkmıştır. Bunun en belirgin kanıtı, İslami terörizmin güçlenmesi olmuştur. Uluslararası terörizmde yeni bir dönem başlatan İslami terörizm, uluslararası siyasetin bağımsız bir parçası olmayı başarmıştır. Dünya siyaset arenasına yeni bir aktör çıkmış, daha önce de kendini gösteren bu aktör ilk defa küresel bir güç hâline gelmiştir.

Dünyanın küreselleşmesine, küreselleşme karşıtı hareketler eşlik etmektedir. İslami terörizm, küreselleşme karşıtlarından ayrı hareket etmesine rağmen aynı görüşleri paylaşmaktadır. Sadece karşıt görüşü, kendine has spesifik ve gayriresmî bir şekilde belirlemektedir. Bu arada dünyada gelişen sosyal eşitsizlik ve çatışmalara neden olan neo-liberal sistem, küreselleşme karşıtlarının işine gelmektedir. İslami terörizm de bu sistemin ulusal, dinî, sosyal ve siyasi baskılarına karşı gelişen bir protesto biçimi şeklinde gösterilmektedir.

Terörizm yeni bir olgu değildir. Çeşitli sebeplerle hep kendini göstermiş, yenilemiştir. Fakat Soğuk Savaş sonrası oluşan ideoloji boşluğunu doldurmaya çalışan sistem modeline karşı gelişen terörizm değişmiş, yeni hedefleri ve stratejileri ile farklı bir şekilde ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Albright, M. (2007). *Religiya i Mirovaya Politika*. Moskova, aktarım: E. Matviyenko, "Sovremennıy İslamskiy Terrorizm: Suşnostnıye Priznaki i Puti Protivodeystviya *Vestnik Volgogradskoy Akademiyi MVD Rossiyi,* 4 (11)

Aydın, M. ve Açıkmeşe, S.(2012). "İslam Örneğinde Küreselleşen Dünyada Kimliğe Dayalı Güvenlik Tehditleri", Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula. O.Spring ve Necati Polat (Haz./ed.) *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, 124. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Beck, U. (1992). *Risk Society Towards a New Modernity*, Mike Featherstone, (Der), Londra: Sage Publications

Brilevi, D. (2010). "Genezis i Suşnost Radikalnogo İslamizma v Kontekste Globalizatsionnıh Protsessov". *Vestnik Volgagradskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, 1(8), 7

Denchev, K. "Antiglobalizm i Mejdunarodnıy Terrorizm", erişim tarihi : 16.11.2014, ecsocman.hse.ru/data/2012/03/13/.../3.pdf

Emelin, V. (2010). "Terorizm kak Radikalnaya Reakziya na Globalnıy Krizis İdentichnosti". *Nazionalnıy Psihologicheskiy Jurnal*, 2(4), 48-49

Fathali, M., Moghaddam PhD, Anthony J. Marsella. (2004). (Ed), *Understanding Terrorism: Psychological Roots, Consequences and* İnterventions, Washington: D.C: American Psychological Association. 169-185

Fuller, J. (2002). "The Future of Political İslam", *Foreign Affairs*, 1 (2), 48-60

Gulayev, E. (2007). "Nekotorıye Aspektı Organizatsionnoy i İdeyno-Politicheskoy Evolyutsiyi Mejdunarodnogo Terrorizma v Usloviyah Globalizatsiyi", *Mejdunarodnıye Politicheskiye Prozessı*, 3 (4), 216-219

Huntington, S. (1996). *The Clash of Civilisation* (420). New York

Küçükcan, T. (2012). "Terörün Sosyolojisi : Toplumsal Kökenleri Anlama İmkanı", *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, Der. M.Aydın, H. Günter Brauch, M.Çelikpala, U.Oswald Spring, N.Polat, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 99-100

Levin, Z. (1999), "Musulmanskoye Reformatorstvo i Politika", Moskova *İslam i İslamistı,* Moskova, 56.

Martınov, B. (2006). "Transgranichnıy Terrorizm:Ugrozı Bezopasnosti i İmperativı Mejdunarodnogo Sotrudnichestva" *Latinoamerikanskiy Vektor*, Moskova, 29-30 Morozov, İ. (2009). "Ekstremistkiye Politicheskiye İdeologiyi v Usloviyah Globalizatsiyi – Ot Konzeptualnoy Razionalnosti k Religioznomu Ekstremizmu". *Vestnik Volgogrdaskogo Gosudarstvennogo Universiteta,* 1(5), 149

Matviyenko, E. (2009). "Sovremennıy İslamskiy Terrorizm: Suşnostnıye Priznaki i Puti Protivodeystviya". *Vestnik Volgogradskoy Akademiyi MVD Rossiyi*, 4 (11), 143

Messner, Y. (2000). "Hoçeş Mira Pobedi Myatejnuyu Voynu!", *Rossiyskiy Voyennıy Sbornik: Voyennıy Universitet : Russkiy Put*. (542).erişim tarihi: 18.11.2014. http://militera.lib.ru/science/0/pdf/messner_ea01.pdf

Neklessa, A. (2004). "Terror i Antiterror v Menyayushemsya Mire. Sistemı Bezopasnosti, Osnovannıye na Byurokratii i Totalnom Kontrole, Okazalis Neadekvatnımi Novım Ugrozam", *Nezavisimaya Gazeta* , gaz. 28 Eylül

Neklessa, A. (2006). "Kultura Smerti". *Aziya i Afrika Segodnya*, (2). 3-11

Orlov, M., Danilov, S. ve Anikin, D. (2008). " İslamskiy Terrorizm v Globalnom Mire: Sozialno-Filosofskiy Analiz". *Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta* (307), 32

Rapoport, D. (2003). "The Four Waves of Rebel Terror and September 11", Ch. W. Kegley, J. N.(Ed). *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Controls*. (36-59), Englewood Clifs, NJ: Prentice Hall

Schmit, K.(1992). "Ponyatiye Politicheskogo".*Voprosı Soziologiyi*, 1 (1), 1992, s. 38-52

Solovyev, E. (2006). *Transformaziya Terroristicheskih Organşzatsiy v Usloviyah Globalizatsiyi*", Moskova : Lenand . 17.

Sosnin, V. (2005). "Terrorizm v Sovremennom Mire, Opıt Mejdiziplinarnogo Analiza, Materialı" Kruglogo Stola". *Voprosı Filosofiyi*, (6). 35

Sosnin, V, Nestik, T. (2008). *Sovremennıy Terrorizm Sozialno Psihologiçeskiy Analiz*, Moskova: İnstitut Psiholohiyi RAN. 162-168

Taylor, D, Louis W. (2004). "Terrorism and the Quest for İdentity" F. Moghaddam ve A.J.

Turou, L. (1999). "Budusheye Kapitalizma". *Kak segodnya Ekonomicheskiye Silı Formiruyut Zavtrashniy Mir* , 312. Novosibirsk

University of British Columbia Human Security Centre, (2005). *The Human Security Report 2005: War and Peace in the 21st Century*. Oxford: Oxford University Press

Vityuk, V. (1993). "Nekotorıye Aspektı Terrorizma v Kontekste Sovremennıh Konfliktnıh Situaziy", *Sotsialnıye Konfliktı; Ekspertiza, Prognozirovaniye, Tehnologiya Razresheniy*, Moskova, 68

6. BÖLÜM
İNSANİ GÜVENLİK

Doç. Dr. Füsun Özerdem

GİRİŞ

İnsani güvenlik kavramı üzerine yapılan tartışmalar 1940'lı yıllara kadar gitmesine rağmen, 1994 tarihli Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın "İnsani Kalkınma Raporu" vesilesiyle ciddi anlamda anılmaya başlamıştır. Raporda ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, çevre güvenliği, kişisel güvenlik, topluluk güvenliği ve siyasi güvenlik insani güvenliğin yedi bileşeni olarak belirtilmiş ve hedef olarak da güvenlik kavramına yaklaşımı askerî tehditlere karşı devletin güvenliği şeklindeki gelenekselci çerçeveden çıkarmayı öngörmüştür[1]. Bu yaklaşıma göre güvenlik ancak devletin polis ve asker gibi kurumlarınca sağlanabilirdi; oysa aynı yaklaşım bireylerin güvenliğini de tehdit edebilmektedir.

Yanı sıra insani güvenliği tehdit eden uyuşturucu, AIDS, terörizm, kirlilik, nükleer silahlanma gibi unsurların da kişisel, yerel ya da ulusal sınırlarını aşarak küresel bir hâl almasıyla güvenlik tanımı sadece devletlerin askerî güvenliği ile sınırlı kalamayacağını apaçık ortaya koymaktadır. Küresel yoksulluk ve çevre sorunları ulusal sınır tanımadıkları gibi aynı zamanda sonuçları tüm dünyayı etkilemektedir.

Geleneksel güvenlik yaklaşımı ile güvenlik, devletler arasındaki çatışma potansiyeli ile şekillenmiş, ülkenin sınırlarına yönelik tehdit algısı olarak görülmüş ve ülkeler kendi güvenliklerini korumak adına ordularını güçlendirmişlerdir. Oysa günümüzde birçok kişi için

[1] Human Development Report 1994, Oxford, United Nations Development Programme, 1994, s. 24-25

şartların olması ise tehdidin bir başka yönüdür ve bir bireyin sağlıklı yaşayabilmesine imkân verecek ortamda olması ise insan hakları ile ayrılmaz şekilde ilintilidir. Yine çatışma ortamından ya da daha iyi yaşam şartlarına kavuşma hayali ile kaçarak hayatta kalma mücadelesi veren mülteciler veya istemediği hâlde zorla yerinden edilen insanların durumu ise sınır aşan sorunlardandır.

İnsani güvenlik politikaları ve normları, baskı altındaki insanları da korumayı amaçlamaktadır. Uluslararası toplumun var olan çabaları iyi yönde seyretmesine rağmen tam olarak yeterli değildir ve bunun da en büyük nedeni, görece daha güçlü devletlerin bu konudaki uygulamalara zaman zaman kendi dış politikaları uyarınca isteksiz davranmaları olmaktadır. Ancak hiçbir aman unutulmaması gereken iki temel konu vardır: "korkudan özgürlük" ve "fakirlikten özgürlük" sadece bir grup insana özgü olması gerekenler değildir. Tüm insanlığı kapsayacak şekilde genişlemeli ve genişletilmelidir. Zira dünya her zaman, bugünün güçlüsü yarının zayıfı olabilecek şekilde de gelişmelere gebedir.

KAYNAKÇA

Acharya, A. (2008). "Human Security". J. Baylis, J., Smith, S. ve Owens, P. (Eds.). *The Globalization of World Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Bellamy, I. (1981). "Towards a Theory of International Security". *Political Studies*, 29 (1), 100-105.

Bilgin, P. (2010). "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları". *Stratejik Araştırmalar*, 8 (14) , 69-96.

Booth, K. (1991). "Security and Emancipation". *Review of International Studies*, 17 (4), 313-326.

Booth, K. (1997). "Security and Self: Reflections of a Fallen Realist". Keith Krause ve Michael C. Williams (Eds.). *Critical Security Studies: Concepts and Cases*. London: UCL Press.

Booth, K. ve Wheeler,*N. J.* (2008). *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*. New York: Palgrave Macmilan.

Bostanoğlu, B. (2008). *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası: Kuram ve Siyasa*, Ankara: İmge Kitabevi

Brauch, H. G. ve Spring, U. O. (2009). *"Securitizing the Ground—Grounding Security",* Desertification Land Degradation and Drought, UNCCD Issue Paper, No: 2, Bonn: Secretariat of the United Nations Convention to Combat Desertification.

Buzan, B. (2008). *People, States and Fear, An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era.* ECPR Classics Series.

Cox, R. (1981). "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory". *Millennium: Journal of International Studies*, 10 (2), 126-155.

Çomak, H. (2009). *Uluslararası İlişkilere Giriş; Teorik Bakış*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment. UN Environment Programme (UNEP). Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2014. http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503

Gore, A. (1992). *Earth in the Balance: Ecology and the Human Spirit*, Emmaus: PA: Rodale Press.

Hampson, O. F. (2008). "*Human Security*". Paul Williams (Ed.). Security Studies: An Introduction. New York: Routledge.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54d8abd03db381.44825553

Human Development Report 1994. (1994). Oxford: United Nations Development Programme.

Human Security Now. (2003). New York: Commission on Human Security.

Hunter, A. (2013). *Human Security Challenges*, Britain: The Russell Press.

Huysmans, J. (1998). "Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe". *European Journal of International Relations*, 4 (4), 479-505

Jolly R. ve Ray, D. B. (2008) "*The Human Security Framework*". New York: UNDP.

Kardaş, T. (2007). "Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?". Zeynep Dağı (Ed.). *Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus Devlet'ten Küreselleşmeye*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Krahmann, E. (2005). "From State To Non-State Actors: The Emerge Of Security Governance". Elke Krahmann (Ed.). *New Threats And New*

Actors In International Security. Newyork: Palgrave Macmillan.

Krause, K. ve Williams, M. C. (1997). *Critical Security Studies: Concepts and Cases*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Luciani, G. (1989). "The Economic Content of Security". *Journal of Public Policy*, 8 (2), 151-173.

Palme, O. (1982). *Common Security: A Blueprint for Survival: Report of the Independent Commission on Disarmament and Security Issues*. New York: Simon and Schuster.

Richmond, O. P. (2013). "Human (secur)ity and its Subjects", Özerdem, A. ve Özerdem, F. (der.), *Human Security in Turkey, Challenges for the 21st Century* (s. 11-34). Oxon: Routledge.

Rodier, G. ve Kindhauser, M. K. (2009). "Health and Human Security in the 21st Century". Brauch, H. G. , Spring, Ú.O. , Grin, J., Mesjasz, C., Kameri-Mbote, P., Behera, N. C. , Chourou, B ve Krummenacher, H. (Eds.). *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts (Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace)*. New York: Springer.

Sönmezoğlu, F. (2006). *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, İstanbul: Der Yayınları.

Spring, U. O. (2009). "Food as a new human and livelihood security issue". Brauch, H. G. , Spring, Ú.O. , Grin, J., Mesjasz, C., Kameri-Mbote, P., Behera, N. C. , Chourou, B ve Krummenacher, H. (Eds.). *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts (Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace)*. New York: Springer.

Spring, U. O. ve Brauch H. G. (2009). "Securitizing Water". Brauch, H. G. , Spring, Ú.O. , Grin, J., Mesjasz, C., Kameri-Mbote, P., Behera, N. C. , Chourou, B ve Krummenacher, H. (Eds.). *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts (Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace)*. New York: Springer.

Sunga, L. S. (2009). "The Concept of Human Security: Does It Add Anything of Value to International Legal Theory or Practice?". Frick, M. L. ve Oberprantacher, A. (Eds.). *Power and Justice In International Relations: Interdisciplinary Approaches to Global Challenges*. (s. 131-148).

Innsbruck: Ashgate Türk Dil Kurumu. Erişim Tarihi: 02 Aralık 2014.

United Nations, Erişim Tarihi: 08.12.2014. http://www.un.org/women-watch/osagi/wps/

Wolfers, A. (1962). "Discord and Collaboration: Essays on International Politics". Baltimore: Johns Hopkins University Press.

7. BÖLÜM

ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELEDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN İŞLEVİ, YETENEĞİ VE SINIRLARI

Doğan Şafak POLAT

GİRİŞ

Küreselleşme süreci ile birlikte, iletişim ve ulaşım olanakları artmış ve ulusal sınırlar ötesi hareket kabiliyeti hızlı bir biçimde artış göstermiştir. İnsanlık tarihi boyunca her dönemde varlığını devam ettiren terörizm de bu süreçte değişen ve gelişen koşullara uyum sağlamış ve günümüzde uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşüren en ciddi tehditlerden biri hâline gelmiştir. Terörizmin geldiği bu nokta küresel terörizm ya da uluslararası terörizm olarak da ifade edilmektedir. Artık terörist faaliyetlerin sadece devletlerin bireysel çabalarıyla veya bölgesel örgütler aracılığıyla engellenmesi mümkün olamamaktadır. Özellikle 11 Eylül 2001'de meydana gelen terör saldırıları ile süper güç olarak gösterilen Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) de terörle vurulabilir olduğunun anlaşılması, terörizmin ulaştığı noktayı ve tehlikenin ne denli büyük olduğunu göstermiştir. Böylece küçük ya da büyük, kuvvetli ya da zayıf, zengin ya da fakir devlet ayırımı yapmayan küresel terörle herhangi bir yer ve zamanda karşılaşılabileceği görülmüştür.

Uluslararası terörizmle mücadele ancak küresel sorunların tartışıldığı küresel bir kurum yolu ile yapılabilir. BM örgütü, kuruluşundan günümüze, gerek işleyiş ve gerekse kurumsal yapısından kaynaklanan birtakım sorunlara rağmen, günümüzde uluslararası barış ve güvenliği korumak ve devamını sağlamak amacında olan küresel nitelikteki tek örgüttür. Uluslararası barış ve güvenliğin devam ettirilmesi için BM'ye bağlı kurumlar aracılığı ile çeşitli alanlarda düzenlemeler yapılarak ve uluslararası sözleşme ve proto-

rini yaparken üzerlerine düşen sorumlulukları eksiksiz olarak yerine getirmeleri gerekmektedir. BM tarafından öncelikle terörizme ortam ve imkân sağlayan şartların incelenmesi ve terörizmin bir araç olarak kullanılmasına yol açan siyasi, sosyal, dini, ekonomik ve kültürel şartların iyileştirilmesinin sağlanması için tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu nedenle Ekonomik ve Sosyal Konseyin yaptığı/yapacağı çalışmalar çok önemlidir.

Sonuç olarak; terörizmle mücadele kapsamında dünyayı terörizmden tamamen arındırmak mümkün değilse bile, bu eğilimin en aza indirilmesi mümkündür. Terörle mücadelenin hedefi savaşa girerek onu yok etmeye çalışmaktan ziyade onunla birlikte yaşamayı öğrenerek etkinliğini azaltmak ve onun bir araç olarak kullanımını gereksiz hale getirmek olmalıdır. Bu kapsamda terörizm tehdidini sınırlayabilmek ve onu yönetilebilir hale getirmek başarı sayılabilir. BM şemsiyesi altında oluşturulacak iş birliği çabalarının ve terörle mücadele stratejilerinin bu yönde geliştirilmesi daha anlamlı olacaktır. Dünya üzerinde kalıcı güvenliği oluşturmanın yolunun ancak oluşturulacak uluslararası güvenlik politikalarını geliştirmekten, demokratik hukuk ilkelerini güçlendirmekten ve kişi hak ve özgürlükleri gibi evrensel ilkeleri dünya genelinde hâkim kılmaktan geçtiği asla unutmamalıdır. Ancak bu şekilde insanlar terörist stratejiye inanmaktan ve onu kullanmaktan vazgeçeceklerdir. Bu nedenle tüm eksikliklerine rağmen, 193 üye devlete hizmet etmeye çalışan BM örgütünün geçmişte olduğu gibi gelecekte de varlığını sürdürebilmesi için kendisini yeniden yaratarak uluslararası terörizm de dâhil tüm küresel sorunları çözmede hayati bir güç hâline gelmesine ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

Başeren, Sertaç H.: "Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm", *Dünyada ve Türkiye'de Terör Konferansı Ekonomik ve Sosyal Yapıya Yansımaları,* Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2002.

Çağıran, Mehmet Emin: "Terörizm ve Uluslararası Hukuk", *Terörizm,* Editör: Haydar Çakmak, Platin Yay., Ankara, 2008.

Freedman, Lawrence, *Superterrorism, Policy Responses*, Blackwell Publishing, 2002.

Gilbert, G., "The 'Law' and Transnational Terrorism", Neth. Y. B. Int'l L., Vol. 26, 1995.

Heikkila, Mikaela: "*Holding Non-State Actors Dırectly Responsible For*

Acts Of International Terror Violence" http://www.abo.fi/instut/imr/norfa/mikaela.pdf (18 Ekim 2014).

Heupel, Monika, "*Adapting to Transnational Terrorism: The UN Security Council's Evolving Approach to Terrorism"*. http://sdi.sagepub.com/content/38/4/477.abstract (17 Kasım 2014).

Luck, Edward C.: "Reforming the United Nations: Lessons from a History in Progress," *International Relations Studies and the United Nations Occasional Papers,* No:1, 2003, s. 1. Bk. http://www.stwr.org/the-un-people-politics/ refor ming-the-united-nations-lessons-from-a-history-in-progress.html (24 Kasım 2014).

Maxwell, Bruce: *Terrorism: A Documentary History,* CQ Press, Washington D.C., 2003.

Peterson, M. J.: "Using the General Assembly," *Terrorism and the UN: Before and After September 11*, Ed.by. Jane Boulden, Thomas G. Weiss, Indiana University Press, 2004.

Taşdemir, Fatma: *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, USAK Yay., Ankara, 2006.

Trahan, Jennifer: "Terrorism Conventions: Existing Gaps And Different Approaches" *New England International & Comparative Law Annual*, Vol. VIII, 2002.

İnternet Kaynakları

http://www.un.org/en/terrorism/

http://www.un.org/en/terrorism/securitycouncil.shtml

http://www.un.org/en/terrorism/ga.shtml

http://www.un.org/en/terrorism/strategy-counter-terrorism.shtml

http://www.un.org/en/terrorism/ctitf/index.shtml

http://www.un.org/en/terrorism/instruments.shtml

http://www.un.org/sc/committees/1267/pdf/guidanc_en.pdf

http://www.un.org/en/terrorism/instruments.shtml

http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx

http://untreaty.un.org/English/Terrorism.asp

http://www.un.org/en/ga/about/background.shtml

http://www.usak.org.tr/

http://sdi.sagepub.com/content/38/4/477.abstract

Çocuk Ergen ve Genç Yetişkinler İçin
Kariyer Rehberliği Programları Dizisi - 2

7. ve 8. Sınıf Öğrencileri İçin Kariyer Farkındalığı Geliştirme Amaçlı Grup Rehberliği Programı

Editör: Prof. Dr. Ragıp Özyürek

Yazar: Hadiye Bostancı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1328
Psikoloji - PDR No.: 81
ISBN : 978-605-320-235-6
© 1. Basım, Ekim 2015
Bu kitabın telif gelirleri yazar ve editör tarafından Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneğine bağışlanmıştır.

7. ve 8. Sınıf Öğrencileri İçin Kariyer Farkındalığı Geliştirme Amaçlı Grup Rehberliği Programı
Çocuk Ergen ve Genç Yetişkinler için Kariyer Rehberliği Programları Dizisi - 2
Hadiye Bostancı

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bostancı, Hadiye.
7. ve 8. Sınıf Öğrencileri İçin Kariyer Farkındalığı Geliştirme Amaçlı Grup Rehberliği Programı/
Hadiye Bostancı
1. Basım, X+70 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-235-6
1. Kariyer Farkındalığı 2. Kariyer Gelişimi 3. Kariyer Farkındalığı Geliştirme Amaçlı Grup Rehberliği Programı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Yazardan Ön Söz

Bu kitabın ortaya çıkmasını sağlayan yüksek lisans tezi, Donald SUPER'ın Çocuklukta Kariyer Gelişim Modeli'ni temel alarak, yakın bir dönemde yurtdışı literatürde tartışılmaya başlanmış olan Kariyer Farkındalığı Kavramını yurtiçi literatüre tanıtmak ve tartışmak amacı ile yazılmıştır. Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Alanında çalışan uygulamacılar açısından *Kariyer Farkındanlığı, "*öğrencilerin kariyer hedefleri belirlemelerini, bu hedeflere ulaşmak için ihtiyaç duydukları eğitsel servisleri kullanmalarını sağlayan ve kariyer gelişim sürecinde kendilerine daha uygun kariyer kararları vermelerini tetikleyen bir faktör" olarak ifade edilmektedir. Bu tanımdan yola çıkarak, Kariyer Farkındalığını, içinde bulundukları dönem itibariyle acil bir karar verme ihtiyacında olmasalar da çocukların neden çalışmaları gerektiğini anlamaları, gelecekte hangi tür mesleklerin onlar için ilgi çekici olabileceğini öğrenmek amacıyla merak ve keşfetme gibi becerilerini kullanmaları, yetenek ve değerlerini keşfederek kendilerini daha iyi tanımalarına yardım eden ve akademik motivasyonlarını etkileyen bir kavram olarak somutlaştırmak mümkündür. Kariyer Farkındalığı Kavramını ilgili kuramsal çerçeve ve uygulamalarıyla birlikte tanıtma amacıyla hazırlanmış olan bu kitap Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Alanında kısıtlı da olsa yer alan

Çocukluk Dönemi Kariyer Gelişimi Müdahalelerini destekleme ve zenginleştirme çabası ile kaleme alınmıştır. Alanda çalışan uygulamacılara faydalı olması dileğiyle…

Hadiye Bostancı

İÇİNDEKİLER

Editörden Ön Söz III

Yazardan Ön Söz vii

1. BÖLÜM: GİRİŞ 1
1.1. Super'ın Yaşam Boyu Yaşam Alanı Kuramı 3
1.1.1. Super'ın Önermeleri ve Temel Kavramları 4
1.1.2. Yaşam Boyu Segmenti 6
1.1.2.1. Büyüme Evresi 7
1.1.2.2. Araştırma Evresi 7
1.1.2.3. Yerleşme Evresi 8
1.1.2.4. Sürdürme Evresi 8
1.1.2.5. Çekilme Evresi 8
1.1.3. Yaşam Alanı Segmenti 8
1.1.4. Benlik Kavramı Segmenti 10
1.2. Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli 11

2. BÖLÜM: PROGRAM TASLAĞI 19
2.1. Program Taslağı 21

3. BÖLÜM: Grup Rehberliği Programının Oturumları 25
1. OTURUM 27
2. OTURUM 29
3. OTURUM 36
4. OTURUM 39
5. OTURUM 50
6. OTURUM 53
7. OTURUM 56
8. OTURUM 58
9. OTURUM 64

Kaynakça 67

Kaynakça

Bacanlı, F. ve Torun, S. (2012). İlköğretim öğrencileri için bazı mesleklerin tanıtımı. İlköğretim Online, 11(1), 230-238, 2012. [Online]: http://ilkogretim-online.org.tr adresinden 20.05.2012 tarihinde alınmıştır

Bostancı, H. (2014). *Kariyer Farkındalığı Geliştirme Amaçlı Grup Rehberliği Programının 7. Sınıf Öğrencilerinin Kariyer Gelişim Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Brown, D. ve Brooks, L. (1991). *Career counseling techniques*. (1st edition). Needham Heights MA: Allyn and Bacon.

Dölek, N. (2008). Super Yaşam Alanı Kuramı. İçinde Özyürek, R. (Editör), *Kariyer Yolculuğu E kitap*. Ankara: Ses Reklam İletişim Hizmetleri.

Erkan, S (2006). Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri (8.Baskı). Ankara:Pegem A Akademi.

Kuzgun, Y. (2009). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. Ankara: Nobel.

MEB (2002a). Rehberlik etkinlikleri. Ortaöğretim kurumları sınıf öğretmenleri için dokuzuncu sınıf rehberlik programı öğretmen el kitebı. Ankara: MEB,ÖERDHGM.

Niles, S. P. ve Harris-Bowlsbey J. A. (2013). *21. Yüzyılda kariyer gelişimi müdahaleleri.* Çev. Ed. Korkut-Owen, F.). Ankara: Nobel. (Career development interventions in the 21st century, 2012).

Özyürek, R. (2008). Türkiye'deki eğitim ve sınavla yerleştirme sistemine göre yönlendirme. İçinde R. Özyürek (Edt.) *Kariyer yolculuğu*. Ankara: AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi.

Özyürek, R. (2013). *Kariyer psikolojik danışmanlığı:* Çocuk ve ergenler için *kariyer rehberliği uygulamaları.* Ankara: Nobel Yayın.

Savickas, M. L. (2002). *Career construction: A developmental theory of vocational behavior.* In D. Brown, Associates, Career choice and development (4th ed.) pp. 149–205. Jossey Bass, San Francisco.

Sharf, R.S. (2002), *Applying career development theory to counseling,* (3rd ed.) Pasific Grove, Brooks/Cole.

Super, D. E. (1990). *A life-span, life-space approach to career development.* In D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career Choice and Development* (2nd ed.), pp. 197—261). San Francisco: Jossey-Bass.

Super, D. E., Savickas, M. L. ve Super, C. M. (1996). The life-span, life-space approach to careers. D. Brown, L. Brooks ve arkadaşları (Editörler), *Career choice and development* (**Üçüncü** baskı, s. 121-178). California: Jossey-Bass.

Watts, A.G., Super, D.E., ve Kidd, J.M. (1981). *Career Development in Britain*. Cambridge, UK: Hobson Press.

4. Basım

HALKLA İLİŞKİLER VE İLETİŞİM

Doç. Dr. Ahmet YATKIN
Uzm. Ümmühan Nazan YATKIN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1061
İletişim No.: 38
ISBN : 978-605-133-966-5
© 4. Basım, Ocak 2015

HALKLA İLİŞKİLER VE İLETİŞİM

Doç. Dr. Ahmet YATKIN - Uzm. Ümmühan Nazan YATKIN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yatkın, Ahmet., Yatkın, Ümmühan Nazan.

Halkla İlişkiler ve İletişim / *Ahmet Yatkın - Ümmühan Nazan Yatkın*
4. Basım, VIII+152 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-966-5
1. Halkla İlişkiler 2. İletişim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İçinde bulunduğumuz yüzyılın mesleği olarak kabul edilen halkla ilişkiler, demokratik toplumlarda ortaya çıkmış, yayılmış ve günümüzde mevcut konumunu daha da sağlamlaştırmış planlı ve sistemli bir mesleki faaliyet ve her şeyden önce bir iletişim olayıdır.

Kurum ve kuruluşları tanıtmak, başarısını, üretimini, çalışmalarını, yönetimini halka anlatmak, halkı kurum konusunda bilgilendirmek ve kamuoyuna yansıtmak işlevi gören halkla ilişkiler günümüzde kurumları çevresi ile ilişkilerini sağlama ve sağlamlaştırma konusunda başvurdukları en önemli çaba olarak kabul edilmektedir.

Demokratik ülkelerde kurulan örgüt ve kuruluşların amacı, belirlenen görev ve hedefler doğrultusunda hizmet ve üretim gerçekleştirmekle birlikte kurum misyonu ve vizyonunu ilgili kesimlere, kamuoyuna tanıtarak kamuoyunu bilgilendirmek ve desteğini sağlamaktır. Kurumlarla ilgili kamuoyunda oluşan olumsuz imajı olumluya dönüştürmede ya da yeni bir imaj yaratmada halkla ilişkiler faaliyetleri ve kurum ile çevresi arasındaki iletişim son derece önemlidir.

Kurum ile kamuoyu arasında kültür taşıyıcısı olarak kabul edilen yönetici ve orta kademe yöneticilerimizin halka ilişkiler faaliyetlerinde ve iletişimlerinde yararlı olacağına inandığımız konuları ifade etmeye çalıştığımız bu kitabımızda halkla ilişkiler ve genel olarak iletişim kavramları ve uygulama alanları üzerinde durulmuştur.

Ahmet YATKIN

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BÖLÜM 1

HALKLA İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDEKİ ÖNEMİ

1. Halkla İlişkilerin Doğuşu ve Gelişimi 5
   1.1. Halkla İlişkilerin Dünya da Doğuşu ve Gelişimi 5
   1.2. Türkiye'de Halkla İlişkilerin Gelişimi ve Benimsenmesi 6
2. Halkla İlişkilerin Tanımı ve Amacı 9
3. Halkla İlişkilerin Sınırlandırılması 11
   3.1. Halkla İlişkiler ve Reklam 11
   3.2. Propaganda ve Halkla İlişkiler 12
   3.3. Halkla İlişkiler ve Duyurma 13
   3.4. Halkla İlişkiler ve İletişim 13
4. Halkla İlişkilerde Kullanılan Metodlar 14
   4.1. Vatandaşların Kişisel Başvuruları 15
   4.2. Kamuoyu Araştırması 15
   4.3. Referandum (Kamuoyuna Başvurma) 16
   4.4. Temsilci Nitelikteki Kişi veya Gruplarla İlişkiler 16
5. Halkla İlişkilerde Temel İlkeler 16
      5.1. Halkla İlişkiler Çift Yönlü İletişimi Gerektirir 17
      5.2. İnandırıcılık 17
      5.3. Doğru Bilgi Vermek 17
      5.4. Açıklık 18
      5.5. Sabırlı Olmak 18
      5.6. Kuruluş İmajı 18
      5.7. Süreklilik 18
      5.8. Sorumluluk 19
      5.9. Halkla İlişkiler Uzmanlık Gerektirir 19
6. Halkla İlişkilerde Kullanılan Araçlar 21
7. Halkla İlişkiler Çalışmalarında İzlenecek yollar 24
   7.1. Bilgi Toplama 24
   7.2. Planlama 25
   7.3. Uygulama 26
   7.4. Değerlendirme 27
8. Halkla İlişkilerde Basının Yeri ve Basınla İlişkiler 27
   8.1. Halkla İlişkilerde Basının Yeri 28
   8.2. Halkla İlişkilerde Basınla İlişkilerin Önemi 28
9. Halkla İlişkilerde Kamuoyu ve Hedef Kitleler 29

9.1. Kamuoyu 29
a. Birincil Kamu Grupları 29
b. İkincil Kamu Grupları 30
9.2. Hedef Kitleler 30
9.2.1. Kurum Personeli 30
9.2.2. Ortaklar 31
9.2.3. Aracı Kurumlar ve Tüketiciler 31
9.2.4. Çevre 31
9.2.5. Basın ve Yayın Organları 32
9.2.6. Hükümet 32
10. Halkla İlişkiler Biriminin Örgüt İçindeki Yeri 32
11. Halkla İlişkiler Kampanyaları 33
12. Halkla İlişkiler Kampanyalarında Kullanılan Araçlar 35
12.1. Basılı Araçlar: 35
12.2. Yayın Araçları 36

BÖLÜM 2

BİR YÖNETİM İŞLEVİ OLARAK İLETİŞİM

1. Tanım ve Kavram 40
2. İletişim Süreci ve Öğeleri 42
2.1. Kaynak ve Kaynakta Olması Gereken Özellikler 43
2.1.1. Güvenilirlik 44
2.1.2. Sosyo-Demografik Özellikler 44
2.1.3. Kaynağın Fiziki Görünümü 45
2.1.4. Empati Yeteneği 46
2.2. Kanal 46
2.3. Mesaj (İleti) 47
2.4. Hedef Kitle 47
2.5. Kod 48
2.6. Geri İletim (Feedback) 48
3. İletişim Türleri 49
3.1. Kişi İçi İletişim 49
3.2. Kişiler Arası İletişim 50
3.2.1. Sözlü İletişim 50
3.2.2. Sözsüz İletişim 51
3.2.3. Yazılı İletişim 53
3.3. Yönetsel İletişim 53
3.3.1. Yönetsel İletişimde Yöneticinin Özellikleri 57
3.3.1.1. Kişiye Değer Verme 57
3.3.1.2. Dürüstlük 58
3.3.1.3. Kredibilite 58
3.3.1.4. Duyarlılık 58

3.3.2. Yönetsel İletişimin Amaçları 59
2.3.3.3. Yönetsel İletişim ve Yönetsel İşlevler 62
3.3.3.1. Planlama ve İletişim 62
3.3.3.2. Organizasyon ve İletişim 63
3.3.3.3. Yöneltme ve İletişim 63
3.3.3.4. Koordinasyon ve İletişim 63
3.3.3.5. Denetim ve İletişim 64
3.3.4. İletişimde Yöneticinin Konumu ve Sorumlulukları 65
3.3.4.1. Algılama Becerileri 68
3.3.4.2. Yorumlama Becerileri 69
3.4. Kurumsal (Örgütsel) İletişim 69
3.4.1. Kurumsal İletişimin İşlevi ve Amaçları 70
3.4.2. Kurumsal İletişim Yapısı 72
3.4.2.1. Dikey İletişim Kanalları 72
3.4.2.2. Yatay İletişim Kanalları 75
3.4.2.3. Çapraz İletişim Kanalları 75
3.4.2.4. Dışa Dönük İletişim Kanalları 76
3.4.2.5. Doğal (İnformel) İletişim 76
3.4.3. Kurumsal İletişimde Yöntem ve Araçlar 80
3.4.3.1. Yöntemler 80
3.4.3.2. Araçlar 80
3.5. Kitle İletişimi 81
3.5.1. Kitle Kavramı 81
3.5.2. Kitle İletişimi Anlayışı 83
3.5.3. Kitle İletişim Araçları 85
3.5.3.1. Basın 86
3.5.3.2. Televizyon 87
3.5.3.3. Radyo 88
3.5.3.4. Elektronik İletişim Araçları 88
4. İletişim ve Toplum 90
5. Yeni İletişim Ortamlarının Göstergebilim Açısından Değerlendirilmesİ 93
5.1. Göstergebilim 94
5.2. Yeni İletişim Ortamları: "Sanal Alem" 97
5.3. Yeni İletişim Ortamlarının Göstergebilim Perspektifinden Analizi 98
5.4. Etik ve Ahlaki Sorunlar 101

BÖLÜM 3

İLETİŞİM ENGELLERİ, BU ENGELLERİN GİDERİLMESİ VE İLETİŞİMDE KALİTE

1. Kaliteli İletişimin Engelleri 107
1.1. İletişim Unsurları Açısından Kaliteli İletişim Engelleri 107
1.1.1. Kaynağın Taşıması Gereken Özellikler 108
1.1.2. Alıcının Taşıması Gereken Özellikler 109
1.1.3. Mesajın Taşıması Gereken Özellikler 110
1.2. Kaliteli İletişimde Rol Oynayan Teknik Engeller 111
1.2.1. Mesaj İle İlgili Engeller 111
1.2.2. İletişim Kanal ve Araçlarıyla İlgili Engeller 112
1.2.3. Gürültü Engelleri 113
1.3. İletişim Kalitesinde Rol Oynayan Psiko-Sosyal Engeller 114
1.3.1. Görüş Farklılıkları 115
1.3.2. Sosyo-Kültürel Farklılıklar 115
1.3.3. Algılama Farklılıkları 116
1.3.4. Güven ve İnanılırlık Konusundaki Eksiklikler 116
1.3.5. Dil 116
1.4. Kaliteli İletişimde Rol Oynayan Örgütsel Engeller 117
1.4.1. Yönetim Tarzı ve Yöneticilerin Tutumu 117
1.4.2. Örgütün Büyüklüğü 119
1.4.3. Hiyerarşik Yapı 120
1.4.4. Statü Farklılıkları ve Rol İlişkileri 121
1.4.5. Geri Besleme Yetersizliği ve Giderilmesi 123
1.4.6. Dil Güçlükleri ve Giderilmesi 124
2. İletişimde Kalite 126
2.1. Tam Katılım İle İletişimde Kalite 126
2.2. İnsan Odaklı Olma ya da Empatiyi Geliştirme 127
2. 3. Motivasyon ve İletişimde Kalite 128
2.4. Sürekli Gelişme ve Güven Ortamı Yaratma 129
2.5. Kaynağa Doğru Süreci Kontrol Etme 130
2. 6. Kalite Odaklı Olma 132
2. 7. Kaliteli İletişimde Liderlik 133

SONUÇ 137

KAYNAKÇA 141

KAYNAKÇA

Alemdar, Korkmaz; Erdoğan, İrfan (1990) **İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınevi, Ankara

Anderson, Kenneth E (1972) **İntroduction toCommunication Theory and Practice**, Cummings Pub.Co. İnc. California

Artan, Sinan (1997) "İşletmelerde İletişim" **Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, Cilt:Xlll, Sayı:2, s.76 -77

Aşıkoğlu, Meral (1986) "İşgören Yönetiminde İletişim ve Şişe-Cam Endüstrisinde Bir Uygulama Örneği" **AnkaraÜniversitesi İ.İ.B.F Yayını** No:34, s.118-123

Aşkun, Cem İnal (1982) "İşletmecilik ve İletişim" **Esader**, c.18, s.6, s. 6-13

Aşkun, Cem İnal (1976) "Yönetimde Haberleşme" **Eskişehir İktsadi Ticari İlimler Akademisi Dergisi** Cilt:12, Sayı:2, s. 6-11

Aşkun, Cem İnal (1981) "Örgütsel İletişim ve Küçük Grup Boyutları" **Kurgu,** s.4, s.3

Aşkun, İnal Cem (1982) "Örgütsel İletişim ve Küçük Grup Boyutları" **Yönetim Psikolojisi l.Ulusal Sempozyumu**, Ankara, s. 416-421

Aşkun, Cem İnal (1972) "Organizasyon Teorileri" **Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,** No:95, Eskişehir, s. 13-20

Ault, Emery (1960) **Görsel İktidar** (Nakleden: Yalçın Akdoğan) İntroduction to Mass, Communication, Network

Başaran,F.,(2007)"İnternet:Yönelimler,Olasılıklar",http://bilgitoplumu.blogspot.com/2004/10/okuma-paras-2-internet-ynelimler.html,(11 Ekim 2004 Pazartesi tarihli okuma parçası), 29.09.2007

Bâltaş Zühal; Baltaş, Acar (1994) **Bedenin Dili,** Remzi Kitapevi, İstanbul

Baransel, Atilla (1993) "Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi" c.1, **İşletme Fakültesi Yayınları**, No:257, İstanbul, s. 25-32

Başaran, İ.Ethem (1982) **Örgütsel Davranışın Yönetimi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara

Başkan, Özcan (1998) **Bildirişim, İnsan Dili ve Ötesi**, İstanbul

Bayrak, Sebahat (1995) "Örgütlerde Etkili İletişim ve İletişim Yönetimi" **Doktora Tezi**, Erzurum, s.54

Bektaş, Arsev (1996) **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Bennis, W (1996) "Visionary Leadership" **Beyond Leadership**, Edit W.Bennis, J.Parikh, R.Lessam Blackwell Publishars inc, s. 53-57

Bennis, W, Nanus, B (1985) **Leaders: The Strategies For Taking Chance**, New York: Harper and Row

Bıcakcı, İlker (1998) **İletişim ve Halkla İlişkiler**, Medicat Yayınları, Ankara

Bredin, James (1991) "Say it Simply" **İndustry** Week, s.181, s. 18-24

Brengelman, J (1995) **Vizyon Yönetimi**, (Çev: Veli Karagöz), Evrim Yayınevi, İstanbul.

Bumin, Birol (1979) **Örgüt Geliştirme**, Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi Yayını No:125, Ankara.

Büker, Semih (1984) **Yürütme İşlevi**, Anadolu Üniversitesi Yayını No:39 Fasikül 4, Ankara

Castells, Manuel., (2004) *The Power of Identity (The Information Age)*, Oxford: Blackwell.

Cüceloğlu, Doğan (1995) **Yeniden İnsan İnsana**, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (1993) **İyi Düşün Doğru Karar Ver**, Sistem Yayıncılık, İstanbul

Colby, Dean (2001), "Conceptualizing the Digital Divide", *Communication Law and Policy*, Vol: 6(1): 123-17.

Colleste, Göran ve Holmqvist, Jan, (2001), *Information Technology and Democratic Values*, The Ethıcomp E-Journal, VOl:1(1): 1-13.

Çelebi, Nilgün (1994) **Sosyoloji Nedir ?** Atilla Kitapevi, Ankara

Çelik, Vehbi (2000) **Eğitimsel Liderlik**, Pegem Yayıncılık, Ankara.

Çevik, Hasan Hüseyin (1998) "Kamu Hizmetlerinin Üretilmesinde ve Sunulmasında Sosyal Refah Çoğulculuğu" **Türk İdare Dergisi**, sayı:417, Ankara, s. 54-59

Davson, Sandra (1986) **Analysing Organization**, Macmillan Education Lmt, Hong Kong

Dicle, Ülkü (1974) **Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme**, **Verimlilik Dergisi,** Milli Produktivite Merkezi Yayını, Ankara.

Diemer, Regina Von (1994) "İletişim ve İşbirliğinde Kalite" **Verimlilik Dergisi** Milli Produktivite Merkezi Yayını, Cilt 23, Sayı:2, s. 98-102

Dowling, William F; Sayles, Leonard R (1978) "How Managers Motivate" **The İmperatives Supervision**, McGraw-HillBook Company, New York, s.2

Dökmen, Üstün (1995) **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Dönmezer, Sulhi (1978) **Sosyoloji** (Yayın Yeri Belirtilmemiş).

Ebin, Alev (1992) "Reklamlarda Dil Anlayışı" Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi,** s. 34-37

Erdoğan, İlhan (1991) **İşletmelerde Davranış**, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayınları, Yayın no: 242, İstanbul

Eren, Erol (1984) **Yönetim Psikolojisi**, İstanbul Üniversitesi İktisadi İdari İlimler 30. Yıl Yayını, No:2, İstanbul

Eren, Erol (2000) **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Basım-Yayım, İstanbul

Erol, Zeki (1994) "Kriz ve Kalite" **Önce Kalite Dergisi**, Yıl:3, Sayı:9, s. 237-245

Ersen, H (1997) **Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi**, 2. Baskı, Alfa Basım, İstanbul.

Ersen, H (1997) "Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları İlişkisi; Verimli ve Etkili Olmanın Yolları**" Yan Mat**., İstanbul, s.34-41

Ertekin, Yücel (1980) "Halkla İlişkiler" **Amme idaresi Dergisi,** Todaie Yayını, Ankara, s. 19-25

Ertekin, Yücel (1993) "İletişimde Kaynağın Birtakım Nitelikleri" **Amme idaresi Dergisi,** Todaie Yayını, C:13, Ankara, s.20-24

Ertekin, Yücel (1980) **Halkla İlişkiler**, Todaie Yayını, Ankara.

Ertopuz, Ayşem; Akın, Bahadır (1996) "İletişim Sistemi Etkinlik Değerlendirmesi" **5. Ulusal Kalite Kongresi Bildirileri**, İstanbul, s.163-167

Etzioni, A (1964) **Modern Organizations**, New Jersey: Prentice-Hall.

Fişek, Kurthan (1973) "Yeniden Yönetim ve Mizah" **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:8, No:2, s. 55-59

Flippo, Edwin (1996) **Personnel Management**, McGraw-Hill Book Co. New York

Geray, Haluk (1997) **İletişim, Bilgi Toplumu ve Küreselleşme**, İmge Kitapevi, Ankara

Goldhaber, Gerald M (1990) **Organizational Communication**, C.Brown Publishers, New York

Gökce, Orhan (1997) **İletişim Bilimine Giriş**, Turhan Kitabevi, Ankara

Gözübüyük, Şeref (1996) **Yönetim Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gürgen, Haluk (1997) **Örgütlerde İletişim Kalitesi**, Der Yayınları, İstanbul.

Güven, S (1993) "Türkiye'de Kalite Güvenliği Uygulaması" **Kalite Güvenliği ve Uluslararası Standartlar Sempozyumu**, **İrfan Yayıncılık**, İstanbul, s. 26-29

Harcaurt, Jules; Krizan A.C Buddy; Merrier Patricia (1991) **Business Communication**, South, Western Publishing Co. Ohio

Heintel, P (1995) **Vizyon ve Öz Yapılanma Vizyon Yönetimi** (Çev: Veli Karagöz) Evrim Yayınevi, İstanbul.

Hitt, Michael; Middlemist, D (1991) **Management**, West Publishing Co. New York

Howard, S; Shelly, Gitlow; J, Gitlow (1987) "The Deming Guide to Quality and Competitive Pozition" **Prentice Hall**, inc. New Jersey, s. 7-11

Işık, Metin (2000) **İletişimden Kitle İletişime**, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No:2, Konya.

İkizoğlu, Tüzel (1995) "Örgütsel Etkinliğin Sağlanmasında İletişimin Rolü ve Bir Uygulama" **Yüksek Lisans Tezi**, Erzurum, s. 57-61

İlal, Ersan (1989) **İletişim, Yığınsal İletişim Araçları ve Toplum**, Der Yayıncılık, İstanbu

İpekçi, L., (2007) "Sanal Aleme Yolladığımız İhtiyarlar", 14 Ekim 2007 Pazar Tarihli Zaman Pazar, Sayı: 46, Feza Gazetecilik, İstanbul

Jefkins, Frank (1992) **Public Relations, Forth Edition, Pitman Publishing**, London s.15

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1988) **İnsan ve İnsanlar**, Evrim Basım-Yayım-Dağıtım, İstanbul

Karluk, Rıdvan (1996) **Uluslararası Ekonomi**, Beta Basım –Yayım, Ankara

Kartal, Kemal, (1989) Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildiriler, **İnönü Üniversitesi Yayın**ı, Malatya, s.16

Katz, Daniel; Kahn, Robert L (1997) **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, Çev: Halil Can, Yavuz Bayar, Todaie Yayınları, No:167, Ankara.

Kaya, Reşit (1985) **Kitle İletişim Sistemleri**, Teori Yayınları, Ankara.

Kayaalp, İsa (1998) **İletişim ve Dil**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara

Kenneth, K; Sereno, C; David, Mortensen, (1970) "Foundations of Communication Theory," New York, **Harper And Row Publishers**, s.4-8

Kıran, Z (2002) **Dilbilime Giriş (Dilbilgisinden Dilbilime)**, Seçkin Yayıncılık, Ankara

Kırschner, Josef (1994) **Manipulasyon Ama Nasıl**? Artan Yayınevi, İstanbul

Koçel, Tamer (1989) **İşletme Yöneticiliği,** Beta Yayımcılık, İstanbul

Koontz, Harold; Odennel, Cyrll (1978) **Essential of Managements**, Mc Graw-Hill Book Campany, New York

Köknel, Özcan (1986) **İnsanı Anlamak**, Altın Kitaplar, İstanbul.

Köknel, Özcan (1993) **İnsanı Anlamak**, Altın Kitaplar, İstanbul

Köse, H (2006) **İletişim Sosyolojisi Temel Kavramlar Antolojisi Fragmanlar**, Yirmidört Yayınları, İstanbul

Kutluay, Mustafa (1994) "Bilgiye Bilgisayarlarla Ulaşın" **Hürriyet Gazetesi**, İstanbul, s.8-11

Küçükyurt, Mehmet; Can, Baki (1988) "İletişimde Kaynak Faktörü ve İknaya Katkısı" **Düşünceler Dergisi,** Sayı:2, s.29-30

Learned, Edmund; Sproat Andrey (1972) **Örgüt Kuramı ve Politikası,** Çev: Gencay Şeylan, Todaie Yayını, No:124, Ankara

Liberatore, R.L (1993) "The Culture Faktör and Quality" **Quality Progress**. Dec, s.61

Likert, Rensis (1970) "Sevk ve İdarecilik Davranışları İle Sosyal Bünye Arasındaki Münasebetler" Çev: Faiz Poroy, **Sevk ve İdare Dergisi**, s.37-42

Maşrap, Akın (1996) **"**Organizasyonlarda Toplam Kalite Yönetiminin Başarılması" **Verimlilik Dergisi Kalite Özel Sayısı,** Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, s.135-139

Mayers, Ronald; Lacey Robert, (1996) "Consumer Satisfaction, Performance and Accountability in the Public Sector" **International Review of Adminstrative Sciences**, Yıl 62, Sayı:3, s. 332-333

Meray, L.Seha (1982) **Toplum Bilimi Üzerine**, Hil Yayınları, İstanbul.

Mutlu, Erol (1994) **İletişim Sözlüğü**, Ark Yayınevi, Ankara.

Moor, JH., (1985), "What is Computer Ethics?", *Metaphilosophy*, Vol: 16 (4): 226-275)

Newman, William H.; Summer, Charles E.; Warren, Kirby E (1967) **The Process of Management,** Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall

Nichols, Ralph G (1969) "Listening is Good Business" **Reading in Menagement**, Ohio, s.181-185

Nord, Walter R. (1976) **Concepts and Controversy in Organizational Behavior**, Second Edition, Good Year Publishing Company, İnc. California

Onaran, Oğuz (1975) **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara.

Ong, J.Valter (1995) **Sözlü ve Yazılı Kültür**, Metis Yayım, İstanbul.

Oruç, Ejder, Selçuk Arslan (2002), *Sayısal Uçurumun Önlenmesi: Stratejik Plan*, Ankara: Telekominikasyon Kurumu.

Oskay, Ünsal (1994) **İletişimin ABC'si**, Simavi Yayınları, Ankara.

Özalp, İnan (1994) **Yönetim ve Organizasyon**, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilgi Araştırma Çalışmalar Vakfı Yayını No:42, C:1, s.4.

Özçağlayan, M (1998) **Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim**, Alfa Yayınları, İstanbul

Özden, Y (1999) **Eğitimde Dönüşüm**, Pegem Yayınları, Ankara.

Özevren, Mina (2000) **Toplam Kalite Yönetimi**, Alfa Yayım, İstanbul.

Özkök, Ertuğrul (1985) **İletişimin Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü**, Ankara.

Paksoy, Mahmut (1987) "Yönetim ve Sosyal Algılama" **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:16, Sayı:2, s.55-61

Parker, D. B., (1981), *Ethical Conflicts in Computer Science and Technology*, Arlington: AFIPS Pres.

Premeaux, Shane R; Gordon, Judith R; Mondy, R; Wayne and Sharplın, Arthur,(1991) "Management and Organizational Behavior" Richard D. İrwin, İnc, **Homewood,** İllinois, s.367-369

Saussure, F., (1985) **Genel Dilbilim Dersleri**, (Çev. Berke Vardar), Birey ve Toplum Yayınları, Ankara

Ragers, E.Rolf (1975) **Organizational Theory, Ayyln And Bacon**, Boston.

Redding, W.Charles (1984) "Corporate Managers Guide to Better Communication" **İllinois:Scott Foresman And Company**, s.63-66

Reithz, Joseph (1997) **Behavior in Organizations**, Richart D. İrwin, İnc. Homewood, İllinois

Rigel, Nilüfer (1995) **Haber, Çocuk ve Şiddet,** Der Yayınları, İstanbul.

Robbins, Stephen P. (1980) **The Administrative Process**, Prentice-Hall İnc Endlewood Cliffs, New Jersey

Roger, E.Williams (1979) "Genel İletişim Kavram ve Modelleri" Çev: Akın Ergüden, Eskişehir, **Kurgu Dergisi**, EİTİA Yay. No:217-141/2, s.282-285

Sabuncuoğlu, Zeyyat; Tüz Melek (1995) **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Sabuncuoğlu, Zeyyat (1984) **Çalışma Psikolojisi**, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa.

Sarıhan, Tan Deniz (1995) **Herkes İçin İnternet**, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Schein, E (1997) **Organizational Culture and Leadership**, San Francisko: JosseyBass.

Schermerhorn, John R (1989) **Management For Productivity,** John Wiley and Sons

Schermerhorn, John R; Hunt, James; Osborn, G; Richard, N (1991) **Managing**

Secord, Paul F; Backman, Carl W (1974) **Sacial Psychology**, NY: Mc Graw Hill.

Sezgin, Kazım (1990) "Canlandırma**" Açıköğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi**, Sayı:7, s. 205-209

Shiba, Shoji, Graham. Alan, Walden Dawid (1993) **A New American TQM**, Center

Sorrels, Bobbye D (1984) **Business CommunicationFundamentals**, A Bell and Howel

Stanton, Nicki (1990) **Communication**, Macmillan Education, Ltd. London

Stoner, James A.F; Freman, R.Edward, (1989) **Management**, Prentice-Hall, İnc, Englewood Cliffs, New Jersey.

Şahin, H (2007) "Yeni İletişim Ortamı ve Kimliğimiz", **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, 29.09.2007

Şahin, Mehmet (1982) "Yönetimde Yeniden Düzenleme" **Esader**, C XVlll, s.1, s. 24-29

Şarman, H., (2007) "Facebook: 275 Bin Türk'ü Saran Çılgınlık", Sabah Gazetesi 12 Ekim 2007 Cuma tarihli baskısı, Merkez Gazete Dergi Basım Yayıncılık, İstanbul

Şenatalar, Ferhan (1985) **Personel Yönetiminde Beşeri İlişkiler**, Doğuş Matbaası, İstanbul

Şenyapılı, Önder (1981) **Toplum ve İletişim**, Duran Kitapevi, Ankara.

Şeylan, Gencer (1997) **Küreselleşmenin Gelişimi**, İmge Kitapevi, Ankara

Şimşek, Muhittin (1999) "Toplam Kalite Yönetiminin Rekabet Gücüne Etkisi" **Standart Dergisi**, Yıl:39, Sayı:467, s. 54-58

Şimşek, Şerif (1996) **Yönetim ve Organizasyon**, Damla Ofset, Konya

Tabak, Ruhi Selçuk (2000) " Kurumsal İletişim" **http.www.eylem.com**.

Tekarslan, Erdal; Baysal A Can; Şencan, Hüner; Kılınç Tanıl (1989) **Sosyal Psikoloji,** Filiz Kitabevi, İstanbul

Tikici, Mehmet; Karatepe Selma, (1999) "İnönü Üniversitesinde Toplam Kalite Yönetimine Geçiş Aşamasında Etkin İletişimin Yeterliliği" **Kamu Yönetiminde Kalite II. Ulusal Kalite Kongresi, TODAİE Yayını,** No: 296 s. 109-120

Tredgold, R.F (1992) **Kişilerarası İlişkiler**,(Çev: Cevdet Aykan) Yaprak Yayınları.

Türkmen, İsmail (1999) " Motivasyonda Önemli Bir Yanılgımız" **8. Ulusal Kalite Kongresi**, Todaie Yayın, İstanbul, s. 1-7

Türkmen, İsmail (1999) "2000'li Yıllar ve Toplam Kalite Yönetimi" **Ulusal Kalite Kongresi**, Todaie Yayını, İstanbul, s. 4-9-52

Türkmen, İsmail (1995) "Toplam Kalite Yönetimine Geçiş ve Uygulamada Başarıyı Engelleyen Faktörler" **Verimlilik Dergisi, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Kalite Özel Sayısı**, s. 5-12

Ulağlı,S (2006) **İmgebilim "Öteki"nin Bilimine Giriş**, Sinemis Yayınları, Ankara

Usluata, Ayseli (1996) "İletişim" **İletişim Yayını, Yeni Yüzyıl Kitaplığı**, İstanbul, 19s. 44-45

Van Den Hoven, Jeroen (2000), "The Internet and Varieties of moral Wrong Doing", Ed. Duncan Langford, *Internet Ethics*, London: Macmillan, 127- 153.

Varian, T (1991) "Communicating Total Quality İnside The Organization" **Quality Progress**, vol.24, No:6, s,34-38

Vechio, Robert P.(1991) **Organizational Behavior**, Second Edition, Holt, Rinehart Winston, İnc.New York

Williams, Roger E, (1979) "İletişim Kavram ve Modellari" **Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları**, No: 217-14, Eskişehir, 282-283

Yatkın, Ahmet (2004) Toplam Kalite Yönetimi, Nobel Yayınları, Ankara

Yelken, Enver (1972) **Kişilerarası İlişkiler**, 2. Baskı, İstabul

Yozgat, Uğur (1994) "İşletmelerde Haberleşme Teknikleri" **Marmara Üniversitesi İşletme Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları** No:21, İstanbul, s.32

Yumlu, Konca (1994) **Kitle İletişim Kuramları ve Araştırmaları,** İzmir

Yüksel, A. Haluk, (1989) "İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi" **Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Dergisi** Sayı:6, Eskişehir, s.36

Yüksel, Haluk Ahmet (1990) "İletişimin Toplumsal Boyutu Olarak Kitle İletişimi" **Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Dergisi İletişim Bilimleri Dergisi**, Sayı 7, Eskişehir, s. 10-15

Zıllıoğlu, Merih (1993) **İletişim Nedir?** Cem Yayınları, İstanbul.

www.biyografi.info (2007) http://www.biyografi.info/kisi/umberto-eco, 29.09.2007

www.cudenver.edu(2007)http://carbon.cudenver.edu/~mryder/semiotics_ este.html, 29.09.2007

www.milliyet.com.tr(2007)http://teknoloji.milliyet.com.tr/detay.asp?id=1439, (10 Mart 2006 Cuma tarihli yazı), 29.09.2007

www.sozluk.net(2007)http://www.sozluk.net/index.php?lang=tr&word=messenger&dil =en_tr, 29.09.2007

www.sourtimes.org(2007)http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=gostergebilim 21.09.2007

www.tiscali.co.uk(2007)http://www.tiscali.co.uk/reference/encyclopaedia/hutchinson/m0020310.html, 29.09.2007

www.wikipedia.org.tr(2007)http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6stergebilim, 21.09.2007

www.turkcesozluk.org (2007)

http://www.turkcesozluk.org/search.php?record=0&word=internet&desc=summ 29.09.2007

HASTA TOPLUM

Cinsiyetçilik, Tıbbileştirme ve Tüketime Dair Sağlık Çözümlemeleri

Editör
Duygu ALPTEKİN

nobel

HASTA TOPLUM
Cinsiyetçilik, Tıbbileştirme ve Tüketime Dair Sağlık Çözümlemeleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1216
Beşeri Bilimler/Sosyoloji No.: 84
ISBN: 978-605-320-120-5
© 1. Basım, Nisan 2015

HASTA TOPLUM: Cinsiyetçilik, Tıbbileştirme ve Tüketime Dair Sağlık Çözümlemeleri
Editör: Duygu ALPTEKİN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Alptekin, Duygu.

HASTA TOPLUM: Cinsiyetçilik, Tıbbileştirme ve Tüketime Dair Sağlık Çözümlemeleri / *Duygu Alptekin*
1. Basım, VI+198 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-120-5
1. Sağlık 2. Toplum 3. Toplumsal Cinsiyet 4. Tıbbileştirme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sağlıklı olmak, fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan iyilik hâlinde olmadır. Diğer bir ifadeyle sağlık olgusu, fiziksel ve biyolojik iyi olma hâllerinin yanı sıra toplumsal ve kültürel iyilik hâllerini de kapsar. Aslında tüm "iyilik" hâlleri birbirine bağlıdır. Bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarının toplumsal yaşama katılımlarını olumlu ya da olumsuz etkilediğini gösteren örnekler ve kendi deneyimlerimiz mevcuttur. Aynı zamanda bireyin toplumsal dışlanma ya da kabul durumları, topluma aidiyeti ve yaşama sevinci de o bireyin fiziksel ve ruhsal seyrini etkileyebilmektedir. Bu nedenle sağlık ve sosyal bilimcilerin akademik birikimlerinin ve bakış açılarının etkileşim hâlinde bulunmaları önemlidir.

İyilik hâllerinin önündeki en büyük engel ise, bireyleri toplum içerisinde farklı konumlara iten ayrımcılık sorunudur. Ayrımcılık, fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal olarak "iyilik" hâllerini engelleyen eşitsizlik kaynağıdır. Dolayısıyla insanca yaşama hakkına yönelik ihlallerin, toplumsal, kültürel ve siyasal olduğu kadar, sağlıkla ilgili sorunlara da yol açtığı söylenebilir. Bu ihlalleri besleyen suç ortakları olarak cinsiyetçilik, tıbbileştirme ve tüketimin sorunsallaşması, bu kitapta yer alan yazıların anahtar kavramları olmuştur.

Son yıllarda sağlıkla ilgili çalışmalar, biyolojik ve tıbbi boyutun yanı sıra sosyal bilimlerin konuya yaklaşımları ile daha mozaik bir yapıya bürünmüş ve eleştirel bir düşünce akımı yaratmıştır. Bu akıma destek olma amacıyla sosyoloji, iletişim, sağlık ve gerontoloji gibi farklı disiplinlerdeki sosyal bilimcileri buluşturan bu kitapta, sağlığın toplumdaki farklı görünümleri üzerinden yapılan analizler bulunmaktadır. Sağlıklı ve hasta olma hâllerinin tartışmasını; erkek ve kadın bedenlerinin tıbbileştirilmesi konusunu; yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik statüye bağlı ortaya çıkan eşitsizlikleri içeren bu kitap çalışmasının, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, sağlık kanaat önderlerinin ve

bilgisinin gündelik hayata nüfuzu ve tüketim toplumunda sağlık tartışmaları ile literatüre farklı alanlardan katkı sağlaması hedeflenmiştir. Bununla beraber Türkiye'ye ilişkin genel sağlık profilleri eşliğinde yaş ve cinsiyete dayalı karşılaştırmalı analizlerinin yanı sıra madde bağımlılığı ve kullanımı, yaşlılık sürecinde karşılaşılan sağlık sorunları ve eşitsizlikleri, yaşlı bakımı, kent ve kır yaşamında sağlık hizmetlerinden yararlanma koşulları gibi güncel ve önemli sağlık sorunlarına da çalışmada yer verilmiştir.

Elinizdeki bu kitap birçok disiplin bünyesinde sağlık çalışmalarının yer aldığı literatüre katkı sağlama amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu katkıyı büyük emekleri ile inşa eden değerli yazarlara çok teşekkür ediyorum. Bilimsel birlikteliğin güzel bir ürününü birlikte çıkardığımız için çok mutluyum.

Tüm yazarlara ve okurlara "iyi" bir yaşam diliyorum.

Sevgiyle, sağlıcakla ve hoşça kalın...

Duygu Alptekin
Mart, 2015

İÇİNDEKİLER

Güneş Girmeyen Eve Doktor Girer (mi?): Sağlık Hizmetlerinde Koşullar, Tercihler ve Nedenler Üzerine.....1
Temmuz Gönç & Nadir Suğur

Sağlık-Hastalığın Değişen Görünümü ve Tüketim Toplumunda Tıbbileşme.....39
Esra Karakuş & Nurşen Adak

Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Sağlık ve Tıbbileştirme.....55
Deniz Sezgin

Sağlık Hareketlerinin Toplumsallığı ve Kadın Sağlığı Hareketi.....81
Duygu Alptekin

Sağlık ve Hoşnutsuzlukları: Sağlık Kanaat Önderlerinin Sosyal Medya Söylemleri ve Sağlığın Tıbbileştirilmesi.....101
Yasemin İnceoğlu & Burak Özçetin & Meltem Gökmen Tol & Saygın Vedat Alkurt

Eşitsizliklerin Kavşağında: Çağdaş Türkiye'de Yaşlılık ve Sağlık...125
Özgür Arun

Resmî Olmayan Bakımda Bağımlı Yaşlılar ve Bakım Verenleri İçin Sağlık Etkileri: Antalya Evde Bakım Araştırması (AEBA).....145
Jason K. Holdsworth

Ergenlerde Madde Kullanımı ve Bağımlılığı.....167
Hatice Yıldız

Yazar Öz Geçmişleri.....193

Güneş Girmeyen Eve Doktor Girer (mi?): Sağlık Hizmetlerinde Koşullar, Tercihler ve Nedenler Üzerine

Temmuz Gönç* & Nadir Suğur**

Giriş

Bireylerin ve toplumun sağlık düzeyini belirleyen, sağlığı şekillendiren çok sayıda faktör vardır. Bunların içinde yaş ve kalıtımsal faktörler sağlığı daha dar düzeyde, yaşama, çalışma ve barınma koşulları gibi faktörler daha genel düzeyde etkilemektedir (Dahlgren ve Whitehead, 1992: 11). Sağlığın sosyal belirleyicileri olarak bilinen bu faktörlerden biri de etkili sağlık hizmetlerine erişimdir. Bununla birlikte toplumdaki bütün kesimler sağlık hizmetlerine eşit şekilde erişememekte ya da aynı etkinlikteki sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Bu durumun iki temel nedeni olduğu söylenebilir. İlk olarak bir bölgede bulunan sağlık kurumu ve personeli sayısı, sağlık kurumlarının ulaşılabilirliği, sağlık bakımı almak için cepten yapılması gereken ödemelerin boyutları gibi sağlık hizmetlerinin sunumundan ve finansmanından kaynaklanan sorunlar söz konusudur. İkinci olarak ise sosyal sınıf, statü, gelir, eğitim ve cinsiyet gibi nedenlere bağlı olarak toplumda bazı gruplar dezavantajlıdır ve sağlık hizmetlerine erişimleri bu nedenlerle kısıtlanmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişimdeki bu sınırlılık toplumdaki dezavantajlı kesimlerin sağlıklarının kötüleşmesine yol açmaktadır. Yoksulların, kadınların, azınlıkların ya da başka bir türden sürekli olarak sosyal dezavantaja maruz kalan grupların sağlıklarının toplum geneline oranla sistematik olarak daha kötü olması "sağlık eşitsizlikleri" kavramıyla (Braveman, 2006: 167) ifade edilmektedir. Dolayısıyla ister sağlık sisteminden, ister ekonomik ve toplumsal eşitsizliklerden kaynaklansın, sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan eşitsizlikler, sağlık eşitsizliklerine dönüşmektedir.

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.
** Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

cepten yapılacak olan ödemelerin daha az olduğu sağlık kurumlarını tercih edebilmek anlamına gelmektedir.

Bu çerçevede sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, bir yandan daha ulaşılabilir, kullanılabilir ve karşılanabilir hizmetlerin sunulmasına, bir yandan da toplumda sağlık hizmetlerine erişimi sınırlayan güç eşitsizliklerinin azaltılmasına bağlıdır. Sağlık hizmetlerinin planlanmasında ekonomik ve toplumsal açıdan dezavantajlı olan grupların hassasiyetlerinin dikkate alınması, erişim eşitsizliklerine yol açan yapısal engellerin olumsuz etkilerini azaltabilir. SDP çerçevesindeki uygulamalar istihdam statüsüne bağlı eşitsizliklerin azalması yönünde bir ilerleme sayılsa da sınıfsal ve cinsiyete dayalı eşitsizliklerin sağlık hizmetlerine erişim üzerindeki yansıması sürmektedir. Toplum sağlığının korunması ve iyileştirilmesi açısından özellikle kırsal alanda yaşayanlar, yoksullar ve kadınlar için ulaşılabilir, kabul edilebilir ve karşılanabilir sağlık hizmetlerinin sağlanması ve sürdürülmesi bir gerekliliktir. Dolayısıyla sağlık sistemindeki iyileşme göstergeleri dikkate alınırken neoliberal ekonomi politikaları çerçevesinde sağlık alanının piyasalaşmasının ve sağlık hizmetlerinin metalaşmasının toplum sağlığı açısından önemli bir risk oluşturduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Kaynakça

Ağartan, T. (2007). Sağlıkta Reform Salgını. N. Üstündağ, T. Ağartan ve Ç. Yoltar (Ed.) *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları* içinde (s. 37-54). İstanbul: İletişim.

Akbar Zaidi, S. (1996). Gender perspectives and quality of care in underdeveloped countries: disease, gender and contextuality. *Social Science and Medicine,* 43(5), 721-30.

Andersen, R.M. (1995). Revisiting the behavioral model and access to medical care: does it matter? *Journal of Health and Social Behavior,* 36, 1–10.

Aslan, D., Özcebe, H., Bilir, N., Vaizoğlu, S. ve Subaşı, N. (2006). What Are the Predictors of Health Services Utilization by Women in a City Center Located in the Eastern Part of Turkey?: A Cross Sectional Study. *Turkish Journal of Medical Sciences,* 36, 37-43.

Ateş, M., Erbaydar, T., Demirkıran, K., Özhan, G., Cevahir, E. ve İşçi, E. (2004). Gebze Halkının Sağlık Hizmetlerini Kullanımı ve Sağlık Kuruluşlarını Tercih Etme Nedenlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,* 7(3), 319-341.

Baghadi, G. (2005). Gender and medicines: an intenational public health perspective. *Journal of Women's Health,* 14(1), 82-86.

Başara B.B. ve Şahin, İ. (2008). Türkiye'de cepten yapılan sağlık harcamalarını etkileyen etmenler. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 26(2), 319-340.

Begum, V., de Colombani, P., Das Gupta, S., Salim, A. H., Hussain, H., Pietroni, M., Rahman, S., Pahan, D. and Borgdorff, M. W. (2001). Tuberculosis and patient gender in Bangladesh: sex differences in diagnosis and treatment outcome. *International Journal of Tuberculosis & Lung Disease,* 5(7), 604-10.

Bodur, S. ve Kurt, Ö. (1997). Kırsal alanda toplumun sağlık hizmetleri ile ilgili tutumu. *Genel Tıp Dergisi,* 7(1), 30-32.

Bourne, Paul Andrew. (2009). Socio-demographic determinants of health care seeking behaviour, selfreported illness and self-evaluated health status in Jamaica**.** *International Journal of Collaborative Research on Internal Medicine & Public Health,* 1(4), 101-130.

Braveman, P. (2006) Health disparities and health equity: concepts and measurement, *Annual Review of Public Health*, 27, 167–94.

Coppo, P., Pisani, L. ve Keita, A. (1992). Perceived morbidity and health behaviour in a Dogon community. *Social Science and Medicine,* 11, 1227-35.

Çelikay, F. (2009). *Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı Açısından Genel Sağlık Sigortası Sisteminin Etkinliği ve Geleceği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Dahlgren, G. ve Whitehead, M. (1992). *Policies And Strategies To Promote Social Equity İn Health.* World Health Organization Regional Office for Europe, Kopenhagen. http://whqlibdoc.who.int/euro/-1993/EUR_ICP_RPD414(2).pdf (Erişim 19.12.2014)

Dinçer, B. ve Özaslan, M. (2004). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.* DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2004/ilce.pdf (Erişim: 02.05.2010)

Dinçer, T., Kavuncubaşı, Ş. ve Aloğlu, E. (1994). Tedavi Edici Sağlık Hizmetlerinin Kullanımı. Toplum ve Hekim 8(62), 115-121.

Donabedian, A. (1973). *Aspects Of Medical Care Administration.* Cambridge: Harvard University.

Falkingham, J. (2004). Poverty, out-of-pocket payments and access to health care: evidence from Tajikistan. *Social Science and Medicine*, 58(2), 247-58.

Feng, X. (2013). On the relationship between weight status and doctor shopping behavior: Evidence from Australia. *Obesity*, 21(11), 2225–2230.

Frenk, J. (1992).The concept and measurement of accessibility. K.L. White, J. Frenk, C. Ordonez vd. (ed.) *Health Services Research: An Anthology* içinde (s. 858–864). Washington: Pan American Health Organization.

Garg, C. ve Karan A. (2009). Reducing out-of-pocket expenditures to reduce poverty: a disaggregated analysis at rural-urban and state level in India. *Health Policy and Planning,* 24, 116-128.

George, A. ve Rubin, G. (2003). Non-attendance in general practice: A systematic review and its implications for access to primary health care. *Family Practice,* 20: 178-184

Gesler, M.W. ve Meade, S.M. (1989). Locational and population factors in health care seeking behavior in Savenneh, Georgia. G. I. De Friese, T.C. Ricketts ve S.J. Stein (Ed). *Methodological Advances in Health Services Research* içinde (s.67-86). Michigan: Health Administration.

Gotsadze, G., Bennett, S., Ranson, K. ve Gzirishvili, D. (2005). Health care-seeking behaviour and out-of-pocket payments in Tbilisi, Georgia. *Health Policy Planning,* 20 (4), 232-242.

Govender, V. ve Penn-Kekana, L. (2007) *Gender Biases And Discrimination: A Review Of Health Care İnterpersonal İnteractions*. Background paper prepared for the Women and Gender Equity Knowledge Network of the WHO Commission on Social Determinants of Health.http://www.who.int/social_determinants/resources/gender_biases_and_discrimination_wgkn_2007.pdf (Erişim: 20.01.2015)

Gönç Şavran, T. (2010). *Toplumsal Eşitsizlikler ve Sağlık: Eskişehir'de Sosyolojik Bir Araştırma.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gönç Şavran, T. (2014). Sağlıkta Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri: Eskişehir'de Kırsal ve Kentsel Alanlarda Kadın Sağlığı. *Fe Dergi*, 6(1), 98-116.

Gül, H. E. ve Çevik, B. (2014). *2010 ve 2012 Verileriyle Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması.* İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü http://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_ 03_2012.pdf (Erişim: 20.01.2015)

Harris, B., Goudge, J., Ataguba, J.E., McIntyre, D., Nxumalo, N., Jikwana, S. ve Chersich, M. (2011). Inequities in Access to Health Care in South Africa. *Journal of Public Health Policy* 32:102–123.

Harris, M.F., Harri,s E. ve Roland, M. (2004). Access to primary health care: three challenges to equity. *Australian Journal of Primary Health*, 10:21–29.

Hart, J.T. (1971) The Inverse Care Law. *The Lancet,* 297(7696), 405–412.

Hayran, O., Kayhan, M., Gürsoy, A. ve Aksayan, S. (1998). A Study on the attitudes toward health care and curative practices of people in an urban Area. *Turkish Journal of Medical Sciences,* 18, 90-95.

Hippisley-Cox, J. ve Pringle, M. (2000). Inequalities in access to coronary angiography and re-vascularisation: the association of deprivation and location of primary care services. *British Journal of General Practice,* 50, 449-454.

Hou, X. ve L. Xiao (2012). An analysis of the changing doctor-patient relationship in China. Journal of International Bioethique, 23(2):83-94, 177-8.

Illich, I. (1995 [1975]) *Sağlığın Gaspı.* (Çeviren: Süha Sertabiboğlu) İstanbul: Ayrıntı.

İSMMMO (İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Muşavirler Odası) (2014). Türkiye'de Sağlık Stratejileri ve Harcamalar Raporu Özeti, http://archive.ismmmo.org.tr/docs/YASAM/52YASAM/008_9.pdf (Erişim: 04.01.2015).

Keyder, Ç. (2007). Giriş. Sağlıkta Reform Salgını. N. Üstündağ, T. Ağartan ve Ç. Yoltar (Ed.) *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları* içinde (s.15-35). İstanbul: İletişim.

Kızılçelik S. (1996). Mersin'e göç etmiş insanların sağlık koşulları üzerine bir çalışma. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Kitabı*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü. s.657-665.

Klein, R. (1993) Health care reform: the global search for Utopia. *British Medical Journal*. 307(6907), 752

Kloos, H., Etea, A., Degefa, A. vd. (1987). Illness and health behaviour in Addis Ababa and rural central Ethiopia. *Social Science and Medicine,* 25: 1003–19

Kolthoff, E., Huberts, L. ve van den Heuvel, H.(2007). The Ethics of New Public Management: Is Integrity at Stake? *Public Administration Quarterly,* 30(4), 399-439.

Krishnan, T. N. (2000). Access to health and the burden of treatment in India: An interstate comparison. R. Mohan (Ed.) *Disinvesting in Health* içinde (s. 208-232). New Delhi: Sage.

Lawson, D. (2004). *Determinants of Health Seeking Behaviour in Uganda: Is it Just Income and User Fees That Are Important?* IDPM Working Paper. http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/ NISPAcee/UNPAN018976.pdf (Erişim: 18.01.2015)

Levesque, J.F., Harris, M.F. ve Russell, G. (2013). Patient-centred access to health care: conceptualising access at the interface of health systems and populations. *International Journal for Equity in Health,* 12(18), 18.

Liu, Y., Çelik, Y. ve Şahin, B. (2005). *Türkiye'de Sağlık ve İlaç Harcamaları.* Ankara: Sağlıkta Umut Vakfı.

McClure, R., Newell, S. ve Edwards, S. (1996). Patient characteristics affecting attendance at general outpatient clinics. *Archives of Disease in Childhood, (*74), 121-125.

Mensah, J. (2014). The Global Financial Crisis and Access to Health Care in Africa. *Africa Today,* 60(3), 35-54.

Mooney, G. (1983). Equity in health care: confronting the confusion. *Effective Health Care,* 1(4), 179–185.

Mooney, G. (2014). *Ulusların Sağlığı: Yeni Bir Ekonomi Politiğe Doğru*. (Çeviren: Cem Terzi). İstanbul: Yordam.

Moynihan, R. ve Cassels, A. (2006). *Satılık Hastalıklar.* (Çeviren: Gökçesu Tamer ve Evren Yıldırım). İstanbul: HAYY.

Mwabu, G.M. (1986). Health care decisions at the household level:results of a rural health survey in Kenya. *Social Science and Medicine,* 22(3), 315-9.

Nesanır, N., Dinç, G., Cambaz, S. vd. (2010). Affects of social classes and social security on access to health care in Manisa: A research for inequalities. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi,* 30(4):1263-71.

Osika, I., Evengard, B., Waernulf, L. ve Nyberg, F. (2005). The laundry-basket project-gender differences to the very skin. Different treatment of some common diseases in men and women. *Lakartidningen.* 102(40), 2846-8.

Parsons, T. (2005 [1951]) *The Social System*. New York: Free.

Payer, L. (1992). *Disease-Mongers: How Doctors, Drug Companies, and Insurers are Making You Feel Sick.* New York: Wilry & Sons.

Pell, J., Pell, A., Norrie, J., Ford, I., Cobbe, S. and Hart, J. T. (2000). Effect of socioeconomic deprivation on waiting time for cardiac surgery: retrospective cohort study. *British Medical Journal,* 320, 15-19.

Pellegrino, E. D. (1999). The Commodification of Medical and Health Care: The Moral Consequences of a Paradigm Shift from a Professional to a Market Ethic. *Journal of Medicine and Philosophy,* 24(3), 243–266.

Robinson, J. C. (2001). The End of Managed Care. *The* Journal of *the American Medical Association,* 285(20), 2622-2628.

Rosenthal, M. B., Zaslavsky, A. ve Newhouse, J.P. (2005). The Geographic Distribution of Physicians Revisited. *Health Services Research,* 40(6/1), 1931–1952.

Salkever, D. S. (1976). Accessibility and the demand for preventive care. *Social Science and Medicine,* 10(9-10), 469–475.

Sandman, D., Simantov, E. ve An, C. (2000). *Out of Touch: American Men and the Health Care System.* New York: The Commonwealth Fund.

Sari, N., Langenbrunner, J. ve Lewis, M. (2000). Affording Out-of-pocket Payments for Health Services: Evidence from Kazakhstan. *EuroHealth,* 6(2), 37-39.

Shilling, C.(2002). Culture, the 'sick role' and the consumption of health. *British Journal of Sociology,* 53(4), 621–638.

Simoens, S. ve Hurst, J. (2006). *The Supply of Physician Services in OECD Countries*. OECD Health Working Papers no.21. http://www.intelligenceispower.com/The%20Supply%20of% 20Physician%20Services%20in%20OECD%20Countries.pdf (Erişim:21.01.2015)

Soja, E. (1980). The Socio-Spatial Dialectic. *Annals of the Association of American Geographers,* 70, 207–225.

Sudnow, D. (1967). *Passing On: The Social Organization Of Dying.* Englewood Cliffs: Prentice Hall.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2003). *Sağlıkta Dönüşüm.* Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2006). *Turkiye Ulusal Sağlık Hesapları Hanehalkı Sağlık Harcamaları 2002-2003.* Ankara: T. C. RSHMB, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2011) Yataklı Sağlık Tesisleri Planlama Rehberi. http://rapor.saglik.gov.tr/SHGM/shgm_yatirim.pdf (Erişim: 20.12.2014)

T.C. Sağlık Bakanlığı (2013a). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2013. http://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/sa%C4%9Fl%C4%B1k%20istatistik%20y%C4%B1ll%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202013.pdf (Erişim: 25.12.2014)

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2013b). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2013 Haber Bülteni. http://www.sb.gov.tr/TR/dosya/1-93205/h/siy2013haberbulteni.pdf (Erişim: 25.12.2014)

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2013c). T. C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü MHRS Koordinatörlüğü MHRS Sunumu. bhsm.gov.tr/galeri/dokuman/8-MHRS.ppt (Erişim: 25.12.2014)

Tanner, M. ve C. Vlassof (1998). Treatment seeking behavior for malaria: a typology based on endemicity and gender. *Social Science and Medicine,* 46 (4-5), 523-532.

Tatar, M., Özgen H., Şahin, B., Belli, P. ve Berman, P. (2007). Informal Payments in The Health Sector: A Case Study from Turkey. *Health Affairs,* 26(4), 1029-1039.

Tengilimoğlu, D. (2001). Hastane Seçimine Etkili Olan Faktörler: Bir Alan Uygulaması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 1, 85-98.

Thomson, C. S., Hole, D. J., Twelves, C. J. vd. (2001). Prognostic factors in women with breast cancer: distribution by socioeconomic status and effect on differences in survival *Journal of Epidemiology & Community Health,* 55(5), 308–315.

Thorson, A. and Johansson, E. (2004). Equality or equity in health care access: a qualitative study of doctors' explanations to a longer doctor's delay among female TB patients in Vietnam. *Health Policy*, 68(1)37-46.

Thorson, A., Hoa, N. P., Long, N. H., Allebeck, P. and Diwan, V. K. (2004). Do women with tuberculosis have a lower likelihood of getting diagnosed? Prevalence and case detection of sputum smear positive pulmonary TB, a population-based study from Vietnam. *Journal of Clinical Epidemiology,* 57(4), 398-402.

Tokatlıoğlu, İ. ve Tokatlıoğlu. (2013). Türkiye'de 2002-2011 Yılları Arasında Katastrofik Sağlık Harcamalarının Yoksulluk Yaratma Kapasitesi. *Ekonomik Yaklaşım*, 24(87), 1-36.

TUİK (2011). Yaşam Memnuniyeti Araştırması. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayın No:3669.

TUİK (2014). Katastrofik Sağlık Harcamaları. http://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/upload/yayinrapor/katastrofikSaglikHar_1Ekim2014.pdf (Erişim:04.01.2015).

Türk Tabipleri Birliği (2009). *Hekimlerin Değerlendirmesi ile Performansa Dayalı Ödeme*. Ankara: TTB. http://www.ttb.org.tr/kutuphane/performansadayaliodeme.pdf (Erişim: 12.04.2010)

Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2011). *Proleterleşme ve Profesyonelleşme Tartışmaları Işığında Türkiye'de Sağlık Emek Sürecinin Dönüşümü*. Ankara: Notabene.

Üstündağ, N. ve Yoltar, Ç. (2007). Türkiye'de Sağlık Sisteminin Dönüşümü: Bir Devlet Etnografisi. N. Üstündağ, T. Ağartan ve Ç. Yoltar (Ed.), *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları* içinde (s. 55-94). İstanbul: İletişim.

Van Kersbergen, K. (2000) The declining resistance of the welfare states to change? S. Kuhnle (Ed). *Survival of the European Welfare State* içinde (s. 19-36). London: Routledge.

Wazana, A. (2000). Physicians and the pharmaceutical industry: is a gift ever just a gift? *The Journal of the American Medical Association,* 283(3):373-80.

Welch, H.G., Schwartz, L.M. ve Woloshin, S. (20103). *Aşırı Teşhis: Sağlık Adına Hasta Etmek.* (Çeviren: Akif Akalın) İstanbul: İnsev.

Whitehead, M. (1992). The concepts and principles of equity and health. *International Journal of Health Services*, 22: 429–445.

WHO (2008). *Closing the Gap in a Generation: Health Equity through Action on the Social Determinants of Health*. Geneva: World Health Organization.

WHO (2014a). *World Health Statistics 2014*. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112738/1/ 9789240692671_eng.pdf?ua=1 (Erişim: 20.12.2014)

WHO (2014b). Universal health coverage. *Fact Sheet* no:395. http://www.who.int/mediacentre/factsheets /fs395/en/ (Erişim: 20.12.2014)

Woods, M.D., Kirk, D., Agarwal, S. vd. (2005). *Vulnerable Groups And Access To Health Care: A Critical İnterpretive Review*. Report for the National Co-ordinating Centre for NHS Service Delivery and Organisation http://www.nets.nihr.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0004/ 81292/ES-08-1210-025.pdf (Erişim: 23.02.2010)

www.sgk.gov.tr SGK İstatistik Yıllıkları. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler /sgk_istatistik_yilliklari (Erişim: 21.01.2015)

Xu, K. ve Borders, T. (2003). Gender, Health and physician visits among adults in the United States. *Amercan Journal of Public Health,* 93(7), 1076-79.

Yardım, M. S. ve Üner, S. (2013). Geographical Disparities in the Distribution of Physicians in Turkey. *TAF Preventive Medicine Bulletin, 12(5), 487-494.*

Yavuz, M. (2010). Sağlıkta dönüşüm ve genel sağlık sigortası: Finansmanda yaşanan sorunlar. *TES-İŞ Dergisi,* Nisan, 94-101.

Zerenler, M. ve A. Öğüt, (2007) Sağlık Sektöründe Algılanan Hizmet Kalitesi ve Hastane Tercih Nedenleri Araştırması:Konya Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 501-19.

Sağlık-Hastalığın Değişen Görünümü ve Tüketim Toplumunda Tıbbileşme

Esra Karakuş* & Nurşen Adak**

Toplumsal koşulların değişmesi diğer birçok kavramı etkilediği gibi sağlık kavramının tanımlanmasını da değiştirip dönüştürmüştür. Sağlıklı olmak, sınırları belirsizleşen bir hâl alırken geçmişte sağlıklılık olarak tanımlanan bazı durumlar, hastalık olarak kavramsallaştırılmaya başlanmıştır. Sağlık, neoliberal politikalar ekseninde belirlenen, tüketim kültürüne hizmet eden bir kurum hâline gelmiştir. Tıp, sahip olduğu denetim gücünü sosyal kontrol aracı olarak kullanabilmekte ve bireyselleşme vasıtasıyla da sorumluluğu bireyin tekeline bırakarak olacaklardan bireyi sorumlu tutabilmektedir. Bireyin yalnızca tükettikleriyle sağlıklı olabileceği anlayışı kapitalizmin tüketim kültürüne hizmet etmektedir. Bu çalışma, sağlığın tıbbileştirilerek yeniden tanımlanmasının bir eleştirisini sunmaktadır. Çalışmada günümüz toplumlarında sağlık ve hastalık kavramlarının değişen anlamı ile tıbbileştirmenin tüketim, sağlık ve hastalık üçgeninde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Sağlığı Tanımlama

Sağlık ve hastalık kavramlarının tanımlanmasındaki dinamizm, kavramları tanımlamayı güçleştirmektedir. Çünkü toplumsal koşullar ve toplumlar değiştikçe sağlık ve hastalık kavramlarına yüklenen anlamlar da değişmektedir. Sağlıklı olmanın göstergesi kabul edilen bazı durum ve davranışlar zaman içinde hastalık belirtisi olarak kabul edilebilmektedir. Toplumların sağlık ve hastalığı algılayışı ve anlamlandırışı zaman içinde farklılaşabilmektedir.

* Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, esrakarakus@outlook.com

** Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, nadak@akdeniz.edu.tr

yaşamlarından en fazla değer verdikleri şeylerden birisi olan sağlık böylece manipüle edilmeye açık hâle gelirken insanlar da tıbbileştirmenin yarattığı piyasada sömürüye açık hâle gelmektedirler. Sonuçta geçmişten günümüze sağlık ve hastalığa bakış toplumların geçirdiği sosyoekonomik süreçlere bağlı olarak farklılaşmıştır. Günümüzde sağlık ve hastalık mevcut piyasa koşullarının belirleyici olduğu çeşitli unsurlara bağlı olarak anlaşılmaya çalışılmalıdır.

Kaynakça

Adak, N. (2005) "Sosyal Bir Kurum Olarak Sağlık" Sevinç Güçlü (Ed.). *Kurumlara Sosyolojik Bakış* içinde (s. 49-91), Ankara: Birey Yayıncılık.

Aho, J. ve Aho, K. (2008). *Body Matters A Phenomenology Of Sickness, Disease, And Illness*. Lanham, MD:Lexington Books.

Akalın, K. H. (2008) "İdeal Tip Ve Kurumsal Yapı Olarak Toplumsal Faaliyet Tarzı", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 191-210.

Baudrillard, J. (2004) *Tüketim Kültürü*, Keskin, F Ve Deliçaylı H. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (1999) *Çalışma, Tüketicilik Ve Yeni Yoksullar,* Öktem, Ümit (Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Bauman, Z. (2001) *Parçalanmış Hayat, Türkmen, İsmail.* (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2004) *Liquid Modernity,* Polity: Cambridge.

Bauman, Z. (2005) *Bireyselleşmiş Toplum,* Alogan, Yavuz. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bocock, R. (1997) *Tüketim.* İrem Kutluk. (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi.

Canguilhem, G. (1991) *The Normal And The Pathological*, Translated By Carolyn R. Fawcett İn Collaboration With Robert S. Cohen, New York : Zone Books.

Conrad, P. (2007) *The Medicalization Of Society*, Maryland: The John Hopkins University Press.

Conrad, P ve Barker, K. K. (2010) "The Social Construction Of Illness: Key Insights And Policy Implications", *Journal Of Health And Social Behavior,* (51) 61-79.

Conrad, P. (1992) "Medicalization Of Social Control", *Annual Review Of Sociology*, (18), 209-232.

Crawford, R. (1980) "Healthism And The Medicalization Of Everyday Life", *International Journal Of Health Services, 10(3)*, 365–88.

Crawford, R. (2006) "Healthism And The Medicalization Of Everyday Life", *Health, 10 (4)*, 401-420.

Demez, G. (2012) "Medyada Yeni Sağlık Anlayışları Ve Kadın Bedeninin Temsili", *Uluslararası İnsanbilimleri Dergisi*, 9(1), 512-532.

Elbek, O. ve Adaş, E. B. (2009) "Sağlıkta Dönüşüm: Eleştirel Bir Değerlendirme", *Türkiye Psikiyatri Bülteni*, 12(1), 33-43.

Erbaydar, T, (2001) "Sağlık Kimin İçin", *Toplumbilim Sağlık Sosyolojisi Özel Sayısı*. 49-58.

Featherstone, M. (2005) *Postmodernizm Ve Tüketim Kültürü*. Mehmet Küçük. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2002) *Kliniğin Doğuşu,* Temel Keşoğlu. (Çev.). İstanbul: Doruk Yayınları.

Foucault, M. (2005) *Entelektüelin Siyasi İşlevi,* (2.Baskı). F. Keskin O. Akınhay I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. (2005) *Sosyoloji,* (2. Baskı). Cemal Güzel (Çev.). Ankara: Ayraç Yayınevi.

Gür, Gültüvin, E. (2009) *Tüketim Kültürü Bağlamında Sağlık Haberleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi SBE. İstanbul.

Gür, Gültüvin, E. (2010). "Dezenformasyona Uğratılan Bir Sosyal Hak Olarak Sağlık", Http://Www.Sosyalhaklar.Net/2010/Bildiri/Gur.Pdf, (26.09.2012).

Illich, I. (2011a) *Sağlığın Gaspı*, (2. Baskı), Süha Sertabiboğlu (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Illich, I. (2011b) *Tüketim Köleliği* (4. Baskı), Mesut Karaşahan. (Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.

Işık, E. (2001) "Batı Toplumlarında Rasyonelleşme, Tımarhanenin ve "Homo-Medicus" un Doğuşu", *Toplumbilim Sağlık Sosyolojisi Özel Sayısı*, 39-47.

Kasapoğlu, M. A. (1999), Sağlık Sosyolojisi-Türkiye'den Araştırmalar. *Sosyoloji Derneği Yayınları*, Ankara.

Kaya, Ş. Ş. (2011) "Televizyonda Kadın, Sağlık ve Hastalık", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 14 (2), 117-150.

Kesgin, C. ve Topuzoğlu, A. (2006) Sağlığın Tanımı: Başaçıkma. *Jounal Of İstanbul Kültür University*, (3), 47-49.

Kurtz, R. A. ve Chalfant, P. H. (1991) *The Sociology Of Medicine And Illness*. (2. Baskı). Boston: Allyn-Bacon.

Lodziak, C. (2003) *İhtiyaçların Manipülasyonu: Kapitalizm Ve Kültür*. Berna Kurt (Çev.). İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Lupton, D. (1994) *Medicine As Culture, Illness, Disease And The Body İn Western Societies*. London: Sage Publication.

Moynihan, R ve Cassels, A. (2006) *Satılık Hastalıklar,* Tamer Gökçesu ve Evren Yıldırım. (Çev.). İstanbul: Hayy Kitap.

Narter, M. (2003) "Sağlığın Ve Hastalığın Sosyal Temsilleri", *İ. Ü. Psikoloji Çalışmaları Dergisi,* 24, 58-73.

Nazlı, A. (2005) "Sapmanın Tıpsallaştırılması ya da Tıbbın Toplumsal Normaliteyi Sağlama İşlevi", *E.Ü. Sosyoloji Dergisi,*14, 115-132.

Nettleton, S. (1995) *The Sociology Of Health And Illness*. Cambridge: Polity Press.

Parsons T. (1991) *The Social System*, Routledge and Keagar, London (first published in 1951).

Rysst, M. (2010) "Healthism And Looking Good: Body İdeals And Body Practices İn Norway", *Scandinavian Journal Of Public Health*, 38(5), 71–80.

Sezgin, D. (2011) *Tıbbileştirilen Yaşam, Bireyselleştirilen Sağlık,* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sklair, L. (1991) *Sociology of the Global System,* Baltimore: The John Hopkins Universty Press.

Szasz, T. (2007) *The Medicalization Of Everyday Life* :Selected Essays. New York: Syracuse Universty Press.

Timurturkan, Meral (2013) "Tıbbi Söylem ve İktidar: Medyada "Diyet-Zayıflık-Sağlık" İlişkisi Etrafında Bedenin Denetimi", *Mediterranean Journal of Humanities*, Cilt III, Sayı.1, 237-252

Turner, B. S.(1995) *Medical Power And Social Knowledge*. London: Sage Publication.

Turner, B. S. (2000) "The History Of Changing Concepts Of Health And Illness: Outline Of A General Model Of Illness Categories", Gary L Albrecht,Ray Fitzpatrick, Susan C Scrimshaw. (Eds.), *Handbook Of Social Studies İn Health And Medicine* (İn) (p. 9-23). London: Sage Publication.

Turner, B.S. (2011) *Tıbbi Güç Ve Toplumsal Bilgi.* Ümit Tatlıcan. (Çev.). Bursa: Sentez Yayıncılık.

Uz, M. H. (2001) Sağlığı Tanımlamak, Dünya Sağlık Örgütü'nün Tanımı Üzerine Düşünceler. *Yeni Türkiye*, (39) Sağlık Özel Sayısı, Mayıs-Haziran, 321-322.

Weber, M. (1999) *Protestan Ahlakı Ve Kapitalizmin Ruhu*. Zeynep Gürata. (Çev.). Ankara: Ayraç Yayınları.

Yanıklar, C. (2010) Tüketim Kültürü, Kapitalizm Ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1), 25-32.

Zola, I. (1994) "Sağlık ve Köreltici Tıp" Ivan İllich (Der.), *Profesyoneller İktidarı* içinde (s. 43-68.), Cevdet Cerit. (Çev.), İstanbul: Pınar Yayınları.

Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Sağlık ve Tıbbileştirme

Deniz Sezgin*

Giriş

Kadınlar ve erkekler arasında dikotominin başka bir deyişle doğal bir farklılığın olduğuna dair düşünce, tarihsel olarak hemen her kültürde mevcuttur. Kadın ve erkek arasındaki fizyolojik farklılıklar, cinsiyet mitleri ile abartılı hâle gelmekte ve mutlak ayrımlara yol açmaktadır. Yeni doğan bir bebeğin biyolojik bir cinsiyeti olmasına rağmen toplumsal cinsiyeti yoktur. Çocuk büyürken toplum içindeki kurallar ve davranış modelleri ile şekillenir. Aile, arkadaş grupları, okul, sosyal çevre ve medya bu konuda zemini hazırlar. Toplumsal olarak modeller ve kurallar aracılığı ile öğrenme mekanizmaları da bulunmaktadır.

Biyolojik cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin biyolojik ve fizyolojik özelliklerini ifade ederken; toplumsal cinsiyet kavramı, tüm cinsiyet algılarının toplum tarafından sosyal olarak inşa edilen rolleri, davranışları ve faaliyetleri ifade etmektedir. Dedeoğlu (2000: 149), toplumsal cinsiyet kavramının öncelikle cinsler arasında var olan farklılıkları sadece biyolojik temelli olarak tanımlamanın sınırlamasından kurtulmak için kullanılmış olduğunu; toplumsal olarak oluşturuldukları ölçüde, sabit ve evrensel tanımlara sığdırılamayacaklarını; tam tersine toplumsal değişim sürecinde değişip, dönüşeceklerini belirtir.

Kadın ve erkek arasındaki toplumsal rol ve davranışlar toplumsal kültür içinde oluşmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramının içeriği toplum tarafından kurgulanan normlarla belirlenmekte ve kavram içindeki normları kadın ve erkek sosyalleşme sürecinde öğrenmektedir (Şimşek, 2011: 120; Gülay ve Bener, 2011: 158; Kaypakoğlu, 2003: 13; Akın, 2007: 2; www.who.int; Merriam Webster Online Dictionary). Cinsiyete dayalı normlar ve değerler kadın

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

Kaynakça

AKDENİZ, Fisun ve Figen, KARADAĞ, (2006), "Adet Döngüsünün Duygudurum Bozuklukları Üzerine Etkisi Var mıdır?", Türk Psikiyatri Dergisi, 17(4), s. 296-304.

AKIN, Ayşe, (2007), "Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayrımcılığı ve Sağlık", Toplum Hekimliği Bülteni, Mayıs-Ağustos, Cilt. 26, Sayı. 2, s. 1-9.

AKIN, Ayşe vd., (2009), "Üreme Sağlığına Giriş", Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü Katılımcı Rehberi, Ankara: Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü Basımevi.

BAHAR ÖZVARIŞ, Şevkat, (2008), "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Sağlık", Hacettepe Tıp Dergisi, 39, s. 168-174.

BONI, Federico, (2002), "Framing Media Masculinities", European Journal of Communication, Vol. 17(4), s. 465-478.

BOURDIEU, Pierre, (1990), Logic of Practice, USA:Stanford University Press.

BOZDEMİR, Nazif ve Sevgi, ÖZCAN, (2011), "Cinsellik ve Cinsel Sağlığa Genel Bakış", TJFMPC, 5, s. 37-46.

CONRAD, Peter, (1992), "Medicalization of Social Control", Annual Review Of Sociology 18, s. 209-232.

CONRAD, Peter, (2007), Medicalization of Society, USA: The Johns Hopkins University Press.

ÇABUKLU, Yaşar, (2004), Toplumsalın Sınırında Beden, İstanbul: Kanat Kitap.

DEDEOĞLU, Saniye, (2000), "Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği", Toplum ve Bilim, 86, Güz, s: 139-170.

DEMEZ, Gönül, (2012), "Medyada Yeni Sağlık Anlayışları ve Kadın Bedeninin Temsili", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt.9, Sayı.1, s: 512-532.

DÖKMEN, Yaşın Zehra, (2009), "Menopoz, Beden İmgesi ve Ruh Sağlığı", Türk Psikoloji Yazıları, Aralık, 12 (24), s. 41-55.

FEATHERSTONE, Mike, (1996), Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Çev., Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

FEATHERSTONE, Mike ve Mike, HEPWORTH, (1998), "Ageing The Lifecourse and Sociology of Embodiment", Modernity, Medicine and Health, Graham Scambler ve Paul Higgs (der.) içinde, London: Routledge, s. 147-175.

FINE, Cordelia, (2011), Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması, Çev: Kıvanç Tanrıyar, İstanbul: Sel.

FOUCAULT, Michel, (2005), Özne ve İktidar, Çev., Işık Ergüden, Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

FOUCAULT, Michel, (1992), Hapishanenin Doğuşu, Çev., Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

FOUCAULT, Michel, (1993), Cinselliğin Tarihi 1, Çev., Hülya Tufan, İstanbul: Afa Yayınları.

GÜLAY, Gülay ve Özgün, BENER, (2011), "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rolleri Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl. 15, s. 3, Aralık, s. 157-171.

İLDAN ÇALIM, Selda ve Ahsen, ŞİRİN, (2013), "Andropause: Male Menopause?", TAF Prev Med Bull., 12(4), s: 471-476.

ILLICH, Ivan, (1995), Sağlığın Gaspı, Çev., Süha Sertabiboğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İNCESU, Cem, (2004), "Cinsel İşlevler ve Cinsel İşlev Bozuklukları", Klinik Psikiyatri, Ek 3, s. 3-13.

KAVALA, Mukaddes, Zafer, TÜRKOĞLU, Burçe, CAN, (2011), "Sistemik Hastalıklarda Saç", Göztepe Tıp Dergisi, 26(3), s. 128-132.

KAYPAKOĞLU, Serdar, (2003), Toplumsal Cinsiyet ve İletişim, İstanbul: Naos.

KILIÇ, Meral, Serap, EJDER APAY, Nezihe, KIZILKAYA BEJİ, (2011), "İnfertilite ve Kültür", İ.Ü.F.N. Hem. Derg., Cilt 19, Sayı 2, s. 109-115.

KÖSE, Elif, (2009), "Bir Keşif Olarak Modern Kadınlık: Tıp, Beden ve Cinsellik", Fe Dergi 1, no. 2, s. 71-78.

LUPTON, Deborah, (1994), Medicine As Culture, Illness, Disease And The Body in Western Societies, London: Sage Publications.

MANDERSON, Lenore, (1999), "Social Meaning And Sexual Bodies: Gender, Sexuality and Barriers to Women's Health Care", Gender And Health, Pollard, T. Ve Hyatt S. B. (Ed.) UK: Cambridge University Press, s. 75-93.

MANDIRACIOĞLU, A., (2010), "Dünyada ve Türkiye'de Yaşlıların Demografik Özellikleri", Ege Tıp Dergisi, 49(3) Ek, s. 39-45.

MCKAY, Jim vd., (2009), "Gentlemen, The Lunchbox Has Landed: Representations of Masculinities and Men's Bodies in The Popular Media", in Handbook of Studies on Men and Masculinities, Thousand Oaks, CA: Sage, s. 270-288.

POLLARD, Tessa ve HYATT, Susan Brin, (1999), "Sex, Gender And Health: Integrating Biological and Social Perspectives", Sex, Gender and Health. Pollard, T. Ve Hyatt S. B. (Ed.) UK: Cambridge University Press, s. 1-17.

ROSENFELD, Dana ve C. A., FAIRCLOTH, (2006), "Medicalized Masculinities: The Missing Link", Medicalized Masculinities, Rosenfeld, D. ve Faircloth C. A. (Ed.) USA: Temple University Press, s. 1-20.

SEZGİN, Deniz, (2011), Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştirilen Sağlık, İstanbul: Ayrıntı.

SZASZ, Thomas, (2007), The Medicalization of Everyday Life, NewYork: Syracuse.

ŞAHİN KAYA, Şehriban, (2011), "Televizyonda Kadın, Sağlık, Hastalık", Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt.14, Sayı.2, Güz, s.118-150.

ŞENEL, Ferda, (2013), "Saç Dökülmesi", Bilim ve Teknik, Mayıs, s. 80-81.

ŞİMŞEK, Hatice, (2011), "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi: Türkiye Örneği", DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt.25, Sayı.2, Mayıs, s. 119-126.

PABUÇCU, Recai ve Cemil, KAYA, (2008), "Testosteron ve Andropoz", Türkiye Klinikleri J Med Sci, 28(Suppl), s. 98-101.

TOPDEMİR KOÇYİĞİT, Oya, (2012), "İnfertilite ve Sosyokültürel Etkileri", İnsanbil Dergi. 1(1): 27-37.

TURNER, Bryan S., (1992), Regulating Bodies Essay in Medical Sociology, Routledge Publications.

TÜRMEN, T., (2003), "Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı", Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın (Ed.A. Akın), Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (HÜKSAM), H. Ü. Yayınları.

USER, İnci, (2010), Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni", Kadın Ve Bedeni, Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar (der.) içinde. İstanbul. Ayrıntı Yayınları, s.131-169.

ZOLA, Irvin K., (1994), "Sağlık ve Köreltici Tıp", Profesyoneller İktidarı, I. Illich, vd. (Der.) içinde. Çev., Cevdet Cerit, İstanbul: Pınar Yayınları, s. 43-68.

http://www.who.int/gender/en/ Erişim tarihi: 14/04/2014

http://www.hsph.harvard.edu/women-gender-and-health/ Erişim tarihi: 14/04/2014

Merriam Webster Online Dictionary; "Sex". http://www.m-w.com/dictionary/gender. Erişim Tarihi: 03/01/2008.

Sağlık Hareketlerinin Toplumsallığı ve Kadın Sağlığı Hareketi

Duygu Alptekin*

"Erkek egemen bir toplum halk sağlığı için bir tehdittir."[1]
Jonathan Mann, 1991

Giriş

Kadın sağlığı hareketini çözümlemek ve bu hareketin tarihsel gelişimini yorumlamak, öncelikle toplumsal hareketlerin yapısal ve işlevsel özelliklerinin dökümünü gerektirir. Bireylerin ortak bir hareketlilik oluşturmasının koşullarının neler olduğu; diğer bir ifadeyle bireylerin belirli bir zaman diliminde belirli bir coğrafi alanda etkili olabilecek kadar bir birliktelik kurmasının nasıl mümkün olduğu sorusunun cevabını açığa çıkarma çabasının, kadın sağlığı hareketlerinin anlaşılması yönünde katkısı olacağı açıktır. Bu yazının ortaya çıkışı buna göre şekillenerek, öncelikle toplumsal hareketlerin genel özelliklerinin, oluşum koşullarının ve zaman içerisindeki yapısal ve işlevsel dönüşümlerinin ele alınması hedeflenmiştir. Daha sonra, insan sağlığının sosyalliğini işleyen ve insan sağlığına dair sosyal destek oluşumlarını kapsayan çalışmalar ve toplumsal hareketler incelenmiştir. Toplumsal sağlık hareketleri kavramı altında konunun anlaşılmasına yönelik kuramsal sınıflamalara ve açıklamalara yer verilmiştir. Bu kuramsal açıklamalar bir zemin kabul edilerek, tarihsel dönüşümü, etkileri ve özelliklerine dokunuşlarla birlikte kadın sağlığı hareketleri konusu inşa edilmeye çalışılmış, örneklerle birlikte konu daha somutlaştırılmak ve aydınlatılmak istenmiştir. Bu çerçevede günümüzde üzerinde tartışmaların yoğunlaştığı ve çalışmaların arttığı bir toplumsal sorun olan kadına yönelik şiddete karşı bir tepki olarak ortaya çıkan hareketlere değinilmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.
1 Akt., Helen Rodriguez-Trias,1992: 663.

ekonomik bağımlılık, bölgesel kalkınma eşitsizlikleri ve yoksulluk kadın sağlığını olumsuz etkileyen unsurlardır. Örneğin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlık alanındaki görünümlerine ilişkin birçok çalışmada, özellikle yetersiz beslenen ve kötü koşullarda yaşamını sürdüren yoksul kadınların tüm kadın nüfusu içinde daha dezavantajlı olduğu kabul edilmektedir (Alptekin, 2014: 23). Buna göre toplumdaki dezavantajlı kesimin cinsiyetinin kadın olması ile birlikte daha dezavantajlı bir konumda yer aldığı söylenebilir ve bu nedenle kadın sağlığı hareketlerinin etnik grup ve ırka dayalı azınlık kadınlar ile yoksul olan ve şiddet mağduru kadınları içine alan bir yapıda etkin olması çok önemlidir. Nitekim dünyanın en büyük azınlığını tüm kadınlar oluşturmaktadır.

Toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedenleri, tarihsel süreç içerisindeki dönüşümleri ve bu hareketleri biçimlendiren toplumsal olgu ve olaylar bu çalışmanın ilerlemesinde kilit açılımlar olmuştur. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, kadın sağlığı hareketlerinin kadın hareketlerinin ve toplumsal sağlık hareketlerinin genel bağlamından ayrı tutulamayacağı görülmüştür. Toplumsal hareketlerin tarih içerisindeki yapısal ve işlevsel açıdan dönüşümlerini kadın sağlığı hareketi içinde yakalamak mümkün olduğu gibi; üzerinde durulan konular ve amaçlar açısından kadın ve sağlık hareketlerinin önemli ipuçları ve ayrıntılar içeren bilgiler sunduğu anlaşılmış ve bu bilgilerin kadın sağlığı hareketini yönlendirdiği görülmüştür.

Kaynakça

Akın, Ayşe, Paksoy, Nüket, (2007), "Kadına Yönelik Şiddete Sağlık Boyutundan Bakmak", Kadın Çalışmaları Dergisi Aile İçi Şiddet Özel Sayısı, Cilt: 2, Sayı: 4, İstanbul, s. 107-110.

Akpınar, Aylin, (2012), "Toplumsal Değişme ve Küreselleşme", Yeni Toplumsal Hareketler, Ed. Bilhan Kartal ve Belkıs Kümbetoğlu, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2345, Eskişehir, s. 2-31.

Aktaş, Aliye Mavili, (2008), "Aile İçi Şiddet", Şiddet / Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl: 10, Sayı: 43, Ankara, s. 151-158.

Alptekin, Duygu, (2011), "Sokaktan Akademiye: Kadın Hareketinin Kurumsallaşma Süreci", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 26, s. 33-43.

Alptekin, Duygu, (2014), "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Örüntüsünde Kadının Yoksulluğu ve Yoksunlukları", Ed.: A. Topçuoğlu, G. Aksan & D. Alptekin, Yoksulluk ve Kadın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 15-33.

Alptekin, Duygu, (2015), "Patolojikliğin Cinsiyeti: Tıbbileştirme ve Kadın Bedeni", Ed. Fatma Zehra Fidan & Duygu Alptekin, Kadın Bedeni ve İstismarı, Opsiyon Yayıncılık, İstanbul, s. 242-265.

Altınay, Ayşe Gül, Arat, Yeşim, (2008), Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet, 2. Baskı, Punto, İstanbul.

Amargi Kadın Akademisi., (2005) Kadına Yönelik Şiddet, Amargi Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Danışma Kooperatifi, İstanbul.

Brown, Phil & Zavestoski, Stephen, (2004), "Social Movements in Health: An Introduction", Sociology of Health & Illness, Vol. 26, No. 6, p. 679–694.

Brown, Phil, Zavestoski, Stephen, McCormick, Sabrina, Mayer, Brian, MorelloFrosch, Rachel & Rebecca Gasior, Altman, (2004), "Embodied Health Movements: New Approaches to Social Movements in Health", Sociology of Health & Illness, Vol. 26, No. 1, p. 50-80.

Çayır, Kenan, (1999), "Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler", Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar, Ed. Kenan Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Ehrenreich, Barbara & English, Deirdre, (2014), "Cadılar, Ebeler ve Hemşireler: Kadın Şifacıların Tarihi", Ed. Barbara Seaman & Laura, Eldridge, Çev. Aksu Bora vd., Kadın Sağlığı Hareketinden Sesler, 1. Cilt, Ayizi Yayınları, Ankara, s. 22-45.

Erdem, M. (2007) Aile İçi Şiddet ve 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 73, s. 46-77.

Fichter, Joseph, (1996), Sosyoloji Nedir?, Çev. Nilgün Çelebi, Attila Kitabevi, Ankara.

Fine, Cordelia, (2011), Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması, Çev. Kıvanç Tanrıyar, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Glover, V., (1997), "Maternal Stres sor Anxiety in Pregnancy and Emotional Development of The Child", British Journal of Psychiatry, 171, s. 105-106.

Gökçe, Birsen, (2013), Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar, 4. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara.

Göktuna Yaylacı, Filiz, (2012), "Toplumsal Hareketler ve Kuramsal Yaklaşımlar", Yeni Toplumsal Hareketler, Ed. Bilhan Kartal ve Belkıs Kümbetoğlu, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2345, Eskişehir, s. 32-59.

Güneş, Fatime, (2011), "Farklı Emek Kategorileri Açısından Kadın Yoksulluğu", Çalışma ve Toplum, Cilt: 2, Sayı: 29, s. 217-248.

Işık, S. Nazik, (2007), "Türkiye'de Kadın Hareketi ve Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet", Kadın Çalışmaları Dergisi Aile İçi Şiddet Özel Sayısı, Cilt: 2, Sayı: 4, İstanbul, s. 112-117.

Karal, Dilek, Aydemir, Elvan, (2012), Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Rapor No: 12-01, USAK Yayınları, Ankara.

Kolker, Emily S., (2004), "Framing as a Cultural Resource in Health Social Movements: Funding Activism and the Breast Cancer Movement in the US 1990–1993", Sociology of Health & Illness, Vol. 26, No. 6, p. 820-844.

KSGM, (2009), Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kumanyika, Shiriki K., Morssink, Christiaan B. & Marion, Nestle, (2001), "Minority Women and Advocacy for Women's Health", American Journal of Public Health, Vol 91, No. 9, p. 1383-1388.

Mann, J., (1991), Remarks made during a presentation at the Fenway Center's Women and AIDS Conference; April 19-20, Boston, Mass.

Marieskind, Helen I., (2014), "Çatışmadan Doğan Güç ve Şifa: Kadın Sağlık Hareketleri", Ed. Barbara Seaman & Laura, Eldridge, Çev. Aksu Bora vd., Kadın Sağlığı Hareketinden Sesler, 1. Cilt, Ayizi Yayınları, Ankara, s. 46-50.

Melucci, Alberto, (1999), "Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması", Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar, Ed. Kenan Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s. 81-108.

Offe, Claus, (1999), "Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması", Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar, Ed. Kenan Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s. 53-79.

O'Toole, L. L. & Schiffman, J. R., (1997), Gender Violence: Interdiscplinary Perspectives, New York University Press, New York.

Özçelik Adak, Nurşen, (2002), Sağlık Sosyolojisi Kadın ve Kentleşme, Birey Yayıncılık, İstanbul.

Rodriguez-Trias, Helen, (1992), "Women's Health, Women's Lives, Women's Rights", American Journal of Public Health, Vol. 82, No. 5, p. 663-664.

Seaman, Barbara & Eldridge, Laura, (2014), "Giriş", Ed. Barbara Seaman & Laura, Eldridge, Çev. Aksu Bora vd., Kadın Sağlığı Hareketinden Sesler, 1. Cilt, Ayizi Yayınları, Ankara, s. 17-19.

Seaman, Barbara & Wood, Susan F., (2014), "Kadın Sağlığı Araştırmalarında Savunucu Grupların Rolü", Ed. Barbara Seaman & Laura, Eldridge, Çev. Aksu Bora vd., Kadın Sağlığı Hareketinden Sesler, 1. Cilt, Ayizi Yayınları, Ankara, s. 74-86.

Shepard, J. M., (2009), Sociology, Cengage Learning, Inc.

Şentürk, (2006), Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı, C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 30 (1), s. 31-46.

Tatar, Taner, (2015), "Yeni Toplumsal Hareketler ve Küresel Projeler", Ortadoğu Analiz, Cilt: 5, Sayı: 57, s. 1-19. Erişim Tarihi: 18.02.2015 http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2013108_tanertatar.pdf

Türkçapar, Hakan, (2009), "Şiddet ve Düşünce", BAŞKA / Psikiyatri ve Düşünce Dergisi, İstanbul, Sayı: 3, s. 90-102.

Uygur, Gülriz, Çağlar, İrem, (2013), "Şiddet", Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Ed. Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2312, Eskişehir, s. 118-139.

WHO, (2002), World Report on Violence and Health, Geneva.

Yanıkkerem, Emre, Kavlak, Oya & Ümran, Sevil, (2007), "Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri ve Sağlık Çalışanlarının Rolü", Kadın Çalışmaları Dergisi Aile İçi Şiddet Özel Sayısı, Cilt: 2, Sayı: 4, İstanbul, s. 32-47.

Sağlık ve Hoşnutsuzlukları: Sağlık Kanaat Önderlerinin Sosyal Medya Söylemleri ve Sağlığın Tıbbileştirilmesi*

Yasemin İnceoğlu** & Burak Özçetin*** &
Meltem Gökmen Tol & Saygın Vedat Alkurt

Giriş

Sağlığın tıbbileştirilmesi ve metalaştırılması günümüz toplumlarının önde gelen meselelerindendir. Her ne kadar karmaşık bir ilişki ve belirlenim ağları içerisinde yer alan farklı olgular olsalar da bu iki sorunun iç içe geçmiş olduğu da vurgulanmalıdır. Çalışmamız, bahsi geçen bu iki olgunun Türkiye'deki tezahürlerini sağlık uzmanlarının (sağlık kanaat önderlerinin) sağlık ve beden söylemlerini inceleyerek ele alacaktır. Daha özelde ise sağlık kanaat önderlerinin sosyal medya performanslarına Eleştirel Söylem Çözümlemesinin sunduğu kuramsal ve metodolojik pencereden bakmaya çalışacaktır.

Bu çalışmanın temel temaları sağlığın tıbbileştirilmesi, bireyselleştirilmesi (Sezgin, 2011) ve metalaştırılmasıdır. Özellikle son yirmi yılda Türkiye'de eğitim ve sağlığın da dâhil olduğu birçok kamu hizmetinin özelleştirildiği ve metalaştırıldığı bilinmektedir (Ataay, 2006). Mooney'in *Ulusların Sağlığı*'nda (2012) belirttiği üzere, tüketici/yurttaşların sağlığı, çok sayıda aktörün avantajlı bir konum elde etmek için yarıştığı son derece karlı bir alan özelliğini kazanmaktadır gitgide. Bu mücadelede "beden" rakip

* Bu çalışmaya kaynaklık eden "Sosyal Medyada Kanaat Önderliği Araştırması" Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) birimi tarafından desteklenmiştir (Proje Kodu: 12.300.002). Araştırma Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu tarafından yönetilmiş Yrd. Doç Dr. Burak Özçetin, Meltem Gökmen Tol ve Saygın Vedat Alkurt projede araştırmacı olarak görev almıştır. Bu makalenin İngilizce versiyonu Galatasaray İletişim Dergisi 21 Nolu sayısında (Aralık 2014) "Health and Its Discontents: Health Opinion Leaders' Social Media Discourses and Medicalzation of Health" başlığı ile yayımlanmıştır. Gerek Galatasaray Üniversitesi BAP birimine cömert destekleri, gerekse Galatasaray İletişim dergisi editör ve hakemlerine yazıdaki katkıları için teşekkürlerimizi tekrar ifade etmek isteriz.

** Prof. Dr., Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi.
*** Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi.

çalışma koşulları; Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar ve diğer meseleler sağlık kanaat önderlerinin çoğu tarafından görmezden gelinir.

Sağlık kanaat önderlerinin işaret ettiği dünya korku, güvenlik, hijyen, gözetim ve disiplinin hüküm sürdüğü bir dünyadır. Korku ve güvensizlik sayısız tedbiri beraberinde getirir ve bunlar bireysel özgürlükleri kısıtlamaya başlar; hijyen ve disiplin bedenle kurulacak alternatif ilişkileri imkânsız kılar; bedenleri disipline etme yararlı ve yararsız bedenler arasında kesin ayrımlar ve hiyerarşiler oluşturur. Bu, yaşamlarımızın her alanının metalaştırılması karşılığında ödediğimiz bir bedeldir.

Kaynakça

Angell, Marcia. 2008. "Industry-Sponsored Clinical Research." *JAMA* 300(9): 1069–71.

Ataay, Faruk. 2006. *Neoliberalizm ve Devletin Yeniden Yapılandırılması*. Ankara: De Ki.

Atabek, Gülseren, Ümit Atabek, and Deniz Bilge. 2013. "Sağlık Haberlerinde Dönüşüm: 1970-2010 Yılları Arasında Hürriyet Gazetesinde Sağlık Haberleri." In *Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır*, ed. Osman Elbek. İstanbul: HayyKitap, 113–33.

Atabek, Ümit, Gülseren Atabek, and Deniz Bilge. 2013. "Televizyon Sağlık Programlarında İdeolojik Söylemler." *Galatasaray İletişim* 1(3): 11–31.

Ayanoğlu, Yıldız, Murat Atan, and Umut Beylik. 2010. "Hastanelerde Veri Zarflama Analizi (VZA) Yöntemiyle Finansal Performans Ölçümü ve Değerlendirilmesi." *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi* 1(2): 40–63.

Baudrillard, Jean. 1998. *The Consumer Society: Myths and Structures*. London: Sage.

Bottles, Kent. 2009. "Patients, Doctors and Health 2.0 Tools." *PEJ* (July-August): 22–25.

Bourdieu, Pierre. 1996. *On Television*. New York: The New Press.

Bourdieu, Pierre, and Loic J. D. Wacquant. 2003. *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İstanbul: İletişim.

Canguilhem, Georges. 1991. *The Normal and the Pathological*. New York: Zone Books.

Castel, Robert. 1991. "From Dangerousness to Risk." In *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, eds. Graham Burchell, Colin Gordon, and Peter Miller. Chicago: University of Chicago Press, 281–98.

Cheek, Julianne. 2004. "At the Margins? Discourse Analysis and Qualitative Research." *Qualitative Health Research* 14(8): 1140–50. http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15359048 (May 25, 2014).

Coburn, David, and Elaine S. Coburn. 2007. "Health and Health Inequalities in a Neo-Liberal Global World." In *The Economics of Health Equity*, eds. Di McIntyre and Gavin Mooney. Cambridge: Cambridge University Press, 13–36.

Delibaş, Kayhan. 2013. "Sağlığa İlişkin Korkular: Güven Erozyonu Bağlamında Sağlık Korkularını Anlamlandırmak." In *Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır*, ed. Osman Elbek. Istanbul: HayyKitap, 101–13.

Van Dijk, Teun A. 1989. "Structures of Discourse and Structures of Power." In *Communication Yearbook 12*, ed. J. A. Anderson. California: Sage, 18–59.

Dillon, Michael. 2007. "Governing through Contingency: The Security of Biopolitical Governance." *Political Geography* 26(1): 41–47. http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0962629806000904 (May 25, 2014).

Elliott, Carl. 2010. *White Coat, Black Hat: Adventures on the Dark Side of Medicine*. Boston: Beacon Press.

Ercan, Fuat. 2013. "Meta Neleri İçerir? Sağlık Hizmetlerinin Metalaşması." In *Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır*, ed. Osman Elbek. Istanbul: HayyKitap, 15–41.

Fairclough, Norman. 2001. "Critical Discourse Analysis as a Method in Social Scientific Research." In *Methods of Critical Discourse Analysis*, eds. Ruth Wodak and Michael Meyer. California: Sage, 121–39.

Foucault, Michel. 1977. *Discipline and Punish: The Birth of Prison*. New York: Vintage Books.

———. 1978. *History of Sexuality Vol 1: An Introduction*. New York: Pantheon Books.

———. 1981. "Omnes et Singulatim: Towards a Criticism of 'Political Reason.'" In *The Tanner Lectures on Human Values v. II*, ed. S. McMurrin. Salt Lake City: University of Utah Press, 223–54.

———. 1991. "Governmentality." In *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, eds. Graham Burchell, Colin Gordon, and Peter Miller. Chicago: University of Chicago Press, 87–104. http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19241679.

———. 2002. *The Archeology of Knowledge*. London and New York: Routledge.

Furedi, Frank. 2002. *Culture of Fear: Risk-Taking and the Morality of Low Expectation*. London and New York: Continuum.

Gambetti, Zeynep. 2012. "Foucault'tan Agamben'e Olağanüstü Halin Sıradanlığına Dair Bir Yanıt Denemesi." *Cogito* (70-71): 1–18.

Garland, David. 2001. *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: University of Chicago Press.

Holliday, Ruth, and Graham Thompson. 2001. "A Body of Work." In *Contested Bodies*, eds. Ruth Holliday and John Hassard. London and New York: Routledge.

Illich, Ivan. 1976. *Medical Nemesis: The Expropriation of Health*. New York: Pantheon Books.

Kart, Elife. 2013. "'Sağlıkta Dönüşüm' Sürecinde Performansa Dayalı Ücretlendirmenin Hekimler Üzerindeki Etkileri." *Çalışma ve Toplum* 1(3): 103–40.

Katz, Elihu, and Paul F. Lazarsfeld. 1956. 21 American Sociological Review *Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications.* New Jersey: The Free Press.

Kress, Gunther R. 1989. *Linguistic Processes in Sociocultural Practice*. Oxford: Oxford University Press.

Lupton, Deborah. 1992. "Discourse Analysis: A New Methodology for Understanding the Ideologies of Health and Illness." *Australian Journal of Public Health* 16(2): 145–50.

———. 1999. Key ideas *Risk*. London and New York: Routledge.

———. 2003. *Medicine as Culture*. London: Sage.

McGillivray, David. 2005a. "Fitter, Happier, More Productive: Governing Working Bodies through Wellness." *Culture and Organization* 11(2): 125–38.

———. 2005b. "Governing Working Bodies Through Leisure." *Leisure Sciences* 27(4): 315–30.

McIntyre, Di, and Gavin Mooney. 2007. "Why This Book?" In *The Economics of Health Equity*, eds. Di McIntyre and Gavin Mooney. Cambridge: Cambridge University Press, 3–9.

Mooney, Gavin. 2012. *The Health of Nations: Towards a New Political Economy*. London and New York: Zed Books.

Moynihan, Ray, Iona Heath, and David Henry. 2002. "Selling Sickness: The Pharmaceutical Industry and Disease Mongering." *BMJ* 324(7342): 886–91.

Munck, Ronaldo. 2005. "Neoliberalism and Politics, and the Politics of Neoliberalism." In *Neoliberalism: A Critical Reader*, eds. A. Saad-Filho and D. Johnston. London: Pluto Press, 60–70.

Neuendorf, Kimberly A. 1990. "Health Images in the Mass Media." In *Communication and Health: Systems and Applications*, eds. Eileen Berlin Ray and Lewis Donohew. London and New York: Routledge.

Nietzsche, Friedrich. 2001. *The Gay Science*. Cambridge: Cambridge University Press.

Parker, Ian. 1992. *Discourse Dynamics: Critical Analysis for Social and Individual Psychology*. London and New York: Routledge.

Powell, J. A., M. Darvell, and J. A. M. Gray. 2003. "The Doctor, the Patient and the World-Wide Web: How the Internet Is Changing Healthcare." *JOURNAL OF THE ROYAL SOCIETY OF MEDICINE* 96: 74–76.

Reinharz, Shulamit. 1997. "Enough Already! The Pervasiveness of Warnings in Everyday Life." *QualitativeSociology* 20(4): 477–85.

Robertson, Ann. 1998. "Shifting Discourses on Health in Canada: From Health Promotion to Population Health." *Health Promotion International* 13(2): 155–65.

Rose, Nikolas. 1993. “Government, Authority and Expertise in Advanced Liberalism.” *Economy and Society* 22(3): 283–99. http://dx.doi.org/10.1080/03085149300000019.

Seale, Clive. 2002. *Media and Health*. London: Sage.

Sezgin, Deniz. 2011. *Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştirilen Sağlık*. Istanbul: Ayrıntı Yayınları.

Terzi, Cem. 2013. “Bilim, Tıp ve Kanıt.” In *Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır*, ed. Osman Elbek. Istanbul: HayyKitap, 71–89.

Thanem, Torkild. 2009. “‘There’s No Limit to How Much You Can Consume’: The New Public Health and the Struggle to Manage Healthy Bodies.” *Culture and Organization* 15(1): 59–74.

Thompson, E. P. 1993. *Customs in Common: Studies in Traditional Popular Culture*. New York: The New Press.

Timurturkan, Meral. 2013. “Tıbbi Söylem ve İktidar: Medyada ‘Diyet-Zayıflık-Sağlık’ İlişkisi Etrafında Bedenin Denetimi.” *Mediterranean Journal of Humanities* 3(1): 237–52.

Turner, Bryan S. 1995. *Medical Power and Social Knowledge*. London: Sage.

———. 2002. *Regulating Bodies: Essays in Medical Sociology*. London and New York: Routledge.

Wacquant, Loic J. D. 1992. “Toward a Social Praxeology: The Structure and Logic of Bourdieu’s Sociology.” In *An Invitation to Reflexive Sociology*, eds. Pierre Bourdieu and Loic J. D. Wacquant. Cambridge: Polity Press, 1–61.

Zola, Irving Kenneth. 1972. “Medicine as an Institution of Social Control.” *The Sociological Review* 20(4): 487–504.

Eşitsizliklerin Kavşağında: Çağdaş Türkiye'de Yaşlılık ve Sağlık

Özgür Arun*

Giriş: Türkiye Gençlik Hayaliyle Yaşayan Ülke!

Hep gençlik hayaliyle yaşasa da Türkiye nüfusu hızla yaşlanmaktadır. 1960 yılından günümüze değin Türkiye nüfusundaki değişimler incelendiğinde, toplam nüfusun 3 kat artışına karşın yaşlı nüfusun 7 kat arttığı tespit edilmektedir (Arun, 2013b). Son 25 yılda Türkiye'nin yaşlanma hızı üst düzeye ulaşmış ve yaşam süresi ortalama 14 yıl yükselmiştir. Bugün itibariyle Türkiye dünyanın en hızlı yaşlanan ülkelerinden birisidir (Arun & Arun, 2011). Oysa kimi araştırmacılar (örneğin, Duyar ve Özener, 2001) projeksiyonlarında Türkiye'de yaşlı nüfusun oransal dağılımının *ciddi* düzeyde artış göstermediğini vurgulamaktadırlar. Gerçekten iddia edildiği gibi Türkiye nüfusu hiç yaşlanmayacak mıdır? Yoksa Türkiye için *demografik bir kriz* mi söz konusudur?

Nüfusun değişimi ve dönüşümü sosyal süreçlerin bir sonucudur. Demografik dönüşümden söz edildiğinde, birbirine bağlı üç mühim etki göze çarpmaktadır: doğurganlığın düşmesi, ölüm oranlarının azalması ve farklılaşan göç süreçleri (Arun, 2014a). Dünya genelinde yaşlanma süreçlerinde etkili olan bu üç temel faktör, Türkiye'de de benzer bir yaşlanma sürecinin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan Türkiye, diğer toplumlardan farklılaşan istisnai bir örnek değildir. Ancak, Kanada, ABD, İngiltere, İtalya, Portekiz, Almanya, Fransa, İsveç gibi yaşlanma sürecini tamamlamış olan ülkelerle kıyaslandığında, Türkiye yaşlanma dinamikleri itibariyle farklılaşmaktadır (Arun, 2013b). Basitçe yaşlı nüfusun dağılımına bakıldığında, Türkiye'de Avrupa'ya kıyasla daha az sayıda yaşlı olduğu tespit edilse de, bu durum iki bakımdan dikkatle değerlendirilmelidir. İlkin, 2100 yılına kadar Türkiye'deki yaşlıların oranının birinci dünya ülkelerine göre daha hızlı artacağı öngörülmektedir. Birinci dünya ülkelerinde %20'ler civarında olan

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Gerontoloji Bölümü.

Kaynakça

Ansello, E.F., (2004). Public policy writ small: Coalitions at the intersection of aging and lifelong disabilities. *Public Policy and Aging Report, 14*(4), 1, 3-6.

Arber, S., Davidson, K. & Ginn, J. (2003). *Gender and Ageing: Changing Roles and Relationships*. Maidenhead: Open University Press.

Arun, Ö. (2008). Yaşlı bireyin Türkiye serüveni: Kaliteli yaşlanma imkânı üzerine senaryolar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 313-330.

Arun, Ö. (2012). Cultivated citizens? Cultural capital, class, gender and generations in contemporary Turkey. *METU Studies in Development*,39 (3), 283-302.

Arun, Ö.(2013a). *Ageing in Turkey: The Peter Pan Syndrome?*. in Troisi , J. and von Kondratowitz, H., J.,(ed). Ageing in the Mediterranean. (pp. 297-323). London: Policy Press.

Arun, Ö. (2013b). International Spotlight: Developing a gerontological social policy agenda for Turkey. *The Gerontologist*, 53(6), 891-897.

Arun, Ö. (2014a). 'Que Vadis' Türkiye? 2050'ye doğru yaşlanan Türkiye'yi bekleyen riskler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 1-12.

Arun, Ö. (2014b). Disability in Turkey: The risks in being disabled for accessing educational opportunities. Mediterranean Journal of Humanities, 4 (1), 53-62.

Arun,Ö. & Arun, B.K. (2011). Türkiye'de yaşlı kadının en büyük sorunu: Dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4), 1515-1527.

Arun, Ö. & Çakıroğlu-Çevik, A. (2013). Quality of Life in an Ageing society: A Comparative analysis of age cohorts in Turkey. *Zeitschrift füt Gerontologie und Geriatri*, 46(8), 734-739.

Arun, Ö. & Holdsworth , J. (2014). Empowering older adults in Turkish society: Innovative social and health care service strategies. in Arun, Ö. (Ed.) *6th International Social & Applied Gerontology Symposium: Aging & Caregiving in the 21st Century - Implications for Research, Policy, Education & Programming.* (pp.109-123). Antalya: Kutlu-Avcı Matbaası.

Arun Ö. & Pamuk D., (2014). Kurumsal bakım sektöründe ageism: Yaşlı bakım personelinin yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin ayrımcı tutumlarının nedenleri ve müdahale önerileri , *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi* . 4(2), 19-33.

Brownell, P. (2014). Neglect, abuse and violence of older women: A Human rights perspective. in Arun, Ö. (Ed.) *6th International Social & Applied Gerontology Symposium: Aging & Caregiving in the 21st Century - Implications for Research, Policy, Education & Programming.* (pp. 135-143) Antalya: Kutlu-Avcı Matbaası.

Chappell, J.N. (2014). Intersecting inequalities: Implications for caregivers. in Arun, Ö. (Ed.) *6th International Social & Applied Gerontology Symposium: Aging & Caregiving in the 21st Century - Implications for Research, Policy, Education & Programming.* (pp. 19-43) Antalya: Kutlu-Avcı Matbaası.

Dannefer, D., & Phillipson, C. (Eds.). (2013). *The SAGE Handbook of social gerontology*. London:Sage.

Duyar, İ., & Özener, B. (2001). Nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de yaşlı nüfusun değişimi. İçinde V. Kalınkara (ed) *I. Ulusal Yaşlılık Kongresi, Bildiriler* (ss.365-374). Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği: Ankara.

Estes, C.L., Linkins, K., & Binney, E. (1996). The political economy of aging. Içinde R. Binstock & L. George (eds), *Handbook of Aging and the Sciences*. New York: Academic Press, pp.346-61.

European Comission, (2013). Turkey 2013 Progress Report. Communication From The Commission To The European Parliament And The Council. Brussels, 16.10.2013 SWD(2013) 417 final.

Gilleard, C. J., & Gurkan, A. A. (1987). Socioeconomic development and the status of elderly men in Turkey: A test of modernization theory. *Journal of Gerontology, 42*, 353–357.

Gündüz-Hoşgör A., & Smits J. (2002). Intermarriage between Turks and Kurds in contemporary Turkey: Interethnic relations in an urbanizing environment. *European Sociological Review*, *8*(4), 417-32.

Gürlesel, C.F.(2004). *Türkiye'nin kapısındaki fırsat: 2025'e doğru nüfus, eğitim ve yeni açılımlar*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Hankivsky, O., Reid, C., Cormier, R., Varcoe, C., Clark, N., Benoit, C., & Brotman, S. (2010). Exploring the promises of intersectionality for advancing women's health research. *International Journal for Equity in Health*, 9(5), 1-15.

Hendricks, J., & Hatch, L.R. (2006). Lifestyle and Aging. In Binstock, R. H., and George, L. K., (Eds), *Handbook of Aging and Social Sciences* (pp. 301-319). Burlington: Academic Press.

International Monetary Fund (2007). *Turkey: Improving the Efficiency and Effectiveness of Government Health Expenditure*. Washington.

Katz, S., Ford, A. B., Moskowitz, R. W., Jackson, B. A., & Jaffe, M. W. (1963). Studies of illness in the aged: the Index of ADL: a Standardized measure of biological and psychosocial function. *Jama*, 185(12), 914-919.

Kunkel, S. R., & Whittington, F. J. (Eds.). (2014). Global Aging: Comparative Perspectives on Aging and the Life Course. New York: Springer Publishing Company.

Lawton, M.P., & Brody, E. M. (1969). Assessment of older people: Self-maintaining and instrumental activities of daily living. *The Gerontologist, 9*(3), 179-186.

Turnbull, H. R. & Turnbull, A.P. (1999). 'Family support: retrospective and prospective', in M. Wehmeyer & J. Patton (eds), *Mental Retardation in the Year 2000 and Beyond*. (pp. 413–30) Austin, TX: ProEd,.

Silversitein, N.(2015) . Think globally, act locally. *Gerontology & Geriatrics Education*, 36(1), 1-2

TÜİK, (2012). *Türkiye Sağlık Araştırması, 2012.* Ankara: TÜİK.

Vincent, John A. (2003) *Old Age*. London: Routledge.

Resmî Olmayan Bakımda Bağımlı Yaşlılar ve Bakım Verenleri İçin Sağlık Etkileri: Antalya Evde Bakım Araştırması (AEBA)

Jason K. Holdsworth*

Nüfusbilimciler toplumların yaşlanmasını modernleşmenin başarı hikâyesi olarak görürken (Crampton, 2009), modernleşme çocuklarının şefkatle tahsis edeceği yenilikçi-etkili sağlık ve sosyal bakım hizmetleri, yaşlanan nüfusa eşlik eden zorlukların aşılmasında başarılı olunup olunmayacağını gösterecektir.

Son birkaç 10 yıl boyunca, toplumsal yaşlanma sadece gelişmiş ülkeleri değil "neredeyse dünyadaki tüm ülkeleri" kapsamaya başlamıştır (BM, 2013). BM (2007: xxvi, xxvii) raporuna göre popülasyon yaşlanmasının açık biçimde ortaya koyulan şartları "insanlık tarihine paralel olmaması" şeklindedir ve "eşi görülmemiş", "yaygın", "derinlemesine" ve "uzun süreli" olarak tanımlanmaktadır. Aynı rapor, gelişmekte olan ülkelerin gelecekte hızlı bir yaşlanma süreci yaşayacağını öngörmektedir. Dolayısıyla onları, aktif bir biçimde zorlukları yönlendirme ve toplumsal yaşlanmanın sağladığı fırsatları en iyi biçimde değerlendirmeleri konusunda uyarmaktadır.

Victor (2005, 2006) Britanya'da son 150 yılda meydana gelen demografik değişimleri incelediği araştırmasında, ölüm oranlarındaki azalmanın, gençten yaşlıya ölümün 'yeniden dağıtımı'nı meydana getirdiğini, doğumdaki yaşama sansını ve yaşlanma beklentisini büyük oranda arttırdığını belirtmektedir. 65 yaş ve üstü yaşlı ölümlerinin 1841'de %15 iken 2003'de %80 olmasına dikkat çekmiştir. Diğer gelişmiş ülkelere benzer olarak, Britanya'da bir buçuk yüzyılda gerçekleşen demografik değişimler gelişmekte olan ülkelerde daha kısa bir zaman zarfında gerçekleşecektir.

* Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Gerontoloji Bölümü öğretim görevlisi.

Kaynakça

Aldwin, C. M. (2007). *Stress, coping, and development: An integrative perspective*, (2nd ed.). NY: The Guilford Press.

Arun, Ö., & Arun, B. K. (2011). Türkiye'de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk (Widowhood: The most salient problem for elderly women in Turkey.*) Gaziantep University Journal of Social Sciences*, *10*, 1515–1527.

Arun, Ö., & Holdsworth, J. (2014). Empowering Older Adults in Turkish Society: Innovative Social and Health Care Service Strategies, in Arun, Ö. (Ed.) *6th International Social & Applied Gerontology Symposium: Aging & Caregiving in the 21st Century - Implications for Research, Policy, Education & Programming.* Antalya: Kutlu-Avcı. ISBN:9786055627591 s.109-123.

Birleşmiş Milletler (BM/ UN), Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2013). World Population Ageing 2013. ST/ESA/SER.A/348.

Birleşmiş Milletler (BM/ UN), Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2007). World Population Ageing 2013, Executive Summary. Retrieved from http://www.un.org/esa/population/publications/WPA2007/ES-English.pdf (Accessed 02.02.2015)

Bond, J., Farrow, G., Gregson, B. A., Bamford, C., Buck, D., McNamee, P. & Wright, K. (1999). Informal Caregiving for Frail Older People At Home and In Long-Term Care Institutions: Who Are the Key Supporters? *Health and Social Care in the Community,* 7(6): 434-44.

Bridge, C. & Kendig, H. (2005). Housing and Older People: Environments, Professionals, and Positive Aging, In Victor Minichiello and Irene Coulson (Eds.), *Contemporary Issues in Gerontology: Promoting Positive Ageing* (pp. 144-166), New York, NY: Routledge.

Brody, E. M. (1981). Women in the middle and family help to older people. *The Gerontologist*, *21*(5), 471-480.

Burton, L. M. & Whitfield, K. E. (2006). Health, Aging, and America's Poor: Ethnographic Insights on Family Co-morbidity and Cumulative Disadvantage. In Jan Baars, Dale Dannefer, Chris Phillipson, and Alan Walker (Eds.), *Aging, Globalization and Inequality: The New Critical Gerontology* (pp. 215-230), Amityville, NY: Baywood.

Center on an Aging Society (2005). *A decade of informal caregiving: Are today's informal caregivers different than informal caregivers a decade ago*. Data Profile No. 1. Washington, DC: Georgetown University.

Chang H-Y., Chiou, C-J., & Chen, N-S. (2010). Impact of mental health and caregiver burden on family caregivers' physical health. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, *50*(3), 267-271.

Chappell, N. (1991) Living Arrangements and Sources of Caregiving. *Journal of Gerontology: Social Sciences, 46*(1): 1-8.

Chappell, N. L. & Parmenter, G. (2005). The Challenge of Caregiving. In Victor Minichiello and Irene Coulson (Eds.), *Contemporary Issues in Gerontology: Promoting Positive Ageing* (pp. 167-189), New York, NY: Routledge.

Chappel, N. L., Schroeder, B., & Gibbens, M. (2008). Respite for rural and remote caregivers. In Norah Keating (Ed.), *Rural ageing: A good place to grow old?* (pp. 53-62). University of Bristol: The Policy Press.

Crampton, A. (2009). Global Aging: Emerging Challenges. The Pardee Papers Series. No.6, Boston University (in print), http://www.bu.edu/pardee/files/2009/09/pardee_aging-6-global-aging.pdf (accessed on 31.01.2015)

Daly, T., & Grant, G. (2008). Crossing borders: Lifecourse, rural ageing and disability. In Norah Keating (Ed.), *Rural ageing: A good place to grow old?* (pp. 11-19). The Policy Press: University of Bristol.

Davidson, P. M., DıGiacomo, M., & McGrath, S. J. (2011). The feminization of aging: How will this impact on health outcomes and services? *Health Care for Women Internatıonal, 32*: 1031-1045. DOI: 10.1080/07399332.2011.610539

Feldman, S., & Seedsman, T. (2005). Ageing: New choices, new challenges. In M. Poole (Ed.), *Family: Changing families, changing times*. Sydney: Allen & Unwin.

Gitlin, L., & Shulz, R. (2012). Family caregiving of older adults. In T. Prohaska, L. Anderson, & R. Binstock (Eds.), *Public health on an aging society* (pp. 181-204). Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Goins, R. T., & Krout, J. A. (2006). Introduction: Aging in rural America, In R. T. Goins, & J. A. Krout (Eds.), *Service delivery to rural older adults* (pp. 3-20), NY: Springer.

Heymann, J. (2000). *The Widening Gap: Why America's Families Are In Jeopardy and What Can Be Done About It.* New York: Basic Books.

Holdsworth, J. K. (2013). *Burden of care impacting family caregivers of dependent community-dwelling older adults in rural and urban settings of southern Turkey: A mosaic of caregiver issues and recommendations*. Department of Psychology (Institut für Psychologie) Collection, Technical University of Dortmund Library, Germany. Retrieved from http://hdl.handle.net/2003/30138

Hooyman, N. R., & Lustbader, W. (1986). *Taking care: Supporting older people and their families*. New York: Free Press.

House, J., Kessler, R., & Herzog, A. R. (1990). Age, Socioeconomic Status, and Health. *Milbank Quarterly, 68*(8): 383-411.

Jans, L. & Stoddard, S. (1999). *Chartbook on women and disability in the United States: An InfoUse Report*. Washington, D.C.: U.S. National Institute on Disability and Rehabilitation Research.

Kessler, R., et al. (1994). Lifetime and 12-month prevalence of DSM-III-R psychotic disorders in the United States: Results from the national comorbidity survey. *Archives of General Psychiatry*, 518-519.

Kerschner, H. (2006). Transportation and aging: Challenges in rural America. In R. T. Goins, & J. A. Krout (Eds.), *Service delivery to rural older adults* (pp. 183-197). NY: Springer.

Lawton, M. P., & Nahemow, L. (1973). Ecology and the aging process. In C. Eisdorfer & M. P. Lawton (Eds.), *Psychology of adult development and aging*. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Lin, N., & Peek, M. K. (1999). Social Networks and Mental Health. In A. Horwitz & T. L. Scheid (Eds.) *A Handbook for the Study of Mental Health: Social Contexts, Theories, and Systems*, (pp. 241-258). Cambridge University Press.

Lin, N., Ye, X. & Ensel, W. M. (1999). Social Support and Depressed Mood: A Structural Analysis. *Journal of Health and Social Behavior, 40*, 344-359.

Lorber, J., & Moore, L. (2002). *Gender and the social construction of illness*. New York: Roman and Littlefield.

Lund, D. A., Utz, R., Caserta, M. S., & Wright, S. D. (2009). Examining what caregivers do during respite time to make respite more effective. *Journal of Applied Gerontology, 28*(1), 109-131.

Marmot, M. G., Kogevinas, M., & Elston, M. A. (1987). Social/Economic Status and Disease. *Annual Review of Public Health, 8*, 111-135.

McMurdo, M. E. T. (2000) A Healthy Old Age: Realistic or Future Goal? *British Medical Journal 321*: 1149-51.

Mirowsky, J. (1996). Age and the gender gap in depression. *Journal of Health and Social Behavior, 37*, 362-380.

Moen, P. & Spencer, D. (2006). Converging Divergences in Age, Gender, Health, and Well-Being: Strategic Selection in the Third Age. In Robert Binstock and Linda George (Eds.), *The Handbook of Aging and the Social Sciences*, (pp. 127-144), London, UK: Elsevier.

Moren-Cross, J. L. & Lin, N. (2006). Social Networks and Health. In Robert Binstock and Linda George (Eds.), *The Handbook of Aging and the Social Sciences*, (pp. 111-126), London, UK: Elsevier.

OECD (2011). *Society at a Glance 2011: OECD Social Indicators*, OECD Publishing.

OECD (2014). *OECD Reviews of Health Care Quality: Turkey 2014: Raising Standards*, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264202054-en

Öztöp, H., Sener, A., Güven, S. (2008). Evde Bakımın yaşlı ve aile açısından olumlu ve olumsuz yönleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi,* (1), 39-49.

Pearlin, L. I. (1989). The Sociological Study of Stress. *Journal of Health and Social Behavior, 30*, 241-256.

Phillips, D. R., Siu, O., Yeh, A. G., & Cheng, K. H. C. (2005). Ageing and the Urban Environment. In Gavin Andrews and David Phillips (Eds.), *Ageing and Place: Perspectives, policy, practice* (pp. 147-163), Abingdon, UK: Routledge.

Phillips, J. (2007). *Care: Key Concepts*. Polity Press.

Prieto, C. V. (2011). Informal Care, Labour Force Participation and Unmet Needs for Formal Care in the EU-27, Croatia and Turkey, ENEPRI Research Report No. 97, November 2011, ENEPRI Research Reports.

Quadagno, J. (2008). *Aging and the life course: An introduction to social gerontology* (4th ed.). McGraw-Hill.

Redford, L., & Spaulding, R. (2006). Transforming rural health care: The role of technology. In R. T. Goins & J. A. Krout (Eds.), *Service delivery to rural older adults* (pp. 201-221). NY: Springer.

Rice, K., Walker, C., & Main, A. (2008). Women and informal caregiving (Gender Impact Assessment No:7). Melbourne: Women's Health Victoria. Retrieved from http://www.whv.org.au/publications-resources/gender- impact-assessments

Robine, J. Romieu, I., & Cambois, E. (1997). Health Expectancies and Current Research. *Reviews in Clinical Gerontology, 7*, 73-81.

Rogers, S., & Amato, P. (1997). Is Marital Quality Declining? The Evidence of Two Recent Marriage Cohorts. *Journal of Aging and Health, 4*:19-42.

Ross, C. E., & Wu, C. (1995). The Links Between Education and Health. *American Sociological Review, 60*, 719-745.

Rowles, D. G. & Bernard, M. (Eds.) (2013). *Environmental gerontology: Making meaningful places in old age*. NY: Springer.

Stoller, E. P. & Pugliesi, K. L. (1989). Other roles of caregivers: Competing responsibilities or supportive resources. *Journals of Gerontology, 44*, 231-238.

TUİK (2012). *Sağlık Araştırması, 2012*. Ankara, Türkiye: Türkiye İstatistik Kurumu.

Turner, R. J., & Marino, F. (1994). Social Support and Social Structure: A Descriptive Epidemiology. *Journal of Health and Social Behavior, 35*, 193-212.

Turner, R. J., Wheaton, B., & Lloyd, D. A. (1995). The Epidemiology of Social Stress. *American Sociological Review, 60*. 104-125.

Victor, C. R. (2005). *The Social Context of Ageing*, London: Routledge.

Victor, C. R. (2006). Will Our Old Age Be Healthier? In John Vincent, Chris Phillipson and Murna Downs (Eds.), *The Futures of Old Age* (pp. 138-146), London, UK: Sage.

Whitfield, K. E., Weidner, G., Clark, R., & Anderson, N. B. (2002). Sociodemographic Diversity and Behavioral Medicine. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 70*(3), 463-481.

Wiles, J. (2005). Home as a New Site of Care Provision and Consumption. In Gavin Andrews and David Phillips (Eds.), *Ageing and Place: Perspectives, policy, practice* (pp. 79-97), Abingdon, UK: Routledge.

Williams, D. R., & Collins, C. (1995). US Socioeconomic and Racial Differences in Health Patterns and Explanations. *Annual Review of Sociology, 21*, 349-386

(Footnotes)

1 BBV ve BA'lar arasından sadece bir kişi yaşını bilmiyor ve kimlik bilgisi yok. Hesaplamalar BA ve BBV'lerin verdiği bilgiler temel alınarak yapılmıştır (n = 331).

2 Hem kadınları hem erkekleri içerir.

3 Sosyal ve fiziksel yükün ölçümünde sadece üç değişken kullanılırken, psikolojik-ruhsal yükün ölçümünde beş değişkenin kullanıldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Değişken sayılarındaki bu oransızlık sosyal ve fiziksel yüke kıyasla psikolojik-ruhsal yükün daha geniş varyansı olması sebebiyle oluşabilir.

4 İlgili sonuçların daha fazla detayı için bk., Holdsworth (2013: 133).

5 Bakıma muhtaçlılık öncesi ve şimdiki ilişkinin kalitesinin kıyaslanması ile alakalı analizin (beklenmedik) sonuçları için bk., Holdsworth (2013: 155-56).

Ergenlerde Madde Kullanımı ve Bağımlılığı

Hatice Yıldız*

Giriş

Madde bağımlılığı sorunu ülkemizde ve dünyada yeni karşılaştığımız bir sorun değildir. Sanayileşme, modernleşme ve kentleşmenin dayattığı bireysel ve toplumsal refah kavramları; bireyleri yalnızlaştırırken, baş etmek zorunda olduğu problemlerin sayısını artıran, baş etme becerilerini azaltan ve bu durumda "çözümü" sağlıklı olmayan desteklerle ve dengelerle sağlayan bireylerin ve grupların oluşumuna neden olmuştur. İşte bu noktada, başlangıçta sorunlar nedeniyle ortaya çıkan yabancılaşma, iç sıkıntısı ve kaygıyı azaltmak için başlanan madde kullanımı çok kısa bir süre sonra kendi başına diğer tüm sorunların toplamından daha önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (www.e-psikiyatri.com).

Alkol ve alkol dışı madde kullanımı çağımızın en ciddi ve kapsamlı toplumsal sorunlarından biridir. Çünkü sorun, yalnızca madde kullanan bireyi değil o bireyin içine doğduğu aileyi, ailenin parçası olduğu toplumu ve giderek o toplumda kültürel yapı özelliklerinden ekonomik işleyişe dek uzanan bir devamlılıkta tüm toplumsal evreni çok boyutlu bir biçimde etkilemektedir.

Yapılan araştırmalarda madde kullanma alışkanlığının tüm dünyada giderek artmakta olduğu, özellikle genç nüfus kesimini etkilediği anlaşılmaktadır. Bu artış normal nüfus artış hızından çok daha yüksektir. Birleşmiş Milletler (BM), 2014 Dünya Uyuşturucu Raporu'nda madde bağımlısı sayısının yaklaşık 27 milyon kişi olduğu tahmin edildiği belirtilmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğünün Türkiye Uyuşturucu Raporuna göre ise, madde kullanımı ve bağımlılığının 2014 yılında yüzde 17 arttığı ve son dönemlerde

* Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Söke Sağlık Yüksekokulu

- Gençlerin madde kullanımı ve bağımlılığı hakkında bilgilendirilmesi, kişilerarası ve sosyal becerilerinin arttırılması,
- Yasadışı bağımlılık yapan maddelerin kullanımını azaltmak için tütün ve alkol kullanımının önlenmesine öncelik verilmesi,
- Ebeveynlerin ve gençlerle çalışan profesyonellerin madde kullanımı sonucu gençlerde görülebilecek fiziksel, sosyal ve duygusal belirtiler hakkında bilgilendirilmesi,
- Çocuklar ve gençler gibi özel gruplara hizmet verecek profesyonellerin ve uzmanlaşmış merkezlerin sayısının arttırılması,
- Periyodik olarak ülke genelinde genç nüfusa yönelik epidemiyolojik çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

ALTINTAŞ, Hakan vd., (2004), Tıp Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Bilgi, Görüş ve Tutumları, Bağımlılık Dergisi, 5, s: 107-114.

ALTUNER, Durdu, ENGİN, Nalan, GÜRER, Cüneyt, AKYAY, İlkay, AKGÜL, Arif, (2009) "Madde kullanımı ve suç ilişkisi: kesitsel bir araştırma", Tıp Araştırmaları Dergisi, 7 (2), s:87 -94

BAŞKURT, İrfan , (2003), "Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları (Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım)", İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8, s:73-114.

CEYHUN, Birsen, OĞUZTÜRK, Ömer, CEYHUN, Ayşe, Gülsen, (2001), "Madde Kullanma Eğilimi Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilirliği", Klinik Psikiyatri, 4, s: 87-93.

ÇAKICI, Ebru, ÇAKICI, Mehmet, EŞ, Ayhan, ERGÜN, Deniz, (2014), "The prevalence and risk factors of substance use among university students in Turkish Republic of Northern Cyprus", Anatolian Journal of Psychiatry, 15(2), p:108-115.

DİLBAZ, Nesrin, DARÇIN, ENEZ, Aslı, NURMEDOV, Serdar, NOYAN, Onur, BAŞABAK, Aslı, Zeynep, MORDAĞ, Oğuz, (2013), Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma, Ankara: YD yazılım.

ERİNGÖZ, Ethem, (2008), "Adölesan, Madde Bağımlılığı ve Halk Sağlığı", İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adöesan sağlığı II, 63, s:61-64.

EVREN, Cüneyt, BOZKURT, Müge, (2013), "Sentetik Kannabinoidler:Son Yılların Krizi", Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences, 26(1), s:1-11.

GANDER, Mary, J., GARDİNER, Harry, W., (2001), Çocuk ve Ergen Gelişimi, (Çev. Prof. Ali Dönmez ve Arkadaşları), İmge Kitabevi, Ankara, s:509-510.

GEÇTAN, Engin, (2010), Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar, İstanbul: MetisYayınları.

GÜLER, Ayşe, (2004), "Ergenlerde Madde Bağımlılığı", Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Seminerleri, http://halksagligi.med.ege.edu.tr/seminerler/2003-04/ErgenlerdeMaddeBagimliligi_Ayse. pdf. Erişim tarihi: 05/01/2015.

GÜMÜŞ, İbrahim, KURT, Murat, GÜNAY, ERMURAT, Derya, FEYATÖRBAY, Esra, (2011), "Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeylerinin Belirlenmesi (Erzurum Örneği)", Ekev Akademi Dergisi, 15(48), s:321- 334.

GÜROL, TAMAR, Defne, (2012), "Ergenlik ve Madde Kullanımı", Alkol Madde Kullanımı Tanı ve Tedavi El Kitabı, Cüneyt Evren, Kültegin Ögel , Berna Uluğ (Editör) içinde, Ankara: Tuna Matbaacılık, s: 215-229.

HAHN, Ellen, J., RAYENS , Mary, Kay, CHALOUPKA, Frank, J., OKOLİ, Chizimuzo, T.C., YANG, Jun, (2002). "Projected smoking-related deaths among U.S. youth: A 2000 update. Impact Teen Research Paper", Series, No. 22. Retrieved December 26, 2014, from http://www.impacteen.org/generalarea_PDFs/Hahn_researchpaper22_May2002.pdf Erişim tarihi: 07/01/2015

KARAÇAM, Özgür ve TOTAN Tarık, (2014) "Ege Üniversitesi öğrencileri arasında bağımlılık yapıcı madde kullanımının çok boyutlu ölçekleme yöntemiyle incelenmesi/Investigation to the use of the addictive substances among the students of Ege University via multidimensional scaling, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 15(2), s:116-123.

KURUPINAR, Abdulhamit, (2012), "Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı Ve Yaygınlığı (Bartın İli Örneği)", Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Ana Bilim Dalı Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Ögel, Kültegin, (2002), Bağımlılığı Önleme Anne-Babalar Öğretmenler İçin Kılavuz. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık

ÖGEL, Kültegin vd., (2003), "Türkiye'de İlköğretim ve Ortaöğretim Gençliği Arasında Esrar Kullanım Yaygınlığı", Bağımlılık Dergisi, 4 (1), s:15-19.

ÖGEL, Kültegin vd., (2004), "Dokuz İlde İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinde Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı", Türk Psikiyatri Dergisi, 15(2), s:112-118.

ÖGEL, Kültegin, TANER Sevil, EKE, Ceyda, Y., (2006), "Onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul Örneklemi", Bağımlılık Dergisi, 7, s:18-23.

ÖGEL, Kültegin, (2010), "Bağımlılık Yapan Maddeler", Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme, Kültegin Ögel (Editör) içinde, İstanbul: Yeniden Yayınları.

ÖGEL, Kültegin, YILMAZÇETİN EKE, Ceyda, TANER, Sevil ve BARŞAH, Yael, (2010), "Önleme", Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme, Kültegin Ögel (Editör) içinde, İstanbul: Yeniden Yayınları.

PEKSAYGILI, Müjde, ERDEN, Gülşen, (2004), "Çocuklarda ve Ergenlerde Madde Kullanımı ve

Bağımlılığı",Online:http://www.ateddanismanlik.com/showthread.php?t=8329Erişim tarihi:3/02/2015.

POPE, Harrison, G., YURGELUN-TODD, Deborah, A., (1996), "The residual cognitive effects of heavy marijuana use in college students", JAMA, 275(7), S: 521-7.

SAĞAR, Mehmet, Enes, (2014), "Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığına Yönelik Tutumları İle Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", T.C. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

SARAÇLI, Özge, (2007), "Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı İle İlişkili Bireysel ve Psikososyal Faktörler", Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Tıp Fakültesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak.

SUNAY, Didem, (2012), "Aile Hekimliği Gözüyle Bağımlılıklar", 2. Trakya Aile Hekimliği Kongresi Kongre Kitabı, s:25-27.

SUSSMAN, Steve, SKARA Sılvana, AMES, Susan, L., (2008), "Substance Abuse Among Adolescents" , Substance Use & Misuse, 43, s:1802–1828.

ŞENOL, Dolunay, YILDIZ, Sıtkı, (2006), "Türkiye'de Madde Bağımlılığının Sosyolojik Profili", Polis Dergisi, 12(47), s:195-199.

TAMAR, Defne, ÖGEL, Kültegin ve ÇAKMAK, Defne, (1997), Madde Kullanımının Aile Üstüne Etkisi, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

TAŞÇI, Emel, ÜNSAL, ATAN, Şenay, DURMAZ, Nazike, ERKUŞ, Hilal, SEVİL, Ümran (2005), "Status of Substance Abuse in Girls Trade High School Students", Journal of Dependence, 6: 122-128.

TURHAN, Ebru, İNANDI, Tacettin, ÖZER, Cahit, AKOĞLU, Sabahat, (2011) "Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler", Türkiye Halk Sağlığı Dergisi, 9(1), s:33-44.

ULUKOCA, Neşe, GÖKGÖZ, Şenlen, KARAKOÇ, Ali, (2013) "Kırklareli Üniversitesi Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Sıklığı", Fırat Tıp Derg/ Firat Med J, 18(4), s:230-234.

YÜNCÜ, Zeki, AYDIN, Cahide, COŞKUNOL, Hakan, ALTINTOPRAK, Ender, BAYRAM Ayşe, Türkan, (2006), "Çocuk ve ergenlere yönelik bir bağımlılık merkezinin 2 yıllık poliklinik kayıtlarının değerlendirilmesi", Bağımlılık Dergisi, 7(1), s:31-37.

YÜNCÜ, Zeki, ÖZBARAN, Burcu, ALTINTOPRAK, Ender, YILDIZ, Umut, AYDIN, Cahide, ÇOŞKUNOL, Hakan, (2007), "Sokak yaşantısı olan-olmayan madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin klinik ve sosyodemografik özellikleri", Türkiye de Psikiyatri Dergisi, 9 (1), s:37-43.

WILLIAMS, Janet, F., STORCK, Martin & The Committee on Substance Abuse and Committee on Native American Child Health, (2007), "Inhalant abuse". Pediatrics, 119 (5), s:1009- 1017.

WINES, James, D., Jr, SAITZ, Richard , HORTON, Nicholas, J. , LLOYD-TRAVAGLINI, Christine, SAMET, Jeffrey, H., (2004), "Suicidal behavior, drug use and depressive symptoms after detoxification: a 2-year prospective study", Drug Alcohol Depend, 76(Suppl), s:21-29.

WHİTE, Helene, Raskin and GORMAN, D.M, (2000), "Dynamics of the drugs-crime relationship", J Crim Justice,1, s:151-218.

WU, Li-Tzy, HOWARD, Matthew, Owen, (2007), "Psychiatric disorders in inhalant users: results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions", Drug Alcohol Depend, 88, s:146-155.

htttp://www.monitoringthefuture. org/pressreleases/12drugpr.pdf Erişim tarihi: 14/10/2014

https://tekniksosyoloji.wordpress.com/2010/04/26/madde-bagimliligina-sosyolojik-bir-yaklasim/ Erişim tarihi: 15/12/2014

http://diyarbakir.ism.saglik.gov.tr/wp-content/uploads/Arastirma-Raporu-icin-tiklayiniz.pdf. Erişim tarihi: 07/01/2015

http://www.caginpolisi.com.tr/madde-bagimliligi-ile-mucadele/ Erişim tarihi: 07/01/2015

http://www.dsm5.org/Pages/Default.aspx Erişim Tarihi:10/10/2014

http://www.e-psikiyatri.com/category/bagimlilik-tedavileri Erişim Tarihi:03/01/2015

http://www.unodc.org/wdr2014/ Erişim Tarihi:15/01/2015

AAPCC Issues Statement on the Synthetic Drug Abuse Prevention Act, American Association of Poison Control Centre, 2012. http://production-aapcc.dotcloud.com/press/2/ Erişim tarihi: 21/12/2014

http://www.kom.pol.tr/tubim/Sayfalar/T%C3%BCrkiye-Uyu%C5%9Fturucu-Raporu.aspx Erişim tarihi: 15/11/2014

http:// www.ogelk.net/Dosyadepo/maddeler.pdf. Erişim tarihi: 09/04/2013

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

Editör
Prof. Dr. Mehmet Gültekin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1248
Eğitim No.: 262
ISBN: 978-605-320-153-3
© 1. Basım, Ekim 2015

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİ
Editör: Prof. Dr. Mehmet Gültekin

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gültekin, Mehmet.

Hayat Bilgisi Öğretimi */ Mehmet Gültekin*
1. Basım, VI+274 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-153-3
1. İlkokul 2. Hayat Bilgisi 3. Hayat Bilgisi Öğretimi 4. Hayat Bilgisi Öğretim Programı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sevgili Öğretmen Adayları ve Değerli Öğretmenler,

İlköğretimin temel amacı, her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu millî ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmektir. Çocukları bu amaçlara ulaştırmada, onlara ilk temel bilgi, beceri ve tutumları kazandırmak için ilköğretimin ilk basamağı olan ilkokulda değişik derslere yer verilmektedir. Bu derslerden biri de hayat bilgisidir.

İlkokul programında yer alan hayat bilgisi, yaşamla ilgili pek çok konunun planlı olarak ele alındığı ve öğrencinin yaşamı üzerine odaklanan bir derstir. Çocuklara, gelişim özelliklerine uygun biçimde yaşamla ilgili temel beceri ve alışkanlıklar kazandıran, çocukların kendilerini ve çevresini tanımasına yardım eden ve çocuğun çok yönlü gelişmesini sağlayan hayat bilgisi dersi, bir yandan mihver ders olarak diğer derslerin kendisi etrafında ve ekseninde işlenmesine katkıda bulunurken, diğer yandan fen bilimleri ve sosyal bilgiler derslerine temel oluşturmaktadır.

Bireyin kendisini, doğal ve toplumsal çevresini tanıdığı, çeşitli öğrenme yollarını öğrendiği hayat bilgisi, bir yaşam dersidir. Hayat bilgisi dersinde çocuklar, kendi fiziksel ve bireysel özelliklerini, okul ve sınıf kurallarını, yaşamını kolaylaştıran meslekleri, içinde yaşadığı toplumun özelliklerini, toplumsal yaşam kurallarını, bireyler arasındaki iletişimi, bireylerin doğa ile olan etkileşimlerini ve yakın tarihlerini öğrenmektedirler. Yine çocuklar, bir sorunla karşılaştıklarında sorunu çözmek için neler yapılacağı, güncel olayları nasıl yorumlayabilecekleri ve kişisel gelişimi için yaşamını nasıl planlayabileceklerini de hayat bilgisi dersinde öğrenmektedir. Özetle, çocuklara bilginin yanı sıra beceriler kazandırarak edindiği bilgi ve beceriyi yaşamında nasıl kullanabileceğini gösteren hayat bilgisi, çocukların değer gelişimine de yardım eden önemli derslerinden biridir. Buradan hareketle, çocukların hayat bilgisi dersinde edindiği bilgi ve becerileri yaşamına aktarabilmesi ve günlük ilişkilerinde bu bilgi ve becerilerden yararlanabilmesi için hayat bilgisi dersi öğretim sürecinin etkinlik merkezli ve etkili bir biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu süreci düzenleyecek öğretmenlerin de öğretme-öğrenme sürecinde öğrencilerin etkin olacakları ve farklı yaşantılar geçirmelerini sağlayacak etkinlikler gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Bu da öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimlerinde hayat bilgisi öğretimi konusunda bilgi, beceri ve tutumlar kazanmaları ile olanaklıdır.

Gerek öğretmen adaylarının, gerek öğretmenlerin ve gerekse alanda çalışanların hayat bilgisi öğretimiyle ilgili temel bilgi, beceri ve tutumlar kazanmalarını amaçlayan bu kitapta sırasıyla şu bölümlere yer verilmiştir.

Her bilim dalının kendine özgü özellikleri bulunmaktadır. Kitabın Birinci Bölüm'ünde, hayat bilgisi dersinin tanımı, kapsamı ve çocukları yaşama hazırlamadaki rolü üzerinde durulmuş; ardından hayat bilgisi dersinin dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimine yer verilmiştir.

Kitabın İkinci Bölüm'ünde Hayat Bilgisi Öğretim Programı tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın Türkiye'deki gelişiminin yanı sıra, programın yapısal özellikleri ve temel ögeleri açıklanmıştır.

Üçüncü Bölüm'de hayat bilgisi öğretiminde sürecin iki temel ögesi olan öğrenci özellikleri ve öğretmen nitelikleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, öğrenci özellikleri bağlamında öğrenme stilleri üzerinde durulmuş; ardından öğretmenin süreçteki rolleri ve üstlenmesi gereken görevlere yer verilmiştir.

Dördüncü Bölüm'de son yıllarda eğitim sistemimize egemen olan yapılandırmacılık kuramına değinilmiştir. Bu kapsamda önce yapılandırmacı öğrenme kuramı açıklanmış; ardından hayat bilgisi öğretiminde yapılandırmacılığın öğretim uygulamaları açıklanmaya çalışılmıştır.

Beşinci Bölüm'de hayat bilgisi öğretiminde öğretme-öğrenme süreci kapsamında kullanılabilecek öğretim stratejileri, yöntem ve teknikleri üzerinde durulmuş; ele alınan öğretim stratejileri, yöntem ile teknikler açıklanmış ve örnek uygulamalara yer verilmiştir.

Altıncı Bölüm'de hayat bilgisi öğretiminde öğretim etkinliklerinin planlanması kapsamında etkinliklerin nasıl planlanabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. Yine bu kapsamda örnek etkinlik planlarına yer verilmiştir.

Yedinci Bölüm'de hayat bilgisi öğretiminde, öğretim teknolojileri ve materyal kullanımına değinilmiştir. Bu kapsamda hayat bilgisi öğretiminde kullanılabilecek öğretim teknolojileri ve materyaller tanıtılmış; öğretim teknolojileri ve materyal kullanımında dikkat edilecek konular açıklanmıştır.

Sekizinci Bölüm'de, hayat bilgisi öğretiminde ölçme ve değerlendirme konusu ele alınmıştır. Bu kapsamda hayat bilgisi öğretiminde, öğrenme ürününü ve öğrenme sürecini ölçme ve değerlendirmede kullanılabilecek ölçme araçları tanıtılmış; örnek ölçme araçlarına yer verilmiştir.

Kitabın dokuz, on ve on birinci bölümlerinde sırasıyla hayat bilgisinde kavram, beceri ve değer öğretimine değinilmiştir. Bu kapsamda kavram, beceri ve değer kavramları açıklanmış, kullanılabilecek yaklaşımlara değinilmiş ve örnek uygulamalara yer verilmiştir.

Elinizdeki bu kitap, hayat bilgisi öğretimiyle ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumları içermektedir. Kitapta kuramsal bilgilerin uygulamaya dönüştürülmesine özel bir önem verilmiştir. Bu bağlamda konular olabildiğince örneklendirilerek verilmiştir. Kitaptan en iyi biçimde yararlanabilmek için öncelikle bölümün başında yer alan amaçlar kısmının dikkatle incelenmesi ve konuların gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bölümü okurken, metin aralarında yer alan soruların yanıtlanması, bölümü çalıştıktan sonra da bölüm sonunda yer alan özetin okunması yararlı olacaktır. Bu okuma şekli, bölümde yer alan konuların daha kolay ve kalıcı bir biçimde öğrenilmesine ve öğrenilenlerin pekiştirilmesine katkı sağlayacaktır. Yine, bölümlerle ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek için bölüm sonunda yer alan kaynaklara başvurulabilir.

Kitaba yazar olarak katkı getiren akademisyen arkadaşlarıma ve kitabın tasarımını yapan yayınevi çalışanlarımıza gönülden teşekkür ediyor; kitabın alanda çalışanlara yararlı olmasını diliyorum.

Editör
Prof. Dr. Mehmet GÜLTEKİN
Eylül 2015

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm
Toplum, Birey ve Doğaya Bütüncül Bakış: Hayat Bilgisi 1
Halil İbrahim SAĞLAM

2. Bölüm
Çocuğun Yaşamından Dünyaya Açılan Pencere: Hayat Bilgisi Öğretim Programı 15
Mehmet GÜLTEKİN

3. Bölüm
Sınıftan Yaşama Giden Yolda İki Yolcu: Hayat Bilgisi Öğretiminde Öğrenci Özellikleri ve Öğretmen 43
Tuba ÇENGELCİ KÖSE

4. Bölüm
Yönümüzü Bulmamızı Sağlayan Kutup Yıldızı: Hayat Bilgisi Dersinde Yapılandırmacılık ve Öğretim Uygulamaları 57
Elif ALADAĞ

5. Bölüm
Yolunu Bulmaya Çalışanlara Pusula: Hayat Bilgisi Öğretiminde Strateji, Yöntem ve Teknikler 91
Ayşe MENTİŞ TAŞ

6. Bölüm
Yaşama Giden Yolda Yol Haritası: Hayat Bilgisi Dersinde Öğretim Etkinliklerinin Planlanması 115
Handan DEVECİ

7. Bölüm
Yaşam Yolculuğunda Yol Arkadaşı: Hayat Bilgisi Öğretiminde Teknoloji ve Materyal Kullanımı 131
Adem BELDAĞ

8. Bölüm
Ne Kadar Öğrettik Bilelim: Hayat Bilgisi Öğretiminde Ölçme-Değerlendirme 153
Şengül S. ANAGÜN - Zeynep KILIÇ

9. Bölüm
Yaşama Tutulan Ayna: Hayat Bilgisi Dersinde Kavram Öğretimi 187
Alper YONTAR

10. Bölüm
Okuldan Yaşama Uzanan Köprü: Hayat Bilgisi Dersinde Beceri Öğretimi..... 215
Z. Nurdan BAYSAL

11. Bölüm
Toplumsallaşma Yolunda Bir Kaynak: Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi 249
Nuray KURTDEDE FİDAN

1. BÖLÜM

Toplum, Birey ve Doğaya Bütüncül Bakış:

HAYAT BİLGİSİ

Halil İbrahim SAĞLAM
Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Sakarya /TÜRKİYE
e-mail: hsaglam@sakarya.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Hayat bilgisi dersini tanımlayabilme,
- Hayat bilgisi dersinin kapsamını açıklayabilme,
- Hayat bilgisi dersinin öğrenciyi yaşama hazırlamadaki rolünü kavrayabilme,
- Hayat bilgisi dersinin dünyadaki tarihsel gelişimini açıklayabilme,
- Hayat bilgisi dersinin Türkiye'deki tarihsel gelişimini açıklayabilme,
- Hayat bilgisi dersinin günümüzdeki önemini kavrayabilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TANIMI
HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN KAPSAMI
HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİ
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Akbaba, T. (2004). Cumhuriyet döneminde program geliştirme çalışmaları. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5, 54-55.

Akınoğlu, O. (2005). Hayat bilgisi öğretimi. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). Ankara: Pegem A Yayınları.

Akyüz, Y. (2006). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Ata, B. (2003). Rousseau, Emile ve Tarih öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi,159,239-244.*

Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin eğitim çıkmazı ve Atatürk*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Barth, J. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: YÖK Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi.

Baymur, A. F. (1937). *Hayat bilgisi öğretimi*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Baysal, Z. N. (1995). *İlkokullarda hayat bilgisi dersinin etkililiği.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Baysal, Z. N. (2006). Hayat bilgisi: Toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, C. Öztürk (Ed.). Ankara: Pegem A Yayınları.

Bektaş, M. (2009). Hayat bilgisi dersinin dünü bugünü. S. Öğülmüş (Ed.), *İlköğretim Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı.* Ankara: Pegem A Yayınları.

Bender, M. T. (2005). John Dewey'nin eğitime bakışı üzerine yeni bir yorum. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 6* (1), 13-19.

Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Brückl, H. (1932). *İlk toplu tedrisin temeli olmak itibariyle hayat bilgisi*. (Çev: F. Gündüzalp). İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

Çilenti, K. (1988). *Özel öğretim yöntemleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Eğitim Önlisans Yayınları.

Demircioğlu, İ. H. (2006). Sosyal bilgiler öğretimi ve oluşturmacı yaklaşım. A. Tanrıöğen (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi.* İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Dündar, Ş. (2002). İlköğretim okullarında hayat bilgisi dersi programlarının tarihsel gelişimi. *Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 11-18.

Ergün, M. ve Öztaş, A. (1997). *Öğretim ilke ve yöntemleri.* İstanbul: Kaya Matbaacılık**.**

Gözütok, F. D. (2003). Türkiye'de program geliştirme çabaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 1-13.

Güleryüz, H. (2008). *Hayat bilgisi öğretimi ve programı*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Karabağ, G. (2009). *Hayat bilgisi dersinin tarihçesi.* B. Tay (Ed.), Hayat bilgisi öğretimi. Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Karagülle, M. (1998). *İlkokullarda hayat bilgisi programının değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kodaman, B. (1999). *Abdülhamit devri eğitim sistemi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

MEB [Millî Eğitim Bakanlığı]. (1995). *İlköğretim okulu programı.* Ankara: Milli Eğitim Yayınları.

MEB [Millî Eğitim Bakanlığı]. (2005). *İlköğretim hayat bilgisi programı.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

MEB [Millî Eğitim Bakanlığı]. (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Özdemir, M. (1998). *Hayat bilgisi öğrenme ve öğretme etkinlikleri*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Sönmez, V. (2005). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen klavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2010). *Hayat bilgisi öğretimi öğretmen kılavuzu yeni programa göre düzenlenmiş ders planı örnekleri. (6. Baskı)* Ankara: Anı Yayıncılık.

Savaş, B. ve Ünüvar, P. (2001). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Vural, M. (2008). *İlköğretim okulu ders programları ve öğretim klavuzları.* Erzurum: Yakutiye Yayıncılık

2. BÖLÜM

Çocuğun Yaşamından Dünyaya Açılan Pencere:

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

Mehmet GÜLTEKİN
Prof. Dr. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Eskişehir /TÜRKİYE
e-mail: mgulteki@anadolu.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Hayat bilgisi dersinin ilkokul programındaki yerini ve önemini kavrayabilme,
- Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın Türkiye'deki gelişimini kavrayabilme,
- Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın yapısal özelliklerini tanıyabilme,
- Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın temel ögelerini tanıyabilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN TEMEL ÖGELERİ
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Akbaba, T. (2004). Cumhuriyet döneminde program geliştirme çalışmaları. *Bilim ve Aklın Aydınlı*ğında *Eğitim Dergisi*, 5, 54-55.

Arslan, M. (2000). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. http:// yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/aslan.htm adresinden 18 Mart 2010 tarihinde elde edilmiştir.

Belet, Ş. D. (2008). Hayat bilgisi dersi öğretim programı. Ş. Yaşar (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal öğretimi* içinde (s. 21-40). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Bektaş, M. (2001). *Hayat bilgisi programlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Binbaşıoğlu, C. (1999). Cumhuriyet döneminde ilkokul programları. F. Gök (Ed.), *75 yılda eğitim* içinde (s. 45-63). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Erdem, R. A. (2005). İlköğretimimizin gelişimi ve bugün gelinen nokta. *Üniversite ve Toplum Dergisi,* http://www.universite-toplum.org/pdf/240.pdf adresinden 12 Ekim 2014 tarihinde edinilmiştir.

Fer, S. (2005). *1923 yılından günümüze cumhuriyet dönemi ilköğretim programları üzerine bir inceleme.* http: //www. sevalfer.com/files/ Bildiri_Cumhuriyet DonemiProg. pdf. adresinden 10 Ekim 2014 tarihinde edinilmiştir.

Gömleksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2007). Yeni ilköğretim programlarının dayandığı temel ilke ve yaklaşımlar. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 5(2), 60-66.

Gülcan, M. vd. (2003). *Türkiye'de ilköğretim (Dünü, bugünü ve yarını)*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Gültekin, M. (2007). İlköğretim I: 1923-1972. M. Sağlam (Ed.). *Türk eğitim tarihi* içinde (s. 63-83). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

İşler, A. (2004). Sanat eğitiminde disiplinler arası-tematik yaklaşım. *Milli Eğitim*, (163), 43-53. (http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/163/isler.htm adresinden 30 Eylül 2014 tarihinde elde edilmiştir.

Karabağ, G. (2006). Hayat bilgisi öğretim programı. C. Öztürk (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde (s. 51-69). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Karabağ, G. ve İnal, S. (2009). Hayat bilgisi dersinde beceri öğretimi. S. Öğülmüş (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde (s. 51-69). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

MEB (1998). İlköğretim okulu hayat bilgisi dergisi öğretim programı. *Tebliğler Dergisi*, Ankara: MEB Yayınları, 2484.

MEB (2009). *İlköğretim 1,2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu.* http:// ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=1&kno=30 adresinden 1 Eylül 2014 tarihinde elde edilmiştir.

MEB (2005). *En son değişikleriyle ilköğretim okulu ders programları ve öğretim kılavuzları 1-5. sınıflar.* M. Vural (Ed.). Erzurum: Yakutiye yayıncılık.

MEB (2004). *Programın uygulanmasında okul yöneticileri, öğretmenler, müfettişler ve velilerin görevleri. MEB müfredat geliştirme süreci.* http:// ttkb. meb.gov.tr/programlar/program_ giriş/ görevler_5htm10 adresinden 1 Ekim 2014 tarihinde elde edilmiştir.

Öztürk, C. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler programının amaçları, ilkeleri ve temel özellikleri. G. Can (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.15-39). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye'de hayat bilgisi dersi programlarının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 2(8). http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi8pdf/sahin_mustafa.pdf adresinden 10 Ekim 2014 tarihinde edinilmiştir.

Ulubey, Ö ve Türe, E. (2013). 1936 ilkokul programı. F. D. Gözütok ve F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyetin ilanından 2013'e öğretim programlarının analizi: Hayat bilgisi örneği*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Yaşar, Ş. (2007). İlköğretim II: 1973–2007. M. Sağlam (Ed.), *Türk eğitim tarihi* içinde (s. 85-103). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları

3. BÖLÜM

Sınıftan Yaşama Giden Yolda İki Yolcu:

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİ VE ÖĞRETMEN

Tuba ÇENGELCİ KÖSE
Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Eskişehir / TÜRKİYE
e-mail: tubacengelci@anadolu.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin özelliklerini tanıyabilme,
- Hayat bilgisi dersi bağlamında öğrencilerin öğrenme stillerini tanıyabilme,
- Hayat bilgisi dersinde öğretmenin üstleneceği görevleri ve dikkate alması gereken ilkeleri açıklayabilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİ
HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE ÖĞRENME STİLLERİ
HAYAT BİLGİSİ DERSİ VE ÖĞRETMEN
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Akınoğlu, O. (2002). Hayat bilgisi öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 1-13). Ankara: Pegem A Yayınları.

Altınyelken, H. K. (2011). Student centred pedagogy in Turkey: Conceptualisations, interpretations and practices. *Journal of Education Policy,* 26(2), 137-160.

Altun, S., Erden M., (2006). Öğrenmede motive edici stratejiler ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Yeditepe Üniversitesi. Edu7*, 2(1), 16.

Baysal, N. (2006). Hayat bilgisi: Toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 1-19). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Belet, Ş. D. (2008). Hayat bilgisi dersi öğretim programı. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 21-40). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Bilgin, İ. ve Durmuş, S. (2003). Öğrenme stilleri ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Kuram ve Uygulama Eğitim Bilimleri,* 3(2), 381-400.

Bilgin, M. (2011). Bedensel ve devinsel gelişim. B. Yeşilyaprak (ed.), *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* içinde (s. 55-79). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (1990). Hayat bilgisi dersinin öğretim ilkeleri. *Çağdaş Eğitim.* 161, 13-18.

Can, G. (2011). Kişilik gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* içinde (s. 117-151). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Dunn, R. (1996). *How to implement and supervise a learning style program.* Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development (ASCD).

Gültekin, M. (2014). Dünyada ve Türkiye'de ilköğretim programlarındaki yönelimler. *İlköğretim Online.* 13 (3), 726-745.

Güven, M. ve Kürüm, D. (2006). Öğrenme stilleri ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkiye genel bir bakış. *Sosyal Bilimler Dergisi,* 6(1), 75-89.

Holt-Reynolds, D. (2000). What does the teacher do?: Constructivist pedagogies and prospective teachers' beliefs about the role of a teacher. *Teaching and Teacher Education,* 16(1), 21-32.

Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi.* 3. baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Küçükkaragöz, Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme öğretim* içinde (s. 81-115). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

MEB. (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara. http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden 15 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

Özer, B. (2012). Öğrenci merkezli öğretim. A. Hakan (Ed.), *Öğretmenlik meslek bilgisi alanındaki gelişmeler* içinde (s. 21-40). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Slavin, R. E. (2006). *Educational psychology theory and practice.* (8th ed.). Boston: Pearson Education.

Sönmez, V. (1998). *Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen kılavuzu.* Ankara: Anı Yayınları.

Şirin, A. ve Güzel, A. (2006). Üniversite öğrencilerinin öğrenme stilleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 6(1), 231-264.

Yeşilyaprak, B. (2006). *Eğitimde rehberlik hizmetleri.* 14. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

4. BÖLÜM

Yönümüzü Bulmamızı Sağlayan Kutup Yıldızı:

HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE YAPILANDIRMACILIK VE ÖĞRETİM UYGULAMALARI

Elif ALADAĞ
Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Aydın /TÜRKİYE
e-mail: ealadag@adu.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Hayat bilgisi dersinde öğretme-öğrenme sürecinin özelliklerini kavrayabilme,
- Yapılandırmacı kuramın özelliklerini tanıyabilme,
- Yapılandırmacılığın eğitim ortamına etkilerini kavrayabilme,
- Probleme dayalı öğrenme, proje tabanlı öğrenme ve iş birliğine dayalı öğrenme ile ilgili temel kavramları açıklayabilme,
- Probleme dayalı öğrenme, proje tabanlı öğrenme, iş birliğine dayalı öğrenmeyi hayat bilgisi dersinde uygulayabilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETME-ÖĞRENME SÜRECİNİN ÖZELLİKLERİ
YAPILANDIRMACILIK
PROBLEME DAYALI ÖĞRENME
PROJE TABANLI ÖĞRENME
İŞ BİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRENME
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Açıkgöz, K. Ü. (2003). *Etkili öğrenme ve öğretme.* İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

Açıkgöz, K. Ü. (2007). *Etkin öğrenme.* İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Balkı, A. G. (2003). *Proje temelli öğrenme yönteminin özel konya esentepe ilköğretim okulu tarafından uygulanmasına yönelik değerlendirme.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Bilen, M. (2002). *Plandan uygulamaya öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık

Büyükkaragöz, S. S. ve Çivi, C.(1999). *Genel öğretim metotları: Öğretimde planlama uygulama.* İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım.

BTIE. (2001). *Bilişim teknolojileri ışığında eğitim*. Ankara: Bildiriler Kitabı**.** s. 259 260. 2001**.**

Çetin, P. (2011). *İlköğretimde hayat bilgisi dersinde probleme dayalı öğrenme yöntemi uygulamalarının öğrencilerin öğrenme ürünlerine etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Curtis, D. (2002). The power of projects. *Educational Leadership***,** 60(1), 50-53.

Çilenti, K. (1985). *Fen eğitimi teknolojisi*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Demirel, Ö. (2009). *Öğretme sanatı öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Demirel, Ö. (2010). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Demirel, M. ve Turan, B.A. (2010). Probleme dayalı öğrenmenin başarıya, tutuma, bilişötesi farkındalık ve güdü düzeyine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 38: 55-66.

Demirhan, C. (2002). *Program geliştirmede proje tabanlı öğrenme yaklaşımı***.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Deveci, H. (2002). *Sosyal bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenmenin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, akademik başarılarına ve hatırlama düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Duffy, T. M. ve Cunningham, D.J. (1996). *Constructivism: Implications for the design and delivery of ınstruction.* (Ed:D. Jonassen) Ansyclopedia of Educational Tecnology, Resarch and Devolopment.

Duman, B. (2004). *Öğrenme-öğretme kuramları ve süreç temelli öğretim.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Eggen P. ve Kauchak, D. (1997). *Educational psychology*: *Windows on classrooms.* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Ekinci, N. (2005). İşbirliğine dayalı öğrenme. Ö. Demirel (Ed.), *Eğitimde yeni yönelimler* içinde (s. 93-108). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Erdem, M. (2002). Proje tabanlı öğrenme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22: 172-179.

Erdem, D. ve Demirel, Ö. (2002). Program geliştirmede yapılandırmacılık yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 81-87.

Erdoğan, F. (2007). *6. Sınıf matematik öğretim programında işbirliğine dayalı öğrenme yönteminin kullanılabilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Erkan, S. (2008). Gelişim psikolojisinde temel kavramlar. Y. Özbay ve S. Erkan (Ed.), *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Pegem Akademi.

Fidan, N. (1986). *Okulda öğrenme ve öğretme***.** Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Good, T. ve Brophy, J. (1997). *Looking in classrooms* (7th ed.). New York: Harper Collins.

Gömleksiz, M. (1997). *Kubaşık öğrenme.* Adana: Baki Kitapevi.

Güven, M. (2008). Programda öğretme-öğrenme süreci. B. Duman. B. Duman (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (s. 219-332). Ankara: Maya Akademi.

Hazer, Ö. (2013). *Çoklu zekâ destekli işbirliğine dayalı öğrenme yönteminin 6. Sınıf öğrencilerinin matematik dersi olasılık ve istatistik konusundaki başarılarına ve performanslarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2001). Fen eğitiminde probleme dayalı öğrenme yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi***, (**Sayı 20), s. 185-192.

Kauchak, Donald P. ve Eggen, Paul D. (1998). *Learning teaching research-based methods.* USA: Allyn and Bacon.

Kılıç, G. B. (2001). Oluşturmacı fen öğretimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 7-22.

Koç, G. (2002). *Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının duyuşsal ve bilişsel öğrenme ürünlerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Korkmaz, H. (2002). *Fen eğitiminde proje tabanlı öğrenmenin yaratıcı düşünme, problem* çözme ve akademik risk alma düzeylerine etkisi**.** Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Korkmaz, H. (2004). *Fen ve teknoloji eğitiminde alternatif değerlendirme yaklaşımları*. Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Marlowe, B. ve Page, M.L. (1998). *Creating and sustaining the constructivist classroom*, USA: Corwin Press.

MEB. (2009). *Hayat Bilgisi Programı.* 25. 12 2014 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 internet sitesinden alınmıştır.

Newell, R. J. (2003). *Passion for learning "how project based learning meets the needs of 21. st. century students.* A Scarecrow Education Book, Innovations in Education Series, No:3, USA.

Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme.* Ankara: Pegem A yayıncılık.

Saban, A. (2000). *Öğrenme ve öğretme süreci: Yeni teori ve yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Anlara: Yargı Yayınevi.

Sönmez, V. (2009). *Öğretmen el kitabı.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Şahinel, M. (2003). *Etkin Öğrenme***.** Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Taşdemir, A. (2004). *Fen bilgisi öğretmenliği kimya laboratuarı dersinde çözeltiler konusunun öğrenilmesinde işbirlikli öğrenme yönteminin etkileri***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Tay, A. ve Tay, B. (2009). Hayat bilgisi öğretiminde yapılandırmacılık. B. Tay (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 49-67). Ankara: Maya Akademi.

Tüysüz, C., Tatar, E. ve Kuşdemir, M. (2010). Probleme dayalı öğrenmenin kimya dersinde öğrencilerin başarı ve tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,*7(13), 48-55.

Ülgen, G. (2001). *Kavram geliştirme: Kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yurd, M. ve Olğun, Ö. S. (2008**).** Probleme dayalı öğrenme ve bil-iste-öğren stratejisinin kavram yanılgılarının giderilmesine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 35, 386-396.

Yurdakul, B. (2005). Yapılandırmacılık. Ö. Demirel (Ed), *Eğitimde yeni yönelimler i*çinde (s. 39-65), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yurtluk, M. (2005). Proje tabanlı öğrenme. Ö. Demirel (Editör). *Eğitimde yeni yönelimler* içinde (s.67-79). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

5. BÖLÜM

Yolunu Bulmaya Çalışanlara Pusula:

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE STRATEJİ, YÖNTEM VE TEKNİKLER

Ayşe MENTİŞ TAŞ
Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Konya / TÜRKİYE
e-mail: atas@konya.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Strateji, yöntem ve teknik kavramlarını açıklayabilme,
- Strateji, yöntem ve teknik kavramları arasındaki ilişkiyi kavrayabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde kullanılabilecek öğretim stratejilerini ve özelliklerini tanıyabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde kullanılabilecek öğretim yöntemlerini ve özelliklerini tanıyabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde kullanılabilecek öğretim tekniklerini ve özelliklerini tanıyabilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
ÖĞRETİMDE STRATEJİ, YÖNTEM VE TEKNİK KAVRAMLARI
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK
ÖĞRETİM STRATEJİLERİ
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK
ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK
ÖĞRETİM TEKNİKLERİ
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Alkan, V.(2014). Hayat bilgisi öğretiminde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri. S. Şimşek (Ed.), *Sınıf Öğretmenleri ve Adayları İçin Hayat Bilgisi Öğretimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Attila, R. (2010). Hayat bilgisi dersinde kullanılabilecek strateji, yöntem ve teknikler N. Baysal (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Bilen, M. (2002). *Plandan uygulamaya öğretim.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Büyükkaragöz, S ve Çivi, C. (1996).*Genel* öğretim metotları. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.

Demirel, Ö. (2004). *Öğretimde planlama ve değerlendirme: Öğretme sanatı.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Gözütok, F .D. (2006). *Öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Ekinoks Yayıncılık.

Horzum, B. (2013).Hayat bilgisi dersinde kullanılan öğrenme-öğretme stratejisi, yöntem ve teknikleri S. Öğülmüş (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Küçükahmet, L. (1999). *Öğretimde planlama ve değerlendirme.* İstanbul: Alkım Yayınevi.

Savaş, B. (2010).Öğrenme ve öğretim stratejileri, öğretim yöntemleri, öğretim teknikleri M. Arslan (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya.* Ankara: Yargı Yayınevi.

Tan, Ş. (2005). *Öğretimi planlama ve değerlendirme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tan, Ş ve Erdoğan, A. (2004). *Öğretimi planlama ve değerlendirme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Taşpınar, M. (2007). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Üniversite Kitabevi.

Tok, Ş. (2007). Etkili öğretim için yöntem ve teknikler. A. Doğanay (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Oğuzkan, F. (1989).*Orta dereceli okullarda öğretim (amaç, ilke, yöntem ve teknikler).* Ankara: Emel Matbaacılık.

Yılmaz, H. ve Sünbül, A. M. (2000). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Konya: Mikro Yayınları.

6. BÖLÜM

Yaşama Giden Yolda Yol Haritası:

HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN PLANLANMASI

Handan DEVECİ
Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Eskişehir / TÜRKİYE
e-mail: hanil@anadolu.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Hayat bilgisi dersinde öğretme-öğrenme süreci düzenlemenin önemini kavrayabilme,
- Hayat bilgisi dersinde öğretim etkinliklerinin nasıl planlanacağını kavrayabilme,
- Hayat bilgisi dersinde etkinlik düzenlerken nelere dikkat edileceğini açıklayabilme,
- Hayat bilgisi dersine yönelik çeşitli etkinlik örnekleri verebilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE ÖĞRETME-ÖĞRENME SÜRECİ
HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN PLANLANMASI
HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE ETKİNLİK DÜZENLEME
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÇEŞİTLİ ETKİNLİK ÖRNEKLERİ
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Deveci, H. (2008). Hayat bilgisi dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (içinde 1-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Demirel, Ö. (2007). *Öğretme sanatı.* On ikinci baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Demirel, Ö. (2009). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. On ikinci baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Ekinci, İ. Kuraklık alarmı. *Milliyet*. 30 Ocak 2007.

Gültekin, M. (2005). Öğretim etkinliklerinin planlanması. M. Gültekin, (Ed.), *Öğretimde planlama ve değerlendirme.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Küçükahmet, L. (1999). *Öğretimde planlama ve değerlendirme.* İstanbul: Alkım Yayınevi.

MEB. (2009). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu. (1., 2. ve 3. sınıflar).* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler öğretiminde içerik ve düzenlenmesi. G. Can, (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Taşdemir, M. (2011). Öğretimin planlanması. B. Duman, (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Yaşar, Ş. (1998). Sosyal bilgilerde öğretim etkinliklerinin planlanması. G. Can, (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yılmaz, H. ve Sünbül, A. M. (2004). *Öğretimde planlama ve değerlendirme.* Konya: Çizgi Kitapevi.

7. BÖLÜM

Yaşam Yolculuğunda Yol Arkadaşı:

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ VE MATERYAL KULLANIMI

Adem BELDAĞ

Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Rize / TÜRKİYE
e-mail: adem.beldag@erdoğan.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Hayat bilgisi öğretiminde teknoloji ve materyal kullanımı ile ilgili temel kavramları tanıyabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde materyal kullanmanın önemini kavrayabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde materyal seçiminde dikkat edilmesi gereken hususları kavrayabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde materyal kullanmanın yararlarını kavrayabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde materyal hazırlamada öğretmene düşen sorumlulukların farkına varabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde kullanılan başlıca materyalleri tanıyabilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
TEMEL KAVRAMLAR
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ VE MATERYAL KULLANMANIN ÖNEMİ
MATERYAL TASARIMI VE HAZIRLAMA İLKELERİ
HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE KULLANILAN MATERYALLER
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Acun, İ. (2012). Bilgisayar destekli öğretim uygulamaları. (3. Baskı). Cemil Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 343-365). Ankara: Pegem Akademi.

Aladağ, E. (2009). Hayat bilgisi dersinde kullanılan öğretim materyalleri. Bayram Tay (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 117-139). Ankara: Maya Akademi.

Albee, J. J. (2003). A Study of pre-service elementary teachers' technology skills preparedness and examples of how it can be increased. *Journal of Technology and Teacher Education,* 11(1), 53-71.

Alım, M. (2012). Coğrafya dersleri için materyal tasarımı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 27, 73-84.

Alkan, C. (2005). *Eğitim teknolojisi.* (7. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Ateş, M. (2010). Ortaöğretim coğrafya derslerinde akıllı tahta kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi,* 22, 409-427.

Belet, Ş. D. (2009). Edebî metinlerin hayat bilgisi öğretiminde kullanılması. Bayram Tay (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 215-241). Ankara: Maya Akademi.

Birişçi, B. ve Karal, H. (2011). Öğretmen adaylarının bilgisayar destekli ortamda materyal tasarlarken işbirlikli çalışmalarının yaratıcı düşünme becerilerine etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 203-219.

Borich, G. H. (2014). *Etkili öğretim yöntemleri*. (Çev. M. B. Acat). Ankara:Nobel Yayınları.

Bozkurt, A ve Akalın, S. (2010). Matematik öğretiminde materyal geliştirmenin yeri, önemi ve bu konuda öğretmenin rolü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilim Dergisi*, 27, 47-56.

Can, H. (1992). *Organizasyon ve yönetim.* Ankara: Adım Yayıncılık.

Çakır, Ö. (2010). Materyal geliştirmede mikro-öğretim: öğretmen adaylarının yöntem ve geribildirimler üzerine görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 3(5), 55-73.

Çilenti, K. (1991). *Eğitim teknolojisi ve öğretim*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Demirel,Ö., Seferoğlu, S. S. ve Yağcı, E. (2001). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.

Ely, D. (1999). Toward a philosophy of instructional technology: thirty years on. *British Journal of Educational Technology*, 30(4), 305-310.

Ensari, S. ve Kete, R. (2010). Lise 1. sınıf biyoloji derslerinde ders materyali kullanımına ait öğrenci tutumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 18(1), 131-146.

Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Gündüz, Ş. ve Odabaşı, F. (2004). Bilgi çağında öğretmen adaylarının eğitiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı dersinin önemi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology,* 3(1).43-48.

Karabağ, G. (2013). Hayat bilgisi dersi ve öğretim materyalleri. Selahaddin Öğülmüş (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı* içinde (s. 479-496). (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Kaya, H. ve Aydın, F. (2011). Sosyal bilgiler dersindeki coğrafya konularının öğretiminde akıllı tahta uygulamalarına ilişkin öğrenci görüşleri. *Journal of World of Turks*, 3(1), 179-189.

Kaya, R. ve Samancı, O. (2010). Öğretmen adaylarının alternatif öğretim materyalleri ile ilgili görüşleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 188, 83-98.

Kaya, Z. ve Demirel, Ö. (2002). Hayat bilgisi programları için öğretim teknolojilerine yönelik materyal gereksinimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 435-442.

Koşar, E., Yüksel, S., Özkılıç, R., Avcı, U., Alyas, Y. ve Çiğdem, H. (2003), *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* Ankara: Pegem Akademi.

Maddin, E. (2002). Factors that influence technology integration in elementary education. *OhiaoLINK Digital Resource Commons*, http://drc01.drc.ohiaolink.edu/handle/2374.ox/11179. Erişim tarihi: 26.09.2014.

MEB, (2008). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri.* Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Merkezi Genel Müdürlüğü. http://otmg.meb.gov.tr/YetGenel.html. Erişim tarihi: 04.02.2010.

MEB, (2009). *İlköğretim 1.,2. ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara: MEB Yayınları.

Meydan, A. ve Akdağ, H. (2008). Sosyal bilgiler dersinde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 145-190). Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, C., Coşkun Keskin, S. ve Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî metinler*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Reiser, R. A., and Dempsey, J. V. (2000). *Trends and issues in ınstructional design and technology.* Merill Prentice Hall: Columbus, OH.

Senemoğlu, N. (2003). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. (8. Baskı). Ankara: Gazi Kitapevi.

Sever, R. (2011). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı.* (2. Baskı). Ankara:Anı Yayıncılık.

TDK (2014). *Türk dil kurumu güncel sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index. Erişim tarihi: 24.09.2014

Ünal, E. (2009). Hayat bilgisi öğretimi. B. Tay (Ed.), *Hayat bilgisi öğretiminde ölçme ve değerlendirme* içinde (s. 141-170). Ankara: Maya Akademi.

Whitaker, S., and Hofer, M. (2002). *A new model for pre-service educational technology classes.* Proceedings of Society for Information Technology and Teacher Education International Conference 2002, 455-45.

Yalın, H.İ. (2014). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme.* (26. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Yanpar Şahin, T. ve Yıldırım, S. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yanpar Yelken, T. (2009). İlköğretim müfettişleri ve formatör öğretmenlerin öğretim programlarında yer alan etkinliklerle ilgili öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri konusunda görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2(3), 225-249.

Yanpar Yelken, T. (2012). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. (11. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Yaşar, Ş ve Gültekin, M. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç kullanımı. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 309-342). (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Yeşiltaş, E. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde öğretim materyalleri ve teknolojileri. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 223-241). Ankara: Pegem Akademi.

Yılmaz, K. ve Horzum, M. B. (2005). Küreselleşme, bilgi teknolojileri ve üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 6 (10), 103-121

Yılmaz, M. (2007). Sınıf öğretmeni yetiştirmede teknoloji eğitimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 27(1), 155-167.

8. BÖLÜM

Ne Kadar Öğrettik Bilelim:

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME-DEĞERLENDİRME

Şengül S. ANAGÜN
Doç. Dr., Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Eskişehir /TÜRKİYE
e-mail: ssanagun@ogu.edu.tr
Zeynep KILIÇ
Arş. Gör., Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Eskişehir /TÜRKİYE
e-mail: zeyno-dev@hotmail.com

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Ölçme ve değerlendirme kavramlarını kavrayabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde öğrenme ürününü temel alan ölçme ve değerlendirme yöntemlerini açıklayabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde öğrenme sürecini temel alan ölçme ve değerlendirme yöntemlerini açıklayabilme,
- Hayat bilgisi öğretiminde ölçme-değerlendirme yöntemlerine ilişkin örnekler oluşturabilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEYE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENME ÜRÜNÜNÜ TEMEL ALAN ÖLÇME-DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMLARI
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENME SÜRECİNİ TEMEL ALAN ÖLÇME-DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMLARI
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Acar, E. (2014). Proje ve portfolyo değerlendirme. S. Baştürk (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* içinde (s. 229-252). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Anagün, S. Ş. (2014). Öğrenci değerlendirmelerinin ölçme değerlendirme sürecine katılması. S. Baştürk (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* içinde (s. 287-303). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Arter, J.& Spandel, V. (1992). NCME instructional module: Using portfolios of student work in instruction and assessment. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 11(1), 36-44.

Bahar, M., Johnstone & R. G. Sutcliffe (1999). Investigation of students'cognitive structure thgrough word association tests. *Journal of Biological Education*, 33(3), 134-141.

Bahar, M. (2001). Çoktan seçmeli testlere eleştirel bir yaklaşım ve öğrenme sürecini temel alan metotlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi,* 1(1), 23-28.

Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S. ve Bıçak, B. (2010). *Geleneksel ve öğrenme sürecini temel alan ölçme ve değerlendirme öğretmen el kitabı.* Ankara: PegemA.

Bahar, M., Özatlı, S. N. (2003). Kelime iletişim test yöntemi ile lise 1. sınıf öğrencilerinin canlıların temel bileşenleri konusundaki bilişsel yapılarının araştırılması. *Balıkesir Üniversitesi Fen Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 75-85.

Baykul, Y. (2004). *İlköğretim matematik öğretimi 6–8. sınıflar için***.** Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Belet, D. ve Girmen, P. (2007). *Türkçe dersinde kullanılan performans ödevlerinin etkililiği.* 16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 5-7 Eylül 2007, Gaziosmanpaşa Üniversitesi.http://home.anadolu.edu.tr/~sdbelet/yayinlar/performans_odevi.pdf adresinden 10 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.

Brualdi, T. A. (1998). Implementing performance assessment in the classroom. *Practical Assessment, Research & Evaluation,* 6(2), 1-5.

Demir, S. (2006). *İlköğretim programında okutulmakta olan hayat bilgisi derslerinin, öğrencileri fen bilgisi derslerine hazırlamadaki etkileri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Demirel, Ö. (2005). *Öğretme sanatı, öğretimde planlama ve değerlendirme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Dündar, H. (2009). Hayat bilgisi dersinde ölçme ve değerlendirme. S. Öğülmüş (Ed.), *İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı* içinde 589-644. Ankara: Pegem A Akademi.

Eslinger, M. E. (2004). *Student self-assessment in an interactive learning environment: Technological tools for scaffolding and understanding self-assessment practices.* Unpublished dissertation, University of California, Berkeley.

Fallows, S., Chandramohan, B. (2001). Multiple approaches to assessment: reflection on use of tutor, peer and self-assessment. *Teaching in Higher Education.* 6, 229-246.

Hamayan, V. E. (1995). *Approaches to alternative assessment*. Annual Review of Applied Linguistics, 15, 212-226.

Herman, J. L., Aschbacher, P. R., & Winters, L. (1992). *A practical guide to alternative assessment*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Hsu, I. Y. (2001). *The relation between task value, self-efficacy and student performance in performance assessment.* Unpublished dissertation, Faculty of the Graduate school University of Southern California.

Janisch, C., Liu, X. & Akrofi, A. (2007). Implementing, alternative assessment: Opportunities and obstacles. *The Educational Forum*, 71, 221-230.

Johnson, R. (2004). *Peer assessments in physical education.* Journal of Physical Education, Recreation & Dance.

Johnstone, A. H., Bahar, M. & Hansell, M. H. (2000). Structural communication grids: A valuable asessment and diagnostic tool for science teachers, *Journal of Biological Education*, 34 (2), 87-89.

Jones, J. E. (1994). Portfolio assessment as a strategy for self- direction in learning. *New Directions for Adult and Continuing Education,* 64, 23-25.

Kan, A. (2007). Portfolyo değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 32, 133-144.

Kan, A. (2007a). Performans değerlendirme sürecine katkıları açısından yeni program anlayışı içerisinde kullanılabilecek bir değerlendirme yaklaşımı: Rubrik puanlama yönergeleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi,* 7 (1), 130-152.

Keskin K. K. ve Sultan B. (2007). *Strateji yöntem ve teknikleriyle Türkçe ve ilkokuma yazma öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kılınç, A. (2007). Bir öğretim stratejisi olarak kavram haritalarının kullanımı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 21-24.

Küçükahmet, L. (2003). *Öğretimde planlama ve değerlendirme.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Marzano, R., Pickering, D., & McTighe, J. (1993). *Assessing student oıtcomes: Perfrormance assessment using the dimensions of learning model.* Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

MEB. (2005). *En son değişiklikleriyle ilköğretim okulu ders programları ve öğretim kılavuzları 1-5. Sınıflar.* M. Vural (Ed.), Erzurum: Yakutiye Yayıncılık.

MEB. (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara: MEB yayınları.

MEB. (2009a). *İlköğretim matematik dersi 1-5. Sınıflar öğretim programı.* Ankara: MEB yayınları.

MEB. (2014). *Öğrenme sürecini temel alan ölçme ve değerlendirme.* http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/40/973505/dosyalar/2014_04/16094408_alternatiflmearaveyntemleri.pdf adresinden (13 Aralık 2014) tarihinde erişilmiştir.

MEB Talim ve Terbiye Dairesi. *Program geliştirme ve ölçme-değerlendirme birimi*. http://talimterbiye.mebnet.net/program-gel-birimi/olc-deg-birimi.htm adresinden 13 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir.

Mertler, C. A. (2001). Designing scoring rubrics for your classroom. *Practical Assessment Research & Evaluation,* 120(2), 285-296.

Miller, B., Singleton, L. (1997). *Preparing citizens: Linking authentic assessment and instruction in civic/law-related education.* Social Science Education Consortium, I. Assessment and Instruction in Cİvil /Law-Related Education http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED410158.pdf adresinden 12 Aralik 2014 tarihinde elde edilmiştir.

Mitchell, S. N. (1992). *An action research study to determine the feasibility of using concept maps as alternative assessments by a novice teacher.* Unpublished master thesis. Portlan State University.

Navarrete, C., J. Wilde, C. Nelson, R. Martinez and G. Hargett (1990). *Informal assessment in educational evaluation: Implications for bilingual education prorams.*Washington, DC:National Clearinghouse for Bilingual Education.

Nitko, A. J. (2001). *Educational assessment of students* (3rd. ed.). Upper SAddle River, NJ: Merrill-Prentice-Hall.

Norcini, J. J. (2003). Peer assessment of competence. *Medical Education,* 37, 539-543.

Noonan, B. & Duncan, B. (2005). Peer and self-assessment in high schools. *Practical Assessment, Research & Evaluation,* 10 (17), 1-8.

Öncü, H. (1995). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme.* (3. Baskı). Ankara: Yaysan Aş.

Paulson, F. L. & Paulson, P. R. (1991). *The ins and outs of using portfolios to assess performance.* http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED334250.pdf adresinden 10 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir. .

Popham, W. J. (1997). Consequential validity: Right concern–wrong concept. *Educational Measurement Issues and Practice,* 16(2), 9-13.

Reddy, M. Y. (2007). Effect of rubrics on enhancement of student learning. *Educate,* 7(1), 3-17.

Rhodes, L. K., & Shanklin, N. (1993). *Windows into literacy: Assessing learners K-8.* Portsmouth, NH: Heinemann.

Sluijmans, D. M. A., Moerkerke, G., Merrienboer, J. J., Van, G ve Dochy F. J. R. C. (2001). Peer assessment in problem-based learning. *Studies in Educational Evaluation*, 27 (2), 153-173.

Stiggins, J. R. (1987). NCME ınstructional module on design and development of perfromance assessments. *Educational Measurement: Issues and Practice,* 33-44.

Şaşmaz Ören, F. (2014). Fen bilimlerinde öğrenme sürecini temel alan ölçme-değerlendirme. Ş. S. Anagün ve N. Duban (Ed.), *Fen Bilimleri Öğretimi* içinde (s. 227-327). Ankara: Anı Yayıncılık.

Şenel, T. (2008). *Fen ve teknoloji öğretmenleri için öğrenme sürecini temel alanölçme ve değerlendrime tekniklerine yönelik bir hizmet içi eğitim programının etkililiğinin araştırılması.*Yayınlanmamış yüksek lisasn tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Tekindal, S. (2006). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinde ölçme ve değerlendirme. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde (s. 591-641). Ankara: Pegem A Yayıncılık

Tuncel, G. (2010). Sosyal bilgiler dersinde rubriklerin etkili kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi,* 23, 213-233.

Turan, E. (2010). *İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler derslerinde kullanılan ölçme-değerlendirme yöntemlerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Turgut, M. F. (1997). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (10. Baskı). Ankara: Tıpkı basım.

Ustaoğlu, A., Aytaç, B. (2014). Kelime ilişkilendirme testleri. S. Baştürk (Ed.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* içinde (s. 217-228). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Uzun, N. (2006). Çevre bilinci geliştirmede portfolyo değerlendirmenin katkısı konusunda öğretmen adaylarının görüşleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 121-144.

Yenice, N. (2007). Fen ve teknoloji eğitiminde ölçme ve değerlendirme. M. Aydoğdu ve T. Kesercioğlu (Ed.), *Fen ve Teknoloji Öğretimi* içinde (s. 230-245). Ankara: Anı Yayıncılık. Yılmaz, A. (2007). Ölçme ve değerlendirme testleri. E. Karip (Ed.), *Ölçme ve değerlendirme* içinde (s. 141-169.) Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Wade, C. R. & Yarbrough, B. D. (1996). Portfolios: A tool for reflective thinking in teacher education. *Teaching & Teacher Education,* 12(1), 63-79.

Vockell, E. (2004). *Transfer of learning*. Retrieved April, 17, 2014, from http:// education.calumet.purdue.edu/vockell/edpsybook/Edpsy6/edpsy_trasnfer.htm.

9. BÖLÜM

Yaşama Tutulan Ayna: HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE KAVRAM ÖĞRETİMİ

Alper YONTAR
Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Adana / TÜRKİYE
e-mail: ayontar@cu.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Kavramların özelliklerini kavrayabilme,
- Kavram öğretimi sürecini açıklayabilme,
- Kavram yanılgısını örnek vererek açıklayabilme,
- Kavram öğretimi yaklaşımlarını örneklerle açıklayabilme,
- Kavram öğretimi yaklaşımlarından birini kullanarak verilen bir kavramın öğretimini gerçekleştirebilme,
- Kavram öğretimi yaklaşımlarını tanıyabilme,
- Kavram öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikleri, verilen bir kavramın öğretiminde kullanabilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
KAVRAMLAR VE ÖZELLİKLERİ
KAVRAM ÖĞRETİMİ SÜREÇ VE YAKLAŞIMLARI
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Akyürek, S. (2003). *Din öğretiminde kavram öğretimi (doğruluk kavramı örneği).* Yayımlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Akyürek, S. (2004). Din öğretiminde kavram öğretimi. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi.

Alkış, S. (2009). Sosyal Bilgilerde kavram öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Başışık, H. (2010). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin çokgenler ve dörtgenler konularındaki kavram yanılgılarının belirlenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Ceballos, E. G. (1986). *Effects of concept teaching methods on cognitive thinking ability.* Unpublished doktoral thesis. The University of Texas at Austin.

Çıkılı, Y. (2008). *Zihinsel yetersizliği olan çocuklara temel geometrik kavramların öğretiminde yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının etkililiği.* Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çolak, R. (2010). *Kavram haritalarının Sosyal Bilgiler eğitimi çerçevesinde tarihsel kavramların öğretiminde kullanılması: Kavram haritası ile yapılan öğretim ile tutum, başarı ve kalıcılık arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Demirezen, S. (2011). *Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramların öğrenilmesinde kavram analizi yönteminin öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Doğanay, A. (2002). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Dündar, H. (2007). *Kavram analizi stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme başarısı ve Hayat Bilgisi dersine ilişkin tutumlarına etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erden, M. ve Akman, Y. (2001). *Gelişim ve öğrenme.* Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erickson, H. L. (2007). *Concept-based curriculum and instruction for the thinking classroom.* USA: Corwin Press.

Fidan, N. (t.y.). *Okulda öğrenme ve öğretme.* Ankara: Alkım Yayınevi.

Kaptan, F. (1998). Fen öğretiminde kavram haritası yönteminin kullanılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 14, s. 95-99.

Kaptan, F. (1999). *Fen bilgisi öğretimi.* İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Keogh, B. & Naylor, S. (1999a). Science goes underground. *Adults Learning.* 10 (5), 6-8.

Keogh, B. & Naylor, S. (1999b). Concept cartoons, teaching and learning in science: An evaluation. *International Journal of Science Education.* 21 (4), 431-446.

Kılınç, E. (2012). *Conceptual learning in social studies classroom: An analysis of Texas Assessment of Knowledge and Skills (TAKS) Social Studies questions with and without concept.* Unpablished doktoral thesis, Texas A & M University.

Klausmeier, H. J. & Goodwin, W. (1975). *Learning and human abilities.* New York: Harper & Row Publishers, Inc.

Martorella, P.H. (1986). Teaching concepts. J. Cooper (Ed.), *Classroom teaching skills,* Third Edition. Lexington: D.C. Health and Company.

Martorella, P.H. (1998*). Social studies for elementary school children: Developing young citizens*. Second Edition. New Jersey: Prentice Hall Inc.

MEB. (2009a). *Sosyal bilgiler 4.-5. sınıf programı.* Ankara: Milli Eğitim Yayınları.

MEB. (2009b). *İlköğretim 1., 2. ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara: Millî Eğitim Yayınları.

Michaelis, J. U. & Garcia, J. (1996). *Social studies for Children: A guide to basic instruction.* Massachusetts: Allyn & Bacon.

Naylor, S. & Keogh, B. (2013). Concept cartoons: What have we learnt? *Journal of Turkish Science Education.* 10 (1), 3-11.

Parker, W.C. (2005). *Social studies in elementary education.* New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.

Prater, M.A. (1993). Teaching concepts: Procedures fort he design and delivery of instruction. *Remedial & Special Education.* 14 (5), 51-62.

Senemoğlu, N. (2002). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Sewell, A. (2002). Constructivism and student misconceptions: Why every teacher needs to know about them. *Australian Science Teachers Journal.* 48 (4), 24-28.

Tekkaya, C.; Çapa, Y. ve Yılmaz, Ö. (2000). Biyoloji öğretmen adaylarının genel biyoloji konularındaki kavram yanılgıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 18, 140-147.

Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme: Kuram ve uygulamalar.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yılmaz, K. ve Çolak, R. (2011). Kavramlara genel bir bakış: Kavramların ve kavram haritalarının pedagojik açıdan incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 15 (1), 185-204.

10. BÖLÜM

Okuldan Yaşama Uzanan Köprü: HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE BECERİ ÖĞRETİMİ

Z. Nurdan BAYSAL
Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
İstanbul /TÜRKİYE
e-mail: znbaysal@marmara.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Becerinin ne olduğunu ve bilgi ile ilişkisini açıklayabilme,
- Beceri türlerini sınıflandırabilme,
- Düşünme becerilerini açıklayabilme,
- Düşünme becerilerinin birbirleriyle ilişkisini açıklayabilme,
- Hayat bilgisi dersinde beceri geliştirmenin nedenlerini sıralayabilme,
- Hayat bilgisi dersinde becerilerin geliştirilmesine yönelik olumlu tutuma sahip olabilme,
- Becerilerin öğretimi için bir örnek etkinlik geliştirebilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
BECERİLER VE ÖZELLİKLERİ
HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE BECERİ KAZANDIRILMASINDA KULLANILABİLECEK SÜREÇ VE YAKLAŞIMLAR
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Akar, C. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde eleştirel düşünme becerileri.* Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akkök, F. (2006). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi (öğretmen el kitabı)* 4. Baskı. İstanbul: Özgür Yayınları.

Avcıoğlu, H. (2009). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi* 3. Baskı. Ankara: Kök Yayıncılık.

Ay, Ş. ve Akgöl, H. (2008). Eleştirel düşünme gücü ile cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi. *Kuramsal Eğitimbilim, 1*(2), 65-75.

Bacanlı, H. (2012). *Sosyal beceri eğitimi* 4. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları.

Banks, J. A. (1971). Decision-making and social action in the social studies. *National Council for The Social Studies, The Annual Meeting,* Denver, Colorado, November, 22-27.

Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: YÖK ve Dünya Bankası.

Baysal, Z. N. (2009). Demokrasi eğitimi için karar verme modelinin kullanılması: ilköğretim üçüncü sınıf hayat bilgisi dersi örneklemesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 9*(1), 53-84.

Binbaşıoğlu, C. (1987). *Özel öğretim yöntemleri.* Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.

Bingham, A. (1998). *Çocuklarda problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi.* A. Ferhan Oğuzkan(Çev.). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Çankaya, İ., Yeşilyurt, E., Yörük, S. ve Şanlı, Ö. (2012). Öğretmen adaylarında yaratıcı düşünmenin yordayıcısı olarak değişime açıklık ve hayal gücü. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(2), 46-62.

Çokluk Bökeoğlu, Ö. ve Yılmaz, K. (2005). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünmeye yönelik tutumları ile araştırma kaygıları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 41*, 47-67.

Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). *İ*lköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Bilig, 37*, 155-174.

Çubukçu, Z. (2011). Düşünme becerileri. Sevil Büyükalan Filiz (Ed.), *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları* içinde (s. 279-334). Ankara: Pegem Yayınları.

Doğanay, A. (2004). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 16-44). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Durualp, E. ve Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39*, 160-172.

Dutoğlu, G. ve Tuncel, M. (2008). Aday öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimleri ile duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(1), 11-32.

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretme* 4. Baskı. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Fisher, A. (2001). *Critical thinking an introduction*. USA: Cambridge University Press.

Gelen, İ. (2002). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde düşünme becerilerini kazandırma yeterliliklerinin değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 10(10), 100-119.

Gömleksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2007). İlköğretim 5. sınıf Türkçe dersi öğretim programının problem çözme ve karar verme becerilerini kazandırmadaki etkililik düzeyine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *GÜ. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27*(3), 51-63.

Güçray, S. S. (2001). Ergenlerde karar verme davranışlarının özsaygı ve problem çözme becerileri algısı ile ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi,* 8, 106-121.

Güneş, F. (2012). Bologna süreci ile yükseköğretimde öngörülen beceri ve yetkinlikler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2*(1), 1-9.

Gürkaynak, İ., Üstel, F. ve Gülgöz, S. (2008). *Eleştirel düşünme*. Eğitim Reformu Girişimi, İstanbul.

Güven, S. (2014). 1. 2. ve 3. Sınıf öğrencilerinin gelişim özellikleri ve bütüncül yaklaşım. Z. Nurdan BAYSAL (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 33-50) 2. Baskı. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Hilooğlu, S. ve Cenkseven-Önder, F. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde zorbalığı yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü. *İlköğretim Online,* 9(3), 1159-1173.

İstatistik Dünyası (2014). *Okul öncesi çocuklar için sosyal beceri destek eğitimi öğretmen rehber kitabı* [OSBEP].

Kara, Y. ve Çam, F. (2007). Yaratıcı drama yönteminin bazı sosyal becerilerin kazandırılmasına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32*, 145-155.

Karabağ, Ş. G. ve İnal, S. (2009). Hayat bilgisi dersinde beceri öğretimi. Selahiddin Öğülmüş (Ed.) *İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı* içinde (s. 267-478). Ankara: PegemA Yayınları.

Karaçelik, S. (2009). *Okul öncesi öğretmenleri ve öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme beceri düzeylerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Karataş, S. ve Özcan, S. (2010). Yaratıcı düşünme etkinliklerinin öğrencilerin yaratıcı düşünmelerine ve proje geliştirmelerine etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(1), 225-243.

Katey-Walker, D. (1987). *Improving decision-making skills a guide managing resources for today's families.* Manhattan: Cooperative Extension Service. www.oznet.ksu.edu/ library/ fame2/mf873.pdf internet adresinden 26 Eylül 2006 tarihinde edinilmiştir.

Kaya, B. (2008). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının düşünme becerilerinin öğretimine yönelik öz yeterliklerinin değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi,Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Keske, G. (2007). *İlköğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin kullandıkları öğretim yöntemleri ve karşılaştıkları sorunlar (Gaziantep ili örneği).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Keten, B. (2012). Bilgi erişim sürecinin problem çözme ve karar verme üzerindeki etkisi: kuramsal bir çalışma. *Türk Kütüphaneciliği, 26*, 3 (2012), 476-500.

Kıroğlu, K. (Ed.)(2006). *Öğretenler ve öğrenenler için ek açıklamalarla yeni ilköğretim programları (1-5. sınıflar).* Ankara: Pegem A Yayınları.

Kuru, O. ve Köksalan, B. (2012). 9 yaş çocuklarının psiko-motor gelişimlerinde oyunun etkisi. *Cumhuriyet International Journal of Education, 1*(2), 37-51.

Kürüm, D. (2002). *Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme gücü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

MEB (2005). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu (1, 2. ve 3. Sınıflar)*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara.

MEB (2007). *İlköğretim düşünme eğitimi programı.* Ankara.

MEB (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi psiko-motor gelişim,* Ankara.

Morgan, C. T. (1991). *Psikolojiye giriş.* Hüsnü Arıcı ve diğerleri (Çev.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Orient Express Sanatsal Klasik Masallar Koleksiyonu 9 (2014). *Tilki ile leylek*. İstanbul.

Özerbaş, M. A. (2011). Yaratıcı düşünme öğrenme ortamının akademik başarı ve bilgilerin kalıcılığa etkisi. *GÜ. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31*(3), 675-705.

Parker, W. C. ve Jarolimek, J. (1997). *Social studies in elementary education.* 10th Edition. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Saban, A. (2002). Öğrenme-öğretme süreci: Yeni teori ve yaklaşımlar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Schunk, D. H. (2009). Alan bilgisi öğrenimi. M. Şahin (Ed.), (K. Celasun, Bölüm Çev.) *Öğrenme teorileri içinde* (s. 406-451). Ankara: Nobel Yayınları.

Schunke, G. M. (1988). *Elemantary social studies: knowing, doing, caring*. NewYork: MacMillan Publish in Company.

Shapiro, L. E. (2004). *101 ways to teach children social skills a ready-to-use, reproducible activity book.* USA: A Brand of The Guidance Group.

Smith, K. L. (1998). *Decision making/problem solving with teens.* http://ohioline.osu.edu/ hyg-fact/5000/5301.html internet adresinden 5 Ağustos 2007 tarihinde edinilmiştir.

Sungur, N. (1997). *Yaratıcı düsünce* 2. Baskı. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Ülgen, G. (1997). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul: Alkım Yayınları.

Van Cleaf, D. W. (1991). *Action in elementary social studies.* New Jersey: Prentice Hall Inc.

Vars, G. F. (1993). *Interdisciplinary teaching*. Ohio: National Middle School Association.

Welton, D. A. ve Mallan, J. T. (1999). *Children and their world: strategies for teaching social studies* 6th Edition. Boston: Houghton Mifflin Company.

Thomas, N. (2000). *Children, family and the state: decision-making and child participation*. Gordonville, VA, USA: St. Martin's Press.

Thornton, S. (1998). *Çocuklar problem çözüyor.* (Ö. Kumrular, Çev.). İstanbul: Gendaş Yayınları.

Tok, E. ve Sevinç, M. (2010). Düşünme becerileri eğitiminin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerine etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 67-82.

Yenilmez, K. ve Yolcu, B. (2007). Öğretmen davranışlarının yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı. *Sosyal Bilimler Dergisi, 18*, 95-105.

Yoncalık, O. (2009). İlköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin beden eğitimi dersindeki başarılarına üç öğretim stilinin etkileri. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 11*(3), 33–46.

http://mimesis-dergi.org/2010/12/drama-ve-yaraticilik-etkinlik-ornekleri/internet adresinden 16.10.2014 Ağustos 2007 tarihinde edinilmiştir.

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/96421/istanbul_da_sel_degil__altyapi__felaketi.html# internet adresinden 20 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

http://www. haberturk.com internet adresinden 09 Eylül 2009 tarihinde edinilmiştir.

http:// www.tuik.gov.tr//hb/images/banner_2.jpg internet adresinden 20 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

11. BÖLÜM

Toplumsallaşma Yolunda Bir Kaynak: HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Nuray KURTDEDE FİDAN
Yrd. Doç. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Afyonkarahisar-TÜRKİYE
e-mail: nkurt@aku.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümün sonunda şu amaçlara ulaşmanız beklenmektedir:

- Değer ve değer eğitimi hakkında temel kavramları tanıyabilme,
- Değer eğitiminin amacını ve önemini kavrayabilme,
- Değer eğitiminde kullanılan yaklaşımları açıklayabilme,
- Hayat bilgisi dersinin değer eğitimindeki rolünü açıklayabilme,
- Hayat bilgisi dersinde değer eğitimine yönelik etkinlikler geliştirebilme.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
DEĞER KAVRAMININ TANIMI
DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI
DEĞERLER EĞİTİMİ
DEĞERLER EĞİTİMİNDE YAKLAŞIMLAR
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILACAK KİŞİSEL NİTELİKLER
ÖZET
KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Acat, B. ve Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflandırması ve öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 12(2),* 1461-1474

Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi.* I,(1). 7-17.

Akbaş, O. (2004). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akbaş, O. (2011). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. *B.Tay ve S. Öcal (Ed.), Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "Yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, G.Ü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aydın, M. Z. (2014). Okulda değerler eğitiminin ilkeleri ve sorunları*. 19-21.06. 2014 Uluslararası İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Sempozyumu.* Atatürk Üniversitesi ve Üsküdar Üniversitesi. Erzurum.

Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi, yöntemler, etkinlikler, kaynaklar.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Baydar, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanılan soruların değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Baysal, Z. N. ve Göksel, N. (2014). Hayat Bilgisi dersi için yapılandırmacı yaklaşıma uygun örnek etkinlikler. *Z. Nurdan Baysal (Ed.), Hayat bilgisi öğretimi.* İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Beil, B. (2003). İyi çocuk, zor çocuk. Doğru davranışlar çocuklara nasıl kazandırılır?. (C. Yorulmaz, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Bostrom, K. L., (1999). *The valueable child, teaching values at home and school.* Addision Wesley Educational Publishers Inc. Illinois.

Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması.* Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Çilenti, K. (1988). *Özel öğretim yöntemleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Demircioğlu, İ. H. ve Demircioğlu E. (2014). Tarih eğitimi ve değerler. R.Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Deveci, H. ve Çengelci Köse, T. (2014). Değer eğitiminde güncel olaylar ile belirli gün vehaftalardan yararlanma. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması.* Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem A.

Doğanay, A. Seggie, F. N. ve Caner H. A. (2012). Değerler eğitiminde örnek bir proje: Avrupa değerler eğitimi projesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi, 2, (3).* 73-86.

Ercan, İ. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler programlarında ulusal ve evrensel değerler,* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Halstead, J. M. ve Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education.* 30,169-202.

Helik (2005). *Karakter okulu aile seti: Yardımseverlik.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Katılmış. A. (2010). *Sosyal Bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kaur, K. ve Nagpal, B. (2013). Teacher education and role of teacher educators in value education. *Educationia Confab.* 2, (11).

Kaymakcan M. R. (2007). Ahlaki bir değer olarak hoşgörü ve eğitimi. R ve M. Uyanık (Ed.), *Teorik ve pratik yönleriyle ahlak* içinde (s. 389-408). İstanbul: Dem Yayınları

Kaymakçı, S. (2014). Hayat bilgisinde değerler eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Kuşdil, E. ve Kağıtçıbaşı. Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Scwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi,* 15 (45). 59-76

MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler 4.-5. sınıf öğretim programı ve kılavuzu.* T. T. K. B. Yayını.

MEB. (2009). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu (1, 2 ve 3. Sınıflar).* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.

MEB. (2011) . Değerler Eğitimi Yönergesi. Eylül 2011. (mebk12.meb.gov.tr.)

Özafşar, S. (2011). *Türkçe sözlük.* İstanbul Birleşik Basım.

Öztürk, E. (2009). Hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi ve örnek uygulamalar. S. Öğülmüş (Ed.), *İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Puente, A., Awkard, J., Tesh T. and Southard D.I. (1986). Values of psychology and non psychology majors. *Psychological Reports.* 59, 880-882.

Selanik Ay, T. (2014). Okulda değerler eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Tahiroğlu, M. (2012). Değerler eğitiminin ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin trafik kurallarınayönelik tutumlarına etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8 (1)*. 123-136.

Tahiroğlu, M. (2014). Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitimi etkinlik örnekleri: İlkokul 4. Sınıf. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Tillman D. (2014). *8–14 yaş grubu öğrencileri için yaşayan değerler eğitimi etkinlikleri.* (V. Aktepe, Çev.). Ankara: Eğitim Yayınevi

TDK. (2012).*Türk dil kurumu sözlüğü.* http://tdk.gov.tr./TR/Genel/Sozbul.aspx?.

Ulusoy, K. ve Arslan A. (2014). Değerli bir kavram olarak değer ve değerler eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,* 19, 499-522.

Yel, S. ve Aladağ, S. (2009). Sosyal bilgilerde değerler öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). *Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. TSA, 11(2),* 65-84.

Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzu'nda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD).* 13 (2), 49-73

Yörükoğlu, A. (2003). *Çocuk ruh sağlığı. Çocuğun kişilik gelişimi eğitimi ve ruhsal sorunları.* Özgür Yayınları, İstanbul.

Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve ahlak eğitiminde örtük program: yeni ilköğretim programlarında yer alan ahlaki değerleri kazandırma için bir açılım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 5 (2), 307-338

1. Basım

GENEL BİTKİ FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Burhan KACAR
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü
Emekli Öğretim Üyesi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1243
Fen Bilimleri No.: 101
ISBN : 978-605-320-148-9
© 1. Basım, Temmuz 2015

GENEL BİTKİ FİZYOLOJİSİ
Prof. Dr. Burhan KACAR

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım:Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kacar, Burhan.
GENEL BİTKİ FİZYOLOJİSİ / *Burhan Kacar*
1. Basım, XXIV+552 s., 195x275 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-148-9
1. Bitki Organları, 2. Metabolizma, 3. Bitki Hareketi ve Stres Fizyolojisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bitki Fizyolojisi bitkilerde cereyan eden fizyolojik olaylarla bu olayların oluşması, sürdürülmesi ve sona erdirilmesine ilişkin temel sorunları fizik ve kimya yasalarına göre açıklayan bir bilim dalıdır. Kültür bitkilerinin üstün nitelik ve nicelikte yetiştirilmeleri ancak bitkilerde cereyan eden fizyolojik olayların iyi bir şekilde bilinmesiyle olanaklıdır. Bitkilerde oluşan fizyolojik olaylar ise biri birine girmiş bir çok olaylar silsilesidir. Bitki yaşamını tümüyle anlayabilmek ve öğrenebilmek için biri birine girmiş bu karmaşık olayların teker teker ele alınıp incelenmesi gerekir. Tarla, bağ-bahçe bitkileri ve çiçek yetiştiriciliği ile diğer tarımsal alanlarda tarımcıların karşılaştıkları sorunlar ayrıntıda değişik olabilmektedir. Ancak bunlar arasındaki ortak nokta sorunların bitki fizyolojisi ile ilişkileridir. Bitki fizyolojisi üzerinde yapılan çalışmalar çevreye uyan bitkilerin yetirilmeleri, hasadı, hastalık ve zararlılarla savaşımı vb önemli tarımsal işlevlere ışık tutmaktadır. Bu yönden tarımla uğraşanların genel fizyolojiyi olduğu kadar uygulamalı fizyolojiyi de bilmelerinde sayılamayacak kadar yarar bulunmaktadır.

Bu kitabın hazırlanmasında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından Ders Kitabı olarak 4 baskısı yayımlanan* "Bitki Fizyolojisi" *kitabım ana kaynak olarak değerlendirilmiştir. Toplam 15 ana bölümden oluşan bu kitabın **1.Bölümünde** Bitki Organları;*Bitki Hücresi, Bitki Tohumları, Bitki Kökü, Bitki Gövdesi ve Bitki Yaprağı* olmak üzere5 alt bölüm şeklinde açıklanmıştır. *Suyun Yapısı ve Özellikleri, Su-Hücre İlişkisi ve Su-Bitki İlişkisi* **2. Bölümde** anlatılmıştır. Bitkilerde Su Yitmesi **3. Bölümde,** Bitki Besin Elementleri ve Absorbe Edilmeleri **4. Bölümde** verildikten sonra Enzimler **5. Bölümde** en son kaynaklardan yararlanılarak ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Bitkilerde Organik Madde Yapımı (Fotosentez) **6. Bölümde,** Mineral tuzların ve fotosentez ürünlerinin Taşınması **7. Bölümde** açıklanmıştır.Kitabın **8. Bölümünde** Azot ve Kükürt Özümlemesi,**9. Bölümünde** Protein Özümlemesi ve **10. Bölümünde** de Lipid Özümlemesi verilmiştir. **11. Bölümde** Solunum; 6 değişik alt bölümde ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Büyüme ve Büyüme Hareketleri **12. Bölümde,** Çiçeklenme Fizyolojisi **13. Bölümde** ve Bitkilerde Hereket Fizyolojisiise **14. Bölümde** açıklanmış ve son **15. Bölümde** Stres fizyolojisi en son araştırma bulgularına dayanılarak açıklanmıştır.

Kitabın hazırlanmasında yararlanılan yerli ve yabancı kaynaklar Bölümlerin sonunda *"Kaynakça* ya da *Yararlanılan Kaynakça"* başlığı altında sunulmuştur. Okurlara kolaylık

sağlaması yönünden ayrıntılı şekilde hazırlanan ***"Yazar Dizini"***ile ***"Konu Dizini"***kitabın sonunda verilmiştir.

Kitapta yer alan 15 Bölümün her biri, değişik Üniversite ve Araştırma Kuruluşlarımızda görev yapan ve genelde üniversitelerde Lisans ve Lisansüstü öğrencilere ***Bitki Fizyolojisi Derslerini*** okutan konu uzmanı toplam 21 bilim adamının en az üçü tarafından okunmuş, öneriler özenle dikkate alınmış, gerekli düzeltme ve düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yardımcı olan bilim adamlarının isim ve adresleri, yurt dışında yayınlan kitaplarda da uygulandığı gibi, ***Yardım Edenler (Contributors)*** başlığı altında sunulmuştur. Karşılık beklemeden büyük bir özveri içerinde katkıda bulunan değerli bilim adamlarımıza içtenlikle teşekkür ederim.

Yoğun ve yorucu çalışmalar sonucu hazırlama mutluluğuna kavuştuğum bu kitabımın; Lisans ve Lisansüstü öğrencilere, Ziraat Mühendisi meslektaşlarıma, Üreticilerimize ve Tarıma ilgi duyanlara yararlı olması en büyük dileğimdir.

Ankara- Mart 2015 **Prof. Dr. Burhan KACAR**

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

YAZAR HAKKINDA vii

YARDIM EDENLER (Contributors) ix

1. BİTKİ ORGANLARI 1

1.1. BİTKİ HÜCRESİ 1
1.1.1. Hücrelerin Büyüklüğü, Şekli ve Çeşitleri 1
1.1.2. Bitki Hücresinin Yapısı 3
1.1.2.1. Hücre Duvarı 3
1.1.2.2. Protoplazma 4
1.1.2.3. Plazma Membranı 5
1.1.2.4. Sitoplazma 8
1.1.2.4.1. Metabolik Olarak Aktif Parçacıklar 8
1.1.2.4.2. Metabolik Olarak Aktif Olmayan Parçacıklar 15
1.1.2.5. Çekirdek (Nucleus) 16
1.1.2.6. Vakuollar 17

1.2. BİTKİ TOHUMLARI 18
1.2.1. Tohumların Yapısı 18
1.2.2. Tohumların Çimlenmesi 23
1.2.2.1. Çenek Yaprakları Tohumdan Dışarı Çıkan (Epigeal) Tohumlarda Çimlenme 24
1.2.2.2. Çenek Yaprakları Tohumdan Dışarı Çıkmayan (Hipogeal) Tohumlarda Çimlenme 24
1.2.3. Çimlenmede Kimyasal Değişiklikler 26
1.2.4. Çimlenme İçin Gerekli Çevre Koşulları 32
1.2.4.1. Su 32
1.2.4.2. Sıcaklık 34
1.2.4.3. Oksijen 35
1.2.4.4. Işık 36
1.2.5. Bitki Tohumlarının Yaşam Süreleri 38
1.2.6. Çimlenme Durgunluğu *(Dormansi)* 40
1.2.6.1. Tohum Kabuğunun Suyu Geçirmemesi 40

1.2.6.2. Tohum Kabuğunun Oksijeni Geçirmemesi 41
1.2.6.3. Embriyonun Gelişmesini Tohum Kabuğunun Mekanik Olarak Önlemesi 41
1.2.6.4. Embriyonun Tam Gelişmemiş Olması 42
1.2.6.5. Embriyonun Durgun (Dormant) Olması 42
1.2.6.6. Çimlenme Önleyicileri (İnhibitörleri) 43
1.2.7. İkincil Çimlenme Durgunluğu 43
1.2.8. Tohumlarda Çimlenme Durgunluğunu Giderme Yöntemleri 44
1.2.8.1. Tohum Kabuğunun Etkilenmesi 44
1.2.8.2. Düşük Sıcaklık 44
1.2.8.3. Sıcaklıktaki Değişmeler 44
1.2.8.4. Işık 45
1.2.8.5. Basınç 45
1.2.8.6. Büyüme Düzenleyicileri 45
1.3. BİTKİ KÖKÜ 45
1.3.1. Bitki Kökünün Yapısı 48
1.3.2. Bitki Köklerinde Absorbsiyon Yöreleri 50
1.3.3. Kök tüyleri 50
1.3.4. Kök Sistemlerinin Toprakta Dağılımı 52
1.3.5. Kök Salgıları 54
1.3.6. Bitki Köklerinin Katyon Değişim Özellikleri 57
1.3.7. Kök Gelişmesi Üzerine Etki Yapan Etmenler 59
1.3.7.1. Toprak Nemi 59
1.3.7.2. Toprak Havası 60
1.3.7.3. Toprak Sıcaklığı 61
1.3.7.4. Toprak Tekstürü 61
1.3.7.5. Fotosentez Ürünlerinin Kök Sistemine Taşınması 62
1.3.7.6. Bitki Besin Elementleri 62
1.4. BİTKİ GÖVDESİ 64
1.5. BİTKİ YAPRAĞI 68
KAYNAKÇA 69

2. SU: ÖZELLİKLERİ, BİTKİLER TARAFINDAN ALINMASI VE TAŞINMASI 73

2.1. SUYUN YAPISI ve ÖZELLİKLERİ 74
2.1.1. Su Oda sıcaklığında Sıvıdır 75
2.1.2. Suyun Buharlaşma Isısı Yüksektir 75
2.1.3. Donan Suyun Hacmi Artar ve Buzun Çözülme Sıcaklığı Yüksektir 75
2.1.4. Suyun Spesifik Sıcaklığı Yüksektir 76
2.1.5. Suyun Viskositesi (Akışkanlığa Karşı Direnci) 77
2.1.6. Suyun Adezyon Gücü 77
2.1.7. Suyun Kohezyon Gücü 77
2.1.8. Suyun İyonizasyonu 77
2.1.9. Suyun Işık Absorbsiyonu 78
2.1.10. Suyun Çözücü Özelliği 78
2.2. SU – HÜCRE İLİŞKİSİ 79
2.2.1. Membran Geçirgenliği 79
2.2.2. Difüzyon 81
2.2.2.1. Difüzyon Basıncı 84

2.2.2.1.1. Difüzyon Eden Maddenin Miktarı 86
2.2.2.1.2. Sıcaklık 86
2.2.2.1.3. Difüzyonun Oluştuğu Ortam 87
2.2.2.1.4. Difüzyon Basıncı Gradienti 87
2.2.2.1.5. Çözünme Derecesi 87
2.2.2.1.6. Difüzyon Eden Parçacıkların Büyüklük ve Ağırlıkları 87
2.2.3. Osmozis 87
2.2.3.1. Osmotik Basınç 90
2.2.3.2. Turgor Basıncı 91
2.2.4. Şişme 91
2.2.4.1. Şişme Basıncı 93
2.2.4.2. Şişme Üzerine Etki Yapan Etmenler 94
2.2.4.3. Şişmede Hacim ve Enerji Değişiklikleri 95
2.2.5. Difüzyon Basıncı Farkı 96
2.2.6. Osmotik Basıncın Belirlenmesi 99
2.2.7. Elektro-Osmozis 100
2.2.8. Plazmoliz 101
2.2.9. Su Potansiyeli 102
2.2.9.1. Hücrenin Değişik Durumlarında Su potasiyelleri 104
2.2.9.1.1. Hücrenin turgor durumunda su potansiyeli (ψ_w) 104
2.2.9.1.2. Suyunu yitirmiş (flaccid) durumdaki hücrede su potansiyeli (ψ_w) 104
2.2.9.1.3. Plasmoliz hücrede su potansiyeli (ψ_w) 104
2.3. SU – BİTKİ İLİŞKİSİ 105
2.3.1. Topraklarda Su Durumu 106
2.3.2. Bitki Kökleri Tarafından Su Absorbsiyonu 107
2.3.3. Suyun Absorbe Edilme Şekilleri 108
2.3.3.1. Aktif Kurama Göre Su Absorbsiyonu 109
2.3.3.1.1. Osmotik Mekanizmaya Göre Aktif Su absorbsiyonu 109
2.3.3.1.2. Osmotik Olmayan Mekanizmaya Göre Aktif Su absorbsiyonu 110
2.3.3.2. Pasif Kurama Göre Su Absorbsiyonu 110
2.3.4. Absorbe Edilen Suyun Taşınması 111
2.3.4.1. Suyun Ksilem İletim Borularına Taşınması 112
2.3.4.2. Bitkilerde Suyun İletim Borularına Taşınma Mekanizması ile İlgili Kuramlar 113
2.3.4.2.1. Kök Basıncı Kuramı 113
2.3.4.2.2. Kohezyon-Emme (Tension) Kuramı 115
2.3.4.3. Bitkilerde Suyun Yukarı Doğru Taşınma Hızı 118
2.3.4.4. Bitkilerde Suyun Yukarıdan Aşağıya Doğru Taşınma Hızı 118
2.3.5. Bitkilerin Kök Üstü Organları Tarafından Suyun Alınması ve Taşınması 119
2.3.6. Bitkilerde Su Absorbsiyonunu Etkileyen Etmenler 119
2.3.6.1. Çevresel Etmenler 119
2.3.6.1.1. Toprak Suyunun Yarayışlılığı 119
2.3.6.1.2. Toprak Çözeltisinin Konsantrasyonu 120
2.3.6.1.3. Toprak Sıcaklığı 120
2.3.6.1.4. Toprak Havalanması 121
2.3.6.2. Bitkisel Etmenler 121
KAYNAKÇA 122

3. BİTKİLERDE SU YİTMESİ 125

3.1. BUHAR ŞEKLİNDE SU YİTMESİ (TRANSPİRASYON) 125

3.1.1. Transpirasyon Birimi, Hızı ve Oranı 127
3.1.2. Gözenekler (Stomalar) ve Yapıları 128
3.1.3. Gözeneklerin Sayıları, Dağılımları ve Büyüklükleri 130
3.1.4. Gözeneklerin Açılıp Kapanma Mekanizmaları 131
3.1.4.1. Glikollat Kuramı 131
3.1.4.2. Nişasta-Şeker Kuramı ya da Klasik Kuram 133
3.1.4.3. Potasyum (K^+) taşınması ve Hormonal Kuram ya da Modern Kuram 134
3.1.5. Gözeneklerin Açılıp Kapanmalarına Etki Yapan Etmenler 137
3.1.5.1. Işık 137
3.1.5.2. Sıcaklık 138
3.1.5.3. pH 139
3.1.5.4. CO_2 Konsantrasyonu 139
3.1.5.5. SO_2 Konsantrasyonu 139
3.1.5.6. Yaprağın Su İçeriği 140
3.1.5.7. Hormonlar 140
3.1.5.8. Mekanik Şok 140
3.1.6. Bitki Gelişmesinde Transpirasyonun İşlevleri 140
3.1.6.1. Suyun Taşınmasında Transpirasyonun İşlevi 141
3.1.6.2. Mineral Elementlerin Taşınmalarında Transpirasyonun İşlevi 141
3.1.6.3. Işık Enerjisinin Etkisinin Azaltılmasında Transpirasyonun İşlevi 142
3.1.7. Tranpirasyonu Azaltıcı Maddeler 143
3.1.8. Transpirasyona Etki Yapan Etmenler 143
3.1.8.1. Bitkisel Etmenler 144
3.1.8.1.1. Bitki çeşidi 144
3.1.8.1.2. Yaprak Yüzey Genişliği 144
3.1.8.1.3. Yaprağın Yapısı 145
3.1.8.2. Çevresel Etmenler 146
3.1.8.2.1. Işık 146
3.1.8.2.2. Hava nemi 147
3.1.8.2.3. Sıcaklık 148
3.1.8.2.4. Rüzgar 148
3.2. SIVI HALDE SU YİTMESİ (GUTASYON) 149
3.3. KANAMA (EKSÜDASYON) 151
KAYNAKÇA 152

4. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİ VE ABSORBE EDİLMELERİ 155

4.1. BİTKİNİN İÇERİĞİ 155
4.2. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİ 156
4.3. MUTLAK GEREKLİ BİTKİ BESİN ELEMENTLERİNİN BELİRLENMESİ 159
4.3.1. Su Kültürü 160
4.3.1.1. Deneme Yapmak Amacıyla Su Kültürünün Kullanılması 160
4.3.1.2. Su Kültüründe Yapılan Denemelerde Dikkat Edilmesi Gerekli Noktalar 162
4.3.1.2.1. Besin Çözeltisi Kabının Büyüklüğü ve Çeşidi 162
4.3.1.2.2. Çimlendirme 163
4.3.1.2.3. Besin Çözeltisinin Havalandırılması 163
4.3.1.2.4. Besin Çözeltisinin Osmotik Potansiyeli (ψ_s) 163
4.3.1.2.5. Besin Çözeltisinin Yenilenmesi 163
4.3.1.2.6. Besin Çözeltisinin pH'sı 164

4.3.1.2.7. Besin Çözeltisinde Bulunan Elementlerin Çözünürlüklerinin Korunması 164
4.3.1.3. Tarımsal Üretim Yapmak Amacıyla Su Kültürünün Kullanılması 164
4.3.2. Kum Kültürü 166
4.3.3. Besin Elementlerinin Bitkilerde Biyolojik Önemi 166
4.3.3.1. Yapısal İşlevleri Yerine Getiren Elementler 166
4.3.3.2. Fonksiyonel İşlevleri Yerine Getiren Elementler 166
4.3.3.2.1. Katalitik İşlevler 166
4.3.3.2.2. Membran Geçirgenliği 167
4.3.3.2.3. pH ve Tamponluk İşlevleri 167
4.3.3.2.4. Osmotik Potansiyel(ψ_s) 167
4.3.3.2.5. Toksik Etki 167
4.3.3.2.6. Antogonistik Etki 167

4.4. BESİN ELEMENTLERİNİN İŞLEVLERİ 168
4.4.1. Makro Bitki Besin Elementleri 168
4.4.1.1. Karbon (C), Hidrojen (H) ve Oksijen (O) 168
4.4.1.2. Azot (N) 168
4.4.1.3. Fosfor (P) 169
4.4.1.4. Potasyum (K) 170
4.4.1.5. Kalsiyum (Ca) 171
4.4.1.6. Magnezyum (Mg) 172
4.4.1.7. Kükürt (S) 173
4.4.2. Mikro Bitki Besin Elementleri 174
4.4.2.1. Demir (Fe) 174
4.4.2.2. Mangan (Mn) 174
4.4.2.3. Çinko (Zn) 175
4.4.2.4. Bakır (Cu) 176
4.4.2.5. Bor (B) 177
4.4.2.6. Molibden (Mo) 178
4.4.2.7. Klor (Cl) 179
4.4.2.8. Nikel (Ni) 180
4.4.3. Yararlı Elementler 180
4.4.3.1. Alüminyum (Al) 180
4.4.3.2. Kobalt (Co) 181
4.4.3.3. Selenyum (Se) 182
4.4.3.4. Silisyum (Si) 182
4.4.3.5. Sodyum (Na) 183
4.4.3.6. Vanadyum (V) 183

4.5. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİ - TOPRAK İLİŞKİSİ 184

4.6. BİTKİLERİN TOPRAKALTI ORGANLARI TARAFINDAN BİTKİ BESİN ELEMENTLERİNİN ABSORBE EDİLMESİ 187
4.6.1.Kök Etki Alanına Bitki Besin Elementlerinin Taşınması 188
4.6.2.Bitki Köklerinde Absorpsiyon Yöreleri 189
4.6.3. Bitki Besin Elementlerinin Absorpsiyon Mekanizması 190
4.6.3.1. Pasif Absorpsiyon 190
4.6.3.1.1. İyon Değişim Kuramı 191
4.6.3.1.2. Donnan Denge Kuramı 192
4.6.3.1.3. Pasif Absorpsiyona Karşı Görüşler 194
4.6.3.2. Aktif Absorpsiyon 194
4.6.3.2.1. Taşıyıcı Kuramı 195

4.6.3.2.2. Elektrokimyasal Potansiyel Gradiyenti Kuramı 203
4.7. BİTKİLERİN TOPRAKÜSTÜ ORGANLARI TARAFINDAN BESİN ELEMENTLERİNİN ABSORBE EDİLMESİ....204
4.8. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİNİN ABSORBE EDİLMESİNE ETKİ YAPAN ETMENLER....206
4.8.1. Havalanma....206
4.8.2. Sıcaklık....207
4.8.3. Işık....208
4.8.4. pH....208
4.8.5. İyonların Karşılıklı Etkileri....210
4.8.6. Bitki Çeşidi....211
4.8.7. Bitkinin Büyüme Durumu....212
KAYNAKÇA....212

5. ENZİMLER....217

5.1. ENZİMLER ve KATALİZÖRLER....217
5.2. ENZİMLERİN KİMYASI....219
5.3. ENZİMLERİN İSİMLENDİRİLMESİ....221
5.4. ENZİMLERİN SINIFLANDIRILMASI....221
5.4.1. Hidrolize Yapan Enzimler....221
5.4.1.1. Karbonhidrazlar....221
5.4.1.2. Esterazlar....222
5.4.1.3. Proteolitik Enzimler....222
5.4.1.4. Amidazlar....223
5.4.2. Desmolize Yapan Enzimler....223
5.4.3. Uluslararası Biyokimya Birliği (IUB) Tarafından Yapılan Sınıflandırma....223
5.4.3.1. Oksidoredüktazlar....224
5.4.3.2. Transferazlar....224
5.4.3.3. Hidrolazlar....225
5.4.3.4. Liyazlar....225
5.4.3.5. İzomerazlar....225
5.4.3.6. Ligazlar....226
5.5. ENZİM ETKİNLİĞİNİN MEKANİZMASI....226
5.6. ENZİM AKTİVİTESİNE ETKİ YAPAN ETMENLER....227
5.6.1. Enzim Miktarı....227
5.6.2. Madde Miktarı....228
5.6.3. Sıcaklık....229
5.6.4. pH (Hidrojen İyonu Konsantrasyonu)....230
5.6.5. Hidratasyon Derecesi....230
5.6.6. Tepkime Ürünleri Miktarı....231
5.6.7. Enzim İnhibitörleri....231
5.6.7.1 Kompetitif İnhibitörler....231
5.6.7.2. Kompetitif Olmayan İnhibitörler....232
5.7. ENZİMLERİN DEĞİŞİK ALANLARDA KULLANILMASI....232
YARARLANILAN KAYNAKÇA....233

6. BİTKİLERDE ORGANİK MADDE YAPIMI (FOTOSENTEZ) 235

6.1. FOTOSENTEZİN TANIMI VE ÖNEMİ 235

6.2. DÜNDEN GÜNÜMÜZE FOTOSENTEZ 237

6.3. FOTOSENTEZİN OLUŞUMUNDA GÖREV YAPAN MATERYALLER 239
6.3.1. Işık 239
6.3.2. Fotosentetik Pigmentler 242
6.3.2.1. Klorofil Pigmentler 242
6.3.2.1.1. Genetik Etmenler 245
6.3.2.1.2. Işık 245
6.3.2.1.3. Oksijen 245
6.3.2.1.4. Karbonhidratlar 245
6.3.2.1.5. Azot 246
6.3.2.1.6. Magnezyum 246
6.3.2.1.7. Diğer Mineral Elementler 246
6.3.2.1.8. Sıcaklık 246
6.3.2.1.9. Su 246
6.3.2.2. Karotenoid Pigmentler 246
6.3.2.3. Fikobilinler 247
6.3.2.4. Kloroplastlar 247
6.3.2.5. Fotosentezde Görev Yapan Başka Pigment Bileşikler 249
6.3.2.5.1. Sitokromlar 249
6.3.2.5.2. Plastokinonlar 249
6.3.2.5.3. Ferrodoksin 250
6.3.2.5.4. Plastosiyanin 250
6.3.3. Karbondioksit (CO_2) 250
6.3.4. Hidrojen Verici *(Donor)* 251

6.4. FOTOSENTEZİN MEKANİZMASI 251
6.4.1. Işık Tepkimeleri ve Elektron Aktarımı 253
6.4.1.1. Döngüsel Olmayan Elektron Taşınım Sistemi 255
6.4.1.2. Döngüsel Elektron Taşınım Sistemi 259
6.4.1.3. Işık Tepkimelerinde Fotosistemlerin Işıktan Zarar Görmesi (Fotoinhibisyon) 260
6.4.1.4. Işık Tepkimelerinin Son Ürünleri ve Özeti 261
6.4.1.5. Işık Tepkimelerinde Biyoenerji ve Etkinlik 262
6.4.2. Karanlık Tepkimeleri (CO_2 Özümlemesi) 263
6.4.2.1. CO_2'in Üç Karbonlu Bileşiklerde Fikse Edilmesi (Calvin-Benson Mekanizması) 264
6.4.2.1.1. C_3 Bitkilerinde Fotosentezin Etkinliği 266
6.4.2.2. CO_2'in Dört Karbonlu Bileşiklerde Fikse Edilmesi (Hatch-Slack Mekanizması) 268
6.4.2.3. CO_2'in İki Karbonlu Bileşiklerde Fikse Edilmesi (Glikolat Metabolizması ya da Fotorespirasyon) 272
6.4.2.3.1. Fotorespirasyonun Mekanizması 273
6.4.2.3.2. Çeşitli Yönleriyle Fotorespirasyon 276
6.4.2.4. CO_2'in KAM Bitkilerinde Fikse Edilmesi (Krassulasean Asit Mekanizması) 277

6.5. BAKTERİLERDE FOTOSENTEZ 280
6.5.1.Yeşil Kükürt Bakterileri 281
6.5.2. Pembe Kükürt Bakterileri 281

6.6. KEMOSENTEZ 282
6.6.1.Nitrifikasyon Bakterileri 283
6.6.2. Kükürt Bakterileri 283

6.6.3. Demir Bakterileri 283
6.6.5. Fosfor Bakterileri 284
6.6.6. Metan Bakterileri 284

6.7. NİŞASTA VE SAKKAROZ SENTEZİ 284
6.7.1. Nişasta Sentezi 285
6.7.2. Sakkaroz Sentezi 287

6.8. FOTOSENTEZİ ETKİLEYEN ETMENLER 287
6.8.1. Çevresel Etmenler 289
6.8.1.1. Karbondioksit Konsantrasyomu 289
6.8.1.1.1. Atmosferdeki Karbondioksitin Kaynağı 289
6.8.1.1.2. Karbondioksit Absorpsiyonu 291
6.8.1.2. Işık İntensitesi ve Niteliği 293
6.8.1.2.1. Işık İntensitesinin Fotosentez Üzerine Etkisi 294
6.8.1.2.2. Işık Niteliğinin Fotosentez Üzerine Etkisi 297
6.8.1.2.3. Işıkta Bırakılma Süresinin Fotosentez Üzerine Etkisi 298
7.8.1.3. Sıcaklık 299
6.8.1.4. Oksijen 301
6.8.1.5. Su 302
6.8.1.6. Toprağın Bitki Besin Elementleri İçeriği 304
6.8.1.7. Hava Kirleticileri 304
6.8.2. Bitkisel Etmenler 305
6.8.2.1. Fotosentetik Pigmentler 305
6.8.2.2. Protoplazmik Faktörler 305
6.8.2.3. Yaprak Anatomisi ve Yaşı 306
6.8.2.4. Fotosentez Ürünlerinin Birikimi 306
6.8.2.5. Hormonlar 307

KAYNAKÇA 307

7. MİNERAL TUZLARIN VE FOTOSENTEZ ÜRÜNLERİNİN TAŞINMASI 311

7.1. TAŞIMA ŞEKLİ VE ARAÇLARI 311
7.1.1. Ksilem Dokusunun Yapası 312
7.1.1.1. Trakeri Elemanlar 312
7.1.1.2. Ksilem Fiberleri 314
7.1.1.3. Ksilem Parankiması 314
7.1.2. Floem Dokusunun Yapısı 315
7.1.2.1. Kalburlu Elemanlar 315
7.1.2.2. Arkadaş Hücreleri 316
7.1.2.3. Floem Lifleri 316
7.1.2.4. Floem Parankiması 316

7. 2. MİNERAL TUZLARIN TAŞINMASI 317
7.2.1. Mineral Tuzların İletim Dokusuna Gelişi ve Girişi 317
7.2.2. Mineral Tuzların Yukarı Taşınması 318
7.2.3. Mineral Tuzların Yatay (Radyal) Taşınmasın 319
7.2.4. Mineral Tuzların Floemde Taşınması 320
7.2.5. Mineral Tuzların Bitkilerde Yaprak Dışına Taşınması 320

7.3. FOTOSENTEZ ÜRÜNLERİNİN TAŞINMASI 321
7.3.1. Floemde Taşınma 322

7.3.2. Floemde Taşınan Organik Bileşikler 323
7.3.2.1. Karbonhidratlar 323
7.3.2.2. Azotlu Bileşikler 324
7.3.3. Floemde Taşınma Mekanizması 324
7.3.3.1. Basınç Akım Kuramı 325
7.3.3.2. Protoplazmik Akım Kuramı 328
7.3.4. Floemin Yüklenmesi ve Boşaltılması 329
7.3.4.1. Floemin Yüklenmesi 329
7.3.4.2. Folemin Boşaltılması 331
7.3.5. Fotosentez Ürünlerinin Floemde Taşınma Yönü 332
7.3.5.1. Yukardan Aşağı ve Aşağıdan Yukarı Taşınma 332
7.3.5.2. Tanjansiyal Yönde Yanal Taşınma 333
7.3.5.3. Radyal Yönde Yanal Taşınma 335
7.3.6. Organik Bileşiklerin içeriği ve Taşınma Hızı 335
7.3.7. Bitkilerde Organik Bileşiklerin Taşınmalarını Etkileyen Etmenler 337
7.3.7.1. Sıcaklık 337
7.3.7.2. Işık 339
7.3.7.3. Metabolik Önleyiciler (inhibitörler) 340
7.3.7.4. Konsantrasyon Gradientleri 340
7.3.7.5. Mineral Element Noksanlıkları 341
7.3.7.6. Hormonlar 341
KAYNAKÇA 342

8. AZOT VE KÜKÜRT ÖZÜMLEMESİ 345

8.1. BİTKİLER İÇİN AZOTUN ÖNEMİ 345
8.1.1. Nitrat Özümlemesi 348
8.1.2. Amino Asitlerin Özümlemesi 351
8.1.2.1. Amino Asitlerinin İşlevleri 354
8.1.3. Biyolojik Azot Fiksasyonu 354
8.1.3.1. Nodül Oluşumu 358
8.1.3.2. Nodül Oluşumunu Etkileyen Etmenler 360
8.1.3.3. Nitrogenaz Enziminin Yapısı ve Biyokimyası 362
8.1.3.4. Asimbiyotik N_2 Fiksasyon Mekanizması 363
8.1.3.5. Simbiyotik N_2 Fiksasyon Mekanizması 365
8.1.3.6. Amonyak Asimilasyonu 366
8.1.3.7. Biyolojik Olarak Fikse Edilen Azotun (N_2) Toprakta Bitkiye Yarayışlı Şekle Dönüşmesi 367
8.1.3.7.1. Amonifikasyon 367
8.1.3.7.2. Nitrifikasyon 368
8.1.3.7.3. Denitrifikasyon 369
8.2. KÜKÜRT ÖZÜMLEMESİ 369
8.2.1. Bitkilerde Kükürdün Önemi ve İşlevleri 369
8.2.2. Sülfat Özümlemesi 370
KAYNAKÇA 373

9. PROTEİN ÖZÜMLEMESİ 375

9.1. PROTEİN ve PROTEİNİN BİYOLOJİK ÖNEMİ 375

9.2. PROTEİNLERİN SINIFLANDIRILMASI 377
9.2.1. Bulundukları Yere Göre Proteinler 377
9.2.2. Çözünürlüklerine Göre Proteinler 377
9.2.3. İşlevlerine Göre Proteinler 379
9.2.4. Yapılarına Göre Proteinler 379

9.3. PROTEİNLERİN ÖZELLİKLERİ 379
9.3.1. Şekil ve Büyüklükleri 379
9.3.2. Çözünürlükleri 379
9.3.3. Polar (Dipol) Elektrik Yüke Sahip Olmaları 380
9.3.4. Kolloidal Özellikleri 380
9.3.5. Denatürasyon 380
9.3.6. Optik Aktivite 380
9.3.7. Proteinlerin Oksidasyonu 381
9.3.8. Proteinlerin Hidrolizi 381

9.4. OLAĞAN DIŞI ÖZELLİĞE SAHİP PROTEİNLER 381
9.4.1. Elektron Taşıyıcı Proteinler 381
9.4.2. p-proteinleri 381
9.4.3. Lesitinler 382
9.4.4. Kalmodulinler 382
9.4.5. Histonlar 382
9.4.6. Fitokelatinler 382

9.5. PROTEİNLERİN BİYOSENTEZİ 382
9.5.1. Protein Sentezinin Mekanizması 383
9.5.1.1. Transkripsiyon Aşaması 383
9.5.1.2. Translasyon Aşaması 383
9.5.1.2.1. Genetik Kodlar 384
9.5.1.3. Protein Biyosentezinde Aşamalar 385
9.5.1.3.1. Amino Asitlerin Aktive Edilmesi 385
9.5.1.3.2. Amino Asitlerin tRNA Moleküllerine Aktarılması 385
9.5.1.3.3. Protein Sentezinin ve Zincir Oluşumunun Başlatılması 386
9.5.1.3.4. Protein Zincirinin Uzatılması 387
9.5.1.3.5. Protein Sentezinin Sonlandırılması 389
9.5.1.4. Protein Biyosentezinin İnhibitörleri 390
9.5.1.5. Proteinlerin Parçalanması 390

YARARLANILAN KAYNAKÇA 391

10. LİPİD ÖZÜMLEMESİ 393

10.1. YAĞLAR VE BİYOKİMYASAL ÖZELLİKLERİ 393
10.1.1. Yağların İçerikleri 395
10.1.1.1. Alkol 395
10.1.1.2. Yağ Asitleri 396
10.1.2. Yağların Özellikleri 398
10.1.2.1. Yağların Fiziksel Özellikleri 398
10.1.2.1.1. Fiziki durumları 398
10.1.2.1.2. Renkleri ve kokuları 399

10.1.2.1.3. Çözünürlükleri 399
10.1.2.1.4. Erime noktaları 399
10.1.2.1.5. Yüzey gerilimleri 400
10.1.2.1.6. Özgül ağırlıkları 400
10.1.2.2. Yağların Kimyasal Özellikleri 400
10.1.2.2.1. Yağların hidrolizi 400
10.1.2.2.2.Yağların Oksidasyonu 400
10.1.2.2.3.Yağların Diğer Özellikleri 401
10.1.3. Yağların Sentezi 401
10.1.3.1. Yağ Asitleri Sentezi 401
10.1.3.2. Gliserol (Alkol) Sentezi 404
10.1.3.3. Yağ Asitleri ile Gliserolün Kondensasyonu 404
10.1.4. Yağların Osidasyonu (Katabolizmi) 406
10.1.4.1. Yağ Asitlerinin α-Oksidasyonları 406
10.1.4.2. Yağ Asitlerinin β- Oksidasyonu 407
10.1.4.2.1. Yağ Asitlerinin β-Oksidasyon Evresinde Enerji Durumu 409
YARARLANILAN KAYNAKÇA 410

11. SOLUNUM 411

11.2. BİTKİLERDE SOLUNUMUN TANIMI ve ÖNEMİ 411

11.3. SOLUNUM ORANI (RQ) 414
11.3.1. Karbonhidratlardan Glikozun Solunumu 415
11.3.2.Yağların ve Proteinlerin Solunumu 415
11.3.3. Organik Asitlerin Solunumu 415
11.3.4. Karbonhidratlardan glikozun anaerobik solunumu 416

11.4. AEROBİK SOLUNUM 416
11.4.1. Gikolizis 417
11.4.1.1. Hazırlık Aşamaları 418
11.4.1.2. Oksidasyon Aşamaları 418
11.4.2. Krebs Döngüsü 421
11.4.3. Elektronların Taşınması ve Bağımsız Enerjinin Tutulması 423

11.5. ANAEROBİK SOLUNUM 427
11.5.1. Anaerobik Solunumun Mekanizması 428
11.5.1.1. Alkol Fermentasyonu 429
11.5.1.2. Laktik Asit Fermentasyonu 429
11.5.1.3. Bütirik Asit Fermentasyonu 430

11.6. SOLUNUMA ETKİ YAPAN ETMENLER 430
11.6.1. Bitkisel Etmenler 430
11.6.1.1. Bitki Çeşidi ve Değişik Organları 430
11.6.1.2. Hücre Protoplazmasının Durumu 432
11.6.1.3. Karbonhidrat İçeriği 432
11.6.1.4. Dokuların Su İçeriği 433
11.6.2. Çevresel Etmenler 434
11.6.2.1. Sıcaklık 434
11.6.2.2. Atmosferdeki Oksijen Konsantrasyonu 435
11.6.2.3. Atmosferdeki Karbondioksit Konsantrasyonu 437
11.6.2.4. Işık 439

11.6.2.5. Mekanik Yaralanma Etkisi 440
11.6.2.6. Kimyasalların Etkisi 440
11.6.2.7. Bitki Besin Elementleri 441
KAYNAKÇA 442

12. BÜYÜME VE BÜYÜME HORMONLARI 445

12.1. BÜYÜME VE BÜYÜMENİN TANIMI 445
12.2. BİTKİ BÜYÜME EVRELERİ 446
12.3. BÜYÜME HORMONLARI 447
12.3.1. Oksinler 448
12.3.1.1. Oksinler ve çeşitleri 448
12.3.1.2. Oksinlerin Bitkide Bulunuş Şekilleri 449
12.3.1.3. Oksinlerin Metabolizması 450
12.3.1.4. Etkinlik Mekanizmaları 450
12.3.1.5. Bitkilerde Fizyolojik Etkileri 450
12.3.1.5.1. Hücre Uzaması ve Gelişmesi Üzerine Etkisi 451
12.3.1.5.2. Hücre bölünmesi Üzerine Etkisi 451
12.3.1.5.3. Dormansi Üzerine Etkisi 451
12.3.1.5.4. Apikal Dominansi Üzerine Etkisi 451
12.3.1.5.5. Kök Oluşumu Üzerine Etkisi 451
12.3.1.5.6. Yatma Üzerine Etkisi 452
12.3.1.5.7. Boğum Arası Uzunluğu Üzerine Etkisi 452
12.3.1.5.8. Çiçeklenme Üzerine Etkisi 452
12.3.1.5.9. Meyve Tutumu Üzerine Etkisi 452
12.3.1.5.10. Tam Olgunlaşmadan Çiçek, Yaprak ve Meyve Dökülmesi Üzerine Etkisi 452
12.3.1.5.11. Yabani Bitkiler Üzerine Etkisi 453
12.3.2. Giberellinler 453
12.3.2.1. Giberellinler ve Çeşitleri 453
12.3.2.2. Bitkilerde Dağılımı, Sentezlenmesi ve Taşınması 454
12.3.2.3. Etkinlik Mekanizmaları 454
12.3.2.4. Bitkilerde Fizyolojik Etkileri 455
12.3.2.4.1. Gövde Uzaması Üzerine Etkisi 455
12.3.2.4.2. Bodur Bitkiler Üzerine Etkisi 456
12.3.2.4.3. Tohumların Çimlenmesi Üzerine Etkisi 456
12.3.2.4.4. Tomurcuk Dormansinin Önlenmesi Üzerine Etkisi 457
12.3.2.4.5.Çiçeklenme Üzerine Etkisi 457
12.3.2.4.6. Partenokarpi Üzerine Etkisi 457
12.3.2.4.7. Tarımsal üretimde kazanç artırıcı etkisi 457
12.3.3. Sitokininler 457
12.3.3.1. Sitokininler ve Çeşitleri 457
12.3.3.2. Bitkilerde Dağılımı, Sentezlenmesi ve Taşınması 459
12.3.3.3. Bitkilerde Fizyolojik Etkileri 459
12.3.3.3.1. Hücre Bölünmesi Üzerine Etkisi 459
12.3.3.3.2. Hücre Büyümesi Üzerine Etkisi 459
12.3.3.3.3. Morfogenesis (Organ Oluşumu)Üzerine Etkisi 460
12.3.3.3.4. Yaşlanmanın (Senesensin) Geciktirilmesi Üzerine Etkisi 460
12.3.3.3.5. Tohumlarda Dormansinin Giderilmesi Üzerine Etkisi 460
12.3.4. Etilen 460

12.3.4.1. Bitkilerde Bulundukları Yerler, Biyosentezleri ve Etki Mekanizmaları 461
12.3.4.2. Bitkilerdeki Fizyolojik Etkileri 462
12.3.4.2.1. Tohum ve Tomurcuk Dormansisinin Giderilmesi Üzerine Etkisi 462
12.3.4.2.2. Kök Oluşması ve Büyümesi Üzerine Etkisi 463
12.3.4.2.3. Gövde Büyümesi Üzerine Etkisi 463
12.3.4.2.4. Yaprakların Aşağı Doğru Kıvrılması (Epinasty)Üzerine Etkisi 463
12.3.4.2.5. Çiçeklenme Üzerine Etkisi 463
12.3.4.2.6. Meyvelerin Olgunlaşması Üzerine Etkisi 464
12.3.5. Absizik asit (ABA) 464
12.3.5.1. Bitkilerde Bulunuşu, Çeşitleri ve Biyosentezi 464
12.3.5.2. Bitkilerde Fizyolojik Etkileri 465
12.3.5.2.1. Tohumlarda Çimlenme, Fide ve Tomurcukların Büyümesi Üzerine Etkisi 465
12.3.5.2.2. Dormansi Üzerine Etkisi 466
12.3.5.2.3. Yaşlanma (Senesens) ve Absisyon Üzerine Etkisi 466
12.3.5.2.4. Stomaların (Gözeneklerin) Kapanması Üzerine Etkisi 466
12.3.5.3.Tarımsal Yönden Önemi 466
12.3.6. Vitaminler 467
12.3.6.1. Vitamin A 468
12.3.6.2. Vitamin B 468
12.3.6.3. Vitamin B_1 (Tiamin) 468
12.3.6.4. Vitamin B_2 (Riboflavin) 468
12.3.6.5. Vitamin B_3 (Pantotenik asit) 469
12.3.6.6. Vitamin B_5 (Nikotinik asit ya da Niasin) 469
12.3.6.7. Vitamin B_6 (Pridoksin) 469
12.3.6.8. Vitamin B_7 (Biotin) 469
12.3.6.9. Vitamin B_9 (Folik asit) 469
12.3.6.10. Vitamin B_{12} (Siyanokobalamin) 469
12.3.6.11. Vitamin C (Askorbik Asit) 469
12.3.6.12. Vitamin D (Calciferol) 470
12.3.6.13. Vitamin E (Tokoferol) 470
12.3.6.14. Vitamin K (Küinon) 470

YARARLANILAN KAYNAKÇA 470

13. ÇİÇEKLENME FİZYOLOJİSİ 473

13.1. FOTOPERİODİZM 473
13.1.1. Kısa-Gün Bitkileri (KGB) 474
13.1.2. Uzun-Gün Bitkileri (UGB) 476
13.1.3. Nötr-Gün Bitkileri (NGB) 478
13.1.4. Kısa Gün ve Uzun Gün Periyodlarında Çiçeklenme Üzerine Etki Yapan Etmenler 478
13.1.4.1. Işık Kalitesi 478
13.1.4.2. Yaprak Dökülmesi 480
13.1.4.3. Bitkiler Arası Etkileşim ve İletişim 481
13.1.4.4. Yapraklarda Hormon Oluşumu 482
13.1.5. Çiçeklenmenin Mekanizması 483
13.1.5.1. Fitokrom Kuramı 483
13.1.5.2. Bunning Kuramı 484
13.1.5.3. Chailakhyan Kuramı 484
13.1.6. Fotoperidizmin Önemi 485

13.2. VERNALİZASYON....485
13.2.1. Vernalizasyon Tekniği....487
13.2.2. Vernalizasyon Mekanizması....487
13.2.2.1 Fazlar Kuramı....488
13.2.2.2. Hormon Etkinliği Kuramı....488
13.2.3. Devernalizasyon....489
YARARLANILAN KAYNAKÇA....489

14. BİTKİ HAREKETLERİ FİZYOLOJİSİ....491

14.1. BİTKİ HAREKETLERİ....491
14.2. BİTKİ HAREKETLERİNİN SINIFLANDIRILMASI....492
14.2.1. Devinim Hareketleri....492
14.2.2. Bükülme Hareketleri....493
14.2.2.1. Büyüme Hareketleri....493
14.2.2.1.1. Nastik Hareketler....494
14.2.2.1.2. Nutasyonal Hareketler....495
14.2.2.1.3. Fototropizm....495
14.2.2.1.4. Geotropizm....496
14.2.2.1.5. Hidrotropizm....501
14.2.2.1.6. Tigmotropizm....502
14.2.2.1.7. Kemotropizm....502
14.2.2.2. Değişim Hareketleri....502
14.2.2.2.1. Otonomik Değişim Hareketleri....503
14.2.2.2.2. Paratonik (Nastik) Değişim hareketleri....503
YARARLANILAN KAYNAKÇA....507

15. STRES FİZYOLOJİSİ....509

15.1. BİTKİLERDE STRESİN ANLAMI VE ÖNEMİ....509
15.2. BİTKİLERDE STRES ÇEŞİTLERİ....510
15.2.1. Abiyotik Stres....510
15.2.1.1. Su stresi....510
15.2.1.2. Tuz Stresi....515
15.2.1.3. Sıcaklık stresi....518
15.2.1.4. Işık Stresi....522
15.2.1.5. Çevre Kirliliği Stresi....524
KAYNAKÇA....528
YAZAR DİZİNİ....531
KONU DİZİNİ....539

BİTKİ ORGANLARI 1

1.1. BİTKİ HÜCRESİ

Hücreler tüm canlıların yapı taşları, yapısal ve işlevsel *(functional)* birimleridir. Canlılar *tek hücreli* ve *çok hücreli* olmak üzere iki gruba ayrılır. *Chlamydomonas* ve *Acetabularia* gibi algler tek hücreli canlılardır. Çok hücreli canlılarda yapısal olarak hücre grupları *dokuları,* dokular *organları* ve organlar da *canlıyı* oluşturmaktadır. İşlevsel yönden hücreler, ***vejetatif hücreler****(somatic cells)* ve ***generatif hücreler*** *(reproductive cells)* olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Hücre fizyolojisiile ilgili araştırmaların gerçekleştirildiği vejetatif hücreler, tüm fizyolojik işlevleri yerine getiren ve bir kuşaktan *(generasyondan)* diğerine hiçbir karakter aktarımında bulunmayan hücrelerdir. Generatif hücreler ise, bir kuşaktan diğerine *karakter aktarımını gerçekleştiren* çok önemli göreve sahiptir. Hücrelerin işlevsel olayları, hücre fizyolojisinin uğraş alanını oluşturmaktadır. Hücrelerin yapıları ile işlevleri arasında bulunan yakın ilişki, hücrelerin sahip oldukları organlar *(organelles)* tarafından dadesteklenmektedir.

1.1.1. Hücrelerin Büyüklüğü, Şekli ve Çeşitleri

Tek hücreli bitkilerde hücre büyüklüğü genelde 1 μm ile 10 μm arasında değişmektedir. *Diatomlar* 100 μm büyüklüktedir. Tek hücreli organizmaların en büyüklerinden olan *Amoebaproteus'un* büyüklüğü 1 mm (1000 μm)'dir. Tek hücrelilerin en büyüklerinden *Acetabularia* yeşil algın uzunluğu 10 cm'dir. Çok hücreli organizmalarda hücre büyüklüğü 20-30 μm arasında değişmektedir. Çoğu yüksek bitki hücrelerinin uzunluğu ya da çapı 5 μm ile 300 μm arasında değişiklik göstermektedir.

Hücrelerin işlevleri ile büyüklükleri arasında yakın bir korelasyon bulunmaktadır. Besin elementlerinin absorbe edilmesi ve atık maddelerin çevreye verilmesi işlevlerinin hücre yüzeyinden gerçekleştirilmesi nedeniyle plazma membranında yüzey alan büyüklüğü önemli bir etmendir. Hücre hacmine göre metabolik işlevler için gereksinim duyulan besin elementleri miktarının artması nedeniyle genelde metabolik yönden aktif olan hücrelerde hacim göreceli olarak küçüktür. Hücre hacminin büyüklüğü üzerine genelde iki önemli etmen: a) Hücrenin yeterince oksijen ve besin elementlerine sahip olup olmaması vb.) Nükleusun düzenleme yeteneği etkilidir.

Bitki yaprağının iki epidermal tabakası arasında yer alan mezofil dokusu, klorofil içeren ***palizad*** ve ***spongi*** adlı hücrelerden oluşmuştur **(Bkz: Şekil 1-32).** Şekilden de izlendiği gibi palizad hücreleri üst epidermis tabakasının hemen altında yukarı doğru dörtgen şeklinde uzamış hücrelerdir. Spongi mezofil hücreleri palizad mezofil hücreleri ile alt edidermis tabakası arasında ve belirgin şekilde hücreler arasında boşluk oluşturacak şekilde gelişi güzel dizilmiş durumdadır. Anılan boşluklar sayesinde yaprağın içine ve dışına difüzyon eden gazlar ile palizad ve spongi mezofil hücreleri ilişki halinde bulunmaktadır. Spongi mezofil hücreleri genelde çapları 20 μm olan küre şeklindedir. Bu hücrelerde 40 kadar kloroplast bulunmaktadır. Buna karşın palizad hücreleri 80 μm uzunlukta ve genelde dikdörtgen şeklindedir. Bu hücrelerde ise 60 kadar kloroplast bulunmaktadır.

Yaprakların yapısı bitkide bulundukları yere göre de değişmektedir. Örneğin elma ağacında yaprak kalınlığı tabandan büyüme ucuna doğru gidildikçe tipik şekilde kalınlaşmaktadır. Büyüme ucuna yakın yörelerdeki yapraklarda palizad hücreleri daha uzun ve daha sık bir yerleşim düzeni içerisindedir ve mezofil dokusunun daha büyük bir bölümü kaplamaktadır. Bitkinin büyüme ucuna yakın yapraklarda tabana yakın yapraklara göre birim alanda daha fazla gözenek *(stoma)* bulunmaktadır (Faust 1989). Güneşli yörelerde yetişen bitkilere göre gölgede yetişen bitkilerin yaprakları arasında dikkat çekecek düzeyde farklılıklar bulunmaktadır. Genelde gölgede yetişen bitkilerde yapraklar daha geniş, daha ince ve yuvarlak uçludur. Anılan bitki yaprakları güneşte yetişen bitki yapraklarına göre daha az palizad dokuya ve iletim borularına sahiptir. Gölgede yetişen bitkiler birim alanda daha az gözenek içermekte, damarlar arası alan daha geniş olmakta ve yaparak içinin dışa oranı daha az olmaktadır.

Işık intensitesi de bitki yapraklarında kloroplastların gerek yapısına ve gerekse aktivitesi üzerine önemli etki yapmaktadır. Gölgede yetişen bitkilerin kloroplastları güneşte yetişen bitkilere göre daha fazla tillakoid içermekte ve daha geniş granaya sahip bulunmaktadır. Ayrıca gölgede yetişen bitki yapraklarında bulunan tillakoidlerde klorofil a / klorofil b oranı ile çözünebilir protein / kloroplast oranları daha düşüktür (Anderson and Osmond 1987).

KAYNAKÇA

Anonymous (2013). *https://ofgvc.wordpress.com/2013/05/09/roots-jpg.*

Adepetu, J. A., and J. K. Akapa (1977). *Root growth and nutrient uptake characteristics of some cowpea varieties.* Agron. J. 69: 940-943.

Anderson, J. M. and C. B. Osmond (1987).*Shade-sun responses: Compromises between acclimation and photoinhibition.* InPhotoinhibition(D. J. Kyle, C. B. Osmond, and C. J. Arntzen, eds.),pp. 1–38. Elsevier, Amsterdam and New York.

Bar-Yosef, B., U. Kafkafi and E. Bresler (1972). *Uptake of phosphorus by plant growing under field conditions. I. Theoretical model and experimental determination of its parameters.*Soil Sci. 36:783-800.

Baskin, C. C. and J. M. Baskin, (1998).*Seeds: Ecology, Biogeography, and Evolution of Dormancy and Germination*. San Diego, CA: Academic Press.

Bennett, P.M. (2004).*Genome plasticity: insertion sequence elements, transposons and integrons and DNA rearrangement,*Methods Mol. Biol., 266-271.

Bequerel, P. (1934).*La longévité des graines macrobiotiques.* Compt. Rend. Acad. Sci (Paris) 199: 1662-1664.

Cox, L.G., H. M. Munger, and E. A. Smith (1945).*A germination inhibitor in the seed coats of certain varieties of cabbage.* Plant Physiol 20: 289-294.

Crawford, R. M. M. (1989).*Studies in Plant Survival*. Oxford: Blackwell. Scientific Publications.

Crooke, W. M. and A. H. Knight (1962). *An evaluation of published data on the mineral composition of plants in the light of the cation exchange capacities of their roots.* Soil Sci., 93(6): 365-373.

Danielli, J. F. and H. Davson (1935). *A contribution to the theory of permeability of thin membranes.* J. Cell. Comp. Physiol. 5: 595.

Darlington, H. T. (1931).*The 50- year period for Dr. Beal's seed viability experiment.Amer. Jour. Bot. 18: 262-265.*

Davy, A. J., G. F. Bishop and C. S. B. Costa (2001). *Salicornia L. (Salicornia pusilla J.Woods, S. ramosissima J. Woods, S. europaea L., S. obscura P. W. Ball and Tutin, S.nitens P. W. Ball and Tutin, S. fragilis P. W. Ball and Tutin and S. dolichostachya Moss)*.Journal of Ecology 89, 681-707.

Desveaux, R. and M. Kogane-Charles (1952). *Étude sur la germination de quelques granes oléagineuses.* Annales Agronomiques, 3: 385-416.

Evenari, M. (1949). *Germination inhibitors.* Botan. Rev. 15:153-160.

Faust, M. (1989).*Physiology of Temperate Zone Fruit Trees*. Wiley, NewYork.

Grime, J. P., G. Mason, A. Curtis, *et al*. (1981). *A comparative study of germination characteristics in a local flora.*Journal of Ecology 69, 1017-1059.

**Gulzar, S., M. A. Khan and I. A. Ungar (2001*).* *Effect of salinity and temperature on the germination of Urochondra setulosa (Trin)* C. E. Hubbard. Seed Science andTechnology 29, 21-29.

Hale, M. G. and L. D. Moore (1979). *Factors affecting root exudtion. II.1970-1978.* Adv. Agron. 31: 93-124.

Hall, N. S., W. V. Chandler, C. H. M. Bavel, P. H. Reid and J. H. Anderson (1953). *A tracer techniques to measure growth and activity of plant root systems.* North Carolina Expt. Sta. Tech. Bull. 101.

Heintze, S.G. (1961). *Studies on the cation exchange capacities of root.* Plant and Soil 13: 365-383.

Kacar, B. (1996). *Bitki Fizyolojisi,* s. 1-424. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No. 1447, Ders Kitabı No. 427, 4. Baskı, Ankara.

Kacar, B. (2012). *Temel Bitki Besleme, s.1-385.* Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kacar, B. (2013). ***Temel Gübre Bilgisi,*** s.1-502, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kacar, B., G. Çelebi, G. Günday ve A. Arat (1973). *Değişik azotlu gübrelerden kültür bitkilerinin faydalanmaları üzerine farklı toprak reaksiyonlarının (pH'larının) etkileri.* S. 1-125. TÜBİTAK, Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubunun Yayınları No. 24, Ankara.

Keller, P. and H. Deuel (1957). *Kationnaustauschkapazitat und Pektigehalt von Pflanzenwurzeln. Zeitschr. Planzenernhrung.* Düng. Bodenkunde 79: 119-131.

Khan, M. A. and D. J. Weber, (1986).*Factors influencing seed germination in Salicorniapacifica* var. *utahensis*. AmericanJournal of Botany 73, 1163-1167.

Kikuzawa, K. and H. Koyama (1999).*Scaling of soil water absorption by seeds: an experiment using seed analogues.*Seed Science Research 9, 171-178.

Kozlowski, T. T. and S. G.Pallardy (1997).*Growth Control of Woody Plants*. Academic Press, San Diego.

Kuntze, H., and H. Neuhaus (1960). *Die Landeskulturelle Bedeuting der Pflanzenwurzel.* Kulturtechniker, 98: 60-77.

Kutschera, L. and E. Lichtenegger (1992).*Wurzelatlas Mitteleuropäischer Grünlandpflanzen. Band 2. Pteridophyta und Dicotyledoneae.Teil 1.Morphologie, Anatomie, Ökologie,* Verbreitung, Soziologie,Wirtschaft.Gustav Fischer, Stuttgart.

Lugo-Lopez, M. A. (1960). *Pore size and bulk denity as mechanical soil factors impeding root development.* Jour. Agr. Univ. Puerto Rico. 44: 40-44.

Lynch, J. P. (2005). *Root architecture and nutrient acquisition.* In: Nutrient Acquisition by Plants An Ecological Perspective. H. BassiriRad (Ed.). Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Mayer, A. M., and A. Poljakoff-Mayber (1963).*The germination of seeds.*The Macmillan Co., New York.

Mechlich, A. and M. Drake (1955). *Soil chemistry and plant nutrition. In: Chemistry of Soil, F.E.* Beer *Ed. Pp. 286-327, Reinhold, New York, USA.*

Mengel, D. B., and S. A. Barber (1974). *Rate of nutrient uptake per unit of corn root under field conditions.* Agron. J. 66: 399-402.

Nobel, P. S. (2009). *Physicochmical and Environmental Plant Physiology.* 4rd Ed. Pp. 1-582, Elsveir Acadecic Press, USA.

Noe, G. B. and J. B. Zedler (2000).*Differential effects of four abiotic factors on the germination of salt marsh annuals.* American Journal of Botany 87, 1679-1692.

Nye, P. H. and P. B. Tinker (1977). *Solute movement in the soil-root system.* University of California Press, Berkeley, USA.

Ochman, H., E. Lerat and V. Daubin (2005).*Examining bacterial species under the specter of gene transfer and exchange,* Proc. Natl. Acad. Sci. USA, 102: 6595.

Paleg, L. G. (1961).*Physiological effects of gibberellic acid. III. Observations on its mode of action on barley endosperm.* Plant Physiol., 36: 829-837.

Pallardy, S. G. (2008). *Physiology of Woody Plants.* 3rd Ed., pp.1-454, Elsevier Academic Press, USA.

Pons, T. L. (2000).*Seed responses to light. In Seeds: The Ecology of Regeneration in PlantCommunities,* ed. M. Fenner, Wallingford: CABI Publishing, pp. 237-260.

Porter, R. H. (1949).*Recent developments in seed technology.* Bot. Rev. 15: 221-344.

Randolph, L. F. and L. G. Cox (1943).*Factors influencing the germination of iris seed and the relation of inhibiting substances to embryo dormancy.*Proc. Amer. Soc. Hort. Sci. 43: 284-300.

Rowe-Magnus, D. A. and D. Mazel (2001).*Integrons: natural tools for bacterial genome evolution,*Curr. Opin. Microbiol., 4: 565.

Salisbury, F. B., and C. **Ross** (1969). ***Plant physiology. pp***1-747. Wadswoth Publishing Company, Inc., Belmont, California.

Sankla, S., and D. Sankla (1968).*Reversal of α-abscisin* II *incuded inhibitior of lettuce seed germination and seedling growth by kinetin.*Physiol. Plant. 21: 190.

Schütz, W. (1997).*Are germination strategies important for the ability of cespitose wetland sedges (Carex) to grow in forests?*Canadian Journal of Botany – RevueCanadienne De Botanique 75, 1692-1699.

Singer, S. J. and G. l. Nicolson (1972). *The fluid mosaic model of the structure of membranes.* Science 175: 720-731.

Sinha, R. K. (2005). *Modern Plant Physiplogy.* pp.1-620, Alpha Science Internationa Ltd. Harrow, U.K.

Siwecki, R. and T. T. Kozlowski (1973).*Leaf anatomy and water relations of excised leaves of six Populus clones.Arboretum Kornickie*8, 83–105.

Steffens, D. (1981). *Comparative investigations of the potassium uptake potential and development of root system of Lollium perenne and Trifolium pratense.* Diss. Fachbereich 19, Ernahrunggs wissenschaften, Justus Liebig University, Giessen, Germany.

Stiles, W. (1999). *Principles of Plant Physiology,* pp. 615. Discovery Publishing House, New Delfi, India.

Thompson, K. (2000).*The functional ecology of seed banks.* In *Seeds:* The Ecology of Regeneration in Plant Communities, 2nd edn, ed. M. Fenner, Wallingford: CABI, pp. 215-235.

Uren, N. C. (2007). *Types, amounts and possible functions of copounds released into the rhizosphere by soil-grown plants.* The Rhizosphere Biochemistry and OrganicSubstances at the Soil-Plant Interface, 2Ed. P. Pinton, Z. Varanini and P. Nannipieri (eds). CRC Press, Taylor and Francis Groups, USA.

Verma, V. (2007). *Textbook of Plant Physiology,* pp. 1-731. Ane Books India, New Delhi.

Washitani, I. and M. Masuda (1990).*A comparative study of the germination characteristics of seeds from a moist tall grassland community.*FunctionalEcology 4, 543-557.

SU

ÖZELLİKLERİ, BİTKİLER TARAFINDAN ALINMASI VE TAŞINMASI

2

Su, ***"yaşam sıvısı"*** olarak tanımlanmaktadır. Canlıların yaşaması suyun var oluşuna bağlıdır. Doğada cereyan neden tüm olaylar su ve suyun dikkate değer özellikleri ile şekillenir. Milyonlarca yıldan bu yana su, yeryüzünün sürekli değişmesine ve toplumların yurtlarını terk etmesine yol açmıştır. Yağışlarla yeryüzüne düşen akarsularla akıp giden su; heybetli dağların yok olmasına, geniş vadilerin açılmasına, dik yarların oluşmasına, buz şekline dönüşerek görkemli kayaların parçalanıp ufalanmasına neden olmuştur. İklimi etkileyen su, toprağın oluşup özellik kazanmasından başlayarak hangi bitkilerin nerede daha iyi yetiştirilmesinin belirlenmesine değin çeşitli olaylarda önemli bir ölçüt olmuştur. Hidrolik barajlarda toplanan su elektriğe dönüşerek modern teknolojinin geliştirdiği makinaların insanlığın hizmetine sunulmasının kapısını açmış, ekmeğin pişirilmesinden akıllı telefonların üretilmesine değin tüm üretim evrelerinde yerini almıştır.

Yeryüzünde su dağılımı düzenli değildir. Toplam suyun yalnızca % 0,027'si içilebilir ve hemen yararlanılabilir durumdadır. Yeryüzünde suyun % 97'si okyanuslarda bulunmaktadır. Okyanuslar ise $3{,}6 \times 10^8$ km^2 alan kaplamakta ve 13×10^8 km^3 su içermektedir. Doğada durmaksızın süren bir su döngüsü oluşmuştur. Her yıl okyanuslarda $3{,}8 \times 10^{14}$ ton su buharlaşarak atmosfere karışmaktadır. Aynı sürede göllerde ve ırmaklarda da yaklaşık $0{,}63 \times 10^{14}$ ton su buharlaşmaktadır. Yağışlarla yeryüzüne $3{,}5 \times 10^{14}$ton ($3{,}5 \times 10^5$ km^3) su gelmektedir. Kutuplardaki buzullar, kapladıkları $1{,}5 \times 10^7$ km^2'lik alan nedeniyle yeryüzünde en büyük tatlı su deposunu oluşturmaktadır. Buzulların erimesi durumunda oluşacak suyun yeryüzündeki akarsuların 830 yıl süre ile su gereksinimlerinin karşılanacağı hesaplanmıştır.

Suyun bitkiler için önemi başlıca dört grup altında toplanabilir. Bunlar:

- Su, yaşamın temeli olan hücre protoplazmasının ana bileşenidir. Aktif olarak büyüme durumunda olan dokuların % 80-90'nı sudan oluşmuştur. Örneğin ağırlık ilkesine göre havuç yumrusunun % 85'i ve genç marul yapraklarının % 95'i sudur. Oluşturacağı her bir gram organik madde için % 90 su içeren bir bitkinin 500 g su tüketmesi gerekmektedir

sorbe edilmesini büyük ölçüde engellemektedir. Daha önce de açıklandığı gibi kökte en fazla su absorbsiyonu kök tüyü yöresinde gerçekleşmektedir. Bitkileri kök tüyü oluşturma yetenekleri su absorbsiyonunda ve su ekonomisinde önemli bir etmendir. Kök tüyünü oluşturma yönünden ise bitkiler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır **(Bkz: 1. Bölüm).** Bitkiler arasında görülen bu farklı durum ise çevre koşulları ile olduğu kadar bitkinin genetik özellikleriyle de yakından ilgilidir.

KAYNAKÇA

Anderson, W. P., D. P. Aikman and A. Meier (1970).*Excised root exudation a standing gradient osmotic flow*. Proc. Roy. Soc. London B 174:445-458.

Bardzik, J. M., H.V. March and J. R. Havis (1971). *Effects of water stress on the activities of three enzymes in maize seedlings.* Plant Physiol. 47: 828-831.

Boyer, J.S. (1968). *Relationship of water potential to growth of leaves***.** Plant. Physiol. 43: 1056-1062.

Breazeale, E. L. and W. T. McGeorge (1953*).* *Exudation pressure in roots of tomato plants under humid conditions*. Soil Sci. 75:293.

Breazeale, E. L., W. T. McGeorge and J. F. Breazeale (1951).*Movement of water vapor in soils*. Soil Sci. 71:181.

Brevedan, E. R. abnd H. F. Hodges (1973). *Effects of moisture deficits on C-14 translocation in corn.* Plant Physio. 52: 436-439.

Brouwer, R.(1954). Proc. Kod. Ned. Akad. Wet. C. 57:68.

Crafts, A. S. and T. C. Broyer (1938).*Migration of salts and water into xylem of the roots of higher plants*. Amer. Jour. Bot. 25:529-535.

Dixon, H. H. (1924).*Transpiration stream*. University of London Press. London. U.K.

Frensch, J., T. C. Hsiao and E. Steudle (1996).*Water and solute transport along developing maize roots*. Planta 198:348-355.

Fritts, H. C. (1958).*An analysis of radial growth of beech in a central Ohio forest during 1954-1955*. Ecology 39:705-708.

Gessner, F. (1956). *Die Wasseraufnahme durch Batter und Samen.* In: W. Ruhland, Ed., Encyclopedia of Plant Phsiology, 3: 215.

Holbrook, N. M., M. J. Burns and C. B. Field (1995).*Negative xylem pressures in plants: A test of the balancing pressure technique*. Science 270:1193-1194.

Hopkins, W.G. (1995). *Introduction to Plant Physiology.* pp. 1-453. John Willey and Sons, Inc., New York.

House, C. R. and N. Findley (1967).*Water transport in isolaled maize roots*. Jour. Expt. Bot. 17:344-354.

Hsiao, T. C. (1973). *Plant response to water stress.* Ann. Rev. Plant Physiol. 24: 519-570.

Huber, B.(1932). *Beabachtung und Messung Pflanzlicher Saftrsröme.* Ber. Feutsch. Ges. 50: 89-109.

Kacar, B. (1996). *Bitki Fizyolojisi,* 4. Baskı.Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No. 1447, Ders Kitabı, 427. A. Ü. Z. F. Halkla İlişkiler Yayın Ünitesi Yayını, Ankara.

Kacar, B.(2013).*Toprak Analizleri,* 3. Baskı, s. 1-467. Nobel Akademik Yayıncılın, Ankara.

Kacar, B. (2014). *Bitki, Toprak ve Gübre Analizleri:2. Kolay Uygulanabilir Bitki Analizleri,* s. 1-404. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kozlowski, T. T. (1964). *Water metabolism in plants.* Haper and Row, New York.

Kramer, P. J. (1942). *Species differences with respect to water absorption at low soil temperatures.* Amer. Jour. Bot. 20: 828-832.

Kramer, P. J. (1956). *Roots as absorbing organs.* In: W. Ruhland, Ed. Encyclopedia of Plant Physiology, 3: 188.

Kramer, P. J. and W. T. Jackson (1954). *Courses of injury to flooded tobacco plants.* Plant Physiol. 29: 214.

Kramer, P. J. (1959). *Transpiration and the water economy of plants.* In: F.C. Steward Ed. Plant Physiology, 2: 607, Academic Press, New York.

Long, E. M. (1943). *The effects of salt additions to the substrate on intake of water and nutrients by roots of approach-Graffed tomato plants.* Amer. Jour. Bot. 30: 594-601.

Marc, J. and J. H. Palmer (1976). *Relationship between water potential and leaf infloresence initiation in* Helianthus annus. Plant 36: 101-104.

Nobel, P. S. (1991).*Physicochemical and Environmental Plant Physiology*. Academic Press, San Diego. U. S. A.

Öpik, H. and S. A. Rolfe (2005). *Physiology of Flowering Plants.* 4th Ed. Cambridge University Press, New York.

Pockman, W. T., J. S. Sperry and J. W. O'Leary (1995).*Sustained and significant negative pressure in xylem*. Nature 378:715-716.

Sabinin, D. A. (1925).*On the root system as an osmotic apparatus*. Bull Inst. Resch. Biol. Uni. Perm. Vol. 4. Suppl. 2. pp. 1-136.

Salisbury, F. B. and C. W. Ross (1992).*Plant Physiology*. 4th ed. pp. 1-682. Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, USA.

Seifriz, W. (1942). *Some physical properties of protoplasm and their bearing structure. The structure of protoplasm.* Iowa State College Press. Amer.s. Iowa, 245.

Singh, T. N., L. G. Paleg and D. Aspinall (1973). *Stress metabolizm III: Variations in response to water deficit in barley plant.* Aus. J. Biol. Sci. 26: 63-78.

Sinha, R. K. (2005). *Modern Plant Physiplogy.* pp.1-620, Alpha Science Internationa Ltd. Harrow, U.K.

Slatyer, R. O. (1957). *The influence of progressive increases in total soil moisture stress on tranpiration, grovth and internal water relationships of plants.* Biol. Sci 10: 320.

Steudle, E. and J. Frensch (1996).*Water transport in plants: Role of the apoplast*. Plant soil 187:67-79.

Stocking, C. R. (1956). *Root pressure.* In: W. Ruhland, Ed., Encyclopedia of Plant Physiology, 3: 583.

Stocking, C. R. (1945).*The calculation of tensions in Curcurbita pepo*. Amer. Jour. Bot. 32:126-134.

Tuth, H. F. (1932). *Demonstrating the lifting power of transpiration.* Amer. Jour. Botany, 19: 358-361.

Verma, V. (2007). *Textbook of Plant Physiology,* pp. 1-731. Ane Books India, New Delhi.

Wadleigh, C. H. and A. D. Ayers (1945). *Growth and biochemical composition of been plants as conditioned by soil moisture tension and salt concentration.*Plant Pysiol. 20: 106.

BİTKİLERDE SU YİTMESİ 3

Bitkiler yaşamları boyunca geliştikleri ortamdan aldıkları suyun olağanüstü büyük bir bölümünü yitirir. Bitkiler fazla miktarda suyun yitmesine olanak verecek bir yapı düzenine sahiptir. Sanki bitkiler topraktaki suyu organlarından geçirerek atmosfere ulaştıran bir araçtır.

Bitkilerde su, başlıca iki şekilde yiter. Bunlar: a) ***Buhar şeklinde su yitmesi****(transpirasyon)* ve b) ***Sıvı şeklinde su yitmesi****(guttation)*'dir. Asal olarak bitkilerde su buhar şeklinde yitmekte ve bu çok yüksek düzeylere (% 97) ulaşmaktadır. Anılan yollardan bitkilerde su yitmesi aşağıda ana hatlarıyla açıklanmıştır.

3.1. BUHAR ŞEKLİNDE SU YİTMESİ (TRANSPİRASYON)

Bitkilerden buhar şeklinde su, genelde üç şekilde yiter. Bunlar:

- Gözeneksel *(Stomatal)* transpirasyon,
- Kütikülar *(Cuticular)* tranpirasyon,
- Lentikülar *(Lenticular)* transpirasyondur.

Bitkilerden buhar şeklinde su yitmesi, bağımsız yüzeylerden yalın olarak suyun buharlaşması *(evaporasyunu)* şeklindedüşünülmemelidir (Çizelge 3-1). Buhar şeklinde su gözeneklerden *(stomalardan)* ve yaprağın kütin ile kaplı epidermisinden geçerek yitmektedir. Kısaca transpirasyon yalın, basit fiziksel bir buharlaşma değil, fizyolojik ve yaşamsal etmenlerin etkilediği karmaşık bir olaydır.

Bitki kökleri aracılığıyla topraktan alınan su, daha öncede açıklandığı gibi **(Bkz: 1. ve 2. Bölümler)** ksilem iletim dokusu ile yaprakların mezofil hücrelerine taşınmaktadır. İnce duvarlı olan mezofil hücreleri, aralarındaki geniş boşluklar aracılığıyla hücre yüzeylerinden suyun buhar şeklinde yitmesi için çok uygun bir yapıya sahiptir. Bu arada bitki yapraklarının epidermal yüzeylerinin bir bölümünü de gözenek *(stoma veya stomat)* adı verilen olağanüstü çok sayıda mikroskobik delikler kaplamıştır. Yaprakların hücreler arası boşluklarına açılmak suretiyle mikroskobik delikler yaprağın içi ile çevre arasında kesintisiz bir bağlantı sağlamaktadır. Böylece transpirasyon, köklerle topraktan alınan ksilem dokusu

Çizelge 3-7. Çavdar, arpa ve buğday bitkilerinde sıvı şekilde çıkarılan suyun kimyasal bileşimi, ppm (Goatley ve Lewis 1966)

Maddeler	Bitki		
	Çavdar	Buğday	Arpa
Fosfor (P)	1,1	0,7	2,3
Potasyum (K)	18,0	27,0	30,0
Sodyum (Na)	0,5	0,8	1,1
Kalsiyum (Ca)	1,5	3,0	4,8
Magnezyum (Mg)	1,5	1,5	2,4
Mangan (Mn)	0,02	0,02	0,05
Demir (Fe)	0,4	0,15	0,07
Bakır (Cu)	0,04	0,03	0,03
Bor (B)	0,04	0,05	0,08
Çinko (Zn)	0,02	0,05	0,05
Molibden (Mo)	0,001	0,002	0,003
Alüminyum (Al)	0,06	0,08	0,09
Fosfat (PO_4)	2,0	0,9	1,0
Nitrat (NO_3)	1,0	1,0	1,0
Amonyum (NH_4)	5,6	5,0	8,9
Arabinoz	2,5	5,6	4,1
Fruktoz	10,3	4,4	1,8
Galaktoz	10,3	7,6	4,0
Glikoz	18,7	2,6	38,7
Sakkaroz	3,8	4,9	0,0
pH	5,0	5,5	6,7

KAYNAKÇA

Barnett, N. M. and A. W. Naylor (1966). *Amino acid and protein metabolism in Bermuda grass during winter stress.* Plant Physiol. 41:1222.

Bowling, D. J. F. (1976). *Uptake of Ions by Plant Roots.* Chapman and Hall, London, pp. 212.

Cornish, K. and J. A. D. Zeevaart (1985).*Movement of abscisic acid into the apoplast in response to water stress in Xanthium strumarium* L. Plant Physiol. 78:623-626.

Davies, W. J. and T. T. Kozlowski (1975a).*Effect of applied abscisic acid and silicone on water relations and photosynthesis of woody plants*. Can. J. For. Res. 5:90-96.

Davies, W. J. and T. T. Kozlowski (1975b).*Effects of applied abscisic acid and plant water stress on transpiration of woody angiosperms*. For. Sci. 21:191-195.

Ferry, J. F. and H. S. Ward (1957).*Fundamentals of plant physiology*. The MacMillan Company, New York.

Goatley, J. L., and R. W. Lewis (1966).*Composition of guttation fluid from rye, wheat and barley seedling*. Plant Physiol. 41-373.

Harrison, M. A. and D. C. Walton (1975).*Abscisic acid metabolism in water-stressed bean leaves*. Plant Physiol. 56:250-253.

Harrison, M. A. and P. F. Saunders (1975).*The abscisic content of dormant birch buds*. Planta 123:291-293.

Jones, R. J. and T. A. Mansfield (1972).*Effects of abscisic acid and its esters on stomatal aperture and transpiration ratio*. Physiol. Plant. 26:321-327.

Kacar, B. (1996). *Bitki Fizyolojisi,* s. 1-424, 4. Baskı. Ankara Üniversitesi Yayın No. 1447, Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, 427., A.Ü.Z.F. Halkla İlişkiler ve Yayın Ünitesi, Ankara.

Katkat, A. V. (1983).*Buğday bitkisinde stoma açıklığının ayrımlı ışık yoğunluklarında porometre tekniği ile ölçülmesi*. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 2(1):33-41.

Kelley, V. W. (1932). *The effect of prunning of excised shoots on the transpiration rate of some deciduous fruit species.* Proc. Amer. Soc. Hort. Sci. 29: 71.

Kramer, P. J. (1959).*Transpiration and the water economy of plants*. In: F.C. Stevard (Ed.), Plant Physiology. Academic Press, New York. 2-507.

Levitt, J. (1974). *The mechanism of stomatal movement once more.* Protoplasma, 82: (1-2): 1-17.

Lloyd, F. E. (1908). *The physiology of stomata.* Carnegie Ins. Wash. Publ. 82:1.

Lopubhinsky, W. (1964). *Effect of water movement on ion movement into the xylem tomto roots.* Plant Physiol. 38: 494.

Miller, L. C. (1938). *Plant Physiology.* McGraw Hill Book Bo., New York.

Moller, C. M. (1974). *The effect of thinning age, and site of foliage, increment, and loss of dry matter*. Jour. Forestry, 45:383.

Parker, J. (1949). *Effects of variations in the root-leaf ration on transpiration rate.* Plant Physiol. 24: 739.

Petterson, S. (1960). *Ion absorption in young sunflower plants. I. Uptake and transport mechanisms for sulphate.* Physiol. Plant. 13: 133.

Salisbury, F. B. and C. Ross (1969).*Plant Physiology*. Wadsworth Publishing Company, Inc., Belmont, California.

Satoo, T. (1962).*Wind, transpiration, and tree growth*. In: T.T. Kozlowski (Ed.). pp. 299. Ronald Press. New York.

Sayre, J. D. (1926). *Physiology of the stomata of Rumex patientia.* Ohio. J. Sci. 26: 233.

Scarth, G. H. (1932). *Mechanism of action of light and other factors on stomatal movement.* Plant Physiol. 7: 481-504.

Schwartz, A. and E. Zeiger (1984).*Metabolic energy for stomatal opening. Roles of photophosphorylation and oxidative phosphorylation*. Planta 161:129-136.

Shantz, H. L. And L.N. Piemeisel (1927). *The water requirement of plants at Akron.* Colorado Jour. Agr. Res. 34: 1093-1190.

Shaw, M.and G. A. Maclachlan (1954). *The physiology of stomata. I. Carbon dioxide fixation in guard cells.* Can. Jour. Botany., 32: 784.

Sinha, R. K. (2005). *Modern Plant Physiology,* pp. 1- , Alpha Science International Ltd., Harrow, U.K.

Steward, F. C. (1964). *Plants at work.* Reading mass. Addison-Wesely Publishing Co.

Wilson, C. C. (1948). *The effect of some environmental factors on the movements of guard cells.*Plant Physiol. 23:5.

Winneberger, J. H. (1958). *Transpiration as a requirement for growth of land plants.* Plant, 11: 56.

Wright, S. T. C and R.W. P. Hiron (1972).*The accumulation of abscisic acid in plants during wilting and under other stress conditions*. In: D.J. Can, ed*., Plant Growth Substances*. New York, Springer-Verlag.

Yin, H. C. and Y. T. Tung (1948). *Phosphorylase in guard cells.* Science 108: 87.

Zelitch, I. (1961).*Biochemical control of stomatal opening in leaves*. Proc. Natl. Acad. Sci. U.S. 47:1423.

Zelitch, I. (1963). *The control and mechanism of stomata and water relations in plants.* Conn. Agric. Expt. Sta. Bull. 664: 18-42.

BİTKİ BESİN ELEMENTLERİ VE ABSORBE EDİLMELERİ 4

4.1. BİTKİNİN İÇERİĞİ

Bitkiler temelde iki öğeden oluşmuştur. Bunlar: 1. *İnorganik maddeler* ve 2. *Organik maddelerdir*. İnorganik maddeler; *su* ve *mineral elementleri* kapsamaktadır. Organik maddeler ise azot (N) içerme durumlarına göre: a) *Azot içeren organik bileşikler* ve b) *Azot içermeyen organik bileşikler* şeklinde iki grup altında toplanmaktadır. Azot içermeyen organik bileşikleri *karbonhidratlar* ve *lipitler* oluştururken azot içeren organik bileşikleri *proteinler* oluşturmaktadır.

Kurutulduktan sonra bitkinin fırında yakılması durumunda kalan su buhar şeklinde yiterken organik bileşikler oksitlenerek parçalanmaktadır. Parçalanma sonucu açığa çıkan karbon (C), hidrojen (H), oksijen (O) ve azot (N) gaz halinde yiter. Geriye *mineral elementlerden* oluşan *grimsi-beyaz* bir artık kalır. Bitki örneğinde *"organik bileşiklerin oksitlenerek parçalanmaları sonucu elde edilen kalıntıya* ***kül"*** denir.

Bitkilerin su içerikleri üzerine olduğu gibi kül içerikleri üzerine de bitkinin çeşidi, cinsi, gelişme durumu, yaşı, değişik organları ve gelişme ortamı gibi çok çeşitli etmenler etki yapar. Genel olarak fazla miktarda su tüketen bitkilerin kül içerikleri, az su tüketenlere göre daha fazladır. Örneğin çam ağacı gibi az su tüketen bitkilerin yapraklarında kuru maddenin % 1,5 kadarını kül oluştururken söğüt ve çınar gibi çok su tüketen bitkilerin yapraklarında kuru maddenin % 15-30 kadarını kül oluşturmaktadır. Değişik bitkilerin tane, meyve ve organları farklı miktarlarda kül içermektedir (Çizelge 4-1). Çizelgedeki verilerden de anlaşıldığı gibi kül miktarı, bir başka deyişle *toplam mineral element miktarı,* hıyar meyvesinde en yüksek bulunmuş ve bunu üzüm izlemiştir. Bitki organları içerisinde en fazla kül ise yaprakta belirlenmiştir.

Bitki külünün hemen hemen tamamı bitkilerin geliştikleri ortamdan *(atmosfer* ve *topraktan)* aldıkları *mineral elementlerden* oluşmuştur. Daha önce de işaret edildiği gibi bitki külünde azot (N), karbon (C), oksijen (O) ve hidrojen (H) bulunmaz. Bu elementler parçalanma ve oksitlenme anında yiter. Mineral elementler, külde element şeklinde değil

4.8.7. Bitkinin Büyüme Durumu

Bitki dokularında iyon absorpsiyonları, kısa bir süre için büyümenin etkisi olmaksızın araştırılabilir. Ancak uzun süreli araştırmalarda iyon absorpsiyonu üzerine büyümenin dikkate değer etkileri vardır. Bitkinin ya da bir dokunun büyümesi sonucu değinim yüzeyinin artması, hücre sayısının çoğalması, yeni taşıyıcıların sentezlenmesi gibi iyon absorpsiyonunu olumlu yönde etkileyen gelişmeler olmaktadır. Bu arada hücre geliştikçe daha fazla alınan su ile hücre içi sıvısının konsantrasyonu azalmakta ve bunun sonucu olarak iyon absorpsiyonu hızlanmaktadır.

Gelişmesini tamamlamış hücreler, hızlı bölünen ve gelişen hücrelere göre çok daha az iyon absorbe ederler. Aktif protein sentezi yapabilen genç hücreler, taşıyıcılar üzerinde magnezyum, demir, kalsiyum ve potasyum gibi katyonlar için yeni bağlanma yöreleri oluştururlarken, fosfat, nitrat ve sülfat gibi anyonları yeni bileşikler haline kolaylıkla dönüştürerek protoplazmanın bir öğesi haline getirirler. Kuşkusuz bu olaylar iyon absorpsiyonu ve büyüme ile yakından ilgilidir. Gelişmesini tamamlamış hücrelerde protein sentezinin yeterince yapılamaması ve gereksinim duyulan taşıyıcıların oluşmaması nedeniyle iyon absorpsiyonunun büyük ölçüde durduğu ileri sürülmüştür.

Doku yerine bir bitkinin büyümesi dikkate alındığı zaman iyon absorpsiyonu ile ilgili ve buna etkili büyümenin çeşitli aşamalarının göz önünde bulundurulması gerekir. Örneğin bitki köklerinde iyon absorpsiyonunun yapıldığı bölümler yaşlanma sonucu güçlü bir şekilde mantarlaştığı için buralarda iyon absorpsiyonu yapılamaz. Vejetatif gelişmenin sürdürülmesi ve metabolik işlevlerin istenilen düzeyde tutulabilmesi ise gereksinim duyulan iyonların absorpsiyonları ile yakından ilgilidir.

KAYNAKÇA

Anonimous (1988*).* *The role of potassium in crop quality.* Better Crops International. Potassium for Agriculture International Vol 4, No. 2, December.

Arnon, D. I. (1938).*Microelements in culture solution experiments with higher plants.* Amer. Jour. Botany 25:322-325.

Arnon, D. I. and C. M. Johnson (1942).*Influence of hydrogen ion concentration on the growth of higher plants under controlled conditions.* Plant Physiology 17:525-539.

Arnon, D. I. and P.R. Stout (1939).*The essentiality of certain element in minute quantity for plants with special reference to copper*. Plant Physiol. 14:371-375.

Atwell, B. J. and B. T. Steer (1990).*The effect of oxygen deficiency on uptake and distribution of nutrients in maize plants*. Plant and Soil 122:1-8.

Barak, P. (1999).*Essential elements for plant growth*. Dept. of Soil Science, Universtiy of Wisconsin, Madison, U.S.A.

Baumeister, W. **(1954).** *Mineralstoffe.* Fischer, Stuttgard.

Bennet Clark, T. A. (1956). *Salt accumulation and mode of action auxin: a preliminary hypothesis.* In: Chemistryand Mode of Action Plant Growth Substances(R. L. Wain and F. Wrightman ed.) pp. 284-291.

Bergmann, W. (1992).*Nutritional disorders of plants*. Development, visual and analytical diagnosis,p. 1-741. Gustav Fischer Verlag Jena. Stuttgart.

Bravo, F. P. and E. G. Uribe (1981).*Temperature dependence of the concentration kinetics of absorption of phosphate and potassium in corn roots*. Plant Physiol. 67:815-819.

Brown, P. H., R. M. Welch, E. E. Cary and R.T. Checkai (1987).*Beneficial effects of nickel on plant growth*. J. Plant Nutr. 10:2125-2135.

Brownell, P. F. and J. G. Wood (1957).*Sodium as an essential micronutrient element for Atriplex vesicaria.* Heward. Nature 179:635-636.

Broyer, T. C., A. B. Carlton, C. M. Johnson and P. R. Stout (1954).*Chlorine a micronutrient element for higher plants*. Plant Physiol. 29:526-532.

Bukovac, M. J. and S. J. Wittwer (1957).*Absorption and mobility of foliar applied minerals*. Plant Physiol. 32:428-435.

Burd, J. S. (1947).*Mechanism of release of ions from soil particles to plants*. Soil Sci. 64:222-225.

Chapman, H. D.(1966).*Diagnostic Criteria for Plants and Soils*. Riverside, Cal.: H.D. Chapman, ed. p. 793.

Chatterjee, C., N. Nautiyal and S. C. Agarwala (1992).*Excess sulphur partially alleviates copper deficiency effects in mustard*. Soil Sci. Plant Nutr. 38:57-64.

Chenery, E. M.(1948).*Aluminum in the Plant World. Part I, General Survey in Dicotyledons.Kew Bull.* 2:173–183, 1948.

Clarkson, D. T. (1985).*Factors affecting mineral nutrient acquisition by plants*. Annu. Rev. Plant Physiol. 36:77-115.

Clarkson, D. T., L. H. P. Jones and J. V. Purves (1992).*Absorption of nitrate and ammonium ions by Lolium perenne from flowing solution cultures at low root temperatures*. Plant Cell Environ. 15:99-106.

Colmer, T. D. and A. J. Bloom (1998).*Acomparison of net NH_4^+ and NO_3^- fluxes along roots of rice and maize*. Plant Cell Environ. 21:240-246.

Dean, L. A. and M. Fried (1953).*Soil-plant relations in the phosphorus nutrition of plants*. In: Soil and Fertilizer Phosphorus in Crop Nutrition. (Ed. W.H. Pierre and A.G. Norman). Agronomy Monograph IV. The American Society of Agronomy, Academic Press Inc., New York.

Dean, L. A. and M. Fried (1953).*Soil-plant relations in the phosphorus nutrition of plants*. In: Soil and Fertilizer Phosphorus in Crop Nutrition. (Ed. W.H. Pierre and A.G. Norman). Agronomy Monograph IV. The American Society of Agronomy, Academic Press Inc., New York.

Dibb, D. W. and W. R. Thompson, Jr. (1985). *Interaction of potassium with other nutrients.* In: Potassium in agriculture, R. D. Munson, Ed., 515–533. Madison, WI: ASA, CSSA, and SSSA.USA.

Engels, C. and H. Marschner (1992).*Root to shoot translocation of macronutrients in relation to shoot demand in maize (**Zea mays** L.) grown at different root zone temperature*. Z. Pflanzenernahr. Bodenk. 155:121-128.

Epstein, E. (1972).*Mineral Nutrition of Plants*. Principles and Perspectives, John Willey and Sons, Inc. New York. USA.

Epstein, E. (1972).*Mineral Nutrition of Plants*. Principles and Perspectives, John Willey and Sons, Inc. New York. USA.

Fageria, N. K. (1983). *Ionic interactions in rice plants from dilute solutions*. Plant Soil 70: 309-316.

Finck, A. (1969).*Pflanzenernahrung in Stickworte,. s.200.*Verlag Ferdinand Hirt, Kiel.

Fohse, D., N. Claasen and A. Jungk (1991).*Phosphorus efficiency of plants. 2.Significance of root radius, root hairs and cation-anion balance for phosphorus influx in 7 plants species*. Plant Soil 132:261-272.

Fox, R. L. and B. Kacar (1965).*Mobilization of non-exchangeable potassium and sodium in a calcareous soil during plant growth*. Plant and Soil 12:33-44.

Fox, R.L. and B. Kacar (1964). *Phosphorus mobilization in a calcareous soil in relation to surface properties of roots and cation uptake*. Plant and Soil 20:319-330.

Hallsworth, E.G., S. B. Wilson and E.A.N. Greenwood (1960). *Copper and cobalt in nitrogen fixation.* Nature 187: 79-80.

Heenan, D. P. and L. C. Campbell (1981).*Influence of potassium and manganase on growth and uptake of magnesium by soybeans* (***Glycine max** L. **Merr. cv Bragg***). Plant and Soil 61:447-456.

Hurd, R. G. and J. F. Sutcliffe (1957).*Nature*, 180:233-235.

Jenny, H. (1951).*Contact phenomena between adsorbents and their significance in plant nutrition*. In: Mineral Nutrition of Plants (E. Truog, ed.), University of Wisconsin Press, Madison, Wisc., USA.

Jenny, H. and R. Overstreet (1939).*Cation interchange between plant roots and soil colloids*. Soil Sci. 47:257-261.

Kacar, B. (1996). *Bitki Fizyolojisi*. s. 1-424. 4. Baskı. A.Ü.Z.F. Yayın No. 1447, Ders Kitabı 427. A.Ü. Ziraat Fakültesi Halkla İlişkiler ve Yayın Ünitesi, Ankara.

Kacar, B. (2012). *Temel Bitki Besleme.s.* 1-385, Nobel Akademik Yayıncılık ve Eğitim Danışmnlık Tic. Ltd. Şti. Ankara.

Kashirad, A., H. Marschner and C. H. Richter (1973).*Absorption and translocation of ^{59}Fe from various parts of the corn plant*. Z. Pflanzenernähr. Bodenk. 134:136-147.

Keltjens, W. G. and J. H. Nijenstein (1987).*Diurnal variations uptake, transport and assimilation of NO_3^- and efflux on OH^- in maize plants*. J. Plant Nutr. 10:887-900.

Knop, W. (1860).*Über die Ernahrung der Pflanzen durch wasserie Losungen bei Auschluss des Bodens*. Landwirtsch. Vers-Sta. 2:65-99.

Lundegardh, H. und H. Burstrom (1933). *Untersuchungen Uber die Salzaufnahmeder. Pfhlanzen III.* Quantitative Beziehungen Zwischen Almung und Anionenaufnahme. ‘: 235-261.

Lyshede, O. B. (1982).*Structure of the outer epidermal wall in xerophytes*. p. 87-98. In: The Plant Cuticle (D.F. Cutler, K.L. Alvin and C.E. Price, eds.). Academic Press, London.

MacDuff, J. H. and S. B. Jackson (1991).*Growth and preference for ammonium or nitrate uptake by barley in relation to root temperature*. J. Exp. Bot. 42:521-530.

Marschner, H. (1995).*Mineral nutrition of higher plants.* 2nd Ed. p. 1-889. Academic Press Limited, New York.

McHargue, J. S. (1922).*The role of manganese in plants*. Jour. Amer. Chem. Soc. 44:1592-1598.

Mengel, K. and E. A. Kirkby (1987). *Principles of Plant Nutrition.* 4 Ed. International Potash Institute Bern. Switzerland.

Mengel, K., E. A. Kirkby, H.Kosegarten and T.Appel (2001).*Principles of Plant Nutrition.* Kluver Academic Publishers, Dordrecht/ London.

Nicholas, D. J. D. (1961).*Minor mineral nutrients*. Ann. Rev. Plant Physiol. 12:63-90.

Nye, P. H. and P. B. Tinker (1977).*Solute Movement in the Soil-Root System*. University of California Press, Berkeley, CA., U.S.A.

Pardee, A. B. (1968). *Membrane transport proteins, 162: 632-637.*

Rufty, T. W. Jr., C. D. Raper and W.A. Jackson (1982).*Nitrate uptake, root and shoot growth, and ion balance of soybean plants during acclimation to rootzone acidity*. Bot. Gaz. (Chicago) 143:5-14.

Sachs, J. (1860).*Vegetationservsuche mit Ausschluss des Bodens über die Nahrstoffe und sonstigen Ernahrungs-bedingunden von Mais, Bohnen, und Anderen Pflanzen. Landw*. Versusch-Stat. 2:219-268.

Salisbury, F. B. and C. Ross (1969).*Plant physiology.* Wardsworth Publishing Company, Inc. Belmont, California, USA.

Schimansky, C. (1981).*Der Einfluss einiger Versuchsparameter auf das Fluxverhalten von ^{28}Mg bei Gerstenkeimpflanzen in Hydrokulturversuchen*. Landwirtsch. Forsch. 34:154-165.

Sharp, R. E., T. C. Hsiao and W. K. Wilk (1990).*Growth of the maize primary root at low water potentials. 2. Role of growth and deposition of hexose and potassium in osmotic adjustment*. Plant Physiol. 93:1337-1346.

Sommer, A. L. and C. B. Lipman (1926).*Evidence of the indispensable nature of zinc and boron for higher green plants*. Plant Physiol. 1:231-249.

Strebel, O. and W. H. M. Duynisveld (1989).*Nitrogen supply to cereals and sugar beet by mass flow and diffusion on a silty loam soil*. Z. Pflanzenernähr. Bodenk. 152:135-141.

Tachibana, S. (1987).*Effect of root temperature on the rate of water and nutrient absorption in cucumber cultivars and tigleafgourd*. J. Jpn. Soc. Hort. Sci. 56:461-467.

Taylor, A. R. and A. J. Bloom (1998). *Ammonium, nitrate and proton fluxes along the maize root.* Plant Cell Environ. 21: 1255-1263.

Terry, N. and A. M. Zayed(1994).*Selenium volatilization by plants. In: W.T. Frankenberger Jr., S. Benson, eds*.Selenium in the Environment. New York: Marcel Dekker, 1994, pp. 343–368.

Zsoldos, F. and E. Haunold (1982).*Influence of 2,4-D and low pH on potassium, ammonium and nitrate uptake by rice roots*. Physiol. Plant. 54:63-68.

ENZİMLER 5

5.1. ENZİMLER ve KATALİZÖRLER

Hücrede belli bir zamanda pek çok biyokimyasal ve kimyasal tepkime cereyan etmektedir. Anılan tepkimelerin yönü ve hızı sürekli kontrol altındadır. Tepkimeler hiçbir duraklama göstermeksizin birbirlerini izlemekte ve her tepkime yeni bir tepkime için başlangıç olmaktadır. Hücrelerde cereyan eden tepkimelerin düzenli oluşması *enzim* adı verilen bileşikler ile gerçekleşmektedir. Enzimlerden yoksun hücrelerde hemen hemen hiçbir biyokimyasal tepkime oluşmaz. Enzimler hangi tepkimelerin hangi sıra içerisinde, nasıl ve ne şekilde cereyan edeceklerini sürekli kontrol altında bulundurmaktadır. Örneğin bitki köklerinde klorofil bulunmaz. Bu olgunun temel nedeni bitki köklerinin klorofil sentezi için gerekli olan enzimden yoksun olmasıdır. Bunun gibi morfolojik yönden farklılık gösteren bitkiler arasında enzimlerin çeşidi, miktarı ve aktivitesi yönünden büyük ayrım bulunmaktadır.

Enzim: "*Canlı hücrelerde sentezlenen biyolojik kökenli makro moleküller"* olarak tanımlanmaktadır. Sentezlendikleri hücrede ya da kimi zaman hücrenin dışında *biyokimyasal tepkimeleri* katalize ederler *(hızlandırırlar).* Biyokimyasal tepkimeleri katalize eden enzimlere *biyokatalizörler* dedenmektedir. Katalizörler ise: *"Kendilerinde hiçbir değişiklik olmaksızın kimyasal tepkimeleri hızlandıran kimyasal maddeler"* şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşıldığı gibi katalizörler kimyasal tepkime sonunda hiçbir değişikliğe uğramamakta ve tepkime ürünleri yanında yer almaktadır.

Hücrede 3000 kadar enzim bulunduğu rapor edilmiştir. Tamamen ya da kısmen protein yapısında olan enzimler, biyokimyasal tepkimeleri olağanüstü az miktarları ile hızlandırmaktadır. Sıcaklık, pH gibi proteinlere etki yapan etmenler enzimler için de etkilidir. Hücre içerisinde sentezlenen ve işlevlerini hücre içerinde gerçekleştiren enzimlere *endoenzimler* ya da *hücre içi enzimler* adı verilmektedir. Buna karşın hücre içerisinde sentezlenen ve fakat hücre dışında işlevlerini sürdüren enzimlere *ekzoenzimler* veya *hücre dışı enzimler* denilmektedir. Enzimlerin çok büyük bölümü endoenzim iken çok az sayıdaki enzim ekzoenzimdir.

- Tıp alanında ameliyatlar sırasında aşırı kanamayı önlemek için sığır plazmasından elde edilen *Trombin enzimi* kullanılmaktadır. Anılan enzim fibrinogeni fibrine dönüştürmek suretiyle kanamayı önleyici etki yapmaktadır.
- Sindirim işinde görev yapan enzimlerin yeterli düzeyde üretilmediği ve sindirim bozukluğu çeken kişilerde sindirim düzenleyici enzimler kullanılmaktadır. Bu amaçla *Pepsin, Papain, Amilaz ve Lipaz* gibi enzimler kullanılmaktadır.
- İncirden üretilen *Fisin enzimi,* papaya bitkisinden üretilen *Papain enzimi* insanlarda oluşan solucanların öldürülmesinde ve düşürülmesinde kullanılmaktadır.
- İdrardan endüstriyel yolla üretilen *Ürokinaz enzimi* beyin kanamasında, atar damar kanamasında kanı durdurmak için ve dolaşım bozukluğu hastalıklarında kullanılmaktadır.
- Kesimden sonra süt danalarının midelerinden elde edilen *Renin* ya da *Rennet* adı verilen enzim peynir yapımında kullanılmaktadır. Anılan enzim sütte bulunan kazeinin kuagüle olmasını sağlamaktadır. *Lipazenzimi* peynirde hoş koku oluşturması nedeniyle kullanılmaktadır.
- *Amilaz* ve *izomeraz enzimleri ile* nişastanın hidrolize edilmesinden elde edilen *glikoz şurubu, fruktoz şurubu, dekstroz şurubu* kolasız içki üretiminde ya da nişasta endüstrisinde yaygın şekilde kullanılmaktadır.
- *Pektin transeliminaz* ve *pektin esteraz* gibi *Pektik enzimler* şarap endüstrisinde kullanılmaktadır. Anılan enzimler pektinleri hidrolize etmekte ve üretilen şarabın kalitesini artırmaktadır.
- Sabun/deterjan endüstrisinde *Proteolitik enzimler* deterjana karıştırılmaktadır. Enzim karıştırılmaması durumunda protein tabiatındaki kir, tekstil lifleri üzerine yapışıp kalmaktadır. Kirin giderilmesi için *B.licheniformis'*ten üretilen *Proteolitik enzimler* deterjanlara karıştırılmakta ve başarı ile kullanılmaktadır.
- Deri endüstrisinde deri üzerindeki kılların kolayca ve tamamen temizlenmesinde *Pankreatik enzimler* kullanılmaktadır. Anılan enzimler deri üzerindeki kıllarda ve köklerinde bulunan proteinleri hidrolize etmekte ve kolayca deriden temizlenmesine yardımcı olmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKÇA

Hopkins, W.G. and N.P.A. Hüner (2004).*Introduction to Plant Physiology,*3rd ed, pp.1-55. John Wiley and Sons, New York.

Kacar, B., A.V.Katkat ve Ş.Öztürk (2013).*Bitki Fizyolojisi*, 5. Baskı, s.1-556. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Meyer, B. S. and D. B. Anderson (1968).*Plant Physiology*. pp 1-784. 2nd Ed. D. Van Nostrand Company, Inc. New York.

Salisbury, F.B. and C. Ross (1969).*Plant Physiology,* pp. 1- 758. Wadswords Publishig Company, Inc., Belmont, California, USA.

Sinha, R.K. (2005).*Modern Plant Physiology*,pp. 1-620, Alpha Science International Ltd. Harrow, U.K.

Türkan, İ. (Ed.) (2008).*Bitki Fizyolojisi,* (Lincoln Taiz and Eduardo Zeiger'den Çeviri). s. 1-668. Palme Yayıncılık, Ankara.

Verma, V. (2007).*Textbook of Plant Physiology,*pp.1-709, Ane boks India, New Delhi.

BİTKİLERDE ORGANİK MADDE YAPIMI (FOTOSENTEZ) 6

6.1. FOTOSENTEZİN TANIMI VE ÖNEMİ

Bitkiler de diğer canlılar gibi yaşamlarını sürdürebilmek için enerjiye gereksinim duyarlar. Bu enerji bitkilerin organlarında yaptıkları ve diğer canlıların dışardan hazır şekilde aldıkları organik maddelerin içerisinde depo edilmiş kimyasal gıda enerjisinden sağlanır. Organik maddelerde depo edilmiş kimyasal enerjinin asal kaynağı güneştir. Yeryüzüne güneşten olağanüstü fazla miktarda enerji gelir. Örneğin dünyamızın 2-3 km^2'lik bir alanına her gün güneşten gelen enerji Hiroşima'da patlatılan atom bombasından kaynaklanan enerjiye denktir. Tüm dünya yüzeyi dikkate alındığında güneşten gelen enerji miktarının ne denli büyük olduğu kolayca anlaşılabilir.

Güneşten bir yılda yeryüzüne ulaşan enerji miktarının 5,5 x 10^{23} kilogram kalori olduğu tahmin edilmektedir. Buna göre yeryüzünün her bir santimetre karesine yılda ulaşan enerji miktarı 100 bin kilokaloridir. Bunun aşağı yukarı 1/3'ü buharlaşma sonucu yiter. Geriye kalan 67 bin kilokalori *fotosentezde* kullanılmaktadır. Bu varsayıma göre yeryüzüne ulaşan güneş enerjisinin yaklaşık 1/2000'i fotosentezde değerlendirilmektedir.

Güneşin fiziksel enerjisi yeşil bitkiler tarafından sentezlenen organik maddeler içerisinde kimyasal gıda enerjisine dönüştürülür. Bu iş, özel bir sentez ile gerçekleştirilmekte ve yalnızca yeşil bitkiler tarafından yapılmaktadır. Diğer canlılar ise yalnızca ısı enerjisine dönüştürülen güneş enerjisinin bir bölümünden yararlanmaktadır. Yeşil bitkiler topraktan aldıkları suyu (H_2O) yükseltgeyerek ve havadan aldıkları karbondioksiti (CO_2) indirgeyerek sentezledikleri organik madde içerisinde, fiziksel güneş enerjisini kimyasal gıda enerjisine dönüştürürler. Başta insan ve hayvanlar olmak üzere kimi canlılar ise gereksinim duydukları enerjiyi, bitkiler tarafından sentezlenen organik maddeler içerisindeki enerjiden sağladıkları gibi ısı enerjisine dönüştürülen bir bölüm güneş enerjisinden de sağlamaktadır. Günümüzde yapılan hesaplamalara göre yeryüzünde fotosentezin yaklaşık % 90'ı yeşil bitkiler tarafından yapılmaktadır. Her yıl 75 x 10^{12} kg karbon dioksit halinde karbon fotosentez işlemleri sırasında fikse edilmekte ve 1700 milyon ton kuru madde oluşturulmaktadır. Fotosentez sırasında atmosfere verilen oksijenin solunum sonucu kullanılan oksijene oranı ise 10/1 şeklindedir.

Çizelge 6-7. Genç ve olgun yaprakların düşük (L) ve yüksek (LH) ışık intensitesinde fizyolojik ve anatomik parametreleri yönünden karşılaştırılması (Bauer ve Thoni 1988)

Parametre	Genç yaprak		Olgun yaprak	
	L[1]	LH	L	LH
Net fotosentez (μ mol CO_2 m^{-2} s^{-1})	4,2±0,6	6,0±0,9**	8,4±0,3	10,2±0,66**
Gözenek açılımı (cm s^{-1})	0,297±0,068	0,268±0,077	0,349±0,017	0,268±0,016**
Hücreler arası CO_2 (μ mol $litre^{-1}$	264±3	244±8**	238±4	206±8**
Kuantum ürünü (m mol CO_2 mol^{-1} foton)	63±9	59±4	62±5	61±4
Sature ışık (μ mol foton m^{-2} s^{-1})	100	200	200	400
Karboksilasyon etkinliği (cm s^{-1})	0,047±0,004	0,064±0,005**	0,100±0,003	0,139±0,016**
RiDP karboksilaz aktivitesi (μ mol CO_2 m^{-2} s^{-2}	6,7±1,0	9,2±0,6**	11,8±1,1	15,9±1,3**
Çözünebilir protein (g m^{-2})	4,5±1,2	5,4±0,4	6,5±0,8	15,1±0,8**
Yaprak kalınlığı (μm)	198±9	303±35*	254±50	373±21**
Palisad parankima kalınlığı (μm)	71±5	143±34*	92±19	177±21**
Spongi parankima kalınlığı (μm)	95±6	141±5**	130±31	173±15*

English Ivy* bitki yapraklarına önce düşük ışık **(L) uygulanmış ve daha sonra aynı yapraklara orta düzeyde yüksek ışık **(LH)** uygulanmıştır. * İstatistik olarak % 5 düzeyinde ve ** istatistiki olarak % 1 düzeyinde önemli bulunmuştur

6.8.2.5. Hormonlar

Yapılan araştırmalar giberralik asidin (GA) ve sitokininlerin *RuBisCO enziminin* karboksilasyon aktivitesini artırdığını ve dolayısıyla fotosentez oranının da arttığını göstermiştir. Bu arada araştırma sonuçlarına dayanılarak 3 μmol kinetin uygulamasının bir saatlik süreye isabet eden fotosentez ürününün % 12 gibi önemli düzeyde artırdığı rapor edilmiştir (Sinha 2005).

KAYNAKÇA

Abrams, M. D. and S. A. Mostoller (1995). *Gas exchange, leaf structure and nitrogen in contrasting successional tree species growing in open and understory sites during a drought.* Tree Physiol. 15:361–370.

Andrews, T. J. and M. D. Hatch (1971). *Activities and properties of ribulose diphosphate carboxylase from plants with the C_4 dicarboxylic pathway of photosynthesis*. Phytochemistry 10: 9-15.

Arnon, D. I. (1977). *Photosynthesis 1950-1975. Changing concepts and perspectives*. In: Photosynthesis I, Encycl. Plant Physiol. New Series Vol 5. (A. Trebst and M. Arnon, eds.) P. 7-56. Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, New York.

Bassham, J. and M. Calvin (1957). *The path of carbon in photosynthesis*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J.

Bauer, H. and W. Thoni (1988). *Photosynthetic light acclimation in fully developed leaves of the juvenile and adult life phases of Hedera helix*. Physiol. Plant. 73: 31–37.

Beck, E. and P. P. Ziegher (1989).*Biosynthesis and degradation of starch in higher plants*. Annu. Rev. Plant Physiol. Plant Mol. Biol. 40: 95-117.

Benson, A. A. and M. Calvin (1950).*Carbon dioxide fixation by green plants*. Ann. Rev. Plant Physiol. 1: 25-42.

Bowes, G. (1993).*Facing the inevitable: Plants and increasing atmospheric CO_2*. Annu Rev. Plant Physiol. Plant Mol. Biol. 44: 309-332.

Böhning, R. H. (1949). *Time course of photosynthesis in apple leaves exposed to continuous illumination.* Plant Physiol. 24: 222-240.

Brix, H. (1983).*Effects of thinning and nitrogen fertilization on growth of Douglas-fir: Relative contribution of foliage quantity and efficiency.*Can. J. For. Res. 13: 167–175.

Calvin, M. and A. A. Benson (1948).*The path of carbon in photosynthesis*. Science 107: 476-480.

Calvin, M., J. A. Bassham, A. A. Benson, V. Lynch, C. Ouellet, L. Schou, W. Stepka and N. E. Tolbert (1951).*Carbon dioxide assimilation in plants*. Symp. Soc. Exp. Biol. 5: 284-305.

Chang, S. X. (2003).*Seedling sweetgum (Liquidambar styaciflua L.) halfsib family response to N and P fertilization: Growth, leaf area, net photosynthesis and nutrient uptake*. For. Ecol. Manage.173: 281–291.

Choudhury, N. K and R. K. Behera (2001). Photoinhibition of photosynthesis: Role of carotenoids in photoprotection of chloroplast constituents. *Photosynthetica* 39: 481–488.

Close, D. C. and C. L. Beadle (2003). Chilling-dependent photoinhibition, nutrition and growth analysis of *Eucalyptus nitens* seedlings during establishment. *Tree Physiol.* 23: 217–226.

Cramer, W. A. (1977). *Cytochromes.* In: Phot0synthesis I. Encycl. Plant Physiol. New Series Vol. 5 (A. Trebst and M. Arnon Eds), pp. 227-237, Springer-Verlag Berlin. Heidelberg. New York.

DeJong, T. M. (1983).*CO_2 assimilation characteristics of fi ve Prunus tree fruit species.* J. Am. Soc. Hortic. Sci. 108: 303–307.

Deng, X., R. J. Joly and D. T. Hahn, D. T. (1989).*Effects of plant water deficit on the daily carbon balance of leaves of cacao seedlings.* Physiol. Plant77: 407–412.

Flore, J. A. and A. N. Lakso (1989).*Environmental and physiological regulation of photosynthesis in fruit crops*. Hort. Rev. 11: 111–157.

Gabrielsen, E. K. (1948). *Influence of light of different wavelengths 0n photosynthesis in follige leaves.* Physiol. Plantarum, 1: 113-123.

Greer, D. H., W. A. Laing and T. Kipnis (1988). Photoinhibition of photosynthesis in intact kiwifruit (*Actinidia deliciosa*) leaves: Effect of temperature. *Planta,* 174: 152–158.

Harvey, G. W. (1979).*Photosynthetic performance of isolated leaf cells from sun and shade plants*. Carnegie Inst. Washington Yearbook 79: 161-164.

Heincke, A. J. and N. F. Childers (1937). *The Daily rate of photosynthesis of a young apple tree of bearing age.* Cornell. Univ. Agric. Expt. Sta. Mem. 201.

Hendrickson, L., M. C. Ball, C . B. Osmond, R. T. Furbank and W. S. Chow (2003). Assessment of photoprotection mechanismsof grapevines at low temperature. *Funct. Plant Biol.,* 30: 631–642.

Hill,R. and F. Bendall (1960). *Function of two cytochrome in chloroplast a working hypothesis.* Nature, 186: 136-137.

Hoover, W. H. (1937). *The dependence of carbon dioxide assimilation in a higher on wavelength of radiation. Smithsonian Misc. Coll. 93: No. 21.*

Kandler, O. und F. Schötz (1956). *Untersuchungen über die photoxydative Farbstoffzerstorung und Stoffwechselhemmung bei Chorella mutanten und panaschierten Oenotheren.*Z. Naturfosch 11 b: 708.

Katkat, A. V., F. Ferron, A. Coudret et C. Costes (1986). *Axtion d'energies lumineuses elevees sur la photosynthese et la photorespiration chez le ble.* Agronomie, 6 (4): 337-344.

Kirschbaum, M. U. F. (1994).*The sensitivity of C3 photosynthesis to increasing CO_2 concentration: a theoretical analysis of its dependence on temperature and background CO2 concentration.* Plant, Cell and Environment, 17, 747–54.

Kozlowski, T. T. (1992).*Carbohydrate sources and sinks in woody plants.*Bot. Rev. 58: 107–222.

Kozlowski, T. T. and S. G. Pallardy, S. G. (1997).*Growth Control of Woody Plants*. Academic Press, San Diego.

Kozlowski, T. T., P. J. Kramer and S. G. Pallardy (1991).*The Physiological Ecology of Woody Plants*. Academic Press, SanDiego.

Kozlowski, T. T., P. J. Kramer and S. G. Pallardy (1991).*The Physiological Ecology of Woody Plants*. Academic Press, SanDiego.

Lichtenthaler, H. K., C. Buschmann, M. Doll, H. J. Fietz, T. Bach, U. Kozel, D. Meier, and U. Rahmsdorf (1981).*Photosynthetic activity, chloroplast ultrastructure, and leaf characteristics of high-light and low-light plants and of sun and shade leaves.* Photosynth. Res. 2: 115–141.

Linder, S. and Rook, D. A. (1984).*Effects of mineral nutrition on carbon dioxide exchange and partitioning of carbon in trees. InNutrition of Plantation Crops* (G. D. Bowen and E. K. S. Nambiar,eds.), pp. 211–236. Academic Press, London.

Long, S. P., S. Humphries and P. G. Falkowski (1994).*Photoinhibition of photosynthesis in nature*. Annu. Rev. Plant Physiol. Plant Mol. Biol. 45: 633-662.

Mitchell, P. (1978). *Promotive chemiosmotic mechanisms in oxidative and photosynthetic phosphorylation.* Trednds in Biochemical Sciences 3, N58-N61.

Niyogi, K. K. (1999). Photoprotection revisited: Genetic and molecular approaches. *Annu. Rev. Plant Physiol. Plant Molec. Biol.* 50: 333–359.

Ort, D. R. (2001). When there is too much light. *Plant Physiol*. 125: 29–32.

Osmond, C. B. (1994).*What is photoinhibition? Some insights from comparisons of shade and sun plants*. pp. 1-24. In: Photoinhibition of Photosynthesis. (N.R. Baker and J.R. Bowyer, eds.). BIOS Scientific, Oxford.

Ögren, E. (1988). Photoinhibition of photosynthesis in willow leaves under field conditions. *Planta,* 175: 229–236.

Possingham, J. V. (1980).*Plastid replication and development in the life cycle of higher plants*. Annual Review of Plant Physiology 31:113-129.

Rabinowitch, E. (1945). *Photosynthesis and related process.* Vol. 1. Interscience Publichers, New York.

Raghavendra, A. S. and V. S. R. Das (1978). *Photochemical activities of chloroplasts isolated from plants with the C_4 pathway of photosynthesis and from plants with the Calvin cycles.* Z. Planzenphysiol. 88: 1-11.

Roelfsema, M. R. G. and R. Hedrich (2005).*In the light of stomatal opening: New insights into "the Watergate."*New Phytol. 167:665–691.

Ruben, S., M. Randall, M. Kamen and J. L. Hyde (1941). *Heavy oxygen (^{18}O) as a tracer in the study of photosynnthesis.* J. Am. Chem. Soc., 63: 877-879.

Salisbury, F. B. and C. W. Ross (1992).*Plant Physiology*. 4th Ed. P. 1-682. Wadsworth Publishing Company Belmont, California.

Schneider, G. W. and N. F. Childers (1941). *Influence of soil moisture on photosynthesis, respiration of apple leaves.* Plant Physiol. 16: 565-583.

Sheriff, D. W. (1995).*Gas exchange of fi eld-grown Pinus radiata—Relationships with foliar nutrition and water potential, and with climatic variables.*Aust. J. Plant Physiol. 22: 1015–1026.

Sinha, R. K. (2005). *Modern Plant Physiology,* pp. 1-620, Alpha Science International Ltd., Harrow, U.K.

Slack, C. R. and M. D. Hatch (1967).*Comparative studies on the activity of carboxylases and other enzymes in relation to the new pathway of photosynthetic carbon dioxide fixation in tropical grasses*. Biochem. J. 103: 660-665.

Taiz, L. and E. Zeiger (1998).*Plant Physiology* 2nd Ed. pp. 1-792. Sinauer Associates, Inc. Sunderland, Massachusetts.

Tan, W. and G. Hogan (1995).*Limitations to net photosynthesis as affected by nitrogen status in jack pine* (*Pinus banksiana* Lamb.) *seedlings*. J. Exp. Bot. 46: 407–413.

Tartachnyk, I. I. and M. M. Blanke (2004). *Effect of delayed fruit harvest on photosynthesis, transpiration and nutrient remobilization of apple leaves.*New Phytol. 164: 441–450.

Ting, I.P. (1982).*Plant physiology. pp. 448, Addison- Wesley Publishing Company, Inc., U.S.A.*

Trbest, A. (1974). *Energy conservation in photosynthetic electron transport of chloroplast.* Ann. Rev. Plant Physiol. 25: 423-458.

Valladares, F. and R. W. Pearcy (1997).*Interactions between water stress, sun-shade acclimation, heat tolerance and photoinhibition in the sclerophyll Heteromeles arbutifolia.* Plant, Cell Environ. 20:25–36.

Verma, V. (2007).*Textbook of Plant Physiology,*pp.1-709, Ane boks India, New Delhi.

Watling, J. R., S. A. Robinson, I. E. Woodrow and C. B. Osmond (1997). Responses of rainforest understorey plants to excess lightduring sunfl ecks. *Aust. J. Plant Physiol.* 24: 17-25.

Wellburn, A. R. (1987). *Plastids International Review of Cytology.* Supplement 17: 149-210.

MİNERAL TUZLARIN VE FOTOSENTEZ ÜRÜNLERİNİN TAŞINMASI 7

7.1. TAŞIMA ŞEKLİ VE ARAÇLARI

Bitki kökleri tarafından absorbe edilen su ve suda çözünmüş mineral tuzlar ile besin elementleri **(Bkz: 2. ve 4. Bölümler)** iletim boruları aracılığıyla gereksinim duyulan bitki organlarına taşınmaktadır. Bitkilerin fabrikası durumunda olan yapraklar gelen ham maddeleri fotosentez sonucu organik maddeye dönüştürmektedir **(Bkz:6.Bölüm**). Fotosentez ürünleri bitkinin gereksinim duyulan organlarına yine iletim buruları aracılıyla taşınmaktadır. Bitkilerde taşınma aralıklarına *(mesafelerine)* göre taşıma üçe ayrılmaktadır. Bunlar: a) *Kısa aralık,* b) *Orta aralık* ve c) *Uzun aralık* taşımalarıdır. Uzun aralık taşıması çoğu yabancı kaynaklarda *translokasyon (*translocation*)* olarak adlandırılmaktadır. Örneğin kök ucundan absorbe edilen bir maddenin bitkinin toprak üstü organlarına örneğin yapraklara kadar taşınması *uzun aralık* taşımasıdır. Genelde bitki yaprakları fotosentez ürünlerinin kaynağıdır. Bu nedenle bitki yaprakları ***veren organlar*** *(sources)* olarak adlandırılmaktadır. Yapraklardan bitkinin gereksinim duyulan organlarına taşınan fotosentez ürünleri oralarda kullanılır ya da depo edilir. Fotosentez ürünlerinin taşındığı bitki organları ise ***alan organlar*** *(sinks)* olarak adlandırılmaktadır. Anılan sözcükler kimi Türkçe fizyoloji kitaplarında ***kaynak*** ve ***havuz*** şeklinde adlandırılmıştır. *Veren Organlar* denildiğinde, tipik bir olgun bitki yaprağı gibi gereksiniminin üzerinde oluşturduğu fotosentez ürünlerini dışarı veren organlar ifade edilmektedir. Bitkinin başlangıçtaki gelişme evresinde madde veren depo organı da veren organ olarak görev yapmaktadır. *Alan Organlar* denildiğinde ise bitkinin fotosentez yapamayan organları yanında kendi gereksinimlerini karşılayacak düzeyde fotosentez ürünlerini üretemeyen ya da depolayamayan organlar ifade edilmektedir. Kökler, yumrular, gelişmekte olan meyveler ve olgunlaşmamış yapraklar gibi gelişebilmeleri için karbonhidrat almak durumunda olan tüm organlar *Alan Organlar* arasındadır. Gelişmenin herhangi bir döneminde bitkinin veren durumunda olan organı, izleyen diğer dönemde alan organ durumuna geçebilmektedir. Buna en güzel örnek bitki yapraklarıdır. Gelişmesinin ilk dönemlerinde alan organ olarak genç bir bitki yaprağı aktif metabolizmasını geliştirmek ve hızla olgunlaşabilmek için verici organlar olarak örneğin yaşlı yapraklardan

şınma floem ve ksilem iletim borularında yukarı ya da aşağı doğru tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. Benzer şekilde giberellinler, sitokininler ve absisik asitler de floem ve ksilemde tek yönlü olarak taşınırlar. Ancak giberellinler ve sitokininlerin taşınmaları bağımsız iyonlar şeklinde gerçekleşmez. Örneğin giberellinler floem iletim dokuları içerisinde karbonhidratlara benzeyen glikozidler şeklinde taşınmaktadır. Giberellinler ksilemde de taşınmaktadır.

Floem ve ksilemde taşınan sıvılar içerinde bağımlı şekilde sitokininlerin ve absisik asidin bulunduğu saptanmıştır. Sitokininler köklerden bitkinin tepe organlarına ksilem iletim boruları içerisinde tranpirasyonun etkisi ile sıvı içerisinde pasif olarak taşınmaktadır. Buna karşın fotosentez ürünü olarak üretilen sitokinin ise floem içerisinde köke doğru uzun ara taşınmaktadır. Çiçeklenme hormonu olan ve yapraklarda sentezlenen *florigen* floem iletim boruları aracılığıyla tomurcuklara taşınmakta ve çiçeklenmenin sağlıklı şekilde gelişmesini sağlamaktadır. Vitaminler ise bitkide bir yerden diğer yere taşınmazlar. Vitaminler sentezlendikleri yerlerde kullanılırlar. Ancak suda çözünen vitaminler bitkisel ürünler içerisinde ürün ile birlikte taşınmaktadır.

KAYNAKÇA

Arnon, D.I., P.R. Stout, and F. Sipos (1940). *Radioactive phosphorus as an indicator of phosphorus absorption of tomato plants at various stages of development.* Amer. Jour. Botan. **27: 791.**

Biddulph, O. (1941). *Diurnal migration of injected radiophosphorus from bean leaves.* Amer. Jour. Bot. 28: 348: 352.

Biddulph, O., and J. Markle (1944). *Translocation of radiophosphorus in the phloem of the cotton plant.* Amer. Jour. Botan. 31: 56.

Biddulph, O., and R. Cory (1957). *An analysis of translocation in the phloem of the bean plant using THO, ^{32}P, and $^{14}CO_2$.* Plant Physiol. 32: 608.

Biddulph, S.F. (1956). *Visual indications of S-35 and P-32 translocation in the phloem.* Amer. Jour. Botany 43: 143.

Brouwer, R. (1965). *Ion absorption and transport in plants.* Ann. Rev. Plant Physiol. 16: 241-246.

Canny, M.J. (1962). *The mechanism of translocation.* Ann. Botan. 26: 603.

Crafts, A.S. (1931). *Movement of organic materials in plants.* Plant. Physiol. 6: 1-41.

Crafts, A.S. (1951). *Movements of assimilates, viruses, growth regulators, and chemical indicators in plants.* Bot. Rev. 17: 203-284.

Crafts, A.S. (1961). *Translocation in plants.* Holt. Rinehart and Winston, New York.

Crafts, A.S., and T.C. Broyer (1938). *Migration of salts and water into xylem of the roots of higher plants.* Amer. Jour. Bot. 25: 529-535.

Devlin, R. M. and F. H. Witham (1983). *Plant Physiology*. 4th Ed. pp. 1-577. Wadsworth Publishing Company. Belmont, California, USA.

Evert, R. F. and W. A. Russin (1993). *Structurally, phloem unloading in the maize leaf cannot be symplastic*. Am. J. Bot. 90:1310-1317.

Gauch, H.G., and W.M. Dugger, Jr. (1953). *The role of boron in the translocation of sucrose.* Plant Physiol. 28: 457.

Geiger, D. R., S. A. Sovonick, T. L. Shock and R. J. Fellows (1974).*Role of free space in translocation in sugar beets*. Plant Physiology 54:892-898.

Goldsmith, M. H. M. (1977). *The polar transport of auxin.* Ann. Rev. Plant Physiol. 28: 439-478.

Hall, S. M. and D. A. Baker (1972).*The Chemical composition of Ricinus phloem exudate*. Planta 106:131-140.

Hansen, P. (1967).^{14}C *studies on apple trees. I. The effect of the fruit on the translocation and distribution of photosynthates.* Physiol. Plant. 20: 382.

Hartt, C.E. (1965).*The effect of temperature upon translocation of* ^{14}C'*in sugarcane.* Plant Physiol., 40: 74.

Hew, C.S., C.D. Nelson, and G. Krotkov (1967).*Hormonal control of translocation of photosynthetically assimilated* C-14 *in young soybean plants.* Amer. Jour. Btany 54: 252.

Hewitt, S.P., and O.F. Curtis (1948).*The effect of temperature on loss of dry matter and carbohydrate from leaves by respiration and translocation.* Amer. Jour. Botany 35: 746.

Joy,K.W. (1964).*Translocation in sugar beet. 1: Assimilation of* $^{14}CO_2$ *and distribution of materials from leaves.* Jour. Exptl. Botan. 15: 485.

Kennedy, J. S. and T. E. Miller (1953). *A method for obtaining phloem sa via the mouth parts of aphids.* Nature, 171: 528.

Mason, T. G. and E. J. Maskell (1928). *Studies on the transport of carbohydrates in the cotton plant. I. A study diurna-1 variation in the carbohydrates of leaf bark and wood and the effects of ringing.* Ann. Bot. 42: 189-253.

Mittchell, J.W., W.M. Dugger, J., and H.G. Gauch (1953).*Increased translocation of plant growth modifying substances due to application of boron. Science 118: 345.*

Mittler, T.E. (1953).*Amino acids in phloem in sap and their excretion by aphids.* Nature 172: 207.

Morris, D. A. (1996).*Hormonal regulation of source-sink relationships: an overview of potential control mechanisms*. In: Photoassimilates Distribution In Plants and Crops: Source-Sink Relationships, pp. 441-465 (E. Zamski, A. Schaffer, eds.). M. Dekker, New York. USA.

Mothes, K., and L. Engelbrecht (1961).*Kinetin and role in nitrogen metabolism.* In: International Botanical Congress 2: 996. 9th Montreal, University of Toronto Press, Toronto, Canada.

Munch, E. (1930).*Die Stoffbewegungen in der Pflanze*. Gustav-Fischer, Jena, Germany.

Nelson, C.D. (1963).*Effect of climate on the distribution and translocation of assimilates.* In: Environmental conrol of plant growth, pp. 149-174. Academic Press, New York.

Nelson, C.D., and P.R. Gorham (1975).*Uptake and translocation of* C-14 *labeled sugars applied to primary leaves of soybean seedlings.* Canad. Jour. Botany 35: 339.

Oparka, K. J. and van Bell, A. J. E. (1992).*Pathways of phloem loading and unloading: a plea for a uniform terminology*. pp. 249-254. In: Carbon Partitioning Within and Between Organisms (C.J. Pollock, J.F. Farrar, and A.J. Gordon, eds.). BIOS Scientific Publishers Limited, Oxford.

Peel, A.J. (1964).*Tangential movement* ^{14}*C-labelled assimilates in stems of willow.* Jour. Exptl. Botan. 15: 104.

Shiroya,M., C.D. Nelson, and T. Krotkov (1961).*Translocation of* ^{14}C'*in tobacco at different stages of development following assimilation of* $^{14}CO_2$ *by a single leaf.* Canad. Jour. Botany 39: 855.

Shone, M.G.T. (1969).*Origins of the electrical potential difference between the xylem sap of maize roots and the external solution.* Jour. Expt. Bet. 20: 698-716.

Stout, P.R., and D.R. Hoagland (1939). *Upward and lateral movement of salt in certain plants as indicated by radioactive isotopes of potassium, sodium and phosphorus absorbed by roots.* Amer. Jour. Botan. 26: 320.

Swanson, C.A., and E.D. H. El-Shishiny (1958). *Translocation of sugars in grapes.* Plant Physiol. 33: 33.

Thaine, V. (1964). *The protoplasmic-streaming theory of phloem tras- port.*Jour.Exptl. Botan. 15: 470.

Thorne, j. H. (1986). *Sieve tube unloading.* In: J. Cronshaw, W.J. Lucas, R.T.Giaquinta 1986, Phloem Transport.New York, Alan R. Liss, pp. 211-224.

Webb, J.A., and P.R. Gorham (1964).*Translocation of photosyntheti- cally assimilated* ^{14}C *in staight-necked squash.* Plant Physiol. 39: 663.

Zimmerman, M. H. and H. Ziegler (1975).*Appendix III. List of sugar alcohols in sieve-tube exudates*. In: Transport in Plants I. Phloem Transport. Encyclopedia of Plant Physiolgy. pp. 480-453 (M.H. Zimmerman, J.A. Miburn, eds.) New Series, Vol. I. Springer Verlag, New York.

Zimmermann, M.H.(1958). *Translocation of organic substances in the floem of trees. III. The removal of sugars from the sieve tubes in the white ash (Fraxinus americana L.).* Plant Physiol. 33: 213.

Zimmermann, M.H. (1960).*Transport in the phloem.* Ann. Rev. Plant. Physiol. 11: 167.

AZOT VE KÜKÜRT ÖZÜMLEMESİ 8

8.1. BİTKİLER İÇİN AZOTUN ÖNEMİ

Azot (N), bitki gelişmesi üzerine sudan sonra etkili en önemli besin elementlerinden biridir. Bitkiler için olmazsa olmaz düzeyinde önemlidir. Karbon, hidrojen ve oksijen gibi bitki metabolizmasında, büyüme ve gelişmesinde, üreme ve kalıtsal özelliklerinde yadsınamaz düzeyde etkiye sahiptir. Azotun dünyada tarımsal ürünlerin miktarını noksanlığında en fazla azaltan bitki besin elementi olduğu araştırma bulgularıyla saptanmıştır. İnorganik ve organik şekillerde bulunmaktadır. İnorganik bileşikler; nitratlar, nitritler ve amonyumdan oluşmuştur. Organik azot bileşiklerini ise; amino asitler, proteinler, enzimler, hormonlar, nükleik asitler, alkaloidler, klorofillller, vitaminler ile glikozitler oluşturmuştur.

Doğada azotun temel kaynağını *atmosfer* ve *toprak* oluşturmaktadır. Atmosferde azot molekül şeklinde (N_2) bulunmasına karşın toprakta inorganik ve organik bileşikler şeklinde bulunur. Atmosferde azot molekülü bağımsız şekildedir. Atmosferde kimyasal olarak aktif olmayan *(inert)* gaz şeklinde bulunan azot, ağırlık ilkesine göre havanını % 76'sını ve hacim ilkesine göre de % 78'ini oluşturmaktadır. Oksijen (O_2) ve karbondioksitten (CO_2) farklı olarak atmosfer azotunun bitkiye gözeneklerinden difüzyon ederek girmesi ve dışarı çıkması söz konusu değildir. Atmosfer azotu (N_2), aşağıda ayrıntılı şekilde açıklandığı gibi biyolojik azot fiksasyonu ile bitkilere yararlı şekle dönüşmektedir. Atmosferde bulunan azot yağışlarla toprağa aktarılır. Atmosfere; toprak ve bitkilerden ve petrol ürünleri ile kömürün yakılmasından amonyak (NH_3), nitrat (NO_3), nitrit (NO_2), nitroz oksit (N_2O), nitrik oksit (NO), azot dioksit (NO_2) ve organik bileşikler şeklinde azot karışmaktadır. Atmosferde şimşek çaktığı zaman az da olsa N_2 ile O_2 birleşerek nitrat (NO_3) oluşur. Ayrıca trafiğin yoğun olduğu yörelerde egzoz gazları ile de atmosfere azot karışmaktadır. Werner'e (1980) göre atmosferden yağışlarla toprağa her yıl yaklaşık 60×10^6 ton NO^-_3 ve NO^-_2 ile 140×10^6 ton NH_3 şeklinde azot aktarılır. Toprağa aktarılan NO_3-N'nin yaklaşık % 10-20'si şimşek çakması sonucu atmosferde oluşmaktadır (Tisdale ve ark 1985). Amerika Birleşik Devletleri'nde açık alanlara göre endüstri alanlarında atmosferden toprağa aktarılan azot miktarının 11-12 kat daha fazla olduğu rapor

lemleri sırasında enerji sağlamak amacıyla parçalanmakta ve kullanılmaktadır. *Proteaz ve peptidaz* gibi proteoliktik enzimler proteinleri parçalamakta ve amino asitler ile amidler oluşmaktadır. Amino asitlerin ileri derecede parçalanmalarından ise aşağıda formüle edildiği gibi amonyak, karbondioksit ve su açığa çıkmaktadır.

$$\text{Protein} \xrightarrow{\textit{Enzim}} NH_3 + CO_2 + H_2O$$

Proteinler asit ve alkali çözeltileri ile işleme tabi tutuldukları zaman da hidrolize olarak parçalanmaktadır. *Proteazlar* proteinin tamamının parçalanmasını sağlarken *peptidazlar* polipeptitlerin ya da küçük peptit gruplarının parçalanmalarını sağlamaktadır. Pepsin ya da tripsin benzeri enzimler gibi işlev yapan *proteazlar* proteinlerin peptonlara, proteazlara ve polipeptitlere parçalanmalarına neden olmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKÇA

Heldt, Hans-Walter and B. Piechulla (2011). *Plant Biochemistry,Translation of 4rd German Edition, New York.*

Kacar, B. (2013). *Temel Gübre Bilgisi,* s.1-502. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kalaycıoğlu, L., B. Serpek, M.Nizamlıoğlu, N. Başpınar ve A.M.Tiftik (2013). *Biyokimya,* s. 1-652, 5. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Sinha, R.K. (2005).*Modern Plant Physiology*,pp. 1-620, Alpha Science International Ltd. Harrow, U.K.

Tutar, Y., H. Geçkil ve M. Karataş (2010). *Biyokimya.* s.1-438,Nobel Akademik Yayıncılık.(David Hames ve Nigel Hooper, 3. Baskıdan Çeviri), Ankara.

Türkan, İ. (Ed.) (2008). *Bitki Fizyolojisi,* (Lincoln Taiz and Eduardo Zeiger'den Çeviri). s. 1-668. Palme Yayıncılık, Ankara.

Verma, V. (2007).*Textbook of Plant Physiology,*pp.1-709, Ane boks India, New Delhi.

LİPİD ÖZÜMLEMESİ 10

Lipid sözcüğü ilk kez 1943 yılında Alman biyokimyacı *Bloor* tarafından kullanılmıştır. Bir hücrenin en önemli biyokimyasal yapı taşlarından olan lipidler, karbonhidratlara benzer şekilde karbon (C), hidrojen (H) ve oksijenden (O) oluşmuştur. Karbonhidratlar ile lipidler arasındaki en önemli fark lipidlerin göreceli olarak daha az oksijen (O) içermesidir. Lipidler genel olarak suda çözünmeyen *(polar olmayan),* eter ve kloroform gibi çözücülerde çözünen organik bileşiklerdir. Lipidler hücrenin diğer yapı taşlarına göre *polimorfik* olup zor tanınırlar. Bitkisel ve hayvansal dokularda bulunan lipidler; yapısal yönden olduğu kadar depo edilme ve koruyucu özellikleri nedeniyle de önem taşımaktadır. Lipoproteinler ise hücre membranlarının en önemli bileşenidir. Lipidler, derivadlar ya da basit bileşikler olarak bilinmektedir. Basit lipidler, *yağlar* olarak daadlandırılır. ***Tüm yağların lipid olmasına karşın tüm lipidler yağ değildir.***

10.1. YAĞLAR VE BİYOKİMYASAL ÖZELLİKLERİ

Yağlar, yağ asitleri ile trihidroksi alkolün *(Gliserolün)* ya da monohidroksi alkolün *(Mirisil alkolün)* kondensasyon ürünleridir. Yağ asitleri ile trihidroksi alkolün aşağıda formüle edildiği gibi kondensasyon ürünlerine ***trigliserid***ya da ***nötral yağ*** adı verilmektedir. Formülden izlendiği gibi bir yağın genel formülü içerisinde gösterilen $\mathbf{R_1}$, $\mathbf{R_2}$ve $\mathbf{R_3}$ fonksiyonel gruplar olup aynı olabildikleri gibi farklı da olabilirler.

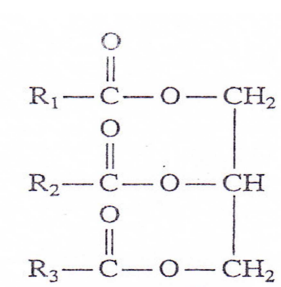

Bir yağ örneğinin yapısı

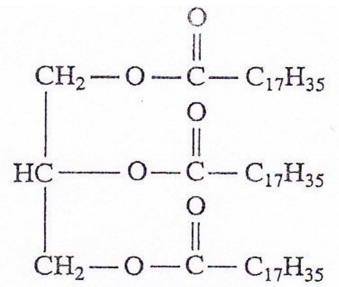

Tristearin yağının yapısı

Yağ asitleri ile monohidroksi alkolün *(Mirisil alkolün)* aşağıda formüle edildiği şekilde kondensasyon ürünleri ise ***mumlar*** *(waxes)* veya ***katı yağlar*** olarak adlandırılmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKÇA

Heldt, Hans-Walter and B. Piechulla (2011). *Plant Biochemistry,Translation of 4rd German Edition, New York.*

Harwood, J. L. (1996). *Recent advances in biosynthesis of plant fatty acids* .Biochem. Biophys. Acta. 1303: 7-56.

Kacar, B. (2013). *Temel Gübre Bilgisi,* s.1-502. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kalaycıoğlu, L., B. Serpek, M.Nizamlıoğlu, N. Başpınar ve A.M.Tiftik (2013). *Biyokimya,* s. 1-652, 5. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Öpik, H. and S. A. Rolfe (2005). *Physiology of FloweringPlants.* 4rd Edition, Cambridge University Press, New York.

Sinha, R.K. (2005).*Modern Plant Physiology*,pp. 1-620, Alpha Science International Ltd. Harrow, U.K.

Stumpf, P. K. and E.E. Conn (1980). *The Biochemistry of Plants.* Lipid Vol 4., Acad. Press, New York.

Tutar, Y., H. Geçkil ve M. Karataş (2010). *Biyokimya.* s.1-438,Nobel Akademik Yayıncılık.(David Hames ve Nigel Hooper, 3. Baskıdan Çeviri), Ankara.

Türkan, İ. (Ed.) (2008). *Bitki Fizyolojisi,* (Lincoln Taiz and Eduardo Zeiger'den Çeviri). s. 1-668. Palme Yayıncılık, Ankara.

Verma, V. (2007).*Textbook of Plant Physiology,*pp.1-709, Ane boks India, New Delhi.

Wakil, S. J. , J. K. Stoops and V.C. Fatty (1983). *Fatty acid synthesis and its regulation* . Ann. Rev. Biochem. 52: 537-579.

SOLUNUM 11

Solunumun insan ve hayvanların yaşamları için zorunlu olduğu çok eskilerden biliniyordu. Ancak bitkilerin de yaşamları için solunum yaptıkları, yaşantılarını sürdürmek için oksijen almak zorunda oldukları daha sonraları öğrenilmiştir. İlk kez 1679 yılında *Malpighi* bitki tohumlarının havalı ortamda daha iyi çimlendiklerini gözlemiştir. Daha sonra 1977 yılında *Scheele,* çimlenen tohumların aynen insan ve hayvanlarda olduğu gibi O_2 aldıklarını ve CO_2 verdiklerini saptamıştır. Kimi yeşil bitkiler üzerinde araştırmalar yapan *Ingenhauz* ve *DeSaussure* bitkilerin karanlıkta CO_2, aydınlıkta O_2 çıkardıklarını 1779 yılında rapor etmişlerdir. Ancak bu konuda ilk denemeye dayalı sonuçlarını rapor eden *DeSaussure,* bitkilerin hayvanlar gibi havadan oksijen alıp CO_2 verdiklerini ve alınan oksijenle verilen CO_2'in çimlenen tohumlarda özdeş miktarlarda olduğunu ileri sürmüştür. Daha sonraki çalışmalarıyla *DeSauassure,* farklı solunum hızlarında havaya verilen CO_2'in alınan oksijene oranla az olduğunu saptamış ve solunum olayı anında bitki organlarında ısının da oluştuğunu rapor etmiştir. Alman botanikçi *Sachs*, 1865 yılında bitkilerin durmaksızın gece gündüz solunum yaptıklarını gündüz solunum ile çıkarılan CO_2'in fotosentezde kullanıldığını açıklamıştır.

Bitkilerde solunum olayının değişik aşamaları üzerindeki çalışmalar ondokuzuncu yüzyılda giderek yoğunluk kazanmış ve içinde bulunduğumuz yüzyılda ise çalışmalar hızla sürdürülmüştür.

11.2. BİTKİLERDE SOLUNUMUN TANIMI ve ÖNEMİ

Yüksek bitkiler ***aeorobik*** organizmalardır. Solunum yapabilmek ve normal metabolizma işlevlerini yerine getirebilmek için oksijene (O_2) gereksinim gösterirler. Bitkilerde solunum kendine özgü olup yalın olarak oksijenin alınması ve karbondioksitin (CO_2)'in dışarı verilmesi şeklinde bir gaz alışverişi değildir. Bitkilerde solunum: ***"fotosentez ürünlerinin bir başka anlatımla karbonhidratlar, proteinler, yağlar, organik asitler gibi organik gıda maddelerinin oksijen alınarak okside edilmesi sonucu karbondioksitin, karbonlu bileşiklerin ve enerjinin açığa çıkarılması olgusudur"***.Yaşantılarını ve gelişmelerini

yoksul bitkilerde karbonhidrat birikimi potasyumca varsıl bitkilere göre daha fazladır. Bu durum potasyum noksanlığında solunumun daha fazla olmasıyla açıklanmıştır. Azot ve potasyumun solunum ve karbonhidrat birikimi üzerine karşıt etkileri, kışın veya bulutlu havalarda bitki gelişmesi üzerine potasyumun azota oranla daha fazla etkili olmasına ve ışıklı günlerde ise potasyuma oranla azotun daha fazla etkili olmasına yol açmaktadır.

KAYNAKÇA

Andrews, D. L., B. G. Cobb, J. R. Johnson and M. C. Drew (1993).*Hypoxic and anoxic induction of alcohol dehydrogenese in roots and shoots of seedlings of Zea mays*. Adh transcripts and enzyme activities. Plant Physiol. 101: 407-414.

Brooks, J. R., T. M. Hinckley, E. D. Ford and D. G. Sprugel (1991). *Foliage dark respiration inAbies amabilis* (Dougl.) *Forbes: Variationwithin the canopy.* Tree Physiol.*9, 325–338.*

Butler, D. R. and J. J. Landsberg (1981).*Respiration rates of apple trees, estimated by CO_2 - efflux measurement.*Plant, Cell Environ. 4, 153–159.

Choudhury, J. K. (1939). *Researches on plant respiration.* V.On *the respiration of some storege organs in different oxygen contentratios.* Proc. Roy. Soc. 127: 238-257.

Collier, D. E. and W. R. Cummins (1996).*The rate of development of water deficits affects* ***Saxifraga cernua*** *leaf respiration*. Physiol. Plant 96:291-297.

DeJong, T. M. and E. F. Walton (1989).*Carbohydrate requirements of peach fruit growth and respiration.*Tree Physiol. 5, 329–335.

Gloser , V., I. Scheurwater and H. Lambers (1996). *The interactive effect ot irradiance and source of nitrogen on groth rate and root respiration of* ***Calamagrostis epigejos****.*New Phytol. 134: 407-412.

Guglielminetti, L., J. Yamaguchi, P. Perata and A. Alpi (1995).*Amylolytic activities in cereal seeds under aerobic and anaerobic conditions*. Plant Physiol. 109: 1069-1076.

Heath, O. V. S. (1950). *Studies in stomatal behaviour. V. The role of carbon dioxide in the light response of stomata. Jour. Expert. Bot.* 1: 29.

Hopkins, W.G. and N. P. A. Hüner (2004). Introduction to Plant Physiology, pp. 560, John Willey and Sons, Inc, New York.

Huang, X. M., A. N. Lakso and D. M. Eissenstat (2005). Interactive effects of soil temperature and moisture on Concord grape root respiration. *J. Exp. Bot*. **56**, 2651–2660.

Kacar, B. (1996). *Bitki Fizyolojisi,* s. 1-424. Ankara Üniversitesi Yayın No: 1447, Ziraat Fakültesi, Ders Kitabı 427. A.Ü. Z. F. Halkla İlişkiler ve Yayın Ünitesi, Ankara.

Kozlowski, T. T. (1992).*Carbohydrate sources and sinks in woody plants*. Bot. Rev. **58**, 107–222.

Kozlowski, T. T. and S. G. Pallardy (1997).*Growth Control of Woody Plants*. Academic Press, San Diego.

Lambers, H. O. K. Atkins and I. Scheurwater (1996). *Respiratory patterns in roots in relation to their functioning.* In: Plant Roots, The Hidden Half, Y. Waisel, A. Eshai and U. Kafkafi. (eds.). Marcel Dekker, Inc. New York pp. 323-362.

Loescher, W. H., T. R. Roper and J. Keller (1986).*Carbohydrate partitioning in sweet cherry.*Proc. Wash. State Hortic. Assn. *1985*. 81, 240–248.

Mamaev, V. V. (1984).*Respiration of tree roots in the Pinetum and Betuletum oxalidoso—myrtillosum*. Lesovedenie 6, 53–60.

McLaughlin, S. B. and R. L. Barnes (1975).*Effects of fl uoride on photosynthesis and respiration of some south-east American forest trees*. Environ. Pollut. 8, 91–96.

McPherson, H. G., Snelgar, W. P., P. J.,Manson, and A. M. Snowball, (1997).*Bud respiration and dormancy of kiwifruit* (*Actinidia deliciosa*).Ann. Bot. 80, 411–418.

Meyer, B. S. and D. B. Anderson (1968).*Plant physiology*. 2nd Ed. D. Van Nostand Company, Inc.

Noguchi, K. and I. Terashima (1997). *Different regulation of leaf respiration between* ***Spinacia oleracea,*** *a sun species, and* ***Alocasia odora,*** *a shade species.* Physiol. Plant. 101: 1-7.

Phillipson, R., R. J. Putnam, J. Steel and S. R. J. Woodall (1975). *Litter input, litter decomposition and the evolution of carbondioxide in a beech woodland*. Wytham Woods Oxford. Oecologia20, 203–217.

Ribas-Carbo, M., N. L. Taylor, L. Giles, S. Busquets, P. M. Finnegan, D. A. Day, H. Lambers, H. Medrano, J. A. Berry and J. Flexas (2005).*Effects of water stress on respiration in soybeanleaves*. Plant Physiol. 139, 466–473.

Salisbury, F. B. and C. Ross (1992).*Plant physiology*. 4th Ed. p. 682. Wadsworth Publishing Company, Inc., Belmont, California.

Smock, R. M. (1979).*Controlled atmosphere storage of fruits*. Hort. Rev. 1, 301–336.

Stiles, W. (1960).*The composition of the atmosphere (oxygen content of air, water, soil, intercellular spaces, diffusion, carbon dioxide oxygen tensions).* In: Ruhland (ed.), Encyclopedia of Plant Physiology. 12: 114.

Stiles, W. and W. Leach (1960).*Respiration in plants*. Wiley, New York. USA.

Taylor, D. L. (1952).*Influence of oxygen tension on respiration fermentation and growth in wheat and rise*. Amer. Jour. Botany 29: 271.

Thomas, P., P. Paul, N. Nagaraja and V. B. Dalal (1983).*Physiochemical and respiratory changes in Dwarf Cavendish variety of bananas during growth and maturation*. J. Food Sci. Tech., India20, 51–56.

Toumadje, A., J. C. Crane and A. A. Kader (1980*).* ***Respiration and ethylene production of the developing "Kerman" pistachio fruit.*HortScience15, 725–727.

Weichmann, J. (1986).*The effect of controlled-atmosphere storage on the sensory and nutritional quality of fruits and vegetables*. Hort.Rev. 8, 101–127.

Xu, L. K. and D. D. Baldocchi (2003).*Seasonal trends in photosyntheticparameters and stomatal conductance of blue oak (Quercusdouglasii) under prolonged summer drought and high temperature.* Tree Physiol. 23, 865–877.

BÜYÜME VE BÜYÜME HORMONLARI 12

12.1. BÜYÜME VE BÜYÜMENİN TANIMI

Büyüme canlıların temel özelliklerinden biri belki de birincisidir. Büyüme kolay tanımlanamayan kompleks bir olgudur. Büyümede en önemli aşama beden ölçüsündeki durağan olan değişikliktir. Beden ölçüsündeki değişme genelde *uzunlukta* ya da *hacimde* saptanan artış ile ifade edilir. Suya bırakılan tohumda olduğu gibi bitkide ya da bitki organlarında görülen *geçici büyüme* gerçek büyüme ile karıştırılmamalıdır. Kuru ağırlık artışı gözle görülen diğer bir büyüme şeklidir. İyi bir beslenme ile alınan besin elementlerinin sentezlenmesi sonucu oluşan organik maddenin bitkinin değişik organlarında birikmesi kuru madde artışına ve büyümeye neden olur. Büyümenin ilk aşamasında, örneğin filizlenen patates yumrusunda olduğu gibi, bazı durumlarda da ağırlıkta azalma gözlenebilir. Bu kısa açıklamaya da dayanarak genelde benimsenmiş olduğu gibi büyüme: ***"Bir canlı varlığın ağırlık dahil beden ölçüsünde görülen durağan ve geriye dönüşümü olmayan değişim"*** olarak tanımlanmaktadır.

Bitkide büyüme; uzamada kaydedilen miktardan, taze ya da kuru ağırlık artışından, yaprak sayısından, yaprak hacminden veya yaprak alanından yararlanılarak belirlenmektedir. Tohumun çimlenmesinden ve çim oluşumundan başlayarak çiçeklenme ve meyve oluşumu bitkide başlıca büyüme evreleridir. Anılan evrelerde uzama ve hacim artışlarına koşut olarak taze ağırlık artışı da görülür. Çimlenmeden başlayarak çiçeklenme başlangıcına değin geçen evre bitkilerde ***Vejetatif büyüme*** olarak ifade edilirken, çiçeklenmeden sonra meyve oluşumuna değin geçen evre ise ***Generatif büyüme*** olarak ifade edilmektedir. Generatif büyüme sonunda ***Bitkiselürün*** elde edilmektedir.Bir başka deyişle büyüme, bitkide başarı ile sonuçlanan metabolik faaliyetlerin bir bütünüdür.

Yaşam süreleri içerisinde bir ya da birden fazla ürün verme durumuna göre bitkiler ***monokarpik*** ve ***polikarpik*** tür olarak gruplandırılmaktadır. Monokarpik bitkilerden yaşam sürelerinde bir kez ürün alınırken polikarpik bitkilerde birden fazla ürün alınmaktadır. Tarımla uğraşanlar tarafından monokarpik bitkiler ***tek yıllık*** ve polikarpik bitkiler ise ***çok yıllık*** bitkiler olarak ifade edilmektedir. Örneğin mısır, buğday, arpa gibi yılda bir kez ürün

12.3.6.12. Vitamin D (Calciferol)

Yağda çözünür ve sıcaklığa karşı dayanıklıdır. *Güneş ışığı vitamini* olarak bilinir veinsanlar tarafından güneşte D vitamini sentezlenir. Yumurtada ve balık yağında fazla miktarda bulunur. Süt, yağ ve mantarda da az da olsa D vitamini bulunmaktadır. D vitamini noksanlığı çocuklarda diş sorununa neden olur ve kemik yapısı üzerine olumsuz etki yapar. Noksanlığında fosfor ve kalsiyum absorpsiyonu azalır. Çocuklarda "*raşitizm hastalığı"* oluşur. Özellikle güneş azlığı olan ülkelerde *"antiraşitik vitamin"* olarak bilinir ve yaygın şekilde kullanılır.

12.3.6.13. Vitamin E (Tokoferol)

Vitamin E, 200°C'a değin artan sıcaklık derecelerine dayanıklıdır. Bitkilerin büyüme organları için önemlidir. Noksanlığında kısırlık sorunu oluşur. O nedenle kısırlık önleyici vitamin olarak da bilinir. Kloroplastlarda elektron taşınmasında rol oynar. Oksitlenmeyi önler. Doymamış yağ asitlerinin parçalanmasına engel olur. *Sitokrom C enziminin* yapısında yer alır. Noksanlığında insanlarda saç dökülmesi hızla gelişir, kaslarda zayıflama oluşur ve kısırlık olgusu ortaya çıkar. Bitkisel yağlarda fazla miktarda bulunur. Yeşil yapraklı sebzeler, süt, yumurta, sığır eti, çimlenen tohumlar, meyveler, vb az miktarda vitamin E içerir.

12.3.6.14. Vitamin K (Küinon)

Koenzim Q olarak elektron taşıma sisteminin yapısında yer alır. Işığa duyarlı olması nedeniyle koyu renkli şişelerde saklanır. Yonca yapraklarından ekstrakte edilmiştir. Balıkta ve bazı bakterilerde bulunmaktadır. Kanamayı önleyici etkinliği nedeniyle *"kuagule vitamin"* olarak bilinir. Noksanlığında en küçük yaralanmalarda bile önemli miktarda kan kaybı oluşabilir.

YARARLANILAN KAYNAKÇA

Abeles, F. B., P.W. Morgan and M.E. Jr. Salveit (1992). *Ethylene in Plant Biology.* 2nd, ed., Academic Press., San Diego.

Arney, S. E. and P. Mancinelli (1966). *The basic action of gibberellic acid in elongation of "Meteor"pea stem.* New Phytol. 65: 161-175.

Bartel, B. (1997).*Auxin biosynthesis.* Ann. Rev. Plant. Physiol. And Plant. 48: 51-66.

Burg, S. P., and E.A. Burg (1965). *Relationship between ethylene production and ripenning in bananas.* Bot. Gaz. 126: 200-204.

Campbell, N. A., J. B. Reece and L. G. Mitchell (1999). *Biology*, 5th ed., Benjamin Cummings, Menlo Park,CA.

Cleland, R. E. (1995). *Auxin and cell elongation.* In Plant Hormones and Their Role in Plant Growth and Development.2nd ed., P. J. Davies, ed. Kluwer Dortrecht, Netherlands, pp. 214-227.

Davies, P. J. (1995). *The plant hormones: Their nature, occurience and functions.* In Plant Hormones: Physiology, Biochemistry and Moleculer Biology. P. J. Davied, ed., Kluwer Dordrecht, Netherlands, pp. 1-12.

Geldner, N., J. Friml, Y. D. Stierhof, G. Jurgens and K. Palme (2001). *Auxin tranport inhibitors block PIN1 cycling and vesicle trafficking.* Natur, 413: 425-428.

Gilroy, S. and R. L. Jones (1992).*Gibberellic acid and abscisic acid and co-ordinately regulate cytoplasmic calcium and secretary activity in barley aleurone protoplasts.* Proc. Natl. Acad. Sci. USA. 89: 3591-3595.

Hopkins, W.G. and N.P.A. Hüner (2004). *Introduction to Plant Physiology,*3rd ed, pp.1-55. John Wiley and Sons, New York.

Jacobsen, J. V., R. Gubler and P. M. Chandler (1995). *Gibberellin action in germinated cereal grain.* In: Plant Hormones . Physiology, Biochemistry and Moleculer Biology. P. J. Davies, ed., Kluwer Dordrecht, Netherlannds, pp. 246-271.

Kacar, B. (1996). *Bitki Fizyolojisi,* 4. Baskı, s. 1-424. Ankara Üniversitesi Yayın No. 1447, Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, 427. A.Ü.Ziraat Fakültesi Halkla İlişkiler ve Yayın Ünitesi, Ankara.

Kacar, B.. A. V. Katkat ve Ş. Öztürk (2013). *Bitki Fizyolojisi*, 5. Baskı, s.1-556. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kende, H. and J. A.D. Zeevart (1997). *The five classical plant hormone.* The plant cell, 9: 1197-1210.

Mansfield, T. A., and M. R. McAinah (1995). *Hormones as regulators of water balance.* In Plant Hormones: Physiology, Biochemistry and Moleculer Biology. P. J. Davied, ed., Kluwer Dordrecht, Netherlands, pp. 598-616.

Meyer, B. S. and D. B. Anderson (1968).*Plant Physiology*. pp 1-784. 2nd Ed. D. Van Nostrand Company, Inc. New York.

Milborrow, B. V. (1974).*The chemistry of physiology of absisic asid.* Ann. Rev. Plant Physiol 25: 259-307.

Milborrow, B. V. (2001). *The pathway of biosynthesis of abscisic acid in vascular plants: A review of the present state of knowledge of ABA biosynthesis. J. Exp. Botany 52: 1145-1164.*

Moore T.C. (1980). *Biochemistry and Physiology of Plant Hormons.* Narosa Publishing House, New Delhi, India.

Nooden, L. D., and D. S. Letham (1993). *Cytokinin metabolism and signaling in the soybean plant.* Aust. J. Plant Physiol. 20: 639-653.

Paulson, J. C. (1989).*Glycoproteins: What are the sugar chains for?* Trends in Biochemical Sciences 14: 272-276.

Reid, M. S. (1995). *Ethylene in plant growth , development and senescences.* In Plant Hormones: Physiology, Biochemistry and Moleculer Biology. P. J. Davied, ed., Kluwer Dordrecht, Netherlands, pp. 468-508.

Robinson, P. M., P.F.Wareing and T. H. Thomas (1963).*Isolation of the inhibitör varying withphotoperiod in Acer pseudoplanatus.* Nature, Lond. 199: 874-876.

Rose, J., and D. O'Neill (2001). *New interaction between classical plant hormones.* Trends Plant Sci. 6: 2-4.

Salisbury, F.B. and C. Ross (1969).*Plant Physiology,* pp. 1- 758. Wadswords Publishig Company, Inc., Belmont, California, USA.

Sauter, M., and H. Kende (1992). *Gibberelling induced growth and regulation of the cell division cycle in deepwater rice.* Planta, 188: 362-368.

Silverstone , A. L., T. P. Sun (2001). *Gibberelling and the green revolution.*Trends Plant Sci. 5:1-2.

Sinha, R.K. (2005). *Modern Plant Physiology*, pp. 1-620, Alpha Science International Ltd. Harrow, U.K.

Stryer, L.(1995). *Biochemistry*, 4th ed. W.H.Freeman, New York.

Ting, I. P., I. Führ, R. Curry and W. C. Zschoche (1975).*Malate dehydrogenase isozymes in plants: Preparation, properties and biological significance.* pp 369-383. In: Isozymes. II. Physiological Function (C. L. Markert ed.). Academic Press, New York.

Türkan, İ. (Ed.) (2008).*Bitki Fizyolojisi,* (Lincoln Taiz and Eduardo Zeiger'den Çeviri). s. 1-668. Palme Yayıncılık, Ankara.

Verma, V. (2007). *Textbook of Plant Physiology,*pp.1-709, Ane boks India, New Delhi.

Werner, T., V. Motyka, M. Strand, and T. Schmülling (2001). *Regulation of plant growth by cytokinin.* Proc. Natl. Acad. Sci. USA 98:10487-10492.

Yang, S. F. (1987). *The role of ethylene and ethylene synthesisin fruit ripening. In Plant Senescene : Its Biochemistry and Physiology,* W. W. Thomson, E. A. Nothnagel and R. C. Huffaker, eds., American Society of Plant Physiologist, Rockville, MD, pp. 156-166.

Yang, S. F. and N. E. Hoffman (1984). *Ethylene biosynthesis and its regulation in higher plants.* Ann. Rev. Plant Physiol. 35: 155-189.

ÇİÇEKLENME FİZYOLOJİSİ 13

Çiçeklenme bitkilerde çiçek oluşum evresidir. Bitki fizyolojisinde çiçeklenme köklü *(radical)* değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Bitkiler çiçeklenme ve meyve oluşturma evresi öncesinde vejetatif gelişmelerini sürdürmektedir. Vejetatif gelişme döneminde bitkilerde kök sistemi gelişmekte, yapraklar ve dallar oluşmaktadır. İzleyen generatif gelişme döneminde ise çiçeklenme ve meyve oluşmaktadır. Çiçeklenme öncesi vejetatif gelişme süresi bitkiden bitkiye farklılık göstermektedir. Örneğin kimi meyve ağaçlarında çiçeklenme öncesi birkaç yıl geçmesine karşın yıllık otsu bitkilerde bu süre bir kaç aydır. Mısır bitkisinde minimum sayıda yaprak oluşmadan çiçeklenme olmaz. Çiçeklenme öncesi gereksinim duyulan yaprak sayısı ise mısır bitkisi genotiplerine göre farklılık göstermektedir. Jamaika dağlarında yetişen tipik hint kamışı *(bamboo)* bitkisinde çiçeklenmenin tam 32 yıl geçmeden önce gerçekleşmediği saptanmıştır.

Bitkilerde vejetatif gelişme sonunda çiçek oluşumu doğal bir beklentidir. Bitkilerde çiçeklenmenin fizyolojik mekanizması ise: a) *Işık dönemi* ***(Fotoperiyod)*** ve b) *Sıcaklık* ***(Vernalizasyon)*** olmak üzere başlıca iki etmenin etkisi altındadır. Çiçeklenme fizyolojisini etkileyen etmenler üzerinde aşağıda ayrıntılı bilgi verilmiştir.

13.1. FOTOPERİODİZM

İlk kez ABD'li araştırıcılar Garner ve Allard (1920) tarafından kullanılan ***Fotoperiyodizm***, sözlük anlamları ışık olan *"foto"* ve süre-zaman olan "*periyod*" sözcüklerinin birleştirilmesinden oluşmuştur. Yapılan araştırmalar fotoperiodizm olgusunun; *çiçek oluşumu* yanında bitkilerde vejetatif alışkanlığın sağlanmasında, tomurcuk dormansisinde, çiçek soğanı ile patates ve benzeri bitkilerde yumru oluşumunda, yaprağını döken bitkilerde yaprak dökümünde ve KAM bitkilerinde karbon fiksasyonunda önemli etkileri olduğunu göstermiştir. Anılan araştırıcılar tütün bitkisinin bir genotipi olan *Maryland Mammoth* ile soya fasulyesi *(Glycine max)* bitkileri üzerinde yaptıkları bir seri araştırmalarda gelişme dönemi içerisinde çiçeklenmede önemli farklılıklar gözlemiş ve saptamışlardır. Örneğin tütün bitkisi genotipinde yaz süresince çok iyi vejetatif gelişme görülmesine karşın çiçeklenme oluşmamıştır. Ancak aynı bitki kış mevsimi içerisinde olağanüstü iyi gelişmiş, çiçek ve meyve oluşturmuştur. Soya fasulyesi bitkisi ise ilkbaharda ekim zamanına bakmaksızın yaz ayları sonunda çiçek oluşturmuştur. Sıcaklığın, bitki besin elementlerinin ve toprak

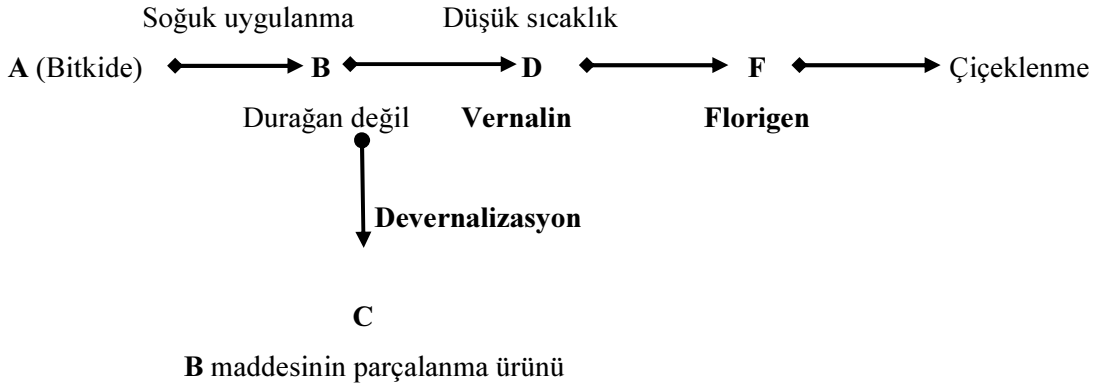

13.2.3. Devernalizasyon

Vernalizasyon bitkilerde geriye dönüşümlü bir olgudur. "*Geriye dönüşümü gerçekleşen vernalizasyon prosesine* **devernalizasyon***"*denmektedir.Vernalizasyon uygulanmış bir bitkinin ya da bitki tohumunun yüksek sıcaklık koşullarında bulundurulması durumunda düşük sıcaklık koşullarında kazandıkları özellikleri yitirmektedir. Yapılan araştırmalar vernalizasyon uygulanan bitkilerin ya da bitki tohumlarının oda sıcaklığında uzun süre saklanmaları durumunda devernalize olduklarını göstermiştir. Devernalizasyon ise 30°C'ın üzerinde kesinlikle gerçekleşmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKÇA

Blazquez, M. A. (2000). *Flower development pathways.* Cell Sci. 113: 3547-3548.

Bowman, J. L., D. R. Smyth and E. M. Meyerowitz (1989). *Genes directing flower development in Arabidopsis.* Plant Cell. 1:37-52.

Bunning, R. (1958). *Cellular clock.* Nature, 181: 1169-1171.

Chailakhyan, M. K. (1936). *On the hormonal theory of plant development.* Dokl. Acad. Sci. USSR, 12: 443-447.

Chailakhyan, M. K. (1986). *Internal factors of plant flowering.* Annu. Rv. Plant Physiıl, 19: 1-36.

Garner, W. W. and H. A. Allard (1920). *Effect of relative length of the day and night and other factors of the environment on growth and reproduction in plants.* J. Agric. Res. 18: 553-603.

Garner, W. W. and H.A.Allard (1923). *Further studied on photopriodism the response of the plant to the relative length of day and night.* J. Agric. Res. 23: 871-920.

Hamner, K. C. and J. Bonner (1938). *Photoperidism in relation to hormons as factors in floral inductıon.* Bot. Gaz. 101: 658-687.

Hillman, W. S. (1969). *Photoperiodism and vernalization. In the physiology of plant growth and development.* Ed. M. B. Wilkins. pp. 357-601.McGraw Hill, London.

Hopkins, G. W. and N. P. A. Hüner (2004). *Introduction to Plant Physiology.*pp.1-557,3rd Ed. John Wiley and Sons. Inc, New York.

Lang, A., M. K. Chailakhyan and I. A. Frolova (1977). *Promotion and inhibition of flower formation in a dayneutral plant in grafts with short-day plant.*Proc. Natl. Acad. Sci. USA. 74: 2412-2416.

Malaviya, N. (2006). *Modern Botany.* pp. 1-299. Scientific Publishers, Jodhpur (Raj.) (India).

Michaels, S. D. and R. M. Amasino (2000). Memeories of winter: Vernalization and the competence to flower. Plant Cell Environ. 23: 1145-1154.

Öpik, H. and S. A. Rolfe (2005). *Physiology of FloweringPlants.* 4rd Edition, Cambridge University Press, New York.

Özen, H. Ç. ve A. Onay (2013). *Bitki Fizyolojisi,* s. 1-331. 2. Baskı. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Schopher, P. and H. Mohr (1995). *Plant Physiology.*pp. 1-629. Springer, Ney York.

Sinha, R.K. (2005).*Modern Plant Physiology*,pp. 1-620, Alpha Science International Ltd. Harrow, U.K.

Türkan, İ. (Ed.) (2008). ***Bitki Fizyolojisi,*** (Lincoln Taiz and Eduardo Zeiger'den Çeviri). s. 1-668. Palme Yayıncılık, Ankara.

Verma, V. (2007).*Textbook of Plant Physiology,*pp.1-709, Ane boks India, New Delhi.

Vince, P. D., B. Thomas and K.E. Cockshull (1984). *Light and the flowering process.* Academig Press, London.

BİTKİ HAREKETLERİ FİZYOLOJİSİ 14

14.1. BİTKİ HAREKETLERİ

Doğada bulunan tüm canlılar kendilerine özgü hareket eder. Yüksek bitkilerde hareket yönelme, eğilme, bükülme, bazı kısımlarının uzaması vb şekillerde olur. Bitkiler ile insan ve hayvanların hareketleri arasındaki temel ayrım beslenmelerindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Anımsanacağı gibi bitkiler geliştikleri ortamdan aldıkları inorganik maddeleri *(örneğin H_2O ve CO_2'i)* sentezleyerek organik madde yapabilmekte, güneşin fiziksel enerjisini kimyasal gıda enerjisine dönüştürebilmektedir. Bu yeteneğe sahip olmayan insan ve hayvanlar gereksinim duydukları organik gıda maddelerini hazır halde dışarıdan almak zorundadır. Bu nedenle bir yerden bir yere gidip gelmek durumunda olan insan ve hayvanlar tüm organlarını hareket ettirirler. Bitkilerde ise yer değiştirme hareketi söz konusu değildir.

Hareketin temel dayanağını ***etki*** *(action)* ve ***tepki*** *(reaction)* oluşturmaktadır. Bitkilerde hareketin dayanağı olan etki ***dışsal*** *(physical*) olabileceği gibi ***içsel*** *(physiological)* de olmaktadır. Hareketi tetikleyen etki bitkilerde ***uyarı*** *(stimulus)* ve buna karşı tepki ise ***cevap*** *(response)* olarak da adlandırılmaktadır. Bitkilerde hareketin dayanağı olan ve uyarı oluşturan dışsal etkiler arasında ışık, karanlık, yer çekimi, bitki besin elementleri, dokunma, kimyasal maddeler vb bulunurken içsel etkiler arasında ise protoplazma ve kloroplast hareketleri, hücrelerde turgor oluşumu, gözeneklerin açılıp kapanmaları, büyüme hormonlarının oluşumu vb yer almaktadır. Günlük yaşantımızda sıkça görüldüğü gibi pencere kenarlarında bulunan saksıdaki bitkiler yaprak ve çiçeklerini güneş ışığına doğru yönlendirmekte ve güneşin hareketini izlemektedir. Tarla koşullarında ay çiçeği bitkilerinde çiçek tablalarının topluca güneşe doğru yönelmesi nedeniyle bu bitki, *"güne bakan"* bitkisi olarak adlandırılmaktadır. Gündüz ve gece süresi içerisinde pıtrak *(cocklebur)* bitkisi yapraklarında oluşan hareket şematik olarak Şekil 14-1'de gösterilmiştir.

Bitkilerde hareketi tetikleyen etki nedeniyle ***uyarı*** bitkinin tamamında değil sadece belli bir bölümünde etkilidir. Uyarının etkili olduğu bölümler kök büyüme ucu ve gövde büyüme ucu gibi dar bir alan ile sınırlıdır. Uyarı yapıldıktan belli bir süre sonra uyarıyakarşı

Su absorbe edildiğinde pulvinus'un şişme nedeni, hücre araları boşlukları geniş çok sayıda büyük parankima hücresini içermesidir. Orta kısmında uzanan vasküler doku nedeniyle pulvinusun iki bölüme ayrılmaktadır (Şekil 14-5C). Vasküler dokunun üst bölümünde kalın duvarlı ve alt bölümünde ise ince duvarlı hücreler yer almaktadır. Uyarı alınması durumunda parankima hücreleri su absorbe etmekte turgor durumuna geçmektedir. Bu koşullarda vasküler dokunun alt bölümünde yer alan hücrelerde turgor durumu kaybolurken üst bölümde olan hücreler turgor durumunu kazanmaktadır (Şekil 14-15C). Şekilden de izlendiği gibi pulvinusde vasküler dokunun üst bölümünde turgor basıncının göreceli olarak yüksek olması nedeniyle bitişik yapraklar aşağı doğru bükülmekte ve sismonastik hareket gerçekleşmektedir.

Sismonastik hareketin mekanizmasını açıklamak için çalışmalar günümüzde de sürdürülmektedir. Bu konuda çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Çeşitli kuramlar içerisinde üzerinde en çok görüş birliği oluşan kuram "*Potasyum Taşıma Kuramıdır".* Anılan kuram bitkilerde gözeneklerin açılma ve kapanmalarında açıklanan mekanizmaya benzer şekilde oluşmaktadır. Pulvinusun üst ve alt yarı bölümlerinde bulunan hücrelere ve hücrelerden dışarı K^+ iyonlarının taşınmasına bağlı olarak su absorbe edilmesi ve su kaybı nedeniyle bitişik yapraklarda sismonastik hareket oluşmaktadır.

3. *Tigmonastik Hareketler*

Tigmonastik hareketler, *Drosera* ve *Dionaea* gibi ***böcek kapan****(insectivorous)* bitkiler tarafından oluşturulan hareketlerdir. Anılan bitkilerde yaprağa böcek konduğu zaman oluşan dokunma uyarısı tüm yaprağa yayılmakta ve değişim hareketi başlamaktadır. Daha sonra ahtapot kolları gibi bitki yaprağının tamamı kapanmakta ve böcek yaşamını yitirinceye değin yaprak içerisinde kalmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKÇA

Bartel, B. (1997).*Auxin biosynthesis.* Ann. Rev. Plant. Physiol. and Plant. 48: 51-66.

Cleland, R. E. (1995). *Auxin and cell elongation.* In Plant Hormones and Their Role in Plant Growth and Development.2nd ed., P. J. Davies, ed. Kluwer Dortrecht, Netherlands, pp. 214-227.

Hopkins, G. W. and N. P. A. Hüner (2004). *Introduction to Plant Physiology.*pp.1-557,3rd Ed. John Wiley and Sons. Inc, New York.

Malaviya, N. (2006). *Modern Botany.* pp. 1-299. Scientific Publishers, Jodhpur (Raj.) (India).

Meyer, B. S. and D. B. Anderson (1968).*Plant Physiology*. pp 1-784. 2nd Ed. D. Van Nostrand Company, Inc. New York.

Milborrow, B. V. (1974).*The chemistry of physiology of Absisic acid.* Ann. Rev. Plant Physiol 25: 259-307.

Öpik, H. and S. A. Rolfe (2005). *Physiology of FloweringPlants.* 4rd Edition, Cambridge University Press, New York.

Özen, H. Ç. ve A. Onay (2013). *Bitki Fizyolojisi,* s. 1-331. 2. Baskı. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Salisbury, F.B. and C. Ross (1969). *Plant Physiology,* pp. 1- 758. Wadswords Publishig Company, Inc., Belmont, California, USA.

Schopher, P. and H. Mohr (1995). *Plant Physiology.*pp. 1-629. Springer, Ney York.

Sinha, R.K. (2005).*Modern Plant Physiology*. pp. 1-620, Alpha Science International Ltd. Harrow, U.K.

Türkan, İ. (Ed.) (2008). ***Bitki Fizyolojisi,*** (Lincoln Taiz and Eduardo Zeiger'den Çeviri). s. 1-668. Palme Yayıncılık, Ankara.

Verma, V. (2007).*Textbook of Plant Physiology.* pp.1-709, Ane boks India, New Delhi.

STRES FİZYOLOJİSİ 15

15.1. BİTKİLERDE STRESİN ANLAMI VE ÖNEMİ

Bitkiler de insan ve hayvanlar gibi strese girmekte ve zarar görmektedir. Geliştikleri ortamın ve çevrenin etkisi altında bitkiler strese karşı değişik şekillerde tepki göstermektedir. Çok çeşitli etmenlerin etkisi nedeniyle günümüze değin bitkilerde stresin geniş ölçüde kabul gören bir tanımı yapılamamıştır. Stres önemli fiziksel, biyolojik, fizyolojik ve metabolik değişimlere yol açmak suretiyle bitkilerde büyümeyi ve gelişmeyi olumsuz şekilde etkilerken üründe nitelik ve nicelik kaybına, bitkinin ve bitki organlarının yaşantısını yitirmesine neden olabilmektedir. İçinde bulunulan koşulların zarar oluşturmadığı, büyüme ve gelişmede olduğu kadar ürünün nitelik ve niceliğinde olumsuz bir etkinin ortaya çıkmadığı durumlarda bitkiler streste değildir. Stres oluşturmayan koşullar *Optimum Çevre Koşulları* olarak kabul edilmekte ve bu durumda bitkilerin geliştikleri ortama adaptasyonu tam olmaktadır.

Strese karşı bitkiler farklı derecede tepki göstermektedir. Bazı bitkiler stresten önemli derecede zarar görürken bazı bitkiler ise stresi bir ya da birkaç metabolik zarar ile gidermektedir. Orta derecedeki ve kısa süren streslerde bazı bitkiler stresten en az zararla kurtulabilmektedir. Stresin şiddetli olması ve uzun sürmesi durumunda bitkilerde çiçeklenme olumsuz şekilde etkilenirken tohum oluşumu gerilemekte hatta ileri aşamada bitki yaşlanmakta *(senescence)* girmekte ve ölmektedir. Böyle bitkiler, ***strese duyarlı****(susceptible*) bitkiler olarak adlandırılmaktadır. Yaşantısı kısa sürede sona eren *çöl bitkileri* gibi bazı bitkiler ise ***strese dayanıklı (****ephemeral)* bitkilerdir. Strese dayanıklı bitkiler mevsimsel yağışlardan hemen sonra çimlenir, büyür, çiçek oluşturur, *dormant* tohum verir ve mevsim sonunda da yaşamlarını yitirirler. Çoğu sıcak iklim *(çöl)* bitkilerinin yapraklarında kütin tabakası kalınlaşırken yüzey/hacim oranı azalmakta, stomalar *(gözenekler)* olabildiğince derine yerleşmekte ve gündüzleri kapanmakta, yapraklar kıvrılmakta, yaprak üzerinde tüyler oluşmakta ve bitki güneş ışınlarını en fazla yansıtacak konuma girmektedir. Çok yıllık bazı bitkiler stres koşullarına karşı önlem geliştirerek az zararla yaşantılarını sürdürmekte ve çevre koşullarına adapte olmaktadır. Örneğin çok yıllık bir bitki olan yonca kök sistemini olabildiğince derine salarak su ve besin maddeleri noksanlığı stresinden en az düzeyde etkilenmeye çalışmaktadır. Yüzeysel kök sitemine sahip bitkiler ise su noksanlığında strese girerek önemli derecede zarar görmektedir.

rak tanımlanmaktadır. Örneğin çay bitkisi alüminyum (Al) biriktiren ve alüminyuma gereksinim duyan bir bitkidir. Matsumoto ve ark (1976) Kyoto Üniversite çiftliğinde 10 yaşındaki çay bitkisinin *(Camellia sinensis,* varYabukita*)* yaşlı yapraklarında Al miktarının 30690 μg g^{-1} olduğunu belirlemişlerdir. *Viola calaminaria* bitkisinin kuru madde ilkesine göre 10000 μg g^{-1} çinko (Zn) ve kurşun (Pb) biriktirdiği rapor edilmiştir.

Toksik element fazlalığına karşı bitkilerin nasıl tolerans gösterdikleri konusu günümüzde de tartışılmaktadır. Genel kanıya göre bitkiler fazla miktarlarda bulunan ağır metallerin zehir etkisini iki şekilde azaltmaktadır. Bir görüşe göre bazı bitkiler ağır metalleri organik moleküllere bağlamak suretiyle zehirsiz hale *(detoxification)* getirmektedir. Ağır metaller, kükürt (S) içeren *sistein* ya da *methionin* gibi amino asitlere veya *asetat, malat* ve *sitrat* gibi organik aitlere bağlanmak suretiyle küçük molekül ağırlığına sahip bileşiklere dönüştürülmektedir. Diğer bir görüşe göre ise bitkiler, ***fitokelatin*** adı verilen kükürt içeriği yüksek olmayan polipeptitleri sentezlemek suretiyle ağır metallerin zehir etkisini azaltmaktadır. Yapılan araştırmalar kadmiyum, bakır, cıva, kurşun, çinko ve diğer metal ya da metaloidleri fazla miktarlarda içeren bitkilerde fitokelatin miktarının da yüksek olduğunu göstermiştir. Fitokelatinler ile ağır metallerin kolayca birleştiğine ve zehir etkisinin bu yoldan giderildiğine inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Abdullah, Z. and R. Ahmad (1990).*J. Agron*. Crop. Sci. 165: 94-98.

Alpaslan, M., A. Güneş ve S. Taban (1999).*Salinity resistance of certain rice (Oryza sativa L.) cultivars*. Tr. J. of Biology 23: 499-506.

Alpaslan, M., A. Güneş, S. Taban, İ. Erdal ve C. Tarakcıoğlu (1998).*Tuz stresinde çeltik ve buğday çeşitlerinin kalsiyum, fosfor, demir, bakır, çinko ve mangan içeriklerinde değişmeler*. Tr.J. of Agriculture and Forestry 22: 227-233.

Anderson, J. M., and C. B. Osmond (1987). In: *Photoinhibition* (D.J. Kyle, C.B. Osmond and C.J. Arntzen eds.). p. 1-38. Elsevier, Amsterdam.

Bergmann, W. (1992).*Nutritional Disorders of Plants Gustav* Fischer. New York.

Björkman, O., M. R. Badger and P. A. Armond (1980).*Response andn adaptation of photosynthesis to high temperatures*. In: Adaptation of Plants to Water and High Temperature Stress (N.C. Turner and P.J. Kramer eds.) p. 233-249. Wiley-Interscience. New York.

Bradford, K. J. and S. F. Yang (1981).*Physiological responses of plants to waterlogging*. Hort. Science 16: 25-30.

Chaillou, F. B. and G. Guerrier (1992).*J. Plant Physiol*, 140: 494-497.

Criddle, R. S., M. S. Hopkin, E. D. McArtur and L. D. Hansen (1994).*Plant distribution and the temperature coefficient of metabolism*. Plant Cell Environ. 17: 233-244.

Downton, W. J. S., B. R. Loveys and W. J. R. Grant (1988).*Stomatal closure fully accounts for the inhibition of photosynthesis by abscisic acid*. New Phytol. 108: 263-266.

Downton, W. J. S., W. J. R. Grant and S. P. Robinson (1985).*Plant Physiol*. 78: 85-89.

Dubey, R. S. (1997).*Photosynthesis in plants under stressful conditions*. p. 859-875. In: Handbook of Photosynthesis (Mohammad Pessarakli, ed.). Marcel Dekker, Inc. New York.

Fitter, A. H. and R. K. M. Hay (1981*Toxic factors in acid soils*. II. Differential aluminium tolerance of plant species. Proc. Soil Sci. Soc. Amer. 28: 27-32.

Güneş, A., A. İnal, M. Alpaslan and M. Aktaş (1995).*Effect of salinity stress on stomatal resistance, proline, chlorophyll and mineral composition of potato (Solanum tuberosum L.).* Soil Fertility and Fertilizer Management 9th International Symposium of CIEC. 25-30 September, Kuşadası-Turkey.

Güneş, A., M. Alpaslan, S. Taban ve F. Hatipoğlu (1997).*Değişik buğday çeşitlerinin tuz stresine dayanıklılıkları*. Tr. J. of Agriculture and Forestry 21: 165-169.

Havaux, M., M. Ernez and R. Lannoye (1988).*J. Plant Physiol*. 133-155.

He, C.J., P.W. Morgan and M. C. Drew (1996).*Transduction of an ethylene signal is requised for cell death and lysis in the root cortex of maize during aerenchyma formation induced by hypoxia*. Plant Physiol. 112: 463-472.

Hopkins, W.G. and N.P.A. Hüner (2004). *Introduction to Plant Physiology.*3rdEd. p.1-560,John Wiley and Sons, Inc. USA.

Larcher, W. (1995).*Physiological Plant Ecology*. 3rd Ed. p. 1-506. Springer-Verlag, New York.

Lewitt, J. (1980).*Responses of plants to environmental stresses*. Vol. 2. p. 365-488. Academic Press, New York.

Matsumoto, H., E. Hirasawa, S. Morimura and E. Takahashi (1976). *Localization ofaluminium in tea leaves.* Plant and Cell Physiol, 17 : 627 - 631.

Özcan, H., M. A. Turan, Ö. Koç, Y. Çıkılı ve S. Taban (2000).*Tuz stresinde bazı nohut (Cicer aietinum L. cvs.) çeşitlerinin gelişimi ve prolin, sodyum, klor, fosfor ve potasyum konsantrasyonlarındaki değişimler*. Tr. J. of Agriculture and Forestry 24: 649-654.

Paljakoff-Mayber, A. (1981). Physiology and Biochemistry of Drought Resistance in Plants. p. 389 (L.G. Paleg and D. Aspinall eds.). Academic Press. Australia.

Plaut, Z. (1995).*Handbook of Plant and Crop Physiology*, (M. Pessarakli, ed.) p. 587. Marcel Dekker, New York.

Rao, G. G. and G. R. Rao (1981). *Ind. J. Expt. Biol*. 19:768-772.

Rozema, J. and Van Diggelen (1991). *A comparative study of growth and photosynthesis of four halophytes in response to salinity*. Acta. Decol 12:673-681.

Salama, S., S. Trivedi, M. Busheva, A. A. Arafa, G. Garab and L. Erdei (1994). *J. Plant Physiol*., 144: 241-244.

Salisbury, F. B., and N. G. Marinos (1985).*The ecological role of plant growth substances*. p. 707-706. In: Encyclopedia of Plant Physiology. Vol. II. (R.P.Pharis and D.M. Reid. eds.) Springer-Verlag, Berlin.

Setter, T. L., I. Waters, I. Wallace, P. Bhekasut and H. Greenway (1989).*Aust.J.Plant Physiol*. 16: 251-255.

Sharma, P. K. and D. O. Hall (1992).*J. Plant Physiol* 140: 661-665.

Taban, S. ve A. V. Katkat (2000).*Effect of salt stress on growth and mineral elements concentrations in shoots and roots of maize plants*. Tarım Bilimleri Dergisi 6(2): 119-122.

Taban, S., A. Güneş, M. Alpaslan ve H. Özcan (1999).*Değişik mısır(Zea mays L. Cvs.)çeşitlerinin tuz stresine dayanıklılıkları*. Tr. J. of Agriculture and Forestry 23 (3): 625-633.

Türkan, İ. (Ed.) (2008).*Bitki Fizyolojisi,* (Lincoln Taiz and Eduardo Zeiger'den Çeviri). s. 1-668. Palme Yayıncılık, Ankara.

Zhang, J. and W. J. Davies (1987).*J. Exp. Bot*., 38: 649-653.

Geliştirilmiş 2. Basım

HUZUR EĞİTİMİ

Prof. Dr. Hasan ÇELİKKAYA

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 543
Eğitim No.: 114
ISBN : 978-605-133-445-5
© Geliştirilmiş 2. Basım, Mart 2015

HUZUR EĞİTİMİ

Prof. Dr. Hasan ÇELİKKAYA

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti - Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çelikkaya, Hasan.

Huzur Eğitimi / *Hasan Çelikkaya*
Geliştirilmiş 2. Basım, XIV+224 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-445-5
1. Huzur 2. Eğitim 3. Din

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İKİNCİ BASIM İÇİN ÖNSÖZ

"Huzur Eğitimi" kitabımızın birinci basımının (Ocak-2014); umduğumuzun üstünde, üç-dört ay gibi çok kısa zamanda tükenmesi bizleri fazlasıyla duygulandırmış ve memnun etmiştir. İnşâallah, insanımızın ve toplumumuzun bu konudaki sıkıntılarına tercüman olmuş ve dertlerine, küçük çapta da olsa, devâ olmuşuzdur, diye düşünüyorum. En azından, bu tür sosyal alanlarda akademik çalışmalar yapılmasına da yol açmışızdır, diye ümit ediyorum. Çünkü bu kitabı hazırlayışımızın altında yatan önemli bir faktör de bu tür konularda akademik çalışmalara kapı açmaktır.

Ancak burada şu noktayı biraz daha açma ihtiyacı duyuyorum: Birinci basımın önsözünde de belirttiğimiz gibi bizim bu çalışmamız tamamen doğal gözleme dayanmaktadır. Doğal gözlem derken de elbette ilk planda akla gelen tecrübeler, gözlemler, duymalar, işitmeler, dinlemelerdir. Ancak emekli olduktan sonra televizyonlardaki özellikle kadın ve aile ağırlıklı programlarını daha fazla tâkip etme imkânı buldum. İzleyicilerin dînî sorularını canlı yayında cevaplayan İlahiyatçı hocalara bağlanan vatandaşların soru veya sıkıntılarını da tâkip ediyorum. Bu konuda ben de bir kanaat sahibi oluyor ve tavsıyelerde bulunuyorum. Tabiî gözlem metodumun içeriğine bu tür yayınların da dâhil olduğunu hatırlatmak istiyorum. Başka bir ifade ile tespit ve tekliflerimize bu tür yayınların da ciddî bir şekilde etkili olduğunu açıklamak isterim. Her fırsatta hatırlattığımız üzere Sosyolojinin; Fizik, Kimya ilmi gibi özel bir laboratuvarı yoktur. Sosyolojinin, dolayısıyla sosyal eğitimcinin laboratuvarı hayatın kendisidir yani insan ilişkileridir. Bir toplum eğitimcisi olarak bizim de laboratuvarımız bu yaşanan hayatlar olmaktadır. Başka bir ifade ile televizyonlarda izlediğimiz bu sosyal hayatlar bizlerin laboratuarı olmaktadır ve olmaya da devam edecektir. Konuyu aydınlatma açısından bu gerçeği hatırlatmakta da yarar gördüm.

Bu aktardığımız olaylar, bir bakıma, toplumsal olaylarla yakînen ilgilenmeye başladığım elli senelik bir zamanı içine almaktadır. Bu nedenle aktarılma değeri taşıdığına inandığım olayların hepsi bir anda aklıma gelmiyor. Aklıma gelenleri de kitabımızın yeni basımlarına ilâve etmeyi hedefliyorum. Seneler önce yaşadığım, okuyucuya aktarılmasında, özellikle karı-koca uyuşmazlıklarında ve çocuk eğitiminde yarar sağlayacağına inandığım birkaç hatıramı da bu ikinci basıma ekliyorum.

Dileğimiz; kişide, âilede ve toplumda huzur dolu ve huzur verici örneklerin çoğalması ve bu tür güzel örneklerin çoğalmasına yardımcı olmaktır. İnşâallah başarılı oluruz.

Okuyucularıma huzur dolu günler görmeleri dileğiyle.

2015 - İstanbul
Prof. Dr. Hasan Çelikkaya

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: TOPLUMDA HUZUR 3
Giriş 3
A- Huzur Ne Demektir? 5
B- Toplumumuzda Huzur 7
1- Ekonomik Faktör 8
2- Kanaatsizlik (Şükürsüzlük) 10
3- Diyalogsuzluk 11
4- Açlık Faktörü (Mânevî Doyumsuzluk) 12
5- Moda Düşkünlüğü 16
6- Kültür ve Değer Farklılıkları Faktörü 17
7- Neşriyât Faktörü 19
8- Otorite veya İtaat Faktörü 23
Sonuç 25
Kaynaklar 26

Bölüm 2: ÂİLEDE HUZUR 29
A- Âile Nedir? 29
1-Kelime Olarak 29
2- Terim veya Hukûkî Olarak 29
3- Tarif olarak 31
4- Tasnifi 31
B- Huzur ve Huzursuzluk Nedir? 32
C- Huzursuzluğun Nedenleri 32
1- Geleneksel Âile Tipinin Dağılmakta Oluşu 32
2- Fikir ve İnanç Zıtlığı (Evlilik Öncesi İhmallik) 49
3- Karakter Farklılığı 51
4- Akıl Satma veya Sürekli Müdahâlecilik 56
5- Başa Kakma 60
6- Eşini Küçük Görme 64
7- Teslimiyet ve İtaat Ruhu Taşımama 68
8- Huzuru Sürekli Karşıdan Beklemek 81
9- Dedikodu 84
10- Komşuluk İlişkilerinin Yetersizliği-Örf ve Âdet Faktörü 84
11- Fazla Rahatlık (Kişinin, Dünyalık Hemen Her İsteğine Kavuşması Hâli): 86
12- Şükürsüzlük (veya Kanaatkârsızlık) 87
13- Muhit ve Mekâna Aşırı Bağlılık 91
14- Sosyal Çevre Faktörü 94

15- Şöhret Düşkünlüğü 95
16- Cinsel Uyumsuzluk 96
17- Ucüb (Kendini Aşırı Beğenme) 103
18- Kararsızlık 104
19- Ev Hanımlığı Faktörü 106
20- Diyalog ve İtaat Faktörü 120
21- Devlet veya İşveren Faktörü 124
22- Kısa Ekler 1378
Kaynaklar 155

Bölüm 3: KİŞİDE HUZUR 177
1- Kişiliğin Yeterli Oluşmamış Olması 178
2- Duygusallığın Ağır Basması 188
3- Ucüb ve Bencilliğin Ağır Basması 191
4- Komşu Hakkı ve Apartman Hayatı 194
5- Zevki, Zulme Çevirmek 197
6- Ölüm ve Ötesine Hazırlıklı Olmamak 200
a- Beşer Olunması 205
b- Eğitim Farklılığı 205
c- Telkin Eksikliği 206
d- Cinsiyet Farklılığı 207
7- Kendi Kendini Teselli Edememe Hâli 207
8- Kendisine Söylenen Her Söz ve İşi, Benliğine Taarruz Kabul Etmek 209
9- Evham Sahibi Olmak 210
10- Tüm İlgilerini Kendine Yöneltme Olayı 211
11- Duâ Faktörü Eksikliği 214
12- Kişisel Huzurda Müzik Faktörü 217
a- Ruha Hitap Eden Müzikler 218
b- Nefse Hitap Eden Müzikler 218
c- Gayesiz Eğlence Müzikleri 219
13- Problem Çözücü Değil, Problem Çıkarıcı Nitelik Taşımak 220
14- Sürekli Huzursuz İnsanın Veya Huzursuz İnsanların Yanında Yaşamak Zorunda Kalmak 221

SON SÖZ 223

Bölüm 1

TOPLUMDA HUZUR

GİRİŞ

Prof. Dr. Hasan ÇELİKKAYA[2]

Huzur; insanın, ihtiyaçlarının başında gelir. Yeryüzünde huzura ihtiyaç duymayan bir kişi veya bir toplumu düşünmek bile mümkün değildir. Özellikle şikâyetler ve stresler içinde boğulmakta olan günümüz insanının ve toplumlarının huzura, her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğu açık bir gerçektir. Bilindiği gibi hayat, biz sosyal eğitimcilerin labaratuvarıdır. Pek çok meslektaşımdan dinlediğim ve kendimin de sık sık şahit olduğu üzere, insanlarımız maalesef hep şikâyet küpleri hâline gelmişler. Bir dokunduğunuzda âdetâ bin "aah!" işitiyorsunuz.

Yine bilindiği üzere sağlıklı yaşamak kadar, toplumun bütünlüğü ve kalkınması için de huzur şarttır. Huzursuz bir insandan verim beklenemez. Huzursuzluk, kişiyi yıpratan en büyük psikolojik faktördür. Huzursuz insanlardan meydana gelen bir toplum da elbette huzursuz olur. Huzursuz bir toplumdan da ne maddî, ne de mânevî hiç bir sonuç alınamaz ve alınamamaktadır. Sosyal gerçek bu doğrultudadır.

Eğitimin dolaylı veya sosyal görevlerinden biri de uyumlu Yâni huzurlu bir toplum oluşturmaktır (Öztürk, 1990, s. 38-40; Çelikkaya,

[2] M.Ü. Atattürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

K A Y N A K L A R

ARVASÎ, Ahmet; Eğitim Sosyolojisi, İstanbul, 1976, Özdemir Matbaası.

BALTAŞ, Acar, Öğrenmede ve Sınavlarda Üstün Başarı, İstanbul, 1990, Remzi Kitapevi.

BAŞARAN, İbrahim Ethem; Eğitime Giriş, Ankara, 1978, Bimaş Matbaacılık Ltd.Şti

----------; Eğitime Giriş, Ankara, 1984, Sevinç Matbaası,

BAYRAKLI, Bayraktar; İslâmda Eğitim (Batı Eğitim Sistemleri ile Mukayeseli), İstanbul, 1989, M.Ü. İFAV Yay.

BAYRAKTAR, M.Faruk; İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri, İstanbul, 1984, M.Ü.İFAV Yay.

ÇELİKKAYA, Hasan; "Moda Düşkünlüğü", İnsan ve Kâinât (Aylık Bilim ve Teknoloji Dergisi), İstanbul, 1992, sayı.87, s. 42.

ÇELİKKAYA, Hasan; Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi, İstanbul, l996, Alfa Yayınları.

DEYLEMİ; Keşfü'l-Hafâ. Cilt:2, Sayfa:233, Hadis No: 2406.

El-Askalânî, İbnü'l Hacer; Münebbihat, (çev. Ali ASLÂN), İstanbul, 1967, Eser Yayınevi.

El-Haşim, Es-Seyyid Ahmed; Muhtârü'l Ehâdîsi'n Nebeviyye Tercemesi, (çev. Abdullah AYDIN-A.Fikri YAVUZ), İstanbul, 1964, Eser Kitabevi.

FİDAN, Nureddin-ERDEN, Münire; Eğitim Bilimine Giriş, Ankara, 1988 Repa Eğitim Yayınları

GAZÂLÎ, İmam; Kimya-yı Saâdet (terc. A.Faruk Meyan), İstanbul, 1971, C.I-II, Bedir Yayınevi.

GÜNAY, Ünver; Eğitim Sosyolojisi Dersleri, Kayseri, l992, Erciyes Üniv. Yay.

KAHRAMAN, Ahmet; Dinler Tarihi, İstanbul, 1965, Sümer Matbaası.

MARDİN, Ebü'l Ulâ; Huzur Dersleri, İstanbul, 1956, cilt 1, İsmail Akgün Matbaası.

MARDİN, Ebu'l Ulâ; Huzur Dersleri, İstanbul 1966, İ.Ü.Hukuk Fakültesi Yay. cilt: 2, 3

NEVEVÎ, Muhyiddin; Riyâzü's Sâlihin; (çev. Kıvamüddin Burslan-Hasan Hüseyin Erdem) Ankara, 1967, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. cilt:1-2-3

OKUTAN Ahmet; Kutsal KitabımızKur'ân-ı Kerim, Ankara, 1989, Elif Matbaası

ÖZTÜRK. Hüseyin; Eğitim Sosyolojisi, Ankara, 1990, Hatipoğlu yay.

PAZARLI, Osman; Din Psikolojisi, İstanbul, l968, Remzi Kitabevi

TAPLAMACIOĞLU, Mehmet; Din Sosyolojisi, Ankara, 1975, A.Ü. İlâhiyat Fak. Yay.

TEZCAN, Mahmut; Eğitim Sosyolojisi, Ankara, 1992, Zirve Ofset.

----------; Eğitim Sosyolojisi, Ankara, 1988, Bilim Yay.

----------; Sosyolojiye Giriş, Ankara, 1991, Bilgi Basım Merkezi.

Bölüm 2

ÂİLEDE HUZUR

A- ÂİLE NEDİR?

1-Kelime Olarak

Âile; "âle" kökünden gelen Arapça asıllı bir kelimedir. (Karaman, 1993, s. 217).[9]: (Muhtaçlık ve bu nedenle bağlılık... gibi anlamlara gelir. Gerçekten de âileyi oluşturan üyeler; psikolojik, sosyolojik, ekonomik, hukûkî, fitrî (yaratılış veya duygusal) ve benzeri birçok nedenlerle birbirlerine bağlanmış, bir bütün teşkil etmektedir. Sosyolojik gerçek böyledir. Nitekim günlük konuşmalarda da iyi dikkat edilirse, âilenin bu anlamını destekleyen Yâni fertler arası samimi ilişkilerin güçlülüğünü veya bir müessesenin sağlamlığını anlatmak için: "Biz bir âileyiz; biz zaten bir âile sayılırız veya bizim müessesemiz bir âile müessesesidir..." şeklinde ifâdeler kullanılır.

2- Terim veya Hukûkî Olarak

Âile; terim olarak, yâni toplumlardaki yerleşmiş anlamıyla veya Hukûkî olarak, nikâh ile kurulmuş kadın-erkek birlikteliğidir. Başka bir ifâdeyle karı ve koca unvanını almış erkek ve kadının meşrû yaşayışı (beraberliği) demektir. Böylece âile; karı ve kocadan yâni en az iki kişiden oluşmaktadır. Sosyolojide buna "çekirdek âile" tabiri de kullanılır. Mo-

[9] Ancak bugün Araplarda âile yerine " üsra" veya " el- üsretü" kelimesi daha yaygındır. İslâmi kaynaklarda âile için "aal, ehl, ehlül beyt" gibi tabirler de kullanılmıştır (Karaman; 1993,I s. 217; Tahrim Suresi: 6, vb.).

KAYNAKLAR

Akseki, Ahmed Hamdi; İslâm Dini, Ankara, 1977, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Ateş, Süleyman; Hutbe, Ankara, 1967, Fazilet Yayınları.

Başbakanlık Âile Araştırma Kurumu; " Âile Yazıları" Dizisi ve Âile Şurası Kararları, Ankara, 1990, Sitem Ofset.

Bilmen, Ömer Nasûhi; Büyük İslâm İlmihâli, İstanbu 1964, Bilmen Yayınları.

Çantay, Hasan Basri; Kur'an-ı Hâkim ve Meal-i Kerim, İstanbul, 1965, Nurgök Matbaası.

El-Askalânî, İbnü'l Hacer; Münebbihat, (Çev. Ali Aslân), İstanbul, 1967, Eser Yayınları.

El-Cezeri, Abdurrahman; Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı, (Çev. Hasan Ege), İstanbul, 1977, Bahar Yayınları.

Ferruh, Ömer; İslâm Âile Hukuku, (Çev. Yusuf Ziya Kavakçı), İstanbul, 1969, Sebil Yayınevi.

Güvenç, Bozkurt; İnsan ve Kültür, İstanbul, 1991, Remzi Kitabevi.

El- Hâşimî, Es-Seyyid Ahmed; Muhtar'ül - Ehadis'in Nebeviyye (ter. Abdullah Aydın- A. Fikri Yavuz), İstanbul, 1964, Eser Kitabevi.

En-Nevevî, Muhyiddin; Riyazü's- Salihin (Ter. Kıvamüddin Burslan- Hasan Hüsnü Erdem), Ankara, 1964, Diyanrt İşleri Başkanlığı Yayınları.

Işık, Hüseyin Hilmi; Tam İlmihal (Saâdet-i Ebedîyye), İstanbul, 1977, Işık Kitabevi.

Karaman, Hayreddin; İslâm'da Kadın ve Âile, İstanbul, 1993, Ensar Neşriyat, Tic. A.Ş.

Keskioğlu, Osman; Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku, Ankara, 1969, Müftüoğlu Yayınları.

Okutan, Ahmet; Kutsal Kitabımız Kur'an-ı Kerim, Ankara, 1989, Emel Matbaacılık.

Önal, Sayın; Âile Sosyolojisi, İzmir, 1990, E.Ü.Ed.Fak. Yay.

Tanyol, Cahit; Sosyolojik Açıdan Din, Ahlâk, Lâiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar, İstanbul, 1970, Okat yayınevi.

Tezcan, Mahmut; Sosyolojiye Giriş, 1991, Bilgi Basım Merkezi.

Topaloğlu, Bekir; İslâmda Kadın, İstanbul, 1975, Yağmur Yayınları.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet; Türk Medenî Kanunu, Umumi EsAslâr, Cilt.1, Cüz.1, İstanbul, 1968, Sermet matbaası; Cilt II, Âile Hukuku, İstanbul, 1965, Nurgök Matbaası.

Yeni Eleştiri Bağlamında
HÜSEYİN SU ÖYKÜSÜ

Yrd. Doç. Dr. Mahfuz Zariç

1976'da doğdu. 1991'de Batman Endüstri Meslek Lisesi Elektrik Bölümünden, 1996'da Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Yüksek Lisansını Erciyes Üniversitesinde, Doktorasını Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında yaptı. İlk öyküsü, Antiöykü: "Temizlenmiş Hamsi Ayarında Bir Öykü", jüri üyeleri arasında Durali YILMAZ, Hülya ARGUNŞAH, Fatih ANDI, Emel KEFELİ, Ömür CEYLAN ve İsa KOCAKAPLAN gibi akademisyenlerin de bulunduğu öykü yarışması kapsamında İstanbul'da 2008'de yayımlandı. Halen Batman Üniversitesinde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Evlidir.

Yeni Eleştiri Bağlamında
HÜSEYİN SU ÖYKÜSÜ

Yrd. Doç. Dr. Mahfuz Zariç

ATLAS

Atlas Yayınları: 2
Edebiyat: 1

Yeni Eleştiri Bağlamında
HÜSEYİN SU ÖYKÜSÜ

Yrd. Doç. Dr. Mahfuz Zariç

Genel Yayın Yönetmeni
Atilla Mülayim

Kapak Tasarımı
Pınar Özen

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Ekim 2015

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-65556-1-9

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alış veriş: www.atlaskitap.com

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
AH	Aşkın Hâlleri
AÜ	Ana Üşümesi
BYT	Bir Yağmur Türküsü
C.	Cilt
çev.	Çeviren
GY	Gülşefdeli Yemeni
HSK	Hüseyin Su Kitabı
Hz.	Hazreti
hzl.	Hazırlayan
ÖH	Öykümüzün Hikâyesi
s.	Sayfa
S.	Sayı
T	Tüneller

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 5
İÇİNDEKİLER 7
ÖNSÖZ 11
GİRİŞ 13

1. Bölüm
YENİ ELEŞTİRİ KURAMI
YENİ GELENEKÇİLER VE HÜSEYİN SU

YENİ ELEŞTİRİ KURAMI 23
Eleştiride Metin Merkezli Yöntemler ve Yeni Eleştirinin Tarihî Gelişimi 24
Yeni Eleştiriye Yöneltilen Eleştiriler ve Yeni Eleştiride Tepkiler-Farklı Sesler 26
Yeni Eleştiri Kuramı - Yeni Roman Akımı İlgisi 30
Yeni Eleştiride Organik Bütünlük ve Eserin Biricikliği Düşünceleri 31
Metne Odaklanmaları ve İçerik-Biçim Sorununa Yaklaşımları 32
Türkiye'de Akademik Eleştirinin Hazırlayıcıları Hüseyin Cöntürk, Mehmet Kaplan ve Berna Moran 34
ÖYKÜCÜLÜKTE YENİ GELENEKÇİLER 36
HÜSEYİN SU'NUN CUMHURİYET DÖNEMİ ÖYKÜCÜLÜĞÜNDEKİ YERİ 39
HÜSEYİN SU ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR 42

2. Bölüm
HAYATI VE SANATI

HAYATI 55
SANATI 57
Eser Verdiği Edebî Türler 57
Edebiyat-Sanat Anlayışı 61

3. Bölüm
HÜSEYİN SU'NUN ÖYKÜ DÜNYASI

HÜSEYİN SU'NUN ÖYKÜ DÜNYASI 73
YAZIM TEKNİKLERİ AÇISINDAN ÖYKÜLERİ 74
Kişileştirme ve Tipler 77
Okur-Kahraman Özdeşleşmeleri ve Hatırda Kalıcı Kişiler 77
Kişilerin Rolleri, Özellikleri ve Sunuluş Tarzı 100
Öykü Kişilerinin Derilerinin Altına Girebilme ve Çoklu Bakış Açısı 166
Kişi Oluşturmada İsimlerin Değeri 167
Kişi Oluşturmada İsimsizlik 167
Kişi Oluşturmada Taklidî Üslubu Kullanmama 169
Beslendiği Kaynakları Öykü Kişilerine Yüklemesi 169
Yazarın Öykülerinde Bulunmayan Tipler 173
Diyalog, İç Diyalog ve Bilinç Akışı 173
Bakış Açıları ve Önermeler 184
Başlangıçlar, Bitişler ve Kurgulama 209
Çatışmalar 227
Geri Dönüşler, Geçişler 233
Sahneleme-Özetleme, Anlatma-Gösterme 242
KONU VE TEMALAR 248
Aşk 248
Yoksulluk 257
Çocukluk Özlemi 262
Gelenek, Değerler ve Kuşak Çatışması 267
Hayal Kırıklıkları 278
Ötekileştirme 284
Bütünleşme-Anlama 291

DİL ÖZELLİKLERİ VE ÜSLUBU 293
Betimlemeler 293
Benzetmeler-Kişileştirmeler 295
İmajlar 297
Zıtlıklar 300
Dil Duyarlığı 301
Bir Ocak Dergisi Olarak *Edebiyat* ve Öztürkçeci Tutum 302
Özgün Kullanımlar ve Kipler 304
Şapka İşareti ve Noktalama İşaretleri 308
Ağız Yansımaları ve Deyimler 311
Devrik Cümleler ve Bitişik Kelimeler 312
Şiirsellik 313
Kitap Adları, Öykü Adları ve Şiirsellik 321
Türkü Sözlerini Montaj Tekniğiyle Kullanma 327
MEKÂN 328
Yerleşim Birimleri 329
Açık Alanlar 331
Yollar 331
Avlular, Alanlar ve Parklar 333
Kapalı Alanlar 334
Evler ve Koğuşlar 334
İş Yerleri 344
Vasıtalar 346
Çayevleri ve Camiler 347
ZAMAN 348
Anlatım Zamanı ve Öykü Zamanı Konumları 348
Öykü Zamanı 349
SEMBOL VE ANLAM DÜNYASI 354
Yol, Arama ve Dönüş Mitleri 354
Ritüeller 359
Leitmotivler 361
Hayal 364
Leitmotiv Bağlamında Öyküler Arası Kişiler 365
Mektup 366
Gül, Sandık, Kitap, Muska ve Diğer Nesneler 367
Güvercin 372
Mezarlık ve Dinginlik 373
Su, Toprak ve Taş 375
Sayıların Değeri 375

SONUÇ.....377

EKLER.....393

EK -1- Anlatıcılar ve Bakış Açıları Tablosu 395

EK -2- Nesnel Zaman, Vaka Zamanı ve Anlatım Konumu Tablosu.....396

EK -3- Mekânlar Tablosu 397

EK -4- Hüseyin Su ile Hayat, Yazmak ve Öykü Üzerine Bir Söyleşi
"Yazarken 'Öte' Duygusu Taşırım" 398

ALBÜM.....415

KİTABİYAT.....439

DİZİN.....445

ÖNSÖZ

Sürekli (ezelî ve ebedî) metafiziğin ilkelerini
görünen âlemin şartlarına şuurlu bir biçimde uydurarak,
bu ilkeleri görünen âlemin şartlarına göre yerine getirerek
gerçekleştirilen her türlü insan faaliyeti: Gelenek.

A. K. Coomaraswamy[1]

İlk iki öyküsü ve bir yazısını rahlede, elle yazdığını belirten Hüseyin Su, Cumhuriyet Dönemi öykücülüğünde 1960 sonrası modernizminin, gelenekseli reddetmeyip sürdürmek isteyen "Yeni Gelenekçiler" veya "Yeni Arayışlar Dönemi" olarak adlandırılan hikâye anlayışının güçlü temsilcilerindendir. Rasim Özdenören, Durali Yılmaz, Şevket Bulut, Mustafa Kutlu'dan sonra yazmaya başlayan Hüseyin Su'nun öykülerinin, Şark hikâyeciliği ile kendi hikâye geleneğimiz üzerinde durmaya, bunlara mahsus kimi unsurları esas almaya yönelen, öyküde gelenek bağlamında orijinal ve seçkin örnekler içerdiği

[1] Ray Livingston; Geleneksel Edebiyat Teorisi, (çev. Necat Özdemiroğlu), İnsan Yayınları, İstanbul, 1998, s. 276.

kabul edilmektedir. Hüseyin Su, hikâyenin yanı sıra deneme, inceleme ve araştırma yazıları da yayımlamaktadır.

Yazarın özgün bir yaklaşım tarzına sahip, geleneksel tahkiye anlayışına uygun, tüm anlatım yöntem ve tekniklerini başarıyla kullandığı öykülerini bu çalışmada yazım teknikleri, konu ve temaları, dil özellikleri ve üslubu, unsurları, sembol ve anlam dünyası açılarından inceledik. Öyküleri incelerken biçimci/yapısalcı "Yeni Eleştiri" kuramından faydalandık. Bir yazarın ve eserlerinin yaşadığı sosyal çevreden büsbütün soyutlanarak incelenemeyeceğini; bununla birlikte yazarı merkeze alıp eseri her açıdan yazarın biyografisiyle ilişkilendiren bir yöntemin de tamamıyla açıklayıcı veya kapsayıcı olamayacağı ilkelerini benimsedik.

Çalışmamızın aynı zamanda öykü eleştirmenliği yapan bir öykü yazarını konu edinmesi, ileri sürülen görüşlerin daha bir dikkatle ileri sürülmesini zorunlu kılmaktadır. Öykücünün yazarlık çizgisi gelecekte değişikliklere uğrayabilecektir. Bu durumda saptamalar ancak eldeki eserleri niteleyici olabilecektir. Bundan dolayı çalışmamızda temelde metne dayalı yapısalcı bir yaklaşım geliştirmeye ve bunu uygulamaya çalıştık. Söz konusu çekinceleri dikkate alarak Hüseyin Su'nun hikâyelerini, eleştiri yazılarını, denemelerini değerlendirmeye çalıştık. Hüseyin Su'dan yaptığımız alıntılarda yürürlükteki imla kılavuzuyla uyuşmayan yazım şekillerini değiştirmeden aldık. Diğer alıntılarda Türk Dil Kurumunun imla kılavuzunu esas alarak gerekli düzenlemelerde bulunduk.

Bu çalışma boyunca mütevazı kişiliğiyle bana her türlü yardım ve desteği sunan Hüseyin Su'ya, teknik destekleri için oğlum Abdullah'a, meslektaşım Mustafa Tuğalay'a, bana her aşamada yardımcı olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Kemal Timur'a şükranlarımı sunuyorum.

Mahfuz Zariç

Batman

KİTABİYAT

Akay, Hasan, *Cenab Şahabeddin'in Şiirleri Üzerinde Stilistik Bir Araştırma*, Kitabevi, İstanbul, 1998.

Akay, Hasan, Şiir Alametleri, 3F Yayınevi, İstanbul, 2006.

Akkanat, Cevat, *Gelenek ve İkinci Yeni Şiiri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Aksoy, Nazan; Aksoy, Bülent; *Berna Moran'a Armağan, Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

Aktaş, Şerif, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

Aytaç, Gürsel, *Genel Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul, 2000.

Aytaç, Gürsel, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul, 2003.

Bachelard, Gaston, *Mekânın Poetikası*, Kesit Yayınları, İstanbul, 1996.

Baldıran, Galip, *Alain Robbe-Grillet ve Yeni Roman*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.

Baş, Seyit, *Hüseyin Su'nun Öykücülüğü*, Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tokat, 2002.

Bates, H. E., *Yazınsal Bir Tür Olarak Kısa Öykü***,** (çev. Gökçen Ezber), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2001.

Bedir, Atıf, "*Nuri Pakdil'in Önerisi*", *Hece Nuri Pakdil Özel Sayısı***,** S. 85, 2004.

Bogges, Louise, "*Doğru Bakış Açısını Nasıl Seçersiniz*", Öykü Sanatı, (hzl. ve çev. Hasan Çakır), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2000.

Boynukara, Hasan, *"Hikâye ve Hikâye Kavramları", Hece Türk Öykücülüğü Özel Sayısı***,** S. 46–47, Ankara, 2000.

Burroway, Janet, "*Bakış Açısı*", Öykü Sanatı, (hzl. ve çev. Hasan Çakır), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2000.

Card, Orson Scott, "*Kişileştirmede Daha İnce Ayar Noktaları*", Öykü Sanatı, (hzl. ve çev. Hasan Çakır), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2000.

Carr, Robin, Öykü Sanatı, (hzl. ve çev. Hasan Çakır), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2000.

Çetin, Nurullah, "*Hüseyin Su'nun Hikâyeleri*", *Hüseyin Su Kitabı* içinde (hzl. Kemal Aykut, Ömer Lekesiz), Nehir Yayınları, İstanbul, 2005.

Çetin, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi***,** Öncü Kitap, Ankara, 2009a.

Çetin, Nurullah**,** *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara, 2009b.

*Düşünce ve Dil***,** (hzl. Hüseyin Su), Hece Yayınları, Ankara, 2004.

Eagleton, Terry, *Edebiyat Kuramı Giriş***,** (çev. Tuncay Birkan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.

Eagleton, Terry, *Eleştiri ve İdeoloji***,** (çev. Esen Tarım, Serhat Öztopbaş), İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

Ecevit, Yıldız, "*Türk Edebiyat Eleştirisi-Bir Sistemleştirme Denemesi",* Çağdaş Türk Yazını, (hzl. Zehra İpşiroğlu), Adam Yayınları, İstanbul, 2001.

Ekici, Metin, *"Araştırma Yöntemleri",* Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**,** Grafiker Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Eliot, Thomas Stearns, *Edebiyat Üzerine Düşünceler***,** (çev. Sevim Kantarcıoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

Ercilasun, Bilge, *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit***,** Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1994.

Hildick, Wallace, "*Anlatımın Sekiz Yolu*", Öykü Yazma Teknikleri**,** (hzl. ve çev. Salih Bolat), Papirüs Yayınevi, İstanbul, 2003.

Hogrefe, Pearl, *"Kişileştirme",* Öykü Sanatı, (hzl. ve çev. Hasan Çakır), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2000.

Hüseyin Su Kitabı (hzl. Kemal Aykut, Ömer Lekesiz), Nehir Yayınları, İstanbul, 2005.

İnam, Ahmet, *"Hüseyin Cöntürk ve Eleştirmenin Dört Özelliği", Edebiyat ve Eleştiri*, S. 74, Ankara, 2004.

İsen, Işınsu Tuba, "*Hüseyin Cöntürk ve Eski Edebiyata Yeni Eleştiri*", *Edebiyat ve Eleştiri*, S. 74, Ankara, 2004.

İslam, Ayşenur Külahlıoğlu, *"Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyesi", Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları Ankara, 2005.

Kantarcıoğlu, Sevim, "Önsöz", *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, (çev. Sevim Kantarcıoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

Kaplan, Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997.

Kaplan, Mehmet, *Nesillerin Ruhu*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

Karaalioğlu, Seyit Kemal, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İnkilap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1978.

Lekesiz, Ömer, *"Öykücülüğümüzde Dönemler", Hece* Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, S. 46–47, Ankara, 2005.

Lekesiz, Ömer, *Öykü İzleri*, Hece Yayınları, Ankara, 2000.

Lekesiz, Ömer, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü 5*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2001.

Livingston, Ray, *Geleneksel Edebiyat Teorisi*, (çev. Necat Özdemiroğlu), İnsan Yayınları, İstanbul, 1998.

Lukacs, Georg, *Roman Kuramı*, Metis Eleştiri, İstanbul, 2003.

Meredith, Robert C.; Fitzgerald, John D., "Çatışma", Öykü Sanatı, (hzl. ve çev. Hasan Çakır), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2000.

Mert, Necati, *Öykü Yazmak,* Hece Yayınları, Ankara, 2006.

Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Moran, Berna, *Edebiyat Üzerine*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Naldemir, Şengül, *Hüseyin Su'nun Öyküsü*, Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, 2002.

Oğuzertem, Süha, *"Cöntürk'ün Kalıtını Değerlendirmek", Edebiyat ve Eleştiri*, S. 74, Ankara, 2004.

Provost, Gary, *"Diyalog",* Öykü Sanatı, (hzl. ve çev. Hasan Çakır), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2000.

Sağlık, Şaban, *"Kurmaca Âlemin Kurmaca Sözcüklerinden Romanda Zaman-Mekân-Tasvir"*, *Hece* Türk Romanı Özel Sayısı, S. 65–66–67, Ankara, 2002.

Stevick, Philip, *Roman Teorisi***,** (çev. Sevim Kantarcıoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

Su, Hüseyin, *"Çelik Adam", Hece Nuri Pakdil Özel Sayısı***,** S. 85, Ankara, 2004a.

Su, Hüseyin, *"Diriliş Neslinin Öyküleri", Hece Bir Uygarlık Tasarımı Olarak Diriliş***,** S. 73, Ankara, 2003a.

Su, Hüseyin, "*Eleştiriye Adanmış Bir Hayat: Berna Moran", Hece Eleştiri Özel Sayısı***,** S. 77/78/79, Ankara, 2003b.

Su, Hüseyin, "*Köklerinin Üzerinde Yaşamak*", *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı***,** (hzl. Hüseyin Su, İlyas Dirin ve Şaban Özdemir) Hece Yayınları, Ankara, 2003c.

Su, Hüseyin, *"Meşhet*" ve *"Ateş", Edebiyat Dergisi,* S. 38+72, Ankara, Ocak 1981.

Su, Hüseyin, *"Öykü Kaynakçası", Hece* Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**,** S. 46–47, Ankara, 2000a.

Su, Hüseyin, "*Soruşturma: Öykü Türünün Sizdeki Yazınsal Karşılığı Nedir? Öykülerinizi Nasıl Yazıyorsunuz?"*, *Hece* Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, S. 46–47, Ankara, 2000b.

Su, Hüseyin, "*Takvim Yırtıkları*", *Hece Nuri Pakdil Özel Sayısı,* S. 85, Ankara, 2004b.

Su, Hüseyin, *Ana Üşümesi***,** Hece Yayınları, Ankara, 1999.

Su, Hüseyin, *Aşkın Hâlleri***,** Hece Yayınları, Ankara, 2006,

Su, Hüseyin, *Bir Yağmur Türküsü***,** Hece Yayınları, Ankara, 1999.

Su, Hüseyin, *Çağdaş Azerbaycan Öyküsü*, Hece Yayınları, Ankara, 2014a.

Su, Hüseyin, *Çağdaş Gagauz Öyküsü,* Hece Yayınları, Ankara, 2014b.

Su, Hüseyin, *Çağdaş Kazakistan Öyküsü*, Hece Yayınları, Ankara, 2014c.

Su, Hüseyin, *Çağdaş Kırgız Öyküsü*, Hece Yayınları, Ankara, 2014d.

Su, Hüseyin, *Çağdaş Kırım Tatar Öyküsü*, Hece Yayınları, Ankara, 2014e.

Su, Hüseyin, *Çağdaş Özbek Öyküsü,* Hece Yayınları, Ankara, 2014f.

Su, Hüseyin, *Çağdaş Türkmenistan Öyküsü*, Hece Yayınları, Ankara, 2014g.

Su, Hüseyin, *Edebiyat Eylemi ve Nuri Pakdil***,** Hece Yayınları, Ankara, 2013.

Su, Hüseyin, *Gülşefdeli Yemeni***,** Hece Yayınları, Ankara, 2006.

Su, Hüseyin, *Irmağın İçli Sesi Atasoy Müftüoğlu Kitabı***,** Hece Yayınları, Ankara, 2007.

Su, Hüseyin, *Kalemin Yükü***,** Şule Yayınları, İstanbul, 2015.

Su, Hüseyin, *Keklik Vurmak*, Şule Yayınları, İstanbul, 2015.

Su, Hüseyin, *Nuri Pakdil-Mektuplar I, II, III,* Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara, 2014.

Su, Hüseyin, Öykümüzün Hikâyesi, Hece Yayınları, Ankara, 2000c.

Su, Hüseyin, *Tüneller*, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara, 1983.

Su, Hüseyin, *Yazı ve Yazgı*, Şule Yayınları, İstanbul, 2014h.

Şakar, Cemal, *"Hüseyin Su ile Söyleşi", Hüseyin Su Kitabı*, Nehir Yayınları, İstanbul, 2005.

Taştan, Zeki, "*Hüseyin Su ve Ayfer Tunç'un İnsanları*", *Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu,* İstanbul, 2008.

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001.

Teori ve Eleştiri, (hzl. Hüseyin Su) Hece Yayınları, Ankara, 2004.

Thaler, Suzan, "*Geridönüşler*", Öykü Sanatı, (hzl. ve çev. Hasan Çakır), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2000.

Todorov, Tzvetan, *Poetikaya Giriş*, Metis Yayınları, İstanbul, 2008.

Tosun, Necip, *Hayat ve Öykü*, Hece Yayınları, Ankara, 1999.

Tosun, Necip, *Türk Öykücülüğünde Rasim Özdenören*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Tunç, Ayfer, "*Unutulmaz Yan Karakterler*", Öyküde Karakter Yaratmak–2, *Heceöykü,* S. 23, Ankara, 2007.

Uçan, Hilmi, *Edebiyat Bilimi ve Eleştiri*, Hece Yayınları, Ankara, 2003.

Uçan, Hilmi, *Yazınsal Eleştiri ve Gösterge Bilim*, Perşembe Kitapları, İstanbul, 2002.

Usta, Çiğdem, *Şiir Dilinin Gizemi,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2009.

Ünal, Hayriye, *"Yeni Eleştiri", Hece Eleştiri Özel Sayısı*, S.77-78-79, Ankara, 2003.

Wellek, Rene; Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, (çev. Ömer Faruk Huyugüzel), Akademi Kitabevi, İzmir, 2001.

wikipedia.org/wiki/Hüseyin_Cöntürk

Yazgıç, Suavi Kemal, "*Hece ve Heceöykü Dergisinin Yayın Yönetmeni, Öykücü Hüseyin Su ile Heceöykü Üzerine*", *Kül Öykü*, S.4, Mayıs, İstanbul, 2007b.

Yazgıç, Suavi Kemal, *"Öykünün Tanımlara Attığı Gol", Öyküde Sözcük Ekonomisi: Kısa Kısa Küçürek Öykü–1, Hece Öykü,* S.19, Ankara, 2007a.

Zima, Peter V., *"Anglo-Amerikan Yeni Eleştirisi ve Rus Biçimciliği",* "*Eleştirel Edebiyat Teorisine Doğru*", **"***Modern Edebiyat Teorilerinin Felsefesi*, (çev. Mustafa Özsarı), Hece Yayınları, Ankara, 2006.

EDİTÖRLER
Dr. Mine Yılmazer
Dr. Meltem Onay

İHRACAT VE İTHALAT YÖNETİMİ

Yeni Stratejiler ve Güncel Uygulamalar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1322
İktisat/Ekonomi/Maliye No: 120
ISBN: 978-605-320-228-8
© 1. Basım, Ekim 2015

İHRACAT VE İTHALAT YÖNETİMİ Yeni Stratejiler ve Güncel Uygulamalar
Dr. Mine Yılmazer, Dr. Meltem Onay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Sertifka No: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No:17/1 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-+90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yılmazer, Mine. Onay, Meltem.
İhracat ve İthalat Yönetimi Yeni Stratejiler ve Güncel Uygulamalar */Dr. Mine Yılmazer, Dr. Meltem Onay*
1. Basım, xx + 384 s., 195x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-228-8
1. Dış Ticaret 2. İhracat ve İthalat Yönetimi 3. Gümrük

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Ön Söz

Yapılan her işin ve yaşanan her olayın bir hikâyesi vardır. Bizim de bu kitabı yazma düşüncemizin arkasında, "tatlı bir sohbet" var. Bundan birkaç yıl önce bir araya geldiğimizde, Uluslararası Ticaret Bölümü öğrencilerimize ithalat ve ihracatla ilgili genel bilgilere ulaşabilecekleri pratik bir kitap hazırlamaya karar verdik. Bu kitabı oluştururken, farklı disiplinlerden gelip dış ticareti hem akademide ve hem de sahada uygulayan kişileri bir araya getirmek istedik. Yazarların bilgi ve deneyimlerinden yola çıkarak hazırladığımız ve ithalat ve ihracatla uğraşan herkese yararlı olacağını düşündüğümüz bu başucu kitabını oluşturmak bizi çok heyecanlandırmıştı. Sonunda projemizi hayata geçiriyoruz ve bunun bize verdiği memnuniyeti kelimelere sığdırmak oldukça güç.

Bu yolculukta, işin uzmanlarını bulmaya karar verdik öncelikle. Piyasada ve akademide saygın, işinin ustası kişilerle buluştuk. Onlarla ilk toplantımızı yaptığımızda hepimiz çok heyecanlıydık. Acaba başarılı olabilecek miydik? Kitabın her bir bölümü, ithalat ve ihracat yapmaya niyetli olanlara "rehber olma" özelliği taşıyacak mıydı? Renkleriyle, öyküleri ve tavsiyeleri ile okuyana bir istek ve kararlılık duygusu uyandıracak mıydı?

Tüm yazarların gönül vererek hazırladığı kitabımızda öncelikle işbölümü yaptık. Amaç farklı deneyimleri ve bakış açılarını ama doğru bilgileri bir araya getirmekti. Dr. Meltem Onay, bölgemizde tanınmış kişilerin dış ticarette yaşamış oldukları deneyimleri derlemeye ve bu konuda uzmanlaşmak ve başarılı olmak isteyen kişilere örnekler sunmaya çalıştı. Dr. Mine Yılmazer ve Dr. Serkan Çınar, dış ticaretin evriminden yola çıkıp mevcut durumu, başarı ve başarısızlık ölçütlerini ortaya çıkarmaya çalıştılar. Bölümümüz öğretim üyelerinden Dr. Özge Ayan satış sözleşmelerinin incelikleri ve ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü, Dr. Murat Koçtürk ve Arş. Gör. Tuğçe Danacı serbest bölgelerdeki işleyiş hakkında sahip oldukları yararlı bilgilerini paylaştılar.

Dokuz Eylül Üniversitesinin değerli öğretim üyeleri Dr. Özcan Güven ve Dr. Mustafa Tanyeri ithalat ve ihracat konusunun akademik boyutuyla birlikte uygulamasına da hakim olan kişilerdi. Pazarlanacak ürünün kalitesinden başlayıp dış ticaret işlemlerinde dokümantasyon ve ödeme şekillerinden müşteri memnuniyetine kadar devam eden sürece ilişkin ayrıntılı ve pratik bilgiler verdiler. Konunun iyi kavranmasında yazarlarımızın bakış açısının çok yararlı olacağını düşünüyoruz.

Okulumuzda Öğretim Görevlisi olarak ders verip teorinin yanında uygulamanın inceliklerini de öğrencilerimize anlatan Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi Dr. İrfan Kalpalı ve Arkas Holding Yöneticilerinden Gürcan Atay, sahip oldukları bu bilgileri en ince ayrıntılarıyla kitabımıza aktardılar. Bu bilgilerin sektörde çalışan herkese rehber olacağına ve günlük işlemlerini yaparken ilgili bölümleri tekrar tekrar okumak isteyeceklerine inanıyoruz.

Dış ticaretin ilk aşaması olan pazar araştırması konusunda, Kobimar Genel Müdürü Mehmet Ağırbaş ile Dış Ticaret Uzmanı ve Ekonomi Üniversitesi Öğretim Görevlisi Ömer Pesen okulumuzda çok başarılı eğitimler vermişlerdi. "İsterseniz, Myanmar'a bile satış yapabilirsiniz." sözleriyle kurallara ve prosedürlere uyulduğu, doğru ürün doğru kişiye pazarlandığı taktirde başarıya ulaşılabileceğini bize hissettirmişlerdi.

Gümrük Müşaviri Ahmet Özken ve Dış Ticaret Uzmanı Mutlu Yılmaz, sektörde aktif olarak çalışan, akademik kariyerlerine devam edip farklı üniversitelerde ve kuruluşlarda dersler veren ve alanda çok sayıda kitapları olan diğer yazarlarımızdır. Ürünün fabrikadan çıkışından gümrük işlem-

lerinin sonlandırılmasına kadar devam eden süreci anlatan Ahmet Özken ve teslim şekilleri ile dış ticarette profesyonellik sağlayan ve fark yaratan dört temel unsuru anlatan Mutlu Yılmaz'ın kitabımıza ayrı bir renk kattığını ve çok önemli bilgiler verdiklerini düşünüyoruz.

Şüphesiz bir başka konu, bu kitabı okuyucunun dikkatini çekecek hâle getirecek olan dizgi ve görsel uyumun başarıyla tamamlanmasıydı. Burada da Nobel Akademik Yayıncılığın deneyimli personeli devreye girdi. Özenli ve özverili çalışmalarıyla bu güzel ürünün ortaya çıkmasına yardımcı oldular.

Biz 14 yazar, mutlulukla bir araya gelip bilgilerimizi sevgi ile yazıya aktardık. Deneyimlerimizi ve bilgi birikimimizi paylaşmaktan büyük mutluluk duyduk. Özenle hazırladığımız bu çalışmanın dış ticaret yolculuğuna çıkan kişilere "pusula" niteliğinde olmasını ümit ediyoruz.

İzmir, 2015
Mine Yılmazer
Meltem Onay

İçindekiler

BÖLÜM 1 Dış Ticaretin Öyküsü **3**
Yeryüzü Cenneti 3
Geçmişin Hikâyesi: Tarihi Şekillendiren Ticaret 4
Bir Kurucu Hikâye: Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Küresel Ticarette Rekabet Gücü 6
Gerçeğin Dayanılmaz Gücü: Küresel Rekabet Dinamikleri 7
İşgücünde Maliyet/Verimlilik Farklılığı 8
Yenilikçi Bilgi Teknolojileri ve Rekabet 8
Kur Savaşları ve Rekabet Edebilirlik 10
Dış Ticarette Küreselleşme ve Bölgeselleşme 11
Ulusların Zenginliği: Ezber Bozan Gerçekler 14
Çevreye Duyarlı Büyüme Kârlı Bir Süreç mi? 16
Dış Ticarette Türkiye: Başarılar, Sorunlar ve Beklentiler 18
BÖLÜM ÖZETİ 26
AÇIKLAMA SORULARI 26

BAŞARI ÖYKÜLERİ Ahmet Nalbantoğlu **27**
Hayat Her Zaman İnsana Tesadüfler Sunuyor 27
Fuarlara Katılmak Yararlı mı? 27
Mermer İşinde, Aile İşletmesi Olmak Şart 28
Farklı Değilsen Piyasada Yerin Yok 28

BÖLÜM 2 Dış Ticarete Yardımcı Olan Kuruluşlar ve Türkiye'de Devlet Destekleri **31**
Dış Ticarete Yardımcı Olan Kuruluşlar 32
Ekonomi Bakanlığı 32
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı 32
Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) 32
Türk Eximbank 33
Türk Standartları Enstitüsü (TSE) 33
Lojistik ve Nakliye Dernekleri 33
Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND) 33
Lojistik Derneği (LODER) 34
Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği (UTİKAD) 34
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) 34

Finansal Kurumlar Birliği 35
Gözetim Firmaları 35
Türkiye Bankalar Birliği 35
Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) 35
Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu 36
Dünya Ticaret Örgütü (WTO) 36
Uluslararası Ticaret Odası (ICC) 36
Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC) 37
Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) 37
İhracatta Devlet Destekleri 38
Sektörel Nitelikli Uluslararası Yurt İçi Fuarların Desteklenmesine İlişkin Karar (Karar No: 2014/4) 38
Pazara Giriş Belgeleri Desteği (2014/8 Sayılı Pazara Giriş Belgelerinin Desteklenmesi Hakkında Karar) 38
İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ (2000/1) 39
Yurt Dışı Fuar Destekleri 39
Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ (2009/5) 39
Yurt Dışında Fuar Düzenlenmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ (2010/5) 39
Ofis Mağaza Desteği (2010/6 Sayılı Tebliğ) 40
TURQUALITY®/Marka Desteği (2006/4)(2.6) 41
Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği (2011/1 Sayılı Tebliğ) 42
Ur-Ge Projeleri ve Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (2010/8) 42
Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ (2008/2 Sayılı Tebliğ) 43
Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Tebliğ (2012/3 Sayılı Tebliğ) 44
BÖLÜM ÖZETİ 47
AÇIKLAMA SORULARI 47

BAŞARI ÖYKÜLERİ Jak Eskinazi 49
Şans Nasıl Döndü? 49
Hedeflerinin Arasında, Aile İşletmesinde Çalışmak Yoktu 50
Bir Gün Bir Baktılar ki: "Mont Kabancı" Oluvermişler 50
Sayısız Denemenin Sonucu 50
Bitip Tükenmeyen Bir Enerji 50
Uluslararası Piyasalara Ürün Satmak İçin? 51
Yurt Dışında, Beni Kim Ne Şekilde Tanıyacak? 51
Kalite Neden Olmazsa Olmaz Bir Şart ? 51

BÖLÜM 3 Uluslararası Pazarlama 55
"İhracat Kolay İş Değildir." 55
Uluslararası Pazarlama: Kavram ve Kapsam 56

Uluslararası Rekabette Yeni Yönelimler 56
Uluslararası Pazarlamada Bir Yol Ayrımı: Standardizasyon veya Uyarlama 57
Uluslararası Pazarlama Çevresinde Değişimler ve Küreselleşme 57
Ekonomik Çevre Değişkenleri 58
Yasal Çevre 58
Politik Çevre 59
Kültürel Faktörler 60
Küreselleşme Olgusu ve Uluslararası Pazarlama Kararlarına Etkileri 61
Uluslararası Pazar ve Pazarlama Araştırması 62
Dış Ticarette Riskler 62
Ekonomik Riskler 63
Ticari Riskler 63
Doğal Riskler 63
Politik Riskler 63
Uluslararası Pazarlara Giriş Stratejileri 65
İhracat 65
Doğrudan İhracat 65
Dolaylı İhracat 66
Lisans Verme 66
Franchising 66
Sözleşmeye Dayalı Diğer Pazara Giriş Stratejileri 67
Ortak Yatırımlar (Joint Ventures) 67
Stratejik İşbirlikleri ve Birleşmeler 67
Yönetim Sözleşmeleri 68
Anahtar Teslim Projeler 68
%100 Mülkiyete Sahip Olma 68
Uluslararası Pazarlamada Ticaret Ortaklarının Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Faktörler 69
Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi 69
Ürün Yönetimi 69
Fiyatlandırma 70
Uluslararası Pazarlamada Fiyatlandırma 70
Dış Ticarette Fiyatlandırma Yöntemleri 71
Dağıtım ve Tedarik Zinciri Yönetimi 72
Tutundurma 72
Uluslararası Pazarlama Planlaması 72
Dijital Devrimin Uluslararası Pazarlamaya Yansımaları 73
Uluslararası Pazarlamanın Geleceği ve Genel Değerlendirme 74
BÖLÜM ÖZETİ 75
AÇIKLAMA SORULARI 75

BAŞARI ÖYKÜLERİ Mehmet Tiryakiler **77**
Piyasada, Herkes Birbirine Bir Şeyler Öğretiyor? 77
İhracata Başlarken 77
Kalite ve AR-GE Önemli 78
Büyümek İçin Rekabet Şart 78
Neden Fuarlar? 79

BÖLÜM 4 Nasıl İhracatçı/İthalatçı Olunur? Hedef Pazarı Tanımlama ve Müşteri Bulma **81**
Nasıl İhracatçı/İthalatçı Olunur? 82
Pazar ve Müşterinin Bulunması 84
Ürün Sınıflandırması ve Ürünün Tanımlanması 85
Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilgi Kaynaklarının Belirlenmesi 86
Dış Ticaret İstatistiklerinin İncelenmesi 87
Potansiyel Müşterilerin Bulunması 88
Elde Edilen Bulguların ve Pazardaki Rakiplerin Değerlendirilmesi 90
Potansiyel Müşterilerle Yazışma 90
Müşteri ile Detayların Görüşülmesi 92
Adım Adım Operasyon Süreci 93
BÖLÜM ÖZETİ 96
AÇIKLAMA SORULARI 96

BAŞARI ÖYKÜLERİ Menaşe Gabay **97**
Adım Atarken: Bilgi, Şans ve Kararlılık? 97
İşletmenin Tüm Sorumluluğunu Üstlenmek 97
İlkeleri İle Örnek Bir İhracatçı Olmaya Çalışmak 98
Yeni Bir Pazara Girerken 98
Fuarlara Katılmanın Avantajları Nelerdir? 98

BÖLÜM 5 Dış Ticarette Kullanılan Belgeler ve Dış Ticaret Uygulamaları **101**
Dış Ticarette Kullanılan Belgeler 102
Ticari Belgeler 103
Faturalar 103
Proforma Fatura - Proforma Invoice 103
Ticari Fatura - Commercial Invoice 104
Navlun Faturası -Freight Invoice 105
Konsolosluk Faturası - Consular Invoice 106
Tasdikli Fatura -Certified Invoice 106
Özel Fatura - İstisna Faturası – Special Invoice 106
Komisyoncu Alış ve Satış Faturası 106
Ayrıntılı Fatura 106
Çeki Listesi – Weight List 106

Koli Listesi – Packing List 107
Gemi Ölçü Raporu 107
İmalatçı Analiz Belgesi – Manufacturer's Analysis Certificate 107
Resmî Belgeler – Official Certifcates 107
Dolaşım Belgeleri – Movement Certificates 107
A.TR Belgesi 107
EUR.1 Belgesi 108
EUR-MED Belgesi 108
Menşe Belgeleri – Certificate of Origine 109
Taşıma Belgeleri –Transport Documents 110
Deniz Konşimentosu-Marine Bill Of Lading/Ocean Bill Of LADING 112
Hava Yolu Konşimentosu – Airway Bill – AWB 114
Demir Yolu Hamule Senedi –Railway Consigment Note 114
Kara Yolu Taşıma Senedi–Kamyon Konşimentosu–Road Waybill–Truck B/L–CMR 115
Nakliyeci Makbuzu – Forwarder's Receipts 115
FIATA Tesellüm Belgeleri – FCR/FCT/BFL 116
Sigorta Belgeleri 116
Flotan Sigorta Poliçesi – Floating Insurance Policy 117
Sigorta Mektubu – Letter of Insurance/Broker's Cover Note 117
Sigorta Poliçesi – Insurance Policy (3.4.3) 117
Sigorta Sertifikası – Insurance Certificate 117
Finansman Kambiyo Belgeleri 117
Poliçe – Bill of Exchange -Draft 117
Bono – Promissory Note 119
Teslim Emri – Delivery Order 119
Antrepo Makbuzu – Warehouse Receipt 119
Rehin Senedi – Trust Receipt 119
BÖLÜM ÖZETİ 120
AÇIKLAMA SORULARI 120

BAŞARI ÖYKÜLERİ Mustafa İduğ **121**
Acı Çekmeyen İşadamı Büyüyemez? 121
En Büyük Sermaye, İnsan Sermayesidir 122
Fuarlar Neden Önemliydi? 122
Arabayı Kendin Kullamak Zorundasın, Yolda Güzel Gidebilmek İçin 122
Pazarın Yönü Nerede? Bulmak Şart 122

BÖLÜM 6 Dış Ticarette Teslim Şekilleri (Incoterms) **125**
Incoterms'e Giriş 126
Incoterms'in İşlevi 126
Incoterms'in Tanımı 128
Incoterms Kurallarının Tarihçesi 129

Incoterms'in Kapsamı 129
Incoterms® 2010 130
Incoterms® 2010 Gruplandırma Sistematiği 130
Tüm Taşıma Türlerini Kapsayan Kurallar 131
Deniz ve İçsu Taşımalarına Özgü Kurallar 138
Incoterms® 2010 Kurallarında Dikkat Edilmesi Gerekenler 143
Incoterms® 2010'da Geçen Kavramlar 143
BÖLÜM ÖZETİ 144
AÇIKLAMA SORULARI 144

BAŞARI ÖYKÜLERİ Mustafa Sarıgözoğlu 145
Kula Mensucat'tan Saç Pres Kalıbı Üretimine Geçiş Dönemi 145
Körfez Savaşı, Mihenk Taşı Oldu 145
Söz Verdiysek, Sözümüz Sözdür… 146
İhracat Yapmayı Öğrenince, Cesaretleri Geldi 147
Dünya Markaları Tarafından Kabul Edilmenin Avantajları 147

BÖLÜM 7 Dış Ticarette Ödeme Şekilleri ve Dış Ticaretin Finansmanı 151
Dış Ticarette İhraç Bedellerinin Tahsili ve İthal Bedellerinin Ödenmesi 152
Dış Ticarette Ödeme Şekillerinin İşleyişi 153
Peşin Ödeme – Cash Advance 153
Vesaik Mukabili Ödeme (Cash Against Document) 154
Mal Mukabili Ödeme (Cash Against Good – Defered Payment) 156
Akreditifli Ödeme (Letter of Credit - L/C) 156
Geri Dönülebilir (Revocable) ve Geri Dönülemez (Irrevocable) Akreditifler 161
Teyitli (Confirmed) ve Teyitsiz (Unconfirmed) Akreditifler 161
Garanti Akreditif (Stand-by Letter of Credit) 161
Rotatif Akreditif (Revolving Letter of Credit) 161
Kırmızı ve Yeşil Koşullu Akreditifler (Redand Green Clause L/C) 161
Devredilebilir Akreditif (Transferable L/C) 162
Kabul Kredili Akreditifli Ödeme 162
Kabul Kredili Vesaik Mukabili Ödeme 162
Kabul Kredili Mal Mukabili Ödeme 163
Yeni Ödeme Yöntemi (Banka Ödeme Yükümlülüğü) 163
Gümrük ve Kambiyo Mevzuatı Açısından İhracat Bedellerinin Tahsili - Terkini - Hesaplarının Kapatılması 164
Dış Ticarette Ödeme Araçları (Kambiyo Senetleri Kullanımı) 165
İhracat ve İthalat İşlemlerinde Bedel Tahsili, Bedel Ödemede Karşılaşılabilecek Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Risklerin Yönetimi 166
BÖLÜM ÖZETİ 168
AÇIKLAMA SORULARI 168

BAŞARI ÖYKÜLERİ Mustafa Türkmenoğlu **169**
İhracata Başlanılan Yıllarda Karşılaşılan Sorunlar 169
Rekabet Neden Önemliydi, Rakipler Neler Yapıyorlardı? 170
Pazar Araştırmasının Şekli ve Ticari Kurallar Değişti Mi? 170
Pazarın Yeni Şekli ve Beklentilerin Yönü 170
Yurt Dışı Pazarlara Girerken, Kimler ile Ortaklık Kurulacak? 171
Piyasa Başarısında "Olmazsa Olmaz" Şartlar 171

BÖLÜM 8 Dış Ticarette Gümrük İşlemleri **175**
Gümrük Müşavir Yardımcısı / Gümrük Müşaviri Tanımı 176
Gümrüklerdeki İşleyiş 178
Onay işlemi 179
Muayene 180
Sarı Hat 181
Kırmızı Hat 182
Mavi Hat 182
Gözetim Memuru-İntaç Tarihi (Eşyanın Taşıt aracına yüklenmesi) 186
İkinci Muayene / Sonradan Kontrol İşlemleri 187
BÖLÜM ÖZETİ 189
AÇIKLAMA SORULARI 190

BAŞARI ÖYKÜLERİ Nedim Kalpaklıoğlu **191**
İşe Bilerek Başlamak ve Hayatın Sürprizleri 191
Ticarette Uzun Soluklu Dostların Avantajı 192
Fuarların, İhracatta Önemi ve Devlet Teşvikleri 192
Pazardaki Ülkeleri Tanımak ve Pazara Giriş Stratejisini Belirlemek 192
Yeni Müşteriyi Bulma ve İkna Etme Yöntemleri 192
Hep Başarılı Mı Olduk? 193
Fark Nasıl Yaratılır? 193

BÖLÜM 9 Ticari Yük Taşımacılığında Acentecilik **197**
Ticari Yük Taşımacılığı ve Yük Taşımacılığı Şekilleri 198
Kara Yolu Yük Taşımacılığı 198
Hava Yolu Yük Taşımacılığı 198
Demir Yolu Yük Taşımacılığı 199
Deniz Yolu Yük Taşımacılığı 199
Deniz Yolunda Kullanılan Taşımacılık Çeşitleri 199
Deniz Yolu Taşımacılığında Konteynerların Özellikleri 199
Deniz Taşımacılığında Acente Faaliyetleri 200
Yükleme Limanı Acentesinde Üretilen Belgeler 200
Yük Manifestosu 200
Navlun Manifestosu 201

Manifesto Düzeltme Formu 202
Orijinal Konşimento 204
Konşimento Yerine Geçen Belgeler 208
Tahliye Limanı Acentesinde Üretilen Belgeler 209
Yük Teslim Talimat Formu 209
Yük İhbar Mektubu 209
Fatura 210
Özet Beyan 211
Yük Teslim Talimat Formu Tesliminde Aranan Belgeler ve İstenen Şartlar 211
Yükün Manifestoya (Özet Beyana) Göre Fazla Çıkması 211
Yükün Manifestoya (Özet Beyana) Göre Noksan Çıkması 211
Tahliye Limanı Acentesinin Sorumlulukları 212
Tahliye Limanı Acentesinde Tahsilat 212
İthalatçı Firmanın İthalat İşlemleri İçin İzlediği Yol 213
BÖLÜM ÖZETİ 215
AÇIKLAMA SORULARI 215

BAŞARI ÖYKÜLERİ Nedim Uysal **217**
Hayat Her Zaman Güzellikler Sunmuyor 217
Fuarlara Katılmanın ve Gözlemci Olmanın Yararları 218
Yurt Dışında Yalnız Değilsiniz 218

BÖLÜM 10 Serbest Bölge Uygulamaları **221**
Serbest Bölge Nedir? 222
Dünyada Serbest Bölgeler 222
Dünyada Serbest Bölgeler 222
Türkiye'de Serbest Bölgeler 223
Serbest Bölgelerin Tanımı 223
Türkiye'de Serbest Bölgelerin Tarihçesi 223
Türkiye'de Serbest Bölgelerin Kuruluş Amaçları 224
Türkiye'de Serbest Bölgeler 225
Türkiye'de Serbest Bölgelerin İşlevi 225
Serbest Bölgelerde Gerçekleşen Faaliyetler 226
Türkiye'de Serbest Bölge İşletme Modelleri 226
Serbest Bölge Çeşitleri 227
Serbest Bölgelerin Avantajları 227
Serbest Bölgelerin Dezavantajları 228
Serbest Bölgelerde Şirket Kuruluşu 228
Türkiye Serbest Bölgelerinde Faaliyet Konuları, İstihdam ve Ticaret Hacimleri 229
Serbest Bölgelerde İşlem Yönleri 233
Serbest Bölge Bilgisayar Uygulama Programı (SBBUP) 235
Serbest Bölge İşlem Formu 236
Üretim Bildirim Formu 236

Türkiye Serbest Bölgelerinde Vergi Uygulamaları 236
Gümrük Vergilerinin Uygulanması 236
Vergi Usul Kanununun Uygulanması 237
Özel Tüketim Vergilerinin Uygulanması (ÖTV) 237
KDV Kanununun Uygulanması 237
Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanununun Uygulanması 238
Damga Vergisi ve Harçlara İlişkin İstisna 239
Serbest Bölgelerde Alınan Fonlar 239
Bölgeye Getirilmesi Yasak Olan veya Özel Düzenek/Yapı Gerektiren Mallar 239
BÖLÜM ÖZETİ 240
AÇIKLAMA SORULARI 240

BAŞARI ÖYKÜLERİ Noyan Gürel 243
Tekelin Özelleştirilmesi, Şirketin Yol Haritasını Belirledi 243
RAKİPLER KAPIDA 244
Pazarlamanın Kurallarını Öğrenince 244
Pazarı Tanımadan, Balıklama Atlama 244
Mevzuatlardan Çektikleri Kadar Çekmediler 244

BÖLÜM 11 Elektronik Ticaret (E-Ticaret) 247
E-Ticaret'in Tanımları 248
Sayılarla E-Ticaret 248
E-Ticaret (Elektronik Ticaret) Nedir? 249
E-Ticaret Türleri 249
E-Ticaretin Kapsamı 250
E-Ticaretin Araçları 250
E-Pazar Yerleri (Elektronik Pazar Yerleri) 251
Adım Adım E-İhracat Hikâyesi 252
E-İhracat 252
Pazar Araştırması 252
Gümrük Mevzuatı Ve Bürokrasi 253
Ön Hazırlık 254
Alıcıların Bulunması 255
E-mail Yazma Sanatı 256
Adım Adım E-İthalat Hikâyesi 258
E-İthalat 258
Anılarla E-Ticaret 260
Yoldaki Viraj 260
"Paramın tamamını gönderdim ama ürünlerim eksik ve düşük kalitede geldi." 260
"Çin'de yaşayan insanlar bizden farklı mı düşünüyorlar?" 263
BÖLÜM ÖZETİ 264
AÇIKLAMA SORULARI 264

BAŞARI ÖYKÜLERİ Sabri Ünlütürk **265**
İhracat Yapmayı Bilmeden Başlamak 265
Lider Olmak İstediler 266
Yurt Dışı Pazarlara Girmenin Yöntemleri 266
Vazgeçmemenin Bedeli 266
Kahveni İçerken, Hayal Ettiğin Ürün Elinde 266

BÖLÜM 12 Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları **269**
Gümrük Mevzuatının Kapsamı ve Türk Gümrük Sisteminin Genel Yapısı 270
Gümrük Mevzuatının Kapsamı 270
Türk Gümrük Sisteminin Genel Yapısı 270
Gümrük Kanununun Yapısı ve Özellikleri 273
Gümrük Mevzuatında Mutlak Bilinmesi Gereken Önemli Kavramlar 275
Gümrük Mevzuatının 3 Sihirli Anahtarı: Tarife, Kıymet ve Menşe 276
Dış Ticaret ve Gümrüklerin Ortak Dili: Gümrük Tarifesi (GTİP) 277
Uyumu Sağlanmış Mal Tanımlama ve Kodlama Sistemi: Armonize Sistem Nomanklatürü 278
Kombine Nomanklatür ve Avrupa Toplulukları Entegre Tarifesi (TARIC) 279
Türk Gümrük Tarife Cetvelinin Yapısı 279
Eşyanın Gümrük Kıymeti 280
Eşyanın Menşei 281
Gümrük Mevzuatında Kişilerin Hakları ve Yükümlülükleri 283
Haklar 283
Temsil Hakkı 283
Karar İsteme Hakkı 283
İtiraz Hakkı 284
Küşad Hakkı 284
Bilgi Talep Etme Hakkı 284
Yükümlülükler 284
Kolaylıklar 285
Gümrük İdarelerinde İşlemlerin Yürütülmesi 285
Gümrük Vergi ve Cezalarının Tahakkuk ve Tahsili, Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları 287
Gümrük Vergilerinin Tahakkuk ve Tahsili 287
Uyuşmazlıklar ve Çözüm Yolları 288
BÖLÜM ÖZETİ 293
AÇIKLAMA SORULARI 294

BAŞARI ÖYKÜLERİ Tamer Taşkın **295**
Kadın Önsezisine Güvenme 295
Cesaret ve Kararlılık 295
İşletmenin Temel Değerleri Olmalı 296
Piyasada Yer Edinmenin Sırrı 296
Pazarı İyi Tanımak ve Gözlemlemek 296
Hayatın Ona Sundukları 297

BÖLÜM 13 İthal Eşyasının Gümrük İşlem Süreci: Gümrükçe Onaylanmış İşlem ve Kullanımlar 301
Eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesine Getirilme Süreci 302
Gümrük İşlemleri Yönüyle Eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesine Getirilme Sürecinin Başlangıcı: Özet Beyan 302
Türkiye Gümrük Bölgesine Girişte Yürütülecek İşlemlerin Akış Süreci 303
Taşıtların Türkiye Gümrük Bölgesine Girişi – Çıkışı 303
Eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesine Girmesi 305
Gümrükçe Onaylanmış İşlem ve Kullanımlar 310
Gümrük Rejimleri 311
Nihai Gümrük Rejimleri – Ara Gümrük Rejimleri 311
Eşyanın Bir Gümrük Rejimine Tabi Tutulmasına İlişkin Genel-Ortak Kurallar 311
Karakteristik Özellikleri İtibariyle Gümrük Rejimleri 313
Diğer İşlem ve Kullanımlar 324
Eşyanın Serbest Bölgeye Girişi-Çıkışı 324
Eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi Dışına Yeniden İhracı 325
Eşyanın İmhası ve Gümrüğe Terki 325
BÖLÜM ÖZETİ 326
AÇIKLAMA SORULARI 327

BAŞARI ÖYKÜLERİ Turan Şen 329
Yapacağı İşi Seçmek İçin, Fazla Seçeneği Olmadı 329
İhracat Yapmayı Çocukken Öğrendiler 329
İncir Evi'nin Doğuşu ve Temel Değerler 330
Yurt Dışında, İncir Pazarını Bulmanın Yolları 330

BÖLÜM 14 Uluslararası Satış Sözleşmelerinin Hazırlanması ve Ortaya Çıkabilecek Uyuşmazlıkların Çözümü 333
Uluslararası Satış Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği ve Özellikleri 334
Genel Olarak Uluslararası Ticaret Kavramı 334
Uluslararası Satış Sözleşmeleri ve Uygulanacak hükümler 334
Viyana Sözleşmesinin Kapsamı 335
Süre Yönünden 335
Satış Sözleşmesinin Tarafları Yönünden 336
Sözleşmenin Hukuki Niteliği Yönünden 336
Viyana Sözleşmesinin Bazı Önemli Hükümleri 336
Satış Sözleşmesinin Şekli 336
Satış Sözleşmesinin Kurulması 336
Satıcının Yükümlülükleri 336
Alıcının Yükümlülükleri 338
Hasarın İntikali 338
Tarafların Borca Aykırı Davranacağının Önceden Anlaşılması 339
Borca Aykırı Davranandan Tazminat İstenmesi 339
Borca Aykırı Davrananın Sorumluluktan Kurtulması 339

Uluslararası Satış Sözleşmelerinde Olası Uyuşmazlıkların Önlenmesi İçin Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 339
Uluslararası Satış Sözleşmelerinde Ortaya Çıkan Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları 340
Uyuşmazlığın Millî (Ulusal) Mahkemelerde Çözümü 340
Uyuşmazlığın Tahkim Yoluyla Çözümü 341
Genel Olarak 341
Tahkim Yoluna Başvurulmasının Koşulları 341
Tahkim Anlaşmasının Özellikleri 342
Tahkim Yargılamasının Olumlu ve Olumsuz Yönleri 343
Uyuşmazlığın Diğer Yollarla Çözümü 343
Müzakere Yoluyla Çözüm 343
Arabuluculuk ve Uzlaştırma Yoluyla Çözüm 344
Bilirkişilik Yoluyla Çözüm 344
Ön Hakemlik Yoluyla Çözüm 344
Diğer Çözüm Yolları 344
BÖLÜM ÖZETİ 346
AÇIKLAMA SORULARI 346

BAŞARI ÖYKÜLERİ Yaşar Eren 347
Piyasada Farklılık Yaratmak ve Niş Pazarı Bulmak 347
İhracata Başlarken, Nelere Dikkat Etmek Gerekiyor? 348
Bazen Eleştiri Yapmak İyidir 348
Pazarda Ne Yapılmalı/Ne Yapılmamalı? 349

BÖLÜM 15 Dış Ticarette Dört Temel Esas 353
Güncel Olma 354
İhracat Mevzuatı 354
İthalat Mevzuatı 354
Gümrük Mevzuatı 355
Destekler ve Kredi Mevzuatı 355
Uluslararası Mevzuat 355
Pazar Yapısı 356
Teslim ve Ödeme Şekillerinin Önemi 356
İhracatta Fiyatlandırma 359
İthalatta Maliyetlendirme 362
BÖLÜM ÖZETİ 366
AÇIKLAMA SORULARI 366

EK 15.1. 367
Kaynakça 371
Görsel Kaynakça 375
Yazarların Kısa Özgeçmişleri 377

Kaynakça

Bölüm 1

AB Bakanlığı (2013). *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Faslı*. T.C. AB Bakanlığı.

Asimov, I. (1986). *Yeryüzünün ve Evrenin Keşfi*. Cep Kitapları.

Boskin, M. J. (2014). "*The Next Trade Breakthroughs*". www.project-syndicate.org, (erişim tarihi 18.11.2014).

Değirmenci, F. (2011). *Avrupa Birliği Enerji Politikalarındaki Gelişmeler ve Türkiye Açılımları*. http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_11/120.pdf (erişim tarihi 20.04.2014)

EIA (2010). *International Energy Outlook 2010*. U.S. EIA (Energy Information Administration), Washington.

Fairtrade International (2014). *Strong Producers, Strong Future Annual Report 2013-14*.

Fukuyama, F. (2011). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. 4. Baskı, Profil Yayıncılık, İstanbul.

Heaton, H. (1995). *Avrupa İktisat Tarihi İlkçağdan Sanayi Devrimine*. Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi.

IPCC (Intergovernmental on Panel of Climate Change) (2007). *Contribution of Working Group II tothe Fourth Assessment Report of the Inter govern mental Panel on Climate Change*. Ed.:M. L. Parry, O. F. Canziani, J.P. Palutikof, P. J. van der Lindenand C.E. Hanson. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA

Lamy, P. 2013. "*TheFuture of The World Trade System: AsianPerspectives*". Ed.: Baldwin, Richard; Kawai, Masahiro; Wignaraja; Ganeshan, in TheFuture of The World Trading System: Asian Perspectives, CEPR, www.voxeu.orgeBook.

Lloyd, S. (1998). *Türkiye'nin Tarihi*. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Rickards, J. (2013). *Kur Savaşları Bir Sonraki Krizin Oluşumu*. Scala Yayıncılık.

Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat*. 15. Baskı, Güzem Can Yayınları No: 20.

World Bank (2010). *World Development Report 2010: Development and Climate Change*.

WTO (World Trade Organization) (2013). *World Trade Report 2013*.

WTO (World Trade Organization) (2014). *World Trade Report 2014*.

Yalçın, A. (1976). *İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi*. Nadir Kitap.

Yılmazer, M. (2013). *Dış Ticaret ve Çevre İlişkisi: Kirlilik Yaratan Sektörler Ticaretinde Türkiye'nin Rekabet Gücü ve Yapısal Sorunlar*. "2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi: Yapısal Dönüşümler, Ana Sorunlar ve Çözüme Dönük Politika Önerileri". Ed.: Hayriye Atik, Nobel Yayın Dağıtım.

http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr, (erişim tarihi, 20.01.2015).

http://www.trademap.org, (erişim tarihi, 15.02.2015).

http://www.worldwatchreport.com, (erişim tarihi, 15.02.2015).

http://www.forbes.com/powerful-brands/list, (erişim tarihi, 18.02.2015).

http://stats.oecd.org, (erişim tarihi, 18.02.2015).

http://data.worldbank.org/indicator, (erişim tarihi, 20.02.2015).

http://www.ekonomi.gov.tr, (erişim tarihi, 18.02.2015).

http://tr.undp.org, (erişimtarihi, 20.02.2015).

https://globalconnections.hsbc.com/turkey/tr/articles/asyada-ticaret-21-yuzyili-sekillendiriyor, (erişimtarihi, 20.02.2015).

http://www.theguardian.com, (erişimtarihi, 18.02.2015).

http://www.yesilekonomi.com, (erişimtarihi, 18.02.2015).

http://www.imf.org, (erişimtarihi, 15.02.2015).

http://www.ec.europe.eu/trade, (erişimtarihi, 18.02.2015).

http://www.comtrade.un.org, (erişimtarihi, 15.02.2015).

http://www.tuik.gov.tr, (erişimtarihi, 20.02.2015).

http://www.globaltradealert.org, (erişimtarihi, 18.02.2015).

http://www.iccwbo.org/global-influence/g20/reports-and-products/open-markets-index, (erişimtarihi, 20.02.2015).

http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015, (erişimtarihi, 20.02.2015).

http://www3.weforum.org/docs/WEF_HumanCapitalReport_2013.pdf, (erişimtarihi, 20.02.2015).

Bölüm 2

http://www.ekonomi.gov.tr (erişimtarihi, 04.03.2015).

https://www.gtb.gov.tr (erişim tarihi, 05.03.2015)

http://www.tim.org.tr (erişim tarihi, 05.03.2015).

http://www.eximbank.gov.tr (erişim tarihi, 08.03.2015).

http://www.tse.org.tr (erişim tarihi, 05.03.2015).

http://www.und.org.tr (erişim tarihi, 05.03.2015).

http://www.loder.org.tr (erişim tarihi, 05.03.2015).

http://www.tasimacilar.com (erişim tarihi, 04.03.2015).

http://www.tobb.org.tr (erişim tarihi, 04.03.2015).

http://www.fkb.org.tr (erişim tarihi, 04.03.2015).

http://www.agfd.org.tr (erişim tarihi, 06.03.2015).

http://www.tbb.org.tr (erişim tarihi, 06.03.2015).

http://www.kosgeb.gov.tr (erişim tarihi, 04.03.2015).

http://www.deik.org.tr (erişim tarihi, 04.03.2015).

http://www.wto.org (erişim tarihi, 06.03.2015).

http://www.iccwbo.org (erişim tarihi, 06.03.2015).

http://www.oecd.org (erişimtarihi, 06.03.2015).

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/destekler?_afrLoop=824732067175421&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=ak8cgn8tk_1#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dak8cgn8tk_1%26_afrLoop%3D824732067175421%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dak8cgn8tk_61 (erişim tarihi, 06.03.2015).

Bölüm 3

Akat, Ö. (1998). *Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi*. Ekin Kitabevi. Bursa.

Albaum, G. ve E. Duerr (2008). *International Marketing and Export Management*. Sixth Edition, PrenticeHall.

Cateora, P.R. (1983). *International Marketing*. Fifth Edition, Richard D. IrwinInc.

Cateora, P.R. ve P.N. Ghauri (2000). *International Marketing*. European Edition, McGraw Hill, London.

Çavuşgil S.T., G. Knight ve J. R. Riesenberger (2008). *International Business, Strategy, Management and the New Realities*. Pearson-PrenticeHall, USA.

Deresky, H. (2011). *International Management: Managing Across Borders and Cultures*. Seventh Edition, Pearson.

Doole I. (2000). *How Small and Medium Sized Enterprises Learnto Compete Effectively on International Markets*. Doctoralthesis, Sheffield Hallam University.

Root, F.R. (1982). *Foreign Market Entry Strategies*. AMACOM, American Management Association Publications.New York.

Hill, C.W. (2005). *International Business, Competing in the Global Marketplace*. McGraw Hill-Irwin, USA.

Hollensen, S. (2004). *Global Marketing: A Decision Oriented Approach*. Third Edition, Prentice Hall.

Johansson, J. K. (2000). *Global Marketing: Foreign Entry, Local Marketing and Global Management*. Second Edition, Iorwin, McGraw Hill.

Karacan, A. R., O. Gürer ve R. Örmeci (1983). *İhracat Pazar Araştırmasına Giriş*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları. No.1, İzmir.

Karafakıoğlu, M. (1990). *Uluslararası Pazarlama Yönetimi: Teori, Uygulama ve Örnek Olaylar*. İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayın No. 224, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayın No:118.

Kavas, A. ve M. Tanyeri (1992). *Globalleşme Eğilimleri*, EGİAD Ekonomik Raporları, No:6, İzmir.

Keegan, W. J. ve M. C. Green (2011). *Global Marketing*. Sixth Edition, Pearson.

Kotler, P. (1980). *Marketing Management*. 4. Edition, Prentice HallInc., Engle wood Cliffs, New Jersey.

Kozlu, C. (1993). *Uluslararası Pazarlama: İlkeler ve Uygulamalar*. Türkiye İş Bankası Yayınları No. 234, Ankara.

Oktav, M. (1994). *Uluslararası Pazarlama: Kuram, İlkeler ve Uygulamalar*. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları No.126, İzmir.

Onkvisit, S. ve J.J. Shaw (2004). *International Marketing, Analysis and Strategy*. 4th Edition.

Rugman, A. M. ve R.M. Hodgetts (1995). *International Business: A Strategic Management Approach*. McGraw Hill.

Bölüm 4

Kemer, O. B. (2013). *İhracat-İthalatta Örnek Olaylar*. B. Gürsoy (editör), Anadolu Üniversitesi Yayını No:3007, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1960, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Onur, G. (2012). *Pazar Araştırması Nasıl Yapılır?* TC Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü Ülke Masaları – I Daire Başkanlığı.

Bölüm 5

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası (2007). Pan *Avrupa Akdeniz Menşe Kümülasyon Sistemi (PAAMK) Menşe Kuralları*. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Dış Ticaret Müdürlüğü, Temmuz 2007.

Bölüm 6

Utkulu U., Aydemir İ., Özken A., Yılmaz M. (2013). *Türkiye'de Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulaması Teoriden Pratiğe*. 4. Baskı Gazi Kitabevi, Ankara.

Yılmaz M., Topuz G., Özken A., Kocaefe Cebeci A. (2012). "Akreditiflere İlişkin Uluslararası Düzenlemeler Olan UCP 500 ve UCP 600'ün Mukayeseli Analizi", *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12, 379-402.

Yılmaz M. (2014). *111 Soruda İhracat*. Optimist Kitabevi, İstanbul.

Yılmaz M. (2013). *111 Soruda Akreditif*. Optimist Kitabevi, İstanbul.

Yılmaz M., Özken A. (2013). *Dış Ticarete Giriş*. 2. Baskı Gazi Kitabevi, Ankara.

Yılmaz M., Özken A. (2013). *111 Soruda Incoterms*. Optimist Kitabevi, İstanbul.

Yılmaz M., Özken A. (2013). *İhracat Anlamak ve Yönetmek İçin Bilmeniz Gereken Her Şey*. 2. Baskı Optimist Yayınları, İstanbul.

Yılmaz M., San M., Özken A. (2014). *İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kolay Mevzuat*. Gazi Kitabevi, Ankara.

Yılmaz M., Özken A., Şahin N. (2010). "Incoterms 2000 ve 2010'un Mukayeseli Analizi ve Türkiye Uygulamalarındaki Eksiklikler" *Journal of Yaşar*, s. 3814-3825

Bölüm 7

http://www.orgtr/tr/1567, www.orgtr.org/tr/turk-parasi-kıymetini-koruma-hakkinda-32-sayili-karar

http://www.orgtr.org/tr/tcmb-im-sayili-genelgesi

http://www.orgtr.org/tr/ihracat-ve-ithalat-genelgesi-wwworgtrorg

Özalp, A. (2014). *Dış Ticaret'te Yeni Ödeme Yöntemi*. Türkmen Kitabevi.

Bölüm 8

Yılmaz, M. ve Özken, A. (2013). *Dış Ticarete Giriş*. 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

Yılmaz, M. ve Özken, A. (2013). *İhracat Anlamak ve Yönetmek İçin Bilmeniz Gereken Her Şey*. 2. Baskı, Optimist Yayınları, İstanbul.

Bölüm 10

Afşar, B. (2012). *Serbest Bölgeler Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar* Gazi Kitabevi, Ankara.

Antalya Serbest Bölgesi.(2015).*Serbest Bölge Nedir*. http://www.asbas.com.tr/asbas_serbest _bolge_nedir.asp, (erişim tarihi, 20.02.2015).

Atik, A. H. (1998). *Serbest Bölge ve Türkiye'de Serbest Bölgeler.* Türkiye Kalkınma Bankası, Araştırma Müdürlüğü, Ankara.

Bağrıaçık, A. (1999). *Türkiye'de Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler ve Avantajları*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Civan, N. (2003). *Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak Serbest Bölge Olgusu*. İstanbul: Aşama.

Danacı, T. (2014). *Türkiye Serbest Bölgelerinde Vergi Uygulamaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Bitirme Projesi), İzmir: İzmir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ekonomi Bakanlığı (2015). Faaliyet Ruhsatı Almak İçin Gerekli Prosedür http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web (erişim tarihi, 20.02.2015).

Ekonomi Bakanlığı (2015) Faaliyet Ruhsatlarının Konularına Göre Dağılımı, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web (erişim tarihi, 10.04.2015).

Ekonomi Bakanlığı (2015). Serbest Bölgeler Bilgisayar Uygulama Programı, http: //eortak.dtm.gov.tr/eortak/login/getPage.htm?page=SBBUP.htm (erişim tarihi, 20.02.2015).

Ekonomi Bakanlığı (2015). Serbest Bölgeler Hakkında Genel Bilgi, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web (erişim tarihi, 20.02.2015).

Ekonomi Bakanlığı (2015). Serbest Bölgelerde İstihdam Verileri, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/ (erişim tarihi, 10.04.2015).

Ekonomi Bakanlığı (2015). Serbest Bölgelere Göre Ticaret Hacminin Dağılımı www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web (erişim tarihi, 20.02.2015).

Ekonomi Bakanlığı (2015). Serbest Bölgeler Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn (erişim tarihi, 10.04.2015).

Ekonomi Bakanlığı (2015). Serbest Bölgelerimizin Sunduğu Avantajlar, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn (erişim tarihi, 20.02.2015).

Ekonomi Bakanlığı (2015). http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution %20Folders/web/ (erişim tarihi, 10.04.2015).

Ekonomi Bakanlığı (2015). *Yönü İtibariyle Toplam Ticaret Hacmindeki Değişmeler* http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/.pdf (erişim tarihi, 10.04.2015).

Erdoğan, E. (1985). *Serbest Bölgeler ve Türkiye'de Bir Model Denemesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Erkan, H. ve Tatlıdil, R. (1990). *Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi*. Ankara: TOBB Yayınları.

Fettahlıoğlu, S. ve Dereli, S. F. (2012). *Türkiye'de Serbest Bölgeler ve Kuruluş Yeri Alternatifi Olarak Kahramanmaraş İlinin Potansiyeli,* II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, Kahramanmaraş.

Fidan, M. (1996). *İktisadi, Hukuki ve Mali Yapısıyla Türkiye'de Serbest Bölgeler ve Kalkınmadaki Yeri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gölgeli,B. (2003). *Serbest Bölgeler*.http://www.alomaliye.com/bulent_golgeli_serbest_bolgeler.htm, (erişim tarihi, 05.02.2014).

Gümüş, E. (2007). Serbest Bölgelerde Vergi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 21(1): 47-60.

İlbeyi, S. Ö. (1995). *Dünya'da ve Türkiye'de Serbest Bölgeler ve Uygulanan Teşvikler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İzmir Vergi Dairesi Başkanlığı (2015). *Serbest Bölgeler ve Vergi Uygulamaları*.http://www.izmirvdb.gov.tr/down_files/vu/serbest_bolgeler_son.doc (erişim tarihi, 20.02.2015).

Kırcı, A. S. (2001). *Serbest Bölgeler ve Türkiye Ekonomisine Katkıları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Milliyet Gazetesi (2015). http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=SERBEST BÖLGE&tisAdv=false (erişim tarihi, 20.02.2015).

Milliyet Gazetesi (2015). http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/aXbdT8Q_x2B _OvCLu4r2wjLx7w_x3D__x3D (erişim tarihi, 20.02.2015).

Taylar, Y. (2008). *Türk Vergi Hukuku Açısından Serbest Bölgeler.* Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Yeniçeri, H. ve Demir E. (2012). Serbest Bölgelerde Vergi Uygulamaları. *Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar*. Gazi Kitabevi, Ankara.

Bölüm 11

Aksoy, R. (2012). *Internet Ortamında Pazarlama*. Seçkin Yayınevi.

Andersen, C. (2010). *Bedava*. Optimist Yayınevi.

Bly, B. (2013). *The Business to Business Marketing Handbook.*

Korkmaz, S. ve E. Mankan (2011). *E-Ticaret*. İlya Yayınevi.

Laudon, K.C. ve C. GuercioTraver (2009). *E-Commerce Business*. TechnologySociety.

Metin, İ. (2012). *İhracatçı ve İthalatçılar için Elektronik Ticaret*. Nobel Yayınevi.

Özbay, S. ve S. Akyazı (2004). *Elektronik Ticaret (E-Ticaret)*. Detay Yayınevi, Ankara.

Unar. (2015). E-Ticaret ve Hukuk

http://www.nsf.gov, (erişim tarihi, 20.01.2015).

http://www.ekonomi.gov.tr, (erişim tarihi, 12.02.2015).

http://www.melihguney.com, (erişim tarihi, 16.02.2015).

http://www.businessculture.org, (erişim tarihi, 03.04.2015).

Bölüm 12

Gümrük Kanunu, Gümrük Yönetmeliği, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanun, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, Mülga 1615 sayılı Kanun, Mülga 564 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 2009/15481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği, Milletlerarası Geçici İthalat Sözleşmesi, Ortak Transit Rejimine İlişkin Sözleşme, Tır Karneleri Himayesinde Uluslararası Eşya Taşınmasına Dair Gümrük Sözleşmesi, Gümrük Genel Tebliğleri, Genelge ve Tasarruflu Yazılar,1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, 23.07.1987 tarihli ve 2658/87 sayılı Konsey Tüzüğü, 12 Ekim 1992 tarihli, (EEC) 2913/92 sayılı Konsey Yönetmeliği 2 Temmuz 1993 tarihli ve (EEC) 2454/93 sayılı Komisyon

Yönetmeliği, 30.10.2003 tarihli, Avrupa Birliği Resmî Gazetesi, L 281, Mülga 1615 sayılı Kanun, Mülga 564 sayılı Kanun Hükmünde Kararname.

Güney, Y. (1995). "Bütün Yönleriyle Tarife ve Avrupa Toplulukları Entegre Tarifesi (TARIC)". *Gümrük Kontrolörleri Derneği*. Yayın No: 4. Ankara.

Bölüm 13

4458 sayılı Gümrük Kanunu, 5607 sayılı Kaçakçılık Kanunu, 2009/15481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Gümrük Yönetmeliği, Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği, Gümrük Genel Tebliğleri, Genelge ve Tasarruflu Yazılar, 2005/8391 sayılı Dâhilde İşleme Rejimine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı, 2006/12 sayılı Dâhilde İşleme Rejimine İlişkin Tebliğ, 2007/2 sayılı Dâhilde İşleme Rejimine İlişkin İşlemlerin Bilgisayar Veri işleme Tekniği Yoluyla Yapılmasına Dair Tebliğ, İhracat 2005/2 sayılı İhracat Sayılan Satış ve Teslimler Hakkında Tebliğ, 2007/11684 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı, 2007/5 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliği, AB-EFTA Ortak Transit Ortaklık Komitesi'nin 26 Haziran 2012 tarihli 4/2012 sayılı Kararı, Ege Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğü'nce İzmir Limanında yapılan alan iş akış çalışması.

Bölüm 14

Çelikel, Aysel; Şanlı, Cemal; Öztekin, Günseli; Erdem, Bahadır; Ataman, İnci ve Giray, Kerem (2005). *Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri*. İstanbul.

Köksal, Tunay (2012). *Uluslararası Ticaret Hukuku*. Ankara.

Köksal, Tuncay ve Özer, Serhat (2013). *Uluslararası Tahkim Rehberi*. Ankara.

Şanlı, Cemal (2013). *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, İstanbul.

Zenginkuzucu, Dikran M. (2013). *Uluslararası Ticaret ve Yatırım Uyuşmazlıklarında Dostane Çözüm*, İstanbul.

Görsel Kaynakça

Bölüm 1

http://www.shutterstock.com/tr/pic-101550196/stock-photo-export-and-import-keys-shows-international-trade-or-global-commerce.html

http://bodrumagidiyorum.net/cam-batigi/

http://www.prensesguldeniz.com/?&Bid=1501810&r/SU-ALTI-ARKEOLOJİ-MÜZESİ

http://worldofamphora.com/site/pages/08tr.html

http://www.icrosschina.com/insideout/2014/0630/904.shtml

http://www.f5haber.com/finansgundem/artik-pazarda-manavda-baharat-satmak-yok-haberi-3777398/

http://www.oncutrans.com/denizyolu.html

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/tarihce/!ut/p/b0/04_ Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfGjzOLdDd3dLZ0MHQ0sgg0MDDwNjUzCDIIDDd1DTfSDS4r0C7IdFQE5rW6b/

http://www.webilgi.net/e-ticaret-satis-ortakligi-affiliate-engineer/

http://www.policycounsel.org/the-secret-of-globalization/

http://www.canstockphoto.com/nanotechnology-background-concept-6240575.html

http://www.choseal.cn/News/62.html

http://tr.123rf.com/stock-photo/trade.html

http://www.businessinsider.com/they-used-to-call-it-work-for-a-reason-so-whats-with-all-the-fun-2010-9

http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay/31936/2/1/google-ve-facebookun-calisma-ofisleri

https://www.apple.com/retail/fifthavenue/

http://tr.123rf.com/photo_37276618_.html?term=exchange%20wars

https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=kopenhag%20karbonsuz%20şehir%20sokak&img_url=http%3A%2F%2Fyesilekonomi.com%2Fimage.php%2Fdanimarka-sokak-aydinlatma.jpg%3Fwidth%3D143%26height%3D78%26cropratio%3D143%3A78%26image%3D%2Ffiles%2Fdanimarka-sokak-aydinlatma.jpg&pos=2&rpt=simage&_=1438601499279

https://yandex.com.tr/gorsel/search?img_url=http%3A%2F%2Fsafbd.ru%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fimagecache%2Fnews_preview%2F3821_0.jpg&_=1438601915469&p=2&text=developing%20countries%20call%20center&pos=74&rpt=simage

Bölüm 2

http://www.dynamicbusiness.com.au/export/lack-of-information-holding-back-businesses-from-international-trade.html(erişim tarihi, 06.03.2015).

Bölüm 3

https://www.google.com.tr/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=&url=http%3A%2F%2Fwww.indiamart.com%2Fopel-media%2Fservices.html&ei=jsa4VfHNAcWcsAG0mYawBw&psig=AFQjCNGj9MjUNpPeuVzedJP33ld9oq9WRg&ust=1438259214544621

http://galleryhip.com/kitchenaid-artisan-stand-mixer-colors.html

https://blogdotnicsadotorg.wordpress.com/2011/06/13/the-old-gray-mare-ain't-what-she-used-to-be-risk-management-today/profit-loss-risk/

http://maritime-connector.com/ship/saiq-9406166/

https://en.wikipedia.org/wiki/General_Motors

http://www.thefrisky.com/2010-09-16/could-japanese-barbie-and-ken-be-any-more-stereotypical/

http://www.sharp-world.com

http://www.financialexpress.com/article/industry/tech/china-backs-e-commerce-expansion-in-win-for-alibaba-jd-com/50539/

Bölüm 4

http://www.octarine.co.za/wp-content/uploads/2014/10/Dart-in-bulls-eye.jpg

http://fineartamerica.com/featured/abc-letters-on-white-sandra-cunningham.html

http://howafrica.com/5-reasons-to-include-olive-oil-in-your-diet/

http://www.ahrinet.org/site/492/Resources/Statistics

http://www.speedoox.com/index.php?page=search/images&search=finding+customers+for+your+business&type=images

http://www.eganis.com/site/26-slide-news/6-pazar-arastirmasi.html

http://www.enterrasolutions.com/media/Target-Market-and-Tech-clear.png

Bölüm 5

http://xcelsiorinternational.com

http://www.onlineinvoices.com

http://www.rochester.edu/research/icf/

http://valueintegratedng.com/services.html

http://export-edge.com/2013/02/transport-documents/

http://www.economicsuk.com/blog/001814.html

Bölüm 6

http://inetsyt.com/App_Themes/images/TavelTransport/home-banner.jpg

Bölüm 7

http://blogs.tradeindia.com/2014/04/best-methods-of-payments-in-international-trade/

http://www.perceptionsystem.com/e-commerce-application-development.html

http://en.ved21.ru/International_trade

http://www.articlesbase.com/banking-articles/import-letter-of-credit-744112.html

http://www.theburningplatform.com/tag/sdrs/

http://www.transcapital.mn/en/index.php?option=com_content&view=article&id=113&Itemid=103&lang=en

http://www.wwcf.com.au/Cargo-Payment

Bölüm-8

http://www.austinsmallbusinessanswers.com/international-trade.html

http://www.igmd.org/mevzuat/gumruk-mevzuati/kanunlar/45600-4458-sayili-gumruk-kanununun-bazi-maddelerinin-uygulanmasi-hakkinda-kararda-degisiklik-yapilmasina-dair-karar.html

Bölüm-10

http://www.cografya.biz/forum/konu-anlatimlari/ulkemiz-serbest-bolgeleri-t9482.0.html

http://www.asbas.com.tr/asbas_serbest_bolge_nedir.asp

http://www.mesbas.com.tr/galeri-Genel,5.html

http://emlakkulisi.com/guncel/genpower-dubai-serbest-bolge-teklifi/613391

Bölüm-11

http://searchengineland.com/reassess-prioritize-e-commerce-ppc-campaign-builds-195101

http://earthsicle.com/ecommerce-help

http://wwonline.net/top-3-reasons-why-you-should-avoid-free-e-commerce-web-hosting/#prettyPhoto/0/

http://www.dailyinfographic.com/lucky-unlucky-numbers-around-the-world-infographic

http://www.ismailkar.com/mehmetsenocak.htm

http://www.userspots.com/kulturler-ve-renkler/

http://ancientcultures.tripod.com/About_us.htm

http://www.trade-advisor.net/index.php/tr/cin-hakkinda

Bölüm-12

http://www.sakaoglu.com.tr/pageGroupSub.asp?groupID=15&groupSubID=52

http://www.dreamstime.com/stock-photos-cartoon-magician-illustration-holding-magic-wand-image32193633

http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.sametegesoy.com/img/konuimg/world-language.jpg&imgrefurl=http://www.sametegesoy.com/topic.php?kid=21&docid=YGmINTv6GMvKbM&tbnid=ddK5I0rqHo2ZlM:&w=414&h=381&ei=B24pVc7jJ8OAU_7ygIgD&ved=0CAIQxiAwAA&iact=c

Bölüm-13

http://www.merseydanismanlik.com/2015/02/dis-ticaret-nakliye-ve-gumrukleme.html

http://www.evakon.com/gumrukleme-ve-nakliye-islemleri_3_tr_hizmet.html

http://www.syitc.com/events/basic-importing-and-exporting-from-a-customs-perspective-2/

http://www.internationaltradeinformation.com

http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-10/29/content_17064981.htm

Bölüm-14

https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=hasarlı%20mal&img_url=http%3A%2F%2Fwww.computerrepairforce.com%2FImages%2Flaptop.jpg&pos=0&rpt=simage&_=1438157622705

https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=hasarlı%20mal&img_url=http%3A%2F%2Fimages.sodahead.com%2Fpolls%2F003388091%2F027523436_damaged_goods_divorce_answer_1_small.jpeg&pos=7&rpt=simage&_=1438157622705

https://akademikperspektif.com/tag/yargi/

http://www.memurlar.net/haber/523908/

http://tr.mystockphoto.com/photos/court-gavel-on-100-bills-legal-concept-1760654

https://yandex.com.tr/gorsel/search?img_url=http%3A%2F%2Fgeebo.com%2Fdata%2Fimages%2Fservices%2Fsmall%2F119%2F1192838.jpg&_=1438158172376&p=1&text=tokmak%20hukuk%20anlaşma&pos=45&rpt=simage

https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=uluslararası%20anlaşma%20iş%20adamı&img_url=http%3A%2F%2Fwww.vedaman.co.ke%2Fimages%2FclientImg.jpg&pos=11&rpt=simage&_=1438158440985

Bölüm-15

https://stratejikoperasyon.wordpress.com/2014/05/24/e-kitap-is-dunyasindan-girisimciler-icin-oneriler-is-kurmak-isteyenler-i-cin/

İKTİSADİ DÜŞÜNCENİN EVRİMİ VE İKTİSAT POLİTİKASI

Yrd. Doç. Dr. Mevlüt Tatlıyer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1380
İktisat/Ekonomi No.: 135
ISBN : 978-605-320-286-8
© 1. Basım, Kasım 2015

İKTİSADİ DÜŞÜNCENİN EVRİMİ VE İKTİSAT POLİTİKASI
Yrd. Doç. Dr. Mevlüt Tatlıyer

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha-@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tatlıyer, Mevlüt.
İktisadi Düşüncenin Evrimi ve İktisat Politikası / *Mevlüt Tatlıyer*
1. Basım, VIII+176 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-230-286-8
1. Para Politikası 2. Maliye Politikası 3. Yeni Neo-Klasik Sentez 4. İktisadi Düşünceler Tarihi
5. Yeni Klasikler 6. Yeni Keynesçiler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İktisatçıların hiçbir makroekonomik mesele üzerinde anlaşamadıkları hususunda genel kabul gören bir görüş vardır. Gerçekten de iktisatçıların görüşlerinde zaman zaman yakınlaşmalar yaşanmış olsa da makroekonomi genel hatlarıyla iktisatçıların çatışan fikirlerinin meydanı olarak görüle gelmiştir.

1929'da başlayan o büyük krizle birlikte dünyada çok zor zamanların yaşanması ve akabinde J. M. Keynes'in *Genel Teori*'sinin yayınlanması ile birlikte tabiri caizse savaş alanına dönen iktisat bilimi, bu süreçte makroekonominin doğuşuna tanıklık etmiş ve dönemin uygun konjonktürü Keynesçi iktisatçıların mihmandarlığında iktisat biliminde bir konsensüse (Neo-Klasik Sentez) kapı aralamıştır. 1960'larda çatırdayan bu konsensüs 1970'lerde ortadan kalkarken yerini de iktisatçılar arasında derin görüş ayrılıklarının yaşandığı bir iklime bırakmıştır.

Daha sonraki süreçte iktisatçılar arasındaki görüş ayrılıklarının hatırı sayılır bir şekilde azalmasıyla 1970'li yıllarda yeniden savaş alanına dönen iktisat biliminde göreceli olarak sükûnet hâkim olmaya başlamış ve 1990'lı yıllara gelindiğinde iktisatçılar arasında *yeni* bir konsensüsün (Yeni Neo-Klasik Sentez) oluştuğu yönünde yaygın bir kanaat oluşmuştur.

Öte yandan 1990'larda ortaya çıkan bu yeni sentezle birlikte makroekonomide tam bir sükûnetin sağlanmış olduğunu da söylemek zordur ki, zaten hiçbir bilim dalında da tam anlamıyla bir konsensüsün ortaya çıkması olası değildir. Bu bağlamda iktisatçılar, yeni sentez çerçevesinde bazı konularda görüş ayrılıkları yaşarken iktisat bilimi için doğal deney niteliği taşıyan güncel ekonomik olaylar da ortaya çıkan bu yeni sentezin sınava tâbi tutulmasını sağlamıştır.

Elinizde tuttuğunuz bu kitap, doktora tezimden türetilmiş olup doğuşundan itibaren makroekonomik anlayışta yaşanan dönüşümleri ve bu

dönüşümlerin para ve maliye politikasına yansımalarını tarihsel bir perspektifle ortaya koyma hedefiyle kaleme alınmıştır. Kitap, özellikle iktisatçılara olmak üzere, tüm sosyal bilimcilere ve sosyal bilimlerle ilgilenenlere hitap etme hedefindedir. Öte yandan, bu eserde tüm ekoller değil, sadece döneminde hâkim anlayış olan iktisadi ekoller, iktisat politikası ekseninde eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiştir.

Eser üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Keynesçi iktisadın yükselişi ile birlikte ortaya çıkan Neo-Klasik Sentez incelenirken; İkinci Bölüm'de günümüzdeki hâkim iktisadi anlayışın ortaya çıkmasında tarihi rolleri bulunan Monetaristler, Yeni Klasikler ve Yeni Keynesçiler incelenmiştir. Eserin son bölümünde ise günümüzdeki hâkim anlayış olan Yeni Neo-Klasik Sentez eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında her konuda büyük desteğini gördüğüm değerli insan, kıymetli hocam Prof. Dr. M. Merih Paya'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, yoğun çalışma dönemlerimde desteklerini esirgemeyen babama, anneme, kardeşlerime ve eşim Ayşe'ye de çok müteşekkirim. İyi ki varsınız…

Yrd. Doç. Dr. Mevlüt Tatlıyer

Kasım 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM: NEO-KLASİK SENTEZ **5**
1. Neo-Klasik Sentez 5
1.1. Samuelson'ın Ders Kitabı: Kavramın Ortaya Atılışı 5
1.2. Neo-Klasik Sentez'in Niteliği ve Farklı Yorumları 9
1.2.1. NKS ve IS-LM Aynı Şey mi? 9
1.2.2. NKS Kısa ve Uzun Dönem Analizleri mi Birleştiriyor? 11
1.2.3. NKS Keynesçi ve Walrasçı Teorilerin Birleştirmesiyle mi Oluşmuştur? 14
1.2.4. NKS'de Keynesçi ve Walrasçı Teoriler Yan Yana mı Duruyor? 19
1.3. Neo-Klasik Sentez'in Mikroekonomi Teorisi 21
1.4. Neo-Klasik Sentez'in Makroekonomi Teorisi: IS-LM 25
1.4.1. IS-LM'de Mal Piyasası, Beklentiler ve Efektif Talep 27
1.4.2. IS-LM'de Para Piyasası ve Likidite Tercihi 29
1.4.3. İktisadi Zihniyet ve IS-LM 30
1.4.3.1. Klasik İktisat ve Genel Teori'nin Getirdikleri 30
1.4.3.2. IS-LM: Ne Getirdi? Ne Götürdü? 34
1.5. NKS'nin Enflasyon ve İstihdam Teorisi: Phillips Eğrisi 39
1.6. Neo-Klasik Sentez'de İktisat Politikası 44
1.7. Neo-Klasik Sentez: Yükselişi ve Çöküşü 47

2. BÖLÜM: YENİ NEO-KLASİK SENTEZ'E GİDEN YOL **49**
2. YENİ NEO-KLASİK SENTEZ'E GİDEN YOL 49
2.1. Monetarizm 49
2.1.1. Monetarizm'in Temeli: Miktar Teorisi 50
2.1.2. Beklentilerle Genişletilmiş Phillips Eğrisi 55
2.1.3. Monetarizm'de İktisat Politikası 56
2.1.4. Monetarizm: Yükselişi ve Gözden Düşüşü 60
2.2. Yeni Klasikler 63
2.2.1. Rasyonel Beklentiler Hipotezi 65
2.2.2. Piyasaların Sürekli Temizlenmesi 68
2.2.3. Lucas Arz Fonksiyonu 69

2.2.4. Yeni Klasiklerde İktisat Politikası 72
2.2.4.1. Politika Etkinsizliği Tezi 72
2.2.4.2. Ricardo Denkliği 74
2.2.4.3. Kurala Bağlı İktisat Politikası 76
2.2.4.4. Lucas Kritiği 78
2.3. Yeni Keynesçiler 79
2.3.1. Yeni Keynesçilerde Nominal Katılıklar 81
2.3.1.1. Nominal Ücret Katılıkları 82
2.3.1.2. Nominal Fiyat Katılıkları 84
2.3.2. Yeni Keynesçilerde Reel Katılıklar 85
2.3.2.1. Reel Fiyat Katılıkları 85
2.3.2.2. Reel Ücret Katılıkları 87
2.3.3. Yeni Keynesçilerde İktisat Politikası 91
3. BÖLÜM: YENİ NEO-KLASİK SENTEZ 93
3.YENİ NEO-KLASİK SENTEZ 93
3.1. Yeni Neo-Klasik Sentez'in Temel Özellikleri 95
3.2. YNS: Üzerinde Uzlaşmaya Varılan Konular 96
3.3. Yeni Neo-Klasik Sentez'in Standart Modeli 97
3.4. Yeni Neo-Klasik Sentez'in Mikroekonomi Teorisi 98
3.5. Yeni Neo-Klasik Sentez'in Makroekonomi Teorisi: Yeni IS-LM 103
3.5.1. Yeni IS-LM Modelinin Temel Özellikleri 103
3.5.2. Yeni IS-LM Modelinin Temel Eşitlikleri 104
3.6. Yeni Neo-Klasik Sentez'de İktisat Politikası 107
3.6.1. Maliye Politikasının Etkinsizliği 108
3.6.2. Ekonomik İstikrarın Sigortası: Merkez Bankası 109
3.6.3. Enflasyon Hedeflemesi: Taylor Kuralı 111
3.6.4. Merkez Bankası Bağımsızlığı 114
3.6.5. Merkez Bankasının Hesap Verebilirliği 117
3.7. Yeni Neo-Klasik Sentez: Değerlendirme ve Eleştiri 120
3.7.1. Rasyonel Beklentiler Hipotezi'ne Yöneltilen Eleştiriler 123
3.7.2. YNS'nin Para Politikasına Yönelik Eleştiriler 126
3.7.2.1. İhtiyatlı Para Politikası Stratejisine Yönelik Eleştiriler 127

3.7.2.2. YNS'nin Enflasyon Hedeflemesine Yönelik Eleştiriler 130
3.7.2.3. Fiyat İstikrarı Hedefinin Yeterli Olmaması: Finansal İstikrar 132
3.7.3. YNS'nin Maliye Politikasına Yönelik Eleştiriler 136
3.7.3.1. YNS'de Maliye Politikasının Etkinsizliği: Değerlendirme 139
3.7.3.2. YNS ve Maliye Politikasının Doğası 144
3.7.4. Yeni Neo-Klasik Sentez: Genel Değerlendirme 147
4. BÖLÜM: SONUÇ 149
KAYNAKÇA 159
YAZAR HAKKINDA 173

KAYNAKÇA

Afonso, António, Ricardo M. Sousa: "The Macroeconomic Effects of Fiscal Policy", **Applied Economics**, Sayı 44, No. 34, 4439-4454, 2012.

Alesina, Alberto, Lawrence H. Summers: "Central Bank Independence and Macroeconomic Performance: Some Comparative Evidence", **Journal of Money, Credit and Banking**, Sayı 25, No. 2, 151-162, May 1993.

Arestis, P., Malcolm C. Sawyer: "A critical reconsideration of the foundations of monetary policy in the new consensus macroeconomics framework", **Cambridge Journal of Economics**, Sayı 32, 761–779, 2008.

Arestis, P., Malcolm C. Sawyer: "Reinventing Fiscal Policy", **Journal of Post Keynesian Economics**, Sayı, 26, No. 1, 3-25, Autumn 2003.

Arestis, P., Malcolm C. Sawyer: "Can Monetary Policy Affect The Real Economy?", **Levy Economics Institute of Bard College Working Paper**, No. 355, Annandale-on-Hudson, 2002.

Arrow, Kenneth J.: "The Future and The Present in Economic Life", **The Economic Enquiry**, Sayı 2, No. 16, 1978.

Azariadis, Costas, Joseph E. Stiglitz: "Implicit Contracts and Fixed Price Equilibria", **The Quarterly Journal of Economics**, No. 98, Supplement, 1-22, 1983.

Backhouse, Roger E.: **A History of Modern Economic Analysis**, Oxford and New York: Blackwell, 1985.

Backhouse, Roger E.: "The Stabilization of Price Theory, 1920–1955", **A Companion to the History of Economic Thought**, ed. by Warren J.

Samuels, Jeff E. Biddle, John B. Davis, Blackwell Publishing Ltd, 2003.

Backhouse, Roger E., David Laidler: "What Was Lost With IS-LM", **History of Political Conference on the History of IS-LM**, Duke University, April 25–27, 2003.

Backus, John, David Driffill: "Inflation and Reputation", **The American Economic Review**, Sayı 75, No. 3, 530-538, Jun. 1985.

Ball, Laurence, David Romer: "Real Rigidities and the Non-Neutrality of Money", **The Review of Economic Studies**, Sayı 57, No. 2, 183-203, Apr. 1990.

Barney, Jay B.: "Resource-based theories of competitive advantage: A ten-year retrospective on the resource-based view", **Journal of Management**, Sayı 27, 643-650, 2001.

Barro, Robert J.: "Unanticipated Money Growth and Unemployment in the United States", **The American Economic Review**, Sayı 67, No. 2, 101-115, Mar. 1977.

Barro, Robert J.: "Are Government Bonds Net Wealth", **Journal of Political Economy**, Sayı 82, No. 6, 1095-1117, Nov.-Dec. 1974.

Barro, Robert J.: "Inflation and Economic Growth", **NBER Working Paper Series**, No. w5326, Oct. 1995.

Barro, Robert J., David B. Gordon: "A Positive Theory of Monetary Policy In a Natural-Rate Model", **NBER Working Paper Series**, No. 807, 1983a.

Barro, Robert J., David B. Gordon: "Rules, Discretion and Reputation in a Model of Monetary Policy", **Journal of Monetary Economics**, Sayı 12, 101-121, 1983b.

Bernanke, Ben S., Frederic S. Mishkin: "Inflation Targeting: A New Framework for Monetary Policy?", **NBER Working Paper Series**, Sayı 5893, 1997.

Blanchard, Olivier J.: "Neoclassical Synthesis", **The New Palgrave Dictionary of Economics**, Second Edition, ed. by Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume, Palgrave Macmillan, 2008a.

Blanchard, Olivier J.: "The State of Macro", **NBER Working Paper Series**, No. 14259, August 2008b.

Blanchard, Olivier J.: "[The New Neoclassical Synthesis and The Role of Monetary Policy]: Comment", **NBER Macroeconomics Annual**, Sayı 12, 289-293, 1997.

Bludnik, Izabela: "Determinants of Economic Activity The Keynesian Perspective", **Argumenta Economica**, No. 1 (20), 19-30, 2008.

Bortis, Heinrich: "Piero Sraffa and Shackle's Years of High Theory, Sraffa's Production of Commodities by Means of Commodities 1960–2010", **Critique and reconstruction of economic theory, International Conference**, Rome, 2nd – 4th Dec. 2010, 1-24, 2010.

Bound, John and Sarah Turner: "Going to War and Going to College: Did World War II and the G.I. Bill Increase Educational Attainment for Returning Veterans?", **Journal of Labor Economics**, Sayı 20, No. 4, 784-815, Oct. 2002.

Buchanan, James M.: "Barro on the Ricardian Equivalence Theorem", **Journal of Political Economy**, Sayı 84, No. 2, 337-342, Apr. 1976.

Casares, Miguel, Bennett T. McCallum: "An Optimizing IS-LM Framework with Endogenous Investment", **NBER Working Paper Series**, No. 7908, 2000.

Caspari, Volker: "A Marshallian Perspective of Keynes' General Theory", **Metroeconomica**, Sayı 40, 101–118, 1989.

Castilla, Alvaro J. De R.: "Keynesian Economics and the Welfare State", **The Jus Semper Global Alliance**, Apr. 2001.

Chari, V. V., Patrick J. Kehoe, Ellen R. McGrattan: "New Keynesian Models: Not Yet Useful for Policy Analysis", **NBER Working Paper Series**, No. 14313, 2008.

Chirinko, Robert S.: "Business Fixed Investment Spending: Modeling Strategies, Empirical Results and Policy Implications", **Journal of Economic Literature**, Sayı 31, No. 4, 1875-1991, Dec. 1993.

Christiano, Lawrence J., Martin Eichenbaum, Charles L. Evans: "Sticky Prices and Limited Participation Models of Money: A Comparison", **NBER Working Paper Series**, No. 5804, 1996.

Clarke, Simon: "Capitalist Crisis and The Rise of Monetarism", **in Capitalist crisis and the rise of monetarism**, ed. by Ralph Miliband, Leo Panitch and John Saville, Socialist Register, The Merlin Press, London, 1987.

Crockett, Andrew: "Why is Financial Stability a Goal of Public Policy?", **Economic Review, Federal Reserve Bank of Kansas City**, 4th Quarter, 1997.

Cukierman, Alex: "Central Bank Independence and Monetary Control", **The Economic Journal**, Sayı 104, No. 427, 1437-1448, Nov. 1994.

Darrat, Ali F.: "The Policy Ineffectiveness Proposition Some Further Tests", **Economics Letters**, Sayı 25, 117-122, 1987.

Davidson, Paul: "Why Money Matters", **Journal of Post Keynesian Economics**, Sayı 1, No. 1, 46-70, Autumn, 1978.

De Grauwe, Paul: "There is More to Central Banking Than Inflation Targeting", **in The First Global Financial Crisis of the 21st Century**, ed. by Andrew Felton, Carmen Reinhart, VoxEU Publication, 2011.

De Gregerio, Jose: "Price and Financial Stability in Modern Central Banking", **Economia**, Fall 2012.

De Haan, Jacob, Fabian Amtenbrink, Sylvester J. W. Eijffinger: "Accountability of Central Banks: Aspects and Quantification", **Center Discussion Paper Series**, Sayı 9854, 1998.

De Vroey, Michel R., Pedro G. Duarte: "In Search of Lost Time: The Neoclassical Synthesis", No 2012-07, **Department of Economics from University of São Paulo (FEA-USP) Working Papers**, 2012.

De Vroey, Michel R., Pierre Malgrange: "The History of Macroeconomics from Keynes's General Theory to the Present", **in Handbook of the History of Economic Analysis**, ed. by Gilbert Faccarello and Heinz Kurz, Edward Elgar, 2011.

Dökmen, Gökhan, Tarık Vural: "Maliye Politikalarının Keynesyen Olmayan Etkileri: Türkiye Örneği", **Maliye Dergisi**, Sayı 161, Temmuz-Aralık 2011.

Fair, Ray C.: "Has macro progressed?", **Journal of Macroeconomics**, No. 34, 2–10, 2012.

Fischer, Stanley: "Modern Approaches to Central Banking", **NBER Working Paper Series**, No. 5064, 1995.

Fontana, Giuseppe: "Whither New Consensus Macroeconomics? The Role of Government and Fiscal Policy in Modern Macroeconomics", **The Levy Economics Institute Working Paper**, No. 563, May 2009a.

Fontana, Giuseppe: "The 'Unemployment Bias' of the New Consensus View of Macroeconomics", **in Unemployment: Past and Present**, ed by. P. Arestis and J. McCombie, Basingstoke, Palgrave Macmillan, UK, 2009b.

Fontana, Giuseppe, Alfonso Palacio-Vera: "Are Long-run Price Stability and Short-run Output Stabilization All that Monetary Policy Can

Aim For?", **The Levy Economics Institute Working Paper**, No. 430, 2005.

Friedman, Milton: "The Quantity Theory of Money, A Restatement", **in Studies in the Quantity Theory of Money**, ed. by M. Friedman, University of Chicago Press, Chicago, 1956.

Friedman, Milton: "Monetarism in Rhetoric and in Practice", Keynote paper presented at The First International Conference of The Institute for Monetary and Economic Studies, Bank of Japan, Tokyo, June 22, 1983.

Friedman, Milton: "The Marshallian Demand Curve", **Journal of Political Economy**, Sayı 57, No. 6, 463-495, Dec. 1949.

Friedman, Milton: "The Supply of Money and Changes in Prices and Output", **reprinted in The Optimum Quantity of Money and Other Essays**, Aldine, Chicago, 1969.

Friedman, Milton: "The Role of Monetary Policy", **The American Economic Review**, Sayı 58, No. 1, 1-17, Mar. 1968.

Friedman, Milton, Anna J. Schwartz: **The Role of Money**, University of Chicago Press, Chicago, 1982.

Friedman, Milton, Anna J. Schwartz: **A Monetary History of the United States: 1867-1960**, Princeton University Press, 1963.

Friedman, Milton, Rose Friedman: **Two Lucky People: Memoirs**, The University of Chicago Press, Chicago, 1998.

Fuhrer, Jeffrey C., Scott Schuh: "Beyond Shocks: What Causes Business Cycles? An overview", **in Beyond Shocks: What Causes Business Cycles? Conference Proceedings**, ed. by Fuhrer, J. C. and Schuh, S., No. 42, June, Federal Reserve Bank of Boston, 1-31, 1998.

Galbraith, James K.: "The Collapse of Monetarism and the Irrelevance of the New Monetary Consensus", **25th Annual Milton Friedman Distinguished Lecture**, Marietta College, Marietta, Ohio, March 31, 2008.

Garino, Gaia, Christopher Martin: "Efficiency Wages and Union-Firm Bargaining", **Economic Letters**, No. 69, 181-185, 2000.

Gertchev, Nikolay: "A Critique of Adaptive and Rational Expectations", **Journal of Austrian Economics**, Sayı 10, 313-329, 2007.

Giordano, Raffaela, Sandro Momigliano, Stefano Neri, Roberto Perotti: "The Effects of Fiscal Policy in Italy: Evidence From a VAR Mo-

del", **European Journal of Political Economy**, Sayı 23, 707-733, 2007.

Giraud, Yann B.: "The Political Economy of Textbook Writing: Paul Samuelson and the Making of the First Ten Editions of Economics (1945-1976)", **History of Political Economy**, Sayı 46, No. 5, Aug. 21, 2011.

Glick, Reuven, Michael Hutchison: "New Results in Support of the Fiscal Policy Ineffectiveness Proposition", Journal of Money, **Credit and Banking**, Sayı 22, No. 3, 288-304, Aug. 1990.

Gomes, Gustavo M.: "Irrationality of Rational Expectations", **Journal of Post Keynesian Economics**, Sayı 1, No. 6, 1982.

Goodfriend, Marvin: "Monetary Policy in the New Neoclassical Synthesis: A Primer", **International Finance**, Sayı 5, No. 2, 165-191, 2002.

Goodfriend, Marvin, Robert G. King: "The New Neoclassical Synthesis and The Role of Monetary Policy", **NBER Macroeconomics Annual 1997**, Sayı 12, 1997.

Goodhart, C. A. E.: "The Continuing Muddles of Monetary Theory: A Steadfast Refusal to Face Facts", **Mimeo**, 2008.

Goodhart, C. A. E.: "The Foundations of Macroeconomics: Theoretical Rigour versus Empirical Realism", **Paper presented at Louvain-la-Neuve Conference on the History of Economic Thought**, Belgium, Jan. 2005.

Gordon, Robert J.: "What is New-Keynesian Economics?", **Journal of Economic Literature**, Sayı 28, No. 3, 1115-1171, Sep. 1990.

Gowdy, John M.: "Rational Expectations and Predictability", **Journal of Post Keynesian Economics**, Sayı 8, No: 2, 1986.

Granger, Clive W.J., Yongil Jeon: "The Evolution of the Phillips Curve: A Modern Time Series Viewpoint", **Mimeo**, University of California, San Diego, 2008.

Greenwald, Bruce, Joseph E. Stiglitz: "New and Old Keynesians", **The Journal of Economic Perspectives**, Sayı 7, No. 1, Winter 1993.

Hafer, R. W.: "What Remains of Monetarism", **Economic Review, Federal Reserve Bank of Atlanta**, Fourth Quarter 2001.

Hammond, J. D. : "An Interview with Milton Friedman on Methodology", **in The Philosophy and Methodology of Economics vol. 1**, ed. by B. Caldwell, 216-238, Edward Elgar, Cheltenham, 1992.

Handa, Jagdish: "Rational Expectations: What Do They Mean? Another View", **Journal of Post Keynesian Economics**, Sayı 4, No. 4, 558-564, Summer 1982.

Hands, D. Wade: "The Rise and Fall of Walrasian General Equilibrium Theory: The Keynes Effect", **The First International Symposium on the History of Economic Thought**, University of São Paulo, São Paulo, Brazil, August 3-5, 2009.

Hansen, Alvin H.: **A Guide to Keynes**, McGraw-Hill, New-York, 1953.

Hansen, Alvin H.: **Monetary Theory and Fiscal Policy**, McGraw-Hill, New York, 1949.

Hemming, Richard, Michael Kell ve Selma Mahfouz: "The Effectiveness of Fiscal Policy in Stimulating Economic Activity - A Review of the Literature", **IMF Working Paper**, No. 208, 2002.

Hicks, John R.: "Mr. Keynes and the "Classics"; A Suggested Interpretation", **Econometrica**, Sayı 5, No. 2, 147-159, Apr. 1937.

Hicks, John R.: ""IS-LM": An Explanation", **Journal of Post Keynesian Economics**, Sayı 3, No. 2, 139-154, Winter 1980-1981.

Janssen, Maarten: "Microfoundations", **Tinbergen Institute Discussion Paper**, TI 041/1, 2006.

Jensen, Hans E. : "J.M. Keynes as a Marshallian", **Journal of Economic Issues**, Sayı 18, 67–94, 1983.

Juravle, Daniel: "Monetarism", **MPRA Paper**, No. 33707, Sep. 2011.

Kaboub, Fadhel: **International Encyclopedia of The Social Sciences**, 2nd Edition, Macmillan Reference, USA, 2007.

Katz, Lawrence F.: "Efficiency Wage Theories", **NBER Working Paper Series**, Sayı 1906, 1986.

Keynes, John M.: **A Tract on Monetary Reform**, MacMillan, London, 1924.

Keynes, John M.: The General Theory of Employment, Interest and Money, Macmillan, London, 1936.

King, Robert G.: "The New IS-LM Model: Language, Logic, and Limits", **Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly**, Sayı 86/3, Summer 2000.

Kirzner, Israel M.: "How Markets Work", **The Institute of Economic Affairs**, UK, London, 2000.

Knight, Frank H.: **Risk, Uncertainty and Profit**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1921.

Kriesler Peter, John Nevile: "IS-LM and Macroeconomics After Keynes", **in Money, Macroeconomics and Keynes: Essays in Honour of Victoria Chick**, ed. by P. Arestis, M. Desai & S. Dow, Sayı 1, Routledge, London, 2002.

Kydland, Finn E., Edward C. Prescott: "Rules Rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans", **Journal of Political Economy**, Sayı 85, No. 3, 473-492, Jun. 1977.

Leeson, Robert: "The economic consequences of the Klassical Caricature", **in Keynes and the classics reconsidered**, ed. by J. C. W. Ahiakpor, Kluwer Academic Publishers, Boston, 1998.

Leijonhufvud, Axel: On Keynesian economics and the economics of Keynes: A study in monetary theory, Oxford University Press, 1968.

Leijonhufvud, Axel: "Nature of an Economy", **Policy Insight, Centre for Economic Policy Research**, No. 53, UCLA and University of Toronto, Feb. 2011a.

Leijonhufvud, Axel: "Mr Keynes and the Moderns", **in The Impact of Keynes on Economics in the 20th Century**, ed. by Luigi L. Pasinetti, Luigi L. Pasinetti, Edward Elgar, Cheltenharn, UK, 1999.

Leijonhufvud, Axel: "What Was The Matter with IS-LM?", **Conference on "Recent Developments of Macroeconomic Theories"**, European University Institute, Florence, Italy, May 13-14, 1980.

Leijonhufvud, Axel: **Limits to the Equilibrating Capabilities of Market Systems**, UC Los Angeles Postprints, UC Los Angeles, 2009.

Leijonhufvud, Axel: "Bubble, bubble, toil and trouble", **in The First Global Financial Crisis of the 21st Century**, ed. By Andrew Felton, Carmen Reinhart, VoxEU Publication, 2011b.

Levy, David A.: "Does an Independent Central Bank Violate Democray?", **Journal of Post Keynesian Economics**, Sayı 18, No. 2, 189-210, Winter 1995.

Lindbeck, Assar, Dennis Snower: "The Insider-Outsider Theory: A Survey", **IZA Discussion Paper Series**, Sayı 534, Jul. 2002.

Linnemann, Ludger, Andreas Schabert: "Fiscal Policy in The New Neoclassical Synthesis", **Journal of Money, Credit and Banking**, Sayı 35, No. 6, Bölüm 1, 911-929, Dec. 2003.

Lipsey, Richard G.: "The Micro Theory of Phillips Curve Reconsidered", **Economica**, New Series, Sayı 41, No. 161, 62-70, Feb. 1974.

Lipsey, Richard G.: "The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1862-1957: A Further Analysis", **Economica**, New Series, Sayı. 27, No. 105, 1-31, Feb. 1960.

Lodewijks, John: "Bastard Keynesianism", **in The Elgar companion to post Keynesian economics**, ed. by J. E. King, Edward Elgar, Cheltenham, UK, 2003.

Lucas, Robert E. Jr.: "Econometric Policy Evaluation: A Critique", **in The Phillips Curve and Labor Markets**, ed. by K. Brunner, A. H. Meltzer, North-Holland, Amsterdam, 1976.

Lucas, Robert E. Jr.: "Expectations and the Neutrality of Money", **Journal of Economic Theory**, Sayı 4, 103-124, 1972.

Lucas, Robert E. Jr.: "Some International Evidence on Output-Inflation Tradeoffs", **American Economic Review**, Sayı 63, No. 3, 326-334, 1973.

Lucas, Robert E. Jr.: "Tobin and Monetarism: A Review Article", **Journal of Economic Literature**, Sayı 19, No. 2, 558-567, Jun. 1981.

Lucas, Robert E. Jr., Leonard A. Rapping: "Real Wages, Employment, and Inflation", **Journal of Political Economy**, Sayı 77, No. 5, 721-754, Sep-Oct 1969.

Mankiw, N. Gregory: "A Quick Refresher Course in Macroeconomics", **Journal of Economic Literature**, Vol. XXVIII, 1645-1660, Dec. 1990.

Mankiw, N. Gregory, "Small Menu Costs and Large Business Cycles: A Macroeconomic Model of Monopoly", **The Quarterly Journal of Economics**, Sayı 100, No. 2, 529-538, May 1985.

Mankiw, N. Gregory: "The Macroeconomist as Scientist and Engineer," Journal of Economic Perspectives, American Economic Association, Sayı 20, No. 4, 29-46, Fall 2006.

Mankiw, N. Gregory: "The Reincarnation of Keynesian Economics", **NBER Working Paper Series**, No. 3885, 1992.

Marshall, Alfred: Mechanical and Biological Analogies in Economics, **reprinted in Memorials of Alfred Marshall**, ed. by A. C. Pigou, Macmillan, London, [1898] 1925.

Marshall, Alfred: The Present Position of Economics, **reprinted in Memorials of Alfred Marshall**, ed. by A. C. Pigou, Macmillan, London, [1885] 1925.

McCallum, Bennett T.: "Rational Expectations and Macroeconomic Stabilization Policy: An Overview", **Journal of Money, Credit and Banking**, Sayı 12, No. 4, Bölüm 2: Rational Expectations, 716-746, Nov 1980.

Meyer, Laurence H.: "Does Money Matter?", **Homer Jones Memorial Lecture presented at Washington University**, St. Louis, Mar. 2001.

Mishkin, Frederic S.: "Inflation Targeting", **National Bureau of Economic Research**, 2001.

Modigliani, Franco: "Liquidity Preference and the Theory of Interest and Money", **Econometrica**, Sayı 12, No.1, 45-88, Jan. 1944.

Muth, John F.: "Rational Expectations and the Theory of Price Movements", **Econometrica**, Sayı 29, No. 3, 315-335, Jul. 1961.

Nasar, Sylvia: "A Hard Act to Follow? Here Goes.", **New York Times**, March 14, 1995. (Çevrimiçi) http://www.nytimes.com/1995/03/14/business/a-hard-act-to-follow-here-goes.html?pagewanted=all&src=pm, 7 Eylül 2012.

Negishi, Takashi: **History of Economic Theory**, North-Holland, 1989.

Nekarda, Christopher J., Valerie A. Ramey: "The Cyclical Behavior of the Price-Cost Markup", NBER Working Paper Series, No. 19099, Jun. 2013.

Nitzan, Jonathan : "Macroeconomic Perspectives on Inflation and Unemployment", **McGill University Department of Economics Discussion Paper**, 1990.

Olson, Keith W.: "The G.I. Bill and Higher Education: Success and Surprise", **American Quarterly**, Sayı 25, No. 5, 596-610, Dec. 1973.

Pashigian, B. Peter: "Rational Expectations and the Cobweb Theory", **The Journal of Political Economy**, Sayı 78, No. 2, 338-352, Mar-Apr 1970.

Patinkin, Don: "In Defense of IS-LM", **Conference on "Fifty Years After IS-LM"**, September 3-4 1987, revised November 1988.

Paya, M. Merih: **Makro İktisat**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2007.

Paya, M. Merih: **Küresel Ortamda İktisat Politikaları**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2013.

Pearce, Kerry A. and Kevin D. Hoover: "After the Revolution: Paul Samuelson and the Textbook Keynesian Model", **History of Political Economy**, 27(Supplement): 183-216, 1995.

Perotti, Roberto: "Estimating The Effects of Fiscal Policy in OECD Countries", **CEPR Discussion Paper**, No. 4842, Jan. 2005.

Petsoulas, Christina: Hayek's Liberalism and Its Origins: His Idea of Spontaneous Order and the Scottish Enlightenment, Routledge, New York, 2001.

Phelps, Edmund S.: "Money-Wage Dynamics and Labor-Market Equilibrium", **Journal of Political Economy**, Sayı 76, No. 4, Bölüm 2: Issues in Monetary Research, 678-711, Jul.-Aug. 1968.

Phelps, Edmund S.: "Disinflation without Recession: Adaptive Guideposts and Monetary Policy", **Review of World Economics**, Sayı 114, No. 4, 783-809, 1978.

Phillips, A. William H.: "The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957", **Economica**, New Series, Sayı 25, No. 100, 283-299, Nov. 1958.

Praptiningsih, Maria: "The Impact of Monetary Policy Toward Indonesian Stock Market Under Inflation Targeting Regime", **Lesij**, Sayı 17, No. 1, 240-274, 2010.

Ricardo, David: "Essay on the Funding System", **in The Works of David Ricardo. With a Notice of the Life and Writings of the Author**, ed. by J.R. McCulloch, John Murray, London, 1888.

Romer, Christina, David Romer: "Does Monetary Policy Matter? A New Test In The Spirit Of Friedman and Schwartz", **NBER Working Paper Series**, No. 2966, May 1989.

Rotemberg, Julio J., Michael Woodford: "The Cyclical Behavior of Prices and Costs", **NBER Working Paper Series**, No. 6909, 1999.

Samuelson, Paul A.: **Economics**, 3rd ed., McGraw-Hill, New York, 1955.

Samuelson, Paul A., Robert M. Solow: "The Problem of Achieving and Maintaining a Stable Price Level: Analytical Aspects of Anti-Inflationary Policy", **American Economic Review**, Sayı 50, No. 2, 177-94, May 1960.

Sargent, Thomas J., Neil Wallace: "Rational Expectations and the Theory of Economic Policy", **Journal of Monetary Economics**, Sayı 2, 169-183, 1976.

Sargent, Thomas J., Neil Wallace: ""Rational" Expectations, the Optimal Monetary Instrument, and the Optimal Money Supply Rule", **Journal of Political Economy**, Sayı 83, No. 2, 241-254, Apr. 1975.

Sen, Anindya, Amitava Krishna Dutt: "Wage Bargaining, Imperfect Competition and the Markup: Optimizing Microfoundations", **Economic Letters**, No. 48, 15-20, 1995.

Skousen, Mark: "The Perseverance of Paul Samuelson's Economics", **Journal of Economic Perspectives**, Sayı 11, No. 2, 137–152, Spring 1997.

Snowdon, Brian: "Outsite The Mainstream: An Interview with Axel Leijonhufvud", Interviewed with Axel Leijonhufvud By Brian Snowdon, Northumbria University, (Çevrimiçi) http://www-ceel.economia.unitn.it/staff/leijonhufvud/interview.pdf, 2002, Erişim 27.06.2015.

Snowdon, Brian, Howard R. Vane: **Modern Macroeconomics**, Edward Elgar, Cheltenham, UK, 2005.

Solow, Robert: "The State of Macroeconomics", **The Journal of Economic Perspectives**, Sayı 22, No. 1, 243-246, Winter 2008.

Stiglitz, Joseph E.: "Theories of Wage Rigidity", **NBER Working Paper Series**, Sayı w1442, 1984.

Stiglitz, Joseph E. : "Another Century of Economic Science", **The Economic Journal**, Sayı 101, No. 404, 134-141, Jan. 1991.

Stirati, Antonella: "Employment Theory in the History of Economic Thought", **Dipartimento di Economia Universita degli studi Roma Tre Working Paper**, No. 148, 2012.

Stone, Courtenay C., Daniel L. Thornton: "Solving the 1980s' Velocity Puzzle: A Progress Report", **Federal Reserve Bank of St. Louis**, August-September 1987.

Taylor, John B.: "Staggered Wage Setting in a Macro Model", **The American Economic Review**, Sayı 69, No. 2, 108-113, May 1979.

Taylor, John B.: "Aggregate Dynamics and Staggered Contracts", **The Journal of Political Economy**, Sayı 88, No. 1, 1-23, Feb. 1980.

Taylor, John B.: "Discretion Versus Policy Rules in Practice", **Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy**, Sayı 39, 195-214, 1993.

Taylor, John B.: "Using Monetary Policy Rules in Emerging Market Economies", Revised Paper Presented at the Anniversary Conference "Stabilization and Monetary Policy: The International Experience", Dec. 2000.

The McGraw Hill Companies: "Economics", (Çevrimiçi) http://shop.mheducation.com/highered/product.M0073511293.htm, Erişim 26.6.2015.

Tobin, James: "Inflation and Unemployment", Cowles Foundation Paper 361, **reprinted from American Economic Review**, Sayı 62, No. 1, 1-18, 1972.

Tobin, James: "Are New Classical Models Plausible Enough to Guide Policy?", **Journal of Money, Credit, and Banking**, Sayı 12, No. 4, Nov. 1980.

Tobin, James: "An Old Keynesian Counterattacks", **Cowles Foundation Discussion Paper**, No. 1042, Cowles Foundation for Research in Economics at Yale University, Mar. 1993.

Totonchi, Jalil: "Macroeconomic Theories of Inflation", **International Conference on Economics and Finance Research IPEDR**, Sayı 4, IACSIT Press, Singapore, 2011.

Townsend, Peter: "The Restoration of "Universalism"'', **United Nations Research Institute for Development**, Geneva, 2002.

Tsoulfidis, L.: **Competing Schools of Economic Thought**, Springer, London, 2010.

Woodford, Michael: "Revolution and Evolution in Twentieth-Century Macroeconomics", **Conference on Frontiers of the Mind in the Twenty-First Century**, U.S. Library of Congress, Washington, D.C., June 1999.

Woodford, Michael: "How Important Is Money in the Conduct of Monetary Policy?", **American Economic Journal**, Macroeconomics 2009, 1:1, 267–279, 2009.

Woodford, Michael: "Inflation Targeting and Financial Stability", **NBER Working Paper Series**, No. 17967, Apr. 2012.

Yellen, Janet L.: "Efficiency Wage Models of Unemployment", **The American Economic Review**, Sayı 74, No. 2, 200-205, 1984.

Young, Warren: "Is IS-LM a static or dynamic Keynesian Model", **in Archival Insights into the Evolution of Economics, The Keynesian Tradition**, ed. by R. Leeson, Palgrave-Macmillan, Basingstoke, 126-134, 2008.

Young, Warren: "The IS-LM diagram", **in Famous Figures and Diagrams in Economics**, ed. by Mark Blaug, Peter Lloyd, Edward Elgar Publishing, USA, 2010.

Zimmermann, Guido: "Optimal Monetary Policy: A New Keynesian View", **The Quarterly Journal of Austrian Economics**, Sayı 6, No. 4, 61-72, Winter 2003.

4. Basım

İKTİSADİ TEORİLER VE DÜŞÜNCELER TARİHİ

Prof. Dr. Arif ERSOY

www.nobelyayin.com

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NUO. : 1027
İktisadi-İdari Bilimler No. : 176
ISBN : 978-605-133-928-3
© 4. Basım, Şubat 2015

İKTİSADİ TEORİLER VE DÜŞÜNCELER TARİHİ
Prof. Dr. Arif ERSOY

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 16098 Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sokak No.: 17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
esatış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ersoy, Arif.
İKTİSADİ TEORİLER VE DÜŞÜNCELER TARİHİ / *Arif Ersoy*
4. Basım, XVI + 700 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-928-3
1. İktisadi Teoriler 2. İktisadi Düşünceler 3. İnsan ve İktisadi İhtiyaçlar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

DÖRDÜNCÜ BASKININ ÖNSÖZÜ

İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi adlı eserimizin Üçüncü Baskısı gözden geçirildi. Yeni düzeltmeler ve ilaveler yapıldı. 2012 yılına kadar Nobel İktisat Ödülü'nü kazanan iktisatçıların görüş ve eserleri hakkında özet bilgiler ilave edildi. Bundan dolayı Dördüncü Baskı'nın hacmi daha da büyüdü. Birçok üniversitede ders kitabı olarak okutulan bu çalışmadan geniş çapta yararlanılarak gelen talep üzerini ders kitabı formatında 2012 yılında **İktisadi Düşünceler Tarihi** adıyla çalışmamızı Nobel Yayınevi yayınladı.

Dördüncü Baskısı yapılan İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi adlı bu çalışma İktisadi Düşünce ile ilgilen herkese kapsamlı bilgi ve kaynak sağlamayı amaçlamaktadır. Okuyucularımızdan gelen eleştiri ve katkılar, eserdeki hatalarımızı her ne kadar azaltmaya yardımcı olmuş ise de, yeni ilaveler yeni hataları da içermesinden endişe dumaktayım. Burada okuyucularımızın eleştiri ve katkılarını beklediklerimizi bir kez daha vurgulamak isteriz. Gelişme, bir bakıma insanın hatalarını azaltarak mükemmele doğru yaptığı yolculuğun syerini yansıtır.

Elinizdeki eserin Dördüncü bakısının hazırlanması ve yayınlanması aşamasında yardım ve desteğini gördüğüm herkese, özellikle Nobel Yayınevi çalışanlarına teşekkür. Beni bu alanda çalışmaya yönlendiren Merhum Hocam Prof.Dr. Hüseyin Timur'u rahmetle yadetmek isterim. Bu baskının okuyucularımıza faydalı bilgi sağlayacağına olan inancımı muhafaza etmekteyim. Başarı dileklerimle….

Urankent- Ankara – 25 Ocak 2015

Prof. Dr. Arif ERSOY

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: İKTİSADİ TEORİLER VE DÜŞÜNCELERİN GELİŞME TARİHİ 1
GİRİŞ 1
I. İKTİSADİ DÜŞÜNCELER TARİHİNİN TANIMI VE KAPSAMI 4
A. İktisatçıların İktisadi Görüşleri 5
B. Zamanın Belirtilmesi 5
C. Doğal ve Sosyal Çevre 8
D. Doğru Olarak Aktarılması 8
II. İKTİSADİ DÜŞÜNCELER TARİHİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ 9
III. YARARLANILAN KAYNAKLAR VE KULLANILAN YÖNTEMLER 11
IV. İKTİSADİ DÜŞÜNCELER VE DÜNYA GÖRÜŞLERİ 13
A. Hukukun Üstünlüğünü Esas Alan Dayanışmacı Dünya Görüşü 14
B. Kuvvetin Üstünlüğünü Esas Alan Çatışmacı Dünya Görüşü 15
V. İKTİSADİ DÜŞÜNCELER TARİHİNİN ÖNEMİ 16
VI. İKTİSADİ DÜŞÜNCELER TARİHİ İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR 18
A. Kuram (Teori) 18
B. Doktrin 18
C. İdeoloji 19
D. Sistem 20
E. Rejim 20

2. Bölüm: İLK ÇAĞ'DA İKTİSADİ DÜŞÜNCE 21
GİRİŞ 21
I. İLK ÇAĞ'DA DOĞU TOPLUMLARINDA İKTİSADİ DÜŞÜNCE 21
A. Çin'de İktisadi Düşünce 22
B. Hindistan'da İktisadi Düşünce 28
C. Mezopotamya'da İktisadi Düşünce 29
D. İbranilerde İktisadi Düşünce 30
E. Hititlerde İktisadi Düşünce 31
F. Eski Mısır'da İktisadi Düşünce 35
II. ESKİ YUNAN SİTELERİNDE İKTİSADİ DÜŞÜNCE 37
A. Eski Yunan Sitelerinin Siyasi Yapısı 37

B. Eski Yunan Sitelerinin İktisadi Yapısı 39
C. Eski Yunan Sitelerinde İktisadi Düşünce 41
D. Eski Yunan İktisadi Düşüncesinin Etkileri 62
III. ROMA İMPARATORLUĞU'NDA İKTİSADİ DÜŞÜNCE 62
A. Roma İmparatorluğu'nun Siyasi Yapısı 63
B. Roma İmparatorluğu'nun İktisadi Yapısı 64
C. Roma İmparatorluğu'nda İktisadi Düşüncenin Ortak Yönleri 66
D. Roma İmparatorluğu'nda İktisadi Düşünce 67
E. Roma İmparatorluğu Dönemindeki İktisadi Düşüncenin Etkileri 74

3. Bölüm: ORTAÇAĞ'DA İKTİSADİ DÜŞÜNCE 75
GİRİŞ 75
I. ORTAÇAĞ'DA AVRUPA'DA İKTİSADİ DÜŞÜNCE 76
A. Ortaçağ'da Avrupa'nın Siyasi Yapısı 76
B. Ortaçağ Avrupası'nın İktisadi Yapısı 79
C. Ortaçağ Avrupa'sında İktisadi Düşünce 81
II. ORTAÇAĞ'DA İSLAM DÜNYASINDA İKTİSADİ DÜŞÜNCE 96
A. İslam ve İlim 97
B. Ortaçağda İslam Dünyasında Sosyal Müesseseleşme ve İslam 98
C. Ortaçağ'da İslam Dünyasının Siyasi Yapısı 100
D. Ortaçağ'da İslam Dünyasının İktisadi Yapısı 103
E. Ortaçağ'da İslam Dünyasında İktisadi Düşünce 105

4. Bölüm: İKTİSADİ DÜŞÜNCE OLARAK MERKANTİLİZM 127
GİRİŞ 127
I. MERKANTİLİST DÜŞÜNCEYİ ETKİLEYEN GELİŞMELER 128
A. Avrupa'da Siyasi Yapının Değişmesi 129
B. Ortaçağ'ın Sonunda Avrupa'da Bilimsel Gelişmeler 133
II. MERKANTİLİST DÜŞÜNCENİN TEMEL İLKELERİ 137
A. Altın ve Gümüşün Esas Servet Sayılması 138
B. Kalkınma ve Büyüme İsteğinin Yaygınlaşması 138
C. İhracatın Arttırılması Gereği 139
D. Devlet Müdahalesinin Savunulması 139
E. Sömürgeciliğin Savunulması ve Sömürgelerde Dış Ticaretin Denetlenmesi . 139
F. Milliyetçi Politikalara Ağırlık Verilmesi 140
G. Nüfus Artışının Savunulması 140
H. Güçlü Merkezi Devlet Yaklaşımı 141
III. MERKANTİLİST İKTİSADİ DÜŞÜNCE 142
A. İspanyol Merkantilizmi 143
B. Fransız Merkantilizmi (Colbertizm) 146
C. İtalyan Merkantilist Düşünce 153
D. İngiliz Merkantilist Düşünce 158
E. Alman Merkantilizmi (Kameralizm) 196
F. Alman Birliği ve Kameralizm 205
G. Merkantilizm ve Kameralizmin Benzer ve Farklı Yönleri 206

5. Bölüm: FİZYOKRATİK İKTİSADİ DÜŞÜNCE 207
GİRİŞ 207
I. FİZYOKRATİK İKTİSADİ DÜŞÜNCENİN GELİŞTİĞİ ÇEVRE 208
II. FİZYOKRATİK İKTİSADİ DÜŞÜNCENİN İLKELERİ 210
III. FİZYOKRATİK İKTİSADİ DÜŞÜNCE 211

A. Victor Rigueti MIRABEAU'nun (1715-1789) İktisadi Yaklaşımları 211
B. Pierre Samuel Dupont de NEMOURS'un (1739-1817) İktisadi Yaklaşımları 212
C. Anne Robert Jacques TURGOT'un (1727-1781) İktisadi Yaklaşımları 213
E. Fizyokratik Vergi Teorisi 227
F. Fizyokratik Para ve Emek Teorileri 227
G. İktisadi Faaliyetlerde Devletin Rolü 228
IV. FİZYOKRATİK DÜŞÜNCENİN DEĞERLENDİRİLMESİ 229

6. Bölüm: KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCE 231
GİRİŞ 231
I. KLASİK İKTİSADI DÜŞÜNCENİN GELİŞTİĞİ ORTAM 231
II. KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCENİN TEMEL İLKELERİ 233
A. Devlet 233
B. Doğal Kanunlar 234
C. Bireysel Özgürlük 234
D. İşbölümü 234
E. Toplumsal-Bireysel Menfaat 234
F. Piyasa Mekanizması 234
G. Para 234
H. Üretim 235
III. KLASİK İKTİSADİ ANALİZİN ÖZELLİKLERİ 235
A. Siyasal İktisat 235
B. Dinamik İktisadi Gelişme 235
C. Dinamik Değişme 235
D. Klasik Kıymet-Bölüşüm Teorisi 235
E. Kâr Yaklaşımı 236
F. Para ve Reel Değerler ile İlgili Yaklaşımlar 236
G. Kullandıkları Yöntem 236
IV. KLASİK İKTİSATÇILAR 236
A. Adam SMITH' in (1723-1790) İktisat Bilimi'ne Katkıları 236
B. Jeremy BENTHAM' ın (1748-1832) İktisadi Yaklaşımları 268
C. Thomas Robert MALTHUS' un (1766-1834) İktisadi Yaklaşımları 271
Ç. David RICARDO'nun (1772-1823) İktisat Bilimine Katkıları 282
D. Nassau William SENIOR'un (1790-1864) İktisadi Yaklaşımları 301
E. Jean Baptiste SAY'in (1767-1832) İktisat Bilimine Katkıları 309
F. Claude Frédéric BASTIAT' ın (1801-1850) İktisadi Yaklaşımları 315
G. John Stuart MILL' in (1806-1873) İktisat Bilimine Katkıları 319

7. Bölüm: KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCEYE TEPKİLER 331
GİRİŞ 331
I. MİLLİ EKONOMİ AKIMI 331
A. Henry CAREY'in (1793-1879) İktisadi Yaklaşımları 331
II. TARİHÇİ AKIM 341
A. Wilhelm von HERMANN' ın (1795-1868) İktisadi Yaklaşımlar 342
B. Adam Heinrich MÜLLER' in (179-1829) İktisadi Yaklaşımları 343
III. SOSYALİST İKTİSADİ DÜŞÜNCE 345
A. Sosyalizmin Gelişme Seyri 346
B. Diyalektik Materyalizme Dayanmayan Sosyalist İktisadi Düşünce 348
C. Diyalektik Materyalizme Dayanan Sosyalist Düşünce: Marksizm-Leninizm . 367

8. Bölüm: NEO-KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCE 389
GİRİŞ 389
I. NEO-KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCENİN ÖZELLİKLERİ 389
II. AVUSTURYA OKULU 392
A. Karl MENGER'in (1840-1921) İktisat Bilimine Katkıları 392
B. Friedrich von WIESER'in (1851-1926) İktisadi Yaklaşımları 399
C. Eugen von BÖHM-BAWERK'in (1851-1914) İktisadi Yaklaşımları 403
II. LOZAN OKULU 408
A. Leon WALRAS'ın (1834-1910) İktisat Bilimine Katkıları 408
B. Vilfredo PARETO'nun (1848-1923) İktisadi Yaklaşımları 416
III. CAMBRIDGE OKULU 421
A. William Stanley JEVONS'un (1835-1882) İktisat Bilimine Katkıları 421
B. Alfred MARSHALL'ın (1842-1924) İktisat Bilimine Katkıları 428
C. Arthur Cecil PIGOU'nun (1877-1959) İktisadi Yaklaşımları 442

9. Bölüm: YİRMİNCİ YÜZYILDA İKTİSADİ DÜŞÜNCE 447
GİRİŞ 447
I. YİRMİNCİ YÜZYILIN İLK YARISINDA KARŞILAŞILAN İKTİSADİ SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK İKTİSADİ YAKLAŞIMLAR 448
A. Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Dünyanın Siyasi Yapısı 448
B. Yirminci Yüzyılın ilk Yarısında Karşılaşılan İktisadi Sorunlar ve 1929 İktisat Bunalımı 449
C. Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında İktisadi Düşünce 451
II. YİRMİNCİ YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA İKTİSADİ SORUNLAR VE TEORİK YAKLAŞIMLAR 486
A. Yirminci Yüzyılın İkinci Yarısında Karşılaşılan İktisadi Sorunlar 487
B. Yirminci Yüzyılın İkinci Yarısında Geliştirilen Teoriler 491

10. Bölüm: İKTİSADİ DÜŞÜNCELERDE YENİ GELİŞMELER VE İKTİSAT BİLİMİNİN GELECEĞİ 519
GİRİŞ 519
I. İKTİSADİ DÜŞÜNCELERDE YENİ GELİŞMELER VE NOBEL İKTİSAT ÖDÜLÜ 519
B. Nobel İktisat Ödülünü Kazanan İktisatçılar 520
II. İKTİSAT BİLİMİNİN GELECEĞİ: BURADAN NEREYE? 671

YARARLANILAN KAYNAKLAR 675

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ABRAHAM, V. M., History of Economic Thought, Jiwan Prakashan (Regd), Delhi, 1959

ACAR, Mustafa, "Milton Friedman, İktisadın Asırlık Çınarı Devrildi", **Zaman**, 20 Kasım, 2006, s.22

ADAM, Adela Marion, **Plato**, Moral and Political Ideas, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1913

AFETİNAN, **Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIII Dizi-sa. 6a, Ankara, 1987

AHMED, Salah Uddin, "Richard Stone (1913-1991): A Specialist of the Consumer Demand Theories and Empirical Modelling and the Laureate of 1984", **Frontiers of Economics**, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Greenwood Yayını, Londra, 2002

AKTÜRE, Sevgi, **Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri,** Tarih Vakfı Yurt Yayınlar, 2. Baskı, 1997

ALBERTINI, J. M., Ekonomik Sistemler, Çeviren: Cafer UNAY, Beta Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, 1983

ALKAFF, Seyid Hamed Abdul Rahman, "AL-Murabaha in Theory and Practice", **Islamic Research Academy**, Karaşi, 1990

ALP, Sedat, "Hitit Kralı IV. Tutalya'nın Askeri Fermanı", **Belleten**, XI, 43, Ankara, 1947

ALP, Sedat, "Hititlerde Şarkı, Müzik ve Dans", **Hitit Çağında Anadolu'da Üzüm ve Şarap**, Kavaklı Dere Kültür Yayınları, N0:6, Ankara 1999

AL UMARİ, Akram Diya, **Medinian Society at the Time of the Prophet**, İkinci Cilt, The International Institute of Islamic Thought, Herndon Virginia, 1991

AMBIRAJAN, S, "The Concepts of Happiness, Ethics, and Economic Values in Ancient Economic Thought", **Ancient Economic Thought**, Derleyen: B. B. PRICE, Routledge, Londra, 1997

ANDIC, Su Phan, "A Fourteenth Century Sociology of Public Finance", **Public Finance**, No:1-2, 1965

APPLEBY, Joyce Oldham, **Economic and Ideology in Seventeenth-Century England**, Princeton Üniversitesi Yayını, Princeton, 1978

AQUINAS, St. Thomas, "On the Governance of Rulers, 1260", **History of Economic Thought, A Book of Readings**, derleyenler: K. William KAPP ve Lore L. KAPP, İkinci Baskı, Barnes ve Nobles, Inc., New York, 1963a

AQUINAS, St. Thomas, " Summa Theologica, 1265-1272", **History of Economic Thought**, A Book of Readings, derleyenler: K. William KAPP ve Lore L. KAPP, İkinci Baskı, Barnes ve Nobles, Inc., New York, 1963b

ARCHI, Alfonso, **Circulation of Goods in Non-Palatial Context in the Ancient Near East**, Edizioni Dell'Ateneo, Roma, 1984

ARCHI, Alfonso, "Anatolia in the Second Millenium B. C. ", **Circulation of Goods in Non-Palatial Context in the Ancient Near East**, Derleyen A. ARCHI, (Inc Graec 82), Roma, 1984

ARCHI, Alfonso, "**Il <Feudalisimo> ittita**", SMEA 18, 1977

ARESTIS, Philip ve SAWYER, Malcolm, **A Biographical Dictionary of Dissenting Economists**, 2. Baskı, Edward Elgar, Lpndra, 2000

ARİSTO, **Politika**, Çeviren N. BERKES Yunan Klasikleri, 64 İstanbul 1944 ve Mete TUNCAY' ın çevirisi 2. Baskısı, Remzi Kitabevi İstanbul, 1975

ARİSTO, **Aristotle's Politics**, Derleyen: John GILIES, Cilt: II, A. Strahan için Basıma hazırlanmıştır, Londra, 1797

ARROW, Kenneth J., "I Know a Hawk from a Handsaw", **Eminent Economists**, Derleyen: Michael SZENBERG, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1993

ARVIN, B. Mak ve SCIGLIANO, Marisa A., "Robert Solow (1924-): A Founder of Modern Growth Theories and the Laureate of 1967", **Frontiers of Economics**, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Derleyen: Abu N. M. WAHID Greenwood yayını, Londra, 2002

ASPROMOURGOS, Tony, **On the Origins of Classical Economics**, Routledge, Londra, 1996

ARTHUR, John, "Reading and Writing Philosophy", **Morality and Mral Controversies**, Dördüncü Baskı, Prentice Hall, New Jersey, ABD, 1997

AUGUSTINUS, A., **Political Writings,** İngilizceye Çeviren: Michael W. TKACZ ve Douglas KRIES, Hackett Publishing Company INC. New York, 1994

AUGUSTINUS, A., **Sermons**, İngilizceye Çeviren: Edmund HILL, New York City Yayını, New York, 1990

*AUGMANN, Robert J., "War and Peace", **Nobel Pirize Lecturer**, 8 Kasım, 2005, Rasyonellik Araştırma Merkezi, Matematik Bölümü, Hebrew Üniversitesi, Kudüs, İsrail.*

BACHHOUSE, Roger E., **A Short History of Political Economy in England**, Yeniden Basım, Routledge, Londra 2000

BAECK, Louis, **The Mediterranean Tradition in Economic Thought**, Routledge, Londra, 1994

BAĞCE, H. Emre, "İbni Haldun'un İdeoloji Kuramı: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme", **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Yıl:8, Sayı: 31, Şubat, Mart, Nisan 2005

BAILY, Martin Neil, " Are the New Economic Models the Answer?", **The Brookings Review**, Güz, 1982

BALLANCE, Robert H., ANSARI, Javed A. ve SINGER Hans W., **Uluslararası Ekonomi ve Sınai Kalkınma**, Çeviren: Canan BALKIR ve Arif ERSOY, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1985.

BARANZINI, Mauro ve SCAVVIERI, Roberto, "Knowledge in Economics: A Framework", **Foundations of Economics**, Structures of Inquiry and Economic Theory, Derleyen: Mauro BRANZINI, ve Roberto SCAZZIERI, Basil Blackwell, Oxford, 1986

BARBER, William J., **A History of Economic Thought**, Penguin Books, Londra, 1972

BARBER, William J., **A History of Economic Thought**, Penguin Kitapları, Londra, 1967

BARBER, William J., **British Economic Thought and India 1600-1858**, A Study in the History of Development of Economics, Clarendon Pres, Oxford, 1975

BARBER, William J., **İktisadi Düşünce Tarihi**, Çeviren: İlhan DURDU, Şule Yayınları, İstanbul, 1995

BARR, Nicholas ve DIAMOND Peter, "Pension Reform in China: Issues, Options and Recommendations" 2010, *MIT Department of Economics: economics.mit.edu/faculty/* **pdiamond.**

BARRY, Norman P., **Hayek's Social and Economic Philosophy**, The Macmillan Yayını, LTD, Londra, 1979

BASSEN, James ve MASKIN, Eric, "Sequential Innovation, Patents and Imitation", **Working Papers**, N0: 00-01, MIT, Ocak 2000

BAUMOL, Henry W. Ve BLINDER, Alan, **Economics, Principles and Policy**, 4. Baskı, Hartcourt Brace Jovanovich, Publishers, New York, 1988

BEACH, Walter Greenwood, **The Growth of Social Thought**, Kennikat Press, New York, 1967

BAECK, Louis, "Greek Economic Thought: Initiators of a Mediterranean Tradition", **Ancient Economic Thought**, Cilt: I, derleyen: B. B. PRICE, Routledge, Londra, 1997

BEAUD, Michael ve DOSTALER, Gilles, **Economic Thought Since Keynes**, Edward Elgar, Londra, 1993

BECKMAN, Gary, "Hittite Provincial Administrative in Anatolia and Syria: the View from Maşat and Emar", **Atti Del II Congresso Internazionale Di Hittitologia**, Gianni Luculano Editore, Pavia 1995

BEHRENS, Betty, "Government and Society", **The Cambridge Economic History of Europe**, Cilt: V, derleyenler: RICH, E. E. Ve WILSON, C. H., Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1977

BELL, John Fred, **A History of Economic Thought**, İkinci Baskı, The Ronald Press, New York, 1967

BEN-AMITTAY, Jacob, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Çeviren: Mehmet Ali KILIÇBAY-Levent KÖKER, Savaş Yayınları:7, Ankara, 1983

BENTHAM, Jeremy, **An Introduction to the Principles of Morals and Legislation,** Hafner Publishing Company, New York, 1948

BERBSON, Abraham, "Paul Samuelson: The Harvard Days", **Samuelson and Neoclassical Economics**, Derleyen: George R. FEIWEL, Kluwer Niff Publishing, Londra, 1982

BİRAND, Kamuran, **İlk Çağ Felsefe Tarihi**, 3. Baskı, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, N0: 180, Ankara, 1987

BIDDLE, Jeff E., "Research Styles in the History of Economic Thought", **A Companion to the History of Economic Thought**, Derleyen SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jeff E. Ve DAVIS, John B., Blackwell, Oxford, 2003

BLACK, R. D. Collison, **Economic Thought and The Irish Question 1817-1870**, Cambridge Üniversitesi Yayını, 1960

BLACK, R. D. Collison, " W. S. Jevons and the Foundation of Modern Economics", **The Marginal Revolution in Economics**, Interpretation and Evaluation, Derleyenler. BLACK, R. D. Collison COATS, A. W. Ve GOODWIN, Craufurd D. W., Duke Üniversitesi Yayını, North Carolina, 1973

BLAUG, Mark, **Great Economists Since Keynes**, Edward Elgar, Northamton, Londra, 1985

BLAUG, Mark, **Economic Theory in Retrospect**, 4. Baskı, Cambridge Üniversitesi Yayını, Londra 1985

BLAUG, M., "Marx on the Future of Capitalism", **Marx and Modern Economic Analysis**, Derleyen: G. A. CARAVALE, Edward Elgar, Londra, 1991

BLAUG, Mark ve VANE, Howard R., **Who's Who in Economics**, 3. Baskı, Edward Elgar, Londra, 1999

BLAUG, Mark, **John Maynard Keynes**, Life, Ideas, Legacy, Macmillan, Londra, 1990

BLAUG, Mark, **Richard Cantillon** (1680-1734) **and Jacques Turgot** (1727-1781), (Derleme) An Elgar Reference Collection, Londra, 1991

BLAUG, Mark, **Economic Theory in Retrospect**, 5. Baskı, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1997

BLAUG, Mark ve VANE, Howard R., **Who's Who in Economics**, 4. Baskı, Edward Elgar, Londra, 2003

BODIN, Jean, "Reply to the Paradoxes of Malestroit Concerning the Dearness of all Things and the means of Remedying It, (1568-1578)", **History of Economic Thought**, Derleyenler: William KAPP ve Lore L. KAPP, İkinci Baskı, Barens ve Noble, INC., New York, 1963

BOER, T. J. de, **İslam'da Felsefe Tarihi**, Çev. Yaşar KUTLUAY, Ankara 1960

BOULAKIA, Jean David C., "Ibn Khaldun: A Fourteenth Century Economist", **St. Thomas Aquinas:** (1225-1274), Derleyen: Mark BLAUG, An Elgar Reference Collection, Londra, 2001

BOWLEY, Marian, **Nassau Senior and Classical Economics**, George Allen and Unwin, Londra, 1937

BOWLEY, Marian, **Studies in the History of Economic Theory Before 1870**, Macmillan, Londra,1973,

BÖHM_BAWERK, Eugen von, "The Positive Theory of Capital (1888)", **A Companion to the History of Economic Thought**, Derleyeler, SAMUELS, Warren ve DAVIS, John B., Black Well, Londra, 2003

BRAHMANANDA, P. R., **The New-Classical Versus The Neo-Classical Economics**, University of Mysore, Mysore, 1967

BRECHT, Martin, "Luther, Martin", **Oxford Encyclopedia of the Reformation**, derleyenler: HANS, Hillerbrand, Almaca'dan İngilizceye Çeviren: KATENZ, Wolfgang, Oxford Üniversitesi Yayını, 1996.

BREWER, Anthony, " Turgot: Founder of Classical Economics", **Economica**, Sayı:54, 1987

BRUE, Stanley L., **The Evolution of Economic Thought**, Dördüncü Baskı, Dryden Yayını, Londra, 1993

BRUE, Stanley L., **The Evolution of Economic Thought**, Beşinci Baskı, The Dryden Yayını, Londra, 1994

BUCHANAN, James M. V**e** WAGNER, Richard E., "Democracy and Keynesian Constitution: Political Biases and Economic Consequences", **The Consequences of Mr. Keynes**, Derleyenler: James M. BUCHANAN, Richard E. WAGNER ve John HURTON, The Institute of Economic Affairs, Londra, 1978

BUCHANAN, James M., **What Should Economists Do?**, Liberty Press, New York, 1979

BUCHANAN, James M., **Liberty, Market and State, Political Economy of 1980's**, New York Üniversitesi Yayını, New York, 1986

BUCHANAN, James M., "Economics as a Public Science", **Foundation of Research in Economics: Haw Do Economists Do Economics**, Derleyenler: S. G. Medema ve W. J Samuels, Edward Elgar, Londra, 1996

BUCHOLZ, Todd G., **New Ideas from Dead Economists**, An Introduction to Modern Economic Thought, Gözden Geçirilmiş Baskı, Penguin Yayını, Londra, 1999

BUDHA, **The Teaching of Budha**, Buddhist Promoting Foundation, Tokyo, Japonya, 1985

BURTON, John, "Positively Milton Friedman", **Twelve Contemporary Economists**, Derleyenler: SHACKLETON, J. R. Ve LOCKSLEY, G., A Halstir Press Book, John Wiley and Sons, New York, 1981

BUTLER, E. M., **The Saint-Simonian Religion in Germany**, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1926

BUTLER Eamonn, **Milton Friedman**, Grower Publishing Company Limited, Londra 1985,

CALDARI, Katia, "Alfred Marshall's Idea of Progress and Sustainable Development", **Journal of the History of Economic Thought**, Volume: 26, Sayı: 4, Aralık 2004

CAMPBELL, R. H. ve SKINNER, A. S., **Adam Smith**, Croom Helm, Londra, 1982

CANKAY, Lâle, **24 Ocak 1980 İktisadi İstikrar Programının Milton Friedman'ın Teorik Yaklaşımları Açısından Değerlendirilmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Çalışması, İzmir, 1985

CANTERBER, Eray, **A Brief History of Economics**, Artful Approaches to the Dismal Sciences, World Scientific, Londra, 2001

CANTILLON, Richard**, Essay de la Nature du Commerce en Genéral**, **Yayına hazırlayan: TSUDA, Takumi,** Kinokuniya Book-Store Co., LTD., Tokyo, Japonya, 1979

CANTILLON, Richard, **Essay on the Nature of Commerce in General**, aktarılan kaynak: SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jwff E. ve DAVIS, John B., **A Companion to the History of Economic Thought**, Black Well, Londra, 2003

CARAVALE, G. A., **Marx and Modern Economic Analysis**, İkinci Cilt, Edward Elgar, Londra, 1991

CARR, Linda L., "William Sharpe (1934-): A Founder of the Capital Asset Pricing Model (CAPM) and a Laureate of 1999", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

CATE, Thomas, HARCOURT, Geoff ve COLANDER, David C., A**ncyclopedia of Keynesian Economics**, Edward Elgar, Londra, 1997

CHALMETA, Pedr, "Pazarlar", **İslam Şehri**, derleyen: SERJEANT, R. B., Türkçeye Çeviren, TOPÇUGİL, Elif, Ağaç Yayıncılık:31, Derleme Dizisi: 3, İstanbul, 1992

CHANG, Jung ve HOLLIDAY, John, **Mao, The Unknown Story**, Jonathan Cape, Londra, 2005

CHAPRA, M. Umer, **Islam and the Economic Challenge**, The Islamic Foundation and the International Institute of Islamic Thought, İngiltere, Leicester, 1992

CHOUDHRY, Saud A., "Ronald Coase (1910-): A Pioneer of the Economics of Property Rights and the Economics of Law and the Laureate of 1991", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

CHOUDHURY, Khashruzzaman, "Leonid Kantorovich (1912-1986): A Pioneer of the Theory of Optimum Resource Allocation and a Laureate of 1975", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

CHOUDHURY, Khashruzzaman, "James Meade (1907-1995): A Pioneer of the Theory of the Second Best and a Laureate of 1977", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002a

CHOUDHURY, Khashruzzaman ve WAHID, Abu, N. M., "Bertil Ohlin (1899-1979): A Co-founder of the Celebrated Heckscher-Ohlin Teorem of Factor Endowment and Laureate of 1977 ", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

CHOUDHURY, Masudul A., "Gerard Debreu (1921-): A Brilliant Mathematician and a Frontiersman of the Theory of the Existence of Equilibrium and the Laureate of 1983", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

CHOUDHURY, Mussaddeq, "Friedrich Hayek (1899-1992): Who Combined Psychology, Physiology, Philosophy and Economics and Was a Laureate of 1974", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

CHOWDHURY, Abdur R., "James Tobin (1918-): An Architect of the Portfolio Selection Theory and the Laureate of 1981 ", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

CLARKE, Simon**, Marx's Theory of Crisis**, The Macmillan Press LTD, St. Martin's Press, Londra, 1994

CLEMENT, Douglas, "Intelligent Designer", **Minnesota Economics**, Güz, 2006

CLOUGH, Shepard B., **Uygarlık Tarihi**, (The Rise and Fall of Civilization), Varlık Yayınevi, Faydalı Kitaplar:42, Ankara, 1965

COATS, A. W. Bob, **On the History of Economic Thought**, British and American Economic Essays, Volume: I, Routledge, Londra,1992

COLE, Charls W., Colbert **and a Century of French Mercantilism**, 2. cilt, New York, 1939

COMIM, Flavio, "Marshall and the Role of Common Sense in Complex Systems", **Coplexity and the History of Economic Thought**, Derleyen: COLANDER, David, Routledge, Londra, 2000

COMMONS, John R., **Institutional Economics, Its Place in Political Economy**, Wisconsin Üniversitesi Yayını, Madison, 1959

CORBIN, Hanry, **İslam Felsefesi Tarihi**, (Başlangıçtan İbn Rüşd'ün Ölümüne kadar 1198), Çevren: Hüseyin HATEMİ, İletişim Yayınları:50, İstanbul, 1986

COŞKUN, Yaşar, "Hititlerin İdari Yapısı", **Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri**, (19-21-Temmuz 1991), Çorum, 1992

CREEDY, John, **Foundations of Economic Thought**, Basil Blackwell, Londra, 1990

CROPSEY, Joseph, "The Invisible Hand: Moral and Political Considerations", in **Adam Smith and Modern Political Economy**, Derleyen: Gerald P. O'DRISCOLL, Jr. Iowa, 1979

ÇIÇERO, Marcus Tulius, **The Republic and The Laws**, İngilizceye Çeviren: Niall MUDD, Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford, 1998

ÇIÇERO, Marcus Tullius, **Defense Speeches**, İngilizce'ye çeviren: H. BERRY, Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford, 2000

ÇIÇERO, Marcus Tullius, **On Obligations,** İngilizce'ye çeviren: P. G. WALSH, Oxford Dünya Klasikleri, Oxford Üniversitesi Yayınları, Oxford, 2000

ÇÖLOĞLU, Halit, **İktisadi Sistemler, Sistem-Doktrin-Eleştiri**, Gazi Üniversitesi Yayın No:95, İktisadi ve İdari Bilimler Yayın No:43, Ankara, 1987

ÇUBUKÇU, Tuğrul, **Enflasyon Teorisi ve Türkiye'de Enflasyon**, Hacettepe Üniversitesi,, İİBF Yayınları N0:2, Ankara, 1983

DAHL, Norman O., "Plato's Defence of Justice", **Plato**, derleyen: FINE, Gail, Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford, 2000

DALEN, Hendrik P. Van, **The Golden Age of Nobel Economists**, Research Center for Economic Policy (OCFEB) and Tinbergen Institute, Erasmus Üniversitesi, Rotterdam, 1997

DAO, Minh, Q., "James Buchanan (1919-): A Pioneer of Public Economics and the Laureate of 1986", **Frontiers of Economics**, Nobel Laureates of Twentieth Century, Derleyen: Abu N. M. Wahid, Greenwood Yayını, Londra, 2002

DASGUPTA, A. K., **Epochs of Economic Theory**, Basil Blackwell, Oxford, 1985

DAVER, Bülent, **Çağdaş Siyasal Doktrinler,** Sevinç Matbaası, Ankara, 1969.

DAVIES, Brian, **Thomas Aquinas** (derleme), Oxford, 2002

DIZIKES, Peter, "Diamond nominated for Federal Reserve post", **MIT News Office**, 29 Mayıs 2010.

DIZIKES, Peter, "MIT economist Peter Diamond wins Nobel Prize Honored with two others for work on 'analysis of markets with search frictions', **MIT News Office**, 11 Ekim 2010

DEANE, Phyllis, **The Evolution of Economic Ideas**, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1978

DEANE, Phyllis, "The Role of History of Economic Thought", in **Companion to Contemporary Economic Thought**, hazırlayanlar: David GREENAWAY, Michalel BLEANEY ve Ian M. T. STEWART, Routledge, Londra, 1991

DEBBAĞOĞLU, Ahmet, **İslam İktisadına Giriş**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979

DEMİR, Ö. ve ACAR, M., **Sosyal Bilimler Sözlüğü,** Ağaç Yayınları, İstanbul, 1992, s. 222.

DENIS, Henri, **Ekonomik Doktrinler Tarihi**, Cilt: I, Çeviren Atilla TOKATLI, İkinci Baskı, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1982

DENIS, Henri, **Ekonomik Doktrinler Tarihi,** Cilt: II, Çeviren Atilla TOKATLI, Üçüncü Baskı, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1997

DEWAN, Abul Hasnat, "Tjalling Koopmans (1910-1985): The Originator of Activity Analysis and a Laureate of 1975", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

DİCLELİ, Vedat, **İktisadi Gelişme Tarihi I**, Özel Galatasaray Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Yayınları No:3, İstanbul, 1966

DİLİK, Arif, **The Origin of Chinese Communism**, New York, 1988

DIMAND, Robert W., "The Reception of Keynes'Treatise on Money: a review of the reviews" **Perspectives on the History of Economic Thought**, Cilt: II, Twentieth-Century Economic Thought, Derleyen: Donald A. WALKER, Edward Elgar, Londra, 1989

DIAMOND, Peter and SAEZ. E., "The Case for a Progressive Tax: From Basic Research to Policy Recommendations", **Journal of Economic Perspectives**,25(4), 2011.

DOBB, Maurice, **Political Economy of Capitalism**, Roudledge and Kegan Paul, Londra, 1953

DOBB, Maurice, T**heories of Value and Distribution Since Adam Smith**, Ideology and Economic Theory, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1973

DOW, Sheila, **Macroeconomic Thought**, A Methodological Approach, Basil Blackwell, Oxford, 1985

DREZE, Jacques H., **Biographical Memoirs**, National Academy of Sciences. 30.10.2007 tarihine incelenmiştir.

DUGGER, W. M., "The Origins of Thorstein Veblen's Thought", **Thorstein Veblen, Critical Assessments I**, Derleyen: John Cunningham WOOD, Routledge,

EFLATUN, **Devlet**, Çeviren: Sabahattin EYYUPOĞLU-M. Ali CİMCÖZ, Dördüncü Baskı, Remzi Kitabevi, Ankara, 1980

EFLATUN, **Sokrates'in Savunması**, çeviren: Cüneyt Çetinkaya, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2004

EGELİ, Hüseyin, **Türkiye'de Uygulanan 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirlerinin Keynes'in Teorik Yaklaşımları Açısından Değerlendirilmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Çalışması, İzmir, 1985

EGGER, John B., "Monetarism", **The Elgar Companion to Austrian Economics**, Derleyen: Peter J. BOETTKE, Edward Elgar, Londra, 1994

EKELUND, Robert B. Jr. ve HEBERT, Robert F., **A History of Economic Theory and Method**, Duke Üniversitesi Yayını, North Carolina, 1971

EKELUND, Robert B. Jr ve HERBERT, Robert F., **A History of Economic Theory and Method**, McGraw –Hill Book Company, New York 1975

EKELUND, Robert B. Jr. ve HEBERT, Robert F., **A History of Economic Theory and Method**, Dördüncü Bakı, McGraw-Hill, INC, Londra, 1997

EL-FARABİ, Muhammed, **İlimlerin Sayımı**, Çeviren: Ahmet ATEŞ, T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları:484, Şark Klasikleri:22, İstanbul, 1989

EL-GAZALİ, Muhammed, **İhya –i Ulum-id-Din,** III, Çeviren: Ali ARSLAN, Bahar Yayınevi, İstanbul, 1971

EL-GAZALİ, Muhammed, **İhya-i Ulum-id-Din**, Cilt:1, Çeviren Ahmed SERDAROĞLU, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1986

EL-GAZALİ, Muhammed, **İhya-i Ulum-id-Din**, Cilt:2, Çeviren: Ahmed SERDAROĞLU, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1985

EL-GAZALİ, Muhammed, **İhya-i Ulum-id-Din**, Cilt: IV, Çeviren Ahmed SERDAROĞLU, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1986

EL-GAZALİ, Muhammed, **Abidler Yolu**, Çeviren: Yaman ARIKAN 2. Baskı, Dede Korkut Yayınları, No. 1, İstanbul, 1987

EL-GAZALİ, Muhammed, **Kimya-yı Saadet**, Erkam Yayınları No:49, İstanbul, 1989

EL-GAZALİ, **Kimya-yi Saadet**, Farsça'den Çeviren: A. Faruk MEYAN, Bedir Yayınları, İstanbul, 1990

El-GAZALİ, Muhammed, **Dalaletten Hidayete**, Çeviren: A. Subhi FIRAT Şamil Yayınevi, No.9 İstanbul, 1978

ELLIOTT, John E., **Comparative Economic Systems**, İkinci Baskı, Wadsworth Publishing Company, Kaliforniya, 19985

ENAN, Mohammad Abdullah, **Ibn Khaldun, His Life and Work**, Arapçadan İngilizceye Çeviri, İkinci Baskı, Lahor, 1944

EN-NEDVİ, Ebu'l Hasan, **İslam Önderler Tarihi** I, Çeviren: Yusuf KARACA, Kayhan Yayınevi, Umumi Neşriyat NO:34, İstanbul, 1992

ERGİN, Feridun, **Kredi Sistemi**, İstanbul Üniversitesi yayınlarından No:2111, iktisat Fakültesi No:363, İstanbul, 1975

ERSOY, Arif, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Resmi Teksir Yayınları No:122, İzmir, 1984

ERSOY, Arif, **İktisat Tarihi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Manisa Maliye Muhasebe Yüksek Okulu, Teksir Yayınları, No:10, Manisa 1985

ERSOY, Arif, **İktisadi Müesseseleşme Tarihi**, Akevler Akdeniz Bilimsel Araştırma Merkezi, Tarihi Araştırmalar Serisi, No: 1, İzmir, 1986

ERSOY, Arif ve Akevler Ekibi, **Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli**, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987

ERSOY, Arif, "Liberal Economic Strategy for Debt Crisis Management: The Case of Turkey", **Growth and External Debt Management**, Derleyenler: H. W. SINGER ve Soumitra SHARMA, Macmillan, Londra, 1989

ERSOY, Arif, **Silm Sosyal Yapılanma**, Yörünge Yayınları N0:5, İstanbul, 1995

ERSOY, Arif ve REYHAN, Esma, "Hitit Devleti'nin Siyasi Gücü ile Ekonomik Kurumları Arasındaki İlişkiler", **Atken des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie**, derleyen: Gernot WILHELM, 4-8 Ekim 1999, Studien zu den Boğazköy-Tekten, Band 45, Harrassowitz verlag, Würzburg, 2001

ERTOP, Kıvanç ve YETKİN, Çetin, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Say Kitap Pazarlama, Birinci Cilt, İstanbul 1983

ESSID, Yassine Muhammed, **A Critique of The Origins of Islamic Economic Thought**, E. J. Brill, Leiden, 1995

ESSID, M. Yassine, "Islamic Economic Thought", **Pre-Classical Economic Thought, From the Greeks to the Scottish Enlightenment**, Derleyen: S. Todd LOWRY, Kluwer Academic Publishers, Boston, 1986

EVANS, M. K., **The Truth About Supply Side Economics**, Basic Books Inc., New York, 1983

EVANS, Michael, "John Stuart Mill and Karl Marx: Some Problems and Perspectives", **History of Political Economy**, 21/2, Duke Üniversitesi Yayını, 1989

FACCARELLO, Gilbert, "Galiani, Necker and Turgot", **Studies in the History of French Political Economy**, Derleyen: FACCARELLO, Gilbert, Routledge, Londra, 1998

FALAY, Nihat, **İbni Haldun'un İktisadi Görüşleri**, İstanbul Üniversitesi, No:2420, İktisat Fakültesi No: 409, Maliye Enstitüsü No:58, İstanbul, 1978

FARIDİ, F. R., "Zakât and Fiscal Policy", **Studies in Islamic Economics**, Derleyen: Khurshid AHMAD, The Islamic Foundation, United Kingdom, Londra 1980

FAROQUE, Akhter, "Lawrence Klein (1920-): A Giant of Econometric Modeling and the Laureate of 1980", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

FEIWEL, George R., **Arrow and the Foundations of The Theory of Economic Policy**, Macmillan, Londra, 1987

FINLEY, M. I., **Ancient Slavery and Modern Ideology**, Chatto and Windus, Londra, 1980

FLETCHER, Gordon A., **The Keynesian Revolution and Its Critics**, İkici Baskı, Macmillan, Londra, 1991

FRANKFURTER, George M., "Notes in the Margin—The 2002 Nobel Prize in Economics" **The Journal of Investment**, Yaz, 2003

FRAZER, William, **The Friedman System**, Economic Analysis of Time Series, Praeger, Londra, 1997

FRIEDMAN, Milton, "Price, Income and Monetary Changes in the Wartime Period", **American Economic Review**, Vol.: XLII, Mayıs, 1955

FRIEDMAN, Milton, **Essays in Positive Economics**, Chicago Üniversitesi Yayını, Chicago, 1956

FREEDMAN, Robert, **Max on Economics, Harcourt**, Brace & World, INC. New York 1961

FRIEDMAN, Milton, **Inflation and Unemployment,** Nobel Memorial Lecture, 13 Aralık 1976, Chicago Üniversitesi, Illinois

FRIEDMAN, Milton, "Fair Versus Free", **News Week**, 14 Temmuz 1977

FRIEDMAN, Milton ve FRIEDMAN, Rose, **Free To Choose**, Penguin Books, Londra, 1980

FOSTER, John, "The Institutionalist (Evolutionary) School", **A Modern Guide to Economic Thought**, An Introduction to Comparative Schools pf Thought in Economics, Derleyenler: Douglas MAIR ve Anne G. MILLER, Edward Elgar, Londra, 1991

FUSFELD, Daniel R., **The Economic Thought of Franklin D. Roosevelt and the Origins of The New Deal**, Columbia Üniversitesi Yayını, New York, 1957

FUSFELD, Daniel R., **The Age of Economist**, 5: Baskı, Scott, Foreman and Company, Londra, 1986

GALBRAITH, John Kenneth, **A History of Economics**, The Past as The Present, Hamish Hamilton, Londra, 1987

GALBRAITH, John K., **The Great Crash**, Hamish Hamilton, Londra, 1955.

GALBRAITH, John K., "A New Theory of Thorstein Veblen ", **Modern Economic Classics-Evolutions Through Time**, Derleyenler: KATZ, Bernard S. Ve ROBBINS, Ronald E., Garland Reference Library of Social Science, Vol. 424, Garland Publishing INC., New York, 1988

GALBRIGHT, John Kenneth, **Kuşku Çağı**, Ekonomik Gelişmeler Tarihi, AŞÇIOĞLU, Reşit ve HİMMETOĞLU, Nilgün, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2004

GARBO, Lorenzo, "Wassily Leontief (1906- 1999): The Founder of Input-Output Analysis and the Laureate of 1973 ", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

GEE, J. M. Alec, "The Neoclassical School", **A Modern Guide to Economic Thought**, An Introduction to Comparative Schools of Thought in Economics, Derleyen: MAIR, Douglas ve MILLER, Anne G., Edward Elgar, Londra, 1991

GEMAHLING, Paul, **Büyük Ekonomistler**, Çeviren.: Zühtü URAY, Maarif Vekaleti, Devlet Basım Evi, İstanbul, 1939

GHAZANFAR, S. M., "Scholastic Economics and Arab Scholars: The "Great Gap Thesis Considered", **Medieval Islamic Economic Thought, Filling the "Great Gap in European Economics**, Derleyen: S. M. GHAZANFAR, Routledge Curzon, Londra, 2003

GHZANFAR, S. M. ve ISLAHİ, A. Azim, "Economic Thought of An Arab Scholastic: Abu Hamid al-Ghazali", in **Medieval Islamic Economic Thought, Filling the "Great Gap in European Economics**, Derleyen S. M. GHAZANFAR, Routledge Curzon, Londra, 2003

GHERITY, James A., **Economic Thought, A Historical Anthology**, Random House, New York, 1965

GIDDENS, Anthony, The Third Way, The Renewal Social Democracy, Polity Yayını, Londra, 1998

GILBERT, J. C., **Keynes's Impact on Monetary Economics**, Butterworth Scientific, Londra, 1982

GIDDENS, Anthony**, The Third Way,** The Renewal Social Democracy, Polity Yayını, Londra, 1998

GILL, Conrad, "Introduction to National Power and Prosperity", **Studies in Economic History: The Colleted Papers of George Unwin**, Derleyen: TAWNEY, R. H., Frank Cass ve Company LTD. Londra, 1966

GILLIES, John, **Aristotle's Ethic and Politics**, Cilt: I, A. Strahan adına yayıma hazırlanmıştır. Londra, 1797

GLAMANN, Kristof, "The Changing Patterns of Trade", The Cambridge Economic **History of Europe**, Cilt: V, Derleyenler: RICH, E. E. Ve WILSON, C. H., Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1977

GLAESER, Edward L., "Honoring Paul Krugman", **The New York Times** 13.10.2008.

GLASSBURNER, B, "Alfred Marshall on Economic History and Historical Development", **Alfred Marshall: Critical Assessment**, Derleyen: WOOD, Jon Cunningham, Cilt: I, Croom Helm, Londra, 1982

Glorier International Dictionary, Grolier Incorporate, Danbury, 1988.

GOETZE, A., **Die Annalen Des Murşiliş**, MVAeG 38. Leipzig, 1933

GOETZE, A, **Kleinasien,** Zweite Neubeareitete, Aufl. (Handbuch der Altertumswissenschaft), Münih, 1957

GOETZE, A., **State and Society of the Hittites,** NBR., Wiesbaden 1967

GOFF, Jacques Le, " The Town as an Agent of Civilisation 1200-1500", **The Middle Ages**, Derleyen: CIPOLLA, Carlo M., The Fontana Economic History of Europe, Cilt: I, Harvester Press/ Barners and Noble, Londra, 1976

GRAY, Alexander, **The Development of Economic Doctrine**, Logmans, Green and Co. New York 1953

GREGORY, Paul R. Ve STUART, Robert C., **Comparative Economic Systems**, Houghton Mifflin Company, Londra, 1980

GREGORY, Paul R. Ve STUART, Robert C., **Comparative Economic Systems**, II. Baskı, Houghton Mifflin Company, Boston, 1985

GRIFFITHS, M. R. Ve LUCAS, J. R., **Ethical Economics**, Macmillan Yayını LTD, Londra, 1996

GROENEWEGEN, Peter, **Classics and Moderns in Economics**, Volume II, Routledge, Londra, 2003

GROSSMAN, Gregory, **Economic Systems**, Foundations of Modern Economic Series, Prentice Hall, INC. New Jersey, 1967

GRUCHY, Allan G., **Contemporary Economic Thought**, Macmillan, Londra, 1973

GOTTI, Maurizio, "The General Theory as an Open Ended Work", **John Maynard Keynes: Language and Method**, Derleyen: Alessandra MARZOLA ve Francesco SILVA, Edward Elgar, Londra, 1994

GUESNERIE, Roger, **Assessing Rational Expectations**, MIT Yayını, Cambridge, Massachusetts, 2001

GURLEY, John G., "Marx's Contributions and Their Relevance Today", **Keynes, Schumpeter, Marx Centenary**, AEA Papers and Proceedings, Mayıs 1984

GURNEY, O. R., **The Hittites,** Penguin Books, Londra 1990

GÜRSOY, Bedri, **Kamu Maliyesi**, Cilt:1 Ankara üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No.378, Ankara, 1975

GÜTERBOCK, H. G. "Authority and Law in the Hittite Kingdom", **Authority and Law in the Ancient Orient**, (JAOS suppl. 17), New Haven, 1954 ve **Perspectives on Hittite Civilization: Selected Writings of Hans Güterbock**, (AS 26) Chicago, 1997

HAMİDULLAH, Muhammed, **Introduction to Islam**, IIFSO, İkinci Baskı, Malezya, 1958

HAMİTOĞULLARI, Beşir, **Çağdaş İktisadi Sistemler**, Strüktürel ve Doktrinal Bir Yaklaşım, A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:380 Ankara 1975

HAMİTOĞULLARI, Beşir, **İktisadi Sistemlerin Temelleri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 539, Ankara, 1984

HAMİTOĞULLARI, Beşir, **Çağdaş İktisadi Sistemler**, Strüktürel ve Doktrinal bir Yaklaşım, 4. Baskı, Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara, 1986

HAMMAD, Ahmad Zaki, "Ghazali's Juristic Treatment of the Shari'ah Rules in el-Mustasfa", **The American Journal of Islamic Social Sciences**, Volume:4, Number 2, Aralık 1987

HANÇERLİOĞLU, Orhan, **Düşünce Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1983

HANEY, Lewis H., **History of Economic Thought**, Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Macmillan Şirketi, New York, 1967

HANSEN, Alvin, H., **A Guide to Keynes**, Mc Graw-Hill Book Company, Inc. Londra, 1953

HANEY, Lewis H., **History of Economic Thought**, The Macmillan Company, New York, 1949

HARDACH, Gerd ve KARRAS, Dieter, **A Short History of Socialist Economic Thought**, İngilizceye Çeviren, James WICKHAM, Edward Arnold, Londra, 1978

HARRIGAN, Frank ve McGREGOR, Peter G., "The Macroeconomics of The Chicago School", **A Modern Guide to Economic Thought**, An Introduction to Comparative Schools of Thought in Economics, Derleyen: MAIR, Douglas ve Miller, Anne G., Edward Elgar, Londra, 1991

HARRIS, Ian, **The Mind of John Locke**, Cambridge Üniversite Yayını, Cambridge, 1994

HARRIS, Laurence, "Capital" (Das Kapital), **A Dictionary of Marxist Thought**, Derleyen: Tom BOTTOMORE, İkinci Baskı, Blackwell, Oxford 1991

HARROD, Roy, **The Life of John Maynard Keynes**, W. W. Morton and Company, Londra, 1982

HARUN, Syed M. Ve HASSAN, M. Kabir, "Metron Miller (1923-2000): A Guru of Corporate Finance and a Laureate of 1990", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

HASAN, H. İbrahim, **İslam Tarihi**, Cilt: 1, Çeviren: İsmail TAY ve arkadaşları, Kayhan Yayınlar, Umumi Neşriyat No:19, 1985

HASTY, John M., "Harry Markowitz (1927-): A Founding Father of the Modern Portfolio Theory and a Laureate of 1990," **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

HAUSMAN, Daniel M., **The Philosophy of Economics: An Anthology**, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1984

HAUSMAN, Daniel M. Ve McPHERSON, Michael S., "Taking Ethics Seriously: Economics and Contemporary Moral Philosophy", **Journal of Economic Literature,** sayı: 31, No. 2, 1993

http://cruel.org/econthought/profiles/shapley.html

HAMMOND, Peter J., "Reassessing the Diamond/Mirrlees Efficiency Theorem**" İktisat Bölümü, Stanford Üniversitesi**, CA 94305-6072, U.S.A., Mart 2000.

HAYEK, Friedrich A. von, **Kölelik Yolu**, Çeviren: Turan FEYZİOĞLU-Yıldıray ARSAN, Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, 1995

HAZLITT, Henry, "Introduction", **The Critics of Keynesian Economics**, Derleyen: Henry HAZLITT, D. Van Nostrand Company, Inc., New York, 1960

HEATON, Herbert, **Economic History of Europe**, Revised Edition, Harper and

Low, Londra, 1948

HECKSCHER, E. F., **Mercantilism**, Londra, 1935

HECKSCHER, Eli F., "Heckscher on Mercantilism", **The Development of Economic Thought, Great Economists in Perspective**, Derleyen Henry William SPIEGEL, John Wiley and Sons, INC., New York 1952

HEILBRONER, Robert L., **The Worldly Philosophers**, A Touchstone Book Simon and Schuster, New York, 1980

HEILBRONER, Robert, L. ve THUROW, Lester C., **Understanding Macro Economics**, 8. Baskı; Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs. Londra, 1984

HEILBRONER, Robert L., **The Essential Adam Smith**, Oxford Üniversitesi yayını, Oxford, 1986

HEIMANN, Eduard, **History of Economic Doctrines**, Oxford Üniversitesi Yayını, Londra, 1974

HENDERSON, James M. Ve QUANDT, Richard E., **Micro Economic Theory: A Mathematical Approach**, Üçüncü Baskı, McGraw-Hill International Company, Londra, 1980

HENDERSON, John P., **The Life and Economics of David Ricardo**, Kluwer Academic Publishers, Londra, 1997

HICKS, John, **A Theory of Economic History**, Oxford Üniversitesi Yayını, Londra, 1969

HICKS, John, **The Crisis in Keynesian Economics**, Basil Blackwell, Oxford, 1974

HICKS, John, **Economic Perspectives**, Further Essays on Money and Growth, Clarendon Yayını, Oxford, 1977

HIGGS, Henry, **The Physiocrats**, Klasik Ekonomi Çalışmalarının Yeni Basımı, Augustus M. Kelley Publishers, New York, 1968

HITI, Philip K., **Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi**, Çev. Salih TUĞ, Boğaziçi Yayınları, Cilt 1, İstanbul 1980

HOBSON, J. A., **Imperialism: A Study**, Baskı, Unwin Hyman, Londra, 1988

HODDER, H. J., "The Political Ideas of Thorstein Veblen", **Thorstein Veblen, Critical Assessments I**, Derleyen: John Cunningham WOOD, Routledge, Londra, 1993

HOLLANDER, Samuel, **The Economics of Adam Smith**, Studies in Classical Political Economy: 1, Londra, 1973

HOLLANDER, J. H., "The Work and Influence of Ricardo", **David Ricardo**, Critical Assessments, Derleyen: John Cunningham WOOD, Roudledge, Londra, 1985

HOSSAIN, Moazzem, "Franco Modigliani (1918-): A Founder of Life Cycle Hypothesis and Laureate of 1985, " **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

HOSSEINİ, Hamid, "Understanding the Market Mechanism Before Adam Smith:

Economic Thought in Medieval Islam", in **Medieval Islamic Economic Thought**, Filling the "Great Gap" in European Economics, Derleyen S. M. GHAZAAANFAR, Routledge, Londra, 2003

HULTEN, Chaırles R., "Tax Policy and the Investment Decision", **Tax Policy: A Further Look at Supply-Side Effects**, American Economic Association (AEA) Papers and Proceedings, Mayıs, 1984

HUM, Derek P. J., "Paul Samuelson 1915-): An Economist's Economist and th Laureate of 1970", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

HUMBERT, Thomas M., "Why Reaganomics Work", **Backgrounder**, The Heritage Foundation, 1983, Washington

HUME, David, **Writings on Economics**, 2. Baskı, Derleyen: Eugene ROTWEIN, Wisconsin Üniversitesi Yayını, Madison 1970

HUME, David, **Political Discourses**, Londra,1752, aktarılan kaynak: SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jeff E. Ve DAVIS, John B., **A Companion to the History of Economic Thought**, Black Well, Londra, 2003

HUME, David, **The Elements of Mentality, The Foundation of Psychology and Philosophy**, ECW Pres, Toronto, 2003

HUNT, E. K., **History of Economic Thought**, A Critical Perspective, Wadsworth Publishing Company, Inc., California, 1979

HUNT, E. K., **History of Economic Thought**, A Critical Perspective, Güncelleştirilen İkinci Baskı, M. E. Sharpe, Londra, 2002

HUQ, Mobinul, "Gary Becker (1930-): A Champion of the Economics of Household, Marriage, and Divorce and the Laureate of 1992, " **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

HUTCHISON, T. W., A Review of Economic Doktrines, 1870-1929, Oxford at the Clarendon Pres, Londra,1953

HUTCHISON, T. W., **The Politics and Philosophy of Economics**, Marxians, Keynesians and Austrians, Basil Blackwell, Oxford, 1981

HUTT, William Harold, **The Keynesian Episode, A Reassessment**, Liberty Yayınları, Indiana, ABD, 1979

İBN-I HALDUN, **The Mukaddimah**, I, Pantheon Books, New York 1958

İBN-İ HALDUN, **Tasavvufun Mahiyeti**, Yayına Hazırlayan: Süleyman ULUDAĞ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977

İBN-I HALDUN, **Mukaddime,** I, Çeviren: Süleyman ULUDAĞ, Dergâh Yayınları, No. 85/1 İstanbul,1982

İBN-I HALDUN, **Mukaddime**, II, Çeviren: Süleyman ULUDAĞ, Dergâh Yayınları, No. 85/2 İstanbul, 1983

İBN-İ HALDUN, Mukaddime II, Çeviren: Zakir Kadiri UGAN, T. C. Milli Eğitim Bakanlığı, Şark İslam Klasikleri, İstanbul 1988

İBN-I HALDUN, **Mukaddime**, Dar ve Mektebeti Hilal, Beyrut, 1991

İBN-İ HALDUN, **Mukaddime**, I, Çeviren: Halil KENDİR, Yeni Şafak Yayını, İstanbul, 2004

INFANTINO, Lorenzo**, Individualism in Modern Thought**, **From Adam Smith to Hayek,** Routledge, Londra, 1998

Indiana Üniversitesi, Elinor Ostrom'un Özgeçmişi (CV), 28 Şubat 2012

ISLAM, Faridul ve GARDNER, Norman D., "Robert Lucas Jr. (1937-): A Pioneer of the New Classical School of Thought and the Laureate of 1995", **Frontiers of Economics**, derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

ISSAWI, Charles, **An Arab Philosopy, Selection from Prolegomena of Ibn Khaldun of Tunis,** (1332- 1406), Translated and Arranged, The Darwin Press, INC. Princeton, 1987

İŞGÜDEN, Tamer, **Makro İktisat**, Bilim ve Teknik Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1982

JAFFE, William, "The Antecedents and Early Life of Léon Walras", **History of Political Economy**, Volume: 16, N0:1, Yaz 1984

JAFFE, William, "Léon Walras's Role in the "Marginal Revolution" of the 1870s", **The Marginal Revolution in Economics**, Interpretation and Evaluation, Derleyenler. BLACK, R. D. Collison COATS, A. W. Ve GOODWIN, Craufurd D. W., Duke Üniversitesi Yayını, North Carolina, 1973

JAFRI, S. Hussain Ali, "Gunnar Myrdal (1898- 1987): An Economist, a Social Thinker, a Politician and a Laureate of 1974", **Frontiers of Economics**, Derleyen Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

JENSEN, Hans E., " Institutionalist Supports in the Classical Economics of J. S. Mill", **The Classical Tradition in Economic Thought,** Derleyen: Ingrid H. RIMA, Cilt: XI, Edward Elgar, Londra, 1995

JEVONS, Stanley, **Theory of Political Economy**, Macmillan, Londra, 1871

JEVONS, Stanley, "Jevons on Cantillon", **The Development of Economic Thought, Great Economists in Perspective**, Derleyen: Henry William SPIEGEL, John Wiley and Sons, Inc., New York, 1952

JEVONS, William Stanley, **The Theory of Political Economy**, Beşinci Baskı, Economic Classics, New York, 1965

JEVONS, William S., **Economy**, Penguin Boks, Londra, 1970

JEVONS, William Stanley, "The Theory of Political Economy (1871)", **A Companion to the History of Economic Thought**, Derleyeler, SAMUELS, Warren ve DAVIS, John B., Balck Well, Londra, 2003

JICHUANG, Hu, **A Concise History of Chinese Economic Thought**, Foreign Languages Press, Pekin, 1988

JINGPAN, Chen, **Confucius as a Teacher**, Foreign Languages Press, Pekin 1990

JOLINK, Albert, **The Evolutionist Economics of Léon Walras**, Routledge, Londra, 1996

KAM, A. Eric, "Maurice Allais (1911-): An Applied Micro Theorist and Laureate of 1988 ", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

KAMATH, Shyam J., "A Rational Reconstruction of the Rational Expectations Revolution", **Perspectives on the History of Economic Thought**, Volume: II, Twentieth- Century Economic Thought, Derleyen. Donald A. WALKER, Edward Elgar, Londra 1989

KAMERSCHEN, David R. Ve SRIDHAR, Deepa J., "The Theory of (Competitive) Price According to Geoge J. Stigler", **Journal of the History of Economic Thought**, Volume 31, Number:2, Haziran 2009

KAPP, William ve KAPP, Lore L., **History of Economic Thought**, A Book of Readings, İkinci Baskı, Barnes ve Noble, Inc., New York, 1963

KARASU, C., "Bayramlarda Hitit Kralının Kült Gezileri", **Belleten**, Cilt: LII, sayı:203, Ankara 1988

KARACABEY, Salih, "Ülü'l Azm Peygamberler ve Ortak Yönleri", **Uludağ Üniversitesi Dergisi**, Sayı:7, Cilt:7, Yıl:7, 1998

KARAGÜLLE, Süleyman, **Alternatif Faizsiz Banka** (Selem ve Kredileşme), İz Yayıncılık:21, İstanbul, 1991

KATZ, Bernard S., **Nobel Laureates in Economic Sciences**, A Biographical Dictionary, Garland Reference Library of the Humanities, Londra, 1989

KAZGAN, Gülten, **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, İkinci Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1974

KEMPINSKI, Aharon ve KOŞAK, Silvin, "Hittite Metal Inventories and Their Economic Implications", s. 87. Bu tebliğ 1976 yılında İngiltere'nin Birmingham şehrinde düzenlenen **XXIII. Recontre Assyrlologique Internationale** Kongresine sunulmuştur.

KEYNES, John M., **The Economic Consequences of Peace**, Macmillan, Londra, 1920

KEYNES, John M., **Biographical List of the Writings of Alfred Marshall**, in Memorials of Alfred Marshall, Londra, 1925

KEYNES, John Maynard, **The General Theory of Employment, Interest and Money**, Harcourt, Brace & Co., New York, 1936

KEYNES, John Maynard, "The International Monetary Fund" ve "The Bank for Reconstruction and Development", **The New Economics**, Keynes'Influence on Theory and Public Policy, Alfred A. KNOPF, New York, 1950

KEYNES, John Neville, "Definition of Economics", **Readings in Economic Doktrines**, Theory and Practice, Derleyen: Howard L. BALSLEY, Cilt I, Littlefeld Adams and Co., New Jersey, 1961

KEYNES, John Maynard, **İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi**, Çeviren: Asım BALTACI, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1969

KEYSES, John Maynard, **Essays in Biography**, Cilt: X, The Collected Writings of John Maynard Keynes, Macmillan St. Martin Yayını, Cambridge,1972

KEYNES, John Maynard, **The Collected Writings of J. M. Keynes**, Volume: X, Londra, 1972,

KEYNES, John Maynard, **The Collected Writings of John Maynard Keynes**, Vol. XIII, The General Theory and After-Part: I, Macmillan, Londra, 1973

KINAL, F., **Eski Anadolu Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayını, No: XIII/7a, Ankara, 1991

KINDLEBERGER, P. Charles, **Keynesianism, Monetarism and Other Essays in Financial History**, George Allen and Unwin Ltd. Londra, 1986

KIRZNER, Israel M., **The Economic Point of View**, An Essay in the History of Economic Thought, D. Van Mostrand Company, Inc., New York, 1960

KLENGEL, H., **The Economy of the Hittite Household,** Oikuene:5, 1986

KOLOĞLU, **Mahmut, Ekonomi Doktrinler Tarihi**, Doğuş Matbaası, Ankara, 1966

KÖHNEN, Gerhard, **Dünya Ekonomi Tarihi**, Varlık Yayınları, İstanbul 1985

KOZAK, İbrahim Erol, **İbn-i Haldun'a Göre İnsan-Toplum-İktisat**, Pınar Yayınlar, İstanbul, 1984

KRABBE, Jacob Jan, **Historicism and Organicism in Economics: The Evolution of Thought**, Kluwer Academic Publishers, Londra, 1996

KRAMER, Lloyd ve MAZA, Sarah, **A Companion to Western Historical Thouhgt**, Blackwell, Oxford, 2002, s. 6

KRAUT, Richard, "Socrates and Democracy", **Plato**, derleyen: FINE, Gail, Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford, 2000

KRUGMAN, Paul, "Financial Crisis Should Be at Centre of Election Debate", Der Spiegel, 24.03.2008.

KRUGMAN, Paul, "California Screaming ", **the New York Times**, 10.11.2000

The Prize Committee, "Trade and Geography- Economies of Scale, Differentiated Products and Transport Costs", **the Royal Swedish Academy of Sciences**, Stockholm, Sweden, 13. 10. 2008

KRUGMAN, Paul, "Increasing Returns and Economic Geography"**, Journal of Political Economy, 1991, vol. 99, no. 3,**

KRUGMAN, Paul, "Greenspan and the Bubble", **the New York Times**, August 29, 2005.

KURMUŞ, Orhan, **Bir Bilim Olarak İktisat Tarihinin Doğuşu**, Savaş Yayınları, Teori Dizisi: 1, Ankara, 1982

KURZ, Heinz D. Ve SALVADORI, Neri, **The Elgar Companion to Classical Economics A. K**, Edward Elgar, Londra, 1998

KURZ, Robert, **Schwarz Buch Kapitalismus**, Ein Abgesng auf die Marketwirtschaft, Eichborn, Frankfurt am Main, 1999

KUYUCUKLU, Nazif, **İktisadi Olaylar Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Yayın No:2902, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını, No:3 İstanbul, 1982

LAFFER, Arthur B., **What Went Wrong With "Supply Side" Economics**, U. S. News and World Report, Inc., 1982, Washington

LAJGIE, Jean de, **İktisadi Doktrinler**, Çev. Necmettin METE, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1965

LANDRETH, Harry, **History of Economic Theory, Scope, Method and Content**, Houghton Mifflin Company, Londra 1976

LANDRETH, Harry ve COLANDER, David C., **History of Economic Thought**, Houghton Mifflin Company, Boston, 2002

LANGHOLN, Odd, **The Legacy of Scholasticism in Economic Thought**, Cambridge Üniversitesi Yayını, Londra, 1998

LASAK, Lewia L., "Ragnar Frish (1895-1973", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

LASLETT, Peter, "John Locke, the Great Recoinage and the Origins of the Board of Trade: 1695-1698", **John Locke: I, Critical Assessments**, Derleyen: ASHCEAFT; Richard, Routledge, Londra, 1991

LEE, Sangwon, **Market and Ethics**, Seoul, G. Kore, 1955

LEIGH, Arthur H., "John Locke and the Quantity Theory of Money", **John Locke: III, Critical Assessments**, Derleye: ASHCEAFT, Richard, Routledge, Londra, 1991

LEIPOLD, Helmut, "Neo Liberal Ordungtheorie and Constitutional Economics, A Comparison Between Eucken and Buchanan", **Constitutional Political Economy,** Vol.: I, Sayı: I, 1990

LENIN, Vladimir I., **Imperialism: The Highest Stage of Capitalism,** (Collected Works), Cilt: XIX, Moskova, 1960

LENIN, Vladimir I., "The Teachings of Karl Marx 1924", aktarılan kaynak: **History of Economic Thought**, A Book of Readings, Derleyenler: K. William KAPP ve Lore L. KAPP, Barns and Noble, Inc. New York, 1963

LETWIN, William, **The Origins of Scientific Economics**, Methuen and Co. Ltd. Londra, 1963

LEUBE, Kurt R., "Friedrich August von Hayek: A Biographical Introduction", **The Essence of Hayek**, Derleyenler: Chaki NISHIYAMA ve Kurt R. LEUBE, Hoover Institution Yayını, Stanford Üniversitesi, Kaliforniya, 1984

LEUBE, Kurt R., **The Essence of Friedman**, Hoover Institution Yayını, Stanford, 1987

LEYDEN, von M., "John Locke and Natural Law", **John Locke: II, Critical Assessments**, Derleyen: ASHCEAFT; Richard, Routledge, Londra, 1991

LEVY, Leon, **Nassau W. Senior. The Prophet of Modern Capitalism**, B. Humphries, Boston, 1943

LEVY, Jean-Philippe, **The Economic Life of the Ancient World**, Çeviren: John G. BIRAN, Chicago Üniversitesi Yayını, Chicago, 1967

LEWY, J., **Anatolia in the Old Assyrian Period**, CAH I/2, Bölüm: XXIV, Cambridge 1965

LIBECAP, Gary D., "Douglass C. North", **New Horizons in Economic Thought, Appraisals of Leading Economists**, Derleyen Warren J. SAMUELS, Edward Elgar, Londra, 1992

LICHTHEIM, George, **A Short History of Socialism, Weidenfeld and Nicolson**, Londra, 1970

LICHTEIM, George, **Sosyalizmin Kökeni**, Çeviren: Ali EDEN, Altın Kitaplar Yayınevi, Bilimsel Dizi, İstanbul 1976

LIPNOWSKI, Irwin, " Reinhard Selten) 1930-): Who Refines the Concept of Equilibrium and Is a Laureate of 1994", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

LOCKE, John, **Two Treatises of Government,** Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1960

LOCKE, John, **An Essay Concerning Human Understanding**, The Clearendon Yayını, Oxford, 1987

LOCKE, John, **Locke on Money,** John Locke'un para ile ilgili risalelerini birleştirip yayına hazırlayan: Patick Hyde KELLY, Clarendon Press, Oxford, 1991

LOCKE, John, **The Works of John Locke**, Cilt: I, İkinci Bakı, Roudledge / Thoemmes Yayını, Londra, 1997

LOCKE, John, **Writings on Religion**, derleyen: Victor NUOVO, Clarendon Yayını, Oxford, 2000

LOCKE, John, "Some Considerations on the Consequences of the Lowering of Interest and Raising the Value of Money, 1991", aktarılan kaynak: A **Companion to the History of Economic Thought**, Derleyenler: SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jeff E. Ve DAVIS, John B., Black Well, 2003

LOCKE, John, " Of Civil Government 1690", aktarılan kaynak: **A Companion to the History of Economic Thought**, Derleyenler: SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jeff E. Ve DAVIS, John B., Black Well, 2003

LOUCKS, William N., ve HOOT, J. Weldon, **Comparative Economic Systems**, Harper and Brother, Londra, 1938

LUTHER, Martin, "On Trading and Usury 1524", **History of Economic Thought, A Book of Readings**, İkinci Baskı, Derleyen: William KAPP ve Lore L. KAPP, Barens and Noble, INC., New York, 1963

LUTZ, Mark A, **Economic for the Common Good**, Routledge, Londra, 1999

LUX, Kenneth, **Adam Smith's Mistake**, How a Moral Philosopher Invented Economic & Ended Morality, Shambhala, Londra, 1990

MADDISON, August, "Economic Policy and Performance in Europe 1913-1970", **The Fontana Economic History of Europe**, The Twentieth Century 2, Derleyen: CIPOLLA, Carlo M., Collins, Fontano Books, Londra, 1976

MAHABUB-UL ISLAM, M., "Jan Tinbergen (1903- 1994)", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

MAHABUB-UL ISLAM, M.," Simon Kuznets (1901-1985)", **Frontiers of Economics**, derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

MAHDI, Muhsin, **Ibn Khaldûn's Philosophy of History**, George Allen and Unwin Ltd., Londra, 1957

MAI, Ludwig H., **Men and Ideas in Economics**, Littlefield, Adams and CO. New Jersey, 1975

MALTHUS, Thomas Robert, **An Essay on the Principle of Population, 1998,** Aktarılan kaynak: **History of Economic Thought,** A Book of Readings, İkinci Baskı, Derleyenler: K. Willam KAPP ve Lore L. KAPP, Barnes & Noble Inc., New York, 1963

MALTHUS, T. R., **Principles of Political Economy**, the Works of Thomas Robert Malthus, derleyenler: E. A. WRIGLEY ve David SOUDEN, William Pickering, Londra, 1986

MALTHUS, Thomas. R., **An Essay on the Principle of Population**, I ve II, Introduction by Michael P. Fogarty, Everyman Library, Londra, 1958

MANDEL, Ernest, **The Formation of the Economic Thought of Karl Marx**, Unwin Brothers Limited, Londra, 1971

MANSEL, Arif Müfit, **Ege ve Yunan Tarihi**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIII. Dizi-sa. 8c, Dünya Tarihi, Ankara, 1984

MARDİN, Şerif, **Din ve İdeoloji**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983

MARSHALL, Alfred, **Principles of Economics**, Cilt:1, Dokuzuncu Baskı, Macmillan and Co Limited for Royal Economic Society, Londra, 1961.

MARSHALL, Alfred, "Principles of Economics (1890)", **A Companion to the History of Economic Thought**, Derleyeler, SAMUELS, Warren ve DAVIS, John B., Balck Well, Londra, 2003

MARX, Karl, **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**, Çeviren: Sevim BELLİ, Sol Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 1976

MARX, Karl H. Ve ENGELS, Friedrich, **Komünist Manifesto**, Çeviren: Levent KAVAS, Ç Yayınevi, Ankara, 1998

MASON, M. G., "John Locke's Proposals on Work-house Schools", **John Locke**: III, Critical Assessments, Derleye: ASHCEAFT; Richard, Routledge, Londra, 1991

MAYHEW, Anne, "The Beginnings of Institutionalism", **Evolutionary Economics**, Volume: I, Foundations of Institutional Thought, Derleyen: Marc R. TOOL, M. E. Sharp, Inc. New York, 1988

McCARTY, Marilu Hurt, **The Nobel Laureates**, How the World's Greatest Economic Minds Shaped Modern Thought, McGraw-Hill, New York, 2001

McCONNELL, John W. **The Basic Teachings of the Great Economists**, The New Home Library, New York, 1943

McNEILL, William H., **Dünya Tarihi**, çev., Alaaddin ŞENEL, Sistem Ofset, Matbaacılık ve Yayıncılık, Ankara, 1985

MEDEMA, Steven G. Ve SAMUELS, Warren J., **Historians of Economics and Economic Thought**, The Construction of Disciplinary Memory, Routledge, Londra, 2001

MEDEMA, Steven G., ve SAMUELS, Warren J., **The History of Economic Thought: A Reader**, Roudledge, New York, 2003

MEIKLE, Scott, **Aristotle's Economic Thought**, Clarendon Yayını, Oxford, 1995

MENGER, Karl,"Principles of Economics (1871)", **A Companion to the History of Economic Thought**, Derleyeler, SAMUELS, Warren ve DAVIS, John B., Black Well, Londra, 2003

MERRINGTON, John, " Kapitalizme Geçişte Kent ve Kır", **Feodalizmden Kapitalizme Geçiş**, Derleyen: Rodney HILTON, Çev. Müge GÜRER ve Semih SÖKMEN, 3.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 1984

MEYSSAN, Thierry, **9/11 The Big Lie**, Carnot Publishing Ltd. Londra, 2002.

MIECZKOWSKI, Bogdan, "Ibn-i Khaldun's Fourteenth Century Views on Bureaucracy" **The American Journal of Islamic Social Sciences**, Volume: 4, Number 2, Aralık, 1987

MILL, John Stuart, **Autobiography and Liberty Essays**, Cilt: I, Derleyenler: J. M. ROBSON ve J. STILLINGER, Toronto Üniversitesi Yayını, 1981

MILL, John Stuart, **Principles of Political Economy and Chapters on Socialism,** Edited by, Jonathan RILEY, Oxford Üniversitesi Yayını, New York, 1994

MILL, John Stuart, **Principles of Political Economy**, Derleyenler: Sİr W. J. ASHLEy, Ekonomik klasiklerin Yeni Basımlar, Augustus M. Kelley, New York, 1961.

MILL, John Start, "Representative Government", **Readings in Economic Doktrines**, The Economy and Its Problems, Cilt:2, Derleyen: Howard L. BALSLEY, Littlefeld, Adams &Co. New Jersey, 1961a

MILL, John Start, "Unearned Increment", **Readings in Economic Doktrines**, The Economy and Its Problems, Cilt:2, Derleyen: Howard L. BALSLEY, Littlefeld, Adams &Co. New Jersey, 1961b

MILL, John Start, **Principles of Political Economy,** Aktarılan Kaynak: **History of Economic Thought**, Derleyenler: K. William KAPP ve Lore L. KAPP, İkinci Baskı, Barnes & Noble, Inc., New York 1963

MILL, John Stuart, **Principles of Political Economy**, With Some of their Applications to Social Philosophy, Reprints of Economic Classics, New York 1965

MILGATE, Murray ve STIMSON, Shannon C., **Ricardian Politics**, Princeton Üniversitesi Yayını, New Jersey, 1991

MINSKY, Hyman P., **John Maynard Keynes**, Columbia Üniversitesi Yayını, New York, 1975

MISES, Ludwing von, **Theory and History**, An Interpretation of Social and Economic Evolution, Arlington House, İkinci Baskı, New York, 1969

MIT Department of Economics: economics.mit.edu/faculty/ **pdiamond**

MITCHELL, Broadus, **Great Economists in Their Times**, Littlefield, Adams &Co. New Jersey, 1966

MITCHELL, W. C., "Thorstein Veblen: 1857-1929", **Thorstein Veblen, Critical Assessments I**, Derleyen: John Cunningham WOOD, Routledge, Londra, 1993

MORISHIMA, Michio, **Walras'Economics**, A Pure Theory of Capital and Money, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1977

MORTENSEN, D. T., ROGGER, J. ve CRISTENSEN, J., "Wage and Productivity Dispersion: Labor Quality of Rent Sharing", yayınlanmamış makale, 31 Ocak, 2010

MORTENSEN, D. T. Ve LENTZ, R., "Labor Market Friction, Firm Heterogeneity, and Aggregate Employment and Productivity", taslak makale, 16 Ekim 2008.

MORTENSEN, D. T, "Markets with Search Frictions and the DMP Model", ödül desi, 8 Kasım 2010: NobelPrize.org

MORTENSEN, Dale T. Ve PISSARIDES, Christopher A.,"Job Creation and Job Destruction in the Theory of Unemployment", **Review of Economic Studies**, 61, 1994

MORTENSEN, Dale T. Ve PISSARIDES, Christopher A., "Technological Progress, Job Creation, and Job Destruction", **Revıew Of Economıc Dynamıcs 1,** 1998

MOSSNER, Ernest Compbell, **The Life of David Hume**, The Clarendon Pres, Oxford, 1980

MOUHAMMED, Adil H., **An Introduction to the Thorstein Veblen's Economic Theory**, Melen Studies in Economics, Volume:21, The Edwin Melen Yayını, New York, 2003

MUELLER, Dennis C., **Public Choice III**, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 2003

MUHLY, J. D., MADDIN, R., STECH, T. ve ÖZGEN, E., "Iron in Anatolia and the nature of Hittite Iron Industry", **Anatolian Studies,** cilt:35, 1985

MUN, Thomas, "The Balance of Trade", **Readings in Economic Doktrines, Theory and Practice**, Derleyen: BALSLEY, Howard L., Cilt: I, Littlefield, Adams & Co., New Jersey, 1961

MUN, Thomas, **England's Benefit and Advantage by Foreign Trade Plainly Demonstrated**, Londra, 1698

MUN, Thomas, **England's Treasure by Foreign Trade or the Balance of Our Foreign Trade is the Rule of Our Treasure**, 1664, Aktarılan Kaynak: A Companion to the History of Economic Thought, Derleyenler: SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jeff E. Ve DAVIS, John B., Black Well, Londra, 2003

MUQI, Che, **The Silk Road, Past and Present**, Foreign Languages Press, Pekin, 1989

MURAD, A., **What Keynes Means**, Athena Publishing, Londra, 1966

MURPHY, Mary K., "Maurice Allais 1988", **Nobel Laureates in Economic Sciences**, A Biographical Dictionary, Derleyen: Bernard S. KATZ, Garland Publishing, Inc. Londra, 1989

MYERSON, Roger B., **Fundamental Theory of Institutions: A Lecture in Honor of Leo Hurwicz**, 15.10.2007 tarihinde verilen Konferans, Minnesota Üniversitesi, 2007

MYERSON, Roger B., **Mechanism Design Theory**, The Price Committee, the Royal Swedish Academy of Science, Stocholm, 15.10. 2007

MYRDAL, Günnar, **Political Element in the Development of Economic Theory**, A Clarion Book, New York, 1969

NAGEL, Ernest, "Method in Social Science and Natural Science", **Economic Means and Social Ends**, derleyen: Robert L. HEILBRONER, Prentice-Hall, INC., New Jersey, 1969

NEFF, Frank Amandus, **Economic Doctrines**, McGraw-Hill Book Company, Inc. New York,1950

NEGISHI, Takashi, "Expenditure Patterns and International Trade in Quesnay's Tableau Economique", **The History of Economics**, The Collected Essays of Takashi NEGISHI, Volume: II, Edward Elgar, England, 1994

NEGISHI, Takashi, **Economic Thought From Smith to Keynes**, The Collected Essays of Takashi Negishi, Volum: III, Edward Elgar, Londra, 2000

NELSON, Jack L., **Values and Society**, Hayden Book Company, Inc., New Jersey, 1975

NEU, E., **Der Anitta Text**, StBoT 18, Wiesbaden, 1974

NEUMARK, Fritz, **İktisadi Düşünceler Tarihi**, Cilt: I, çeviren: Ahmet Ali ÖZEKEN, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:201, İktisat Fakültesi No:19, İstanbul, 1943

NIEHANS, Jürg, **A History of Economic Theory**, Classic Contributions 1720- 1980, Johns Hopkins Üniversitesi Yayını, Londra, 1990

NIEHANS, Jürg, **A History of Economic Theory**, Classic Contributions 1720- 1980, The Johns Hopkins Üniversitesi Yayını, Londra, 1994

NIIMURA, Satoshi, "Modernization and the Studies of Adam Smith in Japan During and After World War II: Kauo Okouchi, Zenya Takashima and Yoshihiko Uchida", **Economic Thought and Modernization in Japan**, Derleyenler: Shiro SUQIHARA ve Toshihiro TANAKA, Edward Elgar, Londra, 1998

NIMAN, Neil B., "Marshall, Veblen and the Search for an Evolutionary Economics", **The Economic Mind in America: Essays in the History of American Economics**, Perspectives on the History of Economic Thought, Selected Papers from the History of Economics Society Conference, 1996, Derleyen: RUTBERFORD, Malcolm, Routledge, Londra, 1998

NYCANDER, Svante, "Bertil Ohlin as a Liberal Politician", **Bertil Ohlin, A Centennial Celebration (1899- 1999),** Derleyenler: Ronseld FINDLEY, Lars JONUNG ve Mats LUNDAHL, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü yayını, Londra, 2002

OHRENTEIN, Roman A. ve GORDON, Barry, **Economic Analysis in Talmudic Literature,** E. J. Brill, Leiden, 1992

OKANDAN, Recai G., **Umumi Amme Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2138 Hukuk Fakültesi, No:479, İstanbul, 1976

ORMAN, Sabri, **Gazali'nin İktisat Felsefesi**, İnsan Yayınları: 5, İstanbul, 1984

ORMAN, Sabri, **İktisat, Tarih ve Toplum**, Küre Yayınları, Mukayeseli Medeniyet Araştırmaları:1, İstanbul, 2001

OSER, Jacob, **The Evolution of Economic Thought**, Harcourt, Brace & World, INC. New York, 1963

OSER, Jacob, **The Evolution of Economic Thought**, İkinci Baskı, Harcourt, Brace ve World, Inc., New York, 1970

OSER, Jacob ve BRUE, Stanley L., **The Evolution of Economic Thought**, 4. Baskı, Harcourt Brace Javanovich, Londra, 1988

OSMANÎ, Noor Muhammed ve NURULLAH, Abu Sadat, "Ibn Khaldun's Muqaddimah and Ilm al-Umrân: An Analaysis", **Ibn Khaldun's Legacy and Its Signifinance**, derleyen: Osman BAKAR ve Baharuddin AHMED, İnternational Institute of Islamic Thoght, Internatiınal Islamic University, Kuala Lumpur, 2009

OSTROM, Elinor, "A General Framework for Analyzing Sustainability of Social-Ecological Systems", Temmuz 2009, ***Science* 325**: 419–422.

OSTROM, Elinor, "Beyond Markets and States: Polycentric Governance of Complex Economic Systems", **Prize Lecture**, 8 Kasım, 2009

OTTEN, H., "Eski Anadolu Kültlerinin Devamlılığı ile İlgili Bazı Düşünceler", **Uluslararası I. Hititoloji Kongresi Bildirileri**, Çorum, 1992

OWEN, Robert, **The New Moral World**, Altıncı Kısım, 1841

OWEN, Robert, www. Spartacus. schoolnet. co. uk

ÖCAL, Tezer, **Para Teorisi ve Politikası**, Gazi Üniversitesi Yayını, N0:66, Ankara, 1985

ÖZCAN, Enver, **Ekonomik Bunalımlar**, Ankara, 1981

ÖZGÜÇ, Tahsin, "Early Anatolian Archaeology in the Light of New Research", **Anatolia,** Cilt:7, Ankara 1963

ÖZGÜVEN, Ali, **İktisadi Düşünceler- Doktrinler ve Teoriler**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1984

ÖZYÜKSEL, Murat, **Feodalite ve Osmanlı Toplumu**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme vakfı Yayın No:16, Bursa 1989

QUESNAY, François, **The Economical Table**, (Tableau Economique), Bergman Publishers, New York 1970

QUESNAY, Dr. F., "Natural Right", 1765, **History of Economic Thought**, A Book of Readings, İkinci Baskı, derleyenler: K. William KAPP ve Lore L. KAPP, Barnes & Noble, Inc., New York 1963

QURESHI, Halim ve MOHYUDDIN, Hasina, "John Nash (1928-): A Discoverer of the Nash Equilibrium and a Laureate of 1994," **Frontiers of Economics**, derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

PALACIO-HUERTA, Ignacio, "Time-Inconsistent Preferences in Adam Smith and David Hume", **History of Political Economy**, Volume: 35, Number:2, Summer, 2003

PALMERİO, Giovanni, **Perspectives on Economic Thought**, Dartmouth, Hong Kong, 1991

PAMUK, Şevket, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Fiyat Devrimine Yeniden Bakış", **Osmanlı,** İktisat, Cilt:3, Derleyen: Güler EREN, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999

PANAGARİYA, Arvind, "Paul Krugman, Nobel", **Forbes.com**, 13.10.2008.

PASINETTI, Luigi L., ve SCHEFOLD, Bertram, **The Impact of Keynes on Economics in the 20th Century**, Edward Elgar, Londra, 1999

PATINKIN, Don, **Keynes'Monetary Thought**, Duke Üniversitesi Yayını, North Carolina, 1976

PATINKIN, Don, "Keynes and Economics Today", **Keynes, Schumpeter, Marx Centenary Session**, American Economic Association Papers and Proceedings, Mayıs 1984

PEIL, Jan, **Adam Smith and Economic Science: A Methodological Reinterpretation**, Edward Elgar, Londra, 1999

PEKİN, Tevfik, **Ekonomiye Giriş**, Dördüncü Baskı, Barış Yayınları, İzmir, 1984

PERGUSON, John M., **Landmarks of Economic Thought**, Longmans, Green and Co., New York, 1950

PERLMAN, Mark, "Looking for Ourselves in the Mirror of Our Past", in **Ancient Economic Thought**, Derleyen: B. B. PRICE, Routledge, Londra, 1997

PETTY, Sir William, A Treatise of Taxes and Contributions, 1662, aktarılan kaynak: **History of Economic Thought, A Book of Readings**, derleyen: KAPP, William ve KAPP, Lore L., İkini Baskı, Barnes and Noble, Inc., New York, 1963

PETTY, Sir William, "A Treatise of Taxes and Contributions", Printed for Brooke, 1662, **The Economic Writings of Sir William Petty**, Derleyen: HULL, Charles Henry, Augustus M. Kelley, Publishers, ABD, 1986.

PHELPS, Edmund S., **Seven Schools off Macroeconomic Thought**, The Arne Ryde Memorial Lectures, Clarendon Yayını, Oxford, 1990

PIGOU, Arthur C., **The Economic of Welfare**, 4. Baskı, Macmillan and Coo., Limited, Londra, 1952

PIGOU, Arthur C., **Keynes's General Theory**, Yeni Basım, Augustus M. Kelley Publishers, New Jersey, 1978

PISSARIDES, Christopher A., "İş Piyasasında Anlaşmazlıkları Araştırmalı Dnege" (Equilibrium in The Labour Market With Search Frictions), **Prize Lecture**, December 8, Stockholm,Sweden, 2010

PİSSARİDES,C. A.:http://personal.lse.ac.uk/pissarid/C)V. pdf

PLINY, **the Elder, Natural History, A Selection**, İngilizce'ye çeviren: John F. HEALY, Penguin Boks, Londra, 1991

PRESSMAN, Steven, **Fifty Major Economists**, Routledge, Londra, 1999

PRIBRAM, Karl, **A History of Economic Reasoning**, Johns Hopkins Üniversitesi Yayını, Baltimore, ABD, 1983

PRICE, Hollis F. Ve HAQUE, A. K. Enamul, " James Mirrlees) 1936-): An Authority of Information Economics and Laureate of 1996", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

PROUTHON, P- J., **Les Confessions d'un Révolutionnaire**, Garnier, Paris, 1851

RABI, Muhammad, **The Political Theory of Ibn Khaldun**, E. J. Brill, Leinden 1967.

RAPHAEL, D. D., WINCH, Donald ve SKIDELSKY, Robert **Three Great Economists**, Oxford Üniversitesi Yayını, Londra, 1997

REISMAN, David, **The Economics of Alfred Marshall**, Macmillan, Londra, 1986

REISMAN, David, The State and Economic Activity", **Foundations of Economic Thought**, Derleyen: John CREEDY, Basil Blackwell, Oxford, 1990

RIESMAN, D., "The Social and Psychological Setting of Veblen's Economic Theory", **Thorstein Veblen**, Critical Assessments, Derleyen: WOOD, John Cunningham, Cilt: II, Routledge, Londra, 1993,

REISMAN, David, " Alfred Marshall on Social Capital", **The Economics of Alfred Marshall, Rivisiting Marshall's Legacy**, Derleyenler: ARENA, Richard ve QUERE, Michel, Palgrave Macmillan, Londra, 2003

REUTEN, Geert, "Karl Marx: His Work and the Major Changes in Its Interpretation", **The History of Economic Thought: A Reader**, Derleyenler: MEDEMA, Steven G. Ve SAMUELS Warren J., Routledge, New York, 2003

REYHAN, Esma, "Hititler'de Toprak Tahsisi", **III. Uluslar arası Hititoloji Kongresi Bildirileri**, (16-22 Eylül 1996), Ankara 1998

RIBARD, Andre, **İnsanlığın Tarihi**, Çevirenler: E. BAŞAR, Ş. YALÇIN ve H. BEKTAY, Say Kitap Pazarlama, İstanbul, 1983

RICARDO, David, **On the Principles of political Economy and Taxation**, Londra 1881

RICARDO, David, **On the Principles of Political Economy and Taxation**, Londra, 1817

RICARDO, David, "Rent of Land", **Readings in Economic Doctrines**, Theory and Practice, Volume: I, Derleyen: Howard L. BALSEY, Littlefield, Adams &Co., New Jersey, 1961

RICARDO, David, **Economic Essays**, Reprints of Economic Classics, New York, 1966

RICARDO, David, **The Principles of Political Economy and Taxation**, Introduction by Michael P. FOGARTY, Everyman's Library, New York, 1969

RICARDO, David, **On the Principles of Political Economy and Taxation**, Works and Correspondence of David Ricardo, Cilt: I, derleyen: P. SRAFFA, Cambridge Üniversitesi Yayını Cambridge, 1951

RICARDO, David, **On the Principles of Political Economy and Taxation**, Reprinted from the orginal copy of third edition in 1821, edited by Piero SRAFFA with M. H. DOBB, Volume: I, published for the Royal Economy Society, Cambridge Üniversitesi Yayını Cambridge, 1981

RICARDO, David, "The High Price of Bullion (1810), **A Companion to the History of Economic Thought**, Warren J. SAMUELS, Jeff E. BIDDLE ve John B. DAVIS, Black Well, Londra, 2003

RIMA, Ingrid H., **The Classical Tradition in Economic Thought**, History of Economics Society, Edward Elgar, Londra, 1995

ROBBINS, Lionel C., **An Essay on the Nature and Significance of Economic Science**, Macmillan and Co., İkinci Baskı, Londra, 1935

ROBINS, Lionel, **A History of Economic Thought, the LSE Lectures**, Derleyenler: Steven G. MEDEMA ve Warrer J. SAMUELS, Princeton Üniversitesi Yayını, Princeton, 1998

ROBBINS, Lord, **The Theory of Economic Development in the History of Economic Thought,** Macmillan, Londra, 1968

ROBBINS, Lord, **The Evolution of Modern Economic Theory**, Macmillan, Londra, 1970

RODINSON, Maxime, **Batıyı Büyüleyen İslam**, Çeviren: Cemil MERİÇ, Pınar Yayınları, İstanbul,1983

ROGERS, Lester B., ADAMS, F. ve BROWN, W., **Story of Nations**, Henry Hoit And Company, New York, 1956

ROLL, Eric, **A History of Economic Thought**, Prentice-Hall Inc., Londra,1956

ROLL, Eric, **A History of Economic Thought**, Dördüncü Baskı, Faber and Faber LTD., Londra, 1973

ROOVER, Raymond de," The Concept of the Just Price: The Theory and Economic Policy", **St. Thomas Aquinas** (1225- 1274), Derleyen: Mark BLAUG, An Elgar Reference Collection, 1991

ROSTOW, W. W, **Theorists of Economic Growth from David Hume to the Present**, Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford, 1990

ROTH, Alvin. E., CV, Temmuz 2012

ROTH, Alvin E., "The Theory and Practice of Market Design", **Nobel Lecture**, 8 Kasım, 2012

ROTH, Alvin E., "The Economist as Engineer: Game Theory, Experimentation, and Computation as Tools for Design Economics", **Econometrica**, cilt: 70, Say. 4 Haziran, 2002

ROTHBARD, Murray N., **Economic Thought Before Adam Smith, An Austrian Perspective on the History of Economic Thought**, Volume: I, Edward Elgar, Londra, 1995

ROTHBARD, Murray N., **Classical Economics**, An Austrian Perspective on the History of Economic Thought, Volume: II, Edward Elgar, Londra, 1995

ROTHBARD, Murray N., **Classical Economics,** İkinci Cilt, Edward Elgar, Londra, 1995

ROTHBARD, Murray N., "Biography of A: R: J: Turgot (1727-1781), Brief, Lucid and Brilliant", **Arşiv**, Ludwing von Misses Institute, The History of Economic Thought Website, Kasım 2004

ROTHSCHILD, Kurt W., **Ethics and Economic Theory**, Edward Elgar, Hampshire, 1993

ROWTBORN, Robert, "Ethics and Economics", **Economics and Ethics?**, Derleyen: Peter GROENEWEGEN, Routledge, Londra, 1996

ROUTH, Gay, **The Origin of Economic Ideas**, Macmillan Yayını LTD. Londra, 1975

ROUTH, Gay, **The Origin of Economic Ideas**, İkinci Baskı, Macmillan Yayını LTD. Londra, 1989

RUTHERFORD, Malcolm, "Rational Expectations in the Light of Modern Psychology", **Research in the History of Economic Thought and Methodology**, Cilt:7, Derleyen: Warren J. SAMUELS, JAI Pres INC. Londra, 1990.

SABİNE, George, **Siyasal Düşünceler Tarihi I,** İlk Çağ**,** Çeviren: Özen OZANKAYA, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını No: 16, Ankara 1969

SABİNE, George, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, III, Yakın Çağ, Çeviren: Özen OZANKAYA, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını No: 16, Ankara 1969

SABINE, George, **A History of Political Theory**, 4. Baskı, Dryden Press, Illinois, ABD, 1973

SAEZ, Emmanuel, The desirability of commodity taxation under non-linear income taxation and heterogeneous tastes", **Harvard Üniversitesi, İktisat Bölümü**, Littauer Merkezi, Cambridge, MA 02138, USA, gözden geçirilmiş nüsha, 20 Kasım 2000

SAMUELS, Warren J., "Institutional Economics" in **Companion to Contemporary Economic Thought**, Hazırlayanlar: David GREENAWAY, Michalel BLEANEY ve Ian M. T. STEWART, Routledge, Londra, 1991

SMUELS, Warren, "John R. Hicks and History of Economics", **Economic Thought and Discourse in the 20th Century,** Derleyenler: SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jaff ve PATCHAK-SCHUSTER, Thomas W., Edward Elgar, Londra, 1993

SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jaff ve PATCHAK- SCHUSTER, Thomas W., **Economic Thought and Discourse in the 20th Century**, Edward Elgar, Londra, 1993

SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jeff E. ve B. DAVIS John B., **A Companion to the History of Economic Thought**, (Derleme):, Black Well, Londra, 2003

SAMUELSON, Antony Paul ve NORDHAUS, William D., **Economics: Transparency Masters to Accompany**, McGraw- Hill Book Company, New York, 1985

SANDELIN, Bo, TRAUTWEIN, Hans-Michael, ve WUNDRAK, Richard, **A Short History of Economic Thought**, SNS Förlag, İsveç, 2002

SARICA, Murat, **100 Soruda Siyasi Düşünceler Tarihi**, Gerçek Yayınevi, 100 soruda Dizisi, 39 İkinci Baskı İstanbul, 1977

SAVAŞ, Vural, **Keynesyen İktisat Yıkılırken**, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1984

SAVAŞ, Vural, **Anayasal İktisat**, Beta Basım-Yayın- Dağıtım A. Ş., İstanbul, 1989

SAVAŞ, Vural, **İktisat'ın Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000

SARGENT, Thomas J., ve WALLACE, Neil**, "**Rational' Expectations, the Optimal Monetary Instrument, and the Optimal Money Supply Rule**", Journal of Political Economy, 83(2), 1975**

SARGENT, Thomas J. ve WALLACE, Neil, "Some Unpleasant Monetarist Arithmetic*",* Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review, ***5** (3), 1981*

SARGENT, Thomas J. SARGENT, Thomas J., "Rational Expectations", the Concise Encyclopedia of Economics**, Sargent's speech at the Nobel Banquet**, Stockholm, 10 December 2011: Nobelprize.org,

SAY, Jean- Baptiste, "The Law of Market", **Reading in Economic Doctrines**, Theory and Practice, Derleyen: Howard L. BASLEY, Cilt: I, Littlefield, Adams & Co. New Jersey, 1961

SAY, Jean- Baptiste, **A Treatise on Political Economy, 1803**, Aktarılan Kaynak: **History of Economic Thought**, A Book of Readings, Derleyenler: K. William KAPP ve Lore L. KAPP, İkinci Baskı, New York, 1963

SAY, Jean- Babtiste, **A Treatise on Political Economy, 1803**, Aktarılan Kaynak: **A Companion to the History of Economic Thought**, Derleyenler: SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jeff E. ve B. DAVIS John B.,, Black Well, Londra, 2003

SAYI, Ali, **Hz. Musa**, İz Yayıncılık N0:47, İstanbul, 1992.

SCHABAS, Margaret, The Jevonsian Revolution Re-appraised", **Contributions to the History of Economic Thought**, Essays in Honour of R. D. C. Black, Derleyenler: Antoin E. MURPHY ve Renee PRENDERGAST, Routledge, Londra, 2000

SCHELLING, Thomas S., **The Strategy of Conflict**, Harvard Üniversitesi, Londra, 1980

SCHILLING, Hurt, **Toplumsal Düşünce Tarihi**, Varlık Yayınları, Faydalı Kitaplar: 108, Ankara, 1971

SCHMIDT, Nathaniel, **Ibn Khaldun, Historian, Sociologist and Philosopher**, Columbia Üniversitesi Yayını, 1930

SCHOFIELD, Norman, "Douglass North (1920-): A Pioneer of the Economics of Institutions and a Laureate of 1993," **Frontiers of Economics**, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Derleyen Abu N. M. WAHID, Greenwood Yayını, Londra, 2002

SCHULTZ; Theodore W., **Investment in Human Capital**, The Role of Education and Research, The Free Press, New York, 1971

SCHULTZ, Theodore W., **Prize Lecture,** Lecture to the Memory of Alfred Nobel, Aralık 8, 1979

SCHULTZ, Theodore W., **Investing in People**, The Economic of Population Qualty, California Üniversitesi Yayını, Londra, 1981

SCHUMPETER, Joseph A., **History of Economic Analysis**, Oxford Üniversitesi Yayını, New York 1954,

SCHUMPETER, Joseph, **Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi**, Cilt: II, Varlık Yayınları, İstanbul, 1977

SCHWARTZ, Pedro, **The New Political Economy of J. S. Mill**, London School of Economics and Political Science, Londra, 1968

SCREPANTI, Ernesto ve ZAMAGNI, Stefano, **An Outline of the History of Economic Thought**, İngilizceye Çeviren: David FIELD, Clarenden Yayını, Oxford, 1993

SCREPANTI, Ernesto ve ZAMANGI, Stefano, **An Outline of the History of Economic Thought**, Clarenden Yayını, Oxford, 1995

SEEHER, Jürgen, "Hititlerin Başkenti Hattuşa", **Skylife**, 9/1999

SELÇUK, Sami, **Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne**, Yeni Türkiye Yayınları, Beşinci Baskı, Ankara, 1999

SELDEN, Richard T., "Monetarism", **Modern Economic Thought**, Derleye: WEINTRAUP, Sidney, Basil Blackwell, Oxford, 1977

SELİK, Mehmet, **100 Soruda İktisadi Doktrinler Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973

SEN, Amartya, **On Ethics and Economics**, Blackwell Yayını, Oxford, 1992

SENIOR, Nassau William, " Economics as a Science", **Readings in Economic Doktrines**, Theory and Practice, Volume: I, Howard L. BALSLEY, New Jersey, 1961

SIDDIKİ, Muhammed Necatullah, **İslam Ekonomi Düşüncesi**, Çeviren: Yaşar KAPLAN, Bir Yayıncılık, İslami Araştırma İnceleme, No: 7, İstanbul, 1984

SIDDIQUEE, Baker A. ve ISLAM, Fardul, "Theodore Schultz (1902- 1998): An Expert on Agricultural Economics and Human Capital Theories and Laureate of 1979", **Frontiers of Economics**, derleyen Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

SILK, Leonard, **The Economists,** Basic Books, Inc., Yayınlayan, New York, 1976

SIMS, Christopher A., "Statistical Modeling Of Monetary Policy And Its Effects", the Nobel Prize lecturer, on 8 Kasım 2011 at Aula Magna, Stockholm Üniversitesi.

SIMS, Christopher A., "Inflation Expectations, Uncertainty, and Monetary Policy", İktisat Bölümü, Princeton Üniversitesi, 10 Ekim, 2008

SIMS, Christopher A., "Fiscal Aspects Of Central Bank Independence", 15 Şubat 2003, İktisat Bölümü, Princeton Üniversitesi,

SINGER, Itamar "Our God" and "Their God in the Anitta Text", **Atti Dell II Congresso Internazionale di Hittitologia**, Derleyen: O. CARRUBA, M. GIORGIERI ve M. MORA, (StudMED 9), Pavia, 1995

SİMS, Christopher A., **C.V.** 22 Ağustos, 2012

SHACKLETON, J. R. Ve LOCKSLEY, Gareth, **Twelve Contemporary Economist**, John Wiley and Sons, New York, 1981

SHAKUR, Shamim, "Kenneth Arrow (1921-): The Father of Arrow's Impossibility Theorem and Laureate of 1972, " **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

SHAKUR, Shamim, "John Hicks (1904- 1989): An Architect of the Famous IS-LM Framework and a Laureate of 1972, " **Frontiers of Economics**, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Derleyen Abu N. M. WAHID, Greenwood Yayını, Londra, 2002a

SHARIF, Mohammed, "Arthur Lewis (1915- 1991): The Founder of the Theory of Unlimited Supplies of Labour and Laureate of 1979, " **Frontiers of Economics**, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Greenwood Yayını, Londra, 2002

SHAPELY, Lloyd Stowell*:* UCLA Economics**,**

SHAW, G. K., **Keynesian Economics**, The Permanent Revolution, Edward Algar, Londra, 1988

SHI, Qin, **China,** New Star Publishers, Pekin, 1994

SKIDELSKY, Robert, **John Maynard Keynes**, 1983- 1946, Macmillan, Londra, 2003

SLICHER VAN BATH, B. H., "Agriculture in the Vital Revolution", **The Cambridge Economic History of Europe**, Cilt: V, Derleyenler: RICH, E. E. Ve WILSON, C. H., Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1977

SMALES, Bernard J., **Economic History**, Heinemann, Londra, 1975

SMITH, Adam, **An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations**, Methuen and Co, Ltd. 5. Baskı, Londra 1930

SMITH, Adam, **The Wealth of Nations**, 1776 Nüshasının Yeniden Basımı, Methuen, Londra, 1961

SMITH, Adam, **The Theory of Moral Sentiments** (1759), Aktarılan Kaynak: **History of Economic Thought**, Derleyenler: K. William KAPP ve Lore L. KAPP, Dokuzuncu Baskı, Barnes & Nobel, Inc. New York, 1963

SMITH, Adam, **Ulusların Zenginliği**, Cilt: I, Çeviren: Ayşe YUNUS- Mehmet BAKIRCI, Alan Yayıncılık, İstanbul 1985

SMITH, Adam, **An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, 1776**, Aktarılan Kaynak: **A Companion to the History of Economic Thought**, Derleyenler: Warren J. SAMUELS, Jeff E. BIDDLE ve John B. DAVIS, Black Well, Londra, 2003

SMITH, James F., "James Buchanan's Economic Theory of Morals: The Case of the Work Ethics", **Journal of the History of Economic Thought**, Cilt: 26, Sayı: 1, Mart 2004

SMITH, Vernon L., "Puzzle Solving: Reciprocity Reasoning and Behaviour", **Foundation of Research in Economics: How Do Economist do Economics?**, Derleyenler S. G. Medema ve W. J. Samuels, Edward Elgar, Londra, 1996

SPENGLER, Joseph J., **Origins of Economic Thought and Justice**, Southern Illinois Üniversitesi Yayını, Londra 1980

SPENGLER, Joseph J., "Economic Thought of Islam: Ibn Khaldun", **St. Thomas Aquinas** (1225-1274), derleyen Mark BLAUG, An Elgar Reference Collection, Londra, 1991

SPIEGEL, Henry William, **The Growth of Economic Thought**, Prentice- Hall, Inc., New Jersey, 1971

SPIEGEL, Henry William, **The Growth of Economic Thought**, Üçüncü Baskı, Ducke Üniversitesi Yayını, Londra, 1991

SRAFFA, Piero, **The Works and Correspondence of David Ricardo,** Volume: X, Cambridge Üniversitesi Yayını, New York, 1955

SRIVASTAVA, S. K., **History of Economic Thought**, İkinci Baskı, Atma Ram and Son, Delhi, 1965

STAHLE, Nils K., **Alfred Nobel and The Nobel Prizes**, The Nobel Foundation and the Swedish Institute, Stockholm, 1968

STALEY, Charles E., **A History of Economic Thought,** From Aristotle to Arrow, Basil Blackwell, New York, 1989

STANLEY L. Brue, **The Evolution of Economic Thought**, Beşinci Baskı, Dryden Yayını. 1994

STARK, W., **The History of Economics**, Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford, 1994

STEEDMAN, Ian, "British Economists and philosophers on Marx's Value Theory, 1920- 1925**", Journal of the History of Economic Thought**, Cilt: 26, Sayı:1, Mart 2004

STEELE, G. R., **The Economics of Friedrich Hayek**, Macmillan Yayını, Londra, 1993

STEUART, Sir James, **An Inquiry into the Principles of Political Economy,** Derleyen SKINNER, Andrew S., İskoçya Ekonomi Derneği adına yayına hazırlayan Oliver and Body, Londra, 1966

STIGLER, George J., **Essays in the History of Economics**, Chicago Üniversitesi yayını, Chicago, 1965

STIGLER, George J., "The Development of Utility Theory", **Essays in the History of Economics**, Chicago Üniversitesi, Londra, 1965

STIGLER, George J., **Production and Distribution Theories**, Transaction Publishers, Londra, 1994

STIGLITZ, Joseph E., **Economics**, Stanford Üniversitesi, New York, 1997

STOKES, Michael C., **Plato's Socratic Conversations**, Johns Hopkins Üniversitesi Yayını, New York, 1986

SUINIAN, Liu ve QUNGAN, Wu, **China's Socialist Economy, An Outline History** (1949- 1984), Beijing Review, Pekin, Çin, 1986

SUMER, Nurullah Esat, **Muasır İktisat Nizamı**, Ankara, 1945

ŞENEL, Alâeddin, **Eski Yunanda Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne**, Ankara, 1970

ŞENEL, Alâeddin, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:498, Ankara, 1982

ŞİRVAN, Harun Han, **İslam'da Siyasi Düşünce ve İdare**, Çeviren: Kemal KUŞÇU, Nur Yayınları No. 64, Ankara 1965

TABAKOĞLU, Ahmet, "Osmanlı İktisadi Yapısının Ana Halteri", **Osmanlı,** Cilt:3, Editör Güler EREN ve Bilim Editör Kemal ÇİÇEK ve Cem Oğuz, Yeni Türkiye Yayınlar, Ankara, 1999

TABB, William K., **Reconstructing Political Economy**, The Great Divide in Economic Thought, Routledge, Londra, 1999

TAKAHASHI, Kohachiro, "Tartışmaya Bir Katkı", **Feodalizmden Kapitalizme Geçiş**, Derleyen: Rodney HILTON, Çeviren Müge GÜRER ve Semih SÖKMEN, Metis Yayınları, İstanbul,1984

TALAS, Cahit, **Ekonomik Sistemler**, S. Yayınları, Ankara, 1980

TAYLOR, Overton H., **A History of Economic Thought**, McGraw-Hill Book Company, INC. New York, 1960

The North American Review, "The Life and Opinions of Sismondi", Volume: LXVI, Ocak- 1848

TIJN, T. Van, "Dutch Economic Thought in the Seventeenth Century", **Economic Thought in the Netherlands:1650- 1950**, Derleyenler, J. van DAAL ve A. HERTJR, Avebury, Aldershot, İngiltere,1992

TİMUR, Hüseyin, **İktisadi Düşünceler Tarihi**, İkinci baskı, İstiklal Matbaası, İzmir, 1968

THOMSON, David, **Siyasi Düşünceler Tarihi**, bir heyet tarafından Türçye çevrilmiştir. Şule Yayınları, İstanbul, 2000

THUCYDIDES,, **History of the Peleponesian War**, Penguin Classics, çeviren: WARNER, S., Londra, 1974

TOMLINSON, Jim, **Hayek and the Market**, Pluto Yayını, Londra, 1990

TRIBE, Keith, "Historical Schools of Economics: German and English", **The History of Economic Thought: A Reader**, Derleyenler: MEDEMA, Steven G. Ve SAMUELS Warren J., Routledge, New York, 2003

TOUTAIN, Jules, **The Economic Life of the Ancient World**, Barnes and Nobel Inc., New York, 1927

TOYNBEE, Arnold J., **A Study of History**, III, ikinci Baskı, Londra, 1935

TUMA, Elias H., **Economic History and the Social Sciences**, Problems of Methodology, California Üniversitesi Yayını, Berkeley, 1971

TUNCAY, Mete, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi**, II, A. Ü. SBF Yayınları, No:288, Ankara 1969

TUNCAY, Mete, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi**, III, Yakın Çağ, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,, Yayınları, N0:289, Ankara, 1969

TURGOT, A. R. Jacques, **Reflections on the Formation and Distribution of Wealth**, John Anderson, No. 62, Holborn Hill; and W. Richardson, Royal Exchange, Londra, 1793

ULLAH, Mahbuba, "George Stigler (1911- 1991): An Authority on the economics of Regulations and Industrial Organization and Laureate of 1982", **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

ULUDAĞ, Süleyman, "İbn Haldun ve Umran İlmi", **Gündüz Gazetesi**, 4 Mart 1999

ULUTAN, Burhan, **İktisadi Doktrinler Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1978

ULUTAN, Burhan, **Marxism ve Leninizm**, Ötüken Yayınevi, Yayın No: 152, Kültür Serisi:25, İstanbul, 1980

UNWIN, George, "The History of the Cloth Industry in Suffolk", **Studies in Economic History: The Colleted Papers of George Unwin**, Derleyen: TAWNEY, R. H., Frank Cass ve Company LTD. Londra, 1966a

UNWIN, George, "The Medieval City", **Studies in Economic History**: **The Colleted Papers of George Unwin**, derleyen: TAWNEY, R. H., Frank Cass ve Company LTD. Londra, 1966b

USBORNE, David, "76-year-old is first woman to win Nobel Prize for Economics Elinor Ostrom's award takes number of female laureates in 2009 to five", **The Independent,** 13 Ekim 2009.

UPTON, Martin, **Farm Management in Africa**, Oxford Üniversitesi Yayını, Londra, 1973

VANE, Howard ve MULHEARN, **The Nobel Memorial Laureates in Economics**, Edward Elgar, Londra, 2005

VEBLEN, Thorstein B., **The Theory of Business Enterprise**, M. Kelley, New York, 1965

VEBLEN, Thorstein, **The Theory of The Leisure Class**, The Modern Library, New York, 2001

VEBLEN, Thorstein, "The Theory of The Leisure Class (1899) ", Aktarılan kaynak: **A Companion to the History of Economic Thought**, Derleyenler: SAMUELS, Warren J., BIDDLE, Jeff E. ve B. DAVIS John B., Black Well, Londra, 2003

VEDELD, Trond, "A New Global Game - And How Best to Play It", **The NIBR International Blog**, 12.02.2010

VENCILL, C. Daniel, "Kenneth J. Arrow 1972", **Nobel Laureates in Economic Sciences**, A Biographical Dictionary, Derleyen: Bernard S. KATZ, Garland Publishing, Inc. Londra, 1989

VINCENT, K. Steven, www.cats.ohiou.edu, 25 Ekim 2007

VLASTOS, Gregory, "The Socratic Elenchus", **Plato,** Derleyen: FINE, Gail, Oxford Üniversitesi Yayını, Oxford, 2000

WAHID, Abu N. M. Ve SIDDIQUEE, Baker A., "Trygve Haavelmo (1911-1999): A Founder of the Simultaneous Equations System and the Laureate of 1989," **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

WAHID, Abu N. M. Ve SIDDIQUEE, Baker A., "Robert Fogel (1926-): An Originator of Cliometrics and a Laureate of 1993, " **Frontiers of Economics**, Derleyen: Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

WALBANK, Frank William, "Trade and Industry under the Later Roman Empire in the West", **The Cambridge Economic History of Europe**, Cilt: II, Trade and Industry in the Middle Ages, İkinci Baskı, derleyenler: POSTAN, M. M. ve MILLER, Edward, Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1987

WALKER, Donald A., " Thorstein Veblen's Economic System", **Thorstein Veblen**, (1857-1929), Derleyen. BKAUG, Mark, An Elgar Reference Collection, Londra, 1992

WALKER, Donald A., " Thorstein Veblen's Economic System", **Thorstein Veblen**, Critical Assessments, WOOD, John Cunningham, Roudledge, Londra, 1993

WARSH, David, **Knowledge and the Wealth of Nations**, A Story of Economic Discovery, W. W. Northon and Company, New York, 2007

WEBER, Max, **General Economic History**, Çeviren: Frank H. KNIGHT, Collier Books, New York, 1961

WEBER, Max, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Çeviren: Zeynep ARUOBA, Hilal Yayın, İstanbul, 1985

WEE, Herman van der, "Monetary, credit and Banking System", **The Cambridge Economic History of Europe**, Cilt: V, Derleyenler: RICH, E. E. Ve WILSON, C. H., Cambridge Üniversitesi Yayını, Cambridge, 1977

WELLS, D. Collin, " The Theory of Leisure Class by Thorstein Veblen", **Modern Economic Classics- Evolutions Through Time**, Derleyenler: KATZ, Bernard S. ve ROBBINS, Ronald E., Garland Reference Library of Social Science, Cilt: 424, Garland Publishing INC. New York, 1988

WEST, Edwin G, **Adam Smith and Modern Economics**, From Market Behaviour to Public Choice, Edward Elgar, Londra, 1990

WHITE, Lynn Jr, "The Expansion of Technology 500-1500", The Middle Ages, derleyen: CIPOLLA, Carlo M., **The Fontana Economic History of Europe**, Cilt: I, Harvester Press/ Barners and Noble, Londra, 1976

WHITTAKER, Edmund, **Schools and Streams of Economic Thought**, İkinci Baskı, John Murray, Londra, 1961

WHITAKER, J. K., **The Early Economic Writings of Alfred Marshall**, 1867-1890, Cilt: I, The Macmillan Pres for The Royal Economic Society, Londra, 1975

WILSON, Rodney, **Economics, Ethics and Religion**, New York Üniversitesi Yayını, New York, 1997

WILLIAMSON, Oliver E., "Transaction Cost Economics: The Natural Progress, 2009 Lecture, NobelPrize.org.

WILLIAMSON, Oliver E., **"**The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach**", American Journal of Sociology**, Chicago Üniversitesi Yayını, Sayı: 87, No. 3 (Kasım, 1981), pp. 548-577

WINFIELD, Richard Dien, **The Just Economy**, Routledge, Londra, 1988

WOOD, Jon Cunningham, **Alfred Marshall: Critical Assessment**, Cilt: I, Croom Helm, Londra, 1982

WRIGLEY, E. A ve SOUDEN, David, **The Works of Thomas Robert Malthus**, Volume: I, William Pickering; Londra, 1986

WRIGLEY, E. A ve SOUDEN, David, **The Works of Thomas Robert Malthus,** Volume: II, William Pickering; Londra, 1986

WRIGLEY, E. A ve SOUDEN, David, **The Works of Thomas Robert Malthus,** Volume: III, William Pickering; Londra, 1986

YALÇIN, Aydın, **İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi**, Bilim Yayınlar Serisi, Yayın No:1 Ankara, 1976

YAY, Turan, **F. A. Hayek'te İktisadi Düşünce**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1993

YİĞİTBAŞI, Şahabettin, **Mikro İktisat**, Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, İzmir, 1985

ZAHIR, Sajjad ve WAHID, Abu N. M., "Harbert Simon (1916- 2001): One of the Most Versatile Talents of The Twentieth Century and Laureate of 1978, " **Frontiers of Economics**, derleyen Abu N. M. WAHID, Nobel Laureates of the Twentieth Century, Greenwood Yayını, Londra, 2002

ZARAKOĞLU, Avni, **İktisadi Düşünceler Tarihi**, Ankara Üniversitesi, Hukuku Fakültesi Yayınları, N0:456, Ankara, 1981

ZARQA, Anas, " Islamic Economics: An Approach to Human Welfare", in **Studies in Islamic Economics**, Derleyen: Khurshid AHMED, Islamic Foundation, Leicester, 1980

ZEHRA, Muhammed Ebu, **Ebu Hanife**, Çeviren: Osman KESKİOĞLU, Üçdal Neşriyat, N0:5, İstanbul, 1966.

ZEHRA, Muhammed Ebu, **İmam Şafiî**, Çeviren: Osman KESLİOĞLU, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:127, İlmi Eserler:13, Ankara 2000.

ZEYTİNOĞLU, Erol, **İktisat Tarihi**, İstanbul İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi, İstanbul, 1976

ZEYTİNOĞLU, **Erol, Ekonomik Doktrinler Tarihi**, İ. İ. T. İ. Akademisi, Nihat Sayâ Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, No: 324- 557, İstanbul, 1980

MEDYA VE İLETİŞİM

Derleyen
Doç. Dr. Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. STİ.

YAYIN NO : 1127
İletişim No : 046
ISBN : 978-605-320-032-1
© 1. Basım, Ocak 2015

İLETİŞİM VE MEDYA
Derleyen: *Doç. Dr. Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA*

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
İletişim Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Sertifka No: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No:17/1 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yeşiltuna Çiftci, Dilek.
İletişim ve Medya / Derleyen: Dilek Çiftçi Yeşiltuna
1. Basım, vi + 274 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-032-1
1. İletişim 2. Medya 3. Çocuk 4. Kadın 5. Toplumsal Cinsiyet 6 Yeni Toplumsal Hareketler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

SUNUŞ

İletişim, bireyin kendini kavramasında, doğal ve sosyal çevresini algılamasında ve onları düzenlemesinde, üretmesinde yer alan temel etkinliktir. Bu nedenle, sosyal ilişkilerde her zaman önemli olmuştur. İletişimi düzenleyen kurallar, değerler, pratikler sosyal yaşamın içerdiği tüm etkinliklerin üretimini, paylaşımını, içselleştirilmesini, devamlılığını, değişimini, dönüşümünü sağlayan temel dinamikleri taşırlar ve yansıtırlar. Dolayısıyla, iletişim alanı bir uzlaşım alanı olduğu kadar bir çatışma; bir bütünleşme, benzeşme alanı olduğu kadar bir ayrışma, farklılaşma alanı olmaktadır. Bu bağlamda, sosyal tarih bir yanıyla iletişim tarihi olurken, iletişim sosyalin bir ifadesi, bir göstergesi olarak, sosyalin üretiminin temel aracı olurken aynı zamanda kendini de üreten bir olgu niteliğindedir.

İletişim alanında gelişen her teknoloji, yaşamın içerdiği bütün ekonomik, sosyal, politik, kültürel vb. etkinlik alanlarında ilişki ve etkileşim yapılarını değişen düzeylerde etkilemiş ve her geçen gün kapsamını ve hızını artırarak etkilemeye devam etmektedir. Günümüzde yerelden küresele, gerçek alandan sanala ya da siber alana, kitle medyasından sosyal medyaya bir değişim eğilimini yaratan, getiren iletişim, bilişim ve ulaşım teknolojileri aynı zamanda, sosyalin içerdiği iktidar mücadelelerini de farklı mecralara taşımaktadır. Böylece her düzlemdeki iktidar mücadelesinin kapsamı genişlerken daha ince, hızlı ve esnek dinamikler üzerinde yükselirken, ideolojik temelini mikro alanlarda üreterek daha da güçlendirmiş görünmektedir. Bu nedenle iletişim günümüzde ekonomiden sosyolojiye, siyasetten psikolojiye, farklı disiplinlerce çalışılan önemli bir olgu olmaktadır.

Bu çalışma, 1996- 2014 yılları arasında 'iletişim' alanında yapılmış, uluslararası çeşitli bilimsel etkinliklerde sunulmuş, büyük kısmı bildiriler kitabında yayınlanmış, çoğu saha araştırmasına dayalı bildirilerden, makaleden oluşmaktadır. Söz konusu temada on altı (16) çalışma olmasına karşın burada on dört (14) çalışmaya yer verilmiştir. Bunun da nedeni, sadece bireysel olarak ya da bir dönem öğrencim olan kişilerle gerçekleştirilen ortak çalışmaları derlemek istememdir. Bu nedenle, birlikte bilimsel bir etkinlikte bulunmaktan son derece mutlu olduğum akademisyen arkadaşlarımla, meslektaşlarımla aynı konudaki iki ortak çalışma burada yer almamaktadır. Son derece de-

ğerli söz konusu iki çalışma da yurt dışında yayınlanmış çalışmalardır. İlki, Prof. Dr. Konca Yumlu ile birlikte gerçekleştirdiğimiz, 2005 yılında Polonya'nın Lodz kentinde düzenlenen "The Media and International Communication" temalı Uluslararası Sempozyumda sunulmuş olan "Acceptance of International Based Genres in Turkey" başlıklı çalışma olmaktadır. Bildiri, B. Levandowska-Tomaszczyk, T. Pludowski, D. V.Tanno editörlüğünde sınırlı sayıda seçili bildirilerden oluşan bir kitapta 2007 yılında yayınlanmıştır. İkinci çalışma, Yrd. Doç. Dr. Ebru Çetin ile birlikte gerçekleştirilen, 2005 yılında Kırgızistan'ın Bişkek kentinde düzenlenen " Problems and Success Factors in Business = Perspectives from Emerging Markets and Transition Economies-II" temalı Uluslararası Konferansta sunulmuş olan " İşletmelerdeki Bilgi ve Teknolojik Değişimin Ortaya Çıkardığı İletişim Yapısının İnsan Kaynağı Üzerine Etkisi" başlıklı bildiri olmaktadır. Bu çalışma da Kırgızistan'da yayınlanan bildiriler kitabında yer almıştır. Her iki arkadaşıma, meslektaşıma akademik işbirlikleri için çok teşekkür ederim.

Burada yer alan çalışmalar, bir dönem öğrencilerim olan, şimdi ise meslektaşım olmalarından gurur duyduğum sevgili Zeki Duman, Elife Kart ve İrem Tükel ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar esnasında gösterdikleri ilgi, sorumluluk ve çabaları beni her zaman mutlu etmiştir, kendilerinin de öğrencileri ile aynı mutluluğu yaşamaları temennisiyle, akademik tavırları için teşekkür ederim.

Burada yer alan çalışmaların hiçbirinin içeriğinde herhangi bir değişiklik yapılmayarak, orijinal hâli korunmuş, sadece metinler arasında bütünsellik sağlamak amacıyla tüm referans sistemi APA tekniğine dönüştürülmüştür. Ayrıca her çalışmaya ilişkin bilgiler, metnin ilk sayfasında verilerek dönemsel izlemenin daha kolay olması amaçlanmıştır. Tüm metinlerin yazıldıkları dönemin sosyal koşullarını yansıtan belgeler olmaları nedeniyle, iletişim çalışmalarım temelinde değişim eğiliminin görülebilmesi için eserler, ilk çalışmadan son çalışmaya kronolojik bir sırada dizilmiştir.

Son söz olarak yaşamım boyunca maddi manevi desteklerini her zaman ortaya koyan aileme, özellikle kitapları kutsal metinler gibi gören, ilk öğretmenim de olan babam Mehmet Çiftçi'ye her şey için çok teşekkür ederim.

Doç. Dr. Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA

2014-İZMİR

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN İÇERDİĞİ İLETİŞİMİN YAPISI..... 1

Bölüm 2: FAKÜLTE ÖĞRENCİLERİ İLE YÖNETİCİLER ARASINDAKİ İLETİŞİM..... 13

Bölüm 3: KİTLE İLETİŞİM SÜRECİNDE ÇOCUK..... 19

Bölüm 4: YENİ BİR KATILIM BİÇİMİ OLARAK MEDYATİK TOPLULUKLAR..... 27

Bölüm 5: MODERN HEDİYE KÜLTÜRÜNDE TOPLUMSAL CİNSİYET İNŞASI.....45

Bölüm 6: TELEVİZYON VE KADIN İNFAZI..... 65

Bölüm 7: TÜRKİYE'DE DERİN DEVLETİN ONTOLOJİSİ: Kurtlar Vadisi Dizisi Örneği..... 81

Bölüm 8: POPÜLER KÜLTÜR VE FİLM TURİZMİ..... 105

Bölüm 9: TÜKETİMİN KÜRESELLEŞMESİ SÜRECİNDE GENÇLERDE E-ALIŞVERİŞ EĞİLİMİ..... 127

Bölüm 10: YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN SOSYAL HAREKETLERİN GELİŞMESİNDE YERİ VE ÖNEMİ.....155

Bölüm 11: TELEVİZYON YARIŞMA PROGRAMLARINDA EĞLENCE NESNESİ OLAN ÇOCUKLAR..... 189

Bölüm 12: YENİ MEDYANIN YENİ DÜNYA DÜZENİ.....209

Bölüm 13: SANAL DÜNYADA KADIN KİMLİĞİNİN TEMSİLİ: Güzellik Miti ile Çerçevelenmiş Toplumsal Rol Paradoksları.....237

Bölüm 14: YENİ MEDYA ETKİLEŞİM ORTAMLARINDA KADIN HAREKETLERİNİN ÖNÜNDEKİ TOPLUMSAL ENGELLER..... 257

Bölüm 1

HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN İÇERDİĞİ İLETİŞİMİN YAPISI[1]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[2]

Toplumların değişme süreci içinde belli bir aşamanın ürünü olarak ortaya çıkan kent olgusu, bir yerleşim ve yaşam şeklini içermektedir. Söz konusu kentler, tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtımının denetlendiği, belirli teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine ulaşmış yerleşme birimleri olmaktadır.

Kısaca kentlerin sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması olarak tanımlayabileceğimiz kentleşme, toplum yapısında artan örgütleşme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanların davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişiklikleri ortaya çıkartan bir nüfus birikimi süreci olarak kabul edilmektedir (Keleş, 1978:6). Özellikle kırdan kente doğru olan göçü içeren kentleşme; aynı mekân içinde devamlı bir birlik durumunu yani komşuluğu, kan bağı ve buna bağlı olarak ortak bir köken, ilişki ve düşünce dünyasının getirdiği 'biz" temelinde oluşan yaşam biçiminden, bireylerin "ben" olarak toplumsal ilişkilerde yer aldığı yaşam biçimine geçiş anlamına gelmektedir (Freyer, 1957:78). Böylesi bir geçiş, geleneksel yaşamı karakterize eden bireylerarası iletişim biçiminden kentsel yaşamın egemen iletişim biçimi içinde yer almayı gerektirmektedir.

Sürekli bir mesaj alışverişi diyebileceğimiz her iletişim faaliyetinin, bir içerik düzeyi ve bir de bu içerik düzeyine anlam veren çerçeveyi oluşturan ilişki düzeyi bulunmaktadır (Cüceloğlu, 1993:23). Bu anlamda bireylerin toplumsal çevreleriyle kurdukları ilişkilerin oluşumunu, gelişmesini Ve sürekliliğini sağlayan etkenlerin niteliği birey-toplum iletişiminin de yapısını ortaya koymaktadır.

---

[1] "Hemşehri Derneklerinin İçerdiği İletişimin Yapısı" 20-22 Kasım 1996 Tarihinde Mersin Üniversitesinde düzenlenen II. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde sunulmuş ve kongre bildiriler kitabında yayınlanmıştır.

[2] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynakça

1990 Genel Nüfus sayımı Nüfusun Sosyo ve Ekonomik Nitelikleri, T.C. Bask. D.Y.E.

Balkız, Bekir,(1994), Yerel yönetimlerde Temsil Ve Demokrasi - İzmir'de Belediye Meclis Üyeleri üzerine bir Araştırma, E. U. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. Yapılan araştırmada, 1985 nüfus sayımına göre İzmir nüfusunun % 57.13'ü İzmir doğumlu iken Büyük şehir Belediye Meclis Üyelerinin yalnızca % 36'sının İzmir doğumlu olduğu saptanmıştır. Geri kalan % 64'ünü İzmir dışı doğumlular oluşturmaktadır.

Cüceloğlu, Doğan, (1993), Yeniden İnsan İnsana, Remzi Kitabevi, İstanbul

Freyer, Hans, (1957), Sosyolojiye Giriş, A.Ü.S.B.F. Yay. No: 71-53, Çev: Nermin Abadan, Ankara

Kağıtçıbaşı, Çiğdem,(1981),Çocuğun Değeri, Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık, Y.Ü. Y.Y.B.F. Yay., İstanbul

Keleş, Ruşen, (1978), Türkiye'de şehirleşme, Konut ve Gecekondu, Gerçek Yayınevi, İstanbul

Tatlıdil, Ercan, (1994),"Türkiye'de Kentleşme ve Kentlileşmede Kimlik Sorunu", 2000'li Yıllarda Türkiye'deki Toplumsal ve Kültürel Dönüşümler Sempozyumu Bildirisi, 1994, Abant

Yeşiltuna, Dilek Çiftçi, (1994), Kentlileşme Sürecinde Bireylerin siyasal Değer, Tutum ve Davranışlarına Aile Yapısının Etkisi, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir (Yayınlanmamış Doktora Tez Çalışması) Bu çalışmada, Son oluşan gecekondu semti (Gediz), ilk oluşan gecekondu semti (Ferahlı) ve merkezi semtlerden birinden (Mithatpaşa) 'l00'er aile seçerek toplam 300 aile üzerinde yaptığımız bir çalışmada, yeni göç etmiş ailelerin oluşturduğu gruptan kentli grup olarak aldığımız merkez gruba doğru gelindikçe kahvehaneye hiç gitmemenin belirgin şekilde farklılaştığını saptadık. Bu farklılık, Gediz'de % 3, Ferahlı'da % 20 ve Mithatpaşa'da % 89 hiç gitmeme şeklinde ortaya çıkmıştır.

Bölüm 2

FAKÜLTE ÖĞRENCİLERİ İLE YÖNETİCİLER ARASINDAKİ İLETİŞİM[6]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[7]

İnsan yaşamı, doğumuyla başlayan ve ölümüne dek süren bir öğrenme sürecini içermektedir. Bu öğrenme de bireylerin etkileşim içinde olduğu bir toplum yapısında gerçekleşmektedir. Böyle bir toplumsal yapıdaki değişmeden söz edildiğinde, bu aynı zamanda toplumdaki değerlerin, kavramların ve insanlar arası etkileşim biçiminin değişmesi anlamına gelmektedir.

İletişim, insanın var olma mücadelesinin bir ürünü olması nedeniyle söz konusu mücadeledeki gelişmelere göre değişen bir olgu olmaktadır. Bu da aynı toplumsal ortamda bulunan insanların birbirleriyle sürekli iletişimini içermektedir. Bu iletişim faaliyetlerinin ilişki ve içerik olmak üzere iki düzeyi bulunmaktadır. Söz konusu ilişki düzeyi içerik düzeyine anlam veren bir çerçeveyi oluşturmaktadır. Dolayısıyla bireyler arasındaki ilişkinin değişmesi iletişimin içeriğinin de değişmesini beraberinde getirmektedir Ayrıca iletişim içine giren insanların ilişkileri, ya eşit ya da eşit olmayan ilişkiler biçiminde ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak iletişime giren insanlar kendilerini, eşit ya da eşit olmayan ilişkiler temelinde sürekli tanımlama çabası içindedirler (Cüceloğlu (a), 1993:19-23).

Düzenlenmiş insan ilişkileri şeklinde ifade edebileceğimiz toplumsal yapı ile bireyin etkileşim, söz konusu ilişkilerin yapısına bağlı olarak farklılaşmaktadır. Kısaca mesaj alışverişi diyebileceğimiz iletişim yapısı da insanlar arasındaki ilişkileri düzenleniş biçimi ile doğrudan bağlantılı olmaktadır.

İletişim sürecinde temel olarak dört öğe yer almaktadır. Bunlar, kaynak, mesaj, hedef ve geri bildirim olmaktadır.

---

[6] Fakülte Öğrencileri ile Yöneticiler Arasındaki İletişim" 6-7 Aralık 1996 Tarihinde İZÜNİDER tarafından düzenlenen 3. Üniversite Kurultayı'nda sunulmuş ve bildiriler kitabında yayınlanmıştır.

[7] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

motive edebilecek bir iletişimin oluşabilmesi için pratikte uygulanabilecek yolları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

- Bölüm, fakülte ve rektörlük düzeyinde alınacak tüm kararlarla ilgili herkesin bilgilendirilmesi,
- Söz konusu düzeylerde alınacak olan kararların oluşum aşamasında, ilgili herkesin düşüncelerini, tepkilerini iletebilme yollarının oluşturulması,
- Öğrenciyle doğrudan iletişimde bulunma olanağına sahip danışmanlıkların geliştirilmesi ve bu konuda genel bir yaklaşımın benimsenmesi,
- Her düzeyde alınan kararların pratikte işleyebilmesi için bireyler arasındaki iletişimde güveni, saygıyı, hoşgörüyü ve uzlaşımı geliştirici demokratik koşulların kurumlaştırılması,
- Gerek öğrencilerin ilk günden itibaren, gerekse öğretim elemanlarının sahiplenilmesini ve gözetilmesini sağlayan birimlerin kurulması,
- Tüm üniversite elemanları ve öğrencileri arasında işbirliğini ve bütünleşmeyi artırıcı faaliyetlerin yaygınlaştırılması, daha önce dile getirdiğimiz kaliteli ürün ve hizmeti sağlayabilecek bir iletişim kalitesini getireceği düşüncesindeyiz.

Kaynakça

Bayhan, Vehbi, 1996,"Globalleşme ve İnternet Örneği", **İletişimde Zirve,** İ.T.Ü. Vakıf Dergisi, Kış Sayısı: l8, İstanbul

Cüceloğlu, Doğan (a),1993, **Yeniden insan İnsana,** Remzi Kitabevi, İstanbul

Cüceloğlu, Doğan (b), 1996,"İletişimin Kaliteyi Yaratma Gücü", **5. Ulusal Kalite Kongresi, Özgeçmişler ve Tebliğler, 13-15 Kasım 1996,** İstanbul.

Dewey, John,1996, **Demokrasi ve Eğitim,** (Çev: Tahsin Yılmaz) E. Ü. Basımevi, İzmir

Fiske, John,1996, **İletişim Çalışmalarına Giriş,** Ankara

McQuail, Denis,1987, **Kitle İletişim Modelleri,** Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir

Yumlu, Konca, 1994,**Kitle İletişim Kavram ve Araştırmaları,** Nam Basımevi, İzmir

Bölüm 3

KİTLE İLETİŞİM SÜRECİNDE ÇOCUK[8]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[9]

İnsan var olma mücadelesinde doğa ile girdiği ilişkide, diğer insanlarla birlikte kültürünü de yaratmıştır. Bu süreçte, iletişim denilen kültürel donanımı da geliştiren insan, böylece toplumsal varlığına birliktelik ve süreklilik de kazandırmıştır. Bu temelde, toplumların gelişmesinde önemli bir araç, bir faktör olan iletişim, toplumsal yapıda ortaya çıkan değişmelerle birlikte, giderek toplumsalyaşam daha fazla nitelikte düzenleyici, belirleyici bir güç olmaya başlamıştır.

Her toplum, geçmişten getirdiği birikimini, zenginleştirip geliştirerek geleceğe taşımak yönünde hareket eder. Toplumların sahip olduğu bu eğilim, kendini toplumsal kurumlar olarak somutlaştırır. Dolayısıyla her toplumsal kurum bir kurum olarak ortaya çıkmasını sağlayan temel işlevinin yanında, söz konusu eğilimdeki ortak davranış modellerinin içerdiği istendik insan tipinin yaratılmasına hizmet eder.

Yaşamın her alanında ikincil ilişkilerin hakim olmaya başladığı günümüzde, her toplumsal yapı için temel olan ideal insan tipinin yaratılması sürecinde medyanın yeri giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Sosyalizasyon sürecinde önemli bir dönemi oluşturan, çocuğun ilk sosyalizasyonunun yaşandığı aile ortamında da medya varlığını günden güne daha faz|a hissettirmektedir. Özellikle bu dönemdeki gelişmeler ya da eğilimlerin yapısı, çocuk birey ile medya ilişkisinde son derece önemli olmaktadır. Çünkü, söz konusu ilişkide taraflardan birini oluşturan çocuk medya karşısında henüz bilinçlenmekte olan zayıf tarafı oluşturmaktadır. Bu nedenle medyanın işleyiş biçimi ya da kime ne/neler sunduğu nasıl sunduğu çocuğun sosyal kimliğini kazanma sürecinde önemli bir etken olmaktadır.

[8] "Kitle İletişim Sürecinde Çocuk" 13-15 Nisan 1999 tarihinde Eskişehir Anadolu Üniversitesinde düzenlenen İletişim Ortamlarında Çocuk, Birey Sempozyumunda sunulmuş ve bildiriler kitabında yayınlanmıştır.

[9] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynakça

AKYÜZ, Y., (1991), "Çocukların Televizyon Reklamlarına Karşı Korunmasl'', Aile Yazıları, Bilim serisi 5/3,Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurulu Yayınları, Ankara

ALPÖGE, G., (1997), "Günümüz Çocuk Kitaplarında Çocuk İmgesi", Çocuk Kültürü

DURLU, L. Ö., (1995), "Bilgisayar Oyunları ve Cinsiyet Rolleri", Çocukve Toplum, Gündoğan Yayınları, Ankara

DÜNDAR, C., (1996), Televizyon ve Şiddet, Cogito (Şiddet), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,

ELKIN, F. (1995), Çocuk ve Toplum, Gündoğan Yayınları, Ankara

GÜVENÇ, B. (1997). "Çocuk Kültürü", 1. Ulusal Çocuk Kongresi, Ankara: A.Ü. Çocuk Kültürü Araş. ve Uyg. Merk. Yayınları No:l.

HELVACIOĞLU, F. (l996), Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, Kaynak Yayınları, İstanbul

KAPFERER, J.- N., (1985) Çocuk ve Reklam, Afa Yayınları, İstanbul

NAZLI, A., (1995), Çalışan Evli Kadınlar İçin Normatif Öncelik Sorunu (İzmir Örneği: E. Ü. sos. Bil Ens. (Basılmamış Doktora Tezi)), İzmir

POSTMAN, N.-POMERS, S., (1996), Televizyon Haberlerini İzlemek, Kavram Yayınları, İstanbul

TİMİSİ, N., (1996), Medyada Cinsiyetçilik, T.C. Bask. Kadının stat. veSorn. Gen. Müd. Yay., Ankara

YÖRÜKOĞLU, A., (1984) Aile ve Çocuk, Aydın Kitabevi Yay., Ankara;

Bölüm 4

YENİ BİR KATILIM BİÇİMİ OLARAK MEDYATİK TOPLULUKLAR[10]

Mediatic Communities As A New Form Of Participation

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[11]

Abstract

Today media is in the center of social life. Television regarded as the most wide-spread and influential means of mass media, is striking attention with its structure of both product and audience. Within this structure of communication, can do mediatic communities brought about by the formats of programs, where audience-actor interaction is blurred, have a function as regards to participation? Or, can TV inform the citizens about various different ideas that will enable them to choose democratically? In the study, answers to the above mentioned questions will be sought on the basis of related programs and communities.

Key Words: Media, Communication, Television, Participation.

Özet

Günümüzde medya, sosyal yaşamın merkezinde yer almaktadır. En yaygın ve etkili kitle iletişim aracı olarak kabul edilen televizyon, gerek ürün gerekse izleyici yapısıyla dikkat çekmektedir. Bu iletişim yapısında, izleyici-oyuncu ilişkisinin belirsizleştiği program yapılarının ortaya çıkardığı medyatik toplulukların, demokratik katılım açısından bir işlevi olabilir mi? Ya da televizyon

[10] "Yeni Bir Katılım Biçimi Olarak Medyatik Topluluklar" 12-14 Mayıs 2005 tarihinde İstanbul Galatasaray Üniversitesinde düzenlenen **Parçalanmalar Çağında Yeni Toplumsalluklar Uluslararası Kollogyumu**nda sunulmuş E. Ü. Ed. Fak. Sosyoloji Dergisinin 16. Sayısında yayınlanmıştır.

[11] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynakça

Baudrıllard, Jean, (2001), *Tam Ekran,* (B. Gülmez), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Baykal, Deniz, (1970), *Siyasal Katılma,* Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları.

Çankaya, Özden, (2003), *TRT: Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: 1927–2000*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Chomsky, Noam, (1995), Demokrasi Gerçek ve Hayal, İstanbul: Pınar Yayınları

Curan, James, (2002), Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme, Der: Süleyman İrvan, Medya, Kültür, Siyaset, Ankara: Ark Yayınevi

Groombrıdge, Brıan, Televizyon ve İnsanlar :Demokratik Katılım Açısından Medya, İstanbul: Der Yayınları

http://www.hürriyetim.com.tr/haber.19.12.2004,

http://www.magazinci.com/content.asp.20.12.2004

http://www.trt.net.tr.2.05.2005.

Kalaycıoğlu, Ersin, (1984), *Çağdaş Siyasal Bilim,* İstanbul: Be-Ta Yayınları.

Keane, John, (1992), *Medya ve Demokrasi,* (Çev. H. Şahin), İstanbul: Ayrıntı Yay.

Middleton K.R. - Chamberlin, B.F. (1988), *The Law of Public Communication*, Logman, New York, aktaran, İrvan, Süleyman, "Demokratik Sistemde Medyanın Rolü", *Birikim* 168-169 (1995).

Mill, John Stuart, (19859, *Özgürlük Üstüne,* (Çev. A. Ertan), İstanbul: Belge Yayınları.

Mills, C.Wright, (1974), *İktidar Seçkinleri,* (Çev. Ü. Oskay), Ankara: Bilgi Yayınları.

Postman, Neil, (1994), *Televizyon: Öldüren Eğlence,* (O. Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ramonet, Ignacio, (2000), *Medyanın Zorbalığı,* (A. Derman), İstanbul: Om Yayınevi.

Sarıbay, Ali Yaşar, (1994), *Siyasal Sosyoloji,* İstanbul: Der Yayınları.

Schiller, Herbert, (1993), *Zihin Yönlendirenler,* (C. Cerit), İstanbul: Pınar Yayınları.

Schnapper, Dominique, (1995), *Yurttaşlar Cemaati,* (Çev. Ö. Okur), İstanbul: Kesit Yay.

Tanilli, Server, (1993), *Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz?*, İstanbul: Cem Yayınları.

Thompson, John B., (1990), *Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era of Mass Communi-Cation,* Cambridge: Polity Press.

Türkoğlu, Nurçay, (2004), 'Bereketli Kimlikler ve Televizyonda Kültür Vatandaşlığı', *Kültürel Üretim Alanları- Renkli Atlas*, İstanbul: Babil Yayınları.

Van Zoonen, Liesbet, (2004), 'Imagining the Fan Democracy", *European Journal of Communication,* London: Sage Publication 19.

Bölüm 5

MODERN HEDİYE KÜLTÜRÜNDE TOPLUMSAL CİNSİYET İNŞASI[12]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[13]

Özet

Hediye alıp verme etkinliği hem geleneksel hem de modern toplumlarda görülen, evrensel özellik taşıyan bir gelenektir. Bir değişim biçimi olarak ortaya çıkan hediyeleşmenin sosyal anlamı ve önemi, zamana ve mekâna bağlı olarak değişir. Diğer yandan, tüm sosyal ilişkiler, cinsiyetin kavranmasında toplumsal cinsiyet kimliklerini yaratır ve yansıtır. Gündelik sosyal ilişkiler, mevcut sistemin değişim değerlerini yeniden ürettiği bir sosyal alan olmaktadır. İletişim teknolojilerinin gelişmesi gündelik yaşamın düzenlenişini etkilemiştir. Özellikle günümüzde, iletişim teknolojileri, gündelik yaşamda zamanın planlanmasını, örgütlenmesini ve denetimini arttırmıştır. Medya, sosyal kurumsallaşma sürecinde çok önemli bir faktör olmuştur. Modern tüketim toplumunda, sosyal ilişkilerin denetimi ve yönetiminin yolu tüketimden geçmektedir. Söz konusu ilişkiler, bireylerin cinsiyet rollerini öğrenme ve içselleştirme sürecinde de açıkça görülebilmektedir.

Bu çalışmada, günümüzde hâkim toplumsal cinsiyet anlayışının nasıl yaratıldığı, farklı sosyal gruplara yönelik üç ulusal gazetede "Anneler Günü" ve "Babalar Günü"nde yayınlanan reklamlar temelinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hediye, Toplumsal Cinsiyet, Medya, Reklam, Tüketim

[12] "Modern Hediye Kültüründe Toplumsal Cinsiyet İnşası" 16-17 Kasım 2005 tarihinde İstanbul Marmara Üniversitesinde düzenlenen **Uluslararası Türk Kültüründe Hediye Sempozyumu**nda sunulmuş ve Folklor – Edebiyat dergisinin 50. Sayısında yayınlanmıştır.

[13] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynakça

Akay, Ali, 1999, Armağan, Bağlam. İstanbul.

Atay, Tayfun, 2004, Yaşasın Meşhuriyet Çağı, Epsilon, İstanbul.

Baudrillard, Jean, 1997, Tüketim Kültürü, Ayrıntı, İstanbul.

Chaney, David, 1999, Yaşam Tarzları, Dost, Ankara.

Connell, R.W. ,1998, Toplumsal Cinsiyet ve iktidar, Ayrıntı, İstanbul.

Crane, Diane, 2000, Moda ve gündemleri, Ayrıntı, İstanbul.

Davis, Fred, 1997, Moda, Kültür ve Kimlik, Y.K.Y, İstanbul.

Douglas, Mary, 1999, Tüketimin Antropolojisi, Dost, Ankara

Eggins, Suzanne, Rick le dema. 1997, "Difference Without Diversity = Semantic orientation and, ideology in competing women's magazines", ed. Ruth Wodak, Gender and Discourse, sage Publication, London.

Elias, Nobert, 2000, Zaman Üzerine, Ayrıntı, İstanbul.

Featherstone, Mike, 1996, Postmodernizm ve Tüketim Toplumu, Ayrıntı, İstanbul.

Freund, Peter, Martin,George,1993, Otomobilin Ekolojisi, Ayrıntı, İstanbul.

Gauntlett, David, 2002, Media, Gender and identity, Routledge, London

Giddens, Anthony, 2000, Sosyoloji, Ayraç, Ankara.

Godbout, Jacques J., 2003, Armağan Dünyası, İletişim, İstanbul.

Kahraman, Bülent, 2005, Cinsellik Görsellik Pornografi, Agora, İstanbul.

Kottak, C. Philip, 2001, Antropoloji, Ütopya, Ankara.

Lefebvre, Henri, 1998, Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis, İstanbul.

Marshall, Gordon, 1999, Sosyoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat, Ankara.

Mauss, Marcel, 2005, Sosyoloji ve Antropoloji, Doğu Batı, Ankara

Mutlu, Erol, 1994, İletişim Sözlüğü, Ak, Ankara.

Parsons, T., 1975, "The Family in Urban-Industrial America", Ed: Michael Anderson, Sociology of the Family, Penguin Education, Middlesex.

Polanyi, Karl, 1986, Büyük Dönüşüm, Alan, İstanbul

Qakley, Ann, 1985, Sex, Gender, Society, Gower Publishing, England.

Ritzer, George, 2000, Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek, Ayrıntı, İstanbul.

Schiller, Herbert, 1993, Zihin Yönlendirenler, Pınar, İstanbul.

Simmel, George, 2003, Modern Kültürde Çatışma, İletişim, İstanbul.

Willcall James, 1996, Media, Communicationi, Culture, Polity press, Oxford.

Williamson, Judith, 2001, Reklamların Dili, Ütopya, Ankara.

Willis, Susan, 1993,Gündelik Hayat Kılavuzu, Ayrıntı, İstanbul

08.05.2005 tarihli Cumhuriyet Gazetesi

08.05.2005 tarihli Sabah Gazetesi

08.05.2005 tarihli Zaman Gazetesi

19.06.2005 tarihli Sabah Gazetesi

19.06.2005 tarihli Zaman Gazetesi

19.06.2005 tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Bölüm 6

TELEVİZYON VE KADIN İNFAZI[14]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[15]

Özet

İletişim araçlarındaki gelişmelerin tetiklediği enformasyon dünyası, onun yapısında ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan büyük değişiklikler yaratmıştır. Yapılan çalışmalar, kitle iletişim araçlarının, insanlar için temel bir zihinsel rehber hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Bu temelde en yaygın ve etkili kitle iletişim aracı olarak TV'deki kadın programları, izleyicisine, toplumun aileyle ilgili temel değer yargılarını, davranış modellerini içeren, birçok enformasyon sunmaktadır.

Genellikle aile ve kadın sorunlarının örnek olaylar temelinde ele alındığı ve sorunların bir gösteriye dönüştürüldüğü kadına yönelik programlar, izleyiciler için kültürlerindeki hâkim zihniyet yapısını yansıtan bir enformasyon kaynağı olmaktadır. Bu nedenle, söz konusu enformasyonun niteliği ile program formatının ve içerdiği söylemin yapısı arasında yoğun bir ilişki bulunmaktadır. Aile içi şiddetin ve töre cinayetlerinin toplumsal bir sorun olarak sürekli gündemde olduğu ülkemizde, söz konusu programlara katılan bazı kadınların, aile üyeleri tarafından öldürülmesi program formatlarının önemini göstermesinin yanında, TV'nin gündelik yaşamdaki yerini de ortaya koymaktadır.

Bu bildiride, gündüz kuşağında yer alan kadın programlarının şiddeti sorunsallaştırma yapısı, kadına yönelik şiddet bağlamında ve örnek olaylar temelinde, ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: İletişim teknolojileri, televizyon, reality show, kadın, şiddet

[14] "Televizyon ve Kadın İnfazı" 22-23 Mayıs 2006 tarihinde İstanbul Galatasray Üniversitesinde düzenlenen **Uluslararası Karşılaştırmalı Kriminoloji: Teorik ve Deneysel Boyut/Aile içi şiddet sorunu, X. Kollogyumu**nda sunulmuş ve Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi dergisi 2006/2 sayısında yayınlanmıştır.

[15] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynakça

"Kadına Yönelik Şiddet Sayacı- İstatistiki Bilgiler Özet", (05.03.2004), http://www.amnesty.org.tr

"Türkiye Bilişim Şurası Hukuk Çalışma Grubu" raporu Mart 2004, İstanbul, http://www.bilisimsurasi.org.tr

"Yine Kadın Programı Yine Cinayet" (11.11.2005), http://www.sabah.com.tr (16.05.2006)

"Bir Ses Daha Kesildi" (26.05.2006), http://www.sabah.com.tr, (16.05.2006)

"Kadının Sesi", İngiliz Basınında, (22.05.2006), http://habervitrini.com (16.05.2006).

"Kadın Programları", http://dorduncukuvvetmedya.com (16.05.2006)

"Kanal D'ye Dava", (20.05.2006),http://www.medyacafe.com, (15.05.2006),

"Ölüm Mektubunda Serap Ezgü Adı"? (27.11.2005)

"TV'de Şiddet, Müstehcenlik, Mahremiyet İhlalleri ve İzleyicilerin Ruh Sağlığı", Ağustos 2005, http://www.rtuk.org, Çalışma raporu, (18.05.2006)

"TV'ye Çıktı Diye Annesini Vurdu", Radikal Gazetesi, (18.05.2006)

Aile Kadın ve Şiddet Eksenli Programlar Raporu (07.06.2005), http://dorduncukuvvetmedya.com, (16.05.2006)

Batmaz Veysel, Aksoy, Asu, "Televizyon ve Aile", Dördüncü Kuvvet Medya, Araştırmalar/Tezler, http://dorduncukuvvetmedya.com (16.05.2006)

Budak, Selim "Cinayetlerin Gölgesinde Kadın Programları : Acaba Sırada Hangi "Mağdur" Var? 30.11.2005. http://dorduncukuvvetmedya.com (16.05.2006)

Çelenk Sevilay, " Türkiye'de Televizyon Programcılığının Gelişimi ve Genel Eğilimleri, A.Ü.İ.F., Yıllık 1999.

Çelenk Sevilay, 2005, http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=803

Debord, Guy, Gösteri Toplumu, 1996, Ayrıntı Yay., İstanbul.

Emiroğlu, Kudret, Aydın Suavi, Antropoloji Sözlüğü, 2003, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

İnam, Ahmet, "Şiddet Üzerine Düşünceler", Felsefe Dünyası, Sayı: 24, Bahar 1997.

Lull, James, Medya, Kültür, İletişim, 2001, Vadi Yayınları, Ankara.

Postman, Neil Televizyon=Öldüren Eğlence, 1985, Vadi Yay., İstanbul.

Satmış, Doğan, " Medyada Kadın-Erkek Eşitliği 160 yıl sonra", Hürriyet Gazetesi, (20.02.2006)

Scognamillo, Giovanni,1996, "Şiddet, Toplum, Birey ve Kan", Cagito, Şiddet, sayı: 6-7, İstanbul,

Kadın ve Medya (12.05.2004), http://dorduncukuvvetmedya.com (16.05.2006).

Ünsal, Artun, "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", Cogito, Şiddet Sayı: 6-7, Kış-Bahar 1996, İstanbul.

"Yasemin Bozkurt da Yargılansın" (31.05.2006), http://www.sabah.com.tr, (16.05.2006)

Bölüm 7

TÜRKİYE'DE DERİN DEVLETİN ONTOLOJİSİ: Kurtlar Vadisi Dizisi Örneği[16]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[17]
M. Zeki DUMAN[18]

Özet

Bu çalışmada; Türkiye'nin yakın geçmişinde "Susurluk Skandalı" (devlet-mafya ilişkisi) ile gündeme gelen ve devlet ile toplum arasında bir "Meşruiyet Krizi"ne yol açan gelişmenin sosyopolitik çözümlemesi yapılarak, Foucault'un geliştirdiği "Güç-İktidar" kuramı bağlamında söylemsel bir analizi yapılacaktır. Birinci bölümde, yapısal ve kurumsal bir hüviyete bürünen "Derin Devlet" kavramının neliği üzerinde durularak, bu olgunun ontolojik ve epistemolojik dayanakları üzerinde durulacak. İkinci bölümde ise, söz konusu çalışmanın kavramsal çerçevesinden elde edilen tematik veriler ışığında, "Kurtlar Vadisi" dizisinin konu edildiği bir saha çalışmasının sonuçlarına yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kurtlar Vadisi, Derin Devlet, Güç/İktidar, Meşruiyet

THE ONTOLOGY OF STATE-WITHIN-STATE IN TURKEY: Kurtlar Vadisi Series Example

Abstract

In this study, the development in the recent past of Turkey brought to the agenda with "Susurluk Scandal" (state-mafia relationship), and caused a "crisis of legitimacy" between the state

[16] "TÜRKİYE'DE DERİN DEVLETİN ONTOLOJİSİ (Kurtlar Vadisi Dizisi Örneği)" **Folklor-Edebiyat Dergisi** 2006/46.Sayısında yayınlanmıştır.
[17] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi
[18] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi

Kaynakça

Ahıska, Meltem, (1998),"Türkiye'de İktidar ve Gerçeklik", *Defter,* 33.

Akay, Ali, (2000), *Mıchel Foucault'da İktidar ve Direnme Odakları*, Bağlam Yayınları, İstanbul

Arthur Asa Berger, *Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri*, (Edt.: N. Ulutak & A. Tunç), (Çev.: M. Barkan vd), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1996.

Baudrillard, Jean, (2003), *Sessiz Yığınların Gölgesinde*, (Çev.: O. Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara

Baudrillard,, (2000),*Tam Ekran*, (Çev.: B. Gülmez), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Bernstain, B., (1975), *Class, Codes, Control*, Routledge, London

Bourdieu, Pierre, (2000), *Televizyon Üzerine*, (Çev.: T. Ilgaz), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Clastres, Pierre, (1991), *Devlete Karşı Toplum*, (Çev.: M. Sert & N. Demirtaş), Ayrıntı Yay., İstanbul

Deveci, Cem ,(1999), "Foucault'nun İktidar Kavramsallaştırmasında Siyasal Boyutun Ayrıştırılamazlığı" *Doğu Batı*:9

Duman, M. Zeki, (2001), *Türkiye'de Sivil Toplum ve Devlet*, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Van

Durand, Jean Pierre, (2002), *Marx'ın Sosyolojisi*, (Çev.: A. Aktaş), Birikim Yayınları, İstanbul

Ellul, Jaques, (2004), *Sözün Düşüşü*, (Çev.: H. Arslan), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2004.

Foucault, Michel, (2005), *Özne ve İktidar*, (Çev.: I. Ergüden & O. Akınhay), Ayrıntı Yay., İstanbul

Furedi, Frank, (2001), *Korku Kültürü*, (Çev.: B. Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Giddens, Anthony, (2000), *Sosyoloji* (Çev.: H. Özel & C. Güzel), Ayraç Yayınları, Ankara

İnsel, Ahmet, (1996), *Düzen ve Kalkınma Kıskacında Türkiye*, (Çev.: A. Sönmezay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Kahraman, Hasan Bülent, (2002), *Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye*, Everest Yayınları, İstanbul

Lull, James, (1995), *Media Communication Culture*, Polity Pres, Oxford

Mc Queil, Denis & Windahl, Sven, (1997),*Kitle İletişim Modelleri*, (Çev.: K. Yumlu), İmge Kitabevi, Ankara

Murphy, John W., (2000), *Postmodernizm Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri*, (Çev.: H. Arslan), Paradigma Yayınları, İstanbul

Oppenheimer, Franz, (2005), *Devlet*, (Çev.: A. Şenel & Y. Sabuncu), Phoenix Yayınları, İstanbul

Özcan, Ahmet, (2000), *Derin Devlet ve Muhalefet Geleneği*, Bakış Yayınları, İstanbul

Postman, Neil ,(2004), *Televizyon Öldüren Eğlence*, (Çev.: O. Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Rousseau, Jean Jacques, (1996),*Toplum Sözleşmesi,* (Çev.: A. Erenuluğ), Öteki Yay., Ankara

Sarıbay, Ali Yaşar, (1994), *Siyasal Sosyoloji*, Der Yayınları, İstanbul

Sartori, Giovanni, (2004), *Görmenin İktidarı*, (Çev.: G. Batuş & B. Ulukan), Karakutu Yay., İstanbul

Türköne, Mümtazer ,(2005), "Derin Devlet'in İdeolojisi", *Sivil Toplum*: 10

Weber, Max*, (1968), Economy and Society*, 1.Cilt, Bedminster Press, New York

∗http://www.haberx.com.18.11.2004.

∗∗ http://www.milliyet.com.tr.05.03.1997

∗∗∗http://.www.kurtlarvadisi.gen.tr.26.09.2005

∗∗∗∗http://www.40ikindi.com.14.09.2005.

Bölüm 8

POPÜLER KÜLTÜR VE FİLM TURİZMİ[19]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[20]

Özet

Popüler kültür, farklı zaman ve mekân etkileşimi sürecinde, gündelik yaşamın üretkenliğini ve esnekliğini içeren dinamiklerde gelişen bir kültür olmaktadır. Dolayısıyla, popüler beğeniler de metinler ile gündelik yaşamın getirdiği dayanışmalar, gereksinimler zorlamaların etkileşim yapıları temelinde biçimlenmektedir. Popüler kültürün en karakteristik özelliği, endüstriyel olarak üretip toplumsal dolaşıma sunduğu metaların, çeşitli ve çelişkili anlamlarını sürekli yenilemesidir. Günümüzde popüler kültür pazarının arz ve talep yapısının sürekli büyümektedir.

Ulaşım, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin yanında popüler kültür ürünlerinin üretim, ürün, dağıtım ve tüketim sürecinde hakim olan esneklik, onların küresel boyutta dolaşımını hızlandırmıştır. Buna bağlı olarak insanların beğenileri ve tercihleri de çeşitlenmiştir. Diğer yandan zaman ve mekânın örgütlenme ve düzenlenmesinin değişimine bağlı olarak insanların yaşam alışkanlıkları da değişmeye başlamıştır.

Bu çalışmada, boş zaman etkinlikler içinde son yıllarda giderek artan film, dizi film gibi kültürel ürün tüketiminin, insanların seyahat tercihleri üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Bu temelde destinasyon pazarlamasında bir strateji olarak gelişen film turizminin genel yapısı içinde Nevşehir'in konumu incelenecek ve öneriler getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Popüler Kültür, Film Turizmi, Destinasyon, Pazarlama Teknikleri, Boş Zaman, Esnekleşme

[19] "Popüler Kültür ve Film Turizmi" 16-19 Kasım 2011 Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Üniversitesinde düzenlenen **1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu**nda sunulmuş ve bildiriler kitabında yayınlanmıştır.

[20] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

mektedir. Bu nedenle, turizmde ele alınacak kararlarla küresel, ulusal, bölgesel ve yerel bir takım özellikler pazarlanırken, aynı zamanda alt yapının gücü de dikkate alınıp, bütüncül bir turizm politikasının düşünülmesi gerekmektedir.

Film turizminde kullanılacak fiziksel çevre öğelerinin, tarihi, sosyal, kültürel yapının ve belleğin, sürdürülebilir turizm politikaları içinde değerlendirilmesi zorunlu olmaktadır. Bu nedenle, turizm geliştirilirken onun toplumsal, kültürel, bireysel ve benzeri çok yönlü etkileri ayrıntılı şekilde incelenmeli ve yerel düzlemdeki yansımalarını dikkate alan politikalar geliştirilmelidir. Dolayısıyla, filmlerde temsil edilecek olan, ekolojik, sosyal, kültürel ve mekânsal alanların kullanılabilirliğinin bu temelde dikkate alınması gerekmektedir. Böylelikle, film turizmi, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kimlik modeli olarak, çok boyutlu bir etkileşim ortamında gelişimi hedeflenmesi gereken bir konu olmaktadır. Bunun için, filmlerde destinasyon kullanımına yönelik planlar, gerek ülkemizin gerekse diğer ülkelerin, olumlu olumsuz tüm turizm birikimleri dikkate alınarak planlanmalıdır.

Filme dayalı turizm aracılığıyla, popüler ve tüketilebilir hâle gelen destinasyonun sürdürülebilirliği, pazarlamadan önce gelmelidir. Bu nedenle destinasyon kullanımına yönelik planlamalara yerel yönetimler, seyahat acenteleri, sivil örgütler ve benzeri, tüm birimler katılmalı ve ortak bir bilinç yaratacak bir strateji oluşturmak için böylesi bir süreç içinde sorumluluk almalıdırlar. Daha da önemlisi, filmler aracılığıyla gerçekleştirilen pazarlama sürecinin duyusal, duygusal ve düşünsel öğelerinin etkisinin çok yönlülüğü, sonuçları ve sürdürülebilirlik boyutu konusunda farkındalık yaratılmalıdır. Çünkü günümüzde, daha önce ifade ettiğimiz gibi, toplumsal kimliğin, toplumsal ve kültürel belleğin inşasında yer alan deneyimler içinde, filmlere dayalı dolayımlı deneyimlerin ve onların yönlendirdiği dolayımsız deneyimlerin gücü her geçen gün artmaktadır.

Kaynakça

Adorno, T.W., 2007, "Kültür Endüstrisi – Kültür Yönetimi, Theodor W. Adorno, Kültür Endüstrisi, İletişim Yayınları, İstanbul

Alemdar, K., Erdoğan, İ., 1994, Popüler Kültür ve İletişim, Ümit Yayıncılık, Ankara

Assmann, J., 2001, Kültürel Bellek, Ayrıntı Yayınları. İstanbul

Beeton, S., 2009, "Ekrandan Alana: Filmin Turizm ve Rekreasyon

Üzerindeki Etkisi", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt: 20 Sayı: 2, Bahar (230-239)
Berstnein, J. M., 2007, "Sunuş", Teodor W. Adorno, Kültür Endüstrisi, İletişim Yayınları, İstanbul
Croy, W.G, 2010, "Planning for film Tourism: Active Destination Image Management", Tourism and Hospitality x Development, 7: 1, 21-30 Routlerge ,London
Croy, W. G., Walker, R.D., Hall, D., Roberts, L., Mitchell, M., Edit 2005, "Rural Tourism and Film – Issues for Strategic Regional Development", New Directions in Rural Tourism, Ashgate Publishing Limited, England
Debord, G., 1996, Gösteri Toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
Dumazedier, J., 1974, Sociology of Leisure, Elsevier Scientific Publishing Company, New York
Economic and Social Commission for Asia and Pacific Bangkok, Managing Sustainable Tourism Development, Escap Tourism Rev. Ew no 22, United Nations New York.
Featherstone, M., 1996, Postmodternizm ve Tüketim Kültürü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
Fiske, J., 1999, Popüler Kültürü Anlamak, Ark Yayınları, Ankara
Faulkner, H., W., Walmsley, D., J., 1998, Globalization and the Pattern of Inbound Tourism in Australia, Australian Geographer, Vol.29, No.1,Geographical Society of New South Wales Inc.,91-106
Gans, H. J., 2005, Popüler Kültür ve Yüksek Kültür, Y.K. Yayınları, İstanbul
Gorz, A., 2001, Yaşadığımız Sefelat, Kurtuluş Çareleri, Ayrıntılı Yayınları, İstanbul
Gottdiener, M., 2005, Postmodern Göstergeleri, İmge Yayınları, Ankara
Hall, S., 2002 "İdeoloji ve İletişim Kuramı", Der: Süleyman İrvan Medya, Kültür, Siyaset, Alp Yayınları, Ankara
Heitmann, S., 2010, "Film Tourism Planning and Development – Questioning the Role of Stake holderns and Sustainability", Tourism and Hospitality Planning x Development, 7: 1, 31-46, Routledge,London
Horkheimer, M., Adorno, T.W. Aydınlanmanın Diyalektiği II., 1996, Kabalcı, İstanbul
http://film.tourism.com, Film Tourism: research, marketing, products and promotions
Hudson, S., Ritche, J.R.B., 2006, "Promoting Destinations via film Tourism: An Emperical Identification of Supporting Marketing Initiatives", Journal of Tramel Research, Vol: 44, May, 387-396. Sage Publications

Iwashita, C., 2008, Roles of Films and Television Dramas in International Tourism: The Case of Japanese Tourists to the UK, Journal of Travel-Tourism Marketing, Vol. 24 (2-3), 139-151(http://jttm.hawortpress.com)

Jessop, B., 2009, Kapitalist Devletin Geleceği, Ankara, Epos Yayınları, Ankara

Karpovich, A., I., 2010, Theoretical Approaches to Film-Motivated Tourism, Tourism and Hospitality Planning- Development, Vol. 7: No. 1,7-20, Routledge, London

Maigret, E., 2011, Medya ve İletişim Sosyolojisi, İletişim Yayınları, İstanbul

Mc Cheney, R.W., 2008,"Yeni Küresel Medya", Der: David Held, Anthony Mac Grew, Küresel Dönüşümler, Phoenix Yayınları, Ankara

Morley, D., Robins, K., 1997, Kimlik Mekanları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Murdock, G., 1994 "İletişim, Modernlik ve İnsan Bilimleri", Der: Mehmet Küçük, Medya İktidar, İdeoloji, Ark Yayınları, Ankara

Mutlu, E., 1994, İletişim Sözlüğü, Ark Yayınları, Ankara

Postman, N., 1994, Televizyon Öldüren Eğlence, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Real, M.R., 1977, Mass-Mediated Culture, USA, Prentice, Hall

Robins K., 2008, "Küreselleşme Karşılaşmaları", Der: David Held, Anthony MecGrew, Küresel Dönüşümler, Phoenix, Ankara

Robins, K., 1999, İmaj, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

Sennett, R,.2009, Yeni Kapitalizm Kültürü, Ayrıntı Yay. İstanbul,

Storey, J. 2000, Popüler Kültür Çalışmaları, Babil Yayınları, İstanbul,

Thompson, J.B., 1990, Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era and Mass Communication, Cambridge, Polity Press

Tomlinson, J., 2004, Küreselleşme ve Kültürel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

Unesco, 2005, International Flows of Selected Cultural Goods and Services, 1994-2003, Montreal, Institute For Statistics.

Urry, J., 1995, Mekanları Tüketmek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

Yeşiltuna, D.Ç., 2006, "Kültürel Alanda Küresel-Yerel İlişkisi", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, E.Ü. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yay. Cilt: VI, Sayı: 2, Kış, İzmir

Yılmaz, H., Yolal, M., 2008, Film Turizmi: Destinasyonların Pazarlanmasında Filmlerin Rolü, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt/Vol.8,Sayı.1, 175-192, Eskişehir,

Bölüm 9

TÜKETİMİN KÜRESELLEŞMESİ SÜRECİNDE GENÇLERDE E-ALIŞVERİŞ EĞİLİMİ[21]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[22]

Özet

Yaşamın her alanında, küresel ilişki ve etkileşimin arttığı günümüzde, toplumların tanımlanmasında kullanılan önemli bir kavram da 'tüketim' olmaktadır. Küresel sermayenin kendini tüketim üzerinden üretme stratejisine eşlik eden, iletişim ve ulaşım alanındaki teknolojik gelişmeler, üretim, dağıtım, tüketim ilişkilerini değiştirerek, günümüzde tüketimi yaşamın merkezine yerleştirmiştir. Bu süreçte, internet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte, e-ticaret ya da e- tüketim şeklinde gerçekleşen ekonomik alan her geçen gün büyümektedir. Buna bağlı olarak da, ekonomik aktörlerin pazardaki rekabet alanı da genişlemektedir.

Bu temelde, potansiyel tüketici yapısının içerdiği eğilimler, ekonomik faaliyeti yönlendiren temel faktör olarak tüketimi düzenleyici, biçimleyici ve üretici olma anlamında önemli olmaktadır. Dolayısıyla, tüketici davranışının özelliklerinin saptanması, tüketimin yönelimini ortaya koyması bağlamında önemli bir verinin elde edilmesi anlamına gelmektedir.

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklem grubu temelinde yapılacak araştırma ile gençlerin tüketici olarak e-alışveriş eğilimlerinin özellikleri saptanacak ve elde edilen verilerden hareketle, tüketim olgusu analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tüketim Toplumu, Tüketici Davranışı, Genç, E-Ticaret, E-Alışveriş

[21] "Tüketimin Küreselleşmesi Sürecinde Gençlerde E-Alışveriş Eğilimi" 19-20 Nisan 2012 Malatya İnönü Üniversitesinde düzenlenen **Turgut Özal Uluslararası Siyaset II : Küresel değişim ve demokratikleşme** kongresinde sunulmuştur.

[22] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

gençlerin, interneti özellikle ücretsiz mal ve hizmeti elde etme amacıyla yoğun kullandıkları bilinmektedir. Buna uygun olarak gençler sınırlı bütçelerinden e-alışverişe çok az miktarda ayırmakta ve interneti en ucuz ürünü bulmak için kullanmakla birlikte, onlar tercihlerinde firma kimliğine de dikkat etmektedirler.

Geleneksel dünyanın gündelik yaşamının ticari ilişkilerinde yaygın içerilmeyen bir alışveriş türü olarak açık artırmalı alışverişi gençlerin çoğu (% 81,4) tercih etmemektedir. Bu da geleneksel tüketici alışkanlıklarının, e-tüketici davranışını doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Bir e-tüketici olarak gençlerin tüketici haklarına ilişkin farkındalıkları düşük olmakla birlikte çoğunluğu (% 55) 'oldukça' ve 'çok' farkında olarak kendilerini tanımlamaktadır. Nitekim e-alışveriş kaynaklı sorun düşük düzeyde yaşanmakta, bu durumla karşılaşanların çoğu da hakkını aramakta ve sorununu çözmektedir.

Sonuç olarak, öğrenim düzeyinin yükselmesinin getireceği formasyonun yeni teknolojileri kullanım becerisini içermesi ve onlara ulaşma olanaklarının genişlemesine bağlı olarak e-tüketimin yaygılaşacağı gözlenmektedir. Buna karşın söz konusu yaygınlaşma bazı özellikleri taşıyacaktır. Şöyle ki;

- ücretsiz, anında ulaşım olanağını içeren çoğunluğu eğlence temelli olan, genellikle simgesel ürünler olarak ifade edilebilen kültürel ürünlerin çoğunluğun tükettiği ürünler olması
- ürün fiyatlarındaki çeşitlilik yelpazesinin genişlemesi temelinde farklı gelir düzeylerindeki bireylerde e-tüketim eğilimini arttırması
- diğer yandan geleneksel dünyanın tüketici alışkanlıklarının, kültürel ürünler dışında yer alan, özellikle anında ulaşılması gereken ürünlerde varlığını koruma eğiliminde olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

BAUMAN, Zygmunt, 1999, Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları, Ayrıntı Yay. İstanbul.

BAURILLARD, Jean, 1997, Tüketim Toplumu, Ayrıntı, İstanbul.

CASTELLS, Manuel, 2005, Ağ Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İstanbul Bilgi Üniv. Yay., İstanbul, I.Cilt.

-DENNIS, C., MERRILEES, B., JAWARDHANE, C., WRIGHT, L.T., 2009, e-Consumer Behavi Or European Journal of Marketing 2009, Emeraldi Group, Vo:43,5.9/10)1121-1139) (http://pdf.word.net/pdf/90829/econsumer)

DOOLIN, Bill, DILLION, Stuard, 2002, "Percieved Risk and the Internet Shopping Experience in Online Purchasing Behavior COllecter, (citeseerx. Ist. Psu.edu/…pdf).

DPT, 2011, Bilgi Toplumu İstatistikleri: 2011, DPT yay : 28-26 Ankara.

EAGLETON, Terry, 1996, Postmodernizm Yanılsamaları, Ayrıntı Yay., İstanbul.

ELİBOL, H., KESİCİ, B., 2004, "Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektronik Ticaret", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, s.11-303-329.

FALK, Richard, 2001, Yırtıcı Küreselleşme: Bir Eleştiri, Küre Yayınları, İstanbul.

FETHERSTONE, Mike, 1996, Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Ayrıntı Yay., İstanbul.

FUCHS, Gerhard, 2003, "The Multimedia Industry: Networks and regional development in globalized economy Ed: E. Kofman, G. Youngs, Globalization: Theory and Practice, Biddles Ltd., Great Britain, (2.ed) (261-279).

HORRIGAN, John B., 2008, Online Shopping Internet users like the convenience but wory about the security of their financial information,, Pew Internet & American Life Project, Washington (http://www.pewinternet.org/)

HELD, David, MC GREW Anthony, 2008 "Büyük Küreselleşme Tartışması", Der: David Held, Anthony McGrew, Kürsel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışmaları, phoenix yay. Ankara, (7-71).

http://www.ekonomi.gov.tr/etk/index.cfm? sayfa 4

JAMESON, Frederic, 1992, Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Mantığı, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

KAYA Gani, 2002, "Türk Tarım Sektöründe E-Ticaret Fırsatları ve Potansiyel Sorunlar", T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara (ftp://ftp.dtm.gov.tr/etik/e-kutuphane/e-tarim.pdf).

KELLY, Kavin, 1998, New Rules fort he New Economy: 10 Radical Strategies, for aconnected Word, Penguin Inc., New York.

LI, Na, ZHANG, Ping, 2002, "Concumer Online Shopping" Attitudes and Behavior: An Assesment of Research Eighth American Conference on Information Systems, (508-517) (ejounal narotama ac.id/files/5% 20.

LIAO, Zigi, CHENG, Michael Tow, 2001, "Internet – based e-shopping and consumer attitudes: an empricial study" Information – Management, 38 (299-306) (www.elsevier.com/locate/dsw

OFT, 2009, "Finding from consumer survey on Internet shopping: A comporison of pre and post study consumer research", OFT 1079, (www.oft.gov.uk/shared of/reports/consumer-protection/oft 921h.pdf).

ÖZMEN, Ş., (2012), Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu: E-Ticaret, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul

RAMAN, Arasu, ANAMALA, Vismanathan: 2011 "Web Services and e-Shopping Decisions: A Study on Malaysian e-Consumer" (IJCA (International Journal of Computer Applications), n: 2, Art.5 (http:// www.ijcaonline.org/procooding) (54-60).

ROMANO, Nicholas C., FJERMESTAD, Jr. And Jerry, 2001-2002, "Elektronic Commerce Customer Relationship Management: An Assesment of Resecarch, Interanitonal Journal of Elektronic Commerce (Winter), Vol. 6 Nd: 2, M.E. Shupe Inc., (61-113).

RUTTER, Jason, SOUTHHERTON, Dalerton, 2000, "E-shopping: delivering the goods?, Consumer Policy Review, 10 (4), (139-144)

SENNETT, Richard, 2009, Yeni Kapitalizm Kültürü, Ayrıntı Yay., İstanbul.

SMITH, Roy, 2003, "Cyber-states and the "Sovereignty of virtual communities", Ed: E Kofman, G. Yougns, Globalization: Theory and Practice, Biddles ltd, Great Britain (2.ed) (270-293).

TUİK, 2007, Haber Bülteni, Sayı: 145, (http://www.tuik.gov.tr)

TUİK, 2009, haber Bülteni, Say: 145, http://www.tuik.gov.tr

TUİK, 2011, Haber Bülteni, Sayı: 170, http://www.tuik.gov.tr

TURBAN, E., KING, D., MCKAY, J.,vd., 2008, Elektronic Commerce 2008: A Managerial Perspective, http://wps.prearsoncustan. Com/wps/media/ objects/6904.

UYGUN, Mutlu, ÖZÇİFTÇİ, Vesile, DİVANOĞLU, Sevilay Uslu, 2011, "Tüketicilerin Online Alışveriş Davranışını Etkileyen Faktörler", Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2 (Online) (373-385).

WILLIAMS, Mark, 2003, "Social Monements and Global Politics", Ed: E. Kofman, G. Youngs, Globalization: Theoryand Practice, Biddles Ltd, Great Britain.

YEŞİLTUNA, Dilek Ç., "Kültürel Alanda Küresel-Yerel İlişkisi", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 2006, EÜ. Türk Dün. Araşt. Yay. İzmir.

YILMAZ, A.A., KARAKAŞ, A., HAN, A., 2012 ,"Gençler yaratıcı fikirlerini sanal alemde uyguluyor", Kalem, Sayı:149, E.Ü.İ.F. Yay., İzmir.

Bölüm 10

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN SOSYAL HAREKETLERİN GELİŞMESİNDE YERİ VE ÖNEMİ[23]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[24]
Elife KART[25]

Günümüzde, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel etkinlikler küresel boyutta ortaya çıkan bir etkileşim ortamında gelişmekte ve biçimlenmektedir. Bunun da temelini küreselleşen sermaye ve ona eşlik eden, iletişim- ulaşım teknolojilerindeki hızlı gelişme oluşturmaktadır. Böylece sermaye kendini sürekli üretecek şekilde, sosyal dinamikleri yerelden küresele baskılama, yönlendirme ve geliştirmek için her yeni teknoloji yeni bir güç aracı anlamına gelmektedir.

Diğer yandan, aynı teknolojik gelişmeler yeni sorunlar, hareketler ve tepkiler anlamına da gelmektedir. Böylesi birbiriyle çelişme, çatışma potansiyeli taşıyan dinamiklerin zamansal ve mekânsal boyutta sıkışması, yerelden küresele çok farklı sosyal hareketlere kaynaklık edebilmektedir.

Bu bildiride, gençlerin gündelik yaşamlarında, sosyal hareketler ve organizasyonların yer alış biçimleri üzerinde yeni iletişim teknolojilerinin etkisi ele alınacaktır. Bunun için lise öğrencileri üzerine yapılacak bir araştırmadan sağlanacak veriler kullanılacak ve özellikle gençlerin eylem biçimleri ve türleri üzerinde odaklanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni İletişim Teknolojileri, Sosyal Hareket, Gençlik, Gündelik Yaşam

[23] "Yeni İletişim Teknolojilerinin Sosyal Hareketlerin Gelişmesinde Yeri ve Önemi" 02-04 Mayıs 2012 tarihinde Kırgızistan Bişkek Manas Üniversitesinde düzenlenen II. Uluslararası İletişim Sempozyumu: Yeni İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Dönüşüm sempozyumunda sunulmuş ve bildiriler kitabında yayınlanmıştır.

[24] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

[25] Akdeniz Ü., Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynakça

Bauman, Z. (2000) Siyaset arayışı, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.

Cohen, J. (1999) " Strateji ya da Kimlik: Yeni teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler", Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar, (İçinde), Derleyen: Kenan Çayır, Kaktüs Yayınları, İstanbul

Çayır, K. (1999) "Sunuş", Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar, (İçinde), Derleyen: Kenan Çayır, Kaktüs Yayınları, İstanbul.

Çayır, K. (1999) "Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler", Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar, (İçinde), Derleyen: Kenan Çayır, Kaktüs Yayınları, İstanbul.

Çoban, B. (2009) "Yeni Toplumsal hareketler, Sınıf Mücadelesi ve Ütopya", Küreselleşme, Direniş, ütopya, Yeni Toplumsal Hareketler, Kürselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet (içinde), Derleyen: Barış Çoban, Kalkedon Yayınları, İstanbul

Çoban, B.(2009) "Toplumsal hareketler ve Medya", Küreselleşme, Direniş, ütopya, Yeni Toplumsal Hareketler, Kürselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet (içinde), Derleyen: Barış Çoban, Kalkedon Yayınları, İstanbul

Coşkun, K., M., (2007), Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler, Dipnot yayınları, Ankara.

Fiss, P., C, Hirsch, P. (February 2005), "The Discourse of Globalization: Framing and Sensemaking of an Emerging Concept", American Sociological Review, Vol. 70, No. 1, s.29–52.

Fuchs, Gerhard, (2003), "The Multimedia Indudry: Networks and Regional Development in a Globalized economy" ", Globalization: Theory and practice (içinde), Derleyen: Eleonore Kofman, Gillian Youngs, Biddles Ltd., Great Britain. s.261-279.

Giddens, A., (1998) Modernliğin Sonuçları, Çev. Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. (2000) Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Çev. Osman Akınhay, Alfa Yayınları, İstanbul.

Gray, J. (2006), Küresel Yanılgılar, Çev. Zerrin Koltukçuoğlu, Etkileşim Yayınları, İstanbul

Harvey, D. (2008) Umut Mekanları, çeviren: Zeynep Gambetti, Metis Yayınları, İstanbul.

Hard, M. & Negri, A. (2002) İmparatorluk, çeviren: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Hard, M. & Negri, A. (2011) Çokluk, İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi, Çeviren: Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Johnston & Larana & Gusfield (1999) "Kimlikler, Şikâyetler ve Yeni Sosyal Hareketler", Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar, (İçinde), Derleyen: Kenan Çayır, Kaktüs Yayınları, İstanbul,

Johnston, H; Lorano, E.; Gurfield, J.R. (1994), "Identities, Grivevances, and New Social Movements", New Social Movements: From İdeology to Identity,Temple University Pres, (içinde), Derleyen: E. Lorano, H. Johnston, J. R. Gusfield, USA (Philadelphia)

Keyman, E., F., İçduygu, A., (2003), " Globalization, Migration and Citizenship: The Case of Turkey", Globalization: Theory and practice (içinde), Derleyen: Eleonore Kofman, Gillian Youngs, Biddles Ltd., Great Britain

Klein, H. (2001), " Online Social Movements and Internet Governance", Peace Review: A Journal of Social Justice, s. 403–410.

Kriesi, H., Koopmens, R., Duyvendak, J.W., Gıugnı, M.G., (2003), New Social Movement in Western Europe: A Comporative Analysis, UCL Pres Ltd, London

Lelandais, G., E. (2009) "Sosyal Hareketler teorileri ve Küreselleşme", Küreselleşme, Direniş, ütopya, Yeni Toplumsal Hareketler, Kürselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet (içinde), Derleyen: Barış Çoban, Kalkedon Yayınları, İstanbul

McAdam, Doug, (1994), "Culture and Social Movements", ", New Social Movements: From İdeology to Identity,Temple University Pres, (içinde), Derleyen: E. Lorano, H. Johnston, J. R. Gusfield, USA (Philadelphia)

Melluci, A. (1999) "Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması", Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar, (İçinde), Derleyen: Kenan Çayır, Kaktüs Yayınları, İstanbul

NAVARRO, Vicente, (May 1998), "Comment: Whose Globalization?" American Journal of Public Health, Vol. 88, No:5, s. 742-743.

Ohmae, K. (1990), The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy, A Harper Business Book, London

Özdemir, Ö. (2005), "İnternetin ticarileşmesi ve uluslararası veri Akışları", İletişim Ağlarının Ekonomisi (içinde), Derleyenler: Funda Başaran, Haluk Geray, Siyasal Kitabevi, Ankara

Sanlı, L. (2005),Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Smith, Roy, (2003), "Cyber- States and the 'Sovereignt' of Virtual Communities", Globalization: Theory and practice (içinde), Derleyen: Eleonore Kofman, Gillian Youngs, Biddles Ltd., Great Britain

Şentürk, Ü. M. (2006) "Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı", Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 30, No: 1 s: 31-46

Williams, M. (2003), "social Movements and Global Politics", Globalization: Theory and practice (içinde), Derleyen: Eleonore Kofman, Gillian Youngs, Biddles Ltd., Great Britain

Wood, E., M. (2006) Sermaye İmparatorluğu, Çev. Sami Oğuz, Epos Yayınları, Ankara.

Wood, E., M. (1992) Sınıftan Kaçış, 'Yeni Hakiki' Sosyalizm, Çeviren: Şükrü Alpagut, Yordam Kitap, İstanbul.

Bölüm 11

TELEVİZYON YARIŞMA PROGRAMLARINDA EĞLENCE NESNESİ OLAN ÇOCUKLAR[26]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[27]

Özet

Günümüz toplumları 'gösteri toplumu' olarak tanımlanacak şekilde gösterinin hakim olduğu toplumlardır. Bu toplumlar herşeyi gösteri düzeneğinde içermeye yönelmişlerdir. Böylece, gösterinin içerdiği normlar, bireylerin var oluş normları olmaya başladığı gibi, herşey bir gösteri, eğlence nesnesi hâline gelmiştir.

Bu süreçte, bireyler, ilişkiler, değerler vb. çeşitli şekillerde metalaşmışlar ve tüketilir olmuşlardır. Her an herşeyin tüketime konu olabildiği, herkesin tüketici olarak görülebildiği bu koşullarda, herşey önemini yitirmeye başlamıştır. Dolayısıyla süreksizlik, esneklik ve yarışma gündelik yaşamın temel normları hâline gelmiştir. Böylesi sosyal koşullarda 'başarı' temel değer olarak, insanların tüm faaliyetlerini yönlendirir olmuştur.

Günümüz medya yapısında 'yarışma programları' sosyal yaşamın temel değerlerini hem yansıtması hem de güçlendirmesi açısından son derece önemli programlardır. Televizyon tarihinde uzun süredir yer alan yarışma programları, başarıyı yücelten ve maddi olarak ödüllendiren programlar olmaktadır.

Başlangıçta bilginin metalaşmasının bir göstergesi olan programlar, günümüzde ilişkilerin, duyguların, değerlerin vb. metalaşmasının bir göstergesi olabilmektedir. Böylesi koşullarda başarıya ve ödüle yönelen bir ebeveyn için çocuk da araçsallaşabilmektedir.

Bu çalışmada çocuğun nesneleşmesi 'baba panik yapma ' yarışma programı örneğinde sosyolojik olarak analiz edilecektir.

[26] "Televizyon Yarışma Programlarında Eğlence Nesnesi Olan Çocuklar" 01-03 Kasım 2013 Antalya'da düzenlenen **5. Uluslararası Risk Altında ve korunması gereken çocuklar sempozyumu**nda sunulmuştur.

[27] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynakça

Kottak, C.P., (2001), Antropoloji : İnsan çeşitliliğine bir bakış, Ütopya Yay. Ankara.

Sartori, G., (2004),Görmenin İktidarı, Karakutu Yay, İstanbul.

Robins, K., (1999),imaj, Ayrıntı Yay. İstanbul.

Williams, R., (2003), Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim, Dost yay. Ankara.

Debord, G., (1996), Gösteri Toplumu ve Yorumları, Ayrıntı Yay., İstanbul.

Horkheimer, M., Adorno, T.W., (1996), Aydınlanmanın Diyalektiği, II., Kabalcı Yay., İstanbul.

Jay, M., (1998), Diyalektik İmgelam, Ara Yay., İstanbul.

Mills, R., (1974), İktidar Seçkinleri, Bilgi Yay., Ankara.

Douglas, M., İsherwood, B., (1999), Tüketimin Antropolojisi, Dost Yay., Ankara

Qullette, L., Murray, S., (2009), "Introduction", Ed. S. Muray, L. Quelette, Reality TV : Remarking Television Culture, New York University Pres, New York.

Hill, A., (2005), Reality TV, Routhledge, New York.

Çubukçu, Y., (2008), Toplumsal Performanslar, Ayraç Yay., Ankara.

Binark, M., Kılıçbay, B., (2004),'Türkiye'de Gerçek Televizyonu ve Telegörsel kimlikler : Biri Bizi Gözetliyor Örneği", İletişim Araştırmaları Dergisi, 2(1), (71-90)

Brenton, S., Cohen, R.,(2003),Shooting People. Anventures in Reality TV, Verso, London.

Huff, R. M., (2006), Reality Television, Praegerpublishers, USA

Ramonet, I., (2000), Medyanın Zorbalığı, Om Yay., İstanbul

Turner, G., (2005), "CulturalIdentity; Soap Narrativeand Reality TV", Television-New Media,Vol:6, No:4, SagePubl., (412-422)

Postman, N., (1994), Televizyon: Öldüren Eğlence-Gösteri Çağında Kamusal Söylem, Ayrıntı Yay., İstanbul.

Berger, J., (2003),Görme Biçimleri, Metis Yay., İstanbul

Featherstone, M., (1996),Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Ayrıntı Yay., İstanbul

Boudrillard, J., (1997), Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yay., İstanbul

Castells, M., (2005),Ağ Toplumunun Yükselişi, Cilt:I, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul

Colins, S., (2008), Makingthe Mostout of 15 Minutes : Reality TV's Dispansable Celebrity, Television & New Media, Vol: 9, N: 2, (87-110), SagePubl.

Bölüm 12

YENİ MEDYANIN YENİ DÜNYA DÜZENİ[28]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[29]
İrem TÜKEL[30]

Özet

Bilgi-iletişim teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte 80'li yıllarda hayatımıza bilgisayar girdi ve bu yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Bilgi-iletişim teknolojileri ile medya sektörünün bir araya gelmesiyle üçlü bir sinerji oluştu. Bu üçlü sinerjinin ortaya serdiği mobil ağlar üzerinden bir siber ortam yaratıldı ve bu alan "yeni medya" olarak tanımlandı. Ancak, yeni medyayı sadece teknolojik cihazlar veya sosyal ağlarla sınırlamak doğru bir anlayış değildir. Yeni medya bireylerin kendini ifade edebildiği, ekonomik ve siyasi olarak toplum içerisinde kendini konumlandırabildiği bir alan olarak karşımıza çıkmıştır ve bu özelliğiyle sadece iletişim biçimlerimizi değil hayatımızın bütününü etkilemiştir.

Yeni medya iki önemli özelliği taşımaktadır: *deneyim* ve *katılım*. Geleneksel medya gazetedeki köşe yazılarını okuyan, televizyon programlarını izleyen pasif aktörlerden oluşurken, yeni medyayla birlikte bu tek taraflı deneyim tamamen çift taraflı bir hâle geldi; mikro alanlar ortaya çıkartarak, yeni fırsatların doğmasına sebep olmuştur. Bugün, yeni medya teknolojileri sayesinde insanlar kendi TV programlarını yapabilmekte, köşe yazarı olarak karşımıza çıkabilmekte, en çok takip edilen kişiler ilgili alanlarında kanaat önderi olarak kabul edilebilmektedir. Diğer yandan, kanaat önderleri pazarlama uzmanları tarafından keşfedilip markaların temsilcisi hâline gelebilmekte ve ekonomik birer aktör olabilmektedir. Bu süreç, yeni medya teknolojilerinin

[28] "Yeni Medyanın Yeni Dünya Düzeni" 12-14 Mayıs 2014 Kocaeli Üniversitesinde düzenlenen **1. Uluslararası İletişim Bilimi ve Medya Araştırmaları Kongresi**nde sunulmuştur.

[29] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi
[30] Yaşar Ü., MYO Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü Öğretim Gör.

Kaynakça

Acun, F. (2008), "Küresel Rekabette Dijital Kültür", Türkiyat Araştırmaları, Sayı: 9, Güz 2008, H.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yay. Ankara, (9-47)

Akgül, Mustafa (1995). "Bilgi Toplumuna Doğru İnternet", Popüler Bilim, Kasım 1995.

Alemdar, K., Erdoğan, İ.,(2002), Öteki Kuram: Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi, Erk Yayınları, Ankara

Arslan, M., Akıncı, S. K., Karapınar, P. B., (2007), e-İş, e-Devlet, e-Etik, Siyasal Yayınları, Ankara

Başaran, F., (2005), "İnternetin Ekonomi Politiği", İnternet Toplum Kültür, Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay (der.), Epos Yayınları, Ankara

Bauman, Z. (1999), Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Bauman, Z., Lyon, D., (2013),Akışkan Gözetim, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Castells, M., (2001), Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 1 Ağ Toplumunun Yükselişi, çev. Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul

Castells, M., Cardoso, G., (2005), *The Network Society: From Knowledge to Polic.y.* Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations, USA

Chomsky, N. (1997). *Media control: The spectacular achievements of propaganda.* A Seven Stories Press, USA

Croteau, D., Hoynes, W., Milan, S.,(2012), Media/Society, Sage Publishing, London, UK

Çelik, Tolga. Karaaslan, Enis, (2003), "İnternet Toplumu Oluşum Süreci", IX. "Türkiye'de Internet" Konferansı 11-13 Aralık 2003.

Dilmen, Necmi Emel (2007), Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri-Bloglar ve Gazeteciliğe Yansımaları, Marmara İletişim Dergisi, Sayı:12 Şubat

Duran, R.,(2001), "Burası Dünya Polis Radyosu!" Global Medya Eleştirileri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Friedman, Thomas, (2000), Lexus ve Zeytin Ağacı, çev: Elif Özsayar, Boyner Yayınları, İstanbul

Gökçe, Birsen, (2001), "Bilişim Toplumundan Ne Bekliyoruz, Bu Yönde Ne Yapıyoruz". Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji

ve Hukukta Etkiler Sempozyumu 2001, Türkiye Bilişim Derneği Yayını, Ankara

Giddens, A. (1998). Modernliğin Sonuçları, Çev. Ersin Kuşdil, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Hall, S. (1998), "Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik", Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi, Ed. A. D. King, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Gülcan Seçkin, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara

Hardt, H. (2005). "Eleştirel"in geri dönüşü ve radikal muhalefetin meydan okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan kitle iletişimi araştırması. M. Küçük, (Ed.), *Medya, iktidar, ideoloji* (3. basım) içinde (15-72), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara

Harvey, D. (2003). Post Modernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenler, Metis Yayınları, İstanbul

Held, David; McGREW, Anthony, (2008), Küresel Dönüşümler, Phoenix Yayınevi, Ankara

Jarvis,J., (2012), E-Sosyal Toplum,Mediacat Yayınları, İstanbul

Kamal, M., (2009), "An Analysis of E-Participation research: moving from theoretical to pragmatic viewpoint", Transforming Government : People, Process and Policy, 3(4), (340-354)

Luhmann, N.,(1990), Essays on Self-Reference, Columbia University Press, New York

Macmillan, John Smith, (2006), Eploring Models of Interactivity from Multiple Research Traditions Users Documents and Systems, Handbook of New Media: Socail Shaping and Social Consequences of ICT's**.**

Maigret, Eric, (2011),Medya ve İletişim Sosyolojisi, İletişim Yayınları, İstanbul

Mc Luhan, Marshall ve Powers, Bruce R.,(2001), Global Köy, Skala Yayıncılık, İstanbul

Manovich, L., (2001), The Language of New Media, MIT Press: Cambridge

Pacaman, Hakan,(2008), "Bilgisayar ve Toplum Üzerindeki Etkileri", http://www.ederslerim. com/?p=438. (25.Nisan.2008)

Postman, Neil, (1994),Televizyon Öldüren Eğlence, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Prensky,M., (2001) "Dijital Natives, Dijital Immigrants" http://www.marcprensky.com/writing/prensky. (29.01.2013)

Robertson, R., (1999), Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara

Özmen,Ş., (2013), Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu: E-Ticaret, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul

Sema Misçi, (2006), Yeni Medya Kullanımının Organizasyon Yapısı Üzerindeki Etkileri, Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferans Kitabı, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul

Schiller, D., (1999), Digital Capitalism: Networking The Global Market System, The MIT Press: Cambridge

Uğur, Aydın, (1998), Bilici, Mücahit, "Dijital Alemin Genleşen Kamusal Alanı", Yeni Türkiye 21. Yüzyıl Özel Sayısı 19, 1.Cilt

Yolaç, Perin, (2001), "Bilişim Çağının Birey ve Gruplar Temelinde Psikolojik Etkileri". Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu 2001, Türkiye Bilişim Derneği Yayını, Ankara

http://www.nielsen.com/us/en/newswire/2013/tops-of-2013-digital.html

http://www.socialbakers.com/youtubestatistics/

http://nmincite.com/wpcontent/

http://nmincite.com/wpcontent/

http://www.nielsen.com/us/en/newswire/2013/tops-of-2013-digital.html

http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf.)

http://www.youtube.com/t/press_statistics

http://nmincite.com/wpcontent/uploads/2012/10/NM-Incite-Report-The-State-of-SocialCustomer-Service-2012.pdf

http://hukukcu.com/modules/smartsection/print.php?itemid=119

http://inettr97.metu.edu.tr/bildiriler/21_yuzyi.htm

http://www.alikarakaya.com/medya-iletisim/obamanin-dijital-ekibinden-basari-sirlari/

http://www.sabah.com.tr/Pazar/2014/03/09/siyasetcinin-boy-gosterdigi-dijital-meydan-sosyal-medya

http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/GeziParkiTR.pdf

Bölüm 13

SANAL DÜNYADA KADIN KİMLİĞİNİN TEMSİLİ: Güzellik Miti ile Çerçevelenmiş Toplumsal Rol Paradoksları[31]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[32]

Özet

Üretim, tüketim ve yaşam alanlarının küreselleştiği günümüzde, kadın ve kadın kimliğini biçimlendiren değerler de küreselleşmektedir. Küresel dünyanın dinamikleri, kadının bulunduğu coğrafyanın özgünlüğünü değiştirmekte ve gündelik yaşam alanlarında onu yerelliklerin dışına taşımaktadır. Böylelikle kadının yeni rollerinin tanımlanmasında ve bu rollerin yerine getiriliş biçimindeki yeniliklerin takip edilmesinde, sosyal ağların sanal mekânları, adeta kadın dünyasının rehberi olmaktadır. Kadın ve kadın rolleri ile ilgili yeni etkileşim alanları betimlenmekte ve bu alanlar kadın güzellik miti üzerinden güncellenmektedir. Kadının resmedildiği mekânlar, yeni endüstrilerin ürünleriyle donatılmakta, kadın bedeni de sistemin beden politikalarına göre biçimlendirilerek, kadın bu mekânların üyesi olarak temsil edilmektedir. Böylelikle, tüketimin odağına yerleştirilen kadın ve kadın kimliği ile kadının sosyal yaşamı da adeta yeniden inşa edilmektedir. Evinde, işinde, yaşamın diğer alanlarındaki toplumsal rollerinde ideal kadın profili, modanın belirleyiciliğinde, görsel ögeler eşliğinde betimlenmektedir. Bu süreçte, piyasalarda dolaşımda olan yeni ürünler, bu ürünlerin tüketilmesine uygun yeni tarzlar ve ilişki kalıplarıyla kadın gündelik yaşamın gerçeğinden koparılmaktadır. Kadına önerilen sürekli tüketim ve bedenini yeni beden politikalarına göre düzenleyerek

[31] SANAL DÜNYADA KADIN KİMLİĞİNİN TEMSİLİ: Güzellik Miti İle Çerçevelenmiş Toplumsal Rol Paradoksları, 28-30 Mayıs 2014 Uşak Üniversitesi'nde düzenlenen **I. Uluslararası Yeni Medya ve Kadın Sempozyumu**nda sunulmuştur.

[32] E.Ü.Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynakça

Altınay, A., 2002 'Bedenimiz ve Biz: Bekaret ve Cinselliğin Siyaseti', Der: Aksu Bora-Asena Güral, 90'larda Türkiye'de Feminizm, İletşim Yay., İstanbul

Baudelaire, C., 2003, Modern Hayatın Ressamı, İletişim Yay, İstanbul

Baudrillard, J. 1997, Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yay, İstanbul

Bek, M. G., Binark, M.,2000, Medya ve Cinsiyetçilik, Ankara Üniversitesi KASUM Yay. Ankara

Berger, J. 2003, Görme Bi,çimleri, Metis Yay., İstanbul

Burnett, R., 2006, İmgeler Nasıl Düşünür?, Metis Yay., İstanbul

Castells, M., 2005, Ağ Toplumunun Yükselişi-Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, (I.Cilt), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul

Connell, R. W., 1998, Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Ayrıntı Yay., İstanbul

Çabuklu, Y., 2004, Toplumsalın Sınırında Beden, Kanat Yay. İstanbul

Çabuklu, Y., 2007, Toplumsal Kurgular, Everest Yay., İstanbul

Davis, F., 1997, Moda, Kültür, Kimlik, Yapı Kredi Yay., İstanbul

Featherstone, M., 1996, Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Ayrıntı Yay., İstanbul

Gürdal, A., 2003, 'İnce Beden Hastalığı', Der: Ayşegül Yaraman, Kadın Yaşantıları, Bağlam Yay., İstanbul

Işık, E. 1998, Beden ve Toplum Kuramı, Bağlam Yay., İstanbul

Kim, T., 2003, 'Neo-Confucion Body Techniques: Women's Bodies in Kore's Consumer Socity, Body &Society, Sage Pulications, Vol.9(2):97-113

Lister, M., Dovey, J., Giddens, S., Grant, J., Kelly, K.,2009, New Media: A Critical Introduction, Routledge Publ., New York

Ruthersfod, P., 2000,Yeni İkonlar Televizyonda Reklam Sanatı, Yapı Kredi Yay., İstanbul

Saktanber, A., 1993, 'Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne', Der: Şiri Tekeli, 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İletişim Yay., İstanbul

Sayın, Ö., 1990, aile Sosyolojisi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir

Tanrıöver, H.U., 2003, Türkiye'de Televizyon Kültürü ve Kadınlar', Der: Ayşegül Yaraman, Kadın Yaşantıları, Bağlam Yay., İstanbul

Timisi, N., 1997, Medyada Cinsiyetçilik, A. Ü. KASUM Yay., Ankara

Yücel, H., 2013, İmgeden Yoruma, Ayrıntı Yay., İstanbul

http://kadinindunyasi.com

http://www.kadindunyasi.com

http://www.kadin_dunyasi.com

Bölüm 14

YENİ MEDYA ETKİLEŞİM ORTAMLARINDA KADIN HAREKETLERİNİN ÖNÜNDEKİ TOPLUMSAL ENGELLER[33]

Dilek Çiftçi YEŞİLTUNA[34]

Özet

Günümüzün Yeni iletişim teknolojileri, toplumlarda önemli bir dinamik alan oluşturmaktadır. Bu teknolojiler üzerinden toplumlar, sosyal, siyasal, kültürel, vb. alanlarda küreselleşebilmekte, böylece çeşitli coğrafyaların ilişkileri küresel alana taşınabilmektedir. Bu sürecin ortaya çıkardığı sonuçlar üzerinden duyarlılık kazanmış kadın hareketleri, yeni medya olanakları içinde küresel dünyaya eklemlenebilmektedir. Böylece, çeşitli coğrafyaların kadın hareketleri, yeni medya ortamında, küresel dünyanın hareketleri ile ilişkilerini geliştirebilmekte, hareketlerin yerel dinamikleri temelinde farklılıklar ve ara sentezler oluşabilmektedir. Çünkü kadınlara sunulan medya olanakları ile kadınların bu olanaklardan yararlanma düzeyleri üzerinde, hâlen yerel toplumsal dinamiklerin etkili olduğu görülmektedir.

Kadınların çeşitli medya ortamlarında temsil edilmesi, erkek egemen dünyanın ve çeşitli sektörlerin talepleri yönünde biçimlenmektedir. Diğer yandan, sosyal koşullar bütün dünyada kadınların yeni iletişim teknolojilerini kullanma pratiklerini etkilemekte ve onları erkeklerin gerisinde bırakmaktadır. Gerçekte birçok toplumsal sorunlarının çözümünde destek bekleyen ya da çözümsüzlükler içinde yönsüzleşen kadınların, yeni medya olanaklarına sahip olma düzeyleri de düşük olmaktadır. Bununla birlikte, yeni medyanın eski medyadan farklı olanakları, örgütlenme biçimleri ve

[33] "Yeni Medya Etkileşim Ortamlarında Kadın Hareketlerinin Önündeki Toplumsal Engeller" 28-30 Mayıs 2014 Uşak Üniversitesi'nde düzenlenen **I. Uluslararası Yeni Medya ve Kadın Sempozyumu**nda sunulmuştur.

[34] E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Nitekim Bennett'in (2003:25-26) günümüz küresel eylemlerini oluşturan üç önemli bağlantı olarak sıraladığı noktalar, yeni toplumsal hareketler ile yeni medya arasındaki ilişkiyi özetler niteliktedir. Onlar, kimliği modern örgütlerin düzenleyici ilkelerinden bağımsızlaşması, zaman – mekân ve mesafelerinin yeniden düzenlenmesi ve bu iki faktörün birleşiminden kaynaklanan daha sofistike ve iç bağlantılı iletişim ağlarının kurulmasıdır. Bu anlamda ortaya çıkan küresel iletişimin alt yapısı, geleneksel iletişimden farklı özellikler taşımaktadır. Onlar, sıradan insan tarafından yüksek nitelikli içerik üretilmesini, bu içeriğin büyük oranda interaktif ağlarla yaratılmasını, üretilen içeriğin sınırlar ve kıtalar arasında geçişinin artması ve kişisel içeriğin kitle medya içeriğine girişinin daha etkinleşmesiyle, medya sistemlerinin yakınlaşmasıdır.

Gerek sosyal koşullar, gerekse ona paralel gelişen teknolojik olanaklar, ortaya çıkan sosyal hareketlere farklı özellikler kazandırıp, eski ve yeni olarak kategorize edilse de, onlar üç temel ögede kesişmektedir. Bir sosyal hareket, dayanışmaya dayalı bir çatışma taşıyan ve yer aldığı sistemin sınırlarını zorlayan bir kolektif hareket biçimi (Melucci, 1999:87) olmasıyla tarihsel bir boyuta sahip olması bağlamında, diğerlerinden ayrılmaktadır.

Sonuçta, çevrecilik, etnisite, cinsel kimlik ve barış gibi temalar etrafında örgütlenen grupların toplumsal sahnenin yeni aktörleri olarak, toplumsal hareketler yeni özellikler kazanmıştır. Bu çerçevede, kadın hareketi de kadını geleneksel bağlarından özgürleştirmek ve toplumsal alanlara erkeklerle eşit düzeyde katılmalarını içeren bir söylemden, eşitliğin ötesinde farklılık ve ötekilik hakkını da talep eden söyleme doğru evrilmiştir.

Böylece günümüz kadın hareketleri, ekonomik ve sınıfsal temelli bir hareketten kültürel, kimlik temelli bir harekete doğru dönüşürken, önceki söyleminden vazgeçmekten çok, onu da içeren bir kapsamda farklılıklarıyla var olma hakkını talep eden bir hareket olmaktadır.

Sonuç Yerine

Her toplum, her kültür belli bir iletişim yapısı içermektedir. Söz konusu iletişim sürecinin içerdiği üretim, paylaşım ve tüketim mekanizmalarının işleme biçimi, verili kültürün üyelerinin hak ve yüküm-

lülüklerini de biçimlendirmektedir. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet temelinde ortaya çıkan kadın-erkek eşitsizliği kendini iletişim sürecinin içerdiği her aşamada üretmektedir. Bu anlamda, sosyal bir gerçek ile onun temsili arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.

Gill'in altı Avrupa ülkesinde yeni medya sektöründe çalışanlarla çalışma, kadınlarla erkekler arasında gerek işe giriş ve çalışma koşulları gerekse aldığı ücret konusunda, net olarak saplanabilen, fakat açıkça görülemez kılınmış bir eşitsizliği ortaya koymaktadır. Aynı ülkelerde kadın ve erkeğin işgücüne katılım düzeylerine baktığımızda ise ilk oran erkek işgücü olmak üzere veriler şu şekilde ortaya çıkmaktadır: (67,7-54,6), (66,5-52,6), (64,3-56), (61,8-50,9) (68,8-56,7), (67,9-52,7), (70,9-58,7). Görüleceği üzere işgücüne katılan kadın ve erkek arasında ortalama % 10'luk bir farklılık bulunmaktadır (TUİK, 2012).

Bu ülkelerin dışında yer alan Türkiye'ye baktığımızda ise işgücüne katılan erkek oranı % 71 olurken kadın oranı % 29,5 olmaktadır. Böylece, burada kadın-erkek işgücüne katılım farklılığı % 41,5 olmaktadır. Buradan hareketle ortalama % 10'luk bir farklılığın getirdiği eşitsizliği dikkate aldığımızda ülkemizdeki % 41,5'lik farklılığın ne denli şiddetli bir eşitsizliği içerdiği ortaya çıkmaktadır.

Sonuçta kadınların bireysel, özerkliklerine yönelik kimlik mücadelesi, onların içine yer aldıkları aile yapısından ve sosyal-kültürel çevresinden bağımsız olmamaktadır. Bu nedenle, yeni medyanın kadınlara özgürlük, özerklik, eşitlik gibi olanaklar sunmasının temelinde sürekli gelişen ve karmaşıklaşan yeni medya teknolojisine sahip olmalarına ve onları etkin şekilde kullanılabilme becerileri kazanmalarına dayanmaktadır. Mevcut toplumsal cinsiyet anlayışının içerdiği dinamikleri dikkate aldığımızda, kadın hareketinin diğer toplumsal hareketlere göre daha zayıf ve yavaş seyredeceğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

Bauman, Z., 1999, Küreselleşme- Toplumsal Sonuçları, Ayrıntı Yay., İstanbul

Bauman, Z., 2001, Bireyselleşmiş Toplum, Ayrıntı Yay., İstanbul

Bennett, W. L., 2003, "New Media Power: The Internet and Global Activisim", Ed: Nick Couldry, James Curran, Contesting Media Power: Alternative Media in a Networked World, Rowman-Littfield Publishers, Inc. USA, (17-36)

Binark, M., Bayraktutan, G., 2013, Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medyada Etik, Kalkedon Yay., İstanbul

Castells, M., 2005, Ağ Toplumunun Yükselişi- Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür (I. Cilt), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul

Gaulejac, V., 2013, İşletme Hastalığına Tutulmuş Toplum, Ayrıntı Yay., İstanbul

Gill, R., 2002, "Cool, Creative and Egalitorian? : exploring gender in project based new media work in Europe, London: LSE. Research Online, http://eprints.lse.ac.uk/2446 (03.05.2014)

Gill, R., 2007, Gender and Media, Polity Press, Cambridge

Harvey, D., 1999, Postmodernin Durumu, Metis Yay., İstanbul

Intel, 2009, Bilgisayar Kullanım ve Tutum Araştırması, http://download.potkal.com/dosyalar/Intel_Rapor_LRes.pdf (15.05.2014)

Jenkins, H., 2006, Covergence Culture: Where Old and New Media Collide, New York University, New York

Manovich, L., 2002, The Language of New Media, The MIT Press, Cambridge

Martin, W., 2008, "Sonuç: Dünya Hareket Dalgaları ve Dünya Dönüşümleri", Ed: W. G. Martin, Toplumsal Hareketler 1750-2005, Versus Kitap, İstanbul

Morley, D., Robins, K., 1997, Kimlik Mekanları, Ayrıntı Yay., İstanbul

Offe, C., 1999, "Yeni Sosyal Hareketler : Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması", Ed: Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, Kaktüs Yay., İstanbul

Özmen, Ş., 2013, Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu- E-Ticaret, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul

Sennett, R., 2009, Yeni Kapitalizm Kültürü, Ayrıntı Yay., İstanbul

Tomlinson, J., 2004, Küreselleşme ve Kültür, Ayrıntı Yay., İstanbul

Tourine, A., 1999, "Toplumdan Toplumsal Hareketlere", Ed: Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, Kaktüs Yay., İstanbul

TUİK, 2004-2013, Bilgi Toplumu İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/ (15.05.2014)

TUİK–2012, http://tuikapp.tuik.gov.tr/secilmisUluslararasiGostergeler/tabloolustur. do, (20.05.2014)

Urry, J., 1995, Mekanları Tüketmek, Ayrıntı Yay., İstanbul

Warner, A., Malhotra, A., Gonagle, A., 2013, Girl's Education, Empowerment and Transitions to Adulthood, The Case for Shared

Agenda, International Center for Research on Woman, http://macfound.org/media/files/ICRW), (03.05.2014)

Werner, A., 2009, "Girls consuming music at home : Gender and the Exchange of music through new media", Europian Journal of Cultural Studies, 12(3):296-284, DOI: 10.1177/1367549409105364, http://sagepublications.com, (02.05.2014)

İNOVASYON YÖNETİMİ VE AR-GE

Dr. Didem ENGİNOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1287
İktisat / Ekonomi No.: 126
ISBN : 978-605-320-192-2
© 1. Basım, Eylül 2015

İNOVASYON YÖNETİMİ VE AR-GE

Dr. Didem ENGİNOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Enginoğlu, Didem.

İnovasyon Yönetimi ve AR-GE / *Didem Enginoğlu*
1. Basım, X + 140 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-192-2
1. İnovasyon (Yenilik) 2. İnovasyon Stratejileri 3. İnovasyon Modelleri
4. İnovasyon Yönetimi 5. Araştırma ve Geliştirme (AR-GE)

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Değerli ailem ve sevgili eşime…

ÖN SÖZ

Günümüz rekabet koşullarını şekillendiren üç önemli güç; küreselleşme, teknoloji ve inovasyondur. Küreselleşme, dünya çapında bir rekabet ortamına yol açtığı için işletmeler ürün/hizmet üretimi, AR-GE, organizasyonel yapı ve yönetim alanlarında değişiklik yapmak zorunda kalmaktadırlar. İşletmelerin ürün/hizmet üretimi, AR-GE, örgütsel yapı ve yönetim alanlarında değişiklik yapmak için kullandıkları bilgi ve yöntemler bütünü olan teknoloji ise inovasyonu beraberinde getirmektedir. Bu üç gücün egemen olduğu rekabet koşullarında, işletmelerin rakipleri sadece faaliyet gösterdikleri sektördeki diğer işletmeler değil aynı zamanda birlikte iş yaptığı tedarikçiler ve müşterileridir. Bu yüzden, işletmelerin rakiplerinden üstün olmak ve varlıklarını sürdürebilmek için uyguladıkları düşük fiyat ve yüksek kalite anlayışı artık geçersiz hâle gelmiştir. İşletmeler yoğun rekabet ortamında mevcut ürün/hizmetlerini ve iş yapma tarzlarını farklılaştırmak ya da yeni ürün/hizmet ve iş yapma tarzları geliştirmek zorundadırlar. İnovasyon, bir işletmeye rekabet üstünlüğü kazandıran yeni ürün/hizmet ya da iş yapma tarzıdır.

1940'lı yıllardan başlayarak rekabet üstünlüğü sağlamada yaşanan değişimler incelendiğinde işletmelerin; 1940'lar, 1950'ler; üretim üstünlüğü ile rekabet, 1960'lar, 1970'ler; maliyet üstünlüğü ile rekabet, 1980'ler; kalite üstünlüğü ile rekabet, 1990'lar; hız üstünlüğü ile rekabet, 2000'li yıllarda ise inovasyon üstünlüğü ile rekabet sağladıkları görülmektedir.

Gelenekselleşmiş temel üretim faktörleri yerini bilgiye bırakmaktadır. İşletmeler sermayeden çok, bilgi yoğun hâle gelmektedir. İşletmelerin rekabet üstünlüğü kazanmaları fark yaratacak bilgiye sahip olmalarına bağlıdır. İnovasyon sürecinde önemli bir fonksiyon olan AR-GE, bilgiyi somut ürün/hizmet ve süreçlere dönüştürmektedir. AR-GE'nin inovasyon sürecindeki rolü tartışılmazdır. İnovasyon ve AR-GE kavramları birbirleriyle içi içe geçmiş durumdadır. Günümüzde AR-GE açık bir sistem olarak çalışmaktadır. AR-GE hem işletme içerisindeki satış, pazarlama, finans, üretim gibi dahili bilgi kaynaklarıyla hem de işletme dışındaki müşteriler, tedarikçiler,

üniversiteler ve devlet gibi harici bilgi kaynaklarıyla entegre olarak bilgi üretmektedir. AR-GE tarafından üretilen bilgi, işletme içerisinde transfer edilerek inovasyon sürecine yansımaktadır. Bilgi, inovasyon süreci için çok önemlidir ve yeni ürün/hizmet, süreç ve sistemlerin temel girdisidir. AR-GE inovasyon sürecinde başarı için kritik faktördür.

İnovasyon giderek işletmelerin ayrılmaz bir fonksiyonu hâline gelmektedir. Bilgi inovasyonun en temel bileşenidir. Hem açık hem de örtülü bilgi inovasyon sürecinin başarısında kritik bir öneme sahiptir. Teknolojiyi işleme fonksiyonu olarak AR-GE inovasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Rekabetçi avantajın önemli bir kaynağı olarak AR-GE, inovasyon yönetiminden ayrı düşünülemez. İşletmeler AR-GE yetenekleri ile sahip oldukları yeni bilgileri inovasyona dönüştürdükleri takdirde rekabet üstünlüğü kazanmaktadırlar. Rekabetin giderek arttığı ve ilerleme olanaklarının azaldığı bir çevrede inovasyonun işletmelere faaliyet gösterdikleri sektörde yer bulma ve bu yeri sağlamlaştırma olanağı sunması; alana yönelik katkıyı daha belirgin ve önemli hâle getirmektedir. Bu amaçla, rekabetin yönetilmesi gereken bir boyutu olarak *inovasyon* kavramının çeşitli yönleriyle incelenmesi ve AR-GE'nin inovasyon yönetim sürecine olan katkısı bu çalışmanın temel inceleme alanını oluşturmaktadır.

Başka bir ifadeyle, inovasyon yönetimi ve AR-GE'nin hızla değişen ve rekabetçi bir çevrede işletmelere üstünlük sağlayacağı konusundaki yönelik düşünceler ve araştırmalar, kitabın hareket noktasını oluşturmuş; Türkçe literatürdeki gerek teorik gerekse uygulamaya yönelik boşluğun doldurulmasına katkı sağlanması ve gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalara ışık tutulması amaçlanmıştır.

Öncelikle bu konuda çalışma yapmam için beni teşvik eden, akademik ortama adım attığım ilk günden itibaren kendisi ile çalışmaktan büyük onur duyduğum ve benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Gönül Budak'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, varlığımı borçlu olduğum, her zaman yanımda olarak beni destekleyen canım aileme ve sonsuz bir sevgiyle hayatı paylaştığım sevgili eşim Ozan'a teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Eylül 2015, İzmir
Dr. Didem ENGİNOĞLU

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: İNOVASYON: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE 1
1.1. İNOVASYON KAVRAMI 1
1.1.1. İnovasyonun Tanımı ve İnovasyon ile İlişkili Kavramlar 4
1.1.1.1. Yaratıcılık 9
1.1.1.2. Buluş 11
1.1.1.3. Girişimcilik 12
1.1.1.4. İnovatiflik 13
1.2. İNOVASYON KAYNAKLARI 15

Bölüm 2: İNOVASYON TÜRLERİ 19
2.1. İnovasyon Türleri 19
2.1.1. Radikal ve Kademeli İnovasyon 19
2.1.2. Ürün İnovasyonu 21
2.1.3. Tasarıma Dayalı İnovasyon 21
2.1.4. Süreç İnovasyonu 23
2.1.5. Pazarlama İnovasyonu 24
2.1.6. Organizasyonel İnovasyon 25
2.1.7. Modüler/Mimari İnovasyon 26
2.1.8. Teknolojik İnovasyon 27
2.1.9. Yıkıcı (Bozucu) İnovasyon 28
2.1.10. Stratejik İnovasyon 29
2.1.11. Yönetim İnovasyonu 31
2.1.12. Kapalı İnovasyon/Açık İnovasyon 32
2.1.13. Sosyal İnovasyon 32
2.1.14. İş Modeli İnovasyonu 33

Bölüm 3: İNOVASYON STRATEJİLERİ 35
3.1. İNOVASYON STRATEJİLERİ 35
3.1.1. Mavi Okyanus İnovasyon Stratejisi 36
3.1.2. Saldırgan Strateji 37
3.1.3. Savunmaya Yönelik Strateji 38
3.1.4. Taklitçi ve Bağımlı Stratejiler 39

3.1.5. Geleneksel Strateji....40
3.1.6. Farklılaştırma Stratejisi....40

Bölüm 4: İNOVASYON MODELLERİ 41
4.1. İNOVASYON MODELLERİ 41
4.1.1. Kara Kutu Modeli....41
4.1.2. Rothwell'in Beş Jenerasyon İnovasyon Modelleri....42
4.1.2.1. Birinci Jenerasyon: Teknoloji Odaklı İnovasyon Modeli....42
4.1.2.2. İkinci Jenerasyon: Pazar Odaklı İnovasyon Modeli....43
4.1.2.3. Üçüncü Jenerasyon: İnteraktif İnovasyon Modeli....44
4.1.2.4. Dördüncü Jenerasyon: Bütünleşik İnovasyon Modeli....44
4.1.2.5. Beşinci Jenerasyon: Sistem Entegrasyonu ve Ağ Modeli....45
4.1.3. Dinamik İnovasyon Modeli....47
4.1.4. Teknoloji Yaşam Döngüsü Modeli....48
4.1.5. Kapalı İnovasyon Modeli....49
4.1.6. Açık İnovasyon Modeli....50
4.1.7. S Eğrisi Modeli....52
4.1.8. İnovasyonun Difüzyonu (Yayılımı) Modeli....53
4.1.9. Üçlü Sarmal İnovasyon Modeli....56

Bölüm 5: İNOVASYON SİSTEMLERİ 59
5.1. İNOVASYON SİSTEMLERİ 59
5.1.1. Ulusal İnovasyon Sitemi....60
5.1.2. Bölgesel İnovasyon Sistemi....64
5.1.3. Sektörel İnovasyon Sistemi....66

Bölüm 6: İNOVASYON SÜRECİNDE AR-GE KULLANIMI 69
6.1. AR-GE KAVRAMI 69
6.1.1. AR-GE'nin Tanımı ve AR-GE ile İlişkili Kavramlar....71
6.1.1.1. Patent....73
6.1.1.2. Faydalı Model....75
6.1.1.3. Teknoloji....76
6.2. AR-GE SÜRECİ 77
6.3. AR-GE'NİN GELİŞİMİ 80
6.4. AR-GE KAYNAKLARI 85
6.4.1. Dahili AR-GE Kaynakları....86
6.4.2. Harici AR-GE Kaynakları....87
6.4.2.1. Tedarikçiler....87
6.4.2.2. İş Ortakları....88

6.4.2.3. Üniversiteler 88
6.4.2.4. Kamu 89
6.4.2.5. Harici Laboratuvarlar 90
6.5. AR-GE YATIRIMLARI 91
6.6. AR-GE MERKEZLERİ 95

KAYNAKÇA 99

EKLER 107

KAYNAKÇA

Afuah, A. (2003). *Innovation Management: Strategies, Implementation and Profits*. Oxford University Press.

Amabile, T. M. (1996). *Creativiy and Innovation in Organizations*. http://hbr.org/product/creativity-and-innovation-in-organizations/an/396239-PDF-ENG (05.01.2013).

Avcı, M. (2007). *Yenilikçi Teknolojik Gelişme Göstergesi Olarak Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye İmalat Sanayi Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, G. (2009). Pazar Konumuna Göre Pazarlama Stratejileri. *Pazarlama Stratejileri: Yönetsel Bir Yaklaşım* (283-300). Editörler: Ömer Torlak ve Remzi Altunışık. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Aydoğuş, O., Türkcan, B., Çalışkan, E. ve Koporlu, B. S. (2009). *Kriz Teorileri:Kondratieff, Schumpeter ve Wallerstein*.http://iibf.ege.edu.tr/economics/papers/wp09-01.pdf, (26.01.2013).

Aygen, S. (2006). *İşletmelerde Yenilik Yönetimi Sürecinde Örgüt Yapılarında ve Hizmet Tasarımlarında Yaşanan Dönüşümler: Antalya İli Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Ampirik Bir Araştırma ve Hizmet Tasarımı Önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayhan, A. (2002). Dünden Bugüne Türkiye'de Bilim, Teknoloji Ve Geleceğin Teknolojileri. İstanbul: Güriş Yyaınevi.

Barker, A. (2002). *Yenilikçiliğin Simyası*. Çev. Ahmet Kardam. İstanbul: Mess Yayınları.

Barutçugil, İ. (2009). *Arge Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Bower, J., Christensen, C. M. (2010) . Bozucu Teknolojiler: Dalgayı Yakalamak. *Harvard Business Review-İş Modeli İnovasyonu* (29-54). Çev. İlker Gülfidan. İstanbul: Mess Yayınları.

Budak, G. (1998). *Yenilikçi Yönetim Yaratıcı Birey*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Budak, G. ve Budak, G. (2004). *İşletme Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları.

Byron, K. (2002). Yenilik Yapma Çevrimleri. *Yenilikçiliğin Simyası* (145-160). Çev. Ahmet Kardam. İstanbul: Mess Yayınları.

Capital Online (01 Aralık 2006). *İnovasyon Mitleri*. http://www.capital.com.tr/inovasyon-sharp8220mitsharp8221leri-haberler/19289.aspx (11.09.2013).

Carneiro, A. (2000). How Does Knowledge Management Influence Innovation And Competitiveness?*Journal of Knowledge Management*. 4(2): 87-98.

Chesbrough, H. (2003). *Open Innovation: The New Imperative For Creating and Profiting From Technology*. USA: Harvard Business School Publishing Corporation.

Christensen, C. M. (2000). *The Innovator's Dilemma*. New York: HarperCollins Publishers.

Çalgüner, A. (2010). *Teknokent'lerde Yer Alan Firmalar Örnekleminde, Türkiye'de Tasarım Desteği İçeriğinin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Önerisi*.

Çavuş, M. F. (2006). *İşletmelerde Personel Güçlendirme Uygulamalarının Örgütsel Yaratıcılık ve Yenilikçiliğe Etkileri Üzerine İmalat Sanayiinde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çubukçu, A. (2011). *Bir Açık İnovasyon Aracının Sistematik Tasarımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Damanpour, F. ve Gopalakrishnan, S. (1998). Theories of Organizational Structure and Innovation Adoption The Role of Environmental Change. *Journal of Engineering and Technology Management*. 15(1): 1-24.

Darroch, J. (2003). Developing A Measure Of Knowledge Management Behaviors And Practices. *Journal Of Knowledge Management*. 7(5): 41-54.

Darroch, J. (2005). Knowledge Management, Innovation And Firm Performance. *Journal Of Knowledge Management*. 9(3): 101-115.

Darroch, J. ve McNaughton, R. (2002). Examining The Link Between Knowledge Management Practices And Types Of Innovation. *Journal Of Intellectual Capital*. 3(3): 210-222.

Drucker, P. (2000). *21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları*. Çev. İrfan Bahçıvangil ve Gülenay Gorbon. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Drucker, P. (2003). Yenilikçilik Disiplini. *Harvard Business Review/Yenilikçilik* (119-134). Çev. Ahmet Kardam. İstanbul: Mess Yayınları.

Drucker, P. (2010). *Büyük Değişimler Çağında Yönetim*. Çev. Zülfü Dicleli. İstanbul: Optimist Yayınları.

Durna, U. (2002). *Yenilik Yönetimi.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) (2006). *Oslo Kılavuzu/Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması İçin İlkeler* http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/kilavuzlar/Oslo_3_TR.pdf28.07.2013.

Elçi, Ş. *Ar-Ge, Teknoloji Yönetimi ve İnovasyon Yönetimi*. http://www. focusinnovation.net/inovasyon/ar-ge,-teknoloji-yoenetimi-ve-inovasyon-yoenetimi.aspx (11.09.2012).

Elçi, Ş. *İnovasyon: Nedir, Ne Değildir?* http://www.focusinnovation.net/ inovasyon/inovasyon-nedir,-ne-de%C4%9Fildir.aspx (11.09.2012).

Elçi, Ş., Karataylı, İ. ve Karaata, S. (2008).*Bölgesel İnovasyon Merkezleri: Türkiye için Bir Model Önerisi* (Yayın No. TÜSİAD-T/2008-12/477). http://www.utikad.org.tr/db/files/TUSIAD%20Bolgesel%20Inovasyon%20Merkezleri.pdf(27.07.2012).

Enkel, E., Gassmann, O. ve Chesbrough, H. (2009). Open R&D and Open Innovation: Exploring the Phenomenon. *R&D Management*. 39(4): 311-316.

Foster, R. (1986). *Innovation: The attacker's Advantage*. New York: Summit Books.

Freeman, C. ve Soete, L. (2004). *Yenilik İktisadı*. Çev. Ergun Türkcan. Ankara: Tübitak Yayınları.

Gassmann, O. ve Enkel, E. Towards a Theory of Open Innovation: Three Core Process Archetypes. 2004. - R&D Management Conference (RADMA). Lisabon, Portugal.

Gopalakrishnan, S. ve Damanpour, F. (1997). A Review of Innovation Research in Economics, Sociology and Technology Management. *Omega-The International Journal of Management Science*. 25(1): 15-28.

Gopalakrishnan, S. ve Damanpour, F. (2000). The Impact of Organizational Context of Innovation Adoption in Commercial Banks.*IEEE Transactions on Engineering Management*. 47(1): 14-25.

Gundling, E. (2002). *Yeniliğin 3M Yolu*. Çev. Oya Gürbahçe. Ankara: Academyplus Yayınevi.

Henderson, R. M. ve Clark, K. B. (1990). Architectural Innovation: The Reconfiguration Of Existing Product Technologies And The Failure Of Establish Firms. *Administrative Science Quarterly*. 35(1990): 9-30.

Hobday, M. (2005). Firm-level Innovation Models: Perspectives on Research in Developed and Developing Countries. *Technology Analysis & Strategic Management*. 17(2): 121-146.

Hobikoğlu, E. (2009). *Yeni Ekonomide İnovasyon ve Sürdürülebilir Rekabetin Yarattığı Katma Değerin Bilgi Toplumunda Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.Kale, E. (2010). *Konaklama İşletmelerinde Örgüt İçi Faktörlerin Yenilik ve YaratıcılıkPerformansına Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Iraz, R. (2010). *Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve Kobiler*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Işık, C. ve Keskin, G. (2013). Bilgi Ekonomilerinde Rekabet Üstünlüğü Oluşturulması Açısından İnovasyonun Önemi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.* 27(1): 41-57.

Işık, N. Ve Kılınç, E. (2012). İnovasyon Sistemi Yaklaşımı ve İnovasyonUN Coğrafyası: Türkiye Örneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi.* 7 (1): 169-198.

İrmiş, A. ve Özdemir, L. (2011). Girişimcilik ve Yenilik İlişkisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 9(1): 135-161.

İşcan, Ö. F. ve Karabey, C. N. (2007). Örgüt İklimi ile Yeniliğe Destek Algısı Arasındaki İlişki. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6(2): 180-193.

Kalça, A. Ve Atasoy, Y. (2008). Ekonomik Büyüme Aracı Olarak Bilgi Yayılımları ve İnovasyon. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*. 3(2): 95-110.

Karaata, E. S. (2012). *İnovasyonun Ölçümünde Yeni Arayışlar*. http://ref.sabanciuniv.edu/sites/ref.sabanciuniv.edu/files/skaraata_rapor.pdf (27.07.2012).

Kavrakoğlu, İ. (2006). *İnovasyon: Yönetimde Devrimin Rehberi*. İstanbul: Alteo Yayıncılık.

Kaynak, R. ve Mağden, M. O. (2012). İnovasyonda Sınırların Genişlemesi: Açık İnovasyon. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(1): 31-47.

Kılıçer, T. (2011), *Kobi'lerin Girişimci Pazarlama Yaklaşımı, Yenilik Yaratma Çabaları, Performansları ve Sahip Yöneticilerinin Girişimcilik Tutumları Açısından Profilleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kim W. C. ve Mauborgne, R. (2011). *Mavi Okyanus Stratejisi*. Çev. Şükrü Alpagut. İstanbul: CSA Global Publishing,

Koç ve Mente (2007). İnovasyon Kavramı ve Üniversite-Sanayi-Devlet İşbirliğinde Üçlü Sarmal Modeli. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi.* http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/kkahm.pdf.

Kotler, P. (2007). *10 Ölümcül Pazarlama Günahı*. Çev. Banu Adıyaman. İstanbul: MediaCat Kitapları.

Kuczmarski, T. (1996). *Innovation-Leadership Strategies for the Competetive Edge*. NTC Business Book-NTC Publishing Group.

Luecke, R. (2011). *İş Dünyasında Yenilik ve Yaratıcılık*. Çev. Turan Parlak. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Marinova, D. ve Phillimore, J. (2003). Models of Innovation. *The International Handbook on Innovation* (44-54). Editor: Larisa V. Shavinina. UK: Elsevier Science Ltd.

Milling, P. M. ve Stumpfe, J..*Product and Process Innovation a System Dynamics Based Analysis of the Interdependencies*. http://www.system dynamics.org/conferences/2000/PDFs/milling1.pdf, 07.10.2012

Naktiyok, A. (2007). Yenilik Yönelimi ve Örgütsel Faktörler. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.* 21(2): 211-230.

Oeij, P. R. A., Dhondt, S. ve Korver, T. (2011). Workplace Innovation, Social Innovation, and Social Quality. *International Journal of Social Quality.* 1(2): 31–49.

Oğuztürk, B. S. (2003). Yenilik Kavramı ve Teorik Temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8: 253-273.

Orrt, J. R. ve Duin, P. A. (2008). The Evolution of Innovation Management towards Contextual Innovation. *European Journal of Innovation Management*. 11(4): 522-538.

Örücü, E., Kılıç, R. ve Savaş, A. (2011). Kobi'lerde İnovasyon Stratejileri ve İnovasyon Yapmayı Etkileyen Faktörler: Bir Uygulama. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 12(1): 58-73.

Park, Y. ve Kim, S. (2005). Linkage Between Knowledge Management and R&D Management. *Journal Of Knowledge Management*. 9(4): 34-44.

Peres, R., Muller, E. ve Mahajan, V. (2010). Innovation diffusion and new product growth models: A critical review and research directions. *Intern. J. of Research in Marketing*. 27(2010): 91-106.

Popadiuk, S. ve Choo, C. W. (2006). Innovation and Knowledge Creation: How Are These Concepts Related? *International Journal of Information Management*. 26(4): 302-312.

Porter (1998). *The Competitive Advantage Of Nations*. New York: Palgrave Macmillan.

Porter, M. (2000). *Rekabet Stratejisi*. Çev. Gülen Ulubilgen. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Pot, F. ve Vaas, F. (2008). Social Innovation The New Challenge for Europe. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 57(6): 468-473.

Rekabet, http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=FFRuf8Pup7NmOWDy4UiVBg==-H7deC+LxBI8=, 02.07.2014.

Robertson, T. S. (1967). The Process Of Innovation and The Diffusion Of Innovation. *Journal Of Marketing*. 31(1): 14-19.

Rothwell, R. (1994). Towards the Fifth-generation Innovation Process. International Marketing Review. 11(1): 7-31.

Satı, Z. ve Işık, Ö. (2011). İnovasyon ve Stratejik Yönetim Sinerjisi: Stratejik İnovasyon. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(2): 538-559.

Swaim, R. W. (2011). *Bir Strateji Ustası: Peter Drucker*. Çev. Ümit Şensoy. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Şimşek, M. Ş., Akın, B. (2003). Teknoloji Yönetimi ve Örgütsel Değişim. Konya: Çizgi Kitabevi.

Tellis, G. J., Prabhu, J. C. ve Chandy, R. K. (2009). Radical Innovation Across Nations: The Preeminence of Corporate Culture. *Journal of Marketing*. 73(1): 3-23.

Theory: Disruptive Innovation.http://www.thefgi.net/theory-disruptive-innovation/ (14.09.2012).

Tidd, J. (2006). *Innovation Models*. http://www.emotools.com/static/ upload/files/innovation_models.pdf (03.12.2012).

Tidd, J. and Bessant J. (2009). *Managing Innovation: Integrating Technological Market and Organizational Change*. England: John Wiley&Sons Ltd.

TPE (Türk Patent Enstitüsü). (2014). *Patent/Faydalı Model Kılavuzu.*http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=620 (24.05.2014).

TPE (Türk Patent Enstitüsü). (2014).*Patent/Faydalı Model*. http://www. turkpatent.gov.tr/dosyalar/yayinlar/bilgikitapciklari/PatentFM.pdf(24.05.2014).

Trott, P. (2008). *Innovation Management and New Product Development*. Pearson Education Limited.

Tuncel, C. O. (2012). *İnovasyon Sistemleri ve Ekonomik Gelişme: Bursa Bölgesi İmalat Sanayinde İnovasyon Süreçleri Üzerine Bir Alan Araştırması.* Bursa: Akkılıç Kütüphanesi Yayınları.

Tushman, M. L. ve Rosenkopf, L. (1992). Organizational Determinants of Technological Change toward a Sociology of Technological Evolution. *Research in Organizational Behavior*. 14: 311-347.

Ulusoy, G., Alpkan, L., Kılıç, K. ve Öner, A. (2008). *İmalat Sanayinde İnovasyon Modelleri ve Uygulamaları Projesi*. http://yuvam.yeditepe.edu.tr/ TUBITAK_SOBAG_105K105_Proje_Final_Raporu.pdf (10.11.2012).

Utterback, J. (1994). *Mastering the Dynamics of Innovation*. USA: Harvard Business School Press.

Utterback, J., Vedin, B., Alvarez, E., Ekman, S., Sanderson, S., Tether, B. Ve Verganti, R. (2008). *Tasarıma Dayalı İnovasyon*. Çev. Yıldırım Özdemir. İstanbul: Ledo Yayıncılık.

Uzkurt, C. (2008). *Pazarlamada Değer Yaratma Aracı olarak Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Ünlükaplan, İ. (2009). Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde İktisadi Kalkınma, Rekabetçilik ve İnovasyon İlişkilerinin Kanonik Korelasyon Analizi ile Belirlenmesi. *Maliye Dergisi*. 157: 235-250.

Yavuz, Ç. (2010). İşletmelerde İnovasyon-Performans İlişkisinin İncelenmesine Dönük Bir Çalışma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi.* 5(2): 143-173.

Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, Y. T. (2013). Girişim, Girişimci, Girişimcilik ve Risk Yönetimi Kavramları. *Girişimcilik* (25-38). Editör: Nazan Yelkikalan. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Zerenler, M., Türker, N., ŞAHİN, E. (2007). Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) ve Yenilik İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 17: 654-667.

Geliştirilmiş 3. Basım

İnşaat Mühendisleri İçin JEOLOJİ

Prof. Dr. Nail ÜNSAL

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1273
MÜHENDİSLİK/TEKNİK NO.: 112
ISBN: 978-605-320-177-9
© Geliştirilmiş 3. Basım, Eylül 2015

İnşaat Mühendisleri İçin JEOLOJİ
Prof. Dr. Nail ÜNSAL

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Enes Kurt -enes@nobelyayin.com- Emel Yıldız - emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ünsal, Nail.
İnşaat Mühendisleri İçin JEOLOJİ/ *Nail Ünsal*
Geliştirilmiş 3. Basım, XII + 282s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-177-9
1. Jeoloji 2. Mineral 3. Kayaç 4. Baraj Jeolojisi 5. Tünel Jeolojisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

GELİŞTİRİLMİŞ ÜÇÜNCÜ BASIMIN ÖN SÖZÜ

Bu kitap, Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde okutulan "İnşaat Mühendisleri İçin Jeoloji" dersinin büyük bir kısmını kapsamaktadır. Bu kitapta, yeryüzeyinin çeşitli derinliklerinde inşaat yapan inşaat mühendislerine jeolojik bilgilerin esasları yalın bir dil, resim, şekil, çizelge ve örneklerle verilmeye çalışılmış, jeolojik olayların aydınlatılmasına, zemin ve kayanın sevdirilmesine gayret gösterilmiştir.

Jeoloji, kaya ve zemin mühendisliği ile ilgili sorunların çözümünde doğrudan uygulama alanına sahip bir bilim ve mühendislik dalıdır. Bu bilim dalı, özellikle son yıllarda, şev kazıları, tüneller, yer altı hidrolik yapıları, yollar, barajlar ve değişik yapıların inşaatlarına ilişkin mühendislik tasarımında karşılaşılan sorunların çözümünde vazgeçilmez bir uygulama ve araştırma konusu olarak yerini almıştır. Ülkemizde de, çok yeni olmakla birlikte, kaya ve zemin mekaniği, mühendislik jeolojisi gibi disiplinler bütünleşerek İnşaat Mühendisliği'nde Geoteknik Uygulamalar şeklinde hızla yaygınlaşıp ilgi çekmeye başlamış ve önemli bir konuma gelmiştir.

İnşaat Mühendisleri İçin Jeoloji kitabı temelde 2 kısım ve 15 bölümden ibarettir. Birinci kısımda yer kabuğunu oluşturan mineraller, kayaçlar ve bunların yapısal özellikleri resim ve şekillerle açıklanmıştır. İkinci kısımda ise mühendislik jeolojisinin esasları; yer altı suları, heyelan, temel, tünel, baraj, malzeme, deprem, jeolojisinin ana hatları anlatılmıştır.

Jeolojinin çok kapsamlı ve hızla gelişen bir bilim dalı ve uygulama alanı olduğu dikkate alındığı takdirde, yayının komple bir jeoloji el kitabı hüviyeti taşımayacağı ve bu konudaki gelişmelerin kitabın içeriğini bazı konularda geride bırakacağı bir gerçektir. Bununla birlikte, kitabın bu alandaki Türkçe bir yayın olarak, mühendislerimizin jeolojik veri toplamaya ve değerlendirmeye yönelik pratik gereksinimleriyle ilgili konularda yararlı olacağı inancındayız.

Bununla birlikte, ayrıntılı teorik bilgilerin ve yorumların ötesinde, konuyla ilgilenen mühendislerin pratikte başvurabilecekleri önemli temel bilgilerin derlenip bir araya getirilmesine duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu durum dikkate alınarak, özellikle uygulama alanındaki bu Türkçe yayın boşluğunun biraz olsun doldurulabilmesi ve bu konuda çalışan ve/veya konuya ilgi duyan mühendislerimize bir danışma kaynağı sağlayarak yardımcı olunabilmesi amacıyla bu kitap yayına hazırlanmıştır.

Kitapta gözden kaçan hususlar, yazım ve çizim hatalarının bulunması doğaldır. Bunların değerli okurlar tarafından hoşgörü ile karşılanması, mümkünse yazılı bildirilmesi, yazarı daha iyiye ve güzele ulaşmada gayretlendirecektir.

Jeoloji mesleğini bana öğreten ve sevdiren, doktora öğrenimim sırasında ve daha sonraki yıllarda desteğini gördüğüm Prof. Dr. Baki CANİK'e özellikle teşekkür ederim.

Kitabın okuyanlara faydalı olmasını diler, bilgisayarda yazılımını üstün gayret ve sabırla gerçekleştiren eşim Esma ÜNSAL'a sonsuz teşekkür ederim.

Prof. Dr. Nail ÜNSAL

Haziran 2015

İÇİNDEKİLER

1. JEOLOJİNİN TANIMI, GELİŞİMİ VE KOLLARI 1

1.1. GİRİŞ 1
1.2. JEOLOJİNİN UĞRAŞI DALLARI 4
1.2.1. Genel Jeoloji 5
1.2.2. Mineraloji – Petrografi 5
1.2.3. TektonİK (Yapısal Jeoloji) 5
1.2.4. Stratigrafi (Tarihsel Jeoloji) 5
1.2.5. Paleontoloji 6
1.2.6. Mühendislik Jeolojisi 6
1.3. JEOLOJİNİN İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİNDEKİ ANLAMI 9

2. YER KABUĞU – YER İÇİ, MİNERALLERİN FİZİKSEL VE KİMYASAL ÖZELLİKLERİ 13

2.1. YER KABUĞU VE YER İÇİ 13
2.2. YER KABUĞUNU OLUŞTURAN MADDELER 15
2.2.1. Mineraller 16
2.3. MİNERALLERİN KRİSTAL ŞEKİLLERİ 16
2.4. MİNERALLERİN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ 18
2.4.1. Elastikiyet 18
2.4.2. Sertlik 18
2.4.3. Kırılma ve Dilinim 19
2.4.4. Renk 20
2.4.5. Çizgi 20
2.4.6. Parlaklık 21
2.4.7. Yapı (Görünüş) 21
2.4.8. Özgül Ağırlık 21
2.4.9. İkizlilik 22
2.5. MİNERALLERİN KİMYASAL ÖZELLİKLERİ 23
2.5.1. Polimorfizm 23

2.5.2. İzomorfizm 23
2.6. MİNERALLERİN OPTİK ÖZELLİKLERİ 24
2.7. İZOTROPİ VE ANİZOTROPİ 24
2.7.1. İzotropi 24
2.7.2. Anizotropi 24

3. KAYAÇ OLUŞTURAN BAŞLICA MİNERALLER 27

3.1. KUVARS GRUBU MİNERALLER 28
3.1.1. Kuvars Çesitleri 29
3.2. FELDİSPATLAR 30
3.2.1. Ortaklaz 30
3.2.2. Plajioklaz Grubu Mineraller 31
3.3. FELDİSPATOİDLER 32
3.4. MİKALAR 33
3.5. PİROKSENLER 34
3.6. AMFİBOLLER 35
3.7. PERİDODİT 36
3.8. KARBONATLAR 37
3.9. SÜLFAT GRUBU MİNERALLER 38
3.10. BORLU MİNERALLER (BORATLAR) 40
3.11. KİL MİNERALLERİ 41
3.12. MAGMATİK KAYAÇLARDA BULUNAN İKİNCİL MİNERALLER 42
3.13. SULU MAĞNEZYUM SİLİKATLI MİNERALLER 45
3.14. METAMORFİK KAYAÇLARDA BULUNAN BAŞLICA MİNERALLER 46
3.15. MİNERALLERİN İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİNDE ÖNEMİ VE KULLANIM ALANLARI 47

4. KAYAÇLAR VE MAGMATİK KAYAÇLAR 55

4.1. MAGMATİK KAYAÇLAR 56
4.2. MAGMATİK KAYAÇ YAPICI MİNERALLER 58
4.3. DERİNLİK KAYAÇLARI 58
4.3.1. Granit-Granodiorit 58
4.3.2. Siyenit-Monzonit 60
4.3.3. Tonalit-Kuvars Gabro 60
4.3.4. Diorit Grubu 61
4.3.5. Gabro Grubu 61
4.3.6. Peridotit Grubu 62
4.4. VOLKANİK (YÜZEY) KAYAÇLAR 62
4.4.1. Granitin Yüzey Kayaçları 62
4.4.2. Trakit 64
4.4.3. Fonolit 64
4.4.4. Latit ve Kuvars latitler 64

4.4.5. Dasit 64
4.4.6. Andezit 65
4.4.7. Bazalt 65
4.4.8. Diyabaz 66
4.5. DAMAR KAYAÇLARI 66
4.5.1. Granitin Damar Kayaçları 66
4.6. LAV, TÜF VE AGLOMERALAR 67
4.7. MAGMATİK KAYAÇLARIN MÜHENDİSLİK ÖZELLİKLERİ 68

5. METAMORFİK KAYAÇLAR 73

5.1. METAMORFİZMA 74
5.1.1. Kontak (Dokanak) Metamorfizma 74
5.1.2. Bölgesel (Rejyonal) Metamorfizma 75
5.1.3. Dinamik (Dislokasyon) Metamorfizma 75
5.2. EN ÇOK GÖRÜLEN METAMORFİK KAYAÇLAR 76
5.2.1. Arduvaz ve Fillitler 76
5.2.2. Şistler 77
5.2.3. Mermerler 77
5.2.4. Kuvarsit 78
5.2.5. Gnays 78
5.3. METAMORFİK KAYAÇLARIN MÜHENDİSLİK ÖZELLİKLERİ 78

6. SEDİMANTER KAYAÇLAR 81

6.1. AYRIK SEDİMANTER KAYAÇLAR 84
6.1.1. Bloklar 84
6.1.2. Çakıllar 84
6.1.3. Kumlar 85
6.1.4. Siltler 86
6.1.5. Killer 86
6.2. ÇİMENTOLANMIŞ SEDİMANTER KAYAÇLAR 87
6.2.1. Konglomeralar 87
6.2.2. Breşler 88
6.2.3. Kumtaşları 89
6.2.4. Arkoz 89
6.2.5. Grovak 90
6.2.6. Silttaşı, Kiltaşı ve Şeyl 90
6.2.7. Marn 91
6.3. ORGANİK SEDİMANTER KAYAÇLAR 91
6.3.1. Kireçtaşı 92
6.4. DİĞER SEDIMANTER KAYAÇLAR 93
6.4.1. Diyatomit 93
6.4.2. Radyolarit 93

6.5. KİMYASAL SEDİMANTER KAYAÇLAR 94
6.5.1. Travertenler 94
6.5.2. Albatrılar 94
6.6. SEDİMANTER KAYAÇLARIN MÜHENDİSLİK ÖZELLİKLERİ 95
6.7. JEOLOJİK ZAMANLAR 97

7. YAPILARDA KULLANILAN JEOLOJİK MALZEMELER 101

7.1. YAPITAŞLARI 101
7.1.1. Mermerler 104
7.1.2. Yontma Taşlar (Dekoratif Taşlar) 110
7.1.3. Çatı ve Kaplama Malzemeleri 111
7.2. KIRMATAŞ 113
7.2.1. Magmatik Kayaçlar 113
7.2.2. Sedimanter Kayaçlar 115
7.2.3. Metamorfik Kayaçlar 116
7.3. BETON AGREGASI 117
7.4. YOL AGREGASI 120
7.5. ÇİMENTO HAM MADDELERİ 122
7.5.1. Kireçtaşı 122
7.5.2. Marn 123
7.5.3. Tras (Puzolonik Madde) 123
7.6. TUĞLA VE KİREMİT KİLLERİ 127
7.7. İNŞAAT KUMLARI ve ÇAKILLAR 127

8. KAYAÇLARIN YAPI ÖZELLİKLERİ 129

8.1. KAYAÇLARDA GÖRÜLEN YAPILAR 130
8.2. KAYAÇLARDA GÖRÜLEN İKİNCİL YAPILAR 132
8.2.1. Fissürler 132
8.2.2. Çatlaklar 132
8.2.3. Faylar 133
8.3. FAY BÖLGELERİNDE YER ALAN ÇÖKÜNTÜ OVALARI VE YERLEŞİM YERLERİ 141
8.4. KIVRIMLAR 141
8.4.1. Kıvrımların Sınıflandırılması 142
8.5. KAYAÇLARIN YAPISAL ÖZELLİKLERİNİN İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ UYGULAMALARINDA ÖNEMİ 144

9. DEPREM JEOLOJİSİ 147

9.1. GİRİŞ 147
9.2. DEPREMİN OLUŞ NEDENLERİ VE TÜRLERİ 148
9.2.1. Deprem Türleri 151
9.3. DEPREM DALGALARI 152

9.3.1. Cisim dalgaları 152
9.3.2. Yüzey dalgaları 152
9.4. DEPREM PARAMETRELERİ 153
9.4.1. Odak Noktası (Hiposantr) 153
9.4.2. Dış Merkez (Episantr) (Merkez Üssü) 154
9.4.3. Odak Derinliği 154
9.5. DEPREMİN ŞİDDETİ VE BÜYÜKLÜĞÜ 155
9.5.1. Şiddet 155
9.5.2. Magnitüd 163
9.6. DEPREMİN DİĞER ÖZELLİKLERİ 166
9.7. DEPREM ŞİDDET ÖLÇEĞİ 166
9.8. DEPREMLERİN BÜYÜKLÜK, UZAKLIK VE DERİNLİKLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI 167
9.9. YÜZEYSEL JEOLOJİ-SİSMİK ŞİDDET İLİŞKİSİ 167
9.10. YAPI ŞARTNAMELERİNDE ZEMİN SINIFLANDIRMALARI 168
9.11. TÜRKİYE'NİN SİSMOTEKTONİĞİ 169
9.12. DEPREM BÖLGELERİ 170
9.13. DEPREMLERİN MÜHENDİSLİK İŞLERİNDEKİ ÖNEMİ 171

10. YER ALTI SULARI JEOLOJİSİ (HİDROJEOLOJİ) 173

10.1 HİDROJEOLOJİNİN KONUSU VE GELİŞİMİ 173
10.1.1. Suyun Önemi 173
10.2. YER ALTI SULARININ KÖKENİ VE YAŞI 174
10.3. DOĞADA SUYUN DÖNÜŞÜMÜ - DOLAŞIMI 175
10.4. YER ALTI SU AKİFERLERİ 176
10.4.1. Akifer Türleri 176
10.5. YER ALTI SULARININ HAREKETİ 182
10.5.1. Porozite (n) 183
10.5.2. Özgül Verim - Özgül Tutum 185
10.5.3. Permeabilite 187
10.5.4. Transmisivite (İletkenlik) 191
10.5.5. Depolama Katsayısı 191
10.6. HİDROLİK EĞİM 193
10.7. YER ALTI SUYU SÜZÜLME HIZI 194

11. KAYAÇLARDA AYRIŞMA (BOZUNMA) 197

11.1. AYRIŞMA TİPLERİ 198
11.2. ZEMİNLER 200

12. KİTLE HAREKETLERİ VE HEYELAN JEOLOJİSİ 205

12.1. KİTLE HAREKETLERİ VE HEYELANLARIN NEDENLERİ 206

12.2. KİTLE HAREKETLERİNİN ÇEŞİTLERİ VE SINIFLANDIRILMASI 207
12.2.1. Düşme 208
12.2.2. Akma 208
12.2.3. Devrilme 209
12.2.4. Kayma (Heyelan) 210
12.2.5. Çökme ve Oturma 212
12.3. KİTLE HAREKETLERİNİN ÖNLENMESİ 213

13. TÜNEL JEOLOJİSİ 215

13.1. TÜNEL VE GALERİLERDE KULLANILAN TERİMLER 215
13.2. TÜNEL AÇILMASI SIRASINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER 216
13.2.1. Zeminlerde Tünel Açılması Sırasında Karşılaşılan Problemler 216
13.2.2. Kayalarda Tünel Açılması Sırasında Karşılaşılan Problemler 217
13.3. KAYALARDA RASTLANAN ÖNEMLİ OLAYLAR 217
13.3.1. Tünellerdeki basınçlar ve basınçtan kurtulma 217
13.3.2. Kemerlenme 218
13.3.3. Jeolojik Yapının Etkisi 219
13.3.4. Aşırı Sökülme 221
13.4. TÜNELLERDE SU 221
13.5. TÜNELLERDE GAZ 222
13.6. TÜNELLERDE SICAKLIK 222
13.7. TÜNEL JEOLOJİSİ ÇALIŞMALARI 222
13.7.1. Ön jeolojik çalışmalar 223
13.7.2. Ayrıntılı çalışmalar 223
13.7.3. Tünel açılımı sırasındaki jeolojik çalışmalar 224
13.7.4. Tünel bittikten sonra yapılacak çalışmalar 224

14. BARAJ JEOLOJİSİ 225

14.1. BARAJLARIN SINIFLANDIRILMASI 225
14.2. YAPIMINDA KULLANILAN MALZEMEYE GÖRE BARAJ ÇEŞİTLERİ 226
14.2.1. Beton Barajlar 226
14.2.2. Toprak (Dolgu) Barajlar 228
14.3. BARAJ YERİ SEÇİMİNDE GÖZÖNÜNDE BULUNDURULAN JEOLOJİK KOŞULLAR 230
14.4. BARAJ TİPİ SEÇİMİNE ETKİYEN FAKTÖRLER 233
14.4.1. Topoğrafya 234
14.4.2. Jeoloji 234
14.4.3. Hidrolik ve Hidrolojik Durum 234
14.4.4. Malzeme Durumu 235
14.4.5. İşçilik Durumu 235
14.4.6. İklim 235
14.4.7. Projeyi Yapanın Yetişme Şekli ve O Ülkedeki Alışkanlıklar 235

14.4.8. Deprem Durumu 235
14.5. BARAJ YAPIMINDA JEOLOJİK ÇALIŞMALAR 235
14.5.1. Rezervuar (göl alanı) Etütleri 236
14.5.2. Rezervuarlardan Su Kaçması 237
14.5.3. Göl Alanında Yamaçların Duyarlılığı 238
14.5.4. Göl Alanındaki Suların Kimyasal Özellikleri 238
14.5.5. Barajlarda Siltlenme 238
14.6. BARAJ YERİ ARAŞTIRMALARI 240
14.7. BARAJ YIKILMALARI 241
14.7.1. Gövde ve Dolayında Meydana Gelen Olaylar 241

15. TEMEL JEOLOJİSİ 243

15.1. JEOLOJİK FAKTÖRLERİN TEMEL TİPİ SEÇİMİNE ETKİSİ 243
15.2. BİNA TEMELLERİ 244
15.3. KÖPRÜ TEMELLERİ 246
15.4. YOL TEMELLERİ 247
15.4.1. Yol Güzergahı Araştırmaları 248
15.4.2 Toprak İşleri ile İlgili Sorunlar 249
15.4.3. Yol Güzergahında Elde Edilecek Jeoteknik Veriler 249

16. ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMADA JEOLOJİ 253

16.1. ŞEHİR (KENT) PLANLAMADA JEOLOJİ 253
16.1.1. Kent Planlamasında Yer Seçimini Etkileyebilecek Temel Parametreler 254
16.2. BÖLGESEL JEOLOJİ 257
16.2.1. Arazi Koruma ve Islahı 260
16.2.2 Jeolojik Afetler 261

YARARLANILAN KAYNAKLAR 273
DİZİN 277
ÖZGEÇMİŞ 281

YARARLANILAN KAYNAKLAR

A.G.I., 1980. Glossary of Geology. R.L. Bates and J.A. Jackson (eds), American Geological Institute, Falls Church, Virginia, U.S.A., 751p.

Astroza, M. and Monge, J., 1991, Regional seismic zonation in central

Chile, Proc. Fourth Int. Conf. on Seismic Zonation, 3, 487-494

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1997. Afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkında yönetmelik. Ankara, 85.

Bell, F.G., 1993, Engineering geology, Blackwell Scientific Publications Editorial Offices, sayfa no, London, England.

Blirka, L.H., (1990), Geological mapping of Rapid Mass Movement Deposit as an aid for land use plannig, Engineering Geology (29), 365-378.

Borchert, R. D. and Gibbs, J. F., 1976, Effects of local geological conditions in the San Francisco bay region on ground motions and the intensities of the 1906 earthquake**,** Bulletin of the Seismological Society of America, 66, 467-500

Canik, B., 1998, Hidrojeoloji, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Ankara,Türkiye.

Das, B.M., 1983, Fundamentals of soil dynamics, Elsevier Science Publishing Co. Inc., s 353-374, New York, USA.

Erguvanlı, K., 1983, Mühendislere jeoloji, İTÜ Maden Fakültesi Ofset Baskı Atölyesi, İstanbul, Türkiye.

Erguvanlı, K., 1994, Mühendislik jeolojisi, Seç Yayın Dağıtım, İstanbul, Türkiye.

Erguvanlı,K., Yüzer,E,1973 Yer altısuları Jeolojisi.İTÜ Kütüphanesi,sayı 967,İstanbul.

Evernden, J. F. and Thomsom, J. M., 1985, Predicting seismic intensities,

U. S. Geological Survey Profes. Paper 1360, 151-202

Federal Emergency Manegement Agency (FEMA),1999. Earthquakes.Natural science Teachers Associations,159 p.

Fetter,c.W.,1980, Applied Hydrogeology. Bell and Howell Company. 489 p.

Freeze and Cherry,J.A., 1979, Groundwater:Englewood Cliffs,N.J.,Prentice Hall,604 p.

Fookes,P.G., Dearman,W.R.1972. Some enginering aspects of weathering with field examples from Dartmoor and elsewhere.Q,J.Engineering Geology.,3,1-24.

Forster, A., Culshaw,M.G., (1990) The Use of Site İnvestigation Data for the Preparation of Engineering Geological Maps and reports for use by Planners and Civil Engineers, En. Geology (29), 347-354.

Goodman, R.E and Bray,J.W.,1977. Toppling of rock slopes , ASCE (Boulder, Coloroda), Vol.2.pp.201-234.

İrfan,T.Y. and Dearman,W.R 1978 The engineering petrogrphy of a weathered granite in Cornwall, England, Q.J.Engineering Geology.,11,233-234.

Johnson, A.,I,1967, Specific yield-compilation of specific yields for various materials. U.S.Geol.Survey Water supply Paper 1662- D, 74 p.

Kagami, H., Okada, S. and Ohta, Y., 1988, Versatile application of dense and precision seismic ıntensity data by an advanced questionnaire survey, Proc. Eighth World Conf. on Earthquake Eng**.**, 8, 937-942

Kasapoğlu, K, E., 1998. Kent planlamasında yer seçimini etkiyen jeolojik faktörler. Kentleşme ve jeoloji sempozyumu. İstanbul

Ketin, İ., 1982. Genel Jeoloji. İTÜ Maden fakültesi.İstanbul.

Kentleşme ve Jeoloji Sempozyumu, 1998, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, İstanbul, Türkiye.

Krauskopf, K.B. 1967. İntroduction to geochemistry. McGraw-Hill.

Legget, R.F., (973), Cities and Geology, McGraw-Hill.

Magar, K., 1998. Geoenvironmental protection today-A challenge for engineering geology. 8th International IAEG Congress, 1998, Canada, V.4, 2279-2285.

Medvedev, J., 1962, Engineering seismology, Academia Nauk Press, 260, Moscow,

Midorikawa, S., 1987, Prediction of isosiesmal map in the Kanto plain due to hypothetical earthquake, Journal of Structural Engineering, 33B, 43-48

Morfeldt, C.O.,(1993) Underground Consruction on Engineering Geological Terms: A Fundemental Necessity for the Function of Metropol, itan Environments and Man's Survival, Engineering Geology (35).

Pampal, S., 1987, Genel ve uygulamalı jeoloji, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, Türkiye.

Shima, E., 1978, Seismic microzoning map of Tokyo, Proc. Second Int.Conf. on Microzonation**,** 1, 433-443

Tarhan, F., 1989, Mühendislik jeolojisi prensipleri, KTÜ, 2000,Trabzon, Türkiye.

Tilford, N.R. 1994. Site selection: Past and present. Bulletin of the Association of Engineering Geologist, V.31, No.2, 157-169.

Todd, D.K., 1980, Grounwater Hydrology, 2nd ed., New York, John Wiley.

Ulusay, R., 2001, Uygulamalı jeoteknik bilgiler, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları, Ankara, Türkiye.

Ulusay,R., 1999.Kentleşme sürecinde yerseçimi ve depreme dayanıklı yapı inşasında jeoloji ve jeteknik etütlerin önemi ve işlevi. Jeoloji Mühendisleri odası yayını no:51.

Üşenmez, Ş., 1996, Mühendisler için jeoloji, Yozgat M.M.F., Yozgat Türkiye.

Waltham, A.C., 1994. Foundations of Engineering Geology. Blackie Academic and Professional, Oxford, 88p.

Yüzer, E. ve Vardar, M., 1999. Yerleşim bölgelerinin planlanmasında yerbilimleri. 5s (yayımlanmamış).

Valeton, I., 1972. Bauxites. Developments in soil science. Elsevire. New York

Watt, F., 1993, (Çev. A Yurtsever) Depremler ve Yanardağlar: TÜBİTAK Popüler bilim kitapları.

Weinert, H.H. 1965. Climatic factors affecting the weathering of igneous rocks. Agricul. Meteoroloc. 2.26-42.

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1320
Fen Bilimler No.: 107
ISBN : 978-605-320-226-4
© 1. Basım, Ekim 2015

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ
Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım:Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman.
İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi / *Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek*
1. Basım, XVIII + 234 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-226-4
1. Anatomi 2. Fizyoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi kitabı sistemler halinde hazırlanmıştır. Her bir sistemin anatomisi ve fizyolojisi kısa, öz ve anlaşılır biçimde verilmiştir. Ayrıca her sistemde yaygın olarak görülen rahatsızlık ve hastalıkların, nedeni ve tedavi yöntemleri de açıklanmıştır. Bilgiler çok sayıda resim, şekil ve tablolarla desteklenmiştir.

Bu kitap, yıllardır süren isteklerin sonucunda ortaya çıkmıştır. İnsan anatomisi ve fizyolojisi dersini iki ders saati içerisinde vermek zorunda olan öğretim üyeleri, kullandıkları Anatomi ve Fizyoloji - İnsan Biyolojisi kitabının kendileri için fazla ayrıntılı olduğunu ve tüm kitabı anlatmak için mevcut sürelerinin yetersiz olduğunu belirterek daha kısa ve öz bir kitap hazırlanmasını istediler. Bu istekleri karşılayabilmek için dokuz baskı yapmış olan Anatomi ve Fizyoloji - İnsan Biyolojisi kitabınından yararlanarak bu kitap oluşturulmuştur.

İnsan anatomisi ve fizyolojisi hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olmak isteyenlerin Anatomi ve Fizyoloji - İnsan Biyolojisi kitabını edinmeleri yararlı olacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V

BÖLÜM 1
ANATOMİ VE FİZYOLOJİYE GİRİŞ 1

Anatomi ve Fizyoloji 1

BÖLÜM 2
HAREKET SİSTEMİ (SYSTEMA LOCOMOTORIUM) 5

İSKELET SİSTEMİ (SYSTEMA SKELETALE) 5
Kemik Dokusu Tipleri 7
Kemiğin Yapısı ve Sertliği 8
Kemikleşme (Ossification) 8
Rikkets (Rickets) 8
Osteomalazi (Osteomalacia) 9
Osteoporöz (Osteoporosis) 9
İskeletin Yapısını Oluşturan Kemikler 10
1. Baş Kemikleri (Ossa cranii) 10
Neucranium (Kafatası kemikleri) 11
Splanchnocranium (Yüz kemikleri) 12
2. Omurga (Columna vertebralis) 15
Boyun Fıtığı ve Bel Fıtığı (İntervertebral disk hernisi) 17
3. Göğüs İskeleti (Thorax, Ossa thoracis) 17
4. Üyeler (Skeleton appendiculare) 18
Üst Taraf Kemikleri (Ossa membri superioris) 18
Alt Taraf Kemikleri (Ossa membri inforioris) 20
Eklemler (Articulatio, Juncturo ossium) 22
İnsan Boyunun Ortaya Çıkması 22
Romatizma (Rheumatism) 23
Artrit (Arthritis) 23
Romatoid Artrit (Rheumatoid arthritis, RA) 23

Osteoartrit (Osteoarthritis, OA veya dejeneratif artrit) 23
Çıkık (Dislocation, Luxation) 24
Kırıklar 24

BÖLÜM 3
KAS SİSTEMİ (SYSTEMA MUSCULARE) 25
Kas Tipleri 25
Miyofilamentler 27
Miyozin 27
Aktin 27
Kasın Kasılma Mekanizması 28
Kasılmanın Enerji Kaynakları 30
İskelet Kası Tipleri 30
Kasılma Tipleri 31
İskelet Kaslarının Hipertrofisi ve Body Building 31
İskelet Kaslarının Atrofisi 31
Rigor Mortis (Ölüm sertliği) 31
İskelet Kaslarının Adlandırılması 32
Vücut Kasları 34
Baş Kasları (Musculi capitis, Mm. capitis) 34
Deri Kasları 34
Çiğneme Kasları 34
Boyun Kasları (Mm. colli) 37
Sırt Kasları (Mm. dorsi) 37
Göğüs Kasları (Mm. thoracis) 37
Karın Kasları (Mm. abdominis) 38
Üst Taraf Kasları (Musculi membri superioris) 38
Omuz ve Kol Kasları 39
Ön Kol ve El Kasları 40

Alt Taraf Kasları (Musculi membri inferioris) 40
İntramuskular İnjeksiyon (i.m. injeksiyon) 42
Gluteus Maximusa İnjeksiyon 42
Tetanoz (Tetanus) 44
Fıtık (Herni, Hernia) 44

BÖLÜM 4
SİNİR SİSTEMİ (SYSTEMA NERVOSUM) 45
Sinir Sisteminin Organizasyonu 45
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ (Systema Nervosum Centrale) 46
Beyin (Encephalon) 46
Beyinin Başlıca Kısımları 47
1. Serebrum (Cerebrum) 47
2. Diencephalon 49
3. Beyin Sapı 50
4. Serebellum (Cerebellum, beyincik, küçük beyin) 50
Kranial Sinirler 51
Omurilik (Medulla spinalis) 51
Nervi Spinales 54
Serebrospinal Sıvı (Beyin-omurilik sıvısı, BOS) 55
Öğrenme ve Hafıza 55
OTONOM SİNİR SİSTEMİ 56
Sempatik Sinir Sistemi 57
Parasempatik Sinir Sistemi 57
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 57
Menenjit 59
Kuduz (Hidrofobi) 59
Epilepsi (Sara) 60
Omurilik Yaralanmaları 60

Parkinson Hastalığı 61
Alzheimer Hastalığı 61
Havale 62

BÖLÜM 5

DUYULAR VE DUYU ORGANLARI (ORGANA SENSUUM) 63

Genel Duyular (Somatik, visseral) 63
DERİ (DERMA, DERMİS, CUTİS, CORİUM) 63
Deri Bezleri 64
Kıllar (Pili) 64
Tırnaklar 65
Yanıklar 65
Özel Duyular 67
KOKU ORGANI (ORGANUM OLFACTORIUM) 67
TAT ORGANI (ORGANUM GUSTATORIUM) 68
İŞİTME VE DENGE ORGANI 70
Kulağın Anatomisi 70
İşitme 72
Otitis Media 72
Barotravmatik Otit 72
Denge 73
GÖRME ORGANI (ORGANUM VISUALE) 73
Göz Küresi (Bulbus oculi) 74
Gözün Yardımcı Organları (Organa oculi accessoria) 75
Renk Körlüğü 77
Gözün Kırma Kusurları 78
Yaşlanmanın Göze ve Görüşe Etkisi 80
Katarakt (Cataract) 80

BÖLÜM 6

ENDOKRİN SİSTEM (GLANDULAE ENDOCRINAE) 81

PİTUİTER (HİPOFİZ) 83

Adenohipofiz 84

Nörohipofiz 86

TİROİD 87

Hipertiroidizm 88

Hipotiroidizm 88

Tiroidin Kalsitonin Hormonu 89

PARATİROİD 89

Hiperparatiroidizm 90

Hipoparatiroidizm 90

ADRENAL BEZLER 90

Adrenal Korteks 91

Adrenal Medulla 92

PANKREAS 93

Diabetes Mellitus 95

PİNEAL BEZ, EPİFİZ 96

BÖLÜM 7

DOLAŞIM SİSTEMİ (SYSTEMA CIRCULATORIUM) 97

KAN 97

Kanın Fonksiyonları 97

Kanın Yapısı 99

Plazma 99

Hücreler 99

Eritrositler (Alyuvarlar, Kırmızı kan hücreleri, RBC) 99

Lökositler (Akyuvarlar, Beyaz kan hücreleri, WBC) 100

Granulositler (Polimorflar ve polimorfonukleer lökositler) 100

Agranulositler (Mononukleer Lökositler) 101
Plateletler (Trombositler) 102
Kanın Pıhtılaşması (Koagulasyon) 102
Kan Tipleri 103
Kan Gruplarının Tayini 104
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık 104
Polistemi 105
Anemi (Anemia) 106
Lökopeni 107
Trombositopeni 108
KALP 108
Kalp Duvarının Yapısı 109
Kalbin Boşlukları ve Kan Akışı 109
Kalbin Kan İhtiyacının Sağlanması 109
Kardiak Kateterizasyon 110
DAMARLAR VE KAN DOLAŞIMI 111
Arterler 112
Kapilerler 112
Venüller 112
Venler 112
Kan Dolaşımı 113
Pulmoner Dolaşım 114
Sistemik Dolaşım 115
Vücudun Başlıca Arterleri 115
Vücudun Başlıca Venleri 115
Nabız 121
Tansiyon (Kan Basıncı) ve Ölçülmesi 122
Hipertansiyon (Yüksek tansiyon) 123
Hipotansiyon 124

Koroner Arter Hastalıkları 124
Anjina Pektoris (Angina pectoris, göğüs ağrısı) 125
Koroner Hastalıklarda Risk Faktörleri 125
Varis (varix) 127
Senkop (Bayılma) 127
Koroner Bypass Operasyonu 128
Balon Anjioplasti (PTCA, Percutaneous transluminal coronary angioplasty) 128
LENFATİK SİSTEM (SYSTEMA LYMPHOIDEUM) 130
LENF 130
Lenf Düğümleri 132
Tonsiller (Bademcikler) 132
Dalak 133
Timus 133
İnflamasyon (İltihap) 133
Ateş 134
Bağışıklık 135
Bağışıklık Tipleri 135
Doku ve Organ Reddi 136
Allerjiler 136
Bağışıklık Yetersizliği (Immunodeficiency) Hastalıkları 137
AIDS (Acquired immune deficiency syndrome) 138

BÖLÜM 8

SOLUNUM SİSTEMİ (SYSTEMA RESPIRATORIUM) 139

Solunum Sisteminin Fonksiyonları 139
SOLUNUM SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU 140
Burun (Nasus, rhinos) ve Burun Boşluğu 140
Yutak (Farinks) 140

Gırtlak (Larinks) 140
Soluk Borusu (Trake) 142
AKCİĞERLER (PULMO, PNEUMON) 142
Alveoller 143
GAZLARIN TAŞINMASI 145
Oksijen Taşınması 145
Karbondioksit Taşınması 145
Solunum Hızı 146
Karbonmonoksit (CO) Zehirlenmesi 146
Yüksek Rakımlarda Adaptasyon 147
Vurgun 147
Pnömoni (Pneumonia, akciğer iltihabı, zatürre) 148
Tüberküloz (tuberculosis, TB, verem) 148
Amfizem (Emphysema) 149
Astım (Astma) 149
Nezle (Rhinitis, rinit) 150
Bronşit (Bronchitis) 150

BÖLÜM 9

SİNDİRİM SİSTEMİ (SYSTEMA DIGESTORIUM) 151

Ağız (Oris) 151
Dil (Lingua, glossa) 152
Damak (Palatum) ve Küçük Dil (Uvula) 153
Tükürük Bezleri (Glandulae salivariae) 153
DİŞLER (DENTES, ODONTOS) 154
Diş Tipleri 154
Dişlerin Formül ile Gösterilmesi 155
Yutak (Pharynx) 157
Yemek Borusu (Oesophagus) 157

MİDE (GASTER) 158
İNCE BARSAK (INTESTINUM TENUE) 158
KALIN BARSAK (INTESTINUM CRASSUM) 160
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar 162
KARACİĞER (HEPAR) 162
Karaciğerin Görevleri 163
1. Metabolik Görevler 163
2. Hematolojik Görevler 165
3. Safra Yapımı ve Sekresyonu 165
SAFRA KESESİ (VESICA BILIARIS, V. FELLAE) 166
PANKREAS 167
SİNDİRİM 168
Karbohidratların Sindirimi 169
Proteinlerin Sindirimi 170
Yağların Sindirimi 170
EMİLME 171
Karbohidratların Emilmesi 171
Proteinlerin Emilmesi 172
Yağların Emilmesi 172
Suyun Emilmesi 172
İyonların Emilmesi 173
Vitaminlerin Emilmesi 173
Alkolün Emilmesi 173
Feçesin (Dışkının) Oluşumu ve Defekasyon 174
Kabızlık (Constipation) 175
İshal (Diarrhea) 175
Mide ve Barsak Gazları (Flatus) 176
Gastrit (Gastritis) 176
Peptik ve Duodenal Ülser 177

Ülseratif Kolit 178
Basur (Hemorrhoid) 178
Hepatit 178
Siroz (Cirrhosis) 179
Safra Kesesi Taşları (Cholelithiasis) 180

BÖLÜM 10

BOŞALTIM SİSTEMİ (SYSTEMA RENALE) 181

Boşaltım Sisteminin Fonksiyonları 181
BÖBREKLER (REN, NEFROS) 182
Nefron 182
BÖBREKLERİN FİZYOLOJİSİ 184
İdrarın Konsantrasyonunun Ayarlanması 185
İdrarın Özellikleri 185
Üreterler 186
Mesane (Vesica urinaria) 186
Üretra (Urethra) 186
Miksiyon veya Ürinasyon 186
Akut ve Kronik Renal Yetmezlik 186
Glomerulonefrit 187
Pyelonefrit 187
Böbrek Taşları (Renal Calculi, Nephrolitiasis) 188
İdrar Yolları İltihapları 188
Diabetes İnsipitus 188
Dializ Tedavisi 189
Böbrek Nakli 189

BÖLÜM 11

ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA) 191

ERKEK ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA MASCULINA) 192
Testisler (Orchis, Didymis) 192
Yardımcı Kanallar 192
Yardımcı Bezler 193
Penis (Phallus) 194
Sperm 195
Meni (Semen, Ejakulat) 196
Erkekte Cinsel Aktivite 196
Erkekte Kısırlık (Sterilite, İnfertilite) 197
DİŞİ ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA FEMININA) 197
Ovaryum (Yumurtalık) 198
Uterin Tüpleri (Fallop Tüpleri, Tuba Uterina, Ovidükt) 199
Uterus (Hystera, Metra, Ana Rahmi) 200
Vajina (Colpos, Hazne) 200
Vulva (Dış Genital Organlar) 200
Meme Bezleri ve Memeler 201
Uterin Siklusu veya Menstrual Siklus 202
Ovulasyon (Yumurtlama) 203
Puberte 203
Kadında Cinsel Aktivite 204
Kadınlarda Kısırlık 204
Menstrual Bozukluklar 205
Meme (Göğüs) Kanseri 206
Cervix Kanseri 206
Menopoz 206
Cinsel Yolla Geçen (Venereal) Bazı Hastalıklar 207
Gonore (Gonorrhea) 207

Sifiliz (Syphilis) 207
DÖLLENME 208
Gebeliğin Belirlenmesi 209
EMBRİYONİK GELİŞME 209
Fetal Gelişim 209
Gebelik Döneminde Beslenme 210
Gebelikte Kilo Artışı 211
Gebelikte İlaç Kullanımı ve Radyasyon 211
Dış (Ektopik) Gebelik 211
Gebeliğin Önlenmesi (Contraception) 212
DOĞUM 214
Yenidoğanın Özellikleri 216
Sezaryan (Cesarean section) 217
Çoklu Doğum 217
Laktasyon (Emzirme) 218
Çocuğun Büyümesi ve Gelişmesi 219

KAYNAKLAR 221
DİZİN 225

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N. Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.Ü., Pratik Biyokimya, Mimoza Yayınları, Konya, 1996.

Aktümsek, A., İnsan Biyolojisi Ders Notları, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Konya, 1998.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, Konya, 2000.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak matbaacılık, İstanbul, 1987.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel ve Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenter, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti. İstanbul, 2000.

Arıncı, K., Elhan, A., Anatomi Cilt 1 ve 2, Güneş Kitabevi Ltd. Şti, Ankara, 1997.

Aydın, S., Kara, H., Erektil İşlev Bozukluğu, Tanı ve Tedavisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları, Yayın No:1, Van, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A/13, 1983.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Carola, R., Harley, J. P., Nobacak, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw Hill Inc., 1992.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey,J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş. İstanbul 1992.

Dambro, M. R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi, Ankara, 2000.

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı , Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, Şti.), Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa,1993.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Feneis, H. , Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, istanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice-Hall ınternational Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E. Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1989.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ünogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Üçüncü Baskı, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, 7. Basım, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı/Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ. S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Mersal, T. Başoğlu, S. Öner, N. Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lentner, C., Geigy Scientific Tables volume 1, Units of Measurement, Body Fluids, Composition of the Body Nutrition, Eighth Revised and Enlarged Edition, Ciba-Geigy Ltd., Basle, 1981.

Martini, F.H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc. 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, 6. Baskı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Menteş, N. K., Klinik Gestroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Moffett, D.F., Moffeett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A. A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes , P.A., Rodwell, V.W. Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara, 1993.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul, 1980.

Odar, İ.V., Anatomi Ders Kitabı, 2. Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1986.

Ödev, K., Radyolojide Teknik ve Endikasyonlar, Üriner Sistem Radyolojisi, Atlas Tıp Kitabevi, Konya, 1992.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 7. Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M. A., Aksoy, M.E. , Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul,1997.

Sağlam, M., Genel Histoloji (Genişletilmiş 3. Baskı), Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R. R., Stephens, T. D., Tate, P., Anatomy and Physilogy, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Sodeman, W.A, Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Snell, R.S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev. Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Stone, N, J., Blum, C.B. Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Commumicatious Inc., 1997.

Sukkar, M.Y., El-Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1986.

Tekelioğlu-Uysal, M. Kılıçturgay, K. Kerse, İ., Hücre: İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş, Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 1978.

Uçak, D., Elektrokardiyografi, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Weineck, J., İşlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı , A.Ş.), Spa Kitabevi, Ankara, 1998.

Yaman, K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1987.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971

Zuspan, F. P., Quilligan, E.J. Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.), Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

2. BASIM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Prof. Dr. Salih Güney

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 999
İşletme No.: 214
ISBN: 978-605-133-900-9
© 2. Basım, Ekim 2015

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ
Prof. Dr. Salih Güney

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sk. No.: 7/236-237 Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Salih
İnsan Kaynakları Yönetimi / *Salih Güney*
2. Basım, X + 274 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-900-9
1. İşletme 2. İnsan 3. Yönetim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bütün işletmelerin temel amacı, çevrelerine yararlı olmaktır. Bu yararın gerçekleşmesinde en önemli faktör insandır. Eğer insana gerekli önem verilirse işletmelerin belirledikleri amaç ve hedeflerine ulaşmaları çok daha kolay olur. İşletmelerin varlıklarını devam ettirmeleri ancak sağlıklı ve etkili bir sistem oluşturmaları ile mümkündür. Bu sistemin vazgeçilmez temel öğesi ise insandır. Sistemlerin sağlıklı işlemesinde insanların tutumları, davranışları, algılamaları, değerleri, bilgileri, becerileri, yetenekleri, tecrübeleri, istekleri, arzuları, sorumlulukları, aidiyet duyguları oldukça etkilidir. Bu nedenle insanları değerlendirirken, tek bir özelliğine değil tümünü dikkate almak gerekir. Başka bir deyişle, insan bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmelidir.

İşletmeler insanı istihdam ederken bütüncül bir bakış açısı ve nesnel bir anlayışla hareket etmelidirler. Bu anlayışla sağlam bir alt yapıya sahip olurlar ve uzun süre varlıklarını devam ettirirler. Günümüzün yok edici rekabet şartları ile daha kolay mücadele eder ve piyasada hak ettikleri yerlere gelirler. İnsan unsuruna gereken önem vermeyen işletmeler uzun süre varlıklarını sürdüremezler, zamanla zayıflayıp yok olurlar.

Günümüzün gelişen, değişen, karmaşıklaşan sosyal ve teknik sistemlere bağlı olarak işletmeler de büyük değişme ve gelişmeler yaşarlar. Bu büyük gelişme ve değişmelere uyum sağlamak için organizasyonların kapasiteli insan gücüne ihtiyaçları vardır. Kapasiteli insan gücüne sahip olmak, işletmelerin gelişi güzel değil, bilimsel yöntemlerle hareket etmeleri ile mümkündür.

İnsanların iş için işletmelere müracaatlarından emekli oluncaya kadar geçen zaman, organizasyonların yaşamında önemlidir. Farklı bir ifade ile insan kaynakları yönetimi işletmelerin en önemli süreçlerinden biridir. Çünkü organizasyonlardaki tüm faaliyetleri düşünen, planlayan, sürdüren ve sonuçlandıran insan faktörüdür.

Bu kitabı yazarken insan kaynakları yönetiminin temel konularını baz aldık. Kitabı on ünite ile sınırlandırdık. Belki daha sonra okuyucudan gelecek olan öneri ve eleştirilere göre üniteleri tekrar ele alabiliriz.

Kitap, öğrencilerin, akademisyenlerin, insan kaynaklarına ilgi duyanların ve yöneticilerin rahatlıkla okuyup anlayabilecekleri sade bir dil ile yazılmıştır. Mutlaka eksiklerimiz ya da hatalarımız olmuştur. Eğer okuyucularımız bunları bize iletirlerse çok mutlu oluruz. Bu nedenle onlara şimdiden teşekkürlerimizi sunarız.

Bütün öğrencilerime teşekkürlerimi, beni yetiştiren hocalarıma ise sonsuz saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. Salih Güney

Florya – İstanbul .

İÇİNDEKİLER

ÜNİTE 1

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI 1

I. Yönetim 1
II. Yönetici 2
III. Güç, Yetki ve Otorite 3
A. Güç 3
B. Yetki 4
C. Otorite 5
IV. İş Gücü 5
V. Strateji ve Stratejik Yönetim 6
VI. Performans 7
VII. Ücret 7
VIII. Örgütsel Politika 8
IX. İş Sözleşmesi 8
X. Kıdem, Derece, Kadro, Kademe ve Ek Gösterge 9
XI. Kıdem Tazminatı 9
XII. Görev 9
XIII. Toplu İş Sözleşmesi 9
XIV. Grev ve Lokavt 10
A. Grev Kavramı ve Tanımı 10
B. Lokavt Kavramı ve Tanımı 10
XV. Sorumluluk 10
XVI. Karar Verme 11
XVII. Açık ve Kapalı Sistem 11
XVIII. İş Tanımı 11
XIX. İş Analizi ve Dizaynı 12
A. İş Analizi 12
B. İş Dizaynı 12
XX. İş Etüdü 12
XXI. İş Genişletme, İş Zenginleştirme ve İş Rotasyonu 13
A. İş Genişletme 13
B. İş Zenginleştirme 13
C. İş Rotasyonu 13
XXII. Eğitim 13
XXIII. Planlama 14
XXIV. Kariyer Sistemi, Geliştirme, Planlama, Yönetimi ve Kariyer Platosu 14
A. Kariyer Sistemi 14
B. Kariyer Geliştirme 15
C. Kariyer Planlama 15
D. Kariyer Yönetimi 15
E. Kariyer Platosu 15
XXV. Örgütsel Etkililik ve Verimlilik 15
A. Örgütsel Etkililik 15
B. Örgütsel Verimlilik 16

XXVI. Örgütsel Etkinlik 16
XXVII. Norm 17
XXVIII. Statü ve Rol 17
A. Statü 17
B. Rol 18
XXIX. Yetenek ve Yetenek Yönetimi 18
A. Yetenek 18
B. Yetenek Yönetimi 18
KAYNAKLAR 20

ÜNİTE 2

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ, AMACI VE GELİŞİM SÜRECİ 23

I. İnsan Kaynakları Yönetimi Kavramı, Tanımı, Önemi ve Amacı 23
A. İnsan Kaynakları Yönetimi Kavramı ve Tanımı 23
B. İnsan Kaynakları Yönetiminin Önemi 24
II. İnsan Kaynakları Yönetiminin Amacı ve Gelişim Süreci 25
A. İnsan Kaynakları Yönetiminin Amacı 25
B. İnsan Kaynakları Yönetiminin Gelişim Süreci 26
KAYNAKLAR 28

Ünite 3

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN ÖZELLİKLERİ, FONKSİYONLARI, TEMEL İLKELERİ VE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİCİSİNİN TEMEL NİTELİKLERİ 29

I. İnsan Kaynakları Yönetiminin Özellikleri 29
II. İnsan Kaynakları Yönetiminin Temel Fonksiyonları 31
III. İnsan Kaynakları Yönetiminin Temel İlkeleri 34
A. Tarafsızlık İlkesi 35
B. Eşitlik İlkesi 35
C. Yeterlilik İlkesi (Liyakat-Merit İlkesi) 37
D. Sınıflandırma İlkesi 38
E. Kariyer İlkesi 39
F. Güvence İlkesi 42
G. Yerine Adam Yetiştirme İlkesi 43
H. Kendini Geliştirme İlkesi 44
I. Akil ve Uzman Kişilere Danışma ve Göreve Getirme İlkesi 44
IV. İnsan Kaynakları Yöneticisinin Temel Nitelikleri 44
A. Karar Verme Yeteneğine Sahip Olma 44
B. Zekâ Kapasitesine Sahip Olma 45
C. Ruhsal Açıdan Dengede Olma 45
D. Etkileme Kapasitesine Sahip Olma 45
E. Amaç ve Hedefler Belirleme 45
F. Tarafsız Davranma 45
G. Sağlam Karakterli Olma 45
H. Etkin İletişim Kurma 46
I. Eğitime Önem Verme 46

İ. Gizlilik İlkesine Sadık Kalma 46
J. Planlama Yeteneğine Sahip Olma 46
KAYNAKLAR 47

Ünite 4

İNSAN KAYNAKLARININ PLANLANMASI 49

I. İnsan Kaynakları Planlaması Kavramı, Tanımı, Amacı, Süreci ve Önemi 49
A. İnsan Kaynakları Planlaması Kavramı ve Tanımı 49
B. İnsan Kaynakları Planlamasının Amacı 50
C. İnsan Kaynakları Planlanması Süreci 51
D. İnsan Kaynakları Planlamasının Önemi 52
II. İnsan Kaynakları Planlamasını Etkileyen Faktörler ve Aşamaları 53
A. İnsan Kaynakları Planlamasını Etkileyen Faktörler 53
B. İnsan Kaynakları Planlamasının Aşamaları 56
III. İnsan Kaynakları Planlamasında Kullanılan Analiz Teknikleri 56
A. İnsan Kaynakları Envanteri 57
B. Çalışan Devir Oranı ve Oluşturduğu Sorunlar 59
C. Çalışan Devamsızlık Oranı 60
D. Örgüt Şeması ve İş Tanımları 61
IV. İnsan Kaynakları Planlamasında Kullanılan Öngörü (Tahmin) Yöntemleri 62
A. Delfi Yöntemi, Avantaj ve Dezavantajları 62
B. Nominal Grup Yöntemi, Avantaj ve Dezavantajları 63
C. Rasyo Analizleri 64
D. Regresyon Analizi 65
E. Trend Analizleri Yöntemi ve Temel Aşamaları 66
F. Bilgisayarlı Destekli Bilgi Sistemi 66
G. İş Standartları Yöntemi 67
KAYNAKLAR 68

Ünite 5

ÇALIŞANLARIN TEMİNİ, SEÇİMİ VE İŞE YERLEŞTİRİLMESİ 69

I- Çalışanların Temini ve Seçim Sürecinin Önemi 69
A. Çalışan İhtiyacının Ortaya Çıkışı 69
B. Personel Temin Süreci, Yolları ve İş İlanları 70
II. Çalışanların Seçim Süreci, Tanımı, Amacı ve Etkileyen Faktörler 73
A. Çalışanların Seçim Süreci 73
B. Çalışanların Seçim Sürecinin Tanımı ve Amacı 74
C. Personel Seçim Sürecini Etkileyen Temel Faktörler 74
D. Personel Seçim Sürecinde Yararlanılan Araçlar 76
III. İşe Alma Görüşmesi ve İşe Yerleştirme Süreci 82
A. İşe Alma Görüşmesi 82
B. İşe Yerleştirme Süreci 83
C. Oryantasyon Eğitimi 83
D. Özlük Dosyasının Hazırlanması 83
KAYNAKLAR 84

Ünite 6

İŞ ANALİZİ VE İŞ TASARIMI 85

I. İş Analizi 85
- A. İş Analizi Kavramı ve Tanımı 85
- B. İş Analizinde Gerekli Olan Temel Kavramlar 85
- C. İş Analizinin Gelişim Süreci 87
- D. İş Analizini Kim ve Ne Zaman Yapar? 88
- E. İş Analizi Süreci 89
- F. İş Analizinin Amaç ve Fonksiyonları 99
- G. İş Analizi Konusunda İleri Sürülen Yaklaşımlar 101
- H. İş Analizi Sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Önemli Noktalar 102

II. İş Tasarımı (İş Dizaynı) 102
- A. İş Tasarımı (İş Dizaynı) Kavramı ve Tanımı 102
- B. İş Tasarımı (İş Dizaynı) Yapılırken Dikkate Alınması Gereken Temel Faktörler 103
- C. İş Tasarım (İş Dizayn) Yöntemleri 105
- D. İş Tasarımı Konusunda İleri Sürülen Alternatif Yöntemler 112

KAYNAKLAR 117

Ünite 7

PERSONEL EĞİTİMİ VE GELİŞTİRME 119

I. Personel Eğitimi ve Geliştirmede Temel Kavramlar 119
- A. Eğitim Kavramı ve Tanımı 119
- B. Öğretim Kavramı ve Tanımı 120
- C. Öğrenme Kavramı ve Tanımı 121
- D. Yetiştirme Kavramı ve Tanımı 122
- E. Geliştirme Kavramı ve Tanımı 123

II. Eğitim ve Geliştirmenin Önemi, Amaçları, Yararları, Etkileyen Temel Faktörler ve Süreci 124
- A. Eğitim ve Geliştirmenin Önemi 124
- B. Eğitim ve Geliştirmenin Temel Amaçları 125
- C. Eğitim ve Geliştirmenin Yararları 126
- D. Eğitim ve Geliştirmeyi Etkileyen Temel Faktörler 127
- E. Eğitim ve Geliştirme Süreci 128

III. Eğitim İhtiyacının, Hedeflerinin, İçeriğinin, Eğitimcilerin ve Eğitileceklerin Belirlenmesi 131
- A. Eğitim İhtiyacının Belirlenmesi 131
- B. Eğitim Hedeflerinin Belirlenmesi 131
- C. Eğitim İçeriğinin Belirlenmesi 132
- D. Eğitimcilerin ve Eğitileceklerin Belirlenmesi 132

IV. Eğitim Politikaları, İlkeleri, Planlaması, Uygulamaları, Yöntemleri ve Teknikleri 132
- A. Eğitim Politikaları 132
- B. Eğitimin Temel İlkeleri 133
- C. Eğitim Planlaması 135
- D. Eğitim Uygulamaları 135
- E. Eğitim Yöntemleri ve Teknikleri 135

KAYNAKLAR 144

Ünite 8

KARİYER PLANLAMA, GELİŞTİRME VE YÖNETİMİ 145

I. Kariyer Kavramı, Tanımı, Önemi, Aşamaları ve Yararları 145
A. Kariyer Kavramı ve Tanımı 145
B. Kariyerin Önemi 147
C. Kariyerin Aşamaları 148
II. Kariyer Planlaması Kavramı, Tanımı, Önemi, Amacı, Yararları, Süreci ve Yöntemleri ... 150
A. Kariyer Planlaması Kavramı ve Tanımı 150
B. Kariyer Planlamasının Önemi 151
C. Kariyer Planlamasının Amacı 151
D. Kariyer Planlamasının Yararları 152
E. Kariyer Planlama Süreci 154
F. Kariyer Planlama Yol ve Yöntemleri 157
III. Kariyer Geliştirme Kavramı, Tanımı, Önemi, Yararları, Kariyer Yapmada ve Gelişiminde Etkili Olan Faktörler 159
A. Kariyer Geliştirme Kavramı ve Tanımı 159
B. Kariyer Geliştirmenin Önemi 160
C. Kariyer Geliştirmenin Yararları 161
D. Kariyer Geliştirmede Etkili Olan Faktörler 162
IV. Kariyer Yönetimi Kavramı, Tanımı, Amacı, Önemi, Modelleri ve Sistemleri 165
A. Kariyer Yönetimi Kavramı ve Tanımı 165
B. Kariyer Yönetiminin Amacı 166
C. Kariyer Yönetiminin Önemi 166
D. Kariyer Yönetiminde Etkili Olan Faktörler 167
E. Kariyer Modelleri 168
F. Kariyer Yönetim Sistemleri 171
V. Kariyer Konusundaki Yeni Yaklaşımlar 172
A. Sınırsız Kariyer Yaklaşımı 173
B. İki Aşamalı Kariyer Yaklaşımı 173
C. Esnek Kariyer Yaklaşımı 174
D. Portföy Kariyer Yaklaşımı 174
V. Kariyer Konusunda Karşılaşılan Temel Sorunlar 174
A. Kariyer Platosu 175
B. Çift Kariyerlilik 176
C. Çift Kariyerli Eşler 176
D. Cam Tavan 176
E. Ay Işığı 177
F. Bilgi, Beceri ve Yeteneğin Değişim ve Gelişmenin Gerisinde Kalması 177

KAYNAKLAR 178

Ünite 9

PERFORMANS DEĞERLEME 181

I. Performans Kavramı ve Tanımı 181
II. Performans Değerlemenin Önemi, Amaçları, Yararları, İşlevleri ve Süreci 184
A. Performans Değerlemenin Önemi 184
B. Performans Değerlemenin Temel Amaçları 187
C. Performans Değerlemenin Yararları 190

D. Performans Değerlemenin Fonksiyonları 193
E. Performans Değerleme Süreci 195
III. Performans Değerleme Kimler Tarafından ve Ne Zaman Yapılır? 198
A. Performans Değerleme Kim ya da Kimler Tarafından Yapılır? 198
B. Performans Değerleme Ne Zaman Yapılır ? 201
IV. Performans Değerleme Kriterleri, Temel Özellikleri ve Yöntemleri 201
A. Performans Değerleme Kriterleri ve Temel Özellikleri 201
B. Performans Değerleme Yöntemleri 203
V. Performans Değerlendirme Sonuçlarını Görüşme Süreci ve Bu Görüşmelerin Temel Özellikleri 230
A. Performans Değerlendirme Sonuçlarını Görüşme Süreci 230
B. Performans Değerlendirme Görüşmelerinin Temel Özellikleri 231
VI. Performans Değerleme Aşamasında Yapılan Hatalar ve Karşılaşılan Sorunlar 232
A. Performans Değerleme Aşamasında Yapılan Hatalar 232
B. Performans Değerleme Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar 236
KAYNAKLAR 238

Ünite 10

İş Değerleme ve Ücret 243

I. İş Değerleme Kavramı, Tanımı, Amacı, Yararları, Temel İlkeleri, Süreci ve Yöntemi 243
A. İş Değerleme Kavramı ve Tanımı 243
B. İş Değerlemenin Amacı 244
C. İş Değerlemenin Temel İlkeleri 245
D. İş Değerleme Süreci 246
E. İş Değerleme Yöntemi 246
II. Ücret Kavramı, Tanımı, Önemi, Yapısı, Oluşumu, Oluşumunu Etkileyen Faktörler, Ücretlemenin Temel İlkeleri, Ücret Yönetimi ve Ücret Sistemleri 251
A. Ücret Kavramı, Tanımı ve Önemi 251
B. Ücret Yapısı, Oluşumu, Oluşumunu Etkileyen Faktörler, Ücretlemenin Temel İlkeleri, Ücret Yönetimi ve Ücret Sistemleri 255
C. Ücret Politikası Kavramı ve Tanımı 272
KAYNAKLAR 274

ÜNİTE 1

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

İnsan kaynakları konusunda inceleme ve araştırma yapacakların öncelikle bazı temel kavramları bilmeleri gerekir. Bu kavramları bildikleri taktirde işleri kolaylaşır. Bu kavramlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz**:**

I. YÖNETİM

İnsanların toplu yaşama geçmeleriyle beraber yönetim olgusu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle yönetim konusunda şunu söyleyebiliriz. Yönetim ve yönetim uygulamaları insanlık tarihi kadar eskidir. Yönetim, en küçük örgütsel yapıdan en büyüğüne kadar var olan süreçtir. Yönetim, örgütlerin amaç ve hedeflerine ulaşmalarını sağlayan zorunlu bir faaliyettir. Yönetimsiz örgütleri düşünmek mümkün değildir[1]. Örgütlerin başarısı, yönetim felsefeleri ile yakından ilişkilidir. Yönetim anlayışının göstergesi toplumların gelişmişlik düzeyidir.

Yönetim uzun müddet sezgi ve tecrübeye bağlı olarak çıraklık ve sınama - yanılma yoluyla öğrenilen bir sanat niteliği taşımıştır[2]. En eski yönetim uygulamaları, toplum yönetimi (kabile, site, devlet yönetimi gibi) ve buna bağlı olarak savunma örgütlerinde görülmüştür. Ancak ekonomik alanlardaki yönetsel uygulamalar 18'inci yüzyılın sonlarına doğru geliştiği kabul edilmektedir[3]. Fakat organizasyonlardaki yönetim uygulamaları ve yönetim bilimini oluşturan bilgi topluluğu ancak 20'inci yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Yönetim kavramını bilim adamları farklı biçimlerde tanımlamışlardır. Bunun gerçek nedeni, her bilim adamının kendi çalışma sahasına göre bu kavramı ele almalarıdır. Yönetim kavramı ile ilgili olarak yapılan tanımlardan bazıları şunlardır**:**

---

[1] Erdal Ünsalan ve Bülent Şimşekler, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006, s.3.

[2] Atilla Baransel, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979, s.5.

[3] Kemal Tosun, **İşletme Yönetimi**, Mars Yayın Ltd., İstanbul, 1984, ss.6-7.

KAYNAKLAR

Akat İlter, Gönül Budak, Gülay Budak, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1994.

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Argon Türkan, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Arrigo Gianni and Giuseppe Casale (General Editors), "Glossary of Labour Law and Industrial Relations (with Special Reference to the European Union)", **International Labour Office**, Ceneve, 2005.

Arslan Mahmut, **İş ve Meslek Ahlakı**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2005.

Arthur James, Finch Stoner and Charles Wankel, **Management**, Prentice-Hall, International Enlewood Cliffs, New Jersey, 1986.

Askeri Liderlik Ders Kitabı, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Aydın İnayet Pehlivan, **Yönetsel, Meslek ve örgütsel Etik**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Balcı Ali, **Örgütsel Gelişme**, Pegem Yayınları, Ankara, 1995.

Balçık Bahaettin, **İşletme Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Barnouw Victor, "Culture and Personality", **Culture and Management**, Der.Ross A. Webber, Homewood Richard D. Irwin, Illinois, 1969.

Barry W. B., **Strategic Planning Workbook for Public and Nonprofit Organizations**, St Paul: Amherst Wilder Foundation 1986.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara,1984.

Bayrak Sabahat, **İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk**,1.Basım, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Bryson John M., **Strategic Planning for Planning and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement**, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1988.

Bumin Birol (Editör), Aykut Göksel, Tülay Korkmaz Devrani, Feride Bahar Işın Özdoğan, M. Nurettin Alabay, **Çağdaş İşletme Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.

Can Halil, Semra Güney, **Genel İşletme**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2007.

Can Halil, Öznur Aşan Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Cenzo David A. De and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, John Wiley & Sons, Inc. 5th., Edition, New York., 1996, p.267.

Çelik Murat, Abdül Halim Zaim, "Yetenek Yönetimi Yaklaşımı", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi,** Yıl: 10 Sayı: 20 Güz 2011

Dayanışma Sendikası **İşçi Eğitim Dizisi-1,** 2009.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Demir Kamile, "Örgütlerde İletişim Yönetimi", **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler**:** Cevat Elma ve Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

Dinçer Ömer, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Dinçer Ömer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999.

Dökmen Üstün, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1982.

Drake Richard I. ve Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri,** Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Erdentuğ Nermin, **Türkiye'de Çağdaşlaşma, Eğitim ve Kültür İlişkileri**, Ankara, 1981.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, **İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim**, İstanbul, 1990.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İ. Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Erkoç Zafer, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kalite Yönetim Sistemleri Terimler Sözlüğü,** Alfa Yayınları, İstanbul, 2006.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 1996.
Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.
Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.
Fred David R., **Fundamental of Strategic Management**, Merrill Publishing Company, 1986.
Ghillyer Andrew, **Business Ethics**, McGraw-Hill, New York, 2008.
Gordon Judith, **Organizational Behavioral**, Allyn and Bacon Inc., Boston, 1997.
Greenberg Jerald and Robert A. Baron, **Behavior In Organizations**, A. Division of Simon and Schuster Inc., 1993.
Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.
Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998.
Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011.
Güney Salih, **Örgütsel Davranış**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2012.
Güney Salih, **Kültürel Yapı ile Yönetim Arasındaki İlişki**, KHO Yayını, Ankara, 1995.
Güney Salih, Metin Arıkan, **Yöneticiler ve Liderler Açısından Motivasyon**, K.H.O. Matbaası, Ankara, 1994.
Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000.
Gürgen Halük, **Örgütlerde İletişim Kalitesi**, Der Yayınları, 1997.
Gürüz Demet, Emet Gürel, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.
Güvenç Bozkurt**, İnsan ve Kültür**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1984.
Hersey Paul and Ken Blanced, **Management of Organizational Behavior**, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 1982.
Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1975.
Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Organizational Behavior and Management**, Irwin McGaw-Hill, 1996.
İnceoğlu Metin,**Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.
Karaköse Rukiye, **Ailede Sorumluluk Eğitimi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.
Kırel Çiğdem, **Örgütlerde Güç Kullanımı, Çalışanların Algıladıkları Güç ve Tepkileri Üzerine Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F. Yayınları, Eskişehir, 1998.
Klatt Lawrence A. A. Murdick, Robert G. Schuster, **Human Resource Management**, Florida, 1985.
Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İ.Ü. İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.
Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü. Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.
Lee Thompson Brad, **Yönetim Fonksiyonları**, Çev. Vedat Diker, Hayat Yayınları, İstanbul, 1998.
Lundberg George A. ve arkadaşları, **Sosyoloji**, Cilt;1, Çev. Ö. Ozankaya, 1970.
Milliyet Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982.
Moran E. T. and J. F. Volkwein, "The Cultural Appoach to the Formation of Organizational Climate", **Humman Relations**, Vol. 45, No: 1, 1992.
Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Ankara, 1984.
Mucuk İsmet, **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, İstanbul, 1989.
Nakip Mahir, Asuman Akdoğan, Asım Çelik, Şaban Uzay ve M. Sıtkı Uzay, **Açıklamalı İşletme Terimler Sözlüğü**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.
Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Etam A.Ş. Matbaası, Eskişehir, 2001.
Özkanlı Özlem, "Personel Politikalarının Belirlenmesinde Performans Değerlemenin Yeri ve Ülkemiz Büyük Sanayi İşletmelerindeki Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), Ankara, 1995.
Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.
Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, New York,1951.
Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice - Hall, 1976.
Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar,** Bursa İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi, İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.
Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.
Shaw W., **Business Ethics,** Wadsworth Publishing, California 1991.

Stoner James, **Management,** Prentice - Hall, 1978.
Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara,1986.
Tan Mine, **Toplum Bilimlerine Giriş: Temel Kavramları**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1981.
Taymaz Haydar, **Hizmetiçi Eğitimi: Kavramlar, İlkeler ve Yöntemler**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:94, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.
TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2008.
Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.
Tınaz Pınar, **Çalışma Yaşamında Örnek Olaylar**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.
Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.
Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.
Tortop Nuri vd., **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.
Tosi Henry L. and W. Clay Hamner, **Organizational Behavior and Management A Contingency Approach**, St. Clair Pres. Chicago, 1974.
Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, Mars Yayın Ltd., İstanbul, 1984.
Türkçe Sözlük, Dil Derneği Yayını, Ankara, 2004.
Uyargil Cavide, vd., **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.
Ülgen Hayri, S. Kadri Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.
Ünsalan Erdal ve Bülent Şimşekler, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.
Varol Muharrem, "Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi", **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Ankara.
Watson T., **Sociology, Work and Industry**, Routledge, London, 1987.
Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İ.Ü.İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.
Yavuzer Haluk, **Çocuk ve Suç,** Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1982.
Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

ÜNİTE 2

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ, AMACI VE GELİŞİM SÜRECİ

I. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ VE AMACI

A. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KAVRAMI VE TANIMI

İş yaşamında kullanılan insan kaynakları yönetimi kavramı, kurum, kuruluş ve işletmelerin amaç ve hedeflerine (mal ya da hizmet üretmek) ulaşmak için mutlaka kullanmaları gereken insan unsurunu ifade etmek için kullanılmaktadır. İnsan mal ve hizmet üretiminin temel öğesidir. Mal ve hizmetleri üreten de alan da sonuçta insandır. Bu nedenle insan kaynakları yönetimi kavramı, iş yaşamındaki ve işe alınacak ya da iş arayan bütün insanları kapsamaktadır.

İnsan kaynakları yönetimi kavramı, 1817 yılında ekonomist Springer tarafından ilk defa kullanılmış, ancak günümüzdeki anlamında kullanımı Klasik Yönetim Anlayışının savunucuları döneminde gerçekleşmiştir. Özellikle F. W. Taylor ve H. Fayol'un düşünceleri çok etkili olmuştur.[1]

İnsan kaynakları yönetimi konusunda farklı tanımlarla karşılaşmaktayız. Bu tanımlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz**:**

- İnsan kaynakları yönetimi, insan kaynaklarının, kuruluş, kurum ya da işletmelerin amaç ve hedefleri yönünde etkin ve verimli kullanılması, personelin ihtiyaçlarının belirlenip giderilmesi ve mesleki olarak donanımlarının artırılması yönündeki tüm süreçlerdir.[2]
- Organizasyonlarda Kayıtların yapılması, kişisel ve örgütsel gelişim için eğitim verilmesi, çalışanların motive edilmesini ve ihtiyaç duyulan iş gücünün sağlanmasını kapsayan bir fonksiyondur.[3]

---

[1] M. Şerif Şimşek, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2007, ss.1-2

[2] Ibid.,

[3] David A. De Cenzo and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, John Wiley&Sons, Inc., 5th, Edition, 1996, p.8.

KAYNAKLAR

Acar Ahmet Cevat, "İnsan Kaynakları Yönetimi Dersleri ve Eğitim Programlarının İçeriğine İlişkin Bir Araştırma", **Personel Yönetimi Dergisi**, Temmuz-Ağustos:1-2, 2000.

Armstrong Michael, **Human Resources Management Strategy&Action,** Kogan Page, London, 1992.

Cascio, W.F., **Managing Human Resources, Productivity, Quality of Work Life,** Profits. Sixth Edition, McGraw-Hill Irwin, New York, 2003,

Cenzo David A. De and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, John Wiley&Sons, Inc., 5th, Edition, 1996.

Leap Terry, Michael D. Crino, **Personnel / Human Resource Management**, McMillan Publishing Comp., New York, 1989.

Michael A. **Handbook of Personnel Management Practice**, Pourth Edition, Kogan Page, London 1993.

Özgen Hüseyin, Azim Öztürk, Azmi Yalçın, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Kitapevi, Ankara, 2005.

Palmer Margaret ve Kenneth T. Winter, **İnsan Kaynakları**, Çev. Doğan Şahiner, Rota Yayınevi, İstanbul, 1993.

Paul Blyton and Peter Turnbull, **Human Resource Management: Debates, Dilemmas and Contradictions. Reassessing Human Resource Management**, Edited By Paul Blyton and Peter Turnbull, Sage Publications, London, 1992.

Şimşek M. Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

Uyargil Cavide, vd., **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

ÜNİTE 3

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN ÖZELLİKLERİ, FONKSİYONLARI, TEMEL İLKELERİ VE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİCİSİNİN TEMEL NİTELİKLERİ

I. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN ÖZELLİKLERİ

İnsan kaynakları yönetiminin temel öğesi insandır. Her şey insanlar için yapılır. Dolayısıyla insan kaynakları yönetiminin varlık sebebi insandır. İşletmelerde yer alan insanlar bir taraftan organizasyonların, diğer taraftan ise kendi ihtiyaçları için çalışırlar. Yönetim kademesinde yer alanların temel görevi ise işletmelerin ve çalışanların ihtiyaçlarının karşılanmasını dengeli hale getirmektir.

Çalışma yaşamına giren insanlar değişik değer ve inançlara sahiptirler. İçinde yetiştikleri kültürel özellikleri beraberinde iş yaşamına taşırlar. Yöneticiler, farklı kültürel ortamdan gelen, farklı değer ve inançlara sahip olan bu insanları örgütlerin amaçları doğrultusunda yönetmeye çalışırlar.

Günümüzün modern ve karmaşık organizasyonlarında çalışanları kurumsal amaç ve hedefler doğrultusunda etkin ve verimli bir şekilde çalıştırmak için onlara insan onuruna yakışacak bir şekilde davranmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü günümüzün çalışanları artık cahil, hak aramasını bilmeyen ve her söyleneni körü körüne yapan kimseler değildir. Bu nedenle yönetim kademesinde yer alanlar çalışanlara karşı

KAYNAKLAR

Armstrong Michael, **Human Resource Management: Strategy and Action**, Kogan Page, London, 1992.

Türkan Argon, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi Ankara, 2004.

Nuri Tortop, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

İlhami Fındıkçı, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul, 2000.

İsmet Barutçugil, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Doğan Canman, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.

Hayri Ülgen, ve Kadri S. Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayınları, 2004.

Öznur Yüksel, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, (1998) 2000.

Lloyd L. Byars and Leslie W. Rue, **Human Resource Management,** (3rd Ed.), Richard D. Irwin Inc., Boston, 1991.

Cavide Uyargil, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008, ss.10-12,

Nuri Tortop, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010, s.22,

Zeyyat Sabuncuoğlu, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2000, s.159,

Türkan Argon, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi Ankara, 2004, ss.43-50,

Serpil Aytaç, **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi, Planlaması, Geliştirilmesi, Sorunları**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1997, ss.20-22.

Halil Can, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayını, ss.1-4,

S. Yalçın Özakman, "İnsan Kaynakları Yönetimi ve Bir Model Önerisi", **Yönetim Dergisi**, Ocak, 1995, s. 45,

Dursun Bingöl, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 4.basım, Beta Yayınları, İstanbul, 1998, ss.55-60,

Tijen Erdut, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkilerinde Değişim**, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları, İzmir, 2002, ss.16-17,

Meryem Koray, **Endüstri İlişkileri**, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, No:22, İzmir, 1992, s.25,

İlhami, Fındıkçı, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 2. baskı, Alfa Yayınları İstanbul, 2000, s.216,

Serkan Bayraktaroğlu, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Yargı Yayınları, İstanbul, 2003, s.63,

Ramazan Geylan, **Personel Yönetimi,** Met Yayınları, Eskişehir, 1992, s.162,

James W. Walker, **Human Resource Strategy**, McGraw Hill, 1992, p.14,

Nuri Tortop, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010, ss.64-72,

Cahit Tutum, **Personel Yönetimi**, TODAİ Yayınları, Doğan Basımevi, Ankara, 1979, ss.19-43,

Serpil Aytaç, **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi Planlaması Geliştirilmesi Sorunları**, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.17,

Isabel Werner, **Liderlik ve yönetim, Kişisel gelişim ve Yönetim Dizisi**, Rota Yayınları, 1993, s.20,

Öznur Yüksel, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, (1998) 2000, ss.22-27,

Nihat Erdoğmuş, Yeni Kariyer Yaklaşımları ve Kariyer Değerlerindeki Değişim, **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı,** Kocaeli, 2002, s. 530,

T.M. Probst, "Development And Validation Of The Job Security Index And The Job Security Satisfaction Scale: A Classical Test Theory And IRT Approach", **Journal Of Occupational and Organizational Psychology**, 76, 2003, p.451,

Zeyyat Sabuncuoğlu, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2000, s.44,

Ömer Faruk Akyüz, **Değişim Rüzgarında Stratejik İnsan Kaynakları Planlaması,** Sistem Yayınları, İstanbul, 2001, ss.50-51,

O. Glenn, **Public Personel Administration**, Harper and Publishers, New York, 1976,

Dale S. Beach, **The Management Of People at Work**, McMillan Publishing Co., New York, 1980, p. 20,

Doğan Canman, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2000, ss.33-34,

Türkan Argon, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi Ankara, 2004, ss.61-80,

Halil Can, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayını, ss.5-6,

Tunç Demirbilek, "Örgütlerde Kariyer Danışmanlığı Hizmetleri", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** 1994, Cilt:9, Sayı:2, s.72,

Çetin Önder ve S. Nazlı Wasti, "İş Güvencesi Endeksi ve İş Güvencesi Memnuniyeti Ölçeği: Güvenirlik ve Geçerlik Analizi", **Yönetim Araştırmaları Dergisi,** Cilt:2, Sayı:1, 2002, ss.23-47.

ÜNİTE 4

İNSAN KAYNAKLARININ PLANLANMASI

Dünyadaki bütün kuruluş, kurum ve işletmelerin temel amacı insan ihtiyaçlarını gidermektir. İşletmeler, insanların ihtiyaçlarını gidermek için yapacakları tüm faaliyetleri ancak insan unsurunu kullanarak gerçekleştirmek zorundadır. Dolayısıyla işletmeler bu faaliyetlerini düzenlerken bunları gerçekleştirecek olan insan kaynağını da planlamak zorundadır. İnsan kaynağının farklı özellikler içermesi nedeniyle planlanması o kadar kolay değildir. Bu nedenle insan kaynakları planlaması oldukça önemli bir süreçtir. Kuruluş, kurum ve işletmelerin bu sürece gerekli önemi vermeleri gerekmektedir.

İnsan kaynakları planlaması süreci işletmelerin geleceğini, etkinliğini, etkililiğini ve verimliliğini yakından ilgilendirir. İnsan kaynakları planlanması süreci şu konuları içermektedir**:**

- Eleman İhtiyacı,
- Elemanların Tedariki
- Elemanların Geliştirilmesi,
- Elemanların Yetiştirilmesi,
- Elemanların İşe Yerleştirilmesi,
- Elemanların İşine Son Verilmesi.

İnsan kaynakları planlaması yukarıdaki konuların dikkatli ve bilimsel veriler ışında düzenlenmesi sürecidir.

I. İNSAN KAYNAKLARI PLANLAMASI KAVRAMI, TANIMI, AMACI, SÜRECİ VE ÖNEMİ

A. İNSAN KAYNAKLARI PLANLAMASI KAVRAMI VE TANIMI

İnsan kaynakları planlaması kavramının gündeme gelmesi XX nci yüz yılın başlarında olmuştur. Ancak esas gelişmesi ve geleneksel bir anlayışla ele alınması ancak 1960'lı dönemde gerçekleşmiştir. Yaygın olarak kamu sektöründe günümüzdeki anlamı ile kullanılması 1970'li yıllar da olmuştur.[1]

---

[1] James W. Walker, **Human Resource Planning,** Grolier Incorporated, New York, 1985, pp.6-7, Dennis L. Dresang, **Public Personnel Management and Public Policy**, Longman, New York, 1991, p.88.

KAYNAKLAR

Aldemir Ceyhan, Alpay Ataol, Gönül Budak, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2004.

Argon Türkan, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi Ankara, 2004.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.

Aykaç Burhan, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlaması**, Nobel Yayınevi, 1999.

Aytaç Serpil, **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi, Planlaması, Geliştirilmesi, Sorunları**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Aytek Bintuğ, **İşletmelerde İnsangücü Planlaması**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1978.

Bayraktaroğlu Serkan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Yargı Yayınları, İstanbul, 2003.

Bingöl Dursun**, İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Can Halil, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayını Ankara.

Demir Cengiz ve Berrin Güzel, "Planlama", **Konaklama İşletmelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi: İlkeler ve Uygulamalar**, Editör: Cengiz Demir, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Dresang Dennis L., **Public Personnel Management and Public Policy**, Longman, New York, 1991.

Erdut Tijen, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkilerinde Değişim**, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları, İzmir, 2002.

Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Fındıkçı İlhami, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 2. Baskı, Alfa Yayınları İstanbul, 2000.

Geylan Ramazan, **Personel Yönetimi,** Met Yayınları, Eskişehir, 1992.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998.

Heneman Herbert G., Donald P. Schwap, Johan Fossum and Lee Dyer, **Human Resource Management**, Richard D. Irwin Inc., 1980.

Koray Meryem, **Endüstri İlişkileri**, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, No:22, İzmir, 1992.

Manzini A. O., "Integratic Human Resource Planning and Devolopment", **Personnel and Human Resource Management,** New York, 1990.

Özler Derya Ergun, "İnsan Kaynakları Planlaması", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Rue L. W. and L. L. Byars, **Human Resource Management**, Richard D. Irwin Inc., Boston, 1991.

S. Yalçın Özakman, "İnsan Kaynakları Yönetimi ve Bir Model Önerisi", **Yönetim Dergisi**, Ocak, 1995.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Bursa, 2009.

Saruhan Şadi Can ve Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Şerif Şimşek, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

Uyargil Cavide, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Walker James W., **Human Resource Planning,** Grolier Incorporated, New York, 1985.

Yıldız Gültekin, **İşletmelerde İşgören Yönetimi**, İTÜ. Sakarya Mühendislik Fakültesi Yayını, Sakarya, 1989.

ÜNİTE 5

ÇALIŞANLARIN TEMİNİ, SEÇİMİ VE İŞE YERLEŞTİRİLMESİ

I. ÇALIŞANLARIN TEMİNİ VE SEÇİM SÜRECİNİN ÖNEMİ

Mal ve hizmet üretmek için kurulan sosyal sistemlerin en temel ve önemli öğesi insandır. Nitelikli insan gücüne sahip olmak işletmelerin başarı ve var olmalarının temel anahtarıdır. Bu nedenle insan gücünün yönetilmesi, eğitilmesi, motive edilmesi ve yönlendirilmesi süreçlerine önem verilmesi gerekir.

Çalışanların temin ve seçim süreci örgütsel faaliyetlerin başarıya ulaşmasında oldukça önemlidir. Bu sürecin bilimsel temellere dayandırılması gerekir. Keyfi ve geleneksel kurallara bağlı olarak yapılırsa belki kısa bir süre için başarı elde edilebilir ama bu başarı uzun süreli olamaz. Bu konunun burada ele alınmasının temel amacı, örgütlerin etkinlik ve verimliliğini artırmak için çalışanların temin ve seçim sürecini objektif ve gerçekçi kriterlere dayandırılarak açıklamaktır.

A. ÇALIŞAN İHTİYACININ ORTAYA ÇIKIŞI

Çalışanların temin ve seçimi konusunun gündeme gelebilmesi için öncelikle işletmelerin bir personel ihtiyacı içinde olması gerekir. Başka bir deyişle, işletmede personel açığının ya da yeni faaliyetler için insan gücü ihtiyacının ortaya çıkması gerekir. Ayrıca ihtiyaç duyulan elemanlarda aranılan tüm özelliklerin de belirtilmesi gerekir. Tüm bunlar gerçekçi ve objektif olarak hazırlanan bir insan kaynakları planlaması sayesinde belirlenir. Bundan sonra çalışanların temin ve seçim süreci başlatılır. İşletmelerde belirlenen amaçları gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan çalışan sayısı, mevcut olanlardan fazla olduğu zamanlarda insan kaynakları departmanın faaliyetleri başlar. İnsan kaynakları departmanı, ihtiyaç duyulan çalışanları hem niteliksel hem de niceliksel olarak belirlemek zorundadır. Hangi işler için hangi niteliklerin gerekli olduğu da ayrıntılı olarak iş tanımları ile beraber yazılması gerekir.

KAYNAKLAR

Acar Ahmet Cevat, "İnsan Kaynakları Planlaması ve İşgören Seçimi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Akgeyik Tekin, "İnsan Kaynaklarının Bulunması ve Seçim Süreci", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınevi, İstanbul, 2011.

Baltaş Acar, İnsana ve İşe Değer Katan Yeni İnsan Kaynakları, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.

Barutçugil İsmet, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Bingöl Dursun**, İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

ÜNİTE 6

İŞ ANALİZİ VE İŞ TASARIMI

I. İŞ ANALİZİ

A- İŞ ANALİZİ KAVRAMI VE TANIMI

Her kurum, kuruluş ve işletmede insanların yapacakları işlerin özellikleri, çalışma şartları ve gereklerinin önceden belirlenmesinin birçok yararı vardır. En önemli yararı, belirsizliklerin ortadan kalkmasıdır. Ayrıca işlerin yapısal durumu analiz edilince bu işlerin istenilen düzeyde yapılabilmesi için gereken bilgi, beceri, yetenek ve sorumlulukların belirlenmesi de o oranda kolaylaşır. Kısaca yapılacak işlerin ve bu işleri yapacak olan kişilerin özelliklerinin belirlenmesi kurumların varlıklarının devamı için bir zorunluluktur.

İş analiz, insan kaynakları departmanının işlevlerinden biridir. Kurum içindeki sorunların ve belirsizliklerin giderilmesi için yapılan işlerin detaylı olarak açıklanması gerekir.

B. İŞ ANALİZİNDE GEREKLİ OLAN TEMEL KAVRAMLAR

İş analizinin detaylı incelenmesine geçmeden önce konu ile ilgili olan temel kavramları açıklamak gerekir. Bu temel kavramlar konunun hem daha iyi hem de daha kolay anlaşılmasını sağlar. Bu kavramları şu ana başlıklar altında ele alacağız[1]:

1. İş Tanımı

Kurum ya da işletmelerin belirledikleri amaçlarına ulaşmaları gerçekleştirmek zorunda oldukları bazı temel faaliyetler vardır. İşte bu faaliyetleri ve faaliyetlerin gerçekleştiği çalışma ortamını ifade eden kavrama

[1] Mümin Ertürk, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011, ss.23-29, Gönül Budak, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2013, ss.109-111, Şadi Can Saruhan, Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, ss.132-133.

KAYNAKLAR

Aldemir Ceyhan, Alpay Ataol, Gönül Budak, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2004.
Altuğ Duygu, **Örgütsel Davranış,** Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Ankara, 1997.
Aydın Ufuk, "Çağrı Üzerine Çalışma ve Uygulama Sorunları", **Sicil İş Hukuku Dergisi**, 2007.
Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.
Bemmett Roger, **Management,** 3. Ed., Financial Times Pitman Publishing, 1997.
Benton Douglas and Jack Halloran, **Applied Human Relations: An Organizational Approach,** 4. Ed., Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1991.
Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.
Budak Gönül, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2013.
Can Halil, Ahmet Akgün, Şahin Kavuncubaşı, **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2001.
Carell Mihael R., F. Elbert Norbert and Robert D. Hatfield, **Human Resource Management** Edition: The Dryden Pres, Philadelphia, 2002.
Caruth Donald L., Robert M. Noe, R. Wayne Mondy, **Staffing The Centemporary Organization**, Quorum Books, New York, 1988.
Çavuş Şenol, "İş Analizi ve İş Tasarımı", **İnsan kaynakları Yönetimi**, Editör: Cengiz Demir, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.
Çolak Aytül, "İş Analizi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.
Daft Richard L., **Management,** 4. Ed., The Dryden Press, New York, 1997.
DeCenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, John Wiley and Sons, Inc., New York, 1999.
Desler Gary, **Personnel Management,** Reston Company, USA., 1981.
Dinçer Ömer, **Örgüt Geliştirme: Teori, Uygulama ve Teknikler**, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 1992.
Dinçer Ömer, Yahya Fidan, **İşletme Yönetimine Giriş**, Bata Yayınevi, İstanbul, 1996.
Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.
Erkoç Zafer, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kalite Yönetim Sistemleri Terimler Sözlüğü**, Alfa Yayınevi, 2006.
Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.
Fourman L. and J. Jones, "Job Enrichment Extension", **Journal of Extension**, Vol.35, no.5, 1997.
Fritz Mary Beth Watson, Sridhar Narasimhan and Hyeun-Suk Rhee, "Communication and Coordination in the Virtual Office", **Journal of Management Information Systems**, Vol:14, No:4, 1998.
Gannon Martin J., **Organizational Behavior: A Managerial and Organizational Perspective,** Little, Brown and Company, Boston,Toronto, 1979.
Gatewoodi Robert D., Hubert S. Feild and Murray Barrick, **Human Resource Selection**, Thomson South-Western, Mason Ohio, 2008.
Geylan Ramazan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2004.
Gülten Zübeyde, "İnsan Kaynaklarının Etkinliği Açısından İş Analizi ve İş Tanımları", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Şermin Şenturan, Beta Yayınları, İstanbul, 2007.
Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü,** Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.
Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998.
Hacıoğlu Necdet ve Diğerleri, **Balıkesir Üniversitesi İdari Teşkilatında İş Analizi Uygulaması ve İş Tanımı El Kitabı**, Balıkesir Üniversitesi Yayını Balıkesir, 1992.
Ivancevich John M., **Human Resource Management**, McGraw-Hill, Singapore, 2003.
Kalkandelen R., **Norm Kadro ve Reorganizasyon**, TODAİE Yayını, Ankara, 1976.
Kozak Meryem Akoğlan, **Konaklama İşletmelerinde İş Analizi,** Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.
Luthans Fred, **Organizational Behavior,** 6. Ed., McGraw-Hill, Inc., New York, 1992.
McCormick E. J., **Job and Task Analysis in Handbook of Industrial and Organizational Psychology**, John Wiley and Sons Inc., USA., 1976.
McGregor Douglas Murray, "The Human Side Of Enterprise", **Motivation and Control In Organizations,** Edited by Gene W. Dalton and Paul D. Lawrence, Richard D. Irwin Inc. and The Dorsey Press, 1971.

Mondy R. Wayne, Robert M. Noe and Shane R. Premeaux, **Human Resource Management**, Prentice Hall, New Jersey, 2002.
Northcraft Gregory B. - Margaret A. Neale, **Organizational Behavior: A Management Challenge,** The Dryden Press, Boston, 1996.
Öğüt Adem, Tahir Akgemci ve M. Tahir Demirsel, "Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Bağlamında Örgütlerde İşgören Motivasyonu Süreci", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12, 2004.
Özgen Hüseyin, Azim Öztürk & Azmi Yalçın; **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Kitabevi, Adana, 2002.
Özkalp Enver, "Örgütlerde İşin Çalışanlar İçin Anlamı ve İş Dizaynı", Kamu-İş, Cilt:7, Sayı:2, 2003.
Prokopenko J., **Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı,** Çev. Baykal O., Atalay N., Fidan E., Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 1998.
Robbıns Stephen P., **Organizational Behavior**. Eighth Edition, Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1998.
Robbins Stephen P., and Mary K. Coulter, **Management,** Prentice Hall, N. J., 2001.
Saruhan Şadi Can, Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.
Schermon John R., James G. Hunt., Richard N. Osborn, **Organizational Behavior.** John Wiley & Sons, Inc., New York, 2003.
Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007, ss.87-88.
Tushman M. L., N. B. Nadler and D. A. Nadler, **Competing by Design: The Power of Organizational Architecture**, Oxford University Press, New York, 1997.
Uyargil Cavide, "İş Analizi ve İş Dizaynı", **İnsan kaynakları Yönetimi,** Beta yayınları, İstanbul, 2008.
Uyargil Cavide, "Modern Örgüt Yaşamında Esnek Çalışma Saatleri", **İ. Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:2, 1984.
Werther William B. and Jr. Keith Davis, **Human Resources and Personnel Management,** McGraw-Hill Publishing Company, Singapore, 1993.
Werther William B. and Keith Davis, **Human Resources And Personnel Management**, 4. Ed., McGraw-Hill, Inc., 1996.
Yüksel Öznur, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

ÜNİTE 7

PERSONEL EĞİTİMİ VE GELİŞTİRME

I. PERSONEL EĞİTİMİ VE GELİŞTİRMEDE TEMEL KAVRAMLAR

İnsan kaynakları yönetiminde en önemli unsur insandır. İnsan unsuruna yapılan her türlü yatırımın kuruma ya da işletmeye olumlu yöndeki geri dönüşümü oldukça yüksektir. İnsana yapılan yatırımların başında eğitim gelmektedir. İnsan eğitimine ne kadar önem verilip yatırım yapılırsa o oranda verimlilik artar.

Eğitimli insan öncelikle kendisini tanır, işlerini bilinçli yapar, çevresine olumlu katkıları olur. Bunun sonucunda mesleğine ve kurumuna olan bağlılığı artar

Personel eğitim ve geliştirme konusunun bazı temel kavramları vardır. Bu kavramların tanımlamasını tanımlarını yaparsak konu daha iyi anlaşılır. Personel eğitim ve geliştirme konusunun temel kavramlarını şu ana başlıklar altında ele alıp açıklamalarını yapacağız:

A. EĞİTİM KAVRAMI VE TANIMI

Genel olarak eğitim insanları belli amaçlarına göre yetiştirme sürecidir. Bu süreç içinde zamanla insanların kişiliği farklılaşır. Bu farklılaşmaya neden olan, eğitim süreci içinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir[1]. Eğitim insan yaşamının her anında ve her aşamasında söz konusudur. Çünkü eğitim sadece okullarda yapılmaz. İnsanları hem yaşama uyumlu hale getirmek hem de onları bir mesleğe hazırlamak yaşamın her aşamasında elde edilen kazanımlarla mümkündür. Başka bir deyişle eğitimle mümkündür.

Eğitim, hem çalışanların hem de işletmelerin rekabet ortamında üstünlüğü ele geçirme kriterlerinden biridir. Eğitim uygulamaları sayesinde çalışanların bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirmelerinde önemli bir rol oynar.

---

[1] Nurettin Fidan, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Pegem Yayınları, Ankara, 2012, s.4.

KAYNAKLAR

Açıkalın Aytaç, **Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının Yönetimi.** Ankara: Pe-Gem Yayınları, Yayın No:7. 1994.

Armstrong Michael, **A Handbook of Human Resource Management Practice**, 10 th Edition, Redwood Books, USA, 1999.

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.

Barutçugil İsmet, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınları, İstanbul, 2004.

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Budak Gönül, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2013.

Erkoç Zafer, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kalite Yönetim Sistemleri Terimler Sözlüğü**, Alfa Yayınevi, 2006.

Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Fidan Nurettin, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Pegem Yayınları, Ankara, 2012.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Koçel Tamer**, İşletme Yöneticiliği**, Beta yayınları, İstanbul, 2011.

Lyles Marjorie A. and Mark Easterby-Smith, "Introduction: The Watersheds of Organizational Learning and Knowledge Management", **The Blackwell Handbook of Organizational Learning and Knowledge Management,** (Ed.) Easterby-Smith, M. and M. A. Lyles, Malden, MA., Blackwell Publishing, 2003.

Mondy R. Wayne , Robert M. Noe and Shane R. Premeaux, **Human Resource Management**, 8th Ed., Prentice Hall, New Jersy, 2002.

Noe Raymond A., **İnsan Kaynaklarının Eğitimi ve Geliştirilmesi**, Editör ve Çeviren: Canan Çetin, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.

Özbek Mehmet Ferhat, "İnsan Kaynağının Eğitimi ve Eğitim Yönetimi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Özçelik A. Oya, "Eğitim ve Geliştirme", **İnsan kaynakları Yönetimi,** Beta yayınları, İstanbul, 2008.

Özgen Hüseyin, Azim Öztürk ve Azmi Yalçın, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Kitapevi, Ankara, 2005, ss.155-172,

Palmer Margaret. J. ve Kenneth T. Winters, **İnsan Kaynakları**. (Çeviren: Doğan Şahiner), Reprosal Matbaası, İstanbul, 1993.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Saruhan Şadi Can, Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.

Schuler S. Randal and Vandra L. Huber. **Personnel and Human Resource Management.** Fourth Edıtıon. West Publishing Company, New York. 1990.

Schulz Martin, "Organizational Learning", **The Blackwell Companion to Organizations**, (Ed.) Baum, J. A. C., Oxford: Blackwell Publishers,2002.

Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Taymaz Haydar, **Hizmet İçi Eğitim: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010, ss.185-186,

Varış Fatma, **Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler**, A. Ün. Eğitim Bilimleri Yayınları, No:157, Ankara.

Winterton Jonathan, "Training, Development, and Compentence", **The Oxford Handbook of Human Resource Management**, Edi. Peter Boxall, Johan Purcell and Patrick Wright, Oxford University Pres, New York, 2007.

ÜNİTE 8

KARİYER PLANLAMA, GELİŞTİRME VE YÖNETİMİ

I. KARİYER KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ, AŞAMALARI VE YARARLARI

A. KARİYER KAVRAMI VE TANIMI

Çalışma yaşamı ve teknolojide baş döndürücü değişmeler yaşanmaktadır. Bu değişmeler, işletmelerin temel öğesi olan insan unsurunun niteliklerinde değişmeleri zorunlu hale getirmiştir. Değişmelere ve farklılaşmaya ayak uydurun çalışanlar işlerinde başarılı olmaktadır. İşgörenlerin çalışma yaşamının gereklerine uygun olarak kendilerini donatmaları kariyer olarak değerlendirilmektedir.

Dünyadaki küreselleşme süreci ve toplumların bilgi çağına girmeleri kariyer konusuna stratejik bir önem kazandırmıştır. Küreselleşmenin ve bilgiye sahip olmanın gereği olarak hem işletmelerin hem de çalışanların kendilerini geliştirmeleri gerekir. İşletmelerin ve çalışanların kendilerini geliştirme süreci arasında bir uygunluk olmalıdır. Başka bir deyişle, hem işletmelerin hem de çalışanların kendilerini yenilemeleri ve geliştirmeleri konusundaki amaç ve hedefleri örtüşmelidir. Kısaca belirtecek olursak tüm bu faaliyetler kariyer olarak ifade edilmektedir.

Günümüzde kariyer iş ve günlük konuşmalarda en çok kullanılan kavramlardan biridir. Ancak kariyer kavramı her insan kafasında aynı çağrışımı yapmamaktadır. Bunun nedeni, herkesin kendi yaşamına ve algılamasına göre kariyer kavramını değerlendirmesidir. **Örneğin**, bazı insanların kariyeri planlanmış, programlanmış bazılarının ise fırsat ve şansın yardım ettiği bir süreç olarak ağılamaları gibi.

Eskiden kariyer insanların çalışma yaşamına girdikten sonraki bir süreç olarak kabul edilmekteydi. Ancak günümüzde kariyer, eğitim-öğretim hayatına girmeyle başlayan bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

Aldemir Ceyhan, Alpay Ataol, Gönül Budak, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İzmir, 2004.

Aycan Zeynep, "Üç boyutlu cam tavan: Kadınların kariyer gelişiminde kim, kime, neden engel oluyor? (Three dimensional glass ceiling: Who puts barriers to women and why?)", **Presented at the 2nd Summit of Women Managers in Turkey**, Istanbul, January 2004.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.

Aytaç Serpil, "Çalışma Yaşamında Çift Kariyerli Eşler", Mess Mercek Dergisi, Yıl:5, Sayı:18, 2000.

Aytaç Serpil, **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi Planlaması Gelişimi ve Sorunları**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2005.

Barutçugil İsmet, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınları, İstanbul, 2004.

Bayraktaroğlu Serkan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 3. Baskı, Sakarya Yayınları, Adapazarı, 2008.

Beach Dale S., **Personnel: The Management of People at Work**, Macmillan Publishing Company, New York, 1980.

Beach Dale S., **The Management of People at Work,** McMillan Publishing Co., New York, 1980.

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Bird Allan, "Careers as Repositories of Knowledge: A New Perspective on Boundaryless Careers", **Journal of Organizational Behavior**, 15, 1994.

Budak Gönül, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2013.

Can Halil, Ahmet Akgün ve Şahin Kavuncubaşı, **Kamu ve Özel Kesimde Personel Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, 1995, Ankara.

Carre Michael R. I, Frank E. Kuzmits, Norbert F. Elbert, **Personnel / Human Resource Management,** McMillian Publ. Comp., New York, 1992.

Çiftçi Birgül, "Kariyer Planlama", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

DeCenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Fundamentals of Human Resource Management**, Johan Wiley and Sons Inc., Hoboken, New Jersey, 2007.

DeCenzo David A. and Stephen Robbins, **Human Resource Management**, Willey Series in Management, 1996.

Demirbilek Tunç, "Örgütlerde Kariyer Danışmanlığı Hizmetleri", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi,** 1994, Cilt:9, Sayı:2.

Douglas Hall and E. Moss Jonathan, "The New Protean Career Contract: Helping Organizations and Employees Adapt"**, Organizational Dynamics,** 26(3), 1998.

Dündar Gönen, "Kariyer Geliştirme", **İnsan kaynakları Yönetimi,** Beta yayınları, İstanbul, 2008.

Erdoğmuş Nihat, **Kariyer Geliştirme Kuram ve Uygulama,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Eugene Fram, "Today's Mercurial Career Path", **Management Review,** 83 (11), 1999.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Harvey Don, Robert Bruce Bowin, **Human Resaource Management**, Prentice Hall, New Jersey, 1996.

Hollenbeck N. and G. Wright, **Human Resource Management**, Mc Graw-Hill, New York, 1997.

İnce Mehmet, "Değişim Olgusu ve Örgütlerde İnsan Kaynakları Yönetiminin Değişen Fonksiyonları", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s.14, 2005.

İsmail Bakan, **Çağdaş Yönetimi Yaklaşımları: İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar**, Beta Yayınları, İstanbul, 2004.

Linda Wirth, "Breaking Through The Glass Ceiling: Women in Management", **International Labour Office**, Geneva, 2001.

Mayo Andrew, **Managing Careers Strategies For Organizations**, London: Institute of Personnel Management, 1991.

Noe Raymond A., **İnsan Kaynaklarının Eğitimi ve Geliştirilmesi**, Editör ve Çeviren: Canan Çetin, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.

Okakın Neslihan, Müjdat Şakar, **İnsan Kaynakları Yöneticisinin El Kitabı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.

Orpen Christopher, "The Effect on Organizational and Individual Career Management on Career Success", **International Journal of Manpower**, Vol.27, No.1, 1994.

Özgen Hüseyin, Azim Öztürk & Azmi Yalçın; **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Kitabevi, Adana, 2002.
Plamer Margaret anda Kenneth T. Winters, **İnsan kaynakları**, Çev. Doğan Şahiner, Tota Yayınları, İstanbul, 1993.
Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.
Saruhan Şadi Can, Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.
Schuler Randall S., **Managing Human Resources**, West Publishing Company, 1995.
Stone Raymond J., **Human Resource Management**, John Wiley Publish, Sidney, 2005.
Super Donald E., "A life-Span, Life-Space Approach to Career Development", **Journal of Vocational Behavior,** 16, 1980.
Şimşek M. Şerif, Adnan Çelik, Tahir Akgemci ve Abdullah Soysal, **Kariyer Yönetimi**, Editörler: M. Ş. Şimşek ve A. Çelik, II. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.
Tüz Melek Vergiliel, "Kariyer Planlamasında Yeni Yaklaşımlar", **Uludağ Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Yıl: 4, Sayı: 4, 2003/1.
Uğur Adem, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Sakarya Kitapevi, Sakarya, 2003.
Uzun Turgay, "İnsan Kaynakları Yönetiminde Etkin Bir Yöntem: Kariyer Planlaması", **İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı:2, 2003.
Ünal Mehmet, "Kariyeri Yöneten Kurumlar", **İnsana ve İşe Değer Katan Yeni İnsan Kaynakları**, Edi. Acar Baltaş, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2009.
Werther William B. and Jr. Keith Davis, **Human Resources and Personnel Management,** McGraw-Hill Publishing Company, Singapore, 1993.
Whymark Kathryn, and Steve Ellis, "Whose Career is it Anyway? Options for Career Management in Flatter Organization Structures", **Career Development International**, Cilt 4, Sayı 2, 1999.
Zel Uğur, "İş Arenasında Kadın Yöneticilerin Algılanması ve Kraliçe Arı Sendromu", **Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi,** 35, 2. 2002.

ÜNİTE 9

PERFORMANS DEĞERLEME

Dünyadaki bütün kuruluş, kurum ve işletmeler zorlu çevresel koşullarda varlıklarını devam ettirmek için performanslarını devamlı olarak yükseltmek zorundadırlar. Örgütler performanslarını artırmadıkları zaman yok edici rekabet şartlarında başarılı olmaları oldukça zordur. Başka bir deyişle, işletmeler performans konusuna çok önem vermeleri gerekir. Bireysel ve örgütsel performansı yükseltmek kurumsal başarı için temel kriterdir.

I. PERFORMANS KAVRAMI VE TANIMI

İşletmeler yaptıkları işle konusunda değerlendirme yapmaları bir zorunluluktur. Çünkü mevcut ve gelecek durumları ile ilgili karar vermeleri ancak yaptıkları değerlendirmeler sonunda mümkün olabilmektedir.

Çalışanların performanslarının değerlendirmesi ile ilgili ilk uygulamalar 1990'lü yıllarda Amerika Birleşik Devletlerindeki kamu kurumlarında yapılmıştır. Daha sonra ise bilimsel yöntemlerle işgörenlerin performans ölçümlerini Frederick Taylor yapmıştır. 1950'li yıllardan sonra ise çalışanların ürettiklerinin ölçülmesi konusunda yeni yöntemler geliştirildi ve uygulanmaya başlandı. Türkiye'de ise personel performanslarının değerlendirilmesi ilk defa kamu kurum ve kuruluşlarında yapılmıştır[1]. Daha sonraki yıllarda uzmanlar performans değerlendirme konusunda birçok teknik ve yöntem geliştirdiler. Her kuruluş, kurum ve işletme kendi örgütsel özelliklerine uygun olan yöntemleri aramaya başladılar. Bu konuda uzman ya da danışmalardan destek aldılar. Bireysel ve örgütsel performans değerlendirmeleri sonucunda rekabet üstünlüğü elde ettiler.

Çalışanların iş yaşamında işletmeye katkıları öncelikle işletme sahiplerini yakından ilgilendiği bir konudur. Bu nedenle işverenler çalışanların performanslarını ölçmek isterler. Bunun için işletme içinden ya da dışından yetkili ve uzmanlardan yararlanırlar.

[1] Cavide Uyargil, "Performans Değerlendirme", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008, s.244.

KAYNAKLAR

Akgeyik Tekin, "Performans Değerlendirme", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Aktaş Erdem, "Performans Değerlendirme Sistemlerinin Örgütsel Adalet Algısı Üzerine Etkisi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, 2010.

Aldakhilallah A. K. and D. H. Parante, "Redesigning a Square Peg: Total Quality Management Performance Appraisals", **Total Quality Management**, Vol.13, No: 1, 2002.

Altun Semih, "Örgütlerde Performans Değerlendirme ve Polis Meslek Yüksek Okullarında Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Beykent Üniversitesi, SBE, 2007.

Argon Türkan, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Atay İsmail Durak, **İş Değerleme ve Başarı Değerleme Yöntemleri**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1990.

Ayan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınevi, İzmir, 2011.

Baltaş Acar, **İnsana ve İşe Değer Katan Yeni İnsan Kaynakları**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.

Barutçugil İsmet, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınevi, İstanbul, 2004.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Feryal Matbaası, Ankara, 2000.

Bayraktaroğlu Serkan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Sakarya Kitapevi, Sakarya, 2008.

Bernardin H. John and Joyce E.A. Russell, **Human Resource Manegement An Experiential Approach,** 2nd Edition, Irwin-Mc Graw Hill, Singapore, 1998.

Bilgin Hacer, "Performans Değerlendirmesi Gıda Sektöründe Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Sakarya Üniversitesi 2003.

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Boxall Peter, John Purcell and Patrick Wright (Ed.), **The Oxford Handbook of Human Resource Management**, 1st Published, Oxford University Press, USA, 2007.

Budak Gönül, **Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi,** Barış yayınları, İzmir, 2013.

Canman Doğan, İ**nsan Kaynakları Yönetimi,** Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.

Canman Doğan, **Personelin Değerlendirilmesinde Çağdaş Yaklaşımlar ve Türkiye'de Kamu Personelinin Değerlendirilmesi**, TODAİE Yayınları, No:252, Ankara, 1993.

Carrell Michael R., Norbert F. Elbert and Robert D. Hatfield, **Human Resource Management: Global Strategies For Managing A Diverse Workforce**, 5th Edition, Prentice Hill, USA, 1995.

Caruth Donald L. and Gail D. Handlogten, **Staffing the Contemporary Organisation A Guide to Planning, Recruiting and Selecting for Human Resource Professionals**, 2nd Edition, Quorum Books, USA, 1997.

Cascio Wayne F., **Managing Human Resources Productivity, Quality of Work Life, Profits,** McGraw-Hill, 2 Th. Edition, New York, 1992.

Çakır Murat, "Vakıf Üniversitelerinde Akademik Personelin Performans Değerlendirmelerinin Eğitim Kalitesine Katkısı", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.

Çolak Cafer, "Performans Kavramı, Değerlendirmesi ve Balıkesir İl Emniyet Müdürlüğü Yıldırım Ekipler Amirliği'nde Performans Uygulaması Örneği", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), T.C. Balıkesir Üniversitesi, SBE, 2010.

Daft L. R., **Management**, The Dreyden Press, 2 Th. Edition, Chicago, 1991.

Deadrik D. L. and G. D. Gardner, "Performance Distributions: Measuring Employee Performance Using Total Quality Management Principles", **Journal of Quality Management**, Vol: 4, No: 2, 1999.

DeCenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Fundamentals of Human Resource Management**, 10th Edition, John Wiley & Sons, USA, 2010.

Decenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, 7th Edition, John Wiley & Sons Inc., USA, 2002,

DeCenzo David A. and Steohen P. Robbins, **Human Resource Management**, JohnWiley & Sons, Inc., 1996.

Dessler Gary and Jean Philips, **Managing Now**, Houghton Mifflin Company, USA, 2008.

Dessler Gary, **Human Resource Management**, 12th Edition, Prentice Hall, USA, 2011.

Dil Meltem, "İnsan Kaynakları Yönetiminde Performans Değerlendirmenin İş Doyumu Üzerindeki Etkisi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Dumlupınar Üniversitesi, SBE, 2005.

Dilsiz Ahmet, "Kamu Yönetiminde Performans Değerlendirme ve 360 Derece Geri Bildirim Yöntemiyle Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Kırıkkale Üniversitesi, SBE, 2010.

Drummond Karen Eich, **Human Resource Management For The Hospitality Industry** Von Nostrand Reinhold Publishing, New York, 1990.

Durmaz Osman Alper, "İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Performans Değerlendirme Sistemleri ve Jandarmaya Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), T.C. Deniz Harp Okulu Deniz Bilimleri ve Mühendisliği Enstitüsü, 2005.

Edwards M. and A. Ewen, **360 Feedback : The Powerful New Model for Employee Assessment and Performance Improvement,** Amacom, USA., 1996.

Edwards R. M. and A. J. Ewen, "360 Degree Feedback: The Powerful New Model for Employee Assessment and Performance Improvement", **American Management Association***,* 1996.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Personel Seçimi ve Başarı Değerleme Teknikleri,** Küre Ajans Matbaası, İstanbul, 1991.

Erzek Mehmet Nail, **Human Resources Management**, Marmara University Training and Aid Foundation/Marmara University Managerial Sciences Research and Application Center, Istanbul, 1993.

Freedman J. L., D. O. Sears and J. M. Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, İmge Kitapevi, Ankara, 1998.

French Wendell L., **Human Resource Management**, 4th Edition, Houghton Mifflin Company, USA, 1998.

Geet S. D., A. D. Deshpande and Mrs. Asmita A. Deshpande, **Human Resource Management**, First Edition, Nirali Prakashan Published, India, 2009.

Ghalayını A. M. and J. S. Noble, "The Changing Basis of Performance Measurement", **International Journal of Operations and Production Management***,* Volum:16, No: 8, 1996.

Graham Tahomas Harold and Roger Bennet, "Human Resource Management**", Financial Times Management**, February Singapore, 1998.

Grote Dick, **The Performance Appraisal Question and Answer Book A Survival Guide For Managers**, Amacom, USA, 2002.

Güneş İsmail, "Kamu Yönetiminde Performans Değerlendirme ve Emniyet Teşkilatında Uygulanması", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Uludağ Üniversitesi, SBE, 2006.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000.

Gürcü İnci Pınar, "Satış Temsilcilerinin Performans Değerlendirmesinde Gizli Müşteri Araştırmalarının Kullanımı: XYZ Şirketinde Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Gürüz Demet Gaye ve Özdemir Yaylacı, **İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi**, MedaCat Yayınları, İstanbul, 2004.

Holbrook R. L., "Contact Points and Flash Points: Conceptualizing The Use Of Justice Mechanisms In The Performance Appraisal Interview", **Human Resource Management Review**, Vol:12, No:1, 2002.

Ivancevich J. M., J.H. Donnely, J.L. Gibson, **Managing for Performance**, USA: Business Publications Inc., 1983.

İplik Fatma Nur, "Performans Değerlendirmesi: Türkiye'deki Beş Yıldızlı Otellerde Çalışanların Performans Değerlendirme Sürecinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma*"*, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Adana, 2004.

İzgi Caner**, "**İnsan Kaynakları Yönetiminde Çalışanların Performanslarının Değerlendirilmesi Süreci ve Otel İşletmelerinde Bir Uygulama**", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),** İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

Karadeniz Uğur, "Performans Değerlendirme Yöntemleri ve Çok Uluslu Bir Teknik Destek Kurumunda Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Marmara Üniversitesi, SBE, 2010.

Kılıç Selver, "Performans Değerlendirme Sisteminin Kariyer Planlamasıyla İlişkisinin Analizi ve Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Uludağ Üniversitesi, SBE, 2011.

Köklü Sibel, "10'ncu Kalite Kongresi Sonuçları", **Milliyet İş yaşamı Gazetesi**, 15 Kasım, 2001,

Lepsinger Richard and Anntoinette D. Lucia, **The Art and Science of 360° Feedback**, 2nd Edition, Jossey-Bass, USA., 2009.

Levınson Harry, *"*Management By Whose Objectives*",* **Harvard Business Review**, 2003.

Luecke Richard, **Performans Yönetimi**, Aslı Özer (Çev.), 2.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

Lussier Robert N. and John R. Hendon, **Human Resource Management Functions, Applications, Skill Development,** Sage Publications, USA, 2012.

McCarthy A. M. and T. N. Garavan, "360 Degree Feedback Processes: Performance Improvement and Employee Career Development", **Journal of European Industrial Training**, Vol: 25, No:1, 2001.
McCauley C. D. and R.S. Moxley, "Developmental 360: How Feedback can Make Managers more Effective", **Career Development International**, Vol: 1, No: 3, 1996.
McConkie M.L., "A Clarification of The Goal Setting And Appraisal Process In MBO", **Academy of Management Review**, Vol:4, 1979.
Miller Janice S., "Self-Monitoring And Performance Appraisa Satisfaction: An Exploratory Field Study", **Human Resource Management**, Vol:40, No:4, 2001.
Neely A., "The Performance Measurement Revolution: Why Now and What Next?", **International Journal of Operations and Production Management, Vol**:19, No:2, 1999.
Oberg W., "Make Performance Appraisal Relevant", **Harvard Business Review,** Vol: 50, No: 1, (January-February), 1972.
Okakın Neslihan, Müjdat Şakar, **İnsan Kaynakları Yöneticisinin El Kitabı**, Beta yayınevi, İstanbul, 2013.
Özgen Hüseyin, Azmi Öztürk, Azmi, Yalçın, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Kitabevi, Adana, 2005.
Palmer Margaret J., **Performans Değerlendirmeleri**, Çev. Doğan Şahiner, Kişisel Gelişim ve Yönetim Dizisi, Rota Yayınları, İstanbul.1993.
Pugh D., **Organizational Behaviour,** Prentice Hall International (UK) Ltd., London, 1991.
Robert E., Benjamin Schneider and Neil Schmitt, **Staffing Organizations Contemporary Practice and Theory**, 3rd Edition, Lawrence Erlbaum Associates, USA, 2006.
Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.
Saruhan Şadi Can ve Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.
Satır Ebru, "Örgütlerde Performans Değerlendirmesi ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Gazi Üniversitesi, SBE, 2011.
Schuler Randall S., **Managing Human Resources**, South Western Publishing Company, Cincinnati, 1998.
Sherman Arthur W., Jr. And George W. Bohlander, **Managing Human Resources**, 9th Edition, College Division South Western Publishing, USA, 1992.
Sims Ronald R., **Organizational Success Through Effective Human Resource Management**, First Published, Greenwood Publishing, USA, 2002.
Sison Perfecto S., **Personnel and Human Resource Management**, 2nd Edition, Rex Printing Company & Personnel Management Association of Philippines, Philippines, 2000.
Snell Scott and George Bohlander, **Managing Human Resources**, 16th Edition, Cengage Learning, USA.
Steen Sandra L., Raymond A Noe and Others, **Human Resource Management,** Second Canadian Edition, McGraw-Hill Ryerson, Canada, 2009.
Stone Raymond J., **Human Resource Management**, 6th Edition, John Wiley & Sons, Australia, 2008.
Şenyayla Zeki, "Emniyet Teşkilatında Performans Değerlendirmesi Samsun İl Emniyet Müdürlüğü Örneği", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Polis Akademisi, Güvenlik Birimleri Enstitüsü, 2005.
Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.
Tabak Cengizhan, "Performans Değerlendirme Sistemi ve Ücretlerin Belirlenmesinde Kullanımının İncelenmesi", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
The New Grolier Webster International Dictionary of the English Language Volume II, "Performance", Grolier Incorporated, USA, 1972.
Torrıngton D. and L. Hall, **Personel Management: HRM in Action**, Prentice Hall International (UK) Ltd., London, 1995.
Türk Tarih Kurumu, **Türkçe Sözlük Cilt II**, "Performans", Yeni Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1988.
Tziner A., , R. E. Kopelman, "Is There A Preferred Performance Rating Formant? A Non-Psychometric Perspective", **Applied Psychology: An International Review**, Vol:51, No:3, 2002.
Uçar Yaşar, "Performans Değerlendirme ve Eğitim Kurumlarında Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Gaziantep Üniversitesi, SBE, 2005.
Uyargil Cavide, "Performans Değerlendirme", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.
Ünal Murat, "E-Performans Değerlendirme Sistemine İlişkin Bir Örnek Olay İncelemesi", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Kocaeli Üniversitesi, SBE, 2007.

Waite M. L. and S. Stites-Doe, "Removing Performance Appraisal and Merit Pay In The Name of Quality An Empirical Study of Employees' Reactions", **Journal of Quality Management**, Vol: 5, No: 2, 2000.

Ward Peter, **360-Degree Feedback**, 2nd Edition, Chartered Institute of Personnel and Development, Great Britain, 2003.

Woods, R. H., **Human Resources Management,** Second Edition, Educational Institute, American Hotel and Motel Association, 1997.

Yalçın Hüseyin, "Performans Değerlendirme ve Ücretler", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Marmara Üniversitesi, SBE, 2006.

Yavuzçelik Neşe Burcu, "Türk İşletmelerinde Performans Değerlendirmenin Ücretler Üzerindeki Etkisi", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Marmara Üniversitesi, SBE, 2006.

Yelboğa Atilla, **Yönetimde İnsan Kaynakları Çalışmaları**, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara, 2010.

Yerli Esra, "Performans Yönetimi ve Kamu Yönetiminde Performans Değerlendirmesi", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Selçuk Üniversitesi, SBE, 2006.

Yılmaz E. Ferhat, "Performans Değerlendirme Sisteminin İşletme Verimliliği Üzerine Etkisi ve Örnek Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), T.C. Trakya Üniversitesi, SBE, 2006.

Yılmaz Gözde, "Elektronik Performans İzleme Sistemlerinin Çalışanlar ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No.7, Nu. Bahar 2005/1.

İŞ DEĞERLEME VE ÜCRET

UNITE 10

I. İŞ DEĞERLEME KAVRAMI, TANIMI, AMACI, YARARLARI, TEMEL İLKELERİ, SÜRECİ VE YÖNTEMİ

A. İŞ DEĞERLEME KAVRAMI VE TANIMI

İnsan kaynakları yönetimin önemli faaliyetlerinden biri de iş değerlemesidir. Çünkü her kurum ve işletmede birden fazla iş gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen her işin kendine özellikleri ve iç yapısı söz konusudur. İşler arasındaki bu farklılıkların tespit edilip buna göre ücretlerin belirlenmesi gerekir. Başka bir deyişle adaletli ücretlendirmenin yapılabilmesi için her işin değerinin yani iş değerlemesinin yapılması kurum ya da işletmeler için bir zorunluluktur.

Kurum ya da işletmelerde düzenlenen işlerin belirlenen amaç ve hedeflerine ulaşması için işlerin akılcı bir biçimde değerlemesinin yapılması gerekir. İş değerleme, iş analizi süreci ile yakından ilişkilidir. Çünkü iş analizinde işin kapsamı üstlenilecek sorumluluklar belirlenir ve buna bağlı olarak her bir işin değerlemesi yapılır. Kısaca, iş analiz kısmında iş ile ilgili genel bilgiler toplanır ve bu bilgiler ışığında iş değerlemesi yapılır.

İş değerleme konusunda yapılan bazı tanımlar aşağıda verilmiştir.

- İş değerleme, bir işin diğer işlere göre değerini tespit etmek amacıyla biçimsel ve sistematik olarak karşılaştırma sürecidir[1].
- İş değerleme, kurum ya da işletmelerdeki işlerin bilgi, beceri, tecrübe, eğitim ve yapılma şartları bakımından birbirlerine göre olan farklılıklarının ücret belirlenmesinde kullanılması sürecidir[2].
- İş değerleme, dengeli bir ücret sisteminin oluşturulmasında kullanılmak için işlerin göreceli olarak değerlenin belirlenmesi sürecidir[3].

---

[1] Robert L. Mathis and John H. Jackson, **Human Resource Management**, West Publishing Company, USA., 1997, p.209.

[2] Hüseyin Özgen, Azim Öztürk & Azmi Yalçın, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Kitabevi, Adana, 2002, s.267.

[3] İnal Cem Aşkun, **İş değerleme ve Türkiye'deki Uygulaması**, MPM Yayınları, Gürsoy Basımevi, Ankara, 1969, s.13, İsmail Durak Atay, "İş Değerleme", **İnsan kaynakları Yö-**

KAYNAKLAR

Akyıldız Hüseyin, **Ücret Yapısının Oluşumu**, Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi, Isparta, 2001.

Arnold H. J. and D. C. Feldman, **Organizational Behavior,** McGraw-Hill Book Company, New York, 1986.

Aşkun İnal Cem, **İş değerleme ve Türkiye'deki Uygulaması**, MPM Yayınları, Gürsoy Basımevi, Ankara, 1969.

Atay İsmail Durak, "İş Değerleme", **İnsan kaynakları Yönetimi,** Beta yayınları, İstanbul, 2008.

Atay İsmail Durak, Ahmet Cevat Acar, "Ücret Yönetimi", **İnsan kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Atış Yücel, "Ücret Yönetimi", **İnsan Kaynakları ve Yönetim Dergisi**, Yıl 2, Sayı 2, 1997.

Ayaz Nükhet, "**Türkiye'de Toplu İş sözleşmelerinde Sosyo-ekonomik Göstergeler Açısından Ücret ve Ücret Dışı Ödemelerin Analizi**, **Belediye ve Genel Hizmetler İş Kolunda Karşılaştırmalı Bir Araştırma**", Belediye-İş, İstanbul, 1993.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.

Barutçugil, İsmet **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınevi, İstanbul, 2004.

Bayraktaroğlu Serkan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 4. Baskı, Sakarya Kitapevi, Sakarya, 2012,

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

DeCenzo David A. and Stephan P. Robbins, **Human Resource Management,** John Wiley and Sons, Inc., New York, 1996.

DeCenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, John Wiley and Sons, Inc., New York, 1996.

Dunn J. D. and Frank M. Rachel, **Wage and Salary Administration: Total Compensation Systems,** McGraw Hill Book Company, USA., 1971.

England Paula, "Equal Pay For Equal Work: Job Evaluation in an Evolving Social Norm", **Journal of Economic Issues**, Vol:34, Issue1, March 2000.

Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Gardner D.G., L.V. Dyne and J.L. Pierce, "The Effects of Pay Level on Organization-Based Self-Esteem and Performance: A Field Study", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, Vol. 77, 2004.

George T. and John W. Milkovich, Boudreau, **Human Resources Management,** Business Publications, Illinois, 1988.

Goldsmith A.H. J.R. Veum and W. Darıty, "The Impact of Psychological and Human Capital on Wages", **Economic Inquiry**, Vol. 35, No. 4, 1997.

Mathis Robert L. and John H. Jackson, **Human Resource Management**, West Publishing Company, USA., 1997.

Milkovich George T. and Jerry M. Newman, **Compensation,** McGraw-Hill Irwin, Boston, 1999.

Özgen Hüseyin, Azim Öztürk & Azmi Yalçın, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Kitabevi, Adana, 2002.

Pınar Uysal Yeni, "Ücretleme", **Konaklama İşletmelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi: İlkeler ve Uygulamalar,** Editör: Cengiz Demir, Nobel Yayınevi, İstanbul, 2005.

Rock Milton L. and Lance A. Berger, **The Compensation Handbook,** McGraw-Hill, USA., 1991.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Saruhan Şadi Can ve Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Schuler Randall S., Susan E. Jackson, **Human Resource Management**, West Publishing Company, 1996.

Serinkan Celalettin, "İş Değerlemesi ve Ücret Yönetimi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Tannenbaum Arnold S., **İşletmede Sosyal Psikoloji**, Çev. Nilüfer Sağtür, MEB., Ankara, Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1996.

Thierry H., "Payment: Which Meanings are Rewarding?", **American Behavioral Scientist,** Vol. 35, No. 6, 1992.

Tınar Mustafa Yaşar, **İş Değerlendirme,** Dokuz Eylül Üniversitesi, Bölgesel Kalkınma ve İşletme Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, İzmir, 1989.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

Geliştirilmiş 3. Basım

ISIL ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ

Isıtma, Soğutma, Havalandırma, İklimlendirme Temel Hesapları

Tolga Pırasacı
Mecit Sivrioğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 452
Mühendislik / Teknik No.: 32
ISBN: 197-605-133-354-0
© Geliştirilmiş 3. Basım, Kasım 2015

ISIL ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ
Isıtma, Soğutma, Havalandırma, İklimlendirme Temel Hesapları
Tolga Pırasacı, Mecit Sivrioğlu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Mizampaj: Tolga Pırasacı
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehmet Akif Akdoğan, Tolga Pırasacı
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Pırasacı, Tolga., Sivrioğlu, Mecit.
Isıl Çevre Mühendisliği / *Tolga Pırasacı, Mecit Sivrioğlu*
Geliştirilmiş 3. Basım, s. VIII + 200, 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-354-0
1. Tesisat 2. Isıl Çevre 3. Makina Mühendisliği

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

İçindekiler iii

Önsöz vii

1 Isıl Konfor **1**
1.1 İnsan Vücudu Enerji Dengesi 1
1.1.1 Metabolik Enerji Üretimi 2
1.1.2 Yapılan Mekanik İş 2
1.1.3 Solunum Yolu ile Olan Isı Kayıpları 2
1.1.4 Deri Yüzeyinden Olan Isı Kayıpları 3
1.2 Isıl Konfor Parametreleri 6
1.2.1 PMV Isıl Rahatlık İndisi 6
1.2.2 PPD Hoşnutsuzluk Yüzdesi 7
1.2.3 Lokal Isıl Hoşnutsuzluk 8
1.3 Isıl Çevreler için Konfor Değerlendirmesi 9
1.4 Problemler 12

2 Yapılarda Isı Yalıtımı **15**
2.1 Alan ve Hacimler 15
2.2 Isıl Geçirkenlik Katsayısının Hesaplanması 16
2.2.1 Çok Tabakalı Yapı Elemanlarının Isıl Geçirgenlik Katsayısının Hesabı 16
2.2.2 Boşluklu ve Bitişik Yüzeyli Yapı Bileşenlerinin Isıl Geçirgenlik Katsayılarının Hesabı 18
2.2.3 Kapı ve Pencerelerin Isıl Geçirgenlik Katsayılarının Hesabı 19
2.2.4 Isı Köprüsü Isıl Geçirgenlik Katsayısının Hesabı 19
2.3 Binanın Özgül Isı Kaybının Hesabı 19
2.3.1 Kondüksiyon ve Konveksiyon Yoluyla Olan Isı Kaybı . 21
2.3.2 Havalandırma Yolu ile Gerçekleşen Isı Kaybının Hesabı 22
2.4 Yıllık Isıtma Enerjisi İhtiyacının Hesaplanması 23
2.4.1 Aylık Ortalama İç ve Dış Sıcaklıkların Belirlenmesi . . 25
2.4.2 Aylık Ortalama İç Kazançların Hesaplanması 25
2.4.3 Aylık Ortalama Güneş Enerjisi Kazançlarının Hesaplanması 26
2.4.4 Aylık Kazanç/Kayıp Oranı ve Isı Kazancı Yararlanma Faktörünün Hesaplanması 26
2.5 Yıllık Isıtma Enerjisi Sınır Değerinin Belirlenmesi 27
2.6 Problemler 31

3 Isıtma Tesisatı **35**
3.1 Isıtma Tesislerinin Sınıflandırılması . . . 35
3.1.1 Yakma Sisteminin Bulunduğu Yere Göre . . . 36
3.1.2 Kullanılan Akışkana Göre . . . 36
3.2 Merkezi Isıtma Tesislerinin Kısımları . . . 38
3.2.1 Kazan Daireleri . . . 39
3.2.2 Bacalar . . . 39
3.2.3 Isıtıcılar . . . 40
3.2.4 Borular . . . 41
3.2.5 Tesisat İzolasyonu . . . 41
3.2.6 Genleşme Deposu . . . 42
3.3 Isıtma Tesisatı Hesapları . . . 42
3.3.1 Isı Kaybı Hesabı . . . 43
3.3.2 Boru Çapı Hesabı . . . 51
3.3.3 Kazan ve Isıtıcı Seçimi . . . 67
3.3.4 Yıllık Yakıt Sarfiyatı ve Yakıt Deposu Hesabı . . . 68
3.3.5 Kazan Dairesi, Baca ve Kazan Yardımcı Donanımlarının Hesabı . . . 69
3.4 Problemler . . . 70

4 Soğutma Tesisatı **75**
4.1 Soğutma Prensipleri . . . 76
4.1.1 Buharlaşma ile Soğutma . . . 76
4.1.2 Soğutucu Akışkanlar . . . 77
4.1.3 Soğutma Çevrimleri ve Buhar Sıkıştırmalı Çevrimler . 79
4.2 Soğutma Tesisatı Hesapları . . . 89
4.2.1 Isı Kazancı Hesabı . . . 90
4.2.2 Soğutma Çevrimleri Termodinamik Hesapları . . . 94
4.3 Problemler . . . 99

5 Havalandırma Tesisatı **103**
5.1 Mahallerin Havalandırma İhtiyacı . . . 103
5.2 Havalandırma Usulleri . . . 104
5.2.1 Doğal Havalandırma . . . 104
5.2.2 Zorlamalı Havalandırma . . . 105
5.3 Ortama Hava Sevki . . . 106
5.3.1 Kanal Şebekesi . . . 107
5.4 Kanal Şebekesi Hesapları . . . 108
5.4.1 Sürtünme Kaybı . . . 109
5.4.2 Özel Dirençlerden Kaynaklanan Basınç Kayıpları . . . 109
5.4.3 Kanal Boyutlandırılması . . . 109
5.4.4 Fan Seçimi . . . 112
5.5 Problemler . . . 113

6 İklimlendirme - Klima Tesisatı **117**
6.1 Psikrometri . . . 117
6.1.1 Nemli Havanın Özellikleri . . . 118
6.1.2 Psikrometrik Diyagram . . . 122
6.2 İklimlendirme İşlemleri . . . 123
6.2.1 Duyulur Isıtma . . . 124

6.2.2 Duyulur Soğutma 124
6.2.3 Soğutma ve Nem Alma 124
6.2.4 Nemlendirme 125
6.2.5 Adyabatik Karıştırma 125
6.3 Hava Şartlandırma Sistemleri ve Hesapları 128
6.3.1 Yaz Hava Şartlandırması 129
6.3.2 Kış Hava Şartlandırması 133
6.4 Problemler 138

A Isıl Konfor (Tablolar) 141

B Yapılarda Isı Yalıtımı (Tablolar) 143

C Isıtma Tesisatı - Isı Kaybı Hesabı (Tablolar) 157

D Isıtma Tesisatı - Boru Çapı Hesabı (Tablolar) 165

E Isıtma Tesisatı - Yakıt Sarfiyatı Hesabı (Tablolar) 173

F Soğutma Tesisatı - Mollier Diyagramları (Grafikler) 175

G Soğutma Tesisatı - Isı Kazancı Hesabı (Tablolar) 181

H Havalandırma Tesisatı (Tablo ve Grafikler) 185

I İklimlendirme Tesisatı (Tablo ve Grafikler) 191

Kaynaklar 195

İndeks 197

Önsöz

Bu kitap makina mühendisliği lisans öğrencilerinin "Isıl Çevre Mühendisliği" dersinde kullanmaları için hazırlanmıştır. Bu kitap, aynı zamanda "Mekanik Tesisat" uygulamalarında makina mühendislerine referans bir kitap olarak yardımcı olabilecektir. Kitapta, Mekanik Tesisat'ın ısıtma, havalandırma, soğutma ve klima sistemleri dallarında bilgi verilerek, ilgili tesisat projelerindeki hesaplamaların nasıl yapılacağı örneklerle açıklanmıştır.

Kitap, bir sömestirlik dersin ders kitabı olarak düşünülmüş ve öğrencilerin termodinamik, akışkanlar mekaniği ve ısı transferi bilim dallarında temel bilgisi olduğu kabul edilmiştir. Bu kitaptaki bilgiler, aynı zamanda makina mühendisliği bölümünde verilen ve "Isıl Çevre Mühendisliği" dersinin devamı niteliğindeki "Isıl Çevre Sistemleri Tasarımı" dersinin uygulamalarında da temel teşkil edecektir.

Kitapta ele alınan konu ve örnek problemler esas olarak, Prof. Dr. Mecit SİVRİOĞLU'nun Isıtma ve Havalandırma, Klima ve Soğutma ile Isıl Çevre Mühendisliği derslerinde hazırladığı ders notlarına dayanmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde, insan vücudu enerji dengesi incelenerek, insan vücudundan olan ısı kayıpları belirlenmiş ısıl konfor parametreleri açıklanmış ve bu konfor parametrelerine göre ısıl çevrelerin değerlendirilmesinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, öncelikle bir binanın ısı ihtiyacının belirlenebilmesi için gerekli büyüklükler (alanlar ve hacimler) açıklanmış. Daha sonra binadaki dış duvar, tavan, taban/döşeme, pencere, kapı vb. ısı kaybeden yapı bileşenlerinin ısıl geçirgenlik değerlerinin (katsayılarının) ve özgül ısı kaybının hesaplanmasından bahsedilmiş. En son olarak da bina yıllık ısı ihtiyacının hesaplanması ve bina yalıtımının TS 825' e uygunluğunun denetlenmesi anlatılmıştır.

Isıtma tesisatı kitabın üçümcü bölümünde ele alınmıştır. Bu bölümde ısıtma tesislerinin sınıflandırılması yapıldıktan sonra merkezi ısıtma tesislerinin kısımlarından bahsedilmiş, ısı kaybı hesabı ve sıcak sulu ısıtma tesislerinin projelendirilmesi üzerinde durulmuştur.

Kitabın dördüncü bölümünde, soğutma prensipleri ve çevrimleri üzerinde durulduktan sonra soğutma yükü hesaplarından bahsedilmiş ve soğutma çevrim hesapları örneklerle ele alınmıştır.

Beşinci bölümde, havalandırma usullerinden bahsedilmiş, ortama hava sevki anlatılmış ve kanal şebekesi hesapları ele alınmıştır.

Kitabın son bölümünde, atmosferik havanın (nemli havanın) özellikleri (psikrometri) üzerinde durulmuş ve iklimlendirme sistemlerinin tasarımında ele alınacak işlemler ile yaz ve kış hava şartlandırılması sistemlerine ait psikrometrik hesaplamalar, psikrometrik diyagramlar üzerinde açıklanmıştır.

Bu kitabın makina mühendisliği öğrencilerine faydalı olacağını sanmaktayız. Böylece mekanik tesisatın dört temel dalında ihtiyaç duyulan Türkçe ders kitabı eksiği kısmen de olsa karşılanabilecektir.

Prof. Dr. Mecit SİVRİOĞLU

Öğr. Gör. Dr. Tolga PIRASACI

Ankara, 2012

Kaynaklar

[1] TS EN ISO 11399, Isıl Çevrenin Ergonomisi - İlgili Standartların Prensipleri ve Uygulamaları, Türk Standardı

[2] TS EN 27243, Sıcak Ortamlar - WBGT (Yaş - Hazne Küre Sıcaklığı) İndeksine Göre Isının Çalışan Üzerindeki Baskısının Tahmini, Türk Standardı

[3] TS EN ISO 7730, Orta Dereceli Termal Ortamlar - PMV ve PPD İndislerinin Tayini Termal Rahatlık İçin Şartların Belirlenmesi, Türk Standardı

[4] TS EN ISO 7933, Termal Çevre Ergonomileri - Beklenen Isıl Gerilmelerin Hesaplanması Yoluyla Isıl Yüklerin Analitik Tayini ve Yorumlanması, Türk Standardı

[5] TS EN 28996, Ergonomi - Metabolik Isı Üretiminin Tayini, Türk Standardı

[6] TS EN ISO 9920, Isıl Çevrelerin Ergonomisi - Bir Giyecek Takımının Isıl Yalıtımının ve Buharlaşma Direncinin Tahmin Edilmesi, Türk Standardı

[7] ASHRAE Handbook Fundementals (SI), 1997

[8] TS 825, Binalarda Isı Yalıtım Kuralları, Türk Standardı

[9] Binalarda Isı Yalıtım Proje Hazırlama Esasları, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, MMO Yayın No:247

[10] TS 2164, Kalorifer Tesisatı Projelendirme Kuralları, Türk Standardı

[11] TS 2192, Kalorifer Tesisatı Yerleştirme Kuralları, Türk Standardı

[12] Kalorifer Tesisatı Proje Hazırlama Teknik Esasları, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Yayın No: MMO/2002/259/3

[13] Kalorifer Tesisatı Proje Hazırlama Esasları, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, MMO Yayın No:84

[14] Isıtma Tesisatı, ISISAN Teknik Yayınları,2000

[15] Kalorifer Tesisatı Hesabı, Demir Döküm Teknik Yayınları, No:1

[16] Sıcak Sulu Kalorifer Tesisatı, Demir Döküm Teknik Yayınları, No:6

[17] TS EN 1861, Soğutma sistemleri ve ısı pompaları - sistem akış diyagramları, boru tesisatı cihazları için diyagramlar - devre ve semboller, Türk Standardı

[18] Uygulamalı Soğutma Tekniği, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, MMO Yayın No:115

[19] TS 3419, Havalandırma Ve İklimlendirme Tesisleri - Projelendirme Kuralları, Türk Standardı

[20] TS CR 1752, Havalandırma - Binalar İçin Bina İçi Ortamlar İçin Tasarım Kuralları, Türk Standardı

[21] Klima Tesisatı, ISISAN Teknik Yayınları,2001

[22] Klima Sistemleri, Alarko Carrier Teknik Yayınları

İSLÂM AHLÂK LİTERATÜRÜ
Ekoller ve Problemler

İslam Ahlâk Düşüncesi Serisi İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ile İlmi Etüdler Derneği (İLEM)'nin ortaklaşa yürüttükleri İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi kapsamında ortaya çıkan eserlerin yayımlandığı bir dizidir. Dizide İslam düşüncesinde felsefî ilimler ile dînî ilimlerin kesiştiği noktada yer alan ahlâk bahsini, farklı alanlar ve ekoller içerisinde tartışarak ele alan çalışmalara yer verilmektedir.

Dizide Yer Alan Kitaplar
Ahlâkın Temeli
İslam Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler

Dizide Yayımlanacak Kitaplar
Ahlâk Felsefesi Metinleri
Taşköprîzâde'nin Ahlâk Teorisi
İslam Ahlâk Düşüncesi Katalogu (8-19. Yüzyıllar)

İSLÂM AHLÂK LİTERATÜRÜ
Ekoller ve Problemler

Editör
ÖMER TÜRKER & KÜBRA BİLGİN

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1128
İLEM Kitaplığı No: 01
İslam Ahlâk Düşüncesi No: 01
ISBN : 978-605-320-035-2
© 1. Basım, Ocak 2015

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

İSLÂM AHLÂK LİTERATÜRÜ - Ekoller ve Problemler
Editör: Ömer TÜRKER & Kübra BİLGİN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Editör: Ömer TÜRKER & Kübra BİLGİN

Redaksiyon: Mustafa Demiray
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Resmi: Osman Özçay, "Men Cedde Vecede" (Ciddiyetle çalışan isteğine nâil olur.) "Celî Sülüs Karalama"dan detay, 1432/2011
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Türker, Ömer., Bilgin, Kübra.

İSLÂM AHLÂK LİTERATÜRÜ - Ekoller ve Problemler / *Ömer Türker - Kübra Bilgin*
1. Basım, XII+222 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-035-2
1. İslam Ahlâk Ekolleri 2. Ahlâk Problemleri 3. Literatür Özellikleri

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

İslâm Ahlâk Düşüncesi Çalışmalarının Dünü ve Bugününe Dair Bir İnceleme 1
Hümeyra Özturan

Ahlâk Neyi Bilmektir? Bir İlim Olarak Ahlâk 43
Mustakim Arıcı

Modern Ahlâk Çalışmalarındaki Ahlâk Tasniflerine Eleştirel Bir Yaklaşım 79
İdris Cevahir

Hikemiyât Literatürü ve Ahlâk 103
Eşref Altaş

Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: *Kitâbü'z-Zühd'ler* *139*
Hacı Bayram Başer

İslâm Ahlâk Felsefesinde İbn Miskeveyh'in *Tehzîbü'l-Ahlâk*'ı ve Etkileri 163
Harun Kuşlu

Kelâm Ahlâk Düşüncesi: Tartışma Alanları ve Kavramlar 179
Osman Demir

İslâm Ahlâk Felsefesi Literatürü Açısından *Et-Tıbbü'r-Rûhânî* Geleneğinden Söz Edilebilir mi? 199
Cahid Şenel

Dizin 219

Takdim

İslam düşüncesinin en az çalışılan alanlarından biri de ahlâktır. Kuşkusuz bunun için birçok sebep sayılabilir. Her şeyden önce ahlâk, pratik felsefî disiplinler arasında kabul edildiğinden felsefe çatısı altında mütalaa edilse de, ahlâkın neredeyse bütün dinî ilimlere yayılan geniş bir sahası vardır. Felsefenin ahlâkı daha sistemli bir şekilde incelediği görülmekle birlikte hadis, kelam, fıkıh, tefsir ve tasavvuf gibi dinî disiplinler, görmezden gelinemeyecek bir ahlâk düşüncesi barındırır. Bunlar arasında kelam, ahlâkî önermelerin kaynağı sorununu derinlemesine ele alırken tasavvuf, aynı zamanda pratik bir disiplin olması bakımından kapsamlı bir ahlâk teorisine sahiptir. Bu durum, ahlâk hakkında araştırma yapmayı ve İslam düşüncesinde ahlâk hakkında kaleme alınmış eserlerin tasnifini güçleştirmektedir.

Diğer yandan İslam düşünce tarihinde ahlâk eserleri yoğun olarak 7/13. yüzyıl ve sonrasında kaleme alınmıştır. Müteahhirûn dönemine ilişkin çalışmalar ise sadece ahlâk söz konusu olduğunda değil, genel olarak yetersizdir. Bu durum, ahlâk alanının İslam düşüncesinin diğer alanlarına nispetle daha zayıf olduğuna dair genel bir kanı oluşturmaktadır. Gerçi İbn Sînâ ve Fahreddîn er-Râzî gibi İslam'ın büyük düşünürlerinin ahlâk alanında kapsamlı eserler telif etmemiş olması bu kanıyı destekleyici bir unsur olarak karşımızda durmaktadır. Fârâbî istisna edilirse teorik ahlâk, İbn Miskeveyh ve Nasîruddîn et-Tûsî gibi ikinci sırada zikredilebilecek düşünürler tarafından sistemleştirilmiştir. İslam'ın büyük filozoflarından biri olan Fârâbî'nin ahlâka dair yazıları ise olanca derinliğine rağmen genel felsefe eserleri içindedir. Bununla birlikte bilhassa kelam, felsefe ve tasavvuf

arasındaki ilişkinin konu, mesele ve gaye bakımından yeniden tartışmaya açıldığı ve disiplinlerarası çalışmaların arttığı 7/13. yüzyıl ve sonrasında ahlâk ve siyasete dair çalışmalarda kayda değer bir artışın olduğu gözlenmektedir. Gazzâlî, Fahreddîn er-Râzî ve İbnü'l-Arabî gibi düşünürlerce felsefî öğretilerin dinî düşünceye taşınması, ahlâk alanında da etkisini göstermiş, daha önceki dönemlerde sık görülmeyen kapsamlı eserler yazılmaya başlanmıştır. Önemli ölçüde Osmanlı döneminde kaleme alınan bu eserlerin henüz isim düzeyinde bile tam olarak bilinmediğini söyleyebiliriz. Ahlâk düşüncesinin 7/13. yüzyıl sonrasındaki sürecini takip etmek ve müteahhirûn dönemi İslam düşüncesinin hususiyetlerini belirli bir literatür çerçevesinde incelemek için bu literatürün çalışılması gerektiği açıktır.

Bu amaçla İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği himayesinde "İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi"ni hazırladık. Proje kapsamında Ahlâk-ı Adudiyye geleneğinde yer alan ve şimdiye kadar tahkik ve tercümesi yapılmamış eserlerin tahkîkini, tercümesini ve İslam ahlâk düşüncesi tarihi açısından değerlendirilmesini; 6/12. yüzyıldan sonra kaleme alınan ahlâk eserlerinin olabildiğince yetkin ve bilgilendirici bir katalogunun hazırlanmasını; ahlâkın teorik ve pratik sorunlarının hem genel ahlâk literatüründen hem de özel olarak Ahlâk-ı Adudiyye literatüründen hareketle tartışıldığı atölye çalışmalarının düzenlenmesini; İslam ahlâk literatürünün temel hususiyetlerini ele alan sunumlar gerçekleştirilmesini; çağdaş ahlâk sorunlarının tartışıldığı konferanslar tertip edilmesini hedefledik ve on sekiz aylık süre zarfında sözü edilen hedeflere ulaştık. Elinizdeki kitap, sözü edilen hedefler arasında İslam ahlâk literatürünün temel hususiyetlerini ele alan çalışmaların meyvesidir.

Bu kapsamda öncelikle İslam ahlâk düşüncesi çalışmalarının bugünkü durumunu tespit ettik. Ardından İslam ahlâk düşüncesinin nasıl tasnif edileceği sorununu ele alarak şimdiye dek yapılan tasniflerin sorunlarını tartıştık. Üçüncü olarak ahlâkın bir ilim olup olmadığı sorununu ele alarak klasik İslam düşünürlerinin ahlâkın konu, ilke ve meselelerine yönelik değerlendirmelerini tartıştık. Sonra da zühd literatürü, kelam kitapları, hikemiyât literatürü, Tehzîbü'l-ahlâk geleneği ve et-Tıbbu'r-ruhânî literatürü gibi İslam ahlâk düşüncesini taşıyan literatür öbeklerinin temel hususiyetlerini içerik, temel tezler, süreklilik, birbirlerinden farklılıkları gibi çeşitli açılardan inceledik. Bu çalışmaların tamamı, zikredilen konu başlıklarıyla

ilgili birer makale kaleme alınarak makalede ulaşılan bulguların atölye çalışmalarında tartışılması şeklinde gerçekleştirildi. Nihayet projenin ilerleyen aşamalarında geliştirilmeye elverişli bir eser olarak elinizdeki bu kitap ortaya çıktı.

Bu bağlamda bir buçuk yıllık aşkın süre zarfında seminer, konferans ve atölye çalışmalarına katkılarının yanı sıra yazdığı makaleyle bu kitabın hazırlanmasına da katkıda bulunan Hümeyra Özturan'a, yine hem bilfiil tahkik ve tercüme yaparak projeye hem de yazdığı makaleyle bu kitabın hazırlanmasına katkıda bulunan Müstakim Arıcı'ya, proje kapsamında yapılan bir kısım tahkik ve tercümelere editörlük yapmalarının yanı sıra birer makaleyle bu kitaba katkıda bulunarak projeye destek veren Eşref Altaş, Osman Demir ve Hacı Bayram Başer'e, makaleleriyle kitaba katkıda bulunan Cahit Şenel, Harun Kuşlu ve İdris Cevahir'e minnettarım. Kitabın derlenmesi sürecine dâhil olarak editörlük çalışmalarını benimle paylaşan Kübra Bilgin'e teşekkür ediyorum. Ayrıca atölye çalışmalarına iştirak ederek tartışmaların derinleşmesine katkıda bulunan bütün arkadaşlara şükran borçluyum. Başta Lütfi Sunar ve Süleyman Güder olmak üzere, "İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi"nin maddi finansmanını sağlayarak bütün bu çalışmaların yapılmasına zemin hazırlayan İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği yöneticilerine teşekkür ediyorum. Son olarak, bu çalışmanın hem İslam ahlâk düşüncesi hem de Osmanlı dönemi İslam düşüncesi çalışmalarına mütevazı bir katkı yapmasını diliyorum.

Ömer Türker
Ekim 2014

Ahlâk Neyi Bilmektir? Bir İlim Olarak Ahlâk

Mustakim Arıcı

Temel Çerçeve

Ahlâk ya da etik kavramıyla evvelemirde zihnimizde oluşan imgenin ö eylemleriyle, hatta daha özel ve doğru bir kullanımla irade ve seçmeye konu olan eylemleriyle ilgisinin olduğu açıktır. "İradî fiillerin kaynağı nedir?", "İnsanın fiilleri ne ölçüde bilginin konusu olabilir?", "Eylemlerimizin amacı nedir?", "Davranışların herkesçe kabul edilebilen ölçüleri var mıdır?" gibi eylemin kökeni, mahiyeti ve amacıyla ilgili daha pek çok soruyu sorduğumuzda artık eylem hakkındaki bilgi alanına adım attığımıza şüphe yoktur. İnsanın iradî davranışıyla bir şekilde ilgilenen, bunu konu ya da mesele edinen, teorik, pratik, normatif, analitik ya da edebî bir form içinde ele alan bilgi alanlarının ne olduğuna baktığımızda İslâm kültür ve medeniyetinde oldukça kapsamlı bir sahayla ve bu sahanın mücessem hali olan devasa bir literatürle karşı karşıya olduğumuzu görürüz. İslâm düşünce geleneğinde ahlâka dair yargılar kökenleri itibariyle biri Kur'an-ı Kerim ve hadisler olmak üzere ilahî/nebevî; diğeri de felsefe, kelâm, tasavvuf, fıkıh, şiir, edebiyat, hikemiyyât ve daha pek çok dalda ortaya konulmuş ürünler olmak üzere beşerî şeklinde ikili bir tasnifle ele alınabilir. Bu itibarla İslâm medeniyetinde ve düşünce geleneğinde ilâhî kaynakların, yani nassın kurucu ve tayin edici karakteri sebebiyle özellikle ahlâk alanında Batı literatüründe gördüğümüz ve işlevsel bir kullanımı olan moral-etik ya da Türkiyedeki felsefe çevrelerinde yaygın bir kabul gören ahlâk-etik ayırımının "klasik dönem İslâm ahlâk literatürü" için yetersiz ve yanlış bir çerçeve sunacağına inanıyoruz. Ayrıca sanıldığı ve bazen iddia edildiği gibi ahlâk ile ilgili naslar sadece kural koyucu ya da iknaî ve vaaz edici bir dile

önermelerin kaynaklığı meselesinde takdire şayan açıklamalar yapmış ve önemli iddialar ortaya atmışlardır. Bu bağlamda ahlâk ilmi, tarihsel olmayan aklın bulabileceği ilksel öncülleri olan ve neredeyse burhânî nazarî bir disiplindir ya bu disiplinlere yakın bir ilimdir. Ancak insan akıllarının bu gerçekliklere tek tek ulaşmasının güçlüğü dikkate alınınca ahlâkî değerleri Faal Akıl'dan alıp insanların anlayabileceği bir dille aktaran mürşid ve önderlere ihtiyaç olmuştur. Bu da din ve benzeri yapıların ahlâkî değerler alanında belirleyici olmasını sağlamıştır. Hâl böylece olunca da ahlâk, tarihsel olan bir alanda temellendirilmiş ve bu da ahlâkın fıkıhla yakın bir ilişki içinde ya da onunla paralel bir konumda bulunmasıyla neticelenmiştir. Konuya bu cihetten yaklaşan bazı İslâm âlimlerinin ahlâkı dinî bir ilim olarak görmesi bununla alakalıdır. Tartışma günümüzde de ahlâk felsefesinin neyi konu edindiği ve özellikle değerler alanının nasıl temellendirileceği soruları etrafında canlı bir şekilde devam etmektedir.

Kaynakça

Alper, Ömer Mahir, *İbn Sînâ*, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2008).

Anay, Harun, *Celâleddin Devvânî: Hayatı, Eserleri Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi*, (Doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

Arıcı, Mustakim, "Adududdîn el-Îcî'nin Ahlâk Risalesi: Arapça Metni ve Tercümesi", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 15 (2009), s. 135-172.

Arıcı, Mustakim, "İbn Kemmûne'nin Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24 (2011), s. 41-78.

Arıcı, Mustakim, *Necmettin el-Kâtibî ve Metafizik Düşüncesi*, (Doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, (İstanbul: Sosyal Yayınları, 2012).

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür, (Ankara: BilgeSu, 2012).

Bircan, Hasan Hüseyin, "Ahlâk: Mutluluk ve Erdem", *İslâm Felsefesi: Tarih ve Meseleler*, ed. M. Cüneyt Kaya, (İstanbul: İSAM, 2013), s. 655-684.

Demirli, Ekrem, "İbnü'l-Arabî ve Sadreddin Konevî: İlimlerin Tedâhül Devrinde Tasavvuf ve Felsefe", *İslâm Felsefesi: Tarih ve Meseleler*, ed. M. Cüneyt Kaya, (İstanbul: İSAM, 2013), s. 503-539.

Devereux, Daniel, "The Unity of the Virtues", *A Companion to Plato* ed. Hugh H. Benson, (Blackwell Publishing, 2006), s. 325-339.

el-Fakihî, Abdülkadir b. Ahmed b. Ali, *Menâhicü'l-ahlâkı's-seniyye fî mebâhici'l-ahlâkı's-Sünniyye*, Reşid Efendi 481.

Ertuğrul, Ali, *Anadolu Selçukluları Devrinde Yazılan Bir Kaynak: Niğdeli Kâdı Ahmed'in el-Veledü'ş-Şefîk ve'l-Hafîdü'l-Halîk'i*, (Doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Fârâbî, *Kitâbu'l-burhân*, çev. Ömer Mahir Alper, Ömer Türker, (İstanbul: Klasik, 2008).

Fârâbî, *Tenbîh alâ sebîli's-sa'âde*, nşr. Sahban Halifat, (Amman: el-Câmiatü'l-Ürdüniyye, 1987).

Gazzâlî, *el-Munkiz mine'd-dalâl*, nşr. Ahmed Şemseddin, *Mecmûatü resâili'l-İmâm el-Gazzâlî*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988).

Gazzâlî, *Fâtihatü'l-ulûm*, (Kahire: el-Matbaatü'l-Hüseyniyye, 1322).

Gazzâlî, *Mîzânü'l-amel*, thk. Süleyman Dünya, (Kahire: Dârü'l-Maarif, 1964).

Hâdimî, *el-Berîkatü'l-mahmûdiyye fî şerhi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, (İstanbul: Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye, 1318), IV.

Haklı, Şaban,"İslâm Ahlâk Teorileri", *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlâk*, ed. Recep Kaymakcan, Mevlüt Uyanık, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2007), s.119-159

İbn Miskeveyh, *Tehzîbü'l-ahlâk ve tathîrü'l-a'râk*, thk. İbn'l-Hatîb, (y.y.: el-Matbaatü'l-Asriyye, 1977).

İbn Sînâ, *Arifler ve Olağanüstü Hadiselerin Sırları*, şerh: Fahreddin er-Râzî, çev. Ömer Türker (İstanbul: Hayy Kitap, 2010).

İbn Sînâ, *en-Necât fi'l-hikmeti'l-mantıkiyye ve't-tabiiyye ve'l-ilahiyye*, thk. Macid Fahri, (Beyrut: Dârü'l-Âfâki'l-Cedide, 1985).

İbn Sînâ, *İşaretler ve Tembihler: el-İşârât ve't-tenbihât*, çev. Ali Durusoy, Muhittin Macit, Ekrem Demirli, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005).

İbn Sînâ, *Kitâbu'ş-Şifâ/Metafizik*, çev. Ekrem Demirli, Ömer Türker, (İstanbul: Litera Yayıncılık), 2005, I.

İbn Sînâ, *Kitâbü'ş-Şifâ/Mantığa Giriş* (*el-Medhal*), çev. Ömer Türker, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006).

İbn Sînâ, *Mantıku'l-meşrıkıyyîn*, thk. Ayetullah el-Uzma el-Mar'aşî, (Kum: h. 1405).

İbnü'l-Ekfânî, *İrşâdü'l-kâsıd ilâ esne'l-makâsıd*, ed. Jan Justus Witkam, (Leiden: Ter Lugt Pers, 1989).

Kadı Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), I.

Kadı Beyzâvî, *Misbâhü'l-ervâh fî usûli'd-dîn*, thk. Said Fudih, (Amman: Dârü'r-Râzî, y.y.).

Kadı Beyzâvî, *Ta'rifâtu'l-ulûm*, nşr. Abbas Muhammed Hasan Süleyman, *Tasnîfu'l-*

ulûm beyne Nasıruddin et-Tûsî ve Nasıruddin el-Beyzâvî, (Beyrut: Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye, 1996).

Kadı Beyzâvî, *Tuhfetü'l-ebrâr Şerhu Mesâbîhi's-sünne li'l-İmâm el-Begâvî*, (Dımaşk, Beyrut: Dârü'n-Nevâdir, 2012),.

el-Kannevci Sıddik Hasan Han, *Ebcedü'l-ulûm*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1978), II.

el-Kâtibî, Necmeddin, *er-Risaletü'ş-şemsiyye fi'l-kavâ'idi'l-mantıkıyye*, (İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1325).

Katip Çelebi, *Keşfü'z-zünûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, tsh. M. Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1941), I.

el-Konevî, Hafız İsmail, *Hâşiyetü'l-Konevî alâ Tefsîri'l-Beydâvî*, (İstanbul: Dersaadet, y.y.), I.

Kaya, M. Cüneyt, "In The Shadow of 'Prophetic Legislation': The Venture of Practical Philosophy After Avicenna", *Arabic Science and Philosophy*, 24 (2014) s. 269-296.

Kaya, M. Cüneyt, "Peygamberin Yasa Koyuculuğu: İbn Sînâ'nın Amelî Felsefe Tasavvuruna Bir Giriş Denemesi", *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 27 (2009/2), s. 57-91.

Kınalızâde Ali Çelebi, *Ahlâk-ı Alâî*, haz. Mustafa Koç, (İstanbul: Klasik, 2007).

Kindî, *Felsefî Risâleler*, çev. Mahmut Kaya, (İstanbul: Klasik, 2002).

Kozalı, Abdurrahim, "*Şerhu Usûli'l-Pezdevî* Üzerine Bazı Mülahazalar", *Uluslararası Molla Hüsrev Sempozyumu (18-20 Kasım 2011 Bursa) –Bildiriler–*, ed. T. Yücedoğru, O. Ş. Koloğu, U. M. Kılavuz, K. Gömbeyaz, (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2013), s. 285-304.

Köksal, A. Cüneyd, *Fıkıh Usulünün Mahiyeti ve Gayesi*, (İstanbul: İSAM, 2008).

Kutluer, İlhan, *İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlak İlminin Teşekkülü*, (doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

Long, A. A., "The Socratic Legacy", *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, ed. Keimpe Algra, Jonathan Barnes, Jaap Mansfeld, Malcolm Schofield, (Cambridge University Press, 2002), s. 617-641.

Tabersî, *Mekârimü'l-Ahlâk*, (Kum: Müessese-i Ensariyan, 2011/1432/1390).

Molla Lütfi, *Dil Bilimlerinin Sınıflandırılması: el-Metalib el-İlahiyye fi Mevzuat el-Ulum el-Luğaviyye*, eleştirel metin ve inceleme Şükran Fazlıoğlu, (İstanbul: Kitabevi, 2012).

Muhammed Rıza Muzaffer, *el-Mantık*, 2. bs. (Kum: Darü'l-İlm, [t.y.]).

Muhyi-i Gülşenî, *Ahlâk-ı kirâm*, nşr. Abdullah Tümsek, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004).

Mustafa b. Celal Koca Nişancı Celalzâde, *Mevâhibü'l-Hallâk fî merâtibi'l-ahlâk*, Nuruosmaniye 2629.

Müellifi meçhul, *el-Menhecü'l-ma'lûm fî enmûzeci'l-ulûm*, Kasidecizade 434.

Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye*, Esad Efendi 1868.

Özturan, Hümeyra, *Akıl ve Ahlâk: Aristoteles ve Farâbî'de Ahlâkın Kaynağı*, (İstanbul: Klasik, 2014.

er-Râzî, Fahreddin, *en-Nefs ve'r-rûh ve şerhu kuvâhumâ*, yay. Muhammed Sagir Ma'sûmî, (Tahran: Ma'hadü'l-Ebhâsi'l-İslâmiyye, 1985).

er-Râzî, Fahreddin, *Şerhu Uyûni'l-hikme*, (Tahran: Müessesetü's-Sâdık, 1415), I.

Saçaklızâde, *Tertîbü'l-ulûm*, thk. Muhammed b. İsmail es-Seyyid Ahmed, (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1988).

Sadreddinzâde Şirvânî, *el-Fevâidü'l-Hâkâniyye el-Ahmedhâniyye*, Amcazâde Hüseyin 321.

Seyyid Şerif Cürcani, *Şerhu'l-Mevâkıf*, çev. Ömer Türker, (İstanbul: Kırk Gece Yayınları, 2011), I.

es-Sühreverdî, Şihabüddin, *Kitâbü't-telvîhâti'l-levhiyye* (*el-ilmü's-sâlis*), *Mecmuâ-yi Musannefât-ı Şeyh-i İşrâk I* içinde, ed. Henry Corbin, (Tahran: Pîjûhişgâh-ı Ulûm-i İnsânî Motaleât-i Ferhengî, 1993).

eş-Şehrezûrî, Şemsüddin, *Resâilü'ş-şecereti'l-ilâhiyye fi ulûmi'l-hakâiki'l-rabbâniyye*, nşr. M. Necip Görgün, (İstanbul: Elif Yayınları, 2004), I.

eş-Şehrezûrî, Şemsüddin, *Şerhu Hikmeti'l-İşrâk*, nşr. Hüseyin Ziyâî, (Tahran: Müessese-i Motaleât ve Tahkikât-ı Ferhengî, 1993).

eş-Şîrâzî, Kutbuddin, *Beyânü'l-hâce ile't-tıbbi ve'l-etıbbâ ve vesâyâhüm*, thk. Muhammed Fuâd ez-Zâkirî, (Merkezü Zâyed li't-Türâs ve't-Târîh, 2001).

eş-Şîrâzî, Kutbuddin, *Dürretü't-tâc li gurreti'd-Dûbâc*, thk. S. M. Meşkeve, (y.y., 1986).

eş-Şîrâzî, Kutbuddin, *Şerhu'l-Kânûn fi't-tıb*, Ayasofya 3649.

Sinan Paşa, *Ahlâknâme*, İbrahimefendi 408.

Siyalkûtî, *Hâşiyetü Siyalkûtî, Şurûhu'ş-Şemsiyye* içinde, (Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 2011), II.

Taşköprülüzâde, *Miftâhü's-saâde ve misbâhü's-siyâde fî mevzûâti'l-ulûm*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985), I.

Taşköprülüzâde, *Şerhu'l-Ahlâkı'l-Adudiyye*, Veliyüddin Efendi 1940.

Teftâzânî, *Şerhü'l-İmâm es-Sa'd et-Teftâzânî ale'ş-Şemsiyye fi'l-mantık li'l-İmâm el-Kâtibî*, thk. Cadullah Besbam Salih, (Amman: Dârü'n-Nûr, 2013/1434).

Treiger, Alexander, "Al-Ghazali's Classifications of the Sciences and Descriptions of the Highest Theoretical Science", *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 30 (2011), s. 1-32.

et-Tûsî, Nasiruddin *Ahlâk-ı Nâsırî*, çev. Anar Gafarov, Zaur Şükürov, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007).

Modern Ahlâk Çalışmalarındaki Ahlâk Tasniflerine Eleştirel Bir Yaklaşım

İdris Cevahir

Giriş

İslâm düşüncesinde "ahlâk" ve buna bağlı olarak "ahlâk ilmi" modern dönemde çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Tespit edebildiğimiz çalışmalarda, *ahlâk* kavramı etrafında oluşan literatürün, ahlâkın teorik olarak nasıl tasnif edileceği meselesine merkezi bir yer ayırmadığı görülmektedir. Hiçbir metafizik araştırmaya girmeksizin daha önce Batı'da yapılan ahlâk araştırmalarını ve tasniflerini temel alan çalışmaların[1] ve özelinde ahlâk üzerine yapılan çalışmaların azlığı ve keyfiyetleri[2] dikkate alındığında, tasnif meselesi üzerine yapılacak çalışmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bu makalede, modern ahlâk çalışmalarında ortaya konulan ahlâk tasniflerinin tahlili ve tenkidi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda öncelikle "Müslüman düşünürler tarafından ortaya konulan 'ilmî miras' içerisinde bir ahlâk ilminden bahsetmek mümkün müdür?" sorusuna cevap aranacaktır. Bu soruya cevap aranırken "ilimler tasnifi" ve "ahlâk ilminin diğer ilimler ile olan irtibatı" ele alınacaktır. Akabinde, tespit edilebilen modern ahlâk çalışmalarında var olan tasniflerin tenkidi yapılacaktır. Son olarak yapılacak yeni bir ahlâk tasnifinde dikkat edilmesi gereken hususlara işaret edilecektir.

1 Batı merkezli yaklaşımları dikkate alan çalışmalar için bkz. Mustafa Çağrıcı, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, İstanbul, İFAV Yay, 1989; İlhan Kutluer, "İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlâk İlminin Teşekkülü" (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.

2 Akademik çalışmalar dikkate alındığında, hem ahlâk alanının bakirliğini hâlâ koruduğu hem de yapılan çalışmalarda tasnif meselesinin yeterince tartışılmadığı görülmektedir.

dukça zor görünmektedir. Ayrıca tasavvuftaki pratiklerin ahlâkı dönüştürmesinin nasıl yorumlanacağı da başlı başına bir meseledir.

Son olarak yapılacak yeni bir tasnifin, İslâm düşünce geleneklerinin varlık ve bilgi anlayışlarını dikkate alan ve buradan hareketle ahlâk ilminin diğer ilimlerle irtibatını ortaya koyan bir yaklaşım içerisinde olması gerekmektedir. Ayrıca yapılacak tasnifte kuşatıcılık özelliği bulunması ve literatür tasnifinin teorik olandan hareketle yapılması gerekmektedir. Ahlâka dair temel kavramlar hususunda farklılaşan teorilerin belirlenmesi yeni bir tasnife zemin oluşturacaktır.

Kaynakça

Abdülfettâh Ahmed, " *Ahlâk"*, Kahire, Dârü'l-ulûm, 1990.

Ahmed Mahmud Subhî, *"Felsefetü'l-Ahlâk fi fikri'l-İslâm"*, Kahire, Dârü'l-Maarif, 1983.

Ahmet Emin, "*Ahlâk"*, Kahire, 1957.

Atay, Hüseyin, "Bazı İslâm Filozof ve Düşünürlerine Göre İlimlerin Sayımı ve Tasnifi", *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1980, S: 4.

Aydın, Mehmet, "Ahlâk", *DİA*, Ankara, TDV Yay., 1989, II: 10.

Aydınlı,Yaşar, "*Farabi"*, İstanbul, TDV İSAM Yay., 2008.

Buhârî, "*el-Edebü'l-müfred"*, Beyrut, Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1985.

Çağrıcı, Mustafa, " *İslâm Düşüncesinde Ahlâk"*, İstanbul, İFAV Yay. 1989.

Çağrıcı, Mustafa, "Tıbb-ı Rûhânî", *DİA*, Ankara, TDV Yay., 2012, XLI.

Çağrıcı, Mustafa, "*İslâm Düşüncesinde Ahlâk",* İstanbul, Birleşik Yay., 2000.

Çağrıcı, Mustafa, "*Gazali'ye Göre İslâm Ahlâkı"*, İstanbul, Ensar Yay., 1982.

Demirli, Ekrem, "*İslâm Metafiziğinde Tanrı ve İnsan"*, İstanbul, Kabalcı Yay., 2009.

Draz, M. Abdullah , "*Kur'ân Ahlâkı"*, trc. Emrullah Yüksel, Ünver Günay, İstanbul, İz Yay., 1993.

Erdem, Hüsameddin, "*Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk"*, İstanbul, DEM Yay., 2006

Fahri, Macid, "*İslâm Ahlâk Teorileri"*, trc. Muammer İskenderoğlu, Atilla Arkan, İstanbul, Litera Yay., 2004.

Farâbî, "*İlimlerin Sayımı (İhsâu'l-ulûm)"*, trc. Ahmet Ateş, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1986.

George F. Hourani, "*Reason and Tradition in Islamic Ethics"*, Cambridge, Cambridge University Press, 1985.

İbn Miskeveyh, **"***el-Hikmetü'l-hâlide: Câvidân-ı hired"*, thk. Abdurrahman Bedevî, 3. bs., Beyrut, Dârü'l-Endelüs, 1983.

İbn Rüşd, "*Metafizik Şerhi"*, trc. Muhittin Macit, İstanbul, Litera Yay., 2004.

İbn Sînâ," *II. Analitikler"*, trc. Ömer Türker, İstanbul, Litera Yay.,

İbn Sînâ, "*Mantığa Giriş"*, trc. Ömer Türker, İstanbul, Litera Yay., 2006.

Karaman, Hüseyin, "*Ebû Bekir Râzî'nin AhlâkFelsefesi"*, İstanbul, İz Yay., 2004.

Kazanç, Fethi Kerim, "*Gazzâlî Öncesi Ehl-i Sünnet Kelâmında Ahlâk Düşüncesi"*, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2007

Kindî, "Aristoteles'in Kitaplarının Sayımı Üzerine", *Felsefe Risaleleri,* trc. Mahmud Kaya, İstanbul,Klasik Yay., 2002.

Kutluer, İlhan, "İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlâk İlminin Teşekkülü", (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.

Muhammed Âbid Câbirî, "*el-Aklü'l-ahlâkiyyi'l-Arabî"*, Beyrut, Merkezü'd-Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 2001,

Nasîruddin Tûsî, "*Ahlâk-ı Nâsırî"*, trc. Anar Gafarov, Zaur Şükürov, İstanbul, Litera Yay., 2007.

Sadreddin Konevî, "*Tasavvuf Metafiziği"*, trc. Ekrem Demirli, İstanbul, İz Yay., 2002.

Seyyid Ali, "*Ahlâk-ı Dinî"*, İstanbul, Kanaat Kitapçısı, h.1329.

Soyak, Zeki, *"Nebevi Ahlâk"*, Kayseri, İlkadım, 2006.

Toshihiko Izutsu, *"Kur'ân'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar"*, trc. Selahattin Ayaz, İstanbul, Pınar Yayınları, 1991.

Türker, Ömer, "İslâm Düşüncesinde İlimler Tasnifi", İstanbul *Sosyoloji Dergisi*, Dizi 3, C. 22.

Yalçın, Miktat, "*İlmu'l-Ahlâki'l-İslâmiyye"*, Riyad, Dâru'l-Âlemi'l-Kütüb,1996.

Hikemiyât Literatürü ve Ahlâk

Eşref Altaş

Giriş

İslâm dünyasında farklı dinî, entelektüel ve meslekî gruplar tarafından hikemiyât türü eserler yazılmıştır. Hint, İran, Keldanî, Babil, Asur, Mısır, Grek, Pers ve Arap medeniyetlerine ait oldukça yaygın bir bilgelik edebiyatının örneklerini ve etkilerini taşıyan bu eserlerin bir kısmı yazmalar halinde olup çalışılmayı beklemektedir.

Hikmet kavramı, hemen her tür edebî ve fikrî gelenekte oldukça sık kullanılmakla birlikte anlamı oldukça katmanlıdır. Zira bu kavram Yunanî, Hermetik, Doğu kadim medeniyetleri ve dinî kökenleri sebebiyle oldukça karmaşık bir kavramlar ağının merkezinde yer almaktadır. Kavramın en sık olarak atfedildiği Eski Yunan'da geniş anlamıyla zihnî faaliyetleri ifade etmek üzere kullanılan hikmet *(sophia)*, zamanla farklı ekler ve anlamlarla değişime uğramıştır. Laertios'a göre önce bir tür magic uygulamalar halinde doğuda başlayan bilgelik yolculuğu daha sonra "hikmet (*sophia*)" adını almıştır. Hikmet, Antik Yunan'da Thales'in de dâhil olduğu bir gruba göre insanın sahip olabileceği bilgi iken Pisagor'a göre ise ancak Tanrı'nın sahip olduğu bilgidir ve bu nedenle insanın talebi ancak "hikmet aşkı (*philosophia*)" olabilir.[1] Yine hikmet, Delphoi tapınağında yazılı olan Sokratçı düstur "Kendini bil"in (*ma'rifetü'n-nefs*) gösterdiği üzere konusu "insanın kendi" olandır. Platon'a göre hikmet bedene ait hazların terki, elden geldiği ölçüde Tanrıya benzemek *(teşebbüh billah)* ya da elden geldiğince iyi insan

1 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, trc. Candan Şentuna, 3. bs. (İstanbul: YKY, 2007), s.16-17.

perspektifler için de uyumlu özellikler taşımaktadır. Böylece hikemiyât metinlerinin perspektifinde amel, ilmi var kılar; kişi, ahlâkî varoluşa amelleriyle katılır ve hayatın her alanını kuşatan ahlâkî bir yaşam sürer. Bu yaşamın temel unsuru ise kinik bir tavır olan bütün yönleriyle dünyadan el-etek çekme şeklindeki zühd düşüncesidir. Bütün filozoflar, zühd düşüncesinin de dâhil olduğu her türlü ahlâkî yetkinliğe, edebî tavra sahip olsalar da, hikemiyâtın bilge idealinin canlı örneği, münzevi, kinik, zahit ve müteellih bir çerçeveye uyarlanmış Sokrat'tan başkası değildir. Bilge Sokrat'la örneklendirilen bu kinik ve Stoik fikirler, Galen'in ruhânî tıbbıyla birlikte İslâm ahlâk düşüncesinin başlangıcında özellikle Kindî'nin *el-Hîle* ve Ebû Bekir Er-Râzî'nin *et-Tıbbu'r-ruhânî* adlı eserlerinde popüler ahlâk geleneği olarak etkili olmuşlardır. Hikemiyât, İbn Miskeveyh'in ahlâkın tikel meselelerini içeren *Câvidân-ı Hıred* kitabını *Tehzibü'l-ahlâk*'a eklemesinden sonra da ahlâk kitaplarında tatbîkî olanın örnekleri olarak var olmaya devam etmiştir. Son olarak hikemiyâtın toplumsal ve meslekî âdâb ile siyasetin önemli tikel meselelerini de barındırdığını ifade etmek gerekir.

Kaynakça

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, 4. Bs. trc. Saffet Babür, Ankara: BilgeSu, 2012.

Bedevi, Abdurrahman, İbn Miskeveyh, *el-Hikmetü'l-hâlide (Câvidân-ı Hıred)*, nşr. Abdurrahman Bedevî, 3. bs., Beyrut: Dârü'l-Endelüs, 1983'ün girişi.

Bircan, Hasan Hüseyin, "Ahlâk: Mutluluk ve Erdem", *İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler*, ed. M. Cüneyt Kaya, İstanbul: İSAM Yayınları, 2013 içinde, s. 655-685.

Budge, Sir Ernest Alfred Wallis, *The History of Alexander the Great Being the Syriac Version of the Pseudo-Callisthenes*, Cambridge: The University Press, 1889, s. lii-cxi.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahîh-i Buhârî*, [İstanbul]: Dârü't-tıbâati'l-âmire, 1315.

Çağrıcı, Mustafa, "Edep", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: TDV, 1994, X, 412-414.

Çağrıcı, Mustafa, "İnceleme: Def'ü'l-ahzân'ın Kaynakları", Kindî, *Üzüntüden Kurtulma Yolları*, nşr. Mustafa Çağrıcı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998; içinde, s. 15.

Çağrıcı, Mustafa, "İnceleme: Def'ü'l-ahzân'ın Tesirleri", Kindî, *Üzüntüden Kurtulma Yolları*, nşr. Mustafa Çağrıcı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998 içinde, s. 23-38.

Druart, Theresa Anne, "İslâm Ahlak Felsefesi ve Geç Antik Yunan", trc. Hasan Hüseyin Bircan, *Bilge Adamlar*, 23-24 (2009), s. 82-86.

Fârâbî, *İhsâu'l-ulûm*, nşr. Ali Bu-Mulhim, Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, 1996.

Fârâbî, *Kitâbu Tahsîli's-saâde*, nşr. Ali Bu-Mulhim, Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, 1995.

Fârâbî, *Kitâbu'l-Mille ve nusus uhra*, nşr. Muhsin Mehdi, 2. bs., Beyrut: Dâru'l-Meşrık, 1991.

Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, 8. bs., İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996.

Griffith, Sidney, *Hunayn ibn Ishaq and the Kitab Adab al-falasifah: The Pursuit of Wisdom and a Humane Polity in Early Abbasid Baghdad*, Piscataway, NJ: Gorgias Press, 2009.

Gutas, Dimitri, "Arapçaya Tercüme Edilen Yunanca Felsefî Eserler", trc. H. İbrahim Üçer, *İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler*, ed. M. Cüneyt Kaya, İstanbul: İSAM Yayınları, 2013 içinde, s. 777-797.

Gutas, Dimitri, "Classical Arabic Wisdom Literature Nature and Scope", *Journal of the American Oriental Society*, 101/1 (1981), s. 49-86.

Gutas, Dimitri, "Plato's "Symposion" in the Arabic Tradition", *Oriens*, 31 (1988), s. 36-60.

Gutas, Dimitri, "The Greek and Persian Background of Early Arabic Encyclopedism", *Organizing Knowledge Encyclopædic Activities in the Pre-Eighteenth Century Islamic World*, ed. Gerhard Endress, Leiden-Boston: Brill, 2006.

Gutas, Dimitri, *Greek Wisdom Literature in Arabic Translation*, New Heaven: American Oriental Series, 1975.

Gutas, Dimitri, *Yunanca Düşünce Arapça Kültür: Bağdat'ta Yunanca-Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplumu*, çev. Lütfü Şimşek, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.

Hermes veya Eflatun, *Muazaletü'n-nefs*, Abdurrahman Bedevi, *el-Eflatuniyye el-Muhdese inde'l-Arab*, Kuveyt: Vekâletü'l-Matbuat, 1977 içinde, s. 53-116.

Hocaoğlu, Durmuş, "Felsefe ve Hikmet Üzerine", *Günlüğü*, 76 (2004), s. 61-94.

Huneyn b. İshak, *Âdâbu'l-felâsife*, ihtisar: Muhammed el-Ensârî, nşr. Abdurrahman Bedevî, Kuveyt: Ma'hadü'l-Mahtutâti'l-Arabiyye, 1985.

İbn Hindû, *el-Kelimu'r-rûhâniyye fi'l-hikemi'l-Yûnâniyye,* nşr. Mustafa el-Kabbânî ed-Dımeşkî, Kahire: Matbaatü't-Terakki, 1900.

İbn Hişam, *Siretü'n-Nebi*, nşr. Mecdî, Fethî es-Seyyid, Tanta: Dâru's-Sahabati li't-Turas, 1995, pr. 249, II.

İbn Kuteybe, *Kitâbu'l-Ma'ârif*, 4. bs., Kahire: Dâru'l-Maarif, ty.

İbn Miskeveyh, *el-Hikmetü'l-hâlide (Câvidân-ı Hıred)*, nşr. Abdurrahman Bedevî, 3. bs., Beyrut: Dârü'l-Endelüs, 1983.

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1978/1398.

İbnü'n-Nedîm, *Kitâbu'l-Fihrist li'n-Nedîm*, nşr. Rıza Teceddüd, y.y (Tahran): y.y., 1971.

Karagözoğlu, Hümeyra, "Ahlak Düşüncesinde Siyaseti Aramak, İbn Miskeveyh'te Adalet Kavramının Siyasi Yansımaları", *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 27 (2009), s. 93-118.

Kaya, Mahmut, "Muhtaru'l-hikem ve mahasinu'l-kelim'de Aristoteles'e İsnad Edilen Hikmetli Sözler ve Bunların Kaynakları", *Felsefe Arkivi*, 26 (1987), s. 247-296.

Kaya, Mahmut, "Yakup b. İshak el-Kindî (Hayatı ve Şahsiyeti)", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: TDV, Ankara, 2002, XXVI, 41-58.

Kaya, Mahmut, *İslâm Kaynakları Işığında Aristoteles ve Felsefesi*, İstanbul: Ekin Yayınları, 1983.

Kılıç, Mahmut Erol, "Ebu'l-Hukema: Hikmetin Atası Hermetik Düşüncenin İslâm Düşünce Tarihinden Görünümü", *Dîvân*, (1998/2), 1-32.

Kılıç, Serap, "Philosophia Perennis Kavramı Açısından İbn Miskeveyh'in el-Hikmetü'l-hâlide'si", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Kindî, "el-Kavlu fi'n-nefs el-muhtasar min kitâbı Aristo ve Eflatun ve sâiri'l-felâsife", *Resailü'l-Kindi el-felsefiyye,* thk. M. Abdülhâdî Ebû Rîde, Kahire: Dârü'l-Fikri'l-Arabi, 1950/1369 içinde, s. 272-273.

Kindî, "Kemmiyyetü kütübi Aristotales ve mâ yehtâcu ileyhi fî tahsîli'l-felsefe", *Resailü'l-Kindi el-felsefiyye,* thk. M. Abdülhâdî Ebû Rîde, Kahire: Dârü'l-Fikri'l-Arabî, 1950/1369 içinde, 362-384.

Kindî, *Risâle fî elfâz-ı Sokrat*, Köprülü Kütüphanesi, nr. 1608, içinde, vr. 48b-49a.

Kindi, *Üzüntüden Kurtulma Yolları*, nşr ve trc. Mustafa Çağrıcı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998.

Korkut, Şenol, "Siyaset: Felsefe, Din ve Şehir", *İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler*, ed. M. Cüneyt Kaya, İstanbul: İSAM Yayınları, 2013 içinde, s. 685-725.

Kur'an-ı Kerim, Lokman Suresi, 31/12-19. ayetler.

Laertios, Diogenes, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, trc. Candan Şentuna, 3. bs. İstanbul: YKY, 2007.

MacIntyre, Alasdair, *Erdem Peşinde: Ahlak Teorisi Üzerine Bir Çalışma*, çev. Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

Macit Fahri, *İslâm Ahlak Teorileri*, trc. Muammer İskenderoğlu, Atilla Arkan, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.

Muhtârun min kelâmi'l-hukemâi'l-erbaati'l-ekâbir, Gutas, *Greek Wisdom Literature in Arabic Translation* içinde, s. 62-212.

Mübeşşir b. Fâtik, *Muhtâru'l-hikem ve mehâsinü'l-kelim*, nşr. Abdurrahman Bedevî, 2. bs. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 1980.

Olguner, Fahrettin, "Eflâtun", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: TDV, 1994, X, s. 469-476.

Özlem, Doğan, *Etik-Ahlak Felsefesi*, 2. bs., İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Sicistânî, Ebû Süleyman, *[Müntehabu] Sıvanü'l-hikme: ve hüve târîhun li'l-hükema kable zuhuri'l-İslâm ve ba'dehu; Selase resail fi'l-ecram ve'l-muharreki'l-evvel ve'l-kemal*, nşr. Abdurrahman Bedevî**,** Paris: Bibliyon Yayınları, 2004.

Şehrezûrî, *Nüzhetü'l-ervâh ve ravdatü'l-efrâh fî târihi'l-hükemâ ve'l-felâsife*, nşr. Hurşid Ahmed, Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifi'l-Osmâniyye, 1976, I.

Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal*, nşr. Emir Ali Mehna, Ali Hasan Faur, Beyrut: Dâru'l-Marife, 1993, II.

Taberî, *Tefsirü't-Taberi: Câmiü'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'an*, nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Kahire: Dâru Hicr, 2001, XVIII.

Tehânevî, *Mevsuatu keşşâfı ıstılahati'l-fünûn ve'l-ulûm*, ed. Refîk el-Acem; thk. Ali Dahruc, çev Corc Zeynati, Abdullah Halidî, Beyrut: Mektebetu Lübnan, 1996, I.

Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, çev. Anar Gafarov, Zaur Şükürov, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007.

Wilson, Walter T., *The Mysteries of Rightheousness: The Literary Composition and Genre of The Sentence of Pseudo-Phocylides*, Tübingen: Mohr, 1994.

Wolohojian, "Introduction", *The Romance of Alexander The Great By Pseudo Callisthenes, Translated From Armenian Version*, New York-London: Colombia Universty Press, 1969 içinde, s. 1-23.

Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: *Kitâbü'z-Zühd'ler*[*]

Hacı Bayram Başer

Giriş

Kitâbü'z-Zühd'ler, zahit-muhaddisler tarafından kaleme alınan ve önceleri fıkıh konularına göre tasnif edilen *cami* türü hadis eserleri içerisinde yer alırken -günümüze ulaşmış ilk müstakil *Kitâbü'z-Zühd*'ün yazarı Abdullah b. Mübârek (ö. 181/797) esas alındığında- hicrî 2. yüzyılın ortalarından itibaren müstakil olarak da telif edilen eserlerdir. Günümüze ulaşmayan metinler de dikkate alındığında, zühd ile ilgili hicrî 10. yüzyıl sonlarına kadar 90'a yakın müstakil telif bulunduğu tespit edilmektedir. Bu eserlerde dikkati çeken ilk husus, hicrî ilk iki asırda İslâm dindarlığı ve ahlâkı ile ilgili rivayetleri içermesinin yanında; hicrî 3. asırdan sonra, tasavvufun konularının ve kavramlarının teşekkülünde belirleyici bir rol oynamalarıdır. Bu anlamda zühd literatürü, tasavvuf literatürünün öncüsü sayılabilir. Bu çalışmada özellikle hicrî V. yüzyıla kadar yazılan bazı *Kitâbü'z-Zühd*lerin karakteristik özelliklerini ele alarak tasavvuf eserlerine etki eden yönleri üzerinde duracak ve İslâm ahlâkıyla ilgili farklı literatürler arasında bir devamlılık ilişkisi olduğu iddiasını ortaya koymaya çalışacağız.

İslâm Dindarlığının Temel Karakteri Olarak Zühd

Kitâbü'z-Zühd denildiği zaman akla gelen en önemli örnek hiç kuşkusuz Abdullah b. Mübârek'in *Kitâbü'z-Zühd ve'r-rekâik* isimli eseridir. Bu

* Bu çalışmanın son şeklini almasında çok değerli katkılarını sunan Doç. Dr. Ömer Türker'e teşekkür ederim.

tasavvuf tarihinin değil. Oryantalistler ise Hıristiyanlık için üretilmiş asketizm-mistisizm ayrımını İslâm'a taşıyarak, Müslümanlar arasında görece hukuktan bağımsız ve toplumsal hayata karşı pasif bir dindarlık anlayışının meşru kabul edildiğini dolaylı olarak ifade etme imkânı bulmuşlardı. Oysa hem erken dönem Müslümanlarının anladığı şekliyle *zühd* kavramının kapsamı, hem de bu kapsama istinaden teşekkül edebilmiş geniş bir ahlâk literatürü ve bu literatürü nazarî olarak işleyen sonraki dönem mutasavvıf yazarlarının düşünceleri, İslâm'da "denenmiş ancak netice alınamamış bir yöntem olarak zühd ve ondan sonra ortaya çıkan tasavvuf" biçiminde bir yaklaşımı geçersiz kılmaktadır.

Kaynakça

Bağdâdî, Ebû'l-Kasım Cüneyd, *Risâleler*, nşr. Süleyman Ateş, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, (t.y.).

Çakan, İsmail Lütfi, *Hadîs Edebiyâtı*, 4. bs., İstanbul: İFAV Yay., 1997.

Ebû Dâvûd Sicistânî, *Kitâbü'z-Zühd*, nşr. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim, Ganim Ebû Bilal, Kahire: Dârü'l-mişkat, 1993.

Görmez, Mehmet, "Ahlâk ve Hadis", *İslâm'ın Anlaşılmasında Sünnet'in Yeri ve Değeri: Kutlu Doğum Sempozyumu*, Ankara: TDV Yay., 2003, s. 577-586.

Harrâz, Ebû Saîd, *Kitâbu's-Sıdk*, nşr. Abdülhalim Mahmud, Kahire: Dârü'l-meârif, (t.y.), 5. bs., (Türkçesi: *Doğruluk Kitabı*, trc. Hacı Bayram Başer, İstanbul: Hayy Kitap Yay., 2013).

Hucvîrî, Ali b. Osman, *Hakikat Bilgisi: Keşfu'l-mahcûb*, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yay., 1996.

İbn Cerrâh, Vekî', *Kitâbü'z-Zühd*, nşr. Abdurrahman Feryevâî, (y.y.), I-II, 1994.

İbn Ebû Âsım, *Kitâbü'z-Zühd*, nşr. Abdulalî Abdulhamid A'zamî, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1985.

İbn Hanbel, Ahmed, *Kitâbü'z-Zühd*, nşr. Muhammed Said Besyûnî Zağlûl, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-arabî, 2002.

İbn İmrân, Ebû Mes'ûd Muâfâ, *Kitâbü'z-Zühd: Müsnedü'l-Muafa b. İmran el-Mevsılî*, nşr. Amir Hasan Sabri, Beyrut: Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1999.

İbn Mersed, Alkame, *Zühdü's-semâniye mine't-tâbiîn*, nşr. Abdurrahman b. Abdülcebbâr Feryevâî, Medine: Mektebetü'd-dâr, 1984.

İbn Musa, Esed, *Kitâbü'z-Zühd*, nşr. Ebû İshak el-Huveynî Eserî, Riyad: Mektebetü'l-vai'l-İslâmî, 1993.

İbn Mübârek, Abdullah, *Kitâbü'z-Zühd*, nşr. Habîburrahmân A'zamî, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 2004.

İbn Serî, Hennâd, *Kitâbü'z-Zühd*, nşr. Abdurrahman Feryevâî, I-II, Kuveyt: Dârü'l-hulefâ li'l-kitâbi'l-İslâmiyye, 1985.

İsfehânî, Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, I-X, Beyrut: Dârü'l-fikr, 1996.

İzmirli, İsmail Hakkı, *Ahlâk ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sıhhati*, nşr. İbrahim Hatiboğlu, İstanbul: Dârulhadis, 2001.

Kelâbâzî, Ebû Bekir İshak, *Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*, nşr. Ahmed Şemseddin, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1993.

Kettânî, Ebû Abdullah Cafer b. İdris, *er-Risâletü'l-Mustatrefe li-beyâni meşhûri kütübi's-sünne*, Kahire: Mektebetü'l-külliyyâti'l-ezheriyye, trs.

Kinberg, Leah, "What is Meant by Zuhd", *Studia Islamica*, 1985, Paris, C. 61, s. 27-44.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, Ankara: TDV Yay., 1998.

Küçük, Raşit, "Abdullah İbnü'l-Mübârek ve Hadîs İlmindeki Yeri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1985, sayı: 3, s. 277-293.

Kuşeyrî, Abdülkerim, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, nşr. Abdülhalim Mahmud, Mahmud b. Şerif, Kahire: (y.y.), 1989.

Mekkî, Ebû Tâlib, *Kûtü'l-kulûb*, nşr. Bâsil Uyûn es-Sûd, I-II, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1997.

Muhâsibî, Hâris, *Mesâil fi'z-zühd*, nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Kahire: Mektebetü't-türâsi'l-İslâmî, 1969.

Sabri, Amir Hasan, "Ebû Mes'ûd Muâfâ b. İmran'ın Hayatı, İlmî Kişiliği ve Eserleri", *Kitâbü'z-Zühd: Müsnedü'l-Muafa b. İmran el-Mevsılî* içinde Beyrut: Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1999, s. 9-142.

Serahsî, Şemsü'l-eimme Muhammed, *Mebsût*, Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1986, C. XXX.

Serrâc, Ebû Nasr, *Lüma'*, nşr. Abdülhalim Mahmud, Taha Abdülbâki Surûr, Kahire: Dârü'l-kütübi'l-hadîse bi-Mısr, 1960.

Sezgin, Fuat, *Buhârî'nin Kaynakları*, İstanbul: (y.y.), 1956.

Sezgin, Fuat, *Geschichte des Arabischen Schrifttums (GAS)*, Frankfurt, Main: (y.y.), I-IX, 1995.

Sülemî, Ebû Abdurrahman, *Tasavvufun Ana İlkeleri: Sülemî'nin Risâleleri*, nşr. Süleyman Ateş, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1981.

Şeybânî, Muhammed b. Hasan, *el-İktisâb fi'r-rızki'l-müstetâb*, nşr. Mahmud Arnûs, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1986.

Tirmizî, Hakîm, *Riyâzetü'n-nefs*, nşr. Ahmed Abdurrahim es-Sayih vd., Kahire: Mektebetü's-sekafeti'd-diniyye, 2002.

Tirmizî, Hakîm, *Edebü'n-nefs*, nşr. Ahmed Abdurrahim es-Sayih, Kahire: (y.y.), 1993.

Tuğlu, Nuri, Yıldırım, Ahmet, "Vekî' b. Cerrah ve Kitâbü'z-zühd Adlı Eseri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010/2, S. 25, s. 127-144.

Türker, Ömer, "Kelâm İlminin Metafizikleşme Süreci", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, XII/23 (2007), s. 75-92.

Uysal, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis: Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışmalı Rivayetler*, Konya: Yediveren Kitap, 2001.

Ürkmez, Ahmed, "Hadis-Ahlâk İlişkisinin Literatürdeki Yansımaları", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bahar 2008, S. 25, s. 137-168.

Yıldırım, Ahmet, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara: TDV Yay., 2000.

Yıldırım, Ahmet, "Hadis Edebiyatında Zühd Literatürü ve Zühdle İlgili Rivayetlerin İncelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008/1, S. 20, s. 119-138.

Yılmaz, Hasan Kamil, *Tasavvufî Hadis Şerhleri ve Konevî'nin Kırk Hadis Şerhi*, İstanbul: İFAV Yay., 1990.

İslâm Ahlâk Felsefesinde İbn Miskeveyh'in *Tehzîbü'l-Ahlâk*'ı ve Etkileri

Harun Kuşlu

Giriş

İslâm felsefesi tarihinde, ilk İslâm filozofu Kindî'den (ö. 866) itibaren pek çok filozof, ahlâk hakkında oldukça önemli eserler kaleme almıştır. Felsefî ahlâk metinlerinin ilk örnekleri arasında Kindî'nin *Def'ü'l-ahzân* isimli eseri ile Ebû Bekir Râzî'nin (ö. 925) *et-Tıbbu'r-rûhânî*'si özellikle dikkat çekmektedir. Ahlâk filozofu olarak ismi zikredilmesi gereken başka bir isim de hiç kuşkusuz Fârâbî'dir (ö. 950). Fârâbî'nin mutluluk ahlâkını vurgulayan *Tahsîlü's-saâde* ve *et-Tenbîh alâ sebîli's-saâde* adlı eserlerinin yanında başka pek çok eseri ahlâka dair konuları içermektedir. Ancak felsefî ahlâk literatürü içerisinde, yukarıda sayılan çalışmalardan başka bir yazım geleneği daha karşımıza çıkmaktadır ki, bu gelenek, şekil ve içerik bakımından İbn Miskeveyh'in *Tehzîbü'l-ahlâk*'ı çizgisinde kaleme alınmış eserlerden oluşmaktadır. Söz konusu eserler, hem genel ahlâk öğretileri hem de muhtevasının zenginliği ve sistematik olması bakımından İslâm ahlâk felsefesinin yetkin hâlini temsil etmektedirler.

Mevcut akademik verilere göre, *Tehzîbü'l-ahlâk* isimli ilk eseri İbn Miskeveyh'ten önce yaşamış olan Yahya b. Adî (ö. 974) kaleme almıştır. Yahya b. Adî'yi, aynı ismi taşıyan eseriyle İbn Miskeveyh izlemiş ve onun çalışması daha sonraki felsefî ahlâk eserlerine model olmuştur. Örneğin Nasiruddin et-Tûsî, ev idaresi ve siyaset felsefesini de ekleyip pratik felsefenin bütün cüzlerini bir araya getirdiği *Ahlâk-ı Nâsırî* adlı eserinin ilgili bölümünde İbn Miskeveyh'i izlemiştir.[1] Tûsî'nin, Celaleddin Devvânî ve Kınalızâde Ali Çe-

1 Nasîruddin Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, çev. Anar Gafurov-Zaur Şükürov, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007, s.13.

doğasını, gayesi olarak erdemi ve erdeme dayalı mutluluğu işaret ettiğini belirttik. Ayrıca bu doktrinde insanın ahlâkî eğitime yatkın bir varlık olarak değerlendirildiğini ve ahlâkî kemâle ancak toplum içinde erişileceğinin vurgulandığını ortaya koyduk. Bu konularla ilgili olarak hazcılığın ve zühd ahlâkının da eleştirildiğini göstermiş olduk.

Kaynakça

Anay, Harun, *Celaleddin Devvânî: Hayatı, Eserleri, Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi*, (doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

Fahri, Macit, *İslâm Ahlâk Teorileri,* çev. Atilla Arkan-Muammer İskenderoğlu, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.

Gafarov, Anar, *Nasîruddîn Tûsî'nin Ahlâk Felsefesi*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2011.

Gazzâlî, Ebû Hamid, *İhyâu ulûmi'd-dîn,* nşr. Muhammed Ali Beydavî, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.

İbn Miskeveyh, *Tehzîbü'l-ahlâk*, thk. Constantine K. Zurayk, Beyrut: American University of Beirut, 1966.

Kınalızâde, Ali Çelebi, *Ahlâk-ı Alâî,* haz. Mustafa Koç, İstanbul: Klasik Yayınları, 2007.

Kindî, *el-Hîle li-def'il-ahzân,* nşr. Mustafa Çağrıcı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İFAV. Yayınları, 1998.

Kutluer, İlhan, *İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlâk İlminin Teşekkülü*, (doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

Kuşlu, Harun, "Giriş", Yahya ibn Adî, *Tehzîbü'l-ahlâk-Ahlâk Eğitimi* içinde, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013, s. XIII-LI.

Oktay, Ayşe Sıdıka, *Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî,* İstanbul: İz Yayıncılık, 2005.

Râzî, Ebû Bekir, "Kitâbu't-tıbbı'r-rûhânî", *Resâilü Felsefîye* içinde, Beyrut: Dârul'-Âfâki'l-Cedîde, 1982.

Râzî, Ebû Bekir, *Ruh Sağlığı*, çev. Hüseyin Karaman, İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Tûsî, Nasiruddin, *Ahlâk-ı Nâsırî*, çev. Anar Gafarov, Zaur Şükürov, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007.

Yahya ibn Adî, *Tehzîbü'l-ahlâk-Ahlâk Eğitimi,* (metin ve çeviri), çev. Harun Kuşlu, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013.

Walzer, Richard, "Some Aspects of Miskawaih's Tahdhīb al-Akhlāk", *Greek into Arabic*, Cambridge, Massachusets: Harvard University Press, 1962, s. 220-235.

Kelâm Ahlâk Düşüncesi: Tartışma Alanları ve Kavramlar

Osman Demir

Giriş

Kelâm ilminde ahlâk meselesi, genellikle, insan davranışının değerini ifade eden *hüsün* ve *kubuh* kavramları ile bunların kaynağı ve nasıl bilineceği tartışmaları bağlamında ele alınır. Bu, isabetli olmakla birlikte yeterli değildir. Zira hüsün-kubuh problemi insan fiilleri yani kader ve irade hürriyeti konusunun bir uzantısı olup daha üst boyutta yer alan bir dizi ontolojik ve epistemolojik tartışmayla ilintilidir. Bu sebeple kelâmda ahlâk meselesini araştırmak, kelâmın bütününü yani varlık, bilgi ve değer ilişkisini dikkate almakla gerçekleşir. Aksi halde iyilik ve kötülüğün aklîliği-naklîliği, değerlerin evrenselliği-göreceliliği tartışmaları konuyu belirli bir çerçeveye sokup özetlemesi bakımından önemli olsa da tek başına belirgin bir sonuç vermeyebilir. Meseleyi bu boyutta incelediğimizde ise ihata edilmesi güç bir alanla ve cevap bekleyen sorularla karşılaşılır. Zira bu doğrultuda; ilâhî fiilin niteliği, yaratılmışlarla ilişkisi, teklîf, akıl-vahiy irtibatı ve bunların hükümleri bilmeye etkisi, iman, bilgi ve fiil ilişkisi, kader ve irade hürriyeti, insanın mahiyeti ve özellikleri, peygamberin örnekliği ve âhiret inancının değerlere etkisi gibi konuları ele almak gerekir. Bu yazıda meseleyi bu çapta incelemek zor olduğundan, bahsi geçen meseleler dikkate alınarak ilk dönem kelâmında ahlâk düşüncesinin teorik ve pratik boyutlarına, tartışma alanlarına, kaynaklarına ve kavramlarına belli başlı ekoller çerçevesinde değinilecektir.

ve bu meselelerin bilhassa mütekaddimûn döneminde fıkıh ve tasavvufa havale edilmesi sayılabilir. Bununla birlikte baştan beri çeşitli bağlamlarda vurguladığımız üzere kelâmcılar, fiillere ve şeylere yüklem yapılan iyi ve kötünün kaynağını ve ne anlama geldiğini tartıştıkları ve bu meselelerde teoriler geliştirdikleri gibi insanın ihtiyârî fiillerinin de nasıl bir ilişkiler silsilesinin neticesi olduğuna ilişkin dikkate değer teoriler geliştirmişleridir. Kelâmda eksik olan şey, kelâmcıların tamamıyla kendi alanlarının dışında gördükleri erdemler tablosu ve erdemlere ilişkin açıklamalardır. Kelâmın tarihî süreçte Kur'ân'da açıkça ortaya konan iman-ahlâk ilişkisini gereği gibi kuramadığı iddialarını da bu bağlamda yeniden değerlendirmek gerekir.[49]

Kaynakça

Aslan, İbrahim, *Kadı Abdülcebbâr'ın Kelâm Yöntemi,* (doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Bağdâdî, Abdülkâhir, *el-Fark beyne'l-fırak*, thk. M. Zâhid el-Kevserî, yy: yy, 1948.

Bâkıllânî, Ebu Bekr Muhammed, *Temhîdü'l-evâil ve telhîsü'd-delâil,* thk. İmâdüddin Ahmed Haydar, Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiye, 1986.

Cüveynî, İmâmü'l-haremeyn Ebu'l-Meâlî, *Kitâbü'l-*İrşâd ilâ kavâtıı'l-edilleti fi usûli'l-i'tikad, thk. Esad Temîm, Beyrut : Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiye, 1985.

Dalkılıç, Mehmet, *İslâm Mezheplerinde Ruh*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Ebû Hanife, *Fıkh-ı Ekber,* trc. Mustafa Öz, (*İmamı Azamın Beş Eseri* içinde) İFAV Yayınları: İstanbul 1992.

Eş'arî, Ebu'l-Hasen, *el-Lüma*'fi'r-red ala ehli'z-zeyg ve'l-bida', thk. Hamude Gurâbe, Kahire: el-Hey'etü'l-Âmme li-Şuûni'l-Matâbii'l-Emîriyye, 1975.

Eş'arî, Ebu'l-Hasen, *el-İbâne an usûli'd-diyâne,* th. Abbas Sabbâğ, Beyrut: Dârü'n-Nefâis, 1994.

Eş'arî, Ebu'l-Hasen, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn,* tsh. Helmuth Ritter, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1963.

Evkuran, Mehmet, *Ahlak-Hakikat ve Kimlik; İslâm Kelâmında Ahlâk Problemi,* Ankara: Araştırma Yayınları, 2013.

49 Bu türden iddialar için bk. İlhami Güler, *İman-Ahlâk İlişkisi,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000, s. 20-22; Erkan Yar, *Ruh Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000, s. 15; Mehmet Evkuran, *Ahlak-Hakikat ve Kimlik; İslâm Kelâmında Ahlâk Problemi,* Ankara: Araştırma Yayınları, 2013, s. 238.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *Mîzânu'l-amel,* Dımaşk: Dârü'l-Hikme, 1986.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *el-İktisâd fi'l-İ'tikâd: İtikadda Orta Yol,* nşr. ve trc. Osman Demir, İstanbul: Klasik Yayınları, 2012.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *el-Maksadü'l-esnâ fî şerhi esmâi'llâhi'l-hüsnâ,* Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ty.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *İhyâü ulûmi'd-dîn,* Kahire: yy., 1939.

Görgün, Tahsin, "Hüsün Kubuh Meselesi", *İslâm Araştırmaları Dergisi,* sayı: 5, 2001. s. 59-108.

Güler, İlhami, *İman-Ahlak İlişkisi,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000.

Hasan-ı Basrî, *Risâle fi'l-kader*, (*Resâilü'l-adl ve't-tevhîd* içinde) thk. Muhammed Ammâra, Kahire : Dârü'l-Hilâl, 1971.

Hourani, Albert, *Islamic Rationalism, The Ethic of Abd al-Jabbar,* London: Oxford University, 1971.

İbn Fûrek, Ebû Bekr Muhammed, *Mücerredü makâlâti'ş-şeyh Ebi'l-Hasen el-Eş'arî*, thk. Daniel Gimaret, Beyrut: Dârü'l-Maşrık, 1987.

İbn Hazm, Ebû Muhammed, *el-Ahlâk ve siyeru müdâvâti'n-nüfus*, (thk. Tâhir Ahmed Mekkî), Kahire: Dârü'l-Meârif, 1992.

Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğnî fî ebvâbi'l-adli ve't-tevhîd,* thk. İbrahim Medkûr ve dğr., Kâhire: ed-Dâru'l-Mısriyye, 1962-1965.

Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muhît bi't-teklîf,* thk. Ömer Azmi, Kahire: yy., ty.

Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muhtasar fî Usûli'd-dîn,* (*Resâilu'l-adl ve't-tevhîd* içinde) nşr. Muhammed Amâra, Kahire: Dârü'l-Hilâl 1971.

Kâdî Abdülcebbâr, *Şerhü'l-Usûli'l-hamse,* çev. İlyas Çelebi, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013.

Kazanç, Fethi Kerim, *Gazzâlî Öncesi Ehl-i Sünnet Kelâmında Ahlak Düşüncesi,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2007.

Kirmânî, *Şerh-i Ahlâkı Adudiyye,* Süleymaniye Ktp. H. Hüsnü Paşa, [y.y.]:Yazma [t.y.].

Macid Fahri, *İslâm Ahlak Teorileri,* İstanbul: Litera Yayınları, 2004.

Mâturîdî, Ebû Mansûr, *Kitâbü't-Tevhîd*, (trc. Bekir Topaloğlu) İstanbul: İSAM Yayınları, 2014.

Nesefî, Ebu'l-Muîn, *Temhîdü'l-evâil li kavâidi't-Tevhîd,* thk. Muhammed Cevherî, Kahire: Dâru't-Tıbâa, 1986.

Râgıb el-İsfehânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi'ş-şerîa,* Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1980.

Râzî, Fahreddin, *en-Nefs ve'r-rûh ve şerhü kuvâhumâ,* yay. Muhammed Sagîr Hasan Maʿsûmî, İslâmâbâd: Maʿhadü'l-Ebhasi'l-İslâmiyye, 1968.

Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal,* th. Muhammed Seyyid Kîlânî, Kahire: Dârü'l-Marife, 1961.

Türker, Ömer "Nefis", *DİA,* XXXII, 529-531.

Yar, Erkan, *Ruh Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000.

İslâm Ahlâk Felsefesi Literatürü Açısından *Et-Tıbbü'r-Rûhânî* Geleneğinden Söz Edilebilir mi?

Cahid Şenel

İslâm felsefesinin ilk filozofu Kindî (ö. 252/866 [?]) ile birlikte ahlâk felsefesinin temel meseleleri "felsefî" düzlemde tartışılmaya ve bunun sonucu olarak da bu konuda eserler telif edilmeye başlanmıştır. Her ne kadar İslâm felsefesinin klasik döneminde yazıya aktarılan felsefe birikimi içinde ahlâk düşüncesinin önemli bir yere sahip olmadığı gözlense de bilhassa Kindî ve Ebû Bekir er-Râzî (ö. 313/925), ahlâkın bireysel tarafıyla ilgili olan "üzüntü" ve insanı yoran "boş hevesler (*hevâ*)" üzerinde çokça durmuşlar; davranış psikolojisinin yaklaşımlarının aksine "insan ruhunun" ahvâlini araştırmışlar, beden ile ruh arasındaki ilişki üzerinden insanı bir bütün olarak değerlendirerek, onun yetkinleşebilmesi için her ikisinin de sağlıklı olması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Meşşâî çizgi söz konusu olduğunda, ahlâk alanında kaleme alınan İbn Miskeveyh'in (ö. 421/1030) *Tehzîbü'l-ahlâk*'ının, kendisinden sonra yazılan eserler göz önünde bulundurulduğunda, özellikle de Nasîrüddîn-i Tûsî'nin (ö. 672/1274) *Ahlâk-ı Nâsırî*'si, Celâleddin ed-Devvânî'nin (ö. 908/1502) *Ahlâk-ı Celâlî*'si, Kınalızâde Ali Efendi'nin (ö. 979/1572) *Ahlâk-ı Alâî*'si üzerinde belirleyici bir rol oynadığı görülür ve bu anlamda bir "*Tehzîb geleneği*"nin oluşmasından bahsedilebilir. Ancak biz burada Ebû Bekir er-Râzî'nin hacim ve muhteva açısından İslâm ahlâk felsefesinin ilk eseri kabul edebileceğimiz *et-Tıbbü'r-rûhânî* adlı eserinin, *Tehzîbü'l-ahlâk* benzeri bir etkiyi meydana getirip getirmediğini sorgulamayı amaçlıyoruz. Bu amacı gerçekleştirebilmek için önce, *et-tıbbü'r-rûhânî*nin bir terim olarak nasıl tanımlanıp kullanıldığı üzerinde duracağız; arkasından da aynı başlığı taşıyan eserin muhtevâsı, yazım tarzı olarak takipçileri ve tenkitçi-

Kaynakça

Âmilî, Mustafa Murtazâ, *Bülgatü'l-âmil ile'ş-şifâi'l-âcil bi't-tıbbi'r-rûhânî,* Beyrut: Dârü'l-mehacceti'l-beyzâ, 1996.

Belhî, Ebû Zeyd, *Mesâlihu'l-ebdân ve'l-enfüs*, nşr. Mahmûd Mısrî, Kahire: Ma'hedü'l-mahtûtâti'l-Arabiyye, 2005.

Cürcânî, Seyyid Şerîf, *et-Ta'rîfât*, nşr. M. Abdurrahman el-Mar'aşlî, Beyrut: Dârü'n-nefâis, 2003.

Dâvûd- i Antâkî, *Nüzhetü'l-ezhân fî ıslâhi'l-ebdân*, nşr. M. Yâsir Zekkûr, Dımaşk: el-Hey'etü'l-âmmetü's-Sûriyye li'l-kitâb, 2007.

Demirhan Erdemir, Ayşegül, "Dâvûd-i Antâkî", *DİA* (1994), IX, 26-27.

Druart, Thérèse-Anne, "Al-Razi (Rhazes) and Normative Ethics", *Tradition and Renewal*, ed.David Boileau - John A. Dick (Louvain: Leuven University Press, 1993), II, 167-181.

Druart, Thérèse-Anne, "Al-Razi's Ethics", *Medieval Philosophy and Theology*, VI (1997), s. 47-71.

Fakhry, Majid, *Ethical Theories in Islam,* Leiden: E.J. Brill, 1991.

Fazlur Rahman, *İslâm Geleneğinde Sağlık ve Tıp*, çev. Adil Çiftçi-Adnan Bülent Baloğlu, Ankara: Ankara Okulu, 1997.

Hourani, Albert, *Reason and Tradition in Islamic Ethics,* Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

İbn Hazm, *Müdâvâtü'n-nüfûs ve tehzîbü'l-ahlâk ve'z-zühd fi'r-rezâil*, nşr. Ebû Huzeyfe İbrahim b. Muhammed, Tanta: Mektebetü's-sehâb, 1987.

İbn Sînâ, *el-Kânûn fi't-tıbb*, çev. Esin Kahya, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2010.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec, *et-Tıbbü'r-rûhânî*, nşr. Ebû Hâcer M. Sâid b. Besyûnî Zağlûl, Kahire: Mekebetü's-sekâfeti'd-dîniyye, 1986.

Karaman, Hüseyin, *Ebû Bekir Râzî'nin Ahlâk Felsefesi,* İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Kirmânî, Hamîdüddin, *el-Akvâlü'z-zehebiyye*, nşr. Salâh es-Sâvî, Tahran: Iranian Academy of Philosophy, 1977.

Kutluer, İlhan, "Müdâvâtü'n-nüfûs", *DİA* (2006), XXXI, 461-463.

Muhammed Reşid, *Hıfz-ı Sıhhat-i Ahlâk yâhut Fezleke-i Tıbb-ı Rûhânî,* İstanbul: Dersaâdet Matbaası, 1311/ 1893-94.

Râzî, Ebû Bekir, *et-Tıbbü'r-rûhânî*, *Resâil felsefîyye* içinde, nşr. Paul Kraus, Kahire: Câmiatü Fuâd el-Evvel, 1939.

Râzî, Ebû Bekir, *et-Tıbbü'r-rûhânî*, nşr. Mehdî Muhakkık, Tahran: Müessese-i Mütâlaât-i İslâmî, 1999.

Râzî, Ebû Bekir, *Ruh Sağlığı: et-Tıbbü'r-rûhânî*, çev. Hüseyin Karaman, İstanbul: İz Yayıncılık, 2008.

Râzî, Ebû Bekir, es-*Sîretü'l-felsefîyye*, çev. Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri* içinde (İstanbul: Klasik Yayınları, 2003), s. 73-82.

Uysal, Enver,"İbn Hazm'ın Müdâvât'ında Ahlaka İlişkin Görüşler", *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, XVI/2 (2007), s. 59-78.

Walker, Paul, *Hamîd al-Dîn al-Kirmânî: Ismaili Thought in the Age of al-Hakîm,* London : I. B. Tauris, 1999.

“İSLÂM” FELSEFESİ

Doç. Dr. Cevdet KILIÇ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1113
Beşeri Bilimler No.: 79
ISBN : 978-605-320-018-5
© 1. Basım, Ocak 2015

"İSLÂM" FELSEFESİ
Doç. Dr. Cevdet KILIÇ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kılıç, Cevdet.

"İslâm" Felsefesi / *Cevdet KILIÇ*
1. Basım, X+264 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-018-5
1. İslâm 2. İslâm Felsefesi 3. Felsefe 4. Bilim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

ÖN SÖZ

İslâm düşüncesinin en önemli üç alanı felsefe, kelam ve tasavvuf düşüncesidir. Özellikle İslâm düşüncesinin en önemli kısmını oluşturan ve bugün "İslâm Felsefesi" dediğimiz felsefî düşünce, İslâm düşünce tarihinde çok önemli bir yere sahiptir.

Genelde İslâm Düşüncesi, özelde ise İslâm Felsefesi adının verilmesi sadece düşünürlerin Müslüman olmasından değil, aynı zamanda Kur'ân ve Sünnet gibi İslâm dininin en temel iki kaynağının böyle bir düşüncenin oluşumuna ve gelişimine doğrudan etkide bulunmasındandır.

İnsanlık düşüncesi bir bütündür; ilk insandan bugüne kadar tarihin en eski düşünceleri, daha sonraki düşüncelere kaynaklık etmişlerdir. Belirli tarihî ve coğrafî şartlar altında oluşan her yeni medeniyet, devam eden düşünceye katkıda bulunarak onu zenginleştirmiştir. Tarihte var olmuş olan ve hâlen devam eden birçok medeniyetin oluşumunu, tarihî ve coğrafî şartların yanı sıra, dinlerin de etkisi büyük olmuştur. Bugünkü Hint düşüncesinin temelinde Hinduizm, Çin düşüncesinin temelinde Budizm, Batı düşüncesinin temelinde Hristiyanlık olduğu gibi, İslâm düşüncesinin temelinde de İslâm dini vardır. İşte bu açıdan, İslâm düşüncesi genel insanlık düşüncesinden, sözgelimi, bir Yunan, bir Çin, bir Hint düşüncesinden ayrılır. Bu düşünceler ile İslâm düşüncesi arasında tarihî açıdan bir ilişkiden söz edilebilir. Ancak İslâm düşüncesi, özgünlüğü, ayırıcı özelliği ve kendine has tarihî gelişimi ile genel insanlık düşüncesinden ayrılır ise de, onun en önemli bir parçasıdır.

Kur'ân açısından insanlık düşüncesi vahiy ile başlamış olmasına rağmen zamanla dinlerin bozulması ve insanlığın doğal ve sosyal hayata ilişkin düşüncesinin gelişimi ile hem dinler, hem de düşünceler arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu açıdan bakıldı-

ğında, "Dinin Doğal Tarihi" adlı eserinde *"Tek tanrı inancı insanlık düşüncesini fakirleştirmiştir"* diyen İskoç asıllı filozof, David Hume (1711-1776)'un görüşünün aksine, dinler gerçekte, insanlık düşüncesini zenginleştirmişlerdir.

Elinizdeki kitap başlangıçta felsefe bölümleri için ders notları olarak tasarlanmış iki cilt kitabın ilkiydi. Ancak üzerinde çalıştıkça birinci kitap, ikinci kitaptan bağımsız olarak ilerlemeye başladı ve müstakil bir eser olarak ortaya çıkmış oldu.

Bizim bu çalışmamız, İslâm'ın felsefi yorumu denemesidir. Bunun anlamı bize göre şudur: Günümüz insanı, bilgiyi felsefi boyutlarıyla test etmek ister. Velev ki bu bilgi türü metafizik bilgi alanı olsun. Çağımız bilgi felsefesinin en önemli yaklaşımlarından biri, doğrulama ilkesidir. Doğrulama ilkesi üzerinde Wittgenstein, Ayer, Popper, Kuhn gibi filozoflar tarafından uzun uzun tartışılmıştır. Bu ilkenin doğasında, bir önermenin doğru olup olmadığı o önermenin içeriğinin olgularla desteklenip desteklenmemesi vardır. İşte burada yapılmak istenen şey, doğrulama ilkesini dinin verileri üzerinde felsefi metodoloji ile uygulamaktır. Böyle bir şeye kalkışmaya dinin ihtiyacı yoktur. Hele ki bu din son ve en mükemmel din ise. Ancak böyle bir girişimde bulunmanın kalkış noktası, dinin inanç ve ibadet esaslarının yanı sıra vahyin verilerinin felsefi boyutunun önemini ortaya koymak içindir. Günümüz insanının üzerinde en çok durduğu husus, önüne konulan herhangi bir fikrin, dini veya felsefi bilginin, kendisinin buna inanması ve doğruluğunu kabul edebilmesi için, akli mantıki ve felsefi delilleriyle birlikte ikna olmasıdır. Yani "nasıl"ından ziyade "niçin"i önemlidir ve önceliklidir. Biz de bu çalışmamızda vahyin verilerini bu tarzda ele almaya çalıştık. Bu bir din felsefesi, teolojisi veya Kelamı değildir. Burada yapılmak istenen şey, İslâm dininin vahyi verilerinin akli ve felsefi boyutlarıyla temellendirilmesi, "neden"inin ve "niçin"inin ortaya konulması, yani kısaca hikmeti üzerinde durulması, "nasıl"ının ise uzmanlarına bırakılmasıdır.

Yine bu çalışmamızda, İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim'den yola çıkarak felsefenin olmazsa olmazları olan kavram-

ları üzerinde Kur'ân-ı Kerim'in ne kadar önem verdiğini ve önceleldiğini vurgulamak istedik. Kur'ân-ı Kerim'de sayıları birkaç yüzü bulan ayette bu kavramlara vurgu yapılması felsefi düşüncenin önemini daha da artırmaktadır. Bu kavramlar bilindiği gibi akıl, tefekkür, bilgi ve hikmet kavramlarıdır. Aynı zamanda Kur'ân-ı Kerim'in bilime ışık tutan ayetlerinden hareketle, üzerinde düşünmemizi, fikir ve bilgi üretmemizi, ibret alıp derin hikmet ve tefekkürle bilimi yoğurmamızı istediği varlıklar üzerinde tabiat felsefesi yapmaya çalıştık.

Bizim bu çalışmamız, bilinen şeylerin tekrarı veya geçmişe ait birtakım başarıların özlemi değildir. Bilimsel gelişmeleri veya keşifleri, Kur'ân-ı Kerim ayetleri ile bağdaştırmaya çalışıp imanımızı yeniden tazeleme gayreti de değildir. Burada yapılmak istenen şey, bir hakikatin farklı bir görünümüyle ele alınmasıdır. İlmimizi, irfanımızı, felsefemizi ve medeniyetimizi yeniden keşfetmeye çalışırken bu yolda döşeyeceğimiz taşları, sağlam bir zeminini oluşturma yolunda bir çaba olarak görmek gerekir.

Kitabımız, İslâm ve Felsefesi'nin ortaya konulmasına ve doğru bir şekilde anlaşılmasına bir giriş niteliğinde olup, bu sahaya bir katkı sağlayacağı ümidi ile karşınıza çıkmıştır.

Doç. Dr. Cevdet KILIÇ
2014 - SAMSUN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **İİİ**
GİRİŞ: DİN VE FELSEFE **1**
1. Din ve İnsan **1**
2. Din ve Fıtrat **4**
3. Din ve Felsefe **13**

Birinci Bölüm: İSLÂM DİNİ VE FELSEFESİ (Apolojetik Bir Yaklaşım) **19**
1. İSLÂM DİNİNİN ÖZELLİKLERİ **20**
1.1. İslâm Dini Tevhit İnancına Dayanır 20
1.2. İslâm Evrensel Bir Dindir 23
1.3. İslâm Dini İnsanlığın Bütün İhtiyaçlarına Cevap Verir 25
1.4. İslâm Dini Fıtrîdir, Akla Ters Düşmez 26
1.5. İslâm Dini Dünya ve Ahiret, Madde ve Mana Dengesini Sağlar 29
1.6. İslâm Hak ve Adaleti Önceleyen Bir Dindir 31
1.7. İslâm Dininde İnsanların Birbirine Hiçbir Üstünlüğü Yoktur. Üstünlük; Sadece Takva/Allah'a Yakın Olmak İledir 34
1.8. İslâm Dini, Din ve Vicdan Hürriyetine Dayanır 36
1.9. İslâm Dininde Allah ile Kul Arasına Kimse Giremez/Ruhbanlık Yoktur 39
1.10. İslâm Dini Kolaylığı Prensip Edinir 40
1.11. İslâm Dini İyimserliği Ön Planda Tutar 42
1.12. İslâm Dini Sosyalleşmeye ve Dinamizme Önem Verir 44
1.13. İslâm İnsana Büyük Değer Verir 45
1.14. İslâm'da Her Türlü Emir ve Yasaklar Bir Hikmete Göredir 47
2. İSLÂM İNANÇLARI VE FELSEFESİ **49**
2.1. Allah İnancı ve Felsefesi 51
2.1.1. Allah Birdir 57
2.1.2. Allah Yaratandır 59
2.1.3. Allah Her Şeyi Bilendir 59
2.1.4. Allah Bütün Âlemde Hükümran Olandır 59
2.1.5. Allah-Âlem İlişkisi 60
2.1.6. Allah-İnsan İlişkisi 62

2.1.7. Allah İnancının Psiko-Sosyal Temelleri 63
2.2. Melek İnancı ve Felsefesi 64
2.2.1. Allah'ın Melekleri Yaratmasındaki Hikmet 66
2.2.1.1.Cin 68
2.2.1.2. Şeytan 68
2.3. Kitap İnancı ve Felsefesi 71
2.3.1. Önceki Kitaplar ve Kadim İnançlarda Hak Din Kalıntıları 71
2.3.1.1. Tevrat 72
2.3.1.2. Zebûr 74
2.3.1.3. İncil/ler 76
2.3.1.4. Barnaba İncili 82
2.3.2. Kur'ân-ı Kerîm 84
2.3.2.1. Kur'ân-ı Kerim'in Hz. Peygamber'e İndirilişi ve Yazıya Geçirilmesi 85
2.3.2.2. Korunması ve Kitap Hâline Getirilmesi 87
2.3.2.3. Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Oluşu 88
2.3.2.3.1. Kur'ân-ı Kerim'in Fesâhatı, Belâğatı ve Nazmı (Ahengi, Kusursuzluğu ve Edebî Yönü) 89
2.3.2.3.2. Bilimsel Keşiflere Işık Tutması 90
2.4. Peygamber İnancı ve Felsefesi 94
2.4.1. Peygamberlerin Gönderiliş Hikmetleri 98
2.5. Ahiret İnancı ve Felsefesi **100**
2.5.1.Ahirete İmanın Zorunlu Akli Kıyas İlkeleri 100
2.5.2. Ahirete İmanın Pratik Değeri 103
2.5.3. Ahiret İnancının Psiko-sosyal Temelleri 104
2.5.4. Ahreti İnkârın İnsan Hayatına Etkileri 107
2.6. Kader İnancı ve Felsefesi 108
2.6.1. Kader İnancının Psiko- sosyal Boyutları 111
3. İBÂDETLER FELSEFESİ 113
3.1. İnsan ve Sorumluluğu 113
3.2. İbadetler ve İnsan 113
3.3. İbadetler ve Ruhsal Eğitim 114
3.4. İbadetler ve Gerçek Hürriyet 116
3.5. İbadetler ve Ahlâk 118
3.5.1. Şahsiyet ve İrade Gelişimi Boyutu 118
3.5.2. Sevgi Boyutu 118
3.5.3. İyilik ve Doğruluk Boyutu 119
3.6. İbadetler Felsefesi (İbadetle Ruh ve Beden Sağlığı-Psikolojisi) 119
3.6.1. İbadete Hazırlık/Abdest, Gusül ve Hikmetleri 120

3.6.2. Namaz ve Hikmetleri 127
3.6.3. Oruç ve Hikmetleri 133
3.6.4. Zekât, Sadaka ve Hikmetleri 140
3.6.5. Hac ve Hikmetleri 141
3.6.6. Kurban ve Hikmetleri 144

İkinci Bölüm: KUR'ÂN VE FELSEFE 145
1. KUR'ÂN'DA FELSEFİ KAVRAMLAR (Akıl, Bilgi, Tefekkür ve Hikmet Kavramları) 147
1.1. Kur'ân'da Akıl Kavramı (İşlevsel Akıl) 147
1.1.1. Akıl ve Değerler Alanı 148
2.1.2. Aklın İşlevi 149
1.2. Kur'ân'da Bilgi Kavramı 164
1.2.1. Bilginin Dereceleri 165
1.2.2. Bilimsel Bilgi ve Sünnetullah 166
1.2.3. Tarihsel Bilgi 167
1.2.4. Vahiy Bilgisi 168
1.3. Kur'ân'da Tefekkür Kavramı 169
1.3.1. Kavramsal Çerçeve 169
1.3.2. Yaratılmış Varlıklar Üzerine Tefekkür 172
Al-i İmran 3/191 172
Ra'd 13/3 174
Câsiye 45/13 175
Rum 30/21 176
1.3.3. İnsanın Kendisi Üzerine Tefekkür (Makro Âlemde Mikro Âlem: İnsan) 176
1.4. Kur'ân'da Hikmet Kavramı 184
1.4.1. Kavramsal Çerçeve 186
1.4.2. Kur'ân-ı Kerim Ayetlerinde Hikmetler 189
Lokman 31/12-19 189
İsra 17/22-39 190
1.4.3. Hikmet Kavramının Tarihi Gelişim Süreci 193
1.4.3.1. Vahiy Kaynaklı Hikmet Kavramı 193
1.4.3.2. İlk Çağ Filozoflarının Hikmet Anlayışı 199
2. KUR'ÂN-I KERİM'DE TABİAT FELSEFESİ 201
2.1. Kur'ân-ı Kerim'de Kozmolojik Ayetler 202
2.1.1. Kâinatla İlgili Ayetler 206
2.1.1.1. Kâinatın Yaratılışı ve Yaratılış Teorileri 206
2.1.1.2. Kâinatın Oluşum Sürecindeki Zaman (6 Gün Meselesi) 212
2.1.1.3. Kâinatın Genişlemesi 213
2.1.1.4. Göklerin ve Yerin Sayısı 214

2.1.1.5. Gökyüzünün ve Yeryüzünün Yedi Kat Oluşu 216
2.1.1.6. Gökyüzündeki Yıldızlar 220
2.1.1.7. Dünyanın Hareketleri 220
2.1.1.8. Yeryüzü Şekilleri 224
2.1.1.9. Dünyanın 23 Derecelik Eğimi 225
2.1.1.10. Dağların Yeryüzüne Çakılı Olması 226
2.1.1.11. İki Denizin Birleşmemesi 227
2.1.2. Tabiat Olayları 228
2.1.2.1. Hayat Kaynağı Su ve Özellikleri 228
2.1.2.2. Yağmur 232
2.1.2.3. Atmosfer ve Yerçekimi 235
2.1.2.4. Rüzgârın Oluşumu ve Fonksiyonları 238
2.1.3. Gök Cisimleri 241
2.2. Canlılar ve İnsanın Yaratılışı 244
2.2.1. İlk İnsanın Yaratılışı 244
2.2.2. Diğer İnsanların Yaratılışı 251

BİBLİYOGRAFYA 259

BİBLİYOGRAFYA

Adıgüzel, Nuri, *İslâm Felsefesinin Sorunsalları,* Ankara 2005

Akbulut, Şemseddin, *Darwin ve Evrim Teorisi*,, İstanbul 1980

Akdemir, Ferhat, *Alvin Plantinga ve Analitik Din felsefesi,* Ankara 2007

Alpsoy, Sait, *Kur'ân En Büyük Mucize,* İstanbul, 2005

Altıntaş, Ramazan, *İşlevsel Akıl,* İstanbul 2003

Arı, A, Karabulut, Y., *Neden Müslüman Oldum,* (İhtida Öyküleri) Ankara 2007

Aristoteles*, Metafizik*, çev.: Ahmet Arslan, İstanbul 1996

Atom, Abdülmalik, *Yaşamak İçin*, İstanbul 1989

El-Bâr, M. Ali, *İnsanın Yaratılışı,* çev.: Abdulvehhab Öztürk, Ankara 1989.

Balaban, M. Rahmi, *İlim-Ahlâk-Îman,* Ankara 1975.

Bayrak, Defne, *Neden Müslüman Oldular*, İstanbul 2008

Bayraktar, Mehmet, *İslâm İbadet Fenomenolojisi,* Ankara 1987

Bergson Henry, *Les Deux Sources De La Morala Et De La Religion*, Paris 1948

Bolay, S. Hayri, Akıl, DİA, C. II, 1989, s. 238;

Bucaille, Maurice, *Tevrat İnciller ve Kur'ân*, çev.: M. Ali Sönmez, Ankara 1991

Buhr, Manfred-Kosing Alfred, *Bilimsel Felsefe Sözlüğü*, İstanbul 1999

Calvin, John, İnstitues of The Christian Religion, 1.3.1. http://www.ccel.org/ccel/calvin/Institues.all.htm

Carrel, Alexis, *Dua,* çev.: Ali Erçetin, İstanbul 1999

Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü,* İstanbul 2002

Çelebi, Berrin, Kur'ân-ı Kerim'in Kozmolojik Beyanlarının Allah'ın Varlığına Delaleti Boyutu, MÜSBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006

Çetinkaya, B.Ali, *Yitik Bilgi ve Hikmet,* Malatya 2007

Davies, Paul, *Tanrı ve Yeni Fizik*, çev.: Murat Temelli İstanbul 1995

Döğen Şaban, *İlimlerin Diliyle Allah*, İstanbul 1992ç

Durkheim, Emile, *Les Formes Elementaire de la Vie Religieuse*, Paris, 1925

Efil, Şahin, "Büyük Patlama Kozmolojisinin Teistik Yorumu Üzerine," EKEV. Akademi Dergisi, sayı 18, Yıl 2004

Eliade, Mircea, *İmgeler ve Simgeler,* çev.: M. Ali Kılıçbay, Ankara 1992

Emiroğlu, Nevzat, *Kan ve Dolaşım,* İstanbul 1983

Erdem, Hüsameddin, *Bazı Felsefe Meseleleri*, Konya 2012

Erişilgil, M. Emin, *Kant ve Felsefesi*, İstanbul 1997

Esed, Muhammed, *Kur'ân Mesajı,* çev.: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul 1997

Gamow, George, *Kâinatın Yaratılışı*, çev. Toygar Akman, Ankara. 1961

Gazzali, *El-Hikme Fi Mahlukatillah*, çev.: Halil Kendir, Hikmetler kitabı, İstanbul 2007

Gül, Fikri, *B. Russell'da Bilim,* Felsefe ve Din, Ankara 2002

Hamidullah, M., "Hz. Peygamber Zamanında Hadisin Tedvini", trc. Nafiz Danışman, *AÜİFD. C*. IV, sayı: 3, 1955

Han, Vahidüddin, İslâm Meydan Okuyor. Çev.: Cihad H. Reşad, İstanbul 1996.

Hançerlioğlu, Orhan, Felsefe Ansiklopedisi, "Düşünce mad." İstanbul 2005

Harman, Ö. Faruk, "Ahd-i Atik" mad., *DİA*

Harman, Ö. Faruk, "İslâm" mad., *DİA*, XXIII

Heyet, *Yeni Bir Bakış açısıyla İlim ve Din*, İstanbul 1988

http//www.atmg.org/ArmenianProblem.html.

http://www.insanvucudu.net. (23.06.2014).

http://www.mailce.com/hangi-organ-kendini-ne-kadar-surede-yeniler.html (18.06.2014)

Hick, J., Prentice-Hall Inc.., Englewood Cliffs 1963

Hick, J., Kanıta Dayanmayan Rasyonel Teist İnanç, çev.: Ferit Uslu, GÜÇİFD., 2/1 Çorum 2002, s. 305-324.

İbn Sina *Şifa İlahiyat,* çev.: E. Demirli, Ö. Türker, İstanbul 2005

İkbâl, Muhammed, *İslâm'da Dini Düşüncenin Yeniden Teşekkülü,* çev.: N. Ahmet Asrar, İstanbul 1984, s.18.

Karaman, Hüseyin, *İslâm Felsefesi Tarihi*, Rize 2004

Kaya, Murat, *İslâm*, İstanbul 2010

Keskioğlu, Osman, *Kur'ân-ı Kerim Bilgileri*, İstanbul 1989

Kılıç, Cevdet, *Varlık ve Mertebeleri*, Ankara 2014.

Kılıç, Hamza, *Kâinat Kitabını Okumak*, İstanbul 2006

Kırca, Celal, *Kur'ân-ı Kerim'de Fen Bilimleri,* İstanbul 1989

Kocabaş, *Kur'ân'da Yaratılış*, İstanbul 2004

Kutluer, İlhan, "Hikmet", DİA, İstanbul 1988, XVII

Kutup, Muhammed, *İnsan Psikolojisi Üzerine*, çev.: Bekir Karlığa, İstanbul 1982

Kuzgun, Şaban, *Dört İncil -Farklılıkları ve Çelişkileri-,* Ankara 1996.

Mengüşoğlu, Takiyettin, *İnsan Felsefesi,* İstanbul 1988

Merdin, Saadettin, *Tanrı'ya Koşan Fizik,* İstanbul 1995

Nurbaki, Haluk, *Kur'ân-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler,* Ankara TDV yay, 1993

Öztürk, Yener, *İslâm İnanç Esasları*, İstanbul 2003

Özyazıcı, Alparslan, *Hücreden İnsana*, İstanbul 1991

Rahmetullah el-Hindî, *Izhâru'l-Hak,* İstanbul 1972

Russell, Bertrand, *İnsanlığın Geleceği*, çev. Memduh Balaban, İstanbul 1964

Russell, B, *Neden Hristiyan Değilim*, çev.: Ender Gürol, İstanbul 1966

S. G. F. Brandon, *A Dictionary of Comparative Religion (DCR),* London 1970

Sağman, Ali Rızâ, "Kur'ân-Mahiyeti-Başka Dile Çevrilmesi", İslâmiyât I 1998

Saltan, Nizamettin, *Gençlere İnanç Rehberi*, İstanbul 2012

Songar, Ayhan, *Enerji ve Hayat*, İstanbul, 1979

Sönmez, Bülent, *Peygamber ve Filozof*, Ankara 2002

Şahin, Naim, Kur'ân-ı Kerim'de Akıl ve Aklın Değeri Meselesi, SÜSBE, basılmamış Yüksel Lisans Tezi, Konya 1989

Şentürk, Recep, *İnsan Hakları ve İslâm,* İstanbul 2007

Şerif, M.M., Kur'ân'ın Felsefi Öğretileri, çev.: M. Armağan, *İslâm Düşüncesi Tarihi* I-IV içinde İstanbul 1990

Şimşek, Ümit, *Big Bang, Kâinatın Doğuşu*, İstanbul 1983

Tabbara, Abdulfettah, Kur'ân ve Modern Bilim, çev.: Celal Kırca, Konya, trsz

Tan, Bilal, *Kur'ân'da Hikmet Kavramı*, İstanbul 2000

Taslaman, Caner, *Din Felsefesi Açısından Evrim Teorisi*, M.Ü.S.B.E. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2005

Tiyekli, Fazıl, Kur'ân'da Akıl, Kalp ve Ulu'l-Elbab, Kahramanmaraş, 2011

Topaloğlu, Bekir, "Din" mad., *DİA*, IX

Topbaş, O. N., Tasavvuf, İstanbul 2002

Topbaş, O. Nuri, *Tefekkür,* İstanbul 2011.

Tuna, Taşkın*, Güneş Sistemi*, İstanbul 1988

Tuna, Taşkın*, Uzay ve Dünya*, İstanbul 1991

Tümer, Günay, "Din" mad., *DİA*, IX

Uludağ, Süleyman, *İslâm'da Emir ve Yasakların Hikmeti,* İstanbul 1984

Ulutürk, Veli, *Kur'ân'ı Kerim'de Yaratma Kavramı,* İstanbul, 1995

Uslu, Ferit, *Tanrı ve Fizik*, Ankara 2010

Voltaire, *Philosophical Dictionary,* Felsefe Sözlüğü, çev.: Lütfi Ay, İstanbul 1963-66.

Yakıt, İsmail, *İslâm'ı Anlamak,* İstanbul 2005

Yakıt, İsmail, *Kur'ân'ı Anlamak*, İstanbul 2003

Yavuz, Y. Şevki, *Kur'ân-ı Kerim'de Tefekkür ve Tartışma Metodu*, Bursa 1983

Yazır, Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili,* İstanbul 1992, I-X

Yeniçeri, Celal, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, İstanbul 1995

Yıldırım,Tamer, "Ateizm mi? Agnostisizm mi? Bertrand Russel'in Tercihi," FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2011 Bahar, sayı: 11; www.flsfdergisi.com

İSLÂM FELSEFESİ TARİHİ

Doç. Dr. Cevdet KILIÇ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1114
Beşeri Bilimler No.: 80
ISBN : 978-605-320-019-2
© 1. Basım, Ocak 2015

İSLÂM FELSEFESİ TARİHİ
Doç. Dr. Cevdet KILIÇ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kılıç, Cevdet.

İslâm Felsefesi Tarihi / *Cevdet KILIÇ*
1. Basım, XVI+370 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-019-2
1. İslam Felsefesi 2. Müslüman Filozoflar 3. Meşşailik 4. İşrakilik 5. Tasavvuf

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

ÖN SÖZ

İslâm Felsefesi, felsefe tarihinin en önemli ve en zengin düşüncesidir. Bugün "İslâm Düşüncesi" dediğimiz ve İslâm dünyasının tarihi, coğrafi ve dini kesitinin bütününde en önemli bir kısmı teşkil etmiş ve tarihte çok önemli rol oynamıştır.

İslâm felsefesi;

1. Kur'an'ın ve Sünnet'in öğretilerinin medeniyete dönüştürülmesinde en büyük katkıyı yapmıştır.

Bunun yanı sıra başta;

2. Yunan düşüncesi olmak üzere unutulmaya yüz tutmuş eski düşünceleri canlandırarak, yeniden düşünce dünyasına ve tarihe kazandırmıştır.

Bu kadarla da kalmamış;

3. Felsefi düşünceye yeni ve özgün düşünceler katmıştır.
4. Ayrıca Yahudi ve Hristiyan düşüncelerine tesir ederek bu kültürlerde de felsefe geleneğinin ve aklî düşüncenin ortaya çıkmasına etkin rol oynamıştır.

İşte bu ve benzer nedenlerden dolayı İslâm dünyasında, Batı'da İslâm düşüncesi üzerine çalışmalar gittikçe artan bir ilgi ile devam etmektedir. Bugünün düşünce akımlarını anlayabilmek ve

gelecek için düşünce üretebilmek için geçmişin iyi bilinmesi ve eleştirel bir gözle iyi tahlil edilmesi gerekir.

İslâm Felsefesi, insanlık düşünce tarihinde önemli bir yere sahiptir. Batı dünyasının, Orta Çağ'ın karanlık döneminden İslâm Felsefesinin aktarımıyla kurtulabildiklerini kendileri itiraf etmektedir. Bu açıdan, Orta Çağ ve hatta modern dönem Batı Felsefesini anlamak ve değerlendirebilmek için İslâm Felsefesini de iyi bilmek gerekir.

Batı kültür ve düşüncesinin bir ayağı Yunan-Roma medeniyetine dayanırsa da, diğer ayağı hiç şüphesiz İslâm düşüncesine dayanır. Hatta Batı, Yunan düşüncesini bile Orta Çağ'da İslâm Felsefesi ve filozofları yoluyla öğrenmiştir.

İslâm Felsefesi bugün Müslüman dünya için de aynı şekilde önemlidir. Çünkü günümüz İslâm dünyasının yeniden felsefî ve bilimsel atılımına ihtiyacı vardır. Bu da, ancak geçmişin felsefî ve bilimsel mirasının yeniden keşfi, gözden geçirilmesi ve canlandırılması üzerine kurulabilir.

Bu noktada şunu da ifade etmeliyim: İlahiyat fakültelerinde İslâm Felsefesi anabilim dalları bulunmaktadır. Bu anabilim dallarında *İslâm Felsefesine Giriş* ve *İslâm Felsefesi Tarihi* dersleri okutulmaktadır. Son zamanlarda bu dersin müfredatına yönelik önemli eserler ve araştırmalar da yayımlanmıştır. Fakat bu eserler İlâhiyat bilgisine, İslâm Tarihine, İslâm Felsefesinin kavramlarına ve problemlerine vakıf kimselerin anlayacağı bir dil ve üslupla yazılmıştır.

Ancak felsefe bölümü öğrencisi, bu eserleri anlamaya yönelik bilgisel, tarihsel, kavramsal ve problematik olarak bir alt yapıya yeterince sahip değildir. Hem gerekli bu altyapıyı tamamlamak hem de İslâm felsefesinin daha iyi anlaşılmasına bir katkı sağlamak amacıyla böyle bir eser kaleme almış bulunmaktayız.

Elinizdeki bu kitap, öncelikle felsefe bölümü öğrencileri hedef kitle olarak seçilmiş olsa da, İslâm Felsefesine ilgi duyan herkes için bir el kitabı niteliğinde hazırlanmıştır.

Bu kitapta;

- ❖ İslâm Felsefesinin anlamı ve kapsamı nedir?
- ❖ İslâm dünyasında felsefi düşüncenin ortaya çıkmasında etkili olan unsurlar nelerdir?
- ❖ İslâm Felsefesi farklı kültür ve medeniyetlerden etkilenmiş midir? Etkilenmiş ise bunlar hangileridir? Bu etkilenme hangi yollarla gerçekleşmiştir?
- ❖ İslâm Felsefesi tarihinde ortaya çıkmış olan ekoller ve temsilcileri kimlerdir?
- ❖ Felsefe Tarihinin en önemli ayağı olan VIII-XV. yüzyıl İslâm Felsefesi ve bilimine etkisi ve katkısı olan büyük filozoflar kimlerdir?
- ❖ İslâm düşüncesinin bir parçası olan tasavvuf düşüncesi nedir, nasıl ortaya çıkmıştır ve temsilcileri kimlerdir?
- ❖ İslâm felsefesi Batı düşünce dünyasını etkilemiş midir? Eğer etkilemiş ise bunun yolları nasıl olmuştur?
- ❖ Felsefi düşüncenin bir alt dalı olan Tasavvuf düşüncesi nedir? Problemleri nelerdir? Ortaya çıkışı ve temsilcileri kimlerdir? Gibi sorulara cevap aranmıştır.

Kitabımız, İslâm Felsefesinin, ortaya çıkışının, kaynaklarının ve tarihinin ortaya konulmasına ve doğru bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacağı ümidi ile karşınıza çıkmıştır.

Doç. Dr. Cevdet KILIÇ
2014 - SAMSUN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
BİLGE KİŞİNİN ÖZELLİKLERİ ..... **xi**
FELSEFE ÖĞRENMEDEN ÖNCE BİLİNMESİ GEREKEN KONULAR ..... **xi**
FİLOZOF YEMİNİ ..... **xii**

GİRİŞ **1**
1. İslâm Felsefesi Kavramı 1
2. İslâm Felsefesinin Doğuşu 3
2.1. İslâm Felsefesinin Kaynakları 3
2.2. Yerli Kaynaklar/Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in Sözleri 4
2.3. Yabancı Kaynaklar 12
2.3.1. Felsefî Mirası Taşıyan Merkezler 12
3. Felsefî Mirasın Ait Olduğu Kültür ve Medeniyetler 18
3.1 Antik Yunan ve Helenistik Devir Felsefesi 18
3.2. Eski İran Düşüncesi / Fars Kültürü 21
3.3. Hint Düşüncesi 21
4. Felsefe ve Yabancı Kültürlerin İslâm Dünyasına Girişi 22
4.1. Tercüme Hareketi 24
4.2. Müslümanları Tercümeye Yönelten Sebepler 25
4.3. Emeviler Dönemi 27
4.4. Abbasiler Dönemi ve Bağdat Mektebi 27
4.5. Halife Me'mun ve Beytü'l-Hikme/ Bilgelik Evi 28
5. İslâm Dünyasında Felsefî Düşüncenin Başlaması 31

Birinci Bölüm: İSLÂM FELSEFE EKOLLERİ **35**
1. Doğu İslâm Felsefesi ve İlk Felsefi Ekoller 37
1.1. Dehriyye ve İbnü'r-Râvendî 38
1.2. Tabiatçılar ve Ebû Bekir Zekeriyya Râzî 39
2. Büyük Felsefî Ekoller 51
2.1. İslâm Aristoculuğu/Meşşâîlik 51
2.1.1. İlk İslâm Filozofu: Kindî 53
2.1.2. İkinci Büyük Öğretmen, Kurucu Filozof: Fârâbî 64
2.1.3. Felsefeye Altın Çağını Yaşatan Filozof: İbn Sînâ 86
2.1.4. Felsefi Bir Topluluk, Ansiklopedistler: İhvân-ı Safâ 109
2.1.5. Maşşâîliği Eleştiren Filozof: Gazzâlî 122

2.1.6. Ahlâkçı Düşünür, Üçüncü Öğretmen: İbn Miskeveyh 146
2.2. Doğu ve Aydınlanma Felsefesi: İşrâkîlik 158
2.2.1. Şihabuddin Sühreverdî 159
3. Batı İslâm Felsefesi/Endülüs Filozofları 166
3.1. İbn Bâcce 167
3.2. İbn Tufeyl 174
3.3. Büyük Yorumcu Meşşai Filozof: İbn Rüşd 182
4. Tarih Felsefesi 196
4.1. Bîrûnî 197
4.2. İbn Haldûn 199

İkinci Bölüm: İSLÂM FELSEFESİ HAKKINDA BİLİNMESİ GEREKENLER 229
1. Islâm Felsefesinin Özellikleri 229
2. İslâm Felsefesinin Özgünlüğü 232
3. Din-Felsefe İlişkisi 237
3.1. Kindîci Uzlaştırma Tarzı 240
3.2. Fârâbîci Uzlaştırma Tarzı 241
3.3. İbn Rüşdcü Uzlaştırma Tarzı 241
3.4. Felsefe Din Uzlaştırmasının Sebebi Nedir? 242
3.5. Çifte Gerçeklik: Dini Yol-Felsefi Yol 243
3.6. Din Felsefi Düşünceye Engel midir? 245
4. İslâm Felsefesinin Batıya Etkisi 248
5. İslâm Felsefesinin Batı'ya Geçiş Şekli ve Yolları 253
5.1. Fetihler Yoluyla Doğrudan Temas 254
5.2. Batı'dan Doğu İslâm Dünyasına Öğrenci Akışı 254
5.3. Batı'da İlk Üniversitelerin Kurulması 255
5.4. Batı'daki Tercüme Faaliyeteri 256
5.5. Kişisel İnceleme ve Araştırmalar 257
5.6. Diplomatik İlişkiler 257
5.7. Haçlı Savaşları 257
6. İslâm Felsefesinin Batı'ya Etkileri 258
6.1. Batı'da Hümanist Hareketi Başlatmıştır 260
6.2. Batı'ya Kadim İlimleri Tanıtmıştır 261
6.3. Bilimsel Yöntemi, Yani Tümevarımcı Araştırma Metodunu Batı'ya Tanıtmıştır 261
6.4. Batılı Skolâstik Düşünürlere Felsefe ile Dini Telif Etmelerinde Yardımcı Olmuştur 261
6.5. Batı Mistisizmini Canlandırmıştır 261
6.6. İtalyan Ronesansının Temellerini Atmış ve Bir Dereceye Kadar da Kant'a Kadarki Avrupa Düşüncesini Şekillendirmiştir 262
7. Batı Felsefesine Etki Eden İslâm Filozofları 262
7.1. Kindî 262
7.2. Ebû Bekir er-Râzî 262
7.3. Fârâbî 263

7.4. İbn Sînâ 263
7.5. Gazzâlî 263
7.6. İbn Rüşd 265
7.7. İbn Haldûn 266
8. Bilimin Gerçek Sahipleri ve Batı'daki Yansımaları 266

Üçüncü Bölüm: TASAVVUF FELSEFESİ 273
Genel Çerçeve 277
1. Tasavvuf Nedir? 276
2. Tasavvuf Düşüncesinin Ana Sistematiği 279
2.1.Tasavvufun Tarifleri 280
2.2. Tasavvufun Özellikleri 284
2.3. Tasavvufun Konusu 284
2.4. Tasavvufun Gayesi 285
3. Tasavvufun Gerekliliği Meselesi 285
4. Tasavvufun Kaynakları 289
4.1. Yabancı Kültür ve Dinlerde Mistisizm/Yabancı Kaynaklar 290
4.1.1. Hint Mistisizmi 290
4.1.2. Mısır Mistisizmi 291
4.1.3. Yunan Mistisizmi 291
4.1.4. Yahûdilik (Kabbalizm)'de Mistisizm 292
4.1.5. Hristiyanlık'ta Mistisizm 292
4.2. Tasavvuf ve Mistisizm 293
4.3. Yerli Kaynaklar 296
4.3.1. Kur'an-ı Kerim ve Tasavvuf Düşüncesi 296
4.3.2. Hz. Peygamber ve Tasavvuf Düşüncesi 299
5. Tasavvufun Tarihi Gelişimi ve Büyük Mutasavvıflar 303
5.1. Zühd Dönemi Tasavvuf Düşüncesi 304
5.2. Kurumsallaşma veya Tarikat Dönemi Tasavvuf Düşüncesi 308
6. Büyük Mutasavvıflar 310
6.1. Bâyezid Bistâmî 310
6.2. Cüneyd Bağdadî 312
6.3. Hallâc 314
6.4. Muhyiddin İbn Arabî 320
6.5. Ahmed Yesevî ve Türk Tasavvuf Felsefesi 329
6.6. Mevlânâ Celâleddin Rumî 336
6.7. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî 345
6.8. Hacı Bayram-ı Velî 353

YARARLANILAN KAYNAKLAR 365

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Açıkgenç, Alparslan, *Bilgi Felsefesi,* İstanbul 1992

Adamson, P. Taylor R. C., *İslâm Felsefesine Giriş,* çev.: Cüneyt Kaya, İstanbul 2007

Adıgüzel, *Günümüz İslâm Felsefesinin Sorunsalları,* Ankara 2005.

Afifî, Ebu'l-A'la, *Tasavvuf,* çev.: H.İ. Kaçar, M. Sülün, İstanbul 1996

Akyol, Taha, *Bilim ve Yanılgı,* İstanbul 2010

Alper, Ö. Mahir, *İslâm Felsefesine Giriş,* (İslâm Felsefesi Tarihi I-II içinde) edit.: B. A. Çetinkaya,Ankara 2012

Altıntaş, Hayrani, *İbn Sînâ Metafiziği*, Ankara 1997

Altıntaş, Hayrani, *Tasavvuf Tarihi,* Ankara, trsz.,

Aristoteles, Metafizik, çev.: Ahmet Arslan, İstanbul 1996

Arslan, Ahmet, *İbn-i Haldun*, Ankara 1997

Aydınlı, Yaşar, *İbn Bacce'nin İnsan Görüşü,* İstanbul 1997

Aynî, M. Ali, *Hacı Bayram Veli*, sad.: H. R. Yananlı, İstanbul 1986.

Aynî, M. Ali, *Tasavvuf Tarihi,* sad.: H. Rahmi Yananlı, İstanbul 1992.

Bayhan, Nevzat, "Bunları Biliyor muydunuz?" Sızıntı, Haziran 1991, Yıl 13. Sa.: 143; Ocak 1996, Yıl. 17, sa. 204.

Bayraktar, Mehmet, *İslâm Felsefesine Giriş*, Ankara 1998.

Bayramoğlu, Fuat, *Hacı Bayram Velî Yaşamı Soyu Vakfı* (I-II), Ankara 1983. C. I

Bedevi, Abdurrahman, *Batı Düşüncesinin Oluşumunda İslâm'ın Rolü*, İstanbul 2002

Bekiryazıcı, Eyüp, İslâm Düşüncesinde Felsefi Ekoller, İslâm Felsefesi Tarihi I-II içinde, edit. B. Ali Çetinkaya. Ankara 2012.

Bekiryazıcı, Eyüp, İslâm Düşüncesinde Felsefi Ekoller, İslâm Felsefesi Tarihi I-II içinde.

Bekiryazıcı, Eyüp, *Şihabeddin Sühreverdî'nin Felsefesinde Ontoloji Problemi*, AÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2005

Beytur, Midhat Bahari, Mesnevi Gözüyle Mevlânâ, İstanbul 1965, s. 103.

Bircan, H. Hüseyin, *İslâm Felsefesinde Mutluluk,* İstanbul 2001

Bircan, *İslâm Felsefesine Giriş,* İstanbul 2013

Bolay, Süleyman Hayri, "Hacı Bayram Velî'nin Dünya Görüşü", (IV. Vakıf Haftası, Türk Vakıf Medeniyet Çerçevesinde Hacı Bayram Velî ve Dönemi Semineri içinde (181-184)), Ankara, 2-3 Aralık 1986

Buhârî, İman

Cebecioğlu, Ethem, Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı, Ankara 1994

Çağrıcı, "Gazzâlî", DİA, İstanbul 1999, XIII, ss. 500-504

Çağrıcı, *Gazzâlî'ye Göre İslâm Ahlâkı,* İstanbul 2013.

Çağrıcı, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk,* İstanbul 1989.

Çetinkaya B. Ali, İhvan-ı Safa, İslâm Felsefesi Tarihi I içinde,

Çubukçu, İ. Agah, *Gazzâlî ve Bâtınilik*, Ankara 1964

İhvân-ı Safâ, *Resâilu İhvân-ı Safâ,I-IV,* nşr.: Bustan el-Bustânî, Beyrut trsz. C. II

Dağ, Mehmet, "İslâm Felsefesinin Bazı Temel Sorunları Üzerinde Düşünceler", *OMÜİFD*, sy. 5, Samsun 1991.

De Boer, T. J., *İslâm'da Felsefe Tarihi,* çev.: Yaşar Kutluay, İstanbul 2001

Durusoy, Ali, *İbn Sînâ Felsefesinde İnsan ve Âlemdeki Yeri*, İstanbul 1993

Durusoy, Mahmut, *Bayezid-i Bistami*, İstanbul 2008

el-Kindî, *Felsefi Risaleler*, (İlk Felsefe Üzerine), çev.: Mahmut Kaya, İstanbul 1994

el-Ma'sumi, M. Sağir H., İbn Bacce, çev.: İlhan Kutluer, İslâm Düşüncesi I-IV

en-Neşşar, Ali Sami, *İslâm'da Felsefi Düşüncenin Doğuşu*, I-II, çev.; Osman Tunç, İstanbul 1999

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 1997

Eraslan, Kemal, Ahmet Yesevi, *Yesevilik Bilgisi,* Ahmet Yesevi Vakfı yayınları, Ankara 1998

Erdem, Hüsameddin, *Panteizm ve Vahdet-i Vücûd Mukayesesi,* Ankara 1990

Ertuğrul, İ. Fenni, *Vahdet-i Vücûd ve İbn Arabî*, haz. Mustafa kara, İstanbul 2008

Fahri, Macit, *İslâm Ahlâk Teorileri*, çev.: M. İskenderoğlu, A. Arkan, İstanbul 2004

Fahri, Macit, *İslâm Felsefesi Tarihi,* çev.: Kasım Turhan, İstanbul, 2004

Fârâbî, *el-Medinetu'l-Fâzıla*, çev.: Nafız Danışman, İstanbul 1990

Fârâbî, *Risale fi ma Yenba'i en yukaddeme kalbe ta'allumi'l-Felsefe,* çev.: İzmirli, İ. Hakkı, Felsefe Öğreniminden Önce Bilinmesi Gereken Konular, *İslâm'da Felsefe Akımları* içinde, İstanbul 1997.

Fârâbî, *Tahsilu's-Sa'ade,* (Mutluluğu Kazanma) çev.: Hüseyin Atay, Ankara 2001.

Fazlur Rahman, "İbn Sînâ", (çev. Osman Bilen), *İslâm Düşüncesi Tarihi* (içinde), İstanbul 1990, II, 112-120;

Ferruh, Ömer, *Tarîhu'l-Fikri'l-Arabî ilâ Eyyâm-ı İbn-i Haldûn*, Beyrut, 1983

Filiz, Şahin, *İlk İslâm Hümanistleri,* Konya, 2002

Gazzâlî, *İhyau Ulumu'd-Din*, çev.: Ahmet Serdaroğlu, İstanbul 1975

Gazzâlî, *Me'aricu'l-Kuds,* Hakikat Bilgisine Yükseliş, çev.: Serkan Özburun, İstanbul 1995

Gazzâlî., *El-Munkızu min ed-Dalâl,* çev.;: Hilmi Güngör, İstanbul 1990

Gazzâlî, *Fedaihu'l-Bâtiniyye*, (Bâtıniliğin İç Yüzü) çev.: Avni İlhan, Ankara 1993

Goodman, L. E., İbn Bacce, İslâm Felsefesi Tarihi I-III içinde, edit.: S. Hüseyin Nasr, Oliver Leaman, çev.: Ş. Öçal, H.T. Başoğlu, İstanbul 2007, ss. 347-368.

Görgün, Tahsin, DİA., "İbn Haldûn maddesi", C. IXX, İstanbul 1999, ss.538-555

Günay, Umay, "Hacı Bayram Veli'nin Hayatı ve Eserleri", (Hacı Bayram Veli Sempozyumu Ankara 1990. içinde) (72-75)

Güzel, Abdurrahman, "Hacı Bayram Velî'nin Üç İlahisinin Tasavvufi Açıdan Açıklanması", Hacı Bayram Veli Sempozyumu Bildirileri, Ankara 8-9 Mart 1990 (76-86) s. 77.

Hüseyin Sarıoğlu, *İbn Rüşd Felsefesi*, İstanbul 2003

İbn Haldûn, *Mukaddimet-ü İbn Haldûn*, thk., Abdul Vahid Vafi, Kahire, tarihsiz (ts).; Türkçe tercümesi; Uludağ, Süleyman, *Mukaddime I-II,* İstanbul 2004.

İbn Haldûn, *Şifau's-Sail,* Tasavvufun Mahiyeti, çev.: Süleyman Uludağ, İstanbul 1984

İbn Rüşd, *Felsefe-Din İlişkileri*, çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul 1985

İbn Sînâ İbn Tufeyl, *Hayy Bin Yakzan*, nşr.: Ahmet Özalp, İstanbul 1996.

İbn Sînâ, *el-Kanun Fi't-Tıb*, çev. Esin Kahya, Ankara 1995

İbn Sînâ, *eş-Şifâ (İlâhiyât).* thk.: İbrahim Medkür, (I-II), Kahire 1961

İsa, Ahmet, Ali, Osman, *Müslümanların Rönesansa Katkıları,* çev.: Emre Miyasoğlu, İstanbul 2011.

İz, Mahir, *Tasavvuf,* İstanbul 1990

Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Bursa 1985.

Karaman, Hüseyin, *Ebu Bekir Razi'nin Ahlâk Felsefesi,* İstanbul 2004

Karaman, Hüseyin, *İslâm Felsefesi Tarihi*, Rize 2010.

Karaman, Hüseyin, İslâm Felsefesinin Özgünlüğü, İslâm Felsefesi Tarihi içinde C. II, ss. 233-255

Karlığa, *İslâm Düşüncesinin Batı Düşüncesine Etkileri,* İstanbul 2004

Kaya, Mahmut, "Meşşâîyye", *DİA*, XXIX, ss. 393-396.

Kaya, Mahmut, "İşrâkiyye, TDVİA, XXIII

Kaya, Mahmut, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri,* İstanbul 2003

Kaya, Mahmut, Kindî, İslâm Dünyasının Felsefeyle Tanışması, İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler, edit.: C. Kaya, İstanbul 2013.

Kazıcı, Ziya, *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi,* İstanbul 2003

Kellek, Cengiz, Müellefe-i Kulûb, TDVİA, C. XXXI

Kılıç, Cevdet, Sühreverdî'nin Varlık Düşüncesinde Nurlar Hiyerarşisi ve Meşşâî Felsefe İle Karşılaştırılması, FÜİFD, Elazığ 2008, 13/2, ss.55-72.

Kılıç, Cevdet, *Hak Dini ve Halk Dini*, Ankara 2014

Kılıç, Cevdet, İbn Haldun, kitaba bölüm, Atatürk Ün. Açık Öğretim İlahiyat Fakültesi, İslâm Felsefesi Tarihi. Erzurum.

Kılıç, Cevdet, Plotinus'ta Sudûrla İnen ve Aşkla Yükselen Çift Kutuplu Hakikat Anlayışı, Kelam Araştırmaları 7;1 (Ocak 2009) ss. 39-56.

Kılıç, Cevdet, Tasavvuf Felsefesi ve Temsilcileri, İslâm Felsefesi Tarihi I-II, içinde edit. B. Ali Çetinkaya, Ankara 2012, C.II, ss. 35-72

Kılıç, Cevdet, *Varlık ve Mertebeleri*, Ankara 2014

Kılıç, Mahmut E., "İbn Arabî" mad., TDVİA.., İstanbul 1999, C.XX, (493-533)

Kumeyr, Y. *İslâm Felsefesinin Kaynakları*, çev.: Fahrettin Olguner, İstanbul 1992

Kuşeyrî, *Kuşeyri Risalesi*, çev.: Süleyman Uludağ, İstanbul 1991

Leaman, Olıver, "İbn Miskeveyh", *İslâm Düşüncesi Tarihi I-III,* içinde, edit.: S.Hüseyin Nasr, O. Leaman, çev.: Şamil Öcal,, H. Tuncay Başoğlu, İstanbul 2007

Mehmet Aydın, *İçe Kritik Bakış*, İstanbul 1999

Müslim, İman

Nasr, S. Hüseyin, *İslâm'da Düşünce ve Hayat,* çev.: Fatih Tatlılıoğlu, İstanbul 1988

Öztürk, Y. Nuri, *Hallâc-ı Mansûr ve Eseri,* İstanbul 1996,

Peker, Hidayet, *İbn Sînâ'nın Epistemolojisi,* Bursa 200, s. 59 vd.

Plâton, *Theaitetos*, çev. Macit Gökberk, İstanbul 1997

Râzî, Ebû Bekir Zekeriya, *es-Sîretü'l-Felsefiyye*, Râzî, *es-Sîretü'l-Felsefiyye*, Paul Kraus (ed.), *Resailu Felsefiye* (içinde), Daru'l-Afaki'l-Cedide, Beyrut 1982, ss. 99-111.

Râzî, *et-Tibbu'r-Rûhânî*, *Resâilu Felsefiyye* (içinde), nşr. Paul Kraus, Darü'l-Afaki'l-Cedide, Beyrut 1982

Sarıoğlu, Hüseyin, Bir Denge Filozofu İbn Rüşd, İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler, edit.: C. Kaya, İstanbul 2013

Saruhan, M. Selim, *İbn Miskeveyh Düşüncesinde Tanrı ve İnsan*, Ankara 2005.

Sunar, Cavid, *Vahdet-i Şuhûd Vahdet-i Vücûd Meselesi,* Ankara 1960

Süngü, Ahmet, *İbn Haldûn'un Eğitim Felsefesi*, SDÜSBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İsparta 2009

Şahin, Hasan, *İslâm Felsefesi Tarihi Dersleri,* Ankara 2000.

Taylan, Necip, *Anahatlarıyla İslâm Felsefesi,* İstanbul 2006, s. 223-224.

Toktaş, Fatih, *Meşşâî Felsefe*, İstanbul 2004, s. 14 vd;

Topbaş, O. Nuri, *Tasavvuf,* İstanbul 2002

Tümer, Günay, Bîrûnî, TDVİA, C. VI, ss. 206-215.

Uysal, Enver, *İhvân-ı Safa Felsefesinde Tanrı ve Âlem*, İFAV, İstanbul 1998, s. 15-192;

Uysal, Enver, *İhvân-ı Safâ Felsefesinde Tanrı ve Âlem,* İstanbul,: 1998

Üçer, İ. Halil, Antik-Helenistik Birikimin İslâm Dünyasına İntikali, (İslâm Felsefesi: Tarih ve Problemler içinde, edit: C. Kaya) İstanbul 2013

Ülken, H. Ziya, İslâm Düşüncesinin Batıya Etkisi, İslâm Düşüncesi Tarihi I-IV İçinde, Edit.: M.M. Şerif, çev.: M. Alper Tuğsuz, C. IV, ss. 143-180

Ülken, H. Ziya, *İslâm Düşüncesi,* İstanbul 1995

Ülken, H.Ziya, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü,* İstanbul 1997

Ülken, Hilmi Ziya, *İslâm Felsefesi Tarihi,* İstanbul 1993

Yakıt, İsmail, Durak, Nejdet, *İslâm'da Bilim Tarihi,* İsparta 2002

Yıldız, H. Dursun, (red.) *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, III.

Yılmaz, H. Kamil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar,* İstanbul 2009

Yılmaz, Faruk, *İslâm Felsefesi*, Ankara 2011

İSTATİSTİKSEL KALİTE KONTROLÜ

Burak BİRGÖREN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1257
Matematik/İstatistik No : 62
ISBN : 978-605-320-163-2
© 1. Basım, Eylül 2015

İSTATİSTİKSEL KALİTE KONTROLÜ

Burak BİRGÖREN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Birgören, Burak.

İstatistiksel Kalite Kontrolü / *Burak BİRGÖREN*
1.Basım, X + 198 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-163-2
1. İstatistiksel Süreç Kontrolü 2. Kontrol Şemaları 3. Kabul Örneklemesi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İstatistiksel kalite kontrolü dersinin hedefi kalite kavramı ve üretim sistemlerinde yeri ve öneminin tanıtılması, neden-sonuç diyagramları ile kontrol şemaları gibi kalite mühendisliğinin temel yöntemlerinin öğretilmesidir.

Dersin öğrenme çıktıları şöyle sıralanabilir: Kalite ve kalite ile ilgili genel terimlerin tanımını bilme, kalitenin gerekliliğini ve karlılık, verimlilik ve çevrim zamanı ile ilişkilerini yorumlayabilme, muayene ve önleme yaklaşımı arasındaki farklılığı yorumlayabilme, ölçüm verilerini istatistiksel değerlendirmesini yapabilme, kontrol şemalarının yapısını, kullanışlılığını ve çeşitlerini bilme, kontrol şeması oluşturup, süreci izleyebilme, örnekleme planlarını kullanabilme ve uygun örnekleme planını seçebilme.

Bu dersi alan öğrencilerin başlangıç düzeyinde bir istatistik dersi aldığı varsayılmaktadır. Birinci bölümde bazı olasılık kavramları çok basit haliyle kullanılsa da üçüncü bölümde, tüm eserde gerekli olan temel olasılık ve istatistik kavramları ve teknikleri özetle tanıtılmaktadır.

İstatistiksel kalite kontrolü çok farklı yöntemler içermektedir. Bütün bunlara bir eserde yer vermek oldukça zordur. O yüzden sanayide en çok kullanılan yöntemler öne çıkarılarak açıklanmıştır. İstatistiksel kalite kontrolünün içinde sayılmasına rağmen istatistiksel deney tasarımı bu esere dahil edilmemiştir. Bunun temel nedeni konunun ikinci bir kitap olarak yazılmayı hak edecek kadar ayrıntılı olmasıdır. Bir diğer neden ise bu adla açılan mühendislik, istatistik ve işletme bölümü derslerinin müfredatında da bu konuya yer verilmemesidir.

Eserdeki analizlerin büyük bir kısmı Minitab istatistik paketi kullanılarak hazırlanmıştır. Benzer birçok istatistik paketi de bu analizleri yapabilmektedir. Ancak eserde Minitab paketin kullanımı anlatılmamaktadır; bunun yerine temel formüller ve nasıl kullanıldıkları açıklanmaktadır, böylece Excel gibi herhangi bir programla dahi sıfırdan gerekli formülleri girerek yöntemleri uygulamak mümkündür.

İÇİNDEKİLER

1. KALİTEYE GİRİŞ 1
1.1 Kalite kavramı ve özellikleri 1
1.2 Kalitenin boyutları 3
1.3 Kalite iyileştirme 6
1.4 Kalite karakteristikleri 8
1.5 Kalitenin gelişimi 10
1.5.1 Kalite muayene 10
1.5.2 İstatistiksel kalite kontrolü, toplam kalite yönetimi ve yönetim standartları 11
1.5.3 Altı sigma yönetimi 15
1.5.4 ISO 9000 kalite yönetim sistemi standartları 15
1.5.5 Kalite mühendisliği 16
1.6 Kalite mühendisliği ve istatistiksel kalite kontrolü 16
1.7 Sürekli iyileştirme 17
1.8 Değişim ve kalite 20
1.8.1 Değişim kaynakları 21
1.8.2 Genel ve özel nedenler 23
1.8.3 Ölçüm ve analizin önemi 24
1.8.4 Değişimi azaltmada bir hedef olarak altı sigma kalite düzeyi 26
1.A ALIŞTIRMA SORULARI 27
1.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 29

2. KALİTE MALİYETLERİ 33
2.1 Kalite maliyet çeşitleri 33
2.2 Toplam kalite yönetimi açısından kalite maliyetleri 36
2.3 Taguçi'nin kalite kayıp fonksiyonu 38
2.4 Kalite ve üretkenlik arasındaki ilişki 39
2.A ALIŞTIRMA SORULARI 42
2.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 43

3. KALİTE İLE İLGİLİ TEMEL OLASILIK VE İSTATİSTİK 47
3.1 Deney, örnek uzayı, olay 47
3.2 Olasılık, koşullu olasılık, bağımsız, bağımlı ve ayrık olaylar 47

3.3 Rastgele değişkenler ve olasılık dağılımları 49
3.4 Beklenen değer, medyan, varyans ve standart sapma 51
3.5 Binom dağılımı 52
3.6 Geometrik dağılım 53
3.7 Poisson dağılımı 54
3.8 Normal dağılım 55
3.9 Binom dağılımı ile normal dağılım arasındaki ilişki 59
3.10 Poisson dağılımı ile normal dağılım arasındaki ilişki 60
3.11 Merkezi limit teoremi 60
3.12 Örneklem ortalaması, medyanı, varyansı, standart sapması 61
3.13 Örneklem çeyreklikleri, örneklem yüzdebirlikleri ve kutu grafikleri 62
3.A ALIŞTIRMA SORULARI 65
3.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 67

4. KALİTE KONTROLÜ VE İYİLEŞTİRME İÇİN PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMLERİ 71
4.1 Problem çözme yöntemlerine genel bakış 71
4.2 Histogramlar ve normal dağılım kullanımı 72
4.3 Beyin Fırtınası 73
4.4 Neden-sonuç diyagramı 74
4.5 Pareto diyagramı 77
4.6 Tabakalama analizi 81
4.7 Kontrol listeleri ve kayıt formları 82
4.8 Serpilme diyagramı 84
4.9 Kalite kontrol şemalarına genel bakış 86
4.A ALIŞTIRMA SORULARI 91
4.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 93

5. NİCEL ÖLÇÜMLER İÇİN KALİTE KONTROL ŞEMALARI 95
5.1 $\bar{X}$ ve *R* şemaları 95
5.2 Kalite kontrol şemalarında I. ve II. fazlar 104
5.3 Rasyonel alt gruplama 104
5.4 $\bar{X}$ ve *S* şemaları 105
5.5 *X* ve *MR* şemaları 111
5.6 Normal dağılım varsayımı 114
5.7 İşletim karakteristik eğrisi ve ortalama çalışma süresi 114
5.7.1 İşletim karakteristik eğrileri 118
5.7.2 Ortalama Çalışma Süresi 120

5.8 Şemaların yorumlanması 123
5.8.1 Şemalarda desenler 123
5.8.2 Hassasiyet artırıcı kurallar 126
5.8.3 Yorumlamada rasyonel alt gruplamanın önemi 128
5.A ALIŞTIRMA SORULARI 131
5.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 132

6. NİTEL ÖLÇÜMLER İÇİN KALİTE KONTROL ŞEMALARI 137
6.1 Genel bakış 137
6.2 Uygunsuz oranı için *p* şemaları 138
6.3 *p* şemalarında örneklem büyüklüğü 143
6.4 *p* şemalarının kullanımıyla ilgili bazı önemli noktalar 145
6.5 Uygunsuzluk (kusur) sayısı için *c* şemaları 146
6.6 *c* şemalarının kullanımıyla ilgili bazı önemli noktalar 153
6.A ALIŞTIRMA SORULARI 154
6.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 156

7. SÜREÇ YETENEK ANALİZİ 159
7.1 Genel bakış 159
7.2 Normal dağılım varsayımının sınanması için normal olasılık grafikleri 161
7.3 Süreç yetenek analizinde histogramlar ve normal olasılık grafiği kullanımı 164
7.4 Süreç yetenek indisleri 167
7.4.1 c_p indisi: 167
7.4.2 c_{pk} indisi: 169
7.5 Süreç yetenek indislerinin kalite kontrol şemaları yardımıyla hesaplanması 171
7.6 Altı sigma yönetimi ve süreç yeteneği 172
7.A ALIŞTIRMA SORULARI 174
7.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 175

8. NİTEL ÖLÇÜMLER İÇİN KABUL ÖRNEKLEMESİ 177
8.1 Genel bakış 177
8.2 Kafile ve örneklem seçimi 179
8.3 Nitelikler için tekli örnekleme planları 180
8.4 İşletim karakteristik eğrisi üzerinde *n* ve *c*'nin etkisi ve ideal eğri 182
8.5 İşletim karakteristik eğrisi üzerinde belli noktalar: 183
8.6 Tekli örnekleme planlarının tasarımı 184
8.7 Düzeltici Muayene 187

8.8 Diğer örnekleme planları 189
8.A ALIŞTIRMA SORULARI 190
8.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 191

EK 1. Standart Normal Dağılım Tablosu 193
KAYNAKÇA 195
BÖLÜM SONU SORULARININ CEVAPLARI 197

KAYNAKÇA

Campanella, J. (1999). *Principles of quality costs, principles, implementation and use*. 3. baskı, Milwaukee, Wisconsin: ASQ Quality Press.

Çabuk, Y. (2005). Kalite maliyetleri ve kalite maliyetlerinin ölçmede kullanılan yöntemler. ZKÜ *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 7(7), 1-8.

Dodge, H. N. ve Romig, H. G. (1959). *Sampling Inspection Tables, Single and Double Sampling*, 2. baskı, John Wiley, New York.

Gopalakrishnan, N. (2012). Simplified Six Sigma – Methodology, Tools and Implementation, PHI Learning, New Delhi.

Keller, P. (2001). Six Sigma Deployment, Tucson, AZ: QA Publishing.

Keller, P. (2011). Six Sigma Demystified, New York, McGraw-Hill.

Kolarik, W. J. (1995). *Creating Quality: Concepts, Systems, Strategies, and Tools*. New York, NY: Mcgraw Hill.

Montgomery, D. C. (2009). Introduction to Statistical Quality Control, 6th edition, New York, John Wiley and Sons.

6. Basım

İSTATİSTİK

Prof. Dr. M. Akif Bakır
Yrd. Doç. Dr. Celal Aydın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 113
MESTEK Dizi No.: 14
ISBN : 978-605-133-012-9
© 6. Basım, Eylül 2015

İSTATİSTİK

Prof. Dr. M. Akif Bakır
Yrd. Doç. Dr. Celal Aydın

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Mestek Yayın Danışmanları: Yrd. Doç. Dr. Şeref Kavak -skavak@ankara.edu.tr-
Dr. Ahmet Çalışkan -ahmetcaliskan2000@hotmail.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakır, M. Akif., Aydın, Celal.
İstatistik / *M. Akif Bakır, Celal Aydın*
6. Basım, X+298 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-012-9
1. İstatistik 2. Yönetim ve İstatistik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İster insanların ister organizasyonların olsun yaşadıkları çevrede kendilerini ilgilendiren olaylar olasılıklı bir yapı içerisinde ortaya çıkmaktadır. Hem birey olarak hem de kurumsal yapılar olarak bu olasılıklı yapılara sahip çevre içerisinde en iyi kararları alabilmek insanoğlunun temel çabalarından birisi olmuştur. Bu kararların temel dayanağı ve girdisi ise hem bireylerin hem de organizasyonların gözlemlerine dayalı olarak biriktirdikleri bilgi -veridir. Özellikle bilgisayar teknolojilerindeki gelişmelerin çok sayıdaki verinin toplanabilme, depolanabilme ve işlenebilme imkanını sağlaması, bu verilere dayalı olarak modern bilimin desteğinde karar verme imkanını beraberinde getirmiştir. Bu bilimin adı istatistiktir. Bahsettiğimiz nedenlerle istatistik hem bilimsel çalışmalarda hem de organizasyonel karar vermede vazgeçilmez araç haline gelmiştir. Bu sebeple istatistik bilimi başlı başına bir disiplin alanı olarak gelişmesinin yanı sıra hemen hemen tüm diğer bilimsel disiplin alanlarının veri değerlendirme teknolojisi haline gelmiştir.

Bu gerçeklikler paralelinde bugün istatistik tıptan işletmeye, fizikten arkeolojiye üniversite eğitiminde birçok alanın ders programları içerisine dahil edilmiştir.

Bu kitabın yazarlarının üniversitedeki değişik bölümlerde yıllardır istatistik dersini vermekle çıkardıkları bir tecrübe şudur: istatistik dersinin anlaşılabilmesi ve en etkin biçimde faydalı olabilmesi için, öğretilen yöntemlerin matematiğinin ve mantığının anlaşılabilir tarzda verilmesinin yanı sıra, bu yöntemlerin gerçek yaşamdaki karşılıkları ile eşleştirilmesi gerekmektedir. Ancak böyle yapıldığında öğrenci istatistiği kendi ilgi alanında kullanabilme yeteneğine sahip olabilmektedir.

Bu kitabın yazımındaki temel usul, bu tecrübe ve gerçekliğe dayandırılmaya çalışmıştır. İstatistiğin teorisi, matematik karmaşaya yol açmaksızın anlaşılabilir biçimde verilirken, gerçek hayat olayları ve verilerine dayalı problemler eşliğinde açıklanmıştır. Kitap üniversitelerin 2 ve/veya 4 yıllık programlarında bir dönemlik ders kapsamına uygun düşecek detay ve hacimde hazırlanmıştır. Her ne kadar örnek olaylar işletme ve iktisat alanlarından seçilmiş olsa da bu problemlerin diğer alanlardaki kimseler tarafından da kolay anlaşılabilir olma özelliği, kitabın o alanlarda da kullanılabilme imkanını sağlamaktadır.

Kitap 11 bölümden oluşmaktadır. Kitabın bir dönemlik ders boyunca nasıl takip edileceği esasta öğreticinin belirleyebileceği husus olmakla beraber, bu konudaki bir öneri sanırız faydalı olacaktır. Haftada 2 saat ve haftada 4 saat olan dersler için bu öneriyi şöyle özetleyebiliriz.

14 haftalık bir dönemde, haftada 4 saat olan bir program için tüm bölümleri ve bölümlerde içerilen konuları işleyebilmek mümkündür.

14 haftalık bir dönemde, haftada 2 saat olan bir program için ise, 8'nci bölümdeki tahmin teorisi ihmal edilebilir. Bunun yanı sıra, 7'nci bölümde t dağılımı ve çözümlü problemlerin bir kısmı ile, 10'uncu bölümdeki regresyon parametrelerinin anlamlılık testleri ve aralık tahminleri gözardı edilebilir.

Kitabın yazılmasında emek veren Arş. Gör. Bülent ALTUNKAYNAK'a özellikle teşekkür ederiz. Yine, kitabın basımını gerçekleştiren Nobel Akademik Yayıncılık'a ve çalışanlarına da ayrıca teşekkür borcumuz var. Sağolsunlar dikkat ve titizliliklerini esirgemediler.

Kitabı kullanacak öğrencilere faydalı olması dileğiyle…

Prof. Dr. M. Akif BAKIR

Yrd. Doç. Dr. Celal AYDIN

Ankara, 2010

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

YÖNETİM VE İSTATİSTİK 3
İşletme Yapılarındaki Gelişmeler 3
Yönetim ve İstatistik Etkileşimi 4

BÖLÜM 2

TEMEL KAVRAMLAR 9
İstatistik (bilim olarak) 9
Ölçme 9
Deneysel Birim 11
Değişken 11
Yığın 11
Betimsel İstatistik 12
Parametre 13
Örnek 14
İstatistik 14
Örnekleme 15
Tesadüfi Örnek 15
Tümevarımsal İstatistik 17

BÖLÜM 3

VERİ TÜRLERİ VE VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ 23
Ölçü Birimi Bakımından Veri 23
Zaman Bakımından Veri 25
Ölçek Bakımından Veri 29
Veri Ölçme Düzeyleri 30
Veri Toplama Araçları ve Teknikleri 33
Veri Toplamada Dikkat Gerektiren Noktalar 36
Örnekleme Yöntemleri 37
Basit Tesadüfi Örnekleme 39
Tabakalı Tesadüfi Örnekleme 40
Küme Örneklemesi 43

BÖLÜM 4

VERİLERİN DÜZENLENMESİ VE SUNULMASI 51
Frekans Dağılımı 51
Histogram 58
Çubuk Grafiği (bar grafiği) 60
Daire Grafiği 62

Çizgi Grafiği - Tek Değişken 63
Çizgi Grafiği - İki Değişken 65

BÖLÜM 5

MERKEZİ EĞİLİM ÖLÇÜLERİ 71
Aritmetik Ortalama 71
Ortanca (medyan) 77
Tepe Değer (mod) 80
Aritmetik Ortalama, Ortanca ve Tepe Değere İlişkin Bazı Özellikler 82

BÖLÜM 6

DAĞILIM ÖLÇÜLERİ 87
Açıklık 88
Çeyrek Ayrılış 88
Varyans ve Standart Sapma 91
Değişim Katsayısı 97

BÖLÜM 7

OLASILIK KURAMI VE TESADÜFİ DEĞİŞKENLER 103
Küme Teorisi 103
Evrensel Küme 105
Boş Küme 105
Alt Küme 105
Tümleyen Küme 108
Kümelerin Kesişimi 109
Kümelerin Birleşimi 110
Örnek Uzayı 112
Olasılık 115
Alt Küme Olasılıkları 119
Tümleyen Kümenin Olasılığı 120
Kesişim Kümesinin Olasılığı 120
Birleşim Kümesinin Olasılığı 121
İki Olayın Bağımsızlığı 123
Tesadüfi Değişken 125
Normal Dağılım 134
t Dağılımı 157
Ki-kare Dağılımı 160

BÖLÜM 8

TAHMİN TEORİSİ 167
İstatistiksel Tahmin 167
Nokta Tahmin 174

Aralık Tahmin (güven aralığı) 176
Yığın Ortalaması μ İçin Güven Aralığı; Yığın Varyansı Biliniyor 177
Yığın Ortalaması μ İçin Güven Aralığı; Yığın Varyansı Bilinmiyor 182
Hipotez Testi 185
Yığın Ortalamasına İlişkin Hipotez Testi; Yığın Varyansı Biliniyor 187
Yığın Ortalamasına İlişkin Hipotez Testi; Yığın Varyansı Bilinmiyor 194
İki Sonuçlu Yığınlarda Yığın Oranı π İçin Güven Aralığı 200
İki Sonuçlu Yığınlarda Yığın Oranı π İçin Hipotez Testi 204

BÖLÜM 9

KORELASYON ANALİZİ 215
Pearson Korelasyon Katsayısı (oransal – oransal) 216
Değişkenlerden Biri İki Değerli İken Korelasyon 220
β_1 (phi) Korelasyon Katsayısı 224
Ki-kare İstatistiğine Dayalı Korelasyon 227
Spearman Korelasyon Katsayısı 233

BÖLÜM 10

REGRESYON VE TREND 241
Regresyon Modeli 242
Regresyon Katsayılarının Tahmini 245
En Küçük Kareler Yöntemi 246
Belirleme Katsayısı 251
Katsayıların Anlamlılık Testi 254
İçin Aralık Tahmin 258
Regresyonun Kestirim Amaçlı Kullanımı 259
Trend Analizi ve Kestirim 260

BÖLÜM 11

İNDEKSLER 271
İndeks Sayılar 271
Basit İndeks 271
Basit Bileşik İndeks 273
Ağırlıklı Bileşik İndeks 275
Laspayres Fiyat İndeksi 276
Paasche İndeksi 279
EKLER 289
KAYNAKLAR 297

KAYNAKLAR

Albright, S.C., Winston, W.L., and Zappe, C. (2002) **Data Analysis and Decision Making with Microsoft Excel**, Duxbury Pres, Pasific Grove.

Berenson M.L. and Levine D.M. (1996) **Basic Business Statistics**, Prentice-Hall, New Jersey.

Bhattacharyya, G. K., and R. A. Johnson, (1997) **Statistical Concepts and Methods**, John Wiley and Sons, New York.

Groebher, D.F., Shannon, P.W., Fry, P.C., and Smith, K.D. (2000) **Business Statistics: A Decision-Making Approach**, 5th Ed., 2000. Prentice Hall, New Jersey.

Levine, D.M., Stephan, D., Krehbiel, T.C., and Berenson, M.L. (2001) **Statistics For Managers: Using Microsoft Excel** 3rd Ed., Prentice Hall, New Jersey.

Sincich, T. (1995) **Business Statistics by Example**, Prentice Hall, New Jersey.

Spiegel, M.R., and Stephens, L.J. (2003) **İstatistik**, (Çev. Ed.: Esin, A., Çelebioğlu, S.), Schaum's Outlines, Nobel Yayın Dağıtım.

Ünver, Ö., Gamgam, H., (1986) **Uygulamalı İstatistik Yöntemler**, Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, Ankara.

Gerontologdan Meraklısına İSTATİSTİK Müsveddeleri

Prof. Dr. İsmail Tufan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1317
Matematik/İstatistik No.: 64
ISBN : 978-605-320-223-3
© 1. Basım, Ekim 2015

GERONTOLOGDAN MERAKLISINA İSTATİSTİK MÜSVEDDELERİ
Prof. Dr. İsmail Tufan

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tufan, İsmail.
Gerontologdan Meraklısına İstatistik Müsveddeleri / *İsmail Tufan*
1. Basım, XIV+ 295 s., 160x210 mm
Kaynakça var, dizin yok
ISBN 978-605-320-223-3
1. Gerontoloji 2. Sosyal Bilimler 3. Yaşlanma ve Yaşlılık

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Kara Gözlüm...

Kitabımı bana ilham kaynağı olan bütün eşeklere atfediyorum

Yaşadığımız dönemde sayılar, veriler, eğilimler, istatistikler, grafikler, diyagramlar ve diğer gösterim biçimleri o denli ortaya dökülüyor ki adeta bunların içinde boğulacak haldeyiz. Bize lazım olan şey bütün bunlarla soğukkanlı bir biçimde ilgilenmek ve bunların üstesinden gelmektir. Bu genel durumun yanı sıra istatistikle ilgilenmek zorunda olan kişileri de düşünmek gerekir. Özellikle istatistikleri hazırlamak veya analiz etmek zorunda olan bu şahıslar arasında öğrenciler yer almaktadır. Gerontoloji bölümü öğrencilerinin yanı sıra diğer sosyal bilim dallarında öğretim alan gençlerimizi de düşünerek bu kitabı ortaya koymaya karar verdim. Mükemmel değildir. Müsveddelerimden derlediğim bu çalışmanın gençlerimize faydalı olacağını umut ediyorum.

Çocukluğumdan beri hayvanlar aleminin beni etkileyen üyesinin eşek olduğuna inanırım. Eşek nedense benim yaşamımda ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Çocukluğumda rahmetli dayımın arabasıyla köyümüze giderken yol kenarında, tarlalarda, çoğu zaman yalnız, pek çok zaman da üzerinde bir insan aklının hayal edemeyeceği yoğunlukta yük taşıyan, ama bir o kadar da insanın terbiye edilmemiş zihninde olumsuz duygularla anılan bu canlı, beni çok etkilemiştir.

Eşek aynı zamanda gerontoloji için de önemli bir örnektir. Artık güçten düştüğü zaman kaslarının yıllarca taşıdığı ağır yükü taşımayacağı inancı insanın zihnine hakim olunca bu canlı bir tarlaya tek başına ölüme, kurda, kuşa terk edilir. Onun yazgısı toplumda ailenin yükünü taşımış bir yaşlının yazgısından şüphesiz ki farklılıklar içerse de tek başına ve hayata yalnız bırakılmak yaşlı eşek ile yaşlanan insanın ortak kaderidir. Kitabın giriş sayfasını okuyacak, yaşlanma ve yaşlılık üzerine bilgi sahibi olan veya olmayan her canlının, zihninin terbiyesi, gönlünün arınması ve yaşama farklı bir perspektiften bakması için, umarım bu kitap bir zemin oluşturur.

Kitabımı, yeryüzündeki değeri ve önemi inkar edilen, son derece saygıya değer "kara gözlü eşeklere" atfediyorum. Eşeğimin ismi Merkep ve onun pırıl pırıl zekasını, her türlü insanlık dışı şiddete ve hakarete maruz kalmasına karşı gösterdiği sabrı önemli bir öğreticilik kabul ediyorum. Bundan dolayı kitabımda gördüğünüz eşek figürüne *Merkep Muallim* diyeceğim. Onun zeki ve anlam dolu sorularını cevaplandırmaya çalışacağım. Pssssstt.

Neden İstatistik?

Politika, Ekonomi, Öğretim veya Serbest Zaman

Toplumsal alanların hepsinde bugün kitlesel olgularla muhatap olmak durumundayız. **Örnekler:** Toplumsal yaşlanma, işsizlik, turizm, mega organizasyonlar (spor, konser ve diğerleri), moda trendleri, AIDS, bilgisayar virüsleri, yerel ve genel seçimler. Birçok bireyin veya nesnenin işin içine karıştığı kitlesel olaylarda ilgi bireye veya nesneye değil, aksine kitle üzerinde yoğunlaşır. İstatistikte buna anakitle (popülasyon) denir. **Örnekler:** Nüfus, çalışanlar, gençlik, bilgisayar, seçmenler. Bu kitlesel olgular istatistiksel araştırmalarla (anketler, seçmenler arasında kamuoyu yoklamaları, trafik araçlarının sayımı) incelenir. Bu incelemelerde ilgi duyulan anakitlede yer alan bireylerin veya nesnelerin özellikleri (siyasi tercihi, yaşı, geliri, tatile çıktığı dönemler) hakkında veri toplanır ve incelenir. Kitlesel olgular hakkında istatistiksel araştırmalar olmadan (örneğin toplumsal yaşlanma, trafik ekonomik trendler, suça eğilim) **beklenen ve zaruri öngörü ve planlamalar** (seçim tahminleri, vergi mükellefleri hakkında tahminler, nüfusun yaşlanması, bakım personeli ihtiyacı) gerçekleştirilemez. Televizyonda ve basında istatistikler bilgilerin özetle sunumu ve görüş oluşturmak için kullanılır. İstatistikler aynı zamanda –bilinçli veya bilinçsiz – manipülasyon amacıyla da kullanılmaktadır.

Literatür Listesi

1. Aeppli, J., Gasser, L., Gutzwiller-Helfenfinger, E., & Tettenborn, A. (2014). Empirisches wissenschaftliches Arbeiten. Ein Studienbuch für die Bildungswissenschaften. 3.Aufl. Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt, utb.
2. Altmeppen, K.-D. (1999): Redaktion als Koordinationszentren. Beobachtungen journalistischen Handelns. Opladen: Westdeutscher Verlag.
3. Atteslander, P. (1971, 2000): Methoden der empirischen Sozialforschung, 9., neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Berlin, New York: Gruyter.
4. Benesch, H. (1992). dtv-Atlas zur Psychologie. Tafeln und Texte. Band 1. 3.Aufl. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
5. Bortz, J. (2005). Statistik für Human- und Sozialwissenschaftler. Heidelberg: Springer.
6. Bortz, J., & Döring, N. (2006). Forschungsmethoden und Evaluation für Human- und Sozialwissenschaftler. Heidelberg: Springer.
7. Bronstein, I. N. & Semendjajew, K.A. (1979). Taschenbuch der Mathematik. 19.Aufl., Thun & Frankfurt/Main: Harri Deutsch Verlag.
8. Charlton, M. & Neumann, K. (1990): Medienrezeption und Identitätsbildung. Kulturpsychologische und Kultursoziologische Befunde zum Gebrauch von Massenmedien im Vorschulalter. Narr: Tübingen.
9. Denz, H. & Mayer, H. O. (2001): Methoden der quantitativen Sozialforschung (S. 75-106). In: Hug, T. (Hrsg.): Wie kommt Wissenschaft zum Wissen? Einführung indie Forschungsmethodik und Forschungspraxis, Cilt 2. Baltmannsweiler: Schneider Verlag:.
10. Diekmann, A. (2009). Empirische Sozialforschung: Grundlagen, Methoden, Anwendungen. 20.Aufl. . Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag.
11. Friedrichs, J. (1977). Methoden empirischer Sozialforschung . Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag.
12. Gaus, W., & Muche, R. (2014). Medizinische Statistik - Angewandte Biometrie für Ärzte und Gesundheitsberufe. Stuttgart: Schattauer.
13. Giddens, A., Fleck, C., & de Campo, M. E. (2009). Soziologie, 3.Aufl. Graz, Wien: Nausner & Nausner.
14. Hanecka, H. P. (1985): Grundkurs Soziologie. Opladen: Leske + Budrich Varlag.
15. Hug, T. (Hg.) (2001): Wie kommt Wissenschaft zum Wissen. Band 3, Einführung in die Methodologie der Sozial- und Kulturwissenschaften. Baltmannsweiler: Schneider Verlag.
16. Hug, T. (2001): Erhebung und Auswertung empirischer Daten (S. 11-29). Hug, T. (Hrsg.): Wie kommt Wissenschaft zum Wissen? Einführung in die Forschungsmethodik und Forschungspraxis, Band 2. Baltmannsweiler: Schneider Verlag. .
17. Joas, H., & Knöbl, W. (2013). Sozialtheorie - Zwanzig einführende Vorlesungen, 4.Aufl. . Frankfurt am Main: Suhrkamp.
18. Kemmermeyer, F. & Zerpies,. (2007). Statistik. 5. Aufl. Pocket Thema. Berlin: Cornelsen Verlag.

19. König, R. (1962): Soziologie. 4. Aufl., Frankfurt/Main: Fischer.
20. Koschnik, W. J. (1995): Standart-Lexikon für Medienplanung und Medialforschung in Deutschland. München: Saur Verlag.
21. Kromrey, S. (1998). Empirische Sozialforschung, 8.Aufl.,. Opladen: Leske+Budrich.
22. Kubinger, K.D. (1989). Moderne Testtheorie.2.Aufl. Weinheim, Basel: Beltz Verlag.
23. Lück, H.E. & Bungard, W.(1978): Artefakte und die Höflichkeit im sozialwissenschaftlichen Forschungsbetrieb, Gruppendynamik, 9:2-10.
24. Michalko, M. (2001). Erfolgsgeheimnis Kreativität. Was wir von Michelangelo, Einstein und Co. lernen können. Frankfurt am Main: mvg-Verlag.
25. Meffert, H. (1998): Marketing – Grundlagen marktorientierter Unternehmensführung. Konzepte, Instrumente, Praxisbeispiele, 8. Aufl., Wiesbaden: Gabler Verlag.
26. Moser, H. (1998): Instrumentenkoffer für den Praxisforscher. Freiburg: Lambertus.
27. Olbricht, W. (2012). Statistik zum Mitdenken. Ein Arbeits- und Übungsbuch. Stuttgart: Kohlhammer.
28. Pospeschill, M. (2006). Statistische Methoden. Strukturen, Grundlagen, Anwendungen in Psychologie und Sozialwisseschaften. München: Spektrum Akademischer Verlag.
29. Randow, G., von (2012). Das Ziegenproblem: Denken in Wahrscheinlichkeiten. 8.Aufl. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.
30. Phillips, J.L., Jr. (1997). Statistisch gesehen. Grundlegende Ideen der Statistik leicht erklärt. Basel, Boston, Berlin: Birkhäuser Verlag.
31. Räsch, T., Rumsey, D. & Ryan, M. (2009). Mathematik für Naturwissenschaftler für Dummies. Weinheim: WILEY-VHC Verlag.
32. Richardson, St. A., Dohrenwend, B. S. & Klein, D. (1965): Interviewing. Ist Forms and Funtions, New York.
33. Rumsey, D. (2013). Statistik II für Dummies. Weinheim: WILEY-VCH Verlag.
34. Rumsey, D. (2008). Übungsbuch Statistik für Dummies. Weinheim: WILEY-VHC Verlag.
35. Sedlmeier, P., & Renkewitz, F. (2008). Forschungsmethoden und Statistik in der Psychologie. München: Pearson .
36. Scheuch, E. K. (1962): Das Interview in der Sozialforschung (S.136-190), in: König, R. (Hg.): Handbuch der empirischen Sozialforschung, Bd. I. Frankfurt/Main: Fıscher.
37. Scheuch, E. K. (1973): Das Interview in der Sozialforschung, in: König, R. (Hg.): Handbuch der empirischen Sozialforschung, Bd. 2, 3. Frankfurt/Main: Fıscher.
38. Schnell, R., Hill, P. B., & Esser, E. (2005). Methoden der empirischen Sozialforschung. München, Wien: Oldenbourg Verlag.
39. Scholl, A. (2001): Methoden der Kommunikationswissenschaft. Alındı: Hug, T. Band, 2, S.212-228.
40. Schumann, S. (2012). Repräsentative Umfrage: Praxisorientierte Einführung in empirische Methoden und statistische Analyseverfahren, 6.Aufl. Münschen: Oldenbourg Verlag.
41. Spiegel, M. R. (1990): Statistik, 2. Aufl., Hamburg, New York: McGraw-Hill.

42. Spindler, M. (2001): Die operative Anlage eines interaktiven qualitativ-empirischen Forschungsprozesses. Alındı: Hug, T. Band 2., S. 51-71.
43. Tange, E. G. (2001). Der boshafte Zitatenschatz. . Frankfurt am Main: Eichborn.
44. Töpfer, A. (2009). Erfolgreich Forschen. Ein Leitfaden für Bachelor-, Master-Studierende und Doktoranden. Heidelberg: Springer.
45. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Genel Nüfus Sayımı 2000, Ankara.
46. Voß, W., & u.a. (2004). Taschenbuch der Statistik, 2.Aufl. München, Wien: Hanser Verlag.
47. Weis, C. & Steinmetz , P. (1995): Marktforschung, 2. Aufl., Herausgeber C. Weis: Modernes Marketing für Studium und Praxis. Kiehl: Ludwigshafen.

İŞ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ
Uygulamalı El Kitabı

Hüseyin Erol

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1319
İletişim No.: 15
ISBN : 978-605-320-225-7
© 1. Basım, Eylül 2015

İŞ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ Uygulamalı El Kitabı

Hüseyin Erol

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erol, Hüseyin.

İŞ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ Uygulamalı El Kitabı / *Hüseyin Erol*
1. Basım, X + 248 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-225-7
1. İş Sağlığı ve Güvenliği Nedir? 2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Çalışma Hayatımızdaki Yeri Nedir?
3. Çalışanların Yasal Hak ve Sorumlulukları Nelerdir? 4. İşverenlerin Yasal Hak ve Sorumlulukları Nelerdir?
5. İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Uygulamaları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

SUNUŞ

İş sağlığı ve güvenliği alanında ülkemiz, geçmişten gelen 100 yılı aşkın bir mevzuat ve uygulamaya sahiptir. Çok sayıda kanun, tüzük, yönetmelik vb.den oluşan bu karmaşık mevzuat; özellikle 4857 ve 6331 sayılı İş Kanunu hazırlık çalışmaları ve Avrupa Birliği'ne sunduğumuz Ulusal Program'da yer verilen mevzuat uyum taahhütleri çerçevesinde yeniden ele alınmış, hatta AB normlarına birebir uygun hale getirilerek pek çoğu yürürlüğe konulmuştur.

4857 İş Kanunumuzun Beşinci Bölümü; 1475 sayılı İş Kanunu'nun "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği" kavramını daha geniş kapsamlı ve AB Mevzuatının da benimsediği evrensel bir kavram olan "İş Sağlığı ve Güvenliği" olarak değiştirmiş ve düzenlemiştir. Bu kapsamda, çıkartılan tüm yönetmeliklerde de aynı kavrama sadık kalınmıştır.

Bu değişimin temel felsefesi; sadece tehlikelerin önlenmesi değil, risklerin değerlendirilmesi, risklerle kaynağında mücadele edilmesi suretiyle çalışanların yanı sıra işletmelerimizi ve üretimin güvenliğini birlikte sağlamaktır. Bu üçlü saç ayağı gerçekleştiği takdirde İş Sağlığı ve Güvenliğinin temel felsefesi olan; Çalışanın, İşletmenin ve Üretimin güvenliği sağlanmış olacaktır.

4857 ve 6331 sayılı İş Kanunu ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde getirilen ve ülkemiz için çok yeni olan bu yükümlülüğün en önemli ayağını oluşturan "Yönetim Planlaması, Kontrol Sistemleri, Ölçüm Planlamaları, İnceleme ve Denetim metodolojileri" konusunu ele alınıp incelenmiştir. İş sağlığı ve güvenliği kapsamına giren işletmelere kılavuz niteliğinde kullanabileceğine inandığımız bu kitabı kazandırmış olmaktan mutluluk duymaktayım.

Bu kitabın hazırlanmasında emeğini esirgemeyen Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Yardımcı Doçent Ali Rıza İNCE bey'e de saygılarımı sunarım

İÇİNDEKİLER

1. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN İŞLETME YÖNETİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ 1

2.GENEL DEĞERLENDİRME 7
2.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülük Başlangıç Tarihleri 7
2.2. Tanımlar 7
2.3. Yükümlülükler 9
2.3.1. İşverenin Yükümlülükleri 9
2.3.1.1. Genel Yükümlülükleri 9
2.3.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yükümlüğü 10
2.3.2. Çalışanların Yükümlülükleri 11
2.4. Yaptırımlar 11
2.4.1. İşverene Yaptırımlar 11
Ek-1. 4857 idari Para Cezaları 13
Ek-2. 6331 idari Para Cezaları 15
2.4.2. Çalışana Yaptırımlar 17

3. PLANLAMA 19
3.1. Organizasyon Şeması 20
Ek-3.Organizasyon Şeması 20
3.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Personel Listesi 21
Ek-4. İSİG Personel listesi ve Tehlike Sınıfları Formu 21
3.3. Çalışan Temsilcisi Seçimi ve Atanması 22
3.3.1. Çalışan Temsilcisi Adaylarının Belirlenmesi 22
3.3.2. Çalışan Temsilcisinin Nitelikleri 22
3.3.3. Çalışan Temsilcisi Sayısının Belirlenmesi 22
3.3.4. Çalışan Temsilcilerinin Seçilme veya Atanma Şartları 23
Ek-5. Çalışan Temsilcisi Atama Yazısı 24
3.4. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu 25
3.4.1. Kurulun Kurulacağı İşyerleri 25
3.4.2. Kurulun Kurulacağı Diğer İşyerleri 25
3.4.3. Kurul Oluşumu 26
3.4.4. Kurulun Eğitimi 26
3.4.5. İSG Kurulunun Görev ve Yetkileri 26
3.4.6. İSG Kurulun Çalışma Usulleri 27
Ek-6. İSG Kurulu Atama Yazısı 29
3.5. İş Güvenliği Uzmanı ve İşyeri Hekimi Ataması 30
3.6. Yıllık Çalışma Planı 31
Ek-7b. Yıllık Çalışma Planı – Örnek 32
Ek-7b/2. Yıllık çalışma Planı – Örnek 33
3.7. İşyeri Dosyalama Sistemi 34
3.7.1. Özlük Dosyaları 34

3.7.1.1. Özlük Dosyasında Bulunması Gerekli Belgeler 35
Ek-8.Özlük Dosyasında Bulunması Gerekli Belgeler 35
3.7.1.2. Özlük Dosyasında Bulunması Gerekli Örnek Formlar 36
Ek-9.Özlük Dosyasında Bulunması Gerekli Örnek Formlar 36
Ek-10. İş Başvuru ve Bilgi Formu 36
Ek-11. Belirsiz Süreli İş Sözleşmesi 39
Ek-12. Belirli Süreli İş Sözleşmesi 40
Ek-13. Toplu olarak Çalış. İşten Çıkarılması İle ilgili 1 ay önceden İŞKUR'a verilecek yazı 41
Ek-14. Hizmet Akdi Fesih Bildirimi 42
Ek-15. Fesih Bildiriminin Alınmadığında Düzenlenecek Tutanak 43
Ek-16. İşe İzinsiz Gelmeme Tutanağı 44
Ek-17. İşe İzinsiz Gelmeme İhtarı 45
Ek-18. İşe İzinsiz Gelmeyen Çalışanın Adresine Gönderilecek Noter Tebligatı 46
Ek-19. İbraname 47
Ek-20. Daha Önce İşten Çıkarılan Çalışanın Tekrar İşe Alma Daveti 48
Ek-21. Yıllık Ücretli İzin Cetveli 49
3.7.2. İşyeri Dosyalama Prosedürü 50
3.7.2.1. Sosyal Güvenlik Kurumu 50
3.7.2.2. Türkiye İş Kurumu 50
3.7.2.3. İş Sağlığı ve Güvenliği 50
3.7.2.4. İşyeri Ortamında Asılması Zorunlu Belgeler 52
Ek-22. İSG Dosyalama Sistemi 53
3.8. Eğitim Çalışmaları 55
3.8.1. İşverenin Yükümlülükleri 55
3.8.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimleri 55
3.8.3. Özel Politika Gerektiren Grupların Eğitimi 56
3.8.4. Eğitimin Maliyeti ve Eğitimde Geçen Süreler 56
3.8.5. Çalışanların Yükümlülükleri 56
3.8.6. Eğitim Süreleri ve Konuları 56
Ek-23. Yıllık Eğitim Planı 57
Ek-24. Oryantasyon ve İşbaşı Eğitim Formu 58
Ek-25. Toplu Eğitim Katılım Formu 59
Ek-26. Ölçme ve Değerlendirme 60
Ek-27. Eğitim Katılım Belgesi 62
3.9. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Yürütülmesi 63
3.9.1. İşverenin, İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri ile İlgili Yükümlülükleri 63
3.9.2. İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimi 64
3.9.3. İş Sağlığı Hizmetlerinin Yürütülmesi 65
3.10. Kişisel Koruyucu Malzemeler 65
3.10.1. Genel Hükümler 65
3.10.2. Kişisel Koruyucu Donanımların Değerlendirilmesi ve Seçimi 66
3.10.3. Kişisel Koruyucu Malzemelerin Kullanım Kuralları 67
Ek-28. Kişisel Koruyucu Malzeme Zimmet Formu 68

3.11. İş Güvenliği Uzmanlarının Görev Yetki ve Sorumlulukları 69
3.11.1. İş Güvenliği Uzmanlarının Nitelikleri ve Görevlendirilmeleri 69
3.11.2. İş Güvenliği Uzmanlarının Görevleri 69
3.11.3. İş Güvenliği Uzmanlarının Yetkileri 70
3.11.4. İş Güvenliği Uzmanlarının Yükümlülükleri 71
3.11.5. İş Güvenliği Uzmanlarının Çalışma Süreleri 72
3.12. İşyeri Hekiminin Görev Yetki ve Sorumlulukları 72
3.12.1. İşyeri Hekimlerinin Nitelikleri ve Görevlendirilmeleri 72
3.12.2. İşyeri Hekimlerinin Görevleri 73
3.12.3. İşyeri Hekiminin Yetkileri 75
3.12.4. İşyeri Hekiminin Yükümlülükleri 76
3.12.5. İşyeri Hekimlerinin Çalışma Süreleri 77
3.13. Risk Analizi 77
3.13.1. İşveren Yükümlülüğü 77
3.13.2. Risk Değerlendirmesi Ekibi 78
3.13.3. Risk Değerlendirmesi 78
3.13.4. Tehlikelerin Tanımlanması 78
3.13.5. Risklerin Belirlenmesi ve Analizi 80
3.13.6. Risk Kontrol Adımları 80
3.13.7. Dokümantasyon 81
3.13.8. Risk Değerlendirmesinin Yenilenmesi 82
Ek-29. Risk Analizi Örneği 83
3.14. Acil Durum Eylem Planı 88
3.14.1. İşverenin Yükümlülükleri 89
3.14.2. Çalışanların Yükümlülük ve Sorumlulukları 89
3.14.3. Acil Durum Planı 90
3.14.4. Acil Durumların Belirlenmesi 90
3.14.5. Önleyici ve Sınırlandırıcı Tedbirler 90
3.14.6. Acil Durum Müdahale ve Tahliye Yöntemleri 90
3.14.7. Görevlendirilecek Çalışanların Belirlenmesi 91
3.14.8. Dokümantasyon 91
3.14.9. Acil Durum Tatbikatı 92
3.14.10. Acil Durum Planının Yenilenmesi 92
3.14.11. Çalışanların Bilgilendirilmesi ve Eğitim 92
Ek-30. Acil Durum Eylem Planı Örneği 93
Ek-31. Acil Durum Eylem Prosedürü Örneği 95
Ek-32. Yangın Talimatı 104
Ek-33. Deprem Talimatı 110
Ek-34. Sabotaj Talimatı 112
Ek-35. İSG Ekipler Listesi 113
Ek-36. Acil Durum Teçhizatının Aylık Kontrol Formu 115
Ek-37. Güvenlik Görevlisi Çalışma Talimatı 117
Ek-38. Ziyaretçiler için İş Sağlığı ve Güvenliği Talimatı 120
Ek-39. İşyeri Yerleşim Planı 122

3.15. Disiplin Yönetmeliği 123
Ek-40. Disiplin Kurulu Atama Yazısı 130
Ek-41. İfade Tutanağı 131
EK-42. Disiplin Cezası Bildirimi 132
3.16. İş Sağlığı ve Güvenliği İç Yönetmeliği 133
3.17. Patlamadan Korunma Dokümanı 139
3.17.1. Patlayıcı Madde Korunma Dokümanı Hazırlanacak Yerler 139
3.17.2. Patlayıcı Madde Korunma Dokümanı Dışında Olan Yerler 140
3.17.3. Patlayıcı Madde Korunma Dokümanında Neler olmalı? 140
3.17.4. Patlayıcı Madde Korunma Dokümanı Ne Zaman Hazırlanır? 140
Ek-43. Patlayıcı Madde Korunma Dokümanı Prosedürü 141
3.18. Mesleki Yeterlik Belgesi 149
3.18.1. Mesleki Yeterlilik Belgesi Nedir? 149
3.18.2. Mesleki Yeterlilik Belgesinin Kanuni Dayanağı ve Para Cezası 149
3.18.3. Mesleki Yeterlilik Belgeleri Nelerdir? 149
3.18.4. Mesleki Yeterlilik Belgesi Hangi İş Kolları İçin Gereklidir? 149
3.18.5. Mesleki Yeterlilik Kurumu Mesleki Yeterlilik Belgesi Zorunluluğu Getirilen Mesleklere İlişkin Tebliğ 155
3.19. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları 157
3.19.1. İş Kazaları 157
3.19.1.1. İş Kazası Nedir? 157
3.19.1.2. Hangi Kazalar İş Kazası Sayılır? 157
3.19.2. Meslek Hastalıkları 159
3.19.2.1. Meslek Hastalığı Nedir? 159
3.19.2.2. Meslek Hastalığı Tespit Edilmesindeki Şartlar Nelerdir? 159
3.19.2.3. Meslek Hastalığı Çeşitleri Nelerdir? 159
3.19.3. İş kazası ve Meslek Hastalıklarının Kayıt ve Bildirimi 160
3.19.4. İş kazası ve Meslek Hastalıklarının Hukuki ve Cezai Sorumlulukları 161
3.19.4.1. Cezai Yaptırımlar 161
3.19.4.2. Tazminat Davaları 162
3.19.4.2.1. Maddi Tazminat 162
3.19.4.2.2. Manevi Tazminat 163
3.19.4.2.3. Rücu (Geri Alma) Tazminatı 163
Ek-44. Kaza / Olay Raporlama ve Araştırma Formu 165
3.20. Çalışma Süreleri ve İzinler 168
3.20.1. Çalışma Süreleri 168
3.20.1.1. Normal Çalışma Süresi Nedir? 168
3.20.1.2. Kısmi Süreli Çalışma Nedir? : 168
3.20.1.3. Telafi Çalışması Nedir? : 168
3.20.2. Fazla Çalışma Süreleri 168
3.20.2.1. Fazla Çalışma Nedir? 168
3.20.2.2. Fazla Çalışma Yapılamayacak İşler 169
3.20.2.3. Fazla Çalışma Yaptırılmayacak İşçiler 169
3.20.2.4. Fazla Çalışma Yaptırılacak İşçinin Onayı 169

3.20.3. Günde 7.5 Saat ve Altı Çalışma Yapılacak İşler 169
3.20.3.1. Günde Azami 7.5 Saat Çalışılabilecek İşler 169
3.20.3.2. Kimler 7.5 Saatten Fazla Çalıştırılamaz 170
3.20.3.3. Günde 7.5 Saatten Daha Az Çalışılması Gereken İşler 170
3.20.4. Vardiyalı Çalışma Süreleri 171
3.20.4.1. İşçi Postaları Nasıl Düzenlemelidir? 171
3.20.4.2. Kimler Gece Çalıştırılmaz? 171
3.20.4.3. Gece Çalışmalarında Kimlerin Ücretinden İndirim Yapılamaz? 171
3.20.4.4. Gece Çalışma Süresi Nasıl olmalı? 171
3.20.4.5. İşçi Postalarının Değişme Süresi Nasıl Olmalıdır? 171
3.20.4.6. Posta Değişiminde Dinlenme Süresi Nedir? 171
3.20.4.7. Ara Dinlenmesi 171
3.20.4.8. Hafta Tatili 172
3.20.4.9. İsim Listelerinin İşkur'a Bildirimi 172
3.20.5. İşçinin İzin Hakları 172
3.20.5.1. Ücretsiz İzin 172
3.20.5.2. Yol İzni 172
3.20.5.3. Evlenme İzni 172
3.20.5.4. Hamilelik İzni 172
3.20.5.5. Doğum İzni 173
3.20.5.6. Süt İzni 173
3.20.5.7. Yeni İş Arama İzni 173
3.20.5.8. Hafta Tatili İzni 173
3.20.5.9. Hastalık İzni 173
3.20.5.10. Ölüm İzinleri 173
3.20.5.11. Ulusal Bayram ve Genel Tatillerde İzin 173
3.20.5.12. Yıllık Ücretli İzin Süreleri 174
3.20.5.13. Yıllık İzinde Çalışma Yasağı 174
3.20.5.14. Toplu İzin Nasıl Verilir? 174
3.20.5.15. Kimler Toplu İzin Uygulaması Dışında Tutulabilir? 174
3.20.5.16. Mevsimlik veya Kampanya İşlerinde Yıllık Ücretli İzin Nasıldır? 174
3.20.5.17. Geçici İş İlişkisiyle Çalışan İşçilerin Yıllık Ücretli İzinleri Nasıldır? 174
3.20.5.18. Yıllık İzin Kurulu Nerelerde olmalı? 174

4.ÖLÇME – KONTROL 175
4.1. İkaz ve Uyarı Levhaları 175
4.1.1. Tanımlar 175
4.1.2. İşverenin Yükümlülükleri 175
4.1.3. Çalışanların Bilgilendirilmesi ve Eğitimi 176
4.2. Görev Tanımları 176
4.2.1. Görev Tanımı Nedir? 176
4.2.1. Görev Tanımının Faydaları Nelerdir? 176
4.2.3. Görev Tanımında Bulunması Gereken Temel Bilgiler Nelerdir? 176
4.2.4. Çalışan Açısından Yararları Nelerdir? 176
Ek-45. Görev Tanımı Uygulama Örnekleri - 15 Adet 177

4.3. Görev Talimatları 194
4.3.1. Görev Talimatı Nedir? 194
4.3.2. Talimatların Sebepleri Nelerdir? 194
Ek-46. Görev Talimat Uygulama Örnekleri – 10 adet 195
4.4. Periyodik Kontroller 216
Ek-47. Periyodik Kontrol İzleme Tablosu Örneği 217
4.4.1. Mekanik Ekipmanların Periyodik Kontrolleri 218
Ek-48. Mekanik Ekipman Kontrol Periyotları 218
4.4.2. Elektrik Tesisatı ve Sistemleri Periyodik Kontrolleri 222
Ek-49. Elektrik Sistemleri Kontrol Periyotları 222
4.4.3. Çevresel Periyodik Ölçümler 223
Ek-50. Çevresel Ölçüm Periyotları 223
4.4.4. Makine ve Taşıt Periyodik Kontroller 224
Ek-51. Makine ve Taşıtlar Günlük Bakım Formu Örneği 224
Ek-52. Makine ve Taşıtlar Aylık Bakım Formu Örneği 225
Ek-53. Makine ve Taşıt Kontrol Rehberi Örneği 225
4.4.5. Yangın ve Yangın Ekipmanlarının Periyodik Kontrolleri 227
4.4.5.1. Yangın Çeşitleri, Yangın Türleri ve Kullanılacak Yöntemler 227
Ek-54. Yangın Çeşitleri, Yangın Türleri ve Kullanılacak Yöntemler 227
4.4.5.2. Yangın Ekipmanları Periyodik Kontroller 228
Ek-55. Yangın Sistemleri Periyodik Kontrol Formu Örneği 228
Ek-56. Yangın Söndürme Tüpü Kontrol Formu Örneği 229
Ek-57. Yangın Söndürme Dolabı Kontrol Formu Örneği 230

5. İNCELEME - DENETİM 231
5.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Denetlemeleri 231
5.2. İSG Operasyon Kontrol Formu 232
Ek-58. Aylık İSG Operasyon Kontrol Formu Örneği 232
5.3. Aylık Mutfak-Yemekhane Denetleme Formu 236
Ek-59. Aylık Mutfak Yemekhane Denetim Formu Örneği 236
5.4. Aylık Tuvalet-Lavabo Denetleme Formu 240
Ek-60. Aylık Tuvalet-Lavabo Denetim Formu Örneği 240

6. SONUÇLAR 241
6.1. Genel Denetleme Kontrol Konuları 241
6.2. Mermer & Maden Ocakları İlave Denetim Kontrol Konuları 243
6.3. Elli'den Fazla işçi Çalıştıran İşyerleri İçin İlave Kontrol Konuları 244

YARARLANILAN KAYNAKLAR 245
Kanunlar 245
Yönetmelikler 245
Tebliğler 247

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Kanunlar

1. 4857 Sayılı İŞ Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
2. 6331 Sayılı İŞ Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
3. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu
4. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
5. 3146 Sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
6. 6645 Sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanunu İle Bazı KHK'lerde Değişiklik Yapan Kanun

Yönetmelikler

1. Alt İşverenlik Yönetmeliği
2. Asansör Yönetmeliği
3. Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
4. Asgari Ücret Yönetmeliği
5. Askeri İşyerleri ile Yurt Güvenliği İçin Gerekli Maddeler Üretilen İşyerlerinin Denetimi, Teftişi ve Bu İşyerlerinde İşin Durdurulması Hakkında Yönetmelik
6. Balıkçı Gemilerinde Yapılan Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmeli
7. Basınçlı Ekipmanlar Yönetmeliği
8. Basit Basınçlı Kaplar Yönetmeliği
9. Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik
10. Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik
11. Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik
12. Çalışanların Gürültü ile İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik
13. Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
14. Çalışanların Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Korunması Hakkında Yönetmelik
15. Çalışanların Titreşimle İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik
16. Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği
17. Çalışma Hayatına İlişkin Üçlü Danışma Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
18. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği
19. Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
20. Denetim Görevlilerinin Uyacakları Meslekî Etik Davranış İlkeleri Hakkında Yönetmelik
21. Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik
22. Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
23. Elektrik İç Tesisleri Yönetmeliği
24. Elektrik ile İlgili Fen Adamlarının Yetki Görev ve Sorumlulukları Hakkında Yönetmelik

25. Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri Yönetmeliği
26. Elektrik Tesislerinde Topraklamalar Yönetmeliği
27. Elektronik Tebligat Yönetmeliği
28. Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği
29. Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmelik
30. Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik
31. Geçici veya Belirli Süreli İşlerde İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkında Yönetmelik
32. Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği
33. Haftalık İş Günlerine Bölünemeyen Çalışma Süreleri Yönetmeliği
34. Hazırlama, Tamamlama ve Temizleme İşleri Yönetmeliği
35. Hijyen Eğitimi Yönetmeliği
36. İlkyardım Yönetmeliği
37. İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği
38. İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik
39. İş Hijyeni Ölçüm, Test ve Analizi Yapan Laboratuvarlar Hakkında Yönetmelik
40. İş Kanununa İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği
41. İş Kanununa İlişkin Fazla Çalışma ve Fazla Sürelerle Çalışma Yönetmeliği
42. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği
43. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik
44. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik
45. İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği
46. İşçi Ücretlerinden Ceza Olarak Kesilen Paraları Kullanmaya Yetkili Kurulun Teşekkülü ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik
47. İşkolları Yönetmeliği
48. İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik
49. İşyeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik
50. İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik
51. İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmeli
52. İşyerlerinde İşin Durdurulmasına Dair Yönetmelik
53. Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik
54. Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
55. Kanserojen veya Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık Ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
56. Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik
57. Kimyagerlik ve Kimya Mühendisleri Hakkındaki 6269 Sayılı Kanunun 6 ncı Maddesinin Uygulanması İle İlgili Yönetmelik
58. Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
59. Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik
60. Kişisel Koruyucu Donanım Yönetmeliği
61. Konut Kapıcıları Yönetmeliği

62. Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik
63. Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
64. Makine Emniyeti Yönetmeliği (2006/42/AT)
65. Mal Bildiriminde Bulunulması Hakkında Yönetmelik
66. Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği
67. Mesleki Yeterlilik Sınav ve Belgelendirme Yönetmeliği
68. Muhtemel Patlayıcı Ortamlarda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler İle İlgili Yönetmelik
69. Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
70. Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
71. Resmi Mühür Yönetmeliği
72. Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik
73. Sağlık Kuralları Bakımından Günde Azami Yedi Buçuk Saat veya Daha Az Çalışılması Gereken İşler Hakkında Yönetmelik
74. Sağlık ve Güvenlik İşaretleri Yönetmeliği
75. Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmelik
76. Sendika ve Konfederasyonların Denetim Esasları ve Tutacakları Defterler ile Toplu İş Sözleşmesi Sicili Hakkında Yönetmelik
77. Sosyal Güvenlik Kurumuna Yapılan Sigortalı ve İşyeri Bildirimlerinin Bazı Kurumlara Yapılması Gereken Bildirimler Yerine Geçmesine Dair Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
78. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği
79. Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği
80. Taşınabilir Basınçlı Ekipmanlar Yönetmeliği,
81. Tebligat Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik
82. Tehlikeli ve Çok Tehlikeli Sınıfta Yer Alan İşlerde Çalıştırılacakların Mesleki Eğitimlerine Dair Yönetmelik
83. Toplu İş Sözleşmesi Yetki Tespiti İle Grev Oylaması Hakkında Yönetmelik
84. Toplu İş Sözleşmesinde Arabulucuya ve Hakeme Başvurma Yönetmeliği
85. Tozla Mücadele Yönetmeliği
86. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi Yönetmeliği
87. Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türlü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik
88. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği
89. Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
90. Yapı Müteahhitlerinin Kayıtları İle Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik
91. Yıllık Ücretli İzin Yönetmeliği
92. Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
93. Yüzdelerden Toplanan Paraların İşçilere Dağıtılması Hakkında Yönetmelik

Tebliğler

1. Kişisel Koruyucu Donanımlarla İlgili Uyumlaştırılmış Ulusal Standartlara Dair Tebliğ
2. Mesleki Yeterlilik Kurumu Mesleki Yeterlilik Belgesi Zorunluluğu Getirilen Meslekler İlişkin Tebliğ

3. Basınçlı Gazlı Tüplerin Dolum ve Periyodik Muayenesi Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ
4. Harcırah Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 39)29188
5. Tozla Mücadele ile İlgili Uygulamalara İlişkin Tebliğ, 29137
6. Ahşap ve Ön Yapımlı Çelik ile Alüminyum Alaşımlı Bileşenlerden Oluşan Dış Cephe İş İskelelerine Dair Tebliğ,29124
7. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ 28989
8. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği
9. İşveren Uygulama Tebliği 28398, Değ.28913
10. İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Çalışan Temsilcisinin Nitelikleri ve Seçilme Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ,28750
11. Kişisel Koruyucu Donanımlar Teknik Komitesinin Oluşumu ve Görevlerine Dair Tebliğ,28736
12. Asbest Sökümü İle İlgili Eğitim Programlarına İlişkin Tebliğ 28692
13. Kişisel Koruyucu Donanımların Kategorizasyon Rehberine Dair Tebliğ,28230
14. Kısa Vadeli Sigorta Kolları Uygulama Tebliği,27011
15. Yapı İşleri İnşaat, Makine ve Elektrik Tesisatı Genel Teknik Şartnamelerine Dair Tebliğ
16. Kişisel Koruyucu Donanımlarla İlgili Uyumlaştırılmış Ulusal Standartlara Dair Tebliğ

1. Basım

İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU

Prof. Dr. Kenan Ören

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1340
Beşerî Bilimler/ Hukuk No.: 094
ISBN : 978-605-320-246-2
© 1. Basım, Ekim 2015

İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU
Prof. Dr. Kenan Ören

Copyright2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ören, Kenan.
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku /*Kenan Ören*
1. Basım, x+265s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-246-2
1. Bireysel İş Hukuku 2. Toplu İş Hukuku 3. Sosyal Güvenlik Hukuku

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, daha çok işçi lehine ve işçinin haklarını elde etmeye yönelik hukuki konuları içermektedir. Bu bağlamda İş Hukuku, "İşçinin hukukudur." denilebilir. Yalnız İş Hukuku'nun işçinin lehinde ve işçi yararına hükümler sunabilmesi için işçinin, haklı konumda olması ve işverenin aleyhinde; ona karşı rekabet etme gibi ve 4857 sayılı İş Kanunu'nun 25. maddesinde yer alan ahlak ve iyi niyet kurallarına aykırı hareket etme gibi fiilî davranışlar sergilememesi gerekir. Aksi takdirde İş Hukuku, işçinin hukuku olmaktan çıkar ve işverenin lehine hükümleri devreye sokar. Bu durum da işverenin işçinin iş sözleşmesini derhâl fesihle sonlandırmasına sebep olabilir.

İş Hukuku bağlamında işçinin çeşitli hakları bulunmaktadır. Ancak işçinin bizatihi kendisi ya bu haklardan haberdar değildir ya da çeşitli faktörler yüzünden bu hakları elde etme yoluna gidememektedir. Örneğin; bir işçi işe başladığı zaman, işveren tarafından kendisine "ibraname" imzalatılabilmektedir. İşin ta başında böyle bir belgenin imzalatılması, işçinin iş sözleşmesinin feshedilmesi durumunda tüm haklarını aldığı anlamına gelmekte ve işçi ihbar, kıdem, maddi ve manevi tazminatlar gibi haklardan mahrum olabilmektedir. Bu durum, iyi bir savunma ile mahkeme nezdinde iptal edilebilse bile işçinin direncini kırmakta ve tüm haklarından vazgeçmesine sebep olabilmektedir. Ancak haklarını bilen ve güçlü bir dirayetle bu haklarını arayan bir işçinin iş mahkemeleri nezdindeki himayesi sayesinde de haklarını tahsil etmesi hiç de zor olmamaktadır. Bunun için hakların bilinmesi ve bu hakların tahsili için gerekli şartların yerine getirilerek iş mahkemeleri nezdinde bu hakların aranması gerekmektedir. Bu bağlamda İş Hukuku'nun kanun ve kuralları işlemekte ve işçinin hakları kendisine hakkıyla teslim edilebilmektedir.

Yıllarca iş ve sosyal güvenlik hukuku dersleri verirken, bir yandan da iş mahkemelerinde bilirkişi olarak görev yaptım. Keşif için gittiğim iş kazası mahallerinde birçok iş ve sosyal güvenlik hukuku ihlalleri ile karşılaştım. Örneğin, bir kereste fabrikasında iş kazası sonucu ölen bir işçinin sigortasız çalıştırıldığına şahit oldum. Böyle bir durumda, iş ve sosyal güvenlik hukuku konusunda bilgi noksanlığı yüzünden işverenlerin astronomik rakamlarla cezalandırılması söz konusu olmaktadır. Yani iş kazası sonucu ölen işçiye, ölüm aylığı bağlanıp yirmi-otuz yıllık belki daha fazla bir süreye ait ölüm aylığı tutarının tamamını devlet, işverenden tahsil edebilmektedir. Böyle yüklü bir cezanın yegâne sebebi iş ve sosyal güvenlik hukuku konusundaki bilgi yetersizliğidir. Bu bağlamda iş ve sosyal güvenlik hukuku, sadece işçinin değil; toplumdaki herkesin iyi bilmesi gereken bir konudur. Zira önceleri evlerde temizlik işi için çalışan işçilerin evler iş yeri sayılmadığından ve bu yüzden 4857 sayılı İş Kanunu kapsamı dışında tutulduğundan işçi sayılmadığı için, iş güvenceleri ve sigorta hakları bulunmuyordu. Ancak artık, ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içindeki çalışma saati toplanarak hesaplanan çalışma gün sayısı 10 gün ve daha fazla olan sigortalılar normal iş yerlerinde çalışan sigortalılar gibi 4/1-a (SSK) kapsamında sigortalı, bunları çalıştıran kişiler de işveren sayılacaklar. Çalışanın iş kazası veya meslek hastalığı hâllerinde, kasıt veya kusurları varsa bütün bunlardan işveren olarak sorumlu olacaklardır. Bu da demek oluyor ki iş ve sosyal güvenlik hukukunun

kapsam alanı tüm toplumu ilgilendirecek kadar genişletilmiş ve sorumluluk alanları arttırılmıştır. O hâlde iş ve sosyal güvenlik hukuku ile ilgili kanun ve kuralların herkes tarafından bilinmesi gerekmektedir.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, iş ve sosyal güvenlik hukuku çalışanlar kadar, işverenleri ve hatta çalışanların birinci veya bazı durumlarda ikinci dereceden akrabalarını da ilgilendiren ve kapsam alanı tüm toplumu ilgilendirecek kadar günden güne genişleyen bir disiplin hâline gelmektedir. Bu bağlamda bu kitap, İş Hukuku'nun temel prensiplerini ve önemli konularını örnek uygulamalarla ele almış ve analiz etmiştir.

Bu kitabın çalışanlar kadar tüm topluma faydalı olacağına inanıyorum.

Saygılarımla…

Prof. Dr. Kenan Ören

Isparta/2015

İÇİNDEKİLER

1.BÖLÜM: İŞ HUKUKU'NA GENEL BAKIŞ 1
1. İŞ HUKUKU'NA GENEL BAKIŞ 2
1.1. Genel Hukuk Tanımı 2
1.2. İş Hukuku'nun Konusu 4
1.3. İş Hukuku'nun Tanımı 5
1.4. İş Hukuku'nun Temel İlkeleri 6
1.4.1. İşçinin Korunması 6
1.4.2. İşçi Yararına Yorum 6
1.4.3. İşçinin Kişiliğinin Tanınması 6
1.5. Batıda İş Hukuku'nun Tarihsel Gelişim Süreci 7
1.6. Türkiye'de İş Hukuku'nun Gelişim Süreci 11
1.7. İş Hukuku'nun Kaynakları 15
1.7.1. Resmî Kaynaklar 16
1.7.1.1. Resmî İç Hukuk Kaynakları 16
1.7.2. Uluslararası Kaynaklar 19
1.7.2.1. ILO Sözleşmeleri 20
1.7.2.2. Avrupa Sosyal Şartında (Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi) Bulanan İşçi Hakları 22
1.7.3. Özel Kaynaklar 28
1.7.3.1. İş Sözleşmesi (Hizmet Akdi) 28
1.7.3.2. Toplu İş Sözleşmesi 28
1.7.3.3. İş Yeri Yönetmelikleri 28
1.7.3.4. İş Yeri Uygulamaları 29
1.7.3.5. İşverenin Talimat Verme Hakkı (Yönetim Hakkı) 29
1.7.4. İstisnalar (İş Kanunu'nun Kapsam Alanı Dışında Kalan İşler) 30
2. BÖLÜM: BİREYSEL İŞ HUKUKU 33
2. BİREYSEL İŞ HUKUKU 34
2.1. Kavramsal Çerçeve 34
2.1.1. İşçi ve İşçinin Nitelikleri 34
2.1.2. İşveren ve İşverenin Nitelikleri 36
2.1.3. İşveren Vekili ve Nitelikleri 37
2.1.4. Alt İşveren (Taşeron) ve Nitelikleri 38
2.1.5. İş Yeri ve Nitelikleri 39
2.1.5.1. İş Yeri ve İşletme Kavramları 40
2.1.6. İş Yerini Bildirme Zorunluluğu (Yükümlülüğü) 40
2.1.7. İş Yerinin Devri 41
2.1.8. İş Yerinin Kapatılması 43
2.2. İş Kanununu Uygulama Alanları ve İstisnalar 44
2.3. İş Sözleşmesi (Hizmet Akdi) 46
2.3.1. İş Sözleşmesinin Tanımı ve Özellikleri 46

2.3.2. İş Sözleşmesinin Unsurları (Faktörleri) 47
2.3.2.1. İş Sözleşmesinin İş Görme Unsuru 48
2.3.2.2. İş Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru 49
2.3.2.3. İş Sözleşmesinin Ücret Unsuru 51
2.4. İş Sözleşmesinin Özellikleri 62
2.5. İş Sözleşmesi Türleri 64
2.5.1. Sürekli ve Süreksiz İş Sözleşmeleri 64
2.5.2. Tam ve Kısmi (Part Time) Süreli İş Sözleşmeleri 68
2.5.3. Takım Sözleşmesi 69
2.5.4. Deneme Süreli/Süresiz İş Sözleşmeleri 70
2.5.5. Mevsimlik İş Sözleşmeleri 71
2.5.6. Azami (Maximum) ve Asgari (Minimum) Süreli İş Sözleşmeleri 72
2.5.7. Ödünç (Geçici) İş İlişkisi 72
2.6. İş Sözleşmesinin Diğer Sözleşme Türlerinden Ayrılması 73
2.6.1. Eser Sözleşmesi İle İş Sözleşmesi Arasındaki Fark 74
2.6.2. Vekâlet Sözleşmesi İle İş Sözleşmesi Arasındaki Fark 74
2.7. İş Sözleşmesinin Uygulama Aşamaları 74
2.7.1. İş Sözleşmesinde Hak ve Fiil Ehliyeti 75
2.7.2. İş Sözleşmesinin Şekil Şartları 76
2.7.3. İş Sözleşmesi Yapma Özgürlüğünün Sınırları 77
2.7.3.1. İş Sözleşmesi Yapma Zorunluluğu 77
2.7.3.2. İş Sözleşmesi Yapma Yasağı Olan Durumlar ve İşçiler 81
2.7.3.3. İş Sözleşmesinde Butlan ve Geçersizlik Unsuru 83
2.7.3.4. İş Sözleşmesinde, İş Sözleşmesinden Doğan Mütekabil (Karşılıklı) Borçlar 84
2.8. Çalışma Süreleri 96
2.8.1. Fazla Çalışmanın Esasları 97
2.8.2. Fazla Süreli Çalışma 97
2.8.3. Fazla Çalışma 97
2.8.4. Denkleştirme Kuralına Göre Fazla Süreli Çalışma veya Fazla Çalışma 98
2.8.5. Fazla Çalışmada Yasaklar (Fazla Çalışma Yapılamayacak İşler) 98
2.9. Çalışma İzinleri ve Tatiller 99
2.9.1. İşçinin Günlük Çalışma Sürelerinden Sayılan Zaman Dilimleri 99
2.9.2. Günlük Ara Dinlenmeleri 100
2.9.3. Ücretli Tatiller (Sosyal Ücret Bağlamında) ve Yıllık Ücretli İzinler 100
2.9.3.1. Haftalık Tatil 100
2.9.3.2. Millî Bayramlar ve Genel Tatiller 101
2.9.3.3. Yıllık İzinler 101
2.9.3.4. Analık ve Süt İzinleri 102

3. BÖLÜM: İŞ İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ VE HUKUKİ SONUÇLARI 103
3.1. İŞ İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ VE HUKUKİ SONUÇLARI 104
3.1.1. İşçinin Etmesi veya Müstafi Duruma Düşmesi Hâlinde Fesih 105
3.1.2. İşçi ve İşverenin Karşılıklı Anlaşarak İş Sözleşmesinin Sona Erdirilmesi: İkale 106
3.1.3. İşçinin Ölümü ile İş Sözleşmesinin Feshi 106
3.1.4. Belirli Süreli İş Sözleşmesinin Bitmesi ile İş Sözleşmesinin Sona Ermesi 107
3.1.5. İş Sözleşmesinin Fesih Yoluyla Sona Ermesi 107
3.1.5.1. Haklı Fesih (Derhâl Fesih) 107
3.1.5.2. İş Sözleşmesinin Bildirimli (Süreli) Fesih Yoluyla Sona Ermesi 111
3.1.5.3. İş Sözleşmesinin Bildirimsiz ve Geçersiz Fesih Yoluyla Sona Ermesi 112
3.1.5.4. Usulsüz (Süreli) Fesihlerde Tarafların Sorumluluğu 138
3.1.5.5. Kötü Niyetli (Süreli) Fesih 138
3.1.5.6. Fesih Sebebi Sayılamayacak Hâlleri 139
3.1.5.7. İş Sözleşmesinin Feshedilmesinde Hukuki Usul 140
3.1.5.8. İş Sözleşmesinin Feshedilmesine İtirazda Usul 140
3.1.5.9. Tensikat (Toplu İşten Çıkarma) Yoluyla Fesih 140
3.1.5.10. Çalışma Belgesi 141
3.1.5.11. İbraname ve İbra Sözleşmesi 144
4. BÖLÜM: SENDİKA VE SENDİKA ÜYELİĞİ 147
4.1. SENDİKA VE SENDİKA ÜYELİĞİ 148
4.1.1. Sendika Kavramı 148
4.1.2. Sendikaların Görevleri 148
4.1.3. Sendikaların Türleri 149
4.1.4. Dünyada Sendikaların Çıkış Sebepleri 150
4.1.5. Türkiye'de Sendikacılık 151
4.1.5.1. Türkiye'de Sendikacılığın Gelişim Süreci 151
4.1.6. Sendikanın Unsurları (Faktörleri) 160
4.1.7. Sendikaların Kurulması 161
4.1.8. Sendika Kuracak Şahıslarda Aranan Şartlar 163
4.1.9. Sendikalarda Kuruluş Usulü 164
4.1.10. Sendikaların Kuruluş Tüzüğü 165
4.1.11. Sendika ve Konfederasyonların Organları 166
4.1.12. Sendika ve Konfederasyonların Yetki ve Sorumlulukları 169
4.1.13. Sendika Üyeliği 170
4.1.14. Sendika Üyeliği Aidatı 171
4.1.15. Sendika Üyeliğinin Sona Ermesi ve Askıya Alınması 171
4.1.16. Sendikaların Üst Kuruluşlara Üyelik Konusu 172

4.1.17. Uluslararası İşçi ve İşveren Kuruluşlarına Üyelik Konusu 173
4.1.18. Sendikaların Katılması ve Birleşmesi 173
4.1.19. "Sendika Yöneticiliğinde 'Güvence' Faktörü" 174
4.1.20. İş Yeri Sendika Temsilciliğinin Güvencesi 175
4.1.21. Sendika Özgürlüğünün Güvencesi 175
4.1.22. İş Yeri Sendika Temsilcisi Atanması ve Görevleri 176
4.1.23. Sendikaların Faaliyetleri 177
5. BÖLÜM: TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV VE LOKAVT HUKUKU 181
5.1. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV VE LOKAVT HUKUKU 182
5.1.1. Toplu İş Sözleşmesinin İçeriği 182
5.1.2. Toplu İş Sözleşmesinin Kapsamı ve Düzeyi 183
5.1.3. Toplu İş Sözleşmesinin Şekli ve Süresi 184
5.1.4. Toplu İş Sözleşmesinin Hükmü 184
5.1.5. Toplu İş Sözleşmesinden Yararlanmanın Hükmü 184
5.1.6. Toplu İş Sözleşmesinde Teşmil 185
5.1.7. Toplu İş Sözleşmesinin Yapılması 186
5.1.7.1. Toplu İş Sözleşmesinde Yetkinin Belirlenmesi 187
5.1.7.2. Toplu İş Sözleşmesinde Yetki Tespiti İçin Başvuru 188
5.1.7.3. Toplu İş Sözleşmesinde Yetkiye İtiraz 188
5.1.7.4. Toplu Görüşmeye Çağrı Yapılması 189
5.1.7.5. Toplu Görüşme Görüşmeye Başlama ve Süre Faktörü 190
5.1.7.6. Toplu Görüşme Sonunda Anlaşma ve Toplu İş Sözleşmesinin İmzalanması 190
5.1.7.7. Toplu İş Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlıkların Çözüm Süreci 191
6. BÖLÜM: SOSYAL GÜVENLİK VE SGK 207
6.1. SOSYAL GÜVENLİK VE SGK 208
6.1.1. Sosyal Güvenliğin Türleri 210
6.1.1.1. Geniş Anlamda Sosyal Güvenlik 210
6.1.1.2. Dar Anlamda Sosyal Güvenlik 211
6.1.2. Türk Sosyal Güvenliğinin Tarihsel Süreci 211
6.1.3. Sosyal Güvenlik Kurumunun Yapısı 213
6.1.4. Sosyal Güvenlik Kurumunun Amacı 213
6.1.5. Sosyal Güvenlik Kurumunun Görevleri 213
6.1.5.1. Sosyal Güvenlik Kurumunun Organları: 214
6.1.5.2. Genel Kurul 214
6.1.5.3. Yönetim Kurulu 216
6.1.5.4. Başkanlık 218
6.2. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 221
6.2.1. Kısa Vadeli Sigortalılık Hâlleri 221
6.2.1.1. İş Kazası ve Meslek Hastalığı 221
6.2.1.2. Hastalık ve Analık Hâli 223

6.2.1.3. İş Kazası ve Meslek Hastalığı Hastalık ve Analık Sigortasından Sağlanan Haklar 223
6.2.2. Uzun Vadeli Sigortalılık Hâlleri 225
6.2.2.1. Sigortalı Sayılanlar 226
6.2.2.2. Sigortalı Sayılmayanlar 228
6.2.2.3. Sigortalılığın Başlangıcı 229
6.2.2.4. Sigortalılığın Bildirimi ve Tescili 230
6.2.2.5. Sigortalılığın Sona Ermesi 231
6.2.2.6. Malullük Sigortası 233
6.2.2.7. Yaşlılık Sigortası 237
6.2.2.8. Ölüm Sigortası [5510/4-1 a,b,c Bentleri (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı)] 242
6.2.2.9. Genel Sağlık Sigortası 246
6.2.2.10. Sigortalıların Borçlanabileceği Süreler 251
KAYNAKÇA 257
İNTERNET KAYNAKLARI 263
KANUNLAR 265

KAYNAKÇA

Acar, Abdülkerim, "Türk Sendikacılık Hareketinde Bir Sendikal Olgu Olarak HAK-İŞ", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2007

Ağralı, Sedat, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, 1967

Aktan, C. Can, Özlem Özkıvrak, "Sosyal Refah Devleti", http://www.canaktan.org/ politika/refah-devleti/anasayfa-refah.htm, Erişim Tarihi: 19.04.2005.

Akyıldız, Hüseyin, Çalışma Ekonomisi, Alter Yayıncılık, 2010

Akyıldız, Hüseyin, Sosyal Güvenlik Hukuku, Alter Yayıncılık, Ankara, 2012

Akyiğit, Ercan, "Ücreti Geciken İşçinin Çalışmaktan Kaçınması" , Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, sayı 5, 2005

Altan, Ö. Z., Sosyal Politika Dersleri, 3. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2009

Anadolu, F. Kerim: "Kıdem Tazminatı Koşulları ve İşçinin Kıdeminin Hesaplanması", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 10, 2003

Arap, Erdal, Asıl İşveren Alt İşveren İlişkisinde İş Sağlığı ve Güvenliği, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_1213.htm, 2013

Atay, Mustafa, http://www.ikademi.com/ucret-yonetimi/232-ucret-yonetimi.html, 2011

Aydın, Ufuk, Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1117, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:156, Eskişehir, 1999.

Bilgin, Hüseyin, "5982 Sayılı Yasayla Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerin Getirdiği Yenilikler ve Referandum Konusu" http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ve

d=0CDQQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.izmirbim.adalet.gov.tr%2Fmakaleer%2Fmesleki%2F5982%2520Say%25C4%25B1l%25C4%25B1%2520Yasayla%2520Kabul%2520Edilen%2520Anayasa%2520De%25C4%259Fi%25C5%259Fikliklerin%2520Getirdi%25C4%259Fi%2520Yenilikler%2520ve%2520Referandum%2520Konusu.doc&ei=Z12UVNq0NoH4ywO4m4G4DA&usg=AFQjCNFZGW4nDTDceHxi6eo4wT4MRTGdWQ, 2014

Boratav, Korkut, 20, Yüzyılın Sonundan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü, 2003

Bulut, Selahattin, "Türkiye'de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdam Açısından Belirleyiciliği ", Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, 2010

Çeçen, Anıl, Türkiye'de Sendikacılık, Özgür İnsan Yayınları, 1973

Çelik, Nuri, İş Hukuku Dersleri, Beta Basım, İstanbul, 2003

Çelik, Salih, İş Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, 21. Baskı, İstanbul, 2008

Çelik, Şerif, "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi", http://www.hinisinsesi.com/ yazdir.asp?ID=382, 26.05.2011

Demir, Fevzi. "Dünyada ve Türkiye'de İşçi Hareketleri", 90'lı Yıllarda Dünya ve Türkiye, Öz İplik İş Sendikası Yayını, Ankara, 1992

Demirbaş, Hüseyin, "İşe İade Davası", http://www.demirbas.av.tr/tr/icerik.goster_39_is-guvencesi-ve-ise-iade-davasi.html,2015)

Dereli, Bengü, Teori ve Uygulama Yönüyle Türkiye'de Sendika-İçi Demokrasi Sorunu, Güryay Matbaacılık, İstanbul

Dilik, Sait "Gelir ve Servet Politikası", *Sakarya Üniversitesi Yayını*, Sakarya 1999

Dilik, Sait "Kıdem Tazminatı ve Oluşturulacak Fon Konusunda Bir Görüş", *İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Kamu-İş*, C:7, S:1/2002

Dilik, Sait, "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C: 35, S: 1, 1995

Ekin, Nusret vd. "Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma", İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1999-69, İstanbul, 1999

Ergenekon, Ç. "Sosyal Güvenlik Sistemleri Bağlamında Özel Emeklilik Uygulamaları: Türkiye'deki Gelişime Global Perspektiften Bir Bakış", Millî Reasürans Sigortacılık Bilimsel Çalışma Yarışması, İstanbul, 1998

Esener, Turhan, İş H ukuku, B.2, AÜHF Yayınları, Yayın No: 374, Ankara, 1975

Fırat, Hüseyin İrfan "Yeniden Gündeme Gelen Kıdem Tazminatı Fonu Yasa Tasarısı, (Kıdem tazminatı kalkıyor mu?)",

Gerek, Nüvit, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2808, Eskişehir, 2013

Gerek, Nüvit, **Oral**, İlhan, Sosyal Güvenlik Hukuku, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1574, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 830, Eskişehir, 2004

Gökbayrak Şenay, "Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü", Çalışma ve Toplum Dergisi, S: 25, 2010

Gülmez, Mesut, "Tanzimat'tan Sonra İşçi Örgütleri ve Çalışma Koşulları, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

Güven, Ercan, Ufuk Aydın, Bireysel İş Hukuku, Nisan Kitabevi, Eskişehir, 2007

Güzel, Şehmuz, Tanzimat'tan Cumhuriyete İşçi Hareketi ve Grevler, Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

Işıklı, Alpaslan, Sendikacılık ve Siyaset, Odak Yayınları, Ankara, 1972

Işıktaç, Yasemin, Bir Hukuk Tanımı Vermenin Zorunluluğu, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/2_16.pdf, Erişim Tarihi: 2013

İlki, Vedat, "Toptan Ödeme ve İhya", http://www.alitezel.com/index.php?sid=yazi&id=4665, 2015

Kapan, Celal, http://www.yeniasir.com.tr/Yazarlar/celal_kapan/2009.09.25/iscinin_ozen_gosterme_ve_talimatlara_uyma_borcu, 2013

Karaca, N. Gökçek, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, AÖF Yayınları, Eskişehir, 2013

Karademir, D, "Yargıtay Kararları Perspektifinde İbraname Uygulamaları, Çimento İşveren Dergisi, Mart, 1997

Karakoç, Güven (http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/guvenkarakoc/002/, 2015)

Kayar, İsmail, İlhan Üzülmez, Hukukun Temel Kavramları, Detay Yayıncılık, Ankara, 2007

Keyman, S, "Hukukta Bir Tanım Denemesi" Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri. Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, Yayınları 1. Kitap Alkım Kitapevi İstanbul 1997

Kocabaş, Fatma, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2808, Eskişehir, 2013

Koç, Yıldırım, Kıdem Tazminatını Kaldırmanın Sakıncaları, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/kidem-tazminatini-kaldirmanin sakincalari, (Yayınlanma Tarihi: 06.02.2015), (Erişim Tarihi: 2015)

Koç, Yıldırım, Sendikacılık Tarihi, Türk-İş Yayınları, 1998.

Koray, Meryem, Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2005

Kutal, Gülten, Türkiye'de İşçi Sendikacılığı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977

Levent, Recep, (http://www.isvesosyalguvenlik.com/5510-sayili-kanuna-gore-hizmet-akdi-kapsaminda-isveren-isveren-vekilligi-alt-isveren-ve-isyeri-kavramlari/, 2013)

Mantoux, Paul, The Industrial Revolution in the Eighteenth Century, An Outline of the Beginnings of the Modern Factor System in England, Britain, 2006

Marks, Karl: Kapital, Cilt: I

Odaman, Serkan, 4857 sayılı İş Kanunu'nun Kabulü Sonrasında Yargıtay Kararları Işığında İşçinin; Yapmakla Ödevli Bulunduğu Görevleri Kendisine Hatırlatıldığı Hâlde Yapmamakta Israr Etmesi ve Hukuki Sonuçları, http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CC0QFjAD&url=http%3A%2F%2Fweb.deu.edu.tr%2Fsosyalhukuk%2Fgorevinyapilmamasindaisraretme.doc&ei=nPB1VKOrB9XaatylgagB&usg=AFQjCNEpDlEK9dLo8_ox-JxGJyn0321oHg, 2014

Ören, Kenan, Sosyal Politika, Nobel Yayınevi, Ankara, 2013

Özsuca, Şerife Türcan "*İşsizlik ve Emek Piyasası*", İmaj Yayınevi, Ankara, 1998

Sallan Gül, Songül, Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa, Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2006

Saymen, Ferit, Türk İş Hukuku, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul

Seyyar, Ali, Sosyal Siyaset Terimleri, Ansiklopedik Sözlük, Sakarya Yayıncılık, Adapazarı, 2008

Sur, Melda, " İşçinin Çalışmaktan Kaçınma Hakkı", A. Can Tuncay'a Armağan, İstanbul, 2005

Sülker, Kemal, Cumhuriyet Dönemi İşçi Hareketi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

Sümer, Haluk Hadi, İş Hukuku Uygulamaları, 3.Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2009

Sümer, Haluk Hadi, İş Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya, 2000

Süzek, Sarper , İş Hukuku, Beta, İstanbul, Eylül 2012, 8. Baskı,

Süzek, Sarper, İş Hukuku, 7. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011

Süzek, Sarper, İş Hukuku. 4.Baskı. Beta Yayınevi, İstanbul, 2008

Şen, Murat, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre İş Hukukunda İbra Sözleşmesi, SİCİL, 2011/Aralık, S:24, s.74

Talas, Cahit, İçtimai iktisat, SBF Yayınları, 1960.

Talas, Cahit, Toplumsal Politika, İmge Yayınları, Ankara, 1997.

Talas, Cahit, Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992

Talas, Cahit-Dilik, Sait-Işıklı, Alpaslan, "Türkiye'de Sendikacılık Hareketi ve Toplu Sözleşme", SBF-Maliye Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1965.

Temel, İlknur Sezgin, "İhbar Tazminatından Vergi Kesintileri" http://ilknurtemel.av.tr/tag/ihbar-tazminatindan-vergi-kesintileri/ ,2015

Tiryaki, Mustafa, "Avrupa Birliği Sürecinde Tarımdan Kopan İşgücünün İstihdam Edilmesinde Aktif İstihdam Tedbirlerinin Rolü ve Etkinliği ", Ankara, Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2007

Tokol, Aysen, Sosyal Politika, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 20, 1997

Tunçomağ, K. **Centel,** T., İş Hukuku'nun Esasları, Beta, İstanbul, 6. Baskı, 2013

Tunçomağ, K. **Centel**, T., İş Hukuku'nun Esasları, İstanbul, 1999

Turan, Kamil, "Kavram Olarak Kıdem Tazminatı, Gelişmeler ve Fon Tasarısı, Kıdem Tazminatı Ve Fon Tasarısı Semineri", Kiplas Yayınları, İstanbul, 1989

Turan, Kamil, Milletlerarası Sendikal Hareketler, AİTİA Yayınları, Ankara, 1979

Tümertekin, E; N. Özgüç, Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2004

Türkdoğan, Orhan, "19. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda İşçi Sınıfının Doğuşu", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 1981

Uçar, Naciye, 15 Yıl ve 3600 Gününü Dolduran Çalışanların Kıdem Tazminatına Hak Kazanması ve Yargıtay Kararları, 2015

Uçkan, Banu, "Türkiye'de Sendikalar arası Rekabet", Selüloz-İş Sendikası Eğitim yayınları:13, İzmit, 2002.

Uluğ, Gülnaz, "Kıdem Tazminatı: Türkiye Ve Kanada Örneği", İstanbul Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul, 2007

www.alomaliye.com/eylul_05/huseyin_firat_yeniden.htm, 2015)

Yazıcı, Erdinç, Osmanlı'dan Günümüze Türk İşçi Hareketi, Aktif Yayınevi, Ankara, 1996

Yazıcı, Erdinç, Yeni Bir Yüzyıla Girerken Sendikal Hareket Ve Yeni Misyon Arayışları, Şeker-İş Sendikası Yayınları, No: 96, Ankara, 1999

Zaim, Sabahaddin, Çalışma Ekonomisi, 10. Baskı, Filiz Kitabevi, 1997

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tr.wikipedia.org/wiki/Hukuk, 2013

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_710.htm, 2013

http://www.isvesosyalguvenlik.com/is-sozlesmesi-hizmet-akdi-tanimi-sozlesme-turleri-sozlesme-yapma-sekilleri/, 2013

http://www.demetavukatlik.com/?s=3, 2013

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ccret, 2013)

http://www.eurofound.europa.eu/emire/UNITED%20KINGDOM/SOCIALWAGE-EN.htm, 2013

http://www.alomaliye.com/ asgari_ucret_yonetmeligi.htm, 2014

http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/temel%20hukuk/11-Ehliyet./ http://tr.wikipedia.org/wiki/Ehliyet_(hukuk), 2014

http://yegitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/hukuk_1/2.pdf, 2014

http://www.iskanunu.com/haberler/1140-iscinin-isverene-karsi-rekabet-edememe-sorumlulugu, 2014

http://www.ishukuku.org/index.php?option=com_content&view=article&id=60:calma-saati-ve-fazla-mesai&catid=40:calma-saati-ve-fazla-mesai&Itemid=66, 2014

http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=52243, 2014

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_970.htm, 2015

http://iskanunu.ikturkiye.com/sozluk/d/977-derhâl-fesih, 2015.

http://iskanunu.com/sizin-sorduklariniz/2252-olum-tazminatinin-hukukumuzdaki-yeri, 2015

http://www.hukukokulu.com/forum/borclar-hukuku/gabin-nedir/2015.” http://www.hukukokulu.com/forum/borclar-hukuku/gabin-nedir/ 2015).

http://iskanunu.ikturkiye.com/sozluk/s/1007-sureli-fesih-bildirimli-fesih, 2015

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_1453.htm , 2015

http://kidemtazminati.nedir.com/, 2015

https://www.alomaliye.com/kidem_tazm_fonu_tasarisi.htm, 2015

http://statik.iskur.gov.tr/tr/issizlik_sigortasi/issizlik_sigortasi_islemleri.htm , 2015

http://www.isguvenligi.net/mevzuat/4857_isig_yonetmelikleri/kisa_calisma_ve_kisa_calisma_odenegi.pdf./ 2015

www.isvesosyalguvenlik.com , 2015

http://www.merakname.com/sendikalarin-serbest-ve-yasak-olan-faaliyetleri-nelerdir/ , 2015

http://www.sgk.gen.tr/genel/gss-zorunlu-mu.html ,2015

http://www.isvesosyalguvenlik.com/yonetmelikle-sgk-uygulamalarinda-yapilan-onemli-degisiklikler, 2015

Genişletilmiş 6. Basım

FİNANS
SERİSİ
A-4

İŞLETME FİNANSMANI

Prof. Dr. Osman OKKA

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1181
İşletme No. : 30
ISBN : 978-605-320-085-7
© Genişletilmiş 6. Basım, Mart 2015

İŞLETME FİNANSMANI
Prof. Dr. Osman OKKA

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Okka, Osman
İşletme Finansmanı / *Osman Okka*
Genişletilmiş 6. Basım, XIV+300 s., 19,5x23,5mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-085-7
1. Finans 2. İşletme 3. Meslek Yüksek Okulları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ALTINCI BASIMIN ÖN SÖZÜ

Firmaların hedeflerine ulaşması ve acımasız rekabet ortamında faaliyetlerini başarılı bir şekilde sürdürebilmeleri için finansal kararların sağlıklı ve isabetli olması gerekir. Gelecek belirsiz ve risklerle doludur ve alınacak kararlarda hem belirsizlik hem de riskler nazara alınmalıdır. Alınan finansal kararlar firmanın mali pozisyonunu etkiler ve dolayısıyla firmanın piyasa fiyatı üzerinde etkili olacaktır. Piyasalarda değişkenliğin ve gelişimin hâkim olduğunu düşündüğümüzde finansal yönetim bilgilerinin de sürekli geliştirilmesi ve güncellenmesi gerektiğini görürüz. Bu sebeple altıncı basım diğer baskılardan biraz daha farklı hazırlanmış ve güncellenmeye çalışılmıştır.

Günümüzün firmalarının başarılı olabilmelerinin sırlarından birisi de bir finans uzmanını istihdam etmeleridir. Firmada alınacak her finansal kararın firmanın faaliyetlerinde önemli etkisi vardır ve kâr/zarar üzerinde belirleyici olabilmektedir. İyi düzenlenmemiş finansal politikalar, kontrol edilmemiş faaliyet sonuçları, kendisinden yararlanılmamış finansal tablolar vb. bilgiler kısa zamanda firmayı iflasa sürükleyebilir.

Altıncı baskısı yapılan bu kitapta lisans öğrencilerine temel finans bilimiyle ile ilgili teorik bilgiler sunulmaktadır. Her konunun ardından "Gözden Geçirme Soruları" yöntemiyle okuyucunun konuyu anlaması hedeflenmiştir. Ayrıca bölümlerin sonunda "Pratik Sorular" ile öğrencinin konuyu anlayıp anlamadığı teste tabi tutulmaktadır. Pratik soruların arkasından normal sorularla öğrencinin tekrar konuya odaklanması sağlanmıştır. Son olarak çözümlü problemlerle konunun pratik uygulaması gösterilmiştir. Öğrenci bu problemleri gözden geçirdikten sonra yönlendirme sorularıyla kendisi problemi tekrar çözerek konuya hâkimiyetini pekiştirmesi hedeflenmiştir.

"A4 İşletme Finansmanı kitabı" 5 kitaplık Finans Serisinin temel kitabıdır. Bu kitap okuyucuya yeterli bilgiyi aktaracak düzeydedir. Eğer okuyucu finans bilimi konusunda kendisini yetiştirmek ve uzman olmak istiyorsa serinin diğer kitaplarını da gözden geçirmesi gerekir.

Finans bilgisini yeterli düzeyde ve sayısal olarak alırsanız bu bilgiler sizi hayata iyi taşıyacaktır ve geleceğinizde önünüzü açacaktır. Siz kamuda veya özel sektörde finansla ilgili önemli branşlarda çalışabilirsiniz. Eğer yönetim sahasında çalışıyorsanız finans bilgilerinizin sürükleyici olduğunu göreceksiniz.

Özet olarak başarınızda önemli olanın; geleceğinizi iyi planlayıp, hedefinizi doğru belirleyip kararla ve azimle bu hedefe adım adım yaklaşmanız olduğunu belirtmek isterim. Mücadelenizde yılmayınız, başaracağınızdan emin olunuz. Kendinizden ödün vermeyiniz, dürüst hareket etmeniz ve yeterli, kararlı çabayı

göstermeniz size bütün engelleri aştıracaktır. Hedefiniz, vizyon sahibi, sektörde aranan en iyi eleman veya sektörün ileri gelen firmalarından birisinin sahibi haline gelmek olmalıdır.

Eğer geleceğinizi iyi bir finansal yönetici, vergi müfettişi, bankacı, ihracat-ithalat müdürü, kurum yöneticisi veya başarılı bir iş adamı olmak için planladınızsa, işin başında bu kitabı sindire sindire okumaya başlayınız, kısa zamanda ufkunuz açılacaktır. 6. Baskı çalışmalarında büyük emeği geçen araştırma görevlisi Melahat Karadağ ve Hasan Basri Alım'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Başarı dileklerimle.

Lütfen kitap ile ilgili görüş ve tavsiyelerinizi "osmanokka@gmail.com"a iletiniz.

Prof. Dr. Osman OKKA

05 Mart 2015

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
İşletme Finansmanına Giriş
1 – 28

I. Finans, Finansman ve Finansal Yönetim Nedir? 5
Finansal Hizmetler, 6; Finansal Yönetim, 6; Finansal Yönetimin Öğrenilmesi, 7; Kişisel Finansman ve Hanehalkı Finansmanı, 7; Gözden Geçirme Soruları, 8

II. İşletmelerin Amacı, 9

III. İşletmelerin Hukuki Yapıları, 11
Bireysel İşletmeler, 11; Ortaklıklar, 12; Adi Şirket, 12; Kollektif Şirket, 13; Komandit Şirket, 14; Limitet Şirket, 15; Anonim Şirket, 16; Kooperatif Şirket, 17; Gözden Geçirme Soruları, 18

IV. Finansal Yöneticinin Firmadaki Görevleri, 19
Gözden Geçirme Soruları, 21

V. Etik Değerler ve Finansal Yönetim, 22

VI. Finansman ve İlişkili Disiplinler, 22

Pratik Sorular, 24

Sorular, 26

Problemler, 27

İKİNCİ BÖLÜM
Finansal Sistem, Finansal Pazarlar, Finansal Kurumlar ve Finansal Enstrümanlar
29 – 78

I. Finansal Sistem, 32
Gözden Geçirme Soruları, 34

II. Finansal Kurumlar, 34
Gözden Geçirme Soruları

III. Finansal Pazarlar, 46
Gözden Geçirme Soruları, 52

IV. Finansal Araçlar (Enstrümanlar) ve Halka Açılma, 52
Para Pazarı Finansal Araçları 52
Sermaye Pazarı Finansal Araçları 53; Gözden Geçirme Soruları 53
Hisse (Pay) Senetleri 55
Hisse Senedi Çeşitleri 56; Hisse Senetlerinde Değer Kavramı 58; Hisse Senetlerinin İhracı ve Halka Arzı 60; Gözden Geçirme Soruları 65
Tahviller 65
Tahvillerde Değer Kavramı 66; Tahvillerin Çeşitleri 67; Gözden Geçirme Soruları 70
Pratik Sorular, 70
Sorular, 72
Problemler, 73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Finansal Tablolar, Vergiler, Amortismanlar, Fon Akımları ve Finansal Tabloların Analizi
79 – 146

I. Bilanço, 83
II. Gelir Tablosu, 86
III. Fon Akım Tablosu, 89
Gözden Geçirme Soruları, 90
IV. Firmalarda Vergileme, 90
V. Amortismanlar, 92
Gözden Geçirme Soruları, 94
VI. Finansal Tabloların Analizi, 95
Finansal Analiz Nasıl Yapılır? 96; Finansal Analiz Türleri, 97; Finansal Analizde Kullanılan Teknikler, 98
VII. Oran (rasyo) Analizi, 99
a) Likidite Oranları, 101
Cari Oran, 102; Likidite (asit-test) Oranı, 103; Nakit Oranı, 103
b) Faaliyet Oranları, 104
Alacak Devir Hızı (ADH), 104; Stok Devir Hızı (SDH), 105; Aktif Devir Hızı (ADH), 106; Net İşletme (Çalışma) Sermayesi Devir Hızı (NİSDH), 106; Ticari Borçlar Devir Hızı (TBDH), 107
c) Finansal Yapıyla İlgili Oranlar, 107
Borç Oranı, 108; Borçlar / Öz Kaynaklar Oranı, 108
d) Sabit Yükümlülükleri Karşılama Oranları, 109
Faiz Kazanç (Karşılama) Gücü, 109; Sabit Ödemeleri Karşılama Oranı, 109

e) Kârlılık Oranları, 110
Brüt Kâr/Satışlar, 111; Dönem Kârı / Satışlar, 110; Net Kâr Marjı, 111; Aktif Kârlılık Oranı, 111; Öz Sermaye Kârlılık Oranı, 112; Hisse Senedi Başına Kâr (HBK), 112
f) Büyüme ve Politika Belirleme Oranları, 114
Büyüme Oranları, 114; Satışların Yüzdesi Oranları, 116; Pazar Değeri Oranları, 116; Du Pont Kontrol Sistemi, 117

VIII. Dikey (Yüzde) Analiz, 118

IX. Yatay (Karşılaştırmalı) Analiz, 119

X. Finansal Analizde Dikkat Edilecek Konular, 121
Firmaları Başarısızlığa Götüren Sebepler Şunlar Olabilir, 122; Gözden Geçirme Soruları, 123

XI. Finansal Planlama, 124
Nakit Bütçesi, 128; Proforma Tabloların Hazırlanması, 128; Gözden Geçirme Soruları, 132

XII. Başabaş Analizleri, 133

Pratik Sorular, 137

Sorular, 140

Problemler, 141

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Aktiflerin Yönetimi
147 - 214

Birinci Kısım
Dönen Varlıklar (İşletme Sermayesi) Yönetimi, 151
Gözden Geçirme Soruları, 157

I. Nakdin ve Pazarlanabilir Menkul Değerlerin Yönetimi, 158
Firmaların Nakit Bulundurmasının Sebepleri, 158; Firmalarda Tutulacak Para Miktarını Belirleyen Faktörler, 159; Para ve Para Benzerleri Yönetiminde Etkinliği Artırıcı Tedbirler, 160; Nakdin Dönüş Süresi, 161; Menkul Değerler, 162; Repo ve Ters Repo, 163; Optimal Nakit Miktarının Belirlenmesi, 163; BAT Modeli, 164; Gözden Geçirme Soruları, 166

II. Ticari Alacakların Yönetimi, 166
Firmada Alacak Tutarını Belirleyen Faktörler, 167; Kredili Satış Politikası, 168; Müşterilerde Aranacak Kredi Standartları, 168; Müşteri İçin Bilgi Kaynakları, 169; Kredi Bilgilerinin Değerlendirilmesi, 170; Kredili Satışlarda Vade Yapısı, 171; Kredili Satış Politikasındaki Değişikliğe Karar Vermek, 173; Alacakların Yaş Çizelgesi, 174; Alacakların Tahsilinde Etkinlik Sağlanması, 175; Gözden Geçirme Soruları, 177

III. Stokların Yönetimi, 178
Stokların Türleri, 178; Stok Tutma Giderleri, 179; Optimum Stok Tutarının Belirlenmesi, 180; Stokların Yönetiminde Etkinlik Sağlanması, 182; Gözden Geçirme Soruları, 183

İkinci Kısım
Sabit Varlıkların Yönetimi, 184

Firmaların Yatırım Yapma Sebepleri ve Nakit Akımları, 185; Paranın Zaman Değeri, 187; Faiz, 187; Bileşik Faizle İlgili Önemli Bilgiler, 189

I. Projelerin Değerlemesi, 194
Net Bugünkü Değer Metodu (NBD), 195
Net Gelecekteki Değer Metodu (NGD), 195
Yıllık Eşdeğer Net Hâsıla Metodu (YENH), 196
İç Kârlılık Oranı Metodu (İKO), 196
Kârlılık İndeksi Metodu (Kİ), 197
Geri Ödeme Süresi Metodu (GÖS), 198
Risk Durumu ve Projelerin Değerlemesi, 199; Gözden Geçirme Soruları, 200

Pratik Sorular, 200
Sorular, 204
Problemler, 205

BEŞİNCİ BÖLÜM
Pasiflerin Yönetimi
215 – 262

Birinci Kısım
Kısa Vadeli Finansman Kaynakları, 218

Gözden Geçirme Soruları, 219

I. Kısa Vadeli Ticari (Satıcı) Kredileri, 220
II. Kısa Vadeli Banka Kredileri, 221
Gözden Geçirme Soruları, 223
III. Finansman Bonoları, 224
Finansman Bonosu Çıkarma Sınırı, 224; Finansman Bonosunun Çeşitleri, 225; Finansman Bonolarının Satışı, 225
IV. Faktöring, 226
Faktöring Çeşitleri, 227
V. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, 229
VI. Diğer Kısa Vadeli Finansman Kaynakları, 230
Gözden Geçirme Soruları, 230
VII. Alacakların ve Stokların Finansmanı, 231
VIII. Dış Ticarette Yararlanılan Kısa Vadeli Finansman İmkânları, 233
Gözden Geçirme Soruları, 234

İkinci Kısım
Uzun Vadeli Finansman Kaynakları

I. Uzun Vadeli Krediler, 235
Uzun Vadeli Kredilerin Ödeme Usulleri, 237; Uzun Vadeli Kredilerin İncelenmesi, 239
1. Uzun Vadeli Satıcı Kredileri, 239
2. Uzun Vadeli Banka Kredileri, 240
3. Taksitli Donanım Kredileri, 241
4. Dönen (Rotatif) Krediler, 241
5. Finansal Kiralama (Leasing), 242
6. Forfaiting, 242
7. İpoteğe Dayalı Uzun Vadeli Krediler, 243
8. Tahvil İhracı, 243
Türkiye'de Tahvil Çıkarılması, 244; Tahvil Faizlerinin ve Bedellerinin Ödenmesi, 245; Uluslararası Tahvil İhracı, 246
9. Diğer Uzun Vadeli Krediler, 246
Gözden Geçirme Soruları, 246

II. Öz Sermaye İle Finansman, 247
Hisse (Pay) Senetlerinin İhracı ve Hisse Senetlerinin Sağladığı Haklar, 248; Yeni Hisse Senetlerinin Çıkarılma İşlemi, 251; Yeni Hisse Senedi İhracında Alternatifler, 251; Firmaların Kâr Dağıtım Politikası, 252; Gözden Geçirme Soruları, 253
Pratik Sorular, 254
Sorular, 257
Problemler, 259

ALTINCI BÖLÜM
Türev Ürünleri ve Uluslararası Finansal Yönetim
263 – 298

I. Türev Ürünleri, 266
Türev Piyasaları (Pazarları), 268; Vadeli İşlem Piyasalarında Taraflar, 269; Vadeli İşlem Piyasalarında (Pazarlarında) Nasıl Pozisyon Alınır? 269
1. Forward (Vadeli) İşlemler, 270
2. Future Gelecek Sözleşmeleri, 272
Mali Gelecek Sözleşmesi, 273; Faiz Gelecek Sözleşmeleri, 273; Döviz Gelecek Sözleşmeleri, 274
3. Swap İşlemleri, 274
Faiz Swapları, 275; Döviz (para) Swapları, 276

II. Opsiyon Sözleşmeleri, 277
Satın Alma Opsiyonu, 278; Satma Opsiyonu, 280; Gözden Geçirme Soruları, 282

III. Uluslararası Finansal Yönetim, 282
Döviz Pazarları ve Döviz Kurları,284; Döviz Pazarının Fonksiyonları, 286; Döviz Kurları, 287; Çapraz Kurlar, 289; Döviz Kurları ve Finansal Değerlendirilmesi, 291

Pratik Sorular, 292
Sorular, 295
Problemler, 296

Tablolar, 299
Yararlanılan Kaynaklar, 308

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akgüç Öztin. *Finansal Yönetim*, İstanbul, 2010

Barrow Paul, Adım Adım Finansman, (çev. Cemal Ökmen Yücel), Kesit Tanıtım, Ankara, 2004.

Berk Niyazi, Finansal Yönetim, 4. baskı, Türkmen Kitapevi, İstanbul, 1999.

Brealey Richard A., Myers Stewart C. *Principles of Corporate Finance*, 4. baskı, Int.Edi., McGraw-Hill Inc., N.Y., 1991.

***Brigham Eugene F., H*ouston Joel F.,** *Fundamentals of Financial Management*, 8. baskı, The Dryden Pres, N.Y., 1998.

Brigham Eugene F.(Çev. Ö. Akmut ve H. Sarıarslan). *Finansal Yönetimin Temelleri*, C-I ve II, A.Ü.Rektörlüğü yayınları No:212, Ankara, 1999.

Brick John R. *Commercial Banking*. Haslet, Mich. Systems Publishers, 1984.

Canbaş Serpil, Doğukanlı Hatice. *Finansal Pazarlar*. Beta yayın dağıtım, İstanbul 1997.

Ceylan Ali, İşletmelerde Finansal Yönetim, 7. baskı, Ekin Kitapevi, Bursa, 2001.

Copeland Thomas E., Weston J.Fred. *Financial Theory and Corporate Policy*, 3.baskı, Addison-Wesley, N.Y., 1988.

Donaldson Evlin F., Pfahl J.K. *Corporate Finance Policy and Managemenet*. 3 baskı, The Ronald Pres Company, N.Y., 1969.

Emery Douglas R., Fınnerty John D., Stowe John D. *Principles of Financial Managemenet*. Prentice Hall. N.J. 1998.

Gitman Lawrence J., Collins J. Markham. *Principles of Manageral Finance*, 10 cu baskı, Harper and Row Pub., N.Y., 2000.

Gönenli Atilla. *İşletmelerde Finansal Yönetim*. 5. baskı, İ.F. İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını no:15, İstanbul, 1985.

Güven Sayılgan. *Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı*, 5.baskı, Turhan Kitapevi, Ankara, 2011.

Keown Arthur J., Martin J.D., Petty J.W., Scott D.F. *Financial Management And Applications*. 7. baskı, Prentice Hall, N.J., 2002.

Kidwell David S., Peterson Richard L., *Financial Institutions, Markets and Money*. 4. baskı, Hindsdale, Dryden, 1990.

Moyer,Charles R., McGuigan James R., Kretlow William,J. *Contemporary Financial Managemenet*, 2.baskı, West Pub.Co., N.Y. 1984.

Okka Osman, *Finansal Yönetim, Finans serisi A–2, 3. baskı*, Nobel, Ankara, 2013.

Okka Osman, *Analitik Finansal Yönetim, Finans serisi A–5,* Nobel, Ankara, 2009.

Okka Osman, *Finansal Yönetim Örnek Olayları*, *Finans serisi A–3, 3. baskı*, Nobel, Ankara, 2013.

Öcal Usta, *İşletme Finansı ve Finansal Yönetim*, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2002.

Özerol Hakan, Finansçı Olmayanlar İçin Finans, Elma Yayınevi, Ankara, 2004.

Pinches George E., *Essentials of Financial Management*, 4. baskı, Harper CollinsPublishers, N.Y., 1992.

Ross Stephan A., Westerfield Randolp W., Jordan B.D. *Fundamentals of Coporate Finance.* McGraw Hill, N.Y. 1998.

Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 15. baskı, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası yayınları, İstanbul, 2009.

Seval Belkis. *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*. Muhasebe Enstitüsü yayını No: 59, İstanbul, 1990.

Sharpe William F., Alexander G.J., Bailey J.V. *Investments***.** 6. baskı, Prentice-Hall Int.Inc., N.J., 1999.

Shim Jae K., Sıegal Joel G. *Theory and Problems of Managerial Finance*. Schaum's Outline series, McGraw-Hill Inc., N.Y.,1986.

Tokaç Ahmet, *İşletmelerde Finansal Yönetim Becerileri*, Tunca Kitapevi, İstanbul 2002.

Van Horne James C. *Financial Maangemenet and Policy.* 9 baskı, Prentice-Hall Int.Inc. N.J. Prentice-Hall, 1999.

Weston J. Fred, Besley Bcott, Brigham Eugene F., Essential of Manegerial Finance, 11. baskı, The Dreyden Pres, N.Y., 1993.

İŞLETMELERDE BİLGİ SİSTEMLERİ-UYGULAMALI ÖRNEKLERLE

Doç. Dr. Süleyman Ersöz
Olcay Özge Ersöz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1339
İşletme No.: 047
ISBN : 978-605-320-245-5
© 1. Basım, Ekim 2015

İŞLETMELERDE BİLGİ SİSTEMLERİ-UYGULAMALI ÖRNEKLERLE
Doç. Dr. Süleyman Ersöz
Olcay Özge Ersöz

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ersöz, Süleyman; Ersöz, Olcay Özge.
İŞLETMELERDE BİLGİ SİSTEMLERİ-UYGULAMALI ÖRNEKLERLE / *Süleyman Ersöz-Olcay Özge Ersöz*
1. Basım, viii+246 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-245-5
1. Bilgi Sistemi 2. Karar Destek Sistemi 3. Yönetim Bilgi Sistemi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **iii**
1. Bölüm: İŞLETMELER VE BİLGİ SİSTEMLERİ **1**
1.1. İŞLETME KAVRAMI 2
1.2. İŞLETMELERİN TEMEL FONKSİYONLARI 4
1.2.1. Yönetim Fonksiyonu 5
1.2.2. Üretim Fonksiyonu 8
1.2.3. Pazarlama Fonksiyonu 11
1.2.4. Finans Fonksiyonu 16
1.3. İŞLETMELERDE KULLANILAN TEMEL BİLGİ SİSTEMLERİ 18
1.3.1 Üretim Bilgi Sistemleri 20
1.3.2. Pazarlama Bilgi Sistemleri 22
1.3.3. Finans & Muhasebe Bilgi Sistemleri 25
1.3.4. İnsan Kaynakları Bilgi Sistemleri 28
1.3.5. Diğer Önemli Bilgi Sistemleri 30
2. Bölüm: BİLGİ VE TEMEL KAVRAMLAR **31**
2.1. VERİ VE BİLGİ KAVRAMLARI 31
2.1.1. Veri Kavramı 32
2.1.2. Bilgi Kavramı 33
2.1.3. Bilginin Kalitesi ve Maliyeti 35
2.1.4. Bilgi İhtiyacının Belirlenmesi 38
2.1.5. İnsanın Bilgi İşleme Özellikleri 42
2.2. SİSTEM KAVRAMI VE TÜRLERİ 44
2.2.1. Sistemin Özellikleri 46
2.2.2. Sistem Yaklaşımları 47
2.2.3. Sistemlerin Türleri 50
2.2.4. Sistemlerde Denetim 55
2.3. YÖNETİMDE KARAR VERMENİN ÖNEMİ 57
2.3.1. Yönetsel Karar Tipleri 58
2.3.2. Yönetsel Kararların Ortak Özellikleri 62

2.3.3. Karar Verme Sistemleri ve Yaklaşımları 63
2.3.4. Karar Verme Aşamaları..... 66
3. Bölüm: BİLGİ SİSTEMLERİ VE İŞLETMELERDEKİ ROLÜ 69
3.1. BİLGİ SİSTEMLERİNİN TANIMI VE TARİHÇESİ..... 69
3.1.1. Bilgi Sistemlerinin Tarihçesi..... 70
3.1.2. Bilgi Sistemlerinin Tanımı 71
3.2. BİLGİ SİSTEMLERİNDE ÖRGÜTLENME VE YÖNETİM KAVRAMLARI 74
3.2.1. Yönetim Kuramı..... 75
3.2.2. Örgütsel Yapı 77
3.2.3. Bilgi Sistemlerinin Örgütsel Yapıya Uyumu 83
3.3. BİLGİ SİSTEMLERİNİN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 86
3.3.1. Ekonomik Etkiler 87
3.3.2. Davranışsal Etkiler 90
3.4. BİLGİ SİSTEMLERİNİN İŞLETMELERİN STRATEJİK AMAÇLARINA KATKILARI 93
3.4.1. Bilgi Sistemlerini Etkin Kullanmak 95
3.4.2. Rekabeti Etkileyen Güçlerin Üstesinden Gelebilmek İçin Bilgi Sistemleri Stratejileri..... 97
3.5. BİLGİ SİSTEMLERİNİN TÜRLERİ..... 99
3.5.1. Veri İşleme Sistemleri (VİS)..... 102
3.5.2. Ofis Otomasyon Sistemleri (OOS) 102
3.5.3. Yönetim Bilgi Sistemleri (YBS) 104
3.5.4. Karar Destek Sistemleri (KDS)..... 109
3.5.5. Yapay Zekâ ve Uzman Sistemler 113
3.5.6. Üst Yönetim Destek Sistemleri (ÜYDS)..... 124
4. Bölüm: BİLGİ SİSTEMLERİ ALT YAPISI..... 127
4.1. BİLGİ SİSTEMLERİNİN ELEMANLARI 128
4.1.1. Bilgi Sistemlerinin Fiziksel Elemanları..... 129
4.1.2. Bilgi Sistemlerinin Kavramsal Elemanları..... 131
4.1.3. Kayıt İşleme Sistemi 131

4.1.4. Veri Tabanı Sistemleri 132
4.2. BİLGİ SİSTEMLERİ TEKNOLOJİLERİ 137
4.2.1. Bilgisayar Donanım Platformları 139
4.2.2. İşletim Sistemi Platformları 141
4.2.3. Kurumsal Yazılım Uygulamaları (Enterprise Resource Planning – ERP) 142
4.2.4. Veri Tabanı Platformu 148
4.2.5. Ağ/Telekomünikasyon Platformları 149
4.2.6. İnternet Platformları 150
4.2.7. Danışmanlık ve Sistem Bütünleştirme Hizmetleri 151
4.3. BİLGİ SİSTEMLERİNDE ALTERNATİF TEKNOLOJİLER 154
4.3.1. Bulut Bilgi İşlem 154
4.3.2. Şebeke (Grid) Bilgi İşlem 156
4.3.3. Sanallaştırma 157
4.3.4. Otonom Bilgi İşlem 157
4.3.5. Mobil Platformlar 158
5.Bölüm: BİLGİ SİSTEMLERİNİN TASARIMI 159
5.1. BİLGİ SİSTEM GELİŞTİRME VE YAPISAL DEĞİŞİME YANSIMASI 159
5.1.1. Bilgi Sistemi Tasarımında Klasik Yaklaşımlar 160
5.1.2. Örgütsel Değişime Yansıması 163
5.2. BİLGİ SİSTEMLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ 169
5.2.1. Mevcut Sistemin Analizi 170
5.2.2. Sistem Tasarımı 174
5.2.3. Programlama (Kodlama/Yazılım) 179
5.2.4. Test 179
5.2.5. Dönüştürme 180
5.2.6. Üretim ve Bakım 180
5.2.7. Personel Eğitimi 181
5.3. BİLGİ SİSTEMLERİ KURMADA ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR 183

5.3.1. Sistem Geliştirme Yaşam Döngüsü 183
5.3.2. Prototip 185
5.3.3. Son Kullanıcı Geliştirme 186
5.3.4. Uygulama Yazılım Paketleri 186
5.3.5. Dış Kaynak Kullanımı 186
6. Bölüm: SDLC (SİSTEM GELİŞTİRME YAŞAM DÖNGÜSÜ) MODELİ İLE MEZUN BİLGİ SİSTEMİ GELİŞTİRİLMESİ VE UYGULANMASI 189
6.1. YAZILIM GELİŞTİRME YAŞAM DÖNGÜSÜ MODELLERİ 190
6.1.1. Gelişigüzel Model 193
6.1.2. Barok Modeli 193
6.1.3. Şelale(Çağlayan) Modeli 193
6.1.4. "V" Modeli 195
6.1.5. Spiral (Helezonik) Model 195
6.1.6. Evrimsel Model 197
6.1.7. Artırımsal Model 198
6.1.8. Çevik Yazılım Geliştirme Metotları 199
6.1.9. Sistem Geliştirme Yaşam Döngüsü Modeli 199
6.2. SİSTEM GELİŞTİRME YAŞAM DÖNGÜSÜ MODELİ İLE MEZUN BİLGİ SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ 201
6.2.1. Problemlerin, Fırsatların ve Amaçların Tanımlanması 201
6.2.2. Bilgi Gereksinimlerinin Belirlenmesi 208
6.2.3. Sistem İhtiyaçlarının Analizi 217
6.2.4. Mezun Bilgi Sistemi Arayüzlerin Oluşturulması 233
6.2.5. Yazılımın Geliştirilmesi ve Belge Oluşturulması 234
6.2.6. Sistemin Test Edilmesi ve Sürdürülmesi 235
6.2.7. Sistemin Gerçekleştirilmesi ve Değerlendirilmesi 237
KAYNAKÇA 241

KAYNAKÇA

Acar Ö. (2012), Yazılımda Şelale (Waterfall) Yöntemi, (Web Sitesi: http://www.kurumsaljava.com/2009/02/26/yazilimda-selale-waterfall-yontemi/.

Ağım, C. (1996) Yapay Zekâ ve Uygulama Alanları, Araştırma Notları, MPM Kütüphanesi, Ankara.

Akgemci, T. Çelik, A. (2010), Yönetim Bilişim Sistemleri, Ankara: Gazi Kitabevi, 1. Baskı.

Akgün, A. E. ve Keskin H. (2003), Sosyal Bir Etkileşim Aracı Olarak Bilgi Yönetimi Ve Bilgi Yönetimi Süreci, *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Sayı: 1, s.175-188.

Akkartal, M. (1982) , Uygulamada Bilgi İşlem ve Sanayii Mühendisliği, *Sanayii Mühendisliği Dergisi*, Malzeme Nakli Özel Eki.

Aksoy, H. (1990), Dağıtım Kanalları ve Fiziksel Dağıtım, İstanbul.

Aktaş, Z. (1985), Bilişim Sistemleri Geliştirmede Yapısal Yöntemler. *Bilgisayar Dergisi.*

Akyön, F.V. (2001), Bilgi Kavramı ve Yönetimi, Öneri, Cilt: 4, Sayı: 15.

Altıntaş, M. H., 1999, Müşteri Tatmininden Müşteriye Değer Sağlama Analizine Doğru Yapılanma ve Bir Analiz Önerisi, (Basılmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi S.B.E.), Bursa

Arpacı, T. (1992), Pazarlama, Gazi Yayınları, Ankara.

Bahadır, A., (1998), Bilişim Teknolojilerinin evrimi ve Bilişim Teknolojilerinin Çağdaş İşletmeler de Stratejik Yönetim Üzerine Etkileri, Çukurova Üniversitesiii BF.8/1.s.7, Adana.

Baransel A. (1997), Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, 3.Baskı., İstanbul.

Baş M., Tolun M., Aktepe C., (2009). Müşteri İlişkileri Yönetimi, Detay Yayınevi, Türkiye.

Beşkese, M. (2004), Techniques For ERP Software Selection, *İstanbul Teknik Üniversitesi Bildiriler Kitabı*, pp. 144-148., İstanbul.

Bingi, P., Sharma, M. K. and Godla, J. K. (1999). Critical İssues Affecting an ERP Implementation. Information Systems Management, 16(3), 7-14.

Bohlander, H.J., Snell S. (2007), Managing Human Resources, South Western, Ohio.

Borandağ E. (2006) Basamaklı CMMI Modeli ile Extreme Programming Metodunun Değerlendirilmesi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, F.B.E. Yüksek Lisans Tezi,

Bozkurt V. (2003), Bilgi Toplumu'nun Getirdikleri ve Türkiye, *Uludağ Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölüm,* Cilt: 5**,** Sayı: 2, s.1-141.

Bratko I. (1986), An Expert System For The Diagnostics Of Lower Urinary Tract Disorders.

Büker S., Aşıkoğlu R. ve Sevil G. (2009), Finansal Yönetim, Ankara: Sözkesen Matbaacılık.

Cadle J., Yeates D. (2008), "Project Management for Information Systems" Chapter 6, Prentice Hall. New York.

Can, H., (1999). Yönetim Bilimi ve Tarihçesi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Cebeci, U. (1994), Hücresel İmalatın Başlangıç Aşamaları İçin Uzman Sistem Yaklaşımı, İ.T.Ü. Fen Bil. Ens. Doktora Tezi, İstanbul.

Cemalcılar, İ. (1996), Pazarlama Kavramlar-Kararlar, Beta Yayınları, İstanbul.

Chorafas, D. (1992), Simulation, Optimization And Expert Systems.

Çağıltay N. E., Tokdemir G. (2010), "Veritabanı Sistemleri: Dersi Teoriden Pratiğe", Ada Matbaacılık, İstanbul.

Çelikçapa, F. O. (1995), Endüstri İşletmelerinde Üretim Yönetimi ve Teknikleri, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sayı: 117.

Çetinyokuş, T. (2008), Veri Küplerinin Bütünleşik Kullanımına Yönelik Yeni Bir Olap Mimarisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çil, İ. (2002), Bilgi Tabanlı İmalat Karar Destek Sistemleri ve Bir Uygulama. Endüstri Mühendisliği Dergisi, 1:15-27., Ankara.

Davis G. B., Olson M. H. (1998), "Management Information Systems Conceptual Foundations, Structure and Development", 2nd Ed. McGraw-Hill, New York.

Demir, M. H. (1985), Yönetsel Karar Verme, Bilgehan Basım Evi, İzmir.

Demir, M.H., Gümüşoğlu, Ş. (1994), Üretim/İşletmeler/Yönetim, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş, 4. Baskı. İstanbul.

Dinç, E. Ve Abdioğlu H. (2009), İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Ampirik Araştırma, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı: 21, sf.157-184.

Dock, T.V., and Wetherbe, J.C. (1988). Computer Information Systems for Business. St. Paul, MN: West Publishing.

Dunn, S., (1989), The Impact of the Computer on Education, Prentice Hall International Ltd., U.K.

Eren, E. (1977), "İşletmelerde Tamlaştırılmış Bir Yönetim Bilgi Sisteminin Gerçekleştirilmesi Ve Organizasyonu". *İşletme Fakülteleri Dergisi*. C:6

ERP yazılımları 2011 Türkiye ERP Pazar payları, <http://whatiserp.net> , Erişim Tarihi: 2011

Ersöz, S., (1987) Üretim Planlama ve Stok Kontrol Bilgi Sistemlerinin Tasarımı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ersöz, S., (1998) Üretim Pazarlama Entegrasyonunda Uzman Sistemler, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ersöz, S., (2003) İşletmelerde Üretim ve Stok Yönetim Bilgi Sistemleri, Gazi Kitabevi, Ankara.

Ersöz, S., Kahvecioğlu, R. (2005) " Rekabet Gücü Oluşturmada; İhmal Edilen Değer Pazarlama Bilgi Sistemleri", *Pazarlama Dünyası*, Sayı:6, 41-45.

Ersöz, S.,(2002) Stratejik Yönetimde Finans ve Muhasebe Bilgi Sistemlerinin Oluşturulmasına Yönelik Modelsel Bir Yaklaşım, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ertürk M. (2009), İşletme Biliminin Temel İlkeleri, Beta Basım, İstanbul.

Famili, A., Nau, D., Stewen, H., (1992), Artificial Intelligence Applications in Manufacturing, AAAI Press, The MIT Press, London England.

Fındıkçı İ. (2002), İnsan Kaynakları Yönetimi, Alfa Yayınları, İstanbul.

Fındıkoğlu, C. (1978), Pazarlama Bilgi Sistemleri, *A.İ.T.İ.A Muğla İşletmecilik Yüksekokulu Dergisi*, Cilt:4, Sayı:11 s.58, Ankara.

Filizöz B. (2003), İnsan Kaynakları Yönetiminde Uluslararası Yaklaşım Gerekliliği, C.Ü. İİBF Dergisi, Cilt: 4.

Gökçen H. (2012), Yönetim Bilgi/Bilişim Sistemleri: Analiz Ve Tasarım.

Göl, M. (1999), "Stratejik Karar Alma Ortamında Üst. Yönet. Bilgi Sist. Ve Uzman Sist.", Dumlupınar Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:3.

Göral,R. (2002), Büro Yönetimi Ve İletişim Teknikleri, Ankara.

Gözlü, S. (1991), Büro Verimliliği ve Otomasyon, MPM 1. Verimlilik Kongresi, s. 238.

Gülseçen, S. (1993), Yapay Sinir Ağları İşletme Alanında Uygulanması ve Bir Örnek Çalışma, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Fakültesi Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı, İstanbul.

Gümüştekin, G. E.(2004), İşletmelerde Yönetim Bilişim Sistemleri, Yönetim ve Ekonomi, Manisa: *Celal Bayar Üniversitesi Đ.Đ.B.F.*, Cilt:11 Say :1, s. 135.

Güz G.(2005), Perakende Sektöründe Kurumsal Kaynak Planlaması, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Endüstri Müh., İstanbul.

Haag, S., Cummings, M. Ve Dawkins, J. (1998), Management Information Systems For The İnformation Age.

Hart, A., (1992), Knowledge Acquisition For Expert Systems McGraw-Hill. Inc, USA.

Heizer, J., Render, B. (2004), Operations Management, 7. Baskı, Prentice-Hall, New Jersey.

Hicks, A. (1993), Stratejik Enformasyon Sistemleri, Çeviri:Belkıs Çorakçı, İnkılap kitabevi, İstanbul.

Holsapple, C.W. and Sena, M.P. (2005). ERP Plans And Decision-Support Benefits. Decision Support Systems 38, 575-590.

Karahoca, D. Ve Karahoca A. (1998), İşletmeciler, mühendisler ve yöneticiler için yönetim bilişim sistemleri ve uygulamaları, İstanbul: Beta.

Karakaya, M. (1994), Muhasebe Bilgi Sistemleri ve Bilgi Teknolojisi, Ankara: Nobel yayınları.

Kaya, İ. (1984), Pazarlama Bilgi Sistemleri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.

Keçecioğlu, T. (2003), Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Keen, P. G. W. and Scott-Morton M. S. (1979), Decision Support Systems: An Organizational Perspective. Reading, MA: Addison-Wesley.

Kılıç M,. (2006) Türkiye de ERP Tatminini Etkileyen Faktörlerin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kobu B. (2005), Üretim Yönetimi, Beta Basım,İstanbul.

Kotler P. ve Armstrong G. (2012), Principles Of Marketing, New Jersey.

Koyuncugil A.S. Özgülbaş N., (2009), Veri Madenciliği: Tıp Ve Sağlık Hizmetlerinde Kullanımı Ve Uygulamaları, *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, Mayıs.

Kroeber, D. W. ve Watson H. J. (1987), Computer-based information systems: A Management Approach.

Kuisak, A., (1990), Intelligent Manufacturıng Systems, Prentice Hall International Series In Industrail and Systems Engineering, NewJersey.

Kumar, K. (1998). ERP Experiences and Evolution. Communications of the ACM, 43(4), 23-26.

Laudon, Kenneth C., Laudon Jane P. (2012), Management Information Systems, Managing the Digital Firm, 12nd ed. Prentice- Hall. USA..

Leavitt, H.J. (1965), Applied Organisational Change in Industry, In March, New York: Rand McNally.

Long, L. (1989), Management İnformation Systems, New jersey: Prentice hall.

Maciaszek, L.A. (2001): Requirements Analysis and System Design. Developing Information Systems with UML, Addison Wesley, 378p.

Marakas, G. M. (1999). Decision Support Systems İn The Twenty-First Century. Upper Saddle River, N.J., Prentice Hall.

Markus, L., Axline, S., Petrie, D., and Tanis, C. (2000), Learning from Adopters' Experience with ERP Problems Encountered and Success Achieved. Journal of Information Technology 15(2), pp 245-265.

Mutlu E., Çetin C. (2009), Temel İşletmecilik İşletme ve Çevresi, Beta Yayınları, İstanbul.

Naffak, N. (1995), Offise İnformation Systems, North-Holland.

Nicolaou, A.I. (2004). Firm Performance Effects in Relation to the Implementation and use of Enterprise Resource Planning Systems. *Journal of Information Systems*, Vol.18, No. 2, pp. 79-105.

O'Brein A. James (2004)," Introduction to Information Systems: Essentials fort he Internetworked Enterprise, Mc-Graw Hill, Newyork.

Önder, H., Çakır, H., Göksel, M.A. (2000), Temel Bilgisayar Teknolojileri Kullanımı, Nobel Yayınları, Ankara.

Özkarahan, E. (1981), Yönetim Bilişim Sistemleri, SEGEM Yayınları İstanbul.

Özmen, Ş. (2001), İş Hayatı Veri Madenciliği ile İstatistik Uygulamalarını Yeniden Keşfediyor, V. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, Çukurova Üniversitesi, 19–22 Eylül, Adana.

Özsu, M.T. (1985), Principles of Distributed Database Systems, Prentice Hall, New Jersey.

Öztemel, E. (1995), Dünyada ve Türkiye'de Yapay Zeka, *Otomasyon*, Sayı: Ağustos, sf. 84-88.

Öztürk, S., Başar, M. (2013), İşletme Fonksiyonları, Web-Ofset, Eskişehir.

Parush, A., Hod, A., & Shtub, A. (2007). Impact of Visualization Type and Contextual Factors on Performance With Enterprise Resource Planning Systems. Computers & Industrial Engineering, 52(1), 133-142.

Retting, C,. (2007),The Travel With Enterprize Software, Mit Sloan Management Review Fall, 49(1):20-28.

Romney M., Steinbart P. J. (2000), Accounting Information Systems, Prentice Hall, New Jersey.

Sabuncuoğlu, Z. ve Tokol T. (2003), İşletme, Furkan Ofset, Bursa.

Sezgin, A. (1974), Yönetimde Planlama, Kontrol ve Karar Verme Aracı Olarak Elektronik Bilgi İşlem Makinalarına Dayalı Yönetim Bilgi Sistemleri, Ankara: T.İ.A Yayınları.

Silahtaroğlu G.,(2013), Veri Madenciliği Kavram ve Algoritmaları, Papatya Yayınevi, İstanbul.

Su, Y.F., & Yang, C. (2010), A structural equation model for analyzing the impact of ERP on SCM. Expert Systems with Applications, 37 (1), 456-469.

Sürmeli, F. (1978), Sistem Yaklaşımı Açısından Finansal Bilgi Sistem ve Maliyet Muh. Alt Sistemi Uygulaması, Eskişehir: E.İ.T.İ.A. Akademisi Basımevi.

Şeker Ş.E.,(2013), İş Zekası ve Veri Madenciliği, Cinius Yayınları, İstanbul.

Tarantilis, C.D., Kiranoudis, C.T., Theodorakopoulos, N.D., (2008). A Web-based ERP system for business services and supply chain management: Application to real-world process scheduling. European Journal of Operational Research 187, 1310–1326.

Taşçı, C. (1994), Yönetim Bilişim Sistemleri, Ders notları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Taşgetiren M. F. (1996), Design Of Expert Systems For Job Shop Scheduling: A Conceptual Framework, *İÜ İşletme Fakültesi Dergisi*, Vol. 25, No. 2.

Tecim V. (2012), Sistem Geliştirme Yaşam Döngüsü, (www.deu.edu.tr /userweb/vahap.tecim/dosyalar/sgyd.pdf,)

Tricker, R. I. (1976). Management Information and Control Systems, John Willey Sons, Ltd. London. Tolun M.,(2006). Pazarlama Bilgi Sisteminin Hizmet İşletmelerinin Uluslararasılaşmasındaki Önemi. Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, 4(26-41).

Turban, E. (1990), Decision Support And Expert Systems: Management Support Systems London: Mcmillan,Cooliermcmillan,Newyork.

Türker E.S., Taşkın H. (1991), Endüstriyel Sistemlerde Yapay Zeka Ve Uzman Sistemlerde Uygulamaları, Endüstri Mühendisliği, Yıl: 3, Sayı: 14.

Vercan, R., Bilgi Mühendisliği Ve Uzman Sistemler, *MPM Verimlilik Dergisi* 1995/2, Ankara.

Yenigül, M., F., (2004), Kurumsal Kaynak Planlama ve Türkiye de ki Uygulamaları, Gazi Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Yayınları, Sayı:1.

Yılmaz G. (2012), Yazılım Geliştirme Yaşam Döngüsü Modelleri Ders Notları, (http://web.iku.edu.tr/~gyilmaz,)

Yozgat, U. (2011), Yönetim Bilişim Sistemleri- Dijital İşletmeyi Yönetme, İstanbul: Nobel Yayınları

Zhu (2006), "The Role Mechanism in Collaborative Systems," International Journal of Production Research, Vol. 44, No. 1, pp. 181-193.

PLANLAMADA VE COĞRAFYADA TEMEL İSTATİSTİK VE MEKANSAL İSTATİSTİK

K. Mert ÇUBUKÇU

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1097
Mühendislik-Teknik No.: 93
ISBN : 978-605-320-001-7
© 1. Basım, Mart 2015

PLANLAMADA VE COĞRAFYADA TEMEL İSTATİSTİK VE MEKANSAL İSTATİSTİK
Doç. Dr. K. Mert Çubukçu

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
esatış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çubukçu, K. Mert.
Planlamada ve Coğrafyada Temel İstatistik ve Mekansal İstatistik / *K. Mert Çubukçu*
1. Basım, XXII+324 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-001-7
1. İstatistik, 2. Şehir ve Bölge Planlama, 3. Mekansal İstatistik, 4. Coğrafya

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

İstatistik bilimi, kabaca ampirik gözlem ve ölçülebilen her türlü data içeren tüm bilim dallarında kullanılan metot ve teknikler bütünüdür. Gelişen teknolojiler, devasa büyüklükteki kentlerimiz, kentlerin gittikçe artan karmaşık yapıları, çeşitli öğelerinin birbiri ile olan karmaşık ilişkileri, yanı sıra artan "şeffaflık" ve "hesap verebilme" (*accountability*) zorunluluğu, coğrafi veri ve istatistik biliminin şehir ve bölge planlaması ve kentsel coğrafyadaki gittikçe artan önemini vurgulamaktadır. Veri toplama, örnekleme, elde edilen verinin betimlenmesi, örnekleme ile elde edilen örneklemden kitleye ilişkin yapılan çıkarsama, değişkenler arasındaki betimsel ve nedensel ilişkilerin saptanması hususlarını (etaplarını) kapsayan istatistik bilimi, hemen hemen her fakültenin (ve özellikle de yüksek lisans eğitiminde) zorunlu ders olarak bulunmaktadır.

Gerek ülkemizde, gerekse A.B.D. ve Japonya'daki 1973 yılından itibaren verdiğim istatistik derslerinden edindiğim izlenim ve diğer istatistik derslerini veren arkadaşlarımdan edindiğim bilgiler, istatistik derslerinin vazgeçilmez ve çok yararlı olmalarına karşın, genellikle öğrenciler tarafından sevilen popüler bir ders olmadığı doğrultusundadır. Kanımca bunun nedeni; özellikle de örneklemden kitleye ilişkin çıkarımlarındaki etaplarda olduğu gibi, birçok istatistik tekniğinde olasılık ve diğer soyut öğeler bulunması olabilir.

Kırk yılı aşan, istatistik biliminin şehir ve bölge planlamasına uygulanması konusunda verdiğim derslerden edindiğim bir ikinci ilginç izlenim de yıllar içinde ilgili bilgisayar yazılımlarının kullanımları kolaylaştıkça ve hızlandıkça, öğrencilerin ve diğer kullanıcıların yöntem ve tekniklerin içeriğine, anlamına, amacına, o tekniği kullanmak için verinin belli

varsayımlarını (*assumptions*) sınamak gerekliliğine ve çıkan sonucun yorumuna, doğal olarak daha çok önem verecekleri ve daha çok zaman ayıracakken; gerçekte bunun tam tersinin gerçekleşmiş olmasıdır. Bu durum, öğrencilerin genellikle tekniğin özüne ve varsayımlarına gerekli önemi vermeyip, konuya ilişkin okumalarını yapmadan, büyük bir hevesle hemen bilgisayarda sonucu görmek için bilgisayarın tuşlarına basarak saniyeler içinde sonucu almak istemeleri şeklinde gelişmiştir.

Yukarıda açıkladığım bu iki husus bağlamında, öğrencim ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden lisans öğrencim K. Mert Çubukçu'nun geleneksel ve mekânsal istatistiği bir bütün olarak ele alması, konuları basitçe, anlaşılır, çok yalın bir dille anlatması, her tekniğin önemli hususlarına özellikle vurgu yapması, şehir ve bölge planlamasına ve kentsel coğrafyaya özgü kısa anlaşılır örnekler vermesi ve bunları hiç bir aşamayı atlamadan anlatarak çözmüş olması, bu örneklerin tamamına yakınının basit bir hesap makinesi ile yapılabilir olmaları, istatistiği "kara kutu" olmaktan çıkarmaktadır.

Dolayısı ile; bu nitelikteki istatistik kitaplarının ileride öğrencilerin istatistiği anlamalarına, içselleştirmelerine, ampirik bilimsel çalışmalarda istatistik metot ve tekniklerin vazgeçilmez olduğunu anlamalarına ve sevmelerine olanak sağlayacağına inanıyorum.

Bütün bu hususlar kitabı, klasik ve mekânsal istatistik yöntem ve tekniklerini öğrenmek ve uygulamak isteyen çeşitli kullanıcı gurupları için bir başvuru kitabı haline getirmektedir.

Prof. Dr. Ayşe Gedik
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
ODTÜ, 2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1
BÖLÜM 1: TEMEL İSTATİSTİK KAVRAMLARI 7
1.1. Evren, Kitle, Gözlem, Örneklem ve Güven Düzeyi.....7
1.2. Örnekleme Teknikleri 8
1.2.1. Basit Rastlantısal Örnekleme 8
1.2.2. Tabakalı Örnekleme 14
1.2.3. Sistematik Örnekleme 15
1.2.4. Küme Örneklemesi 16
1.3. Minimum Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi.....17
1.4. Ölçek.....19
1.4.1. Gruplama Ölçek.....19
1.4.2. Sıralama Ölçek.....19
1.4.3. Eşit Aralıklı Ölçek ve Oran Ölçek 20
1.5. Frekans Dağılımı ve Histogram.....20
1.5.1. Frekans Dağılımı.....20
1.5.2. Histogram 24
1.6. Uçdeğer ve Kutu Grafiği 24
1.6.1. Minimum ve Maksimum Değerlere Dayanan Yaklaşım.....26
1.6.2. Çeyrekler Arası Aralık Değerine Dayanan Yaklaşım.....28
1.6.3. Menteşe Derinliklerine Dayanan Yaklaşım.....31
1.7. Olasılık Kavramı ve Rastlantı Değişkenleri 36
1.7.1. Olasılık Kavramı 36
1.7.2. Rastlantı Değişkenleri.....37
1.7.3. Sürekli Rastlantı Değişkenleri için Olasılık Dağılımları 37

1.7.4. Normal Dağılım 38
1.7.5. Binom ve Poisson Dağılımlar 40
BÖLÜM 2: BETİMLEYİCİ İSTATİSTİK 45
2.1. Merkezi Eğilimin Ölçülmesi 45
2.1.1. Ortalama 46
2.1.2. Ağırlıklı Ortalama 47
2.1.3. Sınıflandırılmış Gözlemler İçin Ortalama 48
2.1.4. Ortanca 50
2.1.5. Mod 52
2.1.6. Değişim Aralığı Orta Değeri 54
2.2. Dağılmanın Ölçülmesi 55
2.2.1. Minimum, Maksimum ve Değişim Aralığı 57
2.2.2. Dörttebirlik (Çeyreklik) ve Yüzdelikler 57
2.2.3. Ortalama Sapma 61
2.2.4. Varyans ve Standart Sapma 63
2.2.5. Sınıflandırılmış Gözlemler İçin Varyans ve Standart Sapma 65
2.2.6. Varyans Katsayısı 66
2.2.7. Çarpıklık 69
2.2.8. Basıklık 74
BÖLÜM 3: ÇIKARIMSAL İSTATİSTİK 79
3.1. İki Değişken Arasındaki İlişkinin Ölçülmesi 79
3.1.1. Gruplama Ölçekte İlişkinin Ölçülmesi 80
3.1.1.1. Phi Katsayısı 80
3.1.1.2. Chi-Kare Testi 83
3.1.2. Sıralama Ölçekte İlişkinin Ölçülmesi 89
3.1.2.1. Spearman'ın sıralama Korelasyon Katsayısı 89
3.1.2.2. Kendall'ın Tau İstatistiği 93
3.1.3. Eşit Aralıklı ve Oran Ölçekte İlişkinin Ölçülmesi 98
3.1.3.1. Pearson'ın Korelasyon Katsayısı 98
3.2. Örneklemlerin Karşılaştırılması 103
3.2.1. Gruplama Ölçekte Örneklemlerin Karşılaştırılması 103
3.2.1.1. Chi-Kare Testi – 2 × 2 Tablolarda 103
3.2.1.2. Chi-Kare Testi – $2 \times j$ Tablolarda 106
3.2.1.3. Chi-Kare Testi – $i \times j$ Tablolarda 110
3.2.2. Sıralama Ölçekte Örneklemlerin Karşılaştırılması 112
3.2.2.1. Mann-Whitney U-Testi 112
3.2.2.2. Kruskal-Wallis H-Testi 117

3.2.3. Eşit Aralıklı ve Oran Ölçekte Örneklemlerin Karşılaştırılması 124
3.2.3.1. Student'ın t-Testi (Bağımsız Örneklemler t-Testi) 124
3.2.3.2. Eşli Örneklemler t-Testi 132
3.2.3.3. Tek-Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) 135
3.2.3.4. İki-Yönlü Varyans Analizi 149
3.2.3.5. İki Bağımsız Örneklem Kolmogorov-Simirnov Testi ... 159
BÖLÜM 4: MEKANSAL ÖRNEKLEME 169
4.1. Mekansal Basit Rastlantısal Örnekleme 169
4.2. Mekansal Sistematik Örnekleme 177
4.3. Mekansal Tabakalı Örnekleme 180
4.4. Mekansal Tabakalı Sistematik Hizalanmamış Tasarım Örnekleme 181
4.5. Mekansal Küme Örneklemesi 184
BÖLÜM 5: MEKANSAL BETİMLEYİCİ İSTATİSTİK 187
5.1. Merkezi Eğilimin Ölçülmesi 187
5.1.1. Ortalama Merkez 188
5.1.2. Ağırlıklı Ortalama Merkez 190
5.1.3. Ortanca Merkez 193
5.2. Dağılmanın Ölçülmesi 194
5.2.1. Standart Uzaklık 194
5.2.2. Ağırlıklı Standart Uzaklık 197
5.2.3. Standart Sapma Elipsi 199
BÖLÜM 6: MEKANSAL DESEN ANALİZİ 207
6.1. Kuadrat Analizi 208
6.1.1. Kuadrat Analizinde Mükemmel Kümenin Sınanması 215
6.1.2. Kuadrat Analizinde Mükemmel Dağınıklık/Tekdüzelik Sınaması 218
6.1.3. Kuadrat Analizinde Rastlantısallık Sınaması 221
6.1.4. Kuadrat Analizinde Varyans/Ortalama Oranının Kullanılması 225
6.2. En Yakın Komşuluk Analiz Teknikleri 229
6.2.1. En Yakın Komşu Analizi 229
6.2.2. Yüksek Derece En Yakın Komşu Analizi 235
6.2.3. En Yakın Komşu Analizinde Donnely Düzeltmesi 239
6.3. Ripley'in *K* Fonksiyonu 243
BÖLÜM: MEKANSAL OTOKORELASYON 255
7.1. Global Mekansal Otokorelasyon Teknikleri 256
7.1.1. Moran'ın I Endeksi 256
7.1.2. Geary'nin C Oranı 267
7.2. Yerel Mekansal Otokorelasyon Yöntemleri 277

7.2.1. Getis-Ord G* Yerel İstatistiği 278
7.2.2. Anselin Yerel Moran'ın I İstatistiği 284
EKLER 297
BİBLİYOGRAFYA 319

BİBLİYOGRAFYA

Aldrich, J. (1997) R. A. Fisher and the making of maximum likelihood 1912–1922. *Statistical Science*, sayı 12 (3), sayfa 162-176.

Aldstadt, J. (2010) Spatial clustering. *Handbook of Applied Spatial Analysis: Software Tools, Methods and Applications*. Fischer, M.M. ve A. Getis (derleyenler), sayfa 279-300. Springer-Verlag.

Anderson, D.R., Sweeney, D.J., ve T.A. Williams (2008) Statistics for Business and Economics. Cengage Learning.

Anselin, L. (1995) Local ındicators of spatial association — LISA. *Geographical Analysis*, sayı 27 (2), sayfa 93–115.

Ardilly, P. ve Y. Tillé (2006) *Sampling Methods: Exercises and Solutions*. Springer.

Babbie, E.R. (2008) *The Basics of Social Research*. Cengage Learning.

Ball, P. (2004) *Critical Mass: How One Thing Leads to Another*. Arrow Books.

Berry, B.J.L. ve A. M. Baker (1968) Geographic sampling. *Spatial Analysis: A Reader in Statistical Geography*. Berry, B.J.L. ve D.F. Marble (derleyenler), sayfa 91-100. Prentice Hall.

Black, K. (2009) *Business Statistics: Contemporary Decision Making*. John Wiley and Sons.

Burt, J.E., Barber, G.M. ve D.L. Rigby (2009) *Elementary Statistics for Geographers*. Guilford Press.

Clark, P. J. ve F.C. Evans (1954) Distance to nearest neighbor as a measure of spatial relationships in populations. *Ecology*, sayı 35(4), sayfa 445-453.

Clark, W.A.V. ve P.L. Hosking (1986) *Statistical Methods for Geographers*. John Wiley & Sons.

Cliff, A.D. ve J.K. Ord (1973) *Spatial Autocorrelation*. Pion.

Conolly, J. ve M. Lake (2006) *Geographical Information Systems in Archaeology*. Cambridge University Press.

Cowles, M. (2001) *Statistics in Psychology: An historical perspective, 6th edition*. Taylor & Francis.

Craglia, M., Haining, R. ve P. Wiles (2000) A comparative evaluation of approaches to urban crime pattern analysis. *Urban Studies*, sayı 37 (4), sayfa 711–729.

Cramer, D. (1994) *Introducing Statistics for Social Research: Step-by-step Calculations and Computer Techniques Using SPSS*. Routledge.

Dietz, T. ve L. Kalof (2009) *Introduction to Social Statistics: The Logic of Statistical Reasoning*. Wiley-Blackwell.

Dixon, P.M. (2002) Ripley's K function. *Encyclopedia of Environmetrics, Volume 3*. El-Shaarawi, A.H. ve W.W. Piegorsch (derleyenler), sayfa 1796-1803. John Wiley & Sons.

Dodge, Y. (2008) *The Concise Encyclopedia of Statistics*. Springer.

Donnelly, K. (1978). Simulations to determine the variance and edge-effect of total nearest neighbour distance. *Simulation Methods in Archaeology***.** Hodder, I. (derleyen), sayfa 91-95. Cambridge University Press.

Ebdon, D. (1977) *Statistics in Geography*. Basil Blackwell.

Ertur, C., ve J. Le Gallo (2003) An explatory spatial data analysis of European regional disparities, 1980-1995. *European Regional Growth*. Fingleton, B. (derleyen), sayfa 55-98. Springer-Verlag.

Field, A.P. (2000) *Discovering Statistics Using SPSS for Windows: Advanced Techniques for the Beginner*. SAGE Publications Ltd.

Fischer, M.M. ve A. Getis (2010) Introduction. *Handbook of Applied Spatial Analysis: Software Tools, Methods and Applications*. Fischer, M.M. ve A. Getis (derleyenler), sayfa 1-24. Springer-Verlag.

Fotheringham, A.S., Brunsdon, C. ve M. Charlto (2000) *Quantitative Geography: Perspectives on Spatial Data Analysis*. SAGE Publications Ltd.

Frigge, M., Hoaglin, D.C. ve B. Iglewicz (1989) Some implementations of the boxplot. *The American Statistician*, sayı 43 (1), sayfa 50-54.

Geary, R. C. (1954) The contiguity ratio and statistical mapping. *The Incorporated Statistician*, sayı 5 (3), sayfa 115-146.

Gehlbach, S. (2006) *Interpreting the Medical Literature*, 5th edition. McGraw-Hill Prof Med/Tech.

Getis, A. (2010a) Spatial interaction and spatial autocorrelation: A cross-product approach. *Perspectives on Spatial Data Analysis*. Anselin, L. ve S.J. Rey (dereleyenler), sayfa 23-34. Springer.

Getis, A. (2010b) Spatial autocorrelation. *Handbook of Applied Spatial Analysis: Software Tools, Methods and Applications*. Fischer, M.M. ve A. Getis (derleyenler), sayfa 255-278. Springer-Verlag.

Getis, A. ve J.K., Ord (1992) The analysis of spatial association by use of distance statistics. *Geographical Analysis*, sayı 24, sayfa 189-206.

Gittleman, J.L. ve M. Kot (1990) Adaptation: statistics and a null model for estimating phylogenetic effects. *Systematic Zoology*, sayı 39, sayfa 227-241.

Giventer, L.L (2011) *Statistical Analysis for Public Administration*. Jones & Bartlett Publishers.

Goodchild, M.F. (1986) *Spatial Autocorrelation*. Catmog 47. Geo Books.

Gravetter, F. J. ve L. B. Forzano (2008) *Research Methods for the Behavioral Sciences*. Cengage Learning,

Greig-Smith, P. (1964) *Quantitative Plant Ecology*, 2nd edition. Butterworth.

Griffith, D.A. ve C.G. Amrhein (1991). *Statistical Analysis for Geographers*. Prentice Hall.

Hawkins, D.M. (1980) *Identification of Outliers*. Taylor & Francis.

Hayter, A.J. (2012) *Probability and Statistics for Engineers and Scientists*. Cengage Learning.

Hazewinkel, M. (2001). *Encyclopaedia of Mathematics*. Kluwer Academic Publishers.

Healey, J.F. (2011) *Statistics: A Tool for Social Research*. Cengage Learning.

Hyndman, R.J. ve Y. Fan (1996) Sample quantiles in statistical packages. *The American Statistician*, sayı 50 (4), sayfa 361-365

Iglewicz, B. ve D.C. Hoaglin (1993) *How to Detect and Handle Outliers*. ASQC Quality Press.

Illian, J., Penttinen, A., Stoyan, H. ve D. Stoyan (2008) Statistical Analysis and Modelling of Spatial Point Patterns. John Wiley & Sons.

Jain, T.R., Aggarwal, S.C. ve R.K. Rana (2010) *Basic Statistics for Economists*. V. K. Enterprises.

Khan, J.A. (2008) *Research Methodology*. APH Publishing.

Kitchin, R., Blades, M. (2002) *The Cognition of Geographic Space*. I. B. Tauris & Co. Ltd. London.

Kumar, C.R. (2008) *Research Methodology*. APH Publishing.

Lefever, D.W. (1926) Measuring geographic concentration by means of the standard deviational elipse. *The American Journal of Sociology*, sayı 32 (1), sayfa 88-94.

Manly, B.F.J. (1991) *Randomization, Bootstrap and Monte Carlo Methods in Biology*. Chapman and Hall.

McGill, R., Tukey, J.W. ve W.A. Larsen (1978). Variations of box plots. *The American Statistician*, sayı 32 (1), sayfa 12-16.

Mendenhall, W., Reinmuth, J.E., Beaver, R. ve D. Duhan (1986) *Statistics for Management and Economics*, 5th edition. Duxbury Press.

Merrington, M. (1942) Tables of percentage points of the t-distribution. *Biometrika*, sayı 32, sayfa 300.

Moore, D.S. ve G.P. McCabe (1998) *Introduction to the Practice of Statistics,* 3rd edition. W.H. Freeman and Company.

Moran, P. A. P. (1948) The interpretation of statistical maps. *Journal of the Royal Statistical Society, Series B (Methodological)*, sayı 10 (2), sayfa 243-251.

Moran, P. A. P. (1950). Notes on continuous stochastic phenomena. *Biometrika*, sayı 37 (1/2), sayfa 17-23.

Ord, J.K. (2010) Spatial autocorrelation: A statiscian's reflections. *Perspectives on Spatial Data Analysis*. Anselin, L. ve S.J. Rey (dereleyenler), sayfa 165-180. Springer.

Ord, J.K. ve A. Getis (1995) Local spatial autocorrelation statistics: distributional issues and an application. *Geographical Analysis*, sayı 27, sayfa 286-306.

Ott, R.L. ve M. Longnecker (2010) *An Introduction to Statistical Methods and Data Analysis*. Cengage Learning.

Pal, S.K. (1998) *Statistics for Geoscientists: Techniques and Applications*. Concept Publishing Co.

Panneerselvam, R. (2004) *Research Methodology*. PHI Learning Pvt. Ltd.

Pearson, E.S. ve H.O. Hartley (1966) *Biometrika Tables for Statisticians, Volume I*, 3rd edition. University Press in Cambridge.

Peters, W. S. (1987) *Counting for Something: Statistical Principles and Personalities*. Springer.

Pidwirny, M. (2006). *Fundamentals of Physical Geography*, 2nd Edition. Fundamentals eBook.

Ramsey, F. ve D. Schafer (1997) *The Statistical Sleuth: A Course in Methods of Data Analysis*, 1st edition. Duxbury Press.

Rao, C.R. (1992) R.A. Fisher: The founder of modern statistics. *Statistical Science*, sayı 7 (1), sayfa 34-38.

Ripley, B. D. (1976) The second-order analysis of stationary point processes. *Journal of Applied Probability*, sayı 13, sayfa 255-266.

Ripley, B.D. (1979) Tests of 'randomness' for spatial point patterns. *Journal of the Royal Statistical Society, Series B (Methodological)*, sayı 41 (3), sayfa 368-374.

Schuenemeyer, J., Drew, L. and L.J. Drew (2011) *Statistics for Earth and Environmental Scientists*. John Wiley and Sons, Inc.

Stigler, S.M. (1986) *The History of Statistics: The Measurement of Uncertainty Before 1900*. Harvard University Press.

Thomas, R.W. ve R. J. Huggett (1980) *Modelling in Geography: A Mathematical Approach*. Rowman & Littlefield.

Upton, G. ve I. Cook (2008) *A Dictionary of Statistics*, 2nd edition, Oxford University Press.

Vandermeer, J.H. ve D.E. Goldberg (2013) *Population Ecology: First Principles*, 2nd edition. Princeton University Press.

Waller, L.. ve C.A. Gotway (2004) *Applied Spatial Statistics for Public Health Data*. John Wiley & Sons, Inc.

Wheater, C.P. ve P.A. Cook (2000) *Using Statistics to Understand the Environment*. Routledge.

Whittle, P. (1954) On Stationary Processes in the Plane. *Biometrika*, sayı 41 (3/4), sayfa 434-449.

Wong W.S.W. and J. Lee (2005) *Statistical Analysis of Geografhic Information with ArcView GIS and ArcGIS*. John Wiley and Sons, Inc.

Yuill, R.S. (1971) The standard deviational ellipse; an updated tool for spatial description. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, sayı 53 (1), sayfa 28-39.

Zar, J.H. (1972) Significance testing of the Spearman rank correlation. *Journal of the American Statistical Association*, sayı 67, sayfa 578-580.

Zar, J.H. (1999) *Biostatistical Analysis*, 4th edition. Prentice-Hall.

KALİTE ODAKLI MÜKEMMELLİK

Değer Yaratan Kurumların Sıçrama Stratejisi

Dr. Oygur YAMAK

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1206
İşletme No.: 32
ISBN : 978-605-320-111-3
© 1. Basım, Nisan 2015

KALİTE ODAKLI MÜKEMMELLİK
Değer Yaratan Kurumların Sıçrama Stratejisi

Dr. Oygur YAMAK

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yamak, Oygur.

KALİTE ODAKLI MÜKEMMELLİK - Değer Yaratan Kurumların Sıçrama Stratejisi / *Oygur Yamak*
1. Basım, XVI+310 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-111-3
1. Kalite 2. Toplam Kalite Yönetimi 3. Müşteri Odaklılık 4. Yalın Düşünce 5. Sistem Yaklaşımı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitabın öncüsü sayılan ve ilk baskısı 1998 yılı Mayıs ayında yapılan 'Kalite Odaklı Yönetim' kitabını hazırlama amacım, gerek iş dünyasında her seviyedeki çalışanlara gerekse kamuoyuna, kalite kavramı hakkında doğru ve kolay anlaşılır bilgi vermekti. Yaklaşık bir yıl süren hazırlık ve yazım sürecinde, kalite kavramını en başından ele alarak açıklamaya çalışmıştım. Sonuçta, ortaya yaklaşık 300 sayfalık bir eser çıkmıştı.

Bugün geriye bakıp o günleri andığımda, yaptığımın hiç de kolay olmadığını düşünüyorum. Çünkü çalışmaya başlarken, şirket dergilerini veya yayınlanmış makaleleri saymazsak Türkçe işletme kitaplığı rafında kalite konusunda yalnızca iki telif ve bir çeviri eser bulunmaktaydı. Bülent Kobu'nun 80'li yıllarda basılmış olan Endüstriyel Kalite Kontrol kitabı ve İbrahim Kavrakoğlu'nun Kalite kitabı ile Kalder'in çevirterek yayınladığı İshikawa'nın Toplam Kalite Kontrol adlı kitabından başka basılı bir eser bulunmuyordu.

Koç 2000 projesi kapsamında Koç Holding'in eğitim ve geliştirme kuruluşu olan KOGEM'de 3 yılı aşkın eğiticilik görevim sırasında kalite konusuyla yoğun olarak ilgilenme fırsatı buldum ve kalite konularındaki yöntem ve teknikleri geliştirdiğimiz seminerler vasıtasıyla yan sanayinin de içinde bulunduğu çok geniş bir kitleye yayma seferberliğinde görev aldım. Bu seferberlikteki temel görevim; ülkemizde o güne dek bilinmeyen ve uygulanma fırsatı bulamamış bir yöntemi, Kalite Fonksiyon Yayılımını (Quality Function Deployment veya QFD) enine boyuna inceleyip katılımcılara uygulama inceliklerini öğretmekti.

Ergün Önder'in başarılı sanayi geçmişinin ardından kısa bir dönem direktör olarak başında bulunduğu KOGEM'deki yol gösterici liderliği inancımızı her zaman diri tutmuştu. Amansız bir hastalıkla uğraştığı dönemde ve onu kaybettiğimizde bile onun desteğini hep arkamızda hissetmiştik. Bu vesileyle onun aziz hatırasını bir kez daha rahmetle anıyorum.

Üç yılı aşan eğitim seminerlerim dolayısıyla Arçelik'in İstanbul Çayırova, Eskişehir ve Ankara işletmeleri yanında Tofaş, Ardem, Gazal, Demirdöküm, yan sanayiden Teknik Malzeme, Aka Otomotiv şirketlerinin fabrikalarını gezip görmek şansını da elde ettim. Bu ziyaretler ufkumun daha da genişlemesini sağladı.

Fiat'a bağlı İsvor danışmanlık kuruluşundan gelen eğitimci Andrea Rasetti'nin bu aşamada bize önemli katkısı olduğunu söylemeliyim, ayrıca Ford şirketinden gelen uzmanlar ile Neal Nadler gibi eğiticileri de unutmayarak.

Tüm bu deneyimlerden süzülen rafine edilmiş bilgiyi konuya yeni başlayacakları sıkmayacak ölçüde teoriden çok uygulamaya ağırlık vererek bu kitapta topladık, tabii kendi görüşlerimize de yer vererek.

Bu kitabı oluşturma aşamasında çalışma arkadaşlarımın, katıldığım seminerlerin, seminer katılımcılarının her birinin yadsınmaz payı olduğunu açık yüreklilikle belirtmek isterim. Yararlandığım kaynakların ötesinde sayısız kaynaktan ilham aldığımı, fikir edindiğimi de eklemeliyim. Dolayısıyla ortaya çıkan eserdeki fikirlerin büyük bölümü okuduğum ve esinlendiğim kalite gurularına ve yukarda belirttiğim kişilere aittir. Burada benim rolüm; bunları bir süzgeçten geçirip kendi görüşlerimle bezemek, düzgün ve akıcı bir dille sunmaktan ibaret olmuştur. Bu vesileyle kitaba emeği geçmiş herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Her boyuttaki organizasyonun dönüştürülmesiyle ilgili olan bu eserde, kalite ön planda tutularak bu dönüşümün nasıl sağlanacağı ilkeler bazında anlatılmaktadır.

Kitabın giriş kısmı bulunduğumuz çağın değişen ekonomik ve teknolojik koşullarında yönetim, üretim ve pazarlama anlayışlarının almış olduğu biçim ana çizgileriyle tartışılmaktadır.

İkinci kısım kalite yönetiminde esas alınması gereken ilkelere ayrılmıştır. Bu bağlamda kalite, hedef kitle, müşteri odaklılık, müşteri ilişkileri ve toplam kalite yönetimi kavramları açıklanmıştır. Dördüncü bölüm kalite kavramının kapsamına ayrılmıştır. Bu kavram, geniş kapsamı ve içeriğiyle irdelenmekte, çeşitli tanımlar tartışılmakta ve kabul görmüş bir tanıma varılmaktadır. Beşinci bölümde, müşteriyi odak noktasına alan bir

ürün geliştirme yaklaşımı olan Kalite Fonksiyonu Yayılımı açıklanmaktadır. Altıncı bölümde, müşteri odaklılık kavramı ele alınarak tartışılmaktadır. Yedinci bölüm, kalite kavramının sistem yaklaşımı ile açıklanmasına ayrılmıştır. Sekizinci bölümde, toplam kalite anlayışı sistem yaklaşımı çerçevesinde ele alınmakta ve temel ilkeleri tanıtılmaktadır.

Kitabın üçüncü kısmında, kalite yönetiminin temel öğeleri sayılan istatistiksel yöntemler, maliyetler ve kaliteyi sağlayan ve geliştiren teknikler ile değer yaratma konusu incelenmektedir. Bu bağlamda, dokuzuncu bölüm kalitenin ölçümü, değişkenlik ve süreç kontrolü konularına ayrılmıştır. Onuncu bölümde ise, kalite maliyetleri konusu açıklandıktan sonra kalite güvence sistemi kurmak isteyen kurumların uygulamaları gereken yöntem ve teknikler ana hatlarıyla tanıtılmıştır. Her biri ayrı bir kitap konusu olmayı hak eden bu yöntemler (Kalite Fonksiyon Yayılımı, İstatistiksel Süreç Yönetimi, Hata Türleri ve Etkileri Analizi, Deney Tasarımı, Benchmarking vb.) kitabın kapsamı ve hacmi göz önünde tutularak dar kapsamda işlenmiştir. On birinci bölümde, kalite sisteminin müşteri için değer yaratmayı hedefleyen, israftan kaçınan kısacası yalın bir sistem olması gerektiği vurgulanmaktadır. On ikinci bölümde ise, kalite sisteminin kurulması ve iyileştirme ekiplerinin yönetilmesinde rol oynayan liderlik anlayışı ele alınmıştır.

Dördüncü ve son kısım ise, Deming, Juran ve Crosby ile 1980-2000 yılları arasında yapılmış ve çeşitli dergilerde yayınlanmış olan söyleşilerin çevirisine yer verilerek, kalitenin üç dev isminin görüşleri yansıtılmıştır.

Sonuç olarak, kaliteli bir ürün üretmek isteyen kuruluşların özen göstermeleri gereken hususlar, karşılaşılması olası sorunlar ve uygulanacak yöntemler stratejik ve taktik düzeyde açıklanmıştır.

Kitabın, Türkiye'de önemi her geçen gün daha fazla anlaşılan kalite bilincinin gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmasını arzu ederek, ülkemizdeki en küçüğünden en büyüğüne hizmet ve ürün sunan işletme, kurum ve kuruluşlara yol gösteren bir kılavuz olmasını diliyorum. Elbirliğiyle daha kaliteli bir yaşama!

Dr. Oygur Yamak
Göktürk, 20 Şubat 2015

İÇİNDEKİLER

Birinci Kısım
GİRİŞ

1. Dijital Devrim 3
Küreselleşme 4
Fütüristlerin Görüşleri 7
Bilgi Toplumu 8
Kağıtsız Fabrikalar 9
Tek Kişilik Şirketler 10
Küresel Üretici 11
Küresel Pazarlar 12
Paydaşlık ve Paydaş Toplum 12
21. Yüzyıl İşletmesinin Ana Çizgileri 15
Yeni Yönetim Anlayışı 15
Notlar 17

2. Yeni Ekonomi 19
Gelecekte Bizleri Neler Bekliyor? 20
Değişen Pazarlar 22
Yenilikçi Şirketler 23
Sanal Ürün 24
Yeni Pazarlama Anlayışı 27
Yeniden Yapılanma 29
Şirketin Yeniden Yaratılması 30
Müşteri: Değişimin Nirengi Noktası 31
Rekabet: Değişimin Hızı 31
Notlar 33

3. Küreselleşme ve Değişim 35
Teknolojik Gelişmeler 37
Değişim 38
Değişimin Boyutları 38
Değişime Karşı Direnç 40
Ne Zaman Değişmeli? 41
Değişimin Ajanları 42
Bilişim Teknolojisi 43

Öğrenen Organizasyon 43
"Öğrenmeyi Öğrenen" Organizasyon 46
Kurum Kültürü 48
Vizyon ve Misyon 49
Kurumsallaşma 49
Değişim Sömürüsü 51
Notlar 53

İkinci Kısım
KALİTE YÖNETİMİ TEMEL İLKELERİ

4. Kalite Kavramı 57
Kalite Kavramının Ortaya Çıkışı 58
Japonya'da Kalitenin Tarihçesi 60
Kalite Her Şeydir! 61
Kalitenin Açılımı 63
Kalite Kontrol Edilemez! 64
Kalite: Sonu Gelmeyen Uğraş 65
Amaç Birliği 66
Kalitenin sonu yoktur: Hep Daha İleriye! 66
Kalite Kaldıracı 68
İlk Seferde Doğru Yapmak 69
Kalite Bedavaya Gelir! 70
Yaşam Biçimi Olarak Kalite 71
Notlar 75

5. Müşteriye Göre Ürün 77
Niş Pazarlar 78
Hedef Kitle 78
Ürün Kalitesi 80
Kalite Kategorileri 82
Kano Modeli 83
Müşteri Tatmini 85
Kalite Fonksiyonu Yayılımı 86
QFD'nin Tarihsel Gelişimi 87
Müşterinin Sesi 87
Kalite Evi 88
Ürün Yenilikleri 91
QFD Kullanmanın Avantajları 92
Bizde Yaşam Neden Durmuyor 94
Notlar 95

6. Müşteri İlişkileri 97
Müşteri Odaklılık 97
Müşteri İlişkileri 101
Müşteri Av Değildir 101
Ürün İadeleri 102
Müşteri Her Zaman Haklı mıdır? 103
Müşteri Şikayetleri 104
Terörist Tüketici 110
Gizli Müşteri 112
Koşulsuz Müşteri Mutluluğu 113
Sadık Müşteri 115
Şu Benim Doğan 117
Notlar 119

7. Kalite Bir Sistemdir 121
Kalite Bir Sistem İşidir 122
Muhteşem bir Organizasyon 123
Toplam Kalite Yönetiminin Gerekliliği 124
Toplam Kalite Yönetiminin ilkeleri 125
Kalite Süreçte Üretilir 126
Süreçler Neden Önemlidir 126
Bir Zincir En Zayıf Halkası Kadar Sağlamdır 127
Sistemlerin Zayıf Noktası 128
Bir Sonraki Süreç Müşteridir 129
İç Müşteri 130
Tedarik zinciri 131
Kazalar Kalite Noksanlığından Meydana Gelir 132
Asansörler Düşer 132
Challenger Kazası 137
Notlar 139

8. Toplam Kalite Yönetimi 141
Toplam Kalite Öncesi 142
Toplam Kalite Kontrol 142
Kalite Çemberleri 143
Toplam Kalite Yönetimi 144
Çalışan Memnuniyeti 145
Elimden Geleni Yapıyorum 146
Garcia'ya Mektup 149
Deming'in 14 İlkesi 153
Sürekli İyileştirme 154
Gerekli Olmayan Her Şey İsraftır 155
Sorunların Üzerine Gitmek 156

Sorunların Kaynağı 157
Kaizen 159
Sorun Çözmede İlk Adım: Kök Nedeni Bulmak 162
Sorun Çözme 164
Süreç Bazlı Organizasyon 166
Projelerle Yönetim 166
Toplam Kalitenin Temel Taşları 167
Toplam Kalite: Uzun İnce Bir Yol 171
Başarısızlık Nedenleri 172
Japon Yapar Biz Niçin Yapamayız 174
Notlar 177

Üçüncü Kısım
KALİTE YÖNETİMİ UYGULAMA İLKELERİ

9. Kaliteyi Ölçmek 181
Kalite Güvencesi 182
Kalite Kontrol Noktaları 183
Giriş Kontrolü 184
Süreçte Kontrol 184
Çıkış Kontrolü 185
Klasik Anlamda Kontrol: Muayene Bazlı Yaklaşım 185
Kalite Kontrol Fonksiyonu 186
İstatistiksel Kalite Kontrol 186
Süreç Kontrolü ve Değişkenlik 188
Kontrol Şemaları 190
Süreç Yönetimi 193
İstatistiksel Süreç Kontrolü 194
Makine ve Süreç Yeteneği 195
Ölçme 195
Ölçme Faaliyetleri 196
Ölçme Tekniği 196
Ölçüm Aletleri 197
Ölçme ve Kalibrasyon 197
ISO 9000 Standartları 198
Kalite Denetimi (Audit) 200
Özdeğerlendirme 201
Ek: Kalite Ödülleri 202
TÜSİAD-KALDER Kalite Ödülü 206
Notlar 207

10. Kalite Maliyetleri ve Kalite Teknikleri 209
Kalitenin Ekonomisi.....210
Kalite Maliyetlerinin Sınıflandırılması 211
Önleme Maliyeti 212
Değerlendirme Maliyetleri.....212
İç Başarısızlık Maliyetleri 213
Dış başarısızlık maliyetleri 214
Kalite Yönetiminde Kalite Maliyetlerinin Rolü.....214
Kalite Maliyeti Muhasebesi 215
Kalite Teknikleri.....216
Benchmarking.....217
Kopya Etmek Değil, Uyarlamak 217
Benchmarking Aşamaları 218
Değer Mühendisliği 219
Hata Türü ve Etkileri Analizi 219
FMEA Projesi Adımları.....221
Deney Tasarımı.....222
Etkime Faktörleri 224
Faktör Seviyeleri.....225
Sorun Çözme Teknikleri 227
Balık Kılçığı (Sebep Sonuç) Şeması.....227
Deming Döngüsü.....229
Proje Yönetim Teknikleri.....230
Notlar 231

11. Yalın Düşünce.....233
Toyota Üretim Sistemi: Tam Zamanında 234
Yalın Üretim Mantığı.....234
Yalın Üretimin Öncesi.....235
Yalın Üretim 236
İsrafın Azaltılması 238
Değer Katmayan İşlemler.....239
Değer Akış Haritası 239
Yalın İkmal.....241
Yalın Organizasyon 242
Ekip Çalışması 244
Projelerle Yönetim 245
Çeşitlendirilmiş Beceri 245
Japon ve Batı Yaklaşımlarının Farklı Yanları 246
Yalın Bir Şirket 250
Notlar 253

12. Ekip Çalışması ve Liderlik.....255
Neden Ekip Çalışması?.....256
Başarı Ortaktır.....256
Gerçekleştirecek Bir Hayali Olmak.....258
Liderlik Neden Önemli?.....260
Liderin Vasıfları.....261
Liderlik ve Koçluk Anlayışı.....262
Etkili bir Liderlik için 10 Öneri.....263
Notlar 265

Dördüncü Kısım
KALİTE ÜZERİNE GÖRÜŞLER

13. Deming 273

14. Juran.....281
Söyleşi (Industrial Engineering Solutions 1999).....281
Söyleşi (Quality Digest 1999).....291

15. Crosby.....297

Yararlanılan Başlıca Kaynaklar 301

Dizin 307

YARARLANILAN BAŞLICA KAYNAKLAR

Türkçe

- Kenneth Boulding, *Yirminci Asrın Manası,* 1000 Temel Eser, 1969
- Alvin Toffler, *Şok (Gelecek Korkusu)*, Altın Kitaplar, 1975
- Lester B.Brown, *Yirmi Dokuzuncu Gün,* İşletme Fak. 1979
- Alvin Toffler, *Üçüncü Dalga*, 1981
- Bülent Kobu, *Endüstriyel Kalite Kontrolü*, 1981
- H.G. Hicks ve C.R. Gullett, *Organizasyonlar: Teori ve Davranış,* 1981
- W. E. Deming, *Kalite Üretimi ve yapılması gerekenler*, KOGEM 1982
- M. Mesaroviç ve E.Pestel, *Dönüm Noktasındaki İnsanlık*, 1989
- Meadows, Randers ve Behrens III, *Ekonomik Büyümenin Sınırları,* 1990
- Tınaz Titiz, *Sorunlar Nasıl Çözülmez,* 1990
- İbrahim Kavrakoğlu, *Toplam Kalite Yönetimi*, Kalder 1992
- Peter Senge, *Beşinci Disiplin*, Yapı Kredi Yayınları, 1993
- Jeffrey Pfeffer, *Rekabette Üstünlüğün Sırrı: İnsan*, Sabah 1994
- Masaaki İmai, *Kaizen*, Brisa 1994
- Rafael Aguayo, *Dr. Deming: Japon Mucizesinin Mimarı*, Form 1994
- Hamdi Özçelikel, *Japon Yönetim Sistemleri*, MESS Eğitim Vakfı, 1994
- Nüket Yetiş ve diğerleri, *Toplam Kalite Yönetimi*, Seminer kitabı,1994
- Oygur Yamak, *Kalite Fonksiyonu Yayılması*, KOGEM 1995
- Kazuo Murata, *Japon Yönetim Teknikleri,* Rota 1995
- *Koç 2000 Sürekli İyileştirme*, 1995
- Kaoru İshikawa, *Toplam Kalite Kontrol,* Kalder 1995
- Tayfun Özenci, *Kalite Ekonomisi*, Kalder, 1995
- W.H. Davidov ve M.S. Malone, *Sanal şirket*, Koç Unisys 1995
- Michael Hammer ve James Champy, *Değişim Mühendisliği*, Sabah 1995

- J. Womack, D. Jones ve D. Roos, *Dünyayı Değiştiren Makina,* 1995
- Sabri Çiğdem, *Hata Türü ve Etkileri Analizi,* KOGEM, 1995
- Joseph M. Juran, Kalitede bir Rönesans, Kalmer dergisi 1995
- Erkal Tuzgiray, *Toplam Kalite, ISO 9000 ve Değişim Mühendisliği*, 1995
- Taiichi Ohno, *Toyota Ruhu*, Scala Yayıncılık 1996
- M. Hammer & S. Stanton, *Değişim Mühendisliği Devrimi*, Sabah 1996
- Gary Heil, Tom Parker, Rick Tate, *Liderlik ve Müşteri Devrimi*, 1996
- Michael E. Gerber, *Girişimcilik Tutkusu*, Sistem Yayıncılık 1996
- Roy L. Harmon, *İşi Yeniden Yaratmak*, TOFAŞ 1996
- Hamish McRae, *2020 yılında Dünya,* Anadolu grubu, 1996
- Erdal Yazgaç, *Proses Yönetiminde İstatistiksel Yaklaşımlar*, 1996
- Toplam Kalite Yönetimi, POWER dergisi eki 1996
- Eyüp İlyasoğlu, *Türk Bilgi Teknolojisi ve Gümrük Birliği,* 1997
- W.E. Deming, *Krizden Çıkış*, Arçelik 1997
- Frederick W. Taylor, *Bilimsel Yönetimin İlkeleri*, Çizgi Kitabevi, 1997
- Ricardo Semler, *Maverick*, Sistem Yayıncılık 1997
- Rowin Gibson, Ed.; *Geleceği Yeniden Düşünmek*, Sabah 1997
- Arie de Geus, *Yaşayan Şirket*, Demirbank 1998
- Helio Gomes, *Kaliteli Sözler*, Sistem Yayıncılık, 1998
- İpek Özel, *Yüzde 110 Müşteri Memnuniyeti*, 1998
- Len Dinnocenzo ve Jack Cullen, *Müşteri Odaklı Satış,* 1998
- Philip Kotler, *Pazarlamanın Yeni Yüzü*, Capital Yönetim dizisi, 1998
- Ronald G. Day, *Kalite Fonksiyon Yayılımı,* 1998
- Yoshio Kondo, *İşletmede Bütünsel Kalite*, MESS, 1999
- Yoji Akao, *Hoshin Kanri: Yönetim Pusulası*, MESS 1999
- PHP Enstitüsü, *Matsushita Felsefesi*, MESS 1999
- Chuck Martin, *Dijital Dünya*, Yönetim Geliştirme Merkezi 1999
- Mike Rother & John Shook, Görmeyi Öğrenmek, Yalın Enstitü 1999

- Edward J. Hay, *Tam Zamanında Yönetim*, Türkmen Kitabevi 2000
- Haluk Erkut, *Sistem Yönetimi,* İrfan Yayıncılık 2000
- Robert Slater, *Jack Welch ve General Electric'in Yolu*, Literatür, 2000
- Rhonda Abrams, *İç Çamaşırların her zaman Temiz Olmalı,* 2000
- *Kalitenin Seyir Defteri*, Kalder 2001
- Patricia B. Seybold & Ronni T. Marshak, *Müşteri.com*, Epsilon, 2001
- Robert Spector, *Amazon.com ve Jeff Bezos,* Scala 2001
- Arman Kırım, *Strateji ve Birebir Pazarlama*, Sistem Yayıncılık 2001
- Dan Jones & Jim Womack, *Bütünü Görmek*, Yalın Enstitü Derneği 2002
- G.Von Krogh, K. Ichijo ve I. Nonaka; *Bilginin Üretimi*, 2002
- Amrit Tiwana, *Bilginin Yönetimi*, 2003
- Seth Godin, *Mor İnek*, Elma Yayınevi 2003
- Stephen Covey, *Etkili insanların 7 alışkanlığı*, Varlık 2005
- Stuart Kauffman, *Evrende Evimizdeyiz,* KPMG yayını 2005
- Eliyahu Goldratt & Jeff Cox, *Amaç*, Optimist, 2006
- Yalın Kavramlar Sözlüğü, Yalın Enstitü Derneği 2007
- James Womack & Daniel Jones, *Yalın Düşünce*, Optimist, 2007
- Oygur Yamak, *Üretim Yönetimi*, Türkmen Kitabevi 2007
- Lester B.Brown, *Plan B 3.0,* TEMA Vakfı 2008
- James Womack & Daniel Jones, *Yalın Çözümler*, Optimist, 2010
- Jeff Cox, Dee Jacob & Suzan Berglang, *Hız*, Optimist 2010
- Masaaki İmai, *Gemba Kaizen,* Nobel Yayıncılık 2014

İngilizce

- Peter F. Drucker, *The Practice of Management*, Harper & Row, 1954
- Ludwig von Bertalanffy, *General Systems Theory*, George Brazillier 1968
- C. West Churchman, *The Systems Approach*, Delta Books 1968
- F.E. Emery, *Systems Thinking*, Penguin Books 1969
- A.G. Hopper, *Basic Statistical Quality Control*, Mc Graw1969
- M. K. Starr, *Systems Management of Operations,* Prentice Hall 1971
- Lawrence Miles, *Techniques of Value Analysis and Engineering*, Mc Graw Hill 1972
- Charles R. Hicks, *Fundamental Concepts in the Design of Experiments*, 1973
- Edward de Bono, *The Use of Lateral Thinking*, Pelican Books, 1974
- Russell Ackoff, *The Art of Problem Solving*, Wiley 1978
- Owen L.Davies, *The Design and Analysis of Industrial Experiments,* 1979
- William G.Ouchi, *Theory Z: How American business can meet the Japanese Challenge,* 1981
- Peter F. Drucker, *Managing in Turbulent Times*, Pan Books 1983
- R.T.Pascale & A.Athos, *The Art of Japanese Management,*1983
- Richard Schonberger, *World Class Manufacturing,* Free Press, 1986
- Adam & Ebert, *Production and Operations Management*, Prentice-Hall 1986
- James Riggs, *Production Systems*, John Wiley 1987
- E.S. Buffa & R.K. Sarin, *Modern Production/Operations Management,* Wiley 1987
- Keki Bhote, *Supply Management*, American Management Association 1987
- John R. Hauser & Don Clausing, The House of Quality, Harvard Business Review, 1988
- B.G. Dale & J.J. Plunkett, *Managing Quality*, Philip Allan 1989
- J. Sheth & G.Eshghi, *Global Operations Perspectives,* 1989
- W.E. Deming, *Out of Crisis*, M.I.T. Press 1990
- John Naisbitt & Patricia Aburdene, *Megatrends 2000*, Sidgwick & Johnson 1990
- James Womack, Daniel T. Jones & Daniel Roos, *The Machine that Changed the World*, Rawson Associates 1990

- Yoji Akao, Ed., *Quality Function Deployment,* Productivity Press, Cambridge, MA, 1990
- James L. Bossert, *Quality Function Deployment*, ASQC Quality Press 1991
- R.D.Moen, T.W.Nolan & L.P.Provost, *Improving Quality through Planned Experimentation*, Mc Graw Hill 1991
- Russell Ackoff, *Second Industrial Revolution*, 1992
- Sarv Singh Soin, *Total Quality Control Essentials*, Mc Graw Hill 1992
- John Bank, *The essence of Total Quality Management*, Prentice Hall, 1992
- Chris Hakes (editor), *Total Quality Management*, Chapman & Hall, 1992
- Arturo Onnias, *The Language of Total Quality*, TPOK Publications, 1992
- Joseph Juran, Made in USA: a Renaissance in Quality, Harvard Business Review, July-August 1993
- Paul Spenley, *World Class Performance through Total Quality*, 1993
- William J. Stevenson, *Production and Operations Management*, Irwin 1993
- Lou Cohen, *Quality Function Deployment*, Addison Wesley 1995
- G. Rommel et al., *Quality Pays*, Macmillan Business, 1996
- D.J. Bowersox & D.J. Closs, *Logistical Management*, Mc Graw Hill 1996
- J.R. Katzenbach,Ed.; *The Work of Teams,* HBS Press 1998
- Bill Gates, *Business @ the speed of thought,* Warner Books, 1999
- Joseph Juran & B.Godfrey, *Juran's Quality Handbook*, 5th ed. Mc Graw Hill 1999
- M. Sawhney & J. Zabin, *The Seven Steps to Nirvana,* Mc Graw Hill 2001
- James Womack & Daniel Jones, *Lean Thinking*, Free Press 2003
- Hamid Noori & Russell Radford; *Production and Operations Management: Total Quality and Responsiveness*, Mc Graw Hill 2003
- W.Schmidt, G.Adler & E.V.Weering, *Winning at Service*, 2003
- Dale Besterfield, *Quality Control*, Pearson Prentice Hall 2004
- P.Dourado & P.Blackburn, *Seven Secrets of Inspired Leadership*, 2005
- L.J.Krajewski, L.P.Ritzman & M.K.Malhotra, *Operations Management*, Prentice Hall, 2010
- Masaaki İmai, *Gemba Kaizen*, Mc Graw Hill, 2012

9. Basım

KALKINMA EKONOMİSİ

Prof. Dr. Ergül Han
Prof. Dr. Ayten Ayşen Kaya

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 310
İktisat/Ekonomi No.: 65
ISBN: 978-605-133-212-3
© 9. Basım, Kasım 2015

KALKINMA EKONOMİSİ

Prof. Dr. Ergül Han - Prof. Dr. Ayten Ayşen Kaya

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sokak No.:18/3 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Han, Ergül; Kaya, Ayten Ayşen.

Kalkınma Ekonomisi / *Ergül Han - Ayten Ayşen Kaya*
9. Basım, XII + 278 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-212-3
1. Azgelişmiş Ülkeler 2. Ekonomik Kalkınma 3. Ekonomik Politika

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

DOKUZUNCU BASKIYA ÖN SÖZ

Kitabımızın bu baskısının da, öncekiler gibi öğrencilerimize ve diğer ilgilenenlere yararlı olmasını diliyoruz. Bu baskı önceki baskının aynısıdır. Tüm dikkatimize rağmen olası eksiklik ve hatalardan dolayı okuyucularımızın eleştirilerine saygı duyuyoruz. Kitabın basım ve dağıtımındaki destekten dolayı Nobel Akademik Yayıncılık'a teşekkür ederiz.

Eskişehir-İzmir, Kasım 2015
Prof. Dr. Ergül Han
Prof. Dr. Ayten Ayşen Kaya

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM: KALKINMA VE AZGELİŞMİŞLİK 1
Kalkınma Ekonomisine Olan Güncel İlgi 1
Kalkınma Kavramı ve Terminolojisi 1
Büyüme ve Kalkınma 1
Kalkınma Terminolojisi 2
Dünyada Gelir Dağılımı 4
Kalkınmanın Kaçınılmazlığı ve İstenirliği 5
Azgelişmişliğin Tanımlanması Sorunu 6
Azgelişmişliğin Uluslararası Gelişme Farklılıklarına Göre Tanımlanması 6
Azgelişmişliğin Kaynak Kullanım Durumuna Göre Tanımlanması 6
Azgelişmişliğin Toplumsal ve Bireysel Temel İhtiyaçların Karşılanmasına Göre Tanımlanması 7
Azgelişmişliğin Ölçülmesi ve Uluslararası Karşılaştırma 7
Uluslararası Gelişme Farklılıklarına Göre Azgelişmişliğin Ölçülmesi 8
Azgelişmişliğin Ölçülmesinde Kullanılan Parasal Ölçütler 8
Azgelişmişliğin Ölçülmesinde Kullanılan Parasal Olmayan Ölçütler 10
Kaynakların Kullanım Durumuna Göre Azgelişmişliğin Ölçülmesi 10
Kaynak Kullanım Oranlarıyla Azgelişmişliğin Ölçülmesi 11
Potansiyel Artık Kavramı ve Azgelişmişliğin Ölçülmesi 11
Toplumsal ve Bireysel Temel İhtiyaçların Karşılanmasına Göre Azgelişmişliğin Ölçülmesi 12
Azgelişmiş Ülkelerin Ekonomik ve Yapısal Özellikleri 12
Giriş 12
Makro Ekonomik Büyüklüklere İlişkin Özellikler 13
Kişi Başına Düşük Gelir 13
Dengesiz Gelir Dağılımı 13
Tüketimin Bileşiminde Gıda Maddelerinin Yüksek Payı 14
Tasarruf ve Yatırımların Düşüklüğü ile Yetersiz Sermaye Birikimi 14
Ekonomik Kesimlerin Görünümü 15
Tarım Kesiminin Özellikleri 15
Sanayi Kesiminin Özellikleri 16

Hizmet Kesiminin Özellikleri ... 17
Pazar Yapısı ve Sorunları ... 17
İkili Yapı Özelliği ... 18
Azgelişmiş Ülkelerin Demografik, Sosyal, Siyasal ve Yönetsel Özellikleri ... 20
Demografik Özellikler ... 20
Hızlı Nüfus Artışı ... 20
Yetersiz Beslenme ... 23
Yetersiz Sağlık Koşulları ... 24
Sağlıksız Kentleşme ve Yetersiz Barınma Koşulları ... 24
Sosyal Özellikler ... 24
Geleneksel Toplum Yapısı ... 25
Kadının Sosyal Yaşamdaki Yeri ... 25
Çocuk İşçilerin Fazlalığı ... 25
Orta Sınıfın Azınlıkta Kalması ... 25
Eğitim Düzeni ... 26
Siyasal ve Yönetsel Özellikler ... 26
Siyasal Özellikler ... 26
Yönetsel Özellikler ... 27

İKİNCİ BÖLÜM: AZGELİŞMİŞLİĞİ AÇIKLAYAN YAKLAŞIMLAR ... 29
BİRİNCİ KISIM: EKONOMİK VE DEMOGRAFİK YAKLAŞIMLAR ... 29
Giriş ... 29
Azgelişmişliği Açıklayan Ekonomik Yaklaşımlar ... 30
Geleneksel İktisada Dayalı Yaklaşımlar ... 30
Kısır Döngü Kuramı ... 31
Gelişme Aşamaları Kuramı ... 33
Yapısalcı Yaklaşım ... 35
Bağımlılık Yaklaşımı ... 36
Azgelişmişliği Açıklayan Demografik Yaklaşımlar ... 38
İKİNCİ KISIM: SOSYO-KÜLTÜREL VE COĞRAFİ-İKLİMSEL YAKLAŞIMLAR ... 41
Giriş ... 41
Azgelişmişliği Açıklayan Sosyo-Kültürel Yaklaşımlar ... 41
İkilik Kuramı ... 41
Sosyal İkilik Kuramı ... 42
İkilik Kuramının Eleştirisi ... 44
İnsanın Psikolojik-Düşünsel Yapısı ... 45
Sosyal Değer Yargıları ... 47
Dinsel Etkenler ... 48
Azgelişmişliği Açıklayan Coğrafi-İklimsel Yaklaşımlar ... 49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SERMAYE BİRİKİMİ VE TEKNOLOJİ ... 53
BİRİNCİ KISIM: İKTİSADİ KALKINMA VE SERMAYE BİRİKİMİ ... 53
Giriş ... 53
İktisadi Kalkınma ve Sermaye İhtiyacı ... 54
Kalkınma Hızı ... 55

Sermaye-Hasıla Katsayısı 55
Sermaye İhtiyacının Saptanması 57
Sermaye Talebi ve Bunu Etkileyen Unsurlar 58
Sermaye Talebi Kısır Döngüsü 58
Sermaye Talebini Etkileyen Unsurlar 58
Pazarın Genişliğini Belirleyen Unsurlar 59
İKİNCİ KISIM: KALKINMA VE TEKNOLOJİ 61
Giriş 61
Üretim Fonksiyonu ve Teknik Seçim 61
Faktör Miktarları ve Teknik Tercih 63
Faktör Fiyatları ve Teknik Tercih 64
Sermaye-Yoğun ve Emek-Yoğun Teknik Tercih 65
Teknoloji ve Ölçek Sorunu 66
Optimum Ölçek 66
İçsel Ekonomiler 67
Teknoloji Aktarımı 68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KALKINMANIN FİNANSMANI 71
BİRİNCİ KISIM: İÇ FİNANSMAN KAYNAKLARI 71
Giriş 71
İç Finansman Kaynakları 71
Gönüllü Tasarruflar 72
Zorunlu Tasarruflar: vergileme 75
Bir Finansman Kaynağı Olarak "Enflasyon" 78
İKİNCİ KISIM: DIŞ FİNANSMAN KAYNAKLARI 81
Giriş 81
Dış Finansman Kaynakları 81
Dış Tasarrufların Dolaylı Yararları 82
Kalkınma Politikalarının Uygulanmasını Kolaylaştırır 82
İç Tasarrufların Yatırımlara Dönüşmesini Kolaylaştırır 82
Teknolojik Bilgilerin Yayılmasına Olanak Sağlar 83
Dış Tasarrufların İthali ve Kullanılması 83
Dış Tasarruf Kaynakları 84
Yabancı Özel Sermaye 84
Dış Borçlar (Krediler) 86
Hibe ve Yardımlar 92

BEŞİNCİ BÖLÜM: İKTİSADİ KALKINMADA NÜFUS, İNSAN SERMAYESİ VE İSTİHDAM 95
BİRİNCİ KISIM: İKTİSADİ KALKINMA VE NÜFUS 95
Giriş 95
Nüfus Artışını Belirleyen Faktörler 95
Ölüm ve Doğum Oranları 96
Yaş Bileşimi 97
Dünya Nüfus Artışı ve Demografik Geçiş Süreci 98

Dünya Nüfusunun Gelişimi 98
Demografik Geçiş Süreci 102
Nüfus ve Gelir Artışı 106
Malthusyen Nüfus Tuzağı 106
Düşük Gelir Düzeyli Denge Tuzağı 106
Optimum Nüfus 108
Nüfus Politikası 109
İKİNCİ KISIM: NÜFUS VE İNSAN SERMAYESİ 112
Giriş 112
İnsan Sermayesi ve İnsana Yatırım 112
Kalkınma ve Eğitim 114
Kalkınma ve Eğitim Yatırımları 114
Eğitim Politikası 116
Eğitim Planlaması 117
Eğitim ve Sosyal Mobilite 118
Gelir ve Eğitim Düzeyi 118
ÜÇÜNCÜ KISIM: İKTİSADİ KALKINMA VE İSTİHDAM 119
Giriş 119
Sınırsız Emek Arzı ile Kalkınma 119
İstihdam Sorunları 123
Nüfus Artışı ve İş Olanakları 123
Gizli İşsizlik ve Mevsimlik İşsizlik 125
Azgelişmiş Ülkelerde Sanayi İlişkileri 127
Azgelişmiş Ülkelerde Sendikacılık 128
Azgelişmiş Ülkelerde Toplu Sözleşme Düzeni 129

ALTINCI BÖLÜM: İKTİSADİ KALKINMA VE DIŞ TİCARET 131
BİRİNCİ KISIM: İKTİSADİ KALKINMA VE ULUSLARARASI İŞBÖLÜMÜ 131
İktisadi Kalkınma ve Uluslararası Ticaret 131
İktisadi Kalkınma ve Klasik Dış Ticaret Kuramı 132
Klasik Dış Ticaret Kuramına Yöneltilen Eleştiriler 133
Kuramın Statik Denge Özelliği Göstermesi 133
Faktör Fiyatlarının Farklılaşması 134
İktisadi Gelişmenin Dışa Bağlı Kılınması 134
Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomi ile Bütünleşmemesi 134
Gösteriş Etkisi ile Tüketimin Artması 135
Dış Ticaret Hadlerinin Tek Yanlı İşlemesi 135
Karşılaştırmalı Üstünlükler Kuramı ve Değişen Koşullar 136
Temel Model 136
Üretim Faktörleri Arzındaki Değişmeler 139
Etkisiz (Yansız) Faktör Değişmesi 139
İhracat Artırıcı Faktör Değişmesi 139
Ticaret Önleyici Faktör Değişmesi 139
Süper İhracat Artırıcı Faktör Değişmesi 140

Süper Ticaret Önleyici Faktör Değişmesi 140
Faktör Arzındaki Değişmelerin Toplu Gösterilişi 140
Teknolojik Değişmeler 141
Etkisiz (Yansız) Teknolojik Değişme 142
Emek Tasarruf Edici Teknolojik Değişme 142
Sermaye Tasarruf Edici Teknolojik Değişme 143
Tüketim Değişmesi 143
Etkisiz (Yansız) Tüketim Değişmesi 144
Ticareti Artırıcı Tüketim Değişmesi 144
Ticareti Azaltıcı Tüketim Değişmesi 144
Üretim ve Tüketimin Ortak Etkileri 144
İKİNCİ KISIM: AZGELİŞMİŞ ÜLKELER VE KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER KURAMI 146
Giriş 146
Faktör Donanımı ile İlgili Özellikler 147
Talep Yapısındaki Değişmeler 148
Leontief Çelişkisi 148
Kravis Modeli 149
Linder Modeli 149
Üretim Yapısı ve Teknolojik Değişmeler 151
Dış Ticaret Hadleri 152
Kavram 152
Dış Ticaret Hadleri ve İktisadi Kalkınma 152
Dış Ticaret Hadlerini Etkileyen Faktörler 153
Dış Ticaret Hadleri ve İhracatın Satınalma Gücü 154
Dış Ticaret Hadlerinin Gelişimi 155
Dış Ticaret Hadlerinin Gelişimi ile İlgili Görüşler 155
Dış Ticaret Hadlerinin Bozulma Nedenleri 156
ÜÇÜNCÜ KISIM: İKTİSADİ KALKINMA VE KORUYUCU DIŞ TİCARET POLİTİKASI 159
Giriş 159
İktisadi Kalkınma ve Dış Ticaret Açığı 160
Dış Açık 160
Tasarruf Açığı ve Döviz Açığı 162
Korumacılık ve İktisadi Kalkınma 163
Dış Ticaret Hadlerinin İyileştirilmesi 164
Yatırımların Arttırılması 164
Yabancı Sermaye Yatırımlarının Arttırılması 165
Yeni Kurulan Sanayilerin Korunması 166
Sektörlerarası Faktör Fiyat Farklarının Giderilmesi 166
Dışsal Ekonomilerden Yararlanılması 167
Dış Ticarete Müdahale Araçları 167
Gümrük Tarifeleri 168
İthalat Kotaları ve Yasakları 170

Dünya Ticaretinin Yeni Yapısı ve Yeni Düzenleme Girişimleri ... 171
Yeni Korumacılık ... 171
Çok Taraflı Ticaret Görüşmeleri ... 173
Ticaret Blokları ve Dünya Ticaret Örgütü ... 173
6. Döviz Kuru Sistemi ve İktisadi Kalkınma ... 174

YEDİNCİ BÖLÜM: KAYNAKLARIN DAĞILIMI SORUNU ... 177
BİRİNCİ KISIM: KAYNAK DAĞILIMININ KURAMSAL TEMELLERİ ... 177
Giriş ... 177
Optimal Kaynak Dağılımı ... 177
Temel Dağılım İlkesi ... 179
Marjinal verimlilik Eşitliği İlkesi ... 179
Sosyal Marjinal verimlilik İlkesi ... 180
Pazar Fiyatlarının Yetersizliği ... 180
Pazar Fiyatlarının Düzeltilmesi ... 181
Kaynak Dağılımı Mekanizmaları ... 182
Pazar Ekonomisinde Kaynak Dağılımı ... 182
Rekabet Düzeninde Kaynak Dağılımı ... 183
Tekel Düzeninde Kaynak Dağılımı ... 185
Merkezi Yönetim Ekonomisinde "Kaynak Dağıtımı" ... 187
Merkezi Yönetim Ekonomisi Düzeninin Anlamı ... 187
Merkezi Yönetim Ekonomisinin Reforme Edilmesi ... 188
Merkezi Kaynak Dağıtım İlkesinin Anlamı ve Yorumu ... 188
"Karma Ekonomi"De Kaynak Dağılımı ... 190
Karma Ekonomi Düzeninin Anlamı ve Niteliği ... 190
Karma Ekonomide Devletin Etkinliği ... 190
Kaynak Dağılımında Özel ve Kamu Kesimi ... 191
İKİNCİ KISIM: AZGELİŞMİŞ ÜLKELERDE KAYNAK DAĞILIMI ... 193
Giriş ... 193
Pazar-Fiyat Mekanizması ve Kaynak Dağılımı ... 194
Devletin Faktör Fiyatlarına Müdahalesi ... 194
Faktör Mobiletisinin Düşük Olması ... 195
Tekelci Eğilimler ... 196
Dışsal Tasarruflar ... 197
Pazar Dışından Doğan Dışsal Tasarruflar ... 197
Pazara Bağlı Olarak Doğan Dışsal Tasarruflar ... 197
Dışsal Tasarruflar ve Kaynak Dağılımı ... 198
Fiyat Mekanizmasının Yol Gösterici Olmaması ... 199
Pazar Mekanizması ve Temel Kalkınma Sorunları ... 199
Yoksulluğun Kısır Döngüsü ... 199
İkili Yapı ... 200
Dış Ticaret Hadlerinin Olumsuz Gelişimi ... 201

SEKİZİNCİ BÖLÜM: KALKINMA VE SANAYİLEŞME STRATEJİLERİ ... 203
BİRİNCİ KISIM: KALKINMA STRATEJİLERİ ... 203

Giriş 203
Dengeli ve Dengesiz Kalkınma 204
Dengeli Kalkınma 204
Rosenstein-Rodan'ın Görüşleri 205
Nurkse'ün Görüşleri 207
Chenery'nin Görüşleri 208
Dengesiz Kalkınma 209
Hirschman'ın Görüşleri 209
Sektörlerarası Bağlılık ve Dengesiz Kalkınma 211
Kalkınma Kutupları 214
Tarım Ya Da Sanayi Önceliği 217
Tarım Önceliğinin Dayanakları 217
Tarımsal Üretimin Daha Düşük Yatırımlarla Artırılabilmesi 217
Azgelişmiş Ülkelerde Sınai Girişimci, Yönetici ve Teknik Bilgi Yetersizliği 218
Tarımsal Yatırımların İthalat Gereği Çok Düşüktür 218
Gıda Maddeleri Talebinin Karşılanması 218
İhracat Gelirinin Arttırılması 219
Sermaye Birikiminin Sağlanması 220
Sanayi Ürünlerine Talep Yaratılması 220
Sanayi Önceliğinin Dayanakları 221
Üretim Yapısı Açısından 221
Tamamlayıcı Gelişmeler Açısından 222
Kalkınmada Sanayi ve Tarımsal Yapı İlişkileri 222
Altyapı Yatırımları Ya Da Üretken Yatırımlar Önceliği 225
Altyapı Yatırımları ile Üretken Yatırımlar Arasında Uyumsuzluk ve Kalkınma 226
Altyapı Yatırımları ile Üretken Yatırımların Optimal Kullanımı 228
Altyapı Yatırım Fazlası ve Açığı Analizi 229
Altyapı Yatırım Fazlası 229
Altyapı Yatırım Açığı 231
Altyapı Yatırımları ile Üretken Yatırımlar Arasında Etkileşim 232
Altyapı Yatırımları ile Üretken Yatırımlar Arasında Optimal Dağılımın İlkeleri 233
İKİNCİ KISIM: SANAYİLEŞME STRATEJİLERİ 235
Giriş 235
İthal İkamesi Stratejisi 235
Azgelişmiş Ülkelerde İthal İkamesine Yönelme Nedenleri 236
İthal İkamesinin Aşamaları 237
İthal İkamesinde Ortaya Çıkan Sorunlar 238
Dışa Dönük Sanayileşme Stratejisi 241
İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi 241
Dışa Dönük Sanayileşme Stratejisine Yönelme Nedenleri 241

Dışa Dönük Sanayileşme Stratejisinin Araçları 243
Makro Düzeyde Araçlar 243
Mikro Düzeyde Araçlar 244
Dışa Dönük Sanayileşme Stratejisinin Önkoşulları ve Sonuçları 244
Piyasa Reformları, Merkezi Kontrol ve İhracat Teşvikleri 244
Modelin Sonuçları ve Sınırlılıkları 248

DOKUZUNCU BÖLÜM: SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA 253
Giriş 253
Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı 253
Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi 254
Kalkınmada Doğal Kaynaklar ve Çevre 255
Ekonomik Büyüme ve Doğal Kaynaklar 255
Sürdürülebilir Kalkınma ve Doğal Kaynaklar 257
Ekonomik Büyüme ve Çevre 258
Çevre Sorunlarının Nedenleri 259
Çevre Sorunlarının Doğurduğu Sonuçlar 260
Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre 262
Ekonomik Politika Reformu ve Çevre 263
Fiyatların Rolü 263
Çevresel Değerlerin Ulusal Hesaplara Sokulması 263
Uygun İskonto Oranlarının Kullanılması 264
Çevre Konusunda Uluslararası Gelişmeler 264
Sürdürülebilir İnsani Kalkınma 266
Kalkınmanın Değişen Anlamı 266
Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı 267
İnsani Kalkınma Kavramı 269
İnsani Kalkınma Endeksi 270

KAYNAKÇA 275

KAYNAKÇA

ADELMAN, I., Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Teorileri, (Çev.: V. SAVAŞ), Sermet Matbaası, İstanbul, 1972.

ALLEN, R.G.D., Makroökonomische Theorie, Berlin, 1972.

ALTINTAŞ, M., İçe Yönelik Sanayileşme Politikası, AİTİA Muğla İşletmecilik Yüksek Okulu Yayınları, Ankara, 1978.

ARNDT, H.W., *Economic Development: The History of an Idea,* Chicago:The University of Chicago Press, 1989.

ARROW, K. J., "The Economic Implicaton of Learning by Doing", RES, Vol. XXIX, 1962.

AYRES R., (Ed.), Development Studies: An Introduction Through Selected Readings, Greenwich University Press, (1995).

AYTÜR, M., Kalkınma Yarışı ve Türkiye, Bilgi Basımevi, Ankara, 1970.

ALKİN, E. , Dış Ticaret Teorisi, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1975.

BAŞKAYA, F., Kalkınma İktisadında Paradigma Arayışları, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 1993.

BAŞKAYA F. Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü, 2.Baskl Ankara: İmge Kitabevi, 1997.

BAŞOL, K., Demografi, İzmir, 1994.

BAŞOL, K., Doğal Kaynaklar Ekonomisi, Anadolu Matbaası, İzmir, 1996.

BECKER, G.S., Human Capital, Third Edition, The Universty of Chicago Press,. 1993

BEHRENDT, R.F., "Gesellschaften im Umbruch", Entwicklungspolitik, Kreuz Verlag, Stuttgart-Berlin, 1966.

BESTERS, H.,"Theorien zur Wirtschaftlichen Entwicklung", Entwicklungspolitik, Kreuz Verlag, Stuttgart-Berlin, 1966.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, Ekonomik Kalkınma İçin Programlama Teknikleri, (Çev.: B. TUNCER), Ankara, 1965.

BOEKE, Y. H., Economics and Economıc Policy of Dual Societies, New York, 1953.

BOJÖ, J., MALER, G. ve UNEMO, L., Environment and Development An Economic Approach, Kluwer Academic Publishers, 1992.

BROWN, M., On The Theory and Measurement of Tecnological Change, Cambridge University Press, 1966.

BRUTON, H.J., Principles of Development Economics, Prentice Hall, New Jersey, 1965.

BULUTAY, T., Başlıca İktisadi Büyüme Nazariyeleri, Ankara, 1961.

BULUTAY T. (Ed).,Teknoloji ve İstahdam, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü , 1996.

CEYLAN, T., Gelişme İktisadı, (içinde), (Ed.: T. İŞGÜDEN, F. ERCAN ve M.TÜRKAY), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1995.

CHANG, H.J ve GRABEL, I., Kalkınma Yeniden: Alternatif İktisat Politikaları El Kitabı, Çev. E. Özçelik, İmge Kiatbevi, 2005.

CHENERY, H. B., Comperative Advantage and Development Policy, AER, Vol. 1, No. 1, March 1961.

CHENERY, H. B., ve SRINIVASAN, T. N., Handbook of Development Economics, Vol. 1, Elsevier Science Publishing Company Inc, 1988.

CHENERY, H. B., ve STROUT, A.M., Foreing Asistance and Economic Development , AER, September, 1966.

CLAPHAM, R., Marktwirtschaft in Enwicklungslaendern, Verlag Rombach, Freiburg i.Br., 1973.

CLINE, W. R., ve WEINTRAUB, S. (Ed.), Economic Stabilization in Developing Countries, The Brookings Instution, Washington, D.C., 1981.

DALY E.H., Beyond Growth The Economics of Sustainable Development, Boston: Beacon Press, 1996.

DOUGLAS, D. Mac., The Benefits and Costs of Private Investment from Abroad: A Therotical Approach Economic Record, 1960.

ECKAUS, R. S., The Factor Proportions Problem in Underdeveloped Areas, AER, 1955.

EKİN, N., Gelişen Ülkelerde ve Türkiye'de İşsizlik, İstanbul, 1971.

ENKE, S., Economics of Development, Dobson Books,London, 1964.

ERKAN, H., Ekonomi Politikasının Temelleri, Aydın Yayınevi, İzmir, 1984.

ERTÜRK, H., Çevre Bilimlerine Giriş, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No.10, 2.Baskı, Bursa,1996.

EUCKEN, W., Grundsaetze der Entwicklungspolitik, (5. Aufl.), J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1975.

FISZEL, H., Einführung in die Theorie der Planwirtschaft, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1975.

GHATAK, S., Introduction to Development Economics, Routledge, New York, Third Edition, 1998.

GIILIS, M., PERKINS, H.D., ROEMER, M., ve SNODGRASS, R., Economics of Development, W. W. Norton Company, New York, London, 1992.

GÜLALP, H., Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri, Yurt Yayınları: 5, 2. Basım, Ankara, 1987.

GÜRKAN, A., Ekonomik Gelişme ve Sorunları, Kalite Matbaası, Ankara, 1979.

GÜRKAN, Ö., Ekonomik Büyüme ve Kalkınma, Trabzon, 1989.

HABAKKUK, J., American and British Tecnology in the Nineteenth Century, Cambridge Universty Press, London, 1962.

HAGEN, E. E. W., The Economics of Development, Irwin, Illinois, 1968.

HAN, E., Türkiye'de Sanayileşme Süreci ve Stratejisi, Eskişehir, 1978.

HAN, E., Kalkınma Planlaması, Eskişehir, 1988.

HAN, E., "Sermaye-Hasıla Katsayısının Teorik Temelleri Üzerine", ESADER, C.XIV, S.1, Eskişehir, Ocak 1978.

HAN, E., Kalkınmada Altyapı Yatırımları, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No.: 127/77, Eskişehir, 1975.

HANSON, S. G., Economic Development in Latin America, Washington D. C., Inter-American Affairs Press, 1951.

HENDERSON, D. R. (Ed.) , The Fortune Encyclopedia of Economics, Warner Books, Inc, New York, 1993.

HERRICK, B., ve KINGLEBERGER, C. P., Economic Development, McGraw-Hill Books, Fourth Edition, Company, 1983.

HIGGINS, S., Economic Development, W. Wr. Norton, New York, 1968.

HINRICH, S. H., A General Thery of Tax Structure Change Duirng Economic Development, Cambridge, Mass, Harvard Law Scholl, 1966

HİÇ, M., Büyüme Teorileri ve Gelişen Ekonomiler, Elektronik Ofset, İstanbul, 1976.

HIRSCHMAN. A. O., The Strategy of Economic Development, New Haven and London, 1963.

IMD, The World Competitiveness Yearbook, 1997.

İLKİN, A., Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, Üçüncü Baskı, Güryay Matbaası, İstanbul, 1979.

JOCHİMSEN, R., "Infrastruktur", Entwicklungspolitik, Kreuz-Verlag, Stuttgart-Berlin, 1966.

JOHANSEN, L., Substitution Versus Fixed Production Coefficients in the Theory of Economic Growth, A Synthesis, Econometrica, 1959.

JOHNSON, H. G., Economic Development and International Trade, Reading International Economics, G. Allen and Unwin, London, 1968.

KARLUK, S. R., Uluslararası Ekonomi, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1984.

KAYA, A. A., "Uygun Teknoloji Seçimi ve Kalkınma", içinde Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, 2. Baskı, (Ed.: S. TABAN ve M. KAR), Ekin Kitabevi, 2008.

KAYA, A. A., Yeniliğe Dayalı Endüstriyel Kalkınma ve Türkiye Ders Notları, İzmir, 2000.

KAYA, A. A., "Kalkınmada Teknoloji Geliştirmenin Önemi ve Türkiye'nin Ar-Ge Politikası", Anadolu Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt XIII, Sayı 1–2, 1997.

KAYA, A. A., "Azgelişmiş Ülkeler ve Küreselleşme", Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr Rıfat Üstün'e Armağan, Cilt XV, Sayı 1–2, 1999.

KAYA, A. A., Büyüme Teorileri Ders Notları, Eskişehir, 1998.

KAYNAK, M., Ekonomik Kalkınma, Ankara, 1990.

KAZGAN, G., Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

KEPENEK, Y., ve YENTÜRK, N., Türkiye Ekonomisi, Geliştirilmiş 6. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994.

KILIÇBAY, A., Değişen Dünyada Türk Ekonomisi, Cem Yayınevi, 1993.

KINDLEBERGER, C. P., Economic Development, Mc Graw Hill, Book Company, New York, 1965.

KINDLEBERGER, C. P., ve HERRICK, B., Economic Development, Mc Graw Hill Book Company, NewYork, 1983.

KINNON, Mc R. I., Foreing Echange Constraint in Economic Development and Efficient Aid Llocation, EJ, 1964.

KRUGER, A. O., Asain Trade And Growth Lessons, The American Economic Rewiev, P.111, Vol.63., No.2, May-1993.

LEFTWICH, R.H., Kaynakların Tahsisi, (Çev.: T. GÜLLAP), Baylan Matbaası, Ankara, 1973.

LEONTİEF, W. W., The Economic Impact, Simon on Schuster, New York, 1955.

LEONTİEF, W. W., Factor in Economic Development, Allen and Unwin, London, 1962.

LEWIS, W. A., The Theory of Economic Growth, Unwin Universty Books, London, 1960.

LEWIS, W. A., "Sınırsız Emek Arzı ile Kalkınma", (Çev.: M. BERK), İktisadi Kalkınma Seçme Yazılar, ODTÜ Yayını, Ankara, 1966.

MANİSALI, E., Gelişme Ekonomisi, Elektronik Ofset, İstanbul, 1975.

MASON, E. S. , Promoting Economic Development, Cleremant College Press, 1955.

MEİER, G. M. L., International Trade and Development, Haper Row Pub., New York, 1963.

MEİER, G. M. L., Laeding Issues in Economic Development, Oxford University Press, 1970.

MIKESELL, R. F., Economic Development and the Environment, Mansell, 1995.

MIKESELL, R. F., Economic Development, Longman Limited, Sixth Edition, 1997.

MUMCU, N., Pür Dış Ticaret Teorisi ve İktisadi Gelişme, Ofset Matbaacılık Ltd. Şt., İstanbul, 1969.

MYRDAL, G., Ökonomische Theorie und unterentwickelte Regionen, Stuttgart, 1959.

NELSON, R. R., Aggregate Production Functions and Medium-Range Growth Projections, AER, LIV, 1964.

NURKSE, R., Azgelişmiş Ülkelerde Sermaye Teşekkülü, (Çev.: Ş. ADALI), İstanbul, 1964.

OPPENLAENDER.K., Die moderne Wachstumstheorie, 2. Aufl., Duncker-Humblot, Berlin-Munchen, 1968.

OTREMBA, E., "Die Natur der Entwicklungslaender", Entwicklungspolitik, Stuttgart-Berlin, 1966.

ÖZBEY, F. R., Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi Çerçevesinde Türkiye'de Sanayileşmenin Değerlendirilmesi, Eskişehir, 1999.

PRENDERGES, R. ve STEWART, F. , Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma, (Çev.: İ. ESER) Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1995.

PÜTZ, T., Grundlagen der Theoretischen Wirtschaftspolitik, 3. Aufl., Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 1975.

RINGER, K. E., "Zur Begriffsbestimmung der Entwicklungslaender", Entwicklungspolitik Handbuch und Lexikon, Kreuz Verlag, Stuttgart-Berlin, 1966.

ROGOFF, K., "Third Word Dept", (Ed.: D. HENDERSON), The Fortune Encylopedia of Economics, New York, 1993.

ROSTOW, W.W., İktisadi Gelişmenin Merhaleleri, (Çev.: E. GÜNGÖR), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

ROSTOW, W.W., "Kendini Besleyen Gelişmeye Götüren Kalkış", (Çev.: Y. DEMİRGİL), İktisadi Kalkınma Seçme Yazılar, ODTÜ Yayını, Ankara, 1966.

SAVAŞ, V., İktisat Politikasına Giriş, 2. Baskı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

SAVAŞ, V., Kalkınma Ekonomisi, Beta Yay. 4. Baskı., İstanbul, 1986.

SCHUMACHER, D., "Gelişmekte Olan Ülkelerde Üretim ile İstihdam Arasındaki Çelişki", (Çev.: E. HAN), ESADER, C.VIII, S.1, Eskişehir, 1971.

SERİN, N., Kalkınma ve Dış Ticaret, 2. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.

SINGER, H. W., Problems of Industrialization of Underdeveloped Countries, International Social Science Bulletin, Vol. VI, N. 2, 1954.

SINGER, H. W., International Development: Growth and Change, Mc Graw-Hill, NewYork, 1964.

STUCKEN, R., "Der 'Circulus vitiosus' der Armut in Entwicklungslaendern", Entwicklungspolitik, Kreuz Verlag, Stuttgart-Berlin, 1966.

ŞENSES, F., (Der.), Kalkınma İktisadı Yükselişi ve Gerilemesi, İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.

ŞENSES, F., Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

THIRLWALL, A.P., Growth and Development, Forth Edition, Macmillan, 1989.

TINBERGEN, J., Economic Policy: Principles and Desing, Amsterdam, 1968.

TODARO, M. P., Economic Development, Sixth Editon, Longman Limited, 2003.

TODARO,M. P. ve S.C.SMITH, Economic Development, Eighth Edition, Pearson Addison Wesley, 2003,

TUNA, O., Sosyal Siyasete Giriş, İstanbul, 1974.

TÜRKAY, M., Gelişme İktisadı, İçinde (Ed.: T. İŞGÜDEN, F. ERCAN ve M.TÜRKAY), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1995.

UNDP, Human Development Report, 2002.www.u

UNDP, Human Development Report, 2010

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf

UNDP, Human Development Report, 2013.

http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/hdr/human-development-report-2013/

ÜLGENER S. F., Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme, Yeniden Gözden Geçirilmiş Altıncı Baskı, Der Yayınevi, İstanbul, 1980.

ÜLKEN, Y., 20. Yüzyılda Dünya Ekonomisi, Güryay Matbaacılık, 1984.

WEBER, M., Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, (Çev.: Z. ARUOBA), Hil Yayın, İstanbul, 1985.

WORLD BANK, World Development Report 2002, 2006, www.worldbank.org.

WORLD BANK, World Development Indicators 2012, www.wdi-2012-ebook.pdf

YASED, Ekonomik Büyüme ve Çevre Koruması, Yayın No. 39, 1991.

KAMU MALİYESİ

Doç. Dr. Engin ÖNER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1256
İktisat / Ekonomi No.: 125
ISBN : 978-605-320-162-5
© 1. Basım, Eylül 2015

KAMU MALİYESİ

Doç. Dr. Engin ÖNER

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öner, Engin.

Kamu Maliyesi / *Engin Öner*
1.Basım, XXVI+ 234 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-162-5
1. Kamu Maliyesi 2. Kamu Harcamaları 3. Vergi Teorisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Çeşitli fakültelerde (özellikle İktisadi ve idari Bilimler Fakültelerinde) verilen kamu maliyesini "Devlet ve ona bağlı kurum ve kuruluşların toplumsal ve sosyal faydaya yönelik kamu ihtiyaçlarından doğan kamu hizmetlerini sağlamak üzere gelir elde etmesi, harcamalarda bulunması, borçlanmaya gidilmesi vb. mali olayları inceleyen bilim dalı" olarak ifade edebiliriz.

Kamu ihtiyaçlarını karşılamak üzere devlet ve diğer kamu tüzel kuruluşlarının iktisadi değerler elde etmesi ve bunları kamu hizmetleri için harcaması olarak tanımlanan mali olaylar; kamu gelirleri, kamu harcamaları, kamu borçlanması, kamuya ait mülk ve teşebbüslerin idaresi, fon uygulamaları ve mali sorunların çözümü vb. şekilde sayılabilir.

Kitabımız giriş ve yedi bölümden oluşmaktadır. Girişte maliye biliminin tanımı, konusu ve özel ekonomi – kamu ekonomisi ayrımı yapılmaktadır.

Birinci bölümde mali olayların iktisadi, hukuki, siyasi ve iktisadi kalkınma, sosyo- psikolojik ve idari yönleri ve etkileri anlatılmaktadır.

İkinci bölümde kamu harcamalarının finansmanı dikkate alınıp, kamu gelirlerinin tanımı, çeşitleri, idari ve bilimsel tasnifi incelenmektedir.

Üçüncü bölüm vergi teorisi ana başlığı altında verginin tanımı ve tarihçesi, geçmişten günümüze vergiye bakış açıları, verginin temelleri, verginin şartları, vergilerin tasnifi, vergileme ilkeleri, Türk vergi sistemi, vergi ödeme gücü, vergi kaçakçılığı, vergi yansıması, vergi yükü ve vergi ile ilgili diğer hususları kapsamaktadır.

Dördüncü bölümde kamu harcamaları; çeşitleri, artış nedenleri, tasnifi, iktisadi yönü ve tercih sorunları ortaya konulmaktadır.

Beşinci bölümde kamu borçları; borçların tanımı ve önemi, tasnifi, kamu borcunun kısa tarihi, klasik ve keynesyen bakış açıları, kamu borçlarının sakıncaları, borç kriterleri ve diğer hususlar anlatılmaktadır.

Altıncı bölümde kamu bütçesinin tanımı, bütçe hakkı, bütçenin fonksiyonları, bütçenin prensipleri (ilkeleri), Türkiye bütçe sistemi ve bütçe süreci Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ışığında detaylandırılmaktadır.

Son bölüm olan yedinci bölümde maliye politikasının tanım ve önemi, maliye politikasının iktisadi istikrarı sağlamak, iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek, adil bir gelir dağılımını sağlamak amaçları, maliye politikasının vergi, harcama, borçlanma ve bütçe politikası araçları, uygulanan maliye politikalarının değerlendirilmesi, klasik maliye politikasının temel varsayımları, klasik bütçenin temel ilkeleri, keynesyen maliye politikasının varsayımları ve klasik düşünce ile keynesyen düşüncenin karşılaştırmalı temel görüşlerine yer verilmektedir.

Çeşitli sınavlarda (KPSS, müfettişlikler, uzmanlık sınavları, mali müşavirlik vs. sınavlarında) maliye grubu (kamu maliyesi, vergi hukuku, maliye politikası) alanında önemli bir yere sahip kamu maliyesi dersine yönelik kitabımızın otuz yıla yakın verilen derslerin birikimi olarak oluştuğunu belirterek, yayınını üstlenen Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına ve özellikle Erdal Tarkan Kara, Kahraman Boğaz ve Sevgi Pınar Özen'e teşekkür ediyor, öğrencilerimize faydalı olmasını diliyorum.

Van - 23/04/2015
Doç. Dr. Engin ÖNER

İÇİNDEKİLER

Giriş
KAMU MALİYESİ

1. MALİYE BİLİMİNİN TANIMI VE KONUSU 1
A. Maliye Biliminin Tanımı 1
B. Maliye Biliminin Konusu: Mali Olaylar 2
C. Mali Olayların Tanımı 4
D. Mali Olayların Çeşitleri 6
2. KAMU EKONOMİSİ VE ÖZEL EKONOMİ 7
A. Özel Ekonomi 7
B. Kamu Ekonomisi 7
C. Farklar 8

Birinci Bölüm
MALİ OLAYLARIN ÇEŞİTLİ YÖNLERİ

1. MALİ OLAYLARIN İKTİSADİ YÖNÜ 11
A. Mali Olayların Makro İktisadi Etkileri 11
B. Mali Olayların Mikro İktisadi Etkileri 12
1) Vergi Kaçakçılığı 12
2) Vergiden Kaçınma 12
3) Vergi Yansıması 12
4) Verginin Gelir Etkisi 12
5) Verginin İkame Etkisi 12
6) Borcun Gelir Etkisi 12
7) Borcun Servet Etkisi 12
2. MALİ OLAYLARIN POLİTİK ve İKTİSADİ KALKINMA YÖNÜ 12
3. MALİ OLAYLARIN HUKUKİ YÖNÜ 13
4. MALİ OLAYLARIN SOSYO - PSİKOLOJİK YÖNÜ 13
5. MALİ OLAYLARIN İDARİ YÖNÜ 13

İkinci Bölüm
KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI
(*KAMU GELİRLERİ*)

1. TANIM 15
2. KAMU GELİRLERİNİN ÇEŞİTLERİ 15
A. Vergi 15

B. Harç 16
C. Resim 16
D. Şerefiye 16
E. Para ve Vergi Cezaları 16
F. Mülk ve Teşebbüs Gelirleri 17
G. Kamu Borçlanması 17
H. Devaülasyon 18
İ. Emisyon 18
J. Parafiskal Gelirleri (Vergi Benzeri Gelirler) 18
K. Diğer Gelirler 18
3. KAMU GELİRLERİNİN TASNİFİ 19
A. İdari Tasnif 19
1) Vergi Gelirleri 19
2) Vergi Dışı Normal Gelirler 19
3) Özel Gelir Ve Fonlar 19
B. Bilimsel Tasnif 19
1) Özel İktisat - Kamu İktisadi Gelirleri 19
2) Olağan - Olağanüstü Gelirler 19
3) Cebre Dayanan Gelirler - Cebir Dışı Gelirler 19

Üçüncü Bölüm
VERGİ TEORİSİ

1. VERGİNİN TANIMI VE TARİHÇESİ 21
A. Tanımı 21
B. Verginin Tarihçesi 22
2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE VERGİYE BAKIŞ AÇILARI 23
A. Faydalanma Teorisi (Geçmişteki Bakış) 23
1) Değişim Kuramı 24
2) Verginin Sigorta Primi Olduğunu Savunan Teori 24
3) Verginin Sosyal Üretim Giderlerine Katılma Payı Olduğunu Savunan Teori 24
B. Verginin Karşılıksız Olduğu Görüşü (Günümüzdeki Bakış) 24
1) Vergi Karşılıksızdır 25
2) Vergi Hukuki Cebre Dayanır 25
3) Vergi Parasaldır 25
4) Vergi Kesindir 25
5) Vergi Kanuni Mükelleflerden (Gerçek ve Tüzel Kişilerden) Alınır 25
6) Vergi Vergilendirme Yetkisine Sahip Kuruluşlarca Alınır 26
3. VERGİNİN TEMELLERİ 26
A. İktisadi Temel 26
B. Hukuki Temel 26
1) Mülkilik (Kaynak) İlkesi 26
2) Şahsilik (Vatandaşlık Kriteri) İlkesi 27
3) Çifte Vergilendirme 27

A) Çifte Vergilendirmenin Çeşitleri ... 27
a) Tek Taraflı Çifte Vergilendirme ... 27
b) Çift Taraflı Çifte Vergilendirme ... 27
B) Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri ... 27
a) Uluslararası Antlaşmalar ... 27
b) Tek Taraflı Milli Kanunlarla Bir Ülkenin Kendi Vergilendirme Yetkisini Kısması ... 27
1. İndirim Usulü ... 27
2. Mahsup Usulü ... 27
3. İstisna Usulü ... 27
4. VERGİNİN ŞARTLARI ... 28
A. Verginin Asli Şartları ... 28
1) Vergi Kanunu ... 28
A) Verginin Konusu ... 28
B) Verginin Matrahı ... 29
a) Kemmi Matrah ... 29
b) İktisadi Matrah ... 29
C) Vergi Mükellefi ... 29
a) Kanuni Mükellef ... 29
b) Aracı Mükellef (Vergi Yansıtıcısı) ... 30
c) Nihai Mükellef (Vergi Taşıyıcısı, Yüklenicisi) ... 30
D) Vergi Oranı ... 30
a) Tek (Sabit) Oranlılık ... 30
b) Artan (Değişir) Oranlılık ... 30
1. Sınıf Usulü ... 30
2. Dilim Usulü ... 30
c) Tek (Sabit) Oranlılığın Uygulamada Ortaya Çıkan Çeşitleri ... 30
1. Azalan Oranlılık ... 30
2. Tersine Artan Oranlılık ... 31
d) Artan Oranlar Usulünün (Vergi Tarifesinin) Özellikleri ... 31
1. Yükseklik Farkı ... 31
2. Uzunluk Farkı ... 31
3. Tarife Basamağı ... 31
4. Artma Oranı ... 31
5. Ortalama Oranı ... 31
6. Marjinal Oran ... 32
2) Vergiyi Doğuran Olay ... 32
3) Bütçe İle Ön İzin ... 32
B. Verginin Şekli Şartları ... 32
1) Verginin Tarhı ... 32
2) Verginin Tebliği ... 33
3) Verginin Tahakkuku ... 33
4) Verginin Tahsili ... 34

5. VERGİLERİN TASNİFİ 35
A. Niteliklerine Göre Tasnif 35
1) Dolaylı (Vasıtalı) – Dolaysız (Vasıtasız) Vergi Ayrımı 35
A) Yansıma Kriteri 35
B) Tahakkuk Usulü Kriteri 36
2) Şahsi (Subjektif) – Gayri Şahsi (Objektif) Vergi Ayrımı 36
3) Özel – Genel Vergi Ayrımı 36
B. Konularına Göre Tasnif 37
1) Gelir Vergileri 37
A) Kaynak Teorisi 37
B) Safi Artış (Net) Teorisi 37
a) Potansiyel Gelir 38
b) Öz Tüketim (Atfedilen Gelir) 38
C) Gelir Vergisinin Çeşitleri 39
a) Sedüler Gelir Vergileri 39
b) Üniter (Toplam-Global) Gelir Vergileri 39
c) Birleşik Gelir Vergileri 39
D) Gelir Vergisinin Özellikleri 39
a) Adil Bir Vergidir 39
b) Verimli Bir Vergidir 39
c) Yansıması Zor Vergidir 39
d) Tasarruf ve Yatırımı Olumsuz Etkileyebilir 39
e) Vergi Kaçakçılığı Yaygındır 39
f) Gelir Dağılımını Bozabilir 39
E) Kurumlar Vergisinin Alınma Gerekçeleri 40
a) Tüzel Kişiliğin Gücü 40
b) Sahip Olunan Ayrıcalıklar 40
c) Otofinansman 40
2) Gider Vergileri 40
A) Temel Özellikleri 40
a) Gayrişahşidir 40
b) Tersine Artan Oranlıdır 41
c) Vergi Piramitleşmesi Söz Konusudur 41
B) Vergi Piramitleşmesi 41
a) Vergiden Vergi Alınması 41
b) Müteşebbisin Vergiden Kar Sağlaması 41
C) Gider Vergilerinin Çeşitleri 42
a) Vergiyi Doğuran Olaya Göre 42
1. İktisadi Muamele Vergisi 42
2. Hukuki Muamele Vergisi 42
b) Dış Ticarete Göre 42
1. İhracatta Alınan Gümrük Vergisi 42
2. *İthalatta Alınan Gümrük Vergisi* 42
c) Kapsamlarına Göre Gider Vergileri 42
1. Özel Gider Vergileri 42
2. Genel Gider Vergileri 42

D) Katma Değer Vergisi 44
a) Gayri Safi Hasıla Tipi KDV 45
b) Gelir Tipi KDV 45
c) Tüketim Tipi KDV 45
3) Servet Vergileri 46
A) Zaman Bakımından 47
a) Devamlı Servet Vergileri 47
b) Geçici Servet Vergileri 47
B) Amaç Bakımından 47
a) Şekli Servet Vergileri 47
b) Gerçek Servet Vergileri 47
C) Matrah Bakımından 47
a) Genel Servet Vergileri 47
b) Özel Servet Vergileri 47
D) Transfer Bakımından 47
a) Servetten Alınan Vergiler 47
b) Servet Transferinden Alınan Vergiler 48
6. VERGİLEME İLKELERİ 48
A. Adam Smith'in Vergileme İlkeleri 49
1) Adalet İlkesi 49
2) Kesinlik ve Belirlilik İlkesi 49
3) Uygunluk İlkesi 50
4) İktisadilik ve Tasarruf İlkesi 50
B. Adolf Wagner'in Vergileme İlkeleri 50
1) Mali İlkeler 50
2) İktisadi İlkeler 50
3) Ahlaki İlkeler 51
C. Günümüzde Vergi İlkeleri 51
1) Vergide Adalet İlkesi 51
A) Vergide Genellik İlkesi 52
a) Vergi Muaflığı 52
b) Vergi İstisnası 53
c) Vergi Kanunlarında Yer Alan Muaflık ve İstisnaların Genel Sebepleri 53
B) Vergide Eşitlik İlkesi 53
a) Kanunlar Önünde Eşitlik 53
1. Yatay Eşitlik 53
2. Dikey Eşitlik 53
b) Fedakârlıkta Eşitlik Prensibi 53
1. Eşit Fedakârlık 53
2. Eşit Oranlı Fedakârlık 53
3. En Az Toplam Fedakârlık 53
2) Vergide Açıklık İlkesi 54
3) Vergide Verimlilik İlkesi 54
4) Vergide Uygunluk İlkesi 54
5) Vergide Esneklik İlkesi 54

6) Vergide Tarafsızlık İlkesi 55
7) Vergilemede Kanunilik İlkesi 55
8) Vergilemede Kolaylık İlkesi 55
9) Vergilemede İstikrarlılık İlkesi 56
7. TÜRK VERGİ SİSTEMİ 56
A. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler 56
1) Gelir Vergisi 56
A) Verginin Konusu 57
B) Gelirin Unsurları 57
a) Ticarî kazançlar 57
b) Ziraî kazançlar 57
c) Ücretler 57
d) Serbest meslek kazançları 57
e) Gayrimenkul sermaye iratları 57
f) Menkul sermaye iratları 57
g) Diğer kazanç ve iratlar 57
C) Mükellefiyetler 57
D) İndirim, İstisna ve Muaflıklar 57
a) Muaflıklar 58
1. Esnaf Muaflığı 58
2. Diplomat Muaflığı 59
b) İstisnalar 59
1. Ücret İstisnası 59
2. PTT Acentalarında Kazanç İstisnası 59
3. İhracat İstisnası 59
4. Telif Kazançları İstisnası 60
5. Mesken Kirası İstisnası 60
6. Eğitim ve Öğretim İşletmelerinde Kazanç İstisnası 60
c) İndirimler 60
1. Engellilik İndirimi 60
2. Asgarî Geçim İndirimi 61
E) Gelir Unsurlarının Muhtevaları 61
2) Kurumlar Vergisi 62
A) Verginin Konusu 62
B) Verginin Mükellefleri 62
a) Sermaye Şirketleri 62
b) Kooperatifler 62
c) İktisadî Kamu Kuruluşları 62
d) Dernek veya Vakıflara ait İktisadî İşletmeler 62
e) İş Ortaklıkları 62
C) Tam ve Dar Mükellefiyet 62
a) Tam Mükellefiyet 62
b) Dar Mükellefiyet 63
D) İndirim, İstisna ve Muaflıklar 63
a) Muaflıklar 63
b) İstisnalar 65

1. İştirak Kazançları İstisnası 65
2. Yurtdışı İştirak Kazançları İstisnası 66
3. Yurt Dışı İştirak Hisselerinin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazanç İstisnası 66
4. Emisyon Primi Kazancı İstisnası 67
5. Menkul Kıymetler Yatırım Fonları veya Ortaklıklarının Portföy İşletmeciliğinden Doğan Kazançların İstisnası 67
6. Gayrimenkul ve İştirak Hisseleri Satış Kazancı İstisnası 67
7. Bankalara veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Borçlu Durumda Olan Kurumlar ile Bankalara Tanınan İstisna 67
8. Kurumların Yurt Dışında Bulunan İş Yerleri veya Daimî Temsilcileri Aracılığıyla Elde Ettikleri Kurum Kazançları İstisnası 68
9. Yurt Dışında Yapılan İnşaat, Onarım, Montaj İşleri ile Teknik Hizmetlerden Sağlanan Kazanç İstisnası 68
10. Eğitimi Teşvik Amaçlı İstisna 68
11.Risturn İstisnası 69
12.Sınai Mülkiyet Haklarında İstisna 69
c) İndirilecek Giderler 69
d) Zarar Mahsubu 70
e) Diğer İndirimler 70
B. Gider (Harcamalar) Üzerinden Alınan Vergiler 70
1) Katma Değer Vergisi 70
A) Verginin Konusu 71
a) Teslim 71
b) Teslim sayılan haller 72
c) Hizmet 72
d) Hizmet sayılan haller 73
e) İşlemlerin Türkiye'de yapılması 73
f) Uluslararası taşıma işleri 73
B) Verginin Mükellefleri 73
C) İndirim, İstisna ve Muaflıklar 73
a) İstisnalar 73
1. İhracat İstisnası 73
2. Araçlar, Kıymetli Maden ve Petrol Aramaları ile Ulusal Güvenlik Harcamaları ve Yatırımlarda İstisna 74
3. Taşımacılık İstisnası 76
4. Diplomatik İstisnalar 76
5. İthalat İstisnası 76
6. Kültür ve Eğitim Amacı Taşıyan İstisnalar 77
7. Sosyal Amaç Taşıyan İstisnalar 77
8. Askerî Amaç Taşıyan İstisnalar 79
9. Diğer İstisnalar 79
2) Gümrük Vergileri 83
A) Verginin Konusu 83

B) Tanımlar 83
C) Gümrük Tarifesi 84
D) Gümrük Yükümlülüğünün Doğması 85
E) Muafiyet ve İstisna 85
3) Özel Tüketim Vergisi 89
A) Verginin Konusu 89
B) Tanımlar, Teslim ve Teslim Sayılan Haller 89
C) Mükellef ve Vergi Sorumlusu 90
D) İstisnalar 91
a) İhracat İstisnası 91
b) Diplomatik İstisna 91
c) Diğer İstisnalar *92*
4) Diğer Gider Vergileri 94
A) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi 94
a) Verginin Konusu 94
b) Mükellef 95
c) İstisnalar 95
B) Özel İletişim Vergisi 98
a) Verginin Konusu 98
b) Verginin Mükellefi 99
C. Servet Üzerinden Alınan Vergiler 99
1) Servetten Alınan Vergiler 99
A) Emlak Vergisi 99
a) Bina Vergisi 99
1. Konusu 99
2. Bina Tabiri 99
3. Mükellef 99
4. Muaflık ve İstisnalar 100
a. Daimi Muaflıklar 100
b. Geçici Muaflıklar 103
b) Arazi Vergisi 105
1. Konusu 105
2. Mükellef 105
3. Muaflık ve İstisnalar 106
a. Daimi Muaflıklar 106
b. Geçici Muaflıklar 107
c. Arazi Vergisinde İstisna 108
B) Motorlu Taşıtlar Vergisi 108
a) Verginin Konusu 109
b) Tanımlar 109
c) Mükellef 111
d) İstisnalar 111
2) Servet Transferinden Alınan Vergiler 112
A) Veraset ve İntikal Vergisi 112

a) Verginin Konusu ... 112
b) Verginin Mükellefi ... 112
c) Tanımlar ... 112
d) Beyanname Verilme Süresi ... 113
e) Muafiyetler ... 114
f) İstisnalar ... 114
D. Diğer Vergiler ... 116
1) Şans Oyunları Vergisi ... 116
A) Verginin Konusu ... 117
B) Verginin Mükellefi ... 117
2) Damga Vergisi ... 117
A) Verginin Konusu ... 117
B) Verginin Mükellefi ... 117
C) İstisnalar ... 118
3) Belediye Vergileri ... 118
A) İlan ve Reklam Vergisi ... 118
a) Verginin Konusu ... 118
b) Mükellef ve Sorumlu ... 118
c) İstisna ve Muaflıklar ... 118
B) Eğlence Vergisi ... 119
a) Verginin Konusu ... 119
b) Verginin Mükellefi ... 120
c) İstisna ve Muaflıklar ... 120
C) Haberleşme Vergisi ... 120
a) Verginin Konusu ... 120
b) Verginin Mükellefi ... 120
D) Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi ... 121
a) Verginin Konusu ... 121
b) Mükellef ve Sorumlu ... 121
c) İstisnalar ... 121
E) Yangın Sigortası Vergisi ... 122
a) Verginin Konusu ... 122
b) Verginin Mükellefi ... 122
F) Çevre Temizlik Vergisi ... 122
a) Verginin Konusu ... 122
b) Verginin Mükellefi ... 122
c) İstisna ve Muaflıklar ... 122
8. VERGİ ÖDEME GÜCÜ ... 123
A. Vergi Ödeme Gücünde Adaletin Ölçütleri ... 123
1) Geçim İndirimi ... 123
A) Geçim İndirimini Savunanların Düşünceleri ... 123
a) Ödeme Gücü Olmaması ... 123
b) Dolaylı Vergileri Düşük Gelirliler Daha Çok Ödemektedir ... 123
c) Tahsilat Masrafları Artar ... 123
B) Geçim İndiriminin Aleyhinde Olanların Görüşleri ... 124

a) Verginin Verimi Azalır 124
b) Geçim İndirimi Rakamları Keyfidir 124
c) Oy Hakkı Olmaması 124
2) Ayırma Kuramı (Emek Nazariyesi) 124
A) Ayırma Kuramını Savunanların Düşünceleri 124
a) Kazanma (Elde Etme) Şartları 124
b) Kaçakçılık 124
c) Para, Parayı Çeker Yaklaşımı 125
d) Marjinal Fayda 125
B) Ayırma Kuramını Yerenlerin Düşünceleri 125
a) İşçi Sigortaları ve Sendikalar Söz Konusudur 125
b) Kamulaştırma - Devletleştirme Politikası 125
c) Artan Oranlar Usulü 125
d) Marjinal Fayda Zenginler İçin de Geçerlidir 125
3) Artan Oranlar Usulü 126
A) Artan Oranlar Usulünü Savunanların Düşünceleri 126
a) Marjinal Fayda 126
b) Para, Parayı Çeker Yaklaşımı 126
c) Devletin Sağlam Finansman Kaynak İhtiyacı 126
d) Dolaylı Vergilerin Daha Çok Ödenmesi 127
B) Artan Oranlar Usulünü Yerenlerin Düşünceleri 127
a) Yatırım ve Tasarruflar Olumsuz Etkilenir 127
b) Vergi Kaçakçılığı 127
c) Kamulaştırma – Devletleştirme Politikası 127
9. VERGİ KAÇAKÇILIĞI 127
10. VERGİDEN KAÇINMA 128
11. VERGİ YANSIMASI 129
A. Yansımanın Aşamaları 129
1) Ödeme 129
2) Vurgu - Psikolojik Baskı 129
3) Aktarma 129
4) Yerleşme 129
B. Yansımanın Çeşitleri 129
1) İleriye Doğru Yansıma 129
2) Geriye Doğru Yansıma 129
3) Tek Dereceli Yansıma 129
4) Çok Dereceli Yansıma 129
5) Verginin Amortismanı 130
6) Verginin Sermayeleştirilmesi (Kapitalizasyonu) 130
C. Yansımanın Şartları 130
1) Vergi Yansıması Talep Esnekliğiyle Ters Orantılıdır 130
2) Vergi Yansıması Arz Esnekliğiyle Doğru Orantılıdır 130
3) Piyasa Türlerine Göre Farklı Yansımalar Ortaya Çıkar 130
4) Konjonktürel Dönemlerde Farklı Yansımalar Söz Konusudur 130
12. VERGİ YÜKÜ 130
A. Toplam Vergi Yükü 131

B. Bölgesel Vergi Yükü 131
C. Kişisel Vergi Yükü 131
D. Brüt Vergi Yükü 131
E. Net Vergi Yükü 131
F. Gerçek Vergi Yükü 131
G. Sektörel Vergi Yükü 131
13. VERGİ İLE İLGİLİ DİĞER HUSUSLAR 132
A. Vergi Arbitrajı 132
B. Vergi Baskısı (Tazyiki / Alerjisi) 132
C. Verginin Beyan Etkisi 132
D. Vergi Cenneti / Vergi Tatili 132
E. Vergi Dampingi 132
F. Vergi Erozyonu 132
G. Vergi Esnekliği 133
H. Vergi Gayreti 133
İ. Vergi Grevi 133
J. Vergi Harcamaları 133
K. Vergi Kaması 134
L. Vergi Kapasitesi 134
M. Vergi Maliyeti 135
N. Verginin Reddi 135
O. Vergi Rekabeti 135
P. Vergi Takozu 135
Q. Verginin Telafisi 135
R. Mali Anestezi (Mali Uyuşma / Mali His İptali) 135
S. Mali Rant / Mali Sömürü 136
T. Mali Sürüklenme (Vergi Çengeli) 136
U. Mali Yanılma 136
V. Taksflasyon 136

Dördüncü Bölüm
KAMU HARCAMALARI

1. KAMU HARCAMALARI 137
A. Tanımı ve Önemi 137
1) Dar Anlamda Kamu Harcamaları 137
2) Geniş Anlamda Kamu Harcamaları 137
B. Kamu Harcamalarının İktisadi Boyutu ve Tercih Sorunu 138
1) Amaç 138
2) Öncelik 138
3) Genişlik 138
4) Finansman 138
5) Seçmen Memnuniyeti 138
6) Marjinal Fayda 138
7) Verimlilik Tercihi 138
8) Mukayeseli Sosyal Fayda 138

C. Kamu Harcamalarının Artışı 139
1) Kamu Harcamalarında Artış Nedenleri 139
A) Kamu Harcamalarının Görünüşte Artış Nedenleri 139
a) Para Değerinin Düşmesi 139
b) Bütçelerde Yazılış Tekniğinin Değişmesi 139
c) Kamu Hizmetlerinin Parasallaştırılması 140
d) Savaşların Yüzölçümü ve Nüfus Üzerindeki Etkileri 140
B) Kamu Harcamalarının Gerçek Artış Nedenleri 140
a) Teknolojik Gelişmeler 140
b) Devletin İktisadi, Sosyal ve Kültürel Alanlarda Giderek Artan Bir Önemde Aktifleşmesi 140
c) Savunma Harcamaları 140
d) Nüfus Artışı 140
D. Kamu Harcamalarının Tasnifi 140
1) Harcamaların İdari Tasnifi 141
A) Organik Tasnif 141
B) Fonksiyonel Tasnif 142
2) İlmi (Bilimsel) Tasnif 142
A) Reel Harcama – Transfer Harcaması Ayrımı 142
B) Cari Harcama – Yatırım Harcaması Ayrımı 142
C) Verimli Harcama- Verimsiz Harcama Ayrımı 143

Beşinci Bölüm
KAMU BORÇLARI

1. TANIMI VE ÖNEMİ 145
2. KAMU BORÇLARININ TASNİFİ 145
A. Vadelerine Göre Tasnif 145
1) Kısa Vadeli Borçlar 145
2) Orta Vadeli Borçlar 145
3) Uzun Vadeli Borçlar 145
B. Kaynaklarına Göre Tasnif 146
1) İç Borçlar 146
2) Dış Borçlar 146
A) Döviz Cinsi – Milli Para Cinsi Borç 146
B) Askeri Borç – İktisadi Borç 146
a) Serbest ve Bağlı krediler 146
b) Program ve Proje Kredileri 146
c) İki Yanlı ve Çok Yanlı Krediler 146
3) Dış Borç Sebepleri 146
A) Tasarruf Açığı 146
B) Ödemeler Dengesi Açığı 146
C) Eski Borçların Ödenmesi 146
C. Vasıflarına Göre Tasnif 147
1) Cebri Borçlar 147
2) Gönüllü Borçlar (İhtiyari -İsteğe Bağlı Borçlar) 147

3. KAMU BORCUNUN KISA TARİHİ 147
4. KLASİK VE KEYNESYEN BAKIŞ AÇILARI 147
A. Klasikler 147
B. Keynesyenler 148
5. KAMU BORÇLARININ SAKINCALARI 148
A. Kamu Borçları Siyasi İktidarların İktisadi ve Mali Yetkilerini Sınırlandırır 148
B. Kamu Borçları Ülkenin Üretim Kapasitesini Düşürebilir 149
C. Kamu Borçları Enflasyonisttir 149
D. Kamu Borçları Milli Gelir Dağılımını Daha da Bozabilir 149
6. BORÇ KRİTERLERİ 149
A. Borcun Kaynağı 149
B. Borcun Vadesi 150
C. Borcun Kullanım Şekli 150
D. Ekonominin İçinde Bulunduğu Konjonktürel Durum 150
7. DİĞER HUSUSLAR 150
A. Borç Politikasının Başarısını Gösteren Uygulamalar 150
1) Refinansman 150
2) Konsolidasyon (Tahkim) 150
3) Konversiyon 150
B. Borç Politikasının Başarısızlığını Gösteren Uygulama 150
1) Moratoryum 151
C. Dış Borç - Yabancı Sermaye Tercih Sorunu 151

Altıncı Bölüm
KAMU BÜTÇESİ

1. TANIM 153
A. Bütçe 153
B. Bütçe Hakkı 153
1) Önce Gelirlerin Onaylanması 153
2) Sonra Giderlerin Onaylanması 153
3) Gelir ve Giderlerin Bir Yıllık Süre İçin Yapılması 153
2. BÜTÇENİN FONKSİYONLARI 154
A. Hukuki Fonksiyonu 154
B. Siyasi Fonksiyonu 154
C. Mali Fonksiyonu 154
D. İktisadi Fonksiyonu 154
3. BÜTÇENİN PRENSİPLERİ (İLKELERİ) 154
A. Genellik İlkesi 154
1) Gayri Safi Bütçe Usulü 154
2) Ademi Tahsis İlkesi 155
3) Kasa Birliği 155
4) Mali Tevzin (Dağıtım) 155
B. Birlik İlkesi 155

C. Anlaşılır Olma İlkesi 155
D. Doğruluk İlkesi 155
E. Samimiyet İlkesi 155
F. Giderlerin Önceliği İlkesi 155
G. Önceden İzin İlkesi 155
H. Yıllık Olma İlkesi 155
İ. Alenilik İlkesi 156
J. Ödenek Tahsisi İlkesi 156
K. Denklik İlkesi 156
4. TÜRKİYE BÜTÇE SİSTEMİ 156
A. Tanımlar 156
1) Kamu Kaynakları 156
2) Kamu Gideri 156
3) Kamu Geliri 157
4) Özel Gelir 157
5) Harcama Birimi 157
6) Kamu Mali Yönetimi 157
7) Mali Kontrol 157
8) Stratejik Plan 157
9) Mali Yıl 157
B. Kamu Kaynağının Kullanılmasının Genel Esasları 157
1) Mali Saydamlık 157
2) Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme 158
3) Kamu İdareleri 158
4) Hesap Verme Sorumluluğu 159
A) Bakanlar 159
B) Üst Yöneticiler 159
C. Bütçe Türleri ve Kapsamı 160
1) Merkezî Yönetim Bütçesi 160
A) Genel Bütçe 160
B) Özel Bütçe 160
C) Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Bütçesi 160
2) Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi 160
3) Mahallî İdare Bütçesi 161
5. BÜTÇE SÜRECİ 161
A. Bütçenin Hazırlanması 161
1) Gelir Tahmin Yöntemleri 162
A) Otomatik Usul 162
a) Bir Önceki Yıl Usulü 162
b) Ortalama Usul 162
c) Ortalama Artışlara Göre Artırma Usulü 162
B) Doğrudan Doğruya Takdir Usulü 162
B. Bütçenin Onaylanması 164
1) Merkezî Yönetim Bütçe Kanun Tasarısının Sunulması 164
2) Merkezî Yönetim Bütçe Kanun Tasarısının Görüşülmesi 165

C. Bütçenin Uygulanması ... 167
1) Ödenek Kullanım Esasları ... 168
2) Bütçelerden Yardım Yapılması ... 169
3) Kamu Yatırım Projeleri ... 169
4) Harcama Yapılması Aşamaları ... 170
A) Ödeneklerin Serbest Bırakılması ... 170
B) Giderlerin Aşamaları ve Yetkililer ... 170
a) Harcama Talimatının Verilmesi, Giderlerin Üstlenilmesi (Giderlerin Taahhüdü - Harcama Yetkilisi) ... 170
b) Gerçekleşme Belgelerinin Düzenlenmesi, Giderin Gerçekleşmesi (Giderlerin Tahakkuku-Gerçekleştirme Görevlisi) ... 171
c) Ödeme Emri Belgesinin Düzenlenmesi (İta Emri-Gerçekleştirme Görevlisi ve Harcama Yetkilisi) ... 171
d) Giderin Gerçekleştirilmesi (Muhasebe Yetkilisi) ... 172
5) Gelirlerin Toplanması ... 173
A) Gelirlerin Dayanakları ... 173
B) Gelirlerin Toplanması Sorumluluğu ... 174
C) Özel Gelirler ... 174
D) Bağış ve Yardımlar ... 174
6) Faaliyet Raporları ... 174
7) Bütçenin Kapatılması Usulleri ... 175
A) Egzersiz (Hesap Dönemi) Usulü ... 175
B) Jestiyon (Yönetim Dönemi) Usulü ... 175
D. Bütçenin Denetlenmesi ... 176
1) İdari Denetim: İç Kontrol Sistemi ... 176
A) İç Kontrolun Tanımı ... 176
B) İç Kontrolün Amacı ... 176
a) Ön Mali Kontrol ... 176
b) İç Denetim ... 178
1. İç Denetçinin Görevleri ... 178
2. İç Denetim Koordinasyon Kurulu ... 179
3. İç Denetim Koordinasyon Kurulunun Görevleri ... 180
2) Yargı Denetimi (Dış Denetim - Sayıştay) ... 181
A) Düzenlilik Denetimi ... 182
1. Mali Denetim ... 182
2. Uygunluk Denetimi ... 182
B) Performans Denetimi ... 182
C) Sayıştay Denetiminin Amaçları ... 182
a) Hesap Yargılaması Süreci ... 183
b) Yargılama Sonuçları ve Yaptırımlar ... 185
c) Ödenek Üstü Harcama ... 185
d) Kamu Zararı ... 185
e) Yetkisiz Tahsil ve Ödeme ... 186
f) Zamanaşımı ... 186

3) Yasama Denetimi (TBMM - Siyasal Denetim) 187
A) Onay ve Uygulama Sırasında Denetim 187
B) Uygulama Sonrası Denetim 188
a) Kesin Hesap Kanunu (Tasarısı) 188
b) Genel Uygunluk Bildirimi 188

Yedinci Bölüm
MALİYE POLİTİKASI

1. TANIM ve ÖNEMİ 191
2. MALİYE POLİTİKASININ AMAÇLARI 192
A. İktisadi İstikrarı Sağlamak 192
1) Fiyat İstikrarını Sağlamak 192
A) Enflasyon ve Mücadele Politikaları 192
a) Enflasyonun Yol Açtığı Sorunlar 192
b) Enflasyonun Nedenleri 193
c) Enflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları 194
B) Deflasyon ve Mücadele Politikaları 195
a) Deflasyonun Yol Açtığı Sorunlar 196
b) Deflasyonun Nedenleri 196
c) Deflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları 196
C) Stagflasyon ve Mücadele Politikaları 196
a) Stagflasyonun Yol Açtığı Sorunlar 197
b) Stagflasyonun Nedenleri 197
c) Stagflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları 198
D) Slamflasyon (Slumpflasyon) ve Mücadele Politikaları 198
E) Kriz Hallerinin Kötüden Daha Az Kötüye Sıralanması 198
F) Ekonomik Krizlerle Mücadelede Görüşler 199
2) Tam İstihdama Ulaşmak 199
A) Dar Anlamda Tam İstihdam 199
B) Geniş Anlamda Tam İstihdam 199
B. İktisadi Kalkınmayı Gerçekleştirmek 200
1) İktisadi Engeller ve Reformlar 200
A) Vergi Reformu 200
B) Mali ve Kredi Kurumlarının Kalkınmaya Yönelik Düzenlenmesi 200
C) Üretim ve Üretim Teknolojisinin Reorganizasyonu 200
2) Sosyal Engeller ve Reformlar 200
A) Tarım ve Toprak Reformu 200
B) Orta Sınıfın Güçlendirilmesi 200
C) Ehliyetli Bir Kamu Yönetiminin Kurulması 200
3) İktisadi Kalkınmada Maliye Politikaları 201
C. Adil Bir Gelir Dağılımını Sağlamak 201
1) Gelir Dağılımının Çeşitleri 201

A) Coğrafi (Bölgesel) Gelir Dağılımı 201
B) Sektörel Gelir Dağılımı 201
C) Fonksiyonel Gelir Dağılımı 201
D) Kişisel Gelir Dağılımı 202
2) Gelir Dağılımında Adalet için Maliye Politikaları 203
A) Vergi Politikası 203
a) Gelir Vergisi 203
b) Kurumlar Vergisi 203
c) Emlak (Arsa, Arazi, Bina) Vergileri 203
d) Veraset ve İntikal Vergisi 204
e) Harcama ve Tüketim Vergileri 204
B) Harcama Politikası 204
C) Borçlanma Politikası 205
3. MALİYE POLİTİKASININ ARAÇLARI 205
A. Vergi Politikası 205
B. Harcama Politikası 208
C. Borçlanma Politikası 209
D. Bütçe Politikaları 210
1. Denk Bütçe Politikası 210
2. Bütçe Açığı Politikası 210
3. Bütçe Fazlası Politikası 211
4. UYGULANAN MALİYE POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 212
5. KLASİK MALİYE POLİTİKASININ TEMEL VARSAYIMLARI 215
A. Tüketici Devlet Varsayımı 215
B. Kamu Harcamalarının Her Zaman Verimsiz Olduğu Varsayımı 215
C. Devletin Uyguladığı Vergi Ve Harcama Politikalarının Tarafsız Olması Varsayımı 215
6. KLASİK BÜTÇENİN TEMEL İLKELERİ 216
A. Devlet Bütçesi Denk Olmalıdır (Mali Denge) 216
B. Devlet Bütçesi Küçük Olmalıdır 216
C. Kamu Harcamaları Dolaylı Vergilerle Finanse Edilmelidir 216
D. Normal Piyasa Açıkları Para Piyasasından Yani Kısa Vadeli Borçlarla Karşılanmalıdır 217
E. Olağanüstü Bütçe Açıkları Sermaye Piyasasından, Yani Uzun Vadeli Borçlarla Karşılanmalıdır 217

7. KEYNESYEN MALİYE POLİTİKASININ VARSAYIMLARI 217
A. Süzgeç Devlet Varsayımı 218
B. Kamu Harcamaları ve Hizmetlerinin Bazen Verimli, Bazen Verimsiz veya Etkisiz Yani Nötr Olması Varsayımı 218
C. Devletin Vergi, Borç ve Harcama Politikalarının Kesinlikle Tarafsız Olamayacağı Varsayımı 219

8. KARŞILAŞTIRMALI TEMEL GÖRÜŞLER 219
A. Tarafsız Maliye – Fonksiyonel Maliye 219

B. Uzun Dönem – Kısa Dönem 219
C. Faiz Oranının Tasarruf ve Yatırım Dengesini Sağlaması – Faiz Oranının Para Arz ve Para Talebi Dengesini Sağlaması 220
D. Toplam Arz – Toplam Talep 220
E. Paranın İşlem Güdüsü ile Talebi – Paranın İşlem Güdüsü, İhtiyat Güdüsü ve Spekülasyon Güdüsü ile Talebi 220
F. Yansız Para – Yanlı Para 221
G. Fiyat ve Ücret Esnektir - Fiyat ve Ücret Katıdır 221
H. Tam İstihdam Dengesi - Eksik, Tam ve Aşırı İstihdam Dengesi 222
İ. Bütçe Dengesi – İktisadi Denge 222
J. Tam Rekabet – Eksik Rekabet 222
K. İşsizlik Yok – İşsizlik Var 223
L. Faiz, Tüketimi Kısmanın Karşılığı - Faiz Paradan Ayrılmanın Karşılığı 223
M. Borç Olağanüstü bir Kamu Geliri - Borç Olağan bir Kamu Geliri 223

KAYNAKLAR 225

KAYNAKLAR

A. Kitap ve Makaleler

AdamSmith'inVergilemeİlkeleri (2015), http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/adam_smith_vergilendirme_ilkeleri.html; (erişim tarihi: 22.03.2015).

AdolphWagner'inVergilemeİlkeleri(2015),http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/adolp_wagner_vergilendirme_ilkeleri.html;(erişimtarihi:22.03.2015).

AKAT, A. S. (2000), "The Political Economy of Turkish Inflation", Journal of International Affairs, Fall, Vol. 54, No. 1, pp. 265- 282.

AKDOGAN, Abdurrahman (1985), Kamu Maliyesi. Gazi Üniversitesi Yayın No: 67, Ankara.

AKDOGAN, A. KIRBAŞ, S. ve S. EYÜPGILLER (1986), Açıklamalı Maliye ve Vergi Sözlüğü, Birlik Yayıncılık Ltd. Şti. 1. Baskı, Ankara.

AKTAN, C. C. (1992), Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine: Özelleştirme. Ankara.

AKTAN, C. C. (1996), Ekonomik Anayasa. TİSK Yayın No: 162. Ödül Tasarım San. Tic. Ltd. Şti.

AKTAN, C.C., DİLEYİCİ D. ve A. ÖZEN (2010), "Kamu Ekonomisinin Yönetiminde İki Farklı Ekonomi Politikası Yaklaşımı: İradi ve Takdiri Kararlara Karşı Kurallar". T.C. Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2010/408, Ankara.

ARCAGÖK, M. S. (2002), Kamuya Yönelik Vergi Teşvik ve Korumaları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacetttepe Üniversitesi S.B.E.

ARSAN, Ü. (1973), "Kamu Borçlarının Yükü Sorunu", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Cilt: 28 Sayı: 3. ss. 157-172. Ankara.

ATAÇ, B. (1991), Maliye Politikası, İkinci Baskı, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No: 86, Eskişehir.

AY, H. (2014), Kamu Maliyesi. Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Ekim.

BAL-AK, İ. (1994), "Yatırım İndirimi İstisnası Uygulaması ve Teşvik Mevzuatı", Vergi Dünyası, Sayı: 150, Şubat, ss. 76 – 81.

BALKAYA AKÇA, F. N. (2000), Gelir Vergisindeki Vergi Harcamaları ve Türk Gelir Vergisindeki Vergi Harcamalarının Değerlendirilmesi, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BENKER, K. M. (1986), "Tax Expenditure Reporting: Closing The Loophole In State Budget Oversight", National Tax Journal, Vol: 39, Issue:4, 403-417.

BEZDEK, R. H. and E.M. ZAMPELLI (1986), "State and Local Government Tax Expenditures Relating To The Federal Government", National Tax Journal, Vol:39, Issue:4 533-538.

BİLİCİ, N. ve A. BİLİCİ (2011), Kamu Maliyesi. Seçkin Yayıncılık san. Ve Tic. A.Ş., Birinci Baskı, Ankara – Ekim.

BIRD, R. M. ve O. OLDMAN (1990). Taxation in Developing Countries. Fourt Edition, The Johns Hopkins Universty Press.

BLINDER, A. S. (2014), "Keynesian Economics". The Concise Encyclopedia ofeconomics.http://www.econlib.org/library/Enc/KeynesianEconomics.htm (erişim tarihi: 01.09.2014).

BOCUTOĞLU, E. (2009), Makro İktisat. Teoriler ve Politikalar. Yenilenmiş ve Genişletilmiş Beşinci Baskı. Murathan Yayınevi, Trabzon.

BROCHIER, H. ve P. TABATONI (1971), Mali Iktisat. (Çev. Adnan Erdaş). İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayın No: 303, Maliye Enstitüsü Yayın No: 48. İstanbul.

CALVO, G. A. (1992), "Are High Interest Rates Effective for Stopping High Inflation? Some Skeptical Notes", World Bank Economic Review, No.6, pp. 55-71.

CEBULA, R. J. and W. J. BELTON (1993), "Government Budget deficits and Interest Rates in The USA: Evidence for Closed and Open Systems Put into Perspective, 1955-1989", Public Finance, Vol.48, No.2, pp. 188-209.

CEBULA, R. J. and I. S. SALTZ (1998), "Ex ante Real Long Term Interest Rates and U.S. Federal Budget Deficits: Preliminary Error - Correction Evidence, 1971-1991", Economia Internazionale, Vol.51, no.2, March, pp. 163-169.

CEBULA, R. J.(1999), " Budget Deficit, Capital Flows and Long –Term Interest Rates: Cointegration Findings for the United Kingdom", International Advances in Economic Researhes, Vol. 5, No.4, November, pp. 489-495.

CHACHOLIADES, M.(1986), Micro Economics, Georgia State University, Macmillan Publishing Company, Newyork.

CHAN, F. (2014), "Classical and Keynesian Economics". http://staffwww. full-coll.edu/fchan/macro/3classical_and_keynesian_economics.html (erişim tarihi: 01.11.2014).

COŞKUN, G.(1988), "Vergi Politikası, İstenilen Sonuçların Alınması İçin Tek Başına Yeterli Değildir", İşveren Dergisi, Cilt: XXVI, Sayı: 12, Eylül, ss. 28 – 30.

COŞKUN, K. ve Y. BİLEN (2002), "Vergi Harcaması Kavramı ve Günümüz Türkiye"sinde Vergi Harcamaları", Vergi Dünyası, Sayı:246, Şubat, 161-168.

ÇALCALI, Ö. (2013), "Kamu Maliyesi Perspektifinden Adam Smith", International Journal of Economic and Administrative Studies (Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi) Year: 6, Number 11, Summer, pp. 89-108 http://www. arastirmax.com/system/files/dergiler/194000/makaleler/6/11/arastrmx_194000_6_pp_89-108.pdf (erişim tarihi:21.11.2014).

DEVRİM, F. (1983), Maliye Politikası. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 4, İzmir.

DEVRİM, F. (1996), Kamu Maliyesine Giriş. Anadolu Matbaacılık Ltd. Şti. İzmir.

DİKMEN, O. (1995), Liberal, Bitaraf ve Müdahaleci Vergi Politikaları, İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü, Yayın No: 665-85-1. İstanbul.

DOĞAN, A. A. (1984), "1980 sonrası Türk Vergi Politikası", 1983'te Türk İktisat Politikası Sempozyumu ve 1980 Sonrası Türk Vergi Politikası Semineri, Marmara Üniversitesi Yayın No: 413, İİBF yayın No: 364, İstanbul, ss. 93 – 119.

DUA, P. and H. K. ARORA (1995), "Long Run Equilibrium between Budget Deficits and Long-Term Interest Rates" International Advances in Economic Research, February, pp. 23-31.

EDİZDOĞAN, N. (2007), Kamu Maliyesi. Güncelleştirilmiş 9. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

EĞİLMEZ, M. (2012), Ekonomik Krizleri Anlama Rehberi - 15 Kasım, Perşembe http://www.mahfiegilmez.com/2012/11/ekonomik-krizleri-anlama-rehberi_15.html . (erişim tarihi: 21.03.2015).

EKER, A., ALTAY, A. ve M. SAKAL (1994), Maliye Politikası (Teori, İlkeler ve Yöntemler), Takav Matbaacılık, Yayıncılık San. Ve Tic. AŞ. Ankara.

ERGİNAY, A. (1990), Kamu Maliyesi. Gözden Geçirilmiş ve İşlenmiş 13. Baskı. Savaş Yayınları. Ankara.

EROL, A. (1992), Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'de Devlet Borçları (1981-1990), Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No: 1992/324, Ankara.

EWING, B. T. and M. A. YANOCHIK (1999), "Budget Deficits and The Term Structure of Interest Rates in Italy", Applied Economic Letters, Vol. 6, pp. 199-201.

FISCHER, S. (1996), "Maintaining Price Stability", Finance & Development, December, Vol. 33, No: 4, pp. 34 – 37.

GİRAY, F. (2010), Maliye Tarihi. Ezgi Yayınları. Üçüncü Baskı. Eylül, Bursa.

GÖKBUNAR, A. R. (1998), "Vergileme İlkeleri ve Küreselleşme", Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, S:4. ss.177-201.http://www. canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliyegenel/digeryazilar/gokbunar-vergileme-ilkeleri.pdf; ss. 1-23; (erişim tarihi: 22.03.2015).

GÖNÜL, H.H. (2002a), "Vergi Harcamaları-I", Yaklaşım, Sayı: 111, Mart, http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2002033017..htm. (erişim tarihi: 15.04.2010).

GÖNÜL, H.H. (2002b), "Vergi Harcamaları-II", Yaklaşım, Sayı: 112, Nisan, http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2002043060.htm (erişim tarihi: 15.04.2010).

GÖNÜL, H.H. (2007), "ABD'de Vergi Harcamaları", Yaklaşım, Sayı: 171, Mart,http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2007039043.htm (erişim tarihi: 15.04.2010).

GÜLMEZ, B. (2003), Vergi Harcaması Kavramı, Türk Vergi Sistemine Dâhil Vergi Kanunlarının Değerlendirilmesi, İstanbul: Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu.

GÜNGÖR, K. (2014), "İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler" http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf (erişim tarihi: 16.11.2014).

HEPER, F. (2000),"Vergi Yükü ve Yansıma", Kamu Maliyesi, 14. Ünite, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 949, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 519, Eskişehir, Ağustos.

IMF (2001), Manual On Fiscal Transparency Glossary, 1- 6. www.imf.org. (erişim tarihi: 15.02.2011).

İZMİRLİOĞLU, A. (2006), "Makroekonomik Program (2000-2002) ve Beş Aylık Uygulama Sonuçları", http://www.dpt.gov.tr/esk/2000/sunus1.doc; (erişim tarihi: 31.12.2006).

JAHAN S., MAHMUD A. S., and C. PAPAGEORGIOU (2014), "What Is Keynesian Economics?". Finance & Development, September, Vol. 51, No. 3, pp. 53 – 54. http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2014/09/basics.htm (erişim tarihi: 14.11.2014).

KAMALAK, M. (1985), Kamu Borçlanması. Atatürk Üniversitesi. "İİBF Araştırma Merkezi Ders Notları: 115, Erzurum.

KAMALAK, M. (1987), Katma Değer Vergisinin mahiyeti ve iktisadi – Mali Etkileri. Atatürk Üniversitesi. "İİBF Araştırma Merkezi Ders Notları: 140, Erzurum.

KAMALAK, M. (1992), Türk vergi Hukuku. Atatürk Üniversitesi. "İİBF Z.F. Araştırma Merkezi Ders Notları: 169, Erzurum.

KARAHAN, Ö. (2005), "Türkiyede Örtük Enflasyon Hedeflemesi Programının Uygulanmasına İlişkin Oluşan Riskler ve Bu Risklerin Yönetim Politikaları", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com, Güz, C.4 ss. 34-47.

KEYNES, J. M. The General Theory of Employment Interest and Money. (1936). Rendered into HTML on Wednesday April 16 09:46:33 CST 2003, by Steve Thomas for The UniversityofAdelaideLibraryElectronicTextsCollection."cas.umkc.edu/ economics/ people/facultypages/kregel/.../generaltheory.pdf" (erişim tarihi: 01.10.2014).

KEYNES, J. M. (2008), Genel Teori İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi. (çev. Uğur Selçuk AKALIN), Birinci Basım, Kalkedon, Ocak.

KHALILZADEH, J. S. and A. SHAH (1991), "Tax Reform in Developing Countries" Finance & Development, Vol:28, No:2.

KIRBAŞ, S (1993), "Vergi Tasarılarını Kim Hazırlamalıdır?" Vergi Dünyası, Sayı: 147, Kasım, ss. 31-33.

KING, R.F. (1984), "Tax Expenditures and Systematic Public Policy: An Essay on The Political Economy Of The Federal Revenue Code", Public Budgeting & Finance, Spring, 14-31.

KULU, B. (2000), "Vergi Harcaması ve Uygulama Örnekleri", Vergi Dünyası, Sayı:228, Ağustos, 24-29.

KUMCU, M. E.(1998), "Bütünleşen Avrupa ve Türkiye", Avrupa Para Birliği'nde Ekonomik Politikalar ve Türkiye Üzerine Yansımaları, TÜSİAD, Yayın No-TÜSİAD-T/98, 12-240, ss. 11-20.

McMILLIN, W.D.(1986), "Federal Deficits, Macrostabilization Goals, and Federal Reserve Behavior," Economic Inquiry, Vol.24, No.2, pp. 257-69.

NADAROGLU, H. (1985), Kamu Maliyesi Teorisi. Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 6. Baskı. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

NASH, J. (2014), "The Keynesian Model and the Classical Model of the Economy". http://education-portal.com/academy/lesson/the-keynesian-model-and-the-classical-model-of-the-economy.html#lesson. (erişim tarihi: 13.11.2014).

ORHAN, O. Z. (1989), Keynezyen ve Moneterist İstikrar Politikaları, Bilim Teknik Yayınevi. İstanbul.

ORHANER, E. (1992), Kamu Maliyesi. Gazi Üniversitesi. Emek Kitabevi, Ekim / Ankara.

ÖNCEL, M., A. KUMRULU ve N. ÇAĞAN (1992), Vergi Hukuku. Ankara Üniversitesi. Hukuk Fakültesi Yayınları No: 494, Ankara.

ÖNDER, İ., O. TÜREL, N. EKİNCİ ve C. SOMEL (1993), Türkiye'de Kamu Maliyesi. Finansal Yapı ve Politikalar. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.

ÖNER, E. (1988), Türkiye'de Fon Uygulaması ve Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

ÖNER, E. (1991), Türkiye'de Vergi Kaçakçılığı - Başlıca Sebepler, Etkiler ve Önlemler, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

ÖNER, E. (1992), "V.U.K.'na Göre Uygulanan Ceza Sisteminin Yorumu", Atatürk Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 3-4, ss. 69-79.

ÖNER, E. (1993), "Türkiye'de Vergi Yükü ve Gelir Dağılımındaki Adaletsizlikler", Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1 - 2, ss. 129 – 138.

ÖNER, E. (1994), Bir Mali Olay: Vergi ve İktisadi Etkileri (Gelir Vergisinin İktisadi Tahlili), Atatürk Üniversitesi. "İİBF Z.F. Araştırma Merkezi Yayın No: 189, Erzurum.

ÖNER, E. (2006), "Türkiye'de Maaş ve Ücretli Kesimin Gelir Vergisi Yükü (1980 - 2005)", Vergi Dünyası, 26 (304) Aralık, 176-183.

ÖNER, E. (2007), "Türkiye'de Maaş ve Ücretli Kesimin GSYIH Payı ve Vergi Baskısı (1980 - 2005) ", Vergi Dünyası, 26 (309) Mayıs, 131-138.

ÖNER, E. (2008a), "Türkiye'de 1990'lı Yıllardan Günümüze Kadar İktisadi İstikrar Açısından Maliye Politikası Uygulamaları", Vergi Dünyası, 27 (319) Mart, 134-140.

ÖNER, E. (2008b), "The Practises of Fiscal Policy for Economic Stability in Turkey (An Econometric Study: 1985 – 1999)", Lex ET Scientia International Journal (LESIJ) (Lex ET Scientia International Journal (LESIJ)), issue: XV2, 292-300.

ÖNER, E. (2011), "Tax Expenditure and the Situation in Turkey", International Journal of Business and Social Science, Vol. 2 No. 23, 165-170, (Special Issue – December).

ÖZ, E., (2015), "Faydalı Mali Kavramlar", http://www.ersanoz.com/faydali-mali-kavramlar.html, (erişim tarihi: 10/04/2015).

ÖZER, İ., (1985), "Enflasyonla Birlikte tartışma Düzeyine Çıkan Konular", İzmir Ticaret Odası Dergisi, Yıl: 58, sayı: 2, Şubat, ss. 5-6.

ÖZER, İ. (1986), Devlet Maliyesi. Cilt: i. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayını No: 1986/276.

ÖZKARA, M. (2004), "Vergi Harcamaları Bütçede Yerini Almalı", http://www. alomaliye.com/mehmet_ozkara_vergi_harcamalari.htm 01.09.2004 (erişim tarihi: 25.07.2010).

ÖZKARA, M. (2014),"Devlet Anlayışında Ortaya Çıkan Değişikliklerin Sonucu Olarak VergilemeyeYüklenenFonksiyonlar",http://www.alomaliye.com/mehmet_ozkara_devlet_anlayisinda.htm (erişim tarihi: 01.11.2014).

ÖZKER, A. N. (2002), " Vergi Hukuku ve Bütçe Politikalarında Vergi Harcaması Olgusu ve Uygulanabilir Etkinliği", e-akademi, Sayı:7 Eylül 2002. http://www.e-akademi.org/makaleler/nozker-1.htm, (E rişim Tarihi: 15.03.2010).

ÖZMEN, E. ve Ç. İ. KOĞAR (1998), 'Sustainability of Budget Deficits in Turkey with a Structural Shift', ODTÜ Gelişme Dergisi, 25, Sayı:1, ss. 107-127.

ÖZTÜRK, N. (2012), Maliye Politikası. Ekin Yayınevi, Mart.

ÖZTÜRK, N. (2013), Kamu Maliyesi. Ekin Yayınevi, Ağustos.

PEDÜK, T. (2005), Dünyada ve Türkiye"de Vergi harcamaları, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül.

PEHLİVAN, O. (2013), Kamu maliyesi. Celepler Matbaacılık, Yayın No: KM 14, Trabzon – Ağustos.

PEHLİVAN, O. (2014a), Kamu maliyesi. Celepler Matbaacılık, Yayın No: KM 15, Trabzon – Ağustos.

PEHLİVAN, O. (2014b), Devlet Bütçesi. Celepler Matbaacılık, Yayın No: DB 1, Trabzon – Eylül.

PETTINGER, T. (2008), "Definition of Full Employment". http://www. economicshelp.org/blog/453/unemployment/definition-of-full-employment/ (erişim tarihi: 15.11.2014).

PİRİMOĞLU, A. B. (1983), Maliye. 3. Baskı, Atatürk Üniversitesi. "BF Araştırma Merkezi Ders Notları: 45, Erzurum.

PODKAMINER, L. (1998), "Inflationary Effects of High Nominal Interest Rates", Journal of Post Keynesian Economics, Vol. 20, No. 4, pp. 583-596.

SARAÇ, Ö. (2010), "Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri", Maliye Dergisi, Sayı: 159, Temmuz-Aralık, 262-277.

SAVAŞ, V. F. (1997), İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu. Avcıol Matbaacılık, İstanbul.

SHAW, G. K. (1975), Maliye Politikası (Çev. Ömer Faruk Batırel), İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, İstanbul.

SHIRAZI, J. K. and A. SHAH (1991), " Tax Policy Issues for The 1990s", From A Symposium onTax Policy in Developing Countries, in March 1990. The World Bank Economic Review, Volume 5, Number 3, September, pp. 459 – 471.

SÖNMEZ, S.(1998), "Türkiye'de Kamu (Açığının) Finansmanı ve Enflasyon Vergisi", ODTÜ Gelişme Dergisi, 25(2), ss. 361-377.

SUNLEY, E. (2004), "Tax Expenditures in the United States." In Brixi, Hana Polackova, Christian M.A. Valenduc, and Zhicheng Li Swift, eds. Tax Expenditures – Shedding Light on Government Spending Through the Tax System. Washington, D.C.: The World Bank, 155-172.

SURREY, S. S. (1967), The U.S. Income Tax System – the Need for a Full Accounting. Speech before the Money Marketers, November 15. Excerpted in U.S. Treasury Department, 1969, Annual Report of the Secretary of Treasury on the State of Finances for Fiscal Year 1968. Washington, D.C.: Government Printing Office, 322-326.

TANZI, V. and E. ELGAR (1991), Public Finance in Developing Countries. Billing and Sons Ltd., Worcester.

TEKİN, F (2000), "Vergilendirmenin Özendirici Etkileri", Kamu Maliyesi, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 949, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 519, 5. Baskı, Eskişehir.

TODER, E. J. (2005), "Tax Expenditures and Tax Reform: Issues and Analysis", The Urban Institute, 2100 M Street NW. Washington, DC 20037, Presented at National Tax Association Meetings, Miami, Florida, November 19, 1-19. www.urban.org/.../411371_tax_expenditur...,(erişim tarihi: 25.10.2010)

TURHAN, S. (1975), Vergileme ve İktisadi Büyüme. İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü Konferansları, Seri:23. İstanbul.

TÜRK, İ (1988), Maliye Politikası, Gözden Geçirilmiş 7. Bası, Sevinç Yayınevi, Ankara.

TÜRK, İ. (1992), Kamu Maliyesi. Turhan Kitabevi, 1. Baskı. Ankara.

TÜRK, İ.(1994), Maliye Politikası, Gözden Geçirilmiş 10. Bası, Turhan Kitapevi. Ankara.

ULUATAM, Ö. (1988), Kamu Maliyesi. 3.. Baskı, Teori Yayınları, Verso A.Ş., Ankara.

ULUATAM, Ö. (1991), Kamu Maliyesi. Genişletilmiş 4. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara.

Vergi kapasitesi ve vergi gayreti, (2015), http://www.ekodialog.com/kamu_ maliyesi/vergi_kapasitesi_vergi_gayreti.html, (erişim tarihi: 12.01.2015).

VergilemeİlkeleriVergilemeİlkeleri,(2015),http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/vergi_ilkeleri_vergilendirme.html; (erişim tarihi: 22.03.2015).

VITEZ, O. (2014), "Differences Between Classical & Keynesian Economics". http://smallbusiness.chron.com/differences-between-classical-keynesian-economics3897.html. (erişim tarihi: 13.11.2014).

VURAL, M. (2004), "28 Mayıs 2004 Tarihinde Hesap Uzmanları Kurulu'nca Ankara'da Düzenlenen PanelinAçılışKonuşması",http://www.huk.gov.tr/konusma1.html; (erişim tarihi: 20.11.2004).

World Bank. (2003), "Why worry about tax expenditures ?", Premnotes Economic Policy, January 2003 Number:77, 1-4. www.worldbank.org (erişim tarihi: 05.03.2011).

YILDIRIM, E. ve R. YILDIRIM. (2006), "1980 Sonrası Uygulanan Maliye Politikaları-veTürkiyeEkonomisiÜzerindekiEtkileri"http://www.ceterisparibus.net/maliye/ maliye.htm, erişim tarihi: 12.09.2006; ss. 1-16.

YILDIRIM, K., KARAMAN D. ve M.TAŞDEMİR (2010), Makroekonomi. 9. Baskı. Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş. Ankara.

YÜCE, M. (1999),"Vergileme İlkeleri ve Ekonomik Konjontür Açısından Deprem Vergilerinin Genel Bir Değerlendirmesi", Mevzuat dergisi, Yıl: 2, Sayı: 21, Eylül 1999. http://www.mevzuatdergisi.com/1999/09a/03.htm; (erişim tarihi: 22.03.2015).

B. Kanunlar

193 s. Gelir Vergisi Kanunu

197 s. Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu

213 s. Vergi Usul Kanunu

406 s. Telgraf ve Telefon Kanunu

488 s. Damga Vergisi Kanunu

1319 s. Emlak Vergisi Kanunu

2004 s. İcra ve İflas Kanunu

2464 s. Belediye Gelirleri Kanunu

2863 s. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

3065 s. Katma Değer Vergisi Kanunu

3226 s. Finansal Kiralama Kanunu

3797 s. Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

4077 s. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

4389 s. Bankalar Kanunu

4458 s. Gümrük Kanunu

4632 s. Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu

4749 s. Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun

4760 s. Özel Tüketim Vergisi Kanunu

5018 s. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

5224 s. Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun

5300 s. Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu

5520 s. Kurumlar Vergisi Kanunu

5602 s. Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun

5607 s. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

5661 s. Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtları ve Aşevleri Hakkındaki Kanuna Ek Kanun

5684 s. Sigortacılık Kanunu

5809 s. Elektronik Haberleşme Kanunu

5842 s. Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanunu

6085 s. Sayıştay Kanunu

6183 s. Amme Alacaklarının Tahsil Usulü hakkında Kanun

6326 s. Petrol Kanunu

6361 s. Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu

6362 s. Sermaye Piyasası Kanunu

6802 s. Gider Vergileri Kanunu

7338 s. Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu

KAMUDA ETİK YÖNETİMİ

Doç. Dr. Ahmet YATKIN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1168
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 24
ISBN : 978-605-320-072-7
© 1. Basım, Şubat 2015

KAMUDA ETİK YÖNETİMİ
Doç. Dr. Ahmet YATKIN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

Bu eser Fırat Üniversitesi Yayın Komisyonu tarafından Bilimsel Eres olarak kabul edilmiş
ve yayımlanmasına oy birliği ile karar vermiştir.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yatkın, Ahmet.
Kamuda Etik Yönetimi/ *Ahmet Yatkın*
1. Basım, XII+306 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-072-7
1. Kamu Yönetimi 2. Etik Yönetimi 3. Katılımcı Yönetim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

"Kusursuz olmayan insanlardan oluşan bir dünyada kamu etiği, ancak bencil olmayan, dürüst bir kamu hizmeti ile sağlanabilir. Önemli olan bencil olmamak, dürüst olmak ve kamu yararı ile bireysel çıkar arasında tercih yaparken doğru kararı verebilmektir. Etik yönetim ancak bencil olmayan dürüst kamu yöneticileri ile sağlanabileceğinden, bu yöneticilere yaptıkları görevleri kapsamında ne gibi karar ve davranışların kamu yararına uygun olacağı çok iyi benimsetilmelidir" (Sabih, Tansal).

Kamu yönetiminde etik ve değişim arayışları, gerek ülkemizde gerekse dünyada her zaman gündeme gelen bir konudur. Yeni bir yüzyılın, dahası yeni bir bin yılın başlangıcının, bilim ve teknoloji yanında ekonomik ve siyasal alanda yaşanan köklü değişimlerle örtüşmesi, bu dönemde yaşanan etik anlayışına ve algılayışına daha farklı ve önemli bir boyut kazandırmaktadır.

Kurumsal etik yönetiminin, daha doğru bir tanımla iyi kamu yönetiminin güvencesi yetki ve sorumluluklarının bilincinde olan kamu kurum ve kuruluşlarının düzgün oluşturulması ve bunların işleyişidir. Profesyonel anlamda devlet ve vatandaş arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi, günümüz kamu yönetiminin en karmaşık yönlerinden birini oluşturuyor. Kamu yönetimi ile kamuoyu arasındaki etik yaklaşım, aynılıklar, farklılıklar, yetki paylaşımından doğan sorunlar, iletişim eksikliği ve benzeri sorunlar kamu etiği alanında dünyanın en zengin birikimine sahip ülkelerde bile önemli bir tartışma ve araştırma konusu oluşturmaktadır. Ülkemizin istikrarlı bir ekonomiye ulaşması, güçlü bir ülke olması ve tüm ülkeler için güvenilir bir ticari ortak haline gelebilmesinde kuşkusuz etik kamu yönetimi büyük önem taşımaktadır.

Devlet vatandaşlarına en iyi ve etkin hizmeti sunmak durumundadır. Bu sebeple özellikle kamu sektöründe kurumsal olarak sosyal sorumluluğunu, hem içeride çalışanlarına, hem de dışarıdaki vatandaşlarına "etik" ve "sorumlu" davranarak, bu yönde kararlar alarak ve uygulayarak göstermelidir. Devletin sorumluluğu sürdürülebilir büyüme temel hedefi ile birlikte topluma karşı sorumluluğu ve kamu kurumlarının etik işleyişi paralelinde bir çalışma arz eder.

Devletin temel amacı, bir sosyal düzen içinde toplumun genel ve müşterek menfaatlerini sağlamak ve ülkede hak, adalet, ahlak ve kamu düzenini korumaktır. Bu amaçla

devletin toplumsal ilişkiler sisteminin işleyişine devamlılık ve güven kazandıracak bir hukuk sistemi ve sağlıklı işleyen bir yargı düzeni kurması, halka iyilik, lütuf ve ihsan sağlaması söz konusudur. Kısaca devlet, halka kamu hizmeti sunmak için vardır. Kamu hizmeti, devletin vatandaşlarının genel, ortak, temel ve insani ihtiyaçlarını karşılamak için kamu kaynaklarını kullanarak verdiği hizmetlerdir. Bu hizmetlerin etik sorumluluğunun sağlanması da son derece önemlidir.

Devletin görevleri, devletin niteliğine, idare şekline ve uyguladığı ekonomik politikalara göre değişmekle birlikte her devlet, güvenliği sağlamak, halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamak ve insanların bir arada yaşamları için gerekli olan asgari şartları sağlamak amacıyla tüm kurum ve kuruluşlarıyla etik değerler çerçevesinde hareket etmek zorundadır.

Tartışılan ve uygulamaya konulan değişik yaklaşım ve uygulamalar içerisinde son otuz yıldır kamu sektörünün etki altında kaldığı en büyük baskıların başlıcası etik standartlarda etkinlik ve üretkenliği yakalayamama konusudur. Bu amaçlara ulaşılamaması durumunda kamu hizmetlerinden memnun olmayan yurttaşlar topluluğu ve kaynakların israfı gibi olumsuz gelişmelerin ortaya çıkması muhtemel görünmektedir. Bu nedenle dar anlamda kamu hizmetlerinde, geniş anlamda ise devlet, toplum ve ekonomi ilişkilerinde etik yenilik ve reform çabaları uzun yıllardır süregelmektedir. Bu bağlamda, kamuda etkinlik, etkenlik ve etik arayışları değişik zaman ve farklı perspektifler, yaklaşımlar, ekoller ve uygulamalar aracılığıyla kamu yönetimi teori ve pratiğinde yansıma bulmaktadır.

Kamu kurumlarının, yöneticilerinin ve çalışanlarının, karar alırken ve kamu hizmetlerini yürütürken uymaları gereken, tarafsızlık, dürüstlük, sosyal adalet, saydamlık, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi bir takım ahlaki ilke ve değerler bütününe riayet etmesi önemlidir. Bu ilke ve değerleri benimseyerek karar alan kamu kurumları daha uzun ömürlü olurlar.

Günümüze kadar yapılmış bilimsel çalışmalar ve yasal düzenlemelerin, konu ile ilgili tartışmaları bitirecek ve etik dışı uygulamaları sona erdirecek radikal çözümler üretmede yeterli olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Kamu görevlilerinin düşünce ve davranışlarında bir zihniyet değişiminin yaşanması gerekir. Bu süreçte, eğitim sistemi, yönetim tarzı ve felsefesi, sosyal yapı, çalışanların tutumları, tahminleri ve beklentileri de değişimden etkilenecektir. Kamu yönetiminde kökleşmiş ve alışkanlık haline gelmiş ilkeler, değerler, temel görüşler değişime uğrayacaktır. Belli bir organizasyon kültürünün yaratılması, sadece yeni sloganlar bulmak ya da yeni bir lidere sahip olmak değil, yeni bir yaşam tarzı yaratmak demektir.

Organizasyonel açıdan, kamu yönetimindeki büyüme, bürokraside gizlilik ve dışa kapalılık, denetimin işlevsizliği, kırtasiyecilik, örgütlenme bozuklukları, hızlı personel devri, yönetimin siyasallaşması, bireysel açıdan ise**,** gelir dağılımı bozukluğu, fakirlik ve düşük ücret, liyakatsiz personel davranışları gibi nedenler kamu yönetiminde yozlaşma ve kamu görevlilerinde etik dışı davranışların ortaya çıkmasında önemli sebepler olduğu kabul edilebilir. Yozlaşmalara ve etik dışı davranışlara yönelik düzenlemeler getirilse de, devleti oluşturan temel unsur olan insanların yozlaşmanın kötü bir davranış olduğu bilincinde olmamaları bu düzenlemelerin hiçbirine anlam ve işlevsellik katmaz. Kamu görevlilerine etik değerlerin benimsetilmesi, sadece birtakım ilkelerin yasal ve yönetsel düzenlemelere konu olması ile mümkün değildir. Çünkü neticede yapılmaya çalışılan reformun uygulayıcıları kamu yönetiminde görevli bireylerdir. Bu bireylerin etik anlayışları ise kamu yönetiminde önlenmesi için uğraş verilen yozlaşma olgusunun belirleyici unsurudur.

Kamu Yönetiminde ahlaklı ve dürüst davranışları egemen kılabilmek, her tür kişisel ve toplumsal ilişkilerde olduğu gibi temelde insana, onun haklarına, kutsallığına, onuruna ve tüm ana değerlerine yönelmekle ve bunları sürekli olarak geliştirmekle mümkündür. Bu düzenlemeler, görevlilerin niteliklerini ve görevlerini yerine getirme koşullarını geliştirmeyi, kamu hizmetlerinin demokratiklik ve etkinlik ilkelerine göre yürütülmesini ve halkın kamu yönetimine karşı duyduğu güven ve bağlılığı arttırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca yönetimde dürüstlük, açıklık, kamu malını korumak gibi ilkelerle birlikte, adalete ve eşitliğe bağlı değerlerin yaratılması ve uygulanması da amaçlanmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda elde edilecek başarı, Kamu Yönetiminde ahlak düzeyinin yükselmesine büyük katkılar sağlayacaktır.

Kasım, 2014

Ahmet YATKIN

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: Devlet, Kamu Yönetimi ve Etik Kavramları 1
1.1. Devlet 1
1.1.1. Devlet Kavramı 1
1.1.2. Tarihsel Gelişimi İçinde Devlet 3
1.2. Kamu Yönetimi 7
1.2.1. Kamu Yönetiminin Tanımı 7
1.2.2. Tarihsel Gelişimi İçinde Kamu Yönetimi 10
1.3. Etik Kavramı 13
1.3.1. Etik Kavramının Tanımı 13
1.3.2. Kamu Etiği Kavramı 14
1.3.3. Tarihsel Gelişimi İçinde Etik Değerler 16

2. Bölüm: Kamu Yönetiminde Reform Çabaları ve Etik Uygulamalar 21
2.1. Osmanlı Devleti Dönemi 21
2.2. Cumhuriyet Dönemi 26
2.3. 1960 Sonrası Reform Çalışmaları 28
2.3.1. MEHTAP (Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi) 29
2.3.2. KAYA (Kamu Yönetimi Araştırması) 30

3. Bölüm: Kapitalist ve Karma Ekonomilerde Kamu Yönetimi 33
3.1. Amerika Birleşik Devletleri 33
3.2. İngiltere 37
3.3. Fransa 39
3.4. Almanya 41
3.5. İtalya 42
3.6. Belçika 43
3.7. Hollanda 44

3.8. İsveç ... 45
3.9. İspanya ... 45
3.10. Avusturya ... 46
3.11. Kanada ... 47
3.12. Avustralya ... 48
3.13. İsrail ... 49
3.14. Hindistan ... 50
3.15. Mısır ... 51
3.16. İran ... 51
3.17. Danimarka ... 52
3.18. Pakistan ... 53
3.19. Yeni Zelanda ... 54
3.20. Brezilya ... 56
3.21. Meksika ... 57

4. Bölüm: Sosyalist Ülkelerde Kamu Yönetimi ... 59
4.1. Rusya ... 59
4.2. Çin ... 60
4.3. Polonya ... 62
4.4. Romanya ... 65
4.5. Bulgaristan ... 66
4.6. Macaristan ... 67
4.7. Çek Cumhuriyeti ... 67

5. Bölüm: Diğer Ülkeler ... 69
5.1. Japonya ... 69
5.2. Güney Kore ... 70
5.3. Tayland ... 75
5.4. Gana ... 75
5.5. Mali ... 75

6. Bölüm: Kamu Yönetimi Etiğini Etkileyen Gelişmeler ... 79
6.1. Kamu Yönetiminin Mevcut Durumu ... 79
6.2. Değişime Olan İhtiyaç ... 84
6.3. Küreselleşme ... 86
6. 4. Bölgeselleşme ... 89
6.5. Yerelleşme ... 89
6.6. Demokratikleşme ... 96
6.7. Devlet Gücünün Sınırlandırılması ... 97

7. Bölüm: Kamu Yönetimi Etiği Alanında Yeni Yönelimler ... 101
7.1. Küçük Organizasyonlar ... 101

7.2. Esnek Örgütlenme ve Esnek Yönetim 103
7.3. Çalışanları Güçlendirme (Empowerment) 106
7.4. Katılımcı Yönetim ve Ekip Çalışması 112
7.5. Kamusal Sorumluluk 117
7.5.1. Yönetim-Siyasal İktidar İlişkisi 121
7.5.1.1. Uygulayıcı Birimler 123
7.5.1.2. Yeni Düzenleme Kurulları 125
7.5.2. Yönetim-Birey İlişkisi 130
7.6. Sonuca Yönelmiş Yönetim 132
7.7. Kaliteye Yönelmiş Yönetim 135

8. Bölüm: Kamu Yönetimi Etiği Alanında Alınması Gereken Yönetimsel Önlemler 139
8.1. Küçülme 139
8.2. Yerinden Yönetim 144
8.3. Katılımcı Demokrasi 149
8.3.1. Katılımcı Yönetim 150
8.3.2. Yönetimde Açıklık 153
8.3.2.1. Bilgi Edinme Hakkı ve Özgürlüğü 155
8.3.2.2. Yönetimde Usulün Kanunla Düzenlenmesi 157
8.3.3. Yönetişim 160
8.3.4. Vatandaş Yönelimli Yönetim 164
8.4. Toplam Kalite Yönetimi 170
8.5. Ombudsmanlık 174
8.6. Personel Sisteminde Reorganizasyon 178
8.7. Etkinlik ve Verimlilik 183
8.8. Performans Yönetimi 186
8.9. Esnek Çalışma 189
8.10. Esnek Bütçeleme 193
8.11. Hesap Verilebilirlik 197

9. Bölüm: Türk Kamu Yönetiminde Etik Dışı Davranışlar 201
9.1. Etik Dışı Davranışlar 202
9.1.1. Rüşvet 202
9.1.2. Kayırmacılık 204
9.1.3. Yozlaşma ve Yolsuzluk 206
9.2. Kamu Yönetimi Etiği Alanında Alınması Gereken Önlemler 211
9.2.1. Pozitif Örgüt İklimi ve Örgüt Kültürünün Oluşturulması 211
9.2.1.1. Kurum Kültürü ve Etik Değerler 215
9.2.1.2. Etik Yönetim Kültürü 218
9.2.3. Sosyal Sermayenin Güçlendirilmesi 233
9.2.4. Güven 234
9.2.5. Sosyal Ağlar 237

9.2.6. Değerler ve Normlar 238
9.2.7. Sosyal Etkileşim ve Aktif Katılım 239
9.2.8. Mensubiyet Duygusunun Geliştirilmesi 240
9.3. Etik Davranış İlkelerinin Belirlenmesi 242
9.4. Etik Kurulunun Oluşturulması 253

Kaynakça 261

Ekler 277

KAYNAKÇA

ACKERMAN, S. R. (1999), Corruption and Government, Cambridge University Press, Cambridge.

AKARLI, Engin Deniz (1978) Belgelerle Tanzimat, Boğaziçi Yayınları, N.147, s.32

AKBULUT, İlhan (2001) Devlet, Unsurları ve Kişiliği, Türk İdare Dergisi, C:65, S:400, s.182

AKILLIOĞLU, Tekin (1990) Yönetimde Açıklık Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı, 1. Ulusal İdare Kongresi, 2. Kitap, Kamu Yönetimi, Ankara, , s.815

AKIN, İlhan (1979) Kamu Hukuku, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, s.108

AKTAN, Coşkun Can (1994a) Devletin Büyümesi ve Küçültülmesi Sorunu, Türkiye Günlüğü Dergisi S.30, s.23

AKTAN, Coşkun Can (1994b) "Siyasal Yozlaşmaların Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri", Politik Yozlaşma ve Şeffaf Yönetim Sempozyumu, İzmir, , 45-46.

AKTAN, Coşkun Can (1997) Yeni Sivil Toplum Sözleşmesi, Yeni Türkiye Dergisi, Ankara,

AKTAN, Coşkun Can (1998) Değişim ve Devlet, TİSK Yayını, Ankara, s.41

AKTAN, Coşkun Can, "Yolsuzluğun Panzehiri: Yönetimde Açıklık", www.canaktan.org (24.11.2013).

AL, Hamza (2002) Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi, Bilim Adamı Yayınları, Ankara

ALPÖGE, Atila (1993) Halka Dönük Yerel Yönetim, T.C. Toplu Konut idaresi Başkanlığı ve İULA-EMME, İstanbul

ALSBURY, Alison (1996) "Avrupa'da Yönetici Eğitimi Yöneticiler İçin El Kitabı", Çev. Abdullah Ersoy, Milliyet Yayınları, İstanbul

ARİSTO (1990) Politika, Çev: Mete Tunçay, Remzi Kitapevi, İstanbul,

ARSLANTAŞ, C. Cüneyt, Meral DURSUN, (2008), "Etik Liderlik Davranışının Yöneticiye Duyulan Güven ve Psikolojik Güçlendirme Üzerindeki Etkisinde Etkileşim Adaletinin Dolaylı Rolü", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı/No: 1, ss: 111-128

ATAÇ, İnci (1992) Almanya'da Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları, DPT Kalkınmada Öncelikli Yöreler ve Bölgesel Kalkınma Genel Müdürlüğü, Ankara, s.3.

ATAMAN, G., (2001) İşletme Yönetimi Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar, Türkmen Yayınları, İstanbul

ATAY, Cevdet (1998) "Devlet Denetleme Kurulu", Bağımsız İdari Otoriteler, Edit. İbrahim Ö. Kaboğlu, Alkım Yayınları, İstanbul, s. 47–58

ATGÜNDÜZ, Ahmet,- Sait Öztürk (1999) Bilinmeyen Osmanlı, Osav, Yay. İstanbul, s. 393.

AVŞAR, B. Zakir (1999)Ombudsman (Kamu Hakemi) Türkiye İçin Bir Model Önerisi, Hak İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, s.41

AYDIN, A.Sezai (1991) ABD'de Kentlerin Devlet ve Federal Devlet İle İlişkileri, İller ve Belediyelere Dergisi, TBD; 545.

AYDIN, İnayet Pehlivan (2002) Yönetsel, Mesleki ve Örgütsel Etik, Pegama Yayıncılık, Ankara

AYKAÇ, Burhan (1997) Türkiye'de Kamu Yönetimi, Yargı Yayınları, Ankara

AZRAK, Ülkü (1990) İdari Usul ve Yasalaştırılması, Birinci Ulusal İdare Kongresi, 2. Kitap, Kamu Yönetimi, Ankara, s.822

BAKLACIOĞLU, Sadık (1976) Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Genel Esaslar, Çeşitli Ülkelerde, Türkiye'de, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara,

BALCI, Asım (1999) "Kamu Sektörü ve Toplam Kalite Yönetimi", Kamu Yönetiminde Kalite 1. Ulusal Kongresi, TODAİE Yayınları, Cilt 1, Ankara, s. 61-76

BALCI, Asım, (2003), "Kamu Yönetiminde „Hesap Verebilirlik" Anlayışı", Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar. Ed. Asım Balcı, Namık Kemal Öztürk, Ahmet Nohutçu ve Bayram Coşkun. Ankara: Seçkin Yayınları, ss.265- 280.Bankası Kültür Yayınları İstanbul,

BARANSEL, Atilla (1979) Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul,

BARRY, Norman P (1989) Yeni Sağ, Çev. Cevdet Aykan, Tisamat, Ankara,

BAŞARAN, İbrahim Ethem (1992). Yönetimde İnsan İlişkileri: Yönetsel Davranış. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

BATUM, Süheyl (1995) Türkiye'de Devlet-Toplum İlişkilerine Demokratik Devlet Açısından Bir Bakış, Yeni Türkiye Dergisi, Ankara, S.4, s.13

BAYDUR, Mithat (1993) Geçmişten Günümüze Prens Sabahattin ve Adem-i Merkeziyetçilik, Belediyeler Dergisi, TBD; 545.

BISH, Robert; (1973), L. The Public Economy of Metropolitan Areas, Rand Mc Nally College Publishing Company, Chicago, s.150.

BLAKE, R. (1998) The Nature and Scope of State Government Ethics Codes, Public Productiıvity&Management Review, 21, s. 453-459.

BLONDAL, Jon (1998) Budgeting in Sweden; OECD PUMA/SBO, s.5

BOLAT, T., (2003) Personeli Güçlendirme: Davranışsal ve Bilişsel Boyutta İncelenmesi ve Yönetim Kavramınla Karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 3-4, 194-2195

BOX, Richard C. (2005) "Dialogue and Administrative Theory & Praxis: Twenty-Five Years of Public Administration Theory" Administrative Theory and Praxis, Cilt 27, Sayı 3, s. 438-466.

BOYNE, George A. (1998) "Bureaucratic Theory Reality: Public Choice and Service Contracting in U.S. Local Goverment", Public Administration Review, Vol. 58, Nov/De, -s. 474-485

BOZKURT, Ö., Ergün, T. (1998), *Kamu Yönetimi Sözlüğü,* TODAİE Yayınları, Ankara.

BURAN, Hasan (1995) Yönetim Yurttaş İlişkileri ve Katılmalı Yönetim, Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri C.1 TODAIE Yayını Ankara, s.209

BUSBECG, Ogier Ghiselin De: Çev: Kurutluoğlu Aysel, Türkiye'yi Böyle Gördüm, (Tercüman 1001 temel eser No:31) s.64–65

BURKE, F. G. Benson, (1989) State Ethics Codes, Commissions and Conflicts, State Government Review, 105 (5), s.195-198.

CANMAN, Doğan (1995) "insan Kaynağının Değerlendirilmesinde Çağdaş Yaklaşımlar", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyum Bildirilen, 2. Cilt, Ankara, s.105–122

CARROLL, Archie B. (1991). "The Pyramid of Corporate Social Resposibility: Toward the moral Management of Organizational Stakeholder", Business Horizon, Vol.34, No.4, Jully-August 1991, http://www.cbe.wwu.edu/ dunn/rprnts.pyramidofcsr.pdf, Erişim: 05.01.2013)

CEM, Cemil (1976) Türk Kamu Kesiminde Üst Düzey Yöneticileri Nitelikleri-İşlevleri-Eğitim Sorunları, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara

CHAPMAN, Brian (1970) İdare Mesleği: Çev: Tutum, Cahit, Avrupa'da Devlet Memurluğu, TODAİE, Ankara, s.17

CHAPMAN, Richard. A (1991) "Concepts and Issues in Public Sector Reform: The Experience of the United Kingdom in the „Public Policy & Administration, Vol. 6, Issue 2, s. 1–19

CHRİSTOPHER, Hood (1995a) "Contemporary Public Management: A New Global Paradigm?", Public Policy and Administration**,** Vol.10, No.2, pp.104–117, Summer

CLARKE, J., J. NEWMAN **(**1997) The Managerial State, Sage, London,

COHEN, D,. Prusak, L., (2001) Kavrayamadığımız Zenginlik Kuruluşların Sosyal Sermayesi, Mess Yayınları, İstanbul

COHEN, Jean-Claude ve Martine PONS **(**1989) "Kamu Yönetiminde Ofis Teknolojisi Üzerine", Amme idaresi Dergisi, Çev. M. Kemal Öktem, Cilt 22, Sayı 2, s. 77-89

COHEN, Ronald **(**1993) „Devle tin Kökenleri Yeniden Değerlendirme", Erken Devlet Kuramlar, Veriler Yorumlar, Çev. Alaeddin Şenel, Edit. Henri J.M.Claessen, Peter Skalnık, İmge Kitabevi, Ankara, s. 43-111.

CONGER, I. A., Kanongo, R.N (1988) The Empowerment Process Integrating Theory And Pratice, Academy of Management Review, Vol: 13, No: 3 pp.474

COOPER, P., Brady, L., Hardeman, O. H., Hyde, A., Naff, K. C., Ott. J. S., White, H. (1998) Public Administration for the Twenty-First Century, Harcourt Brace College Publishers, Fort Worth,

COOPER, P., Brady, L., Hardeman, O. H., Hyde, A., Naff, K. C., Ott. J. S., White, H (1998), *Public Administration for the Twenty-First Century,* Harcourt Brace College
Publishers, Fort Worth.

ÇADIRCI, M. (1997)Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, TTK Yayınları, Ankara,

ÇELİK, Vehbi, (1993) "Eğitim Yönetiminde Örgütsel Kültür ve Önemi" Amme İdaresi Dergisi**,** Cilt 26, Sayı 2,

ÇOBAN, Orhan (1999) "Organize Olmayan Sosyo-Ekonomik Sistemin Organize Bir Kurumu: Rüşvet", Amme İdaresi Dergisi, 32, 2

ÇUKURÇAYIR, M.A, E.B. Sipahi (2002) "Yönetişim Yaklaşımının Kamu Yönetiminde Kalite Uygulamalarına Olası Katkıları," Kamu Yönetiminde Kalite 3.Ulusal Kongresi, Ankara: TODAİE Yayını 97-111.

ÇULPAN, Refik (1980) "Bürokratik Sistemin Yozlaşması", Amme İdaresi Dergisi, XIII, 2, 31 – 45.

DANIŞMAN, Zuhuri (1972) Koçi Bey Risalesi MEB, Ankara,

DAWN Marie Discroll ve W.M.Hoffman, (1999) Gaining the Ethical Edge**,** Long Range Planning, Vol:32, No:2, s.179.

DAWSON, Paul A. (1987)American Government: Institutions Powers and Politics, Forecast and Company, USA,

DEFTERDAR, Sarı Mehmet Paşa (1969) Çev: Uğural, Hüseyin Ragıp, Devlet Adamlarına Öğütler TODAİE Yayını, Ankara, s.42-50

DEMİRKAYA, Y (2006) The Changing Management of Local governments Under New Labour in England: Best Value Policy, Public Administration and Management, Volume:11, Number:2, pp.44-74.

DETR (1998a) : Modernising local government: Improving local services through Best Value, London: DETR.

DETR (1999a): Summary of responses to 'Modernising local government: Improving services through Best Value', London: DETR.

DİNÇER, Ömer (1996) Stratejik Yönetim**,** 3. Baskı, İstanbul

DİNÇER, Ömer (1998) Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması İhtiyacı ve İlkeleri Üzerine Bir Tartışma, Türkiye'de Yönetim Geleneği-Kurumlar, Sorunlar ve Yeniden Yapılanma, Editörler: Davut DURSUN, Hamza AL, İlke Yayınları, İstanbul, s.3

DİNÇER Ömer, YILMAZ Cevdet (2003) Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: 1 Değişim Yönetimi İçin Yönetimde Değişim, T. C. Başbakanlık, Ankara, , s. 25

DOWDING, Keith (1995) The Civil Service. Routledge, London,

DPT: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967), DPT Yayını, Ankara, 1963, s.80

DRUCKER, Peter F (1994) Kapitalist Ötesi Toplum, Çev. Belkıs Çorakçı, İnkılap Kitabevi, İstanbul,

DRUCKER, Peter F **(**1999) 21. Yüzyıl için Yönetim Tartışmaları, Çev. İrfan Bahçıvangil ve Gülenay Gorbon, Epsilon, İstanbul,

DRUCKER, Peter F. **(**1993) Yeni Gerçekler, Çev. Birtane Karanakçı, 3. Baskı, Türkiye iş Bankası Kültür Yayınları, Ankara,

DRUCKER, Peter F.(1995) Gelecek İçin Yönetim, Çev. Fikret Üçcan, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul,

DU GAY, Paul **(**2000) In Praise of Bureaucracy: Weber, Organization, Ethics, Sage Publications, London,

DURAN, Lütfi **(**1998)"Türkiye'de Bağımsız İdari Otoriteler", Bağımsız İdari Otoriteler, Edit. İbrahim Ö. Kaboğlu, Alkım, İstanbul–

DÜNYA KALKINMA RAPORU: Değişen Dünyada Devlet, İktisat İşletme ve Finans Dergisi

DWIGHT, Waldo (1995) The Study of Public Administration, New York, Edit. İbrahim Ö. Kaboğlu, Alkım Yayınları, İstanbul, s. 47–58

EKEN, M., Tuzsuzoğlu; Ferruh (2005) "Kötü Yönetimi Tedavi Etmek", Siyaset ve Yönetimde Etik Sempozyumu Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sakarya

EKEN, Musa (1994) Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı, AID, S.2, s.25

EKİNCİ, A., (2008) Genel Liselerdeki Sosyal Sermaye Düzeyinin ÖSS Başarısına Etkisi, Basılmamış Doktora Tezi

EL-ATTAŞ, Seyyid Hüseyin (1988) Toplumların Çöküşünde Rüşvet, (Çev. Cevdet Cerit), Pınar Yayınları, İstanbul, s.62

EREN, Erol (2001) Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Yayınlar, İstanbul

ERGUN, T (1978) Yönetimde Yozlaşma Olgusu Üzerine, Amme İdaresi Dergisi, XI, s. 24-30

ERGUN, T (2004) Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama, TODAİE Yayınları, Ankara

ERGUN, Turgay (2004), Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa,Uygulama, Todaie Yayınları, Ankara.

ERGUN, Turgay (1995) "Kamu Yönetimi Disiplinin Gelişmesine Kısa Bir Bakış: Yeni Arayışlar ve Yeni Gerçekler", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri, I. Cilt, TODAİE Yayını, Ankara,

ERGUN, Turgay, Aykut POLATOĞLU (1992) Kamu Yönetimine Giriş, 4. Baskı, TODAİE, Ankara,

ERHÜRMAN, T. (1998), "Ombudsman", Amme İdaresi Dergisi, 31(3), 87-102

ERKAN, Hüsnü (1997) Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,

EROĞLU, Cem (2001) Çağdaş Devlet Düzenleri, İmaj Yayıları, Ankara, s. 216

ERTEKİN, Yücel (1978) Örgüt İklimi, TODAİE Yayınları, Ankara

ERYILMAZ, Bilal (1997) Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Birleşik Yayınlar, Istanbul, s.143

ERYILMAZ, Bilal (2002) *Kamu Yönetimi,* Erkam Matbaası, İstanbul.

ETZIONI, Amitai (1969) Modern Örgütler, GlM, Ankara,

FALAY, Nihat (1987) Program Bütçe ve Stfır-Esaslı Bütçe Sistemleri, l.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul

FARAZMAND, Ali (2000) "Küreselleşme ve Kamu Yönetimi", Mülkiye, Cilt 25, Sayı 229, s. 245-278.

FARNHAM, David (1992) "Human Resources Management and Employee Relations", Managing the New Public Service, Edit. David Farnham and Sylvia Horton, Macmillan, s. 99–124

FARNHAM, David, Sylvia HORTON (1992a) "The Changing Contex of Management", Managing the New Public Service, Edit. David Farnham and Sylvia Horton, Macmillan, pp. 3–52

FARNHAM, David, Sylvia HORTON (1992a) "The Changing Contex of Management", Managing the New Public Service, Edit. David Farnham and Sylvia Horton, Macmillan, pp. 3–52

FARREL, H., Knight, J., (2003) ;Turs, Instititians and Instituional Change: Industrial Districts and The Social Capital Hypothesis Politics and Society Vol: 31, No: 4, pp: 537-566

FİNE, Todd, Louise SNYDER (1999) "What is the Difference Between Performance Measurement and Benchmarking"?, Public Management (US), Vol. 81, Issue 1, Jan, s. 24- 26,Florton, Macmillan, pp. 237–254

FUKUYAMA, F., (1999) The Great Disruption: Humen Nature and the Reconstitution of Social Order, Free pres, New York

GENÇKAYA, Ömer Faruk (2004) Kamu Yönetiminde Etik Davranışlar, ASOMEDYA, s. 43

GIDDENS, Anthony (1994) Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım, Çev. Ruhi Esengül-İsmail Öğretir, 2. Baskı, Birey Yayıncılık, İstanbul,

GIDDENS, Anthony (1998a) The Third Way: The Renewal of Social Democracy, Polity Press, Cambridge,

GIDDENS, Anthony (2000b) Sosyoloji, Çev. Hüseyin Özel ve Cemal Güzel, Ayraç Yayınları, Ankara,

GİLMAN, S. C(1991) Public Sector Ethics and Government Reinvention, Public Integrity,

GÖZLER, Kemal, (2002), İdare Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

GÖZLÜ, Sıtkı (1995) "Kamu Hizmeti Veren Kuruluşlarda Toplam Kalite Yönetimi", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyum Bildirileri, 2. Cilt, Ankara, s.43-50

GÖZÜBÜYÜK Şeref ve Turgut TAN (1998) İdare Hukuku, 1. Cilt, Turhan Kıtabevı, Ankara,

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref (1998) Yönetim Hukuku, S Yayınları, Ankara,

GÜLAY , Bahçıvan (2006), Yönetişim ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

GÜLER, Birgül Ayman (1994) "Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 27, Sayı 4, s. 3-19.

GÜLER, Birgül Ayman (1995) Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri, I Cilt, TODAİE Yayını, Ankara,

GÜNDAY, M. (2002) *İdare Hukuku,* İmaj Yayınları, Ankara.

GÜZELSARI, Selime (2000) 1990 Sonrası Anglo-sakson ve Kıta Avrupası Devletlerinde Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

HALES, C., Klidas, A (1998) Empowerment in Five-Stars Hotels: Choice, Voice or Rhetoric? Internetional Jaurnal of Contemporary Hospitality Management, Vol: 10, No: 3, pp: 88

HASANOĞLU, Mürteza, (1996) Türk Kamu Yönetiminde Örgüt Kültürü ve Önemi, Sayıştay Dergisi , SAYI: 5

HEPER, Metin (1973) Modernleşme ve Bürokrasi: Karşılaştırmalı Kamu Yönetimine Giriş, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara,

HEPER, Metin (1974)Bürokratik Yönetim Geleneği: Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyetinde Gelişimi ve Niteliği, ODTÜ Yayınları, Ankara,

HEPER, Metin (1977) Türk Kamu Bürokrasisinde Gelenekçilik ve Modernleşme, Boğaziçi Üniversitesi Yayınlan, İstanbul

HİDEAKİ Shiyoyama (2002) "Recent Administrative Reform in Japan-The Characteristics of the Process and the Contents," paper presented at the workshop on February 12

HOLN, N.E. (1995) The Ombudsman A Gift From Scandinavia to the Word, The Danish Ombudsman, Dolof Publishing, Copenhagen, Denmark

HOOD, Christopher (1991) "A Public Management for All Seasons?", Public Administ ration, Vol. 69, Issue 1s. 3–19

HOOD, Christopher (2000) "Paradoxes of Public-Sector Managerialism, Old Public Ma nagement and Public Service Bargains", International Public Management Journal, Vol. 3, Issue 1, s. 1–22

HORTON, Sylvia (1992) "The Civil Service", Managing the New Public Service, Edit. David Farnham and Sylvia Horton, Macmillan, s. 125-149

HU, S. L., Leung ı (2003) Effekts of Expectancy-Value, Attitudes, and ;Use of the Internet on Psychological Empowerment Experienced by Chinese Women at the Workplace Telematics and Informatics, Vol: 20, No: 4, pp: 368

HUNBURY, G. L. (2004), "A Pracademic's Perspective of Ethics and Honor: Imparatives for Public Services in the 21st Century!", *Public Organization Review,* 4, ss. 187-204.

HUNBURY, G. L.(2004) A Pracademic's Perspective of Ethics and Honor: Imparatives for Public Services in the 21st Century!, Public Organization Review, 4, s. 187–204

ISAAC-HENRY, Kester (1993) "Development and Change in the Public Sector", Mana gement in the Public Sector Challenge and Change, Edit. Kester Isaac-Henry, Chris Painter, Chris Barnes, Chapman & Hall, London- s. 1-20

IVES, Denis (1994) "Next Steps in Public Management", Australian Journal of Public Administration, 53, 3:335-341.

JHONSON, R. A., Sharma, S. (2004), *The Struggle Against Corruption: A Comparative Study,* Palgrave MacMillan, New York.

KABOOLIAN, Linda (1998) "The New Public Management: Challenging the Boundaries Of The Management-Administration Debate", Public Administration Review, 58,3:189–194

KAPANİ, Münci (1978) Politika Bilimine Giriş, Ankara Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara,

KAPANİ, Münci (1981) Kamu Hürriyetleri, Ankara Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, s.249

KARAHANOĞULLARI, Onur: Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi, Fransa Cumhuriyeti, 2004

KARAL, Ziya Enver (1941) Rüşvetin Kaldırılması için Yapılan Teşebbüsler, Tarih Vesikaları, Cilt 1, s. 1-6, Haziran s.45

KARAL, Ziya Enver: Osmanlı Tarihi Cilt VI, s. 277

KARASU, Koray (2004) "Kamu Yönetimi Disiplininin Kökenine İlişkin Bir Not" II. Kamu Yönetimi Forumu, 7-8 Ekim 2004, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 225-242.

KAUL, Mohan (1997) "The New Public Administration: Management Innovation in Go vernment", Public Administration and Development, Vol, 17, s.13-26

KAYA Genel Rapor, s.3

KELEŞ, Ruşen (1994) Uluslararası Yerel Yönetimler Semineri-Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Türk Belediyecilik Derneği Yayınları, Ankara, s.23-26

KELEŞ, Ruşen (1994) Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Uluslararası Yerel Yönetim Semineri, Ankara, s.28

KESTANE, Doğan (2006) Çağdaş Bir Denetim Organizasyonu Olarak Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği) Maliye Dergisi, Sayı: 151

KIRÇIL, Olgun (1984). "Yönetim Teorilerinde Yeni Bir Döneme Doğru". Verimlilik Dergisi (Cilt 13, Sayı 2).

KIRÇIL, Olgun (1989). "Kalite Kontrol Grupları için Gerekli Yönetsel ve Organizasyonel Alt-yapı Olarak Z Tipi Organizasyonlar". Ankara: MPM Yayını No: 320. Kalite Kontrol Grupları Semineri

KİRMANOĞLU, Hülya, Murat ÇAK (2000) "Kamu Kesiminde Reform Ölçümü", 15. Türkiye Maliye Sempozyumu, 15–17 Mayıs, Antalya, s.315–344

Koca Sekbanbaşı Risalesi (Hülasat-ül Kelam Fi Redd-il Avam) Tercüman Gazetesi, 1001 Temel Eser, s.92

KOÇEL, T., (2007) İşletme Yöneticiliği, Arıkan Basım Yayım Dağıtım İstanbul

KOÇEL, Tamer (1996) "İşletme Yönetimi İle İlgili Son Gelişmeler ve Çalışanlar Açısından Kongresi Bildirileri, İstanbul, 1996 s.5241

KÖPRÜ, Burcu (2007) Türk Kamu Yönetiminde Etik Değerlerden Sapma Ve Yönetsel Yozlaşma, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

LANE, Jan-Erik; (1995), The Public Sector, Concepts, Models and Approaches, Second Edition, London, Sage Publications, s.145-146

LAWTON, A. DOİG, A.: (2005), "Researching Ethics for Public Services Organizations",

LEANA, C, Buren, H., (1999) Organizational Social Capital And Emploriment Protices, The Academy of Management Reiew, Vo: 24, No: 3, pp: 538-556)

LESAGE, Michel (1993) The Crisis of Public Administration in Russia, in Administrative London: DETR.

LYNN, Laurence E. (1998) "The New Public Management: How to Transform a Theme into a Legacy", Public Administration Review, May/Jun , Vol. 58, Isuue 3, 7, s. 231–237

MACHİAVELLİ, Nicolo (1985) Hükümdar, Çev: S. Bağdatlı, Sosyal Yayınları, İstanbul,

MAESSCHALCK, J. (2004) Approaches to Ethics Management in the Public Sector, Public

MAESSCHALCK, J. (2004), "Approaches to Ethics Management in the Public Sector", *Public Integrity,* 7*,* ss. 21-41.

MARTÍNEZ, Bello, Gustavo A. (2002) "New Developments on Regulator Impact Analysis (RIA)", SecondConference on Good Regulatory Practice of the Sub-Committee on Standards and Conformance, Acapulco, Mexico, www.cofemermir.org, 5 Aralık 2013

METCALFE, Les, Sue RICHARDS (1990) Improving Public Management, Second Edit., MEYDAN LAROUSSE 1972, C.7, s.547

MILLER, Keith L; (1994), "Advantages& Disadvantages of Local Government Decentralization ", s.3-5;

MINOGUE, Martin (2000) "Should Flawed Models of Public Management be Exported? Issues and Practiceshttp://idpm.man.ac.uk/idpm/ ppmls.htm, 11.09.2013 MİCHİO, Muramatsu (2001) Political Analysis of Modern Public Administration, Yuhikaku,

MORGAN, Gareth (1998) Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor, Çev. Gündüz Bulut, MESS, İstanbul,

MUMCU, A. (1969) Osmanlı Devletinde Rüşvet, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara,

NADAROĞLU, Halil: (1989) Mahalli İdareler Maliyesi, 4. Baskı, Beta Basın Yayın Dağıtım,

NİYAZİ, Mehmet (1996) Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Neşriyat, İstanbul. s. 22

NORMAN, Richard, (1991) Service Management; Strategy and Leadership in Service Business, John Wiley Ltd., New York, Novado,

NYHAN, Ronald C., Lawrence L MARTIN (1999) "Comparative Performance Measurement", Public Productivity 6k Management Review, Vol. 22, Issue 3 Mar, s.348–365.

ODYAKMAZ, Zehra (1998) İdari Usul Kanunu Hazırlığı, Uluslar arası Sempozyum Bildirileri, Başbakanlık Yayınları, Ankara, s.3

OKANDAN, R. Galip (1986) Umumi Amme Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul,

ONUR, Vedat (1946) Tanzimat Devrinin Büyük ve Unutulmaz Devlet Adamları, Ankara, s.41

OSBORNE, David, Ted GAEBLER (1993) Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector, A Plume Book, New York,

ÖĞÜTÇÜ, Mehmet: Bir Dünya Devi Çin, 06.02.2013

ÖNEN, S. Mustafa (1997) Kamu Yönetiminde Yeni Devlet Arayışları: Post-Modern Devletin Analizi, 21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu, Devlet: Süreç ve Kavramlar Bildirileri, TODAİE Yayını, Ankara,

ÖRNEK, Acar (1992) Kamu Yönetimi, Meram Yayın Dağıtım, İstanbul,

ÖYMEN Onur (2000) Geleceği Yakalamak Türkiye'de ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet

ÖZAY, İlhan (1996) Günışığında Yönetim, İstanbul, s.1-6

ÖZAY., İl Han (1996), Günışığında Yönetim, Alfa Yayınları, İstanbul.

ÖZDEMİR, Murat (2005) Kamu Yönetiminde Etik, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7

ÖZDEMİR, Murat (2008) Kamu Yönetiminde Etik, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, ss. 179-195.

ÖZGEN, Hüseyin, Azim ÖZTÜRK (1994) "Devlet Hastanelerinde Karşılaşılan Yönetim Sorunları ve Bir Model Önerisi", Verimlilik Dergisi,

ÖZGEN, Hüseyin, Murat TÜRK (1997) "Hizmet Sektöründe Rekabette Başarının Anahtarı:

ÖZSEMERCİ, Kemal (2005) "Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Yozlaşmanın Kültürel Altyapısı", Sayıştay Dergisi, S. 58,

ÖZSEMERCİ, Kemal (2005) Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Yozlaşmanın Kültürel Altyapısı, Sayıştay Dergisi, Sayı: 58,

ÖZŞEN, Tayfur (1998) Toplam Yönetim Kalitesi, Türk İdare Dergisi S.421, s.284

ÖZTÜRK ,Namık Kemal, Bayram Coşkun (2000), "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Hizmetlerinde Kalite: Etiksel Bir Bakış", Türk İdare Dergisi, Yıl: 72, Sayı: 426, Ankara, s.159.

ÖZTÜRK, N. Kemal, Bayram COŞKUN (1998) "Yerel Yönetimlerde Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanması ve Ortaya Çıkan Sorunlar", Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 7, Sayı: 4, s.113–125

PAINTER, Chris (1993) "Managing Change in the Public Sector", Management m the Public Sector Challenge and Change, Edit. Kester Isaac-Henry, Chris Painter, Chris Barnes, Chapman Hall, London, s.37-57

PALMİER, L. (1983), "Bureaucratic Corruption and Its Remedies", *Corruption,* (Der. M. Clarke)*,* Frances Pinter Ltd, London, ss. 207-219.

PARLAK, Bekir, Sobacı Z. (2005) Kuram ve Uygulamalarda Kamu Kamu Yönetimi: Ulusal ve Global Perspektifler, Alfa Yayınları, Ankara

PATON, Richard: DODGE Chiristaine (1995) Reinventing Administrative Policies for the 1990's in International Journal of Public Management Vol.8, No.2, s. 6-18

PAULIAT, Héléne (1998) "Karşılaştırmalı Hukukta Bağımsız İdari Otoriteler", Bağımsız idari Otoriteler, Çev. Mahmut Göçer, Edit. İbrahim Ö. Kaboğlu, Alkım Ya yınları,İstanbul s. 6–10

PEHLİVAN , İnayet (1997) Kamu Örgütlerinde Etik İçerikli Bir Yönetim Modeli', 21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu Yönetsel Etik ve Denetim Grubu Bildirileri, TODAİE, 18 – 25.

PEKER, Ömer (1995) "Yönetimi Geliştirmenin Sürekliliği", Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara

PETER, J. (2005) "Responsible Behaviors in Bureaucrats", *Public Integrity,* 3, ss. 197-217

PETERS, B. Guy And John PIERRE (1998) "Governance without government? Rethinking Public Administration", Journal of PA Research&Theory, 8, 2:223-244.

PETERS, B.G. (1998) Comparative Politics-Theory and Methods, New York: Palgrave

PETERS, Thomas (1987) Thriving on Chaos, Basingstoke, Macmillan,

PETERS, Thomas J., Robert H. WATERMAN (1982) In Search of Excellence: Lesson From Amenca's Best-Run Companies, Harper & Row, New York,

PINCHOT, G., E. Pinchot (1993) The End of Bureaucracy and the Rise of the Intelligent

PLATON (1998) Devlet, Çev: S. Eyüboğlu, Remzi Kitapevi, İstanbul,

POGGI, Gianfranco (1991) Çağdaş Devletin Gelişimi-Sosyolojik bir yaklaşım. Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul,

POLITT, C. and G. Bouckaert (2005) Public Management Reform-A Comprehensive Analyse, Second edition,

PYNES, Joan E., Lynn K. BARTLES (1996) "The Times They are Changing", Public Productivity & Management Review, Vol. 20, Issue 2, Dec. s.121–129

RAHM, Dianne (1997) "The Role of Information Tecnology in Building Public Admi nistration Teory", Knowledge & Policy, Fall. Vol. 10, Issue 3, pp. 71-81.

RAINET, G. Hal And P. Steınbauer (1999), "Galloping elephants: Developing Elements of a Theory of Effective Government Organizations", Journal of PA Research&Theory**,** 9, 1:1-35.

REİNOLD E. Thiel, (1997) "Corruption in the Age of Globalisation", Political and Administrative Corruption, IISA and TODAİE, (Seminar), Ankara, s. 44, 45.

RESCHENTHALER, G.B., Fred THOMSON (1996) "The Information Revolution and The New Public Management", Journal of Public Administration Research & Theory, Vol. 6, Issue 1, Jan, s.125–144 Journal of PA Research&Theory, 1996, 16, 1:125–144

RHODES, R.A.W. (1999) "Traditions and Public Sector Reform: Comparing Britain andDenmark", Scandinavian Political Studies, Vol. 22, Issue 4, Dec. s.341–370

RITZER, George (1998) Toplumun McDonaldlaştırılması Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir inceleme, Çev. Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

ROBİNSON, M. (1998), *Corruption and Development,* Frank Cass, London.

ROWLEY, Jennifer (1998) "Quality Measurement In The Public Sector: Some Perspectives From The Service Quality Literature", Total Quality Management, Vol. 9, Issue 2/3, s. 321–334

SANAL, Recep (2000) "Kamu Kaynaklarını Eriten Yolsuzluk Olaylarının Hukuk Zeminde Önlenebilmesi Olanağı", Maliye Dergisi, 135, 55 – 56.

SARIBEY, Ali Yaşar (1992) Siyaset Sosyolojisi, Gündoğan Yayınları, Ankara, s.90–91

SAVAŞ, Emmanuel Stave (1994) Özelleştirme Daha iyi Bir Devlet Yönetiminin Anahtarı, Çev. Ergün Yener, MPM Yayınları, Ankara,

SCHROEDER, Richard C (1976) Amerikan Hükümetinin Anahatları, Amerikan Basın Kültür Semineri, Ankara, s.28

SEZEN, Seriye, (2003), Türk Kamu Yönetiminde Kurullar: Geleneksel Yapılanmadan Kopuş, Ankara: TODAİE.

SEZER, Birkan Uysal (1992)Büyük Devlet Küçük Devlet Tartışması, Amme İdaresi Dergisi, C.25, S.4, s.19–20

SHAFRITZ, J. M., Russell. E. W. (2005) Introducing Public Administration, Pearson Education Inc, New York,

SIGMA PAPER: European Principles for Public Administration, OECD, 1999 Çev. Pelin

SONGUR, H. Mehmet (1995) Mahalli idarelerde Performans Ölçümü, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Ankara,

SPREİTZER, G. M., (1995) Psychological Empowerment in the Workplace: Dimensions, Measurement and Volidation Academy of Management Jaurnal, vol. 38, No: 5, pp: 1144

STILLMAN, R. J. (1974) The Rıse Of The Cıty Manager: A Publıc Professional in Local Government,; D. L. Pugh, The Origins of Ethical Frameworks in Public Administration, 9

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VAKFI: Demokrasinin Tabana Yayılmasında Yerel Yönetimlerin Önemi, SAV Yayınları, Ankara, 1994

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VAKFI: Yerel Yönetimler ve Özelleştirme, SAV Yayınları, Ankara, 1995

SÜRGİT, Kenan (1970) Yüksek Yöneticilerin Yetiştirilmesi, Amme İdaresi Dergisi,C.3, S.1

SVARA, J. H. (2007) The Ethics Primer for Public Administrators in Government and Nonprofit Organization, Jones and Bartlett Publishers, Arizona,

ŞAHİN, Bayram; Tuğba Dündar (2012), "Sağlık Sektöründe Etik İklim ve Yıldırma (Mobbing) Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 66, Sayı: 1, ss: 129-159

ŞENGÜL, Tarık; (2000), "Siyaset ve Mekansal Ölçek Sorunu: Yerelci Stratejilerin Bir Eleştirisi", Küreselleşme: Emperyalizm Yerelcilik İşçi Sınıfı, (Der. E. Ahmet Tonak), Ankara, İmge Kitapevi, s. 122-123.

TAN, Turgut, (2002), "Bağımsız İdari Otoriteler veya Düzenleyici Kurullar", Amme İdaresi Dergisi, Cilt:35, Sayı:2,

TANERİ, Aydın. Türk Devlet Geleneği, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997. S.433

TAMBAY, Ahmet, (2006),” İşgören Devrinin Yönetimine İlişkin Tekstil Sektöründe Yapılan Bir Araştırma”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eylül, Kahramanmaraş

TANÖR, Bülent (1997) Demokratikleşme Perspektifleri, TUSIAD Yayını, İstanbul, s.79

TAYLOR, Frederick Winslow (1997) Bilimsel Yönetimin İlkeleri, Çev. H.Bahadır Akın, Çizgi, Konya,

TEKELİ, İlhan; (2002), “Sivil Toplum Kuruluşları, Yerel Yönetimler ve Yerelleşmenin İç İçeliği”, Sivil Toplum Kuruluşları, Yerelleşme ve Yerel Yönetimler, (Yay. Haz. Ali Çakmak), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, Numune Matbaası, s.6-7.

TERZİ, A. R., (2000) Örgüt Kültürü, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

TESEV: www.tesev.org.tr/projeler/kamu_uluslararasi_metin_boluml.php, 05. 08. 2013

TIMBIRLAKE, S., (2005) Social Capital and Gneder in the Workplace, Jaurnal of Management Development, Vol: 24, No: 1, pp: 33-34

TODAİE (1998) Kamu Yönetimi Sözlüğü, 214.

TOPRAK, Erkan (2005) Etkin ve Demokratik Bir Devlet İçin Türk Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Şubat Kitapevi Yayınları, Ankara,

TOPRAK, Zerrin (1995) Küreselleşmede Yönetimin Etkisi, Yıl:67, S:409, s.43

TORTOP, Nuri (1993) Yönetim Bilimi, S Yayınları, Ankara, s.180–181

TUTUM, Cahit (1990) Kamu Personel Sorunu 1. Ulusal İdare Kongresi 2. Kitap, Kamu Yönetimi, Ankara, s.573

TUTUM, Cahit (1997) Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, TESAV Yayınları, Ankara, Türkiye Günlüğü Dergisi, S.22, s.44

TÜRKDAMAR, Adnan (2011), “AB’nin Türkiye Belgelerinde ve Yeni Anayasada Etik, Yolsuzluk, Şeffaflık”, İdarecinin Sesi,

ULUSOY, Ali (2003) Bağımsız İdari Otoriteler, Ankara: Turhan Kitabevi.

UNDP, www.undp.org.vn/undp/prog/projectrep.htm (03 .09 2013).

URAL, Tülin (2003) İşletme ve Pazarlama Etiği, 1.Basım, Deta Yayınları, Ankara, s.44

UZUN, Yaşar (2011) Kamu İdarelerinde Etik Yönetim , Sayıştay Dergisi , Sayı: 80Üniversitesi Yayınlan, İstanbul,

ÜNLÜ,Halil(1993) Yönetimler Arası İlişkiler, T.C. Başbakanlık TKİ Başkanlığı Yerel Yönetimlerin Geliştirilmesi El Kitapları Dizisi, IULA, Ankara WALDO, D (1980) The Enterprise of Public Administration, Chandler and Sharp Publisher, Novado,

WALSH, Kieron (1995) Public Services and Market Mechanisms Compétition, Contracting and the New Public Management, Macmillan, London,

WANG Bing, GU Yuanfei (2002) „Three Paradigms of Public Administration: An Analysis of the Current Status of Public Administration in China“, Chinese Public Administration Review, V. 1, Number 3/4, s.199

WEBER, Max (1996) **Sosyoloji** Yazıları, Çev. Taha Parla, İletişim Yayınları, Istanbul

WEBER, Max (1995) Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme, Çev. Özer Özankaya, İmge Kitabevi, İstanbul,

WEBER, Max (1997) Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, Çev. Zeynep Aruoba, 2. Baskı, Hil Yayınları, İstanbul,

WILSON, James Q.(1994) "Reinventing Public Administration", Political Science and Politics, December,

WILSON, Woodrow (1962) "İdarenin İncelenmesi", Seçme Parçalar, çev. Nermin Abadan Unat, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını, s. 53-73

WOJCİECH, Taras (1993) Changes in Polish Public Administration 1989–1992, in AdministrativeTransformation in Central and Eastern Europe, Oxford, Blackwell, s.13–31

YALÇINDAĞ, Selçuk (1993) Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Amme İdaresi Dergisi, C.27, S.3, s.133

YALÇINDAĞ, Selçuk; (1998), "Yerel Demokrasinin Örgütlenmesi ve Yerinden Yönetimin Geliştirilmesi Açısından Muhtarlık Kurumu", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Sayı:7,

YAŞAMIŞ, Firuz (1997) "Kamu Yönetimi Kuramında ve Uygulamasında Yeni Gelişmeler: Administration' dan Management'a" Türk İdare Dergisi, Sayı: 417

YAŞAMIŞ, Firuz Demir (1997) "Oklokrasi ya da Demokrasinin ve Devlet Yozlaşması", Yeni Türkiye Dergisi

YATKIN, Ahmet (2007) Etik Düşünce ve Davranışın Yerel Yönetimlerde Hizmet Verimliliğinin Arttırılmasında Rolü ve Önemi, II. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara

YAYLA, Atilla (1992) Liberalizm, Turhan Kitapevi, Ankara,

YAYLA, Yıldızhan (1995) "Türkiye İdaresinin Yeniden Yapılanması Üzerine Bazı Gözlemler", Yeni Türkiye Dergisi, IV, Ankara, 121

YILMAZ, Osman (2001) "Kamu Yönetimi Reformu: Genel Eğilimler ve Ülke Deneyimi", Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara

ZABUNOĞLU, Yahya (1963) Bir Hukuk ve Siyasal Bilim Problemi Olarak Devlet Kudretinin Sınırlanması, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, s.48–49

1. Basım

KANADA YÜKSEKÖĞRETİMİNDE KALİTE

Ayşen BAKİOĞLU
Beyza BAYRAK GÜRBÜZER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1146
Eğitim No.: 243
ISBN : 978-605-320-050-5
© 1. Basım, Ocak 2015

Kanada Yükseköğretiminde Kalite
Ayşen BAKİOĞLU
Beyza BAYRAK GÜRBÜZER

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen., Gürbüzer Bayrak, Beyza
Kanada Yükseköğretiminde Kalite / *Ayşen Bakioğlu*
1. Basım, VIII+202 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-050-5
1. Kanada'da Yükseköğretim, 2. Yükseköğretim, 3. Yükseköğretimin Yönetimi, 4. Yükseköğretimde Kalite

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Yükseköğretim; eğitim öğretimi, araştırmaları, yönetimi ve bu suretle hem toplumu hem bilimi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Yükseköğretimde öğrencilerin öğrenmesi, araştırmaların gelişmesi, öğretim, araştırma ve yönetim ağlarının genişlemesi esas alınmakta, uluslararası işbirlikleriyle bu gayretlerin ilerlemesi teşvik edilmekte ve bütün bu çalışmalar karmaşık bir sistem oluşturmaktadır. Bu bağlamda yükseköğretim hizmetlerinin kalitesi, bir toplumun refah seviyesini başlı başına etkileyen bir unsur olarak görülmektedir.

Refah seviyesi oldukça yüksek olan Kanada'da, yükseköğretimde kalite konusunda ulusal anlamda kabul görmüş bir kuruluş bulunmamakla birlikte toplam on üç eğitim yönetimi alanının her birinde farklı kurumlar, kurumsal yetkiler ve görevler yapılandırılmıştır. Kanada yükseköğretim sistemi, kalitesiyle dünya çapında kabul görmüş bir üne sahip bulunmaktadır. Bu çalışmada, diğer gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında kendisine has bir yapıya sahip olan Kanada'da yükseköğretimde kaliteye ulaşma amacıyla benimsenen stratejiler, yapılmakta olan çalışmalar ve uygulamalar incelenmektedir. Yükseköğretim sisteminin sürekli değiştiği Kanada'da, gerek federal hükümet gerekse özel idari birimleri ve akademisyenler, yükseköğretim sistemi

kapasitesinin geliştirilmesi, sürdürülebilir hale getirilmesi, kalite teminini içselleştirme ve hareketlilik konularına odaklanmış bulunmaktadır.

Performans modelleri bağlamında değerlendirildiğinde, performans göstergeleri açısından Kanada'da gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde standartlara uyum çalışmaları dikkati çekmektedir. Kanada'da yükseköğretim kalitesinin geliştirilmesi konusunda öğretim ve araştırma kalitesinin sağlanması her geçen gün önem kazanmaya devam etmektedir. Kanada'da yükseköğretim kurumlarında kalite standartlarının yükseltilmesi ve sürdürülebilirliğine ilişkin olarak yapılan çalışmalar yanında, hükümetin ödenek konusunda kısıtlamaya gitmesi gibi problemler de bulunmaktadır. Bu nedenle, sektörün bu öngörüler ışığında yeniden yapılanmaya hazırlıklı olması ve veri kaynaklarının çoğaltılması yoluyla değişim sürecinin daha iyi yapılandırılması gereği ön plana çıkmaktadır. Kanada yükseköğretiminde kaliteye ulaşma çabaları, bazı yollara ve yaklaşımlara dikkat çekerek ülkemizde bir takım faydalara sebep olabilmesi gayretlerimizi anlamlı kılacaktır.

Ayşen Bakioğlu
Beyza Bayrak Gürbüzer
Ocak 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

I. GİRİŞ **1**

II. YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE KAVRAMI **7**
Kalite kavramı 7
Yükseköğretimde kalite 8
Yükseköğretimde kaliteyi etkileyen unsurlar 10
Yükseköğretimde TKY uygulamaları 28
Yükseköğretimde Kalite Yönetimi 33
Yükseköğretimde kalite yönetimi ve temini / kontrolü 37
Yükseköğretimde kalite değerlendirme 40

III. KANADA'DA YÜKSEKÖĞRETİM **45**
Tarihten günümüze Kanada'da yükseköğretim 45
Yükseköğretim kapasitesi 49
Kalite temini 49
Uluslararasılaşma ve hareketlilik 50
Yükseköğretim kurumlarının türleri 51
Kamusal ükseköğretim kurumları 51
Özel yükseköğretim kurumları 53
Yerel yükseköğretim kurumları 55

Bağımsız yükseköğretim kurumları 55
Kanada üniversitelerinin dünya sıralamasındaki yeri 55
Macleans sıralaması 58
Macleans sıralama ölçütleri (Dwyer,2013):..... 60
The Times Higher Education dünya üniversiteleri sıralaması 64

IV. KANADA YÜKSEKÖĞRETİMİNDE KALİTE..... 71
Kanada üniversitelerinde kalite temin kuruluşları 71
Yükseköğretimde performans modelleri..... 74
Performans modellerinin oluşmasına etki eden faktörler..... 74
Güncel performans modelleri..... 78
Denetim: Bölgesel olarak kalite temini..... 79
Akreditasyon..... 80
Performans finansmanının sağlanması..... 81
Öğrenci anketleri..... 83
Diğer Teşebbüsler 85
Yükseköğretimde kaliteyi teminat altına alan mekanizmalar 87
İdari Bölgelere Göre Kalite Temin Sistemleri 91
Alberta 91
British Columbia..... 92
Manitoba..... 93
New Brunswick, Nova Scotia ve Prince Edward..... 94
Newfoundland ve Labrador 95
Ontario 96
Yüksek lisans ve doktora programlarında kalite değerlendirmesi 100
Öğretimde kalite 101
Kanada'daki Üniversitelerde akademisyenlerin kariyer gelişimi 104
Kadroya geçişte terfi kriterleri ve değerlendirme..... 105
Kadrolu statüye geçme ve akademik yükselme (Terfi) süreci 108
Kanada üniversitelerinde akademisyenlerin profesyonel gelişimi..... 109
Öğretimde kalite ve performans değerlendirmesi 129
Öğretim kalitesinin tespitinde öğrenci değerlendirmeleri 136
Araştırma kalitesinin değerlendirilmesi..... 143

V. YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTEYE DAİR GÜNCEL DURUM 147
Kaliteyi tehdit eden unsurlar 147
Kaliteli bir sistemin geliştirilmesi için OECD değerlendirmesi ve öneriler 155
Kurumsal farklılaşmanın kalite ve etkililiği geliştirmesi 157
Performans Bazlı Finansman 160
Yükseköğretimin geliştirilmesine yönelik politika tavsiyeleri 166

VI. ÜLKEMİZ İÇİN DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER 171

KAYNAKÇA 183

KAYNAKÇA

Aksu, M.(2002).Eğitimde Stratejik Planlama ve Toplam kalite Yönetimi. Ankara: Anı

Algozzine, B., Beattie, J., Bray, M., Flowers, C., Gretes, J., Howley, L., Mohanty, G., ve Spooner, F.(2004). Student evaluation of college teaching: A practice in search of principles. College Teaching, 52(4), 134-141.

Ali, M. And Shastri, R. K. (2010). Implementation of Total Quality Management in Higher Education. Asian Journal of Business Management, 2(1), 9-16.

Altbach, P. , Reisberg L. , Yudkevich, M., Androushchak G. ve Pacheco, I. (eds.) (2012), Paying the Professoriate: A Global Comparison of Compensation and Contracts, Routledge, London.

Anderson, G. (2006). Assuring quality/resisting quality assurance: academics' responses to 'quality' in some Australian universities. Quality in Higher Education, 12 (2), 161-173.

Andrea Bernhard (2012) Quality Assurance in an International Higher Education Area: A summary of a case-study approach and comparative analysis, Tertiary Education and Management , 18:2, 153-169, http://dx.doi.org/10.1080/13583883.2012.654504

Aslan, G. Ve Küçüker, E. (2011). Türkiye'de toplam kalite yönetimi modelinin eğitimin kamu hizmeti niteliğine ve eğitim öğretim sü-

reçlerine uygunluğu. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6 (2), 202–224.

Atkinson-Grosjean, J., Grosjean, G., Fisher, D. Ve Rubenson, K. (1999) Consequences of Performance Models in Higher Education: An International Perspective. Study conducted 184orld184e Humanities and Social Sciences Federation of Canada. Vancouver, BC.: Centre for Policy Studies in Higher Education and Training, University of British Columbia. 48 p.

AUCC (Association of Universities and Colleges of Canada) (2011), Trends in Higher Education: Cilt 1 –Enrolment.

Australian Universities Quality Agency. (2009). Setting and monitoring academic standards for Australian higher education. A discussion paper. Web adresi: http://www.teqsa.gov.au/ .Erişim tarihi: 4 Ağustos 2014

Avdjieva, M. ve Wilson, M. (2002) Exploring the Development of Quality in Higher Education. Managing Service Quality, 12(6), 372-383. Doi:10.1108/09604520210451858

Bakioğlu(1996a) " Üniversitede Toplam Kalite Yönetimi ve Özdeğerlendirme" M.Ü Eğitim Bilimleri Dergisi, s. 49-56

Bakioğlu, A., ve Baltacı, R. (2010). Akreditasyon: Eğitimde kalite. Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu, A. ve Pekince, D. (2014) Kanada Eğitim Sistemi, Bakioğlu A. (Edt)(2014) Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi, Pısa'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri, 3. Basım, Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu A. ve Certel S. (2015 tekrar basım) Erasmus programına katılan öğrencilerin akademik yaşantılarının nitel olarak incelenmesi, Bakioğlu A. (2015) Yükseköğretimin Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu, A. & Can, E. (2015, tekrar basım). *Açık ve uzaktan eğitimde akreditasyon.* Bakioğlu A. (2015) Yükseköğretimin Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu, A. & Hacıfazlıoğlu, Ö. (2003, Ekim).*Öğretimde teknolojinin kullanımı konusunda yönetimden beklentiler: Öğretim elemanların ve öğrencilerin görüşleri*. XII. Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulmuştur, Antalya, Türkiye.

Bakioğlu, A. & Gürdal, A. (2001). Lisansüstü tezlerde danışman ve öğrencilerin rol algıları: Yönetim için göstergeler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(21), 9-18.

Bakioğlu, A. & Can, E. (2010, April- May). *Üniversitelerde araştırma projelerinin yaygınlaştırılması*. The Second International Congress of Educational Research, Social Entrepreneurship and Democratic Participation and Educational Research'de sunulmuştur, Antalya, Türkiye.

Bakken, J. P. ,& Simpson, C. G. (2011). A Survival Guide for New Faculty Members: Outlining the Keys to Success for Promotion and Tenure. Charles C Thomas Publisher.

Ball, S. J. (2008). The education debate. Bristol: Policy Press.

Barnett,R(1992) Improving Higher Education: Total Quality care, Buckinghom: SRHE&OU

Becket, N., & Brookes, M. (2008). Quality management practice in higher education–what quality are we actually enhancing. Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education, 7(1), 40-54.

Be´dard, D. , Louis, R., Be´lisle, M., & Viau, R. (2007). Problem and world based learning in engineering at the University of Sherbrooke: Impacts on students' and teachers' perceptions. In E. De Graaff & A. Kolmos (Eds.), Management of change: Implementation of problem-based and 185orld185e-based learning in engineering (pp. 109–128). Rotterdam, The Netherlands: Sense.

Beran, T., Violato, C., & Kline, D. (2007). What's the "Use" of Student Ratings of Instruction for Administrators? One University's Experience. Canadian Journal of Higher Education, 37(1), 27-43.

Biggs, J., & Tang, C. (2007). Teaching for quality learning at university, New York: McGraw Hill and Society for Research into Higher Education.

Brancato, V. C. (2003). Professional development in higher education. New Directions for Adult and Continuing Education, 2003(98), 59-66.

Brennan, J. (2004). The social role of the contemporary university: Contradictions, boundaries and change. In CHERI (Ed.), Ten years on: Changing education in a changing 186orld (pp. 22– 26). Milton Keynes: Open University Press.

Burke, J.C., & Modarresi, S. (2000). To Keep or not to keep performance funding: Signals from Stakeholders. Journal of Higher Education. 71(4), 432-453.

Bush, T. (2003). Theories of educational management: Third Edition. London: Sage.

Borahan, N. G. And Ziarati, R. (2002) Developing Quality Criteria for Application in the Higher Education Sector in Turkey. Total Quality Management, 13(7), 913-926. Doi:10.1080/0954412022000017021

Canadian Council on Learning, "Navigating Post-secondary Education in Canada: The Challenge of a Changing Landscape," Challenges in Canadian Post-secondary

Education, (Ottawa: 2010) Erişim tarihi: 24 Temmuz 2014 Web adresi:. http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED525096.pdf

Carini, R., Kuh, G. & Klein, S. (2006). Student engagement and student learning: Testing the linkages. Research in Higher Education. 47(1), 1-32.

CAUT (Canadian Association of University Teachers) (2011), CAUT Almanac of Post-secondary Education in Canada, 2011-2012.

Chalmers, D., Lee, K., & Walker, B. (2008). International and national quality teaching and learning performance models currently

in use. Carrick Institute for Learning and Teaching in Higher Education.

Cheng, Y and Tam, W (1997) Multi-Models of Quality in Education. Quality Assurance in Education, 5(1), 22-31. Doi:10.1108/09684889710156558

Cheung, C., Guillemette, Y. ve Mobasher-Fard, S. (2012), "Tertiary Education: Developing Skills for Innovation and Long-Term Growth in Canada", OECD Economics Department Working Papers, No. 991, OECD Publishing.DOI: 10.1787/5k92pghq4247-en(15 .11. 2014)

Clark, I. D., Van Loon, R. J., & Trick, D. (2011). Academic reform: Policy options for improving the quality and cost-effectiveness of undergraduate education in Ontario. School of Policy Studies, Queen's University.

CMEC(2008b)The development of education reports for Canada. Erişim tarihi: 24 Temmuz 2014 Web adresi: http://www.ibe.unesco.org/National_Reports/ ICE_2008/canada_NR08_en.pdf

Cook, C. E. (2000). The role of a teaching centre in curricular reform. In D. Lieberman & C. M. Wehlburg (Eds.), To improve the 187orld187e (Vol. 19 , pp. –). Bolton, MA: Anker.

Cox, M. D. (2004).Introduction to faculty learning communities. In M. D. Cox & L.Richlin (Eds.), New directions for teaching and learning: Vol. 97. Building faculty learning communities (pp. 5–24). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Crocker, R. And A. Usher (2006), "Innovation and Differentiation in Canada's Post-secondary Institutions", Canadian Policy Research Networks Research Report, No. 33.

Crosby, P.B.(1979) Quality is Free: the Art of Making Quality Certain, Mentor, New York, NY

Cook, C. E. (2000). The role of a teaching centre in curricular reform. In D. Lieberman & C. M. Wehlburg (Eds.), To improve the 188orld188e (Vol. 19 , pp. –). Bolton, MA: Anker.

Dehaas, J (2014) Canada slips in 2014 World Reputation Rankings. Erişim tarihi: 10 Kasım 2014. Web adresi: http://www.macleans.ca/education/university/canada-slips-in-2014-world-reputation-rankings/

Dehaas, J (2014) 32 Canadian universities in top 1,000 ranking Erişim tarihi: 11 Kasım 2014. Web adresi: http://www.macleans.ca/education/unirankings/32-canadian-universities-in-top-1000/

Dawson, D. Ve Britnell, J. (2008, February). Spanning the career of an educational developer one competency at a time. Paper presented at the Educational Developers' Caucus Conference, Vancouver, Canada.

De Boer, H. (2002). Trust, the essence of governance?. In Governing higher education: National perspectives on institutional governance (pp. 43-61). Springer Netherlands.

Deming, W. E. (1993) The New Economics for Industry, Government, Education. Cambridge, MA: Massachusetts Institute for Technology, Center for Advanced Engineering Study.

Diamond, R. M. (2005). The institutional change agency: The expanding role of academic support centers In S. Chadwick-Blossey veD. R. Robertson (Eds.), To improve the 188orld188e 23, 24 – 37 . Bolton, MA: Anker.

Donald, J. G. (1986). Teaching and learning in higher education in Canada: Changes over the last decade. The Canadian Journal of Higher Education, 16(3),77–84.

Donald, J. G., ve Saroyan, A. (1991). Assessing the quality of teaching in Canadian universities. Ottawa, Canada: Association of Universities and Colleges of Canada, Commission of Inquiry on Canadian University Education.

Durlabhji, S.G. and M.R. Fusilier, 1999. The empowered classroom: Applying TQM to college teaching, Manag. Serv. Qual., 9(2): 110-115.

Dwyer, M (2013) Measuring excellence . Erişim tarihi: 07 Kasım 2014. Web adresi: http://www.macleans.ca/education/unirankings/measuring-excellence-2-2/

Elton, L. (1992) Quality Enhancement and Academic Professionalism. The New Academic, 1(2), 3-5.

Farr, M. (2008), "For Teaching-only Faculty, a Controversial Role, www.universityaffairs.ca/those-whocan-teach.aspx.

Finances Québec (2011), "A Fair and Balanced University Funding Plan", Gouvernement de Québec,Québec.

Fine, P. (2010). Canada: Government axes more data collection. University World News, Issue 135, August 15. Web adresi: http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20100813204333 11

Finnie, R., ve Usher, A. (2005). Measuring the quality of post-secondary education: Concepts, current practices and a strategic plan. CPRN=RCRPP. Erişim tarihi: 12 Temmuz 2014. Web adresi: http://immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL /CPRN_CA/C050407F.pdf

Fry, H., Ketteridge, S., ve Marshall, S. (Eds.). (2008). A handbook for teaching and learning in higher education: Enhancing academic practice. Routledge.

Gaither, N., 1996. Production and Operations ManagementDuxbury Press, Cincinnati, OH, pp: 7.

Garvin,D.A.(1984), What Does "Product Quality" Really Mean?. Sloan Management Review,26(1),25-43.

Gibbs, G., Habeshaw, T. And Yorke, M. (2000). Institutional learning and teaching strategies in English higher education. Higher Education 40, 351–372.

Gravestock, P. Ve Gregor-Greenleaf, E. (2008). Student Course Evaluations: Research, Models and Trends. Toronto: Higher Education Quality Council of Ontario. Erişim tarihi: 14 Temmuz 2014 Web adresi : http://www.heqco.ca/SiteCollection Documents/Student%20Course%20Evaluations.pdf

Gregory, M., 1996. Developing effective college leadership 190orld190e management of educational change. Leadership Org. Dev. J., 17(4): 46-51.

Groccia, J. E. (2012). Building Teaching Capacities in Higher Education: A Comprehensive International ModelA. Saroyan, ve M. Frenay (Eds.). Stylus Publishing,LLC. Erişim tarihi: 8 Temmuz 2014 Web adresi: http://eds.a.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzI5ODUxMl9fQU41?sid=19250971-0c04-4134-a4dd-37ee49872107@sessionmgr4002&vid=1&lpid=lp_111&format=EB

Harris, R. W. (1994). Alien or Ally?: TQM, Academic Quality and the New Public Management. Quality assurance in Education, 2(3), 33-39.

Harrison, J. E. (2002). The quality of university teaching: Faculty performance and accountability. A 190orld190e190on review – Winnipeg, Canada: Cana-dian Society 190orld190e Study of Higher Education.

Harvey, L., & Green, D. (1993). Defining quality. Assessment & evaluation in higher education, 18(1), 9-34.

Harvey, L. (2005) A History and Critique of Quality and Evaluation in the UK. Quality Assurance in Education, 13(4), 263-276. Doi:10.1108/09684880510700608

Hauserman, C. P., ve Stick, S. L. (2005). The History of Post-Secondary Finance in Alberta-An Analysis Online Submission. Erişim tarihi: 10 Temmuz 2014 http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED502492.pdf

Hazelkorn, E.(2011) Globalization and the Reputation Race in Rankings and the Reshaping of Higher Education: the Battle for World Class Excellence. Palgrave MacMillan

Healey, M. (2000). Developing the scholarship of teaching in higher education: a discipline-based approach. Higher Education Research and Development, 19(2), 169-189.

Hughes, J. (2006). The scholarship of teaching and learning: A Canadian perspective. http://www.stlhe.ca/wp-content/uploads/2011/09/SoTLCanadianPerspectiveJan06 .pdf (15.07.2014)

Hughes, J. C. Ve Mighty, J. (Eds.). (2010). Taking stock: Research on teaching and learning in higher education. Montreal and Kingston: Queen's Policy Studies Series, McGill-Queen's University Press. Erişim tarihi: 12 Temmuz 2014 Web adresi: http://www.jstor.org/stable/23050190 .

Human Development Report (2011). Human Development index and its components.

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_Table1.pdf (15.07.2014)

Hutchings, P., ve Shulman, L. S. (1999). The scholarship of teaching: New elaborations, new developments. Change, 31(5), 10–15.

Jackson, N. (1996) Internal Academic Quality Audit in UK Higher Education. Part I: Current practice and conceptual frameworks. Quality Assurance in Education, 4(4), 37-46. Doi:10.1108/09684889610146181

Jackson, N. (1998) Internal Academic Quality Audit in UK Higher Education. Part III: The idea of 'partnership in trust'. Quality Assurance in Education, 6(1), 37-46.

Jones, G. (2009). Sectors, institutional types and the challenges of shifting categories: A Canadian commentary. Higher Education Quarterly, 63(4), 371-383.

Jones, G (2006) "Canada." In International Handbook of Higher Education, Vol. 2: Regions and Countries, edited by James J. F. Forest and Philip G. Atbach. Dordecht, Netherlands: Springer

Jones, G(2013). "Three Challenges for Higher Education Policy and Research" Paper prepared for presentation at the International Higher Education Research and Policy Roundtable, Shanghai Jiao Tong University, November 1-2, 2013. Erişim tarihi: 18/ Haziran 2014 Web adresi: http://www.oise.utoronto.ca/hec/UserFiles/File/Research/ Papers/Jones_Future_Research.docx

Jarvey, P ve Usher, A. (2012). Measuring Academic Research in Canada: Field-Normalized University Rankings 2012. Toronto: Higher Education Strategy Associates. Erişim tarihi: 1 Ağustos 2014 http://higheredstrategy.com/wp-content/uploads/2012/08/rankings2012.pdf

Juran, J.M. (1974), Quality Control Handbook, McGraw-Hill, London.

Kitapçı H, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi GÜZ 2013 • SAYI 67 Web site: http://www.yesevi.edu.tr/files/article/46.pdf adresinden 14 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

King, H. (2004). Continuing Professional Development in Higher Education: what do academics do? . Planet, (13), 26-29.

King, R., Marginson, S., ve Naidoo, R. (Eds.). (2011). Handbook on globalization and higher education[Globalleşme ve yükseköğretim el kitabı]. Edward Elgar Publishing.

Klassen, T. (2012). Quality Assurance in Ontario's Postsecondary Education Sector . College Quarterly, 15(3), n3.

Koch, J. V. (2003). TQM: Why is its impact in higher education so small? The TQM magazine, 15(5), 325 – 33

Knight, P. T., ve Wilcox, S. (1998). Effectiveness and ethics in educational development: Changing contexts, changing notions. The International Journal for Academic Development, 3, 97–106.

Koslowski III, F. A. (2006). Quality and assessment in context: A brief review. Quality Assurance in Education, 14(3), 277-288. Doi:10.1108/09684880610678586

Koch, J.V., 2003. TQM; why is its impact in higher education so small?. [Toplam Kalite Yönetimi: Neden Yükseköğretimde Etkisi Çok az?] The TQM Magazine, 15(5): 325-333.

Lawrence, J.J. and M.A. McCollough, 2001. A conceptual framework for guaranteeing higher education. Qual. Assur. Edu., 9(3): 139-152.

Looney, J.W. (2009), "Assessment and Innovation in Education", OECD Education Working Paper, No. 24.

Marginson, S. (2007). Global university rankings: Implications in general and for Australia. Journal of Higher Education Policy and Management, 29(2), 131-142.

Marginson, S.ve Van der Wende, M. (2007). To rank or to be ranked: The impact of global rankings in higher education. Journal of studies in international education, 11(3-4), 306-329.

Marsh, D.T., 1992. Leadership and its functions in further and higher education. Mendip Paper. The Staff College, Bristol.

McDonald, J., ve Stockley, D. (2008). Pathways to the profession of educational

development: An international perspective. The International Journal for Academic Development, 13(3), 213–218.

McKay, J. And Kember, D. (1999) Quality Assurance Systems and Educational Development. Part 1: The limitations of quality control. Quality Assurance in Education, 7(1), 25-29. Doi:10.1108/09684889910252504

McKinney, K. (2004). The scholarship of teaching and learning: Past lessons, cur-rent challenges, and future visions. In C. Wehlburg & S. Chadwick-Blossey (Eds.), To improve the 194orld194e (Vol.22, pp.3–19). Bolton, MA: Anker.

Mishra, S. (2007). Quality assurance in higher education: An introduction Commonwealth of Learning; National Assessment and Accreditation Council.

Michael, R. K. , Sower, V. E. , & Motwani, J. (1997). A comprehensive model for

implementing total quality management in higher education. Benchmarking for Quality Management & Technology, 4(2), 104 - 120. DOI: 10.1108/14635779710174945.

Middlehurst, R., ENQA Occasional Paper 5 (2001), Quality Assurance Implications of New Forms of Higher Education,Helsinki.

Mishra, S., (2006), Quality Assurance in Higher Education: An Introduction. National Printing Press, Bangalore.

Mitra, A. (2012). Fundamentals of quality control and improvement. John Wiley & Sons: New Jersey

Murgatroyd, S. Ve Morgan, C. (1993). Total quality management and the school. Buckingham: Open University press.

OCUFA. (2006). The Measured Academic: Quality Controls in Ontario Universities. Erişim tarihi: 9 Temmuz 2014 Web adresi: http://ocufa.on.ca/assets/Measured_ Academic_May_2006.pdf

OCUFA (Ontario Confederation of University Faculty Associations) (2008), "Career Limiting Move? Teaching-only Positions in Ontario Universities", Policy Background Paper.

O'Neil, C. Ve Wright, A. (1992). Recording teaching accomplishment: A Dalhousie guide to the teaching dossier (2nd ed.). Halifax, NS: Office of Instructional Development and Technology, Dalhousie University.

Osseo-Asare, A. E., ve Longbottom, D. (2002). The need for education and training in the use of the EFQM model for quality management in UK higher education institutions. Quality Assurance in Education, 10(1), 26 – 36.

Owlia, M.S., and E.M. Aspinwall, 1997. TQM in higher education-a review. International J. Qual. Rel. Manage., 14(5): 527-543.

OECD (2006) Education Policy Analysis – Focus on Higher Education. Paris: OECD Publications.

Post-Secondary Education in Canada: Strategies for Success. Report on Learning in Canada (2007) Canadian Council on Learning Erişim tarihi: 18 Temmuz 2014 http://www.ccl-cca.ca/pdfs/PSE/2007/PSEFullReportENLR16july 08Bookmark.pdf

Popescu, S., ve Brătianu, C. (2004), Ghidul Calitatii in Invatamantul Superior, Editura Universitatii, Bucuresti.

Pounder, J. (1999) Institutional Performance in Higher Education: is quality a relevant concept? Quality Assurance in Education, 7(3), 56-163. Doi:10.1108/09684889910281719

QAA (2006) Handbook for Institutional Audit: England and Northern Ireland. Gloucester: QAA.

Rae, B. (2005). Ontario: A leader in learning. Report and recommendations . Retrieved from Erişim tarihi: 10 Haziran 2014 www.uwo.ca/pvp/president_reports/documents/RaeFinalReport.pdf.

Rajagopal, I. (2002). Hidden academics: Contract faculty in Canadian universities. Toronto: University of Toronto Press.

Roffe, I.M., 1998. Conceptual problems of continuous quality improvement and innovation in higher education. Qual. Assur. Higher Edu., 6(2): 74-82.

Sallis, E. (2002). Total quality management in education. London: Kogan Page Ltd.

Sallis, E., (2005), Total Quality Management in Education, Third Edition, Taylor & Francis e-Library , London.

Santiago, P., Tremblay, K., Basri E. ve Arnal E. (2008), Tertiary Education 196orld196e Knowledge Society: 1-2, OECD Publishing.

Saroyan, A. ve Frenay, M. eds. Building Teaching Capacities in Higher Education: A Comprehensive International Model. Sterling, VA, USA: Stylus Publishing, 2010. ProQuest ebrary. Web. 12 July 2014.

Salmi, J. (2003). Indicators for Tertiary Education Reform: A World Bank Perspective, System Level and Strategic Indicators for Monitoring Higher Education in the 21st Century. ed. Akiyoshi Yonezawa and Frans Kaiser. Studies on Higher Education. UNESCO, pp.75-78

Shanahan, T., ve Jones, G. A. (2007). Shifting roles and approaches: government coordination of post-secondary education in Canada, 1995–2006. Higher Education Research & Development, 26(1), 31-43.

Shore, B. M. (1974). Instructional development in Canadian higher education. The Canadian Journal of Higher Education , 4 (2), 45 – 53 .

Skolnik, M. L. (2010). Quality assurance in higher education as a political process. Higher Education Management and Policy, 22(1), 67-86.

Snowdon, K. (2005), "Without a Roadmap: Government Funding and Regulation of Canada's Universities and Colleges, Canadian Policy Research Networks Research Report, No. 31.

Srivanci, M.B., 2004. Critical issues for TQM implementation in higher education. The TQM Magazine, 16(6): 382-386.

Stensaker, B. (2007). Impact of quality processes. In Embedding quality culture in higher education: A selection of papers from the 1st European Forum for Quality Assurance. Erişim tarihi: 27 Haziran 2014 http://www.eua.be/Libraries/EQAF_2010/EUA_QA_Forum_publication_1.sflb.ashx

Tavenas, F. (2003). Quality Assurance: A Reference System for Indicators and Evaluation Procedures. Belgium: EUA.

Taylor, K. L. (2005a). Academic development as institutional leadership: An inter-play of person, role, strategy and institution. The International Journal for Aca-demic Development,10(1),31–46.

Taylor, K. L. (2005b). Proposal for a 197orld197e197onal development plan 197orld197e educational developers' caucus. Charlottetown, PEI, Canada: Educational Developers Caucus, Society for Teaching and Learning in Higher Education.

Thapa, T. B. (2011). Total Quality Management in Education. Academic Voices: A Multidisciplinary Journal, 1, 80-83. Erişim tarihi: 24 Haziran 2014 http://www.nepjol.info/index.php/AV/article/view/5314/4413

Organisation for Economic Co-operation and Development (1999), Quality and internationalisation in higher education (pp. 29-43). Paris:. Management in Higher Education (Eds.)

UNESCO (2011), Global Education Digest 2011: Comparing Education Statistics Across the World , United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Institute for Statistics, Paris.

Vajoczki, S. , Fenton N. , Menard, K. and Pollon, D. (2011), "Teaching-Stream Faculty in Ontario Universities", Higher Education Quality Council of Ontario.

Vlãsceanu, L., Grünberg, L., ve Pârlea, D. (2007). Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions (Bucharest, UNESCO-CEPES). For revised and updated edition (ISBN 92-9069-186-7), Erişim Tarihi:21 Haziran 2014, web adresi: http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001346/134621e.pdf

Vroeijenstijn, T(1992). External quality assessment, servant of two masters? The Netherlands university perspective. Quality Assurance in Higher Education : 109-131.

Wilcox, S. (1997). Educational development in higher education. Unpublished doctoral thesis, Ontario Institute for Studies in Education, University of Toronto, Canada.

Witcher, B.J., (1990), Total Marketing: Total Quality and Marketing Concept. The Quarterly Review of Marketing Winter.

Woodhouse, D. (1999). Quality and quality assurance. In H. De Wit, J. Knight & Organisation for Economic Co-operation and Development. Secretary-General. Programme on Institutional

Wright, W. A. (Ed.). (1995). Teaching improvement practices: Successful strategies for higher education. Bolton, MA: Anker.

Wiklund, H., Wiklund, B. ve Edvardsson, B. (2003) Innovation and TQM in Swedish Higher Education Institutions – possibilities and pitfalls. TQM Magazine, 15(2), 99-107. Doi:10.1108/09544780310461116

Zabadi, A. M. (2013). Implementing Total Quality Management (TQM) on the Higher Education Institutions–A Conceptual Model. Finance. Econ, 1(1), 42-60.

Elektronik kaynaklar:

The Association of Accrediting Agencies of Canada(2013) "Presentation to 2013 CNNAR Conference by Deborah Wolfe (PPT)" : http://aaac.ca/English/documents/AAACPresentationtoCNNAR Oct2013-DeborahWolfe.ppt#CNNAR2013 (01.07.2014)

Association of Universities and Colleges of Canada (AUCC), "Criteria to become a member of the Association of Universities and Colleges of Canada," About AUCC: Membership: http://www.aucc.ca/about-us/member-universities/membership-eligibility/criteria-to-become-a-member/ (30.06. 2014)

Association of Universities and Colleges of Canada (AUCC), "Quality assurance at Canadian universities" : http://www.aucc.ca/canadian-universities/quality-assurance/. (29.06. 2014)

AUCC, Improving undergraduate education in Canada – the good and not so good news (2011) http://www.aucc.ca/future-avenir/improving-undergraduate-education-in-canada-the-good-and-not-so-good-news/ (05.12.2014)

Canadian Education Statistics" Education Indicators in Canada: An International Perspective." (2011) http://dx.doi.org/10.1787/888932618215 (16.11.2014)

Canadian Education Statistics" Education Indicators in Canada: An International Perspective-2013 " (2014) http://www.statcan.gc.ca/pub/81-604-x/81-604-x2013001-eng.pdf

Common University Data Ontario-CUDO(2008) : https://uwaterloo.ca/institutional-analysis-planning/university-data-and-statistics/common-university-data-ontario-cudo-0/common-university-data-ontario-cudo-2008(3.07.2014)

Maclean's " 2014 University Rankings: Comprehensive results" (2013): http://www.macleans.ca/education /uniandcollege/2014-university-rankings-comprehensive-category-results/ (12.11.2014)

Ministerial Statement on Quality Assurance of Degree Education in Canada (2007): http://www.cicic.ca/docs/cmec/Qa-statement-2007.en.pdf (29.06.2014)

OECD, Key Facts for Canada in Education at a Glance (2013) http://www.oecd.org /edu/ Canada_EAG2013 %20Country%20Note.pdf (29.11.2014)

Ontario, Canada: Reform to Support High Achievement in a Diverse Context. (2010) "Strong Performers and Successful Reformers in Education: Lessons from PISA 200orld200e United States" : http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46580959.pdf (25.06.2014)

Postsecondary Education Systems in Canada: An Overview (2009): http://www.cicic.ca/394/an-overview-of-postsecondary-education.canada

Provincial quality assurance systems, AUCC(t.y) : http://www.aucc.ca/canadian-universities/quality-assurance/canadian-provincial-quality-assurance-systems/ (4.07. 2014)

Quality Assurance Practices for Postsecondary Institutions in Canada.CMEC fact sheet NO.5(2009) : ECDhttp://www.cicic.ca/510/fact-sheet-no-5.canada(01.07.2014)

Statistics Canada ve Council of Ministers of Education, Education indicators in Canada: An international perspective 2013 (2014) http://www.statcan.gc.ca/pub/81-604-x/81-604-x2013001-eng.pdf (19.11.2014)

The Ministry of Training, Colleges and Universities (2012) : http://www.tcu.gov.on.ca/eng/about/role.html. (10.07.2014)

The Quality Assurance Framework, Ontario Universities Council on Quality Assurance (2012):http://www.oucqa.ca/wp-content/uploads/2014/01/Quality-Assurance-Framework-and-Guide-Updated-January-2014.pdf (6.07.2014)

Times Higher Education- World University Rankings 2013-2014 methodology. (t.y): http://www.timeshighereducation. co.uk/200orld-university-rankings/2013-14/200orld-ranking/methodology(13.11.2014)

University of Toronto. History & Traditions. (tarihsiz) : http://www.utoronto.ca/about-uoft/history-traditions(10 .07. 2014)

University of Toronto Quick Facts(tarihsiz)http://www.utoronto.ca/about-uoft/quickfacts.htm.

University of Toronto. "Teaching At University Of Toronto". (t.y) : http://www.teaching.utoronto. ca/teaching/nfo/info. htm. (10 .07. 2014)

University of Toronto. "CTSI Portal Training & Support"(t.y): http://www.teaching.utoronto.ca/about_ctsi/servicesexpertise/bb-training-support.htm. (10 .07. 2014)

KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI

Alpaslan Doğan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1299
İşletme No.: 41
ISBN : 978-605-320-205-9
© 1. Basım, Ekim 2015

KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI
Alpaslan Doğan

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Elif Sabancı
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Doğan, Alpaslan.
KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI / *Alpaslan Doğan*
1.Basım, XXX+724 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-205-9
1. Kara Yolu Yolcu Taşımacılığı 2. Yolcu Taşımacılığı 3. İnsan Taşımacılığı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Taşımacılık, tarih boyunca her dönemde, insanlık için en önemli durumda olan çok az sayıdaki faaliyetlerden birisi ve başlıcasıdır. Taşımacılık, insanlıktan bile daha eski bir maziye sahiptir, çünkü sadece insanlar tarafından yapılmaz. Taşıma eylemi insanlar, toplumlar ve tüm canlılar için yaşamsal bir fonksiyondur. Yolcu taşımacılığı, toplumsal yaşamı kolaylaştıran hatta mümkün hâle getiren bir altyapı konumundadır. Taşıma faaliyetleri toplumu sosyal ve ticari bakımdan bir arada tutan harç görevi üstlenmiştir. Böylesine önemli ve yaşamsal bir faaliyetin günümüz dünyasında bir bilim dalı hâline gelmiş olması, çok sayıda dallara ve kategorilere ayrışmış olması son derece doğaldır. Taşıma faaliyetlerinin niteliği, ticarete, ekonomiye, eğitime, üretime, sağlık hizmetlerine ve diğer tüm sektörlere doğrudan etki eder. Hem insanlık hem de tüm canlılar için yaşamsal bir fonksiyon olan taşıma faaliyetleri, tolumun gelişimi için önemli ve bariz olarak belirleyici bir etkiye sahiptir.

Yolcu taşımacılığının konusunun "insan" olması yani kutsal bir emanet niteliğinde olan "can" taşınması, meslek erbaplarının ve konuyla ilgili olan tüm kişilerin herkesten daha fazla sorumluluk altında olmaları anlamına gelmektedir. Taşıma çalışanları bu ağır sorumluluğun üstesinden gelmek için şüphesiz ki bütün diğer sektör mensuplarına göre daha fazla bilgili, ilkeli, liyakat sahibi ve etik olmaları şarttır. Taşımacılık işinin başlı başına bir bilim dalı ve küresel ölçekte büyük bir ekonomi hâline gelmiş olması, hem tüm yasal düzenlemelerin hem de bilimsel ve kuramsal birikimin edinimini şart koşmaktadır. Günümüz çağında memnun edilememiş olan bir tek müşteri bile çok daha fazla müşterinin kaybedilmesine neden olabilmekte veya yasal yükümlülüklerden bir tanesinin dahi yerine getirilmeyişi nedeni ile önemli yaptırımlarla karşılaşılabilmektedir. Dolayısıyla özellikle yolcu taşımacılığı sektöründe, faaliyetlere ilişkin çok sayı-

daki yasal düzenlemeleri son derece detaylıca bilmeye, mevcuda ilaveten her geçen gün yeni bilgiler edinmeye, bilimsel çalışma ve yöntemleri uygulamaya, dahası yeni bilgiler geliştirmeye ve bilimsel yöntemler üretmeye, diğer tüm alanlardan belki de çok daha acil olarak ihtiyaç duyulmaktadır.

Diğer yandan, bu derecede önemli bir faaliyetin; kamu yönetimi, üniversiteler, akademisyenler, işletmeler, taşımacılar, yöneticiler ve tarihin en başarılı taşımacıları olan bir neslin devamı hâlindeki toplumumuz tarafından anlaşılamamış olması son derece üzüntü verici bir durumdur. Günümüzde, herhangi bir vatandaşımızın kötü tecrübeleri arasında taşımacılığa dair bir rezaletin bulunmaması neredeyse imkânsız bir hâldir. Ayrıca henüz kendi mesleğine ilişkin en temel kavram ve yasal düzenlemelerden haberdar dahi olmayan meslek sahiplerinin (!) varlığına olan kanıksanma düzeyi de ancak bu sektörde mümkündür yazık ki. Bakanlık ve bürokratından sektör kuruluş ve derneklerine, akademisyenlerinden üst düzey yöneticilerine, meslek sahiplerinden nasıl ve ne esasla oldukları anlaşılamayan "ulaştırma ve lojistik gurularına (!)" değin; henüz, kara yolu, hava yolu, deniz yolu, demir yolu, yurt içi, uluslararası kelimelerinin doğru yazımını dahi beceremeyen "öncüler (!)" sayesinde gelinen nokta pek de iç açıcı bir durum değildir. Elbette ki mevcut vaziyetin sürdürülmesi hâlinde elde edilecek sonuçların bundan daha iyi olması beklenmez. Bu sebeple, başta taşımacılık ile ilgili eğitim alan öğrencilerimiz olmak üzere, bu sektörde çalışmayı amaç edinmiş olan veya çalışan tüm gençlerimizin bilgilerini artırmaları yönünde daha fazla gayret etmeleri, kapsamlı ve güncel bilgilerle donanmaları, sürekli olarak kendilerini geliştirmeleri ve elbette ki liyakat esaslı olarak sektörde hak etmiş oldukları mevkileri, hak etmeyenlerden acilen geri almaları şarttır. Bu gereklilik, kendileri için sadece bir kariyer planlaması değil, toplumun ortak menfaati için aciliyet taşıyan bir zorunluluktur ve gençlerimizin üstlenmeleri gereken toplumsal sorumluluk gereğidir.

Bu maksatla kitap, kara yolu yolcu taşımacılığını her açıdan incelemiş ve taşımacılar, yöneticiler, akademisyenler, üniversite öğrencilerimiz ve taşımacılık emektarı olan vefakâr çalışanlarımız için önemli bir baş ucu kaynak olacak şekilde hazırlanmıştır.

Kitapta, taşıma sektöründe hakkında en az bilgi sahibi olunan ancak hayatiyeti malum olan çok sayıdaki güncel taşıma mevzuatları her açıdan ve detaylıca ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sadece yurt içi yolcu taşıma mevzuatı değil ülkemizin kabul etmiş olduğu çok taraflı taşıma anlaşmaları ile AB taşıma kurallarına da yer verilmiştir. Detaylı mevzuat bilgileri ile beraber, iş yapma ve faaliyeti gerçekleştirme usulleri, etik ilkeler, araç yönetimi, müşteri ilişkileri, taşıma güvenliği, taşıma maliyetleri, bilet ve sözleşme düzenlemesi gibi operasyonel ve işletme süreçleri de etraflıca incelenmiştir.

Yolcu taşımacılığı faaliyetleri olan; yolcu taşımacılığı, yolcu acente işletmeciliği, terminal işletmeciliği ayrı ayrı ele alınmıştır. Yolcu taşımacılığı faaliyetleri; Yurt içi ve uluslararası niteliklerine göre, düzenli yolcu taşımacılığı, düzensiz yolcu taşımacılığı, turizm taşımacılığı ve entegre yolcu taşımaları olmak üzere sunulmuştur. Ayrıca yolcu taşımalarında önemli bir yere sahip olan, yolcu taşıma faaliyetinde bulunanları doğrudan ilgilendiren, yolcu hakları da ayrı bir bölüm hâlinde hem yurt içi hem de AB mevzuatları çerçevesinde belirtilmiştir.

Yüce Türk Milletine duyduğum minnet, mesleki sevgim, toplumsal sorumluluğum gereği; Ülkemizde kara yolu yolcu taşımacılığına dair ilk kitap olan bu eseri sunmayı ve tarihin en önemli ve başarılı taşıma sistemi olan İpek Yolunun kurucuları olan atalarımdan gelen taşımacılık emanetini sonraki nesillere devretmek görevini ifa etmenin huzur ve mutluluğunu duymaktayım.

Kitabın hazırlanmasında; en az benim kadar emeği geçmiş olan başta sevgili aile bireylerime, eğitim yaşantım boyunca tanıma şansına eriştiğim ve ilham kaynağım olan tüm değerli hocalarıma, kitabın kapağını sanat eseri hâline dönüştüren sevgili hocam Elif Sabancı'ya, kitabın hazırlanmasında büyük bir gayretle emeklerini ortaya koymuş olan değerli Nobel Yayın çalışanlarına, tüm bir ulusa yaşama sansı veren başta büyük önder Atatürk olmak üzere tüm kahramanlarımız ve şehitlerimize ve her şeye rağmen insanlık onurunu layıkıyla taşıyabilen tüm insanlara en içten saygı, minnet ve şükranlarımı sunarım.

İlk insanın ayakları üzerinden yürümesinden hatta ilk canlı yaşamından bu yana devam etmekte olan böylesine muazzam bir faaliyetin ülkemiz adına dünya ölçeğinde örnek düzeylerde yapılabilmesi umudu ile özellikle genç meslektaşlarıma ve sevgili öğrencilerimize yararlı olmasını dilerim.

Alpaslan Doğan

İstanbul, 2015

İÇİNDEKİLER

YAZAR HAKKINDA ..... **V**

ÖN SÖZ ..... **VII**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **XI**

RESİMLER LİSTESİ ..... **XV**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **XIX**

KISALTMALAR ..... **XXIII**

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: YOLCU TAŞIMACILIĞI TARİHİ, ÖNEMİ VE GELECEĞİ **9**
1.1. YOLCU TAŞIMACILIĞI TARİHİ 12
1.2. YOLCU TAŞIMA TÜRLERİ 21
1.2.1. KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI 22
1.2.2. SU YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI 26
1.2.3. DEMİR YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI 29
1.2.4. HAVA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI 33
1.2.5. TÜMLEŞİK (ENTEGRE) YOLCU TAŞIMACILIĞI 37
1.3. YOLCU TAŞIMACILIĞININ ÖNEMİ 43
1.4. YOLCU TAŞIMACILIĞININ GELECEĞİ 45

BÖLÜM 2: YOLCU TAŞIMA MEVZUATI **49**
2.1. KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞINA İLİŞKİN ULAŞTIRMA MEVZUATI DÜZENLEMELERİ 52

2.1.1. KARAYOLU TAŞIMA KANUNU'NUN AMACI VE KAPSAMI 53
2.1.2. TAŞIMACILIK FAALİYETLERİNDE GENEL KURAL 55
2.1.3. MEVZUATA UYGUN TAŞIMACILIK FAALİYETİ YAPILMASI VE YASAKLAR 55
2.1.4. TAŞIMACILIK FAALİYETLERİNDE HİZMETİN SÜREKLİLİĞİ VE ENGELLENEMEYECEĞİ 56
2.1.5. YETKİ BELGELERİ 57
2.1.5.1. Kara Yolu Yolcu Taşıma Faaliyetleri Yetki Belgeleri 57
2.1.5.2. Yetki Belgesi Almanın veya Yenilemenin Genel Şartları 59
2.1.5.3. Yetki Belgesi Almanın veya Yenilemenin Özel Şartları 61
2.1.5.4. Yetki Belgesi Almak ve Yenilemek İçin Gerekli Belgeler 64
2.1.5.5. Yetki Belgelerinin Verilmesi 65
2.1.5.6. Yetki Belgelerinin Süresi 66
2.1.5.7. Yetki Belgesi Alanların Faaliyete Başlama ve Ara Vermeleri 66
2.1.5.8. Yetki Belgelerinin Yenilenmesi Süreci 67
2.1.5.9. Yetki Belgelerinin Değiştirilmesi 68
2.1.5.10. Gerçek Kişinin Ölümü Hâlinde Yetki Belgesinin Veraset Yoluyla İntikali 69
2.1.5.11. Belgeler Üzerinde Tahrifat Yapılması 70
2.1.5.12. Yetki Belgelerinin Devredilemeyeceği ve Birleşmeler 70
2.1.5.13. Asgari Kapasite Şartının Kaybedilmesi ve Buna ilişkin Kurallar 72
2.1.5.14. Belge Ücretleri 72
2.1.6. YOLCU TAŞIMALARINDA BAGAJ 73
2.1.7. YETKİ BELGESİ SAHİPLERİNİN SORUMLULUKLARI 75
2.1.8. YETKİ BELGESİ SAHİPLERİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ 76
2.1.9. GÖNDERENİN, YOLCUNUN, ŞOFÖR VE DİĞER PERSONELİN SORUMLULUĞU 80
2.1.10. HİZMETTEN YARARLANANLARIN HAKLARI 80
2.1.11. SİGORTA YAPTIRMA ZORUNLULUĞU 81
2.1.12. KARA YOLU TAŞIMACILIK FAALİYETLERİNİN DENETİMİ 82
2.1.13. CEZALAR 85
2.1.14. ULUSLARARASI KARA YOLU YOLCU TAŞIMALARI 101
2.2. KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞINA İLİŞKİN TÜRK TİCARET MEVZUATI DÜZENLEMELERİ 102
2.3. ULUSLARARASI KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞINA İLİŞKİN GÜMRÜK MEVZUATI DÜZENLEMELERİ 108

BÖLÜM 3: DÜZENLİ YOLCU TAŞIMACILIĞI 117
3.1. DÜZENLİ YOLCU TAŞIMACILIĞININ ÖZELLİKLERİ 123
3.1.1. ŞEHİR İÇİ DÜZENLİ YOLCU TAŞIMACILIĞI 130
3.1.2. ŞEHİRLER ARASI DÜZENLİ YOLCU TAŞIMACILIĞI 132
3.1.3. ULUSLARARASI DÜZENLİ YOLCU TAŞIMACILIĞI 134
3.1.4. ENTEGRE YOLCU TAŞIMACILIĞI 137
3.1.4.1. Deniz Yolu + Kara Yolu Kombine Taşımacılığı 139
3.1.4.2. Hava Yolu + Kara Yolu Kombine Taşımacılığı 142
3.1.4.3. Demir Yolu + Kara Yolu Kombine Taşımacılığı 146

BÖLÜM 4: DÜZENSİZ YOLCU TAŞIMACILIĞI 153
4.1. DÜZENSİZ YOLCU TAŞIMACILIĞININ ÖZELLİKLERİ 155
4.2. DÜZENSİZ YOLCU TAŞIMA TÜRLERİ 156
4.2.1. MEKİK TAŞIMALAR (SHUTTLE SERVİCES) 156
4.2.2. ARIZİ SEFER (OCCASİONAL SERVİCES) 157
4.3. DÜZENSİZ YOLCU TAŞIMA ŞARTLARI 159

BÖLÜM 5: TURİZM TAŞIMACILIĞI 163
5.1. TURİZM 165
5.1.1. TURİZM ÇEŞİTLERİ 172
5.1.2. SEYAHAT ACENTALARI 177
5.2. TURİZM TAŞIMACILIĞI 182
5.2.1. TURİZM TAŞIMACILIĞI İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR 188
5.2.1.1. Yurt İçi Turizm Taşımacılığı 192
5.2.1.2. Uluslararası Turizm Taşımacılığı 193
5.2.2. TURİZM TAŞIMA YÖNTEMLERİ 199
EK 5.1: SEYAHAT ACENYASI İŞLETME BELGESİ ÖRNEĞİ 202
EK 5.2: INTERBUS KONVANSİYONU 202

BÖLÜM 6: YOLCU TAŞIMA ÇALIŞANLARI 233
6.1. ÇALIŞANLARA DAİR YASAL DÜZENLEMELER 239
6.1.1. TAŞIMACILIK İŞİNE İLİŞKİN ÇALIŞAN MEVZUATI 239
6.1.1.1. Taşıma İşlerinde Nitelikli ve Yeterli Personel İstihdam Etme Zorunluluğu 239
6.1.1.2. Taşıma İşlerinde İstihdam Edilenlerin Hakları ve Sorumlulukları 240
6.1.1.3. Mesleki Yeterlilik 241
6.1.1.4. Mesleki Yeterlilik Belgesi Alma Zorunluluğu 242
6.1.1.5. Mesleki Yeterlilik Belgesi Türleri 242
6.1.1.6. Mesleki Yeterlilik Belge Türlerinin Derecelendirilmesi 245
6.1.1.7. Herhangi Bir Tür Mesleki Yeterlilik Belgesi Sahibinin Başka Tür Mesleki Yeterlilik Belgesi Alabilmesi 246
6.1.1.8. Mesleki Yeterlilik Eğitimi 246
6.1.1.9. Mesleki Saygınlık 248
6.2. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ 250
6.3. ARAÇ PERSONELİ 261
6.3.1. ŞOFÖRLER 263
6.3.1.1. Şoförlerde Aranacak Nitelik ve Şartlar 267
6.3.1.2. Şoförlerin Çalışma ve Dinlenme Süreleri 269
6.3.1.3. Trafik Kazalarında Sürücü Kusurlarının Tespiti ve Asli Kusur Sayılan Hâller 274
6.3.1.4. Alkol, Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddeler Etkisi Altında Araç Sürme Yasağı 275
6.3.1.5. Psikoteknik Değerlendirme 278
6.3.1.6. Sürücü Belgeleri 279
6.3.1.7. İyi Şoförün Özellikleri 284

6.3.1.8. Yolcu Taşımacılığında Şoförün Görevleri 292
6.3.2. ŞOFÖR YARDIMCISI 297
6.3.3. SERVİS GÖREVLİSİ 301
6.4. DİĞER YOLCU TAŞIMA ÇALIŞANLARI 308
6.5. AETR KONVANSİYONU 315
6.6. YÖNETİCİLER 321
6.6.1. İYİ YÖNETİCİ 324
6.6.2. KÖTÜ YÖNETİCİ 328
6.7. MESLEKİ ETİK 331
6.7.1. Mesleki Etik veya Meslek Etiğinin Özellikleri 332
6.7.2. Meslek Etiğinin Tarihçesi; Ahilik Teşkilatı 332

BÖLÜM 7: YOLCU TAŞIMA ARAÇLARI 337
7.1. KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞINDA KULLANILAN ARAÇLAR 340
7.2. ARAÇLARIN AĞIRLIK VE BOYUTLARI 347
7.2.1. ARAÇLARIN BOYUT ÖLÇÜLERİ 348
7.2.2. ARAÇLARIN AZAMİ AĞIRLIK ÖLÇÜLERİ 351
7.3. ARAÇLARIN YÜKLENMESİNE İLİŞKİN USULLER 358
7.4. AĞIRLIK VE BOYUT ÖLÇÜM TOLERANSLARI 364
7.4.1. TARTI (AĞIRLIK) TOLERANSI UYGULAMASI 364
7.4.2. BOYUT ÖLÇÜM TOLERANSI UYGULAMASI 365
7.5. YOLCU TAŞIMA İÇİN İMAL EDİLMİŞ OLAN TAŞITLARIN SINIFLANDIRILMASI 365
7.6. TAŞITLARIN KAPASİTESİNİN ÜZERİNDE YÜKLENMESİNİN SAKINCALARI 366
7.7. YOLLARI YIPRATAN ETKENLER 369
7.8. ARAÇ YÜKLEME KURALLARI 370
7.9. ARAÇ BİLEŞENLERİ 371
7.10. KIŞ LASTİĞİ VE UYGULAMALARI 387
7.11. ARAÇLARDA BULUNDURULMASI ZORUNLU GEREÇLER 389
7.12. TİCARİ TAŞITLARDA REKLAM BULUNDURULMASI 392
7.13. EKONOMİK ARAÇ KULLANIMI 397

BÖLÜM 8: YOLCU TAŞIMA SİGORTALARI 409
8.1. SİGORTA 411
8.1.1. SİGORTA TANIMI 411
8.1.2. SİGORTAYA İLİŞKİN KAVRAMLAR 411
8.1.3. SİGORTA İLKELERİ 422
8.2. SORUMLULUK SİGORTALARI 424
8.2.1. SORUMLULUK SİGORTALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ 425
8.2.2. ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTALARI 427
8.3. TAŞITLARA İLİŞKİN SİGORTALAR 428
8.3.1. KARAYOLLARI MOTORLU ARAÇLAR ZORUNLU MALİ SORUMLULUK SİGORTASI (TRAFİK SİGORTASI) 428
8.3.1.1. Trafik Sigortası Tarife Uygulama Esasları 435

8.3.2. MOTORLU KARA TAŞITLARI İHTİYARİ MALİ SORUMLULUK SİGORTASI ... 437
8.3.3. ULUSLARARASI TRAFİK SİGORTASI (GREEN CARD - YEŞİL KART SİGORTASI) ... 442
8.3.4. KARA ARAÇLARI KASKO SİGORTASI ... 449
8.4. YOLCU TAŞIMA SİGORTALARI ... 457
8.4.1. KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI ZORUNLU MALİ SORUMLULUK SİGORTASI ... 458
8.4.2. KARA YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI ZORUNLU KOLTUK FERDİ KAZA SİGORTASI ... 467
8.5. GÜVENCE HESABI ... 474

BÖLÜM 9: TAŞIMA MALİYETLERİ ... 481
9.1. MALİYET KAVRAMI ... 486
9.2. TAŞIMA MALİYETLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ... 491
9.3. YOLCU TAŞIMA MALİYETLERİ ... 493
9.3.1. TAŞIMA (OPERASYON) MALİYETLERİ ... 494
9.3.1.1. Araç Maliyetleri ... 495
9.3.1.2. Sefer Maliyetleri ... 504
9.3.1.3. Araç Personeli Maliyetleri ... 508
9.3.2. İŞLETME MALİYETLERİ ... 511
9.3.3. TOPLAM TAŞIMA MALİYETLERİ ... 513
9.4. TAŞIMA ÜCRETİ ... 519

BÖLÜM 10: ACENTELER ve TERMİNALLER ... 521
10.1. ACENTELER ... 523
10.2. TERMİNALLER ... 532

BÖLÜM 11: YOLCU HAKLARI ... 541
11.1. KARA YOLU TAŞIMACILIĞINA İLİŞKİN YOLCU HAKLARI ... 543
11.2. TÜKETİCİNİN KORUNMASINA İLİŞKİN YOLCU HAKLARI ... 553
11.3. AB YOLCU HAKLARI YÖNETMELİĞİ ... 560
11.3.1. 250 KİLOMETRE VE ÜZERİ MESAFELER İÇİN OTOBÜSLE YAPILAN DÜZENLİ YOLCU TAŞIMALARINA DAİR YOLCU HAKLARI ... 561
11.3.2. 250 KİLOMETREDEN KISA MESAFELER İÇİN OTOBÜSLE YAPILAN DÜZENLİ YOLCU TAŞIMALARINA DAİR YOLCU HAKLARI ... 567
11.3.3. OTOBÜSLERLE YAPILAN DÜZENSİZ YOLCU TAŞIMALARINA DAİR YOLCU HAKLARI ... 569
11.4. YOLCU HAKLARININ TAKİBİ ... 571

BÖLÜM 12: TAŞIMA GÜVENLİĞİ VE TAŞIMA İSTATİSTİKLERİ ... 577
12.1. TAŞIMA GÜVENLİĞİ ... 585
12.1.1. KARA YOLU YOLCU ULAŞIMI GÜVENLİĞİ ... 588
12.1.2. TRAFİK GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI ... 594

12.1.2.1. Trafik Kurallarına Uyulması 597
12.1.2.2. Seyir Hızı ve Kaza Riski 606
12.1.2.3. Emniyet Kemeri Kullanımı 611
12.1.2.4. Uykusuzluk ve Yorgunluk 620
12.1.2.5. Cep Telefonu ve Kaza Riski 627
12.1.2.6. Alkollü Araç Kullanımı 628
12.1.2.7. Güvenli Sürücü Mü? Becerikli Sürücü Mü? 633
12.1.2.8. Risk ve Tehlikelerden Kaçınma 633
12.2. YOLCU TAŞIMACILIĞINDA TAŞIMA GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI 635
12.2.1. ŞOFÖRLER İÇİN GÜVENLİK ÖNLEMLERİ 635
12.2.2. ŞOFÖRLER İÇİN KONTROL LİSTESİ 638
12.2.3. ARAÇ YANGININA KARŞI ALINACAK ÖNLEMLER 646
12.2.4. TAŞIMACI VE ŞOFÖR İÇİN KIŞ DÖNEMİ HAZIRLIKLARI 652
12.3. TAŞIMA İSTATİSTİKLERİ 659
12.3.1. ÜLKEMİZ YOLCU TAŞIMACILIĞININ TAŞIMA TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI 660
12.3.2. ÜLKEMİZDEKİ YOLCU TAŞIMA ARACI SAYILARI 662
12.3.3. TAŞIMACILIĞIN ÇEVRESEL ETKİLERİ 666
12.3.4. YETKİ BELGELERİ İSTATİSTİKLERİ 676
12.3.5. MESLEKİ YETERLİLİK BELGELERİ İSTATİSTİKLERİ 680

BÖLÜM 13: YOLCU TAŞIMACILIĞI SORUNLARI 687
13.1. SEKTÖRDEN KAYNAKLANAN SORUNLAR 691
13.1.1. YÖNETİM VE YÖNETİCİLERDEN KAYNAKLI SORUNLAR 693
13.1.2. ŞOFÖR VE ÇALIŞANLARDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR 701
13.1.3. SEKTÖREL DERNEKLER 703
13.2. BÜROKRATİK SORUNLAR 704
13.3. EĞİTİM SORUNLARI 706
13.4. EKONOMİK VE TOPLUMSAL KAYNAKLI SORUNLAR 709
13.4.1. EKONOMİK NEDENLER 710
13.4.2. TOPLUM KAYNAKLI SORUNLAR 710

KAVRAMLAR 713

KAYNAKÇA 721

KAYNAKÇA

İNTERNET SİTELERİ

Alpaslan Doğan kişisel web sitesi, www.alpaslandogan.com

BM Avrupa Ekonomik Komisyonu, www.unece.org

Dünya Ticaret Örgütü, www.wto.org

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), www2.unwto.org

European Commission, www.ec.europa.eu

European Conference of Ministers of Transport (CEMT), www.cemt.org.

United States Environmental Protection Agency, www.epa.gov

Güvence Hesabı İnternet Sitesi (T.C. Hazine Müsteşarlığı), www.guvencehesabi.org.tr,

International Chamber of Commerce-ICC, www.iccwbo.org

International Energy Agenc-IEA, www.iea.org

International Transport Forum, www.internationaltransportforum.org

Internet Chamber of Commerce-Independent Business Network, www.icc.org

International Road Federation, www.irfnet.org

International Monetary Fund, www.imf.org

İstanbul Ticaret Odası, www.ito.org.tr

Mavi Bayrak Türkiye, http://www.mavibayrak.org.tr

U.S. Department Of Transportation, www.cms.fmcsa.dot.gov

Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi, www.sbm.org.tr

T.C. Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi, www.mevzuat.gov.tr

T.C. Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr

T.C. Ekonomi Bakanlığı Dış Ticaret Müsteşarlığı, www.dtm.gov.tr

T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr

T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü, www.egm.gov.tr

T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, www.gumruk.gov.tr

T.C. Hazine Müsteşarlığı, www.hazine.gov.tr

T.C. İçişleri Bakanlığı, www.icisleri.gov.tr

T.C. Kara Yolu Düzenleme Genel Müdürlüğü, www.kugm.gov.tr

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, www.turizm.gov.tr

T.C. Merkez Bankası, www.tcmb.gov.tr

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, www.meb.gov.tr

T.C. Resmî Gazete, www.resmîgazete.gov.tr

T.C. Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr

T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, www.ubak.gov.tr

T.C. Merkez Bankası, www.tcmb.gov.tr

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, www.tobb.org.tr

Türkiye Sigorta Birliği, www.tsb.org.tr

TÜRSAB Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, www.tursab.org.tr

Uluslararası Kara Yolu Taşıma Birliği IRU, www.iru.org

United Nations Framework Convention on Climate Change, www.unfccc.int

US Deparment of Transportation Federal Highway Administration, www.fhwa.dot.gov

US Environmental Protection Agency, www.epa.gov

World Bank Group, www.worldbank.org

World Bank in Turkey, www.worldbank.org.tr

World Energy Outlook-IEA, www.worldenergyoutlook.org

www.ulastirma.biz

KİTAPLAR

Akten, N. & Albayrak, M. A. (1988). Deniz Taşımacılığı Kılavuzu. İstanbul: Ekim Matbaası.

Bridges, J. K. (1968). Kara Ulaştırma Tarihi. İstanbul: Arkın Kitabevi.

Doğan, A. (2014). Kara Yolu Yük Taşımacılığı. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Eren E. (2013). Yönetim ve Organizasyon. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Ertürk M. (2013). İşletme Biliminin Temel İlkeleri. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Koçel T. (2013). İşletme Yöneticiliği. İstanbul: Beta Basım Yayım.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, MEGEP Yayınları, Sigorta Çeşitleri. http://megep.meb.gov.tr.

Ülgen, H. & Mirze S. K. (2013). İşletmelerde Stratejik Yönetim. İstanbul: Beta Basım Yayım.

MEVZUAT ve KONVANSİYONLAR

155 sayılı ILO Sözleşmesi.

1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1489 sayı ve 06.05.1930 tarihli R. G.).

1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu (14320 sayı ve 28.09.1972 tarihli R.G.).

213 sayılı Vergi Usul Kanunu (10703–10705 sayı ve 10.01.1961 tarihli R. G.).

2872 sayılı Çevre Kanunu (18132 sayı ve 11.08.1983 tarihli R. G.).

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (18195 sayı ve 18.10.1983 tarihli R. G.).

4458 sayılı Gümrük Kanunu (23866 sayı ve 04.11.1999 tarihli R. G.).

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (24607 sayı ve 08.12.2001 tarihli R. G.)

4925 sayılı Kara Yolu Taşıma Kanunu (25173 sayı ve 19.07.2003 tarihli R. G.).

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu (26479 sayı ve 31.3.2007 tarihli R. G.)

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (27846 sayı ve 14.2.2011 tarihli R.G.).

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (28835 sayı ve 28.11.2013 tarihli R. G.).

AETR Konvansiyonu.

CIV Konvansiyonu (Demir Yolu İle Uluslararası Yolcu Ve Bagaj Taşınmasına İlişkin Anlaşma).

Concerning the Rights of Passengers in Bus and Coach Transport- AB Otobüslerle yapılan yolcu taşımalarında yolcu hakları yönetmeliği (REGULATION (EU) No

181/2011 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 16 February 2011)

Gümrük Yönetmeliği (Mükerrer 27369 sayı ve 07.10.2009 tarihli R.G.).

INTERBUS Konvansiyonu (Otobüs ile Uluslararası Tarifesiz Yolcu Taşınmasına Dair Anlaşma).

Karayolları Trafik Yönetmeliği (Mükerrer 23053 sayı ve 18.07.1997 tarihli R. G.).

Kara Yolu Taşıma Yönetmeliği (27255 sayı ve 11.06.2009 tarihli R. G.).

Seyahat Acentaları Birliği Yönetmeliği (14565 sayı ve 15.06.1973 tarihli R. G.).

Seyahat Acentaları Yönetmeliği (26664 sayı ve 05.10.2007 tarihli R. G.).

2. Basım

Yeni Programa Göre Düzenlenmiş KELÂM TARİHİ

Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 600
Sosyal Bilimler No.: 41
ISBN: 978-605-133-502-5
© 2. Basım, Nisan 2015

Yeni Programa Göre Düzenlenmiş KELÂM TARİHİ
Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Sosyal Çalışmalar Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özarslan, Selim.
Yeni Programa Göre Düzenlenmiş KELÂM TARİHİ */ Prof. Dr. Selim Özarslan*
2. Basım, XIV + 204 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-502-5
1. İslam İnanç Esasları 2. Kelâm İlminin Doğuş Nedenleri 3. Kelâm Ekolleri ya da Mezhepleri
4. Kelâm'ın Geçirdiği Devreler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Kelâm (teoloji), Allah, insan ve kâinat arasındaki ilişkiyi irdeleyen, âlemde olup biten tüm olgu ve olayları Allah ile irtibatlandırıp ilişkilendiren insanî bir ilimdir. Yine Kelâm, ilahî söz olan Kur'an-ı Kerim'in temelde itikat ve inançla ilgili ayetlerinin anlaşılması ve yorumunu esas alan, İslâmî ilimlerin de temelini oluşturan bir bilim dalıdır. Başka bir deyişle kelâm ilmi, dini akideleri kesin delilleri ile bilmeyi sağlayan bir ilimdir.

Miladi VIII. yüzyılın başlarından itibaren bu ilimle uğraşan Müslüman düşünürler olmuştur. Bu Müslüman bilginler birbirlerinden farklı metotlarla dinin inançla ilgili esaslarını yorumlamaya tabi tutmuşlar, bunun sonucunda da düşünüş ve yöntemde farklı kelâm ekolleri teşekkül etmiştir. Biz de, işte bu ekolleri kronolojik bir sırayla ortaya koymayı hedef edindik.

Kelâm okullarının ortaya çıkış nedenlerini, bu kelâm ekollerinin kelâmcılarının biyografik tanıtımlarını, hangi ekole mensup olduklarını ve kelâm anlayışlarının oluşmasına etki eden metotlarını belirtmeye çalıştık. Bunu günümüzün kelâm alanındaki çalışmalarına ışık tutması, rehberlik etmesi açısından önemsiyoruz. Zira geçmişte yapılanlar tam manasıyla ve bütün gerçekliğiyle bilinmeden bugün inşa edilemez ve geleceğe güvenle bakılamaz.

Bu nedenlerle Kelâm Tarihi ismini verdiğimiz bu eserin ülkemiz İlahiyat Fakülteleri, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü, İLİTAM ve Önlisans İlahiyat öğrencilerimize, Kelâm Tarihi hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlere, genel okuyucuya ve araştırmacılara faydalı olmasını niyaz ediyor, İslâm düşüncesine katkı sağlayan bütün kelâm bilginlerini rahmet, minnet ve saygıyla anıyorum.

Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN
13 Şubat 2013, ELAZIĞ

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ 1
1.1. KELÂM İLMİNİN TANIMI, KONUSU, GAYESİ, İSLÂM İLİMLERİ İÇİNDEKİ YERİ, KELÂM'IN GEÇİRDİĞİ DEVİRLER VE DOĞUŞUNA TESİR EDEN SEBEPLER 1
1.1.1. Kelâmın Tanımı 1
1.1.2. Kelâm İlmi'nin Adı 2
1.1.3. Kelâm İlmi'nin Konusu 3
1.1.4. Kelâm İlminin Gayesi 5
1.1.5. Kelâm İlminin Önemi, Şerefi ve İslâm İlimleri İçindeki Yeri 5
1.1.6. Kelâm İlmini Eleştirenler 7
1.1.7. Kelâm'ın Geçirdiği Devreler 8
1.2. KELÂM İLMİ'NİN DOĞUŞUNA TESİR EDEN SEBEPLER VE İLK FİKRİ HAREKETLER 9
1.2.1. İslâm'ın Kendi Bünyesinden Doğan Sebepler 10
1.2.1.1. İlk İhtilaflar 11
1.2.1.1.1. Hilâfet/İmamet Tartışması 11
1.2.1.1.2. İlk Müslümanlar Arasında Ortaya Çıkan İç Savaşlar 12
1.2.1.2. Kur'an'ın İçeriği ve Bazı Dini Nasların (Metinlerin) Kendi Karakterlerinden Kaynaklanan Sebepler 13
1.2.1.2.1. Allah'ın Birliği, Tevhit İlkesi 13
1.2.1.2.2. Peygamberlik (Nübüvvet) 14
1.2.1.2.3. Ahiret/Öte Dünya 14
1.2.1.2.4. İnsan Fiilleri ve Kader 14
1.2.1.2.5. İslâm'a Davet Yöntemi 15
1.2.1.3. Aklî Araştırma 16

1.2.2. İslâm'ın Dışından Kaynaklanan Sebepler (Yabancı Din, Kültür ve Düşünceler) ... 17
1.2.2.1. Müslümanların Yabancı Din ve Kültürlere Mensup Bireylerle İlişki Kurması ... 17
1.2.2.2. İslâm'ın İnsanlara Tanıdığı Fikir ve Vicdan Hürriyeti ... 18
1.2.2.3. Felsefî Eserlerin Tercüme Edilerek İslâm Dünyasında Yayılması ... 18

BÖLÜM 2: İLK ORTAYA ÇIKAN BAŞLANGIÇ DÖNEMİ KELÂM EKOLLERİ ... 21
2.1. HARİCİLİK ... 21
2.1.1. Haricilerin İtikadî Görüşleri ... 22
2.1.2. Haricilerin Özellikleri ... 24
2.2. ŞİİLİK/ŞİA ... 25
2.2.1. Şiiliğin Ana İlkeleri ... 25
2.2.1.1. Vasıyyet ... 25
2.2.1.2. İsmet ... 26
2.2.1.3. Ric'at ... 26
2.2.1.4. Takiyye ... 27
2.2.1.5. Bedâ ... 27
2.2.2. Şiiliğin Temel İnanç Esasları ... 28
2.2.2.1. İmamet ... 28
2.2.2.2. Tevhid/İlahiyat ... 32
2.2.2.3. Nübüvvet ... 33
2.2.2.4. Adalet (Adl) ... 34
2.2.2.5. Meâd/Ahiret ... 35
2.2.3. Şii Fırkalar ... 37
2.2.3.1. Zeydiyye ... 38
2.2.3.2. İmamiyye ... 38
2.2.3.3. İsmailiyye (Bâtıniye) ... 39
2.3. MÜRCİE ... 41
2.3.1. Mürcie'nin İtikadî Görüşleri ... 42
2.4. KADERİYYE ... 43
2.5. CEBRİYYE/CEHMİYYE ... 44
2.5.1. Cebriyye'nin Kelâmi Görüşleri ... 45
2.6. MÜŞEBBİHE VE MÜCESSİME ... 47
2.7. KERRÂMİYYE ... 48
2.8. NECCARİYYE ... 48

BÖLÜM 3: SİSTEMATİK DÖNEM KELÂM EKOLLERİ ... 51
3.1. MU'TEZİLE ... 51
3.1.1. Mu'tezile'nin Doğuşu ... 52
3.1.2. Mu'tezile'nin İnanç Esasları/Beş Temel İlkesi (El-Usulu'l-Hamse) ... 53

3.1.2.1. Tevhid 53
3.1.2. 2. Adalet 55
3.1.2.3. Va'd ve'l-Vaîd 55
3.1.2.4. el-Menzile beyne'l-Menzileteyn 56
3.1.2.5. el-Emru bi'l- Ma'rûf ve'n-Nehy-i ani'l-Münker 57
3.1.3. Mu'tezile'nin Diğer Kelâmi Görüşleri 58
3.1.4. Mu'tezile Kelâmcıları, Görüşleri ve Eserleri 60
3.1.4.1. Basra Ekolü Mu'tezilîlileri 60
3.1.4.1.1. Vâsıl b. Atâ 60
3.1.4.1.2. Amr b. Ubeyd 63
3.1.4.1.3. Ebu'l Huzeyl el-Allaf 64
3.1.4.1.4 İbrahim en-Nazzam 66
3.1.4.1.5. Amr b. Bahr el-Câhız 69
3.1.4.1.6. Ebu Ali el-Cubbâî 70
3.1.4.1.7. Ebu Haşim el-Cubbâî 72
3.1.4.2. Bağdat Ekolü Mu'tezilîleri 73
3.1.4.2.1. Ebu Sehl Bişr b. el-Mu'temir 73
3.1.4.2.2. Ebu Musa b. el-Murdar 74
3.1.4.2.3. Sümâme b. el-Eşres 75
3.1.4.2.4. el-Ca'fereyn 75
3.1.4.2.5. Ahmed b. Ebi Duat 76
3.1.4.2.6. Ebu'l-Hüseyin el-Hayyat 76
3.1.4.2.7. Ebi Kâsım Abdullah b. Ahmed b. Mahmud el- Belhî el-Kâ'bî' 78
3.1.4.2.8. Kâdı Abdulcebbâr 78
3.1.4.3. Basra ve Bağdat Mu'tezililerinin Üzerinde İttifak Ettiği Kelâmî Konular 82
3.1.4.4. Basra ve Bağdat Mu'tezilileri Arasındaki Farklar 83
3.2. EHL-İ SÜNNET VE'L- CEMAAT 85
3.2.1. SELEFİYYE 86
3.2.1.1. Takdîs 88
3.2.1.2. Tasdik 88
3.2.1.3. Aczini İtiraf Etmek 88
3.2.1.4. Sükût 88
3.2.1.5. İmsâk 88
3.2.1.6. Keff 89
3.2.1.7. Marifet Ehlini Teslim 89
3.2.2. EŞ'ÂRÎLİK (EŞ'ÂRİYYE) 90
3.2.2.1. Eş'âriliğin Doğuşu ve Gelişim Süreci 90
3.2.2.1.1. Mütekaddimûn (Öncekiler) Dönemi Kelâmi ve Özellikleri 92
3.2.2.1.2. Eş'ârîliğin Kelâmî Görüşleri 94

3.2.2.1.2.1. Tevhid/İlahiyat 94
3.2.2.1.2.2. Peygamberlik/Nübüvvet 95
3.2.2.1.2.3. İnsan ve Fiilleri 96
3.2.2.1.2.4. İman 97
3.2.2.1.2.5. İman-İslâm 97
3.2.2.1.2.6. İmanda İstisna 98
3.2.2.1.2.7. Büyük Günah Sorunu 98
3.2.2.1.2.8. Tevbe 98
3.2.2.1.2.9. Ahiret, Şefaat 98
3.2.2.1.2.10. İmamet 99
3.2.2.1.3. Mütekaddimûn (Öncekiler) Dönemi Eş'arî Kelâmcıları ve Eserleri 100
3.2.2.1.3.1. Ebû Bekir Bâkıllânî (338-403/950-1013) 100
3.2.2.1.3.2. İbn Fûrek (330-406/941-1015) 101
3.2.2.1.3.3. Ebû İshak İsferayinî (ö. 418/1027) 102
3.2.2.1.3.4. Abdulkahir el-Bağdadî (ö. 429/1037) 102
3.2.2.1.3.5. İmamü'l-Harameyn Abdülmelik el-Cüveynî (419-478/1028-1085) 103
3.2.2.2. Müteahhirûn (Sonrakiler) Dönemi Kelâmı ve Özellikleri 104
3.2.2.2.1. Müteahhirûn (Sonrakiler) Dönemi Eş'arî Kelâmcıları ve Eserleri 105
3.2.2.2.1.1. Ebu Hamid el-Gazalî (ö. 505/1111) 105
3.2.2.2.1.2. Ebû'l-Feth Abdulkerim Şehristânî (469-548/1076-1153) 110
3.2.2.2.1.3. Fahreddin er-Razî (543- 606/1149-1209) 111
3.2.2.2.1.4. Seyfüddîn Amidî (551-631/1156-1233) 112
3.2.2.2.1.5. Nasıruddin Beyzavî (ö. 685/1287) 114
3.2.2.2.1.6. Adudiddin el-Îcî (ö. 756/1355) 115
3.2.2.2.1.7. Sadeddîn Taftazânî (ö. 792/1390) 116
3.2.2.2.1.8. Seyyid Şerif el-Cürcanî (740-816/1340-1413) 116
3.2.2.2.1.9. Molla Fenârî (750-831/1350-1431) 117
3.2.2.2.1.10. Hocazade Muslihiddin Mustafa (ö. 893/1478) 118
3.2.2.2.1.11. Celaleddin Devvânî (828-908/1424-1502) 118
3.2.2.2.1.12. İbn Kemal (873- 940/1468- 1533). 119
3.3. MATÜRİDÎLİK (MATÜRİDİYYE) 119
3.3.1. Matüridî'nin Kimliği, Kişiliği ve Matürîdiliğin Doğuşu 119
3.3.2. Matüridî'nin Kelâmi Görüşleri 123
3.3.2.1. Bilgi Kuramı veya Teorisi 124
3.3.2.2. Duyular (A'yan) 124
3.3.2.3. Haberler 125
3.3.2.4. Akıl 125
3.3.2.5. Âlem 125

3.3.2.6. Tevhid/İlahiyat 126
3.3.2.7. Nübüvvet/Peygamberlik 128
3.3.2.8. İnsan Fiilleri ve Kader 129
3.3.2.9. İman 130
3.3.2.10. İman ve İslâm 130
3.3.2.11. İmanda İstisna 131
3.3.2.12. Büyük Günah (Mürtekibu'l-Kebire) Meselesi 131
3.3.2.13. Hüsun-Kubuh (İyilik ve Kötülük) Meselesi 131
3.3.2.14. Ahiret 132
3.3.2.15. Şefaat 132
3.3.3. Mâtüridilik ile Eş'arîlik Arasındaki Bazı Farklar 132
3.3.4. Matüridî Kelâmcıları ve Eserleri 134
3.3.4.1. Hakîm es-Semerkandî (ö. 342/953) 134
3.3.4.2. Ebû Hasan er-Rüstüfeğnî/Rüstüğfenî (ö. 345/956) 136
3.3.4.3. Ebû Seleme Muhammed b. Muhammed es-Semerkandî (IV./X. yüzyıl) 136
3.3.4.4. Ebû'l-Leys es-Semerkandî (ö. 373/983) 136
3.3.4.5. Ebû'l-Yusr Muhammed Pezdevî (ö. 493/1099) 137
3.3.4.6. Ebû'l-Muin en-Nesefî (418-508/1028-1114) 139
3.3.4.7. Ebu Hafs Necmüddin (Ömer) en-Nesefi (ö. 537/1142) 141
3.3.4.8. Alâeddîn es-Semerkandî (ö. 540/1145) 141
3.3.4.9. Alâeddîn el-Üsmendî (488-552/1095-1157) 141
3.3.4.10. Ferganalı Ali b. Osman el-Ûşî (ö. 575/1179) 142
3.3.4.11. Nureddin es-Sâbûnî (ö. 580/1184) 142
3.3.4.12. Şemsüddin es-Semerkandî (ö. 702/1303) 143
3.3.4.13. Burhaneddin en-Nesefî (ö. 687/1288) 144
3.3.4.14. Ebu'l-Berekat en-Nesefî (ö. 710/1310) 144
3.3.4.15. Sadru'ş-Şeria (ö. 747/1340) 145
3.3.4.16. İbn Hümam Kemaleddin (ö. 861/1457) 145
3.3.4.17. Hızır Bey (ö. 863/1458) 147
3.3.4.18. Aliyyü'l-Karî (ö. 1016/1606) 147
3.3.4.19. Kemaleddin Ahmed el-Beyâzî (ö. 1098/1687) 148

4. BÖLÜM: YENİ İLM-İ KELÂM DÖNEMİ 149
4.1. YENİ İLM-İ KELAM DÖNEMİNİN ÖZELLİKLERİ VE İLK TEMSİLCİLERİ 149
4.2. İSMAİL HAKKI İZMİRLİ (1868-1946) 152
4.2. SIRRI GİRİDÎ (1844-1895) 156
4.4. GÜNÜMÜZDE KELAMÎ SORUNLAR 163
4.4.1. İnanç Problemlerinin Nedenleri 163
4.4.2. İnanç Sapmaları ve Kelâmî Çözümler 167
4.4.2.1. İnançsızlık Problemi 167

4.4.2.2. Tekfir ya da Küfürle İtham 170
4.4.2.3. Determinist Kader Anlayışı 172

SONUÇ 175

EK 177

İMAN VE MAHİYETİ 177
1. İmanın Tanımı ve Neliği (Mahiyeti) 177
2. İman Sınıflandırmaları 181
2.1. İcmâlî ve Tafsilî İman 181
2.2. Taklidî ve Tahkikî İman 183
3. İman-Amel İlişkisi 183
4. İman Küfür İlişkisi 184
5. İman İslâm İlişkisi 185
6. İmanın Artması ve Eksilmesi 186
7. Mukallidin İmanı 189
8. İmanın Yaratılmış Olup Olmadığı 189
9. İmanda İstisna Sorunu 191
10. İmanın Sürekliliği Meselesi 192

KAYNAKÇA 193

KAYNAKÇA

ACLUNÎ, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ,* Beyrut, 1352/1933.

AHMED B. HANBEL, *el-Müsned*, thk. Abdullah Muhammed Derviş, Beyrut, 1411/1991.

AHMED EMİN, *Zuhrü'l-İslam*, Kahire, 1952.

AHMED EMİN, *Fecru'l-İslâm*, Mektebetü'l-Usra, Kahire, 1996.

ALÂEDDİN EL-ÜSMENDÎ, *Lübâbü'l-Kelâm,* thk. M. Said Özervarlı, İstanbul, 1426/2005.

ALİYYÜ'L-KÂRÎ, Ali b. Sultan Muhammed el-Hanefî, *Şerhu alâ Fıkhu'l-Ekber*, İstanbul, 1375/1955.

AMİDÎ, Seffüddin, *Gayetü'l-meram fi ilmi'l-kelam*, Kahire, 1971.

ATAY, Hüseyin, 'Memleketimizde İlim ve Din Anlayışı' *AÜİFD*, Ankara, 1969.

AYDIN, Ali Arslan, *İslâm İnançları ve Felsefesi (Tevhit ve Kelâm),* Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1964.

AYDINLI, Osman, *İslam Düşüncesinde Aklîleşme Süreci Mutezilenin Oluşumu ve Ebu'l-Huzeyl Allaf,* Ankara, 2001.

BAĞÇECİ, Muhittin, *Allah'ı Bilmek ve Nesefi'ye Göre İman*, Kayseri, 1995.

BAĞDADÎ, Ebu Mansur Abdulkâhir b. Tahir b. Muhammed, *el-Fark beyne'l-Fırak, (Mezhepler Arasındaki Farklar)*, çev. E. Ruhi Fığlalı, Ankara, 1991.

BAĞDADÎ, Ebu Mansur Abdulkâhir b. Tahir b. Muhammed, *Usulu'd-Din*, Beyrut, 1401/1981.

BAĞDADÎ, Ebu Mansur Abdulkâhir, *el-Fark beyne'l-Fırak*, neşr., Hasan el-Kevserî, Kahire, 1948.

BAĞDATLI İSMAİL PAŞA, *Hediyyetü'l- Ârifîn Esmau'l- Müellefîn ve Âsaru'l-Musannifîn*, İstanbul, 1951.

BAKİLLANİ, Kadı Ebi Bekir Muhammed b. Tayyib, *Temhîdü'l Evâil Telhisü'd-Delâil*, thk. İmaduddin Ahmed Haydar, Beyrut, 1407-1987.

BEYAZÎ, Kemaleddin, *İşaratu'l-Meram min 'İbâreti'l-İmam*, Kahire, 1949.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Muvazzah İlmi Kelâm*, İstanbul, tarihsiz.

BOLAY, S. Hayri, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Ankara, 1987.

BUHARİ, Muhammed b. İsmail, *es-Sahih*, İstanbul, 1413/1992.

BURSALI MEHMED TAHİR EFENDİ, *Osmanlı Müellifleri*, Hazırlayan, A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Yaylacılık matbaası, İstanbul, 1972.

CÂHIZ, Ebu Osman Amr b. Bahr el-Cahız, *Kitabu'l-Hayevân*, thk. Abdüsselam Muhammed Harun, Beyrut, trs.

CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Abdurrahman el-Cevzî, *Telbisu İblîs*, thk. Eymen Salih, Kahire, 1415/1995.

CEVZİYYE, İbn Kayyim, *Hâdi'l-Ervâh ilâ Bilâdi'l-Efrâh*, thk. Taha Abdurrauf Sad, Kahire, trs.

CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed, *Kitabu't-Ta'rifât*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1416/1995.

CÜVEYNÎ, Ebi Meâlî Abdulmelik, *Kitabu'l-İrşâd Kâvâti'l- Edilleti fi Usuli'l-İ'tikâd*, thk. Esad Temim, 1413/1992.

CÜVEYNÎ, Ebi'l-Meâlî Abdulmelik, "el-Akîdetü'n-Nizâmiyye fi Erkâni'l-İslâmiyye", *Akaide Dair İki Risale*, Müifv. yay., No:41, İstanbul, trs.

DEYLEMÎ, Muhammed b. Hasan, *Beyânu Mezhebi'l-Bâtıniyye ve Butlânuhu*, tash. R. Strothmann, İstanbul, 1938.

DOĞAN, İsa, *Mürcie ve Ebu Hanife*, Samsun, 1992.

EBU DAVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, İstanbul, 1413/1992.

EBU HANİFE, *el-Fıkh el-Ekber*, *el- Vasiyye*. (Mustafa Öz'ün İmamı Azamın beş eseri içinde, İstanbul, 1992.)

EBU UZBE, *er-Ravdatü'l-Behiyye fî mâ beyne'l-Eşariyye ve'l-Mâtüridiyye*, Haydarâbad, 1322.

EL-HİLLÎ, İbn Mutahhar, *el- Babü'l-Hâdî Aşere,* (Mikdad b. Abdullah (Nafî' Yevmi'l-Haşr) ve Ebu'l-Feth b. Mahdumil-Hüseynî'nin (Miftâhu'l-Bâb) isimli şerhleriyle beraber), thk. Mehdi Muhakkik, Tahran, 1365/1945.

EL-HİLLÎ, İbn Mutahhar, *Keşfü'l-Murad fi Şerhi Tecrîdi'l-İtikâd*, Bombay, 1310/1892.

EMİN, Ahmed, *Fecrü'l-İslâm*, Heyetü'l Mısrıyyetü'l Amme li'l- Kitab, Mektebetil Usra, Kahire, 1996.

EN-NESEFÎ, Ebu Hafs Necmuddin Ömer, el-*Kand fi zikri ulemâi Semerkand,* nşr. Nazar Muhammed el-Faryabî, Mektebetü'l-kevser, Riyad, 1412/1991.

EŞ'ARÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail, *el-İbâne an Usuli'd-Diyâne*, thk. Beşir Muhammed Uyûn, Dımeşk, 1413/1993.

EŞ'ARİ, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail, *Kitabü'l-Luma' fi'r-Reddi Ehli'z-Zeyği ve'l-Beda'*, Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, Kahire, 1993.

EŞ'ARÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfü'l-Musallîn*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamit, Beyrut, 1411/1990.

FETHULLAH Huleyf, *Kitâbü't-Tevhid Mukaddimesi*, Daru'l-Câmiati'l-Mısrıyye, İskenderiye, trs.

FIĞLALI, E. Ruhi, *İbâdiyenin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara, 1983.

GAZALİ, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *İhya' Ulumu'd-Din*, İstanbul, 1985.

GAZALİ, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *İhya' Ulumu'd-Din*, Kahire, 1982-3.

GAZALÎ, Ebu Hamid, *el-İktisâd fi'l-İ'tikâd*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1409/1988.

GAZALİ, Ebu Hamid, *Tehafütü'l- Felasife*, thk. Süleyman Dünya, Daru'l-Maarif, Kahire, 1972.

GAZZALÎ, Ebu Hamid, *Bâtıniliğin İçyüzü*, çev. Avni İlhan, Ankara, 1993,

GAZZALÎ, Ebu Hamid, *el-Mustasfâ min ilmi'l-usûl*, Bulak, 1322.

GAZZÂLÎ, Ebu Hamid, *Faysalü't-Tefrika Beyne'l-İslâm ve'z-Zandaka*, thk. Riyad Mustafa Abdullah, Daru'l-Hikme, Beyrut, 1407/1986.

GAZZALÎ, Ebu Hamid, *İlcamu'l-Avam an İlmi'l-Kelâm,* Beyrut, 1975.

GAZZALÎ, Ebu Hamid, *Kitâbü'l-Erbaîn fi Usuli'd-Din*, Mısır, 1328/1910.

GAZZALİ, Ebu Hamid, *Nefhü'r-Ruh ve't-Tesviye*, thk. Safvet Cevde Ahmed, Mısır, 1417/1996.

GAZZÂLÎ, Ebu Hamid, *Tehâfütü'l-Felâsife*, thk. Süleyman Dünya, Daru'l-Maarif, Kahire, 1972.

GİRİDİ, Sırrı, *Ahsenü'l Kasas*, İstanbul,1309.

GİRİDİ, Sırrı, *Âraü Milel*, İstanbul, 1303.

GİRİDİ, Sırrı, *Nakdü'l- Kelâm fi Akâidi'l İslâm*, Mekteb-i Sanayi Matbaası, Dersaadet, İstanbul, 1310.

GİRÎDİ, Sırrı, *Tabakat ve Adabu Müfessirîn*, Dersaadet, İstanbul, 1312.

GÖLCÜK, Şerafeddin, *Kelâm Tarihi*, İstanbul, 1992, 1998.

GÖLCÜK, Şerafettin- Süleyman Toprak, *Kelâm,* Tekin Kitapevi, Konya, 1991.

GÖLCÜK, Şerafettin, "Abdu'l-Kahir Bağdadî", AÜ İslami İlimler Fakültesi Dergisi, Yıl 1979, Sayı: 3, ss.77-80.

HAMEDÂNÎ, Ahmed Sabri, *İslâm'da Caferi Mezhebi ve İmam Cafer Sadık Buyrukları*, Ankara, 1983.

HAMEVÎ, Şihabuddin Ebi Abdullah Yakut b. Abdillah, *el-Mu'cemu'l-Büldan*, Beyrut, 1979.

HATİB EL-BAĞDÂDÎ, Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit, *Târihu Bağdat,* Kahire, 1349/1931.

HAYÂLİ, Ahmed Efendi, *Haşiye Şerhi Akaid*, İstanbul, 1326.

HAYYÂT, Ebi Hüseyin Abdurrahim b. Muhammed b. Osman, *Kitabu'l-İntisâr ve'r-Reddi alâ İbn Râvendî el-Mülhid,* thk. Neyberg, Beyrut, 1987.

IŞIK, Kemal, *Mu'tezilenin Doğuşu ve Kelâmî Görüşleri*, Ankara, 1967.

İBN ASÂKIR, *Tebyînu Kezibi'l-Müfterî*, Dımeşk, 1348.

İBN EL-ESÎR, *el-Lubâb fi Tehzib el-Ensâb*, Kahire, 1356/1937.

İBN FÛREK, Ebu Bekir, *Mücerredü Makalâti'ş-Şeyh Ebi'l-Hasen el-Eş'arî*, nşr: Daniel Gimaret, Beyrut, 1986.

İBN HACER EL-ASKALÂNÎ, Şihabüddin Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali, *Lisânü'l-Mizân,* Beyrut, 1390/1971.

İBN HALDUN*, el-Mukaddime,* Daru't-Tunusiyye li'n-Neşr, Tunus, 1993.

İBN HALLİKÂN, *Vefayât el-A'yân ve Enbâu Abnâ ez-Zamân*, Mısır, 1948.

İBN HAZM, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Hazm ez-Zahirî, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal*, Beyrut, 1406/1986.

İBN HÜMÂM, *Kitab el-Müsâyere*, (*Kemaleddin İbn Ebû Şerif'in el-Müsâmere'si ve İbn Kutluboğa'nın Hâşiyesi ile birlikte*) Bulak, 1317/1899.

İBN KESİR, İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 1938, Kahire.

İBN KUTLUBOĞA, Ebu'l-Adl Zeyneddin Kâsım, *Tacü't-Teracim fi Tabakâti'l-Hanefiyye*, Bağdat, 1962.

İBN MÂCE, Ebi Abdullah b. Yezid el-Kazvânî, *es-Sünen*, İstanbul, 1413/1992.

İBN MANZÛR, Cemaleddin Muhammed b. Mükerrem, *Lisânü'l-Arab*, Daru's-Sadr, Beyrut, 1410/1990.

İBN MURTAZA, Ahmed b. Yahya, *Tabakatu'l-Mu'tezile*, thk. Suzana D. Wilzer, Daru'l-Muntazır, Beyrut, 1409/1988.

İBN NEDİM, Ebu'l-Ferec Muhammed b. Ebi Yakub İshak, *el-Fihrist*, thk. eş-Şeyh İbrahim Ramazan, Daru'l-Marife, Beyrut, 1417/1997.

İBNU'L-ESİR, *el-Kamil fi't-Tarîh,* Beyrut, 1966.

İCÎ, Adudüddin Abdurrahman b. Ahmed, *el- Mevâkıf fi İlmi'l Kelam*, Mektebetü'l-Mütenebbi, Kahire, Tarihsiz.

İLHAN, Avni, 'Şia'da Usuli'd-Din' *Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu*, İstanbul, 1993.

İMAMOĞLU, M. Ragıb, *İmam Ebu Mansur el-Matüridi ve Te'vilâtü'l-Kur'an'daki Tefsir Metodu,* Ankara, 1991.

İZMİRLİ, İsmail Hakkı *Yeni İlmi Kelam*, İstanbul, 1939.

İZMİRLİ, İsmail Hakkı, *Muhassalu'l-Kelam ve'l-Hikme*, Evkâf-i İslâmiyye Matbaası, İstanbul, 1336.

KADI ABDÜLCABBAR, Ahmed, *Şerhu Usûli'l-Hamse*, thk. Abdulkerim Osman, Mektebetü Vehbe, Kahire, 1416/1996.

KADI ABDÜLCABBAR, Ahmed, *Tenzihu'l-Kur'an Ani'l-Metâin*, Beyrut, trs.

KÂŞİFU'L-ĞITÂ, Muhammed Hüseyin, *Aslu'ş-Şîa ve Usûluhâ (Caferi Mezhebi ve Esasları),* Çev. Abdülbakî Gölpınarlı, İstanbul, 1966.

KÂŞİFU'L-ĞITÂ, Muhammed Hüseyin, *Aslu'ş-Şîa ve Usûluhâ*, Kahire, 1968.

KÂŞİFU'L-ĞITÂ, Muhammed Hüseyin, *Şia Nedir,* çev. Abdullah Ünlü, İstanbul, 1996.

KÂTİB ÇELEBİ, *Keşfu'z-Zünûn,* İstanbul, 1943.

KAVAKÇI, Y. Ziya, "el-Bezdevi, Ebu'l-Usr Ali b. Muhammed" *İslam Medeniyeti III*, İstanbul, 1973.

KESTELLÎ, Muslihu'd-Din Mustafa, *Şerhu'l-Akâidi'n-Nesefiyye,* Kahire, 1326.

KILAVUZ, A. Saim, *Ana Hatlarıyla İslâm Akaidi ve Kelâma Giriş,* Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.

KILAVUZ, Saim, *Ebu Seleme es-Semerkandî ve Akâid Risalesi Cümelü usûli'd-dîn*, İstanbul, 1989.

KOÇĞİYİT, Talat, *Hadiscilerle Kelâmcılar Arasındaki Münakaşalar*, Ankara, 1989.

KOMİSYON, *Ehl-i Beyt Mektebine Göre İslâm'da Usûl-u Din*, çev., Cafer Bayar, Kevser Yay., İstanbul, 2001.

KOMİSYON, *Sistematik Kelâm*, Ankuzem, Ankara, 2007.

KUTLU, Sönmez, 'Bilinmeyen Yönleriyle Türk Bilgini: İmam Matüridi', *Dini Araştırmalar*, c. 5, sayı: 15, 2003.

LEKNEVÎ, Ebu'l-Hasen Muhammed Abdulhay b. Muhammed, *Fevaidu'l-Behiyye fi Terâcimi'l-Hanefiyye,* Kahire, 1906.

M. ŞERAFEDDİN, Yaltkaya, "Türk Kelamcıları", *Darülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, 5/23, 1932.

MAKRİZÎ, Takiyuddin, *Kitabü'l-Mevâiz ve'l-i'tibar bi zikri'l-hitat ve'l-âsar*, Kahire, trs.

MATURİDÎ, Ebu Mansur, *Te'vilâtu'l-Kur'an,* Yazma- Selimağa Kütüphanesi, No: 40.

MÂTÜRÎDÎ, Ebu Mansur, *Kitabü't-Tevhid*, thk. Fethullah Huleyf, İskenderiye, trs.

MERCANÎ, Şihabu'd-din b. Behau'd-din, *Haşiye ala'l-Celâl, Celal Haşiyesi,* İstanbul, 1307.

MERT, Muhit, *Kelam Tarihinin Problemleri*, Ankara, 2008.

MUHAMMED EBU ZEHRA, *Târîhu'l-Mezâhibi'l-İslamiyye*, Daru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, 1996.

MUNZERÎ, Abdulazim b. Abdu'l-Kuva, *et-Tergîb ve't- Terhîb*, Kahire, trs.

MUZAFFER, Muhammed Rıza, *Akâidü'l-İmâmiyye*, Kahire, 1381.

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kureşi, *es-Sahih*, İstanbul, 1413/1992.

NESEFİ, Ebi Hafs Ömer b. Muhammed, *Metnü'l-Akaid* (Kelâm ilmi ve İslâm Akaidi içinde orijinal metin. Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1991).

NESEFİ, Ebu'l Muin Meymun b. Muhammed, *Tabsiretü'l Edille Fî Usuli'd-Din*, thk. Hüseyin Atay, Ankara, 1993.

NESEFÎ, Ebu'l-Muîn Meymun b. Muhammed, *Temhid fi Usuli'd-Din*, thk. Abdulhay Kabil, 1407/1987.

NESEFÎ, Ebu'l-Muîn, *Bahru'l-Kelâm fi Akaidî Ehli'l-İslâm*, Konya, 1329/1911.

NESEFİ, Ebu'l-Muin, *Tabsiratü'l-Edille fi Usuli'd-Din*, thk. Clade Salame, Dımaşk, 1993.

NEVBAHTÎ, Ebu Muhammed Hasan b. Musa, *Kitab Fıraku'ş-Şia*, Matbatu't-Devle, İstanbul, 1931.

NİŞVÂNU'L-HİMYERİ, Ebû Said, *el-Hûru'l-Iyn*, thk. Kemal Mustafa, Kahire, 1948.

NYBERG, H.S., 'Mutezile', *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1940-1988.

ÖZARSLAN Selim, *Pezdevi'nin Kelâmi Görüşleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

ÖZARSLAN, Selim, 'İyiliği Emretmek ve Kötülükten Sakındırmak (el-Emru Bi'l-Ma'ruf ve'n-Nehyu Ani'l-Münker) Prensibi Üzerine Bir İnceleme', *Diyanet İlmi Dergi,* 2006, 42/3, 79 -94.

ÖZARSLAN, Selim, "Ebû'l-Muîn en-Nesefî'nin İmâmet/Devlet Başkanlığı Anlayışı", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C.14, Sayı: 3-4, (2001), ss. 423-438.

ÖZARSLAN, Selim, "Sırrı Giridî ve Nakdü'l-Kelâmı", *FÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi,* sayı: 3, ss. 237-264, Elazığ, 1998.

ÖZARSLAN, Selim, Artuklular Döneminde Kelam İlmi ve Kelamcılar, *Kelam Araştırmaları,* Yıl 4, Sayı 1, Ocak 2006.

ÖZARSLAN, Selim, *Günümüz İnanç Problemleri*, Nobel Yayınları, Ankara, 2012.

ÖZARSLAN, Selim, *İslam'da Ölüm ve Diriliş Öğretisi*, Kitap Dünyası, Konya, 2001.

ÖZARSLAN, Selim, *Kelâm'da Tevbe,* Ankara, 2003.

ÖZARSLAN, Selim, *Matüridi Kelâmcısı İbn Hümam'ın Kelâmi Görüşleri,* Ankara, 2003.

ÖZARSLAN, Selim, Mu'tezile: Basra ve Bağdat Mu'tezilîlileri ve Başlıca Görüşleri, *Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sivas, 2003, c. VII/1, ss. 161-181.

ÖZCAN, Hanifi, "Türk Din Anlayışı: Mâtüridîlik", *İmam Mâturîdî ve Maturidilik*, Tarihî Arka Plan, Hayatı, Eserleri ve Maturidilik Mezhebi, (Haz. Sönmez Kutlu), Ankara, 2003.

ÖZCAN, Hanifi, *Matüridi'de Bilgi Problemi*, İstanbul, 1993.

ÖZEL, Ahmet, *Hanefi Fıkıh Âlimleri*, Ankara, 1990.

PEZDEVÎ, Ebu'l-Yusr Muhammed, *Usulu'd-Din (Ehl-i Sünnet Akaidi)* Çev. Şerafettin Gölcük, İstanbul, 1988.

PEZDEVÎ, Ebu'l-Yusr, *Kitab fihi Ma'rifetü'l- Huceci'ş-Şer'iyye,* (nşr. Marie Bernard-Eric Chaumont), Kahire, 2003.

RÂZÎ, Ebu Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer, *Münâzaratü Fahreddin er-Razî fi bilâdi Mâverâinnehr,* (nşr. Fethullah Huleyf), Daru'l-meşrik, Beyrut, 1984.

RÂZÎ, Fahreddin Muhammed b. Ömer el-Hatîb, *İ'tikâdatü Fırakı'l-Müslimîn ve'l-Müşrikîn*, (el-Mürşidü'l-Emin ile birlikte) Kahire, 1398/1978.

RAZİ, Fahreddin, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *el-Erbaîn fi Usuli'd Din*, thk. Ahmed Hicazi es-Saka, Kahire, 1987.

RÂZÎ, Fahreddin, *Kitabu'l-Muhassal Efkâri'l- Mütekaddimîn ve'l- Müteahhirîn mine'l-Hukemâi ve'l- Mütekellimîn,* thk. Hüseyin Atay, Kahire, 1411/1991.

SA'D MUHAMMED HASAN, *el-Mehdiyye fi'l-İslam Munzu Akdemi'l-A'sur Hatta'l-Yevm,* Mısır, 1373/1953.

SÂBÛNÎ, Nureddin Ahmed b. Ebi Bekir, *el-Bidâye fî Usuli'd-Din*, thk. Bekir Topaloğlu, Ankara, 1995.

SABUNİ, Nureddin, *el-Bidaye fi Usuli'd-Din, (Matüridiye Akaidi),* Terc: B. Topaloğlu, Ankara, 1995.

SAİD MURAD, *Medresetü'l-Basra el-İ'tizâliyye*, Kahire, 1992.

SEMERKANDÎ, Alâeddin, Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed, *Şerhu't- Te'vilât*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye B., nr. 176.

SEMERKANDÎ, Şemsüddin, *el-Mu'tekad*, (*İslam İnanç İlkeleri)*, Tahk. Ter. Değ., İsmail Yörük, İsmail Şık, Araştırma Yay., Ankara, 2011.

SEZGİN, Fuat, (GAS) *Tarihu't-Türâsi'l-Arabî*, Arapça'ya çev. Mahmud Fehmi Hicazî, Riyad, 1411/1991.

SUBKÎ, *Tabakâtü'ş-Şafiiyye*, Mısır, 1324/1906.

ŞEHRİSTÂNÎ, Ebi'l-Feht Muhammed b. Abdulkerim, *el-Milel ve'n-Nihal*, thk. Ahmet Fehmi Muhammed, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, trs.

ŞEHRİSTÂNÎ, Ebi'l-Feth Muhammed b. Abdülkerim, *Nihâyetü'l-İkdâm fi İlmi'l-Kelâm*, Kahire, trs.

ŞEYH MÜFİD, Ebi Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Numan, *Evâilü'l-Makâlat fi'l- Mezâhibi ve'l-Muhtârât*, thk. Mehdi Muhakkık, Tahran, 1952.

ŞEYH SÂDUK, Ebû Câfer Muhammed b. Ali İbn Bâbeveyh el-Kummî, *Risaletu'l-İ'tikâdâti'l-İmamiyye (Şiî-İmamiyye'nin İnanç Esasları)*, Çev. E. Ruhi Fığlalı, Ankara, 1978.

ŞEYHZADE, *Nazmu'l-Feraid ve Cem'u'l-Fevâid fi Beyâni'l-Mesâil-letî vaka fîhâ el-İhtilâf beyne'l-Matüridiyye ve'l-Eş'ariyye*, Kahire, 1317.

TABATABÂÎ, Allame, 'Masum İmamın İlmi', *Ehl-i Beyt Mesajı*, Yıl: 2, Sayı: 5, Haziran- Ağustos 1994.

TAFTAZANÎ, Ebu'l-Vefa, *Ana Konularıyla Kelam*, Çev. Şerafeddin Gölcük, Konya, 2000.

TAFTAZÂNÎ, Sa'duddin Mesud b. Ömer, *Şerhu'l-Akaid*, (S. Uludağ; *Kelâm İlmi ve İslâm Akaidi* içinde orijinal metin), İstanbul, 1991.

TAFTAZÂNÎ, Sa'duddin Mesud b. Ömer, *Şerhu'l-Mekâsıd*, thk. Abdurrahman Amira, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1409/1989.

TEBRİZÎ, Muhamed Sabirî, *Caferi Mezhebine Göre Dinin Esasları,* Çev. Hüseyin Perviz Hâtemî, İstanbul, 1965.

TİRMİZİ, Ebi İsa Muhammed b. İsa b. Sevra, *es-Sünen*, İstanbul, 1413/1992.

TOPALOĞLU, B.- Çelebi, İ., *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2010.

TOPALOĞLU, Bekir, *Ebu Mansur Matüridî, Te'vilâtü'l-Kur'an'dan Tercümeler,* isimli esere yazdığı önsöz, İstanbul, 2003.

TRITTON, A.S, *İslâm Kelâmı*, Çev. Mehmet Dağ, Ankara, 1983.

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1980.

ULUDAĞ, Süleyman, *İslâm Düşüncesinin Yapısı-Selef, Kelâm, Tasavvuf, Felsefe*, İstanbul, 1979.

UYAN, Abdullatif, *İslâm Meşhurları Ansiklopedisi*, Bereket Yayınları, İstanbul, 1983.

VARGELÂNİ, Ebu Ya'kub, *Kitabu'd-Delil ve'l-Burhan*, Mısır, 1306/1888.

VLOTEN, Gerlof Van, *Emevi Devrinde Arab Hâkimiyeti, Şia ve Mesih Akideleri Üzerine Araştırmalar,* Çev. Mehmet Said Hatipoğlu, Ankara, 1986.

YAZICIOĞLU, Mustafa Sait, *Kelâm Ders Notları*, Ankara, 1998.

YAZICIOĞLU, Mustafa Sait, *Matürîdî ve Nesefî'ye Göre İnsan Hürriyeti Kavramı*, Ankara, 1988.

YİTİK, Ali İhsan, "Doğu Kökenli Batılı Akımlar" *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 221, Mayıs, 2009.

YURDAGÜL, Metin, 'Son Dönem Mu'tezilesinin En Meşhur Kelamcısı Kâdî Abdülcebbar Hayatı ve Eserleri'; *MÜİFD*., sayı: 4, İstanbul, 1986.

ZEMAHŞERÎ, Muhammed b. Ömer, *Tefsiru'l-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzîli ve Uyunu'l- Ekâvîli fi Vucuhi't-Te'vîl*, Daru'l-İhyâi't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1417/1997.

1. Basım

KELOĞLAN MASALLARI

Mualla MURAT NUHOĞLU

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1090
Beşerî Bilimler No.: 077
ISBN : 978-605-133-993-1
© 1. Basım, Nisan 2015

KELOĞLAN MASALLARI
Mualla MURAT NUHOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Murat Nuhoğlu, Mualla
Keloğlan Masalları / *Mualla MURAT NUHOĞLU*
1. Basım, X + 326 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-993-1
1. Halk Edebiyatı 2. Keloğlan Masalları 3. Motif Index of Folk Literature
4. Keloğlan Masalları ve Tip Numaraları 5. Propp Analizi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Özümün özü, Ayşe Zeynep KARACA'ya …

ÖN SÖZ

Masallar, halk edebiyatının önemli türlerinden biridir. Wolfrom EBERHARD, Pertev Naili BORATAV, Stith THOMPSON ve Ahmet Edip UYSAL gibi ünlü araştırmacıların The Type of the Folktale, Aarne'nin motif ve tip kataloglarında masalların derin anlamda çok fazla işlevi, iletisi, olayı, kahramanı olduğu görüşleri yer alır. Bugüne kadar masallar üzerine yapılan çalışmalar oldukça çoktur, buna rağmen çalışılabilecek konu da oldukça fazladır. Masallar üzerinde bazen konularına, bazen yörelerine, bazen dil özelliklerine, bazen de iletilerine göre çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar; kitap, tez, makale şeklinde ele alınmış, her bir çalışmada masal literatürüne geniş olarak yer verilmiştir. Örneğin 2002 yılında Ali Berat ALPTEKİN'in *Taşeli Masalları*nda kendinden önceki masallarla ilgili çalışmalar eserin başında yer almıştır. Masal üzerine yapılan bütün çalışmalarda da daha önceki yapılan çalışmalar girişte belirtilmiştir. Bu sebeple bu çalışmada literatürle ilgili bir bölüm açılmamıştır.

Masal çalışmalarında yaygın olarak bilinen analiz metotları kullanılır. MEB'in yüz temel eserinde yer alan Keloğlan Masalları, masal tasniflerindeki realist masallar grubuna girer. Keloğlan Masalları kendi içinde de tasniflenebilir. Bu tasnife göre; hayvan masalları, zincirleme masallar, fıkralar, asıl halk masalları çeşitlerinin hepsini taşıyan masallar söz konudur. Bugüne kadar tasniflere girmemiş bir başlık olarak da tasavvufi masal çeşidi olduğu söylenebilir. Keloğlan Masallarının en eski baskısı olarak İstanbul Atatürk Kitaplığında 1928 yılı Osmanlıca matbusuna rastlanmıştır. Bütün devlet kütüphanelerinde Türkçe masalları, kendi döneminin diliyle kolayca bulunmaktadır. Fakat her bir masal kitabı, çocuklara göre hazırlandığı için en fazla yedi-sekiz masaldan ibarettir. Keloğlan Masallarını, Tahir ALANGU toplu olarak ele almıştır. Alangu'nun derlemesinde de Keloğlan Masallarının tamamı yoktur. Dr. Nedim BAKIRCI, birkaç Keloğlan masalıyla birlikte Keloğlan'ın kimliği ve kişiliğiyle ilgili kısa bir çalışmayı aktarmıştır. Eflatun Cem GÜNEY ve Naki TEZEL gibi masal derleyenleri, Anadolu Masallarıyla birlikte Keloğlan Masallarına da yer vermişlerdir. Saim SAKAOĞLU, Ali Berat ALPTEKİN, Ferhat ASLAN da

masallar üzerine çalışmış ve yayınlanmıştır. Bu eserlerde de Keloğlan Masallarından bahsedilir. Dr. Naciye YILDIZ yönetiminde Lazzat OURAKOVA'nın çalıştığı Keloğlan ve Tazşa Bala Masalları (Yüksek Lisans), Dr. Hamiye DURAN Yönetiminde Fatma Tuba TÜRKAN'ın Keloğlan Masallarının Bilişsel Gelişim Açısından İncelenmesi (6-12yaş) (Yüksek Lisans), Dr. Naci ÖNAL yönetiminde Aysun DURSUN'un çalıştığı Keloğlan Masallarının Tespiti ve Tasnifi (Yüksek Lisans), Dr. Aynur KOÇAK'ın yönetiminde çalışan Meriç HARMANCI'nın Türk Masallarında Keloğlan Tipi (Doktora) adlı çalışmaları, Keloğlan üzerine yapılmış başlıca eserlerdir. Numan KARTAL, İsmail H. BİRDOST, S. Metin YETKİLİ, N. Fazıl ASLAN, H. DİLİBAL 1990'lara kadar derleyici ya da anlatıcı olarak Keloğlan masallarını yayınlamışlardır.

Keloğlan Masalları, Millî Eğitimin okunması gereken 100 Temel Eserinde de yer almıştır. Türk dilindeki yozlaşmaya karşı alınacak tedbirlerin başında edebi metin çalışmaları gelir. Edebi metinlerde hem toplumun kültürünü hem dil özelliklerini kolay ve doğal bir yolla öğrenmek mümkündür. Bu sebeple, edebi türlerin özellikle de halk edebiyatı ürünlerinin, Türk dilinin korunmasında önemli bir yeri vardır. Bu çalışmada Halk edebiyatı, masal türü analiz teknikleriyle birlikte kaybolmaya yüz tutmuş Keloğlan Masallarının ortaya çıkarılması, milli değerlerimizin yeni nesillere aktarılması da amaçlanmıştır. Bu sebeple analiz teknikleri, Keloğlan Masallarının içeriğine göre farklı gruplandırılmış ve alıntılar ayrıntılı olarak aktarılmıştır.

Keloğlan Masallarının diğer disiplinlerle ilişkisi de ele alınmıştır. Keloğlan Masalları üzerinden Keloğlan'ın kişiliği ve karakter özellikleri tespit edilmiş, masalların Motif İndex of Folk Literature, Tip Numaraları ve Özeti (*The Types of The Folktale* ve *Typen Türkischer Volksmarchen*), Propp'un Biçimsel Yaklaşımına göre tasnifler yapılmıştır. Masallardaki çeşitli iletilerle birlikte formellere de yer verilmiştir. Keloğlan Masallarında göze çarpan her türlü değer, anekdot, dikkat çeken özelikler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Keloğlan Masallarının tam metin olarak bir başka kitapta toplanması, eserin hacmi açısından daha sağlıklı bulunmuştur. Alangu'nun *Keloğlan masalları ile Keloğlan masalları* üzerine yapılan tezlerdeki metinler esas alınmıştır.

Bu çalışmamda; teknolojik sorunlarına çözen, masal araştırma derlemelerinde yardımcı olan, zamanını ve emeğini esirgemeden fedakârlık ve samimiyetle destek veren; bu çalışmaya başladığımda öğrencim, bugün ise meslektaşım olan Ayhan KILIÇASLAN ve Melisa YILDIRIM'a; teşvikleriyle beni gayrete getiren kızıma, oğluma ve Zeydan ailesine; emeği geçen hocalarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**

GİRİŞ **1**

A. MASALLAR VE GÖSTERGE BİLİM 5
B. MASALLAR VE FELSEFE 10
C. MASALLAR VE SOSYOLOJİ 13
D. KELOĞLAN VE EĞİTİM 19
E. KELOĞLAN VE DİN 28
F. KELOĞLAN VE DEMOKRASİ 33
1.1. Hak ve Adalet 35
1.2. Ceza ve Mükâfatlar 37

BÖLÜM 1

KELOĞLAN'IN KARAKTERİ

A. KELOĞLAN'IN KİŞİLİĞİ 49
B. KELOĞLAN'IN KARAKTER ÖZELLİKLERİ 52
1.1. Keloğlan Özellikleri 52
1.2. Tembellik 53
1.3. Emek 55
1.4. Sorumluluk 57
1.5. Sahtekârlık 60
1.6. Kötülük 65
1.7. Kıskançlık 67
1.8. Kurnazlık 69

BÖLÜM 2

KELOĞLAN MASALLARININ ANALİZİ

A. MOTİF INDEX OF FOLK LITERATURE'A GÖRE TASNİFİ 77
B. KELOĞLAN MASALLARINDA YAŞAM 77
C. CEMİYET 78
1.1. Evlilik 80
1.2. Kadın 86
1.3. Aile 89
1.4. Adetler 92
1.5. Statü 95
1.6. Ölüm 97
D. HAYATIN TABİATI 97
1.1. Akıllılar ve Aptallar 97
1.2. Sınavlar 100
1.3. Kaderin Ters Dönmesi 106
1.4. Nasihatler 110
1.4.1. Tehlikeye Karşı Tedbir 110
1.4.2. Sorumsuzluk ve Tedbir 110
1.4.3. Dürüst Olma ve Sözünde Durma 111
1.5. Sır Tutmak 112
1.6. Aldatma 114
E. MESLEKLER VE TERİMLER 119
F. MEKÂNLAR 121
1.1. İç Mekânlar 123
1.2. Dış Mekânlar 124
G. EŞYALAR 126
H. YİYECEKLER 128
I. TEDAVİ 128
J. OLAĞANÜSTÜLÜKLER 129
K. MİTOLOJİ VE MOTİFLER 139
1.1. Ağaç 139
1.2. Dağ 141
1.3. Kuyu 141
1.4. Mağara 142
1.5. Hayvanlar 143
1.5.1. At 143
1.5.2. Yılan 144
1.5.3. Ejderha 145
1.5.4. Ceylan 147
1.5.3. Tilki 148
1.5.6. Kuşlar 149
1.5.7. Güvercin 150
1.5.8. Tavuk 151

1.5.9. Tavşan 152
1.5.10. Balık 152
1.6. Su - Pınar - Irmak - Göl 153
1.7. Kaf Dağı 155
1.8. Sihir Büyü 157
1.9. Devler – Cüceler - Cin 160
1.10. Hızır, İhtiyar veya Pir 165
1.11. Yardım Alma 165
1.12. Kılık Değiştirme 169

BÖLÜM 3

TİP NUMARALARI VE ÖZETİNE GÖRE KELOĞLAN MASALLARININ TASNİFİ

BÖLÜM 4

PROPP'UN BİÇİMSEL YAKLAŞIMINA GÖRE KELOĞLAN MASALLARININ TASNİFİ

BÖLÜM 5

KELOĞLAN MASALLARI ÜZERİNE ÇEŞİTLİ ÇALIŞMALAR

A. HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ VE MİZAH 209
B. KELOĞLAN MASALLARININ EDEBİYATA YANSIMALARI VE BENZERLİKLERİ 221
C. DOĞA, FEN VE MANTIK SORULARI 223

BÖLÜM 6

KELOĞLAN MASALLARI'NDA FORMELLER

SONUÇ 311
KAYNAKÇA 313

KAYNAKÇA

Aca, M. (1999). Türk Kahramanlık Destanlarında İç Mücadele ve Yakın Akrabaları Tarafından İhanete Uğrayan Kahramanlar. *Milli Folklör*, s:18-23 Sayı:44.

Aca, M. (2003). Türk Kahramanlık Destanlarının Oksuz Yetim Bahadırları. *Milli Folklör*, s:67-75 Sayı:58.

Açа, M. (2006). Tıva Destan ve Masallarının Araştırılmasında Tür Sorunu. *Milli Folklör*, 85-94 y:18 s:72.

Adler, A., & Çeviren:Sipal, K. (2002). *Yaşamın Anlam ve Amacı.* İstanbul: Say Yay.

Adler, A., & Çeviren:Sipal, K. (2004). *İnsanı Tanıma Sanatı.* İstanbul: Say Yay.

Ahmet, N. C. (1996). *Boztorgay.* Bükreş: Kriterion Kitap Yayın II. Basım.

Akalın, Ş. H. (2005). *TDK Türkçe Sözlük.* Ankara: TDK Yayınları.

Akay, İ. H. (1942). *Balıkesir Halkıyatından Masallarımız (Cilt:II).* Balıkesir: Türk Dili Matbaası.

Akdağ, M. (1963). *Celâli İsyanları: 1550-1603.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Akgül, A. (2008). Bir Mit Olarak "Şarabın İcadı" ve Anlamı. *Milli Folklör*, s:13-20 S:80 Y:20.

Akıncı, E. R. (1999). Mitolojinin Bireysel ve Toplumsal Değerlerle İlişkisi. İstanbul: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Akkaş, S. Ö. (2008). Mit ve Felsefe. *Milli Folklör*, 84-87.

Akkaş, Ş. (1979). Belkıs Köyü (Erdek) Folkloru. Erzurum: (Yayınlanmamış Lisans Tezi).

Akkaya, M. (1985). Agonya Folklor Derlemesi. Balıkesir: (Yayınlanmamış Lisans Tezi).

Akkaya, N. (2014). Keloğlan Masallarında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s:312-324 S:2/1 Y:2.

Akkoyunlu, Z. (1992). "Irak Türk Edebiyatı", Türk Dünyası El Kitabı, 3.cilt. *Edebiyat, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını:121, Seri:1, Sayı: A-23, 2.Baskı*, 586-595.

Aksan, D. (1983). *Sözcük Türleri.* Ankara: TDK Yay, Olgaç Basımevi.

Aksan, D. (1995). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim.* Ankara: TDK Yay.

Aksoy, M. (1988). TDE Bölümü Bitirme Çalısmaları Tasnifi. Balıkesir: (Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi).

Aksu, E. (1972). *Keloğlan.* İstanbul: Aksu Yayınevi.

Aktan, B. (----). *Keloğlan Masalları.* İstanbul: İskele Yayıncılık.

Aktaş, Ş. (1986). *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri.* Ankara: Akçağ Yay.

Aktaş, Ş. (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım.* Ankara: Akçağ Yay.

Aktaş, Ş. (2005). *XX. Yüzyılda Üniversitelerde Edebiyat Öğretimi", V. Türk Kültürü Kongresi: Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü ve Geleceği (17- 21 Aralık 2002), Cilt III.* Ankara: Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Akyol, H. (2006). *Yeni Programa Uygun Türkçe Ögretim Yöntemleri.* Ankara: Kök Yay.

Akyüz, Ç. (2010). Manas Destanı'nda Alp Kadın Tipi. *Mukaddime,* s:172 S:1.

Akyüz, K. (1994). *Batı Teşirinde Türk fiiiri Antolojisi.* İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Alangu, T. (1965). *Çocuk Kitapları Üstüne.* İstanbul: Doğan Kardeş Matbaası.

Alangu, T. (1967). *Keloğlan Masalları.* İstanbul: Yaylacık Matbaası.

Alangu, T. (1983). *Masalların Menşei Hakkında Nazariyeler - Türkiye Folklörü El Kitabı.* İstanbul: Adam Yay.

Alangu, T. (1983). *Türkiye Fokloru El Kitabı.* İstanbul: Adam Yayıncılık ve Matbaacılık AŞ.

Alangu, T. (1990). *Billur Köşk.* İstanbul: Afa Yay.

Alay, O. (2010). Evvel mi gelsin sonra mı? Masalı ile Gündeşlioğlu Halk Hikâyesinin Arketipsel Tahlili. *Milli Folklör*, 58.

Alp, N. (1999). *Derleme Sözlügüne Balıkesir'den Katkılar.* Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay.

Alpay, M. (1987). *Okul Öncesi Dönemde Edebiyatın İşlevi - Çocuk Edebiyatı Yıllığı.* İstanbul: Gökyüzü Yay.

Alpay, M., & Anhegger, R. (1975). *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları.* İstanbul: Tavilli Matbaası.

Alptekin, A. B. (1987). *Erzurum Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Egitim Fakültesinde Yapılan Folklor-Halk Edebiyatı Agırlıklı Mezuniyet Tezleri - Türk Folkloru Arastırmaları.* Ankara: Sevinç Matbaası.

Alptekin, A. B. (1997). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı.* Ankara: Akçağ Yay.

Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli Masalları.* Ankara: Akçağ Yay.

Alptekin, A. B. (2004). *Kazak Masallarından Seçmeler.* Ankara: Akçağ Yay.

Alptekin, A. B. (2005). *Evliya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler.* Ankara: Akçağ Yay.

Alsan, N. F. (1977). *Keloğlan.* İstanbul: Gül Matbaası.

Altunel, İ. (1999). *Balıkesir ve Yöresi Halkiyatında Fıkra Türü ve Bazı Fıkra Örnekleri.* Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay.

And, M. (2003). *Oyun ve Bügü: Türk Kültüründe Oyun Kavramı.* İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.

Anıl, A. Y. (2004). Kutadgu Bilig'de Kadın. *HBV Dergisi.*

Antonopoulou, C. (1986). Political Ideology and Educational Chance in Greece A Content Analysis of Scondary Text Boks. New York: (Yayılanmamış Doktora Tezi).

Armutak, A. (2002). Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi. *İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, s:411-427.

Arpacı, Ö. (2006). Çocuk Kitaplarında İletiler ve İletilerin Aktarım Biçimleri (Sevim AK Örneği). Mersin: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Arpaguş, H. K. (2003). Mitoloji, Kur'ân-ı Kerîm Kıssaları. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s:5-24.

Arslan, A. A. (1998). *Kuzey Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar (Cilt:I).* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Arslan, A. A. (2000). *Kuzey Dogu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar (Cilt:II).* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Artun, E. (2004). *Türk Halk Edebiyatı Nesri.* İstanbul: Kitabevi Yay.

Aslan, F. (2013). *Naki Tezel'in İstanbul'dan Derlediği Masallar (İnceleme Metin).* İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Aslan, N. (1994). Yozgat Masallarında Motif ve Tip Araştırması (İnceleme - Metinler). Kayseri: (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Aslan, N. F. (1977). *Keloğlan -Büyük Çocuk Masalı-.* İstanbul: Gül Matbaası.

Ateş, M. (2001). *Mitolojiler ve Semboller: Ana Tanrıça ve Doğurganlık Sembolleri.* İstanbul: Milenyum Yay.

Aydın, A. (1999). *İvrindili Çolak Osman Beyin Öldürülmesi ve Yakılan Türkü.* Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay.

Aytaş, G. (1999). Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı:12.

Ayyıldız, F. (2001). İspir ve Pazaryolu Yöresi Masalları (İnceleme ve Metinler) . Erzurum: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi c:1).

Azadovski, M., & Çeviren:Başgöz, İ. (1992). *Sibirya'dan bir Masal Anası.* Ankara: Kültür Başkanlığı Yay.

Babacan, B. (2003). *Ali Cengiz Oyunu: Keloğlan Masalları 1.* İstanbul: Erdem Yay.

Balkaya, A. (2014). Halk Anlatılarında Kuyunun İşlevselliği Üzerine Bir Okuma. *Milli Folklör*, s:53-64 Y:26 S:102.

Bars, M. E. (2008). Köroğlu Destanı'nda At, Kadın, Silah. *Turkish Studies*, s:171 C:3, S:2.

Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Bayat, F. (2006). Türk Mitolojisinde Dağ Kültü. *Folklör / Edebiyat*, C:12 S:46.

Berkes, N. (2002). *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Değerler.* İstanbul: Kaynak Yay.

Boratav, P. N. (1991). *Masal: Olağanüstü ile Gerçeği Birleştiren Sanat - Folklor ve Edebiyat, Cilt 2.* İstanbul: Adam Yay.

Boratav, P. N. (1992). *Zaman Zaman İçinde.* İstanbul: Adam Yay.

Boratav, P. N. (1997). *Az Gittik Uz Gittik.* İstanbul: Adam Yay.

Boratav, P. N. (2001). *Masallar 1: Uçar Leyli.* İstanbul: Tarih Vakfı Yay.

Campbell, J. (2000). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu.* İstanbul: Kabalcı Yay.

Chang, J. T. (1968). T'ang Devrindeki Dogu Göktürkleri Hakkında Yeni Belgeler. Taipei: (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Çetin, A. (1993). Tanzimattan Cumhuriyete Türk Aydınlarının Mitolojiye Bakış Tarzı. İzmir: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Çetindağ, G. (2008). Türk KültüründeMağara Motifi. *38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 10-15 Eylül Ankara, 2007).* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Çoban, V. (1999). Mucur İlçesi Karaarkaç Köyü ile İlgili Derleme Çalışması. Konya: (Yayınlanmamış Lisans Tezi).

Çolak, M. (1999). Irmak Dergisi Bibliyografyası ve Halk Edebiyatı Folkloru Yazıları. Balıkesir: (Yayınlanmamış Lisans Tezi).

Çoruhlu, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları.* İstanbul: Kabalcı Yay.

Dağlar, E. (2010). Bucak Masalları Üzerine Bir İnceleme. Isparta: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Demir, G. (2006). Konya İli Cihanbeyli İlçesi'nde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi. Konya: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Demiröz, Ö. (1982). Pamukçu Köyünün Halk Ürünleri. Balıkesir: (Yayınlanmamış Lisans Tezi).

Deniz, R. (1992). Kayseri Masalları. Kayseri: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Dilibal, H. (1978). *Keloğlan'ın Başına Gelenler.* İstanbul: Civ Civ Çocuk Yayınları.

Doğan, G. (1990). *Dilbilim-Göstergebilim İlişkileri, Dilbilim Araştırmaları.* Ankara: Hitit Yayınevi.

Dökmen, Ü. (1983). Pinokyo'nun Arketipler ve Ana-Baba-Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, s:381-395 Cilt:16 Sayı:2.

Dökmen, Ü. (1988). Grimm ve Türk Halk Masallarındaki Davranış Modellerinin Operant Şartlanma ve Denetim Odağı Açısından İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 185-209 S:1, C:17.

Dökmen, Ü. (tarih yok). Pinokyo.

Dursun, A. (2008). Keloğlan Masallarının Tespiti ve Tasnifi. Muğla: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Duymaz, A. (2008). Türk Folkloründe Dış Ruh Tasarımı. *Bilig*, s2 sayı:45.

Eliade, M. (2007). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi.* İstanbul: Kabalcı Yay.

Eliade, M., & Çev: Birkan, İ. (1999). *Şamanizm: İlkel Esrime Teknikleri.* Ankara: İmge Kitabevi.

Ergun, P. (1993). Halk Anlatmalarında Hızır. Konya: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Ergun, P. (2011). Alevilik-Bektaşilikteki Tavşan İnancının Mitolojik Kökleri Üzerine. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 281-312.

Ergun, P. (2012). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü.* Ankara: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Erkızan, H. N. (2006). Aristotolesçi Sosyal Bilim Anlayışı, Pozitivizm ve Hermeneutik Üzerine (II). *FLSF (Süleyman Demirel Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi),* 3-16 S:2.

Ertizman, Y., & Arzu, A. (2003). Türk Masalları İle İlgili Kitapların Halkbilimi Araştırma Yöntemleri Açısından Değerlendirilmesi (1928-2002). İstanbul: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Fidan, A. (2009). Cemil Meriç'e Göre Toplumlarda Dini Hayat. *Yüksek Lisans Tezi*. Rize.

Gökalp, Z. (1972). *Millî Terbiye ve Maarif Meselesi* . Ankara: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yay.

Gökalp, Z., & Haz: Toker, Y. (1995). *Hars ve Medeniyet.* İstanbul: Toker Yay.

Gülaçtı, N. (2012). Sanatsal Bir Obje Olarak Kadın ve Bazı Toplumlarda Kadına Bakış. *İdil Dergisi*, s:76-91 C:1 S:2.

Güler, D. (2012). *Keloğlan Masalları.* İstanbul: Çocuk Gezegeni - Melisa Matbaacılık.

Günay, U. (1975). *Elazığ Masalları: İnceleme.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yay.

Güney, E. C. (1954). *En Güzel Türk Masalları.* İstanbul: Varlık Yayınevi.

Güney, E. C. (1955). *Keloğlan Masalları, Açıl Sofram Açıl ve Congoloz Baba.* İstanbul: Doğan Kardeş Yay.

Güney, E. C. (1971). *Güldükçe Güller Açan Kız.* İstanbul: İtimat Kitabevi.

Güney, E. C. (1982). *Masallar.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Güney, E. C. (2006). *Evvel Zaman İçinde.* Ankara: Yelkovan Yay.

Güngör, E. (2008). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Gürses, İ. (2007). Jung'cu Arketip Teorisi Bağlamında Tasavvufî Öykülerin Değerlendirilmesi: Sîmurg Örneği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 77-96 S:1, C:16.

Hamilton, E. (1942). *Mitologya.* İstanbul: Varlık Yay.

Harmancı, M. (2010). Türk Masallarında Keloğlan Tipi. İzmit: Kocaeli Üniversitesi Doktora Tezi.

İlyasoğlu, A. (2008). Toplumsalın İçinde Kurgulanan Öznenin Kendini Dile Getirme İmkanları Olanak Yaşam Anlatıları ve Sözlü Tarih. *Sosyoloji Dergisi*, s:67-80, S:16, Dizi:3.

İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler: Cilt 1.* Ankara: TTK Yay.

İnayet, A. (1995). Uygur Halk Hikâyeleri. İzmir: (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Kalafat, Y. (2000). *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları Sosyal Antropoloji Araştırmaları.* Ankara: ASAM Türkistan Araştırmaları Dizisi.

Kalafat, Y. (2009). Yaşayan Eski Türk İnançları İtibaryle "Türk Mitoloji" ve Prof. Dr. Bahaeddin Ögel. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s:212-220 c:2/8.

Kalafat, Y., & Çetin, N. (2013). Halk İnanmaları-Mitoloji Ekseninde Harput Monografinden Örneklemeler -Halk İnanmalarında Mağara-. *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi*, 119-134.

Kalafat, Y., & Çetin, N. (tarih yok). *Türk Kültür Coğrafyasında At İle İlgili İnanışlar.* http://www.yasarkalafat.info/: http://www.yasarkalafat.info/index.php?ll=newsdetails&w=1&yid=421 adresinden alındı

Karabıyık, E. Ü. (----). *Keloğlan İle Dostları.* Ankara: Ün Yay.

Karadeniz, Ş. (2006). Öğretim Amaçlı Hiper Metin, Hiper Ortam Ve Çoklu Ortamlar İçin Tasarım İpuçları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, s:12-33 Sayı:2 Cilt:3.

Karahan, L. (2009). Dilbilgisi Öğretiminde Bütün Parça İlişkisinin Önemi. *Turkish Studies*, s:23-30 Cilt:4 Sayı:8.

Karaköse, A. (2012). Sosyoloji Yönüyle Ahlak. *Bilimname XXIII*, s:149-172.

Karakuş, E. (2012). Anadolu ve Balkan Manilerine Göstergebilim Açısından Bir Bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, s:425-439.

Kartal, N. (1996). *Keloğlan'ın Düşü.* İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Kavaklıgil, C. E. (2004). *Keloğlan'ın Kavalı.* İstanbul: Bu Yayınevi.

Kıran, A. (1999). *Ben ve Ötekiler - Dilbilim Araştırmaları.* İstanbul: Simurg Yay.

Kocaaslan Uçkun, R. (2003). Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi. İzmir: (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Kozan, A., & Bilgili, R. (2013). Hz. Ali'nin Menkıbevî Hayatına Dair Bir Destan: Dâstân-ı Ejderhâ ve İslâmî Dönem Anadolu Türk Kültürüne Yansımaları. *Turkish Studies*, 465-490 C:8/5.

Kozanoğlu, A. Z. (1928). *Keloğlan'ın Hatıratı.* İstanbul: Serviçen Matbaası.

Kramer, S. (2002). *Tarih Sümer'de Başlar.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Kumartaşlıoğlu, S. (2006). Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması . Balıkesir: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Kunt, E., & Sapaz, Ş. (2005). Batı ve Öteki. *Journal of İstanbul Kültür Üniversity*, 55-63.

Luthi, M., & Çeviren:Sönmez, S. (2012). Avrupa Masal Tipleri ve Kişileri. *Milli Folklör*, s:70-73 Sayı:36.

Magen, D. (1989). *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (Cilt:15).* İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopadia Brıtannica Inc. İşbirliği.

Malinowski, B., & Çeviren: Özkan, S. (2000). *Büyü, Bilim ve Din.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Meriç, C. (1997). *Sosyoloji Notları ve Konferanslar.* İstanbul: İletişim Yay.

Morreal, J., & Çeviren:Ekici, M. (1998). Gülmede Yeni Bir Teori. *Milli Folklör*, s:88-105 Sayı:38.

Muslu, R. (2009). Vahdet-i Vücûd Üzerine Yazılmış Bir Risale. *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, s:303-323 Say:23.

Oğuz, M. Ö. (2001). Küreselleşme ve Ulusal Kalıt Kavramları Arasında Türk Halk Bilimi. *Milli Folklör*, s:5-8 Yıl:13 Sayı:50.

Oğuz, M. Ö. (2003). Prof. Dr. Talât S. Halman ve Âşıklamaları. *Milli Folklör*, s:5-9 Yıl:15 Sayı:57.

Ourakova, L. (2001). Anadolu'daki Keloğlan Masalları İle Kazakistan'daki Tazşa Bala Masallarının Mukayesesi. Ankara: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Ögel, B. (1971). *Türk Mitolojisi Cilt I-II.* Ankara: Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti Enstitüsü.

Ögel, B. (1976). Keloğlan Masal Motifinin Eski Türk Kokenleri. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri / II. Cilt Halk Edebiyatı*, s:265-268.

Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay s:29.

Ölçer Özünel, E. (2005). Kel Ata'dan Keloğlan'a "Hilebaz" Dönüşüm. *Milli Folklör*, s:47-52 Yıl:17 Sayı:67.

Ölçer Özünel, E. (2008). Hoca Nasrettin, Kahraman Mı, Anti-Kahraman Mı, Hilebaz Mı, Bilge mi? *Milli Foklör*, s:22-27 Sayı:78.

Ölçer Özünel, E. (2008). Hoca Nasrettin, Kahraman Mı, Anti-Kahraman Mı, Hilebaz Mı, Bilge Mi? *Milli Folklör*, s:22-27 Sayı:78.

Önal Akkaş, S. (2008). Mit ve Felsefe. *Milli Folklör*, s:83-88 Yıl:20 Sayı:77.

Önal, M. N. (2010). Halk Anlatılarında Kahramanın Kimliğini Gizlemesi. *Turkish Studies*.

Özçelik, M. (2004). *Afyonkarahisar Masalları; Araştırma-İnceleme-Metin.* Isparta: Fakülte Yay.

Özdemir, N. (2008). Kültürel Ekonomik İmge Olarak Nasreddin Hoca. *Milli Folklör*, s:11-20 Yıl:20 Sayı:77.

Özdemir, N. (2010). Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasreddin Hoca. *Milli Folklör*, s:27-40 Yıl:22 Sayı:87.

Özdoğan, E. (2006). *Keloğlan ve Tütsülü Köşk.* İstanbul: Farklı Yayıncılık.

Özer, N. (2004). Zincirleme Masallarda Yapı ve İşlev. *Milli Folklör*, s:5-10 Yıl:16 Sayı:63.

Özkan, H. (1980). *Keloğlan'ın Talihi.* İstanbul: Nil Yayınevi.

Özkan, H. (1989). *Keloğlan Masalları.* İstanbul: Nil Yayınevi.

Paker, O. K. (2011). Postmodern Bilgelik: Yeni Çağ Söyleminde Kişisel Gelişim ve 'Ruhsal Araştırmalar'. *Psikoloji Çalışmaları Dergileri*, 61-98.

Pınarbaşı, S. Ö. (2012). Türk Kültüründe Kuşa Dönüşen Kadınlar. *Acta Turcica*, s:1 Y:4 S:2/1.

Propp, V., Çeviren: Rifat, M., & Rifat, S. (2001). *Masal Biçimbilimi: Olağanüstü Masalların Yapısı.* İstanbul: Om Yayınevi.

Rifat, M. (1996). *Göstergebilimcinin Kitabı.* İstanbul: Düzlem Yay.

Rifat, M. (1999). *Gösterge Eleştirisi.* İstanbul: Kaf Yay.

Rifat, M. (2007). *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları.* İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Roux, J. P., & Çeviren: Kazancıgil, A. (2002). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini.* İstanbul: Kabalcı Yay.

Sakaoğlu, S. (1980). *Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları.* Ankara: Akçağ Yay.

Sakaoğlu, S. (2007). *Masal Araştırmaları.* Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama AŞ.

Sarı, Ö., & Önkal, G. (2007). Eleştirel Düşüncede Entegrasyon Süreci Olarak Eğitim. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s:45-52 6/1.

Sarıbay, A. Y. (2006). *Tolumun Mantığı Bir Mantıksal Anlatı Olarak Sosyoloji.* İstanbul: Aktüel Yay.

Sarıyüce, H. L. (1993). *Anadolu Masalları: Cilt 1.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sarıyüce, H. L. (2001). *Keloğlan Masalları-Büyülü Sofra.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Sarıyüce, H. L. (2001). *Keloğlan Masalları-Deliler Ülkesinde.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Sarpkaya, S. (2014). *Türkiye Sahası Efsanelerinde Ejderha.* İstanbul: Kitabevi Yay.

Seale, B. E. (1981). An Evaluation of the Cultural Content of ESL Reading Textbooks, The Florida State University College of Education. USA: (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Segal, R. A., & Çeviren:Öncül, K. (2006). Joseph Campbell'in Mit Teorisi. *Milli Folklör*, s:114-124 Yıl:18 Sayı:70.

Seyidoğlu, B. (2007). Sel Mitleri. *Milli Folklör*, s:26-29 Yıl:19 Sayı:76.

Sodzawiczny, M. (2003). Türk Masallarında Şamanizm Ögeleri. Ankara: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Şenay, A. (2007). Kavram Haritaları Yöntemiyle Metin Öğretimi. Konya: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Şimşek, E. (2006). Masalların Sembolik Dili Bağlamında Keloğlan Tipi Üzerine Bir Değerlendirme. *VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi* , (s. 61-73). Gaziantep.

Şimşek, E., & Şenocak, E. (2009). İbn Sina Hikâyelerinin Arketipsel Tahlili. *Milli Folklör*, s:110-121 Yıl:21 Sayı:82.

Taner, N. (1997). *Türk Masallarında Anlatım Biçimlerine Göre Köse Tipi ve Keloğlan ile Köse Tipinin Karşılaştırılması.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Tangün, M. (2011). Shakespeare, Oyunlarındaki Kadın Karakterlerini Yüceltiyor mu? Yeriyor mu? *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi*, s:18-47. İstanbul Üniversitesi e-dergi Sistemi. adresinden alındı

Tansel , F. A. (1989). *Ziya Gökalp Küllüyatı II Limni ve Malta Mektupları, 2. Baskı.* Ankara: TTK Basımevi.

Thompson, S. (1955). *Motif - Index of Folk Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends.* ABD: Indiana University Press.

Türkan, F. T. (2010). Keloğlan Masallarının Bilişsel Gelişim Açısından İncelenmesi (6-12 Yaş). Ankara: (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Türkdoğan, M. (2007). Rasim Özdenören'in "Kuyu" Öyküsünde Metinlerarası İlişkiler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s:167-189 Sayı:35.

Türkmen, F. (1998). *Tahir ile Zühre (İnceleme-Metin).* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.

Twenge, J. M. (2009). *Ben Nesli.* İstanbul: Kaknüs.

Uç, E. (------). *Keloğlan - Keloğlan'ın Ezberi.* Ankara: Öğün Yayınları.

Uç, E. (-------). *Keloğlan - Mutlu Köy'ün Devi.* İstanbul: Öğün Yayınları.

Uludağ, S. (2004). *Mukaddime Cilt1.* İstanbul: Dergah Yay.

Uygur, N. (1959). Dilthey Sosyoloji Düşmanı Mıdır? *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 134-144.

Uygur, N. (1984). *Kültür Kuramı.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Uysal, A. (1992). *Bizim Keloğlan Geçimsiz Padişaha Karşı.* İstanbul: Bilgilik Yay.

Uysal, A. (1992). *Bizim Keloğlan Haramilere Karşı.* İstanbul: Bilgilik Yay.

Uysal, A. (1992). *Bizim Keloğlan İle Çöl Haydutları.* İstanbul: Bilgilik Yay.

Uysal, A. (1992). *Bizim Keloğlan İle Dev Anası.* İstanbul: Bilgilik Yay.

Uysal, A. (1992). *Bizim Keloğlan İle Haydutlar.* İstanbul: Bilgilik Yay.

Uysal, A. (1992). *Bizim Keloğlan İle Kelce Tosun.* İstanbul: Bilgilik Yay.

Uysal, A. (1992). *Bizim Keloğlan İle Koca Dev.* İstanbul: Bilgilik Yay.

Uysal, A. (1992). *Bizim Keloğlan'ın Eşeği.* İstanbul: Bilgilik Yay.

Uysal, A. (1992). *Bizim Keloğlan'ın Koca Öküzü.* İstanbul: Bilgilik Yay.

Uysal, E. (2004). Kindî ve Fârâbî'de Akıl ve Nefs Kavramlarının Ahlâkî İçeriği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 141-156 C:13 S:2.

Ülken, H. Z. (1969). *Varlık ve Oluş.* Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Yakıcı, A. (2007). Halk Anlatılarında Yer Alan Köroğlu Tipleri ve Âşık Köroğlu'nun Bu Tipler Arasındaki Yeri. *Milli Folklör*, s:113-123 Yıl:19 Sayı:76.

Yalçın, S. (2003). Descartes ve Özne Olarak Benlik. *Felsefe Dünyası*, 107-118.

Yalçınkaya, Ş. (2007). Yol Metaforu ve Klâsik Türk Edebiyatında Arayış Yolculukları. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, EÜ. Edebiyat Fakültesi Yayını,*, s13.

Yavuz, K. (1988). Günümüzde Din Psikolojsi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s:253-263.

Yazıcı Okuyan, H. (2009). Türkçe ve Sınıf Öğretmenlerinin Okuma Saatlerinde Kullanılan Çocuk Edebiyatı Ürünlerini Seçme Ölçütleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s:135-159 Yıl:9 Sayı:18.

Yetkili, M. S. (1982). *Keloğlan ve En Güzel Masalları.* İstanbul: Şenyıldız Yayınevi.

Yılmaz, A. (2004). Türk Kültüründe Kadın. *Milli Folklör*, s:111-123 Sayı:61.

Yurt, Z. (1994). *Keloğlan İle Dev.* İstanbul: Nurdan Yay.

Yurt, Z. (1994). *Keloğlan İle Padişah Kızı.* İstanbul: Nurdan Yay.

Yurt, Z. (1994). *Keloğlan ve Kırk Haramiler.* İstanbul: Nurdan Yay.

Yüceol Özezen, M. (2005). Türkiye Türkçesi Atasözlerindeki Değişkenlerin Eşdeğerliliği. *ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s:403-416 Cilt:14 Sayı:2.

Yüksel, T. (2000). *Keloğlan Kaf Dağı'nın Tepesinde.* İstanbul: Cemre Yay.

Zekiyan, B. (1982). *Humanizm Dusunsel İclem ve Tarihsel Kokenleri.* İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.

Zerrem, Ö. (2004). *Keloğlan.* İstanbul: Polat Kitapçılık.

----------. (----). *Yapısalcılık.* İstanbul: Ada Yay.

----------. (1931). *Köroğlu Destanı.* İstanbul: Evkaf Matbaası.

----------. (1968,1972). *Keloğlanın En Güzel ve En Meraklı Masalları.* İstanbul: Şenay Matbaası.

----------. (1971). *Keloğlan Masalları.* İstanbul: Danışman Yay.

----------. (1971). *Türk Masalları 2.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

----------. (1973). *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I, (haz. Rıza KARDAŞ).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

----------. (1976). *Keloğlan Masalları - Aksakallı Cüceler.* İstanbul: Coşkun Dağıtım.

----------. (1976). *Keloğlan Masalları - Dev Anası.* İstanbul: Coşkun Dağıtım.

----------. (1976). *Keloğlan Masalları - Peri Kızları.* İstanbul: Coşkun Dağıtım.

----------. (1981). *Keloğlan Masalları - Altın Kuş.* İstanbul: May Yay.

----------. (1981). *Keloğlan'ın Diliyle.* İstanbul: Can Yay.

----------. (1986). *3. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri II. Cilt Halk Edebiyatı.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

----------. (1986). *Keloğlan İle Dev.* Ankara: Üner Yay.

----------. (1986). *Keloğlan İle Dostları.* Ankara: Üner Yay.

----------. (1986). *Keloğlan İle Köse.* Ankara: Üner Yay.

----------. (1986). *Keloğlan İle Padişah.* Ankara: Üner Yay.

----------. (1986). *Keloğlan Oduncu.* Ankara: Üner Yay.

----------. (1986). *Keloğlan Susuz Şehirde.* Ankara: Üner Yay.

----------. (1986). *Keloğlan Tık Sopam.* Ankara: Üner Yay.

----------. (1986). *Keloğlan Yemen'de.* Ankara: Üner Yay.

---------. (1986). *Keloğlan'ın İntikamı.* Ankara: Üner Yay.

----------. (1987). *Aslan Keloğlan.* İstanbul: Yuva Yay.

----------. (1987). *Keloğlan Deliler Ülkesinde.* Ankara: Anadolu Yay. Mat. Ltd. Şti.

---------. (1987). *Keloğlan'ın Seçme Hikâyeleri.* Ankara: Anadolu Mat. Yay. Ltd. Şti.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan ile Ali Cengiz.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan İle Değirmenci Köse.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan İle Harami Vezir.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan İle Kargası.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan İle Karnı Keçeli Hayalet.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan İle Padişah Kızı.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan'ın Kavalı.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan'ın Küheylanı.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan'ın Mavi Güvercini.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1988). *Kurnaz Keloğlan'ın Oyunları.* İstanbul: Bilgi - Başarı Çocuk Yay.

----------. (1990). *Billur Köşk.* İstanbul: Afa Yay.

----------. (1992). *Az Gittik Uz Gittik.* İstanbul: Adam Yay.

----------. (1992). *Masallar.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

----------. (1992). *Zaman Zaman İçinde.* İstanbul: Adam Yay.
----------. (1993). *Ali Cengiz Oyunu.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1993). *Keloğlan İle Kırk Haramiler.* İstanbul: Erdem Yay.
---------. (1993). *Keloğlan Masalları-Altın Heybe.* İstanbul: Erdem Yayınları.
----------. (1993). *Metin Okuma ve İnceleme Yöntemleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yay.
----------. (1995). *Türk Mitolojisi I-II.* Ankara: TTK Basımevi.
----------. (1996). *Keloğlan Devlere Karşı.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1996). *Keloğlan ile Değirmenci.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1996). *Keloğlan ile Hanım Sultan.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1996). *Keloğlan ile Kırk Haramiler.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1996). *Keloğlan İlim Peşinde.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1996). *Keloğlan Kurda Karşı.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1996). *Keloğlan Padişahın Emrinde.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1996). *Keloğlan Suskunlar Ülkesinde.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1996). *Keloğlan'ın Duası.* İstanbul: Erdem Yay.
----------. (1997). *Keloğlan Açıl Sofram Açıl.* İzmir: Özgür Eğitim Yay.
----------. (1997). *Keloğlan Bilicibaşı.* İzmir: Özgür Eğitim Yay.
----------. (1997). *Keloğlan Yedi Can Alan.* İzmir: Özgür Eğitim Yayınları.
---------. (1998). *Türk Dünyası El Kitabı, 3.cilt.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
----------. (2000). *Keloğlan Altın Sarayda.* İstanbul: Cemre Yay.
----------. (2000). *Keloğlan Billur Topta Neler Görmüş?* İstanbul: Cemre Yay.
----------. (2000). *Keloğlan İle Konuşan Koyun.* İstanbul: Cemre Yay.
----------. (2000). *Keloğlan Peri Kızını Kurtarıyor.* İstanbul: Cemre Yay.
---------. (2000). *Keloğlan ve Su Perileri.* İstanbul: Cemre Yay.
----------. (2000). *Keloğlan Yalnız Dede'nin Kulübesinde.* İstanbul: Cemre Yay.
----------. (2000). *Keloğlan'ın Devlerle Başı Dertte.* İstanbul: Cemre Yay.
----------. (2000). *Tekerleme.* İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
----------. (2001). *Masallar 1-Uçar Leyli.* İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
----------. (2003). *Keloğlan Masalları Dizisi.* İstabul: Erdem Yay.
----------. (2005). *Keloğlan Masalları.* İstanbul: Karanfil Yay.
------. (2005). *Yazım Kılavuzu.* Ankara: TDK Yayınları.
----------. (2005). *Yazım Kılavuzu.* Ankara: TDK Yayınları.
---------. (2006). *Evvel Zaman İçinde.* Ankara: Kapadokya Yayıncılık.
----------. (2006). *Keloğlan ve Büyülü Kemer.* İstanbul: Farklı Yayıncılık.

KİMYASAL SÜREÇLERDE ÇÖZÜMLÜ PROBLEMLERLE KÜTLE VE ENERJİ DENKLİKLERİ

Prof.Dr. Ferhan Sami ATALAY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1094
Mühendislik-Teknik No.: 92
ISBN : 978-605-133-998-6
© 1. Basım, Ocak 2015

Kimyasal Süreçlerde Çözümlü Problemlerle Kütle ve Enerji Denklikleri
Prof.Dr. Ferhan Sami ATALAY

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Atalay, Ferhan Sami.
Kimyasal Süreçlerde Çözümlü Problemlerle Kütle ve Enerji Denklikleri / *Ferhan Sami Atalay*
1. Basım, X+579 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-998-6
1. Kütle ve Enerji Denklikleri, 2. Stokiometri, 3. Kimya Mühendisliği, 4. Süreç Mühendisliği, 5. Biyo Mühendislik, 6. Yatışkın ve Yatışkın Olmayan Süreçler, 7. Endüstriyel Uygulamalar, 8. Reaksiyon Mühendisliği, 9. Süreç Denetimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Kimya mühendisliği, maddelerin kimyasal yapılarının, enerji içeriklerinin veya fiziksel özelliklerinin değişime uğradığı süreçlerin tasarım ve uygulaması ile ilgilenen bir mühendislik dalıdır.

Bu nedenle kimya mühendislerinin matematik, fen bilimleri ve mühendislik bilgilerini kullanarak;

- Verili bir problemin matematik modellenmesini yapabilme ve çözme
- Belirlenmiş bir süreç veya tesisi ekonomik, güvenlik ve çevresel kısıtlamalar altında tasarlayabilme
- Belirlenmiş bir konu veya problemi analizleme, çözme ve bu amaç için deney tasarlama, deney yapma ve sonuçları yorumlama

becerileriyle donatılmaları gerekir.

Kimyasal madde üretimlerinin gerçekleştiği fiziksel, kimyasal ve biyolojik süreçlerin analizlerinde yapılacak ilk hesaplamalar; debi, bileşim, sıcaklık, basınç gibi süreç değişkenlerinin belirlenmesi ve/veya bilinen süreç değişkenleri ile bilinmeyen değişkenler arasında var olacak ilişkileri verecek model denklemlerinin çıkarılmasını temin eden kütle ve enerji denkliklerinin uygulamalarını içerir.

Bu nedenle, kütle-enerji denkliklerinin temel ilke ve uygulamalarını kapsayan stokiometri dersi, kimya mühendisliği eğitiminde önemli bir rol oynar. Ayrıca, kimya mühendisliği eğitiminde yer alan reaksiyon mühendisliği, termodinamik, kütle ve ısı aktarımları ve süreçlerinin dinamiği-kontrolü gibi derslere de temel teşkil eder.

Bu amaçla yazılan kitabın kapsamı sadece kimya mühendisliği eğitimine dönük olarak düşünülmemiş; biyolojik süreçlerle ilgilenen biyomühendislik, gıda ve çevre mühendisliği eğitimlerine katkı vermesi amacıyla da yazılmıştır.

Kitapta yer alan tüm problemler gerçekçi süreçler ve gerçekçi veriler kullanılarak hazırlanmış; kütle-enerji denklikleri ile aktarılan bilgilerin endüstriye nasıl uygulanacağı konusunda, demir cevherinden demir üretimi ile etil alkolden dietil eter üretim tesisleri örnek seçilerek sunulmuştur.

Kitabın son bölümünde, yatışkın olmayan süreçlerde kütle-enerji denkliklerinin reaksiyon mühendisliği, süreç dinamiği-kontrolü ve biyokimyasal reaksiyonların yer aldığı süreçlerde uygulamaları açıklanarak kütle-enerji denkliklerinin araştırmalardaki önemi vurgulanmıştır.

Her fedakârlığa katlanarak beni yetiştiren rahmetli annem ve babama; verdiği manevi ve bilimsel katkıları nedeniyle eşim Prof. Dr. Süheyda Atalay'a ve kitabın dijital ortamda yazılmasına, şekillerin çizilmesine büyük emeği geçen asistanım Arş. Gör. Mehmet Bengi Taysun'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Ferhan Sami Atalay

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: PROBLEM ANALİZİ 1
1.1 Süreç Hesaplarına Genel Bakış 1
1.2 Süreçler ve Süreç Değişkenleri 2
1.2.1 Süreç Tanımı ve Sınıflandırılması 2
1.2.2 Süreç Değişkenleri 6
1.2.2.1 Kimyasal Bileşim: 6
1.2.2.2 Moleküler Ağırlık 6
1.2.2.3 Kütle, Mol Kesri ve Ortalama Molekül Ağırlığı 7
1.2.2.4 Sıcaklık 10
1.2.2.5 Basınç 10
1.2.2.6 Akım Debileri 12
1.2.3 Serbestlik Derecesi ve Problem Çözme Tekniği 13
1.2.3.1 Bazı Süreçlerde Serbestlik Derecesi 15
ALIŞTIRMALAR 24

Bölüm 2: KÜTLE DENKLİKLERİ 25
2.1 Kütle Denklik İlkeleri 25
2.1.1 Kütle Denkliğinin Anlamı 26
2.1.2. Yatışkın Süreçlerde Kütle Denkleri 28
2.1.2.1 Fiziksel İşlemlerin Yer Aldığı Tek Birim İçeren Süreçlerde Kütle Denkliği Uygulamaları 29
2.1.2.2 Fiziksel İşlemlerin Yer Aldığı Çoklu Birim İçeren Süreçlerde Kütle Denkliği Uygulamaları 37
2.1.2.3 Dıştan Dolanımlı ve Geri Akım 43
2.1.2.4 Kütle Denkliklerinde Termodinamik Özellik ve Kurallar 51
İLAVE PROBLEMLER 84
ALIŞTIRMALAR 95
2.1.2.5 Reaksiyonun Yer Aldığı Süreçlerde Kütle Denklikleri 100
İLAVE PROBLEMLER 145
ALIŞTIRMALAR 188
2.1.3 Biyosüreçlerde Kütle Denkliği 194
İLAVE PROBLEMLER 200

Bölüm 3: ENERJİ VE ENERJİ DENKLİĞİ 209
3.1 Kapalı Sistemlerde Enerji Denkliği 212
3.2 Yatışkın Halde Açık Sistemde Enerji Denkliği 215
3.2.1 Termodinamik Veri Çizelgeleri 218
3.2.1.1 Su Buhar Çizelgesi 219
3.2.2 Reaksiyonun Yer Almadığı Süreçlerde Enerji Denkliği 227
3.2.2.1 Sıcaklık Değişimi Olan Süreçlerde Enerji Denkliği 228
3.2.2.2 Sabit Sıcaklık ve Basınçta Faz Değişimi Olan Süreçlerde Enerji Denkliği 237
3.2.3 Psikrometrik Diyagram (Nem diyagramı) 253
3.2.3.1 Nem Diyagramının Uygulama Alanları 260
3.2.4 Entalpi-Konsantrasyon Diyagramları 267
İLAVE PPOBLEMLER 278
ALIŞTIRMA PROBLEMLERİ 296
3.3 Kimyasal Reaksiyonun Yer Aldığı Süreçlerde Enerji Denkliği 301
3.3.1 Reaksiyon Isısı 301
3.3.2 Hess Yasası 304
3.3.3 Standart Oluşum Entalpisi 305
3.3.4 Standart Yanma Isısı 306
3.3.5 Reaksiyonlu Süreçlerde Enerji Denkliği 308
3.3.5.1 Adyabatik Reaktörlerde Enerji Denkliği 310
3.3.5.2 Yanma Reaksiyonlarında Enerji Denkliği 316
3.4. Biyosüreçlerde Enerji Denkliği 325
3.4.1 Elektron Alıcı Oksijen Olduğunda Reaksiyon Isısı 325
3.4.2 Oksijen Harici Elektron Alıcılarda Reaksiyon Isısı 326
İLAVE PROBLEMLER 339
ALIŞTIRMALAR 375

Bölüm 4: YATIŞKIN KÜTLE VE ENERJİ DENKLİKLERİNİN ENDÜSTRİYEL UYGULAMALARI 379
4.1 Yüksek Fırında Kütle ve Enerji Denklikleri 379
4.2 Dietil Eter Üretim Tesisinde Kütle ve Enerji Denklikleri 390

Bölüm 5: YATIŞKIN OLMAYAN SÜREÇLERDE KÜTLE VE ENERJİ DENKLİKLERİ 415
5.1 Yatışkın Olmayan Süreçlerde Kütle Denkliği 416
5.1.1 Yatışkın Olmayan Fiziksel Süreçlerde Kütle denkliği 418
5.1.1.1 Kesikli Destilasyon 425
5.1.2 Yatışkın Olmayan Kimyasal Süreçlerde Kütle Denkliği 432
5.1.2.1 Sabit Hacimli Kesikli Reaktörde Kütle Denkliği 433
5.1.2.2 Yarı-Kesikli Reaktörde Kütle Denkliği 443
5.2 Yatışkın Olmayan Süreçlerde Enerji Denkliği 450
5.2.1 Kesikli Sistemde Isıtma/Soğutma 452
5.2.1.1 Ceket (veya kangal) ile Isıtma 453
5.2.1.2 Tank Dışı Isı Değiştirgeci ile Isıtma 457

5.3 Yatışkın Olmayan Kütle ve Enerji Denkliklerinin Uygulamaları 458
5.3.1 Süreç Denetimindeki Uygulamalar 459
5.3.1.1 Süreçlerde Dinamik Davranış 459
5.3.2 Reaksiyon Mühendisliğinde Uygulamalar 468
5.3.2.1 Kimyasal Reaksiyonlardaki Uygulamalar 468
5.3.3 Biyokimyasal Reaksiyonlardaki Uygulamalar 482
İLAVE PROBLEMLER 493
ALIŞTIRMA PROBLEMLERİ 520

EKLER 525

KAYNAKÇA 573

DİZİN 575

KAYNAKÇA

1. İhsan Çataltaş, Sinai Stokiometri, Arı Kitabevi Matbaası, 1968
2. David M. Himmelblau, Basic Principles and Calculations in Chemical Engineering, 6. Baskı, Prentice Hall International Series in the Physical and Chemical Engineering Sciences, 1996
3. Richard M. Felder, Ronald W. Rousseau, Elementary Principles of Chemical Processes, 3. Baskı, Wiley Series in Chemical Engineering, 2005
4. Pauline M. Doran, Bioprocess Engineering Principles, Elsevier Science and Technology Books, 1995
5. Calculations of Chemical Technological Processes, Edited by I.P. Mukhlyonov, D.Sc., Mir Publishers, 1979
6. Ömer Kuleli, Kimya Mühendisliğine Giriş – Kütle ve Enerji Denklikleri, 1. Baskı, Meteksan yayınları No:4, 1982
7. Kenneth A. Solen, John N. Harb, Introduction to Chemical Engineering, 5th ed. John Wiley ans Sons Inc., 2011
8. Beno Kuryel, Ferhan Sami Atalay, Sinai Stokiometri, 2. Baskı, E. Ü. Mühendislik Fakültesi Çoğaltma Yayın, No:15, 1988

4. Basım

VATANDAŞLIK BİLGİSİ

Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 352
Eğitim No.: 72
ISBN : 978-605-133-254-3
© 4. Basım, Ekim 2015

VATANDAŞLIK BİLGİSİ
Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kıncal, Remzi Y.
Vatandaşlık Bilgisi / *Remzi Y. Kıncal*
4. Basım, X+234s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-254-3
1. Vatandaşlık 2. Vatandaşlık Eğitimi 3. Demokrasi Eğitimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Vatandaşlık kavramı, ilk insan topluluklarından günümüze kadar geçen süre içerisinde, farklı yönleriyle tartışılmıştır. Vatandaşlık yaklaşımlarındaki kapsamlı değişiklikler ise, daha çok sanayileşme süreciyle birlikte başlamıştır. İnsan haklarıyla ilgili görüşlerin yaygın olarak benimsenmeye başlanması ve sanayileşme sürecinin toplumsal yapıyı farklılaştırması, mevcut vatandaşlık yaklaşımlarının büyük ölçüde değişmesine yol açmıştır.

Önceleri birey-toplum ilişkisinde, toplum ve toplumsal gereksinimler öncelikli olarak yer alıyordu. Toplumsal değişim çerçevesinde zamanla bireysel öncelikler ön plana çıkmaya başlamıştır. Böyle bir yaklaşımın temelinde eğitimli ve kişilikli bireylerden oluşan toplumun gelişmiş bir toplum olacağı anlayışı bulunmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle, geri kalmış toplumlardan gelişmiş toplumlara doğru gidildikçe bireysel önceliklerin önem kazanmaya başladığını söyleyebiliriz.

Ülkemizde de diğer demokratik ülkelerde olduğu gibi, vatandaşlık eğitimi alanında bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Vatandaşlık konusu, insan hakları ve demokratik vatandaşlık yaklaşımları çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu konudaki en önemli eksikliğimiz, vatandaşlık bilgisi kapsamında verilen bilgilerin istenilen düzeyde davranışa dönüştürülememesidir.

Vatandaşlık Bilgisi adını taşıyan kitabı hazırlarken YÖK tarafından hazırlanan çerçeve program, öncelikli olarak dikkate alınmıştır. Ayrıca, okuyucuya karşılaştırma olanağı sunmak üzere, farklı ülkelerdeki uygulamalara ve farklı yaklaşımlara da yer verilmiştir.

Eserin elden geldiğince öğretici olmasına ve konuların anlaşılır bir dille ifade edilmesine çalışılmıştır. Yapılacak eleştiriler, kitabın geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Kitabı yayına hazırlayan Nobel Yayınevi çalışanlarına teşekkür ederim. Her zaman olduğu gibi bu kitabın hazırlanması sürecinde de içten katkılarda bulunan eşim Nilüfer'e ve kendilerine ayırmam gereken zamanın bir bölümünü çalışmalarıma ayırmama sabreden kızımız Beyza ile oğlumuz Semih Burak'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: İNSAN VE TOPLUM 1
1.1. BİREYİN TOPLUMSAL HAYATI 1
1.2. KÜLTÜR 3
1.2.1. Gerçek Kültür ve İdeal Kültür 5
1.2.2. Yüksek Kültür ve Yaygın Kültür 5
1.2.3. Alt Kültür ve Karşıt Kültür 6
1.3. TOPLUMSALLAŞMA 7
1.4. TOPLUMSAL GRUPLAR VE KURUMLAR 11
1.4.1. Toplumsal Gruplar 11
1.4.2. Toplumsal Kurumlar 13
1.4.2.1. Aile 13
1.4.2.2. Eğitim 16
1.4.2.3. Din 18
1.4.2.4. Politika ve Yönetim 19
1.4.2.5. Kitle İletişim Araçları 20
1.4.2.6. Sivil Toplum Örgütleri 22

Bölüm 2: TOPLUM HAYATINI DÜZENLEYEN KURALLAR 25
2.1. TOPLUMSAL KONTROL MEKANİZMASI 25
2.1.1. Değerler 26
2.1.2. Normlar 27
2.1.2.1. Normların Genel Özellikleri 28
2.1.2.2. Norm Çeşitleri 29
2.1.2.2.1. Örf ve Âdetler 29
2.1.2.2.2. Görgü Kuralları 30
2.1.2.2.3. Ahlak Kuralları 30
2.1.2.2.4. Din Kuralları 32
2.1.2.2.5. Hukuk Kuralları 33
2.1.3. Uyum, Sapma ve Anomi 34
2.1.3.1. Sapma Nedenleri 34
2.1.3.2. Anomi 35
2.1.3.3. Sapma ve Hoşgörü 36

Bölüm 3: İNSAN HAKLARI İLE DEMOKRASİNİN FELSEFİ VE TOPLUMSAL TEMELLERİ 37
3.1. İNSAN HAKLARI NEDİR? 37
3.2. İNSAN HAKLARININ FELSEFİ TEMELLERİ 38
3.3. İNSAN HAKLARININ TOPLUMSAL TEMELLERİ 40
3.4. İNSAN HAKLARININ ÖNEMİ 41
3.5. İNSAN HAKLARININ EVRENSELLİĞİ 42
3.6. DEMOKRASİNİN FELSEFİ TEMELLERİ 43
3.7. DEMOKRASİNİN TOPLUMSAL TEMELLERİ 44

Bölüm 4: TEMEL İNSAN HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLER 47
4.1. İNSAN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ 47
4.1.1. İnsan Haklarının Uluslararası Düzeydeki Tarihsel Gelişimi 47
4.1.1.1. Antik Çağlarda İnsan Hakları Düşüncesi 47
4.1.1.1.1. Çin Uygarlığı 47
4.1.1.1.2. Hint Uygarlığı 48
4.1.1.1.3. Mezopotamya Uygarlığı 48
4.1.1.1.4. Eski Yunan Uygarlığı 49
4.1.1.2. Orta Çağ'da İnsan Hakları Anlayışı 50
4.1.1.3. Yeni Çağ'da İnsan Hakları Anlayışı 51
4.1.1.4. İnsan Haklarının Anayasalarda Yer Alması 52
4.1.2. İnsan Haklarının Ulusal Düzeydeki Tarihsel Gelişimi 53
4.2. TEMEL İNSAN HAKLARI 54
4.2.1. Yaşama Hakkı 54
4.2.2. Kişi Dokunulmazlığı 55
4.2.3. Sağlık Hakkı 57
4.2.4. Eğitim ve Öğretim Hakkı 59
4.2.5. Şikâyet Hakkı 61
4.2.6. Özel Yaşam, Aile Yaşamı ve Haberleşmenin Gizliliği 62
4.2.7. Konut Dokunulmazlığı 63
4.2.8. Mülkiyet Hakkı 64
4.2.9. Seçme ve Seçilme Hakkı 65
4.3. TEMEL İNSAN ÖZGÜRLÜKLERİ 67
4.3.1. Düşünce ve İfade Özgürlüğü 67
4.3.2. Din ve Vicdan Özgürlüğü 69
4.3.3. Basın Özgürlüğü 70
4.3.4. Haberleşme Özgürlüğü 71
4.3.5. Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü 72
4.3.6. Toplantı, Dernek ve Sendika Kurma Özgürlüğü 73

Bölüm 5: DEMOKRASİ VE EVRİMİ 75
5.1. DEMOKRASİ NEDİR? 75
5.2. DEMOKRASİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 76

5.2.1. Demokrasinin Uluslararası Düzeydeki Tarihsel Gelişimi 76
5.2.2. Demokrasinin Ulusal Düzeydeki Tarihsel Gelişimi 78
5.3. DEMOKRASİNİN TEMEL İLKELERİ 81
5.4. DEMOKRASİ VE TEMSİL İLKESİ 84
5.5. DEMOKRASİ VE ÇOĞUNLUK İLKESİ 84
5.6. DEMOKRASİ VE HOŞGÖRÜ 86
5.7. DEMOKRASİ TİPLERİ 87
5.7.1. Doğrudan Demokrasi 88
5.7.2. Temsilî Demokrasi 88
5.7.2.1. Temsilî Demokrasi Tipleri 90
5.7.2.1.1. Parlamenter Demokrasi 90
5.7.2.1.2. Başkanlık Demokrasisi 91
5.7.2.1.3. Parlamenter-Başkanlık Demokrasisi 92

Bölüm 6: YAŞAM BİÇİMİ OLARAK DEMOKRASİ AİLE, OKUL VE ÇEVREDE DEMOKRASİ 93
6.1. AİLEDE DEMOKRATİK YAŞAM 93
6.1.1. Ebeveyn-Çocuk İlişkileri 93
6.1.2. Ailede Disiplin Anlayışı ve Ana-Baba Yaklaşımları 95
6.1.3. İş Bölümü 100
6.1.4. Aile Bütçesine Katkı 101
6.1.5. Düşünce ve Kanaatlere Saygı 102
6.1.6. Keder ve Sevincin Paylaşılması 103
6.1.7. Aile İtibarının Korunması 104
6.2. OKULDA DEMOKRATİK YAŞAM 104
6.2.1. Okulda Uyulması Gereken Kurallar 105
6.2.2. Öğretmen-Öğrenci İlişkileri 107
6.2.3. Öğretmen Davranışlarının Demokratikliği 110
6.2.4. Ders Dışı Eğitimsel Etkinlikler 112
6.2.5. Düşünce ve Kanaatlere Saygı 113
6.2.6. Okulun ve Okul Eşyalarının Korunması 114
6.2.7. Okul İtibarının Korunması 114
6.3. ÇEVREDE DEMOKRASİ 115
6.3.1. Trafik Kuralları 115
6.3.2. Doğal Çevrenin Korunması 117

Bölüm 7: ÇEŞİTLİ DEVLET TÜRLERİ SİYASAL SİSTEMLER 119
7.1. DEVLET KAVRAMI 119
7.2. EGEMENLİĞİN KAYNAĞINA GÖRE DEVLET ŞEKİLLERİ - SİYASAL SİSTEMLER 122
7.2.1. Çoğulcu Sistemler 122
7.2.1.1. Liberal Demokrasi 123
7.2.1.2. Sosyal Demokrasi 125

7.2.2. Tekilci Sistemler 126
7.2.2.1. Diktatörlük Kuramı 127
7.2.2.2. Marksist Rejimler 128
7.2.2.3. Faşist Rejimler 129
7.2.3. Geri Kalmış Ülke Sistemleri 131
7.3. SİYASAL İKTİDAR VE EGEMENLİK 132
7.4. SİYASAL İKTİDARIN MEŞRULUK TEMELİ 134

Bölüm 8: ANAYASAL YAŞAM VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN TEMEL NİTELİKLERİ 135
8.1. ANAYASAMIZ 135
8.1.1. Anayasamızın Başlangıç İlkeleri 136
8.1.2. Anayasamızın Değiştirilemeyecek Hükümleri 137
8.1.3. Anayasamızın Genel Esasları 137
8.1.3.1. Devletin Şekli 137
8.1.3.2. Cumhuriyetin Nitelikleri 138
8.1.3.3. Devletin Bütünlüğü, Resmî Dili, Bayrağı, Millî Marşı ve Başkenti 139
8.1.3.4. Devletin Temel Amaç ve Görevleri 140
8.1.3.5. Egemenlik 140
8.1.3.6. Yasama Yetkisi 141
8.1.3.7. Yürütme Yetkisi ve Görevi 141
8.1.3.8. Yargı Yetkisi 142
8.1.3.9. Kanun Önünde Eşitlik 142
8.1.3.10. Anayasanın Bağlayıcılığı ve Üstünlüğü 142
8.2. DEVLETİN YASAMA GÖREVİ 143
8.2.1. TBMM'nin Görev ve Yetkileri 143
8.2.2. TBMM Seçimleri ve Seçim Dönemleri 144
8.3. DEVLETİN YÜRÜTME GÖREVİ 144
8.3.1. Cumhurbaşkanı 145
8.3.2. Hükûmetin Kuruluşu 147
8.3.2.1. Başbakanın Görev ve Sorumlulukları 148
8.3.2.2. Bakanların Görev ve Sorumlulukları 148
8.3.2.3. Hükûmetin Denetlenmesi 148
8.3.2.4. Yerel Yönetimler 149
8.4. DEVLETİN YARGI GÖREVİ 150
8.4.1. Mahkeme ve Mahkemelerin Bağımsızlığı 150
8.4.2. Hâkimlik ve Savcılık Teminatı 150
8.4.3. Yüksek Mahkemeler 151

Bölüm 9: TÜRK DEVLETİ VATANDAŞLARININ HAKLARI VE SORUMLULUKLARI 155
9.1. GENEL HÜKÜMLER 155

9.1.1. Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği 155
9.1.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması 155
9.1.3. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılması 156
9.1.4. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması 156
9.2. KİŞİNİN HAK VE ÖDEVLERİ 157
9.2.1. Kişi Dokunulmazlığı 157
9.2.2. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği 158
9.2.3. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması 159
9.2.3.1. Özel Hayatın Gizliliği 159
9.2.3.2. Konut Dokunulmazlığı 159
9.2.3.3. Haberleşme Hürriyeti 160
9.2.4. Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti 160
9.2.5. Din ve Vicdan Hürriyeti 161
9.2.6. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti 161
9.2.7. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti 161
9.2.8. Bilim ve Sanat Hürriyeti 162
9.2.9. Basın ve Yayımla İlgili Hükümler 162
9.2.9.1. Basın ve Yayım ile İlgili Hak ve Hürriyetler 162
9.2.9.2. Düzeltme ve Cevap Hakkı 164
9.2.10. Toplantı Hak ve Hürriyetleri 164
9.2.10.1. Dernek Kurma Hürriyeti 164
9.2.10.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı 165
9.2.11. Mülkiyet Hakkı 165
9.2.12. Hakların Korunması ile İlgili Hükümler 165
9.3. SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖDEVLER 166
9.3.1. Ailenin Korunması 167
9.3.2. Eğitim ve Öğretim Hakkı ve Ödevi 167
9.3.3. Çalışma ile İlgili Hükümler 168
9.3.4. Toplu İş Sözleşmesi, Grev Hakkı ve Lokavt 168
9.3.5. Ücrette Adalet Sağlanması 170
9.3.6. Sağlık, Çevre ve Konut Hakkı 170
9.3.7. Gençlik ve Spor 170
9.3.8. Sosyal Güvenlik Hakları 171
9.3.9. Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması 171
9.3.10. Tüketici Hakları 172
9.4. SİYASİ HAKLAR VE ÖDEVLER 172
9.4.1. Türk Vatandaşlığı 172
9.4.2. Seçme ve Seçilme, Siyasi Faaliyetlerde Bulunma Hakkı 172
9.4.3. Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı 174
9.4.3.1. Hizmete Girme 174
9.4.3.2. Mal Bildirimi 174
9.4.4. Vatan Hizmeti 174

9.4.5. Vergi Ödevi 174
9.4.6. Dilekçe Hakkı 174

Bölüm 10: VATANDAŞIN TOPLUMSAL YAŞAMA KATILIMI 177
10.1. BİLGİLİ VATANDAŞ 177
10.1.1. Eleştirel Okuma 180
10.1.2. Aktif Dinleme 181
10.1.3. Eleştirel Düşünme 182
10.1.4. Sorunların Tartışılması 185
10.2. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNE KATILIM 186
10.3. SİYASAL PARTİLERE KATILIM 189
10.3.1. Siyasal Partiye Giriş 190
10.3.2. Seçimlere Katılım 190
10.3.3. Seçim Sonrası Siyasal Katılım 192
10.4. DİĞER VATANDAŞLARA İLİŞKİN SORUMLULUKLAR 193

Bölüm 11: FARKLI ÜLKELERDEKİ VATANDAŞLIK EĞİTİMİ UYGULAMALARI 195
11.1. AKTİF VATANDAŞLIK 195
11.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ 198
11.3. AVUSTRALYA'DA VATANDAŞLIK EĞİTİMİ 204
11.4. İNGİLTERE'DE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ 211
11.5. TÜRKİYE'DE VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN AMAÇLARI 219

KAYNAKLAR 221

EK: İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ 229

KAYNAKLAR

Akyol, T. **Bilim ve Yanılgı**, Şefik Matbaası, İstanbul-1997.

Akyüz, Y. **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmede Etkileri 1848-1940**, Doğan Basımevi, Ankara-1978.

Annette, J., Globalising Citizenship Education: Ambitions and Realities. The Fifth Citized International Conference, Hong Kong, (2009). URL: http://www.ied.edu.hk/2009citized/PDF/2009CITIZEDConferenceProgramme.pdf

Aron, R. **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri** (Çev. Korkmaz Alemdar), Doğuş Matbaacılık ve Ticaret Ltd. Şti., Ankara-1986.

Bal, H. **1924 Raporunun Türk Eğitimine Etkileri ve J. Dewey'in Eğitim Felsefesi**, Aydınlar Matbaası, İstanbul-1991.

Baron, S., Field, J., & Schuler, T. Social Capital: Critical Perspectives. Oxford University Press, Oxford, (2000).

Bell, G. H. **Educating European Citizens** "*Citizenship Values and the European Dimensions*", David Fulton Publishers Ltd., London-1995.

Bilgiseven, A. K. **Eğitim Sosyolojisi**, Flaş Matbaası, İntanbul-1987.

Bisch, P. M. "*Culture and Democracy: A Challenge for Schools*", UNESCO, Paris-1995.

Branson, M. S. Rights: **An International Perspectives**, Annual Leadership Conference of the Center for Civic Education, June 21, 1991, California.

Branson, M. S. "*What Does Research on Political Attitudes and Behavior Tell us About the Need for Improving Education for Democracy*", **The Internetional Conference on Education for Democracy**, October 3, 1994, California, USA.

Branson, M. S. "*Making the Case for Civic Education: Where We Stand at the End of the 20th Century*", **National Conference of State and District Coordinators**, Washington, D. C., June-1999.

Brumlik, M. "*Education for National or World Citizenship*", Education, Vol.51-52, Tübingen-1995.

Brzezinski, Z. **Büyük Çöküş** (Çev. Gül Keskin-Gülsev Pakkan), Minpa Matbaacılık Tic. Ltd. Şti., Ankara-2000.

Buchanan, J. M. Can **Democracy Promote the General Welfare?,** Social Philosophy&Policy Foundation. Vol.14, n.2, USA-1997.

Büyükkaragöz, S. **Demokrasi Eğitimi**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara-1990.

Callahan, D. "*What is Global Civil Society?*", Civitas Journal, Vol.3, n.1, January-February 1999.

Carrithers, M. **Why Humans Have Cultures-Explaining Anthropology and Social Diversity**, Oxford University Press, England-1992.

Celkan, H. Y. Eğitim Sosyolojisi, K. K. Eğitim Fakültesi Basımevi, Erzurum-1989.

Celkan, H. Y. Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1990.

Chandras, K. V. Changing Role of the Father in the United States, The Annual Convention of the American Association for Counseling and Development, April 22-24, USA-1991.

Chen, S. Y. State, Media and Democracy in Taiwan, SAGE Publications, London-1998.

Citizenship Education for Democracy in the 21st Century, A Report from the 1998 BCTF, Public Education Conference, February 21, 1998.

Council of Europe. International Protection of Human Rights, Strasbourg, July 1989.

Culpitt, I. Welfare and Citizenship-Beyond the Crisis of the Welfare State, SAGE Publications, London-1992.

Dahl, R. A. Demokrasi ve Eleştirileri (Çev. Levent Köker), Yetkin Basımevi, Ankara-1993.

Dahlgren, P. "Television and the Public Sphere-Citizenship", Democracy and the Media, SAGE Publications, London-1995.

Day, P. "The Human-Centered Information Society: A Community-Based Approach", The Journal of Human-Centred Systems and Machine Intelligence, Vol.10, n.2, London-1996.

Deem, R.-Brehony, K.-Heath, S. Active Citizenship and the Governing of Schools, Open University Press, Buckingham-1995.

De Weerd, M., Gemmeke, M., Rigter, J., & Van Rij, C. Indicators For Monitoring Active Citizenship And Citizenship Education.: Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam, (2005).

Dewey, J. Demokrasi ve Eğitim (Çev. M. Salih Otoran), Uygun Basın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul-1996.

Dikeçligil, B. "Kültür Kavramının Analizi veya Sosyo-Kültürel Gerçekliğin Yapısı Üzerine Bir İnceleme", Dünyada ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler, Sosyoloji Derneği Yayınları III, Ankara-1994.

Dönmezer, İ. Ailenin Çocuk Gelişimi ve Eğitimdaki Rolü ve Önemi, Eğitimde Arayışlar I. Sempozyumu Bildiri Metinleri, Ercan Ofset, İstanbul-1991.

Education for Citizenship, National Curriculum Development, Pinder Graphics Publisher, York-1990.

Ekşi, A. Çocuk, Genç, Ana Babalar, Bilgi Yayınevi, Ankara-1990.

Ergün, M. Eğitim Sosyalajisine Giriş, Ocak Yayınları, Ankara-1994.

Erkan, H. ve Arkadaşları. Demokrasinin Kültür Değerleri, EBSO Çalışma Grupları Yayınları, Seri: 4, İzmir-1995.

European Commission. Education and Active Citizenship in the European Union Office for Official Publications of the European Communities, (1998).

European Commission. Communication on EU Policies and Volunteering:

Recognising and Promoting Crossborder Voluntary Activities in the EU, Brussels (2011).

European Council. Presidency Conclusions. Lisbon European Council 23 and 24 March 2000, Brussels, European Council. (2000).

Ferguson, L. R. Personality Development, A Division of Wordsworth Publishing Company, Inc., California-1970.

Fraser, N.-Nicholson, L. Social Criticism Without Philosophy: An Encounter Between Feminism and Postmodernism, Postmodernism, Ed. Thomas Docherty, Wheatsheaf Com., England-1993.

Gardels, N. Yüzyılın Sonu (Çev. Belkıs Dışbudak), Şefik Matbaası, İstanbul-2000.

Gates, B. Dijital Sinir Sistemiyle Düşünce Hızında Çalışmak (Çev. Ali Cevat Akkoyunlu), Doğan Kitapçılık AŞ., İstanbul-1999.

Glassop, R. "Renewed Focus onthe Changing Family and Its Challenges", The Annual National Conference of the Unified Family Courts and Conciliation Services, March 29-April 1, Canada-1987.

Glick, P. C. The Family Life Cycle and Social Change, Family Relations, Vol.38, n.2, USA-1989.

Greenberger, E.-Goldberg, W. A. Work, Parenting and the Socialization of Children. Developmental Psychology, Vol.25, n.1, USA-1989.

Gürkaynak, İ. ve Arkadaşları. Yurttaş Olmak İçin..., Umut Vakfı Yayınları, İstanbul-1998.

Güvenç, B. İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul-1979.

Haddad, L., & Maluccio, J. T., Membership in Groups, And Household Welfare: Evidence From Kwazulu Natal, South Africa. Economic Development and Cultural Change, 51(3), 573–601. (2003).

Holford, J., & Van Der Veen, R., Lifelong Learning, Governance And Active Citizenship in Europe—Final Report. European Commission Project HPSE-CT-1999-00012, Brussels, (2003).

Hoskins, B.L., Mascherini, M., Measuring Active Citizenship through the Development of a Composite Indicator, Social Indicators Research, 90, pp. 459-488.

Humpreys, M., J. A New Generation of Leaders for Eastern Europe: Values and Attitudes for Active Citizenship, *Christian Higher Education*, 10:3-4, 215-236 (2011).

İçli, T. G.-Zaim, Z. "Çocuk ve Yetişkin Suçlarında Aile Yapısının Önemi", Cumhuriyet Ü. Fen-Edebiyat Fak., Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 14, Sivas-1991.

İnsan Haklarının Uluslarası Karunması ve TBMM Sempozyumu Bildiri Metinleri, TBMM Ofset Tesisleri, Ankara-1992.

Ivancic, A., Novak, D., Chioncel, N., & Jansen, T. Active Citizenship And Governance in The Central and Eastern European Context Report On Critical Review Of The National Literature And Policy Analysis. University of Nijmegen, Netherlands, (2003).

İzveren, A. Toplumsal Törebilim, Kalite Matbaası, Ankara-1980.

Jacobson, A.-Lamhon, T. An Important Connection: Work and Family, Illinois Teacher of Home Economics, Vol.26, n.3, USA-1983.

Jerome., L. The Citizenship Coordinators' Handbook. Nelson Thornes Ltd, 2003, 78-79, (2003).

Jimenez, S.-Hunter, J. "Civic Education in Australia", Civitas Journal, Vol.3, n.2, March-April 1999.

Kağıtçıbaşı, Ç. İnsan-Aile-Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul-1990.

Kağıtçıbaşı, Ç. Yeni İnsan ve İnsanlar, Motif Basımevi, İntanbul-1999.

Kapani, M. Politika Bilimine Giriş, Sevinç Matbaası, Ankara-1975.

Kennedy, K. J. Citizenship Education and the Modern State, The Falmer Press, London-1997.

Kıncal, R. Y. "Vatandaşlık Eğitiminin Sınırları", Felsefe Kongresi, Erzurum-1998.

Kıncal, R. Y. Ailenin Eğitimsel Fonksiyonları, K. K. Eğitim Fakültesi Basımevi, Erzurum-1994.

Kıncal, R. Y. "Sınıf İçi Öğretmen Davranışlarının Demokratikliği", IX. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Metinleri, K. K. Eğitim Fakültesi Basımevi, Erzurum-2001.

Kıncal, Remzi Y. "İlköğretim Öğretmenlerinin Davranışlarının Demokratiklik Düzeyi", II. Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu, Çanakkale-2000.

Kışlalı, A. T. Siyaset Bilimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara-1987.

Kongar, E. Demokrasi ve Laiklik, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul-1997.

Kongar, E. İzmir'de Kentsel Aile, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, No: 3, Ankara-1972.

Kornheiser, A. "On Benjamin R. Barber", Civitas Journal, Vol.3, n.1, January-February 1999.

Kumagai, F. "The Life Cycle of the Japanese Family", Journal of Marriage and the Family, Vol.46, n.1, USA-1984.

Lawton, D. Class, Culture and the Curriculum, Roudledge&Kegan Paul, London-1975.

Lewis, W. B. "How to Use and not to Use Dijital Democracy", Civitas Journal, Vol.2, n.6, November-December 1998.

Lipson, L. Uygarlığın Ahlaki Bunalımları (Çev. Jale Çam Yeşiltaş), Şefik Matbaası, İstanbul-2000.

Macionis, J. J. Sociology, Prentice-Hall, Inc., New Jersey-1989.

Mardin, Ş. Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul-1996.

Mclanahan, S. "Family Structure and the Reproduction of Powerty", American Journal of Sociology, Vol.90, n.4, USA-1985.

MEB, İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, Tebliğler Dergisi, Şubat 2005/2569, (2005.

Meighan, R. A Sociology of Education, Redwood Books, London-1996.

Menges, C. C. Partnerships for Peace, Democracy and Prosperity, University Press of America, Inc., Lanham-1997.

Murdzeva, S. O. "Parental Role Change", The Meeting of the World Organization for Early Childhood Education, 18th., July 13-17, Jerusalem-1986.

Myers, K. After the Education Reform Act, Cambridge University Press, New York-1993.

Nock, S. L. Sociology of the Family, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey-1987.

Oya, Ç. (Editör) Türkiye'de İnsan Hakları, TODAİ Yayın No: 301, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayın No: 18, Ankara-2000.

Öner, N. Felsefe Yolunda Düşünceler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1995.

Öner, N. İnsan Hürriyeti, Kent Basımevi, İstanbul-1982.

Özbudun, E. Perspectives on Democracy in Turkey, Sevinç Matbaası, Ankara-1988.

Özkalp, E. Sosyolojiye Giriş, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No:87, Eskişehir-1995.,

Parsons, D. O. On the Economics of Intergenerational Control, Population and Development Review, No.10, USA-1984.

Pithers, R. T. Soden, R. "Critical Thinking in Education: A Review", Educational Research, Vol.42, n.3, Australia-2000.

Preston, J., & Green, A., The Macro Social Benefits Of Education, Training And Skills In Comparative Perspective. Centre For The Wider Benefits Of Learning. London, (2003).

Pruet, K. Infants of Primary Nurturing Fathers, Pychoanalytic Study of the Child, No.38, USA-1983.

Putnam, R., Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. Simon and Schuster. New York, (2000).

Rosovsky, H. Üniversite-Bir Dekan Anlatıyor (Çev. Süreyya Ersoy), Atılım Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi A. Ş., İstanbul-2000.

Ross, D. D.-Yeager E. "What Does Democracy Mean to Prospective Elementary Teachers", Journal of Teacher Edocation, Vol.50, n.4, September-October 1999.

Rutledge, E. M. "African-American Socialization Experiences by Family Structure", Journal of Black Studies, V.19, n.2, USA-1988.

Sarıipek., D.,B., Sosyal Vatandaşlık ve Günümüzde Yaşadığı Dönüşüm: Aktif Vatandaşlık: Sosyal Politika Açısından Bir Değerlendirme, Çalışma ve Toplum, 2006/2 (2006).

Sayın, Ö. Aile Sosyolojisi-Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir-1990.

Sencer, M. İnsan Hakları-Ana Kuruluşlar ve Belgeler, Sevinç Matbaası, Ankara-1986.

Seydlitz, R. "The Effects of Age and Gender on Parental Control and Delinquency", Youth and Society, Vol.23, n.2, USA-1991.

Sirianni.C., Friedland. L. The Civic Renewal Movement. The Kattering Foundation, (2004).

Steelman, L. C.-Powell, B. "Sponsoring the Next Generation: Parental Willingness to Pay for Higher Education", American Journal of Sociology, Vol.96, n.6, USA-1991.

Strategies for Teaching Democracy, http://www.civnet.org/resources/teach/lessplan/strategy.htm

Şimşek, A. Uydularla İletişimin Azgelişmiş Ülkeler Üzerindeki Kültürel Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Eğirim Bilimleri Enstitüsü, Ankara-1993.

Talim ve Terbiye Kurulu, Lise Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı, (1999) (http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx adresinden 06.03.2012 tarihinde ulaşılmıştır)

Talim ve Terbiye Kurulu, Lise Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı, (2010) (http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx adresinden 06.03.2012 tarihinde indirilmiştir.)

Tanilli, S. Uygarlık Tarihi, Yalkın Ofset Matbaası, İstanbul-1979.

Tatlıdil, E. Kentleşme ve Gecekondu, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir-1989.

Tezcan, M. Eğitim Soyolojisi, Zirve Ofset, Ankara-1992.

Toffler, A. The Third Wave, Pan Books Ltd., London-1981.

Tolan, B. Sosyoloji, Duygu Ofset, Ankara-1993.

Touraine, A. Demokrasi Nedir? (Çev. Olcay Kuncal), Şefik Matbaası, İstanbul-1997.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Yaylım Yayıncılık, İstanbul-2004

Türkiye'nin Demokratikleşme Sorunu Sempozyumu Bildiri Metinleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 709, İstanbul-1995.

Ünal, Ş. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara-1995.

Van Nierop, P. Study On Active Citizenship Education: GHK, Brussels, (2006).

White, P. Civic Virtues and Public Schooling-Educating Citizens for a Democratic Society, Teacher College Press, New York-1996.

Yavuzer, H. Çocuk ve Suç, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul-1982.

Yılmaz, A. Modernden Post-moderne Siyasal Arayışlar, Feryal Matbaacılık, Ankara-1995.

Yost, D. S. Sentner, S. M. Bailey, A. F. "An Examination of the Construct of Critical Reflection: Implication for Teacher Education Programming in the 21st Century", Journal of Teacher Education, Vol.51, n.1, USA-2000.

Yörükoğlu, A. Çocuk Ruh Sağlığı, Acar Matbaacılık A Ş, İstanbul-1991.

Yücel, H. A. İyi Vatandaş-İyi İnsan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1998.

www.activecitizen.ie The Concept of Active Citizenship: Secretariat of the Taskforce on Active Citizenship, Dublin, (2007).

http://ec.europa.eu/citizenship/ Erişim Tarihi: 06.03.2012

KİNEMATİK (2. CİLT)

(Teorik Mekanik)

Doç.Dr.Etimad Bayramoğlu Eyvazov
Prof.Dr. Sabir Alioğlu Kuliyev

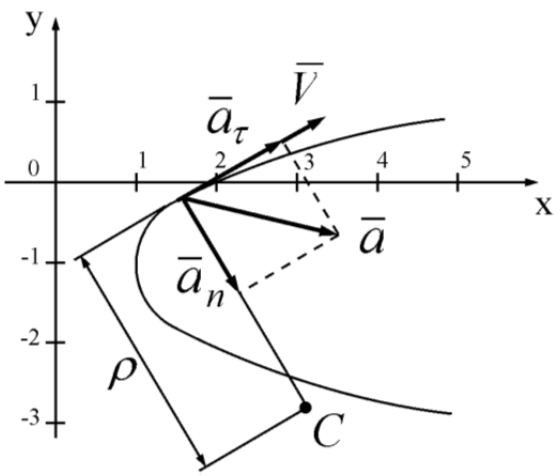

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1199
Mühendislik-Teknik No.: 104
ISBN: 978-605-320-104-5
© 1. Basım, Nisan 2015

KİNEMATİK (2. CİLT) Teorik Mekanik
DOÇ. DR. ETİMAD BAYRAMOĞLU EYVAZOV
PROF. DR. SABİR ALİOĞLU KULİYEV

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Eyvazov, Bayramoğlu, Etimad., Kuliyev, Alioğlu, Sabir.
Kinematik (2. Cilt) Teorik Mekanik
Etimad BAYRAMOĞLU EYVAZOV - Sabir ALİOĞLU KULİYEV
1. Basım, s. VI + 150 , 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-104-5
1. Kinematik 2. Yörünge 3. Doğal koordinat sistemi 4. Düzlemsel hareket 5. Karmaşık hareket 6. Cooriolis ivmesi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu Kitap yazarın Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi'nde 35 yıldır vermiş olduğu "Nazari Mekanik" dersinin notlarından derlenmiştir. Yazarın (Sabir Kuliyev ile beraber) yazdıkları "Nazari Mekanik" kitabının birinci baskısı (Bakı 1994), ikinci baskısı ise2003 de yayınlanmıştır. Daha sonra yazar tarafından "Statik ve Kinematik" kitabı adı altında (C. Musayev'le beraber) 2009 yılında yayınlanmıştır.

Kitap, Üniversitelerin mühendislik fakültelerinde eğitim alan lisans ve lisansüstü öğrencilerin yararlanabileceği bir kaynak olarak hazırlanmıştır. Yazarın Azerbaycan'ın Bakı kentinde 1994, 2003 ve 2009 yıllarında basılmış olan kitaplarının içeriği yeniden gözden geçirilerek basıma sunulmuştur. Kitapta konu anlatımı ve örnek çözümleri ile birlikte serbest çalışmaya yönelik problem ve ödev sorularına da yer verilmiştir. Kitabın düzenlenmesine katkı sağlamakta çekinmeyen ve değerli vakitlerini kitabın gözden geçirilmesine ayıran Bartın Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölüm Başkanı sayın Doç. Dr. Mustafa Sabri GÖK'e teşekkürü bir borç bilirim. Türkçe olarak hazırlanan ilk basım olması dolayısıyla gözden kaçan hususlar ve eksikliklerin olabileceğini belirtir, akademik camianın değerli önerilerine açık olduğumu beyan ederim.

Bartın Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi,

Doç. Dr. Etimad Bayramoğlu Eyvazov

İÇİNDEKİLER

KİNEMATİK (GİRİŞ) 1

BİRİNCİ BÖLÜM: NOKTA KİNEMATİĞİ 3

1.1. Noktanın hareketinin doğal metotla verilmesi. 3
1.2. Noktanın hareketinin koordinat metodu ile verilmesi 4
1.3. Noktanın hareketinin vektör yöntemiyle verilmesi 6
1.4. Noktanın hız ve ivme vektörleri 6
1.5. Noktanın hareketi koordinat metodu ile verildiğinde hız ve ivmenin tayini 9
1.6. Diferansiyel geometriden bazı kavramlar. Doğal koordinat sistemi. 11
1.7. Noktanın hareketi doğal metotla verildiğinde hızı ve ivmesinin bulunması 14
1.8. Noktanın muntazam (doğrusal) ve muntazam değişen (doğrusal olmayan) hareketleri 18
1.9. Polar koordinatla verilmiş durum için noktanın hızının ve ivmesinin tayini 20

İKİNCİ BÖLÜM: SİSTEM KİNEMATİĞİ 39

2.1. Rijit (Katı) Cismin İlerleme Hareketi 39
2.2. Rijit cismin hareketsiz eksen etrafında dönme hareketi. 41
2.3. Muntazam ve muntazam değişen dönmeler. 44
2.4. Hareketsiz eksen etrafında dönen cismin noktalarının hızları ve ivmeleri. 49
2.5. Dönen cismin noktalarının hız ve ivmelerinin vektörel ifadesi. 52
2.6. Rijit cismin yassı paralel hareketi. 53
2.7. Yassı figürün her hangi noktasının hızı. 57
2.8. Yassı figürün iki noktasının hızlarının izdüşümleri hakkında teorem 58

2.9. Yassı figürün açısal hız teoremi. 68
2.10. Yassı figürün ani hızlar merkezi. 70
2.11. Yassı figürün herhangi noktasının ivmelerinin tayini. 75
2.12. Yassı paralel harekette bulunan cismin açısal ivmelerinin hesaplanma usulleri 77
2.13. Yassı figürün açısal ivmesinin bulunması hakkında teorem. 78
2.14. Yassı figürün ani ivmeler merkezi. 83
2.15. Bir noktası hareketsiz kalan cismin hareketi. (Küresel Hareket) 88
2.16. Bir noktası sabitlenmiş (hareketsiz) kalan cismin herhangi noktasının hız ve ivmesi. 95
2.17. Serbest cismin hareketinin genel hali 103
2.18. Serbest cismin herhangi noktasının hız ve ivmelerinin belirlenmesi. 105
2.19. Noktanın karmaşık hareketi. 107
2.20. Noktanın karmaşık hareketinde hız ve Ivmelerin bulunması 108

KAYNAKLAR 127

NOKTA KİNEMATİĞİ 129

PROBLEMLER 129

SİSTEM KİNEMATİĞİ 132

UYGULAMA K-1 138

UYGULAMA K-2 140

UYGULAMA- K3 142

UYGULAMA K-4 146

Kaynaklar

1. E.B.Eyvazov ve C. Musayev «Statika ve kinematika» Bakü 2009
2. S.A.Kuliyev ve E.B. Eyvazov «Nazari mekanikanın kısa kursu ». Tabib Neşriyatı, Bakü, 1994, 289 s.
3. S.A.Kuliyev ve E.B.Eyvazov «Nazari mekanika». Azerneşr, Bakü, 2003, 391 s.
4. N.B.Kadirov «Nazari mekanika kursu». BDÜ neşriyatı, Bakü, 1997, 550 s.
5. S.M.Targ «Nezeri mekanikanın kısa kursu». Maarif neşriyatı, Bakü, 1983, 512 s.
6. Н.Н.Никитин. «Курс теоретической механики». Москва, 1990, 607 с.
7. М.М.Гернет. «Курс теоретической механики». Москва, 1974, 462 с.
8. Mehmet Bakıoğlu «Mühendislik mekaniği ». İstanbul 2006, 472 s.
9. Yaşar Pala «Mühendislik mekaniği Dinamik». Ankara 2007, 654 s.
10. Мещерский Н.И. Сборник задач по теоретической механике Москва 1985
11. Сборник коротких задач по теоретической механике п\р О.Э.Кепе Москва 1989 г.
12. Сборник заданий для курсовых работ по теоретической механике п\р А.А. Яблонского Москва 2006
13. Теоретическая механика (контрольные иметодичекие указание) п\р С.М.Тарга Москва 1986г

5. Basım

KİŞİLERARASI İLETİŞİM
Bilgiler-Etkiler-Engeller

Prof. Dr. Demet Gürüz
Doç. Dr. Ayşen Temel Eğinli

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 39
İletişim No.: 3
ISBN : 978-605-5426-38-5
© 5. Basım, Eylül 2015

KİŞİLERARASI İLETİŞİM -Bilgiler-Etkiler-Engeller
Prof. Dr. Demet Gürüz
Doç. Dr. Ayşen Temel Eğinli

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürüz, Demet., Temel Eğinli, Ayşen.
Kişilerarası İletişim -Bilgiler-Etkiler-Engeller / *Demet Gürüz - Ayşen Temel Eğinli*
5. Basım, XIV+320 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-38-5
1. İletişim 2. Kişilerarası İletişim 3. Sözlü ve Sözsüz İletişim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TEMEL İLETİŞİM BİLGİLERİ 1
I. İLETİŞİMİN AMACI VE ÖNEMİ 1
II. İLETİŞİM KAVRAMI 5
A. İletişimin Tanımı 5
B. İletişim Süreci ve Ögeleri 8
1. Kaynak ve Özellikleri 9
2. Mesaj ve Özellikleri 11
3. Kanal ve Özellikleri 13
4. Alıcı ve Özellikleri 14
5. Geribildirim 15
6. İleribildirim 16
7. Gürültü 17
8. Ortak Deneyim/Yaşam Alanı 20
9. Ortam/Bağlam 21
C. İletişim Türleri 23
D. İletişim Modelleri ve Teorileri 32
1. Aristo İletişim Modeli 32
2. Laswell İletişim Modeli (Laswell Formülü) 34
3. Shannon ve Weaver İletişim Modeli (Shannon ve Weaver Matematik Modeli) 36
4. Newcomb İletişim Modeli (Newcomb ABX Modeli) 38
5. Osgood & Schramm İletişim Modeli (Osgood & Schramm Dairesel Modeli) 39
6. Gerbner İletişim Modeli 40
7. Berlo İletişim Modeli (Berlo'nun SMCR Modeli) 42
8. Dance İletişim Modeli (Dance Sarmal İletişim Modeli) 44
YARARLANILAN KAYNAKLAR 45

KİŞİLERARASI İLETİŞİM 49
I. KİŞİLERARASI İLETİŞİM KAVRAMI 49
II. KİŞİLERARASI İLETİŞİM SÜRECİ VE UNSURLARI 57
A. Kaynak ve Alıcı 58
B. Kodlama-Kod Açma 58
C. Yeterlilik 59
D. Mesajlar 59
E. Geribildirim 60
1. Pozitif-Negatif Geribildirim 60
2. Hemen-Gecikmiş Geribildirim 60
3. Düşük Kontrol-Yüksek Kontrol Geribildirim 61
4. Eleştirel-Destekleyici Geribildirim 61

F. İleribildirim 61
G. Kanal....62
H. Gürültü 62
I. Ortam 63
J. Etkiler 63
K. Etik 64
III. KİŞİLERARASI İLETİŞİM YAKLAŞIMLARI....64
A. Durumsal Yaklaşım 64
B. Gelişimsel Yaklaşım....67
IV. KİŞİLERARASI İLETİŞİM VARSAYIMLARI....69
V. KİŞİLERARASI İLETİŞİM FONKSİYONLARI 73
VI. KİŞİLERARASI İLETİŞİM TEORİLERİ....77
A. Fonksiyonel Teori (Interpersonal of Functional Communication Theory) 77
B. İlişkisel İletişim Teorisi (Relational Communication Theory) 78
C. Karşılıklı Anlam Yönetimi (Coordinated Management of Meaning) ..79
D. İletişim Yeterliliği Teorisi (Communication Competence Theory) 81
E. İlişkisel Diyalektik Teorisi (Relational Dialectics Theory) 82
F. Sosyal Alışveriş Teorisi (Social Exchange Theory) 82
G. Sosyal Nüfuz Teorisi (Social Penetration Theory) 83
H. Belirsizlik Azaltma Teorisi (Uncertainty Reduction Theory)....86
I. Bağlılık Teorisi (Attachment Theory) 88
J. Atıf Teorisi (Attribuiton Theory) 89
K. Temel Kişilerarası İlişkiler Oryantasyonu *(Fundamental Interpersonal Relationship Orientation) (FIRO)* ***....90***
YARARLANILAN KAYNAKLAR 92

SÖZLÜ (SÖZEL) İLETİŞİM....95
I. KONUŞMA KAVRAMI 95
II. DİL KAVRAMI 100
A. Dilin Özellikleri ve İşlevleri 104
III. SÖZLÜ İLETİŞİM KAVRAMI 106
A. Sözlü İletişim Biçimleri/Tarzları 109
1. Doğrudan ve Dolaylı Sözel İletişim Tarzı 110
2. Kişisel ve Bağlamsal Sözel İletişim Tarzı....110
3. Ayrıntılı ve Öz Sözel İletişim Tarzı 111
4. Araçsal ve Etkisel Sözel İletişim Tarzı 111
5. Onaylayan ve Onaylamayan Sözel İletişim Tarzı 111
6. Dışlayan ve Dâhil Eden Sözel İletişim Tarzı 113
7. Kendine ve Diğer Kişilere Odaklı Sözel İletişim Tarzı 113
8. Destekleyici ve Savunucu Sözel İletişim Tarzı 114
9. Aşağılayıcı Sözel İletişim Tarzı 115
10. Övücü Sözel İletişim Tarzı 115
11. Eleştirel Sözel İletişim Tarzı 116

B. Sözlü İletişimde Etkinliği Engelleyen Faktörler 117
1. Genelleme....117
2. Kutuplaşma....118
3. Statik Değerlendirme....118
4. Soyut Dil....118
5. Anlam Çıkarma....119
6. Rastgele Seçmek....120
IV. SÖZLÜ VE SÖZSÜZ MESAJLARIN ETKİLEŞİMİ 120
YARARLANILAN KAYNAKLAR 124

SÖZSÜZ İLETİŞİM 127
I. SÖZSÜZ İLETİŞİM KAVRAMI 127
II. SÖZSÜZ İLETİŞİMİN İŞLEVLERİ 132
III. SÖZSÜZ İLETİŞİMİN BOYUTLARI 136
A. Fiziksel Görünüş (Physical Apperance) 137
1. İlk İzlenim ve Görünüş 137
2. Saç 140
3. Giyim Tarzı 141
4. Aksesuarlar 142
B. Yüz ve Göz Davranışı (Face and Eye Behavior) 143
1. Yüz Davranışı 143
2. Göz Davranışı 154
C. Beden Hareketleri ve Jestler (Movement and Gestures) 164
1. Beden Duruşu (Posture) 164
2. Jestler 167
D. Ses Davranışı/Dil Ötesi (Vocal Behavior) 194
E. Alan (Space) 200
YARARLANILAN KAYNAKLAR 206

KİŞİLERARASI İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER....209
I. ALGILAMA 209
A. Algı ve Algılama Kavramı 209
1. Dikkat Etme ve Seçme 212
2. Organize Etme 213
3. Yorumlama 213
4. Yeniden Düzenleme 214
B. Algılamayı Etkileyen Faktörler 216
1. Kişisel Faktörler 216
2. Dış/Fiziksel Faktörler 219
II. KİŞİLİK 224
A. Kişilik Kavramı 224
B. Kişiliğin Oluşumunda Etkili Olan Faktörler....226
1. Kalıtımsal Faktörler 226
2. Aile Faktörü 227
3. Kültürel Faktörler 227

4. Sosyal Faktörler 227
C. Kişilik Kuramları 227
1. Freud Yapısalcı Kuram....228
2. Alfred Adler'in Kişilik Teorisi....229
3. Carl Gustav Jung'un Kişilik Teorisi 229
4. Karen Horney'in Kişilik Teorisi....231
5. Carl Rogers'ın İnsancıl Kişilik Teorisi 231
III. KÜLTÜR 234
A. Kültür Kavramı 234
B. Kültürün Boyutları 235
1. Belirsizlikten Kaçınma 237
2. Güç Mesafesi....238
3. Erillik ve Dişillik....240
4. Bireycilik-Çoğulculuk....240
C. Kişilerarası İletişim ve Kültür 242
IV. BENLİK 247
A. Benlik Kavramı 247
B. Kişilerarası İletişim ve Benlik 250
V. TUTUM....257
A. Tutum Kavramı....257
B. Kişilerarası İletişim ve Tutumlar 261
VI. DUYGULAR 267
A. Duygu Kavramı 267
B. Duygu Kuramları 268
1. James-Lange Duygu Kuramı 269
2. Cannon-Bard Duygu Kuramı....270
3. Schachter-Singer Duygu Kuramı....270
4. Arnold-Lindsey'in Duygu Kuramı....271
C. Kişilerarası İletişim ve Duygular 272
VII. DEĞERLER VE NORMLAR 277
A. Değer ve Norm Kavramı 277
VIII. KİŞİSEL ÖZELLİKLER 280
A. Cinsiyet 280
B. Yaş 280
C. Eğitim Düzeyi 281
D. Meslek 281
YARARLANILAN KAYNAKLAR 282

KİŞİLERARASI İLETİŞİM ENGELLERİ....283
I. ÖNYARGI/KALIP YARGI 284
II. TEKTİPLEŞTİRME/STEREOTİPLEŞTİRME 288
III. DİLSİZ BİLGİLENME VE "HALO" ETKİSİ....291
IV. VARSAYILAN KİŞİLİK TEORİSİ 292
V. ÖZELLİK ATFETME....293
VI. KEHANET TEORİSİ 295

VII. KALIPLAŞMIŞ DÜŞÜNCE 296
VIII. SUÇLAMAK 297
IX. ZİHİN OKUMA 299
X. FİLTRELEME 300
XI. DEĞİŞTİRME ÇABASI 301
XII. KUTUPLARDA DÜŞÜNMEK 302
XIII. AÇI SADAKATİ 303
XIV. KİŞİSELLEŞTİRME 303
XV. ETİKETLEME 304
XVI. DİLDE BELİRSİZLİK 305
XVII. ÖRTÜLÜ ANLAMLAR 307
XVIII. SAVUNUCULUK 308
YARARLANILAN KAYNAKLAR 315

BİTİRİRKEN… 317
İNSAN İLİŞKİLERİNDE BAŞARILI OLMAK İÇİN… 319

TEMEL İLETİŞİM BİLGİLERİ

I. İLETİŞİMİN AMACI VE ÖNEMİ

İletişim tüm insanların yaşamında vazgeçilmez bir unsurdur. Çünkü insanlar doğdukları andan itibaren çevresindeki kişilerle sürekli olarak bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde iletişim kurmaktadır. Kişiler konuşarak, susarak, bakarak, oturuş ve duruş biçimi ile diğer kişilere çeşitli anlamlar aktarmaktadır. İnsanın sosyal bir varlık özelliğine sahip olması, yaşamını devam ettirebilmesi için diğer kişilerle iletişim kurmasını bir anlamda zorunlu kılmaktadır. İlk çağlarda diğer kişilerle sesler, çığlıklar, hareketler, resimler vb. biçimlerde iletişim kurmaya çalışması, günümüzde ise iletişim teknolojileri aracılığı ile bir tuş ile dünyanın öbür ucundaki kişilere ulaşarak iletişim kurması insan için iletişimin önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır.

"*Herkes yeryüzünü bir sahne, kendisini de oyuncu olarak benimsemiştir. Herkes rolünü oynamakta, karakterinin gerektirdiği replikleri konuşmakta, yapmacık da olsa birbirlerine vermeleri gereken mesajları verip almaktadır. Dünya sahnesindeki oyun bir iletişim oyunudur. Hiç kimsenin bu oyuna katılmama, oyundan kaçma hakkı ve ayrıcalığı yoktur. İnsan olan herkes bu oyuna katılmak, rolünü oynamak, iletişim kurmak zorundadır*" (Cereci, 2002: 10).

İnsanın iletişim kurma özelliği ile günlük yaşamın her aşamasında ve her ortamda diğer kişileri etkilediği, onlardan etkilendiği ve bu özelliği ile biyolojik bir varlık olmaktan çıkarak, toplumsal bir varlık olarak kendini gerçekleştirdiği görülmektedir (Yatkın, 2003: 42). Bu anlamda toplum içinde yaşayan insanın kendisini daha iyi tanıyarak, çevresindeki kişilerle uyumlu ilişkiler gerçekleştirebilme ve etkileşim kurabilme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Kenneth ve Mortensen, 1970: 4). Williams "İnsanlar, başkalarıyla bir arada olabilmek, onları anlayabilmek, kendilerini anlatabilmek ve etkileyebilmek diğer bir ifade ile toplumsallaşabilmek amacıyla iletişim kurmaktadır." biçiminde in-

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adler Ronald B. ve Rodman, George (1982). *Understanding Human Communication*, New York: Oxford University Press.
- Altıntaş, Ersin ve Çamur, Devrim (2001). *Sözsüz İletişim ve Beden Dili*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Berko, Roy M., Wolvin, Andrew D. ve Wolvin, Darlyn R. (1992). *Communicating, A Social and Career Focus*, Fifth Edition, USA: Houghton Mifflin Company.
- Bıçakçı, İlker (2003). *İletişim ve hâlkla İlişkiler, Eleştirel Bir Yaklaşım*, İstanbul: Media Cat Yayınları
- Book, Cassandra L. (Ed). (1980) *Human Communication: Principles, Contexts, and Skills,* USA: St. Martin's Pres.
- Cereci, Sedat (2002). *İletişim Kurmak İnsan Olmaktır*, İstanbul: Metropol Yayınları.
- Colombo, Monica. (May 2004). "Theoretical Perspectives in Media-Communication Research: From Linear to Discursive Models" *Qualitative Social Research*, Vol.5, http://www.qualitative-research.net/fqs/
- Danziger, Kurt (1976). *Interpersonal Communication*, First Edition, Canada: Pergamon General Psychology Series.
- Davis, Kay Snow (2003). *Sevgi Dolu Bir Yaratıcılık İçin Güç Noktanızı Keşfedin*, Çev: Sezer Soner, Birinci Basım, Adana: Kozmos Yayınları.
- Devito, Joseph A. (1978). *Communicology: An Introduction to the Study of Communication*, New York: Harper& Row Publishers
- Devito, Joseph A. (1985). *Human Communication The Basic Course*, Third Edition, New York: Harper&Row Publishers.
- Devito, Joseph A. (2004). *The Interpersonal Communication Book*, Tenth Edition, USA: Ally and Bacon Inc.
- Devito, Joseph A. *The Communication Handbook: A Dictionary*, 1. Edt., New York: Harper&Row Publishers.
- Erdoğan, İlhan. (1999). *İşletmelerde Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.
- Erdoğan, İrfan (2002). *İletişimi Anlamak*, Ankara: Erk Yayınları.

- Fiske, John (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev: Süleyman İrvan, Ankara: Arka Yayınları.
- Frey, Lawrance, Botan, Carl, Friedman Paul ve Kreps, Gary.(1999). *Investigating Communication: An Introduction to Research Methods*, USA: Ally And Bacon Inc.
- Gamble, Teri Kwal ve Gamble, Michael. (1990). *Communication Works*, Third Edition, USA: McGraw-Hill Publishing Company.
- Gökçe, Orhan (2006). *İnsan İlişkilerinin Anatomisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gökçe, Orhan (2002). *İletişim Bilimine Girişi, İnsan İlişkilerinin Sosyolojik Bir Analizi*, 4. Basım, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gürgen, hâluk (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*, İstanbul: Der Yayınları.
- Gürüz, Demet (1999). *Reklam Yönetimi*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Howard, C. Jeriel ve Tracz, Richard Francis (1985) Contact: A Textbook in Applied Communications, New Jersey: Prentice hâll.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1996). *İnsan ve İnsanlar*, 9. Basım, İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kenneth, K. Sereno ve Mortensen, C. David. (1970). *Foundations of Communications Theory*, New York: Harper and Row Publishers.
- Kılıç, Veysel (2002). *Dilin İşlevleri ve İletişim*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Kocabaş, Füsun, Elden, Müge ve Yurdakul, Nilay. (1999). *Reklam ve hâlkla İlişkilerde Hedef Kitle*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Lazar, Judith (2001). *İletişim Bilimi,* Çev: Cengiz Anık, Ankara: Vadi Yayınları.
- Lazar, Judith (2001). *İletişim Bilimi*, Çev: Cengiz Anık, Ankara: Vadi Yayınları.
- Mattelart, Armand ve Mattelart, Michele. (2003). *İletişim Kuramları Tarihi*, Çev. Merih Zıllıoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mcquail, Denis ve Mcquail, Sven (1987). *Communication Models for the study of mass communications*, London and New York: Longman.
- Mısırlı, İrfan (2004). *Genel ve Teknik İletişim*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mutlu, Erol (2004). *İletişim Sözlüğü*, Dördüncü Basım, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Oskay, Ünsal (1992). *İletişimin ABC'si*, İstanbul: Simavi Yayınları.
- Oskay, Ünsal (1982). *XIX yüzyıldan Günümüze Kitle Kültürünün İşlevleri*, Ankara: Üniversitesi SBF Yayınları.

- Öskay, Ünsal (1992). *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş*, Düzeltilmiş Dördüncü Basım, İstanbul: Der Yayınları.
- Read, Hadley. *Communication Methods For All Media*, 1. Edt., USA: University of Illionis Pres.
- Schramm, Wilbur (1954). *How Communication Works, in the Process and Effects of Communication*, Urbana: University of Illinois Pres.
- Severin, Werner J. ve Tankard, James W. (1994). *İletişim Kuramları, Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*, Çev: Ali Atıf Bir, Serdar Sever, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Shannon, C. E. ve Weaver, W. (Eds.). (1949). *The mathematical theory of communication,* Urbana: University of Illinois Pres.
- Şakar, Özlem ve Küçükarslan, Nazife (2003). *Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- TDK, (1983). *Türkçe Sözlük 1.,* 7. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Telman, Nursel ve Ünsal, Pınar (2005). *İnsan İlişkilerinde İletişim*, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Tubbs, Stewart L. ve Moss, Sylvia. (1991). *Human Communication*, Sixth Edition, USA: McGraw-Hill Inc.
- Tutar, Hasan ve Yılmaz, M. Kemal (2005). *Genel İletişim, Kavramlar ve Modeller*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Usluata, Ayseli (1994). *İletişim*, Cep Üniversitesi, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları
- Üstün Dökmen, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2001
- Williams, Roger (1979) *İletişim Kavram ve Modelleri*, Çev: Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 217-14.
- Wood, Julia T. (1982). *Human Communication A Symbolic Interactionist Perspectives*, USA: Holt, Rinehart, and Winston
- Yatkın, Ahmet (2003). *hâlkla İlişkiler ve İletişim*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Yıldız, Şerife (2005). *Dil Kültür İletişim ve Medya*, Ankara: Sinemis Yayınları.
- Zıllıoğlu, Merih (1993). *İletişim Nedir?,* İstanbul: Cem Yayınevi.
- www.cultstock.ndirect.co.uk/MUHome/cshtml/introductory/shannon.html).

KİŞİLERARASI İLETİŞİM

I. KİŞİLERARASI İLETİŞİM KAVRAMI

Kişilerarası iletişim, sosyal bilimler alanında sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji, iletişim gibi bilim dallarının inceleme alanı içerisinde yer almaktadır. Sosyoloji perspektifinden kişilerarası iletişim, sosyal kurallar, normlar, roller açısından ele alınırken, psikoloji perspektifinin ise, kişilerarası iletişimde bulunan kişilerin psikolojik özellikleri, sağlık ve esenlik durumları, bilişsel ve duygusal yapıları üzerine odaklandığı görülmektedir. İletişim perspektifi ile kişilerarası iletişim, insan iletişimini (human communication) kapsamakta, tüm özellikleri ile etkileşimde bulunan insan zaman süreci içinde gelişen ve değişen ilişkileri, ve bu ilişkilerin sonuçları açısından ele alınmaktadır.

Kişilerarası iletişim, Batı kültürlerinde 2400 yıl önce incelenmeye başlamış ve bu anlamda Yunanistan'da Aristoteles'in Retorik ve Şiirleri (Rhetoric and Poetics) eseri hümanistik bir bakış açısıyla bu alandaki çalışmalara ışık tutmuştur. Daha sonraki dönemlerde Roma Konuşma Sanatı Teorisi (Roman Rhetorical Theory) ile İngiltere'de ve iki yüzyıldan fazla bir zamandır Amerika'da kişilerarası iletişim alanı gelişmeye devam etmektedir. Tüm bu çalışmalar kapsamında iletişim sosyal bir bilim olarak değerlendirilmiş ve kişilerarası iletişim çeşitli özellikleri ile ayrı bir bilim dalı olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte, kişilerarası iletişim ve kişilerarası iletişim sürecine yönelik olarak David Berlo'nun 1960 yılında *"The Process of Communication"* ve Sam Keltner'in 1970 yılında "*Interpersonal Speech Communication: Elements and Structures"*, C. David Nortensen'in 1972 yılında *"Communication: The Study of Human Interaction"* adlı eserleri kişilerarası iletişim sürecinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır (Caputo ve Hazel, 1994: 8).

Kişilerarası iletişim, kişilerarası *"Interpersonal"* sözcüğü Latince kökenli bir sözcük olup "kişiler arasında" anlamına gelmekte, İngilizcede *"between*

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Barker, Larry L. (1990). *Communication*, Fifth Eidtion, New Jersey: Prentice hâll, Englewood Cliffs.
- Adler, Ronald B. ve Rodman, George. (1982). *Understanding Human Communication*, New York: Oxford University Press.
- Altıntaş, Ersin ve Çamur, Devrim. (2001). *Sözsüz İletişim ve Beden Dili*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Berger, Charles R., Gardner, Royce R., Parks, Malcolm R., Schulman, Linda VE Miller, Gerald R. (1976). "Interpersonal Epistemology and Interpersonal Communication" (Ed.) Gerald R. Miller, *Explorations in Interpersonal Communication,* Beverly Hills, California: Sage Publications.
- Bıçakçı, İlker. (2002). *İletişim ve hâlkla İlişkiler, Eleştirel Bir Yaklaşım*, İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Burton, Graeme ve Dimbley, Richard (1995). *Between Ourselves An Introduciton to Interpersonal Communication*, Second Edition, USA: Hodder Arnold Publication.
- Caputo, John S., Hazel, Harry C. ve McMahan, Collen (1994). *Interpersonal Communication, Compentency Through Critical Thinking*, USA: Ally and Bacon.
- Devito, Joseph A. (1995). *The Interpersonal Communication Book*, Seventh Edition, New York: Harper Collins Collage Publishers.
- Dökmen, Üstün (2001). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Druckman, Daniel (1998). "*Social Exchange: Premises and Prospects", International Negotiation*, Vol.3.
- Erdoğan, İrfan (2001). *İletişimi Anlamak*, Ankara: Erk Yayınları.
- Franzblau, Susan H. (1999). "Attachment Theory", *Feminism&Psychology*, Vol.9 (1)
- Güz, Nükhet, Küçükerdoğan Rengin, Sarı Nilüfer, Küçükerdoğan, Bülent ve Zeybek, Işıl.(2002). *Etkili İletişim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Hargie, Owen, Saunders, Christine ve Dickson, David. (1994). *Social Skills Interpersonal Communication*, Third Edition, USA: Routledge.
- Hartley, Peter.(1999). *Interpersonal Communication*, Second Edition, USA: Routledge.

- Johnson, D. W. ve Johnson, F. P. (1997). *Joining together group theory and group skills* (*Sixth Ed*). USA: Allyn and Bacon.
- Jones, Edward E. (1998). "How Do People Perceive The Causes of Behavior?", (Ed.) Erik J. Coats – Robert S. Feldman, *Classic And Contemporary Readings In Social Psychology*; 2nd Edition, New Jersey: Prentice hâll Inc.
- Mikulincer, Mario, Shaver, Phillip R. Ve Pereg, Dana (2003). "Attachment Theory and Affect Regulation: The Dynamics, Development, and Cognitive Consequences of Attachment –Related Strategies", *Motivation&Emotion*, Vol. 27, No. 2.
- Millar, Frank E. Ve Rogers, L. Edna (1976). "A Relational Approach to Interpersonal Communication", (Ed.) Gerald Miller, *Explorations in Interpersonal Communication*, Beverly Hills, California: Sage Publications.
- Montgomery, Edith (2004). "Tortured Families: A Coordinated Management of Meaning Analysis", *Family Process*, Vol. 43, No. 3
- Mutlu, Erol (1998). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Pearce, W. Barnett (1976). "The Coordinated Management of Meaning: A Rules-Based Theory of Interpersonal Communication, (Ed.) Gerald Miller, *Explorations in Interpersonal Communication*, Beverly Hills, California: Sage Publications.
- Rose, Randall A. (2006). "A Proposal for Integratinf Structuration Theory With Coordinated Management of Meaning Theory", *Communication Studies*, Vol. 57, No. 2.
- Ruffner, Michael ve Burgoon, Michael (1981). *Interpersonal Communication*, Harcourt School Publication.
- Tabak, Ruhi Selçuk (1999). *Sağlık İletişimi*, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Usluata, Ayseli (1994). *İletişim*, Cep Üniversitesi, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, Ann. L. ve Harvey, John. H. (1994). *Perspectives on Close Relationships*, America: Ally and Bacon.
- __, __, *Theory Workbook Spring 2001"*, www.arizona.edu/~comm300/interpersonal/index.html.Comm.Capstone. Erişim: 15.04.2004.
- __, __"Social Perception: How We See Others"; http://psych.fullerton.edu/swillis/socperc.htm. Erişim: 01.05.2004.

- __,___, www.personalityresearch.org/attachment.html.Erişim: 01.02.2004.
- __,___, *"Four Principles of Interpersonal Communication"*http://www.pstcc.cc.tn.us/facstaff/dking/interp.htm.(21.04.2004)
- ___,__ "Perception"; http://www.people.vcu.edu/~mlwillia/9_21_00/tsld002.htm. Erişim: 31.05.2004.
- ___,___,*"Functions of InterpersonalCommunication"*http://www.prenticehall.ca/beebe/int_comm/definiton.html. Erişim: 11.04.2004.
- ___,___,*"Interpersonal Communication Theory"* http://physinfı.ulb.ac.be/cit_courseware/research/theories/htm. Erişim: 15.04.2004.
- ___,___,*"Interpersonal Communication"*http://www.abacon.com/commstudies/interpersonal/indefinition.html. Erişim: 15.04.2004.
- Fred W. Whitford; "Social Perception: How We Come To Understand Other People"; http://wps.prenhall.com/hss_aronson_socpsych_5/0,8855,1223742-,00.html; Erişim: 27.02.2004.
- R. Smith, "Altman & Taylor's Social Penetration Theory: Important People in Our Lives",http://zimmer.csufresno.edu/iohnca/spchl00/10-5-altman.htm. Erişim: 27.02.2004.

SÖZLÜ (SÖZEL) İLETİŞİM

I. KONUŞMA KAVRAMI

Sözlü iletişim denildiğinde, kişinin kendini ifade etmesinde ve diğer kişileri anlamasında temel araç konuşma olduğu için ilk olarak konuşma dili akla gelmektedir. Sözlü iletişim ile aynı anlamda değerlendirilen konuşma, burun, yutak, nefes borusu, akciğer ve daha fazlasını içeren son derece karmaşık bir mekânizma olarak ifade edilmekte, büyük ölçüde kontrollü ses ve havanın birleşiminin konuşmaya yol açtığı görülmektedir (Carter, 2001: 17). Konuşma özelliği insanın diğer canlı varlıklardan ayırt edilmesine olanak sağlayan en önemli özelliklerinden biridir. Diğer birçok canlı ses çıkararak aralarında anlaşmakta ancak bu seslerin bile bir monotonluk içerdiği görülmektedir. İnsanın konuşma sesi zengin bir içeriğe sahip olduğu için sonsuz sayıda cümle kurarak kendini ifade etmesine olanak tanımaktadır. Mağara resimlerinin incelenmesi ile konuşmanın otuz beş milyon yıl öncesinde ortaya çıktığı, ilkel insanların çeşitli beden hareketleri yaparak ve farklı sesler çıkararak kendilerini ifade ettikleri görülmektedir (Telman ve Ünsal, 2005: 26).

"İçlerinden yaşlı birinin verdiği sinyal ile hep birlikte antilop yavrusuna saldırıp onu parçalamak.... Ağaçtan yere inilince sesli iletişimin özürlerine karşı çığlığı atıp ağaçlara kaçma olanağı bulamayacağından, sessiz işaretleşme ile iletişim yollarını aramış bulmuşlardır. Takım avının gerekleri işaretleşme ile iletişimi daha da geliştirecektir. Kamp yaşamı ise sesli iletişimi geliştirip konuşmanın doğmasında önemli bir rol oynamış görünür. Sinyal bir şeyi anımsatan simgelerdir. Konuşmadaki sözler de bir simgedir" (Şenel, 1996: 25–26).

Konuşma, toplumun belirli seslere yüklediği anlamları bellekte tutabilmeyi ve dizgisel bir biçimde kullanabilmeyi öğrenmektir. Konuşma, insanın toplumsal olarak kabul edilmiş bir anlaşma olan dili, dolayısıyla toplumun kurallarını yeni kuşaklara öğretmesi anlamına gelmektedir (İsen ve Batmaz, 2002: 172–173).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Beebe, Steven A., Beebe, Susan J. ve Redmond, Mark V. (2005) *Interpersonal Communication Relating to Others*, Fourth Edition, USA: Ally& Bacon.
- Buck, Ross ve VanLear, C. Arthur (Sep.2002). "Verbal and Nonverbal Communication: Distinguishing Symbolic, Spontaneous and Pseudo-Spontaneous Nonverbal Behavior", *Journal of Communication*.
- Caputo, John S., Harry, Hazel C. ve Colleen, McMahan (1994). *Interpersonal Communication: Competency Through Critical Thinking*, 1. Edt., USA: Allyn and Bacon.
- Carnegie, Dale. (1975). *Söz Söylemek ve Kendine Güvenmek,* Çev: Nihal Akkaya, Dördüncü Baskı, İstanbul: Ak Kitabevi.
- Carter, Ronald (2001). *Language of Speech and Writing*, London: GBR: Routledge.
- Charon, M. Joel. (1985). *Symbolic Interactionism: An Introduction, An Interpretation, An Integration,* 2. Edt., USA: Prentice hâll Publishing.
- Corner, John ve Hawthorn, Jeremy (1993). *Communication Studies an Introductory Reader*, London: A Hodder Arnold Publication.
- Çelik, Zakine Öztürk (1998) "Sözlü Anlatım (Konuşma)", *Sözlü ve Yazılı Anlatım*, (Ed.) Hülya Pilancı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1073, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 590.
- Devito, Joseph A. (1985). *Human Communication,* 3rd Edition, New York: Harper & Row.
- Devito, Joseph A. (1995). *The Interpersonal Communication Book*, Seventh Edition, New York: Harper Collins Collage Publishers.
- Dökmen, Üstün (2001). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Giddens, Anhony. (2000). *Sosyoloji*, Çev: Hüseyin Özel-Cemal Güzel, Ankara: Ayıraç Yayınları.
- Giffin, Kim ve Patton, Bobby R. (1971). *Fundamentals of Interpersonal Communication*, New York: Harper& Row Publishers.
- Göksel, Ahmet Bülent ve Yuırdakul, Nilay Başok (2002). *Temel hâlkla İlişkiler Bilgileri,* No: 15, İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Gudykunst, William B. ve Ting-Toomey, Stella (1988). *Culture and Interpersonal Communication*, Newbury Park, California: Sage Publications.

- Hargie, Owen, Saunders, Christine ve Dickson, David. (1994). *Social Skills in Interpersonal Communication*, London, United Kingdom: Routledge.
- İsen, Galip ve Batmaz, Veysel (2002). *Ben ve Toplum*, İstanbul: OM Yayınevi.
- Jones, Stanley E. ve. LeBaron, Curtis D. (Sep. 2002). "Research on the Relationship Between Verbal and Nonverbal Communication: Emerging Integrations," *Journal of Communication*.
- Kayaalp, İsa (2002). *İletişimde İnsan Dili*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yapım Yayınları.
- Kılıç, Veysel (2002). *Dilin İşlevleri ve İletişim*, İstanbul: Papatya yayıncılık.
- Köknel, Özcan (1997). *İnsanı Anlamak*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Michener, H. Andrew, DeLamater, John D., Shwartz, Shalom H. ve Merton, Robert K. (1990). *Social Psychology*, Second Edition, Harcourt Broce, USA: Jovanovich Publishers.
- Özçay, Müjgan (2001). *Sesler, Sözler, Etkiler*, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Özdemir, Emin (2003). *Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özer, A. Kadir (2001). *İletişimsizlik Becerisi*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Richmond, Virgina R. ve McCroskey, James C. (2000). *Nonverbal Behavior in Interpersonal Relations*, Massachusetts/USA: Allyn& Bacon.
- Steinberg, Charles S. (1970). *The Communicative Arts: An Introduction to Mass Media*, New York: Hast- ings House Publishers.
- Telman, Nursel ve Ünsal, Pınar (2005). *İnsan İlişkilerinde İletişim*, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Tubbs, Stewart L. ve Moss, Sylvia (1974). *Human Communication An International Perspective*, New York: Random House.
- Uztuğ, Ferruh (2003). *hâlkla İlişkiler ve İletişim*, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1482, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 792.
- Zıllıoğlu, Merih ve Yüksel, Ahmet hâluk. (1994). *İletişim Bilgisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Zıllıoğlu, Merih (1993). *İletişim Nedir?,* İstanbul: Cem Yayınevi.

SÖZSÜZ İLETİŞİM

I. SÖZSÜZ İLETİŞİM KAVRAMI

Sözsüz iletişim kavramı, İngilizcede *"nonverbal communication"* ya da *"body language"* kelimeleri ile ifade edilmektedir. Türkçede ise sözsüz iletişimin yerine *"beden dili ve vücut dili"* ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Gerçekleştirilen çok sayıda araştırma sonucuna göre, sözsüz iletişim kavramın tam karşılığının aslında *"sözsüz davranış"* olduğu görülmektedir. Bu ifade, sözsüz davranışlar aracılığı ile iletişim kurulduğunu açıklamaktadır.

Sözsüz iletişim, genel olarak kişilerin hareketlerinin ve sözsüz davranışlarının doğrudan anlam ürettiği görüşüne dayanmaktadır. Batı tarihinin ilk zamanlarındaki sözsüz davranışa ilişkin klasik ve orta çağa ait çalışmalar incelendiğinde daha çok retorik üzerine odaklanıldığı görülebilir. Bu dönemde sözsüz iletişim, konuşmacının konuşmalarının yanında *"dinleyiciyi etkilemek için gerçekleştirdiği hareketlerin toplamı"* olarak ifade edilmektedir. İlk defa 1605'te Francis Barcon yüz ifadeleri, ses tonu ve sözsüz iletişim için çeşitli tanımlamalarda bulunmuştur. Barcon'a göre, sözsüz iletişim ya da sözsüz davranış kişisel bir dil özelliği taşımaktadır. Bununla birlikte, sözsüz iletişimin bir beceri olduğu ve zaman içinde motor hareketlerin koordine edilmesi konusunda öğrenmelerle gelişim gösterdiği açıklanmaktadır. Sözsüz iletişim, beceri temelli olduğundan sözlü bilginin etkisi kaybolmasına karşın sözsüz iletişimin etkisi kalıcı olmaktadır (Rozelle, Druckman ve Boxter, 1993: 62-63).

Sözsüz iletişim alanındaki araştırmalar, Charles Darwin'in 1872'de yayınlanmış olan *"İnsanlarda ve Hayvanlarda Duyguların İfade Edilmesi"* eseri ile yoğunluk kazanmıştır. Darwin'in bu eseri sözel olmayan hareket ve işaretlerin yorumlanmasında ve anlamlandırılmasında yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. İletişim profesörü Judee Burgoon sözsüz iletişimi "gönderici

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adler, Ronald B. ve Elmhorst, Jeanne Macquardt (1996). Communicating At Work, New York: McGraw-Hill.
- Allport, Floyd Henry (2003). *Sosyal Psikoloji*, Çev: Birsek Yalçın, Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Altıntaş, Ersin ve Çamur, Devrim (2001). *Sözsüz İletişim ve Beden Dili,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aytaç, Serpil. (2000). İnsanı Anlama Çabası (Psikolojiye Giriş), Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Baltaş, Zuhal ve Baltaş, Acar. (2000). *Bedenin Dili*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Borisoff, Deborah ve Victor, David A. (1998). *Conflict Management, A Communication Skills Approach*, Second Edition, America: Ally and Bacon.
- Buck, Ross ve VanLear, C. Arthur (Sep.2002). "Verbal and Nonverbal Communication: Distinguishing Symbolic, Spontaneous and Pseudo-Spontaneous Nonverbal Behavior", *Journal of Communication*.
- Burgoon Judee K. ve Guerrero, Laura K. (1994). "Nonverbal Communication", Human Communication, Ed: Mark L. Knapp, Gerald R. Miller, California: Sage Publications.
- Caputo, John, Hazel, Harry C. ve McMahan, Collen (1994). *Interpersonal Communication Competency Through Critical Thinking*, USA: Ally and Bacon.
- Cooper, Ken. (1995). *Sözsüz İletişim*, *İnsan Yönetiminde Vücut Dilini Nasıl Kullanırsınız?,* Çev: Tunç Yalkı, İstanbul: İlgi Yayıncılık.
- Cüceloğlu, Doğan (2000). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan (2001). *Yeniden İnsan İnsana*, 26. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Darwin, Charles (2001). *İnsan ve Hayvanlarda Beden Dili*, Çev: Orhan Tuncay, İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Demarais, Ann ve White, Valerie (2004). *İlk İzlenimler, Yeni Tanıştığınız Biri Sizin Hakkınızda Ne Düşünüyor?*, Çev: Burçin Tarhan Tanlasa, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Devito, Joseph A. (1995). *The Interpersonal Communication Book*, Seventh Edition, New York: Harper Collins College Publishers.

- Dimitrius, Jo-Ellan ve Mazzarealla, Mark (2001). *İnsanları Okumak1, İnsanların Davranışlarını Çözümleme Yolları*, Çev: Acar Doğangün, İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Erdoğan, İrfan (2002). *İletişimi Anlamak*, Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Fast, Julius (1977). Body Language of Sex, Power and Aggression, New York: M. Evans and Company Inc.
- Fiske, John (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev: Süleyman İrvan, Ankara: Arka Yayınları.
- Giddens, Anthony (2000). *Sosyoloji*, Çev: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ankara: Ayıraç Yayınları.
- Glass, Lillian (2005). *Ne Düşündüğünü Biliyorum, Daha İyi Bir Yaşam İçin İnsanları Okumanın Dört Yolu*, Çev: Sezer Soner, İstanbul: Dharma Yayınları.
- Gürüz, Demet vd. (1998) *hâlkla İlişkiler Yönetimi*, No: 10, İzmir: E. Ü. İletişim Fakültesi Yayınları.
- Hargie, Owen, Saunders, Christine ve Dickson, David (1994). *Social Skills in Interpersonal Communication*, Third Edition, USA: Routledge.
- Honey, Peter (1990). *Face to Face Skills*, Hampshire: Gower Publishing.
- İsen, Galip ve Batmaz, Veysel. (2002). *Ben ve Toplum*, İstanbul: OM Yayınevi.
- İzgören, Ahmet Şerif (2007). *Dikkat Vücudunuz Konuşuyor*, Ankara: Elma Yayınları.
- Kaşıkçı, Ercan (2002). *Doğrucu Beden Dili,* İstanbul: Hayat Yayınları.
- Köknel, Özcan (1997). *İnsanı Anlamak*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Mayo, Clara ve Henley, Nancy M. (1981). "Nonverbal Behavior: Barrier or Agent For Sex Role Change?", *Gender and Nonverbal Behavior*, New York: Springer, Verleg.
- McKay, Matthew, Davis, Martha ve Fanning, Patrick. (2006). *İletişim Becerileri*, Çev: Özgür Gelbal, Ankara: HYB Yayıncılık.
- Michaner, H. Andrew, De Lamater, John D., Shwartz, Shalom H. ve Merton, Robert K (1990). *Social Psychology*, Second Edition, USA: Harcourt Broce, Javonich Publishers.
- Molcho, Samy (2000). *Beden Dili (Sesiz Diliniz)*, Çev: E. Tülin Batır, İstanbul: Gün Yayıncılık.

- Myers, Gail E. ve Myers, Michele Toela (1992). *The Dynamics of Human Communication, A Laboratory Approach*, New York: McGraw-Hill.
- Özkan, Zülfikar (2006). *Kazandıran Beden Dili*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- Pease, Allan (2003) *Body Language, Beden Dili*, Çev: Yeşim Özben, İstanbul: Rota Yayınları.
- Richmond, Virgina R. ve McCroskey, James C. (2000). *Nonverbal Behavior in Interpersonal Relations*, ABD Allyn and Bacon.
- Rozelle, Richard M., Druckman, Daniel ve Boxter, James C. (1993). *Nonverbal Communication,* Ed. Owen Hargie, A Hanbook of communication Skills, Routledge Ronden.
- Saygın, Oğuz ve Layiç, Şafak (2006). *Resimli Beden Dili*, İstanbul: 4x4 Yayıncılık.
- Schober, Otto (2001). *Beden Dili (Davranış Anahtarı),* Çev: Süeda Özbent, İstanbul: Arion Yayınevi.
- Tabak, Ruhi Selçuk (1998). *Sağlık İletişimi*, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Thomson, Peter (2002) *İletişimin Sırları*, Çev: Mtein Yurtbaşı, İstanbul: Arion Yayınları.
- Tubbs, Stewart L. ve Moss, Sylvia (1974). *Human Communication An International Perspective*, New York: Random House.
- Turchet, Philippe (2005). *Bedenin İnce Dili, Sinergoloji*, Çev: Yeşim Ongan Akyüz, Simla Ongan Kocaoğlu, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Witz, Marion (2004). *1000 kişi önünde konuşmak*, Çev: Mehmet Gürsel, İstanbul: Dharma Yayınları.
- Zıllıoğlu, Merih (1993). *İletişim Nedir?,* İstanbul: Cem Yayınevi.

KİŞİLERARASI İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

I. ALGILAMA

A. Algı ve Algılama Kavramı

Günlük yaşamda her gün birçok kişiyi, olayı ve durumu algılarız. Bu algılardan yola çıkarak çeşitli izlenimler edinir ve buna bağlı olarak yorumlar yaparız. Algılama beş duyu organı ile doğrudan ilgili olsa da, kişinin hem kendi hem de diğerleri hakkında bilgi edindiği bir süreçtir.

Bir kişi sadece belirli olayları ve durumları algılayabilir. Diğer bir ifade ile, kısmi bir algılama gerçekleşmiş olur. Bunun nedeni ise, kişilerin duyu organlarının algılamasının belirli bir kapasiteye sahip olması ve kişinin deneyimleri ile doğru orantılı bir süzgeç görevini görmesidir. Duyu organları etrafta olup biten olaylardan ancak bir kısmına karşı duyarlıdır. İnsan kulağı, genel olarak saniyede 20'den az, 20.000'den çok olan titreşimleri ses olarak duyamamaktadır. İnsan gözü ancak boyları 390-760 milimikton arasında olan ışınları görebilmekte; bunun üstündeki mor üstü ve altındaki kırmızı alt ışınları görememektedir (Baymur, 1994: 123). Bununla birlikte, kişinin sahip olduğu kişisel özellikler (yaş, cinsiyet, medeni durum vb.) algılamasını belirlerken, kişinin içinde bulunduğu psikolojik durum da algılamayı etkilemektedir. Örneğin, açlık hisseden bir kişinin caddede yürürken yiyecek ve içecek ile ilgili mağazaların dikkatini çekmesi, tokluk hisseden bir kişiye göre oldukça fazladır.

İnsanlar dünyayı algılamak için geçmiş deneyimleri yoluyla oluşturdukları şemaları kullanmaktadırlar. Geçmiş deneyimler, kişilerin nesneleri, olayları, kişileri vb. tanımalarında, anlamlandırmalarında ve beklenti oluş-

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Allport, Floyd Henry (2003). *Sosyal Psikoloji-1*, Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- André, Christophe ve Lelord, François (1999). *Kendine Saygı*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Barutçugil, İsmet (2002). *Duyguların Yönetimi*, İstanbul: Kariyer Developer Yayınları.
- Baymur, Feriha (1994). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan (2000). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erdoğan, İlhan (1991). *İşletmelerde Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayınları No:242.
- Güney, Salih (2000). *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Morris, Charles G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak*, Çev: Belgin Ayvaşık, Melike Sayıl, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Riso, Don Richard (2003). *Kişilik Tipleri*, Çev: Göker Talay, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Robert, Liebert (1990). *Personality*, New York: Brooks/Cole Pub.Co.
- Ünlü, Sezen ve Hakan, Ayhan.(2001). *Psikoloji*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 710.
- Zel, Uğur (2006). *Kişilik, Liderlik*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

III. KÜLTÜR

A. Kültür Kavramı

Kültür, insanların hem fiziksel çevresi ile hem de birbirleri ile etkileşimi sonucunda yarattığı bir olgudur. Tarih boyunca bir toplumun kültürel özellikleri devam ederken, aynı zamanda etkileşim içinde bulunmanın bir sonucu olarak da diğer toplumların kültüründen etkilendiği görülmektedir. Bu nedenle, kültür değişen ve gelişen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arkeologlara göre, kültür kavramının geçmişi yedi bin yıl öncesine dayanmaktadır. Latincede "cultura" kelimesinden gelen kültür kavramının önceleri ekip yetiştirme ya da bakma süreci olarak kullanıldığı, sonraları ise "insan beyinin geliştirilmesi" anlamı ile ifade edildiği görülmektedir. İnsanın çevreye verdiği tepkilerin değerlendirilmesi biçiminde yorumlanabilen kültür, kişilerin çevrelerini ve yaşamlarını etkileyen ve birey-çevre-yaşam biçimi döngüsünü oluşturan bir bütünü ifade etmektedir. Bu bütünün içinde inançlar, değerler, tutumlar, davranışlar, yaşam tarzları ve alışkanlıklar vb. yer almaktadır. Kültür, kişilere yaşam kurallarını bildirirken birey-yaşam etkileşimini ya da insan-insan etkileşiminin kurulmasını ve geliştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Böylelikle kişilerin birbirleri ve fiziksel çevreleri ile etkileşimlerinin bir sonucu olarak kültür olgusu oluşmaktadır.

Kültür, bir grup insanın davranış şekilleri ve iletişim biçimlerinden oluşan özelleşmiş hayat stiliyle ilişkilidir (Devito, 1995: 36). Bu bağlamda Hall (1959) *"kültür iletişimdir ve iletişim kültürdür"* ifadesi ile kültürün toplum içindeki yapısını, iletişimin ise süreci ifade ettiğini açıklamaktadır. Bu ifade ile Hall'ın iletişim ve kültürü birbirine denk iki kavram olarak gördüğü anlaşılmaktadır (Cüceloğlu, 2001:244).

Kültür, insanlığın ürettiği maddi ve maddi olmayan her şeydir. Bu maddi ve maddi olmayan kültür ürünleri iletişim süreçlerinde kullanılır ve iletişim sayesinde kültür yeniden yaratılır (Yıldız, 2005: 3). Böylece bireyler içinde yaşadığı toplumun kültürünü gerçek yaşam içinde doğrudan ya da dolaylı yollardan öğrenmektedir. Bu bağlamda, kültür bireylerin toplumsal yollarla edindikleri ve ilettikleri değer, yargı, inanç, simge ve davranış ölçütleri düzeninden ortaya çıkan simgesel ve maddi ürünlerden oluşmaktadır (Güven, 1999: 173). Aşağıdaki tabloda kültürün maddi ve manevi unsurlar gösterilmektedir.

- **Meşrulaştırma:** Meşrulaştırma da savunucu türdeki benlik sunumudur. Kişi olay ve durumdan sorumlu olduğunu kabul etmekte, olaya neden olan koşulları engellemenin imkânsız olduğunu açıklamaktadır.
- **Af Dileme:** Kendini savunmanın bir başka biçimidir. Kişi, istenmeyen bir davranış için sorumluluktan kaçmamakta, ancak diğer kişilerin tepkilerini hafifletmek ve yumuşatmak amacı ile af dilemektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akkoyun, F. ve Ersever, H. (1989). "İdeal Benliğin Değerlendirilmesi" *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22-2.
- Araz, Arzu (2005). *Kişilerarası İlişkilerde Benlik Sunumu*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Arkonaç, Sibel A. (2001). *Sosyal Psikoloji*, İstanbul: Alfa Yayınları
- Atkinson, Richard C., Nolen-Hoeksema, Susan, Bem, Darly J. ve Smith. Edward E. (2000). *Psikolojiye Giriş (Hilgard's Introduction to Psychology 12th Edition)*, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul: Arkadaş Yayınları
- Baumeister, Roy F. (1995). *Self and Identity***,** Abraham Tesser (Der.), Avanced Social Psychology, New York: McGraw-Hill.
- Baymur, Feriha (1994). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Beebe, Steven A. Beebe, Susan J. Ve Redmond, Mark V.(2005). *Interpersonal Communication Relating to Others*, Fourth Edition, America: Pearson Education.
- Bilgin, Nuri (2003). *Sosyal Psikolojiye Giriş*, İzmir: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bilgin, Nuri (2001). *Sosyal Psikolojiye Giriş*, İzmir: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Cüceloğlu, Doğan (1991). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güney, Salih (2000). *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürüz, Demet, Eğinli Temel, Ayşen (2008). *İletişim Becerileri, Anlamak, Anlatmak, Anlaşmak*,, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kapkıran, Necla Acun. "*İdeal Ve Gerçek Benlik Kavramı Ölçeğinin Güvenirliği Ve Geçerliği*" http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/sayı16/2-

İDEAL%20VE%20GERÇEK%20BENLİK%20KAVRAMI%20ÖLÇEĞİNİN%20GÜVENİRLİĞİ.pdf**. (10.02.2007).**

- Köknel, Özcan (1997). *İnsanı Anlamak***,** İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Mutlu, Erol (1994). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Ark Yayınevi.
- Poloma M (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Silah, Mehmet (2005). *Sosyal Psikoloji, Davranış Bilimi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ünlü, Sezen ve Hakan, Ayhan (2001). *Psikoloji*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açık Öğretim Fakültesi No:710.

V. TUTUM

A. Tutum Kavramı

İnsanlar severler, hoşlanırlar, onaylamazlar, nefret ederler, beğenmezler. Bu tepkilerin her biri aslında kişinin tutumlarının bir göstergesidir. Kişinin sahip olduğu tutumlar algılamasını, düşünmesini ve davranışlarını etkilemektedir. Tutum, kişinin çeşitli olaylara, durumlara, nesnelere, kişilere karşı olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri ve tepkileridir. Tutum kavramı, diğerleri hakkında bilgi edinmek, tanımak ve davranışları açıklamak amacı ile oldukça sık kullanılmaktadır. Tutum, aslında kişinin iç dünyasına açılan bir penceredir.

Tutum, bir kişinin yaşadığı toplum içinde edindiği toplumsal değer, norm, inanç ve etkileşimlerin etkisi ile oluşmaktadır. Bu nedenle, her insanın tutumları, diğer bir ifade ile olaylara ve kişilere karşı tepkileri birbirinden oldukça farklıdır. Genellikle, insanlar diğerlerinin tutumları hakkında bilgi sahibi olmak isterler, böylece diğerlerinin gerçekleştirecekleri davranışlar hakkında tahminde bulunabilir, gösterdikleri tepkileri yorumlayabilirler, hatta birçok zaman kontrol edebilirler.

Tutum, genel olarak kişilere ya da durumlara ilişkin inanç ya da duygular olarak tanımlanmaktadır. Kagan tutumları, kişinin derin olmayan düşünceleri ya da daha az etkisi olan düşüncelerinden farklılık özelliğine sahip olup, genellikle "için" ya da "karşı" ifadelerine karşılık geldiğini açıklamaktadır (Reece ve Brandt, 1990: 30). Tutum, bir nesneye karşı olumlu ya da olumsuz bir biçimde tepki verme eğilimidir. Kişinin dünyayı algılaması ve dünyaya karşı bir cevabıdır (Michener vd., 2003: 148). Diğer bir ifade ile, tutum; bireyin duygusal, düşünsel ve davranışsal açıdan bir kişi, olgu, durum, nesne, ideoloji hakkında oluşturduğu psikolojik yönelimleridir (Bıçakçı, 2004: 65).

Tutum, bir bireye atfedilen ve onun psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Kağıtçıbaşı, 1996: 84). Gordon Allport, *"bir tutum kişinin tüm nesne, olay ve durumlara ilişkin tepkisi üzerinde doğrudan bir etki yaratan zihinsel ve sinirsel isteklilik durumudur"* ifadesi ile tutumun doğrudan gözlenebilir bir özellik olmadığını, ancak bireyin davranışları gözlemlenerek davranışlarına ilişkin atıflarda bu-

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Baymur, Feriha (1994) *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Butler, Gillian ve McManus, Freda (1998). *Psikolojinin ABC'si*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Charles G. Morris (2002) *Psikolojiyi Anlamak (Understanding Psychology)*, Çev: Belgin Ayvaşık, Melike Sayıl, Ankara: Türk Psikologları Derneği Yayınları.
- Fraser, Colin, Burchell, Brendan, Hay Dale veDuveen, Gerard (2004). *Introducing Social Psychology*, UK: Polity Pres.
- Hewstone, Miles ve Stroebe, Wolfgang.(2001). *Introduction Social Psychology, A European Perspective*, USA: Blackwell Publishing.
- Morgan, Clifford. T.(1981). *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı* (Çev. Ed. Sirel Karakaş), Ankara: Meteksan Ltd. Şti.
- Ünlü, Sezen ve Hakan, Ayhan (2001). *Psikoloji*, , Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 710.

VII. DEĞERLER VE NORMLAR

A. Değer ve Norm Kavramı

Değerler, kişileri ve toplumları birbirlerinden ayıran duygu ve inanç toplamı olarak kabul edilmektedir. Değer, kişilerin inançlarının kalıcı bir hâle gelmesi ve buna ilişkin davranışların gelişmesi ile ortaya çıkmakta ve kişisel olarak tercih edilen bir davranış biçimine dönüşmektedir. Değerler biçimsel ve içerik bakımından olmak üzere iki grupta incelenebilir. Biçimsel değerler; olumlu- olumsuz, göreli-salt, öznel- nesnel olarak ayrılmaktadır. İçerik bakımından; nesnel değerler (haz, yararlı, kullanışlı), mantıksal değerler (doğru), ahlaki değerler (iyi), sanat değerleri (güzel) olmak üzere ifade edilebilir. Değerlerin ortak özelliklerini şu şekilde ifade etmek mümkündür (Silah, 2005: 274-286):

- **Değerler Kalıcıdır:** Değerler kişilerin istekleri doğrultusunda benimsenir, Değerler kalıcıdır ve gelişmeye açıktır, durağan değildir. Kişisel ve sosyal değişimler gerçekleştikçe değerlerin de değişime uğraması söz konusu olmaktadır.
- **Değerler Bir İnançtır:** Değerler, bilişsel, duygusal ve davranışsal öğelere sahiptir. Bir değer kişinin bilişsel süreçlerinden geçerek oluştuğu için bilişsel nitelik taşımaktadır. Kişilerin çeşitli olay, durum ve kişilere karşı olumlu ya da olumsuz duyguları vardır. Bu bağlamda da değerlerin oluşumunda duyguların etkisi söz konusudur. Aynı zamanda değerler davranışsal bir nitelik taşımakta, kişiyi inandığı değerler doğrultusunda eyleme geçiren ve davranışa yönelten bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir.
- **Değer Bir Tercihtir:** Değer, kişisel ve sosyal olarak kişilerin tercihleri ile ilişkilidir. Arzu edilen ve arzu edilebilir arasındaki ayrımı yaparak gerçekleştirilen tercihlerle bağlantılıdır. Kişiler kendi istekleri ile bir değeri seçer, inanır, onu destekleyen davranışları gerçekleştirirler.

Değerler bireylerin yaşamlarına yön verir, kişinin dünyayı tanıması, anlaması ve yaşanan olayları yorumlaması ile birlikte değişir ve gelişir. Değerler aynı zamanda kişinin toplum içindeki yerinin tanımlanmasında ve diğer kişiler tarafından değerlendirilmesinde son derece etkilidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Baymur, Feriha (1994). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Berko, Roy M., Wolvin, Andrew D. ve Wolvin, Darlyn R. (1992). *Communicating, A Social and Career Focus*, Fifth Edition, USA: Houghton Mifflin Company.
- Burton, Graeme ve Dimbledy, Richard (1995). *Between Ourselves, An Introduction to Interpersonal Communication,* 2 nd Edition, London: Hodder Arnold Publisher.
- Cüceloğlu, Doğan (2001). *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Devito, Joseph A. (1995). *The Interpersonal Communication Book*, Seventh Edition, New York: Harper Collins College Publishers.
- Devito, Joseph A. (2004). *The Interpersonal Communication Book*, Tenth Edition, USA: Pearson Education.
- Gibb, Jack. *Defensive Communication*, www.geocities.com/touritrust.index.html.Erişim: 21.04.2007.
- Gökçe, Orhan (2006). *İletişim Bilimi, İnsan İlişkilerinin Anatomisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güney, Salih (2000). *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Harlak, Hacer (2000). Önyargılar, Psikososyal Bir İnceleme, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Hortaçsu, Nuran (1998). *Grup içi ve Gruplararası Süreçler*, Ankara: İmge Kitabevi.
- İsen, Galip ve Batmaz, Veysel (2002). *Ben ve Toplum*, İstanbul: OM Yayınevi.
- Koç, Saim (2004). *İletişimde Ustalaşmak*, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Lippmann Walter (1993). "Streotypes", (Ed.) John Corner, Jeremy Hawthorn, Edward Arnold, *Communication Studies an Introductory Reader*, London: A Hodder Arnold Publication.
- McKay, Matthew, Davis, Martha ve Fanning, Patrick.(2006). *İletişim Becerileri*, Çev: Özgür Gelbal, Ankara: HYB Yayıncılık.
- Michaner, H. Andrew, De Lamater, John D., Shwartz, Shalom H. ve Merton, Robert K. (1990). *Social Psychology*, Second Edition, Harcourt Broce, USA: Javonich Publishers.
- Mutlu, Erol (1998). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

- Özer, A. Kadir (2001). *İletişimsizlik Becerisi*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Özer, A. Kadir (2004). *Ben Değeri Tiryakiliği, Duygusal Gerilimle Baş Edebilme*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Powlison, David. "*Human Defensiveness: The Third Way*", http://www.sbts.edu/pdf/sbjt/SBJT_2003Winter3.pdf.
- West, Richard ve Turner Lynn H. (2005). *Understanding Interpersonal Communication: Making Choices in Changing Times*, Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
- ___, *Perception And The Self,* http://webhome.idirect.com/~kehamilt/ipsyperc.html; Erişim: 04.05.2006.
- ___, *Social Perception: How We Come To Understand Other People,* http://zzyx.ucsc.edu/~archer/index.html; Erişim: 21.06.2007.

KİŞİLİĞİM VE BEN

Prof. Dr. Rengin Karaca

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1297
İletişim No.: 53
ISBN : 978-605-320-202-8
© 1. Basım, Eylül 2015

KİŞİLİĞİM VE BEN
Prof. Dr. Rengin Karaca

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karaca, Rengin.

Kişiliğim ve Ben / *Rengin Karaca*
1. Basım, XX+272 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-202-8
1. Kişilik 2. Kişilik Gelişimi 3. Kişilik Yapısı 4. Benlik Yapısı 5. Karakter Gelişimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sevgili okurlarım;

Elinizdeki kitabı yazmayı uzun süredir hayal ediyordum. Bunun önüne başka kitaplar geçti. Demek ki zamanı şimdi gelmiş. Klinik psikolog ve öğretim üyesi olarak çalıştığım yıllar içinde sayamayacağım kadar çok hastam ve öğrencim oldu. Her birinden bir şeyler öğrendim. Hastalarımla birlikte kendimizi keşfettik, büyüdük, geliştik. Onlara ve ailelerine yardım etmenin hazzını bana yaşattılar. Öğrencilerim, bana öğretmen olmayı öğrettiler. Ama en önemlisi, hastalarım da öğrencilerim de bana insan olmayı öğretti. Çocuklarımdan anne olmayı öğrendim. Onlarla birlikte ben de bebek oldum, çocuk oldum, ergen oldum. Artık hepimiz yetişkiniz. Şimdi, eşimle birlikte yaşlanmayı öğreniyoruz. Ben iyi bir öğrenci olduğumdan eminim. Öğretmenliğimi, psikologluğumu; öğrencilerim, hastalarım bilir. Onlara sormak gerekir. Bu arada, öğrendiğim, belki de keşfettiğim; kişiliğimin daha iyi olmayı kendisine öğrettiği oldu. Evet, kişiliğimiz kendisini eğitiyor. Yeter ki kendisiyle ilgili bilgisi olsun. Hepimizin olduğu gibi benim de kendimde fark edemediğim kör noktalarım var. Kitabımda belirttiğim gibi bizler bu kör noktalarla birlikte yaşayıp gidiyoruz.

Kitabı, sizinle karşılıklı konuştuğumuzu düşünerek bazen de ders anlatır gibi yazdım. Bu, benim konuşma dilim. Her ne kadar alanın kavramlarını, terimlerini kullandıysam da kolay anlaşılabilsin diye en aza indirdim. Böylece, çok sayıda okuyucuya ulaşabileceğime inandım. Karşılıklı konuşmanın iyileştirici rolünü ve önemini de bildiğim için bu yolla kendi iç sesimi size duyurabileceğime ve inanmayacaksınız ama yardım edebileceğime bile inandım. Normalde anlaşılması zor olabilecek kavramları sohbet havası içinde daha kolay aktaracağımı umdum. Kendim, psikolojideki tüm yaklaşımların değerli olduğunu ve öğrenilmesi gerektiğini kabul eden biriyim. Ancak psikanalitik kuramın, insan davranışını açıklamada en tatmin edici yaklaşım olduğunu bizzat yaşadım. Bu nedenle, anlattıklarımda onun etkisini hissedebilirsiniz. İnsan davranışını, kişiliğini anlayabilmek için bilimsel bir disiplin, bir anlayış gerekir. Yukarıda ifade ettiğim nedenlerden dolayı da kişiliği açıklamaya çalışırken psikanalitik kuram ağırlıklı olarak yazdım. Kişiliği tanımlamaya değil, açıklamaya çalıştım. Kişilik, kalıplar içine sıkıştırılarak anlaşılamaz. Yıllar boyunca biriktirdiğim bilgi ve

yaşantılarımı harmanladım ve aklımın süzgecinden geçirerek önünüze bıraktım. Herkes alabildiği kadar alsın dedim.

Bizler, akıl sağlığıyla ilgili bir yardım mesleğinin çalışanları olarak dünyada olup bitenleri ve insan davranışlarını izlemekteyiz. İnsan, yeryüzündeki senaryonun baş aktörü. Yaşamın hedefi, ihtiyaçlarımızı tatmin etmektir elbette. Ancak bu ihtiyaçlar, günün koşulları nedeniyle çok karmaşık ve içinden çıkılamaz bir hâl aldı. İnanılmaz bir uyaran seli altında kaldık, medya ve tüketim zincirinin de bir halkası olduk. Bunların da etkisiyle kişilikle ilgili bu kitabı yazmaya karar verdim.

İnsan doğasını şekillendiren pek çok faktör vardır. Bunların içinde iç dünyamıza ilişkin güçler, manevi güçler, dış dünyanın etkileri, çevremizin bizi koşullandırmaları var. Toplumun sürekli değişmesi, insanın ihtiyaçlarını çeşitlendirmekte ve karmaşık bir hâle getirmektedir. Bakıyorsunuz dün ihtiyaç olarak görülmeyenler, bugün ihtiyaç hâline gelivermiş. Sürekli olarak tüketime yönlendiriliyor ve tüketiyoruz. Hatta tüketmek değerli oldu ve buna ilişkin "değerler" oluştu. Aslında insan gerçekten kendisi olabilse, kendisini fark edebilse ve kabul edebilse tüketime ilişkin değerlerin ne kadar anlamsız olduğunu da anlayabilecektir. Ben bütün olumsuzluklara, savaşa ve teröre rağmen insanın iyiye gideceğine inanıyorum, inanmak istiyorum. Bunun yolu, kendini bilmekten, anlayışlı ve hoşgörülü olmaktan, başkalarına ve kendine karşı duyarlı olmaktan, en önemlisi de gerçekçi ve iyimser olmaktan geçiyor. İnsan kendisini bilirse, tanırsa içgüdülerini frenleyebilir. İçimizdeki ve dışımızdaki problemli dünyadan daha iyi bir dünyaya yapılacak yolculukta ufacık da olsa bir katkım olsun istedim.

Kitabın temel amacı; insanın doğumdan itibaren yaşadığı gelişim serüvenini, dönem özelliklerini, içindeki güçleri, çatışmaları, savunmaları, başa çıkma yollarını, ana baba tutumlarının etkilerini, ebeveyn çocuk ilişkilerini, davranışı, davranışın altında yatan nedenleri, sorunları size aktarmaktır. Bunların nedenlerini, nasıl oluştuklarını anlattım ki önlenebilsin, değiştirilebilsin.

Kişiliğimizi, iç dünyamızı; denize, uzaya benzetiyorum. Ne kadar derine dalmaya çalışsak da analiz etsek de tam olarak anlamamız ve çözümlememiz mümkün değildir.

Kitapta, özellikle Batı dünyasında yaşayan insanı ele almaya çalıştım. Bunun nedeni; dünyanın farklı coğrafyalarında farklı gelenek, görenek ve törelerin hüküm sürmesidir. Bütün bunların sonucunda oluşan farklı değerleri ve kişilikteki etkilerini bilememenin getirdiği sınırlılıktır. İnsan, biyopsikososyal bir varlıktır. Kişiliğimizde kalıtımın, içgüdülerimizin, çevremizdekilerin, toplumun etkileri vardır. Hepsi harmanlanınca ortaya kişiliğimiz, yani biz çıkıyoruz.

İnsanın sağlıklı olabilmesi için pek çok koşul gerekebilir ancak burada en önemli olanları vermek istiyorum. İnsan kendisini güvende hissedebilmeli, yaratıcı ve üretken olabilmeli, yaşamdan tat alabilmeli, kendisiyle ve çevresiyle barış içinde olabilmeli. Bunlar yerine gelirse kişiliğimiz sağlıklı bir uyumu yakalayabilir. Kitapta bu sağlıklı yönler üzerinde de özellikle durdum ve günlük hayatta yararlanabileceğimiz pratik önerilerde bulundum. Burada sözümü bitirirken hiçbirimizin mükemmel olmadığını, mükemmel olması gerekmediğini ifade etmek istiyorum. "İdeal insan" olunması mümkün değildir. Böyle bir koşul da yoktur. Önemli olan yaşamayı, üretmeyi, mutlu olmayı, kendimiz olmayı becerebilmektir. Eğer bu yolda sizlere ufacık bir katkım olabilirse ne mutlu bana.

Sevgiyle büyüyüp gelişmek dileklerimle…
Rengin

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM 3
KİŞİLİK YAPISINA GİRİŞ 3
İÇİMİZDEKİ YAŞAM HARİTAMIZ 5
SAĞLIKLI KİŞİLİK 9
KİŞİLİĞİN YAPISAL FAKTÖRLERİ 29
Kalıtım ve Kişilik Etkileşimi 31
Bebeğin Fizyolojik Özellikleri 32
Çevre ve Kişilik Etkileşimi 33
EBEVEYN TUTUMLARI VE ETKİLERİ 38
Annenin Etkileri 38
Babanın Etkileri 44

II. BÖLÜM 47
KİŞİLİK BİLEŞENLERİ 47
İlk Yıllar ve Etkileri 56
İlk Yıl 58
Ebeveyn – Çocuk Etkileşimi 66
Çocuk Yetiştirme Tarzları (Disiplin Uygulamaları) 73
Okul Öncesi Çocuğunun Duyguları 78
Gerilimlerle Başa Çıkmaya Yönelik Çabalar 79
Okul Yılları 86
Altı ile On Bir Yaş Arası (İlkokul Dönemi) 86
Erinlik ve Ergenlik Yılları 90
On İki ile Yirmi Yaş Arası (Ortaokul ve Lise Dönemi) 91
Büyüme Sürecinden Artakalanlar 99
KİŞİLİĞİN TEZAHÜRLERİ 102
Karakter Dürtüleri 102
Aşırı Bağımlılık 102
Boyun Eğme 103
Kendine Acı Verme 103
Baskın Olma 103
Saldırganlık 104
Geri Çekilme 105
Benlik İmajını Geliştirme 106

III. BÖLÜM 109
CİNSEL ROLÜMÜZ: ERKEK VE KADIN OLMAK 109
Kimliğimiz 109
Cinsel Kimliğimiz 110

IV. BÖLÜM 117
ÇATIŞMA, STRES VE ANKSİYETE 117
Çatışma 120
Freud'un Çatışma Modeli 125
Öğrenme Kuramının Çatışma Modeli 126
Stres 129
Anksiyetenin İşgali 135
Uyum Sağlama 140
Savunmanın Seviyeleri 144
Savunmanın Birinci Seviyesi: Kontrol Mekanizmaları 145
Savunmanın İkinci Seviyesi: Karakter Savunmaları 146
Savunmanın Üçüncü Seviyesi: Bastırmaya İlişkin Manevralar 148
Savunmanın Dördüncü Seviyesi: Regresif (Geriye Dönük) Savunmalar 151

V. BÖLÜM 153
TOPLUM VE İNSAN ETKİLEŞİMİ 153
Toplum ve Yaşam Tarzları 161
Şiddet 164
GENÇLER VE BİZ ORTA YAŞLILAR 170
Ebeveyn Genç Etkileşimi 173
OLGUNLAŞMA VE DEĞERLER İLİŞKİSİ 179

VI. BÖLÜM 193
ÇEVREMİZDEKİ SIRADAN İNSANLARDA GÖRÜLEN BELİRTİLER VE DÜZENEKLER 193

VII. BÖLÜM 199
SAĞLIKLI EBEVEYN OLMAK 199
Ebeveyn Tutumları 199
Çocuklarla Birlikte Büyümek 201
Bir Yaşında Çocuğu Olanlar 201
İki Yaşında Çocuğu Olanlar 202
Üç-Beş Yaşları Arasında Çocuğu Olanlar 204
İlkokulda Çocuğu Olanlar 206
Ergen Çocuğu Olanlar 207

VIII. BÖLÜM 209
STEVEN REİSS'E GÖRE "NORMAL KİŞİLİK" 209
Normal Dışı Kişilik 211
Günlük Yaşamda Psikopatoloji 212
Normal Kişilik 212
Motivasyon Analizi ve Psikodinamik 215
Temel Kavramlar 217
On Altı Temel İstek 218
Temel İsteklerin Doğası 218
İnsanın Sahip Olduğu Belli Başlı Duygular 220
Temel Motivasyonun Yoğunluğu 222
Normal Kişilik Tipleri 233
İşkolik 233
Yarışmacı 235
İnsancıl 236
Düşünen 236
Romantik 238
Yalnız Olmayı Tercih Eden 241
Fiziksel Zevk ve Rahatlıktan Uzak Bir Yaşam Süren Kişi - Çile Çeken 243
SONUÇ 245
Motivasyonun On Altı İlkesi 246
Kendini Kucaklama ve Kişisel Kör Noktalar 260
Kişisel Kör Noktalar 262

KAPANIŞ 263

KAYNAKÇA 267

KAYNAKÇA

Andrey, R. (1967). *The territorial imperative*. London: Collins.

Altman, L. L. (1979). *The dream in psychoanalysis.* New York: International Universities Press, Inc.

Anastasi, A. (1988). *Psychological testing* (6th. Ed.). New York: Macmillian

Aristotle (1953). *The nichomachean ethics* (çev. J. A. K. Thompson). New York: Penguin Books. (Çalışmanın orjinali M.Ö. 330 yılından itibaren bilinmektedir.)

Aureli, F. & de Waal, F. B. M. (2000). *Natural conflict resolution.* Berkeley: University of California Press.

Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Bandura, A. & Walters, R. H. (1963). *Social learning and personality development*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Beals, R. L. & Hoyer, H. (1971). *An introduction to anthropology*. New York: The Mac-Millan Company.

Bettelheim, B. (1977). *The uses of enchantment*. New York: Vintage Books Edition.

Bowlby, J. (1952). *Maternal care and mental health*. Geneva: World Health Organization

Bruno, F. J. (1993). *Psychological symptoms.* New York: Wiley.

Cahill Fowler, M. (1990). *Maybe you know my kid*. New York: Carol Publishing Group.

Cameron, N. (1963). *Personality development and psychopathology: A dynamic approach.* Boston: Houghton Mifflin.

Carkhuff, R. R. (2012). *Yardım etme sanatı* (Çev. Rengin Karaca, Fatma Ebru İkiz). Ankara: Nobel Yayınevi.

Coleman, J. C. (1976). *Abnormal psychology and modern life*. Dallas, Teksas: Scott, Foresman and Company.

Claridge, G. & Davis, C. (2003). *Personality and psychological disorders.* New York: Oxford University Press.

Crowne, D. P. & Marlowe, D. (1960). *A new scale of social desirability independent of psychopathology*. Journal of Consulting Psychology, *24,* 349-354.

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.

Dolan-Sewell, R. T., Krueger, R. F. & Shea, M. T. (2001). *Co-occurrence with snydrome disorders*. In W. J. Liveysley (Ed.), *Handbook of personality disorders: theory, research, and treatment.* New York: Guilford.

Dollard, J., Doob, L. W., Miller, N. E., Mowrer, O. H. & Sears, R. R. (1939). *Frustration and agression*. New Haven, Conn.: Yale University Press.

Dobzhansky, T. (1962). *Mankind evolving*. New Haven: Yale Univ. Press.

Douvan, E. & Adelson, J. (1966). *The adolescent experience*. N. Y., Wiley.

Ekman, P. (2007). *Emotions revealed.* New York: St. Martin's Griffin.

Ellis, A. (1973). *Reason and emotion in psychotherapy*. Secaucus, N. J.: Lyle Stuart.

Ellis, A. & Harper, R. A. (1997). *A guide to rational living*. Melvin Powers Wilshire Book Company.

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. N. Y., Norton, pp. 247-274.

Ervin, F., Lion, J. & Bach-Y-Rita, G. (1968). *The self-referred violent patient*. J. Amer. Medical Ass'n August 12, Vol. 205, pp. 503-505.

Fenichel, O. (1945). *The psychoanalytic theory of neurosis*. New York: Norton.

Fliess, R. (1973). *The psychoanaliytic reader*. New York: International Universities Press, Inc.

French, C. C. & Colman, A. M. (1995). *Cognitive psychology*. New York: Longman Group Limited.

Freedman, J. C. (1984). Effect of television on aggressiveness. *Psychological Bulletin*, 96, 227-246.

Freud, S. (1946). *Instincts and their vicissitudes*. In Collecten Papers. Vol. IV., pp. 60-83. London: Hogarth Press.

Freud, S. (1963). *Introductory lectures on psychoanalysis*. London: Hogarth Press. .

Freud, S. (1977). *The interpretation of dreams*. New York: Pelican Books.

Freud, A. (1980). *Normality and pathology in childhood assessment of development*. International New York: Universities Press, Inc.

Freud, A. (1974). *The writings of Anna Freud volume 1: Introduction to psychoanalysis lectures for child analysts and teachers.* New York: International Universities Press, Inc.

Freud, S. (1951). *Psychopathology of everday life*. New York: New American Library.

Freud, S. & Breuer, J. (1974). *Studies on hysteria*. London: Pelican Books.

Harlow, H. F. (1960). *Primary affectional patterns in primates*. *Am. J. Orthopsychiat.* 30:676-84.

Harlow, H. F. (1962). *The development of learning in the rhesus monkey*. *Sci. Progr.* 12: 239-69.

Hastings, D. (1965). *Psychiatry of presidential assassination*. *Journal-Lancet* 85. March, April, May, July.

Hoffman, L. & Hoffman, M. (1996). *Review of child development research*. 2 Vols. N.Y., Russell Sage Fdtn.

Hall, C. S. & Lindzey, G. (1970). *Theories of personality*. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Hartmann, Hh. (1950). *Comments on the psychoanalytic theory of the ego. the psychoanalytic study of the child,* 5:74-96. N. Y., Inter. Univ. Press.

Hathaway. S. R. & McKinley, J. C. (1943). *The minnesota multiphasic personality inventory* (rev. ed.) Minneapolis: University of Minnesota Press.

Havercamp, S. H. & Reiss, (2003). A comprehensive assessment of human striving: Reliability and validity of the Reiss Profile. *Journal of Personality Assessment, 81,* 123-132.

Horney, K. (1939). *New ways in psychoanalysis.* New York: Norton.

Geçtan, E. (1974). *Çağdaş insanda normaldışı davranışlar*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 46.

Gesell, A. (1945). *The embryology of behavior*. N. Y. Harper.

Gill, A. (2002). *Art lover: A biography of Peggy Guggenheim.* New York: Harper Collins.

Gill, M. M. & Schafer, R. (1980). *Diagnostic psychological testing*. New York: International Universities Press, Inc.

Gleick, J. (2003). *Isaac Newton*. New York: Pantheon Books.

Gorsky, B. H. & Rubinow Gorsky, S. (1981). *Introduction to medical hypnosis*. New York: Medical Examination Publishing Co. Inc.

Greenacre, P. (1958). Early Physical Determinants in The Development of The Sense Of Identity. *J: Amer. Psychoanal. Ass'n*. 6:612-627.

James, W. (1918). *The principles of psychology* (Vol. 2). New York: Dover.

Jacobson, E. (1964). *The self and the object world*. N. Y., Inter. Univ. Press.

Kagan, J. (2003). A time for specificity. *Journal of Personality Assessment, 85,* 125-127.

Kagan, J. & Moss, H. (1962). *Birth to maturity*. N. Y., Wiley.

Kardiner, A. (1939). *The individual and his society.* N. Y., Columbia Univ. Press.

Kellerman, H. & Burry, A. (1981). *Handbook of psychodiagnostic testing*. New York: Grune & Stratton, Inc.

Kildahl, J. P. (2013). *The healthy personality*. San Bernardino, CA.

Klein, D. B. (1977). *The unconscious intervention or discovery*. Santa Monica, California: Goodyear Publishing Company, Inc.

Kline, P. (1972). *Fact and fantasy in Freudian theory.* Edinburgh: T & A Constable.

Knight, R. (1940). Intojection, projection and identification. *Psychoanal. Quart*. 9:334-341.

Kris, E. (1979). *Psychoanalytic explorations in art*. New York: International Universities Press, Inc.

Leigh, D., Pare, C.M. B. & Marks, J. (1982). *A concise encyclopeaedia of psychiatry*. MTP Press Limited International Medical Publishers.

Lorenz, K. (1952). *King Solomon's ring*. London: Methuen.

Lorenz, K. (1965). *Man meets dog*. Baltimore: Penguin.

Lorenz, K. (1966). *On aggression*. London: Methuen.

Mahler, M. (1958). Problems of Identity. *J. Amer. Psychoanal. Ass'n*. 6: 131-142.

Marx, M. H. & Hillix, W. A. (1970). *Systems and theories in psychology.* New York: John Wiley & Sons, Inc.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.

Masserman, J. (1961). *Principles of dynamic psychiatry.* Philadelphia, W. B. Saunders.

Maw, W. H. & Maw, E. W. (1964). *An exploratory study into the measurement of curiosity in elementary school children.* Project no: 801 (SAE 8519). United States Office of Education, Department of Health, Education, and Walfare.

May, R. (1969). *Love and will.* New York: Dell.

McCann, J. (1958). *Saint Bedenict.* Garden City, N. Y: Image boks.

McClelland, D. (1951). *Personality*. N. Y., Holt, Rinehart & Winston.

McClelland, D. 81953). *Achievement motive.* N. Y., Appleton.

McClelland, D. (1955). *Studies in motivation*. N. Y., Appleton.

McClelland, D. (1961). *Achieving society.* N. Y., Van Nostrand.

McClelland, D. 81964). *Roots of consciousness.* N. Y., Van Nostrand.

Murphy, L. (1962). *The widening world of childhood, the paths toward mastery*. N. Y., Basic Books.

McDougall, W. (2003). *An introduction to social psychology.* Mineola, N. Y.: Dover.

McNally, R. J. (2002). Anxiety sensitivity and panic disorder. *Biological Psychiatry, 52,* 938-946.

Menninger, K. (1938). *Man against himself.* New York: Harcourt, Brace & World.

Mill, J. S. (1964). *Autobiography of John Stuart Mill.* New York: New American Library.

Millon, T. & Davis, R. (2000). *Personality disorders in modern life*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Murray, H. A. (1938). *Explorations in personality. A clinical and experimental study of fifty men of college age*. New York: Oxford University Press.

Pevrifoy, R. Z. (1995). *Axiety, Phobias & Panic*. New York: A Time Warner Company.

Pfohl, B. (1996). Obsessiveness. In G. Costello (Ed.), *Personality characteristics of the personality disordered.* New York: Wiley, 276-88

Piaget, J. (1952). *Origins of intelligence in children*. N. Y. Inter. Univ. Press.

Rapoport, J. L. (1990). *The boy who couldn't stop washing*. New York: Plume.

Reich, A. (1960). *Pathological forms of self-esteem regulation. The psychoanalytic study of the child*. N. Y., Inter. Univ. Press.

Reiss, S. (2000). *Who am I? The 16 basic desires that motivate our actions and define our personalities*. New York: Tarcher/Putnum.

Reiss, S. (2004). Multifaceted nature of intrinsic motivation: The theory of 16 basic desires. *Review of General Psychology, 8*,179-193.

Reiss, S. (2008). *The normal personality a new way of thinking about people*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Reiss, S. & Havercamp, S. M. (1998). Toward a comprehensive assessment of fundamental motivation. *Psychological Assessment, 10,* 97-106.

Reiss, S., Peterson, R. A., Gursky, d. M. & McNally, R. J. (1986). Anxiety sensitivity, anxiety frequency and the prediction of fearfulness. *Behavior Research and Therapy, 234*,1-8.

Scammon, R. (1938). *The measurement of the body in childhood*. In The Measurement of Man (J. Harris, ark.) Minneapolis: Univ. Of Minn. Press.

Schaefer, C. E. & Millman, H. L. (1981). *How to help children with common problems*. Newyork: Van Nostrand Reinhold Company

Schafer, R. & Rapaport, D. (1980). *The clinical application of psychological tests*. New York: International Universities Press, Inc.

Schawartz, B. (2004). *The paradox of choice*. New York: Harper Collins Publishers Inc.

Scherer, K. R., Abeles, P. R. & Fischer, C. S. (1975). *Human agression and conflict*. New Jersey: Prentice- Hall, Inc. Englewood Cliff.

Schimidt, N., Lerew, D. & Jackson, R. (1997). The role of anxiety sensitivity in the pathogenesis of panic. *Journal of Abnormal Psychology, 106*,355-364.

Schur, M. (1960). *Phylogenesis and Ontogenesis of Affect-And Structere-Formation and The Phenomenon of Repetititon Compulsions*. December 12.

Scott, (1958). *Aggression*. Chicago: Univ. of Chicago Press.

Schafer, R. (1967). *Projective testing and psychoanalysis*. Newyork: International Universities Press, Inc.

Shertzer, B. & Stone, S. C. (1980). *Fundamentals of counseling* (3th. Edt) Boston: Houghton Miffilin Company.

Selye, H. (1950). *Stress, the physiology and pathology of exposure to stress*. Montreal: Acta.

Snyder, C. R. & Lopez, S. J. (2002). *Handbook of positive psychology*. New York: Oxford University Press.

Spitz, R. (1946). *Anaclitic depression*. In: Psychoanalytic Study of the Child. Vol 2, N. Y. Inter Univ. Press.

Spitzer, R. L., Skodal, A. E., Gibbon, M. and Williams, J. B. W. (1981). *DSM-III Case book a learning companion to the diagnostic and statistical manual of mental disorders* (3th Edt). American Psychiatric Association

Stein Haver, P. D. & Rae-Grant, Q. (1977). *Psychological problems of the child & his family*. Toronto: Company of Canada Limited.

Storr, A. (1968). *Human aggression*. N. Y., Atheneum.

Thompson, C. L. & Rudolph, L. B. C. (1992). *Counseling children* (3th. Edt.) California: Brooks/Cole Publishing Company, A dvision of Wedsworth, Inc.

Tressler, I. D. (1937). *How to lose friends and alienate people.* New York: Stackpole sons.

Tillich, P. (1952). *The courage to be*. New Haven: Yale Univ. Press.

Wagner, W. G. (2003). *Counseling, psychology and children. A multidimensional approach to intervention.* New Jersey: Merrili Prentice Hall.

Weiner, B. (1995). Intrinsic motivation. In A. Manstead, M. Hewstone, s. Fiske, M. Hoggs, H. Reis & G. Samin (Eds.) *The Blackwell encyclopedia of social psychology*. Cambridge, U. K.: Blackwell.

White, R. W. & Watt, N. F. (1973). *The abnormal personality*. New York: The Ronald Press.

Whiting, J. M.M. & Child, I. L. (1976). *Child training and personality*. Yale University Press.

Wiggins, J. S., Renner, K. E., Clore, G. L. & Rose, R. J. (1971). *The psychology of personality.* London: Addison-Wesley Publishing Company, Inc.

Wilkens D. K. (1996). *Multiple intelligences activities.* Teacher Created Materials Inc.

Wiltz, J. & Reiss, S. (2003). Compatibility of housemates with mental retardation. *American Journal of Mental Retardation, 108,* 173-180.

Winnicott, D. W. (1960). *Six cultures: Studies of child rearing.* N. Y., John Wiley and Sons.

Wolberg, L. R. & Kildahl, J. P. (1970). *The dynamics of personality.* New York, London: Grune &Stratton, Inc.

Wolberg, L. (1966). *Psychotherapy and the behavioral science.* N. Y. Grune and Stratton.

Zubin, J., Eron, L. D. & Schumer, F. (1965). *An experimental approach to projective techniques.* New York: Wiley.

Stratejik Yönetim Penceresinden 21. Yüzyıl

AMERİKAN HEGEMONYASI

Dr. Kıymet YAVUZASLAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1205
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 27
ISBN : 978-605-320-113-7
© 1. Basım, Nisan 2015

Stratejik Yönetim Penceresinden 21. Yüzyıl AMERİKAN HEGEMONYASI
Dr. Kıymet YAVUZASLAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yavuzaslan, Kıymet.
Stratejik Yönetim Penceresinden 21. Yüzyıl Amerikan Hegemonyası/ *Kıymet YAVUZASLAN*
1. Basım, X+224 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-113-7
1. Hegemonya, 2. ABD, 3. Stratejik Yönetim, 4. Yumuşak Güç

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

21. yüzyılın başından itibaren Amerikan hegemonyasının zayıfladığı ya da Amerikan hegemonyası da dâhil olmak üzere artık herhangi bir hegemonyanın söz konusu olmadığı konusu sürekli tartışılagelmektedir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle her geçen gün baş döndürücü bir hızla, yeniden şekillenen dünya düzeninde ABD'nin bu liderliğini sürdürmesi gün geçtikçe zorlaşmaktadır. 2008 ekonomik krizi sonrası zayıflayan ekonomisi, doğrudan müdahaleden kaçınan askeri gücü; siyasi ağırlığını azaltan bir yönetim ile birlikte ABD'nin artık bir küresel güç olup olmadığı (diğer bir deyişle ABD'nin gücünün zayıfladığı konusuna ilişkin sorunsalın cevaplanması) sorusu her alanda gündemde olan bir konu başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2008 küresel ekonomik krizinden sonra güç dengelerinde yaşanan değişimlerin ve bunun sonuçlarının öngörülebilmesi gittikçe zorlaşırken, hegemonya kuramının, bu sorunsalı en iyi şekilde açıklayabilecek ve çözümleyebilecek kuramsal yaklaşımlardan biri olduğu savından hareket edilerek başlanan bu çalışma, bir önceki yüzyılda dünya politikasında tek süper güç olan ABD'nin bu gücünün, tarihsel arka planını, kaynaklarını, dayanaklarını ortaya koyarken 21. yüzyıldaki durumunu analitik bir bakış açısıyla değerlendirme düşüncesinden doğmuştur.

Uzun ve zorlu bir çalışmanın ürünü olan ve doktora tezine dayalı olarak hazırlanan bu çalışmanın yazım sürecinde, destekleri ve eleştirileri ile beni yönlendiren değerli hocalarımdan; başta danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mehmet ALTAN olmak üzere; uluslararası ilişkiler konusundaki engin bilgi birikimiyle bana yol gösteren Sayın hocam Prof. Dr. Müfit AKYÜZ, Doç. Dr. Murat Dün-

dar DEMİRÖZ ve Yrd. Doç. Dr. Murat ÇETİN'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu zorlu sürecin başından itibaren desteğini esirgemeyen tüm aile üyelerim ve dostlarım ile bu kitabı yayınlatmam konusunda beni yüreklendiren Emel Boylu Aytekin'e teşekkürü bir borç bilirim.

Dr. Kıymet YAVUZASLAN

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM: HEGEMONYA: KAVRAMSAL, TEORİK VE TARİHSEL ÇÖZÜMLEME 5
1.1. Hegemonya Kavramının Tanımı ve Temel Özellikleri 5
1.1.1. Hegemonya Kavramının Tanımı 5
1.1.2. Hegemonya Kavramının Temel Özellikleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme: Hegemonya ile Benzeştirilen Diğer Kavramlar 11
1.1.2.1. Kolonyalizm 11
1.1.2.2. Emperyalizm 12
1.1.2.3. İmparatorluk 15
1.1.2.4. Küreselleşme 16
1.2. Uluslararası İlişkiler Disiplini Açısından Hegemonya Söyleminin Felsefi Kökenleri ve Evrimi 20
1.2.1. Realist Yaklaşımlar Açısından Hegemonya 22
1.2.2. Liberal Yaklaşımlar Açısından Hegemonya 25
1.2.3. Eleştirel Yaklaşımlar Açısından Hegemonya 28
1.2.3.1. Gramsci Açısından Hegemonya Kavramsallaştırması 30
1.2.3.2. Neo-Gramsci'ci Yaklaşım Açısından Hegemonya Kavramsallaştırması 35
1.3. Dünya Sistemi Teorisi ve Tarihsel Süreçte Amerikan Hegemonyası Öncesi Hegemonik Güçlerin Gelişimi 37
1.3.1. Hollanda'nın Hegemonya Dönemi (17. Yüzyıl) 44
1.3.2. İngiltere'nin Hegemonya Dönemi (18. ve 19. Yüzyıl) 46

1.4. Hegemonyayı Sağlayan Temel Belirleyiciler: Hegemon Ülkenin Güç Unsurları 51
1.4.1. Askeri Güç 55
1.4.2. Ekonomik Güç 57
1.4.3. Siyasi (Kurumsal) Güç 59
1.4.4. Yumuşak Güç 61
1.4.4.1. Kültürel Açıdan Yumuşak Gücün Sağlanması 63
1.4.4.2. Bilimsel ve Teknolojik Üstünlük Açısından Yumuşak Gücün Sağlanması 65
1.4.4.3. İdeolojik Açıdan Yumuşak Gücün Sağlanması 67

2. BÖLÜM: AMERİKAN HEGEMONYASI 69
2.1. Amerika Kıtasından ABD'ye: Tarihsel Açıdan Bir Değerlendirme 69
2.1.1. Amerika'nın Kültürel Yapısı 72
2.1.2. Amerika'nın Siyasi Yapısı 76
2.1.3. Amerika'nın Ekonomik Yapısı 80
2.2. Amerikan Hegemonyasının Doğuşu ve Gelişimi Dönemi 85
2.2.1. Amerikan Hegemonyasının Arka Planı ve Kurulduğu Uluslararası Ortam 87
2.2.1.1. Birinci Dünya Savaşı ve ABD 88
2.2.1.2. ABD'nin Ekonomik Yardımları ve Fordist Üretim Sistemi 89
2.2.2. Amerikan Hegemonyasının Yükselişi Dönemi 90
2.2.2.1. İkinci Dünya Savaşı ve ABD 91
2.2.2.2. Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası 93
2.3. Amerikan Hegemonyasının Yapısı ve Temelleri 95
2.3.1. Amerikan Hegemonyasının Temel Belirleyicileri: ABD'nin Güç Unsurları 96
2.3.1.1. Amerikan Askeri Gücü 97
2.3.1.2. Amerikan Ekonomik Gücü 101
2.3.1.3. Amerikan Siyasi Gücü 105
2.3.1.4. Amerikan Yumuşak Gücü 108
2.3.1.4.1. Kültürel Açıdan Amerikan Yumuşak Gücü 111
2.3.1.4.2. Bilimsel ve Teknolojik Üstünlük Açısından Amerikan Yumuşak Gücü 113
2.3.1.4.3. İdeolojik Açıdan Amerikan Yumuşak Gücü 115
2.3.2. Amerikan Hegemonyasını Destekleyen Diğer Özellikleri 116
2.3.2.1. Küresel Para 117
2.3.2.2. Dil 118
2.3.2.3. Örgütsel Kurumsallaşma 119

3. BÖLÜM: 21. YÜZYILDA HEGEMOYA VE 21. YÜZYIL AMERİKAN HEGEMONYASININ STRATEJİK YÖNETİM AÇISINDAN ANALİZİ 123
3.1. Güç Kayması Kavramı ve 21. Yüzyılın Dünya Düzeni Açısından Genel Bir Değerlendirmesi 123
3.1.1. Güç Kayması 124

3.1.2. Yeni Dünya Düzeni 128
3.1.2.1. Yeni Dünya Düzeni Çerçevesinde: Küreselleşme 134
3.1.2.2. Yeni Uluslararası Organizasyonlar ve Yeni Misyonları 137
3.1.2.3. Ulus Devletlerin Gücünün Azalması ve Ulus Ötesi Yeni Oluşumlar 141
3.1.2.3.1. Ulus Ötesi Şirketler 142
3.1.2.3.2. Ulus Ötesi Bir Yapı Olarak: AB 147
3.2. Yirmi Birinci Yüzyılda Hegemonya Kavramı 148
3.3. Yirmi Birinci Yüzyılın Hegemonya Adayları 150
3.3.1. Çin 156
3.3.2. Rusya 160
3.3.3. AB 162
3.4. Amerikan Hegemonyasının Farkı 163
3.5. Amerikan Hegemonyasının Geleceği Konusunda Yapılan Öngörüler 165
3.6. Stratejik Yönetim Penceresinden 21. Yüzyıl Amerikan Hegemonyası: SWOT Analizi 172
3.6.1. SWOT Analizi Birinci Aşama: İç Çevre Analizi 173
3.6.1.1. Amerikan Hegemonyasının Güçlü Yönleri 174
3.6.1.2. Amerikan Hegemonyasının Zayıf Yönleri 177
3.6.2. SWOT Analizi İkinci Aşama: Dış Çevre Analizi 181
3.6.2.1. Amerikan Hegemonyasının Karşı Karşıya Olduğu Tehditler 181
3.6.2.2. Amerikan Hegemonyasını Bekleyen Fırsatlar 185
3.6.3. Yirmi Birinci Yüzyıl Amerikan Hegemonyası: SWOT Matriksi 188

STRATEJİK BİR BAKIŞ AÇISIYLA GENEL DEĞERLENDİRME 193

KAYNAKÇA 205

KAYNAKÇA

A - KİTAPLAR

Adalı, Sinan: **Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Kapitalizm Öldürür!**, Pencere Yayınları, 1. bs., İstanbul, Mayıs 2001.

Agnew, John: **Hegemony: The New Shape of Global Power**, Temple University, Philadelphia, 2005.

Aktan, Coşkun Can: **Değişim Çağında Yönetim**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Akalın, Uğur Selçuk: **11 Eylül ABD ve Hegemonik Neoliberalizm**, Set Yayınları, İstanbul, 2004.

Akgemci, Tahir: **Stratejik Yönetim**, Yenilenmiş 2. bs., Gazi Kitabevi, Ankara, 2008.

Allison, J. Robert: **Amerikan Devrimi: Kısa Bir Tarihçe**, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Altan, Mehmet: **Küresel Vicdan**, Timaş Yayınları, 1. Bs., İstanbul, 2011.

Amin, Samir: **Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme**, Çev. Işık Soner, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1993.

Anderson, Perry: **Gramsci: Hegemonya, Doğu-Batı Sorunu ve Strateji**, Çev. Tarık Günersel, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1988.

Arı, Tayyar: **Irak, İran, ABD ve Petrol,** Alfa Yayınları, Güncellenmiş 2. Bs., İstanbul, Ocak 2007.

Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, 4. Bs., İstanbul, 2001.

Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği,** Alfa Yayınları, 4. Bs., İstanbul, 2004.

Arıboğan, Deniz Ülke: **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, Derin Yayınları, 2. Bs., İstanbul, 1997.

Arıboğan, Ülke, Gülden Ayman ve Beril Dedeoğlu: **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, 2. Bs., İstanbul, 1996.

Armaoğlu, Fahir: **Siyasi Tarih 1789-1960**, AÜSBF Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1975.

Arrighi, Giovanni: **Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century**, Verso, London-New York, 2007.

Arrighi, Giovanni: **Long Twentieth Century; Money, Power and The Origins of Our Times**, First Edition, London: Verso, 1994.

Arrighi, Giovanni: **Uzun Yirminci Yüzyıl**, Ankara, İmge Kitabevi, 2000.

Beard, A. Charles, Beard, R. Mary: **History of the United States**, Norwood Pres, New York, March 1921.

Bobbio, Norberto, Texier, Jacques: **Gramsci ve Sivil Toplum**, Çev. Arda İpek-Kenan Somer, Savaş Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1982.

Bocutoğlu, Ersan: **İktisadi Düşünceler Tarihi**, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2012.

Boratav, Korkut: "Emperyalizm Mi? Küreleşme Mi?", **Küreselleşme**, Der. Ahmet Tonak, İmge Yayınevi, İstanbul, 2000.

Bostanoğlu, Burcu: **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

Bostanoğlu, Burcu: **Yeni Dünyayı Kurarken: Amerika'da Tarihi Kim Yazacak**?, "FP Foreign Policy" Türkiye Baskısı, Bilgi Üniversitesi Yayını, Ankara, 2004.

Bromley, Simon: **American Power and The Prospects For International Order**, Polity Pres, Cambridge, 2008.

Brown, Chris, Ainley Kristen: **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, Çev. Arzu Oyacıoğlu, Yayın Odası, İstanbul, 2007.

Brzezinski, Zbigniew: **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, Çev. Yelda Türedi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005.

Brzezinski, Zbigniew: **Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı**, Çev. Sezen Yalçın-Abdullah Taha Orhan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Byrce, James: **Amerika Siyasi Rejimi**, Çev. Türkaya Ataöv, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1962.

Carr, K. Robert, H. Marver Bernstein, F. Walter Murphy: **Amerikan Democracy in Theory and Practice: Essentials of National, State and Local Government**, 3. Bs., Holt, Rinehart and Winston, New York, May 1966.

Cevizci, Ahmet: **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, İstanbul, Şubat 2003.

Chomsky, Noam: **Hayaller ve Umutlar**, Çev. Bahar Şahin, Yarın Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Chossudovsky, Michel: **Yoksulluğun Küreselleşmesi: IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü**, Çev. Neşenur Domaniç, Çiviyazıları, İstanbul, 1999.

Cline, Ray S.: **World Power Trends and U.S. Foreign Policy For The 1980's**, Westview Press, Boulder, 1980.

Cohen-Tanugi, Laurent: **The Shape of the World to Come-Chartinh the Geopolitics of a New Century,** Columbia University Pres, New York, 2008.

Cohn, Theodore: **Global Political Economy Theory and Practice**, 3. Edition, New York, Pearson, 2005.

Cox, Robert W.: "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method," **Approaches To World Order**, Der. Robert Cox-Timothy Sinclair, Cambrigde, Cambridge University Press, 1996.

Cox, Robert W.: "Gramsci, Hegemony and International Relations", **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**, Stephen Gill (Der.), Cambridge University Press, Cambridge, Victoria, 1993.

Cox, Robert W.: **Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History**, Columbia University Press, New York, 1987.

Cox, Robert W.: "Towerds a Post Hegemonic Conceptualization of World Order", **Governance Without Goverment**, J. Rosenau (Der.), Cambridge University Press, 1993.

Crane, George T., Abla Amawi: "Introduction", **The Theoretical Evolution of International Political Economy**, Ed. George T. Crane-Abla Amawi, New York, Oxford University Press, 1991.

Dağ, Ahmet Emin: **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, Anka Yayınları, 1. Bs., İstanbul, Mayıs 2004.

Dağı, İhsan D.: "Normatif Yaklaşımlar: Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları", **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.

Denk, Nevzat: **21. Yüzyıla Girerken Türkiye'nin Jeopolitik Durumu ve Jeostratejik Öneminin Yeniden Belirlenmesi**, H.A.K. Yayını, İstanbul, 2000.

Dinçer, Ömer: **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, 5. bs., YY, İstanbul, 1998.

Dowell, George: **Amerika Tarihi**, Amerikan Kültür Yayınları, Ankara, 1983.

Eğe, Ahmet Alper: **OECD Ülkelerinde Yenilik Sistemleri ve Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi**, DPT Yayınları, Ankara, Aralık 2002.

Engerman, L. Stanley, E.Robert Gallman: "The Emergence of a Market Economy Before 1860", **A Companion to 19th-Century America,** Ed. William L. Barney, Blackwell Publishing, Madlen, 2001.

Eralp, Atila: "Hegemonya", **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, 7. Bs., İstanbul, Ekim 2012.

Eralp, Atila: "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.

Erdoğan, İrfan: **İletişim, Egemenlik ve Mücadeleye Giriş**, İmge Yayınları, Ankara, 1997.

Ergin, Feridun: **Uluslararası Politika Stratejileri**, Çağlayan Basımevi, İstanbul, (Ty).

Erhan, Çağrı: "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları", **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Der. Rafet Yinanç, Hakan Taçdemir, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.

Eroğlu, Cem: **Çağdaş Devlet Düzenleri**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001.

Evans, Graham, Jeffrey Newnham: **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Çev. H. Ahsen Utku, Gökkubbe Yayınları, 1. Bs., İstanbul, Ocak 2007.

Falk, Richard: **Dünya Düzeni Nereye? Amerikan Emperyal Jeopolitikası**, Çev. Neşenur Domaniç ve Nusret Arhan, Metis Yayınevi, İstanbul, 2005.

Ferguson, H. John, Mchenry, E. Dean: **The American System of Government**, Mcgraw-Hill Book Company, 13. Bs., 1977.

Fontana, Benedetto: **Hegemonya ve İktidar: Gramsci ve Machiavelli Arasındaki İlişki Üzerine**, Çev. Onur Gayretli, Kalkedon Yayıncılık, 2013.

Fransworth, David N.: **International Relations**, Nelson Hall Inc., Chicago,1988.

Freeeman Chris, Soete Luc: **Yenilik İktisadı**, Çev. Ergun Türkcan, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, Kasım 2003.

Frieden, Jeffry A., Lake, David A.: **International Political Economy Perspectives on Global Power and Wealth**, 4. Edition, Londra - New York, Routledge, 2000.

Fukuyuma, Francis: **Kör Nokta: Gelecek Senaryolarını Öngörmek**, Çev. Hasan Kaya, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Gerbier, Bernar: "Kapitalizmin Bugünkü Aşaması Olarak Geo-Eknomik Emperyalizm", **Küreselleşme mi? Emperyalizm mi?** (der. F. Başkaya), Ütopya Yayınları, Ankara, 1999.

Gill, Stephen: **American Hegemony and the Trilateral Commission**, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

Gill, Stephen: **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**, Cambridge: Cambridge Press, 1993.

Gill, Stephen: **American Hegemony and the Trilateral Commission**, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge: Cambridge Press, April 1990.

Gill, Stephen: **Power and Resistance in the New World**, Palgrave Macmillan, New York, 2003.

Gilpin, Robert: **Global Political Economy**, Princeton, Princeton University Press, 2001.

Gilpin, Robert**: The Political Economy of International Relations**, New Jersey, Princeton University Press, Princeton, 1987.

Gilpin, Robert: "The Rise of American Hegemony", **Two Hegemonies: Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001**, Der. Patrick Karl O'brien-Armand Clesse, Aldershot, Ashgate Publishing, 2002.

Gilpin, Robert: **War and Change in World Politics**, First Edition, Cambridge University Press, Cambridge, 1981.

Gills, Barry K.: "5000 Yıllık Dünya Sistemi: Disiplinler Arası Bir Giriş", **Dünya Sistemi**, Çev. Esin Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

Gordon, John Steele: **Empire of Wealth: the Epic History of American Economic Power**, Harper Collins, New York: 2004.

Gönlübol, Mehmet: **Uluslararası Politika**, Siyasal Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul, 2000.

Göze, Ayferi: **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Yayınları, İstanbul, 1987.

Gramsci, Antonio: **Hapishane Defterleri**, Çev. Adnan Cemgil, 6. Bs., İstanbul, Belge Yayınları, 2011.

Griffiths, Martin, Roach, Steven C., Solomon, M. Scott: **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler**, Çev. Cesran, 2. Bs., Ankara, Nobel Yayıncılık, Ekim 2011.

Frank, Andre Gunder, Barry K. Gills: "5000 Yıllık Dünya Sistemi: Disiplinler Arası Bir Giriş", **Dünya Sistemi**, Çev. Esin Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

Güran, Tevfik: **İktisat Tarihi**, Acar Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 1999.

Hall, Stuart: **Siyaset ve İdeoloji: Gramsci**, Çev. Sadun Emrealp, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara,1985.

Hamitoğulları, Beşir: **Çağdaş İktisadi Sistemler**, Savaş Yayınları, Ankara, 1986.

Hardt, Michael, Antonio Negri: **İmparatorluk**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.

Harp Akademileri Komutanlığı: **Geçmişte ve 21. Yüzyılda Savaşlar, Stratejiler**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2002.

Harvey, David: **Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri**, Çev. Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul, 1999.

Harvey, David: **Yeni Emperyalizm**, Çev. Hür Güldü, 2. Bs. Everest Yayınları, İstanbul, 2008.

Hilav, Selahattin: **Felsefe Kitabı**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Şubat 2010.

Hilpert, Hanns Günther: "China Becomes Asia's New Economic Center", **China's Rise: The Return of Geopolitics**, Ed. Gudrun Wacker, SWP, Berlin, 2006.

Hobsbawm, Eric: **Kısa Yirminci Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, Çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayımcılık, İstanbul, 2003.

Hogan, Michael: **The Marshall Plan: Amerlca, Brltaln and the Reconstruction of Western Europe 1947-1952**, New York, Cambridge University Press, 1983.

Huberman, Leo: **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, Dost Yayınları, Ankara, 1974.

Huntington, Samuel P.: **Medeniyetler Çatışması**, Çev. Mehmet Turan-Y. Z. Cem Soydemir, Okuyan Us, 9. Bs., İstanbul, Eylül 2011.

Huntington, Samuel P.: **Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı**, Çev. Aytül Özer, Csa Global Yayın Ajansı, İstanbul, 2004.

Ikenberry, John G.: **After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebulding of Order After Major War,** Princeton: Princeton University Pres, 2001.

Ikenberry, John G.: "The Rise of China: Power, Intstitutions and the Western Order", Ed. Robert S.Ross and Zhu Feng, **China's Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics**, New York: Cornell University Pres, 2008.

Isaak, A. Robert: **Managing World Economic Change**, New Jersey, Prentice Hall, 2000.

Ives, Peter: **Gramsci'de Dil ve Hegemonya**, Çev. Ekrem Ekici, 1. Bs., Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011.

Johnson, Paul: **A History of the American People**, Harpercollins Publisher, New York, 1998.

Jessop, Bob: **Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet**, Der. Betül Yarar-Alev Özkazanç, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Kagan, Robert: **Cennet ve Güç: Yeni Dünya Düzen'inde Amerika ve Avrupa,** Çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Kavin, Kim: **Tools of Native Americans**, Nomad Press, Chicago, 2006.

Kazgan, Gülten: **İktisadi Düşünce ya da Politik İktisadın Evrimi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 9.Bs., 2000.

Kazgan, Gülten: **Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Yeni Ekonomik Düzen**, 3. Bs., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Kegley, Charles W.: "The United States: Recluse, Leader, or Balancer?", **A Multi Polar Peace? – Great Power Politics in the Twenty – First Century**, Der. Charles W. Kegley, Gregory Raymond, St. Martin's Pres, New York, 1994.

Kennedy, Paul: **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakçı, İş Bankası Kültür Yayınları, 12. Bs., İstanbul, 2010.

Keohane, Robert: **After Hegeomony: Cooperation and Discord in The World Political Economy**, Princeton University Press, 1984.

Keohane, Robert, Nye, Joseph: "Interdependence in World Politics", **The Theoretical Evolution of International Political Economy,** Ed. George Crane-Abla Amawi, New York, Oxford University Press, 1991.

Keyman, E. Fuat: "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark", **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.

Keyman, E. Fuat: **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, Alfa Akademi, 1. Basım, İstanbul, 2000.

Kılıçlıoğlu, Safa: **Meydan Larousse Ansiklopedisi**, Der. Nezihe Arz-Hakkı Devrim, C. 5, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1979.

Kindleberger, Charles P.,: **The World in Depression: 1929-1939**, London, The Penguin, 1973.

Kissinger, Henry: **Diplomasi**, Beşinci Baskı, Çev: İbrahim H.Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Krasner, Stephen D.: "State Power and the Structure of International Trade", **International Political Econom: Perspektives On Global Power and Wealth**, Eds. By Jeffry A. Freden and David A. Lake, Fourth Edition, Bedford/St. Martin's, Boston-New York, 2000.

Krisch, Nico: "Diğerlerinden Daha Mı Eşit? Hiyerarşi, Eşitlik ve Uluslararası Hukukta ABD Üstünlüğü", **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri,** Ed. Michael Byers-George Nolte, Phoenix Yayıncılık, Ankara, 2007.

Krugman, Paul, Robin Wells: **Mikro İktisat**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009.

Kuhn, Thomas S.: **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**, Çev. Nilüfer Kuyaş, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006.

Kurtbağ, Ömer: **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, Usak Yayınları, 1. Bs., Ankara, 2010.

Küntay, Esin: "1492'den Günümüze Amerika'nın Çoğulcu Etnik Yapısına Genel Bir Bakış", **500. Yılında Amerika,** Der. Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.

Lairson, Thomas D., Skidmore, David: **International Political Economy: The Struggle For Power and Wealth,** Third Edition, Wadsworth Press, Toronto, 2003.

Law, David: **The Global Political Economy, Perspectives, Problems and Policies**, Harvester, New York, 1988.

Levin, Moshe: **Sovyet Yüzyılı**, Birinci Baskı, Çev: Renan Akman, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

Loomba, Ania: **Kolonyalizm - Post Kolonyalizm**, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, 1. Bs., İstanbul, 2000.

Lloyd, Christopher: **The Nation and the Navy**, Cresset Press, London, 1961.

Magnus, George: **Uprising-Will Emerging Markets Shape or Shake the World Economy**, West Sussex: John Wiley &Sons Ltd., 2011.

Mahbubani, Kishore: **Can Asians Think: Understanding the Divide Between East and West**, Steerforth Press, Toronto, 2002.

Maillet, Jean: **İktisadi Olayların Evrimi**, Çev. Ertuğrul Tokdemir, Remzi Kitabavi, İstanbul, 1983.

Malavet, A. Pedro: **America's Colony**, New York University Pres, New York, 2004.

Marshall, Gordon: **Sosyoloji Sözlüğü,** Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1988.

Mc Alister, Melani: **Can This Nation Be Saved**, American Literary History, Oxford University Press, 2003.

Mearsheimer, John J.: **The Tragedy of Great Power Politics,** First Edition, New York: Norton Press, 2001.

Mignolo, Walter D.: **Local Histories / Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledges, and Border Thinking**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000.

Mirze, S. Kadri: **İşletme**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Modelski, George: **Long Cycles in World Politics**, Seattle and London, University of Washington Press, 1987.

Modelski, George: **Seapower in Global Politics (1494-1993)**, University of Washington Press, Seattle, 1988.

Monfred, C. Vernon: "Devlet Sistemleri", **Mukayeseli Devlet Dönemine Giriş**, Çev: Mümtaz Soysal, Ankara, 1961.

Morgenthau, Hans: **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, Second Ed., New York, 1954.

Murrin, M. John v.d.: **Liberty, Equality, Power: A History of the American People**, Fifth Edition, Thomson Wadsworth, Boston, 2008.

Nevins, Allan, Henry Steele Commager: **ABD Tarihi,** Çev. Halil İnalcık, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2005.

North, Douglass C.,: **Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans**, Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Eylül 2002.

Nye, Joseph S.: **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Çev. Gürol Koca, Literatür Yayınları, İstanbul, 2003.

Nye, Joseph S.: **Bound To Lead: The Changing Nature of American Power**, Basic Books, New York, 1990.

Nye, Joseph S.: **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç**, Çev. Reyhan İ. Aydın, Elips Kitapları, İstanbul, Ekim 2005.

Nye, Joseph S.: **Power in the Global Information Age: From Realizm to Globalization**, Routledge, New York, 2005.

Oran, Baskın: **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayınları, 2003.

Overhold, William H.: **Asia, America and the Transformation of Geopolitics**, Cambridge Uni.Press, Cambridge, 2008.

Palan, Ronen, Abbott, Jason: **State Strategies in the Global Political Economy**, Londra, Pinter, 1996.

Parenti, Michael: **İmparatorluğa Hayır: ABD'nin Küresel Hegemonyasının İç Yüzü**, Çev. Serpil Demirci-İbrahim Yıldız, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2002.

Pennycook, Alastair: "Beyond Homogeny and Heterogeny", **The Politics of English as a World Language**, Ed. Christian Mair, Rodopi, Amsterdam – New York, 2003.

Pennycook, Alastair: **The Cultural Politics of English as an International Language**, Longman Group Limited, 1994.

Polanyi, Karl: **Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**, Çev. Ayşe Buğra, İletişim Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2009.

Polat, Necati: "Post-Yapısalcı Yaklaşımlar", **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.

Potyemkin, Vladamir: **Uluslararası İlişkiler Tarihi: Başlangıçtan Bugüne Diploması Tarihi**, Çev. Atilla Tokatlı, 1. Bs., C. 4, İstanbul, Ocak 1978.

Quester, George: **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, Çev. Ersin Onulduran, Sbf Yayınları, Ankara, 1982.

Petras, James: **Küreselleşme ve Direniş**, Çev. Ali Ekber, Mephisto Kitabevi, İstanbul, 2005.

Piketty, Thomas: **21. Yüzyılda Kapital**, Çev. Hande Koçak, Türkiye İş Bankası Kültürel Yayınları, İstanbul, 2014.

Rachman, Gideon: **Zero-Sum World-Politics, Power and Prosperity After the Crash**, London: Atlantic Books, 2010.

Redford, S. Emette vd.: **Politics and Government in The United States**, Ed. Alan F. Westin, Harcourt-Brace&World Inc, New York, 1965.

Roach, Stephen S.: **The Next Asia-Opportunities and Challenges for the New Globalisation**, New Jersey: John Willey&Sons Inc., 2009.

Roberts, John M.: **Yirminci Yüzyıl Tarihi**, Çev. Sinem Gül, Dost Kitabevi Yayınları, 1. Bs., Ankara, Haziran 2003.

Rosati, A. Jerel, Scott, M. James: **The Politics of United States Foreign Policy**, Wadsworth, Fifth Edition, 2004.

Rosenau, James N.: **The Study of Worl Politics - Volume 2: Globalization and Governance**, Routledge, London and New York, 2006.

Rousseau, Jean J.: **Toplum Sözleşmesi,** (Çev.: Vedat Günyol), Çan Yayınları, İstanbul, 1965.

Rupert, Mark: **Ideologies of Globalization: Contending Visions of A New World Order**, Routledge, London and New York, 2000.

Rupert, Mark: **Producing Hegemony: The Politics of Mass Production and American Global Power**, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

Sancar, Gaye Aslı: **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012

Sander, Oral: **Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e Kadar**, 7. Baskı, İmge Yayınları, 1999.

Santucci, Antonio A.: **Gramsci'yi Anlamak**, Çev. Selim Sezer, Klakedon Yayınları, İstanbul, Haziran 2011.

Savelle, Max: **The Origins of American Diplomacy: The International History of Angloamerica (1492 - 1763)**, The Macmillan Company, New York, 1967.

Scholte, Jan Aart: **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, Eds. By John Baylis, Steve Smith, Oxford University Press, 2. Edition, New York, 2001.

Scowcroft, Brent: **Amerika ve Dünya: Amerikan Dış Politikasının Geleceğine Dair Konuşmalar**, Çev. Manolya Aşık, Profil Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Şubat 2009.

Steger, Manfred B.: **Globalization,** Oxford University Press, New York, 2003.

Stiglitz, Joseph E.: **Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı**, Çev.: Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural, Plan B Yayınları, İstanbul, 2002.

Strange, Susan: **The Retreat of State: The Diffusion of Power in The World Economy**, Cambridge University Pres, Melbourne, 1996.

Sönmezoğlu, Faruk: **Değişen Dünya ve Türkiye**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1996

Sönmezoğlu, Faruk: **Uluslararası Politika ve Dıs Politika Analizi,** Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.

Tanrısever, Oktay F.: "Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması", **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.

Tezkan, Yılmaz: **Jeopolitikten Millî Güvenliğe**, Ülke Kitapları, İstanbul, 2005.

Tobqueville, De Alexis: **Amerika'da Demokrasi**, Çev. İhsan Sezai, Fatoş Dilber, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994.

Toffler, Alvin: **Üçüncü Dalga: Bir Fütürist Ekonomi Analizi Klasiği**, Çev. Selim Yeniçeri, 1. Baskı, Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Toffler, Alvin, Toffler Heidi: **Yeni Bir Uygarlık Yaratmak: Üçüncü Dalganın Politikası**, Çev. Zülfü Dicleli, İnkilâp Kitabevi, İstanbul, 1996.

Türkçe Sözlüğü**:** Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.

Umruk, Okan: **İki Dünya – Sistemi: Modern Dünya – Sisteminin Sınırları**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013.

Underhill, R. D.Geoffrey:"Global Issues in Historical Perspective", Ed. Richard Stubbs - Geoffrey R. D. Underhill, **Political Economy and the Changing Global Order**, Kanada, Oxford University Press, 2000.

Underwood Faulkner, Harold: **American Economic History**, Eight Edition, Harper & Row, New York, 1960.

Uzgel, İlhan: "Hegemon Güç Kutusu", **Türk Dış Politikası**, Ed. Baskın Oran, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Ülgen, Hayri, Kadri Mirze: **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2014.

Volgy, Thomas J. v.d.: "Mapping the Architecture of the New World Order: Continuity and Change in the Constellation of Post-Cold War Formal Intergovernmental Organizations", **Mapping the New World Order**, Ed. Thomas J. Volgy vd., Wiley-Blackwell, Oxford, 2009.

Wallerstein, Immanuel: **Amerikan Gücünün Gerileyisi: Kaotik Bir Dünyada ABD,** Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2004.

Wallerstein, Immanuel: **Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş**, Çev. Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy, 2. Baskı, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Wallerstein, Immanuel Terence Hopkins: **Geçiş Çağı Dünya Sisteminin Yörüngesi**

1945-2025, Çev. Orhan Akalın, Avesta Yayınları, İstanbul, 2000.

Wallerstein, Immanuel: **Liberalizmden Sonra**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

Wallerstein, Immanuel: **Modern World System**, Academic Press, San Diego, 1980.

Waltz, Keneth, George H. Quester,: **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, Çev. Esin Onulduran, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

Willmott, Hedley Paul: **The Second World War in the East**, Casell, London, 1999.

Yalvaç, Faruk: "Devlet", **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, Der. Atilla Eralp, İletişim Yayınları, 3. Bs., İstanbul, 2007.

Yalvaç, Faruk: "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.

Yıldızoğlu, Ergin: **Hegemonyadan İmparatorluğa**, Everest Yayınları, İstanbul, 2003.

Yurdusev, A. Nuri: "Uluslararası İlişkiler Öncesi", **Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atila Eralp (Der.), İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2011.

Zinn, Howard: **Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi**, Çev. Sevinç Sayan Özer, İmge Kitabevi, Ankara, Nisan 2005.

Ziring, Lawrence - vd.,: "Diplomacy: Hegemony", **International Relations: A Political Dictionary**, California, 1995.

B - MAKALELER

Agnew, John: "Money Games: Currencies and Power in the Contemporary World Economy", **Antipode**, Vol. 41, No. S1, 2009, ss. 205-227.

Arrighi, Giovanni: "Hegemony and Social Change", Ed. By Chase Dunn, **Mershon International Studies Review**, C. 38, No. 2, 1994, ss. 18-26.

Arrighi, Giovanni: "The Global Market", **Journal of World System Research**, C. 5, No. 2, 1999, ss. 509-523.

Bates, Thomas R.: "Gramsci and the Theory of Hegemony", **Journal of the History of Ideas**, C. 36, No. 2, Nisan-Haziran 1975, ss. 85-100.

Bieler, Andreas, Adam David Morton: "A Critical Theory Route To Hegemony, World Order, and Historical Change: Neo-Gramscian Perspectives In International Relations", **Capital and Class,** Spring 2004, ss. 45-68.

Budak, Gülay: "Çok Uluslu Şirketlerde Yönetim ve Organizasyon Sorunları", **Yönetim ve Ekonomi**, 1996, S. 2, 1996.

Carnoy, Martin: "Gramsci ve Devlet", **Praksis Dergisi**, S. 3, 2001, ss. 252-278.

Carroll, Bret E.: "Worlds in Space: American Religious Pluralism in Geographic Perspective", **Journal of the American Academy of Religion**, June 2012, Vol. 80, No. 2, pp. 304–364.

Clark, Ian: "China and The United States: A Succession of Hegemonies?", **International Affairs,** Vol. 87:1, 2011, ss. 13-28.

Clark, Ian: "Bringing Hegemony Back in: The United States and International Order", **International Affairs**, Vol. 85, No: 1, 2009, ss. 23-36.

Chase-Dunn, Christopher: "Interstate System and Capitalist World Economy One Logic Or Two?", **International Studies Quarterly**, Vol. 25, No. 1, Mart 1981.

Cottrell, M. Patrick: "Hope or Hype? Legitimacy and US Leadership in a Global Age", **Foreign Policy Analysis**, vol. 7, 2011, ss. 337–358.

Cox, Michael: "Rethinking the End of the Cold War", **Review of International Studies**, Vol. 20, No. 2, 1994, ss. 19-26.

Cox, Robert W.: "Gramsci, Hegemony and International Relations", **Millennium: Journal of International Studies**, No: 12, 1983, ss. 96-105.

Cox, Robert W.: "Social Forses, States and World Orders", **Millennium: Journal of International Studies**, No: 1, 1980, ss. 126-155.

Cox, Robert W.: "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 10, No. 2, June 1981.

Çetin, Halis**:** "Liberalizmin Tarihsel Kökenleri", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 1, 2002.

Chase, James: "The Pentagons Super Power Fantasy", **The New York Times**, March 16, 1992.

Chimni, B. S.: "International Institutions Today: An Imperial Global State in the Making", **EJIL**, Vol. 15, No. 1, 2004, ss. 1-37.

Çiftçi, Kemal: "Soğuk Savaş Sonrasında ABD: Rıza'ya Dayalı Hegemonyadan İmparatorluk Düzenine" **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 5, Sayı 10, 2009.

D'Arista, Jane: "The Evolving İnternational Monetary System", **Cambridge Journal of Economics**, Vol. 33, 2009, ss. 19-26.

Daldal, Şule: "Neo-Liberal Politikalar ve Hegemonya Krizi", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C. 21, S. 1, İstanbul, 2006, ss. 385-408.

Demirtepe, M. Turgut, Özertem, S. Hasan: "Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları", **Bilig Dergisi**, S. 65, 2013.

Dumbrell, John: "American Power: Crisis or Renewal?", **Politics**, Vol. 30 (S1), 2010, ss. 15-23.

Dura, Cihan, Zerrin Kılıçarslan: Ulusötesi Şirketler Ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 31 Yıl: 2011/2, ss. 85-111.

Edwards, Brian T.: "The World, the Text, and the Americanist", **American Literary History**, Vol. 25, No. 1, ss. 231–246.

Erkün, Safa: "Tarihi Bitirdiği Sanılan Coğrafya (Amerika'nın 500. Yıldönümünde) Bir Tarih Felsefesi Denemesi", **Sosyoloji Dergisi**, Sayı 4, 1995, ss. 86-100.

Florini, Ann: "Rising Asian Powers and Changing Global Governance", **International Studies Review**, Vol. 13, 2011, ss. 24–33.

Haar, Roberta: "Explaining George W. Bush's Adoption of the Neoconservative Agenda after 9/11", **Politics & Policy**, Volume 38, No. 5, 2010, ss. 965-990.

Gill, Stephen: "Global Hegemony and the Structural Power of Law, David Capital", **International Studies Quarterly,** Vol. 33, No. 4, 1989, ss. 99-105.

Gilpin, Robert: "The Theory of Hegemonic War", **Journal of Interdisciplinary History**, Vol.18(4), Spring 1988, ss. 18-26.

Helleiner, Eric: "Economic Nationalism as a Challenge To Economic Liberalism? Lessons From the 19th Century", **International Studies Quarterly**, No. 46, S. 309-310, 2002, ss. 306-323.

Huntington, Samuel P.: "Japan's Role in Global Politics", **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 1, 2001, ss. 131-142.

Huntington, Samuel P.: "The Lonely Superpower", **Foreign Affairs,** March/April 1999, ss. 87-105.

Ikenberry, John G.: "Power and Liberal Order: America's Postwar World Order in Transition", **International Relations of the Asia-Pacific,** Volume 5, 2005, ss. 133-152.

Ikenberry, John G.: "Getting Hegemony Right", **The National Interest**, No: 3, İlkbahar 2001, ss. 15-40.

James, Harold: "International Order After the Financial Crisis", **International Affairs,** Vol. 87, No.3, 2011, ss. 525-537.

James, Scott: "The Rise and Fall of Euro Preparations: Strategic Networking and the Depoliticisation of Labour's National Changeover Plan", **The British Journal of Politics and International Relatıns**, Vol. 12, 2012, ss. 38-45.

Joo, Jeongsuk: "Transnationalization of Korean Popular Culture and the Rise of ''Pop Nationalism'' in Korea", **The Journal of Popular Culture**, Vol. 44, No. 3, 2011, ss. 27-36.

Karacasulu, Nilüfer: "Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler", **DEÜ SBE Dergisi,** C. 11, S. 4, 2009, ss. 53-71.

Kaufman, Alison Adcock: "The "Century of Humiliation," Then and Now: Chinese Perceptions of the International Order", **Pacific Focus**, Vol. XXV, No. 1, April 2010, ss. 1–33.

Kaufman, Stuart J.: "Approaches to Global Politics in the Twenty-First Century: A Review Essay", **International Studies Association**, Blackwell Publishers, Madlen, 1999, ss. 45-56.

Kearns, Gerry: "Geography, Geopolitics and Empire", **Transactions, of the Institute of British Geographers**, No. 35, 2010, ss. 187–203.

Keyman, E. Fuat: "ABD'nin Yumuşak Gücüne Ne Oldu?", Söyleşi, **NPQ Sosyal ve Politik Yorum Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2005.

Keyman, E. Fuat: "Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya", **Uluslararası İlişkiler**, C. 3, S. 9, Bahar 2006, ss. 1-21.

Kindleberger, Charles: "Hierarchy versus Initial Cooperation", **International Organization,** C. 40, No. 4, 1986, ss. 78-96.

Krisch, Nico: "International Law in Times of Hegemony: Unequal Power and the Shaping of the International Legal Order", **The European Journal of International Law**, Vol. 16, no. 3, 2005, ss. 369–408.

Kwon, Roy: "Hegemonic Stability", **World Cultural Diffusion, and Trade Globalization Sociological Forum**, Vol. 27, No. 2, June 2012.

Lacher, Hannas, Germann, Julian: "Before Hegemony: Britain, Free Trade, and Nineteenth-Century World Order Revisited", **International Studies Rewiew**, Vol. 14, 2012, ss. 99-125.

Layne, Christopher: "The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment", **International Security**, Vol. 31, No. 2, 2006, ss. 203-213.

Layne, Christopher: "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", **International Security**, Vol. 17, N. 4, 1993, ss. 56-95.

Layne, Christopher: "US Hegemony in a Unipolar World: Here to Stay or Sic Transit Gloria?", **International Studies Review**, vol. 11, 2009, ss. 784–787.

Linklater, Andrew: "The Question of the Next Stage in International Relations Theory: A Critical-Theoretical Point of View", **Millennium: Journal of Internatioanl Studies**, Vol. 21, March 1992, ss. 1-21.

Manicom, James, Andrew O'Neil,: "China's Rise and Middle Power Democracies: Canada and Australia Compared", **International Relations of the Asia-Pacific**, Volume 12, 2012, ss. 199–228.

Mashlaw, L. Jerry: "Reluctant Nationalists: Federal Administration and Administrative Law in the Republican Era 1801-1829", **The Yale Law Journal**, Vol: 116, N. 8, June 2007, ss. 91-101.

McCarthy, A.Thomas: "From Modernism To Messianism: Liberal Developmentalism and American Exceptionalism", **Constellations**, Vol. 14, No.1, 2007.

Morton, Adam David: "Social Forces in the Struggle Over Hegemony: Neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy", **Rethinking Marxism**, C. 15, No. 2, Nisan 2003.

Narlıkar, Amrita, Kumar, Rajiv: "From Pax Americana To Pax Mosaica? Bargaining Over a New Economic Order", **The Political Quarterly**, Vol. 83, No. 2, April–June 2012, ss. 384-394.

Nollert, Michael: "Transnational Corporate Ties: A Synopsis of Theories and Empirical Findings", **Journal of World Systems Research**, Vol: 11, No: 2, 2005.

Nye, Joseph S.: "The Twenty-First Century Will Not Be a ''Post-American''", **World International Studies Quarterly**, Harvard University, Vol. 56, 2012.

Özen, Çınar: "Neogramşiyan Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica'daki Büyük Dönüşüm", **Uluslararası İlişkiler**, C.2, S.8, Kış 2005-2006, ss. 1-30.

Perkinson, James W.: "Theology After Obama-What Does Race Have to Do With It?: A Racial Prolegomenon to American Theological Production in the Twenty-First Century", **2012 Association For Religion and Intellectual Life**, March 2012, ss. 65-98.

Puchala, Donald: "The History of the Future of International Relations", **Ethics and International Affairs**, Vol. 8, 1994, ss. 18-27.

Rathbun, Brian C.: "The 'Magnificent Fraud': Trust, International Cooperation, and the Hidden Domestic Politics of American Multilateralism after World War II", **International Studies Quarterly,** Vol. 55, 2011, ss. 1-21.

Robinson, William I.: "Giovanni Arrighi: Systemic Cycles of Accumulation, Hegemonic Transitions, and the Rise of China", **New Political Economy**, Vol. 11, No. 1, 2006, ss. 1-15.

Robinson, William I.: "Global Capitalism: The New Transnationalism and the Folly of Conventional Thinking", **Science and Society**, Vol. 69, No. 3, 2005.

Robinson, William I.: "Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya: Kuramsal Notlar ve Görgül Deliller", Çev. Erdem Türközü, **Praksis**, S. 8, 2006, ss. 1-20.

Rupert, Mark: "Producing Hegemony: State/Society Relations and the Politics of Productivity in the United States", **International Studies Quarterly**, C. 34, No. 4, Aralık 1990.

Saull, Richard: "Hegemony and the Global Political Economy", **In the International Studies Encyclopedia**, Vol. 5, Ed. By Robert A Denemark, Oxford: Wiley-Blackwell, ss. 16-27.

Saull, Richard: "Rethinking Hegemony: Uneven Development, Historical Blocs, and the World Economic Crisis", **International Studies Quarterly**, Vol. 56, 2012, ss. 323-338.

Scholte, Jan Aart: "Global Civil Society: Changing the World?", **CSGR Working Paper**, No. 31/99, May 1999, ss. 1-37.

Strange, Susan: "The Persistent Myth of Lost Hegemony", **International Organization**, Vol. 41, No. 4, Autumn 1987, ss. 551-574.

Sümer, Gültekin: "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 19, Güz 2008, ss. 119-144.

Tago, Atsushi: "Why Do States Join US-Led Military Coalitions?: The Compulsion of the Coalition's Missions and Legitimacy", **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 7, 2007, ss. 179-202.

Tanrısal, Meldan: "Kolomb'dan Wovoka'ya Kızılderililer", **Doğu Batı,** Cilt: 8, Sayı: 32, Mayıs, Haziran, Temmuz 2005, ss. 95-100.

Uzer, Umut: "21. Yüzyılda Tek Kutupluluk Tartışmaları", **Bilge Strateji**, Cilt 1, Sayı 8, 2013, ss. 80-100.

Uzgel, İlhan: "Hegemonik Bir Kriz Olarak ABD'nin Irak'a Müdahalesi Sorunu", **Mülkiye**, C. 27, No. 240, 2003, ss. 60-85.

Üşür, İşaya:"Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları", **Praksis**, No. 10, Yaz-Güz 2003, ss. 1-12.

Waltz, Kenneth: "Globalization and American Power", **National Interest,** No: 59, 1994.

Waltz, Kenneth N.: "The New World Order", **Millennium**, Vol. 22, No. 2, 1993, ss. 86-98.

Wilkinson, David: "Unipolarity Without Hegemony", **International Studies Association**, Oxford, 1999, ss. 203-213.

Wiseman, Geoffrey: "Pax Americana: Bumping into Diplomatic Culture", **International Studies Perspectives**, Vol. 6, 2005, ss. 409–430.

Yaqing, Qin: "Why Is There No Chinese International Relations Theory?", **International Relations of the Asia-Pacific**, Vol. 7, 2007, s. 313–340.

Yılmaz, Sait: "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No. 1, 2008, ss. 27-65.

Yılmaz, Sait: "Yükselen Güç Çin'in Güvenlik Politika ve Stratejileri", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No. 1, 2008, ss. 77-98.

C-ARAŞTIRMALAR - İNTERNET KAYNAKLARI

Altan, Mehmet: "Yeni Dünya Düzeni", (Çevrimiçi) http://www.mehmetaltan.com

/index.asp?sayfa=akademik-yazilar&icerik=1180, 10 Mayıs 2013.

Angel, James J., Douglas McCabe,: "The Ethics of Payments: Paper, Plastic, or Bitcoin?", (Çevrimiçi) papers.ssrn.com, 5 Masyız 2014.

Aydın, Mustafa: "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", (Çevrimiçi) http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/ 42/476/5499.pdf, 15 Mayıs 2013.

Bieler, Andreas, Adam David Morton: "Theoretical and Methodogical Challenges of Neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy", International Gramsci Society Online Article, (Çevirimiçi) <http://www.italnet.nd.edu/gramsci/

resources/online_articles/articles/bieler_morton.shtml>, 16 Kasım 2012.

Bostanoğlu, Burcu: "Amerika'da Tarihi Kim Yazacak?", **Panomara Dergisi,** (Çevrimiçi) http://www.Panomaradergisi.Com/Mart2004/index.Php?Dosya=

Anakonu, 13 Kasım 2012.

Brandirectory: " Global 500 2014: the World's Most Valuable Brands", (Çevrimiçi) http://brandirectory.com/league_tables/table/global-500-2014, 18 Temmuz 2014.

ERNEST&YOUNG: "Rabid-Growth Markets Soft Power Index: Spring 2012", (Çevrimiçi) http://www.ey.com/publication/vwluassets/rapidgrowth_markets_soft_power_index:_spring_2012/$file/softpowerindex.pdf, 18 Mayıs 2013.

Ferguson, Niall: "Hegemony or Empire", S. 3, (Çevrimiçi) http://www.Foreignaffairs.Com/Articles/59200/Niall-Ferguson/Hegemony-Or-Empire, 05 Şubat 2013.

FORBES: "Global 2000 Leading Companies", (Çevrimiçi) www.forbes.com/global2000/list/, 01 Haziran 2014.

FORTUNE: "Fortune Global 500", (Çevrimiçi) http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2011/contries/Italy.htmlFORT, 25 Temmuz 2014.

Friedman, Thomas L.: "How We've Wasted Our Timeout", **The New York Times**, (Çevrimiçi) http://www.nytimes.com/2014/07/02/opinion/thomas-friedman-why-the-fate-of-ukraine-matters.html?_r=0, 06 Nisan 2014.

Friedman, Thomas L.: "People of Influence: Why the Fate of Ukraine Matters", **The New York Times**, (Çevrimiçi) http://www.nytimes.com/2014/07/02/opinion/thomas-friedman-why-the-fate-of-ukraine-matters.html?_r=0, 01 Temmuz 2014.

Gökçe, Deniz: "Charles Kindleberger De Rahmetli Oldu!", **Akşam Gazetesi,** 14 Temmuz 2003, (Çevrimiçi) http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/07/14/ yazarlar/yazarlar30.html, 16 Mart 2013.

Gray, John: "A Shattering Moment in America's Fall From Power", **The Guardian**, (Çevrimiçi) http://www.theguardian.com/commentisfree/2008/sep/28/usforeignpolicy.usecono micgrowth, 15 Nisan 2014.

IMF: "World Economic Outlook Database", (Çevrimiçi) http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/01/pdf/text.pdf, 7 Ağustos 2014.

INEQUALITY**:** "OECD: Inequality Rising Faster than Ever", (Çevrimiçi) http://inequality.org/, 18 Temmuz 2014.

Kagan, Robert: "Power and Weakness", **Policy Review**, June, (Çevrimiçi) http://www.policyreview.org/Jun02/Kagan.html, 25 Ekim 2012.

Kalkınma Bakanlığı: (Çevrimiçi) http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/ Attachments/567/Uluslararas%C4%B1%20Ekonomik%20G%C3%B6stergeler-2013.pdf, 23 Ağustos 2014.

Katusa, Marin: "Shale by the Pail: Europe Shakes Its Fist at Russian Hegemony", (Çevrimiçi) http://www.uraniumstocks.net, 25 Mayıs 2013.

Krugman, Paul: "Why We Fight Wars", **The New York Times**, (Çevrimiçi) http://www.nytimes.com/2014/08/18/opinion/paul-krugman-why-we-fight.html, 17 Ağustos 2014.

Kurtbağ, Ömer: "Gramscici Hegemonya Söyleminin Temel Kavramları", (Çevrimiçi) http://www.usakgundem.com/dersnotu/23/gramscici-hegemonya-s%c3%b6yleminin-temelkavramlar%c4%b1.html, 05 Ocak 2013.

McClory, Jonathan: "The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power", **IFG 2010**, (Çevrimiçi) http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/the%20new%20persuaders_0.pdf, 18 Mayıs 2013.

National Intelligence Council: "Global Trends 2030: Alternative Worlds", (Çevrimiçi) http://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf, 5 Haziran 2014.

New America: "About", (Çevrimiçi) http://www.newamerica.net, 10 Mayıs 2014.

Noble, Allan: "US Hegemony, Global (In)Stability and Ir Theory", 2006, S.7, (Çevrimiçi) http://www.allannoble.net/us_hegemony,_global_(in)stability,-and_ir_theory3.htm, 15 Mayıs 2013.

NRDC: "Nuclear Database, Natural Resources Defense Council", (Çevrimiçi) www.nrdc.org/nuclear/nudb/datab.asp, 15 Mart 2013.

Nye, Joseph S.: "What New World Order?", **Foreign Affairs**, (Çevrimiçi) http://www.foreignaffairs.com/articles/47760/joseph-s-nye-jr/what-new-world-order, 18 Ağustos 2013.

OFII: "Foreign Direct Investment in the United States 2013: Preliminary Data", (Çevrimiçi) http://www.ofii.org/sites/default/files/FDIUS_3_19_14.pdf, 22 Temmuz 2014.

Pei, Minxin: "How China and America See Each Other", (Çevrimiçi) http://www.foreignaffairs.com/articles/140755/minxin-pei/how-china-and-america-see-each-other, 1 Temmuz 2014.

Piketty, Thomas: "ABD'deki Üniversitelerin Mal Varlıklarının Sermaye Getirisi (1980-2010)", (Çevrimiçi) http://piketty.pse.ens.fr/fr/capital21c., 10 Kasım 2014.

Rosenau, James N.: "Turbulence In World Politics: A Theory of Change and Continuity", (Çevrimiçi) http://www.foreignaffairs.com/articles/47174/andrew-j-pierre/turbulence-in-world-politics-a-theory-of-change-and-continuity, 10 Temmuz 2014.

Schwartz, Nelson D.: "Winners and Losers From Stimulus", **The New York Times**, (Çevrimiçi) http://economix.blogs.nytimes.com/2013/11/13/winners-and-losers-from-stimulus/, 15 Ekim 2014.

The Economist: "China Buys up The World", November 13th, 2010, (Çevrimiçi) http://www.economist.com/node/17463473, 10 Mart 2014.

The Guardian: "Global Development", (Çevrimiçi) http://www.theguardian.com/global-development/2014/jul/16/BRIC(S)-countries-development-bank, 05 Ağustos 2014.

Tocquevılle, Alexis De: "Democracy in America – Vol. 1", Nalanda Digital Library, (Çevrimiçi) File:///E|/Dink/Work/Textsibooks/New%20folder/Democracy1/index.Htm, 12 Kasım 2013.

UNCTAD: "World Investment Report Owerview 2014", (Çevrimiçi) http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_overview_en.pdf, 10 Haziran 2014.

Wilson, Dominic, Roopa Purushothman: "Dreaming With BRIC(S): The Path to 2050", **Global Economics Paper**, No:99, (Çevrimiçi) http://antonioguilherme.web.br.com/artigos/BRIC(S).pdf, s.1,2. 21 Mart 2014.

World Bank: "What is Inclusive Growth", February 10 2009, (Çevirimiçi) http://siteresources.worldbank.org/ıntdebtdept/resources/4689801218567884549/whatısınclusivegrowth20081230.pdf, 20 Ekim 2014.

World Bank: "Data Statistics", (Çevrimiçi) http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/ICPEXT/0,,pagePK:62002243~theSitePK:270065,00.html, 20 Mart 2014.

World Bank: "World Development Report 2013", (Çevrimiçi) http://econ.worldbank.org/, 19 Ağustos 2014.

Zakaria, Fareed: "The Future of American Power: How America Can Survive The Rise of the Rest", **Foreign Affairs**, May/June 2008, (Çevrimiçi) http://www.foreignaffairs.com/articles/63394/fareed-zakaria/the-future-of-american- power, 28 Nisan 2013.

KLİNİK PSİKOLOJİDE

Bebek, Çocuk ve Ergen Vakalarda

İLK GÖRÜŞMELER

Füsun Aygölü
Melis Seray Özden

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1253
Psikoloji No.: 68
ISBN : 978-605-320-159-5
© 1. Basım, Eylül 2015

KLİNİK PSİKOLOJİDE BEBEK, ÇOCUK VE ERGEN VAKALARDA İLK GÖRÜŞMELER
Füsun Aygölü - Melis Seray Özden

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aygölü, Füsun; Özden, Melis Seray.

Klinik Psikolojide Bebek, Çocuk ve Ergen Vakalarda İlk Görüşmeler / *Füsun Aygölü - Melis Seray Özden*
1. Basım, VI+94 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-159-5
1. Klinik Psikoloji 2. Bebek, Çocuk ve Ergen 3. Süpervizyon

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz ..... **v**

Klinik Psikolojide Süpervizyon **1**

Klinik Psikolojik Değerlendirmede Bebek, Çocuk ve Ergenlerle İlk Görüşme Nasıl Yapılmalıdır? **3**

Bebek, Çocuk ve Ergenin Duygudurumunun ve Davranışlarının Gözlenmesi **9**

Çocuk ve Ergenlerde Ölçme Değerlendirme Yöntemleri **13**

Stanford-Binet Zekâ Testi 14
Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WÇZÖ-R) 15
Bender-Gestalt Görsel Motor Algılama Testi 15
Benton Görsel Bellek Testi (BVRT) 15
Frostig Gelişimsel Görsel Algı Testi 16
Brunet-Lezine Gelişim Ölçeği 16
Denver Gelişimsel Tarama Testi 16
Bayley Bebekler ve Çocuklar İçin Gelişim Ölçeği 17
Tematik Algı Testi (TAT) ve Çocuklar İçin Algı Testi (CAT) 17
Louisa Düss Psikanalitik Hikâyeler Testi 18
Rorschach Testi 18

Çocuk Resimleri **19**

Oyun Terapisi **21**

Bebek, Çocuk ve Ergenlerde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar ve İlgili Vaka Örnekleri **23**

Bebeklerde Uyku Sorunu 23
Uykuya Dalma ve Gece Boyunca Uykuyu Sürdürme Dışında Çocuklarda En Sık Görülen Uyku Bozuklukları 24

Bebeklerde Beslenme Sorunu 27
Ebeveynlerin Çocuk ve Ergenlerle İletişimi 31
Ebeveyn Tutumlarının Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri 34
Boşanma ve Çocuklar Üzerindeki Etkisi 38
Arkadaşlık İlişkileri 43
Primer Enürezis Nokturna (Gece Alt Islatması) 49
Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu 53
Özgül Öğrenme Bozukluğu 59
Karşıt Olma – Karşı Gelme Bozukluğu 65
Konsültasyon Liyezon 68
Kardeş Kıskançlığı 71
Ergenlik Dönemi 75
Ergenlik Döneminde Davranış Problemleri 78
Konversiyon Bozukluğu 82
Sınav Kaygısı 85

Son Söz 89

Kaynakça 91

ÖN SÖZ

Bu kitabın yazılmasındaki çıkış noktası, klinik alanda çalışan psikologların vaka paylaşımlarıdır. Üç yıl süren süpervizyon çalışmaları süresince ilgi çekebileceğini düşündüğümüz klinik psikoloji alanında önemli olan bebek, çocuk ve ergen danışanlarla yapılan ilk üç görüşmeden esinlenilerek kurgulanan on beş örnek sunulmuştur. Vaka örneklerinin sunumları ve yayınları için bebek, çocuk ve ergen ailelerinden izin alınmıştır ve kurgularda vakaların gerçek kimlik bilgileri kullanılmamıştır.

Bu toplantılarda yazarlarla birlikte çalışan Psikolog Özge Ünal, Uzman Psikolog Reyhan Demir, Uzman Psikolog Tuğçe Aytemiz'e vakalarının bazılarını bizlerle ve sizlerle paylaştıkları için; yazım sırasında katkıda bulunan Zeynep Gezer'e; kitabın içinde kullandığımız resimleri yapan Ceren Günaydın ve Leyla Erdikler'e ve son olarak kitabın içinde çeşitli resimlerini ve kitabın kapağında kullanılan ergenlik döneminde yaptığı bir resmi paylaşan kitabın yazarlarından Psikolog Dr. Melis Seray Özden'e teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Anlı, İ. (2011). *Klinik psikolojide görüşme becerileri*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Arkonaç, O. (1999). *Açıklamalı psikiyatri sözlüğü.* Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Austin, V. L., Sciarra, D. T. (2012). *Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar* (Çev., Ed., Mustafa Özekes). Ankara: Nobel Yayın.

Aydın, B. (2010). *Çocuk ve ergen psikolojisi* (3. Baskı) Ankara: Nobel Yayın.

Aygölü, F., Karakay, S., Türk, Ö. (2009). *Çocuklarda projektif testler.* (2. Baskı) İstanbul: Müka Yayıncılık.

Aygölü, F., Karakay, S., Türk, Ö., Orçın, E. (2008). *WÇZÖ – R yorumları*. İstanbul: Dönence Yayınları.

Ayvaşık, H. B., Er, N. M., Kışlak, Ş. T., Erkuş, A. (2000). *Psikoloji terimleri sözlüğü.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Bauman, L. (1998). *Çocuğunuz ergenlik çağında* (Çev., Banu Mahir). İstanbul: Boyner Holding Yayınları.

Bowlby, J., Winnicott, D.W., Montessori, M., Kaplan, L. J., Bettelheim, B. (1998). *Çocukları anlamak: Ailelere çocuk psikolojisi el kitabı* (Çev., Ahmet Yazıcı). İstanbul: Gendaş Yayınları.

Davison, G. C., Neole, J. M. (2004). *Anormal psikolojisi* (7. Baskı) (Çev., İhsan Dağ) Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Dolto, F. (1998). *Sorunlar, öneriler, çözüm yolları. Çocuk ve boşanma.*(Çev., Nuriye Yiğitler) İstanbul: Kontiki Yayıncılık.

Ercan, E. S. (2008). *Karşıt olma karşı gelme bozukluğu* (Ed., Füsun Çuhadaroğlu ve ark.) *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*. Ankara: HYB Yayıncılık.

Gander, M. J., Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Ed., Bekir Onur), (6. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Gardner, R. A. (1975). *Psychotherapeutic approaches to the resistant child.* N. Y: Jason Aronson.

Geldard, K., Geldard, D. (2011). *Çocukla psikoterapötik görüşme: Giriş niteliğinde uygulamalı bir rehber* (Çev., Ed., G. Erden, Ç. Kudiaki). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Ginott, H. (1999). *Çocuğunuzla sağlıklı iletişim* (Çev., Koray Durak). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

Göktürk, Ü. (2000a). *Boşanma* (Ed., Özgür Polvan). *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi.* İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 252-255.

Göktürk, Ü. (2000b). *Dışa atım bozuklukları* (Ed., Özgür Polvan). *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 158-163.

Haley, J. (1988). *İletişim: Psikolojik sorunlar ve psikoterapi* (Çev., Ali Uzunöz) Ankara: Çark Kitabevi Yayınları.

Josse, D. (1997). Brunet-Lezine Revisee, Echelle de development psychomoteur de la premiere enfance (Brunet-Lezine-R Gelişim Ölçeği Standardizasyonu. Çev. Levent Kayaalp, Füsun Aygölü, Burçin Sönmez, 2004). France: Etablissements D'Applications Psychotechniques.

Kamaraj, I. (2011). *Okulöncesi çocuk ve arkadaşlık ilişkileri* (Ed., Mücella Ormanlıoğlu Uluğ, Gülçin Karadeniz). *Okulöncesi çocuk ve…* Ankara: Nobel Yayın, 67-94.

Kaplan, H. I., Sadock, B. J. (2004). *Klinik psikiyatri* (Çev., Ed., Ercan Abay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Kaya, İ. (2003). *Çocuk ve ergenlerde kişilik gelişimi* (Ed., Gül Şendil). *Çocuk, ergen ve anne-baba*. İstanbul: Çantay, 49-60.

Kayaalp, L., Aygölü, F., Alsancak, B., Düzen, E., Doğangün, B. (2010). *Brunet-Lezine gelişim ölçeği Türkiye uyarlaması: Normlar, geçerlik ve güvenirlik.* Türk Pediatri Arşivi Dergisi, 45; 86-95.

Korkmazlar, Ü. (1992). *6–11 yaş ilkokul çocuklarında özel öğrenme bozukluğu ve tanı yöntemleri.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Korkmazlar, Ü. (2009). *Özel öğrenme bozukluğu/güçlüğü ve özel eğitim* (Haz., T. Bozkurt, M. Uluğ, Z. Oktuğ, M. S. Özden). *Öğrenme ve Öğrenme Bozuklukları, II. Eğitim Psikolojisi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Nisan 18-19.* İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 117-132.

Köroğlu, E. (2013). *Oyun çocuğu.* (2. Baskı). Ankara: HYB Yayıncılık.

Kramer, G. P.,Bernstein, D. A., Phares, V. (2014). *Klinik psikolojiye giriş* (Çev., Ed., İhsan Dağ). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi* (4. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kurpius, D., Gibson, G., Lewis, J., Corbet, M. (1991). Ethical issues in supervising counselling practitioners. *Counselor Education and Supervision*, 31, 48-57.

Landreth, G. L. (2011). *Oyun terapisi: İlişki sanatı* (Çev., Sevim Yazıcı, Ed., Halime Yazıcı). İzmit: Altınkalem yayınları.

Malchiodi, C. A. (2005). *Çocukların resimlerini anlamak* (Çev., Tülin Yurtbay). İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Öner, N. (2006). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testlerden örnekler* (2. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Özdoğan, B. (2014). *Çocuk ve oyun: Çocuğa oyunla yardım* (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Özelli-Vanlı, L. (1978). *Bayley bebekler için zihinsel ve devinimsel ölçek ile bir ön çalışma*. Psikoloji Dergisi, 1(2), 3-8.

Özgüven, İ. E. (2007). *Psikolojik testler.* Ankara: PDREM Yayınları.

Öztürk, M. (2007). *Anne, baba ve eğitimciler için çocuk psikiyatrisi* (6. Baskı). İstanbul: Uçurtma Yayınları.

Öztürk, O., Uluşahin, A. (2008). *Ruh sağlığı ve bozuklukları I - II* (11. Baskı). Ankara: Nobel Yayın.

Rapoport, J. L. (1990). *The boy who couldn't stop washing. The experience and treatment of Obsessive–Compulsive Disorder.* New York: E. P. Dutton.

Santrock, J. W. (2011). *Yaşam boyu gelişim* (Çev., Galip Yüksel). Ankara: Nobel Yayın.

Sadeh, A. (2008). Sleep. (Ed., M. M. Haith, J. B. Benson). *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development.* Oxford, UK: Elsevier.

Savaşır, I., Şahin, N. H. (1977). *Bilişsel – davranışçı terapilerle değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Savaşır, I., Boyacıoğlu, G., Kabakçı, E. (1996). *Bilişsel – davranışçı terapiler.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Schaefer, C. E. (2013). *Oyun terapisinin temelleri* (Çev., Banu Tortamış Özkaya). Ankara: Nobel Yayın.

Schultz, İ.H., Langen, D. (1983). *Übunsgsheft für das autogene training* (20. Baskı). Germany: George Thieme Verlag.

Somer, O. (1988). *Çocuklar için Gelişimsel Bender-Gestalt Görsel Motor Algılama Testi üzerine bir çalışma (İzmir şehir örnekleminde norm, geçerlik ve güvenirlik çalışması).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Stern, E. (1964). *Resimle psikolojik teşhis: Karen Machover Testi* (Çev., Aydın Adın). İstanbul: Berksoy Matbaası.

Şendil, G. (2003). *"Çocuk yetiştirme tutumları"* (Ed., Gül Şendil). *Çocuk, ergen ve anne-baba*. İstanbul: Çantay, 171-194.

Şenol, S. (2006). *Çocuk ve gençlik ruh sağlığı.* Ankara: HYB Yayıncılık.

Tüzün, Ü. (2000). *Çocuk psikiyatrisinde konsültasyon-liyezon* (Ed., Özgür Polvan). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi.* İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 206-211.

Uluğ, M. (2003). *Ergende duygusal dalgalanmalar*. İlk ve Ortaöğretimde Gençlik ve Rehberlik Sempozyumu, 18 Haziran 2003, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Van der Eyken, W. (1977). *The pre–school years.* (4. Baskı.). UK: Penguin Books.

Winnicott, D. W. (1994). *Talking to parents.* USA: Da Capo Press.

Yalaz, K., Epir, S. (1987). *Denver Gelişimsel Tarama Testi el kitabı.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilim Merkezi Derneği.

Yalın, A. (1980). *Epileptik çocukların tanısında Bender-Gestalt Testinin kullanımı.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuzer, H. (2003). *Resimleriyle çocuk* (10. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2005). *Gençleri anlamak* (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2010a). *Anne olmak* (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2010b). *Çocuğu tanımak ve anlamak* (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Komşuluk Kültürü

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ
Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1192
Beşerî Bilimler/Sosyoloji No.: 083
ISBN: 978-605-320-096-3
© 1. Basım, Mart 2015

KOMŞULUK KÜLTÜRÜ
Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ, Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldız, M. Cengiz., Gündüz, Mustafa.
Komşuluk Kültürü / *M. Cengiz YILDIZ - Mustafa GÜNDÜZ*
1. Basım, s. X + 270 , 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-096-3
1. Sosyoloji 2. Komşuluk Kültürü 3. Sosyal Değişme 4. Konut 5. Şehirleşme 6. Şehirlileşme

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Şirazlı Sadi, "beni Âdem a'zâ-yı yek digerend/ki der âferîniş zi yek gevherend" (Âdemoğulları bir vücudun parçaları gibi, birbirlerinin uzuvlarıdır/çünkü yaratılışta aynı cevherden oluşmuşlardır) derken, aslında insanlığın kadim bir hakikatine işaret ediyordu. Bu tabii ihtiyaç kültürümüzde, "Komşu komşunun külüne muhtaçtır." şeklinde formüle edilmiş ve beşeriyetin tek başına yaşayamayacağı, ancak, bir cemiyet, topluluk hâlinde var olabileceği dile getirilmiştir. İnsanlığın kadim tecrübesi de bu hakikati bütün veçheleriyle tasdik etmiş görünmektedir.

İnsanı "tab'an medenî" bir varlık olarak kabul eden İslam, topluluk ilişkilerinin, muamelatın önemine her fırsatta vurgu yapmıştır. İslam Peygamberi'nin, cemiyet hayatının işleyişine yönelik en fazla vurgu yaptığı alanların başında komşuluk gelmektedir. İslam Peygamberi, komşusu açken tok yatanın ümmetinden olmadığını dile getirmiş, komşunun komşuya varis bırakılması ihtimalinden bahsederek, meselenin ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

Cemiyetimizin sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesi için son derece derin köklere, sağlam ritüellere sahip olan komşuluk kültürü, belki de dünyada başka kültürlere nasip olmayacak kadar bir insanî ilişkilere, iletişime ve zenginliğe sahiptir. Ancak sözlü kültürümüzün, yazıya geçirilmemesi eksikliği, komşuluk için de söz konusudur ve geçmişte, bu mevzuda nasıl bir hayat yaşandığının belli belirsiz izleri bu günlere ulaşabilmiştir.

Modern dönemin; toplum hayatı, yerleşim modelleri, ev yaşamı ve insanlar arası ilişkileri yeniden biçimlendiği için, hemen her alanda farklı bir tarz oluşmuştur. Bu yeni hayatın bölünmez hücresi birey olarak tasarlanmıştır. Öyle ki, cinsiyetinin bile belli olmadığı parçalanamaz en küçük toplum birimi, kendisi dışında kimseye muhtaç olmayan, kendini kendisi için var eden ve yaşayan bir canlı olarak düşünüldüğü için, geleneksel toplum hayatının bütün nirengi noktalarını yok etmiştir. Böylece, "Bir zamanlar

ne güzel komşuluk ve insan ilişkilerine sahiptik." benzeri anlatımlar sadece edebî metinlerde kalmış görünmektedir.

Toplum hayatının kurumlarını ve kurumlar arası ilişkilerini incelemeyi kendine görev bilen sosyoloji, komşuluk gibi bir toplumsal olguyu neredeyse hiç görmemiş, araştırma mevzuu etmemiştir. Bunun bir ihmalden öte, inkâr ameliyesi olduğunu söylemek mümkündür. Belki de, Batı sosyal hayatının görülebilir ve kıymetlendirilebilir bir hayat pratiği olmağı için, komşuluğun modern sosyoloji konuları ya da araştırma sahası içine yeterince girmemesi, yoğun çeviri ve Batılı teori etkisindeki Türk sosyologları ve Türkiye sosyal bilimi, özellikle de sosyolojisi nokta-i nazarından büyük bir eksikliktir. Yakın zamana kadar, kenar mahalle ve kırsal kesimde canlılığı ile hâlâ iftihar edilen komşuluk üzerine yeterli araştırmaların olmaması, bu araştırmanın yapılmasında en büyük unsur olmuştur.

Bir arada yaşamaya mecbur olan insanlık için komşuluk olgusu, sosyal hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri hatta en önemlisidir. İnsanların bir arada yaşarken, diğerlerinin farkına varması, ona muhtaç olması ya da onun ihtiyacına cevap vermesini etkileyen çok değişik saikalar mevcuttur. Toplumda meydana gelen sosyal ve ekonomik değişmelerin, birçok unsurda olduğu gibi, komşuluk ilişkilerinde de birtakım değişimler meydana getirmesi mümkündür.

Komşuluk ilişkilerinde yaşanan değişimin hangi boyutlarda olduğunun tespit edilebilmesi, ancak yapılacak alan çalışmalarıyla mümkündür. Bu çalışma, böyle bir amacı hedeflemiştir. Çalışmada, farklı toplum kesimlerinde komşuluğun önem derecesi, değişim biçimi ve yönü tespit edilmiş, genel kabullerin geçerlilik düzeyleri, alan araştırma verilerine dayalı olarak, ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmanın *Birinci Bölüm*ü ve *Beşinci Bölüm*'de yer alan "*Komşuluğun Bir Sivil Toplum Hareketine Dönüşümü ve Yeni Girişimler*" şeklindeki başlığı, Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ tarafından, bunun dışında kalan kısmı ise Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ tarafından kaleme alınmıştır.

Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Araştırma Destek Programları Başkanlığı (ARDEB) Destek Grupları içinde yer alan Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu (SOBAG) tarafından desteklenmiştir. Proje numarası 109K075'dir. Bu destekten dolayı kuruma teşekkür ederiz.

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ
cengiz23@gmail.com

Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ
mstgndz@gmail.com

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR HAKKINDA iii
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vii

BİRİNCİ BÖLÜM
KOMŞULUĞUN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1. Giriş 1
1.1. Komşu ve Komşuluk Nedir? 3
1.2. Modern Toplumun Oluşum Sürecinde Komşuluk 9
1.3. Avrupa'da Toplumsal Yapının ve Yerleşim Biçimlerinin Değişmesi 11
2. Türk Toplumunda Modernleşme ve Komşuluk İlişkileri 16
2.1. Türk Toplumunda Modernleşme ve Komşuluk İlişkilerinde Değişmenin Tarihi Gelişimine Kısa Bir Bakış 16
2.2. Türk Toplumunda Modernleşmenin Getirdiği Şehirleşme ve Mekân Değişimi 20
3. Modern Hayat ve Şehirleşme 21
3.1. Modern Hayatın ve Şehirleşmenin Komşuluk İlişkilerini Olumlu Yönde Etkileyen Unsurları 21
3.2. Modern Hayatın ve Şehirleşmenin Komşuluk İlişkilerini Olumsuz Yönde Etkileyen Unsurları 25
4. Komşuluk Çeşitleri 29
5. Gelenek ve Göreneklerde, Atasözlerinde, Ritüel ve Törelerde Komşuluk 30
5.1. Gelenek ve Göreneklerde Komşuluk 30
5.2. Komşulukla İlgili Atasözleri 33

5.3. Türk Toplumunda Komşuluğun Yaşayan Ritüelleri ve Komşuluk Töreleri 36
5.4. Şehir Hayatındaki Kat Malikleri Komşuluğunda Yaşanan Komşuluk Ritüelleri 37
6. İslam'a Göre Komşuluk İlişkileri 38
7. Yazılı Kültürde Komşu ve Komşuluk Araştırmaları 47
8. Tarihsel Bağlam İçinde Türk Toplumunda "Komşuluk" Nasıl Araştırılabilir? 50
9. Komşulukla İlgili Akademik Çalışmalar/Araştırmalar 53
10. Komşulukla İlgili Bazı Yabancı Kaynaklar 55

İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1. Araştırmanın Konusu 57
2. Araştırmanın Amacı 59
3. Araştırma Yöntem ve Teknikleri 60
4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi 63
5. Araştırmanın Sınırları 64
6. Çalışma Takvimi 66
7. Bilgi Toplama Teknikleri 66
8. Analiz Teknikleri 67
9. Araştırmanın Varsayım ve Hipotezleri (Denenceleri) 68
9.1. Araştırmanın Temel Varsayımları 68
9.2. Araştırmanın Alt Varsayımları/Hipotezleri 68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GENEL DURUM VE DEĞERLENDİRME

1. Giriş 71
2. Örneklem Grubu Genel Durum 72
3. Sosyal Köken 73
4. Medeni-Ailevi Durum 73
5. Öğrenim Durumu 76
6. Konut Türü, Sahipliği ve Kullanımı 77
7. İkamet Durumu 80
8. Meslek Durumu 84
9. Ekonomik Durum 86
10. Serbest Zaman ve Değerlendirilmesi 88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KOMŞULUK GENEL BİLGİLER

1. Tasviri Bilgiler 91
2. Komşuluğun Sosyal Yaşamdaki Yeri 96
3. Komşuluğun Temellendirilmesinde Etkenler. 98
4. Komşuluk İlişkilerinde Etnik, Dini ve Siyasi Özelliklerin Etkisi . . 103
5. Komşulukta Eğitim Unsurunun Etkisi 106
6. Komşulukta Meslek/Ekonomik Özelliklerin Etkisi 107
7. Komşuluk İlişkilerine Oturulan Ev Tipinin Etkisi. 110
8. Komşuluk İlişkilerine Fiziki Mekânın Etkisi 112
9. Komşuluk İlişkilerine Aile Tipinin-Büyüklüğünün Etkisi 113
10. Sosyokültürel Değişim Sürecinde Değişen Komşuluk 114
11. Komşuluk-Akrabalık-Hemşehrilik İlişkisi 118
12. Komşulardan Memnuniyet-Problem Çözme Durumu. 124
13. İkamet Edilen Konutu Tercih Nedeni 126
14. Komşuluk: Mecburi Bir Sosyal İlişki mi? 127
15. Komşuluk Ziyaretleri 134
16. Yerleşim Birimi (Şehir-Köy) Komşuluğu Etkiler mi? 135
17. Bireyselleşen Yaşam ve Komşuluk 140

BEŞİNCİ BÖLÜM
HİPOTEZ TESTİ

1. Giriş 143
2. Araştırma Hipotezlerinin (Denence) Testi 143
3. Komşuluğun Bir Sivil Toplum Hareketine Dönüşümü ve Yeni Girişimler 197

SONUÇ VE ÖNERİLER 201

KAYNAKÇA 221

EK–1: ÇAPRAZ TABLOLAR 227

EK–2: ANKET FORMU 243

EK–3: KOMŞULUKLA İLGİLİ GENEL LİTERATÜR 263

KAYNAKÇA

21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Âdetlerimiz, 1997, TC. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yay.

ABDULLAH CEVDET, 1329, "Dilimle İkrar, Kalbimle Tasdik Ederim", İçtihad, 28 Teşrin-i Sâni.

AGNEW, J., 1997, Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society, Boston: Allen & Unwin.

AKDOĞAN, A., 2009, "Şehirleşme Sürecinde Komşuluk ilişkileri ve İslam", Diyanet İlmî Dergi, C.45, S.3, Eylül.

ALBAYRAK, N., 2009, Türkiye Türkçesinde Atasözleri, İstanbul: Kapı Yay.

ALKAN, A., 1992, "Ev ve Ailenin Değişimi", Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, C.2, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay.

ALVER, K., 2007, Siteril Hayatlar, Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler, Ankara: Hece Yay.

AŞA, E., 1992, "Âdâb-ı Muâşeret Kitapları", Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, C.3, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay..

AYATA, S. ve A.G. AYATA, 1996, Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü, Ankara: T.C. Başbakanlık TOKİ Yay.

AYDOĞAN, F., 1997, "Köyden Kente Göçün, Ailenin Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri Üzerine Etkileri", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi-Toplum ve Göç-Mersin.

AYTAÇ, P., 1991, "Türkiye'de Hemşehrilik İlişkileri", Türk Aile Ansiklopedisi, C.2, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay.

BARDAKOĞLU, A., "Küresel Şehirler ve Çok Kültürlülük", http: //www.diyanet.gov.tr/turkish /bildiri.asp?id=126, (Erişim Tarihi: 12.03.2011).

BAYHAN, N., 2009, "Komşuluk Kültürümüze Dokunmayın", Zaman, 04 Temmuz.

BAYKAYA, T., 1999, Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve On Dokuzuncu Yüzyıla Dair Araştırmalar, İzmir: Akademi Kitabevi.

BİLGİSEVEN, A. Kurtkan, 1982, Sosyal İlimler Metodolojisi, İstanbul: Filiz Kitabevi.

BUHARİ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, 2000, Seçme Hadisler-Siracü'l-Muhsinin, Haz. Ahmet Tekin, 256/870, İstanbul: Yasin Yay.

CANAN, İ., 2009, Kütüb-i Sitte, (Müslim, Buhari, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, İbn-i Mace), C.17, Ankara: Akçağ Yay.

ÇAĞIRICI, M. ve A. ŞAFAK, 2003, "Komşu", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi [DİA], C.26, İstanbul.

ÇAKIR, B., 2005, İstanbul'da Eski ve Yeni Yerleşim Yerlerinde Komşuluk İlişkilerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DUANY, A. and E. PLATER-ZYEBERK, 1993, "The Neighborhood, the District and the Corridor", The New Urbanism Towards and Architecture of Community, http: //www.csus.edu/indiv/s/shawg/courses/154/articles/TNU2.pdf (Erişim Tarihi: 12.03.2011).

DUMAN, Z., 1986, Kur'an-ı Kerim'de Adab-ı Muaşeret-Görgü Kuralları, İstanbul: Tuğra Neşriyat.

DÜNYA KOMŞULUĞU KEŞFETTİ, http: //www.habervitrini.com/haber.asp?id=47315. (Erişim Tarihi: 12.03.2011).

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi Ebu Davud es-Sicistani, 1988, Terceme ve Şerhi, 275/889, Haz.: Necati Yeniel-Hüseyin Kayapınar; İstanbul, Şamil Yay.

EİSENSTADT, S. N., 2005, Modernleşme, Başkaldırı ve Değişim, Ankara: Doğu Batı Yay.

ERDER, S., 2001, İstanbul'a Bir Kent Kondu-Ümraniye, İstanbul: İletişim Yay.

ERDOĞAN, S. veY. YAZICIOĞLU, 2004, SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Detay Yay.

ERDOĞMUŞ, D., 2006, Sürdürülebilir Yaklaşımlar Çerçevesinde Mahalle Olgusu ve Aydın Merkez'de Kurtuluş, Köprülü, Yedieylül Mahalleleri Örneklemesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

ERDOĞMUŞ, Z., 1977, Kırsal Bölgelerden Ankara, Kıbrıs-Bayraktar İlkokulu Gecekondu Bölgesine Göç ve Göç Edenlerin Kentlileşmesi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yay.

EROL, M., 2003, Toplumun Tabakalı ve Olasılıklı Yapısı, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.27.

ES, M. ve H. ATEŞ, 2008, Kent Yönetimi, Kentlileşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri-I, www.yerelsiyaset.com/pdf/haziran2008/7.pdf, S.5, Temmuz (Erişim tarihi: 12.03.2011).

ESERPEK, A., 1979, Sosyal Kontrol, Sapma ve Sosyal Değişme-Erzurum'un İki Köyünde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yay.

GANS, H., 1962, Urbanizm and Suburbanism as Ways of Life, Ed.: A. M. Rose, Human Behaviour and Social Processes, Boston: Houghton Mifflin.

GECEKONDU ARAŞTIRMASI, 1991, Ankara: DPT Yay.

GÖKÇE, Ş., 2007, Sosyal Etkileşimi Geliştirecek Peyzaj Tasarımı Üzerine Bir Araştırma: Çukurambar Mahallesi Örneği, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

GÖLÇÜK, M., 2007, Kentleşme Sürecinde Akrabalık ve Komşuluk Kültürü (Afyonkarahisar Örneği), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÖRMEZ, K., 1991, Şehir ve İnsan, İstanbul: MEB Yay.

GÜLER, Ç. ve Z. ÇOBANOĞLU, 1994, Kentleşme ve Çevre Sağlığı, Ankara: Sağlık Bakanlığı Yay.

HEYSEMİ, İbn Hacer el-, 2007, Metnü't-Taarruf Fi Usuli'l-Fıkh, Haz. Şevket Topal, Van: Ahenk Yay.

HOGAN, D. P. and E. M. KITAGAWA, 1985, "The Impact of Social Status, Family Structure, and Neighborhood on the Fertility of Black Adolescents", American Journal of Sociology, V.90, N.4, January.

http: //www.antalya.pol.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=82 &Itemid=221, (Erişim Tarihi: 12.03.2011).

http: //www.habervitrini.com/haber.asp?id=47315, (Erişim Tarihi: 12.03.2011).

http: //www.immeublesenfete.com, (Erişim tarihi: 12.03.2011).

http: //www.karabukmuftulugu.gov.tr/dokuman/komsuluk.doc, (Erişim tarihi: 12.03.2011).

http: //www.kisiselgelisimdergisi.com/mod.php?mod= publisher&op= viewarticle &artid= 346, (Erişim Tarihi: 16.02.2011).

http: //www.velisirim.com/icerik.cfm?icerikıd=809663597, (Erişim Tarihi: 16.02.2011).

ILGAZ, R., 1943, Bütün Şiirleri 1927-1991, İstanbul: Çınar Yay.

İBN-İ HALDUN, 2004, Mukaddime, Çev.: H. Kendir, İstanbul.

İBN-İ MACE, 1992, el-Kütübü's-Sitte ve Şüruhuha, C.1-2, İstanbul: Çağrı Yay.

İLMİHAL II-İslam ve Toplum, 1999, İstanbul: İSAM Yay.

İMAM GAZÂLÎ, 1993, İhya ü Ulûmi'd-Dîn, C. II., İstanbul: Arslan Yay.,

İSPİR, E., 1991, Şehirleşme ve Meseleleri, Ankara: Gazi Büro Yay.

KARAARSLAN, G., 2006, Cumhuriyet Dönemi Sivas Âşıklarında Sosyal Konular Üzerine Bir Araştırma, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KIRAY, M. Belik, 2002, "Hayatımda Hiç Arkaya Bakmadım", Mübeccel B. Kıray'la Söyleşi, Ankara: Bağlam Yay.

KOCATÜRK, F. ve F. BÖLEN, 2005, Kayseri'de Konut Alanı Yer Seçimi ve Hanehalkı Hareketliliği, İTÜ Dergisi-Mimarlık, Planlama, Tasarım, 4/2.

KOYUNCU, A., 2005, Konya'da Komşuluk İlişkileri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KOYUNCU, A., 2009, "Küresel Kentte Komşuluk", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S.22.

KÖKSAL, İ., 2010, Hikmet-i Baliğa (İslam Hukuku-Muamelat), İstanbul: Işık Akademi Yay.

KURTOĞLU, Ayça, "Mekânsal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik ve Bir Hemşehrilik Mekânı Olarak Dernekler", European Journal of Turkish Studies, Thematic Issue N.2, Hometown Organisations in Turkey, http: //www.ejts.org/document375.html

MARDİN, Ş., 2007, "Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma", Türk Modernleşmesi, İstanbul: İletişim Yay.

MERİÇ, N., 2005, Değişen Kentte Dinî Hayat ve Fetva Soruları, İstanbul: Kapı Yay.

NİRUN, N., 1991, Sistematik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.

OZANKAYA, Ö., 1971, Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara.

ÖZDEMİR, E., 2001, Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü, Ankara: Bilgi Yay.

ÖZDENÖREN, R., 1998, Kent İlişkileri, İstanbul: İz Yay.

ÖZGÜR, E. F., 2006, Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler: İstanbul-Çekmeköy Örneği, Basılmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

ÖZYEĞİN, G., 2003, "Kapıcılar, Gündelikçiler ve Ev Sahipleri", Kültür Fragmanları-Türkiye'de Gündelik Hayat, Ed: Kandiyoti, D.-Saktanber, A., İstanbul: Metis Yay.

REEMTSMA, J. P., 2006, "Bir Şiddet Kaynağı Olarak Komşuluk İlişkileri", http: //www.eurozine.com /articles/article reemtsma-tr.html, (Erişim Tarihi: 16.02.2011)

REEMTSMA, J. P., 2006, "Neighbourly Relations as a Resource for Violence", http: //www.eurozine.com/articles/article2006-04-26-reemtsma-tr.html. (Erişim tarihi: 16.02.2011).

SAĞLAM, M., 2004, Yaşar, Atasözleri, Kaybolan Kültür Mirasımız, Anlara: Ürün Yay.

SENCER, Y., 1979, Türkiye'de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

SOMBART, Werner, 2008, Burjuva, Ankara: Doğu Batı Yay.

SOSYAL BİLİMLER ANSİKLOPEDİSİ [SBA], 1985, C. II, İstanbul: Risale Yay.

SUER, H., 1991, Kentleşme ve Kentlileşme Politikası, Ankara.

ŞİNASİ, 2003, Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye, Haz.: Süreyya Beyzadeoğlu, İstanbul: MEB Yay.

TARHAN, N., 2005, Kadın Psikolojisi, Nesil Yay., İstanbul.

TOCQUEVİLLE, Alexis de, 1994, Amerika'da Demokrasi, Çev.: İ. Sezal-F. Dilber, Ankara: Yetkin Yay.

TÖNNİES, F., 2000, Şehir ve Cemiyet, Çev.: A. Aydoğan, İstanbul: İz Yay.

TÜRK ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİ [TASD], 2001, İstanbul: MEB Yay.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ [DİA], 2002, Ankara.

TÜRKMEN, S., 1996, Hadislerde Komşuluk, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÜLGENER, Sabri F., 1951, İktisadî İnhitat Tarihimizin Ahlak ve Zihniyet Meseleleri, İstanbul.

VİCO, G., 2007, Yeni Bilim, Haz. Sema Önal Akkaş, Ankara: Doğu Batı Yay.

YAZICIOĞLU, Y. ve S. ERDOĞAN, 2004, SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Detay Yayıncılık.

YILDIZ, M. Cengiz, 2007, Kahvehane Kültürü, İstanbul: Beyan Yay.

YILMAZÖZ, Ü., 2010, Kentsel Dönüşüm Sonrası Komşuluk İlişkileri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİ

Prof. Dr. Muhammet Şevki AYDIN
Dr. Cemil OSMANOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1164
Eğitim No.: 250
ISBN : 978-605-320-068-0
© 1. Basım, Şubat 2015

KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİ
Prof. Dr. Muhammet Şevki AYDIN
Dr. Cemil OSMANOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydın, Muhammet Şevki., Osmanoğlu, Cemil.
Kültürlerarası Din Eğitimi / *Muhammet Şevki AYDIN - Cemil OSMANOĞLU*
1. Basım, IX+245s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-068-0
1. Din, 2. Eğitim, 3. Çoğulculuk, 4. Çoğulcu Din Eğitimi, 5. Kültürlerarası Din Eğitimi.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

Önsöz

Küreselleşmenin tetikleyip hızlandırdığı çoğulluk olgusu, çok yeni ve karmaşık toplumsal sorunlara yol açtı. Bu sorunlara çözüm arayan insanlık, elbette öncelikle eğitimden, özelde de din eğitiminden yararlanmaya çalışmaktadır. İnsanları derinden etkileyen dini öğretime konu edinen din eğitimi, bu anlamda oldukça önemsenmektedir.

Din eğitiminden yararlanma düşüncesi, ister istemez, "Nasıl din eğitimi?" sorusunu gündeme taşımaktadır. Bu nedenle günümüz dünyasında din eğitiminden en iyi ve etkin biçimde yararlanma amacıyla bir takım yeni modeller üretilip uygulamaya konulmaktadır. Bu modellerden biri de, "Kültürler/Dinler Arası Model"dir. Kültürler/dinler arası din eğitimi oldukça yeni bir alandır. Halen gelişmekte ve yeni araştırmalara konu edilmektedir. Ülkemiz açısından ise oldukça bakir bir alandır, denebilir.

Ülkemizde Din Kültür ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümlerinde "Kültürlerarası Din ve Ahlak Öğretimi" adı altında ders olarak okutulmakta olan bu modele ilişkin özel olarak hazırlanmış bir ders kitabı bulunmamaktadır. Bu eksikliği gidermek için hazırladığımız ders notunu gözden geçirerek kitap olarak yayınlamayı uygun gördük.

Kültürler ve dinler arası model, Batı'da üretilmiş olduğundan kavramsal içeriği Batı'daki dinsel, kültürel, sosyolojik ve epistemik ortamdan hareketle üretilmiştir. Bu bakımdan, ülkemizdeki ortamın farklılıklarını göz önünde bulundurmadan söz konusu kavramsal içeriğin olduğu gibi ülkemize aktarılması ve bizim için de aynen geçerli olduğunun iddia edilmesi ciddi bir zihinsel karmaşa oluşturabilir. Mesela, radikal bir liberalin dinsel dışlayıcılık algısından yola çıkarak değerlendirmeler yapmaya kalkışmak çok ciddi yanlışlara yol açmaktadır. Bu nedenle bu kitapta biz, dinsel çoğulculuk, dinsel dışlayıcılık gibi kavramların içeriğine dair Batı kaynaklı söylenenleri sorgulama ihtiyacı duyduk ve olması gerekene ilişkin görüşlerimizi ortaya koyduk. Hemen hemen her konuya dair İslâm'ın ne dediğini özellikle belirtme ihtiyacı duyduk. Nüfusunun %99'unun Müslüman olduğu ülkemizde, okuyucunun eserden daha iyi yararlanabilmesi açısından bunun gerekli olduğunu düşündük.

Ders kitabında konuyla ilgili söylenmesi gereken bütün bilgilerin yer alması gerekmemektedir. Özellikle de ülkemizdeki ezberci eğitim sisteminin öğren-

cilerimizin zihnine kazıdığı yanlış ders kitabı algısını tashih etmek için, biz bu kitapta dile getirilmesi gereken bütün bilgilere yer vermedik. Zaman zaman tartışma soruları sorarak, yer yer çeşitli bilgi notları yerleştirerek öğrencilerin merak edip araştırmalarının, konuları tartışıp analiz ederek öğrenmelerinin önünü açmaya, onları bu yönde yüreklendirmeye çalıştık. Ders hocaları, gerektiğinde tüm bu tartışmaları daha da zenginleştirebilirler.

Bu çalışma on bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kültür ve onunla ilişkili olan kavramlar kısaca ele alınmıştır. İkinci bölümde küreselleşme olgusuna değinildikten sonra onun din, İslam ve genel eğitim ile ilişkisi ele alınmıştır. Bu iki başlık kültürler arası din eğitiminin temel kavramsal çerçevesi olarak da okunabilir. Üçüncü bölümde kültürler arası karşılaştırmalı çalışmaların önemi, esasları/ilkeleri ve önündeki bazı engellere yer verilmiştir. "Kültürler arası karşılaşmalarda dışlayıcı, kapsayıcı ve çoğulcu yaklaşımlar" başlığını taşıyan bir sonraki bölümde ise dinler arası ilişkilerde karşılaşılan üç ana yaklaşım ele alınmıştır. Sonraki iki bölümde sırasıyla kültürler arası eğitim, dinler arası eğitim ve dinler arası eğitimin imkân ve sınırlıklarına değinilmiştir. Bu iki bölümde genel olarak dinler arası eğitimin, doğuşu, gelişimi, temel ilkeleri, önemi gibi konular tartışılmıştır. Din, kültür ve medeniyetler arası diyalog konularını ele alan yedinci bölümden sonra dinler arası öğretimin barış ve uzlaşı kültürüne sunduğu katkılar incelenmiştir. Çalışmanın geri kalan bölümlerinde demokratik, çoğulcu, çok kültürlü ülkelerdeki din eğitimi uygulamaları ile dinler arası eğitimde son zamanlarda ortaya çıkan yeni yaklaşımlar ana hatlarıyla ele alınmıştır.

Türkiye'de üzerinde ders kitabı formatında her hangi bir çalışma yapılmamış olan bu disiplin hakkında ilk olma özelliği taşıyan bu çalışmanın, okuyuculardan gelecek eleştirel katkılarla geliştirilerek müteakip baskılarının daha nitelikli biçimde yayınlanması ümit edilmektedir. Yazarlar, bu katkıları sadece minnet ve şükranla karşılayacaklardır.

Ocak-2015/Kayseri

Prof. Dr. Muhammet Şevki AYDIN
Dr. Cemil OSMANOĞLU

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: KÜLTÜR VE İLGİLİ KAVRAMLAR 1
1.1. Kültür 1
1.2. Kültürün Unsurları 3
1.3. Kültürün Özellikleri 4
1.4. Kültürün İşlevleri 5
1.5. Kültürün Kazanılması: Kültürle(n)me /Sosyalleşme 6
1.6. Kültürle İlgili Temel Kavramlar 7

2. Bölüm: KÜRESELLEŞME VE DİN 17
2.1. Küreselleşme Nedir? 17
2.2. Küreselleşmenin İtici Güçleri 20
2.2.1. Sermaye 20
2.2.2. Bilgi ve İletişim Teknolojileri 21
2.2.3. Nüfus Hareketleri 22
2.2.4. Küresel Siyaset ve Aktörleri 22
2.3. Küreselleşmenin Söylemleri 23
2.4. Küreselleşmenin Olumlu ve Olumsuz Sonuçları 23
2.5. Küreselleşme ve Din 25
2.5.1. Geleneksel Dinî İlgilerin Azalması 26
2.5.2. Dinî Sembol ve Mesleklerin İtibar Kaybına Uğraması 27
2.5.3. Dünyevileşme 27
2.5.4. Dini Kimliğin Canlanması ve Yeni Dini Hareketler 29
2.6. Küreselleşme Bağlamında Dini Hareketlilikler 30
3.6.1. Muhafazakâr Tepkiler 31
2.6.2. Liberal Tepkiler 31
2.6.3. Orta Yolcu Tepkiler 31
2.7. Küreselleşme ve Müslümanlar 32

3. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMALARIN ÖNEMİ 37
3.1. Kültürlerin Karşılaşmasından Kültürleri Karşılaştırarak Tanımaya 37
3.2. Ötekileştirme Engeli 42
3.2.1. Öteki 42
3.2.2. Ötekileştirme 46
3.2.3. İslâm ve Öteki/leştirme 49
3.2.4. Benmerkezcilik ve Irkçılık 61
3.2.5. Batıda Ayrımcılık ve Nefret Söylemi 64
3.2.6. Ayrımcılık Karşıtı Eğitim 68

4. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI KARŞILAŞMALARDA DIŞLAYICI, KAPSAYICI VE ÇOĞULCU YAKLAŞIMLAR 73
4.1. Dışlayıcı Yaklaşım 74
4.2. Kapsayıcı Yaklaşım 79
4.3. Çoğulcu Yaklaşım 82

5. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİ 91
5.1. Kültürlerarası Eğitim 91
5.2. Kültürlerarası Eğitimle İlgili Temel Kavramlar 95
5.2.1. Çoğulluk ve Çoğulculuk 95
5.2.2. Kültürler Arası Öğrenme 98
5.3. Kültürlerarası Din Eğitimi 99
5.4. Din Eğitiminin Küreselleşmesi 103
5.5. Kültürlerarası Din Eğitiminin Temel İlkeleri 105
5.5.1. Çoğulculuk 105
5.5.2. Temel İnsan Haklarıyla Uyumluluk 106
5.5.3. Tolerans 108
5.5.4. Karşılıklılık 109
5.5.6. Sivil Görüşlülük 109
5.5.7. Nesnellik-Tarafsızlık 110
5.5.8. Eleştirel Açıklık 111
5.6. Kültürlerarası Din Eğitiminin Amaç ve Muhtevası 111

6. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİNİN İMKÂN VE SINIRLIKLARI 119

7. BÖLÜM: KÜLTÜRLER, DİNLER VE MEDENİYETLER ARASI DİYALOG 129

8 BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİNİN BARIŞ VE UZLAŞI KÜLTÜRÜNÜN GELİŞMESİNE KATKILARI 139
8.1. Uzlaşmanın Boyutları 140
8.2. Barış/Uzlaşı Kültürü ve Din Eğitimi 143

9. BÖLÜM: ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI 151

10. BÖLÜM: ÇOKKÜLTÜRLÜ ORTAMLARDA DİN EĞİTİMİ YAKLAŞIM VE UYGULAMALARI 161
10.1. Fenomenolojik Yaklaşım 161
10.2. Yorumlayıcı Yaklaşım 167
10.3. Diyalojik Yaklaşım 176
10.4. Bağlamsal Yaklaşım 177

KAYNAKÇA 181

KAYNAKÇA

ACAR, R. (2007), Dini Çoğulculuk İdealler ve Gerçekler. Ankara: Elis Yayınları.

ADAMS, J. F. (1995), Ergenliği Anlamak, Yayına haz. Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi,

AKDENİZ, S. (1982), Toplumumuz ve Eğitimimiz, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

AKYOL, M. (2013), Özgürlüğün İslami Yolu, Çev. Ömer Baldık, İstanbul: Doğan Kitap.

ALBAYRAK, İ. (2005), "*İçimizdeki Öteki: Tefsirde Hâricî (İbâdî) Algılamasına Dair Genel Bir Değerlendirme*", Usûl: İslâm Araştırmaları, S: 4, ss. 7-38.

ALTAŞ, N. (2009), "*Küreselleşmenin Dönüştürdüğü Din Eğitimi*", Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi Bildiriler ve Tartışmalar, Ankara: Eğitim-Bir Sen Yayınları içinde, ss. 196-212.

ARICAN, M. K. (2011), "*Felsefî ve Teolojik Bir Problem Olarak Dinî Çeşitlilik*", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: XV, S: 1, ss. 71-98.

ASLAN, A. (1998) "*Batı Perspektifinde Dini Çoğulculuk Meselesi*", İslami Araştırmalar Dergisi, S: 2 ss. 143-163.

ASLAN, A. (2002a), "*Din ve Küreselleşme*", Küreselleşme ve İslam Dünyası ve Türkiye, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul: İSAV Yayınları içinde, ss. 163-201

ASLAN, K. (2004), "*Küreselleşmenin Eğitim Boyutu*", Ege Eğitim Dergisi, S: 5, ss. 1-5.

ATALAY, O. (2003) "*Dini Çoğulculuk: Tarihsel Gelişimi ve Kutsal Metinlerdeki Sınırları*", Ekev Akademi Dergisi, C/S: 7/17, ss. 15-28.

ATAMAN, H. & O. K. CENGİZ (2009), Türkiye'de Nefret Suçları, Ankara: İnsan Hakları Gündemi Dermeği yayını.

AVRUPA KONSEYİ (AK) (2008), Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap-Eşit Bireyler Olarak Onurlu Biçimde Bir Arada Yaşamak, Strazburg: Avrupa Konseyi, (Link: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_ Paper/WhitePaper_ID_Turkish.pdf .). (Erişim: 10.10.2013).

AYDIN M. S. (1981), "*Eğitim Açısından Din ve Ahlak İlişkisi*", Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, 23-25 Nisan 1981, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları içinde.

AYDIN, M. (2000), "*Bir Hıristiyan Kurtuluş Teolojisinden Dinlerin Bir Kurtuluş Teolojisine Doğru*", Divan Dergisi, C: 2, ss. 133-150.

AYDIN, M. (2005), Hıristiyan, Yahudi ve Müslüman Perspektifinden Dinsel Çoğulculuk ve Mutlaklık İddiaları, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

AYDIN, M. (2005a), "*Paradigmanın Yeni Adı: Dinsel Çoğulculuk*", Hıristiyan, Yahudi ve Müslüman Perspektifinden Dinsel Çoğulculuk ve Mutlaklık İddiaları, Der: M. Aydın, Ankara Okulu Yayınları içinde, ss. 15-50.

AYDIN, M. (2005b), "*Dinsel Çoğulculuk Üzerine Bir Müslüman Mülahazası*", Hıristiyan, Yahudi Ve Müslüman Perspektifinden Dinsel Çoğulculuk ve Mutlaklık İddiaları, Der: M. Aydın, Ankara: Ankara Okulu Yayınları içinde, ss. 87-128.

AYDIN, M. (2008), Dini Çoğulculuk Üzerine Bir Mülahaza, (Link: http://www.hanifdostlar.net/forum_posts.asp?TID=5236&KW=kabe). (Erişim: 17.1.2015).

AYDIN, M. Ş. (2001), "*Barış/Uzlaşma Kültürü ve Din Eğitimi*", Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye´de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu (Sakarya 26-27 Mayıs 2001), Adapazarı: Değişim Yayınları içinde, ss. 114-125.

AYDIN, M. Ş. (2009), *Dindaşını Ötekileştirme*, Diyanet Aylık Dergi.

AYDIN, M. Ş. (2011), Açık Toplumda Din Eğitimi/Yeni Paradigma İhtiyacı, Ankara: Nobel Yayınları.

AYDIN, M. Ş. (2013), "*Peygamber Efendimizin Örnekliğinde İnsan Onuruna Saygı Bilincini Kazan(dır)mak*", Hz. Peygamber ve İnsan Onuru, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları içinde.

AYDIN, M. Z. (2012), "*Ahlak Eğitimi ve Öğretimi*", Din Eğitimi El Kitabı, Ed: Recai Doğan & Remziye Ege, Ankara: Grafiker Yayınları içinde, ss. 139-175.

AYDIN, M. Zeki (2015), Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Öğretimi ve Türkiye İle Karşılaştırılması, (Link: http://www.cie.ugent.be/mzaydin5.htm). (Erişim: 18.01.2015).

AYDÜZ, D. (2006), "*Dinler arası Diyalogun Gerekliliği*", Polemik Değil Diyalog, Haz: H. Karaman, Ö. F. Harman, F. Tuncer, İstanbul: Ufuk Yayınları içinde, ss. 145-154.

AYHAN, H. (2002), "*Küreselleşme ve Türkiye'de Din Eğitimi*", Küreselleşme, İslam Dünyası ve Türkiye Milletlerarası Tartışmalı ilmi Toplantı, İstanbul: Ensar Neşriyat içinde, ss. 247-269.

AYUSO M. & A. GAMBRA and J. M. SANCHEZ (2009), "*İspanya'da Din Eğitimi*", Çev: İ. Başkurt, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 19, ss. 114-138.

BAHÇEKAPILI, M. (2013), "Finlandiya'da Din Eğitimi", International Journal of Social Science, V: 6, I: 5, pp. 889-922.

BARIN, H. (2014), Runnymede Trust raporları bağlamında İslamofobi, (Link: http://www.lacivertdergi.com/gundem/2014/06/04/runnymede-trust-raporlari-baglaminda-islamofobi). (Erişim: 18.1.2015).

BARNES, L. P. (2012). "*Diversity*", in Debates in Religious Education, Ed. P. Barnes, Great Britian: Routledge, pp. 65-76.

BARUTÇUGİL, İ. (2011), Kültürler Arası Farklılıkların Yönetimi, İstanbul: Kariyer yayıncılık.

BERLING, J. (2004), Understanding Other Religious Worlds: A Guide for Interreligious Education. New York: Orbis Books.

BİLGİN, B. (2001), "İslam'da Ötekine Bakış", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 42, S: 1, ss. 11-40.

BİLGİN, B. (2003), "*Küreselleşme, Din ve Eğitim*", Dini Araştırmalar, C: 6, S: 17, ss. 203-214.

BİLGİN, B. (2005), "*Küreselleşme ve Din Eğitimi*", Kültürel Çeşitlilik ve Din, Ed: Remziye Yılmaz, Ankara: Sinemis Yayınları içinde, ss. 51-59; Ayrıca şurada yayımlanmıştır: Dini Araştırmalar, C: 6, S: 17 Yıl: 2003, ss.203-214.

BİLGİN, B. (2005a), "*İslam ve Hıristiyan Din Pedagojisi: Birbirimizden Neler Öğrenebiliriz?*" Kültürel Çeşitlilik ve Din, Ed: Remziye Yılmaz, Ankara: Sinemis Yayınları içinde, ss. 119-129.

BİLGİN, B. (2005x), "*Kültürlerarası Din Eğitimin İmkânı*", Kültürel Çeşitlilik ve Din, Ed: Remziye Yılmaz, Ankara: Sinemis Yayınları içinde, ss. 101-118.

BİLGİN, Beyza (2014), "*Mezhepler ve Dinler Arası İşbirliği*", Milliyet Gazetesi Web Sayfası, (Link: http://www.milliyet.com.tr/content/dosya/ramazan/yorum/8.html). (Erişim: 10.02.2014).

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (2006), Medeniyetler İttifakı Yüksek Düzeyli Grup Raporu, 13 Kasım 2006, New York: Birleşmiş Milletler, (Link:http://www.medeniyetlerittifaki.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=6). (Erişim: 10.11.2014).

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM) (2010), Altmış beşinci oturum (Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin Durumu) genel sekreterin raporu, 2 Ağustos 2010, (Link: http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1290587570663/UNICEF_CocukHaklariSozlesmesininDurumu.pdf). (Erişim: 15.1.2015).

BODUR, H. E. (2003), "Küreselleşmenin Dini Boyutu ve Türk Toplumu Üzerindeki Yansımalarının Bir Değerlendirmesi", Dini Araştırmalar Dergisi, C: 6, S: 17, ss.47-57.

BORATAV, K. (2001), "2000-2001 Krizinde Sermaye Hareketleri", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, C: 16, S: 186, ss.7-17

BOZKUŞ, M. (2002), "*İslâm Mezhepleri Tarihi Açısından Dini Düşüncenin Geçirdiği Evreler*", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: VI, S: 1, ss. 195-208.

BRÖMSSEN, K. V. (2011), "*İsveç'te Öğrencilerin Din Üzerinde Konuşmaları Hakkında Düşünceler*", Çokkültürlü Toplumlarda Eğitim Türkiye ve İsveç'ten Örnekler, Ed: M. Carlson, A. Rabo ve F. Gök, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları içinde, ss. 157-179.

BULAÇ, A. (1993), İslâm ve Fanatizm, İstanbul: Beyan Yayınları.

BULUT, H. İ. (2009), "*Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları*", Usûl: İslam Araştırmaları, S: 11, ss. 41-54.

CARROLL, D. (2000), Çocuğunuzun Ruhsal Eğitimi, Çev: Semra Tuna, İzmir: Ege Meta Yayınları.

CHAPPER, D. (2005) Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki, Çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

COOLING, T. (2002). "*Commitment and Indoctrination: A Dilemma for Religious Education?*", in Issues in Religious Education, Eds: L. Broadbent and A. Brown, London: Routledge, pp. 42-53,

COUNCIL OF EUROPE (2006), Religious Diversity and Intercultural Education: A Reference Book for Schools, Ed: John Keast, Strasburg: Council of Europa.

CUSH D. & D. FRANCİS (2001), "'*Positive Pluralism' to Awareness, Mystery and Value: A Case Study in Religious Education Curriculum Development"*, British Journal of Religious Education, V/N: 24: 1, pp. 52 – 67.

ÇAPÇIOĞLU, İ. (2008), "*Küreselleşme, Kültür ve Din*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: XLIX, S: II, ss. 153-183.

ÇEKİN, A. (2014), "*Youth's Attıtudes Towards Other Religions in Turkey (A Research On The Unıversıty Students)*", Beder Journal of Educatıonal Sciences, V: 5, N: 1, ss. 7-18.

ÇELİK M. Y. (2012), "Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme", DPUJSS, N: 32, V: II, S: 60, ss. 57-74.

DEMİR, A. & S. DEMİR (2009), "Erasmus Programının Kültürlerarası Diyalog ve Etkileşim Açısından Değerlendirilmesi (Öğretmen Adaylarıyla Nitel Bir Çalışma)", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C: 2, S: 9, ss. 95-105.

DEMİR, M. & T. TURAN (2007), "*Türkiye Selçuklu ve Osmanlı Tecrübesinde Gayr-i Müslim Kimliği*", Akademik İncelemeler, S: 1, ss. 189-213.

DES (1985), Education for All: Report of the Committee of Inquiry into the Education of Children from Ethnic Minority Group (The Swann Report), London: Department of Education and Science.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT) (1995), Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı yayınları.

DİYANET İSLAM ANSİKLOPEDİSİ (DİA) (1998), "Hıristiyanlık" maddesi (Hz. Baki Adam), C: 17, ss. 358-364.

DOĞAN, R. (2008), "*Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: XLIX, S: II, ss.1-43.

DÖKMEN, Ü. (2000), Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Var Olmak Gelişmek Uzlaşmak, İstanbul: Remzi Kitabevi.

DÖKMEN, Ü. (2011), Ötekileştirme, (Link: http://www.psikolojidunyasi.com.tr /index.php/main/yazilar/id/14-otekilestirme). (Erişim: 13.12.2014).

DÖKMEN, Ü. (2013), İletişim Çatışmaları ve Empati, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ECRI (1996), Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu 1 Nolu Genel Politika Tavsiye Kararı, Strasburg: Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı, Antisemitizm, ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele of.

EERSEL, S. & C. HERMANS and P. Sleegers (2008), "*Expressing Otherness in Interreligious Classroom Communication. Empirical Research into Dialogical Communication in Religiously Pluriform Learning Situations in Catholic Primary Schools*", Journal of Empirical Theology, V: 21, I: 1, pp. 1 – 31.

EERSEL, S. (2011), Towards Dialogue Teacher/Student Interaction in Interreligious Communication, Münster: Waxmann.

EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ (ERG) (2011), Türkiye'de Din ve Eğitim Son Dönemdeki Gelişmeler ve Değişim Süreci, Haz: A. Şaşmaz, B. Aydagül, I. Tüzün, İ. Aktaşlı, İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

ERDEM, H. (2002), Ahlak Felsefesi, Konya: Hü-Er Yayınları.

ERDEM, M. (2003), "*Küreselleşme ve İslâm Dünyası*", Dini Araştırmalar, C: 6, S: 7, ss. 5-9.

ERDEN, M. &Y. AKMAN (1995), Eğitim Psikolojisi, Gelişim-Öğrenme-Öğretme, Ankara: Arkadaş Yayınevi.

EROĞLU, E. (2006), Yenileme Bilinci, İstanbul: Sufi Kitap.

ERTÜRK, S. (1994), Eğitimde Program Geliştirme, Ankara: Metetksan Yayınevi.

ESED, M. (1996), Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir, Çev: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları.

FABIAN, J. (1999). Zaman ve Öteki, Çev. Selçuk Budak, Ankara: Bilim ve Sanat.

FALK, R. (2003), Küreselleşme ve Din, İnsani Küresel Yönetişim, Çev: Hasan Tuncay Başoğlu, İstanbul: Küre Yayınları.

FLORNES, K. (2003), "*Religious Education as a Compulsory School Subject in a Pluralistic Society*", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar, Haz: Komisyon, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı içinde, ss. 130-142.

GEZGİN, U. B. (2013), Çokkültürlü Toplum İçin Kültürlerarası Psikoloji, (Link: http://bianet.org/bianet/siyaset/146979-cokkulturlu-toplum-icin-kulturlerarasi-psikoloji). (Erişim: 10.10.2014).

GÖKALP, Z. (1976), Türkçülüğün Esasları, Hazırlayan: Mehmet Kaplan, İstanbul: Kültür Bakanlığı yayınları.

GÖRMEZ, M. (2004), "*Çoğulcu Bir Toplumda Farklı Din Mensupları Arasındaki İlişkiler ve İslâm Orta Asya'da İslâm*", Oş Devlet Üniversitesi İlâhiyat Fakültesinin 11. Kuruluş Yıldönümü Münasebetiyle düzenlenen Uluslararası Sempozyumumda sunulmuştur, 20-22 Mayıs 2004, Kırgızistan.

GRİMMİTT, M. (Ed) (2000), Pedagogies of Religious Education, Essex: McCrimmons.

GÜNDÜZ, Ş. (2005), Küresel Sorunlar ve Din, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

GÜNDÜZ, Ş. (2007) "Giriş", Yaşayan Dünya Dinleri, Ed: Şinasi Gündüz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları içinde, ss. 18-30.

GÜNGÖR, E. (1986), Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

GÜNGÖR, E. (1995), Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

GÜRER, B. (2013), "*Din Eğitimi Politikaları Açısından Batı'da Yaşayan Türklerin Dini Çoğulculuk Algısı*", Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, C-S: 45, ss. 191-216.

GÜVENDİ, T. (2008), Geleneksel Yapının Kırılma Sürecinde Dindarlık (Oğuzeli Örneği), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

HAVİLAND, W. A. vd. (2008), Kültürel Antropoloji, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

HELD, D. & A. McGREW (2008), Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması, Ankara: Phoenix Yayınevi.

HICK, J. (2002), İnançların Gökkuşağı, Çev: Mahmut Aydın, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

HICK, J. (2006), "*Teolojide Kopernik Devrimi*", Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi içinde, Düzenleyen: R. Kaymakcan, Çev. Y. Meral, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları içinde, ss. 119-134.

İLHAN, A. (2001) Hangi Batı, İstanbul: Bilgi Yayınevi.

JACKSON, R. (2004), Intercultural education and Religious Diversity: Interpretive and Dialogical Approeaches from England, in Council of Europe, The Religious Dimension of Intercultural Education, Strasbourg: Council of Europe Bublishing.

JACKSON, R. (2005), Din Eğitimi Yorumlayıcı Bir Yaklaşım, Çev. Ü. Ok, M. A. Özkan, İstanbul: Dem Yayınları

JACKSON, R. (2007), "Avrupa'da Kurumlar ve Din Öğretimi-Öğreniminin Kamusal Alandaki Genel Eğitime Katkısı", Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi, Haz: Komisyon, Çev: Seyfi Kenan, İstanbul: Ensar Neşriyat içinde, ss. 119-158.

JACKSON, R. (2007a), "*Devlet Okullarında Dini Eğitim ve Değerler Eğitimine Yorumcu Yaklaşımın Katkısı*", Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, Haz: Komisyon, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları içinde, ss. 467-488.

JACKSON, R. (2009). "*Understanding Religious Diversity in a Plural World: The Interpretive Approach*", International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education, Eds: M. d. Souza, G. Durka, K. Engebretson, R. Jackson and A. McGrady, The Netherlands: Springer içinde, pp. 399-414.

JACKSON, R. (2009a). "*The Interpretive Approach to Religious Education and The Development of A Community of Practice*", *Religious Education Research Through A Community of Practice: Action Research and the Interpretive Approach*, Eds: J. Ipgrave, R. Jackson and K. O'Grady, Münster: Waxmann. İçinde, pp. 21-31.

JACKSON, R. (2010), "*Din Eğitiminde Uluslararası Eğilim ve Yerel Uygulamalar: İngiltere ve Hamburg'taki Gelişmeler*", Çev: H. Kader Zengin, Hitit Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi, C: 9, S: 18, ss. 213-228.

KARACA, M. (2012), "*Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine*", Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, C: 18, ss. 226-238.

KARAMAN, H. (2014), Diyalog Ya da Birlikte Yaşama Sanatı, (Link: http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/turkiyeveislam/0062.htm). (Erişim: 10.02.2014).

KARATAŞ, A. İ. (2006), "*Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlere Tanınan Din ve Vicdan Hürriyeti*", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 15, S: 1, ss. 267-284.

KARTARI, A. (2001), Farklılıklarla Yasamak, Ankara: Ürün Yayınları.

KAY, W. (1997), "*Phenomenology*", Religious Education and Piaget", Religion, No: 27, pp. 275-283.

KEATEN, J. A. & C. Soukup (2009), "*Dialogue and Religious Otherness: Toward a Model of Pluralistic Interfaith Dialogue*", Journal of International and Intercultural Communication, V: 2, I: 2, pp. 168-187.

KEMALOĞLU, M. (2012), "*Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim Tebaa ile Kurulan Sosyal İlişkiler*", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 7, ss. 168-185.

KILAVUZ, U. M. (2002), "*Küreselleşen Dünyada Din*", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 11, S: 2, ss. 191-212.

KILIÇ, R. (2004), '*Dinî Çoğulculuk Mu Dinde Çoğulculuk Mu?*', Dinî Araştırmalar Dergisi, S: 19, ss. 13-17.

KIRTUNÇ, A. L. (2014), "Popüler Kültür Araştırmaları", (Link: http://www.kulturad.org/images/goc_kirtunc_konusma.html). (Erişim: 12.12. 2014).

KİRAZ, S. (2011), Yabancılaşmanın Kökeni Üstüne, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), S: 12, ss. 147-169.

KÖKER, H. (1992), "*Selçuklular Devrinde Hekimler*", Selçuklular Devrinde Kültür ve Medeniyet, Kayseri.

KÖSE, A. (Ed.) (2002), Sekülerizm Sorgulanıyor, İstanbul: Ufuk Kitapları.

KÖYLÜ M. & İ. TURAN (2014), Karşılaştırmalı Din Eğitimi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

KÖYLÜ, M. (2005), "*Dinsel Dışlayıcılık (Ekslusivizm*)" İslam ve Öteki: Dinlerin Doğruluk/Kurtarıcılık ve Birarada Yaşama Sorunu, Ed: C. S.Yaran, İstanbul: Kaknüs Yayınları içinde, ss. 29-65.

KUÇURADİ İ. (1988), Uludağ Konuşmaları, Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

KULA, O. B. (2012), Almanya'da Türk Kültürü: Çok-kültürlülük ve Kültürlerarası Eğitim, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

KUTLU, S. (2003), Din Anlayışında Farklılaşmalar Türkiye'de Alevilik- Bektaşilik, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

KUTUP, S. (1980), Fî Zilal'il-Kurân, Çev: Vahdettin İnce, Salih Uçan, İstanbul: Dünya Yayıncılık.

KÜÇÜK, S. (2011), "*Kültürler Arası Öğrenme Üzerine Bir Kavram Model Denemesi ve Türkçe Ders Kitapları"*, TÜBAR, C: XXIX, ss. 227-260.

KYMLİCKA, W. (1998), Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı yayınları.

LEE, J. M. (1988), "*The Blessing of Religious Pluralism*", in Religious Pluralism and Religious Education, Ed: Norma H. Thompson, Birmingham-Alabama: Religious Education Press.

MARTINELLI, S. & M. Taylor (Ed.) (2000), Kültürler arası Öğrenme, Çev. Alper Akyüz, Strasburg: Avrupa Konseyi Yayınları.

MEHDİYEV, N. (2009), Plantinga'nın Dini Dışlayıcılık Savunusunun Eleştirisi, İslam Araştırmaları Dergisi, S: 22, ss. 95-108.

MIEDEMA, S. (2003), "*The Need for Interreligious Education*", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar, Haz: Komisyon, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları içinde, ss. 223-235.

MILOT, M. (2006), "The Religious Dimension in Intercultural Education", Religious Diversity and Intercultural Education: a Reference Book for Schools, Ed: John Keast Strasburg: Council of Europe içinde, pp. 13 – 20.

MIRANDA, E. O. (2010), "Religious Pluralism and the Paradigm", International Handbook of Inter-Religious Education, Eds: K. Engebretson at all, New York: Springer Science+Business Media içerisinde, pp. 5-24.

MİNARLI, A. (2014), "'Çokkültürlülük'ten 'çokkültürcülük'e", Star Gazetesi, Açık Görüş, 24 Mayıs 2014 Cumartesi.

MOORE, B. & N. HABEL (1982), When Religion Goes to School: Typology of Religion for the Classroom. Adelaide: South Australian College of Advanced Education.

MORIN, E. (2003), Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi, Çev: Hüsnü Dilli, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

MURRAY, T. R. (2006), "Religion in Schools: Controversies Around the World", Westport CT: Praeger Publishers.

NIPKOV, K. E. (2003), "*Religious Education in the Federal Republic of Germany-Comparative Perspectives in the European Context*", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar, Haz: Komisyon, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları içinde, ss. 52-62.

NOHL, A.-M. (2009), "*Ders Kitaplarında Kültürlerarası Eğitim İmkânları*", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C: 7, S: 28, ss. 59 -73.

NOHL, A.-M. (2009a), Kültürlerarası Pedagoji, Çev: Nazlı Somel, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

NURSİ, S. (2000), Mektubat, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.

OĞUZ, E. S. (2010), Türkiye'de Kültür Politikaları ve Kütüphaneler 1923-1980, H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı yayımlanmamış doktora tezi, Ankara.

OĞUZKAN, A. F. (1993), Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: Emel Matbaacılık.

OKUMUŞLAR M. & F. GENÇ (2012*), "Din Eğitiminin Bilimselleşmesi/Neliği"*, Din Eğitimi El Kitabı, Ed: R. Doğan, R. Ege, Ankara: Grafiker Yayınları içinde, ss. 53 – 78.

OKUMUŞLAR, M. (2007), "*Çok Kültürlü Toplumlarda Din Hakkında Öğrenme ve Dinden Öğrenme Modeli*", Marife Dergisi, S: 2, ss. 251-264.

ONAT, H. (2003), "*Küreselleşme ve İslâm'ı Yeniden Düşünmek*", Dini Araştırmaları, C: 6, S: 17, ss. 29-46.

ONAT, H. (2005), "*Din Öğretiminde Mezhepler Üstü Yaklaşım*", Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Haz: Komisyon, Ankara: Yarınlar İçin Düşünce Platformu içinde, ss. 149-150.

OSMANOĞLU, C. (2014), Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (ODKAB) Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Çoğulculuk, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi, Kayseri.

ÖNDER, M. (2007), "*Kültürlerarası Eğitim*", Somuncu baba, S: 76, ss. 60-63.

ÖNERGİL, H. D. (2010), "*İnterkültürel (Kültürlerarası) Yetkinlik*", Die Gaste S: 10.

ÖSTBERG, S. (2000), "*Islamic Nurture and Identity Management: The Lifeworld of Pakistani Children in Norway*", British Journal of Religious Education, I: 22, No: 2, pp. 91-103.

ÖZCAN, H. (1999), Maturidi'de Dini Çoğulculuk. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

ÖZENÇ, B. (2008), "*AİHM ve Danıştay Kararlarının Ardından Zorunlu Din Dersleri Sorunu*", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C: LXVI, No: 2, ss. 191-226.

PEKASİL, T. (2013), "*Dini Statü Tiplerinde Farklılaşma: Cizre Örneğinde Seyh, Molla ve Seyyidler*", Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, V: 2, No. 4, ss. 24-54.

RAMAZANOĞLU, Y. (2015), "*Batı Bizim Öğretmenimiz Değil*" Serbestiyet, 14 Ocak 2015.

REBOUL, O. (1991), Eğitim Felsefesi, Çev. Işın Gürbüz, İstanbul: İletişim Yayınları.

RUDGE, J. (1997), "*İngiliz Din Eğitiminde Kişilik Gelişimi ve Dinî Topluluklar*", Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, Ankara: MEB-Tömer Yayınları içinde, ss. 89-102.

SAMBUR, B. (2003), "*Küresel Köyde İslam*", İslamiyat, C: VI, S: 2, ss. 77-86.

SEARS, D. O. & L. A. PEPLAU and S. E. TAYLOR (2007), Sosyal Psikoloji, Çev. Ali Dönmez, İstanbul: İmge Kitabevi.

SELÇUK, M. (2005), "*Birlikte Yaşamaya Kur'ani Bir Yaklaşım: Teâruf*", Kültürel Çeşitlilik ve Din, Ed: Remziye Yılmaz, Ankara: Sinemis Yayınları içinde, ss. 229-242.

SELÇUK, M. (2009), "*Developing an Interfaith Dimension in RE: Theological Foundations and Educational Framework with Special Reference to Turkish Experience*", in Religious Education in a World of Religious Diversity, Eds: Wilna A.J. Meijer,

Siebren Miedema ve Alma Lanser-van der Velde, Münster: Waxmann, pp. 131-147.

SENEMOĞLU, N. (1997), Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya, Ankara: Spot Matbaacılık.

SHEPHERD, J. (2003), "*Fenomenolojik Bakış Açısı: Eleştirel Anlamda Sorgulayıcı Din Eğitimi*", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar, Haz: Komisyon, Çev: Didem Nasman, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları içinde, ss. 323-335.

SÖYLEMEZ, M. M. (2012), "*İlk Dönem İslam Toplumunda Gayrimüslimlerin Yeri: Haklar ve Hoşgörü*", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 22, ss. 99-124.

STREIB, H. (2007), "*Dinler Arası Müzakereler: Yeni Bir Gelişim Perpektifi*", Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, Haz: Komisyon, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları içinde, ss. 489-514.

ŞEVKİ, O. (1991), Türk Tababet Tarihi, Sad: İlter Uzel, Ankara: Kültür Bakanlığı yay.

TALAS, M. &Y. KAYA (2007), "*Küreselleşmenin Kültür Sonuçları*", TÜBAR, C: XXII, ss. 149-162.

TANRIVERDİ, B. (2014), İslamofobi, (Link: http://vivahiba.com/article/show/ islamofobi/). (Erişim: 22.12.2014).

TORRON, J. M. (2008), "*İspanya*", Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi, Ed: A. Köse, T. Küçükcan, İstanbul: İSAM Yayınları içinde.

TOSUN, C. (2004), "*Küreselleşme, Din ve (İslamcı!) Terör*", Dini Araştırmalar Dergisi; C: 7, S: 20, ss. 13-18.

TOSUN, C. (2011), Din Eğitimi Bilimine Giriş, Ankara: Pegema yayınları.

TOSUN, C. (2013), "*Küreselleşme ve Din Öğretimi: Neler Değişti*", Küreselleşme Sürecinde Din Eğitimi Uluslararası Sempozyumunda sunulan tebliğ, 28-30 Kasım 2013, Eskişehir, ss. 50-53.

TUNÇ, H. (2008), "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, S. 1-2, ss. 1113-1132.

TURAN, O. (2003), Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

TURHAN, M. (1994), Kültür Değişmeleri (Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Teknik), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

TÜRKDOĞAN, O. (1988), Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

TÜRNÜKLÜ, A. (2006). Onarıcı Disiplin: Okullarda Yaşanan Kişiler Arası Çatışmaları Yapıcı ve Barışçıl Olarak Yönetmek İçin Çağdaş Bir Yaklaşım. Ankara: Ekinoks Yayınları.

UNESCO (2006), UNESCO Guidelines on Intercultural Education, Paris/France: Unesco, (Link: http://unesdoc.unesco.org/images /0014/001478/147878e.pdf). (Erişim: 9.10.2014).

ÜLKEN, H. Z. (1948), Millet ve Tarih Şuuru, İstanbul: Pulhan Matbaası.

YAVUZER Y. & Z. KARATAŞ ve R. GÜNDOĞDU (2013), "*Ergenlerin Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi: Nicel ve Nitel Bir Çalışma*", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S/C: 28(1), ss. 428-440.

YILDIZ, N. (2008), "*Kültürlerarası Eğitim*", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C: 6 S: 22, ss. 52-89.

YILMAZ, M. K. (2014), "*İslam Devletinin İlk Anayasası: Medine Vesikası*", Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi, S: 105. (Link: http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum= EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=977). (Erişim: 16.04.2014).

YURTGEZEN, A. (2009), "*Farklılıklarımızın Farkında mıyız*", Semerkand dergisi.

ZEPETNEK, S. T. (2002), "*Comparative Cultural Studies and the Study of Central Europan Culture*", Comparative Central European Culture, Ed: S. T. Zepetnek, West Lafayette: Purdue Books.

ZIEGLER, H. (2003), "*Din Psikolojisi ve Din Eğitimi*", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C/S: VII/1, ss. 417-429.

"İngiliz Çocuklara Ateizm Dersi", 15 Şubat 2004 tarihli Hürriyet Gazetesi, (Link: http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=202815). (Erişim: 14.01.2015).

LİDERLİK

Prof. Dr. Salih Güney

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 293
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 59
ISBN : 978-605-133-195-9
© 2. Basım, Eylül 2015

LİDERLİK
Prof. Dr. Salih Güney

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Salih.
Liderlik / *Salih Güney*
2.Basım, XIV+440 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-195-9
1. Liderlik ve Temel Değişkenler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Liderlik konusu, insanların toplu olarak yaşama geçme süreci kadar eski bir geçmişe sahiptir. Dünyada üzerinde en çok çalışılan, yazı yazılan ve araştırma yapılan bir konu olmasına rağmen, hâlâ tam olarak anlaşılamamıştır. Bu nedenle de gizemini korumaya devam etmektedir.

Bu kitabın yazım fikri uzun zamandan beri kafamı meşgul etmekteydi. Nedeni, liderliğin bir ünite olarak algılanmasıydı. Ancak daha sonra düşüncelerimde değişmeler oldu. Yalnızca liderlik ünitesini alarak kitabın yazılması pek tatmin edici görünmüyordu. Bu nedenle liderliği yakından ilgilendiren konuların da kitaba eklenmesi gündeme geldi. Dolayısıyla ***karar verme süreci, kültürel yapı, kişilik, iletişim, motivasyon, stres ve ahlaki yapı*** gibi konular kitaba dâhil edildi. Her ünitenin içinde liderlik ile ilgili genel değerlendirmeler yapıldı.

Dünyada sosyal, siyasal, ekonomik ve teknolojik alanda değişmeler ve gelişmeler baş döndürücü bir hızla gerçekleşmektedir. Böyle bir değişim ve gelişim sürecinde şirketlerin, kurumların ve toplumların bunun gerisinde kalmaması için bazı temel ögelere ihtiyaç vardır. Bunların başında liderlik gelmektedir. Çünkü ancak liderlik özelliklerine sahip olanlar kurumları ya da toplumları çağın gereklerine uygun olarak değişim ve gelişim sürecine dâhil ederek istenilen refah seviyelerine ulaştırabilirler.

Kitap yönetim kademesine kendisini hazırlayanlarla, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin yararlanabileceği bir formatta yazıldı. Mümkün olduğunca sade bir dil kullanmaya çalıştık. Bütün bunlara rağmen mutlaka hatalar, eksiklikler görülecektir. Bu nedenle tüm okuyucuların olumlu ya da olumsuz eleştiri ya da önerilerini bekliyoruz.

Beni yetiştiren başta ailem olmak üzere herkese sonsuz şükranlarımı sunarım.

Florya-İstanbul

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: LİDERLİĞİN TEMEL KAVRAMLARI 1
I. Birey 1
II. Kişilik 1
III. Sosyal Grup 2
IV. Toplum 4
V. Kültür 4
VI. Norm 5
VII. Statü 6
VIII. Rol 6
IX. Görev 7
X. Sorumluluk 7
XI. Ahlak ve İş Ahlakı 8
XII. Güç 10
XIII. Otorite 12
XIV. Yetki 13
XV. Karar Verme 14
XVI. Strateji ve Stratejik Yönetim 14
XVII. İletişim 16
XVIII. Misyon 20
XIX. Vizyon 20
XX. Etkileme 20
XXI. İkna 21
XXII. Motivasyon 21
XXIII. Örgüt İklimi ve Toplumsal İklim 23
XXIV. Yönetim 25
XXV. Liderlik – Lider - Yönetici 26
KAYNAKÇA 27

Bölüm 2: LİDERLİK DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİM SÜRECİ, LİDERLİK KAVRAMI, TANIMI, TEMEL TAŞLARI, BENZER KAVRAMLARDAN FARKI VE LİDERLERİN ORTAYA ÇIKIŞI KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLER 31
I. Liderlik Düşüncesinin Gelişim Süreci 32
A. Kişilik Kriterlerini Ön Plana Alan Dönem 32

B. Etkileme Gücünü Temel Kriter Alma Dönemi 32
C. Davranış Kriterine Önem Verme Dönemi 33
D. Durumsal Dönemi 33
E. Beklentinin Liderlikte Önemli Olduğu Dönem 33
F. Ticari İlişkileri Başlatıcı ve Devam Ettirici Dönem 33
G. Rol Geliştirme Dönemi 33
H. Kültür Dönemi 33
I. Değişim Dönemi 33
II. Liderlik ve Lider Kavramlarının Tanımı 34
III. Liderliğin Temel Taşları 37
IV. Liderliğin Aynı Anlamda Kullanılan Kavramlardan Farkı 38
A. Komutan ve Lider Farkı 39
B. CEO ve Lider Farkı 39
C. Yönetici ve Lider Farkı 40
D. Başkan ve Lider Farkı 44
E. Şef ve Lider Farkı 44
F. Popüler Kişi ve Lider Farkı 45
V. Liderlerin Ortaya Çıkışı Konusundaki Görüşler 46
VI. Liderliğin Kazanılmasına İlişkin Görüşler 47
A. Doğuştan Sahip Olunan Nitelikler Açısından Liderlik 47
B. Eğitim ve Deneyimle Kazanılan Nitelikler Açısından Liderlik 48
VII. Liderlik Geliştirme Süreci 50
KAYNAKÇA 52

Bölüm 3: LİDERLİK KURALLARI, VAZGEÇİLMEZLERİ, LİDERLİK SÜRECİNDE KULLANILAN GÜÇ BİÇİMLERİ, LİDERİN ROL VE İŞLEVLERİ 55
I. Liderlik Kuralları 55
II. Liderlik İçin Vazgeçilmezler 57
A. Liderlik Yeteneği, Bir Kişinin Etkinlik Düzeyini Belirler 57
B. Liderliğin Ölçüsü Etkilemedir 57
C. Liderlik Her Gün Gelişen Bir Süreçtir 57
D. Liderlik, Takipçileri İçin Bir Seyir Haritası Çıkarmaktır 58
E. Gerçek Lider Konuştuğu Zaman Herkes Dinler 58
F. Güven, Liderliğin Temelidir 58
G. İnsanlar Doğal Olarak Kendilerinden Güçlü Olan Liderleri İzlerler 58
H. Liderler Her Şeyi Bir Liderlik Sezgisiyle Değerlendirirler 58
I. Liderlik Bir Çekim Gücüdür 59
İ. Liderler Kendilerinden Yardım İstenmeden Gönül Kazanırlar 59
J. Bir Liderin Potansiyeli Kendisine En Yakın Olanlar Tarafından Belirlenir 59

K. Yalnızca Kendilerinden Emin Olan Liderler Başkalarına Yetki Verirler 59
L. Bir Lideri Yetiştirmek İçin Başka Bir Lidere İhtiyaç Vardır 59
M. İnsanlar Liderlerle Ortak Olur, Ardından Vizyon Gelir 60
N. Liderler Ekibin Kazanacağı Bir Yol Bulurlar 60
O. Karar Anı Bir Liderin En İyi Arkadaşıdır 60
Ö. Liderler Başarı İçin Yapılması Zorunlu Olmayan Etkinlikleri Bilir 60
P. Bir Lider Öne Çıkmaktan Vazgeçmelidir 60
R. Ne Yaptığınız ve Ne Yöne Gittiğiniz Kadar Bunu Ne Zaman Yaptığınız da Önemlidir 61
S. Gelişimi Artırmak İçin Takip Edenleri Yönetin – Gelişimi Katlamak İçin Liderleri Yönetin 61
Ş. Bir Liderin Varlığını Sürdüren Değeri Ardından Gelen Şeylerle Ölçülür 61
III. Liderin Başarısını Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler 61
A. Çatışmaları Yok Saymak ve Takipçilerin Cesaretini Kırmak 62
B. Takipçilerine (Çalışanlarına) İnsani Değerlerle Yaklaşmamak 62
C. Takipçilerine (Çalışanlarına) Empatik Yaklaşmamak 62
D. Ruhsal Açıdan Olgun Davranmamak 62
E. Takipçilerin İçinden Yeni Liderlerin Yetişmesini Engellemek 62
F. Kişisel Menfaatlerini Ön Planda Tutmak 63
G. Değişime Direnmek 63
H. Gündemi Takip Etmemek 63
I. Yeni Hedefler Belirleyememek 63
J. Başarıyı Ödüllendirmemek ya da Ödüllendirmede Yanlı Davranmak 63
K. Yaptığı Hatalarda Israr Etmek 63
L. Sahip Olduğu Gücün Arkasına Sığınıp Her İstediğini Yapmak 64
M. Onaylayıcılarının Etkisinde Kalma (Dalkavukların Etkisinde Kalma) 64
IV. Liderlik Sürecinde Kullanılan Güç Biçimleri 65
A. Yasal Güç 65
B. Ödüllendirme Gücü 65
C. Cezalandırma Gücü 65
D. Uzmanlık Gücü 66
E. Beğeniye Dayanan Güç (Karizmatik Güç) 66
V. Liderin Rol ve İşlevleri 66
KAYNAKÇA 71

Bölüm 4: LİDERLİK VE KARAR VERME SÜRECİ 73
I. Genel Olarak Karar Verme Kavramı ve Tanımı 74
II. Grupsal ve Bireysel Karar Verme Kavramı ve Tanımı 74
A. Bireysel Karar Verme 74
B. Karar Verme Kavramı ve Tanımı 74
III. Karar Verme Süreci 75
A. Karar Verme Süreci ve Aşamaları 75
B. Karar Verme Sürecinin Özellikleri 78
IV. Karar Vermeyi Etkileyen Faktörler 80
A. Kişisel Özellikler 80
B. Kültürel Özellikler 81
C. Kurumsal Özellikler 81
V. Karar Verme Modelleri 81
A. Rasyonel Karar Verme Modeli 82
B. Kısıtlı (Sınırlı) Karar Verme Modeli 83
C. Faydacı Karar Verme Modeli 83
D. Politik Karar Verme Modeli 84
E. Çatışma (Uyuşmazlık) Karar Verme Modeli 84
F. Dokuz Aşamalı Döngü Karar Verme Modeli 84
G. Karar Vermede Çöp Tenekesi Modeli 84
VI. Karar Çeşitleri 85
A. İçeriğe Göre Kararlar 85
B. Zamana Göre Kararlar 86
C. Yöneticilere (Liderlere) Göre Kararlar 87
VII. Karar Verememenin Nedenleri ve Sonuçları 87
VIII. Zamanında ve Yerinde Karar Verememenin Olumsuz Etkileri 88
IX. İyi ve Doğru Kararların Temel Kriterleri 89
KAYNAKÇA 89

Bölüm 5: LİDERLİK VE KÜLTÜR 91
I. Liderlik Açısından Kültürü İncelemenin Önemi 91
II. Kültür ve Liderlik Etkileşimi 93
III. Kültür 93
A. Kültür Kavramının Tarihçesi 94
B. Kültürün Tanımı 95
C. Kültürün Özellikleri 98
D. Kültürün Fonksiyonları 103
E. Davranışlarımıza Yön Veren Kültür Kalıpları 105
IV. Sosyalleşme ve Liderlik 113
A. Liderlik ve Sosyalleşme 114
B. Sosyalleşmenin Tanımı 114
C. Sosyalleşmenin Genel Nitelikleri 116
D. Sosyalleşmenin Temel Fonksiyonları 116
E. Sosyalleşmeyi Sağlayan Araçlar 117

F. Sosyalleşme Süreci 119
G. Sosyalleşme Çeşitleri 120
V. Kültür Çeşitleri ve Kültürel Süreçler 121
A. Kültür Çeşitleri 121
B. Kültürel Süreçler 123
VI. Kültürel Değişme ve Çeşitleri 127
A. Kültürel Değişmeyi Kolaylaştıran ve Zorlaştıran Faktörler 127
B. Kültürel Değişme Çeşitleri 128
VII. İnsanı Tanımada Kültürün Önemi 130
KAYNAKÇA 130

Bölüm 6: LİDERLİK VE KİŞİLİK 133
I. Kişiliği İncelemenin Liderlik Açısından Önemi 133
II. Kişilik Kavramı, Önemi ve Tanımı 134
A. Kişiliği İncelemenin Önemi 134
B. Kişilik Kavramı 135
C. Kişiliğin Tanımı 137
III. Kişiliğin Temel Özellikleri ve Kişiliğin Oluşmasında Etkili Olan Faktörler 141
A. Kişiliğin Temel Özellikleri 141
B. Kişiliğin Oluşmasında Etkili Olan Faktörler 143
IV. Kişilikle İlgili Kavramlar ve Tanımları 149
A. Karakter Kavramı, Gelişmesi, Basamakları, Karakter Bozuklukları, Karakter ve Liderlik İlişkisi 149
B. Mizaç (Huy) Kavramı ve Liderlikle İlişkisi 155
C. Yetenek Kavramı, Tanımı ve Tipleri ve Liderlikle İlişkisi 157
V. Kişilik Konusunda İleri Sürülen Kuramlar 160
A. Psikoanaltik Kuramlar 160
B. Özellik Kuramları 165
C. Eysenck'in Kişilik Kuramı 174
D. Alfred Adler'in Kişilik Kuramı 176
E. Carl Gustav Jung'un Kişilik Kuramı 178
F. Eric Berne'nin Kişilik Kuramı 183
G. Karen Horney'in Kişilik Kuramı 185
H. Erik Erikson'un Kişilik Kuramı 188
I. Salih Güney'in Beğenilme Kişilik Kuramı 190
VI. Kişiliği Ölçme Teknikleri 192
A. Görüşme Yöntemi 192
B. Dereceleme Yöntemi 192
C. Anamnez Yöntemi 193
D. İlgi Testleri 193
E. Projektif Testler 193

F. Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri 194
KAYNAKÇA 195

Bölüm 7: LİDERLİK VE İLETİŞİM 199
I. Liderlik Açısından İletişimi İncelemenin Önemi 199
II. Liderlik ve İletişim Becerisi 200
III. İletişim Kavramı, Tanımı, Önemi ve Nitelikleri 201
A. İletişim Kavramı ve Tanımı 202
B. İletişimin Önemi 204
C. İletişimin Ortak Noktaları 205
IV. Dil ve İletişim 205
V. İletişim Türleri 207
A. Genel Hatlarıyla İletişim 207
B. Thayer'in Amaçlara Göre İletişim Sınıflaması 211
VI. İLETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 214
A. İletişimin Özellikleri 215
B. İletişimin Fonksiyonları 216
VII. İletişimin Sistematik Yapısı 217
A. Bireyin İç Sistemi ve İletişim 218
B. Bireyin Dış Sistemi ve İletişim 218
VIII. İletişim Süreci ve İletişim Ögeleri 219
A. İletişim Süreci 219
B. İletişimin Ögeleri 220
IX. Sağlıklı İletişimi Engelleyen Temel Faktörler 239
A. Bireysel Faktörler 239
B. Fiziksel Faktörler 239
C. Semantik Faktörler 239
D. Zaman Baskısı 240
E. Algılama Eksikliği 240
X. İletişimde Kişisel Sınırlar ve Önemi 240
A. İletişimde Kişisel Sınırların Önemi 240
B. İletişimde Kişiler Arası Mesafe ve Önemi 241
XI. İletişimde Johari Penceresi 243
A. Açık Bölge 243
B. Kör Bölge 244
C. Gizli Bölge 244
D. Bilinmeyen Bölge 244
XII. İletişim Ortamının Önemi ve Özellikleri 245
A. İletişim Ortamının Önemi 245
B. İletişim Ortamının Özellikleri 246
XIII. İletişimde Beş Aşama Kuralı 247
KAYNAKÇA 248

Bölüm 8: LİDERLİK VE MOTİVASYON 251
I. Liderlik Açısından Motivasyonu İncelemenin Önemi 251
II. İzleyenleri Motive Etmede Liderlerin Farklılıkları 252
III. Motivasyon Kavramı, Tanımı ve Önemi 253
IV. Motivasyon Konusunda Bilinmesi Gereken Kavramlar 257
V. İnsanları Motive Etme Süreci 259
VI. Eğitim Kurumlarında Motivasyon 260
VII. Organizasyonlarda Kullanılan Motivasyon Yöntemleri 262
A. Gözdağı 262
B. Yarışma ve Rekabet 263
C. Ayrıcalıklar Tanıma 263
D. Ceza ve Ödül 263
E. Meslek veya Kurumu ile Özdeşleşme 264
VIII. Motivasyon Konusunda Yöneticilerin Kullanabilmesi İçin Geliştirilen Teoriler 265
A. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Yaklaşımı 265
B. Herzberg'in Motive Edici ve Durum Koruyucu Etmenler Teorisi 267
C. Başarma İhtiyacı Teorisi 269
D. Erg Teorisi 271
E. Beklenti Teorisi 273
F. Lawler–Porter'in Beklenti Teorisi 274
G. Edwin Locke'un Amaç Teorisi 276
H. Eşitlik Teorisi 276
I. Davranış Düzeltim ve Güçlendirme Teorisi 278
IX. Motive Edici Faktörler 279
X. İnsanları Motive Etmede Etkili Olan Lider-Yönetici Davranışları 281
XI. Motivasyonun Genel Bir Değerlendirilmesi 281
KAYNAKÇA 282

Bölüm 9: LİDERLİK VE STRES YÖNETİMİ 285
I. Liderlik Açısından Stresi İncelemenin Önemi 285
II. Stres Kavramı ve Tanımı 286
III. Çalışma Yaşamı ve Stres 289
IV. Lider-Yöneticiler ve Stres 290
V. Çalışma Yaşamında Stres Kaynakları 291
A. Örgüt Dışı Stres Kaynakları 292
B. Örgütsel Stres Kaynakları 293
C. Grupsal Stres Kaynakları 302
D. Kişisel Stres Kaynakları 305
VI. Stresin Belirtileri ve Etkileri 312
A. Fiziksel Belirtiler ve Etkileri 313
B. Davranışsal Belirtiler ve Etkileri 316
C. Psikolojik Belirtiler ve Etkileri 318

VII. Stresle Başa Çıkma 319
A. Stresle Başa Çıkma Kavramı 319
B. Stresle Başa Çıkmada Bireysel Yöntemler 321
VIII. Stresle Başa Çıkmada Organizasyonel Yöntemler ve Stresin
A. Stresle Başa Çıkmada Organizasyonel Yöntemler 328
B. Stresin Azaltılmasında Liderlere Düşen Görevler 328
IX. Liderlik ve Stres Yönetimi 329
A. Stres Yönetiminin Konseptleri 330
B. Kurumsal Stresin Kaynak ve Seviyesini Belirleme 333
C. Kurumlarda Aşırı Stres Kaynakları 334
D. Stres Yönetim Stratejileri 334
E. Talep İlişkili Stratejiler 335
F. Savaşta Stres Yönetimi 338
KAYNAKÇA 339

Bölüm 10: LİDERLİĞE YENİ BİR YAKLAŞIM: AHLAKİ LİDERLİK 343
I. Kurum Ya Da Kuruluşlarda Liderliği Gerekli Kılan Temel Nedenler. 345
A. Kurum ya da Kuruluşların Değişen Şartlara Uyum Zorunluluğu 345
B. Kurum ya da Kuruluşlardaki İnsanların Yapısal Farklılıkları 346
C. Kurum ya da Kuruluşların Amaçlarını Gerçekleştirmek Üzere Hazırladıkları Planların Tam ve Eksiksiz Olamamaları 346
D. Kurum ya da Kuruluşların Çevresi ile İletişimi Sağlama 346
II. Liderlikle İlgili Olan Etkileme ve Güç Kavramları 346
III. Ahlak ve İş Ahlakı Kavramları 348
IV. Ahlaki Liderlik Kavramı ve Tanımı 350
V. Ahlaki Liderliğe İhtiyaç Duyulmasının Temel Nedenleri 350
VI. Ahlaki Liderin Tutum ve Davranışları 351
VII. Ahlaki Liderliğin Genel Anlamda Kavramsallaştırılması 352
VIII. Ahlaki Liderlik Konusundaki Farklı Bakış Açıları 355
A. James McGregor Burns, Ronald Heifetz ve Robert Greenleaf'ın Ahlaki Liderlik Anlayışları 355
B. Carroll'un Ahlaki Yönetim Anlayışı 358
IX. OrganizasyonLARDA Ahlaki Uygulamaların Güçlendirilmesinde Liderliğin Rolü 360
X. Ahlaki Açıdan Uygun Bir İş yerinin Oluşturulması ve Ahlaki Uygulamaların Gerçekleştirilmesi İçin Atılması Gereken Adımlar 362
XI. Ahlaki Liderliğin Değerlendirilmesi 364
KAYNAKÇA 365

Bölüm 11: LİDERLİK KONUSUNDA GELİŞTİRİLEN KURAMLAR 367
I. Liderlik Konusunda Geliştirilen Kuramlar Hakkında Genel Görüş 367
II. Liderlik Kuramları 370

A. Özellikler Kuramı ve Özellikler Kuramına Göre Liderlik Nitelikleri 370
B. Davranışsal Liderlik Kuramları 377
C. Modern Liderlik Kuramları 393
D. Liderliğe Yeni Yaklaşımlar 408
KAYNAKÇA 419

Bölüm 12: KARİZMA KAVRAMI VE KARİZMATİK LİDERLİK 423
I. Karizma Kavramı ve Tanımı 424
II. Karizmanın Ortaya Çıkışı ve Kalıcılığı 425
III. Karizmatik Liderlik Özellikleri ve Temel Davranışları 429
A. Karizmatik Liderlik Özellikleri 429
B. Karizmatik Liderlerin Temel Davranışları 430
IV. Karizmatik ve Karizmatik Olmayan Liderlerin Davranışsal Ögelerinin Karşılaştırılması 433
V. KARİZMATİK LİDER VE İZLEYİCİ İLİŞKİSİ 435
A. Karizmatik Liderlerin Takipçileri 435
B. Karizmatik Liderlerin İzleyenleri Etkileme Yöntemleri 435
VI. Karizmatik Liderlerin Sınırlamaları 437
KAYNAKÇA 439

Bölüm 1

LİDERLİĞİN TEMEL KAVRAMLARI

Liderlik konusunda inceleme, araştırma, konuşma yapmak isteyenlerin sıklıkla karşılaşabilecekleri bazı temel kavramları mevcuttur. Bu temel kavramların öncelikle bilinmesi konunun daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu ünitede liderlik konusunu doğrudan ilgilendiren temel kavramlar **kısaca** açıklanacaktır.

I. BİREY

Grupları, toplumları oluşturan, insanların benzer ve ortak yönlerini taşımakla beraber kendine özgü ayırt edici nitelikleri olan tek canlıya verilen addır. Birey, toplumları oluşturan düşünsel, duygusal ve iradi özellikleri toplum içinde şekillenen insanların her biridir.[1] **Kısaca** birey, toplumun en küçük yapı taşıdır.

Sosyologlara göre birey, **toplumsal yaşamda belirli bir statüsü olmayan insandır**. Toplumu oluşturan her bir insana birey denir.

II. KİŞİLİK

Kişilik, yönetim ve liderlik konularını yakından ilgilendiren bir kavramdır. Çünkü yönetim ve liderlik tarzlarının belirlenmesinde kişilik yapısının önemi oldukça fazladır. Başka bir deyişle kişilik, yönetim ve liderliğin temel harcıdır. Liderliğin vazgeçilmezlerinden biri, kişilik yapısının dengeli olmasıdır. Kişilik yapılarının farklılığı liderlik tarzlarının değişkenliğinde önemli bir faktördür.

Sosyal bilimcilerin kişilik kavramını farklı kelimelerle anlatmaları nedeniyle bu kavramın herkes tarafından kabul edilen bir tanımına ulaşmak zordur. Kişilik kavramı, kapsam olarak oldukça geniştir. Çünkü kişilik, bir

[1] Salih Güney, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998, s.43.

ifade ile liderlik bireyler arası etkileşimi sağlamak için kişinin kendinde mevcut olan gücü kullanma sürecidir.

Örgütlere canlı bir organizma özelliği katan temel unsur insandır. İnsanları belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda başarılı olmalarını sağlayan ise yöneticidir. Yönetici, kâr ve risk çalışanlara ait olmak kaydıyla mal ve hizmet üretimi için onları örgütsel amaçlar doğrultusunda yönlendiren kişidir[93]. Daha değişik bir tanım da şöyledir: Yönetici, diğer insanlarla beraber aynı örgütsel ortamda çalışan ve onlar aracılığıyla belirlenen amaçlara ulaşmaya gayret gösteren kişidir.[94] Yönetici konusunda ileri sürülen farklı bir tanım da şöyledir (doğruluğu ya da yanlışlığı tartışılabilir bir tanım): Kendisinden daha akıllı olanları çalıştıranlara yönetici denir[95]. Bu tanım ve açıklamalardan şu sonucu çıkarabiliriz: Yöneticiler, kendilerine yasal olarak verilen yetki sayesinde (aynı zamanda sorumluluk da üstlenen) mevcut olan kuralları uygulayarak işlerin düzenli bir şekilde örgütsel amaçlar doğrultusunda yürümesini sağlayan temel bir ögedir.

KAYNAKÇA

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Arslan Mahmut, **İş ve Meslek Ahlakı**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2005.

Arthur James, Finch Stoner and Charles Wankel, **Management**, Prentice-Hall, International Enlewood Cliffs, New Jersey, 1986.

Askeri Liderlik Ders Kitabı, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Aydın İnayet Pehlivan, **Yönetsel, Meslek ve örgütsel Etik**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Balcı Ali, **Örgütsel Gelişme**, Pegem Yayınları, Ankara, 1995.

Balçık Bahaettin, **İşletme Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Barnouw Victor, "Culture and Personality", **Culture and Management**, Der. Ross A. Webber, Homewood Richard D. Irwin, Illinois, 1969.

Barry W. B., **Strategic Planning Workbook for Public and Nonprofit Organizations**, St Paul: Amherst Wilder Foundation 1986.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara,1984.

---

93 İsmet Mucuk, **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, İstanbul, 1989, s.18.

94 Bahaettin Balçık, **İşletme Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005, s.5.

95 Halil Can, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, age., s.293.

Bayrak Sabahat, **İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk**,1.Basım, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Bryson John M., **Strategic Planning for Planning and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement**, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1988.

Can Halil, Öznur Aşan Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Demir Kamile, "Örgütlerde İletişim Yönetimi", **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler**:** Cevat Elma ve Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

Dinçer Ömer, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Dökmen Üstün, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1982.

Drake Richard I. ve Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri,** Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Erdentuğ Nermin, **Türkiye'de Çağdaşlaşma, Eğitim ve Kültür İlişkileri**, Ankara, 1981.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, **İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim**, İstanbul, 1990.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 1996.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Fred David R., **Fundamental of Strategic Management**, Merrill Publishing Company, 1986.

Ghillyer Andrew, **Business Ethics**, McGraw-Hill, New York, 2008.

Gordon Judith, **Organizational Behavioral**, Allyn and Bacon Inc., Boston, 1997.

Greenberg Jerald and Robert A. Baron, **Behavior In Organizations**, A. Division of Simon and Schuster Inc., 1993.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011.

Güney Salih, **Kültürel Yapı ile Yönetim Arasındaki İlişki**, KHO Yayını, Ankara, 1995.

Güney Salih, Metin Arıkan, **Yöneticiler ve Liderler Açısından Motivasyon**, K.H.O. Matbaası, Ankara, 1994.

Gürgen Halük, **Örgütlerde İletişim Kalitesi**, Der Yayınları, 1997.

Güvenç Bozkurt**, İnsan ve Kültür**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1984.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1975.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Organizational Behavior and Management**, Irwin McGaw-Hill, 1996.

İnceoğlu Metin, **Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.

Karaköse Rukiye, **Ailede Sorumluluk Eğitimi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Kırel Çiğdem, **Örgütlerde Güç Kullanımı, Çalışanların Algıladıkları Güç ve Tepkileri Üzerine Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi, İİBF Yayınları, Eskişehir, 1998.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İÜİşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İÜ Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Lee Thompson Brad, **Yönetim Fonksiyonları**, Çev. Vedat Diker, Hayat Yayınları, İstanbul, 1998.

Lundberg George A. ve arkadaşları, **Sosyoloji**, Cilt;1, Çev. Ö.Ozankaya, 1970.

Milliyet Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982.

Moran ET and JF Volkwein, "The Cultural Appoach to the Formation of Organizational Climate", **Humman Relations**, Vol. 45, No: 1, 1992.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Ankara, 1984.

Mucuk İsmet, **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, İstanbul, 1989.

Nakip Mahir, Asuman Akdoğan, Asım Çelik, Şaban Uzay ve M. Sıtkı Uzay, **Açıklamalı İşletme Terimler Sözlüğü**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Etam A.Ş. Matbaası, Eskişehir, 2001.

Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.

Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, New York,1951.

Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice Hall, 1976.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar,** Bursa İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi, İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.

Shaw W., **Business Ethics,** Wadsworth Publishing, California 1991.

Stoner James, **Management,** Prentice - Hall, 1978.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara,1986.

Tan Mine, **Toplum Bilimlerine Giriş: Temel Kavramları**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1981.

Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.

Tınaz Pınar, **Çalışma Yaşamında Örnek Olaylar**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Tosi Henry L. and W. Clay Hamner, **Organizational Behavior and Management A Contingency Approach**, St. Clair Pres. Chicago, 1974.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, Mars Yayın Ltd., İstanbul, 1984.

Türkçe Sözlük, Dil Derneği Yayını, Ankara, 2004 s.383,

Ülgen Hayri, S. Kadri Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.

Ünsalan Erdal ve Bülent Şimşekler, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.

Varol Muharrem, "Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi", **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Ankara.

Watson T., **Sociology, Work and Industry**, Routledge, London, 1987.

Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İÜ İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Yavuzer Haluk, **Çocuk ve Suç,** Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1982.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

Bölüm 2

LİDERLİK DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİM SÜRECİ, LİDERLİK KAVRAMI, TANIMI, TEMEL TAŞLARI, BENZER KAVRAMLARDAN FARKI VE LİDERLERİN ORTAYA ÇIKIŞI KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLER

Grupların, işletmelerin ve toplumların gelişmelerini, değişmelerini, ilerlemelerini sağlayan güçler vardır. Bu güçlerin başında liderler gelmektedir. Daha genel bir açıklamayla insanlık tarihinin şekillenmesini ve oluşumunu belirleyenler liderlerdir. Liderlerin iç dinamikleri, ruhsal yapıları, tutum ve davranışları normal insanlardan farklıdır. Bu farklılık onları liderlik konumuna getirmektedir.

İş ya da toplumsal yaşamda bazı insanların, diğerleri üzerinde etki yaratarak onları hâkimiyetleri altına alıp onları yönetecekleri ile ilgili bazı doğuştan özelliklere sahip oldukları inkâr edilemez bir gerçektir. Bu özellikleri toplumdaki diğer bütün insanlar rahatlıkla anlayabilir.[1] İşte bu özelliklere sahip olanlar, toplumun her kesiminde lider olarak ortaya çıkabilirler.

Dünya üzerinde en çok araştırma ve inceleme yapılan, kitap yazılan konu liderlik olmasına rağmen hâlâ insanlar için gizemli bir konu olarak gündemdeki yerini korumaktadır.

Liderlik konumuna gelen insanlarla ilgili şu soruları kendimize soralım ve verdiğimiz cevapların bizi nereye götüreceğini görelim.

- Liderler ne zaman, nasıl ve nerede ortaya çıkmaktadırlar?
- Liderler çocukluklarından itibaren lider olacaklarını biliyorlar mı?
- Liderler hangi, köy, şehir ya da bölgeden çıkarlar?
- Liderler hangi okullarda okurlar?
- Liderler hangi fakültelerde, bölümlerde okuyup kendilerini geliştirirler?
- Yaşayacakları ilişki ve olaylar önceden programlanmış mıdır?
- Liderler hangi meslekteki anne ve babanın çocuklarıdır?

---

[1] Johan Adair, **Etkili liderlik**, Çev. Fatma Beşenek, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2005, s.17.

- Kendine güvenebilme,
- Esin kaynağı olabilme,
- Eleştiriye tahammül edebilme,
- Takipçilerine insani değerlerle yaklaşabilme,
- Takipçilerini etkileyip ikna edebilme,
- Bilgili olma,
- Başarıyı takdir edebilme,
- Takipçileri arasında ayrım yapmama,
- Hakkaniyet ilkesine göre davranma,
- Risk üstlenebilme,
- Çatışmaları başarıyla sonlandırabilme,
- Olumsuzluklardan ve sorunlardan yılmama,
- Değişim ve gelişmeleri yakından takip edebilme,
- Kişisel çıkarlarına düşkün olmama vb.

KAYNAKÇA

Adair Johan, **Etkili Liderlik**, Çev. Fatma Beşenek, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2005.

"Askeri Liderlik (Broşür)", **KKK 1.nci Ordu Komutanlığı Yayını**, İstanbul, 1985.

Afkhami Mafnaz, Ann Eisenberg ve Haleh Vaziri, **Kadınlar İçin Liderlik Eğitimi El Kitabı**, Çev. Zeynep Şişman, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı İstanbul, 2007.

Baltaş Acar, **Ekip Çalışması ve Liderlik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Bennis Warren, "Leading Change: The Leader as the Chief Transformation Officer", J. Renesch (ed.), **Leadership in a New Era: Visionary Approaches to the Biggest Crisis of Our Time**, San Fransisco: New Leaders Pres, 1994.

Bennis Warren, **Bir Lider Olabilmek**, Çev. Utku Teksöz, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Cox Danyy ve John Hoover, **Kızışan Ortamda Liderlik**, Çeviren: Mahmut Tuna, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Deitzer Bernard, Karl Shillliff and Michael Jucius, **Contemporaray Management Concepts**, Grid Pub., Inc., 1979.

Erçetin Şule, **Lider Sarmalında Vizyon**, Önder Matbaacılık, Ankara, 1998.

Eren Erol, "Yönetimde Otorite Problemi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), İÜ İşletme Fakültesi, İstanbul, 1971.

Güney Salih, "Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt:8, Sayı: 23, Mart, 1992.

Horace E. Johns, H. Ronald Moser, "From Trait to Transformation: The Evolution of Leadership Theories", **Education**, V.110, N.1, 1989.

Jago Arthur, "Leadership: Perspective in Theory and Research", **Management Sciences**, Vol.28, 1982.

Katz D., R. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, Çev. Halil Can, Yavuz Bayar, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1977.

Keçecioğlu Tamer, **Liderlik ve Liderler**, KalDer Yayınları, İstanbul, 1998.

Kempner Thomas, **A Handbook of Management**, Penguin Books Inc., England, 1976.

Kılınç Tanıl, "Yöneticilik ve Önderlik" **Karizma Dergisi**, Sayı:5, Eylül 1984.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1979.

"Komutanlık ve Liderlik Ders Notu", **Harp Akademileri Yayını**, İstanbul,1986.

Kotter John, "What Leaders Really Do", **Harvard Business Review**, 68, 1990.

Miller Frank B., **Sanayide Beşeri Münasebetler**, Çev. Sabahat Yalçın, Toker Dereli, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966.

Sorenson Georgia, "An Intellectuel History of Leadership Studies", **American Political Science Association Congress**, Washington D.C., August 2000.

Soydan Sait, "Klasik ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar Açısından Önderlik ve Uygulamaya Ait Bir Örnek", (**Yayınlanmamış Doktora tezi**) İ.Ü.İşletme Fakültesi, İstanbul, 1973.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, c.1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Ülker Gönül, "Yönetici ve Lider", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Cilt-II,** İstanbul, 1997.

Van Seters D. A. and Filed R. H. G., "The Evolucation of Leadership Theory", **The Journal of Organizational Change Management**, Volum:3, 1990.

Werner İsabel, **Liderlik ve Yönetim**, Çeviren: Vedat Üner, Rota Yayınları, İstanbul, 1993.

Yılmaz, Ayşegül Özdoğan "Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Yöneticilerin Mali Hakları", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, ss.28-33.

Yücaoğlu Erkut, "Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve Girişimcilik", **Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları**, Editör: Zeynep Aycan, Türkiye Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 2000.

Zaleznik Abraham, "Yönetici ve Lider", **Liderlik, Harvard Business Review**, Çeviren: Meral Tüzel, Mess. Yayını, İstanbul, 1999.

Bölüm 3

LİDERLİK KURALLARI, VAZGEÇİLMEZLERİ, LİDERLİK SÜRECİNDE KULLANILAN GÜÇ BİÇİMLERİ, LİDERİN ROL VE İŞLEVLERİ

Bu ünitede liderliğin olmazsa olmazlarını açıklamaya çalışacağız. Başka bir deyişle, bu ünitede liderlik kuralları, vazgeçilmezleri, liderlerin kullandıkları güç biçimleri, rolleri ve işlevleri üzerinde durulacaktır.

I. LİDERLİK KURALLARI

Bir kimse belirli liderlik niteliklerine sahip olmakla lider olmaz. Bu kimsenin aynı zamanda liderliğin gerektirdiği belirli birtakım kurallara uyması ve kendini bu konuda yetiştirip geliştirmesi gerekir.

Liderliği hedefleyenlerin uyması gereken kuralların bazılarını şöyle sıralayabiliriz**:**

Kişi, Kendini Tanımalı ve Geliştirmeli: Lider olan bir kimse, önce kendini tanımalı sonra da her alanda kendini geliştirmelidir.

Kişi, Yeterli Bir Bilgiye Sahip Olmalıdır: Liderlik için bilgi, bir temel taştır. Bunun için lider olan kimse, geniş bir bilgi dağarcığına sahip olamalıdır.

Kişi, Sorumluluk Duygusuna Sahip Olmalıdır: Lider olacak kimse, en kritik anlarda bile yapacağı işin sorumluluğunu üstlenebilecek güce sahip olmalıdır.

Kişi, Amaç ve Hedefler Belirlemelidir: Liderlerin en önemli fonksiyonlarından biri, takipçileri için yeni, orijinal amaç ve hedefler belirlemesidir. Belirlenen bu amaç ve hedefler sayesinde liderlik süreci gerçekleşir.

Kişi, Yerinde Kararlar Vermelidir: Gerçekten lider olacak kimse, yerinde karar verip ve bu kararı da hemen uygulamaya koymalıdır.

Kişi, Hak, Hukuk ve Adaleti Yönetim Tarzının Temel Taşları Olarak Kabul Etmelidir: Bu kavramlardan uzaklaşan kişilerin grup tarafından lider olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Çünkü liderliğin kimyasında

KAYNAKÇA

Baransel Atilla, "Biçimsel Olmayan Küçük Gruplar ve Önderlik", (Ders Notları) İÜ İşletme Fakültesi, **İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını**, İstanbul.

Barutçugil İsmet, **Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi**, Yayınevi, İstanbul, 2002.

Daft, L. Richard. **Organization Theory and Design**, USA, Thomson Learning, 1998.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1979.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, Fourth Edition, Mc Graw- Hill Book Company, 1985.

Maxwell John C., **Liderlik Yasaları**, Beyaz Yayınları, Çeviren: İbrahim Şener,

İstanbul, 1998.

Bölüm 4

LİDERLİK VE KARAR VERME SÜRECİ

Dünyadaki teknolojik, siyasi, sosyal ve ekonomik alanlardaki krizlerin sıkça oluşması sonucunda birçok kurum ve işletmede sorunların oluşması kaçınılmaz hâle gelmektedir. Bu nedenle, oluşan sorunları çözebilecek yeteneklere sahip liderlere günümüzde daha çok ihtiyaç vardır. Başka bir deyişle, günümüzde sorun çözme yeteneği yüksek olanlar kurum, kuruluş, grup ve toplumlara liderlik yapabilmektedir. Kurum, kuruluş, işletmeler ve toplumların güçlü olabilmelerinin ya da ayakta kalabilmelerinin en önemli kriteri, sorun çözme yeteneği yüksek olan liderlere sahip olmalarıdır. Çünkü yöneticilerin lider olarak farklılaşmalarının göstergesi, ortaya çıkan sorunlar karşısında ürettikleri çözüm yöntemleridir.

Oluşan sorunların çözümünde liderlik önemli bir faktördür. Sorunlar, kurumsal, grupsal ya da toplumsal düzeyde oluşabilir. Sorunların çözümü konusunda yönetici ya da liderlerin yerinde ve zamanında karar vermeleri gerekmektedir. Gecikmeli ve gelişigüzel verilen kararlar sorunları çözmez, bilakis sorunları çoğaltır. Bu nedenle karar verme, liderlik sürecinde önemli bir kriterdir. Lider konumunda olanların yerinde ve zamanında karar vermeleri, onların grup ve toplumlar tarafından lider olarak kabul edilmelerinin temel ölçütlerinden biridir.

Karar verme sürecinde liderlerin tutum ve davranışları etkili bir faktördür. Çünkü demokratik, otoriter ve serbest bırakıcı liderlik tarzlarının karar verme biçimleri arasında farklılıklar vardır. Demokratik liderler, karar almada takipçilerin görüşlerini dikkate alırken, otoriter liderler bütün kararları kendileri vermekte, serbest bırakıcı liderler ise karar almayı tamamen üyelere bırakmaktadır.

- Mevcut fırsatlardan yararlanma imkânı kaçırılmış olur.
- Kurumsal ve grupsal açıdan belirsizlikler oluşur.
- Çalışanlar (takipçiler) arasında çatışmalar oluşur.
- Faaliyetler koordineli yürütülemez.
- Piyasadaki güç azalır.
- Sağlıklı planlar yapılamaz.

IX. İYİ VE DOĞRU KARARLARIN TEMEL KRİTERLERİ

Kurumsal ve grupsal amaç ve hedeflerin belirlenmesi ya da problemlerin çözümlenmesi için yöneticilerin iyi ve doğru karar vermeleri için gerekli bazı temel kriterler vardır. **Bunları şöyle sıralayabiliriz:**

- İyi ve doğru bir karar, her şeyden önce kurumun amaç ve hedefleri doğrultusunda olmalıdır.
- İyi ve doğru bir karar, az masraflı ancak getirisi yüksek olmalıdır.
- İyi ve doğru bir karar, zamanında alınmalıdır.
- İyi ve doğru bir karar, kurumsal imkânlar ölçüsünde ve gerçekçi olmalıdır.
- Alınan iyi ve doğru bir karar, hemen uygulanmaya konulmalıdır.
- İyi ve doğru bir karar, kişisel duygu ve düşüncelerden uzak bir özellik taşımalıdır.
- İyi ve doğru bir karar, kurum çalışanlarının da yararına olmalıdır.
- İyi ve doğru bir karar, fazla risk içermemelidir.
- İyi ve doğru bir karar, karar verme sürecinin tüm aşamalarından geçmiş olmalıdır.
- İyi ve doğru bir kararın sonuçları az çok tahmin edilebilir olmalıdır.

KAYNAKÇA

Adair John, **Etkili Karar Vermek**, Tercüme: Salih Fatih Güneş, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2005.

Balçık Bahattin, **İşletme Yönetimi**, Atlas Kitapevi, Konya, 2004.

Bartol Kathryn M. and David C. Martin, **Management**, McGraw-Hill Inc., New York, 1991.

Budak Gülay ve Gönül Budak, **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2010.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış,** Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Cohen Michael D., James G. March ve Johen P. Olsen, "A Garbage Can Model of Organizational Choice", **Administrative Science Quarterly**, Vol. 17, No.1, 1972.

Erdoğan İlhan, **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1996.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

Gürüz Demet ve Emet Gürel, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Lester Irving Janis and Leon Mann, **Decision Making: A Psychologicial Analysis of Conflict**, The Free Pres, New York, 1977.

Milliyet Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982.

Sucu Yaşar, **Yönetim**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Basımevi, Bolu, 2000.

Türkçe Sözlük, Dil Derneği Yayını, Ankara, 2004.

Bölüm 5

LİDERLİK VE KÜLTÜR

I. LİDERLİK AÇISINDAN KÜLTÜRÜ İNCELEMENİN ÖNEMİ

Liderlik alanında yapılan bilimsel yazım ve araştırmalarda liderliğin grubun, kurum ya da toplumun değişimi, gelişimi, etkinliği, toplumsal kültürün oluşumu ve değişiminde önemli bir rol oynadığı doğrulanmıştır.

Toplumsal kültürün oluşumunda ve değişiminde lider güçlü bir faktördür. Ancak aynı zamanda toplumsal kültür de liderin fikir, duygu, tutum ve davranışlarının oluşumu ve şekillenmesinde etkilidir. Toplumsal kültür, kişilerin sergileyecekleri liderlik tarzları üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Başka bir deyişle, liderlik ve kültür ilişkisi tek yönlü değil, çift yönlüdür.

Liderliğe ilişkin fikirlerin temelinde ülkelerin kültürel yapıları yer almaktadır. Kişiler, örgütsel ya da toplumsal alanlardaki liderlik tanımlamalarını yaparken bir nevi kendi kültürel yapı değerlerini belirleyici kriter olarak almaktadırlar. Örgütsel ya da toplumsal yaşamda geçerli olan kurallara göre liderlik tarzları oluşmaktadır. Toplumsal kültürün temel ögeleri; grup, kurum ya da toplumda, bir kişinin lider olarak kabul edilip benimsenmesinde belirleyici faktörlerdir. **Örneğin,** toplumsal kültür ögelerine aykırı hareket eden bir kişinin gruba ya da topluma liderlik yapması çok zordur. Toplumsal değer yargılarına, inançlarına, ahlaki değer yargılarına, örf, âdet, gelenek ve göreneklerine uygun hareket eden kimselerin grup, kurum ya da topluma liderlik yapma şansları daha fazladır. Ancak hemen şunu da belirtmekte yarar vardır. Liderler, toplumda geçerli olan kültürel ögelere körü körüne bağlanan kimseler değildir. Yeri geldiğinde bunlara karşı gelen ama bunların yerine yenilerini koyabilecek özellikte olan kimselerdir.

Geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde geleneksel bağlar güçlüdür. Geleneksel bağların güçlü olduğu toplumlarda ise, otoriter tutum ve davranışların kabullenme algısı yüksektir. Bu gibi toplumlarda insanlar

Güney Salih, **Kültürel Yapı ile Yönetim Arasındaki İlişki,** KHO, Yayını, 1995.

Güvenç Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1984.

House Robert J., Paul J. Hanges, Mansour, Javidan, Peter W. Dorfman and Vipin Gupta, **Culture, Leadership and Organizations,** The GLOBE Study of 62 Societies Published, Sage Publications, 2004.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan-Aile-Kültür**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1990.

Kessler Gerhard, **Sosyolojiye Başlangıç**, Çev. Fahri Fındıkoğlu, İÜ İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1985.

Kneller F. George, "Kültür, Kişilik ve Eğitim", Educational Anthropology, An Introduction (Çev. Mahmut Tezcan), **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, sayı:1-4, Ankara, 1978.

Kozlu Cem, **Uluslar Arası Pazarlama ve Uygulamaları**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Luebben Ralph A., "Recent Research", **Life in Society Introductory Reading in Sociology,** Thomas E. Lasswel, John H. Burma, Sidney H. Aronson, Scott Foresman and Company, Chicago, 1970.

Lundberg G.A., **Sosyoloji**, Cilt:1, Çev. Ö. Ozankaya, Ankara, 1970.

Mead Margaret, **Culture and Commitment**, Natural History Press, New York, 1970.

Merril Francis E., **Society and Culture**, Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall Book Comp., 1989.

Murdock George P., "How Culture Changes", **Life in Society Introductory Reading in Sociology**, Der: Thomas E. Lasswel, John H. Burma, Sidney H. Aronson, Scott Foresman and Comp., Illinois, 1970.

Özkalp Enver, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını, 1990.

Özkalp Enver, Suat Anar, Kezban Tamer, **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özyürek Mehmet ve arkadaşları, **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Sağlam Mehmet, **Örgütsel Değişme**, TODAİE Yayını, Doğan Basımevi, Ankara, 1979.

Sayın Önal, **Sosyolojiye Giriş**, Neşe Ofset, İzmir, 1994.

Stanley Smith, **Fundamentals of Curriculum Development**, USA., 1975.

Sullivan Gordon R. and Michael V. Harper, **Umut Bir Yöntem Olamaz**, Çev. Ayşe Bilge Dicleli, Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 1997.

Tan Mine, **Toplum Bilimlerine Giriş: Temel Kavramları**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1981.

Tezcan Mahmut, **Kültür ve Kişilik**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987.

Tezcan Mahmut, **Toplumsal ve Kültürel Değişme**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1991.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Topçuoğlu Hamide, **Genel Sosyoloji Ders Notları**, Ankara, 1971.

Turhan Mümtaz, **Kültür Değişmeleri**, Marmara Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1987.

Bölüm 6

LİDERLİK VE KİŞİLİK

Bütün insanların kendine özgü fiziksel ve duygusal bir yapısı vardır. Bu kendine özgülük, bireyleri diğerlerinden ayıran temel faktördür. Kişiliği oluşturan temel faktörlerin şekillenmesi yöreden yöreye ve toplumdan topluma farklılık gösterir. Her insan içinde yaşadığı toplumsal kültüre göre bir şekil alır. Algılamaları, değerlendirmeleri, duyguları, ifade etme tarzları, tutum ve davranış sergileme biçimleri, içinde yaşadığı topluma göre yapılanır. **Kısaca**, kişilikleri ve benlikleri çevresel faktörler tarafından şekillenir.

Kişilik yapısı, bireylerin davranışları üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Liderlik, insanları ikna etme sürecidir. İnsanları ikna etmede sergilenen davranışların rolü çok büyüktür. Bireylerin sergilediği davranışların insanları etkilemede önemli bir faktör olması nedeniyle kişilik yapısı, davranış ve liderlik arasında yakın bir ilişki vardır.

Kişilik yapısının sağlam ve dengeli olması insanların, grup, kurum ya da toplumlara liderlik yapmalarını kolaylaştırır. **Örneğin**, sağlam karakterli ve dengeli bir kişiye diğer insanların güvenmesi ve inanması gibi.

I. Kişiliği İncelemenin Liderlik Açısından Önemi

Liderlik konusunda iki temel görüş tartışılmaktadır. Birincisi, liderlik doğuştandır; ikincisi, doğuştan değil sonradandır. Doğrusu, bütüncül görüştür. Yani hem doğuştan hem de sonradan sahip olunan özellikler neticesinde liderlik belirlenmektedir. **Kısaca,** kişinin temel bir liderlik mayasına sahip olması gerekmektedir. Bu mayanın toplumsal faktörlerle desteklenmesi sonucunda liderlik oluşmaktadır.

Her lider bir kişilik yapısına sahiptir. Bu kişilik yapısı, içinde yetiştikleri toplumsal faktörlerce şekillenmektedir. Kişilik yapılarının bilinmesi, lideri anlamamızı kolaylaştırır. Bu nedenle lider ve liderliği iyi anlamak için kişilik konusunun bilinmesi çok önemlidir.

Minnesota çok yönlü kişilik envanteri, 1943 yılında Birleşik Amerika'da geliştirilmiştir. Bu envanter, bireyin bedensel durumunu, psikolojik tepkileri ile sosyal ve ahlaki tutumlarını içeren 566 sorudan oluşmaktadır. Bu sorularla paranoya, şizofreni, depresyon, histeri gibi 10 klinik özellik ölçülebilmektedir.[112]

KAYNAKÇA

Adasal Rasim, **Medikal Psikoloji: Psikolojinin Niteliği ve Gelişmesi**, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1977.

Artur W. and W. G. Graziano, The Live-Factor Model, Conscentiousness, and Driving Accident Involvement", **Journal of Personality**, 64(3).

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İstanbul, 1985.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri** I-II, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1987.

Berne Eric, **Hayat Denen Oyun**, Çev. Selami Sargut, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Burger Jerry M., **Kişilik**, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Chidester**,** T.R.**,** Helmreich, R.L., Gregorich, S.R., Geis, C.E.**,** "Pilot Personality and Crew Coordination"**, International Journal of Aviation Psychology**, Vol. 1, 1991.

Costa P.T. Costa and R. R. McCrae, **Professional Manuel For The NEO PI-R.** Odessa, Fl: Psychological Assesment Resources.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Davis Stephen F. and Joseph J. Palladino, **Psychology**, Pentice-Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Deary Ian, "Personality Traits Are Alive And Well", **The Psychologist**, July 1993.

Demirci Serpil, "Öğretmenlerde Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İş Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**) Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBF. Trabzon, 2003.

Digman John M., "Personality Structure: Emergence of The Five- Factor Model", **Annual Review of Psychology**, Vol:41, 1990.

DuBrin Andrew J., **Applying Psychology: Individual and Organizational Effectiveness**, Prentice Hall, New Jersey, 1994.

Encylopedia of Britanica, 14 th Edition, Cilt: 21.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

[112] Sedat Topçu, age, s.71.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Psikoteknik**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2006.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım A.Ş. İstanbul, 1996, 2007.

Forsberg Marcia, "Childhood Affects Office Politics", **Personnel Journal,** Vol:72 August 1993.

Freedman Jonathan L., O. Sears, J. Merril Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev: Ali Dönmez, Ara Yayıncılık, Istanbul, 1989.

Geçtan Engin, **Psikanaliz ve Sonrası,** Remzi Kitapevi, İstanbul, 1988.

Gençtan Engin, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Maya Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 1984.

Gunthert K.C., L. H. Cohen and S. Armeli, "The Role of Neuroticisim in Daily Stress and Coping", **Journal of Personality and Social Psychology**, 77(5), 1999.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Cilt:1, Çev: Osman Tekok ve Diğerleri, San Matbaası, Ankara, 1979.

Hughes Richard, **Leadership, Enhancing The Lessons of Experience**, Donnelley and Sons Co., New York, 1996.

İlal Günsel Kaptagel, **Tipsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Yayını, İstanbul, 1982.

Kahveci Harun, "Yardım Arama Davranışları ile Fatalistik Düşünce ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Araştırılması", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**) Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBF, Trabzon, 2001.

Karakaş Fahri, **Sıfır Merkezli Liderlik**, Hayat Yayınları, İstanbul, 2009, s.47.

Kolasa Blair, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri,Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kolb Lawrence C., H.Keith, H.Brodie, **Modern Clinical Psychiatry**, W.B.Saunders Company, Philadelphia, 1982.

Kozacıoğlu Gülsen, Hülya Ekberzade Gördürür, **Bireyden Topluma Ruh Sağlığı**, Melissa Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Öz Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, "McGraw-Hill, Inc., Sıngapore, 1985.

McCrae R. R. and P. T. Costa, "Four Ways Five Factors Are Basics", **Personality and Individual Differences**, 13 (6), 1992.

Miller Allen R. ve Susan Shelly, **A'dan Z'ye Kişiliğiniz**, Çev. Sıla Alayunt, O Yayınları, İstanbul, 2007.

Montagu Ashley, **Çocuklarınıza Ahlaki Değerleri Nasıl Kazandırabilirsiniz?,** Çev. Remzi Öncül, MEB Basımevi, İstanbul, 2000.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Mount M. K. and M. R. Barrick, "The Big Five Personality Dimensions: Implications For Research and Practice in Human Resources Management", **In Research in Personnel and Human Resources Management**, Vol.13, Ed. G. R. Ferris, 1995.

Myers David G., **Psychology**, Worth Publishers, Inc. New York, 1995.

Onaran Oğuz, **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara, Üniversitesi SBF Yayını, Ankara, 1979.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Tezcan Mahmut, **Kültür ve Kişilik**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987.

Thoms Peg, S. Moore Keirsten and S. Scott Kimberly, "The Relationship Between Self-Efficacy For Participating In Self-Managed Work Groups and The Big Five Personality Dimensions", **Journal of Organizational Behavior**, Vol:17, July 1996.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Topçu Sedat, "Kişilik ve Savunma Mekanizmaları", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Wortman Camille B., Elizabeth F.Loftus and Mary A. Marshall, **Psychology**, Alfred A.Knopf, Inc., 1988.

Bölüm 7

LİDERLİK VE İLETİŞİM

I. LİDERLİK AÇISINDAN İLETİŞİMİ İNCELEMENİN ÖNEMİ

Liderliğin temel fonksiyonlarından biri grup, kurum ya da toplum üyeleri ile iletişimi doğru ve etkin bir şekilde yapmaktır. Sağlıklı iletişim, grup ya da toplumları doğru anlayıp değerlendirmek, derinden etkileyerek onlara yön vermek bakımından önemli bir süreçtir. Liderlik eğitimlerinin başında iletişim konusu gelmektedir. İletişim konusunu bilmeyen insanların lider olarak algılanması oldukça zordur. Dünyanın her yerinde takipçiler, liderlerini yakından tanımak, söylediklerini anlamak, zor durumlardaki tutum ve davranışlarını anlamak isterler. Bu da ancak iletişim kurmakla mümkündür.

İnsanların çoğu iletişimi çok basit olarak algılamaktadır. Aslında bu durum çok yanlıştır. Çünkü iletişim kolay değil zordur. İnsanlar çok şey bilebilirler ancak bunları doğru mesajlar hâlinde karşısındakilere aktaramıyorlarsa bilgileri bir anlam ifade etmez. Çok bilmenin yanında bildiklerini sağlıklı ve doğru bir biçimde aktarmak önemlidir. Liderler, bildiklerini doğru ve etkin bir şekilde aktardıkları için büyük kitleleri peşlerinden sürükleyebiliyorlar.

Kitleleri peşinden sürükleyen liderler, aynı zamanda kendilerini onların yerine koyarak yani empatik davranarak takipçilerini daha iyi tanımak zorundadırlar. Takipçileri iyi tanımak onları etkilemek ve amaçlar doğrultusunda harekete geçirmek liderler için kolaylaşır.

Liderlik yapmak, iletişim kurmak anlamına gelmektedir. Liderlik sürecinin başlaması için en az iki kişinin birbiriyle ilişki içinde olması gerekmektedir. Çünkü hiçbir insan tek başına liderlik yapamaz. Mutlaka iletişimde bulanacağı kişilerin olması gerekmektedir. Bir kişinin nasıl bir lider olduğu çevresindeki insanlarla kurduğu ilişkiye bağlıdır. Liderlik sürecinde iletişim dikey bir özellik gösterir. Çünkü liderlik konumunda bulunanlar belirlenen amaçların gerçekleşmesi için görev ve emirler verir, izleyenler ise bu görev ve emirleri yerine getirirler. **Kısaca** belirtecek olursak, liderlik süreci etkili iletişimle başlar.

ALICININ;

1. Mesajı alması,

2. Mesajı anlaması,

3. İletişimi kabul etmesi,

4. Eyleme geçmesi ve

5. Geri besleme sağlamasıdır.

Bu beş aşama gerçekleşirse iletişim de sağlanmış olur. Ancak kaynağın da her zaman iletişime önem vermesi gerekir.

KAYNAKÇA

Aslan Şebnem, "Örgütsel İletişim", **Yöneticinin El Kitabı**, Editörler: Tahir Akgemci, Şebnem Aslan, Muhammet Düşükcan, Eğitim Kitapevi Yayınları, Konya, 2008.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Gül Yayınevi, Ankara,1989.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, Ankara, 2006.

Cüceloğlu Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Evrim Matbaacılık, Ankara, 1993.

Davis Keith, **İşletmede İnsan Davranışı**, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İÜ İşletme FakültesiYayını, İstanbul, 1988.

Demir Ömer, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınevi, Ankara, 2005.

Dicle Ülke, **Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme**, MPM Yayını, Ankara, 1974.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İÜ İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, "Yönetim Psikolojisi: Bireylerarası İlişkiler ve Haberleşme", **1986 Yılı Eğitim Seminerleri Kitap 2**, MESS Yayını, İstanbul, 1987.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İÜ İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2006.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Gibson James L., Johan M. Ivancevich, James H. Donelly, **Organizations Behavior, Structure, Processes,** Business Publications Inc., Dallas,1976.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Çev. Osman Tekdok ve diğerleri, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979.

Hogg Michael A. ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005.

İnceoğlu Metin, **Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan 10. Baskı, Yayınevi, İstanbul, 2005.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İÜ Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Luthans Fred and Mark J. Martinko, **The Practice of Supervision and Management**, McGraw-Hill, New York, 1979.

Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.

Reitz H. J., **Behavior in Organizations**, Richard D.Irwin Inc., Illinois, 1977.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Alfa Basım Yayın, Bursa, 2008.

Schramm Wilbur, "Haberleşme Nasıl İşler", **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, Der. Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara,1973.

Smythe Dallas W., "Some Observations on Communication Theory", **Sociology of Mass Communications**, Penguin Books, 1979.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara,1986.

Tayfun Recep, **Etkili İletişim ve Beden Dili**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Williams J. C., **Human Behavior in Organizations**, South-Western Publications Co., Ohio, 1982.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

Bölüm 8

LİDERLİK VE MOTİVASYON

I. LİDERLİK AÇISINDAN MOTİVASYONU İNCELEMENİN ÖNEMİ

Günümüzün modern işletme ya da toplumlarda başarıyı etkileyen temel konuların başında liderlik ve motivasyon gelmektedir. Gelişmiş ve demokratik toplumlarda insanları zorlayarak iş yaptırmak oldukça zordur. Ancak onları motive ederek iş ya da görevlerini yapmalarını sağlamak mümkündür. Liderler takipçilerini motive ettikleri sürece değişim ve yenilikleri kolayca gerçekleştirirler.

Başarılı olan tüm grup, kurum ya da toplumların yönetim kademelerinde beceri düzeyleri oldukça yüksek olan yönetici-liderlerin yer aldığı bir gerçektir. Yönetimsel beceri düzeyleri yüksek olan liderler, izleyenleri kolay ikna edip etkileyebiliyorlar. İkna ve etkileme sürecinde zorlama söz konusu değildir. Tamamen takipçilerinde iş ya da görevi istenilen nitelik ve nicelikte yapmaları için gerekli olan güç ve enerji yaratırlar. Başka bir deyişle, onları motive ederek belirlenen amaç ve hedefleri gerçekleştirirler.

Lider konumunda bulunanlar, izleyenlerinin performansları, çalışma isteklerinin kendi tutum ve davranışlarına bağlı olduğunun bilincindedirler. Liderler, grup üyelerini alacakları kararlara katılımlarını sağlayarak ya da fikirlerini dinleyerek onların kendilerini değerli hissetmelerin sağlarlar. Kendine değer verilen insanlar ise iş ya da görevleri liderlerinin istediği gibi hatta ondan da daha iyi bir şekilde yapmaya çalışırlar.

Liderlik sürecinde üyeler motive edilirken liderlerin tutum ve davranışları oldukça önemlidir. İnsanların değer yargılarına, inançlarına, ahlaki değer yargılarına, örflerine, âdetlerine, göreneklerine ve geleneklerine ters gelmeyen ifadelerin kullanılması motivasyon süreci için temel kriterdir.

Her lider, motivasyon konusu ile ilgilenmek zorundadır. Çünkü liderin başarısı, astlarının kurumsal amaçlar doğrultusunda çalışmalarına; bilgi, yetenek ve güçlerini tam olarak bu doğrultuda harcamalarına bağlıdır. Başka

Yöneticilerin astlarını hangi şartlarda, nasıl bir çalışma ortamında ne zaman ve hangi ödüllerle motive edeceğini bilmesi gerekir. Başka bir deyişle motivasyon konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Ancak o zaman kurumsal bütünleşmeyi ve astlarının verimliliğini artırabilir.

Motivasyonda en önemli konu insanların ihtiyaçlarını, davranışlarını ve davranışlarının nedenlerini bilmektir. Buna bağlı olarak motivasyonu şöyle tanımlayabiliriz**:** Motivasyon, iradi bir davranışın oluşmasında bilinçli bir dürtünün gösterdiği etkidir.

İnsanları motive biçimi, kurumun yönetim tarzına, insanların içinde yaşadığı toplumsal çevreye ve bu çevreden alıp kullandığı kültürel değer yargılarına göre değişir. İnsanları motive etmede **BİR TEK EN İYİ VE EN GEÇERLİ YOL YOKTUR.** Önemli olan uygulanan motivasyon yöntemlerinin kurumdaki insanlara ve onların ihtiyaçlarına uygun olmasıdır. Bu nedenle her yönetici emrindeki insanları olumlu yönde etkileyecek bir motivasyon yöntemi geliştirip onu uygulamaya sokmalıdır. Burada önemli olan bir noktada şudur; geliştirilen motivasyon yönteminin bireylerin kişiliklerine uygun olması gerekir. Bu konuda son cümle olarak şunu söyleyebiliriz:

En ucuz, en kolay ve en geçerli motivasyon aracı insana sevgi ile yaklaşmaktır.

KAYNAKÇA

Aamod Michael G., **Applied Industrial – Organiational Psychology**, Belment Wadsworth Pub Comp., 1999.

Altman S., E. Valenzi and R. M. C. Hodgetts, **Organizational Behavior: Theory and Pratice**, Orlando, Pl: Academic Press, 1985.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1984.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını İstanbul, 1987.

Bursalıoğlu Ziya, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1982.

Certo S. C., **Modern Management**, Prentice-Hill, 1997.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Çetinkanat Canan, **Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2000.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

Ivancevich John M. ve Diğerleri, **Organizational Behaviour and Performance**, California, Goodyear Publishing, 1977.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**,10. Basım, Beta yayınevi, İstanbul 2008.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, McGraw-Hill Book Co., 1985.

Moorhead G. and R. W. Griffin, **Organizational Behavior**, Houghton Mifflin Comp., 1989.

Robbins Stephen, **Organizational Behaviour** (Eight Edition), New Jersey, Prentice Hall International Inc., 1998.

Saal F. and P.A. Knight, **Industrial/ Organizational Psychology: Science and Practice**, Pacific Grave California, Brooks/ Cole Pub. Co., 1988.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Şimşek Levent, "İş Tatmini", **Milli Prodüktivite Merkezi Verimlilik Dergisi**, Ankara, 1995.

Şimşek Şerif, Tahir Akgemci, Adnan Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Varoğlu Kadir, Ramazan Aktaş, **Askeri Liderlik**, KHO Yayını, Ankara, 1987.

Whyte W. F., "Skinnerian Theory in Organizations", **Psychology Today**, 1972.

Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını İstanbul, 1988.

Yüksel Öznur, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ankara, Gazi Kitapevi, 2000.

Bölüm 9

LİDERLİK VE STRES YÖNETİMİ

I. LİDERLİK AÇISINDAN STRESİ İNCELEMENİN ÖNEMİ

Yönetim sürecinde stres ve stresle baş etme önemli bir konudur. Çünkü stres, yönetim fonksiyonlarını olumsuz yönde etkileyen bir faktördür. Günümüzün anlayışı ile her ne kadar stres her zaman kötü değilse de yine de aşırı stres insanların duygusal yapısını olumsuz yönde etkileyen bir negatifliktir.

Liderler; grup, kurum ya da toplumda stres yaratan faktörleri görebilen ve onlar için gerekli önlemleri alabilen yeterlilikte olan kimselerdir. Liderlik konumunda bulunan kişiler, takipçilerinin olumsuzluklar karşısında gösterdikleri tutum ve davranışları önceden tahmin edebilirler. Bu olumsuzlukları yani izleyenlerde stres yaratan faktörleri ortadan kaldırıcı teknik ve yöntemler konusunda kendilerini yetiştirmiştir. Eğer lider, bu tür olumsuzlukları ortadan kaldıramazsa grup üyelerinin birbirlerine karşı tutum ve davranışlarında gerilimler yaşanır ki bu durum onları mutsuz eder ve sonuçta performansları düşer. Yani grup, kurum ya da toplumda birlik ve beraberlik duyguları zayıflar.

Liderler, birlikte çalışacağı kişileri seçerken ya da onlara görevler verirken stresli olup olmadıklarını önceden tahmin etmek zorundadırlar. Aynı zamanda liderlerin, belirledikleri amaç ve hedeflerin grup ya da toplum üyelerinde stres yaratacak niteliklerde olmamasına dikkat edilmesi gerekir. Gerçekleştirilecek amaç ve hedefler, yorucu ya da uçuk bir özellik taşıyorsa bu insanlarda kısa sürede stres yaratır ve onların liderlerinden uzaklaşmalarına neden olur. Grup, kurum ya da toplumlarda belirsizlikler de strese neden olur. Bu nedenle liderler, mevcut olan belirsizlikleri ortadan kaldırarak izleyenlerin işleri sağlıklı şartlarda ve ortamlarda yapmalarını sağlarlar. İşler başarılınca grup üyeleri mutlu olur ve liderlerine olan bağlılıkları daha da artar.

Lider katılımcı özellikler taşıyorsa, izleyenlerin fikirlerini alıyorsa, sorumluluk ve yetki paylaşımını sağlayabiliyorsa, yüz yüze iletişim kuruyor-

oranı gibi faktörlerin ayarlanmasıyla bu ortama yaklaşılabilir. Böylece yeni beceriler öğretilir, bu beceriler uygulatılır ve uygulamalara artan ve daha gerçekçi stresli ortamlarda devam edilir.

Bütün askerler savaşta meydana gelen stresten zarar görürler. Savaş, doğası gereği streslidir. Liderin rolü savaşta sadece astların stresini yönetmek değil aynı zamanda etkililiğini devam ettirmek için kendi stresini de yönetmektir.

KAYNAKÇA

Aktaş A., R. Aktaş, "İş Stresi", **Verimlilik Dergisi**, Ankara, MPM Yayını, 1992/1.

Albrecht Karl, **Gerilim ve Yönetici**, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İÜ.İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Allen Roger Allen, **Human Stres: It's Nature and Control**, Mc Millan Pub.,Com., 1983.

Artan İnci, **Örgütsel Stres Kaynakları ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama**, Basisen Kültür ve Eğitim Yayınları, 1986.

Atkinson Jacqueline M., **Coping with Stress at Work**, Great Britain, Thorsons, 1984.

Baltaş Acar ve Zuhal, **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1990.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranış**, Gül Yayınevi, Ankara, 1991.

Becher T. A. and J. E. Newman, "Job Stress, Employee Healt and Organizational Effectiveness: A Facet Analysis, Model and Literature Review", **Personnel Psychology**, Winter,1978.

Begley T. M., C. Lee and J. M. Czajka, "The Relationships of Type A Behavior and Optimism with Job Performance and Blood Pressure", **Journal of Business and Psycholgy**, Vol.15, No.2, 2000.

Campbell Peter G., **The Last Straw: Stres Needn't Make You Ill**, Arlington Books, London,1990.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık Ltd. Şti, Ankara, 1992.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı,** Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Davis Keith, **Human Behavior At Work**, Tata Mc Graw Hill, New York, 1983

Ertekin Yücel, **Stres ve Yönetim**, TODAİE Yayını, Ankara, 1993.

Gillet Richard, Patric C. Pietroni, **Depresyon: Stresler - Bunalımlar**, çev: Ziya ve Esra Kütevin, İnkilap Kitapevi, İstanbul,1990.

Gödelek Ertuğrul, "Üç Farklı İşkolunun (Tekstil-Tekstil Boya-Çimento) Psiko-Sosyal Stres Faktörleri Yönünden Karşılaştırılması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), Ankara, 1988.

Hall D.T. and F.S.Hall, "Stres and the Two - Career Couple", Inc. Cooper and R. Payne (eds), **Current Concers in Occupational Stress**, Wiley , New York, 1980.

Heifetz Ronald A. ve Donald L. Laurie, **"**Liderlik Çalışması**", Harvard Business Review,** Çev. Meral Tüzel, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası Yayını, İstanbul, 1999.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Stress and Work**, Scott Foresman Glenview, 1980.

İnayet Aydın Pehlivan İnayet, **İş Yaşamında Stres**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Jamal M. and V. V. Baba, "Type – A Behavior, Job Performance, and Well – being in College Teachers", **International Journal of Management**, Vol.8, No.3, 2001.

Kılbaş Şükran, "Ankara Yenimahalle ve Çankaya Gençlik Merkezlerine Üye Gençlerin Gençlik Merkezlerine İlişkin Görüşleri", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), Ankara, 1989.

Klarreich Samuel H., **Stressiz Çalışma Ortamı**, Ankara, Feryal Matbaası, 1994.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Öz Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Lee C., S. J. Ashford, L. F. And Jamieson, "The Effects of Type –A Behavior Dimensions and Optimism on Coping Strategy, Health, and Performance", **Journal of Organizational Behavior**, Vol.14, 1993.

Leister Albert F. Jr., "Leadership and Stress Management", **Leadership In Organizations**, Howard T. Prince (Ed.), Associates The Department of Behavioral Sciences and Leadership, United States Military Academy West Point, New York, 1985.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, Mc Graw - Hill Book Company, New York, 1985.

Mocan Güler, "Stresle Oluşan Psikosomatik Hastalıklar", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 25-26 Aralık**, Gebze, 1986.

Nicholson P. J. and Swee C. Goh, " The Relationship of Organization Structure and Interpersonel Attitudes to Role Conflict an Ambiguity in Different Work Environment", **Academy of Management Journal**, March, 1983.

Norfolk Donald, **İş Hayatında Stres Kaynakları**, Çev: Leyla Serdaroğlu, Form Yayınları, İstanbul, 1989.

Özer A. Kadir, **Duygusal Gerilimle Başedebilme**, Varlık Yayınları A.Ş. İstanbul, 1990.

Parker Katharine R., "Personality and Coping as Moderators of Work Stress Processes: Models, Methods and Measures", **Work & Stress**, Vol.8, No.2, 1994.

Rathus A. Spencer, Jeffrey S. Nevid, **Psychology and The Challenges of Life**, Holt Rinehart and Winston Inc.,1986.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Çalışma Psikolojisi**, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa, 1987.

Schafer Walter, **Stress Management For Wellness**, Mc Graw Hill Book, New York, 1987.

Sharma Robin S., **Ferrari'sini Satan Bilge**, Çev: Osman Özkan, GOA Basım Yayın ve Tanıtım Hiz. San. Tic. Ltd.Şti., İstanbul, 2005.

Strickland D. and C. Ntuen, "The Effects of Personality on Supervisory Control Tasks", **Computers and Industrial Engineering**, Vol.33, No.1-2, 1997.

Taylan Bahattin ve Kaan Yaralıoğlu, "Karar Verme İşlevini Yerine Getirenler Açısından Stresin Önemi, İş Verimine Etkisi ve Alınabilecek Önlemler", **3. Ergonomi Kongresi**, MPM Yayını, Ankara, 1991.

Taylor MS, E. A. Locke, C. Lee and M. E. Gist, "Type A Behavior and Faculty Research Productivity: What are the Mechanism? ", **Organizational Behavior and Human Performance**, Vol.34, 1984.

Telman Nursel, "Stres ve İnsan", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 25-26 Aralık** 1986.

Trevor J. Powell, Simon J. Enright, **Anxiety and Stress Management**, Routledge, London, 1990.

Uçman Perin, "Ülkemizde Çalışan Kadınlarda Stresle Başa Çıkma ve Psikolojik Rahatsızlıklar", **Psikoloji Dergisi**, 7-24 Ocak, 1990.

Wright Logan, "The Type A Behavior Pattern and Coronary Artery Disaease", **American Psychologist**, Vol.43, No.1, January, 1988.

Yates Jere E., **Gerilim Altındaki Yönetici**, Çev. Fatoş Dilber İlgi Yayıncılık, 1986.

Bölüm 10

LİDERLİĞE YENİ BİR YAKLAŞIM: AHLAKİ LİDERLİK[1]

Ekonomik ve toplumsal yaşamdaki değişmelere paralel olarak bazı yönetimsel bozulmalar meydana gelmektedir. Özellikle de yönetim kademelerinde yer alanların kişisel ve duygusal davranışlarında artışlar söz konusu olmuştur. Bu durum, ahlaki değerlerin önemini yönetim açısından tekrar gündeme getirmiştir. Yönetim kademesinde yer alanlar büropatolojik rahatsızlıklara da yakalanmaktadır. Yani ben gidersem her şey bozulur. Benden başka kimse bu kurumu ya da kuruluşu yönetemez. Bu düşünceden hareketle keyfî uygulamalara başlarlar. Başka bir deyişle, gayriahlaki davranmaya yönelirler.

Dünyadaki bazı büyük firmalar yöneticilerinin bazı ahlak dışı uygulamalar içine girmeleri nedeniyle büyük zarara uğramışlardır. Özellikle son yıllarda Amerika'daki bazı yöneticilerin şahsi davranmaları nedeniyle şirketlerine milyarlarca dolarlık kayıp verdirttikleri bilinmektedir. **Örneğin**, WorldCom ve Enron'da üst düzey yöneticiler, işgörenlere hisse senedi almalarını önerirken, kendi ellerindeki hisseleri olabildiğince hızlı bir biçimde elden çıkarmaya çalışmışlardır. Bu tür uygulamalar ahlaki liderlik konusunu tekrar gündeme getirmiştir. Grup, kurum ya da toplumsal yaşamda ahlaki bir ortamın oluşturulmasında liderlerin ahlaki davranışlar sergilemesinin rolü oldukça büyüktür. Grup, kurum ya da toplum üyelerini bir arada tutan temel kriterlerden biri, ahlaki değerlerdir. Bunun en önemli belirleyicisi de liderlerdir. Ahlaki bir iklimin oluşturulmasında liderlerin rol model olmaları gerekmektedir. Liderlerin temel rollerinden biri; grup, kurum ya da toplumda ahlaki konu ve sorunlara tüm üyelerin dikkatini çekmek ve sonuçta onlara

[1] Bu Bölüm Semra Güney'in makalesinden yararlanılarak yazılmıştır ("Ahlaki Liderliğin Kavramsallaştırılması ve Ahlaki Yönetimde Liderliğin Rolü", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi, 2006, ss.134-148).

KAYNAKÇA

Arıkan Semra, "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı", **Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi,** 13, 1995.

Arıkan Semra, "Kadın Yöneticilerin Liderlik Davranışları", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi),** Ankara, 1997.

Arıkan Semra, **Girişimcilik: Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular,** Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002.

Aronson, E., **"**Integrating Leadership Styles and Ethical Perspectives", **Canadian Journal of Administrative Sciences**, 18, 2001.

Arslan, Mahmut, **İş ve Meslek Ahlakı**, 1. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Bass B.M. and P. Steidlmeier, "Ethics, Character, and Authentic Transformational Leadership Behavior", **Leadership Quarterly**, 10, 1999.

Bass B.M., "From Transactional to Transformational Leadership: Learning to Share the Vision", **Organizational Dynamics,** 18, 1990.

Bovet S., " The Burning Questions of Ethics", **Public Relations Journal**, November,1993.

Burns, J.M., **Leadership,** New York: Harper Row., 1978.

Can Halil, Tuncer D. ve D.Y. Ayhan, **Genel İşletmecilik Bilgileri**, 14. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.

Can, Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, 6. Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2002.

Certo S.C., **Modern Management**, Ninth Edition, Prentice Hall, USA., 2003.

Clarke R. and J.Aram, "Universal Values, Behavioral Ethics and Entrepreneurship", **Journal of Business Ethics,** 16, 1997.

Dessler G., **Management Leading People and Organizations in the 21st Century**, Second Edition, Prentice Hall, USA., 2001.

Dickson, M.W., Smith, D.B., Grojean, M.W. ve Ehrhart, M., "An Organizational Climate Regarding Ethics: The Outcome of Leader Values and The Practices that Reflect Them", **Leadership Quarterly**, 12,: 2001.

Drafke M.W. and S. Kossen, **The Human Side of Organizations,** Sevent Edition, Addison Wesley, USA., 1998.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Genişletilmiş 2. Baskı, ve 6. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011.

Salih Güney, **Örgütsel Davranış**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011.

Hartog D.N, Muijen J.J.V. and P.L. Koopman, " Transactional versus Transformational Leadership: An Analysis of the MLQ", **Journal of Occupational and Organizational Psychology,** 70, 1997.

Hisrich, R.D. and M.P. Peters, **Entrepreneurship**, Fifth Edition, Mc Graw Hill, The International Edition, NewYork, 2002.

Hodgetts R. and D.F. Kuratko (1991), **Management**, Harcourt Brace Jovanovich Inc.,1991, p.670.

Kessler Gerhard, **Sosyolojiye Başlangıç**, Çev. Fahri Fındıkoğlu, İÜİşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1985.

Kuratko D.F. and R.M. Hodgetts, **Entrepreneurship A Contemporary Approach**, Third Edition, The Dryden Press, USA., 1995.

May, D.R., Hodges, T.D, Chan, A.Y.L and B.J. Avolio, "Developing the Moral Component of Authentic Leadership", **Organizational Dynamics,** Vol:32, 2003.

McHugh F., **Ethics**, Yayın No:Tusiad-T/ 92, İstanbul,1992.

Robbins, S.P. and D.A. DeCenzo, **Fundamentals of Management,** Second Edition, Prentice Hall, USA.,1998.

Şimşek Şerif, Akgemci T. ve A.Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütsel Davranış,** 3.Baskı, Adım Matbaacılık ve Ofset, Konya, 2003.

Tracey J.B. and T.R. Hinkin, "Transformational Leadership or Effective Managerial Practices?", **Group & Organization Management**, 23, 1998.

Trevino, L.K., Hartman, L.P. ve Brown, M., "Moral Person and Moral Manager: How Executives Develop a Reputation for Ethical Leadership", **California Management Review**, 42, 2000.

Yukl G., **Leadership In Organizations.** (3rd Ed.). Englewoods Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1994.

Yukl G., **Leadership In Organizations,** Fifth Edition, Prentice Hall-International Edition, USA., 2002.

Zimmerer Thomas W. and Norman M. Scarborough, **Essentials of Entrepreneurship and Small Business Management**, Second Edition, Prentice Hall, 1998.

Bölüm 11

LİDERLİK KONUSUNDA GELİŞTİRİLEN KURAMLAR

I. LİDERLİK KONUSUNDA GELİŞTİRİLEN KURAMLAR HAKKINDA GENEL GÖRÜŞ

Duygusal yapıları nedeniyle insanlar birlikte yaşamaya, yani gruplar ve toplumlar oluşturmaya yönelmiştir. Sosyal gruplar bireylerin birbirleriyle etkileşimleri sonucu meydana gelirler. İnsanların birbirleriyle sosyal ilişkide bulunmalarının nedeni; kendi düşünce, istek ve amaçlarını tek başına gerçekleştirememelerinden ileri gelmektedir. Bir kişinin tek başına bir işi başaramaması hâlinde, başkaları ile bir araya gelerek o işi başarması doğaldır. Başka bir deyişle, bir insanın yalnız başına yapamayacağı bir iş için diğer insanlardan yardım istemesi son derece doğaldır. Bu yardımlaşmayla beraber bilgi ve araç alışverişinde de bulunulmuştur. Ayrıca grup hâlinde yaşamanın verdiği güven ve güç, insanların doğa ile mücadelelerinde başarılı olmalarını da sağlamıştır. Yani doğa ile mücadele insanların gruplar oluşturmasını sağlamıştır.

İnsanların toplumsal yaşantı içine girmesiyle ortaya çıkan benlik ve menfaat duyguları, sorunlar yaşamalarına neden olmuştur. Aynı duygu, düşünce ve fikre sahip olanlar, güç kazanmak için ve fikirlerine taraftar bulmak için yeniden gruplaşmaya başlamışlardır. Bu gruplar zamanla büyümüş ve bu büyüme ile birlikte birçok iç ve dış sorun ortaya çıkmıştır. Tabii ki bu sorunları da çözüme kavuşturmak için çeşitli toplumsal tedbire ihtiyaç duyulmuştur. İşte bu toplumsal sorunları kendi lehlerine çözüme kavuşturmak isteyen gruplar, kendi içlerinde bu sorunları iyi bir şekilde çözecek olan kişileri görevlendirmişler, diğerleri ise kendi işleriyle uğraşmaya bırakılmışlardır. Böylece ilk toplumsal yaşantının temeli atılmış, bu yaşantı da değişik isimlerle, çeşitli sorunları çözecek ve ihtiyaçları karşılayacak örgütleri bünyesinde geliştirerek günümüze kadar süregelmiştir. Bu şekilde meydana gelen toplumların hemen hemen hepsinde bir lider ortaya çıkarak topluma yön vermiştir. Bu liderler iç ve dış sorunları çözümleyen ve toplu-

KAYNAKÇA

Baltaş Acar, **Ekip Çalışması ve Liderlik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Cafoğlu Zühal, 'Liderlik: Bilgi-Karizma Değişim'**, 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu (5-6 Haziran 1997), Bildiriler Kitabı,** Cilt 1 İstanbul, Deniz Harp Okulu Basımevi, 1997.

Conger Jay A., Rabindra N. Kanungo, "Toward a Behavioral Theory of Charismatic Leadership in Organizational Settings", **Academy of Management Reviev**, Vol: 12, No: 4, 1987.

Conger Jay A., R. N. Kanungo, S. T. Menon and P. Mathur, "Measuring Charisma: Dimensionality and Validity of The Conger-Kanungo Scale of Charismatic Leadership", **Canadian Journal of Administrative Sciences,** 14 (3), 1997.

Fındıkçı İlhami, **Hizmetkar Liderlik**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2009.

Heper Metin, "Atatürkçülük: Karizmanın Emredici Siyasal Çerçeveye Dönüşümü", **Prof. Dr. Bülent Nuri Esen Armağanı,** Ankara, 1977.

Hodgkinson Christopher, **Yönetim Felsefesi**, Çev. İbrahim Anıl, Binali Doğan, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Howell Jane M. and Peter J. Forst, "A Laboratory Study of Charismatic Leadership", **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 1989.

Karakaş Fahri, **Sıfır Merkez Liderlik**, Hayat Yayınları, İstanbul, 2009.

Kılınç Taner, 'Lider Durumsallığın Ötesi (II), Karizmatik Liderlik Yaklaşımı', **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu (5-6 Haziran 1997), Bildiriler Kitabı, Cilt 2**, İstanbul, Deniz Harp Okulu Basımevi, 1997

Kovanogh Dennes, **Crisis; Charisma and British Political Leadership: Winston Churchillas the Outsider,** Sage Puplications London, 1974.

Larsson S. and Ronnmark L. "The Concept Of Charismatic Leadership Its Application To An Analysis Of Social Movements And A Voluntary Organization In Sweden", **International Journal of Public Sector Management,** Vol:9, No:7, 1996.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, 6th ed., McGraw Hill Inc., New York, 1992.

Nadler David A., Michael L. Tushman, "Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change", **California Management Review,** Vol: 32, No: 2, Winter, 1990.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Furkan Ofset, Bursa, 2008.

Tezcan Mahmut, **Eğitim Sosyolojisine Giriş**, AÜ Basımevi, Ankara, 1981.

Tuomo Takala, "Charismatic Leadership: A Key Factor In Organizational Communication, Corparate Communications", **An International Journal**, Vol. 2, No.1,1997.

Weber Max, **On Charisma and Institation Building, Selected Papers** (Editör) S. Eisentad, Univ of Chicago press, USA, 1968.

Werner İsabel, **Liderlik ve Yönetim**, Çev. Vedat Ünver, Rota Yayınları, 1993, İstanbul, 1993.

Yukl G., **Leadership In Organizations**, Third Edition, Prentice Hall International, 1994.

3. Basım

Kavramlar, Prensipler, Uygulamalar

LOJİSTİK

El Kitabı

Küresel Aktörlerin Lojistik Pratikleri

Doç. Dr. M. Hakan KESKİN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1185
İşletme No.: 31
ISBN : 978-605-320-089-5
© 3. Basım, Kasım 2015

LOJİSTİK EL KİTABI - Küresel Aktörlerin Lojistik Pratikleri
Doç. Dr. M. Hakan KESKİN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Keskin, Hakan, M.
LOJİSTİK El Kitabı - Küresel Aktörlerin Lojistik Pratikleri / *M. Hakan KESKİN*
3. Basım, XX+530 s., 195x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-089-5
1. Lojistik 2. Tedarik Zinciri Yönetimi 3. Küresel Lojistik 4. Tarihte Lojistik 5. Türkiye'de Lojistik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

LOJİSTİK EL KİTABI
KİTAP İÇERİKLERİ

fotoğraf | imgkid.com

Birinci Kitap **LOJİSTİĞİN YAPISÖKÜMÜ**	Bölüm I	LOJİSTİĞİN KAVRAMSAL BOYUTU
	Bölüm II	LOJİSTİĞİN AKADEMİK ÇÖZÜMÜ
	Bölüm III	LOJİSTİK EĞİTİM
	Bölüm IV	ÖZEL LOJİSTİK ALANLARI
İkinci Kitap **LOJİSTİĞİN ARKA PLANI**	Bölüm I	LOJİSTİĞİN DEĞİŞİM SÜRECİ
	Bölüm II	TARİHTE LOJİSTİK
Üçüncü Kitap **KAZANDIRAN LOJİSTİK**	Bölüm I	TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNE GİRİŞ
	Bölüm II	DIŞ KAYNAK KULLANIMI (OUTSOURCING)
	Bölüm III	ENVANTER YÖNETİMİ
	Bölüm IV	DEPO YÖNETİMİ
	Bölüm V	ELLEÇLEME
	Bölüm VI	PAKETLEME
	Bölüm VII	ULAŞTIRMA YÖNETİMİ
	Bölüm VIII	BAKIM YÖNETİMİ
	Bölüm IX	SATIN ALMA
Dördüncü Kitap **TÜRKLERDE VE TÜRKİYE'DE LOJİSTİK**	Bölüm I	TÜRKLERİN LOJİSTİK GEÇMİŞİ
	Bölüm II	TÜRKİYE'DE LOJİSTİK
Beşinci Bölüm **ULUSLARARASI LOJİSTİK**	Bölüm I	KÜRESEL LOJİSTİĞİN DİNAMİKLERİ
	Bölüm II	KÜRESEL AKTÖRLERDE LOJİSTİK

fotoğraf |forum.shiftdelete.net800 × 559

Osmanlı Devleti'nde İbrahim Müteferrika'nın Gutenberg'den yaklaşık üç asır sonra 1729'da bastığı ve Türkçe basılan ilk kitaplardan birisi olarak bilinen

Tercümat üs-silah il Cevheri

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

Yabancı Dilde Olanlar

Alan Rushton, Phil Croucher, Peter Baker, **The Handbook of Logistics and Distribution Management**, Fourth Edition, London, Kogan Page, 2010.

Alessandra Cozzolino, **Humanitarian Logistics, Cross-Sector Cooperation in Disaster Relief Management,** Springer, 2012.

Alexander de Grahl, **Success Factors in Logistics Outsourcing**, Gabler Verlag, 2012.

Alice Yalaoui, Hicham Chehade, Farouk Yalaoui and Lionel Amodeo, **Optimization of Logistics**, John Wiley & Sons, Inc., 2012.

Andrew C. Lyons, Adrian E. Coronado Mondragon, Frank Piller, Raúl Poler, **Customer-Driven Supply Chains From Glass Pipelines to Open Innovation Networks,** Springer, 2013.

Avraham Shtub and Reuven Karni, **ERP: The Dynamics of Supply Chain and Process Management,** Springer, 2009.

Andre Langevin, Diane Riopel, **Logistics Systems: Design and Optimization**, Springer,USA, 2005.

Andrew Kaplan, **Putting Your Warehouse on Speaking Terms**, Food Logistics March 15,2002.

A. B. Bosworth, **Alexander and the East: The Tragedy of Triumph,** Clarendon Press, Oxford, 1996.

Ann M.Brewer, Kenneth J Button, David A Hensher, **Handbook of Logistics and Supply- Chain Management**, Thomson Learning, 2001.

A.T.Kearney, Inc., **Measuring Productivity in Physical Distribution** (Chigago: National Council of Physical Distribution Management, 1978).

Betty A. Kildow, **A Supply Chain Management Guide to Business Continuity,** Amacom, 2011.

Bernard J. La Londe ve Paul H. Zinszer, **Customer Service: Meaning and Measurement,** Chigago:National Council of Physical Distribution Management, 1976.

Bertman, Stephen, **Handbook to Life in Ancient Mesopotamia**, New York. Oxford UP. 2005.

Bryan Fugate, **Operation Barbarossa: Strategy and Tactics on the Eastern Front,** 1941.

Carole Hillenbrandt, **The Crusades: Islamic Perspectives,** Edinburgh, Edinburgh University Press, 1999.

Chad W Autry Stanley ,E Griffis Thomas, J Goldsby, L Michelle Bobbitt, **Warehouse Management Systems: Resource Commıtment, Capabılıtıes, and Organizational Performance**, Journal of Business Logistics; 2005; 26, 2.

C. L. Dunlop, A **Practical Guide to Maintenance Engineering**-Elsevier Ltd, Butterworth-Heinemann, 1990.

Dale S. Rogers and Ronald S. Tibben-Lembke, **Going Backwards: Reverse Logistics Trends and Practices**, Pittsburgh, PA, Reverse Logistics Executive Council, 1999.

Dan Burges, **Cargo Theft, Loss Prevention, and Supply Chain Security**-Butterworth Heinemann, 2012.

Daoud Ait-Kadi, Marc Chouinard, Suzanne Marcotte, Diane Riopel, **Sustainable Reverse Logistics Network: Engineering and Management,** Wiley-ISTE, 2012

Dave Piasecki, **Optimizing Economic Order Quantity,** IIE Solutions, Vol.33 No.1,2002.

David C Twist, **The Impact of Radio Frequency Identification on Supply Chain Facilities**, Journal of Facilities Management; Mar 2005.

David E. Mulcahy, Joachim Sydow, **A Supply Chain Logistics Program for Warehouse Management,** Auerbach Publications, 2008.

David Luton, **Selecting a New Warehouse Site** Modern Materials Handling 55, no.4, April, 2000.

David Simchi-Levi, Julien Bramel, Xin Chen, **The Logic of Logistics: Theory, Algorithms, and Applications for Logistics and Supply Chain Management**, Third Edition Springer, 2005.

Deborah Catalano Ruriani, **Return, Reverse, Recyle, Inbound Logistics**, August 1997.

Diana Twede, **Logistics Issues in Returnable Packaging**, Proceedings of the 29th Annual Transportation and Logistics Educators Conference , September 24, 2000.

Dick Friedman, **The ABCs of Warehouse Technology** Electrical Wholesaling; Dec 2008; 89, 12.

Dimitry Ivanov and Boris Sokolov, **Adaptive Supply Chain Management**, Springer, 2009.

D.Gillen and H.Noori,**Performance Measuring Matrix for Capturing the Impact of AMT,** International Journal of Productivity Research 33 (7): 2037-2048.

Don Nyman and Joel Levitt, **Maintanance,Planning, Scheduling, Coordinating**, Indsutrial Press Inc., 2001

Donald Bowersox, David, J.Gloss, M.Bixby Cooper, John C. Bowersox, **Supply Chain Logistics Management : An Introduction to Supply Chain Management**, Palgrave, MacMillan, 2013.

Donald J. Bowersox , David J. Closs, **Logistical Management: The Integrated Supply Chain Process,** Singapur, 1996.

Donald Bowersox, David J. Closs,M.Bixby Cooper, **Supply Chain Logistics Management,** Mc Grawhill, Secon Edition, 2002.

Donald J. Bowersox, David J.Gloss and Thedore P.Stank, **21st Century Logistics: Making Supply Chain Integration a Reality**, Oak Brook, II Conucil of Logistics Management, 1999.

Donald J. Bowersox, David J.Gloss and Thedore P.Stank, **21st Century Logistics: Making Supply Chain Integration a Reality**, Oak Brook, II Conucil of Logistics Management, 1999.

Donald W Engels, **Alexander the Great and the Logistics of the Macedonian Army**, University of California Press, Berkeley, 1978.

Donald Waters, **Logistics: An Introduction to Supply Chain Management**, Palgrave, MacMillan, 2003.

Global Logistics, New Directions in Supply Chain Management, Kogan Page, 2012.

Douglas Lambert, **The Development of an Inventory Costing Methodology: A study of the Costs Associated with Holding Inventory**, Chigago: National Council of Distribution Management, 1976.

E. Kay, **A Mathematical Model for Handling in a Warehouse,** 1968. Pergamon Press.

Edgar M.Hoover, **The Location of Economic Activity** New York, McGraw Hill, 1948.

Edward A. Silver, David F.Pyke and Rein Peterson, **Inventory Management and Production Planning and Scheduling,** John Wıley &Sons, 1998.

Edward Frazelle, **Supply Chain Strategy, the Logistics of Supply Chain Management,** McGraw-Hill,2002.

Emilio Fajardo, Robert Herreman, Graeme Glenister, Sergio Di Cicco, Cornelis Bouman, **Life Cycle Management in NATO**, NATO CALS Office, NATO HQ Boulevard Léopold III, 1110 Brussels, Belgium.

Emily Nelson and Ann Zimmerman, **Minding the Store: Kımberly-Clark keeps Costco in Diapers, Absorbing Costs Itself**, The Wall Street Journal, September 7, 2000.

Eric Peltz, et.al., **Sustainment of Army Forces in Operation Iraqi Freedom**, RAND Corparation, 2005.

Ernia Raia, **Swept Away by Tennant** Purchasing, September 22,1994

Fred A. Kuglin**, Customer-Centered Supply Chain Management (A link-by-link guide)**, American Management Assosication,1998.

Francis J.Quinn, **Communication in Real Time-Logistics Management and Distribution Report 37,** no.1, January 1998.

Gianpaolo Ghiani, Gilbert Laporte, Roberto Musmanno, **Introduction to Logistics Systems, Planning and Control,** John Wiley Sons ltd., UK, 2004.

Grant Norris, Ian Wright,James Hurley,John R. Dunlavy, Alison Gibson, **SAP: An Executive's Comprehensive Guide**, Newyork,1998.

Giuliano AMERINI, **TransportEuropean port activity in 2009 hit by the general economic crisis,** EuroStat Statistics in Focus, 65/2010.

Gudehus, Timm, Kotzab, Herbert, **Comprehensive Logistics,** 2nd edition, Springer, 2012.

Gyöngi Kovács **Relief Supply Chain Management for Disasters,** Business Science Reference, 2012.

Hamdy A. Taha, **Yöneylem Araştırması**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2000.

Hartmut Stadtler, Christoph Kilger, **Supply Chain Management and Advance Planning, Concepts, models Software and Case Studies,** Second edition,Springer, 2002.

Helen Atkinson, **Year of the 3 PLs**, JoC Week, February, 18, 2002.

Ingo Wieck, Martin Streichfuss, Thorsten Klaas-Wissing and Wolfgang Stölzle, **Switchpoints for the Future of Logistics (A Study by Roland Berger Strategy Consultants in Cooperation with University of St. Gallen,Chair of Logistics Management)** Springer, 2012.

J.David Viale, **Basics of Inventory Management (From Warehouse to Distribution Center)** , A Fifty Minutes Series Book, Crisp Leraning, 1996.

James Aaron Cooke, **Re-inventing the Public Warehouse,** Logistics Management & Distribution Report May, 2000

When to Choose a Narrow Aisle Lift Truck, Traffic Management , 28, no.12., December 1998.

James Alvin Huston, **The Sinews of War: Army Logistics, 1775 - 1953**, Army Historical Series, Office Of The Chief Of Military History, 1966.

James H. Bookbinder (edt.), **Handbook of Global Logistics Transportation in International Supply Chains,** Springer, 2013.

James B.Rice, Richard M. Hoppe, **Supply Chain vs. Supply Chain,** Supply Chain Management Review, Vol.5., 2001.

James R. Stock, Douglas M. Lambert, **Strategic Logistics Management,** Fourth Edition, McGraw Hill, 2001.

James R. Stock, **Development and Implementation of Reverse Logistics Programs** (Oak Brook, IL: Council of Logistics Management, 1998).

James V. Jones, **Integrated Logistics Handbook**,Third Edition, Sole Press, 1987.

Jens Kappauf, Bernd Lauterbach and Matthias Koch, **Logistic Core Operations with SAP, Inventory Management, Warehousing, Transportation, and Compliance,** Springer, 2012.

Jeremy Shapiro**, Modeling the Supply Chain**, Thomson Learning, 2001.

Jesus Gonzalez-Feliu,Frédéric Semet,Jean-Louis Routhier **Sustainable Urban Logistics: Concepts, Methods and Information Systems,** Springer, 2014.

Jihong Yan, **Machinery Prognostics and Prognosis Oriented Maintenance Management**, Wiley , Singapore, 2015.

John Coyle, Edward Bardi, C.John Langley**, The Management of Business Logistics, A Supply Chain Perspective,** South-Western, Thomson Learning, 2003.

John Dixon Campbell, **Uptime Strategies for Excellence in Maintenane Management**, Productivity Press., 1995.

John G. Wensveen**, Air Transportation, A Management Perspective,** Seventh Edition, Ashgate, 2011.

John L. Gattona, ed. **Strategic Supply Chain Alingment**, (Hampshire England,: Gower,1998)'de Bruce Richmond, Ann Burns, Jay Mabe, Linda Nuthall, Rick Tole.

Joseph L Walden, **Velocity Management in Logistics and Distribution: Lessons from the Military to Secure the Speed of Business,** 2005.

John Moubray, **Reliability-Centered Maintanance,** Second Edition, Indsutrial Press Inc., 1992.

John T.Mentzer, et al., **Defining Supply Chain Logistics Management** Journal of Business Logistics, Vol.22, No.2, 2001.

Jonathan Roth, **The Logistics of the Roman Army at War (264 B.C. – A.D.235).** (Leiden; Boston; Köln: Brill) 1998.

Joseph S.Nye Jr., **Understanding International Conflictcs-An Introduction to Theory and History,** Fifth Edition, Pearson Longman, 2005.

Julien Bramel, **The Logic of Logistics: Theory, Algorithms, and Applications for Logistics Management,** Springer, 1997.

Julian Thompson, **Lifeblood of War: Logistics in Armed Conflict**, Brassey's, London, 1998.

Khairy A. H. Kobbacy, D. N. Prabhakar Murthy, **Complex System Maintenance Handbook,** Springer London, 2008.

Kathleen M.Eisenhardt ve D. Charles Galunic, **Coevolving: At Last a Way to Make Synergies Work**, Harvard Business Review, January-February 2000.

Kee-hung Lai and T.C.E. Cheng, **Just-in-Time, Logistics,** Gower, 2009.

Ken Mark, **the Inconvenient Truth About RFID**, Canadian Transportation Logistics; May 2007; 110, 5, p. 24

Kenneth B.Ackerman, **The Changing Role of Warehousing** Warehousing Forum 8, no.12 (November 1993).

Kristi Labetti, **Designing for Security,** Frozen Food Age, June, 2002.

Kurt C. Hoffman **With critical Parts, Delivery is Counted in Hours not Days** Global Logistics&Supply Chain Strategies, June, 2000.

Laetitia Dablanc, Jean-Paul Rodrigue, **A Key for the New Urban Economy**, (National Institute for Transport and Safety Research, Universite de Paris-Est.) July, 2009.

Lawrence D. Freedebnall, Ed Hill, **Basics of Supply Chain Management**, Chapter 16.CRC Press LLC, 2001.

Leo Huberman, **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, (Çev. Murat Belge), İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

LeRoy H.Remp, **Hydrogen Pipeline Exprience**, Study Paper,DOE, Working Group Workshop, 31 Ağustos 2005.

Liz Parks,**CRP Investment Pay Off in Many Ways,** Drug Store News, February 1, 1999.

Lyes Benyoucef, Jean-Claude Hennet, Manoj Kumar Tiwari**, Applications of Multi-Criteria and Game Theory Approaches Manufacturing and Logistics,** Springer, 2013.

Mark Y. D. Wang, **Accelerated Logistics: Streamlining the Army's Supply Chain,** Rand, 2000.

Martin Van Creveld, **Supplying War: Logistics from Wallenstein to Patton**, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.

Mary Acihlmayr, **Before Building, Cube Out with Narrow Aisles**, Transportation and Distribution, June,2002.

Mehmet Avcı (Editör) **Elazığ Genç Demiryolunun İşletmeye Alınması**, (İlk Basım 1947) (Tıpkı İkinci Basım), TCDD Genel Müdürlüğü, Nisan 2006.

Micheal Lenders and Harold E. Fearon, **Purchasing and Material Management,** 10th ed. Homewood, IL: Richard D.Irwin 1993.

Micheal McGinnis, **The Relative Importance of Cost and Service in Freight Transportation Choice: Before and After Deragulation**, Transport Journal Vol. 30, No.1, Fall, 1990.

Michael Wood, **In the Footsteps of Alexander The Great: A Journey from Greece to Asia,** University of California Press, 1997.

Murray Williamson. **Strategy for Defeat: The Luftwaftte**, 1933 - 1945.

Newton Birkheard and Robert Schirmer **Add Value to Your Supply Chain,** Transportation & Distribution, 1999.

Nynke Faber; Rene B M de Koster; Steef L van de Velde, **Linking Warehouse Complexity to Warehouse Planning and Control Structure: An Exploratory Study of the Use of Warehouse Management Information Systems,** International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 2002.

Paul Graham, **Taking the Hazards Out of Hazmat Storage,** Occupational Hazards July, 2002.

Paul R. Murphy Jr., Donald F.Wood, **Contemporary Logistics,** Eight Edition, Pearson Education International, Prentice Hall 2004.

Paul R. Murphy, Richard F. Poist, **Third Party Logistics:Some User Versus Provider Perspectives,** Journal of Business Logistics Vol.21, No.1, 2000.

Paulina Golinska and Marcin Hajdul (edt.) **Sustainable Transport New Trends and Business Practices,** Springer, 2012.

Peter Nyhuis, **Fundamentals of Production Logistics - Theory, Tools and Applications**, Springer-Verlag, 2009.

Philip F. Evers, Donald V. Harper and Paul M. Needham, **The Determinants of Shipper Perceptions of Mods**, Transport Journal Vol. 36, No.2 (Winter 1996).

Ralph Borsodi, **The Distribution Age**, Newyork, D. Appleton 1927.

Reza Farahani, Shabnam Rezapour, Laleh Kardar, **Logistics Operations and Management Concepts and Models**, Elseiver, 2011.

Richard B. Chase, Nicholas J. Aquilano, F.Robert Jacobs, **Production and Operations Management ,** 8th ed (Burr Ridge,IL: Richard D.Irwin).

Robert Malone, **Chain Reaction: How Todays Best Companies Manage Their Supply Chains for Superior Performance,** Kaplan Publishing, 2007.

Roberta E. Weisbrod, Ernest Swiger, Gerhardt Muller, F. Mack Rugg, J.D., Mary Kay Murphy, **Global Freight Villages: A Solution to the Urban Freight Dilemma**, (www.uppermidwestfreight.org)

Roberta S. Russell and Bernard W. Taylor, **Operations Management,** Prentice Hall; 4th edition, March 2002.

Roger Mortop, **Keep Product form Wandering Off,** Transportation and Distribution June, 1999.

Rogers S. Dale, Ronald S. Tibben-Lembke, **Going Backwards: Reverse Logistics Trends and Practices,** University of Nevada, Reno, Center for Logistics Management, Reverse Logistics Executive Council, 1998.

Ronald H. Ballou, **Business Logistics/Supply Chain Management, Planning, Organization and Controlling the Supply Chain, 5th Edition,** Pearson Education International, Prentice Hall, 2004.

Ronald Ballou and James Masters, **Facility Location Commercial Software Study** Journal of Business Logistics 20, no.1, 1999.

Rosabeth Moss Kanter **Collobarative Advantage: The Art of Alliance** Harvard Business Review, July/August 1994.

Samuel Greengard, **Discover Best Practices Through Benchmarking,** Personnel Journal, November 1995.

Sandeer deLeeuw, Ad R. vanGoor, and Rien Ploos van Amstel, **The Selection of Distribution Control Techniquies,** The International Journal of Logistics Management 10, no.1, 1999.

Scott Burchill and Andrew Linklater, **Theories of International Relations**, McMillan Press Ltd., London, 2006.

Steven Gold, **A New Approach to Site Selection** Distribution 90, no.13, 1991.

Steven Nahmias, **Production and Operation Analysis**, Third Edition, Irwın,1997.

Sunil Chopra, Peter Meindl, **Supply Chain Management: Strategy, Planning and Operation**, 5th edition, Pearson, 2013.

Sung-Chi Chu, Leung, L.C., Yer Van Hui, Waiman Cheung, **4th Party Cyber Logistics for Air Cargo**, Springer, 2004.

Terry Wireman, **Developing Performance Indicators fo Managing Maintenane**, Indsutrial Press Inc., 1998.

Benchmarking Best Practices in Maintenance Management-Industrial Press, Inc. 2003.

Timm Gudehus, Herbert Kotzab, **Comprehensive Logistics**, Second Revised and Enlarged Edition, Springer,2012.

Thomas A. Cook, **Compliance in Today's Global Supply Chain,** CRC Press, 2010.

Thomas Feare, **Storage Less, Stage More,** Modern Materials Handling 55, No.5,May, 2000.

Todd Nighswonger, **Are You Storing Hazardious Materilas Safety?,** Occupational Hazards June,2000.

Tom Andel,

Reverse Logistics: A Second Change to Profit, Transportation and Distribution, July 1997.

Temporary Warehousing, to the Rescue, Transportation and Distribution, November, 1997.

Tom Davis, **Effective Supply Chain Management** Slaoan Management Reivew 34, no.4, Summer 1993.

Toshio Nakagawai, **Random Maintenance Policies**, Springer, London, 2014.

Tsan-Ming (Jason) Choi (Editor), **Handbook of Newsvendor Problems: Models, Extensions and Applications,** Springer, London, 2012.

Vladimir P. Goss., ed. **The Meeting of Two Worlds: Cultural Exchange Between East and West During the Period of the Crusades.** Kalamazoo: Medieval Institute Publications, Western Michigan University, 1986.

Wendee V. Rosenau, et.al., **Returnable/Reusable Logistical Packaging: A Capital Budgeting Investment Decision Framework**, Journal of Business Logistics, Vol. 17, No.2, 1996.

Wallace J. Hopp, Mark L. Spearman, **Factory Physics**, Second Edition, McGrawhill, New York, 2000.

Wendee V. Rosenau, et.al., **Returnable/Reusable Logistical Packaging: A Capital Budgeting Investment Decision Framework**, Journal of Business Logistics, Vol. 17, No.2, 1996.

William Carlisle, **States are closing Firms-Candy Store** Arizona Republic, 24, 1994.

Vivek Sehgal, **Enterprise Supply Chain Management: Integrating Best in Class Processes,** Wiley, 2009.

Yao-Hua Tan, Niels Bjørn-Andersen and Stefan Klein (Editors) **Accelerating Global Supply Chains with IT-Innovation, ITAIDE Tools and Methods,** Springer, 2010.

Yuen Ha (Venus) Lun, Kee Hung Lai and T. C. E. Cheng, **Shipping and Logistics Management,** Springer, 2010.

Yuri Merkuryev, Galina Merkuryeva, Miquel Angel Piera (Editors), **Simulation-Based Case Studies in Logistics,** Springer, 2010.

Türkçe Olanlar

A.Zafer Acar, **Depolama ve Depo Yönetimi, Nobel,** 2010, Ankara.

A. Zafer Acar ve Murat Köseoğlu, **Lojistik Yaklaşımıyla Tedarik Zinciri Yönetimi**, Nobel Yayın Dağıtım Yayın Dağıtım, Ankara, 2014.

Adam Smith, **Milletlerin Zenginliği, (The Wealth of Nations)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları / Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, 2009.

Abdülkadir Baharçiçek, **Uluslararası Sistemdeki Yeni Yapılanmaların Türkiye Açısından Yarattığı Bazı Önemli Sonuçlar Üzerine Bir Değerlendirme**, Yeni Türkiye Dergisi 21. yy. Özel Sayısı, Cilt II, 1998.

Abdülkerim Özaydın, (İbnü'l-Esir, X) **el-Kâmil fi't Tarih**, (çev.Ahmet Ağırakça), İstanbul, 1987.

Alptekin Esin, **Yöneylem Araştırmalarında Yaralanılan Karar Yöntemleri**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2003.

Afet İnan, **Türk Osmanlı Tarihinin Karakteristik Noktalarına Bir Bakış**, Belleten, Cilt 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları Sayı: 005-006, 1938

Ahmed bin Mahmud, **Selçukname I-II**, Haz.: Erdoğan Merçil, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977.

Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **Bilinmeyen Osmanlı,** OSAV, İstanbul, 1999.

Ahmet Öztürk, **Yöneylem Araştırması**, Ekin Kitapevi, Ankara, 2005.

Al - Melik - Al – Zahir, **Baypars Tarihi,** (Baypars) Hakkındaki Tarih, Cilt II , (çev., M. Şerafeddin Yaltkaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

A.İ. Melyukova, **İskitler ve Sarmatlar**, (çev. İ. Togan), Erken İç Asya Tarihi, (der. D. Sinor), İstanbul, 2002.

Atilla Yıldıztekin, H.M. Celik, TR83 Lojistik Master Planı Projesi. 2010.

Bahattin Ögel, **Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi**, C. 1, Ankara, 1981.

Baskın Oran **Türk Dış Politikası**, (1919-1980 dönemi) I nci Cilt, 15. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, Derin Yayınları, 2003.

Bostan Çelebi,**Gazavat-ı Sultan Süleyman**, Ayasofya Kitaplığı, İstanbul, No.3317.

Carl Von Clausewitz, **Savaş Üzerine**, Fahri Çeliker (çev), İstanbul, 1999.

Can Aktan, **Değişim ve Yeni Global Yönetim**, TÜGİAD, 2002.

Cem Saatçioğlu, **Ulaştırma Ekonomisi Teori ve Politika**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2011.

Cemal Yıldırım, **Bilim Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2008.

Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul,1967.

Cevdet Gökalp, **Kaynaklara Göre Orta Asya'nın Önemli Ticari ve Askeri Yolları (M. S. 552-999)** , Ankara, 1973.

Enrst H.Gombrich, **Dünya Tarihi,** (Çev: Prof.Dr.Ahmet Mumcu), 6. Baskı, İnkılâp Yayınları, 1987, İstanbul.

Erdoğan Öznal, **The Future of NATO**, National Strategy, Mayıs 2003.

Erol Eren, **Yönetim ve Organizasyon**, Beta, İstanbul, 1993.

Erol Güngör, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1995.

Francis Fukuyama, **Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması** (Çev: Ahmet Buğdaycı), TC İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000.

Genelkurmay Başkanlığı,

Değişen ve Gelişen Çağda Lojistik, Genel Kurmay Başkanlığı, 2004, Ankara,

Osmanlı İmparatorluğu'nda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri, GenKur. Basımevi, Ankara.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, III ncü Cilt 2 nci Kısım, GenKur. Basımevi, Ankara.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, III ncü Cilt 4 ncü Kısım, (Ek-9) GenKur. Basımevi, Ankara.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, III ncü Cilt 7 nci Kısım, Osmanlı İmparatorluğu Kara Kuvvetleri'nin İdari Faaliyetleri ve Lojistik (1299-1913), GenKur. Basımevi, Ankara.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi, Mercidabık (1516) ve Ridaniye (1517) Meydan Muharebeleri, III ncü Cilt 2nci Kısım eki, GenKur. Basımevi, Ankara.

Genkur Harp Tarihi Başkanlığı,**Osmanlı İmparatorluğu'nda Kollar Ulak ve İaşe Menzilleri**, GenKur. Basımevi, Ankara.

Gültekin Kuyzu Salih Tekin, **Ulaşım ve Lojistik Master Planı** TR81 Düzey 2 Bölgesi (Zonguldak-Karabük-Bartın), TOBB, 2013;

Halil Can, **Organizasyon ve Yönetim**, Siyasal Kitapevi, 2005.

Halil Can, Sema Güney , **Genel İşletme, İlkeler, Kavramlar, Kurumlar,** Arıkan Yayınları.

Halil İbrahim Bahar, **Sosyoloji**, Usak Yayınları: 31, Ankara, 2009.

Halil Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt III, Akgün Matbaası, İstanbul, 1946.

Halil Seyitoğlu, **Uluslararası İktisat**, Güzem Yayınları, 12. Baskı, İstanbul, 1998.

Haluk Aygüneş, et al. **Yöneylem Araştırması Ders Kitabı**, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara, 2001.

Hoca Saadettin, **Tacüt-Tevarih**, II nci Cilt, İstanbul, 1926, s.324. (Akt: TSK Tarihi, III. Cilt, II Kısım, Ankara,1977.)

Hulusi Demir, Şevkinaz Gümüşoğlu, **Üretim Yönetimi (İşlemler Yönetimi)**, Gözden Geçirilmiş Beşinci Baskı, Beta Yayınları, İstanbul,1998.

Hulusi Demir, **Üretim Yönetimi**, Cilt: I,2. Baskı, İzmir, 1984.

Hüsnü Erkan, **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, İş Bankası Yayınları, 1998.

İlter Akat, Gönül Budak, Gülay Budak, **İşletme Yönetimi**, Beta, İstanbul, 1994.

İlhan Erdem, **XIII. Asrın İlk Yarısında Anadolu'nun Doğusunda Yaşanan Hâkimiyet Mücadeleleri.** Tarih Araştırmaları Dergisi, sayı 30, Ankara 1997.

İsmail Hami Danişment, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi C.I**, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1950

İzzet Çıvgın, Remzi Yardımcı, **Çağdaş Dünya Tarihi**, Maya Akademi Yayınları, Ankara, 2007.

Jane Binham, et al., **Antik Dünya Ansiklopedisi,** (Çeviren Zeynep Tür) Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2010.

John Keegan, **Savaş Sanatı Tarihi,** (Çev. Füsun Doruker) İstanbul, 1995.

Kasım Karaman, Murat Canıtez, Emine Demir, Harun Yeniçeri, Mesut Bilginer, Bülent Erdoğan, Alaaddin İlker, Mustafa Kabacan, Güçlü Tümer, Ali Zengin, **Uygulamalı İhracat-İthalat İşlemler ve Dokümantasyon**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2008.

Kâzım Paydaş, **Ak-Koyunlu Devlet Teşkilâtı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Ortaçağ Tarihi) Anabilim Dalı,Doktora Tezi, Ankara 2003.

Kemal Sezen, **Yöneylem Araştırması**, Ekin Kitapevi, Ankara, 2004.

Lev Nikoloyeviç Gumilev, **Hunlar**, (Çev, D.A. Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2002.

Mehmet Altay Köymen**, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi; Cilt III, Alparslan ve Zamanı**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2001.

Mehmet Hasgüler, Mehmet Uludağ**, Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler** (Tarihçe, Organlar, Belgeler, Politikalar), Güncellenmiş Üçüncü Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

Mehmet Avcı (Edt.), **Erzurum'un İşletmeye Açılışı (20.X.1939)**, Tıpkı Basım, TCDD Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.

Mehmet Tanyaş, Murat Erdal, Fikret Zorlu, Can Fuat Gürlesel, Fevzi Filik, **Türkiye Lojistik Master Planı İçin Strateji Belgesi**, Türkiye İhracatçılar Meclisi Lojistik Konseyi İstanbul, Ekim 2011.

Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, III. Cilt,. M.E.B. Yayınları, İstanbul, 2004.

M.Hakan Keskin,

Tedarik Zinciri Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2015.

Exigence for the Common Logistics Policy for the Community and the Deconstruction of the Common Transportation Policy, African Journal of Business Management, Vol.6 , pp. 10697-10707, DOI: 10.5897/AJBM12.1118, 31 October 2012

Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi, Nobel Yayınları, IV.Baskı, Ankara, 2011.

Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği, ABGS, II.Baskı, Ankara, 2010.

Mithat Sertoğlu, **Resimli Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Ansiklopedisi, Cilt III**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1958.

Mümin Ertürk, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul,2000.

Mustafa Kalkan, **Orta Asya Türk Devletlerinde Ordu ve Savaş Stratejileri**, Kazan/Tataristan, 1995.

Osman Turan, **Selçuklu Kervansaraylar**, **(Selçuklular ve İslamiyet),** Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1980, (Belleten, X/39 (1946))

Ömer Dinçer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, M.Ü. Üniversitesi, İstanbul, 1991.

Ömer Lütfü Barkan, **Osmanlı Kanunları, C.I.**, Burhanettin Matbaası, İstanbul, 1943.

Rafet Aktaş, Aydın Koçak, Vedat Acar, **Kurumsal Kaynak Planlaması Teori ve Bilgisayar Destekli Uygulama Senaryoları**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2010.

Rojda Yıldırım, **UND'nin Sesi**, Uluslararası Nakliyeciler Derneği Yayın Organı, Sayı: 338, Mayıs 2010.

Salim Cöhce, **Türk Tarihine Giriş**, Çağ Ofset, Elazığ, 1995.

Sumru Tümer, **Toplam Kalite Yönetimine Geçiş ve Uygulamada Başarıyı Engelleyen Faktörler,** Verimlilik Dergisi, Toplam Kalite Sayısı, MPM Yayınları, 1993.

Şule Özkan, **Yöneylem Araştırması, Nicel Karar Teknikleri**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2005.

Taiichi Ohno, **Toyota Ruhu (Lo spirito Toyota)**, Scala Yayıncılık, 5.Basım, 2010, İstanbul.

Tamer Koçel, **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Yayınları, 10. Bası, İstanbul, 2005.

Tayyip Gökbilgin, **Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan**, Osman Yalçın Basımevi, İstanbul.

Tuncer Baykara, **Türk Kültürü,** IQ Kültür Sanat Yayıncılık,3, Baskı, İstanbul, 2007.

Vildan Korul, Hatice Küçükönal, **Türk Sivil Havacılık Sisteminin Türk Sivil Havacılık Sisteminin Yapısal Analizi,** Çalışma Kağıdı, 2010.

Yıldırım Saldıraner, **Sivil Havacılık Faaliyetleri ve Türk Sivil Havacılık Otoritesi İçin Organizasyon Yapısı Önerisi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi SHMYO Yayınları. 1992.

Yusuf Hikmet Bayur, **Hindistan Tarihi,** Cilt. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1987.

Yusuf Bolayırlı, **Kayseri 3. Havacılık Sempozyumu Kitapçığı**, Kayseri, Erciyes Üniversitesi, 2000.

Yücel Karadiş, **Free Shoplar Açmazına Nesnel Yaklaşım**, Gümrük Dergisi, Ekim- Ağustos, 2005.

Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş,** Cilt I, İstanbul, Akgün Matbaası, 1946.

Diğer Kaynaklar

Jean-François Arvis, Monica Alina Mustra, Lauri Ojala, Ben Shepherd, Daniel Saslavsky, **Connecting to Compete, Trade Logistics in the Global Economy, The Logistics Performance Index and Its Indicators**, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, 2014.

Logistics Directorate of the NATO Infrastructure, Logistics and Civil Emergency Planning Division, **Lessons Learned In Peacekeeping Operations**, NATO Publication (NATO Graphics Studio 1578-97).

EUROSTAT-ITF-UNECE, United Nations, Economic Commission for Europe, **Illustrated Glossary for Transport Statistics (Methodologies and Workingpapers)**, 4th edition, 2009.

Avrupa Birliği Komisyonu (European Union Commission)

European Energy and Transport Trends to 2030, January 2003.

EU Energy and Transport in Figures (Statistical Pocketbook 2010), European Union, 2010.

Green Paper, **TEN-T : A policy review- Towards a better integrated trans-European transport network at the service of the common transport policy** Consultation period : 04/02/2009 - 30/04/2009

Keeping Europe Moving, European Strategies, (http://ec.europa.eu/transport/index_en.htm)

Mobility and Transport, (http://ec.europa.eu/transport/index_en.htm)

Rail Transport (What do we want to achieve?) (http://ec.europa.eu/transport/maritime)

Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu, Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e Sunulan Bildirim, Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2010-2011, {COM(2010) 660} ekindeki, Komisyon Çalışma Dokümanı, Avrupa Komisyonu, Brüksel, Kasım 20104.

Transport, Air, Internal Market, (http://ec.europa.eu/transport/air/index_en.htm).

Maritime Transport (What do we want to achieve?) (http://ec.europa.eu/transport/maritime)

Road Cabotage with Member States, (Subject to Transitional Periods Situation as from 1 January 2011.) (http://ec.europa.eu/transport/road/haulage/doc/2011_ms_road_cabotage.pdf)

Transport, Inland waterway transport (What do we want to achieve?) (http://ec.europa.eu/transport/inland)**,**

Transport, Marco Polo, Marco Polo in action (What do we want to achieve?) (http://ec.europa.eu/transport)

Intelligent Transport Systems, (What do we want to achieve?) (http://ec.europa.eu/transport/Intelligent Transport Systems)

EU Road safety policy (http://ec.europa.eu/transport)

European Aviation Safety Agency, What we do, (http://easa.europa.eu/what-we-do.php)

Taxation and Custom Union, **A Few Facts on EU customs**, **EU Customs strategy** (http://ec.europa.eu/taxation_customs)

Eyefortransport European, 3PL Summit, 14-15 October, London, www.eyefortransport.com.

Logistics Europa 3, **NIKE's Dream**, No:1, February 1995.

Military Handbook, **Contınuous Acquısıtıon and Lıfe-Cycle Support (CALS)**, Implementatıon Guıde, MIL-HDBK-59B, 10 June 1994, Supersedıng, MIL-HDBK-59A, 28 September 1990.(http://www.product-lifecycle-management.com)

The Changing Role of Warehousing, (Oak Brook,IL: Warehousing Education and Research Council, 1998) Warehousing Forum, February 1998.

The Nuts and Bolts of Cross-Docking, Grossery Distribution, April 1997.

The Investment Support and Promotion Agency of Turkey (ISPAT), **The Logistics Industry in Turkey**, Deloitte, 2013;

The Stateless Corporation, Business Week, May 14, 1990.

Warehousing Research Council,**Contract Warehousing: How It Works, How to Make It Work Effectively**. (Oak Brook, IL: Warehousing Education and Research Council).

İnternet Siteleri

ABD Hızlı Tren Örgütü Resmi İnternet Sitesi, **21st Century Transportation for America,** US High Speed Rail Association).

BM Resmi İnternet Sitesi,

The United Nations Economic Commission for Europe, (UNECE, www.unece.org)

United Nations Joint Logistic Centre (UNJLC), Logistics Operations Guide (LOG), 2006. (http://www.unjlc.org/old-site/field_manual).

Brahimi Report, the Panel on United Nations Peace Operations, 21 August 2000, (http://www.un.org/peace/reports).

Terminology on combined transport, UNECE/ECMT/EC, New York and Geneva, 2001, Logistic Centre, (http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6254)

Terminology on combined transport, UNECE/ECMT/EC, New York and Geneva, 2001, Logistic Centre, (http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6254)

UN Resolution 49/233 of 23 December 1994, The establishment at Brindisi, Italy, as the first permanent UN logistics base to support peacekeeping operations.

Denizcilik Müsteşarlığı Resmi İnternet Sitesi (Gemi İnşa ve Tersaneler Genel Müdürlüğü)

Dünden Bugüne Gemi inşa Sanayimiz, İstanbul, 2010. (www.denizcilik.gov.tr)

Deniz Ticareti İstatistikleri, (2010-İlk Altı Ay), (Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü) İstanbul, Temmuz 2010.

Türkiye Limanları ve İskeleleri Bilgileri, (Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü) İstanbul, 2005.

Devlet İstatistik Enstitü Resmi İnternet Sitesi (www.tuik.gov.tr)

Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi İnternet Sitesi (Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü), **Serbest Bölgeler**, (http://www.dtm.gov.tr)

Dünya Ticaret Örgütü Resmi İnternet Sitesi (World Trade Organization, www.wto.org)

ERA Home, The European Railway Agency at a glance, (http://www.era.europa.eu/Pages/Home.aspx)

Europlatforms, Freight Villages, (www.freight-village.com)

Global Fortune 500 (www.cnn.com)

Gümrük Müsteşarlığı Resmi İnternet Sitesi (http://www.gumruk.gov.tr)

International Civil Aviation Organization, (http://www.icao.int)

NATO Resmi İnternet Sitesi

NATO Logistics Handbook, Secretariat NATO Headquarters,(http://www.nato.int/docu)

NATO Facts and Figures, MC 324/1 The NATO Military Command Structure, MC 389/1 MC Policy on NATO's Combined Joint Task Force (CJTF) Capability'den derlenerek oluşturulmuştur.

CALS Handbook, June 2000, NATO, Version II.

NCMB Briefing, October 98, Chart 4. (www.nato.int)

AAP-6 NATO **Glossary of Terms and Definitions**

MC 319/2 **NATO Principles and Policies for Logistics**

AJP-4.9 **Modes of Multinational Logistic Support**.

ALP-4.1 **Multinational Maritime Logistic Doctrine**.

ALP-4.2 **Land Forces Logistic Doctrine**.

ALP-4.3 Air **Forces Doctrine & Procedures, Air Logistics**.

MC 336/2, **NATO Principles and Policies for Movement and Transportation**.

MC 473, **the Directive for the NATO Petroleum Supply Chain**.

ALP-10 on **Integrated Logistic Support**.

RODER Resmi İnternet Sitesi (www.roder.org)

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, **Sektörel Veriler,** (http://www.sanayi.gov.tr)

SAP, Resmi İnternet Sitesi (http://www.sap.com)

SECI, (outheast European CooperativeS eInitiati www.unece.org/trans/old_new_tir/seci/documents/GE0109-1.pdf)

TCDD Resmi İnternet Sitesi

Cumhuriyetimizin 80 Yıllık Tarihinde Demiryolu Politikaları (www.tcdd.gov.tr)

Devlet Demiryolları İstatistik Yıllığı (2005-2009), Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı İstatistik Şubesi(www.tcdd.gov.tr)

Lojistik Köyler (http://www.tcdd.gov.tr/Upload/Files/ContentFiles/2010/yurticibilgi/lojistikkoy.pdf)

Projeler ve Faaliyetler (http://www.ubak.gov.tr)

TÜRKLİM (Türkiye Liman İşletmecileri Derneği) Resmi İnternet Sitesi (www.turklim.org)

THY Resmi İnternet Sitesi (www.turkishairlines.com)

Railway Network (http://www.wordiq.com/definition/List_of_countries_by_rail_transport)

The European Space Agency (ESA) Resmi İnternet Sitesi, **Space Cargo Ship, The Automated Transfer Vehicle/ATV**,(www.esa.int)

The International Road Transport Union/IRU (www.iru.org)

The Revised Kyoto Convention (http://www.wcoomd.org)

Ulaştırma Bakanları Konferansı (Conférence Européenne des Ministres des Transports/CEMT/ *www.cemt.org*)

Uluslararası Havalimanları Konseyi (Airports Council International, ACI) (http://www.airports.org)

WCO,World Customs Organization (http://www.wcoomd.org/home_about_us.htm).

WTO, **Agreements on Customs Valuation and Rules of Origin** (http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm).

World Sea Ports, Free Ports Database (http://e-ships.net/ports.php).

Yasal Mevzuat

153 sayılı Sözleşme, Uluslararası Çalışma Örgütü, (ILO) (**Hours of Work and Rest Periods (Road Transport) Convention**, 1979 (No. 153)).

Karayolu Taşıma Yönetmeliği (25384 sayılı Resmî Gazete 25 Şubat 2004) ve ((11 Haziran 2009 tarihli)).

Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik, (26479 Sayılı Resmi Gazete, 31 Mart 2007) (http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2007/03/20070331-5.htm).

The Agreement on **the International Carriage of Perishable Foodstuff and on the Special Equipment to be used for such Carriage**, 1976.

COTIF, **Demiryolundan Tehlikeli Maddelerin Uluslar Arasında Taşınması (the Regulations Concerning the International Carriage of Dangerous Goods by Rail,** (appearing as Annex I to Appendix B to the Convention concerning international carriage by rail).

Customs Guıde, The Customs Transit Procedure (including TIR) and the Status of Goods, (http://finance.gov.mt/image.aspx?site=CUST&ref=Guide12),

General Agreement on Tarıffs and Trade, Text of the General Agreement,Geneva, July, 1986.

TBMM (http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar),

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kânunu, (Kabul Tarihi : 06.06.1985).

3613 sayılı Kânun (Kabul Tarihi : 1939).

4458 sayılı Gümrük Kânunu, (Kabul Tarihi: 27.10.1999).

4925 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Karayolu Taşıma Kanunu. (Kabul Tarihi: 2003).

4933 sayılı Yasa, (Kabul Tarihi: 15.07. 2003).

Türkiye'nin Gümrük İşbirliği Konseyi'ne Katılımına Dair Anlaşma (29.01.1953 tarihli ve 8321 sayılı Resmi Gazete).

1983 tarihli ve 182 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (Liman ve Deniz İşleri Başkanlığı'nın teşkilatlanması).

Convention Concerning International Carriage by Rail (COTIF).

Çevre ve Orman Bakanlığı, **Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği**, (30 Temmuz 2004 Tarihli Resmi Gazete Sayı: 25538).

International Convention on **Tonnage Measurement of Ships**, 1969.

TIRRA, Kamyon Endüstrisini Düzenleyen Reform Kanunu, **(Trucking Industry Regulatory Reform Act).**

Directive 2001/12/EC of the European Parliament and of the Council of 26 February 2001 amending Council Directive 91/440/EEC on **the development of the Community's railways.**

Directive 2001/14/EC of the European Parliament and of the Council of 26 February 2001 on **the allocation of railway infrastructure capacity and the levying of charges for the use of railway infrastructure and safety certification.**

Commission Directive 2009/131/EC of 16 October 2009 amending Annex VII to Directive 2008/57/EC of the EP and of the Council on **the interoperability of the rail system within the Community** (Text with EEA relevance);

Council Directive 94/95/EC, **Road safety: transport of dangerous goods by road.**

Council Directive 2008/68/EC (effective after 30 June 2009),**Road safety: transport of dangerous goods by road**.

Directive 2002/15/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 2002 on **the organisation of the working time of persons performing mobile road transport activities.**

Directive 2006/38/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 amending Directive 1999/62/EC on **the charging of heavy goods vehicles for the use of certain infrastructures.**

Directive 1999/62/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 1999 on **the charging of heavy goods vehicles for the use of certain infrastructures.**

Council Directive 98/76/EC of 1 October 1998 amending Directive 96/26/EC on **admission to the occupation of road haulage operator and road passenger transport operator and mutual recognition of diplomas, certificates and other evidence of formal qualifications intended to facilitate for these operators the right to freedom of establishment in national and international transport operations.**

Council Directive 96/26/EC of 29 April 1996 on **admission to the occupation of road haulage operator and road passenger transport operator and mutual recognition of diplomas, certificates and other evidence of formal qualifications intended to facilitate for these operators the right to freedom of establishment in national and international transport operations.**

Directive 2006/38/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 amending Directive 1999/62/EC **on the charging of heavy goods vehicles for the use of certain infrastructures.**

Directive 2004/36/CE of the European Parlıament and of the Councıl of 21 April 2004 on **the safety of third-country aircraft using Community airports** (OJ L 143, 30.4.2004, p. 76).

Directive 2009/42/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 on **statistical returns in respect of carriage of goods and passengers by sea**.

European Communities, S.I. No. 204/1992 -European Communities**, Vocational Training For Drivers of Vehicles Carrying Dangerous Goods Regulations,** 1992.

Regulation (EC) No 561/2006 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on **the harmonisation of certain social legislation relating to road transport and amending Council Regulations** (EEC) No 3821/85 and (EC) No 2135/98 and repealing Council Regulation (EEC) No 3820/85 (Text with EEA relevance) – Declaration.

Regulation (EC) No 1071/2009 of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing **common rules concerning the conditions to be complied with to pursue the occupation of road transport operator and repealing Council Directive 96/26/EC (Text with EEA relevance)**

Council Regulation (EEC) No 3821/85 of 20 December 1985 on **recording equipment in road transport (OJ L 370, 31.12.1985.**

Regulation (EC) No 1072/2009 of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 on **common rules for access to the international road haulage market (Text with EEA relevance).**

Regulation 1008/2008 **on common rules for the operation of air services in the Community** ("the Air Service Regulation") replaced the "Third Package" (Regulations 2407/92, 2408/92 and 2409/92) as of 1 November 2008.

Regulation (EC), No 683/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 on **the further implementation of the European satellite navigation programmes** (EGNOS and Galileo)

Commission Regulation (EU) No 691/2010 of 29 July 2010 laying down **a performance scheme for air navigation services and network functions** and amending Regulation (EC) No 2096/2005 laying down **common requirements for the provision of air navigation service.**

Commission Regulation (EC) No 1194/2009 of 30 November 2009 amending Regulation (EC) No 1702/2003 laying down **implementing rules for the airworthiness and environmental certification of aircraft and related products, parts and appliances as well as for certification of design and production organisations**.

Council Regulation (EEC) No 95/93 of 18 January 1993 on **common rules for the allocation of slots at Community airports.**

Council Regulation (EEC) No 3577/92 of 7 December 1992 applying **the principle of freedom to provide sevices to maritime transport within Member States** (maritime cabotage)

Regulation (EC) No 450/2008 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 laying down **the Community Customs Code (Modernised Customs Code).**

Commıssıon Regulatıon (EU) No 1071/2010 of 22 November 2010 amending Regulation (EC) No 474/2006 **establishing the Community list of air carriers which are subject to an operating ban within the Community**.

AB'nin Diğer Yasal Mevzuatı

Commission Decision of 17 December 2009 on **minimum requirements for the data to be entered in the national electronic register of road transport undertakings (notified under document C(2009) 9959) Text with EEA relevance**.

Proposal for a Directive of the EP and of the Council, amending Directive 2004/49/EC on **safety on the Community's railways**, COM(2006) 784 final of 13 December 2006;

Proposal for a Directive of the EP and of the Council, amending Regulation (EC) No 881/2004 **establishing a European Railway Agency**, COM(2006)785 final of 13 December 2006.

Communication from the Commission to the EP, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - **Developing the international dimension of the Integrated Maritime Policy of the EU**.

Communication from the Commission - First progress Report on **the implementation of the NAIADES Action Programme for the promotion of inland waterway transport**.

The Commission's Communication [COM (2007) 135 final] of 21 March 2007 to the Council and the European Parliament, entitled: **Trans-European Networks: Towards an integrated approach.**

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Strategic goals and recommendations for **the EU's maritime transport policy until 2018.**

Communication of the Commission to the Council and the EP: **Facilitating the movement of locomotives across the EU**, COM(2006)782 final of 13 December 2006;

Proposal for a Directive of the EP and of the Council on the Interoperability of the Community rail system, COM(2006)783 final of 13 December 2006;

Commission staff working document accompanying the Communication from the Commission to the Council and the EP **facilitating interoperability of locomotives across the EU**, SEC(2006)1640, 1641 and 1642 final of 13 December 2006.

Commıssıon Staff Workıng Document, accompanying document to the report from the Commıssıon to the Councıl and the European Parlıament on **monitoring development of the rail market** {COM(2009)676 final/2}.

The adoption of Article 12a of the TEN-T Guidelines of 29 April 2004 ("TEN-T" - Official Journal L 167, 30/04/2004 P.0001-0038, COM(2004)0884) by Council and European Parliement gives a legal framework for funding the **motorways of the sea**.

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

ÖABT

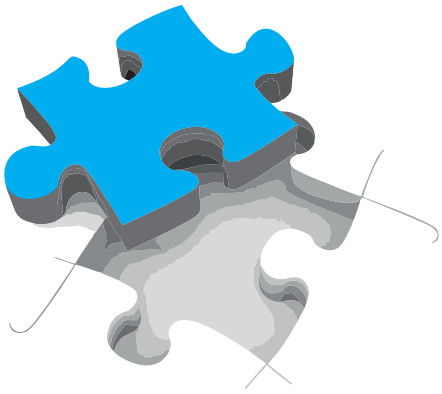

Editör: **Doç. Dr. Şenol DOST**

Prof. Dr. Ogün DOĞRU - Doç. Dr. Fikri GÖKPINAR - Doç. Dr. Meral EBEGİL - Doç. Dr. Sare ŞENGÜL
Doç. Dr. Yaprak Arzu ÖZDEMİR - Yrd. Doç. Dr. Alaattin PUSMAZ - Yrd. Doç. Dr. Gülay KORU YÜCEKAYA
Yrd. Doç. Dr. Murat KİRİŞÇİ - Yrd. Doç. Dr. Selami ERCAN - Yrd. Doç. Dr. Yasemin SAĞLAM - Öğr. Gör. Dr. Mustafa TERZİ
Arş. Gör. Nesibe MANAV - Arş. Gör. Sezgin BİLGEN - Ali ÖRNEK - Hüseyin UÇAR

İLKÖĞRETİM MATEMATİK

DETAYLI KONU ANLATIMI • ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ • KONU TESTLERİ • DENEME SINAVLARI

kısayol yayıncılık

Gözden Geçirilmiş 3. Basım

aby

KISAYOL YAYINCILIK **ALAN BİLGİSİ YAYINLARI**

ALAN BİLGİSİ YAYIN NO. : 11
ISBN : 978-605-900-301-8
© Gözden Geçirilmiş 3. Basım

MATEMATİK ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ
Editör: Doç. Dr. Şenol DOST

Yazarlar: *Prof. Dr. Ogün DOĞRU, Doç. Dr. Fikri GÖKPINAR, Doç. Dr. Meral EBEGİL, Doç. Dr. Sare ŞENGÜL, Doç. Dr. Şenol DOST, Doç. Dr. Yaprak Arzu ÖZDEMİR, Yrd. Doç. Dr. Alaaddin PUSMAZ, Yrd. Doç. Dr. Gülay Koru YÜCEKAYA, Yrd. Doç. Dr. Murat KİRİŞÇİ, Yrd. Doç. Dr. Selami ERCAN, Yrd. Doç. Dr. Yasemin SAĞLAM, Öğr. Gör. Dr. Mustafa TERZİ, Gör. Nesibe MANAV, Arş. Gör. Sezgin BİLGEN, Ali ÖRNEK, Hüseyin UÇAR*

Copyright 2015, ALAN BİLGİSİ YAYINLARI SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Alan Bilgisi Yayınlarına aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No: 15689

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dost, Şenol.
Matematik Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Editör: Doç. Dr. Şenol DOST*
XX + 844 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-900-301-8
1. Alan Bilgisi 2. Matematik 3. Öğretmenlik

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Zübeyde Hanım Mah. 635 Sok. No.: 10/7 İskitler / ANKARA
Tel: 0312 342 42 06 Faks: 0312 342 42 09
www.kisayolyayincilik.com

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 60 Faks: 0312 418 30 20
info@alanbilgisiyayinlari.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.kisayolyayincilik.com
www.alanbilgisiyayinlari.com

ÖN SÖZ

Sevgili Arkadaşlar,

Son gelişmelerle birlikte Alan Bilgisi Sınavı, öğretmenlik atamalarında belirleyici bir role sahip olmuştur.

Söz konusu sınavın lisans derslerinin büyük bölümünü kapsaması nedeniyle, bu sınava hazırlanma çetin ve yorucu bir süreç olacaktır. İlgili alan sınavı; test tekniğine göre yapılmasına rağmen üniversitede lisans eğitiminde kullanılan kaynak kitaplar, doğal olarak, ilgili kavramların teorik ve pratik analizleri ile araştırma sorularını içerir. Dolayısıyla bu sınavın özelliklerine uygun olarak hazırlanmış kitaplara gereksinim duyulmaktadır.

Buradan hareketle, matematik öğretmenliği alan sınavına yönelik lisans derslerinin yer aldığı elinizdeki bu kitap oluşturulmuştur. Kitapta söz konusu dersler; analiz, cebir, geometri, uygulamalı matematik ve matematik eğitimi olmak üzere beş kısımda ele alınmıştır. Kitapta yer alan dersler, sırasıyla; konu anlatımı, çözümlü test ve konu testi olarak sunulmuştur. Konu anlatımında, kavram tanımı ile ilgili teorem ve sonuçların konu içinde örneklendirilmesine yer verilmiştir. Burada lisans derslerinde yer alan tüm kavramların sunulmasına özen gösterilmiştir. Sınavın yapısına uygun olarak, test tekniği ile hazırlanmış çözümlü test ve konu testi ile ilgili dersin kavramlarının pekiştirilmesi hedeflenmiştir. Kitabın sonunda, derslerin alan sınavındaki soru sayısı ağırlıkları dikkate alınarak, dört deneme testi verilmiştir.

Uzun süreçte hazırlanan bu kapsamlı kitabın okuyuculara faydalı olacağı inancımı belirtmek isterim. Sınava girecek tüm öğretmen adaylarına başarılar dilerim.

Doç. Dr. Şenol DOST

SUNUŞ

Değerli Öğretmenim,

Bilindiği üzere devletin eğitim kurumlarında öğretmen olabilmek için girilen KPSS'de 2013 yılından itibaren "genel kültür, genel yetenek ve eğitim bilimleri" sorularının yanında "alan bilgisi ve alan eğitimi" soruları da yer almaya başladı. Böylelikle bu sınava hazırlanan öğretmen adaylarının çalışmak zorunda oldukları konu sayısında büyük ölçüde bir artış oldu.

Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi'nin (ÖABT) en belirgin özelliği çok geniş bir konu yelpazesine sahip olmasıdır. Bu durum, konuları basitleştirerek anlatan, konuları derinlemesine anlatmak yerine en önemli noktalarını ele alan kitapları önemli bir ihtiyaç hâline getirmiştir.

Elinizdeki bu kitap, ÖABT'ye girecek olan öğretmenlerimize yol göstermek, kılavuzluk etmek, sınavla ilgili önemli konular hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Kitabın hazırlanmasında adayın işini olabildiğince kolaylaştırmak ve çalışmasını keyifli bir hâle getirmek temel bir ilke olarak benimsenmiştir. Adayın çalışmak durumunda olduğu çok sayıda konunun bulunduğu göz önünde bulundurularak konuların önemli noktaları sınav kapsamı dikkate alınarak ayırntıları ile ele alınmış, konu testleri ile öğrenilenlerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Konuların anlatımında kaynak niteliğindeki çok sayıda bilimsel ve akademik kitaptan yararlanılmıştır.

Hazırladığımız bu kitabın bu zorlu maratonda siz öğretmenlerimize katkı sağlaması ve yararlı olması en büyük dileğimizdir.

Kısayol Yayıncılık

KPSS ÖABT KAPSAMI

Öğretmenlik Alan Bilgisi

1. Alan Bilgisi	% 80	2. Alan Eğitimi	% 20

KPSS ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ TESTİ

İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENLİĞİ

	Genel Yüzde	Yaklaşık Ağırlığı
1) Alan Bilgisi Testi	%80	
a) Analiz		%28
b) Cebir		%18
c) Geometri		%18
d) Uygulamalı Matematik		%16
2) Alan Eğitimi Testi	%20	

kısayol yayıncılık

aby

İÇİNDEKİLER

KISIM I

BÖLÜM 1

GENEL MATEMATİK

1. KÜMELER 3
   - A. KÜMELERİN BİRLEŞİMİ 4
   - B. KÜMELERİN KESİŞİMİ 5
   - C. BİR KÜMENİN TÜMLEYENİ 6
   - D. SİMETRİK FARK 6
2. SAYILAR 7
   - A. RASYONEL SAYILARIN CEBİRİ 9
   - B. RASYONEL SAYILARDA SIRALAMA 11
   - C. SINIRLI KÜMELER 11
   - D. BÖLÜNEBİLME VE ASAL SAYILAR 12
   - E. SONLU TOPLAM VE SONLU ÇARPIM İŞLEMLERİ 12
   - F. ÜSLÜ SAYILAR 14
   - G. KÖKLÜ SAYILAR 15
   - H. BİR DOĞAL SAYININ BİR TABANA GÖRE YAZILMASI 16
   - I. MUTLAK DEĞER 17
3. KARMAŞIK SAYILAR 19
   - A. KARMAŞIK SAYILARIN EŞLENİĞİ 20
   - B. KARMAŞIK SAYILARIN EŞİTLİĞİ 21
   - C. KARMAŞIK SAYILARDA DÖRT İŞLEM VE ÖZELLİKLERİ 21
   - D. KARMAŞIK SAYILARIN MUTLAK DEĞERİ (MODÜLÜ) 22
   - E. İKİ KARMAŞIK SAYI ARASINDAKİ UZAKLIK 23
   - F. BİR KARMAŞIK SAYININ KUTUPSAL GÖSTERİMİ 25
4. ÖZDEŞLİKLER, DENKLEMLER VE EŞİTSİZLİKLER 26
   - A. BİRİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ DENKLEM 27
   - B. İKİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ DENKLEMLER 27
   - C. BİRİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ EŞİTSİZLİKLER 31
   - D. İKİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ EŞİTSİZLİKLER 31
5. DİK KOORDİNAT SİSTEMİ 33
6. KARTEZYEN ÇARPIM VE BAĞINTI 36
   - A. KÜMELERİN KARTEZYEN ÇARPIMI 37
   - B. BAĞINTI 38
7. FONKSİYONLAR 42
   - A. BİR FONKSİYONUN GRAFİĞİ 44
   - B. FONKSİYON İŞLEMLERİ 45
   - C. İKİ FONKSİYONUN BİLEŞKESİ 45
   - D. BİR FONKSİYONUN TERSİ 46
   - E. BAZI ÖZEL FONKSİYONLAR 47

ÇÖZÜMLÜ TEST 78

KONU TESTİ 91

BÖLÜM 2

ANALİZ - I

1. LİMİT KAVRAMI 99
   - A. SAĞ VE SOL LİMİTLER 99
   - B. LİMİTİN ÖZELLİKLERİ 100
   - C. DİZİLERDE LİMİT 102
   - D. LİMİTTE SONSUZLUK 103
2. SÜREKLİLİK KAVRAMI 104
   - A. KAPALI ARALIK ÜZERİNDE SÜREKLİ FONKSİYONLARIN ÖZELLİKLERİ 105
   - B. SÜREKSİZLİK ÇEŞİTLERİ 105
3. TÜREV ALMA VE TÜREV KURALLARI 106
   - A. TÜREV ALMA KURALLARI 108
   - B. TRİGONOMETRİK VE TERS TRİGONOMETRİK FONKSİYONLARIN TÜREVLERİ 108

Alan Bilgisi Yayınları

C. ÜSTEL FONKSİYONLARIN TÜREVİ.....110
D. HİPERBOLİK FONKSİYONLARIN TÜREVİ.....110
E. KAPALI FONKSİYONLARIN TÜREVİ.....111
F. PARAMETRİK DENKLEMLERLE VERİLEN FONKSİYONUN TÜREVİ.....111
G. YÜKSEK MERTEBEDEN TÜREV.....112
H. TÜREVİN UYGULAMALARI.....113
I. ASİMPTOTLAR.....119
J. BİR FONKSİYONUN GRAFİĞİNİN ÇİZİLMESİ.....119
K. TÜREVLE İLGİLİ BAZI TEOREMLER.....123

4. İNTEGRAL.....130
A. BELİRSİZ İNTEGRAL.....130
B. BELİRLİ İNTEGRAL VE UYGULAMALARI.....142

ÇÖZÜMLÜ TEST.....158

KONU TESTİ.....170

BÖLÜM 3

ANALİZ - II

1. $\mathbb{R}^n$ UZAYI VE TOPOLOJİK ÖZELLİKLERİ.....175
A. $\mathbb{R}^n$ UZAYI.....175
B. TOPOLOJİK ÖZELLİKLER.....178

2. ÇOK DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLAR.....180
A. İKİ DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARIN SEVİYE EĞRİLERİ VE GRAFİKLERİ.....181
B. İKİ DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARDA LİMİT.....182
C. İKİ DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLAR KISMİ TÜREV.....187
D. YÜKSEK BASAMAKTAN TÜREVLER.....189
E. LİNEERLEŞTİRME.....191
F. ZİNCİR KURALI.....192
G. KAPALI FONKSİYONLARIN TÜREVİ.....193
H. YÖNE GÖRE TÜREV.....194
I. İKİ DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARDA TAYLOR TEOREMİ.....195
J. YÜZEYE ÇİZİLEN TEĞET.....196
K. FONKSİYONLARIN EKSTRAMUMLARI.....197
L. BÖLGE DÖNÜŞÜMLERİ.....199

3. İKİ KATLI İNTEGRALLER.....200
A. İKİ KATLI İNTEGRALLERDE DEĞİŞKEN DEĞİŞTİRME.....203
B. İKİ KATLI İNTEGRALDE ALAN HESABI.....205
C. İKİ KATLI İNTEGRALDE HACİM HESABI.....207
D. İKİ KATLI İNTEGRALDE ORTALAMA DEĞER TEOREMİ.....207
E. KÜTLE HESABI.....208
F. AĞIRLIK MERKEZİ.....209

4. ÜÇ KATLI İNTEGRALLER.....210
A. KÜRESEL KOORDİNATLARDA İNTEGRAL HESABI.....212
B. SİLİNDİRİK KOORDİNATLARDA İNTEGRAL HESABI.....214
C. EĞRİSEL İNTEGRALLER.....215
D. GREEN TEOREMİ.....217

ÇÖZÜMLÜ TEST.....218

KONU TESTİ.....232

BÖLÜM 4

ANALİZ - III

1. DİZİLER.....239
A. DİZİNİN GRAFİĞİ.....241
B. DİZİLERDE İŞLEMLER.....241
C. DİZİLERDE YAKINSAKLIK.....243

2. SERİLER.....246

3. POZİTİF TERİMLİ SERİLERDE YAKINSAKLIK TESTLERİ.....247

4. ALTERNE SERİLER.....250

5. KUVVET SERİLERİ.....251

6. KUVVET SERİLERİ İLE TANIMLANAN FONKSİYONLAR.....253

7. FONKSİYON DİZİLERİ VE SERİLER.....255
A. NOKTASAL YAKINSAMA.....255
B. DÜZGÜN YAKINSAKLIK.....256

Alan Bilgisi Yayınları

8. TAYLOR SERİSİ 258
9. FOURİER SERİSİ 260
ÇÖZÜMLÜ TEST 264
KONU TESTİ 270

KISIM II

BÖLÜM 5

CEBİRE GİRİŞ

1. MANTIK 277
A. ÖNERMELER 277
B. BAĞLAÇLAR 278
2. TAM SAYILARDA BÖLME VE BÖLME ALGORİTMASI 281
A. BÖLÜNEBİLME ÖZELLİKLERİ 281
B. BÖLME ALGORİTMASI 281
C. ASAL SAYILAR VE BÖLÜNEBİLME 282
D. KONGRÜENSLER VE EULER FONKSİYONU 285
3. LİNEER KONGRÜENS ÇÖZÜMLERİ VE ÇİN KALAN TEOREMİ 285
4. İLKEL KÖKLER, İNDEKS VE KUADRATİK KALAN 286
ÇÖZÜMLÜ TEST 291
KONU TESTİ 295

BÖLÜM 6

SOYUT CEBİR

1. İKİLİ İŞLEM 297
2. GRUP 297
A. DEVİRLİ ALT GRUP 299
B. KOSETLER VE LAGRANGE TEOREMİ 301
C. NORMAL ALT GRUP 302
D. GRUP HOMOMORFİZMASI VE İZOMORFİZMA TEOREMLERİ 303
E. PERMÜTASYON GRUPLARI 304
3. HALKA 305
ÇÖZÜMLÜ TEST 309
KONU TESTİ 314

BÖLÜM 7

LİNEER CEBİR - I

1. MATRİSLER 317
A. MATRİSLERİN EŞİTLİĞİ 317
B. MATRİSİN SKALERLE ÇARPIMI 317
C. MATRSİLERDE TOPLAMA 318
D. MATRİSLERDE ÇARPMA 318
E. MATRİSİN TRANSPOZU 319
F. KARE MATRİS 319
G. BİRİM MATRİS 319
H. BİR MATRİSİN TERSİ 319
İ. MATRİSİN KUVVETİ 320
J. ELEMANTER MATRİS 320
K. ÜÇGENSEL MATRİS 320
L. KÖŞEGENSEL MATRİS 320
M. SİMETRİK MATRİS 321
2. LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİ 321
A. LİNEER DENKLEM SİSTEMİNİN MATRİS YARDIMIYLA ÇÖZÜMÜ 322
B. MATRİSİN TERSİNİ BULMA 324
C. BASAMAK MATRİS 324
3. VEKTÖR UZAYLAR 326
A. ALT VEKTÖR UZAY 327
B. LİNEER BİRLEŞİM 327
C. SATIR VE SÜTUN UZAYI 328
D. LİNEER BAĞIMSIZLIK 328
E. BAZ BOYUT 329
F. SIFIR UZAYI 329
G. KOORDİNAT VEKTÖRÜ 330
H. BAZ DEĞİŞTİRME 331
I. RANK KAVRAMI VE LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİ İLE İLİŞKİSİ 332
ÇÖZÜMLÜ TEST 334
KONU TESTİ 339

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 8

LİNEER CEBİR - II

1. DETERMİNANT VE UYGULAMALARI 343
   - A. DETERMİNANT HESAPLANMASI 343
   - B. DETERMİNANT FONKSİYONUN ÖZELLİKLERİ 349
   - C. LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİNİN CRAMER YÖNTEMİ İLE ÇÖZÜMÜ.....353
   - D. VEKTÖREL ÇARPIM KARMA ÇARPIM 354
2. LİNEER DÖNÜŞÜMLER 357
   - A. BENZERLİK DÖNÜŞÜMÜ.....359
   - B. VEKTÖR UZAYLARIN LİNEER DÖNÜŞÜMÜ VE MATRİSLER.....360
   - C. MATRİS RANKI.....363
3. İÇ ÇARPIM UZAYI 366
   - A. ORTOGONAL VEKTÖR ORTONORMAL KÜME.....369
   - B. GRAM- SCHMİDT ORTONORMALLEŞTİRMESİ.....369
   - C. ORTOGONAL TÜMLEYEN.....372
4. LİNEER DÖNÜŞÜMÜN KARAKTERİSTİKLERİ.....373
   - A. KARAKTERİSTİK POLİNOM KARAKTERİSTİK DENKLEM 374
   - B. CAYLEY HAMİLTON TEOREMİ 377

ÇÖZÜMLÜ TEST.....381

KONU TESTİ.....390

KISIM III

BÖLÜM 9

GEOMETRİ

1. DOĞRUDA AÇI 395
2. AÇILAR 396
   - A. AÇI ÖLÇÜ BİRİMLERİ 396
   - B. AKREP VE YELKOVANIN OLUŞTURDUĞU AÇILAR 396
   - C. AÇI ÇEŞİTLERİ 397
   - D. PARALEL İKİ DOĞRUNUN BİR KESENLE YAPTIĞI AÇILAR.....398
3. ÜÇGENLER 400
   - A. ÜÇGEN ÇEŞİTLERİ 400
   - B. ÜÇGENİN ELEMANLARI.....401
   - C. ÜÇGENDE AÇI ÖZELLİKLERİ 402
   - D. ÖZEL ÜÇGENLERDE AÇILAR.....403
   - E. DİK ÜÇGEN 405
4. ÖKLİT BAĞINTILARI 407
5. İKİZKENAR ÜÇGEN 408
6. EŞKENAR ÜÇGEN 409
7. ÜÇGENDE BENZERLİK 410
   - A. MENELAUS TEOREMİ.....413
   - B. CEVA TEOREMİ 413
8. ÇOKGENLER VE DÖRTGENLER.....414
   - A. DÜZGEN ÇOKGENLER 414
   - B. DÖRTGENLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ...415
   - C. PARALELKENAR.....417
   - D. EŞKENAR DÖRTGEN.....418
   - E. DİKDÖRTGEN 419
   - F. KARE 420
   - G. DELTOİD.....421
   - H. YAMUK 422
9. ÇEMBERDE AÇILAR.....424
   - A. ÇEMBERİN ELEMANLARI 424
   - B. ÇEMBER YAYININ ÖLÇÜSÜ.....424
   - C. AÇI ÇEŞİTLERİ 425
   - D. PARALEL KİRİŞLER ARASINDAKİ YAYLAR 426
   - E. UZUNLUKLARI EŞİT KİRİŞLER.....426
   - F. KİRİŞLER DÖRTGENİ.....427
   - G. ÇEMBERDE UZUNLUK.....427
   - H. ÇEMBERİN KUVVETLERİ.....428
   - İ. KUVVET EKSENİ 429
   - J. DAİREDE UZUNLUK VE ALANLAR.....429
   - K. ÇEMBERDE VE DAİREDE BENZERLİK....430
10. PRİZMALAR 431
    - A. DİK PRİZMALAR 432
    - B. KÜP.....432
    - C. ÜÇGEN PRİZMA 433

D. KARE DİK PRİZMA....433
E. DİKDÖRTGENLER PRİZMASI....433
F. SİLİNDİR....434
G. PRAMİT....434
H. DÜZGÜN DÖRTYÜZLÜ....434
İ. KONİ....434
J. KÜRE....435
K. KESİK PRAMİT....436
ÇÖZÜMLÜ TEST....437
KONU TESTİ....448

BÖLÜM 10

ANALİTİK GEOMETRİ

1. DÜZLEMDE VEKTÖRLER....453
A. İKİ VEKTÖRÜN EŞİTLİĞİ....454
B. VEKTÖRLERDE TOPLAMA ÇIKARMA....454
C. İKİ VEKTÖRÜN PARALELLİĞİ VE LİNEER BAĞIMLILIĞI....454
D. TEMEL BİRİM VEKTÖRLER....455
E. LİNEER BİRLEŞİM....455
F. BİR VEKTÖRÜN UZUNLUĞU....456
G. BİRİM VEKTÖR....456
H. İKİ VEKTÖRÜN ÖKLİD ÇARPIMI....457
İ. ÖKLİD İÇ ÇARPIMININ ÖZELLİKLERİ....457
J. İKİ VEKTÖR ARASINDAKİ AÇININ ÖLÇÜSÜ....458
K. BİR VEKTÖRÜN BAŞKA BİR VEKTÖR ÜZERİNE DİK İZDÜŞÜMÜ....459
L. DÜZLEMDE DİK KOORDİNAT SİSTEMİ....460
2. DÜZLEMDE EĞİK KOORDİNAT SİSTEMİ....461
3. KUTUPSAL KOORDİNATLAR....462
A. KUTUPSAL KOORDİNATLARDA EĞRİ ÖRNEKLERİ....463
B. DÜZLEMDE ÖTELEMELER....464
C. DÜZLEMDE DÖNME....464
D. DÜZLEMDE YANSIMA....465
4. DÜZLEMDE DOĞRU DENKLEMLERİ....466
A. İKİ NOKTASI BİLİNEN DOĞRUNUN EĞİMİ....466
B. EĞİMİ VE BİR NOKTASI BİLİNEN DOĞRU DENKLEMİ....466
C. İKİ NOKTASI BİLİNEN DOĞRUNUN DENKLEMİ....466
D. GRAFİĞİ BİLİNEN DOĞRU DENKLEMİ....467
E. BİR DOĞRUYA GÖRE SİMETRİ....467
F. BİR NOKTANIN DOĞRUYA OLAN UZAKLIĞI....468
G. İKİ DOĞRUNUN BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMLARI....468
5. ÇEMBERİN ANALİTİK İNCELENMESİ....470
A. ÇEMBER....470
B. ÇEMBERİN GENEL DENKLEMİ....471
C. TEĞET VE NORMAL DENKLEMLERİ....471
D. DOĞRU VE ÇEMBERİN BİRBİRİNE GÖRE DURUMLARI....472
E. BİR NOKTA İLE BİR ÇEMBERİN BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMLARI....473
F. ÇEMBERE GÖRE KUVVET....473
G. İKİ ÇEMBERİN BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMLARI....474
H. ÇEMBERİN PARAMETRİK DENKLEMİ....474
İ. YARIM ÇEMBER DENKLEMİ....475
J. ÇEMBER DEMETİ....476
6. ELİPSİN ANALİTİK İNCELENMESİ....476
A. ELİPSİN ÖZELLİKLERİ....477
B. ELİPSİN DENKLEMİ....479
C. ELİPSİN ÜZERİNDEKİ BİR NOKTADAN ÇİZİLEN TEĞET VE NORMAL DENKLEMİ....481
D. BİR ELİPS İLE DOĞRUNUN BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMLARI....482
7. HİPERBOLÜN ANALİTİK İNCELENMESİ....482
A. HİPERBOLÜN ÖZELLİKLERİ....483
B. HİPERBOLÜN MERKEZİL DENKLEMİ....485
C. İKİZKENAR HİPERBOL....488
D. HİPERBOLE ÇİZİLEN TEĞET VE NORMAL DENKLEMLERİ....488
E. BİR DOĞRU İLE BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMU....489
8. PARABOLUN ANALİTİK İNCELENMESİ....489
A. PARABOLÜN DENKLEMİ....490
B. PARABOLE ÜZERİNDEKİ NOKTADAN ÇİZİLEN TEĞET VE NORMAL DENKLEMİ....492

Alan Bilgisi Yayınları

C. BİR DOĞRU İLE BİRBİRLERİNE OLAN DURUMLARI....493
9. DÜZLEMDE İKİNCİ DERECEDEN EĞRİLER VE GENEL KONİKLERİN SINIFLANDIRILMASI....493
GENEL KONİK DENKLEMİ....493
10. UZAYDA DİK KOORDİNAT SİSTEMİ....495
A. İKİ NOKTA ARASINDAKİ UZAKLIK....496
B. KÜRENİN ANALİTİK İNCELENMESİ....496
11. UZAYDA VEKTÖRLER....497
A. BİR VEKTÖRÜN UZUNLUĞU....497
B. BİRİM VEKTÖR....498
C. UZAYDA VEKTÖRLERDE TOPLAMA VE ÇIKARMA....498
D. BİR VEKTÖRÜN BİR REEL SAYI İLE ÇARPILMASI....499
E. İKİ VEKTÖRÜN PARALEL OLMA KOŞULU....499
F. İKİ VEKTÖRÜN SKALER ÇARPIMI....500
G. İKİ VEKTÖR ARASINDAKİ AÇI....500
H. VEKTÖRLERİN DİKLİK ŞARTI....501
İ. BİR VEKTÖRÜN İZDÜŞÜMÜ....501
J. STANDART TABAN VEKTÖRLERİ....502
K. ÜÇ VEKTÖRÜN LİNEER BAĞIMLI OLMA ŞARTI....503
12. UZAYDA DOĞRU DENKLEMİ....503
A. İKİ NOKTASI BİLİNEN DOĞRU DENKLEMİ....504
B. İKİ DOĞRUNUN PARALEL OLMA KOŞULU....505
C. İKİ DOĞRUNUN DİKLİK KOŞULU....505
D. İKİ DOĞRU ARASINDAKİ AÇI....506
E. BİR NOKTANIN DOĞRUYA OLAN UZAKLIĞI....506
13. UZAYDA DÜZLEM DENKLEMİ....507
A. BİR NOKTADAN GEÇEN VE BİR VEKTÖRE DİK OLAN DÜZLEM DENKLEMİ....507
B. İKİ DÜZLEMİN PARALEL OLMA ŞARTI....507
C. İKİ DÜZLEMİN DİK OLMA ŞARTI....507
D. İKİ DÜZLEM ARASINDAKİ AÇI....508
E. BİR DOĞRU İLE BİR DÜZLEMİN ORTAK NOKTASI....509
F. BİR DOĞRU İLE DÜZLEM ARASINDAKİ AÇI....509
G. UZAYDA BİR DOĞRUNUN DÜZLEME DİK OLMA KOŞULU....509
H. BİR DOĞRU İLE DÜZLEMİN PARALEL OLMA KOŞULU....510
İ. BİR NOKTANIN BİR DÜZLEME UZAKLIĞI....511
J. PARALEL İKİ DÜZLEM ARASINDAKİ UZAKLIK....511
K. İKİ DÜZLEMİN ARAKESİTİNDEN GEÇEN DÜZLEM DENKLEMİ....511
14. LİNEER DENKLEM VE LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİ....512
A. LİNEER DENKLEM SİSTEMİNİN ÇÖZÜMÜ VE ÇÖZÜM KÜMESİ....512
B. LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİNİN ÇÖZÜM YÖNTEMİ....513
C. ÜÇ BİLİNMEYENLİ İKİ DENKLEMDEN OLUŞAN SİSTEMLER....514
D. ÜÇ BİLİNMEYENLİ ÜÇ DENKLEMDEN OLUŞAN DENKLEM SİSTEMİ VE GEOMETRİK YORUMU....515
15. KÜRESEL KOORDİNATLAR....517
16. SİLİNDİRİK KOORDİNATLAR....518
17. DÖNEL YÜZEYLER....519
A. SİLİNDİR YÜZEYİ....520
B. KONİ YÜZEYİ....520
C. KÜRE YÜZEYİ....521
18. KUADRİK YÜZEYLER....523
ÇÖZÜMLÜ TEST - I....528
ÇÖZÜMLÜ TEST - II....536
KONU TESTİ - I....543
KONU TESTİ - II....547

KISIM IV

BÖLÜM 11

DİFERANSİYEL DENKLEMLER

1. DİFERANSİYEL DENKLEMLER VE SINIFLANDIRILMASI 553
2. BAŞLANGIÇ DEĞER PROBLEMLERİ VE GENEL ÇÖZÜM 555
3. DEĞİŞKENLER AYRILABİLİR DİFERANSİYEL DENKLEMLER 557
4. HOMOJEN DİFERANSİYEL DENKLEMLER 558
   - A. HOMOJEN DİFERANSİYEL DENKLEMLER 559
   - B. HOMOJEN HALE DÖNÜŞTÜRÜLEBİLEN DİFERANSİYEL DENKLEMLER 560
   - C. TAM DİFERANSİYEL DENKLEMLER 562
5. İNTEGRAL ÇARPANI VE TAM DİFERANSİYEL DENKLEMLER. DÖNÜŞTÜRÜLEBİLEN DENKLEMLER 564
6. LİNEER DİFERANSİYEL DENKLEMLER 570
7. BERNOULLI VE RICATTI TİPİ DİFERANSİYEL DENKLEMLER 572
   - A. BERNOULLI DİFERANSİYEL DENKLEMLER 572
   - B. RICATTI TİPİ DİFERANSİYEL DENKLEMLER 573
8. BİRİNCİ MERTEBEDEN YÜKSEK MERTEBELİ DİFERANSİYEL DENKLEMLER 575
   - A. Y DEĞİŞKENİNE GÖRE ÇÖZÜLEBİLEN DENKLEMLER 575
   - B. X DEĞİŞKENİNE GÖRE ÇÖZÜLEBİLEN DENKLEMLER 577
   - C. LAGRANGE DENKLEMİ 577
   - D. CLAIRAUT DENKLEMİ 578
   - E. İKİNCİ DERECEDEN BAZI DEĞİŞKENLERİ İÇERMEYEN DENKLEMLER 579
9. SABİT KATSAYILI İKİNCİ MERTEBEDEN DİFERANSİYEL DENKLEMLERİN UYGULAMALARI 582
   - A. SALINIM HAREKETİ 582
   - B. BASİT HARMONİK HAREKET 582
   - C. ELEKTİRİK DEVRE PROBLEMLERİ 586
10. YÜKSEK MERTEBEDEN DİFERANSİYEL DENKLEMLER 587
    - A. MERTEBE İNDİRGENMESİ 589
    - B. YÜKSEK MERTEBEDEN SABİT KATSAYILI HOMOJEN DENKLEMLER 590
    - C. KARAKTERİSTİK DENKLEMİN KÖKLERİ 591
    - D. YÜKSEK MERTEBEDEN SABİT KATSAYILI HOMOJEN OLMAYAN DENKLEMLER 594
    - E. OPERATÖR YÖNTEMİ 594
    - F. CAUCHY - EULER DENKLEMİ 599
    - G. PARAMETRELERİN DEĞİŞİMİ METODU 602

ÇÖZÜMLÜ TEST 604

KONU TESTİ 614

BÖLÜM 12

OLASILIK VE İSTATİSTİK

1. SAYMA KURALLARI 621
   - A. TOPLAMA KURALI 621
   - B. ÇARPMA KURALI 621
   - C. PERMÜTASYON 621
   - D. DAİRESEL SIRALAMA 622
   - E. TEKRARLI PERMÜASYON 622
   - F. KOMBİNASYON 622
   - G. BİNOM AÇILIMI 622
2. OLASILIĞA GİRİŞ 623
   - A. TEMEL OLASILIK TANIMLARI VE BAZI KURALLAR 623
   - B. KOŞULLU OLASILIK 624
   - C. BAĞIMSIZ OLAYLAR 626
3. RASTGELE DEĞİŞKEN KAVRAMI 627
   - A. KESİKLİ RASTGELE DEĞİŞKEN 628
   - B. SÜREKLİ RASTGELE DEĞİŞKEN 628
   - C. DAĞILIM FONKSİYONU 629

Alan Bilgisi Yayınları

4. İKİ BOYUTLU RASTGELE DEĞİŞKENLER .630
A. ORTAK OLASILIK FONKSİYONU 630
B. MARJİNAL OLASILIK FONKSİYONU 631
C. ORTAK OLASILIK YOĞUNLUK FONKSİYONU 631
D. MARJİNAL OLASILIK YOĞUNLUK FNKSİYONU 631
E. ORTAK DAĞILIM FONKSİYONU 632
F. KOŞULLU OLASILIK FONKSİYONU 632
G. BAĞIMSIZ RASTGELE DEĞİŞKENLER....632
5. BEKLENEN DEĞER VE VARYANS KAVRAMLARI 633
A. RASTGELE DEĞİŞKENLERİN BEKLENEN DEĞERLERİ 633
B. RASTGELE DEĞİŞKENLERİN VARYANSI 634
6. MOMENTLER 635
A. ORİJİNE GÖRE MOMENTLER 636
B. ORTALAMAYA GÖRE MOMENTLER.....636
7. KESİKLİ OLASILIK DAĞILIMLARI.....636
A. BERNOULLI DAĞILIMI.....636
B. BİNOM DAĞILIMI 637
C. GENELLEŞTİRİLMİŞ BİNOM DAĞILIMI 641
D. GEOMETRİK DAĞILIM.....643
E. NEGATİF BİNOM DAĞILIMI 644
F. HİPERGEOMETRİK DAĞILIM.....646
G. POİSSON DAĞILIMI.....648
H. KESİKLİ TEKDÜZE DAĞILIM.....649
8. SÜREKLİ OLASILIK DAĞILIMLARI.....650
A. NORMAL DAĞILIM.....650
B. GAMMA DAĞILIMI.....659
C. ÜSTEL DAĞILIM 661
D. BETA DAĞILIMI 662
9. İSTATİSTİK VE İSTATİSTİKTE TEMEL KAVRAMLAR 663
A. FREKANS DAĞILIMI 665
B. GRAFİKLER.....668
10. MERKEZİ EĞİLİM ÖLÇÜLERİ.....672
A. ARİTMETİK ORTALAMA 672
B. MEDYAN.....673
C. MOD.....674
11. DAĞILIŞ ÖLÇÜLERİ.....675
A. AÇIKLIK 675
B. ÇEYREK AYRILIŞ.....676
C. VARYANS VE STANDART AYRILIŞ 676
D. DEĞİŞİM KATSAYISI.....678
12. ÖRNEKLEME YÖNTEMLERİ VE ÖRNEKLEME DAĞILIMI.....679
A. ÖRNEKLEME DAĞILIMI.....680
B. MERKEZİ LİMİT TEOREMİ 683
13. GÜVEN ARALIĞI 684
A. YIĞIN VARYANSI BİLİNİYORKEN 684
B. YIĞIN VARYANSI BİLİNMİYORKEN 686
14. HİPOTEZ TESTLERİ 688
A. YIĞIN ORTALAMASI İÇİN HİPOTEZ TESTİ.....689
15. BAĞIMSIZLIK İÇİN Kİ-KARE TESTİ.....695
16. KORELASYON KATSAYISI 697
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 700
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 707
KONU TESTİ - I.....714
KONU TESTİ - II.....718
EKLER.....721

Alan Bilgisi Yayınları

KISIM V

BÖLÜM 13

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - I

1. ALANA ÖZGÜ TEMEL KAVRAMLAR 727
2. MATEMATİK EĞİTİMİNDE KAZANDIRILMASI GEREKEN TEMEL BECERİLER.....727
A. PROBLEM ÇÖ ZME 727
B. MATEMATİKSEL SÜREÇ BECERİLERİ.....727
C. DUYUŞSAL BECERİLER 728
D. PSİKOMOTOR BECERİLER 728

E. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİ (BİT) ETKİLİ VE YERİNDE KULLANABİLME....729
3. ALANIN ANAYASA VE MİLLİ EĞİTİM TEMEL YASASINDAKİ YASAL DAYANAKLARI....729
4. ALAN ÖĞRETİMİNİN GENEL AMAÇLARI ...729
5. KULLANILAN YÖNTEM, TEKNİKLER VE GENEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN KONU ALANI ÖĞRETİMİNE UYGULANMASI....730
A. SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM 730
B. BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM....730
C. ARAŞTIRMA-İNCELEME YOLUYLA ÖĞRETİM 730
D. GERÇEKÇİ MATEMATİK EĞİTİMİ 731
E. YAPILANDIRMACI ÖĞRETİM MODELİ 731
F. TEMEL ÖĞRENME MODELİ....731
G. TAM ÖĞRENME MODELİ 731
H. AKTİF ÖĞRENME MODELİ 731
I. GÖSTERİP YAPTIRMA YÖNTEMİ 732
J. TANIMLAR YARDIMIYLA ÖĞRETİM....732
K. OYUNLARLA ÖĞRETİM YÖNTEMİ 732
L. ANALİZLE ÖĞRETİM 732
M. SENARYO İLE ÖĞRETİM 733
N. KURALLAR YARDIMIYLA ÖĞRETİM....733
O. DENEYSEL ETK İNLİKLERLE ÖĞRETİM..733
6. MATEMATİK DERSİ İŞLENİRKEN UYULMASI GEREKEN GENEL İLKELER 733
A. KAVRAMSAL TEMELLERİN SAĞLAM VERİLMESİ....733
B. ÖN ŞARTLILIK İLİŞKİSİ 734
C. ANAHTAR KAVRAMLAR 734
D. ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖREVLERİNİN İYİ BELİRLENMESİ 734
E. GRUPLA ÇALIŞMA VE KARŞILIKLI ETKİLEŞİM 734
F. ÖĞRETİMDE ÇEVREDEN YARARLANMA....734
G. TEMEL BECERİLERİN GELİŞTİRİLMESİ..734
H. DEĞİŞİK PROBLEMLER VE ARAŞTIRMA ÇALIŞMALARI 735
I. MATEMATİĞE KARŞI OLUMLU TUTUM GELİŞTİRME....735
7. İLGİLİ ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELENMESİ....735
ÇÖZÜMLÜ TEST....750
KONU TESTİ 755

BÖLÜM 14

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - II

1. PROBLEM VE PROBLEM ÇÖZMENİN TANIMI 759
2. PROBLEMLERİN SINIFLANDIRILMASI....759
3. PROBLEM ÇÖZME ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI VE PROBLEM ÇÖZME SÜRECİ 759
4. PROBLEM ÇÖZME STRATEJİLERİ....760
A. SİSTEMATİK LİSTE YAPMA....760
B. TAHMİN VE KONTROL 760
C. ŞEKİL VEYA ŞEMA ÇİZME....760
D. DİYAGRAM ÇİZME....760
E. BAĞINTI BULMA 761
F. EŞİTLİK YAZMA....761
F. TAHMİN ETME 761
H. BENZER PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜNDEN YARARLANMA....761
I. GERİYE DOĞRU ÇALIŞMA 761
J. ELEME....761
K. TABLO YAPMA 761
L. MUHAKEME ETME 762
5. PROJE TABANLI ÖĞRENME....762
6. DERS PLANI HAZIRLAMA, SUNMA VE DEĞERLENDİRME....763
A. BİR ETKİNLİK ÖRNEĞİ....763
B. ÖĞRETİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ....763

Alan Bilgisi Yayınları

C. DUYUŞSAL ÖZELLİKLERİ VE ÖZ DÜZENLEME BECERİLERİNİ DEĞERLENDİRME....770
7. DOĞAL SAYILAR VE ÖĞRETİMİ....770
8. KESİRLER VE ÖĞRETİMİ....771
9. CEBİR VE ÖĞRETİMİ....772
10. GEOMETRİ VE ÖLÇME....772
11. VERİ İŞLEME VE ÖĞRETİMİ....773
12. OLASILIK VE ÖĞRETİMİ....773
ÇÖZÜMLÜ TEST....774
KONU TESTİ....778

BÖLÜM 15

MATEMATİK FELSEFESİ

1. MATEMATİK NEDİR?....781
2. MATEMATİĞİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ....783
3. MATEMATİK FELSEFESİNE GİRİŞ....783
A. PLATONCULUK (REALİZM - GERÇEKÇİLİK)....784
B. MANTIKÇILIK (TEMELCİLİK)....785
C. BİÇİMCİLİK (TANIMCILIK - FORMALİZM)....785
D. SEZGİCİLİK (İNŞACILIK – YAPIMCILIK)....786
4. MATEMATİK EĞİTİMİ....787
A. MATEMATİK EĞİTİMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ....787
B. MATEMATİK EĞİTİMİNDE EĞİLİMLER....788
5. MATEMATİK FELSEFESİ'NDE DİĞER FİLOZOFLARIN ÇALIŞMALARI....789
SÖZLÜK....791
ÇÖZÜMLÜ TEST....792
KONU TESTİ....797

DENEMELER

DENEME TESTİ - I....803
DENEME TESTİ - II....812
DENEME TESTİ - III....821
DENEME TESTİ - IV....829
KAYNAKÇA....837

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKÇA

Akdeniz F.(1995). Olasılık ve İstatistik.

Akdi Y. (2010). Matematiksel İstatistiğe Giriş.

Altun, M. (2005). Eğitim Fakülteleri ve İlköğretim Öğretmenleri İçin Matematik Öğretimi. Bursa: Alfa.

Altun, M. (2005). İlköğretim İkinci Kademede (6, 7 ve 8. sınıflarda) Matematik Öğretimi. Bursa: Aktüel.

Altun, M. (2010). Eğitim Fakülteleri ve Sınıf Öğretmenleri İçin Matematik Öğretimi. Bursa: Aktüel Alfa.

Anton, H. Rorres, C. (1994). Elementary Linear Algebra J. Willey § Sons, Inc.

Asar, A. Arıkan, A. Arıkan. A.Cebir. Efil Yayınevi.

Aydın, M. Kuryel, B. Gündüz, G. Oturanç, G.(1995). Diferensiyel Denklemler ve Uygulamaları. Barış Yayınları.

Baki, A. (2006). Kuramdan Uygulamaya Matematik Eğitimi. Derya Kitabevi.

Baki, A. (2008). Kuramdan uygulamaya matematik eğitimi: Matematik felsefesi, matematik tarihi, özel öğretim yöntemleri, ölçme ve değerlendirme. Harf Yayınevi.

Balcı, M. (2010). Matematik Analiz I, Balcı Yayınları.

Balcı, M. (2011). Matematik Analiz II, Balcı Yayınları.

Balcı, M. (2013). Matematik Analiz 1, Sürat Üniversite Yayınları.

Balcı, M. (2013). Genel Matematik 1, Sürat Üniversite Yayınları.

Balcı, M. (2013). Genel Matematik 2, Sürat Üniversite Yayınları.

Barker, S. F. (2003). Matematik Felsefesi. İmge Yayıncılık.

Baykul, Y. (2005). İlköğretimde Matematik Öğretimi (1-5. Sınıflar). PegemA.

Bayraktar, M. (2010). Analiz, Nobel Akademik Yayıncılık.

Büyükalan Filiz, S. (Ed.) (2011). Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları. Ankara: Pegem Akademi.

Cevik, A.S. (2008). Cebire Giriş. Detay Yayın Dağıtım.

C. R. Mondal. (2004). Textbook of Ordinary Differential Equations. Prentice Hall India Pvt., Limited.

C. T. H. Baker, G. Monegato, G. Vanden Berghe.(2001). Ordinary Differential Equations and Integral Equations. Gulf Professional Publishing.

Çelebioğlu, B. ve Yazgan, Y. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Bağıntı Bulma ve Sistematik Liste Yapma Stratejilerini Kullanma Düzeyleri. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 15-28.

Çelik, S, Şenocak, E., Bayrakçeken, S., Taşkesenligil, Y. ve Doymuş, K. (2005). Aktif Öğrenme Stratejileri Üzerine bir Derleme Çalışması. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 11. 155-185.

Doğru, O. vd. (2013). Diferensiyel Denklemlerin Temelleri.Nobel Yayıncılık.

Dennis G. Zill.(2008). A First Course in Differential Equations: With Modeling Applications.

Dennis G. Zill, Michael R. Cullen. (2008).Differential Equations with Boundary-Value Problems. Cengage Learning.

Earl A. Coddington.(1989).An Introduction to Ordinary Differential Equations. Dover Publ..

Earl A. Coddington. Carlson, R. (1987). Linear Ordinary Differential Equations. SIAM.

Edwin J. Purcell. (1965) Calculus with Analytic Geometry, Meredith Publishing Company.

Ellis, R. and Gulick, D. (1994). Calculus with Analitic Geometry, Saunders College Publishing.

Ertürk, S. (1972). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: H.Ü. Yayını.

Esin, E. Hacısalihoğlu, H. H. Özdamar, E. (1987). Çözümlü Lineer Cebir Problemleri. Gazi Üniversitesi Yayınları.

Esin A. Ekni M. Gamgam H. İstatistik.

Fitzpatrick, P. M. (2006) Advanced Calculus, Thomson Books/Cole.

Guenon, R. (2003). The Metaphysical Principles of the Infinitesimal Calculus. (Ed). By Samuel D. Fohr, Sophia Perennis.

Gür, B. S. (2011). Matematik Felsefesi. Kadim Yayınevi.

Gür, H. (Ed.) (2006). Matematik Öğretimi. İstanbul: Lisans.

Hacıömeroğlu, G. (2011). Matematiksel Problem Çözmeye İlişkin İnanç Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. Dicle Üniversitesi *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 119-132.

Hacısalihoğlu, H. H. (2005). Temel ve Genel Matematik, Cilt II, Ertem Matbaacılık.

Hacısalihoğlu, H.H., Mirasyedioğlu, Ş. ve Akpınar A. (2004). İlköğretim 6-8 Matematik Öğretimi Matematikte İşbirliğine Dayalı Yapılandırıcı Öğrenme ve Öğretme. Asil.

Hacısalihoğlu, H. H. (1982). Lineer Cebir. Fırat Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.

Halilov, H. (2003). Diferansiyel Denklemler ve Lineer Cebrin Elemanları.Literatür Yayıncılık.

Hairer, E. Wanner, G. (1991). Solving ordinary differential equations: Stiff and differential-algebraic problems. Springer.

Hartman, P. (1987).Ordinary Differential Equations. Society for Industrial and Applied Mathematics.

Herstein I. N. Topics in Algebra. Ginn and Comp.

Hilbert, D. (2004). Sonsuz Üzerine. Matematik Felsefesi İçinde.

Holder, L. I., (1987) Calculus with Analytic Geometry, Wadsworth Publishing Company.

Kaplan W., (1952). Advaced Calculus, Addison-Wesley Publishin Company.

Kaplan, W. Ordinary Differential Equations. Addison-Wesley Publishin Company.

Karadeniz, A.A. (1992) Yüksek Matematik Cilt II. Çağlayan Kitabevi.

Karasar, N. (2007). Bilimsel Araştırma Yöntemi.Nobel Akademik Yayıncılık.

Katsumi, N. (1966). Fundamentals of Lineer Algebra, Mc Graw - Hill Book Company.

Kreyszig, E. (1979) Advaced Engineering Mathematics, John Willey & Sons Inc.

Leon S. J. (2002). Linear Algebra With Applications. Prentice - Hall, Inc.

Lipschutz, S. (2000). Lineer Cebir / Schaum's Outlines. Nobel Akademik Yayıncılık.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). İlköğretim 5. Sınıf Matematik Ders Kitabı. Feza Gazetecilik.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). İlköğretim 6. Sınıf Matematik Ders Kitabı. Feza Gazetecilik.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). İlköğretim 7. Sınıf Matematik Ders Kitabı. Feza Gazetecilik.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). İlköğretim 8. Sınıf Matematik Ders Kitabı. Feza Gazetecilik.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2009). İlköğretim Matematik Dersi 6-8. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2013). Ortaokul Matematik Dersi (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı.

Musayev, B. Alp, M. Mustafayev, N. Ekincioğlu,İ. (2007) Teori ve Çözümlü Problemlerle Analiz I, Seçkin Yayıncılık.

Musayev, B. Koca, K. Mustafayev, N. (2003) Teori ve Çözümlü Problemlerle Analiz II, Tek Ağaç Yayınevi.

Musayev, B. Koca, K. Mustafayev, N. (2006) Teori ve Çözümlü Problemlerle Analiz III, Seçkin Yayıncılık.

National Council of Teachers of Mathematics (1989). Curriculum and evaluation Standards for school mathematics. Reston: NCTM.

National Council of Teachers of Mathematics (1991). Professional standards for the teaching of mathematics. Reston: NCTM.

National Council of Teachers of Mathematics (1995). Assessment standards for school mathematics. Reston: NCTM.

National Council of Teachers of Mathematics (2000). Principles and standards for school Mathematics. Reston: NCTM.

Nisbert, S., & Warren, E. (2000). Primary school teachers' beliefs relating to mathematics teaching and assessing mathematics and factors that influence these beliefs. Mathematics Education Research Journal, 13(2), 34-47.

Olkun, S. ve Toluk Uçar Z. (2009). İlköğretimde Etkinlik Temelli Matematik Öğretimi. Maya Akademi.

Pesen, C. (2008). Eğitim Fakülteleri ve Sınıf Öğretmenleri İçin Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Matematik Öğretimi. Pegem.

Polking, J. C. Boggess, A. Arnold, D. (2002). Differential equations with boundary value problems. Pearson Education.

Polya, G. (1962). Mathematical Discovery. New York: Wiley.

Ross, S. L. Differential Equations. John Wiley High Education.

Refaat El Atar. (2006). Ordinary Differential Equations. Lulu.com.

Sabuncuoğlu, A. (2007). Analitik Geometri. Nobel Akademik Yayıncılık.

Sabuncuoğlu, A. (2007). Çözümlü Analitik Geometri Alıştırmaları. Nobel Yayıncılık.

Sasaki, C. (2003).Descartes's Mathematical Thought. Kluwer Academic.

Sezginman, İ. (1971). Lineer Cebir. Kurtulmuş Matbaası.

Spence, L. E. Insel, A. J. Friedberg, S. H. (2008). Elementary Linear Algebra. Pearson.

Spiegel M.R. Stephens L.J. Teori ve Problemlerle İstatistik, Schoum's Outlines Nobel Akademik Yayıncılık.

Şeker, H. (2010). Bloom'un Taksonomisinden, Bilişsel Süreç Boyutlarının Sınıflandırmasına Doğru Revize Edilen Taksonomi Üzerine. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(39), 01-09.

Toker, Z. (2011). İlköğretim 7. Sınıf Matematik Öğretmen Kılavuz Kitabı. Semih Ofset.

Tropper, M. A. (1965). An Introduction to lineer Algebra. American Elsevlet Publishing Company.

Umay, A. ve Kaf, Y. (2005). Matematikte Kusurlu Akıl Yürütme Üzerine Bir Çalışma. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 188-195.

Varış, F. (1988). Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Vladimir I. A..(1992). Ordinary Differential Equations. Springer.

Yaşar, İ. B. (2005). Diferansiyel Denklemler ve Uygulamaları. Siyasal Kitabevi.

Yıldız, Z. ve Özdemir A.Ş. (2012). Çember ve Daire Konularının Öğretiminde Proje Destekli Öğretim Yönteminin Kullanılmasının Öğrenci Başarısına Etkisi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 35, 175-187.

Yıldızlar, M. (2012). Yapılandırıcı Öğretimde Matematik Problemlerini Çözebilme Yöntemleri. Pegem.

Yıldırım, C. (2000). Matematiksel Düşünme. Remzi Kitabevi.

Wells, D. (2011). Matematiğin Gizli Dünyası. Doruk Yayınları.

Wrede R. and Spiegel, M. R. (2002) Theory and Problems of Advanced Calculus.

MATEMATİKSEL ANALİZ

Prof. Dr. Fahrettin Arslan

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1326
Matematik/İstatistik No.: 65
ISBN : 978-605-320-232-5
© 1. Basım, Ekim 2015

MATEMATİKSEL ANALİZ

Prof. Dr. Fahrettin ARSLAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -sevgi@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Arslan, Fahrettin.
Matematiksel Analiz */Fahrettin Arslan*
1. Basım, X+ 414 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-232-5
1. Riemann İntegrasyonu 2. Hessian Matrisleri 3. Hamilton-Jacobi Prensipleri 4. Fark Denklemleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Uzun yıllardan beri farklı üniversitelerin fen ve mühendislik fakültelerinde matematik dersleri vermekteyim. Bu zaman süresince, öğrencilerin temel matematik kavramları anlamakta zorlandığını gözlemledim. Bu nedenle temel matematiksel kavramları anlaşılır bir şekilde izah ederek ve örneklerle zenginleştirerek bu kitabı yazmaya karar verdim. Kitabın hazırlanması aşamasında ağırlıklı olarak geçmiş yıllarda zaman zaman, gözden geçirerek hazırlamış olduğum ders notlarından geliştirdiğim kendi örneklerimden yararlandım.

Bu kitap 14 bölümden oluşmuştur. 1., 2. ve 3. Bölümlerde Küme Kuramı ile ilgili konular incelenmiş, kümeler yardımıyla açık küme, komşuluk, yığılma noktası izah edilmiştir. Küme ve reel sayı dizilerinde yakınsaklık kavramı üzerinde durulmuştur.

4. Bölümde fonksiyonların limitleri süreklilik ve süreksizlik durumları için kolayca anlaşılır bir şekilde izah edilmiştir. Ayrıca fonksiyonların türevleri ve bu türevlerin gerçek hayattaki kullanım alanları, uygulamaları ile birlikte verilmiştir.

5. ve 6. Bölümlerde tek değişkenli fonksiyonlar ile çok değişkenli fonksiyonların maksimum ve minumum değerlerinin hesap ediliş şekli örneklerle izah edilmiştir. İlave olarak Hessian matrisi yöntemi ile maksimum ve minumum değerlerinin elde edilişi üzerinde durulmuştur.

7. Bölümde doğrusal dinamik sistemleri için maksimum ve minumum değerlerin hesaplanması incelenmiştir.

8. Bölümde basit düzeyde Riemann-Stieltjes integrasyonu tanımlanmış ve örneklerle anlatılmıştır.

9. Bölümde serilerin yakınsaklığı ıraksak olma durumları, Taylor-Maclaurin serileri yardımıyla kuvvet serilerinin yakınsaklığı incelenmiştir.

10. Bölümde periyodik fonksiyonlar ve Fourier serileri ve seri kat sayıları örneklerle izah edilmiştir.

11. Bölümde Laplace dönüşümleri anlatılmış ve bazı diferansiyel denklemlerin Laplace yöntemi ile kolayca çözülebileceği gösterilmiştir.

12. ve 13. Bölümlerde vektör uzayları tanımlanmış ve vektör uzaylarına dayalı olarak öz değer ve öz vektörlerin bulunması uygulamalı olarak gösterilmiştir.

14. Bölümde homojen ve homojen olmayan fark denklemleri incelenmiş ve fark denklemlerinin çözümleri zaman serilerine ait bazı seri ilişkileri, örnekleri ile zenginleştirilmiştir.

Sonuç olarak bu kitabın yazılmasında ki temel amaç matematik, istatistik, fizik ve mühendislik bölümlerinde öğrenim gören öğrencilere bu konularla ilgili çalışmalarında yardımcı ve yol gösterici olacak bir Türkçe kaynak sunmaktadır.

Bu kitabın yazımı sırasında bana yardımcı olan başta eşim Ayşe'ye, çocuklarım Murat Yücel ve Yalçın'a sabır ve yardımlarından dolayı sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca sevgili kardeşim Harun ARSLAN, meslektaşlarım Prof. Dr. Birdal ŞENOĞLU, Prof. Dr. Erdal DİNÇ ve sevgili öğrencim Dr. Özlem TÜRKŞEN'e, Serap KIŞ, Bilge KARABAŞ'a ve Hatice OZANSOY'a yardımlarından dolayı ayrı ayrı teşekkür ederim.

Prof. Dr. Fahrettin ARSLAN

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

TEMEL KÜME KURAMI ve KÜME FONKSİYONLARI

1.1 Temel Küme Kuramı 1
1.2 Kartezyen Çarpım 3
1.3 Küme İşlemleri 5
1.4 Küme İşlemlerinin Bazı Temel Özellikleri 8
1.5 Cebir (Field) 7
1.6 σ -Cebir (σ -Field) 9
1.7 Sınırlı ve Sınırsız Kümeler 12
1.8 Küme Fonksiyonları 16

BÖLÜM 2
AÇIK KÜME, KAPALI KÜME ve KOMŞULUK

2.1 Açık Küme 23
2.2 Limit Noktası 25
2.3 Mutlak Değer 30
2.4 Reel Sayılarda Tanımlı Bazı Eşitsizlikler 33

BÖLÜM 3
GERÇEL SAYILAR DİZİLERİ

3.1 Diziler 35
3.2 En Büyük Alt Sınır, En Küçük Üst Sınır, Alt Limit ve Üst Limit 49
3.3 Inferior ve Superior Limits 52
3.4 Bazı Özel Diziler 61

BÖLÜM 4
FONKSİYONLAR LİMİT ve SÜREKLİLİK

4.1 Fonksiyonlar ve Özellikleri 69
4.2 Fonksiyonlarda Temel İşlemler 78
4.3 Bileşke Fonksiyonları 78
4.4 Fonksiyon Çeşitleri 80
4.5 Fonksiyonlarda Limit ve Süreklilik 80

4.6 Limite ait Teoremler 90
4.7 Fonksiyonların Sürekliliği.....92
4.8 Düzgün Süreklilik 94

BÖLÜM 5
TEK DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARIN TÜREVİ

5.1 Türev 97
5.2 Sağdan ve Soldan Türev.....100
5.3 Extreme değer veya critical değer 114
5.4 Doğrusal Fonksiyon Denklemleri ve Bazı Temel Özellikleri 125
5.5 Newton-Raphson Yöntemi 138
5.6 Yönlü Türev 143

BÖLÜM 6 KISMİ TÜREV

6.1 Kısmi Türev.....147
6.2 Bileşke Fonksiyonların Türevi 151
6.3 Hessian Matrisi.....156
6.4 Lagrange Çarpan Methodu.....162

BÖLÜM 7
DİNAMİK SİSTEMLERDE OPTİMİZASYON ve HAMİLTON-JACOBİ PRENSİBİ

7.1 $\dot{X}(t) = A(t)X(t) + B(t)U(t)$ Denkleminin Çözümü 171
7.2 Herhangi bir kısıt olmaksızın extremum noktanın bulunması 173
7.3 Concave ve Convex Bağıntılar.....191

BÖLÜM 8
RIEMANN STEITSES İNTEGRAL

8.1 $[a,b]$ Aralığı Üzerinden Riemann Stieltjes İntegrali 195
8.2 İntegrasyonun Bazı Temel Özellikleri 205
8.3 İntegral Altında Türev Alma 208
8.4 Leibnizt Kuralının Olasılıktaki Uygulaması 212

BÖLÜM 9
SONSUZ SERİLER ve KUVVET SERİLERİ

9.1 Seriler 216
9.2 Iraksak ve Yakınsak Seriler.....217
9.3 Kuvvet Serileri 226
9.4 Taylor ve Maclaurin Serileri 239
9.5 Kuvvet Serileri ve Taylor Açılımları için Bazı Uygulamalar.....241
9.6 Oran Testi Üzerinde Bazı Önemli Uygulamalar 244
9.7 Trigonometrik Fonksiyonlar.....253

BÖLÜM 10
FOURIER SERİLERİ

10.1 Periyodik Fonksiyonlar 255
10.2 Dirichlet Koşulu 260
10.3 Grafik Çizimleri ve Fourier Katsayılarının Bulunması 263

BÖLÜM 11
LAPLACE DÖNÜŞÜMLERİ

11.1 Laplace Dönüşümün Temel Özellikleri 287
11.2 Çözülmüş Bazı Örnekler 289
11.3 Laplace Dönüşümlerine ait Bazı Uygulamalar 287
11.4 Gamma, Beta, Legendure, Tshebyshev ve Hermite Fonksiyonları 309

BÖLÜM 12
VEKTÖR UZAYLARI

12.1 Vektörler Toplamı 311
12.2 Cauchy-Schwarz Eşitsizliği 320

BÖLÜM 13
ÖZDEĞER (EIGEN VALUE) ve ÖZVEKTÖR (EIGEN VECTOR)

13.1 Doğrusal Dönüşüm 325
13.2 Özdeğer ve Özvektörler 331
13.3 Özdeğerlerin Bulunması 333
13.4 Özvektörlerin Bulunması 334
13.5 Özdeğer ve Özvektörlerin Temel Özellikleri 339
13.6 Matris Polinomları 350
13.7 Farklı Özdeğer ve Matris Polinomları 355
13.8 Matris Fonksiyonları 362
13.9 e^{At} Fonksiyonu 366
13.10 Matris Fark Denklemleri 375
13.11 Matris Türevleri 378

BÖLÜM 14
FARK DENKLEMLERİ

14.1 Fark Denklemlerinin Tanım ve Çözümleri 383
14.2 Doğrusal Fark Denklemleri 389
14.3 Homojen Olmayan Fark Denklemlerinin Çözümü 393
14.4 $f(t) = A^t + Bt^n$ Şeklinde Fark Denklemlerinin Çözümü 401
14.5 Fark Denklemlerinin Zaman Serileri Üzerine Uygulaması 404

KAYNAKLAR 411

KAYNAKÇA

Alois Kufner, Jon Kadlec. Fouries Series. Butterworth & Co. 1971

Andrew P. Sage. Optimum System Control. Prentice - Hall, Inc. 1968

Angus E. Taylor. General Theory of Functions and Integration. Blaisdell Publishing Company, 1965

Chatfield C. The Analysis of Time Series An Introduction. Chagman and Hall 1989.

David A. Sprecher. Elements of Real Analysis. Academic Press, Inc. 1970

Donald M. Wiberg. Schaum's Outline of Theory and Problems of State Space and Lineer Systems. Mc Graw - Hill Book Company, 1971

Francis J. Flanigan, Jerry L. Kazdan. Calculus Two: Linear and Non Linear Function, Ons. Prentice - Hall, Inc. 1971

Georgi P. Tolstoy. Fourier Series. Prentice - Holl, Inc. 1962

Gilbert Strang Linear Algebra and Its Applications Academic Press 1976

Harley Flanders, Robert R. Korhage. Justin J. Price. Calculus, Academic Press, 1970

Hans Schneider, George Phillip Barker. Matrices and Linear Algebra Holt**, Rinehart and Winston, Inc.1973**

Herberg - Bristol. Elementory Mathematical Analysis. D.C. Heath and Company, 1967

J. Parry Lewis. An Introduction to Mathematics For Students of Economics. Macmillan & Co. Ltd. 1961

Jerrold E. Marsden. Elemantary Classical Analysis. W. H. Freeman and Company 1974

Katsuhiko Ogata. State Space Analysis of Control Systems. Prentice - Holl, Inc. 1967

Kenneth Hoffıman and Ray Kause. Linear Algebra Prentice - Hall Inc. 1961

Lee W. Johson, R. Dean Riess, Jımmy T. Arnold. Introduction to Lınear Algebra. Addition - Wesley Publıshing Company, 1981

Leonard Gillman, Robert H. MCdowell. Calculus Second Edition

Louis L. Pennisi. Elements of Complex Variables Second Edition. Holt, Rinehort and Winton, ,1976

Magnus R. Hestenes. Optimization Theory The Finite Dimensional Case. John Wiley & Sons Inc. 1975

Mıchael O'nan Linear Algebra Second Edition. Harcourt Brace Jovanovıch, Inc. 1976

Murray R. Spiegel, Theary and Problems. Advanced Calculas Schaum Publishing Co. 1962

Murray R. Spiegel. Schaum's Outline of Theory and Problems of laplace Transforms.Schaum Publishing Co. 1965

Murray R. Spiegel. Schaum's Outline of Theory and Problems of Real Variables Lebesgue Meosure and Integration With Applications to Fourier Series. Mc Graw - Hill Book Company, 1969

Murray R. Spiegel. Schaum's Outline of Theory and Problems of Linear Algebra McGraw-Hill Book Company 1968.

Oliver Anderson. Time Series Analysis Butter Worth &Co. 1983

Polak E. Computational Methods In Optimization Academic Press 1971.

Ralph P. Grimaldi. Discrete and Combinotorial Mathematics an Applied Introduction Fourth Edition. Addison Wesley Longman, Inc. 1999

Raymond A. Beauregard, John B.Fraleigh. A First Course in Linear Algebra With Optional Introduction to Groups, Rings and Fields. Houghton Mifflin Company, 1973

Rıchard A. Sılverman. Calculus With Analytıc Geometry. Prentıce Hall, 1985

Richard Bronson. Matrix Methods on Introduction. Academic Press, Inc. 1970

Richard E. Williamson, Richard H. Crowell, Hale F. Trotter. Calculus of Vector Functions, Printice Hall, Inc. 1974.

RNDr APois Kufner, Csc. RNDr Jan Kadlec, Csc. Fourier Series. Academia, Praque, 1971.

Robert G. Bartle, Donald R. Sherbert, The Elements of Real Analysis. John Wiley & Sons, Inc. 1992

Robert V. Hogg, Allen T. Craıg. Introduction to mathematical StatisticsFourth edition. Macmillan Publishing Company, Inc. 1978

S. C. Malik, Savita Arora. Mathematical Analysis. John Wiley & Sons Inc. 1992

Seymour Lipschutz. Schoum's Outline of Theory and Problems of General Topology. Mc Graw – Hill Book Company, 1965

Seymour Lipschutz. Schoum's Outline of Theory and Problems of Linear Algebra. Mc Graw - Hill Book Company, 1968

Seymour Lipschutz. Schoum's Outline of Theory and Problems of Set Theory and Related Topics. Schaum Publishing Company, 1964

Taro Yamone. Mathematics for Economists an Elemantary Survey. Prentice - Hall. Inc. 1962

William W.S. Wei.Time Series Analysis.Addison-Wesley Publishing Company, Ins.1990.

Matematik *ve* Origami

Prof. Dr. Hülya Gür

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1376
Eğitim No.: 277
ISBN: 978-605-320-282-0
© 1. Basım, Kasım 2015

Matematik ve Origami
Prof. Dr. Hülya Gür

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gür, Hülya.
Matematik ve Origami / *Prof. Dr. Hülya Gür*
1. Basım, s. X + 258 , 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-282-0
1. Origami 2. Kağıt Katlama 3. Uzamsal Düşünme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

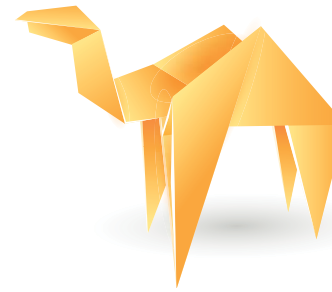

ÖN SÖZ

Geometri eğitimi ve temelleri uzamsal zekanın gelişiminde büyük önem taşımaktadır. Uzamsal zekayı geliştirecek ve matematik dersleri ile ilişkilendirecek çalışmaları içeren kitaplar sınırlıdır.

Bu kitabın en büyük özelliği matematik öğretimi, geometri öğretimi, geometri öğrenme düzeyleri, origami, origami türleri, origaminin matematik eğitiminde kullanımı, origami kullanımının yararları, her bir origami için kazanımlar ve alt öğrenme alanları ile ilişkisi açıklanmış, origamilerin yapım aşamaları diyagram ve fotoğraflarla tablolaştırılmış ayrıca da yapım aşamalarını içeren videolara da yer verilmiştir. Kitapta ayrıca birleştirilerek yapılan origami örneklerine de yer verilmiştir. İki yıl boyunca matematik öğretmenliği öğrenciler ile uygulanmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Origamiler her düzeyde okuyucuya hitap edecek şekilde ele alınmıştır.

Öğrencilerin uzamsal yeteneklerinin gelişmesi aldıkları eğitime bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Öğrenciler boyut kavramını anlamakta güçlük çekmekte; iki boyutlu ile 3 boyutlu kavramlarını karıştırabilmektedirler. Programda da yer almasına rağmen origami ile yapılan etkinlikler çok sınırlı ya da yapılmamaktadır. Sadece okul öncesi dönemde kullanılabilecek origami etkinlikleri ile ilgili kitap olmasına rağmen daha üst sınıf düzeyleri için olan sınırlı olan kaynaklar ya internette ya da sadece İngilizcedir. Bu nedenle bu kitap ile alandaki bu büyük boşluğun dolduracağı düşünülmektedir.

Bu kitap; ilkokul, ortaokul öğretmen ve öğrencilerine, sınıf öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği bölümündeki öğretmen adaylarına, çocukları ile kaliteli zaman geçirmek isteyen ailelere temel bir kaynak olacaktır. Kitapta geometri gelişim süreçleri ve origami kullanarak yapılan etkinliklere yer verilmiştir. Etkinlikler adım adım ifade edilip görselleştirilmiş aynı zamanda her biri için yapım videosu eklenmiştir.

Bu kitap eğitim fakültelerinde seçmeli dersler için, ilkokul ve ortaokuldaki seçmeli dersler için bir kaynak niteliğindedir.

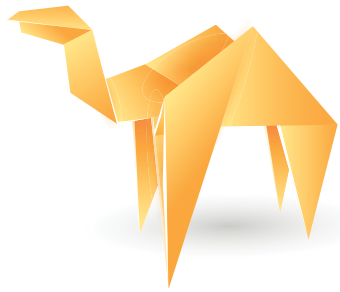

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii
TEŞEKKÜR v

GİRİŞ MATEMATİK ÖĞRETİMİNİN GENEL AMACI; 1
BÖLÜM 1: VAN HIELE GEOMETRİK DÜŞÜNME MODELİ 5
BÖLÜM 2: ORİGAMİ NEDİR? 9
ORİGAMİ TARİHÇESİ 10
ORİGAMİ TÜRLERİ 10
ORİGAMİ'NİN MATEMATİK EĞİTİMİNDE KULLANIMI 11
ORİGAMİNİN GELİŞİMSEL VE EĞİTSEL KAZANÇLARI 14

KİTAPTA KULLANILAN SEMBOLLER VE KİTABIN KULLANILMASI 18

BÖLÜM 3: ORİGAMİLERİN YAPIM AŞAMALARI 19
1. ORİGAMİ İLE AYI YAPIMI 19
2. ORİGAMİ İLE AT YAPIMI 22
3. ORİGAMİ İLE BALIK YAPIMI 26
4. ORİGAMİ İLE CÜZDAN YAPIMI 29
5. ORİGAMİ İLE ÇİÇEK YAPIMI VE SAKURA ÇİÇEĞİ YAPIMI 32
ORİGAMİ İLE SAKURA ÇİÇEĞİ YAPIMI 35
ORİGAMİ İLE ATATÜRK ÇİÇEĞİ YAPIMI 39
ORİGAMİ VE KRİGAMİ KULLANARAK ÇİÇEK YAPIMI 42
6. ORİGAMİ İLE DİNAZOR YAPIMI 45
7. ORİGAMİ İLE DONDURMA KÜLAHI YAPIMI 48
8. ORİGAMİ İLE ELBİSE YAPIMI 52

9. ORİGAMİ İLE ETEK YAPIMI 55
10. ORİGAMİ İLE FARE YAPIMI 58
ORİGAMİ İLE FARE YAPIMI 61
11. ORİGAMİ İLE FİL YAPIMI 65
12. ORİGAMİ İLE GEMİ YAPIMI 68
13. ORİGAMİ İLE GÖMLEK YAPIMI 71
ORİGAMİ İLE GÖMLEK 2 YAPIMI 74
14. ORİGAMİ İLE GÜL YAPIMI 76
15. ORİGAMİ İLE GÜVERCİN YAPIMI 79
16. ORİGAMİ İLE KALEM YAPIMI 83
17. ORİGAMİ İLE KALP YAPIMI 86
ORİGAMİ İLE KALP 1 YAPIMI 86
ORİGAMİ İLE KALP 2 YAPIMI 89
18. ORİGAMİ İLE KAPLUMBAĞA YAPIMI 91
19. ORİGAMİ İLE KARDAN ADAM YAPIMI 95
20. ORİGAMİ İLE KEDİ YAPIMI 100
21. ORİGAMİ İLE KELEBEK YAPIMI 102
ORİGAMİ İLE KELEBEK 2 YAPIMI 105
ORİGAMİ İLE KELEBEK 3 YAPIMI 109
22. ORİGAMİ İLE KİMONA YAPIMI 113
23. ORİGAMİ İLE KÖPEK YAPIMI 115
ORİGAMİ KÖPEK 2 YAPIMI 117
24. ORİGAMİ İLE KRAL TACI YAPIMI 120
25. ORİGAMİ İLE KRAVAT YAPIMI 123
ORİGAMİ İLE KRAVAT 2 YAPIMI 127
ORİGAMİ İLE KRAVAT YAPIMI 3 129
26. ORİGAMİ İLE KUĞU YAPIMI 130
KUĞU YAPIM AŞAMALARI 131
27. ORİGAMİ KUŞ (GÜVERCİN VE MUHABBET KUŞU) YAPIMI 133
ORİGAMİ İLE MUHABBET KUŞU / PAPAĞAN YAPIMI 136
28. ORİGAMİ İLE ZIPLAYAN KURBAĞA YAPIMI 141
ORİGAMİ İLE KURBAĞA YAPIMI 146
29. ORİGAMİ İLE KURDELE YAPIMI 148
ORİGAMİ İLE KURDELE 2 YAPIMI 151
30. ORİGAMİ İLE KUTU 1 YAPIMI 155

31. ORİGAMİ İLE KUŞ YAPIMI 156
32. ORİGAMİ İLE LALE YAPIMI 158
33. ORİGAMİ İLE MANTAR YAPIMI 161
34. ORİGAMİ İLE MAYMUN YAPIMI 165
35. ORİGAMİ İLE PENGUEN YAPIMI 168
36. ORİGAMİ İLE PİYANO YAPIMI 173
37. ORİGAMİ İLE PİKACHU YAPILIŞI 175
38. ORİGAMİ İLE RÜZGAR GÜLÜ YAPIMI 177
39. ORİGAMİ İLE SAKSI YAPIMI 178
40. ORİGAMİ İLE SANDALYE YAPIMI 181
41. ORİGAMİ İLE SEPET YAPIMI 184
42. ORİGAMİ İLE SÜMBÜL YAPIMI 190
43. ORİGAMİ İLE ŞAPKA- NOEL ŞAPKASI/VİKİNG ŞAPKASI YAPIMI 192
ORİGAMİ İLE YILDIZ NOEL ŞAPKASI YAPIMI 195
44. ORİGAMİ İLE TAVŞAN YAPIMI 199
45. ORİGAMİ İLE TELEFON YAPIMI 202
46. ORİGAMİ İLE TİLKİ YAPIMI 205
47. ORİGAMİ İLE TURNA YAPIMI 208
48. ORİGAMİ İLE UÇAK YAPIMI 213
49. ORİGAMİ İLE UĞUR BÖCEĞİ YAPIMI 216
50. ORİGAMİ İLE YAPRAK YAPIMI 218
51. ORİGAMİ İLE YARASA YAPIMI 220
52. ORİGAMİ İLE YENGEÇ YAPIMI 222
53. ORİGAMİ İLE YILDIZ YAPIMI 226
54. ORİGAMİ İLE ŞANS YILDIZI YAPIMI 229
ORİGAMİ İLE KUSUDAMA YILDIZI YAPIMI 232
55. ORİGAMİ İLE YÜZÜK YAPIMI 235
56. ORİGAMİ İLE ZARF-MEKTUP ZARFI YAPIMI 239
ORİGAMİ İLE ZARF 2 YAPIM AŞAMALARI 241
57. ORİGAMİ İLE ZÜRAFA YAPIMI 244
BİRLEŞTİREREK YAPILABİLEN 3 BOYUTLU ORİGAMİ ÖRNEKLERİ 248

KAYNAKÇA 257

ORİGAMİLERİN YAPIM AŞAMALARININ VİDEOLARINI DVD'de BULABİLİRSİNİZ

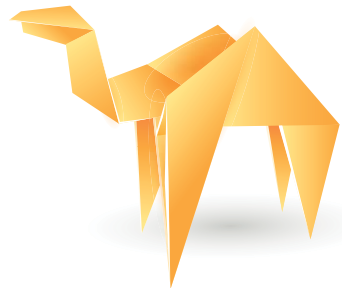

KAYNAKÇA

Arıcı, S. (2012). The effect of origami-based instruction on spatial visualization, geometry achievement and geometric reasoning of tenth-grade students. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi.İstanbul.

Arslan,O; Bostan-Işıksal ,M; ve Şahin, E.(2013) *Origaminin Matematik Eğitiminde Kullanılmasına Yönelik İnanç Ölçeği Geliştirilmesi*.Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education) 28(2), 44-57 .

Boakes, N. (2009). Origami instruction in the middle school mathematics classroom: Its impact on spatial visualization and geometry knowledge of students. Research in Middle Level Education Online, 32(7), 1-12

Brady, K. (2008). *Using Paper-Folding in the Primary Years to Promote Student Engagement in Mathematical Learning*, Proceedings of the 31st Annual Conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia, pp.77-83.

Boakes, N. (2009). Origami Instruction In The Middle School Mathematics Classroom: Its Impact On Spatial Visualization And Geometry Knowledge Of Students. *Research in Middle Level Education Online*, 32(7), p.1–12.

Erktin, E., Aydan, Ö., Balcı, N., (2011). İlköğretim Matematik Sınıflarında "Kâğıt Katlama" Projesi. *Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi - EDU7*, 1, 1, s.8.

Georgeson, J. (2011). Fold in origami and unfold math. Mathematics Teaching in Middle School, 16(6), 354-361

Koylahisar, T. (2012). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Özdeşlikleri Modelleme Becerilerinin İncelenmesi: Origami İle Modellenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Krier, J.,L. (2007). Mathematics And Origami: The Ancient Arts Unite,

http://math.uttyler.edu/ (Erişim Tarihi: 18.05. 2014)

Levenson, G. (2002). The Educational Benefits of Origami,

http://www.informeddemocracy.com/sadako/fold/edbens.html (Erişim Tarihi: 18.05. 2014)

MEB., (2011). İlköğretim Matematik 5.Sınıf Matematik Kılavuz Kitabı (s.36). İkinci Baskı, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2009. İlköğretim Matematik Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Shalev, H. (2005). Origami in Educaiton and Therapy.

http://www.theragami.com/origami-in-education-and-therapy/ (Erişim Tarihi: 18.05. 2014)

Sze, S., 2005. Math And Mind Mapping: Origami Construction. Institute og Educational Sciences, ERIC - ED490352.

Şimşek, M. (2012). Geometrik Cisimler Konusunun Origami Destekli Etkinlikler İle Öğretiminin Başarıya Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Takıcak, M. (2012). Origami Etkilerine Dayalı Öğretimin İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Üçgenler Ünitesindeki Akademik Başarılarına ve Geometriye Karşı Tutumlarına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,Kastamonu Üniversitesi.

Tuğrul, B.,Kavici, M. (2002). Kâğıt Katlama Sanatı ve Öğrenme. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,1(11).

Wares, A. (2011). Using Origami Boxes To Explore Concepts Of Geometry And Calculus. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 42(2), 263–272.

http://www.origamisan.com/2010/10/origami-demek-matematik-demek/

10.05.14'de indirilmiştir.

http://www.bilgiustam.com/origami-nedir-turleri-nelerdir-origaminin-tarihcesi/

23.05.14'de indirilmiştir.

MEKANİK STATİK

Doç. Dr. M. Mustafa Önal

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1330
Mühendislik-Teknik No.: 120
ISBN : 978-605-320-237-0
© 1. Basım, Ekim 2015

MEKANİK STATİK
Doç. Dr. M. Mustafa Önal

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Önal, M. Mustafa.
Mekanik Statik / *M. Mustafa Önal*
1. Basım, VI+146 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-237-0
1. Vektörler 2. Mekanik Statik 3. Sistemler

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Mekanik ve Statik dersinin okutulmasının başlıca amacı, meslek yüksekokulları, mühendislik ve mimarlık fakültelerinin ilgili bölümlerine devam eden öğrencilerin temel ilke ve esasları basit bir biçimde kavramalarını ve problem çözümlerinde yeteneklerini geliştirmelerini sağlamaktır.

Bu kitap hazırlanırken günümüz eğitim sisteminden kaynaklı olarak öğrencilerin günlük not tutma gibi alışkanlıklarının neredeyse yok olması bunun yanı sıra mevcut ön öğrenmelerinin büyük oranla ezbere dayalı olduğu dikkate alınmıştır. Bu amaçla kitapta mekanik-statik, vektör, kuvvet, bileşke, bileşen, moment, kuvvet çifti, ağırlık merkezi, mesnetler, taşıyıcı sistemler, kafes kirişler, kiriş tepki kuvvetleri, denge şekil ve şartları gibi konulara yer verilmiş olup mekaniğin ve statiğin temel ilkeleri çözümlü örneklerle basitleştirilerek anlatılmıştır.

Kitap, hem öğrenci seviyesi hem de dersin bir yarıyılda haftada iki saat okutulduğu dikkate alınarak ve müfredat konuları düşünülerek hazırlanmıştır. Genel değerlendirmenin de bu doğrultuda yapılması doğru olacaktır. Bu düşünceden hareketle kitabın öğrenci ve öğretim elemanlarına müfredat programı doğrultusunda destek olacağı düşünülmektedir.

Kitabın yazılması ve yayına hazırlanmasında başta oğlum Nezih ÖNAL ve öğrencim Muhammed Emin ADIGÜZEL olmak üzere emeği geçen ve bana yardım eden herkese çok teşekkür ederim. Ayrıca bu kitabın gelecek baskılarının daha etkin ve verimli olabilmesi için okurlar tarafından yapılacak eleştiri ve önerilere açık olduğumu belirtmek isterim. Yayının bütün öğretim elemanları ve öğrencilere faydalı olması temennimdir.

Doç. Dr. M. Mustafa ÖNAL
Eylül-2015

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: MEKANİK STATİK 1
1.1. Mekanik 1
1.2. Katı Cisim Statiği ve Temel Kavramları 3
1.3. Birimler ve Birim Sistemleri 3

II. BÖLÜM: VEKTÖRLER 7
2.1. Vektör 7
2.1.1. Vektör 8
2.1.2. Scaler 8
2.1.3. Tansör 8
2.1.4. Vektörel Toplama ve Çıkarma 9

III. BÖLÜM: KATI - RİJİT CİSİMLERİN MEKANİĞİ 13
3.1. Kuvvet ve Elemanları 13
3.2. Kuvvetin Temel İlkeleri 14
3.2.1. Aynı Doğrultuda Bulunan Kuvvetlerin Kaydırılması 15
3.2.2. Aynı Doğrultuda ve Eşit Değerde Zıt Yönlü Kuvvetler 15
3.2.3. Bir Düzlem Üzerinde Bulunan Çeşitli Kuvvetler 17
3.3. Bileşke ve Bileşen Kuvvetler 17
3.3.1. Aynı Doğrultuda ve Aynı Yönde Kuvvetlerin Bileşkesi 17
3.3.2. Aynı Doğrultuda Ters Yönlü Kuvvetlerin Bileşkesi 18
3.3.3. Kesişen İki Kuvvetin Bileşkesi 19
3.3.4.Bir Noktada Kesişen İkiden Fazla Kuvvetin Bileşkesi: 23
3.3.5. Kuvvetlerin Bileşenlere Ayrılması 28

IV. BÖLÜM: AĞIRLIK MERKEZİ 45
4.1. Bazı Geometrik Şekillerin Ağırlık Merkezleri 48
4.2.Basit ve Bileşik Yüzeylerin Ağırlık Merkezi 51
4.2. Pappus-Guldinus Teoremleri 62

V. BÖLÜM: DENGE KOŞULLARI VE MOMENT KAVRAMI 65
5.1. Statiğin Temel İlkelerinden Denge 65
5.2. Moment Kavramı: 66
5.2.1. Varignon Teoremi 67
5.2.2. Kuvvet Çifti 70
5.2.3. Bölüm Çalışma Örnekleri 72

VI. BÖLÜM: MESNETLER 79
6.1. Mesnet Çeşitleri ve Mesnet Kuvvetleri 79
6.1.1.Sabit Mesnetler 80
6.1.2.Hareketli (Kayıcı) Mesnetler 80
6.1.4.Pandül Ayak 81
6.2. Mesnet Kuvvetleri 81
6.3. Bölüm Çalışma Örnekleri 82
6.4. Mesnet Tepkilerinin Bulunması 86

VII. BÖLÜM: TAŞIYICI SİSTEMLER 97
7.1. Taşıyıcı Sistemler 97
7.1.1. Bir Boyutlu Sistemler 97
7.1.2. İki Boyutlu Sistemler 97
7.1.3. Üç Boyutlu Sistemler 97
7.2. Taşıyıcı Sistemlerde Hesap Yöntemleri 98
7.3.Taşıyıcı Sistem Kirişleri 98
7.3.1 Kiriş Çeşitleri 99

VIII. BÖLÜM: KAFES SİSTEMLER 101
8.1. Kafes Kirişler 101
8.2. Kafes Kiriş Çeşitleri 102
8.3. Düzlem Kafes Sistemler ve Basit Kafes Kirişler 102
8.4. Düzlem Kafes Sistemlerin Hesabı 104
8.4.1. Düğüm Noktaları Yöntemi 105
8.4.2. Ritter Kesim Yöntemi 105
8.5. Kafes Kiriş Bölümü Çalışma Örnekleri 106

ÇALIŞMA SORULARI 119

EKLER 127

KAYNAKLAR 145

KAYNAKLAR

POPOV E., DEMİRAY H., Katı Cisimlerin Mekaniğe Giriş, Çağlayan Kitabevi ,1990 ,İstanbul

KARATAŞ, H. , ve İŞLER Ö., Mühendislik Mekaniğinde Statik Problemler 4. Baskı Çağlayan Kitabevi, 1987, İstanbul

BAYYAS, M.Ş., Genel Mekanik, Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara, 1978, Ankara

AYKUTLU, A. ve GÖNÜL, H., Statik ve Yapı Hasar Planı, Emel Matbaacılık, 1977, Ankara

OMURTAG, M.H, Mekanik Statik. Birsen Yayınevi, 4.Baskı 2009, İstanbul

GÖĞÜŞ, A.,Statik Notları YT.Ö.O Matbaası, Ankara-1978, Ankara

ÜNAL, M., Statik 1-2 2.Baskı, 3-ER OFSET, Ankara -1975, Ankara

FERDİNAND, P.B., ve RUSSELL JOHNSTON JR., Mühendisler için Mekanik, Birsen Yayınevi-1997, İstanbul

KALTAKÇI, M.Y, ve UMUCALILAR A., Teknik Mekanik 4.Baskı, 2000, Konya

BALABAN, A., Statik-Ankara Üniversitesi Yayını 902, Ankara -1984, Ankara

KARADUMAN, M., ve UMUCALILAR A., Uygulamalı Mekanik Statik ve Mukavemet Nobel Yayın Dağıtım, 537-2003, Ankara

ERDAŞ, F., ve DURUKAN C., Statik ve Yapı Hesapları, İhlas Gazetecilik A.Ş,. 2005, İstanbul

KARADUMAN, M., ve DURAN S., Yapı Statiği 3.Baskı Nobel Yayın Dağıtım, -2009, Ankara

ÖNAL, M.M, Genel Mekanik Ders Notları Cihan Matbaası, 2005, Kırşehir

ŞENTÜRK, K., Teknolojinin Bilimsel İlkeleri Ders Notları, 2002, Ankara

GIECK, K., Mühendislik Formülleri, Güven Yayıncılık – 1982, Ankara

ŞENDİRGİN, M., ve ÇAVDAR K., Teknolojinin Bilimsel İlkeleri, Nobel Yayınevi , 2004, Ankara

PAKDEMİRLİ ,E., Grafostatik ve Mukevemet Bizim Büro, 1972, Ankara

ÇETMELİ, E., ÇAKIROĞLU,A., Yapı Statiği Cilt-1- 9.Baskı Beta Yayınevi, 1995, İstanbul

CAN , H ., Yapı statiği ,Yüksek Teknik Öğretmen Okulu matbaası,1980, Ankara

TOPKAYA, H., ve TOPKAYA, M.B., Teknik Mekanik, Güven Kitabevi, 1980, Ankara

TOPKAYA, H.,Yapı Statiği İzostatik-Güven Kitabevi, 1978, Ankara

OMURTAG, M.H., Mukavemet ,2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, 2003-2007, Ankara.

OMURTAG, M.H., Statik Mühendisler için. Mekanik ve Statik ve Mukavemet Çözümlü Problemler 2.Baskı Nobel Yayın Dağıtım 2003-2007, Ankara

MERİAM, J.L., Statik Problemlerin Çözümleri Birsen Yayınevi,2005, İstanbul

DUYGUSAL ZEKÂ VE MENKUL KIYMET PİYASALARINDA YATIRIMCI DAVRANIŞI

Yazar
Dr. Abdulkadir KAYA

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1173
İşletme No.: 29
ISBN : 978-605-320-077-2
© 1. Basım, Mart 2015

DUYGUSAL ZEKÂ VE MENKUL KIYMET PİYASALARINDA YATIRIMCI DAVRANIŞI
Dr. Abdulkadir KAYA

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kaya, Abdulkadir.
Duygusal Zekâ ve Menkul Kıymet Piyasalarında Yatırımcı Davranışı / *Abdulkadir KAYA*
1. Basım, XII+153 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-077-2
1. Bireysel Yatırımcı, 2. Duygusal Zekâ, 3. Davranışsal Finans

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Geleneksel finans teorilerine göre, yatırımcılar beklenen faydalarını maksimum etmek için rasyonel seçimler yaparlar. Rasyonel seçimlerin temel varsayımı, fiyatları etkileyen tüm bilgilerin, menkul kıymet fiyatlarına yansımış olduğu etkin piyasalarda yatırımcıların eşit koşullarda karar vermesine dayanmaktadır. Fakat son yıllarda bu konuda yapılan araştırmalar finansal piyasaların etkinlikten sapmalar gösterdiğini ve etkin piyasalar hipotezinin bu sapmaları açıklamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Bireysel yatırımcıların doğru tercihler yapamadığı ve yatırım kararlarında rasyonel olmayan davranışlarda bulunduğu gözlenmektedir. Finansal piyasalarda yatırımcıyı sınırlayan, davranışlarına yön veren ve onları rasyonel davranmaktan alıkoyan pek çok faktör bulunmaktadır. Geleneksel finans teorilerinin açıklamakta yetersiz kaldığı normal olmayan hareketlerin birçoğunda, bireylerin üzerinde önemli etkisi bulunan duygular ve önyargılar etkili olduğu görülmektedir.

İnsanların harcama ve yatırım kararlarında ihtiyaçların da büyük önemi bulunmaktadır. Maslov'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde, fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını sağlamış bir bireyin, harcama ve yatırım kararlarında, ait olma ve sevgi ihtiyacı, değer ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları önemli faktörlerdir. İnsanlar hangi ihtiyaç düzeyinde iseler, beyin o ihtiyaca uygun duygu ve psikoloji ile hareket edecek ve kararları o yönde verecektir.

İnsanların sahip oldukları becerilerini düşünceleri ve duygularından aldığı tüm bilim insanlarının ortak görüşüdür. Yapılan çalışmalarda bireylerin başarı üzerinde bilişsel zekânın etkisinin % 20 olduğu belirlenmiştir. Oysa duygusal zekânın bireylerin iş, aile ve sosyal yaşam başarısı üzerinde önemli bir belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

Finansal piyasaların ve içerisinde menkul kıymet fiyatlarının hareketlerini tahmin etmekte kullanılan temel ve teknik analizlerin yetersiz kaldığı günümüz

koşullarında, yatırımcı davranışlarının dolayasıyla davranışları ortaya çıkaran duyguların tahmin edilmesi hisse senedi fiyatlarının öngörülmesinde daha etken bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Duygusal zekanın yatırımcı kararları üzerine etkisinin incelendiği literatür tarandığında yabancı ülkelerde bu konuda çok az çalışmanın olduğu, Türkiye'de ise henüz bu konuda çalışılmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple, söz konusu çalışmanın literatüre önemli katkılarda bulunacağı ve ileride yapılacak çalışmalara ışık tutacağı kanaatindeyim.

Prof. Dr. Bener GÜNGÖR

Bu çalışmanın hazırlanması fikrinden, çalışmanın tamamlanması sürecine kadar bilgi ve görüşlerini esirgemeyen Prof. Dr. Bener Güngör'e, anket çalışmalarında büyük destek aldığım, Borsa İstanbul Ar-Ge, Endeks ve Veri Grup Müdürü Doç. Dr. Erk Hacıhasanoğlu ve Deniz Yatırım Erzurum şubesi Uzman Acenta Dealer Yasin Dumlu'ya, analizlerin yapılmasına katkı sağlayan Doç. Dr. Mehmet Suphi Özçomak'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ iii
İÇİNDEKİLER v
TABLOLAR LİSTESİ ix
ŞEKİLLER LİSTESİ xi
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
DUYGUSAL ZEKÂ KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1. Duygu Kavramı 1
1.2. Zekâ Kavramı 4
1.3. Duygu ve Zekâ İlişkisi 7
1.4. Bilişsel Zekâ 8
1.5. Duygusal Zekâ 10
1.5.1. Duygusal Zekâ Kavramının Tarihsel Gelişimi 13
1.5.2. Duygusal Zekânın Önemi 14
1.5.3. Duygusal Zekâ ve Bilişsel Zekâ Arasındaki Farklar 15
1.5.4. Duygusal Zekâ Modelleri 19
1.5.4.1. Mayer ve Salovey Modeli 19
1.5.4.2. Goleman Modeli 21
1.5.4.3. Bar-On Modeli 22
1.5.4.3.1. Kişisel Yetenek 25
1.5.4.3.2. Kişilerarası Yetenek 26
1.5.4.3.3. Stres Yönetimi 27
1.5.4.3.4. Uyum Yeteneği 27
1.5.4.3.5. Genel Ruh Hali 28
1.5.5. Duygusal Zekâ Unsurları 28
1.5.6. Çalışma Hayatında ve Yatırım Kararlarında Duygusal Zekâ 30
1.6. Duygusal Zekânın Geliştirilmesi 31

İKİNCİ BÖLÜM
MENKUL KIYMET YATIRIMLARI VE YATIRIM YÖNTEMLERİ

2.1. Yatırım Kavramı 35
2.2. Yatırımın Amaçları 37
2.2.1. Sermayeyi Korumak 37
2.2.2. Değer Artışı Sağlamak 37
2.2.3. Gelir Elde Etmek 38
2.3. Bireysel Yatırımcıların Yatırım Kararlarını Etkileyen Temel Unsurlar 38
2.3.1. Kişisel Unsurlar 38
2.3.1.1. Bilgi ve Zaman 40
2.3.1.2. Yaş ve Sağlık Durumu 40
2.3.1.3. Beklentiler 42
2.3.1.4. Gelir ve Yaşam Biçimi 42
2.3.1.5. Psikolojik Yapı 42
2.3.1.5.1. Hevristikler (Heuristics) 43
2.3.1.5.2. Bilişsel Önyargılar 43
2.3.1.5.2.1. Aşırı Güven 44
2.3.1.5.2.2. Optimizm Önyargısı 45
2.3.1.5.2.3. Sonradan Anlama Önyargı 46
2.3.1.5.2.4. Aşina Olma Önyargısı 46
2.3.1.5.2.5. Temsil Etme Önyargısı 46
2.3.1.5.2.6. Bulunabilirlik Önyargısı 46
2.3.1.5.3. Zihinsel Yanılsamalar 47
2.3.1.5.3.1. Pişmanlıktan Kaçınma 47
2.3.1.5.3.2. Kayıptan Kaçınma 48
2.3.1.5.3.3. Zihinsel Muhasebe 48
2.3.1.5.3.4. Çerçeveleme Etkisi 49
2.3.1.5.3.5. Kesinlik ve Sözde Kesinlik Etkisi 49
2.3.2. Finansal Unsurlar 49
2.3.2.1. Nakit Akımı 49
2.3.2.2. Risk 50
2.3.2.2.1. Sistematik Risk 52
2.3.2.2.1.1. Faiz Oranı Riski 52
2.3.2.2.1.2. Satın Alma Gücü Riski 53
2.3.2.2.1.3. Piyasa Riski 53
2.3.2.2.1.4. Politik Risk 53
2.3.2.2.2.5. Kur Riski 53
2.3.2.2.2. Sistematik Olmayan Risk 54
2.3.2.2.2.1. Finansal Risk 54
2.3.2.2.2.2. İş ve Endüstri Riski 55
2.3.2.2.2.3. Yönetim Riski 55
2.3.2.3. Likidite 56
2.3.2.4. Getiri Oranları 56

2.3.2.5. Yatırımın Süresi 57
2.3.3. Çevresel Unsurlar 58
2.3.3.1. Sosyal ve Kültürel Durum 58
2.3.3.2. Referans Grup 58
2.3.3.3. Grup – Aile İlişkisi 58
2.3.3.4. Politik İstikrar 59
2.3.3.5. Ekonomik Trend 59
2.4. Yatırım Araçları 60
2.4.1. Paylar 62
2.4.2. Borsa Yatırım Fonları 63
2.4.3. Aracı Kuruluş Varantları 63
2.4.4. Opsiyon Sözleşmeleri 64
2.4.5. Vadeli İşlem Sözleşmeleri 64
2.4.6. Sertifikalar 64
2.4.7. Borçlanma Araçları 65
2.4.7.1. Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) 65
2.4.7.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Likidite Senetleri 66
2.4.7.3. Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS) 66
2.4.7.4. Gelire Endeksli Senetler (GES) 67
2.4.7.5. Özel Sektör Tahvilleri 67
2.4.7.6. Finansman Bonoları 67
2.4.7.7. Banka Bonoları 68
2.4.7.8. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK) 68
2.4.7.9. Varlık Teminatlı Menkul Kıymetler (VTMK) 69
2.4.8. Kira Sertifikaları 69
2.5. Menkul Kıymet Yatırımcılarının Yatırım Yaparken Kullandıkları Yöntemler 70
2.5.1. Temel Analiz 71
2.5.2. Teknik Analiz 72
2.5.2.1. Dow Teorisi 75
2.5.2.2. Trend Analizleri 77
2.5.2.3. Fiyat ve Miktar Göstergeleri 78
2.5.3. Davranışsal Modeller 79
2.5.3.1. Beklenti Teorisi 84
2.5.3.2. Sürü Davranışı 86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MENKUL KIYMET PİYASALARINDA BİREYSEL YATIRIMCI TERCİHLERİ VE DUYGUSAL ZEKÂ İLİŞKİSİ

3.1. Araştırmanın Amacı 89
3.2. Araştırmanın Kapsamı 89
3.3. Araştırma Metodu ve Veri Toplama Yöntemi 90
3.4. Araştırma Demografik Bilgileri 92
3.5. Yatırımcı Tercihi ve Duygusal Zekâ Farklılık Analizleri 119

SONUÇ 139

KAYNAKÇA 143

KAYNAKÇA

Aksoy, Ahmet ve Tanrıöven, Cihan (2007). Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi. Gazi Kitabevi. Ankara.

Ali Gürsoy (2005). Liderlikte Duygusal Zekâ (Liderlik Özellikleri ile Duygusal Zekâlı Liderlere ulaşılması) Türk Silahlı Kuvvetlerinde Örnek Bir Uygulama. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Anbar, Adem ve Eker, Melek (2009). Bireysel Yatırımcıların Finansal Risk Algılamalarını Etkileyen Demografik ve Sosyoekonomik Faktörler. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 5, Sayı:9. s. 129-150.

Apak, Sudi (1995). Sermaye Piyasaları ve Borsa. Bilim Teknik Yayınevi. Eskişehir.

Aslan, Şebnem (2009). Duygusal zeka ve dönüşümcü, etkileşimci liderlik. Nobel Yayınevi. Ankara.

Aydın, Nurhan vd. (2011). Finansal Yönetim. Detay Yayıncılık. Ankara.

Babuşcu, Şenol ve Hazar, Adalet (2007). SPK Temel Düzey Lisanslama Sınavlarına Hazırlık. Akademi Consulting & Training. Ankara.

Baker, H.Kent ve Nofsinger, John R. (2010). "Behavioral Finance: An Overview". Behavioral Finance Investors, Corporations and Markets. Ed. H.Kent Baker ve John R. Nofsinger. John Wiley & Sons. New Jersey.

Barberis, Nicholas ve Thaler, Richard H. (2005). "A Survey of Behavioral Finance". Advances in Behavioral Finance Vol. II. Ed. Richard H. Thaler. Princenton University Press. New Jersey.

Bayar, Yılmaz (2011). Yatırımcı Davranışlarının Davranışçı Yaklaşım Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. Cilt: 6/2. s. 133-160.

Bolak, Mehmet (2001). Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi. Beta Basım Yayım Dağıtım. İstanbul.

Bolak, Mehmet (2004). Risk ve Yönetimi. Birsen Yayınevi. İstanbul.

Borsa İstanbul (2013). Sabit Getirili Menkul Kıymetler. Bilgilendirme Kitapçığı.

Borsa İstanbul (2013). Sabit Getirili Menkul Kıymetler. Bilgilendirme Kitapçığı.

Borsa İstanbul (2014). Borsa Yatırım Fonları. http://www.borsaistanbul.com/ urunler-ve-piyasalar/urunler/borsa-yatirim-fonlari_tr

Borsa İstanbul (2014). Kira Sertifikaları. http://www.borsaistanbul.com/ urunler-ve-piyasalar/urunler/kira-sertifikalari.

Borsa İstanbul (2014). Opsiyon Sözleşmeleri. http://www.borsaistanbul.com/ urunler-ve-piyasalar/urunler/opsiyon-sozlesmeleri.

Borsa İstanbul (2014). Paya Yatırım. http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/urunler/ paylar/hisse-senedine-yatirim

Borsa İstanbul (2014). Sertifikalar. http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/urunler/sertifikalar.

Borsa İstanbul (2014). Vadeli İşlem Sözleşmeleri. http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/urunler/vadeli-islem-sozlesmeleri

Borsa İstanbul (2014). Yatırımcılar İçin Borsa. http://www.borsaistanbul.com/data/kilavuzlar/Yatirimcilar_icin_BORSA.pdf

Bostancı, Faruk (2003). Davranışçı Finans. Sermaye Piyasası Kurulu Denetleme Dairesi, Yeterlik Etüdü. İstanbul.

Brealey, Richard A. vd. (2007). İşletme Finansının Temelleri. Çev. Ünal Bozkurt vd. Literatür Yayıncılık. İstanbul.

Bruce, Brian (2010). Handbook of Behavioral Finance. Edward Elgar Publishing Limited. Cheltenham, UK.

Canbaş, Serpil ve Vural, Gamze (2010). Finansal Yönetim Açıklamalı Örnekler ve Problemler. Karahan Kitabevi. Adana.

Ceylan, Ali ve Korkmaz, Turhan (2000). Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi. Ekin Kitabevi. Bursa.

Coşkun, Metin (2008). Sermaye Piyasaları. Genç Copy Center. Eskişehir.

Daniel Goleman (2005). Duygusal Zekâ. Çev. Banu Seçkin Yüksel. Varlık Yayınları. İstanbul.

Deaves, Richard (2010). Behavioral Finance: Psychology, Decision-Making and Markes. South-Western Cengage Learning. Mason, USA.

eksisozluk.com

Ercan, Metin Kamil ve Ban, Ünsal (2005). Değere Dayalı İşletme Finansı Finansal Yönetim. Gazi Kitabevi. Ankara.

Firdevs Maboçoğlu (2006). DuygusalZekâ ve Duygusal Zekânın Gelişimine Katkıda Bulunan Etkenler. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Fuller, Russell J. (2000). Behavioral Finance and Sources of Alpha. President RJF Asset Management. Lugano.

Harry Alder (2000). Bost Your Intelligence. Kogan Page Limited, London.

İç, Süleyman ve Aygün, Mehmet (2009). Kar ve Nakit Akımlarının Bilgisel İçeriği ve Bilgisel İçeriğe Etki Eden Faktörler: Türk Sermaye Piyasası Üzerine Bir İnceleme. H.Ü. iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt: 27, Sayı: 2. s. 105-126.

İlarslan, Kenan (2014). Hisse Senedi Fiyat hareketlerinin Tahmin Edilmesinde Markov Zincirlerinin Kulanılması: İMKB 10 Bankacılık Endeksi İşletmelir Üzerine Amprik Bir Çalışma. Journal of Yasar University. 9 (35). s. 6099-6260.

İlbars, Zafer (1987). Kişiliğin Oluşmasında Kültürel Etmenler. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. Cilt: 31, Sayı: 1.2. s. 213-230.

İnan, Ayşegül (2010). Bireysel Yatırımcıların Yatırım Tercihlerinin Analitik Hiyerarşi Prosesi ile Değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

İpeksümer, Y. Gültekin (2009). Menkul Kıymet Yatırımcılarının Yatırım Yaparken Kullandıkları Yöntemler (Aydın İl Merkezindeki Yatırımcılar Üzerine Bir Uygulama.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (2010). Aracı Kuruluş Varantları. Bilgilendirme Kitapçığı.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (2011). Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu. Renk Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (2012). Cevaplarla Borsa ve Sermaye Piyasası. Bilgilendirme Kitapçığı.

Jane Wharam (2009). Emotional Intelligence: Journey to the Centre of Yourself. O Books. OBE-UK.

Jeanne Segal (2009). Duygusal Zekânızı Yükseltmek. Çevirmen Pelin Öztürk Nokta Yayınları. İstanbul.

Kahyaoğlu, Mehmet Burak (2011). Yatırım Kararlarına Etki Eden Çeşitli Duygusal ve Psikolojik Faktörlere Maruz Kalma Düzeyi Üzerinde Cinsiyetin Rolü: İMKB Bireysel Hisse Senedi Yatırımcıları Üzerine Bir Uygulama. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt: 7, Sayı:1. s. 29-51.

Karabıyık, Lale Erdem (1997). Menkul Kıymetler Borsası ve Diğer Yatırım Alternatifleri. Marmara Kitabevi. Bursa.

Karabıyık, Lale ve Anbar, Adem (2010). Sermaye Piyasası ve Yatırım Analizi. Ekin Basım Yayın Dağıtım. Bursa.

Karan, Mehmet Baha (2010). Yatırım analizi ve Portföy Yönetimi. Gazi Kitabevi. Ankara.

Kaya, Abdulkadir vd. (2014). Politik Risk Yatırımcının Dikkate Alması Gereken Bir Risk Midir? Borsa İstanbul Örneği. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt: 16, Sayı: 1. s. 74-87.

Kojabad, Arezou Niki (2012). Menkul Kıymetler Borsalarında alınan Yatırımcı Kararlarına Davranışsal Finans Etkileri: Tahran Menkul Kıymetler Borsası Örneği ve İMKB Karşılaştırması. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Korkmaz, Turhan ve Ceylan, Ali (2012) Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi. Ekin Basın Yayın Dağıtım. Bursa.

Kudret Eren Yavuz (2009). Duygusal Zekâ EQ. Hayat Yayınları. İstanbul.

Kudret Eren Yavuz (2010. Çocuğunuzun Duygusal zekâ Gelişimi İçin Küçük Sağlam Adımlar. Timaş Yayınları: İstanbul.

Küçüksille, Engin ve Usul, Hayrettin (2012). Bilişsel Önyargılar ve Yatırımcı Kararlarına Etkileri. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı: 4.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011). Duygularını Kontrol Etme. Alanlar Ortak. Ankara.

Nilgün Yılmaz (2009). Yatırımcı Davranışlarını Etkileyen Faktörlerle Yatırım Kararları Arasındaki İlişki Bireysel-Kurumsal Yatırımcı Farklılaşması. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Osman Titrek (2007). IQ dan EQ ya Duyguları Zekice Yönetme, Pegem Yayıncılık. Ankara.

Özlem Çetinkaya ve Murat Alparslan (2011). Duygusal Zekanın İletişim Becerileri Üzerine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt:16, Sayı:1. s. 363-377.

Poyraz, Erkan (2008). Açıklamalı Örneklerle Finansal Yönetim. Ekin Basım Yayın Dağıtım. Bursa.

Ramazan Yanık (2013). Bilişsel Yeteneklerin İç Denetim Başarısı Üzerindeki Önemi. Pegem Akademi.Ankara.

Reuven Bar-On (2006). The Bar-On model of Emotional-Social Intelligence (ESI). Psicothema, 18, supl., 13-25.

Sayılgan, Güven (2008). Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı. Turhan Kitabevi. Ankara.

Selen Doğan ve Özge Demiral (2007). Kurumların Başarısında Duygusal Zekanın Rolü ve Önemi. Yönetim ve Ekonomi Dergisi. Cilt: 14, Sayı: 1. s.209-230.

Sermaye Piyasası Kurulu (2012). Yatırım Yaparken Nelere Dikkat Etmeliyim?. SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-1. Ankara.

Sevda Yılmaz (2007). Duygusal Zekâ ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Shleifer, Andrei (2000). Inefficient Markets an Introduction to Behavioral Finance. Oxford University Press. New York.

Steven J. Stein, Emotional Intelligence For Dummies. John Wiley&Sons Canada, Ltd. Misisauga:Canada. 2009.

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (TCHM). Sıkça Sorulan Sorular. http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=4Lohv1LHjN3NaGlBR3D5oA==-H7deC+LxBI8=&nm=616

Taffler, Richard J. ve Tuckett, David A. (2010). "Emotional Finance: The Role of the Unconscious in Financial Decisions". Behavioral Finance Investors, Corporations, and Markets. Ed. H. Kent Baker ve John R. Nofsinger. John Wiley & Sons. New Jersey.

Travis Bradberry ve Jean Greaves (2009). Emotional Intelligence 2.0., Talent Smart, San Diego.

Tufan, Ekrem (2008). Davranışsal Finans Finansal Kararları Yönlendiren Sosyal Psikolojik Anomalilerin Davranışsal Finans Bağlamında İncelenmesi ve İMKB Açısından Değerlendirilmesi. İmaj Yayınevi. Ankara.

Tuğba Hangül ve Devrim Üzel (2012). Duygusal Zekâ ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki. X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi. Niğde.

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (2014). Yatırım İçin Altın Kurallar. http://www.tspakb.org.tr/tr/LinkClick.aspx?fileticket=yWObu4XEZiI%3d&tabid=156&mid=591.

Ulaş Çakar ve Yasemin Arbak (2004). Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu-Zekâ İlişkisi ve Duygusal Zekâ. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt:6, Sayı:3.

Usta, Öcal ve Demireli, Erhan (2010). Risk Bileşenleri Analizi: İMKB'de Bir Uygulama. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 6, Sayı: 12. s. 25-36.

Usul, Hayrettin vd. (2002). Bireysel Yatırımcıların Hisse Senedi Edinimine Etki Eden Sosyo-Ekonomik etkenler. Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı:19. s. 135-150.

www.uludagsozluk.com

Yüksel, N. Derya (2009). İMKB'de Yatırımcı Davranışı ve örnek Bir Uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

3. Basım

MESLEK ETİĞİ

Doç. Dr. Hüseyin Ali KUTLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayin No.: 102
İktisat / Ekonomi No.: 17
ISBN: 978-605-133-001-3
© 3. Basım, Ekim 2015

MESLEK ETİĞİ
Doç. Dr. Hüseyin Ali KUTLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Aras Çiftçi -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı No: 99/11 Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kutlu, Hüseyin Ali.
Meslek Etiği / *Doç. Dr. Hüseyin Ali KUTLU*
3. Basım, X + 158 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-001-3
1. Etik 2. Meslek Etiği 3. Etik Teorileri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sanayi Devrimi sonrası ve özellikle de 1980'lerden sonra dünyada yaşanan gelişmeler insanlar arasındaki bağların zayıflamasına ve bir anlamda her bir insanın kendi iç dünyasında yaşamaya başlamasına neden olmuştur. Ekonomik çıkar ve geçim endişesi insanın tabiatında var olan hırsıyla bütünleşince genelde etik değerlerden uzaklaşılmış ve etik dışı olarak nitelendirilen davranışlar yaygınlaşmıştır. Ancak yakın dönemde yaşanan yolsuzluklar, hileler ve bunların sonucunda batan dev şirketler etik değerlerin insanoğlu için ne denli önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur.

Etik değerler yalnızca günlük yaşantıdaki eylemlerde değil, her türlü konuda insan için gereklidir. Geçimi sağlamanın temeli olan iş hayatı ve ticaretin de olmazsa olmazlarındandır etik. Nitekim dinlerin öğretilerinde bile ticaret ahlakına vurgu yapılmakta "ticarette eksiksiz ve tam tartın" buyruğu verilmektedir.

Her mesleğin kendine özgü ahlak kuralları vardır. Bazı mesleklerde bu, geleneksel anlayışla ve yazılı kurallara dayandırılmadan sürdürülürken bazı mesleklerde ise yazılı kurallara dönüştürülmüştür. Ahlak kurallarının yazılı metinlere dönüştürülüp yaygınlaşması önemli olmakla birlikte tek başına yeterli olmayacaktır. Meslek ahlakına aykırı davranışlar sergileyen meslek mensuplarına uygulanacak yaptırımların kapsamlı ve caydırıcı olması son derece önemlidir.

Etik sadece bireyle, meslekle veya bir iş kolu ile ilgili değildir. Her insana yaşam boyu lazım olan bir değerler manzumesidir. Bu nedenle eğitim müfredatları içine konulmalı ve her bireye etikle ilgili temel kavram ve prensipler öğretilmelidir. Meslek yüksekokulları müfredatlarında yer alan Meslek Etiği bu çalışmamızda konu olarak ele alınmakta, ilgili teori ve ilkeler ışığında ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Bu çalışmayı yaparken derslerimizin yoğunluğu nedeni ile hafta sonları yazmak zorunda kaldığım için sürekli ihmal ettiğim eşim Bedia'ya ve dizgi ve baskıda emeği geçen tüm Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Doç. Dr. Hüseyin Ali KUTLU

2011

İÇİNDEKİLER

Bölüm I: ETİK VE AHLAK KAVRAMLARI 1

1.1.Etik Kavramı 1
1.2. Etik Kavramının Tarihsel Gelişimi 6
1.3. Ahlak Kavramı 8
1.3.1. Ahlakın Bölümleri 11
1.3.1.1 Teorik Ahlak 11
1.3.1.2. Pratik Ahlak 12
1.3.2. Tanınmış Ahlak Felsefeleri 12
1.4. Etik ve ahlak 15
1.5. Ahlakın Diğer Disiplinlerle İlişkisi 17
1.5.1. Ahlak ve Mantık 17
1.5.2. Ahlak ve Hukuk 18
1.5.3. Ahlak ve Sosyoloji 20
1.5.4. Ahlak ve Psikoloji 21
1.5.5. Ahlak ve Felsefe 22
1.5.6. Ahlak ve Din 22
1.5.7. Ahlak ve Kültür 25
1.6.Ahlaki Değerler 26
1.7. Ahlaki Gelişim Süreci 27
1.8. Etik Kuralları 30
1.9. Etik-Toplum İlişkisi 32
1.10. Etik Değerlere Uygun Davranışların Sonuçları 35
1.11. Bireyde Etik Davranışı Etkileyen Faktörler 37

Bölüm 2: ETİK SİSTEMLERİ 39

2.1. Etik Teorileri.....39
2.1.1. Teleolojik Yaklaşım (Sonuçsalcılık) 40
2.1.1.1. Bireyci Yaklaşım (Egoizm).....41
2.1.1.2. Faydacı Yaklaşım.....41
2.1.2. Deontolojik Yaklaşım.....42
2.1.2.1. Ahlak ve Haklar Yaklaşımı.....44
2.1.2.2. Adaletçi Yaklaşım 44
2.2. Genel Olarak Etik Sistemleri 45
2.2.1. Amaçlanan Sonuç Etiği 46
2.2.2. Kural Etiği 47
2.2.3. Toplumsal Sözleşme Etiği 49
2.2.4. Kişisel Etik 50
2.2.5. Sosyal Yaşam Etiği 51

Bölüm 3: AHLAKIN OLUŞUMUNDA ROL OYNAYAN FAKTÖRLER 53

3.1.Kültür 53
3.1.1. Kültürün İşlevleri 57
3.1.2. Kültürle İlgili Temel Kavramlar.....58
3.2. Normlar.....60
3.2.1. Hukuki Normlar.....61
3.2.2. Ahlaki Normlar 62
3.2.3. Dini Normlar.....63
3.2.4. Örf ve Âdetler (Gelenek ve Görenekler).....63
3.3. Değerler.....65

Bölüm 4: MESLEK ETİĞİ.....69

4.1 Meslek Etiği Kavramı 69
4.1.1. Meslek Etiği Neden Gereklidir?.....76
4.1.2. Meslek Etiğine Yönelik Yaklaşımlar.....79
4.1.3. Meslek Etiğinin Temel Özellikleri 81
4.2. Mesleki Etik İlkeler.....83
4.3. Mesleğe Bağlılık.....87
4.4. İş Hayatında Etik.....89
4.5. İş Hayatında Etik İlkeler.....90

4.6.Yönetimde Etik ve Etik Dışı Davranışlar 92
4.6.1. Yönetimde Etik 92
4.6.2. Yönetimde Etik Dışı Davranışlar 93
4.7. Ahlaki Karar Alma Yapısı 94
4.8. İşyerinde Etik Olmayan Davranışların Önlenmesi 97
4.9. İşyerinde Etik Bir İklim Oluşturulması 98
4.10. İş Ahlakına Uygun Koşulların Çalışanlara Etkisi 101

Bölüm 5: MESLEKİ YOZLAŞMA VE ETİK DIŞI DAVRANIŞ SONUÇLARI 105

5.1. Mesleki Açıdan Bireysel Tükenmişlik ve Özgüvenin Yitimi 105
5.2. Bireysel Doyumsuzluk ve Mutsuzluk 107
5.3. Örgütsel/Mesleki Bağların Zayıflaması ve Özbenliğin Zarar Görmesi 109
5.4. İş Kalitesinin Önemsenmemesi 110
5.5. Cinsel Taciz 111
5.6. Yanlış Bilgilendirme ve Bilgiyi Saklama 116
5.7. Özel Hayata Müdahale 116
5.8. Etik Dışı Davranışı Doğuran Nedenler 116
5.8.1. Kişisel Nedenler 117
5.8.1.1. Etik Ölçütleri Farklı Yorumlama 117
5.8.1.2. Bireyin Bencil Davranması 118
5.8.1.3. Etik İkilemler 118
5.8.1.4. Mesleki Bilgi Yetersizliği 121
5.8.2. Dışarıdan Kaynaklanan Nedenler 122
5.8.2.1. İşletme Yönetiminin Etik Davranışları Algılama Farkı 122
5.8.2.2. Rekabet 122
5.8.2.3. Meslek Ücreti 123
5.8.2.4. Karşılıklı Güvensizlik 123
5.8.2.5. Sahte ve Yanıltıcı Belge 123
5.8.2.6. Etik Davranışların Esnetilmesi 124
5.9. Çalışanların Uzak Durması Gereken Etik Dışı Davranışlar 124

Bölüm 6: SOSYAL SORUMLULUK 127

6.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı 127

KAYNAKÇA

ABBAS, J. Ali - AZİM, Ahmed (2001). 'Work Ethic and Loyalty in Canada', The Journal of Social Psychology, Vol.35, No.1, s.31–37.

ADAL, Erhan (1993). Hukukun Temel İlkeleri. Beta Yayınları, İstanbul.

AKAY, Hüseyin (2002). "Muhasebe Mesleğinde Etik". Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 17, Cilt 5, Yıl 8.

AKBULUT, Yıldız (Nisan 1999). "Meslek ahlakı Kriterleri ve Muhasebe Mesleği Üzerine Bir Araştırma", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı 1.

AKDOĞAN, Habib (17-19 Eylül 2003). "Meslek Etiğinin Kamuoyunu Aydınlatmadaki Önemine Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaklaşımları ve Çorum İlinde Uygulanan Bir Anket Çalışması", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslararası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

AKDOĞAN, Habib (2003). "Muhasebe Meslek Etiğinin Kamuoyunun Aydınlatılmasındaki Önemine Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaklaşımları", Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1470, Eskişehir.

AKTAN, Coşkun Can (1999). "İş ahlakı ve Sosyal Sorumluluk Kavramı", Meslek ahlakı ve Sosyal Sorumluluk, İstanbul: ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayını.

AKTAN, Coşkun Can (2007) "Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk", İGİAD Yayınları, İstanbul.

AKYEL, Nermin ve KARACA, Nevran (Temmuz,Ağustos, Eylül 2005). "Bağımsız Denetim Açısından Etik ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları", Mali Çözüm Dergisi, Sayı 72.

ALBRECHT, W. Steve – HILL, Ned C. – ALBRECHT, Conan C. (March 2006). "The Ethics Development Model Applied To Declining Ethics In Accounting", Australian Accounting Review.

ALBRECHT, W. Steve – SACK, Robert J. (2000). Accounting Education: Charting the Course Through a Perilous Future. Accounting Education Series, Volume No.16 (August) (Sarasota, Florida:American Accounting Assocation).

ARSLAN, Ahmet (1998). Felsefe. İnkılap Kitabevi, İstanbul.

ARSLAN, Mahmut (2001). İş ve Meslek ahlakı. Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

AŞIK, Nuran Akşit (2010). "Çalışanların İş Doyumunu Etkileyen Bireysel Ve Örgütsel Faktörler İle Sonuçlarına İlişkin Kavramsal Bir Değerlendirme", Türk İdare Dergisi, Sayı: 467, Haziran.

ATAMAN, Ümit (2000). Şirketler Muhasebesi. Türkmen Kitabevi, İstanbul.

ATAMAN, Ümit (2003). Genel Muhasebe Cilt 1. Türkmen Kitabevi, İstanbul.

AYBOĞA, Hanifi (Aralık 2001). "Ülkemizde Muhasebe Mesleği ve Meslek Etiği – ahlakı", Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt 1, Sayı 2.

AYDIN, İnayet Pehlivan (2001). Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik. 2.Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara.

AYDIN, İnayet PEHLİVAN (2002). Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik. Pegem Yayıncılık, 3.Baskı, İstanbul

AYMANKUY. Yusuf– SAKARYA, Şakir (17-19 Eylül 2003). "Finansal Piyasalar ve Meslek Etiği". Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

BAKIRTAŞ, Hülya – ERDOĞAN, Bayram Zafer (2010) "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk: Oteller Üzerine Bir İnceleme", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**,** Nisan , 5(1).

BALCI, Ali (1983). "İş Doyumu ve Eğitim Yönetimine Uygulanması", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**,** Cilt: 16, Sayı: 1.

BALSARI KAYMAZ, Çağnur – ASLANERTİK, Banu Esra (2007). "Kavram Haritaları ve Muhasebe Eğitimi: Yönetim Muhasebesi Uygulaması". XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya.

BARON, David P. (2003) Business And Its Environment, New Jersey, Prentice Hall. Inc.2003.

BARUTÇUGİL, **İsmet** (2004). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi, Kariyer Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.

BAYAZITLI, Ercan – ÇELİK, Orhan (16 – 20 Nisan 2003). "Profesyonel Muhasebe Mesleğinde Mesleğin Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Bu Konudaki IFAC Kuralları", VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Belek.

BAYAZITLI, Ercan – KOÇAK, Akın (2002). "Muhasebe Mesleğinde Pazarlama Üzerine Bir Araştırma". Temel Eğitim ve Staj Merkezi Yayınları, Yayın No:45, Ankara.

BEKTAŞ, Çetin – KÖSEOĞLU, Mehmet Ali (Nisan 2007). "Etik Kodlarının Yönetsel Karar Alma Sürecine Etkileri ve Bir Model Önerisi", "İş Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:9, Sayı:2.

BİRGİLİ, Erhan – TUNAHAN, Hakan (17-19 Eylül 2003). "Hileli Finansal Raporlama veya Pandoranın Açılan Kutusu". Hacettepe Üniversitesi 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

BOSTANCI, Serpil (2002). "Küreselleşen Muhasebede Standartlaşma ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:59.

BOYD, David T. – BOYD, Sanithia C. – BOYD, William L. (September/October 2000). "Changes in Accounting Education: Improving Principles Content for Beter Understanding", Journal of Education Business.

BUDAK, Gülay – SÜRGEVİL, Olca (2005) "Tükenmişlik Ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama", D.E.Ü.İİ.B.F. Dergisi, Cilt: 20, Sayı:2.

BURSAL, Nasuhi – ERCAN, Yücel (1994). Maliyet Muhasebesi. DER Yayınları, İstanbul.

BÜYÜKMİRZA, Kamil (1998). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. Barış yayınları, Ankara.

CAN, Ahmet Vecdi (2007). "Luca Pacioli "Muhasebenin Babası" mıdır?". Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı 12, Makale 8.

CECİLY Raiborn A. – BARFİELD Jesse T. ve **KİNNEY Michael R**. Managerial Accounting. South-Western College Publishing, 1999.

CEMALCILAR, Özgül – BENLİGİRAY, Yılmaz – SÜRMELİ, Fevzi (2006). Genel Muhasebe. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

CEMALCILAR, Özgül – ERDOĞAN, Nurten (2000). Genel Muhasebe. Beta Basım Yay. ve Dağ.A.Ş., İstanbul.

CEMALCILAR, Özgül (Ocak 2003). "Muhasebenin Amaçlarına Ulaşmada Muhasebenin Kuramsal Yapısına Bağlılığın Gereği ve Önemi, Muhasebe ve Denetime Bakış.

CİVELEK, Mehmet A. – **DURUKAN, M. Banu** (30 Nisan- 4 Mayıs 1997). "Günümüz Koşullarında Muhasebe Mesleği ve Meslek ahlakı". III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20.

COŞKUN, Ali (Kasım 2003). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi", Atatürkçü Düşünce Dergisi, Sayı:4, s.72.

ÇALDAĞ, Yurdakul (2001). Şirketler Muhasebesi. Gazi Kitabevi, Ankara.

ÇARIKÇI, İlker Hüseyin – UZUNBACAK, Hasan Hüseyin - ADIGÜZEL, Orhan – **ÖZKUL,** Ahmet Sait (2009) "Yönetim Kültürü Bağlamında Sosyal Sorumluluk", Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta.

ÇERİK, Şule - ÖZARSLAN Emel (2008) "Çalışanların Sosyal Sorumluluk Boyutlarına İlişkin Algılamaları: İlaç Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama", Ege Akademik Bakış**,** Cilt: 8, Sayı:2.

ÇİFTCİ, Yavuz – ÇİFTCİ, Birgül (Eylül 2003). **"**Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği (Türkiye'deki Düzenlemeler ve Uluslararası Düzenlemelerle Karşılaştırılması)". Muhasebe ve Denetime Bakış.

ÇUKACI, Yusuf C. (2006). "Kamuyu Aydınlatmada Muhasebe Meslek Elemanının Etik Anlayışı ve İzmir İlinde Bir Uygulama". Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı:1.

ÇÜÇEN, A. Kadir (1999). **Felsefeye Giriş**, Erkam Matbaacılık, Bursa.

DEMİR, Hulusi – SONGÜR, Neşe (1999) "Sosyal Sorumluluk Ve İş ahlakı", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,** Cilt:2, Sayı: 3.

DENİZ, Eşref (1994) "Kültür, Doğa Sevgisi ve İnsan Evrimi Arasındaki İlişkilere Biyolojik Bakış". Ankara Tıp Mecmuası, Vol.47.

DERİCİOĞULLARI, Ayşe – KONAK, Şevkinaz – ARSLAN, Ercan – ÖZTÜRK, Bahar, (2007). "Öğretim Elemanlarının Tükenmişlik Düzeyleri: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği", Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**,** Cilt:2, Sayı:5.

DİNÇ, Engin – KAYA, Uğur (Ocak 2006). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek ahlakı Kuralları Açısından Hizmet Satın Alanlar Tarafından Algılanma Biçimi Üzerine Bir Araştırma", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 17.

DOLFSMA, Wilfred (2005). "Accounting as Applied Ethics: Teaching a Discipline". ERIM report Series Research in Management, ERS-2005-065-ORG, November.

DONALDSON, Thomas, WERHANE, Patricia H.. (1996). Ethical Issues In Business. Prentice Hall, New Jersey.

DÖNMEZ, Adnan – BERBEROĞLU, P. Başak – ERSOY, Ayten (2005). "Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-AB Sekizinci Yönergesi ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla karşılaştırılması". Akdeniz Ünv., İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 9.

EGE, İlhan – TANÇ, Ahmet – GÖZBAŞI, Onur – ÖZGENER, Şevki. (17-19 Eylül 2003). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebecilik Meslek ahlakına ilişkin Tutumları", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslararası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

ERKUŞ, Ahmet (2009), "Çalışanların Müzakere Etiği Algılamaları ve Müzakere Sürecindeki Davranışlarına Etkileri", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F, Cilt:16, Sayı:1.

ERTAŞ, Fatih Coşkun (2002). İşletmelerde Muhasebe Organizasyonu ve Muhasebe Mesleği. Seçkin Yayınları, Ankara.

FERRELL, O. C. – FRAEDRICH, John (1994). Business Ethics Ethical Decision Making And Cases. Houghton Mifflin Company.

FIRAT, A. Serap (Temmuz-Eylül 2003). "Çevre Etiği Kavramı Üzerine Yeniden Düşünmek", Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi.

GERNİ, G. Mine (2001). "İşyerinde Cinsel Taciz: Erzurum İlinde Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**,** Cilt:56, Sayı:3.

GÖKBUNAR, Ali Rıza (1995). "İşletmelerin Çevrenin Korunmasında Sosyal Sorumluluğu", Ekoloji Çevre Dergisi, Sayı: 14, Ocak-Şubat-Mart.

GÜCENME, Ümit – ARSOY, Aylin Poroy. (Kasım 2006). "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Muhasebe Eğitimi", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:76 (Özel).

GÜÇLÜ, Faruk – GÖREN, Recai – YALÇIN, Mustafa (2002). Genel Muhasebe. Detay Yayınları, Ankara.

GÜL, Hasan (2006) "Etik Dışı Davranışlar Ve Ussallaştırılması: Devlet Hastanelerinde Bir Uygulama", Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Sayı:10, Haziran .

GÜL, Kudret – ERGÜN, Halil (Ocak 2004). "Muhasebe Mesleğinde Etik" Muhasebe ve Denetime Bakış. Sayı:11.

GÜLLÜOĞLU, Özlem (2006) "Halkla İlişkiler Mesleğinde Etik Anlayışı". II.Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu, 27-28 Nisan.

GÜNEY, Semra (2006). "ahlaki Liderliğin Kavramsallaştırılması ve ahlaki

Yönetimde Liderliğin Rolü". Yönetim ve Ekonomi Yıl:2006 Cilt:13 Sayı:1.

GÜREDİN, Ersin (30 Nisan- Mayıs 1997). Denetçinin Meslek ahlakı, Standartlar ve Uygulamadan Örnekler. III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20.

GÜVEMLİ, Oktay (2007). "1949 Vergi Reformunda Envanter Standartları, Hesap Planı Anlayışı ve Muhasebe Eğitimi", XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya,.

HALICI, Ali (2001) "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Stratejileri: Çanakkale İlinde Bir Araştırma", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üni. İ.İ.B.F., Cilt:7, Sayı:1.

HARTMAN, Laura Pincus. (1998). Perspectives in Business Ethics. McGraw-Hill Companies, Singapore.

HOFSTEDE, Geert H. (1980). Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values. Sage Publication, California.

HUGH, Franchis Mc. (1992). Ethics. Tüsiad Yayınları, Nr:T/92, İstanbul.

IŞIK, Abdulkadir (2009). "Kültür ve Kalkınma: Vergi Kültürü Örneği". Ege Akademik Bakış (9) 2. (851-865)

İBİŞ, Cemal K. (10-12 Ekim 2002). "Bilgi Çağında Muhasebecilik Mesleğinin Geleceği ve Yeni Muhasebeci Kimliği" XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi, TÜRMOB Yayınları 199.

İLHAN, Süleyman (2007). "Yeni Kapitalizmin Karanlık Yüzü: İnsanilik Ve ahlakilik Söylemlerinin Sahiciliği Üzerine", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2.

İLHAN, Süleyman (2008) "Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21.

İLİC, Derya Kelgökmen (2010). "İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Literatür Taraması", Ege Akademik Bakış, Cilt:10, Sayı:1.

İŞGÜDEN, Burcu - ÇABUK Adem (2006) "Meslek Etiği Ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı: 16.

JLARC. (February 16, 2006). (State of Washington Joint Legislative Audit and Review Comittee). Special Education Excess Cost Accounting and Reporting Requirements Report 06-3.

JOSEPHSON, Michael (1995). "Teaching Ethical Decision Making And Principled Reasoning" Business Ethics Readings And Cases in Corporate Morality, 3.Edition, Mc. Graw Hill, New York.

KALLAUS, Norman F. – KEELİNG, Lewis (1992). "Administrative Office Management, Cincinaty: South Western Co..

Kamu Görevlileri Etik Rehberi, Ankara, 2010.

KAYA, Harun (2008) "Demografik Özelliklerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılaması Üzerindeki Rolü: Bandırma Yerelinde Bir Araştırma", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11, Sayı 20.

KAYNAK, Muhteşem (2007). "İşsizlik ve Emek Kalitesi". Tisk Akademi Dergisi, Cilt:2, Özel Sayı:1.

KILAVUZ, Raci (Aralık 2002). Yönetsel Etik ve Halkın Yönetsel Etik Oluşumuna Etkileri", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:26, No:2.

KOCADAŞ, Bekir (2005) "Kültür ve Medya". Bilig, Yaz/2005, sayı:34:1-13.

KOTAR, Erhan (30 Nisan- Mayıs 1997). "Muhasebe Denetim Mesleğinde ahlakın Yeri ve Önemi". III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20.

KÖSE, Ahmet K. – YILMAZ, Fatih (16 – 20 Nisan 2003). "Mesleki Yeterlilik Öncesi IFAC'ın Mesleki Kuralları", VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Belek.

KUTLU, Hüseyin Ali – GÜNER, Mehmet (2007). "Türkiye Muhasebe Standartlarındaki Gelişmelerin Eğitim ve Uygulama Açısından İrdelenmesi". XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya.

KUTLU, Hüseyin Ali (2008). Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 63-2.

KUTLU, Hüseyin Ali (2008). Muhasebe Meslek ahlakı. Nobel yayın No:1274, Ankara

KÜÇÜKSAVAŞ, Nihat (2005). Finansal Muhasebe. Kare Yayınları, İstanbul.

MACK, Peter (2004). "Utilitarian Ethics in Healthcare". International Journal of The Computer, the Internet and Management, Vol.12, No:3, September-December.

MARŞAP, Beyhan (1996) . "Muhasebe Mesleği, Fonksiyonları ve Meslek Mensuplarının Nitelikleri", Yaklaşım Dergisi, Yıl 4, Sayı 37.

McDEVITT, Roselie – GIAPPONI, Catherine – TROMLEY, Cherly (2007). "A Model of Ethical Decision Making: the Integration of Process and Content", Journal of Business Ethics.

MEGEP (Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) Tüm Alanlar, Meslek Etiği, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 2006

MEIGS, Robert F. – MEIGS, Walter B. ve MEIGS, Mary A.. (1995). Financial Accounting. Mc. Graw Hill Inc..

MEIGS, Robert F. **– MEIGS, Walter B.** (1993). Accounting: The Basis For Business Decisions. 9.Edition, Mc.Graw Hill, Inc., International Edition.

MERİÇ, Cemil (1986). Kültürden İrfana, İnsan Yayınları, İstanbul.

Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Meslek etiği, Ankara, 2006.

MOORE, C.L. – JAEDICKE, R.K. (1980). Yönetim Muhasebesi. Çev. Alparslan Peker, Dördüncü Basıdan çeviri, Fatih Yayınevi, İstanbul.

MUGAN, Can Şımga (Haziran 1999). "ahlak, Toplumsal ve Kişisel Değerler: Muhasebe Mesleği ve Eğitimi Üzerindeki Etkileri", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı 1.

MUGAN, Can Şımga (Mayıs 1999). "ahlak, Toplumsal ve Kişisel Değerler: Muhasebe Mesleği ve Eğitimi Üzerine Etkileri". Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi, Cilt No 1, Sayı No 2.

NAISBITT, John (1994). Global Paradoks. Çev. Sinem Gül, Sabah Kitapları, İstanbul.

NAKTİYOK, Atılhan (2002). "Motivasyonel Değerler ve İş Tatmini: Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama". Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt: 16 Ekim 2002, Sayı: 3-4

NAKTİYOK, Atılhan – KARABEY, Canan Nur (2005), "İşkoliklik ve Tükenmişlik Sendromu", Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:19, Sayı:2.

OĞUZBERK, Müge – AYDIN, Arzu (2008). "Ruh Sağlığı Çalışanlarında Tükenmişlik", Araştırma, Klinik Psikiyatri Dergisi, Sayı:11.

OKTAY, Ertan – BALKANLI, Ali O. – SALEPÇİOĞLU, Adil (2004) "Bilgi Toplumunda Yeni Ekonomi ve e-Dönüşüm Stratejileri", 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım, Eskişehir 2004.

OTLU, Fikret (1999). "Muhasebe Mesleğinde Meslek ahlakının Yeri ve Önemi", Süleyman Demirel Ünv. İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 4.

ÖNAL, Mete – PEKDEMİR, Recep (5-9 Mayıs 1999). "Bilgi Teknolojisindeki Gelişmelerin Muhasebe Mesleğine Etkileri", 21.Yüzyıla Girerken Muhasebe Denetimi Mesleği ve Teknolojik Gelişmeler, IV. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu.

ÖNDER, Türkan (2001). Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek ahlakı, Beta Basım Yay. Dağ. A.Ş., İstanbul.

ÖNEN, Mesut (1988). Hukukun Temel Kavramları. Beta Yayınları, İstanbul.

ÖZDEMİR, Erkan (2003)**.** "Liderlik ve Etik", Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXII, Sayı 2.

ÖZDEMİR, Hilal (2009). "Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Marka İmajına Etkisi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:8 Sayı:15.

ÖZDEMİR, Murat (2008) "Kamu Yönetiminde Etik", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7.

ÖZDEMİR, Süleyman (2009). "Günümüz Türkiye'sinde Akademik İş ahlakı Çalışmalarına Genel Bakış". İşletmelerde İş Etiği, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2009-23

ÖZDEVECİOĞLU, Mahmut – AKTAŞ, Aylin (2007). "Kariyer Bağlılığı, Mesleki Bağlılık Örgütsel Bağlılığın Yaşam tatmini Üzerindeki Etkisi: İş-Aile Çatışmasının Rolü" Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 28, Ocak-Haziran 2007.

ÖZEN, Şükrü – ÇAKAR, Mehmet – KALEMCİ, Arzu (2006). "Türkiye'de Çalışma ahlakı: Bir Tipoloji Önerisi". 14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 25-27 Mayıs, Erzurum.

ÖZGEN, Ebru (2007). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı Ve Çalışan Memnuniyetine Etkisi", D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8.

ÖZGENER, Şevki (2004). İş ahlakının Temelleri: Yönetsel Bir Yaklaşım. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ÖZKILIÇ, İbrahim (2006). İbn Haldun'da İktisadi Kalkınmanın Dinamikleri ve Girişimcilik". Akademik Bakış, Sayı:10.

ÖZKOL, Erdal – KÖK, Dündar – ÇELİK, Muhsin – GÖNEN, Seçkin (Mayıs 2005). "Meslek Etiği ve Muhasebe Meslek Elemanlarının Etik İlkelere Duyarlılık Düzeyinin Araştırılması". Muhasebe ve Denetime Bakış.

ÖZYÜREK, Mustafa (2000). Türkiye Muhasebe Standartları, Sunuş.

PAKSOY, H. Mustafa – AKBULUT, Ramazan – AYDIN, Vehbi (Mayıs 2005). "Meslek Yüksek Okullarında Muhasebe Eğitiminin Yeterliliğinin Harran Üniversitesi Özelinde İncelenmesi ve Geleceğe İlişkin Bir Değerlendirme". Muhasebe ve Denetime Bakış.

PAYNE, Dinah – LANDRY, Brett J. L. (2005). "Similarities in Business and IT Professional Ethics: The Need for and Development of A Comprehensive Code of Ethics", Journal of Business Ethics.

PEKDEMİR, Recep (Ekim 1999). "Türkiye'de Muhasebe Mesleği ve Meslek ahlakı", Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı:4.

PEKDEMİR, Recep (Ocak 2000). "Ülkemiz Muhasebe Mesleğinde Etik Kuralların Geliştirilmesi Gereği". MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:5.

PELİT, Elbeyi – ARSLANTÜRK, Yalçın (2011) "Turizm İşletmelerinin İş Etiğine Yönelik Uygulamalarının Çalışma Yeri Tercihindeki Önemi: Turizm Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma" Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2011, C.16, S.1 s.163-184.

PELİT Elbeyi - GÜÇER Evren (2007). "İşletme Yöneticilerinin Çalışanlarına Davranışlarının İş Etiği Kapsamında Değerlendirilmesine İlişkin Bir Araştırma", Seyahat ve Turizm Araştırmaları Dergisi.

PELİT, Elbeyi - KELEŞ, Yasin – ÇAKIR, Melike (2009) "Otel İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üni. İ.İ.B.F, Cilt:16, Sayı:2.

PETRICK, Joseph A. – QUINN, John F. (1997). Management Ethics. California Sage Publications Inc..

PIEPER, Annemarie (1999). Çev. Veysel Atayman-Gönül Sezer. Etiğe Giriş. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

PİRGAİP, Burak (Mayıs 2004). Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Standartlarının Uluslararası Denetim Standartları ile Harmonizasyonu. SPK Muhasebe Standartları Dairesi, Yeterlik Etüdü.

Platon, (1993). Diyaloglar I, Remzi Kitabevi, İstanbul.

POROY, Aylin (Temmuz 2000). "Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC)", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 7.

ROXAS, Maria L. – STONEBACK, Jane Y. (1997). "An Investigation of The Ethical Decision-Making Process Across Varying Cultures" The International Journal Of Accounting, Vol. 32, No. 4.

SAĞLAMARI, Güler **– ÇINABAL,** Emine (2008). "Tükenmişlik Kavramı Birey ve Örgüt Açısından Önemi", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Cilt:15, Sayı:1.

SAVCI, Mustafa (2000). Maliyet Muhasebesine Giriş. Akademi Yayınevi, Rize.

SELİMOĞLU, Seval Kardeş (30 Nisan- 4 Mayıs 1997). "Muhasebede Meslek ahlakı (Etik) Yaklaşımı", III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20,.

SELİMOĞLU, Seval Kardeş. (Kasım 2006). "Türk Muhasebe Uygulamalarında Etik", Mali Çözüm Dergisi, Sayı 76 (Özel Sayı).

SELVİ, Yakup (Ekim 2000). "ahlak Kuralları ve Muhasebe Eğitimine Etkileri", Muhasebe Finansman Dergisi.

SENEMOĞLU, Nuray. (1997)**.** Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ertem Yayıncılık, Ankara.

SERİNKAN Celalettin – BARDAKCI, Ahmet (2009) "Pamukkale Üniversitesi'ndeki Akademik Personelin İş Tatminleri Ve Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bir Araştırma", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21.

SEVGENER, A. Sait – HACIRÜSTEMOĞLU, Rüstem (2000). Yönetim Muhasebesi. Alfa Basımevi, İstanbul.

SEVİLENGÜL, Orhan (2005). Genel Muhasebe. Gazi Kitabevi, Ankara.

SMITH, L. Murphy – SMITH, Katherina T.. (1987). Accounting Information Systems, Houston TX, Dame Publication Inc..

SÖZBİLİR, Naciye (2000). Türkiye'de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar. Doktora Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

SÖZBİLİR, Naciye (2000). Türkiye'de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayın No:26, Afyon.

SÜDER, Aslı (2005) "Sosyal Sorumluluk Kavramı Ve Tedarik Zincirinde Uygulanması", V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 25-27 Kasım.

SÜRMEN, Yusuf (2006). Muhasebe-1. Celepler Matbaacılık, Trabzon.

ŞAHİN, Ayşe – DEMİR, Hulusi (2000) "Yönetici İkilemi, İş ahlakı". Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, Cilt:1, Sayı:1.

ŞAHİN, Bayram – DÜNDAR, Tuğba. "Sağlık Sektöründe Etik İklim ve Yıldırma (Mobbıng) Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66-1

ŞENEL, Kerem – YANIK, Serhat (Aralık 2002). Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey Lisansı Eğitim Ders Notları.

TAĞRAF, Hasan (2002). "Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2.

TAHTASAKAL, Meral – TENGİLİMOĞLU, Dilaver (17-19 Eylül 2003). "Bürolarda Yaşanan Etik Dışı Davranışlar ve Bürolarda Cinsel Taciz Konusunda Bir Alan Araştırması", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

TEK, Ömer Baybars (1997). Pazarlama İlkeleri. 7.Baskı, Cem Ofset

TEKİN, Mahmut – ZERENLER, Muammer – YILDIZ, Mehmet (2003). "İşletmelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımının Örgütsel Yapıdaki Değime Etkileri". Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F., II: Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı, İzmir.

TEPE, **Harun** (1997). "Etik ve "Meslek Etikleri": Kavram ve Sorunlar" III. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi, Mevcut Durum Analiz Raporları ve Panel Bildirileri Kitabı, İzmir.

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası (2006), "Küreselleşme Etik Kodlar ve Örgütler" Şafak Org. Matbaacılık, Ankara.

TMMOB. (2006). Küreselleşme Etik Kodlar ve Örgütler.

TOP, Seyfi - ÖNER, Akın (2008). "İşletme Perspektifinden Sosyal Sorumluluk Teorisinin İncelenmesi", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7.

TORAMAN, Cengiz – AKCAN, Ahmet (29 Mayıs-2 Haziran 2002). "Muhasebe Denetiminde Etik". Marmara Üniversitesi Türkiye XXI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Bodrum.

TORAMAN, Cengiz – AKCAN, Ahmet (Ocak 2003). "Muhasebe Denetiminde Etik Teori". Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi.

TORLAK, Ömer (2001). Pazarlama ahlakı: Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışları Analizi. Beta Yayım ve Dağ. A.Ş., İstanbul.

TORLAK, Ömer (2003). Pazarlama ahlakı. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

TREVİNO, L. K. - K. A. NELSON (2004). Managing Business Ethics (John Wiley & Sons Inc., Hoboken, NJ).

TÜSİAD (Kasım 2005). Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, Kavramsal Çerçeve ve Uluslararası Uygulamalar, Cilt 1. yayın No. TÜSİAD-T/2005 – 11/412.

UÇKUN, Gazi – ÇELTEK, Evrim (17-19 Eylül 2003) "Reklamlar ve Reklamlardaki Etik Sorunlar", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

ULUKOL, Cemalettin (1972). İcracı ve Uzman Muhasebecilik. Ankara Muhasebe ve Mali İşler yayınları, No:1, Ankara.

USLU, Salim (Ocak 2001). "İş Etiğinde Geleneği ve Yeniliği Harmanlayabilmek". Görüş Dergisi.

USLU, Selçuk, (Alanya 1997). "Muhasebe Mesleğinde Meslek ahlakı ve Moral Değerler**",** 3.Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu.

UYSAL, Enver "Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler". Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, 2003.

UYSAL, Özgür Özmen (Ekim 2002). "Muhasebe Eğitiminde Etik: Araçsal etik mi?", Muhasebe ve Denetime Bakış.

UZAY, Şaban (2004). "21.Yüzyılın Başlarında Muhasebe Mesleğini Etkileyen Gelişmeler ve Geleceğe Yönelik Değerlendirmeler", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:67.

UZAY, Şaban (3 – 5 Kasım 2004). "Türkiye'de Denetçi Bağımsızlığı", Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı (MÖDAV), I. Uluslararası Muhasebe Konferansı, İstanbul.

ÜLGEN, Hayri – MİRZE, S. Kadri (2006). İşletmelerde Stratejik Yönetim.Literatür Yayınları, İstanbul.

ÜLKER, M. Sema (30 Nisan – 4 Mayıs 1997). "Almanya'da Muhasebe Mesleği, Sınıflandırılması, Yetki ve Sorumluluklar", III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Alanya.

ÜLTANIR, Gürcan (2003). "Eğitim ve Kültür İlişkisi-Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı", GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 3.

ÜNLÜ, Sezen (2001). Psikoloji. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 710.

VELASQUEZ, Manuel G. (2002). Business Ethics. Fifth Edition, Prentice Hall,.

VURAL, Z.Beril Akıncı – COŞKUN, Gül (2011). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik". Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı:1.

WELLS, Calvin (1994). Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası, Çev. Bozkurt Güvenç, Remzi Kitabevi, İstanbul.

WHITE, Thomas I. (1985). Business Ethics. Maxmillan Publishing Company, New York.

YAKUBOĞLU, Kenan (Mart 2006). "Sosyal Bilim Düşüncesi Bağlamında Felsefe Nedir? Ne Değildir?", SBArD, sayı 7.

YENİGÜN, Tekin – SÖZBİLİR, Naciye (23-27 Mayıs, 2001). "Muhasebe Mesleğinde Etik". Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, XXTürkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Tekirova.

YEŞİLTAŞ, Mehmet (2005) "İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Bir Sorun Olarak İşyerinde Cinsel Taciz", Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No:13.

YILDIZ, **Hüseyin** (2005). "İş ahlakı ve Yönetim", Akşam Gazetesi, 19.10.2005

YUMUŞAK, İbrahim Güran – ERARSLAN, Cemil (2004). "Yeni Ekonominin Para Politikaları Üzerindeki Etkileri", 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım, Eskişehir.

YURTSEVER, Hatice (2009)."Kritik Kontrol Noktası Analiziyle Sahte Belge ve Yanıltıcı Belge Ayırımı", **Maliye Dergisi**, Sayı: 156, Ocak-Haziran.

YÜRÜR Şenay – KESER, Aşkın (2010) "İşe Bağlı Gerginlik İle İş Tatmini İlişkisinde Duygusal Tükenmenin Aracı Rolü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 65, Sayı:4.

ZAİF, Figen – KARAPINAR, Aydın (2002). "Muhasebe Eğitiminde Değişim İhtiyacı", Gazi Üniversitesi, İkt.ve İd. Bil. Fak. Dergisi, 3.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

http://tdkterim.gov.tr/?kelime=mant%FDk&kategori=terim&hng=md (01.07.2007)

Serkan ODAMAN http://www.kou.edu.tr/ceko/armaganlar/tokerdereli/41.pdf (01.07.2007)

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-ahlak/aktan-ahlaksizlik.pdf (29.06.2007)

www.politics.ankara.edu.tr/dosyalar/soc_intro.pdf (02.07.2007)

Ahmet Vecdi CAN http://www.akademikbakis.org/ (11.07.2007)

www.spk.org.tr

www.muhasebetr.com

Erdoğan AVDER. www.muhasebetr.com

Sabri TÜMER www.tmud.org.tr

(http://www.turmob.org.tr/tmudesk/) (17.07.2007)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Etik

http://www.tmsk.org.tr/ (17.07.2007)

http://www.tmsk.org.tr/ (17.07.2007)

http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/ (18.07.2007)

http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/ (18.07.2007)

http://www.spk.gov.tr/Hakkinda/index.html?tur=gorevimiz (18.07.2007)

http://www.ifac.org (18.07.2007)

http://www.tmsk.org.tr/ik/SINAV_BROSURU-A4.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/International_Accounting_Standards_Board (18.07.2007)

http://www.tmud.org.tr/bulten%209.htm (18.07.2007)

http://www.ethics-network.org.uk/Course/resource/vulnerable/ (25.07.2007)

http://193.255.144.134/calismalar/yayinlar/md/md146/ (11.09.2007)

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/ (14.09.2007)

http://www.hukuk.gazi.edu.tr/dergi/cilt_5-sayi_1-2.pdf (18.10.2007)

http://www.meslekforum.com/mesleki-gelisim-2/204-etik-kavrami.html (30.01.2011)

http://www.turkiyeforum.com/kultur-nedir-vt10978.html (30.01.2011)

http://egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Sosyoloji_1/2.pdf

Esra Kaya, "Özel Hayata Gizli Bakış",

http://www.diyarbakir.adalet.gov.tr/makaleler/esrakaya3.pdf.

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-ahlak/aktan-toplam-ahlak.pdf

http://egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Sosyoloji_2/1.pdf

(http://www.ttb.org.tr/STED/sted0201/1.html;http://www.cvtr.net/makale/is_trend/brnout_sendromu.htm

http://www.frmtr.com/kultur/901435-kultur-nedir.html

http://www.mevlutkesman.com/cocuk_ve_ergende_ahlak_gelisimi.pdf

http://www.dem.org.tr/ded/1/DED1mak3.pdf

http://www.aku.edu.tr/AKU/DosyaYonetimi/SOSYALBILENS/makale/c9s1m14.pdf

http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/127/887.pdf

http://enm.blogcu.com/is-etigi-nedir-3/3303717

http://scholar.google.com.tr/scholar?q=i%C5%9F+hayat%C4%B1nda+etik+ilkeler&hl=tr&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart

http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/viewFile/3521/3351

http://www.tedmer.org.tr/pdf/yolsuzluk.pdf

http://www.akillisinif.anadolu.edu.tr/dosyalar/pdf/20090319/26_66.pdf

4. Basım

MESLEKİ YAZIŞMALAR

Öznur KOÇ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 341
MESTEK No.: 60
ISBN: 978-605-133-243-7
© 4. Basım, Şubat 2014

MESLEKİ YAZIŞMALAR
Öznur KOÇ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
MESTEK Yayın Danışmanları: Yrd. Doç. Dr. Şeref Kavak -skavak@ankara.edu.tr-
Dr. Ahmet Çalışkan -ahmetcaliskan2000@hotmail.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -sevgi@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Koç, Öznur.
Mesleki Yazışmalar / *Öznur Koç*
4. Basım, VIII + 144 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-243-7
1. Yazı 2. Resmi Yazı 3. İş Yazıları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İşletmelerde iletişim yazılı, sözlü ve sözsüz iletişim olarak üç ana başlık altında yürütülür. Bu iletişim türlerinden yazılı iletişim belki de işletmelerde kurulan iletişimin kalıcı ve kayıt altına alınması anlamında en fazla önem taşıyanlarından birisidir.

Yazılı iletişimin, kural ve kaidelere uygun bir şekilde yerine getirilmesi hem yürütülen faaliyetlerin hem de kurulan iletişimin bir düzen ve disiplin içerisinde olmasını sağlar. Bu açıdan ister resmi isterse iş yazışmalarında belirlenen kurallara uygun yazışmaların yapılması ayrı bir öneme sahiptir.

Bu kitabın ana konuları olan resmi yazılar ve iş yazıları hem teorik olarak hem de örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır. Bu sayede okuyucuların mesleki yazışmalar konusundaki tüm beklentileri karşılanmaya çalışılmıştır.

Ankara-2015

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

İLETİŞİM VE YAZILI İLETİŞİM 3
1. İLETİŞİM 3
2. İLETİŞİM SÜRECİ 4
2.1. Gönderici (Kaynak) 5
2.2. Kodlama ve Çözümleme 5
2.3. Kanal 6
2.4. Alıcı 6
2.5. Geri Bildirim 7
3. İLETİŞİM BİÇİMLERİ 7
3.1. Sözlü İletişim 7
3.2. Sözsüz İletişim ve Beden Dili 8
3.3. Yazılı İletişim 9

BÖLÜM 2

RESMİ YAZILAR 15
1. RESMİ YAZILARDA ŞEKLİ KURALLAR 17
1.1. Kâğıt Boyutları, Yazı Tipi ve Karakter Boyutu 18
1.2. Başlık 20
1.3. Sayı 22
1.4. Tarih 24
1.5. Konu 25
1.6. Gönderilen Makam 26
1.7. İlgi 27
1.8. Metin 28
1.9. İmza 29
1.10. Onay 31
1.11. Ekler 33
1.12. Dağıtım 33
1.13. Paraf 34
1.14. Koordinasyon 35
1.15. Adres 35
1.16. Gizlilik Dereceleri 36
1.17. Acelelik (İvedilik) Derecesi 36
1.18. Sayfa Numarası 37
1.19. Aslına Uygunluk Onayı 37
1. 20. Kayıt Kaşesi 37

2. RESMİ YAZI ÇEŞİTLERİ 40
2.1. Dilekçe 41
2.2. Rapor 49
2.3. Tutanak (Zabıt) 51
2.4. Form Yazıları 57
2.5. Sözleşme 59
2.6. Şartname 59
2.7. Tezkere 66
2.8. Müzekkere 66
2.9. Mazbata 67
2.10. Genelge 67
2.11. Vekaletname 70

BÖLÜM 3

İŞ (TİCARİ) YAZILARI 79
1. İŞ YAZILARINDA ŞEKLİ KURALLAR 79
1.1. Başlık 80
1.2 Sayı 82
1.3. Tarih 82
1.4. Konu 82
1.5. Adres 83
1.6. Hitap 83
1.7. İlgilinin Dikkatine 84
1.8. İlgi 84
1.9. Paragraf 84
1.10. Metin 85
1.11. Saygı İfadesi 85
1.12. İmza 85
1.13. Ek 86
1.14. Not 86
1.15. Paraf 86
2. İŞ YAZILARI (MEKTUPLARI) ÇEŞİTLERİ 88
2.1. Sirküler 88
2.2. Basılı Reklam Mektupları 91
2.3. Satış Mektupları 92
2.4. İstek Mektupları 96
2.5. Sipariş Mektupları 99
2.6. Alındığını Bildirme ve Teşekkür Mektupları 101
2.7. Tekit (Pekiştirme) Mektupları 103
2.8. Teyit (Doğrulama) Mektupları 105
3. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ 107

BÖLÜM 4

ÖZEL YAZILAR 113
1. ÖZGEÇMİŞ 113
2. REFERANS (TAVSİYE) MEKTUBU 119

BÖLÜM 5

RAPOR YAZMA TEKNİKLERİ 127
1. RAPOR 127
2. RAPOR ÇEŞİTLERİ 128
2.1. Çalışma ve Faaliyet Raporları 128
2.2. İş / Görev Raporları 128
2.3. Araştırma Raporları 129
3. GENEL OLARAK RAPORUN ANA BÖLÜMLERİ 130
3.1. Kapak Sayfası 131
3.2. Ön Söz / Teşekkür 134
3.3. İçindekiler 134
3.4. Tablo, Grafik ve Şekiller Listesi 134
3.5. Kısaltmalar veya Simgeler 135
3.6. Giriş 136
3.7. Veri Hazırlama ve Kaynak Tarama 137
3.8. Teorik / Genel Açıklamalar 137
3.9. Verilerin Analizi ve Yorumu 138
3.10. Sonuç ve Öneriler 138
3.11. Ekler 138
3.12. Kaynakça 138
3.13. Özet 139
4. GENEL ŞEKİL VE YAZIM PLANI 140
4.1. Kâğıt Boyu 140
4.2. Yazı Karakteri 140
4.3. Sayfa Düzeni 140
4.4. Satır Başı ve Satır Aralığı 140
4.5. Sayfa Numaralanması 141
4.6. Bölüm ve Alt Bölümler 141
4.7. Dipnotlar 141
4.8. Atıflar 141
KAYNAKÇA 143

KAYNAKÇA

ARIKAN Rauf, (1995), Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma, Tutibay Yayınları, Ankara.

ALTINÖZ Mehmet ve PARILDAR Ceyhun, (2000), Yazışma Teknikleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ALPARGU A. Nergis, (2006), "Özgeçmiş Oluşturma", www.egitim.com.

AYTÜRK Nihat, (2001), Çağdaş Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Yargı Yayınları, Ankara.

BAŞBAKANLIK Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Dilekçe Hakkının Kullanılması İle İlgili Genelge, (B.02.0.PPG.0.12-320-1327 23 Ocak 2004 Sayılı Genelge)

CAN Halil– TUNCER Doğan– AYHAN Doğan Yaşar, (1999), Genel İşletmecilik Bilgileri, Siyasal Kitabevi. Ankara.

ERDOĞAN İlhan, (1997), İşletmelerde Davranış, İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayınları., İstanbul.

EREN Erol, (1998), Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Yayınları, İstanbul.

FURNHAM Adrian,(2006),"Doğru Hamleler" www.insankaynaklari.com

GÖKDERE Halis, (2003), Yazışma Teknikleri, Gazi Yayınevi, Ankara.

http://www.microsoft.com/turkiye/girisimci/themes/one-stop-sales-kit/how-to-write-a-winning-sales-letter.mspx (06/07/2006)

INSANKAYNAKLARI.com İÇERİK EKİBİ (2006), "Referans Mektubu Yazma", www.insankaynaklari.com.

KIRCAALİ Gönül, (1999), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, A. Ü. A. Ö. F Yayınları, Eskişehir.

KOÇ Hakan – ÖZTOPRAK Menekşe TAHRAN, (2003), Yazışma Teknikleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

KOÇEL Tamer, (1999), İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınları, İstanbul.

KUZU Tülay Sarar, (2003), "Eğitim Öğretim Ortamında Etkili Sözel İletişim", Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 158.

ÖZKIRIMLI Atilla ve BARAZ Turhan, (1996), Türk Dili, A. Ü. AÖF. Yayınları, Eskişehir.

SILLARS Stuart, (1995), İletişim, MEB Yayınları, Ankara.

UYGUR Akyay – KOÇ Hakan, (2003) Sekreterlik Teknikleri, Detay Yayıncılık, Ankara.

SABUNCUOĞLU Zeyyat ve TÜZ Melek, (2001), Örgütsel Psikoloji, Ezgi Kitabevi, Bursa.

TOPALOĞLU Melih – KOÇ Hakan, (2002), Büro Yönetimi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TUTAR Hasan, (2002), Mesleki Yazışma Teknikleri, Nobel Yayınları, Ankara.

TÜRKEL Asuman U., (1999), Çağdaş Yönetici Sekreteri'nin El Kitabı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

UZDİL Ünal ve UZDİL Güneş, (1997), Sekreterlik, İş Yazıları, Dosyalama ve Büro Makineleri, MEB yayınları, İstanbul.

UZDİL Ünal ve BENLİGİRAY Serap, (1997), Yazışmalar ve Dosyalama, A. Ü. Yayınları, Eskişehir.

YAZICI Reşat, (1997), Yazışma Teknikleri, Ankara.

Mikroişlemciler

Yük. Müh. Kaya Yazgan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1341
Mühendislik-Teknik No.: 121
ISBN: 978-605-320-247-9
© 1. Basım, Ekim 2015

Mikroişlemciler

M. Kaya Yazgan

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yazgan, Kaya.
Mikroişlemciler / *M. Kaya Yazgan*
1. Basım, s. VIII + 312, 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-247-9
1. Mikroişlemci 2. 8086/8088 3. Mikroprosesör 4. Çevirici Dili

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

SUNUŞ

Bu kitap Ankara Üniversitesi Elektrik - Elektronik Mühendisliği Bölümünde 10 yılı aşkın süre ile verdiğim "Mikroişlemciler" dersindeki deneyimime dayanarak hazırlandı.

Mikroişlemci konusunda bir dersin düzenlenmesinde dikkat edilmesi gereken özellikler olduğuna inanıyorum. Öncelikle mikroişlemci alanının çok geniş ve her gün yeni gelişmelerle daha da genişleyen canlı bir konu olduğunu biliyoruz. Günümüzde masaüstü, dizüstü bilgisayarlar, netbook'lar, tabletler, akıllı telefonlar, robotlar ve her türlü "akıllı" uygulamayla bu alanın genişlediğini, akademik çalışmaların ve uygulamaların yeni ufuklar açtığını da yaşıyoruz.

Yöntem olarak birçok mikroişlemci hakkında yüzeysel bilgi verilmesi düşünülebilir. Bu durumda öğrencinin kafasının karışması, birçok farklı çözüm ve farklı kavramla boğuşması kaçınılmaz olacaktır.

Diğer bir yaklaşım olarak bir mikroişlemci ayrıntılarıyla incelenebilir. Fakat bu kadar hızlı gelişen bir alanda öğrenci büyük bir olasılıkla iş yaşamında farklı bir mikroişlemci ile çalışacak ve okulda kazandığı bilgiler işine yaramayacaktır. Kitabımda bu ikisinin bileşimi olan bir yol izledim. Basit bir mikroişlemciyi temel alan bir bilgisayar sisteminin incelendiği birkaç bölümün ardından 8066/8088 mikroişlemcisinin uygulamaları üzerine yoğunlaştım.

8086'nın örnek mikroişlemci olarak seçilmesinde 8086'nın bu alandaki birçok kavramın açıklanmasında temel oluşturması ve elektronik mühendisliği alanında eğitim veren birçok üniversitenin laboratuvarlarında 8086 temelli sistemlerin kullanılması belirleyici oldu.

Konuyu mikroişlemci düzeyinde incelerken donanım ile yazılım konularının bütünselliğini görüyoruz. Bu nedenle bir kavramın temel ilkesi, bunun donanım ve yazılım boyutlarında çözümü birçok durumda aynı konuya birkaç yerde değinilmesini gerektirdi.

Özellikle yığıt (*stack*), kesme (*interrupt*) veya giriş/çıkış gibi konularda okuyucu bunu izleyecektir.

Hedeflenen kitap boyutu, ele alınan konuların sayısı ve derinliği konusunda önemli bir kısıtlama getiriyor. Elektronik mühendisliği eğitiminde tek yarıyılda kapsanabilecek konuları içeren ve özellikle öğrencinin ilerideki çalışmaları için yol gösteren bir kitap hedefledim. Kitaptaki konuların belirlenmesi sırasında dersi veren öğretim üyesinin oldukça esnek davranabilmesine olanak sağlamaya çalıştım. Benim deneylerime göre birçok bölümün bir haftada (üç ders saati) verilebileceğini düşünüyorum. Eğer öğrenci konuya çok yabancı ise Bölüm 5, Bölüm 6 gibi uzunca bölümler iki haftada verilebilir. Birçok durumda öğrenci bu dersi almadan önce bilgisayara giriş gibi bir ders almış oluyor. Bu durumda ilk 4 bölüm kısaltılabilir. Ayrıca kitabın sonuna doğru olan bölümler arasında da bir tercih yapma olanağı var.

Kitapta anlattığım her konuda örnekler çözmeye özen gösterdim. Ayrıca kitabın sonundaki ASCII kodları, çevirici (*assembly*) dili komutları, İngilizce-Türkçe terimleri içeren listelerin hem ders için hem de sonrasında bir başvuru kaynağı olabileceğine inanıyorum.

Eğitim programlarında mikroişlemci konusu öğrenciye mühendisliğin matematik-fizik gibi altyapıları verildikten; devre analizi-sentezi, sayısal-analog elektronik gibi elektroniğin temel bilgileri de kazandırıldıktan sonra gündeme geliyor. Burada artık öğrencinin "Benim mesleğimin temel uygulamaları ne?", "Ben nasıl bir iş yapacağım?" diye düşünmeye başladığını gözledim. Kitapta Bilgi Notları bölümleri diye ele aldığım –ve kuşkusuz ders içeriğinde olmayan– konular bu kapsamda değerlendirilmeli. Günümüz bilgisayar bilim-teknoloji-sanayi-pazarındaki ünlü isimler Alain Turing, Douglas Engelbart, Stephen Wozniak, Steve Jobs, Bill Gates ve yaptıkları bu nedenle anılıyor.

ODTÜ Elektrik – Elektronik Mühendisliği Bölümündeki lisans ve yüksek lisans eğitimim sırasında özellikle bilgisayar konusundaki derslerde değerli hocalarım Güney Gönenç, Necdet Bulut, Mehmet Baray, Erol Arkun bizlere öğretmekle kalmadı mesleğimizi de sevdirdi. Onları burada sevgi ve saygı ile anmak isterim.

Ankara Üniversitesi Elektrik – Elektronik Bölümünün bana sağladığı dostluk atmosferine ve sordukları sorular, yönlendirmeler, yaptıkları yanlışlar veya benim yanlışlarımı düzeltmeleri ile benim de konuyu daha iyi anlamama yardımcı olan öğrencilerime çok şey borçluyum.

Bu kitabın yazılmasında bir numaralı etken, yıllar boyu destek ve özendirmesi ile sevgili eşim Erdem oldu. Eşime de sonsuz teşekkürlerimi iletirim.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **iii**

BÖLÜM 1
GİRİŞ

Mikroişlemcinin Eğitim Programlarımızdaki Yeri 2
Tarihsel Gelişim 4
Bilgisayar Yapıları ve Yollar 7
Basit Bilgisayar Sistemi 8

BÖLÜM 2
BELLEK

Bir Bitlik Bellekler 15
Bellek Modülleri - Kümeleri 16
Bellek Haritası 18
Bilgisayar Mimarisinde Bellek 23
Zamanlama 24
Dolaysız ve Dolaylı Adresleme 26

BÖLÜM 3
MİKROİŞLEMCİ VE GİRİŞ/ÇIKIŞ BİRİMLERİ

Giriş/Çıkış Birimleri 36
Giriş Aygıtı Örneği 40
Çıkış Aygıtı Örneği 42
Lcd Gösterge 44

BÖLÜM 4
BASİT BİR MİKROİŞLEMCİ SİSTEMİNDE KOMUT YAPISI VE DENETİM BİRİMİ

Komutlar ve Makine Kodları 48
Komutların İşlenmesi 51
Denetim Birimi 54
Basit Bilgisayarımızda Çevirici 60
Alan Turing ve Enigma 65

BÖLÜM 5
8086 TEMEL BİLGİLER

Bellek 71
Yazmaçlar 75
Bir Komut ve Bir Bildirim 79
Adresleme Tipleri 81
Makine Kodları 89
Programın Belleğe Yerleşmesi 94

BÖLÜM 6
VERİ TAŞIMA, ARİTMETİK, MANTIK VE KAYDIRMA DÖNDÜRME KOMUTLARI

Çevirici Dili İlkeleri 99
Veri Taşıma Komutları 104
Aritmetik Komutlar 109
Mantık Komutları 125
Kaydırma ve Döndürme Komutları 130

BÖLÜM 7
BAYRAK YAZMACI VE DALLANMA

Durum Bayrak Bitlerini Öğrenmek 136
Denetim Bayrak Bitlerini Belirlemek 138
Dallanma 138
Döngü 146
Douglas Engelbart ve Arc 151

BÖLÜM 8
YIĞIT, ZİNCİR VE ALTYORDAM

Yığıt Yapısı 157
Zincir İşlemleri 160
Stephen Woznıak ve İlk "Amatör" Kişisel Bilgisayarlar 173

BÖLÜM 9
KESME VE 8086 BACAKLARI

Kesme Kavramı 177
Kesme Hizmet Altyordamı 179
Kullanıcı Donanım Kesmeleri 179
Kullanıcı Yazılım Kesmeleri 181
Mikroişlemcinin Kipleri ve Bacakları 185
Steve Jobs ve Apple 191

BÖLÜM 10
GİRİŞ / ÇIKIŞ

Yalıtılmış Giriş/Çıkış 204
Temel Giriş Arayüzü ve Temel Çıkış Arayüzü 212
Yazılımla Sorgulama 215
Kesme İle Giriş/Çıkış 216
Bill Gates ve Microsoft 218

BÖLÜM 11
PROGRAMLANABİLİR ARAYÜZLERLE GİRİŞ / ÇIKIŞ

8255 Hakkında Temel Bilgiler 224
Temel Giriş/Çıkış Kipi: Mod 0 227
Uyarılı Tek Yönlü Giriş/Çıkış Kipi: Mod 1 227
Uyarılı İki Yönlü Giriş/Çıkış Kipi: Mod 2 233

BÖLÜM 12
ARİTMETİK YARDIMCI İŞLEMCİSİ

Sayı Yapıları 241
Mikroişlemci – Yardımcı İşlemci 244
Aritmetik Yardımcı İşlemcisinin Komutları 245

BÖLÜM 13
DOLAYSIZ BELLEK ERİŞİMİ

82c37a'nın Yapısı 251
82c37a'nın Programlanması 255

BÖLÜM 14
IBM PC

IBM PC Bellek Düzenlemesi 268
ROM 268

DOS İşletim Sistemi 271
Bellek Modelleri 273
ROM ve DOS Kesmelerini Kullanmak 275
Çevirici Dilinde Programın Çalıştırılması 279
IBM PC'lerle Yerel Ağlar 280
İnternetin Gelişimi 285

EK A ASCİİ KODLARI 291

EK B MAKİNE KODLARI 295

EK C KOMUTLAR 297

EK D TERİMLER 303

KAYNAKÇA 309

DİZİN 311

KAYNAKÇA

Antonakos, L. James. *An Introduction to the INTEL Family of Microprocessors*. New Jersey: Prentice Hall, 1996.

Brey, Barry. *The INTEL Microprocessors Arctiecture, Programming, and Interfacing*. New Jersey: Prentice Hall, 1997.

Durr, Michael. *Networking IBM PCs*. Indianapolis: Que Corp, 1987.

Gaonkar, Ramesh S. *Microprocessor Architecture, Programming and Applications*. Columbus: Charles E. Merrill Publishing Co., 1984.

Goldstein, Larry Joel ve Martin Goldstein. *IBM PC an Introduction to the Operating System BASIC Programing and Applications*. Maryland: Robert J. Brady Co., 1983.

Hahn, Harley. *The Complete Guide to IBM PC AT Assembly Language*. Glenview: Scott, Foresman and Co., 1987.

Leventhal, Lance A. *Introduction to Microprocessors: Software, Hardware, Programming*. New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1978.

Mano, Morris. *Computer System Architecture*. New Jersey: Prentice-Hall, 1993.

Norton, Peter ve Richard Wilton. *Programmers Guide to the IBM PC & PS/2*. Washington: Microsoft Press 1985.

Sargent, Murray ve Richard L. Shoemaker. *The IBM PC Personal Computer From the Inside Out*. Rading: Addison-Wesley, 1986.

Triebel, Walter A, ve Avtar Sigh, *The 8088 and 8086 Microprocessors Programming, Interfacing, Sortware, Hardware and Applications*. New Jersey: Prentice Hall, 2000.

Ytha, Yu ve Charles Marut, *Asembly Language Programming and Organization of the IBM PC*. New York: McGraw-Hill, 1992.

Yazgan, M. Kaya, *Sayısal Elektronik,* Ankara: Nobel Yayınları, 2013

4. Basım

EĞİTİM BİLİMLERİ VE MİLLÎ EĞİTİME DAİR

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 192
Eğitim Bilimleri No. : 36
ISBN : 978-605-133-094-5
© 4. Basım, Mart 2015

EĞİTİM BİLİMLERİ VE MİLLÎ EĞİTİME DAİR
Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Eğitim Bilimleri Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erdoğan, İrfan.
Eğitim Bilimleri ve Millî Eğitime Dair */ İrfan Erdoğan*
4. Basım, XIV + 324 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-094-5
1. Türk Eğitim Sistemi 2. Eğitim Tarihi 3. Eğitim Politikası 4. Eğitim Felsefesi 5. Talim ve Terbiye Kurulu

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

"Yeni bin yıla girerken Türkiye kabuğunu değiştiriyor. Karamsar olmaya gerek yok; bazı olumsuzluklara rağmen genel olarak iyiye gidiyoruz. Türkiye'nin modern ve ulusal geliri yüksek olan dünya ile bütünleşme sürecinde eğitim sistemi önemli bir rol oynayacaktır. Dolayısıyla eğitim sistemini de cesaretli adımlarla yapısal olarak değiştirmek zorundayız. Aksi takdirde, yirmi birinci yüzyıl için gerekli olacak değerleri, bilgi ve becerileri kazandıramayız. Böyle olursa eğitim sistemi önemli oranda kaynakların boşa gittiği hantal bir şekilde sırtımıza yük veren bir sistem olarak kalır.

Eğitim sisteminde yenileşme adına birçok şey yapılmıştır ama eğitimde verimliliği, demokratikleşmeyi, özerkleşmeyi, çeşitliliği sağlayıcı adımlar henüz atılmamıştır. İşte bu eserde, eğitim sistemini iyileştirmeye yönelik şimdiye kadar gösterilen rutin çabaların dışında eğitim sisteminin yeni binyılın ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilmesini sağlayabilmek için geliştirdiğimiz bazı yaklaşımları ve modelleri sunmaya çalışacağız."

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
1999

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **V**

ÜÇÜNCÜ BASIM İÇİN ÖN SÖZ ..... **Vİİ**

DÖRDÜNCÜ BASIM İÇİN ÖN SÖZ ..... **İX**

İÇİNDEKİLER ..... **Xİ**

BÖLÜM 1: GİRİŞ **1**

EĞİTİME DAİR KAVRAMLAR, TANIMLAR VE ANLAMLANDIRMALAR 4

Eğitim 4

Öğretim 4

Program 5

EĞİTİME DAİR DİĞER TANIMLAMALAR VE ANLAMLANDIRMALAR 5

Informal (Doğal) Eğitim 10

Formal (Biçimsel) Eğitim 10

Yaygın Eğitim 10

Eğitim Sistemi 11

EĞİTİMLE İLİŞKİLİ BELLİ BAŞLI ALANLAR 11

İletişim 11

Felsefe 11

Bilim 12

Psikoloji 14

Sosyoloji 14

Ahlak 15

Tarih 15

Pedagoji 16

Ekonomi 16
Politika 17

BÖLÜM 2: EĞİTİM BİLİMLERİ 19

BÖLÜM 3: EĞİTİMİN DÜŞÜNSEL VE TARİHSEL TEMELLERİ 29
ESKİ MEDENİYETLERDE EĞİTİM 29
ORTA ÇAĞ 37
RÖNESANS 38
AYDINLANMA ÇAĞI 41
YENİ EĞİTİM VE YENİ OKUL 43
TEMEL EĞİTİM FELSEFELERİ 44
EĞİTİME VE OKULA DAİR KARŞI TEZLER 47

BÖLÜM 4: TÜRKİYE'DEKİ EĞİTİM SİSTEMİNİN DÜNDEN BUGÜNE GELİŞİMİ 57
SELÇUKLU VE OSMANLI EĞİTİMİ 57
EĞİTİMDE BİR PARANTEZ VE BİR KAÇ DİPNOT 91
İLK VE ORTAOKULLARIN YENİDEN AÇILMASI 121
ORTAÖĞRETİME DAİR YAPILAN DÜZENLEMELER 125

BÖLÜM 5: BUGÜNKÜ TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ 129
TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ 129
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TEŞKİLATI 130
Bakanlık, Bakan Yardımcılığı ve Müsteşarlık 130
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 131
Hizmet Birimleri 134
Taşra Teşkilatı 135
Yurt Dışı Teşkilatı 136
TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN AMAÇLARI VE İLKELERİ 136
EĞİTİM VE ÖĞRETİM 139
EĞİTİM, ÖĞRETİM KADEMELERİ 139
Okul Öncesi Eğitim 139
İlköğretim 140
Ortaöğretim 140
Yükseköğretim 141
Yaygın Eğitim 142
TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN YASAL TEMELLERİ 143
Kanunlar 145
Üst Politika Belgeleri 145

BÖLÜM 6: EĞİTİME DAİR MÜLAHAZALAR 147
KÜRESELLEŞME VE EĞİTİM 147
DEPREM VE EĞİTİM 148
BEYİN GÖÇÜ: BİR EĞİTİM SORUNU 151

YURT DIŞINDA EĞİTİM 154
EĞİTİM VE İŞGÜCÜ....156
EĞİTİM YÖNETİMİ VE ORGANİZASYONU 157
YERİNDEN YÖNETİM....159
EĞİTİME KATKI PAYI....162
ÖZEL OKULLAR....163
EĞİTİMDE REFORM 166
ALIŞILMIŞ SORUNLAR VE ALIŞILMIŞ ÇÖZÜMLER....169
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ İÇİN BELİRLİ ÇIKARIMLAR 171
AVRUPA BİRLİĞİ VE EĞİTİM 173
AVRUPA BİRLİĞİ VİZYONU VE TÜRKİYE'DE EĞİTİM....176
AVRUPA BİRLİĞİ'NE DOĞRU EĞİTİM....179
TARIM-SANAYİ OKULUNDAN BİLGİ OKULUNA 181
DEMOKRASİ OKULU....182
HERKESİN OKUDUĞU OKULLAR....183
ÖĞRENCİ EYLEMLERİ....184
ÜSTÜN POTANSİYELLİ BİREYLER....185
BİLGİNİN ÜRETİMİ VE DAĞITIMI 187
TEKNOLOJİ VE BİLGİSAYAR AŞİNALIĞI....188
MEDYA VE MEDYA EĞİTİMİ....189
BİR EĞİTİM VE ÖĞRETİM ARACI OLARAK GAZETE 190
OKUL DIŞINDA EĞİTİM....192
MÜZELER VE EĞİTİM....193
ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SİSTEMİ 194
YETİŞKİNLER EĞİTİMİ 198
ÇOK ŞEY YAPMAYA ÇALIŞIRKEN HİÇBİR ŞEY YAPAMAMAK 200
EĞİTİMLE İLGİLENMEK 202
DESTEKLE, KATKIYLA, BAĞIŞLA NEREYE KADAR! 204
YENİ BİN YILA GİRERKEN EĞİTİM VE ÖĞRETİM 206
Yedi Gerekli Bilgi 214
TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ İÇİN ÇIKARILABİLECEK SONUÇLAR VE ÖNERİLER 216
DÜN BUGÜNDÜR-TARİH TEKERRÜR EDER-ESKİ YENİDİR 222

BÖLÜM 7: TÜRKİYE'DEKİ EĞİTİME DAİR ÖNGÖRÜLER VE GÖRÜŞLER 223
EĞİTİM, ÖĞRETİM, OKUL, ÖĞRETMEN VE YENİLEŞMEYE DAİR ...223
DÜNDEN BUGÜNE EĞİTİME DAİR 226
TOPLUMUN EĞİTİME OLAN İLGİSİ 230
İMKÂNSIZLIĞIN GÜCÜ....231
PROJELER 231
YARDIMLAR, BAĞIŞLAR VE DESTEKLER....231
2023 EĞİTİM VİZYONU 232
EĞİTİM DENETİMİ VE EĞİTİM MÜFETTİŞLİĞİ....234

ÇOCUK EĞİTİMİNDEKİ PARADİGMA DEĞİŞİMİ 238
BİR ZAMANLAR MİLLÎ EĞİTİM 240
EĞİTİMDEKİ KARMAŞA 242
DEMOKRATİK AÇILIM VE EĞİTİM 243
MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRALARI'NA DAİR 245
ÖZEL OKULLARDAN EKOL OKULLARA 248
EĞİTİME AYRILAN KAYNAK 250
SBS SONUÇLARINA GÖRE İLKÖĞRETİM 251
EĞİTİMDEKİ DEĞİŞİM ÜZERİNE BİR İRDELEME 252
EĞİTİMDEKİ ÇERÇEVE VE ÇEVRE SORUNU 258
KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİNE DAİR 261
TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN YASAL TEMELLERİNE DAİR 267
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TEŞKİLAT YAPISINA DAİR 269
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TEŞKİLATI KADROLARINA DAİR 270
İLKÖĞRETİMDEN YÜKSEKÖĞRETİME YAPILANMA 272
DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASI 273
ÜÇLÜ KİTAP SETİ 275
YABANCI DİL EĞİTİMİ 276
ORTAÖĞRETİM MÜFREDATI 276
SEÇMELİ DERS SAATLERİ 277
YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞ SİSTEMİ 278
LİSANSÜSTÜ EĞİTİME GEÇİŞ 279
2023'E DOĞRU MİLLÎ EĞİTİM DAVASI 281

BÖLÜM 8: SONUÇLAR, ÖNGÖRÜLER VE ÖNERİLER 281
TÜRKİYE'NİN MİLLÎ EĞİTİM ÜLKÜSÜ 281
EĞİTİM LİDERLİĞİ 284
EĞİTİM VE ÖĞRETİM BİRLİĞİ 285
YENİDEN EĞİTİM BİLİMLERİ 285
MİLLÎ EĞİTİM BAKANI KİM OLACAK? 287
BİR EĞİTİMCİ VE AYNI ZAMANDA BİR BAKAN: EMRULLAH EFENDİ 287
İRFAN ERDOĞAN İLE SORU-CEVAP 290
İRFAN ERDOĞAN İLE SORU&CEVAP - HAZİRAN 292
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN DEĞİŞMEYEN KARAKTERİ: AÇMAK VE KAPATMAK 296
2023'E DOĞRU TÜRKİYE'NİN EĞİTİM TASAVVURU 300
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇMAZI 310

BÖLÜM 9: 2023'E DOĞRU EĞİTİME DAİR MÜLAHAZALAR 313

KAYNAKÇA 317

KAYNAKÇA

Acar, Şehbal, D. *Eğitimde bir üstad: Satı Beyi tanımak. İstanbul: Akademi Kitabevi, 2009.*

Acar, Şehbal, D. Yeni Dünayaya Mukaddime. İstanbul: Akademi Kitabevi, 2012.

Adams, D. (1971). The brain drain. New York: Mc Millan.

Akdağ, Bülent ve Hesapcıoğlu, Muhsin. "Eğitimin Felsefi Temelleri" Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Konya, Eğitim Kitapevi, 2004.

Akdağ, Bülent. "Eğitim Felsefesi Nedir?". Öğretmen Dünyası Dergisi, sayı:277, s. 15-16.

Akgündüz, Hasan. Hurafe ve Gerçek İkileminde Eğitim. İstanbul; Hayat Akademi Yayınları, 2013.

Akyüz, Yahya. Türk Eğitim Tarihi. Ankara: Ankara Üniversitesi, EBF yayınları, 1983.

Anderson, L. and Windham, D. Education and Development: Issues in the Analysis and Planning of Postcolonial Societies. Lexington, Mass.: Lexington Books, 1982.

Ataünal, A., Özalp, R. Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı. İstanbul.MEB *Basımevi, 1977.*

Ayhan, Halis ve Oktay, Ayla. (Ed.), 21. yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi içinde (15-38). İstanbul: Sedar Yayınları

Aypay, A. (2003). Restructuring higher education: affects of socio-economic and political environment on institutional adaptation. Educational Administration in theory & Practice, 34,194-213.

Aytaç, Kemal. Çağdaş Eğitim Akımları. Ankara: Ankara Üniversitesi, DTCF yayınları, 1980.

Başaran, İ. Ethem. Türkiye Eğitim Sistemi. Ankara, 1994.

Başaran. İbrahim Ethem. Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Ekinoks yayınları, 2007.

Batır, B. (2010). Geleneksel Eğitimden Çağdaş Eğitime. İstanbul: Elif Kitabevi

Binbaşıoğlu, C. (2005). Türk eğitim düşüncesi tarihi. Ankara: Anı Yayıncılık

Blaug, M. (1970). Economics of education 2. Middlesex: Penguin Books Ltd.

Bursalıoğlu, Ziya. Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış. Ankara: Personel Eğitim Merkezi Yayın No: 9, 1994.

Cırıtlı, H. Hüseyin. Terbiye ve Öğretimde Metod. Ankara: Uzluk Basımevi, 1941.

Cırıtlı, H. Hüseyin. Güneşli Mektep. Ankara: Karetep yayınları, 1982.

Çağlar, A. (2001). 21. yüzyılda okulun değişen rolü ve yeni eğilimlere ilişkin iyimser bazı öngörüler Oğuz, O. ve diğerleri,

Demirel, Ö. (2002). Avrupa'da dil gelişimi projesi. Özel Okullar ve Eğitimde Kalite. İstanbul: Özel Okullar Derneği Yayınları

Denison, E. F. The Sources of Economic Growth in the United States and the Alternatives Before Us. New York: Committee for Economic Development, 1962.

Dewey, John. Deneyim ve Eğitim. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, 2006.

Dimitris, C. N. (1970). The knowledge revolution. NewYork: McGraw Hill.

Ekinci, C.E. (2000). Yükseköğretimin finansmanına öğrenci katılımım öngören yaklaşımların gerekçelerine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 22,221-242*

Erdoğan, İrfan. (1994, Temmuz/Ağustos). Gazetenin eğitim ve öğretimde kullanılması. Yaşadıkça Eğitim, 18-27

Erdoğan, İrfan. (1995, Ağustos 10). Bilgi çağına nasıl hazırlanılır. Yeni Yüzyıl, s. 20

Erdoğan, İrfan. (1995, Ekim). Çağdaş eğitim sistemleri. (1. Basım). İstanbul: Sistem Yayınları

Erdoğan, İrfan. (1995, Eylül 15). Eğitime katkı payının mantığı yanlış. Yeni Yüzyıl, s. 20

Erdoğan, İrfan. (1995, Haziran 13). Eğitimde yerelleşme ama nasıl. Yeni Yüzyıl, s. 20

Erdoğan, İrfan. (1995, Haziran 3). Eğitimde sistem arayışları: yerelleşme. Yeni Yüzyıl, s. 20

Erdoğan, İrfan. (1995, Kasım 21). Seçme yaşının 18'e indirilmesi doğru mu. Yeni Yüzyıl, s. 20

Erdoğan, İrfan. (1995, Mart/Nisan). Öğretimde Müzenin Yeri. *Yaşadıkça Eğitim, 39, 18*

Erdoğan, İrfan. (1995, Nisan 16). Paralı okulların yaygınlaşması kaçınılmaz. Yeni Yüzyıl, s. 18

Erdoğan, İrfan. (1995, Nisan 19). Paralı okullar ama nasıl. Yeni Yüzyıl, s. 20

Erdoğan, İrfan. (1995, Ocak/Şubat). Öğretmen eğitimi için yeni perspektifler. Yaşadıkça Eğitim, 38,4-5

Erdoğan, İrfan. (1995, Temmuz 16). Ders geçme ve kredili sistem kaldırılmamak Yeni Yüzyıl, s. 20

Erdoğan, İrfan. (1995, Temmuz 18). Eğitimde küreselleşme. Yeni Yüzyıl,,s. 20

Erdoğan, İrfan. (1996). İnsan kaynakları kaybı ve insan kaynakları yönetimi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim BilimleriDergisi, 8,97-103*

Erdoğan, İrfan. (1996). Türk yükseköğretim sisteminde özel üniversitelerin yeri ve önemi. Türk Yurdu, 111,42-44

Erdoğan, İrfan. (1996, Mart 17). Hükümetin yeni eğitim politikası ne olacak. Yeni Yüzyıl, s. 20

Erdoğan, İrfan. (1996, Mart 28). Öğrenciler eğitimden uzaklaştırılıyor. Yeni Yüzyıl, s. 20

Erdoğan, İrfan. (1996, Mayıs 10). Sekiz yıllık eğitime hazırız; ama nasıl. Yeni Yüzyıl, s. 18

Erdoğan, İrfan. (1996, Mart). Paralı okulların Türk eğitim sistemi içindeki yeri ve önemi. Yeni Türkiye, 7,253-258

Erdoğan, İrfan. (1996, Şubat 16). Harçların ve harçlara karşı gelmenin mantığı yanlış. Yeni Yüzyıl, s.2 0

Erdoğan, İrfan. (1996, Mart). Eğitim sisteminin yerelleşmesi. Yeni Türkiye, 7, 120-125

Erdoğan, İrfan. (1997, Ocak/Şubat). Okul Merkezli Yönetim. Yaşadıkça Eğitim, 48, 26-28.

Erdoğan, İrfan. (1997, Nisan). Eğitimde stratejik yönetim. Eğitim ve Bilim, 104,41-47

Erdoğan, İrfan. (1997, Yaz). Eğitimde değişim yönetimi. Eğitim Yönetimi, s. 7

Erdoğan, İrfan. (1998, Ekim). Eğitimdeki Yenileşme Paradigması Değişmelidir. Yeni Türkiye, Cumhuriyetin 75. Yıl Özel Sayısı

Erdoğan, İrfan. (1999, Ekim). Depremden sonra eğitim de değişmeli. Yaşadıkça Eğitim, s. 63

Erdoğan, İrfan. (1998, Ocak/Şubat). Bilgi toplumu olmanın gerektirdiği eğitim paradigması. Yeni Türkiye, 19,870-876

Erdoğan, İrfan. (1998, Ocak/Şubat). Eğitimde değişim nasıl yönetilmeli. Yeni Türkiye, 19, 862-869

Erdoğan, İrfan. (1999, Ekim). Avrupa birliği ve eğitim. Yaşadıkça Eğitim, s. 64

Erdoğan, İrfan. (1999, Ekim). Yeni bir bin yıla girerken eğitim ve öğretim üzerine düşünceler. Yaşadıkça Eğitim, s. 65

Erdoğan, İrfan. (2001). Değişim yönetimi: ders geçme ve kredili sistem üzerine bir araştırma. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi, s. 14

Erdoğan, İrfan. (2001). Ulusal kalkınma ve eğitim ilişkisi. Liberal Düşünce, s. 21

Erdoğan, İrfan. (2002). Eğitimde değişim yönetimi. (1. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık

Erdoğan, İrfan. (2002). Türk eğitim sistemi: sorunlar çözümler. İstanbul: Sistem Yayıncılık

Erdoğan, İrfan. (2002, Mayıs 6). Sınav kaygısız lise. Radikal

Erdoğan, İrfan. (2003). Aydın düşünürken ve tartışırken sakin olmalıdır. Eğitim ve İletişim Dergisi, s. 5

Erdoğan, İrfan. (2003). Eğitim şart (mı). Eğitim ve İletişim Dergisi, s. 6

Erdoğan, İrfan. (2003). Beyin göçü ve Türkiye. Kuramdan Uygulamaya Eğitim ve Bilim Dergisi, s. 5

Erdoğan, İrfan. (2003). Eğitimde reform böyle yapılmaz. Eğitim ve İletişim Dergisi, s.3

Erdoğan, İrfan. (2003). Geleceğin eğitimi için gerekli yedi bilgi. Eğitim ve İletişim Dergisi, s. 4

Erdoğan, İrfan. (2003, Eylül). Eğitim bilimleri çalışmaları içinde önemsenmesi gereken bir alan: karşılaştırmalı eğitim. Gazi Üniversitesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, s. 3

Erdoğan, İrfan. (2004). The Criticsm ofthe Reform Attempts in Turkish Educational System" Strategies For Policy in Scienceand Educatio,.No.4. Bulgaria.

Erdoğan, İrfan. (2004). The Question Of Islamic High Schools (imam Habps) in Turkey. Comparative and International Education.

Erdoğan, İrfan. (2004, Ağustos). Gençlerimizin yetersiz olduğunu iddia etmek insafsızlıktır. Eğitim ve İletişim Dergisi

Erdoğan, İrfan. (2004, Ekim). Devlet, ailelere özel okul imkânı yaratmalı. Eğitim ve İletişim Dergisi Erdoğan, İrfan. (2004, Kasım). Taşımalı ilköğretim uygulaması kaldırılmamak, değiştirilmeli. Eğitim ve İletişim Dergisi

Erdoğan, İrfan. (2004, Eylül). Eğitim basit iyileştirmelerle daha iyi geliştirebilir. Eğitim ve İletişim Dergisi

Erdoğan, İrfan. (2004, Haziran). Yükseköğretim bütün ülkenin sorunudur. Eğitim ve İletişim Dergisi

Erdoğan, İrfan. (2004, Mayıs). Eğitim, Avrupalılık bilincinin kazandırılmasında rol almalıdır. Eğitim ve İletişim Dergisi.

Erdoğan, İrfan. (2004, Nisan). Köy enstitüleri. Eğitim ve İletişim Dergisi

Erdoğan, İrfan. (2004, Temmuz). Türkiye'de eğitim, artık yükseltici değil, eleyici. Eğitim ve İletişim Dergisi

Erdoğan, İrfan. (2005). The role ofthe private universities in Turkish higher education system in 2000s. Comparative and International Education. A Biannual Journal ofthe Greek Comparative Education Society, No. 4. Greece

Erdoğan, İrfan. (2005, Aralık). Avrupa Birliği ve Eğitim. Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2005, Ekim). Eğitim İlgilenmenin Yüzeyselliği. Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2005, Eylül). Analiz: Sistem nasıl değiştirilmeli. Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2005, Haziran). Analiz: Dört yıllık lise eğitimi. Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2005, Mayıs). Analiz: Müfredatı bırak ÖSS'ye bak. Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2005, Nisan). Analiz: Okuma yazma bilmeyenler gerçekten fazla. Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2005, Şubat). Analiz: Eğitimde reform şart (mı). Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2005, Mart). Analiz: Eğitime destek, katkı ve bağışla nereye kadar. Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2006, Arabk). Birikimlerimizden Yararlanırsak Sorunlarımızı Çözeriz" Öğretmen Dünyası

Erdoğan, İrfan. (2006, Eylül). Sınavlar Eğitim Sistemimizi Tahrip Etti. Öğretmen Dünyası

*Erdoğan, İrfan. (2006, Ekim). Türk Eğitim Sistemi, Talim ve Terbiye Kurulunun Çalı*şmalan ve Eğitim Sistemimizin Geleceği. Türkiye Özel Okullar Birliği Bülteni

Erdoğan, İrfan. (2006, Haziran). Eğitim Sitemimiz Karizmatik. Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2007, Aralık). Eğitimin Merkezi Okullar Olacak. Artı Eğitim

Erdoğan, İrfan. (2007, Nisan). 21. Yüzyılın Öğretmeni. Türkiye Özel Okullar Birliği Bülteni

Erdoğan, İrfan. (2007, Ekim). Eğitim Sistemimiz Üzerine Bazı Mülahazalar. Türkiye Özel Okullar Birliği Bülteni

Erdoğan, İrfan. (2007, Ocak). 17. Millî Eğitim Şûrası Üzerine Bir Değerlendirme. Türkiye Özel Okullar Birliği Bülteni

Erdoğan, İrfan. (2008, Ocak). Ortaöğretime Geçiş Sistemi Üzerine Bazı Mülahazalar. Türkiye Özel Okullar Birliği Bülteni

Erdoğan, İrfan. (2009). Eğitime Dair. Ankara: Pegem A Yayıncılık Ergün, M. (1996). II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914). Ankara Gülmez, S. (2007/636). Millî Eğitim Kast Sistemi Altında. Aksiyon. Sayı:636/2007

Erdoğan. İ. (2006). Öğretin en ve öğrencilerin kültürel farkları. I.Ü. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, s. 1

Ergun, M., Ergezer, B., Çevik, İ. ve Özdaş, A. Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Ankara, Ocak yayınları, 1999.

Erkal, M. (1992). Sosyoloji. İstanbul: Der Yayınları.

Ertürk, Selahattin. Diktacı Tutum ve Demokrasi. Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1986.

Eyüboğlu, Rüstem. "Genel Değerlendirme" Özel Okullar ve Eğitimde Kalite. Özel Okullar Derneği Yayınları, 2002

Ferriere, A. Faal Usuller ve Yeni Türkiye Mektepleri. İstanbul: Sinan Matbaası, 1934.

Fındıkcı, İlhami. "Bilgi Toplumunda Eğitim Kurumları" Yaşadıkca Eğitim Dergisi. Sayı 25, 1992.

Grabel, H. G. (1982). The international flow of human capital, theoretical analysis of issues surrounding foreign students electing not to return to their native countries. American Economic Review, 56, 2.

Gutek, Gerald L., (Çev: Nesrin Kale) Eğitimde Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar. Ankara: Pegem Yayıncılık, 1997.

Güven, Kemal. "Eğitimin Toplumsal Temelleri". Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Konya: Eğitim Kitabevi, 2004.

Hesapcıoğlu, Muhsin. Öğretim İlke ve Yöntemleri. İstanbul: Beta Yayınları, 1992*).*

Hesapcıoğlu, Muhsin. "Postmodern/Küresel Toplumda Eğitim, Okul ve İnsan Hakları" 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, Haz.: Oguz, O. ve Diğerleri. İstanbul: Sedar Yayınları, 2001.

Hesapçıoğlu, M. (2001). Postmodern/küresel toplumda eğitim, okul ve insan hakları. Oğuz, O. ve diğerleri, (Ed.), 21. yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi içinde (15-38). İstanbul: Sedar Yayınlan

Hill, Paul T. ve Bonan, J. Decentralization and Accountability in Public Education, Washington, RAND, 1991.

Ilich, Ivan. *Okulsuz Toplum. İstanbul: Şule yayınları, 2009.*

İnal, Kemal. Eğitim ve İdeoloji. İstanbul: Kalkedon, 2008.

Kant, I. (Çev: Ahmet Aydoğan). Eğitim Üzerine. İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Kanad, H. Fikret. Pedagoji. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1966.

Kaptan, Saim. Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. Ankara: Rehber yayınevi, 1991.

Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Alkım yayınevi, 1995.

Kazamias, A. Education and the Quest for Modernity in Turkey. London: George Allen and Unwin Ltd, 1966.

Kocabaş, Kemal ve Arıkan, Kemal. Mustafa Necati ve Cumhuriyet Eğitim Devrimi. İzmir. Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Yayınları, 2009.

Koçer, Hasan Ali. Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu. İstanbul. Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1970.

Köksoy, M. (1998). Yükseköğretimde kabte ve Türk yükseköğretimi için öneriler. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları

Kumar, K. *Sanayi sonrası toplumdan post-modern topluma çağdaş dünyanın yeni kurumları.* İstanbul: Dost Yayınları, 2010

Kuzucu, Ahmet. "Genel Değerlendirme" Özel Okullar ve Eğitimde Kalite. Özel Okullar Derneği Yayınları, 2002

Lauglo, J. ve Mc Lean, M. The Control of Education, London, Heinemann Educational Books., 1985.

Leif, J. ve Rustin, G. (Çev: Nejat Yüzbaşıoğlu). Pedagoji Doktrinleri Açısından Genel Pedagoji. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1974.

Lieberman, M. Privatization and Educational Choice, St. Martin's Press, NewYork, 1989.

Mayo, P. Özgürleş*tiren praksis.* İstanbul: Dipnot Yayınları, 2008.

MEB, (2003). Milb Eğitim Bakanlığı 2003 yılı eğitim istatistikleri. Ankara: MEB Basımevi MEB, (2009).

Meyer, J. & Hannan, M. National Development and the World System, Educational, Economic, and Political Change, 1950-1970. Chicago: University of Chicago Press, 1979.

Millî Eğitim Bakanbğı İç Denetim Faaliyet Raporu 2009. Ankara: MEB Basımevi

Morin, Edgar. (Çev: Hüsnü Dilli) Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi. Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

Newsom, Barbara Y ve Adele Z. Silver, The Art Museum as Educator. Berkeley: University of California Press, 1978.

Newsom, Barbara Y ve Adele Z. Silver, The Art Museum as Educator. Berkeley: University of California Press, 1978.

Newsom, Barbara Y. "The Museum As Educator and the Education of Teachers" Teachers College Record, Volume 79, Number 3 February 1978.

Newsom, Barbara Y. "The Museum As Educator and the Education of Teachers" Teachers College Record, Volume 79, Number 3 February 1978.

Oğuzkan, T. (1971). Yurt dışında çalışan doktoralı Türkler. Türkiye'den başka ülkelere yüksek seviyede eleman göçü üzerinde bir araştırma, Ankara: ODTÜ Fen ve Edebiyat Fak.Yay.No.23.

Oktay, Ayla. "21. Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim" 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, Haz.: Oguz, O. ve Diğerleri. İstanbul: Sedar Yayınları, 2001.

Özsoy, S., *Ünal, L. I., Güngör, S. Özdemir, Y., Buyruk, H., Demir, N. Türkiye'de Eğitim Bilimci Olmak: Bir Kimlik Araştırması. Ankara: Pegem Akadmi, 2013.*

ÖSYM, (2002). *Yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzu. Ankara: ÖSYM ÖSYM, (2002). Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi. Ankara: ÖSYM*

Prasc, J. How to Organize for School Based Management. Alexandria, Vinginia, ASCD., 1990

Prasc, J. How to Organize for School Based Management. Alexandria, Vinginia, ASCD., 1990

Psacharopoulos, G., The Privatization of Education in Europe, Comparative Education Review, February 1992.

Psacharopoulos, G., The Privatization of Education in Europe, Comparative Education Review, February 1992.

Revievv. A Biennial Journal ofthe Greek Comparative Education Society, No. 3. Greece

Rhoades, L. G. Rhoades. Teaching with Newspaper: The Living Curriculum. İndiana: Phi Delta Kappa Educational Foundation, 1980.

Rhoades, L. G. Rhoades. Teaching with Newspaper: The Living Curriculum. İndiana: Phi Delta Kappa Educational Foundation, 1980.

Baltacıoğlu, İ. H. Roussau'nun Terbiye Felsefesi. İstanbul: 1925.

Özakpınar, Yılmaz. Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998.

Schultz, T. W. The Economic Value of Education. New York: Columbia University Press, 1963.

Sönmez, Veysel. Gelecekteki Olası Eğitim Sistemleri. Ankara: Anı Yayıncılık, 1998.

Sönmez, Veysel. Eğitim Felsefesi. Ankara: Anı Yayıncılık, 2010.

State Institute of Statistics, Statistical Yearbook of Turkey. Ankara: State Institute of Statistic Press, 1990.

Şimşek, H. (1999). Turkish higher education system in the 1990s. *Mediterranean Journal of Educational Studies, 4 (2), 133-153*

Tanyer, T. (2005). Taş Mektep. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Tekeli, İ. (2004). Eğitim üzerine düşünmek. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınlan

Thomas, B. (1973). Migration and economic growth: A study of Great Britain and Atlantic economy. Cambridge: Cambridge University Press.

Tonguç, İ. H. (2004). İlköğretim kavramı. Ankara: Piramit Yayıncılık

TÜSİAD. Türkiye'de Eğitim. TÜSİAD Raporu, 1992.

TÜSİAD. Türkiye'de Eğitim. TÜSİAD Raporu, 1992.

Unat, Faik Reşit. Türk Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış. Ankara. Millî Eğitim Basımevi, 1964.

Uyanık Muaffak. Yeni Okulun Ders Vasıtalarından Gazete. ıstanbul: Devlet Basımevi, 1937.

Uyanık Muaffak. Yeni Okulun Ders Vasıtalarından Gazete. ıstanbul: Devlet Basımevi, 1937.

Ünal,I. *ve Özsoy, S.(Ed).* Eğitim Bilimleri Felefesine Doğru. Ankara: Tan Kitapevi Yayınları*, 2010.*

Üçcan, F. (1993). Önce insan. Ankara: Biar yayınları.

Üniversitelerin Yayın Sayıları, (2004). 16.02.2004 tarihinde *http://www.bbrary.hacettepe.edu.tr/ssci-s.htmladresinden erişilmiştir.*

Walford, G., Privatization and Privilege in Education, Routledge, New York, 1990.

Varış, F. Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991.

Walford, G., Privatization and Privilege in Education, Routledge, New York, 1990.

Wystra, R. A. Education and the Economics of Human Capital. New York: Free Press, 1971.

MİNERALOJİ

Prof. Dr. Hüseyin Kurt
Doç. Dr. Fetullah Arık

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1289
Mühendislik-Teknik No.: 117
ISBN : 978-605-320-195-3
© 3. Basım, Eylül 2015

MİNERALOJİ
Prof. Dr. Hüseyin Kurt-Doç. Dr. Fetullah Arık

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kurt, Hüseyin., Arık, Fetullah.
Mineraloji / *Hüseyin Kurt-Fetullah Arık*
1. Basım, X+258 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-195-3
1. Mineraloji 2. Genel Mineraloji 3. Özel Mineraloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Sevgili Yavrularımız
Hilal-Işılay KURT
ve
Feridun Berkin ARIK'a

ÜÇÜNCÜ BASIMIN ÖN SÖZÜ

Mineraloji Türkiye'deki üniversitelerin başta jeoloji mühendisliği bölümleri olmak üzere mineraloji dersini programlarına alan maden, jeofizik, ziraat ve süs taşları bölümleri ile meslek yüksekokullarının maden, lepidari ve sondaj bölümlerine, yerbilimleri ile uğraşan mühendislere ve araştırmacılara yönelik hazırlanmıştır. Geçen zaman içinde gerek anılan bölümlerde gerekse jeoloji bölümlerinde ders kitabı olarak okutulduğu, maden aramacılığı ve mineraloji konusunda çalışan araştımacılar tarafından başvuru kitabı olarak kullanıldığı yönünde olumlu geri dönüşler olmuş ve ilk iki basım tükenmiştir.

Minrealoji alanında pek çok farklı eserden yararlanılmış olup bunlara kitabın kaynaklar bölümünde değinilmeye çalışılmıştır. Ancak hem genel mineraloji hem de özel mineraloji temel bilgilerini kapsayarak tek bir kitap halinde sunan bir eser neredeyse yoktur. Dünyada ve Türkiye'de Jeoloji eğitiminin bugün geldiği duruma bakıldığında zorunlu dersler kapsamına daha çok temel konular ele alınmakta ve bu konularla ilgili ayrıntılı bilgiler ya seçmeli derslerle ya da lisansüstü öğretimde verilmektedir. Eğitimde akreditasyon çalışmaları ve başka nedenlerle jeoloji mühendisliği bölümlerinin birçoğunda mineraloji dersleri eskiden olduğu gibi iki yarıyılda değil tek yarıyılda verilmektedir. Dolayısıyla bu kitabın hem genel mineraloji hem de sistematik mineraloji konularını kapsayarak bir yarıyıla sığacak ölçüde öz, iki yarıyılda okutulacak kadar kapsamlı olması için çaba gösterilmiştir.

İlk basımda ortaya çıkan bazı değişikliklerle hazırlanan ikinci basım da tükenmiş ve kitabın üçüncü basımsı tıpkı basım olarak yapılmıştır. Kitapta ele alınan konuların belirli bir hacimde tutulmaya çalışılmasından dolayı bir takım eksikliklerin bulunması kaçınılmazdır. İlerleyen dönemde eleştiri ve önerileriniz bizim için değerli birer bilgi olarak dikkate alınacaktır. Kitabın hazırlanmasına destek ve katkılarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Burhan Sadıklar'a, Sayın Prof. Dr. Halil Baş'a ve Sayın Prof. Dr. Mehmet Arslan'a teşekkürlerimizi sunarız.

Eserin 3. Basımının da başlangıçta da belirtildiği gibi başta jeoloji mühendisliği bölümleri olmak üzere adı geçen diğer disiplinlerdeki araştırmacı ve öğrencilere faydalı olması dileğiyle.

Prof. Dr. Hüseyin Kurt *(hkurt@selcuk.edu.tr)*

Doç.Dr. Fetullah ARIK *(farik@selcuk.edu.tr)*

Selçuk Üniversitesi
Konya-2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1- GENEL MİNERALOJİ **5**

1.1. KRİSTAL FİZİĞİ 5
1.1.1. Yoğunluk ve Özgül Ağırlık 5
1.1.2. Isı İletkenliği ve Yayılması 6
1.1.3. Kristallerde Kohezyon 6
1.1.4. Sertlik 6
1.1.5. Dilinim 7
1.1.6. Elâstiklik 8
1.1.7. Plâstik Deformasyon 8
1.1.8. Kırılma 8
1.1.9. Sıkılık 8
1.1.10. Kristal Şekli ve Kristallenme Tabiatı (Habit) 8
1.1.11. Kristal Agregatları 9
1.1.12. Renk 10
1.1.13. Çizgi Rengi 10
1.1.14. Işık Verme (Lüminesans) 11
1.1.15. Manyetik Özellikler 12
1.1.16. Elektrik Özellikleri 12
1.1.17. Cilâ 12
1.1.18. Tad 13
1.1.19. Koku 13
1.1.20. Dokunum 13

1.2. OPTİK ÖZELLİKLER 14
1.2.1. Tek (Paralel) Nikolde Yapılan Tayinler 14
1.2.1.1. Saydamlık Derecesi veya Opaklık 14
1.2.1.2. Renk 14

1.2.1.3. Pleokroizma 14
1.2.1.4. Mineral Kesitlerinin Şekli 15
1.2.1.5. Dilinim 15
1.2.1.6. Kapanımların (Enklüzyonların) Şekil ve Özellikleri 15
1.2.1.7. Alterasyon İzlerinin Durumu 15
1.2.1.8. Röliyef 15
1.2. 2. Çift (Çapraz) Nikolde Yapılan İncelemeler 15
1.2.2.1. İzotropluk 15
1.2.2.2. Anizotrop veya Çift Kırıcı Cisimler 16
1.2.2.3. Çift Kırıcılık Derecesi ve Polarizasyon Renkleri 16
1.2.2.4. Sönme Açılarının Tayini 16
1.2.2.5. Kesitlerin Uzanım İşaretleri 16

1.3. KRİSTAL GEOMETRİSİ 17
1.3.1. Eksen Sistemleri veya Kristal Sistemleri 21
1.3.1.1. Kübik Sistem 21
1.3.1.2. Tetragonal (Kuadratik) Sistem 21
1.3.1.3. Ortorombik (Rombik) Sistem 22
1.3.1.4. Triklinik Sistem 22
1.3.1.5. Monoklinik Sistem 22
1.3.1.6. Hekzagonal Sistem 22
1.3.1.7. Trigonal (Romboedrik) Sistem 23
1.3.2. Kristal Unsurları 23
1.3.3. Kristalografik Form 27
1.3.4. Zon ve Zon Yasası (Kenarlarda Rasyonellik) 29
1.3.5. Kristal İkizleri 36
1.3.6. Kristal Projeksiyonları 37
1.3.6.1.Küresel Projeksiyon 37
1.3.6.2. Stereografik Projeksiyon 38
1.3.7. Kristal Sınıfları ve Formları 39
1.3.7.1. Kübik Sisteme Ait Kristal Sınıfları ve Formlar 40
1.3.7.2. Tetragonal Sisteme Ait Kristal Sınıfları ve Formlar 51
1.3.7.3. Ortorombik Sisteme Ait Kristal Sınıfları ve Formlar 63
1.3.7.4. Monoklinik Sisteme Ait Kristal Sınıfları ve Formlar 67
1.3.7.5. Triklinik Sistem Ait Kristal Sınıfları ve Formlar 71
1.3.7.6. Heksagonal Sisteme Ait Kristal Sınıfları ve Formlar 74
1.3.7.7. Trigonal (Romboedrik) Sisteme Ait Kristal Sınıfları ve Formlar 81

1.4. KRİSTAL KİMYASI 89
1.4.1. Atom ve Yapısı 89

1.4.2. Atomların Bağlanma Şekilleri 91
1.4.2.1. Heteropolar veya İyonik Bağ 91
1.4.2.2. Homopolar veya Kovalent Bağ 91
1.4.2.3. Metalik Bağ 92
1.4.2.4. Van der WAALS veya Rezidüel Bağ 92
1.4.3. Elementlerin Ortak Özellikleri 92
1.4.4. İzotipi, Politipi, Polimorfi, Diyadohi, Pseudomorfizma ve İzomorfi .. 94
1.4.4.1. İzotipi 94
1.4.4.2. Politipi (Çok Tiplilik) 94
1.4.4.3. Polimorfizma 94
1.4.4.4. Diyadohi 95
1.4.4.5. Pseudomorfizma 96
1.4.4.6. İzomorfizma 96
1.4.5. Kristalleşme 97
1.4.6. Faz Diyagramları 99
1.4.6.1. Tek Bileşenli Sistemler 100
1.4.6.2. İki Bileşenli Sistemler 101
1.4.7. Mineral Formüllerinin Tayini 106

2-ÖZEL MİNERALOJİ 109

2.1. SİLİKATLAR (KAYAÇ YAPAN MİNERALLER) 113
2.1.1. Ada Silikatlar (Nezosilikatlar) 114
2.1.2. Çiftli Silikatlar (Sorosilikatlar) 125
2.1.3. Halka Silikatlar (Siklosilikatlar) 129
2.1.4. Zincir Silikatlar (İnosilikatlar) 132
2.1.5. Tabaka Silikatlar (Fillosilikatlar) 145
2.1.6. Çerçeve Silikatlar (Tektosilikatlar) 157

2.2. DOĞAL ELEMENTLER 177
2.2.1. Doğal Metaller (Nabit Metaller) 177
2.2.2. Yarı Metaller 181
2.2.3. Metal Olmayanlar 182

2.3. SÜLFİDLER (SÜLFÜRLER) ve BENZERİ MİNERALLER 185

2.4. SÜLFOTUZLAR 199

2.5. HALOJEN TUZLARI 203

2.6. OKSİTLER VE HİDROKSİTLER 207
2.6.1. Basit ve Kompleks Oksitler 207
2.6.2. Hidroksitler 216

2.7. KARBONATLAR-BORATLAR-NİTRATLAR 220
2.7.1. Karbonatlar 220
2.7.2. Boratlar 226
2.7.3. Nitratlar 228
2.8. SÜLFATLAR -VOLFRAMATLAR - MOLİBDATLAR 229
2.8.1. Sülfatlar 229
2.8.2. Volframatlar ve Molibdatlar 233
2.9. FOSFATLAR-ARSENATLAR-VANADATLAR 235
MİNERAL RESİMLERİ 238
KAYNAKLAR 247
İNDEKS 253

KAYNAKLAR

Abdüsselamoğlu, M. Ş., 1982, Tortul Kayaç Petrografisi; İstanbul Teknik. Üniv. Kütüp., Sayı 1222, İstanbul, 211 s.

Acar, A., 1974, Mineraloji ve Petrografi; Atatürk Üniv. Yayın No 379, Fen Fakültesi Yayl., No 39, Sevinç Matbaası, Ankara, 172 s.

Aramaki, S. and Kushiro, I., 1981, Arc Volcanism; Elsevier, New York, 652 pp.

Arık, F., 2002, Gümüşköy (Kütahya) gümüş yataklarının jeokimyasal modellemesi, Dok. Tezi, Selçuk. Üniv. Fen Bil. Enst., 318 s.

Ashworth, J.R ., 1985, Migmatites; (Ed. J.R. Ashworth), Blackie and Son, New York, 302 pp.

Aslaner, M., 1983, Kor ve Kor Kırıntılı Kayaçlar; Karadeniz Teknik Üniv. Gen.Yay. No 23, Fakülte Y. No 12, Trabzon, 317 s.

Aslaner, M., 1995, Mineraloji I (Kristalografi); Karadeniz Teknik Üniv. Gen. Yay.No 181, Fakülte Yay No 53, Trabzon, 390 s.

Baş, H. ve Koçak, K., 1994, Metamorfik Kayaçlar; Dizgi-Baskı Kombassan A.Ş. Konya, 128 s.

Baş, H., 1992, Genel mineraloji (Kristalografi); Selçuk Üniv. Konya, 229 s.

Battey, M. H., 1972, Mineralogy for Students; Oliver and Boyd, Edinburg.

Baysal, O., 1972, Mineraloji Ders Notları, Kristal Bilim I; Hacettepe Üniv. Yerbilimleri Enstitüsü, Ankara, 194 s.

Bozkurt, M. R., 1974, Mineral Tayini El Kitabı. Karadeniz Teknik. Üniv. Gen Yay. No 58, Yer Bil. Fak. Yay. No 3, Çağlayan Bas., İstanbul, 160 s.

Branus, F. and Chudoba F., 1973, Özel Mineraloji (Çev: Y.Tatar); Karadeniz Teknik Üniv. Gen. Yay. No. 51. Yer Bilimleri Fakültesi Yay No. 2, 156s.

Cas, R. A. F. and Wright, J.V., 1987, Volcanic Successions; Modern and Ancient. Allen & Unwin, Boston, 528 pp.

Cornelius, S. and Hurlbut Jr., 1981, Mineraloji, Cilt I (Çev: K.İnan ve E. Tanyolu); Doyuran Matbaası, İstanbul, 245 s.

Deer, W. A., Howie, R. A., and Zussman, J., 1962, An introduction to the Rock Forming Minerals, John Wiley & Sons, New York, 528 pp.

Dora. O. Ö., 1984, Mineraloji, Cilt I, Genel Mineraloji; Dokuz Eylül Üniv. No 63, İzmir, 232 s.

Erkan, Y., 1978, Kayaç Oluşturan Önemli Minerallerin Mikroskopta İncelenmeleri; Hacettepe Üniv. Yayl., A26, Cihan Matb., Ankara, 497 s.

Erkan, Y., 1997, Metamorfik Petrografi, Hacettepe Üniv. Yay. No 28, Ankara, 204 s.

Erkan, Y., 1997, Magmatik Petrografi, Hacettepe Üniv. Yay. No 40, Ankara, 183 s.

Folk, L.R., 1968, Petrology of Sedimentary Rock. Univ. Texas Geology 370 k, 383 L+M.

Folk, R.L., 1980, Petrology of Sedimentary Rocks; Hemphill Publishing Company, Austin, 184 pp.

Fry, N, 1989, The field Description of Metamorphic Rocks. Thomson Litho Ltd. East Kilbride, Scotland,110 pp .

Gillen, C., 1985, Metamorphic Geology. George Allen & Unwin, London, 144 pp.

Gribble, C.D. and Hall, A. J., 1985, A practical İntroduction to Optical Mineralogy. George Allen & Unwin , London 249 pp.

http://csm.jmu.edu

http://geology.com

http://homepage.ruhr-uni-bochum.de

http://materials.binghamton.edu

http://mcclungmuseum.utk.edu

http://ruby.colorado.edu

http://sarvis.dogami.state.or.us

http://sciencespot.net

http://stampmin.home.att.net

http://titan.glo.be

http://www.athensmineral.com

http://www.attminerals.com\default.htm

http://www.barite.co.uk

http://www.clementmineralmuseum.com
http://www.coromotominerals.com
http://www.dadsrockshop.com
http://www.dakotamatrix.com
http://www.database.iem.ac.ru\mincryst\default.htm
http://www.earthprints.net
http://www.edwardsminerals.com
http://www.excaliburmineral.com
http://www.exceptionalminerals.com
http://www.fabreminerals.com
http://www.finequartz.com
http://www.galleries.com
http://www.gemandmineral.com
http://www.geo.mtu.edu
http://www.geo.umn.edu
http://www.geo.utexas.edu\courses\347k\redesign\Gem_Notes
http://www.geology.neab.net
http://www.geology.wisc.edu
http://www.geologyone.com
http://www.geosystems.no
http://www.indiana.edu
http://www.irocks.com
http://www.italianminerals.com
http://www.jcrystal.com
http://www.jendonminerals.com
http://www.johnbetts-fineminerals.com
http://www.kqminerals.com
http://www.marinmineral.com
http://www.osomin.com
http://www.pennminerals.com
http://www.rareminerals.com
http://www.rocksandminerals.org

http://www.rockware.com/cgi-bin/downloads/start.pl

http://www.shamrockcrystals.com

http://www.themineralgallery.com

http://www.washington-state-rockhounding.info

http://www.webelement.com

http://www.webmineral.com

Illustrated, M., 1991, Rocks and Minerals. Macdonald & Co London , 607 pp.

Ketin, İ., 1977, Genel Jeoloji, Cilt 1. İstanbul Teknik Üniv. Kütüp., Sayı 1096, İstanbul Teknik Üniv. Matbaası, İstanbul 597 s.

Kumbasar, I., 1977, Silikat Mineralleri. İstanbul Teknik Üniv. Sayı 1098, İstanbul, s.181.

Çelik, M. ve **Karakaya, N., 1998,** Sistematik Mineraloji, Bizim Büro Basımevi Ankara, 434 s.

Kurt, H., 1998, Maden Mühendisleri İçin Mineraloji ve Petrografi, Uğur Matbaacılık, Konya, 240 s.

Mason, R., 1990, Petrology of the Metamorphic Rocks. The Academic Division of Unvin Hyman , London 230 pp.

Mehnert, K.R., 1966, Migmatites and the Origin of Granitic Rocks; Elsevier, Amsterdam, 393 pp.

Miyashiro, A., 1987, Metamorphism and Metamorphic Belts, 6th Imp., George Allen & Unwin, 492 pp.

Miyashiro, A., 1994, Metamorphic Petrology. Biddles , London, 404 pp.

Moody, R., 1990, Rocks and Minerals; Brian Trodd Publishing, London , 46 pp.

Moorhouse, W.W., 1959, The Study of Rocks In Thin Section; Harper & Row, New York, 514 pp.

Museum, G., 1977, Volcanoes; The İnstitute of Geological Sciences, London, 36 pp.

Orhan, H., 1997, Sedimanter Kayaçlar. Selçuk Üniv., Yayın No 36 Konya, 110 s.

Önem, Y., 1996, Sanayi Madenleri; Kozan Ofset , Ankara, 368 s.

Pfeiffer, L., Kurze, M. ve Mathe, G., 1981. Einführung in die Petrologie. Akademie-Verlag Berlin, s 630.

Ramdohr, P. und Sturnz, H., 1978, Klockmanns Lehrbuch der Mineralogie: Ferdinan Enke Verlag, Stuttgart, 876s.

Read, H. H., 1947, Elements of Mineralogy; Thomas Murby & Co, London, 525 pp.

Sağıroğlu, G., 1984, Kristalografi. İstanbul Teknik Üniv. Kütüp., Sayı 1285, İstanbul, 192 s.

Streckeisen, A., 1967, Classification and Nomenclature of Igneous Rocks: Njb. Miner. Abh. 107, Stuttgart.

Thorpe, R. and Brown, G., 1990, The Field Description of Igneous Rocks; Thomson Litho .East Kilbride, Scotland, 154 pp.

Tucker, M.E., 1991, Sedimentary Petrology: An introduction to the Origin of Sedimentary Rocks; Oxford Blackwell Sci., London, 260 pp.

Turner, F. J., 1968, Metamorphic Petrology; McGraw-Hill Book Comp., New York, 403 pp.

Turner, F.J., 1981, Metamorphic Petrology, 2nd ed., McGraw-hill Book Comp., New York, 403 pp.

Tuzcu, N, 1986. Petrografi-1; Dokuz Eylül Üniv, İzmir, 222 s.

Uz, B., 1990, Mineraller, Kristallografi-Mineraloji; Kurtiş Matbaası, İstanbul, 436 s.

Üşenmez, Ş., 1985, Sedimantoloji ve Sedimanter Kayaçlar; Gazi Üniv. Yay. No 57, Ankara, 403 s.

Wentworth, C.K. and Williams H., 1932. The classification and terminology of the pyroclastic rocks. U.S. National Research Council, Bull., V.89, p. 742-746.

Winkler, H. G.F., 1967, Petrogenesis of metamorphic rocks, 2nd Ed., Springer-Verlag, New York-Berlin.

MODERN HAYAT VE YAŞLILIK

Editör
Yard. Doç. Dr. Harun CEYLAN

Yazarlar
Prof. Dr. Aliye Mavili
Prof. Dr. Fatih Şahin
Prof. Dr. İlhan Tomanbay
Prof. Dr. Meshut Başak
Doç. Dr. Sema Oğlak
Yrd. Doç. Dr. Harun Ceylan
Yrd. Doç. Dr. Şeyda Yıldırım
Dr. Serap Daşbaş
Arş. Gör Güler Güneş
Arş. Gör. Yasemin Çölgeçen

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1210
Sosyal Çalışmlar No..: 07
ISBN : 978-605-320-114-4
© 1. Basım, Nisan 2015

Modern Hayat ve Yaşlılık
Editör: Yard. Doç. Dr. Harun CEYLAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ceylan, Harun.
Modern Hayat ve Yaşlılık / *Harun Ceylan*
1. Basım, s., VI+228 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-114-4
1. Yaşlılık 2. Yaşlanma 3. Modern Hayat 4. Sosyal Hizmet

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelvavin.com - www.nobelvavin.com

www.nobelkitap.com

SUNUŞ

Modern hayatla birlikte yeni bir anlam ve görünüm kazanan yaşlılık olgusu bireysel ve ailevi bir konu olmanın ötesinde toplumsal yönleriyle daha fazla gündeme gelen sosyolojik bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda dünya nüfusunun hızla yaşlanmasına paralel olarak artan yaşlılara yönelik bakım ve sosyal hizmet ihtiyacı, yaşlılığın devletlerin ve sosyal sistemlerin geleceğiyle ilgili tartışmaların merkezine oturmasına neden olmaktadır.

Modern dönemde tıp ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte yaşam süresinin giderek uzaması yaşlıların sağlık, bakım ve sosyal hizmetlere olan ihtiyacını artıran bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal değişmeyle birlikte devlet dışındaki sosyal destek sağlayıcı kurumların giderek zayıflaması bu alanda devletin temel aktör olarak fonksiyonunu sürdürmesini beraberinde getirmektedir.

Yaşlılık konusunu modern hayatla birlikte ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunlara yönelik bakım hizmetleri ve sosyal hizmetler bağlamında ele alan bu kitapta;

Aliye Mavili "Yaşlılık, Yaşlanmak ve Sosyal Hizmet" başlıklı çalışmasıyla modernite bağlamından yaşlılık ve yaşlanma kavramlarını açıklayarak modernleşme süreciyle bir-

likte değişen aile yapısını ve bu bağlamda sosyal hizmetlere duyulan ihtiyacı ele almaktadır.

Harun Ceylan, "Sosyal Değerden Sosyal Soruna Yaşlılık: Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Değişen Yaşlılık Algısı" isimli çalışmasında; dönemler itibariyle yaşlılığa yüklenen anlamını, bireysel ve toplumsal anlamda değişen yaşlılık algısını geleneksel ve modern toplumlar ekseninde değerlendirmektedir.

Şeyda Yıldırım ve Fatih Şahin "Yaşlılık ve Sosyal Hizmet" başlıklı çalışmalarında yaşlılık kavramını, yaşlılık dönemi sorunlarını, Türkiye'de yaşanan demografik yaşlanmayı ve sosyal güvenlik sistemini ele alarak, yaşlılara yönelik sunulan sosyal hizmetleri ve yaşlı refahı alanında sosyal hizmet müdahalesini ortaya koymaktadır.

Meshut Başak, Yasemin Çölgeçen ve Güler Güneş " Yaşlılık Dönemi Hastalıkları ve Sosyal Hizmet" başlıklı çalışmada modernleşmeyle birlikte tıp ve teknoloji alanında meydan gelen değişimler bağlamında yaşlılık konusunu, yaşlılık dönemi hastalıklarını ve yaşlılara yönelik hizmet veren bakım kurulumlarını incelemektedir.

İlhan Tomanbay ise "Sosyal Bakımda Yeni Yaklaşım, Yeni Anlayış, Yeni Çözüm Modeli: Yaşamdestek-Terkten Telebakıma Bir Yolculuk" isimli çalışmasıyla farklı yönleriyle yaşlılık konusunu ele aldıktan sonra tarihsel süreçte bakım ihtiyacının ortaya çıkışı ve bu alanda geliştirilen hizmetlere değinerek gelenekselden moderne değişen toplum yapısı bağlamında yaşlılara yönelik yeni bakım ve hizmet modellerinin ortaya çıkışını örnekler üzerinden açıklayarak, "Telebakım" hizmetini konu edinmektedir. Ayrıca Tomanbay, çalışmasında sosyal sorunların çözümünde bilişimsel müdahalenin tarihini ele aldıktan sonra, yeni bir bakım destek modeli olarak *Ankara Valiliği Yaşamdestek Hizmetini* incelemektedir.

Sema Oğlak, "Uzun Süreli Bakım Hizmetlerinde İşgücü Sorunları ve İşgücü Arzını Artıracak Çözüm Stratejileri" başlıklı çalışmasında dünyada yaşanan demografik dönüşüm çerçevesinde yaşlı nüfusun bakım ihtiyaçlarının artmasına bağlı olarak uzun süreli bakım hizmetlerini ele almaktadır. Ayrıca Oğlak, uzun süreli bakımı, kapsam, maliyetler, işgücü ve istihdam sorunları bağlamında değerlendirmekte ve Türkiye'de yaşlıların uzun süreli bakım ihtiyacını işleyeek, istihdam sorunları ile uzun süreli bakım hizmetlerinde işgücü arzını artıracak çözüm stratejilerine ve uzun süreli bakım hizmetlerinde bakım güvencesinin rolüne değinmektedir.

Serap Daşbaş ise "Yaşlı İstismarının Önlenmesi" başlıklı çalışmasında yaşlı istismarı kavramını açıkladıktan sonra yaşlıların istismar edildiği alanları ve yaşlıların karşılaştıkları güçlükleri, yaşlı istismarının önlenmesi için gereken stratejileri değerlendirmektedir.

Modern hayat ve yaşlılık arasındaki ilişkiyi sosyoloji ve sosyal hizmet perspektifinden değerlendiren bu kitabın yaşlılık konusunda çalışan tüm akademisyenlere ve öğrencilere mütevazı bir katkıda bulunmasını ümit ederim.

Editör

Yrd. Doç. Dr. Harun CEYLAN

İÇİNDEKİLER

YAŞLILIK, YAŞLANMA VE SOSYAL HİZMET 1
Prof. Dr. Aliye MAVİLİ

SOSYAL DEĞERDEN SOSYAL SORUNA YAŞLILIK: GELENEKSEL TOPLUMDAN MODERN TOPLUMA DEĞİŞEN YAŞLILIK ALGISI 25
Yrd. Doç. Dr. Harun CEYLAN

YAŞLILIK VE SOSYAL HİZMET 55
Yrd. Doç.Dr. Şeyda Yıldırım
Prof. Dr. Fatih Şahin

YAŞLILIK DÖNEMİ HASTALIKLARI VE SOSYAL HİZMET ... 97
Prof. Dr. Meshut BAŞAK
Arş. Gör. Yasemin ÇÖLGEÇEN
Arş. Gör. Güler GÜNEŞ

SOSYAL BAKIMDA YENİ YAKLAŞIM, YENİ ANLAYIŞ, YENİ ÇÖZÜM MODELİ: YAŞAM DESTEK TERKTEN TELEBAKIMA BİR YOLCULUK 131
Prof. Dr. İlhan Tomanbay

UZUN SÜRELİ BAKIM HİZMETLERİNDE İŞGÜCÜ SORUNLARI VE İŞGÜCÜ ARZINI ARTIRACAK ÇÖZÜM STRATEJİLERİ 177
Doç. Dr. Sema OĞLAK

YAŞLI İSTİSMARININ ÖNLENMESİ 207
Dr. Serap DAŞBAŞ

YAŞLILIK, YAŞLANMA VE SOSYAL HİZMET

Prof. Dr. Aliye MAVİLİ[1]

Modernite, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel göstergeleriyle yaşamın hem nicel, hem de nitel açıdan büyük değişim gösterdiği döneme atıfta bulunmaktadır. Ontolojik varlığıyla ve özellikleriyle ilgili bir değerlendirme yaparken, bilim ve teknolojinin hayatı kolaylaştıran pek çok gelişim unsurunun toplumsal yaşama girdiğini görebiliriz. Atla yapılan ulaşım yerini araba, tren, uçak gibi teknolojik araçlara bırakmıştır. Modernite elle ve bedenle yapılan tarımı makineli tarıma dönüştürmüştür. Makineleşme, sanayileşme kırdaki nüfus grubunun büyük bir bölümünün kentlere göçünü de getirmiştir. Bilimin insanın gelişimine yönelik hizmeti ve insanın hak temelli eğitimden seyahate yönelik geniş yelpazedeki sosyal ve ekonomik haklar yaşamına işaret eden moderniteyi pozitif özellikleriyle ele aldım. Kuşkusuz diğer bü-

[1] Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

KAYNAKÇA

Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). *Geçiş programı destek çalışması raporları.*

Güran Koşar, N. (1996). *Sosyal hizmetlerde yaşlı refahı alanı.* Ankara: Şafak Matbaası.

Johnson, LC. (1995). *Social work practice. A generalist approach.* Boston, MA: Allyn and Bacon.

Kalaycıoğlu, S., Tol, U., Küçükkural, Ö. ve Kurtuluş, C.(2003). *Yaşlılar ve yaşlı yakınları açısından yaşam biçimi tercihleri.* Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Sayı 5, Ankara.

Kuhn, T.S. (1996). *The structure of scientific revolutions*. (3th edt.), Chicago, London: University of Chicago Press.

Loewenberg, F.M. ve Dolgoff, R. (1996). *Ethical decisions for social work practice.* Itasca, II.:FE Peacock,

Mavili Aktaş, A. (1991). Sosyal hizmet il müdürlüklerinin etkililiğinin değerlendirilmesi(Doktora Tezi *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Ankara) https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Mavili Aktaş, A. (2010). Evlilik ve sadakatsizlik. *Kanguru Yayınevi,* Ankara.

Mavili Aktaş, A. (2013). *Ben ve ailem.* Konya: Atlas Yayınevi.

Özmete, E.(2014). Kuşaklar arası dayanışma. *VI. Aile Şurası Komisyon Kararları ve Bildiriler içinde* (s.211-237), Ankara.

Sevil Tekin, H. (2005). *Yaşlılığın sosyal anatomisi.* Ankara: Sabev Yayınları.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) Araştırma ve sosyal politikalar serisi 1, Uzerler Matbaacılık, Ankara, 2012

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *2012 yaşam memnuniyeti istatistikleri,* www.tuik.gov.tr adresinden edinilmiştir.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.(2012). Türkiye aile yapısı araştırması (TAYA)(Araştırma ve Sosyal Politikalar Serisi 1).Ankara: Uzerler Matbaacılık.

SOSYAL DEĞERDEN SOSYAL SORUNA YAŞLILIK: GELENEKSEL TOPLUMDAN MODERN TOPLUMA DEĞİŞEN YAŞLILIK ALGISI

Yrd. Doç. Dr. Harun CEYLAN[1]

Yaşlılığın nerede biteceği belli olmaz;
bu çağda elinden geldiği sürece görevini yapıp
ölümü küçümsememekle akıllıca yaşamış olursun
(Cicero, 2011, s. 125).
Bireyin, yaşıyla beraber yaşlanması
yaşamın anlamını keşfettiğinin işaretidir.

Harun Ceylan

Giriş

İnsan yaşamının doğal bir dönemi olarak yaşlılık; yakın zamana kadar sınırlı sayıda insanın deneyimleme imkânı elde ettiği ayrıcalıklı bir *değer* olarak algılanırken, günümüzde sağlıklı olan hemen herkesin erişmesi muhtemel, *sorunlarla*

[1] Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

statü ve güç yer değiştirmiştir. Bilgisayar çağında ihtiyaç duyulan bilgi teknolojilerinin gençler tarafından aktif olarak kullanılıyor olması yaşlıları, gençlere ve çocuklara bağımlı hâle getirirken gençlerin ve çocukların yaşlılara dair algılarını da dönüşüme uğratmıştır.

Geleneksel dönemin bilge yaşlısı sosyal statüsünü ve değerini modern dönemin bilge gençlerine devrederek sosyal yaşamdan giderek uzaklaşmış ve değer olarak görülen geleneksel yaşlı algısı, sorun olarak görülen modern yaşlı algısına dönüşmüştür.

KAYNAKÇA

70'lik dedelerden iğrenç teklif. (2012). http://www.internethaber.com/iliski-komsu-okul-para-teklif-fuhus-sofor--440516h.htm#ixzz1zknb4oBd adresinden 05.07.2012 tarihinde edinilmiştir.

81'lik nine 12 saat sokakta simit satıyor. (2013). http://www.internethaber.com/jale-ergur-calisan-kadinlar-ismail-banka-borcu--432703h.htm?interstitial=true adresinden 15.06.2013 tarihinde edinilmiştir.

Aksüllü, N. (2002). Kurumda ve evde yaşayan yaşlı bireylerin algılanan sosyal destek faktörleri ile depresyon arasındaki ilişki. (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Altan, Ö.Z.,Şişman, Y. (2003). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar, *Kamu İş*, 7(2), 2-36.

Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*, Ankara. Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.

Bekaroğlu, M. (1991). Yaşlılık Döneminin Ruhsal Sorunları. *Aile ve Toplum Dergisi,* 1(1), 103-106

Can, M. (2013). *Günümüz refah politikaları bağlamında sosyal hizmetlerin farklı modelleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Canatan, A.(2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık.* İstanbul: Palme Yayıncılık.

Cangöz, B. (2003).Yaşlı imajı üzerine bir değerlendirme, Editöre Mektup, *Türk Geriatri dergisi,* 6(1), 45

Cangöz, B. (2008). Yaşlılık: Sadece kayıp mı? Yoksa bir ayrıcalık mı?*Turkish Journal of Geriatrics*, *11*(3), 143-150.

Ceylan, H. (2013a).İsveç refah devletinde bakım hizmeti alan yaşlıların yaşam algıları: Stockholm örneği (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, SBE, Sakarya).

Ceylan, H. (2013b). Refah devleti perspektifinden yerel yönetimler ve demografik yaşlanma: Esenler üzerine bir inceleme. M. Şentürk ve Ö.M. Yaman (Ed.), *Kentleşme ve Sosyal Politikalar* içinde (s.101-127).İstanbul: Şehir Düşünce Merkezi Yayınları.

Cicero. (2011). *Dostluk ve yaşlılık* (Çeviren: Hacı Berat). İstanbul: Arya Yayıncılık.

Çilingiroğlu, N. ve Demirel,S. (2004). Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı. *Turkish Journal of Geriatrics*, *7*(4), 225-230.

Çubukçu, N. (2005). Önsöz. A.Görgün Baran. Editör (Ed.), *Yaşlı ve aile ilişkileri araştırması: Ankara örneği* içinde (s. 3-4).Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Danış, M. Z. (2009). Türkiye'de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1), 67-83.

Danış, M. Z. (2011). *Kurumda Kalan Yaşlıların Yaşam Kalitesi ve Bunu Etkileyen Faktörler, Ankara Örneğinde Bir Alan Araştırması*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Danış, M.Z. (2011). Kurumlarda kalan yaşlıların yaşam kalitesi ve bunu etkileyen faktörler (Ankara örneğinde bir alan araştırması). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Duyan, V. (2000).*Yaşlılık ve Gerontolojik Sosyal Hizmet*. G. Erkan ve V. Işıkhan (Ed.), *Antropoloji ve yaşlılık* içinde (s. 118-124). Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve yaşlının sosyal uyumu*. Ankara: Şafak Matbaacılık.

Er, D. (2009). Psikososyal açıdan yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, *4*(11), 131-144.

Gökçe Kutsal, Y. (2004). Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları, Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam, H. Ü. Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi, www.gebam.hacettepe.edu.tr adresinden edinilmiştir.

Gökçe Kutsal, Y. (2012).Yaşlanan dünya ve yaşlanan insan. Ö.Şener, Y.G. Kutsal ve F.Şahbaz (Ed.). İçinde: *Birinci Basamak İçin Temel Geriatri*. (s.7-15). Ankara: Türk Geriatri Derneği, Ankara Tabip Odası ve Pratisyen Hekimlik Derneği yayını.
http://www.turkgeriatri.org/pdf/sempozyum_kitabi.pdf adresinden 05.03. 2015 tarihinde edinilmiştir.

Görgün Baran, A. (2000). Yaşlılıkta Sosyal Uyum. G. Erkan ve V. Işıkhan (Ed.), *Antropoloji ve yaşlılık* içinde (s. 68-76). Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

Görgün Baran, A., Kalınkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. ve Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve aile ilişkileri Ankara örneği*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Güler, Ç. (1998). Yaşlılıkta tanımlar ve yaşlılık üstüne söylenenler. *Turkish Journal of Geriatrics*, 1(2), 105.

Ilgar, İ. (2008). *Yaşlı adam Avrupa, refah devleti, küreselleşme, yaşlanma ve Avrupa'nın ayrışması*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Kadın jimnastikçi gençlere taş çıkarttı. (2012). http://www.haber7.com/haber/20120401/86lik-kadin-jimnastikci-genclere-tas-cikartti-VIDEO.php adresinden 01.04.2012 tarihinde edinilmiştir.

Kalaycıoğlu, S., Tol, U.U., Küçükural, Ö., Cengiz, K. (2003). *Yaşlılar ve yaşlı yakınları açısından yaşam biçimi tercihleri*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayını.

Kalınkara, V. (2011). *Temel gerontoloji: Yaşlılık bilimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Karakurt, D. (2011). *Türk Söylence Sözlüğü, Açıklamalı Ansiklopedik Mitoloji Sözlüğü*. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/0/00/TurkSoylenceSozlugu.pdf adresinden 18.01.2015 tarihinde edinilmiştir.

Karataş, S. (2000). Sosyal değişme ve yaşlılık. G. Erkan ve V. Işıkhan (Ed.), *Antropoloji ve yaşlılık* içinde (s. 152-162).Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

Konak, A., Çiğdem,Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas Huzurevi örneği. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63

Koşar, G.N. (1996). *Sosyal hizmetlerde yaşlı refahı alanı*. Ankara: Şafak Matbaacılık.

Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye'de yaşlıların demografik özellikleri, *Ege Journal of Medicine,* 49(3), 39-45.

Oğlak, S. (2008). *Evde bakım hizmetleri ve bakım sigortası ülke örnekleri ve Türkiye*. İskenderun: İskenderun Belediyesi Kültür Yayınları.

Oktik, N. (2004). Huzurevinde yaşam ve yaşam kalitesi Muğla örneği. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.

Onat, Ü. (2000).Yaşlılık ve sağlıklı yaşlanma. G. Erkan ve V. Işıkhan (Ed.), *Antropoloji ve yaşlılık* içinde (s. 101-106).Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

Onur, B. (1997). *Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm.* Ankara: İmge Kitabevi

Ökem, Z. G. ve Can, M. (2014). *Avrupa Birliği ülkelerinde yaşlılara yönelik uzun süreli bakım sistemleri ve uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayınları.

Özdemir, S. (2004). Refah devleti ve üstlendiği temel görevler üzerine bir inceleme.A. Hekimler (Ed.), *AB–Türkiye & Endüstri İlişkileri* içinde (s. 589-639). İstanbul: Beta Yayınları.

Pekcan, H. (2000). Yaşlılık. G. Erkan ve V. Işıkhan (Ed.), *Antropoloji ve yaşlılık* içinde (s. 51-54). Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

Sevil, H.T. (2005). *Yaşlılığın sosyal anatomisi*. Ankara: SABEV Yayınları.

Şahin, F. (2000). Rol teorisi açısından yaşlılık, G. Erkan ve V. Işıkhan (Ed.), *Antropoloji ve yaşlılık* içinde (s. 136-142). Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

Taşçı, F. (2010). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya örnekleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*,(24), 175-202.

Telatar, G.T. ve Özcebe, H. (2004). Yaşlı nüfus ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, s.162-165.

Tufan, İ. (2001). Yaşlanan dünyada bir delikanlı: Türkiye. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(3)

Tufan, İ. (2002). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık, Sosyolojik Yaşlanma*. İstanbul: Aykırı Yayıncılık.

Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanmak, yaşlanmanın sosyolojisi*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Tufan, İ. (2012). Bizim Yaşlılığımız Çok Başka, Türkiye Yaşlılık Atlası, *National Geographic*, 110-123.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2013). World Population Ageing 2013. ST/ESA/SER.A/348. USA, New York: United Nations publication.
http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2013.pdf.

Yıldız Kökenek, Y. (2012). Normal yaşlılık ve yaşlanma psikolojisi. R.N. Ekşioğlu, H.K. Akyüz, N.

Yücel, I.,Baral Kulaksızoğlu (Ed.), *Yaşlıya psikolojik destek kitabı* içinde (s.13-26). İstanbul: Darülaceze Müdürlüğü Yayını.

YAŞLILIK VE SOSYAL HİZMET

Yrd. Doç.Dr. Şeyda Yıldırım[1]
Prof. Dr. Fatih Şahin[2]

Giriş

İnsanlar, doğar, yaşar ve ölürler. Bu döngü kimi insan için çok uzun bir ömrü kapsarken kimisi için de daha hayatın bebekken ve hatta doğumda bitmesi anlamına da gelebilir. Bu yaşam sürecinde insanın bazı gelişimsel görevleri vardır. Yaşlılık kişinin bu gelişimsel görevlerini tamamlaması sonucu ulaştığı nihai noktadır. Ölümden bir basamak öncesine gelen bu gelişim döneminde gelişim diğer evrelerden farklı olarak genellikle ileriye doğru değil geriye doğru giden bir süreci içerir. Bu nedenle tıpkı çocukluk döneminde olduğu gibi yaşlılık döneminde de insanın özel ilgiye ve bakıma ihtiyacı olabilir. Bu özel ilgi ve bakım ihtiyacı yaşlılık

[1] Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi
[2] Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

nırlı bir sosyal çevre içerisinde yaşamaya mahkûm olmaktadırlar. Az sayıda varlıklı kişi emeklilik günlerini gezi ve eğlence olanaklarına sahip olarak geçirirken, yoksulluk içinde yaşayan yaşlıların bu tip aktivitelere katılması mümkün görünmemektedir. Oysa bunun sağlanması için devletin ve yerel yönetimlerin yaşlanan bireylere yönelik sosyal faaliyetler organize etmesi, yaşlılar için özel merkezler kurması ve hatta yaşlının bakım sorununu çözebilmek için eve bakıcı desteği ya da yaşlının zaman zaman gidebileceği gündüzlü bakım merkezleri kurması yaşlıları ev hapsinden kurtaracak çalışmalar olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmetin temel amacının bireylerin sosyal işlevselliğini arttırmaya çalışmak ve kendilerini gerçekleştirecek ortamlara sahip olmasını sağlamak olduğu düşünüldüğünde yaşlılık alanı en önemli çalışma alanlarından biri haline gelmektedir. Dünya nüfusuna paralel olarak Türkiye nüfusunun da gittikçe yaşlı bir nüfus olma yolunda ilerlediği görüldüğünden yaşlı refahı alanına yönelik yeni sosyal politika ve stratejiler geliştirmeye yönelik çalışmaları hızlandırmak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun. (1976). *T.C. Resmi Gazete*: 15642.10 Temmuz1976.

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu. (1983). *T.C Resmi Gazete*:18059. 27 Mayıs 1983.

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (2006).*T.C. Resmi Gazete*: 26200. 16 Haziran 2006.

5579 Sayılı Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2007). *T.C. Resmi Gazete*: 26430.10Şubat 2007.

633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011). *T.C. Resmi Gazete*: 27958 Mük. 08 Haziran 2011.

Barker, R.L. (1999). *Social work dictionary*. Washinton: NaswPress.

Çifter, İ. (1986). *Klinik psikiyatri.* Ankara: Gazi Üniversitesi Yayın Y.O Basımevi.

Danış, M. Z. (2011). *Kurumlarda kalan yaşlıların yaşam kalitesi ve bunu etkileyen faktörler*. Ankara: Gündüz Yayınevi.

Dilik, S. (1992). *Sosyal güvenlik.*Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Duyan, V. (2010). *Sosyal hizmet temelleri müdahale yöntemleri.* Ankara: SHU Derneği.

Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve yaşlının sosyal uyumu* (2. basım). Ankara: Başkent Yayınevi

Koşar, N. G. (1996). *Sosyal hizmetlerde yaşlı refahı alanı*. Ankara.

Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2015). Evde hasta bakım hizmeti. http://www.bursa.bel.tr/evde-hasta-bakim-hizmeti/sayfa/1254adresinden 15.01.2015 tarihinde edinilmiştir.

Çankaya Belediyesi. (2015). Evde sağlık Bakımı ve Temizlik Hizmetleri http://www.cankaya.bel.tr/oku.php?yazi_id=154 adresinden 15.01.2015 tarihinde dinilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2015). Evde sağlık hizmeti nedir?http://www.ibb.gov.tr/sites/saglikvesosyalhizmetler/evdesaglik/Pages/AnaSayfa.aspx adresinden 15.01.2015 tarihinde edinilmiştir.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014).Genel müdürlüğümüze bağlı huzurevleri. http://eyh.aile.gov.tr/kuruluslarimiz/kuruluslarimiz-yasli/genel-mudurlugumuze-bagli-huzurevleriadresinden 14.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). Yaşlı hizmet merkezleri. http://www.eyh.gov.tr/uygulamalar/yasli-bakim-hizmetleri/yasli-hizmet-merkezleri adresinden 10.01.2015 tarihinde edinilmiştir.

Kut, S. (1992).*Sosyal hizmet mesleği, nitelikleri, temel unsurları, müdahale yöntemleri.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları

Lehr, U. (1994).*Yaşlanmanın psikolojisi* (Çev: N. Eryar).İstanbul:Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı.

Pardeck,J.T.(1996). *Social work practice an ecological approach.*London: Auburg House.

Petr, C.G. (2003). *Social work with children and their families pragmatic foundation* (2nd ed.). Oxford: OxfordUniversity Press.

Saruç, S. (2013). Palyatif ve yaşam sonu bakımda sosyal hizmet uzmanının rolleri ve sosyal hizmet mesleği standartları. *Toplum ve Sosyal Hizmet,24*(2), 193-207.

Sheafor B.W.ve Horejsi,C. J. (2014).*Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler*(Çev. Ed. B. Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi.

Şimşek, Z. (2001). Yaşam Kalitesi Ölçeğinin psikometrik değerlendirmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*,*12*(2),3-20.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği. (2013).*T.C. Resmi Gazete*:28554. 09 Şubat 2013.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2010).*Sağlık Bakanlığınca Sunulan Evde Sağlık Hizmetlerinin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönerge*. Onay Tarihi: 01.02.2010 Sayı: 3895.

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı. (2012). *Sigorta Primleri Genel Müdürlüğü Yeşil Kart Devri ve Genel Sağlık Sigortası Tescil İşlemleri Genelgesi*. 2012/2.

T.C. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik. (2006). *T.C. Resmi Gazete*: 26244. 30 Temmuz 2006.

T.C. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Özel Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliği. (2008). *T.C. Resmi Gazete*: 26960. 07Ağustos 2008.

Tufan, İ. (2007). *Birinci Türkiye yaşlılık raporu*. Antalya: Geroyay.http://www.itgevakif.com/pdfs/I.T%C3%BCrkiyeYa%

C5%9Fl%C4%B1l%C4%B1kRaporu_itufan_sicher.pdfadresinden 25.10.2014 edinilmiştir.

Turan, N. (1992). *Sosyal kişisel çalışma birey ve aile için sosyal hizmet.*Ankara: MN Ofset.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013).*İstatistiklerle yaşlılar elderly statistics, 2013*. Ankara.

World Health Organization. (1997). *Programme on mental health: WHOOQOL measuring quality of life*.www.Who.int/mental_health/media/68 adresinden edinilmiştir.

World Health Organization.(2002).*Active ageing a policy framework* (Second United Nations World Assembly on Ageing). http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/who_nmh_nph_02.8.pdf adresinden edinilmiştir.

Wilson, K., Ruch, G.,Lymbery, M.ve Cooper, A.(2008).*Social work: An introduction to contemporary practice.* London: Pearson.

Yıldırım, Ş. (2012, Nisan).*Aile içi şiddetin çocukların yaşam kalitesine etkisi*. Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Ankara.

Yingling, L.C. (2004). Child and family assessment: strategies and inventories. (Ed.), ", in Sperry, L. (Ed.) Assessment of couples and families: contemporary and c*utting-edge strategies* içinde(s.159-182). NewYork: Brunner-Routledge.

Zastrow, C. (2014) *Sosyal hizmete giriş.* Ankara: Nika Yayınevi.

YAŞLILIK DÖNEMİ HASTALIKLARI VE SOSYAL HİZMET

Prof. Dr. Meshut BAŞAK[1]

Arş. Gör. Yasemin ÇÖLGEÇEN[**]

Arş. Gör. Güler GÜNEŞ[***]

Giriş

Modernleşme ile birlikte tıp ve teknoloji alanında meydana gelen hızlı gelişmeler, yeni ilaçların ve tanı yöntemlerinin keşfedilmesi, koruyucu sağlık hizmetlerinin gelişmesi, pek çok ölümcül hastalığa çare bulunması gibi etkenler bütün dünyada sosyal, ekonomik, kültürel ve demografik değişikliklere neden olmuştur. Doğurganlığın ve ölümlerin azalması ile doğumda beklenen yaşam süresi artmış, Dünyada ve Türkiye'de ortalama yaşam süresi uzamış ve yaşlı nüfus hızla yükselmiştir (Öztek ve Kubilay,2008, s.156).

Türkiye'de; 1935 yılında toplam nüfusun %3,9'u, 65 yaş ve üzerindeyken, 1990 yılında %4,3'ü, 2013 verilerine göre

[1] Yalova Üniversitesi, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

[**] Yalova Üniversitesi, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi

[***] Yalova Üniversitesi, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi

tırma hastaneleri ile genel veya dal hastaneleri bünyesinde kurulan evde sağlık hizmeti birimleri ile toplum sağlığı merkezi, aile sağlığı merkezi ve aile hekimleri vasıtası ile sunulmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 28.09.2014).

Toplumsal anlamda yaşlanmanın meydana gelmesi ve yaşlı popülasyonun giderek daha fazla sayıya ulaşması yaşlı hizmetlerine verilen önemin artması anlamına gelmektedir. Bu anlamda bu çalışmada yaşlılık dönemi hastalıklarına ve yaşlılara yönelik kamu, özel ve sivil sektör aracılığıyla sağlanan hizmetlere yer verilmiştir

KAYNAKÇA

Aarsland, D., Larsen, J. P., Tandberg, E. veLaake, K. (2000). Predictors of nursing home placement in Parkinson's disease: A population-based, prospective study. *Journal of the American Geriatrics Society*, *48*(8), 938-942.

Aslan, M. ve Hocaoğlu, Ç. (2014). Yaşlılarda intihar davranışı. *Current Approaches in Psychiatry*,*6*(3), 294-309.

ASPB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2013). *Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı uygulama programı*. Ankara: Yazar. www.eyh.gov.tr/upload/Node /8638/files/blob.docx adresinden edinilmiştir.

Bahar, A. (2007). Ölüm sürecinde olan hasta: Terminal bakım ve hospis. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, *2*(6), 147-158.

Bahar, A. ve Parlar, S. (2007). Yaşlılık ve evde bakım. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, *2*(4), 32-39.

Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H. A. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, *4*(12), 85-98.

Bakar, M. (2014).*Alzheimer hastalığında hafif orta evre belirtileri ve günlük yaşama yansımaları*. http://www.alzheimerdernegi.org.tr/makale/alzheimer-hastaliginda-hafif-orta-evre-belirtileri-ve-gunluk-yasama-yansimalari adresinden edinilmiştir.

Baysan, N. P. (2008). *Yaşlıların yaşlılık algısı ve sağlıkla ilgili yaşam kalitesini etkileyen faktörler* (Uzmanlık tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Manisa).

Beder, J. (2006). *Hospital social work: The interface of medicine and caring*. New York: Taylor & Francis.

Bertan, M. ve Güler, Ç. (1997). *Halk sağlığı temel bilgiler.* 2. basım. Ankara: Güneş Kitabevi.

Cardin, F., Andreotti, A., Martella, B., Terranova, C. veMilitello, C. (2012). Current practice in colonoscopy in the elderly. *Aging Clinical and Experimental Research*, *24*(3 Suppl), 9-13.

Cattell, H. (2000). Suicide in the elderly. *Advances in Psychiatric Treatment*,6, 102-108. doi: 10.1192/apt.6.2.102

Çamur Duyan, G. ve Önal Dölek, B. (2013). Özürlü ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet kuruluşları. İ. Tomanbay ve N. Gökçe Karaca (Ed.), *Sosyal hizmet kuruluşları* içinde (s. 80-109). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

De Lorenzis, E., Palumbo, C., Cozzi, G., Talso, M., Rosso, M., Costa, B. … Rocco, B. (2013). Robotics in uro-oncologicsurgery. *Ecancer Medical Science*, *26*(7), 354. http://ecancer.org/journal/7/354-robotics-in-uro-oncologic-surgery.php adresindenedinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı*. Ankara: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.

Duru, G. veÖzdemir, G. (2009). Yaşlıintiharları, nedenleriveönleyiciuygulamalar.*Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 34-41.*

Erden-Aki, Ö. (2010). Yaşlı bireylerde demans ve depresyonun ayırıcı tanısı. *Turkish Journal of Geriatrics, 3*(Supplement), 37-42.

Erlangsen, A., Vach, W. veJeune, B. (2005). The effect of hospitalization with medical illnesses on the suicide risk in the oldest old: A population-based register study. *Journal of the American Geriatrics Society*, *53*(5), 771–776.

Fauci, A.S. ve Eugene, B. (2008). *Harrison's principles of internal medicine* (17. basım). İzmir:Nobel Tıp Kitabevi .

Fitzsimmons, B., Vernon, G. M. ve Ward, C. (2007).Motor symptoms and medication management. K. Lisette, G. Bunting-Perry, M. Vernon (Ed.), *Comprehensive nursing care for Parkinson's disease*içinde (s. 51-78).. New York: Springer.

Güngör, F. ve Çölgeçen, Y. (2013). STK'larda gönüllü yönetimi ve motivasyonun performansa etkisi. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Akademik İncelemeler Dergisi, 8*(3), 163-188.

Harmon, D. (1995). *Life out of focus Alzheimer's disease and related disorders*. Philadelphia: Chelsea House Publishers.

Hotar, N. (2012). *Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanma*. Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu'nda sunulan bildiri. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.

TheAmericanAssociationforMarriageandFamilyTherapy. (t.y.). *Suicide in theelderly*. http://www.aamft.org/iMIS15/AAMFT/Content/Consumer_Updates/Suicide_in_the_Elderly.aspx adresinden 12.10.2014 tarihinde edinilmiştir.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2013). Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı. eyh.aile.gov.tr/data/544f6b29369dc328a057d006/blob.docx adresinden 25.09.2014 tarihinde edinilmiştir.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2014a). *Yaşlı bakım hizmetleri.http://www.eyh.gov.tr/uygulamalar/yasli-bakim-hizmetleri/yasli-bakim-hizmetleri*adresinden 30.09.2014 tarihinde edinilmiştir.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2014b). *Yaşlı hizmet merkezleri*. http://www.eyh.gov.tr/uygulamalar/yasli-bakim-hizmetleri/yasli-hizmet-merkezleri adresinden 25.09.2014 tarihinde edinilmiştir.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2011). *Sağlık Bakanlığınca sunulan evde sağlık hizmetlerinin uygulama usul ve esasları hakkında yönerge*. http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-12133/saglik-bakanliginca-sunulan-evde-saglik-hizmetlerinin-u-.html adresinden 28.09.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013a). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları, 2008-2013*. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=139 adresinden 05.12.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Nüfus ve Konut Araştırması (NKA) 2011*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15843 adresinden 13.10.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013b). *2013 nüfus projeksiyonları, 2023-2075*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844adresinden 05.12.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013c). *İntihar istatistikleri, 2013.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16049adresinden 13.10.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013d). *İstatistiklerle yaşlılar, 2013*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16057 adresinden 05.12.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türk Geriatri Vakfı. (t.y.). *Yaşlılarda bunama (Demans)*. http://www.turkgeriatrivakfi.org.tr/index.php/demans-bunamaadresinden 13.10.2014 tarihinde edinilmiştir.

Jankovic, J. ve Kapadia, A. S. (2001). Functional decline in Parkinson disease. *Archives of Neurology, 58*(10), 1611-1615.

Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas huzurevi örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29*(1), 23-63.

Koponen, H. J., Viilo, K., Hakko, H., Timonen, M., Meyer-Rochow, V. B., Särkioja, T. veRäsänen, P. (2007). Rates and previous di-

sease history in old age suicide. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, *22*, 38–46.

Mazzeo, R. S., Cavanach, P. ve Evans, W. J. (1998). ACSM position stand on exercise and physical activity older adults. *Medicine & Science in Sports & Exercise, 30*, 992-1008.

Oltmanns, T. F.,Neale, J. M. ve Davison, G. C. (2003). *Anormal davranışlar psikolojisinde vaka çalışmaları*: İ. Dağ (Çeviri Ed), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Öztek, Z. ve Kubilay, G. (2008). *Toplum sağlığı hemşireliği* (3. basım). Ankara: Palme Yayınları.

Paraschakis, A., Douzenis, A., Michopoulos, I., Christodoulou, C., Vassilopoulou, K., Koutsaftis, F. veLykouras, L. (2012). Late onset suicide: Distinction between ''young-old'' vs. ''old-old'' suicide victims. How different populations are they?" *Archives of Gerontology and Geriatrics*, *54*, 136–139.

Porter, R. S. ve Kaplan, J. L. (2011). *The Merck manual of diagnosis and therapy* (Tanı / Tedavi El Kitabı, 19. basım). BasımYeri: YüceYayımları.

Rizzoli, R., Branco, J., Brandi, M. L., Boonen, S., Bruyère, O., Cacoub, P. … Reginster, J. Y. (2014). Management of osteoporosis of the oldest old. *Osteoporosis International*, *25*(11), 2507-2529.

Semke, J. (2003). Older adults with dementia: Community-based long-term care alternatives. Ed: B. Berkman (Ed.), *Social work and health care in an aging society education, policy, practice, and research*içinde (s. 49-72).. New York: Springer.

Soyuer, F. ve Soyuer, A. (2008). Yaşlılık ve fiziksel aktivite.*İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, *15*(3), 219-224.

Sutton, A. (Ed.). (2011). *Alzheimer disease sourcebook: Basic consumer health information about Alzhaimer disease, other dementias, and related disorders* (5th ed.). Detroiat, MI: Omnigraphics

Şahin-Onat, Ş., Kaya, K. ve Özel, S. (2009). Rehabilitation of Parkinson's disease. *Türk Geriatri Dergisi, 12*(1), 36-48.

Terakye, G. ve Güner, P. (1997). Kriz potansiyeli taşıyan bir dönem: Yaşlılık. *Kriz Dergisi, 5*(2), 95-101.

Tezcan, S. ve Seçkiner, P. (2012). Türkiye'de demografik değişim; yaşlılık perspektifi. D. Aslan ve M. Ertem (Ed.), *Yaşlı sağlığı: Sorunlar ve çözümler* içinde (s. 1-8).Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER).

Turkington, C. ve Mitchell, D. (2010). *The encyclopedia of Alzheimer's disease* (2nded.).New York: Facts on File Publishing.

Weiner, W. J., Shulman, L. M., Lang, A. E. (2001). *Parkinson's disease.A complete guide for patients and families.* Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.

Yücel, N. (2007). Demanslı yaşlıların sorunları ve demanslı yaşlılara kurumsal bakım modeli. F. Bayraktar (Ed.), *Yaşlılık dönemi ve problemleri* içinde (s.113-139). İstanbul: Ensar Yayınevi.

SOSYAL BAKIMDA YENİ YAKLAŞIM, YENİ ANLAYIŞ, YENİ ÇÖZÜM MODELİ: YAŞAM DESTEK
TERKTEN TELEBAKIMA BİR YOLCULUK

Prof. Dr. İlhan Tomanbay[1]

Bir Haber

Konusu yaşlı bakım modeli olan bu yazıya bir örnek olarak gelin bir gerçek haberle başlayalım. Bu haber dünyanın her gün her tarafında yaşanan ve sık yaşanan bir haberdir.

Haber 02 Eylül 2011 Cuma günkü gazetelerde yer almıştır ("Talihsiz Kadın 10 Saat Sonra Kurtarıldı", 2011). Bu haberi okuduktan sonra konumuz çerçevesinde bir değerlendirmeyle giriş yapacağız.

"Talihsiz Kadın 10 Saat Sonra Kurtarıldı"

"Adana'da karanlıkta düşüp bacağını kıran ve 10 saat acılar içinde kıvranan 70 yaşındaki Zehra Çobandağ, itfaiye ve polisin yardımıyla kurtarıldı. Merkez Seyhan İlçesi'nin Reşatbey Mahal-

[1] Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

KAYNAKÇA

112 Acil'i kimse acil aramıyor. (2014). www.hurriyet.com.tr/gundem/27160785.asp adresinden 05.01.2015 tarihinde edinilmiştir.

112'ye gelen 100 ihbardan sadece 5'i gerçek. (2014). www.aktifhaber.com/112ye-gelen-100-ihbardan-sadece-5i-gercek-945828h.htm adresinden 05.01.2015 tarihinde edinilmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (1986a). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Yönetmeliği*. Resmi Gazete, Tarih: 17.7.1986, Sayı: 19167

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (1986b). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu*. No: 3294, Kabul Tarihi: 29 05 1986, Resmi Gazete, Tarih: 14 06 1986, Sayı: 19134.

Mıhçıoğlu, C. (1992). Türk dilinin savunulması. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, *47*(3-4), 237-270.

Talihsiz Kadın 10 Saat Sonra Kurtarıldı. (2011). www.haberler.com/talihsiz-kadin-10-saat-sonra-kurtarildi-2967355-haberi adresinden02.10.2015 tarihinde edinilmiştir.

Tomanbay, İ. (2007). *Sosyal olmak*. Ankara: SABEV Yayınları.

Tomanbay, İ. (2014). *Sosyal çalışmayı yapılandırmak*. Ankara: SABEV Yayınları.

Tomanbay, İ. (Hz.).(2013). *T.C. Ankara Valiliği Ankara Yaşamdestek Merkezi Faaliyet Raporu 2011-2013 Dönemi*. Ankara: İlksan Matbaası.

Yüksel, R. (2013, 12 Aralık). *Elazığ İl Sağlık Müdürlüğü "112 Acil Gereksiz Aramalar" Kamu Spotu* [Video file]. https://www.youtube.com/watch?v=AKOoNp98boIadresinden 05.01.2015 tarihinde edinilmiştir.

---

dece bedensel sağlık boyutunda fiziksel yardım alınacak bir çağrı düğmesi olarak algılanmaktadır. Bu tür toplumlarda insanlar sohbet için arayış aşamasını da geçmişler, evlerindeki köpekleriyle gidermektedirler yalnızlıklarını…

UZUN SÜRELİ BAKIM HİZMETLERİNDE İŞGÜCÜ SORUNLARI VE İŞGÜCÜ ARZINI ARTIRACAK ÇÖZÜM STRATEJİLERİ

Doç. Dr. Sema OĞLAK

-Dünyada dört çeşit insan vardır;
- Daha önce bakım vermiş olanlar
- Halen bakım veriyor olanlar
- Gününbirinde bakım verecek olanlar
- Gününbirinde bakıcıya ihtiyaç duyacaklar

Rosalynn Carter

Giriş

Tüm dünyada ve özellikle de gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus sayısı ve nüfus içindeki oranı giderek artmaktadır. Yaşlı nüfusun artışı ülkeleri birçok açıdan etkileyebilmektedir. Çünkü nüfusun yaşlanması ile birlikte doğurganlığın azalması, kadınların işgücü piyasası içinde daha fazla yer almaları; yaşlılığa bağlı uzun süreli bakım hizmetleri açısın-

toplumsal sorunların artması ile birlikte sosyal güvenlik sisteminde de onarılması güç sıkıntılar, toplumsal hayatta tsunami etkisi oluşturabilecektir.

Türkiye, genç nüfusu ile işgücü yaratmada önemli bir fırsata sahip olmakla birlikte, USB işgücüne yönelik sistemli düzenlemelere sosyal politikalar içinde yer verilmediği sürece, uzun vadede karşılaşacağı bakım sorunları, altından kalkamayacak boyutlara yükselebilir. Çünkü, bu alandaki sorunlar, akademik düzeyde tartışılmasının çok ötesine geçmiştir ve politika belirleyicilerinin yaşlıların bakımında yaşanan arz ve talep konusunda "*çok uzaklarda yaşanan bir sorun ama bizim için daha bunları tartışmak için çok erken*" olduğu sanılan düşünce yapısından kurtulmaları ve çözüm sağlayacak politikaları bugünden başlayarak gündemlerine almaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB]. (2011).*Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması2011.* Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara: Afşaroğlu Matbaası.

Akalın, A. (2007).Hired as a caregiver, demanded as a housewife becoming a migrant domestic worker in Turkey. *European Journal of Women's Studies,14*(3), 209–225.doi: 10.1177/1350506807079011.

Barr, N. (2010).Long-term care: A suitable case for social insurance. *Social Policy & Administration*, *44*(4), 359–374. doi: 10.1111/j.1467-9515.2010.00718.x.

Beresford,P.veAndrews, E. (2012).*Caring for our future: What service users say*(The Joseph Rowntree Foundation (JRF)Programme Paper Paying for long-term care). UK:Brunel University and Shaping Our Lives.

Bettio, F ve Verashchagina, A. (2010). Long-TermCarefortheelderly. Provisionsandproviders in 33 Euro-

peancountries. EGGE –European Network of Experts on EmploymentandGenderEqualityissues– VC/2009/1015 – FondazioneGiacomoBrodolini, Bolin, K., Lindgren, B.veLundborg, P. (2008).Informal and formal care among single-living elderly in Europe.*Health Economics*,17:393-409.doi: 10.1002/hec.1275.

Booth, M., Miller, E. A.veMor, V. (2007). Through the looking glass: Toward a brighter future for long-term care in a greying New Zealand.The New Zealand Medical Journal,*120*(1249), 24-26.

Broos, G. (2006, Kasım). *Prevention as a challenge for the health care sector*.2th Silver Economy Conference'sındasunulanbildiri, Kerkrade, The Netherlands.

Buckner, L.veYeandle, S. (2011).*Valuing carers 2011: Calculating the value of carers' support*. UK: Carers.

Colombo, F.ve Mercier, J. (2012). Help wanted? Fair and sustainable financing of long-term care services. *Applied Economic Perspectives and Policy,34*(2), 316–332. doi:10.1093/aepp/pps005.

Comas-Herrera, A., Wittenberg, R., Costa-Font, J., Gori, C., Di Maio, A., Patxot, C. veRothgang, H.(2006).Future long-term care expenditure in Germany, Spain, Italy and the United Kingdom.*Ageing & Society,26*, 285-302.

Commision of the European Communities. (2007). *Together for health: A strategic approach for the EU 2008-2013*(White Paper, COM. 630 Final). Brussels: Commission of the European Communities.

Commission ofEuropean Communities. (2008a). *Biennial report on social services of general interest*. COM (2008) 418 Final.Brussels: Commission ofEuropean Communities.

Commission of the European Communities. (2008b).*New skills for the jobs, anticipating and matching labour market and skills needs*(COM. 868 Final).Brussels: Commission of the European Communities.doi: 10.2838/87307.
ec.europa.eu/economy_finance/publications adresinden edinilmiştir.

Ekert, S. (2011).The French Borloo plan: *Key to substantially increasing declared employment in domestic services Learning from the French approach*. Brussels: Interval.

European Commission. (2013). *Long-term care in ageing societies - challenges and policy options*(SWD (2013) 41 Final. Commission Staff Working Document). Brussels-Belgium: European Commission.

European Union. (2011).*Second biennial report on social services of general interest*. Luxembourg: European Commission. doi: 10.2767/34070.

Fuchs, D. (2007,13 Nisan). In Europe, care for the elderly is being transformed. *New York Times.* http://www.nytimes.com/2007/04/13/business/worldbusiness/13iht-wbelder.2.5273274.html?pagewanted=all&_r=0adresindenedinilmiştir.

Fujisawa, R. ve Colombo, F. (2009).*The long-term care workforce: Overview and strategies to adapt supply to a growing demand*(OECD Health Working Papers,No. 44).Paris-France: OECD Publishing, doi:10.1787/225350638472.

Geerts, J. (2011). *The long-term care workforce: Description and perspectives* (European Network of Economic Policy Research Institutes (ENEPRI) Research Report No. 93, CEPS). Brussels: CEPS.

Geerts, J.veWillemé, P. (2012).*Projections of use and supply of long-term care in Europe: Policy implications*(ENEPRI Policy Brief No. 12, CEPS). Brussels: CEPS.

Geerts, J., Willemé, P.ve Mot, E. (2012).*Long-term care use and supply in Europe: Projections for Germany, The Netherlands, Spain and Poland* (ENEPRI Research Report No. 116, CEPS). Brussels: CEPS.

Gökbayrak, Ş.(2009). Refah devletinin dönüşümü ve bakım hizmetlerinin görünmez emekçileri göçmen kadınlar. *Çalışma ve Toplum, 2*(21), 55-82.

Graham, R., Rhonda, S. ve Derek, J. (2010, 28 Ocak).*Later life conference 2010; Shaping the future of care together*. Apetito. http://www.publicserviceevents.co.uk/wshop_pdf/ll10-apetito.pdf adresindenedinilmiştir.

Hussein, S., Stevens, M.veManthorpe, J. (2011).What drives the recruitment of migrant workers to work in social care in England.*Social Policy & Society, 10*(3), 285–298.doi:10.1017/S1474746411000029.

InstitutfürWirtschaft, Arbeit und Kultur. (2011). *Creating formal employment relationships in the domestic services sector: Successful strategies*. Frankfurt: InstitutfürWirtschaft, Arbeit und Kultur.

Institute for the Future of Aging Services. (2007). *The long-term care workforce: Can the crisis be fixed? Problems, causes and options*(National Commission for Quality Long-Term Care).American Association of Homes & Services for the Aging (AAHSA) and the Institute for the Future of Aging Services.http://www.leadingage.org/uploadedFiles/Content/About/Center_for_Applied_Research/Center_for_Applied_Research_Initiatives/LTC_Workforce_Commission_Report.pdfadresindenedinilmiştir.

International Labour Organization. (2010). *Decent work for domestic workers*(International Labour Conference, Report IV (1) 99th Session). Geneva: International Labour Organization (ILO).

International Longevity Center. (2008). *Caregiver training in America and Southern California: Results of national review*(The Caregiver Project for Older Americans 2008). California, USA: Unihealth Foundation.

Iowa Department of Public Health. (2012).*Iowa direct care worker advisory council* (Final Report). www.idph.state.ia.us/directcareadresindenedinilmiştir.

Johanna, M. veHagenkort, S. R.(Ed.).(2011). In the spotlight: Older people in Germany and the EU. Germany: Federal Statistical Office, Wiesbaden.

Kaska, S.(2006).*The new international migration and migrant women in Turkey: The case of Moldovan domestic workers* (MirekocResearch

Project 2005-2006, Migration Research Program, Koc University).İstanbul: KoçÜniversitesi.

Kuneva, M., Dózsa, C., Mann, E., Miles, I., Parent, A. S.veVasconcelos, D. (2010).*Unlocking innovation in ageing well*(Independent Panel Report. Interim Evaluation of the Ambient Assisted Living Joint Programme).Brussels: European Commission.

Lipszyc, B., Sail, E., ve Xavier, A.(2012). Long-termcare:Need, useandexpenditure in the EU-27, *EconomicPapers 469,*Brussels: EuropeanCommissionPublications, doi: 10.2765/27485,Luxembourg: EuropeanUnion. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/elderly_care_en.pdf adresinden edinilmiştir.

Manthorpe, J., Martineau, S., Moriarty, J., Hussein, S. veStevens, M. (2010). Support workers in social care in England: A scoping study. *Health and Social Care in the Community*, *18*(3), 316–324. doi: 10.1111/j.1365-2524.2010.00910.

Miller, E.A. (2012). The affordable care act and long-term care: Comprehensive reform or just tinkering around the edges?.*Journal of Aging & Social Policy*, *24*(2),101-117.doi: 10.1080/08959420.2012.659912.

Mutual Information System on Social Protection. (2009). *MISSOC analysis 2009: Long-term care* (Mutual Information System on Social Care in the EU Member States). Brussels: European Commission DG Employment, Social Affairs & Inclusion.

National Geographic Türkiye (2012).TürkiyeYaşlılıkAtlası. Mayıs 2012http://www.nationalgeographic.com.tr/ngm/1205/yaslilik.aspxadresindenedinilmiştir.

Nedelea, A. ve State, M. (2008). The demographic ageing and consumer market.*Journal of the Faculty of Economics*, *17*.http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1268264adresindenedinilmiştir.

Oğlak, S. (2007). Uzun süreli evde bakım hizmetleri ve bakım sigortası.*TurkishJournal of Geriatrics,10*(2), 100-108.

Oğlak, S. (2008a). Evde bakım hizmetleri ve bakım sigortası (Ülke örnekleri ve Türkiye) (2. basım). İskenderun: İskenderun Belediyesi Kültür Yayınları, Ofset Matbaacılık.

Oğlak, S. (2008b). Türkiye'de bakıma muhtaç bireylerin bakım hizmetlerinde sosyal bakım elemanının eğitimi ve istihdam açısından önemi.*Öz-Veri Dergisi*, *5*(1),1126-1141.

Oğlak, S. (2010). Gündüz bakım merkezlerinde istihdam edilecek sosyal bakım aktivite elemanı yetiştirme Projesi'nin faaliyet ve sonuçları. İzmir: Okullar.

Oğlak, S. (2011). Türkiye'de yaşlı bireylerin bakım gereksinimlerine yönelik yaşadığı ortamda sunulacak bakım modelleri. *İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*,*13*(4), 115-130. doi: 10.4026/1303-2860.2011.191.x.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2011a). *Health at a glance 2011: OECD indicators*. Paris, France: Organisation for Economic Co-operation and Development(OECD) Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2011b). How to prepare for the future long-term- care workforce?. Chapter 6. *Help Wanted? Providing and Paying for Long-Term Care*. France: Organisation for Economic Co-operation and Development(OECD) Publishing.

Paraprofessional Healthcare Institute. (2012a). Minimum wage and overtime for home care aides *Value the Care, No. 6.* PHI Campaign for Fair Pay) Washington D.C.: PHI CampaignforFair Pay. www.PHInational.org/fairpayadresindenedinilmiştir.

Paraprofessional Healthcare Institute. (2012b). America's direct-care workforce(PHI Policy Works, Facts 3). Washington D.C.: PHI CampaignforFair Pay.www.PHInational.org/fairpay adresindenedinilmiştir.

Population Reference Bureau. (2010). *World population data sheet*.www.prb.orgadresindenedinilmiştir.

Rodriges, R.veNies, H. (2013). Making sense of differences–the mixed economy of funding and delivering long-term care. K. Leichsenring, J. Billings H. Nies (Ed.),*Long-term care in Europe.*

*Improving policy and practice*içinde (s. 191-210). UK: Palgrave Macmillan.

Rubery, J., Hebson, G., Grimshaw, D., Carroll, M., Smith, L., Marchington, L.veUgarte, S. (2011).*The recruitment and retention of a care workforce for older people*.UK: European Work and Employment Research Centre (EWERC) University of Manchester.

Simonnazzi, A. (2013). Affordability of care and quality of work.F.Bettio, J.PlantengaveM.Smith (Ed.),*Gender and the European labour market*içinde (s. 108-132). London: Routledge.

Stone, R. I. ve Bryant, N. (2012).The impact of health care reform on the workforce caring for older adults.*Journal of Aging & Social Policy*, *24*(2), 188-205.doi: 10.1080/08959420.2012.659144.

Swartz, K. (2013). Searchingfor a Balance of Responsibilities: OECD Countries' ChangingElderly Assistance Policies.*AnnualReview ofPublicHealth*. 34:397–412, doi: 10.1146/annurev-publhealth-031912-114505.

The European Centre for the Development of Vocational Training.(2010). *Skills supply and demand in Europe medium-term forecast up to 2020*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Tufan, İ. (2007). *Birinci Türkiye yaşlılık raporu*. http://www.itgevakif.com/pdfs/I.TürkiyeYaşlılıkRaporu_itufan_sicher.pdf adresinden edinilmiştir.

Tufan, İ. (2008). *Türkiye'de yaşlı bakıcısı moldovyalı kadınlar (sebebi, hedefleri-geri dönüş istekleri)*. http://www.itgevakif.com/pdfs/mak_moldavyaliKadinlar.pdf *adresinden edinilmiştir.*

Türkiye İstatistik Kurumu[TUİK]. (2012b). *Sağlık sorunları ve faaliyet güçlükleri yaşayanların işgücü durumu araştırma sonuçları, II. Dönem 2011*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13125adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK]. (2012a). *Nüfus projeksiyonları ve tahminleri*.http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39 adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK]. (2013). İstatistiklerle Yaşlılar, 2012. *Haber Bülteni, No: 13466*. www.tuik.gov.tr adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK]. (2014). *İstatistiklerle yaşlılar 2013*. Ankara: TUİK yayınları.

U.S. Department of Health and Human Services. (2001).*The characteristics of long-term care users*.Rockville: Agency for Healthcare Research and Quality.

United Nations Economic Commission for Europe [UNECE). (2010).*Towards community long-term care* (UNECE Policy Brief on Ageing No. 7).www.unece.org/pauadresindenedinilmiştir.

US Department of Labor Statistics. (2007). *Tomorrow's job; occupational outlook handbook* (2008-2009 ed.).www.bls.govadresindenedinilmiştir.

US Department of Labor Statistics. (2008). *Bureau of labor statistics, economic and employment projections: 2006-2016*. Washington, DC ,www.bls.gov/news.release/archives/ecopro_12042007.pdf adresinden edinilmiştir.

World Health Organization. (2002). *Current and future long-term care needs*. www.who.int./ncd/Long-term-careadresindenedinilmiştir.

World Health Organization. (2006). *The world health report 2006: Working together for health*. Geneva: OECD. http://www.who.int/whr/2006/en/index.htmladresindenedinilmiştir.

World Health Organization. (2012). *Dementia: A public health priority*. Geneva: World Health Organization.

Young, R. (1999). Prospectingfor new jobs to combatsocial exclusion: The example of home-care services. *European Urban and Regional Studies, 6*, 99-113.doi: 10.1177/096977649900600201

YAŞLI İSTİSMARININ ÖNLENMESİ

Dr. Serap DAŞBAŞ[*]

Yaşlılık; bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik gibi bireyin yaşam dönemlerinden sadece biridir. Ancak diğer dönemlerden bağımsız ve ayrı değil, hepsinin bir sentezidir. Beraberinde getirdiği birtakım yetersizlikler, gerilemeler, hastalıklar ve sorunlar nedeniyle yaşlılık çoğu zaman olumsuz bir dönem olarak algılanır. Oysa kişinin yaşlılıkta nasıl bir hayat yaşadığı, aslında önceki yaşam dönemlerini nasıl geçirdiği ile yakından ilişkilidir. İşte bu nedenle yaşlılık sadece yaş almakla varılan bir dönem değil, gerçekte tüm yaşamın bir özeti gibidir.

İnsanoğlu gelişim sürecinde sosyal, duygusal, maddi ve manevi pek çok sorunla karşılaşır. Bu sorunlar yaşamın bir

[*] Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi

yaşlılara daha iyi ve gelişmiş hizmetler sunulmasına amacına hizmet etmek üzere kaleme alınmıştır.

KAYNAKÇA

Acierno, R., Hernandez, M.A., Amstadter, A.B., Resnick, H.S., Steve, K.,Muzzy, W. ve Kilpatrick, D.G. (2010). Prevalence and correlates of emotional, physical, sexual, and financial abuse and potential neglect in the United States: The national elder mistreatment study. *American Journal of Public Health*, *100*(2), 292-297.

Acierno, R., Hernandez-Tejada, M., Muzzy, W. ve Steve, K. (2009). *Final report: The national elder mistreatment study*(U.S.: National Institude of Justice, Document No: 226456).https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/226456.pdf adresinden edinilmiştir.

Anetzberger, G.J., Korbin, J.E.ve Tomita, S.K. (1996). Defining elder mistreatment in four ethnic groups across two generations. *Journal of Cross-Cultural Gerontology, 11*(2),187-212.

Artan, T. (1996). *Aile içi fiziksel yaşlı istismarı*(Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul).https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Baker, M.V. ve Heitkemper, M.M. (2005). The roles of nurses on inter-professional teams to combat elder mistreatment. *Nursing Outlook, 53*(5), 253-259.

Barrett, T. (1995). *Elder abuse: Agencies' experiences and seniors' relationships* (Doctoral dissertation, Edith Cowan University).

Bennett, G. ve Kingston, P. (1993). *Elder abuse: Concepts, theories and intervention.* London: Chapman & Hall.

Biggs, S., Garcia, J., Kosberg, J.I. ve Lowenstein, A. (2003). Study of elder abuse within diverse cultures. *Journal of Elder Abuse and Neglect, 75*(3/4), 71-89.

Boldy, D., Webb, M., Horner, B., Davey, M. ve Kingsley, B. (2002). *Elder abuse in Western Australia*(Report of a Survey Conduc-

ted for The Department For Community Development – Seniors' Interests). Centre for Research into Aged Care Services: Curtin University of Technology.

Bonnie, R.J. ve Wallace, R.B. (2003).*Elder mistreatment: Abuse, neglect, and exploitation in an aging America.* Washington, DC: National Academies.

Brandl, B. (2000). *From a web of fear and isolation to a community safety net.* Madison, WI: National Clearinghouse on Abuse in Late Life.

Brandl, B., Dyer, C.B., Heisler, C.J., Otto, J.M., Steigel, L.A. ve Thomas, R.W. (2007). *Elder abuse detection and intervention. A collaborative approach.* New York: Springer Publishing Company.

Centers for Disease Control and Prevention (2013). *Understanding elder abuse fact sheet.*http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/em-factsheet-a.pdf adresinden edinilmiştir.

Condon, K.M., Dunlop, B.D., Hebert, K.S., Martinez, I.L. ve Rothman, M.B. (2000). Elder abuse: Rick factors and use of case data to improve policy and practice. *Journal of Elder Abuse and Neglect, 72*(3/4), 95-122.

Cooper, C, Livingston, G. ve Selwood, A. (2007). What is elder abuse—who decides? *International Journal of Geriatric Psychiatry, 22*(10), 1009-1012.

Daly, J.M. ve Jogerst, G. (2001). Statute definitions of elder abuse. *Journal of Elder Abuse and Neglect, 13*(4), 39-57.

Daşbaş, S. (2014, Mayıs). Elder abuse in cities. *3rd International Congress on Urban and Environmental Issues and Policies Proceeding Book* içinde (s. 24-37). Aksaray.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı*. Ankara: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın No DPT: 2741. http://ekutup.dpt.gov.tr/nufus/yaslilik/eylempla.pdf adresinden edinilmiştir.

Eisenstein, A.R. ve Gorbien, M.J. (2005). Elder abuse and neglect: An overview. *Clinics in Geriatric Medicine, 21*(2),279-292.

Ergönen, A.T., Can, İ.Ö. ve Toprak, G. (2007). Jinekoloji polikliniğine başvuran kadınlarda yaşlı istismarı. *Adli Psikiyatri Dergisi 4*(3), 13-20.

Gordon, R.M. ve Brill, D. (2001). The abuse and neglect of the elderly. *International Journal of Law and Psychiatry, 24*, 183-197.

Lachs, M. S., Williams, C. S., O'Brien, S., Pillemer, K. A. ve Charlson, M. E. (1998). The mortality of elder mistreatment. *The Journal of the American Medical Association, 280*(5), 428-432.

Lachs, M.S., Williams, C., O'Brien, S., Hurst, L., Kossack, A., Siegal, A. ve Tinetti, M.E. (1997). ED use by older victims of family violence. *Annals of Emergency Medicine, 30*(4), 448-454.

Lundy, M. ve Grossman, S.F. (2004). Elder abuse: Spouse/intimate partner abuse and family violence among elders. *Journal of Elder Abuse and Neglect, 16*(1),85-102.

Naughton, C., Drennan, J., Lyons, I., Lafferty, A., Treacy, M., Phelan, A.… Delaney, L. (2012). Elder abuse and neglect in Ireland: Results from a national prevalence survey. *Age and Ageing, 41*, 98-103.

Payne, B.K. (2002). An integrated understanding of elder abuse and neglect. *Journal of Criminal Justice, 30*(6),535-547.

Payne, B.K. (2011). *Crime & elder abuse: An integrated perspective* (3rd ed.). Springfield, IL: Charles C Thomas.

Phelan, A. (2013). *International perspectives on elder abuse.* Oxon: Routledgehttps://books.google.com.tr/ adresinden edinilmiştir.

Richardson, V.E. ve Bausch, A.F. (2006). *Gerontological practice for the 21st Century: A social work perspective.* New York, NY: Columbia University.

Wiglesworth, A., Austin, R., Corona, M., Schneider, D., Liao, S., Gibbs, L.ve Mosqueda, L. (2009). Bruising as a marker of

physical elder abuse. *Journal of the American Geriatrics Society, 57*(7), 1191-1196.

Wolf, R.S. (1988). Elder abuse: Ten year later. *Journal of the American Geriatrics Society, 36*(8), 758-762.

World Health Organization. (2008). *A global response to alder abuse and neglect: Building primary health care capacity to deal with the problem worldwide: Main report.* France: Author.

Yan, E. veTang, C. (2004). Elder abuse by caregivers: A study of prevalence and risk factors in Hong Kong Chinese families. *Journal of Family Violence, 19*(5), 269-277.

Zink, T. ve Fisher, B. S. (2006). The prevalence and incidence of intimate partner and interpersonal mistreatment in older women in primary care offices. *Journal of Elder Abuse and Neglect, 18*(1), 83-105.

4. Basım

MOTOR DİNAMİĞİ

Prof. Dr. Selim ÇETİNKAYA

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1013
Mühendislik-Teknik No.: 088
ISBN : 978-605-133-915-3
© 4. Basım, Kasım 2015

MOTOR DİNAMİĞİ
Prof. Dr. Selim ÇETİNKAYA

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetinkaya, Selim.
MOTOR DİNAMİĞİ / Selim Çetinkaya
4. Basım, VIII+204 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-915-3
1. Dinamik 2. Mekanizmalar 3. Motor Dinamiği

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Mekanik sistemlerle ilgili çalışmalarda yaygın olarak başvurulan iki aşama, tasarım ve analizdir. Analiz, tasarım işleminde kullanılan çok önemli, vazgeçilmez bir basamaktır. Motor Dinamiği işte bu amaçla ve makine dinamiğinin motorlarla ilgili analizleri içeren bölümlerinin seçilerek düzenlenmesiyle oluşturulmuştur. Kitapta esas olarak motorun temel organları olan piston, biyel ve kranktan oluşan mekanizmaya etki eden ve zamana bağlı olarak değişen hareket ve kuvvetler incelenmektedir.

Kitap, Kinematik Analiz, Kuvvet Analizi, Motor Torku ve Volan, Motorların Dengelenmesi, Titreşim Analizi ve Burulma Titreşimleri olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Açıklamaların genelinde pistonlu içten yanmalı taşıt motorları göz önünde bulundurulmuş, söz konusu mekanizmaların temel dinamik davranışları açıklanarak, öğrencilerin motoru daha iyi tanıyabilmeleri ve tasarıma yönelik ön bilgilerinin karşılanması amaçlanmıştır. Konular, fazla ayrıntıya girilmeden, özlü bir biçimde ele alınmıştır.

Kitapta, SI birimleri kullanılmış, yaygın olan sembollerin kullanılmasına da özen gösterilmiştir. Teorik olarak yapılan açıklamaların anlaşılmasını pekiştirmek amacıyla, yeterli sayıda örnek problem çözülmüş, bölümlerin sonunda da öğrencilerin çalışması için sorular ve problemler verilmiştir.

Kitap, Teknik Eğitim Fakültelerinin Otomotiv Eğitimi Anabilim Dallarında okutulmakta olan Motor Dinamiği dersi programına uygundur.

Yararlı olması dileğiyle...

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM
KİNEMATİK ANALİZİ

1.1 TASARIM VE ANALİZ 1
1.2 DÜZLEMSEL HAREKET 1
1.3 KRANK-BİYEL MEKANİZMASININ KİNEMATİĞİ 4
1.3.1 Piston Yolu 5
1.3.2 Piston Hızı 8
1.3.3 Piston İvmesi 10

2. BÖLÜM
KUVVET ANALİZİ

2.1 GİRİŞ 15
2.2 ATALET KUVVETLERİ 15
2.2.1 Atalet Kuvveti ve Atalet Momenti 16
2.2.2 Kuvvetlerin Belİrlenmesi 18
2.3 KRANK-BİYEL MEKANİZMASININ DİNAMİĞİ 19
2.4 GAZ KUVVETLERİ 20
2.5 MOTOR KUVVET ANALİZİ 21
2.6 GRAFİKSEL ÇÖZÜMLÜ SÜPERPOZİSYON YÖNTEMİ 22
2.7 DİNAMİK OLARAK EŞDEĞER KÜTLELER 27
2.7.1 Cisimlerin Kütlesel Atalet Momentlerinin Belirlenmesi 31
2.8 NOKTASAL EŞDEĞER KÜTLELER VE BİRİM VEKTÖRLERLE KUVVET ANALİZİ 36
2.8.1 Vektör Bileşenler ve Birim Vektörler 36
2.8.2 Eşdeğer Kütleler Kullanarak Kuvvet Analizi 39
2.8.3 Gerçek Güç Metodu ile Tork Hesabı 45
2.9 MOTOR BLOĞU 46

3. BÖLÜM
MOTOR TORKU VE VOLAN

3.1 ÇEVRİM BOYUNCA KRANK MİLİ TORKUNDAKİ DEĞİŞMELER 53
3.2 DÖNDÜRME KUVVETİ DİYAGRAMI 59
3.3 DÜZENSİZLİK DERECESİ VE VOLAN 61
3.4 KAM KUVVETLERİ 72
3.5 JİROSKOPİK KUVVETLER 74

4. BÖLÜM
MOTORLARIN DENGELENMESİ

4.1 SARSMA KUVVETİ 89
4.1.1 Rotorların Dengelenmesi 89

4.2 STATİK VE DİNAMİK DENGELEME ... 95
4.3 KRANK-BİYEL MEKANİZMASINA ETKİ EDEN KUVVET VE MOMENTLER ... 96
4.4 DEĞİŞİK MOTORLARIN DENGELENMESİ (ANALİTİK YÖNTEM) ... 104
4.4.1 Bir Silindirli Motor ... 104
4.4.2 Sıra Tipi İki Silindirli Motor ... 105
4.4.3 Sıra Tipi Üç Silindirli Motor ... 108
4.4.4 Sıra Tipi Dört Silindirli Motor ... 111
4.4.5 Sıra Tipi Beş Silindirli Motor ... 114
4.4.6 Sıra Tipi Altı Silindirli Motor ... 116
4.4.7 V Tipi Dört Silindirli Motor ... 118
4.4.8 V Tipi Altı Silindirli Motor ... 119
4.4.9 V Tipi Sekiz Silindirli Motor ... 124
4.4.10 Boksör Tipi Motorlar ... 128
4.5 DEĞİŞİK MOTORLARIN DENGELENMESİ (GRAFİK YÖNTEM) ... 129
4.5.1 Dönen Kütle Kuvvetlerinin Bileşkesi ... 129
4.5.2 Birinci Derece Kütle Kuvvetlerinin Bileşkesi ... 130
4.5.3 İkinci Derece Kütle Kuvvetlerinin Çözümü ... 131
4.5.4 Dönen Kütle Momentlerinin Bileşkesi ... 132
4.5.5 Birinci Derece Kütle Momentlerİnİn Bileşkesi ... 133
4.5.6 İkinci Derece Kütle Momentlerİnİn Bileşkesi ... 134

5. BÖLÜM
TİTREŞİM ANALİZİ

5.1 TİTREŞİMLER ... 143
5.2 ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER ... 149
5.5 Zorlanmış Titreşimin Genliği (BÜYÜTME FAKTÖRÜ) ... 155
5.6 Geçirgenlik ... 160
5.6.1 Hareket Geçirgenlik Oranı ... 162
SORULAR ... 163
PROBLEMLER ... 163

6. BÖLÜM
BURULMA TİTREŞİMLERİ

6.1 BURULMA TİTREŞİMLERİ ... 165
6.1.1 Mil - Volan Sisteminin Serbest Titreşimi ... 169
6.2 İKİ VOLANLI BİR SİSTEMİN SERBEST TİTREŞİMİ ... 173
6.3 ÜÇ VOLANLI BİR SİSTEMİN SERBEST TİTREŞİMİ ... 176
6.4 DÖNEN SİSTEMLERİN ZORLANMIŞ TİTREŞİMİ ... 177
6.5 DOĞAL FREKANS VE KRİTİK HIZ ... 179
EK A ... 187
EK B ... 193
KAYNAKLAR ... 197
SÖZLÜK ... 199
İNDEKS ... 201

KAYNAKLAR

1. Automotive Handbook (ADLER, U., Editor in Chief) Robert Bosch GmbH, Stuttgart, 1986.
2. BYARS, F. E. and SNYDER, R. D. “Engineering Mechanics of Deformable Bodies”. Intext Edu. Pub., New York, 1975.
3. DEUTSCHMAN, A.D., MICHELS, J.M. and WILSON, C.E. “Machine Design -Theory and Practice”. Macmillan Pub. Co. New York, 1975.
4. ERASLAN, N. ve PALAVAN, S. “Pistonlu Makinelerde Burulma Titreşimi”. M.E.B. Teknik Okulu Monografileri, Sayı 3, İstanbul, 1948.
5. FOALE, T. “Some science of balance” http://www.tonyfoale.com/Articles/ EngineBalance/ EngineBalance.pdf
6. GROHE, H. “Otto-und Dieselmotoren”. Vogel Buchverlag, Würzburg, 1992.
7. KHOVAKH, M. “Motor Vehicle Engines”. Mir Pub. Moscow, 1979.
8. KOLCHIN, A. and DEMIDOV, V. “Design of Automotive Engines”. Mir Pub. Moscow, 1984.
9. MABIE, H.H. and OCVIRK, F.W. “Mechanisms and Dynamics of Machinery”. John Wiley & Sons, New York, 1975.
10. MERIAM, J. L. “Dynamics”John Wiley & Sons, New York, 1971.
11. SABUNCU, M., “Makine Dinamiği". Birsen Yayınevi, İstanbul, 1991.
12. SEZGEN, H. “Internal Combustion Engine Design”. Baylan Matbaası, Ankara, 1975.
13. SHIGLEY, E.J. and UICKER, J.J. “Theory of machines and Mechanisms”. McGraw-Hill, Inc., New York, 1995.
14. TAYLOR, J.F. “The Internal Combustion Engine In Theory and Practice. “Vol 1 and 2. The MIT Press, Cambridge, 1977.
15. TIMOSHENKO, S. ve YOUNG, D. H. (Çev. İlhan Kayan) “Mühendislik Mekaniği”. T. C. İsanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi, Sayı 716, İstanbul, 1968.

3. Basım

MOTOR TEKNOLOJİSİ

Muzaffer Hakan Yardım

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 490
Mühendislik / Teknik No : 37
ISBN : 978-605-133-392-2
© 3. Basım, Eylül 2015

MOTOR TEKNOLOJİSİ

Muzaffer Hakan Yardım

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yardım, Muzaffer Hakan.

Motor Teknolojisi / *Muzaffer Hakan Yardım*
3. Basım, X + 408 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-392-2
1. Motor 2. Yanma 3. Silindir 4. Teknoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

3. Basım Ön Sözü

Birinci basımı Mart 2008, ikinci basımı Ekim 2012 tarihinde yapılan kitabımızın 3. Basımını istifadelerinize sunuyoruz. Kitaba ilgi gösteren, yorumları ile bizi cesaretlendiren, tüm okuyuculara teşekkür ederim.

Bu süre içerisinde, ülkemiz Mühendislik Eğitiminde de birçok değişiklikler yaşandı. Teknik Eğitim Fakülteleri yerini Teknoloji Fakültelerine bıraktı. Otomotiv Mühendisliği, Mekatronik Mühendisliği bölümleri yaygınlaştı. Ziraat Fakültesi ve Mühendislik Fakültelerinde Biyosistem Mühendisliği bölümleri açıldı. Bu bölümler mezun vermeye başladı. Mühendislik eğitimindeki bu gelişmeler, içerisinde çözüme ihtiyaç duyulan birçok sorunları da beraberinde getirmekle birlikte; ülkemize ve insanımıza yararlı olacağına inanıyorum.

Motor Teknolojisi kitabının yukarıda andığım farklı mühendislik disiplinlerinde ve MYO'larda eğitim alan öğrencilerimize, fayda sağlayacak içerikte olduğunu belirtmek istiyorum.

Kitabın 3. Basımının gerçekleşmesinde emek ve desteklerini esirgemeyen yayınevi çalışanlarımıza, bu çalışmayı yapabilecek düzeye gelmemde üzerimde hakları olan tüm hocalarıma, hayatın yükünü benimle paylaşarak hafifleten aileme çok teşekkür ediyorum. Kitabımızın tüm okuyuculara, öğrencilerimize ve kıymetli meslektaşlarıma yararlı olmasını diliyorum.

Tokat, Mayıs 2015
Muzaffer Hakan YARDIM

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

1. GİRİŞ **1**
1.1. Otomotiv Dünyasının Kronolojik Gelişimi 1
1.2. Motorların Sınıflandırılması 9
1.3. Genel Kavram ve Tanımlar 16
1.4. Termodinamik Özellikler 19
1.4.1. Termodinamik 19
1.4.2. İdeal Gazlar İçin Temel Durum Değiştirmeler 20

2. TEORİK ÇEVRİMLER **25**
2.1. Teorik Çevrimlerle İlgili Kabuller 25
2.2. Hava Standart Çevrimler 26
2.2.1. Sabit Hacim Çevrimi 26
2.2.2. Sabit Basınç Çevrimi 30
2.2.3. Sabit Basınç-Sabit Hacim (Karma, Sabate, Dual) Çevrimi 34
2.3. Hava Standart Çevrimlerin Karşılaştırılması 36
2.4. Hava Çevrimleri 38

3. GERÇEK ÇEVRİMLER **39**
3.1. İçten Yanmalı Motorların Gerçek Çevriminde Zamanlar 39
3.1.1. Emme Kursu 39
3.1.2. Sıkıştırma Kursu 40
3.1.3. Yanma ve Genişleme Kursu (Ateşleme ve İş Zamanı) 41
3.1.4. Egzoz Kursu 48
3.2. Gerçek Çevrimin Kayıpları 50
3.3 İki Zamanlı Motorların Çalışması 52
3.4. İki ve Dört Zamanlı Motorların Karşılaştırılması 53
3.5. Benzinli ve Dizel Motorlarının Karşılaştırılması 54

4. YAĞLAR ve YAKITLAR **55**
4.1 Yağlar 55
4.1.1. Yağlama 55
4.1.2. Yağlamanın Amacı 57
4.1.3. Yağların Sınıflandırılması 57
4.1.4. Yağların Özellikleri 58
4.1.5. Yağ Katıkları 62
4.2. Yakıtlar 65
4.2.1. Yakıtların Sınıflandırılması 66
4.2.2. Hidro Karbonlar 69
4.2.3. Motor Yakıtları 73

5. MOTORLARDA GÜÇ VERİM ve PERFORMANS 83
5.1. Motor Güçleri 83
5.1.1. İndike Güç 83
5.1.2 Efektif Güç 84
5.2. Motor Verimleri 93
5.3 Isı Balansı 95
5.4. Motor Performansı 98
5.4.1. Yük Karakteristikleri 99
5.4.2. Hız Karakteristikleri 99
5.4.3. Ayarlama Karakteristikleri 102

6. KRANK-BİYEL MEKANİZMASININ KİNETİĞİ 103
6.1. Piston Yolu Hesabı 103
6.2. Piston Hızı 106
6.3. Ortalama Piston Hızı 106
6.4. Piston İvmesi 107
6.5. Krank-Biyel Mekanizmasına Etki Eden Kuvvetlerin İncelenmesi 107

7. MOTORLARIN YAPISI VE MOTORU MEYDANA GETİREN ELEMANLAR 111
7.1. İçten Yanmalı Motorların Hareketsiz Parçaları 111
7.1.1. Silindir Kapağı ve Contası 111
7.1.2. Yanma Odaları 113
7.1.3. Emme ve Egzoz Manifoldları 117
7.1.4. Silindir Bloğu ve Üst Karter 120
7.1.5. Silindir Gömlekleri 121
7.1.6. Motor Yatakları 124
7.1.7. Karter 125
7.2. Hareketli Motor Parçaları 126
7.2.1. Pistonlar 126
7.2.2. Segmanlar 139
7.2.3. Piston Kolu (Biyel) 141
7.2.4. Krank Mili 148
7.2.5. Volan 153
7.2.6. Titreşim Damperi (Sönümleyici) 156
7.3. Kumanda Organları 156
7.3.1. Yapısı ve Görevleri 156
7.3.2. Supaplar, Supap Yayları ve Hesapları 158
7.3.3. Kam Mili 168
7.3.4. Dört Zamanlı Motorlarda Supap Hareketi ve Supap Ayar Diyagramı 171
7.3.5. Zaman Ayar Düzenekleri 174

8. BATARYALAR 179
8.1. Tanım ve Görevleri 179
8.2. Çalışma Prensibi 179
8.3. Batarya Çeşitleri 180
8.4. Bataryalarda Kapasite ve Verim 184

9. ATEŞLEME DONANIMI 187
9.1. 12 Voltluk Bataryalı Klasik Ateşleme Sistemleri 187
9.2. Manyetolu Ateşleme Donanımı 199
9.3. Elektronik Ateşleme Sistemleri 201
9.3.1 Elektronik Ateşleme Sistemlerinin Çeşitleri 202
9.3.2 Manyetik Kumandalı Elektronik Ateşleme Sistemi 203
9.4. Bujiler 204
9.4.1 Bujilerin Sınıflandırılması 206

10. MARŞ DONANIMI 209
10.1. Marş motorları 211
10.1.1. Marş Motorlarının Çalışması ve Yapısı 211
10.1.2. Marş Motoru Çeşitleri 215
10.2. Marş Motorlarına Ait Hesaplamalar 223

11. ŞARJ DONANIMI 225
11.1. Alternatörlü Şarj Sistemleri 225
11.2. Regülatörler 228

12. SOĞUTMA DONANIMI 231
12.1. Motorların Hava ile Soğutulması 231
12.2. Motorların Su ile Soğutulması 232
12.3. Soğutma Sistemi Hesapları 239

13. YAKIT DONANIMI 241
13.1. Buji ile Ateşlemeli Motorların Yakıt Donanımı 241
13.1.1. Karbüratörlü Yakıt Sistemi 241
13.1.2. Enjeksiyonlu Yakıt Sistemleri 261
13.2. Sıkıştırma ile Ateşlemeli Motorların (S.A.M.) Yakıt Donanımı 277
13.2.1 Yakıt Depoları 278
13.2.2 Besleme Pompaları 278
13.2.3. Yakıt Filtreleri 282
13.2.4 Yakıt Enjeksiyon Pompaları 284
13.2.5. Enjektörler 301
13.2.6. SAM'larda Püskürtülen Yakıt Miktarı ve Püskürtme Süresi 304

14. YAĞLAMA DONANIMI 311
14.1. Çarpma Yağlama Sistemi 312
14.2. Çarpma-Basınçlı Tipi Yağlama 313
14.3. Tam Basınçlı Yağlama Sistemi 313
14. 5. Karter Havalandırma Düzeneği 322
14.6. Yağ Pompasına İlişkin Hesaplar 324

15. GAZ TÜRBİNLERİ 325
15.1. Gaz Türbinlerinin Sınıflandırılması 326
15.2. Sabit Basınç Gaz Türbinleri 327
15.3. Sabit Hacim Gaz Türbinleri 330
15.4. Gaz Türbinlerinin Yapısı ve Çalışması 332

15.5. Otomobillerde Gaz Türbini Uygulamaları 336
15.6. Gaz Türbinlerinin Avantaj ve Dezavantajları..... 337
KAYNAKÇA 339
TERİMLER SÖZLÜĞÜ 343
DİZİN 405

KAYNAKÇA

1. ALTIN, RECEP. “Ham Soya Yağı ve Saf Metil Ester Yakıtlarının Dizel Motorunda Sabit Devirlerde Kullanılarak Motor Performansının ve Emisyon Değerlerinin Belirlenmesi.” Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 3-4 Karabük, 1999
2. ALTIPARMAK, DURAN. “Bir Dizel Motorunda Setan Sayısının Motor Performansına Etkilerinin Deneysel Olarak İncelenmesi.” G. Ü. Fen Bil. Enst. Dergisi 14 (1) Ankara,1997
3. ANONİM., Dodge-Fargo Onarım Kataloğu USA
4. ANONİM. Mercedes MB-Trac Atelye Tamir Kataloğu C 1-2 Ankara
5. ANONİM., Renault Onarım Kataloğu Bursa
6. ANONİM., Tümosan Onarım Kataloğu, Konya
7. ANONİM., Türk Traktör Onarım Kataloğu, Ankara
8. ANONİM., Universal Traktör Onarım Kataloğu, Romanya
9. ANONİM., “Yakıtlar ve Yağlar” Petrol Ofisi A. Ş. Ankara, 1980
10. ASLAN, RIDVAN., Ali SÜRMEN. “Otomotiv Elektroniği.” Aktüel Basım Yayım İstanbul, 2004
11. BALCI, MUSTAFA, “Aşırı Doldurma ”Teknik eğitim Vakfı Yayın No 6. Ankara, 1994
12. BESINGER, W. D. “ Motor Konstrüksiyonu C I-II”. Güven Kitapevi. Ankara, 1974
13. BAYINDIR, HASAN., H. S. YÜCESU. “Etonol-Benzin Karışımları ve Sıkıştırma Oranının Motor Performansına Etkisi”. Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 1-2 Karabük, 1999
14. BİLGİNPERK, HÜSEYİN., “Dizel Motorları”. MEB Bakanlığı Yayınları 21. Ankara, 1978
15. BORAT, OĞUZ., MUSTAFA BALCI, ALİ SÜRMEN. “İçten Yanmalı Motorlar C-1 Teknik Eğitim Vakfı Yayınları 2. Ankara, 1992
16. BORAT, OĞUZ., MUSTAFA BALCI, ALİ SÜRMEN. “Hava Kirlenmesi ve Kontrol Tekniği”. Teknik Eğitim Vakfı Yayınları 3. Ankara, 1992
17. BORAT, OĞUZ., MUSTAFA BALCI, ALİ SÜRMEN. “Yanma (Aerotermokimya) Bilgisi”. Teknik Eğitim Vakfı Yayınları 4. Ankara, 1992
18. CROUSE, W. H. “Otomobil Motorları C. I-II”. E. T. Y. Ö. O. Yayınları Ankara,1970
19. ÇETİNKAYA, SELİM. “Motor Dinamiği”. Nobel Basın Yayın Dağıtım. Ankara,1999
20. ÇETİNKAYA, SELİM. “Termodinamik”. Nobel Basın Yayın Dağıtım. Ankara,1999
21. ÇETİNKAYA, SELİM. “Gaz Türbinleri”. Nobel Basın Yayın Dağıtım. Ankara,1999

22. ÇETİNKAYA, SELİM. " Taşıt Mekaniği". Nobel Basın Yayın Dağıtım. Ankara,1999
23. ÇETİNKAYA, SELİM. "Yakıt Pillerinin Otomotiv Güç Kaynağı Olarak Kullanılabilme Potansiyeli". Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 3-4 Karabük, 1999
24. ÇINAR, CAN., M. SAHİR SALMAN. "Emme Supabı Zamanlamasının Motor Performansına Etkileri". Politeknik Dergisi CI, Ankara, 1998
25. DEMİREL, NECDET., "Oto Elektrik Teknolojisi C 1 -2. M. E. B. Mesleki ve Teknik Öğretim Yayınları Ankara, 1971
26. DEMİRTAŞ, HAMİT. "Termik Motorlar". A. Ü. Ziraat Fak. Yayınları No 416. Ankara, 1970
27. DİNLER, NUREDDİN, NURİ YÜCEL. "Benzinli Bir Motorun LPG ile Çalışacak Şekilde Dönüşümünde Ateşleme Avansının Etkisi" LPG Otogaz Dönüşüm Sempozyumu Bildiri Kitabı. İstanbul, 2000
28. EMİROĞLU, İLYAS. "Benzin Motor Meslek Teknolojisi". E. T. Ö. O. Yayını Ankara, 1973
29. ERDİLLER, BİLGE., KEMAL ERŞAN., " Dizel Motorunda Biogaz Kullanımı ve Motor Performansına Etkisi". Tarım Makineleri Bilimi ve Teknoloji Dergisi. Sayı 1 Sayfa 24-26 Ankara, 1988
30. GROHE, H.(Çev: BATTAL KUŞHAN)., "Otto ve Dizel Motorları". Bilim Teknik Yayınevi. İstanbul, 1999
31. HANİ, İBRAHİM., "Madeni Yağlar ve Petrol Ofisi Ürünleri". Petrol ofisi A. Ş. Yayınları. İstanbul, 2002
32. IŞIKSOLUĞU, M. ALİ., "Motor Yenileştirme". MEB Yayınları. İstanbul, 1984
33. IŞIKSOLUĞU, M. ALİ., "Benzin Motorlarında Yakıt Püskürtme Sistemleri". Atlas Yayın Dağıtım. İstanbul, 2001
34. İÇİNGÜR, YAKUP., M. SAHİR SALMAN., "İçten Yanmalı Motorlarda Yanma Hızının Motor Performansı ve Egzoz Emisyonlarına Etkisi". II. Yanma ve Hava Kirliliği Sempozyumu. Anadolu Üniversitesi Eskişehir 27-29 Eylül 1993
35. İÇİNGÜR, YAKUP., MUSTAFA BALCI, İSMET ÇELİKTEN., " Dizel Motorlarında İşletme Parametrelerinin Motor Performansı ve Egzoz Emisyonlarına Etkisinin Deneysel Olarak İncelenmesi". I. Ulusal Ulaşım Sempozyumu İ. T. Ü. İstanbul, 6-7 Mayıs 1996
36. JENSEN, LOUIS E., "Fizik ve Otomobil". Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları No 26. Ankara, 1970
37. KADAYIFÇILAR, SÜLEYMAN., "Motor Yakıtları ve Yağlar". A. Ü. Ziraat Fak. Yayın No 416. Ankara, 1966
38. KARAMAN, İSMET., ÖMER YURT., "İçten Yanmalı Motorlar ve Gaz Türbinleri". M. E. B Yayınları No 2492 Ankara, 1992
39. KAHRAMAN, NAZİF. S. ORHAN AKANSU, BİLGE AKBAYRAK. "İçten Yanmalı Motorlarda Alternatif Yakıt Olarak Hidrojen Kullanılması.". Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Enerji Yönetimi Sempozyumu. Kayseri, 3-4 Haziran 2005
40. KAYA, ORHAN., "Motor Ayarları ve Bakımı". Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları No 46 Ankara, 1980

41. KOCA, ATİLLA., A. OSMAN EMİROĞLU. "Benzinli Motorun Uzaktan Kumanda ile Çalıştırılması ve Kontrollerini Gerçekleştiren Cihazın Devre Tasarımı ve İmalatı" Politeknik Dergisi C 8 Sayı 3. Ankara, 2003
42. KOCATÜRK, MESUT., M. SAHİR SALMAN., "Otomobil Klima Sisteminde Fan Devri ve Giriş Havası Sıcaklığının Performansa Etkisinin Deneysel Olarak İncelenmesi". Politeknik Dergisi C 9 Sayı 1. Ankara, 2006
43. KURULAY, N. SEFA., ATİLLA YEŞİL. "LPG'nin Otto Motorlarında Alternatif Yakıt Olarak Kullanılması Halinde Egzoz Gaz Emisyon Değerlerinin İrdelenmesi". LPG Otogaz Dönüşüm Sempozyumu Bildiri Kitabı İstanbul, 2000
44. KURULAY, KÖKSAL. METİN GÜMÜŞ. A. KORHAN BİNARK., "Kullanılmış Kızartma Yağlarından Elde Edilen Biyomotorinin Dizel Motorlarında Uygulanması". Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Enerji Yönetimi Sempozyumu. Kayseri, 3-4 Haziran 2005
45. NEWTON, K., W. STEADS. T. K. GARRET., "The Motor Vehicle". London, 1978
46. ORAL, ERDAL., VELİ ÇELİK., "Hidrojen ve Yakıt Pillerinin Taşıtlarda Kullanımı" Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Enerji Yönetimi Sempozyumu. Kayseri, 3-4 Haziran 2005.
47. ORGA, İBRAHİM. OKTAY ORGA "Oto Elektriği C 1-2". Orga Yayınları. İstanbul
48. ÖĞÜT, HÜSEYİN ve ARKADAŞLARI. "Türkiye Şartlarında Biyodizelin Ticarileştirilmesine Ait Sorunlar ve Çözüm Önerileri". Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Enerji Yönetimi Sempozyumu. Kayseri, 3-4 Haziran 2005
49. ÖZTÜRK, MUSTAFA. "Hayvan Gübresinden Biogaz Üretimi". Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, 2005
50. ÖZ, İ. HAKKI., OĞUZ BORAT, ALİ SÜRMEN., "İçten Yanmalı Motorlar". Birsen Yayınevi. İstanbul, 2003
51. ÖZ, İ. HAKKI., "Motorlar". C 1-2. Birsen Kitapevi Yayınları. İstanbul, 1962
52. ÖZDAMAR, İBRAHİM., BİLAL YELKEN. "Benzin Motorları". M. E. B. Yayınları No 308. Ankara, 1984
53. ÖZTUNA, MAHMUT., ALİ ÖZTUNA., "Motor Teknolojisi". Gül Yayınevi. Ankara, 1976
54. SALMAN, M. SAHİR., "Buji ile Ateşlemeli Motorlarda Yanma Hızı ve Egzoz Emisyonuna Etki Eden Parametrelerin Deneysel Analizi". Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 1-2 Karabük, 1999
55. SALMAN, M. SAHİR., "Çeşitli Yağ Katıklarının Yağ Viskozitesi ve Motor Sürtünme Momentine Etkiler.". Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 1-2 Karabük, 1999
56. SALMAN, M. SAHİR ve ARKADAŞLARI., "Oto Elektrik Elektroniği" M. E. B. Yayınları No 3450. İstanbul, 2000
57. SALMAN, M. SAHİR ve ARKADAŞLARI., "Bir Dizel Motorunda Egzoz Gazları, Soğutma Suyu ve Sürtünmeler Yoluyla Kaybedilen Isı Enerjisinin Belirlenmesi". Politeknik Dergisi C5 Sayı 3 Sayfa 233-236 Ankara, 2002
58. SAFGÖNÜL, BEHÇET ve ARKADAŞLARI., "İçten Yanmalı Motorlar". Birsen Yayınevi. İstanbul, 1995

59. SARAL, AHMET., "Termik Motorlar". A. Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları 1236 Ankara, 1992
60. SEZGEN, HASAN., "Internal Combustion Engine Desing". Baylan Matbaası. Ankara, 1975
61. STAUDT, W., "Motorlu Taşıt Tekniği". M. E. B. Yayınları No 2921. Ankara, 2001
62. TAYLOR, C. F., "The İnternal Combustion Engine İn Theory and Practice" Vol 1 and 2 The M. I. T. Pres, Cambridge, 1977
63. TEKGÜRLER, MEHMET., "Motorlu Araç Teknolojisi". Mobil Oil Türk A. Ş. İstanbul, 1991
64. TEKİN, MEHMET., İSMET ÇEVİK., "Hidrojenin İçten Yanmalı Motorlarda Kullanımı". V. Otomotiv ve Yan Sanayi Sempozyumu Bildiri Kitabı. Bursa, 1997
65. TEKİN, NİHAT., "Gemi Diesel Motorları C1". Yıldız Üniversitesi Yayınları No 245. İstanbul, 1992
66. TOPGÜL, TOLGA., H. SERDAR YÜCESU, MELİH OKUR., "Buji ile Ateşlemeli Bir Motorda Çalışma Parametrelerinin Egzoz Emisyonlarına Etkilerinin Deneysel Olarak İncelenmesi". Politeknik Dergisi C 8 Sayı 1. Ankara, 2005
67. TURGUT, NİHAT., "Termik Motorlar". Atatürk Üniversitesi Zir. Fak. Yayınları No 130. Erzurum, 1991
68. UYAREL, ALİ YÜCEL., KEMAL ERŞAN., "İçten Yanmalı Motorlarda Biogaz Kullanımı ve Motor Performansına Etkisi". G. Ü. T. E. F. Dergisi C 1 Sayı 1. Ankara, 1987
69. UYAREL, ALİ YÜCEL., KEMAL ERŞAN., "Pilot Dizel Yakıtı Ateşlemeli Biogaz Motorunun Denenmesi". 6. Ulusal Isı Bilim ve Teknoloji Kongresi ODTÜ. Ankara, 1987
70. YALÇINTEPE, M. RECAİ., " Dizel Motorlarında Yakıt Sistemi Elemanları" E. T. Y. Ö. O. Matbaası. Ankara, 1976
71. YARDIM, M. HAKAN., "Araçların Kışa Hazırlanması". Teknik Gelişim Dergisi Yıl 2 Sayı 6. Ankara, 1994
72. YARDIM, M. HAKAN., "Dizel Yakıt Isıtıcıları". Teknik Gelişim Dergisi Yıl 2 Sayı 8 Ankara, 1994
73. YARDIM, M. HAKAN., "Benzin Püskürtme Sistemleri". Teknik Gelişim Dergisi Yıl1 Sayı 5. Ankara, 1993
74. YOLAÇAN, FİKRET., "Otomobil Motorlarında Yakıt Sistemleri". G. Ü. T. E. F. Ankara, 1991
75. YOLAÇAN, FİKRET., "Otomobil Ateşleme Sistemleri". G. Ü. T. E. F. Ankara, 1991
76. YURDAGÜL, ERDAL., ve ARKADAŞLAR. "Mekatronik Donanımlı İçten Yanmalı Benzinli Motorların Performans Değerlendirmesi İçin Yazılım ve Donanım Sisteminin Tasarımı". Politeknik Dergisi C 8 Sayı 1. Anakara, 2005
77. YÜCEL, Nuri., NUREDDİN DİNLER., "LPG Dönüşümü Yapılan Bir Motorda Katalitik Konvertörün Motor Performansına ve Egzoz emisyonlarına Etkisi". LPG Otogaz Sempozyumu Bildiri Kitabı. İstanbul, 2000

İNOVASYON YÖNETİMİ VE AR-GE

Dr. Didem ENGİNOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1287
İktisat / Ekonomi No.: 126
ISBN : 978-605-320-192-2
© 1. Basım, Eylül 2015

İNOVASYON YÖNETİMİ VE AR-GE

Dr. Didem ENGİNOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Enginoğlu, Didem.

İnovasyon Yönetimi ve AR-GE / *Didem Enginoğlu*
1. Basım, X + 140 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-192-2
1. İnovasyon (Yenilik) 2. İnovasyon Stratejileri 3. İnovasyon Modelleri
4. İnovasyon Yönetimi 5. Araştırma ve Geliştirme (AR-GE)

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günümüz rekabet koşullarını şekillendiren üç önemli güç; küreselleşme, teknoloji ve inovasyondur. Küreselleşme, dünya çapında bir rekabet ortamına yol açtığı için işletmeler ürün/hizmet üretimi, AR-GE, organizasyonel yapı ve yönetim alanlarında değişiklik yapmak zorunda kalmaktadırlar. İşletmelerin ürün/hizmet üretimi, AR-GE, örgütsel yapı ve yönetim alanlarında değişiklik yapmak için kullandıkları bilgi ve yöntemler bütünü olan teknoloji ise inovasyonu beraberinde getirmektedir. Bu üç gücün egemen olduğu rekabet koşullarında, işletmelerin rakipleri sadece faaliyet gösterdikleri sektördeki diğer işletmeler değil aynı zamanda birlikte iş yaptığı tedarikçiler ve müşterileridir. Bu yüzden, işletmelerin rakiplerinden üstün olmak ve varlıklarını sürdürebilmek için uyguladıkları düşük fiyat ve yüksek kalite anlayışı artık geçersiz hâle gelmiştir. İşletmeler yoğun rekabet ortamında mevcut ürün/hizmetlerini ve iş yapma tarzlarını farklılaştırmak ya da yeni ürün/hizmet ve iş yapma tarzları geliştirmek zorundadırlar. İnovasyon, bir işletmeye rekabet üstünlüğü kazandıran yeni ürün/hizmet ya da iş yapma tarzıdır.

1940'lı yıllardan başlayarak rekabet üstünlüğü sağlamada yaşanan değişimler incelendiğinde işletmelerin; 1940'lar, 1950'ler; üretim üstünlüğü ile rekabet, 1960'lar, 1970'ler; maliyet üstünlüğü ile rekabet, 1980'ler; kalite üstünlüğü ile rekabet, 1990'lar; hız üstünlüğü ile rekabet, 2000'li yıllarda ise inovasyon üstünlüğü ile rekabet sağladıkları görülmektedir.

Gelenekselleşmiş temel üretim faktörleri yerini bilgiye bırakmaktadır. İşletmeler sermayeden çok, bilgi yoğun hâle gelmektedir. İşletmelerin rekabet üstünlüğü kazanmaları fark yaratacak bilgiye sahip olmalarına bağlıdır. İnovasyon sürecinde önemli bir fonksiyon olan AR-GE, bilgiyi somut ürün/hizmet ve süreçlere dönüştürmektedir. AR-GE'nin inovasyon sürecindeki rolü tartışılmazdır. İnovasyon ve AR-GE kavramları birbirleriyle içi içe geçmiş durumdadır. Günümüzde AR-GE açık bir sistem olarak çalışmaktadır. AR-GE hem işletme içerisindeki satış, pazarlama, finans, üretim gibi dahili bilgi kaynaklarıyla hem de işletme dışındaki müşteriler, tedarikçiler,

üniversiteler ve devlet gibi harici bilgi kaynaklarıyla entegre olarak bilgi üretmektedir. AR-GE tarafından üretilen bilgi, işletme içerisinde transfer edilerek inovasyon sürecine yansımaktadır. Bilgi, inovasyon süreci için çok önemlidir ve yeni ürün/hizmet, süreç ve sistemlerin temel girdisidir. AR-GE inovasyon sürecinde başarı için kritik faktördür.

İnovasyon giderek işletmelerin ayrılmaz bir fonksiyonu hâline gelmektedir. Bilgi inovasyonun en temel bileşenidir. Hem açık hem de örtülü bilgi inovasyon sürecinin başarısında kritik bir öneme sahiptir. Teknolojiyi işleme fonksiyonu olarak AR-GE inovasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Rekabetçi avantajın önemli bir kaynağı olarak AR-GE, inovasyon yönetiminden ayrı düşünülemez. İşletmeler AR-GE yetenekleri ile sahip oldukları yeni bilgileri inovasyona dönüştürdükleri takdirde rekabet üstünlüğü kazanmaktadırlar. Rekabetin giderek arttığı ve ilerleme olanaklarının azaldığı bir çevrede inovasyonun işletmelere faaliyet gösterdikleri sektörde yer bulma ve bu yeri sağlamlaştırma olanağı sunması; alana yönelik katkıyı daha belirgin ve önemli hâle getirmektedir. Bu amaçla, rekabetin yönetilmesi gereken bir boyutu olarak *inovasyon* kavramının çeşitli yönleriyle incelenmesi ve AR-GE'nin inovasyon yönetim sürecine olan katkısı bu çalışmanın temel inceleme alanını oluşturmaktadır.

Başka bir ifadeyle, inovasyon yönetimi ve AR-GE'nin hızla değişen ve rekabetçi bir çevrede işletmelere üstünlük sağlayacağı konusundaki yönelik düşünceler ve araştırmalar, kitabın hareket noktasını oluşturmuş; Türkçe literatürdeki gerek teorik gerekse uygulamaya yönelik boşluğun doldurulmasına katkı sağlanması ve gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalara ışık tutulması amaçlanmıştır.

Öncelikle bu konuda çalışma yapmam için beni teşvik eden, akademik ortama adım attığım ilk günden itibaren kendisi ile çalışmaktan büyük onur duyduğum ve benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Gönül Budak'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, varlığımı borçlu olduğum, her zaman yanımda olarak beni destekleyen canım aileme ve sonsuz bir sevgiyle hayatı paylaştığım sevgili eşim Ozan'a teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Eylül 2015, İzmir
Dr. Didem ENGİNOĞLU

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: İNOVASYON: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE 1
1.1. İNOVASYON KAVRAMI 1
1.1.1. İnovasyonun Tanımı ve İnovasyon ile İlişkili Kavramlar 4
1.1.1.1. Yaratıcılık 9
1.1.1.2. Buluş 11
1.1.1.3. Girişimcilik 12
1.1.1.4. İnovatiflik 13
1.2. İNOVASYON KAYNAKLARI 15

Bölüm 2: İNOVASYON TÜRLERİ 19
2.1. İnovasyon Türleri 19
2.1.1. Radikal ve Kademeli İnovasyon 19
2.1.2. Ürün İnovasyonu 21
2.1.3. Tasarıma Dayalı İnovasyon 21
2.1.4. Süreç İnovasyonu 23
2.1.5. Pazarlama İnovasyonu 24
2.1.6. Organizasyonel İnovasyon 25
2.1.7. Modüler/Mimari İnovasyon 26
2.1.8. Teknolojik İnovasyon 27
2.1.9. Yıkıcı (Bozucu) İnovasyon 28
2.1.10. Stratejik İnovasyon 29
2.1.11. Yönetim İnovasyonu 31
2.1.12. Kapalı İnovasyon/Açık İnovasyon 32
2.1.13. Sosyal İnovasyon 32
2.1.14. İş Modeli İnovasyonu 33

Bölüm 3: İNOVASYON STRATEJİLERİ 35
3.1. İNOVASYON STRATEJİLERİ 35
3.1.1. Mavi Okyanus İnovasyon Stratejisi 36
3.1.2. Saldırgan Strateji 37
3.1.3. Savunmaya Yönelik Strateji 38
3.1.4. Taklitçi ve Bağımlı Stratejiler 39

3.1.5. Geleneksel Strateji....40
3.1.6. Farklılaştırma Stratejisi....40

Bölüm 4: İNOVASYON MODELLERİ 41
4.1. İNOVASYON MODELLERİ 41
4.1.1. Kara Kutu Modeli....41
4.1.2. Rothwell'in Beş Jenerasyon İnovasyon Modelleri....42
4.1.2.1. Birinci Jenerasyon: Teknoloji Odaklı İnovasyon Modeli....42
4.1.2.2. İkinci Jenerasyon: Pazar Odaklı İnovasyon Modeli....43
4.1.2.3. Üçüncü Jenerasyon: İnteraktif İnovasyon Modeli....44
4.1.2.4. Dördüncü Jenerasyon: Bütünleşik İnovasyon Modeli....44
4.1.2.5. Beşinci Jenerasyon: Sistem Entegrasyonu ve Ağ Modeli....45
4.1.3. Dinamik İnovasyon Modeli....47
4.1.4. Teknoloji Yaşam Döngüsü Modeli....48
4.1.5. Kapalı İnovasyon Modeli....49
4.1.6. Açık İnovasyon Modeli....50
4.1.7. S Eğrisi Modeli....52
4.1.8. İnovasyonun Difüzyonu (Yayılımı) Modeli....53
4.1.9. Üçlü Sarmal İnovasyon Modeli....56

Bölüm 5: İNOVASYON SİSTEMLERİ 59
5.1. İNOVASYON SİSTEMLERİ 59
5.1.1. Ulusal İnovasyon Sitemi....60
5.1.2. Bölgesel İnovasyon Sistemi....64
5.1.3. Sektörel İnovasyon Sistemi....66

Bölüm 6: İNOVASYON SÜRECİNDE AR-GE KULLANIMI 69
6.1. AR-GE KAVRAMI 69
6.1.1. AR-GE'nin Tanımı ve AR-GE ile İlişkili Kavramlar....71
6.1.1.1. Patent....73
6.1.1.2. Faydalı Model....75
6.1.1.3. Teknoloji....76
6.2. AR-GE SÜRECİ 77
6.3. AR-GE'NİN GELİŞİMİ 80
6.4. AR-GE KAYNAKLARI 85
6.4.1. Dahili AR-GE Kaynakları....86
6.4.2. Harici AR-GE Kaynakları....87
6.4.2.1. Tedarikçiler....87
6.4.2.2. İş Ortakları....88

6.4.2.3. Üniversiteler 88
6.4.2.4. Kamu 89
6.4.2.5. Harici Laboratuvarlar 90
6.5. AR-GE YATIRIMLARI 91
6.6. AR-GE MERKEZLERİ 95

KAYNAKÇA 99

EKLER 107

KAYNAKÇA

Afuah, A. (2003). *Innovation Management: Strategies, Implementation and Profits*. Oxford University Press.

Amabile, T. M. (1996). *Creativiy and Innovation in Organizations*. http://hbr.org/product/creativity-and-innovation-in-organizations/an/396239-PDF-ENG (05.01.2013).

Avcı, M. (2007). *Yenilikçi Teknolojik Gelişme Göstergesi Olarak Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye İmalat Sanayi Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, G. (2009). Pazar Konumuna Göre Pazarlama Stratejileri. *Pazarlama Stratejileri: Yönetsel Bir Yaklaşım* (283-300). Editörler: Ömer Torlak ve Remzi Altunışık. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Aydoğuş, O., Türkcan, B., Çalışkan, E. ve Koporlu, B. S. (2009). *Kriz Teorileri:Kondratieff, Schumpeter ve Wallerstein*.http://iibf.ege.edu.tr/economics/papers/wp09-01.pdf, (26.01.2013).

Aygen, S. (2006). *İşletmelerde Yenilik Yönetimi Sürecinde Örgüt Yapılarında ve Hizmet Tasarımlarında Yaşanan Dönüşümler: Antalya İli Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Ampirik Bir Araştırma ve Hizmet Tasarımı Önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayhan, A. (2002). Dünden Bugüne Türkiye'de Bilim, Teknoloji Ve Geleceğin Teknolojileri. İstanbul: Güriş Yyaınevi.

Barker, A. (2002). *Yenilikçiliğin Simyası*. Çev. Ahmet Kardam. İstanbul: Mess Yayınları.

Barutçugil, İ. (2009). *Arge Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Bower, J., Christensen, C. M. (2010) . Bozucu Teknolojiler: Dalgayı Yakalamak. *Harvard Business Review-İş Modeli İnovasyonu* (29-54). Çev. İlker Gülfidan. İstanbul: Mess Yayınları.

Budak, G. (1998). *Yenilikçi Yönetim Yaratıcı Birey*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Budak, G. ve Budak, G. (2004). *İşletme Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları.

Byron, K. (2002). Yenilik Yapma Çevrimleri. *Yenilikçiliğin Simyası* (145-160). Çev. Ahmet Kardam. İstanbul: Mess Yayınları.

Capital Online (01 Aralık 2006). *İnovasyon Mitleri*. http://www.capital.com.tr/inovasyon-sharp8220mitsharp8221leri-haberler/19289.aspx (11.09.2013).

Carneiro, A. (2000). How Does Knowledge Management Influence Innovation And Competitiveness?*Journal of Knowledge Management*. 4(2): 87-98.

Chesbrough, H. (2003). *Open Innovation: The New Imperative For Creating and Profiting From Technology*. USA: Harvard Business School Publishing Corporation.

Christensen, C. M. (2000). *The Innovator's Dilemma*. New York: HarperCollins Publishers.

Çalgüner, A. (2010). *Teknokent'lerde Yer Alan Firmalar Örnekleminde, Türkiye'de Tasarım Desteği İçeriğinin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Önerisi*.

Çavuş, M. F. (2006). *İşletmelerde Personel Güçlendirme Uygulamalarının Örgütsel Yaratıcılık ve Yenilikçiliğe Etkileri Üzerine İmalat Sanayiinde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çubukçu, A. (2011). *Bir Açık İnovasyon Aracının Sistematik Tasarımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Damanpour, F. ve Gopalakrishnan, S. (1998). Theories of Organizational Structure and Innovation Adoption The Role of Environmental Change. *Journal of Engineering and Technology Management*. 15(1): 1-24.

Darroch, J. (2003). Developing A Measure Of Knowledge Management Behaviors And Practices. *Journal Of Knowledge Management*. 7(5): 41-54.

Darroch, J. (2005). Knowledge Management, Innovation And Firm Performance. *Journal Of Knowledge Management*. 9(3): 101-115.

Darroch, J. ve McNaughton, R. (2002). Examining The Link Between Knowledge Management Practices And Types Of Innovation. *Journal Of Intellectual Capital*. 3(3): 210-222.

Drucker, P. (2000). *21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları*. Çev. İrfan Bahçıvangil ve Gülenay Gorbon. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Drucker, P. (2003). Yenilikçilik Disiplini. *Harvard Business Review/Yenilikçilik* (119-134). Çev. Ahmet Kardam. İstanbul: Mess Yayınları.

Drucker, P. (2010). *Büyük Değişimler Çağında Yönetim*. Çev. Zülfü Dicleli. İstanbul: Optimist Yayınları.

Durna, U. (2002). *Yenilik Yönetimi.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) (2006). *Oslo Kılavuzu/Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması İçin İlkeler* http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/kilavuzlar/Oslo_3_TR.pdf28.07.2013.

Elçi, Ş. *Ar-Ge, Teknoloji Yönetimi ve İnovasyon Yönetimi*. http://www. focusinnovation.net/inovasyon/ar-ge,-teknoloji-yoenetimi-ve-inovasyon-yoenetimi.aspx (11.09.2012).

Elçi, Ş. *İnovasyon: Nedir, Ne Değildir?* http://www.focusinnovation.net/ inovasyon/inovasyon-nedir,-ne-de%C4%9Fildir.aspx (11.09.2012).

Elçi, Ş., Karataylı, İ. ve Karaata, S. (2008).*Bölgesel İnovasyon Merkezleri: Türkiye için Bir Model Önerisi* (Yayın No. TÜSİAD-T/2008-12/477). http://www.utikad.org.tr/db/files/TUSIAD%20Bolgesel%20Inovasyon%20Merkezleri.pdf(27.07.2012).

Enkel, E., Gassmann, O. ve Chesbrough, H. (2009). Open R&D and Open Innovation: Exploring the Phenomenon. *R&D Management*. 39(4): 311-316.

Foster, R. (1986). *Innovation: The attacker's Advantage*. New York: Summit Books.

Freeman, C. ve Soete, L. (2004). *Yenilik İktisadı*. Çev. Ergun Türkcan. Ankara: Tübitak Yayınları.

Gassmann, O. ve Enkel, E. Towards a Theory of Open Innovation: Three Core Process Archetypes. 2004. - R&D Management Conference (RADMA). Lisabon, Portugal.

Gopalakrishnan, S. ve Damanpour, F. (1997). A Review of Innovation Research in Economics, Sociology and Technology Management. *Omega-The International Journal of Management Science*. 25(1): 15-28.

Gopalakrishnan, S. ve Damanpour, F. (2000). The Impact of Organizational Context of Innovation Adoption in Commercial Banks.*IEEE Transactions on Engineering Management*. 47(1): 14-25.

Gundling, E. (2002). *Yeniliğin 3M Yolu*. Çev. Oya Gürbahçe. Ankara: Academyplus Yayınevi.

Henderson, R. M. ve Clark, K. B. (1990). Architectural Innovation: The Reconfiguration Of Existing Product Technologies And The Failure Of Establish Firms. *Administrative Science Quarterly*. 35(1990): 9-30.

Hobday, M. (2005). Firm-level Innovation Models: Perspectives on Research in Developed and Developing Countries. *Technology Analysis & Strategic Management*. 17(2): 121-146.

Hobikoğlu, E. (2009). *Yeni Ekonomide İnovasyon ve Sürdürülebilir Rekabetin Yarattığı Katma Değerin Bilgi Toplumunda Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.Kale, E. (2010). *Konaklama İşletmelerinde Örgüt İçi Faktörlerin Yenilik ve YaratıcılıkPerformansına Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Iraz, R. (2010). *Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve Kobiler*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Işık, C. ve Keskin, G. (2013). Bilgi Ekonomilerinde Rekabet Üstünlüğü Oluşturulması Açısından İnovasyonun Önemi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.* 27(1): 41-57.

Işık, N. Ve Kılınç, E. (2012). İnovasyon Sistemi Yaklaşımı ve İnovasyonUN Coğrafyası: Türkiye Örneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi.* 7 (1): 169-198.

İrmiş, A. ve Özdemir, L. (2011). Girişimcilik ve Yenilik İlişkisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 9(1): 135-161.

İşcan, Ö. F. ve Karabey, C. N. (2007). Örgüt İklimi ile Yeniliğe Destek Algısı Arasındaki İlişki. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6(2): 180-193.

Kalça, A. Ve Atasoy, Y. (2008). Ekonomik Büyüme Aracı Olarak Bilgi Yayılımları ve İnovasyon. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*. 3(2): 95-110.

Karaata, E. S. (2012). *İnovasyonun Ölçümünde Yeni Arayışlar*. http://ref.sabanciuniv.edu/sites/ref.sabanciuniv.edu/files/skaraata_rapor.pdf (27.07.2012).

Kavrakoğlu, İ. (2006). *İnovasyon: Yönetimde Devrimin Rehberi*. İstanbul: Alteo Yayıncılık.

Kaynak, R. ve Mağden, M. O. (2012). İnovasyonda Sınırların Genişlemesi: Açık İnovasyon. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(1): 31-47.

Kılıçer, T. (2011), *Kobi'lerin Girişimci Pazarlama Yaklaşımı, Yenilik Yaratma Çabaları, Performansları ve Sahip Yöneticilerinin Girişimcilik Tutumları Açısından Profilleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kim W. C. ve Mauborgne, R. (2011). *Mavi Okyanus Stratejisi*. Çev. Şükrü Alpagut. İstanbul: CSA Global Publishing,

Koç ve Mente (2007). İnovasyon Kavramı ve Üniversite-Sanayi-Devlet İşbirliğinde Üçlü Sarmal Modeli. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi.* http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/kkahm.pdf.

Kotler, P. (2007). *10 Ölümcül Pazarlama Günahı*. Çev. Banu Adıyaman. İstanbul: MediaCat Kitapları.

Kuczmarski, T. (1996). *Innovation-Leadership Strategies for the Competetive Edge*. NTC Business Book-NTC Publishing Group.

Luecke, R. (2011). *İş Dünyasında Yenilik ve Yaratıcılık*. Çev. Turan Parlak. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Marinova, D. ve Phillimore, J. (2003). Models of Innovation. *The International Handbook on Innovation* (44-54). Editor: Larisa V. Shavinina. UK: Elsevier Science Ltd.

Milling, P. M. ve Stumpfe, J..*Product and Process Innovation a System Dynamics Based Analysis of the Interdependencies*. http://www.system dynamics.org/conferences/2000/PDFs/milling1.pdf, 07.10.2012

Naktiyok, A. (2007). Yenilik Yönelimi ve Örgütsel Faktörler. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.* 21(2): 211-230.

Oeij, P. R. A., Dhondt, S. ve Korver, T. (2011). Workplace Innovation, Social Innovation, and Social Quality. *International Journal of Social Quality.* 1(2): 31–49.

Oğuztürk, B. S. (2003). Yenilik Kavramı ve Teorik Temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8: 253-273.

Orrt, J. R. ve Duin, P. A. (2008). The Evolution of Innovation Management towards Contextual Innovation. *European Journal of Innovation Management*. 11(4): 522-538.

Örücü, E., Kılıç, R. ve Savaş, A. (2011). Kobi'lerde İnovasyon Stratejileri ve İnovasyon Yapmayı Etkileyen Faktörler: Bir Uygulama. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 12(1): 58-73.

Park, Y. ve Kim, S. (2005). Linkage Between Knowledge Management and R&D Management. *Journal Of Knowledge Management*. 9(4): 34-44.

Peres, R., Muller, E. ve Mahajan, V. (2010). Innovation diffusion and new product growth models: A critical review and research directions. *Intern. J. of Research in Marketing*. 27(2010): 91-106.

Popadiuk, S. ve Choo, C. W. (2006). Innovation and Knowledge Creation: How Are These Concepts Related? *International Journal of Information Management*. 26(4): 302-312.

Porter (1998). *The Competitive Advantage Of Nations*. New York: Palgrave Macmillan.

Porter, M. (2000). *Rekabet Stratejisi*. Çev. Gülen Ulubilgen. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Pot, F. ve Vaas, F. (2008). Social Innovation The New Challenge for Europe. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 57(6): 468-473.

Rekabet, http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?nsw=FFRuf8Pup7NmOWDy4UiVBg==-H7deC+LxBI8=, 02.07.2014.

Robertson, T. S. (1967). The Process Of Innovation and The Diffusion Of Innovation. *Journal Of Marketing*. 31(1): 14-19.

Rothwell, R. (1994). Towards the Fifth-generation Innovation Process. International Marketing Review. 11(1): 7-31.

Satı, Z. ve Işık, Ö. (2011). İnovasyon ve Stratejik Yönetim Sinerjisi: Stratejik İnovasyon. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(2): 538-559.

Swaim, R. W. (2011). *Bir Strateji Ustası: Peter Drucker*. Çev. Ümit Şensoy. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Şimşek, M. Ş., Akın, B. (2003). Teknoloji Yönetimi ve Örgütsel Değişim. Konya: Çizgi Kitabevi.

Tellis, G. J., Prabhu, J. C. ve Chandy, R. K. (2009). Radical Innovation Across Nations: The Preeminence of Corporate Culture. *Journal of Marketing*. 73(1): 3-23.

Theory: Disruptive Innovation.http://www.thefgi.net/theory-disruptive-innovation/ (14.09.2012).

Tidd, J. (2006). *Innovation Models*. http://www.emotools.com/static/ upload/files/innovation_models.pdf (03.12.2012).

Tidd, J. and Bessant J. (2009). *Managing Innovation: Integrating Technological Market and Organizational Change*. England: John Wiley&Sons Ltd.

TPE (Türk Patent Enstitüsü). (2014). *Patent/Faydalı Model Kılavuzu.*http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=620 (24.05.2014).

TPE (Türk Patent Enstitüsü). (2014).*Patent/Faydalı Model*. http://www. turkpatent.gov.tr/dosyalar/yayinlar/bilgikitapciklari/PatentFM.pdf(24.05.2014).

Trott, P. (2008). *Innovation Management and New Product Development*. Pearson Education Limited.

Tuncel, C. O. (2012). *İnovasyon Sistemleri ve Ekonomik Gelişme: Bursa Bölgesi İmalat Sanayinde İnovasyon Süreçleri Üzerine Bir Alan Araştırması.* Bursa: Akkılıç Kütüphanesi Yayınları.

Tushman, M. L. ve Rosenkopf, L. (1992). Organizational Determinants of Technological Change toward a Sociology of Technological Evolution. *Research in Organizational Behavior*. 14: 311-347.

Ulusoy, G., Alpkan, L., Kılıç, K. ve Öner, A. (2008). *İmalat Sanayinde İnovasyon Modelleri ve Uygulamaları Projesi*. http://yuvam.yeditepe.edu.tr/ TUBITAK_SOBAG_105K105_Proje_Final_Raporu.pdf (10.11.2012).

Utterback, J. (1994). *Mastering the Dynamics of Innovation*. USA: Harvard Business School Press.

Utterback, J., Vedin, B., Alvarez, E., Ekman, S., Sanderson, S., Tether, B. Ve Verganti, R. (2008). *Tasarıma Dayalı İnovasyon*. Çev. Yıldırım Özdemir. İstanbul: Ledo Yayıncılık.

Uzkurt, C. (2008). *Pazarlamada Değer Yaratma Aracı olarak Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Ünlükaplan, İ. (2009). Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde İktisadi Kalkınma, Rekabetçilik ve İnovasyon İlişkilerinin Kanonik Korelasyon Analizi ile Belirlenmesi. *Maliye Dergisi*. 157: 235-250.

Yavuz, Ç. (2010). İşletmelerde İnovasyon-Performans İlişkisinin İncelenmesine Dönük Bir Çalışma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi.* 5(2): 143-173.

Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, Y. T. (2013). Girişim, Girişimci, Girişimcilik ve Risk Yönetimi Kavramları. *Girişimcilik* (25-38). Editör: Nazan Yelkikalan. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Zerenler, M., Türker, N., ŞAHİN, E. (2007). Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) ve Yenilik İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 17: 654-667.

Çocuk, Ergen ve Genç Yetişkinler İçin
Kariyer Rehberliği Programları Dizisi

Dokuzuncu Sınıf Öğrencileri İçin

KARİYER KARARI VERME PROGRAMI

Editör
Prof. Dr. Ragıp Özyürek

Yazar
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan Kırdök

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1334
Psikoloji - PDR No.: 84
ISBN : 978-605-320-240-0
© 1. Basım, Aralık 2015
Bu kitabın telif gelirleri yazar ve editör tarafından Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneğine bağışlanmıştır.

Dokuzuncu Sınıf Öğrencileri İçin KARİYER KARARI VERME PROGRAMI
Çocuk, Ergen ve Genç Yetişkinler İçin Kariyer Rehberliği Programları Dizisi

Yazar: Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan Kırdök
Editör: Prof. Dr. Ragıp Özyürek

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara
Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kırdök, Oğuzhan.

Dokuzuncu Sınıf Öğrencileri İçin Kariyer Kararı Verme Programı / *Oğuzhan Kırdök*
1. Basım, X+168 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-240-0
1. Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımı 2. Karar Verme 3. Kariyer Rehberliği

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Editörden Önsöz

Çocuk, Ergen ve Genç Yetişkinler için Kariyer Rehberliği Programları Dizisi, kariyer rehberliği uygulamaları yapması gereken psikolojik danışmanlar için hazırlanmış sınıf / grup rehberliği programlarını içermektedir. Dizinin kitaplarını oluştururken, yazarlar, özellikle Prof. Dr. Uğur ÖNER'in başlatmış olduğu "Uygulamalı Grup Rehberliği Programları Dizisi"nden ilham almışlardır. Dizideki programlar daha önceden denenmiş ve yüksek lisans ya da doktora tezlerinin konusu olmuşlardır. Programların kapsamında bulunan etkinliklerin bir kısmı ilgili alanyazından alınmış, bir kısmı ise yazarlar tarafından geliştirilmiştir. Her bir programdaki etkinliklerin sıralanışı tesadüfe bırakılmamış, denemeler sonucunda ya da kuramsal temellere göre uygulama sırasına karar verilmiştir.

Dizideki kitaplar; "mesleki rehberlik ve kariyer psikolojik danışmanlığı," "alan çalışması" gibi uygulamalı derslerde, ders kitabı olarak da kullanılabilir. Ayrıca, üniversitelerin "psikolojik danışma" ya da "kariyer psikolojik danışmanlığı" merkezlerinde üniversite öğrencilerine uygulanabilir. Bu programları uygulayacak olan meslektaşlarımız, kuşkusuz, kendi çalışma yapacakları grupların özelliklerine bağlı olarak, etkinliklerin içeriklerinde ve hatta sıralarında değişiklik yapabilir ya da yeni etkinlikler ekleyebilir / çıkarabilirler.

Ancak programlarının bütünlüğünü bozacak şekilde yapılan kısaltmalar uygun olmayabilir. Programların kısaltılmamasını öneriyoruz. Meslektaşlarımızın bu programları yararlı bulacağını umut ediyoruz.

Dizideki kitap yazarları ve editör olarak ben, bu kitapların gelirlerini Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'ne bağışlama kararı aldık. Derneğimize yararlı olmasını dileriz.

Bu dizinin oluşmasında emeği geçen, başta yazarlarımız olmak üzere, tüm meslektaşlarımıza ve NOBEL Yayın Dağıtım çalışanlarına teşekkür ederiz.

Ragıp Özyürek

İstanbul Aydın Üniversitesi

Yazardan Önsöz

İnsan yaşamının önemli kararlarından biri de meslek seçim kararıdır. Ancak meslek seçimi son anda verilen anlık bir karar değil, süreç içerisinde olgunlaşması gereken gösteren bir gelişimsel görevdir. Özellikle üniversite eğitimi gerektiren profesyonel mesleklere yönelmek isteyen gençlerin son anda, aldıkları puana göre bir program (meslek) seçmek yerine, daha önceden bir yönelim gerçekleştirmeleri daha doğru ve doyurucu karar vermelerini sağlayabilir. Gencin yeteneklerinin belirginleştiği, ilgilerinin kararlık gösterdiği, değerlerinin oluşmaya başladığı lise yıllarında doğru bir yönelim yaşamsal önem taşır.

Bugün biliyoruz ki mesleki karar verirken bireyin öncelikle kendini iyi tanıması gereklidir. Birey kendi özelliklerinin, yeteneklerinin, ilgilerinin, yaşamdan ve meslekten beklentilerinin farkında olmalıdır. Bununla birlikte bireyin kendisi için doğru bir karar vermesi için çalışma dünyasını, mesleklerin gerektirdiği özellikleri ve sunduklarını da bilmelidir. Böylece kendisi için en uygun eşleştirmeyi yapabilecektir. Bunun için gerekli karar verme becerilerine de sahip olmalıdır. Bu bilgiler ve becerilerle beraber, davranışlarının belirlenmesinde önemli bir etkiye sahip olan düşünce ve inançların oluşturduğu bilişsel süreçleri de göz ardı etmemek gerekir. Alanya-

zındaki birçok araştırma ve uygulamalar, işlevsel olmayan düşünce ve inançların doğru karar vermede önemli bir engel olduğunu göstermektedir.

Bütün bu içeriği bir bütün halinde bir araya getiren, kolay anlaşılır bir şekilde basitleştiren ve bir model olarak kariyer psikolojik danışmanlığı alanına sunan yaklaşım bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma dayalı bir mesleki karar programı, liselerde mesleki rehberlik hizmeti veren psikolojik danışmanların çalışmalarına yardımcı olacaktır.

Bu kitapta tanıtılan program, doktora tez çalışması (Kırdök, 2010) sonucunda ortaya çıkan bir üründür. Lise yıllarında gençlerin nasıl bir mesleki yönelim göstereceği, hayatına nasıl bir yön vermesi gerektiği konusundaki kafa karışıklığı, kişisel olarak da yaşadığım bir sorun olarak hep dikkatimi çekmiştir. Bu sebeple daha lisans eğitimi aldığım yıllardan itibaren mesleki rehberlik ve mesleki yönlendirme ilgimi çeken bir alan olmuştur. Bir kariyer karar programı oluşturmayı amaçladığım doktora ders sürecinde, kendisinden ders alma fırsatı bulduğum değerli hocam Sayın Prof. Dr. Binnur YEŞİLYAPRAK'ın beni bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımı'yla tanıştırması bu programın geliştirmesinin temelini oluşturmuştur. Program geliştirilirken doktora tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Turan AKBAŞ'ın önerileri yol gösterici olmuştur. Hem programın geliştirme sürecinde hem de bu kitabın düzenlemesinde değerli hocam Prof. Dr. Ragıp ÖZYÜREK'in katkıları büyüktür. Katkıları için tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bu kitapta, alan (ders grubu) seçimi sürecindeki dokuzuncu sınıf öğrencilerine yönelik bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımına dayalı mesleki karar programı tanıtılmıştır. Programın daha kolay anlaşılması için programdan önce bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımının kuramsal alt yapısına yer verilmiştir. Program liselerde çalışan okul psikolojik danışmanlarının çalışma şartları düşünülerek tüm sınıfa uygulanacak şekilde düzenlenmiştir. Bununla birlikte süresi kısaltılarak küçük gruplara da uygulanabilir (Kırdök, 2006). Program onuncu sınıflarda da uygulanabilir. Öğrencilerin programı daha ra-

hat takip edebilmeleri ve oturumların arasındaki süreci de değerlendirmek amacıyla oturumlardaki formlar kitapçık haline getirilerek "öğrenci çalışma kitapçığı" oluşturulmuştur.

Program genel akademik liseler için hazırlanmakla beraber, esnek ve kapsayıcı bir yapıda olduğu için küçük değişikliklerle farklı gruplarda da uygulanabilir. Örneğin, meslek liselerinde bölüm seçimi için kullanmak isteyen bir okul psikolojik danışmanı "seçenekleri bilme" aşamasında okuldaki bölümleri ve bu bölümlerin özellikleri yerleştirerek kullanabilir.

Kariyer psikolojik danışmanlığı alanında grup rehberliği ile uygulanan birçok program bulunmakla birlikte, özellikle tüm sınıfa, sınıf düzeninde uygulama imkanı veren, kendini tanıma, seçenekleri tanıma, karar verme becerileri kazandırma ve işlevsel olmayan düşüncelere müdahale gibi birçok öğeyi basitçe bir araya getiren bu programın okul psikolojik danışmanı meslektaşlarıma yardımcı olması temennisiyle...

Adana
Oğuzhan Kırdök
Çukurova Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Editörden Önsöz ..... **iii**

Yazardan Önsöz ..... **v**

Bölüm 1: Giriş **1**
Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımı 3
Mesleki Rehberlikte Bilgiyi İşleme Kuramı 4
Kariyer Problemlerinin Doğası 4
Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımında Varsayımlar 5
Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımında Temel Kavramlar 6
Mesleki Karar Vermeye Hazır Olma 9
Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımını Oluşturan Alanlar 12
I. Bilme Alanı 13
II. Karar Verme Becerileri Alanı 20
III. Yürütme İşlem Alanı 29

Bölüm 2: Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımına Dayalı Kariyer Karar Verme Programının Genel Nitelikleri **35**
Programının Uygulamasında Kullanılan Beceri ve Teknikler 39
Kariyer Karar Verme Programının Hedefleri 41

Bölüm 3: Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımına Göre Geliştirilen Kariyer Karar Verme Programı 45
Program Taslağı 47
Programın Oturum Sıralarına Göre Amaç ve Etkinlikleri ... 47

Bölüm 4: OTURUMLAR 53
1. OTURUM 55
2. OTURUM 57
3. OTURUM 59
4. OTURUM 61
5. OTURUM 63
6. OTURUM 65
7. OTURUM 67
8. OTURUM 69
9. OTURUM 71
10. OTURUM 73

KARİYER KARAR VERME PROGRAMI
Öğrenci Çalışma Kitabı 75

Kaynakça 161

Kaynakça

Amundson N. E. , Poehnell, G. ve Pattern, M. (2008). *Mesleki Teleskop*, (Çev. F. Korkut-Owen), Ankara: Anı.

Austin, K., Wagner, B., ve Dahl, D. (2004). Reducing career indecisiveness in adults. *International Journal of Disability, Community, & Rehabilitation,* 3 (2). Elde edilme tarihi: 20 mayıs 2008. http://www.ijdcr.ca/VOL03_02_CAN/articles/austin.shtml.

Austin, R.K., Dahl, D., ve Wagner, B. (2003). Reducing negative career thoughts in adults. *International Journal of Disability Community and Rehabilitation,* 2 (2). Elde edilme tarihi: 20 mayıs 2008. http://www.ijdcr.ca/VOL02_02_CAN/articles/austin.shtml.

Aytaç S.,(2001), Örgütsel Davranış Açısından Kişiliğin Önemi. *İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi***,** 3 (1), 19-26.

Bacanlı, F. (2005). "Lise Öğrencileri için Mesleki Grup Rehberliği Programı ve Uygulama Kılavuzu", Y.Kuzgun ve F.Bacanlı (Ed.), *Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçme araçları ve programlar dizisi*, 4 (2. Baskı), Ankara: Nobel.

Beck, A.T. (2005). *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar,* İstanbul: Litera.

Beck, A.T., Emery, G. ve Greenberg, R.L. (1985). *Anxiety disorders and phobias: A cognitive perspective*. New York: Guiltford.

Beck J.S. (2001). *Bilişsel Terapi, Temel İlkeler ve Ötesi.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Brown, D. (2002). The role of work values and cultural values in occupational choice, satisfaction, and success: A theoretical statement", (D. Brown & Associates), *Career Choice and Development*, (4th ed.) (465-509). San Francisco: Jossey-Bass.

Brown, D. ve Crace, R. K. (1996). Values in life role choices and outcomes: A conceptual model. *Career Development Quarterly*, *44* (3), 211-224.

Bulut, A., Ortaylı, N., Çokar, M. ve Nalbant, H. (2002). *Cinsel Sağlık Bilgileri Eğitimi, Hizmet-Öncesi Eğitim Programı.* İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı.

Burger, J.M. (2006). *Kişilik, Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri.* İstanbul: Kaknüs.

Bükel, S., Gülsaran, D., Gülebağlan, C. ve Çetin, H. (2006). Bana Uygun Meslekler Etkinliği. *İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı İlköğretim Etkinlik Örnekleri* (Ed. Serdar ERKAN), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Costa, A. L. (1984). Mediating the Metacogniti ve., *Educational Leadership*, *3* (42), 57-62.

Çolakkadıoğlu, O. (2003). *Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Uyarlama Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çolakkadıoğlu, O. ve Güçray, S. (2007). Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlama Çalışması. *Eğitim Araştırma Dergisi*, 7. (26), 61-71.

DWS, (2007). *"Know Your Personality Type, or Holland Code Training Materials,* Elde edilme tarihi: 20 Nisan 2007. http://jobs.utah.gov/opencms/wi/pubs/employmentcounselors/holland.pdf.

Ellis, A. ve Dryden, W. (2007). *The practice of rational emotive behavior therapy*. NewYork: Springer.

Erkan, S. (2005). *Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri*, (Genişletilmiş 7.baskı). Ankara: Pegem A.

Friedmann I.A.ve Mann, L.(1993). Coping patterns in adolescent decision-making: An Israeli-Australian comparison. *Journal of Adolescence, 16,* 187-199.

Gubing, S. (2007). *Discovering Your Career, (DNA) Dynamic Natural Abilities*, Elde edilme tarihi: 20 Nisan 2007. http://www.careersmarts.com/dna.htm.

Hacker, D.J., Dunlosky, J. (2003). Not All Metacognition Is Created Equal*, New Directions For Teaching And Learning*, *95,* 73-79.

İnan, Ş. (2006). *Kariyer Eğilim Envanterinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*,* Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İŞKUR. (2006). "Türk Meslekler Sözlüğü (TMS)", Elde edilme tarihi 25 Eylül 2006. http://www.iskur.gov.tr/mydocu/ sozluk.html.

Janis I.L. ve Mann, L. (1977). *Decision Making: A Psychological Analysis of Conflict , Choise and Commitment*. New York: Free Press.

Kırdök, O. (2006). *Bilgiyi İşleme Kuramına Dayalı Mesleki Grup Rehberliği Programının Geliştirilmesi ve Uygulamasına Yönelik Bir Çalışma.* Mersin: 1. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamaları Kongresi*.*

Kırdök, O. (2010). *Bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımına göre geliştirilen mesleki karar verme programının sınanması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.

Korkut-Owen, F. (2008). Meslek Seçimi, Önemi ve Meslek Seçimini Etkileyen Etmenler. R.Özyürek (Ed), *Kariyer Yolculuğu.* Ankara*:* Avrupa Rehberlik Merkezi (Euroguidance).

Kuzgun, Y. (1982). *Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Kuzgun, Y. (1989). *Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi.* Ankara: ÖSYM.

Kuzgun, Y. (1989). *Edwards Kişisel Tercih Envanteri El Kitabı.* Ankara: Meteksan.

Kuzgun, Y. (1991). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma,* (Geliştirilmiş 2. baskı). Ankara: ÖSYM.

Kuzgun, Y. (2001). *Meslek Seçimi*. Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayınları.

Kuzgun, Y. (2004a). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş.* (2.Baskı) Ankara: Nobel.

Kuzgun, Y. (2004b). Zeka ve Yetenekler. Y.Kuzgun, D.Deryakulu (Ed.), *Eğitimde Bireysel Farklılıkla.* Ankara: Nobel.

Kuzgun, Y. (2005). Akademik Benlik Kavramı Ölçeği, Y.Kuzgun ve F.Bacanlı (Ed.), *Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi, 2* (2. Baskı). Ankara: Nobel.

Kuzgun, Y. (2006). *Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı*. (2.Baskı). Ankara: Nobel.

Kuzgun, Y. (2008). *Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı.* Ankara: Nobel.

Kuzgun, Y. ve Bacanlı, F. (2005). Lise öğrencileri için mesleki olgunluk ölçeği el kitabı. Y.Kuzgun ve F.Bacanlı (Ed.) *Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi, 3* (2. Baskı), Ankara: Nobel

Levy, P.E., Cober R.T. ve Norris-Watts, C. (2003). "Spesific Personality Measures", Jay C. Thomas and Michel Hersen (Eds.), *Comprehensive Handbook of Psychological Assessment*. Volume 4: Industrial and Organizational Assessment New York: Wiley.

Makro K. W. ve Savickas M. L. (1998). Effectiveness of a Career Time Perspective Intervention. *Journal of Vocational Behavior*, *52*, 106–119.

Mann, L., Beswick, G., Allouache, P. ve Ivey, M. (1989). Decision workshops fort he improvement of decision-making skills and confidence. *Journal of Counseling and Development*, *67*, 478-481.

MEB-Milli Eğitim Bakanlığı, (2015). Meslek Seçim Kitapçığı, Elektrik Mühendisliği, Syf.24 Elde edilme tarihi: 05 Agustos 2015. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/21/05/142407/dosyalar/2012_12/16020848_meslek_secim_kitapcigi.pdf.

Money, A. G. (2004). *The application of the cognitive information processing theory to decision processes involving cosmetic surgery*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Florida State University, Elde edilme tarihi 20 Nisan 2007. http://etd.lib.fsu.edu/theses/available/etd-04122004-195020.

Özyürek, R. (2013). *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Kuramları*. *Çocuk ve ergenler için Kariyer Rehberliği Uygulamaları.* Ankara: Nobel.

Peterson, G. W., Sampson, J. P., Jr., Lenz, J. G., ve Reardon, R. C. (2002). A cognitive information processing approach to career problem solving and decision making. D. Brown (Ed.), *Career Choice and Development,* (4th. ed.) (312-369). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Peterson, G. W., Sampson, J. P., Jr., Reardon, R. C., ve Lenz, J. G. (1996). Becoming career problem solvers and decision makers: A cognitive information processing approach, D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development*, (3rd. ed.) (423-475), San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Peterson, G. W., Sampson, J. P., Jr., ve Reardon, R. C. (1991). *Career development and services: A cognitive approach*, Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Peterson, W. G., Sampson, J.P. and others. (2000). Relation of depression and dysfunctional career thinking to career indecision, *Journal of Vocational Behaviour. 56,* 288-298.

Rounds ve Armstrong, (2005). *A*ssessment of Needs and Values Career Development and Counseling. S.T.Brown ve R.W.Lent (Ed.) *Putting Theory Resaerch at work.* New Jersey: Wiley.

Sampson, J. P. , Lenz, J. G., Reardon, R. C. ve Peterson, G. W., (1999). A cognitive information processing approach to employment problem solving on decision-making. *The Career Development Quarterly, 48*, 3-19.

Sampson, J. P., Jr., Peterson, G. W., Lenz, J. G., ve Reardon, R. C. (1992). A cognitive approach to career services: Translating concepts into practice. *The Career Development Quarterly*, *41*, 67-74.

Sampson, J. P., Jr., Peterson, G. W., Lenz, J. G., Reardon, R. C., & Saunders, D. E. (1996). *Career Thoughts Inventory: Professional manual*, Odessa, FL: Psychological Assessment Resources Inc.

Sampson, J. P., Jr., Peterson, G. W., Reardon, R. C., ve Lenz, J. G. (2000). Using readiness assessment to improve career services: A cognitive information processing approach. *The Career Development Quarterly,* 49, 146-174.

Sampson, J. P., Jr., Reardon, R. C., Peterson, G. W., ve Lenz, J. G. (2004). *Career counseling and services: A cognitive information processing approach*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Saunders, D. E., Peterson, G. W., Sampson, J. P., Jr., ve Reardon, R. C. (2000). The relation of depression and dysfunctional career thinking to career indecision. *Journal of Vocational Behavior, 56,* 288-298.

Selçuk, Z. (1999). Bireyi Tanıma Teknikleri*,* Y.Kuzgun (Ed.). *İlköğretimde Rehberlik*. Ankara: Nobel.

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi.

Sharf, R.S. (2002). *Applying career development theory to counseling,* (3.Baskı). Pasific Grove, Brooks/Cole.

Sırıklı (2006). Özelliğim Hangi Mesleğe Uygun. S.Erkan (Ed). İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı Ortaöğretim Etkinlik Örnekleri Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Super, D. E.; Sverko, B. (1995). *Life Roles, Values and Careers: International Findings of the Work Importace Study*. San Francisco: Jossey-Bass Inc.

Symes, B.A. (1998). Group Counselling for Vocational Decidedness. *Guidance and Counseling*, *13* (2), 28-32.

Teuscher, U. (2003). Evaluation of a decision training program for vocational guidance. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 3*, 177–192.

Valett, R. E. (1974). *Self-Actualization: a Guide to Happiness and Self-Determination*. Boston: Argus Communications.

Voltan-Acar, N. (2003). *Terapötik İletişim: Kişilerarası İlişkiler.* Ankara: Us-A

Yeşilyaprak, B. (2003). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, Gelişimsel Yaklaşım*. Ankara Nobel.

Zunker, V.G. ve Osborn, D.S. (2002). *Using Assessmet Results for Career Development (6. Baskı),* Pasific Grove: Brooks/Cole.

Zunker, V.G. *(1990). Career Counseling: Applied Concepts of Life Planning.* Pasific Grove: Brooks/Cole

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

ÖABT

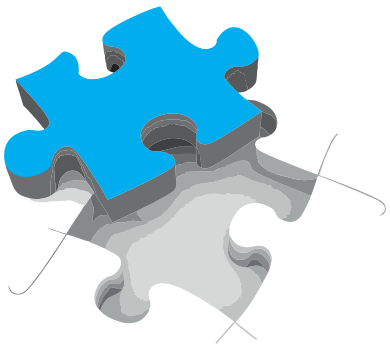

1000'in üzerinde soru

Editörler: Prof. Dr. Neriman Aral - Doç. Dr. Ümit Deniz - Prof. Dr. Adnan Kan

Prof. Dr. Abide Güngör Aytar - Prof. Dr. Adalet Kandır - Prof. Dr. Aynur Bütün Ayhan - Prof. Dr. Aysel Köksal Akyol - Prof. Dr. Belma Tuğrul
Prof. Dr. Dilara Özer - Prof. Dr. Figen Gürsoy - Prof. Dr. Gülen Baran - Prof. Dr. İsmihan Artan - Prof. Dr. Neriman Aral - Prof. Dr. Rengin Zembat
Prof. Dr. Yeşim Fazlıoğlu - Prof. Dr. Z. Fulya Temel - Doç. Dr. Aslı Uçar - Doç. Dr. Ender Durualp - Doç. Dr. İlkay Ulutaş
Doç. Dr. Müdriye Yıldız Bıçakçı Doç. Dr. Münevver Can Yaşar - Doç. Dr. Nurcan Yabancı Ayhan - Doç. Dr. Ümit Deniz
Yrd. Doç. Dr. Meryem Çelik - Yrd. Doç. Dr. Pınar Aksoy - Yrd. Doç. Dr. Saniye Bencik Kangal - Yrd. Doç. Dr. Şenay Bulut Pedük
Yrd. Doç. Dr. Zeynep Kurtulmuş - Yrd. Doç. Dr. Zühal Gizir - Dr. Hatice Özaslan - Dr. Semra Şahin - Öğr. Gör. Ayşe Atalay
Öğr. Gör. Pınar Çiçekoğlu - Öğretmen Hatice Öztürk - Öğretmen Leyla Kabak - Arif Babacan

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI • ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ • KONU TESTLERİ • DENEME SINAVLARI

kısayol yayıncılık

2016 TÜRKİYE'de İLK VE TEK 2. BASIM

aby

KISAYOL YAYINCILIK **ALAN BİLGİSİ YAYINLARI**

ALAN BİLGİSİ YAYIN NO. : 04
ISBN : 978-605-860-464-3
© 2. Basım

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Editör: Prof. Dr. Neriman ARAL, Doç. Dr. Ümit DENİZ, Prof. Dr. Adnan KAN

Yazarlar: *Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYTAR, Prof. Dr. Adalet KANDIR, Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN, Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL, Prof. Dr. Belma TUĞRUL, Prof. Dr. Dilara ÖZER, Prof. Dr. Figen GÜRSOY, Prof. Dr. Gülen BARAN, Prof. Dr. İsmihan ARTAN, Prof. Dr. Neriman ARAL, Prof. Dr. Rengin ZEMBAT, Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU, Prof. Dr. Z. Fulya TEMEL, Doç. Dr. Aslı UÇAR, Doç. Dr. Ender DURUALP, Doç. Dr. İlkay ULUTAŞ, Doç. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI, Doç. Dr. Münevver CAN YAŞAR, Doç. Dr. Nurcan YABANCI AYHAN, Doç. Dr. Ümit DENİZ, Yrd. Doç. Dr. Meryem ÇELİK, Yrd. Doç. Dr. Pınar AKSOY, Yrd. Doç. Dr. Saniye BENCİK KANGAL, Yrd. Doç. Dr. Şenay BULUT PEDÜK, Yrd. Doç. Dr. Zeynep KURTULMUŞ, Yrd. Doç. Dr. Zühal GİZİR, Dr. Hatice ÖZASLAN, Dr. Semra ŞAHİN, Öğr. Gör. Ayşe ATALAY, Öğr. Gör. Pınar ÇİÇEKOĞLU, Öğretmen Hatice ÖZTÜRK, Öğretmen Leyla KABAK, Arif BABACAN*

Copyright 2016, ALAN BİLGİSİ YAYINLARI SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Alan Bilgisi Yayınlarına aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7\236-237 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aral, Neriman., Deniz, Ümit., Kan, Adnan.
Okul Öncesi Öğretmenliği - Alan Bilgisi */ Editörler: Prof. Dr. Neriman ARAL, Doç. Dr. Ümit DENİZ, Prof. Dr. Adnan KAN*
XVI + 800 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-860-464-3
1. Alan Bilgisi 2. Okul Öncesi 3. Öğretmenlik

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Zübeyde Hanım Mah. 635 Sok. No.: 10/7 İskitler / ANKARA
Tel: 0312 342 42 06 Faks: 0312 342 42 09
www.kisayolyayincilik.com

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 60 Faks: 0312 418 30 20
info@alanbilgisiyayinlari.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR

www.kisayolyayincilik.com
www.alanbilgisiyayinlari.com

kısayol yayıncılık

aby

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME GİRİŞ

OKUL ÖNCESİ DÖNEM 1

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ 1

- DOĞUMU İZLEYEN İLK İKİ YIL .....

YAŞAMIN ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ YILI 3

YAŞAMIN BEŞİNCİ VE ALTINCI YILI 4

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN GEREKSİNİMLERİ 5

- SEVGİ VE İLGİ 5
- SAĞLIKLI BAKIM VE BESLENME 6
- GÜVEN 6
- HAREKET VE OYUN 7
- KENDİNİ TANIMA, KANITLAMA VE ÖZGÜRLÜK 7

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE AİLENİN ÖNEMİ 7

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 9

- OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TANIMI VE ÖNEMİ 9

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME TEMEL OLAN GÖRÜŞLER 10

OKUL ÖNCESİ EĞİ TİMİN AMAÇ VE İLKELERİ .. 13

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ .. 14

- TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ 14
- ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ 17

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN BUGÜNKÜ DURUMU 17

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM HİZMETLERİNDE KULLANILAN MODELLER 19

- KURUM MERKEZLİ EĞİTİM MODELİ 19
- AİLE MERKEZLİ EĞİTİM MODELİ 20
- KURUM, AİLE VE TOPLUM MERKEZLİ EĞİTİM MODELİ 20
- UZAKTAN EĞİTİM/KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI YOLUYLA EĞİTİM MODELİ 21

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMUNUN FİZİKSEL, SOSYAL VE EĞİTSEL ORTAM ÖZELLİKLERİ 21

- FİZİKSEL ORTAM ÖZELLİKLERİ 21
- SOSYAL ORTAM ÖZELLİKLERİ 22
- EĞİTSEL ORTAM ÖZELLİKLERİ 22

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA GÖREV ALAN ÖĞRETMENLERİN ÖZELLİKLERİ 24

KAYNAKLAR 27

ÇÖZÜMLÜ TEST 32

KONU TESTİ 40

BÖLÜM 2

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

ANATOMİ VE FİZYOLOJİNİN TANIMI 45

VÜCUDUN BÖLÜMLERİ VE BOŞLUKLARI 45

HÜCRELER 45

HÜCRENİN BÖLÜMLERİ 45

- HÜCRE BÖLÜNMESİ VE ÇOĞALMASI 46
- DOKULAR 47
- EPİTEL DOKU 47
- DESTEK DOKU 47
- KAS DOKU 47
- SİNİR DOKU 47

VÜCUTTAKİ ZARLAR 48

HAREKET SİSTEMİ 48

- KEMİK TİPLERİ 48
- KEMİK GELİŞİMİ 48
- İSKELET 48
- EKLEMLER 50

Alan Bilgisi Yayınları

KASLAR....50
SİNİR SİSTEMİ....51
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ....51
TÜM BEYİN VE BÖLÜMLERİ....51
OMURİLİK (MEDULLA SPİNALİS)....52
PERİFERİK SİNİR SİSTEMİ (ÇEVRESEL SİNİR SİSTEMİ)....52
KAFA SİNİRLERİ (CRANİAL NERVUS)....52
OMURİLİK SİNİRLERİ (SPİNAL SİNİRLER-NERVUS SPİNALİS)....53
OTONAM SİNİR SİSTEMİ....53
ENDOKRİN SİSTEM....53
HORMONLAR....53
DOLAŞIM SİSTEMİ....54
KANIN ŞEKİLLİ ELEMANLARI....54
KANIN PIHTILAŞMASI (KOAGÜLASYON)....55
KAN GRUPLARI VE RH FAKTÖRÜ....55
KALBİN YAPISI VE GÖREVLERİ....55
KAN DAMARLARI....56
KAN DOLAŞIM ÇEŞİTLERİ....56
LENF DOLAŞIMI....56
SOLUNUM SİSTEMİ....56
ÜST SOLUNUM YOLLARI....57
ALT SOLUNUM YOLLARI....57
AKCİĞERLER (PULMONES)....57
SİNDİRİM SİSTEM....57
AĞIZ BOŞLUĞU....58
SİNDİRİM KANALI....58
SİNDİRİM SİSTEMİNDE YER ALAN YARDIMCI ORGAN VE BEZLER....59
BOŞALTIM SİSTEMİ....60
BÖBREKLER....60
ÜRETERLER, MESANE VE ÜRETRA....61
ÜREME SİSTEMİ....61
ERKEK ÜREME ORGANLARI....61
ERKEK ÜREME ORGANLARI FİZYOLOJİSİ....62
KADIN ÜREME ORGANLARI....62
DUYU ORGANLARI....63
GÖRME ORGANI / GÖZ....63
İŞİTME VE DENGE ORGANI / KULAK....64
KOKU ORGANI / BURUN....64
DOKUNMA ORGANI / DERİ....65
TAT ORGANI / DİL....65
KAYNAKLAR....66
ÇÖZÜMLÜ TEST....67
KONU TESTİ....71

BÖLÜM 3

PSİKOLOJİ

PSİKOLOJİYE GİRİŞ....73
PSİKOLOJİNİN BİR BİLİM OLARAK GELİŞİMİ....74
PSİKOLOJİNİN ALANLARI....76
PSİKOLOJİNİN BİYOLOJİK TEMELLERİ....78
ZEKÂ VE ZEKÂ KURAMLARI....82
ZEKÂ....82
ZEKÂ KURAMLARI....82
ZEKÂ TESTLERİ....83
DUYUM, ALGI VE BELLEK....85
DUYUM....85
ALGI....86
BELLEK....87
GÜDÜLER VE DUYGU....88
GÜDÜLER HİYERARŞİSİ....88
HEYECANLAR....89
SAVUNMA MEKANİZMALARI....89
NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR....92
KAYNAKLAR....95
ÇÖZÜMLÜ TEST....97
KONU TESTİ....103

BÖLÜM 4

ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLKYARDIM

ANNE VE ÇOCUK SAĞLIĞI....107

Alan Bilgisi Yayınları

0-6 YAŞ ÇOCUKLARINDA FİZİKSEL BÜYÜME VE İZLEMİ 114

0-6 YAŞ ÇOCUKLARINDA GÖRÜLEN ÇOCUK HASTALIKLARI VE KORUMA YOLLARI 116

0-6 YAŞ ÇOCUKLARINDA GÖRÜLEN KAZALAR, KORUNMA VE İLK YARDIM UYGULAMALARI 120

KAYNAKLAR 123

ÇÖZÜMLÜ TEST 125

KONU TESTİ 129

BÖLÜM 5

ANNE VE ÇOCUK BESLENMESİ

BESLENME İLE İLGİLİ TANIMLAR 131

BESLENME 131

BESİN ÖGELERİ 133

KARBONHİDRATLAR 133

YAĞLAR 134

PROTEİNLER 134

VİTAMİNLER 135

MİNERALLER 135

SU 136

BESLENME SORUNLARI 137

GEBE VE EMZİKLİ BESLENMESİ 138

GEBELİK DÖNEMİNDE BESLENME 139

EMZİKLİLİK DÖNEMİNDE BESLENME 141

ÇOCUK BESLENMESİ 143

0 - 1 YAŞ BEBEK BESLENMESİ 143

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE BESLENME 143

BESİNLERİN HAZIRLANMASINDA SAĞLIK VE TEMİZLİK KURALLARI 147

KAYNAKLAR 149

ÇÖZÜMLÜ TEST 151

KONU TESTİ 156

BÖLÜM 6

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM - I

BİLİŞSEL GELİŞİM 159

BİLİŞSEL GELİŞİMLE İLGİLİ KAVRAMLAR 159

PIAGET'NİN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI 162

VYGOTSKY'NİN SOSYO-KÜLTÜREL KURAMI 172

BRUNER'İN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI 173

ÇOKLU ZEKÂ KURAMI 174

DİL GELİŞİMİ 176

DİL GELİŞİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 176

DİLİN NÖROLOJİK VE FİZYOLOJİK TEMELLERİ 178

DİLİN BİLEŞENLERİ 179

DİL GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN ETMENLER 181

DİL GELİŞİM KURAMLARI 183

DİL GELİŞİM AŞAMALARI 185

DİLİN İŞLEVİ 189

DİL İLE DÜŞÜNCE ARASINDAKİ İLİŞKİ 189

İKİ DİLLİLİK 189

KAYNAKLAR 191

ÇÖZÜMLÜ TEST 195

KONU TESTİ 204

BÖLÜM 7

YARATICILIK VE GELİŞTİRİLMESİ

YARATICILIĞIN TANIMI VE ÖNEMİ 209

YARATICILIKLA İLGİLİ KURAMLAR 210

YARATICI KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ 215

YARATICILIĞIN GELİŞİMİ 217

YARATICILIĞI ETKİLEYEN ETMENLER 220

YARATICI PROBLEM ÇÖZME SÜRECİ 223

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE YARATICILIĞI GELİŞTİRME 224

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR 232
ÇÖZÜMLÜ TEST 234
KONU TESTİ 241

BÖLÜM 8

ÇOCUKTA OYUN GELİŞİMİ

OYUNUN ÖNEMİ VE TANIMI 245
OYUN NEDİR? NE DEĞİLDİR? 246
OYUNLA İLGİLİ GÖRÜŞLER 247
OYUN NEDEN ÖNEMLİDİR? 248
OYUN KURAMLARI 254
KLASİK OYUN KURAMLARI 254
MODERN OYUN KURAMLARI 255
OYUN NASIL BİR GELİŞİM GÖSTERİR? 257
OYUNUN SINIFLANDIRILMASI 259
ÇOCUKLAR NEREDE VE NE İLE OYNARLAR? 261
ÇOCUĞU İZLEME VE DEĞERLENDİRME ARACI OLARAK OYUN 261
KAYNAKLAR 263
ÇÖZÜMLÜ TEST 265
KONU TESTİ 267

BÖLÜM 9

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM - II

KİŞİLİK GELİŞİMİ 271
KİŞİLİK GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 271
KİŞİLİK GELİŞİMİ İLE İLGİLİ KURAML AR 272
BENLİK GELİŞİMİ 278
ÖZ GÜVEN 280
KİŞİLİK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEK İÇİN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER 280
AHLAK GELİŞİMİ 281
AHLAK GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 282
AHLAK GELİŞİMİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLER VE YAKLAŞIMLAR 282
SOSYAL (TOPLUMSAL) GELİŞİM 286
SOSYAL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 286
OKUL ÖNCESİ YILLARDA SOSYALLEŞME İLE İLGİLİ TEORİLER 290
SOSYAL BECERİLER 290
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEMEK İÇİN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER 291
DUYGUSAL GELİŞİM 291
DUYGUSAL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 292
ÇOCUKLARDA DUYGUSAL TEPKİLER 292
DUYGUSAL GELİŞİMİ DESTEKLEMEK İÇİN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER 299
CİNSEL GELİŞİM 299
CİNSEL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 299
CİNSEL GELİŞİM TEORİLERİ 299
ERKEN ÇOCUKLUK YILLARINDA CİNSEL GELİŞİM 301
ERKEN ÇOCUKLUK YILLARINDA CİNSEL EĞİTİM 303
KAYNAKLAR 305
ÇÖZÜMLÜ TEST 307
KONU TESTİ 314

BÖLÜM 10

ÇOCUK EDEBİYATI

ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ 317
ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHÇESİ 319
ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İŞLEVLERİ 323
ÇOCUK EDEBİYATININ ÇOCUĞUN GELİŞİMİNE KATKISI 323
YAŞ GRUPLARINA GÖRE ÇOCUK EDEBİYATI 326

Alan Bilgisi Yayınları

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ 328
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EDEBİYAT TÜRLERİ 330
KAYNAKLAR 334
ÇÖZÜMLÜ TEST 337
KONU TESTİ 341

BÖLÜM 11

OKUL ÖNCESİNDE MATEMATİK EĞİTİMİ

OKUL ÖNCESİNDE MATEMATİK EĞİTİMİN ÖNEMİ 343
MATEMATİK EĞİTİM PROGRAMLARINDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN TEMEL İLKELER 344
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE MATEMATİKSEL DÜŞÜNMENİN GELİŞİMİ VE GELİŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ FARKLI YAKLAŞIMLAR 345
- MONTESSORİ YAKAŞIMI 345
- REGGİO EMİLİA YAKLAŞIMI 346
- HİGH SCOPE YAKLAŞIMI 346
- WALDORF YAKLAŞIMI 346
- HEAD START YAKLAŞIMI 346
- BANK STREET YAKLAŞIMI 346

OKUL ÖNCESİNDE MATEMATİK BECERİLERİNİN GELİŞİMİ 346
- SAYILAR VE İŞLEMLER 347
- BİREBİR BENZERLİK 348
- PARÇA-BÜTÜN İLİŞKİSİ 349
- KARŞILAŞTIRMA 350
- GRUPLAMA 350
- SINIFLAMA VE SIRALAMA 351
- MODEL ALMA 352
- UZAMSAL DÜŞÜNME VE ŞEKİL 352
- ÖLÇME 355
- VERİ ANALİZİ VE GRAFİK 359

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA MATEMATİK SÜREÇLERİ 359
- PROBLEM ÇÖZME 359
- MUHAKEME 360
- İLETİŞİM 360
- BİRLEŞTİRME/BAĞLANTI 361
- BETİMLEME 361

KAYNAKLAR 362
ÇÖZÜMLÜ TEST 365
KONU TESTİ 367

BÖLÜM 12

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

RUH SAĞLIĞI VE ÖNEMİ 369
RUH SAĞLIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ 370
- TÜRKİYE'DE RUH SAĞLIĞI 370

RUH SAĞLIĞI İLE İLGİLİ KURAMLAR 370
- PSİKANALİTİK KURAM 370
- DAVRANIŞÇI KURAM 371
- İNSANCI VE VAROLUŞÇU YAKLAŞIM 371

RUH SAĞLIĞI YERİNDE OLAN KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ 372
ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN UYUM VE DAVRANIŞ SORUNLARI 372
- ALT ISLATMA (ENÜREZİS) 373
- DIŞKI KAÇIRMA (ENKOPREZİS) 375
- KEKEMELİK 376
- KONUŞAMAMAK (MUTİZM) 377
- PARMAK EMME 377
- SALDIRGANLIK 378
- KISKANÇLIK 379
- TİKLER 379
- İNATÇILIK 380
- UYKU BOZUKLUKLARI 380
- BESLENME ALIŞKANLIĞI BOZUKLUĞU 381
- KORKU 382
- OKUL KORKUSU 383

Alan Bilgisi Yayınları

DİKKAT EKSİKLİĞİ/HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU 383
YALAN SÖYLEME 385
HIRSIZLIK-ÇALMA 385
AİLE İÇİNDEKİ ÖZEL DURUMLARIN ÇOCUĞUN RUH SAĞLIĞINA ETKİLERİ 386
BOŞANMA VE ÇOCUK 386
ÖLÜM VE ÇOCUK 388
KAYNAKLAR 390
ÇÖZÜMLÜ TEST 392
KONU TESTİ 396

BÖLÜM 13

DRAMA

DRAMANIN TANIMI 399
EĞİTSEL DRAMA 399
PSİKODRAMA 400
DRAMANIN ÖZELLİKLERİ VE YARARLARI 401
DRAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ 402
DÜNYADA DRAMA 402
TÜRKİYE'DE DRAMA 405
DRAMA SÜRECİNDEKİ BİLEŞENLER 407
DRAMA LİDERİ 407
KATILIMCILAR 409
DRAMA ORTAMI VE MATERYALLER 410
ÇALIŞMA (UYGULAMA) 411
DRAMANIN UYGULAMA AŞAMALARI 412
ISINMA ÇALIŞMALARI 412
ESAS ÇALIŞMA 412
DEĞERLENDİRME 413
DRAMA UYGULAMALARI 413
PANDOMİM (SÖZSÜZ OYUN) 413
ROL OYNAMA 414
DOĞAÇLAMA 415
ÖYKÜLERDEN OYUNLAR OLUŞTURMA 416
DRAMATİZASYON 417
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA DRAMA ETKİNLİĞİNİN PLANLANMASI 418
KAYNAKLAR 422
ÇÖZÜMLÜ TEST 426
KONU TESTİ 432

BÖLÜM 14

BEDEN EĞİTİMİ VE OYUN ÖĞRETİMİ

MOTOR GELİŞİMİ BİLMENİN ÖNEMİ 437
MOTOR GELİŞİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 437
HAREKET BECERİLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 438
MOTOR GELİŞİMDE ETKİLİ OLAN FİZİKSEL VE MOTOR YETENEKLER 439
MOTOR GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 440
MOTOR GELİŞİM DÖNEMLERİ 444
REFLEKSİF HAREKETLER DÖNEMİ 444
İLKEL HAREKETLER DÖNEMİ 447
TEMEL HAREKETLER DÖNEMİ 448
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE BEDEN EĞİTİMİ ÇALIŞMALARININ AMACI VE GELİŞİMSEL KATKILARI 452
SPORLA İLİŞKİLİ HAREKETLER DÖNEMİ 453
SPORLA İLİŞKİLİ HAREKETLER DÖNEMİNDE BEDEN EĞİTİMİ ÇALIŞMALARININ AMACI VE GELİŞİMSEL KATKILARI 454
ALGISAL MOTOR GELİŞİM 454
KAYNAKLAR 457
ÇÖZÜMLÜ TEST 458
KONU TESTİ 462

BÖLÜM 15

MÜZİK EĞİTİMİ - I

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE MÜZİK 465
GELİŞİM ALANLARI VE MÜZİK 465
BİLİŞSEL GELİŞİM VE MÜZİK 465
DİL GELİŞİMİ VE MÜZİK 467

Alan Bilgisi Yayınları

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM VE MÜZİK 468
MOTOR GELİŞİM VE MÜZİK.....470
MÜZİK EĞİTİMİNDE YAKLAŞIMLAR.....471
ORFF SCHULWERK 471
DALCROZE YAKLAŞIMI 473
KODALY YAKLAŞIMI.....475
SUZİKİ YAKLAŞIMI 476
KAYNAKLAR 478
ÇÖZÜMLÜ TEST.....480
KONU TESTİ 483

BÖLÜM 16

FEN EĞİTİMİ

ÇOCUKLAR VE ÖĞRENME 485
BİLİŞSEL TEORİLER 485
BİLİŞSEL KURAMLARIN TEMEL İLKELERİ.....486
ÇOCUKLARDA KAVRAM ÖĞRETİMİ VE BİLİMSEL SÜREÇLER.....486
FEN BİLİMLERİ.....488
FEN BİLİMİ VE ÇOCUKLAR İÇİN ÖNEMİ 488
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN EĞİTİMİ 491
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN EĞİTİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER.....492
KAVRAM HARİTASI 493
GEZİ-GÖZLEM-İNCELEME 494
DENEY 495
PROJE ÇALIŞMALARI.....498
ANALOJİ (BENZETİM) 500
BİTKİ YETİŞTİRME 501
HAYVAN BESLEME VE BAKIMI 501
MAKETLER VE EĞİTİCİ MATERYALLER.....501
DRAMA VE ÖRNEK OLAYLAR 501
İŞ BİRLİĞİNE DAYALI GRUP ÇALIŞMALARI ...501
TEKNOLOJİ DESTEKLİ ÇALIŞMALAR.....501
PROBLEM ÇÖZME 502
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN EĞİTİMİ VE DİKKAT EDİLECEK KONULAR.....502
FEN EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN ROLÜ.....503
FEN ÖĞRETİMİNDE FİZİKSEL ORTAM VE GÜVENLİK.....504
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN ETKİNLİKLERİ.....504
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN EĞİTİMİNDE KULLANILABİLECEK MATERYALLER 506
KAYNAKLAR 508
ÇÖZÜMLÜ TEST.....511
KONU TESTİ 515

BÖLÜM 17

GÖRSEL SANAT EĞİTİMİ

SANAT EĞİTİMİ VE GÖRSEL SANATLAR 517
SANAT EĞİTİMİNİN TARİHİ.....517
GÖRSEL SANAT EĞİTİMİNİN GEREKLİLİĞİ 518
SANAT ÇALIŞMALARININ ÇOCUKLARA YARARLARI 519
ERKEN ÇOCUKLUKTA SANAT EĞİTİMİNİN AMAÇLARI 520
SANAT ÖGELERİ VE TASARIM İLKELERİ.....521
SANAT ÜRÜNLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 522
ÇOCUKLARDA SANATSAL GELİŞİM.....523
KARALAMA EVRESİ (1-2 YAŞ).....523
TEMEL ŞEKİLLER EVRESİ (3-4 YAŞ) 524
YANSITMACI SANAT EVRELERİ.....525
SANAT KARARI: ERGEN SANATI - GÖRÜNÜRDE DOĞALCILIK (MANTIK) DÖNEMİ (12-14 YAŞ).....526
ÇOCUKLARDA RESİM GELİŞİMİNİ DESTEKLEME 527
GÖRSEL SANAT EĞİTİMİNİ PLANLANMA VE UYGULAMA.....527
GÖRSEL SANAT EĞİTİMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ 527
SANAT OLAN VE SANAT OLMAYAN ÇALIŞMALAR.....528
SANAT ÇALIŞMALARI İÇİN EĞİTİM ORTAMI VE MATERYALLERİN DÜZENLENMESİ 529

SANAT EĞİTİMİNDE YÖNTEMLER.....530
ÇOCUKLARLA SANAT ÇALIŞMALARI HAKKINDA KONUŞMA.....531
SANAT EĞİTİMİNİ PLANLAMA, UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME.....533
SANAT EĞİTİMİNİN DİĞER ETKİNLİKLERLE BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ.....534
BİR SANAT ESERİNİ TANIYABİLME VE DEĞERLENDİREBİLME.....534
MÜZE EĞİTİMİ.....536
KAYNAKLAR.....538
ÇÖZÜMLÜ TEST.....540
KONU TESTİ.....545

BÖLÜM 18

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - I

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI.....549
KREŞ PROGRAMI.....550
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMININ ÖZELLİKLERİ.....551
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE KULLANILAN PLANLAR.....553
YILLIK PLAN.....554
GÜNLÜK PLAN.....555
ETKİNLİK PLANI.....556
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE EĞİTİM ORTAMLARI.....558
OKULÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA AİLE KATILIMI.....560
AİLE KATILIMI ETKİNLİKLERİ.....561
AİLE İLETİŞİM ETKİNLİKLERİ.....562
ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ.....564
ANLATIM YÖNTEMİ.....564
SORU CEVAP YÖNTEMİ.....565
GRUP TARTIŞMASI.....566
OYUN YÖNTEMİ.....567
ÖRNEK OLAY.....567
PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ.....568
DENEY.....569
GÖSTERİ YÖNTEMİ (DEMONSTRASYON).....570
GEZİ YÖNTEMİ.....570
DRAMA.....570
BENZETİŞİM (ANALOJİ).....571
KAYNAKLAR.....572
ÇÖZÜMLÜ TEST.....574
KONU TESTİ.....578

BÖLÜM 19

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - II

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ORTAMLARI.....581
FARKLI OKUL ÖNCESİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARINA DAYALI EĞİTİM ORTAMLARI.....581
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA FİZİKSEL ÇEVRE.....584
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE MATERYALLER.....586
EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE YÖNTEM SEÇİMİNİ ETKİLEYEN ETMENLER.....589
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE YÖNTEM VE TEKNİKLER.....590
KAYNAKLAR.....603
ÇÖZÜMLÜ TEST.....608
KONU TESTİ.....614

BÖLÜM 20

MÜZİK EĞİTİMİ - II

MÜZİK VE ÖĞRENME.....617
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE MÜZİK ÇALIŞMALARINDA KULLANILAN TEKNİKLER.....618
YARATICI HAREKET VE DANS.....618
MÜZİKLİ ÖYKÜLER.....623
SES DİNLEME, AYIRT ETME, SES ÜRETME VE RİTİM ÇALIŞMALARI.....624
NEFES AÇMA VE ŞARKI SÖYLEME.....626

Alan Bilgisi Yayınları

ÇALGILAR....628
ORTAM-EĞİTİMCİ....629
ÇOCUKLA ÇALIŞANLAR İÇİN BİRKAÇ SÖZ... 630
ÇOCUKLARINIZLA BERABER ŞARKI SÖYLEYİN, ÇALGI ÇALIN, DANS EDİN....630
KAYNAKLAR....631
ÇÖZÜMLÜ TEST....632
KONU TESTİ....635

BÖLÜM 21

MATERYAL GELİŞTİRME

OYUN MATERYALLERİ (OYUNCAKLAR)....637
DOLGU OYUNCAKLAR....639
KUKLALAR....641
RİTİM ARAÇLARI....646
MASKE, KOSTÜM VE BAŞLIKLAR....648
EĞİTİCİ OYUNCAK....650
MOBİLLER....653
KAYNAKLAR....655
ÇÖZÜMLÜ TEST....657
KONU TESTİ....663

BÖLÜM 22

KAYNAŞTIRMA

KAYNAŞTIRMANIN TANIMI VE ÖNEMİ....665
KAYNAŞTIRMANIN TARİHİ GELİŞİMİ....666
DÜNYA'DAKİ GELİŞMELER....666
TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER....666
KAYNAŞTIRMA TÜRLERİ....668
KAYNAŞTIRMANIN YARARLARI....668
KAYNAŞTIRMAYA HAZIRLIK ÇALIŞMALARI....669
KAYNAŞTIRMADA DESTEK EĞİTİM HİZMETLERİ....670
KAYNAŞTIRMADA DEĞERLENDİRME....671
KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARINDA ÖĞRETİMSEL UYARLAMALAR....673
ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ....674
KAYNAKLAR....678
ÇÖZÜMLÜ TEST....682
KONU TESTİ....688

BÖLÜM 23

ANNE BABA EĞİTİMİ

AİLE EĞİTİMİNİN TANIMI VE AMAÇLARI....691
AİLE EĞİTİMİNİN ÖNEMİ....691
AİLE EĞİTİMİNDE FARKLI MODELLER....691
EV MERKEZLİ AİLE EĞİTİMİ....692
OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA ÇOCUK EĞİTİMİ İLE BÜTÜNLEŞTİRİLMİŞ AİLE EĞİTİMİ....692
KURUMLARDA EV MERKEZLİ AİLE EĞİTİMİ..693
BASIN YAYIN ARACILIĞI İLE YAPILAN AİLE EĞİTİMİ (UZAKTAN EĞİTİM)....693
ÇOCUKTAN ÇOCUĞA EĞİTİM....694
TÜRKİYE'DE UYGULANAN AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI....694
ANA BABA OKULU....694
0-4 YAŞ ANNE ÇOCUK EĞİTİMİ PROGRAMI..695
ANNE ÇOCUK EĞİTİM PROJESİ (AÇEP)....696
YURTDIŞINDA UYGULANAN AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI....697
HEAD START PROGRAMI....698
HİGH SCOPE YAKLAŞIMI....699
OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLAR İÇİN EV EĞİTİMİ PROGRAMI (HIPPY/HEATGER-THE HOME INSTRUCTION PROGRAM FOR PRESCHOOL YOUNGSTERS)....701
AİLELER VE BEBEKLER İÇİN EV ETKİNLİKLERİ (HOME ACTIVITIES FOR TOODLERS AND THEIR FAMILIES - HATAF)..702
ÖĞRETMEN OLARAK EBEVEYNLER (PARENTS AS TEACHERS - PAT)....703
ANNE-ÇOCUK EV PROGRAMI

(THE MOTHER - CHİLD HOME PROGRAMI - MCHP) 704
ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE AİLE KATILIM ÇALIŞMALARI 705
AİLE EĞİTİM ETKİNLİKLERİ....705
AİLE İLETİŞİM ETKİNLİKLERİ....707
EBEVEYNLERİN EĞİTİM ETKİNLİKLERİNE KATILIMI 709
EV ZİYARETLERİ 710
EBEVEYNİN YÖNETİM VE KARAR VERME SÜREÇLERİNE KATILIMI 710
EBEVEYNLERLE BİREYSEL GÖRÜŞME 710
YETİŞKİNLİK DÖNEMİ 711
EBEVEYNLİKLE İLGİLİ KURAMLAR....713
BİYO-EKOLOJİK KURAM 713
SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENME KURAMI....715
YAPISAL İŞLEVSEL KURAM 716
AİLE SİSTEMİ KURAMI....717
SOSYAL İLİŞKİ KURAMI 717
KAYNAKLAR 720
ÇÖZÜMLÜ TEST....726
KONU TESTİ 731

BÖLÜM 24

İLKÖĞRETİMEHAZIRLIKVEİLKÖĞRETİM PROGRAMLARI

OKULA HAZIR BULUNUŞLUĞUN TANIMI VE ÖNEMİ 735
OKULA HAZIR BULUNUŞLUKLA İLGİLİ YAKLAŞIMLAR....736
OKULA HAZIR BULUNUŞLUĞU ETKİLEYEN FAKTÖRLER 737
İLKÖĞRETİM VE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI....742
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TEMEL İLKELERİ 743
OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN İLKÖĞRETİME HAZIR BULUNUŞLUKLARINI DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ....746
ÇOCUĞU TANIMADA KULLANILAN TEKNİKLER....748
ÇOCUKLARI TANIMADA KULLANILAN TEST DIŞI TEKNİKLER....748
GÖZLEM....748
KENDİNİ ANLATMA TEKNİKLERİ....749
BAŞKALARININ KANILARINA DAYALI TEKNİKLER....750
ETKİLEŞİME DAYALI TEKNİKLER 751
ÇOCUKLARI TANIMADA KULLANILAN TEST TEKNİKLERİ....751
KAYNAKLAR 753
ÇÖZÜMLÜ TEST....755
KONU TESTİ 760

DENEMELER

DENEME TESTİ - I....767
DENEME TESTİ - II....774
DENEME TESTİ - II....781
DENEME TESTİ - IV 788

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Aksoy, P. (2009). *Okul Öncesi Eğitim Ortamlarının Niteliğinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Tokat İli Örneği).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akyüz, Y. (1996). Anaokullarının Türkiye'de Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi. *Milli Eğitim Dergisi,* 132, 11-17.

Akyüz, Y. (2001). *Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi* (8. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.

Alisinanoğlu, F. (2004). Bebeklik dönemi (0-2 yaş) ve Yeni Yürüme Döneminde (2-3 yaş) Gelişim.. *Gelişim ve Öğrenme* (Geliştirilmiş 3. Baskı) (Ed. A. Ataman), 79-99, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık Turizm Sanayi Ticaret Ltd. Şti.

Anonim (2000). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu,* Sayı: 2828, Yıl: 1983. *http://mevzuat.meb.gov.tr/html/132.htm* Erişim Tarihi: 09.07.2012.

Anonim (2003). Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu. İstanbul: AÇEV Yayınları.

Anonim (2006a). Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin) Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Anonim (2006b). *Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği.* Resmi Gazete, Sayı: 26086.

Anonim (2008). *Okul Öncesi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri.* Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Anonim (2011). *Türk Eğitim Sistemini Örgütlenmesi. http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/kitaplar/Turk_Egitim_sistemi_2011/Turk_Egitim_Sisteminin_Orgutlenmesi_2011.pdf*. Erişim Tarihi: 02.09.2012.

Anonim (2012a). *Geçmişten Günümüze Şûralar.* Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları. http://ttkb.meb.gov.tr/suralar.aspx. Erişim Tarihi: 25.08.2012.

Anonim (2012b). *Kalkınma Planları (1-9).* Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları. *http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp*. Erişim Tarihi: 26.09.2012.

Anonim (2012c). www.acev.org. Erişim Tarihi: 07.09.2012.

Anonim (2012d). *Okul Öncesi Eğitimi için Anasınıfları ve Oyun Parkları Donanımı. http://www.cydd.org.tr/sayfa.asp?id=56*. Erişim Tarihi: 09.09.2012.

Anonim (2012e). *Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün eğitim 2011-2012.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Bakanlığı Yayını.

Anonim (2012f). *Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği.* Resmi Gazete, Sayı: 28360. Erişim Tarihi: 21.07.2012.

Anonim (2012g) *Okulöncesi Eğitim Programı* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

Anonymous (2011). *National Sysyem Overview on Education Systems in Europe*. *http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurypedia_en.php*. *Erişim Tarihi:* 08.09.2012.

Anonymous (2012). *Education At a Glance.* Paris: OECD Publication.

Aral, N., Kandır, A. ve Can Yaşar, M. (2001). *Okul Öncesi Eğitim 1.* İstanbul: YA-PA Yayınları.

Avcı, N. (2007). *Gelişimde 0-3 Yaş "Yaşama Merhaba"* (4. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

Aydın, O. (2005). Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Gelişim Özellikleri. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* Cilt: 1 (Yay. Haz. M. Sevinç), 132-141, Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş., İstanbul.

Aytaç, K. (1998). *Avrupa Eğitim Tarihi* (3. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No:58.

Barnett, W. S. (2002). Early Childhood Education. *School Reform Proposals: The Research Evidence* (Ed. A. Molnar), 1-26. Greenwich, CT: Information Age Publishing.

Bilgin, M. (2007a). Bedensel Gelişim. *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (2. Baskı). (Yaz. B. Y. İnanç, M., Bilgin ve M. K. Atıcı), 76-88, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Bilgin, M. (2007b). Cinsel Eğitim. *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (2. Baskı). (Yaz. B. Y. İnanç, M., Bilgin ve M. K. Atıcı), 103-111, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Bilgin, M. (2007c). Toplumsal Gelişim. *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (2. Baskı). (Yaz. B. Y. İnanç, M., Bilgin ve M. K. Atıcı), 186-215, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Bodrava, E. and Leong, D. J. (2012). Learning and Development of Preschool Children from Vygotskian Perspective. *Vygotsk's Educational Theory in Cultural Context* (Ed. Gindis, B., Agayev, V. S. and Miller, S. M.), 156-176, USA:Cambridge University Press.

Buldu, M. (2010). Okul Öncesi Dönemde Matematiksel Kavram Gelişimi. *Okul Öncesi Matematik Eğitimi* (1. Baskı) (Ed. B. Akman), 28-47, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Can, G. (2002). Kişilik Gelişimi. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (2. baskı) (Ed. B. Yeşilyaprak), 109-140, Ankara: Pegem A Yayınları.

Ceyhan, A. A. (2000). Doğum Öncesi Gelişim, Doğum ve Yeni Doğan Bebeklerin Özellikleri. *Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi* (Ed. E. Ceyhan), 73-96, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1218, Açık Öğretim Fakültesi No:698.

Clements, D. H. (2001). Mathematics in the Preschool. *Teaching Children Mathematics,* 7 (5), 270-275.

Cömert, D. ve Erdem, E. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Aile Katılımı Etkinlikleri.* Ankara: Eğiten Kitap.

Çağdaş, A. ve Şahin Seçer, Z. (2011). *Anne Baba Eğitimi.* Ankara: Eğiten Kitap.

Dağlı, A. (2007). *Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan ilköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Türkçe ve Matematik Derslerindeki Akademik Başarılarının Karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, Ö. (2005). *Program Geliştirmede Yeni Yönelimler. Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme* (8. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Deretarla Gül, E. (2007). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. G. Haktanır), 153-174, Ankara: Anı Yayıncılık.

Dinçer, Ö. (2012). *12 Yıl Zorunlu Eğitim: Sorular ve Cevaplar. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf.* Erişim Tarihi: 14.09.2012.

Dinçsoy, Ö. (1995). *2000'e Beş Kala Türk Eğitim Sistemi "Genel Bir Bakış".* Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Doğan, Ö. (2007). Okul Öncesi Eğitime Temel Olan Görüşler. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. G. Haktanır), 25-37, Ankara: Anı Yayıncılık.

Erden, Ş. (2012). Okul Öncesi Eğitim Kurumları ve Çeşitleri. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. F. Gülaçtı ve S. Tümkaya) (2. Baskı), 289-311, Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hiz. Tiz. Ltd. Şti.

Erdiller, Z. B. (2010). Erken Çocukluk Eğitiminde Temel Kuram ve Yaklaşımlar. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. İ. H. Diken), 56-92, Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hiz. Tiz. Ltd. Şti.

Feeney, S. and N. K. Freeman. (1999). *Ethics and the Early Childhood Educator: Using the NAEYC Code*. Washington, DC: NAEYC.

Gülaçtı, F. (2010). Türkiye'de ve Dünyada Erken Çocukluk ve Okul Öncesi Eğitimi. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. F. Gülaçtı ve S. Tümkaya), 1-20, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Gültekin, M. (2008). Okulöncesi Eğitimi Geliştirme Model ve Yaklaşımları. Okulöncesi Eğitimin Düşünsel Temelleri. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (Ed. Ş. Yaşar) (1. Baskı), 173-193, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1841, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:957.

Gürkan, T. (2008). Erken Çocukluk Eğitimi ve Okul Öncesi Eğitim. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (1. Baskı) (Ed. Ş. Yaşar), 1-19, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1841, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:957.

Gürol, A. (2012). Okul Öncesi Eğitime Temel Olan Görüşler. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. F. Gülaçtı ve S. Tümkaya) (2. Baskı), 91-107, Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hiz. Tiz. Ltd. Şti.

Güven, G. ve Azkeskin, K. E. (2010). Erken Çocukluk Eğitimi ve Okul Öncesi Eğitim. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. H. İ. Diken), 1-53, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Hohmann, M. ve Weikart, D. P. (2000). *HIGHSCOPE: Okul Öncesi ve Çocuk Bakım Programları için Etkin Öğrenme Uygulamaları Küçük Çocukların Eğitimi* (çev: S. S. Kohen ve Ü. Öğüt). İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı Yayını No 1.

Huitt, W. and Hummel, J. (2003). Piaget's Theory of Cognitive Development. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University.

İnanç, B. Y. (2007). Duygusal Gelişim. *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (2. Baskı). (Yaz. B. Y. İnanç, M., Bilgin ve M. K. Atıcı), 167-183, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kantarcıoğlu, S. (1973). *Rehberlik Örgütü.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Karadağ, A. (2006). *Okul Öncesinde Çoklu Zekâ.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Kök, M. (2010). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel, Psikolojik, Sosyal ve Eğitsel Ortam Özellikleri. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. S. Tümkaya ve F. Gülaçtı), 259-277, Ankara: Nobel Yayınevi.

Köksalan, M. (2010). Okul Öncesi Eğitimin Tarihi Gelişimi. *Erken Çocukluk Eğitim,*. 71-83, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuru Taraşlı, N. (2007). Okul Öncesi Eğitimin Tanımı Kapsamı ve Önemi. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. G. Haktanır), 1-24, Ankara: Anı Yayıncılık.

Lokumcu Tozar, S. B. (2011). *Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan İlköğretim 1. Sınıf Öğrencilerinin Okula Hazır Bulunuşluklarındaki Farklılıklar ve Çözüm Önerileri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Magnuson, K. A, Meyers, M. K, Ruhm, C. J and Waldfogel, J. (2004). Inequality in Pre-School Education and School Readiness. *American Educational Research Journal,* 41 (1), 115–157.

Mooney, C. G. (2000). *Theories of childhood: An Introduction to Dewey Montessori, Erikson, Piaget and Vygotsky*. St. Paul, MN: Redleaf Press.

Morrison, G. S. (1998). *Early Childhood Education Today.* Merrill an Imprint if Prentice Hall, Saddle River (ed. 7th), 100-108, Colombus, Ohion:New Jersey.

Nance, R. (2009). The Importance of Early Childhood Education. *Quest Clup Paper,* Aprıl 3, 1-19.

Narongraksakhet, I. and Kaba, A. (June 2010 - May 2011). Al-Ghazali's Thoughts on Education. *Journal of Islamic Studies*, 5 (1), 1-11.

Oktay, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem* (2. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tiz. San. Ltd. Şti.

Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R. ve Unutkan, Ö. (2003). *Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?* İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Oktay, A. (2006). Okulöncesi Eğitimin Düşünsel Temelleri. *Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri* (Ed. Ş. Yaşar) (1. baskı). 11-28, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1219, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:699.

Orçan, M. (2011). Sosyal Gelişim. *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim* (Ed. M. E. Deniz). 127-183, Ankara: Ertem Basım Ltd. Şti

Ömeroğlu, E. Yazıcı, Z. ve Dere, H. (2005). Okul Öncesi Eğiti Kurumlarında Ebeveynin Eğitime Katılımı. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* 2. Cilt (Yay. Haz. M. Sevinç). 440-446, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ömeroğlu-Turan, E. (2006). Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel ve Eğitsel Ortamları. *Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri* (Ed. Ş. Yaşar), 59-70, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1219, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 699.

Önder, A. (2004). *Ailede İletişim, Konuşarak ve Dinleyerek Anlaşalım* (2. baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Öymen Gür, Ş. ve Zorlu, T. (2002). *Çocuk Mekânları* (1. baskı). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Parkay, F. W. and Stanford, B. H. (2007). *Becoming a Teacher*. Boston: Allyn and Bacon.

Pianta, R. C. (2007). Preschool is School, Sometimes: Making Early Childhood Education Matter. *Education Next,* 7 (1), 44-49.

Poyraz, H. (2003). Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Fiziksel Şartlar ve Fiziksel Güvenlik (Yay. Haz. H. Poyraz ve H. Dere). *Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri* (2. Baskı), 53-70, Ankara: Anı Yayıncılık.

Qadiri, F. and Manhas, S. (2009). Parental Perception Towards Preschool Education Imparted at Early Childhood Education Centers. *Stud Home Comm Sci,* 3 (1), 19-24.

Rousseau, J. J. (2007). *Emile "Bir Çocuk Büyüyor"* (Yay. Haz. Ü. Akagündüz) (6. Baskı). İstanbul: Selis Kitaplar.

Seyrek, H. ve Sun, M. (2005). *Okul Öncesi Eğitiminde Oyun.* İzmir: Müzik Eserleri Yayınları.

Sezer, T. (2009). Okul Öncesi Çocuğunun Temel Özellikleri ve Gereksinimleri. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. S. Tümkaya ve F. Gülaçtı), 155-196, Ankara: Nobel Yayınları.

Spencer, J. (2005). Understanding Child Development, *Young Consumers: Insight and Ideas for Responsible Marketers,* 6 (1), 16 – 21.

Sylva, K.,. Melhuis, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, İ., Taggort, B. and Elliot, K. (2003). The Effective Provision of Pre-School Education Project Findings from the Preschool Period. *Early Childhood Research Quarterly, 21* (1), *76–92.*

Şahin, E. (2005). *Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenleri için Uygulama Kılavuzu.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahinkaya, R. (1970). *Ana Okulları ve 2-6 Yaş Grubu Çocukların Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Ziraat Fakültesi Yayınları: 417, Ders Kitabı: 144.

Şanlıer, N. (2005). Çocuğun Gelişiminde Beslenmenin Önemi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2. Cilt* (Yay. Haz. M. Sevinç), 473-478, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Şen, S. (2007). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Temel Özellikleri ve Gereksinimleri. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. G. Haktanır), 71-123, Ankara: Anı Yayıncılık.

Temel, F. (2006). Türkiye'de Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması. *Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri* (Ed. Ş. Yaşar), 111-118, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1219, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 699.

Temel, F. (2008). Dünyada ve Türkiye'de Okul öncesi Eğitim. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (Ed. Ş. Yaşar) (1. Baskı), 43-64, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1841, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 957.

Tobin, J. J., Wu, D. Y. H. and Davidson, D. H. (1991). *Preschool in Three Cultures: Japan, China, and the United States.* New Haven, CT: Yale University Press.

Tos, F. (2001). *Çocuğun Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim* (1. baskı). İstanbul: Kariyer Yayıncılık İletişim, Eğitim Hiz. Ltd. Şti.

Tümkaya, S. (2012). Okul Öncesi Eğitim Döneminde Ailenin Rolü ve Önemi. *Erken Çocukluk Eğitimi* (2. Baskı) (Ed. F. Gülaçtı ve S. Tümkaya), 335-369, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Ural, O. ve Ramazan, O. (2007). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü. *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Ed. S. Özdemir, H. Bacanlı ve M. Sözer), 9-61, Ankara: Türk Eğitim Derneği.

Ülke Kürkçüoğlu, B. (2010). 0-6 Yaş Arası Çocukların Temel Gelişimsel Özellikleri: Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Erken Çocukluk Eğitimi (*Ed. İ. H. Diken), 135-167, Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tiz. Ltd. Şti.

Weikart, D. P. (1990). Okul Öncesi Çocuklar İçin Temeller: High/Scope Yaklaşımı. Çocuk Gelişiminde Erken Destek Projesi: Türkiye Örneği. *"Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller" Seminer Bildirileri* (Ed. S. Bekman), 63-123, İstanbul: UNICEF Yayınları.

Wilburn, R.E. (2000). *Understanding the Preschooler.* New York, USA: Peter Lang Publishing.

Yaşar, Ş. (2008). Okulöncesi Eğitimde Temel Alışkanlıklar ve Sosyal Davranışların Kazanılması. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (1. Baskı) (Ed. Ş. Yaşar), 139-153, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1841, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 957.

Yavuzer, H. (2002a). *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. (15. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2002b). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* (14. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2004). *Ana-Baba Çocuk* (17. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.

Yeşilyaprak, B. (2007). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri* (15. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yörükoğlu, A. (2006). *Çocuk Ruh Sağlığı Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları* (28. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.

KAYNAKLAR

Anonim. (2012*). Duyu Organları*. [Online]http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/EHSM/1210/unite10.pdf. Erişim Tarihi: 29.112012.

Anonim. (2008). *Organlarımız ve Anatomi*. [Online] http://www.mezatforum.com/forum/showthread. php?344-Organlar%FDm%FDz-ve-Anatomi. Erişim Tarihi: 29.11.2012.

Doğan, T. (2009). *Fonksiyonel Anatomi (4. baskı)*, Ankara: HYB Basın Yayın.

Frank, H., Netter M.D. T., Hansen, J. (2005). *İnsan Anatomisi Atlası***,** Newyork: University of Rochester School of Medicine and Dentisty Rochester.

Guyton, H. (2007). *Tıbbi Fizyoloji* (çev: H. Çavuşoğlu, B. Çağlayan, Yeğen), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.

Hatipoğlu,T. (2001). *Anatomi ve Fizyoloji (*13. baskı), Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Kocatürk, U. (1991). *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Ankara Ünüversitesi Basımevi.

Ozan, H.(2005). *Ozan Anatomi*, Ankara: Klinisyen Tıp Kitabevleri.

Özden, M. (2003). *Anatomi ve Fizyoloji*, Ankara: Feryal Matbaası.

Rende, L., Kuzu, S. ve Şankazan, Ş. (2007). *Anatomi ve Fizyoloji*, İstanbul: İhlas Gazetecilik.

Solomon, E. P. (2003). *İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş* (4. baskı) (çev: B. Süzen), İstanbul: Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret LTD. ŞTİ.

Tekelioğlu, M. (1989). *Genel Tıp Histolojisi*, İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.

Vannını, V., Umberto D. ve Eugenio D. R.(1992). *Anatomi Atlası,* İstanbul: Birol Yayınevi.

Yıldırım, M. (1999). *İnsan Anatomisi*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Yıldırım, M. (1997). *Resimli Anatomi Sözlüğü*, İstanbul: Yüce Yayınları.

KAYNAKLAR

Anlı, İ. (2010). Psikanalitik Kuramlar, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Anonim (2011). Endokrin Sistem.http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/720S00026.pdf. Erişim Tarihi:27.08.2012

Atkınson, L.R.,Atkınson, C. R., Smıth, E.E., Bem, J. D., and Hoeksema, S.N. (2010). Psikolojiye Giriş (çev: Y. Alogan), Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Bacanlı, H. (2007). Eğitim Psikolojisi. http://www.pegema.com.tr/dosyalar/dokuman/14122007102602egitim%20psikolojisi%20H.ba canli.pdf. Erişim Tarihi:27.08.2012.

Bayar, P. (2010). Türkiyede Spor Psikolojinin Gelişimi. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, VIII (4), 131-136.

Baymur, F. B: (2010). Genel Psikoloji, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Bayraktar, R. (2011). Davranışın Gelişimi. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 43-65, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Cüceloğlu, D. (2011). İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çoştur, R. (2011). İnsan Öğrenmesi ve Bellek. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 93-127, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Daş, C. (2009). Geştalt Terapi. Psikoterapi Yöntemleri Kuramlar ve Uygulama Yönergeleri (Ed. E. Köroğlu ve H. Türkçapar), 171-215, Ankara: HYB Basım Yayın.

Doğan, B. Y. (1998). Kişilerarası İlişkilerde Çağdaş Kuramlar. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 303-312, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Ekşi, A. (1999). Çocukluk Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları. Ben Hasta Değilim, Çocuk sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü (Ed. A. Ekşi), 98-106, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Erermiş, S. ve Aydın, C. (1999). Çocuk Ruh Sağlığı Yönünden Enüresis/Emkompresis. Ben Hasta Değilim, Çocuk sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü (Ed. A. Ekşi), 109-123, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Erten, Y. ve Aydın, E. (2009). Psikanaliz ve Psikanalitik Psikoterapi. Psikoterapi Yöntemleri Kuramlar ve Uygulama Yönergeleri (Ed. E. Köroğlu ve H. Türkçapar), 77-145, Ankara: HYB Basım Yayın.

Gülerce, A. (2011). Dürtüler ve Güdülenme. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 171-193, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Hatiboğlu, M.T. (2003). Anatomi. Ankara: Hatiboğlu Yayınları.

Heuer, J.R. (1999). Psychology of Intelligence Analysis.https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/psychology-of-intelligence-analysis/PsychofIntelNew.pdf Erişim tarihi: 217.08.2012.

İmamoğlu, O.ve Arıcı, H. (2011). Bir Sanat ve Bilim Olarak Psikoloji. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 1-23, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

İnanç, B.Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M.K. (2007). Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi. http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/250720071828521.%20Sayfa.pdf. Erişim Tarihi:1.09.2012

Karadakovan, A. (1993). Sinir Sistemi Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı. İzmir: Saray Tıp Kitabevleri.

Karakaş, S. (2011). Algı. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 241-259, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Kartallar, R. (1998a). Zekâ. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 41-55, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Kartallar, R. (1998b). Duygular. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 67-83, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Koptagel, G. İ. (1984). Tıpsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri. İstanbul: Beta Bakım Yayım Dağıtım

Morgan, C. (1989). Psikolojiye Giriş. Anakara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Morris, C.G. (2002). Psikolojiyi Anlamak (Psikolojiye Giriş) (çev: H.B. Ayvaşık, M. Sayıl), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Okyavuz, Ü. (1998a). Sağlık Psikolojisi. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 241-247, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Okyavuz, Ü. (1998b). Algı. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 33-41, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Oltmanns, F. T.,Neale, M. J. and Davison, C. G. (2003). Anormal Davranışlar Psikolojisinde Vak'a Çalışmaları (çev: İ. Dağ,), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Özden, Y. (2005). Öğrenme ve Öğretme. http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/24112007162753%C3%96%C4%9Frenme%20ve%20%C3%96%C4%9Fretme%20.pdf. Erişim Tarihi: 27.08.2012.

Öztürk, O.M. (2002). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları (9. Baskı), Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Öztürk, O.M. (2008). Psikanaliz ve Psikoterapi (4. Baskı), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Palabıyıkoğlu, R. (1998a). Bir Bilim Dalı Olarak Psikoloji. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 5-18, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Palabıyıkoğlu, R. (1998b). Sosyal Psikoloji. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 253-275, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Palabıyıkoğlu, R. (1998c). Bellek Sistemleri. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 83-105, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Plotnık, R. (2009). Psikoloji'ye Giriş. (çev: T. Geniş), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Sarsılmaz, M. (2012). Merkezi Sinir Sistemi. http://www.sifa.edu.tr/dosyalar/45/MerkeziSS_2012_2s.pdf. Erişim Tarihi: 27.08.2012.

Sayıl, I. (1998). Davranış Bilimlerine Giriş. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 1-5, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Sullivan, S.H. (2003). Psikolojik Bozuklukların Temelleri (çev: T. Göbekçin,), Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Süzen, L.B.,(2008). İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş. 387-423, ;İstanbul: bedray Basın Yayın LTD.ŞTİ.

Şenol, S. (2006). Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı, Ankara: HYB Yayıncılık.

Türkçapar, H., Sungur, M. ve Sargın, E. (2009). Bilişsel Davranışçı Terapiler. Psikoterapi Yöntemleri Kuramlar ve Uygulama Yönergeleri (Ed. E. Köroğlu ve H. Türkçapar), 77-145, Ankara: HYB Basım Yayın.

Ünlü, S. (2001). Psikoloji (Ed. A. Hakan). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Yalçın, S. (2009). Psikoloji, Ankara: Songür Eğitim Hizmetleri.

KAYNAKLAR

Akçay, T. (2008). Büyüme ve Gelişme. *Annelere Öğütler* (1. Baskı), (Ed. İ. Devecioğlu), 54-62, İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

Aksu, H. (2008). Kontraseptif yöntemler. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 288-331, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Akyıldız, N. (2000). *Anne ve Çocuk Sağlığı* (2. Baskı), İstanbul: Turan Ofset.

Anonim (2009a). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Anonim (2009b). *Türkiye İstatistik Kurumu Ölüm İstatistikleri 2008.* Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Anonim (2010a). *Binyıl Kalkınma Hedefleri Türkiye Raporu 2010* (Eds. S. Alata, H.M. Arslan, B.B. Baran ve N. Duman), 33-44, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı.

Anonim (2010a). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni Türkiye Sağlık Araştırması 2008. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8407. Erişim tarihi: 02.08.2012

Anonim (2011a). Mortalite. *T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2010*, 9-18, Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.

Anonim (2011b). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Aile Planlaması Modülü.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Anonim (2012). Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus İstatistikleri. http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11. Erişim Tarihi: 02.08.2012.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2001). *Çocuk Gelişimi 1*. İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., Kaptan Ofset.

Balık, İ. (2008a). Kızamık. *Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi. Sistemlere göre Enfeksiyonlar* (3. Baskı), (Ed. A.W. Topçu, G. Söyletir ve M. Doğanay), 1218-1225, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Balık, İ. (2008b). Kızamıkçık. *Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi. Sistemlere göre Enfeksiyonlar* (3. Baskı), (Ed. A.W. Topçu, G. Söyletir ve M. Doğanay), 1225-1227, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Başkan-Gülnar, S. (2004). Bağışıklama. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 45-49, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Berk, L.E. (2006). *Child Development* (7. ed.). Boston: Pearson Education.

Bilir, Ş. (1994). *Anne ve Çocuk Sağlığı* (5. Baskı), Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Coşkun, A. (2002). Doğum Öncesi Yaklaşım Yüksek Riskli Gebeliklerin Fetüs/Yenidoğana Etkisi ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Temel Neonatoloji ve Hemşirelik İlkeleri* (Ed. T. Dağoğlu ve G. Görak), 57-94, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Çavuşoğlu, H. (2008). *Çocuk Sağlığı Hemşireliği 1* (9. Baskı), Ankara: Sistem Ofset Basımevi.

Çiftçi, E. ve Doğru, Ü. (2008). Döküntülü Hastaya Yaklaşım. *Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi. Sistemlere Göre Enfeksiyonlar* (3. Baskı), (Ed. A.W. Topçu, G. Söyletir ve M. Doğanay), 1211-1218, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Demirsoy, S. (2002). *Fizik Muayeneye Giriş*. Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamalar (Ed. S. Demirsoy), 9-37, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Doğru, Ü. ve Çiftçi, E. (2004). Çocukluk Çağı Döküntülü Hastalıkları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 305-308, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Dramalı, A., Kaymakçı, Ş., Özbayır, T., Yavuz, M. ve Demir, F. (2003). *Temel İlk Yardım Uygulamaları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Ertem, G., Akduman, S. ve Şen, A. (2006). *Ev Kazalarından Korunma ve İlk yardım*. İstanbul: Gül Matbaacılık ve Reklamcılık.

Feldman, R.S. (2004). *Child Development* (3. Ed.). New Jersey: Pearson Education.

Görak, G., Svaşer, S. ve Yıldız, S. (2011). *Bulaşıcı Hastalıklar Hemşireliği*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

İbrahimoğlu, L. (2008). Gebelik ve Doğum. *Annelere Öğütler* (1. Baskı), (Ed. İ. Devecioğlu), 1-15, İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

İnce, E. ve Çiftçi, E. (2004a). Üst Solunum Yolu Enfeksiyonları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 255-259, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

İnce, E. ve Çiftçi, E. (2004b). Kabakulak. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 315-316, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

İnce, E. ve Çiftçi, E. (2004c). Poliovirus Enfeksiyonları ve Çocuk Felci (Poliomyelit). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 317-319, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

İnce, E. ve Çiftçi, E. (2004d). Difteri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 261-264, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Kandır, A. (2007). *Gelişimde Üç-Altı Yaş, Çocuğum Büyüyor* (4. baskı), İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Kavaklı, A. (1992). *Çocukluk Yaşlarında Büyüme ve Gelişme* (1. Baskı), İstanbul: Hilal Matbaacılık.

Kliegman, R.M. (1997). Fetüs ve Yenidoğan Bakımı. *Nelson Essentials of Pediatrics* (2.ed.), (çev Ed. M. Tuzcu), 157-213, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti ve Yüce Yayınları.

Mete, S. (2008a). Gebenin Sağlığını Değerlendirme. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 471-488, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Mete, S. (2008b). Doğum Öncesi Bakım. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 489-500, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Onat, T. (1996). *Büyüme ve Gelişme*. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları 1 (Ed. T. Onat), 40-55, İstanbul: Eksen Yayınları.

Özkan, S. (2008). Klimakteriyum ve Menopoz. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 234-258, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Sözen, C. (2006). *İlk Yardım ve Acil Bakım*. İstanbul: Göktuğ Basım Yayın.

Suskan, E. (2004a). Alt solunum Yolu Enfeksiyonları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 265-269, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Suskan, E. (2004b). Boğmaca. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 270, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Süzen, L.B. (2008). *Temel İlk Yardım*. İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Şentürk, A. (2008). Kadın Sağlığı Hizmetlerinin Tarihçesi ve Yaşam Dönemlerine Göre Kadın Sağlığı Sorunları. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 124-135, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Taşpınar, A. (2008). Normal Gebelik. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 454-470, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Thies, K.M. and Travers, J.F. (2001). *Growth and Development Through The Lifespan.* New Jersey: Slack Incorporated.

Törüner, E.K. ve Büyükgönenç, L. (2012). *Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları*. Ankara: Göktuğ Yayıncılık.

Ünsal-Atan, Ş. (2008). Gebeliğin Fizyolojisi. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 580-595, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

KAYNAKLAR

Aksoy, M. (2007). *Ansiklopedik Beslenme Diyet ve Gıda Sözlüğü.* Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Anderson, J.B., Shuster, T.A., Hansen, K.E., Levy, A.S. and Volk, A. (2004). A camera's view of consumer food-handling behaviors. *J Am Diet Assoc*, 104, 186-191.

Anonim. (2006). *Türkiye'ye Özgü Beslenme Rehberi* (4. baskı). Ankara: Onur Matbaacılık.

Anonim. (2008). *Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi Beslenme Modülleri*, Sağlık Bakanlığı Yayın No:722. Ankara: İlkay Ofset Matbaacılık.

Anonymous. (1995). *Physical Status: The Use and Interpretation of Anthropometry.* Report of a WHO Expert Committee WHO Tech Rep Ser; 854:1-452.

Anonymous. (2006). *Multicentre Growth Reference Study Group. WHO Child Growth Standards: length/height-for-age, weight-for-age, weight-for-length, weight-for-height and body mass index-for-age: methods and development. Geneva*. www.who.int/childgrowth/ publications/ technical _report_pub/en/index.html. Erişim tarihi: 26.10.2012

Anonymous. (2009). *World Health Statistics*. Geneva, Switzerland: WHO Library Cataloguing in Publication Data.

Arlı, M., Şanlıer, N., Küçükkömürler, S. ve Yaman, M. (2006). *Anne ve Çocuk Beslenmesi* (3. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Aslan, D. ve Köksel, H. (2003). Gıda Zenginleştirilmesi ve Bazı Yaklaşımlar. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 12 (11):418-420.

Baş, M. (2004). *Besin Hijyeni Güvenliği ve HACCP* (1. baskı). Ankara: Sim Matbaacılık.

Baş, M. ve Sağlam, F. (1997). Otel beslenme servis personelinin kişisel ve çevre hijyen bilgisinin ölçülmesi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 26 (1), 28-32.

Baysal, A. (2009). *Beslenme* (12. baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Baysal, A. (2012). *Genel Beslenme* (14. baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Baysal, A., Aksoy, M., Besler H.T., Bozkurt, N., Keçecioğlu, S., Merdol, T.K., Pekcan, G. Mercanlıgil, S.M. ve Yıldız, E. (2008). *Diyet El Kitabı* (5. Baskı). Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Beyazova, U., Baykan, S., Arlı , M. , Arslan P., Pekcan, G.ve ark. (2000). *Anne Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1250.

Bilici, S. (2008a). *İlköğretim Çocukları İçin Gıda Hijyeni El Kitabı.* Sağlık Bakanlığı Yayın No:726. Ankara: Klasmat Matbaacılık.

Bilici, S. (2008b). *Besin Güvenliği.* Sağlık Bakanlığı Yayın No:727. Ankara: Klasmat Matbaacılık.

Bowman, A. and Russell, M. R. (2001). *Present Knowledge in Nutrition* (8.ed), Washington, DC: ILSI Press.

Brown, A. (2000). *Understanding food principles and food preparation (4 ed.)*. USA: Wadsworth, Cengage Learning**.**

Ciğerim, N. ve Beyhan, Y. (1994). *Toplu Beslenme Sistemlerinde hijyen (*1. baskı*)*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Duyff, R. L. (2003). *Geliştirilmiş Besin ve Beslenme Rehberi* (çev. S. Yücecan, B. Nursal, G. Pekcan, H.T. Besler), İstanbul: Acar Matbaacılık.

Elmacıoğlu, F. (2008). *Anne ve Bebek Beslenmesi* (1. baskı). Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Hernandez, J. (1998). Food safety: Food preparation and cooking. *Food Management*, 33(5), 90-92.

Insel, P., Ross, D., McMahon, K. and Bernstein, M. (2011). *Nutrition* (4. ed), Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Köksal, G. ve Gökmen, H. (2000). *Çocuk Hastalıklarında Beslenme Tedavisi,* Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Merdol,T. K. (1999). *Beslenme Eğitimi Rehberi*, İstanbul: Özgür Yayınları.

Merdol, T. K., Başoğlu, S. ve Örer, N. (1999). *Beslenme ve Diyetetik Açıklamalı Sözlük*, Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Oberleas, D., Harland, B.F. and Bobilya, D.J. (1999). *Minerals*, New York: Vantage Press.

Robertson, C. (2010). *Safety, Nutrition and Health in Early Education* (4. ed) USA: Wadsworth.

Samur, G. (2008). *Gebelik ve Emziklilik Döneminde Beslenme*. Sağlık Bakanlığı Yayın No:726. Ankara: Klasmat Matbaacılık.

Şanlıer, N. ve Yabancı, N. (2005). *Okul Çağında Beslenme.* 7-14 Yaş Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dizisi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Tayfur, M. (2009). *Gıda Hijyeni, Gıda Kaynaklı Enfeksiyonlar ve Zehirlenmeler* (1. baskı), Ankara: Kuban Matbaacılık.

Wardlaw, G.M. and Hampl J.S.(2007). *Perspectives in Nutrition* (7.ed). Boston: McGraw Hill, Higher Education.

Wenck, A. D., Baren, M. and Dewan, S.P. (1983). *Nutrition* (2.ed). Virginia: Reston Publishing Company, Inc.

Yabancı, N. (2001). Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Beslenme. *2000'li Yıllarda Çocuk ve Aile*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Yabancı, N., Şimşek, I., İstanbulluoğlu, H. ve Bakır, B. (2009). Ankara'da Bir Anaokulunda Şişmanlık Prevelansı ve Etkileyen Etmenler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni,* 8 (5):397-404.

Yiğit, V. ve Duran, T. (1997). *Toplu Beslenme Teknolojisi 1* (1. baskı). İstanbul: Ekin Yayıncılık ve Pazarlama.

KAYNAKLAR

Amerson, R. (2006). Energizing the Nursing Lecture: Application of the Theory of Multiple Intelligence Learning. *Full Nursing Education Perspectives,* 27(4), 194-196.

Aral, N. (2010). Okul Öncesi Eğitimde Görsel Algılama. *Geçmişten Geleceğe Okul Öncesi Eğitim,* (Ed. A. Orakçı ve N. R. Gürsoy), 202-214, Ankara: MEB Okul Öncesi Eğitimin Genel Müdürlüğü Devlet Kitapları Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü.

Aral, N. (2011a). Bilişsel Gelişim. *Çocuk Gelişimi* (Ed. N. Aral ve G. Baran). 99-162, İstanbul: Ya-Pa Yayın Paz. San. ve Tic. A.Ş.

Aral, N. (2011b). Dil Gelişimi. *Çocuk Gelişimi* (Ed. N. Aral ve G. Baran), 163-192, İstanbul: Ya-Pa Yayın Paz. San. ve Tic. A.Ş.

Aral, N. ve Yıldız Bıçakçı, M. (2009). Çoklu Zekâ Kuramı. *Eğitim Psikolojisi*, (Ed. N. Aral ve T. Duman), 407-421. İstanbul Kriter Yayınevi.

Alkaya, E. (2007). İki Dillilik ve Rusçadan Tatar Türkçesine Geçen Kavram Tercümeleri. *Türkoloji Araştırmaları,* 2 (2), 41-53.

Arslan, M. (2007). Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40 (1), 41-61.

Arık,I. A. (1996). *Eğitim Psikolojisi.* Çantay Kitabevi: İstanbul.

Aşıçı, M. (2003). *Ailede Dil Etkinlikleri "Çocuğum Okuryazar Oluyor".* İstanbul: Morpa Yayınları.

Aydın, A. (2008). *Eğitim Psikolojisi,* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Avanoğlu-Kızıltepe, Z. (2004). *Öğretişim: Eğitim Psikolojisine Çağdaş Bir Yaklaşım*. İstanbul: Ofset Yayınevi.

Bacanlı, H. (2011). *Eğitim Psikolojisi,* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Bee, H. (1992). *The Developing Child.* New York: HarperColins College Publishers.

Bee, H. and Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (çev: O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bloom, L. (1973). *Language Development: Form and Function in Emerging Grammars.* Cambridge: M. J. T. Press.

Bjorklund, D. F. (1995). *Children's Thinking. Developmental Function and Individual Differences.* USA: Brooks/Cole Publishing Company.

Bowles, T. (2008). Self-rated Estimates of Multiple Intelligences Based on Approaches to Learning. *Australian Journal of Educational and Developmental Psychology,* 8, 15-26.

Bütün-Ayhan, A. (2009). Bilişsel Gelişim. *Eğitim Psikolojisi,* (Ed. N. Aral ve T. Duman), 93-113, İstanbul: Kriter Yayınları.

Chan, D. W. (2007). Components of Leadership Giftedness and Multiple Intelligences among Chinese Gifted Students in Hong Kong. *High Ability Studies,* 18 (2), 155-172.

Clark, H. H. (1996). *Using Language.* UK: Cambridge University Press.

Çiçek, A. (2002). 0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dil Gelişimi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi,* 4 (1), 115-124.

Çiyiltepe, M. (2006). *Dil ve Kavram Gelişimi.* Dil ve Konuşma Gelişiminde Sorunlara Yol Açan Nedenler (Ed. S. Topbaş), 158-189, Ankara: Kök Yayıncılık.

Dağabakan, O. ve Dağabakan, F. (2007). Dil ve Çocukta Dil Gelişim Kuramları. *Milli Eğitim Dergisi,*174,155-161.

Davies, D. (2004). *Child Developmet: A Practioner's Guide.* New York: Guilford Press.

Demir, T. (2010). Konuşma Eğitiminde Benmerkezci Konuşmaya Yönelik Bir Deneme. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 188 (2), 415-430.*

Demirci, K. (2011). Fonem Teorisinin Önemi Hakkında. *Türkoloji Araştırmaları,* 6 (2), 359-366.

Demirel, Ö. (2002). *Türkçe Öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Demirezen, M. (2003). *Yabancı Dil ve Anadil Öğreniminde Kritik Dönemler*. http://www.gencdil.com/indirilebilir-dosyalar/yabanci-dil-ve-anadil-ogretiminde-kritik-donemler.pdf. Erişim Tarihi:01.10.2012

Di Leo, J. (1996). *Child Development: Analysis and Synthesis*. USA: Psychology Press.

Dönmez, N., Abidioğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdenir, N. ve Gümüşçü, Ş. (2000). *Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri.* İstanbul: Yapa-Yayınları.

Ege, P. (2006). *Dil ve Kavram Gelişimi. Çocuklarda Okur Yazarlık Gelişimi* (Ed. S. Topbaş), 140-157, Ankara: Kök Yayıncılık.

Erden, M. ve Akman, Y. (2009). *Eğitim Psikolojisi,* Ankara: Arkadaş Yayınları.

Erdener, N. (2003). Eğitimde "Yaratıcı Düşünme -Tasarım ve Öngörü Yeteneğinin Geliştirilmesi", http://www.kho.edu.tr/Yayinlar/Btym/Bilgibank asi/Genelkon/114_Nusreterdener.Htm. Erişim Tarihi: 03.04.2003.

Erdener, E. (2009). Vygotsky'nin Düşünce ve Dil Gelişimi Üzerine Görüşleri: Piaget'e Eleştirel Bir Bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(1), 85-103.*

Erdoğan, S., Şimşek Bekir, H. ve Erdoğan Aras, S. (2005). Alt Sosyoekonomik Bölgelerde Ana Sınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubundaki Çocukların Dil Gelişim Düzeylerine Bazı Faktörlerin Etkisinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 14 (1), 231-246.

Erenoğlu, Ö. S. ve Otçu, S. (2007). *Türkçenin Doğru Kullanımı-İletişim, Etkili Konuşma, Yazma ve Okuma Kılavuzu,* Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi.* (Yayıma Hazırlayan: B. Onur), (5. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Gass, S. M. and Selinker L.(2008).*Second Language Acquisition: An Introductory Course*. United States: Routledge.

Goldstein M.H., King A.P. and West M.J. (2003). Social Interaction Shapes Babbling: Testing Parallels between Birdsong and Speech. *Proceedings of the National Academy of Sciences,* 100, 8030–8035.

Gürsoy, F, (2009). Bilişsel Gelişim. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (Ed.Y. Fazlıoğlu), 20-37, İstanbul: Kriter Yayınları.

Kandır, A. (2003). *Gelişimde 3-6 Yaş Çocuğum Büyüyor.* İstanbul: Morpa Yayınları.

Kandır, A. (2007a). *Bilişsel Gelişim Kuramları.* Bilişsel Gelişim (E. Ömeroğlu ve A. Kandır), 43-45, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Kandır, A. (2007b). *Bilişsel Gelişimde Dilin Kazanılması.* Bilişsel Gelişim (E. Ömeroğlu ve A. Kandır), 131-149, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Karacan, E. (2000a). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Klinik Psikiyatri,* 3, 263-268.

Karacan, E. (2000b). Çocuklarda Dil Gelişimi Etkileyen Faktörler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi,* 9 (7), Web sitesi: http://www.ttb.org.tr/STED/sted0700/6.html. Erişim Tarihi: 04.04.2009.

Keenan,T. (2002). *An Introduction to Child Development.* USA: Sage Publication.

Köksal Akyol, A. (2007). Bilişsel Gelişim. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. A. Ulusoy), 73-108, Ankara: Anı Yayıncılık.

Küçükkaragöz, H. (2011). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim* (Ed. B. Yeşilyaprak), 82-115, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Louw, D. A. (2002). *Human Development. Charactics of Lanuage of Preschooler*. South Africa: Perskor.

Mangır, M., Çağatay-Aral, N., Baran, G. ve Haktanır, G. (1990). *Psikoloji'de Üç Büyükler (Jean Piaget, Sigmond Freud, Erik Hamburger Ericson).* Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1188, Derlemeler: 47.

Matto, H., Berry-Edwards, J., Hutchison, E. D., Bryant, S. A. and Waldbillig, A. (2006). Teaching Notes: An Exploratory Study on Multiple Intelligences and Social Work Education. *Journal of Social Work Education,* 42 (2), 405-416.

McCoog, I. J. (2007). Integrated Instruction: Multiple Intelligences and Technology. *Clearing House,* 81 (1), 25-28.

McFarlane, D. A., (2011). Multiple Intelligences: The Most Effective Platform for Global 21st Century Educational and Instructional Methodologies. *College Quarterly,* 14 (2), http://www.eric.ed.gov/PDFS/EJ962362.pdf. Erişim Tarihi: 01.12.2012.

Meggitt, C. (2006). *Child Development: An Illustrated Guide*. Oxford: Heinemann.

Oakley, L. (2004). *Cognitive Development*, London: Routledge.

Ömeroğlu, E. (2007). Okul Çocuklarının Zihin ve Dil Gelişimi. *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Ed. E. Ömeroğlu. ve İ. Ulutaş), 35-61, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Özbay, Y. (2003). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.* Trabzon: Akademi Kitabevi.

Öztürk, B. ve Kısaç, İ. (2011). *Bilgiyi İşleme Modeli.* Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim (Ed. B. Yeşilyaprak), 275-307, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Owolabi, T. and Okebukola, F. (2009). Improving The Reading Ability of Science Students Through Study Groups and Multiple İntelligences. *US-China Education Review,* 6 (2), 38-44.

Owens, R. J. (2008). *Language Development an Introduction* (7th edition). USA: Pearson Education Inc.

Piaget, J. and Inhelder, B. (1969). *The Psychology of the Child.* London: Routledge&Kegan Paul Inc.

San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları .

Saban, A (2002). *Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Santrock, J. W. (2011). Yaşam Boyu Gelişim. *Bebeklikte Bilişsel Gelişim.* (Çev. Ed. G. Yüksel, Böl.Çev. T. Şener Kılınç) 164-176, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Selçuk, Z. (2007). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.

Slee, P. T. (2002). *Child, Adolescent, and Family Development.* (2 edition), Cambridge: Cambridge University Pres.

Sisk, D. (2008). Engaging the Spiritual Intelligence of Gifted Students to Build Global Awareness in the Classroom. *Roeper Review,* 30 (1), 24-30.

Sword, H. (2007). Teaching in Color: Multiple Intelligences in the Literature Classroom. *Full Pedagogy,* 7 (2), 223-250.

Taase, Y. (2012). Multiple Intelligence Theory And Iranian Textbooks: An Analysis. *Journal of Pan-Pacific Association of Applied Linguistics*, *16* (1), 73-82.

Talay-Ongan, A. and Ap, E. (2005). Child Development and Teaching Young Children. *Cognitive Development,* (Ed. A.Talay-Ongan and E. Ap), 57-78, Canada: Thomson Learning Nelson.

Topbaş, S. (1998). Dil, Anadilli ve Türkçe Öğretimi. *Türkçe Öğretimi.* (Ed. S. Topbaş.), 3-21, İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları:1066, Açıköğretim Fakültesi Yayınları: 587

Topbaş, S. (2006). *Dilin Bileşenleri.* Dil ve Kavram Gelişimi (Ed. S. Topbaş), 21-30. Ankara: Kök Yayıncılık.

Topbaş, S. ve Maviş, İ. (2006). *Edimbilgisi Gelişimi.* Dil ve Kavram Gelişimi (Ed. S. Topbaş), 123-139, Ankara: Kök Yayıncılık.

Torr, J. (2005). Child Development and Teaching Young Children. *Language Development in Early Chilhood* (Ed. A.Talay-Ongan and E. Ap), 79-98, Canada: Thomson Learning Nelson.

Turan, F. (2001). 0-6 Yaş Döneminde Dil Gelişimi. *Çoluk Çocuk Dergisi,* 1, 25-31.

Vander Zendan, J. W. (1985). *Human Development.* New York: Alfred A. Knopf.

Vasta, R., Haith, M. M. Ve Miller, S. A. (1992). *Child Psychology*. *The Modern Science*. (2nd edition).USA: John Wiley &Sons, Inc.

Yapıcı, Ş. (2004). Çocukta Dil Gelişimi. *Uluslarası İnsan Bilimleri Dergisi,* 1-17, Web sitesi: http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/viewArticle/101. Erişim Tarihi: 15.04.2009.

Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2006). Çocukta Bilişsel Gelişim. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi,* 6 (1), Web sitesi: http://www.universite-toplum.org. Erişim Tarihi: 10.04.2009.

Yavuzer, H.(1993). *Çocuk Psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız Bıçakçı, M. ve Aral, N. (2009). Dil Gelişimi. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. N.Aral ve T.Duman), 115- 130, İstanbul: Kriter Yayınevi.

Zwisler, R. (2006). Sprachentwicklung. http://www.zwisler. de/scripts/ Sprachentwicklung, Erişim Tarihi: 01.09.2012.

KAYNAKLAR

Albayrak, H., Çağdaş, A. ve Cantekinler, S. (2003). *Okul Öncesi Eğitimde Dramatik Etkinlikler.* Konya: Eğitim Kitapevi.

Aral, N. (2004). Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi. *Çoluk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 36, 23-25.

Argun, Y. (2004). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık ve Eğitimi.* Ankara: Anı Yayınları.

Arslan-Cansever, B. ve Aslan, N. (2009). Eğitimde Yaratıcılığın Kullanımına İlişkin Öğretmen Tutumları. *Tubav Bilim Dergisi,* 2 (3), 333-340.

Artut, K. (2002). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınları.

Aslan, A. E. (2000). *Yaratıcı Bir Çocuk Yetiştirmek.* Ankara: Kara Harp Okulu Basımevi.

Aslan, A. E. (2001). Kavram Boyutunda Yaratıcılık. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 16 (2), 19-40.

Aslan, E. (2007). Yaratıcı Düşünce Eğitimi. *İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış* (Ed. A. Oktay ve Ö. P. Unutkan), 75-99, İstanbul: Morpa Yayınları.

Aydoğan, R. (2008). Okumaya Karşı Olumlu ve Olumsuz Tutuma Sahip 6. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersinde Kullandıkları Okuduğunu Anlama Stratejileri ve Yaratıcılık Düzeyleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bentley, T. (2004). *Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Yaratıcılık (Creativity).*(çev: O. Yıldırım), İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Black, R. A. (2003). *Kırık Mum Boyalar: Yaratıcılığınızı Geliştirmek İçin Yol Haritası.* (çev: E.Aslan). Ankara: Nobel Yayınları.

Can-Yaşar, M. ve Aral, N. (2010). Yaratıcı Düşünme Becerilerinde Okul Öncesi Eğitimin Etkisi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi,* 3(2), 201-209.

Cropley, A. J. (2001). *Creativity In Education&Learning A Guide For Teachers And Educators.* Sterling, USA.: Stylus Publishing.

Çakmak, A. (2005). *Anasınıfına Devam Eden Altı Yaşındaki Köy ve Kent Çocuklarının Yaratıcılıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Kırıkkale Örneği).* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Çetin, Z. (2005). Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcı Sanat Programları. *Yaşadıkça Eğitim,* 88, 17-19.

Demirel, Ö. (2010). *Eğitimde Yeni Yönelimler* (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Demirci, C. (2012). *Yaratıcı Düşünme.* http://www.adanaliyiz.org/index.php?topic=4705.0; imode Erişim Tarihi: 06.02.2012

Dökmen, Ü. (2001). *Yarına Kim Kalacak? Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Var Olmak Gelişmek Uzlaşmak* (4. baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erden, M. ve Akman, Y. (2008). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Gartenhaus, A. R. (2000). *Yaratıcı Düşünme ve Müzeler.* (Çev: R. Mergenci, B. Onur), Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 7.

Gizir, Z. (2002). *Anaokuluna Devam Eden Dört-Beş Yaş Çocuklarında Sosyal Davranışların Gelişimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Goree, K. (1996). Creativity In The Classroom… Do We Realy Want It?. *Gifted Child Today Magazine,* 19, 36-37.

Gow, G. (2000). Understanding And Teaching Creativity. *Tech Directions,* 55(6), 32-34.

Gönen, M., Uzmen, S., Akçin, N., ve Özdemir, N. (1997). Anaokuluna Giden 5-6 Yaş Çocuklarında Yaratıcı Düşüncenin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim,* 65, 64-67.

Güleryüz, H. (2001). *Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Harmanlı, Z. (2002). *Dokuz Eylül Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmen El Kitabı.* İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.

Hohmann, M. ve Weikart, D. P. (2000). *Küçük Çocukların Eğitimi.* (çev.: S. S. Kohen ve Ü. Öğüt), İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı Yayınları.

Isenberg, J. P. and Jalango, M. R. (1997). *Creative Expression And Play In Early Childhood.* Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Karaçelik, S. (2009). *Okul Öncesi Öğretmenleri ve Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Düşünme Beceri Düzeylerinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köksal Akyol, A. (2011). Yaratıcılık ve Drama. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 99-116, İstanbul: Kriter Yayınları.

Öktem, F. (2002). *Eğitimde Zekâ ve Yaratıcılık.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Özcan, V. (2007). *Orff Öğretisinin ve Yaratıcı Dramanın Uygulandığı ve Uygulanmadığı Okullarda Öğrencilerin Müzik Dersine Olan Tutumlarının Karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Rowe, A. J. (2007). *Yaratıcı Zekâ* (çev: Ş.Gülmen). İstanbul: Prestij Yayınları.

Rouquette, M. L. (2007). *Yaratıcılık* (çev: İ. Yerguz). Ankara: Dost Kitabevi.

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (10. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Singer, D. G. ve Singer, J. L. (1998). *Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi.* (çev: N. Cihanşümul), İstanbul: Gendaş Yayınları.

Starko, A. J. (2001). *Creativity In The Classroom: Schools Of Curious Delight* (2. ed), New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Sternberg, R. J. (2005). Creativity Or Creativities? *International Yournal of Human-Computer Studies.* 63, 370-382.

Storr, A. (1992). Yaratma Dürtüsü. (çev: İ. Babacan), İstanbul: Yayınevi Yayıncılık.

Sungur, N. (1997). *Yaratıcı Düşünce* (2. baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.

Süvarioğlu, S. (2000). *İş Yaşamında Yaratıcılığın Gücü.* Ankara: Kara Harp Okulu Basımevi.

Şener, T. ve Yıldız, F. Ü. (2003). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama.* Ankara: Nobel Yayınları.

Yavuzer, Y. H. (1996). *Yaratıcılık* (3. basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Yazar, A. (2007). *1914-2006 Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yaratıcılığın İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KAYNAKLAR

Aral, N., Gürsoy, F., Köksal, A. (2000). *Okul Öncesinde Oyun.* İstanbul: Turan Ofset.

Athey, I. (1988). The Relationship of Play To Cognitive, Language and Moral Development. *Play as Medium for Learrning Development. A Handbook of Theory and Practice* (Ed. D. Bergen), 81-102, NH:.Heinemann.

Bergen, D. (1988). Stages of Play Development. *Play as Medium for Learning Development. A Handbook of Theory And Practice* (Ed. D. Bergen), 49-66, NH:. Heinemann.

Bodrova, E., Leong, D., J. (2004). Spotlight On Young Children and Play *Play and Foundational Skills Need to Compete for The Teacher's Attention in An Early Childhood Classroom? (*Ed. D. Koralek), 4-11,The National Association For the Educatio of Young Children (NAEYC).

Duman, G.(2010). *Türkiye ve Amerika'da Ana Sınıfına Devam Eden Çocukların Oyun Davranışlarının İncelenmesi. Kültürler Arası Bir Çalışma.* Yayımlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Eğitimi Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Drake, J. (2009). *Planning for Children's Play and Learning. Meeting Children's Needs In The Later Stages of Stages of The EYFS*. Routledge: London& New York.

Erşan, Ş. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Grubundaki Çocukların Oyun ve Çalışma (iş) ile İlgili Algılarının İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Hurwitz S. C. (2002-2003). To Be Successful: Let Them Play! *Child Education,* 79, 101-102.

Gazezoğlu, Ö. (2007). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarına Öz Bakım Becerilerinin Kazandırılmasında Oyun Yoluyla Öğretimin Etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir; Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Howes, C. (1992). Sequences In The Development Of Competent Play With Peers. Social and Social Pretend Play. *Developmental Psychology*, 28 (4), 961- 74.

Johnson J., Christie, J., Yawkey, T. (1999). *Play and Early Child Deveplopment.* Longman Inc.

Kieff E J., Casbergue M.R. (2000). *Playful Learning and Teaching. Integrating Play In to Preschool and Primary Programs.* USA: Ally and Bacon.

Sevinç, M. (2004). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun*, Ankara: Morpa Yayınları.

Sevinç, M. (2009). Çocukta Oyun Gelişimi. *Çocukta Oyun Gelişimi, Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi* (Ed. Ü. Tüfekçioğlu), 55-71, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1860, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, No: 975.

Smith D. (1995). How Play Influences Children's Development At Home And School. *J Phys Educ Recreation Dance,* 66, 19–23

Poyraz, H. (2003). *Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tekkaya, E. (2001). Tasarlanmış Çocuk Hakları: Ankara Çocuk Oyun Alanları. *Milli Eğitim Dergisi,* sayı: 151. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/tekkaya.htm

Tuğrul, B. (2007). Okulöncesi Dönemde Çocuğun Kendini ve Dünyayı Keşfi Oyun. *Okulöncesi Dönemde Anne-Baba Kaynak Kitapları,* 354-378, Ankara, Bilgin Eğitim.

Tuğrul, B. (2009). Okulöncesi Eğitimde Kullanılan Öğretim Yöntemleri ve Teknikleri. *Özel Öğretim Yöntemleri (*Ed. M. Sağlam), 75-105, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1851, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 966.

Tuğrul, B. (2010a). *Çocuk Dostu Öğrenme Ortamları,* Okulda Yenilenme. Özel Okullar Birliği Derneği, 215- 221, Antalya.

Tuğrul, B. (2010b). Oyun Temelli Öğrenme. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat),187-216, Ankara: Anı Yayıncılık.

Tüfekçioğlu, Ü. (2009). Okulöncesinde Oyun ve Önemi. *Çocukta Oyun Gelişimi, Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi* (Ed. Ü. Tüfekçioğlu), 3-35, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1860, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 975.

Oktay, A. (2009). Oyuna Kuramsal Yaklaşım. *Çocukta Oyun Gelişimi, Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi* (Ed. Ü. Tüfekçioğlu), 37-54, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1860, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 975.

Wolfgang H.C. (2004). *Child Guidance Through Play Teaching Positive Social Behaviors (Ages 2- 7).* USA: Pearson Merrill Prentice Hall.

KAYNAKLAR

Ahmetoğlu, E. (2009). Ahlak Gelişimi. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. N. Aral ve T. Duman), 185-204, İstanbul: Kriter.

Alkaya, Y. (2007). İnsancıl (Hümanistik) Yaklaşım ve Öğrenme. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. M. E. Deniz), 341-378, Ankara: Maya.

Anonymous (2011a). How to Talk to Your Kids About Sexual Abuse. http://www.ehow.com/how_8552_talk-kids-about.html. Erişim Tarihi: 11. 05. 2011.

Anonymous (2011b). How to Talk to Grown Children of Sexual Abuse by Fathers. http://www.ehow.com/how_2311437_talk-grown-children-sexual-abuse.html. Erişim Tarihi: 11. 05. 2011.

Anonymous (2011c). How to Teach Sexual Abuse Prevention to Children. http://www.ehow.com/how_2089490_teach-sexual-abuse-prevention-children.html. Erişim Tarihi: 11. 05. 2011.

Anonymous (2011d). Sex Education: Talking to Toddlers and Preschoolers About Sex. http://www.mayoclinic.com/health/sex-education/HQ00547/NSECTIONGROUP=2, Erişim Tarihi: 11. 05. 2011.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş., Çimen, S. (2000). *Çocuk Gelişimi 2*, İstanbul: YA-PA.

Aydın, M.Z. (2007). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi* (5. Baskı), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Aydoğan, Y. (2009). Cinsel Gelişim. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. N.Aral ve T. Duman), 205-228, İstanbul: Kriter.

Baran, G. (2011). Sosyal Gelişim. *Çocuk Gelişimi* (Ed. N. Aral ve G. Baran). 193-222, İstanbul: Ya-Pa Yayın Paz. San ve Tic. A.Ş.

Bulut, A., Çokar, M., Eylen, B., Akalın, A., Gürşimşek, I., Hamurcu, H., Nalbant, H., Oksal, A. ve Ortaylı, N. (2003). *Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Cinsel Sağlık Eğitimi* (2. Baskı), İstanbul: Uygun Matbaası

Can, G. (2002). Kişilik Gelişimi (Psikososyal ve Ahlak Gelişimi). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (Ed. B. Yeşilyaprak), 109-140, Ankara: Pegem A Yayınları.

Chrisman, K. and Couchenour, D. (2002). *Healthy Sexuality Development*. National Association for the Education of Young Children, Washington, D.C.

Cüceloğlu, D. (1993). *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Deniz, Ü. (2012). Okul Öncesi Dönemde Cinsel Kimlik Gelişimi ve Cinsel Eğitim. *"Aile ve Çocuk" Prof. Dr. Mine Mangır'ın Anısına* (Ed. N. Aral), 267-280, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Dodson, F. (1998). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* (Çev. A. Durmaz), İstanbul: Çalış Ofset.

Dökmen, Ü. (2009). *Empati* (41. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eldeleklioğlu, J. (2007). Kişilik Gelişimi. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. M. E. Deniz), 133-160, Ankara: Maya Akademi.

Güngör, A. (2003a). Ahlaki (Törel) Gelişim. *Gelişim ve Öğrenme* (Ed. A. Ulusoy) (2. Baskı), 70-92, Ankara: Anı Yayıncılık.

Güngör, A. (2003b). Toplumsal ve Duygusal Gelişim. *Gelişim ve Öğrenme* (Ed. A. Ulusoy) (2. Baskı), 93-124, Ankara: Anı Yayıncılık.

Humphreys, T. (2002). *Disiplin Nedir? Ne Değildir?* (Çev. B. Çelik), (3. Baskı), İstanbul: Epsilon.

Gürşimşek, I. ve Günay, V. D. (2005). Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Rollerinin İşlenişinde Kullanılan Dilsel ve Dil Dışı Göstergelerin Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 53-63.

Kobbe, A. M. (2011). *Preventing Sexual Abuse of Children*, The University of Tennessee, Institute of Agriculture. Knoxville.

Köksal Akyol, A. (2003). Psikoseksüel Gelişim. *Gelişim ve Öğrenme* (Ed. A. Ulusoy) (2. Baskı), 125-136, Ankara: Anı Yayıncılık.

Morris, R. (2010). The Value of playing with dolls for girls and Boys. http://www.helium.com/items/300212-the-value-of-playing-with-dolls-for-girls-and-boys. Erişim Tarihi: 15. 05. 2011.

Oswalt, A. (2008). Early Childhood Gender Identity and Sexuality. http://www.mentalhelp.net/poc/view_doc.php?type=doc&id=12771&cn=462. Erişim Tarihi: 11. 05. 2011

Önder, A. (2005). *Okul Çağı Çocuğu ile İletişim* (1. Baskı), İstanbul: Morpa.

Özgün, Ö. (2008). Sınıfta İstenmeyen Davranışlar, Nedenleri, Yönetimi. *Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi* (Ed. Y. Aktaş Arnas ve F. Sadık) (1. Baskı), 243-276, Ankara: Kök Yayıncılık.

Özlü Fazlıoğlu, Y. (2009). Sosyal Gelişim. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. N. Aral ve T. Duman), 135-156, İstanbul: Kriter.

Pedük, Ş. (2011). Duygusal Gelişim. *Çocuk Gelişimi* (Ed. N. Aral ve G. Baran). 223-258, İstanbul: Ya-Pa Yayın Paz. San ve Tic. A.Ş.

Petty, K. (2001). When Young Children Explore Anatomy Dilemma or Development? Texas Child Care. http://www.childcarequarterly.com/winter01_story1a.html. Erişim Tarihi:15.05. 2011.

Ramsey, P. G. (2008). Children's Development and Societal Divisions. *NHSA Dialog*, 11 (4), 215-224.

San Bayhan, P., Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İstanbul: Morpa.

Santrock, J. W. (2011). İlk Çocuklukta Sosyo-Duygusal Gelişim (Çev. A. E. Aslan) *Yaşam Boyu Gelişim* (Çev. Ed. G. Yüksel), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Salk, L. (1993). *Çocuğun Duygusal Sorunları* (Çev. E. Onur), (2. Baskı), İstanbul: Evrim Matbaacılık. Tertemiz, N. (2010). Sınıf Yönetimi ve Disiplin Modelleri. *Sınıf Yönetimi* (11. Baskı) (Ed. L. Küçükahmet), 109-135, Ankara: Pegem.

Trenholm, S., Jensen, A. (2004). *Interpersonal Communication*, New York: Oxford University Pres, Inc.

Tuğrul, B. ve Artan, İ. (2001). Çocukların Cinsel Eğitimi ile İlgili Anne Görüşlerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 141-149.

Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2005). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Yavuzer, H. (1993). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2004). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak* (4. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2008). *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (1992). *Çocuk Ruh Sağlığı* (17. Baskı), İstanbul: Acar Matbaacılık.

Wokler, R. (2003). *Rousseau* (Çev. C. Atila), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

KAYNAKLAR

Anonim. (2005). *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aral, N. (2008). Erken Çocukluk Dönemi ve Kitap. *Türk Halkları Çocuk Edebiyatı Kongresi 1. Kitap* Bakü: 16699403 (Online): 471-475.

Arslan, F. ve Alamdar, S. G. (2012). Türkçe ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Dersine İlişkin Görüşleri (Kırıkkale Örneği). *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 39-46.

Ay, İ. (2009). *Muallim Naci, Ahmet Rasim ve Halide Nusret Zorlutuna'nın Anı Türündeki Eserleriyle Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ve Başlıca Temaları.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Boğa Zengin, S. (2010). *Çocuk Kitaplarının Dinleme Becerisini Geliştirme Aracı Olarak Kullanılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ciravoğlu, Ö. (2000). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Esin Yayınevi.

Çabuk; B. ve Bayraktar, A. (2012). Öğretmen Adayları Öğrencilerine Kitap Okuyor Mu? Öykü Kitaplarının Okuma Yazma Öğretiminde Kullanımı. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 61-68.

Darly, L. and Sharko, S. (2010). *Motıvatıng Students to Wrıte Through The Use of Children's Lıterature.* Unpublished Master's Thesis, Chicago: Saint Xavier University

Demirel, Ş. (2011). Çocuk Edebiyatı. *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı* (Ed. Ş. Demirel), 43-75, Ankara: Pegem Akademi.

Demirel, Ş., Uludağ, M. E., Tozlu, N., Seven, S. ve Çeçen, M. A. (2011). Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatında Türler. *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı* (Ed. Ş. Demirel), 141-350, Ankara: Pegem Akademi.

Erdal, K., Celepoğlu, A., Kılıç, Y., Arıcı, A.F. ve Kara, R. (2010). Çocuk Edebiyatının Kaynakları. *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı.* (Ed. Yılar, Ö. ve Turan, L.), 69-200, Ankara: Pegem Akademi.

Erdoğan, S. ve Özdemir, Z. (2012). Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Kitaplarında Olmasını İstedikleri Özelliklere İlişkin Görüşleri. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 625-634.

Erşahin, U. I. (2009). *Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Çocuk Edebiyatı Metinlerinin Çağdaş Çocuk Edebiyatı İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi ve Eğitsel Öneriler.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülpınar, F. (2010). *Görsel Kavramlar, İllüstrasyon ve Çocuk Kitapları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Hilbun, J., Claes, J. and Griffiths, P. (2010). Commonalities in Content of İnternational Children's Book Awards: What Does This Tell Us About Children, Culture and Reading Interests Across The Globe? Diversity Challenge Resilience: School Libraries in Action. *Proceedings of the 12th Biennial School Library Association of Queensland, the 39th International Association of School Librarianship Annual Conference Incorporating the 14th International Forum on Research in School Librarianship. 27 September – 1 October,* Brisbane QLD Australia, [Online] www.eric.ed.gov/PDFS/ED518551. Retrieved on: 16.07.2012.

Işık Demir, A. (2009). *Yeni programa Göre Hazırlanmış İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları ve Bu Kitaplardaki Metinlerin Çocuk Edebiyatı Ölçütlerine Uygunluğu.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jalongo, M. R. (2004). *Young Children and Picture Books* (2.ed), Washington: NAEYC.

Kaynar Tanır, A. ve Çıldır, Z. (2012). Okulöncesi Dönem Yazınsal Çocuk Kitabı Kapaklarının Görsel Tasarım ve Çocuğa Görelik Bakımından Değerlendirilmesi. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 563-576.

Kan, M. O. (2012). Türkçe Öğretmenlerinin Çocuk Edebiyatı ile İlgili Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 109-118.

Kurt, B. (2008). *Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Temel Dil Becerisi Olarak Dinlemenin Gelişimine Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öztürk Çelik, S. (1998). Çocuk Edebiyatı. *Çağdaş Türk Edebiyatı* (Ed. C. İleri), 201-218, [Online] www. Anadolu.edu.tr/aos/kitap/ILTP/2275/unite12. Erişim Tarihi: 16.07.2012.

Öztürk, A.(2010). *Çocuk edebiyatı ve Okul Öncesi Eğitimde Türkçe Dil Etkinlikleri*, Ankara: Eğiten Kitap.

Sağlam, Ö. (2009). *Harf Çocuk Edebiyatı Çeviri Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Schultz, S. (2010). *Judging a Book by its Cover: An Evaluation Tool for the Evaluation, Selection and Inclusion of Multicultural Children's Literature in the Elementary Classroom.* Unpublished Master's Thesis, San Rafael, CA: Dominican University of California.

Seven, S. (2011). Çocuk Kitapları. *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı* (Ed. Ş. Demirel), 99-108, Ankara: Pegem Akademi.

Sever, S. (2012). *Çocuk ve Edebiyat*, Ankara: Tudem Yayınları.

Sülün, G. (2012). Yalvaç Ural'ın Çocuk Kitaplarının Çocuğun Dil Gelişimine Katkısı. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 901-908.

Şahin, A., Turan, L., Dursunoğlu, H. ve Celepoğlu, A. (2010). Çocuk-Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı. Kaynakları. *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı.* (Ed. Yılar, Ö. ve Turan, L.), 3-36, Ankara: Pegem Akademi.

Şahin, S., Işıtan, S. ve Ünal, F. (2012). Yerli ve Çeviri Okulöncesi Çocuk Kitaplarının Karakter, Benlik Kavramı ve Prososyal Davranışlar Açısından İncelenmesi. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 1021-1028.

Şirin, M. R. (2000). *Çocuk Edebiyatı,* İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Taşdemir; F. (2012). Masalların Cümle ve Resim Tasarımlarının Karakterlerin Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 763-770.

Tekşan, K., Acar, F. ve Yiğit, MS (2012). Çocuk Edebiyatı Eserlerine Çocukların Penceresinden Bakış. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 937-946.

Tür, G. ve Turla, A. (1999). *Okul Öncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap*, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Ulutaş, A. ve Kıymaz, MS (2012). Okulöncesi Anadili Etkinliklerinde Şiir Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Adıyaman İli Örneği). *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 165-169.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2003). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

KAYNAKLAR

Botha, M., Maree, J.G. and De Witt, M.W. (2005). Developing and piloting the planning for facilitating mathematical processes and strategies for preschool learners. *Early Child Development and Care*, 175 (7), 697-717.

Brewer, J.A. (2001). *Introduction to Early Childhood Education*. USA: Allyn&Bacon.

Burger, W. F. and Shaughnessy, J. M. (1986). Characterizing the van Hiele Levels of Development in Geometry. *Journal for Research in Mathematics Education*, 17(1), 31-48.

Casey, B., Kersh, J.E. and Mercer, J. (2004). Young Storytelling Sagas: An Effective Medium for Teaching Early Childhood Mathematics. *Early Childhood Research Quarterly,* 19, 167–172

Charlesworth, R. and Radeloff, D.J. (1991). *Experiences in Math for Young Children* (2 nd ed.), New York, USA: Delmar Publishers Inc. Albany.

Clements, D.H., Swaminathan, S., Hannibal, M. A. Z. and Sarama, J. (1999). Young Children's Concepts of Shape. *Journal for Research in Mathematics Education,* 30 (2), 192–212.

Clements, D.H., and Stephan, M. (2004). Measurement in Pre-K to Grade 2 Mathematics. *Engaging in Young Children in Mathematics. Standards for Early Childhood Mathematics Education* (Ed. D.H. Clements and J. Samara), 299-317, London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah.

Clements, D.H. and Sarama, S. (2007). Early Childhood Mathematics Learning. *Secont Handbook of Research on Mathematics Teaching and Learning*, (Ed. F. K. Lester), 461-556 US: Information Age Publishing.

Copley, J.V. (2000). *The Young Child and Mathematics*. US: Washington.

Cooke, B.D. and Buchholz, D. (2005). Mathematical Communication in the Classroom: A Teacher Makes a Difference. *Early Childhood Education Journal,* 32 (6), 365-369.

Cuffaro, H.K. Nager, N. AND Shapiro, E.K. (2005). The Developmental-Interaction Approach at Bank Street College of Education. *Approaches to Early Childhood Education* (12 ed.), (Ed. J.L. Roopnarine J.E. Johnson), 280-293, USA: Prentice Hall.

Edwards, C.P. (2002). Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia. *Early Childhood Research & Practice,* 4(1) http://ecrp.uiuc.edu/v4n1/edwards.html

Ensign, J. (1996). A Conversation Between John Dewey and Rudolf Steıner; A Comparıson Of Waldorf and Progressıve Education. *Educational Theory,* 46 (2), 175-188

Greenes, C., Ginsburg, H.P. and Balfanz, R. (2004). Big Math for Little Kids. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 159–166.

Ginsburg, H.P., Greenes, C. and Balfanz, R. (2003). *Big Math For Little Kids*. "Program Overview" New Jersey: Dale Seymour Publications. Pearson Learning Group .

Griffin, S. (2004). Building number sense with Number worlds: a mathematics program for young children. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 173-180.

Heddens, J.W. and Speer, W.R. (2001). *Today's Mathematics*, USA: Jhon Wiley & Sons.

Hunting, R.P. (2003). Part-whole number knowledge in preschool children. *Journal of Mathematical Behavior*, 22, 217–235.

Jackman, L.H. (2005). *Early Education Curriculum: A Child's Connection to the World,* (3rd ed), NY: Thomson Delmar Learning.

Kandır, A. ve Orçan, M. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Matematik Eğitimi.* İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Kandır, A. ve Kurt, M. (2010). *Proje Temelli Okul Öncesi Eğitim Programı*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Kandır, A., Can Yaşar, M, İnal, G., Yazıcı, E., Ceylan, Ş., Yazıcı, Z., Çalışandemir, F., Özbey, S. ve Uyanık, Ö. (2012) *Dil Etkinlikleri*. Ankara: Efil Yayıncılık.

Kriova, A. and Bhargava, A. (2002). Learning To Guide Preschool Children's Mathematical Understanding: A Teacher's Professional Growth. *Early Childhood Research And Practice Spring.* Vol. 4, (1), pp.1-20

Koechlin, E., Dehaene, S. and Mehler, J. (1997). Numerical Transformations in Five-month-old Human Infants. *Mathematical Cognition*, *3*, 89-104

Malofeeva, E.V. (2005). *Meta-Analysıs of Mathematıcs Instructıon with Young Chıldren*. Doctor Theses, Graduate Program in Psychology, University of Notre Dame, Indiana

Oberman, I. (1997). *The Mystery of Waldorf; A Turn-of-the-Century German Experiment on Today's American Soil*. A Survey, Plus Portage, Education Resourch İnformation Center "ERIC" ED 409 988

Ogletree, E. (1996). *The Comparative Status of the Creative Thinking Ability of Waldorf Education Student;* A Survey, Plus Portage, Education Resourch İnformation Center "ERIC" ED 400 948

Pagani, L.S., Jalbert, J. and Girard, A. (2006). Does Preschool Enrichment of Precursors to Arithmetic Influence Intuitive Knowledge of Number in Low Income Children? *Early Childhood Education Journal,* 34 (2), 133-146.

Powell, D.R. (2005). The Head Start Program. *Approaches to Early Childhood Education* (3 rd. ed), (Ed. J.L. Roopnarine and J.E. Johnson), 62-80, USA: Prentice Hall.

Sarama, J. and Clements, D. H. (2004). Building Blocks for Early Childhood Mathematics. *Early Childhood Research Quarterly,* 19, 181–189.

Sarama, J. and Clements, D. H. (2006). Introducing Geometry to Young Children. *Early Childhood Today*, 20(7), 12-13.

Satlow, E. and Newcombe, N. (1998). When Is A Triangle Not A Triangle? Young Children's Developing Concepts of Geometric Shape. *Cognitive Development,* 13, 547-559.

Schmitt-Stegmann, A. (1997). *Child Development and Curriculum in Waldorf Education.* A Survey, Plus Portage, Education Resourch İnformation Center "ERIC" ED 415 990

Seefeldt, C. (2005). *How to Work with Standards in the Early Childhood Classroom.* New York: Teachers College Press.

Shilling, W. A. (2002). Mathematics, Music, and Movement: Exploring Concepts and Connections. *Early Childhood Education Journal*, 29 (3), 179-184.

Sperry-Smith, S. (1996). *Early Childhood Mathematics*. USA: A Viacom Company.

Starkey, P., Klein, A. and Wakeley, A. (2004). Enhancing Young Children's Mathematical Knowledge Through a Pre-kindergarten Mathematics Intervention. *Early Childhood Research Quarterly,* 19 (1), 99-120.

Stehlik, T. (2008) Thinking, Feeling, and Willing; How Waldorf Schools Provide a Creative Pedagogy That Nurtures and Develops Imagination. (Ed. T. Leonard, P. Willis), *Pedagogies of the Imagination*. Springer Science+Business Mediaa. B.V. 231-243

Sophian, C. and Mccorgray, P. (1994). Part-Whole Knowledge and Early Arithmetic Problem Solving. *Cognition and Instruction*, 12 (1), 3-33.

Thornton, J. S., Crim, C. L. and Hawkins, J. (2009). The Impact of an Ongoing Professional Development Program on Prekindergarten Teachers' Mathematics Practices'. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 30 (2), 150-161.

Thompson, I. (1999). *Teaching Learning Early Number*, Philadelphia: Open University Press. Buckingham.

Torrence, M. and Mc Nichols, J.C. (2005). Montessori Education Today. *Approaches to Early Childhood Education* (16. ed), (Ed. J.L. Roopnarine and J.E. Johnson), 365-391. USA: Prentice Hall.

Tsamir, P., Tirosh, D. and LevensoN, E. (2008). Intuitive nonexamples: the case of triangles. *Educ Stud Mat*h, 69, 81–95.

Weikart D.P. and Schweinbart, L.J. (2005). The High Scope Curriculum for Early Childhood Care and Education. *Approaches to Early Childhood Education* (10. ed), (Ed. J.L. Roopnarine and J.E. Johnson), 235-249. USA: Prentice Hall.

Wynn, K. (1992), Addition and Subraction by Human Infants. *Nature*, 358, 749-750.

Yin, H. S. (2003). Young children's concept of shape: van Hiele Visualization Level of geometric Thinking. *The Mathematics Educator,* Vol 7(2), pp.71-85

Young, J. and Loveridge, M. (2004). Effectson Early Numeracy Of A Program Using Number Books And Games. *Early Childhood Research Quarterly,* 19, 2-98.

Zelazo, P. D. and Reznick, J. S. (1991). Age-Related Asynchrony of Knowledge and Action. *Child Development,* 62(4), 719-735.

(Kuramsal çerçeve; Doç. Dr. Adalet Kandır danışmanlığında, Meryem Çelik tarafından Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında yapılan "61-72 Aylık Çocukların Matematik Gelişimine "Küçük Çocuklar İçin Büyük Matematik"(Big Math For Little Kids) Eğitim Programının Etkisi" konulu tez literatüründen alınmıştır).

KAYNAKLAR

Aktaş, Y. (1993). Baba Yoksunluğunun 0-6 Yaş Çocuğu Üzerindeki Etkileri. 9. YA-PA Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, 308-316 İstanbul: Yapa Yayınları.

Anonim (2005). Türkçe Sözlük. Ankara: Dil Derneği Yayınları.

Anonymous (2004). WHO *Promoting Mental Health*. Geneva,World Health Organization.

Atasoy, Z. ve Şenol, S. (1998). İletişim Bozuklukları. *Psikiyatri Temel Kitabı II* (Ed. C. Güleç, E. Köroğlu) 1069-1078. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E. and Bem D. (1990). *Introduction to Psychology.* Geneva: HBJ Publishers.

Bayhan, P. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi.* İstanbul: Morpa Yayınları.

Çıtak, A. (1999). Beslenme Sorunları. *Ben Hasta Değilim (* 2. Baskı) (Ed. A. Ekşi), 106-108. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Çıtak, A. (2011). Uyku Bozukluğu. *Ben Hasta Değilim (* 2. Baskı) (Ed. A. Ekşi), 94-96. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Ekşi, A. (1999). Çocukluk Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi), 98-105. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Ekşi, A. (2011). Çocukluk Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları. *Ben Hasta Değilim.* (Ed. A. Ekşi), 86-93. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Enç, M. (1980). *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercan, E. S. ve Aydın, C. (2011). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. *Ben Hasta Değilim (* 2. Baskı) (Ed. A. Ekşi), 165-181. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Erermiş, S. ve Aydın, C. (1999). Çocuk Ruh Sağlığı Yönünden Enürezis. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi), 109-119. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Erermiş, S. ve Aydın, C. (2011). Çocuk Ruh Sağlığı Yönünden Enürezis. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi), 97-102. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Geçtan, E. (1995). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Karabekiroğlu, K. (2009). *Anne-Babalar İçin Bebek Ruh Sağlığı Rehberi.* İstanbul: Say Yayınları.

Kerimoğlu E, Kılıç B.G, *Gürkan, C.K*, Öztürk M. (2008) Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Sık Görülen Ruhsal Bozukluklar. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları II. (Ed. O. Öztürk, A. Uluşahin) s:744-809. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri,

Kılıççı, Y. (2006). *Okulda Ruh Sağlığı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Larsen, R. J. and Buss, D. M. (2004). *Personality Psychology.* Boston: McGraw Hill.

Mangır, M. ve Alisinanoğlu, F. (1998). Boşanmış Ailelerden Gelen 17 yaş Grubu Gençlerin Kendini Kabul Düzeylerinin İncelenmesi. *A. Ü. Ziraat Fakültesi Bilimsel Araştırma ve İncelemeler.* Ankara.

Onur, B. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Yayınları.

Öztürk, O (1988). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nurol Matbaacılık.

Özusta, Ş. (1999). Otizm: Tanı ve Ayırıcı Tanı. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi),259-269. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Sayıl, I. (2000). Psikiyatriye Giriş. *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, (Ed. I. Sayıl), 1-6, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Semerci, B. (1999). Çocuk ve Adölesanda Tik Bozuklukları. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi), 320-323. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Semerci, B. (2009). Birlikte Büyütelim. *Çocuk Ruh Sağlığı.* İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Semerci, B. (2011). Tik Bozuklukları. *Ben Hasta Değilim*. (2. baskı) (Ed. A. Ekşi) 219-226. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Soykan, A. A. (2000). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* (Ed. I. Sayıl). 655-666. Ankara: Antıp Yayınları.

Şarbat, G. ve Demirkol, M. (2011). Yeme Bozuklukları-Nutrisyone Bakış. *Ben Hasta Değilim*. (2. Baskı) (Ed. A. Ekşi), İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Şener, Ş. ve Şenol, S. (1998). Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu. *Psikiyatri Temel Kitabı II* (Ed. C. Güleç, E. Köroğlu). 1119-1130, Ankara: Hekimler Birliği Yayınları.

Şenol, S. (2006). *Korkular. Gelişimsel Anlamı ve Tedavisi.* İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Thompson, R. Godvin, R. Meyer, S. (2006). Social Development. *Handbook of Preschool Mental Health Development, Disorders and Treatment* (Ed. S. L. Luby) 3-44. New York. The Guilford Press

Uslu, R. (2000). Dışa Atım Bozuklukları. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. (Ed. I. Sayıl), 685-688.Ankara: Antıp A.Ş.

Uslu, R. (2000). Tik Bozuklukları. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. (Ed. I. Sayıl), 705-708. Ankara:Antıp A.Ş.

Ünlüoğlu, G. (2000). Ruh Sağlığı ve Boyutları. *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* (Ed. I. Sayıl), 7-24. Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Wicks-Nelson, R. W. and Israel, A. C. (2003). *Behavior Disorders of Childhood* (5. ed.), New Jersey: Prentice Hall.

Yörükoğlu, A. (1997). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

KAYNAKLAR

Adıgüzel, H.Ö. (2002). Eğitimde Yeni Yöntem ve Disiplin: Yaratıcı Drama. *Yaratıcı Drama 1985-1995 Yazılar*, (Ed. H.Ö. Adıgüzel), 158-179, Ankara: Naturel Kitap Yayıncılık.

Adıgüzel, H.Ö. (2006). Yaratıcı Drama Kavramı, Bileşenleri ve Aşamaları. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 17-29.

Adıgüzel, H.Ö. (2011).Okul Öncesinde Dramatizasyon. *Okul Öncesinde Drama* (Ed. A. Öztürk), 101-120, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 1207.

Akar-Vural, R. ve Somers, J.W. (2011). *Hümanist İlköğretim Programları İçin İlköğretimde Drama: Kuram ve Uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.

Akın, Y. (2002). *Altı Yaş Grubu Çocuklarında Başkasının Bakış Açısını Alma Yetisi Üzerinde Eğitici Drama Programının ve Aile Tutumlarının Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş Arnas, Y. (2011). Dramada Ortam ve Araç Gereç. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 67-74, İstanbul: Kriter Yayınlar.

Akyüz, Y. (2004). Anaokullarının Osmanlı'da İlk Programları ve Ders Uygulamaları İle Yaratıcı Draman'nın İlk İzleri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5(51), [Online] http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Bilim_Dergisi/sayi51/akyuz.htm. Erişim Tarihi: 12.11.2012

Akyüz, Y. (2009). *Türk Eğitim Tarihi* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Altınay, D. (2007). *Çocuk Psikodraması: Çocuk Psikoterapisinde Yaratıcı Bir Sistem*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2003). *Drama* (3. Baskı). İstanbul: YA-PA Yayınları.

Aral, N., Köksal Akyol, A. ve Can-Yaşar, M. (2007). *Okul Öncesi Dönemde Drama Etkinlikleri*. Ankara: Oluşum Yayıncılık.

Aslan, N. (2008). Drama Lideri. *Eğitimde Drama* (Ed. N. Aslan), 25-29, Ankara: Oluşum Yayınları.

Aslan, N. (2011). Dramatik Eğitimin Ülkemizdeki Tarihi. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 41-58, İstanbul: Kriter Yayınlar.

Baldwin, P. and Hendy, L. (1996). *The Drama Book*. London: Collins Educational.

Bredikyte, M. (2006). Story Dramatization as a tool for the Development of Children's Creative Play Activities. Imaginative Education Research Symposium. http://dev.papers.ierg.net/papers/Bredikyte_179.pdf. Retrived on: 18.11.2012

Brewer, J.A. (2007). *Introduction to Early Childhood Education: Preschool through Primary Grades* (6th ed.). Boston-USA:Pearson Education, Inc.

Booth, D. (2008). Children as Drama-Makers. *C T R 133 Winter*, 3-10.

Bowell, P. and Heap, B.S. (2001). *Planning Process Drama*. London: David Fulton Publishers.

Buton, S. and Millward, P. (2006). Preparing for Drama. *Education 3-13*. 34(1), 73-79.

Can Yaşar, M. (2009). *Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Drama Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Can Yaşar, M. (2011). Dramada Uygulama Aşamaları. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 75-86, İstanbul: Kriter Yayınlar.

Ceylan, Ş. (2009). *Vineland Sosyal- Duygusal Erken Çocukluk Ölçeğinin Geçerlilik-Güvenilirlik Çalışması ve Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Beş Yaş Ço-*

cuklarının Sosyal-Duygusal Davranışlarına Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakır İlhan, A. (1999). Sanat Eğitiminde Yaratıcı Dramanın Yeri. *Yaratıcı Drama, Çağdaş Drama Derneği Bülteni*, 2, 10-13.

Deans, J., Brown, R. and Young, S. (2007). The Possum Story: Reflections of an Early Childhood Drama Teacher. *Australian Journal of Early Childhood*, 32(4), 1-6.

Dege, Ö. (2008). *Resimli Hikâye Kitaplarıyla Verilen Dramatik Etkinlik Uygulamalarının Altı Yaş Çocuklarının Bakış Açısı Kazanımlarına Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dökmen, Ü. (1995). *Sosyometri ve Psikodrama*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Edwards, L.C. (2006). *The Creative Arts*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.

El-Nady, M. (2000). Drama as a Teaching Technique in the Second Language Classroom. *Dialog on Language Instruction*, 14(1-2), 41-48.

Erdoğan, S. (2008). *Drama İle Matematik Etkinlikleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Fleming, M. (1995). *Starting Drama Teaching*. London: David Fulton Publishers.

Freeman, G., Sullivan, K. & Fulton, C.R. (2003). Effects of Creative Drama on Self-Concept, and Problem Behavior. *Journal of Educational Research*, 96(3), 131-138.

Furman, L. (2000). In Support of Drama in Early Childhood Education, Again. *Early Childhood Education Journal*, 27(3), 173-178.

Gönen, M. ve Uyar Dalkılıç, N. (1999). Çocuk Eğitiminde Drama Yöntem ve Uygulamalar (2. baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Guli, A.L. (2004). *The effects of Creative Drama-Based Intervention for Children with Deficits in Social Perception. Doctor of Philosophy*. Austin: The University of Texas.

Heining, R.B. (2003). *Creative Drama for the Classroom Teacher* (4 th. ed.), London: Prentice Hall A Pearson Education Company Upper Saddle River.

Hendy, L. and Toon, L. (2001). *Supporting Drama and Imaginative Play in the Early Years*. Philadelphia: Open University Press, Buchkingham.

Hennessey, B.A. and Amabile, T.M. (1990). Story Telling: A Method for Assessing Children's Creativity. *The Journal of Creative Behaviour*, 22, 56-62.

Isbell, R.T. and Raines, S.C. (2003). *Creativity and the Arts with Young Children*. Canada: Thomson Delmar Learning Printed.

Isenberg, J.P. and Jalongo, M.R. (1993). *Creative Expression and Play in the Early Childhood Curriculum*. New York: Macmillan Publishing Company.

Jensen, I., Rechis, R. and Luna, J.D. (2002). Learning Trough Drama. *Early Childhood Literacy: Programs & Strategies to Develop Cultural, Linguistic, Scientific and Healthcare Literacy for Very Young Children & their Families*. (ERIC) Document Reproduction Service No. ED 468 867.

Kandır, A. (2003a). Yaratıcı Dramanın Okul Öncesi Eğitim Programındaki Yeri ve Hedefleri. *Okul Öncesi Eğitimde Drama Teoriden Uygulamaya* (Yazarlar: E. Ömeroğlu, Ö. Ersoy, F. Tezel Şahin, A. Kandır, A. Turla), 21-28, Ankara: KÖK Yayıncılık.

Kandır, A. (2003b). Pandomim. *Okul Öncesi Eğitimde Drama Teoriden Uygulamaya* (Yazarlar: E. Ömeroğlu, Ö. Ersoy, F. Tezel Şahin, A. Kandır, A. Turla), 133-138, Ankara: KÖK Yayıncılık.

Kandır, A., Can Yaşar, M., İnal, G., Yazıcı, E., Ceylan, Ş., Yazıcı, Z., Çalışandemir, F., Özbey, S., Uyanık, Ö. (2012). *Erken Çocukluk Eğitimi Dizisi 3, 5-7 Yaş Çocukları İçin Dil Etkinlikleri*. Ankara: Efil Yayınevi.

Karadağ, E. ve Çalışkan, N. (2005). *Kuramdan Uygulamaya İlköğretimde Drama "Oyun ve İşleniş Örnekleri*. Ankara: ANI Yayıncılık.

Köksal Akyol, A. (2003). Okul Öncesi Eğitimde Drama ve Örnek Drama Etkinlikleri. *Okul Öncesinde Drama ve Tiyatro*. s.63-76, Ankara: Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi Yayınları.

Köksal Akyol, A. (2011). Drama Çalışmalarında Lider ve Katılımcılar. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 59-66, İstanbul: Kriter Yayınlar.

Köksal Akyol, A. (2012). Okul Öncesi Eğitimde Drama ve Öğretmenin Rolü. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 105-115.

Köksal Akyol, A. ve Çiftçibaşı, H. (2004). Okul Öncesi Eğitimi Öğretmeninin Yetişmesinde Dramanın Önemi ve Okul Öncesi Eğitimde Drama Dersini Veren Öğretim Elemanında (Liderde) Olması Gereken Özellikler. *Türkiye 6. Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Semineri, Drama Liderliği, Drama Lideri yetiştirme Programları, Üniversitelerde Drama Eğitimi*. Ankara Oluşum Yayınları: 8, 39-46.

Köksal, N. (2007). Eğitim Programları ve Yaratıcı Drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(3-4), 179-189.

McCaslin, N. (2006). *Creative Drama in the Clasroom and Beyond*. America: United States of Pearson Education.

Morgül, M. (1999). *Eğitimde Dramaya Merhaba*. Ankara: KÖK Yayıncılık.

Nutku, Ö. (1998). *Oyun, Çocuk, Tiyatro*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Oğuzkan, Ş. (1981). *Anaokullarında Yaratıcı Dramatizasyon Uygulamaları*. İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama.

Okvuran, A. (2001). Okul Öncesi Dönemde Drama. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 3, 22-25.

O'Neill, C. (1995). *Drama Worlds: A Framework for Process Drama*. Portsmouth, NH.: Heinemann.

O'Neill, C. and Lambert, A. (1994). *Drama Structures: A Practical Handbook for Teachers*. Portsmouth, NH.: Stanley Thornes (Publishers) Ltd.

Ömeroğlu, E. (1990). *Anaokuluna Giden 5-6 Yaşındaki Çocukların Sözel Yaratıcılıklarının Gelişiminde Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ömeroğlu Turan, E. ve Can Yaşar, M. (1999). Okul Öncesi Eğitimde Drama Uygulamaları. *Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı*. 91-106, İstanbul: YA-PA Yayınları.

Önalan Akfırat, F. (2006). Sosyal Yeterlilik, Sosyal Beceri ve Yaratıcı Drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 39-58.

Önder, A. (2003). *Okul Öncesi Çocuklar İçin Eğitici Drama Uygulamaları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Önder, A. (2004). *Yaşayarak Öğrenmek İçin Eğitici Drama*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Özbek, A. ve Leutz, G. (2003). *Psikodrama: Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim*. Ankara: Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayınları.

Öztürk, A. (1999). Drama ve Müzik. *Türkiye 1. Drama Liderler Buluşması*, 76-81, Ankara: Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi.

Peacock, T.L. (1999). *Primary School Curriculum Drama Art Education Teacher Guidelines*. Dublin: Government Publications.

Pinciotti, P. (1993). Creative Drama and Young Children: The Dramatic Learning Connection. *Arts Education Policy Review*, 94(6): 24-28.

San, İ. (1995). Sanatta Yaratıcılık Oyun Drama. *Yaratıcılık ve Eğitim Semineri*. Ankara: TED Yayınları. s.71-103.

San, İ. (1996). Yaratıcılığı Geliştiren Bir Yöntem ve Yaratıcı Bireyi Yetiştirme Bir Disiplin: Eğitsel Drama. *Yeni Türkiye Dergisi*, 7, 148-160.

San, İ. (1999). Türkiye'de Drama Çalışmalarının Dünü ve Bugünü. *Cumhuriyet ve Çocuk, 2. Ulusal Çocuk Kültürleri Kongresi* (Ed. B. Onur), 267-273, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

San, İ. (2001). Eğitimde Dramanın Kısa Tarihçesi. *Çağdaş Eğitimde Kültür ve Sanat*. 81-89, İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Yayınları:14.

San, İ. (2002). Yaratıcı Drama-Eğitsel Boyutları. *Yaratıcı Drama 1985-1995 Yazılar* (Ed. H.Ö. Adıgüzel), 81-90, Ankara: Naturel Kitap Yayıncılık.

Schützenberger, A.A. (1995). *Psikodrama: Yöntemlerin Bir Özet Sunumu* (Çev. A. Özbek). Ankara: Grup Psikoterapileri Derneği Yayını.

Stewing, W.J. and Buege, C. (1994). *Dramatizing Literature in whole Language Calssrooms* (2nd ed.), New York: Teachers College Press, Columbia University.

Taylor, P. (2000). The Drama Classroom: Action, Reflection, Transformation. London: Routledge Falmer.

Tezel Şahin, F. (2003). Rol Oynama ve Doğaçlama. *Okul Öncesi Eğitimde Drama Teoriden Uygulamaya* (Yazarlar: E. Ömeroğlu, Ö. Ersoy, F. Tezel Şahin, A. Kandır ve A. Turla), 139-150, Ankara: KÖK Yayıncılık.

Toye, N. and Prendiville, F. (2000). *Drama and Traditional Story for the Early Years*. London: Routledge Falmer.

Üstündağ, T. (1998). Yabancı Dil Öğretim Uygulamalarında Bir Yöntem Olarak Yaratıcı Dramanın Yeri. *Dil Dergisi*, (66), 27-33.

Üstündağ, T. (2000). *Yaratıcı Drama, Öğretmenimin Günlüğü*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Üstündağ, T. (2002). Günümüz Eğitiminde Dramanın Yeri. *Yaratıcı Drama 1985-1995 Yazılar*, (Ed. Ö. Adıgüzel), 200-207, Ankara: Naturel Yayıncılık.

Winston, J. and Tandy, M. (2001). *Beginning Drama 4-11* (Second Edition). London: David Fulton Publishers.

Woolland, B. (1996). *The Teaching of Drama in the Primary School*. London: Longman Group UK Limited.

KAYNAKLAR

Anonymous, (2002). *National Guidelines for Physical Activity. National Association for Sports and Physical Activity*. http://www.aahperd.org/NASPE/

Apak, S. (1989). *Gelişim Nörolojisi*. İstanbul: Bayrak Matbabacılık.

Bilir, Ş. (1978). *Ana ve Çocuk Sağlığı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Beverly, N. (1986) *Moving and Learning*. Louis: Tımes Mırror / Mosby College Publıshing ST.

Cratty, J. B. (1979). *Teaching Motor Skills*. New Jersey: Prentice Hall, Inc.

Eichstaedt, B. C., and Lavay, B. W. (1992). *Physical Activity for Individuals With Mental Retardation.* Illinois: Human Kinetics Books, Champaigne.

Frankenburg W. K., Dodds, J. B. (1990). *Denver II Screening Manual*. (Çev. B.Anlar, K.Yalaz). Denver II Gelişimsel Tarama Testi Türk Çocuklarına uyarlanması ve Standardizasyonu. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Gallahue, D., Ozmun, J. C.and Goodway, J. (2012). *Understanding Motor Development: Infants, Children, Adolescents, Adults*. Seventh Ed. New York: McGrawHill Companies.

Gander, J. M. and Gardiner, W. H. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Çev: B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi.

Jersild, T. A. (1979). *Çocuk Psikolojisi*. (Çev. Gülseren Günçe). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Nfer, N. (1993). *Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi*. (Çev. Ve Düz. N. Güven, S. Bal ve N. Metin). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.

Özer, K. (2010). *Fiziksel Uygunluk*. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.

Ulrich, D. A. (2000). *Test of Gross Motor Development*. Second Ed. Texas: Examiners Manual. Pro-ed.

Wickstrom, L. R. (1977). *Fundemental Motor Patterns*. Philedelphia: Lea. Febiger. Zaichowsky, B. L. and Martinek, T. (1980). *Growth and Development*. The Child and Physical Activity. Saint Louis: The C.U. Mosby Company.

KAYNAKLAR

Anonim. http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/makale/B-Gultek_3.pdf. Erişim Tarihi: 28.09.2012.

Anonim. http://www.msxlabs.org/forum/muzik/16554-kodaly-yontemi.html#ixzz 27lst5tCG. Erişim Tarihi yok.

Anonim. (2012). www.pekinel.com. Erişim Tarihi: 04.09.2012.

Anonymous. (2012). *http://en.wikipedia.org/wiki/Emile_Jaques-Dalcroze*. Erişim Tarihi: 28.09.2012.

Anonymous. (2012). http://www.mozaik.at/tr/story.asp?story_id=640. Erişim Tarihi: 28.09.2012.

Anonymous.(2012). http://www.ops.org/elementary/catlin/HOME/GeneralMusicCurriculum/tabid/297/Default.aspx

Anonymous. (2012). http://www.classicsforkids.com/teachers/training/handsigns.asp.

Artan, İ. (2008). Okul Öncesinde İşitsel Algı ve Müzik Eğitimin Önemi. *Okul Öncesinde Müzik Eğitimi* (Ed: A. Öztürk), 55-71 Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bal, S. Artan, İ (1995). *Seslerle Tanışalım.* İstanbul: YA-PA Yayınları

Bilhartz,T.D., Bruhn, R. A. and Olson, J. E. (2000). The Effect of Early Music Training On Child Cognitive Development. *Journal of Applied Developmental Psychology,* 20(4): 615–636..

Evridiki, Z., Aggeliki, T. and Vassiliki, D. (2004). The Effects of A Developmentally Appropriate **Music** and Movement Program On **Motor Performance.** *Early Childhood Research Quarterly*, 19(4), 631-642.

Geoghegan, N. and Mitchelmore, M. (1996). Possible Effects of Early Childhood Music on Mathematical Achievement. *Australian Research in Early Childhood Education*, 1,

Goodkin, D. (2004). Play, Sing and Dance (2nd ed.), USA: Schott Music Corporation.

Göncü, İ.Ö. (2002). *4-6 Yaş Anaokulu Çocuklarına Uygulanan Müzik Eğitiminin Ses ve İşitsel Algı Gelişimlerine Etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Gürgen, E.T. (2006). Müzik Eğitiminde Yaratıcılığı Geliştiren Yöntem ve Yaklaşımlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 7(2) ,81-93.

Humprey, J.H. (1987). *Child Development and Learning Through Dance*, USA: AMS-Press, Inc., NY

Jungmair, U. (2002). Orff-Schulwerk, Carl Orff Anlayışı Çerçevesinde Elementer Müzik ve Dans Pedagojisi, *Orff Info*

Kasap, B.T. (2005). Suziki Okulu Metodu. *Eğitim Fakültesi Dergisi,* 6(9), 115-128.

Magee, W. L., and Davidson, J. W. (2002). The Effect Of Music Therapy On Mood States in Neurological Patients-A Pilot Study. *Journal of Music Therapy*, 39(1), 20–29.

Modiri, I.G. (2010). Okul öncesinde müzik aracılığıyla yabancı dil öğretimi. *Eğitim Fakültesi Dergisi,* 23 (2), 505-516.

Özeke, S. (2007). Kodaly Yöntemi ve İlköğretim Müzik Derslerinde Kodaly Yöntemi Uygulamaları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 111-119.

Koca, Ş. (2010). Müzik Eğitimi Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 49-63.

Rainbow, E. (1981). A Final Report On A Three-Year Investigation of The Rhythmic Abilities Of Preschool Aged Children. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 66-67, 69-73.

Rauscher, F.H., Shaw, G.L., Levine,L.J., Wriht, E.L., Dennis, R. and Newcomb, R.L. (1997). Music Traning Causes Long-Term Enhancement Of Preschoo Children's Spatial-Temporal Reasoning. *Neurological Research*, 19 (1), 2-8.

Rauscher, F.H., Shaw, G.L., and Ky, K.N. (1993). Music and Spatial Task Performance. *Nature*, 365, 611

Spychiger, M. (2001). Understanding Musical Activity and Musical Learning as Sign Processes: Toward a Semiotic Approach to Music Education. *Journal of Aesthetic Education,* 35(1),

Yıldırım, K. (2010). Kodaly Yönteminin İlköğretim Öğrencilerinin Keman Çalma Becerisi Üzerindeki Etkileri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi (BAED),* 1(2), 140-149.

KAYNAKLAR

Akgün, Ş. (2001). *Fen Bilgisi Öğretimi* (7. Baskı), Ankara: Pegem Yayıncılık.

Akman, B. (1994). Okulöncesi Dönemde Fen-Doğa Çalışmalarının Temel İlkeleri ve Uygulama Örnekleri. *Okulöncesi Eğitimcileri için El Kitabı.* (Ed. Ş. Bilir), s. 63-73. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Akman, B., Balat, G., Güler, T. (2011). *Okul Öncesi Dönemde Fen Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Aktaş Arnas, Y. (2002). Okulöncesi Dönemde Fen Eğitiminin Amaçları, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 6 (7), 1-6.

Althouse, R. (1988) Investigating Science with Young Children. Teachers College Press. Columbia University, New York and London.

Anonim (2012a) Piaget's Model of Cognitive Development http://thebrain.mcgill.ca/flash/d/d_09/d_09_p/d_09_p_dev/d_09_p_dev.html. Erişim Tarihi: 15. 8. 2012.

Arends, R.I. (1997) Classroom Instruction and Management. The McGraw-Hill Companies, Inc,

Arthur, C. (1993). *Teaching Science Through Discovery*, Toronto: Macmillan Publishing Company.

Ataman, A. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. (1. baskı) Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.

Blackwell, F. and Hofmann, C. (1991). *Science: Field Test Edition (High/Scope K-3 Curriculum Series,)* Ypsilanti: MI: High/Scope Press.

Birbili, M. (2006). Mapping Knowledge Concept Maps in Early Childhood Education. *Early Childhood Research & Practice (ECRP),* 8 (2), (online) http://ecrp.uiuc.edu/v8n2/birbili.html. (Erişim Tarihi: 20.11.2012).

Castillo, L.C. (1998).The Effect of Analogy Instruction on Young Children's Metaphor Comprehension. *Roeper Review,* 21 (1), 27-38.

Charlesworth, R. and Lind, K.K. (2011). *Math and Science for Young Children* (7th ed.), Wadsworth Cengage learning. Printed in Canada, USA.

Collette, A.T. and Chiappetta, E. L. (1989). *Science instruction in the middle and secondary schools*. Merrill Publishing Company, Ohio.

Conezio, K. and French, L. (2002). Science in the Preschool Classroom: Capitalizing on Children's Fascination with the Everyday World to Foster Language and Literacy Development. *Young Children*, 57(5), 12-18.

Cook, P.R. (2006). The Project Approach: an Appreciation for the Costructivist Theory http://www.thefreelibrary.com/The+project+approach%3A+an+appreciation+for+the+constructivist+theory.-a0175164796. Erişim tarihi: 20.11.2012.

Çakallıoğlu, S.N. (2008). *Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımına Dayalı Fen Bilgisi Öğretiminin Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı.

Davies,D. ve Howe, A., (2003). *Teaching Science and Design and Technology in the Early Years,* London: David Fulton Publishers.

Demiriz, S., Ulutaş, İ. (2001). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Fen ve Doğa Etkinlikleri İle İlgili Uygulamaların Belirlenmesi, *IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi*, Bildiriler, Ankara: M.E., 86.

Elnon, D. (200). *Bebeklikten Okula Öğrenmede İlk Adımlar* (1. baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Faulkner-Schneider, L.A. (2005) Child Care Teachers' Attitudes, Beliefs and Knowledge Regarding Science and The Impact on Early Childhood Learning Opportunities Bachelor of Science. University of Oklahoma, Norman.

French ve Lucia, (2004). Science as The Center of A Coherent, Integrated Early Childhood Curriculum. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 138-149.

Gelman, R., Brenneman, K., (2004). Science Learning Pathways for Young Children. Early Childhood. *Research Quarterly*, 19 (1), 150-158.

Gentner, D. and Holyoak, K. J. (1997). Reasoning and Learning by Analogy. *American Psychologist,* 52 (1) 32-34.

Geoffrey, B., Desforges, C. (1979) Piaget's Theory: A Psychological Critique. Routledge and Kegan Paul Ltd. Boston.

Gönen, M. ve Dalkılıç, N. U. (2000). *Çocuk Eğitiminde Drama Yöntem ve Uygulamalar,* İstanbul: Epsilon Yayınları.

Güven, Y. (2000). *Erken Çocukluk Döneminde Sezgisel Düşünme ve Matematik* (1. baskı), İstanbul: Yapa Yayınları,.

Harlen W. (1989). Developing Science in the Primary Classroom, Harlow: Oliver and Boyd.

Harlen, W. (1993). *Teaching and Learning Primary Science*, London: Corwin Press.

Hodson, D. (1990) A Critical Look at Practical Work in School Science. *School Science Review*, 71, 33-40.

Holt, B.G. (1991). *Science with Young Children*, Washington: National Association for The Education of Young Children.

İflazoğlu, A. (2003). *Çoklu Zekâ Kuramı Destekli Kubaşık Öğrenme Yönteminin İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilgisi Dersindeki Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Korkmaz, H. ve Kaptan, F. (2001). Fen Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 193-200.

Lawson, A.E. (1995). *Science Teaching and the Development of Thinking.* USA: Wadsworth Inc.

Lascarides, V.C and Hinitz, B.F. (2000). *History of Early Childhood Education*. New York: Falmer Pres.

Lind, K.K. (2005). *Exploring Science in Early Childhood Education* (4th ed), USA: Thomson Delmar Learning.

Lunetta, V.N. (1998) The School Science Laboratory: Historical Perspectives and Contexts for Contemporary Teaching. (edt. B.J. Fraser and K.G. Tobin) International Handbook of Science Education

McConnell, J.V., Philipchalk, R. P. (1992). *Understanding Human Behavior.* New York: Holt, Rinehart and Winston Inc.

McDonell, C., (2007). Project Based Inquiry Units for Young Children. First Steps to Research for Grades Pre-K-2. Linworth Publishing, Ohio.

Montessori, M. (2004) The Secret of Childhood. A Book for all Parents and Teachers. Printed in India.

Novak, J.D., Gowin, D.B. (1984). Learning How To Learn. New York: Cambridge University Press.

Parida, B.K. and Goswami, M. (1998). Using Analogy as a Tool in Science Education.

http://www.ncert.nic.in/sites/publication/sschaplO.htm. Erişim Tarihi: 06.11.2012.

Rillero, P. (1994). Doing Science with Your Children, Columbus: ERIC Clearinghouse for Science Mathematics and Environmental Education,.

Smith, A. (2001). Early Childhood: a Wonderful Time for Science Learning.Investigating, *Australian Primary and Junior Science Journal*, 12 (2), 18-21.

Stefanich, G.P. ve Kelsey, K.W. (1989). Improving Science Attitudes Of Preservice Elementary Teachers. *Science Education,*73, 187-194.

Şahin F. (2000). *Okul Öncesinde Fen Bilgisi Öğretimi ve Aktivite Örnekleri* (1. baskı), İstanbul: Yapa Yayınları.

Tamir, P. (1991) *Practical Work in school Science: An Analysis of Current Practice*. (eds. B.E.Woolnough) Practical Science: The Role and Reality of Practical Work in School Science, 13-20. Milton Keynes:Open University Press.

Ünal, M.P. (2006) Okulöncesi Öğretmenlerinin Fen Eğitimine Karşı Gösterdikleri Tutumlarının

Çocukların Fen Süreçlerini Kullanmalarına Etkisinin İncelenmesi (Ankara-Malatya İlleri Örneği). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Malatya.

Vaiz, O. (2003). *Proje Tabanlı Öğrenmede Portfolyoların (Öğrenci Gelişim Dosyalarının) Kullanımı ve Öğrenme Sürecine Yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Watts, J., Cockcroft, K., Duncan, N. (2009) Develeopmental Psychology. Second Edition. Printed in South Africa by Mills Litho.

Wilson, R. (2002). *Promoting the Development of Scientific Thinking.* http://www.earlychildhood.comlArticles/. Erişim: 01.09.2012.

Wortham, S.C. (1998). *The Early Childhood Curriculum*, USA: Second Edition.

Metin İçindeki Fotoğraf Kaynakları

Anonim (2012b). Oyun Parkı. http://www.oyunhobiparki.com/index.php?route=product/product&product_id= 24599. Erişim Tarihi: Eylül 2012.

Anonim (2012c). Garaj Kapıları. http://dekorasyon.kadın.net/wp-content/uploads/2011/12/Garaj-Kapıları.jpg. Erişim Tarihi. Eylül 2012.

Anonim (2012d). Ağaç gövdeleri ve kabuk formları www.ogm.gov.tr. Erişim Tarihi: Eylül 2012.

Anonim (2012e). 12 Yaşındaki Kelebek Uzmanı “Kaleela Thompson”. http://adamolacakminik.com/blog/3397/12-yasindaki-kelebek-uzmani-kaleela-thompson. Erişim tarihi: Eylül 2012

Anonim (2012f). Büyük insan vücudu maketi. http://anaokulmarketi.com/?sa=urunler&Kategori=1&AltKategori=7&Alt=0. Erişim tarihi. Ekim 2012.

Anonim (2013). Ekmek sepeti. http://www.mudo.com.tr/sepet/ekmek-kutusu--krem_609_16954. Erişim tarihi: Şubat 2013.

KAYNAKLAR

Abacı, O. (2006). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Görsel Sanat Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Alakuş, A.O. ve Mercin, L. (2011). *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Andersons, D., Lucas, K. B. and Gins, I. S. (2003). Theoretical Perspectives on Learning in Informal Settings. *Journal of Research in Science Teaching*, 40(2), 177–199.

Aral, N. (1999). Sanat Eğitimi-Yaratıcılık Etkileşimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 15, 1-7.

Artut, K. (2002). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri* (2.baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.

Aytaç, Ç. (1981). *Sanat ve Uygarlık*. Ankara: Bizim Büro.

Bae, C.H. (2004). Learning to Teach Visual Arts In An Early Childhood Classroom: The Teacher's Role As A Guide. E*arly Childhood Education Journal*, 31(4), 247-254.

Barret, T. (1992). Criticizing Art with Children. *Art Education: Elementary*, (Ed: A. Johnson), p.115-129, Washington DC: NAE.

Bee, H. and Boyd, D. (2009). *Çocuk ve Gelişim Psikolojisi* (çev: O. Gündüz), Istanbul: Kaknüs Yayınları.

Buyurgan, S. (2007). Tarih Dersi Kapsamında Programlı Bir Müze Ziyareti. 12-14 Mayıs 2007 *Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Sorunları Sempozyumu* Kitabı, s.725-729, Bakü, Azerbaycan.

Buyurgan, S. ve Mercin, L. (2005). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları.* (Ed. V. Özsoy). S. 30-62, Ankara: Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları.

Chapman, L.H. (1992). *A World of Images*. Massachusetts: Davis Publications, Inc.

Chapman, L.H. (1998). *Adventures in Art*. Massachusetts: Davis Publication, Inc.

Colbert, C. and Taunton, M. (1992). Developmentally Appropriatepractices For The Visual Arts Education Of Young Children. *NAEA Briefing Paper*. Reston, VA: National Arts Education Association.

Cox, S., Grahame, J., Herne, S., McAuliffe, D. and Watts, R. (2007). *Art and Design Process. Teaching Art and Design 3-11* (Edt: S. Cox and R. Watts), p.31-82, New York: Continuum International Publishing Group.

Danko-McGhee, K. (2009). The Environment as Third Teacher: Pre-Service Teacher's Aesthetic Transformation of an Art Learning Environment for Young Children in a Museum Setting. *Art in Early Childhood*, 1(1): 1-16.

Dilger, S. and Terry, T. (1996). Getting Starting With Visual Arts. Interconnecting Pathways To Human Experience: Teaching The Arts Across The Disciplines. ED440890, http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp? . Erişim Tarihi:05.09.2012

Eckhoff, A. (2008). The Importance of Art Viewing Experiences in Early Childhood Visual Arts: The Exploration of a Master Art Teacher's Strategies for Meaningful Early Arts Experiences. *Early Childhood Education Journal*, 35: 463–472.

Eglinton, K. A. (2003). *Art in the Early Years*. New York: RoutledgeFalmer (Taylor& Francis Group).

Eliason, C. and Jenkins, L. (1994). *A Practical Guide To Early Childhood Curriculum*. New York: Merrill an Imprint of Macmilan Collage Publishing Company.

Herberholz, B. and Hanson, L. (1995). *Early Childhood Art*. p. 77-94, Boston: Mc Graw Hill Comp.

Herr, J. (2001). *Create Learning Activities for Young Children.* Albany NY: Delmar Thompson Learning.

Hurwitz, A. and Day, M. (2007). *Children and Their Art*. Belmont: Thomson Wadsworth.

Hymes, J. L. (1989). *Teaching the Child under Six*. West Greenwich RI: Consortium Press.

Isbell, R. T. and Raines, S. C. (2003). *Creativity and the Arts with Young Children*. New York: Thomson Delmar Learning.

Isenberg, J. P. and Jalongo, M. P. (2006). *Creative Thinking and Art Based Learning*. New Jersey: Pearson Printice Hall.

Jalongo, M. R. and Stamp L. N. (1997). *The Arts in Children Lives; Aesthetic Education in Early Childhood*. MA: Allyn and Bacon.

Kindler, A.M. (1995). Significance Of Adult Input in Early Childhood Artistic Development. *The visual arts and early childhood learning* (Ed. C. M. Thompson), 10–14, Reston, VA: National Art Education Association.

Koster, J. B. (2001). *Growing Artists; Teaching Art to Young Children.* Albany: Delmar Thomson Publishing.

Madran, B. (1999). Müze Türleri. *Yeniden Müzeciliği Düşünmek* (Ed. T. Atagök.), 3-4, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.

Mayesky, M. (2006). *Creative Activities for Young Children*. New York: Thomson Delmar Learning.

Mercin, L. ve Alakuş, A. O. (2005). Sanat Eleştirisi ve Pedagojik Eleştiri Yönteminin İncelenmesi. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 5, 36-46.

Puchry, D. C. (1991). The Effectiveness of Art Criticism on Pre-School Children's Art Vocabulary. Thesis (M.Ed.), p.39-45, Department of Art Education, Kutztown University Of Pennsylvania.

San, İ. (2003). *Sanat ve Eğitim*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Schirrmacher, R. (1986). Talking with Young Children about Their Art. *Young Children*: Jully, 3-7.

Schirrmacher, R. (2006). *Art and Creative Development for Young Children*. New York: Thomson Delmar Learning.

Seefeldt, C. (1995). Art: A Serious Work. *Young Children*, 50(3), 39–45.

Shillito, S., Beswick, K. and Baguley, M. (2008). The Aims of Art Education: An Analysis of Visual Art in Tasmania's Essential Learning Curriculum. *Australian Online Journal of Art Education*, 4(1): 1-16.

Stokrocki, M. ve Kırışoğlu, O. T. (1997). *Ortaöğretim Sanat Öğretimi*, Ankara. YÖK Dünya Bankası Yayınları,

Stott, J. (2011).Teaching Visual arts: Putting Theory into Practice. *He Kupu*, 2 (4): 34-40.

Terreni, L. (2001). Making the Most of Museums: An Early Childhood Educator's Guide to Maximizing Learning and Teaching Opportunities in Museums and Art Galleries. http://www.educate.ece.govt.nz/~/media/Educate/Files/oldECE/museums.pdf. Erişim Tarihi: 05.09.2012.

Türkdoğan, G. (1981). *Sanat Eğitimi Yöntemleri*.s.14, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Ulutaş, İ. ve Ersoy, Ö. (2004). Okul Öncesi Dönemde Sanat Eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12 (1): 1-12.

Wolf, B. ve Wood, E. (2012). Integrating Scaffolding Experiences for the Youngest Visitors in Museums. *Journal of Museum Education*, 37(1), 29–38.

Wright, S. (2003). *The Arts, Young Children and Learning*. Boston: Allyn & Bacon.

Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yılmaz, M. (2007). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Uygulamalar*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

KAYNAKLAR

Aksoy, B., Turla, A. (1999). Okul-Aile İşbirliği. *Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı*, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Anonim (2006). *Milli Eğitim Bakanlığı 36-72 Aylık Çocuklar için Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Aral, N., Kandır, A ve Can Yaşar, M. (2002). *Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı*, (Genişletilmiş 2. Baskı). İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama San. ve Tic.A.Ş.

Avcı, N., (2010).Okul Öncesinde Aile Katılımı. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 407-435, Ankara: Anı Yayıncılık.

Bacanlı, H. (2000). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Brewer, J. A. (2004). *Early Childhood Education Preschool Through Primary Grades,* (5 th ed.), USA: Merrencehall. Allynand Bacon.

Büyükkaragöz, S., Çivi, C. (1995).*Genel Öğretim Metotları. Konya*: Atlas Kitabevi.

Can Yaşar, M. (2001). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ailenin Eğitime Katılımı. *Gazi Üniversitesi Anaokulu Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, 31-32* İstanbul: Ya Pa Yayınları.

Çağdaş, A., Seçer, Z (2006). *Anne-Baba Eğitimi*, Ankara: Kök Yayıncılık.

Dodge, D.,Colker, L. ve Heroman, C. (2002). *The Creative CurriculumFor Preschool Teaching Strategies.* Washington DC.

Ersoy, Ö. (2004). Aile Katılım Çalışmaları. *36-72 Aylık Çocukların Eğitimi İçin Yıllık Plan Örnekleri ve Aile Katılımı Çalışmaları* (Yayıma Hazırlayan: E. Ömeroğlu), İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Gürkan,T., (2010). Okul Öncesi Eğitim Programı. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed.R. Zembat), 35-60, Ankara: Anı Yayıncılık.

Hesapcıoğlu, M. (1998).*Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim* (Genişletilmiş beşinci baskı), İstanbul: Beta Yayınları,

Kandır, A. (2002). *36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programlarının Hazırlanması, Ankara:* Kök Yayıncılık.

Kuzu, N. (2006).*Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Aile Katılım Çalışmalarının Anne Davranışları Üzerindeki ve Annelerin Okul Öncesi Eğitime Yönelik Görüşlerine İlişkin Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

Ömeroğlu, E. ve M. Can Yaşar, (2005). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ailenin

Eğitime Katılımı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,* http://yayim.meb.gov.tr/degiler/sayi62/omeroglu-yasar.htm 25.06.2006.

Ömeroğlu E.Z. Yazıcı, H. Dere (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında

Ebeveynlerin Eğitime Katılımı. *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (Ed. M. Sevinç), 440-446, İstanbul: Morpa Yayınları.

Önder, A. (2010).Okul Öncesinde Eğitici Drama. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed.R. Zembat), 155-185. Ankara: Anı Yayıncılık.

Öztürk, A. (2004). Orff Enstitüsü'nde Mezuniyet Sonrası Eğitim, OrffİInfo, ALEV Okulları Orff Danışmanlık Merkezi Yayınları, Sayı: 5.

Poyraz, H. , Dere, H. (2003). Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri, Ankara: Anı Yayıncılık.

Poyraz, H. (2001). *Okul Öncesi Dönemde, Oyun ve Oyuncak*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Saban, A. (2002). *Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Swap, S.M. (1993). *Developing Home-School Partnerships*, New York: TeachersCollege Pres.

Şahin, F.(2004). Proje ve Okul, İlk ve Orta Öğretimde Araştırma Teknikleri ve Proje,

İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.

Tuğrul, B., (2010). Oyun Temelli Öğrenme. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed.R. Zembat) Ankara: Anı Yayıncılık.

Uyanık Balat, G., (2010). Okul Öncesi Eğitimde Anlatım, Tartışma, Soru Cevap, Örnek Olay, Gezi Gözlem ve Gösteri Öğretim Yöntemleri. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed.R. Zembat) 255-281. Ankara: Anı Yayıncılık.

Vural, B. (2004). *Eğitim ve Öğretimde Teknoloji ve Materyal Kullanımı.* İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Zembat, R (2001). *Nitelik Açısından Okul Öncesi Eğitim Kurumları ve İlgili Bir Araştırma*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını, No 669.

Zembat. R., Unutkan, Ö. (2001). *Çocuğun Sosyal Gelişiminde Aile Katılımı.* Ya-pa Yayınları İstanbul.

Zembat, R., ve Polat Unutkan Ö. (2004). Problem Çözme Becerilerinin Gelişimi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar,* Morpa Yayınları.

Zembat, R., (2010). Problem Çözme. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri*, (Ed.R. Zembat) 221-249, Ankara: Anı Yayıncılık.

KAYNAKLAR

Akar Vural, R. ve Somers, J.W. (2011). *İlköğretimde Drama Kuram ve Uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.

Akbulut, G.(2004). Coğrafya ve Aktif Öğretim Yöntemleri. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi,* 6 (1): 65-77.

Aktan Kerem, E. ve E. Kınık, (2006). Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın: Erken Çocukluk Eğitiminde Head Start Programı. *Çoluk Çocuk Dergisi***,** 56, 16-20.

Aktaş Arnas, Y. (2004). *Okul Öncesi Dönemde Matematik Eğitimi*, 2. Baskı, İstanbul: Nobel Kitabevi.

Alacapınar, F. (2008). *Örnek Olay Yöntemi ve Eğitimde Örnek Olaylar*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Alisinanoğlu, F., Özbey, S. Ve Kahveci, G. (2011). *Okul Öncesinde Fen Eğitimi*, 53-72, Ankara: Maya Akademi.

Alkan, C. (1995). *Eğitim Teknolojisi*. Ankara: Atilla Kitabevi.

Anlıak, Ş. Yılmaz, H., Şahin Beyazkürk, D. (2008). Okul Öncesi ve İlköğretimde Proje Yaklaşımı ve Uygulama Aşamaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 179, 101-112.

Anonim. (2006). *MEB Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü 36-72 Aylık Çocuklar için Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Anonim. (2012a). *MEB'na Bağlı Kurumlara Ait Açma Kapatma ve Ad verme Yönetmeliği.* (Online) http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2630_0.html. Erişim Tarihi: 24.07.2012

Anonim. (2012b). *Gösteri Tekniği*. [Online] http://www.odevsel.com/egitim/3041/gosteri-teknigi.html. Erişim Tarihi:23.08.2012.

Avcı, N. ve Dere, H. (2002). *Okulöncesi Çocuğu ve Matematik. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi. Okul Öncesi Eğitimi Mini Sempozyumu* [Online] http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek5/b_kitabi/PDF/Okulöncesi/Minisempozyum/t262d.pdf Erişim Tarihi:30.07.2012.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2003). *Eğitimde Drama*, İstanbul: Yapa yayınları.

Aral, N., Kandır, A ve Can Yaşar, M. (2000a). *Okul Öncesi Eğitim-2*, İstanbul: Yapa Yayınları.

Aral, N., Gürsoy, F. ve Köksal, A. (2000b). *Okul Öncesi Eğitimde Oyun,* İstanbul: Yapa Yayınları.

Bal, S. ve Artan, İ. (1995*). 0-6 Yaş Çocuklarının Müzik Eğitimi. Seslerle Tanışalım*. İstanbul: Yapa Yayınları.

Baran, M.,Yılmaz, A. ve Yıldırım, M. (2007). Okul Öncesi Eğitimin Önemi ve Okul Öncesi Eğitim Yapılarındaki Kullanıcı Gereksinimleri Diyarbakır Huzurevleri Anaokulu Örneği. *D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 8, 27-44.

Bayındır, A. (2003). Küreselleşme ve Okul Öncesi Eğitimde Yaratıcı Dramanın Gerekliliği. *Okul Öncesinde Drama ve Tiyatro* (Ed. N. Aslan), 121-124, Ankara: Oluşum Yayınları.

Bell, S. (2000). Storyline Feeling and Respect. [Online] http://www.ierg.net/confs/2003/proceeds/Bell.pdf. Retrieved Date: 13.08.2012.

Bennett, T. (2001). Reactions to Visiting the Infant-Toddler and Preschool Centers in Reggio Emilia, Italy. *Early Child hood Research and Practice,* 3, 1. (Online) http://ecrp.uiuc.edu/v3n1/bennett.html. Retrieved Date: 23.07.2012.

Bulut Pedük, Ş. ve Erdoğan, S. (2011). Okul Öncesi Eğitimde Drama. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 164-180, İstanbul: Kriter Yayınevi.

Büyükkaragöz, S. (1994).Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yeni Yaklaşım: Proje ve Türkiye'deki Uygulamalar, *10. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, 221-236, Ankara: Yapa Yayınları.

Casey, M.B., Andrews, Erkut, S., Ceder, I. and Young, J.M. (2008). Use of a storytelling context to improve girls and boys geometry skills in kindergarten. *Journal of Applied Developmental Pscyhology, 29* (4): 29-48.

Çelebi Öncü, E. (2010). Okul Öncesinde Materyal Kullanımı ve Materyal Geliştirme. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 101-125, Ankara: Anı Yayıncılık.

Çimen, S. (2001). Anoloji İle Oyunlaştırma. *Dramaya Çok Yönlü Bakış. Şubat 2000, 2. Türkiye Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Seminer*, 90-95, Ankara: Fersa Matbaası, Oluşum Yayınları.

Çöndü, A. (2004). *Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Demirel, Ö. ve Yağcı, E. (2011). *Anadolu Öğretmen Liseleri İçin Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: MEB Devlet Kitapları [Online] http://www.meb.gov.tr/Ders_Kitaplari/OrtaOgretim/DigerLiseler/OGRETMEN_LISELERI/Ogretim_IlkeVeYont_12_2011.pdf Erişim Tarihi: 23.08.2012.

Demiriz, S., Karadağ, A. ve Ulutaş, İ. (2003). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanımı,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Deretarla Gül, E. (2010). Okul Öncesi Eğitim Ortamları. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 77-99, Ankara: Anı Yayıncılık.

Dilci, T. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, İstanbul: İdeal Kültür ve Yayıncılık.

Dinç, B. (2008). Okulöncesi Eğitimde Materyal Hazırlanması ve Kullanımı, *Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. M. Sağlam), 129-156, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:1851.

Doğanay, H., (1993), Coğrafya'da Metodoloji (Genel Metotlar ve Özel Öğretim Metotları), Ankara: MEB Yayınları, 122-129, [Online] http://www.erzincan.edu.tr/birimler/egitim/userfiles/eefdergi/6_1/6_1_6_Gulpinar.pdf Erişim Tarihi: 24.08.2012.

Güler, N. (2008). *Müzikle Çocuk Eğitimi*. İstanbul: Hepsi Çocuk Yayınları.

Günay Bilaloğlu, R. (2005). Erken Çocukluk Döneminde Fen Öğretiminde Analoji Tekniği. [Online] http://egitim.cu.edu.tr/efdergi/download/2005.2.30.41.pdf Erişim Tarihi: 17.08.2012.

Gürkan, T. (2010). *Proje Yaklaşımı. Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 315-343, Ankara: Anı Yayıncılık.

Güven, İ. (2008). Okul öncesi drama etkinliklerinde ilkeler. *Okul Öncesinde Yaratıcılık ve Drama Eğitimi* (Ed. A. Öztürk), 159-180, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 906.

Güven, G. (2011). Okul Öncesi Eğitim Programında Kullanılan Yöntem ve Teknikler. *Okul Öncesi Eğitimde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. F. Alisinanoğlu), 67-110, Ankara: Maya Akademi.

Hunter, K. (2005). Enviromental Psychology in Classroom Design. Masret Thesses, University of Cincinnati. (Online) http://etd.ohiolink.edu/view.ogi?acc_num=ucin1131581482. Retrieved Date: 25.07.2012.

İşman, A. ve Eskicumalı, A. (2003). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*. İstanbul: Değişim Yayınları.

Kale, R. (2003). *Okulöncesi Dönemde Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kandır, A., Özbey, S. ve İnal, G. (2010). *Okul öncesi Eğitimde Program (1) Kuramsal Temeller*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Karaağaçlı, (2002). *Mesleki Eğitim ve Teknoloji Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Karadağ, A. (1993). Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Artık Malzemelerin Önemi ve Değerlendirilmesi. *9. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması Semineri 17-19 Haziran Ankara*, 77-79, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Kayran, E. (2012). Öğrenme Mucizesi Regio Emilia Yaklaşımı, *Çoluk Çocuk Anne Baba ve Eğitimci Dergisi*, 93, 9-11.

Kıldan, O. ve Pektaş, M. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Fen ve Doğa İle İlgili Konuların Öğretilmesinde Okulöncesi Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD). 10 (1): 113-127. [Online] http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt10Sayi1/JKEF_10_1_2009_113_127.pdf Erişim Tarihi: 24.08.2012.

Koçyiğit, S.(2007). *Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Gelişimi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kotaman, H. 2009. Okul Öncesi Eğitimde High Scope Modeli. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 26, 31-41.

Küçükahmet, L. (2006). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınları.

Küçükturan, G. (2003). Okul Öncesi Fen Öğretiminde Bir Teknik: Analoji. *Milli Eğitim Dergisi*, 157 (1) : 9-15. [Online] http://www.egitimpdr.com/forums/ogretim-kuramlari/27559-benzetim-anoloji-teknigi.html Erişim Tarihi: 17.08.2012.

Mertoğlu, E. (2010). Müzikle Öğretim. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 367- 405, Ankara: Anı Yayıncılık.

Meyer, J. (2001). The Child-Centered Kindergarten. Childhood Education, 77, 161- 166. http://www.freepatentsonline.com/article/Childhood-Education/71873251.html. Retrieved Date: 18.07.2012

Morgül, M. (2004). *Eğitimde Yaratıcı Dramaya Merhaba*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Oğuzkan, F. (2001). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı, 7. Baskı,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Oğuzkan, Ş. Tür, G. ve Demirel, Ö. (1999). *Okul Öncesinde Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri,* İstanbul: Yapa Yayınları.

Oğuzkan, Ş., Tezcan, E., Tür, G., ve Demiral, Ö. (2001). *Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar,* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Orhaner, E. ve Tunç, A. (2003). *Ticaret ve Turizm eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Ölçer, S. (2010). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının İç-Dış Mekân Özellikleri ve Eğitimsel Düzenlemeler. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. D. Ekiz), 99-162, İstanbul: Lisans Yayınları.

Ömeroğlu, E. (2008a). Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel ve Eğitsel Ortamları. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (Ed. Ş. Yaşar), 83-100, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:1841.

Ömeroğlu, E. (2008b). Okulöncesinde Eğitim Ortamları ve Düzenlenmesi, *Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. M. Sağlam), 107-128, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:1851.

Ömeroğlu, E., Ersoy, Ö., Tezel Şahin, F., Kandır, A. ve Turla, A. (2003). *Okul Öncesi Eğitimde Drama*, Ankara: Kök Yayıncılık.

Öztürk, A. (2010). *Okul Öncesi Eğitimde Oyun,* Ankara: Eğiten Kitap.

Pehlivan, H. (2005). *Oyun ve Öğrenme,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Poyraz, H ve Dere, H.(2001). *Okul Öncesi Eğitimde Uygulanan Farklı Modeller, Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri,* 103-110, Ankara: Anı Yayıncılık.

Ramazan, O. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Fiziksel Ortam*. *Okul Öncesinde Güncel Konular* (Ed. A. Oktay, Ö. Polat Unutkan), 45-60, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Saban, A. (2004). *Öğrenme ve Öğretme Süreci* (3. Baskı), Ankara: Nobel Yay.

Şahin, F. (2010). Okul öncesinde Kavram Haritaları, Anolojiler ve Deney. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri*,(Ed. R.Zembat), 285-314, Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahin, F. (2000). *Okul Öncesinde Fen Bilgisi Öğretimi ve Aktivite Örnekleri*. İstanbul: Yapa Yayınları.

Şimşek, Ö.2011. Okul Öncesi Eğitim Programında Planlama ve Etkinlikler. *Okul öncesi Eğitimde Özel Öğretim Yöntemleri (*Ed. F. Alisinanoğlu), 25-66, Ankara: Pegem Akademi.

Talay, İ., Aslan, F. ve Belkayalı, N. (2010). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Doğa Dostu ve Çocuk Katılımı Temelli Dış Mekan Tasarım Yaklaşımları Bir Proje Önerisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 18 (1): 317-322.

Taşdemir, M. (2007). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Temel, F. (1997). İtalya (Reggio Emilia)'dan Yeni Bir Okul Öncesi Eğitim Projesi. *Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Okul Öncesi Eğitim Sempozyumu* (Yayına Hazırlayan: G. Haktanır), 115-124, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Temel, F., Kandır, A., Erdemir, N. ve Koçer Çiftçibaşı, H. (2004). *Okul Öncesi Eğitimde Proje Yaklaşımı ve Program Örnekleri.* İstanbul: Morpa Yayınları.

Temel, F. (2005). Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,*6 (62) : 37 - 42. [Online] http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Bilim_Dergisi/sayi62/temel.htm Erişim Tarihi: 26.07.2012.

Tezci, E. Ve Gürol, A. (2003). Oluşturmacı Öğretim Tasarımı ve Yaratıcılık. *The Turkish Online Educational Technology,* 2 (1) : 50-55. [Online] http://www.tojet.net/volumes/v2i1.pdf Erişim Tarihi: 26.07.2012.

Tuğrul, B. (2010). Oyun Temelli Öğrenme. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 187-220, Ankara: Anı Yayıncılık.

Tuğrul, B. (2008). Okul öncesi Eğitimde Kullanılan Öğretim Yöntemleri ve Teknikleri, *Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. M. Sağlam), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:1851, 75-106.

Tuğrul, B. (2005). Çocuk Gelişiminde Anaokulu Eğitiminin Önemi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,* 6 (62) : 25-28. [Online] http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Bilim_Dergisi/sayi62/tugrul.htm Erişim Tarihi: 26.07.2012.

Tuğrul, B. (2002). Proje Yaklaşımının Temel Özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1 (6-7); 71-79.

Tür, G. ve Turla, A. (1999). *Okul Öncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap*, İstanbul: Yapa Yayınları.

Uşun, S. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı.* Ankara: Nobel Yayınları.

Uyanık Balat, G. (2010). Okul Öncesi Eğitimde Anlatım, Tartışma, Soru Cevap, Örnek Olay, Gezi Gözlem ve Gösteri Öğretim Yöntemleri. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 255-284, Ankara: Anı Yayıncılık.

Ülkü Yıldız, F. ve Şener T. (2007). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Ün Açıkgöz, K. (2004*). Aktif Öğrenme*, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

Weikart, P. D. (1990). Okulöncesi Çocuklar İçin Temeller: High/Scope Yaklaşımı. *Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller Seminer Bildirileri* (Ed: Sevda Bekman), Eylül 10-14, 63-123, İstanbul: Unicef.

Veziroğlu, M. (2010). Okul Öncesi Dönemde Matematik ve Fen İlişkisi. *Okul Öncesi Matematik Eğitimi* (Ed. B. Akman), 211-231, Ankara: Pegem Akademi.

Yıldızbaş, F. (2010). Farklı Okul Öncesi Eğitim Programlarında Düzenlenen Eğitim Ortamları. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. D. Ekiz), 29-46, İstanbul: Lisans Yayınları.

Zembat, R., Adak Özdemir, A. ve Özdemir Beceren, B. (2010). Hikâye ve Öyküleştirmenin Okul Öncesi Eğitim Yöntemi Olarak Kullanılması. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 345-366, Ankara: Anı Yayıncılık.

KAYNAKLAR

Artan, İ. (2010). Okul Öncesi Eğitimde Müzikle Öğrenme I. Okul Öncesi Eğitimi Sempozyumu Kitabı, 233-240 İstanbul: Turgut Matbaacılık

Artan, İ. (2011). ÇGE 303 "Çocukluk Döneminde Müzik" Ders Notları, 2007-2011, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü.

Cholod, K. L. (1994). *Children's Causal Attributions for Performance in Creative Dance and Folk Dance.* Degree of Masters of Arts education. McGill University, Canada. Erişim Tarihi: 24.3.2011.

Deli, E., Bakle, I., Zachopoulou, E. (2006). Implementing Intervention Movement Programs for Kindergarten Children. *Journal of Early Childhood Research,* 4(1), 5-18

Dere, Z. (2008). *Ankara İl Merkezindeki Anasınıflarında Görev Yapan Öğretmenlerin Müzik Eğitiminde Yaşadıkları Sorunların İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dinçer, İ. (1992). *Çocuk Gelişimi ile İlgilenenler için Müzik El Kitabı*, İstanbul: YA-PA Yayınları.

Donald, A.H. (2003). Music Psychology and Music Education: What's the connection? *Research studies in music Education,* Sayı 21

Goodkin, Doug. (2004). *Play, Sing and Dance* (2nd ed), USA: Schott Music Corporation.

Groves, W.C. (1969). Rhythmic Training and Its Relationship To The Synchronization Of Motorrhythmic Responses. *Journal Of Research in Music Education*, 7(4), 408-415.

Humphrey, James H. (1987). *Child Development and Learning Through Dance,* USA: AMS Press, Inc., NY.

Flohr, J.W, Miller, D.C, Debeus, R. (2000). EEG studies with young children: Music educatiors can benefit from knowing what has been learned about young children via the EEG Music Educators Journal, Vol. 87, 28-54

McMahon, Susan; Rose, D. S. and Parks, M. (2003). Basic Reading Through Dance Program: The Impact on First-Grade Students' Basic Reading Skills. *Evaluation Review*, 27(1), 104- 125.

Miller, R. (1996). *The Developmentally Appropriate Inclusive Classroom in Early Education*, USA: Delmar Publishers Inc.

Mueller, Alicia K. (2003). Making Connections Between Movement and Music for Young Children. General Music Today. http://gmt.sagepub.com.content/167379. Erişim Tarihi: 25.3.2011.

Orff İnstitude Summer Course (2012*). Elemental Music and Dance Pedagogy Orff Schulwerk* Basılmamış ders notları, 8-14 Temmuz, Salzburg

Rudolf, L. (1980) The mystery of movement Revised lisa Ulmann, 4. ed. Mcdonald & Evans Ltd, GB

Stinson, S. (1997). *Dance for Young Children-Finding the Magic in Movement* (4th ed), Virginia: The American Alliance for Health.

Ürfioğlu, A. (1989). *Bebeklik ve okul öncesi dönemde müziğin gelişimi ve eğitimi*, İstanbul: YA-PA Yayınları

Wilcox, E. (2000) Music, brain research and beter behavior *The education digest*, 65 (6), 10-15

KAYNAKLAR

Atalay, A. (2012*). Okul Öncesi Eğitimde Materyal Geliştirme,* Ankara: Kök Yayıncılık.

Atalay, A. ve Aral, N. (2001). Eğitici Oyuncaklar. *Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı,* 37-68, İstanbul: Yapa Yayınları.

Aral, N. (2001). Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak. *Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı,* 11-36, İstanbul: Yapa Yayınları.

Aral, N., Kandır, A., Can Yaşar, M. (2000). *Okul Öncesi Eğitim ve Ana Sınıfı Programları*, İstanbul: Yapa Yayınları.

Avcı, N. (1999). Okul Öncesi Çocukları İçin Eğitici Oyuncak Planlama ve Seçme. *Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı,* 52-53, İstanbul: Yapa Yayınları

Avcı, N. ve Turla, A. (2003). *Kuklalar,* İstanbul: Yapa Yayınları

Baykoç Dönmez, N., Dinçer, Ç,A., Dereobalı, N., Gümüşçü, Ş., Pişkin, Ü. (1993*). Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri*, Ankara: Sim Matbaası.

Çakır İlhan, A. (2004). Dolgu Oyuncakları. *Okul Öncesi Eğitimde Araç Geliştirme*, 105-118, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

Güngörmüş Özkardeş, O. (2005). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Müziğin Kullanımı. *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular* (Yay. Haz. A. Oktay, Ö.P. Unutkan), 268-269, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Demiriz, S., Karadağ, A., Ulutaş, İ. (2003). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanım,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Deniz Kan, Ü. (2007). Okul Öncesi Eğitimde Materyal Kullanımı. Çağdaş Eğitim Dergisi, 345, 8-14.

Dinçer, Ç. (2004). Kavram Oyuncakları. *Okul Öncesi Eğitimde Araç Geliştirme*, 91-104, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını

Einon, D. (2000). *Bebeklikten Okula Öğrenmede İlk Adımlar* (Çev: Ayşegül Çetin), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kandır, A. ve Tezel Şahin, F. (2011). *Eğitici Oyuncaklar,* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Karadağ, A. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Maskeler. *Erken Çocukluk Döneminde Dramatizasyon Araçları ve Kostüm Tasarımları,* 93-128, Ankara: Kök Yayıncılık.

Kaya, D. (2007*). 36-72 Aylık Çocuklar İçin Tasarlanmış Oyuncakların Gelişim Alanlarına Göre İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Koç, F., Koca, E. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Kullanılan Kostümler ve Tasarım Aşamaları. *Erken Çocukluk Döneminde Dramatizasyon Araçları ve Kostüm Tasarımları,* 109-112, Ankara: Kök Yayıncılık.

Oğuzkan, Ş., Tezcan, E., Tür, G., Demiral, Ö. (2001). *Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar,* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Oğuzkan, Ş., Avcı, N. (2004). *Okul Öncesinde Eğitici Oyuncaklar,* İstanbul: Yapa Yayınları.

Özdemir, M. A. (2003). Çocuk Gelişiminde Müzik Aletlerinin Önemi. *Çoluk Çocuk Dergisi*, (22) 10.

Öztürk, A. (2003). *Okul Öncesi Eğitimde Müzik*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Özyeşer Cinel, N. (2006). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Anne Babaların Oyuncak ve Oyun Materyalleri Hakkındaki Görüşlerinin ve Bu Yaş Grubundaki Çocukların Sahip Oldukları Oyuncak ve Oyun Materyallerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Razon, N. (1984). Okul Öncesi Dönemde Oyuncağın Yeri ve Önemi, *Yapa Okul Öncesi Eğitim Semineri,* 57. İstanbul: Yapa Yayınları.

Sert, S. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri,* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Şahingöz, E., Ülker, S. (2005). *Dolgu Oyuncaklar*, İstanbul: Yapa Yayınları.

Yalçınkaya, T. (2004). *Okul Öncesi Dönemde Artık Malzemeyi Değerlendirerek Yapılan Oyuncaklar,* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Yıldız, F. Ü., Şener, T. (2003). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yılmaz, M. (2007). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Uygulamalar*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

KAYNAKLAR

Anonim. (1997). 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname. http://www.meb.gov.tr/mevzuat/liste.asp?ara=5&Submit=Listele , 20.12.2012

Anonim. (2001). *İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Programı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Anonim. (2005). *Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat*, Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Yayınları.

Anonim. (2006a). 36-72 *Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı*, Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Anonim. (2006b). *Özel Eğitim Hizmetleri El Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Anonim. (2006c). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Genel Müdürlüğü, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26184_0.html, 20.12.2012

Anonim, (2008). *Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi (2008 / 60 nu),* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. http://www.ozida.gov.tr/yenimevzuat/5-10.htm, 20.12.2012

Anonim. (2010). *Okullarımızda Neden Niçin Nasıl Kaynaştırma: Yönetici, Öğretmen ve Aile Kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Aral, N. (2010). *Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma,* Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Avcıoğlu, H. (2001). *İşitme Engelli Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yaklaşımı İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bal, S. ve Avcı, N. (1999). Okul Öncesi Dönemdeki Engelli Çocukların Normal Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Entegrasyonu. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 22-27.

Batu, S. (2000). Kaynaştırma, Destek Hizmetler ve Kaynaştırmaya Hazırlık Etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 2 (4), 35-45.

Batu, S. (2010). Erken Çocukluk Eğitiminde Kaynaştırma. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. İ. H. Diken), 520-536, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Batu, S. ve Topsakal, M. (2003). Özel Eğitim Danışmanlığı Süreci ve Bir Danışmanlık Örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 4 (1), 19-29.*

Ceylan, R. ve Aral, N. (2009). Kaynaştırma Eğitimi. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (Ed. Y. Fazlıoğlu) (1. baskı), 437-460, İstanbul: Kriter Yayınları.

Diken, H. İ. ve Batu, S. (2010). Kaynaştırmaya Giriş. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. İ. H. Diken) 2-23, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Doğru, S.S.Y. ve Saltalı N.D. (2009). *Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitim*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Dönmez, B.N. , Avcı, N. ve Aslan, N. (1997). İlk ve Ortaöğretim Kurumu Öğretmenlerinin Engellilere ve Kaynaştırmaya İlişkin Bilgi ve Görüşleri. *I. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Bildiri Kitabı*, 10-12 Eylül, 23-45, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Enç, M. (1979). *Ruh Sağlığı Bilgisi*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Erdem, A. R. (2002). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ergül, C. (2009). Öğretimsel Düzenlemeler Modelinin Erken Çocukluk Özel Eğitiminde Kullanılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10 (1), 43-55.

Eripek, S. (2007). Özel Eğitim ve Kaynaştırma Uygulamaları. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek), 1-21, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Fiscus, E. D. ve Mandell, C. J. (2002). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi*. (çev: G. Akçamete). Ankara: Anı Yayıncılık.

Girli, A. (2004). *Otizm ve Kaynaştırma Eğitimi: Öğretmenler ve Aileler İçin Rehber*. İzmir: Işık Özel Eğitim Yayınları.

Gök, G. (2009). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Guralnick, M. J. (1999). The Nature And Meaning Of Social Integration For Young Children With Mild Developmental Delays In Inclusive Settings. *Journal of Early Inverventıon,* 22 (1), 70-86.

Gürgür, H. (2005). *Kaynaştırma Uygulamasının Yapıldığı İlköğretim Sınıfında İş birliği ile Öğretim Yaklaşımının İncelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Harris, K.R., and Graham, S. (1996). *Making The Writing Process Work: Strategies For Composition and Self-Regulation*. Cambridge: MA Brookline.

Hasırcı, Ö. K. (2008). Eğitim Etkinliklerinin Planlanması ve Uygulanması. *Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi* (Ed. Y. Aktaş Arnas ve F. Sadık), 136-160, Ankara: Kök Yayıncılık.

Heward, W. L. (2003). Ten Faulty Notions About Teaching And Learning That Hinder The Effectiveness Of Special Education. *The Journal Of Special Education*, 34 (4), 186-205.

Howard, F.V., Williams, B. and Lepper, C.E. (2011). *Özel Gereksinimi Olan Küçük Çocuklar (Very Young Children With Special Needs)* (çev: Ed. G. Akçamete), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Huang, H. H. and Diamond, K. E. (2009). Early Childhood Teachers Ideas About Including Children With Disabilities In Programmes Designed For Typically Developing Children. *International Journal of Disability, Development and Education*, 56 (2), 169-182.

Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 5 (2); 1-13.

Kargın, T. (2008). Bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama ve öğretimin bireyselleştirilmesi. *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (Ed. İ. H. Diken). Pegem Akademi Yayınları, 59-87, Ankara.

Kırcaali-İftar, G. (1998). Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri. *Özel Eğitim* (Ed. S. Eripek), 17-22, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kırcaali-İftar, G. (2003). *Otistik Özellik Gösteren Çocuklara İletişim Becerilerinin Kazandırılması.* İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama.

Kırcaali-İftar, G. ve Batu, S. (2010). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Kırcaali-İftar, G. ve Tekin-İftar, E. (2006). *Özel Eğitimde Yanlışsız Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kırcaali-İftar, G., Birkan, B. ve Uysal, A. (2005). *Zihin Özürlü Çocuklara Kavram Öğretimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Krahe, B. and Altwasser, C. (2006). Changing Negative Attitudes Towards Persons with Physical Disabilities: An Experimental Intervention, *Journal of Community & Applied Social Psychology,* 16: 59-69.

Odluyurt S. ve Batu, S. (2010). Gelişimsel Yetersizlik Gösteren Çocuklara Kaynaştırmaya Hazırlık Becerilerinin Öğretimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 10 (3); 1533-1572.

Odom, S. L. (2000). Preschool Inclusion: What We Know and Where We Go From Here. *Topics in Early Childhood Special Education*, 20, 20-27.

Odom, S. L. and McEvoy, M. A. (1990). Mainstreaming At the Preschool Level: Potential Barriers and Tasks for the Field. *Topics in Early Childhood Special Education*, 10(2), 48-61.

Özen, A. (2007). Öğretimsel Uyarlamalar. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek.), 139-158, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özmen, R. G. (2005). Kaynaştıma Ortamlarında Öğretimsel Düzenlemeler. *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (Ed. A. Ataman), 71-103, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Özyürek, M. (2004). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Temelleri ve Geliştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Özyürek, M. (2007). *Olumlu Sınıf Yönetimi.* Ankara: Kök Yayıncılık

Pınar Sazak, E. (2006). Dünyada ve Türkiye'de erken çocukluk özel eğitiminin gelişimi ve erken çocukluk özel eğitim uygulamaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 7 (2); 71-83.

Rosenshine, B. V. (1986). Synthesis Of Research On Explicit Teaching. *Education Leadership*, 43: 60-69.

Sazak, E. (2003). *Zihin Engelli Birey İçin Hazırlanan Akran Aracılı Sosyal Beceri Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Schumm, J. S. and Vaughn, S. (1995). Getting Ready for Inclusion: Is the Stage Set. *Learning Disabilities Research and Practice.* 10(3), 169-179

Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Sucuoğlu, B. (2006). *Etkili Kaynaştırma Uygulamaları Yeni İlköğretim Programları ve Öğretmen Yeterlilikleri Işığında*, Ankara: Ekinoks Yayınları.

Sucuoğlu, B. ve Akalın, S. (2010). Kaynaştırma Sınıflarına Alternatif Bakış: Çevresel Davranışsal Değerlendirme İle Öğretimsel Özelliklerin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 11 (1), 19-37.

Sucuoğlu, B. ve Kargın T. (2006). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler*, İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Şahin, S. (2005). Özel Eğitimin Tarihçesi. *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (Ed. A. Ataman), 49-70, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Tekin-İftar, E. (2007). Kaynaştırma Uygulamalarında Öğretimin Planlanması. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek.), 65-86, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Tuncer, T. ve Altunay B. (2004). *Doğrudan Öğretim Modelinde Kavram Öğretimi.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Villa, R. A., Thousand, S. S., and Nevin, A. (2004). *A Guide To Co-Teaching: Practical Tips For Facilitating Student Learning.* California: Crowing Press.

Vural, M. (2008). *Kaynaştırma Sınıf Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlanmasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Vuran, S. (2007). Sosyal Yeterliliklerin Geliştirilmesi. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek), 222-242, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Vuran, S. ve Çelik, S. (2008). *Örneklerle Kavram Öğretimi: Zihinsel Yetersizlik Gösteren Çocuklar İçin.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Walther-Thomas, C. S., Korinek, L., McLaughlin, V. L. and Williams, B. T. (2000). *Collaboration For Inclusive Education,* 178, Boston: Developing Succesful Programs.

Wolery, M. and Wilbers, J.S. (1995*). Including Children With Special Needs in Early Childhood Programs*. DC. 107-111, Washington: NAEYC.

Yaşaran, Ö. Ö. (2009). *Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Özel Gereksinimli Bireylerin Sosyal Kabullerini Sağlamada Kaynaştırmaya Hazırlık Etkinliklerinin Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yavuz, C. (2005). *Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yücesoy Özkan, Ş. (2007). Kaynaştırma Uygulamalarında Bağımsız Öğrenme Stratejileri. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek.), 159-179, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

KAYNAKLAR

Anonim (1999). *İstanbul Çocuk Kurultayı Projeler Kitabı.* "Ana Baba Okulu Projesi", İstanbul Çocukları Vakfı.

Anonim (2012). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı 2012.

Anonymous, (2003). Research & Evaluation. www. me // A. \ Research & Evaluation htm.

Abbott, L. ve Langston, A. (2006*). Parents Matter. Supporting The Birth to Three Matters Framework,* Open University Pres. England: McGraw Hill Education.

Aksoy, A. (2001). Anne Baba Eğitimi. *Çağdaş Eğitim Dergisi,* 26(277), 29.

Aksoy, A.B., Z. F. Temel ve S. Baykan. (1995). 0-4 Yaş Anne Eğitim Programının Değerlendirilmesi, *Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu I.* Elazığ: *Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi:* 120.

Aral, N., Kandır, A. ve Can Yaşar, M. (2002). *Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 aylık Çocuklar İçin). Geliştirilmiş II. Baskı,* İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama.

Arıkan, A. (2012). High Scope Programı. *Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar* (Ed. Z. F. Temel), 359-400, Ankara: Vize Yayıncılık.

Arnold, D, H., Zeljo, A., Doctoroff, G. L (2008). ParentInvolvement in Prescholl: Predictorsandthe Relation of Involvementto Preliteracy Development. *Scholl Pyschology Review,* 37 (1), 74-90.

Aslan, A.K. (2001). Eğitimin Toplumsal Temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 5, 16-30.

Atak, H. (2005). *Beliren Yetişkinlik: Yeni Bir Yaşam Döneminin Türkiye'de İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aydın, A. (1999). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,* Ankara: Anı Yayınları.

Bahar, H.İ. (2009). *Sosyoloji* (3. Baskı), Ankara: Uşak Yayınları. No: 31.

Baykan, S., Temel, Z.F., Ömeroğlu, E., Bulduk, S. Ersoy, Ö, Avcı, N. ve Turla, A. (2001). Ankara Keçiören Sevgi Anaokulu Çok Amaçlı Okul Öncesi Eğitimi Araştırma Merkezi Projesi Raporu, Millî Eğitim Bakanlığı, UNICEF ve Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi İş birliği İle, Ankara.

Becher, R.M. (1984). *ParentInvolvement: A Review of Research and Principles of Successful Practice.* ERIC Clearinghouse on Elemantary and Early Childhood Education, Urbana. III. NationalInst. of Education (ED), Washington, DC. (ED 247032).

Bekman, S. (1991). Erken Çocukluk Gelişiminde Ev Merkezli Eğitim. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3,40-41.

Bonati, G. ve Hawes, H. (1992). *Child-to-Child: A Resource Book.* British Library Cataloguing in Publication Data.

Butler,A.L. (1974). *Early Childhood Education: Planning and Administering Programs* New York: D. Van Nostrand Company.

Collins, R.C. (1993). Head Start: Steps Toward a Two Generation Program Staregy. *Young Children*, 48(2), 25-33.

Çankaya, İ. H. (2009). Okul Güvenliği Üzerine Teorik Bir Çözümleme. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (*DÜSBED*), ISSN: 1308-6219,97-103.

Demirbaş, M. ve Yağbasan, R. (2005). Sosyal Öğrenme Teorisine Dayalı Öğretim Etkinliklerinin, Öğrencilerin Bilimsel Tutumlarının Kalıcılığına Olan Etkisinin İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* XVIII (2), 363-382.

Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim,* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Ekinci-Vural, D. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erözkan, A. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Karar Stratejileri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3),60-74.

Ersoy, Ö. (2003). Aile Katılım Çalışmaları. *36-72 Aylık Çocuklar İçin Yıllık Plan Örnekleri ve Aile Katılım Çalışmaları* (Yayıma Hazırlayan: E. Ömeroğlu), 116-229, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ersoy, Ö. ve Tezel Şahin, F. (2001). 0-4 Yaş Erken Çocukluk Gelişimi Anne Eğitimi Programı. *8.Ulusal Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmaları* (Yayın Sorumlusu: O. Doğan**)**, Sivas: Dilek Matbaası: 136-138.

Fazlıoğlu, Y. (2012). Çocuktan Çocuğa Yaklaşımı. *Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar* (Ed. Z. F. Temel), 229-258, Ankara: Vize Yayıncılık.

Güneş, F. (1996). *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi).* Ankara: Ocak Yayınları.

Haktanır, G. ve Akgün, E. (2010). Aile Görüşmeleri. *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları,* (Ed.: F. Z. Temel), 248-269, Ankara: Vize Yayıncılık.

Hendrick, J. ve Weissman, P. (2006). *The Whole Child. Developmental Education for the Early Years.* (Eighth Edition), New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.

Hornby, G. (2000). *Improving Parental Involvement. Continuum.* London New York: International Publishing.

Işık, H. (2007). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Okul-Aile İş Birliği Çalışmalarının Anne-Baba Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

İnal Emiroğlu, F.N ve Pekcanlar Akay, A. (2008). Kronik Hastalıklar, Hastaneye Yatış ve Çocuk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 22(2), 99-105.

Izzo, C.V, Weissberg, S.,Wesley, J., Kasprow, S., Fendrich, M. (1999). A Longitudinal Assessment of Teacher Perceptions of Parent Involvement in Children's Education and School Performance. *American Journal of Community Psychology,* 27(6), 817-839.

Karataş, H. ve Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilişsel Teori ile Zorbalığa Yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi,* 2(2), 61-74.

Kartal, H. (2010). Erken Eğitim ve Destek Programları. *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları* (Ed.: Z. F. Temel), 159-220, Ankara: Vize Yayıncılık.

Kavlak, O. ve Şirin, A. (2009). Maternal Bağlanma Ölçeği'nin Türk Toplumuna Uyarlanması. *İnsan Bilimleri Dergisi*,6(1),188-202.

Kaya, Ö. (1994). *Annelere Verilen Eğitimin Çocuklarına Karşı İstenmedik Tutumlarına Etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, Ö.M. (2002). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Programlara Ailelerin İlgi ve Katılımları İle Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Aile Eğitimine Katkısı Konusunda Anne Baba Görüşleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kerr, S.T. (2005). *Why Vygotsky? The Role of Theoretical Psychology in Russian Education Reform.* http: //faculty.washington.edu/stkerr/whylsv.html*. Erişim Tarihi: Mart 2005.*

Kesebir, S. Özdoğan Kavzoğlu, S. ve Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2),321-342.

Klass, C.S. (1996). Home Visiting: Promoting Healthy Parentand Child Development. Baltimore,

MD: Paul H. Brookes Publishing Co.

Klavuz, M. A. (2002). Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (2),59-72.

Koç, M. (2008). *Yetişkinlik Döneminde Dindarlık ile Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki İlişki.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Kotaman, H. (2009). Okul Öncesi Eğitimde High Scope Modeli. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 26,31-41.

Kuzu, N. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Aile Katılım Çalışmalarının Anne Baba Davranışları Üzerindeki ve Annelerin Okul Öncesi Eğitime Yönelik Görüşlerine İlişkin Etkisinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Leik, R.K. ve Chalkley, M. A. (1990). Parent Involvement: What is That Works? *Children Today,* 19(3), 34.

Levenstein, P. (1988). *Messages From Home The Mother-Child Home Program and the Prevention of School Disavant AGE.* Columbus, OH: Ohio StateUniversityPress.

Levenstein, P.,Levenstein, S., Shiminski, J. A. ve Stolzberg, J. E. (1998). Long-TermImpact Of A Verbal Interaction Program for At-Risk Toddlers: An Exploratory Study of High School Outcomes In A Replication Of The Mother-Child Home Program. *Journal of A Applied Development Psychology,* 19 (2), 267-285.

Mağden, D. (1993). Okulöncesi Eğitim Programlarında Yeni Yaklaşımlar. *9.Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri.* Ankara: Ya-Pa Yayın Pazarlama: 172-175.

Mallory, N.J. ve Goldsmith, N. A.(1990). Head Start Works. Two Head Start Veterans Share Their Views. *Young Children,* 95(6), 37.

McDonald Culp, A., Hubbs-Tait, L, Culp, R.E., Starost, H.J. (2000). Maternal Parenting Chracteristics and School Involvement: Predictors of Kindergarten Cognitive Competence Among Head Start Children. *Journal of Research in Childhood Education,* 15 (1), 5-17.

Morsünbül, Ü. ve Çok, F. (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 3(3), 553-570.

Myers, R. (1996). *Hayatta Kalan On iki Üçüncü Dünya'da Erken Çocukluk Dönemi Programlarının Gelişimi Programlarının Güçlendirilmesi*, Ankara: Varol Matbaası. Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayını, 5(121-125) 130-133.

Myers, R., (1990). Erken Çocukluk Gelişim ve Eğitiminde Farklı Modeller. *Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller Semineri* (Ed S. Bekman).İstanbul: UNICEF, 11-38.

Murphy, C.H. (1990). Head Start at age 25. *ChildrenToday*, May/Jun 90, 19 (3), 1-3.

Muss, Rolf E. (1996). *Theories of Adolescence.* New York: McGraw-Hill Companies, Inc.

Newman, B. M. ve Newman, P. R. (1991). *Development Through Life. A Psychosocial Approach* (5th ed) California: Brooks/Cole Publishing Company. PcificGrove.

Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem.* İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Ömeroğlu Turan, E., Aksoy, A. ve Turla, A. (1997). Anne-Çocuk Eğitim Programı. *Okul Öncesi Eğitim Sempozyumu "Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar"* (Ed.: G. Haktanır), 84-91, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ömeroğlu, E., Yazıcı, Z. ve Dere, H. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ebeveynin Eğitime Katılımı. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (Yayıma Hazırlayan: M. Sevinç), 440-446, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ömeroğlu, E., Kurtulmuş, Z. ve Yayla, Ş. (2001). High/Scope ve Head Start Eğitim Programlarında Aile Eğitimi.*Gazi Üniversitesi Anaokulu-Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, Rehber Kitaplar Dizisi Geliştirilmiş Yeni Baskı*,295-302, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Özdemir, O., Güzel Özdemir, P., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.

Özgün, Ö. (2010). Ebeveynlikle İlgili Kurumlar ve Araştırmalar. *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları* (Ed.: Z. F. Temel), 72-100, Ankara: Vize Yayıncılık.

Özkök, S. (1997). Erken Çocukluk Eğitimi Programlarının Toplumsal Gelişmeye Katkısı. *Yaygın Eğitim: Bir Toplumsal Gelişme Aracı Sempozyum Raporu,* Millî Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, 167-169.

Pekcanlar Akay, A. (2005). Juvenil Idiopatik Artritli Çocuklarda Psikososyal Özellikler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,* 19(2), 121-126.

Read, K. ve Pattersan, J. (1980). The Nursey School and Kindergarten. *Human Relationshipsand Learning* (7th ed). New York: Holt, Rinehartand Winston.

Rowe, P. (1994-1995). Head Start Seeks Community Voluntees. *ChildrenToday,* 23 (3), 10-11.

Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Serçekuş Figen, P. ve Mete, S. (2009). Uyum Modeli ve Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramının Doğum Öncesi Eğitimde Kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 1(1), 57-68.

Soysal, A.Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. ve Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri,* 8, 88-99.

Stern, J. (2003). *Involving Parents*. London NewYork: Continuum International Publishing.

Sucuka, N., S.Ü. Özkök ve B. Vardar (1997). Anne Çocuk Eğitim Programı Uygulama ve Değerlendirme. *Okulöncesi Eğitim Sempozyumu "Okulöncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar"* (Ed. G. Haktanır), 51-83, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Temel, Z. F. ve Ömeroğlu, E. (1993). *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Aile Eğitimine Dayalı Modeller.* T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Okul Öncesi Eğitimi I. Sempozyumu, Ankara: 73–89.

Temel, Z.F. (1997a). Erken Çocuk ve Eğitimi Programları. *Ulusal Ev Ekonomisi Kongresi Bildirileri,* Ankara Üniversitesi Basımevi: 240-244.

Temel, Z.F. (1997 b). Özel Eğitimde Ev Merkezli Aile Eğitimi Modelinin Önemi. *Millî Eğitim,*136, 56.

Temel, Z. F. (1998). Anne-Çocuk Eğitim Programı ve Yaygınlaştırılması. *Çağdaş Eğitim,* 23 (247), 8-9.

Temel, Z.F. (2001). Okul Öncesi Eğitime Anne-Babanın Katılımı. *Gazi Üniversitesi Anaokulu-Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, Rehber Kitaplar Dizisi Geliştirilmiş Yeni Baskı,*342-358,İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Temel, Z.F. (2003). Aile Eğitim Modeli: Dünya'da ve Türkiye'deki Uygulamalar. *Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu.* 5-6 Aralık, Ankara. www.7cokgec.org/files/ece_politikalari_raporu.pdf. Erişim Tarihi: 22. 3. 2009.

Temel, Z.F. (2006). *Aile Katılımı. Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin).* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Temel. Z.F. (2008). "Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımı". *Uluslararası Çocuk, Aile ve Okul Bağlamında Okul Öncesi Eğitim Kongresi.* 30 Nisan-03 Mayıs 2008. Trabzon: Trabzon Valiliği Kültür Yayınları: 89-104.

Temel, Z.F., Aksoy, A.B., Kurtulmuş, Z. (2010). "Erken Çocukluk Eğitimde Aile Katılım Çalışmaları". *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları.*(Ed: Z. F. Temel), 328-357, Ankara: Vize Yayıncılık.

Temel, Z.F., Kurtulmuş, Z. ve Toran, M. (2009). Çocuk İşçiliği ile Eğitim Yolu ile Mücadele: Çocuktan Çocuğa Yaklaşımı Projesi *Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi.* 7-9 Ekim 2009. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 159-165.

Tezel Şahin, F., Turla, A. ve Ömeroğlu Turan, E. (1998). Dezavantajlı Bölgelerde Yaşayan 0-4 Yaş Çocuklarının Anne Eğitimi Programına Öğretmen Yetiştirme Çalışmaları. *Bilgi Çağında Öğretmenimiz Sempozyumu,* Ankara: Anaçev Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı, 8-9 Ekim,181-189.

Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. (2010). *Anne Baba Eğitimi ve Okul Öncesinde Aile Katılımı.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Thompson, R. A. (2006). Erken Dönemde Bağlanma ve Sonraki Gelişim Üzerindeki Etkileri (Çev. M. Sayıl ve G. Özdikmenli Demir), *Türk Psikoloji Bülteni.* 12 (38), 113-120.

Turan, E.,Tezel Şahin, F., Turla, A. ve Can, M. (1997). Anne-Çocuk Eğitimi Programının Annelerin Çocuk Gelişimi İle İlgili Bilgilerine ve Ev Ortamlarının Düzenlenmesine Etkisi. *4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 306-326.

Uluç, S. ve Öktem, F. (2009).Okul Öncesi Çocuklarda Güvenli Yer Senaryolarının Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi,* 24(63), 69-83.

Ültanır, E. ve Ültanır, G. (2005). Estonya, İngiltere ve Türkiye'de Yetişkinler Eğitiminde Profesyonel Standartlar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 1-23.

Üstünoğlu, Ü.(1991).*Aile Eğitiminde Farklı Yaklaşımlar Aile Eğitimi Paneli*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Weikart, D.P. (1990). Okul Öncesi Çocuklar İçin Temeller: High/Scope Yaklaşımı. E*rken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller, Seminer Bildirileri* (Ed: S. Bekman), İstanbul: UNICEF, 63-123.

Yaman, H. ve Akdeniz, M. (2011). Sistemik Aile Hekimliği. *Türk Aile Hekimliği Dergisi,* 15(2), 77-80.

Yavuzer, H. (1990). *Ana Baba Okulu.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1994). *Çocuk Psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yayla, D. (2009). Türk Yetişkin Eğitimi Sisteminin Değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED).* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Kaynak Kitaplar Dizisi. ISBN: 978-975-11: 1-108.

Young, M.E. (1996). *Early Child Development Investing in the Future.*The International Bank for Reconstruction and Development/ THE WORLD BANK. Washington, D.C. United States of America.

KAYNAKLAR

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2000). *Çocuk Gelişimi,* İstanbul: YA-PA Yayınları.

Anonim. (2003). İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 2552 (Düzeltme Kasım, 2003; 2554 sayılı). *Tebliğler Dergisi*. Eylül, 2003.

Anonim. (2011). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Çocukları Tanıma Teknikleri*, Ankara. http://megep.meb Gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/310TB002.pdf. Erişim Tarihi: 31.10.2012.

Anonim. (2012). Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Okul Öncesi Eğitim Programı, Ankara., http://tegm.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-egitim-programi-ve-kurul-karari/icerik/54, Erişim Tarihi: 21.09.2012.

Anonymous. (1997). The *National Education Goals Report: Building a Nation of Learners.* Washington, DC: U.S: Goverment Printing Office.

Anonymous. (2003). *School Readiness.* NSW Paretnting Centre, February, ISSN: 1147-9230.

Dinç, B. (2012). Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş ve Okul Olgunluğu. *İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları* (Ed. F. Alisinanoğlu), 101-133, Ankara: Maya akademi Yayınları.

Dönmezer, İ. (2000). *Eğitim Psikolojisi.* İzmir: Ege Üniversitesi Basım Evi.

Gürsoy, F. (2012). Bilişsel Gelişim. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (Ed. Y. Fazlıoğlu), 2-37, Edirne: Paradigma Akademi.

Güven, G. (2012). Çocuğu Tanıma Teknikleri. *İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları* (Ed. F. Alisinanoğlu), 37-75, Ankara: Maya Akademi.

High, P.C. (2008). *School Readiness.* American Academy of Pediatrics , 121 (4): 1008-1015.

Lewit, E.M. ve Baker, L, S. (1995). *School Readiness*. Critical Issues for Children ve Youths, 5(2):128-139.

Meisels, S. J. (1999). *A Comprehensive Conceptualization of School Readiness.* Paper Presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Albuquerque, N.M.

McLellan, D,E ve Katz, LG.(2001). *Assessing Young Children Competence*. http://ceep.crc.uiuc.edu/pubs/ivpaguide/mcclellanassessing.pdf. Retrieved 21.09.2012.

Oktay, A. (2012). Okul Öncesi ve İlköğretimin Çocuğun Yaşamındaki Yeri ve Önemi. *İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları* (Ed. A. Oktay), 2-19, Pegem Akademi, Ankara.

Oktay, A. ve Unutkan, Ö.P. (2003). İlköğretime Hazır Oluş ve Okul öncesi Eğitimle İlköğretimin Karşılaştırılması. *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (Ed. M. Sevinç), 145-155, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Parlakyıldız, B. ve Yıldızbaş, F. (2004). *Okul öncesi Eğitimde Öğretmenlerin Okuma Yazmaya Hazırlık Çalışmalarına Yönelik Uygulamalarının ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. http://www. pegema.net/dosya/dokuman/425.pdf. Erişim Tarihi: 12 Mart 2009.

Rankin, F., ve Vialle, W. (1996). Early Entry: A Policy in Search of Practice. *Australian Journal of Early Childhood*, *21*(1), 6-11.

Routley, D. ve Lemos, M.M. (1993). Changing Trends In School Entery Age in Victoria. *Australian Journal of Early Education*, 18(2), 30-38.

Shonkoff, J. ve Philips, D. (2000). *From Neurons To Neighbourhoods: The Science of Early Child Development.* Washington: National Academey Press.

Topbaş, S.(2006). Ses Bilgisel Gelişim. *Dil ve Kavram Gelişimi* (Ed. S. Topbaş) (2. baskı), 31-60, Ankara: Kök Yayıncılık.

Tuğluk, İ.H., Kök, M., Koçyiğit, S., Kaya, H.İ. ve Gençdoğan, B. (2008). Okulöncesi Öğretmenlerin Okuma-Yazma Etkinliklerini Uygulamaya İlişkin Görüşlerinin değerlendirilmesi. *KEFD,* 17, 72-81.

Tuğrul, B(2003). *Eğitsel Yöntemler ve Ölçme Değerlendirme*. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, 380-393, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Unutkan, Ö.P. (2006). *Okul Öncesinde İlköğretime Hazırlık,* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Uyanık-Balat, G.(2010). İlköğretime Hazır Bulunuşluğun Değerlendirilmesi. *İlköğretime hazırlık ve ilköğretime hazırlık programları (*Ed. A. Oktay), 160-179, Ankara: Pegem Akdemi.

Ünal, E. (2012). İlköğretim ve Okul Öncesi Eğitim Programlarının Karşılaştırılması. *İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları* (Ed. F.Alisinanoğlu). Ankara, Maya Akademi.

Yangın, B.(2007). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Altı Yaş Çocuklarının Yazmayı Öğrenmeye Hazır Bulunuşluk Durumları. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. 32: 294-305.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitap Evi.

Yeşilyaprak, B. (2005). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, İzmir: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, İ. (2005). Bireyi Tanıma Teknikleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (Ed: G. Can), Ankara: PegemA Yayıncılık.

Yılmaz, Ş. (2012). Erken Çocuklukta İletişim Dil Konuşma. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (Ed. Y. Fazlıoğlu), Ankara: Paradigma Akademi.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME GİRİŞ

Editör-Yazar
Doç. Dr. Gülden UYANIK BALAT

Yazarlar

Doç. Dr. Gülümser GÜLTEKİN AKDUMAN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet SAKİN
Yrd. Doç. Dr. Atiye ADAK ÖZDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Emel TOK
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nur TUĞLUK
Yrd. Doç. Dr. Menekşe KARAOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Sibel YOLERİ
Yrd. Doç. Dr. Sinan KOÇYİĞİT
Dr. Burcu ÖZDEMİR BECEREN
Dr. Gülçin GÜVEN
Dr. Saime ÇAĞLAK SARI
Dr. Türker SEZER
Öğr. Gör. Hülya BİLGİN
Arş. Gör. Aysun TURUPCU
Arş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ

Geliştirilmiş 5. Basım

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1193
Eğitim No. : 254
ISBN : 978-605-320-097-0
© Geliştirilmiş 5. Basım, Nisan 2015

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME GİRİŞ
Doç. Dr. Gülden UYANIK BALAT

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Aslı Çorbacı -asli@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Uyanık Balat, Gülden.

Okul Öncesi Eğitime Giriş / *Gülden UYANIK BALAT*
Geliştirilmiş 5. Basım, VI + 300 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-097-0
1. Okul Öncesi 2. Çocuk Gelişimi 3. Eğitim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Okul öncesi eğitim 0-72 aylar arasındaki yaş gruplarında bulunan çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun zengin uyarıcı çevre olanakları sağlayan; onların bedensel, zihinsel duygusal ve sosyal yönden gelişmelerini destekleyen; toplumun kültürel değerleri doğrultusunda onları en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitim sürecidir.

Son yirmi yıl içinde giderek daha fazla önem verilen beyin araştırmaları ve beyin temelli öğrenmeye yönelik çalışmalar, okul öncesi dönemin çocuğun gelişimi ve öğrenmesinde ne derece önemli ve zamanlamanın ise ne kadar kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu dönemdeki eğitim, çocuğun temel gereksinimlerini karşılayan, onu çok yönlü geliştiren ve çocuğun üstün yararı ilkesini temel alan bir yaklaşımda olmalıdır. XVII. Millî Eğitim Şûrası'nda, Cumhuriyetimizin yüzüncü kuruluş yıldönümü olan 2023 yılında okul öncesi eğitimde okullaşma oranı %80 olarak hedeflenmiştir. Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması hedefinde, okullaşma oranının artırılmasının yanı sıra nitelik ve kalitenin artırılmasına yönelik uygulamaların da önemi büyüktür.

Bu kitap ile okul öncesi eğitim alanında görev alacak olan öğretmenlerimize ve alanda ilgili kişilere okul öncesi eğitimin temel konularına genel bir başlangıç oluşturmak hedeflenmiştir. Bu amaçla kitapta, Okul Öncesi Eğitimin Tanımı ve Önemi, Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi, Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Temel Gereksinimleri ve Gelişimsel Özellikleri, Okul Öncesi Eğitim Programı, Okul Öncesi Eğitimde Farklı Yaklaşımlar, Okul Öncesi Eğitimde Eğitim Ortamları, Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Dışı Etkinlikler, Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Personel, Okul Öncesi Eğitimde Aile ile İletişim ve Ailelere Rehberlik, Okul Öncesi Eğitimde Teknoloji ve Bilgisayar Kullanımı, Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim konularına yer verilmiştir.

Kitabın oluşturulmasına katkı sağlayan Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında görev yapan meslektaşlarımla birlikte alana katkı sağlayan bir eser olmasını umuyorum.

Yapılan ve yapılmakta olan tüm çalışmalar ve eserler ile, geleceğimiz olan çocuklarımıza; sevgi, şefkat ve sabır ile nitelikli eğitim olanakları sağlamak için emek veren, çaba gösteren, ilgisi ve motivasyonu yüksek eğitimcilerimize ve ilgililere yararlı olması dileğiyle...

Doç. Dr. Gülden Uyanık Balat

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
Okul Öncesi Eğitimin Tanımı ve Önemi **1**
Doç. Dr. Gülümser GÜLTEKİN AKDUMAN

Bölüm 2
Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi **17**
Yrd. Doç. Dr. Ahmet SAKİN

Bölüm 3
Okul Öncesi Çocuğunun Temel Özellikleri ve Gereksinimleri **33**
Dr. Türker SEZER - Yrd. Doç. Dr. Sibel YOLERİ

Bölüm 4
Okul Öncesi Eğitim Programı **67**
Öğr. Gör. Dr. Gülçin GÜVEN

Bölüm 5
Okul Öncesi Eğitimde Farklı Yaklaşımlar **115**
Doç. Dr. Gülden UYANIK BALAT

Bölüm 6
Okul Öncesi Eğitimde Eğitim Ortamları **135**
Yrd. Doç. Dr. Emel TOK

Bölüm 7
Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi **149**
Arş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ - Doç. Dr. Gülden UYANIK BALAT

Bölüm 8
Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Dışı Etkinlikler **167**
Öğr. Gör. Dr. Saime ÇAĞLAK SARI

Bölüm 9
Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma **183**
Yrd. Doç. Dr. Menekşe KARAOĞLU

Bölüm 10
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Personel **197**
Yrd. Doç. Dr. Sinan KOÇYİĞİT

Bölüm 11
Okul Öncesi Eğitimde Aile ile İletişim ve Ailelere Rehberlik **223**
Öğr. Gör. Hülya BİLGİN

Bölüm 12
Okul Öncesi Eğitim ve Çocuk Hakları **235**
Arş. Gör. Aysun TURUPCU - Doç. Dr. Gülümser GÜLTEKİN AKDUMAN

Bölüm 13
Okul Öncesi Eğitimde Teknoloji ve Bilgisayar Kullanımı **253**
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nur TUĞLUK

Bölüm 14
Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim **267**
Yrd. Doç. Dr. Atiye ADAK ÖZDEMİR - Dr. Burcu ÖZDEMİR BECEREN

1

Okul Öncesi Eğitimin Tanımı ve Önemi

Doç. Dr. Gülümser GÜLTEKİN AKDUMAN
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitimin Tanımı
Okul Öncesi Eğitimin Amaçları
Okul Öncesi Eğitimin Önemi
Kaynaklar

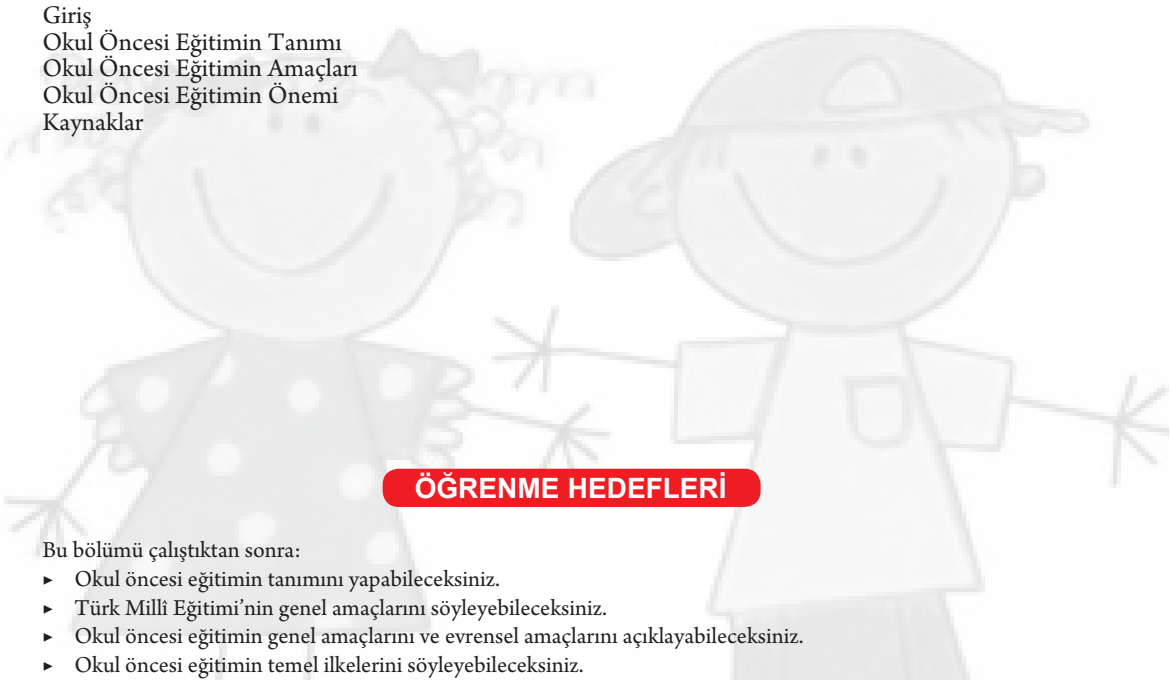

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi eğitimin tanımını yapabileceksiniz.
- Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçlarını söyleyebileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin genel amaçlarını ve evrensel amaçlarını açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin temel ilkelerini söyleyebileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin neden önemli olduğunu ve katkılarını belirtebileceksiniz.

Kaynaklar

Aktaş, Y. (1997). Çalışan Annelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Okul öncesi Eğitim *Kurumlarının Önemi*. YA-PA 10. Okul öncesi Eğitimi Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Ya-pa Yayınları.

Aral, N., Kandır, A., Yaşar, M. C. (2000). *Okul Öncesi Eğitim ve Ana Sınıfı Programları*. Ankara: Ya-Pa Yayın Pazarlama.

Arı, M. (2003). *Türkiye'de Erken Çocukluk Eğitimi ve Kalitenin Önemi*. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. (Yay. Haz.: M. Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Arı, M., Tuğrul, B. (1996). Okul Öncesi Eğitim. *Millî Eğitim Dergisi*, 132: 18.

Augello, A. L. (2007) Father Presence and Children's Develoment. United State: Pace Universty: 3269821.

Aydagül, B. (2007). Ekonomik ve toplumsal kalkınma için erken çocukluk eğitimi: Önemi, yararları ve yaygınlaştırma önerileri . Ankara: AÇEV.

Baykan, S. (1994). Okul Öncesi Eğitiminde İlke ve Yöntemleri. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Büyükekiz, M. (2008). *Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan İlköğretim 1. Sınıf Öğrencilerinin Resim Uygulamalarındaki Farklılıklar*. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi 25: 391-404.

Cohen, D., Rudolph, M. (1997). Kindergarten and Early Schooling, USA.

Demiral, Ö. (1989). Ülkemizde Okul öncesi Çağındaki Çocukların Eğitimlerinin Gereği ve Yaygınlaştırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri. Ya-Pa 6. Okul öncesi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: YA-PA Yayınları, 29-35.

Dirim, A. (2004). *Kız Meslek Liseleri İçin Okul Öncesi Eğitimi.* İstanbul: Esin Yayınevi.

Eliason, C., Jenksin, L. (2003) A Pratical Guide to Early Childhood Curriculum. New Jersey: Merril Prentice Hall.

Erden, M., Akman, Y. (2006). *Eğitim Psikolojisi Gelişim Öğrenme Öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Göde, D., Susar, F. (1997). Okul öncesi eğitimin önemi ile bu eğitimde oyunun ve bedensel etkinliklerin rolü. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi: 2.

Güneysu, S. (2001). Neden Erken Çocukluk Eğitimi. *Çoluk Çocuk Dergisi,* Mayıs 2001.

Gürkan, T. (2000). *Okul Öncesi Eğitiminin Tanımı, Kapsamı ve Önemi.* Okul öncesi Eğitim İlke ve Yöntemleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları Ünite 1. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Henniger, M. L. (2005) Teaching Young Children an Introduction. New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Herrera, M., Little, E. (2005). Behaviour problems across home and kindergarten in an Australian sample. Australian Journal of Educational & Development Psychology, 55: 77-90.

Hong, Y. (2004). Culturel meaning of group discussions on problematic moral stuations in korean kindergarten clasrooms. Journal of Research in Childhood Education, 18(3): 180.

Katz, L. G. (1995). Child growth and development. USA: The Dushkin Publishing Group.

Kaya, Ö., Gültekin, M. (2003). Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara ailelerin ilgi ve katılımları ile kurumların aile eğitimine katkısı konusunda anne baba görüşleri. (Edt: G. Haktanır, T. Güler). Türkiye Okul öncesi Eğitimini Geliştirme Derneği, OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferans Bildiri Kitabı (311-334). İstanbul: YA-PA yayınları.

Larsen, J. M., Haupht, J. H. (1997). *Integrating Home and School*. Integrated Curriculum and Developmentally Apropriate Practice. (Ed.: C. H. Hart, D. C. Burts, R. Charlesworth). Albany: State Universty of New York Pres: 393.

MEB(1993). Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şura Sekreterliği, 14. Millî Eğitim Şurası, Okul Öncesi Eğitim Komisyon Raporu, 27-29 Eylül, Ankara: M.E.B. Yayınları.

MEB (2006). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı Kitabı. Ankara.

MEB (2013). Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı Kitabı. Ankara.

Merrell, K. W. (1995). Relationships among early childhood behavior rating scales: Convergent and discriminant construct validity of preschool and kindergarten behavior scales. Early Education and Development, 6 (3): 253-264.

Metin, N., Arı, M., Güneysu, S., Dikmen, B., Atik, B., Aydın, Ç., Üstün, E., Uysal, N. (1993). Ana-Babaların Anaokullarından Beklentileri**.** IX. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırma Semineri. İstanbul: YAPA Yayınları.

Myers, R. (1992). *Hayatta Kalan On İki*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları.

Oktay, A. (2003). *21. Yüzyıla Girerken Dünyada Yaşanan Değişimler ve Erken Çocukluk Eğitimi.* Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Oktay, A. (2007). *Okul öncesi Eğitimde Güncel Konular.* Okul öncesi Eğitimin Önemi ve Yaygınlaştırılması. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Oktay, A., Zembat, R., Polat-Unutkan, Ö. (2005). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim. İlköğretmen Eğitimci Dergisi, 6.

Oğuzkan, G., Oral, G. (1997). *Okul Öncesi Eğitim.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Ömeroğlu, E., Yaşar, M. C. (2004). Okul Öncesi Eğitim. *Görüş Dergisi,* 74-80.

Powell, D. R. (1990). Families and Early Childhood Programs. Washington: National Association for the Education of Young Children.

Poyraz, H., Dere, H. (2003). *Okul öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Razon, N. (1986). Anaokulunda Neden Okuma-Yazma Öğretilmemelidir? 4. Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Rocha-Docker, M.S. (2004). The development and validation of the proactive assesment of socail skill for preschool children. Unpublished doctoral dissertation. Presented to the College of Education and the School of University of Oregon. Proquest Information and Learning Company.

Rolnick, A. J., Rrunewall, R. (2007). Early intervention on alarge scale. *Education Week*; 26(17): 2-41.

Sergin, C., Giverts, M. (2003). Methods of social skills training and developments. Handbook of Communication and Social Interaction Skills (Edt: John O. Grene and Brant Raney Burleson). Lawrence Erlbaum Associates: 137-138.

Sevinç, M. (2004). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun*. İstanbul: Morpa Yayınevi.

Squires, J. (2003). The importance of early identification of social and emotional difficulties in pre-school children. Early Identification Program. University of Oregon Eugene, Oregon, USA. 1-29.

Sözer,E. (2000). Okul öncesi Eğitime Öğretmen Yetiştirme. Okul öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri. (Edt: Mehmet Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları.

Sürücü, A. (2009). *Eğitim Psikolojisine Giriş.* Eğitim Psikolojisi (Edit: N. Aral, T. Duman). Ankara: Kriter Yayınları.

Temel, F. (1999). 20. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Okul Öncesi Eğitim. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurumu Başkanlığı, Cumhuriyet Döneminde Eğitim II, Ankara.

Tekiner, Ö. (1996). *Okul öncesi Eğitimin Önemi ve Çocuğa Kazandırdıkları.* Millî Eğitim Bakanlığı Dergisi, 132: 10.

Tuğrul, B. (2006). Okul Öncesi Eğitimde Kalite. III. Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı. Çanakkale.

Turaşlı, N. K. (2008). *Okul öncesi eğitimin tanımı kapsamı ve önemi*. Okul öncesi Eğitime Giriş. (Edit: G. Haktanır) Ankara: Anı Yayıncılık.

Ural, O., Ramazan, O. (2007). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü. *TED Eğitimde Yeni Ufuklar III Sempozyumu: "Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretimin Sorunları: Geleceğe Bakış,"* 12-13 Nisan, Ankara.

Wechselberg, K., Puyn, U. (1993). Anne ve Çocuk (Çev. Erdoğan Kınalıbay. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Woolfolk, A. E. (1998). Educational Psychology, USA: Allyn and Bacon.

Yaşar, Ş. (2002). *Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri.* Eskişehir: Açık Öğretim Yayınları.

Yavuzer, H. (2002). Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldır, N. (1991). K*ız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünün Okul Öncesi Eğitim Çalışmaları.* YA – PA Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 7. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Zembat, R. (2005). *Okul Öncesi Eğitimde Nitelik.* (Yay. Haz.:A,Oktay ve Ö. P, Unutkan. Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

2

Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Yrd. Doç. Dr. Ahmet SAKİN
Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Osmanlı İmparatorluğu'nda Okul Öncesi Eğitim
Cumhuriyet Dönemi
Kaynaklar

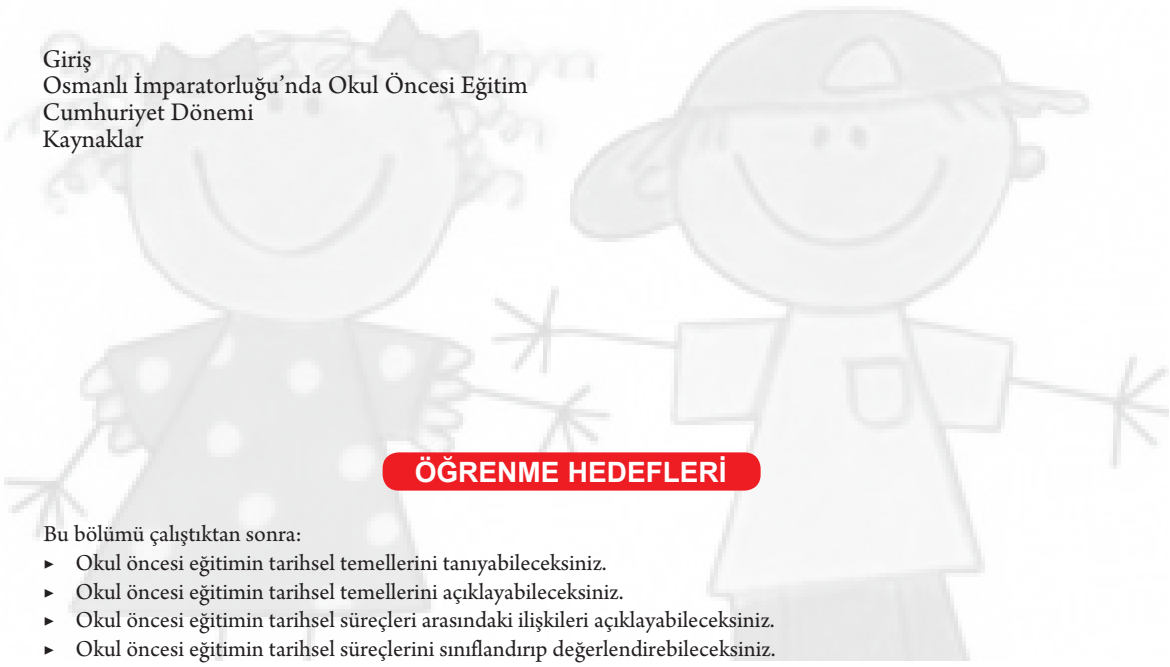

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi eğitimin tarihsel temellerini tanıyabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin tarihsel temellerini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin tarihsel süreçleri arasındaki ilişkileri açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimin tarihsel süreçlerini sınıflandırıp değerlendirebileceksiniz.

Kaynaklar

Akyüz, Y. (1997). Türkiye'de Anaokullarının Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi, B. Onur (Ed.), Çocuk *Kültürü: 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi,* Anakara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Akyüz, Y. (2001). *Türk Eğitim Tarihi*, 8. Baskı, ALFA Yayınları, İstanbul.

Aral, N., Kandır, A., Can Yaşar, M. (2002) *Okul* Öncesi *Eğitim ve Okul* Öncesi *Eğitim Programı,* Ya-Pa Yayınları, İstanbul, s:14-15

Doğan, İ. (2000). *Akıllı Küçük:* Çocuk *Kültürü ve* Çocuk *Hakları* Üzerine *Sosyo-Kültürel Bir* İnceleme, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi,* Cilt 1-2, Eser Matbaası, İstanbul.

Gürkan, T. (1999). 1923'ten günümüze okul öncesi eğitim programları, *Cumhuriyet ve* Çocuk *2. Ulusal* Çocuk *Kültürü Kongresi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 2, s. 299-306.

Kansu, N. A. (1952). *Pedagoji Tarihi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Kaplan, M. (1985). *Türk Edebiyatı* Üzerine *Araştırmalar, (*Tip Tahlilleri 3), Dergah yayınları, İstanbul.

MEB (1998). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 1998-1999,* MEB Yayınları MEB (2005). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2005-2006,* MEB Yayınları MEB (2006). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2006-2007,* MEB Yayınları MEB, (2006a). *XVII. Millî Eğitim* Şurası *Okul* Öncesi *Eğitim Komisyon Raporu*.

MEB, (2006b). *36-72 aylık* çocuklar *için okul* öncesi *eğitim programı*. Ankara: Millî Eğitim Yayınları. MEB (2007). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2007-2008,* MEB Yayınları

MEB (2008). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2008-2009,* MEB Yayınları MEB (2009). *Millî Eğitim* İstatistikleri: Örgün *Eğitim 2009-2010,* MEB Yayınları.

Oktay, A. (1999a). *Yaşamın sihirli yılları: Okul* öncesi *dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Oktay, A. (1999b). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi. B. Onur (Ed.), *Cumhuriyet ve* Çocuk: *2. Ulusal* Çocuk *Kültürü Kongresi,* Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, s: 289-298.

Oktay, A. (2005). Okul öncesi eğitimin önemi ve yaygınlaştırılması. A. Oktay ve Ö. P. Unutkan (Ed.) *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, s: 11-24.

Oktay, A. (2006a). Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş Projesi. *Avrupa Birliği Sürecinde Okul Öncesi Eğitimin Geleceği Sempozyumu*. Kıbrıs. Bildiri Kitabı 1. Cilt, s. 75-95.

Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R. ve Unutkan, P. Ö. (2006b). *Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım? Okul* Öncesi *Eğitim Programı Uygulama Rehberi*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Oktay, A. (2009). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Kriter Yayınları, İstanbul. Özgür, İ. N. (1973). *Bugünün Anaokulları,* İbrahim Özgür Yayınları, İstanbul.

Öztürk, C. (1998) *Dünden Bugüne Türkiye'de* Öğretmen *Yetiştiren Kurumlar,* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Postman, N. (1995). Çocukluğun Yokoluşu. İmge Kitabevi Yayınları.

Ural, O. ve Ramazan, M. O. (2007). Türkiye'de okul öncesi eğitimin dünü ve bugünü. S. Özdemir, H. Bacanlı, M. Sözer (Ed.). *Türkiye'de okul* öncesi *eğitim ve ilköğretim sistemi temel sorunlar ve* çözüm önerileri. s: 11-61. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Okul Öncesi Çocuğunun Temel Özellikleri ve Gereksinimleri

3

Dr. Türker SEZER
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Sibel YOLERİ
Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
0-6 Yaş Grubu Çocukların Fiziksel Özellikleri
0-6 Yaş Grubu Çocukların Bilişsel Özellikleri
0-6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal-Duygusal Özellikleri
0-6 Yaş Grubu Çocukların Dil Özellikleri
0-6 Yaş Dönemindeki Çocukların Temel Gereksinimleri
Kaynaklar

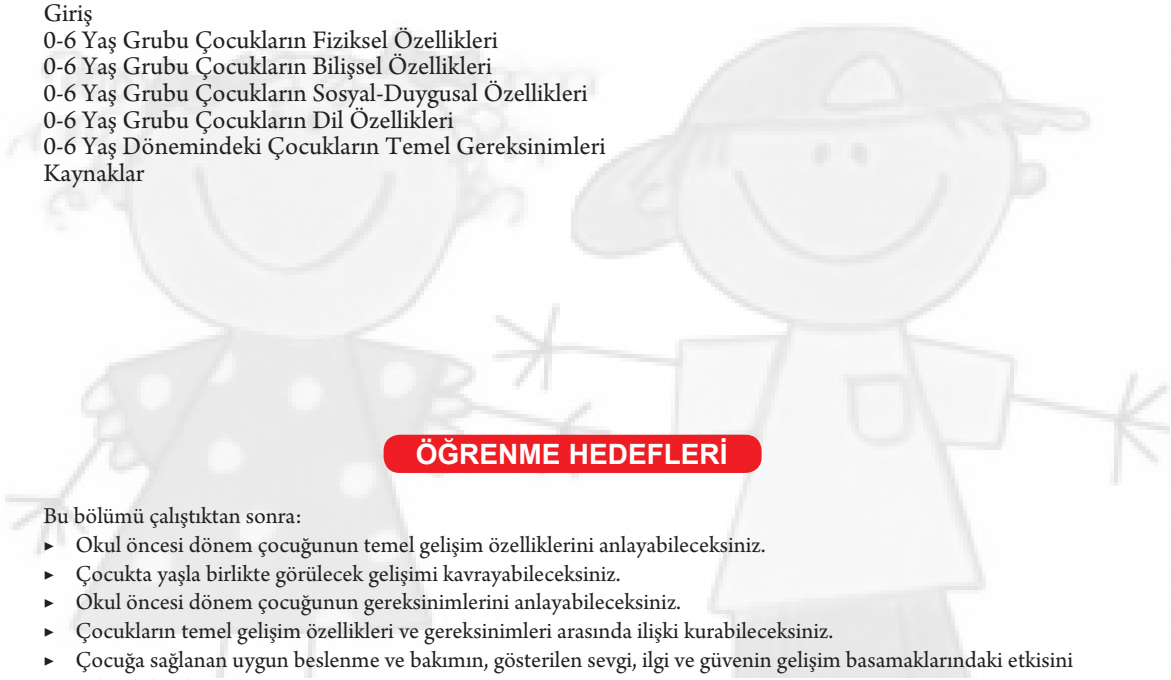

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi dönem çocuğunun temel gelişim özelliklerini anlayabileceksiniz.
- Çocukta yaşla birlikte görülecek gelişimi kavrayabileceksiniz.
- Okul öncesi dönem çocuğunun gereksinimlerini anlayabileceksiniz.
- Çocukların temel gelişim özellikleri ve gereksinimleri arasında ilişki kurabileceksiniz.
- Çocuğa sağlanan uygun beslenme ve bakımın, gösterilen sevgi, ilgi ve güvenin gelişim basamaklarındaki etkisini anlayabileceksiniz.
- Oyunun ve kendini ifade etme becerisinin gelişimini desteklemenin gelişimdeki önemini anlayabileceksiniz.
- Akran ve yetişkinlerin çocuk gelişimindeki rolünü kavrayabileceksiniz.

Kaynaklar

Aldgate, J., Jones, D., ve Rose, W. (2004). The Developing World of the Child, London, Jessica Kingsley Publishers,

Antle, A. N. (2008) Child-based personas: Need, ability and experience. *Cognition, Technology&Work, Special Issue on Child Computer Interaction: Methodological Research*, 10, (2008), 155-166.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş., ve Çimen, S. (2000). Çocuk Gelişimi, Ya-Pa Yayın, İstanbul.

Avcı, H. (2004) Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. (Ed. G, Haktanır., ve T, Güler). *OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı. Cilt: 1*. Ya-Pa Yayın Pazarlama ve Tic. A. Ş. İstanbul.

Attwood, T. ve Gray, C. (2001) Understanding and teaching friend ship skills. Autism Network. August 2001, VIII (2).

Aydın, B. H. (2004) Çocuk *Ruh Sağlığı*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Bayhan, S. P., ve Artan, İ. (2005). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. Berkowitz, C. D. (2002). Attachmentd, isorders, *Medicine Journal*, 3(1).

Beyazkürk, D., Anlıak, S., ve Dinçer, Ç. (2007). Çocuklukta Akran İlişkileri ve Arkadaşlık. *Eurasian Journal of Educational Research, 26, 13-26.*

Canay, A. (2004). Çocuğunuz ve Siz, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul. Church, E. B. (2006). 5 to 6. *Early Childhood Today*; 20(6), 30.

Cheng, D. P. W. (2001) Difficulties of Hong Kong Teachers' Understanding and Implementation of Play in the Curriculum, *Teaching and Teacher Education*, *17, 857–869.*

Cinaz, P. Bideci, A. (2003). Obesite, (Ed. Günöz, H., Öcal, G., Yordam, N., S Kurtoğlu), *Pediatrik Endokrinoloji,* 1. Basım, Pediatrik Endokrinoloji ve Oksoloji Derneği Yayınları 1, Kalkan Matbaacılık, s. 487–505, Ankara.

Cole, M., ve Cole, R. S. (1993). The Development of Children (2th Ed.), W. H. Freemanand Company, New York, ISBN 0-7167-2238-0.

Cüceloğlu, D. (2003) *İnsan ve Davranış*ı. (12. Basım). Remzi Kitabevi. İstanbul.

Çiçek, A. (2002). 0-6 Yaş grubu çocuklarda dil gelişimi, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi,* 4(1), s. 115-124.

Dworetzky, J. P. (1996). Introductionto Child Development (6th Ed.), West Publishing Company, Saint Paul.

Eckerman, C. O., ve Peterman, K. (2004). Peers and Infant Social/Communicative development**.** G. Brenner ve A. Fogel (Eds.), *Blackwell Handbook of Infant Development*. USA: Blackwell Publishing. 326-350.

Eker, A. ve Yurdakul, M. (2006). Annelerin Bebek Beslenmesi ve Emzirmeye İlişkin Bilgi ve Uygulamaları. *Türk Tabipleri Birliği Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi (STED), 15(9), 158-163.*

Gander, J. M. ve Gardiner, W. H. (2001) Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çeviren: Onur Bekir) İmge Kitabevi. Ankara.

Gizir, Z. (2002). Anaokuluna Devam Eden Dört Beş Yaş Çocuklarında Sosyal Davranışların Gelişimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**.** Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Güleryüz, F. F. (1994). Okul öncesi dönemdeki çocuklarda çizgi gelişimi, Ş. Bilir (Ed.). Okul Öncesi Eğitimcileri İçin El Kitabı, (s, 124-148), Ya-Pa Yayın Pazarlama, İstanbul.

Harsha D. W, Bray G. A. (1996) Body Composition and Childhood Obesity. *Endocrinology and Metabolism Clinics of North America*, *25(4), s. 871-85.*

Hay, D. F., Payne A., ve Chadwick, A. (2004). Peer Relations in Childhood. *Journalof Child Psychology and Psychiatry*, 45, *(1)*, *84-108.*

Hawkins, S. S. ve Law, C., 2006. A Review of Risk Factors for Overweight in

Preschool Children: A Policy Perspective. *International Journal Of PediatricObesity*, *1 (4), s. 195-209.*

Howes, C. (2008) Friendsand Peers. *Encyclopedia of Infantand Early Childhood Development* (Ed. Haith, M. M. ve Benson, J. B.) , Publisher: Academic Press, *1, 552–562.*

Humpreys, T. (2002). Çocuk *Eğitiminin Anahtarı: Özgüven* (4. baskı, Çev.:T. Anapa). Epsilon Yayınları. İstanbul.

İnanç-Yazgan, B., Bilgin, M., ve Atıcı-Kılıç, M. (2007). Gelişim Psi kolojisi, PegemA Yayıncılık, Ankara.

Just KidInc (2002). An Environ mental Scan of Children's Interactive Media from 2000 to 2002: An Executive Summary Preparedfor The Markle Foundation, s. 1-19. http://www. policyarchive. org/handle/10207/bitstreams/15541. pdf

Kandır, A. (2001). Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri ve Önemi**,** *Millî Eğitim Dergisi, 151.*

Kamaraj, I. (2011) Okul Öncesi Çocuk ve Arkadaşlık İlişkileri. Okul öncesi Çocuk ve. (Ed. Mücella Ormanlıoğlu Uluğ-Gülçin Karadeniz). Nobel Yayıncılık. s. 67-94.

Koletzko, B. (2008). Basic ConceptsIn Nutrition: Nutritional Needs of Children and Adolescents, *Journalof Clinical Nutrition And Metabolism,* 3(4), 179-184.

Kochanska, G. (2001). Emotional Development in Children with Different Attachment histories: The First Three Years, *Child Development, March/ April, 72(2), 474-490.*

Korkut, F. (2004). *Okul Temelli* Önleyici *Rehberlik ve Psikolojik Danışma,* Anı Yayıncılık, Ankara. Köksal Akyol, A. (2002) Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Okuyan Çocukların Benlik Kavramlarının İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi *Derg*isi, *2(23), 1-6.*

Ladd, G., Kochenderfer, B. J., ve Coleman, C. C. (2000) Friend ship and School Adjustment. Wendy Craig (Ed.), *Childhood Social Development The Essential Reading.* Massachusetts ve Oxford: Blackwell Publishers, s. 137-166.

Lounds, J. J.; Borkowski, J. G.; Whitman, T. L.; Maxwell, S. E. ; Weed, K. (2005) Adolescent Parenting and Attachment DuringInfancy and Early Childhood. Parenting: Science and Practice, Vol 5(1), Jan-Mar 2005, 91-118.

Maccoby, E. E. (2000). Gender and Relationships: A Develop mental Account. Wendy Craig (Ed.), *Childhood Social Development-The Essential Reading.* Massachusetts ve Oxford : Blackwell Publishers, s. 201-220.

Martin, M. ve Greenwood. C. W. (2000). Çocuğunuzun *Okulla ilgili Sorunlarını* Çözebilirsiniz. Amerikan Okul Psikologları Birliği, Sistem Yayıncılık. İstanbul.

Mayseless, O., Bartholomew, K., Henderson, A. ve Trinke, S. (2004). "I was more her Momt han-shewas mine:" Role Revarsal in a Community Sample. Family Relations, 53 (1). s. 78-86.

Mendez, J. L., Fantuzzo, J. ve Cicchetti, D. (2002). Profiles of Social Competence Among Low-Income African American Preschool Children. *Child Development*, 73 *(4)*, *1085-1100.*

Myers, R. (2005) Stages of Social-Emotional Development in Children and Teenagers. Available at http://www.childdevelopmentinfo.com/development/erickson. shtml

Miller, S. A. (2006). 3 to 4., *Early Childhood Today*; 20(6), p25-27.

Morris, A. S., ve Eisenberg, N. (2002). Friendship. In N. J. Salkind& L. H. Margolis (Eds.) *Child Development: Vol. 1* (pp. 156-159). Macmillan Psychology Reference. FarmingtonHills, MI: Macmillan.

Morrison, G. S. (2003). Fundamentals of Early Childhood Education. (Third edition). Columbus: Pearson

Oğuzkan, Ş ve Oral G. (1996). *Okul* Öncesi *Eğitimi.* (6. Baskı). Millî Eğitim Basımevi. İstanbul. Oktay, A. (2002) *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul* Öncesi *Dönem*. Epsilon Yayıncılık. İstanbul.

Önder, A. (2003). Okul Öncesi Çocukları İçin Eğitici Drama Uygulamaları, Morpa kültür yayınları, İstanbul

Özdoğan, B. (2004). Çocuk ve Oyun. Çocuğa Oyunla Yardım, Anı Yayıncılık, Ankara.

Palut, B. (2003). Sosyal Gelişim ve Arkadaşlık İlişkileri. *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar,* (Edt: Sevinç, M.). Morpa Kültür Yayınları. İstanbul.

Pehlivan, H. (2005) Oyun ve öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık Poole, C. (2006). 0 to 2., *Early Childhood Today*; 20(6), p25-27.

Poyraz, H. (1999). *Okul* Öncesi *Dönemde Oyun ve Oyuncak*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Prince, D. L., ve Howard, E. M. (2002). Children and Their Basic Needs, *Early Childhood Education Journal*, 30(1), Fall 2002, s. 27-31.

Razon N. (1990). Çalışan Anne ve Çocuğu, Remzi Kitabevi. İstanbul.

Rohner, R. P., Khaleque. A ve Cournoyer, D. E. (2004). Parental Acceptance-Rejection: Theory, Methods, Cross-Culturel Evidence and Implications. *ETHOS*, *33(3), s. 299-334,*

Sailor, D. (2004). Supporting Children in Their Home, School and Community. Boston: Pearson, 288292.

Sarı, E. (2007). Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların, Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum Ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Schwartz, D. . Dodge, K. A., Pettit, G. S., Bates, J. E. (2000) Friendship as a Moderating Factor in the Pathway Between Early Harsh Home Environment and Later Victimization in the Peer Group**.** *Developmental Psychology. September ; 36(5): 646–662.*

Senemoğlu, N. (2010) *Gelişim* Öğrenme *ve* Öğretim, (17. Basım) Pegem-A Yayıncılık, Ankara. Sevinç, M. (1999). Çocuğun Bilişsel Ve Sosyal Gelişiminde Sembolik Oyunun Rolü, Early Years

Conference, 'Sharing Research in Early Childhood Education' 12-16 April, 1999. Warwick, İngiltere.

Shepherd, A. (2008). Nutrition in Infancy and Childhood: A Healthy start means a healthy future. *Primary Health Care. 19(1), 41-49.*

Sroufe, L. A., Cooper, R. G., ve DeHart, G. (1996). Child Development: Its Nature and Course. (3rd Ed.). New York: McGrawHill.

Smith, P. K., Cowie, H., Blades, M. (2003) Understanding Children's Development (4th Ed.). Blackwell Bublishing.

Sürücü, Ö. (2007) Çocuk Bakımında Görüş Ayrılıkları. Çoluk-Çocuk *Dergisi. 68, 18-19.*

Szewczyk-Sokolowski, M., Bost, K. K., ve Wainwright, A. B. (2005). Attachment, Temperament and Preschool Children's Peer Acceptance. *Social Development*, *14(3), 379-397*.

Şen, S. (2007). "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Temel Özellikleri ve Gereksinimleri", G. Haktanır (Ed.). *Okul* Öncesi *Eğitime Giriş*, (s, 71-123), Anı Yayıncılık, Ankara.

Tepeli, K. (2008). Fiziksel Gelişim, M. E. Deniz (Ed.). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim, (s, 5893), Maya Akademi Yayın Dağıtım, Ankara.

Trevarthen, C., ve Marwick, H. **(**2003) Meeting the Needs of Children from Birthto Three: Research Evidence and Implicationsfor Out-of-Home Provision. http://www. scotland.gov.uk/ Publications/2003/06/17458/22696

Tuğrul, B. (2002). Erken Çocukluk Döneminde Öğrenmeyi ve Öğretimi Kolaylaştıran Özellikler**.** *Hacettepe* Üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi,* 22, *142-147.*

Craig-Unkefer, Lesley A., Kaiser, Ann P. (2002) Improving the Social Communication Skills of At Risk Preschool Children in a Play Context. Topics in Early Childhood Special Education, Spring, 22(1), 3-13.

Yalçın, N. (1992). Gecekondu Bölgesinde Bebekleri Besleme Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. Bilim Uzmanlığı Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Yavuzer, H. (1993). *Ana-Baba ve* Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul. Yavuzer, H. (1995). Çocuk *Eğitimi El Kitabı*, Remzi Kitabevi. İstanbul.

Yavuzer, H. (2002). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna* Çocuk *Psikolojisi.* Remzi Kitabevi. İstanbul.

Yavuzer, H. (2005) *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle* Çocuğunuzun İlk *6 Yılı.* Remzi Kitabevi. İstanbul.

Waldron, S. (2007). The Significance of The Emergence of Language and Symbol in the Development of The Young Infant, *Journal of Religion and Health*, 46(1), March, s. 85-98.

Webster-Stratton, C. (1999) Peer Problems and Friendships Skills. *How to Promote Children's Social and Emotional Competence.* SAGE Publication. *s. 256-283.*

Whitehead, R. M. (2005). Language and Literacy in the Early Years (3th Ed.), Sage Publication, London.

Okul Öncesi Eğitim Programı

4

Öğr. Gör. Dr. Gülçin GÜVEN
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Nitelikli Bir Programın Özellikleri
Okul Öncesi Eğitim Programının Önemi
Etkili Okul Öncesi Eğitim Programının Özellikleri
Türkiye'de Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programı
2002-2006 Yıllarında Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programı
Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)
Kaynaklar

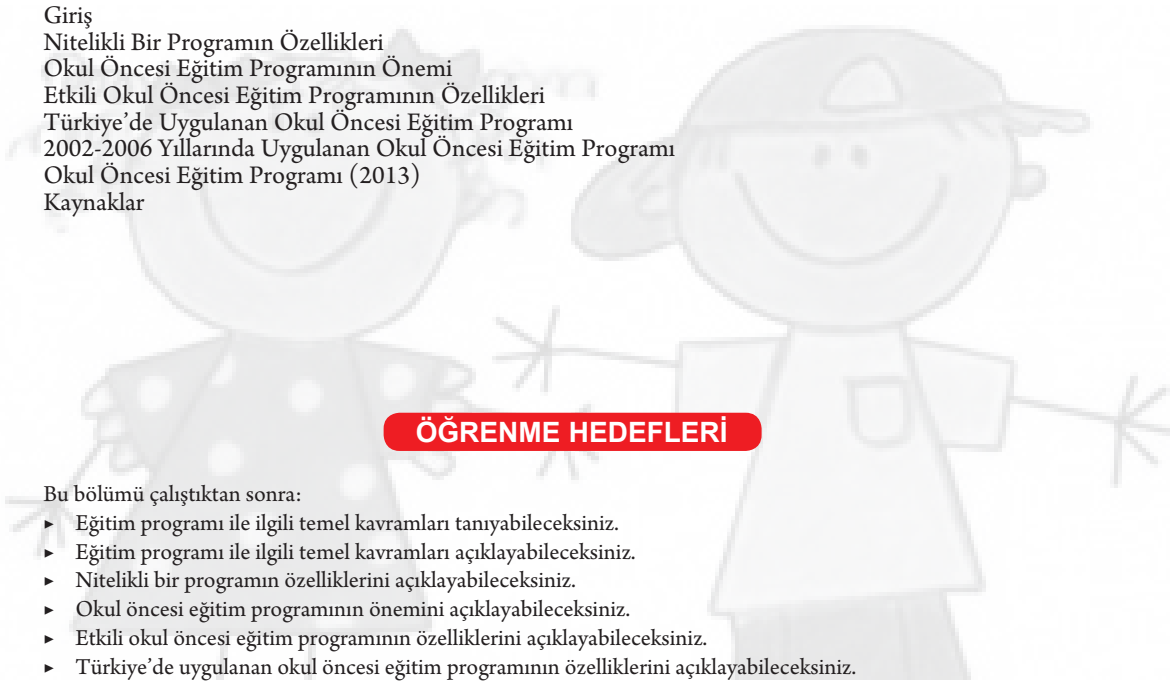

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Eğitim programı ile ilgili temel kavramları tanıyabileceksiniz.
- Eğitim programı ile ilgili temel kavramları açıklayabileceksiniz.
- Nitelikli bir programın özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim programının önemini açıklayabileceksiniz.
- Etkili okul öncesi eğitim programının özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Türkiye'de uygulanan okul öncesi eğitim programının özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Etkili okul öncesi eğitim programı ile Türkiye'de uygulanan okul öncesi eğitim programını karşılaştırabileceksiniz.

Kaynaklar

Büyükkaragöz, S. (1996). *Genel* öğretim *metodları.* Öz Eğitim Yayınları: İstanbul.

Demirel, Ö. (2002). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme* (4. baskı). *Pegema Yayıncılık: Ankara.*

Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. Meteksan A.Ş.: Ankara.

Gözütok, F. D. (Güz 2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları, *Millî Eğitim Dergisi, 160-1.* www.yayim.meb.gov.tr 'den alınmıştır.

Gürkan, T. (2007). *Okul* öncesi *eğitim programının temel* özellikleri. VI. Antalya Sempozyumu Okul Öncesi Eğitimi ve Öğretmen Eğitimi, 1–3 Şubat 2007, Antalya.

Hesapçıoğlu, M. (1998). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. BETA: İstanbul.

Kandır, A.; Özbey, S.; İnal, G. (2010). *Okul* öncesi *eğitimde program (1) kuramsal temeller.* Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.

MEB (2006) *Okul* Öncesi *Eğitim Programı (36–72 Aylık* Çocuklar İçin), MEB: Ankara. http://www.meb.gov.tr/mevzuat/ Erişim: Temmuz, 31, 2012

http://istanbul.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-egitimin-guclendirilmesi/ Erişim: Temmuz, 31, 2012

http://www.mebpersonel.com/mevzuat/meb-okul-oncesi-egitim-programi Erişim: Temmuz, 31, 2012

http://www.meb.gov.tr/mevzuat/Erişim: Eylül, 10, 2013

Oktay, A.; Gürkan, T.; Zembat, R.; Unutkan, Ö. (2006). *Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?*. Ya-Pa Yayınları: İstanbul.

Ornstein, A. C. & Hunkins F. P. (2004). *Curriculum: foundations, principles, and issues*. Prentice Hall: New Jersey.

Ömeroğlu, E.; Kandır, A.; Ersoy, Ö. (2004). *36–72 aylık* çocukların *eğitimi için yıllık plan* örnekleri *ve aile katılımı* çalışmaları. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.

Temel, F.; Kandır, A.; Erdemir, N.; Çiftçibaşı, H. K. (2004). *Okul* öncesi *eğitimde proje yaklaşımı ve program* örnekleri. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.

Tuğrul, B. (2007). *Etkili okul* öncesi *eğitim programının* özellikleri. VI. Antalya Sempozyumu Okul Öncesi Eğitimi ve Öğretmen Eğitimi, 1–3 Şubat 2007, Antalya.

Varış, F. (1971). *Eğitimde program geliştirme teoriler/teknikler-.* Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Zembat, R. (2001). *Nitelik açısından okul* öncesi *eğitim kurumları ve ilgili bir araştırma.* Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa: İstanbul.

Zembat, R. (2005). Okul öncesi eğitimde güncel konular. A. Oktay & Ö. P. Unutkan (Ed.), *Okul* öncesi *eğitimde nitelik.* Morpa: İstanbul.

Okul Öncesi Eğitimde Farklı Yaklaşımlar

5

Doç. Dr. Gülden UYANIK BALAT
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
High/Scope Yaklaşımı
Head Start Projesi
Montessori Yaklaşımı
Waldorf Yaklaşımı
Reggio Emilia Yaklaşımı
Bank Street Yaklaşımı
Kaynaklar

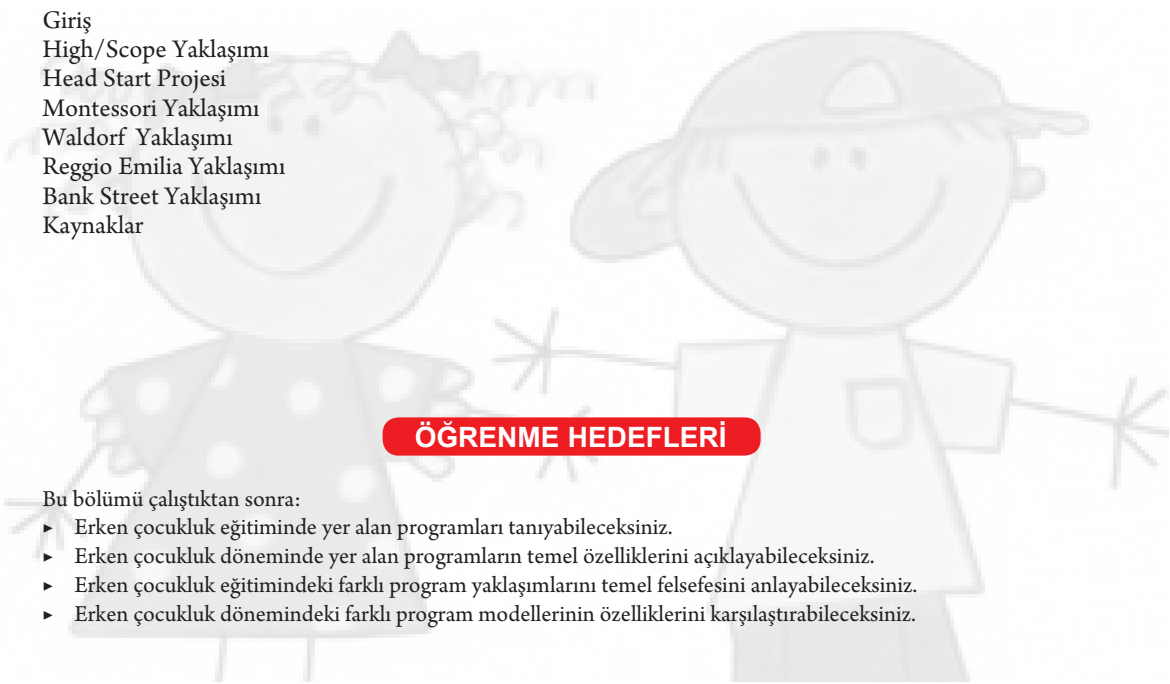

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Erken çocukluk eğitiminde yer alan programları tanıyabileceksiniz.
- Erken çocukluk döneminde yer alan programların temel özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Erken çocukluk eğitimindeki farklı program yaklaşımlarını temel felsefesini anlayabileceksiniz.
- Erken çocukluk dönemindeki farklı program modellerinin özelliklerini karşılaştırabileceksiniz.

Kaynaklar

Aktan Kerem, E. ve E. Kınık, (2006) "Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın: Erken Çocukluk Eğitiminde Head Start Programı", *Çoluk Çocuk Dergisi,* 56, 16-20.

Aktan Kerem, Ebru. (2004). "Erken Çocukluk Eğitiminde Bir Peri Masalı: Waldorf Okulları", *Çoluk* Çocuk *Dergisi,* 35, 22-25.

Aral, N., Kandır, A., Can-Yaşar, M., (2000) Okul Öncesi Eğitim ve Ana Sınıfı Programları, Ya-Pa Yayınları, İstanbul

Aslan, Durmuş. (2005). "Okul Öncesi Eğitimde Reggio Emilia Yaklaşımı", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* e-dergi, Cilt: 14 / Sayı: 1. http://sosyalbilimler.cukurova.edu.tr/dergi/dosyalar/2005.14.1.198.pdf (Erişim:20.04.2010)

Başal, H.A., (2005) Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri, 2. Baskı, Morpa Yayınları, İstanbul. Bayhan P., Bencik, S. (2008) Erken Çocukluk Dönemi Programlarından Waldorf Yaklaşımına Genel

Bir Bakış, Selçuk Üniversitesi, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi,* 26, 15-25.

Bayhan, P.2001a. Reggio Emilia Yaklaşımında Öğretmenin Rolü, Yaşadıkça Eğitim, sayı.72, 37-39. Bayhan, P. 2001.b. Okul Öncesi Eğitimde Proje Yaklaşımın Kullanılması, Yaşadıkça Eğitim, sayı.69, 8-11.

Dutch, H. (2005).Redefining parent involvement in Head Start: A two generation approach, *Early Childhood Development and Care,* 175(1), 23-35.

Edmiaston, R.K., Fitzgerald, L.M. 2000. How Reggio Emilia Encourages Inclusion, Educational Leadership, September, vol.58, n.1, 66-69.

Ewen, D., Beh Neas, K. (2005). Preparing for success: How Head Start helps children with disabilities and their families, http://www.clasp.org/admin/site/publications/files/0224.pdf Erişim: 16.3.2010

Edwards, C.P. (2002). Three Approaches From Europe: Waldorf, Montessori and Reggio Emilia. Early Childhood Research and Practice. v.4, n.1. http://ecrp.uiuc.edu/v4n1/edwards.html Erişim: 18.3.2010

Gandini,L. (1993). Fundamentals of the Reggio Emilia Approach to Early Childhood Education, *Young Children,* November. S.4-8.

Günay-Bilaloğlu, R. (2004) Okul Öncesi eğitimde High/scope yaklaşımı, Çukurova Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt.13, sayı.2, http://sosyalbilimler.cukurova.edu.tr/dergi.asp?dosya=149 Erişim: 16.3. 2010

Gürtuna, S. (2003). Avrupa'da Okul Öncesinde Sanat Eğitimi, *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar,* edt. Müzeyyen Sevinç, Morpa Yayınları, İstanbul. s.93-105

Gürsoy, F., Yıldız-Bıçakcı, M., (2009) *Okul* Öncesi *Eğitimde Farklı Yaklaşımlar*, Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi, Edt. Yeşim Fazlıoğlu, Kriter Yayınları, İstanbul.

İmamoğlu, B., S.Z. (2002) Küçük Bir Köyden Dünyaya Yayılan Bir Eğitime "Reggio Emilia Eğitimi" Özgür *ve Bilge Dergisi*. Yıl 1.sayı 11.

Korkmaz, Eylem. (2006). "*Eğitimde Alternatif Bir Metod: Montessori*", Zil ve Teneffüs Dergisi, Sayı: 6, s.45-47.

Oğuz, V., Köksal-Akyol, A. (2006). Çocuk eğitiminde Montessori Yaklaşımı" Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 243-256.

Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R., Unutkan-Polat, Ö., (2006) Ne yapıyorum, Neden Yapıyorum, Nasıl Yapmalıyım?, Ya-pa Yayınları, İstanbul.

Poyraz, H., Dere, H., (2001). Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara.

Scheweinhart, L.J., Hohmann, C.F. (1992). The simple profound approach of the High Scope K-3 curriculum, *Education Digest,* 58.4-7.

Spodek, B., Sarocho, O.N. (2003).“On the shoulder of giants”exploring the traditions of early childhood education*, Early Chidhood Education Journal*, 31,3-10.

Temel,F. (1994) .“Montessorinin görüşleri ve eğitime yaklaşımı” *Okul Öncesi Eğitim Dergisi*, 26(47): 18-22.

Temel, Z.F., Dere, H.,(1999) “Okul öncesi eğitimde yaklaşımlar” Gazi Üniversitesi Anaokulu/ Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

Temel, F. (2005) “Okul Öncesi Eğitimde yeni yaklaşımlar” *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, yıl.6, sayı. 62. s. 37-42.

Yıldırım-Doğru, S.S. (2009) Özel eğitimde kullanılan alternatif programlar (Montessori Yaklaşımı) *Türk Bilim Araştırma Vakfı (TÜBAV) Bilim Dergisi*, cilt.2, sayı.1, 113-122.

Walsh, A.B., Petty, K. (2007). Frequency of six early childhood education approaches: A 10 year content analysis of early childhood education journal, *Early Childhood Education Journal*, 34(5),301-305

Weikart, D.P. (1993) Okul öncesi çocuklar için temeller: High/Scope Yaklaşımı Edt. Sevda Bekman, (1993) Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller, Seminer Bildirileri (10-14 Eylül 1994). Zigler, E.,

Syfco, S.J. (2004). Moving Head Start to the States: One experiment too many, Applied Developmental Science, 8(1). 51-55. Head Start, (http://www.acf.hhs.gov/programs/ohs/about/index.html#purpose).

U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Head Start Bureau, http://www.head-start.lane.or.us/ general/HHS-brochure.html,

- http://www.tmcmsmontessori.com/fiveareas.html,
- Johanna Repledo, http://www.babycenter.com/0_the-top-preschool-programs-and-how-theydiffer_64635.bc
- http://www.casadeibambini.net/teacher.html,
- www.montessori.org
- http://www.bankstreet.edu
- http://webstaging.bankstreet.edu/gems/sfc/CurriculumGuide.pdf.
- Waldorf GirişimiİstanbuI, Waldorf Eğitimi, http://www.waldorfgirisimiistanbul.org/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=57

Okul Öncesi Eğitimde Eğitim Ortamları

6

Yrd. Doç. Dr. Emel TOK
Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitim Ortamları
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Binanın Genel Özellikleri
Sağlık ve Güvenlik
İç Mekân
Dış Mekânlar
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi eğitim ortamlarının önemini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim ortamlarının genel özelliklerini kavrayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim ortamlarındaki malzemelerin özelliklerini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim ortamlarının düzenlenmesini kavrayabileceksiniz.

Kaynaklar

Anne Çocuk Eğitim Vakfı.(1999) *7 Çok geç!!. Erken* Çocukluk *Eğitiminin* Önemi Üzerine *Düşünceler ve* Öneriler. İstanbul: AÇEV.

Anderson, H; Adlam, T.; Coltman, P.; Cotton, E.; Daniels, R. (1998) Spinning the plates: organising the early years classroom. Ed. David Whitebread *Teaching and Learning in The Early Years*, 23-53. London and Newyork: Routledge.

Broker, L. (2005) Learning to be a Child: Cultural diversity and early years ideology. Ed. Nicola Yeland. Berkshire *Critical Issues in Early Childhood Education*, 115-130.GBR: McgrawHill Education.

Curtis, A. (1998). A Curriculum fort he preschool child. London& Newyork: Routledge.

Day, B. & Drake, K. (1991). Developmental and Experimental Programs-key to Quality Education and Care of Young Children Ed. Barry Persky, Leonard H. Golubchick. *Early Childhood Education,* 163-186. Doctorate Association of New York Educators, American Federation of Teachers U.S.A: University Press of America.

Demiriz, S.; Karadağ, A.; Ulutaş, İ. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurularında Eğitim Ortamı ve Donanım.Ankara: Anı Yayıncılık

Frost, L.; Shin, D.; Jacobs, P.J. (1998). Pysical Environments and Children's Play. Ed. Olivia N. Saracho, Bernard Spodek. *Multiple Perspectives on Play in Early Childhood Education*, 255-294. Albany, NY, U.S.A: State of Newyork Press.

Henniger, M.L(1999) Teaching Young Children. U.S.A: Prentice Hall.

Kalemci, F. (1998). *Okul* Öncesi *Eğitim Kurumlarının* Çevre *Düzenlemesi ve* Çalışan *Eğitim Personelinin Nitelikleri Yönünden* İncelenmesi. Ankara: Aydoğdu Ofset.

Küçükkaragöz, H. (2002).Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. Ed. Binnur Yeşilyaprak. *Gelişim ve* Öğrenme *Psikolojisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

MEB. (2006) Millî Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü. *Okul* Öncesi *Eğitim Programı (32-72 ay* çocukları *için)*. ooegm.meb.gov.tr/program/program%20kitabi.pdf web adresinden alınmıştır. (Erişim: 01.02.2010)

MEB. (2013). Millî Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitimi Programı http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf web adresinden alınmıştır. (Erişim: 10.11.2014)

Milli Eğitim Bakanlığı *Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği* (2014). Sayı: 29072. http://tegm.meb.gov.tr/www/milli-egitim-bakanligi-okul-oncesi-egitim-ve-ilkogretim-kurumlari-yonetmeligi/icerik/207 web adresinden alınmıştır. (Erişim: 11.11.2014)

Newyork State Education Department (1998). Preschool Planning Guide: Building a Foundation for Development of Language and Literacy in The Early Years. (ED: 425 8357)

Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul* Öncesi *Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık

Perry, R.(1997). *Teaching Practice: A Guide for Early Childhood Students*. London & Newyork: Routledge

Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi

7

Arş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
Doç. Dr. Gülden UYANIK BALAT
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetiminin Temelleri
Sınıf Yönetiminde Öğretmenlerin Dikkat Etmesi Gereken Noktalar
Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetiminin Değişkenleri
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Sınıf yönetimi kavramını tanımlayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimde sınıf yönetiminin temellerini kavrayabileceksiniz.
- Sınıf kurallarının kapsamını ve oluşturma ilkelerini açıklayabileceksiniz.
- Sınıfın fiziksel düzeninin sınıf yönetimi üzerindeki önemini açıklayabileceksiniz.
- Sınıfta zamanı etkili kullanabilmenin yollarını öğrenebileceksiniz.
- Aile katılımının sınıf yönetimine etkisini açıklayabileceksiniz.
- Öğrencilerin motivasyonunu artıracak yollar geliştirebileceksiniz.
- Sınıfta istenmeyen davranışlar ortaya çıktığında öğretmenlerin izleyebileceği yolları açıklayabileceksiniz.

Okul öncesi dönemde, çocuklarda gözlemlenen sorun davranışların nedenleri bazen çocukların hayatlarında ortaya çıkan küçük değişikliklerden de kaynaklanabilir ve kaynağı bulunduğunda çok kolaylıkla çözümlenebilir. Bazen de bazı sorun davranışların çözümü için uzman desteğinden yararlanmak gerekebilir. Öğretmenler, davranışın sıklığı, sürekliliği, yaşa uygunluğu gibi bazı kriterleri dikkate alarak uzman desteği alma konusunda geç kalmamalıdırlar. Davranış sorunlarına erken müdahale, sorunun hızla çözülmesini ve öğretmenin sınıf yönetimi konusunda sıkıntı yaşamamasını sağlar.

Genel olarak sınıf yönetimi, okul öncesi eğitiminde öğretmenlerin yeterliklerini sürekli geliştirmeleri gereken bir alandır. Öğretmenler sınıf yönetimi konusunda, örneğin zaman yönetimi, kural koyma veya veli ile iletişim gibi, hangi alanlarda kendilerini geliştirmeleri gerektiğini belirlemeli ve diğer öğretmen arkadaşlarından, uzmanlardan ve yazılı kaynaklardan yararlanmalıdırlar. Sınıf yönetimi, okul öncesi eğitimcileri için her yıl yeni gelen çocuklarla yeniden şekillenen bir süreç gibidir. Bu nedenle de, okul öncesi öğretmenleri tarafından sürekli geliştirilen ve yeterliliklerin sürekli artırıldığı bir alan olarak görülmelidir.

Kaynaklar

Akgün, E., Yarar, M. ve Dinçer, Ç. (2011). Okul öncesi öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları sınıf yönetimi stratejilerinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1*(3), 1-9.

Aktaş Arnas, Y. (2008). Okul öncesi eğitim ortamının fiziksel özellikleri. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.85-112). Ankara: Kök Yayıncılık.

Aksoy, N. (2000). Sınıf içi disiplin sorunlarını azaltmada izlenebilecek temel yaklaşımlar. *Eğitim Araştırmaları, 2*, 5-9.

APA (2006). *Report on the Teacher Needs Survey.* Washington, D.C.: American Psychological Association, Center for Psychology in Schools and Education.

Aydın, A. (2009). Sınıf yönetimi. Ankara: Pegem Akademi.

Başar, H. (2009). Sınıf yönetimi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Bilgin, H. (2010). Okul öncesi eğitimde aile katılımın sınıf yönetimine etkisi. İçinde G.Uyanık Balat ve H.Bilgin (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Brophy, J. (2006). History of research on classroom management. İçinde C. M. Evertson ve C. S. Weinstein (Ed.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues* (s. 17-43). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Bulut, M.S. (2008). Okul öncesi sınıflarında zaman yönetimi. Aktaş Arnas, Y. (2008). Okul öncesi eğitim ortamının fiziksel özellikleri. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.163-190). Ankara: Kök Yayıncılık.

Burden, P. R. (2000). *Powerful classroom management strategies: Motivating students to learn.* Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Celep, C. (2009). *Sınıf yönetiminde kuram ve uygulama* (5.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Copple, C., ve Bredekamp, S. (2009). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs: Serving children from birth through age 8*.Washington DC: NAEYC.

Çağlar, A., ve Kurtuluş, E. (2005). Okul öncesi eğitiminde etkili sınıf yönetimi. İçinde. M. Sevinç (Ed.). *Gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar 2*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Çelebi Öncü, E. ve Ünlüer, E. (2010). Zaman yönetimi ve oku öncesinde zamanın etkili kullanımı. İçinde G.Uyanık Balat ve H.Bilgin (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Çelikten, M. (2008). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Durmuşoğlu Saltalı, N. ve Arslan, E. (2013). Okul öncesi öğretmenlerin sınıflarında koydukları kurallar ve uygulayışları. *İlköğretim Online, 12*(4), 1032-1040.

Ekici, G. (2010). Öğretim yönetimi. İçinde E.Karip (Ed.), *Sınıf yönetimi* (9.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Evertson, C. M., ve Weinstein, C. S. (2006). Classroom management as a field of inquiry. İçinde C. M. Evertson ve C. S. Weinstein (Ed.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues* (s. 3-16). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Gülay Ogelman, H. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımı çalışmaları: Denizli İli örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(17), 259-284.

Gündüz, Y. Ve Can, E. (2013). Öğrenci görüşlerine göre ilköğretim ve ortaokul öğretmenlerinin sınıf yönetimi ilkelerine uyma düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 19*(3), 419-446.

Güven, M. (2010). Ana-baba ile ilişkiler. İçinde E.Karip (ed.), *Sınıf yönetimi* (9.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Hardin, C.J. (2012). *Effective classroom management: Models and strategies for today's classrooms* (3.baskı). Boston, MA: Pearson Education.

Işık, H. (2010). Öğrenme ortamlarının düzeni. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.61-76). Ankara: Pegem Akademi.

İflazoğlu Saban, A. (2008). Kural ve prosedürler. Aktaş Arnas, Y. (2008). Okul öncesi eğitim ortamının fiziksel özellikleri. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.215-241). Ankara: Kök Yayıncılık.

Jones, V. ve Jones L.S. (2001). *Comprehensive classroom management: creating communities of support and solving problems* (6.baskı). Allyn and Bacon,Inc.

M.E.B. (2013). Okul öncesi eğitim programı. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> adresinden 17.12.2014 tarihinde alınmıştır.

Moyles, J. (1995). *Classroom management bright ideas for early years.* Warwickshire: Scholastre.

Öztürk, Ö. (2008). Sınıfta istenmeyen davranışlar, nedenleri, yönetimi. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.243-276). Ankara: Kök Yayıncılık.

Öztürk, B. (2010). Sınıfta istenmeyen davranışların önlenmesi ve giderilmesi. İçinde E.Karip (ed.), *Sınıf yönetimi* (9.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Sadık, F. (2008). Sınıf yönetiminde temel kavramlar ve yaklaşımlar. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi* (s.13-60). Ankara: Kök Yayıncılık.

Sarıtaş, M. (2010). Öğretmen-veli görüşmelerinin yönetimi. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.207-225). Ankara: Pegem Akademi.

Stratton, C., Reinke, H. ve Newcomer, L. (2011). The incredible years teacher classroom management training: the methods and principles that support fidelity of training delivery. *School Psychology Review, 40*(4), 509–529.

Şişman, M. (2010). Sınıf yönetimi ve disiplin modelleri. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.21-43). Ankara: Pegem Akademi

Tanju, E. H. (2010). Okul öncesi dönemde davranış problemleri ve alınacak önlemler. İçinde G.Uyanık Balat ve H.Bilgin (Ed.), *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Tezel Şahin, F. ve Ünver, N. (2005). Okul öncesi eğitim programlarına aile katılımı. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*(1), 23-30.

Turan, S. (2010). Sınıf yönetiminin temelleri. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.1-20). Ankara: Pegem Akademi.

Uyanık Balat, G. (2010). Sınıf yönetimi kavramı ve sınıf yönetimi modelleri. İçinde G.Uyanık Balat ve H.Bilgin (Ed.), *Okul öncesi e*ğitimde sınıf yönetimi. Ankara: Eğiten Kitap.

Ülgen, G. (1997). Eğitim psikolojisi. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Ünal, S. ve Ada, S. (2008). *Sınıf yönetimi* (3.baskı). İstanbul: Ege Basım. Weinstein, C. S., ve Novodvorsky, I. (2011). *Middle and secondary classroom management: Lessons from research and practice.* New York: McGraw-Hill.

Yiğit, B. (2010). Sınıfta disiplin ve öğrenci davranışının yönetimi. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.*), Sınıf yönetimi* (s.78-95). Ankara: Pegem Akademi.

Yurtal, F. (2008). Güdülenme. Aktaş Arnas, Y. (2008). Okul öncesi eğitim ortamının fiziksel özellikleri. İçinde Y.Aktaş Arnas ve F.Sadık (Ed.), *Okul* öncesi eğitimde sınıf yönetimi (s.113-135). Ankara: Kök Yayıncılık.

Yücel, C. ve Gülveren, H. (2010). Sınıfta öğrencilerin motivasyonu. İçinde M. Şişman ve S.Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s.114-131). Ankara: Pegem Akademi.

Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Dışı Etkinlikler

8

Öğr. Gör. Dr. Saime ÇAĞLAK SARI
Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Sınıf Dışı Etkinlikler
Gezi
Gözlem
Görüşme
Defile – Kermes
Sergi
Proje, Görev ve Sorumluluk
Yıl Sonu Etkinlikleri
Tiyatro
Ek-1: Öğretmen Gezi Kontrol Listesi
Ek-2: Okul İzin Belgesi
Ek-3: Veli İzin Belgesi
Ek-4: Gezi Yapılacak Yer İle İlgili Yazışma Örneği
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Sınıf dışı etkinlikler ile ilgili temel kavramları tanıyabileceksiniz.
- Sınıf dışı etkinlikler ile ilgili temel kavramları açıklayabileceksiniz.
- Sınıf dışı etkinlikler arasındaki ilişkileri açıklayabileceksiniz.
- Sınıf dışı etkinliklerin sınıflandırılması ve öğrenme arasındaki bağlantıyı kavrayabileceksiniz.

Kaynaklar

Aral, Neriman ve ark. (2000). Okul Öncesi Eğitim 2, Ya-Pa Yayın Pazarlama, 1.Baskı, İstanbul. Bilen, Mürüvvet (2006) Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı Yayıncılık, 7.Baskı, Ankara.

Demirel, Özcan (2009). Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı. Pegem Akademi, 15.Baskı, Ankara.

Ergün, Mustafa ve Özdaş, Ali (1997). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Kaya Matbaacılık, İstanbul. Hesapçıoğlu, Muhsin (2008). Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim, Nobel Yayınları, Ankara.

Karasar, Niyazi (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler (7.Basım), Sim Matbaası, Ankara.

Kemertaş, İsmet, (2001). Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri Öğretimde Planlama ve Değerlendirme (4.Baskı), Birsen Yayınevi, İstanbul.

Küçükahmet, Leyla (2008) Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Nobel Yayın Dağıtım, 22.Basım, Ankara.

Nutku, Özdemir (1998) Oyun Çocuk Tiyatro, Özgür Yayınları, İstanbul.

Tan, Şeref. (Ed)(2009) Öğretim İlke ve Yöntemleri. Pegem Akademi, 4.Baskı Ankara. Bölüm:7 Erciyeş, Gülnur, Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Yalçıner, Mehmet (2006). Beden Eğitimi ve Sporda Gözlem ve Değerlendirme, Nobel Yayın Dağıtım, Antalya.

Yılmaz, Hasan ve Sünbül Ali Murat, (2007), Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Çizgi Kitabevi, 4.Baskı. Konya.

Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları, Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği (2005)

Öğr. Gör. Dr. Saime ÇAĞLAK SARI

Marmara Üniversitesi "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü"nden 1992 yılında mezun olmuş ve aynı yıl İstanbul'a atanarak 3 yıl devlet okulunda, 1 yıl da kolejde beden eğitimi öğretmenliği yaptıktan sonra 1996 yılında Marmara Üniversitesi "Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü" nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlamıştır. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Programında "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarına Beden Eğitimi Etkinlikleri Yoluyla Kavram (Enerji) Öğretimi" konulu tez çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladıktan sonra aynı enstitüde, Spor Eğitimi Programında "Çeviklik Alıştırmaları ve Oyunlarının 10-11 Yaş Arası Çocukların Reaksiyon Zamanları ve İşlemleme Hızına Etkisinin İncelenmesi" konulu tez çalışması ile 2012 yılında doktor unvanını almıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Unicef'in katkılarıyla Marmara Üniversitesi iş birliğinde yürütülen (2001-2006) "Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş Projesi'nde Gelişim Grubunda görev almıştır. Hareket gelişimi ve eğitimi, beden eğitimi ve oyun öğretimi, geleneksel çocuk oyunları ve spor kültürü derslerini vermekte ve aynı alanlarda ulusal-uluslar arası kongrelerde sunulan ve yayımlanan araştırma, makale ve bildirileri bulunmaktadır. Oyun, beden eğitimi, motor gelişim ve okul öncesi eğitimin farklı alanlarında çalışan uzmanlar ile hazırlanmış kitaplar içinde yer alan bölümleri vardır. Hâlen Marmara Üniversitesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında görev yapmaktadır.

Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma

9

Yrd. Doç. Dr. Menekşe KARAOĞLU
Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitim ile Okul Öncesi Dönemde Özel Eğitimin Karşılaştırılması
Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma
En Az Kısıtlayıcı Ortam
Bebeklik Döneminde Evde ve Kurumda Özel Eğitim Destek Uygulamaları (0-3 yaş dönemi)
Okul Öncesi Eğitim Programında Kaynaştırma ve Erken Müdahale Uygulamaları (3-6 yaş)
Kaynaştırma Sınıflarında Etkili Eğitimsel Uygulamalar
Kaynaklar

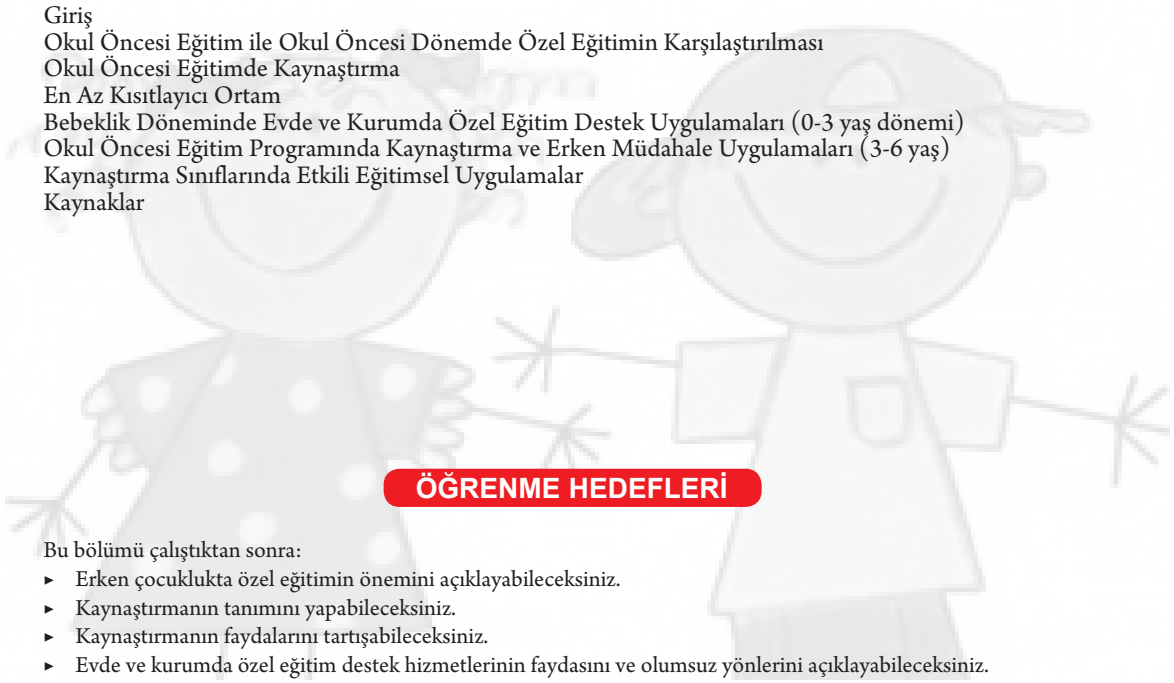

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Erken çocuklukta özel eğitimin önemini açıklayabileceksiniz.
- Kaynaştırmanın tanımını yapabileceksiniz.
- Kaynaştırmanın faydalarını tartışabileceksiniz.
- Evde ve kurumda özel eğitim destek hizmetlerinin faydasını ve olumsuz yönlerini açıklayabileceksiniz.
- Kaynaştırma yapılacak ortamların düzenlenmesine örnekler verebileceksiniz.

14. Sizinle birlikte çalışan yetişkinlere de sosyal gelişimi desteklemeleri için gerekli bilgileri sağlayın.
15. Beklentiler ulaşılabilir seviyede tutulmalıdır. İlerlemenin zaman gerektirdiği unutulmamalıdır.

Özellikle okul öncesi dönemde risk altındaki çocukların tanılanması ve erken müdahale açısından okul öncesi öğretmenlerinin rolü oldukça kritiktir. Kaynaştırmanın önemine inanan okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında mutlaka özel gereksinimli çocuklara yer vermesi ve destek olması gerekir. Bu çocukların en az kısıtlayıcı çevre içinde maksimum gelişim sağlaması açısından öğretmenlerin kaynaştırma konusunda kendilerini geliştirmesi ve alan uzmanlarıyla iş birliği yapması önemlidir.

Kaynaklar

Beard, K.Y., & Sugai, G. (2004). First step to success: An early intervention for elementary children at risk for antisocial behavior behavioral disorders. *Behavioral Disorders, 29*(4), 396–409

Buysse, V., Goldman, B. D., & Skinner, M. L. (2002). Setting effects on friendship formation among young children with and without disabilities. Exceptional Children, 68, 503–517.

Conroy, M. A., & Brown, W. H. (2004). Early identification, prevention, and early intervention with young children at risk for emotional or behavioral disorders: Issues, trends, and a call for action. *Behavioral Disorders, 29,* 224-236.

Cook, R.,Klein, M., & Chen, D. (2012). *Adapting early childhood curricula for children in inclusive settings.* (8th ed.). Merill/Prentice Hall.

DEC/NAEYC. (2009). Early childhood inclusion: A joint position statement of the Divisionfor Early Childhood (DEC) and the National Association for the Education of YoungChildren (NAEYC). Chapel Hill: The University of North Carolina, FPG ChildDevelopment Institute.

Dunst, C. J. (2007). Early intervention for infants and toddlers with developmental disabilities. In S. L.Odom, R. H. Horner, M. Snell, & J. Blacher (Eds.), *Handbook of developmental disabilities* (pp. 161-180). New York, NY: Guilford Press.

Guralnick, M. J. (2001). *Early childhood inclusion: Focus on change.*Baltimore, MD: Paul H. Brookes.

Knitzer, J., & Lefkowitz, J., (2006,). *Helping the most vulnerable infants, toddlers, and their families* (Pathways to Early School Success Issue Brief No. 1). New York: National Center for Children in Poverty, Columbia University. Web site: http://academiccommons.columbia.edu/ adresinden 15 Nisan 2011'de indirilmiştir.

Lally, R., Torres, Y., and Phelps, P. (1994). Caring for Infants and Toddlers in Groups:Necessary Considerations for Emotional, Social and Cognitive Development. Zero to Three.

MEB (2000). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

Mercer, C. D., Mercer, A., & Pullen, P. C. (2011). Teaching students with learning problems, 8th edition. Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Odom, S. L., Parrish, T., & Hikido, C. (2001). The costs of inclusion and noninclusive special education preschool programs. Journal of Special Education Leadership, 14, 33–41.

Odom, S. L., & Wolery, M. (2003). A unified theory of practice in Early Intervention/Early Childhood Special Education: Evidence-based practice. *Journal of Special Education,* 37, 164-173.

Powell, D., Fixsen, D., Dunlap, G., Smith, B., & Fox, L. (2007). A synthesis of knowledge relevant to pathways of service utilization for young children with or at risk of challenging behavior. *Journal of Early Intervention, 29*, 81-106

Rafferty, Y., Piscitelli, V., & Boettcher, C. (2003). The impact of inclusion on language development and social competence among preschoolers with disabilities. Exceptional Children, 69, 467–479.

Rafferty, Y., & Griffin, K. W. (2005). Benefits and risks of reverse inclusion for preschoolers with and without disabilities: Perspectives of parents and providers. Journal of Early Intervention, 27, 173–192.

Ramsey, E., & Patterson, G. (1989). Coping with antisocial children. *Principal, 69*(2), 34-36

Sandall, S., Hemmeter, M. L., Smith, B. J., & McLean, M. E. (Eds.). (2005). DEC recommended practices: A comprehensive guide for practical application in early intervention/early childhood special education. Missoula, MT: Division for Early Childhood.

U. S. Department of Education. (2014). 2012 IDEA Part B Child Count and Educational Environment. Retrieved from https://explore.data.gov/Education/2012-IDEA-Part-B-Child-Count-and-Educational-Envir/5t72-4535

Yrd. Doç. Dr. Menekşe Karaoğlu

1997 yılında Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi bölümünden mezun oldu ve 1999-2001 yılında Colorado Üniversitesi Erken Çocukluk Özel Eğitimi bölümünde yüksek lisansını tamamladı. 2007-2011 yıllarında Marmara Üniversitesi Özel Eğitim bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yaptı. 2011'de Başarıya İlk Adım Erken müdahale programının etkisini incelediği tez çalışmasıyla doktora eğitimini tamamladı. 2012'den bu yana Colorado Üniversitesi Erken Çocukluk Özel Eğitimi bölümünde çeşitli dersler verdi. 2013'te Kafkas Üniversitesi Özel Eğitim bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaya başladı.

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Personel

10

Yrd. Doç. Dr. Sinan KOÇYİĞİT
Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Örgütsel Yapısı
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yönetici (Müdür)
Yönetici (Müdür) Yardımcısı
Öğretmen
Destek Eğitim Personeli, Uzman ve Usta Öğreticiler
Diğer Personel
Kaynaklar

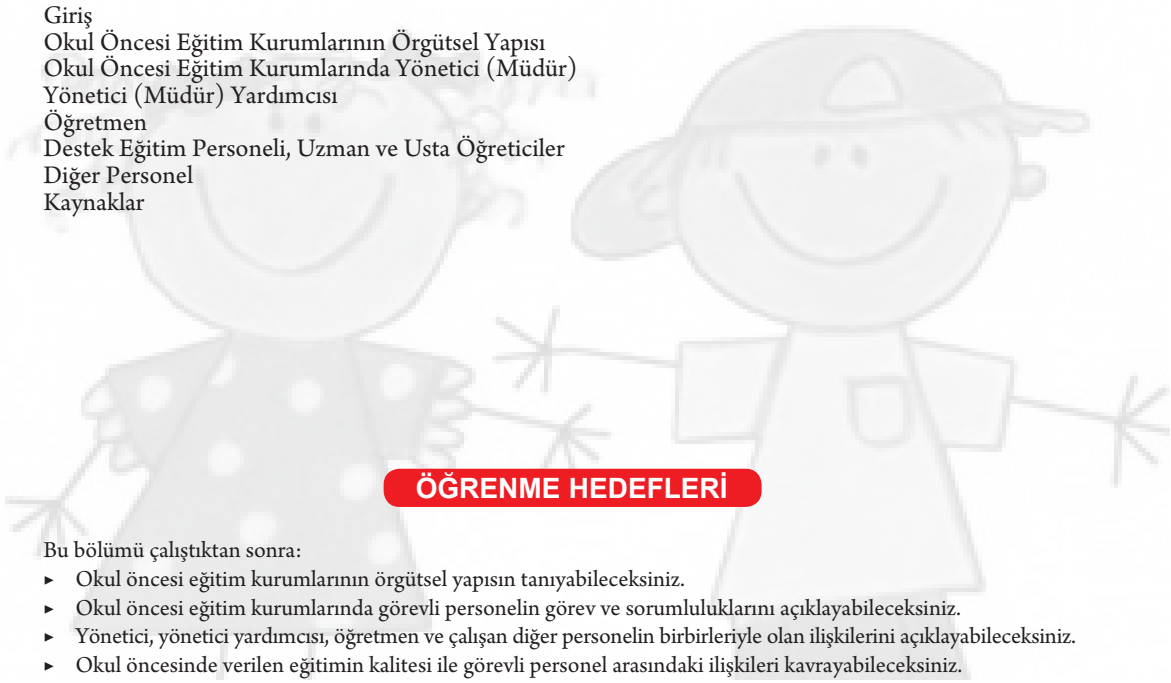

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Okul öncesi eğitim kurumlarının örgütsel yapısın tanıyabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında görevli personelin görev ve sorumluluklarını açıklayabileceksiniz.
- Yönetici, yönetici yardımcısı, öğretmen ve çalışan diğer personelin birbirleriyle olan ilişkilerini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesinde verilen eğitimin kalitesi ile görevli personel arasındaki ilişkileri kavrayabileceksiniz.

Okul öncesi eğitim kurumlarında nitelikli bir eğitim, nitelikli bir yapı ve malzeme, nitelikli bir programın amacına uygun olarak sunulması, yöneticiden öğretmene, sağlık personelinden hizmetliye kadar bir bütün hâlinde iş birliği içerisinde ve ortak amaç çerçevesinde hareket etmekle ancak mümkün olabilmektedir. Okul öncesi eğitim örgütlerinde diğer örgütlerden farklı bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiler doğrudan, açık ve yakın, ama belirli sınırlar içerisinde olmalıdır. Bunu gerçekleştirmek güç olsa da çocukların yetiştirilmeleri ve eğitilmelerini olumlu yönde etkilemek için bu ilişkilerin sağlanması gereklidir.

Çocukların eğitimlerinden birinci derecede sorumlu olmayan ancak destek ve katkılarıyla kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesini kolaylaştıracak öğretmen ve yöneticilerin dışındaki diğer personel kurumun işlerliğindeki rolünü bilerek hareket edebilmelidir. Ayrıca çocukların erken yaşlarda birçok kişiden informal yolla etkilenebildiği göz ardı edilmemeli ve doğru davranışlar sergilenmelidir.

Kaynaklar

Başal, H. A. (2005). *Okul öncesi eğitim.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Beaty, J. J. (1996). *Preschool appropriate practices.* (2th Edition). Orlando: Harcourt Brace Collage Publishers.

Benowitz, E. A. (Ed.). (2001). *Principles of management*. New York: Hungry Minds, Inc.

Bursalıoğlu, Z. (2010). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış* (15. basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Colker, L. J. (2008). Twelve characteristics of effective early childhood teachers. *Young Children, 63 (3),* 68-73.

Dale, E. (1969). *Management: Theory and practice*. New York : MeGraw-Hill, Inc.

Dimmock, C., & Walker, A. (2000). Developing comparative and international educational leadership and management: A cross-cultural model. *School Leadership & Management, 20 (2),* 143-160.

Essa, E. L. (2011). *Introduction to early childhood education, annotated instructor's edition* (6th Edition). Belmont: Wadsworth, Cengage Learning.

Gürkan, T. (2005). Öğretmen nitelikleri, görev ve sorumlulukları. A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan (Yayıma hazırlayanlar). *Okul öncesi eğitimde güncel konular* içinde (s. 61-84). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Gürsel, M. (2003). *Okul yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.

Happo, I., & Määttä, K. (2011). Expertise of early childhood educations. *International Education Studies, 4 (3),* 91-99.

Hill, C. W. L., & McShane, S. L. (2008). *Principles of management*. New York: McGraw-Hill.

Jalongo, M. R., & Isenberg, J. P. (2000). *Exploring your role: A practitioner's introduction to early childhood education.* Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Karila, K., & Nummenmaa, A. R. (2001). *Matkalla moniammatillisuuteen Kuvauskohteena päiväkoti [A the Way Towards Multiprofessionalism: Day Care Centre as the Target of Depiction].* Helsinki, Finland: WSOY.

Kuru, N. (2000). *Nitelikli bir okul öncesi eğitim öğretmeninde beklenilen kişisel yeterliliklerin, eğitimde kalite kapsamında incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul).

Lashway, L. (1995). Can instructional leaders be facilitative leaders [Electronic version]? Eric Digest 98 (ED381893). *Clearing House on Educational Management, College of Education*, University of Oregon. http://www.ericfacility.net/ericdigests/ed381893.html. Erişim tarihi: 15 Haziran 2008.

MEB. (1977). *Millî eğitim bakanlığı kurumlarında sözleşmeli veya ek ders görevi ile görevlendirilecek uzman ve usta öğreticiler hakkında yönetmelik.* http://mevzuat.meb.gov.tr/html/15943_0.html. Erişim tarihi: 12 Kasım 2014.

MEB. (2004). *Millî eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim kurumları yönetmeliği.* http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25486_.html. Erişim tarihi: 11 Temmuz 2014.

MEB. (2006). *Okul öncesi eğitim programı (36-72 aylık çocuklar için)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2008). *Okul öncesi öğretmeni özel alan yeterlikleri.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü. http://otmg.meb.gov.tr/alanoo.html. Erişim tarihi: 01 Temmuz 2014.

MEB. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı.* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.

MEB. (2014a). *Millî eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği.http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilkveokuloncyon_1/ilkveokuloncyon_1.html.* Erişim tarihi: 08 Ağustos 2014.

MEB. (2014b). *Millî eğitim bakanlığına bağlı eğitim kurumları yöneticilerinin görevlendirilmelerine ilişkin yönetmelik. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/egikuryon_1/egikuryon_1.html.* 08 Ağustos 2014.

MEB. (2014c). *Millî eğitim bakanlığına bağlı eğitim kurumları yönetici ve öğretmenlerinin norm kadrolarına ilişkin yönetmelik. http://ikgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_06/18094319_normkadro_yonetmeligi.pdf.* 08 Ağustos 2014.

Montessori, M. (1983). *Çocuk eğitimi: Montessori metodu.* (Çev. G. Yücel). İstanbul: Sander Yayınları.

Oğuzkan Ş. ve Oral, G. (2000). *Okul öncesi eğitimi* (5. basım). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Oktay, A. (1985, Nisan, Haziran). Okul öncesi eğitim kurumlarının sorunları ve öneriler. *YA–PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 2-3,* İstanbul/Lefkoşe.

Oktay, A. (2004). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem* (5. basım). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Önder, A. (2005). Öğrenme sürecinde kişiler arası iletişim ve öğretmenin iletişim becerileri. M. Sevinç (Yayıma hazırlayan). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar 2* içinde (s. 422-432). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Polat, Z. (1993). Okul öncesi eğitim kurumlarında sağlık. *9. YA-PA Okul Öncesi Yaygınlaştırma Semineri*. İstanbul: Ya–Pa Yayınları.

Poyraz, H. ve Dere, H. (2001). *Okul öncesi eğitimin ilke ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ryan, K., & Cooper, J. M. (2004). *Those who can, teach* (10th edition). Boston: Houghton Mifflin Company.

Şişman, M. (2002). *Öğretim liderliği*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Şişman, M. ve Turan, S. (2005). Eğitim ve okul yönetimi (2. basım). Y. Özden (Ed.). *Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı* içinde (s.99-146). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Tuğrul, B. (1993). Okul öncesi dönemde etkin öğretmen modeli. *9. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri,* s. 291-296, 17-19 Haziran, Ankara. İstanbul: YA-PA Yayıncılık.

Tuzcuoğlu, N. (2009). Yöneticiliğin psikolojik boyutları ve yıldırma. A. Oktay (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* içinde (s. 373-396). İstanbul: Kriter Yayınları.

Ünal N. (2006). *Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara).

Van Manen, M. (1991). *The tact of teaching. The meaning of pedagogical thoughtfulness*. Albany, NY: State University of New York Press.

Wood, E., & Bennet, N. (2000). Changing theories, changing practice: exploring early childhood teachers' professional learning. *Teaching and Teacher Education, 16 (5-6),* 635-647.

Yavuzer, H. (1995). *Anne baba çocuk okulu* (5. basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Zembat, R. (1992). *Okul öncesi eğitim kurumlarında yönetim ve yönetici özellikleri* (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

Zembat, R. (1994). Okul öncesi eğitim kurumlarında yönetici özellikleri. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6 (6),* 313-323.

Yrd. Doç. Dr. Sinan KOÇYİĞİT

Yazar, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı'ndan mezun olmuş, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı'nda yüksek lisansını, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı'nda da doktorasını tamamlamıştır. Hâlen Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda görevini sürdürmektedir. Çalışma alanı genel olarak, okul öncesi eğitime öğretmen yetiştirme, okul öncesi eğitim programları, okul öncesi eğitimde öğrenme ve öğretim süreçleri, aile eğitimi, aile katılımı ve aile katılım programları etrafında yoğunlaşmaktadır. Yazarın ulusal ve uluslararası çeşitli yayınları bulunmaktadır.

Email: kocyigit@atauni.edu.tr

Okul Öncesi Eğitimde Aile ile İletişim ve Ailelere Rehberlik

11

Öğr. Gör. Hülya BİLGİN
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Okul Öncesi Eğitim Döneminde Okulun Önemi
Çocuğun Hayatındaki İlk Öğretmen
Arkadaşın Önemi ve Oyun
Okul Öncesi Eğitimde Ailenin Rolü
Aile İle İletişim Neden Önemlidir?
Okul Öncesi Eğitimde Ailelere Rehberlik
Kaynaklar

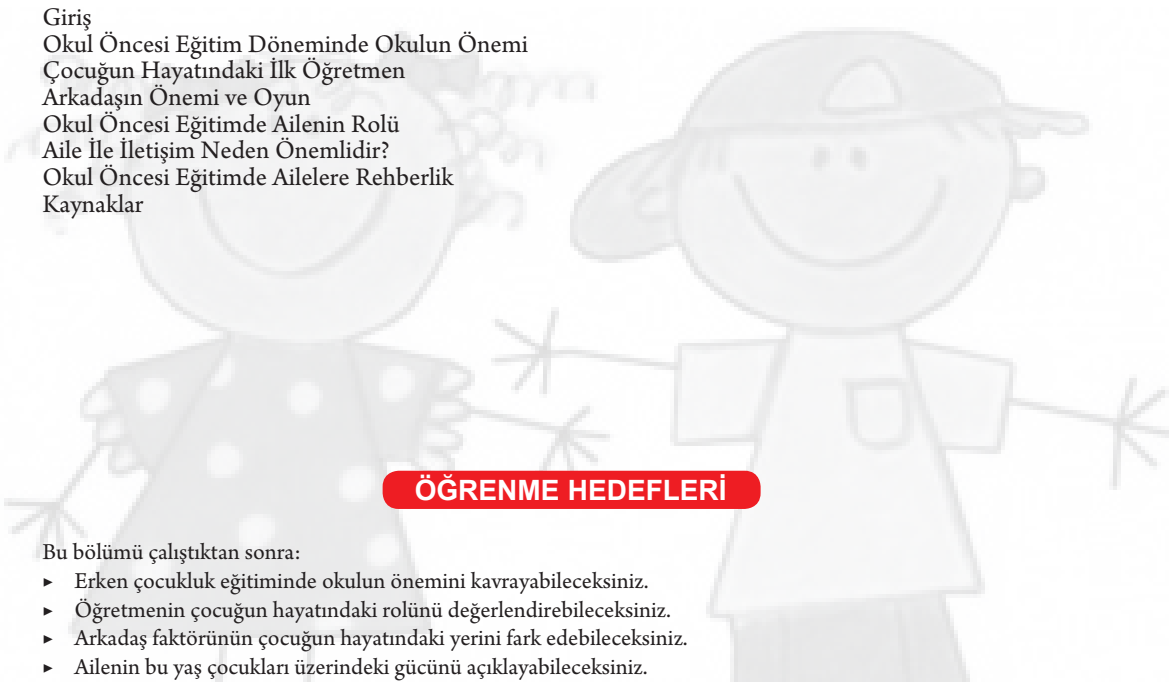

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Erken çocukluk eğitiminde okulun önemini kavrayabileceksiniz.
- Öğretmenin çocuğun hayatındaki rolünü değerlendirebileceksiniz.
- Arkadaş faktörünün çocuğun hayatındaki yerini fark edebileceksiniz.
- Ailenin bu yaş çocukları üzerindeki gücünü açıklayabileceksiniz.
- Aile ile etkileşimde iletişim becerilerinin önemini açıklayabileceksiniz.
- Ailelere sunulacak rehberlik faaliyetleri ile çocuğun gelişimine olan katkıları arasında bağları kurabileceksiniz.

Çocuklar uygun şekilde hareket etmeleri ve aktiviteleri düzgünce yapmaları için kural ve prosedüre ihtiyaç duyarlar. Hatta çocuklar verilen görevleri yaparken öğretmen yönerge ve sınırlamaları sıklıkla vurgulamalıdır. Öğretmen, çocuğun özgür iradesine zarar vermeden bu kuralları, prosedürleri, yönergeleri ve sınırlamaları uygulayabilmelidir. Öğretmenler çocukları diğer akranlarıyla karşılaştırmak yerine onların kendi gelişimlerine odaklanmalarını teşvik etmelidirler (Aktaş Arnas, 2008, s.131). Aynı zamanda çocuğa başarılı modeller göstermeli ve doğru rol modeli davranışlarda bulunmalıdırlar. Gerekli olduğu durumlarda öğretmenler öğrencilerine uygun pekiştireçleri ve yaptırımları da uygulamalıdırlar. Ancak bunları uygularken duygusal davranılmamalı, tutarlı ve kararlı yaklaşılmalıdır. Kararlılık, çocuktan yapılması istenen şeylerin, yetişkinin o anda aklına gelen şeyler olmayıp, önceden düşünülmüş, planlanmış şeyler olmasıdır. Çocuğa verilecek pekiştireç ve yaptırımlarda onun gelişimsel özelliklerine ve buna bağlı olarak hangi yaşta neleri yapıp neleri yapamayacağına da çok dikkat edilmelidir. Çünkü disipline olabilme sürecinde önemli olan, çocuğun gelişim serüveni boyunca kendi kendisini kontrol edebilen (iç disiplinin gelişmesi), kendi kendini değerlendirmeye alabilen bir birey olmasını sağlamaktır.

Öğretmenin tüm bu rehberlik faaliyetlerini yerine getirirken ana dilini çok iyi kullanabilmesi, öğrencilerini ve velilerini özenle dinleyebilmesi, yeri geldiğinde jest ve mimiklerini etkili kullanabilmesi ve işini gönülden yapabilmesi gerekmektedir. Tabi ki öğretmenin bu süreçleri başarıyla yürütebilmesinde idarecilerin ve diğer tüm görevlilerin üzerine düşeni tamamıyla yerine getirmesi gerektiği de vurgulanmalıdır. Başarı ve mutluluk; ekipçe çalışıldığında, sorumluluklar paylaşıldığında ve aynı ruhla hareket edildiğinde gelecektir.

Kaynaklar

Aktaş Arnas, Yaşare ve diğerleri (2008). Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi. Kök Yayıncılık, Ankara.

Bakırcıoğlu, Rasim. (1985). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Bakırcıoğlu Yayınları, Ankara. Bilgin, N.Hülya. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı. Morpa Yayınları, İstanbul.

Celep, Cevat. (2008). Sınıf Yönetiminde Kuram ve Uygulama. PegemA Akademi, Ankara. Dökmen, Üstün. (1994). İletişim Çatışmaları ve Empati. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Gordon, Thomas. (çev: Emel Aksoy). (1996). Etkili Öğretmenlik Eğitimi. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Kuzgun, Yıldız. (2000). İlköğretimde Rehberlik, Nobel Yayınları, Ankara. Küçükahmet, Leyla; (ve diğerleri). (2001). Sınıf Yönetimi. Nobel Yayın, Ankara.

Oktay, Ayla., (1999). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Eğitim. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Topçu Kabasakal, Zekavet. Editör: Betül Aydın. (2007). PegemA Yayıncılık, Ankara.

Voltan-Acar, N. (2003). Rehberlik Açısından Velilerle İlişkiler PDR de 25 Yıl, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Yavuzer, Haluk., (1984). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Okul Öncesi Eğitim ve Çocuk Hakları

12

Arş. Gör. Aysun TURUPCU
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
Doç. Dr. Gülümser GÜLTEKİN AKDUMAN
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Çocuk Haklarının Önemi ve Tarihçesi
Çocuk Haklarının Dünyadaki Durumu
Çocuk Haklarının Türkiye'deki Durumu
Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
Sözleşmenin Çocuğa Tanıdığı Haklar
Çocuk Hakları Eğitimi
Çocuk Hakları Eğitiminin Çocuk Açısından Önemi
Çocuk Hakları Eğitiminin Yetişkinler Açısından Önemi
Kaynaklar

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Çocuk haklarının tarihçesini ve önemini açıklayabileceksiniz.
- Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne dair genel bilgileri ifade edebileceksiniz.
- ÇHS içerisinde belirtilen hakların neler olduklarını ve içeriklerini söyleyebileceksiniz.
- Çocuk hakları eğitiminin önemini belirtebileceksiniz.
- Çocuk haklarıyla ilgili çocuk ve yetişkinlerin eğitimlerinin önemini belirtebileceksiniz.

Yetişkinler, çocuk hakları eğitimini günlük yaşamın içerisinde konu ile ilgili kendi farkındalıklarını artırarak rahat bir şekilde destekleyebilirler. Günümüzde bu eğitimin desteklenmesi ve bireylerin konu ile ilgili farkındalıklarının sağlanması için çeşitli projeler yürütülmektedir. Ayrıca çocuk haklarının ele alındığı hikâye kitapları da çocuklara kendi haklarını somutlaştırarak öğrenme fırsatı tanımaktadır. Burada yetişkinlere düşen görev, kendilerini çocuk hakları ile ilgili geliştirmek ve bu haklara kendileri saygı duyarak çocuklarına da iyi bir rol model oluşturmak olacaktır.

Kaynaklar

Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. Milli Eğitim Dergisi, *151*(1).

Akyüz, E. (2010). Çocuk hukuku. *Çocukların hakları ve korunması. Ankara: Pegem Akademi Yayınları*.

Akyüz, E. (2013). Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması. Ankara: Pegem Akademi.

Aral, N. & Gürsoy, F. 2001. Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Millî Eğitim Sanat Kültür Dergisi, 151*,36-37.

Bilir, Ş. (1993). Okul öncesi eğitimin önemi ve yararları. *Okul öncesi eğitim*, MEB Yayını.

Butler, C. (2012). Children'srights: An historical and conceptual analysis. In *Child rights: Themovement, internationallaw, andopposition* (pp. 13- 36). West Lafeyette, Indiana: Purdue University Press.

Cılga, İ. (1999). Türkiye'de çocuk hakları çalışmaları. *Cumhuriyet ve Çocuk*, *2*, 506-516.

Covell, K. & Howe, R. B. (2005). *Empowering children: Children'srights education as a path way to citizenship.* Toronto: University of Toronto Press

Çetinkaya, N. (1998). Öğretmenlerin ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışının değerlendirilmesi. *Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi*, 241s., İstanbul.

Davidson, H. (2014). Does the UN Convention on the Rights of the Child Make a Difference?. *Michigan State International Law Review*, *22*(2), 497

Dizman, H. (2009). Çocuk Hakları. *Doktora semineri, Ankara Üniversitesi, Ankara.*

İnan, A. N.(1968). *Çocuk Hukuku.* Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Flekkoy, M. G., & Kaufman, N. H. (1997). *The participation rights of the child: Rights and responsibilities in family and society* (No. 4). Jessica Kingsley Publishers.

Kielland , A., & Tovo, M. C. (2006). *Children at work: child labor practices in Africa*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Moroğlu, N. (2003). Türkiye'de ve dünyada çocuk hakları. Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları. Yayına Hazırlayan: Nazan Moroğlu. *Alman Liseliler Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, 2*, 29-85, İstanbul

Oktay, A. (2007). *Okul öncesi eğitimde güncel konular: Okul öncesi eğitimin önemi ve yaygınlaştırılması.* Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Tanrıbilir, F. (2011). Çocuk haklarının uluslararası korunması ve koruma mekanizmaları, Ankara.

UNICEF (1989). "Çocukların yaşatılmalarına ve geliştirilmelerine ilişkin dünya bildirisi" ile *bu bildirgenin 1990'lı yıllarda uygulanmasına ilişkin faaliyet raporu,* New York.

UNICEF (1997). *Dünya çocuklarının durumu,* Ankara.

UNICEF (2009). *State of the World's Children: Celebrating 20 Years of the Convention on the Rights of the Child*. Unicef.

Veerman, P. E. (1992). *The rights of the child and the changing image of childhood* (Vol. 18). Martinus Nijhoff Publishers.

Verhellen, E. (1993). Children's rights and education. *School Psychology International, 14*(3), 199-208.

Arş. Gör. Aysun TURUPCU

Antalya'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Antalya'da tamamladı. 2010 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü'nden dönem birincisi olarak mezun oldu. Aynı yıl ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği yüksek lisans programına kabul aldı. TÜBİTAK yüksek lisans başarı bursuyla yüksek lisans eğitimine devam ederken, 2011-2014 yılları arasında TED Ankara Koleji Özel Anaokulu'nda anaokulu öğretmeni olarak görev yaptı. Okul öncesi öğretmenlerinin değerlendirme tekniklerinden gözlem ile ilgili görüşlerinin konu edildiği yüksek lisans tezi ile 2014 yılında bilim uzmanı oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi kadrosuna atandı. Hâlen Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü'nde TÜBİTAK doktora başarı bursu ile doktora eğitimine devam etmektedir.

Doç. Dr. Gülümser GÜLTEKİN AKDUMAN

Ankara' da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ankara'da tamamladıktan sonra, Ankara Üniversitesi'nde 2000 yılında lisans eğitimini tamamlayarak, aynı yıl yüksek lisans eğitimine başladı. 2003 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans eğitimini tamamlayarak Çocuk Gelişimi Bilim Uzmanı, 2007 yılında ise doktorasını tamamlayarak Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Doktoru unvanı aldı. 2003- 2008 yılları arasında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Çocuk İstismarı Araştırma Birimi'nde görev yaptı. Bu birimde babalık testi için gelen aileler ve çocukları ile, ihmale ve istismara maruz kalan çocuklar ile ve suça karışan çocuklar ile ilgili çalışmalar yaptı. "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi Ek İhtiyari Protokolü Ülke Raporu"nun hazırlanmasında görev aldı. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitim AD.' da 2008-2013 yılları arasında yardımcı doçent olarak çalıştı ve 2013 yılından itibaren aynı bölümde doçent olarak çalışmaya devam etmektedir. Çocuk hakları, çocuk ihmali ve istismarı, özel durumlarda çocuk ve eğitim, disiplin, okul öncesi dönemde sosyal beceriler, anne baba tutumları, babalık rolü algısı gibi konularda ulusal ve uluslararası yayınları bulunmaktadır.

Okul Öncesi Eğitimde Teknoloji ve Bilgisayar Kullanımı

13

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nur TUĞLUK
Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Teknoloji ve Çocuk Gelişimi
Eğitim Kurumlarında Bilgisayar Destekli Öğrenim
Okul Öncesi Eğitimde Bilgisayar Kullanımı
Bilgisayar Destekli Eğitim Yazılımları
Okul Öncesinde Bilgisayar Kullanımında Dikkat Edilecek Noktalar
Kaynaklar

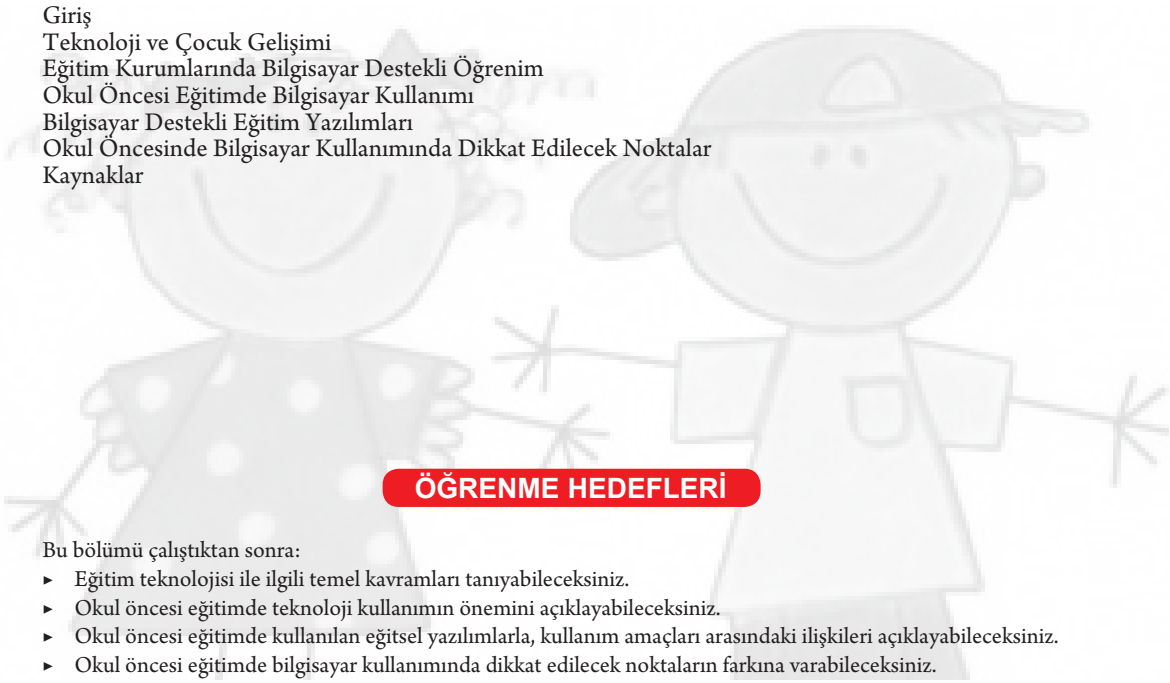

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Eğitim teknolojisi ile ilgili temel kavramları tanıyabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimde teknoloji kullanımın önemini açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimde kullanılan eğitsel yazılımlarla, kullanım amaçları arasındaki ilişkileri açıklayabileceksiniz.
- Okul öncesi eğitimde bilgisayar kullanımında dikkat edilecek noktaların farkına varabileceksiniz.

mesinde kullanma deneyimine sahip olmalıdır. Eğitimde tüm gelişim alanlarını desteklemek ve pekiştirmek için bilgisayardan yaralanmalıdır. Bir bilgisayar kullanıcısı olabilmeli, bilgisayarı kullanabilmeli, bilgisayar sözlüğü hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bilgisayarın eğitimde kullanılmasıyla ilgili olarak olağanüstü beklentilerle işe başlanmamalıdır.

Aileye Düşen Görevler

Eğitimde aileye önemli ve kritik roller düşmektedir. Çünkü eğitim hayat boyudur ve okul dışında da devam etmektedir. Öğrencilerin okulda aldıkları eğitim ve öğretim aile ortamında destek bulmalıdır. Aile bilgisayar destekli eğitimde gerekli araç ve gereçleri çocuklarına sağlamalıdır. Çocukların bilgisayar kullanımında yasak koyucu otorite imajından çıkıp eğitsel oyunlara, müziklere öğrencileri yönlendirebilir. Çocuklara faydalı bilgisayar programları alarak hem eğlenip hem öğrenmelerini sağlayabilirler. Bilgisayar okuryazarlığı konusunda çocuklarının gelişimlerine katkıda bulunabilirler. Yani aile bilgisayar destekli eğitimde internet, yazılım, müzik oyun vb. boyutlarıyla çocuğun aktif öğrenmesinde yasak oyucu değil yönlendirici olmalıdır (http://bote. hacettepe.edu.tr/wiki/index.php/10.05.2010).

Kaynaklar

Akkoyunlu, B. (2000). Çağdaş Eğitimde Yeni Teknolojiler. Eskişehir, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Akpınar, Y. (1999). Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uygulamalar. Anı Yayıncılık.

Alkan; C. (1997). Eğitim Teknolojisinin ikibinli Yıllarda Yapılandırılması. Ankara, Anı Yayıncılık. Arı, M. ve Bayhan, P. (2002). Okul Öncesi Dönemde Bilgisayar Destekli Eğitim. Epsilon Yayınevi.

Ayhan, A. B., Aral, N. (2003). "Erken Çocukluk Döneminde Bilgisayarlar", Çoluk Çocuk Aylık Anne, Baba, Eğitimci Dergisi, Şubat – 2003.

Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., Yağcı, E. (2001) Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Demiriz, S., Karadağ, A., Uluta, _. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanım. Anı Yayıncılık.

Gacal, A. (2005). "Okul öncesi Çocukların Egitimde Bilgisayar Kullanımı", Çoluk Çocuk Aylık Anne, Baba, Egitimci Dergisi, Aralık – 2005.

Göçmenler; G. (2001). "Uzaktan Eğitim Teknolojileri ve Çağdaş Yönelimler" Bildirisi. İşman; A. (2001). "Bilgisayar ve Eğitim". Sakarya üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Oktay, A. (2002). Yasamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem. Epsilon Yayınevi.

Özkul; E.; Girginer; N. (2001). "Uzaktan Eğitimde Teknoloji ve Etkinlik". I. Uluslar arası Eğitim Teknolojileri Sempozyum Bildirisi.

Rıza; E. T. (2000). Eğitim Teknolojileri Uygulamaları ve Materyal Geliştirme. İzmir, Anadolu Matbaası.

Sakin; A. (2001). "Okul Öncesi Eğitimde Bilgisayar Destekli Eğitim" Bildirisi.

Şahin, T. Y., Yıldırım, S. (1999). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Anı Yayıncılık. Tsang E. K. (1997). "Organizational Learning and Learning Organization"; A. Dictionary Between Descriptive and Prescriptive Research. Human Relations, Vol. 50, no1.

Yalın, H. _. (2003). Ögretim Teknolojileri ve Materyal Gelistirme. Nobel Yayın Dagıtım. Yürütücü; A. (2002). "Bilişim Toplumunda İlköğretim Sürecindeki Eğitim Teknolojileri". II. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyum ve Fuar Bildirisi. Sakarya.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nur TUĞLUK

Yazar, 2002 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2008 yılında doktorasına Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda başladı. 2012 yılında doktorasını bitirdi. Hâlen Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Çalışma alanları Uzaktan eğitim, Siber aile katılımı, Çocuk ve inovasyon, Çocuk ve Medya gibi alanlarda yoğunlaşmıştır.

14

Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim

Yrd. Doç. Dr. Atiye ADAK ÖZDEMİR
Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Dr. Burcu ÖZDEMİR BECEREN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Giriş
Japonya
İran
Arjantin
Pakistan
Güney Afrika
İsveç
Vietnam
Rusya
Polonya
Çin
Avustralya
İngiltere
Avusturya
Amerika
Sonuç
Kaynaklar

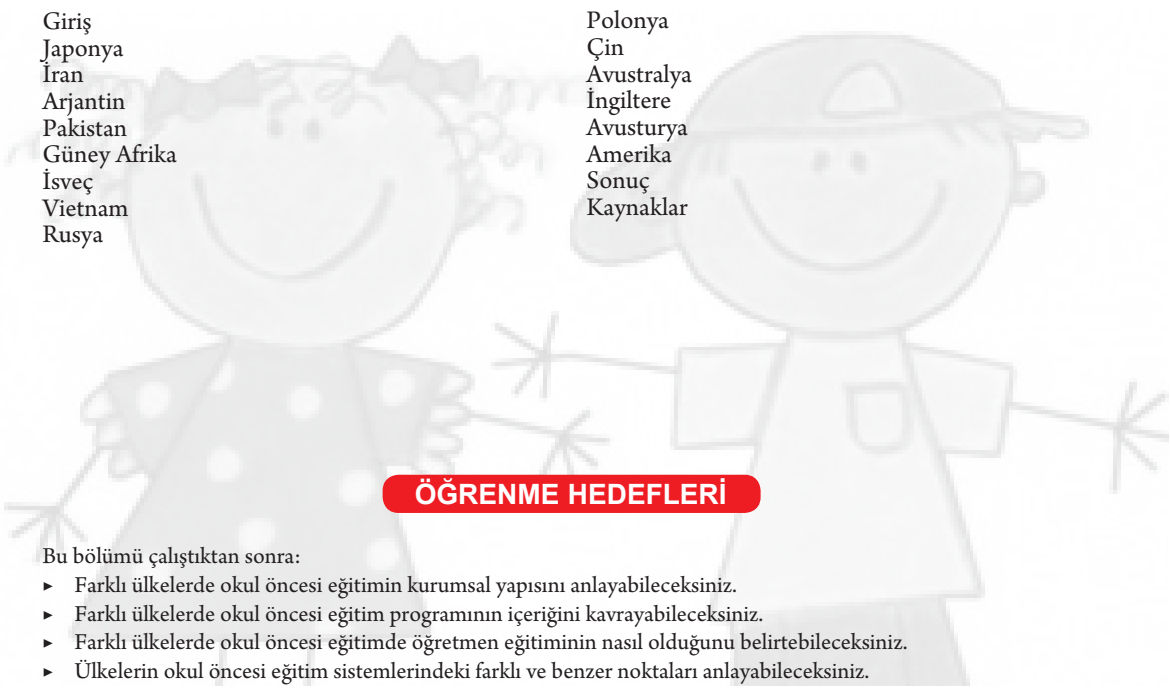

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu bölümü çalıştıktan sonra:

- Farklı ülkelerde okul öncesi eğitimin kurumsal yapısını anlayabileceksiniz.
- Farklı ülkelerde okul öncesi eğitim programının içeriğini kavrayabileceksiniz.
- Farklı ülkelerde okul öncesi eğitimde öğretmen eğitiminin nasıl olduğunu belirtebileceksiniz.
- Ülkelerin okul öncesi eğitim sistemlerindeki farklı ve benzer noktaları anlayabileceksiniz.

sağlandığı yıllardır. Okul öncesi eğitiminin yeni odak merkezi kültürler arası öğrenme olmuştur (http://www.eurydice.org).

Amerika Birleşik Devletileri'nde ilk anaokulu (kindergarten) 1856 da Froebel'in fikirlerinden esinlenilerek açılmıştır. Kamuya ait ilk anaokulu ise 1873'de açılmıştır. Elizabeth Palmer Peabody 1860'da Amerika'da İngilizce konuşulan ilk anaokulunu açtı. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaş sanayinde çalışabilecek annelerin sayısını artırabilmek için okulların himayesinde bulunan mevcut programlara ek olarak tersanelerde ve sanayi tesislerinde yuvalar açılması istenilmiştir. Bu okullar, yuva eğitimi kadar, günün daha uzun saatlerini kapsayan uzatılmalı çocuk bakımı için de ilk defa imkânlar sağlıyordu. Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte dünyada tek süper güç haline gelen ABD'de, okul öncesi evredeki çocukların bakım ve eğitimi, günümüzde, toplumun çok önemsediği ve en iyiyi tanımlamak, yaratmak ve uygulamak için bürokratların, eğitimcilerin ve akademisyenlerin uğraş verdiği bir alan olarak popülerliğini sürdürmektedir (Lascarides, 2002: 235).

Sonuç olarak bu bölümde yer verilen ülkelerin okul öncesi eğitim yapılarının (kurumsal yapı, program, öğretmen yetiştirme, kapsadığı yaş grubu, yaygınlaşma) coğrafi konumları, ekonomik düzeyleri ve siyasal rejimleri gibi özelliklerinin yanı sıra bu alana katkı sağlayan düşünürlerin görüşleri temelinde şekillendiği söylenebilir.

Kaynaklar

Austrian Statistics (2007) Population, Macro-Economic and Business Statistics. Austrian Central Statistics Office. www.statistik.at. (Erişim Tarihi: 05.06.2009).

Biersteker, L. (2007). Early childhood education in South Africa. In: New, R. S. Cochran, M. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Başal, H.A. (2005). Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri. İstanbul: Morpa Yayınları.

Batog, D., Batog, W., & Ryan, J. (2001). Poland. In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Calder, P. (2007). Teacher preparation in the United Kingdom. In: New, R. S.

Cochran, M. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger. Cramer, J. F & Browne, G. (2000). Çağdaş Eğitim Sistemleri Üzerine Bir İnceleme. (Çev: Ferhan Oğuzkan). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Demirel, Ö. (2000). Karsılaştırmalı Eğitim. Ankara: Kardeş Kitap ve Yayınevi

Elfer, P. (2007). Early childhood services and children under three in the United Kingdom. In: New, R. S. & Cochran, M. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Erdoğan, İ. (2006). Çağdaş eğitim sistemleri. İstanbul: Sistem yayıncılık.

Federal Ministry for Education, Science and Culture (2008). Development of Education in Austria (2004-2007). Vienna.

Gunnarson, L. (2007). Early childhood education in Sweden. In: New, R. S. Gülcan, M.G. (2005). AB ve Eğitim Süreci. Ankara: Anı Yayıncılık.

Haktanır, G. (2005). Farklı Ülkeler ve Okul Öncesi Eğitimde Farklılıklar. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Yıl: 6, 62.

Hayes, A. (2007). Early childhood education in Australia. In: New, R. S. & Cochran, (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Hutchinson, M. (2001). Australia.In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Hunzai, Z. N. (2007). Early years education in Pakistan: trends, issues and strategies., International Journal of Early Years Education, 15(3), 297–309.

Hunzai, Z. N. (2009). Teacher Education in Pakistan: Analysis of Planning Issues in Early Childhood Education, Journal of Early Childhood Teacher Education, 30 (3), 285-297.

Hu, B. Y., Szente, J. (2009). 'Exploring the Quality of Early Childhood Education in China: Implications for Early Childhood Teacher Education', Journal of Early Childhood Teacher Education, 30 (3), 247-262.

Hussain, I., Sultan, S. (2010). Parent's literacy and pre-school education: a study of practices and problems of early childhood education in Pakistan, Procedia Social and Behavioral Sciences, 2 (2), 624-628.

Ispa, J.M. (2002). Russian child care goals and values: from Perestroika to 2001, Early Childhood Research Quarterly, 17, 393–413

İkizer, İ. (2004). Almanya, Fransa ve Polonya'nın Eğitimine Genel Bir Bakış, Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, (4) sayı, 3.

Kirschenbaum, L. (2000). The kindergarten and revolutionary tradition in Russia. İn: Wollons, R. (Ed.). Kindergartens & Cultures: The Global Di.ffusion Of An İdea. United States of America: Yale University Pres.

Kwon, Y. I. (2002). Changing Curriculum for Early Childhood Education in England, 4 (2). Lascarides, V; Hinitz, C. & Blythe F. (2002). History of Childhood Education. New York: Falmer Pres.

Larose, F; Terrise, B.; Johanne, B. &Thierry, K. (2001). Preschool Education Training: Skills for Adapting to a Changing Society. Pan-Canadian Education Research Agenda (PCERA) Symposium, Teacher and Educator Training, Current Trends and Future Directions, Universite Laval Quebec City, May 22-23.

Lee, L. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger. Leontovich, O. (2001). Russian Federation. In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Liu, , J. (2007). Early childhood teacher education in China. In: New, R. S.

Lobmander, M. K. (2007). Early childhood education in Sweden. Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Meek, C. B., Meek, J. Y. (2009). The History and Devolution of Education in South Africa. In: D.B. Holsinger and W.J. Jacob (eds.), Inequality in Education: Comparative and International Perspectives (pp. 506-537). Retrieved from SpringerLink database.

Marlow, R. (2001). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

MEB. (2006). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri. Ankara: Kalkan Matbaacılık. Mzamane, M. V. & Berkowitz, S.D. (2001). South Africa. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

Morris, B. E. (2001). Argentina. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

Moriguchi, M. & Pfeiffer, S, W. (2001). Japan. In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Morgan, H. (2007). Early Childhood Education: History, Theory and Practice. United States: Rowman&Littlefield.

Murawska, B. (2005). Early childhood education in Poland. In: Spodek, B. & Saracho, O.N. (Eds.). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

McArdle, F. (2007). Australia: Learning and assesment. Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Ni, T. (2001). China. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

New, R. ve Cochran, M. (2007). Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Nuwer, H. (2001). Sweden. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

Oktay, A. (2003). Türkiye'de Kurum Merkezli Erken Çocukluk Eğitimi. Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu. Ankara AÇEV. Olmsted, P. & Montie, J. (Eds.) (2001) Early Childhood Settings in 15 Countries: What Are Their Structural Characteristics? Ypsilanti, MI: High/Scope Press.

Pang, Y. ve Richey, D. (2007). Preschool education in China and the United States: a personal perspective, Early Child Development and Care 177, (1), 1–13.

Penn, H. (2007). Early childhood education in the United Kingdom. Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger

Pınar, E. S. (2006). Dünyada ve Türkiye'de erken çocukluk özel eğitiminin gelişimi ve erken çocukluk özel eğitim uygulamaları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 7 (2) 71-83.

Peckham, J. (2001). Iran. In: Marlow, R. (Ed.). World Education Encylclopedia. New York: Gale Group.

Roopnarine, J.L.& Johnson, J. E. (2000). Approaches to Early Chidhood Education. Columbus, Ohio: Merrill.

Roth, A. C. (2006). Early childhood curricila in Sweden: From the 1850s to the present, 38 (1), 7798.

SarDesai, D. R. (2001). Vietnam. In: Marlow, R. (Ed.). World education encylclopedia. New York: Gale Group.

Swiniarski, L. B. (2007). Starting School Early in Britain: A Model for Universal Preschool Education, Early Childhood Education Journal, Vol. 35, No. 1

Spodek, B., and Saracho, O.N. (2005). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

Shirakava, Y., & Kitano, S. (2005). Research and policy issues in early childhood care and education in Japan. In: Spodek, B. & Saracho, O.N. (Eds.). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

Schiller, W. (2005). Early childhood education in Australia: Approaches, ıssues, policies and research. In: Spodek, B. & Saracho, O.N. (Eds.). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

Wollons, R. (Ed.). (2000). Kindergartens & Cultures: The Global Di.ffusion Of An İdea. United States of America: Yale University Pres.

Watanable, M. H. (2007). Early childhood education in Japan. In: New, R. S. & Cochran, M. (2007) Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger

Vasavakul, T. (2000). Managing the young anarchist: Kindegartens and national culture in postcolonical Vietnam. İn: Wollons, R. (Ed.). Kindergartens & Cultures: The Global Di.ffusion Of An İdea. United States of America: Yale University Pres.

Valkanova, Y. (2009). The Passion for Educating the ‘‘New Man’’: Debates about Preschooling in Soviet Russia, 1917–1925, History of Education, 49 (2), 211-221.

Zhu, J. & Wang, C. (2005). Contemporary early childhood education and research in China. In: Spodek, B. & Saracho, O.N. (Eds.). International Perspectives on Research in Early Childhood Education. United State of America: New York: Information Age Publishing.

Zhou, X. (2007). Early childhood education in China. Early childhood education: An international encylopedia. London: Praeger.

Zhu, J. (2008). Early childhood teacher education in China, Journal of Education for Teaching, 34 (4), 361-369.

Zhao, L., & Hu, X. (2008). The development of early childhood education in rural China. International Journal of Early Years Education, 28(20), 197–209.

Zhu, J., & Zhang, J. (2008). Contemporary trends and developments in early childhood education in China. International Journal of Early Years Education, 28(20), 173–182.

Zhai, F., Gao, Q. (2008). Center-Based Early Childhood Education and Care in China: Policies, Trends, and Implications, Asian Social Work and Policy Review 2, 127–148.

Elektronik Web Kaynaklar

Early childhood care and education in South-East Asia: Working for access, quality and inclusion in Thailand, the Philippines and Viet Nam. Bangkok: UNESCO, 2004. (http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001378/137867e.pdf)

Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim Ve Yapılar Toplantısı Raporu, Ankara, 2003 (www.acev.org).

EURYDICE/EURYBASE (2005). The Education System in Denmark. http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=DK&language=EN.

EURYDICE/EURYBASE. (2008). The Education System in Poland. http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=PL&language=EN.

Iran Early Childhood Care and Education (ECCE) programmes International Bureau of Education (IBE) Geneva, (Switzerland): UNESCO 2006 (http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001472/147212e.pdf)

NIEER. (2006). The State of Preschool 2006: State Preschool Yearbook. New Jersey: Turgers University. 21 Kasım 2008, http://nieer.org/yearbook

NAEYC. (2007). Critical Facts about Programs for Young Children. O8. Kasım.2008, http: // www.naeyc.org/ece/critical/facts2.asp

OECD. (2006). Starting Strong II: Early Chidhood Education and Care. 20. Aralık.2009, http:// www.oecd.org/dataoecd/15/62/37423597pdf The System of Education in Poland, Warsaw, 2008 (www.eurydice.org). http://www.austria.gv.at.

3. Basım

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE YARATICILIK EĞİTİMİ VE YARATICI ETKİNLİKLERDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

Fatma Ülkü Yıldız
Tülay Şener

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1079
Eğitim No.: 234
ISBN : 978-605-133-983-2
© 3. Basım, Mart 2015

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE YARATICILIK EĞİTİMİ VE YARATICI ETKİNLİKLERDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA
Fatma Ülkü Yıldız
Tülay Şener

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldız, Fatma Ülkü., Şener, Tülay.
Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama
Fatma Ülkü Yıldız - Tülay Şener
3. Basım, xvi + 168 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-983-2
1. Yaratıcılık 2. Çocuk 3. Etkinlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İKİNCİ BASIMIN ÖN SÖZÜ

Türkiye'de okul öncesi kurumlar için eğitim programları sürekli değiştirilip yeniden yapılandırılırken, eğitim açısından her zaman ihtiyaç duyulacak olan yaratıcılık kavramı değişmez bir yere sahiptir. Yaratıcılık kavramı gibi yaratıcı etkinlik örnekleri de gittikçe artmaktadır.

Bir eğitimci ya da ebeveyn bir çocuğu yaratıcı olmaya ve yaratıcı ürünler oluşturmaya yönlendirebilir. Bu kaynak kitap; yaratıcılığın gelişmesine etki eden etmenler ve bir çocuğa sunulabilecek en zengin çevre uyarıcılı örnekler hazırlanabileceğini göstermeyi amaçlamıştır.

Bu doğrultuda, bu kaynağın; eğitimcilere, ana babalara, eğitim alan gençlere, çocukla ve yaratıcılıkla ilgilenen her kesimdeki meslek gruplarına hitap edeceği umulmaktadır.

Yeniden gözden geçirdiğimiz ve zenginleştirmeye çalıştığımız kitabın ikinci basımında emeği geçen herkese teşekkür ederiz.

Ocak 2007

Fatma Ülkü YILDIZ

Tülay ŞENER

nobel

İÇİNDEKİLER

Resimler ve Tasarımlar Listesi
Birinci Basımın Ön Sözü
İkinci Basımın Ön Sözü

BÖLÜM I
YARATICILIĞIN GELİŞİMİ

1.1. Yaratıcılık Kavramının Gelişimine Tarihsel Bakış 1
1.2. Yaratıcılık Kavramı 5
1.3. Yaratıcılığa Ait Süreçler 6
1.3.1. Algı 6
1.3.2. İmge 7
1.3.3. Duygu 9
1.3.4. Simgeler 10
1.3.5. İmgelem (Hayal Zenginliği) 10
1.3.6. Mecaz 11
1.4. Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi 13
1.4.1. Deney Devresi 13
1.4.2. Sembolik Devre 14
1.4.3. Gerçekçi Devre 15
1.5. Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişmesine Etki Eden Etmenler 16
1.5.1. Kapalı ve Açık Malzemeler 16
1.5.2. Dışsal ve İçsel Geribildirim 18
1.5.3. Fırsatlardan Yararlanma 18
1.5.4. Taklit ve Model Almayı Kullanma 19
1.5.5. Çocukların Yanlış Cevapları 19
1.5.6. Çocukların Yetişkinlere Sordukları Sorular 20
1.5.7. Çocuklara Sorulan Açık Uçlu Sorular (Yaratıcı Sorgulama) 21
1.5.8. Zaman 24
1.5.9. Çatışmalar 25
1.5.10. Benzerlikler, Farklılıklar ve Tanımlayıcı Özellikler 26
1.5.11. Dönüştürmeli ve Tersine Çevirmeli Gözleme Fırsatları 26
1.5.12. Planlama ve Örgütleme 27
1.5.13. Oyun ve Oyuncaklar 28
1.5.13.1. Yaratıcı Oyunlara Bazı Örnekler 30
1.5.14. Ana Baba Tutumlarının Yaratıcılık Eğitimine Etkileri 32
1.5.14.1. Demokratik Tutum 32
1.5.14.2. Baskıcı Tutum 32
1.5.14.3. Aşırı Hoşgörülü Tutum 33
1.5.14.4. Tutarsız Tutum 33
1.5.15. Okulda Yaratıcılık 33
1.5.15.1. Öğretmen 34
1.5.15.2. Planlama 36
1.5.15.3. Okulun ve Sınıfın Fiziksel Durumu 37

BÖLÜM II
OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA YARATICI ETKİNLİKLERDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

2.1. Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama İlkeleri 42
2.2. Yaratıcılık ve Serbest Zaman Etkinlikleri.....45
2.2.1. Serbest Zaman Etkinlikleri Materyalleri.....46
2.2.1.1. Yoğurma Maddeleri.....46
2.2.1.1.1. Yoğurma Maddeleri Tarifleri.....49
2.2.1.1.1.1. Tuz Seramikleri 49
2.2.1.1.1.2. Talaş ile Yapılan Seramik Hamurları 51
2.2.1.1.1.3. Dayanıklı Seramik Hamuru 52
2.2.1.1.1.4. Kâğıt Hamurları 53
2.2.1.1.1.5. Kil ve Çamur.....54
2.2.1.1.1.6. Pasta Hamurları 55
2.2.1.2. Boya Çalışmaları 59
2.2.1.2.1. Boya Tarifleri 63
2.2.1.2.1.1. Sulu Boyalar.....63
2.2.1.2.1.2. Parmak Boyaları 67
2.2.1.2.1.3. Mum Boya 70
2.2.1.2.1.4. Sihirli Boya (Lavi) 70
2.2.1.2.1.5. Tebeşir Boyaları 71
2.2.1.2.1.6. Pastel ve Kuru Boya Çalışmaları 73
2.2.1.3. Kâğıt İşleri 78
2.2.1.3.1. Katlamalar 81
2.2.1.3.2. Yırtma Yapıştırma 89
2.2.1.3.3. Koparma.....89
2.2.1.3.4. Kâğıt Yuvarlama Çalışmaları 90
2.2.1.3.5. Kâğıt Buruşturma 92
2.2.1.3.6. Süslemeler 94
2.2.1.3.7. Kâğıt Kesme Yapıştırma 96
2.2.1.3.8. Kâğıt İşlerinde Kompozisyon Çalışmaları 98
2.2.1.4. Artık Materyaller 101
2.2.1.5. Bir Çalışmanın Bir Başka Etkinlikte Kullanımına Örnekler.....106

BÖLÜM III
OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA YARATICI ETKİNLİKLERDEN MÜZİK VE KUKLA KÖŞESİNDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

3.1. Köşe Etkinlikleri 113
3.1.1 Köşe Etkinlikleri Materyalleri 114
3.1.2. Kukla Köşesi İçin Materyal Hazırlama.....116
3.1.2.1. Kukla Çeşitleri 117
3.1.2.1.1. Yüzük Kuklası 117
3.1.2.1.2. Parmak Kuklası 119

3.1.2.1.3. Parmak Ucu Kuklası....120
3.1.2.1.4. Sopalı ve Çomak Kuklalar....122
3.1.2.1.5. Gölge Kuklası....126
3.1.2.1.6. Masa Kuklası....129
3.1.2.1.7. İp Kuklası....131
3.1.2.1.8. El Kuklası....135
3.1.2.1.9. Diz Üstü Kuklalar....142
3.1.2.1.10. Avuç Kuklası....143
3.1.2.2. Çocuklar ile Kukla Uygulamaları....143
3.1.2.3. Maskeler....145
3.1.2.4. Başlıklar....148
3.1.3. Müzik Köşesi İçin Materyal Hazırlama....150
3.1.3.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kullanılan Ritim Araçları....152
3.1.3.1.1. Ritim Sopaları....152
3.1.3.1.2. Tef....152
3.1.3.1.3. Zil....153
3.1.3.1.4. Çıngırak....153
3.1.3.1.5. Kastanyetler....153
3.1.3.1.6. Fasulye Torbaları....153
3.1.3.1.7. Marakas....154
3.1.3.1.8. Davul ve Darbuka....154
3.1.3.1.9. Çelik Üçgenler....155
3.1.3.1.10. Zımpara Kaplı Bloklar....156
3.1.3.1.11. Tahta Çalpara....156
3.1.3.1.12. Yağmur Çubuğu....156
3.1.3.1.13. Midye Kabuğu Seçkileri....158
3.1.3.1.14. Ses Kutuları....159
3.1.3.1.15. Rüzgâr Gülü....160
3.1.3.1.16. Değişik Ritim Aletleri ve Kullanım Örnekleri....160
Kaynakça....163

KAYNAKÇA

Abacı, O., 2000, **Görsel Sanat Eğitimi** Morpa Kültür Yayınları Ltd. Şti. İstanbul.

Andreasen C, N.,(2009), **Yaratıcı Beyin Dehanın Nörobilmi** (2. Baskı)(Çeviren: Kıvanç Güney), Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Ataç, F., 1991, **İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim** Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş, İstanbul.

Atkinson, R., 1999, R, Atkinson. E, Smıth. D, Bem. S, Nolen, Hoeksema. **Psikolojiye Giriş** (Çevirmen: Yavuz Alagon). Arkadaş L.T.Ş. Ankara.

Bozoklu, F., 1994, "Okul öncesi Çağındaki Dört, Beş ve Altı Yaş Grubu Çocukların Tercih Ettikleri Oyun Köşeleri ile Yaratıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Buzan, T., 1996, R, Kene. Dela'**nın El Kitabı,** Sabah Yayınları, İstanbul.

Cantekinler, S., 2000, "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Serbest Zaman Etkinlikleri", **Selçuk Üniversitesi Anaokulu/ Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı,** Ya-pa Yayın Pazarlama Ltd. Şti. İstanbul.

Charlesworth, R., 1995, Understanding Child Development Delmar Publisshers, New York.

Craig, Diana., 1992, A First Guide Making Models Oxford University.

Çağdaş, A., H. Albayrak, S. Cantekinler, 2003, **Okul Öncesi Eğitimde Et**kinlikler, Eğitim Kitabevi, Konya.

Çakıroğlu-Wilbrandt E.,(2008), Okul Öncesi Dönem Montessori Yön**temi İle Kaynaştırma Uygulamaları Öğretmen El Kitabı**-Okul Öncesi Dönemde Engelli ve Engelli Olmayan Çocuklar İçin kaynaştırma Eğitimi Projesi-BİNBİRÇİÇEK Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuklar Erken Tanı Erken Tedavi ve Eğitimi Vakfı. Ankara.

Dennis, W., 1960, "Causes of Retardation Among Instituonal Children. "Iran Journal of Genetic Psychology (96).

Dreier, Annette., 1999, Was tut der Wind, wenn er nicht weht Begagnung mit der Kleinkindpa dagagik in Reggio Emilia/4. Aufl-Neuwied; Berlin: Luncterhand.

Eibe, Produktion Vertrieb GmbH Co. Industriestr. 1. Eibe Katolog, Röttingen, 2000. http://www.eibe.de

Fitzgerald, D., A.J. Hattie., 1983, An Education of Your Style Of Learning Thinking Invertory, Journal Education Psychology 53: 336-346.

Finke, R. A., 1985, "Theories Relating Mental İmagery To Perception". Psychological Bulletın, 98, 236-259.

Fişek, G.O. ve S.M, Yıldırım., 1983, **Çocuk Gelişimi**, Millî Eğitim Devlet Yayınları, Milli Eğitim Basım evi. İstanbul.

Forman, G., Kuschner, D., 1977, "The Chıld's Construction of Knowledge: Piaget for Teaching Children Monterey, Kaliforniya: Books/Cole.

Freud., 1996, s:64,65.

Gander, M. J., Harry W. Gardiner, 2001, "**Çocuk ve Ergen Gelişimi**", 4. Baskı, Yayıma Hazırlayan Dr. Bekir Onur, Çevirenler: Dönmez, A.,. Çelen N, İmge Kitapevi, İstanbul.

Goleman, D., 2002, Duygusal Zeka, 11. baskı, Çeviren: Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları A.Ş. İstanbul.

Gürkan, T., 1986, "Öğretmen Tutumlarının Okul Öncesi Çocukların Üzerindeki Etkileri" Ya-pa 4. Okul **öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**, (24, 25, 26, Nisan, 1986, Ankara) Ya-pa Yayın Pazarlama Ltd. Şti. İstanbul.

Haensley, A. Patrica, and Cecil R. Reynolds.,(1989) Creativity and Intelligence, Handbook of Creativity,Plenum Press, New York and Londan, http://www.enveryolcu.com/yaraticilik/zeka.html(2009)

Hamilton, L., 2001, Çocuklara Oyunlar, (Çeviren: Seniha Tanrınınkulu.) Özgür Yayınları, İstanbul:.

Heinemann, K., 1994, Moosgummi- zauberhafte Fensterbilder: Vorlagen in Originalgrösse Augsburg- Verl., Germany.

http://www.kuklakebap.com/kuklalar.html - 6k.

http://www.genetikbilimi.com/tip/amigdala.html. (Aralık, 2002)

http://www.members.tripod.com/haticetopac/oyuncak.htm (Temmuz, 2003).

http://www.yayim.meb.gov.tr/yayimlar/nisan2000/8.htm (Aralık, 2002)

http://www.biltek.tubitak.gov.tr/dergi/97/subat/yaraticilik.htm. (Aralık, 2002)

http://www.cocukgelisimi.com/resim.htm (Ekim, 2006)

http://www.veyselk.bravehost.com/komikyuz.htm (Ekim, 2006)

http://www.legendsandlore.com/puppet-resource.html (Eylül, 2003).

http://www.legendsandlore.com/Sackpuppets.html (Eylül, 2003).

Isenberg, J. P., Jalongo, M. R., 1993, Creative Expression and Play in the Early Childhood Curriculum, MacMillan Publishing Company, New York.

Jercild, A., 1979, Çocuk Psikolojisi (Çeviren: Gülseren Günce) "S" Yayınları, Ankara.

Karadağ, A., 1997, Okulöncesinde Dramatik Etkinlikler, Ankara: Kök Yayıncılık. Ankara.

Kefi, S., 2002, "Okul öncesi Eğitim Kurumlarında, Etkin Bir Öğrenme Ortamında Sanat Etkinlikleri ile Çocukların Yaratıcılıklarının Gelişmesinde Farklı Bir Yaklaşım" **Erken Çocukluk Eğitimi ve Geliştirme** Sempozyumu, (17-18 Ekim, Ankara, 2002) Kök Yayıncılık, Ankara.

Kosslyn, S. M., Alpert, N. M., Thompson, W. L., Maljkovic, V., Weise, S. B., Chabrıs, C. F., Hamılton, S. E., Rauch, S. L.,& Buonanno, 1993, F. S. Visual mental imagery activates topographically organized v**isual cortex. Jurnal Of Cognıtıve Neuro Science**. 5.

Lopes, M., 2002, Creative Play Helps Children Grow! Extension Specialist, Family Life, Education Cape Cod Cooperative Extension University of Massachusetts. http://www.nncc.org/ Curriculum/create.play.grow.html, Ocak.

Mc. Caslin, N., 1987, Creative Drama in Primary Grades, Longman, New York-London.

Montessori, M., (1938), Über Die Bildung des Menschen-Kinder Sind Andres.

Montessori M., (1982), **Çocuk Eğitimi, Montessori Metodu,** (2. baskı), (Çeviren: Güler Yücel) Sander Yayınları, İstanbul.

Moog, Renate., 1992 Osterbasteln mit Kindern: Vorlagen und Anleitungen/ Renate Moog- Augsburg: Augustus Verl.

Moran, J. D., 1988, Creativity in Young Children. ERIC Digest, E.D. 306008,.

Moras, İ., 1995, Zauberhaftes Aus Hüten Und Tüten, mit Vorlagen in Betriebe.

Oğuzkan, Ş. E. Tezcan, G. Tür, Ö. Demiral., 1981, **Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar,** M.E.B, Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, Etüt ve Programlama Dairesi Yayınları No: 10. Oğul Matbaacılık, İstanbul.

Oğuzkan, Ş., N. Avcı., 2000, Okul Öncesinde **Eğitici Oyuncaklar**, Yapa Yayın Pazarlama San.Tic. A.Ş., İstanbul.

Oral, Ü., 1998, **Kuklacı Kardeşler,** Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2467, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 639, Çocuk Edebiyatı Dizisi: 11, İstanbul.

Ömeroğlu, E., 1990, "Anaokuluna Giden Beş-Altı Yaşındaki Çocukların Sözel Yaratıcılıklarının Gelişimine Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi"

(**Yayımlanmamış Doktora Tezi**) Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ömeroğlu, E. A, Turla., 2003, "**Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Desteklenmesi**" Millî Eğitim Dergisi, Eylül, 2001, sayı: 151, http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/151/omeroglu_turla.htm.

Ömeroğlu, E., Ö. Ersoy, F. Tezel Şahin, A. Kandır, A. Turla., 2003, **Okul Öncesi Eğitimde Drama** – Teoriden Uygulamaya, (2. Baskı), Kök Yayıncılık, İstanbul.

Öztuna, A. A. Gürdal., (2006), Çoluk Çocuk Dergisi "Çocukların Yaratıcı Fikir Geliştirmelerinde Beyin Fırtınasının Etkisi", Kök Yayıncılık, İstanbul.

Öztürk A., 2000, **Bir Masal Anlatalım**, Esin Yayınevi, İstanbul.

Pala, M., 1999, "Çocuk Yuvalarında ve Aileleriyle Birlikte Yaşayan 7-11 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcılığın İncelenmesi" (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Parlatır, İ. H, Zülfikar. N, Gözaydın., 2000, **Okul Sözlüğü,** 2. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 603. Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları, Türkçe Sözlükler Dizisi: 2 Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi: 6. Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi. Ankara.

Phıllıps, S., 1993, Young Learns Resource Boks For Teachers Series, Oxfort University Pres.

Poyraz, H., 1999, "Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak"; Anı Yayıncılık, Ankara.

Rein, R., 2000, "**Çocuğunuzun Beceri ve Yeteneklerini Nasıl Geliştirebilirsiniz?**" (Çeviren: Selda Göktan); Özgür Yayınevi Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul.

Ryan, B., 2001, "**Çocuğum Okula Başlıyor.**" (Çeviren; Müge İzmirli) Hayat Yayıncılık Tic. Ltd. Şti., İstanbul.

Rigel, N., 2000, **Rüya Körleşmesi,** Der Yayınları, No: 281, İstanbul.

San, İ. 1977, **Sanatta Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 117.

San, İ., (1979), **Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık**, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No:181, Sosyal ve Felsefî Eserler Dizisi:17,Ankara.

Sarı, H., (1998), Lise Yöneticilerinin Sorun Çözmede Yaratıcılığı.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üni. Sos. Bil. Ens. Kocaeli.

Schirrmacher, R., 1988, Art and Creative Development for Young Children Delmar Pub. Inc. N.Y.

Singer, J. L., 1973, The Chid's World of Make-believe: Experimental Studies of Imaginative Play. New York: Academic Pres.

Sınger, D; J. Singer., 1998, "**Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi**" (Çeviren: Nurdan Cihanşümül) Gendaş A.Ş. İstanbul.

Sönmez, V., 1986, **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, 2. Baskı, Yargı yayınları: 1, Ankara.

Sungur, N., 1997, "**Yaratıcı Düşünce**", 2. Baskı, Özgür Yayın evi, İstanbul:.

Sükan, Z., 1983, "Okul Öncesi Etkinlikleri" Millî Eğitim Yayın evi, Devlet Kitapları, İstanbul.

Süvarioğlu, S., 2003, **Yaratıcılık ve Mizah**. http://www.kho.edu.tr/ yayinlar/btym/yayinlistesi/yayinlar/yayin2000/230-yaraticilik-mizah.htm.

Teicher, M. 2002, "Scars That Wont Heal: The Neurobiology Of Child Abuse" Scientific American, Mart.

Turgut, İ., 1990, Sanat Felsefesi, 2. Basım, Karınca Matbaası, İzmir.

Uysal, F., 1996, "Anaokuluna Giden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcı Drama Çalışmalarının Sosyal Gelişim Alanına Olan Etkisini İncelemesi" (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.

Ülgen, G. ve E, Fidan., 1991, **Çocuk Gelişimi**, 7. Baskı, Millî Eğitim Yayınevi. İstanbul.

Vasaf, G., 1996, Cennetin Dibi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Verlog, F. U, Bode. G, Otto., 2002, **Yaratıcı Çocuk Yorucudur** (Çeviren: Berna Can) Ders Beleği. Db. 10. sayı. Nisan.. http://mimoza.marmara.edu.tr/avni/dersbelgeligi/ dersbelgeyazıları/olbon/yaraticilikegitimi.htm.

Verlog F., 1979, "**Yaratıcılık Eğitimi**" (Çeviri: Berna Can). Fridhelm Steinen Printed in teh Federal Republic of Germany, Druck und Verlagshaus Albert LimbachBraunschweig.

Vernon, P.E., (1988)., The Nature-nature Problem In Creativity. Handbook of Creativity, New York.Vernon, (1977), http://www.msxlabs.org/forum/sanat/11096-yaraticiligin-kavrami-ve-kapsami.html.

Vogl, Renate, 1992, Kunterbuntes Basteln mit Schere und Papier; Anleitungen und Vorlagen/ Renate Vogl, Augsburg-Verl.,.

Widmaier, Berhold, 1993/1994, Lernen und spielen Katolog.

Widmaier, Berthold., 2000, Lernen & Spielen, Widmaier-Haupt Katolog **2000/2001 für Kindergarten, Krippe, Hart and Sıhula,** Aichwold- Aichschieb. http://www.widmaier-spielen.de

Wehrfritz, 1994, Handbuch für den Elementarbereich. Rodach.

Wehrfritz, 1996, Neuheiten und mehr, Rodach.

Yavuz, S. H., 1989, **Yaratıcılık,** Yayın No: 451, Boğaziçi Üniv. Matbaası, İstanbul.

Yavuzer, H. Yavuzer, S., (1996), **Yaratıcılık**, 3. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yıldız, F.U. Öztürk, A. Tepeli, K. Şener, T. Guleş, F. Alakoç, D. Er, R. Büyüktaşkapu, S. Çakıroğlu, E., (2011), **Okulöncesi Eğitiminde Montessori Yaklaşımı,** (2. Baskı),(Editör; Emel Çakıroğlu Wilbrandt) Kök Yayıncılık, Ankara.

Zairi, A., 2000, Mein Extradickes Mandala- Malbuch für den Schulanfang, 2. Baskı, Loewe Werlag Gmbtl, Bindlach Bereits als Einzelblocks Sind Erschienen.

Zembat, R. Y. Güven, A. Önder, L. Fathi., 1997, "İstanbul'daki Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Programlarla İlgili Bir Durum Tespiti Araştırması" 10. YA-**PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri,** (22-25 Mayıs 1995) İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş.

3. Basım

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE YARATICILIK EĞİTİMİ VE YARATICI ETKİNLİKLERDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

Fatma Ülkü Yıldız
Tülay Şener

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1079
Eğitim No.: 234
ISBN : 978-605-133-983-2
© 3. Basım, Mart 2015

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE YARATICILIK EĞİTİMİ VE YARATICI ETKİNLİKLERDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA
Fatma Ülkü Yıldız
Tülay Şener

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldız, Fatma Ülkü., Şener, Tülay.
Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama
Fatma Ülkü Yıldız - Tülay Şener
3. Basım, xvi + 168 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-983-2
1. Yaratıcılık 2. Çocuk 3. Etkinlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İKİNCİ BASIMIN ÖN SÖZÜ

Türkiye'de okul öncesi kurumlar için eğitim programları sürekli değiştirilip yeniden yapılandırılırken, eğitim açısından her zaman ihtiyaç duyulacak olan yaratıcılık kavramı değişmez bir yere sahiptir. Yaratıcılık kavramı gibi yaratıcı etkinlik örnekleri de gittikçe artmaktadır.

Bir eğitimci ya da ebeveyn bir çocuğu yaratıcı olmaya ve yaratıcı ürünler oluşturmaya yönlendirebilir. Bu kaynak kitap; yaratıcılığın gelişmesine etki eden etmenler ve bir çocuğa sunulabilecek en zengin çevre uyarıcılı örnekler hazırlanabileceğini göstermeyi amaçlamıştır.

Bu doğrultuda, bu kaynağın; eğitimcilere, ana babalara, eğitim alan gençlere, çocukla ve yaratıcılıkla ilgilenen her kesimdeki meslek gruplarına hitap edeceği umulmaktadır.

Yeniden gözden geçirdiğimiz ve zenginleştirmeye çalıştığımız kitabın ikinci basımında emeği geçen herkese teşekkür ederiz.

Ocak 2007

Fatma Ülkü YILDIZ

Tülay ŞENER

nobel

İÇİNDEKİLER

Resimler ve Tasarımlar Listesi
Birinci Basımın Ön Sözü
İkinci Basımın Ön Sözü

BÖLÜM I
YARATICILIĞIN GELİŞİMİ

1.1. Yaratıcılık Kavramının Gelişimine Tarihsel Bakış 1
1.2. Yaratıcılık Kavramı 5
1.3. Yaratıcılığa Ait Süreçler 6
1.3.1. Algı 6
1.3.2. İmge 7
1.3.3. Duygu 9
1.3.4. Simgeler 10
1.3.5. İmgelem (Hayal Zenginliği) 10
1.3.6. Mecaz 11
1.4. Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi 13
1.4.1. Deney Devresi 13
1.4.2. Sembolik Devre 14
1.4.3. Gerçekçi Devre 15
1.5. Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişmesine Etki Eden Etmenler 16
1.5.1. Kapalı ve Açık Malzemeler 16
1.5.2. Dışsal ve İçsel Geribildirim 18
1.5.3. Fırsatlardan Yararlanma 18
1.5.4. Taklit ve Model Almayı Kullanma 19
1.5.5. Çocukların Yanlış Cevapları 19
1.5.6. Çocukların Yetişkinlere Sordukları Sorular 20
1.5.7. Çocuklara Sorulan Açık Uçlu Sorular (Yaratıcı Sorgulama) 21
1.5.8. Zaman 24
1.5.9. Çatışmalar 25
1.5.10. Benzerlikler, Farklılıklar ve Tanımlayıcı Özellikler 26
1.5.11. Dönüştürmeli ve Tersine Çevirmeli Gözleme Fırsatları 26
1.5.12. Planlama ve Örgütleme 27
1.5.13. Oyun ve Oyuncaklar 28
1.5.13.1. Yaratıcı Oyunlara Bazı Örnekler 30
1.5.14. Ana Baba Tutumlarının Yaratıcılık Eğitimine Etkileri 32
1.5.14.1. Demokratik Tutum 32
1.5.14.2. Baskıcı Tutum 32
1.5.14.3. Aşırı Hoşgörülü Tutum 33
1.5.14.4. Tutarsız Tutum 33
1.5.15. Okulda Yaratıcılık 33
1.5.15.1. Öğretmen 34
1.5.15.2. Planlama 36
1.5.15.3. Okulun ve Sınıfın Fiziksel Durumu 37

BÖLÜM II
OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA YARATICI ETKİNLİKLERDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

2.1. Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama İlkeleri 42
2.2. Yaratıcılık ve Serbest Zaman Etkinlikleri.....45
2.2.1. Serbest Zaman Etkinlikleri Materyalleri.....46
2.2.1.1. Yoğurma Maddeleri.....46
2.2.1.1.1. Yoğurma Maddeleri Tarifleri.....49
2.2.1.1.1.1. Tuz Seramikleri 49
2.2.1.1.1.2. Talaş ile Yapılan Seramik Hamurları 51
2.2.1.1.1.3. Dayanıklı Seramik Hamuru 52
2.2.1.1.1.4. Kâğıt Hamurları 53
2.2.1.1.1.5. Kil ve Çamur.....54
2.2.1.1.1.6. Pasta Hamurları 55
2.2.1.2. Boya Çalışmaları 59
2.2.1.2.1. Boya Tarifleri 63
2.2.1.2.1.1. Sulu Boyalar.....63
2.2.1.2.1.2. Parmak Boyaları 67
2.2.1.2.1.3. Mum Boya 70
2.2.1.2.1.4. Sihirli Boya (Lavi) 70
2.2.1.2.1.5. Tebeşir Boyaları 71
2.2.1.2.1.6. Pastel ve Kuru Boya Çalışmaları 73
2.2.1.3. Kâğıt İşleri 78
2.2.1.3.1. Katlamalar 81
2.2.1.3.2. Yırtma Yapıştırma 89
2.2.1.3.3. Koparma.....89
2.2.1.3.4. Kâğıt Yuvarlama Çalışmaları 90
2.2.1.3.5. Kâğıt Buruşturma 92
2.2.1.3.6. Süslemeler 94
2.2.1.3.7. Kâğıt Kesme Yapıştırma 96
2.2.1.3.8. Kâğıt İşlerinde Kompozisyon Çalışmaları 98
2.2.1.4. Artık Materyaller 101
2.2.1.5. Bir Çalışmanın Bir Başka Etkinlikte Kullanımına Örnekler.....106

BÖLÜM III
OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA YARATICI ETKİNLİKLERDEN MÜZİK VE KUKLA KÖŞESİNDE KULLANMAK İÇİN MATERYAL HAZIRLAMA

3.1. Köşe Etkinlikleri 113
3.1.1 Köşe Etkinlikleri Materyalleri 114
3.1.2. Kukla Köşesi İçin Materyal Hazırlama.....116
3.1.2.1. Kukla Çeşitleri 117
3.1.2.1.1. Yüzük Kuklası 117
3.1.2.1.2. Parmak Kuklası 119

3.1.2.1.3. Parmak Ucu Kuklası....120
3.1.2.1.4. Sopalı ve Çomak Kuklalar....122
3.1.2.1.5. Gölge Kuklası....126
3.1.2.1.6. Masa Kuklası....129
3.1.2.1.7. İp Kuklası....131
3.1.2.1.8. El Kuklası....135
3.1.2.1.9. Diz Üstü Kuklalar....142
3.1.2.1.10. Avuç Kuklası....143
3.1.2.2. Çocuklar ile Kukla Uygulamaları....143
3.1.2.3. Maskeler....145
3.1.2.4. Başlıklar....148
3.1.3. Müzik Köşesi İçin Materyal Hazırlama....150
3.1.3.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kullanılan Ritim Araçları....152
3.1.3.1.1. Ritim Sopaları....152
3.1.3.1.2. Tef....152
3.1.3.1.3. Zil....153
3.1.3.1.4. Çıngırak....153
3.1.3.1.5. Kastanyetler....153
3.1.3.1.6. Fasulye Torbaları....153
3.1.3.1.7. Marakas....154
3.1.3.1.8. Davul ve Darbuka....154
3.1.3.1.9. Çelik Üçgenler....155
3.1.3.1.10. Zımpara Kaplı Bloklar....156
3.1.3.1.11. Tahta Çalpara....156
3.1.3.1.12. Yağmur Çubuğu....156
3.1.3.1.13. Midye Kabuğu Seçkileri....158
3.1.3.1.14. Ses Kutuları....159
3.1.3.1.15. Rüzgâr Gülü....160
3.1.3.1.16. Değişik Ritim Aletleri ve Kullanım Örnekleri....160
Kaynakça....163

KAYNAKÇA

Abacı, O., 2000, **Görsel Sanat Eğitimi** Morpa Kültür Yayınları Ltd. Şti. İstanbul.

Andreasen C, N.,(2009), **Yaratıcı Beyin Dehanın Nörobilmi** (2. Baskı)(Çeviren: Kıvanç Güney), Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Ataç, F., 1991, **İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim** Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş, İstanbul.

Atkinson, R., 1999, R, Atkinson. E, Smıth. D, Bem. S, Nolen, Hoeksema. **Psikolojiye Giriş** (Çevirmen: Yavuz Alagon). Arkadaş L.T.Ş. Ankara.

Bozoklu, F., 1994, "Okul öncesi Çağındaki Dört, Beş ve Altı Yaş Grubu Çocukların Tercih Ettikleri Oyun Köşeleri ile Yaratıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Buzan, T., 1996, R, Kene. Dela'**nın El Kitabı,** Sabah Yayınları, İstanbul.

Cantekinler, S., 2000, "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Serbest Zaman Etkinlikleri", **Selçuk Üniversitesi Anaokulu/ Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı,** Ya-pa Yayın Pazarlama Ltd. Şti. İstanbul.

Charlesworth, R., 1995, Understanding Child Development Delmar Publisshers, New York.

Craig, Diana., 1992, A First Guide Making Models Oxford University.

Çağdaş, A., H. Albayrak, S. Cantekinler, 2003, **Okul Öncesi Eğitimde Et**kinlikler, Eğitim Kitabevi, Konya.

Çakıroğlu-Wilbrandt E.,(2008), Okul Öncesi Dönem Montessori Yön**temi İle Kaynaştırma Uygulamaları Öğretmen El Kitabı**-Okul Öncesi Dönemde Engelli ve Engelli Olmayan Çocuklar İçin kaynaştırma Eğitimi Projesi-BİNBİRÇİÇEK Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuklar Erken Tanı Erken Tedavi ve Eğitimi Vakfı. Ankara.

Dennis, W., 1960, "Causes of Retardation Among Instituonal Children. "Iran Journal of Genetic Psychology (96).

Dreier, Annette., 1999, Was tut der Wind, wenn er nicht weht Begagnung mit der Kleinkindpa dagagik in Reggio Emilia/4. Aufl-Neuwied; Berlin: Luncterhand.

Eibe, Produktion Vertrieb GmbH Co. Industriestr. 1. Eibe Katolog, Röttingen, 2000. http://www.eibe.de

Fitzgerald, D., A.J. Hattie., 1983, An Education of Your Style Of Learning Thinking Invertory, Journal Education Psychology 53: 336-346.

Finke, R. A., 1985, "Theories Relating Mental İmagery To Perception". Psychological Bulletın, 98, 236-259.

Fişek, G.O. ve S.M, Yıldırım., 1983, **Çocuk Gelişimi**, Millî Eğitim Devlet Yayınları, Milli Eğitim Basım evi. İstanbul.

Forman, G., Kuschner, D., 1977, "The Chıld's Construction of Knowledge: Piaget for Teaching Children Monterey, Kaliforniya: Books/Cole.

Freud., 1996, s:64,65.

Gander, M. J., Harry W. Gardiner, 2001, "**Çocuk ve Ergen Gelişimi**", 4. Baskı, Yayıma Hazırlayan Dr. Bekir Onur, Çevirenler: Dönmez, A.,. Çelen N, İmge Kitapevi, İstanbul.

Goleman, D., 2002, Duygusal Zeka, 11. baskı, Çeviren: Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları A.Ş. İstanbul.

Gürkan, T., 1986, "Öğretmen Tutumlarının Okul Öncesi Çocukların Üzerindeki Etkileri" Ya-pa 4. Okul **öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**, (24, 25, 26, Nisan, 1986, Ankara) Ya-pa Yayın Pazarlama Ltd. Şti. İstanbul.

Haensley, A. Patrica, and Cecil R. Reynolds.,(1989) Creativity and Intelligence, Handbook of Creativity,Plenum Press, New York and Londan, http://www.enveryolcu.com/yaraticilik/zeka.html(2009)

Hamilton, L., 2001, Çocuklara Oyunlar, (Çeviren: Seniha Tanrınınkulu.) Özgür Yayınları, İstanbul:.

Heinemann, K., 1994, Moosgummi- zauberhafte Fensterbilder: Vorlagen in Originalgrösse Augsburg- Verl., Germany.

http://www.kuklakebap.com/kuklalar.html - 6k.

http://www.genetikbilimi.com/tip/amigdala.html. (Aralık, 2002)

http://www.members.tripod.com/haticetopac/oyuncak.htm (Temmuz, 2003).

http://www.yayim.meb.gov.tr/yayimlar/nisan2000/8.htm (Aralık, 2002)

http://www.biltek.tubitak.gov.tr/dergi/97/subat/yaraticilik.htm. (Aralık, 2002)

http://www.cocukgelisimi.com/resim.htm (Ekim, 2006)

http://www.veyselk.bravehost.com/komikyuz.htm (Ekim, 2006)

http://www.legendsandlore.com/puppet-resource.html (Eylül, 2003).

http://www.legendsandlore.com/Sackpuppets.html (Eylül, 2003).

Isenberg, J. P., Jalongo, M. R., 1993, Creative Expression and Play in the Early Childhood Curriculum, MacMillan Publishing Company, New York.

Jercild, A., 1979, Çocuk Psikolojisi (Çeviren: Gülseren Günce) "S" Yayınları, Ankara.

Karadağ, A., 1997, Okulöncesinde Dramatik Etkinlikler, Ankara: Kök Yayıncılık. Ankara.

Kefi, S., 2002, "Okul öncesi Eğitim Kurumlarında, Etkin Bir Öğrenme Ortamında Sanat Etkinlikleri ile Çocukların Yaratıcılıklarının Gelişmesinde Farklı Bir Yaklaşım" **Erken Çocukluk Eğitimi ve Geliştirme** Sempozyumu, (17-18 Ekim, Ankara, 2002) Kök Yayıncılık, Ankara.

Kosslyn, S. M., Alpert, N. M., Thompson, W. L., Maljkovic, V., Weise, S. B., Chabrıs, C. F., Hamılton, S. E., Rauch, S. L.,& Buonanno, 1993, F. S. Visual mental imagery activates topographically organized v**isual cortex. Jurnal Of Cognıtıve Neuro Science**. 5.

Lopes, M., 2002, Creative Play Helps Children Grow! Extension Specialist, Family Life, Education Cape Cod Cooperative Extension University of Massachusetts. http://www.nncc.org/ Curriculum/create.play.grow.html, Ocak.

Mc. Caslin, N., 1987, Creative Drama in Primary Grades, Longman, New York-London.

Montessori, M., (1938), Über Die Bildung des Menschen-Kinder Sind Andres.

Montessori M., (1982), **Çocuk Eğitimi, Montessori Metodu,** (2. baskı), (Çeviren: Güler Yücel) Sander Yayınları, İstanbul.

Moog, Renate., 1992 Osterbasteln mit Kindern: Vorlagen und Anleitungen/ Renate Moog- Augsburg: Augustus Verl.

Moran, J. D., 1988, Creativity in Young Children. ERIC Digest, E.D. 306008,.

Moras, İ., 1995, Zauberhaftes Aus Hüten Und Tüten, mit Vorlagen in Betriebe.

Oğuzkan, Ş. E. Tezcan, G. Tür, Ö. Demiral., 1981, **Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar,** M.E.B, Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, Etüt ve Programlama Dairesi Yayınları No: 10. Oğul Matbaacılık, İstanbul.

Oğuzkan, Ş., N. Avcı., 2000, Okul Öncesinde **Eğitici Oyuncaklar**, Yapa Yayın Pazarlama San.Tic. A.Ş., İstanbul.

Oral, Ü., 1998, **Kuklacı Kardeşler,** Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2467, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 639, Çocuk Edebiyatı Dizisi: 11, İstanbul.

Ömeroğlu, E., 1990, "Anaokuluna Giden Beş-Altı Yaşındaki Çocukların Sözel Yaratıcılıklarının Gelişimine Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi"

(**Yayımlanmamış Doktora Tezi**) Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ömeroğlu, E. A, Turla., 2003, "**Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Desteklenmesi**" Millî Eğitim Dergisi, Eylül, 2001, sayı: 151, http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/151/omeroglu_turla.htm.

Ömeroğlu, E., Ö. Ersoy, F. Tezel Şahin, A. Kandır, A. Turla., 2003, **Okul Öncesi Eğitimde Drama** – Teoriden Uygulamaya, (2. Baskı), Kök Yayıncılık, İstanbul.

Öztuna, A. A. Gürdal., (2006), Çoluk Çocuk Dergisi "Çocukların Yaratıcı Fikir Geliştirmelerinde Beyin Fırtınasının Etkisi", Kök Yayıncılık, İstanbul.

Öztürk A., 2000, **Bir Masal Anlatalım**, Esin Yayınevi, İstanbul.

Pala, M., 1999, "Çocuk Yuvalarında ve Aileleriyle Birlikte Yaşayan 7-11 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcılığın İncelenmesi" (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Parlatır, İ. H, Zülfikar. N, Gözaydın., 2000, **Okul Sözlüğü,** 2. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 603. Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları, Türkçe Sözlükler Dizisi: 2 Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi: 6. Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi. Ankara.

Phıllıps, S., 1993, Young Learns Resource Boks For Teachers Series, Oxfort University Pres.

Poyraz, H., 1999, "Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak"; Anı Yayıncılık, Ankara.

Rein, R., 2000, "**Çocuğunuzun Beceri ve Yeteneklerini Nasıl Geliştirebilirsiniz?**" (Çeviren: Selda Göktan); Özgür Yayınevi Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul.

Ryan, B., 2001, "**Çocuğum Okula Başlıyor.**" (Çeviren; Müge İzmirli) Hayat Yayıncılık Tic. Ltd. Şti., İstanbul.

Rigel, N., 2000, **Rüya Körleşmesi,** Der Yayınları, No: 281, İstanbul.

San, İ. 1977, **Sanatta Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 117.

San, İ., (1979), **Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık**, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No:181, Sosyal ve Felsefî Eserler Dizisi:17,Ankara.

Sarı, H., (1998), Lise Yöneticilerinin Sorun Çözmede Yaratıcılığı.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üni. Sos. Bil. Ens. Kocaeli.

Schirrmacher, R., 1988, Art and Creative Development for Young Children Delmar Pub. Inc. N.Y.

Singer, J. L., 1973, The Chid's World of Make-believe: Experimental Studies of Imaginative Play. New York: Academic Pres.

Sınger, D; J. Singer., 1998, "**Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi**" (Çeviren: Nurdan Cihanşümül) Gendaş A.Ş. İstanbul.

Sönmez, V., 1986, **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, 2. Baskı, Yargı yayınları: 1, Ankara.

Sungur, N., 1997, "**Yaratıcı Düşünce**", 2. Baskı, Özgür Yayın evi, İstanbul:.

Sükan, Z., 1983, "Okul Öncesi Etkinlikleri" Millî Eğitim Yayın evi, Devlet Kitapları, İstanbul.

Süvarioğlu, S., 2003, **Yaratıcılık ve Mizah**. http://www.kho.edu.tr/ yayinlar/btym/yayinlistesi/yayinlar/yayin2000/230-yaraticilik-mizah.htm.

Teicher, M. 2002, "Scars That Wont Heal: The Neurobiology Of Child Abuse" Scientific American, Mart.

Turgut, İ., 1990, Sanat Felsefesi, 2. Basım, Karınca Matbaası, İzmir.

Uysal, F., 1996, "Anaokuluna Giden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcı Drama Çalışmalarının Sosyal Gelişim Alanına Olan Etkisini İncelemesi" (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.

Ülgen, G. ve E, Fidan., 1991, **Çocuk Gelişimi**, 7. Baskı, Millî Eğitim Yayınevi. İstanbul.

Vasaf, G., 1996, Cennetin Dibi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Verlog, F. U, Bode. G, Otto., 2002, **Yaratıcı Çocuk Yorucudur** (Çeviren: Berna Can) Ders Beleği. Db. 10. sayı. Nisan.. http://mimoza.marmara.edu.tr/avni/dersbelgeligi/ dersbelgeyazıları/olbon/yaraticilikegitimi.htm.

Verlog F., 1979, "**Yaratıcılık Eğitimi**" (Çeviri: Berna Can). Fridhelm Steinen Printed in teh Federal Republic of Germany, Druck und Verlagshaus Albert LimbachBraunschweig.

Vernon, P.E., (1988)., The Nature-nature Problem In Creativity. Handbook of Creativity, New York.Vernon, (1977), http://www.msxlabs.org/forum/sanat/11096-yaraticiligin-kavrami-ve-kapsami.html.

Vogl, Renate, 1992, Kunterbuntes Basteln mit Schere und Papier; Anleitungen und Vorlagen/ Renate Vogl, Augsburg-Verl.,.

Widmaier, Berhold, 1993/1994, Lernen und spielen Katolog.

Widmaier, Berthold., 2000, Lernen & Spielen, Widmaier-Haupt Katolog **2000/2001 für Kindergarten, Krippe, Hart and Sıhula,** Aichwold- Aichschieb. http://www.widmaier-spielen.de

Wehrfritz, 1994, Handbuch für den Elementarbereich. Rodach.

Wehrfritz, 1996, Neuheiten und mehr, Rodach.

Yavuz, S. H., 1989, **Yaratıcılık,** Yayın No: 451, Boğaziçi Üniv. Matbaası, İstanbul.

Yavuzer, H. Yavuzer, S., (1996), **Yaratıcılık**, 3. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yıldız, F.U. Öztürk, A. Tepeli, K. Şener, T. Guleş, F. Alakoç, D. Er, R. Büyüktaşkapu, S. Çakıroğlu, E., (2011), **Okulöncesi Eğitiminde Montessori Yaklaşımı,** (2. Baskı),(Editör; Emel Çakıroğlu Wilbrandt) Kök Yayıncılık, Ankara.

Zairi, A., 2000, Mein Extradickes Mandala- Malbuch für den Schulanfang, 2. Baskı, Loewe Werlag Gmbtl, Bindlach Bereits als Einzelblocks Sind Erschienen.

Zembat, R. Y. Güven, A. Önder, L. Fathi., 1997, "İstanbul'daki Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Programlarla İlgili Bir Durum Tespiti Araştırması" 10. YA-**PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri,** (22-25 Mayıs 1995) İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş.

5. Basım

OKULLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ

Prof. Dr. Satılmış Tekindal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.:
Eğitim No.:
ISBN :
© 5. Basım, 2015

OKULLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ
Prof. Dr. Satılmış Tekindal

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
e-satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tekindal, Satılmış.
Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri / *Prof. Dr. Satılmış Tekindal*
5. Basım, XXVI+433s., 165x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN
1. SAYIN HOCAM LÜTFEN ANAHTAR KELİMELER YAZINIZ

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

BEŞİNCİ BASKININ ÖN SÖZÜ

Bu kitabın amacı, öğrenci yeterliklerini (kazanımlarını, öğrenim çıktılarını), ölçmede kullanılabilecek ölçme araçlarının neler olduğunu, onların nasıl oluşturulacağını ve öğrenci hakkında isabetli kararın nasıl verileceğini göstermeye çalışmaktır.

Bu baskısında, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme alanındaki değişme ve gelişmelere paralel olarak kitabın gerekli görülen bölünmeleri güncellenmiştir, araştırma bölümü çıkarılmış ve yeni sekiz tane bölüm eklenmiştir. Bunlar:

Ülkemizde bugüne değin yazılmış birçok ölçme değerlendirme kitabı vardır. Eldeki kitapta onlardan ayrı olarak, yeni ilköğretim ve orta öğretim eğitim programları gereği sıkça başvurulan bağlama (şekil, resim, harita, metin vb.) dayanan soruların nasıl oluşturulacağı performans ölçme ve yaratıcılığın ölçülmesi gibi bazı yeni konulara da yer verilmiştir. Dolayısıyla bu kitap hem geleneksel ölçme yöntemlerini hem de alternatif ölçme yöntemlerini geniş bir şekilde içermektedir.

Bu kitabın yazılmasında sabır ve anlayış gösteren eşim Betül Tekindal ve kızlarımız Sepken ve Selen Tekindal'a teşekkür ederim.

Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri kitabı lisans ve lisansüstü öğrencileri ile öğretim elemanlarının, öğretmenlerin ve diğer ilgililerin rahatlıkla kullanabileceği, teoriden ziyade uygulamaya dayanan bol örnekli bir kitaptır. Bu kitabın, ders kitabı olarak öğrencilere, öğretim elemanlarına, ğretmenlere ve bilimsel bir ürün olarak da alana, araştırmacılara katkı getireceği beklenmektedir.

Prof. Dr. Satılmış Tekindal
Ekim 2015
İzmit

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ BASKININ ÖN SÖZÜ ..... **v**

1. BÖLÜM

OKULLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMENİN ÖNEMİ, GELİŞMELER VE YÖNELİMLER

Hedefler/KAZANIMLAR 1
Giriş 2
Okullarda Ölçmenin Önemi 2
Ölçmenin Okullarda Farklı Kullanımları 4
Doğrudan Eğitimsel Kararlar *6*
Eğitimde Yönetim Kararlarının Oluşturulması *7*
Giriş ve Çıkış Kararlarını Verme *7*
Program, Yönetim ve Siyasi Kararlar *8*
EĞİTİM ALANINDAKİ ÖLÇMELERDE GELİŞMELER VE YÖNELİMLER 9
Kriter Dayanaklı Ölçme 10
Minimum Yeterlik Sınavı 11
Öğretmenlere Sertifika Vermek İçin Minimum Yeterlik Testlerinin Kullanımı 12
Alternatiflere İhtiyaç Duyulması, Gerçek Performans Ölçümleri *13*
Eğitimde Teknoloji 14
Sınavda Bilgisayara Başvurma 15
Bilgisayar Uyumlu Sınavlar 16
Sorular 17

2. BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

Hedefler/KAZANIMLAR 19
GİRİŞ 20
Ölçme 20
Ölçmede İzomorfluk ve Homomorfluk 22
Ölçmede Birim ve Sıfır Noktası 23
Ölçme Türleri 23
Doğrudan Ölçme 24
Dolaylı Ölçme 24
Türetilmiş Ölçme 24
Gösterge ile Ölçme 25

Değişkenler 25
Nitel Değişken 26
Nicel Değişken 26
Süreksiz Değişken 26
Sürekli Değişken 26
Bağımlı ve Bağımsız Değişken 27
Ölçekler 27
Adlandırma (sınıflama –gruplandırma-nominal) Ölçeği 27
Sıralama Ölçeği 28
Aralıklı Ölçek 28
Oranlı Ölçek 30
Değerlendireme 30
Tanıma ve Yerleştirmeye Dönük Değerlendirme 32
Biçimlendirme Yetiştirmeye Yönelik Değerlendirme 33
Tanı Amaçlı Değerlendirme 33
Değer Biçmeye Dönük Değerlendirme 33
Mutlak Değerlendirme 34
Bağıl Değerlendirmeler 34
Sorular 34

3. BÖLÜM

ÖLÇME ARAÇLARINDA BULUNMASI İSTENEN NİTELİKLER

Hedefler/KAZANIMLAR 37
Giriş 38
Ölçme 38
Güvenirlik 41
Klasik Teoride Gerçek Puan Modeli *42*
Random Değişkenler Olarak Test Puanları *42*
Gerçek Puanının Tanımı *44*
Hataların Tanımı *45*
Güvenirlik Katsayısı 47
Ölçmenin Standart Hatası *48*
İki Test Uygulamasını İsteyen Modeller 48
Paralel Formlar Yöntemi *48*
Test – Tekrar Test Yöntemi *49*
Paralel Formlarla Test Tekrar Test *51*

Bir Tek Test Uygulanmasını İsteyen Modeller 51
İki Yarı Yöntemi *52*
Madde Kovariansına Dayanan Yöntemler 53
Puanlayıcı Güvenirliği 56
Güvenirliğin Anlamı 57
Geçerlik 58
Görünüş (Yüz) Geçerliği *59*
Kapsam Geçerliği *61*
Kriter Dayanaklı Geçerlik *62*
Kriter Dayanaklı Geçerlikle İlgili Bazı Problemler *63*
Yapı Geçerliği *65*
Sonuçsal Geçerlik *65*
Geçerliğin Anlamı 66
Test Güvenirliği ve Geçerlik 67
GÜVENİRLİK VE GEÇERLİĞİ ARTIRMAK İÇİN ALINABİLECEK ÖNLEMLER 68
KULLANIŞLILIK 70
Uygulama Süresi 70
Puanlama ve Yorumlama Kolaylığı 70
Uygulama Kolaylığı 71
Maliyet 71
Sorular 71

4. BÖLÜM

BİLİŞSEL VE DUYUŞSAL ALANLARA YÖNELİK SORU OLUŞTURMA

Hedefler/KAZANIMLAR 75
Giriş 76
Soru Tipleri 76
Bilişsel Bellek Soruları 76
Birleştirici Sorular 77
Ayrık (Divergent) Sorular 77
Değerlendirme Soruları 77
Etkili Soru Sormayı Planlama 78
Değişik Bilişsel Seviyelerde Soru Oluşturma 80
Hatırlamaya Dayanan Sorular 80
Kavrama Seviyesi Soruları 81

Uygulama Soruları 82
Analiz Seviyesi Soruları 83
Sentez Seviyesi Soruları 84
Değerlendirme Seviyesi Soruları 85
Değişik Duyuşsal SeviYElerde Soru Oluşturma 87
Alma Seviyesi Soruları 87
Tepkide Bulunma Seviyesi Soruları 88
Değer Verme Seviyesi Soruları 89
Örgütleme Seviyesi Soruları 91
Bir Değer veya Bir Değerler Bütünü ile Nitelenmişlik Seviyesi Soruları 92
Duyuşsal Alanda Soru Yazma Süreci 94
Sorular 96

5. BÖLÜM

BAĞLAMA DAYANAN SORULAR

Hedefler/KAZANIMLAR 97
Giriş 98
Bağlam Dayanaklı Soruları Yazarken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 100
Bağlam Dayanaklı Soruları Oluşturma ve Kullanma 102
Çıkarsamaları Anlama 103
Doğru ve Doğru Olmayan Genellemeleri Tanıma 103
Sayıltıları Tanıma 105
Verilen Bilginin Konu ile İlişkisini Tanıma 105
Uygun Bilgiyi Tanıma 106
İlkelere Başvurma 106
Resimsel Materyallerin Kullanımı 106
Kanıtı Tanıma, Doğrulama ve Kullanma 108
Karar Verme 109
İlişkilerin İfadesi 109
Sorular 110

6. BÖLÜM

OKULLARIMIZDA YAYGIN OLARAK KULLANILAN GELENEKSEL SINAV TÜRLERİ

Giriş 111
Doğru Yanlış Testleri, Çoktan Seçmeli Testler, Eşleştirme Testleri ve Kısa Cevap Gerektiren Testler 113
Hedefler/KAZANIMLAR 113

Doğru Yanlış Testleri 114
Doğru – Yanlış Testi Maddelerinin Yazılması 114
Doğru – Yanlış Testlerinin Dezavantajları 115
Çoktan Seçmeli Testler 115
Çoktan Seçmeli Testlerde Kullanılan Madde Formları 116
Çoktan Seçmeli Testlerin Özellikleri 120
Çoktan Seçmeli Test Maddelerini Oluşturmak İçin Öneriler 122
Çoktan Seçmeli Test Maddelerinin Seçeneklerinin Yazılması 123
Çoktan Seçmeli Testlerin Puanlanması 128
Maddeleri Eşit Ağırlıkla Puanlama 129
Maddeleri Farklı Ağırlıklarla Puanlama 129
Madde Seçeneklerine Ağırlıklar Vererek Puanlama 130
Çoktan Seçmeli Testlerde Şans Başarısı İçin Düzeltme 131
Eşleştirme Testleri 132
Kısa Cevap Gerektiren Testler 133
Kavrama seviyesi soruları 134
Kısa Cevaplı Maddelerden Oluşan Testlerin Başlıca Özellikleri 135
Kısa Cevaplı Maddeleri Oluşturmak İçin Öneriler 136
Sorular 139
Yazılı Yoklamalar 141
Hedefler/KAZANIMLAR 141
Giriş 142
Uzun Cevaplı Az Sorulu Yazılı Yoklamaların Genel Özellikleri 142
Uzun Cevaplı Az Sorulu Yazılı Yoklamaları Geliştirmek İçin Öneriler 146
Uzun Cevaplı Az Sorulu Yazılı Yoklamaları Oluşturma, Geliştirme ve Kullanımı 146
Uzun Cevaplı Az Sorulu Yazılı Yoklama Sorularını Oluşturmak İçin Öneriler 152
Diğer Bazı Öneriler ve Özellikler 154
Öğretmenlerin Bazı Beklentileri 155
Yazılı Yoklamaların Puanlanması 155
Gruplama Metodu 156
Sıralama 157
Genel İzlenimle Puanlama 157
Bilgisayar ile Puanlama 157
Analitik Puanlama 158

Puanlama Hatalarını Azaltmak İçin Bazı Öneriler 160
Uzun Cevaplı Az Sorulu, Yazılı Yoklamalar, Kısa Cevap Gerektiren Test ve Çoktan Seçmeli Testlerin Özet Karşılaştırılması 161
Sorular 166

7. BÖLÜM

SÖZLÜ SINAVLAR

Hedefler/KAZANIMLAR 167
Giriş 168
Sözlü Sınavların Dezavantajları 168
Sözlü Sınavların Yapılışı 169
Sorular 170

8. BÖLÜM

PERFORMANSI ÖLÇME

Hedefler/KAZANIMLAR 171
Giriş 172
Performans Dayanaklı Ölçme Tipleri 172
Sınırlandırılmış Performans İşleri 173
Genişletilmiş Performans İşleri 174
Performans İşlerini Oluşturmak İçin Öneriler 176
Portfolyo (Öğrenci Ürün Dosyası) 180
Portfolyonun İçeriği 180
Portfolyoyu Kullanma Amacı 182
Portfolyonun Zayıf Tarafları 183
Portfolyo Değerlendirme 184
Kavram Haritası Yapma 186
Pratik Çalışma 186
SERGİ 187
SÖZLÜ SUNUM 187
PROJE 187
ARAŞTIRMA RAPORU 187
ANEKTOD 188
TARTIŞMA 189
AİLE VE ÖĞRENCİLERLE KONFERANS (TOPLANTI) 189
Öğrencilerin Çalışma Örneklerinin İncelenmesi 190
SOSYOMETRİK ARAÇLAR 190

Kendini Anlatma Teknikleri....193
İlgi Envanterleri....194
Kişilik Envanterleri....198
Projektif Teknikler....200
Öğrencinin Değerlendirme Sürecine Katılması....200
Öz Değerlendirme....201
Anket Araçları....202
Anket Süreci....203
* www.ride.ri.gov/portal sitesinden alınmıştır....203
Akran Değerlendirme....203
Grup Değerlendirme....205
PERFORMANS ÖLÇME ARAÇLARINI OLUŞTURMA....206
A) Ölçülmek İstenen Performansı Tanımlama....206
B) Derecelendirme Kurallarını ve Kriterlerini Belirleme....207
C) Performans İşlerini ve Uygulamaları Oluşturma....210
D)Ölçme Araçlarını Oluşturma....211
Derecelendirme Araçları....211
Derecelendirme Ölçeklerinin Tipleri....211
Sayısal Derecelendirme Aracı....212
Grafik Derecelendirme Aracı....212
Tanımlayıcı Grafik Derecelendirme Aracı....213
Derecelendirme Ölçeklerini Kullanma....214
Çeklist (Çetele)....216
Etkili Derecelendirme Kuralları....219
Sorular....223

9. BÖLÜM

GÖRÜŞME, GÖZLEM VE ANKET

Hedefler/KAZANIMLAR....225
Giriş....226
Görüşme....226
Görüşmenin Amaçlarını Belirleme....226
Görüşme Yönergesini Oluşturma....227
Tam Yapılandırılmış Görüşme....228
Yapılandırılmamış Görüşme....228
Yarı Yapılandırılmış Görüşme....229
Görüşme Yönergesini Oluşturma ve Görüşme Yapma....229

Görüşmenin Ön Uygulaması *230*
Görüşme Verilerinin Analizi 231
Gözlem 231
Gözlemin Amacı 232
Bir Gözlem Formu Geliştirme 233
Öğrenci Gözlem Formu 234
Gözlem Verilerini Kaydetme Yöntemleri 235
Düzenli Aralıklarla Kayıt *236*
Sürekli Gözlem *236*
Tekrar Sayısını Kaydetme *236*
Sürekli Kayıt *238*
İşlevsel Tanımlar Geliştirme 239
Gözlemle İlgili Ön İnceleme 239
Gözlemcilerin Eğitimi 240
Anket 241
Anketin Amaçlarını Oluşturma 241
Anket Sorularını Oluşturma 241
Anket Formu 245
Anketin Ön Uygulanması 246
Anket Verilerinin Analizi 246
Kapalı Uçlu Soruların Analizi *246*
Açık Uçlu Maddelerin Analizi *247*
Sorular 248

10. BÖLÜM

HEDEFLER, İÇERİK VE SORULAR

Hedefler/KAZANIMLAR 249
Giriş 250
Hedefler 255
Özel Hedeflerin Bazı Nitelikleri 255
Bilişsel Davranışların Ölçülmesi 258
Devinişsel Davranışların Ölçülmesi 263
Sayısal Dereceleme Aracı 267
Grafik Dereceleme Aracı 268
Çetele (Çeklist) Aracı 269
İş ve Ürünlerin Ölçülmesinde Dikkat Edilecek Hususlar 272
Duyuşsal Davranışların Ölçülmesi 273

Sorular....275

11. BÖLÜM

ÖLÇMEDE İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER

Hedefler/KAZANIMLAR....277
Giriş....278
Test Puanlarının Organizasyonu ve Grafiklerle Gösterilmesi....278
Puanları Gruplama ve Grafikle Gösterme....281
Tanımlayıcı İstatistikler....284
Merkeze Yığılma Ölçüleri....284
Ortalama....284
Medyan (Ortanca)....285
Mod (Tepe Değer)....288
Merkezi Dağılım Ölçümleri (Değişkenlik Ölçüleri)....289
Ranj (Dizi Genişliği)....289
Standart Kayma (Sapma)....290
Varians....292
Yüzdelik Puan....293
Standart Puanlar....295
Z – Puanı ve T - Puanı....295
Normal Dağılım....297
Puanlar Arasındaki İlişkileri Belirleme....299
Korelasyon....300
Regresyon....301
Basit Yordama....302
Yordamanın Standart Hatası....305
Ortalamanın Güvenirliği....306
İstatistikte Bilgisayarın Kullanılması....307
Sorular....307

12. BÖLÜM

TEST GELİŞTİRME VE MADDE ANALİZİ

Hedefler/KAZANIMLAR....309
Giriş....310
Test Puanlarını Kullanmanın Amacını Belirtme....311
Ölçme Alanını Temsil Eden Davranışları Belirleme....311
Alanı Örnekleme....312
Testin Özelliklerini Belirleme....314

Maddeleri Yazma 318
Maddeleri İnceleme 319
Ön Deneme 319
Alt ve Üst Gruplar Yöntemi 320
Tablo 12.2. Bir Madde İçin Madde Cevap Frekans Tablosu 321
Madde Güçlüğü 321
Madde Ayrıcalığı 322
Maddenin Çeldiricilerinin Etkililiği 323
Madde Güçlüğü ve Testin Aritmetik Ortalaması 325
Madde ve Test Güçlüğü 327
Test Güçlüğü ve Testin Aritmetik Ortalaması 327
Madde İstatistikleri ve Test Standart Kayması 328
Madde Ayırıcılığı 329
Madde Analiz Sonuçlarına Göre Testi Oluşturma 332
Test Kullanıcıların Etik Sorumlulukları 333
Sorular 335

13. BÖLÜM
GÜNLÜK KAYIT ÇİZELGELERİ, NOT DEFTERLERİ, KARNELER VE ÖĞRENCİ DOSYALARI

Hedefler/KAZANIMLAR 337
Giriş 338
Günlük Kayıt Çizelgeleri 338
Öğrenci Dosyası 340
Not Çizelgesi, Not Defteri ve Karneler 343
Not Defteri 344
Öğrenci Karnesi 346
Karnelerdeki Bazı Tanımların Açıklamaları 349
Diğer Bazı Açıklamalar 349
Sorular 350

14. BÖLÜM
DEĞERLENDİRME

Hedefler/KAZANIMLAR 351
Giriş 352
Değerlendirmeye Yönelik Sıra İle Yapılması Gereken İşler 353

Değerlendirmeyi Sistemli Olarak Planlama ve Sürdürme 353
Bütün Amaçları Göz Önüne Alma 353
Değerlendirmeyi Sürekli Yapma 353
Değerlendirme ve Öğretimi Birlikte Yapma 353
Uygun Araçları ve Teknikleri Seçme 353
Öğretmen Değerlendirmesi, Akran Değerlendirmesi ve Öğrencinin Kendi Kendisini Değerlendirmesini Sağlama 354
Ölçme Verilerini Oluşturmacı Olarak Kullanma 354
Değerlendirme Çeşitleri 355
Yerleştirmeye Yönelik Değerlendirme 355
Biçimlendirmeye Yönelik Değerlendirme 355
Tanı Amaçlı Değerlendirme 356
Değer Biçmeye Yönelik Değerlendirme 356
Değerlendirmede Kullanılan Ölçütler 356
Program Hedefleri 357
Öğretmen Kanısı 357
Sınıftaki Öğrencilerin Başarısı 357
Ülke Çapındaki Öğrencilerin Başarısı 358
Öğrenci Yeteneği 358
Bir Derse Girişteki ve Çıkıştaki Başarı Arasındaki Fark 359
Bağıl ve Mutlak Değerlendirme 359
Kullanılan Yolun Özeti 362
Sonuç 363
Sorular 364

15. BÖLÜM

ÖĞRETMEN YAPIMI SINAVLARIN PLANLANMASI

Hedefler/KAZANIMLAR 365
GİRİŞ 366
Sınavın Amacını Belirleme 367
Ölçülmek İstenen Özelliğin Belirlenmesi 368
Öğretim Hedeflerinin Listesini Hazırlama 368
Belirtke Tablosunu Oluşturma 368
Hedeflerin Listesini Hazırlama ve Onları Analiz Etme (Hedef Davranışları Çıkarma) 369
Ölçmenin Amacına Uygun Ders içeriğini Belirleme ve Analiz Etme 369
Hava Konusu İçeriği 370

İki Boyutlu Belirtke Tablosu Hazırlama *371*
Uygun Madde Formatını Seçme 373
Görevlerin (İşlerin) ve Maddelerin Temsil Edici Bir Örneklemini Sağlama 374
Ölçme (Sınav) İle İlgili Olmayan Faktörleri Önleme 374
Görevleri verirken ve Maddeleri (Soruları) Yazarken Uyulması Gereken Genel Kurallar Şunlar Olabilir 375
Sorular 375

16. BÖLÜM

HAM PUANLARI YORUMLAMA VE FARKLI NORMLARI HAZIRLAMA

Hedefler/KAZANIMLAR 377
GİRİŞ 378
Ham Puanlar 379
Yüzdelik Sıra 381
Yüzdelik Sıra (Yüzdelik Puan) Hesaplama *382*
Staniler 386
Yaş ve Sınıf Eşdeğerli Puanlar 388
NORMALLEŞTİRİLMİŞ Z-PUANLARI 391
NORMLARIN ÖZELLİKLERİ 394
Temsil Edicilik 394
Ugunluk 395
Karşılaştırılabilirlik 396
Güncellik 396
Test Puanlarını Yorumlamak İçin Bilgisayarlardan Yararlanma 396
Sorular 397

17. BÖLÜM

YARATICI DÜŞÜNME VE ELEŞTİREL DÜŞÜNMEYİ ÖLÇME

Hedefler/Kazanımlar 399
Giriş 400
Kışkırtıcı Sorular 400
Yaratıcı Düşünmeyi Ölçme 403
Yaratıcılığın Diğer Yapılarla İlişkisi 403
Yaratıcılığı Ölçme Çalışmaları 404
Yaratıcılığı Ölçmede Kullanılan Bazı Araçlar 416

Yaratıcılığı Ölçmede Kullanılan Araçların Yordayıcılığı 416
Yaratıcılık Ölçme Araçlarının Eğitimde Kullanımı 417
Sonuç 418
Eleştirel Düşünmeyi Ölçme 419
Verilen Bir Makaleyi Eleştirme Ölçeği 421
Sorular.....422
KAYNAKÇA 423
Türkçe Kaynakça 423
İngilizce Kaynakça 424
EK KAYNAKÇA 1 426
EK KAYNAKÇA 2 427

KAYNAKÇA

Türkçe Kaynakça

Aydın, Berna (1993). "Seçme Gerektiren Test Maddeleri ile Kısa Cevap Gerektiren Test Maddelerinin Psikometrik Özellikleri ve Öğrenci Başarısı Bakımından Karşılaştırılması" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Baykul. Yaşar (1979). "Örtük Özellikler ve Klasik Test Kuramları Üzerine Bir Karşılaştırma." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Karasar, Niyazi (1986). **Bilimsel Araştırma Yöntemi.** Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Ltd. Şti.

Kaya, Adnan (1991). "Eksik Köklü–Ortak Seçenekli–Ortak Köklü Madde Türlerinin Madde ve Test İstatistiklerine Etkisi". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Öncü. Hüseyin (1994). **Eğitimde Ölçme ve DeğerlendİrmeEğitimde Ölçme ve Değerlendirme.** Ankara: Matser Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Özalp, Deniz (1992). "Kısa Cevaplı ve çoktan Seçmeli Maddelerden Oluşan Testlerin Psikolojik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak incelenmesi." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Özçelik, D. Ali (1989). **Test Hazırlama Kılavuzu.** (Genişletilmiş İkinci Baskı), Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları: 5.

Özçelik, D. Ali (1989). **Okullarda Ölçme ve Değerlendirme.** (Genişletilmiş İkinci Baskı), Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları: 3.

Tekindal, Satılmış (1992). "Madde Çeşidinin Test Güvenirliğine ve Geçerliğine Etkisi." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Turgut, M. Fuat (1971). **Şans Başarısının Test Puanlarına Etkisi.** Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi Yayın No: 22.

Turgut, M. Fuat (1977}. **Ölçmede Hata ve Güvenirlik.** (Çoğaltma}, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü.

Turgut, M. Fuat (1979). **Test Uygulama ve Puanlama.** (Çoğaltma), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü.

Turgut, M. Fuat (1986). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları.** (Dördüncü Baskı), Ankara: Saydam Matbaası.

Yaralıoğlu, Osman (1987). "Üç ve Beş Seçenekli Maddelerden Oluşan Testlerin Psikometrik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Yurdabakan, İrfan (1991). "Madde Kökü Uzunluğunun Madde İstatistiklerine Etkisi." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

İngilizce Kaynakça

Bridgeman, Brent (1991). "Essays and Multiple Choice Tests as Predictors of College Freshman GPA." **Research In Higher Education.** Vol. 32, No: 3.

Bridgeman, Brent and Charls Lewis (1994). "he Relationship of Essay and Multiple–Choice Scores With Grades in College Courses."**Journal of Educatlonal Measurement.** Vol. 31, No: 1.

Caudery, Tim (1990). "The Validity of Timed Essay Tests in the Assesment of Writing Skills." **ELT Journal.** Vol. 44/2.

Cook, Desmond L. (1955). "An Investigation of Their Aspects of Free– Responce and Choice– Type Tests at the Collage Level." **Dissertation Abstracts.** Vol. 15.

Coffman, W. E. (1971). "Essay Examinations in R.L. Thorndike (Ed)." **Educational Measurement.** (2nd Edition), Washington, D.C.: American Council on Education.

Coffman, W. E. (19l2). "On the Reliability of Ratings of Essay Examinations." **NCME Measurement in Education.** Vol.

Crehan, Kevin and Thomas M. Haladyna (1991). "The Validity of Two Item–Writing Rules." **Journal of Experimental Education.** Vol. 60.

Crocker, Linda and James Algina (1986). **Introduction to Classical and Modern Test Theory.** New York: CBS College Publishing.

Cronbach, L. J. (1971). "Test Validation in R. L. Thorndike (Ed)", (2nd Ed). **Educational Measurement.**

Ebel, Robet L. (1972). **Essentials of Educational Measurement.** New Jersey: Prentice–Hall, Inc.

Ferguson, George A. (1966). **Statistical Analysis In Psychology and Education.** (İkinci Baskı). New York: McGraw–Hill Book Company.

Gronlund, Norman E. (1971). **Measurement and Evaluation In Teaching.** (Second Edition). New York: The Macmillan Company.

Hancock Gregory R. (19..). "Cognitive Complexity and the Comparability of Multiple–Choice and Constructed–Response Test Formats." **Journal of Experimental Education.** 62. (2).

Hancock, Gregory R.; Keith W. Thiede and Gilbert Sax and William B. Michael (1993). "Reliability of Comparably Written. Two–Option Multiple–Choice and True–False Test Items." **Educational and Psychological Measurement.** 53.

Jacobson, Jeanne M. (1990). "Congruence of Pretest Predictions and Posttest and Essay Tests." **Educational Research Quarterly.** Vol. 14, No: 2.

Karmel, Louis J (1970) **Measurement and Evaluation In the Schools.** London: The Macmillan Company–Collier–Macmillan Limited.

Lindquist, E. F.(1966). **Educational Measurement.** Washington: American Council on Education.

Lonka, Kırsti and Valde Mikkonen (1989). "Why Does the Length of an Essay–Type Answer Contribute to Examination Marks?" **British Journal of Education Psychology.** Vol. 59.

Madigan, Robert J. and James J. Brosamer (1991). "Holistic Grading of Written Work in Introductory Psychology: Reliability, Validity and Efficiency." **Teaching of Psychology.** Vol. 18, No: 2.

Marshall, Jon Clark and Ioyde Wesley Hales (1972). Massachusetts: **Essentials of Testing.** Massachusetts: Addison–Wesley Publishing Company.

Norton, L. S. and J. Hartley (1986). "What Factors Contrubute to Good Examination Marks?" **Higher Education.** Vol. 15.

Nystrand, M. (1986). **The Structure of Written Communication.** San Diego, CA: Academic Press.

Ornstein, Alllan C. (1992). "Essay Tests: Use, Development and Grading." **The Clearing House.** Vol. 65, No: 3.

Page, Ellis B. (1966). "Grading Essays by Computer." **Phi Delta Kappan.** Vol. 47.

Plake, Barbaras (1975). "Item Arrangement and Knowledge of Arrangement on Test Scores." **Journal of Experimental Education.**

Stanley. Julian C. (1964). **Measurement In Today's Schools.** London: Prentice–Hall, Inc.

Thorndike. R. L. (1949). **Personal Selection.** New York: Jhon Wiley.

Torrance, M., G. V. Thomas and E. J. Robinson (1991). "Strategies For Answering Examination Essay Questions: is it Helpfull to Write a Plane?" **British Journal of Psychology.** Vol. 61.

Towsend, A. R. Michael, Lynley Hicks, Jacquilyn D. M. Thompson, Keri M. Willen, Bryan F. Tuck and Dennis W. Moore (1993). "Effects of Introduction and Conclusion in Assesment of Student Essays." **Journal of Education Psychology.** Vol. 85, No: 4.

Towsend, Michael A. R., Lee Yong Kek and Bryan F. Tuck (1989). "The Effect of Mood on the Reliability of Essay Assessment." **British Journal of Education Psychology.** Vol. 59.

Van Dijk, T. and W. Kintsch (1983). **Strategies of Discours Comprehension.** San Dieg, CA: Academic Press.

Vidler, Derek and Richard Hansen (1980). "Answer Changing on Multiple– Choice Tests." **Journal of Experimental Education.** Vol. 49, No: 1.

Weiten, Wayne (1982). "'Relative Effectiveness of Single and Double Multiple–Choice Questions in Educational Measurement." **Journal of Experimental Education.** Vol. 51, No:1.

EK KAYNAKÇA 1

Ashworth, A. E. (1982). Testing For Continuous Assessment. A Handbook for Teachers in Schools and Colleges. London: published by Evans Brothers Limited.

Bloom, Benjamin S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: Cognitive Domain. New York.

Carey, Lou M (1998). Measuring and Evaluating School Learning. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Desforges, Charles. (1989). Testing and Assessment. London: Cassell Education Limited.

Ertürk, Selahattin. (1972). Eğitimde "Program" Geliştirme. Ankara: Yelkentepe Yayınları No.4.

Guskey, Thomas R. (1999). "Using Assessments to Improve Student Learning". Bulunduğu Kaynak: http://www. aac. ab. Ca/ class.html

Krathwohl, Davit R., Benjamin S. Bloom and Bertan B. Masia. (1964). Taxonomy of Educational Objectives Handbook II: Affective Domain. New York: McKay.

Linn and Gronlund. (1995). Measurement and Assessment in Teaching. (7th Edition). New Jersey: Prentice–Hal, Inc.

Meydan Larousse. (1972). Ansiklopedi, Motopeda 9. Cilt. istanbul: Meydan Yayınevi.

Milli Eğitim Bakanlığı. (1997). İlköğretim Okulu Programı. (Dördüncü Basılış). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

–––––––. (1994). İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı. Ankara. Milli Eğitim Basımevi.

–––––––. (1992). İlköğretim Kurumları Resim–iş Dersi Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

–––––––. (1997). İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Ankara: Gökalp Müessesesi.

–––––––. (1996). Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği. Ankara.

–––––––. (2000). Sınıf Geçme Yönetmeliği Değişikliği. (Ortaöğretim Genel Müdürlüğü). Ankara.

Öncü, Hüseyin. (1994). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Matser Basım San. Ve Tic. Ltd. Şti.

Özçelik, D. Ali. (1981). Okullarda Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: ÜSYM Eğitim Yayınları: 3.

Öztürk, Gülşen. (1998). Kaynak Metinler I. istanbul: Çantay Kitabevi.

Püsküllüoğlu, Ali. (1995). Türkçe Sözlük. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti.

Sönmez, Veysel. (1999). Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı. (Geliştirilmiş 8. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Sezgin, Saim İlhan. (1994). Mesleki ve Teknik Eğitimde Program Geliştirme. (Üçüncü Baskı). Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Tekindal, Satılmış. (1997–3). Ölçme ve Değerlendirmeye ilişkin Tutum Aracı Geliştirme. Samsun: Cem Ofset.

Turgut, M. Fuat ve Diğerleri. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK Yayını.

Turgut, M. Fuat. (1986). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. (Dördüncü Baskı) Ankara: Saydam Matbaası

EK KAYNAKÇA 2

Amabile, T. M. (1983). The social psychology of creativity: a componentiaconceptualization. *Journal of personality and psychology, 45, 357-376*

Amabile, T. M. (2001). Beyond talent: John Irving and the passionate craft of creativity. *The American psychologist, 56,* 333-336

Ashworth, A. E. (1982). Testing For Continuous Assesment. A Handbook for Teachers in Schools and Colleges. London: Evans Brothers Limited.

Arıcı, H. (1975). *İstatistik yöntemler ve uygulama.* Ankara: Cihan Matbaası.

Bacanlı, H. (1999). Duyuşsal Davranış Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Bailey, K. (1987). *Methods of social research.* 3rd Edition. New York: The Free Press.

Balcı, A. (1997). *Sosyal bilimlerde araştırma. Yöntem teknik ve ilkeler.* Ankara: 72 TDFO Bilgisayar- Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

Baykul, Y. (2000). *Eğitimde ve piskolojide ölçme: Klasik test teorisi ve uygulaması.* Ankara: ÖSYM yayınları.

Bloom, S. B. (1956). Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: Cognitive Domain. New York.

Bradburn, N. M., Sudman, S. And Associates.(1981). *Improving interview method and questionnaire design*. San Francisco: Josey Bass.

Bowden, C. L. (1994). Bipolar disorder and creativity. In Shaw, M. P.,& Runco, M. A. (Eds.). *Creativity and Affect. (*pp.73-86). New Jersey: Ablex

Carey, L. M. (1988). Measuring and Evaluating School Learning. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Cropley, Arthur J. (Dec.2000). Defining and Measuring Creativity: Are Creativity Tests Worth Using? *Roeper review.* Vol.23 Issues 2.

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimum experience.* New York: Harper- Collins.

Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention.* New York: Harper-Collins.

Davis, G. A. (1989). Testing for creativity potential. Contemporary. *Educational Psycholoyy, 14.*

Desforges, C. (1989). Testing and Assesment. London: Cassell Education Limited.

Domino, G. (1994). Assessment of creativity with the ACL: An empirical comparison of four scales. *Creativity Research Journal, 7,* 21-33

Erginer, E. (2000). Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ertürk, S. (1972). Eğitimde "Program" Geliştirme. Ankara: Yelkentepe.

Feldman, Davids H. (2003). The Development of Creativity. Bulunduğu kaynak: Ed Sternberg Robert J.; Hand book of Creativity. UK.: Cambridge University Press.

Feist, G. J. (1999). Autonomy and independence. *Encyclopedia of Creativity.* Vol. 1. (pp. 157-163). San Diego, CA: Academic Pres.

Fishkin, Anne S. and Aileen S. Johnson. (Sep. 1998). Who is Creative? Identifying Children's Creative abilities *Roeper Review,* Vol. 21, Issue 1.

Gardner, H. (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligencies. New York: BasicBooks.

Gardner, H. (1999). Çoklu Zekâ. Çev.: M. Tüzel. İstanbul: Enka Okulları.

Gough, H. G. (1960). The Adjective Check List as a personality assessment research technique. *Psychological Reports, 6,* 107-122.

Gronland, N. E. And R. L. Linn. (1990). *Measurement and evaluation in teaching* (6 th Edition). New York: Macmillan Publishing Company.

Guskey, T. R. (1999). "Using Assesments to Improve Student Learning". Bulunduğu kaynak: http://www.aac.ab.ca/class.html.

Haladyna, T. M. And G. H. Roid. (Fall, 1983). A comparision of two approches to criterion – referenced test construction. *Journal of Educational Mesurement, 20 (3).*

Hennessey, B. A., & Amabile, T. M. (1988). The conditions of creativity. In R. J. Sternberg (Ed.). *The Nature of creativity: Contemporary Psychological Perspectives.* (pp.11-38). New York, NY: Cambridge University Press.

Henson, K. T. (1988). Methods and Strategies for Teaching in Secondary and Middle Schools. New York: Longman Inc.

Houtz, J. C. & Krug, D. (1995). Assessment of creativity: resolving a mid-life crisis. *Educational Psychology Review, 7,* 269-299.

Hunkins, F. P., J. Jeter ve P. Maxey (1982). Social Studies in Elementary School. Ohio, Columbus: Charles E. Merrill Publishing Co.

Jeager, R. M. (1982). The final hurdle minimum competancy achievement testing. In. G. R. Austin and H. Garber (Eds). *The rise and fall of National Test Scors.* New York: Academic Pres.

Judd, C., E. Smith and L. Kidder.(1991). *Research methods in social relations. International edition.* Sixth Edition. Harcourt Brace Jonavovich College Publishers.

Kaltsounis, T. (1987). Teaching Social Studies in the Elementary School. (Second Edition), New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, İnc.

Kaptan, S. (1977). Bilimsel Araştırma Teknikleri, (Geliştirilmiş İkinci Basım). Ankara: Tekışık Matbaası ve Rehber Yayınevi.

Kaptan, S. (Tarihsiz). Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri. Ankara: Bilim Kitap ve Kırtasiye Ltd. Şti.

Kerr B. and Camea Gagliardi. (Tarihsiz). Measuring Creativity in Research and Practice. Arizona State University USA.

Kocaoluk, Fatma ve M. Ş. Kocaoluk (2000). İlköğretim Okulu Programı. Tarsus: Kocaoluk Yayınevi.

Krathwohl, D. R., B. S. Bloom ve B. B. Masia (1967). Taxonomy of Educational Objectives the Classification of Educational Goals Handbook II: Affective Domain. (Reprinted), New York: David McKay Company, Inc.

Krathwohl, D. R., B. S. Bloom ve B. B. Masia (1964). Taxonomy of Educational Objectives Handbook II: Affective Domain. New York: McKay.

King, B. J. & Pope, B. (1999). Creativity as a factor in psychological assesssment and healthy Psychological functioning. *Journal of Personality Asessment, 72,* 200-207.

Kirschenbaum, Robert J. (Sep.1998). The Creativity Classification System: An Assessment Theory. *Roeper Review.* Vol. 21, Issue 1.

Linn, R. L. ve N. E. Gronlund (1995). Measurement and Assesment in Teaching. (7th. Edication), New Jersey: Prentice-Hal, Inc.

Linn, R. L. And N. E. Gronlund. (1995). *Measurement and assessement in teaching* (7 Th. Edition). New Jersey: Merrill an Imprint of Prentice Hall Englewood Cliffs.

Meeker, M. (1978). Measuring creativity from the child's point of view. *Journal of Crea Behavior.12,* 52-62.

Mehrens, A. W. and I. J. Lehman. (1973). *Measurement and evaluation in education and psychology.* New York: Holt, Rinehart and Winston Inc.

Meydan Larousse (1972). *Ansiklopedi, Motopeda* 9. Cilt. İstanbul: Meydan Yayınevi.

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı (1997). *İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*. Ankara: Gökalp Müessesesi.

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı (2005-2. Sınıf). *İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretmen kılavuzu 2. Sınıf.* İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı, (2005). *İlköğretim Okulu Ders Programları ve Öğretim Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı. (2005 - 5. Sınıf). *Sosyal Bilgiler İlköğretim Okulu 5. Sınıf Öğretmen Kılavuzu Kitabı.* İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı. (2005-2006). *İlköğretim okulları ders programları ve öğretim klavuzu*. Yeniden Tasarım: Mehmet Vural. Erzurum: Yakutiye Yayıncılık.

Öncü, H. (1994). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Matser Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Özçelik, D. A. (1981). Test Hazırlama Kılavuzu. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.

Özçelik, D. A, (2010) Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Öğretmen El Kitabı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özön, M. N. (1967). *Resimli Türk Dili Sözlüğü.* İstanbul: Arkın Kitapevi.

Öztürk, C., L. Öğrenir, F. Dayı ve Diğerleri. (2005). *İlköğretim 4 Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı.* İstanbul: Sürat Yayınları.

Parkhurst, H. B. (1999). Confusion, lack of consensus and the definition of creativity as a construct. *Journal of Creative Behavior, 33,* 1-21.

Plucker, J. A.& Runco, M. A. (1998). The death of creativity measurement has been greatly exaggerated: current issues recent advances, and future directions in creativity assessment. *Roeper Review, 21,* 36-39.

Pollard, A. (1998). Reflective Teaching in the Primary School. A Handboook For the Classroom. Third Edition. Cassel.

Püsküllüoğlu, A. (1995). Türkçe Sözlük. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti.

Quellmalz, E. S. (1991). Developing criteria for performance assessment. The missing ling. *Applied Measurement in Education, 4.*

Redhouse. (1994). *İngilizce Türkçe Sözlük.*

Runco, M. A. (1993a). Cognitive and psychometric issues in creativity research in S. G. Isaksen, M. C. Murdock, M. L. Frestien, and D. J. Treffinger (Eds.), Understanding and recognizing creativity: The emergence of a discipline Norwood, NJ: Ablex.

Salvia and Ysseldyke, (1998). Assessment in Special and Remedial Education (4 rd. Ed.) Dallas: Houghton Mifflin Company.

Sax, G. (1989). *Principle of educational and psychologiacal measurement and evaluation* (3 rd. Ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Sternberg, R. J. (2001). What is the common thread of creativity? Its dialectical relation to İntelligence and wisdom. *American Psychologist.56,* 360-362.

Stiggins, R. (1987). Sesign and development of performance assessment. *Education Measurement: Issues and Practice, 10.*

Sulloway, F. J. (1999). Birth order. In M. A. Ronco & S. Pritzker (Eds.). *Encyclopedia of Creativity* (Vol.1). (pp.701-701). San Diego, CA: Academic Press.

Tekindal, S. (1997-3). Ölçme ve Değerlendirmeye İlişkin Tutum Aracı Geliştirme. Samsun: Cem Ofset.

Tekindal, S., M. Cin, İ. H. Demircioğlu ve Diğerleri. (Editörler: C. Öztürk, D. Dilek). (2002). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tekindal, S. (2002-a). Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Tekindal, S. (2009). Duyuşsal Özelliklerin Ölçülmesi İçin Araç Oluşturma. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Torrance, E. P. (1965). *Rewarding creative behavior: experiments in classroom activity.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice –Hall.

Torrance, E. P. And R. E. Myers. (1974). *Creative learning and teaching.* Dodd, Mead Company

Torrance, E. P. (1984). The role of creativity in identification the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly, 28, 153*-156.

Treffinger, D. J., Renzulli, J. S. & Feldhusen, J. F. (1971). Problems in assessment of Creative thinking. *The Journal of Creative Behavior, 5,* 104-111

Turgut, M. F. (1977). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. Ankara: Saydam Matbaası.

Turgut, M. F. (1979). Norm Hazırlama (Çoğaltma). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü.

Turgut, M. F. (1986). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. (Dördüncü Baskı). Ankara: Saydam Matbaası.

Turgut, M. F. ve diğerleri (1997). İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK

Türk Dil Kurumu (1998). Türkçe Sözlük I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ülgen, G. (1997). Eğitim psikolojisi. Ankara: Alkım Yayınevi.

Vavrus, L. (1990). Put. portfolious to the test. *Instructor,* 100 (1).

Yurdabakan, İ. (2011). Yapılandırmacı Kuramın Değerlendirmeye Bakışı: Eğitimde Alternatif Değerlendirme Yöntemleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* C: 44, S.1, 51-77.

Wolfe, E. W. and Miller, T. R. (1997). Barriers to the implementation of portfolio assessment in secondary education. *Applied Measurement in Education, 10.*

Worthen, B. R., K. R. White, X. Fan and R. R. Sudweeks. (1999). *Measurement and assessment in schools.* New York: Longman.

Mc Millan JAmes H. (2015). Sınıf İçi Değerlendirme.(Çeviri Editörü: Asım Arı). Konya: Eğitim Kitabevi.

Özgüven İ. Ethem. (1994). Psikolojik Testler. Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

Kepçeoğlu, M. (1994) Mesleki Yönelim Envanteri El Kitabı. Ankara.

Genişletilmiş 2. Basım

OKULÖNCESİ VE İLKOKUL ÇOCUKLARI İÇİN
UYGULAMALI ÇEVRE EĞİTİMİ

Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1242
Eğitim No.: 261
ISBN : 978-605-320-147-2
© Genişletilmiş 2. Basım, Eylül 2015

OKULÖNCESİ VE İLKOKUL ÇOCUKLARI İÇİN UYGULAMALI ÇEVRE EĞİTİMİ

Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Resimleyen: Murat Çırpan
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
e-satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Başal, Handan Asûde.

Okulöncesi ve İlkokul Çocukları İçin Uygulamalı Çevre Eğitimi / *Handan Asûde Başal*
Genişletilmiş 2. Basım, X + 92 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-147-2
1. Çevre Sorunları 2. Çevre Eğitimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

ÇOCUKLAR İÇİN UYGULAMALI ÇEVRE EĞİTİMİ adlı bu kitap okulöncesi dönem çocukları ve ilkokul öğrencilerine, çevre duyarlılığı ve çevre bilinci kazandırma amacıyla hazırlanmıştır.

Çocuklarına ve öğrencilerine içinde yaşadığı çevreyi sevme, çevre koruma duyarlılığı ve çevre bilinci vermek isteyen tüm anne ve babalar ve öğretmenlere rehber olabilecek bu kitapta çevre eğitimi, çevre eğitiminin önemi, çevre eğitiminin ilkeleri, çevre eğitimi program uygulamaları ve etkinliklere yer verilmiştir.

Özellikle sınıf ortamında öğretmenler bu etkinlikleri öğrencileriyle, ev ortamında anne babalar çocuklarıyla gerçekleştirebilecekleri gibi, ayrıca ilkokul öğrencileri de kendi başlarına ya da arkadaşlarıyla birlikte bu etkinlikleri gerçekleştirebilirler.

ÇOCUKLAR İÇİN UYGULAMALI ÇEVRE EĞİTİMİ çalışmalarımın kitap hâline dönüşmesi sırasında birçok kişinin desteğini gördüm. Her birine tek tek teşekkürü bir borç bilirim.

Tabii ki kitabın ilk baskısındaki ilk büyük teşekkür; o günlerde her zaman olduğu gibi hep yanımda olan, ancak şu an, onunla bir dakika geçirebilmek için her şeyden vazgeçebileceğim, artık yanımda olamayan, ancak her zaman kalbimde olan “Biricik Canım Annem” içindir. Canımın İçi, seni Rahmetle anıyorum. Önünde sevgi ve saygıyla eğiliyorum.

Öncelikle kitabın ilk baskısından önce, 2001-2002 Eğitim-Öğretim Yılında Uludağ Üniversitesi Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı Dördüncü Sınıf Lisans Programında seçmeli ders olarak yer verdiğim “Çocuklar İçin Uygulamalı Çevre Eğitimi Dersi” kapsamında etkinlikler geliştirdiğimiz ve uyguladığımız 2001-2002 Eğitim-Öğretim Yılı Dördüncü Sınıf Öğrencilerime ve daha sonraki yıllarda bu dersi alan ve okulöncesi eğitimi sınıflarında küçük çocuklara, minik öğrencilerine çevre duyarlılığı ve farkındalığı vermeye çalışan tüm öğrencilerime teşekkür ediyorum.

Ayrıca, kitabın ilk baskısında olduğu gibi, ikinci baskısında da etkinlikleri resimleyen, çizgi ve renkleri ile her bir etkinliği zenginleştiren Uludağ Üniversitesi Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı öğretim elemanı Sayın Okutman Murat ÇIRPAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

İÇİNDEKİLER

Giriş 1
Çevre Sorunlarının Kaynakları 2
Çocuklar İçin Çevre Eğitimi Niçin Gereklidir? 7
Çevre Eğitiminin Kademeleri 9
Çevre Eğitiminde Dikkat Edilecek İlkeler ve Uygulama Örnekleri 15

ÇOCUKLARLA YAPILABİLECEK UYGULAMALI ÇEVRE EĞİTİMİNE YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEKLERİ 29
ETKİNLİK 1: Doğayı Dinleme Oyunu 31
ETKİNLİK 2: Özel Bir Yer Seçelim ve Resim Yapalım 32
ETKİNLİK 3: Çiçek ve Bitki Tohumları Dikelim 33
ETKİNLİK 4: Yeniden Dönüşüm (Kompost Yapılışı) 34
ETKİNLİK 5: Sessiz Sinema Oynayalım 35
ETKİNLİK 6: Cumhurbaşkanına Mektup (Ellison ve Gray, 1998) 36
ETKİNLİK 7: Doğayı Anlatan Bir Şiir Yazalım 37
ETKİNLİK 8: Kurutulmuş Kır Çiçeklerinden Kartlar Hazırlayalım 38
ETKİNLİK 9: Su Tasarrufu Nasıl Sağlanabilir? 39
ETKİNLİK 10: Okulumuzun Bir Köşesinde Kır Çiçekleri Bahçesi Oluşturalım 43
ETKİNLİK 11: Pencereden Görünen Manzara Resimleri Yapalım 44
ETKİNLİK 12: Kendi Sabunumuzu Kendimiz Yapalım 45
ETKİNLİK 13: Geri Dönüşümlü Kağıt Yapımı 46
ETKİNLİK 14: Ağaçları Sevelim ve Ağaç Dikelim 47
ETKİNLİK 15: Balık Olsaydın Nasıl Bir Denizde Yaşamak İsterdin? 48
ETKİNLİK 15: Balık Olsaydın Nasıl Bir Denizde Yaşamak İsterdin? 50
ETKİNLİK 16: Kuş Yuvaları Yapalım 51
ETKİNLİK 17: Artık Mumlardan Yeni Mumlar Yapalım 52
ETKİNLİK 18: Bitkiler Toprak Erozyonunu Nasıl Önler? 53

ETKİNLİK 18: Bitkiler Toprak Erozyonunu Nasıl Önler? 54
ETKİNLİK 19: Bir Toprak Tanesinin Yolculuğu 55
ETKİNLİK 20: Bardaktan Çim Adam Yapalım 56
ETKİNLİK 21: Hava Nasıl Kirlenir? 57
ETKİNLİK 22: Çakıl Taşlarının Şekli ve Yapısı 58
ETKİNLİK 23: Gazete Kağıdından Kese Kağıdı Yapımı 59
ETKİNLİK 24: Deniz Neden Renk Değiştirir? 60
ETKİNLİK 25: Yumurta Kartonundan Kukla Yapımı 61
ETKİNLİK 26: Kendi Bahçemizi Yapalım 62
ETKİNLİK 27: Annemize Çiçek Yetiştirelim 63
ETKİNLİK 28: Birlikte Terraryum (kara hayvanları için oluşturulan akvaryum benzeri ortam) Oluşturalım 64
ETKİNLİK 29: Karınca Gözlemevi (Formikaryum) 65
ETKİNLİK 30: Kurutulmuş Çiçekler ve Deniz Kabuklarından Resim Çerçevesi Yapalım 66
ETKİNLİK 31: Çevreci Robot 67
ETKİNLİK 32: Yanardağ 68
ETKİNLİK 33: Kuşları Gözleyelim 69

ÇEVRE KONUSUNDA BUNLARI BİLİYOR MUYDUNUZ ? 71

ÇEVRE SÖZLÜĞÜ 73

EK 1: OKUMA PARÇASI: Küçük Çevreciler Merkezi 77
EK 2: OKUMA PARÇASI: Çevre Eğitiminde “Nature’s Way Preschool” Modeli 83
EK 3: OKUMA PARÇASI: Ulusal 1. Çevre Çocuk Kurultayı “Sonuç Bildirgesi” 87

KAYNAKÇA 91

KAYNAKÇA

Akal Solmaz, S.K. (2003). “İnsanca Bir Yaşam ve Yaşanabilir Bir Çevre İçin...” Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü Çevre Bilincini Kazandırma Eğitim Seminerleri Notları (Power Point Gösterimi).

Akal Solmaz, S. K. ve Arkadaşları. (2001). “Bursa İli Evsel ve Endüstriyel Atık Sularının Biyolojik Arıtılabilirliğinin Farklı Organik Yükleme Değerinde İncelenmesi”, **IV. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi, Bildiriler Kitabı,** Sayfa no:459-464, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, 07-10 Kasım 2001, İçel.

Akal Solmaz, S. K. (2002). “Güney Marmara Bölgesi Üzerinde İçme Suyu Meselesi ve Çözüm Önerileri”, **I. Ulusal Çevre Sorunları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı,** Sayfa no:680-686, Atatürk Üniversitesi, Çevre Sorunları Araştırma Merkezi Müdürlüğü, Erzurum

Akyüz,Y.(1979). “Eğitimde Çocuk Doğa ve Çevre Korunması İlişkisi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** Ankara,12:1-4, 85-96.

Aydın, S. (2002). “Atık Yağlardan Sabun Yapımı”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi A.B.D. Çocuklar İçin Çevre Eğitimi Dersi Proje Çalışması. Bursa.

Ayvaz, Z. (1998). “Çevre Eğitiminde Amaç ve Fonksiyonlar”, **Çevre Eğitimi: Metot ve Özel Konular.** İzmir, 29-32.

Ayvaz, Z., ve Arkadaşları. (1998). **Okulöncesi Çevre Eğitimi**. Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı, Çevre Eğitim Merkezi Yayınları. İzmir.

Balcı, A. (1998). ‘’Çevre Eğitimi ve Uygulamaları’’, Çevre Eğitimi: Metot ve Özel Konular. İzmir, 78-81.

Başkaya,H.S., ve Akal Solmaz, S. K., (2000). “İnsanlığın Ekolojik Sorunları ve Çevre Kirliliği”, **Bursa Hakimiyet Gazetesi, Gündem Eki, 3 Haziran 2000,** Sayfa no:7.

Baştürk, Ö. (2002). “Balık Olsaydın Nasıl Bir Denizde Yaşamak İsterdin? ” , Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi A.B.D. Çocuklar İçin Çevre Eğitimi Dersi Proje Çalışması. Bursa.

Bayön, E.G. (1998). **Doğa Ölüyor.** Çeviren: N. Tekfidan, Editör: F. Şekercioğlu Aykanat. İstanbul: Çevre dizisi.

Bilim ve Teknik Dergisi, Mart 2014, Sayı: 556 Eki.

Brandt, D., ve Röthinger, J. (1993). **Natur-Kinder Garten Ein Materialhelt Für Kinder** .Förderverein Natur-und Schulbiologi Ezentrum, Leverkusen .

Bredekamp, S. (Ed). (1987). **Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Servicing Children from Birth Through Age Eight,** Washington, DC. National Association for The Education of Young Children.

Breustedt, W. ve Hofstetter, W. (1996). **Umwelt Schwerpunkt Boden ALS-AR-BEITSMAPPE. ALS-Verlag GmbH.** Dietzenbach.

Cerrahoğlu, S. (2000)**. Bursa Doğu ve Batı Atık Su Arıtma Tesisleri Çıkış Sularının Biyolojik Olarak Arıtılabilirliğinin Düşük F/M Oranında İncelenmesi** , Uludağ Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, Lisans Eğitimi Bitirme Projesi, Bursa.

Dinçer, Ç. (1999). ‘’Okulöncesi Dönem Çevresel Farkındalıklarını Arttırma Yolları’’, **Çevre ve İnsan Dergisi**. Çevre Bakanlığı Yayınları, Ankara 44,28-32.

Ellison, S., ve Gray, J. (1998). **365 Okul Sonrası Etkinlik**. Türkçesi: Sarmal Çeviri, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Ekim,T. (2000). "Doğa Tarihi Müzeleri ve Botanik Bahçelerinin Çevre Eğitimindeki, Rolü" , **V. Uluslar arası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Çevre Eğitimi,** Ankara.

Ertürk, H. (1996). **Çevre Bilimlerine Giriş.** Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, No:10, Bursa.

Fegebank, B. (1990). ''Environmental Educadion: A Task for Home Economist''**, Journal of Consumer Studies and Home Economics**. 14 ,185-191.

Gönüllü Çevre Eğitim Kılavuzu, (2000).İlköğretim Okulu Öğrencileri ile Uygulanabilecek **Çevre Eğitimi Faaliyetleri.** Doğal Hayatı Koruma Derneği , İstanbul.

Gülay, H. ve A. Önder (2001). **Sürdürülebilir Gelişim İçin Okulöncesi Dönemde Çevre Eğitimi.** Nobel Yayınları, Ankara.

Güven, S. (2001). "Çocuk, Aile ve Çevre", **Çoluk Çocuk, Aylık Anne Baba Eğitimi Dergisi,** Ankara, 3.

"How Do We Treat Our Wasterwater?" (2002). **Reprinted in Celebration of the 30th Anniversary of the Clean Water Act.** Water Environment Federation.

Karpuzcu, M. (1991). **Çevre Kirlenmesi ve Kontrolu.** Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, ISBN 975-7663-10-7

Korkmaz, İ. O. (2000). **Küçük Yerleşim Yerleri İçin Uygun İçme Suyu Arıtma Sistemleri,** Güney Marmara Bölgesi Örneği, Uludağ Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, Lisans Eğitimi Bitirme Projesi, Bursa

Kural, C., A. Küçükballı ve S. K. Akal Solmaz. (2003). **Çevre Semineri.** Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü.

Ohlsson, B. ve S. Ergezen. (1977). **Biyoloji Öğretimi.** YÖK/DÜNYA BANKASI Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara.

Özer, U. ve E. Karaaslan. (2010). **İklim Değişikliği ve Enerji-Su-Gıda-Eşya İlişkisi.** Bursa Rotry Kulubü Yayınları, Bursa.

Öztürk, İ. ve Diğerleri. (1999). **Çevre Yönetimi ve Kontrolü.** İTÜ, İstanbul

Pazarlıoğlu, V. (1998). '' Çevre Bilinci ve Duyarlılığının İstatistik Metodlar ile Ölçülmesi'', Çevre Eğitimi: Çevre Eğitimi: Metot ve Özel Konular. İzmir, 29-32.

Spielraume an Kinder Garten und Andersmu, NZ Naturschutzzentrum Nordrhein-Westfalen, Hamm.

Spurgeon, R. (2000). **Ekoloji**. Çeviren: D. Yurtören, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Onüçüncü Basım, Ankara.

Wagner, R. (1993). **Natur-Spielraume für Kinder.** Eine Arbeitshilfe zur Gestaltung Naturnaher Spielraume an Kinder Garten und Andersmu, NZ Naturschutzzentrum Nordrhein-Westfalen, Hamm.

Watt, F. (1999). **Yaşadığımız Gezegen.** Çeviren: N.Özüaydın.TUBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Yedinci Basım, Ankara.

Wilson, R. A. (1994). **Environmental Education at the Early Childhood Level.**

Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş., M. Yılmaz.(2000). Çevre Bilimi. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

http://www.epa.gov/OGWDW/kids/cycle.html

http://www.tema.org.tr

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

OMURGASIZ HAYVANLAR LABORATUVAR KILAVUZU

Doç. Dr. Mete MISIRLIOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1133
Fen Bilimleri No.: 093
ISBN : 978-605-320-014-7
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Ocak 2015

OMURGASIZ HAYVANLAR LABORATUVAR KILAVUZU
Doç. Dr. Mete MISIRLIOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Mısırlıoğlu, Mete.
Omurgasız Hayvanlar Laboratuvar Kılavuzu / *Doç. Dr. Mete Mısırlıoğlu*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, VI + 88 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-014-7
1. Omurgasız Hayvanlar 2. Laboratuvar Kılavuzu 3. Zooloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bazı bilim adamları, bugüne kadar tanımlanan canlı türlerinin sayısının, dünya üzerindeki toplam tür sayısının yaklaşık yarısı kadar olduğunu ileri sürüyor. Bazıları ise tanımlanan türlerin, yeryüzünde yaşayan tüm canlıların sadece çok küçük bir kısmı olduğunu iddia ediyor.

Konu üzerindeki tartışmalar devam etse de, büyük çoğunluk, keşfedilmeyi bekleyen türlerle birlikte toplam tür sayısının on milyonlarla ifade edilecek kadar çok olduğunu düşünüyor.

Elbette bu kadar çok ve çeşitli canlıları tanımak ve incelemek, ancak onları belirli bir sistem ve düzen içinde gruplara ayırarak mümkün olabilir. İşte, farklı hayvan gruplarının yer aldığı bu laboratuvar kılavuzunun amacı da bu sistem ve düzen içinde sınıflandırılmış omurgasız hayvan gruplarını tanıtmak ve inceleme yöntemlerini göstermektir.

Kılavuzda canlıların sınıflandırılmasıyla ilgili temel konuların yanı sıra hayvan gruplarının genel özellikleri ve bu özellikleri yansıtan şekillere yer verilmiştir. Öğrencilerimize ve konuyla ilgili tüm çevrelere yararlı olması dileğiyle.

Doç. Dr. Mete MISIRLIOĞLU
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Eskişehir 2015

İÇİNDEKİLER

SİSTEMATİK VE TAKSONOMİ 1
Kategori ve Takson 1
Hayvanların Sınıflandırılmasında Kullanılan Bazı Ölçütler 3
Sınıflandırma Tarihinde Önemli Adımlar 4
Robert Whittaker'ın Sınıflandırması 5
Carl Woese'ın Sınıflandırması 6
Canlılarda Vücut Bölgeleri 8
Canlılarda Görülen Simetri Tipleri 8

OMURGASIZ HAYVANLARIN GENEL SİSTEMATİĞİ 11
ALEM: PROTISTA (BİRHÜCRELİLER) 14
Protist Kültürü 20
Sınıflandırılmaları 24
ALEM: ANIMALIA (HAYVANLAR) 26
1. Altalem: Parazoa (Gerçek doku ve organları olmayan hayvanlar) 26
Şube: Porifera (Süngerler) 26

2. ALTALEM: EUMETAZOA (GERÇEK DOKU VE ORGANLARI OLAN HAYVANLAR) 31
RADIATA (RADYAL SİMETRİLİLER) 31
Şube: Cnidaria (Haşlamlılar) 31

BILATERIA (BİLATERAL SİMETRİLİLER) 37
1. Protostomia (İlkin Ağızlılar) 37
2. Deuterostomia (İkincil Ağızlılar) 38
Sölom (2. Karın Boşluğu) 38
1. Acoelomata (Gerçek Sölomu Olmayanlar) 39
2. Pseudocoelomata (Yalancı Sölomlular) 39
3. Eucoelomata (Gerçek Sölomlular) 39

DIVISIO 1: ACOELOMATA (GERÇEK SÖLOMU OLMAYANLAR)..... 41
Şube: Plathelminthes (Yassısolucanlar) 41
Sınıf: Turbellaria (Sillisolucanlar)..... 42
Sınıf: Trematoda (Karaciğer kelebekleri, Parazit kelebekler) 42
Sınıf: Cestoda (Şeritler) 45

DIVISIO 2: PSEUDOCOELOMATA (YALANCI SÖLOMLULAR)..... 49
Şube: Nematoda (Yuvarlaksolucanlar)..... 49
Şube: Nematomorpha (İpliksisolucanlar) 51
Şube: Rotifera (Tekerlek Hayvancıkları) 52

DIVISIO 3: EUCOELOMATA (GERÇEK SÖLOMLULAR)....55
Şube: Mollusca (Yumuşakçalar) 55
Sınıf: Gastropoda (Salyangozlar) 57
Bazı Gastropod (Salyangoz) Örnekleri İçin Cins (Genus) Tayin Anahtarı..... 58
Sınıf: Bivalvia (=Lamellibranchiata) (Midyeler)..... 61
Bazı Bivalvia (Midye) Örnekleri İçin Cins (Genus) Tayin Anahtarı..... 62
Sınıf: Cephalopoda (Kafadanbacaklılar) 66
Şube: Annelida (Halkalısolucanlar) 68
Sınıf: Polychaeta (Denizel Halkalısolucanlar) 68
Sınıf: Clitellata (Kuşaklısolucanlar) 70
Altsınıf: Oligochaeta (Karasalsolucanlar ve Tatlısu solucanları) 70
Familya: Lumbricidae (Topraksolucanları) 71
Familya: Tubificidae (Çamursolucanları) 75
Altsınıf: Hirudinea (Sülükler) 76
Şube: Echinodermata (Derisidikenliler) 79
Sınıf: Asteroidea (Denizyıldızları) 81
Sınıf: Ophiuroidea (Yılanyıldızları) 82
Sınıf: Echinoidea (Denizkestaneleri)..... 82
Sınıf: Holothuroidea (Denizhıyarları) 83
Sınıf: Crinoidea (Denizlaleleri) 83
Sınıf: Concentricycloidea (Denizpapatyaları)..... 84

KAYNAKÇA 85

KAYNAKÇA

Atatür M. K., Budak A. Göçmen B. (2003) Omurgasızlar Biyolojisi (I. Baskı), Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Kitaplar Serisi No. 187.

Campbell N. A. & Reece J. B. (2006) Biyoloji, Altıncı Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörleri: Prof. Dr. E. Gündüz, Prof. Dr. A. Demirsoy, Prof. Dr. İ. Türkan, Palme Yayınları.

Csuzdi Cs, Pavlíček T. and Mısırlıoğlu M. (2007) Earthworms (Oligochaeta: Lumbricidae, Criodrilidae and Acanthodrilidae) of Hatay Province, Turkey, with description of three new lumbricids. Acta Zoologica Hungarica 53 (4): 347-361.

Csuzdi Cs., Zicsi A., Mısırlıoğlu M. (2006) An annotated checklist of the earthworm fauna of Turkey (Oligochaeta: Lumbricidae) Zootaxa 1175: 1–29.

Çağlar M. (1952) Omurgasız Hayvanlar, Anatomi-Sistematik, İst. Üniv. Yayınları: 445, Fen Fak. Yay. No: 1, İstanbul.

Demirsoy A. (2002) Genel Zoocoğrafya ve Türkiye Zoocoğrafyası, METEKSAN Yayınları, Ankara.

Demirsoy A. (2003) Omurgasızlar=Invertebrata, Böcekler Dışında, Cilt II/Kısım I, İkinci baskı, METEKSAN Yayınları, Ankara.

Kılıç Y. (1991) Omurgasız Hayvanlar Laboratuvar Kılavuzu, Anadolu Üniversitesi.

Kuru M. , Aktaç N. ve Kılıç Y. (1991) Hayvan Sistematiği ve Biyolojisi, Editör: Yalçın Şahin, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi yayınları.

Mısırlıoğlu İ. M. (2001) Doğanın Gönüllü Bahçıvanları: Topraksolucanları, TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 408, 78-80 s.

Mısırlıoğlu İ. M. (2002) The earthworms (Oligochaeta: Lumbricidae) of Eskişehir City, Turkey. Megadrilogica 9(3): 17-20.

Mısırlıoğlu M. (2011) Topraksolucanları, Biyolojileri, Ekolojileri ve Türkiye Türleri, Nobel Yayınları, Ankara.

Mısırlıoğlu M. (2011a) Toprağın Sihirbazları: Topraksolucanları, TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 529, s. 70–72.

Mısırlıoğlu M. (2012) Distribution of earthworms belonging to families Acanthodrilidae, Criodrilidae, and Megascolecidae in Turkey, Zoology in the Middle East Suppl. 4, 103-106.

Mısırlıoğlu M. (2014) Toprak Faunası, Nobel Yayınları, Ankara.

Omodeo P. and Rota E. (1999) Biogeographical patterns of terricolous oligochaetes in Turkey (Annelida: Clitellata: Lumbricidae, Enchytraeidae), Biogeographia. Vol. XX.

Pavlíček, T., Csuzdi Cs., Mısırlıoğlu M. & Vilenkin, B. (2010) Faunistic similarity and endemism of earthworms in East Mediterranean, Biodiversity and Conservation. 19 (7) 1989-2001.

Pechenik J. A. (1996) Biology of the Invertebrates, Wm. C. Brown Publishers, Third Edition.

Qiu J. P. et Bouche M. B. (1998) Liste Classee Des Taxons Valides De Lombriciens (Oligochaeta: Lumbricoidea), Apres L'etude Des Trois Cinquieme D'entre-Eux. Doc. Pedozool. İntegrol., 4, 17, 181-200.

Sims R. W. and Gerard B. M. (1999) Earthworms. Syn. Br. Fauna No. 31. Linn. Soc. Lond., London.

Şahin Y., (2000) Hayvan Sistematiği, Bilim-Teknik Yayınevi, Eskişehir.

Zicsi A., (1973) Regenwürmer (Oligochaeta: Lumbricidae) aus der Türkei. Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 19, 217-232.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.biltek.tubitak.gov.tr

http://www.tulane.edu

http://www.scibridge.sdsu.edu

http://www.protist.i.hosei.ac.jp

http://www.le.ac.uk

http://www.microscope-microscope.org

http://www.sty-members.1012surfnet.at

http://www.home-4.tiscali.nl

http://www.meer.org

http://www.botany.hawaii.edu

http://www.paleo.cortland.edu

http://www.ecology.republika.pl

http://www.student.loretto.org

http://www.biodidac.bio.uottawa.ca

http://www.howe.k12.ok.us
http://www.paleos.com
http://www.lifesci.arc.nasa.gov
http://www.mercury.bio.uaf.edu
http://www.cal.nbc.upenn.edu
http://www.micrographia.com
http://www.biosci.ohio-state.edu
http://www.weichtiere.at
http://www.ustboniface.mb.ca
http://www.med.sc.edu:85
http://www.cdfound.to.it
http://www.aquafish-books.narod.ru
http://www.csus.edu
http://www.zin.ru
http://www.smartgardening.com
http://www.biology.ucok.edu
http://www.fuv.hivolda.no
http://www.members.aol.com
http://www.sp.uconn.edu
http://www.biology.ucsc.edu
http://www.Ideo.columbia.edu
http://www.sru.edu
http://www.uniwuerzburg.de
http://www.userpage.fu.berlin.de
http://www.molluscs.net
http://www.mcclungmuseum.utk.edu
http://www.mgs.md.gov
http://www.shellmuseum.org
http://www.perso.wanadoo.fr
http://www.ideal.es
http://www.miljolare.no
http://www.museum-buende.de
http://www.lapesca.com
http://www.gla.ac.uk
http:// www.terra.hu
http://www.digilander.libero.it
http://www.fao.org

http://www.web.bio.utk.edu
http://www.lifesci.utexas.edu
http://www.eeweb.arizona.edu
http://www.shim.bc.ca
http://www.sportfishing.bc.ca
http://www.justblue.co.za
http://www.bio.classes.ucsc.edu
http://www.simulium.bio.uottawa.ca
http://www.ub.edu
http://www.sms.si.edu
http://www.cnx.org
http://www.fineartamerica.com
http://www.uq.edu.au
http://www.cyclot.sakura.ne.jp
http://www.biology.unm.edu.
http://www.geopolicraticus.tumblr.com
http://www.tutorvista.com
http://www.bcs.whfreeman.com
http://www.en.wikipedia.org
http://www.sharonapbio-taxonomy.wikispaces.com
http://www.virtuallaboratory.colorado.edu
http://www.cssforum.com.pk
http://www.menaultaxonomyproject.wikispaces.com
http://www.biology.unm.edu
http://www.thedollblog.com
http://www.skinnersbiology.co.uk

ORGANİK HAYVANCILIK

Yrd. Doç. Dr. Ümit Yavuzer
Yrd. Doç. Dr. Gülşah Bengisu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1202
Gıda, Tarım ve Hayvancılık No.: 10
ISBN : 978-605-320-106-9
© 1. Basım, Aralık 2015

ORGANİK HAYVANCILIK

Yrd. Doç. Dr. Ümit Yavuzer, Yrd. Doç. Dr. Gülşah Bengisu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -wwww.nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yavuzer, Ümit., Bengisu, Gülşah.
Organik Hayvancılık / Ümit Yavuzer, Gülşah Bengisu
1. Basım, X + 118 s., 160 × 235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-106-9
1. Organik Hayvancılık 2. Organik Tarım 3. Küresel Rekabet

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sağlıklı beslenebilmek için, sağlıklı gıdaları tüketmemiz gerektiği gerçeği içinde bulunduğumuz ve artık herkesin daha sağlıklı nasıl yaşanabiliri aradığı dönemde daha da önem kazanmaktadır. Doğal çevrenin bozulması, sentetik ilaç ve besin maddelerinin artan oranlarda kullanılmaya başlanmasıyla; tarım ve hayvancılıkta organik üretimin ne denli gerekli ve önemli olduğunu her birimiz bireysel olarak kişisel yaşantımızda da gözlemlemekteyiz. Bu gereksinimden hareketle sağlıklı ve kaliteli yaşamın bilincinde olan insanların organik ürünlere olan talebi gittikçe artmakta, bu durum da hem iç, hem de dış pazarlarda organik ürünlere olan sempatiyi beslemektedir.

Yıllar yıllar evvel, herhangi bir kimyasal kullanmadan üretilen ürünlerin doğal ve katkısız oluşu nedeniyle yurt dışından başlayarak, yurt içinde de kitleler tarafından tercih edilmesi; organik tarım ve hayvancılığa kesinlikle dönülmesi arayışlarını gündeme getirmiş ve ülkemizde de üreticilerin bilinçlenmesiyle bu konuda yapılan çalışmalar hız kazanmıştır.

Ülkemizde organik hayvancılık güncel ve yeni gelişmeye başlayan bir üretim dalıdır. Organik hayvansal üretimde büyükbaş hayvan ve tavuk üretimi diğer hayvan türlerine göre daha fazla gelişmekte olduğundan buna paralel olarak organik süt ve yumurta üretimi de artmaktadır. Artışla birlikte bu ürünlere olan ilgide bir değişiklik olmaması organik hayvancılıkla ilgili en önemli sorun olan talep yetersizliğini gündeme taşımaktadır. Organik tarım ve onun önemli bileşenlerinden biri olan organik hayvancılık tarım ve hayvancılığın çevre ve insan sağlığı açısından sürdürülebilirliği için gereklidir. Çünkü organik tarım ve hayvancılık doğayla mücadele eden değil,

onunla bütünleşen ve uyum içerisinde sürdürülen bir üretim modelidir. Bu nedenle organik tarım ve hayvancılık alternatif bir tarım tekniği olmayıp, tüm canlıların ve gelecek nesillerin yaşamını kaliteli sürdürebilmesi için alternatifi olmayan bir tarım tekniğidir.

Bu kitabın basımı sırasında hayatını kaybeden değerli bilim çalışanı Ümit Yavuzer, bu eserle çok sevdiği öğrencilerinin ve okuyanlarının gönlünde yaşayacaktır.

Kitabın şekillenmesinde katkıları olan Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına, size ulaşmasındaki tüm süreçlerde desteği olan herkese içtenlikle teşekkür eder, kitabın öğrencilerimize yararlı olmasını temenni ederim.

Yrd. Doç. Dr. Gülşah Bengisu

Kasım 2015

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER vii

1. GİRİŞ 1

2. TANIM 5

3. ORGANİK HAYVANCILIĞIN ÖNEMİ VE YÖNELME NEDENLERİ 7

4. ORGANİK HAYVANCILIĞIN İLKELERİ 13

5. ORGANİK TARIM VE HAYVANCILIĞIN TARİHÇESİ 14

6. ORGANİK TARIM VE HAYVANCILIĞIN AMAÇLARI 17

7. ORGANİK TARIMIN UYGULANMASI 19

8. ORGANİK HAYVANCILIK İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR 20

9. DÜNYADA ORGANİK TARIMIN GELİŞİMİ 22

10. BAZI ÜLKELERDE ORGANİK HAYVANCILIK SİSTEMLERİNE İLİŞKİN UYGULAMALAR 24

11. TÜRKİYEDE ORGANİK TARIM VE HAYVANCILIĞIN GELİŞİMİ 28

12. TÜRKİYE'DE ORGANİK HAYVANCILIK SİSTEMİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ 33

13. ORGANİK TARIMI YÖNETEN VE YÖNLENDİREN KOMİTELER 35
13.1. ORGANİK TARIM KOMİTESİ 35
13.2. ORGANİK TARIM ULUSAL YÖNLENDİRME KOMİTESİ 36
13.3. ORGANİK TARIM ULUSAL TİCARET KOMİTESİ 36
13.4. ORGANİK TARIM PROJE VE ARAŞTIRMALARI ULUSAL KOMİTESİ 37
13.5. ORGANİK TARIMIN KONTROL VE SERTİFİKASYONU 37
13.5.1. Kontrol ve Sertifikasyon Sisteminin Özellikleri 37
13.5.2. Kontrol ve Denetleme Yetkisi 38
13.5.3. Kontrol İşlemi 38
13.5.4. Sertifikasyon Sisteminin Özellikleri 39
13.5.4.1. Sertifikasyon Yetkisi 39
13.5.4.2. Sertifikasyon Kuruluşu Çalışma Şekli 39
13.5.4.3. Sertifikasyon Sistemi 40
13.6. KONTROL/SERTİFİKASYON KURULUŞUNUN ÇALIŞMA ESASLARI 40
13.6.1. Kontrol/Sertifikasyon Kuruluşlarında Aranan Şartlar 40
13.7. KONTROL VE/VEYA SERTİFİKASYON KURULUŞUNUN ÇALIŞMA İZNİ 42
13.8. ÇALIŞMA İZNİ İÇİN İSTENİLEN KOŞULLAR VE BELGELER 43

14. MÜTEŞEBBİSİN ORGANİK TARIMA GİRİŞİ 44
14.1. MÜTEŞEBBİSİN MÜRACATI 44
14.2. GEÇİŞ SÜRECİ 44
14.3. BİLGİLERİN KONTROLE AÇIK OLMASI GEREKLİLİĞİ 45
14.4. KONTROL İÇİN GEREKLİ BİLGİ VE BELGELER 45

15. ORGANİK HAYVANCILIK ÜRETİM KURALLARI 47
15.1. ÜRETİME BAŞLAMA 47
15.2. ÇEVREYE UYUMLULUK 47
15.3. TÜR VE IRK SEÇİMİ 48
15.4. DAMIZLIK 48
15.5. DÖLLEME/TOHUMLAMA 48
15.6. İŞLETME TESİSİ 48
15.7. BARINAKLAR 49
15.8. OTLATMA ALANI 49
15.9. BESLEME 51

15.10. YEM ÖZELLİKLERİ....51
15.11. GENETİK ÖZELLİKLERİ....52
15.12. HORMON KULLANIMI....52
15.13. SUNİ TOHUMLAMA....52
15.14. MÜDAHALELER....53
15.15. KAYIT TUTULMASI....53
15.16. NAKİL....53
15.17. KESİM....53
15.18. ARICILIK....54

16. ORGANİK ÜRÜNLERİN İŞLENMESİ....55

17. ORGANİK ÜRÜNLERİN AMBALAJLANMASI....57

18. ORGANİK ÜRÜNLERİN ETİKETLENMESİ....58

19. ORGANİK ÜRÜNLERİN DEPOLANMASI....61

20. ORGANİK ÜRÜNLERİN TAŞINMASI....62

21. ORGANİK ÜRÜNLERİN PAZARLANMASI....63

22. ORGANİK HAYVANCILIĞIN GELENEKSEL HAYVANCILIKLA REKABET ELDE ETME İMKÂNLARI .66
22.1. ÇEVREYE UYUMLULUK....66
22.2. TÜR VE IRK SEÇİMİ....67
22.3. DAMIZLIK SEÇİMİ....67
22.4. DÖLLEME VE TOHUMLAMA....68
22.5. OTLATMA ALANI....68
22.6. BARINAKLAR....68
22.7. BESLEME....69
22.8. GENETİK ÖZELLİKLER....69
22.9. HORMON KULLANIMI....70
22.10. MÜDAHALELER....70
22.11. KAYIT TUTULMASI....71
22.12. NAKİL VE KESİM....71
22.13. ORGANİK ARICILIK....71

23. ORGANİK SIĞIR YETİŞTİRİCİLİĞİ....72
23.1. ORGANİK SÜT SIĞIRCILIĞI....72
23.2. ORGANİK SÜT ÜRETİMİNDE İNEKLERİN BESLENMESİ....75

23.3. ORGANİK SÜTÜN KONVANSİYONEL ÜRETİLEN SÜTE GÖRE ÜSTÜNLÜKLERİ 76
23.4. TÜRKİYE'DE ORGANİK SÜT SIĞIRCILIĞI 79
23.5. ORGANİK SIĞIR ETİ ÜRETİMİ 81
23.6. BESİ VE KARKAS ÖZELLİKLERİ İLE ET KALİTESİ 82
23.7. ORGANİK SIĞIRLARDA SAĞLIK DURUMU 83

24. ORGANİK KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİ 84
24.1. ORGANİK SÜT KOYUNCULUĞU 84
24.2. KUZU ETİ ÜRETİMİ 85
24.3. ORGANİK KOYUNLARDA SAĞLIK DURUMU 86

25. ORGANİK TAVUK YETİŞTİRİCİLİĞİ 88
25.1. ORGANİK TAVUKÇULUĞUN TEMEL PRENSİPLERİ .. 89
25.2. BARINAKLAR VE YETİŞTİRİCİLİK UYGULAMALARI 91
25.3. BAKIM BESLEME VE HAYVAN SAĞLIĞI 94

26. ORGANİK ARI YETİŞTİRİCİLİĞİ 97
26.1. ORGANİK ARICILIĞIN GEREKLİLİĞİ 98
26.2. ORGANİK ARICILIĞIN İLKELERİ 99
26.3. ORGANİK TARIM STANDARTLARINA GÖRE BAKIM VE BESLEME 100
26.4. ORGANİK TARIM STANDARTLARINA GÖRE SAĞLIK KORUMA 101
26.5. ORGANİK ARICILIK STANDARTLARINA GÖRE HASAT, MUHAFAZA VE AMBALAJLAMA 102

27. KIRSAL KALKINMA VE ORGANİK HAYVANCILIK 104

28. ORGANİK HAYVANCILIKTA ÜRETİM SORUNLARI, ÇÖZÜM YOLLARI VE GELECEĞİ 105

KAYNAKLAR 107

KAYNAKLAR

AKAM, D. N., DODD, F. H. and QUİCK, A. J., 1989. Milking, milk production hygiene and udder health. Fao Animal Production and Health Mastitis Control. Fao of The United Nations, Rome. 4: p:78.

AK, İ., 2013. Organik/Ekolojik Hayvancılık ve Önemi. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Türk Tarım Dergisi, Sayı:213, Ankara, s.30-37.

AKSOY, U. ve ALTİNDİŞLİ, A., 1999. Dünya'da ve Türkiye'de Ekolojik Tarım Ürünleri Üretimi ve İhracatı Geliştirme Olanakları. İTO Yayınları, Yayın No:1999-70, İstanbul, s.125.

AKYOL, E., 2005. Organik Arıcılık. Orta Anadolu Bölgesinde Arıcılığın Sorunları ve Çözüm Önerileri Paneli. 10 Mayıs 2005. Konya.

ALAPALA, S. ve ÜNAL, N., 2009. Sığır Ve Koyun Yetiştiriciliğinde Organik ve Konvansiyonel Üretimin Bazı Özellikler Bakımından Karşılaştırılması. Lalahan Hayvancılık Enstitüsü Dergisi, 49 (1): 63-65s.

ALBANES, D., HEİNONEN, O. P., TAYLOR, VİRTAMO, J., BRENDA, K., EDWARDS, RAUTALAHTİ, M., ANNE, M., HARTMAN, PALMGREN, J., FREEDMAN, L. S., HAAPAKOSKİ, J., BARRETT, M. J., PİETİNEN, P., MALİLA, M., TALA, E., LİİPPO, K., SALOMAA, E. R., TANGREA, J. A.,

TEPPO, L., ASKİN, F. B., TASKİNEN, E., EROZAN, Y., GREENWALD, P. and HUTTUNEN, J. K. P. R., 1996. α - tocopherol and β-carotene supplements and lung cancer incidence the α-tocopherol, β-carotene Cancer Prevention Study: Effects of base-line characteristics and study compliance. J. the National Cancer Ins. 88: 1560-1570 s.

ANGOOD, K. M., WOOD, J. D., NUTE, G. R., WHİTTİNGTON, F.M., HUGHES, S. I. and SHEARD, P. R., (2008). A comparison of organic and conventionally – produced lamb purchased from three major UK supermarkets: Price, eating quality and fatty acid composition. Meat Sci, 78: 176-184s.

ANONİM, 1991. Council Regulation (EEC) No 2092/91 of 24 June 1991 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs (OJ L 198, 22.7.1991, p. 1). http://europa.eu.int/eur-lex/en/consleg/pdf/1991/en_1991R2092_do_001.pdf.

ANONİM, 1996. Organic Livestock Production: Animal Health & Welfare Research Priorities (www.extra.reading.ac.uk/).

ANONİM, 2001. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Organik Tarım El Kitabı, Kasım 2001. S.4.

ANONİM, 2002a. Türk Gıda Kodeksi. Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Resmi Gazete Tarihi: 11.07.2002, Sayı: 24812

ANONİM, 2002b. Organik Hayvancılığın Geleceği Parlak, Globus Dergisi, Eylül.

ANONİM, 2002c. Ekolojik (Organik-Biyolojik) Tarımda Hayvancılık. Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği, İktisadi İşletmesi, Haziran 2002, Ankara.

ANONİM, 2002d. Hayvancılıkta Organik Dönem için İlk Adım, Kastamonu Gazetesi, 28 Eylül (www.dünyagazetesi.com.tr).

ANONİM, 2003a. Improving Market Intelligence for the Organic Red Meat Sector,(www.organic.aber.ac.uk).

ANONİM, 2003(b), The European Market for Organic Meat products.(www.organicmonitor.com).

ANONİM, 2004a. Organik Tarım Erişim. [www.anakara - tarim.gov.tr/diğer/organik/organik.htm]. Erişim Tarihi: 15. 06.2004.

ANONYMOUS, 2005b. www.organicmilk.co.uk

ANONİM, 2010. Organik Tarımın Esasları ve Uygulamasına İlişkin Yönetmelik. 18.10.2010 tarih ve 27676 sayılı Resmi Gazete.

ANONİM, 2011a. www.besd-bir.org.tr Erisim 2011.

ANONİM, 2011b. www.yum-bir.org.tr Erisim2011.

ANONİM, 2011c. Organik Tarım İstatistikleri.Erisim 2011. (www.tarim.gov.tr)

BARTH, K., 2004. Milk quality in organic farming: cows, goats and sheep. 1st international congress organic animal production and food safety. Kuşadası – Türkiye. Tebliğler Kitabı, 28 Nisan-1 Mayıs 2004, s:320-333.

BENBROOK, C. M., 2003. Why food safety will continue driving growth in demand for organic food? Ecofarm Conference, Monterey, California.

BYSTRÖM, S., JONHSON, S. and MARTİNSON, K., 2002, Organic Versus Conventional Dairy Farming-Studies from the Öjebyn Project, Dep. Of Agricultural Research for Northern Sweden, Swedish University of Agricultural Sciences, Sweden.

CEROLİNİ, S., ZANİBONİ, L. and LA COGNATA, R., 2005. Lipid characteristics in eggs produced in different housing systems. Ital. J. Anim. Sci.:4, Suppl. 2, 520.

CLUTE,M., 2004. Organic yogurt alive and kicking. Natural Grocery Buyer 4: 21-22s.

CONLON, M., 2000. UK Organic Food Report", USDA Foreign Agricultural Service, Gaın Report UK0008, London, UK.

ÇAVDAR, Y., 2003. Organik Tarıma Genel Bir Bakış ve Organik Su Ürünleri Yetiştiriciliği. Sümae Yunus Araştırma Bülteni, 3:2, Haziran 2003, ss: 16.

DEMİRÖREN, E., 2002. Hayvan Davranışları, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 547, I. Basım, İzmir.

DEMİRYÜREK, K., 2000. The Analysis of Information Systems for Organic and Conventional Hazelnut Producers in Three Villages of the Black Sea Region, Turkey. PhD Thesis. Reading: The University of Reading, UK.

DEMİRYÜREK, K., 2004. Dünya ve Türkiye'de Organik Tarım. Harran Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi, 8 (3-4):63-71.

DEMİRYÜREK, K., 2011. Organik Tarım Kavramı ve Organik Tarımın Dünya ve Türkiye'deki Durumu", Gazi Osman Paşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 28(1), 27-36 (2011).

DEWHURST,R.J., FİSHER,W.J., TWEED,J.K.S. and WİLKİNS, R.J. 2003. Comparison of Grass and Legume Silages for Milk Production. 1. Production Responses with Different Levels of Concentrate. J. Dairy Sci. 86:2598-2611

EKİNCİ, Ö. ve ESENBUGA, N., 2010. Kanatlı Üretiminde Organik Tarım. Türkiye IV. Organik Tarım Sempozyumu, 28 Haziran – 1 Temmuz 2010, Erzurum, Poster Bildiriler: ss:539-544.

ERKEK, R., ve F., KIRKPINAR, 1993. Hayvanlarda Verim Artırıcı Olarak Hormon Kullanımı. Yem Magazin, Sayı 83, Mart, 53-62.

ERKUŞ, T., 2002. Kahverengi yumurtacı 4 saf hat ve bu saf hat ve bu saf hatlardan bazılarının karşılıklı çiftleştirilmelerinden elde edilen melez ebeveynlerde yumurta verimi, yumurtaların iç ve dış kalite özellikleri, kuluçka özellikleriyle bunlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, 145 s., Ankara.

FALL, N., FORSLUND, K. and EMANUELSON, U., 2008.Reproductive performance, general health, and longevity of dairy cows at a Swedish Research farm with both organic and conventional production. Livest Sci, 118, 11-19.

FERNANDEZ, M. I. and WOODWARD, B. W., 1999. Comparison of conventioanl and organic beef production systems I. Feedlot performance and production costs. Livest Prod Sci, 61, 213-223.

FIRATLI, Ç., F. GENÇ, M. KARACAOĞLU, ve H.V.GENÇER, 2000. Türkiye Arıcılığının Karşılaştırmalı Analizi. Ziraat Mühendisliği, V. Teknik Kongresi, s. 811-826.

FOSTER, C. and LAMPKİN, N., 2000, Organic and In-Conversion Land Area , Holdings, Livestock and Crop Production in Europe, Technical Deliverable: Rich Final reporti FAIR3- CT96-1794, Brussels-Luxemburg.

GÜL, A., ŞAHİNLER N., AKYOL, E., ve ŞAHİN, A., 2005, Organik Arı Yetiştiriciliği, Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 10 (1-2): 63-70, 2005, Hatay.

GÖKÇE, M., 2002. Organik Arıcılık. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Organik Tarım Eğitim Sunumları, Ankara.

GÖKÇE, M. ve F. KONAK, 2003. Arıcılıkta Organik Üretim. Eğitim Sunumları. Ordu Arıcılık Araştırma Enstitüsü, Ordu.

GÖLÜKCÜ, Ş. B., 2002. Organik Tarımda Hastalıklarla Mücadelede Kullanılan Pestisitlere Alternatif Mikroorganizmalar. Eğitim Sunumları. Narenciye ve Seracılık Araştırma Enstitüsü-Antalya.

HAMİLTON, C., EMANUELSON, U., FORSLUND, K., HANSSON,, I. and EKMAN, T., 2006. Mastitis and related management factors in certified organic dairy herds in Sweden. Acta Vet. Scand. 48 (1): 11.

HAMİLTON, C., FORSLUND, K., HANSSON , I., EMANUELSON, U. and EKMAN T., 2002. Health of cows, calves and young stock on 26 organic dairy herds in Sweden. The Veterinary Record, 150 (16): 503–508.

HANSSON, I., HAMİLTON, C., EKMAN, T. and FORSLUND, K., 2000. Carcass quality in certified organic production ompared with conventional livestock production. J Vet Med B, 47, 111-120.

HANSEN, B., ALROE, H. F., KRİSTENDEN, E. S. and WİER, M. (2002). Assessment of foof safety in organic farming. Danish Research Centre for Organic Farming, DARCOF Working Papers No: 52, Foulum, Tjele, Denmark.

HARDENG, F., EDGE, V. L., 2001. Mastitis, ketosis, and milk fever in 31 organic and 93 conventional Norwegian dairy herds. J. Dairy Sci. 84: 2673–2679.

HERMANSEN, J. E., 2001. Organic livestock production systems and appropriate development in relation to public expectations. Book of Abstracts of the 52nd Annual EAAP Meeting, pp. 1-27.

HOVİ, M., SUNDRUM, A. and THAMSBORG, S. M., 2003. Animal health and welfare in organic livestock production in Europa: current state and future challenges. Livest Prod Sci, 80, 41-53.

IFOAM, 2009. Definition of Organic Agriculture as approved by the IFOAM General Assembly in Vignola, Italy in June 2008. http://www.ifoam.org/growing_organic/definitions/sdhw/pdf/DOA_Turkish.pdf.

IMDORF, A., V. KİLCHENMANN, R. KUHN, and S. BAGDANOV, 2003. Beewax Replacement in Organic Beekeeping, Is There A Risk of Contamination by Residues in Hive Walls? Apiacta 38 178.

KAFTANOĞLU, O., 2000. III. Arıcılık Kongresi Değerlendirme Raporu. Teknik Arıcılık Dergisi, Sayı, 70.

KAFTANOĞLU, O., M. BİÇİCİ, H. YENİNAR, S. TOKER, ve A. GÜLER, 1992. Formik Asit Plakalarının Balarısı (Apis mellifera) Kolonilerindeki Varroa jacobsoni ve Kireç Hastalığına (Ascosphaera apis) Karşı Etkileri. Doğa-Tr. J. of Veterinary and Animal Sciences 16:412-425.

KALPAKLIOĞLU, N., 2000. Bal Üretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Ülke İhracatına Etkisi. Türkiye III. Arıcılık Kongresi. Bildiri Özetleri. 1-3 Kasım 2000. Adana. s. 7 tamam

KAYMAKÇI, M., TAŞKIN, T. ve ÖNENÇ, A., 2006. Organik Süt Üretimini Geliştirmek Olası. Cumhuriyet Gazetesi- Tarım ve Hayvancılık Eki (09.05.2006).

KONAK, F., 2003. Organik Arı Yetiştiriciliği. II. Marmara Arıcılık Kongresi 28-30 Nisan 2003. Yalova.

KORKMAZ, A., 2001. Ülkemiz Ballarında Kalıntı Sorunu ve İnsan Sağlığı Açısından Önemi. Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu, 14-16 Kasım 2001, s. 209-217. Antalya.

KUMOVA, U. ve KORKMAZ, A., 2000. Arı Ürünleri Tüketim Davranışları Üzerine Bir Araştırma. Türkiye'de Arıcılık Sorunları ve 1. Ulusal Arıcılık Sempozyumu, 28-30 Eylül 2000, Kemaliye, Erzincan.

KÜÇÜKYILMAZ, K., BOZKURT, M., ÇATLI, A.U., ÇINAR, M. ve BİNTAS, E., 2009. Organik ve Konvansiyonel Sistemde Yetistirmenin Etlik Piliçlerin Karkas Randımanı, Karkas Parçaları ile Kemik Ölçüleri Üzerine Etkileri. 6. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi. Bildiri Özetleri. 24- 26 Haziran 2009. Erzurum.

LİVİA, P.O., P. PATRİZİO, M. CİNZİA, and M. ENZO, 2003. Organic Beekeeping and Acaricide Residues in Beewax. Research in the Lazio Region (Central Italy). Apiacta 38 40-45.

LODESANİ, M., C. COSTA, M. BİGLİARDİ, and R. COLOMBO, 2003. Acaricide Residues in Beewax and Organic Beekeeping. Apiacta 38:31-33.

MCBANE, M. (2001). Risky food: Profits before health? Agri-Food Conference, 22 March, Truro, Nova Scotia.

MİCHELSEN, J. and ET AL,1999. The European Market for Organic Products: Growth and Development, Universitaet Hohenheim, Germany.(www.fao.org/organicag/doc).

NAUTA, W.J., GROEN, A.F., VEERKAMP, R.F., ROEP, D. and BAARS, T., 2005. Animal breeding in organic dairy farming: an inventory of farmers views and difficulties to overcome. NJAS - Wageningen Journal of Life Sciences, 53(1): 19–34.

OLİVO, C. J., BECK, L. I., GABBİ, A. M., CHARÃO, P. S., SOBCZAK, M. F., UBERTY, L. F.G., DÜRR, J. W. and FİLHO, R. A., 2005. Composition and somatic cell cont of milk in conventional and agro-ecological farms: a comparative study in Depressão Central, Rio Grande do Sul state, Brazil. Livestock Research for Rural Development 17 (6) : Art. 72.

ÖNENÇ, A., KAYMAKÇI, M., ÖNENÇ, S. ve TAŞKIN, T., 2004. Türkiye'de ekolojik (organik-biyolojik) kırmızı et üretim po-

tansiyeli. 1. Uluslararası organik hayvansal üretim ve gıda güvenliği kongresi, Tebliğler Kitabı, 132-140, 28 Nisan-1 Mayıs 2004, Kuşadası – Türkiye.

ÖZTÜRK A. K. ve TÜRKOĞLU M., 2012 Lalahan Hay. Arast. Enst. Derg. 2012, 52 (1) 41-50 Ankara.

ÖZEN, N., SAYAN, Y., AK, İ., YURTMAN, Y. ve POLAT, M., 2009. Hayvansal Üretim-Çevre İlişkileri ve Organik Hayvancılık. http://www.zmo.org.tr /resimler/ekler/e98410c45ea98ad_ek.pdf .

PEKEL, E. ve ÜNALAN, A., 1999. Ekolojik hayvancılık. Türkiye I. Ekolojik Tarım Sempozyumu, 21-23 Haziran, Konak-İzmir.

PETEK, E. ve ÜSTÜNER, H., 2004. Organik Hayvancılık Geçmişe Duyulan Özlem mi, Geleceğe Yatırım mı? I. Ulusal Veteriner Zootekni Kong. 30 Eylül-2 Ekim 2004. Kongre Özet Kitabı, s:10-11.

POLAT, M. ve ŞAYAN, Y., 2002. Ekolojik (organik, biyolojik) hayvansal üretimin temel ilkeleri. Organik tarım eğitimi ders notları. Ekolojik tarım organizasyonu derneği, İzmir, sayfa; 239-251.

REKSEN, O., TVERDAL, A., ROPSTAD, E., 1999. A Comparative Study of Reproductive Performance in Organic and Conventional Dairy Husbandry. J. Dairy Sci 82: 2605– 2610.

ROSATİ, A. and AUMAİTRE, A., 2004. Organic dairy farming in Europe. Livestock Production Sayı:1, Ekim 2004, cilt: 90, ss: 41–51.

SAHOTA, A., 2009. The Global Market for Organic Food & Drink. In: Willer, H. and Klicher, L. (eds.), 2009. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2009. FIBL-IFOAM Report.

SANER, G. ve ENGİNDENİZ, S., 2001. Hayvancılıkta Organik Üretime Geçiş Olanakları ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, Türkiye 2. Organik Tarım Sempozyumu ,Antalya, s.124-133.

SANER, G. ve ENGİNDENİZ, S., 2007. Hayvancılıkta Organik Üretime Geçiş Olanakları ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme.

SANTUCCİ, FABİO, 2002, Organic Farming: Meat and Dairy Markets, (www. Tp.fao.org/paia/organicag /pres_santucci.pdf).

SARICA, M. ve YAMAK, U.S., 2010. Organik ve Ekstansif üretimde kullanılan Yavaş Gelişen Piliçlerin Özellikleri ve Geliştirilmesi. Türkiye IV. Organik tarım Sempozyumu, 28 Haziran-1 Temmuz 2010, Erzurum. 269-274.

SAYIN, C. ve B. ÖZKAN, 2001. AB'de Organik Tarım Uygulamaları, İzlenen Politikalar ve AB'ye Organik Ürün Dış Satım Olanakları. Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu 14-16 Kasım 2001, s. 49-57. Antalya.

SAYIN, CENGİZ, 2002, Dünya, AB ve Türkiye'de Organik Tarıma Yönelik Gelişmeler ve İzlenen Politikalar, İzmir Ticaret Borsası Yayınları,Yayın No: 76, İzmir.

SUNAY, E.A., Ö. ALTIPARMAK, M. DOĞAROĞLU ve J. GÖKÇEN, 2003. Türkiye ve Dünya'da Bal Üretimi, Ticareti ve Karşılaşılan Sorunlar. II. Marmara Arıcılık Kongresi. 28-30 Nisan 2003. s. 154-184. Yalova.

SUNDRUM, A., 2001. Organic livestock farming. A critical review. Livest. Prod. Cilt: 67, sayı:3, Ocak 2001, ss: 207–216.

ŞAHİN, A., KUTLU, H.R. ve GÖRGÜLÜ, M., 2004. Organic chicken production: Chicken meat and egg production by are and nutrition based on organic agriculture principles. 4. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi. 1-3 Eylül 2004- Isparta, Poster Bildiriler (Cilt 2): 278-285. (tamam)

ŞAYAN, Y. ve POLAT, M., 2001. Ekolojik (Organik, biyolojik) tarımda hayvancılık. Türkiye II. Ekolojik Tarım Sempozyumu. 14-16 Kasım 2001 Antalya, 95-104 s.

ŞAYAN, Y. ve POLAT, M., 2004. Organik ruminant işletmelerinde genel prensipler. 1. Uluslararası organik hayvansal üretim ve gıda güvenliği kongresi, Tebliğler Kitabı, 186-198, 28 Nisan-1 Mayıs 2004, Kuşadası – Türkiye.

TOKER, M.T., 2005. Organik Yemlerle ya da Mineral Maddeler ve Vitaminler ile Dengelenmiş Farklı Düzeylerde Probiyotik İlave Edilmiş Rasyonların Broilerlerde Besi performansı ve Karkas Özellikleri Üzerine Etkisi. IV. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi. 01- 03 Eylül 2005, 278-285. Isparta.

TOLON, B. ve ALTAN, Ö., 1999. Arı Ürünlerinin Dış Alım-Satımında Yaşanan Sorun ve Çözüm Önerileri. Uluslararası Hayvancılık 99 Kongresi, 21-24 Eylül 1999, İzmir, s. 596-601

TUTKUN, E. ve A. İNCİ, 1992. Bal Arısı Zararlıları Hastalıkları ve Tedavi Yöntemleri. Demircioğlu Matbaacılık, Ankara. 160 s.

TÜRKOGLU, M., ARDA, M., YETİSİR, R., SARICA, M. ve ERENSAYIN, C., 2004. Tavukçuluk Bilimi. 336 s. bey-Form Ofset, Ankara.

TÜRKOGLU, M. ve ELEROGLU, H., 1999. Serbest Broiler Yetiştiriciliği. Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı 1999, 3-6 Haziran 1999, 110-122. İstanbul.

UĞURLU, S., 2000. Zirai Mücadele İlaçlarının İnsan ve Çevreye Etkileri. Ankara Zirai Mücadele Merkez Araştırma Enstitüsü Sunumları, Ankara.

ÜNAL, N., 2007. Hayvan Refahı Ders Notları. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Zootekni Anabilim Dalı, Ankara.

ÜNAL, S., 2006. Organik Tarım ve Hayvancılık, Veteriner Hekimler Derneği Dergisi Aktüel,Cilt:77 Sayı:4, ss:8-12.

VALLE, P. S., LİEN, G., FLATEN, O., KOESLİNG, M. and EBBESVİK, M., 2007. Herd health and health management in organic versus conventional dairy herds in Norway. Livest Sci, 112, 123-132.

VAARST, M. and ENEVOLDSEN, C., 1997. Patterns of clinical mastitis manifestations in Danish organic dairy herds. Journal of Dairy Research, 64: 23–37.

VAARST, M., 2001. Mastitis in Danish Organic Dairying. Proceedings of British Mastitis Conference, Ins. For Anim. Health-Milk Development Council, p:1–12, Garstang.

VAARST, M., RODERİCK, S., LUND, V., LOCKERETZ, W. and HOVİ, M. 2004. Organic principles and values: The framework for organic animal husbandry. 1-13. In: Animal health and welfare in organic agriculture. Edited by: Mette Vaarst, Stephen Roderick, Vonne Lund, Willie Lockeretz. CABI Publishing, 1-426.

WALSHE., B. E., SHEEHAN, E. M., DELAHUNTY, C. M. MORRİSSEY, P. A. and KERRY, J. P., 2006. Compositon, sensory and shelf life stability analyses of Longissimus dorsi muscle from steers reared under organic and conventional production systems. Meat Sci, 73, 319-325.

WİLLER, H. and L. KLİCHER, EDS., 2009. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2009. FIBL-IFOAM Report. IFOAM, Bonn; FiBL, Frick; ITC, Geneva

WİLLER., H. and L. KLİCHER, EDS., 2011. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2011. FiBL-IFOAM Report. IFOAM, Bonn and FiBL, Frick

WOODWARD., B. W. and FERNANDEZ, M. I., 1999. Comparison of conventioanl and organic beef production systems II. Carcass characteristcis. Livest Prod Sci, 61, 225- 231

YALÇIN, S., 2000. GMO'lar Hakkında Bakanlık Görüşü, Yem Magazin, Sayı: 26, Eylül-Aralık ss:37-39 (tamam)

YENİCE, E., 2002. Kanatlı Yetiştiriciliğinde Organik Tarım. Tavukçuluk Araştırma Dergisi. Journal of Poultry Research, 4:1-2.

2. Basım

ORGANİK KİMYA

Prof. Dr. Behiç Serpek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 653
Fen Bilimleri No.: 060
ISBN: 978-605-133-554-4
© 2. Basım, Kasım 2015

ORGANİK KİMYA
Prof. Dr. Behiç Serpek

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Serpek, Behiç.
ORGANİK KİMYA / *Prof. Dr. Behiç Serpek*
2. Basım, VIII+ 280 s., 170x240 mm
Kaynakça var dizin var.
ISBN 978-605-133-554-4
1. Organik Kimya 2. Tıp 3. Biyoloji 4. Veteriner 5. Diş Hekimliği 6. Eczacılık

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Canlı organizmalarda kimyasal olayları moleküler düzeyde inceleyen biyokimya, hemen tüm bilim dallarının temelini oluşturmuş ve biyokimya eğitimi büyük bir önem kazanmıştır. Ancak biyokimyanın anlaşılabilmesi ve öğrenilebilmesi için de iyi bir fiziko- kimya ve temel organik kimya bilgisi gereklidir.

Bu kitap, biyokimya eğitimine temel oluşturabilecek, biyolojik açıdan önemli fiziko-kimya ve organik kimya konularını örnekleri ile açıklayarak, tıp, veteriner, diş hekimliği ve eczacılık eğitimine yararlı olacağı düşüncesiyle hazırlanmıştır.

Klasik organik kimya konuları yerine, eğitimi biyoloji ağırlıklı olan tıp, veteriner, diş hekimliği ve eczacılık gibi fakülte öğrencilerine yararlı olabilecek konuları kapsayan bu kitabı; akademik hayatımda emeklerini ve yardımlarını unutamayacağım, aramızdan ayrılan merhum doktora danışmanım Prof. Dr. İ. Ruhi Töre'ye, Zürich Üniversitesi Veteriner Fakültesinden yakın zamanda yitirdiğimiz Merhum Prof. Dr. Konrad Zerobin ile Münih Teknik Üniversitesinden Merhum Prof. Dr. H. H. D. Meyer'e, Almanya'nın "Forschungsanstallt für Landwirtschaft" kurumuna bağlı "Institüt für Tierzucht ve Tierverhalten Mariensee" araştırma enstitüsünün emekli direktörü Prof. Dr. Dr. D.Smidt ve aynı enstitüden emekli çalışma arkadaşım ve dostum Prof. Dr. Folkmar Elsaesser'e atfederken, kitabın hazırlanmasında emeği geçen başta Doç. Dr. Zafer Bulut olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Prof. Dr. Behiç Serpek
Kasım 2015

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
MATEMATİKSEL VE FİZİKSEL KURALLAR

1.1. MATEMATİKSEL KURALLAR 1
1.1.1. Sayısal Değer ve Üniteden Oluşan Büyüklükler 1
1.1.2. Sayısal Değerlerin Ondalık Sayılar ya da On Üzeri ile Verilmesi 1
1.1.3. Üstsel Sayıların Hesaplanması 2

1.2. LOGARİTMA 3

1.3. ORANTILAR 4

BÖLÜM 2
GENEL KİMYA

2.1. MADDENİN YAPISI 5
2.1.1. Atomun Yapısı 5
2.1.2. Elementler ve İzotoplar 6
2.1.3. Radyoizotoplar 7
2.1.4. Bir Atomun Niteliklerinin Tanımlanması 14

2.2. ELEKTRON ÖRTÜSÜNÜN YAPISI, ORBİTAL KAVRAMI 15
2.2.1. Orbitallerin Enerji İçerikleri 17

2.3. ELEMENTLERİN PERYODİK SİSTEMİ 18
2.3.1. Hekimlik Açısından Önemli Elementler 20
2.3.2. Valans Elektronları ve Oksidasyon Basamakları 22
2.3.3. Elementlerin Bazı Niteliklerinin Periyodikliği 22

2.4. ATOMLARDAN BİLEŞİKLERİN KURULMASI 24
2.4.1 Molekül 24
2.4.2. Moleküllerin Yazılması Olasılıkları, Yapı Formülleri ve Kapalı Formülleri 24

2.5. KİMYASAL BAĞLAR 25
2.5.1. Atomlar Arasındaki Bağlar 25
2.5.2. Atomlarla Moleküller Arasındaki Bağlar 38
2.5.3. Molekül Bağları 49

BÖLÜM 3
MADDELER VE NİTELİKLERİ

3.1. MADDELERİN FORMLARI 53
3.1.1. Gaz Formu 53
3.1.2. Maddelerin Sıvı Formu 55
3.1.3. Maddelerin Katı Formu 56

3.2. SAF MADDELER VE KARIŞIMLAR ... 58

3.3. HOMOJEN VE HETEROJEN SİSTEMLER 58
3.3.1. Çözeltiler 59

BÖLÜM 4
MADDENİN ENERJİ FORMLARI İLE ETKİLEŞİMİ

4.1. MADDELER VE IŞINLAR ARASINDAKİ ETKİLEŞİM 62
4.1.1. Emisyon Spektroskopisi 62
4.1.2. Absorpsiyon Spektroskopisi 62
4.1.3. Emisyon Spektrumları 63
4.1.4. Absorpsiyon Spektrumları 64

4.2. SPEKTROMETRİ/ FOTOMETRİ 65

BÖLÜM 5
KİMYASAL REAKSİYONLARIN TEMEL YASALARI

5.1. KÜTLENİN VERİLMESİ VE KONSANTRASYON ÖLÇÜLERİ 67
5.1.1. Atomik Kütle Birimi 67
5.1.2. Molekül Ağırlığı 68
5.1.3. Atom Gram ya da Molekül Gram 68

5.2. KİMYASAL REAKSİYONLAR / REAKSİYON DENKLEMİ 69

5.3. KİMYASAL DENGE VE KÜTLENİN ETKİSİ YASASI 70

BÖLÜM 6
ASİTLER VE BAZLAR

6.1. SU İLE ASİT BAZ REAKSİYONLARI 76
6.1.1. Nötralizasyon Reaksiyonları 78
6.1.2. Amfolitler ve Zwitteriyonları 78

6.2. TUZLAR 79
6.2.1. Tuzların Suda Çözeltilmesinde Protoliz 80
6.2.2. Suyun Otoprotolizi, pH ve pOH Değeri.....81
6.2.3. Zayıf Asit ve Bazlarda pH Değerinin Hesaplanması 85

6.3. pH DEĞERİNİN TIPTAKİ ÖNEMİ..... 87

6.4. İNDİKATÖRLER..... 88
6.4.1. İndikatörün Sudaki Protoliz Dengesi ...88

6.5. ASİT-BAZ TİTRASYONLARI 89
6.5.1. Titrasyon 89

6.6. TAMPONLAR 91
6.6.1. Tampon Çözeltilerin pH Değerlerinin Hesaplanması 92
6.6.2. Tampon Kapasitesi.....94
6.6.3. Kanın Tampon Sistemleri.....96

6.7. pH DEĞERLERİNİN ÖLÇÜLMESİ 97
6.7.1. İndikatör Yöntemi.....97
6.7.2. Cam Elektrot Yardımıyla Potansiyel Ölçümü 97

BÖLÜM 7
REDOKS REAKSİYONLARI

7.1. YARI HÜCRE REAKSİYONLAR 101

7.2. REDOKS REAKSİYONLARINA pH'NIN ETKİSİ 103

7.3. ELEKTRO-KİMYASAL YOLDAN ELEKTRON TRANSFERİ OLAYININ GÖSTERİLMESİ 103
7.3.1. Bir Tek Elektrodun Potansiyeli.....103
7.3.2. Normal Potansiyel Oluşturan Yarı Hücre Reaksiyonunun Geri Dönüşümü.....106
7.3.3. Metal Elektrot-Oluşmamış Sistemlerde Potansiyel 106

7.4. REDOKS İNDİKATÖRLERİ.....108

7.5. REDOKS-ORTAKLARININ KONSANTRASYONLARININ DEĞİŞİMİNDE POTANSİYEL 108

7.6. REDOKS OLAYLARININ BİYOKİMYASAL ÖNEMİ.....111

BÖLÜM 8
ÇOK FAZLI SİSTEMLERDE DENGE

8.1. ÇÖZÜNÜRLÜK.....113
8.1.1. İyon Kristallerinin Çözünmesi 114
8.1.2. Molekül Kristallerinin Çözünürlüğü ... 115
8.1.3. Çözücünün Polaritesi veya Apolaritesine Bağlı Olarak Çözünürlük 115

8.2. İKİ SIVI FAZDA BİR MADDENİN DAĞILIMI 116

8.3. BİR GAZ/SIVI HETEROJEN SİSTEMİNDE BİR GAZIN DAĞILIMI 117

8.4. SIVI/KATI HETEROJEN SİSTEMLERDE BİR MADDENİN DAĞILIMI 118
8.4.1. Adsorbsiyon Kromatografisi 118
8.4.2. İyon Değişimi Kromatografisi 119
8.4.3. Dağılım Kromatografisi.....122
8.4.4. Jel Kromatografisi 122
8.4.5. Kolon Kromatografisi 123
8.4.6. Gaz Kromatografisi 123

8.4.7. İNCE TABAKA KROMATOGRAFİSİ ..124

8.5. ZARLARIN VARLIĞINDA DENGE 126
8.5.1. Dializ.....126
8.5.2. Yarı Geçirgen Zarlarda Ozmoz 127
8.5.3. Donnan Zar Dengesi.....129

BÖLÜM 9
TERMODİNAMİK

9.1. SİSTEM TİPLERİ....131
9.2. TERMODİNAMİĞİN BİRİNCİ KURALI...133
9.3. TERMODİNAMİĞİN İKİNCİ TEMEL KURALI....136
9.4. ENTROPİ....137
9.5. HİDROFOB ETKİLEŞİM....139
9.6. HİDROFOB ETKİLEŞİMİN VE HİDROJEN KÖPRÜLERİNİN BİYOKİMYASAL OLAYLARIN REGÜLASYONUNDAKİ ÖNEMLERİ....140
9.7. ΔG° DEĞERİNİN HESAPLANMASI...140
9.8. STANDART ŞARTLARDA ÇALIŞILMADIĞI HALLERDE ΔG0 'NİN HESAPLANMASI....142
9.9. BİRBİRLERİYLE BAĞLANTILI REAKSİYONLAR....143

BÖLÜM 10
KİMYASAL REAKSİYONLARIN KİNETİĞİ

10.1. REAKSİYON HIZI....145
10.1.1. Reaksiyon Hızına Konsantrasyonun Etkisi....147
10.1.2. Reaksiyon Hızının Isıya Bağımlılığı....149

BÖLÜM 11
C ATOMLARININ BAĞLANMA ŞEKİLLERİ, MOLEKÜL GEOMETRİSİ VE YÜK DAĞILIMI

11.1. C-ATOMUNUN SP^3 FORMU....155
11.2. SP^2-HİBRİTLEŞMESİ, C = C ÇİFT BAĞLARI....157
11.3. KONJUGE ÇİFT BAĞLAR....158
11.4. AROMATİK SİSTEMLER....159
11.5. KARBONİL GRUBU....160
11.6. REAKSİYON TİPLERİ VE REAKTİF PARÇACIKLAR....161
11.6.1. Reaksiyon Yolu....161
11.6.2. Bağların Çözülmesi ve Kurulması....162
1.6.3. Molekülarite....162

BÖLÜM 12
ORGANİK BİLEŞİKLERDE İZOMERİ

12.1. YAPI İZOMERİSİ (KONSTİTÜSYON İZOMERİ)....164
12.1.1. İskelet İzomeri....164
12.1.2. Pozisyon İzomeri....165
12.1.3. Fonksiyonel İzomeri....167
12.2. KONFORMASYON İZOMERİ....167
12.3. KONFİGÜRASYON İZOMERİ....170
12.3.1. Cis-Trans İzomeri....170
12.3.2. Molekül Asimetrisi (ya da Optik İzameti)....173

BÖLÜM 13
ORGANİK BİLEŞİKLERİN YAPI FORMÜLLERİ VE İSİMLENDİRİLMELERİ

13.1. ORGANİK BİLEŞİKLERİN YAPI FORMÜLLERİ....179
13.2. ORGANİK BİLEŞİKLERİN İSİMLENDİRİLMESİ....181

BÖLÜM 14
GENEL ORGANİK KİMYANIN TEMEL KAVRAMLARI

14.1. HOMOLOG DİZİLER....187
14.2. HİDROFİLİK VE LİPOFİLİK NİTELİKLER 189
14.3. REAKTİF PARÇACIKLAR....190

BÖLÜM 15
ÖZEL ORGANİK KİMYA

15.1. YAPILARI VE SINIFLANDIRILMALARI....191
15.1.1. Alkanlar (Parafinler)....191
15.1.2. Alkenler (Olefinler)....192
15.1.3. Alifatikler....193
15.1.4. Aromatik Sistemler....193

15.1.5. Heterosiklikler 193

15.2. ORGANİK MADDE GRUPLARININ NİTELİKLERİ VE REAKSİYONLARI ..194

15.2.1. Alkanlar (Parafinler) 194
15.2.2. Alkenler (Olefinler) 195
15.2.3. Aromatikler 196
15.2.4. Alkoller 197
15.2.5. Eterler 200
15.2.6. Fenoller 201
15.2.7. TiyoAlkoller (Merkaptanlar) 202
15.2.8. Tiyoeterler 204
15.2.9. Halojen Bileşikleri 206
15.2.10. Aminler 208
15.2.11. Kuarter Amonyum Bileşikleri 213
15.2.12. Aldehitler ve Ketonlar 213
15.2.13. Kinonlar 219
15.2.14. Karboksilli Asitler 220
15.2.15. Karboksilli Asit Türevleri 225
15.2.16. Esterler 226
15.2.17. Amidler 229
15.2.18. Tiyokarboksilliasit –Esterleri 231
15.2.19. Asit-anhidritler 231
15.2.20. Asit Kloritleri 232
15.2.21. Fosforik Asit Esterleri ve Anhidritleri 232
15.2.22. Hidroksi-ve Ketokarboksilli Asitler 233
15.2.23. Di-ve Trikarboksilli Asitler 237

BÖLÜM 16
BİOKİMYASAL AÇIDAN ÖNEMLİ KÜÇÜK MOLEKÜLER AĞIRLIKLI MADDELER

16.1. AMİNO ASİTLER 239
16.1.1. İsimlendirilmeleri 239
16.1.2. Aminoasitlerin Önemli Reaksiyonları 243

16.2. PEPTİDLER 244

16.3. KARBONHİDRATLAR (ŞEKERLER) 248
16.3.1. Sınıflandırılmaları 248
16.3.2. Monosakkaritlerin Halka (Siklik) Yapıları 249
16.3.3. Monosakkaritlerin Formüllerinin Yazılım Türleri 251
16.3.4. Anomer Şekerlerin Oluşumu 252
16.3.5. Monosakkaritlerin Türevleri 252
16.3.6. Glikozidik Bağlar 254

16.4. DİSAKKARİTLER 255

16.5. LİPİDLER 257

BÖLÜM 17
BİOPOLİMERLER

17.1. POLİSAKKARİTLER 261
17.1.1. Homoglikanlar 261
17.1.2. Heteroglikanlar 264

17.2. NÜKLEİK ASİTLER 265
17.2.1. Nükleik Asitlerin Temel Yapı Taşları 265
17.2.2. Nükleik Asitlerin Yapıları 266
17.2.3. Nükleik Asitlerin Fonksiyonları 269

17.3. PROTEİNLER 270
17.3.1. Proteinlerde Birincil Yapı 270
17.3.2. Sekunder (İkincil) Yapı 270
17.3.3. Üçüncül Yapı 273
17.3.4. Dördüncül Yapı 274
17.3.5. Protein Konformasyonunun Oluşumuna Katılan Bağlar 275
17.3.6. Konjuge Proteinler (Bileşik Proteinler) 276

DİZİN 277
KAYNAKÇA 280

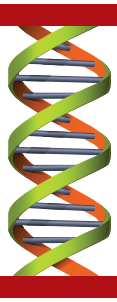

KAYNAKÇA

Beyermann. K. (1993). Chemie für Mediziner. 7. überarbeitete Aufl. Georg Thieme Verlag. Stutgart

Breitmaier, E., Jung, G. (2001). Organische Chemie.Grundlagen, Stoffklassen, Reaktionen, Konzepte. 4. überarbeitete Aufl. GeorgThieme Verlag. Stutgart.New York.

Fittkau, S.(1994). Organische Chemie für Biologen und Mediziner.7.AuflAGE.Gustav-Fischer Verlag. Stutgart.

Krieg, B. (1982). Chemie für Mediziner zum Gegenstandskatalog. 3.Aufl. de Gruyter Berlin-NewYork.

Kühl, O. (2012). Organische Chemie für Biochemiker, Lebenswissenschaftler, Pharmazeuten. Wiley-VCH.

Latscha, HP., Klein, HA. (1991). Chemie für Mediziner. 7. Aufl..Springer-Verlag. Berlin Heidelberg New York London Paris TokyoHongKong Barcelona Budepest

Löffler, G., Petrides, PE. (1990). Physiologische Chemie. 4. Aufl..Springer-Verlag. Berlin Heidelberg New York London Paris Tokyo.

Pschyrembel Wörterbuch.Radyoaktivitaet, Strahlenwirkung, Strahlenschutz. 2.aktualisierte Auflage.Walter de Gruyter. Berlin, New York, 1987.

Springer-Verlag. Berlin

Urich, K. (1990). Vergleichende Biochemie der Tiere. Gustav Fischer Verlag. Stutgart-New York.

Uyar, T. (1984). Temel Organik Kimya. Hacettepe-TAŞ Kitapçılık Ltd.Şti. Ankara.

Yavuz, O. (1979). Genel Kimya. Atatürk Üniversitesi Basımevi. Erzurum.

ORTA ÇAĞ'DA
KUMANLAR VE MACARLAR

Erdal ÇOBAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1084
Beşeri Bilimler No.: 76
ISBN : 978-605-133-988-7
© 1. Basım, Ekim 2014

ORTA ÇAĞ'DA KUMANLAR VE MACARLAR
Erdal ÇOBAN

Ön kapak açıklaması:
Macar kralı IV. László'nun (1272-1290) annesi Kuman Erzsébet'e ait mührün ön yüzü:
ELISABET DEI GRATIA REGINA VNGARIE ET FILIA IMPERATORIS CVMANORVM.
(Tanrı'nın İnayetiyle Macaristan'ın Kraliçesi ve Kumanların Hanı'nın Kızı Erzsébet)

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çoban, Erdal.

Orta Çağ'da Kumanlar ve Macarlar / *Erdal ÇOBAN*
1.Basım, VI+168 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-988-7
1. Macaristan Tarihi 2. Kumanlar 3. Genel Türk Tarihi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

I. KUMANLARIN TARİHİ **5**
Kumanların Kökeni ve Doğu Avrupa'ya Göçleri 5
Kuman-Rus İlişkileri 13
Kumanlar ve Moğollar 18

II. MOĞOL İSTİLASINA KADAR KUMAN-MACAR İLİŞKİLERİ **23**
Aşağı Tuna Bölgesindeki Temaslar 23
Peremışl Çarpışması 30
12. Yüzyılda Macaristan'daki Türk Grupları 36
Eflâk-Boğdan Kumanları ve Hıristiyanlığa Geçişleri 40

III. KUMANLARIN MACARİSTAN'A BÜYÜK GÖÇÜ **53**
Macarların Doğu Siyaseti ve Moğol Tehlikesi 53
Köten Han ve Kumanlar Macaristan'da 57
Moğol İstilası ve Kumanlar'ın Macaristan'dan Çıkışı 65
Kumanların Geri Dönüşü 72

IV. MACAR KRALLIĞI VE KUMANLAR **79**
Macar Krallarının Yeni Savaşçıları 79
Kral IV. Béla'nın (1235-1270) Kumanları 79
Kral V. István Zamanı (1270-1272) 86
IV. László (1272-1290) ve Kuman Askerleri 87
Kral III. András Zamanı (1290-1301) 94
Anjou ve Lüksemburglu Hanedanların (1308-1437) Kuman Savaşçıları 95
İç Siyasette Kuman Gücü 98
Baba-Oğul Savaşı: IV. Béla ve István'ın Kumanları 98

IV. László Döneminde Kargaşa ve Kuman Sorunu 102
Kuman Ayaklanması ve Hód-tó Çarpışması 121
İkinci Moğol Saldırısı ve IV. László'nun Nögerleri 125
"Kuman" László'nun Sonu 128

V. MACARİSTAN KUMANLARININ İÇ DÜNYASI 137
Kuman Boyları ve Boy Örgütlenmesi 137
Kuman Toplumunun Yapısı 142
Kuman Nüfusu 145
Kumanların Yerleşim Sahaları 147

KAYNAKLAR 155
HARİTA VE RESİMLER 163

KAYNAKLAR

A tatárjárás emlékezete, szerk. Katona T., Budapest, 1987.

Anonymus, *A magyarok cselekedetei* – Kézai Simon, *A magyarok cselekedetei*, (Anonymus művét Veszprémy L., Kézai Simon művét Bollók J. fordította), Budapest, 2004.

Árpád-kori és Anjou-kori levelek, sajtó alá rendezte Makkai L. és Mezey L., fordította Ábrányi B., Makkai L., Mezey L., Pataki J., Budapest, 1960.

Balogh, L., "Mikor költözött Kötöny kun fejedelem Magyarországra, *Acta Universitatis Szegediensis Acta* Historica, 113 (2001), 53-61.

Bárány, A., "II. András balkáni külpolitikája", in: *II. András és Székesfehérvár*, szerk. Kerny T.-Smohay A., Székesfehérvár, 2012, 129-173.

Barthold, V. V., *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, terc.: Râgıp Hulusi Özdem, yay. haz.: K.Y.Kopraman-İ. Aka, 2. baskı (tıpkıbasım), Ankara, 2013.

Baski, I., *Csagircsa. Török és magyar névtani tanulmányok 1981-2006*, Karcag, 2007.

Berend, N., "Az 1279-i „kun törvények" szövege és keletkezési körülményei", in: *Jászkunság kutatása 2000*, szerk. Bánkiné Molnár E., Hortiné Bathó E., Kiss E., Jászberény-Kiskunfélegyhaza, 2002, 147-153.

Bérenger, J., *A History of the Habsburg Empire 1273-1700*, trans. C. A. Simpson, Routledge, 2013.

Blazovich, L., "IV. László harca a kunok ellen", *Századok*, 5 (1977), 941-945.

Borosy, A., "Testőrség", in: *Korai magyar történeti lexikon (9-14. század)*, főszerk. Kristó Gy., szerk. Engel P. és Makk F., Budapest, 1994.

Chronica minora: 1. Chronicon Posoniense: 2. Magistri Rogerii Carmen miserabile: 3. Adnotationes historicae: 4. Ducum ac regum Hungaricae geneologia triplex: 5. Petri Ransani epitome rerum hungaricarum, recensuit, et disquisitionem de anno Natali S. Stephani regis adiecit M. Florianus, Historiae Hungaricae fontes domestici Vol. IV, Budapestini, 1885.

Chronicon Budense, ed. I. Podhradczky, Budae, 1838.

Codex Cumanicus, edited by G. Kuun, with the prolegomena to the Codex Cumanicus by Louis Ligeti, Budapest, 1981.

Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus. Árpád-kori új okmánytár IV, közzé teszi: Wenzel G., Budapest, 1862.

Codex Diplomaticus Patrius Hungaricus. Hazai okmánytár VIII, szerk. Nagy I., Budapest, 1891.

Czeglédy, K., "A kunok eredetéről", *Magyar Nyelv*, 45 (1949), 43-50.

Çoban, E., "Orta Çağ Macar Toplumunda Peçenekler ve Macar Ulusunun Oluşumuna Katkıları", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 10/3 (2013), 45-59.

Divitçioğlu, S., *Sekiz Türk Boyu Üzerine Bazı Gözlemler*, İstanbul, 2011.

Domokos, P. P., *A moldvai magyarság*, 6. kiadás, Fekete Sas Kiadó, 2001.

Dümmerth, D., *Árpádok nyomában*, Budapest, 1987.

Eckhart, F., *Macaristan Tarihi*, çev. İ. Kafesoğlu, Ankara, 1949.

Engel P.-Kristó Gy.-Kubinyi A., *Magyarország története 1301-1526*, Budapest, 1998.

Ferenţ, I., *A kunok és püspökségük*. ford. Domokos P.P., Budapest, 1981.

Font, M., "A honfoglalástól Mohácsig", in: *A Kárpát-medence etnikai és demográfiai viszonyai a honfoglalástól a török kiűzéséig*, szerk. Font M., Pécs 1998, 5-15.

Galamb, Gy., "Megjegyzések Querfurti Brúnó besenyők közötti térítési kísérletéhez", in: *A Kárpát-medence és a steppe*, ed. Alfréd Márton, Budapest, 2001, 181-185.

Gergely, J., *A pápaság története*, Budapest, 1982.

Golden, P. B., "Cumanica IV: The Tribes of the Cuman-Qıpčaqs", *Archivum Eurasiae Medii Aevi*, 9 (1995-1997), 99-122.

_____, "Kıpçak Kabileleri Üzerine Notlar: Kimek ve Yemekler", in: *Türkler*, C. II, ed. H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca, Ankara, 2002, 757-766.

_____, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, çev. O. Karatay, Ankara, 2002.

Günal, Z., "Nöker", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul, 2007.

Gyárfás, I., *A jász-kúnok története II-III*, Kecskemét-Szolnik, 1873-1883.

György, Gy., "Magyarország népessége a honfoglalástól a XIV. század közepéig", *Magyarország történeti demográfiája*, szerk. Kovacsics J., Budapest, 1963.

_____, "Adatok a románok XIII. századi történetéhez és a román állam kezdetéhez (I. rész)", *Történelmi Szemle*, 7/1 (1964), 1-25.

_____, "A magyar állam megszilárdulása", in: *Magyarország története. Előzmények és magyar története 1242-ig*, I/2, Főszerk. Székely Gy., szerk. Bartha A., Budapest, 1984, 893-1006.

_____, "Besenyők és magyarok", in: *A magyarság keleti elemei*, Budapest, 1990, 94-191.

_____, "A kipcsaki kun társadalom a Codex Cumanicus alapján", in: *A magyarság keleti elemei*, Budapest, 1990, 242-273.

_____, "A magyarországi kun társadalom", in: *A magyarság keleti elemei*, Budapest, 1990, 274-304.

_____, "A kun és komán népnév eredetének kérdéséhez", in: *A magyarság keleti elemei*, Budapest, 1990, 200-219.

Györffy, I., *A kunok megtérése*, Különlenyomat a Protestáns Szemle 1925-ik évfolyamából, 1925.

_____, *Nagykunsági krónika*, sajtó alá rendezte Bellon T., Karcag, 1984.

Hatházi, G., "A kun és jász szék központok kérdéséhez", *Studia Caroliensia*, 3/4 (2006), 111-146.

Hodinka, A., "Kálmán királyunk 1099-iki peremyšli csatája", *Hadtörténelmi Közlemények*, 14 (1913), 322–346, 524–544.

_____, *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai*, Budapest, 1916.

Hóman, B.-Szekfű, Gy., *Magyar történet*, II. kötet, Budapest, 1928.

Horváth, J., ifj., "Török politikai intézmények nyomai a középkori magyar állam életében", *Ethnographia*, 81 (1970), 265-275.

Hurmuzaki, E., *Documente privitóre la istoria Românilor I : 1199-1345*, Bucureşti, 1887.

Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176), yay. haz. Prof. Dr. I. Demirkent, Ankara, 2001.

Jackson, P., *The Mongols and the West 1221-1240*, Pearson Education Limited, 2005.

Joinville, Jean de, *Bir Haçlının Hatıraları*, çev. C. Kanat, Ankara 2002.

Julianus barát és Napkelet fölfedezése, vál., a bev. tanulmányt és a jegyzeteket írta Györffy Gy., ford. Györffy Gy., Gy. Ruitz Izabella, Budapest, 1986.

Karácsonyi, J., "A Hód-tavi csata éve", *Századok*, 35 (1901), 626-636.

_____, *Magyarország egyháztörténete*, utánnyomás, Budapest, 1985.

Keller, L., "*Qïpčaq, kuman, kun*. Megjegyzések a polovecek önelnevezéséhez", in: *Nomád népvándorlások, magyar honfoglalás*, ed. Sz. Felföldi-B. Sinkovics, Budapest, 2001, 138-147.

Képes Krónika, ford. Bellus Ibolya, jegyz. Kristó Gyula, Budapest, 1986.

Kézai Simon, *A magyarok cselekedetei*, (Anonymus művét Veszprémy L., Kézai Simon művét Bollók J. fordította), Budapest, 2004.

Kırzıoğlu, F., *Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar*, Ankara, 1992.

Kossányi, B., "Úzok és Kománok történetéhez a XI-XII. században", *Századok*, 57-58 (1924), 519-537.

Kovács, Sz., "Bortz, A Cuman Chief in the 13th Century", *Acta Orientalia Academiae Scientarum Hung.* 58 (2005), 255-266.

_____, "A kunok és a keleti kereszténység", in: *RODOSZ Konferenciakötet*, Kolozsvár, 2009, 233-245.

_____, "A kunok házassági kapcsolatai a szomszédos uralkodóházakkal", *Acta Universitatis Szegediensis Acta Historica* 128 (2011), 84-100.

_____, *A kunok története a mongol hódításig*, (yayımlanmamış doktora tezi) Szeged, 2012.

Körmendi, L., *Az együttleges szellem*, Budapest, 2002.

Kristó, Gy., "A korai feudalizmus (1116-1241)" in: *Magyarország története. Előzmények és magyar története 1242-ig*, I/2, Főszerk. Székely Gy., szerk. Bartha A., Budapest, 1984, 1007-1415.

_____, Gy. Kristó, "A tatárjárás (1241-1242)", in: *Magyarország története. Előzmények és magyar története 1242-ig*, I/2, Főszerk. Székely Gy., szerk. Bartha A., Budapest, 1984, s. 1417-1440.

_____, *Nem magyar népek a középkori Magyarországon*, Budapest, 2003.

_____, *Magyarország története 895-1301*, Budapest, 2006.

Kumekov, B. E., "XII-XIII. Asrın Başında Batı Deşt-i Kıpçak'taki Kıpçak Boy Birliklerinin Etnonimleri Hakkında", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2001), 380-394.

Kurat, A. N., *Peçenek Tarihi*, İstanbul, 1937.

_____, *Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara, 1948.

_____, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, 2. Baskı, Ankara, 1992.

Langó, P., "Kun László törvényei. Megjegyzések a kunok középkori jogi státusáról", in: *Jászok és kunok a magyarok között. Ünnepi kötet Bánkiné Molnár Erzsébet tiszteletére*, Jászberény 2006, 60–77.

Magnum Chronicon Belgicum, Francofortum, 1607.

Makk, F., "Megjegyzések II. István történetéhez", in: *Középkori kútfőink kritikus kérdései*, s. Szerk. Horváth J.-Székely Gy., Budapest, 1974, 253-260.

Makkai, L., *A milkói (kún) püspökség és népei*, Debrecen, 1936.

_____, "Erdély a középkori Magyar Királyságban (896-1526)", in: *Erdély története. Első kötet. A kezdetektől 1606-ig*, szerk. Makkai L.-Mócsy A., Budapest, 1986, 235-409.

Mándoky, K. I., *A kun nyelv magyarországi emlékei*, Karcag, 1993.

_____, *A kunok és magyarok*, Budapest, 2013.

Marquart, J., "Über das Volkstum der Komanen", in: W. Bang and J. Marquart, *Osttürkische Dialektstudien*, Unveränderter Nachdruck. Vendenhaeck & Ruprecht in Göttingen, 1970, 25-238.

Minorsky, V., *Sharaf al-Zaman Tahir Marvazī on China, the Turks and India: Arabic Text with an English Translation and Commentary*, London, 1942.

Monumenta Germaniae historica, Scriptorum, Tomus 23, Chronica aevi suevici / ed. Georgius Heinricus Pertz, Éditeur: K. W. Hiersemann, Leipzig, 1925-1933.

Moór, E., *A honfoglaló magyarság megtelepülése és a székelyek eredete*, Szeged, 1944.

Moravcsik, Gy., *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*, Budapest, 1988.

_____, *Bizánc és a magyarság*, Makk Ferenc bevezető tanulmányával, Budapest, 2003.

Nagy Szülejmán udvari emberének magyar krónikája. A Tarih-i Ungurusz és kritikája, ford., szerk. Hazai Gy., Budapest, 1996.

Négyesi, L., "A muhi csata. 1241. Április 11.", *Hadtörténelmi Közlemények*, 110/2 (1997), 296-310.

Németh, Gy., "A kunok neve és eredete", *Századok*, 76 (1942), 166-178.

_____, "Kun László nyőgérei", *Magyar Nyelv*, 49 (1953), 304-308.

Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, terc. F. Işıltan, Ankara, 1995.

Orbán, B., *A székelyföld leírása. Történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból*, 6. kötet, Pest, 1873.

Országová, Z., *Maria Laskarias and Elisabeth the Cuman: Two Examples of Árpádian Queenship*, Central European University (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Budapest, 2009.

Ostrogorsky, G., *Bizans Devleti Tarihi*, çev. F. Işıltan, Ankara, 1991.

Pálóczi Horváth, A., *Besenyők, kunok, jászok*, Gyomaendrőd, 1989.

_____, "Asszimiláció és továbélő hagyományok a középkori Magyarországon. A keleti népek példája", *Studia Caroliensia*, 3/4 (2003), 9-13.

_____, "'Pogányokkal védelmeztetjük országunkat': Keleti népek a középkori magyar királyságban, a kálizoktól a kunokig", *Studia Caroliensia*, 5/2 (2004), 10-30.

Pauler, Gy., *A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt I-II*, Budapest, 1893-1899.

Petrasovszky, A., "Istvánffy Miklós a király és rendek közjogi viszonyáról a Mohácsi vészt megelőzően", *Sectio Juridica et Politica, Miskolc*, 22 (2004), 107-121.

Polgár, Sz., "Kötöny, kun fejedelem", in: *Tanulmányok a középkori magyar történelemről*, szerk. Homonnai S., Piti F., Tóth I., Szeged, 1999, 91-102.

Pritsak, O., "The Polovcians and Rus", *Archivum Eurasiae Medii Aevi*, II (1982), 321-380.

Rashiduddin Fazlullah, *Jami'u't-tawarikh*, Part Two, translated and annoted by W. M. Thackston, Harvard, 1999.

Rásonyi, L., "Kuman Özel Adları", in: *Türk Kültürü Araştırmaları* III-VI (1966-1969), 71-144.

_____, "Les Turcs non-islamisés en occident (Péçénegues, Ouzes et Qiptchaqs, et leurs rapports avec les Hongrois)", in: *Philologiae Turcicae Fundamenta*, Tomum tertium,Wiesbaden, 1970, 1-26.

_____, *Tuna Köprüleri*, çev. H. Akın, Ankara, 1984.

Rasovskiy, D. A., "Kumanlar, Kuman Topraklarının Sınırları", çev. M. U. Yücel, *İ. Ü. Tarih Dergisi*, 40 (2004), 159-186.

Roux, J-P., *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, çev. A. Kazancıgil-A. Bereket, İstanbul, 2001.

Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I, edendo operi praefuit Emericus Szentpétery, Budapestini, 1937–1938.

Sebők, F., "Zsigmond (1387-1437): magyar király az európai politika színpadán", *Tiszatáj*, 12 (1997), 93-100.

Selmeczi, L., *Kötöny népe Magyarországon*, Karcag, 2011.

Spinei, V., "The Cuman Bishopric-Genesis and Evolution", in: *The other Europe in the Middle Ages. Avars, Bulgars, Khazars and Cumans*, ed. F. Curta, Leiden-Boston, 2008, 413-456.

Stoyanov, V., "Bulgar Tarihinde Kumanlar (XI-XIV. Yüzyıllar)", çev. Z. Zafer, *Türkler*, C. 2, Ankara, 2002, 798-809.

Szabó, J. B., "Gondolatok a XI-VIV. századi magyar hadviselésről", *Hadtörténemi Közlemények*, 114/1 (2001), 75-98.

Szabó, K., *Kun László*, Budapest, 1886.

Szűcs, J., *Az utolsó Árpádok*, Budapest, 2002.

The Alexiad of Anna Comnena, translated from the Greek by E. A. Sewter, Baltimore, 1969.

Thuróczy János, *A magyarok krónikája*, ford. Horváth J., Budapest, 1978.

Toru, S. "Béla királyfi bolgár halicsi és osztrák hadjáratához", Századok, 122 (1988), 36-51.

Vámbéry, Á., *A magyarok eredete*, Budapest, 1882.

Vásáry, I., "Népnév és néptörténet (kun/kuman, kipcsak, kangli, tatár)", in: *A Kárpát-medence és a steppe*, ed. Alfréd Márton, Budapest, 2001, 186-193.

_____, "Oldamur és társai", in: *Bolor-un gerel. Kristályfény. Tanulmányok Kara György professzor 70. Születésnapjának tiszteletére*, II. kötet, szerk. Birtalan Á., Rákos A., Budapest, 2005, 869-876.

_____, *Eski İç Asya'nın Tarihi*, çev. İ. Doğan, İstanbul, 2007.

_____, *Osmanlı Öncesi Balkanlar'da Doğulu Askerler (1185-1365) Kumanlar ve Tatarlar*, çev. A. C. Akkoyunlu, İstanbul, 2008.

Vér, M., "Információtörténeti markerek a Mongol irodalom történetében", *AETAS*, 27/4 (2012), 144-154.

Yakubovskiy, A. Yu., *Altın Ordu ve Çöküşü*, çev. H. Eren, Ankara, 1992.

Yücel, M. U., *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler*, Ankara, 2007.

Zimonyi, I., *Középkori nomádok-korai magyarok*, Budapest, 2012.

Zsoldos, A., "Teténytől a Hód-tóig (Az 1279 és 1282 közötti évek politikatörténetének vázlata)", *Történelmi* Szemle, 39 (1997), 69-98.

3. Basım

Ortaokullarda EĞİTSEL OYUNLAR

Doç. Dr. Bilal ÇOBAN
Öğr. Gör. Eyüp NACAR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1157
Eğitim No.: 247
ISBN : 978-605-320-061-1
© 3. Basım, Şubat 2015

Ortaokullarda EĞİTSEL OYUNLAR
Doç. Dr. Bilal Çoban
Öğr. Gör. Eyüp Nacar

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çoban, Bilal., Nacar, Eyüp.
Ortaokullarda EĞİTSEL OYUNLAR / *Bilal Çoban - Eyüp Nacar*
3.Basım, VI+262 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-061-1
1. Beden Eğitimi 2. Eğitsel Oyunlar 3. Ortaokul

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Türkiye'mizde Eğitsel Oyunlar ile ilgili çeşitli kitaplar öğretmen ve öğrencilerimizin hizmetine sunulmuştur. Oldukça büyük bir açığı dolduran ve eğitimin ayrılmaz bir parçası olan bu kitapları hazırlayan ve eğitimin hizmetine sunanlara teşekkür etmemiz lazım. Özellikle kitabımızın Kaynaklar kısmında isimlerini belirtmekten onur duyduğumuz yazarlara sonsuz teşekkür ederiz. Çünkü bu kitap onların sayesinde hazırlandı. Onların kitaplarından derlediklerimiz, kitabımızın temelini ve iskeletini oluşturdu. Onların bizim amacımızla da örtüşen bir amacı vardı; "Çocuklarımızın olumlu gelişimlerine katkı sağlamak". Bu amaç doğrultusunda, biz de elinizdeki bu kitabı hazırladık.

Peki bu kitabın diğer kitaplardan farkı nedir?

Eğitsel oyunlar konusunda 5 kitap hazırladık. Bu kitap İlköğretimin Birinci Kademesini ilgilendiren bir kitap. Anneler, babalar, öğretmenler, çocuklarının eğitimini sürdürürken, sadece bu seviyedeki çocuklar için hazırlanmış bu kitaptaki yüzlerce oyun, şiir ve saymacalardan faydalanacaklardır. Kendi kategorisini ilgilendirmeyen, farklı yaş gruplarını ilgilendiren oyunlardan ziyade, her satırından faydalanacağı, çeşitli oyunları içeren bir kitap olması, diğer çalışmalardan ayrılan en önemli fark olarak algılanmalıdır.

Eğitim Fakültesinin ilgili bölümlerinde okuyan öğrencilerimiz için de bir kaynak özelliği taşıyacağını düşünüyoruz.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçenlere, fotoğraflandırma yapan Necmi Demirkeser'e, fotoğraflarda yer alan Elazığ Dumlupınar İlköğretim Öğrencilerine ve Beden Eğitimi Öğretmenleri Ender Aksu'ya, Fırat Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu Öğrencilerine, teşekkürler.

Eğitime katkısının olması, en büyük dileğimizdir.

İÇİNDEKİLER

1. GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....1
1.1. Bilişsel Gelişim.....4
1.2. Duyuşsal Gelişim.....5
1.3. Psikomotor Gelişim.....6
2. OYUNUN TANIMI.....7
2.1. Oyunun Tarihçesi.....7
2.2. Türklerde Çocuk Oyunları.....9
2.3. Okulöncesi Eğitimde Oyunun Yeri.....11
2.3.1. Çocuk Oyunlarının Çocuğun Eğitimi Açısından Önemi. 16
2.3.2. Çocuk Oyunlarının Çocuğun Ruhsal Sağlığı Açısından Önemi 18
2.3.3. Okulöncesi Döneminde Oyunun, Çocuğun Sosyal ve Duygusal Gelişimi Açısından Önemi ve İşlevleri 19
2.4. Çocuk Oyunlarının Anlamı ve Önemi 21
2.5. Oyun Döneminde Çocuğun ve Çocuk Oyunlarının Genel Özellikleri 23
3. OYUNUN ÇOCUK HAYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ ...31
3.1. Oyunun Bedensel Gelişime Etkileri.....31
3.2. Oyunun Psiko-Motor Gelişimine Etkileri 35
3.3. Oyunun Çocuğun Duygusal ve Zihinsel Gelişimine Etkileri.....41
3.4. Oyunun Çocuğun Sosyal Gelişimine Etkileri.....46
3.5. Oyunun Dil Gelişimine Etkileri.....48

4. OYUN EVRELERİ VE OYUN ÇEŞİTLERİ 53
4.1. Oyun Evreleri 53
4.1.1. Tek Başına Oyun 53
4.1.2. Paralel Oyun 53
4.1.3. Kurallı Oyun 54
4.2. Oyun Çeşitleri 54
4.2.1. Hayali Oyun 54
4.2.2. Grup Oyunları 55
5. OYUN KURAMLARI 57
5.1. Klasik Kuramlar 57
5.2. Dinamik Kuramlar 58
6. OYUN İÇİN SÖYLENMİŞ ÖZLÜ SÖZLER 63
7. EĞİTSEL OYUNLAR 67
KAYNAKLAR 261

KAYNAKLAR

Akandere, M., Okul Öncesi Eğitim Eğitici Okul Oyunları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

Akandere, M., Sportif Oyunlara Hazırlayıcı Toplu Eğitsel Oyunlar, Nobel Yayınevi, Ankara, 2002.

And, M., Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi, MEB Basımevi, İstanbul, 1972.

Aral, N., Çocuk gelişiminde Oyunun Önemi, Çağdaş Eğitim Dergisi, 25(265).

Aral, N., Gürsoy, F., Köksal, A., Okulöncesi Eğitimde Oyun, YA-PA Yayın Pazarlama, İstanbul, 2000.

Aral, N., Kandır, A., Can Yaşar, M., Okul Öncesi Eğitim Ve Okul Öncesi Eğitim Programı Oyunun Çocuğun Gelişimine Olan Etkileri,YA-PA Yayın Pazarlama,İstanbul, 2002.

Arnold, A., Çocuğunuz ve Oyun, Ece Yayınları, İstanbul, 1979.

Aslan, N., Oyunla Eğitim, Bilim Matbaası, Ankara, 1977.

Aygören, D., İlköğretim Okulları İçin Çocuk Oyunları, Esin Yayınevi, İstanbul, 2000.

Baran, M., Çocuk Oyunları, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1999.

Baykoç Dönmez, N., Oyun Kitabı, Esin Yayınevi, İstanbul, 1992.

Bilir, G., Sevim, Y., Bilir, M., Hentbol İçin 100 Eğitsel Oyun, Bilim Matbaası, Ankara, 1977.

Cömert, S., Oyun ve Rontlar, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1972.

Dündar, M., Çocuklar İçin Top Oyunları YA-PA Yayın Pazarlama San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1995.

Erkunt, N., Okul Öncesi Eğitimi ile İlgili Uygulamalı Çalışmalar, Esin Yayınevi, İstanbul, 1996.

Güneş, A., Okullarda Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi, Ankara, 2001.

Hazar, M., Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim, Tütibay Ltd. Şti., Ankara, 1997.

Kale, R., Okulöncesi Dönemde Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.

Kantarcıoğlu, S., Anaokullarında Eğitim, MEB Basımevi, İstanbul, 1973.

Muratlı, S., Çocuk ve Spor, Kültür Matbaası, Ankara, 1977.

Özatalay, E., Özatalay, H., Tekerleme Bilmece Şiir Parmak Oyunları YA-PA Yayın Pazarlama San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1981

Özdoğan, B., Çocuk ve Oyun, Ertem Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 1997.

Özer, D. S., M.Kamil Özer, Çocuklarda Motor Gelişim, Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., İstanbul, 2000.

Samur, İ., Eğitici Öğretici Oyunlar, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.

Sel, R., Anaokulunda Oyun, Uğur Matbaası, Ankara, 1983.

Sel, R., Eğitsel Oyun,Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1986.

Sel, R., Okulöncesi Çocuklarına Oyunlar – Rondlar, YA-PA Yayın Pazarlama, İstanbul, 2000

Seyrek, H., Sun, M., Okulöncesi Eğitiminde Oyun, Mey Müzik Eserleri Yayınları, İzmir.

Tezel Şahin, F., Okul Öncesi Eğitimde Okul Etkinlikleri, Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, YA-PA Yayın Pazarlama San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1999.

Tokmakçıoğlu, E., Çocuk Oyunları, Esin Yayınevi, İstanbul, 1992.

Tuncor, F. R., Eğitici Çocuk Oyunları, Esin Yayınevi, İstanbul, 2000.

Ünver, D., Okulöncesi Eğitim ve İlköğretim İçin Beden Eğitiminde Oyun Ve Folklorik Çocuk Oyunlarımız, BRC Basım Matbaacılık, Ankara, 2003.

Yörokoğlu, A., "Okul Öncesi Eğitimi Ve Ruh Sağlığı" Okul Öncesi Eğitimi, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1977.

OSMANLI KİTAP KÜLTÜRÜ

Cârullah Efendi Kütüphanesi ve Derkenar Notları

Editör
Berat Açıl

ilem
KİTAPLIĞI

nobel

YAYIN NO: 1153
İLEM Kitaplığı No: 04
Araştırma No: 01
ISBN: 978-605-320-057-4
© 1. Basım, Şubat 2015

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

OSMANLI KİTAP KÜLTÜRÜ - Cârullah Efendi Kütüphanesi ve Derkenar Notları
Editör: Berat Açıl

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: İlhan Süzgün
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Görsel Telif Bilgisi: © Maksim Shebeko - fotolia.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Açıl, Berat.

OSMANLI KİTAP KÜLTÜRÜ - Cârullah Efendi Kütüphanesi ve Derkenar Notları / *Berat Açıl*
1. Basım, XIV+398 s., 16,5x24 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-057-4
1. Osmanlı kitap kültürü 2. Der-kenâr notları 3. Cârullah Efendi

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Kitap Kültürü Çalışmalarının Genel Seyri: Bir Medhal 1
Berat Açıl

Bir Osmanlı Âlimi Veliyyüddin Cârullah Efendi'nin Terceme-i Hâli 17
Muhammed Usame Onuş

I. BÖLÜM
İSLAMÎ İLİMLER

Yazının Ufku, Kayıtların Dili: İslâm Dünyasında Yazı Kültürü ve Cârullah Efendinin Notları 49
İbrahim Halil Üçer

Cârullah Efendi'nin Kıraat Notları 67
Seyfullah Efe

Osmanlı'da Kitap Kültürü Açısından Veliyyüddin Cârullah Efendi'nin Hadis Kitaplarındaki Notları 91
Abdullah Taha İmamoğlu

Veliyyüddin Cârullah Efendi'nin Fıkıh Usûlüne Dair Notları 107
Asım Cüneyd Köksal

Bir Osmanlı Âliminin Bir Ömre Yayılan Okuma Serüveni: Veliyyüddin Cârullah Efendi'nin Fürû-ı Fıkıh Eserlerine Düştüğü Notlar 123
Özgür Kavak

Veliyyüddin Cârullah Efendi'nin Fıkıh Kütüphanesi ve Notları 183
Pehlul Düzenli

Der-Kenar'ın Gölgesinde: Cârullah Efendi'nin Tasavvuf Kitaplarına Düştüğü Notlar 205
Sami Arslan

Kitap ve Sahibü'l-Kütüp: Cârullah Efendi'nin Siyer ve Tarih Kitapları 255
Tuba Nur Saraçoğlu

II. BÖLÜM
AKLÎ İLİMLER

Matematik Bilimlerine Meraklı Bir Âlim: Cârullah Efendi Koleksiyonu'nun Söyledikleri 283
Hasan Umut

Cârullah Efendi'nin Cifir ve Tıp İlimlerine Dair Kitapları 297
Fatih Usluer

III. BÖLÜM
DİL VE EDEBİYAT

Veliyyüddin Cârullah Efendi'nin Dil İlimleri ile İlgili Kitaplara Düştüğü Notlar 315
Ali Benli

Edebiyatın İlmi veya İlmin Edebiyatı: Cârullah Efendi'nin Edebiyat Koleksiyonunu Kenardan Okumak 339
Berat Açıl

Toplu Kaynakça 371

Dizin 385

Toplu Kaynakça

Abdurrahman Cami. *Evliya Menkıbeleri*, tercüme ve şerh: Lamii Çelebi, haz. Süleyman Uludağ-Mustafa Kara, Pinhan Yayınları, 2011.

Açıl, Berat. "Cârullah Efendi Kütüphanesi Nasıl Oluştu?: Medrese Kütüphanelerinin Teşekkülü", *Osmanlı'da Kitap Kültürü*, 14 Aralık 2013, Bağlarbaşı Kültür Merkezi, İstanbul, Türkiye.

_____. "Edebiyatın İlmi veya İlmin Edebiyatı: Cârullah Efendi'nin Edebiyat Koleksiyonunu Kenardan Okumak" bu edisyon içinde.

Akın-Kıvanç, Esra. *Mustafa 'Âli's Epic Deeds of Artists: A Critical Edition of the Earliest Ottoman Text About the Calligraphers and Painters of the Islamic World*, (Leiden-Boston: Brill, 2011).

Altındağ, Ülkü. "Dârüssaâde", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt 9,* 1994 ss. 1-3.

Altıntaş, Ramazan. "Şirvânî, Sadreddinzâde", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 39, 2010, ss. 208-209.

Andrews, Walter G. ve Kalpaklı, Mehmet. *The Age of Beloveds*: *Love and the Beloved in Early-Modern Ottoman and European Culture and Society,* Durham and London: Duke University Press, 2005.

Apak, İlhan (Ed.) "Cârullah Veliyüddin Efendi", *Evliyalar Ansiklopedisi.* c. 4. İstanbul: İhlas Gazetecilik Holding, 1992, 202-205.

Apaydın, H. Yunus. "Kerhî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 25, 2002, ss. 285-287.

Arslan, Ahmet Turan. "Eski Yazma Kitap ve Belgelerde Kullanılan Kısaltma ve Rumuzlar", XIV. Türk Tarih Kongresi Ankara 9-13 Eylül 2002 Bildirileri II, Cilt II. Kısım, Ankara, 2005, ss. 1533-1549.

Aruçi, Muhammed. "Pezdevî, Ebü'l-Yüsr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 34, 2007, ss. 264-266.

Âsafî Mehmed Çelebî. Âsafî Dal Mehmed Çelebi, *Şece'atnâme*, haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2007.

Aybakan, Bilal. "Sübkî, Tâceddin", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 38, 2010, ss. 11-13.

_____. "Sübkî, Tâkıyyüddin", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 38, 2010, ss. 14-15.

_____. "Şâfiî", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 38, 2010, ss 223-233.

Aynur, Hatice. "Arap Harfli Türkçe Basılı Kitaplarda İçkapağın Gelişimi (1826-1923)", *Yücel Dağlı Anısına*, haz. Evangelia Balta, Yorgos Dedes vd., (İstanbul: Turkuaz, 2011): 79-101.

_____. "I. Mahmûd'un Kütüphaneleri ve Tarih Manzumeleri", *Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhfe: İsmail E. Erünsal'a Armağan*, c. 2, İstanbul: Ülke, 2014.

_____. "Türkiye'de Türkçe yazma eserlerin kataloglanması üzerine bir değerlendirme: 1989-2002." Journal of Turkish Studies=Türklük Bilgisi Araştırmaları: Essays in Honour of Barbara Flemming= Barbara Flemming Armağanı 25, s. 1 (2002): 37-52.

Baktır, Mustafa. "İbn Melek", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 20, 1999, ss. 175-176.

Baltacı, Cahit. "İslam Medeniyetinde Yazının Gelişmesi", *Diyanet İlmi Dergi*, c. 19, sy 4, s. 36-42.

Başkurt, İrfan. "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kürsü Şeyhliği", *İslam Araştırmaları Dergisi*, sy. 27, 2012, s. 117-145.

Bedir, Mürteza. "Ez-Ziyâdât", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 44, 2013, ss. 483-484.

_____. "Üsrûşenî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 42, 2012, ss. 392-393.

_____. & Koca, Ferhat. "Pezdevî, Ebü'l-Usr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 34, 2007, ss. 264-266.

Benli, Mehmet Sami, "Miftâhu'l-Ulûm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 30, 2005, ss. 20-21.

Bilgin, Orhan. "Fahreddîn-i Irâkî", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 12, 1999, ss. 84-86.

Bingöl, Abdülkuddüs. "Ebherî, Esîrüddin", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 10, 1994, ss. 75-76.

Bloom, Jonathan M. *Kâğıda İşlenen Uygarlık: Kâğıdın Tarihi ve İslam Dünyasına Etkisi*, çev. Zülal Kılıç, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003).

Bosch, Gulnar ve Petherbridge, Guy. "The Materials, Techniques and Structures of Islamic Bookmaking", *İslamic Bindings & Bookmaking*, (Chicago: University of Chicago Press, 1981): 23-84.

Bosch, Gulnar, Carswell, John ve Petherbridge, Guy. *İslamic Bindings & Bookmaking*, (Chicago: University of Chicago Press, 1981).

Börekçi, Günhan. "Factions and Favorites at the Courts of Sultan Ahmed I (r. 1603-1617) and His Immediate Predecessors", DT, The Ohio State University, 2010.

Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahihü'l-Buhari: el-Camiu'l-müsnedü's-sahih*, Kahire: Darü't-Te'sil, 2012/1433.

[Bursalı] Mehmed Tâhir, "Cârullah Veliyüddin Efendi", *Sırât-ı Mustakîm*, c. V, S. 129, İstanbul, 1326, s. 411. Câhiz. *el-Beyân ve't-tebyîn*, nşr. Abdusselâm Hârun, Kahire, 1975.

_____. *Kitâbu'l-Hayevân*, nşr. AbdusselIâm Hârun, Beyrut, 1969.

Canatar, Mehmet. "Kethüdâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 2, 2002, ss. 332-334.

Cârullah Efendi, *el-Furkân fî kırâati'l-Kur'ân fî i'râbih ve terâcimi kurrâih*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 16, 17.

Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 28.

Curry, John J. *The Transformation of Muslim Mystical Thought in the Ottoman Empire*: *The Rise of Halveti Order*, Edinburgh: Edinburh University Press, 2010.

Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı: Çeşitleri-Özellikleri-Faydalanma Usulleri,* 3. bs., İstanbul: İFAV, 2003.

Çavdar, Tuba. "Kebikec,"*TDV İslam Ansiklopedisi,* cilt 25, 2002, s. 161- 162.

Çaycı, Ahmet ve Kunt, İbrahim. *Beyânu's-Sınâ'a* İsimli Yazma Eserde Bulunan Zanaat Konusundaki Bazı Açıklamalar*", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 24* (2010): 427-434.

Darnton, Robert. *"*What is the History of Books*"*, Kenneth Carpenter, ed., *Books and Society in History* (New York and London, 1983): 3-26.

Değirmenci, Tülün. "Bir kitabı kaç kişi okur? Osmanlı'da okurlar ve okuma biçimleri üzerine bazı gözlemler," *Tarih ve Toplum: Yeni Yaklaşımlar* 13, (Güz 2011): ss. 7-43.

_____. "Bir Kitabı Kaç Kişi Okur? Osmanlı'da okurlar ve okuma biçimleri üzerine bazı gözlemler*", Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar 13* (Güz 2011): 7-43.

_____. *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar: II. Osman Devrinde Değişen Güç Simgeleri*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2012.

Derman, Uğur. "Eski Yazı Nasıl Yazılır? (1)*", İslam Düşüncesi 8* (1969): 505-512.

_____. "Eski Mürekkepçiliğimiz*", İslam Düşüncesi 2* (1967): 97-112.

_____. "Kâğıda Dâir*", İslam Düşüncesi 5* (1968): 338-347.

_____. "Kalem*", İslam Düşüncesi 3* (1967): 161-176.

Déroche, François ve diğerleri. *Manuel de Codicologie des Manuscrits en Écriture Arabe*, Paris, 2000.

Duman, Hasan. *El Yazmaları Dünyasında Türkiye'nin Yeri The Role of Turkey in the World of Manuscripts*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997).

Durmuş, İsmail. "Semerkandî, Ebü'l-Kâsım*", TDV İslam Ansiklopedisi,* cilt 36, 2009, ss. 472-473.

_____. "el-Emsile*", TDV İslam Ansiklopedisi.* cilt, 11, 1995, ss. 166-167.

_____. "Safedî*", TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 35, 2008, ss. 447-450.

Durmuş, Tuba Işınsu. *Tutsan Elini Ben Fakirin: Osmanlı Edebiyatında Hamilik Geleneği*, Doğan Kitap, 2009.

Durusoy, Ali. "el-İşârât ve't-tenbihât*", TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 23, 2001, ss. 421-422.

Ebû Davud es-Sicistani, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi, *Sünenu Ebû Davud*, thk. Muhammed Avvame, Cidde: Dârü'l-Kıble li's-Sekâfeti İslâmiyye, 1998/1419.

Ebû Hayyân el-Endelûsî, *el-Bahru'l-muhît fi't-tefsîr*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 77.

Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-Mukâbesât*, nşr. Ali Şalk, Beyrut, 1986.

Ebu'l-İzz b. Reşîd el-Hemedânî, *İ'râbu'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 38, 40, 41.

Ebü'l-Berekat Nureddin Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Cami, *Nefehâtü'l-üns min hazarâti'l-ḳuds*, tsh. Mehdi Tevhidipur, Tahran: Kitabfuruş-i Mahmudi, 1337.

Eisenstein, Elizabeth L "From Scriptoria to Printing Shop: Evolution and Revolution in the Early Printed Book Trade", Kenneth Carpenter, ed., *Books and Society in History* (New York and London, 1983): 29-42.

_____. *The printing press as an agent of change* (Reprint, Cambridge: Cambridge University, 1997).

el-Cürcânî, Seyyid Şerif. *el-Hidâye, Hâşiye alâ Şerhi'l-Bidâye*, Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi Koleksiyonu, nr. 613.

El-Herîdî, Ahmed Abdülmecid. "Veliyüddin Cârullah ve bernâmecü kirââtihi", *Annales Islamologiques-Havliyyatün İslamiyye*. sy. 16 (1980): 1-57.

el-Mısrî, Ebü'l-Fazl İbn Manzûr b. Mükerrem Cemaleddin Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensari er-Rüveyfiî el-İfrikî. *Lisânu'l-Arab*, c. 1, Beyrut: Dar'u-Sâdr, 1300 s. 129.

Emecen, Feridun. "Ali'nin 'ayn'ı: Osmanlı Bürokrasisinde Katib Rumuzları", *Tarih Dergisi* 35 (İstanbul l994): s. 131-149.

en-Neşşâr, es-Seyyid. *Fi'l-mahtûtâti'l-'Arabiyye*, Dâru's-sekâfeti'l-'ilmiyye, İskenderiye 1987, s. 78.

Ergun, Sadettin Nüzhet. *XVII. Yüzyıl Saz Şairlerinden Kâtibî*, 1933.

Erşahin, Seyfettin. "Osmanlı Toplumunun Hz. Muhammed Hakkındaki Bilgi Kaynakları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, c.18, sy.3, s.335-358.

Erünsal, İsmail E. "Fethedilen Arap Ülkelerindeki Vakıf Kütüphaneleri Osmanlılar Tarafından Yağmalandı Mı?", *Osmanlı Araştırmaları,* 2014, sy. 43, s. 52-53.

_____. "Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri", *Yavuz Argıt Armağanı*, İstanbul: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.

_____. *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri, Tarihî Gelişimi ve Organizasyonu*, Ankara: TTK, 2008.

_____. *Osmanlılarda Sahaflık ve Sahaflar*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

_____. *Türk Kütüphaneleri Tarihi II, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, Ankara: TTK, 1998.

_____. *Türk Kütüphaneleri Tarihi II: Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara: 1992.

_____. *Kütüphanecilikle İlgili Osmanlıca Metinler ve Belgeler.* c. 2. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1990.

_____. *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri: Tarihi Gelişimi ve Organizasyonu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.

_____. *Türkiye Kütüphaneleri Tarihi.* c. 2. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 1988.

eş-Şâfiî, *er-Risâle*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire, 1309.

Fahreddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebîr*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 123.

Fayda, Mustafa. "Hicaz Bölgesi Kütüphaneleri", *AÜİFD*, c.17, 1969, s. 305-308.

Fazlıoğlu, İhsan. "İlim İlim Bilmektir; Bilim Neyi Bilmektir", *Dergah* cilt 9, sayı 97, (Mart 1998): 12-14.

_____. "Kamāl al-Dīn al-Turkmānī: Kamāl al-Dīn Muḥammad ibn Aḥmad ibn ʿUthmān ibn Ibrāhīm ibn Muṣṭafā al-Māridīnī al-Turkmānī al-Ḥanafī," *The Biographical Encyclopedia of Astronomers*,Thomas Hockey ve diğerleri (ed.), New York: Springer, 2007, s. 609.

Febvre, Lucien and Martin, Henri-Jean. *The coming of the book* (Reprint, London: Verso, 2000).

Felek, Özgen. *Kitabü'l-Menâmât: Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.

_____. "İslam Edebiyatını Hikaye Etmek: Sultan III. Murâd'ın Rüya Mektupları", *Türklük Bilgisi Araştırmaları 34/II* Walter G. Andrews Armağanı II, ed. Cemal Kafadar-Gönül A. Tekin, 2010.

_____. "Re-creating Image and Identity: Dreams and Visions as a Means of Murâd III's Self-Fashioning", DT, The University of Michigan, 2010.

Gacek, Adam. *Arabic Manuscript: A Vademecum for Readers*, (Leiden-Boston: Brill, 2009).

_____. *The Arabic Manuscript Tradition*, (Leiden-Boston: Brill, 2008).

Gazzâlî, *Kitâbu'l-Maksadi'l-esnâ fî Şerhi Esmâi'llâhi'l-husnâ*, Mısır, 1322.

Gee, Teri. "Strategies of Defending Astrology: A Continuing Tradition." Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Toronto, 2012.

Gözübenli, Beşir. "el-Hâkim eş-Şehîd", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 15, 1997, ss. 195-196.

Halîlî-i Mar'aşî, *(Divânçe ve) Etvâr-ı Seb'a*, haz. Lütfi Alıcı, Maraş: Ukde, 2010.

Hamadeh, Shirine. *Şehr-i Sefa: 18. Yüzyılda İstanbul*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Hanif İbrahim Efendi, *Durru's-sahâbe fî fezâili'l-hatt ve'l-kitâbe*, Süleymaniye Ktp., Esad Efd., N. 311, vr. 30b-35a.

Hatîb el-Bağdâdî, *Takyîdu'l-ilm*, nşr. Yusuf el-ʿIş, y.y., 1974.

Hayrullah Saîd, *Varrâkû Bağdâd fi'l-asri'l-Abbâsî*, Riyad, 2000.

Hızlı, Mefail. "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 17/1*, (2008): 25-46.

İbn Abdi Rabbih, *el-Ikdu'l-ferîd*, nşr. Abdulmecid et-Terhînî, Beyrut, 1983.

İbn Berrecân el-İşbilî, *el-İrşâd fî tefsîri'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 53.

İbn Haldun, *el-Mukaddime*, nşr. Derviş el-Cuveydî, Beyrut, 2003.

İbn Hallikân, *Vefeyâtu'l-A'yân*, nşr. İhsan Abbâs, Beyrut, trs.

İbn Manzur, Cemaleddin. *Lisanü'l-arab.* c. 14. Beyrut: Dâru Sâdır, t.y. 83-89.

İbn Sînâ, *Kitâbu'n-Necât*, nşr. Mâcid Fahrî, Beyrut, 1985.

İbn Vehb el-Kâtibî, *el-Burhân fî vucûhi'l-beyân*, nşr. Ahmed Matlûb, Hadîce el-Hadîsî, Bağdat, 1967.

İhsanoğlu, Ekmeleddin (ed.). *Osmanlı Astroloji Literatürü Tarihi ve Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi Zeyli*, 1. Cilt, İstanbul: IRCICA, 2011.

İhsanoğlu, Ekmeleddin vd. *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi.* c. 1. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 1997.

İhsanoğlu, Ekmeleddin ve Aynur, Hatice. "Yazmadan Basmaya Geçiş: Osmanlı Basma Kitap Geleneğinin Doğuşu (1729-1848)", *Osmanlı Araştırmaları XXII*, (2003): 219-255.

İnalcık, Halil. "Hüsrev Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 19, 1999, ss. 38.

_____. *Şair ve Patron*, Ankara: Doğubatı, 2005.

İpşirli, Mehmed. "Medrese", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 28, 2003, ss. 327-333.

_____. "Sâdık Mehmed Efendi, Sadreddinzâde", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 35, 2008, ss. 395.

Irmak, Mustafa. "Bir Belâgat Kitabı Olarak Mutavvel ve Osmanlı Medreselerinde Okunuş Biçimi Üzerine Bir Risale", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (2012/1), s. 174.

Islamic Scientific Manuscripts Initiative. http://ismi.mpiwg berlin.mpg.de/islamicMS/database/displayAuthor.html?-aunum=4511. Erişim: 14 Aralık 2014.

İsmail Paşa, Bağdatlı. *Hediyyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannifîn.* c. 2. Beyrut: Daru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, 1955. (Ofset bsk.)

İsmail Paşa, Bağdatlı. *Îzâhu'l-meknûn fi'z-zeyli alâ keşfi'z-zünûn.* c. 2. tsh. Rıfat Bilge Kilisli, Beyrut, t.y.

İzgi, Cevat. *Osmanlı Medreselerinde İlim: Riyazi İlimler,* 1. Cilt, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.

Friedman, J. B. *Northern English Books, Owners, and Makers in the Late Middle Ages*, Syracuse: Syracuse University Press, 1995, s. 1-31.

J. Griffiths, D. Pearsall, *Book Production and Publishing in Britain 1375-1475*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Kafadar, Cemal. "Müteredddit Bir Mutasavvıf: Üsküplü Asiye Hatun'un Rüya Defteri 1641-1643", *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken*, İstanbul: Metis Yayınları, 2009, ss.123-191.

Kandemir, M. Yaşar. "Heysemî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 17, 1998, ss, 292-293.

Kara, İsmail. *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not,* İstanbul: Dergah *Yay.,* 2011.

_____. *İlim Bilmez, Tarih Hatırlamaz, Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013 (2. Bsk.).

Kara, Mustafa. "XIV ve XV. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumunu Besleyen Türkçe Kitaplar", *UÜİFD,* c. 8, sy. 8, 1999, s. 29-58.

_____. "Mirac ve Miraciye Bursalı Safiye Hatun Vakfiyesi", *UÜİFD,* c.7, sy. 7,1998, s. 25-40.

Karaismailoğlu, Adnan. "Kâsım-ı Envâr", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 24, 2001, ss. 542-543.

_____. "Selmân-ı Sâvecî", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 36, 2009, ss. 446-447.

Karataş, A. İhsan. "Tereke Kayitlarına Göre XVI. Yüzyılda İnsan-Kitap İlişkisi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8/8*, (1999): 317-328.

_____. "XVI. Yüzyılda Bursa'da Tedavülde Olan Kitaplar", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10/1*, (2001): 209-230.

_____. "XVI. Yüzyılda Bursa'da Yaygın Olan Kitaplar", YLT, (Bursa: Uludağ Üniversitesi, 1995).

_____. "Tereke Kayıtlarına Göre XVI. Yüzyılda Bursa'da İnsan Kitap İlişkisi", *UÜİFD,* c. 8, sy.8, 1999, s. 317-328.

Karataş, Hasan. "The City as a Historical Actor: The Urbanization and Ottomanization of the Halvetiye Sufi Order by the City of Amasya in the Fifteenth and Sixteenth Centuries", DT, Berkeley: University of California, 2011.

Kâsım Envâr, *Külliyât-ı Kâsım Envâr*, haz. Said Nefisî, Tahran: Kütüphane-i Senâî, 1337.

Kâtib Çelebi. *Keşfü'z-zünûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, (nşr. Mehmet Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge), Beyrut: Dârü İhyâi't-türâsi'l-Arabî, [t.y.].

_____. *Keşfu'z-Zunûn 'an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Funûn*, c.III, s. 373, haz. Muhammed Abdülkadir 'Atâ, Beyrut, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2008

_____. *Keşfu'z-zunûn*, nşr. Şerafettin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge, İstanbul, 1941.

Kavak, Özgür. "Bir Osmanlı Âliminin Bir Ömre Yayılan Okuma Serüveni: Veliyyüddin Cârullah Efendi'nin Fürû-ı Fıkıh Eserlerine Düştüğü Notlar", bu edisyon içinde.

Kaya, Eyyüp Said. "el-Mebsût", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 28, 2003, ss. 214-216.

_____. "Nûh b. Ebû Meryem", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 33, 2007, ss. 229-230.

_____. "Şerh (Fıkıh)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 38, 2010, ss. 560-564.

Kaya, M. Cüneyt. "Daha mükemmel bir âlem var olabilir mi?: "Leyse fi'l-imkân" tartışmasının kaynakları üzerine notlar", *Dîvân, İlmî Araştırmalar*, sy. 16 (2004/1), s. 239-249.

Kayapınar, Hüseyin. "Münyetü'l-musallî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 32, 2006, ss. 32-33.

Kazvînî, *el-Keşf an Muşkilâti'l-Keşşâf*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 127.

Kehhâle, Ömer Rıza. *Mu'cemu'l-müellifîn.* c. 4. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1993, 75.

Kiel, Machiel. "Yenişehir", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 43, 2013, ss. 473-476.

Köksal, A. Cüneyd. "Veliyyüddin Cârullah Efendi'nin Fıkıh Usûlüne Dair Notları", bu edisyon içinde.

Köse, Saffet. "İbn Emîrü Hâc", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 19, 1999, ss. 476-477.

Kurmuş, Ömer S. "Bursa'da Dergah Kütüphaneleri", *Bursa'da Dünden Bu Güne Tasavvuf Kültürü,* Bursa: Bursa Kültür Sanat Ve Turizm Vakfı Yayınları, 2002, s. 142-149.

Kurnaz, Cemal. *Halk Şiiri ve Divan Şiirinin Müşterekleri*, Gazi Kitabevi, 2005.

Kurtubî, *el-Câmi'li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 105.

Kut, Günay ve Bayraktar, Nimet. *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1984.

Kutluer, İlhan. "İlim", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 22, 2000, ss. 109-114.

_____. "Semerkandi, Muhammed b. Eşref", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 36, 2009, ss. 475-477.

L. Hibbard Loomis, "The Auchinleck Manuscript and a Possible London Bookshop of 1330-1340", *PMLA*, 57/3, (1942), s. 595-627.

Lutfullâh Kârî, *el-Verâkatu ve'l-verrâkûn fî ta'rîhi'l-İslâm*, Kahire, 1983.

Luvis b. Nikola el-Ma'luf el-Yesui Ma'luf. *el-Müncid fî'l-luga ve'l-a'lam*, Beyrut: Dârü'l-Maşrık, 2000, s. 417

M. Deanesly. "Vernacular Books in England in the Fourteenth and Fifteenth Centuries", *MLR,* Vol. 15, 1920, s. 349-58.

M. G. A. Vale, *Piety, Charity and Literacy among the Yorkshire Gentry, 1370-1480*, York: St. Anthony's Press, 1976.

M. Parkers, "The Literacy of Laity", D. Daiches, A. Thorbly (Eds.), *Literature and Western Civilization*, vol. 2, *The Medieval World,* London: Aldus, 1973, s. 555-557.

Mahdi, Muhsin. "From the Manuscript Age to the Age of Printed Books", *The Book in the Islamic World*, ed. George N. Atiyeh, (Albany: State University of New York Press, 1995): 1-15.

Mâturidî. *Te'vilâtu Ehli's-sunne*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 47

McLuhan, Marshall. *Gutenberg galaksisi: tipografik insanın oluşumu*, çev. Gül Çağalı Güven (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001).

Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmânî*, yayına hazırlayan Nuri Akbayar ; eski yazıdan aktaran-Mehmed Tahir, Bursalı. "Terceme-i Ahvâl: Cârullah Veliyüddin Efendi", *Sırat-ı Müstakim*. c. 5. sy. 129 (1326): 410-411.

Mehmed Tahir, Bursalı. *Osmanlı Müellifleri.* c. 1. İstanbul: Matbaa-yı Âmire, 1333, 267.

Mez, Adam. *Onuncu Yüzyılda İslam Medeniyeti*, çev. S. Şaban, İstanbul: İnsan yay., 2000.

Molla Fenârî. *Aynu'l-A'yân*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 104.

Muniruddin Ahmed. *Muslim Education and the Scholar's Social Status upto the 5th Century Muslim Era in the Light of Ta'rikh Baghdad*, Zurich: 1968.

Mustafa Safâyî Efendi. *Tezkiret-i Safâyî*, Beyazıd Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi 2585.

Müstakimzade Süleyman Sa'deddin Efendi. *Devhatü'l-meşâyih*, 1202.

Müstakimzâde Süleymân Saduddîn Efendi. *Tuhfe-i Hattâtîn*, nşr. İbnulemin Mahmut Kemal Bey, İstanbul: Türk Tarih Encümeni Külliyatı, 1928.

Nasr, Seyyid Hüseyin. "İslami Eğitimde Şifahi Gelenek ve Kitap", *Makaleler I*, çev: Şehabettin Yalçın, İstanbul: İnsan Yay., 1995.

Neumann, Christoph K. "Üç Tarz-ı Mütalaa: Yeniçağ Osmanlı Dünyasında kitap yazmak ve okumak", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar 1* (Bahar 2005): 51-75.

Onuş, Muhammed Usame. "Bir Osmanlı Âlimi Veliyüddin Cârullah Efendi'nin Terceme-i Hâli", bu edisyon içinde.

Öcal, Orhan. *Kitabın Evrimi*, (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1971).

Ökten, Sadettin. "Çağmînî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 8, 1993, ss. 182-183.

Ömer en-Nesefî, *et-Telhîs fi't-tefsîr*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 140.

Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İstanbul: İSAR Yay., 2008.

Özcan, Abdülkadir. "Köprülüzâde Nûman Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 26, 2002, ss. 265-267.

Özcan, Tahsin. "Veliyyüddin Cârullah," *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 43, 2013, ss. 38- 40.

Özel, Ahmet. "Hanefi Mezhebi (Literatür), *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 16, 1997, ss. 21-27.

_____. "Semerkandî, Muhammed b. Yûsuf", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 36, 2009, ss. 479-480.

Özen, Şükrü. "Sadrüşşerîa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 35, 2008, ss. 427-431.

_____. "Teftâzânî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 40, 2011, ss. 299-308.

Özer, Hasan. "Molla Hüsrev'in *er-Risâle fi'l-Velâ*'sı, Molla Gürânî'nin Reddiyesi ve Molla Hüsrev'in Cevabı: Tahkikli Neşir", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, Sayı 24, 2010, s. 173-207.

Özkat, Mustafa. *Münîrî (öl.1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si cilt: IV-V (İnceleme Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: MÜTAE, 2011.

Öztiirk, Zehra. "Eğitim Tarihimizde Okuma Toplantılarının Yeri ve Okunan Kitaplar," *Değerler Eğitim Dergisi (Joumal of Values Education}*, 1 (Ekim 2003): 131-155.

_____. "Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi I, 5/9* (2007): 401-445.

Pedersen, Johannes. *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, çev. Macit Karagözlü, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2012).

Raby, Julian ve Tanındı, Zeren. *Turkish Bookbinding in the 15th Century*, ed. Tım Stanley, (London: Azimuth Editions, 1993).

Ragep, F. Jamil. "Ṭūsī: Abū Jaʿfar Muḥammad ibn Muḥammad ibn al-Ḥasan Naṣīr al-Dīn al

Ragep, F. Jamil. *Naṣīr al-Dīn al-Ṭūsī's Memoir on astronomy = al-tadhkira fi ʻilm al-hayʾa*, prepared by (edition, translation, commentary) New York : Springer-Verlag, 1993.

Ragep, Sally P. "Jaghmīnī: Sharaf al-Dīn Maḥmūd ibn Muḥammad ibn ʿUmar al-Jaghmīnī al-Khwārizmī," *The Biographical Encyclopedia of Astronomers*, Thomas Hockey ve diğerleri (ed.), New York: Springer, 2007, ss. 584-585.

Ragep, Sally P. "Maḥmūd ibn Muḥammad ibn ʿUmar al-Jaghmīnī's al-Mulakhkhaṣ fī al-hayʾa al-basīṭa: An Edition, Translation, and Study." Yayınlanmamış Doktora Tezi, McGill University, 2014.

Ricci, Ronit. "Thresholds of Interpretation on the Threshold of Change: Paratexts in Late 19th-century Javanese Manuscripts", *Journal Of Islamic Manuscripts* 3 (2012): 185-210.

Robson, James. "Sünen-i Ebû Dâvûd Nüshalarının Rivayeti", çev: Talât Koçyiğit, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1956, sy. 1-4, c. V, s. 173-182.

Rosenfeld, Boris A. ve Ekmeleddin İhsanoğlu. *Mathematicians, Astronomers, and Other Scholars of Islamic Civilization and their Works (7th- 19th c.)*,Istanbul: Research Centre for Islamic History, Art and Culture (IRCICA), 2003.

Rosenthal, Franz. "Of Making Many Books There is No End': The Classical Muslim View", *The Book in the Islamic World*, ed. George N. Atiyeh, (Albany: State University of New York Press, 1995): 33-55.

Saraçoğlu, Tuba Nur. "Siyer Edebiyatında Hülâsatü'l-Hakâyık" (yayımlanmamış tebliğ metni), *Alvarlı Efe Hazretleri Sempozyumu*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 25-26 Nisan 2013.

Sayyid, Ayman Fuʾād. *Al-Kitāb al-ʿArabī al-Makhṭūṭ wa-ʿİlm al- Makhṭūṭāt*, 2 cilt, Kahire, El-Dār al-Miṣrīyyeel-Lübnānīyye, 1997.

Scheper, Karin. "Three Very Specific Binding Features, Shedding New Light on Islamic Manuscript Structures", *Journal of Islamic Manuscripts 4* (2013): 82-109.

Schick, İrvin Cemil. "İslam ve Metin", *Bedeni, Toplumu, Kainatı Yazmak*, (İstanbul: İletişim, 2011): 9-25.

_____. *Bedeni Toplumu Kainatı Yazmak, İslam, Cinsiyet ve Kültür Üzerine*, İstanbul: İletişim Yay., 2011.

Schimmel, Annemarie. "The Book of Life-Metaphors Connected with the Book in Islamic Literatures", *The Book in the Islamic World*, ed. George N. Atiyeh, (Albany: State University of New York Press, 1995): 71-92.

Schoeler, Gregor. *The Oral and the Written in Early Islam*, çev. Uwe Vagelpohl, (London and Newyork: Routledge, 2006).

Sert, Selda. "XVII. Yüzyıldan Bir Kebikeç: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V Bildiriler*, Ed. Coşkun Yılmaz, c. I.

Seyit, Ali Kahraman. İstanbul : Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996

Sezer, Yavuz. Shirine Hamadeh, *Şehr-i Sefa: 18. Yüzyılda İstanbul*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, *TALİD (Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi)*, 8/16, 2010, s. 751-753.

Sezgin, M. Fuad. *Buhârî'nin Kaynakları*, Otto Yay., 2012.

Sinanoğlu, Mustafa. "Hamevî, Ahmed b. Muhammed", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 15, 1997, ss. 456-457.

Soysal, Özer. "Osmanlıda Neler Okundu, 'Kütüphane Kurumu' Nasıl Algılandı, Kurumlaşan 'Gelenek' Yoksa 'Kütüphane Kültürü' Müydü?", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 50/2* (2010): 163-175.

Strauss, Johann. "Who Read What in the Ottoman Empire (19th-20th Centuries)", *Arabic Middle Eastern Literatures*, 6/1 (2003): 39-76.

Strauss, Johann. "Osmanli İmparatorluğu'nda Kimler, Neleri Okurdu? (19.-20. Yüzyıllar)", çev. Günil Ayaydın Cebe, *Tanzimat ve Edebiyat: Osmanlı İstanbulu'nda Modern Edebî Kültür*, haz. Mehmet Fatih Uslu-Fatih Altuğ, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014): 1-64.

Subhizâde Feyzî, *Hamse*, haz. Mehmet Arslan, Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık, 1999.

Suyûtî. *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 26.

Suyûtî. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 31.

Suyûtî. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 25.

Suyûtî. *Ta'rîhu'l-hulefâ*, nşr. Abdullah Mes'ûd, Halep: 2003.

Süreyye, Mehmed. *Sicill-i Osmanî.* c. 4. İstanbul: Matbaa-yı Âmire, 1309, s. 613.

Şâtıbî, Ebû İshak. *el-Muvâfakât fî usûli'ş-şerî'a*, el-Mektebetu't-Ticâriyyetu'l-Kubrâ, Kahire, t.y.

Şeker, Şemsettin. "Edebi Şahsiyetin Teşekkülünde Cami Derslerinin Rolü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* c. 5, sy.22, s.174-203.

Şemsüleimme Serahsî, *el-Mebsût*, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1414/1993.

Şensoy, Sedat. "Şerh", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 38, 2010, ss. 555-558.

Şeşen, Ramazan. "Orta Çağ İslâm Dünyasında Kitaplar ve Varraklar", Ed. İ. Dağdelen vd., *Nail Bayraktar'a Armağan*, İstanbul: 2005.

Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi, *Behcetü'l-fetâvâ*, haz. Süleyman Kaya vd., İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.

Taşköprîzâde, *Mevzûâtu'l-ulûm*, Dersaadet, 1313.

Topuzoğlu, Tevfik Rüştü. "Haşiye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 16, 1997, ss. 419-422.

Tosun, Necdet. "Şirin-i Mağribî", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 39, 2010, ss. 192-193.

□ūsī, "*The Biographical Encyclopedia of Astronomers*, ed. Thomas Hockey ve diğerleri, Springer Reference. New York: Springer, 2007, ss. 1153-1155.

Tûsî, Nasirüddin. *Eukleides'in elemanlar kitabının tahriri, Tahrîru Usuli'l-Hendese ve'l Hisâb*, haz. İhsan Fazlıoğlu, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2012.

Türk, Gönül Gülşen. *Tasavvuf Kültüründe Derviş Kitap Münasebeti* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), UÜSBE, Bursa, 1995.

Uluç, Lâle. "Selling to the Court: Late-Sixteenth Century Manuscripts Producrtion in Shiraz", *Muqarnas 17*, (2000): 73-96.

_____. *Türkmen Valiler, Şirazlı Ustalar, Osmanlı Okurlar,* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2006).

Uludağ, Süleyman ve Köprülü, Orhan F.. "Abdal", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 1, 1988, ss. 61-63.

Unat, Yavuz. "Uluğ Bey," *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 42, 2012, ss. 127- 129.

Uzun, Mustafa. "Feyzî, Subhizâde", *TDV İslam Ansiklopedisi, cilt* 12, 1995, ss. 523.

Uzunpostalcı, Mustafa. "Burhaneddin el-Buhârî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 6, 1992, ss. 435-437.

Üçer, İbrahim Halil. *İslam Düşünce Geleneğindeki Yeri ve Günümüzdeki Anlamı Açısından İbnu'n-Nedîm'in El-Fihrist'i* (Basılmamış Bitirme Tezi), MÜİF, İstanbul, 2004.

Ünal, Halit. "Mâverâünnehir Fakihlerinden el-Usrûşenî", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1986, sayı: 3, s. 243-250.

Ünal, Halit., "Molla Hüsrev'in Molla Gürani ile Tartışması", *Molla Hüsrev Mehmet Efendi (1400-1480) Kongresi Tebliğleri, 14 Mart 1985*, Kayseri, (1992), s. 69-73.

Varol, Muharrem. "19. Yüzyıl İstanbulu'nda Bazı Tekkelerin Matbaacılık Faaliyetleri", *Osmanlı Araştırmaları 42*, (2013): 317-347.

Veliyyüddin Cârullah Efendi Kitâbhanesi Fihristi. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 1.

Weedon, Alexis. (ed.), *The History of the Book in the West: A Library of Critical Essays* 5 cilt (Ashgate, 2010).Welch, Anthony and Welch, Stuart Cary. *Arts of Islamic Book,* (Ithaca and London: Cornell University Press, 1982).

Woodhead, Christine. "Reading Ottoman 'Şehnames': Official Historiography in the Late Sixteenth Century", *Studia Islamica 104/105*, (2007): 67-80.

Ya'kûbî, *el-Buldân*, Beyrut, 2002.

Yaman, Ahmet. "Kuhistânî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 26, 2002, ss.348.

Yavuz, Yunus Vehbi. "el-Câmiü's-sağîr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 7, 1993, ss. 112.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Kâtibî, Ali b. Ömer", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 25, 2002, ss. 41-42.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Taşköprizâde Ahmed Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 40, 2011, ss. 151-152.

Yazıcı, Gülgün Erişen. *Edirneli Kâmî ve Dîvânının Tenkitli Metni,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı.

Yazıksız, Necip Asım. *Kitap*, haz. Türker Acaroğlu, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1993).

Yelten, Muhammet. "*Hamza-nâme*'nin Yeni Ciltleri ve Okunma Mekânları", *Turkish Studies 8/9*, (2013): 151-165.

Yoltar-Yıldırım, Ayşin. "Following the Path of a Nakkâsh from the Akkoyunlu to the Ottoman Court", *Artibus Asiae 67/1*, (2007): 147-172.

Yüksek, Muhammed İsa. "İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Arapça ve Osmanlıca Kırâat Yazmaları." YLT İstanbul Üniversitesi, 2009.

Zaki, Mahmoud. "Early Arabic Bookmaking Techniquesas Described by al-Râzî in His Recently Rediscovered *Zînat al-Katabah*", *Journal Of Islamic Manuscript 2 (2011):* 223-234.

Zeccâc, *İ'râbu'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp. Cârullah Efendi Koleksiyonu, N. 44.

Ziriklî, Hayreddin. *El-Aʿlâm: Kâmûsu terâcim li eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ.* c. 8. Beyrut: Dârü'l-ilmi li'l-melâyîn, 2002.

28. Basım

ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ VE MATERYAL GELİŞTİRME

Prof. Dr. Halil İbrahim Yalın

nobel
www.nobelyayin.com

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NU : 288
Eğitim Bilimleri Nu : 54
ISBN : 978-605-133-190-4
© 28. Basım, Ekim 2015

ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ VE MATERYAL GELİŞTİRME
Prof. Dr. Halil İbrahim Yalın

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NU 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yalın, Halil İbrahim.
Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme / *Halil İbrahim Yalın*
28. Basım, VI + 234 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-190-4
1. Öğretim Teknolojileri 2. Materyal Geliştirme 3. Öğretim Tasarımı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, öğretmenlik formasyonu dersleri arasında yer alan “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme” dersine yönelik ve YÖK kur tanımına uygun olarak hazırlanmıştır.

Kitabın önceki baskıları benim için sevindirici düzeyde ilgi görmüş, ancak gerek dersi okutan bazı öğretim elemanı arkadaşlar ve gerekse kitabı okuyan bazı öğrencilerden haklı oldukları eleştiriler ve öneriler almıştır. Bu eleştiriler ve öneriler kitabın bu baskısında dikkate alınmaya çalışılmıştır. Ancak, birkaç önemli noktanın açıklığa kavuşturulması gerektiğine inanıyorum.

Getirilen eleştirilerden biri, bu kitapta yer alan bazı konuların öğretmenlik programlarında yer alan farklı derslerde derinlemesine işlendiği ve bu nedenle bu konuların bu kitapta çıkarılmasının uygun olacağı yönündeydi. Kitabın birinci bölümünde de açıklandığı üzere, biz öğretim teknolojilerini öğretim amaçlı kullanılan araç-gereçler olarak düşünmek yerine öğretme-öğrenme sürecini oluşturan unsurların sistematik tasarımı olarak ele alıyoruz. Diğer bir ifadeyle, araç-gereçleri öğretme-öğrenme sürecini oluşturan diğer unsurlardan bağımsız olarak düşünmek imkansızdır. Örneğin, öğretim hedeflerini dikkate almayan bir araç-gereç seçimi ve kullanımının öğrenme üzerinde etkili olması düşünülemez.

Dolayısıyla, her ne kadar öğrenciler bu konuları ilgili derslerde derinlemesine işliyorlarsa da, bu durum öğrencilerin konular arasındaki ilişkileri, bir konu alanının diğerleriyle nasıl bir etkileşim içerisinde olduğunu anlamaları açısından yeterli değildir. Bu ders bir bakıma öğrencilere, farklı derslerde öğrenilenleri bir bütün olarak daha etkili bir öğretim ve öğrenme için nasıl bir arada kullanabileceklerini göstermeyi amaçlamaktadır. Ancak, diğer derslerde ayrıntılı işlenen konular sadece bütünlüğü sağlamak açısından yüzeysel olarak işlenmiş, fakat araç-gereçlerin seçimi ve etkili kullanımı konusuna detaylı olarak yer verilmiştir.

Getirilen bir diğer eleştiri ise, kitapta bir ders veya konu çerçevesinde geliştirilmiş/geliştirilebilecek materyal örneklerine yer verilmediğidir. Haklılar. Ancak, ilk ve ortaöğretim okullarında öğrencilere okutulan onlarca ders ve yüzlerce konu alanı düşünüldüğünde, bu kitapta verilebilecek birkaç örneğin çokta önemli olmadığı inancındayım. Bunun yerine, kitapta farklı materyal türlerinin tasarım ilkeleri ayrıntılı olarak işlenmiştir. Kitaptan yararlanacak olanlardan beklenen bu tasarım ilke ve örneklerini kendi konu alanlarındaki materyallerin geliştirilmesine uygulamalarıdır.

Kitabın ilk bölümü dışındaki bütün bölümler benzer şekilde organize edilmiştir. Her bir bölümün başında, bölümde yer alan konuların öğretme-öğrenme etkinliklerinin tasarlanması süreci içerisindeki yeri şematik olarak gösterilmiş, bölümü başarı ile tamamlayan öğrencilerin ne yapabiliyor olacağını tanımlayan genel amaçlar verilmiştir. Her bir bölümün başında bölüm kısaca tanıtılmış, sonunda ise, bölümde tartışılan konular özetlenmiştir.

Son olarak bazı önemli insanlara teşekkürlerimi iletmeliyim. Kitabı derslerinde okutan tüm öğretim elemanı arkadaşlara; kitabın hazırlanması ve yayınlanmasında emeği geçen hocalarım, dostlarım ve Nobel Yayın Dağıtım personeline teşekkür ediyorum. Yrd. Doç. Dr. Nurdan Kalaycı'ya teşekkür ederim, okudu, eleştirdi ve kitabın bu baskısına bir konu ile katkı sağladı. Son olarak, bu kitabın ortaya çıkması için destek sağlayan, onlarla geçirmem gereken zaman konusunda fedakarlıkta bulunan, eşim Binnur, kızım Elif Merve ve oğlum M. Altay Yalın'a teşekkür borçluyum.

Prof. Dr. Halil İbrahim YALIN

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR **1**
Teknoloji Nedir? 2
Öğretim Teknolojisi Nedir? 3
Eğitim Teknolojisi mi? Öğretim Teknolojisi mi? 5
Sistem Nedir? 6
Öğretimde Sistem Yaklaşımı Nedir? 6
Öğretimde Sistem Yaklaşımı Süreci 7

İKİNCİ BÖLÜM

ÖĞRETİM TEKNOLOJİSİ VE İLETİŞİM **12**
İletişim Sürecinin Öğeleri 13
İletişimde Etkili Faktörler 16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖĞRETİM ANALİZİ **26**
Amaçların Sınıflandırılması 27
Bilişsel Öğrenmeler 27
Duyuşsal Öğrenmeler 29
Psikomotor Öğrenmeler 29
Amaçları Belirlemek Neden Önemlidir? 31
Amaçlar Nasıl Yazılır? 32
Öğretim Amaçları Nasıl Belirlenir? 34
Amaçlar Ne Kadar Kapsamlı Olmalıdır? 35
Amaç Analizi Ne Demektir? Nasıl Yapılır? 36
Amaç Analizi Teknikleri 37
Öğrencilerin Analizi 45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖĞRETİM DURUMLARINI PLANLAMA **52**
Giriş Etkinliklerini Planlama 53
İçerik Sunusunu Planlama 55
Alıştırmaları Planlama 57
Geri Bildirimi Planlama 57
Değerlendirmeyi Planlama 58
Yöntem Seçimi 59
İki Boyutlu Görsel Öğrenme ve Öğretme Araçları 67

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAÇ-GEREÇLERİN ÖĞRETİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 82

ALTINCI BÖLÜM

ÖĞRETİM ARAÇ-GEREÇLERİNİN SEÇİMİ 91

YEDİNCİ BÖLÜM

GÖRSEL MATERYALLER TASARIMI 105
Tasarım Öğeleri 106
Tasarım İlkeleri 113

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ÖĞRETİM ARAÇLARI VE ETKİLİ KULLANIMI 121
Gerçek Eşyalar Ve Modeller 123
Tepegöz Projektörleri 126
Tepegöz Saydamlarının Hazırlanması 128
Tepegöz Saydamlarının Tasarımı 130
Tepegözlerin Kullanımına Yönelik Öneriler 133
Slaytlar 137
Televizyon Ve Video 140
Gösteri Tahtaları 144
Döner Levhalar 147
Film Şeritleri 149
Yazılı Materyaller 150
Grafik Materyalleri 156

DOKUZUNCU BÖLÜM

EĞİTİMDE BİLGİSAYAR KULLANIMI 161
Öğretim Aracı Olarak Bilgisayarlar 164
Bilgisayar Yönetimli Öğretim 164
Bilgisayar Destekli Öğretim 165
İletişim Aracı Olarak Bilgisayarlar 182
Üretim Aracı Olarak Bilgisayarlar 189

ONUNCU BÖLÜM

UZAKTAN EĞİTİM 202
Öğretimsel Televizyon 209

ON BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME 212
Süreci Değerlendirme 212
Ürün Değerlendirmesi 215
EKLER: Öğretim Materyalleri İnceleme ve Değerlendirme Formları 220
KAYNAKLAR 229
DİZİN 232

KAYNAKLAR

Alessi, S. M., & Trollip, S. R. (1985). Computer-Based Instruction. . Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Alkan, C. (1995). Eğitim Teknolojisi (4. baskı). Ankara: Atilla Kitabevi.

Alkan, C. (1992). Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Alkan, C. (1987). Eğitim Teknolojisi (3. baskı). Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.

Anderson, J. R. (1985). Cognitive Psychology and Its Implications. NY: W.H. Freeman

Andre, T. (1987). Cognitive Classroom Learning: Understanding, Thinking and Problem Solving. Orlando: Academic Press, Inc.

Bishop, L. J. (1976). Staff Development and Instructional Improvement Plans and Procedures. Boston: Allyn & Bacon.

Bulough, R. V. (1988). Creating Instructional Materials (2nd ed.). OH: Merrill Publishing Company.

Carey, L. M., & Dick, W. (1991). Summative Evaluation. In Briggs L. J., Gustafson, K. L., & Tillman, M. H. (Eds.), Instructional Design: Principles and Applications (2nd ed. ss. 269-311). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Carlisle, K. E. (1986). Analyzing Jobs and Tasks. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Campbell, C. P., & Hatcher, T. G. (1989). Testing that is performance-based and criterion-referenced. Performance and Instruction, 28 (5), 1- 9.

Çilenti, K. (1988). Eğitim Teknolojisi ve Öğretim. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Dick, W., & Carey, L. M. (1991). Formative Evaluation. In Briggs L. J., Gustafson, K. L., & Tillman, M. H. (Eds.), Instructional Design: Principles and Applications (2nd ed. ss. 227-268). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Dick, W., & Carey, L. (1985). The Systematic Design of Instruction. Glenview, IL: Scott Foresman.

Distance Education at a Glance. http://www.uidaho.edu/evo.

Doğan, H. (1997). Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı. Ankara: Önder Matbaacılık.

Encyclopedia of Educational Technology. Httt://coe.sdsu.edu

Erden, M., & Akman, Y. (1996). Eğitim Psikolojisi: Gelişim - Öğrenme -Öğretme (3. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ergin, A. (1995). Öğretim Teknolojisi: İletişim. Ankara: Pegem.

Fleming, M. L., Levie, W. H. (1978). Instructional Message Design: Principles from the Behavioral Sciences. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Gagné, R. M. (1985). Conditions of Learning (4th ed.). NY: Holt, Rinehart and Winston.

Gagné, R. M., & Briggs, L. J. (1979). Principles of Instructional Design (2nd ed.). NY: Holt, Rinehart and Winston.

Gagné, R. M., Briggs, L. J., & Wager, W. W. (1992). Principles of Instructional Design (4nd ed.). NY: Holt, Rinehart and Winston.

Gronlund, N. E. (1981). Measurement and Evaluation in Teaching. NY: Macmillan.

Halpern, D. F. (1987). Applications of Cognitive Psychology. Problem Solving, Education, and Computing. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Harris, B. M. (1980). Improving Staff Performance Through Inservice Education. Boston: Allyn & Bacon.

Hedges, Lowell E. (1995). Anticipation and Preparation: Two Keys to Survival. A Handbook for Beginning Teachers. Columbus, Ohio: The Ohio State University.

Hedges, Lowell E. ve Valijah M. Axelrod. (1995). Assessing Learning. Columbus, Ohio: The Ohio State University.

Heinich, R., Molenda, M., & Russell, J. D. (1993). Instructional Media and the New Technologies of Instruction (4th ed.). NY: Macmillan Publishing Company.

Jonassen, D. H., Hannum, W. H., & Tessmer, M. (1989). Handbook of Task Analysis Procedures. NY: Praeger Publishers.

Karasar, N. (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara:

Kemp, J. E. (1975). Planning and Producing Audiovisual Materials (3th ed.). NY: Thomas Y. Crowell.

Kulhavy, R. W. (1977). Feedback in Written Instruction. Review of Educational Research, 47 (1), 211-232.

Leshin, C. B., Pollock, J., & Reigeluth, C. M. (1992). Instructional Design Strategies and Tactics. NJ: Educational Technology Publications.

Mager, R. F. (1984). Measuring Instructional Results (2nd. ed.). Belmont, CA: David S. Lake Publishers.

Merrill, P. F. (1987). Job and Task Analysis. In R. M. Gagné (Ed.), Instructional Technology: Foundation. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Newby, J. N., Stepich, D. A., Lehman, J. D., ve Russell, J. D. (1996). Instructional Technology for Teaching and Learning. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, Inc.

Oldroyd, D. & Hall, V. (1991). Managing Staff Development: A Handbook for Secondary Schools. London: Paul Chapman Publishing Ltd.

Özçelik, D. A. (1992). Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Pettersson, R. (1993). Visual İnformation. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Reeves, T. C. (1986). Computer Assisted Instruction: Authoring Languages. Eric.ED: 281504.

Reigeluth, C.M (Ed.)(1987). Instructional Theories in Action. Lessons Illustrating Selected Theories and Models. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Reiser, R. A., & Gagné, R. M. (1983). Selecting Media for Instruction. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Reynolds, A. & Anderson, R. H. (1992). Selecting and Developing Media for Instruction. NY: Van Rostrand Reinhold.

Rıza, E. T. (1997). Eğitim Teknolojisi Uygulamaları. İzmir.

Romiszowski, A. J. (1992). The Selection and Use of Instructional Media (2nd. ed.). london: Kogan Page.

Rossett, A. (1991). Needs Assessment. In Anglin, G. J. (Ed.). Instructional Technology: Past, Present and Future (ss. 156-169). Englewood, CO: Libraries Unlimited, Inc.

Ryan., R. L. (1987). The Complete Inservice Staff Development Program: A Step-By-Step Manual for School Administrators. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.

SCID: Systematic Curriculum and Instructional Development Workshop. The Ohio State University: Center on Education and Training for Employement.

Seels, B., Glasgow, Z. (1990). Exercises in Instructional Design. Columbus, OH: Merrill Publishing Company.

Sezgin, S. İ. (1994). Mesleki ve Teknik Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Sönmez, V. (1994). Program Geliştirme: Öğretmen Elkitabı. Ankara: Pegem.

Turgut, M. F. (1992). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Saydam Matbaacılık.

Visual Literacy. http://www.educ.kent.edu

Weinstein, C. E., & Mayer, R. E. (1986). The Teaching of Learning Strategies. In M. C. Wittrock (Ed.). Handbook of Research on Teaching (ss. 135-327). NY:MacMillan Company.

ÖRGÜTLER VE YAPILARI

THE STRUCTURING OF ORGANIZATIONS

Henry Mintzberg

Çeviri Editörü: Prof. Dr. Ahmet Aypay

Yönetim Politikası Teorisi Serisi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 901
Eğitim No.: 194
ISBN: 978-605-133-803-3
© 1. Basımdan Çeviri, Kasım 2015

ÖRGÜTLER VE YAPILARI
THE STRUCTURING OF ORGANIZATIONS
Henry Mintzberg
Çeviri Editörü: Prof. Dr. Ahmet Aypay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
© 1979 by Prentice-Hall, Inc., Upper Saddle River, NJ 07458. All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form or by any means without permission in writing from the publisher.
TURKISH language edition published by NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK, Copyright © 2014

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com- Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
-e-satiş: -esatis@nobelkitap.com- +90 3012 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Mintzberg, Henry.

The Structuring Of Organizations/ *Henry Mintzberg*
Örgütler ve Yapıları / *Çeviri Editörü: Ahmet Aypay*
1. Basımdan Çeviri, XX+498 s., 150x230 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-803-3
1. Örgütlerin Yapılanması 2. Örgütler ve Yapıları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Çeviri Kurulu

Bölüm 1	**Yapının Temelleri** *Prof. Dr. Ahmet Aypay - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Bölüm 2	**Örgütün Beş Temel Parçası** *Prof. Dr. Ahmet Aypay - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Bölüm 3	**Akış Sistemleri Olarak Örgüt** *Prof. Dr. Ahmet Aypay - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Bölüm 4	**Pozisyonların Tasarımı: Görevde Uzmanlaşma** *Doç. Dr. Adnan Boyacı - Arş. Gör.Ceyhun Kavrayıcı- Anadolu Üniversitesi*
Bölüm 5	**Pozisyonların Tasarımı: Davranışın Biçimselleştirilmesi** *Okt. Gülden Takılsoy - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Bölüm 6	**Pozisyonların Tasarımı: Eğitim ve Doktrinleme** *Okt. Derya Eker - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Bölüm 7	**Üstyapının (Sruperstructure) Tasarlanması: Birimleri Gruplama** *Zuhal Şangar, - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi* *İrem Aydın Menderis - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Bölüm 8	**Üstyapının Tasarlanması: Birim Büyüklüğü** *Doç. Dr. Elife Doğan Kılıç - Sinop Üniversitesi* *Arş. Gör. Ergün Nihat Çorbacı - Sinop Üniversitesi*
Bölüm 9	**Yanal Bağlantıların Tasarımı: Planlama ve Kontrol Sistemleri** *Doç. Dr. Mehmet Karakuş - Zirve Üniversitesi*
Bölüm 10	**Yanal Bağlantıların Tasarımı: İrtibat Araçları** *Yrd. Doç. Dr. Hamit Özen - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Bölüm 11	**Karar Verme Sisteminin Tasarımı: Sorumluluğun Dikey ve Yatay Olarak Dağıtılması** *Arş. Gör. Ayşe Dönmez - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

Bölüm12 **Örgütlerin Etkili Yapılanması**
Dr. Hazal Dursun - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bölüm 13 **Yaş ve Büyüklük**
Dr. Hazal Dursun - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bölüm 14 **Teknik Sistem**
Okt. Mehmet Koçyiğit - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bölüm 15 **Çevre**
Okt. Mehmet Koçyiğit - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bölüm 16 **Güç**
Doç. Dr. Engin Aslanargun - Düzce Üniversitesi

Bölüm 17 **Basit Yapı**
Doç. Dr. Engin Aslanargun - Düzce Üniversitesi

Bölüm 18 **Makine Bürokrasisi**
Doç. Dr. Habip Özgan - Gaziantep Üniversitesi
Arş. Gör. Mahmut Kalman - Gaziantep Üniversitesi

Bölüm 19 **Profesyonel Bürokrasi**
Arş. Gör. Dr. Elif Aydoğdu - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bölüm 20 **Bölümlenmiş Biçim**
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakan Karataş - Fatih Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fatih Bektaş - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bölüm 21 **Esnek Yapı (Adhokrasi)**
Doç. Dr. Osman Çekiç - Çanakkale
Onsekiz Mart Üniversitesi

Bölüm 22 **Sonuç Beşgeni**
Prof. Dr. Servet Özdemir - Gazi Üniversitesi

İçindekiler

Ön Söz VII

Giriş XIII

Okuyucuya Bir Not XVI

Çeviri Editörü Ön Sözü XIX

1 Yapının Temelleri *1*

KISIM I — ÖRGÜT NASIL İŞLER? *17*

2 Örgütün Beş Temel Parçası *18*

3 Akış Sistemleri Olarak Örgüt *35*

KISIM II — TASARIM PARAMETRELERİ *65*

4 Pozisyonların Tasarımı: Görevde Uzmanlaşma *69*

5 Pozisyonların Tasarımı: Davranışın Biçimselleştirilmesi *81*

6 Pozisyonların Tasarımı: Eğitim ve Doktrinleme *95*

7 Üstyapının (Sruperstructure) Tasarlanması: Birimleri Gruplama *104*

8 Üstyapının Tasarlanması: Birim Büyüklüğü *134*

9 Yanal Bağlantıların Tasarımı: Planlama ve Kontrol Sistemleri *148*

10 Yanal Bağlantıların Tasarımı: İrtibat Araçları 161

11 Karar Verme Sisteminin Tasarımı: Sorumluluğun Dikey ve Yatay Olarak Dağıtılması 1*81*

KISIM III — DURUMSAL FAKTÖRLER *215*

12 Örgütlerin Etkili Yapılanması 216

13 Yaş ve Büyüklük *227*

14 Teknik Sistem *249*

15 Çevre *267*

16 Güç *288*

KISIM IV — YAPISAL DÜZENLEMELER *299*

17 Basit Yapı *305*

18 Makine Bürokrasisi *314*

19 Profesyonel Bürokrasi *348*

20 Bölümlenmiş Biçim *380*

21 Esnek Yapı (Adhokrasi) *431*

22 Sonuç Beşgeni *468*

Kaynaklar *481*

Dizin *497*

ÖN SÖZ

Yönetim Politikası Teorisi Serisi

Yönetim Politikası yönetim okullarının uzun zamandan beri üvey evladı olmuştur. Ele aldığı sorunlar görmezden gelinemeyecek kadar önemli olduğundan öğretiliyordu. Ama hiçbir zaman yönetim bilimi, örgütsel davranış ve pazarlama gibi diğer alanların statülerine tam olarak erişemedi.". Bunun nedeni oldukça açıktır. Diğer alanlar 1960 ve 1970'lerde oldukça teorik içerik geliştirirken, Yönetim Politikası, uzun süre "ilkelerini" açıkladıktan sonra, dikkatini örnek olayların öğretilmesine odaklamıştı. Teori yani sistematik bilgi Politika dersinde genellikle sıklıkla çok iyi karşılanmaz.

Benim şansım politika alanı olmayan bir yönetim okulunda (MIT Sloan Yönetim Okulu), hatta bir profesör bile yoktu, politika konusunda doktora yapmamdı. Bu benim alanı farklı bir açıdan keşfetmemi sağladı. Vaka çalışmalarının MIT'te önemli bir yeri yoktu. Ama teorinin vardı. Böylece alanı taramam özellikle ampirik araştırmalara dayalı bir politika teorisi keşfetmeye yönelikti. Ve bu tarama beni bir konuda ikna etti: Aslında böyle bir teori için oldukça fazla ve ilgili araştırma vardı. En azından alanı sağlam bir teorik temele oturtmaya yeterli olacak kadar vardı. Ama bu teori tek bir yerde değildi, hiçbir ders kitabında. Örneğin, çoğu politika ile ilgili teori olarak tanınmamaktaydı. Başka bir ifadeyle, alanda bir sentez bulunmuyordu, hatta bir özet veya faydalı teorik materyalleri bir araya getiren bir inceleme bile yoktu. Dolayısıyla Sloan Yönetim Okulunda doktora derecemi 1968 yılında tamamlayıncaya kadar, *Yönetim Politikası Teorisi* konusunda bir kitap yazmaya karar vermiştim.

Bu on yılı bu kararı gerçekleştirmek için altyapıyı oluşturmaya harcadım. Her bir bölüm için bir dosya olarak başlayan çalışmaların her biri hızlıca birer kutuya dönüştü, sonra kutular taşmaya başladı, bazen iki hatta üç kat fazlalık oluştu. Alanın kapsamlı bir yayına ihtiyacı olduğuna inancım nedeniyle, her bölümün doğal olarak uzayabileceği kadar uzattım. Bunlardan ikisi 400 sayfanın üstünde bir metin oluşturdu!

Yönetim Politikası Teorisi'nin orijinal taslağı on bir bölüm oluşturdu. Bunlardan sekizi aşağıdaki şekilde görülmektedir. İlk ikisi (şekilde gösterilmemektedir) giriş kısmını oluşturuyordu. Birincisinin başlığı, "Yönetim Politikasının Çalışılması" olarak adlandırıldı. Alanın ilk ilkelerinden ve vaka çalışmaları geleneğinden başlayarak güncel büyük planlama, derleyerek (eclectic) ve betimsel teoriye kadar gelişimi ortaya koymaktaydı. Bu bölüm alanın betimsel teori üzerine inşa edilmesi sonucuna ulaştı. Bu, teorinin politika oluşturma sürecini temel alarak tümden gelimci bir şekilde oluşturulmalı ve bilişsel psikoloji, örgüt sosyolojisi, siyaset biliminden destek almalıydı. Politika oluşturma araştırmaları zengin gerçek hayatı konu alan araştırmalarını içermeliydi ve titizliği saplantı hâline getirmeden yapılmalıydı. İkinci bölümün adı, "Yönetim Politikasının Altında Yatan Teori," Ludwig Van Bertalanfy'nin genel sistemler teorisiyle Herbert Simon'un karar teorisini Yönetim Politikası'nın farklı konularının bir çerçevede bütünleştirmek için birleştiriyordu. Bu iki bölüm gerçekte bölümler olarak var ve bir gün sentez hâline getirilmiş bir kitap olarak gün ışığına çıkabilirler. Bu esnada, bu bölümlerden kısımlar "Yönetim Teorisinin Politikası" olarak ba-

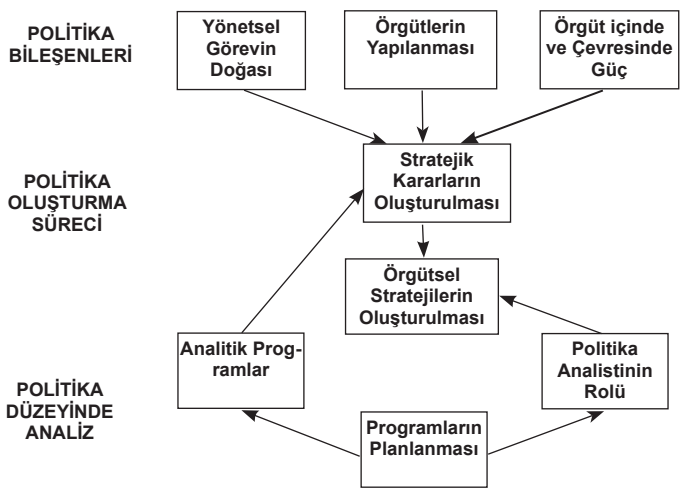

sıldı (Academy of Management Review'in Ocak 1977 sayısında). Bu makale alandaki genel görüşleri ana hatlarıyla özetleyen görüşlerimi içermektedir.

Beş bölüm, kitabın çekirdeğini yani betimsel teoriyi oluşturuyordu. Bunlar şu an sunulduğu gibi seriyi oluşturacaklar. İlk üçü "politika unsurları" üç konudaki ampirik araştırmaların sentezini (genellikle "örgüt teorisi" olarak adlandırılan) oluşturacak biçimde tasarlandı. Bunun politika yapımı çalışmalarının altyapısını oluşturduğuna inanıyorum: yönetsel görevler, örgütsel yapı ve örgütsel güç. *Yönetsel Görevin Doğası* (*The Nature of Managerial Work*) doktora tezim çalışmalarım ile ilgili ampirik araştırmalara dayanmaktadır, 1973 yılında basılmıştır ve bu serilerde yeniden basılacak. Şimdiki cilt, *Örgütler ve Yapıları: Araştırmaların Bir Sentezi (The Structuring of Organizations: A Synthesis of Research)* orijinal 3. Bölüm'dü, biraz uzun olmuştu. Seride yer alacak bir sonraki eser, *Örgütlerin İçinde ve Çevresinde Güç* (*Power in and Around Organizations*) Bölüm 5 daha da uzun olmuştu. Şu an taslak hâlindeki Güç ile ilgili kitap, bu kitabı izleyen yaklaşık on sekiz ay içinde basılacak.

"Politika oluşturma" süreci üzerine iki bölüm Yönetim Politikası'nın çekirdeğine odaklanması niyetiyle yazılmıştı. *Stratejik Karar Verme* Bölüm 6'da çok geniş (anlamsız değil) olarak yer almaktadır. Bu seride cilt üç olacak şekilde genişletilecek. Yönetsel görevin doğasını içine alan kitap gibi, bu ampirik literatürün sentezini McGill Üniversitesinde yaptığımız (ve "'Yapılandırılmamış Karar Süreçlerinin Yapılanması" başlığıyla, Duru Raisinghani ve Andre Thoret ile *Administrative Sceince Quarterly*'nin Haziran 1976 sayısında yayımlandı) kendi araştırmalarımızı birleştirmektedir. Dördüncü cilt örgütlerin tek stratejik kararları gerçekte nasıl verdiğini ele almaktadır. Beşinci cilt, *Örgüt Stratejilerinin Oluşturulması* (*The Formation of Organization Strategies*), örgütlerin zaman içinde böyle kararları stratejiler oluşturmak için nasıl biçimlendirdiğini incelemeye yöneliktir. Bu kitap seride hazır olmayan tek kitaptır (iki makalede şekillenmeye başlamıştır, "Üç Tarzda Strateji Oluşturma" *California Management Review*'da, Kış 1973 ve "Strateji Oluşturma Örüntüleri" *Management Science*'ta Mayıs 1978'de basıldı). Burada tekrar ampirik literatür kendi araştırma sonuçlarımızla birleştirilecek. Ancak, her iki durumda da boyutlar daha büyük olacak: Dört kutu yayımlanmış materyaller neredeyse on yıllık araştırma sonuçlarıyla birleştirilecek. 1984 uygun bir yayın tarihi gibi görünüyor.

Yönetim Politikası Teorisi'nin öngörülen üç bölümü "politika düzeyinde analiz" ve dördüncü bölüm Yönetim Politikası'nın geleceği olacak gibi görünüyor ancak hâlihazırda bulanık bir proje olmaya devam ediyor. Politika analizi konusundaki daha kısa olanlar basıldı (*Yönetimin Bilgiyi Kullanmasının Önündeki Engeller*), 1975'te Kanada Ulusal Muhasebeciler ve Endüstriye Muhasebeciler Derneğini inceleyen çalışma, James S. Hekimian ile Mayıs 1968'de Management Review'da yayınlanan "Planlama İkilemi," Özellikle "Uygulamanın Ötesi: Politika Analizine Direncin Analizi" 1978 yılında Uluslararası Operasyonel Araştırma Konferans kitabında ba-

sıldı). Belki bunlar bir gün politika analizi konusunda altıncı cilt için bir araya getirilebilir. Ama bu cilt büyük olasılıkla örgütsel etkililik konusundaki genel soruna odaklanacak gibi.

Yönetim Teorisi Politikası'na ne oldu? Çok uzak olmayan bir gelecekte, tüm kitapların ve makalelerin merkezî kavramlarını tek bir ciltte toplamayı umuyorum. Bu, orijinal kavramsallaştırmayı içeren bir ders kitabı olabilir.

Şimdi serideki kitaplar konusunda bilgi vermenin sırası geldi. Kitapların önündeki "The" Yönetim Politikası teorisi konusunda araştırmaların "bütününü" temsil etmektedir, sadece "bir teoriyi" değil. Aslında eğer serilerde temel bir konu, birbiriyle çelişen teoriler arasında uzlaşmayı sentezleme girişimidir. Yaklaşım aslında durumsaldır, hangi teorinin doğru olduğu değil ama hangi şartlarda hangisinin uygulanabilir olduğudur. Planlamaya karşı her şeye rağmen bir işi iyi-kötü yürütmek (muddlingthrough, idare-i maslahat, ç.n.) yol bulma değil, ama ne zaman planlamanın ne zaman her şeye rağmen iyi-kötü başarılı olunabileceğidir; en üst düzeye çıkarmaya karşı tatmin edici düzeyde yapma değil, ama nerede en üst düzeye çıkarmak ve nerede yeterli düzeyde yapmaktır.

"Teori" bu serilerde kavramsal çerçeveler oluşturmayı vurgulamaktadır. Teoriler yararlıdır çünkü onlar büyük oranlarda veri toplamadan kısa yolu gösterir. Bir kimsenin öğrendiği bir olgu hakkındaki tüm detayları hatırlaması gerekli değildir. Bunun yerine, teoriyi öğrenirse onlardan birçoğunu açıklayan soyutlamayı öğrenmiş olur. Soyutlama düzeyi çok geniş bir biçimde farklılaşabilir. Bu serideki çalışmalar "orta seviyede" teoriler sunmayı amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında serideki kitaplar kendini politikanın vaka çalışmaları ile politika ilkeleri gelenekleri arasında konumlandırmaktadır (ve her ikisini de reddetmektedir). Politika vaka çalışmaları geleneği hiçbir zaman kendisinin mikro düzeyde (lowerrange) somut betimlemeler geliştirmeye çalışmadı. Politika ilkeleri geleneği ise, makro düzeyde (high-range) soyutlamalarla gerçeğin betimlenmesiyle bağını kopardı.

Bu seriler aynı zamanda teoriyi "gömülü" olarak sunma çabasındadır. Yani verilere dayanan ve örgütlerin nasıl davrandığının tümdengelim yöntemiyle sistematik olarak araştırılmasına yöneliktir. Daha etkili politika oluşturmanın yolunun uygulamacıların karşılaştığı ve gördüğü yolla görmenin bilgisine sahip olmanın en iyi yol olduğu konusunda sıkı bir biçimde ikna oldum. Bu araştırmacı ve yazar olarak teorinin mümkün olan en iyi *betimlemesini* oluşturmak ve yaymak olduğu anlamına gelir. Politika konusunda daha iyi yollar oluşturmak ve önermek uygulamacıların (hat yöneticisi, personel uzmanı, danışman ben de o roldeyken) görevidir. Başka bir ifadeyle, en iyi öngörünün bir olgu hakkındaki kavramsal bilginin *belirli* ve *tanıdık bir ortamda* uygulanmasından ortaya çıktığına inanmaktayım. Bana göre iyi bir betimsel teori doğru ellerde iyi bir öngörme aracıdır, belki de elimizde olan en güçlü araçtır.

"Yönetim" kelimesini daha yaygın olan "işletme" kelimesi yerine kullanıyorum. Bu serilerde bu politika için bir sıfattır ve tüm örgüt çeşitleri için uygun olduğunu belirtir. Bu bölümdeki örnekleri ele almak gerekirse sadece otomobil üreticileri değil, bankalar, danışmanlık firmaları değil, kültürel merkezler, cezaevleri ve uzay ajanslarını kapsamaktadır. Odaklanma içerik üzerinde değil, süreç üzerinedir: stratejiler yerine strateji oluşturma, nihai hedefler değil gücün nasıl aktığı gibi. Bunlar bizim daha geniş bir perspektif kazanmamızı sağlar.

Son olarak "Politika" kelimesi her tür yolu ifade etmek için kullanılmıştır. Bir hükûmet "politikası" E5 formunda siyah mürekkep kullanmaktan bağlantısız ülkelere yardım etmeyi reddetmeye kadar geniş bir alanı kapsayabilir. Burada bu kelime, katı bir biçimde çalışma alanını belirtmek için kullanıldı. Örgütün bir bütün olarak yönetilmesi ve onun kararla ilişkili olan davranışlarına vurgu yapmaktadır (Yönetim Politikası'nı, Stratejik Yönetim'e tercih ederim, alandaki bazıları bu terimi ortaya attı. Bunun nedeni ikincisinin daha dar ve daha emreden bir yaklaşımı bulunmasıdır).

Her bir cilt için belirli açıklamalar yapmalıyım. *Yönetim Politikası Teorisi* konusunda 1968 yılında ilk işletme yüksek lisans programında politika dersi verdiğim zaman çalışmaya başladım. Onun detaylı iskeletini o dersteki ilk öğrencilerimle yaptım. Yıllar sonra neredeyse bin kadar McGill İşletme yüksek lisans mezunu bu çalışmanın çeşitli versiyonlarında çok uzun olmamakla birlikte çalıştı. Bu öğrenciler, bu serinin onların sağladığı girdilerden oldukça yararlandığını öğrenmekle biraz teselli olabilirler. Özellikle teoriyi kullanarak Montreal'deki örgütleri çalışarak öğrenciler ilerideki sayfalarda görüleceği gibi, uyguladılar, detaylandırdılar, değiştirdiler ve teorinin bazı kısımlarını reddettiler. Böylelikle başka hiçbir girdinin sağlayamayacağı kadar temellendirdiler ve zenginleştirdiler. Bu öğrencilere büyük bir teşekkür borçluyum. Bu arada bir şeyler öğrendiklerini umuyorum.

Henry Mintzberg

Kaynaklar

ACKERMAN, R. W., *The Social Challenge to Business* (Harvard University Press, 1975).

AGUILAR, F. J., *Scanning the Business Environment* (Macmillan, 1967).

ALDRICH, H. E., Technology and Organizational Structure: A Reexamination of the Findings of the Aston Group, *Administrative Science Quarterly* (1972: 26-43).

_____, Reaction to Donaldson's Note, *Administrative Science Quarterly* (1975: 457-459).

ALLEN, L. A., The Line-Staff Relationship, *Management Record* (September 1955: 346-349, 374-376).

ALLEN, S. A. Ill, Organizational Choices and General Management Influence Net works in Divisionalized Companies, *Academy of Management Journal* (Sep tember, 1978).

ALLEN, T. J., and COHEN, S. I., Information Flow in Research and Development Laboratories, *Administrative Science Quarterly* (1969:12-19).

ANDERSON, T. R., and WARKOV, S., Organizational Size and Functional Complexity: A Study of Administration in Hospitals, *American Sociological Review* (1961: 23-28).

ANSOFF, H. I., *Corporate Structure: Present and Future* (Working Paper, European institute for Advanced Studies in Management, Brussels, 1974). Used with permission.

ANSOFF, H. I., and BRANDENBURG, R. G., A Language for Organization Design: Part II, *Management Science* (1971: B717-731).

ARGYRIS, C, "Excerpts from Organization of a Bank," in A. H. Rubenstein and C. J. Haberstroh (eds.), *Some Theories of Organization* (Irwin-Dorsey, 1966).

_____, Some Limits of Rational Man Organizational Theory, *Public Administration Review* (1973a: 253-267).

_____, Organization Man: Rational and Self-Actualizing, *Public Administration Review* (1973b: 354-357).

AZUNI, K., and MCMILLAN, C. J., Culture and Organizational Structure: A Com parison of Japanese and British Organizations, *International Studies of Man agement and Organization* (1975: 35-47).

BAUGHMAN, J. P.; LODGE, G. C.; and PIFER, H. W., *Environmental Analysis for Management* (Irwin, 1974).

BAVELAS, A., Communication Patterns in Task-Oriented Groups, *Journal of the Acoustical Society of America* (1950: 725-730).

BECKER, S. W., and GORDON, G., An Entrepreneurial Theory of Formal Organiza tions Part I: Patterns of Formal Organizations, *Administrative Science Quar terly* (1966-67: 315-344).

BEER, S.(*Brain of the Firm* (London: Penguin, 1972). Used with permission.

BENNETT, R. C., *General Motors (F): Organizing a Corporate Purchase Agreement* (Case Study, copyright by the President and Fellows of Harvard College, Harvard Business School, 1977).

BENNIS, W. G., The Coming Death of Bureaucracy, *Think Magazine* (November-December 1966: 30-35).

BERGMANN, A. E., Industrial Democracy in Germany—The Battle for Power, *Journal of General Management* (1975: 20-29).

BEYER, J. M., and LODAHL, T. M., A Comparative Study of Patterns of Influence in United States and English Universities, *Administrative Science Quarterly* (1976:104-129).

BIDWELL, C. E., "The School as a Formal Organization," in J, G. March (ed.). *The . Handbook of Organizations (*Rand McNally, 1965), Chapter 23.

BJORK, L. E., An Experiment in Work Satisfaction, *Scientific American* (March 1975: 17-23).

BLAU, P. M., The Hierarchy of Authority in Organizations, *American Journal of Sociology* (1967-68: 453-467).

_____, A Formal Theory of Differentiation in Organizations, *American Sociologi cal Review* (1970: 201-218).

BLAU, P. M.; FALBE, C. M.; MCKINLEY, W.; and TRACY, D. K., Technology and Organization in Manufacturing, *Administrative Science Quarterly* (1976: 20-40).

BLAU, P. M., and SCHOENHERR, P. A., *The Structure of Organizations* (Basic Books, 1971).

BLAU, P.M., and SCOTT, R., *Formal Organizations* (Chandler, 1962).

BOLAND, W. R., "Size, Eternal Relations, and the Distribution of Power: A Study of Colleges and Universities," in W. V. Heydebrand (ed.), *Comparative Organi zations* (Prentice-Hall, 1973), 428-441.

BONINI, C. P., *Stimulation of Information and Decision Systems in the Firm* (Prentice-Hall, 1963). Used with permission.

BOS, A. H., Development Principles of Organizations, *Management International Review* (1969:17-30).

BOULDING, K. E., *Conflict and Defense* (Harper & Row, 1962).

BOWER, J. L., Planning Within the Firm, *The American Economic Review* (1970: 186-194).

BRAVERMAN, H., *Labor and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the Twentieth Century* (Monthly Review Press, 1974).

BRAYBROOKE, D., and LINDBLOM, C. E., *A Strategy of Decision* (Free Press, 1963).

BUCHELE, R., B., *Business Policy in Growing Firms* (Chandler, 1967).

BURNS, /., "Effective Management of *Programs, "in],* W. Lorsch and P. R. Lawrence (eds.). *Studies in Organization Design* (Irwin-Dorsey, 1970).

BURNS, T., The Directions of Activity and Communication in a Departmental Execu tive Group, *Human Relations* (1954: 73-97).

_____, Management in Action, *Operational Research Quarterly* (1957: 45-60).

_____, 'The Comparative Study of Organizations," in V. Vroom (ed.), *Methods of Organizational Research* (University of Pittsburgh Press, 1967).

_____, "Mechanistic and Organismic Structures," in D. S. Pugh (ed.), *Organiza tion Theory* (Penguin, 1971).

BURNS, T., and STALKER, G. M., *The Management of Innovation,* 2nded. (Tavistock, 1966). Used with permission.

CAPLOW, T., "Rumors in War," in A. H. Rubenstein and C. J. Haberstroh (eds.). *Some Theories of Organization* (Irwin-Dorsey, 1966).

CARLSON, S., *Executive Behaviour: A Study of the Workload and the Working Methods of Managing Directors* (Stockholm: Strombergs, 1951).

CARTER, E. E., The Behavioral Theory of the Firm and Top Level Corporate Deci sions, *Administrative Science Quarterly* (1971: 413-428).

CARZO, R,, JR., and YANOUZAS, J. N., Effects of Flat and Tall Organization Struc ture, *Administrative Science Quarterly* (1969:178-191).

CHANDLER, A. D,, *Strategy and Structure* (MIT Press, 1962).

CHANDLER, M. K., and SAYLES, L. R,, Managing *Large Systems* (Harper & Row, 1971). Used with permission.

CHANNON, D. F., *The Strategy and Structure of British Enterprise* (Division of Re search, Harvard Graduate School of Business Administration, 1973).

_____, *The Strategy, Structure and Financial Performance of the Service Industries* (Working Paper, Manchester Business School, 1975). Used with permission.

_____ *"Corporate Evolution in the Service Industries 1950-1974, "* in L. Hannah (ed.). *Corporate Strategy and Management Organization* (London: Macmil-lan, 1976).

CHAPPLE, E. D., and SAYLES, L. R. *The Measure of Management* (Macmillan, 1961). Used with permission.

CHARNS, M. P., Breaking the Tradition Barrier: Managing Integration in Health Care Facilities, *Health Care Management Review* (Winter, 1976: 55-67).

CHARNS, M. P., LAWRENCE, P. R., and WEISBORD, M. R., Organizing Multiple-Function Professionals in Academic Medical Centers, in TİMS *Studies in the Management Sciences* (5,*1977:* 71-88).

CHILD, J., Organizational Structure, Environment, and Performance: The Role of Strategic Choice, *Sociology* (1972a: 1-22).

_____, Organization Structure and Strategies of Control: A Replication of the Aston Study, *Administration Science Quarterly* (1972b: 163-177).

_____,Parkinson's Progress: Accounting for the Number of Specialists in Organi zations, *Administrative Science Quarterly* (1973:328-349).

_____, What Determines Organization? *Organizational Dynamics* (Summer 1974: **2-18).**

_____ Comments on Donaldson's Note, *Administrative Science Quarterly* (1975: 456).

_____, Organizational Design and Performance—Contingency Theory and Be yond, *Organization and Administrative Sciences* (Summer-Fall 1977:169-183).

CHILD,J., and KEISER, A., "Organization and Managerial Roles in British and *West* German Companies—An Examination of the Culture-Free Thesis," in C. J. Lamers and D. J. Hickson (eds.), *Organisations Alike and Unlike* (Routledge and Kegan Paul, 1978).

CHILD, J., and MANSFIELD, R., Technology, Size, and Organization Structure, *Soci ology* (1972: 369-393).

CLARK, B. R., Interorganizational Patterns in Education, *Administrative Science Quarterly* (1965-66: 224-237).

COLLINS, J. W., and GANOTIS, G. G., "Managerial Attitudes Toward Corporate Social Responsibility," in S. P. Sethi (ed.), *The Unstable Ground: Corporate Social Policy in a Dynamic Society* (Melville, 1974).

COLLINS, O., and MOORE, D. G., *The Organization Makers* (Appleton-Century-Crofts, 1970).

CONRATH, D. W., Communications Environment and Its Relationship to Organiza tional Structure, *Management Science* (1973: 586-602). Used with permission.

CRESSEY, D. R., Achievement of an Unstated Organizational Goal: An Observation of Prisons, *The Pacific Sociological Review* (Fall 1958: 43-49).

_____, "Prison Organizations," in J. G. March (ed.). *Handbook of Organizations* (Rand McNally, 1965), Chapter 24.

CROZIER, M., *The Bureaucratic Phenomenon,* English translation (University of Chicago Press, 1964). Used with permission.

CUMMINGS, L. L., and BERGER, C. J., Organization Structure: How Does It Influence Attitudes and Performance? *Organizational Dynamics* (Autumn 1976: 34-49).

CYERT, R. M., and MARCH, J. G., A *Behavioral Theory of the Firm* (Prentice-Hall, 1963).

DALTON, M., *Men Who Manage* (Wiley, 1959). Used with permission.

DAVIS, K., Management Communication and the Grapevine, *Harvard Business Review* (September-October 1953: 43-49).

_____, Success of Chain-of-Command Oral Communication in a Manufacturing Management Group, *Academy of Management Journal* (1968: 379-387).

DAVIS, L.; CANTER, R. R.; and HOFFMAN, J., Current Job Design Criteria, *Journal of Industrial Engineering* (March-April 1955: 5-8, 21-23).

DELBECQ, A., and FILLEY, A. C., *Program and Project Management in a Matrix Organization: A Case Study* (Monograph No. 9, Graduate School of Business, Bureau of Business Research and Service, University of Wisconsin, Madison, 1974). Used with permission.

DESSLER, G., *Organization and Management: A Contingency Approach,* Prentice- Hall, 1976.

DILL, W. R., Environment as an Influence on Managerial Autonomy, *Administrative Science Quarterly,* 1957-58: 409-443.

_____, "Business Organizations," in J. G. March (ed.). *Handbook of Organizations* (Rand McNally, 1965), Chapter 25.

DONALDSON, L., Organizational Status and the Measurement of Centralization, *Administrative Science Quarterly* (1975: 453-456).

DOWNEY, H. K.; HELLREIGEL, D.; and SLOCUM, J. W., JR., Reply to Tinker, *Adminis trative Science Quarterly* (1976: 508-510).

DRIVER, M. J., and STREUFERT, S., Integrative Complexity: An Approach to Indi viduals and Groups as Information-Processing Systems, *Administrative Sci ence Quarterly* (1969: 272-285).

DUNCAN, R. B,, Characteristics of Organizational Environments and Perceived Environmental Uncertainty, *Administrative Science Quarterly* (1972: 313- 327).

_____, Multiple Decision-Making Structures in Adapting to Environmental Uncer tainty: The Impact on Organizational Effectiveness, *Human Relations* (1973: 273-291).

DYAS, G. P., and THANHEISER, H. T., *The Emerging European Enterprise: Strategy and Structure in French and German Industry* (Macmillan of London, 1976).

EMERY, F. E., Democratization of the Work Place: A Historical Review of Studies, *International Studies of Management and Organization* (1971:181-201).

EMERY, F. E,, and TRIST, E. L., "Socio-Technical Systems," in C. W. Churchman and M. Verhulst (eds.), *Management Science Models and Techniques, Vol. 2* , (Pergamon, 1960), 83-97.

EMERY, J., *Organizational Planning and Control Systems* (Macmillan, 1969).

ETZIONI, A., Authority Structure and Organizational Effectiveness, *Administrative Science Quarterly* (1959: 43-67).

_____, *A Comparative Analysis of Complex Organizations* (Free Press, 1961).

FA YOL, H., *General and Industrial Management* (Pitman, 1949); first published in French in 1916.

FELD, M. D., Information and Authority: The Structure of Military Organization, *American Sociological Review* (1959:15-22). Used with permission.

FIEDLER, F. E., 'The Contingency Model: A Theory of Leadership Effectiveness," in H. Proshansky and B. Seidenberg (eds.), *Basic Studies in Social Psychology* (Holt, Rinehart, and Winston, 1966).

FILLEY, A. C., and HOUSE, R. J., *Managerial Process and Organizational Behaviour* (Scott, Foresman, 1969); also second edition with S. Kerr, 1976.

FOURAKER, L. E., and STOPFORD, J. M., Organizational Structure and the Multi national Strategy, *Administrative Science Quarterly* (1968: 47-64).

FRANK, A. G., Goal Ambiguity and Conflicting Standards: An Approach to the Study of Organization, *Human Organization* (Winter 1958-59: 8-13).

FRANKO, L. G., Strategy+Structure — Frustration=The Experiences of European Firms in America, *The Business Quarterly* (Autumn 1972: 70-83).

_____The Move Toward a Multidivisional Structure in European Organizations, *Administrative Science Quarterly* (1974: 493-506).

GALBRAITH, J. K., *The New Industrial State* (Houghton Mifflin, 1967).

GALBRAITH, J. R., Matrix Organization Designs, *Business Horizons* (February 1971: 29-40).

_____,*Designing Complex Organizations* (Addison-Wesley, 1973). Used with permission.

GALBRAITH, J. R., and EDSTROM, A., "Creating Decentralization Through Informal Networks: The Role of Transfer," in R. H. Kilmann, L. R. Pondy, and D. P. Slevin (eds.), *The Management of Organization Design, Volume II* (Elsevier, 1976), 289-310.

GERTH, H. H., and MILLS, C. W. (eds.), *From Max Weber: Essays in Sociology* (Ox ford University Press, 1958). Used with permission.

GLANZER, M., and GLASER, P., Techniques for the Study of Group Structure and Behavior: Empirical Studies of the Effects of Structure in Small Groups, *Psy chological Bulletin* (1961:1-27).

GOGGIN, W. C., HOW the Multidimensional Structure Works at Dow Corning, *Harvard Business Review* (January-February 1974: 54-65). Copyright by the President and Fellows of Harvard College. Used with permission.

GOODMAN, L. P., and GOODMAN, R. A., Theater as a Temporary System, *California Management Review* (Winter 1972:103-108).

GOODMAN, R. A., and GOODMAN, L. P., Some Management Issues in Temporary Systems: A Study of Professional Development and Manpower—Theater Case, *Administrative Science Quarterly* (1976: 494-501).

GOSSELIN, R., *A Study of the Interdependence of Medical Specialists in Quebec Teaching Hospitals* (Ph.D- Thesis, Faculty of Management, McGill University, 1978). Used with permission.

GREENWOOD, R., and HININGS, C. R., A Research Note: Centralization Revisited, *Administrative Science Quarterly* (1976:151-155).

GREINER, L. E., Evolution and Revolution as Organizations Grow, *Harvard Business Review* (July-August 1972: 37-46).

GUETZKOW, H., "Communications in Organizations," in J. G. March (ed.). *Hand book of Organizations* (Rand McNally, 1965), Chapter 12.

GUETZKOW, H., and SIMON, H. A. The Impact of Certain Communication Nets Upon Organization and Performance in Task-Oriented Groups, *Management Science* (1954-55:233-250). Used with permission.

GULICK, L. H., and URWICK, L. F. (eds.), *Papers on the Science of Administration* (Columbia University Press, 1937).

GUSTAVSEN, B., Redefining the Role of the Board, *Journal of General Management* (Spring 1975: 35-44).

HAGE, J., and ALKEN, M., Relationship of Centralization to Other Structural Properties, *Administrative Science Quarterly* (1967: 72-92).

HAGE, J., and DEWER, R., Elite Values versus Organizational Structure in Predicting Innovation, *Administrative Science Quarterly* (1973: 279-290).

HAGE, J.; AIKEN, M., and MARRETT, C. B., Organization Structure and Communications, *American Sociological Review* (1971: 860-871).

HAIRE, M., "Biological Models and Empirical Histories of the Growth of Organizations," in M. Haire (ed.). *Modern Organization Theory* (Wiley, 1959), 272-306. Used with permission.

_____, *Psychology in Management* (McGraw-Hill, 1964).

HALL, R. H., Intraorganizational and Structural Variation: Application of the Bureaucratic Model, *Administrative Science Quarterly* (1962: 295-308).

_____, The Concept of Bureaucracy: An Empirical Assessment, *American Journal of Sociology* (1963: 32-40).

_____, Professionalization and Bureaucratization, *American Sociological Review* (1968: 92-104).

_____, *Organizations: Structure and Process* (Prentice-Hall, 1972).

HALL, R. H.; HASS, J. E.; and JOHNSON, N. J., Organizational Size, Complexity, and Formalization, *American Sociological Review* (1967: 903-912).

HAMBUN, R. L., Leadership and Crises, *Sociometry* (1958: 322-335).

HAMPDEN-TURNER, C., "Synergy as the Optimization of Differentiation and Integration by the Human Personality," in J. W. Lorsch and P. R. Lawrence (eds.), *Studies in Organization Design* (Irwin-Dorsey, 1970), 187-196.

HARBISON, E., and MYERS, C. A., *Management in the Industrial World* (McGraw-Hill, 1959).

HARRIS, K. L., Organizing to Overhaul a Mess, *California Management Review* (Spring 1975: 40-49).

HARRISON, F., The Management of Scientists: Determinants of Perceived RolétPerformance, *Academy of Management Journal* (1974: 234-241).

HARVEY, E., Technology and the Structure of Organizations, *American Sociological Review* (1968: 247-259).

HATVANY, N. G., Review of "A Profile of Tomorrow's Police Officer and his Organization" by Victor Cizanckas, in A. M. Jaeger (ed.), *Seminars on Organizations* (Stanford University, Winter and Spring, 1976: 72-74).

HEDBERG, B. L. T.; NYSTROM, P. C.; and STARBUCK, W. H., Camping on Seesaws: Prescriptions for a Self-Designing Organization, *Administrative Science Quarterly* (1976: 41-65).

HELLRIEGEL, D., and SLOCUM J. W., JR., Organizational Design: A Contingency Approach, *Business Horizons* (April 1973: 59-68).

HERZBERG, F., One More Time: How Do You Motivate Employees? *Harvard Business Review* (January-February 1968: 53-62).

HEWES, J. E., JR., *From Root to McNamara: Army Organization and Administration, 1900-1963* (Center of Military History, United States Army, Washington, D.C., 1975).

HEYDEBRAND, W. V., "Autonomy, Complexity, and Non-bureaucratic Coordination in Professional Organizations," in W. V. Heydebrand (ed.). *Comparative Organizations* (Prentice-Hall, 1973) 158-189.

HEYDEBRAND, W. **V.,** and NOELL, J. J., 'Task Structure and Innovation in Profes sional Organizations," in W. V. Heydebrand (ed.), *Comparative Organiza tions* (Prentice-Hall, 1973) 294-322.

HLCKSON, D. J., A Convergence in Organization Theory, *Administrative Science Quarterly* (1966-67: 224-237).

HICKSON, D. J.; PUGH, D. S.; and PHEYSEY, D. C, Operations Technology and Organization Structure: An Empirical Reappraisal, *Administrative Science Quarterly* (1969: 378-379).

HININGS, C. R.; HlCKSON, D. J.; PENNINGS, J. M.; and SCHNECK, R. E., Structural Conditions of Intraorganizational Power, *Administrative Science Quarterly* (1974: 22-44).

HLAVACEK, J. D., and THOMPSON, V. A., Bureaucracy and New Product Innovation, *Academy of Management Journal* (1973: 361-372).

HOLDAWAY, E. A.; NEWBERRY J. F.; HICKSON, D.].; and HERON, R. P., Dimensions of Organizations in Complex Societies: The Educational Sector, *Administra tive Science Quarterly* (1975: 37-58).

HOLDEN, P. E.; PEDERSON, C. A.; and GERMANE, G. E., *Top Management* (McGraw-Hill, 1968).

HOLSTEIN, W. K., and BERRY, W. L., Work Flow Structure: An Analysis for Planning and Control, *Management Science* (1970: B324-336). Used with permission.

HULIN, C. L. and BLOOD, M. R., Job Enlargement, Individual Differences, and Worker Responses, *Psychological Bulletin* (1968: 41-55).

HUNT, J. W., *The Restless Organization* (Wiley International, 1972).

HUNT, R. G., Technology and Organization, *Academy of Management Journal* (1970:235-252).

INDIK, B. P., The Relationship Between Organization Size and Supervision Ratio, *Administrative Science Quarterly* (1964: 301-312).

INKSON, J. H. K.; PUGH, D. S.; and HICKSON, D. J., Organization, Context and Structure: An Abbreviated Replication, *Administrative Science Quarterly* (1970:318-329).

IVANCEVICH, J. M., and DONNELLY, J. H., JR., Relation of Organizational Structure to Job Satisfaction, Anxiety-Stress, and Performance, *Administrative Science Quarterly* (1975: 272-280).

JACOBSON, E,, and SEASHORE, S. E,, Communication Practices in Complex Organi zations, *Journal of Social Issues* (1951: 28-40).

JAY, A., *Management and Machiavelli* (Penguin, 1970). Used with permission.

JENNERGREN, L. P., *Decentralization in Organizations* (Working Paper, International Institute of Management, West Berlin, 1974); preliminary version of chapter to

be published in *Handbook of Organizational Design*, W. H. Starbuck and P. Ny strom (eds.).

KAST, E. E., and ROSENZWEIG, J. E., *Organization and Management: A Systems Approach* (McGraw-Hill, 1970).

KATZ, D., and KAHN, R. L., *The Social Psychology of Organizations* (Wiley, 1966).

KAUFMAN, H., *The Forest Ranger: A Study in Administrative Behavior* (Johns Hopkins Press, 1960).

KAUFMAN, H., and SEIDMAN, D., The Morphology of Organization, *Administrative Science Quarterly* (1970: 439-445).

KELLER, R. T.; SLOCUM, J. W., JR.; and SUSMAN, G. J., Uncertainty and Type of Management System in Continuous Process Organizations, *Academy of Management Journal* (1974: 56-68).

KHANDWALLA, P. N., *Report on the Influence of the Techno-Economic Environment on Firms' Organization* (Report of research findings presented to participating corporations in a study of organizational structure, McGill University, 1971). Used with *permission.*

_____, The Effect of Different Types of Competition on the Use of Management Controls, *Journal of Accounting Research* (1972: 275-285).

_____, Effect of Competition on the Structure of Top Management Control, *Academy of Management Journal* (1973a: 285-295).

_____, Viable and Effective Organizational Designs of Firms, *Academy of Management Journal* (1973b: 481-495).

_____, Environment and "Optimal" Design of Organizations, *Productivity* (1973c: 540-552).

_____, Mass Output Orientation of Operations Technology and Organizational Structure, *Administrative Science Quarterly* (1974: 74-97). Used with permission.

_____, Organizational Design for Change, *Learning Systems, Conceptual Reading* 5 (New Delhi, India, 1976).

_____ *The Design of Organizations* (Harcourt Brace Jovanovich, 1977).

KLMBERLY, J. R., Organizational Size and the Structuralist Perspective: A Review, Critique, and Proposal, *Administrative Science Quarterly* (1976: 571-597).

KLAHR, D., and LEAVITT, H. J., 'Tasks, Organization Structures, Computers, Programs," in C. A. Myers (ed.), *The Impact of Computers on Management* (MIT Press, 1967).

KLATZKY, S. P., Relationship of Organizational Size to Complexity and Coordination, *Administrative Science Quarterly* (1970: 428-438).

KNIGHT, K., Matrix Organization: A Review, *The Journal of Management Studies* (1976:111-130).

KOCHEN, M., and DEUTSCH, K, W., Toward a Rational Theory of Decentralization Some Implications of a Mathematical Approach, *American Political Scienc Review* (1969: 734-749).

_____, Decentralization by Function and Location, *Management Science* (1972 841-855).

KOVER, A. J., Reorganization in an Advertising Agency: A Case Study of a Decrease in Integration, *Human Organization* (1963-64: 252-259).

KUHN, T. S., *The Structure of Scientific Revolutions,* 2nd ed. (University of Chicago Press, 1970).

LANDSBERGER, H. A., The Horizontal Dimension in Bureaucracy, *Administration Science Quarterly* (1961-62: 299-332).

LAWRENCE, P. R., *The Changing of Organizational Behavior Patterns* (Riverside Press, 1958).

LAWRENCE, P. R., and LORSCH,). W., *Organization and Environment* (Irwin, 1967).

LEAVITT, J. H., Some Effects of Certain Communication Patterns on Group Per formance, *Journal of Abnormal and Social Psychology* (1951: 38-50).

LIKERT, R,, *New Patterns of Management* (McGraw-Hill, 1961).

LINDBLOM, C. E., *The Intelligence of Democracy: Decision Making Through Mutual Adjustment* (Free Press, 1965).

LITTERER, J. A., *The Analysis of Organizations* (Wiley, 1965); also 2nd ed., 1973. Used with permission.

LITZINGER, W.; MAYRINAC, A.; and WAGLE, J., The Manned Spacecraft Center in Houston: The Practice of Matrix Management, *International Review of Ad ministrative Sciences* (1970:1-8).

LOEVINGER, L., The Sociology of Bureaucracy, *The Business Lawyer* (November 1968:7-18).

LONG, N. E., "The Administrative Organization as a Political System," in S. Mailick and E. Van Ness (eds.), *Concepts and issues on Administrative Behavior* (Prentice-Hall, 1962).

LORSCH, J. W., and ALLEN, S. A. Ill, *Managing Diversity and Interdependence* (Division of Research, Graduate School of Business Administration, Harvard University, 1973.) Used with permission.

LOURENCO. S. V., and GLIDEWELL, J. C., A Dialectical Analysis of Organizational Conflict, *Administrative Science Quarterly* (1975: 489-508).

MACE, M. L., *Directors: Myth and Reality* (Division of Research, Harvard Business School, 1971).

MANNS, C., Review of "Formalization and Centralization: The Case of Polish Indus try," by Lena Kolarska, in A. M. Jaeger (ed.). *Seminars on Organizations* (Stanford University, Winter and Spring 1976: 64-66).

MANSFIELD, R., Bureaucracy and Centralization: An Examination of Organizational Structure, *Administrative Science Quarterly* (1973:477-488).

MARCH, J. G.(and SIMON, H. A., *Organizations* (Wiley, 1958). Used with permission.

MARTIN, L. G., How Beatrice Foods Sneaked Up on $5 Billion, *Fortune* (1976:188-121,124,126,129).

MARTIN, N. H., Differential Decisions in the Management of an Industrial Plant, *The Journal of Business* (1956:249-260).

MARTYN, H., Effects of Multi-national Affiliation on Local Management, *Michigan Business Review* (March 1967:15-20).

MASLOW, A. H., *Motivation and Personality* (Harper & Row, 1954).
MCCLEERY, R. H., *Policy Change in Prison Management* (Michigan State University Press, 1957).
MCWHINNEY, W. H., On the Geometry of Organizations, *Administrative Science Quarterly* (1965: 347-362).
MELCHER, A. J., *Structure and Process of Organizations: A Systems Approach* (Prentice-Hall, 1976).
MERTON, R. K., *Social Theory and Social Structure* (Free Press, 1957).
MEYER, M. W., The Two Authority Structures of Bureaucratic Organizations, *Ad ministrative Science Quarterly* (1968: 211-228).
MILLER, E. J., Technology, Territory and Time: The Internal Differentiation of Com plex Production Systems, *Human Relations* (1959: 243-272). Used with per mission.
_____, Socio-Technical Systems in Weaving, 1953-1970: A Follow-up Study, *Hu man Relations* (1975: 349-388).
MLNTZBERG, H., *The Nature of Managerial Work* (Harper & Row, 1973a).
_____, Strategy-making in Three Modes, *California Management Review* (Winter 1973b: 44-53).
_____, *Impediments to the Use of Management Information* (National Association of Accountants Monograph, 1975).
_____, Patterns in Strategy Formation, *Management Science* (1978: 934-948).
MINTZBERG, H.; RAISINGHANI, D.; and THÉORÊT, A., The Structure of "Unstructured" Decision Processes, *Administrative Science Quarterly* (1976: 246-275).
MONTAGNA, P. D., Professionalization and Bureaucratization in Large Professional Organizations, *The American Journal of Sociology* (1968: 138-145).
MORRIS, D,, *The Naked Ape* (McGraw-Hill, 1967).
MOYER, R. C., Berle and Means Revisited: The Conglomerate Merger, *Business and Society* (Spring 1970: 20-29).
NEUSTADT, R. E,, *Presidential Power* (Wiley, 1960).
NORMANN, R., Organizational Innovativeness: Product Variation and Reorientation, *Administrative Science Quarterly* (1971: 203-215).
OUCHI, W. G., and DOWLING, J. B., Defining the Span of Control, *Administrative Science Quarterly* (1974: 357-365).
OUCHI, W. G., and MCGUIRE, M. A., Organizational Control: Two Functions, *Ad ministrative Science Quarterly* (1975: 559-569).
PALUMBO, D., Power and Role Specificity in Organization Theory, *Public Adminis tration Review* (1969: 237-248).
PARKINSON, C. N., *Parkinson's Law* (John Murray, Ltd., and Houghton Mifflin, 1957). Used with permission.
_____, *Big Business* (Weidenfeld and Nicolson, 1974).
PATERSON, T. T., *Management Theory* (Business Publications Ltd., 1969). Used with permission.

PAVEN, R. J., *Diversification and Divisional Structure in Italy* (Paper presented at the Annual Meeting of the Academy of Management, Seattle, 1974).

PENNINGS, J. M., The Relevance of the Structural-Contingency Model for Organi zational Effectiveness, *Administrative Science Quarterly* (1975: 393-410).

PERROW, C., "Hospitals: Technology, Structure, and Goals," in J. G. March (ed.), *Handbook of Organizations* (Rand McNally, 1965), Chapter 22.

_____, A Framework for the Comparative Analysis of Organizations, *American Sociological Review* (1967:194-208).

_____, *Organizational Analysis: A Sociological Review* (Wadsworth, 1970). Used with permission.

_____, *Complex Organizations: A Critical Essay* (Scott, Foresman, 1972).

_____, The Short and Glorious History of Organizational Theory, *Organizational Dynamics* (Summer 1973: 2-15).

_____, Is Business Really Changing? *Organizational Dynamics* (Summer 1974: 31-44).

PETERSON, R. B., The Interaction of Technological Process and Perceived Organiza tional Climate in Norwegian Firms, *Academy of Management Journal* (1975: 288-299).

PETTIGREW, A. M., Information Control as a Power Resource, *Sociology* (1972: 188-204).

PFEFFER, J., and LEBLEBİCİ, H., The Effect of Competition on Some Dimensions of Organizational Structure, *Social Forces* (1973-74: 268-279).

PFIFFNER, J. M., Administrative Rationality, *Public Administration Review* (1960: 125-132).

PFIFFNER, J. M., and SHERWOOD, F., *Administrative Organization* (Prentice-Hall, 1960). Used with permission.

PIERCE, J. L., and DUNHAM, R. B., Task Design: A Literature Review, *Academy of Management Review* (October 1976: 83-97).

PONDY, L. R., Effects of Size, Complexity, and Ownership on Administrative Inten sity, *Administrative Science Quarterly* (1969: 47-60).

PORTER, L. W., and LAWLER, E. E., The Effects of 'Tall" vs. "Flat" Organization Structures on Managerial Job Satisfaction, *Personnel Psychology* (1964: 135-148).

PRICE, J. L., The Impact of Departmentalization on Interoccupational Cooperation, *Human Organization* (1968: 362-368).

PUGH, D. S.; HICKSON, D. J.; and HININGS, C. R., An Empirical Taxonomy of Struc tures of Work Organizations, *Administrative Science Quarterly* (1969a: 115- 126).

PUGH, D. S.; HICKSON, D. J.; HININGS, C. R.; MACDONALD, K. M.; TURNER, C.; and LUPTON, T., A Conceptual Scheme for Organizational Analysis, *Administra tive Science Quarterly* (1963-64; 289-315).

PUGH, D. S.; HICKSON, D. J.; HININGS, C. R.; and TURNER, C., Dimensions of Or ganization Structure, *Administrative Science Quarterly* (1968: 65-105).

PUGH, D. s.; HICKSON, D. J.; HLNLNGS, C. R.; and TURNER, C., The Context of Organization Structures, *Administrative Science Quarterly* (1969b: 91-114).
REESER, C., Some Potential Human Problems of the Project Form of Organization, *Academy of Management Journal* (1969: 459-467).
REEVES, T. K., and WOODWARD, J., 'The Study of Managerial Control," in J. Wood ward (ed.). *Industrial Organization: Behaviour and Control* (Oxford University Press, 1970).
REIMANN, B. C., On the Dimensions of Bureaucratic Structure: An Empirical Reap praisal, *Administrative Science Quarterly* (1973: 462-476).
RICE, A. K., Productivity and Social Organization in an Indian Weaving Shed, *Human Relations* (1953: 297-329).
ROETHLISBERGER, F. J., and DICKSON, W. J., *Management and the Worker: An Ac count of a Research Program Conducted by the Western Electric Company, Hawthorne Works, Chicago* (Harvard University Press, 1939).
ROGERS, D. C., *Essentials of Business Policy* (Harper & Row, 1975).
RUMELT, R. P., *Strategy, Structure, and Economic Performance* (Division of Re search, Graduate School of Business Administration, Harvard University, 1974). Used with permission.
RUSHING, W. A., The Effects of Industry Size and Division of Labor on Administra tion, *Administrative Science Quarterly* (1967-68: 273-295).
, Two Patterns of Industrial Administration, *Human Organization* (1976: 32-39).
SALTER, M. S., Stages of Corporate Development, *Journal of Business Policy* (Au tumn 1970: 23-37).
SAMUEL, Y., and MANNHEIM, B. F., A Multidimensional Approach Toward a Typol ogy of Bureaucracy, *Administrative Science Quarterly* (1970: 216-228).
SAYLES, L. R,, Matrix Organization: The Structure with a Future, *Organizational Dynamics* (Autumn 1976:2-17). Used with permission.
SCHARPF, F. W., "Does Organization Matter? Task Structure and Interaction in the Ministerial Bureaucracy," in E. H. Burack and A. K. Negardhi, *Organization Design: Theoretical Perspectives and Empirical Findings,* (Kent State Univer sity Press, 1977:149-167).
SCHEIN, E. H., Organizational Socialization and the Profession of Management, *Industrial Management Review* (Winter 1968:1-16).
SCOTT, B. R,, *Stages of Corporate Development, Part I* (Working Paper, Harvard Business School, 14-371-294; BP993,1971).
, The Industrial State: Old Myths and New Realities, *Harvard Business Re view* (March-April 1973:133-148). Copyright by the President and Fellows of Harvard College. Used with permission.
SCOTT, W. G., Organization Theory: An Overview and an Appraisal, *Academy of Management Journal* (1961: 7-26).
SEGAL, M., Organization and Environment: A Typology of Adaptability and Struc ture, *Public Administration Review* (1974: 212-220).

SHINODA, Y., "Japanese Management: Old Ways Become Modern," in B. Taylor and K. Macmillan (eds.), *Top Management* (Longman, 1973).

SIAR, *Management Survey of UNICEF,* (Stockholm: Scandinavian Institutes for Administrative Research, 1975). Used with permission.

SILLS, D. L,, *The Volunteers* (Free Press, 1957).

SIMON, H. A., *Administrative Behavior,* 2nd ed. (Macmillan, 1957). Used with per mission.

_____, The Future of Information Processing Technology, *Management Science* (1968: 619-624).

_____, *The Sciences of the Artificial* (MIT Press, 1969).

_____, Applying Information Technology to Organization Design, *Public Adminis tration Review* (1973a: 268-278).

_____, Organization Man: Rational or Self-Actualizing, *Public Administration Review* (1973b: 346-353).

_____, *The New Science of Management Decision,* rev. ed. (Prentice-Hall, 1977).

SLOAN, A. P., My *Years at General Motors* (Doubleday, 1963).

SMITH, A., *The Wealth of Nations* (London: Dent, 1910).

SORENSEN, J. E,, and SORENSEN, T. L., The Conflict of Professionals in Bureaucratic Organizations, *Administrative Science Quarterly* (1974: 98-106).

SPENCER, F. C., Deductive Reasoning in the Lifelong Continuing Education of a Cardiovascular Surgeon, *Archives of Surgery* (1976:1177-1183).

STANFIELD, G. G., Technology and Organization Structure as Theoretical Categories, *Administrative Science Quarterly* (1976: 489-493).

STARBUCK, W. H., "Organizational Growth and Development," in J. G. March (ed.), *Handbook of Organizations* (Rand McNally, 1965), Chapter 11.

_____, *Organizational Growth and Development* (Penguin, 1971).

STARBUCK, W. H., and DUTTON, J. M., Designing Adaptive Organizations, *Journal of Business Policy* (Summer 1973: 21-28).

STEWART, R., *The Reality of Management* (Heinemann, 1963).

_____, *The Reality of Organisations* (Macmillan of London, 1970).

STIEGLITZ, H., "Organization Structures—What's Been Happening," in H. E. Frank (ed.), *Organization* Structuring (McGraw-Hill, 1971).

STINCHCOMBE, A. L., Bureaucratic and Craft Administration of Production: A Com parative Study, *Administrative Science Quarterly* (1959-60:168-187).

_____, "Social Structure and Organizations," in J. G. March (ed.). *Handbook of Organizations* (Rand McNally, 1965), Chapter 4.

STOPFORD, J. M., and WELLS, L. T., JR., *Managing the Multinational Enterprise: Organization of the Firm and Ownership of the Subsidiaries* (Basic Books, 1972).

STRAUSS, G., Tactics of Lateral Relationship: The Purchasing Agent, *Administrative Science Quarterly* (1962-63:161-186).

_____, Adolescence in Organization Growth: Problems, Pains, Possibilities, *Or ganizational Dynamics* (Spring 1974: 3-17).

STRAUSS, G., and ROSENSTEIN, R., Worker Participation: Critical View, *Industrial Relations* (1970:197-214).

SUTTON, H., and PORTER, L. W., A Study of the Grapevine in a Governmental Organization, *Personnel Psychology* (1968: 223-230).

TAYLOR, F. W,, *Scientific Management* (Harper & Row, 1947, first published in 1911).

TERKEL, S., *Working* (Pantheon, 1972, and Wildwood House, 1975). Used with per mission.

TERRIEN, F. W,, and MILLS, D. L., The Effect of Changing Size upon the Internal Structure of Organizations, *American Sociological Review* (1955:11-13).

THOMASON, G. F., Managerial Work Roles and Relationships, Part I, *The Journal of Management Studies* (1966: 270-284).

_____, Managerial Work Roles and Relationships, Part II, *The Journal of Manage ment Studies* (1967:17-30).

THOMPSON, J. D., *Organizations in Action* (McGraw-Hill, 1967).

THOMPSON, V. A., *Modern Organizations* (Knopf, 1961).

TINKER, A. M., A Note on "Environmental Uncertainty" and a Suggestion for our Editorial Function, *Administrative Science Quarterly* (1976: 506-508).

TOFFLER, A., *Future Shock* (Bantam Books, 1970).

TOPOFF, H. R., The Social Behavior of Army Ants, *Scientific American* (November 1972: 71-79).

TRIST, E. L., and BAMFORTH, K. W., Some Social and Psychological Consequences of the Long-Wall Method of Coal-Getting, *Human Relations* (1951: 3-38).

UDY, S. H., JR., *Organization of Work* (New Haven, Conn.: HRAF Press, 1959).

_____, "The Comparative Analysis of Organizations," in J. G. March (ed.). *Hand book of Organizations* (Rand McNally, 1965), Chapter 16.

URWICK, L. F., The Manager's Span of Control, *Harvard Business Review* (May-June 1956: 39-47).

VAN DE VEN, A. H., A Framework for Organizational Assessment, *Academy of Management Review* (1976a: 64-78).

_____, A Panel Study of Determinants of Authority Structures Within Organiza tional Units, *Proceedings of the National Meeting of the Academy of Manage ment* (1976b:256-262).

VAN DE VEN, A. H., and DELBECQ, A. L,, A Task Contingent Model of Work-Unit Structure, *Administrative Science Quarterly* (1974:183-197).

WALKER, A. H., and LORSCH, J. W., "Organizational Choice: Product Versus Func tion," in J. W. Lorsch and P. R. Lawrence (eds.), *Studies in Organization De sign* (Irwin-Dorsey, 1970), 36-53.

WEICK, K. E., Educational Organizations as Loosely Coupled Systems, *Administra tive Science Quarterly* (1976: 1-19).

WHISLER, T., *Organizational Research and the Strategist* (speech presented at con ference on "Strategy and Structure," Stanford University, December, 1975). Used with permission.

WHYTE, W. F., *Organizational Behavior: Theory and Application* (Irwin-Dorsey, 1969). Used with permission.

WILD, R., Mass Production Work, *Journal of General Management* (Spring 1976: 30-40).

WILLENSKY, H. L., *Organizational Intelligence* (Basic Books, 1967).

WILLIAMSON, O. E., Hierarchical Control and Optimum Firm Size, *The Journal of Political Economy* (1967:123-138).

_____, *Markets and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications* (Free Press, 1975).

WOODWARD, J., *Industrial Organization: Theory and Practice* (Oxford University Press, 1965). Used with permission.

WORTHY, J. C., Organizational Structure and Employee Morale, *American Socio logical Review* (1950:169-179).

_____, *Big Business and Free Men* (Harper & Row, 1959). Used with permission.

WRAPP, H. E., Good Managers Don't Make Policy Decisions, *Harvard Business Review* (September-October 1967: 91-99).

WREN, D. A., Interface and Interorganizational Coordination, *Academy of Man agement Journal* (1967: 69-81).

WRIGLEY, L., *Diversification and Divisional Autonomy* (D.B.A. thesis. Harvard Business School, 1970). Used with permission.

ÖRGÜT YÖNETİMİ: BİR DERLEME

Yrd. Doç. Dr. İdil Tamer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1299
İşletme No.: 045
ISBN : 978-605-320-229-5
© 1. Basım, Ekim 2015

ÖRGÜT YÖNETİMİ: BİR DERLEME
Yrd. Doç. Dr. İdil Tamer

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Fotoğrafı: Ertuğrul Birel
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tamer, İdil.
ÖRGÜT YÖNETİMİ: BİR DERLEME / *İdil Tamer*
1. Basım, XII+212., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-205-9

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Yönetim yazınında hazırlanan editörlü kitapların büyük bölümü, bir kavram etrafında çeşitli ilişkili konuların incelenmesi biçiminde yayımlanagelmiştir. Ortaya çıkan çalışmanın bütünlüğü açısından bir avantaj olarak görünen bu durum, başka bir açıdan da bir proje etrafında bir araya gelen yazarları sınırlayan bir sonuç doğurabilmektedir.

Bu kitap, temelde işletme bilim dalının örgütsel davranış, insan kaynakları ve yönetim organizasyon ana bilim dallarını kapsayan bir derleme ve bu itibarla yönetim biliminin farklı konularını ele alan bir seçki niteliğindedir.

Kitabın örgütsel davranış konularına ayrılan bölümünde Doç. Dr. Ela Ünler, "Ses; Kapı Çalınıyor, Duyan Var mı?" isimli bölümünde, çalışanların kurumun değişimi için diğer çalışanların itirazlarına rağmen gösterdikleri girişimlerden bahsetmektedir. Prof. Dr. Canan Çetin ve Arş. Gör. Ali İhsan Yılmaz; "Whistleblowing (Kanuna Aykırı ve Etik Olmayan Davranışın İhbarı)" adlı bölümünde kavramın ispiyonculuk ve bilgi sızdırmadan farkını, etkilendiği faktörler ve yapılma nedenlerini, etkili whistleblowing prosedürleri kurma ve oluşabilecek sorunların önlenmesi konularını ele almaktadır. Prof. Dr. Canan Çetin ve Arş. Gör. Yasemin Torun, "Örgütsel Sinizm" isimli bölümünde, sinizmin tanımı, boyutları ve nedenleri ile sinizmin türleri ve sonuçlarına yer vermektedir.

Kitabın insan kaynakları konularının tartışıldığı bölümünde Müjdelen İpek Yener, F. Gülruh Gürbüz, Pınar Acar, "Geleneksel Personel Yönetimi Yaklaşımından Stratejik İnsan Kaynaklarına Uzanan Süreç" isimli bölümlerinde, örgütlerde insan faktörü ve insan kaynakları yönetiminin geleneksel yaklaşımdan çağdaş yaklaşıma kadar olan gelişimini incelemektedirler. Prof. Dr. Esin Can, Arş.

Gör. Tuğba Karaboğa ve Melih Baran, "Organizasyonlarda Karma Kuşakların Etkin Yönetimi" isimli bölümlerinde aynı organizasyonda yer alan farklı kuşaklardaki insanların etkili yönetilmelerini sağlamak üzere kuşaklar arası farklılıkları, özellikleri ve temel değerlerini tartışmaktadırlar. Yrd. Doç. Dr. Doruk Uysal Irak, "Eleman Seçiminde Kişilik Testleri" adlı bölümünde çalışan davranışlarının tahmin edilmesinde kişilik testlerinin yeri ve yararı konusunu incelemektedir. Haldun Şecaattin Çetinarslan, "Çok Uluslu İşletmelerde Stratejik Kadrolama" isimli çalışmasında, örgütlerde kadrolama süreci ve çok uluslu işletmelerde stratejik kadrolamanın yeri konusunu ele almaktadır. Yrd. Doç. Dr. Osman Bayraktar, "E-İKY-İnsan Kaynakları Yönetiminin Sanal Boyutu" isimli bölümünde e-İKY kavramını, amaçlarını ve operasyonel düzeydeki görünürlülüğünü tartışmaktadır.

Kitabın yönetim ve organizasyon konularına ayrılan bölümünde "Kurumsal İtibar Yönetimi" isimli çalışmada kurumsal itibarın öncülleri, yönetimi ve ölçümü incelenmektedir. Doç. Dr. Müjdelen İpek Yener, "Aile işletmeleri: Son Araştırmalar Işığında Yeniden Ele Alış" isimli bölümünde aile işletmelerinin çeşitleri, kültürel farklılıkları, devamlılıkları hakkında yazındaki yeni bilgileri ortaya koymaktadır. Doç. Dr. Hande Sinem Ergun ise "Toplumsal Hareketlerin Örgüt Çalışmaları Bağlamında İncelenmesi" adlı çalışmasında toplumsal hareket teori ve araştırmalarını ve bunların örgüt teorisine etkilerini ele almaktadır. Doç. Dr. Ali Görener, "Tedarikçi İlişkileri Yönetimi" isimli çalışmasında tedarik kavramı, tedarikçi ilişkileri yönetimi ve tedarikçi seçimini belirleyen faktörler konusunu tartışmaktadır. Doç. Dr. Ayten Çetin ve Yrd. Doç. Dr. Ayça Akarçay Öğüz, "Kurumsal Yönetim ve İç Denetim İlişkisi" isimli çalışmalarında iç denetim faaliyetlerinin kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması konusuna etkilerini ele almaktadır. Son olarak Merve Eseoğlu, "Yönetim Sanatının Tiyatro Yönetim Süreci ile Somutlaştırılması" konulu bölümünde yönetim bilimlerinin tiyatroların yönetiminde rolü ve önemi üzerinde durmaktadır.

İşletme bilim dalının farklı alanlarına ilişkin çeşitli konuları kapsayan bu kitabın gerek akademisyenler ve işletme öğrencileri gerekse yönetim bilimine ilgi duyan okurlara faydalı olmasını umarım. Kitabın hazırlanması aşamasında karşılaştığım zorluklarda desteğini esirgemeyen ve "çalışmaya devam" diyerek heyacanımı korumamı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. F. Gülruh Gürbüz'e şükranlarımı sunarım. Değerli yazarlara titiz çalışmaları ve Nobel Akademik Yayıncılığa katkıları dolayısıyla teşekkür ederim.

Dr. İdil Tamer

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ III

BÖLÜM 1: SES; "KAPI ÇALINIYOR, DUYAN VAR MI?" 1

1. GİRİŞ 1
2. SES 2
   - 2.1. Ses ile Benzerlik Gösteren Kavramlar 4
   - 2.2. Sesin Ortaya Çıkmasına Sebep Olan Faktörler 4
     - 2.2.1. Bireysel Güdüler 5
     - 2.2.2. Yönetici Yaklaşımı 9
3. SONUÇ 12

KAYNAKÇA 13

BÖLÜM 2: WHISTLEBLOWING (KANUNA AYKIRI VE ETİK OLMAYAN DAVRANIŞIN İHBARI) 17

1. GİRİŞ 17
2. WHISTLEBLOWING KAVRAMI 18
3. WHISTLEBLOWER 19
4. WHISTLEBLOWING'İN İSPİYONCULUK VE BİLGİ SIZDIRMADAN FARKI 20
5. YANLIŞ UYGULAMA (WRONGDOING) 20
6. WHISTLEBLOWING'İ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 21
7. WHISTLEBLOWING TÜRLERİ 22
   - 7.1. İçsel Whistleblowing 22
   - 7.2. Dışsal Whistleblowing 23

8. WHISTLEBLOWING YAPILMA NEDENLERİ....24
9. WHISTLEBLOWING SÜRECİ....24
10. WHISTLEBLOWERLARIN MARUZ KALDIĞI OLUMSUZLUKLAR VE MİSİLLEME (RETALATION)....25
11. ETKİLİ WHISTLEBLOWING PROSEDÜRLERİ KURMA....26
12. WHISTLEBLOWING SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER....28
13. WHISTLEBLOWING'İN ETKİLERİ....29
14. WHISTLEBLOWING NEDENİYLE OLUŞACAK SORUNLARIN ÖNLENMESİ....30
15. SONUÇ....31
KAYNAKÇA....32

BÖLÜM 3: ÖRGÜTSEL SİNİZM....35
1. GİRİŞ....35
2. SİNİZM KAVRAMI VE KÖKENLERİ....36
3. ÖRGÜTSEL SİNİZM KAVRAMI....38
3.1. Örgütsel Sinizmin Boyutları....40
3.1.1. Bilişsel Boyut....40
3.1.2. Duygusal Boyut....40
3.1.3. Davranışsal Boyut....41
3.2. Örgütsel Sinizmin Nedenleri....41
3.3. Örgütsel Sinizmin Türleri....42
3.3.1. Kişilik Sinizmi....42
3.3.2. Toplumsal/Kurumsal Sinizm....42
3.3.3. Çalışan Sinizmi....43
3.3.4. Örgütsel Değişim Sinizmi (ÖDS)....43
3.3.5. Mesleki Sinizm....43
3.4. Örgütsel Sinizmin Sonuçları....43
4. ULUSLARARASI VE ULUSAL YAZINDA ÖRGÜTSEL SİNİZM ÇALIŞMALARI....44
5. SONUÇ....47
KAYNAKÇA....48

BÖLÜM 4: GELENEKSEL PERSONEL YÖNETİMİ YAKLAŞIMINDAN STRATEJİK İNSAN KAYNAKLARINA UZANAN SÜREÇ....51
1. GİRİŞ....51
2. PERSONEL YÖNETİMİ....52
3. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ....53
4. STRATEJİK İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ....55

5. SONUÇ 57
KAYNAKÇA 58

BÖLÜM 5: ORGANİZASYONLARDA KARMA KUŞAKLARIN ETKİN YÖNETİMİ 61
1. GİRİŞ 61
2. KUŞAK KAVRAMI, KUŞAKLARIN SINIFLANDIRILMALARI VE KUŞAKLARIN ÖZELLİKLERİ 62
2.1. Kuşak Kavramı 62
2.2. Kuşakların Sınıflandırılması 63
2.2.1. Gelenekçiler Kuşağı (1900-1945) 63
2.2.2. Bebek Patlaması Kuşağı (1946-1964) 63
2.2.3. X Kuşağı (1965-1980) 64
2.2.4. Y Kuşağı (1981-1999) 65
2.3. Kuşakların Özellikleri 66
2.3.1. Temel Değerler 66
2.3.2. Genel Karakteristik Özellikleri 67
3. ÇALIŞMA HAYATINDA KUŞAKLAR 69
3.1. Çalışma Hayatında Kuşakların Özellikleri ve Tutumları 70
3.1.1. Gelenekçi Kuşak Çalışanlarının Çalışma Tarzları ve Tutumları 70
3.1.2. Bebek Patlaması Kuşağı Çalışanlarının Çalışma Tarzları ve Tutumları 71
3.1.3. X Kuşağı Çalışanlarının Çalışma Tarzları ve Tutumları 71
3.1.4. Y Kuşağı Çalışanlarının Çalışma Tarzları ve Tutumları 73
3.2. ÇALIŞMA YAŞAMINDA FARKLI KUŞAKLARIN YÖNETİMİ 74
4. SONUÇ 75
KAYNAKÇA 76

BÖLÜM 6: ELEMAN SEÇİMLERİNDE KİŞİLİK TESTLERİ 79
1. GİRİŞ 79
2. ELEMAN SEÇİMİNDE KİŞİLİK TESTLERİNİN KULLANILMASI 81
2.1. Beş Büyük Faktör Modelinin Kişilik-Davranış İlişkisindeki Önemi 83
2.2. Türkiye'de Daha Sık Kullanılan Kişilik Testlerinin Belli Başlı Özellikleri 85
2.3. Kişilik Testlerinin Eleman Seçiminde Kullanılmasıyla İlgili Sorunlar 86
2.4. Adayların Kişilik Testlerinin Kullanılmasına Verdikleri Tepkiler ve Testlerin Yordayıcı Geçerliği 89
3. SONUÇ 90
KAYNAKÇA 91

BÖLÜM 7: ÇOK ULUSLU İŞLETMELERDE STRATEJİK KADROLAMA 95
1. GİRİŞ 95
2. STRATEJİK İKY VE İK STRATEJİLERİ İLİŞKİSİ 95
3. İKY'DE KADROLAMA KAVRAMI VE İÇERİĞİ 97
3.1. Kadrolama Süreci 97
3.2. İKP Süreci 101
3.3. İş Gücü Talep ve Arzının Tahmini ve İK İhtiyaçlarının Belirlenmesi 101
4. STRATEJİK KADROLAMA KAVRAMI 103
4.1. Stratejik Kadrolamanın Bileşenleri 104
4.2. Stratejik Kadrolama Süreci 105
4.3. Stratejik Kadrolamanın Yararları 105
5. ÇOK ULUSLU İŞLETME KAVRAMI 106
6. ÇOK ULUSLU İŞLETMELERDE STRATEJİK KADROLAMANIN YERİ VE ÖNEMİ 108
7. SONUÇ 110
KAYNAKÇA 110

BÖLÜM 8: E-İKY: İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN SANAL BOYUTU 115
1. GİRİŞ 115
2. E-İKY KAVRAMI VE İÇERİĞİ 116
3. E-İKY'NİN AMAÇLARI 117
4. İK STRATEJİLERİ E-İKY BAĞLANTISI 118
5. E-İKY'NİN OPERASYONEL DÜZEYDEKİ GÖRÜNÜMÜ 119
5.1. Tedarik ve Seçme 119
5.2. Çalışanlarla İlgili Verilerin Saklanması, Kayıtların Tutulması 120
5.3. Operasyonel İşlemler 120
5.4. Ücret Yönetimi 120
5.5. Performans Yönetimi 121
5.6. Kariyer Yönetimi 121
5.7. Eğitim 121
6. E-İKY'NİN ETKİNLİĞİ VE BENİMSENMESİ 121
7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 123
KAYNAKÇA 123

BÖLÜM 9: KURUMSAL İTİBAR YÖNETİMİ 125
1. GİRİŞ 125
2. KURUMSAL İTİBAR 125
3. KURUMSAL İTİBARIN ÖNCÜLLERİ 127

4. KURUMSAL İTİBAR İLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR....128
4.1. Kurumsal Kimlik....128
4.2. Kurumsal İmaj....129
5. KURUMSAL İTİBARIN YÖNETİLMESİ....130
6. KURUMSAL İTİBARIN ÖLÇÜMÜ....133
6.1. Fortune Dergisi Kurumsal İtibar Ölçeği....133
6.2. İtibar Katsayısı....134
6.3. Kurumsal Kişilik Testi....135
7. SONUÇ....135
KAYNAKÇA....136

BÖLÜM 10 : AİLE İŞLETMELERİ: SON RAŞTIRMALAR IŞIĞINDA YENİDEN ELE ALIŞ....139
1. GİRİŞ....139
2. AİLE İŞLETMESİ TANIMI....141
3. AİLE İŞLETMELERİNİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI....141
4. AİLE İŞLETMELERİ ÇEŞİTLERİ....143
5. AİLE İŞLETMELERİNDE KÜLTÜR VE ÖNEMİ....145
6. AİLE İŞLETMELERİNİN DEVAMI....147
7. SONUÇ....148
KAYNAKÇA....148

BÖLÜM 11: TOPLUMSAL HAREKETLERİN ÖRGÜT ÇALIŞMALARI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ....151
1. GİRİŞ....151
2. TANIMLAR....152
3. TOPLUMSAL HAREKET TEORİLERİ....153
4. TOPLUMSAL HAREKET ARAŞTIRMALARI VE ÖRGÜT TEORİLERİ ETKİLEŞİMİNİN TARİHSEL PERSPEKTEN ELE ALINMASI....155
5. TOPLUMSAL HAREKET ARAŞTIRMALARININ ÖRGÜT TEORİSİNE ETKİLERİ....158
6. SONUÇ....159
KAYNAKÇA....160

BÖLÜM 12: TEDARİKÇİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ....163
1. GİRİŞ....163
2. TEDARİK KAVRAMI....165
3. TEDARİKÇİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ....167
3.1. Tedarikçi Seçimi....170
3.2. Tedarikçi Performansının Ölçümü....174
3.3. Tedarikçi Geliştirme....176

4. SONUÇ 177
KAYNAKÇA 178

BÖLÜM 13. KURUMSAL YÖNETİM VE İÇ DENETİM İLİŞKİSİ 181
1. GİRİŞ 181
2. KURUMSAL YÖNETİME GENEL BAKIŞ 181
2.1. Kurumsal Yönetimin Amaçları 184
2.2. Kurumsal Yönetimin Genel Kabul Görmüş İlkeleri 184
3. KURUMSAL YÖNETİM VE YAPILAN DÜZENLEMELER 186
3.1. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Kurumsal Yönetim İlkeleri 186
3.2. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Kurumsal Yönetim İlkeleri 186
3.3. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Tarafından Yapılan Düzenlemeler 187
3.4. Borsa İstanbul (BIST) Tarafından Yapılan Düzenlemeler 187
4. İÇ DENETİME GENEL BAKIŞ 187
4.1. İç Denetimin Kapsamı 188
4.2. İç Denetimin Amaçları 189
5. KURUMSAL YÖNETİM VE İÇ DENETİM İLİŞKİSİ 190
6. SONUÇ 192
KAYNAKÇA 193

BÖLÜM 14: YÖNETİM SANATININ TİYATRO YÖNETİM SÜRECİ İLE SOMUTLAŞTIRILMASI 197
1. GİRİŞ 197
2. YÖNETİM BİLİMİ 198
3. YÖNETİM SANATI 198
3.1. Sanat Yönetimi 199
3.2. Yönetim Sanatı 199
3.2.1. Yönetim Sanatının Amacı 199
3.2.2. Düzen Amacı 199
3.2.3. Kültürel Amaçlar 199
3.2.4. Ekonomik Amaçlar 200
4. TİYATRO YÖNETİMİ 200
4.1. Tiyatronun Tanımı 200
4.2. Tiyatro Yönetiminin Amaçları 201
4.3. Tiyatro Yönetimi 201
5. TİYATRO YÖNETİM SÜRECİ 202
5.1. Tiyatro Yönetiminde Planlama 202
5.1.1. Ne Yapılacaktır? 202
5.1.2. Kim Yapacaktır? 203

5.1.3. Ne Zaman Yapılacaktır? 203
5.1.4. Nasıl Yapılacaktır? 203
5.2. Tiyatro Yönetiminde Örgütleme 203
5.3. Tiyatro Yönetiminde Yürütme 204
5.4. Tiyatro Yönetiminde Koordinasyon 205
5.5. Tiyatro Yönetiminde Kontrol 206
5.5.1. Fiziki Standartlar 207
5.5.2. Maliyet Standartları 207
5.5.3. Sermaye Standartları 207
5.5.4. Gelir Standartları 207
5.5.5. Maddesel Olmayan Standartlar 207
6. SONUÇ 208
KAYNAKÇA 209

KAYNAKÇA

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50, 179–211.

Arkin, R. M. and Shepperd, J. A. (1989). Self-presentation styles in organizations. İçinde Giacalone, R. A. and Rosenfeld, P. (Eds), Impression Management in The Organization. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 125–39.

Ashford, S.J., Rothbard, N.P., Piderit, S.K., ve Dutton, J.E. (1998). Out on a limb: The role of context and impression management in selling gender-equity issues, Administrative Science Quarterly, 43, 23–57.

Avery, D. R. (2003). Personality as a Predictor of the Value of Voice, The Journal of Psychology, 37(5), 435-446.

Bhal, K. T. ve Ansari, M. A. (2007). Leader-Member Exchange-Subordinate Outcomes Relationship Role of Voice and Justice, Leadership & Organization Development Journal, 28(1), 20-35

Bolino, M. C., ve Turnley, W. H. (2005). The personal costs of citizenship behavior: the relationship between individual initiative and role overload, job stress, and work-family conflict. Journal of Applied Psychology, 90, 740-748.

Boon, S. D., ve Holmes, J. G. (1991). The dynamics of interpersonal trust: Resolving uncertainty in face of risk. In R. A. Hinde & J. Groebel (Eds.), Cooperation and prosocial behavior, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 190–211.

Botero, I. C., Dyne, L. V. (2009). Employee Voice BehaviorInteractive Effects of LMX and Power Distance in the United States and Colombia, Management Communication Quarterly, 23(1), 84-104

Burris, E. R. (2012). The Risks and Rewards of Speaking Up: Managerial Responses to Employee Voice, Academy of Management Journal, 55(4), 851-875.

Burris, E. R., Detert, J. R. ve Chiaburu, D. S.(2008). Quitting Before Leaving: The Mediating Effects of Psychological Attachment and Detachment on Voice, Journal of Applied Psychology, 93(4), 912–922.

Cosier, R. A., Dalton, D. R. & Taylor, L. A.(1991). Positive Effects of Cognitive Conflict and Employee Voice, Employee Responsibilities and Rights Journal, 4(1).

Detert, J. R., Bursis, E. R. (2007). Leadershıp Behavior and Employee Voice Is The Door Really Open , Academy of Management Journal, 50(4), 869–884.

Detert, J. R., Edmondson, A. C.(2011). Implicit Voice Theories:Taken-For-Granted Rules Of Self-Censorship At Work, Academy of Management Journal, 54(3), 461–488.

Detert, J. R., Treviño, L.K.(2010). Speaking Up to Higher-Ups: How Supervisors and Skip-Level Leaders Influence Employee Voice, Organization Science, 21(1), 249–270.

Dyne, L. V., Ang, S. ve Botero, I. C. (2003). Conceptualizing Employee Silence and Employee Voice as Multidimensional Constructs, Journal of Management Studies

Farrell, D. (1983). Exit, Voice, Loyalty, and Neglect as Responses to Job Dissatisfaction: A Multidimensional Scaling Study, Academy of Management Journal, 26(4), 596-607

Farrell, D., Rusbult, C. E. (1992). Exploring the Exit, Voice, Loyalty, and Neglect Typology: The Influence of Job Satisfaction, Quality of Alternatives, and Investment Size, Employee Responsibih'ties and Rights Journal, 5(1).

Freeman, Richard B. and James L. Medoff. (1984). What Do Unions Do?, New York: Basic Books.

Fuller, J.B., Barnett, T., Hester, K., Relyea, C. ve Frey, L.(2007). An Exploratory Examination of Voice Behavior from an Impression Management Perspective, Journal of Managerial Issues,19(1), 34.

Gao, L., Janssen, O. ve Shi K.(2011). Leader Trust and Employee Voice: The Moderating Role of Empowering Leader Behaviors, The Leadership Quarterly, 22, 787–798.

Hirschman, A.O. (1970). Exit, Voice, and Loyalty. Londan/England, Cambridge: Harvard University Press.

Jubb, P. B. (1999). Whistleblowing: A Restrictive Definition and Interpretation, Journal of Business Ethics, 21(1), 77-94.

Keser, A., Yılmaz, G. ve Yürür, S. (2012). Çalışma Yaşamında Davranış: Güncel Yaklaşımlar, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 67-107.

Lee, S. Y., Whitford A. B. (2007). Exit, Voice, Loyalty and Pay Evidence From the Public Workforce, Journal of Public Administration Research and Theory, 18, 647–671.

LePine, J. A., ve Van Dyne, L. (1998). Predicting voice behavior in work groups, Journal of Applied Psychology, 83, 853–868.

Leventhal, G. S. (1980). What should be done with equity theory? K. J. Gergen, M. S. Greenberg, ve R. H. Willis (Eds.), Social Exchange: Advances in theory and research (27-55). New York: Plenum.

Liang, J., Farh, C.I.C. ve Farh, J.(2012). Psychological Antecedents Of Promotive And Prohibitive Voice: A Two-Wave Examination, Academy of Management Journal, 55(1), 71–92.

Luchak, A.A.(2003). What Kind of Voice Do Loyal Employees Use?, British Journal of Industrial Relations, 115-134.

Milliken, F. J., Morrison, E. W. ve Hewlin, P. F. (2003). An Exploratory Study of Employee Silence: Issues that Employees Don't Communicate Upward and Why, Journal of Management Studies, 40(6).

Morrison, E. W. & Milliken, F. J. (2000). Organizational Silence: A Barrier to Change

and Development in a Pluralistic World, The Academy of Management Review,Vol. 25(4), 706-725.

Morrison, E. W. (2011). Employee Voice Behavior: Integration and Directions for Future Research, The Academy of Management Annals, 5(1), 373–412.

Morrison, E. W., & Phelps, C. C. (1999). Taking charge at work: Extra-role efforts to initiate workplace change, Academy of Management Journal, 42, 403–419.

Ng T.W.H., Feldman, D. C. (2012). Journal of Organizational Behavior, J. Organiz. Behav. 33, 216–234.

Nikolaou, I., Vakola, M. & Bourantas, D. (2007). Who Speaks Up at Work? Dispositional Influences on Employees' Voice Behavior, Personnel Review, 37(6), 666-679.

Öz, E. Ü. (2009). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı. Keser, A., Yılmaz, G. & Yürür, S. (Eds.), (2012). Çalışma Yaşamında Davranış: Güncel Yaklaşımlar, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 67-107.

Piderit, S. K. (2000). Rethinking Resistance and Recognizing Ambivalence: A Multidimensional View of Attitudes Toward an Organizational Change, Academy of Management Review, 25(4), 783-794.

Pinder, C. C. and Harlos, K. P. (2001). 'Employee silence: quiescence and acquiescence as responses to perceived injustice'. Rowland, K. M. and Ferris, G. R. (Eds), Research in Personnel and Human Resources Management, Vol. 20. New York: JAI Press, 331–69.

Premeaux, S. F. & Bedeian, A. G. (2003). Breaking the Silence: The Moderating Effects of Self-Monitoring in Predicting Speaking Up in the Workplace, Journal of Management Studies, 40(6).

Pyman, A., Cooper, B., Teicher, J. & Holland, P. (2006). A Comparison of the Effectiveness of Employee Voice Arrangements in Australia, Industrial Relations Journal, 37(5), 543–559.

Salancik, G.R. ve Pfeffer, J. (1974). The Bases and Use of Power in Organizational Decision Making: The Case of a University, Administrative Science Quarterly, 19(4).

Saunders, D. M., Sheppard, B. H., Knight, V. & Roth J. (1992). Employee Voice to Supervisors, Employee Responsibilities and Rights Journal, 5(3).

Saunders, D. M., Sheppard, B. H., Knight, V. and Roth, J. (1992). 'Employees voice to supervisors'. Employee Responsibilities and Rights Journal, 5, 241–59.

Schilit, W. K. and Locke, E. A. (1982). 'A study of upward influence in organizations'. Administrative Science Quarterly, 27, 304–16.

Tangirala, S., Ramanujam, R. (2012). Ask And You Shall Hear (But Not Always): Examining The Relationship Between Manager Consultation And Employee Voice, Personnel Psychology, 65, 251–282.

Tevrüz, S., Artan, İ. & Bozkurt T. (1999). Davranışlarımızdan Seçmeler, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Van Dyne, L., Ang, S. ve Botero, I. C. (2003). Conceptualizing Employee Silence and

Employee Voice as Multidimensional Constructs, Journal of Management Studies, 40(6), 1359-1392.

Vries, G., Jehn, K. A. & Terwel, B. W. (2012). When Employees Stop Talking and Start Fighting: The Detrimental Effects of Pseudo Voice in Organizations, J Bus Ethics, 105, 221–230.

Vroom, V.H. (1964). Work and Motivation. New York: American Book.

Wilkinson, A., Donaghey, J., Dundon, T. ve Freeman, R. B. (2014). Handbook of Research on Employee Voice. Northhampton, USA, Edward Elgar Publishing.

Wilkinson, A., Dundon, T., Marchington, M. & Ackers, P.(2004). Changing Patterns Of Employee Voice: Case Studies From The UK And Republic Of Ireland, The Journal Of Industrial Relations, 46(3), 298–322.

Withey, M. J.,Cooper, W.H.(1989). Predicting Exit, Voice, Loyalty, And Neglect, Administrative Science Quarterly, 34(4), 521.

KAYNAKÇA

Aktan, Ç. C. (2006). Organizasyonlarda Yanlış Uygulamalara Karşı Bir Sivil Erdem, Ahlaki Tepki ve Vicdani Red Davranışı: Whistleblowing. Mercek Dergisi, 43-51.

Alp, M. (2013). Çalışanların İşvereni ve İş Arkadaşlarını İhbar Etmesi (Whistleblowing). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Aydın, U. (2003). İş Hukuku Açısından İşçinin Bilgi Uçurması (Whistleblowing). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2(2), 79-100.

Banerjee, S. ve S. Roy. (2014). Examining the Dynamics of Whistleblowing: A Causal Approach. The IUP Journal of Corporate Governance. 13(2), 7-26.

Bjørkelo, B. ve S. B. Matthiesen (2011). Preventing and Dealing with Retaliation Against Whistleblowers. D. Lewis ve W. Vandekerckhove (Ed.). Whistleblowing and Democratic Values. International Whistleblowing Research Network. 127-149.

Brown, A. J. ve M. Donkin, (2008). Introduction. In A. J. Brown (Ed.), Whistleblowing in the Australian Public Sector: Enhancing the theory and practice of internal witness management in public sector organisations (pp. 1–22). Canberra: ANU E Press.

Chiu, R. K. (2003). Ethical Judgment and Whistleblowing Intention: Examining the Moderating Role of Locus of Control. Journal of Business Ethics. 43, 65-74.

Dasgupta, S. ve A. Kesharwani. (2010). Whistleblowing: A Survey of Literature. The IUP Journal of Corporate Governance. 9(4), 57-70.

Esen, E. ve H. A. Kaplan. (2012). İşletmelerde Ahlaki Olmayan Davranışların Duyurulması (Whistleblowing). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 14(2), 33-52.

Evans, A. J. (2008). Dealing with dissent: whistleblowing, egalitarianism, and the republic of the firm. Innovation: the European Journal of Social Science Research. 21(3), 267-279.

Fasterling, B. ve D. Lewis. (2014). Leaks, legislation and freedom of speech: How can the law effectively promote public-interest whistleblowing?. International Labour Review. 153(1), 71-92.

Firtko, A. ve D. Jackson. (2004). Do the Ends Justify the Means? Nursing and the Dilemma of Whistleblowing. Australian Journal of Advanced Nursing. 23(1), 51-56.

Gerçek, H. (2005). Mühendislikte Etik Sorunların Ele Verilmesi. Madencilik Dergisi. 44(4), 29-38.

Hassink, H., M. Vries ve L. Bollen. (2007). A Content Analysis of Whistleblowing Policies of Leading Eoropean Companies. Journal of Business Ethics. 75, 25-44.

King, G. (2000). The implications of differences in cultural attitudes and styles of communication on peer reporting behaviour. Cross Cultural Management-An International Journal. 7(2), 11-17.

Lopez, Y. P., H. Lavan ve M. Katz. (2014). Whistleblowing In Organizations: A Logit Analysis of Litigated Cases. Journal of Workplace Rights. 17(4), 283-302.

MacGregor, J., M. Robinson ve M. Stuebs. (2014). Creating an Effective Whistleblowing

Environment. Strategic Finance. 96, 35-40.

Martin, B. ve W. Rifkin. (2004). The Dynamics of Employee Dissent: Whistleblowers and Organizational Jiu-Jitsu. Public Organization Review: A Global Journal. 4, 221-238.

Mercan, N., A. Altınay ve Y. Aksanyar. (2012). Whistleblowing (Bilgi İfşası, İhbar) ve Yolsuzlukla Mücadelede İç Denetimin Değişen ve Gelişen Rolü. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 4(2), 167-176.

Nam, D. ve D. J. Lemak. (2007). The Whistle-Blowing Zone: Applying Barnard's Insights to A Modern Ethical Dilemma. Journal of Management History. 13(1), 33-42.

Near, J. P. ve M. P. Miceli. (1995). Effective Whistle-Blowing. The Academy of Management Review. 20(3), 679-708.

Near, J. P. ve M. P. Miceli. (1985). Organizational Dissidence: The Case of Whistle-Blowing. Journal of Business Ethics. 4(1), 1-16.

Özgener, Ş., A. Tanç ve S. Ulu. (2012). Çalışma Yaşamında Sorun Bildirme Sistemi. A. Keser, G. Yılmaz ve S. Yürür (Ed.). Çalışma Yaşamında Davranış. Kocaeli: Umuttepe Yayınları. 311-343.

Park, P. D. (1996). Whistleblowing: An Employer's View How Vulnerable Is Your Company?. Professional Conduct. 183-186.

Perks, S. ve E. Smith. (2008). Employee Perceptions Regarding Whistle-Blowing in the Workplace: A South African Perspective. Empirical Research. 6(2), 15-24.

Ranasinghe, J.A.A.S. (2007). Whistle-blowing-A failure of organisational culture?. Financial Times. 42(25). http://www.sundaytimes.lk/071118/FinancialTimes/ft307.html.

Ray, S. L. (2006). Whistleblowing and Organizational Ethics. Nursing Ethics. 13(4), 438-445.

Tavakoli, A. A., J. P. Keenan ve C.B. Karanovic. (2003). Culture and Whistleblowing An Empirical Study of Croatian and United States Managers Utilizng Hofstede's Cultural Dimensions, Journal of Business Ethics, 43(1/2), 49-64.

Teo, H. ve D. Caspersz. (2011). Dissenting Discourse: Exploring Alternatives to the Whistleblowing/Silence Dichotomy. Journal of Business Ethics. 104, 237-249.

Vinten, G. (2010). Whistleblowing Towards Quality. The TQM Magazine. 12(3), 166-171.

Yılmaz, E. G. (2009). Kurumsal İletişim ve Prensiplere Dayalı Kurumla Uyuşmazlık Davranışı: Whistleblowing. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. 6, 1-32.

Zhang J., R. Chiu ve L. Wei (2009). Decision-Making Process of Internal Whistleblowing Behavior in China: Empirical Evidence and Implications. Journal of Business Ethics. 88, 25-41.

KAYNAKÇA

Abraham, F, R., (2000). Organizational Cynicism: Basesand Consequences. Genetic, Social, and General Psychology Monographs, 126(3), 269-292.

Andersson, L., (1996). Employee Cynicism: An Examination Using a Contract Violation Framework, Human Relations, 49, 1395-1418.

Andersson, L., ve Bateman, T. S. (1997). Cynicism in the workplace: Some causes and effects. Journal of Qrganizational Behavior, 18, 449-470.

Bergström, O.,Styhre, A. ve Thilander, P. (2014). Paradoxifying Organizational Change: Cynicism and Resistance in the Swedish Armed Forces. Journal of Change Management, 14(3), 384–404.

Brown, M. ve Cregan, C. (2008). Organizational Change Cynicism: The Role of Employee Involvement. Human Resource Management, 47(4), 667–686.

Cartwright, S. ve Holmes, N. (2006). The Meaning of Work: The Challenge of Regaining Employee Engagement and Reducing Cynicism. Human Resource Management Review, 16, 199-208.

Cevizci A.,(2009). Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul.

Chiaburu, D. S., Peng, A. C., Oh, I. S., Banks, G. C., & Lomeli, L. C. (2013). Antecedents and consequences of employee organizational cynicism: A meta-analysis.Journal of VocationalBehavior, 83(2), 181-197.

Cole, M.S., Brunch, H, Vogel, B. (2006). Emotion as mediators of the relations between preceived supervisor support and psychological hardiness on employee cynicism. Journal of Organizationnal Behaviour, 27 , 463-484.

Dean, J. W., Brandes, P., &Dharwadkar, R. (1998). Organizational cynicism. Academy of Management review, 23(2), 341-352.

Delken, M. (2004). Organizational cynicism: A study among call centers. Unpublished masterthesis, University of Maastricht.

Efilti, S, Gönen, Y. Ö., ve Öztürk, F.Ü, (Ekim 2008). Örgütsel Sinizm: Akdeniz Üniversitesi'nde Görev Yapan Yönetici Sekreterler Üzerinde Bir Alan Araştırması.7. Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi, Trabzon,1-14.

Erdost, E, H.,Karacaooğlu,K. ve Reyhanoğlu, M. (2007). Örgütsel Sinizm Kavramı Ve İlgili Ölçeklerin Türkiye'deki Bir Firmada Test Edilmesi, 15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Sakarya Üniversitesi, 514-524.

Evans, W.R.,Goodman, J. M. ve Davis, W.D., (2011). TheImpact of Perceived Corporate Citizenshipon Organizational Cynicism, OCB, and Employee Deviance. Human Performance, 24, 79–97.

Ferres, N, Connell, J. (2004). Emotionalintelligence in leaders: an antidote for cynicism to wards change?.Stratejik Change, 13, 31-71.

Fortier, I. (2003). From skepticism to cynicism: Paradoxes of administrative reform. Choices, 9(6): 3–19. RetrievedDecember 15, 2004, fromhttp://www.irpp.org/fasttrak/index.htm

İnce, M., & Turan, S. (2011). Organizational cynicism as a factor that affects the organizational change in the process of globalization and an application in Karaman's public institutions. European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences, 37(37), 104-121.

İnceoğlu, M. (2010).Tutum Algı İletişim, Beykent Üniversitesi, 5. Baskı, İstanbul. Kanter, D. L.,veMirvis, P. H. (1989). ThecynicalAmericans. San Francisco: Jossey-Bass.

Kahya, C., (2013). Örgütsel Sinizm, İş Performansını Etkiler mi? İş Tatmininin Aracılık Etkisi.Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 2(3), 34-46.

Kalağan, G. ve Güzeller, C. O. (2010). Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Düzeylerinin İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27, 83-97.

Karacaoğlu, K. ve İnce, F. (2012). Brandes, Dharwadkar ve Dean'in (1999) Örgütsel Sinizm Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması: Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Örneği. Business and Economics Research Journal, 3 (3), 77 – 92.

Karadağ, E., Kılıçoğlu, G. ve Yılmaz, D. (2014). Örgütsel Sinizm, Okul Kültürü ve Okul Başarısı: Bir Yapısal Eşitlik Modelleme Çalışması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 14(1), 89-113.

Karfakis, N. ve Kokkinidis, G. (2011).Rethinkingcynicism: Parrhesiasticpractices in contemporary work places. Culture and Organization, 17 (4), 329-345.

Kutanis, R. Ö. ve Dikili, A. (2010). Değişim Boyutuyla Örgütlerde Sinisizm. (Ed.) M. Derya

E. Özler, Örgütsel Davranışta Güncel Konular, 267-285, Ekin Yayıncılık, Bursa. Hançerlioğlu, O. (2010). Felsefe Sözlüğü, 18. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hasan TUTAR. (2012). Çalışma Yaşamında Duygular, Değerler Tutumlar ve İş Tatmini,Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını , 1-20.

Helvacı, M. A. ve Çetin, A. (2012). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Düzeylerinin Belirlenmesi (Uşak ili örneği). Turkish Studies. 7(3), 1475– 1497.

Mishra, A. K. ve Spreitzer, G. M. (1998). Explaining how survivor srespond to down sizing: Theroles of trust, empowerment, justice, and work redesign. Academy of Management Rewiew, 23, 567-588.

Nair, P. ve Kamalanabhan, T. J. (2010). The Impactof Cynicism on Ethical Intentions of Indian Managers: The Modarating Role of Seniority. Journal of International Business Ethics,3(1), 14-29.

Naus, A. J. A. M. (2007). Organizational Cynicism: on the nature, antecedents, and consequences of employe ecynicism to ward the employing organization (Doctoraldissertation, Maastricht university).

Niederhoffer, A. (1967). Behind the Shield: The Police in Urban Society, Garden City, N. Y., Double day and Co., Inc.

Öncer, A. Z. (2009). An Overview of Organizational Cynicismand a Cure Suggestion: Teamwork, EABR & TLC Coference Proceedings, Prague, Czech Republic.

Özgan, H, Külekçi, E. ve Özkan, M. ,(2012). Analyzing of the Relation ships between

Organizational Cynicism and Organizational Commitment of Teaching Staff. International Online Journal of Educational Sciences, 4(1), 196-205.

Özler, D. E., & Atalay, C. G. (2011). A research to determine the relation ship between organizational cynicism and burn out levels of employees in health sector. Business and Management Review, 1(4), 26-38.

Polat, M. ve Meydan, C. H. (2010). Örgütsel Özdeşleşmenin Sinizm ve İşten Ayrılma Niyeti ile İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Dergisi*, 145-172.

Reichers, A., E., Wanous, J. P. ve Austin, J. T.(Feb, 1997). Understanding and managing cynicism about organizational change. The Academy of Management Executive Journal, 11:1, 48-59.

Shahzad, A. ve Mahmood, Z., (2012). The Mediating - Moderating Model of Organizational Cynicism and Workplace Deviant Behavior: (Evidence from Banking Sector in Pakistan). *Middle-East Journal of ScientificResearch,* 12 (5), 580-588.

Tokgöz, N. ve Yılmaz, H. (2008). Örgütsel Sinizm: Eskişehir ve Alanya'daki Otel İşletmelerinde Bir Uygulama, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 238-305.

Topçu, İ., Türkkan, N. Ü., Bacaksız, F. E., Şen, H. T., Karadal, A. ve Yıldırım, A. Sağlık Çalışanlarında Örgütsel Sinizm Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi,2013,6 (3), 125-131

Türk Dil kurumu Sözlük www. tdk.gov.tr. (Erişim Tarihi: 02.02.2015)

Wanous, J. P., Reichers, A. E., and Austin, J. T., (2000). Cynicism About Organizational Change: Measurement, Antecedent and Correlates, *Group and Organizational Management*, 25(2), 132-153.

Yıldız, K., (Spring 2013). Örgütsel Bağlılık ile Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Muhalefet Arasındaki İlişki. *Electronic Turkish Studies* , 8(6), 853-879,

KAYNAKÇA

Barney J., Wright M., Ketchen D. J. Jr. (2001). The resource-based view of the firm: Ten years after 1991, Journal of Management, 27, 625-641

Bayat, B. (2008). İnsan Kaynaklari Yönetiminin Stratejik Niteliği, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(3), 67-91.

Chanda, A., ve Shen, J. (2009), Hhamed A. F. (2013). The role of strategic HR practices in organisational effectiveness: an empirical investigation in the country of Jordan, The International Journal of Human Resource Management, 24(17), 3343–3362.

Dubois C. L. Z. ve Dubois D. RM strategic integration and organisational performance, Sage Publications, New Delhi,

Chew I. Ve Chong P. (1999). 'Effects Of Strategic Human Resource Management On Strategic Vision', International Journal Of Human Resource Management, 10, 6, ss.1031-45.

Darwisha T. K., Singh S. ve MoA. (2012). Strategic HRM As Social Design For Environmental Sustainability In Organization, Human Resource Management, 51(6), 799–826.

Ferris G. R., Hochwarter W. A., Buckley M. R., Harrell-Cook G. ve Frink D. D. (1999), 'Human Resource Management: Some New Directions, Journal Of Management, 25, ss. 385-415.

Gray E. R. ve Balmer J. M. T. (1998). Managing Corporate Image and Corporate Reputation, Long Range Planning, 31(5), 695-702,

Heneman, R. L., G. E. Ledford Jr. et M. T. Gresham. (2000). The Changing Nature of Work and its Effects on Compensation Design and Delivery.Compensation in Organisations : Current Research and Practice. S. Rynes et B. Gerhart, dir. San Francisco, Calif. : Jossey-Bass, 195–240.

Hooley G., Broderick A. ve Möller K. (1998). Competitive positioning and the resource-based view of the firm, Journal of Strategic Marketing, 6, 97-115.

Hutton J. G., Goodman M. B., Alexander J. B. ve Genest C. M. (2001). Reputation management: the new face of corporate public relations?, Public Relations Review, 27, 247–261.

Jackson, S. E., Schuler, R. S., and Jiang, K. (2014). An aspirational framework for strategic human resource management. The Academy of Management Annals, Volume 8, 1-56.

Jarzabkowski, P.ve A. P. Spee. (2009). Strategy as practice: A review and future directions for the field. International Journal of Management Reviews, 11(1), 69-95.

Johnson C. (2012). SO you want to be a strategic HR person? how understanding companion competencies can help you plan your development, Human Resources, August-September, (17) 8-9.

Kim, H., & Kang, S.-C. 2013. Strategic HR function and firm performance: The moderating effects of high-involvement work practices. Asia Pacific Journal of Manage-

ment, 30(1), 91-113.

Lengnick-Hall M. L., Lengnick-Hall C. A., Rigsbee C. M. (2013). Strategic human resource management and supply chain orientation, Human Resource Management Review, 23, 366–377.

Martin-Alcazar F., Romero-Fernandez P.M., Ve Sanchez-Gardey G. (2005), Strategic Human Resource Management: Integrating The Universalistic, Contingent, Configurational And Contextual Perspectives. The International Journal Of Human Resource Management, 16(5), 633-659.

Murray K. ve White J. (2005). CEOs' views on reputation managemen, Journal of Communication Management, 9(4), 348 – 358.

Saruhan, Ş. C. ve Yıldız, M. L., (2012). İnsan Kaynakları Yönetimi, Teori ve Uygulama, Beta.

Schuler, R.S. & Jackson S.E. (2005) A Quarter-Century Review of Human Resource Management in the U.S. The growth in importance of international perspective. Management revue, 16(1).

Truijens, O. (2003). A Critical Review of the Resource-based View of the Firm, University of Amsterdam, Netherlands. Sprouts: Working Papers on Information Systems, 3(6). http://sprouts.aisnet.org/3-6

Wright P. M. ve Mcmahan G. C. (1992). Theoretical Perspectives For Strategic Human Resource Management. Journal Of Management, 18, (2), ss. 295.

İnsan Kaynakları Yönetimi, İ. Ü. İşletme Fakültesi (2013), İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı öğretim üyeleri, Beta.

Batt R. ve Banerjee M. (May 2012). The scope and trajectory of strategic HR research: evidence from American and British journals, The International Journal of Human Resource Management, 23(9), 1739–1762.

Sondhi V. ve Nirmal P. S. (June 2013). Strategic Human Resource Management: A Reality Check, Review of Management, 3(1/2), 4-10.

KAYNAKÇA

‘Gen Y : Entrepreneur!, JPM, 2012, May-June, p.6.

Adıgüzel, O., ve diğ. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü Ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (19), ss. 165 - 182, http://sbedergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/343/files/orhan_adiguzel-04052014.pdf (Erişim Tarihi: 20.11.2014).

Arnold T., 2013 July, ‘Generational Management How to Navigate Multiple Generations in One Workplace’, Smart Business St. Louis.

Ayhün, E. S., (2013). Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar Ve Örgütsel Yansımaları. Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi. 2 (1), 93 - 112.

Barford I. N. and Hester P. T., 2011 January, ‘Analysis of Generation Y Workforce Motivation Using Multiattribute Utility Theory’, A Publication of the Defense Acquisition University, 63-80.

Cheong TW et.al., 2011 Nov, ‘A Study on ‘Generation Y’ Behaivours at Workplace in Penang’, Journal of Applied Sciences Research, Vol. 7 Issue 11.

Claire-Ostwald, B., 2012,’ How to Coach Generation Y’, Coaching at Work, Vol 7 Issue 6 November/December 54-55.

Cran, C., 2010. 101 Ways To Make Generations X, Y And Zoomers Happy At Work. Canada: Synthesis At Work Inc.

Crumpacker M. and Crumpacker J. D., 2007, ‘Succession Planning And Generational Stereotypes: Should HR Consider Age-Based Values And Attitudes A Relevant Fac-

tor Or Apassing Fad?' Public Personnel Management, Vol. 36(4), 349-369.

Eisner S., 2005. 'Managing Generation Y', http://pages.ramapo.edu/~seisner/Managing.htm (Erişim Tarihi: 17.12.2014).

Evans, L., What Companies Can Expect When They Hire Gen Z, Entrepreneur, http://www.entrepreneur.com/article/237765 (Erişim Tarihi: 14.12.2014).

Fraone J. S. et. al.,The Multi-Generational Workforce: Management Implications and Strategies for Collaboration. https://www.bc.edu/content/dam/files/centers/cwf/research/publications/pdf/MultiGen_EBS.pdf (Erişim Tarihi 14.12.2014)

Ginnis J. Mc, 2011, 'The Young and Restless: Generation Y in The Nonprofit Workforce', PAQ, Fall, 342-360.

Guha A. B., 2010, 'Motivators and Hygiene Factors of Generation X and Generation Y- The Test of Two-Factor Theory', Journal of Management, September, 121-130.

Hayes B. R., 2009, The Implıcatıons Of Multıgeneratıonal Dıfferences Wıthın The Workforce. Graduate School Southern Illinois University Carbondale February, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)

Kaye B., 2012 January, 'Four Generations', People, p.20.

Kupperschmidt B., 2000, 'Multigeneration Employees: Strategies For Effective Management'. The Health Care Manager, 65-76.

Lancaster L. and Stillman D., 2002, When Generations Collide, New York, Harper Collins.

Managing a Multi-generational ,Workforce, 2012, Vol:2 Number:3, pp.4-5.

Martin C. A. and Tulgan B., 2002, Managing the Generation Mix: From Collision to Collaboration, Massachusetts, HRD Press.

Mitchell M. A. et.al., 2005, 'Understanding Generation X… Boom or Bust Introduction' Business Forum, 27, 24-32.

Nayar V., (2013 May). Handing the Keys to Gen Y, Harvard Business Review, p: 40.

Palese A., et. al. (2006), The Management Of a Multigenerational Nursingteam With Different Qualifications. The Health Care Manager, 25(2), 173-183,

Peterson W, (2012), Creating the Workplace of the Future: Building a winning EVP for a Multi-generational Workplace http://www.acresofdiamonds.co.za/Creating%20the%20workplace%20of%20the%20future.pdf (Erişim Tarihi 18.12.2014)

Raymond N. A., (1999), Employee Training & Development, Çev. Çetin C., İnsan Kaynaklarının Eğitimi ve Gelişimi, İstanbul, Beta Yayınevi.

Reed C. (2007), Generation Y Research : What Makes 'Y' Tick, Brand Strategy, February,

Reisenwitz T. H. and Iyer R., (2009). Differences In Generation X And Generation Y: Implications For The Organization And Marketers, The marketing Management Journal , 19(2) , 91-103.

Rosen B., C., (2001). Masks & Mirrors Generation X and the Chameleon Personality, Westpert Connecticut, Praeger Publisher.

Sandeen C., (2008). Boomers, Xers and Millenials: Who are They and What From Continuing Higher Education?, Continuing Higher Education Review, 72,11.31.

Strauss W. and Howe N, (1991). Generations: The History Of America's Future, 1584-2069, New York, Vintage Books.

Strauss W. and Howe N, (2000). Millenials Rising, New York, Vintage Books.

Strauss W. and Howe N, (1991). Generations: The History of America's Future 1584 to 2069, New York, William Morrow and Company, p.60 Aktaran Sandeen C, 2008, 'Boomers, Xers and Millenials: Who are They and What from Continuing Higher Education?', Continuing Higher Education Review, 72, 11-31.

Sullivan S. E, et.al. (2009). Using the Kaleidescope Career Model to Exemine Generational Differences in Work Attitudes, Fairfield University Digital Commons, 14(3), 284-302.

Süral Ö. Ve diğ, (2013), Kuşakların Farklılaşan İş Değerlerine İlişkin Emik Bir Araştırma. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (38), 123 - 142.

Tulgan B., Not Everyone Gets a Trophy How to Manage Generation Y, (2009). San Fransisco, Jossey-Bass Awiley Print.

Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi, http://www.tdk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.11.2014).

Türkiye'de Y Kuşağının Özellikleri ve İstatistikler, (2013). http://eticaretmag.com/turkiyede-y-kusagi-ozellikleri-istatistikler/ (Erişim Tarihi: 14.12.2014)

Twenge, J. M. (2006). Generation Me: Why Today's Young Americans Are More Confident, Assertive,Entitled—And More Miserable Than Ever Before, New York, Free Press.

Yelkikalan, N. ve Altın, E., 2010. Farklı Kuşakların Yönetimi. Yönetim Bilimleri Dergisi. 8 (2), ss. 13 - 17.

Yüksekbilgili Z. Bahar, (2013). Türk Tipi Y Kuşağı, Elektronik Sosyal Bilgiler Dergisi, 12,(45) 342-353.

Zemke R. et.al., (2013), Generations At Work,Managing The Clash of Boomers, Xers and Gen Yers In The Workplace, New York, American Management Association

Zemke, R., Raines, C & Filipczak, B., (2000). Generations At Work, Managing The Clash of Veterans, Boomers, Xers and Nexters In Your Workplace. 109876543. New York: American Management Association Amacom.

KAYNAKÇA

Allport, G. W. (1937). Personality: A psychological interpretation. New York: Holt.

Anderson, N. R., Salgado, J.F., Hülsheger, U.R. (2010). Applicant reactions in selection: Comprehensive meta-analysis into reaction generalization versus situational specificity. International Journal of Selection and Assessment, 18 (3), 291- 304.

Anderson, N.R. (2005).Relationships between practice and research in personnel selection: Does the left hand know what the right is doing? In A. Evers, N.R. Anderson, & O. Smit- Voskuyl (Eds.), The Blackwell Handbook of Personnel selection (ss. 1-24). Oxford, England: Blackwell.

Barrett,G. V. , Miguel, R.F., Hurd, J. M.,Lueke,S.B. & Tan, J A. (2003). Practical Issues in the use of personality tests in police selection. Public Personnel Management, 32(4), 497-517.

Barrick, M. R., & Mount, M. K. (1991). The Big Five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. Personnel Psychology, 44, 1-26.

Barrick, M. R., Mount, M. K., & Gupta, R. (2003). Meta-analysis of the relationship between the five-factor model of personality and Holland's occupational types. Personnel Psychology, 56(1), 45-74.

Barrick, M. R., Mount, M. K., & Judge, T. (2001). Personality and performance at the beginning of the new millennium: What do we know and where do we go next? International Journal of Selection and Assessment, 9, 9-30.

Bing, M. N., Whanger, J. C., Davison, H. K., & VanHook, J. B. (2004). Incremental validity of the frame of reference effect in personality scale scores: A replication and extension. Journal of Applied Psychology, 89, 150-157.

Borman,W. C., Penner, L. A., Allen, T. D., & Motowidlo, S. (2001). Personality predictors of citizenship performance. International Journal of Selection and Assessment, 9, 52-69.

Capital (2013). Kişilik testlerini nasıl yanıtlamalı?(11.Mayıs.2015) http://www.capital.com.tr/genc-capital/kisilik-testlerini-nasil-yanitlamali-haberdetay-9800?page=1.

Carless, S.A. (2009). Psychological testing for selection purposes: A guide to evidence-based practice for human resource professionals. The International Journal of Human Resource Management, 20, 2517-2532.

Cook, M. (1988). Personnel selection and productivity. Chichester: Wiley Dunn, W., Mount, M. K., Barrick, M. R., & Ones, D. S. (1995). Relative importance of personality and

general mental ability in managers' judgments of applicant qualifications. Journal of Applied Psychology, 80, 500-510.

Furnham, A. (1992). Personality at work: The role of individual differences in the workplace. London: Routledge.

Furnham, A., & Miller, T. (1997). Personality, absenteeism and productivity. Personality and Individual Differences, 23(4), 705-755.

Furnham, A., Moutafi, J., & Chamorro –Premuzic, T. (2005). Personality and Intelligence: Gender, the Big Five, self-estimated and psychometric intelligence. International Journal of Selection and Assessment, 13(1), 11-24.

Ghiselli, E.E., & Barthol, R.P. (1953). The validity of personality inventories in the selection of employees. Journal of Applied Psychology, 38, 18-20.

Griffin, B., & Hesketh, B. (2004). Why openness to experience is not a good predictor of job performance. International Journal of Selection and Assessment, 12(3), 243-251.

Guion, R. M., & Gottier, R.F. (1965). Validity of personality measures in personnel selection. Personnel Psychology, 18(2), 135-164.

Hough, L. M. (1992). The Big Five personality variables-construct confusion: Description versus prediction. Human Performance, 5, 139-155.

Hough, L. M., & Furnham, A. (2002). Importance and use of personality variables in work setting. In W. Borman, D.Ilgen, & R.Klimoski (Eds.), Comprehensive handbook of psychology, Industrial and organizational psychology, (Vol 12). New York: Wiley.

Hurtz, G.M., & Donovan, J.J. (2000). Personality and job performance : The big five revisited. Journal of Applied Psychology, 85(6), 869-879.

Jenkins, M. & Griffith, R. (2004). Using personality constructs to predict performance: Narrow or broad bandwidth. Journal of Business and Psychology, 19, 255-269

Jessup, G., & Jessup, H. (1971). Validity of the Eysenck personality inventory in pilot selection. Occupational Psychology, 45, 111-123.

Johnson, J. W. (2003). Toward a better understanding of the relationship between personality and individual job performance. In M. R. Barrick, & A. M. Ryan (Eds.), Personality at work: Reconsidering the role of personality in organizations. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Judge, T. A., Martocchio, J.J., & Thoresen, C.J. (1997). Five-factor model of personality and employee absence. Journal of Applied Psychology, 82(5), 745-755.

Katunich, L. J. (2005). Pre-Employment Psychological and Personality Testing. Fair Employment Practices Guidelines, 603, 1-5.

Mann, S. L. & Chowhan, J. (2011). Selection practices in Canadian Firms: An empiricalinvestigation. International Journal of Selection and Assessment, 19(4), 435-437.

McCrae, R., & Costa, P. (1987). Validation of the five factor model of personality across instrument and observers. Journal of Personality and Social Psychology, 52, 81-90.

McFarland, L. A. (2013). Applicant reactions to personality tests: Why do applicants hate them? N.Christiansen & R.Tett (Eds.). Handbook of Personality at Work.(ss. New

York:Taylor & Francis.

Morgeson, F. P., Campion, M. A., Dipboye, R. L., Hollenbeck, J.L., Murphy, K., & Schmitt, N. (2007). Personnel Psychology, 60 (3), 683-729.

Moscoso, S., & Salgado, J. F. (2004). "Dark Side" personality styles as predictors of task, contextual and job performance. International Journal of Selection and Assessment, 12 (4), 356-362.

Mount, M. K., & Barrick, M. R. (1995). The Big Five personality dimensions: Implications for research and practice in human resources management. Research in Personnel and Human Resources Management, 13, 153-200.

Moy, J. W., & Lam, K. F. (2003). Selection criteria and the impact of personality on getting hired. Personnel Review, 33(5), 521-535.

Muchinsky, P. M. (2006). Psychology applied to work. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.

Nguyen, N. T., Biderman, M.D., & McDaniel, M. A. (2005). Effects of response instructions on faking a situational judgment test. International Journal of Selection and Assessment, 13(4), 250-260.

O'Neill, T. A., Goffin, R.D., & Gellatly,I.R. (2010). Test taking motivation and personality test validity. Journal of Personnel Psychology, 9, 117-125.

Ones, D. S., & Viswesvaran, C. (1999). Relative importance of personality dimensions for expatriate selection: A policy capturing study. Human Performance, 12(3/4), 275-294.

Ones, D. S., & Viswesvaran, C. (2001). Integrity tests and other criterion-focused occupational personality scales (COPS) used in personnel selection. International Journal of Selection and Assessment, 9, 31-39.

Ones, D. S., Dilchert, S., Viswesvaran, C., & Judge, T. A. (2007). In support of personality assessment in organizational setting. Personnel Psychology, 60, 995-1027.

Ones, D. S., Viswesvaran, C., & Schmidt, F.L. (2003). Personality and absenteeism: A meta- analysis of integrity tests. European Journal of Personality, 17, 19-38.

Robertson, I.T., & Kinder, K. A. (1993). Personality and job competencies. The criterion-related validity of some personality variables. Journal of Occupational and Organizational Psychology, 66, 225-244.

Rosse, J. G., Miller, J. L., & Stecher, M.D. (1994). A field study of job applicants' reactions to personality and cognitive ability testing. Journal of Applied Psychology, 79, 987-992.

Rynes, S. L. (1993). Who's selecting whom? Effects of selection practices on applicant attitudes and behaviors. N.Schmitt & W.Borman (Eds.), Personnel Selection in Organizations (s. 240-274). San Francisco:Jossey-Bass.

Salgado, J. F. (1997). The Five Factor Model of personality and job performance in the European Community. Journal of Applied Psychology, 82, 30-43.

Salgado, J. F. (2002). The Big Five personality dimensions and counterproductive behaviors. Journal of Selection and Assessment, 10, 117-125.

Salgado, J. F. (2003). Predicting job performance using FFM and non-FFM personality

measures. Journal of Occupational and Organizational Psychology, 76, 323-346.

Schmit, M. J., & Ryan, A. M. (1993). The Big Five in personnel selection: Factor structure in applicant and nonapplicant populations. Journal of Applied Psychology, 78, 966-974.

Schmitt, N., Gooding, R. Z., Noe, R., & Kirsch, M. (1984). Metaanalysis of validity studies published between 1964 and 1982 and the investigation of study characteristics. Personnel Psychology, 37, 407-422.

SIOP (2001). How many US companies use employment tests. (11 Mayıs, 2015) http://www.siop.org/workplace/employment%20testing/usingoftests.aspx.

Smith, D. B., Hanges, P. J., & Dickson, M. W. (2001). Personnel selection and the five- factor model: Reexamining the effects of applicant's frame of reference. Journal of Applied Psychology, 86(2), 304-315.

Smither, J. W., Reilly, R. R., Millsap, R. E., Pearlmann, K., & Stoffey, R. W. (1993). Applicant reactions to selection procedures. Personnel Psychology, 46 (1), 49-76.

Steiner, D. D. & Gilliland, S.W. (1996). Fairness reactions to personnel selection techniques in France and United States. Journal of Applied Psychology, 81, 134-141.

Tett, R. P., Jackson, D. N., & Rothstein, M. (1991). Personality measures as predictors of job performance: A meta-analytic review. Personnel Psychology, 44, 703-742.

Tett, R. P., Jackson, D.N., Rothstein, M.R., & Reddon, J.R. (1999). Meta-analysis of bidirectional relations in personality- job performance research. Human Performance, 12(1), 1-29.

Tett,R. P, & Christiansen, N.D. (2007). Personality tests at the crossroads: A response to Morgeson, Campion, Dipboye, Hollenback, Murphy and Schmitt (2007). Personnel Psychology, 60, 967-993.

Wolf, A. & Jenkins, A. (2006). Explaning greater test use for selection: The role of HR professionals in a world of expanding regulation. Human Resources Management Journal, 16, 193-213.

KAYNAKÇA

Akıncı, B. (Ekim 1997). İnsan Kaynakları Yönetiminin Yeniden İncelenmesi, İnsan Kaynakları ve Yönetimi Dergisi, 22-26. (Aktaran: Alayoğlu, N. (2010). Rekabet Üstünlüğü Sağlamada İnsan Kaynakları ve Rekabet Stratejileri Uyumunun Önemi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(17), 27-49.)

Alayoğlu, N. (2010). Rekabet Üstünlüğü Sağlamada İnsan Kaynakları ve Rekabet Stratejileri Uyumunun Önemi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(17), 27-49.

Anyim, F. C., Ekwoaba, J. O. ve Anthony, I. D. (2012). The Role of Human Resource Planning in Recruitment and Selection Process, British Journal of Humanities and Social Sciences, 6(2), 68-78.

Axelrod, E. L., Handfield-Jones, H. ve Welsh, T. A. (2001). War for Talent, Part 2, The

McKinsey Quarterly, 2, 9-12. (Aktaran: Ployhart, R. E. (2006). Staffing in the 21st Century: New Challenges and Strategic Oppurtunities, Journal of Management, 32(6), 868-897).

Ball, D. A. ve McCulloch, W. H. (1996). International business: The challenge of global competition (6. Baskı). USA: Irwin.

Barney, J. B. ve Wright, P. M. (Spring 1998). On Becoming A Strategic Partner: The Role of Human Resources in Gaining Competitive Advantage, Human Resource Management, 37(1), 31-46.

Barutçugil, İ. (2004). Stratejik insan kaynakları yönetimi. İstanbul: Kariyer.

Bechet, T. P. (2000). Developing Staffing Strategies That Work: Implementing Pragmatic, Nontraditional Approaches, Public Personnel Management, 29(4), 465-478.

Bechet, T. P. (2008). Strategic staffing: A comprehensive system for effective workforce planning (2. Baskı). NY, USA: AMACOM.

Bechet, T. P. ve Walker, J W. (1993). Aligning Staffing With Business Strategy, Human Resource Planning, 16(2), 1-16.

Breaugh, J. ve Starke, M. (2000). Research on Employee Recruiting: So Many Studies, So Many Remaining Questions, Journal of Management, 26, 405-434.

Can, E. (2012). Uluslararası işletmecilik: Teori ve uygulama 4. Baskı. İstanbul: Beta.

Chapman, D. S., Uggerslev, K. L., Carroll, S. A., Piasentin, K. A. ve Jones, D. A. (2005). Application Attraction to Organizations and Job Choice: A Meta-Analytic Review of the Correlates of Recruiting Outcomes, Journal of Applied Psychology, 90, 928-944.

Cingöz, A. ve Akdoğan, A. (Temmuz-Aralık 2013). İnsan Kaynakları Yönetiminin Stratejik Bir Boyut Kazanması İçin Gerçekleştirilen Faaliyetlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 42, 91-122.

Cooke, W. N. (Ed.). (2003). Multinational companies and global human resource strategies. USA: Quorum Books.

Cullen, J. B. ve Parboteeah, K. P. (2010). International business: Strategy and the multinational company. New York, USA: Routledge.

Daniels, J., Radebaugh, L. ve Sullivan, D. (2007). International business: Environments and operations (11. Baskı). New Jersey, USA: Pearson.

Dereli, B. (Bahar 2005/İ). Çokuluslu İşletmelerde İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7, 59-81.

Dessler, G. (2008). Human resource management 11. Baskı. New Jersey, USA: Pearson Education.

Dessler, G. (2013). Human resource management 13. Baskı. USA: Pearson Education.

Dowling, P. J. ve Welch, D. (2004). International human resources management: Managing people in a multinational context 4. Baskı. London, UK: Thomson Learning.

Dowling, P. J., Festing, M. ve Engle, A. D. (2009). International human resources management 5. Baskı. USA: South-Western Cengage Learning.

Dunning, J. H. ve Lundan, S. M. (2008). Multinational enterprises and the global economy 2. Baskı. USA: Edward Elgar.

Ercan, A. (2008). Çok uluslu işletmelerde insan kaynakları stratejileri, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Evers, A., Anderson, N. ve Voskuijl, O. (Ed.). (2005). Handbook of personnel selection. Oxford, UK: Blackwell.

Greer, C. R. (2001). Strategic human resource management: A general managerial approach 2. Baskı. New Jersey, USA: Prentice Hall.

Guion, R.M. ve Highhouse, S. (2006). Essentials of personnel selection: Personnel assessment and selection. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Gürbüz, F. G. (2002). Personel araştırmaları ve işgören seçme süreci. İstanbul: Literatür.

Gürol, Y. D., Çetinarslan, H. Ş., Ener, C., Palaz, Y. ve Sönmez, G. (2015). How does strategic staffing affect innovation performance of high-tech firms? R. Yilmaz, G. Loschnigg, H. Arslan ve M. A. Icbay (Ed.), Current approaches in social sciences. Frankfurt: Peter Lang.

Harvey, M., Speier, C. ve Novicevic, M. M. (2001). A Theory-Based Framework For Strategic Human Resource Staffing Policies and Practices, International Journal of Human Resource Management, 12(6), 898-915.

Hausknecht, J. P. ve Wright, P. M. (2012). Organizational strategy and staffing. N. Schmitt (Ed.), The Oxford handbook of personnel assesment and selection (p. 147-155). USA: Oxford University Press.

Heenan, D.A. ve Perlmutter, H. V. (1979). Multinational organizational development. Reading, Mass.: Addison-Wesley.

Highhouse, S. ve Hoffman, J. R. (2001). Organizational attraction and job choice. C. L. Cooper ve I. T. Robertson (Ed.), International review of industrial and organizational psychology: 16 (p. 37-64). Manchester, UK: Wiley.

Hodgetts, R. ve Luthans, F. (1991). International management. New York: McGraw Hill. (Aktaran: Dereli, B. (Bahar 2005/İ). Çokuluslu İşletmelerde İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7, 59-81.)

http://www.beta.mmb.state.mn.us/doc/wfp/stratstf.pdf, Erişim 26.04.2015.

Lawler, E. E. ve Mohrman, S. A. (2003). HR as a Strategic Partner: What Does It Take to Make It Happen?, Human Resource Planning, 26(3), 15-29.

Lengnick-Hall, C. A. ve Lengnick-Hall, M. L. (July 1988). Strategic Human Resources Management: A Review of the Literature and a Proposed Typology, The Academy of Management Review, 13(3), 454-470.

Manpower Inc. (2006). Confronting the Coming Talent Crunch: What's Next? http://www.manpower.com/mpcom/files?name=Results_TalentShortage_2006.pdf, Erişim 19.04.2006. (Aktaran: Ployhart, R. E. (2006). Staffing in the 21st Century: New Challenges and Strategic Oppurtunities, Journal of Management, 32(6), 868-897.)

Mıhçıoğlu, C. (1957). İdarede Beşeri Münasebetler ve Personel İdaresi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 12(4).

Nemli Çalışkan, E. (2011). Uluslararası yönetim. İstanbul: Beta.

Olian, J. D. ve Rynes, S. L. (Spring 1984). Organizational Staffing: Integrating Practice with Strategy, Industrial Relations, 23(2), 170-183.

Peng, M. W. (2009). Global strategic management (2. Baskı). Canada: South Western Cengage Learning.

Perlmutter, H. V. (Ocak-Şubat 1969). The Tortuous Evolution of the Multinational Corporation, Columbia Journal of World Business, 9-18.

Peters, J. W. (1988). Strategic Staffing: A Key Link in Business and Human Resource Planning, Human Resource Planning, 11(2), 151-158.

Phatak, A. V., Bhagat, R. S. ve Kashlak, R. (2004). International management: Managing in a diverse and dynamic global environment. Boston: McGraw-Hill/Irwin.

Phillips, J. M. ve Gully, S. M. (2009a). Assessing external job candidate. USA: Society For Human Resource Management.

Phillips, J. M. ve Gully, S. M. (2009b). Assessing internal job candidate. USA: Society For Human Resource Management.

Phillips, J. M. ve Gully, S. M. (2009c). Staffing forecasting and planning. USA: Society For Human Resource Management.

Phillips, J. M. ve Gully, S. M. (2009d). Strategic staffing. New Jersey: Pearson Education.

Phillips, J. M. ve Gully, S. M. (2009e). Staffing to support business strategy. USA: Society For Human Resource Management.

Ployhart, R. E. (2006). Staffing in the 21st Century: New Challenges and Strategic Oppurtunities, Journal of Management, 32(6), 868-897.

Ployhart, R. E., Schneider, B. ve Schmitt, N. (2006). Staffing organizations: Contemporary practice and theory (3. Baskı). New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Robock, S. H. ve Simmonds, K. (1989). International business and multinational enterprises (4. Baskı). USA: Richard D Irwin.

Root, F. R. (1990). International trade and invesment 6. Baskı. Cincinnati, OH: South Western.

Ryan, A. M. ve Tippins, N. T. (2004). Attracting and Selecting: What Psychological Research Tells Us, Human Resource Management, 43, 305-318.

Rynes, S. L. ve Cable, D. (2003). Recruitment research in the twenty-first century. W. C. Borman, D. R. Ilgen, ve R. J. Klimoski (Ed.), Handbook of Psycology: Vol. 12. Industrial and organizational psycology (p. 55-76). Hoboken, NJ: Wiley.

Rynes, S. L., Brown, K. G. ve Colbert, A. E. (2002). Seven Misconceptions About Human Resource Practices: Research Findings Versus Practitioner Beliefs, Academy of Management Executive, 16, 92-103.

Sadullah, Ö., Uyargil, C., Acar, A. C., Özçelik, A. O., Dündar, G., Ataay, İ. D., Adal, Z. ve Tüzüner, L. (2013). İnsan kaynakları yönetimi (Yenilenmiş 6. Baskı). İstanbul: Beta.

Saks, A. M. (2005). The Impracticality of Recruitment Research. A. Evers, N. Anderson ve O. Voskuijl (Ed.), Handbook of Personnel Selection (p. 47-72). Oxford, UK: Blackwell.

Şatıroğlu, K. D. (1984). Çokuluslu şirketler. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi.

Schmitt, N. (Ed.). (2012). The Oxford handbook of personnel assesment and selection. USA: Oxford University Press.

Schmitt, N., Cortina, J. M., Ingerick, M. J. ve Wiechmann, D. (2003). Personnel selection and employee performance. W. C. Borman, D. R. Ilgen ve R. J. Klimoski (Ed.), Handbook of Psycology: Vol. 12. Industrial and organizational psycology (p. 77-105). Hoboken, NJ: Wiley.

Schuler, R. S. ve Jackson, S. E. (1987). Linking Competitive Strategies with Human Resource Management Practices, The Academy of Management Executive, 1(3), 207-219.

Strategic Staffing Guidebook. (1999),

Tayeb, M. H. (2005). International human resource management: A multinational company perspective. USA: Oxford University Press.

Taylor, M. S. ve Collins, C. J. (2000). Organizational recruitment: Enhancing the intersection of theory and practice. C. L. Cooper ve E. A. Locke (Ed.), Industrial and Organizational Psycology (p. 304-334). Oxford, UK: Blackwell.

Tutar, H. (2013). İşletme yönetimi (Güncellenmiş 2. Baskı). Ankara: Seçkin.

Tüzüner, V. L. (2011). İnsan kaynakları yönetimi faaliyetlerinde ölçme ve değerlendirme. İstanbul: Beta.

Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2013). İşletmelerde stratejik yönetim (6. Baskı). İstanbul: Beta.

Ulrich, D. (1992). Strategic and Human Resource Planning: Linking Customer and Employees, Human Resource Planning, 15(2), 47-62.

Vidal, M. ve Tigges, L. M. (2009). Temporary Employment and Strategic Staffing in the Manufacturing Sector, Industrial Relations, 48(1), 55-72.

KAYNAKÇA

Bondarouk, T., & Ruel, H. (2013). The strategic value of e-HRM: results from an exploratory study in a governmental organization. The International Journal of Human Resource Management, 24(2), 391-414.

Bondarouka, T., Ruël, H., & Heijdenb, B. v. (2009). E-HRM effectiveness in a public sector organization: a multi-stakeholder perspective. The International Journal of Human Resource Management, 20(3), 578–590.

Reddington, M., Martin, G., & Bandarouk, T. (2011). Linking HR Strategy, e-HR Goals, Architectures, and Outcomes: A Model and Case Stud Evidence. T. Bandarouk, H. Ruel, & J. K. Looise içinde, Electronic HRM şin Theory and Practice (55-81) Emerald.

Ruël, H., Bondarouk, T., & Looise, J. K. (2004). E-HRM: Innovation or Irritation.An Explorative Empirical Study in Five Large Companies on Web-based HRM. Management Revue, 15(3), 364-380.

Ruël, H., Magalhães, R., & Charles C. Chiemeke, (2011). Human Resource Informa-

tion Systems: An Integrated Research Agenda. T. Bondarouk, H. Ruël, & J. Looise içinde, Electronic HRM in Theory and Practice (21-39). Bingley: Emerald.

Strohmeier, S. (2007). Research in e-HRM: Review and Implications. Human Resource Management Review(17), 19-37.

Strohmeier, S., & Piazza, F. (2011). "Web Mining" as a Novel Approach in e-HRM Research. T. Bondarouk, H. Ruel, & J. Looise içinde, Electronic Theory and Practice (41-53). Bingley: Emerald.

Wright, P. M., & Dyer, L. (2000). People in the E-Business: New Challenges, New Solutions. CAHRS Working Paper 00-11, 1-69.

KAYNAKÇA

Aaker, J., (1997). Dimension of Measuring Brand Personality, Journal of Marketing Research, 34, August, 347-356.

Balmer, J. M. T., Gray, E. R. (2000). Corporate Identity and Corporate Communication: Creating a Competitive Advantage, Industrial and Commercial Training, 32, 1, 256-261.

Brady, A. K. O. (2002). Profiling Corporate Imagery: A Sustainability Perspective, Research Papers in Management Studies, University of Cambridge, Cambridge, UK, 23.05.06,

Brown, A. D. (1999). Organization Studies and Identity: Towards a research agenda, Human Relations, 54: 1, 113-121.

Chappell C., Rhodes, C., Solomon, N., Tennant, M., Yates, L. (2003). Reconstructing The

Charles J, Naomi A Gardberg, Michael L Barnett, (2000), Opportunity Platforms and Safety Nets: Corporate Citizenship and Reputational Risk, Business and Society Review , 105 (1), ,85–106.

Chun, Rosa, (2005). Corporate Reputation: Meaning and Measurement, International Journal of Management Review, Vol 7, Issue 2, , 91-109

Davies G. ve Miles L. (1998) Reputation Management: Theory versus Practice, Corporate Reputation Review, Cilt:2, Sayı:1 16-27.

Davies, G., Chun, R., Vinhas da Silva, R., Roper, S. (2003). Corporate Reputation and Competitiveness, New York: Routledge.

Doorley, J. ve H. F. Garcia. (2007). Reputation Management: The Key to Successful Public Relations and Corporate Communication. New York: Taylor & Francis Group.

Dörtok, A. (2004). Kurumsal İtibarınızdan Kaç Sıfır Atabilirsiniz?, İstanbul: Rota Yayın Yapım Tanıtım Ltd.

Ewing, M. T., Caruana, A., Loy, E. R. (1999). Corporate reputationa and perceived risk, Corporate Communications: An International Journal, 4, 3, 121-128.

Fidan, M. ve Gülsünler, M.E., (2003). Kurum Kimliğinde Kriz Yönetiminin Yeri ve Önemi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:10.

Fombrun, C. J., Rindova,V. P. (2000). The Road to Transparency: Raputation Management at Royal Dutch/Shell, Schultz, M., M. J. Hatch, M. H. Larsen 150. (Ed.), The Expressive Organization: Linking Identity, Reputation, and the Corporate Brand içinde (77-96), New York: Oxford University Press.

Fombrun, C., Shanley M., (1990). What's In A Name? Reputation Building and Corporate Strategy, Academy Of Management Journal, Vol 33, No 2, 233-258.

Fombrun, Charles J. (1996). Reputation Realizing Value from the Corporate Image. Bos-

ton: Harvard Business School Press.

Fombrun, Fombrun, C. J., Van Riel, C. B. M. (1997). The Raputational Landscape, Corporate

Gardberg, Naomi A., Charles J. Fombrun, (2002). The Global Reputation Quatient Project: First Step Towards A Cross-Nationally Valid Measure of Corporate Reputation, Corporate Reputation Review, Vol 4, Number 4, 303-307

Gary H. Jones, B. H. Jones, P. Litlle, L. (1998), The Benefit of A Good Reputation: An Empirical Analysis, Academy of Managerial Communications Journal, Vol. 2, No: 1, 26.

Gemlik, N ve Sığrı, Ü. (2007), Kurum İmajı Analizi ve Bir Belediye Üzerindeki Uygulamanın Değerlendirilmesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:6, Sayı:11, Bahar.

Green, P. S., (1996). Şirket Ününü Korumanın Yolları , Milliyet Yayınları, İstanbul, 11.

Hançerlioğlu, O. (1982). Felsefe Sözlüğü, Ankara: Remzi Kitabevi.

Hatch, M. J., Schultz, M. (1997). Relations between organizational culture, identity, and image, European Journal of Marketing, 31, 5, 356-365.

Heerden C. H. V., Gustav Puth, (1995) Factors that determine the corporate image of South African banking institutions: an exploratory investigation, International Journal of Bank Marketing, Vol. 13 Iss: 3, 12 – 17.

Helm, S. (2007a). One reputation or many? Comparing stakeholders perception of corporate reputation, Corporate Communications: An International Journal, 12, 3, 238-254.

Helm, S. (2007b). The Role of Corporate Reputation in Determining Investor Satisfaction and Loyalty, Corporate Reputation Review, 10, 1, 22-37.

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=344400

Kılıçlıoğlu, S., Araz, N., Devrim, H. (1971). Meydan Larousse, 4. C., İstanbul: Meydan Gazetecilik ve Nesriyat Ltd.

Koys, D. J., (1997), Human Resource Management And Fortune' Corporate Reputation Survey, Employee Responsibilities And Rights Journal, Vol 10, No 2, 93-101

Larkin, J. (2003), Strategic Reputation Risk Management, Palgrave Macmillan, New York.

Lemmink, J., A. Schuijf, S. Streukens, (2003). The Role of Corporate Image and Company Employment Image in Explaining Application Intentions, Journal Of Economic Psychology, 24, 2003,1-15

Lifelong Leaner: Pefagogy and Identity in Individual, Organizational, and Social Change, New York: Routledge Falmer.

Mailath, G. J. ve Samuelson L., (2001), Who Wants a Good Reputation, Rewiev of Economic Studies, 68, 416.

Martinez, R. J., Norman, P. M. (2004). Whither reputation? The effects of different stakeholders, Business Horizons, 47, 5, 25-32.

Nakra, P. (2000). Corporate Reputation Management: "CRM" with a strategic twist, Public Relations Quarterly, 45, 2, 35-42.

Plowman, K. D., Chiu, S. (2007). Corporate Identity and Corporate Reputation in Silicon Valley: Case Studies in Public Relations and Integrated Communications, Public Relations Journal, 1, 1, 1-25.

Porter, M.E. (1985) Competitive Advantage, Free Press, New York

Reputation Review, 1, 1-2, 5-13.

Schreiber, E. S. (2002), Why do many otherwise smart CEOs mismanage the reputation asset of their company, Journal of Communication Management, Vol. 6, No. 3, 209-219.

Schultz H.B. ve Werner A. Reputation Management, http://fds.oup.com/www.oup.com/pdf/za/Reputation.pdf Erişim tarihi:05.07.2010

Smaiziene, I., (2008), Revealing The Value Of Corporate Reputation For Increasing Competitiveness, Economics and Management, 13, 718-723

Teoriler ve Yorumlar, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

V. R. C. , Fombrun C. J. (2007), Corporate Reputation Review, 10, 73–74.

Vural, Z. B. A., Bat, M. (2013) , Teoriden Pratiğe Kurumsal İletişim, İletişim Yay. 1. Baskı.

Yang, S. (2005). The Effects of Organization-Public Relationships on Organizational Reputations from the Perspective of Publics, Doctor of Philosophy, College Park: University of Maryland.

Yeygel, S, Temel, A. (2006), İşletmelerin Kurumsal İmajlarının Hedef Kitlelere İletilmesinde Bir Araç Olarak Kurum Web Siteleri, II.Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu 21. Yüzyılda Halkla İlişkilerde Yeni Yönelimler, Sorunlar ve Çözümler, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, 27-28 Nisan 2006.

Yüksel, Ü. ve Mermod, A.Y. (2005) Marka Yönetimi ve Marka Değerinin Ölçülmesi, Beta Yayınları, İstanbul, Mayıs.

Zel, U. (2001). Kisilik ve Liderlik-Evrensel Boyutlarıyla Yönetsel Açıdan Arastırmalar,

KAYNAKÇA

Anderson, R. C.,veReeb, D. M. (2003). Founding familyownershipandfirmperformance: evidencefromthe S&P 500,Thejournal of finance, 58(3), 1301-1327.

Ankara Sanayi Odası Aile Anayasası El Kitabı,http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/yayinlarimiz/aso_aileanayasasi.pdf , Erişim 24.01.2015

Berrone, P.,Cruz, C., Gomez-Mejia, L. R., &Larraza-Kintana, M. (2010). Socioemotionalwealthandcorporateresponsestoinstitutionalpressures: Do family-controlledfirms

polluteless?,AdministrativeScienceQuarterly, 55(1), 82-113.

Birincioğlu, A. (2015). Aile işletmeleri kurucuları ve aile değerlerinin aile işletmelerinin sürdürülebilirliliği üzerindeki etkisi: Trabzon Örneği, International Journal of EconomicandAdministrativeStudies, 7(14), 491-516.

Çalışkan, Ş. (2008). Overview of Family Business RelevantIssues Country FicheTurkey, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/craft/family_business/doc/family-busines_country_fiche_turkey_en.pdf , Erişim 24.01.2015

Dyer, W.G. (1988).CultureandContinuity in FamilyFirms,Family Business Review, 1(1) 37-50.

Gimeno, A., Baulenas, G. ve Coma-Cros, J., (2010).Family Business Models: Practical Solutions for theFamily Business. New York: PalgraveMacmillan.

Gómez-Mejía, L. R.,Haynes, K. T., Núñez-Nickel, M., Jacobson, K. J., veMoyano-Fuentes, J. (2007). Socioemotionalwealthandbusinessrisks in family-controlledfirms: Evidencefrom Spanish oliveoilmills, AdministrativeSscienceQuarterly, 52(1), 106-137.

Heskett, J. L.veKotter, J. P. (1992). Corporatecultureandperformanc,Business Review, 2, 83-93.

Karpuzoğlu, E. (2001). Büyüyen ve Gelişen Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma. İstanbul: Hayat Yayınları.

Kepner, E. (2004). The Family and the Firm: A Co-evolutionaryPerspective, Family Business Review, 4(4), 445-461.

Mensching, H., Kraus, S. veBouncken, R. (2014). Socioemotionalwealth in family-firmresearch – a literaturereview,Journal of International Business and Economics, 14(4),165-172.

Poza, E.J. Daugherty, M.S.(2014). Family Business. 4thed. Mason, OH: South-Western Cengage Learning.

Price Waterhouse Coopers (PwC) (2012). Aile Şirketleri: 21. Yüzyıl'ın Vazgeçilmez İş Modeli, Küresel Aile Şirketleri Araştırması 2012 Türkiye Sonuçları, http://taider.org.tr/wp-content/uploads/2013/11/pwckuresel-aile-arastirmasi-2012-turkiye-sonuclari-kasim-2012-fce8c.pdf, Erişim 24.01.2015

Pukall, T. J.,veCalabrò, A. (2013). TheInternationalization of FamilyFirms A Critical ReviewandIntegrative Model,Family Business Review,vol.20 , 1-23

Schein, E. H. (1992). Organizational culture and leadership: A dynamic view. 2nd ed. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Shanker, M. C.,&Astrachan, J. H. (1996). Mythsandrealities: Family businesses' contributiontothe US economy—A framework for assessing family business statistics, Family Business Review, 9(2), 107-123.

Ward, J. L. (1997). Growing the family business: Special challenges and best practices,Family Business Review, 10(4), 323-337.

KAYNAKÇA

Bauermeister M. R. (2014). Social movement organizations in the local food movement: Linking social capital and movement support, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Iowa State University.

Benford, R. D. ve Snow. D. A. (2000). Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. Annual Review of Sociology, 26, 611-639.

Campbell, J. L. (2005). Where do we stand? Common mechanisms in organizations and social movements research. G. F. Davis, D. McAdam, W. R. Scott, ve M. N. Zald (Eds.) Social movements and organizational theory (pp. 41-68). New York: Cambridge University Press.

Caniglia, B. S. ve Carmin, J. (1995). Scholarship on social movement organizations: Classic views and emerging trends. Mobilization: An International journal, 70, 201-211.

capital in the survival of local social movement organizations. Social Forces, 83, 621-651.

Clemens, E. S. ve Minkoff. D. C. (2004). Beyond the iron law: Rethinking the place of organizations in social movement research. D. A. Snow, S. A. Soule, and H. Kriesi. Malden (Eds.), The Blackwell companion to social movements, Pp. 155-170, MA: Blackwell.

Couch, C. J. (1968). Collective behavior: An examination of some stereotypes. Social Problems, 310-22.

Davis G. ve McAdam D. (2000). Corporations, classes, and social movements after managerialism. In Barry Staw and Robert I. Sutton (Eds.) Research in Organizational Behavior 22:192-236. Oxford, UK: Elsevier Science.

Davis G., Morrill C., Rao H., ve Soule S., (2008). Introduction: social movements in organizations and markets, Administrative Science Quarterly, 53 (2008), 389–394

Delia Porta, D., ve Diani, M. (2006). Social Movements: An introduction (2nd ed.). Maiden, MA: Blackwell.

Diani, M. (1992). The concept of social movement. The Sociological Review, 40(1),

1–25.

Edwards, B. ve McCarthy, J. D. (2004). Strategy matters: The contingent value of social

Garrett,R.K.(2006). Protest in an Information Society: A Review of Literature on Social Movements and New ICTs. Information, Communication and Society, 9(2), 202-224.

Kriesi, H., Koopmans, R., Duyvendak, J. W., ve Giuni, M.G. (1992). New social movements and political opportunities in Western Europe. European Journal of Political Research, 22, 219-244.

Luders, J. (2006). The economics of movement success: Business responses to Civil Rights mobilization. The American Journal of Sociology, 111, 963-999.

McAdam, D. ve Snow D., eds. (2010). Readings on Social Movements: Origins, Dynamics and Outcomes. 2d ed. Oxford: Oxford University Press.

McCarthy, J. D. ve Zald. M. N. (1977). Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. American Journal of Sociology 82, 1212-1241.

McCarthy, J. D., ve Zald, M. N. (1987). Social movements in an organizational society: Collected essays. New Brunswick, NJ: Transaction.

McDonogh, O'Connor M., (2011). The Case Of The Women's United Soccer Association: Explaining The Rise And Fall Of A Social Movement Organization, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Louisville.

Offe, C. (1985), The new social movements: challenging the boundaries of institutional politics. Sociological Research, 52, 817-68.

Rao, H., Morrill C., ve Zald M. N. (2000). Power plays: How social movements and collective action create new organizational forms. Research in Organizational Behavior 22:239-282.

Snow, D. A., Soule S. A., ve Kriesi H. (2007). Mapping the Terrain. The Blackwell Companion to Social Movements, David A. Snow, Sarah A. Soule, ve Hanspeter Kriesi (Eds.). (pp. 3-16), Malden, MA: Blackwell Publishing.

Strang, D. ve Soule S. A. (1998). Diffusion in organizations and social movements: from hybrid corn to poison pills, Annual Review of Sociology, 24, 265-290.

Tilly, C. (2004). Social movements: 1768-2004. Boulder, CO: Paradigm.

Weber K. ve King B. (2013), Social Movement Theory and Organization Studies, Oxford Handbook of Sociology, Social Theory and Organization Studies, Paul Adler, Paul du Gay, Glenn Morgan, Mike Reed (Eds.)

Weber, M. (1947). The theory of social and economic organization, A. M. Henderson ve Talcott Parsons (Eds.), New York: Free Press.

Zald, M. N, Morrill, C., ve Rao, H. (2005). The impact of social movements on organizations: Environment and responses', Gerald F Davis, et al. (Eds.), Social movements and organization theory, (pp. 253-79), New York: Cambridge University Press.

KAYNAKÇA

Aberdeen Group. (2002). The Supplier Performance Measurement Benchmarking Report: Measuring Supply Chain Success, Aberdeen Group Isource, December 2002, 1-22.

Acar, Z. (2014). Lojistik Yaklaşımıyla Tedarik Zinciri Yönetimi. Ankara, Türkiye: Nobel Yayıncılık.

Agarwal, A., Ravi, S., & Tiwari, M. K. (2006). Modeling the Metrics of Lean, Agile and Leagile Supply Chain: An ANP-based Approach, European Journal of Operational Research, 173, 211-225.

Başkol, M. (2011). Bir Rekabet Aracı Olarak Tedarik Zinciri Yönetimi: Strateji ve Yaklaşımlar, SDÜ Vizyoner Dergisi, 3(5), 13-27.

Başkol, M. (2014). Tedarik Zinciri İlişkilerinde Başarı Faktörü Olarak Güven Unsuru: Kavramsal Bir Çalışma, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 10 (21), 129-146.

Bowersox, D., Closs, D., & Cooper, M. B. (2009). Supply Chain Logistics Management, USA, McGraw-Hill Higher Education, Third Edition.

Çağlıyan V. (2009). Alıcı-Tedarikçi İlişkilerinin İşletme Performansına Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(3), 461-479.

Chick, S.E., Huchzermeier, A., & Netessine, S. (2014). Avrupanın Çözüm Fabrikaları, Harvard Business Review Türkiye, Mart 2014, 119-123.

Choy , K. L., Lee, W. B., & Lo, V. (2004). An Enterprise Collaborative Management System-A Case Study of Supplier Relationship Management, Journal of Enterprise Information Management, 17 (3), 191-207.

Çınaroğlu, S. (2012). İşletmelerde Performans Ölçüm Modelleri, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16 (2), 119-134.

Erdal, M. (2011). Satınalma ve Tedarik Zinciri Yönetimi. İstanbul, Türkiye: Beta Yayınları, 2. Baskı.

Filiz, A. (2007). Üretim Yönetiminde Verimlilik Sırları. İstanbul, Türkiye: Sistem Yayıncılık.

Görener, A. (2008). Kesici Takım Tedarikçisi Seçiminde Analitik Ağ Sürecinin Kullanımı, Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, 4(1), 99-110.

Güleş, H. K., Paksoy, T., Bülbül, H., & Özceylan, E. (2009). Tedarik Zinciri Yönetimi, Ankara, Türkiye: Gazi Kitabevi.

Jacobs, F. R., Chase, R. B., & Aquilano, N. J. (2009). Operations and Supply Management. New York, USA: McGraw Hill Publications, Twelfth Edition.

Kabadayı, E. T. (2002). İşletmelerdeki Üretim Performans Ölçütlerinin Gelişim, Özellikleri ve Sürekli İyileştirme ile İlişkisi, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 6, 61-75

Krajewski, L., Ritzman, L., & Malhotra, M. (2013). Operations Management-Üretim Yönetimi, Dokuzuncu Basımdan çeviri, Çeviri Ed.: Semra Birgün, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Küçükkaplan, İ., & Bayhan, M. (2012). Tedarik Zinciri Yönetiminin Ekonomik Katma Değer Yöntemi ile İlişkisinin İncelenmesi, Niğde Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(1), 69-84.

Liker, J. K., & Choi, T. Y. (2005). Tedarik Zinciri Yönetimi. Harvard Business Review, Çeviren: Oygur Yamak, İstanbul, Türkiye: MESS Yayınları.

Mirze, K. (2010). İşletme. İstanbul, Türkiye: Literatür Yayıncılık.

Nebol, E., Uslu, T., & Uzel, E. (2013). Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi. İstanbul, Türkiye: Beta Yayıncılık.

Özdemir, M., Okursoy, A., & Devli, A. T. (2008). KOBİ'lerde Tedarik Zincirinin Rolü ve Performansını Değerlendirilmesi: Aydın İli Uygulaması, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1, 119-143.

Paiva, E. L., Phonlor, P., & D'avila, L. C. (2008). Buyer-Supplier Relationship and Service Performance: An Operations Perspective Analysis, The Flagship Research Jo-

urnal of International Conference of the Production and Operations Management Society, 1 (2), 77-88.

Park, J., Shin, K., Chang T. W., & Park, J. (2010). An Integrative Framework for Supplier Relationship Management, Industrial Management & Data Systems, 110 (4), 495-515.

Sezen, B. (2004). Tedarik Zincirinde Stok Yönetim Problemi İçin Elektronik Tablolar Yardımı ile Simülasyon Uygulaması, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 11 (1), 57-68.

Sezen, B. (2011). Üretim Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Uygulamalar. İstanbul, Türkiye: Efil Yayınları.

Suzaki, K. (2013). İmalatta Mükemmellik Yolu. Çeviren: Saadet Özkal, İstanbul, Türkiye: Optimist Yayıncılık.

Ünal, A. (2015). Tedarikçi İlişkileri Yönetimi, Satınalma Dergisi, 3 (27). 29-34.

URL-1: BimmerFile Journal, March 2014, http://www.bimmerfile.com/2014/03/19/the-auto motive-suppliers-that-make-up-the-bmw-34-series/, Erişim: 03.03.2015.

URL-2: http://www.arcelikas.com/sayfa/106/Tedarikci_Performans_Degerlendirme, Erişim: 12.03.2015.

URL-3: http://www.omsan.com.tr, Erişim: 16.03.2015.

URL-4: http://www.tedarikciportali.com/SSS.aspx, Erişim: 16.03.2015.

URL-5: http://www.boeingsuppliers.com/supQual.htm, Erişim: 02.05.2015.

URL-6:http://www.alcoa.com/howmet/en/info_page/pdf/suplperf.pdf,Erişim: 08.04.2015.

URL-7:http://www.bta.com.tr/Assets/Content/file/Tedarikci%20degerlendirme%20ölçütleri. pdf, Erişim: 08.04.2015.

URL-8:http://www.bayer-srm.com/SUP_LB_en_active.html,Erişim: 05.02.2015.

Weele A. J. V. (2014). Satın Alma ve Tedarik Zinciri Yönetimi, Çeviri Editörü: Metin Çancı, İstanbul, Türkiye: Literatür Yayıncılık.

Yüksel, H. (2010). Üretim/İşlemler Yönetimi, Ankara: Türkiye: Nobel Yayıncılık, 2. Baskı.

Yüksel, Ö. & Murat, G. (2001). Sanal Örgütlenmeler: Enformasyon Teknolojilerinin İşletmelerin Örgüt Yapısına ve Rekabet Gücüne Yansıması, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 3(3), 111-124.

KAYNAKÇA

Adiloğlu, B. (2011) İç Denetim Süreci ve Kontrol Prosedürleri, İstanbul, Türkemen Kitabevi.

Akgül Ataman, B. (2000) Türk Denetim Kurumları, İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Aslan, B. (2010) Bir yönetim fonksiyonu olarak iç denetim, Sayıştay Dergisi, 77, S.84.

Cengiz, S. (2013) İşletmelerde kurumsal yönetim kapsamında iç denetimin yeri ve önemi: Borsa İstanbul'da bir araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, 15 (2).S. 423-424.

Coşkun, C.A. (2006). Kurumsal Şirket Yönetimi, 1. Baskı, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları,S.9-27.

DELOITTE (2006). Kurumsal Yönetim Serisi, Nedir Bu Kurumsal Yönetim?, http://www.deloitte.com/dtt/section_node/0,1042,sid%253D131959,00.html,S.5 (28.02.2015).

Doyrangöl, N. C. (2002) İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi, İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, 60.

Görün, M.; Tufan, M. (2013) Türkiye'de kamu iç denetim sisteminin uluslararası iç denetim standartları çerçevesinde incelenmesi, Sayıştay Dergisi, 89.

Kara, S. (2011) İç denetimde risk yönetimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa S. 36-37.

Karayel, M. (2011) Türkiye'de kurumsal yönetimin dünü, bugünü ve yarını: İMKB 100 Şirketlerinde kurumsal yönetim derecelendirme çalışması, Yayınlanmamış Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Kılıç, B.İ. (2014) Bilgi Teknolojilerinin İç Denetimde Yarattığı Değişimler, Bursa, Dora Basım Yayın Dağıtım Ltd.Şti.

Kula,V.; Baykut, E. (2014) Kurumsal Yönetim Derecelendirme Notu ile Piyasa Değeri Arasındaki İlişki: BIST XKURY Şirketleri Üzerine Bir Araştırma, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,Sayı 7/3, S.7.

OECD (2004). Principles of Corporate Governance, OECD Publications Service.

Özbek, Ç. (2012) İç Denetim 1-2 cilt, İstanbul, TİDE yayın no:3, S.5, 112, 201, 219.

Öztürk, F. (2013) Kurumsal yönetim ilkeleri ve iç denetimin rolü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, S.14-15-16.

Pehlivanlı, D. (2010) Modern İç Denetim, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., S.101-102.

SPK(2005).KurumsalYönetimİlkeleri,http://www.spk.gov.tr/ indexcont.aspx?action=showpage&menuid=10&pid=0 (28.02.2015).

Sungun, G. (2014) Internal Audit Function in I.S.E Companies – An Assessment and a Model Recommendation, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

TÜSİAD (2000), Kurumsal Yönetim İlkeleri, http://www.tusiad.org.tr/__rsc/shared/file/oecd.pdf, S.198, (28.02.2015).

TÜSİAD (2002), Kurumsal Yönetim En iyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi,http://www.tusiad.org.tr/__rsc/shared/file/kurumsalyonetim.pdf, S.10,17. (28.02.2015)

Uyar, S. (2009) İç Kontrol ve İç Denetim, Ankara, Gazi Kitabevi, S.53-54-56.

Uzun, A. K. (2009) Aile İşletmelerinin Kurumsallaşmasında Başarı Faktörleri, Deloitte Kurumsal Yönetim Makaleleri, http://www.denetimnet.net/Pages/ Aileisletmeleri-

ninKurumsallasmasindaBasariFaktorleri.aspx (28.02.2015).

Uzun, A. K. "İç Denetim İle İlgili Düzenleme ve Uygulama Sürecinde Başarı İçin Yol Haritası",http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/DeloitteMakaleleri/İçDenetimileiIgiliDüzenlemeveUygulamaSürecindeBaşarıiçinYolHaritası.pdf (28.02.2015).

Yılancı, M. (2006) İç Denetim, Ankara, Nobel Yayım Dağıtım.

KAYNAKÇA

Abadan, N. (1959). Bürokrasi, A.Ü.S.B.F.Yayınları, No: 92-74, Ankara.

Aşkun, İ., C. (1972). Organizasyon Teorileri. E.İ.T.İ.A Yayınları, No: 95. Eskişehir.

Aytemur, Ş. (1988). Tiyatro İşletmeciliği ve Yönetimi. Kültür ve Turizm Yayınları, No: 967, Ankara.

Aytürk, N. (2007). Yönetim Sanatı, Etkili Yönetim ve Yöneticilik Becerileri. Nobel Yayınları. Ankara.

Bursalıoğlu, Z. (1967). Eğitim İdaresi. Kalaba Yayınları. Ankara.

Çalışlar, A. (1978). Gerçekçi Tiyatro Sözlüğü. Kültür Yayınevi. İstanbul

Cemalcılar, İ. Bayar, D. Aşkun, İ, C. Özalp, Ş. (1975). İşletmecilik Bilgisi. E.İ.T.İ.A Yayınları. No:122. Ankara.

Erbay, F. (2009). Sanat Yönetiminin Boyutları. İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Etzioni, A. (1971) A Comparative Analysis of Complex Organizations. A Division of Macmillan Publishing Co. New York.

Fişek, K. (1979). Yönetim. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No:437. Ankara

Genç, N. (2008).Yönetim ve Organizasyon. Seçkin Yayıncılık. Ankara.

Güler, Z. (1997). İşletme Olarak Tiyatro Örgütleri. Anadolu Üniversitesi Yayınları. No:1008. Eskişehir.

Koçel, T. (2013). İşletme Yöneticiliği. Beta Yayınları. İstanbul.

Nutku, Ö. (1982). Sahne Bilgisi-1. İzlem Yayınevi. İstanbul.

Özalp, İ. (1986). Yönetim ve Organizasyon. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları. No:42. Cilt.1. Eskişehir.

Tosun, K. (1990). İşletme Yönetimi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları . No:226. İstanbul.

Ülgen, H. Mirze, K. (2013). İşletmelerde Stratejik Yönetim. Beta Yayınları. İstanbul.

3. Basım

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ

Prof. Dr. Salih GÜNEY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 500
İktisadi İdari Bilimler No.: 95
ISBN : 978-605-133-402-8
© 3. Basım, Mart 2015

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ

Prof. Dr. Salih GÜNEY

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -şerikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Salih.

Huzur Eğitimi / *Salih Güney*
3. Basım, XX+436 s., 195x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-402-8
1. Örgüt 2. İnsan 3. Verimlilik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ'YE KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Günümüzün küreselleşme sürecinde örgütlerin başarılı olmalarının temelinde yatan gerçek, örgütsel iç etkinlik ve verimliliktir. Çünkü zor piyasa koşullarında örgütler etkinlik ve verimliliği üst düzeylerde tuttukları sürece varlıklarını devam ettirebilirler. Etkinlik ve verimliliği istenilen seviyelere getirmenin temel anahtarı, "örgütsel yapı"yı iyi tanımaktır.

Örgütsel davranışın, bilimsel bir disiplin haline gelmesi çok yenidir. Ancak örgütsel davranışın temel konusu olan insan ve onun verimli çalışması çok eskidir. Örgüt konusunda çalışmalar yapan tüm bilim adamlarının ilgisi hep insan ve onun verimli olması üzerine yoğunlaşmıştır.

Bütün insanlar yaşamlarının belli bir döneminde örgütsel bir yapı içinde yer alırlar. Örgütsel yaşamdaki varlıkları başarılı olmalarına bağlıdır. İnsanların örgütsel yaşamda başarılı olabilmeleri kişisel gelişimleri ile yakından ilişkilidir. İnsanların kişisel gelişimlerini tamamlamaları için öncelikle Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış eğitimleri almaları gerekmektedir. Başka bir deyişle, kendilerini ve iş yaşamını iyi tanımaları için bu iki eğitim sürecinden geçmeleri bir zorunluluktur. Çünkü kendisini ve örgütsel yapıyı tanıyamayanların özel ve iş yaşamlarında başarılı olmaları biraz zordur.

Örgütsel davranış kitabını yazmaya karar verirken öncelikle iş yaşamında başarılı olmayı hedefleyenlerin ihtiyaç duydukları üniteleri seçtik. Mutlaka eklenmesi gereken başka üniteler de vardır. Okuyucularımızdan gelecek olan öneri ve eleştirilere uygun olarak tekrar üniteleri düzenleyebiliriz. Şimdiden öneri ve eleştirilerini gönderecek olan herkese teşekkürlerimizi sunarız.

Akademik çalışmamda ve yetişmemde emeği geçen bütün hocalarıma, yazım sırasında bana verdiği desteklerinden dolayı Dilek FİLİZ hanımefendiye, kitabın basıma hazırlanmasında desteğini esirgemeyen Nobel Yayınevinin yönetici ve çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Florya-İSTANBUL, 2011

İÇİNDEKİLER

Ünite 1: ÖRGÜTSEL DAVRANIŞIN BAZI TEMEL KAVRAMLARI

I. DAVRANIŞ-ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ.....1
II. ÖRGÜT/ORGANİZASYON 2
III. KİŞİLİK.....3
IV. STATÜ.....4
V. ROL.....4
VI. SOSYAL GRUP 5
VII. NORM.....6
VIII. YÖNETİM 6
IX. LİDERLİK – LİDER - YÖNETİCİ.....7
X. GÜÇ 8
XI. OTORİTE.....9
XII. YETKİ 10
XIII. İŞ TATMİNİ 10
XIV. ÖRGÜTSEL ETKİNLİK.....13
XV. MOTİVASYON 13
XVI. İLETİŞİM 14
XVII. İŞ AHLAKI.....17
XVIII. ÖRGÜT İKLİMİ.....18
XIX. ÖRGÜTSEL DEĞİŞME.....19
XX. ÇATIŞMA 20
XXI. KRİZ YÖNETİMİ.....22
XXII. STRATEJİK YÖNETİM.....25
KAYNAKÇA 26

Ünite 2: ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ, GELİŞİM SÜRECİ VE TEMELİNİ OLUŞTURAN ÇALIŞMALAR -YAKLAŞIMLAR

I. ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ KAVRAMI, TANIMI VE İNCELEMENİN ÖNEMİ.....29
A. Örgütsel Davranış Kavramı ve Tanımı.....29
B. Örgütsel Davranışın Gelişim Süreci ve Örgütsel Davranışın Temelini Oluşturan Bilimsel Çalışmalar ve Yaklaşımlar.....30
1. Örgütsel Davranışın Gelişim Süreci 30
2. Örgütsel Davranışın Temelini Oluşturan Bilimsel Çalışmalar ve Yaklaşımlar.....31
a. Klasik Yönetim Yaklaşımı 31
1. Bilimsel Yönetim Yaklaşımı 32
2. Genel Yönetim Yaklaşımı (Yönetsel Yaklaşım) 33
3. Bürokrasi Yaklaşımı.....35
b. Neoklasik Yönetim Anlayışı.....36
1. İnsan İlişkileri Yaklaşımı 36
2. Çevresel-Davranışsal Yaklaşımı 42
c. Modern Yönetim Yaklaşımı 43
1. Sistem Yaklaşımı 43
a. Kenneth Boulding'in Sistem Sınıflaması 43
b. Ludwig Von Bertalanffy'in Sistem Sınıflaması 44
2. Durumsallık Yaklaşımı.....45
a. Woodward Araştırması.....46
b. Aston Grubu Araştırması 47
C. Yönetimsel Yaklaşımların Sonuçlarına Göre İnsan ve İşletmelerin İlişkisi Konusunda İleri Sürülen Teoriler.....48
1. X Kuramı.....49
2. Y Kuramı.....49
3. Z Kuramı.....49
KAYNAKÇA 50

Ünite 3: KİŞİLİK

I. KİŞİLİK KAVRAMI, ÖNEMİ VE TANIMI.....51
A. Kişiliği İncelemenin Önemi.....51
B. Kişilik Kavramı 52
C. Kişiliğin Tanımı.....53
II. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER.....55
A. Kişiliğin Temel Özellikleri 55

B. Kişiliğin Oluşmasında Etkili Olan Faktörler 57
1. Kalıtımsal Yapı Faktörleri 57
2. Kültürel Faktörler 58
3. Aile Etkeni 58
4. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörleri....59
5. Diğer Faktörler 60
a. Kitle İletişim Araçları....60
b. Yetişkinler Grubu....60
c. Doğum Sırası 60
III. KİŞİLİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLARI....61
A. Karakter Kavramı, Karakterin Gelişmesi, Basamakları ve Karakter Bozuklukları 61
1. Karakter Kavramı ve Tanımı 61
2. Karakterin Gelişmesi 62
a. Ceza ve Ödüllendirme Yöntemiyle .62
b. Mantıklı Düşünme 62
c. Duygusal Benimsemeler ve Örnek Alma....62
3. Karakter Basamakları 62
a. Beğenilme, Takdir ve Ödüllendirme Basamağı....62
b. Gerçek İdealler Basamağı....63
4. Karakter Bozuklukları 63
B. Mizaç (Huy) Kavramı....64
C. Yetenek Kavramı, Tanımı ve Tipleri....65
1. Yetenek Kavramı ve Tanımı....65
2. Yetenek Tipleri 66
a. Bedensel Yetenekler 66
b. Zihinsel Yetenekler 66
IV. KİŞİLİK KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR....67
A. Psikoanaltik Kuramlar 67
1. İd (Alt Ben)....68
2. Ego (Ben) 68
3. Süperego (Üst-Ben) 69
B. Özellik Kuramları....70
1. Allport'un Özellik Kuramı....70
2. Raymond Cattell'in Özellik Kuramı 71
3. Henry Murray'in Kişilikbilim (Personoloji) Kuramı 72
4. Beş Boyutlu Kişilik Kuramı....73
C. Eysenck'in Kişilik Kuramı....74
D. Alfred Adler'in Kişilik Kuramı 75
E. Carl Gustav Jung'un Kişilik Kuramı 77
1. Ego (Bilinç)....77
2. Kişisel Bilinçdışı (Bilinçaltı)....78
3. Irksal Bilinçdışı (Kolektif Bilinç)....78
4. Persona 79
5. Gölge....79
6. Anima ve Animus....79
F. Eric Berne'nin Kişilik Kuramı 80
1. Kişiliğin Çocuk Yönü 80
2. Kişiliğin Ebeveyn Yönü 81
3. Kişiliğin Olgun Yönü....81
G. Karen Horney'in Kişilik Kuramı 81
H. Erik Erıkson'un Kişilik Kuramı 83
I. Salih Güney'in Beğenilme Kişilik Kuramı 85
V. KİŞİLİĞİ ÖLÇME TEKNİKLERİ 86
A. Görüşme Yöntemi 86
B. Dereceleme Yöntemi....86
C. Anamnez Yöntemi....87
D. İlgi Testleri 87
E. Projektif Testler....87
F. Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri....87
KAYNAKÇA 88

Ünite 4: TUTUMLAR VE ÖN YARGI

I. TUTUMLAR 91
A. Tutum Kavramı ve Tanımı....91

B. Tutumların İlişkili Olduğu Kavramlar 93
1. Değerler 93
2. İdeolojiler 93
3. Sosyal Temsiller 94
C. Tutumlara Kuramsal Yaklaşım Düşüncesi 94
1. Tutumları Şartlanma ve Pekiştirme Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 94
2. Tutumları Özendirme ve Çatışma Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 94
3. Tutumları İşlevsellik Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 94
4. Tutumları Bilişsel Tutarlılık Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 95
a. Bilişsel Denge Kuramı 95
b. Bilişsel Uygunluk Kuramı 96
c. Duygusal-Bilişsel Denge Kuramı 97
d. Bilişsel Çelişki Kuramı 97
5. Tutumları Yükleme Kuramı ile Açıklama 97
D. İnsanlar Nelere Karşı Tutum Geliştirirler 97
E. Araştırmalarda Dikkate Alınması Gereken Tutum Boyutları 99
F. Tutumları Ayırt Edici Temel Kriterler 100
1. Tutumlar Kalıtsal Değildir 100
2. Tutumlar Geçici Düşünsel Durumlar Değildir 100
3. Tutumlar, Kişi ile Nesneler Arasındaki İlişkilere Tutarlılık, Kararlılık ve Düzenlilik Kazandırırlar 101
4. Tutumlar, Tutum Nesnesine Karşı Bir Yanlılık Yaratırlar 101
5. Tutumların Biçimlenmesinde (Oluşmasında) Birçok Unsurun Bir Arada Olması Gerekir 101
6. Bireysel Düzeyde Tutumların Oluşumu İçin Geçerli Olan İlkeler Grupsal ya da Toplumsal Düzeyde Oluşan Tutumlar İçin de Geçerlidir 101
G. Tutumların Yapısal Analizi 101
1. İlişkilendirme 101
2. Kişisel ya da Grupsal Deneyimler 101
3. Diğer İnsanlardan Öğrenme 102
H. Tutumları Oluşturan Bileşenler 102
1. Bilişsel Bileşen 102
2. Duygusal Bileşen 103
3. DavranışsAl Bileşen 103
İ. Tutumların Temel Özellikleri 104
1. Tutumların Kuvvet Derecesi 104
2. Tutumların Karmaşıklık (Yoğunluk) Derecesi 105
3. Bileşenler Arası Tutarlılık 105
4. Bir Tutumun Diğer Tutumlarla İlişkisi 106
J. Tutumların Bireyler Açısından İşlevleri 106
1. Bireyler Açısından Tutumların Enerji Tasarrufu Sağlama İşlevi 106
2. Tutumların İnsanlara Fayda Sağlama İşlevi 107
3. Tutumların Birey Kültür Uyumunu Sağlama İşlevi 107
4. Tutumların Kişi Benliğini (ya da Öz-Saygısını) Koruma ve Açıklama İşlevi 107
5. Tutumların Bilgi Sağlayıcı İşlevi 108
K. Tutumun Davranışa Dönüşme Süreci 108
1. Tutumun Kuvvet Derecesi 109
2. Çevresel Faktörler 109
3. Davranışın Sonuçlarına İlişkin Beklentiler 109

L. Tutumların Oluşmasında Rol Oynayan Faktörler 111
1. Zihinsel ve Bilgisel Faktörler 111
2. Fizyolojik Faktörler....111
3. Aile Faktörü 112
4. Tutum Nesnesiyle Gerçekleşen Yaşantılar 112
5. Akranlar Faktörü 112
6. Bireysel Özellikler Faktörü 113
7. Kitle İletişim Araçları Faktörü....113
8. Sosyal Sınıf ve Sosyo-Ekonomik Faktör 113
9. Grup Üyeliği Faktörü....114
M. Tutum Değişim Süreci 114
1. Tutuma Zıt Davranışta Bulunma Süreci 114
2. İkna Edici İletişim Tekniğini Kullanma 114
N. Tutumların Ölçülmesi 115
II. ÖN YARGILAR VE OLUŞMASI....115
A. Ön Yargı Kavramı ve Tanımı 115
B. Ön Yargıların Temel Özellikleri 117
C. Ön Yargıların Kaynakları 117
1. Ön Yargılı İnsanlarla İlişkiler 117
2. Ön Yargı Nesnesiyle Olan Kişisel Yaşantılar 117
3. Otoriter Bir Kişilik Yapısına Sahip Olma 118
4. Algılanan Benzerlik Miktarı....118
D. Ön Yargıların Azaltılması 119
E. Ön Yargıların Toplumsal Etkileri 119
KAYNAKÇA 119

ÜNİTE 5: ÖĞRENME
I. ÖĞRENME KAVRAMI VE ÖĞRENME KURAMLARI 121
A. Öğrenme Kavramı ve Tanımı....121
B. Öğrenme Konusunda Yapılan Araştırmalar.... 122
C. Öğrenme Kuramları 123
1. Öğrenmenin Davranışsal Kuramları 123
a. Klasik Koşullama 123
b. Araçsal (Edimsel) Koşullama 124
c. Klasik Koşullama ile Araçsal Koşullama Arasındaki Farklar 125
2. Öğrenmenin Bilişsel Kuramları 126
a. Gözleyerek Öğrenme 126
b. Deneme Yanılma Yoluyla Öğrenme...127
c. Kavrayarak Öğrenme....127
d. Problem Çözme Yoluyla Öğrenme.....127
e. Gizli Öğrenme 128
D. Öğrenme Sürecinin Temel İlkeleri.....128
1. Öğrenme Eğrileri....128
a. Azalan Verim-Öğrenme Eğrisi 128
b. Artarak Yükselen Öğrenme Eğrisi.....129
c. S Öğrenme Eğrisi....129
d. Plato Öğrenme Eğrisi 129
e. Beceri Kazanma Eğrisi 130
2. Davranışın Unutulması (Sönmesi).....130
3. Kendiliğinden Geri Gelme....130
4. Genelleme....131
5. Ayırt Etmeyi Öğrenme 131
6. Pekiştirme....131
a. Olumlu Pekiştiriciler 132
b. Olumsuz Pekiştiriciler 132
c. İçsel ve Dışsal Pekiştiriciler 132
d. Birincil ve İkincil Pekiştiriciler 132
e. Pekiştirme Programları....133
(1) Sabit Oranlı Pekiştirme Programı 133
(2) Değişken Oranlı Pekiştirme Programı 133

(3) Sabit Aralıklı Pekiştirme Programı 133
(4) Değişken Aralıklı Pekiştirme Programı 134
II. ÖĞRENMEDE MOTİVE EDİCİ ŞARTLAR 134
A. İçsel ve Dışsal Ödüller 134
B. Cezalandırma ve Öğrenme 135
KAYNAKÇA 135

ÜNİTE 6: SOSYAL GRUPLAR
I. GRUP KAVRAMI VE TANIMI....137
II. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM KRİTERLERİ, AŞAMALARI, NEDENLERİ VE GRUP BAŞARISINI ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER....140
A. Sosyal Grupların Oluşum Kriterleri 140
B. Sosyal Grupların Oluşum Nedenleri 140
C. Sosyal Grupların Oluşum Aşamaları ..141
D. Sosyal Grupların Başarısını Etkileyen Temel Faktörler....141
III. SOSYAL YIĞINLAR VE KİTLELER 142
A. Sosyal Yığınlar 142
1. Sosyal Yığınların Özellikleri 142
2. Sosyal Yığınların Çeşitleri 142
a. Basit Kalabalıklar 143
b. Etkin Kalabalıklar 143
c. Seyirci ve Dinleyiciler 143
d. Gösteri Kalabalıkları 143
B. Kitleler 143
IV. SOSYAL GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 143
A. Sosyal Grupların Özellikleri 143
B. Sosyal Grupların Fonksiyonları 145
V. SOSYAL GRUP TÜRLERİ....145
A. Birincil ve İkincil Gruplar 146
1. Birincil Gruplar 146
2. İkincil Gruplar 148
B. Sürekli ve Sürekli Olmayan Gruplar....149
1. Sürekli Gruplar 149
2. Sürekli Olmayan Gruplar 149
C. Biçimsel ve Biçimsel Olmayan Gruplar .149
1. Biçimsel Gruplar....149
2. Biçimsel Olmayan Gruplar....150
a. Biçimsel Olmayan Grupların Sakıncaları....151
b. Biçimsel Olmayan Grupların Yararları....152
D. Referans ve Üyelik Grupları....153
1. Referans Grupları 153
2. Üyelik Grupları 153
E. Grupların Sosyal Fonksiyonlarına Göre Ayırımı 154
VI. GRUP DİNAMİĞİ VE GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 154
A. Grup Dinamiği Kavramı ve Tanımı 154
B. Grupların Bireyler Üzerindeki Etkileri ..156
1. Grubun Birey Üzerindeki Normatif Etkisi 156
2. Grubun Bireyin Tutumunun Değişmesine Etkisi....157
3. Grubun Bireyin Verimliliğine Etkisi ..158
4. Grubun Bireyin Riske Girme Eğilimine Etkisi....159
VII. SOSYAL GRUPLARDA ÇATIŞMA 160
VIII. GRUP YAPISI VE İLETİŞİM 161
A. Grup Yapısı 161
B. Grupların İletişim Yapısı 161
1. Daire Biçimindeki İletişim Ağı 162
2. Zincir Biçimindeki İletişim Ağı....162
3. Yıldız (Tekerlek) Biçimindeki İletişim Ağı....163

4. Tüm Kanalların Açık Olduğu İletişim Ağı 163
IX. GRUBA NİÇİN VE NASIL ÜYE OLUNUR? 163
KAYNAKÇA 164

ÜNİTE 7: SOSYAL YAPI VE SOSYAL İLİŞKİLER

I. SOSYAL YAPI KAVRAMI VE TANIMI ..165
II. SOSYAL YAPI MODELLERİ 167
A. Mekanik Yapı Modeli 167
B. Organik Yapı Modeli 167
C. Süreç Yapı Modeli 168
D. Denge Yapı Modeli 169
E. Sistem Yapı Modelleri 170
III. SOSYAL İLİŞKİ KAVRAMI, TANIMI VE TÜRLERİ 170
A. Sosyal İlişki Kavramı ve Tanımı 171
B. Sosyal İlişki Türleri 172
1. İşbirliği 172
2. Rekabet 172
3. Çatışma 173
4. Uzlaşma 173
IV. DAVRANIŞ DÜZLEMİ, SOSYAL STATÜ, ROL DAVRANIŞI VE SOSYAL KONTROL 173
A. Davranış Düzlemi Kavramı ve Tanımı ..173
B. Sosyal Statü ve Prestij 174
1. Statü Kavramı ve Tanımı 174
2. Statünün Belirleyicileri ve Kazanılması 175
3. Sosyal Statü ve Prestij 176
C. Sosyal Rol Davranışı 177
1. Rol Kavramı ve Tanımı 177
2. Sosyal Rol Çeşitleri 178
a. Temel Roller 178
b. Genel Roller 178
c. Bağımsız Roller 178
3. Rol Çatışması 179
4. Rol Statü İlişkisi 179
D. Sosyal Kontrol 180
1. Sosyal Kontrol Kavramı ve Tanımı 180
2. Sosyal Kontrol Araçları 180
KAYNAKÇA 180

ÜNİTE 8: ÖRGÜT KÜLTÜRÜ

I. ÖRGÜT KÜLTÜRÜ KAVRAMI VE TANIMI 183
II. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN TEMEL BOYUTLARI 184
III. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN TEMEL ÖGELERİ 185
A. Liderlik Tarzı 185
B. Seremoniler ve Törenler 185
C. Ritueller 186
D. Ayinler 186
E. Hikayeler 186
F. Kahramanlar 187
G. Mitler 187
H. Lisan 187
İ. Değerler 188
J. Semboller 188
K. Normlar 188
IV. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN TEMEL ÖZELLİKLERİ 188
V. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN FONKSİYONLARI 190
VI. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 192
A. Toplumsal Kültür ve Örgütün Sosyal Çevresi 192
B. Örgüt Kurucuları, Yöneticiler ve Liderler 192

C. Örgütün Tarihi ve Büyüklüğü 192
D. Örgütün Teknolojik Yapısı 193
E. Örgütsel Amaç ve Hedefler 193
F. Örgütsel Yapıda Yer Alan İşgörenler . 193
VII. ÖRGÜTSEL KÜLTÜR KONUSUNDA YAPILAN SINIFLAMALAR 193
A. Deal ve Kennedy'nin Örgüt Kültürü Sınıflaması 193
1. Sert Adam-Maço Kültürü 193
2. Sıkı Çalış-Sert Oyna Kültürü 194
3. Bahis-İddia Kültürü 194
4. Süreç Kültürü 194
B. Parsons'un Örgüt Kültürü Sınıflaması 194
C. Handy'in Örgüt Kültürü Sınıflaması . 195
D. Schein'nin Örgüt Kültürü Sınıflaması 196
E. Kırsch-Trux'un Örgüt Kültürü Sınıflaması 197
F. Graves'in Örgüt Kültürü Sınıflaması . 198
G. Hood'un Örgüt Kültürü Sınıflaması .. 198
H. Geert Hofstede'in Örgüt Kültürü Sınıflaması 199
İ. Bill Schneider'in Örgüt Kültürü Sınıflaması 202
J. H. Igor Ansoff'un Örgüt Kültürü Sınıflaması 202
K. Manfred Kets De Vries ve Danny Miller'in Örgütsel Kültür Sınıflaması . 202
L. Toyohiro Kono'nun Örgütsel Kültür Sınıflaması 203
M. Nırmal K. Sethia and Mary Ann Von Glinow'un Örgütsel Kültür Sınıflaması 204
VIII. ÖRGÜTSEL KÜLTÜRÜN DEĞİŞİMİ 205
KAYNAKÇA 206

ÜNİTE 9: ÖRGÜTSEL İLETİŞİM

I. İLETİŞİM KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ 209
A. İletişim Kavramı ve Tanımı 209
B. İletişimin Önemi 209
C. İletişimin Ortak Noktaları 212
II. DİL VE İLETİŞİM 212
III. İLETİŞİM TÜRLERİ 213
A. Genel Hatlarıyla İletişim 213
1. Bireysel İletişim 213
2. Toplumsal İletişim 213
B. Thayer'in Amaçlara Göre İletişim Sınıflaması 215
1. Bilgi Sağlayıcı İletişim 216
2. Değerlendirici İletişim 216
a. Girdi Olarak Kabul Edilen Bilgilerin Değerlendirilmesi 216
b. Değerlendirme Sonuçları 216
c. Çıktıların Değerlendirilmesi 217
3. Eğitici ve Öğretici İletişim 217
4. İnandırıcı ve Etkileyici İletişim 217
IV. İLETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 218
A. İletişimin Özellikleri 218
1. İletişim İnsan Davranışlarının Sonucu Gerçekleşen Bir Süreçtir 218
2. İletişim Statik Bir Olgu Değildir 218
3. İletişim Belirli Kalıplara Bağlıdır 218
B. İletişimin Fonksiyonları 219
1. İletişim Bilgi Taşır 219
2. İletişim Sağlıklı İlişkilerin Kurulmasına Yardım Eder 219
3. İletişim Etkileşimi Sağlar 219
4. İletişim Kararları Taşır 219
5. İletişim Emirleri Taşır 219
6. İletişim Geri Bildirime İmkan Tanır . 220
V. İLETİŞİMİN SİSTEMATİK YAPISI 220
A. Bireyin İç Sistemi ve İletişim 220
B. Bireyin Dış Sistemi ve İletişim 220

VI. İLETİŞİM SÜRECİ VE İLETİŞİM ÖGELERİ 221
A. İletişim Süreci 221
B. İletişimin Ögeleri 221
1. Kaynak, Kaynağı Etkileyen Faktörler ve Kaynağın Taşıması Gereken Özellikler 222
a. Kaynak 222
b. Kaynağı Etkileyen Faktörler 222
c. Kaynağın Taşıması Gereken Özellikler 223
2. Kodlama 224
3. Mesajlar ve Taşıması Gereken Özellikler 224
a. Mesaj 224
b. Bir Mesajın Taşıması Gereken Genel Özellikler 225
c. Mesaj Çeşitleri ve Taşıması Gereken Özellikler 226
4. Kanal 227
5. Alıcı ve Alıcının Taşıması Gereken Özellikler 227
a. Alıcı 227
b. Alıcının Taşıması Gereken Özellikler 228
6. Kodaçma 229
7. Geri Besleme 230
8. İletişimde Engeller 231
a. Mesajı Süzgeçleme 231
b. Seçici Algılama 232
c. Duyguların Etkisinde Kalma 232
d. Mesaj Kodlamasında ve Çözümünde Kullanılan Dil 232
e. İletişimde Engelleyici Olarak Gürültü Kavramı ve Çeşitleri 232
VII. SAĞLIKLI İLETİŞİMİ ENGELLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 234
A. Bireysel Faktörler 234
B. Fiziksel Faktörler 234
C. Semantik Faktörler 234
D. Zaman Baskısı 234
E. Algılama Eksikliği 234
VIII. İLETİŞİMDE KİŞİSEL SINIRLAR VE ÖNEMİ 235
A. İletişimde Kişisel Sınırların Önemi 235
B. İletişimde Kişiler Arası Mesafe ve Önemi 235
1. Özel (Mahrem) Alan 235
2. Kişisel Alan 236
3. Sosyal Alan 236
4. Genel (Açık) Alan 236
IX. İLETİŞİMDE JOHARI PENCERESİ 236
A. Açık Bölge 237
B. Kör Bölge 237
C. Gizli Bölge 237
D. Bilinmeyen Bölge 237
X. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ 238
A. İletişim Ortamının Önemi 238
B. İletişim Ortamının Özellikleri 238
1. İletişimde Bulunan Kişilere Bağlı Özellikler 238
2. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Sosyal Özellikleri 239
3. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Fiziksel Özellikleri 239
XI. İLETİŞİMDE BEŞ AŞAMA KURALI 240
KAYNAKÇA 240

ÜNİTE 10: ÖRGÜTSEL GÜÇ VE POLİTİKASI

I. ETKİLEME SÜRECİ VE GÜÇ 243
A. Güç Kavramı ve Tanımı 243
B. Gücün Benzer Kavramlarla İlişkisi 244

1. Gücün Etkileme Kavramı ile İlişkisi 244
2. Gücün Otorite Kavramı ile İlişkisi 244
3. Gücün Yetki ile İlişkisi 246
4. Gücün Kuvvet ile İlişkisi 246
5. Gücün Bağımlılık ile İlişkisi 247
C. Örgütsel Yapılarda Gücün Kaynakları .. 247
1. Resmiyete (Pozisyona) Dayalı Güç 247
2. Uzmanlığa Dayalı Güç 248
3. Beğeniye (Karizmaya) Dayanan Güç ... 248
4. Ödüllendirmeye Dayalı Güç 248
5. Zorlamaya (Cezalandırmaya) Dayalı Güç 249
D. Çalışma Yaşamında Güç Kaynakları 249
1. Çalışma Yaşamında Dikey Güç Kaynakları 249
a. Resmi Makam (Pozisyon) 249
b. Örgütsel Kaynaklar ve Denetimi 249
c. Karar Verme 250
d. Bilginin Kontrolü 250
e. Ağ Bağlantısı Kurma (Network Merkezileşmesi) 250
2. Çalışma Yaşamında Yatay Güç Kaynakları 250
a. Stratejik Durumlar 250
b. Bağımlılık 250
c. Para Kaynağına Sahip Olma 251
d. Yeri Doldurulamamazlık (Vazgeçilememezlik) 251
e. Belirsizlikle Baş Edebilme 251
E. İş Yaşamında Güç Elde Etme Taktikleri 251
II. ÖRGÜTSEL POLİTİKA VE BAŞ ETME TEKNİKLERİ 252
A. Örgütsel Politika Kavramı ve Tanımı 252
B. Politik Davranış ve Özellikleri 253
C. Politik Davranışa Neden Olan Örgütsel Zayıflıklar/Yetersizlikler 253
1. Belirsiz ve Yetersiz Kararlar 254
2. Teknoloji Yenilenmesi ve Karmaşıklığı 254
3. Kaynak Yetersizliği 254
4. Belirsiz ve Karmaşık Amaç ve Hedefler 254
5. Değişimin Gereğinden Fazla Olması ... 254
D. Örgütsel Yaşamda Politik Kişilik Tipleri .. 254
1. Oyuncu 254
2. Savaşçı 255
3. Sadık Şirket Adamı 255
4. Zanaatkar 255
E. Örgütsel Politika ile Baş Etme Teknikleri .. 255
1. Belirsizlikleri Azaltmak 255
2. Sağlıklı Bir İletişim Ağı Kurmak 256
3. Örnek Davranmak 256
4. Örgüt İçinde Politik Davranışlar Sergilenmesine İzin Vermemek 256
F. Etkileme Kavramı ve Yönetimi 256
1. Etkileme Kavramı 256
2. Etkileme Sürecinde Kullanılan Yöntemler 256
a. Savunmacı ve Girişken Etkileme Yöntemleri 256
b. Katı ve Esnek Etkileme Yöntemleri ... 256
c. Schutz'un Etkileme Konusundaki Dörtlü Sınıflaması 258
d. Jones ve Pittman'ın Etkileme Konusundaki Beşli Sınıflaması 258
KAYNAKÇA 260

ÜNİTE 11: ÖRGÜTSEL KARAR VERME SÜRECİ

I. GENEL OLARAK KARAR VERME KAVRAMI VE TANIMI 263
II. ÖRGÜTSEL VE BİREYSEL KARAR VERME KAVRAMI VE TANIMI 263
A. Bireysel Karar Verme 263

B. Örgütsel Karar Verme Kavramı ve Tanımı ... 263
III. ÖRGÜTSEL KARAR VERME SÜRECİ ... 264
A. Örgütsel Karar Verme Süreci ve Aşamaları ... 264
1. Amaç ve Sorunun Belirlenmesi ve Tanımlanması ... 264
2. Çözüm İçin Seçeneklerin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi ... 265
3. Sorunun Çözümü İçin En İyi Seçeneğin Belirlenmesi ... 265
4. Seçilen Çözüm Yolunun Uygulamaya Konulması ... 265
5. Durumun İzlenmesi ve Değerlendirilmesi ... 265
B. Örgütsel Karar Verme Sürecinin Özellikleri ... 266
1. Karar Verme Bilgi Toplama ve Toplanan Bilgileri İşleme Sürecidir ... 266
2. Karar Verme Geleceğe Yönelik Bir Süreçtir ... 266
3. Karar Verme Güç ve Pahalı Bir İştir ... 266
4. Karar Verme Bir Planlama İşlemidir ... 267
5. Karar Verme Akılcılığa Dayanır ... 267
6. Karar Verme Bağımsız Hareket Edebilmeyi Gerektirir ... 267
7. Karar Verme Sorunları Çözme Sürecidir ... 267
IV. ÖRGÜTSEL KARAR VERMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ... 267
A. Kişilik Özellikleri ... 267
B. Kültürel Özellikler ... 268
C. Örgütsel Özellikler ... 268
V. ÖRGÜTSEL KARAR VERME MODELLERİ ... 268
A. Rasyonel Karar Verme Modeli ... 268
B. Kısıtlı (Sınırlı) Karar Verme Modeli ... 269
C. Faydacı Karar Verme Modeli ... 270
D. Politik Karar Verme Modeli ... 270
E. Çatışma (Uyuşmazlık) Karar Verme Modeli ... 270
F. Dokuz Aşamalı Döngü Karar Verme Modeli ... 270
G. Karar Vermede Çöp Tenekesi Modeli ... 270
VI. KARAR ÇEŞİTLERİ ... 271
A. İçeriğe Göre Kararlar ... 271
1. Teknik Kararlar ... 271
2. Yönetsel Kararlar ... 271
3. Kurumsal Kararlar ... 271
B. Zamana Göre Kararlar ... 272
1. Programlı Kararlar ... 272
2. Programsız Kararlar ... 272
C. Karar Vericilere Göre Kararlar ... 272
1. Bireysel Kararlar ... 272
2. Grupsal Kararlar ... 272
VII. KARAR VEREMEMENİN NEDENLERİ VE SONUÇLARI ... 272
VIII. ÖRGÜTSEL AÇIDAN KARAR VEREMEMENİN OLUMSUZ ETKİLERİ ... 273
IX. İYİ VE DOĞRU KARARLARIN TEMEL KRİTERLERİ ... 273
KAYNAKÇA ... 274

ÜNİTE 12: ÖRGÜTSEL BAĞLILIK

I. Örgütsel Bağlılık Kavramı ve Tanımı ... 275
A. Yatırımlar Dikkate Alınarak Yapılan Tanım ... 278
B. Nitelikler Dikkate Alınarak Yapılan Tanım ... 278
C. Çalışan-Örgüt Amaçlarının Uygunluğu Dikkate Alınarak Yapılan Tanım ... 278
II. MESLEĞE VE ÖRGÜTE BAĞLILIK KAVRAMLARI ... 278

III. ÖRGÜTSEL BAĞLILIĞIN TEMEL BOYUTLARI 279
A. Uyum Boyutu 279
B. Değer Uygunluğu (Özdeşleşme) Boyutu 280
C. İçselleştirme Boyutu 280
IV. ÖRGÜTE BAĞLILIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 280
V. ÖRGÜTSEL BAĞLILIĞI ARTIRAN UNSURLAR 281
A. Kontrol 282
B. Vizyon 282
C. Mücadele 282
D. Ekip Çalışması 282
E. Örgüt Kültürü 282
F. Çalışmaların Karşılığını Almak 282
G. İletişim 282
H. Değer Verme 283
İ. Teknoloji 283
J. Geliştirme 283
VI. TEMEL ÖRGÜTSEL BAĞLILIK YAKLAŞIMLARI 283
A. Etzioni'nin Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 283
1. Ahlaki Bağlılık 283
2. Hesaplı Bağlılık 283
3. Yabancılaştırıcı Bağlılık 284
B. O'reilly ve Chatman'ın Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 284
1. Uyum Bağlılığı 284
2. Özdeşleşme Bağlılığı 284
3. İçselleştirme Bağlılığı 284
C. Kanter'in Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı .. 285
1. Devam Bağlılığı (Continuance Commitment) 285
2. Birleşme Bağlılığı (Cohesion Commitment) 285
3. Kontrol Bağlılığı (Control Commitment) 285
D. Wiener'in Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 286
1. Araçsal Bağlılık (Araçsal Güdüleme) 286
2. Örgütsel Bağlılık (Normatif ya da Moral Bağlılık) 286
E. Staw ve Salancık'in Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 286
F. Allen ve Meyer'in Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 289
1. Duygusal Bağlılık 289
2. Devam Bağlılığı 289
3. Normatif Bağlılık 289
VII. GENEL OLARAK ÖRGÜTSEL BAĞLILIK ÇEŞİTLERİ 289
A. Duygusal Bağlılık 290
B. Devam Balılığı 290
C. Normatif Bağlılık 290
V. ÖRGÜTSEL BAĞLILIĞIN SONUÇLARI 291
KAYNAKÇA 293

ÜNİTE 13: ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA VE ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

I. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA KAVRAMI, TANIMI VE ÖRGÜTSEL AÇIDAN ÖNEMİ 297
A. Örgütsel Çatışma Kavramı ve Tanımı 297
B. Çatışmanın Örgütsel Açıdan Önemi 298
II. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER 299
A. Örgütsel Çatışma Konusundaki Geleneksel Görüş 299
B. Örgütsel Çatışma Konusundaki Davranışçı Yaklaşım 299
C. Örgütsel Çatışma Konusundaki Etkileşimci Yaklaşım 299
III. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA ÇEŞİTLERİ 299
A. Taraf Olanların Durumuna Göre Çatışma Türleri 300

1. İçsel Çatışma 300
2. Kişiler Arası Çatışma 300
3. Bireyler ve Gruplar Arası Çatışma 300
4. Gruplar Arası Çatışma 300
5. Bölümler Arası Çatışmalar 301
6. Örgütler Arası Çatışmalar 301
7. Farklı Örgütlerdeki Çalışanlar Arasında Gerçekleşen Çatışmalar 301
B. Ortaya Çıkış Biçimine Göre Çatışma Türleri 301
1. Potansiyel Çatışma 301
2. Algılama Biçimlerinin Farklılığından Kaynaklanan Çatışma 301
3. Hissedilen Çatışma 301
4. Açık Çatışma 301
C. Örgütsel Yapıdaki Yerine Göre Çatışma Türleri 301
1. Dikey Çatışma 302
2. Yatay Çatışma 302
3. Emir Komuta ve Kurmay Çatışması . 302
D. Özelliklerine Göre Çatışma Türleri 302
1. Fonksiyonel Çatışma 302
2. Fonksiyonel Olmayan Çatışma 303
IV. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMANIN NEDENLERİ 303
A. İşbölümü 303
B. Fonksiyonel Bağlılık 303
C. Kaynak Yetersizliği ve Kaynaklar Üzerinde Söz Sahibi Olma 303
D. Amaç Farklılığı 303
E. Statü Farklılığı 303
F. Algılama, Yorumlama ve Değerlendirme Farklılığı 304
G. İletişim Engelleri 304
H. Örgütsel Yapının Büyüklüğü 304
İ. Denetim Biçimi 304
J. Yönetsel Belirsizlikler 304
K. Kişisel ve Kültürel Farklılıklar 304
L. Ödüllendirme Faklılıkları 304
M. Sonuçlandırılmamış Çatışmalar 305
N. Yönetimin Tutum ve Davranışları 305
V. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMANIN YARAR VE SAKINCALARI 305
A. Örgütsel Çatışmanın Yararları 305
B. Örgütsel Çatışmanın Sakıncaları 306
VI. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMAYI ÇÖZÜMLEME VE YÖNETME YÖNTEMLERİ 306
A. Örgütsel Çatışmayı Çözümleme 306
1. Kaybedelim - Kaybedin Stratejisi 306
2. Kaybedelim - Kazanın Stratejisi 307
3. Kazanalım - Kaybedin Stratejisi 307
4. Kazanalım - Kazanın Stratejisi 307
B. Örgütsel Çatışma Yönetimi ve Temel Stratejileri 307
1. Örgütsel Çatışma Yönetimi Kavramı, Tanımı ve Önemi 307
2. Örgütsel Çatışma Yönetiminin Temel Stratejileri 308
a. Yetki ve Otorite Kullanarak Çatışmayı Bastırma Yöntemi 308
b. Uzlaşma Yöntemi 308
c. Kaçınma ve Bağlanma Yöntemi 308
d. Sorun Çözme Yöntemi 309
e. Taviz Verme Yöntemi 309
f. Yumuşatma Yöntemi 309
g. Önemli Amaç ve Hedefler Belirleme Yöntemi 309
h. Çatışma Kaynağını Yok Etme 309
ı. Çatışmaya Taraf Olanları Değiştirme 309
i. Kaynakları Artırma Yöntemi 309
j. Ortak Düşman Yaratma Yöntemi .. 309
k. Hakeme Gitme Yöntemi 310

l. Cezalandırma Yöntemi 310
m. Örgütsel İlişkileri Değiştirme Yöntemi 310
n. Oylama Yöntemi 310
o. Yalnız Bırakma (Aldırmama) Yöntemi 310
ö. Kura Çekme Yöntemi 310
p. Çekilme Yöntemi 310
KAYNAKÇA 311

ÜNİTE 14: ÖRGÜTSEL MOTİVASYON

I. MOTİVASYON KAVRAMI, TANIMI VE ÖNEMİ 313
II. MOTİVASYON KONUSUNDA BİLİNMESİ GEREKEN KAVRAMLAR .315
III. İNSANLARI MOTİVE ETME SÜRECİ ...316
IV. EĞİTİM KURUMLARINDA MOTİVASYON 318
V. ORGANİZASYONLARDA KULLANILAN MOTİVASYON YÖNTEMLERİ 319
A. Gözdağı 319
B. Yarışma ve Rekabet 319
C. Ayrıcalıklar Tanıma 319
D. Ceza ve Ödül 320
E. Meslek Veya Kurumu ile Özdeşleşme ..320
VI. MOTİVASYON KONUSUNDA YÖNETİCİLERİN KULLANILABİLMESİ İÇİN GELİŞTİRİLEN TEORİLER 320
A. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Yaklaşımı 321
B. Herzberg'in Motive Edici ve Durum Koruyucu Etmenler Teorisi 322
C. Başarma İhtiyacı Teorisi 323
D. Erg Teorisi 324
E. Beklenti Teorisi 326
F. Lawler-Porter'in Beklenti Teorisi 327
G. Edwın Locke'un Amaç Teorisi 328
H. Eşitlik Teorisi 329
I. Davranış Düzeltim ve Güçlendirme Teorisi 330
VII. MOTİVE EDİCİ FAKTÖRLER 331
VIII. İNSANLARI MOTİVE ETMEDE ETKİLİ OLAN YÖNETİCİ DAVRANIŞLARI 332
IX. MOTİVASYONUN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ 332
KAYNAKÇA 333

ÜNİTE 15: ETKİLEME VE YÖNLENDİRME SÜRECİNDE LİDERLİK

I. LİDERLİK 336
A. Liderlik Kavramı ve Tanımı 337
B. Liderliğin Aynı Anlamda Kullanılan Kavramlardan Farkı 339
1. Komutan ve Lider Farkı 339
2. Yönetici ve Lider Farkı 339
3. Başkan ve Lider Farkı 341
4. Şef ve Lider Farkı 342
5. Popüler Kişi ve Lider Farkı 342
C. Liderlerin Ortaya Çıkışı 343
D. Liderliğin Kazanılmasına İlişkin Görüşler 343
1. Doğuştan Sahip Olunan Nitelikler Açısından Liderlik 344
2. Eğitim ve Deneyimle Kazanılan Nitelikler Açısından Liderlik 344
E. Liderlik Geliştirme Süreci 346
F. Liderin Rol ve İşlevleri 347
G. Liderlik Kuralları 350
H. Liderlik İçin Vazgeçilmezler 350
İ. Liderlik Sürecinde Kullanılan Güç Tipleri 353
J. Liderlik ve Duygusal Zekâ 354
K. Duygusal Zekâ Açısından Liderlik Biçimlerinin Değerlendirilmesi 357
1. Vizyon Oluşturucu Liderlik Biçimi 357

2. İnsanlar Arası İlişkilere Önem Veren Liderlik Biçimi....357
3. Demokratik Liderlik Biçimi....358
4. Otoriter Liderlik Biçimi....358
5. Karizmatik Liderlik Biçimi....358
II. LİDERLİK KURAMLARI....358
A. Özellikler Kuramı ve Özellikler Kuramına Göre Liderlik Nitelikleri....358
1. Fiziksel Nitelikler....359
2. Zihinsel Nitelikler....360
3. Kişilikle İlgili Nitelikler....360
4. Sosyo-Ekonomik Nitelikler....362
5. Özellikler Kuramının Değerlendirilmesi....362
B. Davranışsal Liderlik Kuramları....363
1. Davranışsal Kuramların Temelini Oluşturan Araştırmalar....364
a. Ohio State Üniversitesi Liderlik Araştırmaları....365
b. Michigan Üniversitesi Çalışmaları..366
2. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Genel Açıklaması....367
a. Yönetilen Bireylerin Kişiliğine Önem Veren Kuramlar....367
b. Yönetilen Bireylerin Yerine Getirdikleri Göreve Önem Veren Kuramlar....371
3. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi....373
C. Modern Liderlik Kuramları....374
1. Fred Fiedler'in Durumsal Liderlik Kuramı....374
a. Lider-Üye İlişkisi....375
b. Yapılacak Görevin Niteliği....376
c. Liderin Pozisyonundan Doğan Gücü....376
2. House'ın Amaçlara Yönelik Liderlik Kuramı....377
3. Hersey ve Blanchard'ın Durumsallık Liderlik Teorisi....378
4. Vroom-Yetton'un Normatif Durumsallık Kuramı....380
5. Lider-Üye Değişimi Modeli....382
6. Modern Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi....383
D. Karizma Kavramı ve Tanımı....384
1. Karizmanın Ortaya Çıkışı ve Kalıcılığı....385
2. Karizmatik Liderlik Özellikleri ve Temel Davranışları....387
a. Karizmatik Liderlik Özellikleri....387
b. Karizmatik Liderlerin Temel Davranışları....388
3. Karizmatik ve Karizmatik Olmayan Liderlerin Davranışsal Ögelerinin Karşılaştırılması....389
4. Karizmatik Lider ve İzleyici İlişkisi....391
5. Karizmatik Liderlerin Sınırlamaları...391
E. Liderliğe Yeni Yaklaşımlar....393
1. Liderlikte Atıf Kuramı....393
2. Dönüştürücü Liderlik Yaklaşımı....393
a. Etkileşimci ve Dönüştürücü Liderlik Kavramı ve Tanımı....394
b. Bass'ın Dönüştürücü Liderlik Teorisi....395
c. Etkileşimci ve Dönüştürücü Liderliği Oluşturan Davranış Boyutları....396
d. Dönüştürücü Liderin Özellikleri....399
e. Dönüştürücü Liderliğin Güçlü ve Eleştirilen Yanları....400
KAYNAKÇA....401

ÜNİTE 16: ÖRGÜTSEL STRES VE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ

I. STRES KAVRAMI VE TANIMI....405
II. ÇALIŞMA YAŞAMI VE STRES....407

III. YÖNETİCİLER VE STRES 408
IV. ÇALIŞMA YAŞAMINDA STRES KAYNAKLARI 409
A. Örgüt Dışı Stres Kaynakları 409
B. Örgütsel Stres Kaynakları 410
1. Görevin Yapısına İlişkin Stres Kaynakları 410
2. Örgütsel Yönetim Tarzına İlişkin Stres Kaynakları 412
3. Üretim Sürecine İlişkin Stres Kaynakları 414
4. Örgütün Kültürel Yapısına İlişkin Stres Kaynakları 414
C. Grupsal Stres Kaynakları 416
D. Kişisel Stres Kaynakları 418
V. STRESİN BELİRTİLERİ VE ETKİLERİ 422
A. Fiziksel Belirtiler ve Etkileri 423
B. Davranışsal Belirtiler ve Etkileri 425
C. Psikolojik Belirtiler ve Etkileri 426
VI. STRESLE BAŞA ÇIKMA 427
A. Stresle Başa Çıkma Kavramı 427
B. Stresle Başa Çıkmada Bireysel Yöntemler 429
1. Bedensel Hareket 429
2. Solunum Egzersizi 429
3. Meditasyon 429
4. Biyolojik Geri Bildirim 430
5. Gevşeme 430
6. Beslenme 431
7. Sosyal Destek 432
8. Sosyal ve Sportif Etkinliklere Katılma 433
9. Masaj 433
10. Zaman Yönetimi 433
VII. STRESLE BAŞA ÇIKMADA ORGANİZASYONEL YÖNTEMLER VE STRESİN AZALTILMASINDA YÖNETİCİLERE DÜŞEN GÖREVLER 434
A. Stresle Başa Çıkmada Organizasyonel Yöntemler 434
B. Stresin Azaltılmasında Yöneticilere Düşen Görevler 434
KAYNAKÇA 434

Ünite 1

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞIN BAZI TEMEL KAVRAMLARI

Örgütsel davranış alanında çalışanların öncelikle bu alanın bazı temel kavramlarını bilmelerinde yarar vardır. Bu kavramların öncelikle bilinmesi örgütsel davranış konularının anlaşılmasını kolaylaştırır. Bu üniteye dahil ettiğimiz kavramlar örgütsel davranış alanında sıkça kullanılanlardır. Bizim araştırmalarımız ya da ilgililerden gelen geribildirimler sonucunda yeni kavramları ikinci baskıya dahil etmeyi düşünüyoruz. Örgütsel davranış alanı ile yakından ilişkili olan bazı temel kavramları şu şekilde sıralayabiliriz:

I. DAVRANIŞ-ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ

Çalışanlar örgüt içinde işlerini yaparken farklı duygu ve düşüncelerini yansıtan davranışlar sergilerler. Bu davranışlar kızgınlığı, tatminsizliği, çatışmayı, sevinci ya da güç mücadelesi ile ilgili olabilir. Her ne nedenle gerçekleşirse gerçekleşsin hepsi örgütsel amaç ve hedefleri etkiler. Bu nedenle davranış yönetim organizasyonun önemli bir konusudur.

İnsan davranışları çok çeşitlilik gösterir. Davranış gözlenebildiği için ölçülebilir. Davranışın duygusal ya da daha geniş olarak deneysel yönleri vardır. Davranışın dolaysız yönü daha çok merak konusu olsa bile, dolaysız yönünün de incelenmesi gerekir.

Leavitt, insan davranışına ilişkin bazı varsayımlar düzenlemiştir. Bu varsayımlar şunlardır[1]:

- **İNSANIN HER DAVRANIŞI NEDENLİDİR,**
- **İNSANLARIN BÜTÜN DAVRANIŞLARI GÜDÜLÜDÜR,**
- **İNSANIN HER DAVRANIŞININ BİR HEDEFİ VARDIR.**

Bu varsayımları dikkate aldığımızda, davranışın rast gele olmadığı ayrıca herhangi bir neden olmadan davranışın oluşamayacağı düşüncesi doğrulanmaktadır. Çünkü insanlar içsel ve dışsal uyarıcılar nedeniyle davranışta bulunmaktadır. Buna rağmen insanın her davranışı mutlaka bir hedefe yöneliktir.

Psikologlara göre, insanın davranışta bulunması için bir uyaranın olması gerekir. Uyarıcı geldiğinde insan davranışta bulunur. Bu süreç şu şekilde formüle edilmiştir:

Uyaran→Organizma→Tepki=DAVRANIŞ

İnsan davranışının oluşumunda kalıtımın ve yetiştirme biçiminin etkisi oldukça fazladır. Davranışın oluşumunda etkili olan kalıtım ve yetiştirme biçimi birbirine bağlı iki temel öge-

[1] Blair J. Kolasa, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1979, s. 9.

uyum sağlamalarına, geleceğe yönelik amaç ve hedeflerin belirlenmesine ve bunların gerçekleştirilmesine imkân veren bir yönetim sürecidir.

Stratejik yönetim, birleşik, bölünmüş ve işlevsel olarak üç temel düzeyden oluşmaktadır. Her düzeyde şu faaliyetler vardır: Stratejiyi formüle etme, stratejiyi uygulama ve stratejiyi değerlendirme[118]. Bazı yönetim bilimciler stratejik yönetimi, planlama, politika oluşturma ve uygun yapı araştırma, karşılaştırma ve kontrol aşamalarından oluştuğunu ifade etmişlerdir[119].

Kısaca, stratejik yönetim, örgütlerin zarara uğramalarını önleyen bir yönetim tekniğidir. Eğer örgütler stratejik yönetime gereken önemi vermezlerse iş yöneticilerin duygu, düşünce, tutum ve davranışlarına kalır ki bu da örgütlerin yönetilmelerinin objektiflikten uzaklaşması anlamına gelir. Yani örgütler keyfi yönetilmeye başlanır ve sonuçta büyük zararlara uğranılabilir.

KAYNAKÇA

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Applewhitw Philip B., **Organizational Behavior**, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice- Hall, 1965.

Armstrong Michael, **How To Be An Even Better Manager.** 3 ed., Kogan Page Ltd., London, 1993.

Arslan Mahmut, **İş ve Meslek Ahlakı**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2005.

Artan İnci, "Örgütsel Değişim ve Gelişme", **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi**, Editör: Tevrüz Suna, Türk Psikologlar Derneği Yayını, İstanbul, 1997.

Askeri Liderlik Ders Kitabı, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Aydın İnayet Pehlivan, **Yönetsel, Meslek ve Örgütsel Etik**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Balcı Ali, **Örgütsel Gelişme**, Pegem Yayınları, Ankara, 1995.

Balçık Bahaettin, **İşletme Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Barry W. B., **Strategic Planning Workbook for Public and Nonprofit Organizations**, St. Paul: Amherst Wilder Foundation 1986.

Barton Laurence, **Crisis Management: Preparing for and Managing Disasters**, The Cornell and Restaurant Administration Quarterly Vol: 35, No: 2, April, 1994.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1984.

Bingöl Dursun, **İşyeri Disiplini ve Çalışma Barışı**, Özgür Matbaacılık, İstanbul, 1990.

Blum Milton and J. Naylor. **Industrial Psychology Theorical and Social Foundation**, Harper and Row, New York, 1968.

Bryson John M., **Strategic Planning for Planning and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement**, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1988.

Bumin Birol (Editör), Aykut Göksel, Tülay Korkmaz Devrani, Feride Bahar Işın Özdoğan, M. Nurettin Alabay, **Çağdaş İşletme Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim,** Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999,

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Carlisle H., **Management: Concepts and Situations, Science Research Associates**, Inc., Chicago, 1976.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Demir Kamile, "Örgütlerde İletişim Yönetimi", **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler: Cevat Elma ve Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

Dicle Ülkü ve Atilla Dicle, **Yönetim: Seçme Yazılar**, (Der. Şan Özalp), İktisadı ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Eskişehir, 1977.

[118] David R. Fred, **Fundamental of Strategic Management**, Merrill Publishing Company, 1986, s.18.

[119] Erol Eren, İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim, age, s.16.

Dinçer Ömer, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Dinçer Ömer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası,** Beta Yayınevi İstanbul, 1999.

Dökmen Üstün, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1982.

Drake R. I., Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri,** Çev: Kemal Tosun ve Diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Edwin R. A. and Alvin Johnson. "Crises", **Encyclopedia of the Social Sciences** Vol.4.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, **İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim**, İstanbul, 1990.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.

Fink Steven, **Crisis Management: Planning for the Inevitable,** Amacom, New York, 1996.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Fred David R., **Fundamental of Strategic Management**, Merrill Publishing Company, 1986.

Gilmer Haller, **Industrial and Organizational Psychology** (Third Edition), McGraw-Hill, New York, 1971.

Gordon Judith, **Organizational Behavioral**, Allyn and Bacon Inc., Boston, 1997.

Greenberg Jerald and Robert A. Baron, **Behavior in Organizations**, A. Division of Simon and Schuster Inc., 1993.

Güçlü Nezahat, "Örgüt Kültürü," **Kırgızistan Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı:6, 2003.

Güney Salih, Metin Arıkan, **Yöneticiler ve Liderler Açısından Motivasyon**, K.H.O. Matbaası, Ankara, 1994.

Hellrigel Don, John W. Slocum and Jr., Richard W. Woodman, **Organizational Behaviour** (Sixth Edition), St Paul: West Pub. Co., 1992.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Çev: Osman Tekdok ve diğerleri, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979.

Institute for Crisis Management, http:// www.crisisexperts.com/crisis, 1999.

Fink Steven, **Crisis Management: Planning for the Inevitable**, Amacom, New York, 1996.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Organizational Behavior and Management**, Irwin McGaw-Hill, 1996.

İnceoğlu Metin,**Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.

İpek Cemalettin, "Örgütsel Çatışma ve Çatışma Yönetiminde Uygulanabilecek Örgüt Çeliştirme Aracıları", **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler: Cevat Elma ve Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

James Stoner, **Management,** Prentice-Hall, 1978.

Kaufman Jeffrey, Idalene F. Kesner and Thomas Lee Hazen, "The Myth of Full Disclosure: A Look at Organizational Communications During Crises", **Business Horizons**. Vol.37, No.4, July-August, 1994.

Kırel Çiğdem, **Örgütlerde Güç Kullanımı, Çalışanların Algıladıkları Güç ve Tepkileri Üzerine Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, İ.İ.B.F. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, 2003.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1979.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri,** İ.Ü. Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Kuklan Hooshang, "Managing Crises: Challenges and Complexities", **Sam Advanced Management Journal,** Vol.51, No.4, Autumn, 1986.

Lee Thompson Brad, **Yönetim Fonksiyonları**, Çev. Vedat Diker, Hayat Yayınları, İstanbul, 1998.

Lundberg George A. ve Arkadaşları, **Sosyoloji**, Cilt:1, Çev. Ö. Ozankaya, 1970.

Lyman W. Porter and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.

Lyman W. Porter, Edward E. Lawler and L. Hackman, **Behavior In Organizations**, McGraw-Hill Book Comp., New York, 1975.

Meyers Gerald C., and John Holusha, **Managing Crisis: A Positive Approach,** Unwin Hyman Ltd., London, 1988.

Miner John, **Industrial-Organizational Psychology**, McGraw-Hill, New York, 1992.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, çev. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Ankara, 1984.

Morgan E.T. and J.F. Volkwein, "The Cultural Appoach to the Formation of Organizational Climate", **Humman Relations**, Vol: 45, No: 1, 1992.

Mucuk İsmet, **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, İstanbul, 1989.

Nakip Mahir, Asuman Akdoğan, Asım Çelik, Şaban Uzay ve M. Sıtkı Uzay, **Açıklamalı İşletme Terimleri Sözlüğü**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

Newstrom J.W. and K. Davis. **Organizational Behaviour: Human Behaviour At Work** (Ninth Edition), McGraw Hill, New York, 1993.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Etam A.Ş. Matbaası, Eskişehir, 2001.

Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, New York, 1951.

Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice-Hall, 1976.

Rosier Bernard, **İktisadı Kriz Kuramları,** Çev. Nurhan Yenitürk, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadı ve Ticari Bilimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.

Schein H. Edgar, **Örgütsel Psikoloji**, Eskişehir İ.T.İ.A. Yay., No: 167, Eskişehir, 1976.

Schmerhorn John R., J.G. Jr. Hunt and R.N. Osborn, **Managing Organizational Behaviour** (5th Edition), Wiley, New York, 1994.

Schultz D. P. and S.E. Schultz. **Psychology and Industry Today: An Introduction to Industrial and Organizational Psychology** (Fifth Edition), Macmillian, New York, 1990.

Seligman Edwin R.A. and Alvin Johnson. "Crises", **Encyclopedia of the Social Sciences** Vol.4.

Sills David L., (ed.) "Conflict-Psychological Aspects", **International Encyclopedia of the Social Sciences** Vol.3.

Silver A. David, **Taban Çöktüğü Zaman: Zor Zamanlarda Şirket Yönetimi,** Çev. Naz Türer, Form Yayınları, İstanbul,1990.

Stoner James Arthur Finch Stoner and Charles Wankel, **Management**, Prentice-Hall, International Enlewood Cliffs, New Jersey, 1986.

Şimşek M. Şerif, **Yönetim ve Organizasyon,** Nobel Yayınevi, Ankara, 1999.

Tabancalı Erkan, "Örgütsel Değişme", **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler: Cevat Elma ve Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.

Tınaz Pınar, **Çalışma Yaşamında Örnek Olaylar**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Ankara, Feryal Matbaacılık,1991.

Tosi Henry L. and W. Clay Hamner, **Organizational Behavior and Management A Contingency Approach**, St. Clair Pres. Chicago, 1974.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, Mars Yayın Ltd., İstanbul, 1984.

Tutar Hasan, M. Kemal Yılmaz ve Cumhur Erdönmez, **İşletme Becerileri ve Grup Çalışması**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Ülgen Hayri, **İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması**, İstanbul, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, 1997.

Ünsalan Erda ve Bülent Şimşekler, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.

Varol Muharrem, "Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi", **Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**.

Vecchio Robert P., **Organizational Behavior** (Second Edition), The Dryden Press, Saunders College Publishing, Hinsdale IL, 1991.

Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Yavuzer Haluk, **Çocuk ve Suç,** Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1982.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

Ünite 2

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ, GELİŞİM SÜRECİ VE TEMELİNİ OLUŞTURAN ÇALIŞMALAR-YAKLAŞIMLAR

I. ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ KAVRAMI, TANIMI VE İNCELEMENİN ÖNEMİ

A. Örgütsel Davranış Kavramı ve Tanımı

Bireylerin tek başına yapamayacakları işleri başarmak ve grup ya da toplum hizmetine sunmak için bir araya gelmeleri sonucu oluşturdukları sosyal sisteme örgüt denir. Örgütsel yapının oluşumu, devamlılığı ve güçlendirilmesinin incelenmesi örgütsel verimlilik açısından oldukça önemlidir. Örgütsel yapı içindeki insan davranışları bilim adamlarının dikkatini çekmiş ve inceleme alanı olarak seçmişlerdir. İncelme alanı olarak seçmelerinin nedeni, yönetim ve verimlilik açısından önemli hale gelmesidir.

Bazı örgütsel yapılarda başarı, bazılarında ise başarısızlığın görülmesi bilim adamlarını meraklandırmıştır. Sonuçta bütün örgütsel yapıların temel ögeleri aynıdır. Bu farklılık nereden kaynaklanmaktadır? İşte sosyal araştırmacılar bu sorunun cevabını bulmaya çalışmışlardır.

Bireysel olarak davranış, çevreden gelen uyarıcılara insanların verdikleri tepkilerdir. Uyarıcıların organizmayı etkilemesi sonucu organizma olumlu ya da olumsuz yönde tepkilerde bulunur. Bu şekildeki tepkiler psikolojinin temel alanına girmektedir. Ancak örgütsel sistemde sergilenen davranışlar psikolojinin alanını aşmaktadır. Bu demek değildir ki, psikoloji ile ilişkisi yoktur. Psikoloji ile yakından ilişkilidir. Örgütsel yapı içinde gerçekleşen davranışları incelerken psikolojinin verilerinden yararlanmak bir zorunluluktur.

Örgütsel davranışlar, örgüt içindeki faaliyetlerin sürdürülmesi sırasında sergilenen davranışları ifade etmektedir. İş yaşamında çalışanlar, işleri, çalışma ortamları, iş kuralları, iş ya da kendileri ile ilgili kararlar, yöneticileri, arkadaşları, makine ve teçhizat gibi konularda birçok davranış gerçekleştirirler. İşte iş yaşamındaki tüm bu etkileşimler örgütsel davranışın kapsamında ele alınıp incelenmektedir.

Örgütsel ortamda insanların gerçekleştirecekleri davranışları önceden tahmin etmek kolay bir şey değildir. Bu nedenle örgütsel davranışların belli bir disiplin içinde ele alınıp incelenmesi gerekmektedir.

Örgütsel davranış, **çalışanların işlerini yaparken gösterdikleri davranışları ve nedenlerini öğrenmeye, kurumsal algı, değer ve performanslarını belirlemeye, örgütsel verimlilik ve etkinliği değerlendirmeye yönelik olan süreçlerin tümüdür**. Örgütsel davranışla ilgili konuları incelerken genellikle sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji ve davranış bilimle-

- Çalışanlardan bazılarının bir dizi görevden ortak sorumlu tutulması söz konusudur. Ancak dışarıdan bakılınca kimin hangi görevden sorulu olduğunu tahmin etmek zordur. Kısaca, ortak sorumluluk bilinci oluşturulmuştur.
- Çalışanların hep bir arada bulunmaları, ortak karar vermeleri ve işlerin yapılması noktasında ekipçe çalıştıkları için bunun doğal sonucu olarak da gizli bir kontrol söz konusudur. Yani ekibin otokontrol ruhu geliştirilmiştir.
- Çalışanlar, iş yaşamında genellikle kültürel yapının özelliklerine göre hareket etmektedirler. Köy yaşamında insan ilişkileri nasılsa işletmelerdeki insan ilişkileri de hemen hemen aynıdır. Kısaca, hem sosyal hem de iş yaşamındaki tüm insanlar arasında sosyal bütünleşme ve dayanışma en üst düzeydedir.

KAYNAKÇA

Aldemir Ceyhan, **Örgütler ve Yönetimi: Makro Bir Yaklaşım**, Bilgehan Basımevi, İzmir.

Ataman Göksel, **İşletme Yönetimi**, Türkmen Kitapevi, İstanbul, 2009.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Anlayışının Evrimi**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1993.

Baysal Ayşe Can, Erdal Tekarslan, **İşletmeler İçin Davranış Bilimleri**, Avcıol Basımevi, İstanbul, 1996.

Can Halil, "Yönetim Bilimi ve Tarihçesi", **Yönetim ve Organizasyon**, Editör: Salih Güney, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Davis Keith, **Human Behaviour at Work: Organizational Behaviour**, USA Grolier Inc., 1981.

Davis Keith, **İşletmede İnsan Davranışı**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Dinçer Ömer, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Fayol Henri, **Genel ve Endüstriyel Yönetim**, Çeviren: M. Asım Çalıkoğlu, Adres Yayınlar, Ankara, 2005.

Genç Nurullah, **Yönetim ve Organizasyon**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, İstanbul, 2000.

Gürüz Demet, Emet Gürel, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Yaynları, İstanbul, 2007.

Koontz Harold and Cyrill O'Donnell, **Principles of management: An Analysis of Managerial Functions,** McGraw Hill Book Com., New York, 1968.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2001.

Saruhan Sadi Can, Müge Leyla Yıldız, **Çağdaş Yönetim Bilimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.

Sucu Yaşar, **Yönetim Düşüncesindeki Gelişmeler**, Elit Yayıncılık, Ankara, 2000.

Ünite 3
KİŞİLİK

I. KİŞİLİK KAVRAMI, ÖNEMİ VE TANIMI

A. Kişiliği İncelemenin Önemi

Kişilik, insanların en çok merak ettiği konuların başında gelmektedir. Konu birçok bilim adamını büyülemiştir. Çünkü konu yaşamımızın her anını ve olayını etkiler bir niteliktedir. Özellikle kişiliğin oluşumu bilim adamlarını daha çok etkilemiştir. İnsanlar aynı çevresel faktörlerin etkisi altında olmalarına rağmen verdikleri tepkiler birbirinden farklıdır. Örneğin, bazı insanlar yanındakilerle çok kolay iletişim sağlarken bazıları zorlanmakta, bazıları içine kapanıkken bazıları ise dışa dönüktür. Bu farklılık bilim adamlarının konu üzerindeki meraklarını artırmıştır. Bu merak bilim adamlarını daha çok kişilik konusunda araştırma yapmaya yöneltmiştir.

Günümüzde özellikle davranış bilimcilerinin çabaları arasında bireyin ve bireyler arası ilişkilerinin düzenlenmesinin ve incelenmesinin önemli bir yeri vardır. Çağdaş idareciler, birlikte çalıştıkları insanları onların sosyokültürel özelliklerini ve bu özelliklerin gelişme ve değişmelerini bilmek zorundadırlar. Kişileri tanımanın yolu, onları içinde bulundukları grupta bir değişken gibi görüp onları etkileyen diğer değişkenlerle ilişkilerini incelemektir. İnsanın incelenmesinde iki temel değişken grubu söz konusudur. **Birinci grup değişkenler**, insanın dışında yer alan sosyal, doğal ve teknik sistemler, **ikinci grup değişkenler** ise, insanın kendisi, psikolojik ve fizyolojik yapısıdır. İnsanların dış çevresini oluşturan faktörlerin hepsi belirli bir zaman dilimi içerisinde ve belirli bir davranış düzlemi içerisinde ve benzer özelliklidir. Buna rağmen belirli bir davranış düzlemi içerisinde yer alan kişilerin tek tip bir çevreden etkilenmeleri ve bu çevrenin uyarıcılarına karşı aynı tepkileri göstermeleri, mümkün olmamaktadır. Bu durum, insanların davranışlarını önceden tahmin etmeyi ve onları tanımayı zorlaştırmaktadır.

Bu zorluğun nedeni araştırıldığında karşımıza "kişilik" denilen temel bir değişkenin çıktığını görürüz. İnsanlar kişilik yapıları nedeniyle diğer insanlardan, olaylardan, düşüncelerden, doğadan, nesnelerden vb. gibi şeylerden farklı şekillerde etkilenmektedirler. Hatta çevrelerini bile farklı biçimlerde etkilemektedirler. Bu nedenlerden dolayı, grup içi ilişkilerin incelenmesi yapılırken insanların kişisel özellikleri önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca belirtecek olursak, kişilik, bütün bireysel ve örgütsel ilişkilerin incelenmesinde ve analizinde en önemli faktördür.

edilmiştir. Oluşturulan **bu on ölçeğin adları ve ölçtükleri özellikleri aşağıdaki gibi gösterebiliriz**[102]:

- **Hipokondri:** Bir kimsenin kendi sağlığına dair abartılmış kaygısı ve küçük belirtilerin kötümser bir biçimde yorumlanması ve abartılması.
- **Depresyon:** Kötümserlik, değersizlik, umutsuzluk duygusu.
- **Histeri:** Bir bedensel nedene dayanmayan baş ağrıları ve felçler gibi çeşitli hastalıklar.
- **Psikopatik Sapma:** Topluma karşı ve ahlak dışı davranış.
- **Erkeklik-Dişilik:** Erkeksi ve kadınsı ilgilerin ölçümü; özellikle kadınsı değerlerin ve erkeklerde duygusal anlatımın bir ölçümü.
- **Paranoya:** Çoğu kez bir kimseye karşı belli kimselerin entrikalar çevirdiği biçiminde inceden inceye ayrıntılı inanışlarla sonuçlanan, diğer kimselerin güdüleri hakkında aşırı şüphecilik.
- **Psikasteni:** Tekrarlayan mantık dışı düşünceler ve/veya görünüşte anlamsız eylemleri tekrar etmek için güçlü tepkiler.
- **Şizofreni:** Çoğu kez varsanıların ve aşırı acayip davranışın eşlik ettiği, bir kimsenin kendi özel dünyasına çekilme durumu.
- **Hipomani:** Herhangi bir açık neden olmaksızın, hafif taşkınlık ve heyecanlılık.
- **Sosyal İçe Dönüklük:** Diğer kimselerden kaçınma ve bir kimsenin kendini sosyal ilişkilerden uzaklaştırması

Minnesota çok yönlü kişilik envanteri, 1943 yılında Birleşik Amerika'da geliştirilmiştir. Bu envanter, bireyin bedensel durumunu, psikolojik tepkileri ile sosyal ve ahlaki tutumlarını içeren 566 sorudan oluşmaktadır. Bu sorularla, paranoya, şizofreni, depresyon, histeri gibi 10 klinik özellik ölçülebilmektedir[103].

[102] Clifford Morgan, age, s.305.

[103] Sedat Topçu, age, s.71.

KAYNAKÇA

Adasal Rasim, **Medikal Psikoloji: Psikolojinin Niteliği ve Gelişmesi**, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1977.

Artur W. and W. G. Graziano, "The Live-Factor Model, Conscentiousness, and Driving Accident Involvement", **Journal of Personality**, 64(3).

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İstanbul, 1985.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri** I-II, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1987.

Berne Eric, **Hayat Denen Oyun**, Çev. Selami Sargut, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Burger Jerry M., **Kişilik**, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Costa P.T. Costa and R. R. McCrae, **Professional Manuel For The NEO PI-R.** Odessa, Fl: Psychological Assesment Resources.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Davis Stephen F. and Joseph J. Palladino, **Psychology**, Pentice-Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Encylopedia of Britanica, 14 th Edition, Cilt: 21.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Psikoteknik**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2006.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım A.Ş. İstanbul, 1996, 2007.

Freedman Jonathan L., O. Sears, J. Merril Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev: Ali Dönmez, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989.

Geçtan Engin, **Psikanaliz ve Sonrası,** Remzi Kitapevi, İstanbul, 1988.

Gençtan Engin, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Maya Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 1984.

Gunthert K.C., L. H. Cohen and S. Armeli, "The Rol of Neuroticisim in Daily Stress and Coping", **Journal of Personality and Social Psychology**, 77(5), 1999.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Cilt:1, Çev: Osman Tekok ve Diğerleri, San Matbaası, Ankara, 1979.

İlal Günsel Kaptagel, **Tipsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Yayını, İstanbul, 1982.

Kolasa Blair, **İşletmeler için Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri,Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kolb Lawrence C., H.Keith, H.Brodie, **Modern Clinical Psychiatry**, W.B.Saunders Company, Philadelphia, 1982.

Kozacıoğlu Gülsen, Hülya Ekberzade Gördürür, **Bireyden Topluma Ruh Sağlığı**, Melissa Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Öz Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, "McGraw-Hill, Inc., Sıngapore, 1985.

Miller Allen R. ve Susan Shelly, **A'dan Z'ye Kişiliğiniz**, Çev. Sıla Alayunt, O Yayınları, İstanbul, 2007.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Mount M. K. and M. R. Barrick, "The Big Five Personality Dimensions: Implications For Research and Practise in Human Resource Management", **Research in Personel and Human Resource Management**, vol.13, 1995.

Myers David G., **Psychology**, Worth Publishers, Inc. New York, 1995.

Onaran Oğuz, **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara, Üniversitesi SBF Yayını, Ankara, 1979.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Tezcan Mahmut, **Kültür ve Kişilik**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Topçu Sedat, "Kişilik ve Savunma Mekânizmaları", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Wortman Camille B., Elizabeth F.Loftus and Mary A. Marshall, **Psychology**, Alfred A.Knopf, Inc., 1988.

Ünite 4
TUTUMLAR VE ÖN YARGI

Toplumsal yaşamda insanları etkileyen birden fazla faktör mevcuttur. İnsanların davranışları özellikle diğer bireylerle olan ilişkilerin algılanması ve değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. İnsanlar birbirleriyle çelişen veya uyumlu olan sayısızca düşüncelerin etkisi altındadır. Buna rağmen bireyler, sosyal ilişkilerini belirli bir düşünce kalıbı içinde oluştururlar. Kısaca insanlar canlı, cansız, soyut ya da somut nesnelerle olan ilişkilerini düşünsel bir bütünlük çerçevesinde gerçekleştirirler. İşte bu düşünsel bütünlük sosyal psikolojide tutum olarak değerlendirilir.

İnsanlar çevrelerindeki birçok kişi, kurum veya nesnelerle devamlı bir ilişki içindedir. İlişki içinde olduğu bu uyaranlardan sürekli olarak etkilenmekte, onlardan bazı bilgiler almakta ve sonuçta onlara karşı bir inanç veya düşünce sistemi oluştururlar. Bu inanç veya düşünce sisteminin etkisiyle söz konusu olan nesnelere karşı özel davranış biçimleri sergilerler. Başka bir deyişle, insanlar ilk defa karşılaştığı canlı veya cansız objelere karşı önce bir düşünce, inanç veya değer sahibi olurlar. Yani kişi bir nesne ile ilk defa karşılaştığı zaman tutum oluşmamaktadır. Tutum, ancak kişi tekrar tekrar söz konusu olan canlı veya cansız nesne ile karşılaştığında aynı davranışları sergilediğinde oluşabilmektedir.

İnsanların nesnelere, olaylara, ülkelere, fikirlere, kısaca soyut ve somut veya canlı ve cansız şeylere karşı sadece tutumları olmaz. Aynı zamanda onlara karşı ön yargıları da olabilir. Aslında ön yargı da bir dereceye kadar bir tutumdur. Ön yargı, insanların başka insanları ve onların tutum ve davranışlarını anlamaları ile yakından ilgilidir. Ön yargı, bireylerin grup içindeki diğer kişilere ve gruba dayalı olarak yaptıkları değerlendirmelerdir.

I. TUTUMLAR

A. Tutum Kavramı ve Tanımı

İnsanların canlı ve cansız objelere ilişkin birçok deneyimleri olur. Bu deneyimler sonucunda objelere karşı düzenli bir tavır alışları oluşur. Bu tavır alışlar insanların gerek toplumsal, gerekse çalışma hayatında konumlarını belirleyen önemli kriterlerdir. Tavır alışların kapsamında iyilik, kötülük, olumluk, olumsuzluk gibi boyutlar mevcuttur.

İnsanları tanımanın, ilişkileri ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmanın yollarından biri onların sergiledikleri tutumları öğrenmektir. İnsanlar, tutum deyince kafalarında bazı şeyler canlanır ama tanımı sorulunca biraz zorlanırlar.

lerin yaratabileceği rahatsızlıkları ortadan kaldırırlar. İşte ön yargıların devamlılığını sağlayan da, insanların ön yargılarına uygun bilgileri seçip algılaması, ters gelen bilgileri ise, algılamamasıdır. Kısacası, **ön yargılı kişiler, olmasını istedikleri veya görmek istediklerini algılarlar.**

- **Toplumsal Engeller**

Ön yargıların oluşmasında ve kalıcı olmasında toplum da önemli bir unsurdur. Ön yargılı tutumlar genellikle hedef aldıkları grupların önüne bazı toplumsal setler çekerek, ön yargılı insanların beklentilerine uyan bazı sonuçlar çıkarırlar. Örneğin**, Amerikalı beyazlar, kendilerini zencilerden üstün görürler ve bu nedenle zencilerin yeterli düzeyde eğitim görmelerine, lüks semtlerde oturmalarına ve sosyal haklar elde etmelerine engel olmaya çalışırlar**. Ayrıca başka ülkelere karşı ön yargılı olmada da toplumun büyük etkisi vardır. **Örneğin,** Yunanlıların Türklere karşı ön yargılı davranmalarında toplum faktörünün etkisi inkâr edilemez.

D. Ön Yargıların Azaltılması

Ön yargıları azaltma çalışmalarının büyük bir kısmı Amerika'da ve ırk ilişkileri üzerinde yapılmıştır. Bu konuda **Allport** ve **Amir** ayrı ayrı araştırmalar yapmıştır. Araştırmalarda elde edilen verilere göre ön yargılı düşünce ve davranışların azaltılması için grupların **şu şartlar altında bir ilişki düzeni içinde olmaları gerekir**[45]:

- İki grup eşit sosyal statüde olmalıdır.
- İki grup ortak bir amaç üzerinde çalışmalıdır.
- İki grup arasındaki ilişki, mevcut ortamda uzman olarak kabul edilen kişilerce desteklenmelidir.
- İki grup arasındaki ilişki, iki grubun üyeleri arasında ortak kabul edilen ilgilerin var olduğu algılamasına götürmelidir.

[45] Doğan Cüceloğlu, age, s.546.

Eğer bu şartlardan bir veya iki tanesi dahi mevcut değilse ön yargı azalmaz daha çok artar.

Ön yargıların azaltılmasında eğitimin rolü büyüktür. Ancak ön yargıların azaltılmasında eğitim iyi sonuçlar vermesine rağmen, her zaman başarılı olamamıştır. Bunun nedeni, ön yargıların sadece zihinsel değil, aynı zamanda duygusal bir olay olmasıdır. Bunun yanında ön yargı ile ilgili sahip olunan duygusal özellik çok güçlü ve köklü olabilir.

Ön yargıları azaltmada çok etkili ve önemli bir tedbir olmasa bile, yasal yolla yapılan değişiklikleri de hesaba katmak mümkündür. En azından yasal yolla ön yargıların davranışa dönüşmesi ya engellenir ya da ortadan kaldırılır.

Ön yargıları azaltmada hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın her şeyden önce temel şart**;** ön yargıları azaltma konusuna olumlu yaklaşmaktır.

E. Ön Yargıların Toplumsal Etkileri

Ön yargıların toplumsal yaşam açısından olumsuz etkileri çok fazladır. Her şeyden önce ön yargılar, toplumsal yaşamda ayrımlara neden olmaktadır. Ön yargıların çok kuvvetli olduğu yerlerde insanlar birbirlerine yaklaşmak istemezler. Mümkün olduğunca okullarını, mahallelerini, iş yerlerini ayırmak isterler. Bu durum ise, toplumsal dayanışma ve bütünleşme için oldukça zararlıdır.

Ön yargılar, insanlar arasında nefret ve düşmanlık duygularının oluşmasına ve sonuçta çatışmalara yol açar.

KAYNAKÇA

Allport Gordon W., "Attitudes", **Handbook of Social Psychology**, Ed. In C. Murchison, Worcestre MA: Clark University Press 1935.

Aydın Orhan, "Tutumlar", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Baysal A. Can ve Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri,** Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 2004.

Baysal Ayşe Can, **Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar**, İstanbul, 1981.

Bilgin Nuri, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem Yayıncılık ve Mat. San. Tic. AŞ, İstanbul, 1996.

Collins B.E., **Social Psychology**, Addison Wesley Publishing Co., Massachusetts, 1970.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Freedman J.L., D.O. Sears ve J.M. Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev. Ali Dönmez, İmge Yayınevi, Ankara, 2003.

Hogg Michael A. ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s.174.

İnceoğlu Metin, **Tutum, Algı, İletişim**, Elips Yayınları, İstanbul, 2004.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1988.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev: Kemal Tosun ve Diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Krech D. and R.S. Crutchfield, **Theory and Problems of Social Psychology**, McGraw-Hill Publishing Co. New Delhi, 1970.

La Piere R.T., **Attitude and Measurement**, John Wiley and Sons, Inc. New York, 1967.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, McGraw-Hill Comp., New York, 1989.

McKay Matthew, Martha Davis ve Patrick Fanning, **İletişim Becerileri**, Çev. Özgür Gelbal, Hyb Yayıncılık, İstanbul.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Northcraft Gregory B., **Organizational Behavior**, The Dreyden, Orlando, 1994.

Taylor Shelley E., Letitia Anne Peplau David O.Sears, **Social Psychology**, Prentice Hall, New Jersey, 1994 (1997).

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Ben ve Toplum**, Feryal Matbaacılık, 1985.

Ünite 5
ÖĞRENME

Öğrenme konusu Davranış Bilimlerinin temel konularından birini oluşturmaktadır. Çünkü insan davranışlarının anlaşılması, önceden tahmin edilmesi ancak öğrenme olayının incelenmesi sonucunda elde edilen verilerle mümkün olabilmektedir. Başka bir ifade ile öğrenme, davranışın altında yatan mekânizmaları anlamanın en önemli kaynağını oluşturmaktadır.

I. ÖĞRENME KAVRAMI VE ÖĞRENME KURAMLARI

A. Öğrenme Kavramı ve Tanımı

İnsanları dünyadaki diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri; öğrenme yeteneğindeki üstünlüğüdür. Öğrenme, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri, toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri ve kendini gerçekleştirebilmeleri için sahip oldukları önemli bir özelliktir.

Öğrenme, günümüzde öğretmenleri, anababaları, doktorları, işletmeleri yakından ilgilendiren bir konu haline gelmiştir. Hatta öğrenme, kişinin kendini tanıması bakımından da önemli bir konudur.

İnsanoğlu varolduğu müddetçe öğrenme süreci devam eder. Çünkü insan her zaman ve her yerde mutlaka bir şeyler öğrenmektedir. Dolayısıyla öğrenme olayı, sadece okulda gerçekleşmez. Hayatın her alanında ve anında gerçekleşen bir olaydır.

İnsanlarda kalıtım yoluyla geçen içgüdüsel davranışlar oldukça azdır. Göz kırpma, göz bebeği, salya ve diz kapağı refleksleri gibi doktorların normal kabul ettikleri reflekslerde görülen bazı öğrenilmemiş tepkilerimiz vardır; fakat bunlar insanı ve davranışlarını anlamamız için yeterli değildir. İnsanlardaki mirasın hem tür hem de kişi açısından en önemli yönü, bazı öğrenme yeteneklerinin mevcudiyetidir. Bu kalıtımsal yetenekler bireyden bireye farklılık gösterebilir ama neticede bireyi, diğer bireylerden ayıran ve farklı yapan en önemli şey öğrenmedir. Belli bir dili konuşur hale gelmemiz, tutumlar, ön yargılar sahibi olmamız, dünyayı ve olayları farklı şekillerde algılamamız öğrenme sayesindedir[1].

Öğrenme, tekrarlar ve yaşantılar sonucu davranışlarda meydana gelen oldukça kalıcı değişiklikler olarak tanımlanmaktadır. *Bu tanımda üç temel nokta mevcuttur. Bunlar şunlardır*[2]:

- **Öğrenme, davranışlarda değişiklikler yaratma sürecidir. Bu değişiklikler iyi**

[1] Clifford T. Morgan, **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve diğerleri, H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984, s.76.

[2] Clifford T. Morgan, age, s.77.

B. Cezalandırma ve Öğrenme

Cezalandırma, insanların neleri öğrenmemesi gerektiği konusunda bilinçlendirmeyi gerçekleştiren bir güdüleme yöntemidir. Öğrenilmemesi gerekenlerin niteliklerine göre cezalandırma değişebilmektedir.

Cezalandırma ile öğrenme arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklayabiliriz:

- **Cezalandırma istenilmeyen bir davranışın öğrenilmemesi için uygulanır, sınıfta burnunu karıştıran öğrencinin ikaz edilmesi gibi.**
- **Ancak cezalandırma metodunda doğru davranış kendiliğinden ortaya çıkmıyor. Bu nedenle cezalandırmanın yanında doğru davranışın da kişiye hatırlatılması gerekir. Ayrıca doğru davranış sergilendiğinde ödüllendirilmesi de gerekir.**
- **Cezalandırılan davranış anında yok edilmiyor. Belli bir süre için birey tarafından bastırılır. Tabii bu durum cezanın şiddetine göre değişebilmektedir.**
- **Cezalandırma kişiliği zedeleyici bir özellik yerine bilgi verici bir nitelik taşırsa, istenilen davranışın öğrenilmesi daha kolaylaşır.**
- **Cezalandırma ile kişiye karşı olan sevgi ve saygının ayrı olduğu, kötü davranışı sergileyene hatırlatılırsa, yani ceza alan kişiye karşı sevginin azalmadığı ona hatırlatılırsa, o kişi doğru davranışı hem isteyerek hem de kısa bir sürede öğrenir ve benimser.**

KAYNAKÇA

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme Iktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1987.

Binbaşıoğlu Cavit, **Öğrenme Psikolojisi**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1991.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Gates Arthur I. ve Diğerleri, **Eğitim Psikolojisi**, Çev: Necmi Sarı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962.

Kaynak Tuğray, **Organizasyonel Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme Iktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve diğerleri, H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Ünite 6
SOSYAL GRUPLAR

Toplumsal yaşamımıza şekil veren ve insanların belirli düzeydeki amaçlarına ulaşmalarını sağlayan temel sistemlerden biri sosyal gruplardır. İnsanlar geçmişin her döneminde daima gruplar içinde yaşamış ve ihtiyaçları doğrultusunda da yeni gruplar oluşturmuştur. Toplumsal yapıda yer alan insanlar belirlenen ya da ani oluşan ihtiyaçlarını gidermek için daima birbirleriyle ilişki içinde olmuşlardır. Bu ilişkiler sonucunda sosyal gruplar ortaya çıkmıştır.

İnsanların gruplarda yer alması karşılıklı tercihe bağlıdır. Başka bir deyişle, ya insanlar grupları tercih ederler ya da gruplar onları tercih ederler. **Örneğin**, Bora'nın severek ve isteyerek bir tiyatro grubuna katılması veya Bihter'in bir siyasi partiye davet edilmesi gibi.

Ortak amaçların gerçekleştirilmesi noktasında sosyal gruplar oluşturulur. Ayrıca insanların birbirlerine karşı oluşturdukları tutum, duygu, düşünce, değer ve inançlar neticesinde de gruplar meydana gelir. **Örneğin**, ailelerin ya siyasal partilerin oluşumu gibi. Oluşan sosyal gruplar bazı noktalarda bağımsız olmalarına rağmen ortak paydalarda ilişki içinde olurlar.

Gelişmiş toplumlarda çeşitli biçimlerde oluşan gruplar, insanların sosyal yaşamlarını bir ağ gibi örerler. Başka bir deyişle, günümüz toplumlarında insanlar mutlaka birden fazla grubun üyesi olmak zorundadır.

Bireysel davranışları en iyi öğrenme yerleri insanların oluşturdukları sosyal gruplardır. Bu nedenle, "insan davranışlarının sebep ve sonuçlarını" öğrenmek isteyen bütün sosyal bilimciler, araştırmalarına sosyal gruplardan başlamışlardır.

İnsanlar, gelişmiş veya gelişmemiş toplumlardan hangisinde yer alırsa alsın mutlaka birkaç grubun üyesidir. **Örneğin**, insanlar doğar doğmaz kendilerini, bir sosyal grup olan ailenin içinde bulur. Aile grubu içinde kültürünün birçok ögesi hakkında bilgi sahibi olur. Daha sonraki yaşamda insanlar, okul, oyun arkadaşlığı, akrabalık, iş arkadaşlığı gibi birçok sosyal grupta yer alırlar.

Sosyal gruplar, hem toplumun kültürünü bireye aşılayarak onun sosyalleşmesini sağlar, hem de kültürün nesilden nesile aktarılmasına yardım ederler.

I. GRUP KAVRAMI VE TANIMI

Grup kavramı 18. yüzyılın başlarında sosyal bir anlam kazanmıştır. Bu kelimenin etimolojik olarak kökeni tam olarak bilinmemesine rağmen bir görüşe göre grup kelimesi, İtalyancadaki "**Gruppa**" kelimesinden gelmektedir[1].

[1] Sait Soydan, "Birincil Grupların Özellikleri ve İşletme Yönetimindeki Yeri", **İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, C.4, s.2, İstanbul, 1975, s.219.

la göstermeye çalışır. Kişi, grup tarafından kabul edilmediğini hissettiği an, grubun kötülüğüne çalışmaya başlar.

İnsanlar, başka insanlara yakın olma, onlardan bazı şeyler öğrenme, onlarla sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşma, tek başına gerçekleştiremeyeceği amaçlarını başka insanların desteği ile gerçekleştirme gibi bazı nedenlerden dolayı bir sosyal gruba üye olurlar.

Özetle insanlar, güvenlik, sevgi, saygı, ilgi ve kendini gerçekleştirme ve ifade etme ihtiyaçları nedeniyle sosyal gruplara katılır ya da üye olurlar.

KAYNAKÇA

Arkonaç Sibel, **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1993.

Bassis Michael S., Richard J. Gelles, Ann Levine, **Sociology**, Random House, Inc., New York, 1984.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1987.

Bozkurt Veysel, **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

Bumin Birol, **İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi**, Gazi Üniversitesi Iktisadı ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını Ankara,1990.

Carlisle Howard, **Management: Consepts and Situations,** Science Research Associates Inc., Chicago, 1976.

Carroll S.J., H.I. Tosi, **Organizational Behavior**, St. Clair Press Chicago, Illionis, 1977.

Davis Keith, **İşletmede İnsan Davranışı,** Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1988.

Doğan İsmail, **Sosyoloji**, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 1996.

Drake Richard I., Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, Fatih Matbaası, İstanbul, 1978.

Efil İsmail, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Alfa Yayınları, Bursa, 1999.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1984.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1988.

Kolasa Blair, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1979.

Krech D. and R. Crutchfield, **Theory and Problems of Socıal Psychology**, McGraw Hill Pub. Co., New Delhi, 1970.

March James G. ve Herbert A.Simon, **Örgütler**, Çev: Ömer Bozkurt Oğuz Onaran, TODAİE Yayını, Ankara, 1975.

Mitchell Terence R., **People in Organization**, McGraw Hill Book Comp., New York, 1978.

Nirun Nihat, **Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1991.

Ozankaya Özer, **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1977.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel**, Örgütsel Davranış,** Eskişehir, 2001.

Özkalp Enver, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1990.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa Iktisadı ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Schein Edgar H., **Örgüt Psikolojisi**, Çev: Mustafa Tosun, TODAİE Yayını, Ankara, 1973.

Scoot William G. and Terrence R. Mitcheel, **Organizational Theory: A Structural and Behavioral Analysis**, Irwin Dorsey Inc., Georgetown, Ontario, 1972.

Shaw Marvin E., **Grup Dnynamics: The Psychology of Smal Group Behavior**, McGraw Hill, New York, 1981.

Soydan Sait, "Birincil Grupların Özellikleri ve İşletme Yönetimindeki Yeri", **İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, C.4, s.2, İstanbul, 1975.

Tan Mine, **Toplumbilime Giriş**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Ben ve Toplum**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1985.

Topçuoğlu Hamide, **Genel Sosyoloji** (Ders notları), Ankara, 1971.

Vecciho Robert P., **Organizatinal Behavior**, The Dryden Press, Rinehart and Winston. Inc., USA, 1991.

Ünite 7

SOSYAL YAPI VE SOSYAL İLİŞKİLER

İnsanlar bir araya gelerek bir bütün oluştururlar. Sosyal bir birim olan bu bütünün oluşumu, işleyişi ve son buluşu davranış bilimlerinin önemli çalışma alanlarından birini oluşturur. Bütünü oluşturan parçaların her birinin diğer parçalarla anlamlı hale gelmesi ancak yapısallaşma ile mümkündür.

İnsanların birbirleriyle etkileşimleri çeşitli biçimlerde olabilir. Bu etkileşimlere çok farklı yönlerden bakmak mümkündür. İşte bir davranış bilimci de yapıyı incelerken insanları birbirine bağlayan bağlar açısından hareket ederek grubu oluşturan yapısal parçaları daha ayrıntılı bir şekilde inceleyebilir. Davranış bilimci, sosyal yapı kavramı ile toplumun unsurları, unsurları birleştiren karşılıklı ilişkiler örüntüsü ve bir bütün olarak toplumun özelliği, yani ögeler arası bileşim biçiminin sonuçlarını ifade etmektedir.

İnsan, sosyal yapı diye adlandırılan bir sosyal bütünlük içine yerleştirilmiştir. Bu bütünlük, insanın çeşitli faaliyetlerde bulunduğu yerdir. Bu sosyal bir niteliktir. İnsanları coğrafi bir haritada fiziksel olarak nasıl ki yerleştirmek mümkünse, aynı şekilde onları sosyal bir harita üzerinde de yerleştirmek mümkündür. Kısaca sosyal yapı, bizim sosyal haritamızdır[1].

[1] Joel M. Charon, **Sociology: A Conceptual Approach**, Minnesota, 1989, s.180.

I. SOSYAL YAPI KAVRAMI VE TANIMI

Sosyal yapı kavramı davranış bilimlerini oluşturan sosyolojinin önemli konularından biri olmasına rağmen, özellikleri ve sınırları konusunda tam bir fikir birliğine varılamamıştır. Sosyal yapı kavramını, bireyler arası, ilişkilerin yapısal şekli, toplumdaki devamlı, kalıcı, örgütlenmiş ilişkilerin oluşturduğu temel grup ve sosyal kurumların bütünü, toplumsal rollerin toplamı anlamında kullananlar vardır. Sosyal yapı kavramı konusunda bu kadar farklı görüşe rağmen hepsinin ortak bir tek noktada toplandıklarını da söylemek mümkündür. Bu ortak nokta, şudur; toplum, birçok parçadan oluşan ancak bu parçalardan tamamen bağımsız olan bir bütündür.

Sosyal yapı kavramını ilk defa Herbert **Spencer** kullanmıştır[2]. Yapı kavramı daha çok düzen, düzenlilik, örgütlenme özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle ögeleri arasında düzenli ve uyumlu ilişkiler bulunmayan oluşumlar bir yapı oluşturmazlar. Başka bir ifade ile yapı kavramı, bir ölçüde statik veya statik olma eğilimindedir[3].

[2] İsmail Doğan, **Sosyoloji,** Sistem Yayıncılık ve Mat. San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1996, s.83.

[3] Mine Tan, **Toplumbilime Giriş: Temel Kavramlar**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981, s.62.

Sosyal roller, belli bir fonksiyonu yerine getirecek şekilde birbiriyle ilişkileri olan çeşitli, davranışların gerçekleştirilmesiyle ifa edilir. Sosyal rol, sosyal statüye uyum sağlayabilmek için takip edilen yol veya yapılan faaliyettir.

Sosyal statü tek başına bir anlam ifade etmez. Mutlaka her sosyal statü, rollerin gereği başka statü veya statülerle beraber ele alındığında bir anlam ifade eder ve toplumdaki yerini belirler. **Örneğin**, askerlik statüsü olmadan, subaylık statüsü veya öğrencilik statüsü olmadan, öğretmenlik statüsü bir anlam ifade etmez. Daha doğrusu gerçekleşmez.

D. Sosyal Kontrol

İnsanların topluma uyumu, toplumsal yaşamın kurulabilmesi ve sürdürülmesinde temel şarttır. Sosyal yaşamımızda neyin doğru neyin yanlış olduğunu göstererek, davranışlarımızı tespit edilen ölçütlere göre değerlendiren ve davranışlarımızın gerçekleşmesine imkân tanıyan bir sosyal kontrol mekânizması her toplumda mevcuttur. Sosyal kontrol mekânizmaları, toplumsal kurallar ve davranışlar açısından karşılaştığımız değerler ve normlarla yakından ilgilidir.

1. Sosyal Kontrol Kavramı ve Tanımı

Sosyal kontrol, toplumu oluşturan bireylerin nasıl hareket edeceklerini tahmin edebilmemizi temin eden mekanizmalardır. Sosyal kontrol, toplum düzeninin korunması için, bireylerin tavır ve hareketlerine etki yapmasını sağlayan metotlardır. Sosyal kontrol mekânizmalarının işleyişi "otoriteye" dayanır. Çünkü otoritesiz hiçbir toplum yoktur.

Sosyal kontrol kavramı, bir grubun veya kurumun amacına ulaşması, bireyler arası ilişkilerin bozulmaması, birliğin dağılmaması ve sürekli olmasını sağlamak için insanlar üzerinde etkili ve geçerli bir denetim görevi yapan mekânizmaları ifade eder. Kısaca, sosyal kontrolün amacı, toplumsal düzenin iyi işlemesi, yok olmaması ve varlığını sürdürmesidir.

2. Sosyal Kontrol Araçları

Toplumsal hayat değiştikçe ve sosyal gruplar çeşitlenip arttıkça bunlara bağlı olarak sosyal kontrol araçları ve yolları da değişir.

Toplum hayatında "**devlet**" sosyal kontrolü gerçekleştiren en büyük kuruluştur. Devlet yerinde ve zamanında sosyal düzensizliğe müdahale ederek sosyal kontrolü yani toplumsal düzenin devamlılığını sağlar. Güvenlik kuvvetleri bu amaçla kurulmuştur.

Toplum içinde meydana gelen sosyal sapmalar, kurallardan uzaklaşmalar ve sosyal değerlere ters düşmeler olduğunda, sosyal kontrol mekânizmasının cezaları ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Ceza ve ödüller toplum hayatının ve düzenin devamlılığını sağlayan önemli sosyal kontrol araçlarıdır. Ödüller, insanlar üzerinde olumlu etkiler yaratan ve onları doğru yolda yürümeye sevk eden araçlardır.

Sosyal kontrol, **resmi** ve **resmi olmayan kontrol diye ikiye ayrılır**. Resmi sosyal kontrol, kanun, tüzük, yönetmelik vs. sayesinde sağlanır. Resmi olmayan sosyal kontrol, örf, adet ve gelenekler vasıtasıyla yapılır.

Sosyal kontrol sayesinde bireyler toplumda geçerli olan belirli temel normlara uyarak sosyal işlerin istenen sonuçlarla gerçekleşmesini sağlarlar.

KAYNAKÇA

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu Yayını, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Arkonaç Sibel, **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1993.

Armağan İbrahim, **Toplumbilim**, İzmir, 1988.

Beach Dale S., **Personal: The Management of People at Work**, Mcmillan, New York.

Charon Joel M., **Sociology: A Conceptual Approach**, Minnesota, 1989.

Doğan İsmail, **Sosyoloji,** Sistem Yayıncılık ve Mat. San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1996.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Ankara, 1984.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ. Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Erkal Mustafa, **Sosyoloji**, K.Ü. İktisadı ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Trabzon,1982.

Kolasa Blair, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev. Kemal Tosun ve Diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kurtkan Amiran, **Genel Sosyoloji**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976.

Morgan Clifford T.**, Psikolojiye Giriş: Ders Kitabı**, Çev: Hüsnü Arıca ve Diğerleri, H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Northcraft Gregory B., Margaret A. Neale, **Organizational Behavior,** The Dreyden, Orlando, 1994.

Sayın Önal, **Sosyolojiye Giriş**, İzmir, 1994.

Sears David O., Letita Anne Peplau, Jonathan L. Freedman, Shelley E. Taylor, **Social Psycology**, Prentice Hall, New Jersey, 1988.

Tan Mine, **Toplumbilime Giriş: Temel Kavramlar**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Tekarslan Erdal, A.Can Baysal, Hüner Şencan, Tanıl Kılınç, **Sosyal Psikoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989.

Ünite 8
ÖRGÜT KÜLTÜRÜ

I. ÖRGÜT KÜLTÜRÜ KAVRAMI VE TANIMI

Kültür, birçok sosyal bilimin kapsamında yer alan bir kavramdır. Bu nedenle de farklı şekillerde tanımlanmıştır. En genel tanımıyla kültür, insanların ihtiyaçlarını gidermek için meydana getirdikleri maddi ve manevi her şeydir. İnsanoğlu ihtiyaçları doğrultusunda kültürel değerler oluştururlar.

Antropolojik açıdan kültürün tanımı, insanlar tarafından paylaşılan anlamlar olarak nelerin doğru, yanlış, nelerin iyi kötü olduğunu belirleyen ve grup üyeleri açısından uygun olan davranış ve düşünce biçimlerini belirleyen sistemdir[1]. Birçok bilim adamı tarafından kabul gören kültür tanımını Taylor yapmıştır. Ona göre kültür, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yeteneklerden oluşan karmaşık bir bütündür[2]. Örgüt kültürü, kurum ya da işletmelerin içinde yer aldığı toplumsal kültürden ayrı düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla örgüt kültürü de ihtiyaçlar nedeniyle oluşturulan bir alt kültürdür.

Örgütler insanlar tarafından oluşturulan birer canlı organizma gibidir. Örgütlerin kendilerine ait, yapıları, sistemleri, yönetim felsefeleri, anlatılabilen öykü ve efsaneleri mevcuttur. Bu nitelikler doğrultusunda insanlar örgütlerine bağlanırlar. Eğer bu özelliklerle kişilikleri arasında farklılıklar varsa örgütlerinden uzaklaşmak isterler. İşte bütün bu örgütsel nitelikler örgüt kültürünün özünü oluşturmaktadır.

Örgüt kültürünün yönetim kapsamında ve uygulamalarında yer alması yenidir. Ancak örgüt kültürünün işletme ve kurumlarda giderek önem kazanması, örgüt iklimi ve grup kuralları kavramlarını ilk kez kullanan Kurt **Lewin**'in araştırmaları sayesinde mümkün olmuştur[3]. Daha sonra insan ilişkileri yaklaşımın öncülerinin kültür alanında yaptıkları çalışmalar kültürün yönetim alanında önem kazanmasında etkili rol oynamıştır.

Örgüt kültürü, 1980'li yıllarda ortaya atılmış ve giderek üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır. Güney Kore ve Japonya'daki örgütlerin başarılı olmasında örgütsel bağlılığın payının yüksek olduğu gündeme getirilince örgüt kültürünün önemi artmaya başlamıştır. Yazılı olsun ya da olmasın her örgütün mutlaka bir kültürü mevcuttur. Örgütler açısından önemli olan kültürün meydana gelmesini sağlayan değer ve inançların üyeler tarafından anlaşılmasıdır. Örgüt kültürünü oluşturan ögelerin üyeler tarafından kolayca anlaşılması örgüt içi dayanışmayı sağladığı gibi örgütsel

[1] T. Watson, **Sociology, Work and Industry**, Routledge, London, 1987, s.83.

[2] Sulhi Dönmezer, **Sosyoloji**, Ankara, 1984, s.116.

[3] E.H. Schein, "Organizational Climate: An essay", **Personnel Psychology**, 28, 1990, ss.447-450.

2. Kültürün oluşmasını sağlayan varsayımların zamanla değişmesi örgütsel kültürün de değişmesini gerekli kılmaktadır.
3. Örgütün iç ve dış çevresinde meydana gelen krizlerin değişimi başlatması sonucu örgütsel kültür de değişir.

Örgütsel kültürün değişimine yol açan nedenler her zaman değişimin başarılı olmasını sağlamayabilir. Ancak başarılı örgütsel kültür değişimlerinde yedi temel basamağın varlığı ileri sürülmüştür. **Bunlar şunlardır**[49]:

1. Mevcut örgütsel kültürü iyi tanıyıp anlamak,
2. Yaratıcılık özelliğine sahip olan yönetici ve işgörenleri desteklemek,
3. Örgütsel yapıda var olan en iyi ve yararlı alt kültürleri ödüllendirmek,
4. Değişimde mevcut kültürü hemen yok saymamak,
5. Yeni kültürel özelliklere hemen güvenmeme ya da bağlanmamak,
6. Tahmini beş ya da on yıl beklemek,
7. Tercih edilen örgütsel kültürü yaşamak.

Örgütsel kültür değişmeleri işverenler, yöneticiler ve çalışanlar tarafından tercih edildiği gibi yöneticiler ve çalışanlar tarafından engellenebilir de. Engelleme nedenlerini **şöyle sıralayabiliriz:**

- **İşgörenlerin bilinmeyenden korkmaları,**
- **Mevcut pozisyonlarını korumak istemeleri,**
- **Çalışma tekniklerinin, süreç ve becerilerin değişmesi nedeniyle yeniden öğrenme korkusu.**
- **İşten çıkarılma korkusu,**
- **Ücretlerinin azalacağı düşüncesi.**

Kısaca belirtecek olursak örgüt kültürü, çalışanların örgütsel yaşamdaki davranış düzlemini belirleyen ve ona göre davranmalarını sağlayan ortak duygulardan, etkinliklerden, beklentilerden, varsayımlardan, inançlardan ve değerlerden oluşan sosyal bir bütünlüktür. Örgüt kültürü çalışanların yalnızca örgüt içi değil örgüt dışı yaşamında da etkili olur.

[49] Enver Özkalp, Çiğdem Kırel, age, ss.200-204.

KAYNAKÇA

Allen F. Robert, **"**Four Phases for Bringing About Cultural Change**", Gaining Control of Corporate Culture,** Ed. Ralph, H.K./Mary, S.J./Roy, S., Jossey-Bass, San Francisco, 1985.

Altay Hüseyin, "Örgüt Kültürü", **Örgütsel Davranış Boyutlarından Seçmeler**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Balcı Ali, **Etkili Okul, Okul Geliştirme: Kuram Uygulama ve Araştırma**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Bate Paul, **Strategies for Culture Change**, Butterworth-Heineman Ltd., 1994.

Can Halil, Öznur Aşan ve Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Cartwright Susan and Cary L. Cooper, "The Rol of Culture Compatibility in Succesful Organizational Mariage", **Academy of Management Executive**, Cilt: 7, 1993.

Çetin Münevver Ölçüm, **Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Daft Richard L., **Organization Theory and Design**, St. Paul: West Publishing Company, 1992.

Daft Richard, **Management**, Dryden Pres, New York, 1991.

Deal E.Terrene, A. Allan Kennedy, **Corporate Culture: The Rites and Rituals of Corporate Life**, Reading Mass, Adison Wesley, 1982.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Ankara, 1984.

Erdem Ferda, **İşletme Kültürü**, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 1996.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Fairholm Gilbert W., **Leadership and the Culture**, Preager Publishers, London, 1994.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Handy Charles B., **Süper Yönetim**, Çev. S. Hatay, İlgi Yayıncılık, İstanbul, 1995

Handy Charles B., **Understanding Organization**, Aylesbury-Hazell Watson Ldt., 1981.

Hofstede Geert, Culture's Consequences: International Dfferences in Work Related Values, Sage Publication, London, 1980.

Kozlu Cem, **Uluslar Arası Pazarlama ve Uygulamaları**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000,

Manfred F.R. Kets de Vries and Danny Miller, **Unstable At the Top-Inside The Troubled Organization**, Nal Books, New American Library, 1988.

Manfred Kets De Vries and Danny Miller "Personality, Culture and Organization", **Academy of Management Review**, 11/2, 1986.

Myerson Paul and R.D. Hamilton, "Matching Corporate Culture and Technology", **Sam Advanced Management Journal**, 1986.

Neal Henry L. Tosi, P. Mero and John R. Rizzo, **Managing Organizational Behavior**, Blackwell Publishing Professional 4 edition, Massachussets, 2000,

Newstrom John W. and K. Davis, **Organizational Behavior: Human Behavior at Work**, McGraw Hill Inc. 1993.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Etam A.Ş. Matbaası, Eskişehir, 2001.

Peters T. and R.H. Waterman, **In Search of Excellence**, Harper and Row, New York, 1982.

Robbins Stephen P., **Örgütsel Davranışın Temelleri**, Çev. Ayşe Öztürk, Etam A.Ş. Matbaası, İstanbul, 1994.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Yayınevi, Bursa, 2001.

Sargut Selami, **Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim,** Verso Yayınları, Ankara, 1984.

Schein Edgar H., "Organizational Climate: An essay", **Personnel Psychology**, 28, 1990.

Schein Edgar H., "The Rol of the Founder in Creating Organizational Culture", **Organizational Dynamics**, Summer, 1983.

Sethia Nirmal K. and Mary Ann von Glinow, "Arriving at Four Cultures by Managing the Reward System", in Kilmann, Ralph H. et al. (eds.) **Gaining Control of the Corporate Culture,** San Francisco, Jossey-Bass, 1985.

Sullivan Gordon R. and Michael V. Harper, **Umut Bir Yöntem Olamaz**, Çev. Ayşe Bilge Dicleli, Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 1997.

Şimşek Şerif, Tahir Akgemci, Adnan Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Adım Matbaacılık, Konya, 2003.

Şişman Mehmet, **Örgüt Kültürü**, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1994.

Terzi Ali Rıza, **Örgüt Kültürü**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Trice Harison M. and J. M. Beyer, "Studying Organizational Cultures Through and Ceremonials", **Academy of Management Rewiew**, 1984.

Ulrich Wendy L., "Hrm and Culture: History, Ritual and Myth", **Human Resource Management**, 23/2, 1984.

Watson T., **Sociology, Work and Industry**, Routledge, London, 1987.

Wilkins Alan L. and W. Gibb Dyer Jr., "Toward Culturally Sensitive Theories of Culture Change", **Academy of Management Review**, Vol: 13, No :4, 1998.

Williams Alan L., P. Dabson and M. Walters, **Changing Culture: New Organizational Approaches**, Institute of Personnel Management, London, 1993.

Ünite 9
ÖRGÜTSEL İLETİŞİM

Toplumsal yaşamda insanlar devamlı olarak birbirleriyle etkileşim halindedir. Bu etkileşim sırasında gerçekleşen faaliyetlerin başında iletişim gelmektedir. İletişimsiz geçen süremiz uykunun dışında hemen hemen yok gibidir.

İnsanlar sosyal yaşamları boyunca farkında olarak ya da olmayarak duyguları, düşünceleri, istekleri, algıları, kimlik ve kişilikleri hakkında hem kendileri hem de başkaları ile devamlı olarak bir bilgi alışverişi içindedirler. Bu alışveriş ya doğrudan temas ya da dolaylı olarak bazı araçlar (yazılı, elektronik araçlar, kelimeler, ifadeler, jest ve mimikler) vasıtasıyla yapılır[1].

İletişim yaşamımızın her anını kaplayan bir olgudur. Uyku dışındaki zamanımızın çoğunu (% 75) başkalarıyla iletişim kurmakla geçiririz. Çünkü belli bir topluluk içinde yaşayan ve kendi dışındaki diğer canlılar ile ilişki içerisinde bulunan bütün canlılar iletişim sistemine ihtiyaç duyarlar. Fakat canlılar içerisinde iletişim sürecinden en gelişmiş biçimde yararlanan insanlardır. İletişim, insanların belili ilişkileri sürdürmeleri ve belirli bir yapı içinde anlaşmalarını sağlamak için gerekli olan temel bir ögedir.

İnsanlar diğer canlılardan ilk olarak tecrübelerini sembollerle anlattıkları ve paylaştıkları dile ile ayrılırlar. Çünkü insanlar gerçekleri keşfedebilir, bilgileri, teorileri, genel düşünce ve fikirleri geliştirebilirler. Ayrıca şimdi ve gelecekte bu bilgileri insanlara aktarabilirler. Aynı faaliyetleri sosyal gruplar ve organizasyonlar da yaparlar[2]. İnsanların kendilerini düzensizlikten kurtarıp düzen oluşturmalarına, çevrelerini daha iyi tanımalarına, diğer insanlarla uyumlu olarak amaçlar gerçekleştirmek için etkileşimde bulunmalarına ve mevcut bilgilerden yararlanmalarına yardım eden özel bir becerileri vardır. Bu beceri, insanın yüksek düzeydeki iletişim kurma kapasitesidir[3].

I. İLETİŞİM KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ

A. İletişim Kavramı ve Tanımı

İletişim, insanın kendine özgü olan toplumsallaşmasının bir yansımasıdır. İletişim, konu itibariyle doğa kadar eski bir geçmişe sahiptir. Günümüzde iletişim artık bir bilim olarak kabul edilmektedir. Geçmişten beri canlı ve cansızların bütünlüğünü belirli kanun ve ilkelere göre inceleyen fizik, kimya, biyoloji bilimlerinin durumla-

[1] Michael A. Hogg ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s.616.

[2] Robert C. Ford, Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988, s.320.

[3] Herbert G.Hicks, **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Çev: Osman Tekdok ve diğerleri, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979, s.420.

manız mümkün değildir. İstenilen düzeyde zevk alınabilmesi için yaşanılanların başka insanlarla paylaşması gerekir.

XI. İLETİŞİMDE BEŞ AŞAMA KURALI

Organizasyonlarda kaynak durumunda olanlar, genellikle işbirliği ve motivasyonun artması için alıcıların mesajı kabul etmeleri, başka bir deyişle, iletişimi kabul etmelerini isterler. Çünkü bu yol daha iyi anlamayı sağlar. Bu işlemler olmadan organizasyonların iletişim süreçlerinin verimli çalışması mümkün değildir. İletişim sürecinde kaynağın alıcı ile ilgili tüm beklentilerine iletişimde "**beş aşama kuralı**" denir. Bunun anlamı; kaynağın alıcı ile ilgili beş amacının olduğudur. Bunları şöyle sıralayabiliriz[54]:

ALICININ;

1. Mesajı alması,
2. Mesajı anlaması,
3. İletişimi kabul etmesi,
4. Eyleme geçmesi ve
5. Geri besleme sağlamasıdır.

İletişimde bu beş aşama gerçekleşirse iletişim de sağlanmış olur. Ancak kaynağın da her zaman iletişime önem vermesi gerekir.

KAYNAKÇA

Aslan Şebnem, "Örgütsel İletişim", **Yöneticinin El Kitabı**, Editörler: Tahir Akgemci, Şebnem Aslan, Muhammet Düşükcan, Eğitim Kitapevi Yayınları, Konya, 2008.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Gül Yayınevi, Ankara, 1989.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, Ankara, 2006.

Cüceloğlu Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Evrim Matbaacılık, Ankara, 1993.

Davis Keith, **İşletmede İnsan Davranışı**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme FakültesiYayını, İstanbul, 1988.

Demir Ömer, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınevi, Ankara, 2005.

Dicle Ülke, **Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme**, MPM Yayını, Ankara, 1974.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, "Yönetim Psikolojisi: Bireylerarası İlişkiler ve Haberleşme", **1986 Yılı Eğitim Seminerleri Kitap 2**, MESS Yayını, İstanbul, 1987.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2006.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Gibson James L., Johan M. Ivancevich, James H. Donelly, **Organizations Behavior, Structure, Processes,** Business Publications Inc., Dallas, 1976.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Çev: Osman Tekdok ve Diğerleri, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979.

Hogg Michael A. ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005.

İnceoğlu Metin,**Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.

Koçel Tamer, **İşletme** Yöneticiliği, Arıkan 10. Baskı, Yayınevi, İstanbul, 2005.

[54] K. Davis, age, s.507.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü. Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Luthans Fred and Mark J. Martinko, **The Practice of Supervision and Management**, McGraw-Hill, New York, 1979, s.183.

Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.

Reitz H.J., **Behavior in Organizations**, Richard D. Irwin Inc., Illinois, 1977.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadı ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloj**i, Alfa Basım Yayın, Bursa, 2008.

Schramm Wilbur, "Haberleşme Nasıl İşler", **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, Der: Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.

Smythe Dallas W., "Some Observations on Communication Theory", **Sociology of Mass Communications**, Penguin Books, 1979.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Tayfun Recep, **Etkili İletişim ve Beden Dili**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Williams J.C., **Human Behavior in Organizations**, South-Western Publications Co., Ohio, 1982.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

Ünite 10
ÖRGÜTSEL GÜÇ VE POLİTİKA

I. ETKİLEME SÜRECİ VE GÜÇ

Başka insanları etkilemek, onların fikirlerimizi ve düşüncelerimizi benimseyip bizim istediğimiz gibi tutum ve davranışlar sergilemeleri sağlamak sosyal ve örgütsel faaliyetlerde oldukça önemlidir. Aynı zamanda etkileme insan ruhunu okşayan ve kendini değerli hissetmesini sağlayan süreçtir. Etkilme, insanlık tarihinde iki insanın bir araya gelmesinden itibaren var olan bir durumdur. İnsanlar başkalarını etkilemek için, giyim ve süslenme amacıyla önemli miktarda harcama yapmakta, güzel konuşma ve yazma kurslarına katılmaktatır. Tüm bunların neticesinde etkileyici insanlar olarak algılanmak istemektedirler. Toplumsal ve iş yaşamında etkileşim sürecinde başkalarının algılamalarının önemi dikkate alındığında, insanlar, başkalarının kendilerine nasıl baktıklarını merak etmekte, aynı zamanda onların sahip oldukları izlenimleri denetim altına almaya çalışmaktadırlar. Bu açıklamalara dayanarak şunu söylemek mümkündür. Kişinin, başkaları tarafından algılanmasını denetleme sürecine "etkileme yönetimi" denir. Etkileme yönetimi kapsamında gerçeği farklı gösterme, kendini beğenmişlik ya da kendine güven duyma yer almaktadır. Bunlara rağmen, başka insanların bizim hakkımızda sahip oldukları izlenimlere dikkat etmek, toplumsal ve iş yaşamında sağlıklı, huzurlu ve uyum açısından çok önemlidir.

Güç ve etkileme tüm örgütsel faaliyetlerin yürütülmesi için gereklidir. Çünkü yönetimin başarılı olmasında güç ve etkileme önemli bir faktördür. Güç, dinamik bir örgütsel yapının en temel kavramıdır.

A. Güç Kavramı ve Tanımı

Gücün oluşumunu ya da derecesini çeşitli kaynaklar belirlemektedir. Yöneticiler sahip olunan ya da elde bulundurulan bu kaynakları etkileme süreci ile kullanarak diğer insanların davranışlarını değiştirip yönlendirebilmektedir. Güç, başkalarını etkileyebilme kapasitesidir. Yani bir insanın kendi emirlerini ya da istediği bir kuralı uygulaması için başkalarını etkileyebilme yeteneğine güç denir. Daha geniş bir tanımla, güç, bir şahsin veya grubun, değer yargılarından ve benzeri şeylerden yoksun bırakarak her bir şahsın ya da grubun davranışını yönetmek ve kontrol etme kapasitesidir. Kısa bir tanımla güç, bir grubun diğer grupların direncine karşı koyabilme yeteneğidir[1]. Güç, örgütler için maddi olmayan bir kuvvet-

[1] Salih Güney, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009, s.19; Salih Güney, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü,** Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004, s.103; John W. Hunt, **Yönetici İçin Örgüt İçindeki Davranış Kılavuzu** Çev: Mesut Odman, Öteki Yayınları, Ankara, 1994, s.38.

(iii) Örnek Olma Yolu ile Etkileme Yöntemi: Örnek olma her zaman geçerli olan bir etkileme yöntemidir. Sosyal ya da iş yaşamında genellikle dürüstlük, güvenilirlik, cömertlik, vicdanlı davranma, özveride bulunma gibi insani değerleri benimsemiş ve bu değerlere göre tutum ve davranış sergileyenler, bütün insanlar tarafından kabul görürler ve bunların istekleri gönüllü olarak yerine getirilir. Çünkü isteklerinde bir yanlışlık yoktur. Ayrıca bu insanlar başkalarının yapamayacağı görevleri gönüllü olarak yerine getirerek diğer insanların kalplerinde yer edinirler. Başka bir deyişle, fedakarlık yaparlar. Bu da çoğu insan tarafından taktir edilen örnek bir davranıştır. Ancak kişiler bu özellikleri konusunda konuşup başkalarını etkilemeye çalıştıkları an örnek olma özelliklerini hemen kaybederler.

(iv) Gözdağı Verme Yolu ile Etkileme Yöntemi: İş yaşamında insanlardan bazıları insani değerlerin dışında hareket ederek diğer insanlara iş yaptırırlar. Bu etkileme yöntemini kullananlar genellikle birlikte çalıştıkları insanları korkutarak, tehdit ederek, gözdağı vererek, ya da gerekli gereksiz yerde güçlerini gösterip onları rahatsız ederek iş yaptırma düşüncesinde olanlardır. Bu yöntem kamu kurum ve kuruluşlarında kullanılması uygun değildir. Ancak belki özel sektörde geçerli olabilir. Bu etkileme yöntemini kullananlar, tehlikeli bir kişi olarak görülmek suretiyle sosyal güç elde etmeye çalışır.

(v) Ricacı Olma Yolu ile Etkileme Yöntemi: Kendini zayıf ve muhtaç biçimde göstererek insanları etkilemede bir yöntem olarak kabul edilmektedir. İş ya da sosyal yaşamda insanların zayıflık ve acıma duygularından yararlanmak mümkündür. Ricacı olma yöntemi, kişilerin duygusal yapısını ve insaniyetini istismar etmeye yönelik bir etkileme yöntemidir. Bu yöntemin temel felsefesi, yardıma muhtaç bir görünüm yaratmaktır. Zayıflık ve bağımlılığın gösterilmesiyle etkilenenlerin etkileyene bakmaya, korumaya, yardım etmeye ve dikkat etmeye yönlendirilmeleri sağlanabilir. Toplumsal sorumluluk kuralı gereği, insanlar, muhtaç olanlara yardım etmeleri gerekmektedir. Yine toplumsal yaşamda insanlar muhtaç olanlara yardım etmedikleri zaman eleştirilirler. Bu eleştiriyle karşılaşmamak için zayıf ve muhtaç olanlara yardımcı olabilirler. Kısaca, bazı insanlar bilinçli olarak kendilerini zayıf ve muhtaç göstererek başkalarının kendileri hakkında yapacakları eleştirilerden korunmuş olurlar.

Ricacı olma yöntemi, sadece yardım veya destek almak için kullanılmaz. Yapılmak istenmeyen işlerden kaçınmak için de insanlar bu yöntemi kullanabilmektedirler. Yetersizliğini, zayıflığını, bilgisizliğini ve kararsızlığını göstererek başkalarını, işleri yapamayacağı konusunda inandırmak isteyenler de vardır. Bu yöntem sayesinde kişiler, böylece o işleri yapma sorumluluğundan kendilerini kurtarmış olurlar.

KAYNAKÇA

Astley W.G. and P.S. Sachdeva, "Structural Sources of Intraorganizational Power: A Theoretical Synthesis". **Academy of Management Review**, 9(1), 1984.

Basım Nejat ve İ. Tatar, "Kamuda İzlenim Yönetimi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma", **Amme İdaresi Dergisi**, 39.4, 2006.

Bayrak Sabahat, "Yönetimde Bir İhmal Konusu Olarak Güç ve Güç Yönetimi-I", **SDÜ İİBF Dergisi**, 5.2, 2000.

Bolino Mark and W. Turnley, "Measuring Impression Management In Organizations", **Organizational Research Methods**, 2.2, 1999.

Brent E. and D. Grendberg, "Subjective Agreement With the Pressident Candidates of 1976 and 1980", **Journal of Personality and Social Psychology**, 42, 1982.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınevi, İstanbul, 2006.

Daft Richard, **Organizational Theory and Practice**, Sothern Western College Pres, 2003.

Dale E., **Management Theory and Practice**, McGraw Hill Book Company, USA, 1978.

Drake R.I., Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri,** Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Gendersen David, "Empirical Assesment Impression Management Biases: The Potantial For Performance Appraisal Error", **Journal of Social Behavior&Personality**, 11, 5, 1996.

Greenberg Jerald and Robert A. Baron, **Behavior In Organizations,** A. Division of Simon and Schuster Inc., 1993.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü,** Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel yayınevi, Ankara, 2009.

Hampton D., C. Summer, and R. Webber, **Organizational Behaviour and The Practice of Management,** Scott Foresmand Company, Glenliew, 1978.

Hellriegel D., J. W. Slocum, and R.W. Woodman, **Organizational Behavior**, 5th Edition, West Publishing Co., USA., 1989.

Hinkin T. and C. Schriesheim, "Relations Between Subordinate Perceptions of Supervisor Influence Tactics and Attributed Bases of Supervisory Power", **Human Relations**, 43, 3, 1990.

Hunt John W., **Yönetici İçin Örgüt İçindeki Davranış Kılavuzu** Çev: Mesut Odman, Öteki Yayınları, Ankara, 1994.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Leary Mark, **Self-Presentation: Impression Management and Interpersonal Behavior,** Colorado, Westview Pres, 1996.

McFarland Lynn A., Ann Marie Ryan and S. David Kriska, "Field Study Investigation of Applicant Use of Influence Tactics In A Selection Interview", **Journal of Psychology**, 36, 4, 2002.

Mossholder K. and R. Edward, "Relationships Between Bases of Power and Work Reactions: The Mediational Role of Procedural Justice", **Journal of Management**, 24, 4, 1998.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Eskişehir, 2001.

Palmer M. and B. Hyman, **Yönetimde Kadınlar**, Çev.: Vedat Öner, Rota Yayıncılık, İstanbul, 1993, İstanbul.

Pfeffer Jeffrey, **Power in Organizations,** Harper Business, USA.

Raven Bertram and Jeffery Z. Rubin, **Social Psychology,** John Wiley&Sons, New York, 1983.

Robbins P. Stephen, **Organizational Behavior**, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, USA., 1996.

Robbins Stephan, **The Administrative Process,** Prentice-Hall, 1976.

Wigings James, **Social Psychology,** McGraw-Hill, New York 1994.

Yukul Gary and C. Seifert, "Preliminary Calidation Research On The Extended Version of The Influence Behavior Quastionnaire", **Industrial and Organizational Psychology Annual Conference,** 2002.

Yukul Gary, Kim Helen and M. Falbe Cecilia, "Antecedents of Influence Outcomes", **Journal of Applied Psychology**, 81, 3, 1996.

Ünite 11

ÖRGÜTSEL KARAR VERME SÜRECİ

I. GENEL OLARAK KARAR VERME KAVRAMI VE TANIMI

Karar teriminin sözlük anlamı, "bir iş ya da sorun hakkında düşünüp tartışılarak verilen kesin yargıdır"[1]. Örgütsel anlamda karar verme, çeşitli alternatifler arasından bir seçim yapmadır. Kararlar olumlu ya da olumsuz boyutların neresinde olursa olsun mutlaka bir seçim sonucunda alınmıştır.

Karar verme, bireysel ya da örgütsel anlamda olabilir. Bu nedenle her iki boyutu da kapsayacak genel bir tanımı şöyle yapmak mümkündür. Karar verme, **kişi ya da kurumları amaç ve hedeflerine ulaştıracak yollar, yöntemler, teknikler, araçlar, imkânlar ve kaynaklar arasından seçim yapma işlevini içeren tüm duygusal, düşünsel ve zihinsel fonksiyonların toplamıdır.** Kısaca, karar verme seçim ya da tercih sürecidir.

II. ÖRGÜTSEL VE BİREYSEL KARAR VERME KAVRAMI VE TANIMI

Örgütler, amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek için birçok faaliyet gerçekleştirirler ancak ne zaman ve hangi şartlarda bu faaliyetlerin gerçekleştirileceği ancak örgütsel karar vermekle mümkündür. Örgütsel kararlar örgütün her kademesinde alınabilir. Bu nedenle karar verme, örgütsel yaşam için vazgeçilmez bir süreçtir.

Örgütsel karar kavramına geçmeden önce bireysel karar verme süreci üzerinde durmakta yarar vardır.

A. Bireysel Karar Verme

İş yaşamında en fazla kararı veren yöneticilerdir. Tepe yöneticilerin verdiği kararlar, ara kadem yöneticileri ya da çalışanların verdiği karardan çok daha önemlidir. Ara kademe yöneticilerin ya da çalışanların verdiği kararlar yapılan işle ilgilidir ve yalnızca işin yapılma biçimini ilgilendirirken, tepe yöneticilerin verdiği kararlar işletmelerin ya da kurum ve kuruluşların tüm faaliyetlerini ve geleceğini etkiler.

B. Örgütsel Karar Verme Kavramı ve Tanımı

Karar verme, örgütsel amaç ve hedeflerin gerçekleşmesi için sön derece önemli olan bir süreçtir. Kararın doğru ve zamanında verilmesi örgütsel başarıyı olumlu yönde etkiler. Karar verme, örgütsel yaşamın vazgeçilmez bir fonksiyonudur.

[1] **Türkçe Sözlük**, Dil Derneği Yayını, Ankara, 2004 s.383; **Milliyet Türkçe Sözlük**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982, s.794.

- **İyi ve doğru bir karar, örgütsel imkânlar ölçüsünde ve gerçekçi olmalıdır.**
- **Alınan iyi ve doğru bir karar, hemen uygulanmaya konulmalıdır.**
- **İyi ve doğru bir karar, kişisel duygu ve düşüncelerden uzak bir özellik taşımalıdır.**
- **İyi ve doğru bir karar, örgüt çalışanlarının da yararına olmalıdır.**
- **İyi ve doğru bir karar, fazla risk içermemelidir.**
- **İyi ve doğru bir karar, tüm karar verme sürecinin aşamalarından geçmiş olmalıdır.**
- **İyi ve doğru bir kararın sonuçları az çok tahmin edilebilir olmalıdır.**

KAYNAKÇA

Adair John, **Etkili Karar Vermek**, Tercüme: Salih Fatih Güneş, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2005.

Balçık Bahattin, **İşletme Yönetimi**, Atlas Kitapevi, Konya, 2004.

Bartol Kathryn M. and David C. Martin, **Management**, McGraw-Hill Inc., New York, 1991.

Budak Gülay ve Gönül Budak, **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2010.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış,** Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Cohen Michael D., James G. March ve Johen P. Olsen, "A Garbage Can Model of Organizational Choice", **Administrative Science Quarterly**, Vol. 17, No. 1, 1972.

Cohen Michael D., James G. March ve Johen P. Olsen, "A Garbage Can Model of Organizational Choice", **Administrative Science Quarterly**, Vol. 17, No. 1, 1972.

Erdoğan İlhan, **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1996.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

Gürüz Demet ve Emet Gürel, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Lester Irving Janis and Leon Mann, **Decision Making: A Psychologicial Analysis of Conflict**, The Free Pres, New York, 1977.

Milliyet Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982.

Sucu Yaşar, **Yönetim**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Basımevi, Bolu, 2000.

Türkçe Sözlük, Dil Derneği Yayını, Ankara, 2004.

Ünite 12
ÖRGÜTSEL BAĞLILIK

I. ÖRGÜTSEL BAĞLILIK KAVRAMI VE TANIMI

Örgütler, bir takım amaçları gerçekleştirmek için bir araya getirilen hammadde, makine, insan gibi üretim araçlarının uygun bir bileşiminden oluşmuş birer sosyal sistem niteliği taşıyan oluşumlardır[1]. Şüphesiz ki örgütler kâr elde etmek, topluma hizmet etmek ve işletmenin yaşamını sürekli kılmak şeklinde ifade edebileceğimiz üç genel amaca ulaşmak üzere kurulmuş sosyal yapılardır. Bu üç genel amacın yanı sıra, işletmeleri, istihdam sağlama, sektörde bir ürün veya hizmetin üretilmesine öncülük etme, yenilik yaratma, toplum tarafından saygı gören prestijli bir işletme konumuna gelmek şeklinde örneklendirebileceğimiz bazı özel amaçlar için kurmak da mümkündür. Bu özel amaçların sayısı, hedef alınan müşteri kitlesi, çalışılan sektör ve içinde bulunulan veya değişen durumsal özellikler nedeni ile artıp azalabilir. Örneğin, devlet memuru bir kişiye milli piyangodan yüklüce bir ikramiye çıkması o kişinin bir işletme kurmaya karar vermesi sonucunu doğurabilir.

İşletmeler hangi amaçla kurulmuş olursa olsun üretim yapma ya da hizmet sunma süreçlerini gerçekleştirirken hammadde, para, sermaye, bilgi, girişimci, teknoloji ve işgücü şeklinde sıralayabileceğimiz üretim araç ve girdilerini kullanırlar. Bu girdiler içerisinde belki de en önemlisi, diğer girdi ve kaynakları kullanarak örgütsel amaç başarımına katkıda bulunacak işgücü, diğer bir ifade ile insan kaynağı ya da emek girdisidir. Bir işletme gerek para gerekse teknoloji açısından çok iyi bir durumda olabilir ya da en kaliteli hammaddeye ve sermayeye sahip olabilir. Bununla birlikte, söz konusu işletme tüm bu kaynakları etkili ve verimli bir biçimde kullanabilecek insan kaynaklarından yoksunsa gerçekten bir problemle karşı karşıya demektir. Daha da kötüsü, işletmenin kalifiye olmakla birlikte yeterince motive edilememiş ve bu nedenle çalıştığı örgüte yeterince bağlılık hissetmeyen bir insan kaynağına sahip olmasıdır.

Kendisini çalıştığı örgütün vazgeçilmez bir parçası olarak algılayan ve örgütsel amaçları gerçekleştirmek yoluyla kişisel hedeflerine de ulaşabileceğine inanan bir işgören kıt kaynakları en verimli bir biçimde kullanarak örgütsel amaçları başarma gayreti içerisine girecektir. Bu durumda, bir örgütte, insan kaynaklarını motive eden faktörleri tespit ederek işgören için uygun bir çalışma ortamı hazırlamanın tartışılmaz yararlar sağlayacağı ve sonuçta örgütsel etkililik ve verimlilik başarımının kendiliğinden gerçekleşeceğini kavramak hiç de zor olmayacaktır.

[1] Mukaddes Örs, Ahmet Münir Acuner, Nilgün Sarp ve Ömer Rıfkı Önder, "Antalya Tıp Fakültesi Hastanesi'nde, Antalya Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi'nde ve Antalya Devlet Hastanesi'nde Çalışan Hekimler ile Hemşirelerin Örgütlerine Bağlılıklarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi", **Ankara Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt 56, Sayı 4, 2003, s.218.

İnce Mehmet ve Hasan Gül, **Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık,** Çizgi Kitabevi, 2005.

Katz Daniel ve Robert Kah L. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi** (Çev. Halil Can-Yavuz Bayar), TODAİE 167.

Kiesler C.A. and et all, **Attitude Change: A Critical Analysis of Theoritical Approaches,** John Wiley Sons Inc., New York, 1969.

Kim Sang-Wook, "Behavioral Commitment Among the Automobile Workers in South Korea", **Human Resource Management Review,** Vol: 9, No: 4, 1999.

Knoop Robert, "Relationships Among Job Involvement, Job Satisfaction, and Organizational Commitment for Nurses", **The Journal of Psychology,** Nov., Vol: 129, No: 6, 1995.

Luthans Fred, **Organizational Behaviour** (Seventh Edition), McGraw-Hill, New York, 1995.

March J.G. and H. A. Simon, **Organizations,** Wiley, New York, 1958.

Martin C.L., and Nathan Bennett, "The Role of Justice Judgments in Explaining the Relationship Between Job Satisfaction and Organizational Commitment", **Group & Organization Management,** Vol: 21, 1996.

Mathieu J.E. and D.M. Zajac, "A Review and Meta-analysis of the Antecedents, Corralates and Consequenes of Organizational Commitment", **Psychological Bullettin,** Vol: 108, No: 2, 1990.

Meyer J.P. and N.J. Allen, "A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment", **Human Resource Management Review,** Vol: 1, 1991.

Meyer J.P. and N.J. Allen, "Testing the 'Side-Best Theory' of Organizational Commitment: Some Methodogical Considerations", **Journal of Applied Psychology,** Vol: 69, 1984.

Meyer J.P. and N.J. Allen, **Commitment in the Workplace: Theory, Research and Application,** Thousand Oaks, CA: Sage, 1997.

Meyer J.P., and N.J. Allen, "Links Between Work Experiences and Organizational Commitment During the First Year of Employment: A Longitudinal Analysis", **Journal of Occupational Psychology,** Vol: 61, 1988.

Mowday R.T., L.W. Porter and R.M. Steers, **Employee-Organization Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover,** Academic Press, New York, 1982.

Mowday R.T., R.M. Steers, and L.W. Porter, "The Measurement of Organizational Commitment", **Journal of Vocational Behavior,** Vol: 14, 1979.

Newton Lucy A. and Lynn McFarlane Shore, "A model of Union Membership: Instrumentality, Commitment and Opposition", **Academy of Management Review,** Vol: 17, No. 2, 1992.

Nvstrom Paul C., "Organizational Cultures, Strategies, and Commitments in Health Care Organizations", **Health Care Management Review,** Winter Vol: 18, No: 1, 1993.

O'Reilly C. and J. Chatman, "Organizational Commitment and Psychological Attachment: The Effects of Compliance, Identification and Internalization on Prosocial Behaviour", **Journal of Applied Psychology,** Vol: 71, No: 3, 1986.

Örs Mukaddes, Ahmet Münir Acuner, Nilgün Sarp ve Ömer Rıfkı Önder, "Antalya Tıp Fakültesi Hastanesi'nde, Antalya Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi'nde ve Antalya Devlet Hastanesi'nde Çalışan Hekimler ile Hemşirelerin Örgütlerine Bağlılıklarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi", **Ankara Tıp Fakültesi Mecmuası,** Cilt 56, Sayı 4, 2003.

Porter L.W. Porter, R.M. Steers, R.T. Mowday, and P.V. Boulian, "Organizational Commitment, Job Satisfaction, and Turnover Among Psychiatric Technicians", **Journal of Applied Psychology,** Vol: 59, 1974.

Robbins Stephen, **Organizational Behaviour** (Eight Edition), Prentice Hall International Inc., New Jersey, 1998.

Salancik Gerald R., "Commitment is too Easy", **Organizational Dynamics,** Vol :6, 1977.

Salanick Gerald R., "Commitment and the Control of Organizational Behavior and Belief." in Barry M. Staw and Gerald R. Salancik (eds.), **New Directions in Organizational Behavior.** Chicago: St. Clair, 1977.

Sheldon M.E., "Investments and Involvements as Mechanisms Pruducing Commitment to the Organization", **Administrative Science Quarterly,** Vol: 16, No: 2, 1971.

Steers Richard M., "Antecedents and Outcomes of Organizational Commitment", **Administrative Science Quarterly,** Vol: 22, 1977.

Thmaso DeCotiis A. and Timothy P. Summers, "A Path Analysis of a Model of the Antecedents and Consequences of Organizational Commitment", **Human Relations,** Vol: 40, No: 7, 1987.

Uysal Gürhan, "İnsan Kaynakları Uygulamaları ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),** Ankara, 2005.

Vandenberghe C., K. Bentein, and F. Stinglhamber, "Affective Commitment to the Organization, Supervisor, and Work Group: Antecedents and Outcomes", **Journal of Vocational Behavior,** Vol: 64, 2004.

Varoğlu Demet, "Kamu Sektörü Çalışanlarının İşlerine ve Kuruluşlarına Karşı Tutumları, Bağlılıkları ve Değerleri", **(Yayınlanmamış Doktora Tezi),** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1993.

Wiener Yoash, "Commitment in Organizations: A Normative View", **Academy of Management Journal,** Vol: 7, No: 3, 1982.

Yüksel Öznur, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2000.

Ünite 13

ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA VE ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

I. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA KAVRAMI, TANIMI VE ÖRGÜTSEL AÇIDAN ÖNEMİ

Çalışma hayatının içinde insanlar yer almaya başlayınca mücadele etme süreçleri de başlamış oluyor. Bu mücadele kişinin kendisiyle, ailesiyle, akrabalarıyla, iş arkadaşlarıyla, yöneticileriyle ve diğer departmanlardaki insanlarla gerçekleşiyor. Bu mücadelede her iki taraf da olumlu ya da olumsuz etkileniyor. Etkilenme sürecinde, kişi ya da kişiler, ya ortamdan uzaklaşıyor, ya sessiz kalıyor ya tam tersi hırslanıp daha fazla mücadele içine giriyor. İşte iş hayatı böyle bir döngü içinde devam edip gidiyor.

Bu döngü içinde bizim ele alıp inceleyeceğimiz konu örgütsel çatışmadır. Konuyu ele almamızın nedeni, günümüzde çalışanları ve yönetimi oldukça meşgul etmesi, maliyetinin bireysel ya da örgütsel açıdan fazla olmasıdır. Örgütsel çatışma sürecinin kontrol edilip işletme, kurum ve kuruluşlar için verimli hale getirilmesi yönetim kademeleri için oldukça önemlidir.

A. Örgütsel Çatışma Kavramı ve Tanımı

Çatışma kavramını, hem çalışanların hem de yöneticilerin iş hayatı için öncelikle bilmeleri gerekir. Çünkü çalışma hayatının hemen hemen her noktasında karşılaşacakları bir kavramdır. Bu kavrama yabancı olmamaları gerekir.

Sosyal bilimciler, çatışma kavramının kesin bir tanımını yapamamışlar. Bunun nedeni, çatışmanın örgütlerde ortaya çıkış şekillerinin ve yapısının farklı olmasıdır. Ama buna rağmen yine de bilim adamları çatışma kavramını kendi düşünce be bakış açılarına göre tanımlamışlardır. Yazın literatüründe yer alan tanımlardan bazıları şunlardır:

- Çatışma, iki veya daha fazla kişi ya da grup arasında örgütsel kaynaklar üzerinde hakimiyet kurma sürecinde doğan anlaşmazlık durumudur.
- Çatışma, iş yaşamında çalışanların diğer işgören ve işletmelerden farklı amaç, istek ve beklentilerinin olmasından dolayı oluşan durumlardır[1].
- Çatışma, iki veya daha fazla insanın ya da grubun istek, amaç, hedef, düşünce, değer yargılarının birbirine uygun olmaması sonucu oluşan olumsuzluk durumudur[2].

[1] Linda K. Stroh, **Organizational Behavior: A Management Challange,** Lawrence Erlbaum Associates Inc. Mahvah NJ, 2002, s.120.

[2] Andrew Dubrin, **Personel and Human Resource management,** New York, 1981, s.330.

Çatışmayı çözümleme ve yönetme konusunda birçok yöntem sırladık. Hepsinin ortak noktası, tarafların ve örgütün zarar görmeden çatışmanın örgütsel amaç ve hedefler doğrultusunda çözüme kavuşturulmasıdır. Çatışmaların çözümü ve yönetilmesinde en önemli ve etkin görev yöneticilere düşmektedir. Yöneticilerin, bilgili, becerikli, tarafsız ve tecrübeli olmaları çatışmaların çözümünü ve yönetilmesini kolaylaştıran temel özelliklerdir.

KAYNAKÇA

Akat İlker ve Gönül Budak, **İşletme Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2002.

Ataman Göksel, **İşletme Yönetimi,** Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2009.

Bakan İsmail, Salih Yeşil, "Örgütlerde Çatışma Yönetimi", **Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler,** Editörler: Şerif Şimşek, Said Kıngır, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Bumin Birol, **İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi,** Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1990.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık, Ankara, 1992.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınevi, İstanbul, 2006.

Daft Richard L., **Oganization Theory and Design,** New Publishing Comp., Minnesota, 1983.

Dubrin Andrew, **Personel and Human Resource management,** New York, 1981.

Erdoğan İlhan, **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış,** İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1999.

Ertürk Mümin, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon,** İstanbul, 2009.

Ertürk Mümin, **Yönetim ve Organizasyon,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.

Filley Alan C., **Interpersonel Conflict Resolution,** Scot, Foresman and Company, Illinois, 1975.

Genç Nurullah, **Yönetim ve Organizasyon,** Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007.

Gibson J. L., J.M. Ivanchevich and J.H. Donnelly, **Organizations Behavior: Structure and Processess,** Third Edition, Business Publication Inc., 1979.

Gordon Judith R., **Organizational Behavior: A Diagnostic Approach,** Sixth Edition, New Jersey, 1999.

Kılıç Mustafa, "Örgütsel Çatışma ve Yönetimi", **Yönetim ve Organizasyon,** Editör: Salih Güney, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Kıngır Said, **İşletme Becerileri Grup Çalışması,** Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2006.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Middlemist R. Dennis and Michael A. Hitt, **Organizational Behavior. Applied Concepts,** Science Research Associates, Inc., 1981.

Özer Kadir, **Gerçekçi Yönetişim: Yönetici/Liderlik Modeli,** İkinci Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Özer M. Akif, **21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2008.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış,** Eskişehir, 2001.

Peker Ömer, Nihat Aytürk, **Etkili Yönetim Becerileri,** Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.

Sims Ronald R., **Managing Organizational Behavior,** Quorum Books, Westport, C.T. 2002.

Steers Richard M., **Introduction to Organizational Behavior,** Fourt Edition, HarperCollins Publishers Inc., New York, 1991.

Stoner James E. and R. Edward Freeman, **Management,** Fourth Edition, Printice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1989.

Stroh Linda K., **Organizational Behavior: A Management Challange,** Lawrence Erlbaum Associates Inc. Mahvah N.J., 2002.

Tengilimoğlu Dilaver, "Kişilerarası Çatışma ve Çatışmayı Teşhis Modelleri", **Amme İdaresi Dergisi,** Cilt: 24, Sayı: 2, 1991.

Tjosvold Dean, "Interdepende Approach to Conflict Management in Organizations", Managing Conflict: An Interdsciplinary Approach, Preaeger Publishers, New York, 1989.

Tutar Hasan, M. Kemal Yılmaz, Cumhur Erdönmez, **İşletme Becerirli Grup Çalışması,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Ünite 14
ÖRGÜTSEL MOTİVASYON

Her yönetici motivasyon konusu ile ilgilenmek zorundadır. Çünkü yöneticinin başarısı, astlarının kurumsal amaçlar doğrultusunda çalışmalarına; bilgi, yetenek ve güçlerini tam olarak bu doğrultuda harcamalarına bağlıdır. Başka bir deyişle, motivasyon ile performans çok yakından ilişkilidir. Motive olmayan insanların başarı göstermeleri beklenmemelidir. Kişiler çok çeşitli davranışlar gösterirler. Bu davranışların çeşitli nedenleri olabilir. Yönetici açısından önemli olan kişilerin organizasyonun amaçları doğrultusunda davranmalarıdır.

Motivasyon ancak **DAVRANIŞLARIN YORUMLANMASI** ile hakkında fikir ileri sürülebilecek bir konudur. Çünkü, motivasyon gözlenebilen bir olay veya mikroskop altında incelenebilen bir şey değildir. Motivasyonu etkileyen faktörler ancak kişilerin davranışlarının yorumlanması ile anlaşılabilir. Dolayısıyla yöneticilerin personelin davranışlarını yorumlaması, bu yorumlamanın sonuçlarına göre onları motive edecek **MODELLER** ve **UYGULAMALAR** geliştirmesi zorunludur. Motivasyon konusu önderliğin tamamlayıcısıdır. Bu nedenle pek çok durumda, etkin önderlik, personelin motivasyonunu da etkilemektedir.

Motivasyon, işin yapılması konusunda bireyin davranışını tanımlar. Her insan davranışının arkasında bir **İSTEK**, önünde bir **AMAÇ** vardır. Amaçlara varmak için insanın isteklerinin doyurulması gerekir[1]. İstekleri doyurulan insan ise, amaçlarını veya kurumun amaçlarını gerçekleştirmek için büyük bir güç ile çalışır.

I. MOTİVASYON KAVRAMI, TANIMI VE ÖNEMİ

Motivasyon (güdülenme), davranışı anlamada çok önemli bir süreçtir. Güdü (motive) terimi Latince "**MOVERE**"den türetilmiştir. MOVERE harekete geçirme anlamındadır. Buna dayanarak **GÜDÜYÜ** bireyi amaca doğru harekete geçiren, yönelten, bir **İÇ DURUM** diye tanımlayabiliriz. Başka bir deyişle motive (güdü) bir insanı belirli bir amaç için harekete geçiren güç demektir. **Bu tanıma göre motive:**

* **Harekete geçirici,**
* **Hareketi devam ettirici,**
* **ve olumlu yöne yöneltici gibi.**

[1] Zeyyat Sabuncuoğlu, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadı ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982, s.84.

KAYNAKÇA

Aamod Michael G., **Applied Industrial-Organiational Psychology**, Belment Wadsworth Pub Comp., 1999.

Altman S., E. Valenzi and R.M.C. Hodgetts, **Organizational Behavior: Theory and Pratice**, Orlando, Pl: Academic Press, 1985.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1984.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İ Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını İstanbul, 1987.

Bursalıoğlu Ziya, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1982.

Certo S.C., **Modern Management**, Prentice-Hill, 1997.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Çetinkanat Canan, **Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2000.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Eren Erol,**Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

Ivancevich John M. ve Diğerleri, **Organizational Behaviour and Performance**, California, Goodyear Publishing, 1977.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, 10. Basım, Beta yayınevi, İstanbul 2008.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, McGraw-Hill Book Co., 1985.

Moorhead G. and R.W. Griffin, **Organizational Behavior**, Houghton Mifflin Comp., 1989.

Robbins Stephen, **Organizational Behaviour** (Eight Edition), New Jersey, Prentice Hall International Inc., 1998.

Saal F. and P.A. Knight, **Industrial/Organizational Psychology: Science and Practice**, Pacific Grave California, Brooks/Cole Pub. Co., 1988.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadı ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Şimşek Levent, "İş Tatmini", **Milli Prodüktivite Merkezi Verimlilik Dergisi**, Ankara, 1995.

Şimşek Şerif, Tahir Akgemci, Adnan Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Varoğlu Kadir, Ramazan Aktaş, **Askeri Liderlik**, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Whyte W.F., "Skinnerian Theory in Organizations", **Psychology Today**, 1972.

Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İ Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını İstanbul, 1988.

Yüksel Öznur, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ankara, Gazi Kitapevi, 2000.

Ünite 15

ETKİLEME VE YÖNLENDİRME SÜRECİNDE LİDERLİK

Duygusal yapıları nedeniyle insanlar birlikte yaşamaya yani gruplar ve toplumlar oluşturmaya yönelmiştir. Sosyal gruplar bireylerin birbirleriyle etkileşimleri sonucu meydana gelirler. İnsanların birbirleriyle sosyal ilişkide bulunmalarının nedeni, kendi düşünce, istek ve amaçlarını tek başına gerçekleştirememelerinden ileri gelmektedir. Bir kişinin tek başına bir işi başaramaması halinde, başkaları ile bir araya gelerek o işi başarması doğaldır. Başka bir deyişle, bir insanın yalnız başına yapamayacağı bir iş için diğer insanlardan yardım istemesi son derece doğaldır. Bu yardımlaşmayla beraber bilgi ve araç alışverişinde de bulunulmuştur. Ayrıca grup halinde yaşamanın verdiği güven ve güç, insanların doğa ile mücadelelerinde başarılı olmalarını da sağlamıştır. Yani doğa ile mücadele insanların gruplar oluşturmasını sağlamıştır.

İnsanların toplumsal yaşantı içine girmesiyle ortaya çıkan benlik ve menfaat duyguları, sorunlar yaşamalarına neden olmuştur. Aynı duygu, düşünce ve fikre sahip olanlar, güç kazanmak için ve fikirlerine taraftar bulmak için yeniden gruplaşmaya başlamışlardır. Bu gruplar zamanla büyümüş ve bu büyüme ile birlikte birçok iç ve dış sorunlar da ortaya çıkmıştır. Tabii ki bu sorunları da çözüme kavuşturmak için çeşitli toplumsal tedbirlere ihtiyaç duyulmuştur. İşte bu toplumsal sorunları kendi lehlerine çözüme kavuşturmak isteyen gruplar, kendi içlerinde bu sorunları iyi bir şekilde çözecek olan kişileri görevlendirmişler, diğerleri ise kendi işleriyle uğraşmaya bırakılmışlardır. Böylece ilk toplumsal yaşantının temeli atılmış, bu yaşantı da değişik isimlerle, çeşitli sorunları çözecek ve ihtiyaçları karşılayacak örgütleri bünyesinde geliştirerek günümüze kadar süregelmiştir. Bu şekilde meydana gelen toplumların hemen hemen hepsinde bir lider ortaya çıkarak topluma yön vermiştir. Bu liderler iç ve dış sorunları çözümleyen ve toplumun refahını sağlayan kişilerdir. Bütün bunları, doğuştan kendilerinde mevcut olan özellikleri geliştirip harekete geçirmek suretiyle başarabilmişlerdir. Zaten bu özelliklerden dolayı toplumu emirleri altına alarak etkileyebilmişlerdir[1].

Böylece toplum, idare eden (lider) ve takip edenler olarak ikiye ayrılmıştır. Yani toplum içinde yöneten ve yönetilenler şeklinde bir statü farklılaşması meydana gelmiştir. Bu arada yönetilenler için bir otorite dolayısıyla bir liderlik probleminin varlığı da söz konusu olmaktadır. Bu durum ise bize, liderliğin tıpkı insanlık tarihi kadar eski olduğunu göstermektedir. Zaten canlı varlıklar içinde bir lidere en çok ihtiyaç duyan

[1] Yusuf Almansü, Nazım Akın, Adnan Tınaz, **Lider, Komutan ve Kurmay Subay**, Kara Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1969, s.1.

KAYNAKÇA

"Askeri Liderlik (Broşür)", **K.K.K. 1.nci Ordu Komutanlığı Yayını**, İstanbul, 1985.

Akdemir Ali, "Yönetim Düşüncesindeki Dönüşümler ve Dönüştürücü Lider Profili", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, I, 1997.

Almansü Yusuf, Nazım Akın, Adnan Tınaz, **Lider, Komutan ve Kurmay Subay,** Kara Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1969.

Aminuddin Yusof, "The Relationship between Transformational Leadership Behaviours of Athletic Directors and Coaches' Job Satisfaction", **Physical Educator,** Vol. 55, No. 5, 1998.

Arıkan Semra, **Yönetim ve Organizasyon**, Ankara, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

Baltaş Acar, **Ekip Çalışması ve Liderlik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Baran Muhteşem, "Liderlikte Dikey İkili Bağlantı Modeli", **Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, Cilt: II,1997.

Baransel Atilla, "Gayri Resmi Küçük Gruplar ve Liderlik" **Organizasyonların Beşeri Yönü,** Der. R. Taguiri-A. Baransel, c.1, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul, 1966.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Baransel Atillal, "Biçimsel Olmayan Küçük Gruplar ve Önderlik", (Ders Notları) İ.Ü. İşletme Fakültesi, **İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını**, İstanbul.

Bartol, K.M. and D.C. Martın. **Management**, New York, McGraw Hill, 1991.

Barutçugil İsmet, **Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi**, Yayınevi, İstanbul, 2002.

Bass Bernard M. and Paul Steidlmeier, "Ethics, Character and Authentic Transformational Leadership Behaviour", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Bass Bernard M., **Leadership and Performance Beyond Expectations,** New York, Free Press, 1985.

Baysal A.Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstiüsü Yayını, İstanbul, 1987.

Blancherd Kenneth and P. Hersey, **Management of Organizational Behaviour: Utilizing Human Resources**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Blancherd Kenneth, **Leaders and The One Minute Manager**, New York, William Morrow and Co. Inc., 1984.

Bobbitt H.R., Jr. R.H. Breinholt ve diğerleri, **Organizational Behavior: Understanding and Prediction**, 2nd. Ed., Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1978.

Bryman Allan, **Charisma and Leadership in Organizations**, London, Sage Publications, 1992, s.176,

Burns James McGregor, **Leadership**, Harper and Row, New York, 1978.

Canon Martin, **Organizational Behavior: A Managerial and Organizational Perspective**, Little Brown and Company, 1979.

Certo Samuel C., **Modern Management**, Boston, Allyn and Bacon, 1992.

Conger A. Jay, "Charismatic and Transformational Leadership in Organizations: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research", **Leadership Quarterly**, Vol. 10, No. 2, 1999.

Conger Jay A., Rabindra N. Kanungo, "Toward a Behavioral Theory of Charismatic Leadership in Organizational Settings", **Academy of Management Reviev,** Vol: 12, No: 4, 1987.

Cox Danyy ve John Hoover, **Kızışan Ortamda Liderlik**, Çeviren: Mahmut Tuna, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Cuchon D., S.G. Green and T.T: Taber, "Vertical Dyad Linkage A Longitudinal Assessment of Antecedents, Measures and Consequences", **Journal of Applied Psychology**, 1986.

Çelik Vehbi. "Eğitimde Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Daft Richard, **Management**, Dryden Press, 1991.

Daft, L. Richard. **Organization Theory and Design**, USA, Thomson Learning, 1998.

Dansereau F., J. Cashman and G. Graen, "Instrumentality Theory and Equity Theory and Turnover Managers", **Organizational Behavior and Human Performance**, 1973.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı,** Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Deitzer Bernard, Karl Shilliff and Michael Jucius, **Contemporary Management Concepts**, Grid Publishing, Inc., 1979.

Dereli Toker, **Organizasyonlarda Davranış**, İ.Ü. İktisat Fakültesi İktisat ve İçtimayat Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1976.

Doğan Ercüment, "Çalışanın İşine Cezbolması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), 2000.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, Ankara, 1982.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior,** Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Edinsel Kerim, "Bürokratik Örgütten Kendi Kendine Öğrenen Organik Örgüt Modeline Geçişte Örgüt ve Liderlik Sorunları", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı I**, İstanbul, 1997.

Erçetin Şule, **Lider Sarmalında Vizyon**, Önder Matbaacılık, Ankara, 1998.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991(1997).

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Eren Erol, "Yönetimde Otorite Problemi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), İ.Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 1971.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul, Beta Yayınları, 2001.

Eren, Erol. **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2000.

Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Fiedler F., "A Contingency Model of Leadership Effectiveness", L.Barkowitz (Ed.), **Advances in Experimental Social Psychology**, Academic Press, New York, 1964.

Fuller J.B., R. Morrison, L. Jones, D. Bridger and V. Brown, "The Effects of Psychological Empowerment on Transformational Leadership and Job Satisfaction, **Journal of Social Psychology**, Vol. 139, No.3, 1999.

Gibson J.M. Ivancevich, J.H. Donnely, **Organizations: Process Structure Behavior Business,** Pub. Inc. Dallas, 1973.

Graen George B., "A Vertical Dyad Linkage Approach To Leadership in Formal Organizations", **Organizational Behaviour and Human Performance**, Vol. 23, 1975.

Güney Salih, "Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:23, Mart 1992.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri,** Üçüncü Basım, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Hartog D.N. and M.J. Van, "Transactional Versus Transformational Leadership: An Analysis of The MLQ", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, Vol. 70, No. 1, 1997.

Hartog D.N., R..J. House, P. J. Hanges, A. Ruiz-Quintanillo, P.W. Dorfman, "Culture Specific and Cross- culturally Generalizable İmplicit Theories: Are Attributes of Transformational Leadership Universally Endorsed?", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Heper Metin, "Atatürkçülük: Karizmanın Emredici Siyasal Çerçeveye Dönüşümü", **Prof. Dr. Bülent Nuri Esen Armağanı**, Ankara, 1977.

Horace E. Johns, H. Ronald Moser, "From Trait to Transformation: The Evolution of Leadership Theories", **Education**, vol: 110, No: 1, 1989.

Howell Jane M. and Peter J. Forst, "A Laboratory Study of Charismatic Leadership", **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 1989.

Jago A., "Leadership Perspective in Theory and Research", **Management Science**, 1982.

Jago Arthur, "Leadership: Perspective in Theory and Research", **Management Sciences**, Vol:28, 1982.

Judith Gordon, Judith, **A Diagnostic Approach to Organizational Behaviour**, USA, Allyn and Bacon Pub., 1993.

Kanungo N.R. and M. Mendonca. **Ethical Dimensions of Leadership**, Sage Publications, USA, 1996.

Karip Emin, "Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Katz D., R. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, Çev. Halil Can, Yavuz Bayar, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1977.

Keçecioğlu Tamer, **Liderlik ve Liderler**, KalDer Yayını, İstanbul, 1998.

Keith Davis, **İşletmelerde İnsan Davranışı,** Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Kempner Thomas, **A Handbook of Management**, Penguin Books Inc., England, 1976.

Kılınç Tanıl, "Yöneticilik ve Önderlik" **Karizma Dergisi**, sayı:5, Eylül 1984.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, (1984, 2003,) 2005.

Koerner JoEllen Goertz, "Reflections: Transformational Leadership", **Journal of Holistic Nursing**, Vol. 16, No. 2, 1998.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1979.

"Komutanlık ve Liderlik Ders Notu", **Harp Akademileri Yayını**, İstanbul,1986.

Kongar Emre, **Atatürk ve Devrim Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara, 1981.

Korman Abraham K., **Organizational Behavior**, Prentice-Hall, Inc. USA, 1977.

Kovanogh Dennes, **Crisis; Charisma and British Political Leadership: Winston, Churchillas the Outsider,** Sage Publications, London, 1974.

Krech D., R.S. Crutchfield, Ballachey, **Cemiyet İçinde Fert**, Çev. T. Turhan, MEB. Yayını, 1983.

Krech David, R.S. Crutcfield, **Sosyal Psikoloji (Teori ve Sorunlar),** Çev: Erdoğan Güçbilmez, Oğuz Onan, Sevinç Matbaası, 1967.

"Liderlik Kuramlarının ve Yönetici Eğitim Programlarının Yeniden Değerlendirilmesi", **Karizma Dergisi**, Sayı: 21, Ocak, 1986.

"Liderlik Sanatı", **Karizma Dergisi**, Eylül 1984.

Liontos Lynn, "Transformational Leadership", **Emergency Librarian**, Vol. 20, No. 3, 1993.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, Fourth Edition, Mc Graw- Hill Book Company, 1985 (1992).

Maxwell John C., **Liderlik Yasaları**, Beyaz Yayınları, Çeviren: İbrahim Şener, İstanbul, 1998.

Metcalfe Alimo-, B. ve R. Alban- Metcalfe. "The Development of a New Transformational Leadership Questionnaire", **Leadership Quarterly,** Vol. 74, No. 1, 2001.

Miles Robert, "Transformation Challenge", **Executive Excellence**, vol. 15, No. 2, 1998.

Miller Frank B., **Sanayide Beşeri Münasebetler**, Çev. Sabahat Yalçın, Toker Dereli, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966.

Nadler David A., Michael L. Tushman, "Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change", **California Management Review**, Vol: 32, No: 2, Winter, 1990.

Northouse Peter G., **Leadership**, California, Sage Pub., 1997.

Özcan Mehmet, "Dinamik (Çok Boyutlu) Liderlik, **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, II, 1997.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Randall Charence B., **Yönetimde Başarı Esasları**, Çev. Reşat Aktan, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965.

Robbins Stephen P., **Organizational Behavior: Concepts, Controversives and Applications**, Prentice-Hall, New Jersey, 1996.

Rost Joseph, **Leadership for The Twenty First Century**, USA, Praeger, 1991.

Soydan Sait, "Organizasyon Açısından Önderlik Teorilerine Bir Bakış", **İ.Ü. İşletme Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Enstitüsü Dergisi,** Sayı: 1, Yıl: 1.

Soydan Sait, "Klasik ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar Açısından Önderlik ve Uygulamaya ait Bir Örnek", (**Yayınlanmamış Doktora tezi**) İ.Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 1973.

Stogdill, Ralph M.. **Manual for The Leader Behaviour Description Questionnaire-form 12**, Columbus: Ohio State University, Bureau of Business Research, 1963.

Tamer Keçecioğlu, **Liderlik ve Liderler**, KalDer Yayınları, İstanbul, 1998.

Tezcan Mahmut, **Eğitim Sosyolojisine Giriş,** A.Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Tichy N.M. and M.A. Devvanna, **The Transformational Leader**, New York, John Wiley and Sons, 1990.

Tosi H.L. and S.J. Carroll, **Management**, USA, John Wiley and Sons Inc., 1982.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, c.1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Ülker Gönül, "Yönetici ve Lider", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Cilt-II,** İstanbul, 1997.

Vecchio P. Robert, **Organizational Behaviour**, USA, Harcourt Brace College Pub., 1995.

Vecchio Robert, **Organizational Behavior**, Forth Worth, The Dryden Press, 1995.

Vroom V.H. and A.G. Jago, **The New Leadership: Managing Participation in Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Vroom V.H. and P.W. Yetton, **Leadership and DecisionMaking**, University of Pittsburg Press, 1973.

Vroom Victor H., "A New Look at Managerial Decision Making", **Organizational Dynamics**, Vol. 2, No. 1, 1973.

Weber Max, **On Charisma and Institation Building**, Selected Papers (Editör) S.N. Eisentad, Univ. of Chicago Pres, USA, 1968.

Werner Isabel, **Liderlik ve Yönetim**, Çeviren: Vedat Üner, Rota Yayınları, İstanbul, 1993.

Yukul Gary, **Leadership In Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall Inc., 1989.

Yücaoğlu Erkut, "Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve Girişimcilik", **Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları**, Editör: Zeynep Aycan, Türkiye Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 2000.

Yüksel Öznur, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2000.

Zacharatos A., J. Barling and E.K. Kelloway, "Developments and Effects of Transformational Leadership in Adolescents", **Leadership Quarterly,** Vol. 11, No. 2, 2000.

Zaleznik Abraham, "Yönetici ve Lider", **Liderlik, Harvard Business Review**, Çeviren: Meral Tüzel, Mess. Yayını, İstanbul, 1999.

Ünite 16

ÖRGÜTSEL STRES VE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ

Günümüzün gelişmiş sanayi toplumları geçmiş dönemlerden farklı olarak iş ve toplum hayatında daha çok stres yaratmaktadır. Çünkü günümüzün modern toplumları, çalışma ve sosyal yaşama küçümsenmeyecek oranda bir hareketlilik ve hız getirmiştir. Böyle bir ortamda yaşamlarını devam ettiren insanların çağın gerçeği olan stresle karşılaşması kaçınılmaz olmuştur.

Sanayi ve çalışma yaşamının ortaya çıkardığı birçok sorunun içinde yöneticilerin, bilim adamlarının ve araştırmacıların dikkatini en çok çeken konu stres olmuştur. Çünkü stres, iş hayatının her bölümündeki insanlar için geçerlidir.

Çok hızlı bir değişme ve gelişme süreci içinde olan günümüz örgütlerinin başarıya ulaşması, yöneticilerin doğru, hızlı ve yerinde kararlar vermelerine bağlıdır. Ancak bazen yöneticiler başarılı olamamaktadırlar. Bu durum onların kişisel yetersizliklerinden kaynaklandığı gibi, iş stresinden de kaynaklanabilmektedir. Bu açıdan stresi bir yönetim sorunu olarak ele alıp incelemek mümkündür.

I. STRES KAVRAMI VE TANIMI

Stres kavramı, sanayileşen her toplumdaki bireylerin öğrenip kullandığı psikolojik kavramlardan biridir. Stres, herkes tarafından bilinmesine rağmen, çoğu insan bu kavramı hem yanlış, hem de farklı anlamlarda kullanmaktadır. Stres denilince, çoğu insanın aklına hemen olumsuz ifade tarzları gelmektedir. Fakat böyle bir düşünce yanlıştır. Çünkü stres çalışma yaşamındaki şartlara göre zararlı veya zararsız olabilir. Başka bir deyişle, stresi iyi veya kötü biçimlerde düşünmek mümkündür. **Örneğin**, çok dersten ikmale kalan veya çok sevilen bir insanın hastalanmasından kaynaklanan stres kötü, çalışkan bir öğrencinin takdir listesine girmeye çalışması sırasında oluşan ya da insanların daha yukarılara terfi etmesinden kaynaklanan stres ise iyi olarak değerlendirilir.

Çalışma yaşamında stres yaratan birçok psiko-sosyal faktör vardır. Bu psiko-sosyal faktörler, örgütün yapısı, işin yapısı ve içeriği, örgüt içi insan ilişkileri ile yakından ilişkilidir. Stres yaratan faktörler grubu aralarında etkileşerek, insanların ruhsal ve fiziksel yapılarını etkilerler. Bu etkileme insanlar arası ilişkileri olumsuz etkileyebileceği gibi, insanlarda yüksek bir güdülenmeye de neden olabilir. Bireyin psikolojik varlığını, kendine olan güven ve saygısını zorlayan bütün faktörler onda stres yaratır. Başka bir ifade ile stres, insanın dengesini bozabilecek bütün unsurları kapsayan bir özelliğe sahiptir.

VII. STRESLE BAŞA ÇIKMADA ORGANİZASYONEL YÖNTEMLER VE STRESİN AZALTILMASINDA YÖNETİCİLERE DÜŞEN GÖREVLER

A. Stresle Başa Çıkmada Organizasyonel Yöntemler

Organizasyonel stresle başa çıkma yöntemleri, çalışanların iş ve iş ortamından kaynaklanan streslerini azaltmak ya da önlemek için organizasyonel düzeyde stres yaratan faktörlerin kontrol edilmesi veya azaltılması için yönetim tarafından yapılan düzenlemeleri ifade etmektedir. Stresle başa çıkmada yönetim tarafından belirlenen organizasyonel yöntemlerden **bazılarını şöyle sıralamak mümkündür**:

*** Destekleyici bir örgüt iklimi oluşturmak.**
*** Çalışanların yaptıkları işleri zenginleştirmek.**
*** Organizasyonel rollerin belirlenmesi ve çatışmaların azaltılması.**
*** Mesleki gelişimi sağlamak için eğitim programlarının belirlenmesi.**
*** Çalışanlar için danışmanlık hizmetlerinin oluşturulması.**

B. Stresin Azaltılmasında Yöneticilere Düşen Görevler

Başarılı yöneticiler kısa dönemli verimliliği istemezler. Bu nedenle her zaman uzun dönemli verimli olmanın yollarını araştırırlar. Bunun en etkili yollarından birinin, çalışanların rahatlığının sağlanması olduğunu bilirler. Ayrıca başarılı yöneticiler, verimlilik için stresin azaltılmasının gerekliliğine de inanırlar. Düşük stres için yöneticilerin **şu noktalara dikkat etmeleri gerekmektedir**:

*** Çalışma için çekici bir ortam yaratılarak iş tatminini yükseltmek,**
*** Rol belirsizliğini en aza indirmek,**
*** Aşırı iş yükünü ortadan kaldırmak,**
*** Örgütte değişme ve süreklilik arasında iyi bir denge kurmak,**
*** Çalışanları devamlı motive etmek,**
*** Çalışanların kararlara katılımlarını sağlamak,**
*** Örgüt içinde stresi azaltmak için gerekli hizmetleri oluşturmak,**
*** Stres konusunda çalışanları bilgilendirmek.**

KAYNAKÇA

Aktaş A., R. Aktaş, "İş Stresi", **Verimlilik Dergisi**, Ankara, MPM Yayını, 1992/1.

Albrecht Karl, **Gerilim ve Yönetici**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Allen Roger Allen, **Human Stres: İt's Nature and Con trol**, Mc Millan Pub.,Com., 1983.

Artan İnci, **Örgütsel Stres Kaynakları ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama**, Basisen Kültür ve Eğitim Yayınları, 1986.

Atkinson Jacqueline M., **Coping with Stress at Work**, Great Britain, Thorsons, 1984.

Baltaş Acar ve Zuhal, **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1990.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranış**, Gül Yayınevi, Ankara, 1991.

Becher T.A. and J.E. Newman, "Job Stress, Employee Healt and Organizational Effectiveness: A Facet Analysis, Model and Literature Review", **Personnel Psychology**, Winter, 1978.

Begley T.M., C. Lee and J.M. Czajka, "The Relationships of Type A Behavior and Optimism with Job Performance and Blood Pressure", **Journal of Business and Psycholgy**, Vol. 15, No. 2, 2000.

Campbell Peter G., **The Last Straw: Stres Needn't Make You Ill**, Arlington Books, London, 1990.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık Ltd. Şti, Ankara, 1992.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı,** Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Davis Keith, **Human Behavior At Work**, Tata Mc Graw Hill, New York, 1983

Ertekin Yücel, **Stres ve Yönetim**, TODAİE Yayını, Ankara, 1993.

Gillet Richard, Patric C. Pietroni, **Depresyon: Stresler-Bunalımlar**, çev: Ziya ve Esra Kütevin, İnkilap Kitapevi, İstanbul, 1990.

Gödelek Ertuğrul, "Üç Farklı İşkolunun (Tekstil-Tekstil Boya-Çimento) Psiko-Sosyal Stres Faktörleri Yönünden Karşılaştırılması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), Ankara, 1988.

Hall D.T. and F.S.Hall, "Stres and the Two-Career Couple", Inc. Cooper and R. Payne (eds), **Current Concers in Occupational Stress**, Wiley, New York, 1980.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Stress and Work**, Scott Foresman Glenview, 1980.

İnayet Aydın Pehlivan İnayet, **İş Yaşamında Stres**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Jamal M. and V.V. Baba, "Type–A Behavior, Job Performance, and Well–being in College Teachers", **International Journal of Management**, Vol. 8, No .3, 2001.

Kılbaş Şükran, "Ankara Yenimahalle ve Çankaya Gençlik Merkezlerine Üye Gençlerin Gençlik Merkezlerine İlişkin Görüşleri", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), Ankara, 1989.

Klarreich Samuel H., **Stressiz Çalışma Ortamı**, Ankara, Feryal Matbaası, 1994.

Köknel Özcan, **Kişilik** and Öz Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Lee C., S.J. Ashford, L.F. and Jamieson, "The Effects of Type–A Behavior Dimensions and Optimism on Coping Strategy, Health, and Performance", **Journal of Organizational Behavior**, Vol. 14, 1993.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, Mc Graw-Hill Book Company, New York, 1985.

Mocan Güler, "Stresle Oluşan Psikosomatik Hastalıklar", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 25-26 Aralık**, Gebze, 1986.

Nicholson P.J. and Swee C. Goh, " The Relationship of Organization Structure and Interpersonel Attitudes to Role Conflict an Ambiguity in Different Work Environment", **Academy of Management Journal**, March, 1983.

Norfolk Donald, **İş Hayatında Stres Kaynakları**, Çev: Leyla Serdaroğlu, Form Yayınları, İstanbul, 1989.

Özer A. Kadir, **Duygusal Gerilimle Başedebilme**, Varlık Yayınları AŞ. İstanbul, 1990.

Parker Katharine R., "Personality and Coping as Moderators of Work Stress Processes: Models, Methods and Measures", **Work & Stress**, Vol. 8, No. 2, 1994.

Rathus A. Spencer, Jeffrey S. Nevid, **Psychology and The Challenges of Life**, Holt Rinehart and Winston Inc., 1986.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Çalışma Psikolojisi**, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa, 1987.

Schafer Walter, **Stress Management For Wellness**, Mc Graw Hill Book, New York, 1987.

Sharma Robin S., **Ferrari'sini Satan Bilge**, Çev: Osman Özkan, GOA Basım Yayın ve Tanıtım Hiz. San. Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2005.

Strickland D. and C. Ntuen, "The Effects of Personality on Supervisory Control Tasks", **Computers and Industrial Engineering**, Vol. 33, No. 1-2, 1997.

Taylan Bahattin ve Kaan Yaralıoğlu, "Karar Verme İşlevini Yerine Getirenler Açısından Stresin Önemi, İş Verimine Etkisi ve Alınabilecek Önlemler", 3**. Ergonomi Kongresi**, MPM Yayını, Ankara, 1991.

Taylor M.S., E.A. Locke, C. Lee and M.E. Gist, "Type A Behavior and Faculty Research Productivity: What are the Mechanism ? ", **Organizational Behavior and Human Performance**, Vol. 34, 1984.

Telman Nursel, "Stres ve İnsan", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 25-26 Aralık** 1986.

Trevor J. Powell, Simon J. Enright, **Anxiety and Stress Management**, Routledge, London, 1990.

Uçman Perin, "Ülkemizde Çalışan Kadınlarda Stresle Başa Çıkma ve Psikolojik Rahatsızlıklar", **Psikoloji Dergisi**, 7-24 Ocak, 1990.

Wright Logan, "The Type A Behavior Pattern and Coronary Artery Disaease", **American Psychologist**, Vol. 43, No. 1, January, 1988.

Yates Jere E., **Gerilim Altındaki Yönetici**, Çev. Fatoş Dilber İlgi Yayıncılık, 1986.

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ

Gazanfer ERBAŞLAR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1244
MYO No : 04
ISBN : 978-605-320-149-6
© 1. Basım, Eylül 2015

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ

Gazanfer ERBAŞLAR

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erbaşlar, Gazanfer.

Örgütsel Davranış / *Gazanfer Erbaşlar*
1. Basım, VIII + 250 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-149-6
1. Örgüt 2. Örgütsel Davranış 3. Örgütsel Psikoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Örgütsel Davranış disiplini, gerek ülkemizde gerekse uluslararası anlamda son dönemlerde yaygın bir şeklide araştırmacılar tarafından odak noktası hâline gelmiştir.

Elinizdeki kitap, İnsan Kaynakları Yönetimi, Endüstri/Örgüt Psikolojisi ve Örgütsel Davranış disiplinleri çerçevesinde, bireylerin iş yaşamlarına özgü davranış örüntülerini incelemek, bu örüntüleri tanıtmak ve sorunlara çözüm önerileri üretebilmek amacıyla hazırlanmıştır.

Kitabın ana felsefesi, çalışanları, "yalnızca iş üretmeye programlanmış birer araç" olarak gören gelenekselleşmiş iş anlayışının aksine "işi algılayarak, hissederek ve yasayarak yapan bireyler" olarak gören bir yaklaşımın vurgulanmasıdır.

Bu kitap, ekonomik dalgalanmaların, çarpıcı ve hızlı teknolojik gelişmelerin ve yoğun rekabet ortamının yarattığı "tüketici" iş kültürünün artmasıyla birlikte, insanın, yalnızca iş yapan bir makine olarak algılandığı günümüzde, sektörü, pozisyonu ve statüsü ne olursa olsun tüm çalışanların istekleri, beklentileri, hayalleri ve umutları olabileceği gerçeğine dikkat çekebilmek amacıyla yazılmıştır.

Elinizdeki kitap, iş yaşamında yalnızlığı, yorgunluğu ve tükenmişliği yaşayan çalışanların, kendileri açısından mutlu ve doyumlu, görev yaptıkları örgüt açısından da etkili, verimli ve üretken olabilmeleri için neler yapabileceklerinin sorgulandığı bir arayışın ürünüdür.

Altı bölümden oluşan bu çalışmamın, bir iş yasamı olan ya da aktif olarak iş yaşamında yer almaya hazırlanan herkese yararlı olacağına ve insanların kişisel gelişimine katkı sağlayacağına inanıyorum.

Kuşkusuz bu katkının oranı, kitabımın amaçlarına ulaşıp ulaşmadığının önemli bir belirleyicisi olacaktır. Bu çalışma, temel olarak bilimsel bilgi ve bulgulara dayanan akademik bir üründür.

Ancak çalışmamın, yalnızca bir ders kitabı olarak değil, İnsan Kaynakları Yönetimi alanında uzman ya da yönetici olarak çalışan profesyonellerin iş ortamlarındaki uygulamalarında yararlanabilecekleri kitap olma amacını da taşıdığını söylemeliyim. Yararlı olması dileğiyle...

Gazanfer ERBAŞLAR
Eylül 2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1
1. Bölüm: Örgütsel Davranış Kavramlar ve Kapsam 3
1.1. Örgütsel Davranış Disiplini ve İlgi Alanı 3
1.1.1. Örgütsel Davranış Kavramı 4
1.1.2. Örgütsel Davranışın İnceleme Alanı 5
1.1.3. Örgütsel Davranışın Analiz Düzeyi ve Davranışı Etkileyen Unsurlar 6
1.1.4. Örgütsel Davranışın Yönetim Açısından Önemi 6
1.2. Örgütler ve Örgütsel Davranış Disiplini 8
1.3. Davranış Bilimleri ve Disiplinler Arası Bir Yaklaşım 11
1.4. Örgütsel Davranışın Beş Temel Bağlacı 13
1.5. Yönetici Kimdir ve Ne İş Yapar? 17
1.5.1. Yöneticinin Fonksiyonları Nedir? 18
1.5.2. Yöneticinin Rolleri Nedir? 18
1.5.3. Yöneticinin Sahip Olması Gereken Bilgi ve Beceriler Nelerdir? 19
1.6. Küreselleşme ve Küresel Yöneticinin Değişen Rolleri 19
1.7. Örgütsel Davranışın Kapsamı 23
1.7.1. Tarihsel Gelişimi 25
1.7.2. Örgütsel Davranış Modeli 27
1.7.3. İnsan Davranışlarını İnceleme Yöntemi 27
1.8. Örgüt Geliştirme Süreç ve Teknikleri 29
1.8.1. Örgüt Geliştirmenin Tanımı 29
1.8.2. Tarihî Gelişimi 29
1.8.3. Örgüt Geliştirmenin Özellikleri 32
1.8.4. Örgüt Geliştirmenin Amaçları 32
1.8.5. Örgüt Geliştirmenin Temel Öğeleri 34
1.8.6. Örgüt Geliştirme Süreci 36
1.9. Örgüt Kültürü 38
1.9.1 Kültürün Tanımı ve Özellikleri 38
1.9.2. Kültürün Yeknesaklığı (Bir Örnekliği) 40
1.9.3. Güçlü ve Zayıf Kültürler 41
1.9.4. Kültür Tipleri (Türleri) 42
1.9.5. Kültürün Yaratılması ve Korunması 44
1.9.6. Kültürün Değiştirilmesi 45
1.10. Takım Kurma 47
1.10.1. Tanımı ve Özellikleri 47
1.10.2. Takım ile Çalışma Grubu Arasındaki Farklılıklar 48

1.10.3. Takım Kurma ile Takım Geliştirme Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar ... 49
1.10.4. Takım Türleri ... 50
1.10.5. Takım Kurma Süreci ... 52
1.10.6. Takım Kurma Sürecinde Davranışlar ... 55
1.11. Karar Verme ... 58
1.11.1. Karar Verme Modelleri ... 59
1.11.2. Kararların Sınıflandırılması ... 60
1.11.3. Bilgilenme Koşulları ... 62
1.11.4. Karar Verme Süreci ... 63
1.11.5. Bireysel ve Grup Kararlarının Karşılaştırılması ... 64
1.11.6. Gruplarda Karar Verme Sürecine Katılım Düzeyi ... 66
1.11.7. Grubun Karar Vermede Bağımsızlık Düzeyi ... 67
1.11.8. Karar Verme Yöntemleri ... 68
Kaynaklar ... 72

2. Bölüm: Örgütsel Davranış Tanımı ... 73
2.1. Örgütsel Öğrenmenin Tanımı ... 73
2.2. Öğrenen Örgütler ... 74
2.3. Ayak Uydurucu Öğrenme / Üretken Öğrenme ... 75
2.4. Örgütsel Öğrenmenin Türleri ... 76
2.5. Öğrenen Örgütlerde Yöneticinin Rolü ... 77
2.6. Örgütsel Öğrenme Projesi ... 82
2.7. Örgütsel Öğrenmenin Ölçülmesi ... 88
2.8. İş Müzakereleri ... 91
2.8.1. Müzakere ... 91
2.8.2. Müzakere Türleri (Distributive Negotiations) ... 93
2.8.3. Müzakere Süreci ... 94
2.8.4. Başarılı Bir Müzakerecinin Özellikleri ... 100
2.8.5. Müzakerelerde Sözel Olmayan İletişim ... 102
2.9. Stress ... 104
2.9.1. Gerilimle İlgili Önceki Araştırmalar ... 106
2.9.2. Gerilimin Nedenleri ... 107
2.9.3. Örgütsel Etkenler ... 108
2.9.4. Gerilim Yaratan Süreç Koşulları ... 109
2.9.5. Gerilim Yaratıcı Etken Olarak Grup ... 109
2.9.6. Bireysel Gerilim Yaratıcılar ... 110
2.9.7. Rol Çatışması ve Rol Belirsizliği ... 110
2.9.8. İç Kontrol ve Öğrenilmiş Çaresizlik ... 112
2.9.9. Psikolojik Dayanıklılık ... 113
2.9.10. Kişisel Etkinlik ... 113

2.9.11. Çağdaş Liderlik Kuramları 117
2.9.12. Yol-Amaç Kuramı (Robert House) 122
2.9.13. Lider-Üye Etkileşimi Kuramı (LÜE) (Leader-member exchange) 124
2.9.14. Yönetim ve Liderlik 129
Kaynaklar 136

3. Bölüm: Güdü ve Motivasyon 137
3.1.Örgütlerde Davranış Nedenleri, Güdü ve Motivasyon 137
3.2. Motivasyon (Güdüleme) Kavramı 140
Kaynaklar 149

4. Bölüm: Kişi ve Grup Davranışları 151
4.1. Örgütlerde Kişi ve Grup Davranışları 151
4.2. Gruplarda Yapı ve Yansımaları 155
4.2.1. Grup Büyüklüğü 156
4.2.2. Üye Çeşitliliği 156
4.3. Grupta Roller 157
4.4. Statü 159
4.5. Grupta Kenetlenmişlik 160
4.6. Gruplardan Takımlara 162
4.7. Takımların Türleri 164
4.8. Takım Oluşturma ve Geliştirme 166
4.9. Örgütlerde Kişilik ve Kişisel Farkların Analizi 168
4.9.1. Kişiliğin Tanımı 168
4.9.2. Kişisel Farklılıklar 169
4.10. Kişilik ve Davranış 171
4.11. Motivasyon 180
4.11.1. Güdü Çeşitleri ve Süreci 181
Kaynaklar 182

5. Bölüm: Örgüt Geliştirme ve Aşamaları 185
5.1. Örgüt Geliştirmenin Tanımı ve Örgüt Geliştirme Aşamaları 185
5.2. Örgüt Geliştirme Unsurları ve Örgüt Geliştirme Aşamaları 189
5.3. Örgüt Kültürünü Açıklamada Kullanılan Modeller 193
5.3.1. Parsons ve “AGIL” Modeli 193
5.3.2. Ouchi Modeli 194
5.4. Kültürün Gücü: Kuvvetli ve Zayıf Kültürler 199
5.5. Örgüt Kültürünün Fonksiyonları 200
5.6. Örgüt Kültürünü Yaratma ve Yaşatma 202
Kaynaklar 203

6. Bölüm: Psikoteknik Laboratuvarı Kurulması Organizasyon ve Donanımı 205
6.1. İşletmelerde Kurulacak Bir Psikoteknik Laboratuvarı Organizasyon ve Donanımı 205
6.2. Bir İşletmenin Örgüt Yapısı İçinde Psikoteknik Laboratuvarının Yeri 206
6.3. Psikoteknik Laboratuvarında Kimler ve Kaç Kişi Olarak Çalışırlar 207
6.4. Laboratuvar Araçlarının Sağlanması 208
6.5. Laboratuvarın Kuruluş Amaçları 209
6.6. Laboratuvarın Araç-Gereç Donanımı 211
6.6.1. Zihinsel Yetenek Testleri 211
6.6.2. Bireysel ZekâTestleri 213
6.6.3. Gruplara Uygulanan Zekâ Testleri 214
6.6.4. Teknik (Mekanik) Yetenek Testleri 215
6.6.5. Teknik Bilgi ve Deneyimi Ölçen Testler 215
6.6.6. Uzaysal İlişki Testleri 215
6.6.7. El-Kol ve Parmak Becerisini Ölçen Testler 216
6.6.8. Fiziksel Yetenek Testleri 216
6.6.9. Duyusal yetenek Testleri 217
6.6.10. Psikomotor Yetenek Testleri 219
6.7. İlgi Envanterleri 223
6.7.1. Kişisel İlgi Envanterleri 223
6.7.2. Mesleki İlgi Envanterleri 224
6.7.3. Kişilik Envanterleri 226
6.7.4. Davranış Envanterleri 233
6.8. Laboratuvar Görevlilerinin Sorumlulukları 234
6.9. Güç ve Politikalar 237
6.9.1. Güç-Otorite ve Etkileme Kavramları Arasındaki Farklılıklar 238
6.9.2. Gücün Sınıflandırılması 238
6.9.3. Güç Karşısında Astların Davranışları 243
Kaynaklar 245

YARARLANILAN KAYNAKLAR 247

1. Bölüm

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ KAVRAMLAR VE KAPSAM

1.1. Örgütsel Davranış Disiplini ve İlgi Alanı

Dünyayı saran örgütler insanları bir amaç etrafında bir araya getirmek için çalışmaktadırlar. Her örgüt içindeki birey de bu amaçları yerine getirmek için çaba göstermektedir.

Buna ilaveten çalışanlar, çeşitli biçimlerde etkileşim kurarak birbirlerini etkilemekte ve diğer çalışanların da bu amaçlara katkılarını arttırmaya çalışmaktadırlar. Bütün bu faaliyetler örgütlerin yapıları, amaçları, değerleri ve politikaları tarafından desteklenerek benimsenmekte veya kısıtlanmaktadır. İşte bütün bu örgüt içindeki faaliyetler sonuçta örgütsel davranış disiplinini oluşturmaktadır.

Örgütsel davranış, bu nedenle örgüt içindeki ve çevresindeki bireylerin duygu, düşünce, davranış ve ne yaptıklarının bilimsel ve sistematik olarak incelenmesidir. Bundan dolayı örgütsel davranış birey ve grupların hareketlerinden ve etkileşimlerinden oluşur. Yönetim alanının bir disiplini olarak ele aldığımız da ise örgütsel davranış, örgüt içinde çalışanların tutum, davranış ve performanslarıyla ilgilidir.

Örgütsel davranış bilimcileri yaptıkları araştırmalarla örgüt içindeki insan davranışlarını anlamaya çalışarak, geleceğe dönük yoklamalarda ve tahminlerde bulunur bu yolla örgütün başarısını arttırırlar.

Örgütsel davranış disiplinin diğer disiplinlerden ayrı olarak ortaya çıkışı 1940'lı yıllara dayanmakta ise de tarihi çok eskiye hatta ünlü Yunan

Önemli kararların alınabilmesi için yararlanılan saymaca ve delfi gruplarının dışında etkileşim gruplarının takım hâline dönüşebilmeleri üyelerin ve liderin grup içindeki eğilimleri, grup dinamiklerini tanımalarıyla, mümkün olabilir.

Kaynaklar

A. A. Harrison, Individuals and Groups, Monterey, California: Brooks Cole Pub. Co. 1976.

A. Paul Hare, Handbook of Small Group Research, Newyork: The Free Press, 1962.

A.P. Hare- E.F. Borgatta - R.F. Bales, Small Groups, New York: Alfred A. Knopf, 1961.

Aydın, M. "Eğitim Yönetimi", Hatipoğlu Yayınları, 2007.

Bedük ve Güleç, (2007). Küçülen Devlette Yaşanan Örgütsel Davranış Sorunları. http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/16-03.pdf Erişim Tarihi: 03.03.2011

D.J. Bem- M. A. Wallach and N. Kogan, "Group Decision Making Under Risk of Aversive Consequences" ed., J. L. Freedman- J. M. Carlsmith, D. O. Sears, Readings in Social Psychology, New York: Prentice Hall Inc., 1971.

E. Burnstein- S. Katz, " Group Decisions Involving Equitable and Optimal Distrubution of Status" Ed., C.G. McClitock, Experimental, Experimental Social Psychology, Chicago: Holt- Rinehart and Winston Inc., 1972.

Erol, E. "Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi" Beta Yayıncılık, 2008

Ivancevich, G., Konopaske, D. "Organizations" Mcgraw-Hill, 2003.

Koçel, T. "İşletme Yöneticiliği", Arıkan Yayıncılık, 2007.

Robbins, P., DeCenzo, A. "Fundamentals of Management", Pearson Prentice Hall, 2005.

2. Bölüm

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ TANIMI

2.1. Örgütsel Öğrenmenin Tanımı

Argyris (1977) örgütsel öğrenmeyi, ''hataları araştırma ve düzeltme'' süreci olarak tanımlamıştır. Ona göre örgütler, kendi adına hareket eden bireyler aracılığıyla öğrenirler. Bireylerin öğrenme faaliyetleri sonuçta kendi çevrelerini harekete geçirir ve kendi çevresini değiştirmeye başlar ki buna örgütsel öğrenme denir.

Huber (1991) örgütsel öğrenmenin birbirine kenetlenmiş dört ögeden meydana geldiğini belirtir:

a) Bilgi edinme,

b) Bilginin dağıtılması yaygınlaştırılması,

c) Bilginin yorumlanması,

d) Bilginin örgüte/işletmeye mal edilmesi.

Örgütte öğrenmenin bilinçli ve amaçlı olması gerekmez. Ayrıca öğrenme, öğrenen kişinin mevcut veya gelecekteki etkinliğini çok artırmayabilir. Öğrenmenin sonuçlarını kişinin davranışlarında direkt olarak da gözleyemeyebiliriz.

Huber'e göre örgüt; bilgiyi işlemeyi, bilgiyi değerlendirmeyi öğrenmişse örgütsel öğrenme gerçekleşir. Bilgiyi işlemeyi öğrenen örgüt gelecekte çalıştırdığı personel davranışlarını nasıl etkileyeceğini veya nasıl değiştireceğini çok öğrenmiştir.

Kaynaklar

Aydın, M. (2007). Eğitim Yönetimi. Ankara: Hatiboğlu Yayıncılık.

Erçetin, Ş. Ş. (2001) Yönetimde Yeni Yaklaşımlar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Erdoğan, İ. (2008) Eğitim ve Okul Yönetimi. İstanbul: Alfa Yayınları.

Eren, E. Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Helen Kim and Gary Yukl, "Relationships of Managerial Effectiveness and Advancement to Self-Reported and Subordinate-Reported Leadership Behaviors..." Leadership Quarterly, Vol. 6, no. 3, Fall, 1995, pp. 361-377.

http://albie.wcupa.edu/ttreadwell/group4/98fall/oct/messages/620.html> [07.05.2001].

http://www.managementfirst.com/practical_management/art_char.htm> [07.05.2001].

Koçel, T. (2007). İşletme Yöneticiliği. İstanbul: Arıkan Yayıncılık.

Mullins, L. J. (2005). Management and Organizational Behaviour. Prentice Hall.

Öztekin, A. (2005).Yönetim Bilimi. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. (2003) Örgütsel Psikoloji. Bursa: Furkan Ofset.

Şengül, R. Henry Fayol'un Yönetim Düşüncesi Üzerine Notları, CBÜ Yönetim ve Ekonomi,2007/14 -2 ss.257-272

Theories of Leadership, [çevrimiçi], <http://sss-studnet.tees. ac.uk psychology/modules/year3/occupational/ 05LEADER.htm> [07.05.2001].

3. Bölüm

GÜDÜ VE MOTİVASYON

3.1. Örgütlerde Davranış Nedenleri, Güdü ve Motivasyon

A) Örgütlerde Davranış Nedenlerine Yönelik Bazı Kuramlar

Örgütlerde yer alan bireylerdeki davranışlarının ortaya çıkmasına neden olan, davranışlarının yoğunluğunu etkileyen ve yön veren nedenleri anlayabilmek için insan davranışlarını çözümlemeye yönelik bazı kuramları incelemekte yarar vardır.

Örgütlerde gözlenen davranışların ana kaynağı olan insan davranışlarını çözümlemeye çalışmış pek çok araştırmacı savladıkları farklı kuramlarla alan yazının zenginleşmesine katkı sağlamışlardır.

Bu kuramlardan Julian Rotter'in Denetim Odağı Kuramı ile Heider ve Weiner'ın Yükleme Kuramı davranışların ne şekilde ortaya çıktığını ve nasıl şekil aldığını anlatmada açıklayıcı görülmektedir.

1. Julian Rotter'in Denetim Odağı (Sosyal Öğrenme) Kuramı

İnsanların birbirlerinden öğrenmeleri olgusuna ilk dikkat çeken isim John Dewey, bireylerin sosyal etkileşim sonucunda düşüncelerini ve davranışlarını paylaşarak zaman içerisinde kendilerine özgü belleklerini oluşturduklarını açıklamıştır. Vygotsky ise "potansiyel gelişim alanı" kavramını kullanarak öğrenmenin sosyal ortamda öğrenenin ilgisi dahilinde ve öğretenlerin rehberliğinde gerçekleştiğini savlamıştır.

c. Çalışanların kendilerindeki potansiyeli açığa çıkarmalarına fırsat sağlar.
d. Çalışanların yeni bir şeyler üretme isteklerini güçlendirir.

Bu yararlar yönetici açısından düşünülürse;

Yönetici kullandığı isteklendirme sisteminin uygunluk derecesine göre tüm yönetsel işlerini daha kolay yapabilecektir. Burada önemli olan çalışanların ihtiyaçlarının bilinmesi ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir isteklendirme sisteminin kullanılmasıdır. Yani yönetici herkesin aynı özendirme ve teşviklerle motive olduğu yanılgısına düşmemelidir.

Kaynaklar

Aşan, Ö. Ve Aydın, E. M. (2006). Örgütsel Davranış. Arıkan Yayıncılık.

Eren, E. (2008). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. Beta Yayınları

Hoy, W. Ve Miskel, C. (2010) Eğitim Yönetimi. Nobel Yayın Dağıtım.

İnceoğlu, M. (2010) Tutum, Algı, İletişim. Beykent Üniversitesi Yayınevi.

Koçel, Tamer. (2005).İşletme Yöneticiliği. Arıkan Yayıncılık.

Yeşilyaprak, B.(2011). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Nobel Yayın Dağıtım.

Yılmazer, A. ve Eroğlu, C. (2008). Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış. Detay Yayıncılık.

4. Bölüm

KİŞİ VE GRUP DAVRANIŞLARI

4.1. Örgütlerde Kişi ve Grup Davranışları

Gruplar iki veya daha fazla kişiden oluşur, üyeleri kendilerini bir grup olarak algılar, üyelerinin ortak amaçları vardır ve üyeleri arasında durağan bir ilişki kalıbı vardır.

İnsanların toplumsal yaşamda üye oldukları gruplar çok farklıdır. Gruplar, büyüklükleri, zorunlu veya gönüllü üyelik, üyelerinin birbirleriyle etkileşim biçimleri ve iletişim kalıpları gibi çeşitli boyutlarda farklılıklar gösterirler.

Çeşitli sosyal gruplar vardır. Bu grupların her biri, kimi zaman dolaylı, kimi zaman dolaysız olarak, iş ve örgütsel yaşam için anlam taşır. Belli bir kuruluşun bir biriminde çalışan, dolayısıyla aynı iş ortamını paylaşan iş arkadaşlarının oluşturduğu bir grup ile belli bir kuruluşta performans değerlendirme sistemini iyileştirmek üzere oluşturulan bir komitenin etkileri çoğunlukla dolaysız ve yoğun olmakla birlikte bazen olumlu, bazen de olumsuz olabilir.

Güdü çeşitli ihtiyaçların karşılanması için bireyleri davranış ve eyleme iten neden olarak tanımlanırken, isteklendirme bu eylemin kendisini yansıtır.

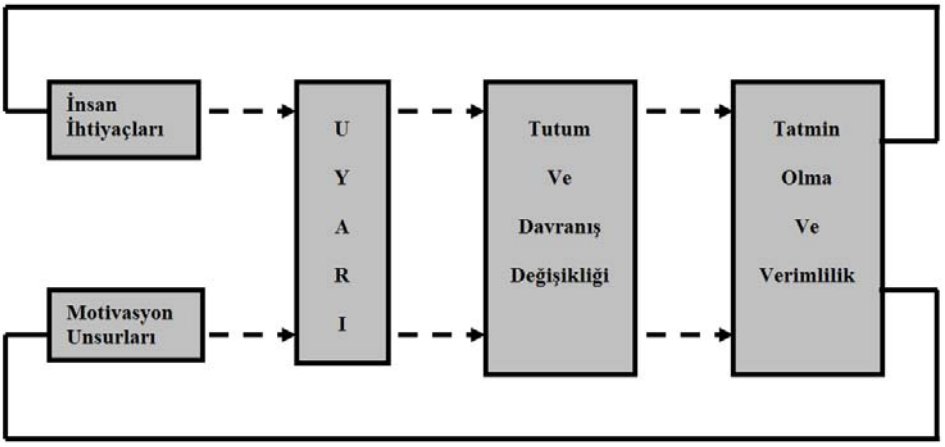

Şekil 9: *Motivasyon Süreci*

Şekilde de görüldüğü gibi, isteklendirme süreci, bir güdü etkisiyle harekete geçme, belirli bir eylemde bulunma sürecidir. Bir birey herhangi bir şeye karşı belirli bir ihtiyaç duyduğunda bu ihtiyacı gidermek için bir takım davranışlarda bulunur.

Motivasyon sürecinde dört temel aşama vardır:

1. İhtiyaç: Motivasyon, belirli şeylere karşı duyulan gereksinim ile başlar.
2. Uyarılma: Bireyde gereksinmenin giderilebilmesi için, herhangi bir gücün oluşmasıdır.
3. Davranış: Bireyin ihtiyacı doğduğunda ve bu ihtiyacı gerçekleştirmek için uyarıldığında belirli bir davranışta bulunma aşamasıdır.
4. Doyum: Bireyin gösterdiği davranış, ihtiyacını gerçekleştirdiği ölçüde birey doyuma ulaşmaktadır.

Kaynaklar

Aşan, Ö. Aydın, E. M. Örgütsel Davranış. Arıkan Yayıncılık.

Aydın, M. Eğitim Yönetimi. Hatipoğlu Yayınları.

Eren, E. Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. Beta Yayınları

Isır, Tamer "Örgütlerde Personel Seçim Süreci: Bir Kamu Kuruluşundaki Yönetici Personelin Kişilik Özelliklerinin Tespit Edilerek Personel Seçim Sürecinin İyileştirilmesine Yönelik Bir Araştırma", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Greenberg, J. (2011). Behaviour in Organizations, 10th edt.,EssexPearson, England.

Hamel, G. (2000). Reinvent your company, Fortune, June 12, 97-118.

Handy, C. (1993). Understanding Organizations. New York, Oxford University Press.

Hofstede, G. (1991). Cultures and Organizations: Software of the Mind. London, McGraw-Hill Book Company.

Johnson, G. ve Scholes, K. (2002). Exploring Corporate Culture: Text and Cases. PrenticeHall, Harlow.

Kırçıl, O. (1984). Yönetim teorilerinde yeni bir döneme doğru, Verimlilik Dergisi, Cilt 2.

Koçel, T. (2005). İşletme yöneticiliği. İstanbul, Arıkan.

Louis, M. R. (1985). An investigator's guide to workplace culture, Frost, P.J., Moore, L.F. Louis, M.R. ve Lundberg, C. (Ed.), Organizational culture, Sage, California, 73-93.

McShane, S.L. ve Van Glinow, M.A. (2010). Organizational Behaviour, 5th edt., New York, McGrawHill.

Morgan, G. (1997). Yönetim ve örgüt teorilerinde metafor. MESS yayınları.

O'Reilly, C.A.,Chatman, J. ve Caldwell, D.F.(1991). People and organizational culture:a profile comparison approach to assesing person- organization fit, Academy of Management Journal, 34(3): 487-516.

5. Bölüm

ÖRGÜT GELİŞTİRME VE AŞAMALARI

5.1. Örgüt Geliştirmenin Tanımı ve Örgüt Geliştirme Aşamaları

Örgütler; doğan, öğrenen, yaşayan birimlerdir. Dışarıdan ve içeriden gelen uyarıcılara açık olan örgütlerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ihtiyaç duyulan değişime ve gelişime ayak uydurabilmelerine bağlıdır. Bumin'in sosyo-teknik sistemler olarak nitelediği örgütü ve örgütün kısımlarını inceleyerek örgütsel gelişmenin gerekliliklerini ve örgütün çok yönlü yapısını da görebiliriz.

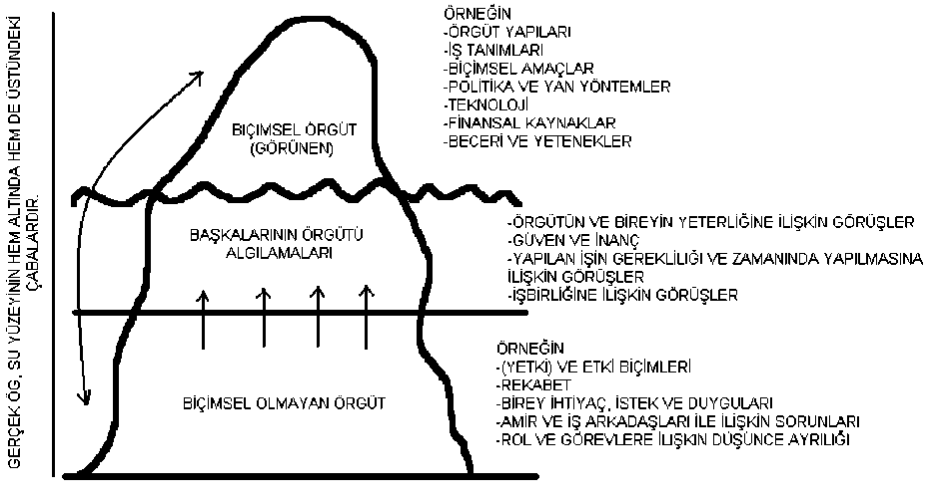

Şekil 10: *Örgütün Görünen ve Görünmeyen Kısımları*

Kaynaklar

Aydın, M. Eğitim Yönetimi. Hatiboğlu Yayıncılık. (2007).

Durusu, B. Yönetici Geliştirme ve Örgüt Geliştirme: TC Ziraat Bankası A.Ş' de Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi (2010).

Eren, E. Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. Beta Yayınları (2008).

GENÇ, N. Yönetim ve Organizasyon, Seçkin Yayıncılık. (2007).

Koçel, T. (2005) İşletme Yöneticiliği. Arıkan Yayıncılık.

Özden, Y. Eğitimde Yeni Değerler. Pegema Yayıncılık. (2005).

Özkalp, E. Örgütsel Davranış. Anadolu Üniversitesi Yayınları. (2004).

Selvi, G. T.C. Merkez Bankası'nda Örgüt Geliştirme, Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi, (2008).

Şimşek, M. Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış. Gazi Kitabevi. (2008).

Schein, E. H. (1983), " The Role of the Founder in Creating Organizational Culture" **Organizational Dynamics**, Summer.

Schein, E. H. "What is Culture?"**In Reframing Organizational Culture**, ed. P.Y. Frost, L.F. Moore, M.R. Louis, C.C. Lundberg and J. Mant Beverly Hills, CA, Sage s. 243-253.

Schneider, B., M. G. Ehrhart, D. M. Mayer, J.L. Saltz, and K. Niles-Joly, (2005) "Understanding Organizations Customer Links in Service Setting" **Academy of Management Journal**, vol:48, s. 1017-32.

Schnider S. C., (1988), "National vs. Corporate Culture: Implications for Human Resource Management", **Human Resource Management**, Summer.

Stibbe, M, (2002), **Mothers of Invention, Director**, Vol. 55. S. 64-68.

Trice, H. M., and J. M. Beyer, (1993), **The Culture of Work Organizations**, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Tsui, A.S., Z. Zhang, W. Hui, K.K. Xing and J. R. Wu, (2006), "Unpacking the Relationship Between Ceo Leadership Behavior and Organizational Culture" **The Leadership Quarterly**, vol 17 s. 113-137.

Van Maanen, J. and E. H. Schein, (1977) "Career Development", in J. R. Hackman, J.L. Suttle (eds), **Improving Life at Work**, Santa Monica, C. A. Goodyear.

Verbeke, W., Volgering and M Hessels (1998), Exploring the Conceptual Expansion within the Field of Organizations Behaviour: Organizational Climate and Organizational Culture," **Journal of Management Studies**, vol 35, s. 303-329.

6. Bölüm

PSİKOTEKNİK LABORATUVARI KURULMASI ORGANİZASYON VE DONANIMI

6.1. İşletmelerde Kurulacak Bir Psikoteknik Laboratuvarı Organizasyon ve Donanımı

Günümüz işletmelerinin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri nitelikli eleman bulmak, bu kişileri işletmede tutabilmek ve görevle personel arasındaki iş uyumunu sağlamaktır.

Endüstriyel gelişmeye paralel olarak teknoloji yenilemesine giden ve bu konuda büyük yatırımlar yapan şirketler nedense bu teknolojiyi kullanacak insanların seçilmesi için "insan yeteneklerini geliştirme ve değerlendirme" teknolojisinden yeterince yararlanmamaktadırlar.

Sonuç; gelişmiş üretim teknolojisinden etkin biçimde yararlanamama, insan kusur ve eksiklerinin bu teknolojiye yansıması şeklinde ortaya çıkmaktadır. A.B.D'de büyük endüstri işletmeleri bu sorunun çözümünü işletme düzeyindeki psikoteknik laboratuvarlarına bırakmışlardır.

Son zamanlarda yapılan bir araştırmada A.B.D'deki şirketlerin 0.65'inin çeşitli büyüklüklerde bir psikoteknik laboratuvarına veya psikoteknik araçlarına sahip oldukları bu tür araç veya laboratuvara sahip olmayan şirketlerin de 0.60'ının psikoteknik testleri yararlı gördükleri bulunmuştur.

Toplumdaki bireyler sahip oldukları yetenekler açısından normal dağılım gösterirler. Diğer bir deyişle bir toplumda sayıları az olan bir grup birey "üstün yetenekli" diğer bir grup birey "zayıf veya düşük yetenekli" büyük

Kaynaklar

Başaran, İbrahim Ethem, **Örgütsel Davranış**, Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1998.

Daft, Richard L. and Raymond A. Noe, **Organizational Behavior**, Harcourt College Publishers, 2001.

Eren, Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 1998.

Erdoğan, İlhan, **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 1999.

Ivancevich, John M. and Michael T. Matteson, **Organizational Behavior and Management**, McGraw Hill, 2002.

Koçel, Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım. A.Ş., 2001.

Mc Shane, Steven L., Mary Ann Von Glinow, **Organizational Behavior**, Irwin Mc Graw Hill, 2000.

Moorhead, G. and Ricky W. Griffin, **Organizational Behavior**, Houghton and Mifflin Comp, 1989.

Mullins, Laurie J. **Management and Organizational Behavior**, 3rd edi, Pitman Publishing, 1993.

Özkalp, Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın No. 149, Eskişehir, 2001.

Robbins, Stephen P., **Organizational Behavior**, Prentice Hall, 2000.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akçakaya, M. Örgütlerde Uygulanan Personel Güçlendirme Yöntemleri: Türk Kamu Yönetiminde Personel Güçlendirme. Karadeniz Araştırmaları, 25 (Bahar), 145-174. (2010).

Akkirman, A. D. Etkin Çatışma Yönetimi ve Müdahale Stratejileri. Dokuz Eylül Üniversitesi 1İBF Dergisi, (13/2), 1-11. (1998).

Argyris, C. The Individual and Organization: Some Problems of Mutual, (1957).

Arthur, J. B. Effects of Human Resource Systems on Manufacturing Performance and Turnover. Academy of Management Journal, (1994).

Asunakutlu, T. Çalışanlar ile Yöneticiler arasında Güven Duygusunun Araştırılması: Turizm Sektöründe bir Uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2006).

Aykan, E. Aile İşletmelerinin Çatışma Nedenleri ve Çatışma Yönetimi Stratejileri: Kayseri İlinde Bir Uygulama. 3. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı, 18-19 Nisan, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi. (2008).

Barnard, C. I. The Functions of the Executive, Cambridge, Mass.:Harvard (1938).

Baron, R. A. Personality and Organizational Conflict: Effects of the Type A Behavior Pattern and Self-Monitoring. Organizational Behavior and Human Decision (1989).

Bonardi, J-P., Keim, G. D. (2005). Corporate Political Strategies for Widely Salient Issues. Academy of Management Review, 30(3),

Boulding, K. E. Organization and Conflict. Conflict Resolution, (1/2), 122-134. *(*1957).

Carson, P. P. ve K. D. Carson Social Power Bases: A Meta-Analytic Examination of Interrelationships and Outcomes. Journal of Applied Social Psychology, 23, 1150-1169. (1993).

Dahl, R. A. The Concept of Power. Behavioral Science, 2, 201-215. (1957).

De Dreu, C. K. W. ve L. R. Weingart A Contingency Theory of Task Conflict and Performance in Groups and Organizational Teams. (2003).

Deutsch, M. Sixty Years of Conflict. The International Journal of Conflict Management, (1), 237-263. (1990).

Dilenschneider, R. L. Power and Influence: Mastering the Art of Persuasion. (1990).

DuBrin, A. J. Human Relations: A Job Haziran, 670-687. (1978).

Krackhardt, D. ve J. R. Hanson Informal Networks: The Company Behind the Chart. Harvard Business Review, 71, 104-111. (1993).

MacDonald, C., M. McDonald ve W. Norman Charitable Conflict of Interest. Journal of Business Ethics, (39/1-2), 67-74. (2002).

McShane, S. L. ve M. A. Von Glinow Organizational Behavior (5. Baskı). New York: McGraw-Hill Irwin. Miles, R. H. (1980). Organizational Behavior. (2010).

Mintzberg, H. Power in and Around Morrill, C. ve C. K. Thomas (1992). Organizational Conflict Management as Disputing Process. Human Communication Research, (18), 400-428. (1983).

New York: Prentice Hall Press.

Robbins, S. P. Managing Organizational Conflict: A Nontraditional Approach. New Jersey: Prentice-Hall. (1974).

Ross, R. S. ve J. R. Ross. Small Groups in Organizational Settings. New Jersey: Prentice Hall. (1974).

Saaty, T. L. The Analytic Hierarchy Process in Conflict Management. International Journal of Conflict Management, (1), 47-68. (1990).

Schmidt, S. M. ve T. A. Kochan Conflict: Towards Conceptual Clarity. Administrative Science Quarterly, (17), 359-370. (1972).

Simpson, B. ve C. Borch Does Pwer Affect Perception in Social Networks? Two Arguments and an Experimental Test. Social Pychology Quarterly, (68)3, 278-287. (2005).

Spreitzer, G. M. Social Structural Characteristics of Psychological Empowerment. Academy of Management Journal, Nisan, 483504. (1996).

Taylor, D. L. ve R. K. Ramsey Empowering Employees to 'Just Do It'. Training and Development, 47(5), 71-76. (1993).

Thomas, K. W. Conflict and Negotiation Processes in Organizations. Handbook of Industrial and Organizational Psychology. (1992).

Thomas, K. W. ve B. A. Velthouse Cognitive Elements of Empowerment:An Tjosvold, D. (1991).

Tuckman, B. W. ve M. A. C. Jensen Stages of Small-Group Development Revisited. Group & Organization Studies, (2), 419-427. (1977).

Turiel, E. Equality and Hierarchy: Conflict in Values. Values and Knowledge (der. E. S. Reed, E. Turiel ve T. Brown) içinde. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. University Press. (1996).

Velasquez, M., D. J. Moberg, G. F. Cavanaugh Organizational Statesmanship and Dirty Politics: Ethical Guidelines for the Organizational Politician. (1982).

2. Basım

ÖRGÜTSEL SİNİZM

Bağlamsal Performans ve Etik İdeoloji

Müge Ersoy Kart

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1298
İktisat/Ekonomi-Maliye No.: 127
ISBN : 978-605-320-204-2
© 2. Basım, Ekim 2015

ÖRGÜTSEL SİNİZM, BAĞLAMSAL PERFORMANS VE ETİK İDEOLOJİ
Müge Ersoy Kart

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ersoy Kart, Müge.

Örgütsel Sinizm, Bağlamsal Performans ve Etik İdeoloji / *Müge Ersoy Kart*
2. Basım, XII+168 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-204-2
1. Sinizm 2. Etik 3. İdeoloji 4. Performans

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖRGÜTSEL SİNİZM

Bağlamsal Performans ve Etik İdeoloji

Müge Ersoy Kart

Prof. Dr. Müge Ersoy Kart, lisans derecesini aldığı Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde 1994 yılından bu yana öğretim üyesidir. Yüksek lisans ve doktora eğitimini DTCF, Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalında tamamlayan Ersoy Kart, 2009 yılında Sosyal Psikoloji ve Örgüt Psikolojisi alanında Üniversite Doçenti unvanı almıştır. Bilimsel ilgi alanları örgütsel davranış, iş yaşamında kişilik, kariyer gelişimi ve bozucu çalışma davranışlarıdır. "Geleceğe Giden Yollar Bilim, Teknoloji ve Yenilik" (2010) ve "*Sektörler Arası İşbirliğine Dayalı İstihdamı Geliştirme ve Girişimciliği Destekleme Projesi: Çukurova Bölgesi Araştırma Raporu*" kitaplarında ortak yazarlık yapmıştır. "Çalışma Yaşamında Davranış ve Kişilik" adlı ders kitabının yanı sıra çalışma psikolojisi ve insan kaynakları yönetimi alanında yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Annem Babam

Gülay Ersoy & Arif Ünal Ersoy*'un*

hatıralarına, özlemle…

ÖN SÖZ

Çalışma yaşamı pek çok boyutuyla akademik ilginin odağıdır. Üstelik zaman hızlı değişimler ve buna uyum sağlama zorunluluklarıyla hızla akıp giderken, bazı kavramlar ve yaklaşımlar daha da önemli hâle gelmektedir. Yirmi yılı aşkın süredir Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümündeki lisans ve lisansüstü derslerimde öğrencilerimle iş gücü piyasasındaki dinamikleri inceledik, tartıştık ve politika önerileri geliştirmeyi denedik. Bu kitap, anılan birikimi güncel ve önemli bazı çalışma psikolojisi kavramları bağlamında yazılı hâle dönüştürme niyetinin bir ürünü olarak ortaya çıktı. Özellikle örgütsel davranış alanındaki Türkçe alanyazının zenginleşmesine katkı sağlayabilirse, çalışmamız temel amaçlarından birine erişmiş olacaktır.

Değişen neslin karakteristik özellikleri işin anlamına dair algılarını da etkilemektedir. Bugünün beyaz yakalı gençleri nitelikli işlerde istihdam olanağı bulmak ve ekonomik olarak tatminkâr bir ücrete kavuşmak istiyorlar. Yaşam boyu öğrenme nosyonuna sahip olmaları onlara yeni beceriler edinme ve iş gücü piyasasına daha güçlü çıkmak için güdülenme adına enerji veriyor. Çoğunda girişimci eğilimler olduğunu görüyoruz. Hâl böyleyken, ilk yerleştiği işi ömür boyu yapmak, hatta ilk kurumundan emekli olmak gibi beklentiler artık demode ve gülünç bulunuyor. Oysa işverenler ve yöneticiler gerek özel sektörde gerek kamu sektöründe sadık ve tutkulu elemanlara kavuşmanın hayalini kuruyorlar. Bu yeni paradigma, yönetim modellerinin, örgütsel davranış kuramlarının ve performans kavramının yeniden gözden geçirilmesi gereğini ortaya çıkarıyor.

Endüstri ötesi toplumdaki çalışma ilişkileri nesnel ve akılcı biçimde kavranmadıkça küresel çağın getirdikleriyle yüzleşmenin ve bunları yapıcı unsurlar hâline getirmenin mümkün olmayacağı düşüncesi kitabın arka planını oluşturmuştur. Bu arka plan araştırmamızın üç temel kavramına zemin teşkil etmiştir. Kuşkusuz,

çalışmada eksiklikler olacaktır. Bunların mazur görülmesi ve yapıcı geri bildirimlerin tarafıma iletilmesi beni mutlu edecektir.

Bu çalışmanın kitaba dönüşmesi sürecinde bana cesaret vererek ilk adımı atmama yardımcı olan sevgili hocam Prof. Dr. Sn. Ahmet Makal'a en derin teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmanın her aşamasında, değerli görüş ve önerilerini esirgemeyerek niteliksel olarak çalışmanın güçlenmesine katkılarını asla yadsıyamayacağım çok değerli hocam Prof. Dr. Sn. İlkay Savcı'ya içtenlikle teşekkür ederim.

Öğrencilik yıllarımdan bu yana dostluğunu ve akademik desteğini hep hissettiğim arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Sn. Özgür Güldü'ye tüm istatistiksel analiz ve bulguları titiz ve sabırlı biçimde şeklen gözden geçirdiği için ve manen yanımda olduğu için çok şey borçluyum. Kendisine çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, gerek akademik kurgusu gerekse dil ve anlatım açısından eriştiği yetkinliğin mimarı, çok sevgili arkadaşım Doç. Dr. Metin Pişkin'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Emeği ve dostluğuna en derin teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca bu zorlu süreçte anlayışla beni destekleyen ve heyecanla kitabın bitmesini bekleyen sevgili kızım Ceren ile sevgili oğlum Baran'a binlerce kez teşekkürler. Son olarak eşim Ramazan'a beni hep teşvik ettiği ve güzel değerlendirmeleriyle yüreklendirdiği için teşekkür etmeliyim. Onların anlayışı ve sabrı bana güç verdi.

Bu çalışmamı, uzun yıllar öncesinde bu dünyaya veda eden çok sevgili anneme ve babama ithaf ettim. Onlar beni ben yapan ve bugünümü borçlu olduğum kişiler. Umarım akademik olarak hissettiğim kıvanca onları da ortak edebilmişimdir…

Nihayet, bu çalışmanın hem öğrencilerime hem de konuya ilgi duyan herkese bir ufuk açmasını ve yararlı olmasını diliyorum.

Müge Ersoy Kart
Ankara

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. Bölüm: ENDÜSTRİ ÖTESİ TOPLUMDA ÇALIŞMA YAŞAMI 7

1.1. Yeni Yönetsel Yaklaşımlar 11
1.1.1. İnsan Kaynakları Yönetimi 11
1.1.2. Toplam Kalite Yönetimi 14
1.1.3. Öğrenen Örgüt 15
1.1.4. Entelektüel Sermaye 17
1.1.5. Endüstri Ötesi Örgütlerin Üyeleri 19

2. Bölüm: BAĞLAMSAL PERFORMANS 21

2.1. Performans Kavramı 22
2.2. Görev Performansı 23
2.3. Bağlamsal Performans 24
2.3.1. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı 30
2.3.2. Prososyal Örgütsel Davranış 34
2.3.3. Örgütsel Spontanlık 35
2.4. Hizmet Sektöründe ve Yöneticilikte Bağlamsal Performans 35
2.5. Bağlamsal Performansı Etkileyen Faktörler 36
2.5.1. Kişilik 37
2.5.2. Özyeterlilik 41
2.5.3. Politik Beceriler 42
2.5.4. Özerklik 43
2.5.5. Kendini Ayarlama (Self-Monitoring) 43
2.5.6. Çalışan-Örgüt Uyumu 44
2.6. Uyum Performansı 44

3. Bölüm: ÜRETİM KARŞITI ÇALIŞMA DAVRANIŞLARI 49

3.1. Üretim Karşıtı Çalışma Davranışlarına Tarihsel Bakış 57
3.2. Üretim Karşıtı Çalışma Davranışlarının Öncülleri 62
3.2.1. Durumsal Öncüller 64
3.2.2. Bireysel Öncüller 65
3.3. Üretim Karşıtı Çalışma Davranışlarının Bedelleri 68

4. Bölüm: ÖRGÜTSEL SİNİZM 73

4.1. Sinizm Kavramı 74
4.2. Örgütsel Sinizm 77
4.2.1. Örgütsel Sinizm Türleri 81
4.2.2. Örgütsel Sinizmin Kuramsal Temelleri 84
4.2.3. Örgütsel Sinizm Öncülleri ve Sonuçları 88
4.3. Örgütsel Sinizm İçin Bir Panzehir: Örgütsel Güven 94

5. Bölüm: ETİK İDEOLOJİ 97

5.1. Forsyth'nin Etik İdeoloji Modeli (1980) 99
5.1.1. Durumsalcılar 101
5.1.2. Mutlakçılar 101
5.1.3. Öznelciler 102
5.1.4. İstisnacılar 102
5.2. Çalışma Yaşamı, Etik İdeoloji ve İş Etiği 103
5.3. Çalışma Yaşamı, Etik İdeoloji ve Y Kuşağı 107

6. Bölüm: ALAN ARAŞTIRMASI 111

6.1. YÖNTEM 112
6.1.1. Katılımcılar 112
6.1.2. Veri Toplama Araçları 113
6.1.3. İşlem 117
6.2. BULGULAR 117
6.2.1. Regresyon Çözümlemesi Sonuçları 118
6.2.2. Korelasyon Çözümlemesi Sonuçları 122
6.2.3. Gruplar Arası Karşılaştırmalarla İlgili Sonuçlar 124

6.3. TARTIŞMA **134**
6.3.1. Üretim Karşıtı Çalışma Davranışlarının Yordanmasıyla İlgili Bulguların Tartışılması 134
6.3.2. Gruplar Arası Karşılaştırmalarla İlgili Bulguların Tartışılması 136
6.3.3. Korelasyon Analizleriyle İlgili Bulguların Tartışılması 140

SON SÖZ **143**

KAYNAKÇA **149**

KAYNAKÇA

Abad, K. (2010). *The İnfluence of Disposition, Organizational Cynicism, and Equity Sensitivity on Workplace Deviance*. Unpublished PhD Thesis. Minneapolis, Minnesota: Walden University.

Abraham, R. (2000). Organizational Cynicism: Bases and Consequences. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 126, 3, 269-292.

Adams, S. (1995). The Dilbert principle. http://www.psc.edu/~ deer-fiel/Jokes/Dilbert-principle.html.

Akal, Z. (1992). *İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi*. Ankara: MPM yay.

Akın, Z. (2006). *Organizational Misbehavior: Roles of Perception of İnjustice, Negative-Positive Affectivity and Ethical İdeology*. Unpublished PhD Thesis. İstanbul: Marmara University.

Aksoy, B. (2005). Bilgi Teknolojilerinin Yarattığı Örgütsel Değişim: Nasıl Bir İnsan Kaynakları Yönetimi? *Bilgi Dünyası*, 6, 1, 58-77.

Anderson, C. A. (1997). Effects of Violent Movies and Trait Hostility on Hostile Feelings and Aggressive Thoughts. *Aggressive Behavior*, 23, 161-178.

Andersson, L. M. (1996). Employee Cynicism: An Examination Using a Contract Violation Framework. *Human Relations*, 49, 11, 1395-1418.

Andersson, L. M., & Bateman, T. S. (1997). Cynicism in the Workplace: Some Causes and Effects. *Journal of Organizational behavior*, 18, 5, 449-469.

Anik, L.; Aknin, L. B., Norton, M. I.; Dunn, E. W. (2009). *Feeling Good About Giving: The Benefits (and Costs) of Self-İnterested Charitable Behavior*. Working Paper, Harvard Business School.

Arslan, E. T. (2012). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesí Akademik Personelinin Genel ve Örgütsel Sinizm Düzeyi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13, 1, 12-27.

Aslan, M. (2012). *Hastanelerde Çalışan Hemşirelerin Bağlamsal Performans Düzeyleri ve İlişkili Faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Bağıran, H. (1997). *Otel İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimi'nde Bir Araç: Kalite Kontrol Çemberleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Ball, G.A.; Trevino, L. K.; Sims, H. P. Jr. (1993). Just and Unjust Punishment Influences on Subordinate and Citizenship. *Academy of Management Journal*, 37, 299-322.

Bandura A. (1999). Moral Disengagement in the Perpetuation of İnhumanities. *Personal. Soc. Psychol. Rev*., 3, 193–209.

Barnett, T.; Bass, K.; Brown, G. (1994). Ethical Ideology and Ethical Judgment Regarding Ethical Issues in Business, *Journal of Business Ethics*, 13, 469–480.

Barrick, M. R.; Mount, M. K. (1991). The Big Five Personality Dimensions and Job Performance: A Meta-Analysis. *Personnel Psychology*, 44, 1-26.

Barrick, M. R., Mitchell, T.R. and Stewart, G.L. (2003), Situational and Motivational Influences on Trait-Behavior Relationships, In *Personality and Work* (eds. Murray R. Barrick& Ann Marie Ryan), USA: John Wiley & Sons, Inc.

Baruch, Y.; O'Creevy, M. F.; Hind, P.; Vigoda-Gadot, E. (2004). Prosocial Behavior and Job Performance: Does the Need for Control and the Need for Achievement Make a Difference. *Social Behavior and Personality*, 32, 399-412.

Bashir, S.; Nasir, M. (2013). Breach of psychological contract, organizational cynicism and union commitment: A study of hospitality industry in Pakistan. *International Journal of Hospitality Management*, 34, 61– 65.

Bass, K., T. Barnett and G. Brown. (1998). The Moral Philosophy of Sales Managers and Its Influence on Ethical Decision Making. *Journal of Personal Selling & Sales Management,* 18, 2, 1–17.

Baydur, R. (2008). *Türk Sendikacılığı*. Ankara: Sinemis Yayınları.

Bennett, R. J.; Robinson, S. L. (2000). Development of A Measure of Workplace Deviance. *The Journal of Applied Psychology*, 85 , 349–360.

Berry, C. M.; Ones, D. S.; Sackett, P. R. (2007). Interpersonal Deviance, Organizational Deviance, and Their Common Correlates: A Review and Meta-Analysis. *Journal of Applied Psychology*, 92, 410–424.

Bolat, T.; Seymen, O. A. (2003). Örgütlerde İş Etiği ve Kariyer Yönetimi İlişkisi: Normatif Etik Boyutlarıyla Bir Değerlendirme. *İşletme İktisadı Dergisi Yönetim*, 14, 45, 3- 19.

Bolino, M. C.; Turnley, W. H. (2005), The personal costs of citizenship behavior: the relationship between individual initiative and role overload, job stress, and work-family conflict, *Journal of Applied Psychology*, 90, 4, 740-748.

Bommer, W. H.; Rich, G. A.; Rubin, R. S. (2005). Changing Attitudes about Change: Longitudinal Effects of Transformational Leader Behavior on Employee Cynicism About Organizational Change. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 733-753.

Bond, J.; Kirshenbaum, R. (1998). *Under the Radar: Talking to Today's Cynical Consumer*. New York: John Wiley & Sons.

Borman, W. C., Motowidlo, S. J. (1993). Expanding the Criterion Domain to Include Elements of Contextual Performance. In N. Schmitt, & W. C. Borman (Eds.), *Personnel Selection in Organizations* (pp. 71-98). San Francisco: Jossey-Bass.

Borman, W. C.; Motowidlo, S. J. (1997). Task Performance and Contextual Performance: The Meaning for Personnel Selection Research. *Human Performance*, 10, 99–109.

Borman, W. C.; Penner, L.A.; Allen, T.D.; Motowidlo, S.J. (2001). Personality Predictors of Citizenship Performance. *International Journal of Selection and Assessment*, 9, 52-69.

Boudreau, J. W.; Ramstad, P. M. (2003). Strategic Industrial and Organizational Psychology and the Role of Utility Analysis Models. In Borman, W. C. & Ilgen, D. R. (Eds.), *Handbook of Psychology: Industrial and Organizational Psychology*, 12, 193-221. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Brandes, P. M. (1997). *Organizational Cynicism: Its Nature, Antecedents, and Consequences* (Unpublished Dissertation of Doctor of Philosophy), The University of Cincinnati.

Brief, A.P.; Motowidlo, S.J. (1986). Prosocial Organizational Behaviors. *Academy of Management Review*, 11, 4, 710-725.

Brimecombe, M. J. (2012). *An Exploratory Investigation of the Predictors of Counterproductive Work Behaviors among Major League Baseball Employees*. Electronic Theses, Treatises and Dissertations. Paper 4733. http://diginole.lib.fsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6366&context=etd

Burger, J.M. (2006), *Kişilik* (1. Basım) , (Türkçesi. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Burke, R. J. (2010). Human Frailties and Toxic Organizations. *İn Risky Business: Psychological Physical and Financial Costs of High Risk Behavior in Organizations*. (Ed. Ronald J. Burke &CaryL.Cooper). .http://site.ebrary.com/id/10406804?ppg=1.

Byrne, Z. S.; Hochwarter, W. A. (2008). Perceived Organizational Support and Performance Relationships Across Levels of Organizational Cynicism. *Journal of Managerial Psychology*, 23, 1, 54-72. doi: 10.1108/02683940810849666.

Callanan, G. A.; Rotenberry, P. F.; Perri, D. F.; Oehlers, P. (2010). Contextual Factors as Moderators of the Effect of Employee Ethical Ideology on Ethical Decision-making. *International Journal of Management*, 27, 1, 52-77.

Campbell, J. P. (1990). Modeling the Performance Prediction Problem in Industrial and Organizational Psychology. In M. D. Dunnette & L. M. Hough (Eds.), *Handbook of Industrial and Organizational Psychology* (2nd ed., Vol. 1, pp. 687–732). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Campbell, J. P.; McCloy, R. A.; Oppler, S. H.; Sager, C. E. (1993). A Theory of Performance. In N. Schmitt & W.C. Borman (Eds.), *Personnel Selection in Organizations* (pp. 35–70). San Francisco: Jossey-Bass.

Casey, C. (1999). Come, Join Our Family: Discipline And Integration in Corporate Organizational Culture. *Human Relations*, 52, 1,155–78.

Chiaburu, D. S.; Peng, A. C.; Oh, I-S.; Banks, G. C.; Lomeli, L. C. (2013). Antecedents and Consequences of Employee Organizational Cynicism: A Meta-Analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 83, 181–197.

Chompookum, D.; Derr, C. B. (2004). The Effects of Internal Career Orientations on Organizational Citizenship Behavior in Thailand. *Career Development International*, 9, 4, 406-423.

Chudzicka-Czupała, A. (2013). Ethic Ideology as a Predictor of Ethical Decision Making. *International Journal of Management and Bussiness*, 4, 1, 28-41.

Churin, A. (2006), *Personel Güçlendirme ve Bireysel Performans İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Clark, M. A. (2010). *Why Do Employees Behave Badly? An Examinatıon of the Effects of Mood, Personality, and Job Demands on Counterproductive Work Behavior*. Unpublished PhD Thesis. Michigan: Wayne State University.

Cohen-Charash, Y.; Spector, P.E. (2001). The Role of Justice in Organizations: A Meta-Analysis. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 86, 2, 278–321.

Coleman, V. I.; Borman, W. C. (2000). Investigating the Underlying Structure of the Citizenship Performance Domain. *Human Resource Management Review*, 10, 25–44.

Collins, J. (2009). *How the Mighty Fell*, New York: Haprper Collins.

Colquitt, J. A.; Conlon, D. E.; Wesson, M. J.; Porter, C. O. L. H.; Ng, K. Y. (2001). Justice in the Millennium: A Meta-analytic Review of 25 Years of Organizational Justice Research. *Journal of Applied Psychology*, 86, 425–455. http://dx.doi.org/10.1037//0021-9010.86.3.425.

Conway, J. M. (1999). Distinguishing Contextual Performance from Task Performance for Managerial Jobs. *Journal of Applied Psychology*, 84, 1, 3-13.

Cullen, M. J.; Sackett, P.R. (2003). Personality and Counterproductive Work Behavior In *Personality and Work*, (Eds. Murray R. Barrick and Ann Marie Ryan), USA: John Wiley & Sons, Inc.

Çakmak, F. (2013). *Kohort Analizi ile Türkiye'deki İstihdamın Kuşaklara Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Çalık, T. (2003). *Performans Yönetimi: Tanımlar Kavramlar İlkeler*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Dalal, R. S. (2005). A Meta-Analysis of the Relationship Between Organizational Citizenship Behavior and Counterproductive Work Behavior. *Journal of Applied Psychology*, 90, 6, 1241-1255.

Daştan, Z. (2013). *Çalışanların Duygusal Zekâ Düzeyleri ile İş Etiğine Bakış Açıları Arasındaki İlişki ve Bir Araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Davis, M. A.; Anderson, M. G.; Curtis, M. B. (2001). Measuring Ethical Ideology in Business Ethics: A Critical Analysis of the Ethics Position Questionnaire. *Journal of Business Ethics*, 32, 35-53.

Dean Jr, J.W.; Brandes, P.; Dharwadkar, R. (1998). Organizational Cynicism. *The Academy of Management Review*, 23, 2, 341-352.

Demirci, K.; Erbaş, A.; Giderler-Atalay, C. (2009). Üniversite Öğrencilerinin STK'lara Katılım Potansiyellerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Boyutlarından Sivil Erdem Boyutu Çerçevesinde İncelenmesi. Journal of Azerbaijani Studies, 752-767.http://jhss-khazar.org/wp-content/uploads/2010/06/UNIVERSITE-OGRENCILERININ-STK.pdf, 18.10.2014.

Demirkan, S. (2006). *Özel Sektördeki Yöneticilerin ve Çalışanların Bağlanma Stilleri, Kontrol Odağı, İş Doyumu ve Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Araştırılması*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Devonish, D.; Greenidge, D. (2010). The Effect of Organizational Justice on Contextual Performance, Counterproductive Work Behaviors, and Task Performance: Investigating the moderating role of ability-based emotional intelligence. *International Journal of Selection and Assessment*, 18, 1, 75-86.

Dinçer, E. (2013). *Örgüt İklimi ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Bir Kamu Kurumunda Araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Doğan, Y. (2005). *Organizasyonlarda Pozitif ve Negatif Duygusallığın Çalışanların Görev ve Bağlamsal Performansları Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Kayseri'de Bir Araştırma*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Douglas, S. C.; Martinko, M. J. (2001). Exploring the Role of Individual Differences in the Prediction of Workplace Aggression. *Journal of Applied Psychology*, 86, 547-559.

Dönmez, A. (1991). İzlenim Ayarlamacılığı (Çeviri: Self Monitoring), *AÜ DTCF Araştırma Dergisi*, 13, 327-337.

Eaton, J. A. (2000). *A Social Motivation Approach to Organizational Cynicism*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Toronto: York University.

Erdoğdu, E. (2013). *İnsan Kaynakları Yönetiminde Personel Seçimi Ve Psikoteknik Testlerin Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi.

Erdost, H. E.; Karacaoğlu, K.; Reyhanoğlu, M. (2007). Örgütsel Sinizm Kavramı ve İlgili Ölçeklerin Türkiye'deki Bir Firmada Test Edilmesi, *15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı*, 514-524.

Ergin, C.A. (2006). *Organizasyonlarda Disiplinsiz Davranışlar ve Disiplinsiz Davranışlar ile Kişilik Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Kayseri'de Bir Araştırma*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Erkoç, T. (2008). *Kişilik Özelliklerinin Örgütsel İletişime Etkisi ve Bir Araştırma.* İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Erondu, E., A. Sharland,; J. O. Okpara. (2004). Corporate Ethics in Nigeria: A Test of the Concept of an Ethical Climate. *Journal of Business Ethics,* 51, 4, 349–354.

Ersoy, N. M. (1997). *Adalet Alanında Çalışan ve Bu Konuda Eğitim Görenlerin Ahlâki Gelişim Evrelerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Ersoy-Kart, M. (2011*). Çalışma Yaşamında Davranış ve Kişilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.

Ersoy-Kart, M.; Pişkin, M.; Güldü, Ö.; Savcı, İ. (2013) *Counterproductive Work Behaviors in Relation to Narcissism, Machiavellianism and Psychopathy among University Staff.* Athens: ATINER'S Conference Paper Series, No: PSY2013-0541.

Eryeşil, K.; Fındık, M. (2011). Örgütsel Sinizm. *Örgüt Psikolojisi Yeni Yaklaşımlar Güncel Konular* (Ed. Aykut Bedük). Konya: Atlas Akademi.

Ezer, A. (2008). *Esnek Çalışmanın İstihdam Yaratma Üzerindeki Etkisi: Halıcılık Sektörü Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Forsyth, D. R. (1980). A Taxonomy of Ethical Ideologies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 1, 175-184.

Forsyth, D. R. (1981). Moral Judgment: The Influence of Ethical Ideology. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 7, 218-223.

Forsyth, D. R., & Nye, J. L. (1990). Personal Moral Philosophy and Moral Choice. *Journal of Research in Personality*, 24, 398 – 414.

Forsyth, D. R., Nye, J. L.; Kelley, K. (1988). Idealism, Relativism, and the Ethic of Caring. *Journal of Psychology*, 122, 9, 243-248.

Fox, S.; Spector, P. E. (1999). A Model of Work Frustration-Aggression. *Journal of Organizational Behavior*, 20, 915–931.

Fox, S.; Spector, P. E.; Miles, D. (2001). Counterproductive Work Behavior (CWB) in Response to Job Stressors and Organizational Justice: Some Mediator and Moderator Tests for Autonomy and Emotions. *Journal of Vocational Behavior*, 59, 291-309.

Frost, P. J. (2003). *Toxic Emotions at Work*, Boston, MA: Harward Business School Press.

Glomb, T. M.; Bhave, D.P.; Miner, A. G.; Wall, M. (2011). Doing Good, Feeling Good: Examining the Role of Organizational Citizenship Behaviors in Changing Mood. *Personnel Psychology*, 64, 191-223.

Gök, S. (2008). İş Etiği ile İş Ahlâkı Arasındaki İlişki ve Çalışma Yaşamında İş Etiğini Ekileyen Faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 5 , 1, 549-577.

Gök, S. (2009). Çalışma Yaşamında İş Etiği: Bir Alan Araştırması. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 1, 57, 549-577.

Göksel A. B., Baytekin E. P. (2008). Bilgi Toplumunda İşletmeler Açısından Önemli Bir Zenginlik: Entelektüel Sermaye Halkla İlişkiler Perspektifinden Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 31, 81-98.

Greenberg, J. (1988). Equity and workplace status: A field experiment. *Journal of Applied Psychology*, 73, 4, 606-613.

Griffin, B.; Hesketh, B. (2003). Adaptable behaviours for successful work and career adjustment. *Australian Journal of Psychology*, 55, 2 , 65 - 73.

Griffin, D. E. (2006). The Needle's Eye. *First Things: A Monthly Journal of Religion & Public Life*, 168, 50-52.

Guastello, S. J.; Rieke, M. L.; Guastello, D. D.; Billings, S. W. (1992). A Study of Cynicism, Personality, and Work Values. *The Journal of Psychology*, 126, 1, 37-48.

Güvenli, F. G. (2006). *Yeni Teknolojilerin Çalışma Yaşamı Kalitesi Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Güzeller C.; Kalağan G. (2008). Örgütsel Sinizm Ölçeginin Türkçe'ye Uyarlanmasi ve Çesitli Degiskenler Açisindan Egitim Örgütlerinde İncelenmesi, *16. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı*, 87-94.

Hackman, J. R.; Oldham, G. R. (1976). Motivation Through the Design of Work: Test of a Theory. *Organizational Behaviour and Human Performance*, 16, 250-279.

Hahn-Kim, B. (2004). *A Quantitative Review of Predictors of Job Task and Citizenship Performance*. Unpublished Master Thesis. Michigan State University.

Han, T. Y.; Williams, K. J. (2008). Multilevel Investigation of Adaptive Performance Individual- and Team-Level Relationships. *Group & Organization Management*, 33, 6, 657-684.

Hartranft, S. R. (2009). The Effect of Ethical İdeology and Professional Values on Registered Nurses' Intentions to Act Accountably. Unpublished Graduate Theses and Dissertations. http://scholarcommons.usf.edu/etd/2002. 25.09.2014.

Henle, C. A.; Giacalone, R. A.; Jurkiewicz, C. L. (2005). The Role of Ethical Ideology in Workplace Deviance. *Journal of Business Ethics*, 56, 219–230.

Hesketh, B.; Neal, A. (1999). Technology and performance. In D. R. Ilgen & E. D. Pulakos (Eds.), *The Changing Nature of Performance: Implications for Staffing, Motivation, and Development* (pp. 21–55). San Francisco: Jossey-Bass.

Hollinger, R. C.; Clark, J. P. (1982). Formal and Informal Social Controls of Employee Deviance Issue. *The Sociological Quarterly*, 23, 3, 333–343.

Hough, L. H. (1992). The "Big-Five" Personality Variables-Construct Confusion: Description Versus Prediction. *Human Performance*, 5, 139-155.

Hunt, S.D.; Vitell, S. (1986). A General Theory of Marketing Ethics. *Journal of Macromarketing*, 8, 5-16.

Impelman, K. (2007). *How Does Personality Relate to Contextual Performance, Turnover, and Customer Service?* Unpublished PhD Thesis. University of North Texas.

Ingham, A. G.; Levinger, G.; Graves, J.; Peckham, V. (1974). The Ringelmann Effect: Studies of Group Size and Group Performance. *Journal of Experimental Social Psychology*, 10, 4, 371-84.

James, M. S. L. (2005). *Antecedents and Consequences of Cynicism in Organizations: An Examination of the Potential Positive and Negative Effects on School Systems*. Unpublished Doctoral Dissertation, The Florida State University, USA.

Johnson, J. L.; O'Leary-Kelly, A.M. (2003). The Effects of Psychological Contract Breach and Organizational Cynicism: Not All Social Exchange Violations are Created Equal. *Journal of Organizational Behavior*, 24, 5, 627-647.

Johnson, J.W. (2001). The Relative İmportance of Task and Contextual Performance Dimensions to Supervisor Judgements of Overall Performance. *Journal of Applied Psychology*, 86, 984-996.

Johnson, J.W. (2003). Toward a Better Understanding of The Relationship Between Personality and Individual Job Performance. In *Personality and Work*. (Eds. Murray R. Barrick& Ann Marie Ryan). USA: John Wiley & Sons, Inc.

Jonas, K. & Lebherz, C. (2008). Social Psychology in Action. M. Hewstone, W. Stroebe & K. Jonas (Eds.) *Introduction to Social Psychology: Aeuropean Perspective* (4th. ed.) Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd.

Kabataş, A. (2010). *Örgütsel Sinizm ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi ve Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.

Kalağan, G. (2009). *Araştırma Görevlilerinin Örgütsel Destek Algıları İle Örgütsel Sinizm Tutumları Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalkan, A. (2013). *Algılanan Örgüt Kültürünün Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi: Kuramsal ve Görgül Bir Araştırma*. Yayınlanmamış doktora Tezi, Konya. Selçuk Üniversitesi.

Kanbur, A. (2008). Küresellesme Sürecinde Post Modern Örgüt Yapıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13,3, 387-404.

Kanter, D. L.; Mirvis, P. H. (1989). *The Cynical Americans: Living and Working in an Age of Discontent and Disillusion*. San Francisco: Jossey-Bass.

Karacaoğlu, K., İnce, F. (2013). Pozitif Örgütsel Davranışın Örgütsel Sinizm Üzerindeki Etkileri: Kayseri İlindeki İmalat Sanayi İşletmelerinde Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18, 1, 181-202.

Karaeminoğulları, A. (2006). *Öğretim Elemanlarının Örgütsel Adalet Algıları ile Sergiledikleri Üretkenliğe Aykırı Davranışlar Arasındaki İlişki ve Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Karfakis, N.; Kokkinidis, G. (2011). Rethinking Cynicism: Parrhesiastic Practices in Contemporary Workplaces. *Culture and Organization*, 17, 4, 329–345.

Kaşlı, M. (2009). *Otel İşletmelerinde İşgörenlerin Kişilik Özellikleri, Lider-Üye Etkileşimi ve Tükenmişlik İlişkisinin İncelenmesi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Katz, D.; Kahn, R. (1977). *Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi*. (Çev. Can, H.; Bayar, Y). Ankara: TODAİE Yayınları, No: 167.

Keashly, L.; Jagatic, K. (2003). By Any Other Name: American Perspectives on Workplace Bullying. In S. Einarsen, H. Hoel, D. Zapf, & C. Cooper (Eds.), *Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice* (pp. 31-61). London: Taylor Francis.

Kessler, S. R.; Bandelli, A. C.; Specter, P. E.; Penney, L. M.; Borman, W. C.; Nelson, C. E. (2010). Re-Examining Machiavelli: A Three-Dimensional Model of Machiavellianism in The Worrkplace. *Journal of Applied Social Psychology,* 40, 8, 1868- 1896.

Ketchen, D. J.; Buckley, M. R. (2010). Divas at Work: Dealing with Drama Kings and Queens in Organizations. Business *Horizons* , 53, 6, 599-606.

Ketchen, D. J.; Craighead, C. W., Buckley, M. R. (2008). Time Bandits: How They are Created, Why They are Tolerated, and What Can Be Done About Them. *Business Horizons*, 51, 2, 141-149.

Ketchen, D. J.; Craighead, C. W.; Buckley, M.R. (2008). Time Bandits: How They are Created, Why They are Tolerated, and What Can Be Done About Them. *Business Horizons*, 51, 2, 141-149.

Kılıç, T. (2013). *Bireysel ve Kolektif Yeterlilik Süreci, Belirleyicileri ve Sonuçlarına İlişkin Bir Model Önerisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.

Kidwell, R. E.; Bennett, N. (1993). Employee Propensity to Withhold Effort: A Conceptual Model to Intersect Three Avenues of Research. *Academy of Management Review*, 18, 429–456.

Klandermans, B. (1986). Psychology and Trade Union Participation: Joining, Acting Quitting. *Journal of Occupational Psychology*, 59, 189- 204.

Klotz, A. C.; Buckley, M. R. (2013). A Historical Perspective of Counterproductive Work Behavior Targeting the Organization. *Journal of Management History*, 19, 1, 114-132.

Kohlberg, L. (1976). Moral Stages and Moralization: The Cognitive-Developmental Approach. (in) *Moral Development and Behavior, Theory, Research and Social Issues*. (Ed. T. Lickona), New York: Holt, Rinehart and Winston.

Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2004). *Christian Reflections on the Leadership Challenge*. (1st ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Kozak, M. A.; Güçlü, H. (2006). *Turizmde Etik Kavramları İlkeler, Standartlar*. (1.Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Köktürk, G. (2008). The Cultural, Social and Moral Origins of Post-Modern Anomy: On the Path of 'Over man'. *Civilacademy Journal of Social Sciences* , 6, 1.

Kunda, G. (1992). *Engineering Culture: Control and Commitment In A High-Tech. Corporation*. Philadelphia, PA: Temple University Press.

Kutanis, R. Ö.; Çetinel, E. (2009), Adaletsizlik Algısı Sinisizmi Tetikler mi?: Bir Örnek Olay, *17.Yönetim ve Organizasyon Kongresi Kongre Kitabı,* Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.

Kutaniş, R. Ö.; Dikili, A. (2010). Değişim Boyutuyla Örgütlerde Sinisizm. Derya Ergun Özler (ed.). *Örgütsel Davranışta Güncel Konular* içinde (s .269-286). Bursa: Ekin Yayınevi.

Kümbül -Güler, B. (2009). Pozitif Psikolojik Sermaye: Tanımı, Bilesenleri ve Yönetimi. Askın Keser, Gözde Yılmaz ve Senay Yürür (Ed.). *Çalısma Yaşamında Davranış: Güncel Yaklaşımlar* içinde (s. 119-146). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Lepisto, D.; Pradies, C.,; Pratt, M. G. (2013). *Exploring Meaningful Work: Toward a Dual Conception, Application, and Research Agenda*. Working paper, Boston College.

Leymann, H. (1990). Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. *Violence and Victims*, 5, 119-126.

Lickona, T. (1976). Critical Issues in the Study of Moral Development and Behavior. (in) *Moral Development and Behavior, Theory, Research and Social Issues*. (Ed. T. Lickona), New York: Holt, Rinehart and Winston.

Liu, Y.; Perrewé, P. L.; Hochwarter, W. A.; Kacmar, C. J. (2004). Dispositional Antecedents and Consequences of Emotional Labor at Work. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 10, 12–25.

Llyod, H.; Mey, M. (2010). An Ethics Model to Develop an Ethical Organisation. *SA Journal of Human Resource Management*, 8, 1, 218-229.

Locke, E. A. (1982). The Ideas of Frederick W. Taylor: An Evaluation. *Academy of Management Review*, 7, 1, 14-24.

MacKenzie, S. B.; Podsakoff, P. M.; Fetter, R. (1991). Organizational Citizenship Behavior and Objective Productivity as Determinants of Managerial Evaluations of Salespersons'Performance. *Organizational Behavior & Human Decision Processes*, 50, 123-150.

Marques P. A.; Azevedo-Pereira,J. (2009). Ethical Ideology and Ethical Judgments in the Portuguese Accounting Profession, *Journal of Business Ethics,* 86, 227–242.

Mazak, A. (1997). *İstanbul Büyükşehir Belediyesinde İnsan Kaynakları Yönetimi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Mazzola, J. J.; Kessler, S. R. (2012). Counterproductive Work Behaviors and Their Ethical Dilemmas: Creating Just, Respectful, and Productive Organizations. *Work and Quality of Life*, 157-179.

McFarlin, S. K.; Fals-Stewart, W.; Major, D. A.; Justice, E. M. (2001). Alcohol Use and Workplace Aggression: An Examination of Perpetration and Victimization. *Journal of Substance Abus*e, 13, 303-321.

McFerran, B.; Aquino, K.; Duffy, M. (2010). How Personality and Moral Identity Relate to Individuals' Ethical Ideology. *Business Ethies Quarterly.* 20.1, 35-56.

McGill, M.; Slocum, J. (1993). Unlearning the Organization. *Organizational Dynamics*, 22, 2, 68-73.

Meyerson, D. (1990). Uncovering 'Socially Undesirable' Emotions: Experiences of Ambiguity in Organizations. *American Behavioral Scientist*, 33, 296-307.

Milus, T. B. (2001). *A Systems Model of Cynicism Based on Social Theory*. Unpublished PhD Thesis, San Francisco, California: Saybrook Graduate School and Research Center.

Mirvis, P. H.; Kanter, D.L. (1991). Beyond Demography: A Psychographic Profile of The Workforce. *Human Resource Management*, 30, 1, 45-68.

Morin, E. M. (2004). The meaning of work in modern times. *10th World Congress on Human Resources Management, Rio deJaneiro, Brazil*. http://web.hec.ca/criteos/fichiers/upload/MOW_in_MTimes_EMM200804.pdf (20.09.2014).

Mortensen, R. A.; Smith, J. E.; Cavanagh, G. F. (1989). The Importance of Ethics to Job Performance: An Empirical Investigation of Managers' perception. *Journal of Business Ethics*, 8, 4, 253-260.

Motowidlo, S. J.; Borman, W. C.; Schmit, M. J. (1997). A Theory of Individual Differences in Task and Contextual Performance. *Human Performance*, 10, 71–83.

Motowidlo, S. J.; Van Scotter, J. (1994). Evidence that Task Performance Should Be Distinguished From Contextual Performance. *Journal of Applied Psychology*, 79, 475–480.

Naus, A. J. A. M. (2007). *Organizational Cynicism on The Nature, Antecedents, and Consequences of Employee Cynicism Toward The Employing Organization*. Dissertation of Doctor of Philosophy, Maastricht University, Maastricht.

Naus,F.; Iterson, A.; Roe, R. (2007). Organizational Cynicism: Extending the Exit, Voice, Loyalty, and Neglect Model of Employees' Responses to Adverse Conditions in the Workplace. *Human Relations*. DOI: 10.1177/0018726707079198, 60, 5, 683–718.

Nergiz, H. G.; Kozak, M. A.; Balta, S. (2009). Ethical Approaches And Their Application İn Hotel Manager's Decision Making. *European Journal of Social Sciences*, 9, 1, 18- 29.

Neuman, J.H.; Baron, R.A. (1998). Workplace Violence and Workplace Aggression: Evidence Concerning Specific Forms, Potential Causes, and Preferred Targets. *Journal of Management*, 24, 3, 391-419.

Neves, P. (2012). Organizational Cynicism: Spillover Effects on Supervisor–subordinate Relationships and Performance. *The Leadership Quarterly*, 23, 965–976.

Niederhoffer, A. (1969). *Behind the Shield: The Police in Urban Society*. Garden City.

O'Leary, M. (2003). From Paternalism to Cynicism: Narratives of a Newspaper Company. *Human Relations*,56, 685-704.

O'Leary-Kelly, A. M.; Griffin, R. W.; Glew, D. J. (1996). Organization-motivated Aggression: A Research Framework. *Academy of Management Review*, 21, 225-253.

Oh, I. S.; Charlier, S. D.; Mount, M. K.; Berry, C. M. (2013). The Two Faces of High Self-Monitors: Chameleonic Moderating Effects of Self-Monitoring on the Relationships Between Personality Traits and Counterproductive Work Behaviors. *Journal of Organizational Behavior*, DOI: 10.1002/job.

Organ, D. W. (1988). *Organizational Citizenship Behaviors: The Good Soldier Syndrome*. Lexington, MA: Lexington Books.

Organ, D. W. (1997). Organizational Citizenship Behaviour: It's Construct Clean-up Time. *Human Performance*, 10, 2, 85-97.

Organ, D.W.; Ryan, K. (1995). A Meta-Analytic Review of Attitudinal and Dispositional Predictors of Organizational Citizenship Behavior. *Personnel Psychology*, 48, 775-802.

Öcel, H. (2009). *Çalışanların Örgütsel Vatandaşlık ve Üretim Karşıtı İş Davranışlarının Nedenlerine İlişkin Bir Model Önerisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Ölçüm-Çetin, M. (2004). *Örgütsel Vatandaşlık Davranışı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Önelge, Y. (2007). *İnsan kaynakları fonksiyonu olarak performans değerleme ve bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

Örf-Menlikli, Z. (2006). *Bir Kamu Hizmeti Yayın Kurumu Olarak TRT'deki Değişim Çalışmalarının Yeni Yönetim Modelleri Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Özdemir, K. (2006). *Romantik İlişkilerde Kendini Ayarlama: Prototip Analiz Yöntemiyle İlgili Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Özgan, H.; Külekçi, E.; Özkan, M. (2012). Öğretim Elemanlarının Örgütsel Sinizm ile Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4,1, 196-205.

Özgener, Ş.; Öğüt, A.; Kaplan, M. (2008). İşgören-İşveren İlişkilerinde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Sinizm. M. Özdevecioglu, H. Karadal (ed.), *Örgütsel Davranışta Seçme Konular. Organizasyonlarin Karanlık Yönleri Ve Verimlilik Azaltıcı Davranışlar* içinde. Ankara: ilke Yayınevi.

Özyörük, M. (2009). *Hizmet sektöründe performans Değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Parsons, J. P.(2007). *Ethics in Public Relations: A Guide to a Best Practice*. United Kingdom: Kogan Page.

Piaget, J. (1967). *Six Psychological Studies*. (Çev. A. Tenzer), London: Random House.

Pişkin, M. (2014). İçedönük ve Dışadönük Kişilik Yapısı (3. Baskı). İçinde: Yıldız Kuzgun ve Deniz Deryakulu (Ed.). *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*. (s. 199–238). Ankara: Nobel Yayınları.

Podsakoff, P. M.; MacKenzie, S. B.; Paine, J. B.; Bachrach, D. G. (2000). Organizational Citizenship Behaviors: A Critical Review of the Theoretical and Empirical Literature and Suggestions fFor Future Research. *Journal of Management*, 26, 513-563.

Pulakos, E. D.; Arad, S.; Donovan, M. A.; Plamondon, K. E. 2000). Adaptability in the Workplace: Development of a Taxonomy of Adaptive Performance. *Journal of Applied Psychology*, 85, 612–624.

Reichers, A. E.; Wanous, J. P.; Austin, J. T. (1997). Understanding and Managing Cynicism About Organizational Change. *Academy of Management Executive*, 11, 1, 48-59.

Reigle, D. A. (2010). Workplace Bad Apples. AAOS Now Issue. http://www.aaos.org/news/aaosnow/nov10/managing4.asp, 17.10.2014.

Reisel, W. D.; Banai, M.; Maloles, C. M.; De Witte, H. (2012). The Effects of Job Insecurity, Trust, and Ethical Ideology on Negotiation. *Online Journal of Social Sciences Research,* 1, 8, 221-230. (ISSN 2277-0844).

Robbins, S. P. (2000). *Essentials of Organizational Behaviour*. Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.

Robinson, S. L.; Bennett, R. J. (1995). A Typology of Deviant Workplace Behaviors: A Multidimensional Scaling Study. *Academy of Management Journal*, 38, 555–572.

Robinson, S. L.; O'Leary-Kelly, A. M. (1998). Monkey See, Monkey Do: The İnfluence of Work Groups on the Antisocial Behavior of Employees. *Academy of Management Journal*, 41, 658-672.

Rotundo, M.; Sackett, P.R. (2002). The Relative İmportance of Task, Citizenship, and Counterproductive Performance to Global Ratings of Job Performance: A Policy Capturing Approach. *Journal of Applied Psychology*, 87, 66–80.

Ryan. J. J. (2001). Moral Reasoning as A Determinant of Organizational Citizenship Behaviors: A Study in the Public Accounting Profession. *Journal of Business Ethics*, 33, 3, 233-244.

Sackett, P. R.; DeVore, C. J. (2001). Counterproductive Behaviors at Work. In N. Anderson, D. Ones, H. Sinangil, & C. Viswesvaran (Eds.), *International Handbook of Work Psychology* (pp. 145–164). Thousand Oaks, CA: Sage.

Sackett, P. R.; DeVore, C. J. (2002). Counterproductive Behaviors at Work. In N. Anderson, D. S. Ones, H. K., Sinangil, & C. Viswesvaran (Eds.), *Handbook Of İndustrial, Work, And Organizational Psychology*, Vol. 1 (pp. 145-164). London: Sage.

Sackett, P. R. (2002). The Structure of Counterproductive Work Behaviors: Dimensionality and Relationships with Facets of Job Performance. *International Journal of Selection and Assessment*, 10, 1/2, 5-11.

Salgado, J. F. (2002). The Big Five Personality Dimensions and Counterproductive Behavior. *International Journal of Selection and Assessment*, 10, 117–125.

Savcı, İ. (2011). *Yenilik, Yönetim ve İnsan Kaynakları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Schelenker, B. R.; Forsyth, D. R. (1977). On The Ethics of Psychological Research. *Journal of Experimental Social Psychology*, 13, 9, 369-396.

Senge, P. (1996). *Beşinci Disiplin*, (Çev: Ahmet Doğukan ve Aysegül İldeniz), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sheldon, K. M.; Elliot, A. J.; Kim, Y.; Kasser, T. (2001). What is Satisfying about Satisfying Events? Testing 10 Candidates' Psychological Needs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 325–339.

Skarlicki, D. P.; Folger, R. (1997). Retaliation in the Workplace: The Roles of Distributive, Procedural, and Interactional Justice. *Journal of Applied Psychology*, 82, 434–444.

Smith, C. A.; Organ, D. W.; Near, J. P. (1983). Organizational Citizenship Behavior: Its Nature and Antecedents. *Journal of Applied Psychology*, 68, 653-663.

Somech,A.; Drach-Zahavy, A. (2000). Understanding Extra-Role Behavior in Schools: The Relationships Between Job Satisfaction, Sense of Efficacy, and Teachers' Extra-Role Behavior. *Teaching and Teacher Education*, 16, 649-659.

Spector, P. E. (1978). Organizational Frustration: A Model and Review of the Literature. *Personnel Psychology*, 31, 815–829.

Spector, P. E.; Fox, S. (2002). An Emotion-Centered Model of Voluntary Work Behavior: Some Parallels between Counterproductive Work Behavior and Organizational Citizenship Behavior. *Human Resource Management Review*, 12, 2, 269-92.

Spector, P. E.; Fox, S.; Penney, L.M.; Bruursema, K; Goh, A., Kessler, S. (2006). The Dimensionality of Counterproductivity: Are all Counterproductive Behaviors Created Equal? *Journal of Vocational Behavior*, 68, 446–460.

Stajkovic, A. D.; Luthans, F. (1998). Self-Efficacy and Work-Related Performance: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 124, 240–261.

Staw, B. M.; Boettger, R. D. (1990). Task Revision: A Neglected Form of Work Performance. *Academy of Management Journal*, 3, 534-559.

Steger, M. B. (2009). *Globalization*, Sterling Publishing, New York.

Stinglhamber, F.; Vandenberghe, C. (2003). Organizations and Supervisors as Sources of Support and Targets of Commitment: A Longitudinal Study. *Journal of Organizational Behavior*, 24, 251–270.

Sutton, R. I. (2007). Building the Civilized Workplace. *McKinsey Quarterly*, 2, 47-55.

Şakar, A. N. (2010). Örgütsel Güven. Derya Ergun Özler (ed.). *Örgütsel Davranışta Güncel Konular* içinde (ss.21-40). Bursa: Ekin Yayınevi.

Şengül, C. M. (2008). *Örgüt Çalışanlarının Kişilik, İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Taylor, F. W. (1997). *Bilimsel Yönetimin İlkeleri*. (Çev.: H.Bahattin Akın), Konya: Çizgi Yayınları.

Tınaz, P. (1999). Performans Değerleme Sistemlerinin Önemi ve Türkiye'deki Uygulamalarına İlişkin Bir İnceleme. *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 5, 389-406.

Tokgöz, N.; Yılmaz, H. (2008). Örgütsel Sinizm: Eskişehir ve Alanya'daki Otel işletmelerinde Bir Uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 2, 283–305.

Tomrukçu, B. (2008). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İş Değerleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Torlak, Ö.; Özdemir, Ş.; Erdem, E. (2008). *İş Ahlâkı Raporu*, İstanbul: İGİAD Yayınları.

Treviño, L.K. (1986). Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model. *The Academy of Management Review*, 11, 3, 601-617.

Tsay, C. J.; Shu, L. L.; Bazerman, M.H. (2011). *Naiveté and Cynicism in Negotiations and Other Competitive Contexts*. Harvard Business SCHool Working Paper.

Tucker, J. S.; Pleban, J. R. (2010). The Mediating Effects of Adaptive Skills on Value – Performance Relationships, *Human Performance*, 23, 1, 81–99.

Tükeltürk, Ş. A.; Perçin, N. Ş.; Güzel, B. (2009). Örgütlerde Psikolojik Kontrat İhlalleri ve Sinizm İlişkisi: 4-5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. Eskişehir: *17. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*, 688-692.

Ulu, S. (2011). *Örgütsel Hizmet Odaklılık ve Algılanan Dışsal Prestijin Bağlamsal Performans Üzerindeki Etkisi: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

Van Dyne, L.; LePine, J.A. (1998). Helping and Voice Extra-Role Behaviors: Evidence of Construct and Predictive Validity. *Academy of Management Journal*, 41, 108-119.

Van Fleet, D. D.; Van Fleet, E. W. (2006). Internal Terrorists: The Terrorists Inside Organizations. *Journal of Managerial Psychology*, 21,8, 763-774.

Van Scotter, J. R.; Motowidlo, S. J.; Cross, T. C. (2000). Effects of Task Performance and Contextual Performance on Systemic Rewards. *Journal o f Applied Psychology*, 85, 526-535.

Van Scotter, J. R.; Motowidlo, S. J. (1996). Interpersonal Facilitation and Job Dedication as Separate Facets of Contextual Performance. *Journal of Applied Psychology*, 81,5, 525–531.

VanMeter, R. A.; Grisaffe, D.B.; Chonko, L. B.; Roberts, J.A. (2013). Generation Y's Ethical Ideology and Its Potential Workplace Implications. *Journal of Business Ethics*. 117, 93–109. DOI 10.1007/s10551-012-1505-1.

Vitell, S. J.; Lumpkin, J. R.; Rawwas, M. Y. A. (1991). Consumer Ethics: An İnvestigation of The Ethical Beliefs of Elderly Consumers. *Journal of Business Ethics*, 10, 5, 365-375.

Vroom, V. H. (1964). *Work and Motivation*. New York: Wiley.

Walker, L. J. (1988). The Development of Moral Reasoning. (Ed. R. Vasta), *Annuals of Child Development*, Vol. 5. Greenwich, CT: JAI Press.

Warren, D. E. (2003). Constructive and destructive deviance in organizations. *Academy of Management Review*, 28, 622 - 632.

Weiner, B. (1985). An Attributional Theory of Achievement Motivation and Emotion. *Psychological Review*, 92, 548-573.

Willmott, H. (1993). Strength is Ignorance; Slavery is Freedom: Managing Cultures in Modern Organizations. *Journal of Management Studies,* 30, 4, 515–552.

Wu, C.; Neubert, M. J.; Yi, X. (2007). Transformational Leadership, Cohesion Perceptions, and Employee Cynicism about Organizational Change the Mediating Role of Justice Perceptions. *The Journal of Applied Behavioral Sciences*. 43, 3, 327-351.

Yalçın, B.; Ay, C. (2011). Bilgi Toplumunda Öğrenen Örgütler ve Liderlik Süreci Bağlamında Bir Örnek Olay Çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*,9,1, 15-36.

Yazıcı,A.; Yazıcı, S. (2010). Etik Durum Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 4, 1001-1017.

Yeşiltaş, M. (2012). *Örgütsel Özdeşleşmenin Oluşmasında Belirleyiciler Olarak Etik Liderlik Ve Etik İklim: Otel İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Yılmazer, A. (2013). *İnsan Kaynakları Yönetimi ve Örnek Olaylar*. Ankara: Seçkin Yayıcılık.

Yiğitoğlu, Z. (2009). *İzlenim Ayarlamacılığı ve İş Doyumu Arasındaki İlişkinin Sosyoekonomik Düzeye Göre İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Zizek, S. (1989). *Sublime object of ideology*. London: Verso.

ÖRGÜTSEL YAŞAMDA İMAJ: İMAJ GELİŞTİRME VE YÖNETİMİ

DOÇ.DR. SONER POLAT
ARŞ.GÖR.YASER ARSLAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1205
Eğitim No.: 255
ISBN : 978-605-320-107-6
© 1. Basım, Nisan 2015

ÖRGÜTSEL YAŞAMDA İMAJ: İMAJ GELİŞTİRME VE YÖNETİMİ
DOÇ.DR. SONER POLAT - ARŞ.GÖR.YASER ARSLAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demir, Ahmet.
Örgütsel Yaşamda İmaj: İmaj Geliştirme ve Yönetimi / *Soner Polat - Yaser Arslan*
1. Basım, s., VIII+122 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-107-6
1. İmaj, 2. Örgütsel İmaj, 3. İmaj Yönetimi, 4. İmaj Geliştirme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Önsöz

Günümüz rekabet ortamında fark yaratmak isteyen kişiler ile örgütlerin; tanınır, çekici, güvenilir ve itibarlı olması için olumlu bir imajın yaratılması, sürdürülmesi, var olan imajın gözden geçirilerek yenilenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, kişisel ve örgütsel yaşamın başarısında olumlu bir imajın oluşturulması, sürdürülmesi ve yenilenmesi için imaj yönetimi büyük önem taşımaktadır.

İmajı, kişisel ve örgütsel bağlamlarda irdeleyen bu kitap yedi bölümden oluşmaktadır. Kitabın *birinci bölüm*ünde imaj ve örgütsel imaj kavramları tanımlanarak imajla ilişkili diğer kavramlar ortaya konmuş, imajın bu kavramlarla benzer ve bu kavramlardan farklı yönleri tartışılmıştır. *İkinci bölüm*de imaj türleri ele alınmış, imaj türleriyle ilişkili bireysel ve örgütsel yaşamdan örnekler verilerek yeni bir imaj sınıflaması sunulmuştur. Kitabın ikinci bölümünü; kişisel imajın önemine ve boyutlarına yer verilen *üçüncü bölüm* ile örgütsel imajın önemine ve boyutlarına yer verilen *dördüncü bölüm* takip etmektedir. *Beşinci bölüm*de ise örgütsel imajın oluşumunda rol oynayan öncüller ve örgütsel imajdan etkilenen çıktılar sıralanmıştır. *Altıncı bölüm*de alanyazında yer alan örgütsel imaj yönetimi modelleri ortaya konularak imajın yaratılması, sürdürülmesi ve yenilenmesi aşamalarını içeren yeni bir örgütsel imaj yönetimi modeli sunulmuştur. Kitabın son bölümü olan *yedinci bölüm*de ise olumlu bir imaj yaratmak için yararlanılabilecek imaj çekicileri

ile yaratılmış olumlu bir imajın kırıcılarının neler olduğuna değinilmiştir.

Kitabın; imaj konusu ile ilgilenen bilim insanlarına, araştırmacılara, öğrencilere, örgütsel yaşamda fark yaratmak isteyen yöneticilere ve çalışanlara yararlı olması umuduyla.

Doç. Dr. Soner POLAT

Arş. Gör. Yaser ARSLAN

Mart, 2015
Kocaeli

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: İMAJ VE ÖRGÜTSEL İMAJ.....1
1.1. İmaj Nedir? 1
1.2. Örgütsel İmaj Nedir? 4
1.3. Örgütsel İmajla İlişkili Diğer Kavramlar 7

BÖLÜM 2: İMAJ SINIFLAMALARI 11
2.1. İmaj Algısının Zamanına Göre İmaj Türleri.....14
2.1.1. Şimdiki imaj 14
2.1.2. İstenen imaj 14
2.2. Algılayana Göre İmaj Türleri 15
2.2.1. İç imaj 15
2.2.2. Dış imaj 16
2.3. İmajı Oluşturan Mesajın Niteliğine Göre İmaj Türleri.....17
2.3.1. Somut imaj.....17
2.3.2. Soyut imaj.....17
2.4. Algılanan İmajın Niteliğine Göre İmaj Türleri 18
2.4.1. Olumlu imaj 18
2.4.2. Olumsuz imaj.....19
2.5. İmaj Algısının Düzeylerine Göre İmaj Türleri 19
2.5.1. Kişisel imaj 19
2.5.1.1. Öz imaj.....21
2.5.1.2. Kişilerarası imaj.....21
2.5.2. Grup imajı.....21
2.5.3. Bölüm imajı 22

2.5.4. Örgütsel imaj 22
2.5.5. Kurum imajı 22
2.5.6. Sistem imajı 23
2.6. İmaj Algısının Oluşmasındaki Başat Faktöre Göre İmaj Türleri 24
2.6.1. Ürün imajı 24
2.6.2. Marka imajı 25
2.6.3. Transfer imajı 26
2.6.4. Şemsiye imaj 26

BÖLÜM 3: KİŞİSEL İMAJ, ÖNEMİ VE BOYUTLARI 29
3.1. Kişisel İmajın Önemi 29
3.2. Kişisel İmajın Boyutları 34
3.2.1. Görünüş 37
3.2.2. Ün 38
3.2.3. Karakter 39
3.2.4. İletişim-Beden Dili 39

BÖLÜM 4: ÖRGÜTSEL İMAJ, ÖNEMİ VE BOYUTLARI 43
4.1. Örgütsel İmajın Önemi 43
4.2. Örgütsel İmajın Boyutları 47
4.2.1. Fiziki Görünüm ve Altyapı İmajı 50
4.2.2. Sosyal İmaj 53
4.2.3. Kalite İmajı 54

BÖLÜM 5: ÖRGÜTSEL İMAJIN ÖNCÜL VE ÇIKTILARI 57
5.1. Örgütsel İmajın Öncülleri 58
5.2. Örgütsel İmajın Çıktıları 62

BÖLÜM 6: ÖRGÜTSEL İMAJ YÖNETİMİ 67
6.1. İmaj Yönetiminin Tanımı 71
6.2. İmaj Yönetimi Modelleri 72
6.2.1. Shee ve Abbratt'ın Örgütsel İmaj Yönetimi Modeli 72
6.2.2. Schmitt, Simonson ve Marcus'un İmaj Yönetimi Modeli 74
6.2.3. Gray ve Balmer'in Örgütsel İmaj Yönetimi Modeli 76

6.2.4. Pang'in Kriz Önleyici Örgütsel İmaj Yönetimi Modeli 77
6.2.5. Akay'ın Örgütsel İmaj Yönetimi Modeli 79
6.2.6. Obarmaier'in İmaj Yönetimi Modeli 81
6.2.7. Massey'in Örgütsel İmaj Yönetimi Modeli 83
6.2.8. Dowling'in Örgütsel İmaj Dönüşüm Modeli 84
6.3. Örgütsel İmaj Yönetimi Modelinin Basamakları 86
6.3.1. İmaj Algısının Yaratılması 87
6.3.2. İmaj Algısını Sürdürme 90
6.3.3. İmaj Algısının Yenilenmesi 91

BÖLÜM 7: İMAJ ÇEKİCİLERİ VE KIRICILARI 95
7.1. İmaj Çekicileri 95
7.1.1. Yükseköğretim kurumları açısından imaj çekicileri 97
7.1.1.1. Üniversitenin kalitesi 98
7.1.1.2. Üniversitenin sosyoekonomik olanakları 99
7.1.1.3. Üniversitenin kültürel olanakları 99
7.1.1.4. Üniversitenin bulunduğu şehrin olanakları 99
7.1.1.5. Üniversitenin fiziksel olanakları 100
7.1.1.6. Üniversitenin bulunduğu şehrin yaşanılan yere uzaklığı 100
7.1.1.7. Üniversite ile ilgili anlatılar 100
7.1.1.8. Üniversitenin tanıtım etkinlikleri 101
7.2. İmaj Kırıcıları 101

KAYNAKÇA 105

Kaynakça

Absher K., & Crawford, G. (1996). Marketing the community college starts with understanding students' perspectives. *Community College Review, 23*(4), 59-68.

Ak, M. (1998). *Firma/Markalarda kurumsal kimlik ve imaj*. İstanbul: Işıl Ofset.

Akat, İ., Budak, G. ve Budak, G. (2002). *İşletme yönetimi*. İzmir: Barış.

Akay, R. A. (2005). *Kurumsal imaj yönetimi ve TBMM'de yeni iletişim konsepti*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aksoy, R. ve Bayramoğlu, V. (2008). Sağlık işletmeleri için kurumsal imajın temel belirleyicileri: Tüketici Değerlendirmeleri, *Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler* Dergisi, *4*(7), 85-96.

Akyıldız, H. (1993). Öğretmen adaylarında öğretmen imajı. *Buca Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2*(5), 127-136.

Akyurt, H. (2008). T*urizm bölgesine yönelik talebi etkileyen faktörlerden imaj ve Çeşme örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Aldemir, M. E. (2011). *İmaj yönetimi ve kurtlar vadisi örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Anılan, H., Çemrek, F. ve Anagün, Ş. S. (2008). Ortaöğretim öğrencilerinin meslek seçimi ve üniversite tercihlerine ilişkin görüşleri (Eskişehir örneği), *E-journal of World Sciences Academy, 3*(2), 238-249.

Arpan, L. M., Raney, A. A., & Zivnuska, S. (2003). A cognitive approach to understanding university image. *Corporate Communications: An Internatonal Journal, 8*(2), 97-113.

Arslan, K. (2013). *Ortaöğretim okullarında kurum imajına yönelik yönetici ve öğretmen algısı: Mersin ili örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Ataman, G. (2001). *İşletme Yönetimi, Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Türkmen.

Aydın, N. (2009). *Etkili İletişim Stratejileri.* İstanbul: Kumsaati.

Baines, P., Egan, J., & Jefkins, F. (2007). *Public Relations*. London: Routledge.

Bakan, Ö. (2004). Kurumsal imaj oluşumunu etkileyen faktörler: İletişim faktörlerinin rolünü belirlemeye yönelik ampirik bir çalışma. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bakan, Ö. (2005). *Kurumsal İmaj*. Konya: Tablet Yayınevi.

Bal, M. (2011). *Çalışan işgörenlerin kurumsal imaj oluşumuna etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (2014). *Bedenin dili.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bayramoğlu, V. (2007). *Sağlık işletmeleri için kurumsal imajın temel belirleyicileri: Zonguldak örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Bektaş, F. (2010). Örgütsel imaj ve örgüt kültürü: öğretmen adayı örnekleminde nedensel bir araştırma, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi, 1,* 5-19.

Berner, M. F. (1994). *Measuring corporate image ın the print media: an application of multidimensional scaling and content analysis methodologies*. Unpublished master thesis. Simon Fraser University, Canada.

Biçer, E. B. (2006). *Toplam kalite yönetiminin kurumsal imaj üzerine etkileri ve bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Biçer, S. G. (2012). *Saç ve güzellik uygulamaları programında yer alan kişisel imaj danışmanlığı ders içeriğine ilişkin görüşlerin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bolat, İ. O. (2006). *Konaklama işletmelerinde işgörenlerden yansıyan kurumsal imajın analizi ve bir uygulama.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Briggs, S. (2006). An exploratory study of the factors influencing undergraduate student choice: the case of higher education in Scotland, *Studies in Higher Education, 31*(6), 705-722.

Briggs, S., & Wilson, A. (2007). Which university? A study of the influence of cost and information factors on Scottish undergraduate choice, *Journal of Higher Education Policy and Management, 29*(1), 57-72.

Bringula, R., & Basa, R. (2011). Institutional image indicators of three universities: basis for attracting prospective entrants, *Educational Research for Policy and Practice, 10*, 53-72.

Broekemier, G. M., & Seshadri, S. (2000). Differences in college choice criteria between deciding students and their parents, *Journal of Marketing for Higher Education*, *9*(3), 1-13.

Bromley, D. (1993). *Image and Impression Management*. England: John Wiley&Sons Ltd.

Büyükgöze, T. (2012). *Çalışanların kurumsal imaj algılaması ile motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Cameran, M., Moizer, P., & Pettinicchio, A. (2010). Customer satisfaction, corporate image, and service quality in professional services, *The Service Industries Journal, 30*(3), 421-435.

Caner, H. (2013). *Kurumsal imajın geliştirilmesinde insan kaynakları yönetiminin etkisi: Ankara'daki ilaç firması çalışanlarında bir uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Canoğlu, M. (2008). *Otel müşterilerinin imaj ve hizmet kalitesi algıları ile tekrar satın alma davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Canöz, K. ve Canöz, N. (2014). Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün kişisel imajının öğelerini belirlemeye yönelik bir saha araştırması. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 35, 401-428.*

Capraro, A. J., Patrick, M. L., & Wilson, M. (2004). Attracting college candidates: the impact of perceived social life, *Journal of Marketing for Higher Education, 14*(1), 93-106.

Carmeli, A., & Freund, A. (2002). The relationship between work and workplace attitudes and perceived external prestige. *Corporate Reputation Review, 5*(1), 51-68.

Cerit, Y. (2006). Eğitim fakültesi öğrencilerinin üniversitenin örgütsel imaj düzeyine ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 47, 343-365.

Cho, S. H. (2007). *The role of moral judgement in an external public's evaluation of an organization's crisis: Moral judgment as a mediator or moderator of affective response influencing blame and organizational image*. Unpublished doctoral dissertation, The University of Alabama. Tuscaloosa, Alabama.

Coccari, R.L., & Javalgi, R.J. (1995). Analysis of students' needs in selecting a college or university in a changing environment. *Journal of Marketing for Higher Education, 6,* 27–39.

Collins, C. J., & Stevens C. K., (2001). Initial Organizational Images and Recruitment: A Within-Subjects Investigation of the Factors Affecting Job Choices. 14th Annual Conference of the Society for Industrial/Organizational Psychology, 1999, Atlanta,

Georgia *Corporate Communications: An International Journal*, *6*(4), 205-216.

Cruickshank, D., Bainer, D. & Metcalf, K. (1995). *The Act of Teaching*. London: Mcgraw-Hill, Inc.

Çakır, Ö. (2002). *Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çakır, Ö. (2003). *Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj ve Sosyal Yaşam Etiketi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çakır, Ö. (2013). *Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj ve Sosyal Yaşam Etiketi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çakmak, H. (2008). *Kurumsal imajın çalışanların örgütsel bağlılıkları üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Çalışkan, N. ve Yeşil, R. (2005). Eğitim sürecinde öğretmenin beden dili. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(1), 199-207.

Çoban, S. (2003). Kurumsal imaj oluşturma aracı olarak sponsorluk ve internet uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(2),* 213- 229.

Çobanoğlu, A. (2011). *Resmi ve özel ilköğretim okullarının okul imajının öğretmen ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Demiröz, S. (2014). *Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları, örgütsel imaj algıları, ve öğrenci başarıları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Demirtaş, M. (2010). Örgütsel iletişimin verimlilik ve etkinliğinde yararlanılan iletişim araçları ve halkla ilişkiler filmleri örneği. *Marmara Üniversitesi İ. İ. B. F. Dergisi, 28*(1), 411- 444.

Dowling, G. R. (1986). Managing your corporate images. *Industrial Marketing Management, 15*(2), 109- 115.

Dowling, G. R. (1993). Developing your company image into a corporate asset. *Long Range Planning, 26*(2), 101-109.

Dowling, G. R. (1994). *Corporate Reputations: Strategies For The Developing Corporate Brand.* London: Kogan Page.

Dukerich, J. M., Golden, B. R., & Shortell, S. M. (2002). Beauty is in the eye of the beholder: the impact of organizational identification, identity, and image on the cooperative behaviors of physicians. *Administrative Science Quarterly*, *47*(3), 507-533.

Dursun, M. (2011). *Kurumsal imajın müşteri bağlılığı ve örgütsel bağlılık üzerine etkisi ve bir araştırma.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dutton J. E., & Dukerich, J. M. (1991). Keeping an Eye on the Mirror: Image and Identity in Organizational Adaptation. *Academy of Management Journal*, 34, 517-554.

Dutton, J. E., Dukerich, J.M., & Harquail, C. V. (1994). Organizational images and member identification. *Administrative Science Quarterly, 39* (2), 239-263.

Elearn Training Company (2009). *Reputation Management Revised Edition (Management Extra)*. London: Routledge.

Erdoğan, B. Z., Develioğlu, K., Gönüllüoğlu ,S. ve Özkaya, H. (2006). Kurumsal imajın şirketin farklı paydaşları tarafından algılanışı üzerine bir araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15*, 55–76.

Erdoğdu, M. Y., Umurkan, F. ve Kuru, T. (2013). Okul yöneticilerinin etik liderlik rolleri ile kurum imajı arasındaki ilişkiler. Erişim adresi: http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/File/Enstitu_Sekreterligi/2013_Guz_Donemi_M_Yuksel_Erdogdu_Fatma_Umurkan_ve_Tahir_Kuru.pdf

Eren, S. S. ve Eker, B. (2012). Kurumsal sosyal sorumluluk algısının marka imajı, algılanan değer, müşteri tatmini, ve marka sadakatine etkisi üzerine bir saha araştırması: x markası örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 17*(2), 451-472.

Erkmen, T. ve Çerik, S. (2007). Kurum imajını oluşturan kurum kimliği boyutları bağlamında örgüte bağlılığın incelenmesi: Üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(28),* 107–119.

Evren, S. ve Kozak, N. (2012). Eskişehir'in çekici faktörlerinin günübirlik ziyaretçilerin bakış açılarıyla değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi (23)* 2, 220-232.

Fatt, J. P. T., Wei, M., Yuen, S., & Suan, W. (2000). Enhancing corporate image in organizations. *Management Research News, 23(5/6),* 28-54.

Flavian, C., Guinaliu, M. & Torres, E. (2005). The influence of corporate image on consumer trust: A comparative analysis in traditional versus internet banking, *Internet Research, 14(4),* 447-470.

Fombrun, C., & Shanley, M. (1990). What's in a name? Reputation building and corporate strategy. *Academy of Management Journal*, *33*, 233-258.

Frandsen, S. (2012). Organizational image, identification, and cynical distance: Prestigious professionals in a low-prestige organization, *Management Communication Quarterly, 26*(3), 351–376.

Gavcar, E., Bulut, Z. A. ve Karabulut, A. N. (2005). Öğrencilerin iktisadi ve idari bilimler fakültesini tercih nedenleri ve beklentileri (Muğla Üniversitesi Örneği), *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(7), 21-39.

Geçikli, F. (2012). Bireysel kariyer planlama ve geliştirmede imajın rolü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 15, 337-354.

Gemlik, N. ve Sığrı, Ü. (2007). Kurum İmajı Analizi ve Bir Belediye Üzerindeki Uygulamanın Değerlendirilmesi. İ*stanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(11), 267-282.

Gioia, D.A., & Thomas, J.B. (1996). Identity, image and issue interpretation: sensemaking during strategic change in academia. *Administrative Science Quarterly, 40,* 370-403.

Gotsi, M., & Wilson, A. (2001). Corporate reputation: seeking a definition. *Corporate Communication : An International Journal*, *6*(1), 24-30.

Gökçe, E. (2000). *Kurumsal kimlik, kurumsal imaj ve kurumsal kültürün halkla ilişkiler çalışmalarında yeri ve önemi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gray, E. R., & Balmer, J. M. (1998). Managing corporate image and corporate reputation. *Long Range Planning*, *31*(5), 695-702.

Gürbüz, S. (2008). *Yönetici, öğretmen ve velilere göre ankara ili özel ve kamu ilköğretim okullarının kurumsal imajı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gürbüz, S. (2010). Algılanan kurumsal imajın yöneticilerin bazı tutum ve davranışlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 229-240.

Güzelcik, E. (1999). *Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Güzelcik-Ural, E. (2000). Kurum imajı yaratmada sosyal sorumluluk anlayışının önemi, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 10*, 411-419.

Harmancı, M. (2009). *İş'te İmaj Faktörü*. İstanbul: Nesil Yayınları.

Hart, A. E., & Rosenberger, P. J. (2004). The effect of corporate image in the formation of customer loyalty: An Australian replication. *Australasian Marketing Journal, 12(3),* 88-96.

Hatch, M.J., & Schultz, M. (1997). Relations between organizational culture, identity and image. *European Journal of Marketing,* 31 (5/6), 356-365.

Helgesen, Ø., & Nesset, E. (2007). Images, satisfaction and antecedents: drivers of student loyalty? A case study of a Norwegian university college. *Corporate Reputation Review*, *10*(1), 38-59.

Herrbach, O., & Mignonac, K. (2004). How organisational image affects employee attitudes. *Human Resource Management Journal,* 14, 76–88.

Hoye, G. V., & Saks, A.M. (2011). The instrumental-symbolic framework: Organisational image and attractiveness of potential applicants and their companions at a job fair. *Applied Psychology: An International Review*, 60, 2, 311-335.

Iheme, A. (2013). Corporate Image, Identity and Strategy. II. International Conference on Communication, Media, Technology and Design 02-04 May 2013 Famagusta – North Cyprus.

Ishaq, M. I. (2012). Perceived value, service quality, corporate image and customer loyalty: Empirical assesment from Pakistan. *Serbian Journal of Management, 7*(1), 25 – 36.

Ivy, J. (2001). Higher education institution image: a correspondence analysis approach. *International Journal of Educational Management, 15*(6), 276-82.

İbicioğlu, H. ve Avcı, U. (2003). Turizm işletmelerinde kurumsal imajı oluşturan faktörlere ve kurumsal iletişimin rolüne yönelik inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF, 8*(2), 23-41.

İzci, F. ve Saydan, R. (2013). Algılanan hizmet kalitesi kurumsal imaj ve sadakat ilişkisi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14*(1), 199-219.

Jolaoso, B. A., & Adefolakan, T. A. (2014). Pr-architecture: an essential tool for corporate and business image. *African Journal of Social Sciences, 4*(4), 95-103.

Karabey, C. N. ve İşcan, Ö. F. (2007). Örgütsel özdeşleşme, örgütsel imaj ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: bir uygulama, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 21*(2), 231-243.

Karaosmanoğlu, E., & Melewar, T.C. (2006). Corporate communications, identity and image: A research agenda. *Journal of Brand Management, 14* (1/2), 196-206.

Kavas, A. (2004). Marka Değeri Yaratma. *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi,* 3, 16-25.

Kaya, B. (2013). *Üniversitelerde imaj pazarlaması: Bozok Üniversitesi'nin kurumsal imajının öğrenciler açısından ölçülmesi.* Yayım-

lanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.

Kazoleas, D., Kim, Y., & Moffit, M. A. (2001). Institutional image: A case study. *Corporate Communications: An International Journal, 6*(4), *205-216.*

Ker-Dinçer, M. (2000). *İş dünyasında kişisel imajın yeri ve önemi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ker-Dinçer, M. (2001). *Kişisel İmaj*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Kern, C. W. K. (2000). College choice influences: urban high school students respond, *Community College Journal of Research and Practice, 24*(6), 487-494.

Kılıçaslan, H. (2011). *İlköğretim okullarının kurumsal imajına yönelik yönetici ve öğretmen algıları: Bolu ili merkez ilçe örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Kim, M., & Trail, G. T. (2010). The effects of service provider employment status and service quality exchange on perceived organizational image and purchase intention. *Sport Management Review, 13,* 225-234.

Koschnick, W. J. (1995). *Dictionary of marketing*. England: Gower.

Köktürk, M. S., Yalçın, M., ve Çobanoğlu, E., (2008), *Kurum İmajı Oluşumu ve Ölçümü*, İstanbul: Beta Yayınları.

Kuo, Y. K., & Ye, K. D. (2009). The causal relationship between service quality, corporate image and adults' learning satisfaction and loyalty: A study of Professional training programmes in a Taiwanese vocational institute, *Total Quality Management & Business Excellence, 20*(7), 749-762.

Kurşun, A. T. (2011). *Okulların kurumsal imajının okul yöneticilerinin etik liderlik özellikleri ve bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Küçük, F. (2005). Kurum imajı açısından kurumsal iletişim. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Araştırmaları Dergisi 3*(2), 45-52.

Le Claire, K. A. (1988). Higher education choice in Australia: processes and impediments, *Higher Education, 17,* 333-349.

Lemmink, J., Schuijf A., & Streukens S. (2003). The role of corporate image and company employment image in explaining application intentions. *Journal of Economic Psychology, 24,* 1–15.

Linkemer, B. (1993). *Profesyonel İmaj Yaratmak*. İstanbul: Rota.

Marangoz, M. ve Akyıldız, M. (2007). Algılanan şirket imajı ve müşteri tatmininin müşteri sadakatine etkileri, *Yönetim Bilimleri Dergisi, 5*(1), 173-194.

Maric, M., Pavlin, J., & Ferjan, M. (2010). Educational institution's image: A case study. *Organizacija, 43*(2), 58-64.

Massey, E. J. (2003). *A Theory of Organisational Image Management: Antecedents, Processes & Outcomes.* Paper presented at the International Academy of Business Disciplines Annual Conference, held in Orlando.

Ming, J. S. K. (2010). Institutional factors influencing students' college choice decision in Malaysia: a conceptual framework, *International Journal of Business and Social Science, 1*(3), 53-55.

Moogan, Y. J., Baron, S., & Haris, K. (1999). Decision-making behaviour of potential higher education students. *Higher Education Quarterly, 53*(3), 211-228.

Nguyen, N., & LeBlanc, G. (2001). Image and reputation of higher education institutions in students' retention decisions. *International Journal of Educational Management, 15,* 303–311.

Nguyen, N., & LeBlanc, G. (2002). Contact işgörenler, physical environment and the perceived corporate image of intangible services by new clients. *International Journal of Service Industry Management, 13*(3), 242-262.

O'Neill J.L., & Gaither C.A. (2007). Investigating the relationship between the practice of pharmaceutical care, construed external image, organizational identification, and job turnover in-

tention of community pharmacists. *Research in Social and Administrative Pharmacy,* 3, 438-463.

OALD (2013). Oxford Advanced Learners Dictionary. http://oald8.oxfordlearnersdictionaries.com/ Erişim tarihi: 24.09.2013

Okay, A. (2000). *Kurum Kimliği.*. İstanbul: Mediacat Yayınları.

Okay, A. (2001). *Kurum kimliği.* İstanbul: Mediacat Yayınları.

Okay, A. (2003). *Kurum Kimliği.* İstanbul: Mediacat Yayınları.

Okay, A. (2012). *Kurum Kimliği.* İstanbul: Derin Yayınları.

Okumuş, M. (2013). *Kurumsal vatandaşlık anlayışı ve kurumsal imaj ilişkisi: tüketiciler üzerinde bir uygulama.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Onal, G. (2000). *Halkla İlişkiler.* İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Ovalıoğlu, N. (2007). *Kurumlarda imaj ve kimlik değişim süreci: Arçelik firması örneği.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öneren, M. (2013). İmaj yönetiminin tv dizi seyircileri üzerindeki etkisi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15*(24), 75-85.

Özata, M. ve Sevinç, İ. (2009). Hastanelerde kurumsal İmajın ölçülmesinde dikkate alınması gereken faktörlerin belirlenmesi. *Journal of Azarbaijani Studies*, 54-79.

Özer, M. A. (2013). İmajını yöneten örgütler daha mı başarılı oluyor. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 24*(3-4-5), 26-45.

Özüpek, M. N. (2005). *Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk*. Konya: Tablet Kitapevi.

Özüpek, M. N. (2013). *Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk.* Konya: Eğitim Yayınevi.

Özyürek, R. ve Atıcı, M. (2002). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında kendilerine yardım eden kaynakların be-

lirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2*(17), 33-42.

Paden, N., & Stell, R. (2006). Branding options for distance learning programs: Managing the effect on university image. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning. 3(*8), 45-54.

Palacio, A. B., Meneses, G. D., & Perez, P. J. P. (2002).The configuration of the university image and its relationship with the satisfaction of students. *Journal of Educational Administration, 40*(5), 486- 505.

Pampaloni, A. M. (2006). *Communicating image: Creating and projecting organizational image to external stakeholders*. Unpublished Dissertation, The State University of New Jersey, New Jersey.

Pampaloni, A. M. (2010). The influence of organizational image on college selection: what students seek in institutions of higher education, *Journal of Marketing for Higher Education, 20*(1), 19-48.

Pang, A. (2012). Towards a crisis pre-emptive image management model. *Corporate Communications: An International Journal, 17*(3), 358 – 378.

Parıltı, N., ve Tolon, M. (2003). *Yerel Yönetimlerde İmaj Kavramı ve Olası Sonuçları*. 1. Uluslararası Yerel Yönetimler Üniversite ve Sanayi İşbirliği Sempozyumu, 23–24 Ekim, Ankara.

Peker, Ö., ve Aytürk, N. (2000). *Etkili Yönetim Becerileri*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Peltekoğlu, F. B. (1997). Kurumsal iletişim sürecinde imajın yeri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 4,* 125-147

Peltekoğlu, F. B. (1998). *Halkla İlişkiler Nedir?* İstanbul: Beta Yayınları.

Peltekoğlu, F. B. (2001). *Halkla İlişkiler Nedir*. İstanbul: Beta Yayınları.

Peltekoğlu, F. B. (2004). *Halkla ilişkiler nedir?* İstanbul: Beta Yayınları.

Peltekoğlu, F. B. (2009). *Halka İlişkiler Nedir?* İstanbul: Beta Yayınları

Polat, S. (2009). Yükseköğretim örgütlerinde örgütsel imaj yönetimi: örgütsel imajın öncülleri ve çıktıları, *1. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi,* Çanakkale.

Polat, S. (2011a). Üniversite öğrencilerinin örgütsel imaj algıları ile akademik başarıları arasındaki ilişki düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11*(1), 249-262.

Polat, S. (2011b). Üniversite öğrencilerine göre Kocaeli Üniversitesi'nin örgütsel imajı. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 36*(160), 105-119.

Polat, S., & Hezer, T. (2011). Relation between organizational image and organizational trust in educational organizations. *International Journal of Education Administration and Policy Studies, 3*(9), 151-153.

Polat, S. (2012). The factors that students consider in university and department selection: a qualitative and quantitative study of Kocaeli University, Faculty of Education students. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 47,* 2140-2145.

Polat, S., Abat, E., & Tezyürek, S. (2010). The perceived corporate image of private secondary schools by students' and parents' views. *European Journal of Educational Studies 2*(2), 65-76.

Porter, S. S., & Claycomb, C. (1997). The influence of brand recognition on retail store image. *Journal Of Product & Brand Management, 6*(6), 373-387.

Ramasubramanian, S., Gyure, J. F., & Mursi, N. M. (2003). Impact of internet images: impression-formation effects of university web site images. *Journal of Marketing for Higher Education, 12*(2), 49-68.

Riordan, C. M., Gatewood, R. D., & Bill, J. B. (1997). Corporate Image: Employee Reactions and Implications for Managing Corporate Social Performance. *Journal of Business Ethics*, *16*(4), 401-412.

Sabuncuoğlu, Z. (2010). *İşletmelerde Halkla İlişkiler.* Bursa: Alfa Akademi.

Salar, M. (2012). *Örgütsel imaj açısından sosyal sorumluluk projelerinin önemi ve yapılan uygulamalara ilişkin değerlendirmeler.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sampson, E. (1995). *İmaj faktörü*. Çev: Hakan İlgün. İstanbul: Rota Yayınları.

Schmitt, B. H., Simonson, A., & Marcus, J. (1995). Managing corporate image and identity. *Long Range Planning*, *28*(5), 82-92.

Schuler, M. (2004). Management of the organizational image: a method for organizational image configuration. *Corporate Reputation Review, 7*(1), 37-53.

Selame, S. A. (1980). *The Development of Corporate Identity in the Digital Era.*

Shee, P. S. B., & Abratt, R. (1989). A new approach to the corporate image management process. *Journal of Marketing Management*, *5*(1), 63-76.

Si, S. X., & Hitit, M. A. (2004). A study of organizational image resulting from international joint ventures in transitional economies. *Journal of Business Research, 57*(12), 1370-1377.

Simões, C., & Soares, A. M. (2010). Applying to higher education: information sources and choice factors, *Studies in Higher Education, 35*(4), 371-389.

Smidts, A., Pruyn, A. H., & Van Riel, C. B. (2001), The impact of employee communication and perceived external prestige on organizational identification, *Academy of Management Journal*, *44*(5), 1051-1062.

Smith, G. B. (2013). Living in a Barbie World. http://emuprssa.com/2013/07/23/#content. Erişim tarihi 10.10.2014.

Smith, P. R. (1993). *Marketing Communications: An Integrated Approach*. London: Kogan Page.

Süceddinov, Ş. (2008). *Kurumsal kimlik, kurumsal imaj oluşturma süreci ve bir araştırma.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şen, H. Ş. ve Erişen, Y. (2002). Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretim elemanlarının etkili öğretmenlik özellikleri. *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*(1), 99-116.

Şişli, G. (2012). *Kurum kültürü ve kurumsal imaj ilişkisi, devlet ve vakıf üniversiteleri üzerinde bir uygulama.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Taslak, S. ve Akın, M. (2005). Örgüt imajı üzerinde etkili olan faktörlere yönelik bir araştırma: Yozgat ili emniyet müdürlüğü örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 263-294.

Taşkın, E. ve Sönmez, S. (2005). Kurumsal imaj oluşturmada halkla ilişkilerin rolü ve bir alan araştırması. A*kademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi,* (7) http://www.akademikbakis.org/pdfs/7/ercanta_k_n__semih.pdf

Tatar, E. ve Oktay, M. (2006). Search, choice and persistence for higher education: a case study in Turkey. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, *2*(2), 115-129.

TDK (2013). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts Erişim tarihi: 24.09.2013

Tengelimoğlu, D. ve Öztürk, Y. (2004). *İşletmelerde Halkla İlişkiler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tezişçi, S. (2013). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin üniversitelerinin örgütsel imajına ilişkin algıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tolungüç, A. (2000). *Pazarlama Reklam İletişim*, Ankara: A.Ü. İLEF Reklam Atölyesi.

Tosun, N. B. (2003). Kurumsal iletişim sürecinde reklamın ve imaj yönetiminin bütünleşik konumu. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 18*(1), 173-191.

Treadwell, D. F., & Harrison, T. M. (2009). Conceptualizing and assessing organizational image: Model images, commitment, and communication. *Communication Monographs, 61*(1), 63-85.

Turban, D. B., & Dougherty, T. W. (1992). Influences of campus recruiting on applicant attraction to firms. *Academy of Management Journal, 35*(4), 739–765.

Tutar, H. (2003). *Örgütsel İletişim.* Ankara: Seçkin.

Tutar, Ö. (2007). *Türkiye'nin Kamu İstihdam Kurumu Olarak Türkiye İş Kurumunun Toplumdaki İmaj Tespiti ve İmaj Geliştirme Üzerine Bir Çalışma.* Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı/Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.

Türkkahraman, M. (2004). Günümüzün büyüsü imaj ve gerçek hayat. *Sosyoloji Konferansları Dergisi, 30,* 1-14.

Uluçay, D. M. T. (2012). *Yaşar Üniversitesi kurumsal imajının üniversitenin farklı paydaş grupları tarafından algılanışı.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Uztuğ, F. (2003), *Markan Kadar Konuş! Marka İletişimi Stratejileri*, İstanbul: MediaCat Yayınları.

Veloutsou, C., Lewis, J. W., & Paton, R. A. (2004). University selection: information requirements and importance, *The International Journal of Educational Management, 18*(3), 160–171.

Vigoda-Gadot, E., & Ben-Zion, E. (2004). Bright shining stars: the mediating effect of organizational image on the relationship between work variables and army officers' intentions to leave the service for a job in high-tech industry. *Public Personnel Management*, *33*(2), 201-224.

Walker, H. J., Field, H. S., Giles, W. F., Bernerth, J. B., & Short, J. C. (2011). So what do you think of the organization? A contextual priming explanation for recruitment Web site characteristics as antecedents of job seekers' organizational image perceptions. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 114, 165-178.

Wang, C. Y. (2010). Service quality, perceived value, corporate image, and customer loyalty in the context of varying levels of switching costs. *Psychology & Marketing, 27*(3), 252–262.

Wilkins, S., & Huisman, J. (2013). Student evaluation of university image attractiveness and its impact on student attachment to international branch campuses, *Journal of Studies in International Education, 17*(5), 607–623.

Writer. (2000). *Organizational Image and Consequences of Information about Corporate Social Performance: A Cognitive Perspective.*

Yıldırım, N. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda kurum imajı ve halkla ilişkiler çalışmaları "Malatya örneği"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Yılmaz, M. (2002). *İşletmelerde kurumsal imaj ve oluşumundaki ana etkenler bir örnek olay incelemesi: Sheraton Ankara Hotel & Towers.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yurchisin, J., & Park, J. (2010). Effects of retail store image attractiveness and self-evaluated job performance on employee retention, *Journal of Business and Psychology, 25*(3), 441-450.

Yücel Doğan, S. ve Varinli, D. (2010). İşletmelerde sosyal sorumluluk anlayışı ve kurumsal imaj ilişkisi: Banka müşterilerine yönelik bir araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6*(2), 1-26.

Zengin, B. ve Gürkan, Z. (2009). Konaklama sektöründe kurumsal imajın önemi ve tüketici tercihlerine etkileri. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences, 12*(2), 137- 157.

Zepf, B. (2008). *Sport sponsorship as an internal marketing tool: employees' sponsorship assessments and their affect on job attitudes.* Unpublished Doctoral Dissertation. Florida State University, Florida.

1. Basım

ÖRNEKLERLE DÜNYA EDEBİYATI

EDİTÖR

Prof. Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ

YAZARLAR
Oğuzhan SEVİM
Yusuf SÖYLEMEZ
Esengül HATUN
Yasemin KURTLU
Hatice ÇELİK
Bayram ARICI
Zülal ŞENOL EBREN
Canan Nimet MERT
Esra METİN
Esra İNAN
Alper TOK

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1247
Beşerî Bilimler No.: 93
ISBN: 978-605-320-152-6
© 1. Basım, Haziran 2015

ÖRNEKLERLE DÜNYA EDEBİYATI

Prof. Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad.7/56-57 İskitler ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kırkkılıç, Halil Ahmet.
Örneklerle Dünya Edebiyatı / *Prof. Dr. Halil Ahmet Kırkkılıç*
1. Basım, s. XIV + 378 , 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-152-6
1. Dünya Edebiyatı 2. Batı Edebiyatı 3. Doğu Edebiyatı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Edebiyat bir milletin çağlar boyunca ortaya koyduğu sözlü ve yazılı eserlerden oluşan estetik bir var oluştur. Toplumun kültürel derinliğinde canlanan edebiyatın milletler için varlığı, toplumsal değerlerin aktarımı açısından çok önemlidir. Edebiyat, toplumsal değerlerin vücut bulduğu kültür ve uygarlıkla ayrılmaz bir bütünlük arz etmektedir. Toplumsal var oluş sürecinin tüm aşamalarına etki eden ve aynı zamanda bu süreçten etkilenen edebiyat, ideal bağlamda toplumla kaynaşarak toplumun duygu, düşünce, hayal, özlem ve tutkularını gösteren bir harita özelliği kazanır. Bu haritaya bakanlar, o toplumun duyuş ve düşünce dünyasında gezintiye çıkar, gezinti yaptığı bu coğrafyanın estetik duyuşunu o topluma ait olan şiirler, destanlar, hikâyeler, romanlar, anılar ve tiyatroları aracılığıyla anlar ve hissederler.

Türk ve dünya edebiyatlarının geçmişten günümüze kadar geçirmiş oldukları tarihî dönüşüm ve gelişmeleri, ilgili toplumun önemli yazar ve eserleri bağlamında ele alan bu kitap, okuyucuları dünya edebiyatı hakkında genel hatlarıyla bilgi sahibi kılmayı amaçlamaktadır.

Takdir edileceği gibi dünya edebiyatını tüm ayrıntılarıyla işlemek, çok uzun süren akademik bir çalışmayı gerekli kılar ve ciltler dolusu eserler topluluğunun oluşmasına vesile olur. Bu kitapta Türk ve dünya edebiyatlarının tarihî dönem içerisindeki önemli gelişmeleri dikkate alınarak bu gelişmelere yön veren edebî şahsiyetler üzerinde durulmuş ve bunların eserlerinden bazı örnekler dikkatlerinize sunulmuştur. Kitap bu yönüyle kendi alanında en kapsamlı çalışma olma özelliğine haizdir. Eserin son bölümünde yine bu çalışmaya özgü olarak geçmişten günümüze kadar Nobel Ödülü alan edebiyatçılar hakkında bilgi verilmiş, bu edebiyatçılardan bazılarının eserleri tahlil edilmiş, böylece dünya edebiyatının Nobel Ödüllü edebiyatçıları siz değerli okuyucularımıza tanıtılmaya çalışılmıştır.

Özverili bir çalışmanın ürünü olan bu kitabın Türk edebiyatı bölümlerinde, Türk dili ve edebiyatı eğitimi anabilim dallarında okutulan *Batı edebiyatı* derslerinde; Türkçe eğitimi anabilim dallarının *dünya edebiyatı* dersinde ve konuya ilgi duyanlar için vazgeçilmez bir kaynak olacağı düşüncesindeyiz.

Erzurum, 2015
Prof. Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ. iii

1. BÖLÜM ANTİK EDEBİYAT. 1

1.1. SÜMER EDEBİYATI 1

1.1.1. Gılgamış Destanı 2

Destanın Yazıldığı Tabletlerin Özeti

1.2. ANTİK MISIR EDEBİYATI 4

Mısır Ölüler Kitabı'ndan bir kesit, Akhenaten'in Yakarışı

1.3. ESKİ YUNAN EDEBİYATI 6

1.3.1. İon-dor Dönemi (MÖ IX-IV) 7

Homeros: İlyada, Odysseia (İlyada Destanı'ndan, Odysseia Destanı'ndan); Hesiodos (Hesiodos'tan, Musalara Sesleniş)

1.3.2. Atina (Attike) Dönemi (MÖ V-IV) 14

Pindaros (Patan), Euripides (Elektra), Sophokles (Trakhis'li Kadınlar), Aiskhylos (Persler Oyunu), Aristophanes (Barıl), Heredotos, Thukydides (Peloponez Savaşı'ndan), Ksenophon (Yunan Tarihi),Sokrates (Weber'in açıklamaları'ndan, Ksenophon'dan), Platon (Platon'un görüşlerinden), Aristotales (Poetika)

1.3.3. Helenistik Dönem (MÖ IV-II. Yüzyıl) 31

1.3.4. Roma ve Bizans Dönemi (MÖ I. Yüzyıl - MS IV. Yüzyıl). 32

1.4. LATİN EDEBİYATI 33

Quintus Ennius, Plautus, Terentius, Horatius, Ovidius, Publius Vergilius Maro (II. Bucolica'dan, I. Georgia'dan), Marcus Tullius Cicero (Dostluk Uzerine'den), Seneca (Luciliusa Ahlaki Mektuplar'dan)

Kaynakça 40

Elektronik Kaynaklar. 41

2. BÖLÜM ARAP VE FARS EDEBİYATI 43

2.1. ARAP EDEBİYATI. 43
2.1.1. Arapça ve Arap Edebiyatı 43
2.1.2. İslam Öncesi Dönem'de Arap Edebiyatı 44
İmru'l-Kays'tan, Tarafe ibnü'l-Abd'den, Zuheyr bin Ebu Sulme'den, Lebid b. Rebia'dan, Antere bin Şeddad'dan, Amr binKulsum'den, Haris bin Hilliza'dan
2.1.3. İslamiyet'in İlk Dönemi ve Emeviler. 47
Hassan bin Sabit (Hemziyye'den)
2.1.4. Abbasiler Dönemi 49
2.1.5. Modern Arap Edebiyatı 50
Mahfuz'un el-Liss ve'l-Kilab
2.2. FARS EDEBİYATI 51
2.2.1. Kahramanlık Şiiri Devri (X. yy.) 52
2.2.2. Saray Şiiri Devri (XI. yy.) 52
2.2.3. Mistik ve Moral Devri (XIII. yy.). 52
2.2.4. Lirik Şiirin Parlak Devri (XIV. yy.) 52
2.2.5. Duraklama Devri (XV-XVI. yy.) 53
2.2.6. Yeni Devir (XVII.-XIX. yy.) 53
2.2.7. Çağdaş Devir 53
2.2.8. İranlı Şairler 54
Sadi Şirazi (Bostan, Gülistan); Feridüttin Attar (Tezkiretü'l-Evliya, Mantıku't-Tayr); Firdevsi (Şehname); Molla Cami (Baharistan); Mevlana (Mesnevi)
Kaynakça 61

3. BÖLÜM UZAK DOĞU EDEBİYATI. 63

3.1. ÇİN EDEBİYATI 63
3.1.1. Konfüçyüs. 64
3.1.2. Han Hanlığı (MÖ 206 - MS 618). 65
3.1.3. Tang Hanedanlığı (618-907) 65
3.1.3.1. Li Tey-Po / Li Po (701-762) 65
3.1.3.2. Po Ciu-Yi (772-846). 66
Vazgeçmek
3.1.4. Sung Hanedanlığı (MS 960- 1280) 67
3.1.5. Yûen Hanlığı (MS 1280-1368) 67
3.1.6. Ming Hanedanlığı (1368-1644) 67
3.1.7. Mançu Hanedanlığı (MS 1644-1912) 67
3.2. JAPON EDEBİYATI. 68
3.2.1. Nara - Heian Dönemi 68

3.2.2. Orta Çağ Dönemi 70
3.2.3. Edo Dönemi 70
3.2.4. Çağdaş Edebiyat Dönemi 71
Ryunosuke Akutagawa (Raşomon), Osamu Dazai, Kobo Abe, Haruki Murakami (Haşlanmış Harikalar Diyarı ve Dünyanın Sonu), Kenzaburo Oe (Japon Masal Örneği Olarak "Uraşima")
Kaynakça 73
Elektronik Kaynaklar 74

4. BÖLÜM BATI EDEBİYATI 75

4.1. FRANSIZ EDEBİYATI 75
4.1.1. Orta Çağ 75
4.1.1.1. On İkinci Yüzyıl 75
4.1.1.2. On Üçüncü Yüzyıl 76
4.1.1.3. On Dördüncü Yüzyıl ve On Beşinci Yüzyıl 76
François Villon (Meryemana'ya Dua Baladı, Dilek)
4.1.1.4. On Altıncı Yüzyıl 77
1550 Öncesi
Hümanizm
1550 Sonrası
Pleaide Topluluğu, Ronsard (Helen İcin Sone), Montaigne (Okuyucuya, İnsanın Kararsızlığı)
4.1.1.4.5. On Yedinci Yüzyıl 82
1600-1660 Dönemi
Pierre Corneille, François de Malherbe, Descartes, Pierre Corneille
1660-1685 Dönemi
La Fontaine (Horoz ile Tilki, Aslan ile Fare), Moliere (Cimri, Gülünç Kibarlar, Kibarlık Budalası, Tartuffe), Raci'ne (Phèdre), Nicolas Boileau
1685-1715 Dönemi
La Bruyere, Fenelon
4.1.1.6. On Sekizinci Yüzyıl 91
Montesquieu, Montesquieu, Voltaire (Candide), Jean-Jacques Rousseau (Toplumsal Sözleşme)
4.1.1.7. On Dokuzuncu Yüzyıl 95
1800-1850 Dönemi
Chateaubriand, Lamartine (Gol), Victor Hugo (Sefiller, Hz. Muhammed), Musset (Elveda), A. Dumas (Kamelyalı Kadın), Stendhal (Kırmızı ve Siyah), Balzac (Vadideki Zambak)
1850-1880 Dönemi
F. Coppee (Şarkı 2), Baudelaire (Theophile Gautier, Albatros), Rimbaud (Sarhoş Gemi), Verlaine (Şiir Sanatı), Flaubert (Madam Bovary, Sanatçı Protestosu)
1880-1900 Dönemi
E. Zola (Therese Raquin), Maupassant (Bir Aile), Mallarme (Deniz Meltemi, Güzelim Bugün)

4.1.1.8. Yirminci Yüzyıl. 121
1900-1950 Dönemi
Paul Valery (Deniz Mezarlığı), Tristan Tzara (Dada Manifestosu)
1950 Sonrası (Yeniler Çağı)

4.2. İTALYAN EDEBİYATI 126
4.2.1. Rönesans Devri 127
4.2.2. Klasisizm Devri 127
Hümanizm akımının özellikleri
4.2.3. Romantizm Devri 128
4.2.4. Realizm Devri 129
4.2.5. Yirminci Yüzyıl İtalyan Edebiyatı 129
4.2.6. En Önemli Sanatçılar, Hayatları ve Eserleri 130
Dante Alighieri, Giovanni Boccacio, Francesco Petrarca, Torquato Tasso, Ludovico Ariosto, Alessandro Manzoni, Giosue Carducci
4.2.7. Eser Örnekleri 132
Dante (İlahi Komedya), Petrarca (Laura'nın Gözleri), Tasso (Kurtarılmış Kudüs)

4.3. İSPANYOL EDEBİYATI 138
4.3.1. Castilla Edebiyatı 138
4.3.1.1. Orta Çağ Edebiyatı. 138
4.3.2. Rönesans Edebiyatı (Altın Çağ Edebiyatı) 140
Miguel de Cervantes (Don Kişot, Lope de Vega, Garcilasso de la Vega
4.3.3. On Sekizinci Yüzyıl İspanyol Edebiyatı 146
4.3.4. On Dokuzuncu Yüzyıl İspanyol Edebiyatı 147
4.3.5. Çağdaş Dönem. 147
Federico Garcia Lorca, Miguel de Unamuno
4.3.6. Katalan Edebiyatı 151
Dövülen Çingenenin Şarkısı
4.3.7. Galicia Edebiyatı 152

4.4. İNGİLİZ EDEBİYATI 152
4.4.1. Eski İngilizce 152
4.4.2. Orta İngilizce ve Chaucer 152
4.4.3. Rönesans Dönemi 154
4.4.3.1. Rönesans Dram 154
4.4.3.2. Metafizik Şiir. 154
4.4.3.3. Epik Şiir 154
4.4.4. Restorasyon Komedi 154
4.4.4.1. Nesir, Kurgu ve Roman 155

4.4.5. Romantizm 155
4.4.5.1. Romantik Dönem 156
4.4.6. Victoria Dönemi 157
4.4.6.1. Victoria Dönemi Şiiri 158
4.4.7. Erken Yirminci Yüzyıl Şairleri 158
4.4.7.1. Erken Modern Yazarlar 158
4.4.8. Yirminci Yüzyılda Şiir 160
4.4.9. İngiliz Edebiyatındaki Önemli Şair ve Yazarlar 160
Shakespeare (Hamlet), Charles Dickens (Oliver Twist)), James Joyce (Dublinliler), Jonathan Swift (Gülliver'in Gezileri), John Milton (Kaybolmuş Cennet), Daniel Defoe (Robinson Crusoe), George Orwell (Hayvan Çiftliği), Bernard Shaw (Candida),

4.5. ALMAN EDEBİYATI 168
4.5.1. Alman Edebiyatındaki Önemli Eserler ve Edebî Dönemlere Damgasını Vuran Sanatçılar 172
Hildebrandslied, Otfrid won Weissnburg
4.5.2. Orta Çağ: Yüksek Almanca (1050-1350) 173
4.5.2.1. Eserler 173
Nibelungen Destanı, Kudrun Destanı
4.5.2.2. Sanatçılar 173
Wolfram von Eschenbach, Parzival, Volter von der Vogelweide, Hartman von Aue, Gottfried von Strazburg, Tristan und Isolde, Neidhart von Reuental, Johan von Tepl, Hans Sachs, Erasmus von Rotterdam, Martin Luther, Sebastian Brant, Till Eulenspiegel, Paul Fleming, Andreas Gryphius, Hans Jakob Christoffel von Grimmelhausen, Martin Opitz, Immanuel Kant, Gotthold Ephraim Lessing, Christoph Martin Wieland, Johann Peter Hebel, Friedrich Gottlieb Heinrich Klopstock, Friedrich Maximilian Klinger, Johann Wolfrang Goethe, Friedrich Schiller, Henrich von Kleist, Friedrich Hölderlin
4.5.3. Romantizm (Coşumculuk, 1795-1835) 182
Grimm Kardeşler Wilhelm Grimm
4.5.4. Neoklasisizm (1815-1850) 183
Eduard Mörike (1804-1875)
4.5.5. Genç Almanya ve Vormerz (1825-1848) 184
4.5.6. Şiirsel Gerçekçilik (1850-1890) 185
Friedrich Nietsche (1844-1900)
4.5.7. Natüralizm (1880-1900) 185
4.5.8. Natüralizm Karşıtı Akımlar (1890-1933) 186
4.5.8.1. İzlenimcilik-Empresyonizm (1890-1920) 186
Rainer Maria Rilke
4.5.9. Sembolizm (Simgecilik, 1860-1925) 187
4.5.10. Neoromantizm (1890-1915) 187

4.5.11. Ekspresyonizm (Dışavurumculuk, 1910-1925) 187
4.5.12. Fütürizm (Gelecekçilik, 1909-1944) 187
4.5.13. Dadaizm (1916-1925) 187
4.5.14. Sürrealizm (Gerçeküstücülük, 1920-1941) 187
4.5.15. Reiches Sonuna Kadar Weimarer Cumhuriyeti ve Sürgün Edebiyatı (1919-1945) 188
Thomas Mann
4.5.16. Sürgün Edebiyatı (1933-1945) 189
Bertolt Brecht
4.5.17. Savaş Sonrası Edebiyat (1945-1967) 190
Heinrich Böll
4.5.18. Kritik Edebiyat (1950-1990) 190
Günter Grass
4.5.19. Sosyalist Gerçekçi Edebiyat (1950-1990) 191
Christa Wolf
4.5.20. Postmodern Edebiyat (1980) 191
Walter Moers
4.5.21. Göçmen Edebiyatı (1960) 191
4.5.22. Örnek Metinler 192
Grimm Masalları, Bertolt Brecht (Barganın Gencliği), J. Wolfrang Goethe (Genc Wertherin Acıları), Heinrich Böll'den (İlk Yılların Ekmeği)
4.6. RUS EDEBİYATI 200
4.6.1. Klasik Dönem (18. yüzyıl) Rus Edebiyatı 202
4.6.2. Romantik Dönem (19. Yüzyılın İlk Yarısı) Rus Edebiyatı 204
Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (Yüzbaşının Kızı), Mihail Yuryeviç Lermontov (Bir Şairin Ölümü)
4.6.3. Realist Dönem Rus Edebiyatı (19. Yüzyılın İkinci Yarısı ve 20. Yüzyılın İlk Çeyreği) 211
Vissarion Grigoryeviç Belinski (Gogol'e Mektup), Nikolay Vasilyeviç Gogol (Olu Canlar), Lev Nikolayeviç Tolstoy (Anna Karenina), İvan Sergeyeviç Turgenyev (Babalar ve Oğullar), Fyodor Mihayloviç Dostoyevski (Suc ve Ceza), Nikolya Semyonoviç Leskov (Aptalcık), Aleksandr Aleksandrovich (On İki), Anton Pavloviç Çehov (Martı), Maksim Gorki (Ana)
4.6.4. Yirminci Yüzyıl Rus Edebiyatı (Sosyalist Gerçekçi Rus Edebiyatı) 230
Anna Andreyevna Ahmetova (Bilmiyorum...), Sergey Aleksandrovich Yesenin (Elveda...), Vladimir Vladimiroviç Mayakovski (Bulut), Aleksandr İsayeviç Soljenitsin (İvan Denisovic'in Bir Günü)
4.7. TÜRKMENİSTAN EDEBİYATI 244
4.7.1. Rus İstilasına Kadar Türkmen Edebiyatı 244
4.7.2. Rus İstilasının Başlangıcından İkinci Dünya Savaşı'na Kadar Türkmen Edebiyatı (1917-1941) 244
4.7.3. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkmen Edebiyatı (1941-1945) 245
4.7.4. İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkmen Edebiyatı (1945 -1979) 245
Ata Atacanov (Gülüm Bar Gülzarım Bar)

4.8. İSKANDİNAV EDEBİYATI 248
4.8.1. Danimarka Edebiyatı 248
4.8.2. İsveç Edebiyatı 249
4.8.3. Norveç Edebiyatı 249
Bjornstjerne Martinius Bjornson (Ağaç), Knut Hamsun, (Öğle Sonu Uykusu)
4.8.4. Finlandiya Edebiyatı 251
Kalevala
4.9. AMERİKAN EDEBİYATI 252
4.9.1. Sömürge Dönemi 252
4.9.2. Demokratik Kökler ve Devrimci Yazarlar Dönemi 252
4.9.3. Romantik Dönem 252
4.9.4. Realizm-Natüralizm Dönemi ve Sonrası 253
Washington Irving, Herman Melville, Edgar Allan Poe (Annabel Lee), Walt Whitman (Oy Reis! Koca Reis!), Mark Twain (Tom Sawyer), Jack London (Vahşetin Cağrısı), Ernest Hemingway (Yaşlı Adam ve Deniz), John Steinbeck (Gazap Üzümleri)
4.9.5. Nobel Edebiyat Ödülü Kazanmış Amerikalı Yazarlar 260
Kaynakça 261
Elektronik Kaynaklar 265

5. BÖLÜM TÜRKİYE DIŞI TÜRK EDEBİYATLARI 267

5.1. UYGUR EDEBİYATI 267
Ziya Samedi (Mayimhan), Abdurrahim Ötkür (İz)
5.2. IRAK TÜRK EDEBİYATI 273
Tenzile Havaları, Eskiler Sözü, Hoyrat, Mılla Nesreddin Nükteleri, Kerkük Hatıratı, Askere Giderken, Yanan Şehir
5.3. YUGOSLAVYA TÜRKLERİ EDEBİYATI 280
5.3.1. Osmanlı Dönemi 280
Gazel-i Hamaset
5.3.2. Balkan Savaşları Sonrası Dönem 281
Nimetullah Hafız (Koşun Söndürelim Bu Yangınları)
5.4. KIBRIS TÜRK EDEBİYATI 282
5.4.1. Osmanlı Dönemi (1571-1878) 283
5.4.2. Geçici Dönem (1878-1925) 284
5.4.3. Hareketlenme Dönemi (1939-1955) 284
Sen Kıbrıs Türkü, Kıbrıs Türküsü, Ayrılık
5.4.4. Ulusal Direniş Dönemi (1955-1974) 286
Dereliköylü Yusuf
5.4.5. Yeni Arayışlar Dönemi (1974 -) 287

5.5. AZERBAYCAN EDEBİYATI 288
5.5.1. On Üçüncü ve On Dördüncü Yüzyıl Azerbaycan Türk Edebiyatı 288
5.5.2. On Beşinci ve On Altıncı Yüzyıl Azerbaycan Türk Edebiyatı 289
5.5.3. On Yedinci ve On Sekizinci Yüzyıl Azerbaycan Türk Edebiyatı 289
5.5.4. On Dokuzuncu Yüzyıl Azerbaycan Türk Edebiyatı 290
5.5.5. Güney Azerbaycan Edebiyatı 290
5.5.6. Kuzey Azerbaycan Edebiyatı 291
5.5.7. Yirminci Yüzyıl Azerbaycan Türk Edebiyatı 291
Celil Mehmet Kulizade (Hanin Tesbehi), Bahtiyar Vahapzade (Menim Anam), Mehemmet Hüseyin Şehriyar (Heyderbabaya Selam),

5.6. KAZAK EDEBİYATI 296
5.6.1. On Beşinci Yüzyılın İkinci Yarısından 19. Yüzyılın Sonuna Kadar Olan Devir 296
5.6.2. Millî Edebiyat Devri (20. Yüzyıl) 297
5.6.3. Sovyet Devri 298
5.6.4. Öne Çıkan Şahsiyetler 298
Abay Kunanbayulı(Jiyrenşe Şeşen Hakkında Hikâye), Ahmet Baytursınulı, Muhtar Ömerhanoğlı Avezof, Mağjan Jumabayulı
5.6.5. Eser Örnekleri 299
Jiyrenşe Şeşen Tuvralı Engime, Alıstağı Bawırıma

5.7. KAZAN-TATAR EDEBİYATI 303
5.7.1. Tatar Adı ve Kazan Tatarları 303
5.7.2. Kazan Hanlığı'nın Kurulması 303
5.7.3. Kazan-Tatar Türkçesi 304
5.7.4. Kazan-Tatar Edebiyatı 304
(Tuhfe-i Merdan ve Nur-i Sudur), Kul Şerif (Gaflet), Kul Ali (Kısa-i Yusuf), Kutub (Husrev ü Şirin Mesnevisinden), Seyf Sarayi (Süheyl ve Güldirsin Cura Batır Hikâyesi), Sahip Giray Yarlığı,

5.8. KIRGIZ EDEBİYATI 310
5.8.1. Önde Gelen Sanatçıları 311
Toktogul Satılganov, Cengiz Aytmatov
5.8.2. Eser Örnekleri 312
Toktogul Satılganov (Manas Destanı), Cengiz Aytmatov (Gün Olur Asra Bedel)

5.9. TÜRK EDEBİYATI 316
5.9.1. İslamiyet'ten Önceki Türk Edebiyatı 316
5.9.2. İslamî Türk Edebiyatı 317
Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacip, Edip Ahmet Yükneki, Şeyhi (Harname), Ahmed Paşa, Necati, Kaygusuz Abdal, Yunus Emre, Fuzuli, Baki, Nabi, Ruhi, Nef'i, Şeyh Galib, Kâtip Çelebi Meddah, Ortaoyunu, Karagöz, Kukla
5.9.3. Tanzimat Dönemi Edebiyatı 320
Şinasi, Namık Kemal Hurriyet Kasidesi), Abdülhak Hamid, Yusuf Kamil Paşa, Şemsettin Sami, Muallim Naci, Nabizade Nazım

5.9.4. Serveti Fünun Edebiyatı 321
Tevfik Fikret (Sis), Cenab Şahabettin, Halit Ziya Uşaklıgil
5.9.5. Fecri Âti. 322
Ahmet Haşim (Gol Saatleri)
5.9.6. Millî Edebiyat (1911-1923). 322
Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp
5.9.7. Beş Hececiler 323
Faruk Nafiz Çamlıbel, Halit Fahri Ozansoy, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek
5.9.8. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı 323
Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Peyami Safa
Kaynakça 324
Elektronik Kaynaklar. 326

6. BÖLÜM NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLLERİ 329

6.1. NOBEL ÖDÜLÜ. 329
6.2. NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ 329
6.2.1. Nobel Edebiyat Ödülü ile İlgili Bilinmeyenler. 330
6.3. NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ KAZANAN YAZAR VE ŞAİRLER. 332
Sully Prudhomme, Christian Matthias Theodor Mommsen, Bjornstjerne Bjornson, Frederic Mistral, José Echegaray y Eizaguirre, Henryk Sienkiewicz, Giosue Carducci, Rudyard Kipling, Rudolf Christoph Eucken, Selma Ottilia Lovisa Lagerlöf, Paul Heyse, Count Maurice, Gerhart Johann Robert Hauptmann, Rabindranath Tagore, Romain Rolland, Carl Gustaf Verner von Heidenstam, Karl Adolph Gjellerup, Henrik Pontoppidan, Carl Friedrich Georg Spitteler, Knut Hamsun, Anatole France, Jacinto Benavente, William Butler Yeats, Wladyslaw Stanislaw Reymont, George Bernard Shaw, Grazia Deledda, Henri Bergson, Sigrid Undset, Thomas Mann, Sinclair Lewis, Erik Axel Karlfeldt, John Galsworthy, Ivan Alekseyevich Bunin, Luigi Pirandello, Eugene Gladstone O'Neill, Roger Martin du Gard, Pearl S. Buck, Frans Eemil Sillanpaa, Johannes Vilhelm Jensen, Gabriela Mistral, Hermann Hesse, André Paul Guillaume Gide, Thomas Stearns Eliot, William Faulkner, Bertrand Russell, Par Fabian Lagerkvist, François Mauriac, Sir Winston Leonard Spencer Churchill, Ernest Miller Hemingway, Halldor Kiljan Laxness, Juan Ramon Jimenez, Albert Camus, Boris Leonidovich Pasternak, Salvatore Quasimodo, Saint-John Perse, Ivo Andric, John Steinbeck, Giorgos Seferis, Jean-Paul Sartre, Mikhail Aleksandrovich Sholokhov, Nelly Sachs, Shmuel Yosef Agnon, Miguel Angel Asturias, Yasunari Kawabata, Samuel Beckett, Aleksandr Isayevich Solzhenitsyn, Pablo Neruda, Heinrich Böll, Patrick White, Harry Martinson, Eyvind Johnson, Eugenio Montale, Saul Bellow, Vicente Aleixandre, Isaac Bashevis Singer, Odysseus Elytis, Czeslaw Milosz, Elias Canetti, Gabriel Garia Marquez, Sir William Gerald Golding, Jaroslav Seifert, Claude Simon, Wole Soyinka, Joseph Brodsky, Naguib Mahfouz, Camilo Jose Cela, Octavio Paz, Nadine Gordimer, Derek Walcott, Toni Morrison, Kenzaburo Oe, Seamus Heaney, Wislawa Szymborska, Dario Fo, Jose Saramago, Günter Grass, Gao Xingjian, Sir Vidiadhar Surajprasad Naipaul, Imre Kertesz, John M. Coetzee , Elfriede

Jelinek, Harold Pinter, Orhan Pamuk, Doris Lessing, Jean-Marie Gustave Le Clezio, Herta Müller, Mario Vargas Llosa, Tomas Tranströmer, Mo Yan , Alice Munro, Patrick Modiano
Kaynakça 324
Elektronik Kaynaklar 326

1. BÖLÜM
ANTİK EDEBİYAT

1.1. SÜMER EDEBİYATI[1]

Kim dünyaya gelmişse bir gün ölür.

Sümerler, MÖ 4000 ile MÖ 2000 yılları arasında Irak'ın güneyinde Mezopotamya'da yaşamış ve tüm medeniyetlere temel oluşturmuş bir medeniyettir. MÖ 3200 yılında yazıyı bulan Sümerler, kültür ve medeniyetleri ile çağdaşları olan halklardan öne çıkmış ve günümüze kadar ulaşan önemli yapıtlar bırakmışlardır. Sümerler; tıp, astronomi, din, matematik ve mitoloji konularındaki öncülükleriyle de bilim dünyasına önemli bir kaynak oluşturmuşlardır.

Sümerlere ait tabletlerin günümüze kadar ulaşabilmesi, MÖ 3000'lü yıllarda yazıcıların sivri uçlu kamışlarla kil tabletlerin üzerine yazıları yazmasıyla mümkün olmuştur. Böylece zamana ve şartlara rağmen günümüze ulaşan tabletler sayesinde dünyanın en eski medeniyeti hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

Sümer yazısının temelini, her varlık ve şekil için ayrı bir işaretin kullanıldığı çivi yazıları teşkil eder. Bazı bilim adamları, Sümercenin yapısı bakımından Türkçeye benzediğini ve birtakım ortak kelimelerin bulunduğunu iddia ederler.

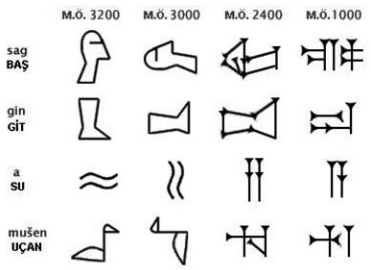

Sümer yazısının temeli, varlıkları temsil eden şekillerden oluşur. (www.sonsuz.us.)

[1] Zülal ŞENOL

Kaynakça

Akçay, N. (2008), Ovidius'un Heroides Eserinde Kadın Doğası, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Çağ Dilleri ve Kültürleri Tarihi Ana Bilim Dalı Latin Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.

Akın, E. G. (2014), Ovidius: Hayatı, Sürgünü ve Eserleri, Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Tarih Bölümü, Eskişehir.

Aristo. (2004), Poetika (Çev.: İsmail Tunalı), Ankara: Remzi Kitabevi.

Arslan, M. (2001), Hellenistik Dönem'e Damgasını Vuran Yaratıcı Felsefe Sistemleri: Epikurosçuluk ve Stoacılık, Arkeoloji ve Sanat, 100, 19-28.

Bilgin, B. (2004), Homeros Destanlarında Kadın. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Candan, E. (2005), Antik Mısır Sırları, İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.

Cicero (2005), Dostluk Üzerine (Çev.: Dürüşken, Ç.), İstanbul: Homer Kitapevi ve Yay.

Cicero, M. T. (2003), Özgürlük Yazıları, Konya: Çizgi Kitabevi.

Çiçekdağı, G. (2013), Augustus Döneminde Edebiyat ve Tarih, Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 10, s. 143-154.

Devrim, H. (1993), Gılgamış Destanı, Thema Larousse (c. 5, s. 28-29), İstanbul: Milliyet.

Dursun, T. (1967). M. T. Cicero Seçmeler, İstanbul: Altın Kitaplar.

Ebenstein, W. (2001), Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri, İstanbul: Şule Yayınları.

Erhat A.(2008), Mitoloji Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erhat, A. (Hazırlayan) (1958), Aristophanes, Ankara: Varlık Yayınevi.

Erim, M. (1987), Latin Edebiyatı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Euripides. (2008), Elektra (Çev.: Yılmaz Onay), İsranbul: Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları, s. 43-47.

Eyuboğlu, S. ve Erhat, A. (1977). Hesiodos Eseri ve Kaynakları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Gökberk, M. (2004), Felsefe Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Halman, T. S. (1972), Eski Mısır Şiiri, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hançerlioğlu, O. (2000), Düşünce Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hense-Leonard (1948), Hellen-Latin Eski Çağ Bilgisi (Çev.: Baydur, Suat), İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.

Hilav, S. (1975), Felsefe El Kitabı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Homeros (2004), İlyada (Çev.: Erhat, A., Kadir A.), İstanbul: Can Yayıncılık.

Kolcu, A. İ. (2010), Batı Edebiyatı, Erzurum: Salkımsöğüt Yay.

Ksenophon (1997), Sokrates'ten Anılar (Çev.: Şentuna, C.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ksenophon (1999), Yunan Tarihi (Çev.: Sinanoğlu, S.), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

La Gorce (1986), Çağlar Boyu Yunanlılar (Çev.: Doğu Araştırma Merkezi), İstanbul: Belge Yayınları.

Orhan, Ö. (2012), Homeros ve Hesiodos'da Adalet Kavramının Kökenleri ve Platon'a Yansımaları, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 13, 11-38.

Özcan, M. (2011), Aristoteles: Felsefesi Temel Kavramlar ve Görüşler. Ankara: Bilge Su Yayıncılık.

Özdemir, E. (1980), Türk ve Dünya Edebiyatı (Kavramlar - Dönemler - Yönelimler), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No.: 457.

Pelling, C. (2006), Aiskhylos'un Persler Oyunu ve Tarih (Çev.: Sina, A.), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 46 (1), 109-136.

Peters, F. E. (2004), Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü (Çeviren, Hünler, H.), İstanbul: Paradigma Yayınları.

Platon (1998), Yasalar (Çev.: Candan Şentuna-Saffet Babür), İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Platon (2002), Devlet (Çev.: Hüseyin Demirhan), İstanbul: Sosyal Yayınları.

Plautus (1958), T. M. Amphitron (Çev.: Ataç, N.), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Dünya Klasikleri Dizisi.

Sahakian, S. W. (1995), Felsefe Tarihi (Çev.: Yardımlı, A.), İstanbul: İdea Yayınları.

Sena, C. (1976), Filozoflar Ansiklopedisi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Seneca (1999), Ahlâki Mektuplar – Epistulae Morales, Kitap I-XX (Çev.: Uzel, T.), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Sina, A. (2006), Antik Yunan'da Koro Liriği Türleri, Littera: Edebiyat Yazıları, 19, 133-160.

Sofokles (2010), Oidipus Kolonos'ta- Trakhis'li Kadınlar (Çev.: Akderin, F.), İstanbul: Mitos- Boyut Yayınları.

Szerb, A. (2008), Dünya Yazın Tarihi (Çev.: Eren, H.), Ankara: Dost Kitabevi.

Szerb, A. Dünya Edebiyat Tarihi (Çev.: Eren, H.), C. I. (Dergiler. Ankara.edu.tr/dergiler/12/847/10714. Pdf)

Şenel, A. (1998), Siyasal Düşünceler Tarihi. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Thilly, F. (2002), Felsefenin Öyküsü- Yunan ve Ortaçağ Felsefesi, İstanbul: İzdüşüm Yayınları.

Umut, Ç. (2014), Odysseia, İstanbul: Anonim Yayıncılık.

Vergilius, (1998), Georgicalar ve Bucolicalar (Çev.: Uzel, T.), Ankara: Öteki Yayınevi.

Weber, A. (1998), Felsefe Tarihi (Çev.: Eralp, H. Vehbi), İstanbul: Sosyal Yayınları.

Yılmaz, R. (2013), Aristoteles Felsefesinde Bilginin Temellendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

Antik Mısır - http://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_M%C4%B1s%C4%B1r Son Erişim Tarihi: 02.02.2015

Çığ, M. İ. (Erişim tarihi: 28.08.2014), Tarihte İlk Kral Kahraman Gılgameş [Elektronik Sürüm]. (3. Baskı) İstanbul: Matlak Yayınları.

Eski Mısır Şiiri Üzerine Kısa Bir İnceleme - http://gizliilimler.tr.gg/Eski- M%26%23305%3Bs%26%23 305%3Br-%26%23350%3 Biiri--Ue-zerine- K%26%23305%3Bsa-Bir-%26%23304%3Bnceleme.htm Son Erişim Tarihi: 02.02.2015

Latin- http://jimithekewl.com/latin-edebiyati.(30.10.2014)

Latin- http://www.edebiyatkutuphanesi.com (31.10.2014)

Mısır Ölüler Kitabı - http://tr.wikipedia.org/wiki/M%C4%B1s%C4%B1r_%C3%96l%C3% BCler_ Kitab%C4%B1 - Son Erişim Tarihi: 02.02.2015

Ptahhotep - http://en.wikipedia.org/wiki/Ptahhotep Son Erişim Tarihi: 02.02.2015

The Maxims of Ptahhotep - http://en.wikipedia.org/wiki/The_Maxims_of_Ptahhotep Son Erişim Tarihi: 02.02.2015

2. BÖLÜM
ARAP VE FARS EDEBİYATI

2.1. ARAP EDEBİYATI[1]

Arap coğrafyası

2.1.1. Arapça ve Arap Edebiyatı

Sami dil ailesine mensup olan Arapça, modern araştırmalarda "varlığını devam ettiren kuzey dili" olarak geçmektedir. Doğu bilimciler bu dilin oluşumu hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüş ve düşünce ekolleri ortaya koymuştur. Bu bilgilerle Arap dilcilerin fikirleri uyuşmamaktadır. Arap dilcilere göre bu dil; siyasi, ekonomik ve edebî nedenlerle ortaya çıkmıştır (Kaddur, 2010). Arapça; çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Günümüzde 20 civarında devletin resmî dili olan Arapça 200 milyonu aşkın insan tarafından konuşulmaktadır. Arapçanın bu stratejik öneminin yanı sıra tarihî, kültürel, ekonomik, siyasi, fikrî, edebî özellikleri de büyük bir önem taşımaktadır (Doğan, 2011). İslamiyet'in Arap Yarımadası'ndan çıkmış olması da Arapçaya ayrı bir önem kazandırmaktadır. Arapça, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler, tefsir, hadis, kelam, fıkıh, tasavvuf, ahlak, tarih, siyer gibi İslami ilimlerin en temel anahtarı ve günümüzde çok sayıda insan tarafından konuşulan bir dil olmasından dolayı başta Türkler olmak üzere diğer dünya milletlerinin de ilgi odağında yer almaktadır.

Arap edebiyatı ise ana dili Arapça olan kavim ve halkların Arap dili ile ortaya koydukları eserlerden oluşmaktadır. Arapça İslamiyet'in doğuşu ile birlikte Arap topraklarının sınırlarını aşarak İspanya'dan Endonezya'ya kadar geniş bir coğrafyada kültür dili olarak kullanılmıştır.

Bu bölümde Arap edebiyatı Şekil 1'de de görüldüğü üzere 4 başlık altında dikkatlere sunulmuştur:

[1] Dr. Oğuzhan SEVİM

makıllı temizlendi.Ey bizim sevdası güzel aşkımız; şad ol; ey bütün hastalıklarımızın hekimi; Ey bizim kibir ve azametimizin ilacı, ey bizim Eflatun'umuz! Ey bizim Calinus'umuz!

6. *Toprak beden, aşktan göklere çıktı; dağ oynamaya başladı, çevikleşti. Ey âşık! Aşk; Tur'un canı oldu. Tur sarhoş, Musa da düşüp bayılmış! Zamanımı beraber geçirdiğim arkadaşımın dudağına eş olsaydım (sırlarına tahammül edecek bir hemdem bulsaydım) ney gibi ben de söylenecek şeyleri söylerdim. Dildeşinden ayrı düşen, yüz türlü nağmesi olsa bile dilsizdir. Gül solup mevsim geçince artık bülbülden maceralar işitemezsin.*
7. *Her şey maşuktur, âşık bir perdedir. Yaşayan maşuktur, âşık bir ölüdür. Kimin aşka meyli yoksa o kanatsız bir kus gibidir, vah ona! Sevgilimin nuru önde, artta olmadıkça ben nasıl önü, sonu idrak edebilirim? Aşk, bu sözün dışarı çıkıp yazılmasını ister; ayna gammaz olmaz da ne olur? Aynan, bilir misin, neden gammaz değil? Yüzünden tozu, pası silinmemiş de ondan!*

Kaynakça

Ceviz, N., Demirayak, K. ve Yanık, N. H. (2004), Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Çağatay, N. (1963), İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, Ankara: Anakara Üniv. Basımevi.

Çetin, M. N. (1973), Eski Arap Şiiri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yayınları.

Doğan, C. (1989), Muhammed Abdulhalim Abdullah'ta Kısa Hikâyecilik, İstanbul.

Doğan, C. (2011), Arapça Öğrenim ve Öğretim Kılavuzu, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Ebû-Rabi, İ. M. (2005), Çağdaş Arap Düşüncesi (Çev.: Kapaklıkaya, İ.), İstanbul: Anka Yayınları.

Eminoğlu, A. (2010), Şekil ve Muhteva Yönünden El-Mu'allakatu's-Seb'. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Er, R. (1997), Modern Mısır Romanı, Ankara.

Ercan, E., Önemli, İ. (2003), Dünya Edebiyatından Öykü Antolojisi, İstanbul: Alfa Yayınları.

Furat, A. S. (1996), Arap Edebiyatı Tarihi I (Başlangıçtan 16. Asra Kadar), İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Gölpınarlı, A. (2010), Feridüddin Attâr- Mantık al-tayr, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gürkan, N. (2005), Şiir ve Dil Arap Edebiyatı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Holt, P. M. (1996), İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti IV, 214-215.

Kaddur, A. M. (2010), Arap Dili ve Dil Fikri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 (10), 369-375.

Kanter, N. (1999), Vahiy Risalet ve Şiir, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4, 233- 240.

Kök, B. (1986), Hassan b. Sâbit'in Şiirleriyle İslâm'a Hizmetler, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6, 123- 139.

Kuran, Ö. Z. (2013), Abbasi Dönemi Şiiri Nazım Türlerinde Yenilik Hareketleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anakara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Küçük, S. (2013), Feridüddin Attar'ın Hayatı ve Eserleri, Tarih, Kültür ve Sanat Araştırma Dergisi, 2 (1), 241-262.

Savran, A. (1991), 19. Yy. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı, Erzurum.

Süleyman T. (2005), Mu'allakât ve Şairleri Üzerinde Bir Bibliyografya Denemesi-I (Türkiye), A. Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, 23.

Taşdelen, H. (2009), İslâm'ın İlk Dönemine Ait Bir Hiciv Örneği: Hassân b. Sâbit'in Hemziyye'si, Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 18 (1), 299-318.

Üner, M. O. (1993), Emeviler ve Abbasiler'in İlk Dönemi Siyasi Tarihi, Samsun: Doğan Matbaası.

Ürün, A. K. (2002), Necip Mahfuz ve Toplumsal Gerçekçi Romanları, Konya: Çizgi Kitabevi.

Ürün, A. K. (2003), Modern Mısır ve Türk Edebiyatlarında Öne Çıkan Kuşak Romanları, Nüsha 11, Ankara.

Yalar, M. E. (2009), Hazırlayıcı Faktörleri Işığında Modern Arap Edebiyatına Giriş, Bursa: Emin Yayınları.

Yalar, M. (2009), Emeviler Döneminde Gazel ve Ömer bin Ebî Rabî'a, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18 (2), 43-73.

Yıldız, M. (2002), Nobel Ödüllü Yazar Necîb Mahfûz'un El -Liss Ve'l-Kilâb Adlı Romanı, Nüsha, 2 (5), 23-48.

Elektronik Kaynaklar

Ekberî, H. (2012). Modern Arap romanı: Kökleri-gelişmesi-eğilimleri – 1" http://www.40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=2706 internet sitesinden 18.8.2014 tarihinde indirilmiştir.

Ekberî, H. (2012). Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri - 3: Modern Arap Hikâyeciliğinin Oluşum Dönemi". http://www.40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=3000 internet sitesinden 18.8.2014 tarihinde indirilmiştir.

İran Edebiyatı. (t.y.). Erişim: 25 Ağustos 2014, http://www.iranchamber.com/literature/articles/history_literature.php # sthash.xg6kL2Rh.dpuf

3. BÖLÜM
UZAK DOĞU EDEBİYATI

3.1. ÇİN EDEBİYATI[1]

Çin'in yazı karakterleri yüzyıllar içinde büyük değişim göstermekle beraber yazı dili ender rastlanan bir bütünlük göstermektedir. Baskı kalıplarının ortaya çıkmasından önce edebiyat metinleri tunç ve taş üzerine kazınmış ya da ipek ve tomar kağıt üzerine olduğu gibi fırçayla yazılmıştır. MÖ 10-7. yüzyıllarda yazılan Sin Çin'deki *Övgüler Kitabı* Çin şiirinin ilk örneklerini barındırmaktadır. Şiir dışında saray tapınak ve halk şarkıları da yer almaktadır. Çin edebiyatı genel olarak sade bir üsluba dayalı ahlaki siyasi ve demokratik yönde varlık gösteren *Konfüçyüsçülük* ya da estetikçi ve daha aristokrat bir eğilim göstererek saf şiire yönelmiş olan *Taoculuk* etrafında şekillenmiştir. Çin edebiyatında (MÖ 6-5. yy.) Konfüçyüsçülüğün etkisiyle büyük oranda insancıl bir dünyasallık görüşüyle şekillenmiştir.

Çinliler öğretici içerikli kitaplara klasik anlamına gelen "King" adını vermişlerdir. Kingler Konfüçyüsçü okullarda ve imparatorluk okullarında eğitime temel olmuştur. On üç King'in başlıcaları :

Şu King*:* Nutukları, emirnameleri, öğütleri, hükümdarların ve yüksek mertebedeki kişilerin sözlerini kapsayan bir tarih kitabıdır. (MÖ 11-MÖ 7)

Şı King: Aşk şarkılarının ve ilahilerin yer aldığı derleme bir kitaptır.

Şı: Şiir demektir.

Yi-King: Metodu çok eskilere uzanan bir fal kitabıdır.

Çuen dzı*:* (MÖ 722-481) arasındaki ilk tarihî olayların hikâyesidir.

Lici: Çin medeniyetini yansıtan zengin bir bilgi kaynağıdır.

Önemleri açısından Çin klasiklerinden geri kalmayan dört kitap daha vardır. Bunların başında Konfüçyüs'ün öğrencileri tarafından kaleme alınan *Lûnyûy,* Konfüçyüs'ün hayata dair özdeyişlerinin yer aldığı kitaptır. *Cung-Yung* ve *Da Hsiûe* üstün insanın erdeminin incelendiği, *Ming-dzı* ise Konfüçyüs'ün fikirlerinin savunulduğu bir kitaptır.

---

[1] Esra METİN

Haşlanmış Harikalar Diyarı ve Dünyanın Sonu

"…Çektiğin acıyı ben de anlıyorum. Fakat bu herkesin başından geçiyor. O yüzden senin de katlanman gerek. Sonrasında kurtuluş geliyor. O zaman artık sen, hiçbir şeyi dert etmeyecek, üzülmeyeceksin. Hepsi kaybolup gider. Geçici heveslerin hiçbir değeri yok. Burası dünyanın sonu. Dünya burada sona erer, ötesi yoktur. O yüzden sen de artık hiçbir yere gidemezsin."

Kenzaburo Oe

1935 yılında doğan Oe, Tokyo Üniversitesinde Fransız Edebiyatı eğitimi almıştır. Romanları, kısa hikâyeleri ile tanınır. 1994 yılında "Günümüz insanlığının kötü durumunu kaygılı resmiyle yoğunlaşan; efsane ve gerçeğin karışımından oluşan, şiirsel gücüyle yarattığı hayal dünyası sebebiyle" Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan ikinci Japon yazar olmuştur. Başlıca eserleri: Kişisel Bir Sorun (1964), Sessiz Çığlık (1967), Ayağa Kalk Genç Adam (1983).

Japon Masal Örneği Olarak "Uraşima"

"…Borazanlar çalmış, salonun kapıları ardına kadar açılmış. Uşaklar her davetli için üstünde nefis yemekler bulunan bir siniyle küçük sedef masalar getirmişler. Prenses konuğunu yanındaki şeref yerine götürmüş. Sonra saray ileri gelenleri ve davetliler, karşılıklı iki duvar boyunca rütbelerine göre yerlerini almışlar. Herkes denizhıyarlarını ve denizyosunlarını zevkle yerken prenses onunla sohbet ediyormuş. Ona davetlilerin alışkanlıklarını ve deniz sarayındaki yaşamı anlatıyormuş. '

"Gördüğün gibi, bütün deniz halkı burada buluşur; köpek balığı morina ve denizyıldızıyla, ahtapot ringa balığıyla barış içinde söyleşir. Ama açıklarda birbirlerinin can düşmanıdırlar. Krallık sarayında hepsi dosttur. Krallığımızın yasaları böyle olmasını gerektiriyor. Umarım burada olmaktan memnunsundur", diyerek prenses konuşmasını tamamlamış."

(Contes de Japonais - Çeviren Temel Keşoğlu - Doruk Yayıncılık)

Kaynakça

Akbay, O. H. (2009), Senuma Kayō'nun Japon Çeviri Edebiyatı Tarihindeki Yeri ve Çehov Çevirileri. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 27, 251-263.

Baykara, O. (2010), Raşomon ve Diğer Öyküler, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

Erkin, H. C. (2005), Japon Edebiyatında Öykünün Doğuşu: Ryunosuke Akutagava, İmge Öyküler, 5, 94-98.

Fettahoğlu, S. Kofüçyüs ve Öğretisi

Grolier International Americana Encyclopedia (4. Cilt), Sabah.

Keşoğlu, T. (2000), Japon Masalları, Ankara: Doruk Yayınları.

Kudret, C. (1972), Batı Edebiyatından Seçme Parçalar, İstanbul: İnkılap ve Aka Yayıncılık.

Meydan Larousse (4. Cilt), Sabah

Şıhhasanlı; D. K. (1960), Çin Edebiyatı Antolojisi, İstanbul, Karlıova Yayınları

Tekmen, A. N. (2010), Japon Şiiri Haiku ve Türk Edebiyatındaki Yansıması, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 17, 149-157.

Elektronik Kaynaklar

Biwa - http://en.wikipedia.org/wiki/Biwa Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Çin edebiyatı http://www.turkceciler.com/cin -edebiyati.html
Haruki Murakami - http://tr.wikipedia.org/wiki/Haruki_Murakami Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Hōjōki - http://en.wikipedia.org/wiki/H%C5%8Dj%C5%8Dki Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Ihara Saikaku - http://en.wikipedia.org/wiki/Ihara_Saikaku Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Japan Fact Sheet - Literature. Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015 http://web-japan.org/factsheet/en/pdf/e29_literature.pdf
Japon Kültür ve Enformasyon Merkezi. Son Erişim Tarihi: 01.02.2015 http://www.japonkultur.com/english/en-edebiyat.html
Japonya'da Edebiyat. Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015 http://www.yardimcikaynaklar.com/japonyada-edebiyat/
Jirō Osaragi - http://en.wikipedia.org/wiki/Jir%C5%8D_Osaragi Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Jun'ichirō Tanizaki - http://en.wikipedia.org/wiki/Jun%27ichir%C5%8D_Tanizaki Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Kamo no Chōmei - http://en.wikipedia.org/wiki/Kamo_no_Ch%C5%8Dmei Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Kana - http://en.wikipedia.org/wiki/Kana Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Kanji - http://en.wikipedia.org/wiki/Kanji Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Kenzaburo Oe - http://tr.wikipedia.org/wiki/Kenzaburo_Oe Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Ki no Tsurayuki - http://en.wikipedia.org/wiki/Ki_no_Tsurayuki Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Kōbō Abe - http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C5%8Db%C5%8D_Abe Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Kojiki - http://en.wikipedia.org/wiki/Kojiki Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Kokin Wakashu - http://en.wikipedia.org/wiki/Kokin_Wakash%C5%AB Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Man'yōshū - http://en.wikipedia.org/wiki/Man%27y%C5%8Dsh%C5%AB Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Mori Ōgai - http://en.wikipedia.org/wiki/Mori_%C5%8Cgai Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Murasaki Shikibu - http://en.wikipedia.org/wiki/Murasaki_Shikibu Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Natsume Sōseki - http://en.wikipedia.org/wiki/Natsume_S%C5%8Dseki Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Nihon Shoki - http://en.wikipedia.org/wiki/Nihon_Shoki Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Ō no Yasumaro - http://en.wikipedia.org/wiki/%C5%8C_no_Yasumaro Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Oku no Hosomichi - http://en.wikipedia.org/wiki/Oku_no_Hosomichi Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Osamu Dazai - http://tr.wikipedia.org/wiki/Osamu_Dazai Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Ryunosuke Akutagava - http://tr.wikipedia.org/wiki/Ryunosuke_Akutagava Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
The Pillow Book - http://en.wikipedia.org/wiki/The_Pillow_Book Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
The Tale of Genji - http://en.wikipedia.org/wiki/The_Tale_of_Genji Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
The Tale of the Bamboo Cutter http://en.wikipedia.org/wiki/The_Tale_of_the_Bamboo_Cutter Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
The Tale of the Heike - http://en.wikipedia.org/wiki/The_Tale_of_the_Heike Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Tsurezuregusa - http://en.wikipedia.org/wiki/Tsurezuregusa Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Waka - http://en.wikipedia.org/wiki/Waka_(poetry) Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Yasunari Kawabata - http://tr.wikipedia.org/wiki/Yasunari_Kavabata Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Yukio Mishima - http://en.wikipedia.org/wiki/Yukio_Mishima Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015
Zuihitsu - http://en.wikipedia.org/wiki/Zuihitsu Son Erişim Tarihi: 01. 02. 2015

4. BÖLÜM
BATI EDEBİYATI

4.1. FRANSIZ EDEBİYATI[1]

4.1.1. Orta Çağ

4.1.1.1. On İkinci Yüzyıl

Fransız dilinin en eski ve parlak metni Strasbourg Yemini'dir (842):[2] "Tanrı aşkı için ve bizim ve Hıristiyan halkının ortak selameti için" anlamına gelen bir antlaşma metnidir (Öztürk, 2013). 14 Şubat 842 tarihinde, Lothaire'e karşı birliklerini güçlendirmek için Kel Charles ile Cermen Louis Strasburg'da bir araya gelerek tebaaları önünde birlik için birbirlerinin dillerinde yemin etmişler ve bu yemini hem Roman dilinde hem Cermence yazdırmışlardır (Akgür Bilge, 2014).

12. yüzyıldan itibaren halk arasında yayılan ve saray çevresinde gelişen eserler ortaya çıkmaya başlar. "jongleur" adı verilen halk şairlerince "vielle" olarak bilinen telli bir çalgı eşliğinde söylenen "Şövalye Destanları" Chanson de geste'ler 12. yüzyılın ilk yarısına denk gelir (Soydaş, 2014). Müzik eşliğinde söylenen bu anonim parçalarda "Carolinge" imparatoru "Charlemagne"in savaşları efsanevi bir şekilde işlenir (Arslan, 2011). Üç tür geste[3] vardır[4] (Büyük Larousse, 1986: 4266):

1. Geste du roi Chanson de roland'ın da içinde bulunduğu en eski ve en güzel gestedir. Fransız edebiyatının "İlyada"sı sayılabilecek bu eser 1170 tarihlidir (Arslan, 2011).
2. Geste de Garin de monglane
3. Geste de Doon de Mayence yüzyılın ikinci yarısında saray çevresinde gelişen bir edebiyat oluşur ve çalgı eşliğinde söylenmek için değil yüksek sesle okunmak

---

[1] Yusuf SÖYLEMEZ

[2] Basit halk Latincesiyle yazılmıştır: " Pro deoamur et prochristian Pablo et nestrocomunsalvament". Bugünkü Fransızca karşılığı "Pourl'amour de Dieux et pour le salutcommundupeuplechretien et le Notre".

[3] Geste: 11. yy.dan 15. yy.a kadar, adları Fransa tarihine, büyük derebeylikle monarşinin kurucu soyuna bağlanan kahramanların şavaşlardaki başarılarını anlatan uzun şiire verilen ad. –Büyük Larousse s.4537

[4] Bertrand de Bar-sur-Ausube'un yaptığı tasnife göre

Kaynakça

Akdoğan, N. S. (2010). L. N. Tolstoy'un Yapıtlarında Kafkas Teması, Yüksek Lisans Tezi. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Slav Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı. İstanbul.

Akgür Bilge, Z. G. (2014), Fransız Dili Toplumsal Tarihi Üzerine, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Sayı 2014-1, s. 19-40.

Alighieri, D. (1998), İlahi Komedya (Çev.: Teksoy, R.), İstanbul: Oğlak Klasikleri.

Alkan, E. (2012), Edgar Allan Poe Annabel Lee (Şiirler), İstanbul: Varlık Yayınları.

Arslan, M. (2011), Dünya ve Batı Edebiyatı Karşısında Kutadgu-Bilig, Sosyoloji Dergisi, Dizi 3, Sayı: 22, s. 573-581.

Ataman, Y. (1971), İskandinav Hikâyeleri Antolojisi, İstanbul, Varlık Yayınları.

Aydın, A. (2002), Yaşama Bakışta Guy de Maupassant'ın Yakup Kadri Karaosmanoğlu Üzerindeki Etkileri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, Sayfa 105-128, Elazığ

Aydoğan, A. (2011), Tom Sawyer - Mark Twain, İstanbul: Arkadaş Yayıncılık.

Aytaş, G. (2010), Hacı Bektaş Velî ve Thomas More'da Hümanizm, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi Sayı: 55, s. 139-148.

Bahar, E. (2003), Jack London - Vahşetin Çağrısı, İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Banarlı, N. S. (2004), Edebiyat Sohbetleri (4. Baskı), Kubbealtı Yayınları, İstanbul.

Bayramov, N., Çiftçi, M. (1995), Çağdaş Türkmen Edebiyatından Çocuk Şiirleri, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

Bec, C. ve Livi, F. (2007), Batı Edebiyatı, Çeviren: Yerguz, İ. (1. Baskı), Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

Belinski, V. G. (1989), Yazılar (Çev.: Beyhan, M.), İstanbul: Yön Yayınları (Orijinal Çalışma Basım Tarihi: 1847).

Biray, H. (1998), Mahdumkulu Divanı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Blok, A. A. (1918), On İki (Çev.: Natalina, E., Gezgin, U. B.), Znamya Truda (Emeğin Bayrağı) Gazetesi, 3 Mart.

Bonamour, J. (2006), Rus Edebiyatı (Çev.: Yerguz, İ.), (1. Baskı), Ankara: Dost Kitabevi (Orijinal Çalışma Basım Tarihi: 1992).

Bonnard, A. (2001), Yeni Bir Hümanizmaya Doğru Sovyet Edebiyatı Üzerine (Çev.: Canbolat, S., Erdal, M.), (1. Baskı), İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Boyacıoğlu, F. & Çelik, K. (2013), İki Bin Yıl Süren Düş: Aydınlanma, Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/10 Fall 2013, p. 165-173, Ankara.

Boyacıoğlu, F. ve Çelik, K. (2013), Alfred de Musset'in "Bir Zamane Çocuğunun İtirafları" ve Devrim Sonrası Fransa, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 32 (1), s. 57-72.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (17. cilt), Milliyet, İstanbul.

Cihan Gündüzalp, N. (2008), Charles Baudelaıre'in Şiirlerinin Türkçe Çevirileri Üzerine İnceleme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çakmakçı, M. (2008), Dostoyevski'nin "İnsancıklar" Romanında "Sıradan İnsan" Figürü, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 581), s. 126-137.

Çalık D. ve Çalık Ö. P. (2009), Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu ve İnternet, XIV. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri, 12-13 Aralık, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Çalışkan, A. (2011), Edebiat Teorisi Üzerine-2: Yöntemleri, Kaynakları ve Tarihçesi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 16, s. 100-119, Ordu.

Çehov, A. A. (1998), Martı (Çev.: Behramoğlu, A.), Ankara: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti. (Orijinal Çalışma Basım Tarihi: 1898).

Çetişli, İ. (2013), Batı Edebiyatında Edebî Akımlar, Ankara: Akçağ.

Desgranges. G. H. (1934), Ecnebi Edebiyatları Tarihi/İtalyan Edebiyatı (Çev.: Fahri, H.) İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası.

Dinçel, B. İ. (2005), Bütüncül Tiyatro Anlayışının Belirgin Örnekleri; "Peer Gynt" ve "Rüya Oyunu", Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi, Sayı: 7, s. 121-136.
Dostoyevski, F. M. (2011), Suç ve Ceza (Çev.: Şener, L.), İstanbul: Lacivert Yayıncılık (Orijinal Çalışma Basım Tarihi: 1866).
Erbay, N. (2014). Hayriyye-i Nâbi, Lutfiyye ve Telemak Aynı Yüzyılların Farklı Kültürlerinden Çocuklara Ortak Nasihatler, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 51, s. 171-185, Erzurum.
Ercan, E., Önemli, İ. (2003), Dünya Edebiyatından Öykü Antolojisi, İstanbul: Alfa Yayınları.
Erdal, K. ve Gökmen, A. (2010), Çocuklara Verdiği Dersler Açısından La Fontaine'in Fablları, The Journal of International Social Research, Volume 3/10, Winter 2010, Ordu.
Gariper, C. (2002), Karacaoğlan'dan Sabahattin Ali'ye Tevekkülün ve Başkaldırının Şiiri, İlmi Araştırmalar, Sayı: 14, s. 61-72, İstanbul.
Gelen, A. (1993), Almancadan Öyküler, İstanbul: YKY.
Goethe, J. W. (2003), Genç Werther'in Acıları (Çev.: Bahadır, K.), İzmir: İlya.
Gogol, N. V. (2007), Ölü Canlar (4. Baskı), Ankara: Elips Kitap.
Gorki, M. (1992), Ana (Çev.: Biberyan, Z.), Oda Yayınları (Orijinal Çalışma, Basım Tarihi: 1906).
Gökdağ, E. (2003), "Tiyatro Kuramının Başlangıcından Modern Döneme Tragedyanın Algılanışı", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, Sayı: 15, Ankara, s. 166-184.
Gülşen, H. (2012), Nasrettin Hoca ve Till Eulenspiegel Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, 1863-1874.
Gülşen, H. (2013), "Demircilerin Grevi" Şiiri ve Tevfik Fikret'te François Coppee Tesiri Üzerine Bir İnceleme, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED], Sayı: 49, s. 185-192, Erzurum.
Gültekin, M. (2007), Charles Baudelaire ve Modernizm, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 19, s. 82-94, www.e-sosder.com
Günal, A. Z. (2005), Ekim Devrimi'nde Bir Rus Şairin Kaderi: Anna Ahmatova, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 6. Sayı, s. 120-127.
Günal, Z. (2001), Anna Ahmatova ve Riquiem, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 1(41), s. 137-149.
Günyol, V. (1965), Toplum Sözleşmesi, "Çevirmenin Notu", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
Güran, R. (2005), John Steinbeck - Gazap Üzümleri, İstanbul: Remzi Kitabevi.
Hulusi, R. (1934), Dil Mükemmeliği ve Dil Mükemmelleştirme Görünceleri-I, Türkiyat Mecmuası, Cilt: IV, s. 63-88, İstanbul.
Jauss, H. R. (1990), Edebiyat İletişiminde Diyaloğa Dayalı Anlama (İdeal Söyleşi Üzerine Düşünceler), İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi, Sayı 27, s. 177-190, İstanbul.
Kara, Ö. T. (2010), Toplumsal Olayların Etkisiyle Gelişen Üç Büyük Akımın Türk ve Dünya Edebiyatında İzleri, The Black Sea Journal of Social Sciences, Sayı: 2, Bahar 2010, s. 73-96, Giresun.
Karaca, B. (2012), Rus Edebiyatı Öykü Antolojisi (1. Baskı), İstanbul: Kavis Yayıncılık.
Karacan, J. (2013), Doğalcı Ekolde F. M. Dostoyevski'nin Yeri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, s. 213-2259.
Karakaş, Ş. (2009), Sosyalist Realizm (Toplumcu Gerçekçilik) ve Sovyet Edebiyatı Hakkında Resmî Bir Yazı, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 29, s. 595-617.
Kızılçim, Y. (2008), Guy de Maupassant ve Ömer Seyfettin'de Öyküleme Teknikleri, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 18, s. 217-232, Erzurum.
Kocatürk, V. M. (1958), Şaheserler Antolojisi, 2. Baskı, Ankara: Buluş Yayınevi.
Kolcu, A. İ. (2003), Batı Edebiyatı, Ankara: Akçağ Yayınları.
Kolcu, A. İ. (2013), Batı Edebiyatı, 6. Baskı, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
Kolcu, A. İ. (2007), Dünya Edebiyatı (2. Baskı), Konya: Salkımsöğüt Yayınevi.
Kudret, C. (1972), Batı Edebiyatından Seçme Parçalar, İstanbul: İnkılap ve Aka Yayıncılık.

Lermontov, M. Y. (2008), Bir Şairin Ölümü, (Çev.: Miziev, K., Necdet, A.) (1. Baskı), İstanbul: Artshop Yayınları (Orijinal Çalışma Basım Tarihi: 1873).
Mayakovski, V. V. (2004), S. Viladimirov, D. Moldavski (Çev.: Behramoğlu, A.) (1. Baskı), İstanbul: Alkım Yayınevi.
Meydan Larousse, 14. Cilt, Sabah.
Meydan Larousse, 7. Cilt, Sabah.
Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi, 5. Cilt, Sabah.
Nabakov, V. (2013), Rus Edebiyatı Dersleri, (Çev.: Yavuz, Y., Özgüven, F., Akbulut, A. N.) (1. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
Nalbantoğlu, M. (1992), Dünya Edebiyatının En Güzel Hikâyeleri, İstanbul; Tercüman Yayınları.
Obuz, L. Obuz, M. (1965), Kalevela, Ankara, Balkanoğlu Matbaacılık.
Olcay, T. (2008), 19. Yy. Rus Edebiyatında Romantizm Üzerine, KKEFD, Sayı: 17, s. 367-381.
Özdemir, O. (2012). Psikiyatride Tanıya Yardımcı Bir Araç: Sezgi, Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 3, s. 283-284, İstanbul.
Özerdim, M. (1997), Konuşmalar Konfüsyüs, Ankara, MEB Yayınları.
Özgü, M. (2009), İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Alman Edebiyatı, A. Ü. DTCF Dergisi Sayı: 4, s. 41-54.
Özkaya, T. (1977), Rus Edebiyatı Üzerine Yazılar, Ankara: San Matbaası.
Öztürk, A. (2013), İletişim Açısından İnsan ve Dil Gerçeğinin İlahi ve Beşeri Boyutu, Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/10 Fall 2013, p. 589-596, Ankara.
Parer, M. Ö. (2002), Rus Edebiyatında Fütürizm, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 42 (1-2), s. 43-65.
Puşkin, A. S. (1997) Tutsak (Çev.: Behramoğlu, A.), İstanbul: Sosyal Yayınları (Orijinal Çalışma, Basım Tarihi: 1822).
Puşkin, A. S. (1998), Yüzbaşının Kızı (Çev.: Behramoğlu, A.), İstanbul: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti. (Orijinal Çalışma Basım Tarihi: 1836).
Sakallı, F. (2012), Ahmet Midhat Efendi'nin "Fürs-i Kadimde Bir Facia Yahut Siyavuş" Oyunu ile Racine'in "Phedre" Oyunu Arasında Bir Mukayese Denemesi, Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/2, Spring 2012, p. 1353-1361, Ankara.
Schlosser, H. D. (1996). dtv-Atlas zur deutschen Literatur: Tafeln und Texte. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co.
Senih, S. (1984), Sihirli Kelimeler, Sızıntı Dergisi, Sayı: 67, İzmir.
Sezer, M. M. (2004), Ernest Hemingway - İhtiyar Balıkçı, İstanbul: Bahar Yayınevi.
Soljenitsin, A. (1973), İvan Denisoviç'in Bir Günü (Çev.: Özgül, M.), İstanbul: Varlık Yayınevi (Orijinal Çalışma Tarihi: 1962).
Soljenitsin, A. (1974), Kreçetovka İstasyonu (Çev.: Tancı, B.) İstanbul: Damla Yayınevi.
Soydaş, H. (2014), Ortaçağ Romanı "Trıstan'la Iseut'de" Mimetik Arzu, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 32, Ordu.
Soysal, T. (2002), Demokrasi İdesi Üzerine Bir Retorik, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 13, s. 331-341, Kayseri.
Şahbaz, E. (2013), Voltaire'in Zadig, Micromegas, Candide Adlı Yapıtlarında Yolculuğun İşlevi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 15, s. 67-76, Denizli.
Şimşek, F. (2009), Alman Edebiyat Dünyasının Kültürlerarası Edebiyata Bakış Açısı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Şimşek, T. (2006), Başlangıçtan Bugüne Türk Şiirinde Ses ve Ritm, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 29, s. 145-168, Erzurum.
Tagızade, L. (2006), Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 3 (4), s. 7-24.

Tanç, N. (2009), Rifâî'den Oscar Wilde'a Gül ve Bülbül, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı: 39, s. 967-987, Erzurum.

Tekay Baysan, G. (2008), Stendhal-Zola: Bir İncelemenin Düşündürdükleri, Literra, Ürün Yayınları, Cilt 23, s. 37-48, Ankara.

Timur. F. (1954), Dante Alighieri Hayatı, Sanatı, Eserleri, Dünya Klasikleri: 5, İstanbul: Varlık Yayınları

Tolstoy, L. N. (2010), Anna Karenina (Yayın Yönetmeni: Özveren, Ö.), (1. Baskı), İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları.

Toyman, Y. Ö. (2006), Nazlı Eray'ın Roman Dünyasında Düşsü ve Büyülü Gerçekliğin Kurgusu ile Fantastik Unsurlar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Tunç, G. (2012), Yahya Kemal'in "Rindlerin Ölümü" Şiirinin Biçimcilik Kuramı Açısından Analizi, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/1 Winter 2012, p. 2017-2024, Ankara.

Turgenyev, İ. S. (2011), Babalar ve Oğullar (Çev.: Güngör, R. Ş.), İstanbul: Lacivert Yayıncılık (Orijinal Çalışma Basım Tarihi: 1862).

Uludağ, E. (2009), Çocuk Edebiyatı ve Klâsik Dönem Örneğinde Nâbî'nin Hayriyye'si, Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/7, p. 774-795, İstanbul.

Uygur, E. (2006), Jean Potocki ve Kafkasya Seyahatnamesi: Voyage au Caucase et en Chine, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, s. 29-37, Ankara.

Üçgül, S. (2002), Rusya'da İlk Dekadan Görüşlü Okul: Rus Sembolizmi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (13. Sayı), s. 239-255.

VARDAR, B. (2005), Fransız Edebiyatı, Multilingual Yayıncılık, İstanbul.

Wellek, R. (2002), Edebiyat Tarihinde Realizm Kavramı (Çev.: Yüksel, S.), Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 4(2), 305-328.

Yesenin, S. A. (1968), Elveda Sevgili Dostum (Çev.: Tokatlı, A.), İstanbul: Öncü Kitabevi Yayınları, (Orijinal Çalışma Tarihi: 1925).

Yücel, C. (2012), Her Boydan-Dünya Şiirlerinden Seçmeleri. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Zengin, D. (2011), Alman Edebiyatı Başından 19. Yüzyıla Kadar, Ankara: Pelikan.

Elektronik Kaynaklar

Açık, F. (2011). Türkçe Öğretimi Üzerine Yabancı Yazarların Hazırladığı Ders Kitaplarında Söz Dağarcığı ve Kültürel Unsurlar: "A Practıcal Grammar of the Turkish Language", "Turkish Literary Reader" ve "Gramatika Turetskogo Yazıka" Örneklemlerinde, IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Muğla (http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/fatma_acik_turkce_ogretimi_yabanci_kaynaklar.pdf erişim tarihi: 23.08.14)

Ahmatova, A. (1915). Bilmiyorum, Yaşamakta mısın, Öldün mü? (Çev.: Behramoğlu, A.) http://www.siir.gen.tr/siir/a/anna_ahmatova/index.html, adresinden 12.10.2014'te alınmıştır.

American literature - http://en.wikipedia.org/wiki/American_literature Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015

Amerikan Edebiyatının Ana Hatları - http://www.usemb-ankara.org.tr/ABDAnaHatlar/Edebiyat.htm Son Erişim Tarihi: 02.02.2015

Arıcı, B. (2014, 1 Temmuz). Alman edebiyatçılarının doğdukları şehirler, Erişim tarihi: 1 Eylül 2014, http://www.bayramarici.com/almanedb/11germany.gif

Behramoğlu, O. (2011). Kardeş, sırdaş, yoldaş, Rus şiiri. http://www.behramoglu.com/notes/index.php/siire-dair/kardes-sirdas-yoldas-rus-siiri.htm, adresinden 27.08.2014 tarihinde alınmıştır.

Btitannica. (2014, 1 Temmuz). German Literature, Erişim tarihi: 1 Eylül 2014, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/230881/German-literature

Çamur, A. Z. (2008). Belinski ve aydın sorumluluğu. http://emeginsanati.blogcu.com/belinski-ve-aydin-sorumlulugu-ali-ziya-camur/3002421, adresinden 02.09.2014'te alınmıştır. Der-ortenauer. (2014, 1

Temmuz). Grimmelshausen, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://www.der-ortenauer.de/ortenau/RENCHEN/images/grimmelshausen.jpg
Edgar Allan Poe - http://tr.wikipedia.org/wiki/Edgar_Allan_Poe Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
Enstitüsü G. (2014, 1 Temmuz). Türkçeye çevrilmiş Almanca kitaplar, Erişim tarihi: 1 Eylül 2014, http://www.goethe.de/ins/tr/lp/prj/uak/trindex.htm
Ernest Hemingway - http://tr.wikipedia.org/wiki/Ernest_Hemingway Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
Erskine Caldwell - http://en.wikipedia.org/wiki/Erskine_Caldwell Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
Herman Melville - http://tr.wikipedia.org/wiki/Herman_Melville Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
http://tr.wikipedia.org/wiki/Federico_Garc%C3%ADa_Lorca
http://www.antoloji.com/federico-garcia-lorca/
İngiliz Edebiyatı (t.y.). Erişim: 2 Ağustos 2014, http://www.msxlabs.org/forum/dunya-dilleri-ve-edebiyatlari/8792-ingiliz-edebiyati.html#ixzz374JWDSzp
İngiliz Edebiyatı Dönemleri (t.y.). Erişim: 2 Ağustos 2014, http://www.ucm.es/data/cont/docs/119-2014- 02-19 1.%20The%20Development%20of%20English%20Literature%20(Summary).pdf
Jack London - http://tr.wikipedia.org/wiki/Jack_London Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
Jacob, Stefan. (2014, 1 Temmuz). Klinger, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://www.stefanjacob.de/Geschichte/Bilder/Dichter/Klinger_268.jpg
John Steinbeck - http://tr.wikipedia.org/wiki/John_Steinbeck Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
Kara, Ö. (2010). Toplumsal Olayların Etkisiyle Gelişen Üç Büyük Akımın Türk ve Dünya Edebiyatında İzleri. *The Black Sea Journal of Social Sciences Year*. (Sayı: 2). 73-96.(www. http://sbe.giresun.edu.tr.)
Karacan, (2014). Rus Aydınlanmasında Eğitim, Dil ve Edebiyat. http://www.researchgate.net/publication/261803898_Rus_Aydnlanma_Dneminde_Eitim_Dil_ve_Edebiyat, adresinden 25.08.2014'te alınmıştır.
KinderzeitMaschine. (2014, 1 Temmuz). Hans Sachs, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://www.kinderzeitmaschine.de/uploads/tx_sgkzm/Hans_Sachs.jpg
Linkeroever. (2014, 1 Temmuz). Moers Walter, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://linkeroeveruitgevers.be/modulefiles/authors/400/moers-walter.jpg
Mark Twain - http://tr.wikipedia.org/wiki/Mark_Twain Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
Moerike Museum. (2014, 1 Temmuz). Moerike, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://www.moerike-museum.de/md/GD_400xauto_1216631115_image.jpg
Nobel Edebiyat Ödülü sahipleri listesi - http://tr.wikipedia.org/wiki/NobelEdebiyat_%C3%96d%C3%BCl%C3%BC_sahipleri_listesi Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
Nobel Prize. (2014, 1 Temmuz). Thomas Mann, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1929/mann.jpg
Pointer. (2014, 1 Temmuz). Günter Grass, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://www.pointer.de/bilder/top/806guenter_grass.jpg
Rilke, R. M. (2014, 1 Temmuz). Rilke, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://www.rainermariarilke.de/images/rilke-passbild.jpg
Spiegel. (2014, 1 Temmuz). Grimm, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://gutenberg.spiegel.de/gutenb/autoren/bilder/grimm-br.jpg
Tetik, K. (2013). Bryusov, Blok ve Mayakovski şiirlerinde şehir teması. http://www.rusdiliveedebiyati.com/bryusov-blok-ve-mayakovski-siirlerinde-sehir-temasi.html, adresinden 15. 09. 2014'te alınmıştır.
The Famous People. (2014, 1 Temmuz). Nietzsche, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://cdn1.thefamouspeople.com/profiles/images/friedrich-nietzsche.jpg
Visit-luther. (2014, 1 Temmuz). Luther, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://www.visit-luther.de/data/mediapool/martin_luther_1.jpg
Walt Whitman - http://tr.wikipedia.org/wiki/Walt_Whitman Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
Washington Irving - http://tr.wikipedia.org/wiki/Washington_Irving Son Erişim Tarihi: 02. 02. 2015
Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Brecht, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f8/Bundesarchiv_Bild_183-W0409-300,_Bertolt_Brecht.jpg
Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Christa Wolf, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1c/Bundesarchiv_Bild_183-1989-1027-300,_Christa_Wolf.jpg

Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://media-1.web.britannica.com/eb-media/13/21113-004-7184CED3.jpg
Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Goethe, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/90/JW_Goethe_-_Kügelgen.jpg
Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Heinrich Böll, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://media-1.web.britannica.com/eb-media/13/21113-004-7184CED3.jpg
Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Hölderlin, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6b/Hoelderlin_1792.jpg
Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Kant, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/43/Immanuel_Kant_(painted_portrait.jpg
Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Kleist, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8b/Heinrich_von_Kleist2.jpg
Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Klopstock, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/68/Friedrich_Gottlieb_Klopstock_1.jpg
Wikimedia. (2014, 1 Temmuz). Schiller, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/90/Friedrich_schiller.jpg
Wikipedia. (2014, 1 Temmuz). Alman Edebiyatı, Erişim tarihi: 1 Eylül 2014, http://tr.wikipedia.org/wiki/Alman_edebiyatı
Wikipedia. (2014, 1 Temmuz). Heinrich Heine, Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014, http://en.wikipedia.org/wiki/File:Heinrich_Heine.PNG
Wikipedia. (2014, 1 Temmuz). Neo-romanticism, Erişim tarihi: 1 Eylül 2014, http://en.wikipedia.org/wiki/Neo-romanticism

5. BÖLÜM
TÜRKİYE DIŞI TÜRK EDEBİYATLARI

5.1. UYGUR EDEBİYATI[1]

İlk defa Orhun Yazıtları'nda adından söz edilen Uygurlar geçmişte devlet kurmuş (Orhun Uygur Devleti, Sarı Uygur Devleti, Turfan Uygur Devleti) bir medeniyetin sahibidirler. Bir medeniyet de edebiyatsız düşünülemez. Günümüzde çoğunluğu Doğu Türkistan olmak üzere Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde yaşayan Uygurların ortaya koyduğu ilk edebî eserler Türeyiş ve Göç Destanlarıdır. Yazılı edebiyatın olmadığı dönemlerde millet hafızasının gelecek nesillere aktarılmasında, kültürel kimliği yaşatma ve aktarmada destanlar önemli bir işlev üstlenmiştir. Buna göre ilahî bir kaynaktan türeyişin anlatıldığı Türeyiş ve Saka Kağanı Şu'nun mücadelelerinin anlatıldığı Şu destanı Uygur ve diğer Türk milletleri için birer kültür hazinesidir.

5-6. yüzyıllar arasında Uygur Hanlığı, 6-8. yüzyıllarda Göktürk Devleti, 8-9. yüzyıllar arasında Uygur Federasyonu, 9-14. yüzyıllar arasında Doğu Türkistan'daki Türk devletlerinde edebiyatta önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak bunların birçoğu göçler esnasında kaybolmuştur. (Kaşgarlı, 2002)

Uygur Türklerine ait olduğu söylenen Şine Usu, Karabalasagun, Taryat Yazıtları ve Doğu Türkistan'da mağara ve ibadethanelerde bulunan metin parçaları yazılı edebiyatın ilk örneklerindendir.

Eski Türkçeyle birlikte değerlendirilen ve Göktürkçe ile bazı farklılıklar arz eden Uygur Türkçesiyle yazılan edebî ürünlerde Budizm ve Manihaizm'in esasları anlatılmaktadır ve bunların birçoğu Soğd alfabesiyle yazılmıştır. MS 800'lü yıllarda *Altun Yaruk* (Budizmi anlatan dinî içerikli bir eserdir.), *Sekiz Yükmek* (Budizm'in felsefesini anlatmaktadır.), *Irk Bitik* (Mani dinine aittir ve fal üzerine yazılmıştır.) ve *Kalyanamkara ve Papamkara* hikâyeleri (İyi ile kötünün mücadelesi anlatılmaktadır.) ortaya konulan eserlerden bazılarıdır.

Bu dönemde ilk Türk şairi olarak kabul edilen Aprın Çor Tigin Maniheist Uygur edebiyatında ilk lirik şiir örneğini vermiştir. Ki-ki Şişi, Çinaşiri, Çisuin Tutung Sıngko Selitutung, Şila, Keyşi, Çuçu Şingsun (Kaşgarlı, 2002) ise Budist Uygur şairlerinden bazılarıdır. Manihaizm ve Budizm'in esaslarını anlatan Uygur Türkçesine çevrilmiş eserler

[1] Yasemin KURTLU

Halk edebiyatından yararlanılmış, hece vezni kullanılmıştır. Batı edebiyatındaki teknik ve yöntemlerden faydalanılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'ndeki romanlarda **Halide Edip**'in *Ateşten Gömlek* (1922) romanı ile ortaya çıkan toplumcu gerçekçi çizgide roman örnekleri görmek mümkündür. Kültürel değişimi *Kiralık Konak* romanında yansıtan **Yakup Kadri**; tekke ve zaviyeleri eleştirdiği *Nur Baba* (1922) ve belli bir dönemdeki sosyal yapıyı yansıttığı *Hüküm Gecesi* (1927) romanlarıyla eleştirel gerçekçi romanın tipik örneklerini vermiştir. Aynı şekilde Halide Edip'in *Vurun Kahpeye* (1926), **Reşat Nuri'**nin *Yeşil Gece* (1928) romanını da bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.

Peyami Safa (1899-1961): *Sözde Kızlar* (1925) romanı ile yeni konulara eğilen ilk romancı olmuştur. Hasta bir gencin çıkmazlarını ele aldığı *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nda yaşadığı toplumun sıkıntılarına dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Doğu kültüründen Batı kültürüne geçişi ele aldığı *Fatih Harbiye*'de (1931) toplumsal değişimi eleştirel bir yaklaşımla ele almıştır.

Kaynakça

Adıgüzel, S. (2007), Tiflis Edebî Muhitinde Molla Nasreddin Dergisi ve Dergide Tartışılan Konular, Bilig, Sayı: 41, s. 1-21.

Akkoyunlu Z. - Saatçı, S. (1991), Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi, Ankara: KB Yay.

Akkoyunlu Z. (1992), Irak Türkleri Edebiyatı, Türk Dünyası El Kitabı III, Ankara: TKAE Yay.

Akpınar, Y. (2004), Azeri Edebiyatı Araştırmaları, (1. Baskı), İstanbul: Dergah Yayınları.

An, A. (1997), Kıbrıs'ta Türkçe Basılmış Kitaplar Listesi (1878-1997), KKTC Milli Eğitim, Kültür Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.

Asya, A. N. (1976-I), Kıbrıs Rubaileri Arif Nihat Asya Bütün Eserleri, Şiirler 6, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Ay, Ö. (2007), Abdurrahim Ötkür ve "İz" Romanı Üzerine, Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları, 2(2), s. 54-72.

Azarkan, E. (2011), Slovenya, Hırvatistan ve Bosna'nın Bağımsızlık Mücadeleleri ve Yugoslavya'nın Dağılışı, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Sayı: 8, s. 52-91.

Baran, L. (2007), Çağdaş Uygur Edebiyatının Oluşması ve Gelişmesi, Bilig, Sayı: 4, s. 191-211.

Benderoğlu, A. (1989), Irak Türkmen Edebiyatı Tarihine Bir Bakış, II cilt, Bağdat.

Benderoğlu, A. (1995), Irak Türkmen Edebiyatında Hikâye ve Roman (II. Kısım). (Haz. Y. Gedikli). Kardaş Edebiyatlar, Sayı: 30, s. 17-26.

Biray, N. (2005), Ahmet Baytursınulı'na Göre Kazak Türkleri Yazılı Edebiyatının Dönemleri ve Türleri (The Periods and Genres in The Written Literature of Kazakh Turks According to Ahmet Baytursunuli). Milli Folklor Dergisi (Sayı: 68). 67-77. (http://www.millifolklor.com)

Ceylan, E. (1998), Tatarlar ve Tatarca, Çağdaş Türk Dili, 121, 11-18.

Cin, A. (2010), Karışık Dilli Eserlerden Ali'nin Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi, Turkish Studies, 5 (1), 199-236.

Çengel, H. K. (2000), Abdurrahim Ötkür'ün Şiirleri I, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Doğan, L., Durmuş, O. (2002), Türkler (20. Cilt, s. 290-302) İçinde, Yeni Uygur Türkçesi ve Edebiyatı (1. Baskı), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Ehmedoğlu Nebiyev, B., Vahidoğlu Karayev, Y. (2002). XIX Yüzyıl: Millî Edebiyat, Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi, (1. Baskı) İçinde (6. Cilt, s. 493-541), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Emet, E. (2001), Doğu Türkistanlı Şair-Yazar ve Devlet Adamı Ziya Samedi Vefat Etti, Doğu Türkistan'ın Sesi, 16 (16), s. 56-58.

Emet, E. (2007), Türk Dünyası Edebiyat Tarihi (Cilt: 9, s. 507-528) İçinde, Uygur (Doğu Türkistan) Türkleri Edebiyatı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Enginün, İ., Kerman, Z. (2005), (8. Baskı), Ahmet Haşim Bütün Şiirleri, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Er, M. (2010), Tataristanlı Yazar ve Şair Nekiy İsenbet. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erbil, N. (1969), Deniz Rüyası, Ankara.

Ercilasun, A. B. (1987), Irak Türkleri Dil ve Edebiyatı, Irak Türkleri Sempozyumu Tebliğleri, Ankara: s. 45-55.

Ercilasun A. B. (1993), Irak Türkleri Dil ve Edebiyatı, Türk Dünyası Üzerine Makaleler-İncelemeler. Ankara: Akçağ Yay.

Ergin, M. (1994), Orhun Abideleri (31. Baskı), İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Erverdi, E., Kutlu, M. ve Kara, İ. (1982), Kazak, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (Cilt:5, s. 241-251), İstanbul: Dergah Yayınları.

Erverdi. E, Kutlu. M. ve Kara. İ. (1982), Kırgızlar, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler. (Cilt: 5, s: 310-317), İstanbul: Dergâh Yayınları.

Fedai, H. Azgın, B. (1993), Rûh-i Mecruh, İstanbul: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gören, F. (1965), Kanlı Noel. Lefkoşa: Çevre Yayınları.

Haciyeva, M. (1994), XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları.

Hafız, N. (1989), Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Heyet, C. (1993), Azerbaycan Edebiyatına Bir Bahış, Bakü.

İpekten H., İsen, M., Toparlı, R., Okçu, N., Karabey, T. (1988), Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara: KTB Yay.

Kabataş, O. (2006), Kıbrıs Türk Edebiyatı, İstanbul: KTEV Yayınları.

Kaşgarlı, S. M. (2002), Türkler (Cilt: 20, s. 303-315) İçinde, Uygur Türklerinin Edebiyatı (1. Baskı). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Kılınç, A. (2012), Kazan-Tatar Türkçesindeki Dünya, Hayat ve Tabiat Konulu Atasözleri Metin-Çeviri-Sözlük, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Koç, S. (2009), Sovyet Döneminden Önce Kırgız Edebiyatı, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (Sayı: 2/2), 22-36.

Kolcu, A. İ. (2006), Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı (1. Cilt, 2. Baskı), Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

Kolcu, A. İ. (2007), Dünya Edebiyatı (2. Baskı), Konya: Salkımsöğüt Yayınevi.

Köprülü F. (2008), Çağdaş Türkmen EdebiyatINa Bir Bakış, Kardeş Kalemler. Sayı: 16, s. 83-87.

Kurat, A. N. (1965), Rus Hakimiyeti Altında İdil-Ural Ülkesi (Eski Kazan Hanlığı ve Başkurt İli XIX. Yüzyıla kadar), DTCF Dergisi, 23 (3-4), 92-95.

MEB, (1998), Türk Dünyasından Seçmeler Dizisi Türk Dünyası Edebiyatları (1. Baskı), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Memmedqulizade, C. (2004), Zelil Memmedqulizade Eserleri (Edt. Habibbeyli, İ.), (1. Cil, 1. Baskı), Bakü: Önder Neşriyat.

Muhtaroğlu, V. (1993), Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Cilt: 1, 1. Baskı), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Nesim, A. (1987), Kıbrıs Türk Edebiyatında Öykü ve Roman, Lefkoşa: Varlık Yayını.

Öger, A. (2010), 19. Yüzyılda Yaşamış Bir Uygur Halk Kahramanı ve Şairi: Sadir Palvan, Karadeniz, 13 (4), s. 110-119.

Ökten, C. E. (2014), Kıbrıs Türk Edebiyatını Okumak, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Sayı: 1, s. 3-19.

Öner, M. (1998), Bugünkü Kıpçak Türkçesi, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özkan, F. (1997), Osmaniye Tatar Ağzı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özkan, N. (2009), Irak Türk Edebî Dilinin Tarihî Gelişimi, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/8 Fall.

Özkan, N.(2002), Türk Dilinin Yurtları, Ankara: Akçağ Yayınları.

Öztürk, G. (2012), Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Paşayev, G. (1987), Kerkük Folkloru Antologuyası, Bakü.

Rüstemova, A. (2004), Azeri Doğu Oğuz Sahası, Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi, (1. Baskı) İçinde (Cilt: 6, s. 405-492), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Saatçi, S. (1997), Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Cilt: VI, Ankara: KB Yay.

Say, H. (2008), Meşhur Şairlerden Meşhur Şiirler-1, İstanbul: Zambak Yayınları.

Sibgattulina, E. (1997), Hoca Ahmet Yesevi ve Kazan Tatarları Edebiyatında Tasavvuf, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 3, s. 43-52.

Şahin, E. (2003), Kazan Tatar Türklerinin Latin Alfabesi Mücadelesi, Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi, 199, 42-45.

Şanlı, C. (2002), Türkler (3. Cilt, s. 671-677) İçinde, Eski Uygur Dönemi Türk Dili ve Edebiyatı (1. Baskı), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Şehriyar, M. Hüseyin (1991), Haydar Baba'ya Selam, Haz. Kılıç, S., Şimşek, İ. Ankara: KB Yayınları.

Taymas, A. B. (2012), Kazan Yurdu'nda Bulunmuş Tarihî Bir Vesika: Sahib Giray Han Yarlığı, Tarih İncelemeleri Dergisi, 27 (1), 185-235.

Tekin, T. (2005), Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi, Makaleler III, Çağdaş Türk Dilleri, Ankara.

Tematik Ansiklopedi (1993), Cilt: 6, Milliyet Yayınları.

Temir, A. (1992), Kuzey Türk Edebiyatı (Tatar-Başkurt), Türk Dünyası El Kitabı Edebiyat (2. Baskı). Ankara.

Terzibaşı, A. (1971), Irak'ta Türkmen Edebiyatına Toplu Bir Bakış, Kardaşlık. Sayı: 11/6-7, s. 20-22.

Terzibaşı, A. (1975), Kerkük Hoyratları ve Manileri, İstanbul: Ötüken Yay.

Terzibaşı, A. (2005), Kerkük Matbuat Tarihi, İstanbul: Kerkük Vakfı.

Turan M. (2004), Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı, Ankara: Ürün Yayınları.

Uçman, A. Akay, H. (2005), Rübâb-ı Şikeste, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Vahapzade, B. (1999), Vatan Millet Anadili, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.

Vasfi, İ. S. (1985), Irak Türkleri'nde Deyimler ve Atasözleri, İstanbul.

Yaşın Ö. (1986), Kıbrıs Benim Vatanım, İstanbul: Başaran Matbaası.

Yaşın, M. (1994), Kıbrıslı Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Zaripova-Çetin, Ç. (2006), Tatar Edebiyatının Gelişimi, Akademik Bakış-Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 9, s. 1-19.

Zülfikar H. (1996), Çağdaş Irak Türkmen Şiiri ve Şairleri, Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı V (Türkiye Dışı Çağdaş Türk Şiiri), Sayı: 531, s. 727-740.

Elektronik Kaynaklar

Fedai, H.(1997), Kıbrıs Türk Edebiyatı, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi. e-kitap. dergiler. ankara.edu.tr/dergiler/12/847/10714.pdf (03.11.2014).Göktürk, N. (2001). İz, http://www.siirfirtinasi.net/showpage.asp?kind=1&no=20584&owner=1278, adresinden 28.08.2014'te alınmıştır.

İsen, M., Engüllü, S. *Makedonya- Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı 7. Cilt e-kitap*. - Kültür ve Turizm Bakanlığı Bilgi Sistemleri Dairesi Başkanlığı - http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78497/makedonya--yugoslavya-kosova-turk-edebiyati-7-cilt.htmlSon Erişim Tarihi – 02.02.2015

Kasapoğlu, H. (2004). Abdurrahim Ötkür'ün Hayatı ve Edebî Şahsiyeti. Gökbayrak Dergisi, (Sayı: 61). http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=30&sid=729, adresinden 27.08.2014'te alınmıştır.

Kosova Türkleri - http://tr.wikipedia.org/wiki/Kosova_T%C3%BCrkleriSon Erişim Tarihi – 02.02.2015

Kurat, A. N. (1937). Kazan Hanlığı. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1246/14251.pdf internet sitesinden 02.7.2014 tarihinde indirilmiştir.

Kültür Turizm Bakanlığı. Erişim: 28 Ağustos 2014 http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/12958,abay ibrahimkunanbayulipdf.pdf?0

Kültür Turizm Bakanlığı. Erişim: 28 Ağustos 2014, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/13492,tokt ogulsatilganovpdf.pdf?0 Nimetullah Hafız - http://tr.wikipedia.org/wiki/Nimetullah_Haf%C4%B1z Son Erişim Tarihi – 02.02.2015

Yugoslavya Türkleri Edebiyatı Hakkında Bilgi - https://www.nkfu.com/yugoslavya-turkleri-edebiyati-hakkinda-bilgi/Son Erişim Tarihi – 02.02.2015

6. BÖLÜM
NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLLERİ[1]

6.1. NOBEL ÖDÜLÜ

Alfred Nobel, 27 Kasım 1895'te Nobel Ödüllerinin verilmesi için servetinden büyük pay ayırdığı vasiyetini imzaladı. Alfred Nobel'in 30 Aralık 1896'da açıklanan vasiyeti üzerine "İnsanlığa hizmet edenleri ödüllendirmek" amacı ile Nobel Ödülü verilmeye başlandı. Alfred Nobel'in bıraktığı servetle oluşturulan bir fondan kaynağını alan Nobel Ödülü, Nobel Vakfı tarafından yönetilmektedir. Nobel Ödülü; fizik, kimya,ekonomi, edebiyat, barış, fizyoloji veya tıp kategorilerinde başarı gösteren kurum veya kişilere verilmektedir. İlk kez 1901 yılında verilmeye başlanan Nobel Ödüllerinde her kategori için ayrı bir komite görev yapmaktadır.

6.2. NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Nobel Edebiyat Ödülü "*Edebiyat alanında bir ideal doğrultusunda en seçkin eserleri veren yazarlara*" verilmektedir. Alfred Nobel'in vasiyeti üzerine Nobel Edebiyat Ödülü'nün verileceği yazarlar, İsveç Akademisi tarafından seçilmektedir. Nobel Edebiyat Ödüllerinin verilme sürecinde İsveç Akademisi ve Nobel Komitesi birlikte çalışmaktadır. Bu süreçte; Nobel Komitesi, adayların çalışmalarını değerlendirerek İsveç Akademisine tavsiyede bulunmakta; İsveç Akademisi de Nobel Edebiyat Ödülü'nün verileceği adayı seçmektedir.

Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen yazar, uzun bir eleme sürecinden sonra belirlenmektedir. Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen yazarlar İsveç Akademisi üyeleri; İsveç Akademisi ile üyelik ve amaçlar bakımından benzerlik gösteren enstitü, akademi veya kurum üyeleri; üniversitelerde ve üniversite kolejlerinde dil ve edebiyat alanında uzmanlaşan profesörler; daha önce Nobel Edebiyat Ödülü alan yazarlar veya

[1] Esengül HATUN

Catherine, babasının işinden şüphelenmeye devam eder; dükkânda küçük çaplı araştırmalar yapsa da bir sonuca ulaşamaz. Bu sırada üç yıl önce Amerika'ya taşınan annesi ise Catherine ve babasını Amerika'ya aldırmanın yolunu aramaktadır.

Annesi gibi dansçı olmanın hayaliyle yaşayan Catherine, dans dersi almaya başlar. Zamanının çoğunu dansla geçirmektedir. Bir gün Catherine'nin annesinden, artık Amerika'ya gidebileceklerinin yazılı olduğu bir mektup gelir. Catherine ve babası işleri yoluna koyduktan sonra Paris'ten ayrılarak Amerika'ya doğru yola çıkarlar. Yıllar geçer Catherine artık Amerika'da bir dans okulu yönetmektedir. Çocuğuyla birlikte anne ve babasını ziyarete gittiği bir gün, annesinin babasını terk etmekle tehdit ettiğini duyar. Bu tehditlerin altında babasının çevirdiği dolapların yattığını öğrenir. Çocukluğundan beri babasının gizli işlerle uğraştığını düşünen Catherine, babasıyla ilgili kuşkularının gerçek olduğundan emin olur. Ancak babasının ne işle uğraştığını yine de öğrenemez.

Kaynakça

Acar, A. (2013), Nobel, Orhan Pamuk ve Yazarlığı, İstanbul: Doruk Yayımcılık.
Aytaç, G. (2012), Çağdaş Alman Edebiyatı, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
Canberk, E. (2000), Nobelli Şairler Antolojisi, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
Kurban, V. (2013), Nobeller, Nobel Ödülü ve Bakü Petrolleri, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
Le Clezio, J. M. G. (2008), Göçmen Yıldız (Çev.: H. Yılmaz), İstanbul, Can Sanat Yayınları.
Lessing, D. (2011), Altın Defter (Çev.: A. Çelik), İstanbul, Can Sanat Yayınları.
Llosa, M.V. (2011), Kent ve Köpekler (Çev.: R. Hakmen), İstanbul, Can Sanat Yayınları.
Modiano, P. (2014), Babam ve Ben (Çev.: S. Çekmen), İzmir: Tudem Eğitim Hizmetleri.
Munro, A. (2013), Çocuklar Kalıyor (Çev.: C. Alpan), İstanbul, Can Sanat Yayınları.
Müller, H. (2009), Tilki Daha O Zaman Avcıydı (Çev.: N. Oral), İstanbul: Telos Yayıncılık.
Pamuk, O. (2014), Benim Adım Kırmızı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
Pinter, H. (2008), Ay ışığı (Çev. F. Ofluoğlu), İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
Tranströmer, T. (2012), Ateş Karalamaları (Çev.: C. Çapan), İstanbul, Can Sanat Yayınları.
Yan, M. (2013), Kızıl Darı Tarlaları (Çev.: E. Kurtuldu), İstanbul, Can Sanat Yayınları.

Elektronik Kaynakça

http://www.nobelprize.org/ adresinden ve bağlı linklerden 29.09.2014'te alınmıştır.
http://www.britannica.com/ adresinden ve bağlı linklerden 01.10.2014'te alınmıştır.

2. Basım

PLANLAMADA KLASİK SAYISAL YÖNTEMLER

K. Mert Çubukçu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1357
Mimari/Sanat/Şehir Planlama No.: 009
ISBN : 978-605-230-263-9
© 2. Basım, Kasım 2015

PLANLAMADA KLASİK SAYISAL YÖNTEMLER
K. Mert Çubukçu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çubukçu, K. Mert:
Planlamada Klasik Sayısal Yöntemler */K. Mert Çubukçu*
2. Basım, XXIV+250 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-230-263-9
1. Planlama 2. Sayısal Yöntemler 3. Modelleme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Soğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

II. BASIMA ÖN SÖZ

Şehirler birbiriyle bağlantılı çeşitli sistemlerden oluşurlar, arazi kullanımı, ulaşım, sağlık, eğitim gibi ve aynı zamanda bölgesel ve ülke çapında daha büyük kademeli sistemlerin de bir elemanı olarak faaliyet gösterirler. Bu sistemlerin sağlıklı ve etkin olarak planlanması, mevcut fiziksel, sosyoekonomik ve demografik yapılarının araştırılmasına, eğilimlerinin ortaya konmasına ve geleceğin doğru olarak tahmin edilebilmesine bağlıdır. Zamanımızda, bilgisayar tekniklerinin yoğun bir biçimde kullanılması, bu alanda ihtiyaç duyulan verilerin görevli mercilerce toplanmasına, analiz edilmesine ve gerekli sayısal yöntemlerin geliştirilmesine imkân sağlamıştır. Bu yöntemler, nüfus tahmini, şehirlerin büyümesi ve göç modelleri, arazi kullanımı ve ulaşım sistemi planlama modelleri, sosyal ve ticari tesislerin statik ve dinamik yer seçimi modelleri, karar verme modelleri, şehir planlarının ekonomik olarak değerlendirilmesi ve proje zamanlaması konularını içermektedir. Bu kitapta bu yöntemler teorik olarak kapsamlı bir biçimde incelenmiş ve gerçek hayattan zengin uygulama örnekleri verilmiştir. Ayrıca, büyük şehirlerdeki iş yerlerinin desantralizasyonunun trafik tıkanıklığını ve dolayısıyla zaman ve enerji kaybını azaltması üzerinde önemle durulmuştur.

Bu kitap esas olarak şehirlerin ekonomik olarak etkin planlanmasında, şehir plancılarına karar verme sürecinde faydalı olmak için hazırlanmışsa da şehirlerde yatırım yapmak isteyen gayrimenkul yatırımcılarına, mimarlara, işletmecilere ve şehir idarecilerine de faydalı olabilir. Şehirlerde veya bölge ve ülke çapında, büyük maliyetler içeren ve birbiriyle ilişkili olarak yapılan yatırımlarda, eldeki sınırlı imkânlardan maksimum fayda sağlayacak şekilde, sayısal yöntemler vasıtasıyla doğru karar verilmesi, hem yatırımcının kar etmesini sağlayacak ve hem de şehirlerin ve bölgelerin ekonomik ve işlevsel olarak daha sağlıklı gelişmesine yardımcı olacaktır.

Prof. Dr. Vedia Dökmeci

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

İTÜ, 2015

I. BASIMA ÖN SÖZ

Önceki yıllarda çok başarılı, örnek öğrencilerimden Dr. K. Mert Çubukçu'nun "Planlamada Klasik Sayısal Yöntemler" kitabına ön söz yazmaktan çok büyük bir mutluluk ve onur duyuyorum.

Günümüz kentlerinin büyüklükleri, çok karmaşık yapıları, kentleri yapan çeşitli ögelerin çokluğu ve bunların birbirlerine olan birden fazla yöndeki etkileri, planlama çalışmalarımızda sayısal ve bilimsel metotlarla çalışmamız gerekliliğini getirmiştir. Yaklaşık 50-60 yıl önce Amerika'da başlangıçta coğrafya alanında başlayan bu yaklaşım, her geçen gün daha da önemsenmiş olup, kullanılan metot ve teknikler zenginleşmiş ve çeşitlenmiştir. Bu yaklaşımın yıllar içinde gelişmesi ve zenginleşmesine, bilgisayar teknolojisinin ve yazılan programların zaman içinde teknik ve diğer açılardan çok ilerlemeleri ve kullanımlarının kolaylaşması büyük ölçüde olanak sağlamıştır.

Günümüzde şeffaflık ve sorumlu olma hususlarının kent planlaması ve diğer bütün alanlarda ki önemini ve sayısal yöntemlerin de bunları sağlamaktaki rollerini yadsıyamayız. Bu hususu, planlamanın, "sorun çözme" ve "geleceği tahmin etme" dâhil gibi her boyutunda irdeleyebiliriz.

Kitapta ele alınan konular ve verilen örnekler özellikle kent planlaması odaklı olup; planlarımızda girdi olarak kullandığımız değişkenler için geleceği tahmin etme teknikleri (nüfus ve iş gücü tahminleri), ekonomik değerlendirme analizleri (fayda ve maliyet analizleri), amacımıza uygun olarak değişkenlerin optimal değerlerinin matematiksel hesaplanması (doğrusal programlama), karar verme mekanizmasının simülasyonu (oyun teorisi), rasyonel karar verme metodu (karar ağacı) ve matematiksel modelleme (Hansen, yerçekimi, Lowry-Garin modelleri) konuları gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Sayın Çubukçu' nun kitabının çok önemli diğer hususlardan biri de yazarın her yöntemin giriş kısmında yöntemin tarihçesini, geçirdiği aşamaları, akıcı ve ilginç bir biçimde özetlenmesi, ilgili hususları net bir biçimde organize etmesi, fark yaratan önemli noktaları vurgulaması ve bütün bu hususların daha sonraki bölümlerde kapsamlı bir şekilde anlattığı yöntem ve tekniklere ilgi duyulmasına, anlaşılmasına ve anlam kazanmasına da olanak sağlamış olmasıdır.

Sayısal yöntemler kapsamlı, ayrıntılı ve kolay anlaşılır açık ve net bir biçimde adım adım anlatılmış olup, her aşamasında da "sayısal örneklerle" desteklenmiştir. Bir diğer önemli husus da verilen sayısal örneklerin çoğunun ülkemizdeki "gerçek verilere" dayanmış olmasıdır. Bu da anlatılan yöntemlerin ülkemiz kent planlamasında nasıl uygulanabileceklerine ve nasıl yararlı olabilecekleri hususuna çok açık bir şekilde ışık tutmaktadır.

Sunulan örneklerdeki hesaplamaların, birkaç örnek dışında, hesap makinesi ile yapılabilir olmaları, sunulan yöntemleri daha anlaşılır ve uygulanabilir kılmıştır. Bunun da plancıların ileride bu yöntemleri gerçek hayatta bilgisayar ile uyguladıklarında, elde ettikleri sonuçları anlama, içselleştirme, yorumlama ve değerlendirme- eleştirme aşamasında kendilerine çok yardımcı olacağı ve sonuçların kapalı bir kutu (*black box*) olarak algılanmalarını engelleyeceği kesindir. Kitabın bu özelliğinin, özellikle günümüz bilgi-

sayar teknolojisinde çok karmaşık sayısal yöntemlerin, tam olarak anlaşılmadan çok basitçe bir-iki tıklamayla yapılabilmeleri ile ortaya çıkan sorunları minimize edeceğini düşünüyorum.

Sayın Çubukçu'nun çok geniş bir kaynakçası olan bu değerli kitabının, ülkemizde Türkçe sayısal yöntemler konusunda yazılmış kitaplar açısından duyulan eksikliği kapatma hususunda çok başarılı olduğuna inanıyorum.

Prof. Dr. Ayşe Gedik

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ODTÜ, 2008

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ ..... **xv**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xxiii**

1. BÖLÜM: GİRİŞ **1**

2. BÖLÜM: EKSTRAPOLASYON NÜFUS PROJEKSİYON YÖNTEMİ **7**
2.1. Giriş 7
2.2. Ekstrapolasyon Nüfus Projeksiyon Yöntemi 8
2.2.1. Doğrusal (Lineer) Form 9
2.2.2. Üstel Form 13
2.2.3. Limitli (Modifiye Edilmiş) Üstel Form 16
2.2.4. Lojistik Form 20
2.2.5. Diğer Matematiksel Formlar 23
2.3. Matematiksel Form Seçimi 24
2.3.1. Grafiksel Değerlendirme 24
2.3.2. Niceliksel Değerlendirme 25

3. BÖLÜM: KUŞAK-BİLEŞENLERİ NÜFUS PROJEKSİYON TEKNİĞİ **31**
3.1. Giriş 31
3.2. Tanımlar ve Formülasyon 32
3.2.1. Nüfus Kuşakları 32
3.2.2. Nüfus Piramidi 33
3.2.3. Hayat Tablosu 36
3.2.4. Sabit Nüfusun Hesaplanması 40
3.2.5. Hayatta Kalma Oranı 42
3.2.6. Kuşak Nüfuslarının Projekte Edilmesi 44
3.3. Kuşak-Bileşenleri Nüfus Projeksiyon Tekniği ile Net Göçün Hesaplanması 54
3.3.1. Önceki Zaman Dilimine Ait Verilerle Kuşak-Bileşenleri Nüfus Projeksiyonun Yapılması 55
3.3.2. Net Göç Değerlerinin ve Net Göç Oranlarının Hesaplanması 60

4. BÖLÜM: İŞGÜCÜ VE EKONOMİK AKTİVİTE ANALİZ TEKNİKLERİ **63**
4.1. Giriş 63
4.2. Ekonomik-Temel Modeli 64
4.2.1. Temel Sektör ve Yerel Sektör Kavramları 64
4.2.2. Temel ve Yerel İşgücünün Ayrıştırılması 64
4.2.3. Varsayım Yöntemi 65
4.2.4. Yer Seçim Katsayısı Tekniği 66

4.2.5. Temel Çarpanı Kavramı....74
4.2.6. Temel Çarpanı Temelli Nüfus Artışının Hesaplanması....76
4.2.7. Minimum Gereksinmeler Tekniği....78
4.3. Sabit Pay/Değişken Pay Tekniği....83
4.3.1. Sabit Pay Tekniği....84
4.3.2. Değişken Pay Tekniği....87

5. BÖLÜM: FAYDA MALİYET ANALİZİ....93
5.1. Giriş....93
5.2. Genel Özellikler....94
5.3. Güncel Değer Kavramı ve Hesabı....94
5.4. Net Fayda Kavramı....95
5.5. Proje Değerlendirme Teknikleri....99
5.5.1. Potansiyel Pareto Kriteri....99
5.5.2. Pareto Üstünlüğü Kriteri....100
5.5.3. Ağırlıklı Dağılıma Bağlı Kriter....100
5.6. Proje Karşılaştırma Kriterleri....102
5.6.1. Toplam Net Fayda....103
5.6.2. Fayda/Maliyet Oranı....104
5.6.3. Geri Ödeme Zamanı Kriteri....104
5.6.4. Sınır Değeri Kriteri....107
5.6.5. Net Ortalama Geri Dönüşüm Oranı Kriteri....107
5.6.6. İç Getiri Oranı Kriteri....109
5.7. Proje Paketi İçerisinden Bütçe Çerçevesinde Projelerin Seçilmesi....111

6. BÖLÜM: DOĞRUSAL PROGRAMLAMA....113
6.1. Giriş....113
6.2. Formülasyon....114
6.3. Dualite (İkilik) Teorisi....116
6.4. Grafik Çözüm Yöntemi....118
6.5. Simplex Algoritması....125
6.5.1. Problemin Formatlanması....125
6.5.2. Simlex Algoritması Çözümü....125
6.5.3. Sonuçların Yorumlanması....131
6.5.4. Özel Durumlar....137

7. BÖLÜM: OYUN TEORİSİ....139
7.1. Giriş....139
7.2. İki Kişilik Toplamı Sıfır Olmayan Oyunlar....140

7.3. İki Kişilik Toplamı Sıfır Olan Oyunlar 142
7.3.1. Denge (Eyer) Noktası 143
7.3.2. Maksimin Yöntemi 144
7.3.3. Karma Stratejiler Yöntemi 148
7.4. Kooperatif Tarzı Oyunlar ve Shapley Değeri 156

8. BÖLÜM: KARAR AĞACI METODU 163
8.1. Giriş 163
8.2. Formülasyon 163

9. BÖLÜM: HANSEN MODELİ 175
9.1. Giriş 175
9.2. Formülasyon ve Veri Formatı 175
9.3. Modelin Çözümü 178
9.4. Sonuçların Değerlendirilmesi 181
9.5. Modelin Kalibrasyonu 182
9.5.1. Duyarlılık Analizi 182
9.5.2. Model Kalibrasyonu 183

10. BÖLÜM: PERAKENDE TİCARET KONUMU İÇİN TEK KISITLAYICILI YERÇEKİMİ MODELİ 189
10.1. Giriş 189
10.2. Genel Özellikler ve Formülasyon 190
10.3. Modelin Kalibrasyonu 195
10.3.1. Duyarlılık Analizi 196
10.3.2. Model Kalibrasyonu 197

11. BÖLÜM: ÇİFT KISITLAYICILI YERÇEKİMİ YOLCULUK DAĞILIM MODELİ 199
11.1. Giriş 199
11.2. Homojen (Sabit) Büyüme Faktörlü Yolculuk Dağılım Modeli 201
11.3. Ortalama Büyüme Faktörlü Yolculuk Dağılım Modeli 203
11.4. Çift Kısıtlayıcılı Yerçekimi Yolculuk Dağılım Modeli 206
11.4.1. Formülasyon 207
11.4.2. Üstalan Oluşturma 208
11.4.3. Yolculuk Maliyeti Parametresinin Kalibrasyonu 209
11.4.4. Kalibrasyon Parametresinin Kalibrasyonu 215
11.4.5. Modelin Uygulanması ile Yolculuk Tahminlerinin Elde Edilmesi 220

12. BÖLÜM: LOWRY-GARIN MODELİ 235
12.1. Giriş 235
12.2. Formülasyon 236
BİBLİYOGRAFYA 247

BİBLİYOGRAFYA

Ayeni, B. (1979) Concepts and Techniques in Urban Analysis. St. Martin's Press.

Ayhan, İ. ve K. M. Çubukçu (2007) Hansen Arazi Kullanım Modeli Kullanılarak Adana Ceyhan'daki Nüfus Hareketlerinin İncelenmesi. 12. Ulusal Bölge Bilimi - Bölge Planlama Kongresi Bildiriler Kitabı, sayfa 203-213.

Banister, D. (2002) Transport Planning. Taylor & Francis.

Barber, G. (1995) Aggregate Characteristics of Urban Travel. The Geography of Urban Transportation. Hanson, S. (derleyen), sayfa 73-90. The Guilford Press,.

Batty, M. (1972) Recent Developments in Land-use Modelling: A Review of British Research. Urban Studies, sayı 9/2, sayfa 151-177.

Batty, M. (1981). Urban Models. Quantitative Geography. Robert, W. ve J. Bennett (derleyenler), sayfa 181-192. Routledge.

Baumol, W. C. (1972) Economic Theory and Operations Analysis, Third Edition. Prentice Hall.

Carter, M. W. ve C. C. Price (2000) Operations Research: A Practical Introduction. CRC Press.

Colman, A. M. (1995) Game Theory and Its Applications in the Social and Biological Sciences. Routledge

Cooper, R. N. ve R. Layard (2003) What the Future Holds: Insights from Social Science. MIT Press.

Couclelis, H. (1982). Planning and the Systems Approach: Exploring Some Myths, Creating a Reality. Human and Energy Factors in Urban Planning: A Systems Approach. Laconte, P., Gibson, J. E. ve A. Rapoport (derleyenler), sayfa 65-78. Springer.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, TÜİK) (1993a) 1990 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Türkiye. DİE Matbaası.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, TÜİK) (1993b) 1990 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Denizli. DİE Matbaası.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, TÜİK) (1994) 1990 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Zonguldak. DİE Matbaası.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, TÜİK) (2001a) 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Karabük. DİE Matbaası.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, TÜİK) (2001b) 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İzmir. DİE Matbaası.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, TÜİK) (2002) 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Denizli. DİE Matbaası.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, TÜİK) (2003) 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Türkiye. DİE Matbaası.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2006) İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri. DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü (BGYUGM).

Dökmeci, V. (2005) Planlamada Sayısal Yöntemler. İTÜ Yayınevi.

Epen, G. D. ve F. J. Gould (1979) Quantitative Concepts for Management: Decision Making without Algorithms. Prentice-Hall.

Foot, D.H S. (1981) Operational Urban Models: An Introduction. Routledge

Fuguitt, D. ve S. J. Wilcox (1999) Cost-Benefit Analysis for Public Sector Decision Makers. Quorum Boks.

Garin, R. A. (1966) A Matrix Formulation of the Lowry Model for Intra-Metropolitan Activity Location. Journal of American Institute of Planners, sayı 32, sayfa 361-364.

Gass, S. I. ve A. A. Assad (2005) An Annotated Timeline of Operations Research: An Informal History. Springer.

Gonin, R. ve A. H. Money (1989) Nonlinear Lp-Norm Estimation. CRC Press.

Gramlich, E. M. (1990) A Guide to Benefit-Cost Analysis. Prentice Hall.

Hansen, W. G. (1959) How Accessibility Shapes Land Use. Journal of the American Planning Association, sayı 25/2, sayfa 73-76.

Hensher, D. A. (1976) The Structure of Journeys and Nature of Travel Patterns. Environment and Planning A, sayı 8, sayfa 655-672.

Hester, J. (1970) Systems Models of Urban Growth and Development. Urban Systems Laboratory. MIT Press.

Hobbs, F. D. (1979) Traffic Planning and Engineering. Pergamon Press.

Hoover, E. M. (1971) An Introduction to Regional Economics. Knopf.

Horowitz, A. J. (2004). Lowry-type Land Use Models. Handbook of Transport Geography and Spatial Systems. Hensher, D. A., Button, K. J., Haynes, K. E. ve P. Stopher (derleyenler), sayfa 167-184. Elsevier Science.

Huff, D.L. (1963) A Probabilistic Analysis of Shopping Center Trade Areas. Land Economics, sayı 39/1, sayfa 81-90.

Huff, D.L. (1964) Defining and Estimating a Trading Area. Journal of Marketing, sayı 28/3, sayfa 34-38.

Kaiser, E. J., Godschalk, D. R. ve Chapin, F.S. (1995) Urban Land Use Planning. University of Illinois Press.

Klosterman, R. E. (1990) Community Analysis and Planning Techniques. Savage, Md.: Rowman & Littlefield.

Krueckeberg, D. A ve A. L. Silvers (1974) Urban Planning Analysis: Methods and Models. John Wiley & Sons, Inc.

Lee, C. (1973) Model in Planning: An Introduction to the Use of Quantitative Models in Planning. Pergamon Press.

Lowry, I. S. (1964) A Model of Metropolis. The Rand Corporation.

Mathers C.D., Vos, T., Lopez, A. D., Salomon, J. ve M. Ezzati (derleyenler) (2001) National Burden of Disease Studies: A Practical Guide, Edition 2.0. World Health Organization.

McKinsey, J. ve C. Charles (1952) Introduction to the Theory of Games. McGraw-Hill.

Meyer, M. D. ve E. J. Miller (2001) Urban Transportation Planning: A Decision-oriented Approach. McGraw-Hill

Mian, M. A. (2002) Project Economics and Decision Analysis, Volume II: Probabilistic Models. PennWell Boks.

Nagle, G. (2000) Advanced Geography. Oxford University Press.

Nas, T. F. (1996) Cost-Benefit Analysis: Theory and Application. Sage Publications.

Oppenheim, N. (1980) Applied Models in Urban and Regional Analysis. Prentice-Hall

Osborne, M. J. A. Rubinstein (1994) A Course in Game Theory. MIT Press.

Peleg, B. ve P. Sudhölter (2003) Introduction to the Theory of Cooperative Games. Springer

Prékopa, A. (1995) Stochastic Programming. Springer.

Preston, S. H., Heuveline, P. ve M. Guillot (2001) Demography: Measuring and Modeling Population Processes. Blackwell Publishing

Putman, S. H. (1979) Urban Residential Location Models. Springer.

Ray M. Northam, R. M. (1975) Urban Geography. Wiley.

Raymondo, J. C. (1992) Population Estimation and Projection: Methods for Marketing, Demographic, and Planning Personnel. Greenwood Publishing Group.

Robert, W. ve J. Bennett (1981) Quantitative Geography. Routledge.

Salter, R. J. (1974) Highway Traffic Analysis and Design. Macmillan.

Sassone, P. G. ve W. A. Schaffer (1978) Cost-Benefit Analysis: A Handbook. Academic Press.

Shapley, L. S. (1953). A Value for n-Person Games. Contributions to the Theory of Games, Volume II (Annals of Mathematical Studies v. 28). Kuhn, H. W. ve A. W. Tucker (derleyenler), sayfa 307-317. Princeton University Press.

Sierksma, G. (2001) Linear and Integer Programming: Theory and Practice. CRC Press.

Stabile, D. (2005) Forerunners of Modern Financial Economics: A Random Walk in the History of Economic Thought. Edward Elgar Publishing.

Stevens, B. H. (1961) An Application of Game Theory to A Problem in Location Strategy. Papers in Regional Science, sayı 7/1, sayfa 143-157.

Straffin, P. D. (1993) Game Theory and Strategy. The Mathematical Association of America.

Taylor, N. (1998) Urban Planning Theory Since 1945. Sage Publications.

Thagesen, B. (1996) Highway and Traffic Engineering in Developing Countries. Taylor & Francis.

The United Nations Statistics Division (UNSD) (2006) Sex Ratio at Birth (per 1,000 population), World Population Prospects: The 2006 Revision. United Nations Data Access System (UNdata). http://data.un.org/ (erişim tarihi: 08.04.2008)

U. S. Census Bureau (2008) International Data Base (IDB). http://www.census.gov/ipc/www/idb/ (erişim tarihi: 04.02.2008)

Von Neumann, J. ve O. Morgenstern (1944) Theory of Games and Economic Behavior. Princeton University Press.

Wagner, H. M. (1957) Principles of Operations Research with Applications to Managerial Decisions, Second Edition. Prentice-Hall.

White, B. (1974) The Literature and Study of Urban and Regional Planning. Routledge and Kegan Paul.

World Health Organization (WHO) (2008) Life Tables for WHO Member States. http://www.who.int/whosis/database/life_tables/life_tables.cfm (erişim tarihi: 05.02.2008).

13. Basım

PSİKOLOJİK TESTLER

Prof. Dr. İbrahim Ethem Özgüven

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 415
Psikolojik Danışma No.: 12
ISBN : 978-605-133-317-5
© 13. Basım, Kasım 2015

PSİKOLOJİK TESTLER
Prof. Dr. İbrahim Ethem Özgüven

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özgüven, İbrahim Ethem.
Psikolojik Testler / *İbrahim Ethem Özgüven*
13. Basım, XXII + 430 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-317-5
1. Ölçme 2. Psikoloji 3. Test 4. Ölçek 5. İstatistik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Ö N S Ö Z

"Psikolojik Testler" kitabı, üniversitelerin psikoloji, psikoloji danışma, psikiyatri, ölçme ve değerlendirme, program geliştirme, çocuk gelişimi ve eğitimi, mesleki ve teknik eğitim, özel eğitim, sınıf öğretmenliği, sosyal hizmetler ve diğer ilgili bölümlerde uygulanan lisans ve kısmen lisansüstü programlarda psikolojik testlerle ilgili olarak okutulabilecek bir "ders kitabı" olarak hazırlanmıştır.

"Psikolojik Testler" kitabı Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında, teorik ve uygulamalı olarak okutmakta olduğum "Psikolojik Testler", "Ölçme Tekniği", "Bireyi Tanıma Teknikleri", "Test Geliştirme" ders ve seminerlerinde elde edilen yirmibeş yıllık bir birikimin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Gerek okuttuğum dersler ve gerek kitabın hazırlanması sırasında konu ile ilgili yabancı ve yerli pek çok kaynaktan yararlanılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı, Test ve Araştırma Bürosu'nda, Ölçme Bölümünün sorumlusu, Amerika Birleşik Devletlerinde izlediğim akademik program ve Educational Testing Servist'te (ETS) edindiğim tecrübeler, Milli Eğitim Bakanlığı Test ve Araştırma Bürosu'nda yürütülen ilkokul düzeyinde 28 takım standart başarı ve genel yetenek testleri geliştirme projesi sorumlusu, Bolu ve İstanbul deneme Liseleri değerlendirme projelerinin sorumlusu, halen uygulanmakta olan 1962 ilkokul programı 1948 programı ile deneysel ve karşılaştırmalı olarak değerlendirme projesinin sorumlusu, YÖK Dünya Bankası Teknik Eğitim ve Eğitimi Geliştirme projelerinde, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlıklarında ölçme değerlendirme konularında yaptığım danışmanlık hizmetleri, yaptığımız okul ve üniversitelerin öğrenci seçme sınavlarında, hazırladığımız çok sayıda Başarı testleri ve Genel Yenetek Testleri, Öğrenci Davranışları Derecelendirme Ölçeği, Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE), adepte ettiğim 16 kişilik Faktörü Envanteri ve Goodenough-Harris Adam Çizme Testi gibi, otuz yılı aşkın sürede yaptığım teorik ve uygulamalı çalışma ve hizmetler de "Psikolojik Testler" kitabının oluşmasına önemli katkılar getirmiştir.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak, ülkemizde de "psikolojik testler", içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarında daha çok diğer ülkelerde geliştirilen testlerin "tercümesi" haraketi olarak başlamış, testler üzerinde geliştirici bir emek ve çaba gösterilmemiştir. Bugünkü anlamda madde yazma, test düzenleme, uygulama madde analizi yapma, iyi soruları seçip son testi hazırlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapma gibi bir "test geliştirme" süreci "Test ve araştırma Bürosu'nun kuruluşu ile 1950'li yılların ortalarında başlamıştır. Ancak yetişmiş yeterli personel bulunmadığı, üniversitelerde psikoloji ve pisikometri desleri çok sınırlı okutulduğu, ya da ilgili konular hiç ele alınmadığı için Test Bürosu'nda başlayan bu gelişme psikolojik testleri "tercüme edip aynen kullanma" tutumunu sınırlı ölçüde etkilemiştir. Psikolojik Testlerin eleştirisel olarak incelenmesi ve test geliştirme hareketinin bir bilimsel yöntem olarak ülkemizde yer alması, Test ve Araştırma Bürosu'na bağlı olarak ölçme tekniği konusunda yetiştirilmek üzere, bu kitabın yazarının da içinde bulunduğu Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilen bir grup öğrencinin önemli katkıları olmuştur. Bunların hemen hepsi üniversitelerde öğretim üyesi olarak çalışmışlardır.

1950'lerden bu yana geçen sürede ülkemizde ölçme tekniği ve psikolojik testler ve test geliştirme alanlarında önemli kurumlar oluşmuştur. Test ve Araştırma Bürosu, başlangıçta bir öğrenci seçme merkezi gibi çalışarak ülke çapında eğitim enstitüleri, yatılı okullar, anadolu liseleri, fen liseleri ve üniversitelerin testlerle giriş sınavlarını yapmaya başladı. Daha sonra üniversite Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi kuruldu. Okul ve üniversitelerin giriş sınavları testlerle yapılınca bu sınavlarla öğrencileri hazırlayan "özel dershaneler" yeni bir gelişme olarak ortaya çıktı. Üniversitelerin psikoloji, psikolojik danışma, özel eğitim, ölçme ve değerlendirme, sosyal hizmetler, çocuk gelişimi, sosyoloji, ekonomi ve işletme bölümlerinde lisans ve lisansüstü programlarda ölçme tekniği ve psikolojik testlerle ilgili yeni desler kondu. Ayrıca 1967 yılından başlayarak, üniversitelerin bazılarında psikolojik testler ve ölçme tekniği ve ilgili konularda uzman yetiştirmeyi amaçlayan lisansüstü, yüksek lisans ve doktora programları açıldı.

Bütün bu gelişmeler ve testler konusunda artan talep psikolojinin, psikolojik testler dalının diğer dallara göre, ülkemizde hızlı gelişmesini sağlamıştır. Psikolojinin kantitatif boyutunda olan bu gelişme, psikolojinin her dalında araştırma yapma olanaklarını da etkilemiş, akademik programların sayıca da artması ile yaklaşık son

25 yıl ve özellikle son yıllarda ülkemizde psikolojinin pek çok dalında hızlı bir gelişmeye neden olmuştur. Önceleri daha çok eğitim alanında olan psikolojik hizmet ihtiyacı, eğitim hizmetleri yanında bugün sağlık, sanayi ve toplumun her kesiminde artmıştır. Son yıllarda ulusal kongrelerde sunulan tebliğler içinde iş ve sanayi yaşamına ilişkin araştırmaların sayıca artmış olması dikkat çekicidir. Ülkemizde psikolojinin çeşitli dallarında güçlü bir nesil yetişmiştir. Artan bir oranda sürmekte olan bu gelişmeler meslek alanı ve ülkemiz açısından mutlu edici bir durumdur.

Psikolojik testlerin evrensel düzeyde gelişim tarihi incelendiğinde genellikle üç dönemden geçtiği gözlenmektedir. Başlangıçta psikolojik testler geleneksel yöntemlerle bir arada gelişmiş ve her yenilikte olduğu gibi "psikolojik testleri reddetme" dönemi yaşanmıştır. İkinci aşama "test" adı altında ne varsa kullanma şeklinde gözlenen bir "testlere hücum" dönemi ve son aşamada da testleri kullanmadan önce, bir testte bulunması gereken nitelikler yönünden inceleyerek amaca uygun olanı seçme gibi bir "eleştirisel tutuma" girilmiştir. Kanımca psikolojik test kullanma yönünden ülkemiz ikinci ve üçüncü dönemi birlikte yaşamakta ve üçüncü döneme geçiş çabalarını sürdürmektedir. Bu nedenle "psikolojik testler" kitabı "test geliştirme", "psikolojik testlerin uygun şekilde kullanılması ve elde edilen puanların uygun şekilde yorumlanması", "psikolojik testlerden özellikle ülkemizde bulunanların tanıtılması" konularına ağırlık vermiştir.

Özellikle, Test ve Araştırma Bürosu, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, İş ve İşçi Bulma Kurumu, İstanbul Tramvay İdaresi, Devlet Demir Yolları, Psikoteknik Labaratuarları, Ordu Test Bürosu, Üniversitelerin Psikoloji, Psikiyatri, Psikolojik Danışma, Eğitim, Çocuk gelişimi v.b. bölümlerinde önceki yıllarda "tercüme ve adapte" yolu ile Türkçe'ye kazandırılmış, pek çok test vardır. Bunların su yüzüne çıkarılıp incelenmesi uygulanması test ve madde analizlerinin yapılması, üzerinde gerekli güvenirlik ve geçerlik çalışmalarının yapılması kendi kültürümüze göre yeniden hazırlanması gerekmektedir. Bunların yapılması halinde ülkemiz psikolojik testler yönünden mevcut olan bir potansiyeli kullanmış olacak, bu psikoloji ve ilgili alanlardaki hizmet akışını ve araştırmaları da pozitif yönde etkileyecektir. Bu düşünce ve amaçla Psikolojik Testler Kitabının her bölümünde "test geliştirme"ye ağırlık verilmiş, "test geliştirme yöntemleri", "istatistik", "madde analizi", "geçerlik" ve "güvenirlik" konuları özellikle vurgulanmış, testler üzerinde çalışacaklara ve yeni test geliştireceklere katkı getirmeye çalışılmıştır. Son yıllar içinde gözlenen memnun edici gelişmeler bu beklentimizi güçlendirmektedir.

"Psikolojik testler" kitabının hazırlanmasında başta Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalında beraber çalıştığımız arkadaşlar ve PDREM olmak üzere pek çok kişi ve kuruluşun yardımları olmuştur. Kitabın müsveddelerinin bilgisayarda yazılması, düzeltilmesi ve düzelenmesi aşamalarında Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi (PDREM) sekreteri ve bilgisayar operatörü Günhan Kantar ve Esra Yaman'ın katkıları büyük olmuştur. Kendilerine çok teşekkür ederim. Kitabın tablo, şekil ve formüllerinin bilgisayarda elde edilmeleri ve hazırlanmasında Y. Doç. Dr. Tuncay Ergene'ye, kitabın bir kısım bölümlerinin bilgisayarda yazılması, okunması, düzeltilmesindeki önemli yardımları için Dr. Aytaç Aslan'a, yazılan kopyaların okunup düzeltilmesindeki katkıları için Doç. Dr. İbrahim Yıldırım, Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak, Yrd. Doç. Dr. Filiz Bilge, Saime Sayın, Seçil Çiftçi ve Nalan Yılmaz'a, kitabın ülkemizde psikolojik testlerin gelişimi ile ilgili bölümü okudukları için hocam Remzi Öncül'e, yazılmış bölümlerin düzenlenmesi ve basıma hazır hale getirilmesindeki büyük katkıları için bilgisayar uzmanı Nadir Çakmak ve ilginç kapak düzenini hazırlayan Prof. Dr. Haşip Pektaş'a, kitabın basımını titizlikle gerçekleştiren Sistem Ofset'e, Muzaffer Tunçel ve arkadaşlarına ayrı ayrı teşekkür ederim.

Her eserde olduğu gibi "Psikolojik Testler" kitabının tüm bilimsel sorumluluklarını da eser sahibinin kendisi taşımaktadır. Olanaklı olan tüm titizliğe rağmen okuyucu ve meslekdaşlarının eleştiri, tepki ve değerlerdirmeleri yazarı mutlu edecek, yayını daha da geliştirme yönünde uyaracaktır. Eser, ülkemizde psikolojik testler alanına bir katkı getirirse, yazarı en büyük mutluluğa erecektir.

Ankara, 2003

İbrahim Ethem Özgüven

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 PSİKOLOJİK TESTLER

Sayfa No

Psikolojik Testlerin Niteliği 1
Psikolojik Testlerin Tanımı 3
Psikolojik Testlerin İşlevi 5
Psikolojik Testlere İlişkin Yaklaşımlar 6
Psikolojik Testlerin SInıflandırılması 7
Ölçülen Nitelik ve Amacına Göre Testler 8
Maksimum Performans ve Davranış Testleri 8
Bireysel ve Grup Testleri 9
Genel ve Özel Yetenek Testleri 12
Özel Yetenek ve Psikomotor Testler 14
Yaratıcılık Testleri 14
Güzel Sanat Yeteneğini Ölçen Testler 15
Dile Dayanan ve Dile Dayanmayan Testler 16
Sürat Testleri, Güç Testleri 17

BÖLÜM 2 PSİKOLOJİK TESTLERİN TARİHÇESİ ve GELİŞİMİ

Zihince Geri Olanları Ayırdetme Çabaları 18
Deneysel Psikoloji ve Psikofiziksel Ölçme 19
Francis Galton'un Katkısı 19
Cattell'in Zeka Testleri 21
Binet ve Bireysel Zeka Testinin Doğuşu 21
Genel Yetenek Testleri 23
Başarı Testleri 24
Kişiliğin Ölçülmesi 25
İlgilerin Ölçülmesi 26
Tutumların Ölçülmesi 27
Türkiye'de Psikolojik Testlerin Tarihçesi ve Gelişimi 27
Psikolojik Testlerin Kullanılmasında Kurumlaşmaya Gidiliyor 31
Test ve Araştırma Bürosu 32
Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) 33
Rehberlik ve Araştırma Merkezleri 33

BÖLÜM 3 *ÖLÇME, ÖLÇEKLER ve DEĞERLENDİRME*

Ölçmenin Tarifi 35
Ölçme Kavramının Nitelikleri 37
Dolaylı ve Dolaysız Ölçme 37
Ölçme Birimi 38
Ölçme Hataları 40
Bir Ölçme Aracında Bulunması İstenilen Yapısal Nitelikler 41
Ölçme Araçlarının Çeşitleri 42
Tanıma ve Sınıflama Ölçekleri 42
Derecelendirme Ölçekleri 43
Eşit Aralıklı Ölçekler 44
Oranlı Ölçekler 45
Bir Ölçme Birimi Olarak Test Puanları 45
Ölçme İşleminin Niteliğine Göre Ölçme Türleri 46
Değerlendirme 47
Ölçme ve Değerlendirmenin Farkları 48

BÖLÜM 4 *İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER*

İstatik Derslerinin Amacı 49
İstatik ve Parametre 49
Betimsel İstatik 50
Vardamalı İstatistik 50
Deneysel Düzenler ve Analizi 50
İstatistiksel Yöntemlerin Kullanılması 51
Karar Süreci ve İstatistiksel Sonuçlar 52
Betimsel İstatik Yöntemleri 53
Histogram ve Frekans Poligonu 53
Merkeze Yığılma ve Dağılım Ölçüleri 55
Merkeze Yığılma Ölçüleri 55
Merkeze Yığılma Ölçüleri Çeşitleri
Mod 55
Ortanca 56
Ortalama 59
Dağılım Ölçüleri 65
Ranj 66
Çeyrek Kayma 66
Standart Sapma 66
Korelasyon 67
Korelasyon Katsayısının Yorumlanmasında Dikkat Edilecek Noktalar 68

BÖLÜM 5 *TEST PUANLARININ YORUMLANMASI*

İstatistiklerden Yararlanma Yöntemleri 69
Normal Dağılım Eğrisi 70
Standart Puanlardan Yararlanma 71
Profil 75
Norm'lardan Yararlanma 76
Yaş Normları 77
Zeka Bölümü 77
Sınıf Normları 78
Yüzdelik Normlar 78
Eğitsel Normlar 80
Test Sonuçlarını Yorumlamada Bilgisayar Kullanımı 81
Test Sonuçlarının Yorumlanması 82

BÖLÜM 6 *GÜVENİRLİK ve GEÇERLİK*

Test Puanına İlişkin Teoriye Göre Güvenirlik 83
Güvenirlik Katsayıları 84
Puanlara Karışan HATA Nereden Kaynaklanıyor? 85
Testin Güvenirliğini Bulma Yöntemleri 86
Testin Tekrarı Yöntemi 86
Paralem Formlar Güvenirliği 87
Testi Yarılama Yöntemi 88
İç Tutarlık Güvenirlik Katsayıları 90
Cevapları Derecelendirme Şeklinde Olan Test ve Envanterlerde Güvenirlik 92
Davranışların Gözlenmesi Durumunda Güvenirlik 93
Ölçmenin Standart Hatası 93
Güvenirlik Katsayısı Ne Zaman Yeterlidir? 95
Ölçme Aracının Güvenirliği Nasıl Yükseltilir? 95
Madde Sayısını Artırmak 95
Faktör ve Madde Analizi 97
Geçerlik 97
Geçerlik Türleri 98
Kapsam Geçerliği 98
Ölçütlere Dayalı Geçerlik 102
Yapı-Kavram Geçerliği 106
Geçerlik Türlerinin Birbirleri ile İlişkisi 107
Geçerlik ve Güvenirlik Kavramlarının Birlirleri ile İlişkisi 107

BÖLÜM 7 *TESTLERDE MADDE ANALİZİ*

Madde Analizi İçin Pratik Yöntemler 109
Madde Analizi 110
Madde Güçlüğü 111
Madde Geçerliği 114
Madde Analizinde Uç Grupların Kullanılması 115
Madde Analizinin Yapılmasında İzlenen İşlem Yolu 116
FAN Madde Analizi Tablosu 119
FAN Tablosunun Kullanılmasına İlişkin Örnekler 119
Madde Analizi Sonuçlarının Yorumlanması 120

BÖLÜM 8 *OKULLARDA ÖĞRENCİ GELİŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Bireyi Tanıma 121
Bireylerin Gelişimlerini Değerlendirme 121
Başarıyı Değerlendirmede Kullanılan Ölçütler 122
Eğitim Programlarını Değerlendirme 122
Değerlendirmenin Nitelikleri 123
Öğrencilerin Kendilerini Değerlendirmeleri 125
Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi 125
Programların Değerlendirmesinin Yararları 126
Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları 127
Gelişmeyi Değerlendirmede Ölçülmesi Gereken Nitelikler 130
Testlerle Ölçülemeyen Hedefler 131
Değerlendirmede Bilgi Kaynakları ve Araçları 132
Değerlendirme Programının Hazırlanması 133
Eğitim Hedeflerinin Sınıflandırılması 133
Hedeflerde Bulunması İstenilen Bazı Nitelikler 137
Hedeflerin İfade Edilmesi 138
Nelerin Değerlendirileceğinin Saptanması 141
Değerlendirme İçin Gerekli Ölçme Araçlarının Hazırlanması veya Seçilmesi 142
Değerlendirme Sonuçlarının Yorumlanması ve Kullanılması 142

BÖLÜM 9 *BAŞARI TESTLERİ*

Başarı Testlerinde Kullanılan Soru Türleri 145
Yazmalı Soru Türlerinin Özellikleri 145
İşaretlemeli Soru Türlerinin Özellikleri 146
Doğru-Yanlış Tipi Sorular 146

Eşleştirme Türü Sorular 147
Çoktan Seçmeli Sorular 148
Testin Düzenlenmesi 150
Testin Açıklanması 150
Testin Uzunluğu 150
Soruların Düzenlenmesi 150
Cevap Kağıdı 151
Testin Uygulanması 152
Testlerin Puanlanması 152
Başarı Testleri Türleri 153
Öğretmen Yapısı Testler ve Standart Testler 153
Standart Testlerin Kullanılması 155
Öğretmen Yapısı Testlerin Kullanılması 156
Teşhis Testleri 156
Başarı ve Genel Başarı Testleri 157
Okullarda Başarı Testlerinin Kullanılması 158
Standart Başarı Testleri Yönünden Ülkemizdeki Durum 159

BÖLÜM 10 YETENEKLERİN ORGANİZASYONU ve ÖLÇÜLMESİ

Zekanin Anlamı ve Doğası 161
Zekanın Tarifi 163
Zihinsel Yeteneklere İlişkin Kuramlar 165
İki Faktör Kuramı 165
Çoklu Faktörler Teorisi 166
Üç Boyutlu Zihinsel Yapı Modeli 169
Yeteneklerin Sıralı Düzenleme Modelleri 171
Yeteneklerin Ölçülmesi 172
Sözel Faktörler 172
Sayısal Faktörler 173
Muhakeme Faktörleri 173
Bellek Faktörü 175
Yer ve Mekan'a Uyma Faktörü 177
Algısal Faktörler 178
Genel Yetenek veya Zeka Testlerine İlişkin Bazı Temel Görüşler 181

BÖLÜM 11 STANFORD-BİNET BİREYSEL ZEKA TESTİ

Zeka Testlerinin Binet'ten Önceki Durumu 187
Binet-Simon'un Zekanın Ölçülmesine İlişkin Çalışmaları 188

İlk Binet Zeka Testi 189
1908 Binet Zeka Testinin Revizyonu 190
Binet'in Soruları Yaşlara Göre Sınıflamada Kullandığı Yöntem 190
Binet Zeka Ölçeğinin 1911 Revizyonu 191
Zeka Testçiliği Bakımından Binet'in Ortaya Koyduğu Pratik ve Teorik Prensipler 193
Terman'ın Stanford-Binet Ölçeği 195
1916 Stanford-Binet Zeka Ölçeği 195
1937 Stanford-Binet Zeka Ölçeği 196
Test Soruların Geçerliği 198
Zihin Yaşı ve Zeka Bölümünün Hesaplanması 199
Toplumdaki Bireylerin Zeka Bölümlerinin Yaklaşık Dağılımı 202
Stanford-Binet Ölçeğinin 1960 Revizyonu 203
Modern Binet Ölçeği: 1986 204
Modern Binet Testinin Yapısal Özellikleri 205
Modern Binet Testinin Uygulanması 206
Modern Binet Testinin Güvenirlik ve Geçerliği 207

BÖLÜM 12 WECHSLER BİREYSEL ZEKA TESTLERİ

Wechsler Zeka Ölçeklerinin Gelişimi 208
Wechsler Zeka Ölçeği ve Nitelikleri 210
Wechsler Yetişkinler Zeka Ölçeği 210
Wechsler Çocuklar Zeka Ölçeği 210
Wechsler Okul ve Okul Öncesi Zeka Testi 210
Wechsler Zeka Ölçeklerinin Genel Özellikleri 210
Revizyondan Geçirilmiş Wechsler Yetişkinler Zeka Ölçeği (WAIS-R) 212
WAIS-R Sözel ve Performans Alt Ölçeklerinin Nitelikleri 213
Sözel Alt Ölçekler 213
Performans Alt Ölçekler 215
Wechsler Yetişkinler Zeka Ölçeğinin (WAIS-R)'ın Güvenirlik ve Geçerliği 216
Wechsler Yetişkinler Ölçeğinin Aşağı Yaşlara Uzatılması 216
Wechsler Revizyondan Geçirilmiş Çocuklar Zeka Ölçeği (WISC-R) 216
WISC-R'ın Güvenirlik ve Geçerliği 217
Wechsler Okul ve Okul Öncesi Zeka Ölçeği (WPPSI) 217

BÖLÜM 13 BEBEK ve ÇOCUK TESTLERİ

Genel Özellikleri 219
Brazelton Bebek Değerlendirme Ölçeği 219
Gesell Gelişim Ölçeği 220
Bayley Zihinsel Gelişim Ölçeği 221

Cattell Babek Zeka Testi 222
Küçük Çocuklar İçin Geliştirilen Testler 223
McCarthy Yetenekleri Ölçeği 223
Kaufman Çocukları Değerlendirme Bataryası 224
Ülkemizde Kullanılan Grup Zeka Testleri 225
Otis, Alfa, Beta ve Gama Zihin Kabiliyeti Testleri 226
Thurstone Temel Kabiliyet Testleri (TKT) 228
Öğrenime Hazır Oluş Testi Form: R 233
Kaliforniya Zihni Olgunluk Testi 233
Detroit Zihin Yeteneği Testi 234
Thurstone Kavrayı Sürati Testi 234
Peabody Kelime Hazinesi Testi 234
Goodenough-Harris Adam Çizme Testi 235
Soyut Düşünme Testleri (SDT) 237
İlkokul Çocukları İçin AAMD Uyumsal Davranış Skalası 238
Leiter Uluslararası Performans Ölçeği 239
Bender Grösel Hareket Algısı Testi 240
Proteuz Mez Testi 241
Cattell Uluslararası Zeka Ölçeği 241

BÖLÜM 14 FARKLI YETENEK TESTLERİ BATARYASI

Genel Yetenek Test Bataryası (GATB) 243
Farklı Yetenek Testleri (DAT) 243
DAT Testlerinin Genel Özellikleri 244
Dat Bataryası Alt Testleri 245
Sözel Muhakeme Testi 245
Sayısal Muhakeme Testi 246
Soyut Muhakeme Testi 246
Büro İşleri-Sürat ve Doğrulut Testi 247
Mekanik Muhakeme Testi 248
Mekan İlişkileri Testi 248
Farklı Yetenek Testlerinin Güvenirliği 249
DAT'ın Geçerlikleri 250
DAT Testlerinin Normları 250
Diğer Bazı Farklı ve Özel Yetenek Testleri 252
Minnesota Büro İşleri Testi 252
Mac Quarrie Testi 253
Minnesota Şekil İlişkileri Testi 254
Torrance Yaratıcı Düşünme Testi 254

BÖLÜM 15 *DAVRANIŞLARIN ÖLÇÜLMESİNDE GÖZLEMSEL TEKNİKLER*

Gözlemsel Teknikler 255
Derecelendirme Ölçekleri 255
Derecelendirme Ölçeklerinin Tarihçesi 256
Derecelendirme Ölçeklerinin Çeşitleri 256
Sayısal Derecelendirme Ölçekleri 256
Grafiksel Derecelendirme Ölçekleri 258
Betimsel Grafiksel Derecelendirme Ölçekleri 261
Derecelendirme Ölçeklerinin Kullanılması 262
Ürün Değerlendirilmesi 262
İşlem Yollarının Değerlendirilmesi 263
Kişilik ve Tutumların Değerlendirilmesi 264
Derecelendirme Ölçeklerinde Karışan Hatalar 264
Genelleme Hatası 264
Kişisel Yanlılık Hatası 265
Mantık Hatası 266
Gözlem Yetersizliği Hatası 266
Derecelendirme Hatalarını Önleme Yolları 266
Derecelendirme Ölçeklerinin Geçerlikleri 267
Derecelendirme Ölçeklerinin Güvenirlikleri 268
Güvenirliğin Bulunması Teknikleri 268

BÖLÜM 16 *İLGİLERİN ÖLÇÜLMESİ*

İlgi'nin Tanımı 269
Bireysel Niteliklerin İlgiye Etkileri 271
İlgilerle İlgili Gözlemsel Göstergeler 273
Faktör Analizi ile Saptanan İlgi Alanları 274
İlgi Envanterlerinin Niteliği 274
İlgi Envanterlerinin Geliştirilmesine İlişkin Yaklaşımlar 274
Kapsam Analizine Dayalı Envanter Geliştirme 275
Rasyonel Yaklaşıma Dayalı İlgi Envanteri Geliştirme 275
Ampirik Yaklaşıma Dayalı İlgi Envanteri Geliştirme 276
Kuder İlgi Envanteri 277
Kuder İlgi Envanterinin Güvenirliği 279
Kuder'in Geçerliği 280
Strong Meslek İlgisi Envanteri 280
Strong Meslek İlgisi Envanterinin Güvenirliği 281
Strong'un Geçerliği 281

Diğer İlgi Envanterleri 282
Thurstone İlgi Envanteri 282
Gazete Haberleri Testi 282
Kendini Değerlendirme Envanteri 283
İlgi Testlerinin Kullanılması 284
İlgi Envanteri Sonuçlarının Kullanılması 285

BÖLÜM 17 KİŞİLİĞİN ÖLÇÜLMESİ

Kişiliğin Tanımı 286
Kişiliği Ölçme ve Değerlendirme Teknik ve Yaklaşımları 289
Gözlemsel Teknikler 290
Kendini Anlatma Teknikleri 290
Projektif Kişilik Testleri 291
Durumsal Testler 292
Envanterlerin Bazı Sorunları 293
Orta Yol Cevap Verme ve Boş Bırakma 293
Sosyal Kabul Hatası 294
Yanıltma Hatası 295
Cevapların Kalıplaşması 295
Toto Oynamak 296
Envanterlerin Bu Sorunlarına Karşı Alınan Önlemler 297

BÖLÜM 18 KİŞİLİK ENVANTERLERİ

Kapsam ve Niteliği 298
Kişilik Envanteri Geliştirme Yaklaşımları 299
Mantıksal İçerikli Yaklaşıma Göre Saptanan Envanterler 299
Woodwort Kişisel Bilgi Envanteri 300
Bell Uyum Envarteri 300
Problem Tarama Envanterleri 302
Mantıksal İçerikli Yaklaşımın Değerlendirilmesi ve Eleştiriler 304
Ölçüt-Grup Yöntemine Göre Geliştirilmiş Kişilik Envanterleri 305
Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri 306
Kişilik Kuramlarını İzleyerek Geliştirilen Envanterler 311
Edwards Kişisel Tercih Envanteri 312
Faktör Analizine Göre Geliştirilen Envanterler 315
Guilford-Zimmerman Mizaç Envanteri 318
16 Kişilik Faktörü Envanteri 318
Ülkemizde Kullanılan Diğer Bazı Envanterler 320
Problem Tarama Envanteri Takım L 320

Öğrenci İhtiyaçlarını Tarama Listesi 321
Öğretmenlik Anlayışı Envanteri Form A 321
Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) 321
Beck Depresyon Envanteri 323
Kendini Kabul Envanteri 323

BÖLÜM 19 PROJEKTİF TESTLER

Yansıtma Hipotezi 324
Projektif Tekniklerin Genel Nitelikleri 325
Projektif Tekniklerin Sınıflandırılması 327
Çağrışıma Dayalı Teknikler 327
Tamamlamaya Dayalı Teknikler 327
Yapmaya Dayalı Testler 327
Seçme ve Düzenlemeye Dayalı Teknikler 327
Anlatıma Dayalı Teknikler 328
Rorschach Mürekkep Lekesi Testi 328
Rorschahch Testinin Genel Değerlendirilmesi 332
Holtzman Mürekkep Lekesi Testi 333
Tematik Algılama Testi (TAT) 333
Çocuklar Algılama Testi (CAT) 335
Resim Yorumlama Testi 335
Luisa Duss Psikanalitik Hikayeler Testi 336
Gazi-Beier Cümle Tamamlama Testi 336
Rotter Cümle Tamamlama Testi (CTT) 337

BÖLÜM 20 STRES, KAYGI ve SOSYAL TERCİHLERİN ÖLÇÜLMESİ

Stres ve Kaygı 338
Kaygının Ölçülmesi 340
Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri 340
Durumluk Kaygı Ölçeği 340
Sürekli Kaygı Ölçeği 341
Sınav Kaygısı ve Niteliği 342
Sınav Kaygısının Ölçülmesi 343
Sınav Kaygısı Envanteri 344
Sosyometrik Değerlendirme 344
Sosyometrinin Niteliği 345
Sosyometrik Kuramlar 345
Sosyometrik Uyum 346
Uygulama 347

Çok Boyutlu Sosyometri 348
Sosyometri Verilerinin Analizi 348
Değerlendirme 351

BÖLÜM 21 TUTUM ve DEĞERLERİN ÖLÇÜLMESİ

Tutumun Tanımı 353
Tutumların Ölçülmesi 353
Tutumların Ölçülebilen Boyutları 354
Tutum Ölçeklerinin Sınıflandırılması 354
Tutum Ölçekleri 355
Derecelendirme Ölçeklerinin Temel İlkeleri 355
Tutum Ölçeklerinde Kullanılan Maddelerin Özellikleri 356
Maddelerin Seçiminde Kullanılan Ölçütler 356
Tutum Ölçeği Geliştirme Yaklaşımları 357
Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği 357
Thurstone Tutum Ölçeği 359
Likert Tutum Ölçeği 361
Likert ve Thurstone Ölçeklerinin Karşılaştırılması 363
Guttman Tutum Ölçeği 363
Değerlerin Ölçülmesi 366
Değerlerin Tanımı 367
Değerlerin Özellikleri 367
Değerler ve Normlar 368
Bireysel Değer Tipleri 368
Değer Ölçekleri 369

BÖLÜM 22 PSİKOLOJİK TESTLERİN KULLANILMASI

Psikolojik Testlerin Niteliği 371
Testler Ne Zaman Kullanılmalı? 372
Psikolojik Testlerin Avantajlı Olan ve Olmayan Yönleri 373
Test Kullanan Kişilerin Yaptığı Bazı Temel Hatalar 374
Test Puanlarını Etkileyen Bazı Faktörler 375
Testin Verildiği Ortam 375
Testi Uygulayan Kişiye İlişkin Faktörler 376
Test Alan Kişiye İlişkin Faktörler 377
Sağlık Durumu 377
Motivasyon Düzeyi 377
Testler Üzerinde Pratik Yapmak ve Eğitim Görmek 378

Genel Test Kaygısı ve Heyecanı 380
Kopya Çekme 381
Sürat Faktörü 381
Uygulanan Psikolojik Teste Özgü Faktörler 381
Psikolojik Danışmada Test Kullanmaya İlişkin Tutumlar 382
Danışanın Test Seçimine Katılması 382
Danışanın Test Seçimine Katılmamasına İlişkin Görüşler 383
Uygulamadaki Genel Yaklaşım 384
Test Sonuçlarının Yorumlanmasına İlişkin Yaklaşımlar ve Tutumlar 384
Klinik Yaklaşım 385
Psikometrik Profil Yaklaşım 386
Psikometrik Endeks Yaklaşım 386
Psikometrik ve İmpresyonistik Yaklaşım 387
Yorumlama Türleri 388
Test Sonuçlarını Yorumlamada Danışmanın Sorumlulukları 389
Danışanın Test Sonuçlarını Yorumlamaya Katılmasına İlişkin Görüşler 390

BÖLÜM 23 PSİKOLOJİK TESTLERİN DENETİMİ ve ETİK KURALLAR

Psikolojik Test Kullanmayı Denetlemenin Nedenleri 392
Uygulayıcıların Yetişmişlik Gereklerine Göre Psikolojik Testlerin Dereceleri 394
Psikolojik Danışmanın Temel İlkeleri Psikolojik Testlerle İlgili Etik Kurallar 395
Temel İlkeler 398
Etik Standartlar 398
Psikolojik Teslerin Kullanılmasına İlişkin Etik Kurallar 398
Bilgilendirme 398
Testin Seçimi 399
Uygulama 399
Yeterlik 399
Yeterlik ve Sorumluluk 400
Yanlış ve Hatalı Test Kullanım 400
Test ve Test Sonuçlarının Güncelliği 400
Test ve Değerlendirme Sonuçlarını Yorumlama 401
Değerlendirme Sonuçlarını Açıklama ve Duyurma 401
Test Geliştirme 402
Denetim ve Etik Kurallar Yönünden Ülkemizdeki Durum 402

EKLER

EK - 1 Türkiye'de Varolan Psikolojik Testler Listesi 403
BULDURU 413
KAYNAKLAR 418

KAYNAKLAR

Acar, N.V. ***Tepapötik İletişim,*** Ertem Basımevi, Ankara, 1994.

Aiken, L.R. ***Psychological Testing and Assessment Allyn and Bacon,*** Boston, 1985.

Akkoyun, F. ***Rotter Cümle Tamamlama Testi, Üniversite Öğrencileri Formu, El-kitabı.*** A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 141. Ankara, 1985.

Akkoyun, F. ***Projektif Teknikler,*** Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1994.

Allen, M. J. & Yen, W. M. ***Introduction to measurement theory.*** Pacific Grove, Calif.: Brooks/Cole, 1979.

Altınköprü, T., ***Genel Karakter Bilim ve İnsanı Tanımada Testler.*** Altınköprü Yayınları. Gül Maatbası, 1980

American Psychological Association (APA). (1974). ***Standards for Educational and Psychological Tests.*** Washington, D.C.: American Psychological Association.

American Psychological Association (APA). (1981). ***Ethical Principles of Psychologists.*** American Psychologist, 36, 633-638.

Anar, S. ***Üniversite Öğrencilerinin Değerleri.*** Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü Ankara, 1982.

Anastasi, A., ***Psychological Testing*** (6th ed.). New York: Macmillan, 1988.

Antel, S. C. ***Terbiye de Ölçü (Bilgi Testleri).*** İstanbul Üniversitesi, 1934.

Antel, S.C. ***Test Usulü.*** İstanbul, 1932.

Arıcı, H. ***İstatistik: Yöntemler ve Uygulama.*** Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1972.

Aydın, S. ***Projektif Teknikler,*** ABC Matbaası, Ankara, 1981.

Baltaş A. ve Baltaş Z. ***Stres.*** Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988.

Baykul, Y. ***A Comprasion on the Latent Traits and the Classical Test Theories.*** Doğa, 33-40, 1980.

Bayley, N. ***Manual: Bayley Scales of Infant Development.*** New York: Psychological Corporation, 1969.

Baymur, F. ***Lise ve Dengi Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleril.*** Ankara: MEB. Talim ve Terbiye Dairesi, 1961.

Başoğlu, M. Ş. Çeviri. Lewis M. Terman ve Maud A. Merril. ***Zekanın Ölçülmesi.*** Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara, 1944.

Beier, D. C. ***Resim Yorumlama Testi Elkitabı.*** MEB'lığı Talim ve Terbiye Dairesi, Araştırma ve Değerlendirme Bürosu, 1961.

Beier, D. C. ***Cümle Tamamlama Testi El Kitabı.*** Test ve Araştırma Bürosu, Ankara, 1961.

Bellak, L. ***The TAT, CAT, and SAT in Clinical Use*** (4th ed.). New York: Grune & Stratton, 1986.

Berger, M. The third version of the Stanford-Binet (Forms L-M): Some methodological limitations. ***Bulletin of the British Psychologcal Society,*** 23, 17-26. 1970.

Binet A. ve Th. Simon. Tercüme eden Sabri Esat Siyavuşgil. ***Anormal Çocuklar.*** İstanbul Devlet Basımevi. 1939.

Binet, A. & Simon, T. ***Methodes Nouvelles Pour le Diagnostic du Niveau Intellectuel des Anormaux.*** L'Année Psychologique, 11, 191-244, 1905.

Bloom, B. S., J. T. Hastings ve G. F. Madaus. ***Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning.*** New York: Mc Graw Hill, 1971.

Bloom, B. S. ***The new dirction in educational research: New Directions for Testing and Measurement.*** 5, 17-30, 1980.

Bloom, B. S. (ed.) ***Taxonomy of Educatioanl Objectives.*** Handbook 1. Cognitive Domain. New York: McKay, 1956.

Bogardus, E. S. ***The Development of Social Thought.*** Longmans, Green, N.Y. 1948.

Buhler, O. H., Hetzer H. ***Küçük Çocuklarda Zeka Muayeneleri (testler).*** Çeviren: Sosyal, Ş. S. İstanbul, 1942.

Buros, O. K. (ed.). ***The eighth mental measurements yearbook*** (2 vols.). Hingland Park, N.J.: Gryphon Press, 1978.

Campbell, D.P. ***Manual for the SVIB-SCII Strong-Campbelle Interest Invertory*** (2nd ed:). Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1974.

Cansever, G. ***Klinik Psikolojide Değerlendirme Yöntemleri.*** Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi Yayınları. İstanbul, 1982.

Cansever, G. ***Psikolojik Testler,*** Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara, 1963.

Cattel, R. B. ve Eber H. W. ***Handbook for the Sixteen Prsonality Factor Questionnaire.*** Champaign, I11: Institute for Personality and Ability Testing, 1964.

Cattell, R. B., & Scheier, I. H. ***The IPAT Anxiety Scale Questionnaire:*** Manual (2nd ed.). Champaign, I11.: Institute for Personality and Ability Testing, 1963.

Cattell, R. B., eber, H. W., & Tatsuoka, M. M. ***Handbook for the Sixteen Personality Factor Questionnaire (16 PF).*** Champaign, I11.: Institute for Personality and Ability Testing, 1970.

Claparet, E. ***Okul Çocuklarının Kabiliyetlerini Teşhis Etmeli.*** Çeviren: H. Çerçel. İstanbul, 1937.

Coleman, ***J. C. Life stress and maladaptive behavior.*** American Journal of Occupational Thearpy, 27, 169-180, 1973

Cronbach, L. J. ***Essentials of psychological testing.*** (3d ed.). N. Y.: Harper & Row, 1970.

Cronbach, L. J., & Meehl, P. E. ***Construct validity in psychological tests.*** Psychological Bulletin, 52, 281-302, 1955.

Cronbach, L. J. ***Essentials of Psychological Testing*** (4th ed.). N. Y.: Harper & Row, 1984.

Cırıtlı, H. H. ***Terbiye ve Öğretimde Metod.*** Ankara Uzluk Matbaası, 1940.

Çağlar, D. ***Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimi.*** Ankara Üniversitesi Yayını No: 39, Kalite Matbaası, 1974.

Çağlar, D. ***Öğrenciyi Tanıma Teknikleri: Gözlem.*** Ankara, 1982.

Çağlar, D. ***Öğrenciyi Tanıma Teknikleri: Sosyometri.*** Ankara, 1977.

Dağ, İ. ***Test Kullanma Etiği,*** APA'dan Çeviri. 3P Dergisi, 1993, 1 (EK 2)

Daves, R. ***Fundemantals of Attitude Scale Construction.*** N. Y.: John Wiley-Sons, 1972.

Dökmen, Ü. ***Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi.*** A. Ü., Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1988, 21, (1-2).

Dunn, L. M., & Dunn, I. M. ***Peabody Picture Vocabulary Test-Revised.*** Circle Pines, Minn.: American Guidance Service, 1981.

Dunnete, M. D. ***Aptitudes, Abilities, and Skills.*** In M.D. Dunnette (ed.), Handbook of industrial and organizational psychology. Chicogo: Rand McNally.

Ebel, R. L. ***Comment on some problems of employment testing.*** Personnel Psychology, 30, 55-63, 1972.

Ecer, M. N. ***Pedagojide Test Usulü.*** İstanbul, 1942.

Edwards, A. L. ***Manual for the Edwards Personel Preference Schedule.*** New York: Psychological Corporation, 1954.

Edwards, A. ***Techniques of Attitude Scale Construction.*** New York: Appleton Century-Croft. 1957.

Ellis, W. ve Walter J. Mc.N. ***Sınıfta Test Nasıl Yapılır?*** Çeviren: Vedide Baha Pars. İstanbul, 1953.

Epir, S. ve İskip, Ü. ***Wechsler Yetişkinler Zeka Ölçeği Türkçe Çevirisinin Ön Analizi ve Üniversite Danışmanlık Merkezindeki Uygulama Potansiyeli.*** Hacettepe Sosyal ve Beceri Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2 (Ekim, 1972), s, 198-205.

Epir, S. ***İlkokul Çocukları İçin AAMD Uyumsal Davranış Skalası (1974 Revizyonu) Türkçe Adaptasyon Elkitabı.*** MEB, Talim ve Terbiye Dairesi. Ankara, 1976.

Erol, N. ***Ülkemizdeki Psikiyatrik Hastalarda Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanterinin Geçerlik Araştırması.*** D.T.C.F., Doktora Tezi, 1982.

Evrim, S. (Çev.) ***Psikoloji Alanlarında Testler.*** Anıl Yayınevi. İstanbul. 1965.

Eysenck, H. J. ***The Structure of Human Personality.*** London: Methuen, 1952.

Fagan, J. F. ***A new look at infant intelligence.*** In D. K. Detterman (ed.), Current topics in human intelligence, vol, 1, Research methodology. Norwood, N. J.: Ablex, 1985.

Fan, C-T. ***Item Analysis Table.*** Princeton, N. J.: Educational Testing Servise, 1952, Çeviri İ.E.Özgüven, PDREM, Ankara, 1990.

Freeman, S. ***Theory and Practice of Psychological Testing.*** New York. Henry-Holt, 1962.

Furst, E. J. ***Constructing Evaluation Instrument.*** New York: Longmans, Green, 1961.

Gamble, K. R. ***The Holtzman Inkblot Technique:*** A review. Psychological Bulletin, 77, 172-194, 1972.

Goddard, H. H. ***A Revision of the Binet Scale.*** Training School, 8, 56-62, 1911.

Goldman, L. ***Using Tests In Counseling.*** Appleton-Century-Crofts, Inc. New York. 1970.

Gough, H. G. ***The Adjective Checklist as a Personality Assessment Research Technique.*** Psychologial Reports, 6, 107-122, 1960.

Gövsa, İ. A. ***Çocukların Zeka Ölçüleri.*** İstanbul, 1931.

Gronlund, N. E. ***Stating Behavioral Objectives For Classroom Instruction.*** New York: The Macmillan Company, 1970.

Guilford, J. P. ***Personality.*** Mc Graw-Hill Boock Company. New York. 1959.

Guilford, J. P. ***Psychometricti Methods.*** New York: Mc Graw-Hill Book Company, 1954.

Guilford, J. P. ***The Nature of Human Intelligence.*** New York: McGraw-Hill Book Company, 1967.

Guilford, J. P. ***Three Faces of Intellecet.*** yararlanılan kaynak; Intelligence and Ability, (ed). Stephan Wiseman (suffolk: The Chucer Press, Ltd., 1968), s. 218-237.

Gulliksen, H. ***Theory of Mental Tests.*** New York: The Macmillan Co., 1965.

Guttman, L. ***An Approach for Quantifying Paired Comparisons and Rank Order.*** Annals of Mathematical Statistics. 17, 144-163, 1946.

Hall, C. S., Lindzey, G. ***Theories of Personality.*** N. Y.: John Wiley and Sons Inc., 1970.

Harris, D. B. ***Children's Drawings as Measures of Intellectual Maturity: A Revision and Extension of the Goodenough Draw-A-Man Test.*** New York: Harcourt, Brace and World, 1963.

Harrison, R. ***Thematic Apperceptional Methods, Handbook of Clinical Psychology.*** New York: Mc Graw-Hill. 1965. sf.562-620.

Hathaway, S. R., & McKinley, J. C. ***Minnesota Multiphasic Personality Invertory, Revised Manual,*** New York: Psychological Corporation, 1967.

Hertz, M. R. ***Scoring the Rorschach Inkblot Test.*** J. of Genetic Psychology, 52, 1938.

Hill, E. F. Holzman Inkblot Technique, ***A Handbook for Clinical Application.*** san Francisco: Öossey-Bass, 1972

Holland, J. L. ***Making Vocational Choices*** (2nd ed). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1985.

Holland, J. L. ***The Psychology of Vocational Choice: A Theory of Personality Types and Environmental Models.*** New York: Gnn Pub., 1966.

Holtzman, W. H. ***New Developments in Holtzman Inkblot Technique. Advances in Psychological Assesment.*** san Franciso: Jossey-Bass, Vol. 3. 1975.

İnceer, B., Atalay, N. D., Sorias, O. ***Grup Psikoterapisindeki Terapötik Etkinin Rorschach Psikodiagnostik Test Kayıtlarına Dayanılarak Araştırılması.*** XX. Nörolojik Bilimler ve Psikiyatri Kongresi Çalışmaları, 38-39, 1984.

İnceer, B. ***Bir Grup Borderline (Sınıf Şizofreni) Vakası ile Normallerin Rorschach Yanıtları Açısından Karşılaştırılması.*** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü, İzmir, 1979.

Kağıtçıbaşı, Ç., ***"Ölçme ve Ölçekleme".*** Toplum Bilimlerinde Araştırma ve Yöntem T.O.D.A.İ.E., Ankara. 1976.

Kağıtçıbaşı, Ç. ***Application of the D 48 test in Turkey, Mental Tests and Cultural Adaptation.*** Yararlanılan kaynak; (e). L. J. Cronbach, P. J. Drenth (Mouton, The Hague, Paris: Mouton Publishers, 1972), Part IV, s.223.

Kaplan, M.R an Saccuzzo P.D. ***Psychological Testing*** Brooks/Cole. California, 1989.

Kemerli, N. ***Rotter Cümle Tamamlama Testi Lise Öğrencileri Formunun Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması.*** A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 1986.

Kepçeoğlu, M. ***Psikolojik Danışma ve Rehberlik.*** Ankara, Kadıoğlu Matbaası, 1988.

Klopfer, W. G. ve Taulbee, E. S. ***Projective Tests.*** Annual Review of Psychology. 27. 1976, sf.543-568.

Korman, K.A. ***Endüstriyel ve Organizasyonel Psikoloji.*** Çeviri: Akhun İ. ve Alkan C. Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1978.

Kuder, G. F. ***Manual, Kuder Occupational Interest Survey.*** 1979 revision. Chicago: Science Research Assciates, 1979.

Kuzgun, Y. ***Edwards Kişisel Tercih Envanteri Elkitabı.*** *Teksir. 1989.*

Kuzgun, Y. ***Kendini Değerlendirme Envanteri Elkitabı,*** Ankara: ÖSYM Yayınları. 1989.

Kuzgun, Y. ***Rehberlik ve Psikolojik Danışma.*** ÖSYM Yayını No: 9, Ankara, 1988.

Kılıççı, Y. ***Kendini Kabul Envanteri Elkitabı.*** Hcettepe Üniversitesi, 1989.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. ***Stress, Appraisal, and Coping.*** New York: Springer-Verlag, 1984.

Le Compte, W. A., Öner, N. ***Durumluk Kaygı-Sürekli Kaygı Envanterinin Türkçeye Adaptasyonu ve Standardizasyonu ile İlgili Çalışma.*** XI. Nöropsikiyatri Kongresi Serbest Bildiri Raporu. Çeşme-İzmir, 1975.

Likert, R. ***A Technique for the Measurement of Attitudes.*** Archives of Psychology, 140, 1-55, 1932.

Lindquist, E. F. (ed). ***Educational Measurement.*** Washington, D. C.: American Council on Education, 1951.

Mager, R. F. ***Preparing Instructional Objestives.*** palo Alto, California: Fearon Publishers, 1962.

Mart, Ö. H. ***Yazılı Yoklamalara Bel Bağlanabilir mi?*** Tedrisat, Sayı 10, 1952.

Mc Clelland, D. C. ***How motives, skills, and values determine what people do.*** American Pschologist, 40, 812-825, 1985.

McCormick, E.J. & Ilgen, D. ***Industrial Psychology*** (7th ed.). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1980.

Mooney, R. L., Gordon, V. L. ***The Mooney Problem Check Lists: Form S and A.*** New York: The Psychological Corporation, 1950.

Moreno, J. L. ***Sosyometrinin Temelleri.*** (Çev. N. Ş. Kösemihal). İstanbul, 1968.

Morgan, C. T. ***Psikolojiye Giriş.*** (8 baskı): Çeviri: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğretim Elemanları, Sorumlusu: S. Karakaş, Ankara, 1991.

Murray, H. A. ***Explorations in Personality.*** New York: Oxford University Press, 1938.

Nunnally, J. C. ***Educational Measurement and Evuluation.*** (2 nd ad.). New York: McGraw-Hill, 1972.

Nunnally, J. C. ***Psychometric Theory*** (2nd ed.). New York: McGraw-Hill, 1978.

Okyayüz, Ü. ***Rozenzweig Resimli Engellenme Testinin 20-30 Yaş Arası Türk Örneklemine Uyarlanması ve Klinik Denemesi.*** A.Ü.D.T.C.F. Yayınlanmamış Doktora Tezi. 1982.

Oppenheim, A. N. ***Questionnaire Desing and Attitude Measurement.*** *Basic books, Inc. N. Y. 1966.*

Osipow, S. H. ***Theories of Career Development*** (3rd ed.). Englewood-Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1983.

Öncül, R. ***Mesleğimizi Nasıl Seçelim?*** Ankara, 1951.

Öner, N. Le Compte, A. ***Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri Elkitabı.*** Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1983.

Öner, N. ***Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler,*** Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1994.

Öner, N. ***Sınav Kaygısı Envanteri Elkitabı.*** İstanbul: Yöret Yayını. 1990.

Özbek, A ve Leutz, G. ***Psikodrama: Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim.*** Ankara, Verso Matbaacılık, 1987.

Özden, H. ***Hacettepe Kişilik Envanterinin Diskriminant Analizi ile İrdelenmesi.*** (Basılmamış Profesörlük Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Matematik Bölümü, Beytepe, 1981.

Özgüven İ.E. ***Endüstri Psikolojisi,*** PDREM Yayınları Ankara, 2003.

Özgüven İ.E. ***Ailede İletişim ve Yaşam,*** PDREM Yayınları Ankara, 2002.

Özgüven İ.E. ***Çağdaş Eğitmde, Psikolojik Danışma ve Rahberlik,*** PDREM Yayınları, Ankara 2001.

Özgüven İ.E. ***Evlilik ve Aile Terapisi,*** PDREM Yayınları Ankara 2000.

Özgüven İ.E. ***Bireyi Tanıma Teknikleri,*** PDREM Yayını (396 Sayfa), Sistem Ofset, Ankara, 1998.

Özgüven İ.E. ***Cinsellik ve Cinsel Yaşam,*** PDREM Yayını, (334 Sayfa), Sistem Ofset, ankara, 1997.

Özgüven İ.E. ***Goodenough-Harris Adam Çizme Testi El Kitabı,*** Psikolojik Danışma Rehberlik ve Eğitim Merkezi PDREM Yayını, Ankara, 1996.

Özgüven İ.E. ***16 Kişilik Faktörü Testi El Kitabı,*** Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi PDREM Yayını, Ankara, 1995.

Özgüven İ.E. ***Uygulanan Ders Geçme ve Kredi Sistemine İlişkin Öğretmen ve Öğrencilerin Görüşleri,*** II. Ulusal PDR Kongre Kitabı, Ankara, 1993.

Özgüven İ.E. ***Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı.*** Odak Ofset. Ankara, 1992.

Özgüven İ.E. ***Görüşme İlke ve Teknikleri.*** 2. Baskı. Ankara: Odak Ofset. 1992.

Özgüven İ.E. ***Testlerde Madde Analizi Nasıl Yapılır?*** Ankara: H.Ü., Eğitmi Fakültesi, Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı, 1990.

Özgüven İ.E. ***Üniversite Öğrencilerinin Uyum Sorunları ve Başetme Yolları.*** Üniversite Gençliğinde Uyum Soruları Sempozyumu, Bilkent Üniversitesi, 23-29, 1989.

Özgüven İ.E. ve Diğerleri. ***Yurtkur Yurtlarında Barınan Öğrencilerin Beklenti ve Problemleri.*** Ankara, YURTKUR, 342 sayfa, 1988.

Özgüven İ.E. ***Tez Bibliyografyası.*** PDREM, Ankara, 1988.

Özgüven İ.E. ***Üniversiteye Girişte Özel Dershanelerin Etkisi: Bir Araştırma.*** Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Ankara, 1980.

Özgüven İ.E. ve Diğerleri. ***Üniversite Okuyan TÜBİTAK Bursiyerlerinin Başarılarını Etkileyen Faktörler.*** TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme Grubu, BAYG-E 32, Ankara, 148 sayfa, 1978.

Özgüven İ.E. ***Lise Öğrencilerin Farklı Ders Gruplarındaki Başarılarını Yordayıcı Faktörler.*** TÜBİTAK. V. Bilim Kongresi, 1977.

Özgüven İ.E. ***The Problems of the College Entrance Examination and A Selection Models for Developing Countries.*** J. of World Education, 1976, Volume 7 (3).

Özgüven İ.E. Rehberlik: ***Okul Rehberlik Hizmetinde Kimler Ne Yapar?*** Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1975.

Özgüven İ.E. ***Eğitsel ve Sosyo-Ekonomik Faktörler Açısından Üniversiteye Giriş Sorunu.*** H.Ü. Doçentlik Tezi, 1974, s. 371.

Özgüven İ.E. ***Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler.*** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi, 1974.

Özgüven İ.E. ***Otis Beta Zihin Kabiliyeti Testleri El Kitabı.*** Test ve Araştırma Bürosu. Ankara, 1961.

Özgüven İ.E. ***Fan Madde Tahlili Tablosu.*** 1960 (Chung-Teh Fan'dan adapte).

Özgüven İ.E. ***Zeka Nedir ve Nasıl Ölçülür?*** 1960.

Özelli, V.L. **A Pilot Study With the Bayley Infant Seaie of mental and Motor Development** The Turkısh journal of Pediyatri W:20 1-2, 1978.

Özoğlu, S, Ç. ***Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma.*** Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara, 1997.

Özoğlu, S. Ç. ***Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri Mesleki Form CH. Elkitabı.*** A. Ü., Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 65, 1977.

Özsoy, Y. ***Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri.*** Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1968.

Özsoy, Y. ***Konuşma Değerlendirme Test kakımı.*** Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 1982.

Özsoy, Y. ***Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri,*** Anadolu Üniv., Eskişehir, 1982.

Parker, K. ***A Meta-Analysis of the Reliability and Validity of the Rorschach.*** Journal of Personality Assessment, 42, 227-231, 1983.

Pars V. B. ***Sınıfta Test Nasıl Yapılır?*** Weitzman E. ve W. J. Mc Namara'dan Çeviri. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1953.

Porteus, S. D. ***Porteus Maze Tests-Fifty Years.*** Application. Pasific Book, Publischers, Palo Alto, Calif, 1965. sa. 19.

Ramazan, O. ***Survey for a Source Book on Psychological Tests used in Turkey.*** Boğaziçi University, Master's Thesis, 1988.

Rapaport, D.C. ***The Achievment Motive.*** New York. Irvington, 1976.

Rathus, S.C. ***A thirty-item schedule for assessing assertive behavior.*** Behavior Therapy, 4, 398-406, 1973.

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Yönetmeliği. Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara, 1968.

Roe, A., & Klos, D. ***Occupational classification.*** The Counseling Psychologist, 1, 84-92, 1969.

Rogers, C. R. ***A way of being.*** Boston: Houghton Mifflin, 1980.

Rothney, M. W. ***Measurement for Guidance.*** New York, Harper and Brothers, 1959.

Rotter, J. B. ***A New Scale for the Measurement of Interpersonal Trust.*** Journal of Personality, 35, 651-665, 1967.

Saccuzzo, D. P., & Kaplan, R. M. ***Clinical Psychology.*** Boston: Allyn & Bacon, 1984.

Sarason, I. G. (ed.). ***Test Anxiety: Theory, Research, and Applications.*** Hillside, N. J.: Erlbaum, 1980.

Savaşır, I., Şahin, N. ***Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği Elkitabı.*** teksir. 1991.

Savaşır, I., ***Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri El Kitabı.*** Ankara: Sevinç Matbaası, 1981.

Savaşır, I. ***Psikolojik Testler, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları.*** Türkiye Sinir ve Ruh Hastalığı Derneği Yayını. No.7. Ankara, 1981.

Seligman, M. E. P. ***Helplessness: On Depression, Development, and Death,*** San Francisco: W. H. Freeman, 1975.

Sencer M. ve Sencer Y. ***Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim.*** Doğan Basımevi, Ankara, 1978.

Spearman, C. E. ***The abilities of man.*** New York: Macmillan, 1927.

Spielberger, C. D., Anton, W. B., & Bedell, J. ***The Nature and Treatment of Test Anxiety,*** In M. Zuckerman & C. D. Spielberger (eds.), Emotions and anxiety: New concepts, methods and applications. Hillsdale, N.J., 1976.

Speilberger, C. D., Gorscuh, R. L., & Lushene, R. E.- ***Manual for State-Trait Anxiety Invertory.*** Palo Alto, Calif.: Consulting Psychologist Press, 1970.

Speilberger, C. D. ***Anxiety as an emotional state.*** In C. D. Spielberger (ed.), Anxiety: Current treds in theory and research. New York: Academic Press, 1972.

Stanley, J. C., & Hopking, K. D. ***Educational and Psychological Measurement and Evaluation.*** Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1972.

Strong, E. K., Jr., & Campbell, D. P. ***Manual for Strong Vocational Interest Blank.*** Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1966.

Super, C. ***Appraising Vocational Fitness.*** New York, Harper and Row, 1962.

Super, D., Bahn, M. ***Occupational Psychology.*** Belmont Cal: Wardsworth, 1970.

Super, D. E. ***The Psychology of Careers.*** New York: Harper and Raw Pub., 1957.

Şahin, N. ***Testler Üzerine,*** Eğitim Hareketleri Dergisi, Ankara, Sayı: 268, 1977.

Şemin, R. ***Ordu Alfa Testleri.*** İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1943.

Şemin, R. ***Zekanın Değerlendirilmesi.*** İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi, 1972.

Şemin, R. ***Zihin Olgunluğu Testi.*** İstanbul: Sultanahmet Erkek Sanat Enstitüsü Matbaacılık Bölümü, 1954.

Şemin, R. ***Zihin Seviyesi Nedir ve Nasıl Ölçülür.*** İstanbul, 1945.

Tan, H. ***Development of psychology and mental testing in Turkey, Mental Tests and Cultural Adaptation.*** Yararlanılan kaynak: (ed). L. J. Cronbch, P. J.

Drenth (Mounton, Paris: Mounton Publishers, 1972)

Tan, H. ***Gazete Haberleri Testi: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu.*** Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 1972.

Tekin, H. ***Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.*** (7. baskı). Ankara: Veb Ofset Tes., 1991.

Terman, L. M., & Merrill, M. A. ***Stanford-Binet intelligence scale.*** Boston: Houghton Mifflin, 1960.

Terman, M. L., ***Zekanın Ölçülmesi.*** Çeviren: M. Şerif Başoğlu. Ankara, 1944.

Thorndike, R. L. ***Review of the Torrance Tests of Creative Thinking.*** In O. K. Buros (ed.), The seventh mental measurements yearbook (vol.1). Hinglank Park, N. J.: Gryphon Press, 1972.

Thorndike, R. L. (ed). ***Educational Measurement.*** (2 nd. ed.). Washingston, D. C. American Council on Education, 1971.

Thorndike, R. L., Hagen, E. P., & Sattler, J. M. ***Technical manual: Stanford-Binet: Intelligence Scale: (Fourth Edition).*** Chicago, I11.: Riverside Pub. Comp., 1986.

Thorndike, R. L. and Hagen, E. ***Measurement and Evaluation in Psychology and Education.*** (3 rd ed.). New York: Wiley, 1969.

Thorndike, R. L. ***Stanford-Binet intelligence scale, Form L-M, 1972 norms tables.*** Boston: Houghton Mifflin, 1973.

Thorndike, R. L. ***The Concept of Over and Under Achievement.*** New York: Teachers College Press, 1963.

Thorpe P. L., Clark, W. W. ve Teges W. E. ***California Test of Personality Manuel.*** California Test Bureau. Monterey, California, 1952.

Thurstone, L. L. and E. J. Chave, ***The Measurement of Attitude.*** Chicago: University of Chicago Press, 1929.

Thurstone, L. L. ***Primary mental abilities.*** Psychometric Monographs, 1, 1938.

Thurstone, L. L. ve Thurstone, T. G. ***Factorial Studies of Intelligence.*** Yararlanılan Kaynak: Introduction to Psychology, E. R. Hilgard (New York, Burlingame: Harcourt, Brace and World, Inc., 192), s. 409.

Thursotne, L. ***The Measurement of Values.*** Chicago, III.: Universtiy of Chicago, 1959.

Toker F., Kuzgun Y., Cebe N. ve Üçunkaya B. **Zeka Kuramları.** MEB, Talim ve Terbiye Dairesi, Araştırma ve Değerlendirme Bürosu, Ankara, 1968.

Tomkins, S. S. ***The Thematic Apperception Test: The Theory and Technique of Interpretaion.*** New York: Grune & Strarron 1947.

Torgerson, W. S. ***Theory and methods of scaling.*** New York: John Wiley and Sons, 1958.

Turgut, M. F. ***Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları.*** (7. Baskı). Ankara: Saydam Matbaası, 1990.

Turgut, M. F. ***Şans Başarısının Test Puanlarına Etkisi.*** Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Yayın No.22, 1971.

Turgut, M. F. ve Baykul Y. ***Ölçekleme Teknikleri.*** ÖSYM Yayını, Ankara, 1992.

Tyler, A. L. ***The Work of the Counselor.*** New York, Appleton C. C., 1961.

Tyler, W. R. ***Basic Principles of Curriculum Development and Instruction.*** Chicago: University of Chicago Press, 1950.

Uçman, P. ***Goodenogh-Harris Resim Çizme Testi ile Bir Türk Örneklemi Üzerinde Araştırma.*** Bilim Uzmanlığı Tezi. H.Ü. Psikoloji Bilim Dalı. Ankara, 1971.

Vernon, P. E. ***The Hierarchy of Ability.*** Yararlanılan kaynak; Intelligence and Ability (ed). Stephen Wiseman (Suffolk: The Chaucer Press, Ltd., 1968, s. 179-192.

Vernon, P. E. ***The structure of human abilities.*** Rev. ed. London: Methuen, 1960.

Wechsler, D. ***Wechsler Adult Intelligence Scale-Revised.*** New York: Psychological Corporation, 1981.

Wechsler, D. ***Wechsler Intelligence Scale for Children.*** New York: The Psychological Corporation, 1967.

Woodworth, R. S. ***Personal data sheet,*** Chicago: Stoelting, 1917.

Yurt, İ. (Çev.) ***Eğitimde Başarının Ölçülmesi.*** Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları No.8. Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1968. (W.J. Micheels and M.R. Karnes. Measuring Educational Achievement. New York: Mc Graw-Hill, 1950.)

Yeşilyaprak B. ***Eğitimde Rehberlik Hizmetleri,*** Nobel Yayını, Ankara, 2000.

Psikolojide Güncel Kavramlar
- 1 - POZİTİF PSİKOLOJİ

Editörler:
Doç. Dr. Ahmet AKIN
Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN

Yazarlar:
Doç. Dr. Ahmet AKIN
Uzm. Psk. Dan. Fatih USTA
Uzm. Psk. Dan. Mehmet Emin TURAN
Yrd. Doç. Dr. Neslihan ARICI
Yrd. Doç. Dr. Recep UYSAL
Dr. Nihan ÇİTEMEL
Uzm. Psk. Dan. İbrahim TAŞ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1277
Psikoloji No.: 070
ISBN: 978-605-320-181-6
© 1. Basım, Eylül 2015

Psikolojide Güncel Kavramlar - 1 - POZİTİF PSİKOLOJİ

Editörler: Ahmet AKIN, Ümran AKIN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü - Yıldız Çağlayan -sinem@nobelyayin.com- -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akın, Ahmet; Akın, Ümran.
Psikolojide Güncel Kavramlar - 1 - POZİTİF PSİKOLOJİ / *Ahmet Akın, Ümran Akın*
1. Basım, VI + 178 , 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-181-6
1. Pozitif Psikoloji 2. Psikolojide Güncel Kavramlar 3. Psikoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
ÖZNEL İYİ OLMA
DOÇ. DR. AHMET AKIN

Öznel İyi Olmayla İlgili Araştırmalar 6
Kaynakça 10

BÖLÜM 2
PSİKOLOJİK İYİ OLMA
DOÇ. DR. AHMET AKIN

Psikolojik İyi Olma Kavramının Tarihsel Gelişimi 15
Psikolojik İyi Olmaya Yönelik Kuramsal Açıklamalar 20
Ryff'ın Psikolojik İyi Olma Modeli 24
Psikolojik İyi Olma ve Cinsiyet 31
Psikolojik İyi Olma ve Yaş 32
Psikolojik İyi Olma ve Sosyoekonomik Düzey 35
Psikolojik İyi Olma ve Evlilik 36
Psikolojik İyi Olma ve Kültür 38
Psikolojik İyi Olma ve Öz-Saygı 45
Psikolojik İyi Olma ve Sosyal Destek 48
Psikolojik İyi Olma ve Tinsellik 49
Psikolojik İyi Olma ve Boş Zamanları Değerlendirme 52

Psikolojik İyi Olma ve Fiziksel Sağlık 53
Psikolojik İyi Olma, Stres ve Başa Çıkma 54
Kaynakça 57

BÖLÜM 3
UMUT
UZM. PSK. DAN. FATİH USTA

Umut Teorisi 74
Umut Teorisinin İlişkili Olduğu Modellerle Karşılaştırılması 75
Danışma Sürecinde Umudun Rolü 76
Umut ve Cinsiyet 79
Umut ve Başa Çıkma 79
Umut ve Sosyal Destek 80
Kaynakça 81

BÖLÜM 4
OTANTİKLİK
UZM. PSK. DAN. MEHMET EMİN TURAN

Modern ve Postmodern Çağda Otantiklik 83
Gelişimsel Olarak Otantikliğin Ortaya Çıkışı 85
Otantikliğin Önemi 90
İlişkilerde Otantiklik 90
Çocukluk ve Ergenlikte Otantik Davranışları Teşvik Etmek 91
Kaynakça 93

BÖLÜM 5
PROAKTİVİTE
YRD. DOÇ. DR. NESLİHAN ARICI

Kavramsal Açıdan Proaktivite 95
Proaktif Kişiliği Açıklayan Yaklaşımlar 96
Proaktif Kişilik Özelliği ve Beşli Modeldeki Kişilik Özellikleri 98
Proaktif Kişilik ve Benlik Saygısı 99

Proaktif Kişilik ve Öz-etkinlik/Öz-yeterlik 99
Proaktivite İş ve Kariyer Performansı 100
Proaktif Kişilik ve Liderlik 100
Kaynakça 101

BÖLÜM 6
KARARLILIK
YRD. DOÇ. DR. NESLİHAN ARICI

Kavramsal Açıdan Kararlılık 103
Kararlılık ve Zekâ 104
Kararlılık ve Beşli Model 105
Kararlılık, Kendilik Kontrolü ve Kendilik Disiplini 106
Kararlılığın Boyutları 107
Kaynakça 107

BÖLÜM 7
PSİKOLOJİK KIRILGANLIK
YRD. DOÇ. DR. RECEP UYSAL

Kavramsal Açıdan Kırılganlık 109
Kırılganlık: Değişmez, Durağan Bir Özellik mi? 113
Kırılganlık ve Risk 115
Kırılganlık ve Dayanıklılık 117
Psikolojik Kırılganlık ve Stres 118
Psikolojik Kırılganlık ve Cinsiyet 119
Psikolojik Kırılganlık ve Ergenlik 121
Psikolojik Kırılganlık ve Yaşlılık 123
Kırılganlık ve Sosyal Fobi 124
Kaynakça 126

BÖLÜM 8
DUYGUSAL DIŞA VURUM
DR. NİHAN ÇİTEMEL

Kavramsal Açıdan Duygusal Dışa vurum....129
Duyguların Bastırılması....134
Duygusal Dışa vurum ve Psikolojik Yaklaşımlar....136
Duygusal Dışa vurum ve Psikolojik İyi Olma....139
Duygusal Dışa vurum ve Cinsiyet....140
Duygusal Dışa vurum ve Kişiler Arası İlişkiler....141
Duygusal Dışa vurum ve Kültür....142
Kaynakça....144

BÖLÜM 9
PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK
YRD. DOÇ. DR. NESLİHAN ARICI

Kavramsal Açıdan Psikolojik Dayanıklılık....149
Psikolojik Dayanıklılık, Risk, Yatkınlık ve Koruyucu Faktörler....150
Psikolojik Dayanıklılık ve Kişilik Özellikleri....151
Psikolojik Dayanıklılık ve Ailesel Özellikler....151
Psikolojik Dayanıklılık ve Toplumsal/ Dışsal Destek Sistemleri....152
Psikolojik Dayanıklılığı Ele Alan Yaklaşımlar ve Modeller....153
Kaynakça....157

BÖLÜM 10
YAŞAM ANLAMI
UZM. PSK. DAN. İBRAHİM TAŞ

Kavramsal Bakış....159
Aranan Anlam....165
Mevcut Anlam....167
Yaşamın Anlamı Kavramı ile İlişkili Kavramlar....168
KAYNAKÇA....171

Bölüm 1

ÖZNEL İYİ OLMA

Doç. Dr. Ahmet AKIN

Öznel iyi olma, bireyin yaşamına ilişkin bilişsel ve duygusal değerlendirmelerini içermektedir (Andrews & Withey, 1976; Bradburn, 1969; Bryant & Veroff, 1982; Diener, 1984; Diener & Fujita, 1994; Stock, Okun, & Benin, 1986; Veenhoven, 1991; Warr, 1978). Bu değerlendirmeler bireyin duygu durumunu, olaylara yönelik duygusal tepkilerini ve yaşam doyumuna ilişkin yargılarını içermektedir. Öznel iyi olma üç temel boyut içermektedir: (1) Bireyin yaşamının özel ve genel yönlerinden elde ettiği doyumu bilişsel anlamda değerlendirmesi, (2) olumlu duygulanımın varlığı ve (3) olumsuz duygulanımın yokluğu (Diener, 2000; Lucas & Gohm, 2000). Bireyler yaşam koşullarının uygun olduğunu hissettiklerinde (bilişsel iyi olma) ve güzel duyguları sıklıkla, huzursuzluk veren duyguları ise seyrek yaşadıklarında (duygusal iyi olma) öznel iyi olma düzeylerinin yüksek olduğu düşünülür (Lucas & Gohm, 2000).

Birinci boyut; bireyin yaşamdan elde ettiği tüm doyumlara yönelik genel değerlendirmesini ifade etmektedir. İkinci boyut; bireyin mutluluk ve dinginlik gibi olumlu duygularının niceliğini yansıtmaktadır. Üçüncü boyut ise bireyin depresyon ve anksiyete gibi olumsuz duyguları yaşama sıklığıyla ilişkilidir (Myers & Diener, 1995). Dolayısıyla

& Haring, 1984). Buna göre eğitimin öznel iyi olmayla dolaylı ilişkisi olduğu söylenebilir.

Diener ve Seligman (2002) yüksek, orta veya düşük düzeyde mutlu bireyleri karşılaştırdıkları çalışmalarında, yüksek düzeyde mutlu bireylerin orta veya düşük düzeyde mutlu bireylere göre daha doyurucu kişiler arası ilişkiler yaşadıklarını ve daha az yalnız kaldıklarını bulmuştur. Bu nedenle sosyal ilişkiler mutlu olmak için gerekli ancak yeterli değildir. Mutlu olabilmenin tek bir ölçütü olmadığı ortadadır ancak en mutlu bireylerin de zaman zaman hoş olmayan duygular yaşadıkları ve fakat zamanlarının önemli bir bölümünde mutlu oldukları bilinmektedir. Pozitif öz-saygı, iyimserlik ve dışa dönüklük özelliklerini inceleyen araştırmalar, Wilson'un (1967) bulgularını doğrular nitelikte sonuçlar elde etmiştir. Wilson aynı zamanda endişesiz olmanın mutlu bireylerin diğer bir özelliği olduğunu bulmuştur. Takip eden araştırmalar da bu özelliğin önemli olduğunu ve nörotizmin olumsuz duygulanımla pozitif, olumlu duygulanımla ise negatif ilişkili olduğunu göstermiştir (Diener, 1998). Nörotizm ise anksiyete, kötümserlik, kişiler arası ilişkilerde aşırı duyarlılık ve çabuk sinirlenmeyle karakterize edilmektedir (Diener, 1998).

Kaynakça

Andrews, F. M., & Withey, S. B. (1976). Social Indicators of Well–being: America's Perception of Life Quality. New York: Plenum Press.

Bradburn, N. M. (1969). The Structure of Psychological Well-being. Chicago: Aldine.

Bryant, F. B., & Veroff, J. (1982). The Structure of Psychological Well-being: A Socio-historical Analysis. Journal of Personality and Social Psychology, 43, 653–673.

Campbell, A. (1981). The Sense of Well-being in America: Recent Patterns and Trends. New York: McGraw-Hill.

Campbell, A., Converse, P., & Rodgers, W. (1976). The Quality of American Life. New York: Russell Sage Foundation.

Coombs, R. H. (1991). Marital Status and Personal Well-being: A Literature Review. Family Relations, 40, 97–102.

Costa, P. T. Jr., McCrae, R. R., & Norris, A. H. (1980). Personal Adjustment to Aging: Longitudinal Prediction from Neuroticism and Extraversion. Journal of Gerontology, 36, 78–85.

Crocker, J., & Major, B. (1989). Social Stigma and Self-esteem: The Self-protective Properties of Stigma. Psychological Review, 96, 608–630.

Diener, E. (1984). Subjective Well-being. Psychological Bulletin, 95(3), 542–575.

Diener, E. (1994). Assessing Subjective Sell-being: Progress and Opportunities. Social Indicators Research, 31, 103–157.

Diener, E. (2000). Subjective Well-being: The Science of Happiness and A Proposal for A National Index. *American Psychologist, 55,* 34–43.

Diener, E., Diener, M., & Diener, C. (1995). Factors Predicting Subjective Well-being of Nations. Journal of Personality and Social Psychology, 69, 851–864.

Diener, E., & Emmons, R. A. (1984). The Independence of Positive and Negative Affect. Journal of Personality and Social Psychology, 47, 1105–1117.

Diener, E., & Fujita, F. (1994). Social Comparisons and Subjective Well-being. In B. P. Buunk and F. K. Gibbons (Eds.), Health, Coping, and Well-being (s. 329–357). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2003). Culture, Personality, and Subjective Well-being. Annual Review of Psychology, 54, 403–425.

Diener, E., Sandvik, E., Pavot, W., & Fujita, F. (1992). Extraversion and Subjective Well-being in A U. S. National Probability Sample. Journal of Research in Personality, 26, 205–215.

Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Very Happy People. Psychological Science, 13, 81–84.

Diener, E., Suh, E., Lucas, R., Smith, H. (1999). Subjective Well-being: Three Decades of Progress. Psychological Bulletin, 125(2), 276–302.

Diener, E., Suh, E. M., Smith, H., & Shao, L. (1995). National Differences in Reported Subjective Well-being: Why Do They Occur? Social Indicators Research, 34, 7–32.

Diener, E., Wolsic, B., & Fujita, F. (1995). Physical Attractiveness and Subjective Well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 69, 120–129.

Gartner, J., Larson, D. B., & Allen, G. D. (1991). Religious Commitment and Mental Health: A Review of the Empirical literature. Journal of Psychology and Theology, 19, 6–25.

Haring, M. J., Stock, W. A., & Okun, M. A. (1984). A research Synthesis of Gender and Social Class as Correlates of Subjective Well-being. Human Relations, 37, 645–657.

Herzog, A. R., & Rodgers, W. L. (1981). The Structure of Subjective Well-being in Different Age Groups. Journal of Gerontology, 36(4), 472–479.

Horley, J., & Lavery, J. J. (1995). Subjective Well-being and Age. Social Indicators Research, 34, 275–282.

Inglehart, R. (1990). Culture Shift in Advanced Industrial Society. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Larson, R. (1989). Is Feeling "in Control" Related to Happiness in Daily Life?. Psychological Reports, 64, 775–784.

Levin, J. S., & Chatters, L. M. (1998). Religion, Health, and Psychological Well-being in Older Adults: Findings from Three National Surveys. Journal of Aging and Health, 10, 504–531.

Levin, J. S., & Schiller, P. L. (1987). Is There a Religious Factor in Health?. Journal of Religion and Health, 26, 9–36.

Levin, J. S., & Taylor, R. J. (1998). Panel Analysis of Religious Involvement and Well-being in African Americans: Contemporaneous vs. Longitudinal Effect. Journal for the Scientific Study of Religion, 37, 695–709.

Lucas, R. E., Diener, E., & Suh, E. (1996). Discriminant Validity of Well-being Measures. Journal of Personality and Social Psychology, 71, 616–628.

Lucas, R. E., & Gohm, C. L. (2000). Age and Sex Differences in Subjective Well-being Across Cultures. In Diener, E., & Suh, E. M. (Eds.), Culture and Subjective Well-being (s. 291–317). Cambridge, MA, London, England; A Bradford Book, The MIT Press.

Myers, D. (2000). The Funds, Friends, and Faith of Happy People. American Psychologist, 55(1), 56–67.

Myers, D. G., & Diener, E. (1995). Who Is Happy? Psychological Science, 6, 10–19.

Nickerson, C., Schwarz, N., Diener, E., & Kahneman, D. (2003). Zeroing in On the Dark Side of the American Dream: A Closer Look at the Negative Conse-

quences of the Goal for Financial Success. Psychological Science, 14, 531–536.

Noh, Y. E. (2004). Psychological Well-being Among Elderly Korean Women with Osteoarthritis in Relation to Leisure, Extraversion, and Perceived Health. Newyork University, Yayınlanmamış doktora tezi.

Okun, M. A., & George, L. K. (1984). Physician and Self-rating of Health, Neuroticism and Subjective Well-being Among Men and Women. Personality and Individual Differences, 5, 533–539.

Pavot, W., & Diener, E. (1993). Review of the Satisfaction with Life Scale. Psychological Assessment, 5(2), 164–172.

Poloma, M. M., & Pendleton, B. F. (1990). Religious Domains and General Well-being. Social Indicator Research, 22, 255–276.

Shin, D., & Johnson, D. (1978). Avowed Happiness as as Overall Assessment of the Quality of Life. Social Indicatiors Research, 5, 475-492.

Shmotkin, D. (1990). Subjective Well-being as A Function of Age and Gender: A Multivariate Look For Differentiated Trends. Social Indicators Research, 23, 201–230.

Stock, W. A., Okun, M. A., & Benin, M. (1986). Structure of Subjective Well-being Among the Elderly. Psychology and Aging, 1, 91–102.

Tait, M., Padgett, M. Y., & Baldwin, T. T. (1989). Job Satisfaction and Life Satisfaction: A Reexamination of the Strength of the Relationship and Gender Effects as A Function of the Date of the Study. Journal of Applied Psychology, 74, 502–507.

Tellegen, A. (1985). Structures of Mood and Personality and Their Relevance to Assessing Anxiety, with An Emphasis on Self-report. In A. H. Tuma & J. D. Maser (Eds.), Anxiety and the Anxiety Disorders (s. 681–706). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Veenhoven, R. (1991). Is Happiness Relative? Social Indicator Research, 24, 1–34.

Warr, P. (1978). A study of Psychological Well-being. British Journal of Psychology, 69, 111–121.

Watson, D., Clark, L., & Tellegen, A. (1988). Development and Validation of Brief Measures of Positive and Negative Affect: The PANAS Scales. Journal of Personality and Social Psychology, 54(6), 1063–1070.

Wilson, W. R. (1967). Correlates of Avowed Happiness. Psychological Bulletin, 67, 294–306.

Witter, R. A., Okun, M. A., Stock, W. A., & Haring, N. J. (1984). Education and Subjective Well-being: A Meta-analysis. Education Evaluation and Policy Analysis, 6, 165–173.

Bölüm 2

PSİKOLOJİK İYİ OLMA

Doç. Dr. Ahmet AKIN

Psikolojik İyi Olma Kavramının Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilimlerdeki araştırmacılar insanoğlunu daha iyi tanıyıp anladıkça, psikolojinin pozitif yönünün göz ardı edildiği ve hatta yanlış anlaşıldığı görülmüştür. Bu boşluğu doldurmak ve bireyin işlevselliğinin pozitif yönlerini incelemek için psikolojik iyi olma işe vuruk olarak tanımlanmıştır. Psikolojik iyi olma diğer birçok psikolojik yapı gibi çok yönlü, karmaşık ve farklı alt boyutlara sahip olduğu için, bu kavramın işe vuruk olarak tanımlanması son derece önemlidir. Tarihsel olarak psikoloji biliminde yapılan araştırmalarda, çoğunlukla bireyin psikolojik iyi olma düzeyini belirlemek için psikopatolojik kriterlere başvurulduğu görülmektedir. Yani psikolojide yapılan araştırmaların önemli bir bölümü patoloji, mutsuzluk ve bireysel sorunlara odaklanmıştır. Benzer biçimde psikologlar sağlıklı değil sağlıksız davranış, duygu ve düşüncelerle daha fazla ilgilenmiştir. Böylece birçok araştırmacı, psikolojik sağlığı değerlendirmek için bireyin olumlu işlevselliğini değil, örneğin depresyon düzeyini ölçmektedir (Christopher 1999; Ryff 1995).

daha düşük olduğu görülmüştür (Hanson & Mintz, 1997). Stresle başa çıkma stratejileri ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların bulgularından elde edilen genel sonuç; problem odaklı başa çıkmanın psikolojik iyi olmayla pozitif, duygu odaklı başa çıkmanın ise negatif ilişkili olduğu yönündedir. Daha özel olarak problem odaklı başa çıkma psikolojik iyi olmayı artırmaktadır.

Kaynakça

Adams, V. H. (1999). Predictors of African American Well–being. Journal of Black Psychology, 25(1), 78–104.

Allport, G. W. (1961). Pattern and Growth in Personality. New York: Holt, Rinehart, & Winston.

Amirkhan, J. H. (1990). A Factor Analytically Derived Measure of Coping: The Coping Strategy Indicator. Journal of Personality and Social Psychology, 59, 1066–1074.

Andrews, F. M., & Withey, S. B. (1976). Social Indicators of Well–being: America's Perception of Life Quality. New York: Plenum Press.

Ardelt, M. (1997). Wisdom and Life Satisfaction in Old Age. Journal of Gerontology: Psychological Science, 52(1), 15–27.

Atchley, R. C. (1971). Retirement and Leisure Participation: Continuity or Crisis? Gerontologist, 11, 13–17.

Ball, J., Armistead, L., & Austin, B. (2003). The Relationship Between Religiosity and Adjustment Among African-American, Female, Urban Adolescents. Journal of Adolescence, 26, 431-446.

Baum, A. (1990). Stress, Intrusive Imagery, and Chronic Distress. Health Psychology, 9, 653–675.

Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does High Self-esteem Cause Better Performance, Inter-personal Success, Happiness, or Healthier Life-styles?. Psychological Science in the Public Interest, 4(1), 1–44.

Bearon, L. B. (1996). Successful Aging: What Does the "Good Life" Look Life? The Forum for Family and Consumer Issues, 1(3).

Berry, J. W. (1999). Intercultural Relations in Plural Societies. Canadian Psychology, 40(1), 12–21.

Betton, A. (2001). Psychological Well-being: A Comparison of Correlates Among minority and Non-minority Female College Students. The Ohio State University, Columbus, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Betton, A. C. (2004). Psychological Well-being and Spirituality among African American and European American College Students. The Ohio State University, Columbus, Yayınlanmamış doktora tezi.

Bettencourt, B. A., Charlton, K., Eubanks, J., Kernahan, C., & Fuller, B. (1999). Development of Collective Self-esteem among Students: Predicting Adjustment to College. Basic and Applied Social Psychology, 21(3), 213–222.

Bettencourt, B. A., & Dorr, N. (1997). Collective Self-esteem as A Mediator of the Relationship between Allocentrism and Subjective Well-being. Personality and Social Psychological Bulletin, 23, 963–972.

Betz, N. E., Wohlgemuth, E., Serling, D., Harshbarger, J., & Klein, K. L. (1995). Evaluation of Measure of Self-esteem Based on the Concept of Unconditional Self-regard. Journal of Counseling and Development, 74, 76–83.

Bisconti, T. L., & Bergeman, C. S. (1999). Perceived Social Control as A Mediator of the Relationships among Social Support, Psychological Well-being, and Perceived Health. The Gerontologist, 39(1), 94–103.

Blaine, B., & Crocker, J. (1995). Religiousness, Race, and Psychological Well-being: Exploring Social Psychological Mediators. Personality and Social Psychology Bulletin, 21, 1031–1041.

Blazer, D., & Palmore, E. (1976). Religion and Aging in A Longitudinal Panel. The Gerontologist, 16, 82–85.

Bradburn, N. M. (1969). The Structure of Psychological Well-being. Chicago: Aldine.

Bryant, F. B., & Veroff, J. (1982). The structure of psychological well-being: A socio-historical analysis. Journal of Personality and Social Psychology, 43, 653–673.

Buhler, C. (1935). The Curve of Life as Studied in Biographies. Journal of Applied Psychology, 19, 405–409.

Burke, R. J. (1994). Stressful Events, Work-family Conflict, Coping, Psychological Burnout, and Well-being among Police Officers. Psychological Reports, 75, 787–800.

Butt, D. S., & Beiser, M. (1987). Successful Aging: A Theme for International Psychology. Psychology and Aging, 2, 87–94.

Campbell, A. (1981). The Sense of Well-being in America: Recent Patterns and Trends. New York: McGraw-Hill.

Campbell, A., Converse, P., & Rodgers, W. (1976). The Quality of American Life. New York: Russell Sage Foundation.

Chen, C. (2001). Aging and Life Satisfaction. Social Forces, 37(1), 57–79.

Chirkov, V., Ryan, R. M., Kim, Y., & Kaplan, U. (2003). Differentiating Autonomy from Individualism and Independence: A Self-determination Theory Perspective on Internalization of Cultural Orientations and Well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 84(1), 971–110.

Clarke, P. J., Marshall, V. W., Ryff, C. D., & Rosenthal, C. J. (2000). Well-being in Canadian Seniors: Findings from Canadian Study of Health and Aging. Canadian Journal on Aging, 19(2), 139–159.

Cohen, S., & Weries, T. A. (1985). Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. Psychological Bulletin, 98, 310–357.

Coombs, R. H. (1991). Marital Status and Personal Well-being: A Literature Review. Family Relations, 40, 97–102.

Costa, P. T. Jr., & McCrae, R. R. (1980). Influence of Extraversion and Neuroticism on Subjective Well-being: Happy and Unhappy People. Journal of Personality and Social Psychology, 38(4), 668–678.

Costa, P. T. Jr., McCrae, R. R., & Norris, A. H. (1980). Personal Adjustment to Aging: Longitudinal Prediction from Neuroticism and Extraversion. Journal of Gerontology, 36, 78–85.

Costa, P. T. Jr., Zonderman, A. B., McCrae, R. R., Cornoni-Huntley, J., Locke, B. Z., & Barbano, H. E. (1987). Longitudinal Analyses of Psychological Well-being in A National Sample: Stability of Mean Levels. Journal of Gerontology, 42(1), 50–55.

Cotton, S. R. (1999). Marital Status and Mental Health Revisited: Examining the Importance of Risk Factors and Resources. Family Relations, 48(3), 225–234.

Cowen, E. (1994). The Enhancement of Psychological Well-ness: Challenges and Opportunities. American Journal of Community Psychology, 22, 149–180.

Christopher, J. C. (1999). Situating Psychological Well-being: Exploring the Cultural Roots of Its Theory and Research. Journal of Counseling and Development, 77(2), 141–152.

Crocker, J., Luhtanen, R., Blaine, B., & Broadnax, S. (1994). Collective Selfesteem and Psychological Well-being among White, Black, and Asian College Students. Personality and Social Psychology Bulletin, 20(5), 503–513.

Crocker, J., & Major, B. (1989). Social Stigma and Self-esteem: The Self-Protective Properties of Stigma. Psychological Review, 96, 608–630.

Csikszentmihalyi, M. (1994). The Consequences of Leisure for Mental Health. In Compton, C. M. & Iso–Ahola, S. E. (Eds.), Leisure and Mental Health (Cilt 1, s. 34-41). Park City, UTL Family Development.

Cutler, S. J. (1976). Membership in Different Types of Voluntary Associations and Psychological Well-being. The Gerontologist, 16, 335–339.

Dalal, F. (2000). Ethnic Tradition: A Source of Emotional Well-being or A Cause of Emotional Pain?. European Journal of Psychotherapy, Counseling, & Health, 3(1), 43-60.

Diener, E. (1984). Subjective Well-being. Psychological Bulletin, 95(3), 542–575.

Diener, E. (1994). Assessing Subjective Well-being: Progress and Opportunities. Social Indicators Research, 31, 103–157.

Diener, E. (1998). Subjective Well-being and Personality. In D. F. Barone, M. Hersen, V. B. Van Hasselt (Eds.), Advanced Personality (s. 311–334). New York, NY: Plenum.

Diener, E. (2000). Subjective Well-being: The Science of Happiness and A Proposal for A National Index. American Psychologist, 55, 34–43.

Diener, E., & Diener, M. (1995). Cross-cultural Correlates of Life Satisfaction and Self-esteem. Journal of Personality and Social Psychology, 68, 653–663.

Diener, E., Diener, M., & Diener, C. (1995). Factors Predicting Subjective Well-being of Nations. Journal of Personality and Social Psychology, 69, 851–864.

Diener, E., & Emmons, R. A. (1984). The Independence of Positive and Negative Affect. Journal of Personality and Social Psychology, 47, 1105–1117.

Diener, E., & Fujita, F. (1994). Social Comparisons and Subjective Well-being. In B. P. Buunk and F. K. Gibbons (Eds.), Health, Coping, and Well-being (s. 329–357). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Diener, E., Gohm, C., Suh, E., & Oishi, S. (2000). Similarity of the Relations between Marital Status and Subjective Well-being across Cultures. Journal of Cross-Cultural Psychology, 31(4), 419–436.

Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. (2002). Subjective Well-being: The Science of Happiness and Life Satisfaction. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), The Handbook of Positive Psychology (s. 463–473). New York: Oxford University Press.

Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2003). Culture, Personality, and Subjective Well-being. Annual Review of Psychology, 54, 403–425.

Diener, E., Sandvik, E., Pavot, W., & Fujita, F. (1992). Extraversion and Subjective Well-being in A U. S. National Probability Sample. Journal of Research in Personality, 26, 205–215.

Diener, E., Sandvik, E., Seidlitz, L., & Diener, M. (1993). The Relationship between Income and Subjective Well-being: Relative or Absolute?. Social Indicator Research, 28, 195–223.

Diener, E., Sapyta, J. J., & Suh, E. (1998). Subjective Well-being Is Essential to Well-being. Psychological Inquiry, 9, 33–37.

Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Very Happy People. Psychological Science, 13, 81–84.

Diener, E., & Suh, E. (1998). Age and Subjective Well-being: An International Analysis. Annual Review of Gerontology and Geriatrics, 17, 304–324.

Diener, E., Suh, E., Lucas, R., Smith, H. (1999). Subjective Well-being: Three Decades of Progress. Psychological Bulletin, 125(2), 276–302.

Diener, E., Suh, E. M., Smith, H., & Shao, L. (1995). National Differences in Reported Subjective Well-being: Why Do They Occur? Social Indicators Research, 34, 7–32.

Diener, E., Wolsic, B., & Fujita, F. (1995). Physical Attractiveness and Subjective Well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 69, 120–129.

Donahue, M., & Benson, P. (1995). Religion and the Well-being of Adolescents. Journal of Social Issues, 51(2), 145–160.

Dua, J. K. (1993). The Role of Negative Affect and Positive Affect in Stress, Depression, Self-esteem, Assertiveness, Type A Behaviors, Psychological Health, and Physical Health. Genetic, Social, and General Psychology Monographs, 119(4), 517–552.

Dua, J. K. (1994). Comparative Predictive Value of Attributional Style, Negative Affect, and Positive Affect in Predicting Self-reported Physical Health and Psychological Health. Journal of Psychomatic Research, 38(7), 669–680.

Eckersley, R. (1993). The West's Deepening Cultural Crisis. The Futurist, November-December, 8–12.

Edginton, C. R., Jordan, D. J., DeGraaf, D. G., & Edginton, S. R. (1995). Leisure and Life Satisfaction: Foundational Perspectives. Madison, WI: Brown and Benchmark.

Elliott, G. (1986). Self-esteem and Self-consistency: A Theoretical and Empirical Link between Two Primary Motivations. Social Psychology Quarterly, 49(3), 207–218.

Ensel, W., & Lin, N. (1991). The Life Stress Paradigm and Psychological Distress. Journal of Health & Social Behavior, 32(4), 321–341.

Erikson, E. H. (1959). Identify and the Life Cycle. In G. S. Klein (Ed.), Psychological Issues (s. 1–171). New York: International Universities Press.

Fanon, F. (1963). The Wretched of the Earth. New York: Grove Press.

Felsten, G., & Wilcox, K. (1992). Influences of Stress and Situation Specific Mastery Beliefs and Satisfaction with Social Support on Well-being and Academic Performance. Psychological Reports, 70, 291–230.

Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1986). Stress Processes and Depressive Symptomatology. Journal of Abnormal Psychology, 95, 107–113.

Folkman, S., Lazarus, R. S., Dunkel–Schetter, C., DeLongis, A., & Gruen, R. J. (1986). Dynamics of A Stressful Encounter: Cognitive Appraisal, Coping, and Encounter Outcomes. Journal of Personality and Social Psychology, 50, 992–1003.

Furnham, A., & Cheng, H. (2000). Lay Theories of Happiness. Journal of Happiness Studies, 1, 227–246.

Gartner, J. (1996). Religious Commitment, Mental Health, and Pro-social Behavior: A Review of the Empirical Literature. In E.P. Shafranske (Ed.), Religion and the Clinical Practice of Psychology (s. 187–214). Washington, DC: American Psychological Association.

Gartner, J., Larson, D. B., & Allen, G. D. (1991). Religious Commitment and Mental Health: A Review of the Empirical Literature. Journal of Psychology and Theology, 19, 6–25.

George, L. K., Okun, M. A., & Landerman, R. (1985). Age as A Moderator of the Determinants of Life Satisfaction. Research on Aging, 7(2), 209–233.

Gove, W. R., Hughes, M., & Style, C. B. (1983). Does marriage have positive effects on the psychological well-being of the individual? Journal of Health and Social Behavior, 24, 122–131.

Gove, W. R., & Shin, H. (1989). The Psychological Well-being of Divorced and Widowed Men and Women. Journal of Family Issues, 10(1). 122–144.

Gurin, G., Veroff, J., & Feld, S. (1960). Americans View Their Mental Health. New York: Basic Books.

Guy, R. F. (1982). Religion, Physical Disabilities, and Life Satisfaction in Older Age Cohorts. International Journal of Aging and Human Development, 15, 225–232.

Hanson, K. M., & Mintz, L. B. (1997). Psychological Health and Problem Solving Self-appraisal in Older Adults. Journal of Counseling Psychology, 44, 433–441.

Haring, M. J., Stock, W. A., & Okun, M. A. (1984). A Research Synthesis of Gender and Social Class as Correlates of Subjective Well-being. Human Relations, 37, 645–657.

Harris, T. L., & Molock, S. D. (2000). Cultural Orientation, Family Cohesion, and Family Support in Suicide Ideation and Depression among African American College Students. Suicide and Life-Threatining Behavior, 30(4), 341–353.

Havighurst, R. J. (1963). Successful Aging. In Williams, R. H., Tibbits, E., & Donahue, W. (Eds.), Processes of Aging: Social and Psychological Perspectives (s. 299–320). NY: Atherton Press.

Headey, B., & Wearing, A. (1992). Understanding Happiness: A Theory of Subjective Well-being. Melbourne, Australia: Longman Cheshire.

Heidrich, S. M. (1993). The Relationship between Physical Health and Psychological Well-being in Elderly Women: A Developmental Perspective. Research in Nursing & Health, 16, 123–130.

Henry, E. M. (1989). The Relationship among Life Satisfaction, Life-work Role Pattern, and Perceived Functional Health in Older Women. New York University, Yayınlanmamış doktora tezi.

Herzog, A. R., & Rodgers, W. L. (1981). The Structure of Subjective Well-being in Different Age Groups. Journal of Gerontology, 36(4), 472–479.

Hill, P. C., & Butter, E. M. (1995). The Role of Religion in Promoting Physical Health. Journal of Psychology and Christianity, 14, 141–155.

Holahan, C., & Moos, R. (1981). Social Support and Psychological Distress: A Longitudinal Analysis. Journal of Abnormal Psychology, 90(4), 365–370.

Horley, J., & Lavery, J. J. (1995). Subjective Well-being and Age. Social Indicators Research, 34, 275–282.

Hunsberger, B. (1985). Religion, Age, Life Satisfaction, and Perceived Sources of Religiousness: A Study of Older Persons. Journal of Gerontology, 40, 615–620.

Inglehart, R. (1990). Culture Shift in Advanced Industrial Society. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Jung, C. G. (1933). Modern Man Is Search of A Soul. New York: Harcourt, Bruce, & World.

Kahneman, D., Diener, E., & Schwarts, N. (1999). Well-being: The Foundations of Hedonic Psychology. New York: Russell Sage Foundation.

Kanner, A. D., Coyne, J. C., Schaefer, C., & Lazarus, R. S. (1981). Comparison of Two Models of Stress Measurement: Daily Hassles and Uplifts versus Major Life Events. Journal of Behavioral Medicine, 4, 1–39.

Kirmayer, L. J., Brass, G. M., & Trait, C. L. (2000). The Mental Health of Aboriginal Peoples: Transformations of Identity and Community. Canadian Journal of Psychiatry, 45(7), 607–616.

Kelly, J. R. (1990). Leisure and Aging: A Second Agenda. Society and Leisure, 13(1), 145–167.

Kernahan, C. B., Bettencourt, A., & Dorr, N. (2000). Benefits of Allocentrism for the Subjective Well-being of African Americans. Journal of Black Psychology, 26(2), 181–193.

Kessler, R. C., & Essex, M. (1982). Marital Status and Depression: The Importance of Coping Resources. Social Forces, 61(2). 484–507.

Keyes, C. L., & Ryff, C. D. (2002). Psychological Well-being in Midlife. In S. L. Willis & J. D. Reid (Eds.), Life in the Middle: Psychological and Social Development in Middle Age (s. 161–180). San Diego, CA: Academic Press.

Keyes, C. L., Shmotkin, D., & Ryff, C. (2002). Optimizing Well-being: The Empirical Encounter of Two Traditions. Journal of Personality and Social Psychology, 82, 1007–1022.

Kim, H. K., & McKenry, P. C. (2002). The Relationship between Marriage and Psychological Well-being. Journal of Family Issues, 23(8), 885–911.

Kim, Y., & Seidlitz, L. (2002). Spirituality Moderates the Effect of Stress on Emotional and Physical Adjustment. Personality and Individual Differences, 32, 1377–1390.

Kozma, A., Stones, M. J., & McNeil, J. K. (1991). Psychological Well-being in Later Life. Toronto: Butterworths Canada.

Kurtz, M. E., & Propst, D. B. (1991). Perceived Control in Leisure and Life Satisfaction: A Study of Non-institutionalized Older Persons. Leisure Studies, 10, 69–77.

Laframboise, T., Coleman, H. L. K., & Gerton, J. (1993). Psychological Impact of Biculturalism: Evidence and Theory. Psychological Bulletin, 114, 395–412.

Lamb, K. A., Lee, G. R., & DeMarris, A. (2003). Union Formation and Depression: Selection and Relationship Effects. Journal of Marriage and Family, 65(4), 953–962.

Larson, R. (1989). Is Feeling "in Control" Related to Happiness in Daily Life?. Psychological Reports, 64, 775–784.

Lawton, M. P. (1975). The Philadelphia Center Morale Scale: A Revision. Journal of Gerontology, 30, 85-89.

Lawton, M. P. (1983). Psychological Well-being and Adversity. Journal of Gerontology, 30, 85–89.

Lawton, M. P. (1994). Personality and Affective Correlates of Leisure Activity Participation by Older People. Journal of Leisure Research, 26(2), 138–157.

Lazarus, R. S. (1990). Stress, Coping, and Illness. In S. Friedman (Eds.), Personality and disease (s. 97-120). New York: Wiley.

Lee, G. R., Seccombe, K., & Shehan, C. L. (1991). Marital Status and Personal Happiness: An Analysis of Trend Data. Journal of Marriage and the Family, 53, 839–844.

Levin, J. S., & Chatters, L. M. (1998). Religion, Health, and Psychological Well-being in Older Adults: Findings from Three National Surveys. Journal of Aging and Health, 10, 504–531.

Levin, J. S., & Schiller, P. L. (1987). Is There A Religious Factor in Health?. Journal of Religion and Health, 26, 9–36.

Levin, J. S., & Taylor, R. J. (1998). Panel Analysis of Religious Involvement and Well-being in African Americans: Contemporaneous vs. Longitudinal Effect. Journal for the Scientific Study of Religion, 37, 695–709.

Liang, J. (1985). A Structural Integration of the Affect Balance Scale and the Life Satisfaction Index A. Journal of Gerontology, 40(5), 552–561.

Lohr, M. J., Essex, M. J., & Klein, M. H. (1988). The Relationships of Coping Responses to Physical Health Status and Life Satisfaction among Older Women. Journal of Gerontology, 43, 54–60.

Lopez, S. R., & Guarnaccia, P. J. (2000). Cultural Psychopathology: Uncovering the Social World of Mental Illness. Annual Reviews Psychology, 51, 571–598.

Lu, L. (1997). Social Support, Reciprocity, and Well-being. The Journal of Social Psychology, 137(5), 618–628.

Lu, L., Gilmore, R., & Kao, S. (2001). Cultural Values and Happiness: An East-west Dialogue. The Journal of Social Psychology, 141(4), 477–493.

Lucas, R. E., Diener, E., Grob, A., Suh, E., & Shao, L. (1998). Cross-cultural Evidence for the Fundamental Features of Extraversion: The Case against Sociability. Journal of Personality & Social Psychology, 79(3). 452–468.

Lucas, R. E., Diener, E., & Suh, E. (1996). Discriminant Validity of Well-being Measures. Journal of Personality and Social Psychology, 71, 616–628.

Lucas, R. E., & Gohm, C. L. (2000). Age and Sex Differences in Subjective Well-being across Cultures. In Diener, E., & Suh, E. M. (Eds.), Culture and Subjective Well-being (s. 291–317). Cambridge, MA, London, England; A Bradford Book, The MIT Press.

Maloney, H. (1990). Psychology of Religion: Personalities, Problem, Possibilities. Grand Rapids, MI: Baker.

Markus, H., & Kitayama, S. (1998). The Cultural Psychology of Personality. Journal of Cross-Cultural Psychology, 29, 63–87.

Maslow, A. H. (1968). Towards Psychology of Being. New York: D. Van Nostrand.

Mastekaasa, A. (1992). Marriage and Psychological Well-being: Some Evidence on Selection into Marriage. Journal of Marriage and the Family, 54, 901–911.

Mastekaasa, A. (1994). Psychological Well-being and Marital Dissolution: Selection Effects. Journal of Family Issues, 15, 208–228.

Mattis, J., & Jagers, R. (2001). A Relational Framework for the Study of Religiosity and Spirituality in the Lives of African Americans. Journal of Community Psychology, 29(5), 519–539.

Michalos, A. C. (1985). Multiple Discrepancies Theory (MDT). Social Indicators Research, 16, 347–413.

Miller, G., Fleming, W., & Brown-Anderson, F. (1998). Spiritual Well-being Scale Ethnic Differences between Caucasians and African Americans. Journal of Psychology & Theology, 26(4), 358–364.

Mroczek, D. K., & Kolarz, C. M. (1998). The Effect of Age on Positive and Negative Affect: A Developmental Perspective on Happiness. Journal of Personality and Social Psychology, 75, 1333–1349.

Myers, D. (2000). The funds, Friends, and Faith of Happy People. American Psychologist, 55(1), 56–67.

Myers, D. G., & Diener, E. (1995). Who Is Happy? Psychological Science, 6, 10–19.

Nakano, K. (1991). The Cause-effect Relationship between Coping and Psychological/Physical Symptoms. Japanese Journal of Psychology, 61, 404–408.

Neugarten, B., Havighurst, R., & Tobin, S. (1961). The Measurement of Life Satisfaction. Journal of Gerontology, 16, 134–143.

Nickerson, C., Schwarz, N., Diener, E., & Kahneman, D. (2003). Zeroing in on the Dark Side of the American Dream: A Closer Look at the Negative Consequences of the Goal for Financial Success. Psychological Science, 14, 531–536.

Noh, Y. E. (2004). Psychological Well-being among Elderly Korean Women with Osteoarthritis in Relation to Leisure, Extraversion, and Perceived Health. Newyork University, Yayınlanmamış doktora tezi.

Nurius, P. (1989). The Self-concept: A Social-cognitive Update. Social Casework: The Journal of Contemporary Social Work, 70(5), 285–294.

Okma, P., & Veenhoven, R. (1999). Is A Longer Life A Better Life? Happiness of the Very Old in 8 EU-countries. Social Wetenschappen, 42(4), 38–62.

Okun, M. A., & George, L. K. (1984). Physician and Self-rating of Health, Neuroticism and Subjective Well-being among Men and Women. Personality and Individual Differences, 5, 533–539.

Okun, M. A., & Stock, W. A. (1987). Correlates and Components of Subjective Well-being among the Elderly. Journal of Applied Gerontology, 6, 95–112.

Palmore, E., & Kivnett, V. (1977). Change in Life Satisfaction: A Longitudinal Study of Persons Aged. Journal of Gerontology, 32(3), 311–316.

Patterson, I., & Carpenter, G. (1994). Participation in Leisure Activities After the Death of A Spouse. Leisure Sciences, 16, 105–117.

Pavot, W., & Diener, E. (1993). Review of the Satisfaction with Life Scale. Psychological Assessment, 5(2), 164–172.

Pelham, B. W., & Swann, W. B., Jr. (1989). From Self-conceptions to Self-worth: On the Sources and Structure of Global Self-esteem. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 672–680.

Phelps, R. E., Taylor, J. D., & Gerard, P. A. (2001). Cultural Mistrust, Ethnic Identity, Racial Identity, and Self-esteem among Ethnically Diverse Black Students. Journal of Counseling and Development, 79(2), 209–216.

Pierce, G. R., Sarason, B. R., Sarason, I. G., Joseph, H. J., & Henderson, C. A. (1996). Conceptualizing and Assessing Social Support in the Context of the Family. In G. R. Pierce, B. R. Sarason, & I. G. Sarason (Eds.), Handbook of Social Support and the Family (s. 3–23). New York, NY: Plenum Press.

Pillow, D. R., Zautra, A. J., & Sandler, I. (1996). Major Life Events and Minor Stressors: Identifying Mediational Links in the Stress Process. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 381–394.

Poloma, M. M., & Pendleton, B. F. (1990). Religious Domains and General Well-being. Social Indicator Research, 22, 255–276.

Pondé, M. P., & Santana, V. S. (2000). Participation in Leisure Activities: Is It A Protective Factor for Women's Mental Health? Journal of Leisure Research, 32(4), 457–472.

Pugliesi, K., & Shook, S. (1998). Gender, Ethnicity, and Network Characteristics: Variation in Social Support. Sex Roles, 38(3–4), 215–238.

Reed, K. (1991). Strength of Religious Affiliation and Life Satisfaction. Sociological Analysis, 52, 205–210.

Reker, G. T., & Peacock, E. J. (1981). The Life Attitude Profile (LAP): A Multidimensional Instrument for Assessing Attitudes towards Life. Canadian Journal of Behavioral Science, 13, 264–273.

Repetti, R. L. (1993). Short-term Effects of Occupational Stressors on Daily Mood and Health Complaints. Health Psychology, 12, 125–131.

Riddick, C. C., & Daniel, S. N. (1984). The Relative Contribution of Leisure Activities and Other Factors to the Mental Health of Older Women. Journal of Leisure Research, 16(2), 136–148.

Robbins, S. B., & Kliewer, W. L. (2000). Advances in Theory and Research on Subjective Well-being. In S. D. Brown, & R. W. Lent (Eds.), Handbook of Counseling Psychology (pp. 310-345). New York, NY: Wiley.

Rogers, C. R. (1961). On Becoming A Person: A Therapist's View of Psychotherapy. Boston: Houghton Mifflin.

Rogler, L. H., Cortes, D. E., & Malgady, R. G. (1991). Acculturation and Mental Health Status among Hispanics: Convergence and New Directions for Research. American Psychologist, 46(6), 585–597.

Rosenberg, M. (1965). Society and the Adolescent Self-image. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Ross, C. E., Mirowsky, J., & Goldsteen, K. (1990). The Impact of the Family on Health: The Decade in Review. Journal of Marriage and the Family, 52, 1059–1078.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-being. In S. Fiske (Eds.). Annual Review of Psychology, Volume 52 (s. 141–166). Palo Alto, CA: Annual Reviews, Inc.

Ryff, C. D. (1989a). Happiness Is Everything, or Is It? Explorations on the Meaning of Psychological Well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 57(6), 1069–1081.

Ryff, C. D. (1989b). In the Eye of the Beholder: Views of Psychological Well-being among Middle-aged and Older Adults. Psychology and Aging, 4(2), 195–210.

Ryff, C. D. (1991, June). Development and Well–being in Midlife. Invited Address for Conference on Mid-Life Research, Murray Center, Cambridge, MA.

Ryff, C. D. (1995). Psychological Well-being in Adult Life. Current Directions in Psychological Science, 4(4), 99–104.

Ryff, C. D., & Essex, M. J. (1992). The Interpretation of Life Experience and Well-being: The Sample Case of Relocation. Psychology and Aging, 7, 507–517.

Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The Structure of Psychological Well-being Revisited. Journal of Personality and Social Psychology, 69, 719–727.

Ryff, C. D., & Singer, B. (1996). Psychological Well-being: Meaning, Measurement, and Implications for Psychotherapy Research. Psychotherapy and Psychosomatics, 65, 14–23.

Ryff, C. D., & Singer, B. (2002). "Is Well-being Protective? Linking Eudaimonic and Hedonic Well-being to Biomarkers". Society for Psychophysiological Research, Washington, DC.

Ryff, C. D., Lee, Y. H., Essex, M. J., & Schmutte (1994). My Children and Me: Mid-life Evaluations of Grown Children and of Self. Psychology and Aging, 9, 195–205.

Ryff, C. D., Magee, W. J., Kling, K. C., & Wing, E. H. (1999). Forging Macro-micro Linkages in the Study of Psychological Well-being. In C. D. Ryff & V. W. Marshall (Eds.), The Self and Society in Aging Processes (s. 247–278). New York, NY: Springer.

Schimmack, U., & Diener, E. (2003). Predictive Validity of Explicit and Implicit Self-esteem for Subjective Well-being. Journal of Research in Personality, 37, 100–106.

Seligman, M., & Chikczentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. American Psychologist, 55, 5–14.

Seybold, K., & Hill, P. (2001). The Role of Religion and Spirituality in Mental and Physical Health. Current Directions in Psychological Science, 10(1), 21–24.

Shin, D., & Johnson, D. (1978). Avowed Happiness as as Overall Assessment of the Quality of Life. Social Indicatiors Research, 5, 475-492.

Shmotkin, D. (1990). Subjective Well-being as A Function of Age and Gender: A Multivariate Look for Differentiated Trends. Social Indicators Research, 23, 201–230.

Simon, R. W. (2002). Revisiting the Relationships among Gender, Marital Status, and Mental Health. American Journal of Sociology, 107(4), 1065–1097.

Smye, V., & Browne, A. (2002). Cultural Safety and the Analysis of Health Policy Affecting Aboriginal People. Nurse Researcher, 9(3), 42–56.

Snowden, L. (2001). Social Embeddedness and Psychological Well-being among African Americans and Whites. American Journal of Community Psychology, 29(4), 519–536.

Spreitzer, E., & Snyder, E. E. (1974). Correlates of Life Satisfaction among the Aged. Journal of Gerontology, 29, 454–458.

Stack, S. & Eshleman, J. R. (1998). Marital Status and Happiness: A 17-Nation Study. Journal of Marriage and the Family, 60(2), 527–536.

Staub, E. (1996). Cultural-societal Roots of Violence: The Examples of Genocidal Violence and of Contemporary Youth Violence in the United States. American Psychologist, 51(2), 117–132.

Stock, W. A., Okun, M. A., & Benin, M. (1986). Structure of Subjective Well-being among the Elderly. Psychology and Aging, 1, 91–102.

Suh, E. M. (2002). Culture, Identity Consistency, and Subjective Well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 83(6), 1378–1391.

Suh, E., Diener, E., & Fujita, F. (1996). Events and Subjective Well-being: Only Recent Events Matter. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 1091-1102.

Tait, M., Padgett, M. Y., & Baldwin, T. T. (1989). Job Satisfaction and Life Satisfaction: A Reexamination of the Strength of the Relationship and Gender Effects as A Function of the Date of the Study. Journal of Applied Psychology, 74, 502–507.

Tajfel, H. (1982), Social Identity and Inter-group Behavior, Cambridge, England: Cambridge University Press.

Taylor, S. E., & Armor, D. A. (1996). Positive Illusions and Coping with Adversity. Journal of Personality, 64, 873-898.

Taylor, S. E., & Brown, J. (1988). "Illusion and Well-being: A Social Psychological Perspective on Mental Health". Psychological Bulletin, 103(2), 193–210.

Tellegen, A. (1985). Structures of Mood and Personality and Their Relevance to Assessing Anxiety, with An Emphasis on Self-report. In A. H. Tuma & J. D. Maser (Eds.), Anxiety and the Anxiety Disorders (s. 681–706). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Triandis, H. C. (1989). The self and social behavior in differing cultural contexts. Psychological Review, 96(3), 506–520.

Turner, R. J. (1981). Social Support as A Contingency in Psychological Well-being. Journal of Health and Social Behavior, 22, 357–367.

Turner, R., & Noh, S. (1983). Class and Psychological Vulnerability among Women: The Significance of Social Support and Personal Control. Journal of Health & Social Behavior, 24(1), 2–15.

Van Der Zee, K., Buunk, B., & Sanderman, R. (1997). Social Support, Locus of Control, and Psychological Well-being. Journal of Applied Social Psychology, 27(20), 1842–1859.

Veenhoven, R. (1991). Is Happiness Relative? Social Indicator Research, 24, 1–34.

Warr, P. (1978). A Study of Psychological Well-being. British Journal of Psychology, 69, 111–121.

Waterman, A. S. (1993). Two Conceptions in Happiness: Contrasts of Personal Expressiveness (Eudiamonia) and Hedonic Enjoyment. Journal of Personality and Social Psychology, 64, 678–691.

Watson, D., Clark, L., & Tellegen, A. (1988). Development and Validation of Brief Measures of Positive and Negative Affect: The PANAS Scales. Journal of Personality and Social Psychology, 54(6), 1063–1070.

Weisz, J. R., Suwanlert, S., Chaiyasit, W., & Walter, B. R. (1987). Over and Under Controlled Referral Problems among Children and Adolescents from Thai and The United States: The Wat and Wai of Cultural Differences. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 55, 719–726.

Wilson, W. R. (1967). Correlates of Avowed Happiness. Psychological Bulletin, 67, 294–306.

Winefield, H. R., Winefield, A. H., & Tiggemann, M. (1992). Social Support and Psychological Well-being in Young Adults: The Multi-dimensional Support Scale. Journal of Personality Assessment, 58(1), 198–210.

Witter, R. A., Okun, M. A., Stock, W. A., & Haring, N. J. (1984). Education and Subjective Well-being: A Meta-analysis. Education Evaluation and Policy Analysis, 6, 165–173.

Wood, V., Wylie, M. L., & Sheator, B. (1969). An Analysis of A Short Self-report Measure of Life Satisfaction: Correlation with Rater Judgments. Journal of Gerontology, 24, 465–469.

Wu, Z., & Hart, R. (2002). The Effects of Marital and Non-marital Union Transition on Health. Journal of Marriage and Family, 64(2), 420–433.

Zautra, A. J., Guarnaccia, C. A., & Dohrenwend, B. P. (1986). Measuring Small Life Events. American Journal of Community Psychology, 14, 629–655.

Bölüm 3

UMUT

Uzm. Psk. Dan. Fatih USTA

Çocuk kendisini korkudan uzak tutan, öfke ve güven telkin eden umutla doludur.

Aristoteles, Retorik II

Tarih boyunca en eski ve en ünlü umut hikayesi Pandora'nın kutusudur. Meşhur Yunan efsanesinde, dünyadaki bütün kötülüklerin içinde bulunduğu kutuyu Hermes, Pandora'nın evine bırakır ve hiçbir koşulda açmamasını söyler. Pandora meraklı bir kadın olduğu için kutuyu açar ve bütün kötülükler serbest kalır. Efsaneye göre en sonunda kutudan tek bir iyilik çıkar, o da en dipte hapsedilmiş olan umuttur. Efsane şu soruyla devam eder; umut tek başına bütün kötülüklerle baş edebilir mi? (Snyder, 2000).

Durumsal umut; belirli bir amaç durumu için "şimdi ve burada" çerçevesinde özgün bir umut formudur (Snyder, Sympson, Ybasco, Borders, Babyak, & Higgins, 1996). Bazı kuramcılar, umudu duygusal içerikli bir kavram olarak ele alırken; bazıları umutta duygusal boyuta ek ve daha ağırlıklı olarak bilişsel boyutun da bulunduğunu öne sürerek iki boyutlu olarak ele almaktadır. İlk boyutu amaca ulaşmak için

arasında negatif yönlü, umut ve sosyal destek arasında ise pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır (Zhang, Gao, Wang, & Wu, 2010).

Umut ve sosyal destekle ilişkili bir diğer araştırma yanık izi taşıyan 29 ergenle yapılmıştır. Araştırmada umut, sosyal destek, aile çevresi, demografik değişkenler ve yanık karakteristiği arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre umut ve sosyal destek ile başa çıkma becerileri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca yapılan regresyon analizi sonucunda umudun problem davranış skorlarını yansıtmada tek yordayıcı değişken olduğu bulunmuştur (David & Snyder, 1998).

Kaynakça

Chang, E. C. (1998). Hope, Problem-solving Ability, and Coping in A College Student Population: Some Implications for Theory and Practice. Journal of Clinical Psychology, 54, 953-962.

Danoff-Burg, S., Prelow, H. M., & Swenson, R. R. (2004). Hope and Life Satisfaction in Black College Students Coping with Race-related Stress. Journal of Black Psychology, 30, 208-228.

David D. B., & Snyder, C. R. (1998). Hope and Social Support in the Psychological Adjustment of Children Who Have Survived Bum Injuries and Their Matched Controls. Children's Health Care, 27, 15-30.

Frydenberg, E. (2002). Beyond coping: Meeting Goals, Vision and Challenges. Oxford: Oxford University Press.

Heaven, P., & Ciarrochi, J. (2008). Parental Styles, Gender, and the Development of Hope and Self-esteem. European Journal of Personality, 22, 707–724.

Larsen, D., Edey, W., & Lemay, L. (2007). Understanding the Role of Hope in Counselling: Exploring the Intentional Uses of Hope. Counselling Psychology Quarterly, 20, 401–416.

Lewis, H. S., & Kliewer, W. (1996). Hope, Coping, and Adjustment among Children with Sickle Cell Disease: Tests of Mediator and Moderator Models. Journal of Pediatric Psychology, 21, 25-4.

Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, Measuring, and Nurturing Hope. Journal of Counseling & Development, 73, 355-360.

Snyder, C. R. (2000). Handbook of hope: Theory, Measures, and Applications. San Diego, CA: Academic Press.

Snyder, C. R., Ilardi, S. S., Cheavens, J., Michael, S. T., Yamhure, L., & Sympson, S. (2000). The Role of Hope in Cognitive-behavior Therapies. Cognitive Therapy and Research, 24, 747–76.

Snyder, C. R., LaPointe, A., Crowson, J. J., & Early, S. (1998). Preferences of High and Low-hope People for Self-referential Input. Cognition and Emotion, 12, 807–823.

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Ybasco, F. C., Borders, T. F., Babyak, M. A., & Higgins, T. F. (1996). Development and Validation of the State Hope Scale. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 321-335.

Yerlikaya, İ. (2006). Bilişsel-davranışçı Yaklaşıma ve Hobi Terapiye Dayalı Umut Eğitimi Programlarının İlköğretim Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyine Etkisi. Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış doktora tezi.

Zhang, J., Gao, W., Wang, P., & Wu, Z. (2010). Relationships among Hope, Coping Style and Social Support for Breast Cancer Patients. Chinese Medical Journal, 123, 2331-2335.

Bölüm 4

OTANTİKLİK

Uzm. Psk. Dan. Mehmet Emin TURAN

Otantikliği kavramsal olarak antik yunan felsefesine kadar götürmek mümkündür. Antik yunan felsefesindeki "kendine karşı dürüst ol" ve "kendini tanı" ifadeleri otantiklik kavramını çağrıştırmaktadır (Harter, 2002; Kernis & Goldman, 2006). Otantiklik, günlük yaşamda kişinin doğasına uygun davranması şeklinde tanımlanmıştır (Kernis, 2003, s.13). Harter (2002), literatürde otantik davranışlarla ilgili tek başına yeterli ve tutarlı bilgi birikimine sahip olmadığımızı; bununla birlikte otantikliği açıklayan, birbiriyle bağlantısız ve her biri otantikliği farklı yönden inceleyen, tarihsel analizler, klinik tedaviler, sosyal psikolojik bakış açıları ve gelişimsel formülasyonları içine alan bilgilerin mevcut olduğunu belirtmiştir. Yanlış öz-davranış, otantiklik kavramının zıttı olarak görülmekte ve doğru öz-davranışın antitezi olarak kabul edilmektedir. Doğru öz-davranış, kişinin kendini tanıması ve kendine karşı dürüst olmasıyla tanımlanmıştır.

Modern ve Postmodern Çağda Otantiklik

Gergen (1991) modern insanın dürüst değil yapmacık, ilkeli değil korkak, istikrarlı değil tereddütlü olduğunu belirtmiştir. İnsan doğasının özü olarak akılcılığa yapılan vurgu, özellikle klinik çevrelerde,

Kaynakça

Bleiberg, E. (1984). Narcissistic Disorders in Children. Bulletin of the Menninger Clinic, 48, 501–517.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1995). Human Autonomy: The Basis for True Self-esteem. In M. H. Kernis (Ed.), Efficacy, Agency, and Self-esteem (s. 31–46). New York: Plenum.

Erikson, E. H. (1950). Childhood and Society. New York: Norton.

Fischer, K. W. (1980). A Theory of Cognitive Development: The Control and Construction of Hierarchies of Skills. Psychological Review, 87, 437–531.

Fivush, R., & Hudson, J. A. (Eds.). (1990). Knowing and Remembering in Young Children. New York: Cambridge University Press.

Gergen, K. J. (1991). The Saturated Self. New York: Basic Books.

Harter, S. (1999). The Construction of the Self: A Developmental Perspective. New York: Guilford.

Harter, S. (2002). Authenticity. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), Handbook of Positive Psychology (s. 382–394). Oxford, England: Oxford University Press.

Harter, S., Bresnick, S., Bouchey, H., & Whitesell, N. R. (1997). The Development of Multiple Role-related Selves During Adolescence. Developmentand Psychopathology, 9, 835–854.

Harter, S., & Monsour, A. (1992). Developmental Analysis of Conflict Caused by Opposing Attributes in the Adolescent Self-portrait. DevelopmentalPsychology, 28, 251–260.

Harter, S., Waters, P., & Whitesell, N. R. (1997). False Self Behavior and Lack of Voice among Adolescent Males and Females. Educational Psychology,32, 153–173.

Heppner, W. L., Kernis, M. H. Nezlek, J. B. Foster, J., Lakey, C. E., Goldman, B. M. (2008). Within Person Relationships among Daily Self esteem, Need Satisfaction, and Authenticity. Psychological Science, 19, 1140-1145.

Horney, K. (1950). Neurosis and Human Growth. New York: Norton.

Kernis, M. H., & Goldman, B. M. (2006). A Multicomponent Conceptualization of Authenticity: Theory and Research. In: M. P. Zanna (Ed.), Advances in Experimental Social Psychology, (s. 283–357).

Lopez, F. G., & Rice, G. K. (2006). Preliminary Development and Validation of A Measure of Relationship Authenticity. Journal of Counseling Psychology, 53, 362-371.

Johnson, J. T., & Boyd, K. R. (1995). Dispositional Traits versus the Content of Experience: Actor/observer Differences in Judgments of the "Authentic self." Personality and Social Psychology Bulletin, 21, 375–383.

Kernis, M. H. (2003). Toward A Conceptualization of Optimal Self-esteem. Psychology Inquiry, 14, 1–26.

Kernis, M. H., Goldman, B. M. (2005). Authenticity, Social Motivation, and Psychological Adjustment. J. P. Forgas, K. D. William, S. M. Laham (Ed.), Social Motivation: Conscious and Unconscious Processes (s. 210-227). USA: Cambridge University Presss.

Leary, M. R., & Kowalski, R. M. (1990). Impression Management: A Literature Review. Psychological Bulletin, 107, 34–47.

Lerner, H. G. (1993). The Dance of Deception. New York: HarperCollins.

Lifton, R. J. (1993). The Protean Self. New York: Basic Books.

Nelson, K. (1989). Narratives from the Crib. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Riesman, D. (1950). The Lonely Crowd. New Haven, CT: Yale University Press.

Rogers, C. (1951). Client-centered Therapy. Boston: Houghton Mifflin.

Snyder, M. (1987). Public Appearances, Private Realities: The Psychology of Self-monitoring. New York: Freeman.

Stern, D. (1985). The Interpersonal World of the Infant. New York: Basic Books.Snow, K. (1990). Building Memories: The Ontogeny of Autobiography. In D. Cicchetti & M. Beegley (Eds.), The Self in Transition: Infancy to Childhood (s. 213–242). Chicago: University of Chicago Press.

Winnicott, D. W. (1965). The Maturational Processes and the Facilitating Environment. New York: International Universities Press.

Yalom, I. D. (1980). Existential Psychotherapy. New York: Basic Books.

Bölüm 5

PROAKTİVİTE

Yrd. Doç. Dr. Neslihan ARICI

Kavramsal Açıdan Proaktivite

Günümüzde teknolojinin hızlıca gelişmesi, belirsizliğin, karmaşıklığın ve dinamizmin artması birçok kuruluşun ve kurumun uzun süreli ve kalıcı hedefleri olan, bireyleri tercih etmesine yol açmıştır. Bu durum da son yıllarda endüstri alanında çalışanların ve araştırmacıların proaktivite kavramına odaklanmasını sağlamıştır. Proaktivite kavramı genel olarak bireyin ve çevresinin *(iş sisteminin, işteki rollerin)* anlamlı ve etkileşimli değişmesi (Bateman & Crant, 1993; Grant & Ashford, 2008; Griffin, Neal, & Parker, 2007) ve bu değişimden bireyin ve çevrenin olumlu etkileşmesi olarak tanımlanmaktadır (Watson & Clark, 1992). Proaktivite kavramı, proaktif kişilik özelliğini ve proaktif davranışları içermektedir (Bateman & Crant, 1993: Grant & Ashford, 2008).

Proaktif kişilik Webster Tıp sözlüğünde (2002) "problem oluşmadan önce mevcut durumu kontrol edebilen, uygun hamleyi yapabilen kişi" olarak tanımlanmaktadır. Proaktif kişiliğe sahip bireylerin girişimci, sorumluluk sahibi, risk analizi yapan, yerinde ve zamanında risk alabilen, azimli oldukları ifade edilmektedir. Proaktif davranışta kasıtlı karar verme süreçleri (Morrison & Phelps, 1999) ve bireyin var

etkinlik özelliklerinin (Bateman & Crant, 1993; Strauss ve diğerleri, 2009) proaktif kişilik özelliklerinde yer aldığı ifade edilmiştir.

Kaynakça

Agarwal, J., & Malloy, C. D. (2000).The Role of Existentialism in Ethical Business Decision-Making. Business Ethics: A European Review, 9(3), 143–54.

Barrick, M. R., & Mount, M. (1991). The Big Five Personality Dimensions and Job Performance: A Meta-Analysis. Personel Psychology, 44, 1-25.

Bateman, T. S., & Crant, J. M. (1993). The Proactive Component of Organizational Behavior: A Measure and Correlates. Journal of Organizational Behavior, 14, 103–118.

Bonner, H. (1967). The Proactive Personality. In J. F. T. Bugental (Ed.), Challenges of Humanistic Psychology (S. 61-66). New York: Mcgraw-Hill.

Brown, D. J., Cober, R. T., Kane, K., Levy, Paul, E., & Shalhoop, J. (2006). Proactive Personality and the Successful Job Search: A Field Investigation with College Graduate. Journal of Applied Psychology, 91(3), 717-726.

Crant, J. M. (1996). The Proactive Personality Scale as a Predictor of Entrepreneurial Intentions. Journal of Small Business Management, 34(3), 42–49.

Crant, J. M. (2000). Proactive Behavior in Organization. Journal of Management, 26(3), 435-462.

Crant, J. M., & Bateman, T. S. (2000). Charismatic Leadership Viewed From Above: The Impact of Proactive Personality. Journal of Organizational Behavior, 21, 63-75.

Deluga, R. 1998. American Presidential Proactivity, Charismatic Leadership, and Rated Performance. Leadership Quarterly, 9, 265–291.

Ehrhart, M. G., & Klein, K. J. (2001). Predicting Followers' Preferences for Charismatic Leadership: The Influence of Follower Values and Personality. Leadership Quarterly, 12, 153-179.

Epstein, S. (1979). The Stability of Behavior: I. On Predicting Most of the People Much of the Time. Journal of Personality and Social Psychology, 37, 1097-1126.

Gable, S., & Haidt. J. (2005). What (and Why) Is Positive Psychology? Review of General Psychology, 9, 103-110.

Gist, M. E. (1987). Self-Efficacy: Implications for Organizational Behavior and Human Resource Management. Academy of Management Review, 12, 472-485.

Gist, M. E., & Mitchell, T. R. (1992). Self-Efficacy: A Theoretical Analysis of Its Determinants and Malleability. Academy of Management Review, 17, 183-21.

Glasser, W. (1998). Choice Theory. New York: Harper Collins.

Grant, A., & Ashford, S. J. (2008). The Dynamics of Proactivity at Work. In B. M. Staw & R. I. Sutton (Eds.), Research in Organizational Behavior. London: Jai Press.

Griffin, M. A., Neal, A., & Parker, S. K. (2007). A New Model of Work Role Performance: Positive Behavior in Uncertain and Interdependent Contexts. Academy of Management Journal, 50, 327–347.

Goudie, A. K. (1990). Precursors of Humanistic, Existential, and Social Cognitive Approaches in American Psychology: The Contributions of Emerson and Theory. Doctoral Dissertation. Texas Tech University.

Judge, T. A., Higgins, C. A., Thoresen, C. J., & Barrick, M. R. (1999). The Big Five Personality Traits, General Mental Ability, and Career Success across the Life Span. Personal Psychology, 52, 621-652.

Kunda, Z. (1999). Social Cognition: Making Sense of People. Cambridge, MA: MIT Press.

Major, Kd. A., Turner, J. E.,&. Fletcher, T. D (2006). Linking Proactive Personality and the Big Five to Motivation to Learn and Development Activity. Journal of Applied Psychology, 91(4), 927–935.

Morrison, E. W., & Phelps, C. C. (1999). Taking Charge at Work: Extra-Role Efforts to Initiate Workplace Change. Academy of Management Journal, 42, 403–419.

Parker, S. K. (1998). Role Breadth Self-Efficacy: Relationship with Work Enrichment and Other Organizational Practices, Journal of Applied Psychology, 83, 835–852.

Rank, J., V. L., Pace M., & Frese (2004). Three Avenues for Future Research On Creativity, Innovation and Initiative. Applied Psychology: An International Review, 53, 518–52.

Rosenberg, M. (1965). Society and the Adolescent Self Image. N. J. Princeton Press.

Salgado, J. F. (1997). The Five Factor Model of Personality and Job Performance in the European Community. Journal of Applied Psychology, 82(1), 30-43.

Seibert, S. E., Grant, M., & Kraimer, M. L. (1999). Proactive Personality and Career Success. Journal of Applied Psychology, 84(3), 416-427.

Seibert, S. E., Kraimer, M. L., & Grant, M. (2001). What Do Proactive Personality Do. A Longitudal Model Linking Proactive Personality and Career Succces. Personnel Psychology, 54, 845-873.

Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. American Psychologist, 55, 5–14.

Somech, A., & Drach-Zahavy, A. (2000). Understanding Organizational Citizenship Behavior in Schools: The Relationships between Job Satisfaction, Sense of Efficacy, and Teachers' Extrarole Behavior. Teaching and Teacher Education, 16, 649–659.

Strauss, K., Griffin, M. A., & Rafferty, A. E. (2009). Proactivity Directed Toward The Team And Organization: The Role of Leadership, Commitment, and Role-Breadth Self-Efficacy. British Journal of Management, 20, 279-291.

Watson, D., & Clark, L. A. 1992. Affects Separable and Inseparable: On the Hierarchical Arrangement of the Negative Effects. Journal of Personality and Social Psychology, 62, 489-505.

Webster's Medical Dictionary (2002). A Service of the U.S. National Library Of Medicine, National Institutes Of Health.

Wood, R., & Bandura, A. (1989). Social Cognitive Theory and Organizational Management. Academy of Management Review, 14, 361-384.

Bölüm 6

KARARLILIK

Yrd. Doç. Dr. Neslihan ARICI

Kavramsal Açıdan Kararlılık

Limitlerin olduğu kesin. Ağaç gökyüzünde büyümez. Fakat temel bir gerçek var ki insanoğlu dünyaya hakim olacak kaynaklara sahipken çok az insan bu potansiyeli kullanmak için itiyor (William James, 1907, s 325).

Psikoloji kurulduğundan günümüze kadar geçen zamanda insanoğlunun herhangi bir alanda başarılı olmasını etkileyen faktörler araştırılmıştır. Son yıllarda giderek önemi artan pozitif psikoloji de herhangi bir alanda başarılı olmaya etken olan yapının kararlılık olduğu ifade edilmektedir (Duckworth & Quinn, 2009; Seligman, 2011). Kararlılık kavramı, Duckworth ve arkadaşları tarafından uzun süreli hedefler için tutkulu ve gayretli davranmak olarak tanımlanmakta ve aynı zekâ seviyesine sahip olmalarına rağmen aynı seviyede başarılı olamayan insanları ayıran temel bir kişilik özelliği olarak gösterilmektedir. Kararlılık gösteren bireylerin engeller karşısında gayretli olduğu, başarısızlıklara, güçlüklere ve ilerleme kaydetmemelerine rağmen yıllarca çaba sarf ettikleri ve ilgilerini devam ettirdikleri de dile getirilmiştir.

bireylerin kendilik disiplinine sahip olan bireylerden daha fazla disipline sahip oldukları, çabaladıkları ve gayretli oldukları ve bu yüzden de daha başarılı oldukları belirtilmiştir (Duckworth ve diğerleri, 2007; Duckworth & Quin 2009, Seligman, 2011).

Kararlılığın Boyutları

İlgide tutarlılık. Kararlılık kavramı altında yer alan ilgide tutarlılık kavramı; bireyin yaptığı işte veya herhangi bir alanda istek ve ilgilerinin sık sık değişmemesi anlamına gelmektedir. İlgide tutarlılık alt ölçeğine örnek olarak "*Kısa bir süre için belli bir düşünceyi ya da projeyi aklıma takarım ancak daha sonra o düşünceye ya da projeye olan ilgimi kaybederim"* ters maddesi gösterilebilir (Duckworth & Quinn, 2009).

Çabada ısrar. Kararlılık kavramı altında yer alan çabada ısrar kavramından kastedilen, bireyin her zorluk karşısında yılmadan ve vazgeçmeden çabalamasıdır. Çabada ısrar alt ölçeğine örnek olarak *"Gayretli biriyim"* maddesi gösterilebilir.

Kaynakça

Conard, M. A. (2006). Aptitude Is Not Enough: How Personality and Behavior Predict Academic Performance. Journal of Research in Personality, 40(3), 339-346.

Duckworth, A. L., & Seligman, M. E. P. (2005). Self Discipline Outdoes IQ in Predicting Academic Performance of Adolescents. Psychology Science, 16(12), 939-944.

Duckworth, A. L., Peterson, C., Matthews, M. D., & Kelly, D. R. (2007). Grit: Perseverance and Passion for Long-Term Goals. Journal of Personality and Social Psychology, 9, 1087-1101.

Duckworth, A. L., & Quin, P. D (2009). Development and Validation f The Short Grit Scale (Grit-S). Journal of Personality Assessment, 91(2), 166 -174.

Ericsson, K. A., Krampe, R. T, & Tesch-Romer, C. (1993). The Role of Deliberate Practice in The Acquistion of Expert Performance. Psychological Review, 100(3), 363-406.

Ericsson, K. A., & Charness, N. (1994). Expert Performance: Its Structure and Acquisition. American Psychologist, 49, 725–747.

Farsides, T., & Woodfield, R. (2006). Individual and Gender Differences in 'Good' and 'First Class' Undergraduate Degree Performance. British Journal of Psychology, 98, 467-483.

Goertzel, V., & Goertzel, M. G. (1962). Cradles of Eminence. Boston: Little, Brown.

Howe, M. J. A. (1999). Genius Explained. New York: Cambridge University Press.

James, W. (1907). The Energies of Men. Science, 25, 321-332.

Salgado, J. F (1997). The Five Factor Model of Personality and Job Performance in the European Community. Journal of Applied Psychology, 82(1), 30-43.

Seligman, M. E. P. (2011). Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well Being. New York: Free Press.

Terman, L. M., & Oden, M. H., (1947). The Gifted Child Grows Up: Twenty-Five Years' Follow-Up of A Superior Group. Oxford, England: Stanford University Press.

Wolfe, R. N., & Johnson, S. D. (1995). Personality as A Predictor Of College Performance. Educational and Psychological Measurement, 55(2), 177-185.

Bölüm 7

PSİKOLOJİK KIRILGANLIK

Yrd. Doç. Dr. Recep UYSAL

Kırılgan bir çocuğum ben
Yüreğim cam kırığı
Bütün duygulardan önce
Öğrendim ayrılığı
Saldırgan diyorlar bana
Oysa kırılganım ben…

Murathan Mungan

Kavramsal Açıdan Kırılganlık

Kırılganlık ve kırılganlığın psikolojik sorunlarla ilişkisi ile ilgili çalışmalar ve araştırmalar uzun sayılabilecek bir dönemi kapsamasına karşın bu kavramın tam olarak nasıl tanımlanacağına ilişkin yeterli birliktelik sağlanamamıştır. Latince yaralamak, incitmek anlamına gelen "vulnurare" kelimesinden türeyen kırılganlık, sözlükte fiziksel yaralanma ve incinmeye karşı duyarlılık ve hassasiyet yatkınlık şeklinde tanımlanmıştır (Simpson & Weiner, 1989).

Kaynakça

Abalı, O. (2007). Sınav Kaygısı Ve Çözüm Yolları. İstanbul: Adeda Yayıncılık.

Adana, F., & Aslantaş, H. (2011). Ergenlikte Öfke ve Öfkenin Yönetiminde Okul Hemşiresinin Rolü. Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 12(1), 57-62.

Aday, L. A. (2000). At Risk in America: The Health and Health Care Needs of Vulnerable Populations in the United States. San Francisco: Jossey-Bass.

Bilginer, B., Tuncer, A., & Apani, E. (1996). Adana Huzurevi ve Yeni Baraj Sağlık Ocağı Bölgesindeki 65 Yaş Ve Üzeri Yaşlıların Demografik Özellikleri. V. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı, İstanbul, 168-171.

Canter, A., Imboden, J. B., & Cluff, L.E. (1966). The Frequency of Physical Ilness as A Function of Prior Psychological Vulnerability and Contemporary Stress. Psychosomatic Medicine, 28, 344-350.

Crocker, J. (2002). Contingencies of Self-Worth: Implications for Self-Regulation and Psychological Vulnerability. Self and Identity, 1, 143-149.

Cui, X. J., & Vaillant, G. E. (1997). Does Depression Generate Negative Life Events? Journal of Nervous and Mental Disease, 185, 145-150.

Dykman, B. M., & Johll, M. (1998). Dysfunctional Attitudes and Vulnerability To Depressive Symptoms: A 14-Week Longitudinal Study. Cognitive Therapy and Research, 22, 337–352.

Erözkan, A. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası Duyarlılıkları ile Reddedilme Duyarlılıklarının Bazı Değişkenlere Göre Incelenmesi, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 85-98.

Erözkan, A. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Reddedilme Duyarlıkları ile Sosyal Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17, 225-240.

Erözkan, A. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Mükemmeliyetçilik Eğilimleri Ve Depresyon Düzeyleri. Cypriot Journal of Educational Sciences, 6, 76-88.

Erözkan, A. (2009). The Predictors Of Depression In Eighth Grade Primary School Students, Elementary Education Online, 8(2), 334-345.

Gewirth, A. (1981). 'Are There Any Absolute Rights?' Philosophical Quarterly, 31, 1–16.

Gökçakan, Z., & Gökçakan, N. (2005). Depresyonda Bilişsel Terapi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(1), 91-101.

Gudjohnsson, G. H. (2010). Psychological Vulnerabilities during Police Interviews. Why Are They Important? Legal and Criminological Psychology, 15, 161-175.

Hançer, Y. Z. (2009). Sürdürülebilir Afet Yönetimi Ve Kadın. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hobfold, S. E. (1989). Conservation of Resources: A New Attempt at Conceptualizing Stres. American Psychologist, 44, 513-524.

Hoshi, M. (2008). Self-Transcendence, Vulnerability, and Well-Being in Hospitalized Japanese Elders. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Arizona Üniversitesi, Arizona.

Ingram, R. E. (2003). Origins of Cognitive Vulnerability to Depression. Cognitive Therapy and Research, 27, 77-88.

Ingram, R. E., & Luxton, D. D. (2005). Vulnerability-Stress Models. In B. L. Hankin, & J. R. Z. Abela (Eds.), Development of Psychopathology: A Vulnerability-Stress Perspective. (S. 32-46). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Ingram, R. E., & Price, J. (2010). Vulnerability To Psychopathology: Risk Across The Lifespan (2nd Ed.). New York: Guilford Press.

Ingram, R. E., Miranda, J., & Segal, Z. V. (1998). Cognitive Vulnerability To Depression. New York: Guilford Press.

Ingram, R. E, Atchley, R. A., & Segal, Z. V. (2001). Vulnerability to Depression from Cognitive Neorıscience to Prevention and Treatment. New York: Guilford Press.

Kalkan N. (2008). Ergenlerde Bilişsel Yapılar Ve Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkinin Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Açısından Yorumlanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kessler, R. C. (1979). Stress, Social Status, and Psychological Distress. Journal Of Health And Social Behavior, 20, 259-272.

Kulaksızoğlu, A.(2001). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer.

Liem, R., & Liem, J. (1978). Social Class and Mental Illness Reconsidered: The Role of Economic Stress And Social Support. Journal of Health and Social Behavior, 19, 139-56.

Luthar, S. S., & Zigler, E. (1991). Vulnerability and Competence: A Review Of Research on Resilience in Childhood. American Journal of Orthopsychiatry, 61, 6–22.

Mongrain, M., & Blackburn, S. (2005). Cognitive Vulnerability, Lifetime Risk, and the Recurrence of Major Depression in Graduate Students. Cognitive Therapy and Research, 29, 747-768.

Monroe, S. M., & Simons, A. D. (1991). Diathesis-Stress Theories in the Context of Life-Stress Research: Implications for the Depressive Disorders. Psychological Bulletin, 110, 406–425.

Ozer, M. E., & Bandura, A. (1990). Mechanism Governing Empowerment Effects A Self-Efficacy Analysis. Journal of Personality and Social Psychology, 58(3), 472-486.

Palancı, M. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Kaygı Problemlerini Açıklama Ve Gidermeye Yönelik Gerçeklik Terapisi Oryantasyonlu Bir Yardım Modelinin Geliştirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Pearlin, L.I., & Johnson, J. S. (1977). Marital Status, Life Strains, and Depression. American Sociological Review, 42, 704-715.

Rogers, A. C. (1997). Vulnerability, Health and Health Care. Journal of Advanced Nursing, 26(1), 65-72.

Scanlon, A., & Lee, G. (2007). The Use of the Term in Acute Care: Why Does It Differ and What Does It Mean? Australian Journal of Advance Nursing, 24(3), 54-59.

Simpson, J. A., & Weiner, E. S. C. (1989). The Oxford English Dictionary. New York: Oxford University Press.

Sinclair, V. G., & Wallston, K. A. (1999). The Development and Validation of the Psychological Vulnerability Scale. Cognitive Therapy and Research, 23, 119-129.

Tdk, (2007). Büyük Türkçe Sözlük.

Weisman, A. D. (1976). Early Diagnosis Vulnerability in Cancer Patients. American Journal of the Medical Sciences, 27, 187-196.

Wright, M. O., & Masten, A. S.(2006). Resilience Processes in Development: Fostering Positive Adaptation in the Context of Adversity. In: Goldstein S, Brooks Rb, Eds. Handbook of Resilience in Children. New York, Ny: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Yaşar, M. R. (2007). Depresyonun Kadınlaşması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(2), 251-281.

Zubin, J., & Spring, B. (1977). Vulnerability- A New View of Schizophrenia. Journal of Abnormal Psychology, 86(2), 103-126.

Bölüm 8

DUYGUSAL DIŞA VURUM

Dr. Nihan ÇİTEMEL

O zaman hemen git radyoyu aç bir şarkı tut,
Ya da bir kitap oku mutlaka, iyi geliyor,
Ya da balkona çık bağır, bağırabildiğin kadar,
Zehir dışarı akmadan yürek yıkanmıyor…

Sezen Aksu

Kavramsal Açıdan Duygusal Dışa Vurum

Duygular insan yaşamının en önemli ve etkisi en çok hissedilen yönlerinden birini oluşturur. Normal bireyler kolay bir işi tamamlamış olmanın verdiği haz duygusundan, sevdiği birinin ölmesiyle yaşadığı yas duygusuna kadar çok farklı duygular yaşarlar. Duygular insan hayatını renklendiren, zenginleştiren etkenler olduğu kadar çeşitli sorunların oluşmasına da neden olabilmektedir (Ortony, Clore, & Collins, 1990). Duygular insanı anlamada, düşünce ve davranışlarını anlamlandırmada çok önemli bir role sahiptir. Duygular iki amaca hizmet eder. Bunlardan birincisi, kişinin harekete geçmesi için enerji temin etmeleridir. İkincisi ise kişinin kendi gereksinimlerini karşıla-

rılması psikolojik bir savunma mekanizması değil, sosyal bir normdur. Bastırma norm olduğu için bu yapıda hasta rolü sosyal ilişkileri düzeltmenin yani kendini sevdirmenin fonksiyonel bir aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Duygusal dışavurumların hoş görülmediği ve şeffaflığın ketum olduğu bir sosyal yaşamda, depresyon, özellikle kadınların bastırılan duygu ve düşüncelerinin bilinçsiz ve kaçınılmaz bir yolu olarak değerlendirilebilir (s.254).

Bu görüşleri destekleyen önemli bir kanıt, Türk Kültürün de önemli bir yeri olan ve duyguları ifade etmeye olumsuz bir yaklaşım gösteren "*söz gümüşse sükût altındır, bülbülün çektiği dili belasıdır, iki dinle bir söyle"* gibi atasözleridir. Kültürün önemli bir yansıması olan dilde çok konuşmaya teşvik veya övgüden daha çok susmanın ön plana çıktığı görülmektedir (Hacızade, 2011).

Kaynakça

Adams, S., Kuebli, J., Boyle, P.A., & Fivush, R. (1995). Gender Differences in Parent-Child Conversations about Past Emotions: A Longitudinal Investigation. Sex Roles, 33, 309–323.

Altıntaş, E., & Gültekin M. (2005). Psikolojik Danışma Kuramları. İstanbul: Aktüel Yayınları.

Birnbaum, D. W. (1983). Preschoolers' Stereotypes about Sex Differences in Emotionality: A Reaffirmation. Journal of Genetic Psychology, 143, 139–140.

Bonanno, G. A., & Keltner, D. (1997). Facial Expressions of Emotion and the Course of Conjugal Bereavement. Journal of Abnormal Psychology, 106(1), 126-137.

Brody, L. R., & Hall, J. A. (1993). Gender and Emotion. In M. Lewis & J.M. Haviland (Eds.), Handbook of Emotions (S. 447-460). New York: Guilford Press.

Butler, E. A., Egloff, B., Wilhem, F. H, Smith, N. C., Erickson, E. A., & Gross, J. J. (2003). The Social Consequences of Expressive Suppression. Emotion, 3, 48-67.

Civan, A. (2011). Eşlerin Duygu Dışavurum Tarzları İle Algılanan Evlilik Kalitesinin İlişkisi ve Duygusal Farkındalığın Rolü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Corey, G. (2005). Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları (Çev.Tuncay Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Dunn, J., Bretherton, I., & Munn, P. (1987). Conversations about Feeling States between Mothers and Their Children. Developmental Psychology, 23, 132–139.

Earnst, K. S., & Kring, A. M. (1999). Emotional Responding In Deficit and Non-Deficit Schizophrenia. Psychiatry Research, 88, 191–207.

Ekman, P. (1993). Facial Expression and Emotion. American Psychologist, 48, 384-392.

Ekman, P., & Davidson, R. J. (1993). Voluntary Smiling Changes Regional Brain Activity. Psychological Science, 4, 342-345.

Ellis, A. (1991). The Revised ABC's of Rational Emotive Therapy (RET). Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 9(3), 139–172.

Ellis, A., & Dryden, W. (1997). The Practice of Rational Emotive Therapy. New York: Springer.

Erdur-Baker, Ö. (2007). Psikolojik Danışma ve Kültürel Faktörler. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 27, 109-122.

Ewart, C. K., & Kolodner, K. B. (1994). Negative Affect, Gender, and Expressive Style Predict Ambulatory Blood Pressure in Adolescents. Journal of Personality and Social Psychology, 66, 596–605.

Finkenauer, C., & Rime, B. (1998). Socially Shared Emotional Experiences vs. Emotional Experiences Kept Secret: Differential Characteristics and Consequences. Journal Of Social and Clinical Psychology,17(3), 295-318.

Frattoroli, J. (2006). Experimental Disclosure and Its Moderators: A Meta-Analysis. Psychological Bulletin, 132(6), 823-865.

Friedman, H. S., Riggio, R. E., & Casella, D. F. (1988). Nonverbal Skill, Personal Charisma, and Initial Attraction. Personality and Social Psychology Bulletin, 14, 203–211.

Friedman, H. S., Prince, L. M., Riggio, R. E., & Dimatteo, M. R. (1980). Understanding and Assessing Nonverbal Expressiveness: The Affective Communication Test. Journal of Personality and Social Psychology, 39, 333–351.

Frijda, N. H., & Mesquita, B. (1994). The Social Roles and Functions of Emotions. In S. Kitayama & H. Marcus (Eds.), Emotion and Culture: Empirical Studies of Mutual Influenced (S. 51-87). Washington, DC: American Psychological Association.

Gaarder, J. (1995). Sofinin Dünyası. (Çev. Gülay Kutal). İstanbul: Pan Yayıncılık.

Geist, R. L., & Gilbert, D. G. (1996). Correlates of Expressed and Felt Emotion During Marital Conflict: Satisfaction, Personality, Process, And Outcome. Personality and Individual Differences, 21, 49–60.

Gottman, J. M., Katz, L. F., & Hooven, C. (1996). Parental Meta-Emotion Philosophy and the Emotional Life of Families: Theoretical Models and Preliminary Data. Journal of Family Psychology, 10, 243–268.

Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam.

Greenberg, L., & Safran, J. (1989). Emotion in Psychotherapy. American Psychologist, 44, 19–29.

Gross, J. J., & Levenson, R. W. (1997). Hiding Feelings: The Acute Effects of Inhibiting Negative And Positive Emotion. Journal of Abnormal Psychology, 106, 95-103.

Gross, J. J., & John, O. P. (1997). Revealing Feelings: Facets of Emotional Expressivity in Self-Reports, Peer Ratings, And Behavior. Journal of Personality and Social Psychology, 72, 435-448.

Gross, J. J., & John, O. P. (2003). Individual Differences in Two Emotion Regulation Processes: Implications for Affect, Relationships, and Well Being. Journal of Personality and Social Psychology, 85, 348-362.

Hacızade, N. (2011). Türkçede Susma ve Sessizlik Kavramları Üzerine. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 29, 1-10.

Hess, U., Sene´Cal, S., Kirouac, G., Herrera, P., Philippot, P., & Kleck, R. E. (2000). Emotional Expressivity in Men and Women: Stereotypes and Self-Perceptions. Cognition and Emotion, 14(5), 609–642.

Herpertz, S. C., Werth, U., Lukas, G., Quanaibi, M., Schuerkens, A., Kunert, H., ve Diğerleri (2001). Emotion in Criminal Offenders with Psychopathy and Borderline Personality Disorder. Archives of General Psychiatry, 58, 737–745.

Ingoldsby, B. B., Horlacher, G. T., Schvaneveldt, P. L., & Matthews, M. (2005). Emotional Expressiveness and Marital Adjustment In Ecuador. Marriage & Family Review, 38(1), 25-44.

Kardum, I. (1999). Affect Intensity and Frequency: Their Relation to Mean Level of Positive and Negative Affect and Eysenck's Personality Traits. Personality and Individual Differences, 26, 33–47.

Keltner, D., & Haidt, J. (1999). Culture and Emotion: Multiple Methods Find New Faces and A Gradient Of Recognition. Cognition and Emotion, 13, 225-266.

Kennedy-Moore, E., & Watson, J. C. (1999). Expressing Emotion: Myths, Realities, and Therapeutic Strategies. New York: Guilford Press.

Kennedy-Moore, E., & Watson, J. C. (2001) How and When Emotional Express Help? Review of General Psychology, 5(3), 187-212.

King, L. A., & Emmons, R. A. (1990). Conflict over Emotional Expression: Psychological and Physical Correlates. Journal of Personality and Social Psychology, 58(5), 864-877.

Kring, A. M., Smith, D. A., & Neale, J. M. (1994). Individual Differences in Dispositional Expressiveness: Development and Validation of the Emotional Expressivity Scale. Journal of Personality and Social Psychology, 66(5), 934-949.

Larsen, R. J., & Ketelaar, R. (1991). Personality and Susceptibility to Positive and Negative Emotional States. Journal of Social and Personal Relationships, 8, 27–48.

Leising, D., Müller, J., & Hahn, C. (2007). An Adjective List for Assessing Emotional Expressivity in Psychotherapy Research. Clinical Psychology & Psychotherapy, 14, 377-385.

Malatesta, C. Z., Jonas, R., & Izard, C. E. (1987). The Relation between Low Facial Expressivity during Emotional Arousal and Somatic Complaints. British Journal of Medical Psychology, 60, 169-180.

Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. Psychological Review, 98, 224-253.

Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What Is Emotional Intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.). Emotional Development and Emotional Intelligence: Implications for Educators (S. 3–31). New York: Basic Books

Mendes, W. B., Reis, H. T., Seery, M. D., & Blascovich, J. (2003). Cardiovascular Correlates of Emotional Expression and Suppression: Do Content and Gender Context Matter? Journal of Personality and Social Psychology, 84(4), 771–792.

Ortony, O., Clore, G. L., & Collins, A. (1990). The Cognitive Structures of Emotions. Cambridge: Cambridge University Press.

Öksüz, Y. (2012). Duyguların Açılması Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Duygularını İfade Edebilmeleri Üzerindeki Etkisi. International Journal of Social Science, 5(2), 421-438.

Pennebaker, J. W. (1997). Writing about Emotional Experiences as A Therapeutic Process. Psychological Science, 8, 162-166.

Saarni, C. (1993). Socialization of Emotion. In M. Lewis & J. M. Haviland (Eds.), Handbook of Emotions (S. 435–446). New York: Guilford Press.

Shields, S. A. (1987). Women, Men, and the Dilemma of Emotion. In P. Shaver & C. Hendrick (Eds.), Review of Personality and Social Psychology (Cilt. 7, S. 229-250). Beverly Hills: Sage.

Smyth, J. M. (1998). Written Emotional Expression: Effect Sizes, Outcome Types, and Moderating Variables. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66, 174-184.

Snyder, M. (1987). Public Appearances/Private Realities: The Psychology of Self-Monitoring. San Francisco, CA: W.H. Freeman.

Sloan, D. M., Strauss, M. E., & Wisner, K. L. (2001). Diminished Response to Pleasant Stimuli by Depressed Women. Journal of Abnormal Psychology, 110, 488–493.

Starr, P. D. (1975). Self-Disclosure and Stress among Middle-Eastern Universty Students. The Journal of Social Psychology, 97, 141-142.

Thompson, R. A. (1991). Emotional Regulation and Emotional Development. Educational Psychology Review, 3, 269-307.

Tiken, S. (2009). Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerindeki 'Ayna' İmgesine Psikanalitik Bir Yaklaşım. TAED, 41,47-60.

Trierweiler, L. I., Eid, M., & Lischetzke, T. (2002). The Structure of Emotional Expressivity: Each Emotion Counts. Journal of Personality and Social Psychology, 82(6), 1023–1040.

Traue, H., & Pennebaker, J. (1993). Emotion, Inhibition & Health. Seattle, WA: Hogrefe.

Tuğrul, C. (1999). Duygusal Zeka. Klinik Psikiyatri, 1, 12-20.

Tutarel-Kışlak, Ş., & Göztepe, I. (2012). Duygu Dışavurumu, Empati, Depresyon Ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkiler. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(2), 27-46.

Whelton, W. (2004). Emotional Processes in Psychotherapy: Evidence across Therapeutic Modalities. Clinical Psychology and Psychotherapy, 11, 58–71.

Wilson, K., & Gullone, E. (1999). The Relationship between Personality and Affect over The Lifespan. Personality and Individual Differences, 27, 1141–1156.

Yaşar, M. R. (2007). Depresyonun Kadınlaşması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(2), 251-281.

Zentner, M. A. (1999). The Influence of Expression of Emotions in Writing on Physical and Psychological Well-Being. (Doctor Thesis). The University of Texas at Austin.

Bölüm 9

PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK

Yrd. Doç. Dr. Neslihan ARICI

Kavramsal Açıdan Psikolojik Dayanıklılık

Pozitif psikoloji, kavramlarından biri olan psikolojik dayanıklılık son yıllarda ruh sağlığı alanındaki araştırmalarda önemli yer tutmaktadır (Singh & Yu, 2010; Walsh, 2003). Dayanıklılığın zorluklar karşısında direnmek ve toparlanmak anlamına geldiği ve pozitif uyumu içeren dinamik bir süreç olduğu ifade edilmektedir (Luthar, Cicchetti, & Becker, 2000). Psikolojik dayanıklılık içinde iki önemli kavramı barındırmaktadır. Birincisi her türlü olumsuz koşulu ve stresli yaşam olaylarını içeren zorluk, ikincisi davranışsal ve sosyal becerileri içeren pozitif uyumdur (Luthar & Zigler, 1991).

Literatürde dayanıklılık kavramı; 1960-1970 yılları arasında gelişimsel patoloji araştırmalarında yenilmez ve sağlam çocuk kavramları ile ilk olarak yer almıştır (Benard, 2004). Gelişimsel patoloji araştırmalarında, işlevsiz ve sorunlu ailelerde yetişmelerine rağmen ruh sağlığı yerinde olan çocuklar için yenilmez ve sağlam çocuk ifadeleri kullanılmış ve bu özelliğin doğuştan getirilen bir özellik veya başa çıkma tarzı olduğu belirtilmiştir (Anthony & Cohler, 1987). Bu bağlamda aile; çocuğun dayanıklılığı için bir risk faktörü olarak değerlendirilmiş (Wolin & Wolin, 1993) ve betimleyici çalışmalarla risk altın-

Özetle günümüzde bireyin yaşamı birçok sisteme bağlı olduğundan, psikolojik dayanıklılık kavramının yeni çalışmalarla birçok sistem dâhilinde (ekosistem, bilgisayar ve iletişim sistemi, sağlık sistemi, politik sistem, ekonomik sistem) ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Masten, 2007).

Kaynakça

Anthony, E. J., & Cohler, B. (1987). The Invulnerable Child. New York: Guilford.

Benard, B. (2004). Resiliency What We Learned. San Francisco: Wested.

Blyth, D. A., & Roelkepartian, E. C. (1993). Healthy Communities, Healthy Youth. Minneapolis: Search Institute.

Cicchetti, D., & Blender, J. A. (2006). A Multiple-Levels-Ofanalysis Perspective on Resilience: Implications for the Developing Brain, Neural Plasticity, and Preventive Interventions. Annals of the New York Academy of Sciences, 1094, 248–258.

Cicchetti, D., & Curtis, W. J. (2007). Multilevel Perspectives on Pathways To Resilient Functioning. Development and Psychopathology 19, 627–629.

Daniel, B. (2006). Operationalizing the Concept of Resilience in Child Neglect: Case Study Research. Child: Care, Health & Development, 32(3), 303–309.

Garmezy, N. (1991). Resilience in Children's Adaptation to Negative Life Events and Stressed Environments. Pediatrics, 20, 459-466.

Kaplan, H. B. (1999). Toward An Understanding of Resilience: A Critical Review of Definitions and Models. In M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds.), Resilience and Development: Positive Life Adaptations (S. 17-84). New York: Kluwer Academic/Plenum.

Luthar, S. S., & Cicchetti, D. (2000). The Construct of Resilience: Implications for Interventions and Social Policies. Developmental and Psychopathology, 12, 857-885.

Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). Research on Resilience: Response to Commentaries. Child Development, 71(3), 573-575.

Luthar, S. S., & Zigler, E. (1991). Vulnerability and Competence: A Review of Research on Resilience in Childhood. American Journal of Orthopsychiatry, 61, 6-22.

Masten, A. S. (2001). Ordinary Magic: Resilience Processes in Development. American Psychologist Asscociation Inc, 56(3), 227-238.

Masten, A., S. (2007). Resilience in Developing Systems: Progress and Promise as the Fourth Wave Rises. Development and Psychopathology, 19, 921–930.

Masten, A. S., Cutuli, J. J., Herbers, J. E., & Reed, M. G. J. (2009). Resilience in Development. In C. R., Synder, & S. J., Lopez (Eds), The Oxford Handbook of Positive Psychology (S.117-132). New York: Oxford University Press.

Masten, A. S., & Obradovic´, J. (2006). Competence and Resilience in Development. Annals of the New York Academy of Sciences, 1094, 13–27.

Masten, A. S., & Shaffer, A. (2006). How Families Matter In Child Development. In A. Clarke-Stewart & J. Dunne (Eds.), Families Count: Effects On Child And Adolescent Development (S. 5–25). New York: Cambridge University Press.

Mccubbin, H. I., & Mccubbin, M. A. (1996). Resiliency in Families: A Conceptual Model of Family Adjustment and Adaptation in Response to Stress and Crises. In H. I. Mccubbin, A. I. Thompson, & M. A. Mccubbin (1996). Family Assessment: Resiliency, Coping and Adaptation–Inventories for Research and Practice (S. 1-64). Madison: University of Wisconsin System.

Olsson, C. A., Bond, L., Burns, J. M., Vella-Brodrick, D. A., & Sawyer, S. M. (2003). Adolescent Resilience: A Concept Analysis. Journal of Adolescence, 26, 1–11.

Rutter, M. (1987). Psychosocial Resilience and Protective Mechanisms. American Journal of Orthopsychiatry, 57, 316–331.

Rutter, M. (1990). Psychosocial Resilience and Protective Protective Mechanisms. In J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Neuchterlein, & S. Weintraub (Eds.), Risk and Protective Factors in the Development of Psychopathology (S. 181-214). New York: Cambridge University Press.

Seligman, M. (1990). Learned Optimism. New York: Random House.

Siebert, A. (1999). How Resilient Are You. New York: Guilford Press.

Singh, K., & Yu, K. (2010). Psychometric Evaluation of the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC) In A Sample of Indian Students. Journal Of Psychology,1(1), 23-30.

Walsh, F. (1998). Strengthening Family Resilience. New York: The Guilford Press.

Walsh, F. (2003). Family Resilience: A Framework for Clinical Practice. Family Process, 42(1), 1-18.

Werner, E. E. (1993) Risk, Resilience, and Recovery: Perspectives from The Kauai Longitudinal Study. Development and Psychopathology, 5, 503-515.

Wolin, S. J., & Wolin, S. (1993). The Resilient Self: How Survivors of Troubled Families Rise Above Adversity. New York: Villard.

Bölüm 10

YAŞAM ANLAMI

Uzm. Psk. Dan. İbrahim TAŞ

Yaşamak için bir "neden"i olan, her "nasıl"a katlanabilir.

Nietzsche

Kavramsal Bakış

Pozitif psikolojinin önemli kavramlarından olan "yaşamın anlamı" kavramı, son yıllarda psikoloji alanında çalışan uzmanların dikkatini oldukça fazla çekmiştir (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Anlam kavramı, yaşamın uyumlu, önemli, yönetilebilir ve sahiplenilmesi şeklinde tanımlanır (Schnell, 2009). Anlamlılık kavramının temel bileşenlerinin, şeylerin önemli, uyumlu, kişinin kontrolünde ve birey tarafından benimsenmesi olduğu görülmektedir. Yaşamın anlamının ne olduğu konusunda uzmanlar arasında ortak bir yaklaşım bulunmamaktadır. Bununla birlikte yaşamın anlamı; insanların yaşamlarını önemli ve bir amaca yönelik görmeleri, bu doğrultuda yoğunlaşmaları ve kendilerini güçlü hissetmeleri olarak tanımlanabilir (Steger, Kashdan, Sullivan, & Lorentz, 2008). Leontiev (2005) bir olay bireyin inançları, beklentileri ile uyuştuğunda anlamın var olmaya başladığını ifade eder. Ayrıca anlamın önemli veya sıradanlıktan kurtulma duygusundan doğabileceğini ifade eder. İnsanların ilgisini oldukça çekmeye

yan bireylerin yaşamı anlamlı bulduğu aynı zamanda anlam arayışında oldukları görülmüştür. Tutkulu aşk yaşayan bireylerin yaşamı anlamlı bulmaları aynı zamanda bu tutkulu aşkı sürdürmek için arayışta olmaları beklenen bir durumdur. Oyun gibi aşk ile mevcut yaşam anlamı arasında negatif ilişki görülürken, aranan yaşam anlamı puanları arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Tutkulu aşktan farklı olarak oyun gibi aşkta anlamın olmaması beklenebilir. Bu şekilde aşk yaşayan bireylerin aynı zaman da bir arayışta olmaları da kaçınılmaz görünmektedir. Arkadaşça aşk ile mevcut yaşam anlamı ve aranan yaşam anlamı arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Arkadaşça aşkta tutku ve oyun olmadığından duyguların daha itidalli olması beklenmektedir. Birey var olan durumu anlamlı bulduğu gibi bir arayış içinde de olabilmektedir. Mantıklı aşk ile aranan yaşam anlamı arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Aynı şekilde sahiplenici aşk ile aranan yaşam anlamı arasında da pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Özgeci aşk ile aranan yaşam anlamı ve mevcut yaşam anlamı arasında ilişki bulunmamıştır.

KAYNAKÇA

Adler, A, (2010). Yaşamın Anlamı. Ankara: Alter Yayıncılık.

Akın, A., & Taş, İ. (2015). Yaşam Anlamı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Turkish Studies. International Periodical for the Languages, Literatüre and History of Turkish or Turkic, 10(3). 27-36.

Bargdill, R. W. (2000). The Study of Life Boredom. Journal of Phenomenological Psychology, 31(2), 188–219.

Corey, G. (2008). Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları. Ankara: Mentis Yayınları.

De Klerk, J. J., Boshoff, A. B., & Wyk, R. V. (2009). Measuring Meaning in Life in South Africa: Validation of An İnstrument Developed in The Usa. South African Journal of Psychology, 39(3), 314-325.

Dogra, A. K., Basu, S., & Das, S. (2011). Impact of Meaning in Life and Reasons for Living to Hope and Suicidal İdeation: A Study among College Students. Sıs J. Proj. Psy. & Ment Health, 18, 89-102.

Edwards, M. J., & Holden, R. R. (2001). Coping, Meaning in Life and Suicidal Manifestation: Examining Gender Differences. Journal of Clinical Psychology, 57(12), 1517-1534.

Fahlman, S. A., Mercer, K. B., Gaskovski, P., Eastwood A. E., & Eastwood, J.D. (2009). Does A Lack of Life Meanıng Cause Boredom? Results from Psycometric, Longitudinal and Experimental Analyses. Journal of Social and Clinical Psychology, 28(3), 307-340.

Frankl, V. E. (2009). İnsanın Anlam Arayışı. İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

Harlow, L. L., Newcomb, M. D., & Bentler, P. M. (1986). Depression, Self-Derogation, Substance Use, and Suicide İdeation: Lack of Purpose in Life as A Mediational Factor. Journal of Clinical Psychology, 42(1), 5-21.

Howard, E. B. (2009). Spiritual Formation and The Meaning of Life. Common Ground Journal, 7(1), 14-25.

Jaarsma, T. A., Pool, G., Ranchor, A. V., & Sanderman, R. (2007). The Concept and Measurement of Meaning in Life in Dutch Cancer Patients. Psycho-Oncology, 16, 241–248.

James, L. (2010). Activity and The Meaningfulness of Life. The Monist, 93(1), 57-75.

Jim, H. S., Purnell, C. Q., Richardson, S. A., Golden-Kreutz, D., & Andersen, B. L. (2006). Measuring Meaning in Life Following Cancer. Quality Of Life Research, 15, 1355-1371.

King, L. A., & Hicks, J. A. (2009). Detecting and Constructing Meaning in Life Events. The Journal of Positive Psychology, 4(5), 317–330.

Leontiev, D. A. (2005). Three Facets of Meaning. Journal of Russian and East European Psychology, 43(6), 45-72.

Mascaro, N., & Rosen, D.H. (2005). Existential Meaning's Role in The Enhancement of Hope and Prevention of Depressive Symptoms. Journal of Personality, 73(4), 1467-1494.

Mcadams, D. P. (2010). The Problem of Meaning in Personality Psychology from The Standpoints of Dispositional Traits, Characteristic Adaptations, and Life Stories. Japannase Journal of Personality, 18(3), 173-186.

Morgan, J., & Farsides, T. (2009). Measuring Meaning in Life. Journal of Happiness Studies, 10(2), 197-214.

Murdock, N. L.(2012). Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları. İstanbul: Nobel Yayınları.

Park, C. L., Malone, M. R., Suresh, D. P., Bliss, D., & Rosen, R. I. (2008). Coping, Meaning in Life, and Quality of Life in Congestive Heart Failure Patients. Quality Of Life Research, 17, 21-26.

Ryff, C. D. (1989). Happiness Is Everything, or Is It? Explorations on The Meaning of Psychological Well Being. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 1069–1081.

Ryff, C. D., & Singer, B. (1998). The Contours of Positive Human Health. Psychological Inquiry, 9, 1–28.

Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. American Psychologist, 55(1), 5-14.

Sezer, S. (2012). A View to The Subject of The Meaning of Life in Terms of Theoretical and Psychometric Studies. Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, 45(1), 209-227.

Schnell, T. (2009). The Sources of Meaning in Life Questionnaire (SOME): Relations to Demographics and Well-Being. The Journal of Positive Psychology, 4(6), 483-499.

Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The Meaning in Life Questionnaire: Assesing The Presence of and Search for Meaning In Life. Journal of Counseling Psychology, 53(1), 80-93.

Steger, M., F., Oishi, S., & Kashdan, T. B. (2009). Meaning in Life across The Life Span: Levels and Correlates Of Meaning İn Life From Emerging Adulthood To Older Adulthood. The Journal Of Positive Psychology, 4(1), 43–52.

Steger, M. F., Kashdan, T. B., Sullivan, B. A., & Lorentz, D. (2008). Understanding The Search for Meaning in Life: Personality, Cognitive Style, and The Dynamic Between Seeking and Experiencing Meaning. Journal Of Personality, 76(2), 199-228.

Taş, İ. (2011). Öğretmenlerde Yaşamın Anlamı, Yaşam Doyumu, Sosyal Karşılaştırma ve İç-Dış Kontrol Odağının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.

Taylor, E. J. (2000). Transformation of Tragedy among Women Surviving Breast Cancer. Oncology Nursing Forum. 27(5), 781-788.

Thakur, K., & Basu, S. (2010). A Probe of Existential Meaning in Depression. SIS J. Proj. Psy. & Ment. Health, 17, 56-62.

Yüksel, R. (2013). Genç Yetişkinlerde Aşk Tutumları ile Yaşamın Anlamı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.

Zika, S., & Chamberlain, K. (1992). On The Relation between Meaning in Life and Psychological Well-Being. British Journal of Psychology, 83, 133-145.

Zubair, M. (1999). The Relationship between Meaning in Life and Mental Well-Being The Relationship between Meaning in Life and Mental Well-Being. South African Journal Of Psychology, 29(1), 36-41.

Psikolojide Güncel Kavramlar
- 2 - BENLİK

Editörler:
Doç. Dr. Ahmet AKIN
Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN

Yazarlar:
Doç. Dr. Ahmet AKIN
Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN
Yrd. Doç. Dr. Adem PEKER
Uzm. Psk. Dan. Safiye YILMAZ
Esra YILDIZ
Uzm. Psk. Dan. İbrahim DEMİRCİ
Yrd. Doç. Dr. Hakan SARIÇAM
Yrd. Doç. Dr. Yüksel EROĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1283
Psikoloji No.: 074
ISBN: 978-605-320-188-5
© 1. Basım, Eylül 2015

Psikolojide Güncel Kavramlar - 2 - BENLİK

Editörler: Ahmet AKIN, Ümran AKIN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü - Yıldız Çağlayan -sinem@nobelyayin.com- -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akın, Ahmet; Akın, Ümran.
Psikolojide Güncel Kavramlar - 2 - BENLİK / *Ahmet Akın, Ümran Akın*
1. Basım, VIII + 264 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-188-5
1. Benlik 2. Psikolojide Güncel Kavramlar 3. Psikoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
ÖZ-DUYARLIK
Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN

Kavramsal Açıdan Öz-duyarlık 1
Öz-duyarlık ve Kendine Acıma 4
Öz-duyarlığın Özellikleri ve Alt Boyutları 7
Öz-duyarlık ve Benlik Saygısı 16
Öz-duyarlıkta Bireysel Farklılıklar veGrup Farklılıkları 19
Öz-duyarlık ve Psikolojik Yaklaşımlar 21
Öz-duyarlık ve Psikolojik İşlevsellik 26
Kaynakça 30

Bölüm 2
ÖZ-BİLİNÇ
Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN

Kavramsal Açıdan Öz-bilinç 35
Özel Öz-bilinç 37
Genel Öz-bilinç 40
Sosyal Anksiyete 41
Cinsiyet Açısından Öz-bilinç 41
Ergenlerde ve Üniversite Öğrencilerinde Öz-bilinç ve Cinsiyet Farklılıkları 43
Kaynakça 47

Bölüm 3
KENDİNİ ALDATMA
Doç. Dr. Ahmet AKIN

Kavramsal Açıdan Kendini Aldatma 51
Kuramsal Açıklamalar 52
Kendini Aldatmanın Psikodinamiği 56
Kendini Aldatma: Uyumlu mu Uyumsuz mu? 66
Kendini Aldatma ve Öz-bilgi 72
Kendini Aldatma ve Öz-saygı 74
Kendini Aldatma ve Depresyon 75
Kendini Aldatma ve İyimserlik 78
Kendini Aldatmanın Temelindeki Başlıca Pozitif Yanılsamalar 80
Kendini Aldatmanın Olumsuz Sonuçları: Bencillik ve Gerçeğe Duyarsızlık 85
Kaynakça 88

Bölüm 4
ÖZ-DEĞER
Yrd. Doç. Dr. Adem PEKER

Kavramsal Açıdan Öz-değer 93
Koşullu Öz-değer Modeli 95
Öz-değer ve Problemli Davranışlar 97
Öz-değer ve Akademik Başarı 99
Öz-değer ve Bağlanma Stilleri 100
Öz-değer ve Öz-düzenleme 100
Öz-değer ve Kültür 102
Öz-değer ve İnternet Kullanımı 103
Kaynakça 104

Bölüm 5
KENDİNİ SABOTAJ
Doç. Dr. Ahmet AKIN

Kavramsal Açıdan Kendini Sabotaj 107
Kendini Sabotajın Tarihsel Gelişimi 110

Kendini Sabotaj Stratejileri 118
Kendini Sabotajı Güdüleyen Faktörler 133
Kendini Sabotajın Psikodinamiği 148
Kendini Sabotajın Gerekçesi 154
Tüm Yönleriyle Kendini Sabotajın Etkileri 157
Kaynakça 169

Bölüm 6
SAHTE BENLİK
Uzm. Psk. Dan. Safiye YILMAZ

Kavramsal Açıdan Sahte Benlik 179
Sahte Benlik Gelişimi 179
Sahte Benliğe Kuramsal Bakış 182
Sahte Benliğin Psikodinamiği 185
Sahte Benlik Saygısı ve Narsisizm 185
Bulimik Nevrozu ve Sahte Benlik Kimliği 186
Hata Temeli-Sahte Benlik 187
Kaynakça 188

Bölüm 7
ÖZ-YANSITMA
Esra YILDIZ

Kavramsal Açıdan Öz-yansıtma 189
Öz-yansıtmanın Tarihsel Gelişimi 191
Öz-yansıtmanın İşlevselliği 191
Öz-yansıtmanın Öğrenme Üzerindeki Etkisi 192
Öz-yansıtma ve Cinsiyet 192
Öz-yansıtma ve Suçluluk 194
Öz-yansıtmayı Kolaylaştırma 195
Öz-yansıtmaya Yönelik Eleştiriler 196
Kaynakça 196

Bölüm 8
ÖZ-BİLGİ
Uzm. Psk. Dan. İbrahim DEMİRCİ

Öz-bilgi Kavramının Tarihsel Gelişimi 199
Öz-bilgi, Psikolojik Danışma Kuramları ve Pozitif Psikoloji 200
Öz-bilgi: Deneyimsel ve Yansıtıcı Öz-bilgi 201
Bütünleşik Öz-bilgi 202
Öz-bilgi ve Benlik Kavramı 203
Öz-bilgi Kaynakları 204
Doğru Öz-bilgiye Ulaşmanın Güçlüğü ve Önemi 204
Öz-bilgi ve Kendini Aldatma 206
Öz-bilgi ve Kişilik 208
Öz-bilgi ve Öz-bilinç 209
Öz-bilgi ve Hafıza 211
Öz-bilgi ve Psikolojik İyi Olma 211
Öz-bilgi ve Kültür 212
Kaynakça 214

Bölüm 9
ÖZ-DERİN DÜŞÜNCE
Yrd. Doç. Dr. Hakan SARIÇAM

Kavramsal Açıdan Öz-derin Düşünce 217
Derin Düşünce ile İlgili Kuramsal Açıklamalar 218
Derin Düşünce ve Obsesyonlar 221
Derin Düşünce ve Negatif Otomatik Düşünceler 222
Derin Düşünce ve Stres 222
Derin Düşünce ve Üzüntü 223
Derin Düşünce ve Kendine Odaklanma 223
Derin Düşünce ve Endişe 224
Sonuç 224
Kaynakça 225

Bölüm 10
ÖZ-AŞKINLIK
Yrd. Doç. Dr. Hakan SARIÇAM

Kavramsal Açıdan Öz-aşkınlık 229
Öz-aşkınlığın Bileşenleri 231
Öz-aşkınlık ile İlgili Kuramsal Açıklamalar 232
Öz-aşkınlık ve Kendini Gerçekleştirme (Self-actualization) 234
Öz-aşkınlık ve Ölüm Kaygısı (Death Anxiety) 236
Öz-aşkınlık ve Bilgelik (Wisdom) 237
Öz-aşkınlık ve Geç-Aşkınlık (Gero-transcendence) 238
Kaynakça 239

Bölüm 11
BENLİK KURGUSU
Yrd. Doç. Dr. Yüksel EROĞLU

Benlik Kavramı 243
Benlik Kurgusu 245
Benlik Kurgusu Türleri 246
Benlik Kurgusu ile İlişkili Kavramlar 252
Kaynakça 257

Bölüm 1

ÖZ-DUYARLIK

Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN

Kavramsal Açıdan Öz-duyarlık

Son yıllarda Doğu felsefesi ile Batı psikolojisi arasında, psikolojik iyi olmaya ilişkin yeni bakış açıları kazanılmasına yönelik giderek gelişen bir diyalog görülmektedir. Özellikle Budist temelli psikolojik yaklaşımlar, benliğin anlaşılmasına ve analiz edilmesine geniş biçimde odaklandıkları için, benlik süreçleriyle ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından oldukça ilgi görmektedir. Batı psikologları tarafından az bilinen ancak benlik kavramı ve benlik tutumlarıyla ilişkili olan ve Neff (2003b) tarafından operasyonel tanımı yapılan öz-duyarlık yapısı da 2000 yıllık geleneği olan Budist felsefesini temel almakta ve psikolojik iyi olma hakkında düşünmeye yönelik alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Batı'da duyarlık genellikle diğer bireylere duyarlı olma açısından kavramsallaştırılır ancak Budist psikolojisinde diğer bireylere duyarlı olabilmesi için öncelikle bireyin kendine duyarlı olması gerektiğine inanılır.

Öz-duyarlığın tanımlanması duyarlığın daha genel tanımından farklı değildir. Duyarlık, bireyin diğer bireylerin problem ve sıkıntılarına açık olmasını ve onlara yönelik paylaşımcı bir tavır sergileyerek, bu deneyimlerin negatif etkilerini daha az hissetmelerine yardımcı

& Parker, 1990; Lazarus, 1993) ve duygu odaklı başa çıkma daha çok duygusal kaçınma olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte bazı çalışmalar, psikolojik anlamda işlevsel olarak duyguları tanımlama, anlama ve ifade etmeyi içeren, duygu odaklı başa çıkmanın proaktif formları olduğunun altını çizmektedir (Pennebaker, 1989; 1993; Salovey & Mayer, 1990; Stanton ve diğerleri, 1994). Bu nedenle öz-duyarlık duygulardan kaçınma değil duygulara yaklaşma özelliğine sahip olan başa çıkmayla ilişkili olabilir. Ek olarak öz-duyarlığa sahip bireyler kendilerini daha iyi tanıdıkları için bu bireylerin stres verici durumların devam etmesine veya artmasına neden olabilecek eylemlerini belirleme ve stresin olumsuz etkilerini azaltabilecek biçimde daha fazla problem odaklı başa çıkma stratejilerini kullanma açısından daha avantajlı olmaları doğaldır (Neff, 2003b).

Kaynakça

Aberson, C. L., Healy, M., & Romero, V. (2000). In-Group Bias and Self-Esteem: A Meta–Analysis. Personality and Social Psychology Review, 4, 157–173.

Ashby, J. S., & Kottman, T. (1996). Inferiority as A Distinction between Normal and Neurotic Perfectionism. Individual Psychology, 52(3), 237-245.

Aspinwall, L. G. (1998). Rethinking The Role of Positive Affect in Self-Regulation. Motivation and Emotion, 22, 1–32.

Bandura, A. (1989). Regulation of Cognitive Processes Through Perceived Self–Efficacy. Developmental Psychology, 25, 729–735.

Baumeister, R. F., Smart, L., & Boden, J. M. (1996). Relation of Threatened Egotism to Violence and Aggression: The Dark Side of High Self-Esteem. Psychological Review, 103(1), 5–33.

Bennett-Goleman, T. (2001). Emotional Alchemy: How The Mind Can Heal The Heart. New York: Three Rivers Press.

Blatt, S. J., Quinlan, D. M., Chevron, E. S., Mcdonald, C., & Zuroff, D. D. (1982). Dependency and Self-Criticism: Psychological Dimensions of Depression. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 50(1), 113-124.

Brown, B. (1999). Soul without Shame: A Guide to Liberating Yourself from The Judge Within. Boston: Shambhala Publications, Inc.

Brown, B., & Lohr, M. J. (1987). Peer Group Affiliation and Adolescent Self-Esteem: An Integration of Ego-Identity and Symbolic Interaction Theories. Journal of Personality and Social Psychology, 52, 47–55.

Buss, D. M. (2000). The Evolution of Happiness. American Psychologist, 55(1), 15-23.

Chodron, P. (1997). When Things Fall Apart: Heart Advice for Difficult Times. Boston: Shambhala Publications, Inc.

Cross, S. E., & Madson, L. (1997). Models of The Self: Self-Construals and Gender. Psychological Bulletin, 122, 5–37.

Daloz Parks, S. (1993). Religious Imagery in The Clinical Context: Access to Compassion Toward The Self - Illusion or Truth. In M. L. Randour (Ed.), Exploring Sacred Landscapes: Religious And Spiritual Experiences in Psychotherapy (S. 136-153). New York: Columbia University Press.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1995). Human Autonomy: The Basis for True Self-Esteem. In M. H. Kernis (Eds.), Efficacy, Agency, and Self-Esteem (S. 31-49). New York: Plenum Press.

De La Rey, C., & Owens, I. (1998). Perception of Psychosocial Healing and The Truth and Reconciliation Commission in South Africa. Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology, 4(3), 257–270.

Eisenberg, N., & Lennon, R. (1983). Sex Differences in Empathy and Related Capacities. Psychological Bulletin, 9, 100–131.

Elkind, D. (1967). Egocentrism in Adolescence. Child Development, 38, 1025–1034.

Endler, N. S., & Parker, J. D. (1990). Multidimensional Assessment of Coping: A Critical Evaluation. Journal of Personality and Social Psychology, 58, 844–854.

Enright, R. D., & Coyle, C. T. (1998). Researching The Process Model of Forgiveness Within Psychological Interventions. In E.L. Worthington Jr. (Ed.), Dimensions of Forgiveness: Psychological Research and Theological Perspectives (S. 139-161). Philadelphia: Templeton Foundation Press.

Finn, C. E. (1990). Narcissus Goes to School. Commentary, 89, 40–45.

Fredrickson, B. L. (2001). The Role of Positive Emotions in Positive Psychology. American Psychologist, 56, 218–226.

Fromm, E. (1963). The Art of Loving. New York: Bantam Books.

Gilbert, P. (2005). Compassion and Cruelty: A Bio-Psychosocial Approach. In P. Gilbert (Ed.), Compassion: Conceptualizations, Research and Use in Psychotherapy (S. 9–74). London: Routledge.

Gilbert, P., & Proctor, S. (2006). Compassionate Mind Training for People with High Shame and Self-Criticism: Overview and Pilot Study Of A Group Therapy Approach. Clinical Psychology And

Goldstein, A. P., & Michaels, G. Y. (1985), Empathy: Development, Training, and Consequences, Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Goldstein, J., & Kornfield, J. (1987), Seeking the Heart of Wisdom: The Path Of Insight Meditation, Boston: Shambhala.

Greenberg, L. S. (1998). Allowing and Accepting Painful Emotional Experiences. International Journal of Action Methods, 51(2), 47-62.

Gunaratana, V. H. (1993). Sati. In Mindfulness in Plain English. Somerville, MA: Wisdom Publications.

Hayes, S. C., Strosahl, K. D., & Wilson, K. G. (1999), Acceptance and Commitment Therapy: An Experiential Approach to Behavior Change, New York: Guilford.

Hayes, S. C., Wilson, K. G., Gifford, E. V., Follette, V. M., & Strosahl, K. (1996). Experiential Avoidance and Behavioral Disorders: A Functional Dimensional Approach to Diagnosis and Treatment. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64, 1152–1168.

Horney, K. (1950). Chapter 5: Self-Hate and Self-Contempt. In Neurosis and Human Growth: The Struggle toward Self-Realization (S. 110-147). New York: W. W. Norton & Company, Inc.

Jopling, D. A. (2000). Self-Knowledge and The Self. New York: Routledge.

Kirkpatrick, K. L. (2005). Enhancing Self-Compassion Using A Gestalt Two-Chair Intervention. University of Texas at Austin, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Kitayama, S., Markus, H. R., Matsumoto, H., & Norasakkunkit, V. (1997). Individual and Collective Processes in the Construction of The Self: Self-Enhancement in The United States And Self-Criticism In Japan. Journal of Personality & Social Psychology, 72, 1245–1267.

Langer, E., J. (1989), Mindfulness, Reading, MA: Addison-Wesley. Laufer, M. E. (1995). Depression and Self-Hatred. In M Laufer (Ed.), The Suicidal Adolescent. (S. 21–27). Madison, CT: International Universities Press.

Lazarus, R. S. (1993). From Psychological Stress to The Emotions: A History Of A Changing Outlook. Annual Review of Psychology, 44, 1–21.

Leary, M. R., Tate, E. B., Adams, C. E., & Allen, A. B. (2006). Self-Compassion and Reactions to Unpleasant Self-Relevant Events: The Implications of Treating Oneself Kindly. Journal of Personality and Social Psychology, 92, 887-904.

Malcolm, W. M., & Greenberg, L. S. (1999). Forgiveness As A Process Of Change in Individual Psychotherapy. In M. E. Mccullough, K. L. Pargament & C. E. Thoreson (Eds.), Forgiveness: Theory, Research, And Practice (S. 179-202). New York: The Guilford Press.

Markus, H., & Kitayama, S. (1991). Culture and The Self: Implications For Cognition, Emotion, and Motivation. Psychological Review, 98, 224–253.

Marlatt, G. A., & Kristeller, J. L. (1999). Mindfulness and Meditation. In W. R. Miller (Ed.), Integrating Spirituality into Treatment (S. 67-84). Washington, D. C.: American Psychological Association.

Martin, J. R. (1997). Mindfulness: A Proposed Common Factor. Journal of Psychotherapy Integration, 7(4), 291-312.

Mcneill, D. P., Morrison, D. A., & Nouwen, H. J. M. (1982). Introduction. In Compassion: A Reflection on The Christian Life (S. 3-9). New York: Image Books Doubleday.

Meek, K. R., & Mcminn, M. R. (1997). Forgiveness: More Than A Therapeutic Technique. Journal of Psychology and Christianity, 16(1), 51-61.

Neff, K. D. (2003a). Self-Compassion: An Alternative Conceptualization of A Healthy Attitude toward Oneself. Self and Identity, 2, 85-102.

Neff, K. D. (2003b). Development and Validation of A Scale to Measure Self-Compassion. Self and Identity, 2, 223-250.

Neff, K. D., Hseih, Y., & Dejitthirat, K. (2005). Self-Compassion, Achievement Goals, and Coping with Academic Failure. Self and Identity, 4, 263–287.

Neff, K. D., Kirkpatrick, K L.., & Rude, S. S. (2007b). Self-Compassion and Its Link to Adaptive Psychological Functioning. Journal of Research in Personality, 41, 139–154.

Neff, K. D., Rude, S. S., & Kirkpatrick, K. (2007). An Examination of Self-Compassion in Relation to Positive Psychological Functioning and Personality Traits. Journal of Research in Personality, 41, 908–916.

Neff, K. D., Pisitsungkagarn, K., & Hseih, Y. (2008). Self-Compassion and Self-Construal in The United States, Thailand, and Taiwan. Journal of Cross-Cultural Psychology, 39, 267-285.

Nisker, W. (1998). Mindfulness: The Opposable Thumb of Consciousness (Bölüm 3). In Buddha's Nature: A Practical Guide to Discovering Your Place in The Cosmos (S. 26-30). New York: Bantam Books.

Nolen-Hoeksema, S. (1991). Responses to Depression and Their Effects on The Duration of Depressive Episodes. Journal of Abnormal Psychology, 100, 569–582.

Nolen-Hoeksema, S., Larson, J., & Grayson, C. (1999). Explaining The Gender Difference in Depressive Symptoms. Journal of Personality and Social Psychology, 77, 1061–1072.

Pennebaker, J. W. (1989). Confession, Inhibition, and Disease. In L. Berkowitz (Eds.), Advances in Experimental Social Psychology (S. 211–244). New York: Academic Press.

Pennebaker, J. W (1993). Putting Stress into Words: Health, Linguistic, and Therapeutic Implications. Behavior Research and Therapy, 31, 539–548.

Prevallet, E. M. (2000). Living in The Mercy. Weavings: A Journal of The Christian Spiritual Life, Xv(5), 6-13.

Robins, C. J. (2002). Zen Principles and Mindfulness Practice in Dialectical Behavior Therapy. Cognitive and Behavioral Practice, 9(1), 50-57.

Rosenberg, L. (1999). Breathing with The Body (Chapter 1). In Breath by Breath: The Liberating Practice of Insight Meditation (S. 10-39). Boston: Shambala.

Rubin, T. I. (1975). Compassion and Self-Hate: An Alternative to Despair. New York: D. Mckay Co.

Rude, S. S., & Burnham, B. L. (1993). Do Interpersonal And Achievement Vulnerabilities Interact With Congruent Events to Predict Depression? Comparison of DEQ, SAS, DAS, and Combined Scales. Cognitive Therapy and Research, 17(6), 531-547.

Ryan, R. M., & Brown, K. W. (2003). Why We Don't Need Self-Esttem: On Fundamental Needs, Contingent Love and Mindfulness. Psychological Inquiry, 14(1), 71-76.

Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional Intelligence. Imagination, Cognition & Personality, 9, 185–211.

Salzberg, S. (1997). Developing The Compassionate Heart. In Loving Kindness: The Revolutionary Art of Happiness (S. 102-115). Boston: Shambhala.

Schafer, R. (1964). The Clinical Analysis of Affects. Journal of The American Psychoanalytic Association, 12, 275–299.

Scheff, T. J. (1981). The Distancing of Emotion in Psychotherapy. Psychotherapy: Theory, Research & Practice, 18, 46–53.

Sedikides, C. (1993). Assessment, Enhancement, and Verification Determinants of The Self-Evaluation Process. Journal of Personality and Social Psychology, 65, 317–338.

Seligman, M. E. (1995), The Optimistic Child, Boston: Houghton Mifflin.

Simmons, R., Rosenberg, F., & Rosenberg, M. (1973). Disturbance in The Self-Image At Adolescence. American Sociological Review, 38, 553–568.

Stanton, A. L., Danoff-Burg, S., Cameron, C. L., & Ellis, A. P. (1994). Coping Through Emotional Approach: Problems of Conceptualization and Confounding. Journal of Personality and Social Psychology, 66, 350–362.

Teasdale, J. D., Segal, Z. V., Williams, J. M., Ridgeway, V. A., Soulsby, J. M., & Lau, M. A. (2000). Prevention of Relapse/Recurrence in Major Depression by Mindfulness-Based Cognitive Therapy. Journal of Consulting & Clinical Psychology, 68, 615–623.

Uomoto, J. M. (1995). Human Suffering, Psychotherapy and Soul Care; The Spirituality of Henri J. M. Nouwen at The Nexus. Journal of Psychology and Christianity, 14(4), 342-354.

Wallace, A. B. (1999). Compassion. in Boundless Heart: The Four Immeasurables (S. 127-142). Ithaca, NY: Snow Lion Publications.

Watson, J. (2001). Revisioning Empathy: Theory, Research and Practice. In D. Cain & J. Seeman (Eds.), Handbook of Research and Practice in Humanistic Psychotherapy (S. 445-472). New York: APA Books.

Wispe, L. (1991). The Psychology of Sympathy. New York: Plenum.

Wood, J. V., Saltzberg, J. A., Neale, J. M., & Stone, A. (1990). Self-Focused Attention, Coping Responses, and Distressed Mood in Everyday Life. Journal of Personality & Social Psychology, 58, 1027–1036.

Zuroff, D. D., & Duncan, N. (1999). Self-Criticism and Conflict Resolution in Romantic Couples. Canadian Journal of Behavioral Science, 31(3), 137–149.

Bölüm 2

ÖZ-BİLİNÇ

Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN

Kavramsal Açıdan Öz-bilinç

Kendine odaklaşan dikkat, çeşitli psikolojik teorilerde son derece önemli bir kavramdır. İçsel motivatörlere duygulara ve düşüncelere odaklanma ve onları anlamanın önemi, Rogeryan ve psikanaliz gibi birçok terapi yaklaşımında vurgulanmıştır. Psikoloji alanında yapılan araştırmalar, kendine odaklanmanın pozitif etkilerini kanıtlamıştır (Carver & Scheier, 1978). Yüksek düzeyde içsel öz-odaklı olan bireyler, diğerlerine göre daha doğru ve dengeli öz-bilgiye ve daha iyi betimlenmiş öz-şemaya sahiptir (Nasby, 1985; Scheier, 1980). Böylelikle bu bireylerin, kişisel özelliklerine uygun biçimde davranma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Carver & Scheier, 1978).

Duval ve Wicklund'un (1972) objektif öz-farkındalık teorisi, öz-farkındalık ile sosyal işlevsellik arasındaki ilişkiyi ve öz-odaklılığı inceleyen birçok araştırmaya öncülük etmiştir. Bu teoride bireyin dikkati, geçici bir durum olarak ve iki yönlü görülmektedir. Dikkat bireyin ya iç dünyasına (içsel öz-farkındalık) veya dış dünyasına (dışsal öz-farkındalık) yöneliktir. Fenigstein, Scheier ve Buss (1975), objektif öz-farkındalık teorisine karşı çıkarak, bazı bireylerin sürekli biçimde kendileri hakkında düşündüklerini, oysa diğerlerinin daha çok

ise duygulara ilişkin yoğun farkındalıkla (Scheier & Carver, 1977) ilişkili bulunmuştur. Önemli ancak henüz cevabı bulunmamış bir soru, yüksek düzey öz-bilincin, reddedilme duyarlığına, duyguların farkında olmaya, uyumluluğa ve genç ergenlerin diğer potansiyel sosyal davranışlarına katkısı olup olmadığıdır. Eğer genç ergenler arasında öz-bilinç, üniversite öğrencilerine benzer bir faktör yapısına sahipse, üniversite öğrencilerinin yüksek öz-bilinçle ilişkili davranışlarına yönelik yapılan araştırmalar ergenlerin davranışları için de yordayıcı ve açıklayıcı olabilir.

Kaynakça

Abrams, D. (1988). Self-Consciousness Scales for Adults and Children: Reliability, Validity, and Theoretical Significance. European Journal of Personality, 2, 11-37.

Adams, G. R., & Jones, R. M. (1981). Imaginary Audience Behavior: Avalidation Study. Journal of Early Adolescence, 1, 1–10.

Anderson, E. M., Bohon, L. M., & Berrigan, L. P. (1996). Factor Structure of The Private Self-Consciousness Scale. Journal of Personality Assessment, 66, 144–152.

Bendania, A.,& Abed, A. S. (1997). Reliability and Factorial Structure of An Arabic Translation of The Self-Consciousness Scale. Psychological Reports, 81, 1091-1101.

Burnkrant, R. E., & Page, T. J. (1984). A Modification of The Fenigstein, Scheier, and Buss Selfconsciousness Scales. Journal of Personality Assessment, 48, 629–637.

Buss, A. H. (1980). Self-Consciousness and Social Anxiety. San Francisco: Freeman.

Carver, C. S. & Scheier, M. F. (1978). Self-Focusing Effects of Dispositional Self-Consciousness, Mirror Presence, and Audience Presence. Journal of Personality and Social Psychology, 36, 324–332.

Colarossi, L. G., & Eccles, J. (2000). A Prospective Study of Adolescents' Peer Support: Gender Differences and The Influence of Parental Relationships. Journal of Youth and Adolescence, 29, 661–678.

Cole, D. A., Maxwell, S. E., Martin, J. M., Peeke, L. G., Seroczynski, A. D., & Tram, J. M., Et Al. (2001). The Development of Multiple Domains of Child and Adolescent Self-Concept: A Cohort Sequential Longitudinal Design. Child Development, 72, 1723–1746.

Cramer, K. M. (2000). Comparing The Relative Fit of Various Factor Models of The Self-Consciousness Scale in Two Independent Samples. Journal of Personality Assessment, 75(2), 295–307.

Creed, A. T., & Funder, D. C. (1998). The Two Faces of Private Self-Consciousness: Self Report, Peer-Report, and Behavioral Correlates. European Journal of Personality,12, 411-431.

Davis, M. C., Matthews, K. A., & Twamley, E. W. (1999). Is Life More Difficult On Mars or Venus? A Meta-Analytic Review of Sex Differences in Major and Minor Life Events. Annals of Behavioral Medicine, 21, 83–97.

Davis, M. H., & Franzoi, S. L. (1991). Stability and Change in Adolescent Self-Consciousness and Empathy. Journal of Research in Personality, 25, 70–87.

Davis, M. H., & Franzoi, S. L. (1999). Self-Awareness and Self-Consciousness. In V. J. Derlega, B. A.Winstead, &W. H. Jones (Eds.). Personality: Contemporary Theory and Research (S. 307–338). Chicago: Nelson-Hall.

Duval, S., & Wicklund, R. A. (1973). Effects of Objective Self-Awareness on Attribution of Causality. Journal of Experimental Social Psychology, 9, 17-31.

Elkind, D. (1985). Egocentrism Redux. Developmental Review, 5, 218–226.

Fenigstein, A. (1979). Self-Consciousness, Self-Attention and Social Interaction. Journal of Personality and Social Psychology, 37, 75–86.

Fenigstein, A., Scheier, M. F., & Buss, A. H. (1975). Public and Private Self-Consciousness: Assessment and Theory. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 43, 522–527.

Fenigstein, A., & Vanable, P. A. (1992). Paranoia and Self-Consciousness. Journal of Personality and Social Psychology, 62, 129–138.

Garber, J., Weiss, B., & Shanley, N. (1993). Cognitions, Depressive Symptoms, and Development in Adolescents. Journal of Abnormal Psychology, 102, 47–57.

Heineman, W. (1979). The Assessment of Private and Public Self-Consciousness: A German Replication. European Journal of Social Psychology, 9, 331–337.

Jarvinen, D. W., & Nicholls, J. G. (1996). Adolescents' Social Goals, Beliefs about The Causes Of Social Success, and Satisfaction in Peer Relations. Developmental Psychology, 32, 435–441.

Kagan, J. (1997). Temperament and Reaction to Unfamiliarity. Child Development, 68, 139–143.

Laing, R. D. (1969). The Divided Self. New York: Pantheon.

Lapsley, D. K., & Murphy, M. N. (1985). Another Look at The Theoretical Assumptions of Adolescent Egocentrism. Developmental Review, 5, 201–217.

Larson, R., & Ham, M. (1993). Stress and ''Storm and Stress'' In Early Adolescence: The Relationship of Negative Events with Dysphoric Affect. Developmental Psychology, 29, 130–140.

Larson, R., & Lampman-Petraitis, C. (1989). Daily Emotional States as Reported by Children and Adolescents. Child Development, 60, 1250–1260.

Mittal, B., & Balasubramanian, S. K. (1987). Testing The Dimensionality of The Self-Consciousness Scales. Journal of Personality Assessment, 51, 53–68.

Nasby, W. (1985). Private Self-Consciousness, Articulation of Self-Schema, and Recognition Memory of Trait Adjectives. Journal of Personality and Social Psychology, 49, 704–709.

Nystedt, L., & Smari, J. (1989). Assessment of The Fenigstein, Scheier, and Buss Self-Consciousness Scale: A Swedish Translation. Journal of Personality Assessment, 53, 342–352.

Nystedt, L., & Ljungberg, A. (2002). Facets of Private and Public Self-Consciousness: Construct and Discriminant Validity. European Journal of Personality, 16, 143–159.

Piliavın, J. A., & Charng, H. (1988). What Is The Factorial Structure Of The Private And Public Selfconsciousness Scales?. Personality and Social Psychology Bulletin, 14, 587–595.

Rankin, J. L., Lane, D. J., Gibbons, F. X., & Gerrard, M. (2004). Adolescent Self-Consciousness: Longitudinal Age Changes and Gender Differences in Two Cohorts. Journal Of Research On Adolescence, 14(1), 1–21.

Rosenberg, M. (1986). Self-Concept from Middle Childhood through Adolescence. In J. Suls, & G. Greenwald (Eds.), Psychological Perspectives On The Self (S. 107–136). Hillsdale, J: Erlbaum.

Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1977). Self-Focused Attention and The Experience of Emotion: Attraction, Repulsion, Elation, and Depression. Journal of Personality and Social Psychology, 35, 625–636.

Scheier, M. F. & Carver, C. S. (1985). The Self-Consciousness Scale: A Revised Version for Use with General Populations. Journal of Applied Social Psychology, 15, 687-699.

Scheier, M. F. (1980). Effects of Public and Private Self-Consciousness on Public Express of Personal Beliefs. Journal of Personality and Social Psychology, 39, 514–521.

Schlenker, B. R., & Leary, M. R. (1982). Social Anxiety and Self-Presentation: A Conceptualization and Model. Psychological Bulletin, 92, 641–669.

Teixeira, M. A. P., & Gomes, W. B. (1995). Self-Consciousness Scale: A Brazilian Version. Psychological Reports, 77, 423–427.

Vleeming, R. G., & Engelse, J. A. (1981). Assessment of Private and Public Self-Consciousness: A Dutch Replication. Journal of Personality Assessment, 45, 385–389.

Watson, P. J., Morris, R. J., Ramsey, A., Hickman, S. E., & Waddell, M. G. (1996). Further Contrasts between Self-Reflectiveness and Internal State Awareness Factors of Private Self-Consciousness. Journal of Psychology, 130, 183–192.

Bölüm 3

KENDİNİ ALDATMA

Doç. Dr. Ahmet AKIN

Kavramsal Açıdan Kendini Aldatma

Kendini aldatma alanında önde gelen araştırmacılar bu yapının kapsam ve sınırlarını netleştirmek için farklı tanımlar öne sürmüşlerdir. Bu tanımların farklılaşmasındaki temel etken araştırmacıların teorik oryantasyonlarıdır. Mitchell (2000) kendini aldatmayı; bireyin kendisi veya başka bir birey tarafından objektif biçimde incelenmesi durumunda, gerçekçi olmadığı kolayca anlaşılan bir inancı incelemeden kabul etmesi ve ısrarla savunması olarak ele almıştır. Paulhus (1984, 1986) kendini aldatmanın psikometrik anlamda önemli sorunlara yol açtığını savunmuş ve bu kavramı ölçek maddelerine verilen cevapların gerçekle ilişkili olmamasına rağmen cevaplayan kişinin gerçekle ilişkili olduğuna inandığı ve pozitif ön yargılar içeren bir cevaplama süreci olarak ele almıştır. Birey bilinç dışı bir eğilimle, kendini mevcut durumundan daha olumlu bir konumda ve gerçekte olduğundan daha fazla yetenek ve beceriye sahip olarak algılamaktadır.

En genel anlamda kendini aldatma; bireyin uyumsuz ve kötü yönlerini kendinden gizlemesi olarak ele alınabilir. Kendini aldatmanın bireye bazı yan ürünler ve ikincil kazançlar sağladığı noktasında teo-

dir. Psikolojik iyi olma ve öz-doyum pahasına da olsa gerçeklik birey için son derece önemlidir. Birey kim olduğu, ne gibi sorunlara sahip olduğu ve yaşamının ne yönde ilerlediği noktalarında özenli olmalıdır. Ayrıca bu soruların cevaplanmasında referans noktası olarak bulunmak istediği değil, gerçekten içinde bulunduğu konumu dikkate almalıdır (Jopling, 1996).

Kendini aldatmanın düzeyini incelemek de son derece önemlidir: Psikolojik anlamda iyi olma duygusu hissetmek için *kendini aldatmanın ölçüsü ne olmalıdır*? Kendini aldatma hangi *boyutlarda uyumsuz ve patolojik olabilir*? Ayrıca yapıcı kendini aldatma hipotezinin sosyal ve politik göstergelerini ele almak da gerekmektedir. Bir kültür aynı zamanda hem *yumuşak ve yapıcı yalanları hem de sosyal ve kişisel sorumluluğu geliştirmede başarılı olabilir mi*? Pozitif yanılsamaların *psikolojik, ahlaki ve terapötik anlamda bir norm olarak görüldüğü bir toplumda kişilik ve ahlak yönünden farklı olan bireylerin yetişmesi mümkün müdür*? Kendini aldatma tüm *bireylerin sahte bir mutluluk duygusu içinde olduğu bir toplum (prozac toplumu) yaratır mı*?

Kaynakça

Abramson, L. Y., & Martin, D. (1981). Depression and the causal inference process. In J. Harvey, W. Ickes, & R. Kidd (Eds.), *New directions in attribution research* (Cilt 3, s. 117–168). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Abramson, L. Y., Seligman, M. E., & Teasdale, J. D. (1978). Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology, 87,* 49–74.

Alloy, L. B., & Abramson, L. Y. (1982). Learned helplessness, depression, and the illusion of control. *Journal of Personality and Social Psychology, 42,* 1114–1126.

Allport, G. W. (1937). *Personality-A psychological interpretation.* New York: Henry Holt and Company.

Baars, B. J. (1988). *A cognitive theory of consciousness.* New York: Cambridge University Press.

Barrett, L. F. (2002). Detecting evidence of self-deception: Defensive verbal behavior assessment. *Journal of Research in Personality, 36,* 546–548.

Camus, A. (1955). *The myth of Sisyphus and other essays* (Çeviren: Justin O'Brien). New York: Vintage Books (Orijinali 1942'de basılmıştır).

Colvin, C. R., & Block, J. (1994). Do positive illusions foster mental health? An examination of the Taylor and Brown formulation. *Psychological Bulletin, 116,* 3–20.

Colvin, C. R., Block, J., & Funder, D. C. (1995). Overly positive self-evaluation and personality: Negative implications for mental health. *Journal of Personality and Social Psychology, 68,* 1152–1162.

Coyne, J. C., & Gotlib, I. H. (1983). The role of cognition in depression: A critical appraisal. *Psychological Bulletin, 94,* 472–505.

Davidson, K., & Prkachin, K. (1997). Optimism and unrealistic optimism have an interacting impact on health-promoting behavior and knowledge changes. *Personality and Social Psychology Bulletin, 23*(6), 617–625.

Fingarette, H. (1969). *Self-deception.* London: Routledge and Kegan Paul.

Fiske, S., & Taylor, S. E. (1984). *Social cognition.* Reading, MA: Addison-Wesley.

Ford, G., Bridwell, A., & Morgan, M. (1996). *Self-deception and psychological defense: A synthetic re-conceptualization.* Yayınlanmamış araştırma raporu.

Freud, S. (1957). The unconscious. (Çeviren: James Strachey), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Cilt 14, s. 161–215). Londra: Hogarth Press (Orijinali 1915'te basılmıştır).

Hogan, R. (1991). Personality and personality measurement. In M. D. Dunnette & L. M. Hough (Eds.), *Handbook of industrial and organizational psychology* (s. 873–919). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Holden, R. R., & Fekken, G. C. (1989). Three common social desirability scales: Friends, acquaintances, or strangers? *Journal of Research in Personality, 23,* 180–191.

Jahoda, M. (1958). *Current concepts of positive mental health.* New York: Basic Books.

Jopling, D. (1996). 'Take away the life-lie': Positive illusions and creative self-deception". *Philosophical Psychology, 9*(4), 525–544.

Lewinsohn, L. M., Mischel, W., Chaplin, W., & Barton, R. (1980). Social competence and depression: The role of illusory self-perceptions. *Journal of Abnormal Psychology, 89,* 203–212.

Linden, W., Paulhus, D. L., & Dobson, K. S. (1986). Effects of response styles on the report of psychological and somatic distress. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 54,* 309–313.

Mele, A. R. (2001). *Self-deception unmasked.* Princeton: Princeton University Press.

Meston, C. M., Heiman, J. R., Trapnell, P. D., & Paulhus, D. L. (1998). Socially desirable responding and sexuality self- reports. *Journal of Sex Research, 35,* 148–157.

Metcalfe, J. (1998). Cognitive optimism: Self-deception or memory-based processing heuristics? *Personality and Social Psychology Review, 2*(2), 100–110.

Mitchell, J. (2000). Living a lie: Self-deception, habit, and social roles. *Human Studies, 23,* 145–156.

Morgan, D. M. (2003). *The role of self-deception in dissatisfied marriages.* Stephen F. Austin State University, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Nisbett, R. E., & Wilson, T. D. (1977). Telling more than we can know: Verbal reports on mental processes. *Psychological Review, 84,* 231–259.

Paulhus, D. L. (1984). Two components of socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology, 46,* 598–609.

Paulhus, D. L. (1986). Self-deception and impression management in test responses. In A. Angleitner & J.S. Wiggins (Eds.), *Personality assessment via questionnaire* (s. 142–165). New York: Springer Verlag.

Paulhus, D. L. (1991). Measurement and control of response bias. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, & L. S. Wrightsman (Eds.), *Measures of personality and social psychological attitudes* (s. 17–59). San Diego, CA: Academic.

Paulhus, D. L. (1998). Interpersonal and intra-psychic adaptiveness of trait self-enhancement: A mixed blessing? *Journal of Personality and Social Psychology, 74,* 1197–1208.

Paulhus, D. L., & Reid, D. B. (1991). Enhancement and denial in socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology, 60,* 307–317.

Peterson, J. B. (1999). *Maps of meaning: The architecture of belief.* New York: Routledge.

Penelhum, T. (1966). *Pleasure and falsity.* In Hamphire S., Philoso-phy of Mind, New York: Harper & Row.

Peterson, J. B., De Young, C. G., Driver-Linn, E., Seguin, J. R., Higgins, D. M., Arseneault, L., & Tremblay, R. E. (2003). Self-deception and failure to modulate responses despite accruing evidence of error. *Journal of Research in Personality, 37*(3), 205–223.

Peterson, J. B., Driver-Linn, E., & De Young, C. (2002). Self-deception and impaired categorization of anomaly. *Personality and Individual Differences, 33,* 327–340.

Sackeim, H. A. (1983). Self-deception, self-esteem, and depression: The adaptive value of lying to oneself. In J. Masling (Eds.), *Empirical studies of psychoanalytic theories* (s. 101– 157). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Sackeim, H. A., & Gur, R. C. (1978). Self-deception, self-confrontation, and consciousness. In G.E. Schwartz & D. Shapiro (Eds.), *Consciousness and self-regulation: Advances in Research* (s. 139–197). New York: Plenum Press.

Sartre, J. P. (1956). *Being and nothingness: An essay on phenomenological ontology.* (Çeviren; Hazel E. Barnes). New York: Philosophical Library (Orijinali 1943'te basılmıştır).

Schafer, R. (1992). *Retelling a life: Narration and dialogue in psychoanalysis.* New York: Basic Books.

Spinoza, B. (1992). *The ethics.* (Çeviren: Samuel Shirley), Indian-apolis: Hackett (Orijinali 1677'de basılmıştır).

Taylor, S. E. (1989). *Positive illusions: Creative self-deception and the healthy mind.* New York: Basic Books.

Taylor, S. E., & Armor, D. A. (1996). Positive illusions and coping with adversity. *Journal of Personality, 64,* 873–898.

Taylor, S. E., & Brown, J. D. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin, 103,* 193–210.

Taylor, S. E., & Brown, J. D. (1994). Positive illusions and well-being revisited: Separating fact from fiction. *Psychological Bulletin, 116,* 21–27.

Taylor, S. E., & Gollwitzer, P. M. (1995). Effects of mindset on positive illusions. *Journal of Personality and Social Psychology, 69*(2), 213–226.

Trivers, R. (1976). "Foreword". In R. Dawkins (Ed.), *The selfish gene* (s. 5–7). New York: Oxford University Press.

Trivers, R., & Newton, H. P. (1982). The crash of Flight 90: Doomed by self-deception? *Science Digest, 111,* 66–67.

Watson, D., & Pennebaker, J. W. (1989). Health complaints, stress, and distress: Exploring the central role of negative affectivity. *Psychological Review, 96,* 234-54.

Bölüm 4

ÖZ-DEĞER

Yrd. Doç. Dr. Adem PEKER

Kavramsal Açıdan Öz-değer

Öz-değer, bir kişinin kendini başkalarından yeteneği, değer ve sınırlamaları açısından farklı bir birey olarak algılamasıdır (Hong ve diğerleri, 2011). Blascovich ve Tomaka (1991), öz-değeri benliğin değerlendirici yönünü temsil eden ve bireylerin kendine verdiği değerin düzeyini yansıtması olarak ele almış, Harter (1990) ise bu kavramın, bir bireyin kendisiyle ilgili farklı yönlerini algılaması olduğunu ifade ederek çok boyutlu bir yapı olarak değerlendirmiştir.

Öz-değer kavramı bazı araştırmacılar tarafından bireyin genel öz-değerlendirmeleri şeklinde ele alınırken, bazı araştırmacılar tarafından akademik başarı ve fiziksel görünüm gibi özel alanlardaki öz-değerlendirmelerini tanımlamak için kullanılmıştır. Crocker ve Wolfe (2001) öz-değeri, koşullara bağlı durumsal bir yapı olarak ifade etmiştir.

Bireyin kendisini tehdit altında hissettiğinde gösterdiği en temel davranış biçimlerinden birinin öz-değerini korumak olduğu ve tutarlı bir benlik imajı oluşturulabilmesinin ancak sağlıklı bir öz-değer duygusuyla mümkün olacağı ileri sürülmektedir. Araştırmacılar yüksek

& Rosen, 2010), ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler kuramayan bireylerin aşırı internet kullanmaya yöneldiklerini (Lei & Wu, 2007) saptamıştır.

Eroğlu (2011), öz-değerini fiziksel görünüm alanında yapılandıran bireylerin, internette tanımadığı kişilere buluşma teklif etme ve onların buluşma teklifini kabul etme, internette kişisel fotoğraflarını yayınlama ve sırlarını paylaşma gibi çeşitli riskli internet davranışlarına yönelmelerinin, diğer bireylerin fiziksel görünümünden hemen etkilenmelerinden ve fiziksel olarak çekici olduklarını başkalarına sürekli onaylatma gereği duymalarından kaynaklanabileceğini dile getirmiştir. Öz-değerin erdem boyutunda yapılandırılmasının, siber zorbalık davranışlarını negatif yordadığı belirtilmiştir. Bu durum öz-değerini erdem alanında yapılandıran bireylerin, yaşamlarını ahlaki ilkeler doğrultusunda düzenleyeceği, dolayısıyla bireylerin başkalarını incitici, onları küçük düşürücü hareketleri sanal ortamda yapmayacağı şeklinde görülmüştür (Eroğlu, 2011; Pornari & Wood, 2010; Williams & Guerra, 2007). Eroğlu (2011), öz-değerini aile desteği alanında yapılandırmanın siber zorbalık davranışlarını negatif yönde yordadığını, rekabet, onay alma ve akademik yeterlilik alanlarında öz-değerini yapılandırmanın ise siber zorbalıkla ilişkili davranışları pozitif yönde açıkladığını saptamıştır.

Kaynakça

Baumeister, R. F. (1998). The Self. Gilbert, D.T, Fiske, S.T, & Lindzey, G.(Eds.). The Handbook of Social Psychology (S. 680-740). New York: Mcgraw-Hill.

Baumeister, R. F., & Twenge, J. M. (2003). The Social Self. Millon, T., & Lerner, M. J. (Eds.). Handbook of Psychology: Personality and Social Psychology (S. 327-352). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Blascovich, J., & Tomaka, J. (1991). Measures of Self-Esteem. Robinson, J. P., Shaver, P. R., & Wrightsman, L.S (Eds.). Measures of Personality and Social Psychological Attidutes: Measures of Social Psychological Attidutes. (S. 115-160). San Diego: Academic Press.

Crocker, J. (2002). Contingencies of Self-Worth: Implications for Self-Regulation and Psychological Vulnerability. Self and Identity, 1, 143-149.

Crocker, J., & Luhtanen, R. K. (2003). Level of Self-Esteem and Contingencies of Selfworth: Unique Effects on Academic, Social, and Financial Problems in College Students. Personality and Social Psychology Bulletin, 29, 701–712.

Crocker, J., Luhtanen, R., Cooper, M. L., & Bouvrette, S. A. (2003). Contingencies of Self-Worth in College Students: Measurement and Theory. Journal of Personality and Social Psychology, 85, 894–908.

Crocker, J., Luhtanen, R. K., & Sommers, S. R. (2004). Contingencies of Self-Worth: Progress and Prospects. European Review of Social Psychology, 15, 133-181.

Crocker, J., & Park, L. E. (2004). The Costly Pursuit of Self-Esteem. Psychological Bulletin, 130, 392 – 414.

Crocker, J., Sommers, S. R., & Luhtanen, R. K. (2002). Hopes Dashed and Dreams Fulfilled: Contingencies of Self-Worth and Admissions to Graduate School. Personality and Social Psychology Bulletin, 28, 1275–1286.

Crocker, J., & Wolfe, C. T. (2001). Contingencies of Self-Worth. Psychological Review, 108, 593–623.

Dawes, R. M. (1994). House of Cards: Psychology and Psychotherapy Built on Myth. New York: Free Press.

Dubois, D. L., & Tevendale, H. D. (1999). Self-Esteem in Childhood and Adolescence: Vaccine or Epiphenomenon? Applied & Preventive Psychology, 8, 103-117.

Eroğlu, Y. (2011). Koşullu Öz-Değer Riskli Internet Davranışları ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Grant, H., & Dweck C. S. (2003). Clarifying Achievement Goals and Their Impact. Journal of Personality and Social Psychology, 85, 541-533.

Harter, S. (1990). Issues in The Assessment of The Self-Concept of Children and Adolescents. La Greca, A.M (Ed). Through The Eyes of The Child: Obtaining Self-Reports from Children and Adolescents. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Hong, J. C., Hwang, M. Y., Wang, C. K., Hsu, T. F., Chen, Y. J., & Chan, C. H. (2011). Effect of Self-Worth and Parenting Style on The Planned Behavior in An Online Moral Game. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 10(2), 82-90.

Kwan, W. S., Bond, M. H., & Singelis, T. M. (1997). Pancultural Explanations for Life Satisfaction: Adding Relationship Harmony to Self-Esteem. Journal of Personality and Social Psychology, 73, 1038-1051.

Lei, L., & Wu, Y. (2007). Adolescents' Paternal Attachment and Internet Use. Cyberpsychology & Behavior, 10, 633-639.

Luhtanen, R. K., & Crocker, J. (2005). Alcohol Use in College Students: Effects of Level of Self-Esteem, Narcissism, and Contingencies of Self-Worth. Psychology of Addictive Behaviors, 19, 99-103.

Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and The Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. Psychological Review, 98, 224-253.

Mecca, A. M., Smelser, N. J., & Vasoconcellos, J. (1989). The Social Importance of Self-Esteem. Berkeley, Ca: University Of California Press.

Myers, D. G., & Diener, E. (1995). "Who Is Happy?", Psychological Science, 6(1), 10-19.

Park, L. E., Crocker, J., & Mickelson, K. D. (2004). Attachment Styles and Contingencies of Self-Worth. Personality and Social Psychology Bulletin, 30, 1243-1254.

Park, L. E., Crocker, J., & Kiefer, A. K. (2007). Contingencies of Self-Worth, Academic Failure and Goal Pursuit. Personality and Social Psychology Bulletin, 33, 1503-1517.

Pelham, B. W., & Swann, W. B. J. (1989). From Self-Conceptions to Self-Worth: on The Sources and Structure of Global Self-Esteem. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 672-680.

Pornari, D. C., &, Wood, J. (2010). Peer and Cyber Agression In Secondary School Students: The Role of Moral Disengagement, Hostile Attribution Bias, and Outcome Expectancies. Aggressive Behavior, 36, 81-94.

Rhodewalt, F., & Tragakis, M. W. (2002). Self-Handicaping and School: Academic Self-Concept and Self-Protective Behavior. Aranson, J. (Ed.). Improving Academic Achievement: Impact of Psychological Factors on Education. (S. 111-134). California: Academic Press.

Sanchez, D. T., Crocker, J., & Boike, K. R. (2005). Doing Gender in The Bedroom: Investing in Gender Norms and The Sexual Experience. Personality and Social Psycholog Bulletin, 31, 1445-1455.

Sargent, J. T., Crocker, J., & Luhtanen, R. K. (2006). Contingencies of Self Worth and Depressive Symptoms in College Students. Journal of Social and Clinical Psychology, 25, 628-646.

Scheff, T. J., Retzinger, S. M., & Ryan, M. T. (1989). Crime, Violence, and Self-Esteem: Review and Proposals. Mecca, A. M., Smelser, N. J, & Vasoconcellos, J. (Eds.), The Social Importance of Self-Esteem (S. 165-199). Berkeley, Ca: University of California Press.

Stefanone, M.A., Lackaf, D., & Rosen, D. (2010). Contingencies of Self-Worth and Social-Networking-Site Behavior. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 14, 1-2.

Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and Predictors of Internet Bullying. Journal of Adolescent Health, 41, 14-21.

Bölüm 5

KENDİNİ SABOTAJ

Doç. Dr. Ahmet AKIN

Kavramsal Açıdan Kendini Sabotaj

Psikolojinin bir bilimsel disiplin olarak gelişiminden başlayarak doğrudan olmasa da çeşitli çalışmalarda kendini sabotajı işaret eden bazı araştırmaların var olduğu bir gerçektir. Ancak bu araştırmalarda kendini sabotaj operasyonel olarak tanımlanmamış, sınırları ve içeriği net olarak saptanmamış, kısaca bu yapı kavramsal olarak ele alınmamıştır. Kendini sabotaj kavramını bilim dünyasıyla tanıştıran ve psikoloji uzayında yer alan bir yapı olarak tanımlayan ilk araştırmacılar ise Edward E. Jones ve Steven Berglas'tır. Bu araştırmacılar kendini sabotaj çalışmalarının öncüleri olarak görülebilir.

Kendini sabotajı operasyonel olarak tanımladıkları ve davranışsal olarak örnekledikleri ilk çalışmalarında bu araştırmacılar kendini sabotajı; "bireye başarısızlığı dışsallaştırma, başarıyı ise içselleştirme olanağı sağlayan bir eylem veya performans ortamının birey tarafından seçilmesi" (s. 406) olarak tanımlamıştır. Bu tanımda dikkat çeken iki nokta vardır. Bunlardan birincisi; kendini sabotajın alan olarak yüklemelerle ilişkili olmasıdır. Çünkü tanımdan da anlaşılacağı üzere kendini sabotaj bireye başarısız deneyimlerinin nedenini dışsal etmenlere başarılı deneyimlerin nedenini ise içsel etmenlere yükleme olana-

kendini aldatarak acı gerçeklerden kaçmasına yardımcı olmaktadır. Acı gerçeklerden kaçma ve benliği daha fazla destekleyici yeni bir pozisyon oluşturma kendini sabotaj stratejilerinin temel unsurlarıdır. Benzer biçimde bireyin benliğine zarar verici gerçekleri göz ardı ederek kendini gerçekte olduğundan daha iyi bir konumda algılaması kendini aldatmanın en belirgin göstergesidir.

Kaynakça

Abramson, L. Y., Seligman, M. E. P., & Teasdale, J. (1978). Learned Helplessness In Humans: A Critique. Journal of Abnormal Psychology, 87, 49-74.

Adler, A. (1929). Problems of Neurosis: A Book of Case Histories. London: Kegan, Paul, Trench, Truebner.

Akın, A. (2010a). Kendini Aldatma: Neden ve Sonuçlarına İlişkin Bir Analiz. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Arkin, R. M., & Baumgardner, A. H. (1985). Self-Handicapping. In J. H. Harvey, & G. Weary (Eds.), Attribution Basic Issues and Applications (S. 169-202). New York: Academic Press.

Atkinson, J. W. (1957). Motivational Determinants of Risk Taking Behavior. Psychological Review, 65, 259-373.

Bailis, D. S. (2001). Benefits of Self-Handicapping in Sport: A Field Study of University Athletes. Canadian Journal of Behavioral Science, 33(4), 213-223.

Baumeister, R. F. (1997). Esteem Threat, Self-Regulatory Breakdown, and Emotional Distress as Factors in Self-Defeating Behavior. Review of General Psychology, 1, 145-174.

Baumeister, R. F., & Scher, S. J. (1988). Self-Defeating Behavior Patterns among Normal Individuals: Review and Analysis of Common Self-Destructive Tendencies. Psychological Bulletin, 104, 3-22.

Baumgardner, A. H. (1991). Claiming Depressive Symptoms as A Self-Handicap: A Protective Self-Presentation Strategy. Basic and Applied Social Psychology, 12(1), 97-113.

Baumgardner, A. H., Kaufman, C. M., & Ervin, K. (1989). Self-Handicapping as Expectancy Regulation. Unpublished Manuscript, Michigan State University.

Baumgardner, A. H., Lake, E. A., & Arkin, R. M. (1985). Claiming Mood as A Self-Handicap: The Influence of Spoiled and Unspoiled Public Identities. Personality and Social Psychology Bulletin, 11, 349-357.

Baumgardner, A. H., & Levy, P. E. (1988). Role of Self-Esteem in Perceptions of Ability and Effort: Illogic or Insight? Personality and Social Psychology Bulletin, 14(3), 429-438.

Berglas, S., & Jones, E. E. (1978). Drug Choice as A Self-Handicapping Strategy in Response to Non-Contingent Success. Journal of Personality and Social Psychology, 36(4), 405-417.

Braginski, B. M., Groose, M., & Ring, K. (1966). Controlling Outcomes through Impression Management: An Experimental Study of Manipulative Tactics of Mental Patients. Journal of Consulting Psychology, 30, 295-300.

Clark, J. L., & Hill, O. W. (1994). Academic Procrastination among African-American College Students. Psychological Reports, 75, 931–936.

Coudevylle, G. R., Martin Ginis, K. A., & Famose, J.-P. (2008). Determinants of Self-Handicapping Strategies in Sport and Their Effects on Athletic Performance. Social Behavior and Personality, 36, 391-398.

Covington, M. V. (1992). Making The Grade: A Self-Worth Perspective on Motivation, and School Reform. New York: Cambridge University Press.

Cudney, M.R., & Hardy, R. E. (1991). Self-Defeating Behaviors. San Francisco, CA: Harper.

Degree, C. E., & Snyder, C. R. (1985). Adler's Psychology (Of Use) Today: Personal History of Traumatic Life Events as A Self-Handicapping Strategy. Journal of Personality and Social Psychology, 48(6), 1512-1519.

Deppe, R. K., & Harackiewicz, J. M. (1996). Self-Handicapping and Intrinsic Motivation: Buffering Intrinsic Motivation from The Threat of Failure. Journal of Personality and Social Psychology, 70(4), 868-876.

Doebler, T. C., Schick, C., Beck, B., & Astor-Stetson, E. (2000). Ego Protection: The Effects of Gender And Perfectionism on Acquired and Claimed Self-Handicapping and Self-Esteem. College Student Journal, 34, 524-537.

Drexler, L. P., Ahrens, A. H., & Haaga, D. A. (1995). The Affective Consequences of Self-Handicapping. Journal of Social Behavior and Personality, 10, 861-870.

Dweck, C. S. (1986). Motivational Processes Affecting Learning. American Psychologist, 41(10), 1040-1048.

Eddings, S. K. (2003). Gender Differences in Self-Handicapping: The Role of Self-Construals. University of Utah, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Effert, B. R., & Ferrari, J. R. (1989). Decisional Procrastination: Examining Personality Correlates. Journal of Social Behavior and Personality, 4, 151–156.

Elliot, A. J., & Church, M. A. (2003). A Motivational Analysis of Defensive Pessimism and Self-Handicapping. Journal of Personality, 71, 369-396.

Ellis, A., & Knaus, W. J. (1977). Overcoming Procrastination. New York: Institute for Rational Living.

Feick, D., & Rhodewalt, F. (1997). The Double-Edged Sword of Self-Handicapping: Discounting, Augmentation, and The Protection and Enhancement of Self-Esteem. Motivation and Emotion, 21(2), 147-163.

Ferrari, J. R. (1991a). Self-Handicapping by Procrastinators: Predicting Self-Esteem, Social-Esteem, or Both? Journal of Research in Personality, 25, 245-261.

Ferrari, J. R. (1991c). A Preference for A Favorable Public Impression by Procrastinators: Selecting among Cognitive and Social Tasks. Personality and Individual Differences, 12, 1233-1237.

Ferrari, J. R. (1991d). Procrastination and Project Creation: Choosing Easy, Non-Diagnostic Items to Avoid Self-Relevant Information. Journal of Social Behavior and Personality, 6, 619–628.

Ferrari, J. R. (1992). Procrastinators and Perfect Behavior: An Exploratory Factor Analysis of Self-Presentation, Self-Awareness, and Self-Handicapping Components. Journal of Research in Personality, 26, 75-84.

Ferrari, J. R., & Emmons, R. A. (1995). Methods of Procrastination and Their Relation to Self-Control and Self-Reinforcement. Journal of Social Behavior and Personality, 10, 135-142.

Ferrari, J. R., Harriott, J. S., Evans, L., Lecik-Michna, D. M., & Wenger, J. M. (1997). Exploring The Time Preferences by Procrastinators: Night of Day, Which Is The One? European Journal of Personality, 11, 187–196.

Ferrari, J. R., & Tice, D. M. (2000). Procrastination as A Self-Handicap for Men and Women: A Task-Avoidance Strategy in A Laboratory Setting. Journal of Research in Personality, 34, 73-83.

Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes. Human Relations, 7, 117-140.

Fontana, A. F., & Klein, E. B. (1968). Self-Presentation and The Schizophrenia Deficit. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 32, 250-256.

Greenberg, J., Pyszczynski, T., & Paisley, C. (1985). The Effect of Extrinsic Incentives on Use of Test Anxiety as An Anticipatory Attributional Defense: Playing It Cool When The Stakes Are High. Journal of Personality and Social Psychology, 47, 1136-1145.

Harriott, J., & Ferrari, J. R. (1996). Prevalence of Chronic Procrastination among Samples of Adults. Psychological Reports, 73, 873-877.

Harris, R. N., & Snyder, C. R. (1986). The Role of Uncertain Self-Esteem in Self-Handicapping. Journal of Personality and Social Psychology, 51, 451-458.

Harsch, D. M. (2008). The Role of Self-Efficacy, Locus of Control, and Self-Handicapping in Dissertation Completion. The University of Akron, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Heider, F. (1958). The Psychology of Interpersonal Relations. New York: Wiley.

Higgins, R. L. (1990). Self-Handicapping: Historical Roots and Contemporary Branches. In R. L. Higgins, C. R. Snyder, & S. Berglas (Eds.), Self-Handicapping: The Paradox That Isn't (S. 1-35). New York: Plenum Press.

Hirt, E. R., Deppe, R. K., & Gordon, L. J. (1991). Self-Reported Versus Behavioral Self-Handicapping: Empirical Evidence for A Theoretical Distinction. Journal of Personality and Social Psychology, 61(6), 981-991.

Hirt, E. R., Mccrea, S., & Boris, H. (2003). "I Know You Self-Handicapped Last Exam": Gender Differences in Reactions to Self-Handicapping. Journal of Personality and Social Psychology, 84, 177-193.

Hirt, E. R., Mccrea, S. M., & Kimble, C. E. (2000). Public Self-Focus and Sex Differences in Behavioral Self-Handicapping: Does Increasing Self-Threat Still Make It "Just A Man's Game?" Personality and Social Psychology Bulletin, 26, 1131-1141.

Horney, K., (1951). Neurosis and Human Growth. London: Routledge.

Johnson, J. L., & Bloom, M. (1995). An Analysis of The Contribution of The Five Factors of Personality to Variance in Academic Procrastination. Personality and Individual Differences, 18, 127-133.

Jones, E. E., & Berglas, S. (1978). Control of Attributions about The Self Through Self-Handicapping Strategies: The Appeal of Alcohol and The Role of Underachievement. Personality and Social Psychology Bulletin, 4, 200-206.

Kass, J. (2002). The Relationship of Self-Handicapping and Self-Esteem to The Symptom Reporting Behavior of Primary Care Patients. Hofstra University, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Kelley, H. H. (1973). The Processes of Causal Attribution. American Psychologist, 28, 107-128.

Kernis, M. H., Grannemann, B. D., & Barclay, L. C. (1992). Stability of Self-Esteem: Assessment, Correlates, and Excuse Making. Journal of Personality, 60(3), 621-644.

Kluever, R. C, Green, K. E., & Katz, E. (1997). Students' Attitudes toward The Responsibilities And Barriers in Doctoral Study. New Directions for Higher Education, 99, 47-56.

Kolditz, T. A., & Arkin, R. M. (1982). An Impression Management Interpretation of The Self-Handicapping Strategy. Journal of Personality and Social Psychology, 43(3), 492-502.

Kuczka, K. K., & Treasure, D. C. (2005). Self-Handicapping in Competitive Sport: Influence of The Motivational Climate, Self-Efficacy, and Perceived Importance. Psychology of Sport and Exercise, 6(5), 539-550.

Lay, C., Knish, S., & Zanatta, R. (1992). Self-Handicappers and Procrastinators: A Comparison of Their Practice Behavior Prior to An Evaluation. Journal of Research in Personality, 26, 242-257.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, Appraisal, & Coping. New York: Springer.

Leary, M. R., & Shepperd, J. A. (1986). Behavioral Self-Handicaps Versus Self-Reported Self-Handicaps: A Conceptual Note. Journal of Personality and Social Psychology, 51, 1265-1268.

Luginbuhl, J., & Palmer, R. (1991). Impression Management Aspects of Self-Handicapping: Positive and Negative Effects. Personality and Social Psychology Bulletin, 17, 655-662.

Martin, A. J., Marsh, H. Williamson, A., & Debus, R. L. (2003). Self-Handicapping, Defensive Pessimism and Goal Orientation: A Qualitative Study of University Students. Journal of Educational Psychology, 95(3), 617-628.

Martin, K. A., & Brawley, L. R. (2002). Self-Handicapping in Physical Achievement Settings: The Contributions of Self-Esteem and Self-Efficacy. Self and Identity, 1(4), 337-351.

Mayerson, N. H., & Rhodewalt, F. (1988). The Role of Self-Protective Attributions in The Experience of Pain. Journal of Social and Clinical Psychology, 6, 203-218.

Mccrea, S. M., & Hirt, E. R. (2001). The Role of Ability Judgments in Self-Handicapping. Personality and Social Psychology Bulletin, 27, 1378-1389.

Midgley, C., Arunkumar, R., & Urdan, T. (1996). If I Don't Do Well Tomorrow, There's A Reason: Predictors of Adolescents' Use of Self-Handicapping Strategies. Journal of Educational Psychology, 88, 423-434.

Milner, J. B. (2007). Individual Differences in Peer Relationships: The Role of Self-Handicapping. Indiana University, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Moore, K. L. (2006). "My Parent's Made Me Do It!" Parental Influences on Self-Handicapping: Athletes' Perceptions and Goal Orientation. University of New Hampshire, Yayınlanmamış Mastır Tezi.

Murray, C. B., & Warden, M. R. (1992). Implications of Self-Handicapping Strategies for Academic Achievement: A Re-Conceptualization. Journal of Social Psychology, 132, 23-37.

Muszynski, S. Y., & Akamatsu, T. J. (1991). Delay in Completion of Doctoral Dissertations in Clinical Psychology. Professional Psychology: Research and Practice, 22, 119-123.

Newman, L., & Wadas, R. (1997). When The Stakes Are Higher: Self-Esteem Instability and Self-Handicapping. Social Behavior and Personality, 12(1), 217-232.

Novak, S. (2005). Self-Handicapping In Adolescence: Differences in Gender and Grade Point Average in The Use of Self-Handicapping In an Academic Setting. Roosevelt University, Yayınlanmamış Mastır Tezi.

Nurmi, J. E. (1993). Self-Handicapping and A Failure-Trap Strategy: A Cognitive Approach to Problem Behavior and Delinquency. Psychiatria Fennica, 24,75-85.

O'Brien, P. E. (2000). Self-Handicapping Behaviors, Psychosocial Variables, and Academic Achievement of Middle School Adolescents. Wayne State University, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Onwuegbuzie, A. J. (2004). Academic Procrastination and Statistics Anxiety. Assessment & Evaluation in Higher Education, 29(1), 3-19.

Organista, P. B., & Miranda, J. (1991). Psychosomatic Symptoms in Medical Outpatients: An Investigation of Self-Handicapping Theory. Health Psychology, 10, 427-431.

Prapavessis, H., & Grove, J. R. (1998). Self-Handicapping and Self-Esteem. Journal of Applied Sport Psychology, 10(2), 175-184.

Prapavessis, H., Grove, J. R., & Eklund, R.C. (2004). Self-Presentational Issues in Competition and Sport. Journal of Applied Sport Psychology, 16, 19-40.

Rhodewalt, F. (1990). Self-Handicappers: Individual Differences in The Preference For Anticipatory Self-Protective Acts. In R. L. Higgins, C. R. Snyder, & S. Berglas (Eds.), Self-Handicapping: The Paradox That Isn't (S. 69-106). New York: Plenum Press.

Rhodewalt, F., & Davison, J. (1986). Self-Handicapping and Subsequent Performance: Role of Outcome Valence and Attributional Certainty. Basic and Applied Social Psychology, 7(4), 307-323.

Rhodewalt, F., & Fairfield, M. (1991). Claimed Self-Handicaps and The Self-Handicapper: The Relation Of Reduction In Intended Effort To Performance. Journal of Research in Personality, 25, 402-417.

Rhodewalt, F., Saltzman, A. T., & Wittmer, J. (1984). Self-Handicapping among Competitive Athletes: The Role of Practice in Self-Esteem Protection. Basic and Applied Social Psychology, 5(3), 197-209.

Rhodewalt, F., Sanbonmatsu, D. M., Tschanz, B., Feick, D. L., & Waller, A. (1995). Self-Handicapping and Interpersonal Trade-Offs: The Effects of Claimed Self-Handicaps on Observers' Performance Evaluations and Feedback. Personality and Social Psychology Bulletin, 21, 1042-1050.

Rhodewalt, F., & Tragakis, M. (2002). Self-Handicapping and The Social Self: The Cost and Rewards of Interpersonal Self-Construction. In J. P. Forgas, & K. D. Williams (Eds.), The Social Self: Cognitive, Interpersonal, and Intergroup Perspectives (S. 121-140). New York: Psychology Press.

Rhodewalt, F., & Vohs, K. (2005). Defensive Strategies, Motivation, and The Self: A Self-Regulatory Process View. In A. J. Elliot & C. S. Dweck (Eds.), Handbook of Competence and Motivation (S. 548-565). New York: Guilford Press.

Richardson, E. D. (2007). Self-Efficacy and Self-Handicapping: A Cross-Cultural Comparison between Adolescents in The Bahamas and The United States. Roosevelt University, Yayınlanmamış Mastır Tezi.

Ryska, T. A. (2002). Effects of Situational Self-Handicapping and State Self-Confidence on The Physical Performance of Young Participants. Psychological Record, 52, 461-478.

Ryska, T. A., Yin, Z. N., & Cooley, D. (1998). Effects of Trait and Situational Self-Handicapping on Competitive Anxiety among Athletes. Current Psychology, 17(1), 48-56.

Ryska, T. A., Yin, Z. N, & Boyd, M. (1999). The Role of Dispositional Goal Orientation and Team Climate on Situational Self-Handicapping among Young Athletes. Journal of Sport Behavior, 22, 411-425.

Saddler, C. D., & Sacks, L. (1993). Multidimensional Perfectionism and Academic Procrastination: Relationship with Depression in University Students. Psychological Reports, 73, 863-871.

Salomon, K. L. (1997). Self-Handicapping as Threat Regulation. University New York at Buffalo, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Schouwenburg, H. C., & Lay, C. H. (1995). Trait Procrastination and The Big-Five Factors of Personality. Personality and Individual Differences, 18, 481-490.

Self, E. (1990). Situational Influences on Self-Handicapping. In R. L. Higgins, C. R. Snyder, & S. Berglas (Eds.), Self-Handicapping: The Paradox That Isn't (S. 37-68). New York: Plenum Press.

Senecal, C., Lavoie, K., & Koestner, R. (1997). Trait and Situational Factors in Procrastination: An Interactional Model. Journal of Social Behavior and Personality, 12, 889-903.

Shepperd, J. A., & Arkin, R. M. (1989). Determinants of Self-Handicapping: Task Importance and The Effects of Pre-Existing Handicaps on Self-Generated Handicaps. Personality and Social Psychology Bulletin, 15, 101-112.

Shepperd, J. A., & Arkin, R. M. (1991). Behavioral Other-Enhancement: Strategically Obscuring The Link between Performance and Evaluation. Journal of Personality and Social Psychology, 60, 79-88.

Smith, D. S., & Strube, M. J. (1991). Self-Protective Tendencies as Moderators of Self-Handicapping Impressions. Basic Applied Social Psychology, 12(1), 63-80.

Smith, T. W., Snyder, C. R., & Handelsman, M. M. (1982). On The Self-Serving Function of An Academic Wooden Leg: Test Anxiety as A Self-Handicapping Strategy. Journal of Personality and Social Psychology, 42(2), 314-321.

Smith, T. W, Snyder, C. R., & Perkins, S. C. (1983). The Self-Serving Function of Hypochondriacal Complaints Physical Symptoms as Self-Handicapping Strategies. Journal of Personality and Social Psychology, 44(4), 787-797.

Snyder, C. R., & Higgins, R. L. (1988). Excuses: Their Effective Role in The Negotiation of Reality. Psychological Bulletin, 104, 23-35.

Snyder, C. R., & Smith, T. W. (1982). Symptoms as Self-Handicapping Strategies: The Virtues of Old Wine in A New Bottle. In G. Weary, & H. L. Mirels (Eds.), Integrations of Clinical and Social Psychology (S. 104-127). New York: Oxford University Press.

Solomon, L. J., & Rothblum, E. D. (1984). Academic Procrastination: Frequency and Cognitive-Behavioral Correlates. Journal of Counseling Psychology, 31, 503-509.

Strube, M. J. (1986). An Analysis of The Self-Handicapping Scale. Basic Applied Social Psychology, 7(3), 211-224.

Tannenbaum, R. (2007). Goal Orientation, Work Avoidance Goals, and Self-Handicapping in Community College Students. Capella University, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Tice, D. M. (1991). Esteem Protection or Enhancement? Self-Handicapping Motives And Attributions Differ By Trait Self-Esteem. Journal of Personality and Social Psychology, 60(5), 711-725.

Tice, D. M., & Baumeister, R. F. (1984, May). Self-Handicapping, Self-Esteem, and Self-Presentation. Paper Presented at The Meeting of The Midwestern Psychological Association, Chicago.

Tice, D. M., & Baumeister, R. F. (1990). Self-Esteem, Self-Handicapping, and Self-Presentation: The Strategy of Inadequate Practice. Journal of Personality, 58, 443-464.

Tice, D. M., & Baumeister, R. F. (1997). Longitudinal Study of Procrastination, Performance, Stress, and Health: The Costs and Benefits of Dawdling. Psychological Science, 8, 454-458.

Tucker, J., Vuchinich, R., & Sobell, M. (1981). Alcohol Consumption as A Self-Handicapping Strategy. Journal of Abnormal Psychology, 90(3), 220-230.

Urdan, T., & Midgley, C. (2001). Academic Self-Handicapping: What We Know, What More There Is To Learn? Educational Psychology Review, 13(2), 115-138.

Velyvis, V. P. (1995). Perfectionism, Depression, and Psychosomatic Self-Reports: The Moderating Effects of Self-Handicapping and Locus of Control. York University, Yayınlanmamış Mastır Tezi.

Weary, G., & Williams, J. P. (1990). Depressive Self-Presentation: Beyond Self-Handicapping. Journal of Personality and Social Psychology, 58(5), 892-898.

Weidner, G. (1980). Self-Handicapping Following Learned Helplessness Treatment and The Type A Coronary-Prone Behavior Pattern. Journal of Psychosomatic Research, 24, 319-325.

Weiner, B. (1979). A Theory of Motivation for Some Classroom Experiences. Journal of Educational Psychology, 71(1), 3-25.

Weiner, B., Frieze, I., Kukla, A., Reed, L., Rest, S., & Rosenbaum, R. (1971). Perceiving The Causes of Success And Failure, In E. E. Jones, D. E. Kanouse, H. H. Kelley, R. E. Nisbett, S. Valins, and B. Weiner (Eds.), Attributions: Perceiving The Causes of Behavior, (S. 95-120). Morristown, NJ: General Learning Press.

Zuckerman, M., Kieffer, S. C., & Knee, C. R. (1998). Consequences of Self-Handicapping: Effects on Coping, Academic Performance and Adjustment. Journal of Personality and Social Psychology, 74(6), 1619-1628.

Zuckerman, M., & Tsai, F. (2005). Costs of Self-Handicapping. Journal of Personality, 73, 411-442.

Bölüm 6

SAHTE BENLİK

Uzm. Psk. Dan. Safiye YILMAZ

Kavramsal Açıdan Sahte Benlik

Sahte benlik araştırmasının psikolojide uzun bir geçmişi vardır. Gerçek benlik ve sahte benlik, 1960 yılında Winnicott tarafından psikanalize sokulmuştur. Bunlar sadece tanımlayıcı psikiyatride değil aynı zamanda belirli felsefi ve dini sistemlerin içine de çeşitli bahanelerle gelmiştir (Winnicott, 1960). Winnicott'un doğru benliğine göre insanların spontane ya da bilinçli oluşan hareketlerinin deneyimi, onların sahte ve sosyal uyum benliklerinden farklıdır. Winnicott gerçek ve sahte benlik arasındaki farkı vurgulamak için gerçek benliği, en derin duygudan kaynaklanan ve derin gerçeklik olarak tanıtır ve ayrıca sadece gerçek benlik içinde kalan yaratıcılığa inanır. Buna karşılık Winnicott sahte benliği, başkalarının beklentilerine bağlı uyum ve performans temelli benlik olarak ele alır. Sahte benlik, bir kişinin gerçek varlığının önemli ve doğru tarafının ne olduğunu reddeder (Akın, Demirci, Işık, & Yılmaz, 2012; Carey, Wingert, & Harlacher, 2010).

Sahte Benlik Gelişimi

Bebeklik ve çocukluk döneminde sahte benlik. Birçok nesne ilişkileri teorisyenleri sahte benlik için imalarda bulunmuştur (örneğin,

Kaynakça

Akın, A., Demirci İ., Yılmaz S. Ve Işık Y. (Basımda). The Validity and Reliability of The Turkish Version of The Perception of False-Self Scale. Procedia Social and Behavioral Sciences.

Banerjee, R., & Yuill, N. (1999). Children's Explanations for Self-Presentational Behaviour. European Journal of Social Psychology, 29, 105–111.

Bowlby, J. (1973). Attachment and Loss, Vol. 2: Separation. New York: Basic Books.

Carey, A. L., Wingert M. L., & Harlacher A. M. (2010). The True versus False Self: Life Based in Existential Meaning. For Submission to The Journal Of Counseling and Development, Shippensburg University.

Chaudry, S. (2011). Trauma and Sense of Self. Portfolio for Professional Doctorate in Counselling Psychology (Dpsych), City University.

Harter, S., Marold, D. B., Whitesell, N. R., & Cobbs, G. (1996). A Model of The Effects of Perceived Parent and Peer Support on Adolescent False Self Behavior. Child Development, 67, 360–374.

Harter, S., Waters. P. L., & Whitesell, N. R. (1997). Lack of Voice as A Manifestation of False Self -Behavior among Adolescents: The School Setting as A Stage Upon Which The Drama of Authenticity Is Enacted. Educational Psychologist, 32, 153-173.

Horney, K. (1945). Our Inner Conflicts. New York: Norton And Company.

Horney, K. (1950). Neurosis and Human Growth. New York: Norton and Company.

Hwang, Y. G. (1995). Student Apathy, Lack of Self-Responsibility and False Self-Esteem Are Failing Amerıcan Schools. Department of Exceptional Education, 484-490.

Jones, D. M. (1985). Bulimia: A False Self Identity. Clinical Social Work Journal, 13, 305-315.

Kernutt, J. (2007). The I, or The Eye, and The Other: A Mother-Infant Observation Vignette Analysed Using Winnicott's Concept of False Self. Infant Observation 10(2), 203-211.

Kohut, H. (1977). The Restoration of The Self. Newyork: International University Press.

Kohut, H. (1984). How Does Analysis Cure? Chicago: University of Chicago Press.

Masterson, J. (1985). The Real Self. New York: Brunner/Mazel.

Weir, K. F., & Jose P. E. (2010). The Perception of False Self Scale for Adolescents: Reliability, Validity, and Longitudinal Relationships with Depressive and Anxious Symptoms. British Journal of Developmental Psychology, 26, 393-411.

Winnicott, D. W. (1960). Ego Distortion in Terms of True and False Self. In Maturational Processes and The Facilitating Environment (S. 140-152). New York: International University Press.

Wolinsky, S. H. (2000). The False Core-False Self. The Beginner's Guide to Quantum Psychology, 19-51.

Bölüm 7

ÖZ-YANSITMA

Esra YILDIZ

Kavramsal Açıdan Öz-yansıtma

Kişinin belirli ortamlardaki zayıf ve güçlü yönlerini, bireyselliğini, öğrenmesini ve başkalarıyla olan ilişkilerini etkileyen karakteristik davranışlarını tanımlamasına olanak sağlayan süreç, öz-yansıtma olarak tanımlanır (Nottinham, 1998). Öz-yansıtma, "bireyin kendi düşünce veya niyetleri üzerine" düşünmesidir (von Wright, 1992, akt. Singh, 2010) ya da bir başka deyişle kişinin kendi düşünce süreçleri üzerinde düşünmesidir. Birey bu süreçte şaşırtıcı, ilginç veya zorlayıcı bulduğu bir olayla uğraşır ve olayı eleştirerek, yeniden yapılandırarak ve somutlaştırarak anlamlandırmaya ve sonraki eylemleri hakkında çıkarımda bulunmaya çalışır. Bu sebeple, öz-yansıtma, düşünce ve hiçbir harekette bulunmamayı da içeren eylemler arasında gerçekleşen bir döngüdür (Schön, 1983, akt. Helms, 2008).

Öz-yansıtma, "diğer zihinsel etkinlikler ya da yansıtma ürünü olan süreçler için oluşturulan zihinsel etkinlik" olarak tanımlanan üstbiliş terimiyle bağlantılıdır (Yussen, 1985, akt. Meale, 2005). Öz-yansıtma becerileri öğretilebilir ve eğitilebilir. Üstbiliş becerileri, "insanların bilişsel etkinliklerinin ilerlemesini düzenlemek ve düzeltmek için

Öz-yansıtmaya Yönelik Eleştiriler

Öz-yansıtma, üzerinde sorgulama yapılmamış, eleştirilmemiş ve doğruluğu kesin olarak kabul edilmiş bir kavram değildir. Birçok araştırmacı tarafından eleştirilmiş ve öz-yansıtmanın olumsuz yönleri vurgulanmıştır. Johnson (2001), zaman ve konu olarak yakın olmayan, gelecekte yaşanabilecek deneyimlerin hakkında düşünülmesini yararsız görmüş ve "göz önünde bulundurma ve yansıtma" gibi konuların "zaman kaybı, kafa karıştırıcı ve yanlış yönlendirici" bir sürece neden olabileceğini ileri sürmüştür. (Johnson, 2001).

Benzer şekilde, bireylerin kendilerini rahatsız edebilecek bilgilerle veya durumlarla yüzleşmek istemeyebileceği vurgulanmıştır (Stein, 2000). Ayrıca insanların bilgilerini, varsayımlarını ve deneyimlerini şekillendiren karmaşık sosyo-politik etkilerden kendilerini ayıramayacağı durumların olduğu ve orijinal bir yansıtıcı düşünmenin bulunmasının zor olduğu söylenmiştir. Öz-yansıtmanın kişinin kendi üzerinde dönüp dolaşıp düşünmesi olarak anlaşılması durumunda; öz-yansıtma, zaten bilinen şeylerden daha fazlasını ortaya çıkaramayacaktır (Fendler, 2003).

Kaynakça

Csank, P. A. R., & Conway, M. (2004). Engaging in Self-Reflection Changes Selfconcept Clarity: on Differences between Women and Men and Low- and High-Clarity Individuals. Sex Roles, 60, 469-480.

Elliott, I., & Coker, S. (2008). Independent Self-Construal, Self-Reflection, and Self-Rumination: A Path Model for Predicting Happiness. Australian Journal of Psychology, 60(3), 127-134.

Fendler, L. (2003). Teacher Reflection in A Hall of Mirrors: Historical Influences and Political Reverberations. Educational Researcher, 32(3), 16-25.

Helms, K. T. (2008). A Qualitative Understanding of Women Becoming West Point Cadets. Doctoral Dissertaation. The University of North Carolina at Greensboro.

Hubbs, D. L., & Brand, C. F. (2005). The Paper Mirror: Understanding Reflective Journaling. Journal of Experiential Education, 28(1), 60-71.

Hughes, B. E. (2008). An Exploration Of Self-Reflection And Critical Thinking Exhibited In Visual-Arts Students' Portfolios At The Secondary Level. The University Of San Francisco. Unpublished Dissertation.

Johnson, H. (2001). The Ph.D. Student As An Adult Learner: Using Reflective Practice To Find And Speak In Her Own Voice. Reflective Practice, 2(1), 53-63.

Kolb, D. A. (1984). Experiential Learning: Experience as The Source of Learning and Development. Englewood Cliffs: N. J. Prentice-Hall.

Langer, A. M. (2002). Reflecting on Practice: Using Learning Journals in Higher and Continuing Education. Teaching in Higher Education, 7, 337-351.

Lyubomirsky, S. (2001). Why Are Some People Happier Than Others? The Role of Cognitive And Motivational Processes in Well-Being. American Psychologist, 56, 239–249.

Lyubomirsky, S., & Ross, L. (1999). Changes in Attractiveness of Elected, Rejected, and Precluded Alternatives: A Comparison of Happy and Unhappy Individuals. Journal Of Personality And Social Psychology, 76, 988–1007.

Mackintosh, C. (1998). Reflection: A Flawed Strategy for The Nursing Profession. Nurse Education Today, 18, 553-557.

Meale, M. S. (2005). The Effect of Goal Setting, Self-Evaluation and Self-Reflection on Student Art Performance in Selected 4th and 5th Grade Visiual Art Classes. Doctoral Dissertation. The Florida State University, USA.

Rogers, A. (2006). Lifelong Learning and The Absence of Gender. International Journal of Educational Development, 26(2), 189-208.

Stein, D. (2000). Teaching Critical Reflection. Myths and Realities No. 7. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 445 256).

Yavaşoğlu, M. (2010). Kendini Yansıtma Ve İç-Görü Ölçeği'nin Türk Kültürüne Uyarlanması. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Yip, K. S. (2007). Self-Reflection in Reflective Practice: A Jaspers' Orientation. Reflective Practice, 8(2), 285-298.

Bölüm 8

ÖZ-BİLGİ

Uzm. Psk. Dan. İbrahim DEMİRCİ

Kendini Bil! 'Know Thyself!'

Apollon Tapınağı, Delphi.

Öz-bilgi Kavramının Tarihsel Gelişimi

Öz-bilgi kavramı çok eski zamanlardan beri her kültürde ve dönemde önemli bir kavram olmuştur. Öz-bilgi, sadece Batı dünyasının felsefi ve dini geleneklerinden değildir, diğer kültürlerde de çok önemli bir süreç olarak kabul edilmektedir (Hadot, 2002). İslam bilginleri, bireyin hayatını dolu dolu yaşaması için öz-bilginin önemini vurgulamışlardır (Ghorbani, Watson, Bing, Davison, & LeBreton, 2003).

Doğu ve Batı dünyasından filozoflar, din adamları, ozanlar kendini bilmenin önemi hakkında görüşlerini bildirmiştir. Öz-bilgi eski dönemlerde "kendini tanı" "kendini bil" ifadeleriyle Delhi'deki Apollon Tapınağı'nın girişinde altın harflerle yazılmıştır. Frozanfar, öz-bilgiyi, tanrı bilgisine ulaşmanın ön koşulu olarak görmüş; Mevlana ise bilgilerinin en asilinin öz-bilgi olduğunu ifade etmiştir (Zimmerman,

Kaynakça

Akın, A. (2010). Kendini Aldatma: Neden Ve Sonuçlarına İlişkin Bir Analiz. İstanbul: Nobel Yayınları.

Arslanoğlu, İ. (2005). Türk Değerleri Üzerine Bir Değerlendirme. Küreselleşme Karşısında Değerlerimiz Sempozyumu, Felsefe Dünyası Dergisi, 41, 64-77.

Behjati, Z., Saeedi, Z., Noorbala, F., Enjedani, E., & Meybodi, A., F. (2011). Integrative Self-Knowledge and Mental Health. Procedia - Social and Behavioral Sciences 30, 705-708.

Brown, K. W., Ryan, R. M., & Creswell, J. D. (2007). Mindfulness: Theoretical Foundations and Evidence for Its Salutary Effects. Psychological Inquiry, 18, 211–237.

Baumeister, R. F., & Trice, D. M. (1988). Metatraits. Journal of Personality, 56, 571-598.

Caprara, G. V., & Cervone, D. (2003). A Conception of Personality for A Psychology of Human Strengths: Personality as An Agentic, Self-Regulation System. In L. G. Aspinwall & U. M. Staudinger (Eds.), A Psychology of Human Strengths (S. 61–74). Washington, DC: American Psychological Association.

Dörner, J. (2006). A Self-Concept Measure of Personality Growth: Self-Concept Maturity (Scm). Development, Validation, and Age Effect. Unpublished Doctoral Dissertation, International University Bremen.

Ellis, A. (1994). Reason and Emotion In Psychotherapy. Revised and Updated. New York: Birch Lane Press.

Ghorbani, N., Cunningham, C. J. L., & Watson, P. J. (2010). Comparative Analysis of Integrative Self-Knowledge, Mindfulness, And Private Self-Consciousness in Predicting Responses to Stress In Iran. International Journal of Psychology, 45, 147-154.

Ghorbani, N., Ghramaleki, A. F., & Watson, P. J. (2005). Philosophy, Self-Knowledge, and Personality in Iranian Students and Teachers of Philosophy. The Journal of Psychology, 139, 81-95.

Ghorbani, N., & Watson, P. J. (2004). Two Facets of Self-Knowledge, The Five-Factor Model, and Promotions among Iranian Managers. Social Behavior and Personality, 32, 769–776.

Ghorbani, N., Watson, P. J., Bing, M. N., Davison, H. K., & Lebreton, D. (2003). Two Facets of Self-Knowledge: Cross-Cultural Development of Measures in Iran and The United States. Genetic, Social, and General Psychology Monographs, 129, 238–268.

Ghorbani, N., Watson, P. J., Chen, Z., & Norballa, F. (2012). Self-Compassion in Iranian Muslims: Relationships with Integrative Self-Knowledge, Mental Health, and Religious Orientation. The International Journal for The Psychology of Religion, 22, 1-13.

Ghorbani, N., Watson, P. J., & Krauss, S. W. (2004). Private Self-Consciousness Factors: Relationships with Need for Cognition, Locus of Control, and Obses-

sive Thinking in Iran and The United States. Journal of Social Psychology, 144(4), 359–372.

Ghorbani, N., Watson, P. J., & Hargis, M. B. (2008). Integrative Self-Knowledge Scale: Correlations and Incremental Validity of A Cross-Cultural Measure Developed in Iran And The United States. Journal of Psychology, 142, 395–412.

Gosling, S. D., John, O. P., Craik, K. H., & Robins, R.W. (1998). Do People Know How They Behave? Self-Reported Act Frequencies Compared with On-Line Codings by Observers. Journal of Personality and Social Psychology, 74, 1337–1349.

Hadot, P. (2002). What Is Ancient Philosophy? Cambridge, MA: Belknap.

Jahoda, M. (1958). Current Concepts of Positive Mental Health. New York: Basic Books.

Jopling, D. (1996). 'Take Away The Life Lie': Positive Illusions and Creative Self-Deception". Philosophical Psychology, 9(4), 525–544.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-Ilişkisel Benlik: Yeni Bir Sentez. Türk Psikoloji Dergisi, 11, 36-44.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Benlik, Aile ve Insan Gelişim: Kültürel Psikoloji. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Klein, S. B. (2001). A Self to Remember: A Cognitive Neuropsychological Perspective on How Self Creates Memory and Memory Creates Self. In C. Sedikides & M. B. Brewer (Eds.), Individual Self, Relational Self, Collective Self (S. 25–46). Philadelphia, PA: Psychology Press

Klein, S. B., Cosmides, L., Costabile, K. A., & Mei, L. (2002). Is There Something Special about The Self? A Neuropsychological Case Study. Journal of Research in Personality, 36, 490–506.

Kuzucu, Y. (2006). Duyguları Fark Etmeye ve İfade Etmeye Yönelik Bir Psiko-Eğitim Programının, Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Düzeylerine, Duyguları İfade Etme Eğilimlerine, Psikolojik ve Öznel İyi Oluşlarına Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Lindwall, M. (2004). Factorial Structure and Invariance across Gender of The Swedish Self-Consciousness Scale. Journal of Personality Assessment, 82(2), 233-240.

Maboçoğlu, F. (2006). Duygusal Zeka ve Duygusal Zekanın Gelişimine Katkıda Bulunan Etkenler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Markus, H. R. (1983). Self-Knowledge: An Expanded View. Journal of Personality, 51, 543-565.

Markus, H. R., & Kitiyama, S. (1991). Culture and Self: Implication for Cognition, Emotion and Motivation. Psychol Rev; 98, 224-253.

Markus, H., & Kitayama, S. (1998). The Cultural Psychology of Personality. Journal of Cross-Cultural Psychology, 29, 63–87.

Mcadams, D. P. (1999). I, Me, And (S)He: The Grammar Of The Self: A Review Of R. Harre, The Singular Self. For Contemporary Psychology: The Apa Review Of Books, 44, 320-323.

Mischel, W., & Mendoza-Denton, R. (2003). Harnessing Willpower and Socio-Emotional Intelligence to Enhance Human Agency and Potential. In L. G. Aspinwall & U. M. Staudinger (Eds.), A Psychology of Human Strengths (S. 245–256). Washington, Dc: American Psychological Association.

Shavelson, R. J., Hubner, J. J., & Stanton, G. C. (1976). Self-Concept: Validation of Construct Interpratation. Rewiew of Aducational Research, 46, 407-441.

Nisbett, R. E., & Wilson, T. D. (1977). Telling More Than We Can Know: Verbal Reports on Mental Processes. Psychological Review, 84, 231–259.

Öveç, Ü. (2007). Öz-Duyarlık İle Öz-Bilinç, Depresyon, Anksiyete ve Stres Arasındaki İlişkilerin Yapısal Eşitlik Modeliyle İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Robins, R. W., & John, O. P. (1997). The Quest For Self-Insight: Theory And Research on Accuracy and Bias in Self-Perception. In R. Hogan, J. Johnson, & S. Briggs (Eds.), Handbook of Personality Psychology (S. 649–678). San Diego, Ca: Academic.

Robins, R. W., Norem, J. K., & Cheek, J. M. (1999). Naturalizing The Self. In L. A. Pervin & O. P. Lohn (Eds.), Handbook of Personality: Theory and Research (S. 443-447). New York: Guilford.

Rogers, C. R. (1961). On Becoming A Person: A Therapist's View of Psychotherapy. Boston: Houghton Mifflin.

Tahmasb, A. M., Ghorbani, N., & Watson, P. J. (2008). Relationships Between Self- And Peer-Reported Integrative Self-Knowledge And The Big Five Factors In Iran. Current Psychology, 27, 169-176.

Vogt D. S., & Colvin C. R. (2005). Assessment of Accurate Self-Knowledge. Journal of Personality Assessment, 84(3), 239–251.

Wang, Q. (2004). The Emergence of Cultural Self-Construct: Autobiographical Memory and Self-Description In American And Chinese Children. Developmental Psychology, 40(1), 3-15.

Wang, Q. (2006). Culture and The Development Of Self-Knowledge. Current Directions in Psychological Science, 15, 182-187.

Watson, P. J., & Biderman, M. D. (1993). Narcissistic Personality Inventory Factors, Splitting, and Self- Consciousness. Journal of Personality Assessment, 61, 41–57.

Wilson, T. D., & Dunn, E. (2004). Self-Knowledge: Its Limits, Value, and Potential for Improvement. Annual Review of Psychology, 55, 493-518.

Zimmerman, A. Z. (2008). Self-Knowledge: Rationalism vs. Empiricism Philosophy. Compassion, 3/2, 325–352.

Bölüm 9

ÖZ-DERİN DÜŞÜNCE

Yrd. Doç. Dr. Hakan SARIÇAM

Kavramsal Açıdan Öz-derin Düşünce

Günümüzde birçok insan, farkında olmadan bazen derin düşüncelere dalmaktadır. Hatta bazıları vardır ki kendilerini bu derin düşüncelerden alamayıp çokça vakit harcamaktadır. Derin düşünceler kimi zaman gelecekte alınacak doğru kararlar için kendini düzenleme sisteminin bir parçası olabileceği gibi kimi zamanda takıntı hâline gelip kişiyi içten içe tüketen bir yapıya dönüşebilmektedir. Martin ve Tesser'e (1996) göre ruminasyon olarak adlandırılan derin düşünce, tekrarlayıcı düşüncenin farklı biçimlerine işaret eden bir terimdir. Başka bir deyişle, ruminasyon (derin düşünce): Belirli bir konu etrafında dönen, düşünmeyi gerektirecek koşullar ve ortam olmadığında dahi bazı aralıklarla sürekli tekrarlayan bilinçli düşünce biçimi olarak tanımlanabilir. Derin düşünce bu hâliyle, psikopatolojik bir süreç olarak değerlendirilmektedir. ICD-10'da (Dünya Sağlık Örgütü'nün Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması Kılavuzu) derin düşünce kavramı, obsesif-kompulsif bozukluğun altında F 42.0 "obsesyonel düşünceler ve ruminasyonların baskın olduğu tip" başlığıyla yer almaktadır.

miştir. Fakat, birçok çalışmada derin düşünce ile duygudurum bozuklukları arasında yakın bir ilişki bulunmuş olsa da derin düşüncenin problem çözme sürecinin bir parçası olan uyuma yönelik bir başa çıkma mekanizması mı, yoksa depresyon riskini arttıran bir etken mi olduğu sorusu hâlâ tam anlamıyla zihinlerde netleşmemiştir (Neziroğlu, 2010). Bu kapsamda bu bölümden bir sonuç çıkartacak olursak derin düşüncenin en iyi şekilde, duygu düzenleme ve başa çıkma stratejileri çerçevesinde kaçınmacı bir başa çıkma stratejisi (avoidant coping strategy) olarak nitelendirilebileceğini öne sürülebilir (Smith & Alloy, 2009). Yurt dışında yapılan birçok çalışmada, derin düşüncenin, depresyon, endişe, üzüntü, problem çözme, stres, öz-düzenleme gibi kavramlarla yakından ilgili olması derin düşüncenin ne kadar önemli bir kavram olduğunu göstermekte; hazırlanan bu bölüm ile yurt içinde de yapılacak çalışmalara ışık tutulacağı kanaatindeyim. Özellikle ülkemizde derin düşünce kavramı üzerinde etkili olabilecek farklı psikolojik danışma uygulamaları yapılmalı ve kavramla ilgili olan diğer faktörler tespit edilerek kavramın tanımı genişletilmelidir. Birçok çalışmada derin düşünce ile duygudurum bozuklukları arasında yakın bir ilişki bulunmuş olsa da derin düşüncenin problem çözme sürecinin bir parçası olan uyuma yönelik bir başa çıkma mekanizması mı, yoksa depresyon riskini arttıran bir etken mi olduğu sorusu hâlâ tam anlamıyla zihinlerde netleşmemiştir (Neziroğlu, 2010).

Kaynakça

Abramson, L. Y., Metalsky, G. I., & Alloy, L. B. (1989). Hopelessness Depression: A Theory-Based Subtype of Depression. Psychological Review, 96, 358–372.

Alloy, L. B., Abramson, L. Y., Safford, S. M. Ve Diğerleri. (2006). Cognitive Vulnerability to Depression (CVD) Project: Current Findings and Future Directions: In Lauren B. Alloy, John H. Riskind (Eds.) Cognitive Vulnerability to Emotional Disorders. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.

Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). DSM-IV-TR (Ruhsal Bozuklukların Tanısal Ve Sayımsal El Kitabı). 2010, Köroğlu E. (Çeviri Ed.), Ankara: Hyb Yayınları.

Borkovec, T. D., Robinson, E., Pruzinsky, T., & Depree, J. A. (1983). Preliminary Exploration of Worry: Some Characteristics and Processes. Behaviour Research and Therapy, 21, 9–16.

Butler L. D., & Nolen-Hoeksema, S. (1994). Gender Differences in Response to Depressed Mood in A College Sample. Sex Roles, 30, 331–346.

Clark, D. M. (2001). A Cognitive Perspective on Social Phobia: In Crozier WR, Alden LE (Eds) International Handbook of Social Anxiety: Concepts, Research and Interventions Relating to The Self and Shyness. New York: John Wiley & Sons Ltd.

Clark, D. M., & Wells, A. (1995). A Cognitive Model of Social Phobia. In: R. Heimberg, M. Liebowitz, D. A. Hope & F. R. Schneier (Eds), Social Phobia: Diagnosis, Assessment and Treatment. New York: Guilford Press.

Conway, M., Csank, P. A. R., Holm, S. L., & Blake, C. K. (2000). On Assessing Individual Differences in Rumination on Sadness. Journal of Personality Assessment, 75, 404–425.

Elliot, I., & Coker, S. (2008). Independent Self-Construal, Self-Reflection, and Self-Rumination: A Path Model for Predicting Happiness. Australian Journal of Psychology, 60(3), 127-134.

Karatepe, H. T. (2010). Ruminatif Düşünce Biçimi Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Uzmanlık Tezi, Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.

Kashdan, T. B., & Roberts, J. E. (2007). Social Anxiety, Depressive Symptoms, and Post-Event Rumination: Affective Consequences and Social Contextual Influences. Journal of Anxiety Disorders, 21, 284-301.

Luminet, O. (2004). Measurement Of Depressive Rumination and Associated Constructs: In Papageiorgio, C, Wells A (Editors). Depressive Rumination Nature, Theory and Treatment. West Sussex: John Wiley and Sons Ltd.

Lyubomirsky, S., Tucker, K. L., Caldwell, N. D. Ve Diğerleri. (1999). Why Ruminators Are Poor Problem Solvers: Clues From The Phenomenology of Dysphoric Rumination. Journal of Personality and Social Psychology, 77, 1041-1060.

Lyubomirsky, S., Caldwell, N. D., & Nolen-Hoeksema, S. (1998). Effects of Ruminative and Distracting Responses to Depressed Mood on Retrieval of Autobiographical Memories. Journal of Personality and Social Psychology, 75, 166-177.

Martin, L. L., & Tesser, A. (1996). Some Ruminative Thoughts. In: R. S. Wyer (Ed.), Ruminative Thoughts (S. 1-47). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Martin, L. L., Shrira, I., & Startup, H. M. (2004). Rumination as A Function of Goal Progress, Stop Rules, and Cerebral Lateralization: In Papageiorgio C, Wells A (Editors). Depressive Rumination Nature, Theory and Treatment. West Sussex: John Wiley and Sons Ltd.

Mcilwain, D., Taylor, A., & Geeves, A. (2009). Fullness of Feeling: Reflection, Rumination, Depression, and The Specificity of Autobiographical Memories. In Christensen W, Schier E, And Sutton J. (Eds.), ASCS09: Proceedings of The 9th Conference of The Australasian Society for Cognitive Science.

Morgan, J., & Banerjee, R. (2008). Post-Event Processing and Autobiographical Memory in Social Anxiety: The Influence of Negative Feedback and Rumination. Journal of Anxiety Disorders, 22, 1190–1204.

Neziroğlu, G. (2010). Ruminasyon, Yaşantısal Kaçınma ve Problem Çözme Becerileri İle Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Nolen-Hoeksema, S. (1991). Responses to Depression and Their Effects on The Duration of Depressive Episodes. Journal of Abnormal Psychology, 100, 569–582.

Nolen-Hoeksema, S. (2004). The Response Styles Theory: In Papageiorgio, C., Wells A (Editors). Depressive Rumination Nature, Theory and Treatment. West Sussex: John Wiley and Sons Ltd.

Papageorgiou, C., & Wells, A. (2001). Positive Beliefs about Depressive Rumination: Development and Preliminary Validation of A Self-Report Scale. Behavior Therapy, 32, 13−26.

Papageiorgio, C., & Wells, A. (2004). Nature, Functions, And Beliefs About Depressive Rumination: In Papageiorgio, C, Wells A (Editors). Depressive Rumination Nature, Theory and Treatment. West Sussex: John Wiley and Sons Ltd.

Sarıçam, H., Satıcı, S. A., & Akın, A. (2013). The Turkish Version of The Self-Rumination Scale: The Study of Validity and Reliability. Journal of The Theoretical Educational Science, 6(1).

Segerstrom, S. C., Tsao, J. C. I., Alden L. E., & Craske, M. G. (2000). Worry and Rumination: Repetitive Thought as A Concomitant and Predictor of Negative Mood. Cognitive Therapy and Research, 24, 671–688.

Siegle, G. J., Moore, P. M., & Thase, M. E. (2004). Rumination: One Construct, Many Features in Healthy Individuals, Depressed Individuals, and Individuals with Lupus. Cognitive Therapy and Research, 28(5), 645-668.

Smith, J. M., & Alloy, L. B. (2009). A Roadmap to Rumination: A Review of The Definition, Assessment, and Conceptualization of This Multifaceted Construct. Clinical Psychology Review, 29, 116-128.

Spasojevic, J., Alloy, L. B., Abramson, L. Y., Maccoon, D., & Robinson, M. S. (2004). Reactive Rumination: Outcomes, Mechanisms, and Developmental Antecedents: In Papageiorgio C, Wells A (Editors). Depressive Rumination Nature, Theory and Treatment. West Sussex: John Wiley and Sons Ltd.

Steers-Wentzell K. L. (2003). The Effects of Emotion-Focused versus Instrumental Rumination on The Provision of Social Support. (Dissertation of Masters of Science) University of Pittsburgh.

Trapnell, P. D., & Campbell, J. D. (1999). Private Self-Consciousness and The Five-Factor Model of Personality: Distinguishing Rumination from Reflection. Journal of Personality and Social Psychology, 76, 284-304.

Treynor, W., Gonzalez, R., & Nolen-Hoeksema, S. (2003). Rumination Reconsidered: A Psychometric Analysis. Cognitive Therapy and Research, 27, 247-259.

Ward, A., Lyubomirsky, S., Sousa, L., & Nolen-Hoeksema S. (2003). Can't Quite Commit: Rumination And Uncertainty. Personality and Social Psychology Bulletin, 29, 96–107.

Watkins, E., & Teasdale, J. D. (2001). Rumination and Overgeneral Memory in Depression: Effects of Self-Focus and Analytic Thinking. Journal of Abnormal Psychology, 110, 333–357.

Wells, A., & Matthews, G. (1996). Modelling Cognition in Emotional Disorders: The SREF Model. Behaviour Research and Therapy, 34, 881–888.

Bölüm 10

ÖZ-AŞKINLIK

Yrd. Doç. Dr. Hakan SARIÇAM

Kavramsal Açıdan Öz-aşkınlık

Aşkınlık kavramı yüzyıllardır felsefede büyük bir yer kaplayan; felsefeciler arasında özellikle Tanrı-âlem ilişkisinde aşkınlık-içkinlik ikilemiyle sıkça tartışmalara konu olmuş ve hâlâ da olan bir kavramdır. Spinoza'ya göre, *"var olan her şey, ya kendisinde, ya da başka bir şeyde vardır; Kendisinde var olan, kendi kendisinin nedeni olacaktır, yani onun özü, zorunlu olarak varlığını kuşatacaktır. Başka bir şey sayesinde var olan ise var-değil diye tasarlanabilen yani bu şeyin özü varlığı kuşatmıyor demektir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, sırf kendi tabiatının zorunluluğu ile var olan ve etkinliği yalnız kendisi ile gerektirilmiş bulunan ve özü varlığı kuşatan, başka deyişle tabiatı ancak var olarak tasarlanabilecek olan şeye ve kendi kendisinin nedeni olan, mutlak olarak sonsuz bir varlığa, yani sonsuz sıfatları olup başsız ve sonsuz (ezelî-ebedî) özü bu sonsuz sıfatlarından her biriyle ifade edilmiş olan cevhere Spinoza, Tanrı demektedir*" (Arıcan, 2006). Buradan hareketle Tanrı aşkındır denilebilir. Varlık felsefesinde aşkınlık, deney dünyasını aşan, özce ondan ayrı olan anlamına gelmektedir (Meydan Larousse, 1990). *Tanrı dışında olan varlıklar, Spinoza'ya göre Tanrı'nın tezahürü olan, tavır, mümkün, sonlu, tikel, tekil, zorun-*

ması için yaşlanmanın şart olmadığını daha genç yaşlarda da oluşabileceğini öne sürmüşlerdir (Levenson, Jennings, Aldwin, & Shiraishi, 2005). Tornstam'ın (1994) yaptığı bir çalışmada, genç ve yaşlı bireylerin öz-aşkınlık düzeyleri karşılaştırılmış; yaşlı bireylerin öz-aşkınlık düzeylerinin genç bireylerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre yaş, öz-aşkınlık için önemli bir yordayıcıdır ancak bu sonuç "genç bireylerde de öz-aşkınlığın olmadığı anlamına gelmemelidir" (Levenson ve diğerleri, 2005). Hatta Steven'ın (1999) da yaptığı araştırmada genç yetişkinlerde de öz-aşkınlığın yüksek seviyelerde olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak öz-aşkınlığın psikolojik sağlığı yordayan önemli bir kavram olduğu tespit edilmiştir. Çünkü öz-aşkınlığın bir boyutu "ben" ile ilgilidir (Levenson ve diğerleri, 2005; Reed, 1991a, Reed, 1991b). Öz-aşkınlığı arttırmak, bireylere kişiler arası ilişkilerde de avantajlar sağlayacaktır. Çünkü öz-aşkınlığın diğer bir boyutu "başkaları" ile ilgilidir (Levenson ve diğerleri, 2005; Reed, 1991a, Reed, 1991b).

Kaynakça

Abdel-Khalek, A. M. (2005). Death Anxiety in Clinical and Non-Clinical Groups. Death Studies, 29, 251–259.

Antonucci, T. (2001). Social Relations: An Examination of Social Networks, Social Support, and Sense of Control. In J. E. Birren & K. W. Schaie (Eds.), Handbook of The Psychology of Aging (S. 427-453). San Diego: Academic Press.

Arıcan, M. K. (2006). Spinoza'nın Tanrı-Âlem Ilişkisinde Içkinlik Aşkınlık Problemi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, X(1), 127-143.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., & Hilgard, E. R. (2004). Psikolojiye Giriş (Çev: Yavuz Alogan). Ankara: Arkadaş Yayınları.

Beşler, P. (2009). Spinoza Felsefesinde Beden-Bilinç Bağlamında Özgürlük. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Bottero, J. (2007). Gılgamış Destanı: Ölmek İstemeyen Büyük İnsan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Breznitz, N. (2012). An experimental examination of basic mental characteristics attributed to self-transcendence. Unpublished Phd Thesis, University of Haifa.

Corey, G. (2009). Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy. Belmont, CA: Thomson Brooks/ Cole Publishing Company.

Curnow, T. (1999). Wisdom, Intuition, and Ethics. Aldershot, UK: Ashgate.

Çiğdem, A. (1997). Akıl Ve Toplumun Özgürleşimi Jürgen Habermas Üzerine Bir Çalışma. Ankara: Vadi Yayınları.

Dominguez, M. M., & Carton, S. J. (1997). The Relationship between Self-Actualization and Parenting Style. Journal of Social Behavior & Personality, 12(4), 1093-1100.

Erden, M., & Akman, Y. (2011). Eğitim Psikolojisi (Gelişim- Öğrenme-Öğretme). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Frankl, V. E. (2000). Man's Search for Ultimate Meaning. New York: Perseus Publishing.

Habermas, J. (1971). Knowledge and Human Interests (J. J. Shapiro, Trans.). Boston: Beacon Press.

Halling, S. (2008). Intimacy, Transcendence, and Psychology, NY: Palgrave Macmillan Ltd.

Hoshi, M. (2008). Self-Transcendence, Vulnerability, and Well-being in Hospitalized Japanese Elders, Unpublished Phd Thesis, University Of Arizona.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Günümüzde İnsan Ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş. İstanbul: Evrim Basın Yayın Dağıtım.

Karakavak Çırak, G. (2006). Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri Ve Ahlaki Yargı Yetenekleri İle Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Kulaksızoğlu, A. (2010). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kübler-Ross, E. (2002). On Death and Dying; Questions and Answers on Death and Dying; On Life After Death. New York: Quality Paper Book Club.

Lehto, R. H., & Stein, K. F. (2009). Death Anxiety: An Analysis of An Evolving Concept. Research and Theory for Nursing Practice: An International Journal, 23(1), 23-41.

Levenson, M. R., & Crumpler, C. A. (1996). Three Models of Adult Development. Human Development, 39(3), 135-149.

Levenson, M. R., Jennings, P. A., Aldwin, C. M., & Shiraishi, R. W. (2005). Self-Transcendence: Conceptualızatıon and Measurement. Int'l. J. Aging and Human Development, 60(2) 127-143.

Levenson, M. R., Aldwin, C. M., & Cupertino, A. P. (2001). Transcending The Self: Towards A Liberative Model of Adult Development. In A. L. Neri (Ed.), Maturidade & Velhice: Um Enfoque Multidisciplinar (S. 99-115). Sao Paulo, BR: Papirus.

Loy, D. (1996). Lack and Transcendence: The Problem of Death and Life in Psychotherapy, Existentialism and Buddhism. Amherst, NY: Prometheus Books.

Mellors, M. P., Riley, T. A., & Erlen, H. A. (1997). HIV, Self-Transcendence, and Quality Of Life. Journal of The Association Of Nurses In AIDS Care, 8(2), 59-69.

Meydan Larousse (1990). Meydan Larousse Büyük Lügat ve Anksilopedi. Istanbul: Sabah Yayınları.

Özel, İ. (2005). Erbain: Kırk Yılın Şiirleri. İstanbul: Şule Yayınları.

Reed, P.G. (1991a). Self-Transcendence and Mental Health in Oldest-Old Adults. Nursing Research, 40(1), 5-11.

Reed, P. G. (1991b). Toward A Nursing Theory of Self-Transcendence: Deductive Reformulation Using Developmental Theories. Advances in Nursing Science, 13(4), 64-77.

Reed. P. G. (2008). The Theory of Self-Transcendence. In Smith, M.J. & Liehr, P.R., Middle Range Theory For Nursing, (S. 145-166). New York: Springer.

Sarıçam, H., Çardak, M., Uysal, R., Ilbay, A. B., & Akın, A. (2012, May). Turkish Version of The Short Form Of Resilience Appraisal Scale: The Validity and Reliability Study. Paper Presented at The International Counseling and Education Conference (ICEC 2012), May, 3-5, Istanbul, Turkey.

Selçuk, Z. (2012). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Senemoğlu, N. (2012). Gelişim Öğrenme Ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya. Pegem A Yayınları.

Stevens, D. D. (1999). Spirituality, Self-Transcendence and Depression in Young Adults with AIDS (Immune Deficiency). Dissertation Abstracts International, B61(02), (University Microfilms No. 9961253).

Suzuki, M. (1999). The Relationship of Depression and Self-Transcendence among Community-Living Japanese Elders. Unpublished Master's Thesis, University Of Arizona, Tucson, Arizona.

Termbank (2012). Http://Www.Termbank.Net/Psychology/862.Html

Tornstam, L. (1994). Gero-Transcendence: A Theoretical and Empirical Exploration. In L. E. Thomas & S. A. Eisenhandler (Eds.), Aging And The Religious Dimension (S. 203-225). London: Auburn House.

Upchurch, S. (1999). Self-Transcendence and Activities of Daily Living: The Woman with The Pink Slippers. Journal of Holistic Nursing, 17(3), 251-266

Yalom, I. D. (2008). Staring At The Sun: Overcoming The Terror Of Death. San Francisco: Jossey-Bass.

Yalom, I. D. (2010). Güneşe Bakmak Ölümle Yüzleşmek. İstanbul, Kabalcı Yayınları.

Bölüm 11

BENLİK KURGUSU

Yrd. Doç. Dr. Yüksel EROĞLU

Benlik Kavramı

Benlik kavramı psikoloji alanında uzun bir geçmişe sahiptir. Benlik kavramı bireyin kendisi hakkındaki algılamalarını ve değerlendirmelerini içermektedir. Baumeister'a (1999) göre benlik kavramı bireyin kendisi hakkındaki inançları ve yönelimlerinden oluşmaktadır. Lewis (1995) benlik kavramının varoluşsal benlik ve kategorik benlik olmak üzere iki boyuttan oluştuğunu öne sürmektedir. Benlik kavramının en önemli parçasını oluşturan varoluşsal benlik, bireyi diğer bireylerden ayıran ve farklı kılan özelliklerin ve benliğin tutarlılığının farkında olunmasını içermektedir. Birey varoluşsal benlik sayesinde diğer bireylerden bütünüyle ayrı bir varlık olduğunun farkına varmaktadır. Lewis (1995), varoluşsal benliğin düzenleyici işlevleri ve yüksek düzeyli öğrenmeyi içerdiğini ifade etmektedir. "Ben" düşüncesini içeren benliğin varoluşsal yönü, benliğin öznel boyutuna işaret etmektedir. Kategorik benlik kavramı ise cinsiyet, yaş, yeterlilik ve değerlilik gibi nitelikleri içermektedir. Çocuk ilk başta kendisini somut kategorileri (saç rengi, boy vb.) kullanarak nitelendirmektedir. Zamanla

içerikli olayların önlenebileceğini düşünmektedir (Morris & Peng, 1994).

Duygular

Benlik kurgusunun *duygular* ile de ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bağımsız benlik kurgusuna sahip bireylerin öfke, hayal kırıklığı ve gurur gibi ego odaklı duyguları, karşılıklı-bağımlı benlik kurgusuna sahip bireylerin ise utangaçlık ve sempati gibi diğerleri odaklı duyguları deneyimledikleri bulunmuştur (Markus & Kitayama, 1991). Ayrıca depresyonla bağımsız benlik kurgusunun negatif, karşılıklı-bağımlı benlik kurgusunun ise pozitif ilişkili olduğu (Sato & McCann, 1998) belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

Aaker, J., & Lee, A. Y. (2001). I Seek Pleasures, We Avoid Pains. Journal of Consumer Research, 28(4), 33-49.

Agrawal, N., & Maheswaran, D. (2005). The Effects of Self-Construal and Commitment On Persuasion. Journal of Consumer Research, 31, 798-805.

Baumeister, R. F. (1998). The Self. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), The Handbook of Social Psychology (S. 680-740). New York: Mcgraw-Hill.

Baumeister, R. F. (1999). The Nature and Structure of The Self: An Overview. In R. F. Baumeister (Ed.), The Self In Social Psychology (S. 1-21). Philadelphia: Taylor & Francis.

Bechtoldt, M. N., Choi, H., & Nijstad, B. A. (2012). Individuals in Mind, Mates by Heart: Individualistic Self-Construal and Collective Value Orientation as Predictors of Group Creativity. Journal of Experimental Social Psychology, 48, 838-844.

Brown, P., Decicco, T. L., & Stroink, M. L. (2005). The Investigation of The Relationship Among Personality, Self-Construal, Distress, and Adaptiveness in University Students. Paper Presented at The Canadian Psychological Association Annual Convention. Montreal, QC, Canada.

Chang, E. C., Asakawa, K., & L. J. Sanna (2001), Cultural Variations In Optimistic and Pessimistic Bias: Do Easterners Really Expect The Worst and Westerners Really Expect The Best When Predicting Future Life Events?, Journal of Personality and Social Psychology, 81(3), 476-91.

Chua, H. F., Boland, J. E., & Nisbett, R. E. (2005). Cultural Variation in Eye Movements during Scene Perception. Proceedings of The National Academy Of Sciences, 102, 12629-12633.

Chen, H., Ng, S., & Rao, A. R. (2005). Cultural Differences in Consumer Impatience. Journal of Marketing Research, 42, 291-301.

Cross, S. E., Bacon, P. L., & Morris, M. L. (2000). The Relational-Interdependent Self-Construal and Relationships. Journal of Personality and Social Psychology, 78(4), 791-808.

Decicco, T. L., & Stroink, M. L. (2007). A Third Model of Self-Construal: The Metapersonal Self. International Journal of Transpersonal Studies, 26, 82-104.

Downie, M., Koestner, R., Horberg, E., & Haga, S. (2006). Exploring The Relation of Independent and Interdependent Self-Construals to Why and How People Pursue Personal Goals. Journal of Social Psychology, 146, 517-531.

Friedman, H. (1983). The Self-Expansiveness Level Form: A Conceptualization and Measurement of A Transpersonal Construct. Journal of Transpersonal Psychology, 15, 37-50.

Gabriel, S., Renaud, J. M., & Tippin, B. (2007). When I Think Of You, I Feel More Confident About Me: The Relational Self and Self-Confidence. Journal of Experimental Psychology, 43, 772-779.

Goncalo, J. A., & Staw, B. M. (2006). Individualism-Collectivism and Group Creativity. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 100, 96-109.

Gore, J. S., Cross, S. E., & Morris, M. L. (2006). Let's Be Friends: Relational Self-Construal and The Development of Intimacy. Personal Relationships, 13(1), 83-102.

Hamilton, R, W., & Biehal, G. J. (2005). Achieving Your Goals or Protecting Their Future? The Effects of Self-View On Goals and Choices. Journal of Consumer Research, 32, 277-83.

Harb, C., & Smith, P. B. (2008). Self-Construals across Cultures: Beyond Independence-Interdependence. Journal of Cross-Cultural Psychology, 39, 178-197.

Heine, S. J., Lehman, D. R., Markus, H. R., & Kitayama, S. (1999). Is There A Universial Need for Positive Self-Regard? Psychological Review, 106(4), 766-794.

Higgins, E. T. (1996). The "Self-Digest": Self-Knowledge Serving Self-Regulatory Functions. Journal of Personality and Social Psychology, 71, 1062-1083.

Higgins, E. T. (1997). Beyond Pleasure and Pain. American Psychologist, 52, 1280-1300.

Holland, R. W., Roeder, U., Van Baaren, R. B., Brandt, A. C., & Hannover, B. (2004). Don't Stand So Close To Me: The Effects of Self-Construal on Interpersonal Closeness. Psychological Science, 15, 237-242.

Kacen, J. J., & Lee, J. A. (2005). The Influence of Culture on Consumer Impulsive Buying Behavior. Journal of Consumer Psychology, 12(2), 163-176.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and Relatedness In Cultural Context. Journal of Cross-Cultural Psychology, 36(4), 403-422.

Kanagawa, C., Cross, S. E., & Markus, H. R. (2001). "Who Am I?" The Cultural Psychology of Conceptual Self. Personality and Social Psychology Bulletin, 27, 90-103.

Kashima, Y., Yamaguchi, S., Kim, U., Choi, S. C., Gelfand, M. J., & Yuki,S M. (1995). Culture, Gender, And Self: A Perspective From Individualism-Collectivism Research. Journal Of Personality And Social Psychology, 69, 925-937.

Kelly, G. A. (1955). The Psychology of Personal Constructs. New York: Norton.

Kuhnen, U., Hannover, B., & Schubert, B. (2001). The Semantic-Procedural Interface Model of The Self: The Role of Self-Knowledge for Context-Dependent Versus Context-Independent Modes of Thinking. Journal of Personality and Social Psychology, 80, 397-409.

Kuhnen, U., & Oyserman, D. (2002). Thinking about The Self Influences Thinking in General: Cognitive Consequences Of Salient Self Concept. Journal of Experimental Social Psychology, 38, 492-499.

Kwan, V. S. Y., Bond, M. H., Boucher, H. C., Maslach, C., & Gan, Y. (2002). The Construct of Individuation: More Complex in Collectivistic Than in Individualist Cultures. Personality and Social Psychology Bulletin, 28, 300-310.

Lewis, M. (1995). Aspects of The Self: From Systems to Ideas. In P. Rochat (Ed.), The Self in Infancy: Theory and Research (S. 95-116). Amsterdam: North-Holland, Elsevier Publishers.

Mandel, N. (2003). Shifting Selves and Decision Making: The Effects of Self-Construal Priming on Consumer Risk-Taking. Journal of Consumer Research, 30, 30-40.

Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and The Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. Psychological Review, 98, 224-253.

Moghaddam, F. M. (2009). Omniculturalism: Policy Solutions to Fundamentalism in The Era Of Fractured Globalization. Culture & Psychology, 15, 337-347.

Morris, M. W., & Peng, K. (1994). Culture and Cause: American and Chinese Attributions for Social and Physical Events. Attitudes and Social Cognition, 67(6), 949-971.

Pervin, L. A. (2002). Current Controversies and Issues in Personality. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Rice, S., Clayton, K. D., Trafimow, D., Keller, D., & Hughes, J. (2009). The Effects of Private and Collective Self-Priming on Visual Search: Taking Advantage of Organized Contextual Stimuli. British Journal of Social Psychology, 48, 467-486.

Rogers, C. (1959). A Theory of Therapy, Personality Relationships as Developed in The Client-Centered Framework. In S. Koch (Ed.), Psychology: A Study of Science (S. 184-256). New York: Graw Hill.

Sato, T. & Mccann, D. (1998). Individual Differences in Relatedness and Individuality: An Exploration of Two Constructs. Personality and Individual Differences, 24(6), 847-859.

Savani, K., & Markus, H. R. (2012). A Processing Advantage Associated with Analytic Perceptual Tendencies: European Americans Outperform Asians on Multiple Object Tracking. Journal of Experimental Social Psychology, 48, 766-769.

Schacter, D. L., Gilbert, D. T., & Wegner, D. M. (2011). Psychology. New York: Worth.

Singelis, T. M. (1994). The Measurement of Independent and Interdependent Self-Construals. Personality and Social Psychology Bulletin, 20(5), 580-591.

Van Baaren, R. B., Horgan, T. G., Chartrand, T. L., & Dijkmans, M. (2004). The Forest, The Trees, and The Chameleon: Context Dependency and Mimicry. Journal of Personality and Social Psychology, 86, 453-459.

Zhang, Y., Feick, L., & Price, L. J. (2006). The Impact of Self Construal on Aesthetic Preference for Angular Versus Rounded Shapes. Personality and Social Psychology Bulletin, 32, 794-805.

Zhang, Y., & Shrum, L. J. (2009). The Influence of Self-Construal on Impulsive Consumption. Journal of Consumer Research, 35, 838-850.

Psikolojide Güncel Kavramlar
- 3 - AİLE-EVLİLİK

Editörler:
Doç. Dr. Ahmet AKIN
Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Yazarlar:
Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAYA
Dr. Neslihan ARICI
Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL
Yrd. Doç. Dr. Hakan SARIÇAM
Uzm. Psk. Dan. İbrahim DEMİRCİ
Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ
Uzm. Psk. Dan. Fatih USTA
Uzm. Psk. Dan. Işıl TEKİN
Uzm. Halime GÜNGÖR
Uzm. Psk. Dan. Zeynep AKKUŞ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1281
Psikoloji No.: 073
ISBN: 978-605-320-185-4
© 1. Basım, Eylül 2015

Psikolojide Güncel Kavramlar - 3 - AİLE-EVLİLİK

Editörler: Ahmet AKIN, Eyüp ÇELİK

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü - Yıldız Çağlayan -sinem@nobelyayin.com- -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akın, Ahmet; Çelik, Eyüp.
Psikolojide Güncel Kavramlar - 3 - AİLE-EVLİLİK / *Ahmet Akın, Eyüp Çelik*
1. Basım, VIII + 336 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-185-4
1. Aile 2. Evlilik 3. Yakın İlişkiler 4. Psikolojide Güncel Kavramlar 5. Psikoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
EVLİLİK UYUMU

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Evlilik Uyumuna İlişkin Kuramsal Açıklamalar....1
Evlilik Uyumunun Psiko-sosyal Dinamiği 6
Evlilik Uyumunun Tanımlanması....9
Evlilik Uyumuyla İlişkili Faktörler....10
Evlilik Uyumuyla İlişkili Araştırmalar 12
Kaynakça 18

BÖLÜM 2
EVLİLİK DOYUMU

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Evlilik Doyumuyla İlişkili Faktörler....24
Kaynakça 33

BÖLÜM 3
AİLE VE ÇİFT DAYANIKLIĞI

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAYA Dr. Neslihan ARICI

Aile Dayanıklığı Kavramının Gelişimi ve Tanımlanması....37
Aile Dayanıklığına İlişkin Kuramsal Açıklamalar....39
Yas ve Travmatik Yasın Yaşandığı Ailelerde Aile Dayanıklığı 42
Kronik Rahatsızlıkların Olduğu Ailelerde Aile Dayanıklığı....44

Travmatik Olaylar, Travmatik Yas ve Aile Dayanıklığı.....46
Çeşitli Sorunların Olduğu Ailelerde Aile Dayanıklığı.....48
Madde ve Alkol Bağımlılığının, HIV/ AIDS Virüsünün ve Riskli Çocukların Olduğu Ailelerde Aile Dayanıklığı.....50
Çift Dayanıklığı.....51
Çift Dayanıklığı Kavramının Diğer Dayanıklılık Kavramları ile İlişkisi.....53
Kaynakça.....56

BÖLÜM 4
EVLİLİK ÖZ-YETERLİĞİ

Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL

Kavramın Tanımlanması.....66
Evlilik Öz-yeterliğine İlişkin Kuramsal Açıklamalar.....68
Evlilik Öz-yeterliği ile İlişkili Faktörler.....70
Evlilik Öz-yeterliğiyle İlişkili Araştırmalar.....71
Kaynakça.....72

BÖLÜM 5
EVLİLİK ÇATIŞMASI

Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL

Kavramsal Açıdan Evlilik Çatışması.....75
Kuramsal Açıklamalar.....76
Evlilik Çatışması Süreci.....77
Evlilik Çatışmasının Psiko-dinamiği.....78
Evlilik Çatışmasıyla İlişkili Değişkenler.....80
Evlilik Çatışması Alanında Yürütülen Çalışmalar.....81
Kaynakça.....87

BÖLÜM 6
ROMANTİK BAĞLANMA

Yrd. Doç. Dr. Hakan Sarıçam

Kişiler Arası İlişkiler 92
Yakın İlişkiler 92
Romantik İlişkiler 94
Bağlanma, Romantik Bağlanma ve Kuramsal Alt Yapı 94
Romantik Bağlanma ve Cinsiyet 99
Romantik Bağlanma ve Reddedilme 100
Romantik Bağlanma ve Aşk 102
Romantik Bağlanma ve Evlilik 104
Kaynakça 106

BÖLÜM 7
CİNSEL DOYUM

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kavramsal Açıdan Cinsel Doyum 111
Yakınlık ve Cinsel Doyum 115
İletişim ve Cinsel Doyum 116
İnanç ve Cinsel Doyum 118
Cinsiyet ve Cinsel Doyum 119
Eşitlik ve Cinsel Doyum 120
Cinsel Beklentiler, Cinsel İstekler ve Cinsel Doyum 122
Kaynakça 124

BÖLÜM 8
CİNSEL ÖZ-GÜVEN

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kavramsal Açıdan Cinsel Öz-güven 129
Cinsel Farkındalık 136
Cinsel Açıdan Kendini Açığa Vurma 140
Cinsel Cesaret 145
Kaynakça 148

BÖLÜM 9
CİNSEL UYUM

Uzm. Psk. Dan. İbrahim Demirci

Cinsel Uyum ve Evlilik Uyumu....160
Cinsel Uyum Sorunları....161
Cinsel İşlev Bozuklukları....164
Cinsel Uyum ve İlk Cinsel Deneyim....168
Cinsel Uyum ve Hamilelik....169
Kaynakça....171

BÖLÜM 10
CİNSEL ÖZ-BİLİNÇ

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Kaynakça....187

BÖLÜM 11
SANAL CİNSEL ÖZ-İFADE

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Kaynakça....201

BÖLÜM 12
CİNSEL ÖZ-YETERLİK

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kaynakça....215

BÖLÜM 13
CİNSEL ÖZ-KAVRAMI

Uzm. Psk. Dan. Fatih USTA

Kavramsal Açıdan Cinsel Öz-kavramı....219
Cinsel Öz-kavramı ve Cinsiyet....221
Cinsel Öz-kavramı ve Cinsel Sosyalleşme....223
Cinsel Öz-kavramı ve Cinsel Risk Alma....224
Cinsel Öz-kavramı ve Cinsel Öz-etkililik....225

Cinsel Öz-kavramı ile İlişkili Diğer Faktörler 227
Kaynakça 228

BÖLÜM 14
CİNSEL FARKINDALIK

Uzm. Psk. Dan. Işıl TEKİN

Farkındalık 231
Cinsel Farkındalık 235
Cinsel Bilgi 237
Cinsel Bilgi Kaynakları 239
Cinsel Sağlık ve Eğitimi 240
IMB Modeli (Information-Motivation-Behavioural Skills Model) Bilgi, Motivasyon, Davranış Becerileri Modeli 243
Cinsel Farkındalık Eğitimi 243
Cinsel Farkındalık ve Algılanan Beden İmgesi 245
Cinsel Farkındalık ve Cinsel İşlev Bozuklukları 245
Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar 247
Kaynakça 248

BÖLÜM 15
CİNSEL ÖZ-ŞEMA

Uzm. Halime GÜNGÖR

Cinsel Öz-şema 259
Cinsel Öz-şemanın Boyutları 261
Kadınlar ve Cinsel Öz-şema 263
Erkekler ve Cinsel Öz-şema 268
Kaynakça 270

BÖLÜM 16
CİNSEL ÖZ-SAYGI

Uzm. Psk. Dan. Zeynep AKKUŞ

Kavramsal Açıdan Cinsel Öz-saygı 275
Cinsel Öz-saygı ile İlişkili Değişkenler 276
Kaynakça 281

BÖLÜM 17
CİNSEL MAĞDURLUK

Uzm. Halime GÜNGÖR

Cinsel Mağdurluk ve İlişkili Kavramlarının Tanımı....285
Cinsel Mağdurlukta Risk Faktörleri....294
Mağdurluk Teorileri....298
Cinsel Mağdurlukla Başa Çıkma....303
İstatistiklerle Cinsel Mağdurluk....305
Kaynakça....307

BÖLÜM 18
CİNSEL İSTİSMAR

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Tarihçe....311
Cinsel İstismar Risk Durumları....314
Cinsel İstismarın Olası Sonuçları....317
Çocukların Cinsel İstismarı Yadsıma Nedenleri....320
Erkeklerde Cinsel İstismarın Olası Sonuçları....321
Cinsel İstismarın Olası Sonuçlarına Karşı Tedavi Yöntemleri....322
Kaynakça....324

Bölüm 1

EVLİLİK UYUMU

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Toplumsal yaşamın devamı ve insanların hayatını sürdürebilmesi için aile sürekliliği oldukça önemlidir. Bireyler beslenme, bakım, sevgi ihtiyacı, duygusal gelişim, psikolojik gelişim, eğitim, kültürel değerleri kazanma, zihinsel gelişimi sürdürme gibi temel ihtiyaçlarını aile içinde karşılar. Bu temel ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra aile ortamında kurulan ilişkiler, bireyin sosyal becerilerinin ve kişiliğinin gelişmesini sağlayarak topluma hazırlanmasını ve uyum sağlamasını gerçekleştirmektedir (Çelik, 2009).

Evlilik Uyumuna İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Psikoanalitik yaklaşım. Psikoanalitik evlilik yaklaşımı, obje ilişkileri teorisi üzerine kurulmuştur. Her birey gerçek ilişki gibi obje ilişkileri hayallerini sürdürür ve hayali ilişkisini tamamlamak için eşine kısmen ya da tamamen rol dağıtımı yapabilir. Hayalindeki eş ilişkisine ulaşamadığı zaman hayal kırıklığı yaşayabilir. Bu hayaller daha önceki obje ilişkilerinin tamamen yerine geçmez fakat onlara sözleşmeler sunabilir. Ayrıca bir kişi bastırdığı benliğinin özelliklerini sergileyen biri ile karşılaştığı zaman onun cazibesine kapılabilir. Ve yine bu nedenden dolayı bu kişi bilinçsiz nefret edilen, istenmeyen biri olabilir.

Kaynakça

Ahn, S. J. (2006). An Investigation of The Relationship between Marital Adjustment and Ministry Satisfaction among Pastors of the Korean Evangelical Church of America Denomination (Doctoral Dissertation). Biola University.

Baucom, D. H., Epstein, N. B., Lataillade, J. J., & Kirby, J. S. (2002). Cognitive-Behavioral Couple Therapy**.** In A. S. Gurman Ve N. S. Jacobson (Eds.), Clinic Handbook of Couple Therapy (S. 31-72). New York: Guilford.

Berry, D. S., & Hansen, J. S. (2000). Personality, Nonverbal Behavior, and Interaction Quality in Female Dyads. Personality and Social Psychology Bulletin, 26(3), 278- 292.

Bubenzer, D. L., & West, J. D. (1993). Counselling Couples**.** London: Sage.

Calhoun, F. J. (1990). Psychology of Adjustment and Human Relationships**.** New York: Mcgraw-Hill Publishing Company.

Christensen, A., Jacobson, N. S., & Babcock, J. C. (1995). Integrative Behavioral Couple Therapy. In N. S. Jacobson Ve A. S. Gurman (Eds.), Clinical Handbook of Couple Therapy**.** New York: London The Guilford Pres.

Cote, S., & Moskowitz, D. S. (1998). On The Dynamic Covariation Between Interpersonal Behavior and Affect: Prediction from Neuroticism, Extraversion, and Agreableness. Journal of Personality and Social Psychology, 75, 1032-1046.

Crow, L. D. (1967). Psychology of Human Adjustment. New York: Alfred A. Knopf.

Crowther, J. H. (1985). The Relationship between Depression and Marital Adjustment: A Descriptive Study. The Journal of Nervous and Mental Disease, 173, 227-231.

Çelik, M. (2006). Evlilik Doyum Ölçeği Geliştirme Çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Çelik, E. (2009). Evli Öğretmenlerin Bağlanma Stili, Denetim Odağı ve Bazı Nitelikleri Açısından Evlilik Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Degiovanni, J. C. (1984). Parental Identification and Gender Identity: Their Relationship to Marital Adjustment. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Temple University

Demiray, Ö. (2006). Evlilikte Uyumun Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.

Dokur, M. Ve Profeta, Y. (2006). Aile ve Çift Terapisi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Feldman, R. S. (1989). Adjustment Applying Psychology in A Complex World. USA: Mcgrow-Hill Book Company.

Goodstein, L. D., & Lanyon, R. I. (1975). Adjustment, Behavior, and Personality. Canada: Addison-Wesley Publishing Company.

Gottman, J. M., & Krokoff, L. J. (1989). Marital Interaction and Satisfaction: A Longitudinal View. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57(1), 47-52.

Gottman, J. M., Markman, H., & Notarius, C. (1977). The Topography of Marital Conflict: A Sequential Analysis of Verbal and Nonverbal Behavior. Journal O F Marriage And The Family, 39, 461-477.

Gökmen, A. (2001). Evli Eşlerin Birbirine Yönelik Kontrolcülük ve Bağımlılık Algılarının Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Guthrie, R. V. (1968). Psychology In The World Today An Interdisciplinary Approach. USA: Addıson-Wesley Publishing Company.

Gürsoy, F. Ç. (2004). Kaygı ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu İle İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**,** Mersin Üniversitesi, Mersin.

Işıloğlu, B. (2006). Anksiyete ve Depresyon Tanısı İle İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyo-Demografik Faktörler, Çift Uyumu ve Hastalıkla İlişkisi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 12. Psikiyatri Birimi, İstanbul.

Jensen-Campbell, L. A., & Graziano, W. G. (2001). Agreeableness as A Moderator of Interpersonal Conflict. Journal Of Personality**,** 69(2), 323-362.

Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The Longitudinal Course of Marital Quality and Stability: A Review of Theory, Method and Research. Psychological Bulletin, 118(1), 3-34.

Kastro, R. (1998). Evlilik İçi Uyum ve Depresyon. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, İ. (2003). Evlilik Uyumu İle Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**,** İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kudiaki, Ç. (2002). Cinsel Doyum İle Evlilik Uyumu Arasındaki Ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Locke, H., & Williamson. (1958). Marital Adjustment: A Factor Analysis Study. American Sociological Review, 23, 562-569.

Lucas, R., & Clark, E. A. (2003). Are Married People Happier Than Unmarried People. Journal of Personality and Social Psychology, 84(3), 527-539.

Markowski, E. M., & Greenwood, P. D. (1984). Marital Adjustment as A Correlate of Social Interest. Individual Psychology, 40(3), 300-308.

Noller, P., & Fitzpatrick, M. A. (1990). Marital Communication in The Eighties. Journal of Marriage and The Family, 52, 832-843.

Okanlı, A. Ve Ekinci, M. (2008). Meme Kanserli Hasta ve Eşlerinin Yaşam Doyumları Duygu Kontrol Düzeyleri ve Evlilik Uyumlarının Mastektomi Öncesi Ve Sonrası Karşılaştırılması. Http://Www.Yenisymposium.Net/Fulltext/2008/9. Adresinden 27 Aralık 2008 Tarihinde Edinilmiştir.

Sperling, M. B., & Berman, W. H. (1994). Attachment in Adults**.** New York: Guilford Pres.

Storaasli, R. D., & Markman, H. J. (1990). Relationship Problems in the Early Stages of Marriage: A Longitudinal Investigatigation. Journal of Family Psychology, 4(1), 80-98.

Sullaway, M., & Christensen, A. (1983) Assessment of Dysfunctional Interaction Patterns in Couples. Journal O F Marriage and The Family, 45, 653-660.

Tuncay, E. (2006). Predictive Role of Perfectionism on Marital Adjustment. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**,** Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Tutarel-Kışlak, Ş., & Çabukça, F. (2002). Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu İle Ilişkisi. Aile ve Toplum *Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi***,** 5(2), 35-41.

Tutarel-Kışlak, Ş. (1999). Evlilik Uyum Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. 3P Dergisi, 7(1), 50-57.

Uğurlu, O. (2003). Evli Çiftlerde Cinsiyet Ayrımına İlişkin Tutumlar, Çatışma Yönetimi Biçimleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Uzunoğlu, S. (2006). Kişiliğin Deşifresi**.** İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ünsaldı, R. (2004). Evlilik Uyumunun ve Çeşitli Demografik Değişkenlerin Menopoza İlişkin Belirtilerle İlişkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Velidedeoğlu Kavuncu, N. (2006). Kadın Erkek Ilişkilerinde Sorunlar ve Çözümleri**.** İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Yavuzer, H. (2004). Evlilik Okulu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (2003). Çalışan Anne ve Çocuk. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Bölüm 2

EVLİLİK DOYUMU

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Evlilik yüzyıllar önce kurulan erkek ve kadının birlikteliğinin kabul edilmesini sağlayan sosyal, kültürel ve dinî bir kurumdur. Ayrıca bir bireyin tüm yaşamı boyunca sevme, sevilme, güvenlik, ait olma gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak sağlayan bir aile ortamının kurulmasının temelini oluşturmaktadır. İnsanlar, temel ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü kendi ailesinde karşılar. Bu nedenle evlilik ve aile çok önemlidir. Ayrıca evlilik aracılığıyla toplumsal yaşam içinde insanlar hem temel ihtiyaçları olan cinsellik gibi diğer gereksinimlerini karşılayabilirken hem de insan neslinin devamını sağlayarak kültürel değerlerini yeni nesillere aktararak toplumsal yaşamın devamını sağlamaktadır.

Evlilik en fazla hayal kırıklığı ve sorun yaşanan bir ilişki olduğu kadar en faydalı ilişkilerden biri de olabilir (Dush, Taylor, & Kroeger, 2008; Gordon, Baucom, & Snyder, 2004). Yapılan inceleme sonuçlarına göre gelişmiş ülkelerde erkeklerin %71'i, kadınların %79'u evlidir (Goodwin, McGill, & Chandra, 2009). Bu istatistiksel sonuç, evlilik ilişkisinin istenen, aranan ve çoğu insan tarafından zorluklarına rağmen yürütülmeye çalışılan bir ilişki türü olduğunu göstermektedir. Din, toplum, iş, arkadaşlar, aile, kişilik özellikleri, değerler, inançlar ve geçmiş yaşantıların evlilik ilişkisini etkilediği belirtilmektedir.

Kariyer. Evlilik doyumu ile ilgili yapılan araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde, mesleki tükenmişlik düzeyi ve mesleki statü ile evlilik doyumu arasında ilişki olduğu görülmektedir. Mesleki statüleri yüksek bireyler ile eşlerinin, daha fazla evlilik doyumuna sahip olabilecekleri düşünülmektedir. Bu değişken cinsiyet açısından değerlendirildiğinde ise kadınların mesleki statülerinin, kocalarının evlilik doyumu üzerine etkili olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte çalışan kadınların kocalarının, çalışmayan kadınların kocalarına oranla daha az evlilik doyumuna sahip oldukları belirtilebilir. Ayrıca erkeklerin mesleki doyumu ile eşlerinin evlilik doyumu arasında doğrusal bir ilişki olabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla erkeğin mesleki doyumu azaldıkça, eşinin de evlilik doyumu azalacaktır (Çelik, 2012).

Kaynakça

Amato, P. R., & Rogers, S. (1999). Do Attitudes Toward Divorce Affect Marital Quality? Journal of Family Issues, 20, 69-86.

Beach, S., Fincham, F. D., Hurt, T. R., Mcnair, L. M., & Stanley, S. M. (2008). Payer and Marital Intervention: Toward An Openly Empirically Grounded Dialogue. Journal of Social and Clinical Psychology, 27, 641-669.

Bookwala, J. (2005). The Role of Marital Quality in Physical Health During The Mature Years. Journal Of Aging And Health, 17, 85-104.

Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (2000). Research On The Nature And Determinants Of Marital Satisfaction: A Decade In Review. Journal Of Marriage And The Family, 62(4), 964–980.

Busby, D. M., Christensen, C., Crane, D. R., & Larson, J. H. (1995). A Revision of The Dyadic Adjustment Scale For Use with Distressed and Nondistressed Couples: Construct Hierarchy and Multidimensional Scales. Journal of Marital and Family Therapy, 21(3), 289–308.

Chapin, L. R., Chapin, T. J., & Sattler, L.G. (2001). The Relationship of Conflict Resolution Styles and Certain Marital Satisfaction Factors to Marital Distress. Family Journal, 9(3), 259-265.

Collard, D. (2006). Research On Well-Being: Some Advice from Jeremy Bentham. Philosophy of The Social Sciences, 36(3), 330–354.

Corey, G. (2008). Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları (Çev. Tuncay Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Çelik, E. (2012). Evli Bireylerin Cinsel Öz-Güven Düzeyleri İle Cinsel Öz-Yeterlik, Evlilik Yaşam Doyumu ve Cinsel Utangaçlıklarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. Journal Of Personality Assessment, 49(1), 71–75.

Dokur, M. Ve Profeta, Y. (2006). Aile ve Çift Terapisi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Dush, C, Taylor, M., & Kroeger, R. (2008). Marital Happiness and Psychological Well-Being Across The Life Course. Family Relations, 57(2), 211-226.

Edin, K., & Kefalas, K. (2005). Promises I Can Keep: Why Poor Women Put Motherhood Before Marriage. University of California Press: Berkeley, CA.

Feeney, J. A. (2002). Attachment, Marital Interaction and Relationship Satisfaction: A Diary Study. Personal Relationships, 9(1), 39-55.

Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (2006). Relationship Satisfaction. In D. Perlman and A. Vangelisti (Eds.), The Cambridge Handbook of Personal Relationships (S. 2-32). Cambridge: Cambridge University Press.

Fitzpatrick, M. A. (1988). "Marital Interaction: What Do We Know?" Between Husbands and Wives: Communication in Marriage. Beverly Hills, CA: Sage.

Goodwin, P., Mcgill, B., & Chandra, A. (2009). Who Marries and When? Age at First Marriage in The United States, 2002. (Report No. 19). Hyattsville, MD: National Center For Health Statistics.

Gordon, K. C, Baucom, D. H., & Snyder, D. K. (2004). An Integrative Intervention for Promoting Recovery from Extramarital Affairs. Journal of Marriage and Family Therapy, 30, 1-12.

Gottman, J. M. (1998). Psychology and The Study of Marital Processes. Annal Review of Psychology, 49, 169-197.

Hold-Lunstad, J., Birmingham, M., & Jones, B. Q. (2008). Is There Something Unique about Marriage? The Relative Impact of Marital Status, Relationship Quality, and Network Social Support On Ambulatory Blood Pressure and Mental Health. Annals of Behavioral Medicine, 35(2), 239-244.

Kaslow, N. J., Thompson, M., Meadows, L., Chance, S., Puett, R., Hollins, L., & Kellermann, A. (2000). Risk Factors for Suicide Attempts among African American Women. Depression And Anxiety, 12, 13-20.

Kiecolt-Glaser, J. K., & Newton, T. L. (2001). Marriage and Health: His and Hers. Psychological Bulletin, 127, 472-503.

Kinnunen, U., & Feldt, T. (2004). Economic Stress and Marital Adjustment Among Couples: Analyses at the Dyadic Level. European Journal of Social Psychology, 34(5), 519–532.

Kirby, J. S. (2005). A Study of the Marital Satisfaction Levels of Participants in A Marriage Education Course. Unpublished Doctoral Dissertation, Department of Educational Leadership and Counseling Department, University of Louisiana: Monroe.

Nazlı, S. (2001). Aile Danışmanlığı (2. Bs.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Olson, D. H., & Olson, A. K. (2000). Empowering Couples: Building On Your Strengths. Minneapolis, MN: Life Innovations, Inc.

Overbeek, G., Vollebergh, W., De Graaf, R., Scholte, R., De Kemp, R., & Engels, R. (2006). Longitudinal Associations of Marital Quality and Marital Dissolution with The Incidence of DSM-III-R Disorders. Journal of Family Psychology, 20, 284-291.

Prigerson, H. G., Maciejewski, P. K., & Rosenheck, R. A. (1999). The Effects of Marital Dissolution and Marital Quality on Health and Health Services Use among Women. Medical Care, 37, 858-873.

Proulx, C. M., Helms, H. M., & Buehler, C. (2007). Marital Quality and Personal Well-Being: A Mata-Analysis. Journal of Marriage and Family Therapy, 69, 576-593.

Robles, T. F., & Kiecolt-Glaser, J. K. (2003). The Physiology of Marriage: Pathways to Health. Physiology And Behavior, 79, 409-416.

Rosen-Grandon, J. R. (1999). The Relationship between Marital Characteristics, Marital Interaction Process and Marital Satisfaction. Unpublished Doctoral Dissertation, University of North Carolina.

Roth-Roemer, S., & Kurpius, S. (1996). Beyond Marital Status: An Examination of Marital Quality and Well-Being among Women with Rheumatoid Arthritis. Women's Health: Research On Gender, Behavior, and Policy, 2, 195-205.

Seider, B. H., Hirschberger, G., Nelson, K. L., & Levenson, R. W. (2009). We Can Work It Out: Age Differences in Relational Pronouns, Physiology, and Behavior in Marital Conflict. Psychology and Aging, 24, 604-613.

Storaasli, R. D., & Markman, H. J. (1990). Relationship Problems in The Early Stages of Marriage: A Longitudinal Investigation. Journal of Family Psychology, 4(1), 80-98.

Waite, L. (1995). Does Marriage Matter? Demography, 32(4), 483-507.

Ward, P. J., Lundberg, N. R., Zabriskie, R. B., & Berrett, K. (2009). Measuring Marital Satisfaction: A Comparison of the Revised Dyadic Adjustment Scale and The Satisfaction with Married Life Scale. Marriage & Family Review, 45, 412–429.

Warr, P. (1990). The Measurement of Well-Being and Other Aspects of Mental Health. Journal of Occupational Psychology, 63, 193–210.

Whisman, M. A., & Delisky, S. S. (2002). Marital Satisfaction and An Information-Processing: Measure of Partner-Schemas. Cognitive Therapy and Research, 26(5), 617–627.

Wolfinger, N. H., & Wilcox, W. B. (2008). Happily Ever After: Religion, Marital Status, Gender, and Relationship Quality in Urban Families. Social Forces, 86, 1311-1337.

Bölüm 3

AİLE VE ÇİFT DAYANIKLIĞI

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAYA
Dr. Neslihan ARICI

Aile Dayanıklığı Kavramının Gelişimi ve Tanımlanması

Pozitif psikoloji kavramlarından biri olan aile dayanıklığı, psikolojik dayanıklılık kavramının ortaya atılmasından sonra ortaya çıkmıştır. Psikolojik dayanıklılık, zorluklar karşısında direnmek ve toparlanmak anlamına gelmektedir ve pozitif uyumu içeren dinamik bir süreçtir (Luthar, Cicchetti, & Becker, 2000). Psikolojik dayanıklılık kavramının ortaya atılması ile bireyin hasta olduğuna ve tedavi edilmesine odaklanan "patojenez" anlayışından bireyin sağlıklı olduğu ve pozitif özelliklerinin geliştirilmesine odaklanan "salutogenez" anlayışına geçilmiştir (Antonovsky & Cohler, 1987; Greeff & Aspeling, 2007). Salutogenez anlayışına dayanan psikolojik dayanıklılık, içinde iki önemli kavramı barındırmaktadır. Birincisi her türlü olumsuz koşulu ve stresli yaşam olaylarını içeren zorluk, ikincisi ise davranışsal ve sosyal becerileri içeren pozitif uyumdur (Luthar & Zigler, 1991).

Literatürde psikolojik dayanıklılık kavramı; 1960-1970 yılları arasında gelişimsel patoloji araştırmalarında yenilmez ve sağlam çocuk kavramları ile ilk olarak yer almıştır (Benard, 2004). Gelişimsel pato-

vamını sağladığı ve çiftin sorunlar karşısındaki dayanıklığını arttırdığı görülmektedir.

Kaynakça

Agani, F., Landau, J., & Agani, N. (2010). Community-Building Before, During, and After Times of Trauma: The Application of The LINC Model of Community Resilience in Kosovo. American Journal of Orthopsychiatry, 80(1), 143–149.

Anthony, E. J., & Cohler, B. (1987). The Invulnerable Child. New York: Guilford.

Antonovsky, A., & Sourani, T. (1988). Family Sense of Coherence and Family Adaptation. Journal Of Marriage And The Family, 50, 79–92.

Beitin, B. K., & Allen, K. R. (2005). Resilience in Arab American Couples After September 11, 2001: A Systems Perspective. Journal of Marital and Family Therapy, 31(3), 251- 267.

Benard, B. (2004). Resiliency What We Learned. San Francisco: Wested.

Ben-David, A., & Lavee, Y. (1996). Between War and Peace: Interactional Patterns of Couples Under Prolonged Uncertainty. The American Journal of Family Therapy, 24(4), 343-357.

Bodenmann, G. (2005). Dyadic Coping and Its Significance for Marital Functioning. In T. A. Revenson, K. Kayser, & G. Bodenmann (Eds.), Couples Coping with Stress: Emerging Perspectives of Dyadic Coping (S. 33-49). Washington, DC: American Psychological Association.

Bodenmann, G., Pihet, S., & Kayser, K. (2006). The Relationship between Dyadic Coping and Marital Quality: A 2-Year Longitudinal Study. Journal of Family Psychology, 20(3), 485–493.

Boss, P., Beaulieu, L., Wieling, E., Turner, W., & La Cruz, S. (2003). Healing Loss, Ambiguity, and Trauma A Community Based Intervention-Based with Families of Union Workers Missing After The 9/11 Attack in New York City. Journal of Marital and Family Therapy, 29(4), 455-467.

Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Beach, S. R. (2000). Research On The Nature and Determinants of Marital Satisfaction: A Decade in Review. Journal of Marriage and The Family, 62(4), 964-980.

Bumpass, L. L, Martin, C., & Sweet, J. A. (1991). The Impact of Family Background and Early Marita Factors On Marital Disruption. The Journal of Family Issues, 12, 22- 42.

Campbell, T. (2003). The Effectiveness of Family Interventions for Physical Disorders. Journal of Marital and Family Therapy, 29(2), 263-281.

Campbell, C. L., & Demi, A. S. (2000). Adult Children of Fathers Missing in Action (MIA):An Examination of Emotional Distress, Grief, and Family Hardiness. Family Relations, 49, 267–276.

Chen, J. H., Bierhals, A. J., Prigerson, H. G., Kasl, S. V., Mazure, C. M., & Jacobs, S. (1999). Gender Differences in The Effects of Bereavementrelated Psychological Distress in Health Outcomes. Psychological Medicine 29(2), 367-380.

Cohen, J. A., & Mannarino, A. P. (2004). Treatment of Childhood Traumatic Grief. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 33(4), 819-831.

Conger, R. D., Reuter, M. A., & Elder, G.H. (1999). Couple Resilience to Economic Pressure. Journal of Personality and Social Psychology, 76(1), 54-71.

Connolly, C. M. (2005). A Qualitative Exploration of Resilience in Long-Term Lesbian Couples. The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families, 13(3), 266-280.

Connolly, C. M. (2006). A Feminist Perspective of Resilience in Lesbian Couples. Journal of Feminist Family Therapy, 18(1), 137-162.

Coyne, J. C., & Smith, D. A. (1991). Couples Coping with A Myocardial Infarction: A Contextual Perspective On Wives' Distress. Journal of Personality and Social Psychology, 3, 404-412.

Driver, J., Tabares, A., Shapiro, A., Young Nahm, E., & Gottman, J. M. (2003). Interactional Patterns in Marital Success or Failure. In F. Walsh (Ed.), Normal Family Processes: Growing Diversity and Complexity (S. 493-513). New York: The Guilford Press.

Feldman, R., & Masalha, S. (2007). The Role of Culture in Moderating The Links between Early Ecological Risk and Young Children's Adaptation. Development and Psychopathology, 19, 1-21.

Garmezy, N. (1991). Resilience in Children's Adaptation to Negative Life Events and Stressed Environments. Pediatrics, 20, 459-466.

Gottman, J. M., & Levenson, R. W. (1999). Marital and Couple Relationships: Rebound from Marital Conflict and Divorce Prediction. Family Process, 38, 287-292.

Graham, J. M., & Conoley, C. W. (2006). The Role of Marital Attributions in The Relationship between Life Stressors and Marital Quality. Personal Relationships, 13, 231-241.

Greeff, A. P., & Aspeling, E. (2007). Resiliency in South-African and Belgian Single-Parent Families. Acta Academia, 39(2), 139-157.

Griffith, J. L., Agani, F., Weine, S., Ukshini, S., Pulleyblank-Coffey, E., Ulaj, J., Et Al 2005). A Family-Based Mental Health Program of Recovery from State Terron in Kosova. Behavioral Sciences And The Law, 23, 547–558.

Harvey, D.M., & Bray, J.H. (1991). Evaluation of An Intergenerational Theory of Personal Development: Family Process Determinants of Psychological and Health Distress. Journal of Family Psychology, 4, 298–325.

Hauser, S. T., Vierya, M. A. B., Jacobson, A. M., & Wertlieb, D. (1985). Vulnerability and Resilience in Adolescence: Views from The Family. Journal of Early Adolescence, 5, 81-100.

Hawley, D. R., & Dehann, L. (1996). Toward A Definition of Family Resilience: Integrating Life-Span and Family Perspectives. Family Process, 35, 283-298.

Hernández, P. (2002). Resilience in Families and Communities: Latin American Contributions from The Psychology of Liberation. The Family Journal: Counselling and Therapy for Couples and Families, 10(3), 334-343.

Hines, P. (1989). The Family Life Cycle of Poor Black Families. In B. Cartere, & M. Mcgoldrick (Eds.), The Changing Family Life Cycle (S. 513–544). Boston: Allyn and Bacon.

Jacobs, S., & Kim, K. (1990). Psychiatric Complications of Bereavement. Psychiatric Annals, 20, 314-317.

Kaplan, L. (1986). Working with Multi-Problem Families. New York: Simon & Schuster.

Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (2000). Attributions in Marriage: State or Trait? A Growth Curve Analysis. Journal of Personality and Social Psychology, 78(2), 295-309.

Landau, J. (2007). Enhancing Resilience: Families and Communities as Agents for Change. Family Process, 46, 351–365.

Landau, J. (2010). Communities that Care for Families: The LINC Model for Enhancing Individual, Family, and Community Resilience. American Journal of Orthopsychiatry, 80(4), 516–524.

Landau, J., Cole, R., Tuttle, J., Clements, C. D., & Stanton, M. D. (2000). Family Connectedness and Women's Sexual Risk Behaviors: Implications for the Prevention / Intervention Of STD / HIV Infection. Family Process, 39, 461–475.

Landau, J., Finetti, J. C., Jaffe, R., Specie, J., Tuttle, J., & Espaillat, E. (1996). Manual for The Link-Individual Family Empowerment to Reduce Risk of HIV/AIDS and Other Sexually Transmitted Diseases. Rochester, NY: University of Rochester School of Medicine and Dentistry.

Landau, J., & Garrett, J. (2006). Invitational Intervention: A Step-By-Step Guide for Clinicians Helping Families Engage Resistant Substance Abusers in Treatment. Las Vegas, NV: Booksurge Publishing.

Landau, J., Mittal, M., & Wieling, E. (2008) Linking Human Systems: Strengthening Individuals, Families, Individuals, Families, and Communities in The Wake of Mass Trauma. Journal of Marital and Family Therapy, 34(2), 193–209.

Landau, J., & Saul, J. (2004). Family and Community Resilience in Response to Major Disaster. In F. Walsh & M. Mcgoldrick (Eds.), Living Beyond Loss: Death in The Family (S. 285– 309). New York: Norton.

Landau, J., Stanton, M. D., Brinkman-Sull, D., Ikle, D., Mccormick, D., Garrett, J., Baciewicz, G., Shea, R., & Wamboldt, F. (2004). Outcomes with ARISE Approach to Engaging Reluctant Drug- and Alcohol-Dependent Individuals in Treatment. American Journal of Drug & Alcohol Abuse, 30(4).

Lavery, J. F., & Clarke, V. A. (1999). Prostate Cancer: Patients' and Spouses' Coping and Marital Adjustment. Psychology, Health & Medicine, 4(30), 289-302.

Lee, M. (2003). A Solution-Focused Approach to Cross-Cultural Clinical Social Work Practice: Utilizing Cultural Strengths. Families in Society, 84, 385–395.

Lee, M., Greene, G. J., Hsu, K., Solovey, A., Grove, D. Fraser, J. S., Et Al. (2009). Utilizing Family Strengths and Resilience: Integrative Family and Systems Treatment with Children and Adolescents with Severe Emotional and Behavioral Problems. Family Process, 48(3), 395-416.

Lee, I., Lee, O-K., Kim, H.S., Park, Y. S, Song, M., & Park, Y. H. (2003). Women, Families and Children: Concept Development of Family Resilience: A

Study of Korean Families with A Chronically Ill Child. Journal of Clinical Nursing, 13, 636–645.

Lee, G. R., Willets, M. C., & Seccombe, K. (1998) Widowhood and Depression : Gender Differences. Research On Aging, 20(5), 611-630.

Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). Research On Resilience: Response to Commentaries. Child Development, 71(3), 573-575.

Luthar, S. S., & Zigler, E. (1991). Vulnerability and Com Children and Families Affected by Substance Abuse, Do-Petence: A Review of Research on Resilience in Childhood. American Journal of Orthopsychiatry, 61, 6–22.

Madsen, W. (1999). Collaborative Therapy with Multi-Stressed Families: From Old Problems to New Futures. London: Guilford Press.

Masten, A. S. (2007). Resilience in Developing Systems: Progress and Promise as The Fourth Wave Rises. Development and Psychopathology, 19, 921–930.

Masten, A. S., Best, K. M., & Garmezy, N. (1990). Resilience and Development: Contributions from The Study of Children Who Overcome Adversity. Development and Psychopathology, 2, 425-444.

Mccarthy, B. W., Ginsberg, R. L., & Fucito, L. M. (2006). Resilient Sexual Desire in Heterosexual Couples. The Family Journal: Counselling and Therapy for Couples and Families, 14(1), 59-64.

Mccubbin, M., Balling, K., Possin. P., Frierdich, S., & Bryn, B. (2002). Family Resiliency in Childhood Cancer. Family Relations, 51, 103–111.

Mccubbin, H. I., Comeau, J., & Harkins, J (1981). Family Inventory of Resources for Management (FIRM). In H. I. Mccubbin, A. I. Thompson, & M. A. Mccubbin (Eds., 1996), Family Assessment: Resiliency, Coping and Adaptation–Inventories for Research and Practice (S. 307-323). Madison: University of Wisconsin System.

Mccubbin, H. I., & Mccubbin, M. A. (1996). Resiliency in Families: A Conceptual Model of Family Adjustment and Adaptation in Response to Stress and Crises. In H. I. Mccubbin, A. I. Thompson, & M. A. Mccubbin (Eds., 1996), Family Assessment: Resiliency, Coping and Adaptation–Inventories for Research and Practice (S. 1-64). Madison: University of Wisconsin System.

Mccubbin, H. I., Mccubbin, M. A., Nevin, R., & Cauble, E. (1981). Coping-Health Inventory for Parents (CHIP). In H. I. Mccubbin, A. I. Thompson, & M. A. Mccubbin (Eds., 1996), Family Assessment: Resiliency, Coping and

Adaptation–Inventories for Research and Practice (S. 407-453). Madison: University of Wisconsin System.

Mccubbin, H. I., Patterson, J., & Glynn, T. (1982). Social Support Index (SSI). In H. I. Mccubbin, A. I. Thompson, & M. A. Mccubbin (Eds., 1996), Family Assessment: Resiliency, Coping and Adaptation-Inventories for Research and Practice (S. 357- 389). Madison, WI: University of Wisconsin System.

Mccubbin, H. I., Patterson, J., & Wilson, L. (1983). Family Inventory of Life Events and Changes (FILE). In H. I. Mccubbin, A. I. Thompson, & M. A. Mccubbin (Eds., 1996). Family Assessment: Resiliency, Coping and Adaptation–Inventories for Research and Practice (S. 103-178). Madison: University of Wisconsin System.

Mccubbin, M. A., & Mccubbin, H. I., & Thompson, A. I. (1986). Family Hardiness Index (FHI). In H. I. Mccubbin, A. I. Thompson, & M. A. Mccubbin (Eds., 1996). Family Assessment: Resiliency, Coping and Adaptation–Inventories for Research and Practice (S. 239-305). Madison: University of Wisconsin System

Mcdaniel, S., Hepworth, J., & Doherty, W. (Eds.). (1997). The Shared Experiences of Illness: Stories of Patients, Families, and Their Therapists. New York: Basic Books.

Murphy, L. B., (1987). Further Reflections On Resilience. In E. J. Anthony & B. J. Cohler, (Eds.), The Invulnerable Child (S. 84-105). New York: Guilford Press.

Navon, L., & Morag, A. (2003). Advanced Prostate Cancer Patients' Relationships with Their Spouses Following Hormonal Therapy. European Journal of Oncology Nursing, 7(2), 73-80.

Patterson, J. M. (2002). Integrating Family Resilience and Family Stress Theory. Journal of Marriage and Family, 64, 349-360.

Pearlin, L. I., & Schooler, C. (1978). The Structure of Coping. Journal of Health and Social Behavior, 19, 2-20.

Pfeffer, C. R., Jiang, H., Kakuma, T., Hwang, J., & Metsch, M. (2002). Group Intervention for Children Bereaved by Suicide of A Relative. Journal American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 41, 505–513.

Prigerson, H. G., Bierhals, A. J., Kasl, S. V., Reynolds, C. F., Shear, M. K., Day, N., Berry, L. C., Newsom, J. T., Jacobs, S. C. (1997). Traumatic Grief as A Risk Factor for Mental and Physical Morbidity. American Journal of Psychiatry, 154, 616–623.

Rojano, R. (2004). The Practice of Community Family Therapy. Family Process, 43, 59–77.

Rolland, J. S. (1987). Family Illness Paradigms: Evolution and Significance. Family Systems Medicine, 5, 482–503.

Rolland, J. S. (1994). Families, Illness, and Disability: An Integrative Treatment Model. New York: Basic Books.

Rolland, J. S. (1999). Parental Illness and Disability: A Family Systems Framework. Journal of Family Therapy, 21, 242–266.

Rutter, M. (1985). Resilience in The Face of Adversity: Protective Factors and Resistance to Psychiatric Disorder. British Journal of Psychiatry, 147, 598-611.

Rutter, M. (1987). Psychosocial Resilience and Protective Mechanisms. American Journal of Orthopsychiatry, 57, 316–331.

Sandler, I. R., Ayers, T. S., Wolchik, S. A., Tein, J-Y., Kwok, O-M., Haine, R. A., Et Al, (2003). The Family Bereavement Program: Efficacy Evaluation of A Theory-Based Prevention Program for Parentally Bereaved Children and Adolescents. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71(3), 587–600.

Seligman, M. (1990). Learned Optimism. New York: Random House.

Shapiro, E. S. (2002). Chronic Illness as A Family Process: A Social-Developmental Approach to Promoting Resilience. JCLP/In Session: Psychotherapy in Practice, 58(11), 1375–1384.

Shazer, S., & Berg, I. (1997). What Works? Remarks On Research Aspects of Solution-Focused Brief Therapy. Journal of Family Therapy, 19, 121–124.

Sousa (2005). Building On Personal On Personal Networks When Intervening with Multi-Problem Poor Families. Journal of Social Work Practice, 19(2), 163-179.

Sousa, L., & Euse´Bio, C. (2005). When Multi-Problem Poor Individuals' Values Meet Practitioners' Values! Journal of Community and Applied Social Psychology, 15, 353–367.

Sousa, L., Ribeiro, C., & Rodrigues, S. (2006). Intervention with Multiple-Problem Poor Clients: Towards A Strenghts-Focused Perspective. Journal of Social Work Practice, 20(2), 189-204.

Solomon, S. E., Rothblum, E. D., & Balsam, K. F. (2004). Pioneers in Partnership: and Gay Male Couples in Civil Unions Compared with Those Not in

Civil Unions and Married Heterosexual Siblings. Journal of Family Psychology, 18, 275–286.

Story, L. B., & Bradbury, T. N. (2004). Understanding Marriage and Stress: Essential Questions and Challenges. Clinical Psychology Review, 23, 1139-1162.

Tak,Y. R., & Mccubbin, M. (2002). Family Stress, Perceived Social Support and Coping Following The Diagnosis of A Child's Congenital Heart Disease. Journal of Advanced Nursing, 39(2), 190–198.

Tuttle, J., Landau, J., Stanton, M. D., King, K., & Frodi, A. (2004). Intergenerational Family Relations and Sexual Risk Behavior in Young Women. American Journal of Maternal/Child Nursing, 29, 56–61.

Ungar, M., Lee, A. W., Callaghan, T., & Boothroyd, R. A. (2005). An International Collaboration to Study Resilience In Adolescents Across Cultures. Journal of Social Work Research and Evaluation, 6(1), 5-22.

Walsh, F. (1983). The Timing of Symptoms and Critical Events in the Family Life Cycle. In H. Liddle (Ed.), Clinical Implications of the Family Life Cycle (S. 120–133). Rockville, MD: Aspen Systems.

Walsh, F. (1999). Spiritual Resources in Family Therapy. New York: The Guilford Press.

Walsh, F. (2002). Family Resilience Framework: A Innovative Practice Applications. Family Relations, 51, 130-137.

Walsh, F. (2003). Family Resilience: A Framework for Clinical Practice. Family Process, 42(1), 1-18.

Walsh, F. (2006). Strengthening Family Resilience (2nd Ed.). New York: The Guilford Press.

Walsh, F. (2007). Traumatic Loss and Major Disasters: Strengthening Family and Community Resilience. Family Process, 46, 207–227.

Walsh, F., & Mcgoldrick, M. (2004). Living Beyond Loss: Death in the Family. New York: Norton.

Weine, S., Knafl, K., Feetham, S., Kulauzovic, Y., Klebic, A., & Sclove, S. (2005). A Mixed Methods Study of Refugee Families Engaging in Multiple-Family Groups. Family Relations, 54(4), 558-568.

Weine, S., Kulauzovic, Y., Klebic, A., Besic, S., Mujagic, A., Muzurovic, J. Et Al (2008). Evaluating A Multiple-Family Group Access Intervention for Refugees with PTSD. Journal of Marital and Family Therapy, 34(2), 149–164.

Weine, S. M., Muzurovic, N., Kulauzovic, Y., Besic, S, Lezic, A., Mujagic, A., Muzurovic, J., Spahovic, D., Feetham, S., Ware, N., Knafl, K., & Pavkovic, I. (2004). Family Consequences of Political Violence in Refugee Families. Family Process, 43, 147-160.

Wellisch, D. (1992). Psychological Functioning of Daughters of Breast Cancer Patients. Part II: Characterizing The Distressed Daughters of The Breast Cancer Patient. Psychosomatics 33(2), 171–179.

Werner, E. E. (1993) Risk, Resilience, and Recovery: Perspectives from the Kauai Longitudinal Study. Development And Psychopathology, 5, 503-515.

Whiffen, V. E., & Oliver, L. E. (2004). The Relationship between Traumatic Stress and Marital Intimacy. In D.C. Catherall (Ed.), Handbook of Stress, Trauma and The Family (S. 139-159). New York: Brunner-Routledge.

Whiteside, M. F. (1998). The Parental Alliance Following Divorce: An Overview. Journal of Marital and Family Therapy, 24(1), 3-24.

Wolin, S. J., & Wolin, S. (1993). The Resilient Self: How Survivors of Troubled Families Rise Above Adversity. New York: Villard.

Wyman, E., Cowen, W., Work, W., & Parker, G. (1991). Developmental and Family Milieu Correlates of Resilience in Urban Children Who Have Experienced Major Life Stress. American Journal of Community Psychology, 19, 405-426.

Yorgason, J. B., Piercy, F. P., & Piercy, S. K. (2007). Acquired Hearing Impairment in Older Couple Relationships: An Exploration of Couple Resilience Processes. Journal of Aging Studies, 21, 215-228.

Zisook, S., Mulvihill, M., & Shuchter, S. R. (1990). Widowhood and Anxiety. Psychiatric Medicine, 8, 99–116.

Bölüm 4

EVLİLİK ÖZ-YETERLİĞİ

Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL

Birbirinden farklı ilgi, istek ve ihtiyaçlara sahip iki insanın yaptıkları sosyal sözleşme sonucu oluşturdukları evrensel ve sosyal sistem olan evlilik, bireyin gelişmesi ve kendini gerçekleştirmesinde etkili olan, toplumsal kural ve yasalarla şekillendirilmiş özel bir beraberlik ve (Kalkan, 2002) ve karşı cinsten iki bireyin birlikte yaşamak, yaşantılarını paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir sözleşmedir (Yavuzer, 2004). Evlilik ilişkisi M.Ö. 2000'li yıllardan günümüze kadar değişip gelişerek devam eden vazgeçilmez bir gerçekliktir (Yılmaz, 2009). Kültürler arasında farklılıklar gösterse de tüm toplumlarda geleneksel olarak oturmuş ve resmî olarak kabul edilmiş tek birliktelik şeklidir (Tarhan, 2008). Dokur ve Profeta (2006) evlilik ilişkisinin, bireylerin iki yabancı olarak karşı cinsle bir araya gelip kendilerini yeniden tanımladıkları ve güven ihtiyaçlarının karşılandığı bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Bireyler yalnızlıktan kurtulmak, cinsel ihtiyaçlarını karşılamak, çocuk sahibi olmak ve ekonomik problemlerle baş etmek gibi sebeplerle evlilik ilişkisi kurabilirler.

Evlilik yaşamı genel olarak bireylerin psikolojik, biyolojik ve sosyal gereksinimlerini doyurmayı amaçlamaktadır. Sevme sevilme ihtiyacı, psikolojik ihtiyaç olarak karşımıza çıkar. Cinsel yaşam biyolojik

nomik durum ve yaştır. Araştırma sonucunda evlilik kalitesi ve öz-yeterlik arasında önemli bir ilişki bulunmamıştır.

Dumka, Gonzales, Wheeler ve Millshap'ın 2010 yılında, 189 Meksika-Amerika kökenli ergen (7.sınıf öğrencisi) ve anne-anne bakımı veren kişilerle yürüttükleri araştırmada; ebeveyn öz-yeterliğinin pozitif kontrol uygulamaları (izleme ve tutarlı disiplin vb) tarafından yordandığı sonucuna ulaşmıştır. Yüksek öz-yeterliğe sahip ebeveynlerin, ergenlerin davranış problemlerinin azaltılmasında etkili olduğu görülmüştür. Tremblay ve Pierce (2011) Dumka ve diğerlerinin çalışmasına dayanarak, baba desteği ve evlilik doyumu faktörlerinin ebeveyn öz-yeterliğine etkisini incelemek için bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucuna göre baba desteği olan evliliklerde ebeveyn öz-yeterliği ve evlilik doyumu daha yüksek bulunmuştur.

Mitchell (2012) son yarım yüzyılda evlilik kültürünün dramatik bir şekilde değiştiğini gözlemlemiştir. Geleneksel aile kuralları, ritüeller ve rutinlerin yerel evlilik kültürünü oluşturması, aile yemeklerini önemli bir hâle getirmiştir. Evli çiftlerde aile yemeklerinin etkisini araştıran hiçbir araştırmanın olmaması araştırmacıyı bu konuda araştırma yapmaya sevk etmiştir. Sosyal bilişsel teoriye dayanarak oluşturduğu hipotezi, evlilik öz-yeterliğinin evlilik doyumunu arttıracağıdır. Yemek hazırlama ve birlikte yemek yeme davranışının, ebeveyn öz-yeterliği üzerinde pozitif etki göstereceğini düşünen araştırmacı, iki deney grubu oluşturmuştur. İlk grup yalnızca birlikte yemek yerken, ikinci grup birlikte yemek hazırladıktan sonra yine birlikte yemiştir. Sonuçta evlilik öz-yeterliği ve evlilik doyumu arasında pozitif ilişki bulunmuş ancak birlikte yemek hazırlama ve birlikte yemek yemenin evlilik öz-yeterliği ile ilişkisi bulunmamıştır.

Kaynakça

Arias, R., Lyons, C. M., & Street, A. E. (1997). Individual and Marital Consequences of Victimization: Moderating Effects of Relationship Efficacy and Spouse Support. Journal of Family Violence, 12, 193-210.

Atta-Alla, M. (2009). Contemporary Egyptian Family. Changing Family Systems: A Global Perspective. Gaborone, Botswana: Bay Publishers.

Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: Freeman.

Bandura, A. (1995). Self-Efficacy in Changing Societies. Cambridge: Cambridge Universitey Press.

Bandura, A. (1994). Self-Efficacy. Encyclopedia of Human Behaviour, 4, 7-81.

Bandura, A. (1986). Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall.

Bradbury, T. N. (1989). Cognition, Emotion, and Interaction in Distressed and Nondistressed Couples. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Urbana: University of Illinois.

Carpara, G. V., Scabini, E., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., Regalia, C., & Bandura, A. (1998). Impact of Adolescent Perceived Self-Regulatory Efficacy On Familial Communication and Antisocial Conduct. European Psychologist, 3, 125-132.

Çelik, M. (2006). Evlilik Doyum Ölçeği Geliştirme Çalışması. Yayımlanmamış Doktora Tezi,

Adana: Çukurova Üniversitesi.

Doherty, W. J. (1981a). Cognitive Processes in Intimate Conflict: I. Extending Attribution Theory. The American Journal of Family Therapy, 9(1), 3-13.

Doherty, W. J. (1981b). Cognitive Processes in Intimate Conflict: II. Efficacy and Learned Helplessness. American Journal of Familv Therapy, 9(2), 35-44.

Dokur, M., Y. Profeta. (2006). Aile ve Çift Terapisi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Dostal, C., & Langhinrichsen-Rohling, J. (1997). Relationship-Specific Cognitions and Family-of-Origin Divorce and Abuse. Journal of Divorce and Remarriage, 27, 101-120.

Dumka, L. E., Gonzales, N. A., Wheeler, L. A., & Millsap, R. E. (2010). Parenting Self-Efficacy and Parenting Over Time in Mexican American Families. Journal of Family Psychology, 21, 522-531.

Güngör, C. H., Özbay, Y. (2006). Evlilikte Yetkinlik Ölçeğinin Geliştitirlmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(29), 79-93.

Hayward, M., & Zhang, Z. (2006). Gender, The Marital Life Course and Cardiovascular Disease in Late Midlife. Journal of Marriage and Family, 68(3), 639-657.

Henson, R. K. (2001). Teacher Self-Efficacy: Substantive Implications and Measurement Dilemmas. Educational Research Exchange Congress. The University of Texas: Texas.

Hünler, O. S., & Gençöz, T. (2003). Boyun Eğici Davranışlar ve Evlilik Doyumu İlişkisi: Algılanan Evlilik Problemleri Çözümünün Rolü. Türk Psikoloji Dergisi, 18(51), 99-108.

Kalkan, M. (2002). Evlilik İlişkisini Geliştirme Programının, Evlilerin Evlilik Uyum Düzeyine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Kaptan, F., & Korkmaz, H. (2001). Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Hizmet Öncesi Fen Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri ve Öz Yeter-

lik İnanç Düzeylerine Etkisi. Www.Fedu.Metu.Edu.Tr/Ufbmek-5/B_Kitabi/PDF/.../T291da.Pdf Adresinden 04.11.2011 Tarihinde Erişilmiştir.

Kukay, H. A. (2005). Effects of Gender and Parental Status on Reported Marıtal Satisfaction and Self-Efficacy. Master Thesis. The University of Missouri: St. Louis.

Lopez, F. G., & Lent, R. W. (1991). Efficacy-Based Predictors of Relationship Adjustment and Persistence Among College Students. Journal of College Student Development, 32, 223-229.

Mitchell, J. K. (2012). Marital Dining Practices: Affecting Change in Marital Satisfaction Through Marital Self- Efficacy. Doctoral Dissertation, George Fox University, Oregon.

Myers, J. E., Sweeney, T. J., & Witmer, J. M. (2000). The Wheel of Wellness Counseling for Wellness: A Holistic Model for Treatment Planning. Journal of Counseling and Development, 78, 251-266.

O'Leary, A. (1985). Self-Efficacy and Health. Behavior Research and Therapy, 23, 437-451.

Pajares, F. (2002). Overview of Social Cognitive Theory and Of Self-Efficacy. San Diego: Academic Press.

Pajares, F., & Schunk, D. H. (2001). Self-Beliefs and School Success: Self- Efficacy, Self- Concept and School Achivement, Perception. Londra: Ablex Publishing.

Ross, C. E., & Mirowsky, J. (2002). Family Relationships, Social Support And Subjective Life Expectancy. Journal Of Health And Social Behavior, 43(4), 469- 489.

Shurts, W. M. (2004). The Relationships among Marital Messages Received, Marital Attitudes, Relationship Self-Efficacy, and Wellness among Never-Married Traditional-Aged Undergraduate Students. Doctoral Dissertation, The University of North Carolina, Greensboro.

Shurts, W. M., & Myers, J. E. (2012). Relationships among Young Adults' Marital Messages Received, Marital Attitudes, and Relationship Self-Efficacy. Adultspan Journal, 11(2), 97-111.

Tarhan, N. (2008). Evlilik Psikolojisi. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tewary, S. (2008). Marital Quality and Self-Efficacy: Influence on Disease Management among Individuals with Rheumatoid Arthritis. Doctoral Dissertation, University Of South Carolina: Columbia.

Tremblay, S., & Pierce, T. (2011). Perceptions of Fatherhood: Longitudinal Reciprocal Associations within the Couple. Canadian Journal of Behavioural Science, 43, 99-110.

Yavuzer, H. (2004). Evlilik Okulu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yılmaz, T. (2009). Evlilik Öncesi İlişkileri Geliştirme Programının Çiftlerin İlişki Doyum Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi: Samsun.

Bölüm 5

EVLİLİK ÇATIŞMASI

Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL

Kavramsal Açıdan Evlilik Çatışması

Evlilik ilişkisi M.Ö. 2000'li yıllardan günümüze kadar değişip gelişerek devam eden vazgeçilmez bir ilişki türüdür. Kültürler arasında farklılıklar görülse de tüm toplumlarda geleneksel olarak oturmuş ve resmî olarak kabul edilmiş birliktelik şeklidir (Yılmaz, 2009). Evlilik ilişkisi çiftlerin yaşamına güzel yanlarla birlikte güç koşulları da getirmektedir. İki farklı insanın geçmiş yaşantıları, alışkanlıkları, davranış biçimleri ve toplumun kuralları doğal olarak evlilik sürecinde birtakım çatışmaların yaşanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca aile yaşam döngüsünün bağımsızlık basamağını geride bırakıp yeni evli çift basamağına geçen bireylerin, yaşamları boyunca yeni rollerini yerine getirme konusunda güçlük çekmeleri de evlilikte çatışmalara sebep olmaktadır. Erbek, Beştepe, Akar, Eradamlar ve Alpkan (2005) evlilik çatışmasını; eşlerin birbirine karşı fiziksel ve sözel saldırganlığının yoğunluğu olarak tanımlamaktadır. Özen'e (2006) göre çatışma, çiftler için mevcut çözümler tatmin edici olmadığında ortaya çıkar. Tezer (1986) ise evlilik çatışmasını, çatışma durumunda engellenen eş ile tanımlar. Diğer bir ifadeyle birey, eşiyle yaşadığı çatışma anında kendisinin ve eşinin isteklerini bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde de-

Baron (2007) ilişkide düşmanlık ve öfkenin değerlendirilmesi ve 18 ay boyunca evlilik uyumunda meydana gelen değişmeyi ölçmeyi amaçladığı çalışmasında, örneklem grubu olan 122 evli çifte düşmanlık ve öfke içeren bilişlerin yanı sıra, evlilik uyumu, çatışma ve destek süreçlerini ölçmeyi amaçlayan ölçekler uygulamıştır. İlk görüşmeden 18 ay sonra takip görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Sonuçta, öfkeli davranma ve düşmanca bilişlerin şimdiki ve gelecekteki evlilik çatışmasını yordadığı, öfkeli davranmanın düşmanca bilişlerden daha fazla yordayıcı olduğu, kadınların öfkeli davranışlarının eşlerinin evlilik uyumunu düşürdüğü ve bu durumun evlilikteki çatışmaya aracılık ettiği ortaya konmuştur. Segrin, Hanzal ve Domschke (2009), evli çiftlerin yaşadıkları çatışmaları ele alış biçimleri ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelemek için beş yıldan daha az evli olan 194 çift ile çalışmıştır. Sonuçta evli çiftlerin çatışmayı ele alış biçimleri ile evlilik doyumları arasında yüksek derecede bir ilişki olduğu görülmüştür.

Kaynakça

Acitelli, L. K., Douvan, E., & Veroff, J. (1993). Perceptions of Conflict in The First Year of Marriage: How Important Are Similarity and Understanding? Journal of Social and Personal Relationships, 10, 5-19.

Addis, J., & Bernard, M. E. (2002). Marital Adjustment and Irrational Beliefs. Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy, 20, 1.

Amato, P. R., & Booth, A. (2001). The Legacy of Parents' Marital Discord: Consequences for Children's Marital Quality. Journal of Personality and Social Psychology, 81, 627-638.

Baron, K. G. (2007). Hostility, Anger and Marital Adjustment: Concurrent and Prospective Associations with Psychosocial Vulnerability. Journal of Behavioral Medicine, 30, 1.

Birditt, C., Fingerman, D., & Almedia, A. (2005). Age Differences in Exposure and Reactions to Interpersonel Tensions: A Daily Diary Study. Psychology and Aging, 20, 330-340.

Bouchard, G., Lussier, Y., & Sabourin, S. (1999). Personality and Marital Adjustment: Utility of The Five-Factor Model of Personality. Journal of Marriage and Family, 61, 3.

Bradbury, T. N., & Fincham, F. D. (1992). Attributions and Behavior in Marital Interaction. Journal of Personality and Social Psychology, 63, 613-628.

Bradbury, T. N., & Fincham, F. D. (1993). Assessing Dysfunctional Cognition in Marriage: A Reconsideration of The Relationship Belief Inventory. Psychological Assessment, 5, 92-101.

Buss, D. M. (1991). Conflict in Married Couples. Journal of Personality, 59, 663-688.

Chiu, F. K. (1998). Relationships among Role Conflicts, Role Satisfaction and Life Satisfaction: Evidence from Hong Kong. Social Behavior and Personality, 26, 409-414.

Christensen, A., & Christopher, L. H. (1990). Gender and Social Structure in the Demand/Withdraw Pattern of Marital Conflict. Journal of Personality and Social Psychology, 59, 73-81.

Christensen, A., & Heavey, C. L. (1990). Gender and Social-Structure in the Demand Withdraw

Pattern of Marital Conflict. Journal of Personalıty and Social Psychology, 59, 73-81.

Christensen, A., & Shenk, J. (1991). Communication, Conflict, and Psychological Distance in Nondistressed, Clinic, and Divorcing Couples. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 59, 458-463.

Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan, R. L. (2005). Evlilik Uyumu. Düşünen Adam, 18(1), 39-47.

Faulkner, R. A., Davey, M., & Davey, A. (2005) Gender-Related Predictors Of Change In Marital Satisfaction And Marital Conflict. The American Journal Of Family Therapy, 33, 61–83.

Fincham, F. D. (2003). Marital Conflict, Correlates, Structure and Context. Current Directions in Psychological Science (Wiley-Blackwell), 12, 23-27.

Fincham, F. D., & Beach, S. R. (1999). Conflict in Marriage: Implications for Working with Couples. Annual Review Psychology, 50, 47-77.

Gottman, J., Levenson, R., & Woodin, E. (2001). Facial Expressions During Marital Conflict. Journal of Family Communication, 1, 37-57.

Griffin, W. A. (2003). Affect Pattern Recognition: Using Discrete Hidden Markov Models To

Discriminate Distressed from Nondistressed Couples. Marriage and Family Review, 34, 139-163.

Günay, S. (2007). Evlilik Çatışması, Nedensellik-Sorumluluk Yüklemeleri, Eşlerin Evlilik İlişkisinden Sağladıkları Genel Doyuma İlişkin Görüşleri Ve Evliliğe İlişkin Değerlendirmeler Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Hatipoğlu, Z. (1993). Kadın ve Erkeklerin Evlilik Doyumlarında Evlilik Çatışmasının ve Bazı Demografik Değişkenlerin Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The Longitudinal Course of Marital Quality and Stability A Review of Theory, Method, and Research. Psychological Bulletin, 118, 3- 34.

Kertsen, K. K. (1990). The Process of Marital Disaffection: Interventions at Various Stages. Family Relations, 39, 3.

Kinnier, R. T., Katz, E. C., & Berry, M. A.. (1991). Successful Resolutions to the Careerversus-Family Conflict. Journal of Counseling and Development, 69, 439- 445.

Levenson, R. W., Carstensen, L. L., & Gottman, J. M. (1993). Long-Term Marriage: Age, Gender, and Satisfaction. Psychology and Aging, 8(2), 301-313.

Madden, M. E., & Janoff-Bulman, R. (1981). Blame, Control, and Marital Satisfaction: Wives' Attribution for Conflict in Marriage. Journal of Marriage and Family, 43, 663-674.

Marchand, J. F. (2004). Husbands' and Wives' Marital Quality: The Role of Adult Attachment

Orientations, Depressive Symptoms, and Conflict Resolution Behaviors. Attachment and Human Development, 6(1), 99–112.

Özen, A. (2006). Evlilik Uyumunun Yordayıcıları Olarak Karı ve Kocaların Değer Uyumları ve Eşlerin Çatışma Çözüm Stilleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Öz-Güven, İ. E. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara: PDREM Yayınları.

Roberts, L. J. (2000). Fire and Ice in Marital Communication: Hostile and Distancing Behaviors as Predictors of Marital Distress. Journal of Marriage and The Family, 62, 693-707.

Rogers, S. J., & Amato, P. R. (2000). Have Changes in Gender Relations Affected Marital Quality. Social Forces, 79, 731-753.

Schneewind, K. A., & Gerhard, A. K. (2002). Relationship Personality, Conflict Resolution, and Marital Satisfaction in The First 5 Years of Marriage. Family Relations, 51, 63–71.

Segrin, C., Hanzal, A., & Domschke, T. J. (2009). Accuracy and Bias in Newlywed Couples' Perceptions of Conflict Styles and The Association with Marital Satisfaction. Communication Monographs, 76, 207-233.

Şener, A. Ve Terzioğlu, G. (2008). Bazı Sosyo-Ekonomik ve Demografik Değişkenler İle Iletişimin Eşler Arası Uyuma Etkisinin Araştırılması. Aile ve Toplum Dergisi, 4, 7-20.

Tezer, E. (1986). Evli Eşler Arasındaki Çatışma Davranışları: Algılama ve Doyum. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Tezer, E. (1994). Evli Eşler Arasındaki Çatışmalar İle Çeşitli Demografik Değişkenlerin Evlilik Doyumuna Etkisi: Kadının Bir Işte Çalıştığı ve

Çalışmadığı Eşler Üzerinde Bir Araştırma. 3P Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi, 2, 209-217.

Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). Social Psychology of Groups. New York: Willey.

Thompson, J. S., & Snyder, D. K. (1986). Attribution Theory in Intimate Relationships: A Methodological Review. The American Journal of Family Therapy, 14, 123-138.

Ülker, G. (2011). Evlilik Çatışmasının Sıklık ve Yaygınlığının Bazı Değişkenlere Göre Yordanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.

Profeta, Y. (2002). Çocuğun Davranış Problemleri İle Ebeveyn Çatışmasını Algılayışı Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Verhofstadt, L. L., Buysse, A., De Clerco, A., & Peene, O. J. (2005). Conflict and Support Interactions in Marriage: An Analysis of Couples Interactive Behavior and Online Cognition. Personal Relationships, 12, 23–42.

Weingarten, H., & Leas, S. (1986). Levels of Marital Conflict Model: A Guide To Assessment

And Intervention In Troubled Marriages, The Program On Conflict Management Alternatives at The University of Michigan.

Whisman, M. A. (2006). Childhood Trauma and Marital Outcomes in Adulthood. Personal Relationships, 13, 375-386.

Wunderer, E., & Schneewind, K. A. (2008). The Relationship between Marital Standards, Dyadic Coping and Marital Satisfaction. European Journal of Social Psychology, 38, 462–476.

Yılmaz, T. (2009). Evlilik Öncesi İlişkileri Geliştirme Programının Çiftlerin İlişki Doyum Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi: Samsun.

Bölüm 6

ROMANTİK BAĞLANMA

Yrd. Doç. Dr. Hakan Sarıçam

Yüzyıllardır felsefeciler, psikologlar, antropologlar ve diğer bilim insanları aşk denilen şarabın iksirini keşfedememiş ve onunla ilgili net sınırlar çizememiştir. Başka bir ifadeyle edebiyat ve sanat sayesinde aşk kıyafetini bulmuş ve insanların zihninde şekillenmeye başlamıştır. Rick, İlsa ve Victor (Casablanca) ile tanıdık beyaz perdede aşk, ihanet ve nefretin üçlü öyküsünü; Köylü kızı Asya ile kamyon şoförü İlyas'ın (Selvi Boylum, Al Yazmalım) aşkını izlerken yaşadık yarım kalmış aşklarımızı, şahit olduk Titanicle batan Bukater'in aşk hikayesine; Ahmed-i Hani de okuduk Mem'in Zin'in hasretinden öldüğünü; Judith McNaught 'Seni Beklerken' romanında yazdı zenginle fakirin aşkını ve Mecnun'un Leyla'sında gördük gerçek aşkın ne olduğunu! Peki neydi bu kadar romana, filme, şiire konu olmuş aşk? İki kişinin yaşadığı cinsel bir ilişki mi, romantik veya duygusal bir bağlanma mı, bir arzu mu, bir ihtiyaç mı yoksa bir hastalık mı? Aşk, yakın ilişkilerin bir parçası, yakın ilişkiler de kişiler arası ilişkilerin büyük bir parçası olduğundan kişiler arası ilişkilere değinmek hem konu bütünlüğü sağlayacak hem de aşk kavramının alt yapısını oluşturmada faydalı olacaktır.

dukları, kadınların erkekleri ilişki içinde kopuk ve kontrolcü olarak, erkeklerin ise kadınları bağımlı olarak niteledikleri saptanmıştır (Erdoğan, 2006). Yıldız'ın (2005) depresyon ve anksiyete tanısı almış/almamış çocuklar ve anne babaları ile yapmış olduğu çalışmanın sonuçları oldukça önemli bilgiler vermektedir. Araştırma bulgularına göre depresyon ve anksiyete tanısı almamış çocukların anne babalarının güvenli bağlanma stili puanlarının öne çıktığı ve ilişki doyumlarının daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Enteresandır ki depresyon ve anksiyete tanısı almış çocukların anne babaları saplantılı, korkulu veya kayıtsız bağlanma stillerine sahiptir. Özellikle annelerin korkulu bağlanma stiline sahip olduğu gözlenmiştir.

Kaynakça

Ainsworth, M. Ve Diğerleri (1978). Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Stiuation. New Jersey: Hillsdale Press.

Akkaya, M. (2009). Bağlanma Stilleri, Stresle Başa Çıkma Tarzları, Problem Çözme Becerileri ve İletişim Tarzlarının Boşanma Süreci Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Atak, H., & Taştan, N. (2012). Romantik İlişkiler ve Aşk. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, 4(4), 520-546. Doi:10.5455/Cap.20120431

Ayduk, Ö. N (2008). How to Boost Your Will Power. Erişim 13 Eylül 2013, University of Berkeley Ağ Sitesi: Www.Successconsicousness.Com

Balkan, İ. K. (2009). Bağlanma Stillerinin Evlilik İlişkisi Üzerindeki Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Bartholomew, K. (1990). Avoidance of Intimacy: An Attachment Perspective, Journal of Social and Personal Relationships, 7, 147–178.

Bartholomew, K., & Horowitz, L. (1991). Attachment Styles among Young Adults: A Test of A Four Category Model. Journal of Personality and Social Psychology, 61, 226–241.

Bowlby, J. (1982). Attachment, New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1969). Attachment, London: Penguen Press.

Buğa, D. (2009). Yakın İlişkilerde İstikrar: Bağlanma Stilleri ve Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Bir Karşılaştırma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Büyükşahin, A. (2006). Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı Ilişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Büyükşahin, A., Hasta, D., & Hovardaoğlu, S. (2005). İlişki İstikrarı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, Türk Psikoloji Yazılan, 8(16), 25-37.

Büyükşahin, A., & Hovardaoğlu, S. (2004). Çiftlerin Aşka İlişkin Tutumlarının Lee'nin Çok Boyutlu Aşk Biçimleri Kapsamında İncelenmesi. Türk Psikoloji Dergisi, 19(54), 59-72.

Collins, N. L., & Read, S. J. (1990). Adult Attachment, Working Models, and Relationship Quality in Dating Couples. Journal of Personality and Social Psychology, 58, 644-663.

Demirtaş, H. A. (2004). Yakın İlişkilerde Kıskançlık (Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler). (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Downey, G. Ve Diğerleri. (1998). The Self-Fulfilling Prophecy in Close Relationships Rejection Sensitivity and Rejection by Romantic Partners. Journal of Personality and Social Psychology, 75(2), 545-560.

Downey, G., Lebolt, A., & O'shea, K. (1995). Implications of Rejection Sensitivity for Adolescent Peer and Dating Relationships. Paper Presented at the Biennial Meeting of The Society for Research on Adolescence, Indianapolis.

Erdoğan, S. (2006). Evlilik Uyumu İle Psikiyatrik Rahatsızlıklar, Bağlanma Stilleri ve Mizaç ve Karakter Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Erözkan, A. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Reddedilme Duyarlılıkları İle Sosyal Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17.

Erözkan, A. (2005). Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerilerini Etkileyen Faktörler. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 22, 135-150.

Erözkan, A. (2004a). Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası Duyarlılıkları İle Reddedilme Duyarlılıklarının Bazı Değişkenlere Göre Incelenmesi. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 85-98.

Erözkan, A. (2004b). Romantik İlişkilerde Reddedilmeye Dayalı İncinebilirlik Bilişsel Değerlendirme ve Başa Çıkma. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Feeney, J. A. (1999). Adult Romantic Attachment and Couple Relationships. In Cassidy, J., Shaver, P. R. (Eds.). Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications (355-377). New York: The Guilford Press.

Feeney, J. A. (1994). Attachment Style, Communication Patterns and Satisfaction Across The Life Cycle of Marriage. Personal Relationships, 1, 333–348.

Fitzpatrick, J., & Sollie. D. L. (1999). Unrealistic Gendered and Relationship Spesific Beliefs: Contributions to Investments and Commitment in Dating Relationships. Journal of Social and Personal Relationships, 16(6), 852 -868.

Göksu, T. (2002). Maslow'un İhtiyaçlar (Güdüler) Piramidi ve Polisin Yabancılaşma Olgusu. Polis Bilimleri Dergisi, 4(3-4), 27-48.

Hasta, D., & Büyükşahin, A. (2006). A Comparison of University Students with Romantic Relationships and Married Couples for The Love Styles and The Reasons for Maintaining The Relationship. International Association for Relationship Research Conference, Crete, Greece.

Hatfield, E. (1988). Passionated and Companionated Love. In R. J. Sternberg, M. L. Barnes (Eds.), Psychology of Love (191-213). New Haven, Yale University Press.

Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Romantic Love Conceptualized as An Attachment Process. Journal of Personality and Social Psychology, 52(3), 511-524.

Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment as An Organizational Framework for Research on Close Relationships. Psychological Inquiry, 5(1), 1-22.

Işınsu, M. (2003). İkili İlişki Biçimi ve Süresi İle Bağlanma Stilleri Arasındaki Bağlantılar. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kelly, D. (1989). Close Relationships. New York: Freeman Publishing.

Kirkpatrick, L. A., & Davis, K. E. (1994). Attachment Style, Gender, and Relationship Stability: A Longitudinal Analysis. Journal of Personality and Social Psychology, 66, 502-512.

Lafollette, H. (1996). Personal Relationships: Love, Identity and Morality. Cambridge: Blackwell Publishing.

Lee, J. A. (1988). Love-Styles. In R. J. Sternberg, M. L. Barnes (Eds.), The Psychology of Love. New Haven: Yale University Press.

Lee, J. A. (1977). A Typology of Styles of Loving. Personality and Social Psychology Bulletin, 3, 173-182.

Lydon, J. E., Meana, M., Sepinwall, D., Richards, N., & Mayman, S. (1999). The Commitment Calibration Hypothesis: When Do People Devalue Attractive Alternatives? Personality and Social Psychology Bulletin, 25(2), 152-161.

Rohner, R. P. (2004). The Parental Acceptance and Rejection Syndrome: Universal Correlates of Perceived Rejection. American Psychologist, 59, 830-840.

Rusbult, C. E., Arriage, X. B., & Agnew, C. R. (2001). Interdependence in Close Relationships. In G. J. O. Fletcher, M. S. Clark (Eds.), Blackwell Handbook of Social Psychology: Interpersonal Processes. U.S.A: Blackwell Publishers.

Rusbult, C. E., Martz, J. M., & Agnew, C. R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring Commitment Level, Satisfaction Level, Quality Of Alternatives, And Investment Size. Personal Relationships, 5, 357-391.

Sakalı-Uğurlu, N. (2003). How Do Romantic Relationship Satisfaction, Gender Stereotypes, and Gender Relate to Future Time Orientation in Romantic Relationships?. The Journal of Psychology, 137(3), 294-303.

Sarıçam, H. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Reddedilme Duyarlılıkları İle Benlik Saygıları ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Senchak, M., & Leonard, K. E. (1992). Attachment Styles and Marital Adjustment among Newlywed Couples. Journal of Social and Personal Relationships, 9, 51-64.

Shaver, P., Hazan, C., & Bradshow D. (1988). Love as Attachment: The Integration of Three Behavioral Systems. In R. J. Sternberg, M. L. Barnes (Eds.), Psychology of Love (S. 1-36). New Haven, Yale University Press.

Simpson, J. A. (1990). Influence of Attachment Styles on Romantic Relationships. Journal of Personality and Social Psychology, 59, 971–980.

Sternberg, R. J. (1986). A Triangular Theory of Love, Psychol Rev, 93, 119-135.

Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örneklemi Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma. Türk Psikoloji Dergisi, 14(43), 71-109.

Sümer, N. (2006). Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması. Türk Psikoloji Dergisi, 57, 21-24.

Thompson, R. A. (2002). Attachment Theory and Research. In M. Lewis (Ed.), Child and Adolescent Psychiatry (Pp.164-172). Philadelphia: Lippincott Williams Wilkins.

Volling, B. L., Notaro, P. C., & Larsen, J. J. (998). Adult Attachment Styles: Relations with Emotional Well-Being, Marriage, and Parenting. Family Relations, 4, 355–367.

Walsh, A. (1991). Love Styles, Masculinity/Femininity, Physical Attractiveness, and Sexual Behavior: A Test of Evolutionary Theory. Ethology and Sociobiology, 14, 25-38.

Wright, D. E. (1999). Personal Relationships: An Interdisciplinary Approach. California: Mayfield Publishing.

Yıldız, S. (2005). Depresyon ve Anksiyete Tanısı Almış Çocuklar İle Kontrol Grubunun Anne-Babalarının Bağlanma Stillerine Göre Evlilik Uyumlarının İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Bölüm 7

CİNSEL DOYUM

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kavramsal Açıdan Cinsel Doyum

Cinsellik ve cinsel paylaşım, yaşam kalitesini arttıran önemli etmenlerden biridir. Cinsellik, cinsel doyumu ve iki insanın uyum içerisindeki beraberliklerini de kapsayan sosyal kurallar, değer yargıları ve bireysel ve toplumsal tabularla belirlenmiş; biyolojik, psikolojik ve sosyal etkileşimlerle şekillenen özel bir yaşantı olarak tanımlanabilir (Yılmaz, 2007'den akt. Sarıtaş, 2011). Cinsellik deneyime bağlı olarak bazen hoş, keyifli, romantik, sıcak bir yakınlaşma, bazen ise zorunluluk nedeniyle çekinme ve tiksinme kaynağı olarak yaşanabilmektedir (İncesu, 2006'dan akt. Mutlu, 2009). İnsanların cinsel yaşamı, özgüven, ilişki kurma becerisi ve tarzı, yaşam koşulları, yaşanılan çevrenin etkisi, inanç ve değer yargıları gibi birçok faktörden etkilenebilir ve son derece karmaşık bir yapıya sahiptir (Eşel, 2006). Dünya sağlık örgütüne göre cinsellik fiziksel, duygusal, sosyal, kişisel, iletişim gibi değişkenlerin bileşiminden oluşmaktadır. Cinsellik, insanın bedensel ve ruhsal katılımıyla gerçekleştirdiği, doyuma ve üremeye yönelik yaşantılar olarak tanımlanmaktadır. Cinsellik üreme açısından değerlendirildiğinde insan neslinin devamı için vazgeçilmez bir unsurdur. Cinsellik, organizmanın uyarılmasıyla dürtüsel bir şekilde ortaya çık-

dini kullanılıyormuş hissetmesine, zorla ilişki yaşamasına, eşler arasında tacizin yaşanmasına, aldatmaların yaşanmasına ve boşanmalara sebep olabilir. Bu yüzden eşler arasındaki cinsel arzu ve cinsel çekiciliğin dengeli olması hem cinsel doyum hem de sağlıklı cinsel yaşam için önemlidir.

Kaynakça

Banmen, J., & Vogel, N. A. (1985). The Relationship between Marital Quality and Interpersonal Sexual Communication. Family Therapy, 12, 45-58.

Bliss, W. J., & Horne, S. G. (2005). Sexual Satisfaction as More Than A Gendered Concept: The Roles of Psychological Well-Being and Sexual Orientation. Journal of Constructivist Psychology, 18(1), 25-38.

Bridges, S. K., Lease, S. H., & Ellison, C. R. (2004). Predicting Sexual Satisfaction in Women: Implications for Counselor Education and Training. Journal of Counseling and Development, 82(2), 158-166.

Byers, E. S. (2005). Relationship Satisfaction and Sexual Satisfaction: A Longitudinal Study of Individuals in Long-Term Relationships. The Journal of Sex Research, 42, 113–118.

Carpenter, L. M., Nathanson, C. A., & Kim, Y. J. (2007). Physical Women, Emotional Men: Gender and Sexual Satisfaction in Midlife. Archivesof Sexual Behavior, 38, 87-107.

Chartier, K. J. (2009). Evaluating The Relationship between Women's Sexual Desire and Satisfaction from A Biopsychosocial Perspective (Unpublished Master Thesis). Utah State University.

Cohen, L. L., & Shotland, R. L. (1996). Timing of First Sexual Intercourse in A Relationship: Expectations, Experiences, and Perceptions of Others. Journal Of Sex Research, 33(4), 291-299.

Cohn, T. J. (2003). Perceived Relationship Equality, Relationship Satisfaction, and Sexual Satisfaction Using Longitudinal Growth Models (Unpublished Doctoral Thesis), University of Kansas.

Cupach, W. R., & Metts, S. (1991). Sexuality and Communication in Close Relationships. In K. Mckinney Ve S. Sprecher's (Ed.), Sexuality in Close Relationships (S. 93–110). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Dawson, L. H., Shih, M., De Moor, C., & Shrier, L. (2008). Reasons Why Adolescents and Young Adults Have Sex: Associations with Psychological Characteristics and Sexual Behavior. Journal of Sex Research, 45(3), 225-232.

Diamond, L. M., & Lucas, S. (2004). Sexual-Minority and Heterosexual Youths' Peer Relationships: Experiences, Expectations, and Implications for Well-Being. Journal of Research on Adolescence, 14(3), 313-340.

Eşel, E. (2006). İnsan Cinselliğinin Biyolojik ve Evrimsel Temelleri. Klinik Psikofarkakoloji Bülteni, 16(4), 274-288.

Frank, D. I., Downard, E., & Lang, A. R. (1986). Androgyny, Sexual Satisfaction, and Women. Journal Of Psychological Nursing, 24, 10-15.

Galinsky, A. M., & Sonenstein, F. L. (2010). The Association between Developmental Assets and Sexual Enjoyment among Emerging Adults in the United States. Journal of Adolescent Health, 48, 610-615.

Giddens, A. (1990). The Consequences of Modernity. Blackwell Publishers Ltd.

Greeff, A. P., & Malherbe, H. L. (2001). Intimacy and Marital Satisfaction in Spouses. Journal of Sex & Marital Therapy, 27, 247-257.

Greeff, A. P. (2000). Characteristics of Families That Function Well. Journal of Family Issues, 21, 948-962.

Hatfield, E., & Rapson, R. L. (1993). Historical and Cross-Cultural Perspectives On Passionate Love and Sexual Desire. Annual Review Of Sex Research, 4, 67–97.

Hatfield, E., Greenberger, D., Traupmann, J., & Lambert, P. (1982). Equity and Sexual Satisfaction in Recently Married Couples. Journal of Sex Research, 18, 18-32.

Herek, G. M. (2007). Confronting Sexual Stigma and Prejudice: Theory and Practice. Journal of Social Issues, 63(4), 905-925.

Higgins, J. A., Trussell, J., Moore, N. B., & Davidson, K. J. S. (2010). Virginity Lost, Satisfaction Gained? Physiological and Psychological Sexual Satisfaction at Heterosexual Debut. Journal of Sex Research, 47(4), 384-394.

Hinchliff, S., & Gott, M. (2004). Intimacy, Commitment, And Adaptation: Sexual Relationships Within Long-Term Marriages. Journal Of Social And Personal Relationships, 21, 595-609.

Horne, S. G., & Bliss, W. J. (2009). Equality Discrepancy between Women in Same-Sex Relationships: The Mediating Role of Attachment in Relationship Satisfaction. Sex Roles, 60(9-10), 721-730.

Hurlbert, D. F., Apt, C., & Rabehl, S. M. (1993). Key Variables to Understanding Female Sexual Satisfaction: An Examination of Women in Nondistressed Marriages. Journal of Sex and Marital Therapy, 19, 154-165.

Hurlbert, (1992). Factors Influencing A Woman's Decision to End An Extramarital Sexual Relationships. Journal of Sex and Marital Therapy, 32, 155-172.

Impett, E. A., & Tolman, D. L. (2006). Late Adolescent Girls' Sexual Experiences and Sexual Satisfaction. Journal of Adolescent Research, 21(6), 628-646.

Ivy, A. (2006). The Influence of A Surrender Style of Coping and Empathy on Marital and Sexual Satisfaction (Unpublished Doctoral Thesis), University of Memphis.

Janus, S. S., & Janus, C. L. (1993). The Janus Report on Sexual Behavior. New York: John Wiley And Sons.

Kakabadse, A., & Kakabadse, N. (2004) Intimacy: International Survey of the Sex Lives of People at Work. Basingstoke: Palgrave.

La France, B. H. (2010). Predicting Sexual Satisfaction in Interpersonal Relationships. Southern Communication Journal, 75(3), 195-214.

Laumann, E. O., Gagnon, J. H., Michael, R. T., & Michaels, S. (1994). The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States. Chicago: The University of Chicago Press.

Lawrance, K., & Byers, E. S. (1995). Sexual Satisfaction in Long-Term Heterosexual Relationships: The Interpersonal Exchange Model of Sexual Satisfaction. Personal Relationships, 2(4), 267-285.

Levy, J. S. (2012). Sexual Frequency, Sexual Satisfaction, Relationship Satisfaction and Infidelity within Female Partners of Men with Sexual Dysfunction (Unpublished Doctoral Thesis), Hofstra University.

Litzinger, S., & Gordon, K. C. (2005). Exploring Relationships among Communication, Sexual Satisfaction, and Marital Satisfaction. Journal of Sex and Marital Therapy, 31, 409-424.

Mccarthy, B. W., & Bodnar, L. E. (2005). The Equity Model of Sexuality: Navigating and Negotiating the Similarities and Differences between Men and Women in Sexual Behaviour, Roles and Values. Sexual and Relationship Therapy, 20(2), 225-235.

Mccroskey, J. C. (1992). Reliability and Validity of The Willingness to Communicate Scale. Communication Quarterly, 40, 16–25.

Mccroskey, J. C., & Richmond, V. P. (1987). Willingness to Communicate. In J. C. Mccroskey Ve J. A. Daly (Eds.), Personality and Interpersonal Communication (S. 129–156). Newbury Park, CA: Sage.

Mcnulty, J. K., & Fisher, T. D. (2008). Gender Differences in Response to Sexual Expectancies and Changes in Sexual Frequency: A Short-Term Longitudinal Study of Sexual Satisfaction in Newly Married Couples. Archives of Sexual Behavior, 37(2), 229-240.

Miller R., & Perlman D. (2008). Intimate Relationships (5th Ed.). Mcgraw-Hill.

Mongeau, P. A., & Johnson, K. L. (1995). Predicting Cross-Sex First-Date Sexual Expectations and Involvement: Contextual and Individual Difference Factors. Personal Relationships, 2(4), 301-312.

Morgan, S. E., & Miller, J. K. (2001). Beyond The Organ Donor Card: The Effect of Knowledge, Attitudes, and Values on Willingness to Communicate about Organ Donation to Family Members. Health Communication, 14, 121–134.

Mutlu, E. A. (2009). Vajinismus Tanısı Alan Hastaların Sosyodemografik Özelliklerinin Cinsel Mit Inançları, Cinsel Öyküleri, Cinsel Doyum Düzeyleri ve Eş Değerlendirme Biçimleriyle Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.

Noller, P., Feeney, J. A., Bonnell, D., & Callan, V. J. (1994). A Longitudinal Study of Conflict in Early Marriage. Journal Of Social and Personal Relationships, 11(2), 233-252.

Oggins, J., Leber, D., & Veroff, J. (1993). Race and Gender Differences in Black and White Newlyweds' Perceptions of Sexual and Marital Relations. Journal of Sex Research, 30(2), 152-161.

Otis, M. D., Riggle, E. D. B., & Rostosky, S. S. (2006). Impact of Mental Health on Perceptions of Relationship Satisfaction and Quality among Female Same-Sex Couples. Journal of Lesbian Studies, 10(1), 267-283.

Ott, M. A., Millstein, S. G., Ofner, S., & Halpern-Felsher, B. L. (2006). Greater Expectations: Adoelscents' Positive Motivations for Sex. Perspectives On Sexual and Reproductive Health, 38(2), 84-89.

Perlman, S. D. Ve Abramson, P. R. (1982). Sexual Satisfaction among Married and Cohabiting Individuals. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 50, 458–460.

Renaud, C., Byers, E. S., & Pan, S. (1997). Sexual and Relationship Satisfaction in Mainland China. Journal of Sex Research, 34(4), 399-410.

Sarıtaş, S. (2011). Lomber Disk Hernisi Ameliyatı Olan Hastalara Verilen Eğitimin Yaşam Kalitesi Öz-Bakım Gücü ve Cinsel Doyum Üzerine Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Savin-Williams, R. C., & Diamond, L. M. (2004). Sex. In R. M. Lerner, L. Steinberg, R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), Handbook of Adolescent Psychology (2nd Ed.), (S. 189-231). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc.

Schnarch, D. M. (1991). Constructing The Sexual Crucible: An Integration of Sexual and Marital Intimacy. New York: W. W. Norton & Company.

Snell, W. E., Fisher, T. D., & Miller, R. S. (1991). Development of the Sexual Awareness Questionnaire: Components, Reliability, and Validity. Annals of Sex Research, 4, 65–92.

Snell, W. E., & Wooldridge, D. G. (1998). Sexual Awareness: Contraception, Sexual Behaviors and Sexual Attitudes. Sexual and Marital Therapy, 13, 191–199.

Sprecher, S., & Cate, R. M. (2004). Sexual Satisfaction and Sexual Expression as Predictors of Relationship Satisfaction and Stability. In J.H. Harvey, A. Wenzel, & S. Sprecher (Eds.), The Handbook of Sexuality in Close Relationships (S. 235-256). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Sprecher, S., & Mckinney, K. (1993). Sexuality. Newbury Park, California: Sage Publications, Inc.

Traupmann, J., Hatfield, E., & Wexler, P. (1983). Equity and Sexual Satisfaction in Dating Couples. British Journal of Social Psychology, 22, 33-40.

Trudel, G. (2002). Sexuality and Marital Life: Results of A Survey. Journal of Sex and Marital Therapy, 28, 229-249.

Tunç, S. (2005). Gebelik ve Cinsel Doyum (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Vangelisti, A. L., & Daly, J. A. (1997). Gender Differences in Standards for Romantic Relationships. Personal Relationships, 4(3), 203-219.

Weinberger, D., & Schwartz, G. (1990). Distress and Restraint as Superordinate Dimensions of Self-Reported Adjustment: A Typological Perspective. Journal of Personality, 58(2), 381-417.

Welles, C. E. (2005). Breaking The Silence Surrounding Female Adolescents Sexual Desire. Women & Therapy, 28(2), 31-45.

Wild, L., Flisher, A., Bhana, A., & Lombard, C. (2004). Associations among Adolescent Risk Behaviours and Self-Esteem in Six Domains. Journal of Child Psychology & Psychiatry, 45(8), 1454-1467.

World Health Organization. (2002). Gender and Human Rights. Retrieved From Http://Www.Who.Int/Reproductivehealth/Topics/Gender_Rights/Sexual_Health/En/

Young, M., Luguis, R., Denny, G., & Young, T. (1998). Correlates of Sexual Satisfaction in Marriage. The Canadian Journal of Human Sexuality, 7(2), 115-130.

Zakahi, W. R., & Mccroskey, J. C. (1989). Willingness to Communicate: A Potential Confounding Variable in Communication Research. Communication Reports, 2, 96–104.

Bölüm 8

CİNSEL ÖZ-GÜVEN

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kavramsal Açıdan Cinsel Öz-güven

Bireyin cinsel yaşamı ve özellikleri davranışlarını, diğer insanlarla ilişkilerini, duygularını, benlik algısını, öz-saygısını ve öz-güvenini olmak üzere birçok yönden onu etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, cinselliğin insan hayatının önemli bir parçası olduğu ve kişiliğin önemli yapı taşlarından biri olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla insanların cinsel doğası konusunda, genel olarak dönüklük ya da sapma olarak adlandırılan davranış biçimleri de içinde olmak üzere, her yönden bilgi sahibi olunması önemlidir çünkü cinselliğin bireylerin toplumsal ve evlilik ilişkilerindeki etkileşimlerinin niteliğini etkileyebilen önemli bir etken olduğu düşünülebilir. İnsanlarla doğrudan toplumsal ve kişisel ilişkilere girdiğimizde, hem kendi cinselliğimiz hem de başkalarının cinselliği, büyük bir önem kazanabilmektedir (Çelik, 2012b).

Bir ilişkideki cinsel paylaşımların bireyi mutlu edebilmesi ve ilişki bağlarının güçlenebilmesi için cinsel ilişkiden alınan doyumun önemli olduğu düşünülebilir. Daha sık cinsel ilişkinin, orgazmların tutarlılığının, cinsel paylaşım ve benzerlerinin de içinde olduğu özgül cinsel davranışların sayısının daha yüksek düzeyde cinsel doyumla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Cinsellikten alınan doyumun bazen cin-

kendini ortaya koyabilme, yakınlık kurabilme şeklinde tanımlanabilir. Bunun da temelde cinsel öz-güven ile ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Cesaret ile ilgili açıklama ve tanımlar ışığında cinsel cesaret, bireyin cinsel yaşamında kendine özgü cinsel davranış ve düşüncelerini partnerine yansıtabilmesi, cinsel yaşantısını yönetebilmesi, cinsel paylaşımlarda bulunurken kendine güven duyması ve güvenli davranışlar sergileyebilmesi, kendi cinsel kimliğine uygun yaşamını sürdürebilmesi şeklinde betimlenebilir. Bireylerde, özellikle cinsel konulardaki kaygıyı azaltmak için cinsel cesaretin arttırılması etkili olabilir. Cinsel cesaret bir yönü ile de bir kişinin cinsel içerikli davranışlarında, düşüncelerinde etkili değişimleri gerçekleştirebilmesidir. Diğer bir ifadeyle bireyin cinsel yaşamında olumlu değişimler gerçekleştirebilmesi için davranışa girişebilmesidir. Sonuç olarak cinsel cesaret bireylerin cinsel öz-güvenlerini arttırabilir, cinsel sorunların çözümünü kolaylaştırabilir, insanları mutlu edebilecek değişimlerin anahtarı olabilir ve cinsel ilişkilerden alınan doyumu arttırabilir.

Kaynakça

Adams, A., & Bond, S. (2000). Hospital Nurses' Job Satisfaction, Individual and Organizational Characteristics. Journal of Advanced Nursing, 32, 536-543.

Akkoyun, F. (2001). Gestalt Terapi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Altman, I., & Taylor, D. A. (1973). Social Panetration: The Development of Interpersonal Relationships. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Baer, R. A. (2003). Mindfulness Training as A Clinical Intervention: A Conceptual and Empirical Review. Clinical Psychology: Science and Practice, 10, 125-43.

Bandura, A., Pastorelli, C., Barbanelli, C., & Caprara, G. V. (1999). Self-Efficacy Pathways to Childhood Depresssion. Journal Personality Social Psychology, 76(2), 258-269.

Beck, J. G., & Barlow, D. H. (1984). Current Conceptualizations of Sexual Dysfunction: A Review and An Altemative Perspective. Clinical Psychology Review, 4, 363-378.

Bishop, S. R. (2004). Mindfulness: A Proposed Operational Definition. Clinical Psychology Science Practice [Abstract], 11, 230.

Bozkurt, A. (1996). Erkek Cinsel İşlev Bozukluklarında Psikopatolojinin Araştırılması (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Gülhane Askeri Tıp Akademisi Askeri Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanlığı, Ankara.

Branden, N. (1969). The Psychology of Self-Esteem: A Revolutionary Approach to Self Understanding. California: Bantam Books.

Brown, K. W., Ryan, R. M., & Creswell, J. D. (2007). Mindfulness: Theoretical Foundations and Evidence for Its Salutary Effects. Psychological Inquiry, 18, 211-37.

Burger, J. M. (2006). Kişilik. (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınevi.

Byers, E. S. (2005). Relationship Satisfaction and Sexual Satisfaction: A Longitudinal Study of Individuals in Long-Term Relationships. The Journal of Sex Research, 42, 113–118.

Byers, E. S. (2001). Evidence for The Importance of Relationship Satisfaction for Women's Sexual Functioning. In E. Kaschak, & L. Tiefer's (Eds.), A New View of Women's Sexual Problems (S. 23–26). Binghamton, N.Y: The Haworth Press.

Byers, E. S., & Demmons, S. (1999). Sexual Satisfaction and Sexual Self-Disclosure within Dating Relationships. The Journal of Sex Research, 36, 180–189.

Collins, N. L., & Miller, L. C. (1994). Self-Disclosure and Linking: A Meta-Analytic Review. Psychological Bulletin, 116, 457-475.

Coopersmith, S. (1967). The Antecedents of Self-Esteem. San Francisco: Freeman.

Cox, D., Hallam, R. S., O'Connor, K., & Rachman, S. J. (1983). An Experimental Analysis of Fearfulness and Courage. British Journal of Psychology, 74(1), 107–117.

Cunningham, J. A., Strassberg, D. S., & Haan, B. (1986). Effects of Intimacy and Sex-Role Congruency of Self-Disclosure. Journal of Social and Clinical Psychology, 4, 393-401.

Cupach, W. R., & Metts, S. (1995). The Role of Sexual Attitude Similarity in Romantic Heterosexual Relationships. Personal Relationships, 2, 287–300.

Cupach, W. R., & Metts, S. (1991). Sexuality and Communication in Close Relationships. In K. Mckinney, & S. Sprecher's (Eds.), Sexuality in Close Relationships (S. 93–110). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Cupach, W. R., & Comstock, J. (1990). Satisfaction with Sexual Communication in Marriage: Links to Sexual Satisfaction and Dyadic Adjustment. Journal of Social and Personal Relationships, 7, 179–186.

Çatak, P. D. Ve Ögel, K. (2010). Bir Terapi Yöntemi Olarak Farkındalık Mindfulness as A Therapy Method. Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi, 47, 69-73.

Çelik, E. (2012a, May). Sexual Self-Confidence: The Study of Scale Development, Reliability and Validity. IV. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitapçığı, İstanbul.

Çelik, E. (2012b). Evli Bireylerin Cinsel Öz-Güven Düzeyleri İle Cinsel Öz-Yeterlik, Evlilik Yaşam Doyumu ve Cinsel Utangaçlıklarının İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Adapazarı.

Daş, C. (2009). Gestalt Terapi. E. Köroğlu Ve H. Türkçapar (Ed.), Psikoterapi Yöntemleri. Ankara: HYB Basın Yayın.

Derlega, V. J., Margulis, S. T., & Winstead, B. A. (1987). A Social-Psychologial Analysis of Self-Disclosure In Psychotherapy. Journal of Social and Clinical Psychology, 5, 205-215.

Derlega, V. J., Wilson, M., & Chaikin, A. L. (1976). Friendship and Disclosure Reciprocity. Journal of Personality and Social Psychology, 34, 578-582.

Dindia, K., & Allen, M. (1992). Sex Differences in Self-Disclosure: A Meta-Analysis [Abstract]. Psychological Bulletin, 112, 106-124.

Dönmez, A., Büyükşahin, A., Taluy, N., Başer, I. Ve Güler, M. (2009). Yakın İlişkiler Psikolojisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dunn, B. R., Hartigan, J. A., & Mikulas, W. L. (1999). Concentration and Mindfulness Meditations: Unique Forms of Consciousness? Applied Psychophysiology Biofeedback, 24(3),147-65.

Erzen, O. (1981). Self-Esteem in Children and It's Antecedents (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Eysenck, H. J. (1971). Hysterical Personality and Sexual Adjustment, Attitudes and Behavior. Journal Sex Research, 7, 274-281.

Fracher, C. J., & Kimmel, S. M. (1987). Hard Issues and Soft Sports: Counseling Men about Sexuality. Scher, M., Steves, M., Good, G., & Eichenfield, G. A. (Eds.). Handbook of Counseling and Psychotherapy with Men (S. 83-96). London. Sage Pub.

Fromm, E. (2007). Sevme Sanatı. (Çev. Özden Saatçi-Karadana). İzmir: İlya Yayınevi

Geçici, F. (2011). Gaziantep Üniversitesi Öğrencilerinin Cinsellik Ve Üreme Sağlığı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Geismar, L. L. (1984). Contextual Aspects of Sexual Communication Marriage. Journal of Comparative Family Studies, 15, 345–353.

Göknar, Ö. (2011). Aşk ve Evlilik. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Göknar, Ö. (2007). Öz-Güven Kazanmak. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Gölge, Z. B. (2005). Cinsel Saldırıda Etkili Faktörler ve Suçlu Profili (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Hambly, K. (2001). Öz-Güven. (Çev. Barış Bıçakçı). İstanbul: Rota Yayınları.

Hanem A. A. Ahmed, H. A. A., & Elmasri, Y. M. (2011). Effect of Self Awareness Education on the Self-Efficacy and Sociotropy Autonomy Characteristics of Nurses in A Psychiatry Clinic. Life Science Journal, 8(2), 853-863.

Hanh, T. N. (1991). Farkındalığın Mucizesi. (Çev. Gülfidan F.). İstanbul: Kuraldışı Yayınevi.

Hannah, S. T., Avolio, B. J., & Walumbwa, F. O. (2011). Relationships between Authentic Leadership, Moral Courage, and Ethical and Pro-Social Behaviors. Business Ethics Quarterly, 21(4), 555-578.

Harvey, J. H., & Omarzu, J. (1997). Minding the Close Relationship. Personality and Social Psychology Review, 1, 224-240.

Hendrick, S. S. (1981). Self-Disclosure and Marital Satisfaction. Journal of Personality and Social Psychology, 40, 1150-1159.

Herold, E. S., & Way, L. (1988). Sexual Self-Disclosure among University Women. The Journal of Sex Research, 24, 1–14.

Hill, E. H., Mahalik, J. R., & Thompson, B. J. (1989). Therapist Self-Disclosure. Psychotherapy, 26, 290-295.

Hill, E. H., Helms, J. E., Tichenor, V., Spiegel, S. B., O'Grady, K. E., & Perry, E. S. (1988). Effect of Therapist Response Modes in Brief Psychotherapy. Journal of Counseling Psychology, 35, 222-223.

Horney, K. (1993). Ruhsal Çatışmalarımız.(Çev: Selçuk Budak). İstanbul: Öteki Yayınevi.

Johnson, K. M. (1997). Human Sexual Motivation. California State University, Northrige.

Jourard, S. M. (1971). The Transparent Self (2nd Ed.). New York: Van Nostrand.

Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-Based Interventions in Context: Past, Present, and Future. Clin Psychol Sci Prac, 10, 144–156.

Kasatura İ. (1998). Kişilik ve Öz-Güven. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kayır, A. (1998). Cinsellik Kavramı ve Cinsel Mitler, Cinsel İşlev Bozuklukları Monograf Serisi (1): Cinsel Sorunlara Genel Yaklaşım, İstanbul: Roche Müstahzarları Sanayi A.Ş.

Kleinke, C. L., & Kahn, M. L. (1980). Perceptions of Self-Disclosures: Efects of Sex and Physical Attractiveness. Journal of Personality, 48, 190-205.

Köroğlu, E. (2004). Psikonozoloji Tanımlayıcı Klinik Psikiyatri. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Kugle, C. L., Clements, C. O., Powell, P. M., & Philip, M. (1983). Level and Stability of Self-Esteem in Relation to Academic Behavior of Second Graders. Journal of Personality and Social Psychology, 44(1), 201-207.

La France, B. H. (2010). Predicting Sexual Satisfaction in Interpersonal Relationships. Southern Communication Journal, 75(3), 195-214.

Larsen, K. S., & Giles, H. (1976). Survival or Courage as Human Motivation: Development of An Attitude Scale. Psychological Reports, 299–302.

Lauster, P. (2005). Öz-Güven Öğrenilebilir. (Çev. Lütfi Yarbaş). İzmir: İlya Yayınevi.

Lawrance, K., & Byers, E. S. (1995). Sexual Satisfaction in Long-Term Heterosexual Relationships: The Interpersonal Exchange Model of Sexual Satisfaction. Personal Relationships, 2, 267–285.

Leger, D. W. (1992). Biological Foundations of Behavior: An Integrative Approach. NY: Harper Collins Publisher Inc.

Lindh, I., Da Silva, A. B., Berg, A., & Severinsson, E. (2010). Courage and Nursing Practice: A Theoretical Analysis. Nursing Ethics, 17(5), 551–565.

Lopez, S. J., O'Byrne, K. K., & Peterson, S. (2003). Profiling Courage. In S. Lopez Ve C. Snyder (Eds.), Positive Psychological Assessment: A Handbook of Models and Measures (S. 185–197). Washington: American Psychological Association.

Luft, J. (1969). Of Human Interaction. Palo Alto, CA: National Press.

Macneil, S., & Byers, E. S. (2005). Dyadic Assessment of Sexual Self-Disclosure and Sexual Satisfaction in Heterosexual Dating Couples. Journal of Social and Personal Relationships, 22, 169–181.

Maddi, S. R. (2004). Hardiness: An Operationalization of Existential Courage. Journal of Humanistic Psychology, 279–298.

Marks, I. M. (1987). Fears, Phobias, and Rituals. Panic, Anxiety, and Their Disorders. New York: Oxford University Press.

May, R. (1975/2008). Yaratma Cesareti. (Çev. Alper Oysal). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Mccroskey, J. C. (1992). Reliability and Validity of the Willingness to Communicate Scale. Communication Quarterly, 40, 16–25.

Mccroskey, J. C., & Richmond, V. P. (1987). Willingness to Communicate. In J. C. Mccroskey, & J. A. Daly (Eds.), Personality and Interpersonal Communication (S. 129–156). Newbury Park, CA: Sage.

Merey, B. (2010). Yetişkinlerde Öz-Güven Duygusu İle Anksiyete Düzeyi Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması ve Kültürlerarası Bir Yaklaşım (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Meston, C. M., & Frohlich, P. F. (2000). The Neurobiology of Sexual Function. Arch. General Psychiatry, 57, 1012 – 1030.

Metts, S., & Spitzberg, B. H. (1996). Sexual Communication in Interpersonal Contexts: A Script-Based Approach. In B. R. Burleson (Ed.), Communication Yearbook 19 (S. 49–91). Thousand Oaks, CA: Sage.

Metts, S., & Cupach, W. R. (1989). The Role of Communication in Human Sexuality. In K. Mckinney, & S. Sprecher (Eds.), Human Sexuality: The Societal and Interpersonal Context (S. 139–161). Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.

Michael, R. T., Gagnon, J. H., Laumann, E. O., & Kolata, G. (1994). Sex in America: A Definitive Survey. Boston, MA: Little, Brown and Company.

Morgan, S. E., & Miller, J. K. (2001). Beyond The Organ Donor Card: The Effect of Knowledge, Attitudes, and Values on Willingness to Communicate about Organ Donation to Family Members. Health Communication, 14, 121–134.

Muris, P., Mayer, B., & Schubert, T. (2010). ‘‘You Might Belong in Gryffindor’’: Children’s Courage and Its Relationships to Anxiety Symptoms, Big Five Personality Traits, and Sex Roles. Child Psychiatry Human Devevelopment, 41, 204–213.

Muris, P. (2009). Fear and Courage in Children: Two Sides of the Same Coin?. Journal of Childand Family Study,18, 486–490.

Mutluer, S. (2006). Öz-Güven Oluşmasında Manevi Değerlerin Rolü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Norton, P. J., & Weiss, B. J. (2009). The Role of Courage On Behavioral Approach in Afear-Eliciting Situation: A Proof-of-Concept Pilot Study. Journal of Anxiety Disorders, 23, 212–217.

O'Connor, K., Hallam, R. S., & Rachman, S. J. (1985). Fearlessness and Courage: A Replication Experiment. British Journal of Psychology, 76(2), 187–197.

O'Donohue, W., & Plaud, J. J. (1994). The Conditioning of Human Sexual Arousal. Archives of Sexual Behavior, 23(3), 321-344.

Öner, N. (1989). Stres ve Dini Inanç. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

Özgen, F., Gülçat, Z., Özşahin, A., Aydın, H., & Işıklı, H. (1993). Erkek Cinsel İşlev Bozukluklarında Sorun Alanları Üzerine Bir Araştırma. GATA Bülteni, 35,701-710.

Öz-Güven, İ. E. (1997). Cinsellik ve Cinsel Yaşam. Ankara: PDREM Yayınları.

Peck, S. R., Shaffer, D. R., & Williamson, G. M. (2004). Sexual Satisfaction and Relationship Satisfaction in Dating Couples: The Contributions of Relationship Communality and Favorability of Sexual Exchanges. Journal of Psychology and Human Sexuality, 16, 17–37.

Perlman, S. D., & Abramson, P. R. (1982). Sexual Satisfaction among Married and Cohabiting Individuals. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 50, 458–460.

Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). Character Strengths and Virtues: A Classification and Handbook. Washington: American Psychological Association.

Prager, K. J. (1986). Intimacy Status: Its Relationship to Locus of Control, Self-Disclosure, and Anxiety in Adults. Personality and Social Psychology Bulletin, 12, 91-109.

Putman, D. (1997). Psychological Courage. Philosophy,Psychiatry and Psychology, 1–11.

Quina, K., Harlow, L. L., Morokoff, P. J., & Burkolder, G. (2000). Sexual Communication in Relationships: When Words Speak Louder Than Actions. Sex Roles, 42, 523–549.

Raffel, S. (2011). The Interplay of Courage and Reason in Moral Action. History of the Human Sciences, 24(5), 89–102.

Rohrer, J. (2002). ABC Of Awareness: Personal Development as The Meaning Of Life (Trans.). In R. Curtis (Ed.), Utd. Media Book Series: Time for Change. Switzerland: Oberurnen.

Rowland, L. D. (1995). The Psychobiology of Sexual Arousal and Behavior. In Daiman, L., & Mc Anulty R. D. (Eds.), The Psychology of Sexual Orientation: Behavior and Identity. London: Greenwood Pres.

Rubin, Z., & Shenker, S. (1978). Friendships, Proximity, and Self-Disclosure. Journal of Personality, 46, 1-22.

Sadock, V. A. (1989). Psychosexual Dysfunctions and Treatment. H. I. Kaplan, & B. J. Sadock (Eds.), Comprehensive Textbook of Psychiatry – V. Baltimore, Williams and Wilkins.

Salisbury, M. L. (2004). Sexual Awareness, Body Image, and Self-Esteem of Individuals Who Have Ostomies (Unpublished Master Thesis), Medical College of Ohio.

Snell, W. E., & Wooldridge, D. G. (1998). Sexual Awareness: Contraception, Sexual Behaviors and Sexual Attitudes. Sexual and Marital Therapy, 13, 191–199.

Snell, W. E., Fisher, T. D., & Miller, R. S. (1991). Development of the Sexual Awareness Questionnaire: Components, Reliability, and Validity. Annals of Sex Research, 4, 65–92.

Sprecher, S., & Cate, R. M. (2004). Sexual Satisfaction and Sexual Expression As Predictors of Relationship Satisfaction and Stability. In J. H. Harvey, A. Wenzel, & S. Sprecher (Eds.), The Handbook of Sexuality in Close Relationships (S. 235–256). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Srivastva, S., & Cooperrider, D. L. (1998). Organizational Wisdom and Executive Courage. San Francisco: The New Lexington Press.

Shapiro, S. L., Carlson, L. E., Astin, J. A., & Freedman B. (2006). Mechanisms of Mindfulness [Abstract]. Journal of Clinical Psychology, 62, 373-86.

Snell, W. E., Fisher, T. D., & Miller, R. S. (1991). Development of The Sexual Awareness Questionnaire: Components, Reliability, and Validity. Annals of Sex Research, 4, 65–92.

Soner, O. (1995). Aile Uyumu, Öğrenci Öz-Güveni ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Storr, A. (1992). Cinsel Sapmalar (Çev. Kemal. Bek). İstanbul: Yılmaz Yayınları.

Şentürk, G. E. (2006). Ortaöğretim Kurumlarına Devam Eden Öğrenciler İle Bu Kurumda Çalışan Öğretmenler ve Yöneticilerin Cinsellikle İlgili Yanlış İnanışla Bilgi ve İnanışlarının Belirlenmesi ve Bir Uygulama (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Taşkent, N., Ertuğun, Z., Top, A., Çetin, S. ve Şahin, A. (2003). Lise Öğrencilerinin Cinsel Eğitime Bakış Açılarının ve Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. Manisa.

Türk Dil Kurumu. (2012, 26 Mart). Büyük Türkçe Sözlük. Http://Tdkterim.Gov.Tr/Bts/ Adresinden Erişilmiştir.

Uzuner, A., Yıldız, G., Yıldırım, N. E., Coşkun, Z., Ertaş, S. Ve Ünalan, P. (2005). Üniversite Öğrencilerinde Cinsel Sağlık/Üreme Sağlığı Konularına Bakış Açısı. İstanbul.

Voyer, P. (2011). Courage in Leadership: From the Battlefield to the Boardroom. Ivey Business Journal.

Walton, D. (1986). Courage: A Philosophical Investigation. Berkeley: University of California Press.

Weinberg, M. S., Lottes, I. L., & Shaver, F. M. (1995). Swedish or American Heterosexual College Youth Who Is More Permissive? Archives of Sexual Behavior, 24 (4), 409-437.

Won-Doornink, M. J. (1985). Self-Disclosure and Reciprocity in Conversation: A Cross-National Study. Social Psychology Quarterly, 48, 97-107.

Woodard, C. R. (2004). Hardiness and the Concept of Courage. Consulting Psychology Journal: Practice and Research, 173–185.

Yelsma, P. (1986). Marriage vs. Cohabitation: Couples' Communication Practices and Satisfaction. Journal of Communication, 36, 94–107.

Zakahi, W. R., & Mccroskey, J. C. (1989). Willingness to Communicate: A Potential Confounding Variable in Communication Research. Communication Reports, 2, 96–104.

Zellman, G., & Goodchilds, J. (1983). Becoming Sexual in Adolescence. In Algeier, E. R., Mccormick, N. B. (Eds). Changing Boundaries: Gender Roles and Sexual Behaviors. Palo Alto, CA: Mayfield.

Bölüm 9

CİNSEL UYUM

Uzm. Psk. Dan. İbrahim Demirci

Evlilik, iki insanın aile kurmak için bir araya gelerek duygularını, düşüncelerini, dünya görüşlerini, inançlarını, kültürlerini ve yaşantılarını paylaşması olarak tanımlanabilir. Evlilik, bireyler için hayatlarının en önemli dönüm noktalarından biri olmakla birlikte, toplumlar için de nesillerin ve kültürlerin devam edebilmesi için en temel yapı taşını oluşturur. Sağlıklı evliliklerin yapılması hem bireylerin hem de toplumların huzuru ve refahı için oldukça önemlidir. Son yıllarda eşler arasındaki anlaşmazlıkların artmasıyla birlikte boşanmalar da artmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre boşanan çiftlerin sayısı 2012 yılında, bir önceki yıla göre % 2,7 artarak 123.325'e yükselmiştir. 2012 yılı içinde gerçekleşen boşanmaların % 39,6'sı evliliğin ilk 5 yılı içinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2013).

Peki, sağlıklı evliliklerin kurulması ve sürdürülmesi için nelere önem verilmelidir? Sağlıklı evliliklerin kurulabilmesi için benzer kişisel ve kültürel özelliklere sahip çiftlerin bir araya gelmesi gerektiği düşüncesi yaygın olarak kabul edilen görüşlerden biridir. Evliliklerin sağlıklı bir şekilde devam etmesi şüphesiz psikolojik, sosyolojik ve ekonomik boyutu olan birçok değişkenle ilişkilidir. Evliliğin bir boyutunda yaşanan sorunlar diğer boyutlarda olumsuzluklar yaşanmasına neden olabilir. Sağlıklı evliliklerin sürdürülebilmesi için önemli olan

sel uyum, depresyon, kronik ağrı ve stresle ilişkili bulunmuştur. Kronik ağrı yaşayan ve depresyon ve stres belirtileri gösteren bireylerin daha çok cinsel uyumsuzluk yaşadıkları görülmüştür (Monga, Tan, Osterman, Monga, & Grabois, 1998).

Karşı cinsle ve cinsellikle ilgili düşüncelerin olumlu ya da olumsuz olmasının karşı cinsle kurulan ilişkileri etkilediği ve cinsel uyum ile de yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir (Renaud & Byers, 2001). Yapılan araştırmada, pozitif cinsel bilişlerin sıklığının hem kadınlar için hem de erkekler için daha iyi bir cinsel uyumla ilişkili olduğu ancak olumsuz cinsel bilişlerin cinsel uyumsuzluklarla ilişkili olmadığı bulunmuştur. Cinsel fantezilerin sıklığının cinsel uyumun bir işareti olduğu ve bu durumun da daha iyi cinsel deneyim yaşamaya yardımcı olduğu ve cinsel sorunların olmaması ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir (Davidson, 1985; Knafo & Jaffe, 1984, akt. Renaud & Byers, 2001).

Cinsel uyumun evlilik uyumunun en önemli bileşenlerinden biri olduğu görülmektedir. Cinsel uyumun sağlanması için çiftlerin birbirlerine anlayışla yaklaşmaları, cinsel uyumları hakkında konuşmaları, bu konuda bilgi edinmeleri ve gerektiğinde bir profesyonelden yardım almaları gerekmektedir.

Kaynakça

Abalı, S. (2006). Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikteki Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Görme Durumu (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Alkan, E. (2008). Cinsel İşlev Bozuklukları ve Kişilerarası Tarz, Öfke, Kendilik Algısı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Arıkan, Ç. (1992). Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma. Ankara: Şafak Matbaası.

Arslan, A. (1996). Evli Bireylerin Cinsel Doyumlarının Bireysel, Ailesel, Cinsellikle İlgili Tutum ve Davranışları Açısında İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Baruch, D. W., & Miller, H. (1996). Evlilikte Cinsellik. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Brown, H.L., & Mcdaniel, M. L. (2008). A Review of the Implications and Impact of Pregnancy on Sexual Function. Curr Sexual Health Reports, 5(1), 51-55.

Creti, L., & Libman, E. (1989). Cognitions and Sexual Expression in The Aging. Journal of Sex & Marital Therapy, 15, 83–101.

Çelik, E. (2012). Evli Bireylerin Cinsel Öz-Güven Düzeyleri İle Cinsel Öz-Yeterlik, Evlilik Yaşam Doyumu ve Cinsel Utangaçlıklarının İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Dentler, R. A., & Pineo, P. (1960). Sexual Adjustment, Marital Adjustment and Personal Growth of Husbands: A Panel Analysis. Marriage and Family Living, 22, 45-48.

Dokur, M. Ve Profeta, Y. (2006). Aile ve Çift Terapisi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Donnelly, D. A. (1993). Sexually Inactive Marriages. The Journal of Sex Research, 30, 171–179.

Eker, E. (1993). Evlilik Sorunları. İstanbul: Say Yayınları.

Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Alpkan, R. L. ve Eradamlar N. (2005). Cinsellik ve Çift Uyumu: Üç Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Düşünen Adam, 18(2), 72-81.

Gülsün, M., Ak. M. Ve Bozkurt, A. (2009). Psikiyatrik Açıdan Evlilik ve Cinsellik. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 1, 68-79.

Haeberle, E. J. (2005). Magnus Hirschfeld Archive for Sexology.Http://Www2.HuBerlin.De/Sexology/ATLAS_EN/Html/Sexual_Ajustment_In_Marriage.Html Adresinden 1 Temmuz 2013 Tarihinde Ulaşıldı.

İncesu, C. (2004). Cinsel Işlevler ve Cinsel İşlev Bozuklukları. Klinik Psikiyatri Dergisi, 7 (Ek 3), 3-13.

Kavuncu, N. V. (2004). Kadında Cinsel İşlev Bozuklukları. Türkiye Klinikleri Psikiyatri Dergisi, 5(1), 6-8.

Kaplan, H. S. (1974). The New Sex Therapy. New York: Brunner/Mazel.

Kaplan H. S. (1985). Comprehensive Evaluation of Disorders and Sexual Desire. Washington, D. C., American Psychiatric Press.

King, C. (1954). The Sex Factor in Marital Adjustment. Marriage and Family Living, 16, 237-240.

Köroğlu, E. (2004). Psikonozoloji Tanımlayıcı Klinik Psikiyatri. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Kudiaki, Ç. (2002). Cinsel Doyum İle Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Landis, T. J., Poffenberger, T., & Poffenberger, S. (1950). The Effects of First Pregnancy Upon the Sexual Adjustment of 212 Couples. Am Sociol Rev, 15(6),766–772.

Maurice, W. L. (1999). Sexual Medicine in Primary Care. St. Louis, MO: Mosby.

Monga,T. N., Tan, G., Ostermann, H. J., Monga, U., & Grabois, M. (1998). Sexuality and Sexual Adjustment of Patients with Chronic Pain. Disability and Rehabilitation, 20(9), 317-319.

Öztürk, M. O. (2004). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları (10. Basım). Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Öz-Güven, İ. E. (1997). Cinsellik ve Cinsel Yaşam. Ankara: PDREM Yayınları.

Persky H., Charney N., Strauss D., Miller W. R., O'Brien C. P., & Lief H. I. (1982). The Relationship of Sexual Adjustment and Related Sexual Behaviors And Attitudes to Marital Adjustment. American Journal of Family Therapy, 10, 38–49.

Purnine, D. M., & Carey, M. P. (1997). Interpersonal Communication and Sexual Adjustment: The Roles of Understanding and Agreement. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65(6), 1017-1025.

Reissing, E. D, Andruff, H. L., & Wentlan, J. J. (2012). Looking Back: The Experience of First Sexual Intercourse and Current Sexual Adjustment in Young Heterosexual Adults, Journal of Sex Research, 49(1), 27-35.

Reissing, E. D, Laliberte, G. M., & Davis, H. J. (2005). Young Women's Sexual Adjustment: The Role of Sexual Self-Schema, Sexual Self-Efficacy, Sexual Aversion and Body Attitudes. The Canadian Journal of Human Sexuality, 14, 77-85.

Renaud, C. A., & Byers, E. S. (2001): Positive and Negative Sexual Cognitions: Subjective Experience and Relationships to Sexual Adjustment, Journal of Sex Research, 38(3), 252-262.

South, S. J., & Lloyd, K. M. (1995). Spousal Alternatives and Marital Dissolution. American Sociological Review, 60, 21-35.

Sungur, M. Z. (2004). Seks Terapi Uygulamaları Sırasında Karşılaşılan Güçlükler. Turkiye Klinikleri, 5(1), 59-67.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK),(2013). Evlenme ve Boşanma Istatistikleri, 2012. Haber Bülteni, 28 Mart 2013, Sayı: 13469.

Bölüm 10

CİNSEL ÖZ-BİLİNÇ

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Bireyin normal ve anormal cinsel işlevlerinde, cinsel uyarılmanın son zamanlardaki kavramsallaştırmaları dikkat mekanizmalarına önemli bir rol tayin etmektedir (Barlow, 1986; Janssen, Everaerd, Spiering, & Janssen, 2000; Van den Hout & Barlow, 2000). Dikkat kapasitesinin bedensel açıdan cinsel tepkilerin sürdürülmesinde ve gelişmesinde, erotik uyarım süreçlerinin gerekli olduğuna inanılmaktadır. Buna karşın düşük dikkat kapasitesinin genital tepkilerin bozulmasına neden olduğu öne sürülmektedir. Barlow (1986) cinsel işlev bozukluğu bilgi işlem modelinde, dikkate ilişkin ön yargı oluşumlarının önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Van den Hout ve Barlow (2000), cinselliğin olmamasına ilişkin seçici dikkatin, özellikle kişisel performans endişesinin, işlevsiz genital tepkilerle ilişkili olabileceğini öne sürmektedir.

İzleme, cinsel işlev bozukluğunun nedeni olan, önemli bir dikkat mekanizması olarak cinsellik literatüründe öne sürülmektedir (Fichten, Libman, Takefman, & Brender, 1988; Masters & Johnson, 1970). İzleme, bireyin dikkatini cinsel görev ilgisizliği, olumsuz değerlik, kendine ilişkin bilgiye odaklama ve böylece dikkat kaynaklarının azalması olarak tanımlanabilmektedir. Kendine odaklı dikkat, cinsel uyarılmada hayali bir etki yaratmamaktadır. Kendine odaklı dikkat ya

Kaynakça

Ackard, D. M., Fulkerson, J. A., & Neumark-Sztainer, D. (2007). Prevalence and Utility of DSM-IV Eating Disorder Diagnostic Criteria among Youth. International Journal of Eatingdisorders, 40, 409–417.

Ackard, D. M., Kearney-Cooke, A., & Peterson, C. B. (2000). Effect of Body Image and Selfimage On Women's Sexual Behaviours. International Journal of Eating Disorders, 28, 422-429.

Adams, A. E., Haynes, S. N., & Brayer, M. A. (1985). Cognitive Distraction in Female Sexual Arousal. Psychophysiology, 22, 689–696.

Amaro, H. (1995). Love, Sex and Power. American Psychologist, 50(6), 437–447.

Anderson, A. E., & Didomenico, L. (1992). Diet Vs. Shape Content of Popular Male and Female Magazines: A Dose-Response Relationship to The Incidence of Eating Disorders. International Journal of Eating Disorders, 11, 283–287.

Barlow, D. H. (1986). Causes of Sexual Dysfunction: The Role of Anxiety and Cognitive Interference. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 54, 140–148.

Bahrami F., Fatehizadeh M., Ahmadi S. A., & Etemadi O. (2012). Attachment Orientations and Female Sexual Function: The Mediation Role of Sexual Assertiveness and Self-Consciousness. Institute of Interdisciplinary Business Research, 50.

Beck, J. G., & Barlow, D. H. (1986). The Effects of Anxiety and Attentional Focus On Sexual Responding I: Physiological Patterns in Erectiledysfunction. Behaviour Research and Therapy, 24, 9–17.

Beck, J. G., Barlow, D. H., & Sakheim, D. K. (1983). The Effects of Attentional Focus and Partnerarousal On Sexual Responding in Functional and Dysfunctional Men. Behaviour Research And Therapy, 21, 1–8.

Bergeron, D., & Tylka, T. L. (2007). Support for the Uniqueness of Body Dissatisfaction from Drive for Muscularity among Men. Body Image, 4, 288-295.

Berman, L., Berman, J., Miles, M., Pollets, D., & Powell, J. A. (2003). Genital Self-Image as A Component of Sexual Health: Relationship between Genital Self-Image, Female Sexual Function, and Quality of Life Measures. Journal of Sex & Marital Therapy, 29, 11–21.

Botta, R. A. (2003). For Your Health? The Relationship between Magazine Reading and Adolescents'body Image and Eating Disturbances. Sex Roles, 48, 389–399.

Bruce, T. J., & Barlow, D. H. (1990). The Nature and Role of Performance Anxiety in Sexual Dysfunction. In H. Lei- (Ed.), Handbook of Social and Evaluation Anxiety. New York: Plenum Press.

Cash, T. F., Maikkula, C. L., & Yamamiya, Y. (2004). "Baring The Body in The Bedroom": Bodyimage, Sexual Self-Schemas and Sexual Functioning among College Women and Men. Electronic Journal of Human Sexuality, 7, Http://Www.Ejhs.Org/Volume7/Bodyimage.Html.

Cash, T. F., & Pruzinsky, T. (Eds.). (2002). Body Image: A Handbookof Theory, Research, and Clinical Practice. New York: Guildford.

Davison, T. E., & Mccabe, M. P. (2005). Relationships Betweenmen's and Women's Body Image and Their Psychological, Social, and Sexual Functioning. Sex Roles, 52, 463–475.

Dove, N. L., & Wiederman, M. W. (2000). Cognitive Distraction and Women's Sexual Functioning. Journal of Sex & Marital Therapy, 26, 67–78.

Eagly, A. H., Ashmore, R. D., Makhijani, M. G., & Longo, L. C. (1991). What Is Beautiful Is Good, But A Meta-Analytic Review of Research on the Physical Attractiveness Stereotype. Psychological Bulletin, 110, 109–128.

Elliott, A. N., & O'Donohue, W. T. (1997). The Effects of Anxiety and Distraction on Sexual Arousal in A Nonclinicalsample of Heterosexual Women. Archives of Sexual Behavior, 26, 607–624.

Farquhar, J. C., & Wasylkiw, L. (2007). Media Images of Men: Trends and Consequences of Body Conceptualization. Psychology of Men and Masculinity, 8, 145-160.

Fenigstein, A., Scheier, M. F., & Buss, A. H. (1975). Private and Public Self-Consciousness: Assessment and Theory. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 43, 522–527.

Fichten, C. S., Libman, E., Takefman, J., & Brender, W. (1988). Self-Monitoringand Self-Focus in Erectile Dysfunction. Journal of Sex and Marital Therapy, 14, 120–128.

Fouts, G., & Vaughan, K. (2002). Television Situation Comedies: Male Weight, Negative References, and Audience Reactions. Sex Roles, 46, 439-442.

Fredrickson, B. L., & Roberts, T. A. (1997). Objectification Theory: Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks. Psychology of Women Quarterly, 21, 173–206.

Haavio-Mannila, E., & Kontula, O. (1997). Correlates of Increased Sexual Satisfaction. Archives of Sexual Behavior, 26, 399-419.

Harrison, K., & Bond, B. J. (2007). Gaming Magazines and The Drive for Muscularity in Preadolescentboys: A Longitudinal Examination. Body Image, 4, 269-277.

Heiman, J. R., & Meston, C. M. (1998). Empirically Validated Treatments for Sexual Dysfunction. In: R. C. Rosen, C. M. Davis, H. J. Ruppel (Eds.), Annual Review of Sex Research: An Integrative and Interdisciplinary Review 1997, Vol. 8 (S. 148–194). Mason City, IA: The Society for the Scientific Study of Sexuality.

Hope, D. A., & Heimberg, R. G. (1988). Public and Private Self-Consciousness and Social Phobia. Journal of Personality Assessment, 52, 626–639.

Hurlbert, D. F., Apt, C., & Rabehl, S. M. (1993). Key Variables to Understanding Female Sexual Satisfaction: Anexamination of Women in Nondistressed Marriages. Journal of Sex & Marital Therapy, 19, 154-165.

Hurlbert, D. F. (1991). The Role of Assertiveness in Female Sexuality: A Comparative Study between Sexually Assertive Andsexually Nonassertive Women. Journal of Sex and Marital Therapy, 17, 183–190.

Johnson, S., & Zuccarini, D. (2010). Integrating Sex and Attachment in Emotionally Focused Couple Therapy. Journal of Marital and Family Therapy, 36, 431-445.

Gavey, N., & Mcphillips, K. (1999). Subject to Romance: Heterosexual Passivity as An Obstacle to Womeninitiating Condom Use. Psychology of Women Quarterly, 23(2), 347–367.

Geer, J. H., & Fuhr, R. (1976). Cognitive Factors in Sexual Arousal: The Role of Distraction. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 44, 238–243.

Gilbert, P. (2002). Body Shame: A Biopsychosocial Conceptualization and Overview, with Treatment Implications. In P.Gilbert, & J. Miles (Eds.), Body Shame: Conceptualisation, Research and Treatment (S. 3–54). London: Brunner.

Gilbert, P., & Andrews, B. (Eds.). (1998). Shame: Interpersonal Behavior, Psychopathology and Culture. New York: Oxford University Press.

Gillen, M. M., Lefkowitz, E. S., & Shearer, C. L. (2006). Does Body Image Play A Role in Risky Sexual Behavior and Attitudes? Journal of Youth and Adolescence, 35, 243–255.

Goldman, J. A., & Harlow, L. L. (1993). Self-Perception Variables That Mediate AIDS-Preventive Behavior Incollege Students. Health Psychology, 12(6), 489–498.

Janssen, E., Vorst, H., Finn, P., & Bancroft, J. (2002). The Sexual Inhibition (SIS) and Sexual Excitation (SES) Scales: II. Predicting Psychophysiological Response Patterns. Journal of Sex Research, 39, 127–132.

Janssen, E., Everaerd, W., Spiering, M., & Janssen, J. (2000). Automatic Processes and The Appraisal of Sexual Stimuli: Toward An Information Processing Model of Sexual Arousal. Journal of Sex Research, 37, 8–23.

Koukounas, E., & Mccabe, M. (1997). Sexual and Emotional Variables Influencing Sexual Response to Erotica. Behavior Research and Therapy, 35, 221–230.

Kiefer, A. K., & Sanchez, D. T. (2007). Scripting Sexual Passivity: A Gender Role Perspective. Personal Relationships, 14, 269-290.

Lange, J. D., Wincze, J. P., Zwick, W., Feldman, S., & Hughes, K. (1981). Effects of Demand for Performance, Self-Monitoring of Arousal, and Increased Sympathetic Nervous System Activity On Male Erectile Response. Archives of Sexual Behavior, 10, 443–464.

Leit, A., Pope, Jr., H. G., & Gray, J. J. (2001). Cultural Expectations of Muscularity in Men: The Evolution of Play Girl Centerfolds. International Journal of Eating Disorders, 29, 90-93.

Lewis, M. (2000). Self-Conscious Emotions: Embarrassment, Pride, Shame and Guilt. In M. Lewis, & J. M. Haviland-Jones (Eds.), Handbook of Emotions (S. 623–636). New York: Guildford Press.

Lin, C. A. (1998). Uses of Sex Appeals in Prime-Time Television Commercials. Sex Roles, 38, 461-475.

Littleton, H., Breitkopf, C. R., & Berenson, A. (2005). Body Imageand Risky Sexual Behaviors: An Investigation in A Tri-Ethnic Sample. Body Image, 2, 193–198.

Masters, W. H., & Johnson, V. E. (1970). Human Sexual Inadequacy. Boston: Little, Brown.

Mayers, K. S., Heller, D. K., & Heller, J. A. (2003). Damaged Sexual Self-Esteem: A Kind of Disability. Sexuality And Disability, 21, 269–282.

Mcdonagh L. K, Morrison T. G, & Mcguire B. E. (2008). The Naked Truth: Development of A Scale Designed to Measure Male Body Image Self-Consciousness During Physical Intimacy. The Journal of Men's Studies, 3, 253-265.

Mendez R. V, Hulsey T. L., & Archer R. L. (2001). Multiple Partners in the Age of AIDS: Self-Consciousness Theory and HIV Risk Behavior. Current Psychology: Developmental, Learning Personality, Social Winter, 4, 349–362.

Meston, C. M. (2006). The Effects of State and Trait Self-Focused Attention on Sexual Arousal in Sexually Functional and Dysfunctional Women. Behaviour Research and Therapy, 44, 515–532.

Morokoff, P. J., Quina, K. Harlow, L. L., Whitmire, L., Grimley, D. M., Gibson, P. R., Burkholder, G. J. (1997). University of Rhode Island Sexual Assertiveness Scale (SAS) for Women: Development and Validation. Journal of Personality and Social Psychology, 73, 790-804.

Morrison, T. G., Bearden, A., Ellis, S. R., & Harriman, R. (2005). Correlates of Genital Perceptions among Canadian Post-Secondary Students. Electronic Journalof Human Sexuality, 8. Retrieved June 2, 2008, From Http://Www.Ejhs.Org/Volume8/Genitalperceptions.Htm.

Morrow, P. C., Mcelroy, J. C., Stamper, B. G., & Wilson, M. A. (1990). The Effects of Physical Attractiveness and Other Demographic Characteristics on Promotion Decisions. Journal of Management, 16, 723–736.

Muehlenhard, C. L., & Mccoy, M. L. (1991). The Sexual Double Standard and Women's Communication about Sex. Psychology of Women Quarterly, 15, 447-461.

Neighbors, L. A., & Sobal, J. (2007). Prevalence and Magnitudeof Body Weight and Shape Dissatisfaction among University Students. Eating Behaviors, 8, 429–439.

Noll, S. M., & Fredrickson, B. L. (1998). Amediational Model Linking Self-Objectification, Body Shame, and Disordered Eating. Psychology of Women Quarterly, 22, 623–636.

Olivardia, R. (2002). Body Image And Muscularity. In T. F. Cash, & T. Pruzinsky (Eds.), Body

Image: A Handbook of Theory Research and Clinical Practise (S. 210-218). New York: Guilford Press.

Pope, Jr., H. G., Olivardia, R., Gruber, A. J., & Borowiecki, J. (1999). Evolving Ideals of Malebody Image as Seen Through Action Toys. International Journal of Eating Disorders, 26, 65- 72.

Przybyla, D. P. J., & Byrne, D. (1984). The Mediating Role of Cognitive Processes in Self Reported Sexual Arousal. Journal of Research in Personality, 18, 43–54.

Reinholtz, R. K., & Muehlenhard, C. L. (1995). Genital Perceptionsand Sexual Activity In A College Population. The Journalof Sex Research, 32, 155–165.

Rosenthal, D., Moore, S., & Flynn, I. (1991). Adolescent Self-Efficacy, Self-Esteem, and Sexual Risk-Taking. Journal of Community & Applied Social Psychology, 1, 77–88.

Sakheim, D. K., Barlow, D. H., Beck, J. G., & Abrahamson, D. J. (1984). The Effect of An Increased Awareness Oferectile Cues On Sexual Arousal. Behaviour Research and Therapy, 22, 151–158.

Salemink, E., & Van Lankveld, J. J. (2006). The Effects of Increasingneutral Distraction on Sexual Responding in Women with and without Sexual Problems. Archives of Sexual Behavior, 35,179–190.

Sanchez, D. T., Phelan, J. E., Moss-Racusin, C. A., & Good, J. J. (2012). A Dyadic and Motivational Examination Ofwomen's Sexually Submissive Behavior and Sexual Satisfaction in Couples. Personality and Social Psychology Bulletin, 38, 528–539.

Sanchez, D. T., & Kiefer, A. K. (2007). Body Concerns in Andout of the Bedroom: Implications for Sexual Pleasure and Problems. Archives of Sexual Behavior, 3, 808–820.

Sanchez, D. T., Kiefer, A., & Ybarra, O. (2006). Sexual Submissiveness in Women: Costs for Autonomy. Personality and Social Psychology Bulletin, 32, 512-524.

Schieman, S. (1998). Gender and AIDS Related Psychosocial Processes: A Study of Perceived Susceptibility, Social Distance and Homophobia. AIDS Education and Prevention, 10(3), 264–277.

Schooler, D., Ward, M. L., Merriwether, A., & Caruthers, A. (2005). Cycles of Shame: Menstrual Shame, Body Shame, and Sexual Decision Making. The Journal of Sex Research, 42, 324–334.

Singh, D., & Young, R. K. (1995). Body Weight, Waist-to-Hip Ratio, Breasts, and Hips: Role in Judgments of Female Attractiveness and Desirability for Relationships. Ethology and Sociobiology, 16, 483–507.

Sommers-Flanagan, R., Sommers-Flanagan, J., & Davis, B. (1993). What's Happening on Music Television? A Gender Role Content Analysis. Sex Roles, 28(11/12), 745–753.

Soulliere, D. M., & Blair, J. A. (2006). Muscle Mania: The Male Body Ideal in Professional Wrestling. International Journal of Men's Health, 5, 268-286.

Theron, W. H., Nel, E. M., & Lubbe, A. J. (1991). Relationship between Body-Image and Selfconsciousness. Perceptual and Motor Skills, 73, 979–983.

Tiggemann, M., & Lynch, J. E. (2001). Body Image Across The Life Span in Adult Women: The Role of Self-Objectification. Developmental Psychology, 37, 243–253.

Trapnell, P. D., Meston, C. M., & Gorzalka, B. B. (1997). Spectatoring and the Relationship between Body Image and Sexual Experience: Self-Focus or Self-Valence? The Journal of Sex Research, 34, 267-278.

Van Den Hout, M. A., & Barlow, D. (2000). Attention, Arousal Andexpectancies in Anxiety and Sexual Disorders. Journal of Affective Disorders, 61, 241–256.

Van Lankveld, J. J. D. M., Geijen, W. E. H., & Sykora, H. (2008). The Sexual Self-Consciousness Scale: Psychometric Properties. Journal of Archive of Sexual Behavior, 37, 925–933.

Van Lankveld, J. J. D. M., Geijen, W. E. H., & Sykora, H. (2007). The Sexual Self-Consciousness Scale: Psychometric Properties. Archives of Sexual Behavior. Doi:10.1007/S10508-007-9253-5 [E-Publication].

Van Lankveld, J. J. D. M., & Van Den Hout, M. A. (2004). Increasing Neutral Distraction Inhibits Genital But Not Subjective Sexual Arousal of Sexually Functional and Dysfunctional Men. Archives of Sexual Behavior, 33, 549–558.

Van Lankveld, J. J. D. M., Van Den Hout, M. A., & Schouten, E. G. W. (2004). The Effects of Self-Focused Attention, Performance Demand, and Dispositional Sexual Self-Consciousness on Sexual Arousal of Sexually Functional and Dysfunctional. Journal of Behavior Research and Therapy, 42, 915–935.

Vanoss, B. M., Gomez, C. A., & Hearst, N. (1993). Multiple Heterosexual Partners and Condom Use among Hispanics and Non-Hispanic Whites. Family Planning Perspectives, 25(4), 170–174.

Wiederman, M. W. (2002). Body Image and Sexual Functioning. In T. F. Cash, & T. Pruzinsky

(Eds.), Body Image: A Handbook of Theory Research and Clinical Practise (S. 287-294). New York: Guilford Press.

Wiederman, M. W. (2001) "Don't Look Now": The Role of Self-Focus in Sexual Dysfunction. The Family Journal, 9, 210-214.

Wiederman, M. W. (2000). Women's Body Image Self-Consciousness During Physical Intimacy with A Partner. Journal Of Sex Research, 37, 60-68.

Wiederman, M. W., & Hurst, S. R. (1998). Body Size, Physical Attractiveness, and Body Image among Young Adult Women: Relationships to Sexual Experience and Self-Esteem. The Journal of Sex Research, 35, 272–281.

Wiederman, M. W., & Allgeier, E. R. (1993). The Measurement of Sexual-Esteem: Investigation of Snell and Papini's (1989) Sexuality Scale. Journal of Research on Personality, 27, 88–102.

Williams, J. M. G., Watts, F. N., Macleod, C. M., & Mathews, A. (1997). Cognitive Psychology and Emotional Disorders (2nd Ed.). New York: Wiley.

Wincze, J. P., Venditti, E., Barlow, D. H., & Mavissakalian, M. (1980). The Effects of A Subjective Monitoring Task Inthe Physiological Measure of Genital Response to Erotic Stimulation. Archives of Sexual Behavior, 9, 533–545.

Bölüm 11

SANAL CİNSEL ÖZ-İFADE

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Cinsellik, benliğin ve kişiliğin önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır ancak belki de benliğin en zor yönünü; cinselliği ifade etmek, keşfetmek ve olumlu olarak kabul etmek oluşturmaktadır. Sosyal yaptırımlar, utanç ve olumsuz tepki korkusu, bireyin cinsel yönelimlerini, fantezilerini ya da cinsel arzularını ifade etmesini engelleyen bazı kısıtlamalardan oluşmaktadır. Ancak internet siteleri, haber grupları ve sohbet odalarının ortaya çıkmasıyla birlikte birey cinselliğini korkmadan 'gerçek dünya'nın yansıması olarak bu ortamlarda ifade etme ve keşfetme imkânı bulmaktadır (McKenna, Green, & Smith, 2010).

Cinsel ifade, cinsel keşif ve cinsel aktivitenin diğer türleri *internet* üzerinden geliştirilmektedir. Sayısız web sitesi; sohbet odaları, tele ve video konferansları gibi etkileşim forumlarıyla, erotik resimler ve canlı video yayınları ve video kliplerle cinsel tavsiye ve cinsel mesaj alanında her şeyi sunmaktadır. Binlerce ticari e-posta yönetim sistemi ve elektronik haber sitesi hayal edilen her türlü cinsel ilgiyi karşılamaktadır. Gündüz ve gece internet sohbeti üzerinden 8.000'den fazla sohbet odasında sanal seks ya da cinsel konuların tartışılması yapılmaktadır (McKenna ve diğerleri, 2010).

nülmektedir. Psikolojik faktörler, bireylerin cinsel uyarılma süreçlerinin çocukluk çağında ya da diğer insanlarla ilişkilerinde cinsel istismara (istenmeyen ve kötü niyetli olarak algılanan) uğramaları nedeniyle, 10 kadında cinsel uyarılmada zihinsel rahatsızlıkları (hoşa gitmeyen uyarılma) içerdiğini ortaya koymaktadır. 16 kadında cinsel olmayan dikkatsizlikten kaynaklandığını, 8 kadında geçmiş deneyimlerden gelen, mümkün olduğunca mükemmel olmaya çalışma (tekrar, genellikle çocukluk koşullarından kaynaklanan) sebebiyle cinsel ilişki sırasında ağrı duyduklarını öne sürmektedir. Bu kadınlar cinsel deneyimlerinde izleyici olma eğilimindedir ve cinsellik yeteneklerini partnerlerini mutlu etmek için kullanmaktadır. 5 kadında çocukluk ve gençliklerinde sıkıntıyla başa çıktıkları için çoğunlukla duygularını bastırmalarından kaynaklanan 'hissetmeme'nin olumsuz etkileri görülmektedir. Bu kadınlar şu anda başarılı ve verimli bir yaşam sürmelerine rağmen çevresindeki insanlarla duygularını paylaşmakta zorluk çekmektedir (Basson, 2011).

Kaynakça

Basson R. (2011). Using a different model for female sexual responseto address women's problematic low sexual desire. *Journal of Sex & Marital Therapy, 2*7(5), 395-403.

Baumeister, R. (1997). Identity, self-concept, and self-esteem. In R. Hogan, J. Johnson, & S. Briggs (Eds.), *Handbook of personality psychology* (s. 681–710). San Diego, CA: Academic.

Baxter, L. A., & Wilmot, W. W. (1985). Tabootopics in close relationships. *Journal of Socialand Personal Relationships, 2,* 253-269.

Blair, C. (1998). Netsex: Empowerment through discourse. In B. Ebo (Ed.), *Cyberghetto of cybertopia? Race, classandgender on the internet.* Westport, CT: Praeger.

Byers, E. S. (2001). Evidence for the importance of relationship satisfaction for women's sexual functioning. In E. Kaschak, & L. Tiefer's (Eds.), *A new view of women's sexual problems* (s. 23–26). Binghamton, NY: The Haworth Press.

Byers, E. S., & Demmons, S. (1999). Sexual satisfaction and sexual self-disclosure with in dating relationships. *The Journal of Sex Research, 36,* 180–189.

Calvert, S. L., Mahler, B. A., Zehnder, S. M., Jenkins, A., & Lee, M. S. (2003). Gender differences in preadolescent children's online interactions: Symbolic-modes of self-presentation and self-expression. *Applied Developmental Psychology, 24,* 627–644.

Calvert, S. L. (2002). Identity construction on the Internet. In S. L. Calvert, A. B. Jordan, & R. R. Cocking (Eds.), *Children in the digitalage: Influences of electronic media on development* (s. 57 –70). Westport, CT: Praeger.

Cupach, W. R., & Comstock, J. (1990). Satisfaction with sexual communication in marriage: Links to sexual satisfaction and dyadic adjustment. *Journal of Socialand Personal Relationships, 7,* 179–186.

Derlega, V. L., Metts, S., Petronio, S., & Margulis, S. T. (1993). *Self-disclosure.* London: Sage.

Foucault, M. (1981). *Thehistory of sexuality*, 1. Harmondsworth: Penguin.

Huston, A. C. (1983). Sextyping. In E. M. Hetherington (Ed.), *Handbook of childpsychology: Socialization, personality, and social developmentvol. 4* (s. 388–467). New York: Wiley.

Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love, anderoticism in modern societies.* Stanford, CA: Stanford University Press.

Lawrance, K., & Byers, E. S. (1995). Sexual satisfaction in long-term heterosexual relationships: The interpersonal exchange model of sexual satisfaction. *Personal Relationships, 2,* 267–285.

McKenna, K. Y. A., Green A. S., & Smith P. K. (2010). Demarginalizing the Sexual Self, *Journal of Sex Research, 38*(4), 302-311.

McKenna, K. Y. A., Green, A. S., & Gleason, M. (2002). Relationship for matio-non the Internet: What's the big attraction? *Journal of Social Issues, 58,* 9-31.

McKenna, K. Y. A., & Bargh, J. A. (1999). Causes and consequences of social interaction on the Internet: A conceptual framework. *Media Psychology, 1,* 249-269.

Metts, S., & Cupach, W. R. (1989). The role of communication in human sexuality. In K. McKinney, & S. Sprecher (Eds.), *Human sexuality: The societal and interpersonal context,* (s. 139-161). Norwood, NJ: Ablex Publishing Company.

Peck, S. R., Shaffer, D. R., & Williamson, G. M. (2004). Sexual satisfaction and relationship satisfaction in dating couples: The contributions of relationship communality and favorability of sexual exchanges. *Journal of Psychology and Human Sexuality, 16,* 17–37.

Pennebaker, J. W. (1990). *Openingup: The healing power of confiding in others.* New York: Morrow.

Ruble, D., & Martin, C. (1998). Gender development. In W. Damon, & N. Eisenberg (Eds.), *Social, emotional and personality development* (5th ed.). *Handbook of child psychology, vol. 3* (s. 933–1016). New York: Wiley.

Turkle, S. (1997). Constructions and reconstructions of self in virtual reality: Playing in MUDs. In S. Kiesler (Ed.), *Culture of the internet* (s. 143–155). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Turkle, S. (1995). *Life on the screen.* New York: Simon and Schuster

.

Bölüm 12

CİNSEL ÖZ-YETERLİK

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kadın erkek arasındaki ilişkiler, aile yaşamının biçimi ve aile içinde kurulan ilişkiler toplumsal yapının şekillenmesine çok önemli katkılar sağlamaktadır. Çünkü aile içinde kurulan ilişkiler, toplumsal ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir role sahiptir. Aile hayatının kurulması ve çiftlerin evlilik ilişkilerinin devamı için de evlilik içi yaşanan cinsel ilişkinin önemi büyüktür. Toplum için de cinsellik ve cinsel yaşam, neslin devamı işlevinden daha fazla öneme sahiptir. Cinsellik, üreme ve bunu sağlayan güçlü dürtüler, o toplumun kültürünü ve insanların yaşamlarını biçimlendirmektedir. Cinsellik çok boyutlu bir kavram olarak dinsel, sanatsal, sosyal ve ekonomik yaşamda görülmekte ve toplumun yasal ve ahlak kuralları olarak değişik biçimlerde ortaya çıkmaktadır (Arat, 1995). Cinsel yaşamdaki fiziksel doyum, ilişkinin yoğunluğu, güçlü cinsel doyum ve birbirini seven iki insanın birleşmesinin yarattığı derin duygular insan yaşamında önemli olan ve taraflarca arzu edilen bir yaşantı olmaktadır. İnsanın doğasında yer alan cinsellikten zevk almayı bilmesi ve yarattığı olumlu değerler nedeni ile de bu olayı geliştirerek paylaşılabilen bir yaşama dönüştürmesi gerekmektedir (Abalı, 2006; Farrag, 1945).

olan özelliklerinin daha çok farkında oldukları için kendilerini cinsel öz-güveni düşük olarak algılayabilir. Bu bireyler diğer bireylere oranla cinsel açıdan yetersizliklerinin daha fazla farkına vardıkları için cinsel ilişkiden kaçınabilir. Son olarak birey kendi cinsel öz-yeterliğinin yüksek olduğunu algılamasına rağmen cinsel ilişkilerinde başarısızlıklar, sorunlar yaşıyor olması da onun cinsel öz-güveninin düşmesine neden olabilir.

Sonuç olarak, öz-yeterlik ve cinsel öz-yeterlik ile ilgili çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde; cinsel öz-yeterliğin cinsel uyum ile cinsel benlik şeması arasındaki ilişkiye aracılık ettiği, yüksek negatif beden imajının cinsel isteksizliğin artmasıyla ilişkili olduğu ve erkeklerin cinsel öz-yeterlik ve cinsel benlik kavramı puanlarının kızlardan daha düşük olduğu bulunmuştur. Cinsel öz-yeterlik ile cinsel öz-güven arasında negatif bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Ayrıca erkeklerin cinsel anksiyete ve öz-yeterlik dirençlerinin kızlardan daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsel öz-saygı düzeyleri yüksek olan bireylerin cinsel öz-yeterlik düzeylerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Cinsel öz-saygının, cinsel öz-yeterlik ile cinsel risk ile ilgili bilgi arasındaki ilişkide aracılık etkisinin olduğu bulunmuştur. Sağlıklı yaşam biçimi davranışları ile öz-etkililik yeterlilik düzeyi arasında önemsiz ve küçük bir ilişki bulunmuştur. Son olarak beden imajı ile cinsel kaçınmada öz-yeterlik arasında önemli bir ilişkinin olduğu ve prezervatif kullanma, satın alma ve cinsel korunma gerçekleşene kadar cinsel ilişkiyi geciktirmeyi de kapsayan cinsel davranışların çoğunda bireylerin kendine güvenlerinin az olduğu bulunmuştur.

Kaynakça

Abalı, S. (2006). Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikteki Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Görme Durumları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Andrew, S., & Vialle, W. (1998). Nursing Students Self-Efficacy, Self Regulated Learning and Academic Performance in Science, Nursing Times, 76, 427-435.

Arat, N. (1995). Türkiye'de Kadın Olgusu. İstanbul: Say Yayınları.

Arch, E. C. (1992). Affective Control Efficacy as A Factor in Willingness to Participate in A Public Performance Situation. Psychological Reports, 71, 1247-1250.

Armeli, S., Gunthert, K., & Lawrence, C. (2001). Stress or Appraisals, Coping and Post-Event Outcomes: Thedimens J Soc Clin Psycholionality and Antecedents of Stress-Related Growth. Journal of Social and Clinical Psychology, 20, 366-395.

Bandura, A. (1994). Self-Efficacy, In V. S. Ramachaudran (Ed.), Encyclopedia of Human Behavior (4), (S. 71-81). Newyork: Academic Press.

Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory of Behavioral Change. Psychogical Review, 84(2), 191-215.

Bach, A. K., Brown, T. A., & Barlow, D. H. (1999). The Effects of False Negative Feedback On Efficacy Expectancies and Sexual Arousal in Sexually Functional Males. Behavior Therapy, 30,79-95.

Bailes, S., Creti, L., Fichten, C. S., Libman, E., Brender, W., & Amsel, R. (1998). Sexual Self-Efficacy Scale for Female Functioning. In CM. Davis, W.L. Yarber, R. Bauserman,

G. Shreer, & S. L. Davis (Eds.), Handbook of Sexuality-Related Measures (S. 531-534). London: Sage.

Basen-Engquist, K. (1992). Psychosocial Predictors of "Safer-Sex" Behaviors in Young Adults. AIDS Education and Prevention, 53, 120-134.

Brafford, L., & Beck, K. (1991). Development and Validation of A Condom Self-Efficacy Scale for College Students. Journal of American College Health, 39(5), 219-225.

Bozkurt, A. (1996). Erkek Cinsel İşlev Bozukluklarında Psikopatolojinin Araştırılması (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Gülhane Askeri Tıp Akademisi Askeri Tıp Fakültesi, Ankara.

Cohen, E. S., & Fromme, K. (2002). Difterential Determinants of Young Adult Substance Use and High-Risk Sexual Behavior. Joumal of Applied Social Psychology, 36, 1124-1150.

Coulter, A. (2007). Sexual Sensation Seeking and Self-Efficacy's Relationship to Sexual Risk Taking Behavior (Unpublished Master Dissertation). Humboldt State University.

Creti, L., & Libman, E. (1989). Cognitions and Sexual Expression in the Aging. Journal of Sex and Marital Therapy, 15, 83-101.

Devieux, J., Malow, R., Stein, J. A., Jennings, T. E., Lucenko, B. A., Averhart, C., & Kalichman, S. (2002). Impulsivity and HIV Risk among Adjudicated Alcohol and Other Drug-Abusing Adolescent Offenders. AIDS Education and Prevention, 14, 24-35.

Dilorio, C, Dudley, W. N., Soet, J., Watkins, J., & Maibach, E. (2000). A Social Cognitive-Based Model for Condom Use Among College Students. Nursing Research, 49, 208-214.

Eden, D. (1996). From Self-Efficacy to Means Efficacy: Internal and External Sources General and Specific Efficacy. Presented at the 56th Annual Meeting of the Academy of Management (Organizational Behavior Division), Cincinnati, OH.

Farrag, O. (1945). The Psychonalytic Theory of Neuroses. New York.

Fugl-Meyer, A. R., & Sjogren Fugl-Meyer, K. (1999). Sexual Disabilities, Problems, and Satisfaction in 18-74 Year Old Swedes. Scandinavian Journal of Sexology, 3, 79-105.

Gardner, D. G., & Pierce, J. L. (1998). Self-Esteem and Self-Efficacy within the Organizational Context: An Empirical Examination. Group & Organization Management, 23(1), 48-70.

Geçici, F. (2011). Gaziantep Üniversitesi Öğrencilerinin Cinsellik ve Üreme Sağlığı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Judge, T. A., Erez, A., & Bono, J. A. (1998). The Power of Being Positive: The Relation between Positive Self-Concept and Job Performance. Human Performance, 11, 167-187.

Judge, T. A., Locke, E. A., & Durham, C. C. (1997). The Dispositional Causes of Job Satisfaction: A Core Evaluations Approach. Research in Organizational Behavior, 19, 151-188.

Kalichman, S., Stein, J. A., Malow, R., Averhart, C., Devieux, J., Jennings, T., Prado, G., & Feaster, D. J. (2002). Predicting Protected Sexual Behaviour Using the Information-Motivation-Behaviour Skills Model among Adolescent Substance Abusers in Court-Ordered Treatment. Psychology, Health, and Medicine, 7(3), 327-338.

Kayır, A. (1995). Cinsellik ve Cinsel İşlev Bozuklukları. Adam, E. Tükel, R. M., Yazıcı, O. (Ed.), Psikiyatri (S. 228-239). İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul.

Leiblum, S. R., & Rosen, R. C. (2000). Principles and Practice of Sex Therapy. New York: Guilford Press.

Lent, R. W., Brown, S. D., & Larkin, K. C. (1986). Self-Efficacy in the Prediction of Academic Performance and Perceived Career Options. Journal of Counselling Psychology, 33, 265-269.

Marcus, B. H., Selby, V. C., Niaura, R. S., & Rossi, J. S. (1992). Self-Efficacy and the Stages of Exercise Behavior Change. Research Quarterly for Exercise & Sport, 63, 60-66.

Miller, S. A. (2001). Training Psychologist to Address Clients' Sexual Concerns and Problems (Unpublished Doctoral Dissertation). The University of New Brunswick, Canada.

Mitchell, C. M., Kaufman, C. E., & Beals, J. (2005). Resistive Efficacy and Multiple Sexual Partners among American Indian Young Adults: A Parallel-Process Latent Growth Curve Model. Applied Developmental Science, 9,160-171.

Nevill, D. D., & Schlecker, D. I. (1988). The Relation of Self-Efficacy and Assertiveness to Willingness to Engage in Traditional/Non-Traditional Career Activities. Psychology of Women Quarterly, 12, 91-98.

Özgen, F., Gülçat, Z., Özşahin, A., Aydın, H., & Işıklı, H. (1993). Erkek Cinsel İşlev Bozukluklarında Sorun Alanları Üzerine Bir Araştırma. GATA Bülteni, 35,701-710.

Palace, E. M. (1995). Modification of Dysfunctional Patterns of Sexual Response Through Autonomic Arousal and False Physiological Feedback. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 63, 604-615.

Phillips, J. M. (2000). The Role of Decision Influence and Team Performance in Member Self-Efficacy, Withdrawal, Satisfaction with the Leader and Willingness to Return. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 84, 122-147.

Plybon, L. E., Holmer, H., Hunter, A., Sheffield, C., Stephens, C., & Cavolo, L. (2009). The Impact of Body Image and Afrocentric Appearance On Sexual Refusal Self-Efficacy in Early Adolescent African American Girls. Sex Education, 9(4), 437–448.

Rosenthal, D., Moore, S., & Flynn, I. (1991). Adolescent Self-Efficacy, Self Esteem and Sexual Risk Taking. Journal of Community and Applied Social Psychology, 1, 77-88.

Rostosky, S. S., Dekhtyar, O., Cupp, P. K., & Anderman, E. M. (2008). Sexual Self-Concept And Sexual Self-Efficacy In Adolescents: A Possible Clue to Promoting Sexual Health? Journal of Sex Research, 45(3), 277–286.

Rowland, L. D. (1995). The Psychobiology of Sexual Arousal and Behavior. In Daiman, L., & Mc Anulty R. D. (Eds.), The Psychology of Sexual Orientation Behavior and Identity. London: Greenwood Pres.

Reissing, E. D., Laliberte, G. M., & Davis, H. J. (2005). Young Women's Sexual Adjustment: The Role of Sexual Self-Schema, Sexual Self-Efficacy, Sexual Aversion and Body Attitudes. The Canadian Joumal of Human Sexuality, 14(3-4), 77-85.

Scholz, U., Dona, B. G., Sud, A., & Schwarzer, R., (2002) Is General Self-Efficacy A Universal Construct?. European Journal of Psychological Assessment, 18(3), 242-251.

Sieving, R. E., Bearinger, L. H., Resnick, M. D., Pettingell, S., & Skay, C. (2007). Adolescent Dual Method Use: Relevant Attitudes, Normative Beliefs and Self-Efficacy. Journal of Adolescent Health, 40, 15-22.

Stevenson, R. W. D. (2004). Sexual Medicine: Why Psychiatrists Need to Talk to Their Patients about Sex. Canadian Journal of Psychiatry, 49, 673-676.

Taşkent, N., Ertuğun, Z., Top, A., Çetin, S. ve Şahin, A. (2003). Lise Öğrencilerinin Cinsel Eğitime Bakış Açılarının ve Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. Manisa.

Ventegodt, S. (1998). Sex and The Quality of Life in Denmark. Archives of Sexual Behavior, 27, 295-307.

Wulfert, E., & Wan, C. (1993). Condom Use: A Self-Efficacy Model. Health Psychology, 12, 346-353.

Bölüm 13

CİNSEL ÖZ-KAVRAMI

Uzm. Psk. Dan. Fatih USTA

Kavramsal Açıdan Cinsel Öz-kavramı

Öz-kavramı, insan davranışlarının önemli bir yordayıcısı olarak psikologlar için önemli bir odak noktası olmuştur. Bireyin benliğine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmelerini içeren ve özellikle Carl Rogers ve Abraham Maslow'un çalışmalarının temel ögesi olan öz-kavramı, pek çok psikolojik danışma kuramında sağlıklı bir psikolojik gelişim için önemli kabul edilmektedir. Carl Rogers her bireyin kendi "ideal özlerini" yakalamak için çabalamakta olduğunu ve ona yaklaştıkça daha mutlu olduklarını öne sürmektedir. Öz-kavramı, genel olarak bireyin akademik performansına, cinsiyet rollerine, cinselliğine ve diğer kişisel özelliklerine ilişkin kişisel inançlarının toplamı olarak tanımlanmaktadır. Öz-kavramı, "Ben kimim?" sorusuna verdiğimiz yanıtta somutlaştırılabilir.

Öz-kavramı günümüzde çok yönlü bir kavram olarak kabul edilmekte ve dinamik bir çekirdek ve çevresel kavramların bir birleşimini ifade etmektedir. Cinsel öz-kavramı da bu çevresel faktörlerden biridir ve bireyin cinsel biri olarak kendisini nasıl gördüğüyle ilişkilidir. Öz-kavramına ilişkin pek çok araştırma olmasına karşın, öz-kavramının

Armstrong (2011) genç yetişkinlerin cinsel öz-kavramı ve üniversite uyumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre başarılı bir cinsel ilişkisi olan romantik kız üniversite öğrencileri, üniversite hayatında daha başarılı olmaktadır. Buna paralel olarak cinsel olarak utangaç kız üniversite öğrencilerinin, üniversitede psikolojik olarak daha fazla zorlandıkları bulunmuştur. Bununla birlikte erkek üniversite öğrencilerinin cinsel öz-kavramları ile üniversiteye uyumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Son olarak Pai, Lee ve Yen (2012) normatif inançların cinsel öz-kavramı ve sağlıklı cinsel davranış niyetleri arasındaki ilişkide arabuluculuk etkisinin olup olmadığını incelemiştir. Araştırma sonucunda cinsel öz-kavramı puanları yüksek bireylerin (örneğin, erotik hisleri güçlü insanlar), cinsel sağlıklarını koruyucu bir biçimde davranacaklarına olan inançlarının düşük olduğu bulunmuştur.

Kaynakça

Andersen, B. L., & Cyranowski, J. M. (1994). Women's Sexual Selfschema. Journal of Personality and Social Psychology, 67, 1079–1100.

Armstrong, J. L. (2011). Sexual Self-Concept and College Adjustment (Unpublished Doctoral Thesis). The Regent University.

Aubrey, J. S. (2007). Does Television Exposure Influence College – Aged Women's Sexual Self Concept? Media Psychology, 10, 157-181.

Bandura, A. (1982). Self-Efficacy Mechanism in Human Agency. American Psychologist, 37(2), 47-122.

Breakwell, G. M., & Millward, L. J. (1997). Sexual Self-Concept and Sexual Risk-Taking. Journal of Adolescence, 20, 29-41.

Buzwell, S., & Rosenthal, D. (1996). Constructing A Sexual Self: Adolescents' Sexual Self-Perceptions and Sexual Risk-Taking. Journal of Research on Adolescence, 6 (4), 489-513.

Frayser, S. G. (1985). Varieties of Sexual Experience: An Anthropological Perspective on Human Sexuality. New Haven, CT: Human Relations Area Files Press.

Gagnon, J. H., & Simon, W. (1973). Sexual Conduct: The Social Origins of Human Sexuality. Chicago: Aldine Publishing Co.

Ghorbanshiroudi, S., Azari, K. N., Khalatbari, J., & Keikhayfarzaneh, M. M. (2012). Studying The Effectiveness of Cognitive-Behavioral Therapy in De-

veloping Sexual Self-Concept. Journal of Basic and Applied Scientific Research, 2(4), 3378-3381.

Goggin, M. (1989). Intimacy, Sexuality, and Sexual Behaviour among Young Australian Adults (Unpublished Thesis). University of Melbourne.

Hensel, D. J., Fortenberry, J. D., O'Sullivan, L. F., & Orr, D. P. (2010). The Developmental Association of Sexual Self-Concept with Sexual Behavior Among Adolescent Women. Journal of Adolescence, 34, 675-684.

Holmes, M. C. (2002). Mental Health and Sexual Self-Concept Discrepancies in A Sample of Young Black Women. Journal of Black Psychology, 28, 347-370.

Houlihan, A., Gibbons, F., Gerrard, M., Yeh, H., Reimer, R., & Murry, V. (2008). Sex and The Self. Journal of Early Adolescence, 28(1), 70-91.

Johnson, R. J., Rew, L., Fredland, N., & Bowman, K. (2010). Sexual Self-Concept in Sexually Abused Homeless Adolescents. Vulnerable Children and Youth Studies, 5(1), 44-51.

Kornreich, J. L., Hearn, K. D., Rodriguez, G., & O'Sullivan, L. F. (2003). Sibling Influence, Gender Roles and Sexual Socialization of Urban Early Adolescent Girls. Journal of Sex Research, 40, 101-110.

Lerner, R. M., & Spanier, G. B. (1980). Adolescent Development: A Life-Span Perspective. New York: Mcgraw Hill.

Lou, J. H., Chen, S. H., Li, R. H., & Yu, H. Y. (2010). Relationships among Sexual Self-Concept, Sexual Risk Cognition and Sexual Communication in Adolescents: A Structural Equation Model. Journal of Clinical Nursing, 20, 1696-1704.

Luster, T., & Small, S. A. (1994). Factors Associated with Sexual Risk-Taking Behaviors among Adolescents. Journal of Marriage and Family, 56(3), 622-632.

Martino, S. C., Collins, R. L., Elliott, M. N. Kanouse, D. E., & Berry, S. H. (2009). It's Better on TV: Does Television Set Teenagers Up for Regret Following Sexual Initiation? Perspectives on Sex and Reproductive Health, 41, 92-100.

Pai, H. C., Lee, S., & Yen, W. J. (2012). The Effect of Sexual Self-Concept on Sexual Health Behavioural Intentions: A Test of Moderating Mechanisms in Early Adolescent Girls. Journal of Advanced Nursing, 68(1), 47–55.

Parry, A. (2012). Sexual Self-Concept, Stigma & Shame Following A Chlamydia Diagnosis (Unpublished Doctoral Thesis). The University of Hull.

Peter, J., & Valkenberg, P. M. (2008). Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Internet Material and Sexual Preoccupancy: A Three-Wave Panel Study. Media Psychology, 11, 207-234.

Rosenthal, D., Moore, S., & Flynn, I. (1991). Adolescent Self-Efficacy, Self-Esteem, and Sexual Risk-Taking. Journal of Community & Applied Social Psychology, 1, 77–88.

Rotosky, S. S., Dekhtyar, O., Cupp, P. K., & Anderman, E. M. (2008). Sexual Self-Concept and Sexual Self-Efficacy in Adolescents: A Possible Clue to Promoting Sexual Health? Journal of Sex Research, 45(3), 277-286.

Salazar, L. F. Ve Diğerleri (2004). Self-Concept and Adolescents' Refusal of Unprotected Sex: A Test of Mediating Mechanisms among African American Girls. Prevention Science, 5, 137–149.

Schwartz, P., & Rutter, V. (1998). The Gender of Sexuality. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Seal, A., Minichiello, V., & Omodei, M. (1997). Young Women's Sexual Risk Taking Behavior: Re-Visiting The Influences of Sexual Self-Efficacy and Sexual Self-Esteem. International Journal Of STD & AIDS, 8, 159–165.

Snell, W. E., Jr., Fisher, T. D., & Miller, R. S. (1991). Development of the Sexual Awareness Questionnaire: Components, Reliability and Validity. Annals of Sex Research, 4, 65-92.

Steinke, E. E., Wright, D. W., Chung, M. L., & Moser, D. K. (2008). Sexual Self-Concept, Anxiety, and Self-Efficacy Predict Sexual Activity in Heart Failure and Healthy Elders. Heart & Lung, 37, 323-333.

Tarrant, M., Mackenzie, L., & Hewitt, L. A. (2006). Friendship Group Identification, Multidimensional Self Concept, and Experience of Developmental Tasks in Adolescence. Journal of Adolescence, 29, 627-640.

Tolman, D. L. (2006). In A Different Position: Conceptualizing Female Adolescent Sexuality Development within Compulsory Heterosexuality. New Directions for Child and Adolescent Development, 112, 71-89.

Vickberg, S. M. J., & Deaux, K. (2005). Measuring The Dimensions of Women's Sexuality: The Women's Sexual Self-Concept Scale. Sex Roles, 53, 361-369.

Wagner, J., & Rehfuss, M. (2008). Self-Injury, Sexual Self-Concept, and A Conservative Christian Upbringing: An Exploratory Study of Three Young Women's Perspectives. Journal of Mental Health Counseling, 30(2), 173-188.

Watt, H. M. G. (2004). Development of Adolescents' Self Perceptions, Values and Task Perceptions According to Gender and Domain in 7th Through 11th Grade Australian Students. Child Development, 75, 1556-1574.

Winter, L. (1988). The Role of Sexual Self-Concept in the Use of Contraceptives. Family Planning Perspectives, 20(3), 123-127.

Bölüm 14

CİNSEL FARKINDALIK

Uzm. Psk. Dan. Işıl TEKİN

Farkındalık

Farkındalık, bireyin kendisinin ne olduğunu, diğer bir ifade ile varoluşunu yaşama deneyimidir (Akkoyun, 2001). Hayatta birey ve çevre temasının gerçekleşebilmesi için temel unsurlardan birisi bireylerin farkındalığının olmasıdır. Yapılanların nasıl yapıldığını gösteren öge, kişinin farkındalığıdır. Farkındalık kapasitesi bireye kendini ve çevresini düzenleyebilmek için gerekli olan geri bildirimi sağlar (Köroğlu, 2012). Rohrer (2002), farkındalığı bireylerin tüm yeteneklerinin toplamı olarak tanımlamaktadır. Bireylerin kendi duygu, düşünce ve davranışlarının farkında olduğu sürece sağlıklı ilişkiler oluşturabilecekleri ve bu ilişkileri sürdürebilecekleri belirtilmektedir. Farkındalık düzeyinin artması, bireyin yaşadığı durumlar karşısında tepki verme biçimlerinin zenginleşmesi, başka bir deyişle ilişkilerinde ve yaşamında farklı yolları keşfetmesi anlamına gelebilir. Sağlıklı ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi yine karşılıklı olarak bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarının farkında olmaları ile sağlanabilir (Bandura, Pastorelli, Barbanelli, & Caprara, 1999; Beck, Rawlins, Williams, & Louis, 1984'den akt. Çelik, 2012a).

Kaynakça

Agrawal, S. (2012). Sexual Behaviour and HIV/AIDS Awareness among College Girls: A Case Study. Journal of Health Management 14(2), 175-182.

Akdolun, N., & Terakye, G. (2001). Sexual Problems Before and After Myocardial Infarction: Patients' Need for Information. Rehabilitation Nursing, 26(4), 152- 158.

Akkoyun, F. (2001). Gestalt Terapi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Amy, V., & Stephen, N. J. (1997). Awareness of Interpersonal Style and Self-Evaluation. Journal of Social Psychology, 137(4), 429-435.

Baltaş, Z. (2006). İnsanın Dünyasını Aydınlatan ve İşine Yansıyan Işık: Duygusal Zeka. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bellerose, S., & Binik, Y. M. (1993). Body Image and Sexuality in Oophorectomized Women. Archives of Sexual Behaviour, 22, 435-59.

Bhui, K., & Puffet, A. (1994). Sexual Problems in The Psychiatric and Mentally Handicapped Populations. British Journal of Hospital Medicine, 51, 459-464.

Boroffice, O. B. (1995). Women's Attitudes to Men's Sexual Behaviour. Health Transition Review, 5, 67-79.

Borwell, B. (1997). The Psychosexual Needs of Stoma Patients. Professional Nurse, 12(4), 250-255.

Bradshaw, B. R., Mcilhaney-Wolfe, W., Wood, T. H., & Stanbury-Tyler, L. (1997). Counseling On Family Planning & Human Sexuality. New York: Family Service Association of America.

Bugental, J. F. T. (1999). Psychotherapy Isn't What You Think: Bringing The Therapeutic Engagement Into The Living Moment. Phoenix: AZ: Zeig, Tucker & Co., Inc.

Caspar, L. A., & Glidden L., M. (2001). Sexuality Education for Adults with Developmental Disabilities. Education and Training in Mental Retardation and Developuental Disabilities, 36(2), 172-17.

Champagne, M. P., & Walker-Hirsch, L. W. (1982). Circles: A Self-Organization System for Leaching Appropriate Social/Sexual Behavior Low Mentally Retarded/Developmentally Disabled Persons. Sexuality And Disability, 5, 172-174.

Cinsel Farkındalık, (2010). Cinsel Farkındalık. Http://Www.Sok-Diyet.Net/Cinsel-Farkindalik.Html Adresinden 20 Haziran 2013 Tarihinde Edinilmiştir.

Coates T. J., & Feldman M. D. (1997). An Overview of HIV Prevention in the United States. Journal Of Acquired Immune Deficiency Syndromes, 14(2), 13-16.

Crawford, M., & Unger, R. (2004). Women and Gender: A Feminist Psychology (4th Ed.). New York: Mcgraw-Hill.

Çayan, S., Akbay, E., Canpolat, B., Acar, D., Bozlu, M. Ve Ulusoy, E. (2001). Kadınlarda Cinsel Fonksiyon Bozuklukları Prevalansı ve Risk Faktörleri. 4. Ulusal Androloji Kongresi Program Ve Özet Kitabı.

Çelik, E. (2012a). Evli Bireylerin Cinsel Öz-Güven Düzeyleri İle Cinsel Öz-Yeterlik, Evlilik Yaşam Doyumu ve Cinsel Utangaçlıklarının İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Çelik, E. (2012b, May). Sexual Self-Confidence: The Study of Scale Development, Reliability and Validity. IV. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitapçığı, İstanbul.

Çok, F. (2002). Cinsellikte Rahat İletişim ve Cinsel Gelişim. C. Babadoğan (Ed.). Akran Eğitimi Içinde (S. 53-64).

Daş, C. (2004). Geştalt Terapisti. Temas: Gestalt Terapi Dergisi, 1(3), 5-24.

Daş, C. (2009). Gestalt Terapi. E. Köroğlu ve H. Türkçapar (Ed.), Psikoterapi Yöntemleri Kuramlar ve Uygulamaları İçinde (S. 171-215). Ankara: HYB Basın Yayın.

Demirezen, E., Erdoğan, S., & Önem, K. (2006). Birinci Basamak Sağlık Merkezine Başvuran Kırk Yaş Altı Kadınlarda Cinsel Fonksiyonun Değerlendirilmesi. Androloji Bülteni, 25, 177-180.

Dinç, S. (2012). Orgazm Olamayan Kadınlar İle Orgazm Olabilen Kadınların Atılganlık Düzeyleri, Benlik Saygıları, Beden Algıları ve Evlilik Uyumları Açısından Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Fisher, W. A. (1998). Understanding and Promoting Sexual and Reproductive Health Behavior: Theory and Method, Annual Review of Sex Research, 9, 39-76.
Http://Www.Findarticles.Com/P/Articles/Mi_Qa3778/Is_1999801/Ai_N8799467/Print Adresinden 20 Haziran 2013 Tarihinde Edinilmiştir.

Foxx, R. M., Mcmorrow, M. J**.,** Storey, K, **&** Rogers, B. M. (1984). Teaching Social/Sexual Skills to Mentally Retarded Adults. American Journal of Mental Deficiency, 89, 9-15.

Gelen, İ. (2004, Temmuz). Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Türkçe Dersine İlişkin Tutum, Okuduğunu Anlama ve Kalıcılığa Etkisi. XIII. Ulusal Eğitim Bilimler Kurultayı, Malatya.

Gerard, D. (1982). Sexual Functioning After Mastectomy: Life vs. Lab. Journal of Sex & Marital Therapy, 8, 305-315.

Giese, H., & Cameron, N. (2003). Cinsel Olgunluğa Doğru (2. Bs.). (Çev. Y. Cevher). Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Goleman, D., Boyatzis, R., & Mckee A. (2002), Yeni Liderler (3. Bs.). (Çev. F. Nayır Ve O. Deniztekin). İstanbul: Varlık Yayınları.

Hagadone, K., M. (2012). Making The Political Personal: Investigating The Relationship between Feminist Beliefs and Sexual Assertiveness (Unpublished Doctoral Thesis). Southern Illinois University, Carbondale.

Heaven P. C. L., Crocker, D., Edwards, B., Preston, N., Ward, R., & Woodbridge, N. (2003). Personality and Sex. Personality and Individual Differences, 35, 411–419.

Jurkowski, E. (1994). "Lifelong Journeys," A Family Life and Sexuality Guide for People with Developmental Disabilities. International Journal of Adolescent Medicine and Health, 7, 203-207.

Kaya, D. (2010). Exploring Teacher Language Awarenes: An Example Study with Prospective English Teachers. Unpublished Master's Thesis, İstanbul University.

Korkmaz Çetin, S., Bildik, T., Erermiş, S. Demiral, N., Özbaran, B., Tamar, M. Ve Aydın, C. (2008). Erkek Ergenlerde Cinsel Davranış ve Cinsel Bilgi Kaynakları: Sekiz Yıl Arayla Değerlendirme. Türk Psikiyatri Dergisi, 19(4), 390-397.

Köroğlu, M. (2012). Emniyet Personelinin Empatik Becerileri, Çatışma ve Şiddete İlişkin Farkındalıkları İle Çatışma Çözme Stratejileri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Kuzucu, Y. (2006). Duyguları Fark Etmeye ve İfade Etmeye Yönelik Bir Psikoeğitim Programının, Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Düzeylerine, Duyguları İfade Etme Eğilimlerine, Psikolojik ve Öznel İyi Oluşlarına Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi.

Landis, C., E., Miller, H., R., Wettstone, R., P. (1975). Seaxual Awareness Training For Conselors. Teaching Of Psychology, 2(1), 33-36.

Lane, R. D., & Schawartz, G. E. (1987). Levels Of Emotional Awareness: A Cognitive Developmental Theory and Its Application to Psychopathology. American Journal of Psychiatry, 144, 133-143.

Ma, Q., Ono-Kihara, M., Cong, L., Xu, G., Zamani, S., Shahrzad, M., Ravari, S. M., & Kihara, M. (2006). Sexual Behavior and Awareness of Chinese University Students in Transition with Implied Risk of Sexually Transmitted Diseases and HIV Infection: A Cross-Sectional Study. BMC Public Health, 6, DOI:10.1186/1471-2458-6-232.

Main D. S., Iverson D. C., Mc Gloin, J., Banspach, S. W., Collins, J. L., Rugg, D. L., Et Al. (1994). Preventing HIV Infection among Adolescents: Evaluation of A School–Based Education Program. Preventive Medicine, 23, 409-417.

Makar K., Cumming C. E., Lees A. W, Hundliby M., Nabholtz J. M., Kieren D. K., Et Al. (1997). Sexuality, Body Image and Quality of Life After High Dose or Conventional Chemotherapy for Metastatic Breast Cancer. Canadian Journal of Human Sexuality, 6, 1-8.

Mccarthy, B., & Mccarthy, E. (2012). Sexual Awareness: Your Guide to Healthy Couple Sexuality (5th Ed.). New York: Taylor & Francis.

Mcnulty, K. (2012) Sexual Awareness: Your Guide To Healthy Couple Sexuality, Sexual and Relationship Therapy, 27(3), 299-300.

Michie, S., & Abraham C. (2004). Interventions to Change Health Behaviours: Evidence-Basedor Evidence-Inspired, Psyhology and Health, 19(1), 29-49.

Minister of Health Community Acquired Infections Division Centre for Infectious Disease Prevention and Control. (2003). Canada Guidelines for Sexual Health Education, Http://Www.Hc-Sc.Gc.Ca/Pphb-Dgspsp/Publicat/Cgshe-Dnemss/Index.Html Adresinden 23 Haziran 2013tarihinde Edinilmiştir.

Morgan J. F, Lacey J. H., & Reid F. (1999). Anorexia Nervosa: Changes in Sexuality During Weight Restoration. Psychosomatic Medicine, 61, 541–545.

Morokoff, P. J., Quina, K., Harlow, L. L., Whitmire, L., Grimley, D. M., Gibson, P. R., Et Al. (1997). Sexual Assertiveness Scale (SAS) for Women: Development and Validation. Journal of Personality and Social Psychology, 73, 790–804. DOI:10.1037/00223514.73.4.790.

Noll, J. G., Trickett, P. K., & Putnam, F. W. (2003). A Prospective Investigation of The Impact of Childhood Sexual Abuse On The Development of Sexuality. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71, 575–586.

Onur, B. (2008). Gelişim Psikolojisi "Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm" (8. Bs.). Ankara: İmge Kitabevi.

Özcebe H., & Van Dam, A. (2009). Gençlere Yönelik Üreme Sağlığı Hizmetleri: Katılımcı Kitabı. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk ve Aile Sağlığı Genel Planlaması.

Özcebe, H., Ünalan, T., Türkyılmaz, A. S. Ve Coşkun, Y. (2007). 2007 Türkiye: Gençlerde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması. Ankara: Nüfusbilim Derneği, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.

Özmen, E. (1999). Cinsel Mitler ve Cinsel İşlev Bozuklukları. Psikiyatri Dünyası [Elektronik Versiyon], 2, 49-53.

Painter, C. (1997). Sexual Health, Assertiveness and HIV. Cambridge: Daniels Publishing.

Pescatori, E. S. (2004). L22: European Sexual Awareness Event 2003 and 2004. The Journal of Sexual Medicine, 1, 25-26.

Ragg, D. M., & Rowe, W. (1991). The Effective Use of Group in Sex Education with People Diagnosed as Mildly Developmentally Disabled. Sexuality and Disability, 9, 337-352.

Ross, M. E., Green, S. B., Salisbury-Glennon, J. D., & Tollefson, N. (2006). College Students' Study Strategies as A Function of Testing: An Investigation Into Metacognitive Self-Regulation. Innovative Higher Education, 30(5), 361-375.

Salisbury, M. L. (2004). Sexual Awareness, Body Image, and Self-Esteem of Individuals Who Have Ostomies (Unpublished Master of Science in Nursing). Medical College of Ohio.

Scotti, J. R., Speaks, L, V., Masia, C. L, Boggess, J. T., & Drabman, R. S, (1996). The Education Effects of Providing AIDS-Risk Information to Persons with Developmental Disabilities: An Exploratory Study. Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 31, 115-122.

Seal, B. N., & Meston, C., M. (2007). The Impact of Body Awareness On Sexual Arousal in Women with Sexual Dysfunction. The Journal of Sex Medicine, 4, 990-1000.

Shaid, M., S. (1978). Gestalt Therapy for Sexual Awareness (Unpublished Doctorate Thesis). University of South Dakota, Vermillion.

Singh, E. (2003). Adolescent Reproductive Health in South Asia: Key Issues and Priorities for Action. Progress in Reproductive Health Research, 64.

Snell, W. E., & Papini, D. R. (1989). The Sexuality Scale: An Instrument to Measure Sexual Esteem, Sexual Depression and Sexual Preoccupation. The Journal of Sex Research. 26(2), 256-263.

Snell, W. (1991). The Sexual Awareness Scale. Http://Www4.Semo.Edu/Snell/Scales/SAS.Htm_Adresinden 19.06.2013 Tarihinde Edinilmiştir.

Snell, W. E., & Wooldridge, D. G. (1998). Sexual Awareness: Contraception, Sexual Behaviors and Sexual Attitudes**.** Sexual and Marital Therapy, 13(2), 191-199.

Şahin, D., Şimşek, F. Ve Seyisoğlu, H. (2006). Cinsel Yaşam ve Sorunları. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Alanında Ulusal Ve Yerel Medya Yoluyla Savunuculuk Projesi.

Toorzani, Z. M., Zahraei, R. H., Ehsanpour, S., Nasiri, M., Shahidi, S., & Soleimani, B. (2010). A Study On The Relationship of Sexual Satisfaction and Common Contraceptive Methods Employed by The Couples. Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research, 15(3), 115-119.

Tsunokai, G. T., Mcgrath, A. R., & Hernandez, L. (2012). Early Sexual Initiation and HIV Awareness among Asian American Adolescents. Journal of Asian American Studies, 15(3), 299-325.

Wagoner, J. (2008). Sex Education and Other Programs That Work to Prevent Teen Pregnancy, HIV and Sexually Transmitted Infections. Http://Www.Advocatesforyouth.Org/Storage/Advfy/Documents/Sciencesuccess.Pdf Adresinden 15 Haziran 2013 Tarihinde Edinilmiştir.

Weerakoon, P. (2001). Sexuality and The Patient with A Stoma. Sexuality and Disability, 19(2), 121-129.

Werlinger K., King T. K., Clark M. M., Pera V., & Wincze J. P. (1997). Perceived Changes Insexual Functioning and Body Image Following Weight Loss in An Obese Female Population: A Pilot Study. Journal of Sex & Marital Therapy, 23(1), 74–78.

WHO-World Health Organization. (2002). Gender and Reproductive Rights, Glossary, Sexual Health. Http://Www.Who.Int/Reproductive-

Health/Gender/Glossary.Html Adresinden 20 Haziran 2013 Tarihinde Edinilmiştir.

Volavka, J., Convit, A., Czobor, P., Douyon, R., O'Donnell, J., & Ventura, F. (1991). HIV Seroprevalence and Risk Behaviors in Psychiatric Inpatients. Journal of Psychiatry Research, 39, 109-114.

Yanardağ Çelik, Y. (2011). Çocuk-Ergen Gelişimi ve Cinselliği. Http://Www.Mersincinselterapi.Com/Gelisen-Cinsellik.Php Adresinden 21 Haziran 2013 Tarihinde Edinilmiştir.

Yüksel, Ş. Ve Cindoğlu, D. (2006). CATED Bilgilendirme Dosyası: Kadın Cinselliği. Http://Www.Cetad.Org.Tr/Cetaddata/Book/26/269201116550bilgilendirme_Dosyasi_5.Pdf Adresinden 8 Ağustos 2013 Tarihinde Edinilmiştir.

Zentner, M. A. (1999). The Influence of Expression of Emotions in Writing On Physical and Psychological Well-Being (Unpublished Doctorate Thesis). The University of Texas, Austin.

Bölüm 15

CİNSEL ÖZ-ŞEMA

Uzm. Halime GÜNGÖR

Bireyler kendi tutumlarını, duygularını ve diğer içsel süreçlerini kendi belirgin davranışlarının meydana geldiği şart ve koşulları gözlemleyerek tanırlar (Bem, 1972). Şemalar; bireylerin birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimlerini kolaylaştıran hedeflerdir (Nobre & Pinto-Gouveia, 2009) ancak bireyin bu etkileşimler sonucu olumsuz şema geliştirmesi de mümkündür. Örneğin ev ortamındaki kaos çocukların küçük yaştan itibaren sosyal çevreyi keşfetme olanaklarını sınırlandırır ve pozitif öz-şema geliştirmelerine engel teşkil eder (Corte & Zucker, 2008). Sosyal biliş üzerine yapılan araştırmalar, bireylerin öz-şemalarının dinamik ve çok yönlü olduğunu göstermektedir, kaldı ki bireylerin kendi özelliklerine yönelik inançları ve kendilerini nasıl tanımladıkları çeşitli durumlardaki davranışlarını etkilediği gibi (Volsky Rushton, 2002) cinsel tutumlarını da etkiler. Bu anlamda bireylerin kendisini nasıl algıladığının öneminin yanında cinsel olarak da nasıl algıladığı önemlidir.

Öz-şema

Bilişsel şemalar bilişsel sistemin çekirdek yapısıdır (Nobre & Pinto-Gouveia, 2009). Bireyin benlik algısı dünyasının merkezidir, öz-şema benlikle ilgili inançları organize etme ve özle alakalı bilgi süre-

etkisinden bahsetmektedir (Volsky Rushton, 2002). Örneğin; kaos ortamında büyüyen gençlerin kural ihlalleri, agresiflik, aldatma gibi davranışlardan aldıkları olumsuz geridönütler negatif öz-şema oluşturmalarına sebebiyet verir (Corte & Zucker, 2008). Negatif cinsel özşema ise cinsel deneyimlerin olumsuz olmasının yanında bireyde baş etmesi zor psikolojik travmalar da yaratır (Carpenter ve diğerleri, 2009).

Cinsel öz-şemaların son derece negatif, çelişkili, zayıf olduğu durumlarda bireyde cinsel stres, zorlanma ya da cinsel işlev bozukluğu meydana gelmesi için zemin oluşur (Cyranowski ve diğerleri, 1999). Cinsel işlev bozukluğunun önlenmesi, bu bireylerin terapi almaları, psikolojik olarak desteklenmeleri (Abolghasemi & Kiamarsia, 2012) ve yaşanan cinsel sıkıntıların tedavisinde kullanılacak bilişsel çerçevelerin değerlendirilmesi (Kuffel & Heiman, 2006) önemlidir.

Kaynakça

Abolghasemi, A., & Kiamarsia, A. (2012). Early Maladaptive Schemas in Women with Sexual Dysfunctions and Normal Women. Middle-East Journal of Scientific Research, 12(9), 1245-1249

Andersen, B. L., Cyranowski, J. M., & Aarestad, S. (2000). Beyond Artificial, Sex-Linked Distinctions to Conceptualize Female Sexuality: Comment On Baumeister. Psychological Bulletin, 126(3), 380-384

Andersen, B. L., Cyranowski, J. M., & Espindle, D. (1999). Men's Sexual Self Schema. Journal of Personality and Social Psychology, 76(4), 645-661.

Andersen, B. L., Woods, X. A., & Copeland, L. J. (1997). Sexual Self-Schema and Sexual Morbidity among Gynecologic Cancer Survivors. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65(2), 221–229.

Andersen, B. L., & Cyranowski, J. M. (1994). Women's Sexual Self Schema. Journal of Personality and Social Psychology, 67(6), 1079-1100.

Armstrong, J. L. (2011). Sexual Self Concept and College Adjustment (Unpublished Doctoral Dissertation). Regent University.

Avants, S.K., & Margolin, A., (2003). Development of Spiritual Self-Schema (3-S) Development Program. Yale University School of Medicine, Www.3-S.Us.

Baldwin, M. W. (1997). Relational Schemas As A Source of If-Then Self-Inference Procedures. Review of General Psychology, 1(4), 326-335.

Baldwin, M. W. (1992). Relational Schemas and The Processing of Social Information. Psychological Bulletin, 112(3), 461-484.

Bem DJ (1972). Self-Perception Theory. In L. Berkowitz (Ed.), Advances in Experimental Social Psychology (V. 6, S. 1–62). New York: Academic Press, ISBN 978-0-12-015206-3

Brooks, G. R. (1995). The Centerfold Syndrome. San Francisco: Jossey-Bass Publishers

Brough, E. J. (2009). Positive Emotions and Sexual Desire among Healthy Women (Unpublished Doctoral Dissertation). University Of Michigan.

Burke, P. A., Kraut, R. E., & Dworkin, R. H. (1984). Traits, Consistency, and Self-Schemata: What Do Our Methods Measure? Journal of Personality and Social Psychology, 47(3), 568-579

Carpenter, K. M., Andersen, B. L. Fowler, J. M., & Maxwell, G. L. (2009). Sexual Self Schema as A Moderator of Sexual and Psychological Outcomes for Gynecologic Cancer Survivors. Archives of Sexual Behaviour, 38(5), 828–841. Doi:10.1007/S10508-008-9349-6.

Corte, C., & Zucker, R. A. (2008). Self-Concept Disturbances: Cognitive Vulnerability for Early Drinking and Early Drunkenness in Adolescents at High Risk for Alcohol Problems. Addict Behavior, 33(10), 1282–1290. Doi:10.1016/J.Addbeh.2008.06.002.

Corte, C., & Farchaus Stein, K. (2005). Body-Weight Self-Schema: Determinant of Mood and Behavior in Women with An Eating Disorder. Journal of Applied Social Psychology, 35(8), 1698-1718.

Cyranowski, J. M., & Andersen, B. L. (2000). Evidence of Self Schematic Cognitive Processing in Women with Differing Sexual Self-Views. Journal of Social and Clinical Psychology, 19(4), 519-543.

Cyranowski, J. M., Aarestad, S. L., & Andersen, B. L. (1999). The Role of Sexual Self-Schema in A Diathesis–Stress Model of Sexual Dysfunction. Applied and Preventive Psychology, 8(3), 217–228. Doi:10.1016/S0962-1849(05)80078-2.

Cyranowski, J. M., & Andersen, B. L. (1998). Schemas, Sexuality, and Romantic Attachment. Journal of Personality and Social Psychology, 74(5), 1364-1379.

Davies, S. (1998). The Relationship between Childhood Sexual Abuse and Dimensions of The Sexual Self-View (Unpublished Master's Thesis). University of Georgia, Athens.

Elder, W. B. (2010). The Centerfold Syndrome: Exploring The Constructs of Heterosexual Male Sexual Self-Schemas (Unpublished Master Thesis). University of Utah.

Evans, J.; Heron, J., Lewis, G., Araya, R., & Wolke, D. (2005). Negative Self-Schemas and The Onset of Depression in Women: Longitudinal Study. British Journal of Psychology, 186, 302-307.

Farchaus Stein, K. (1996). The Self-Schema Model: A Theoretical Approach to The Self-Concept in Eating Disorders. Psychiatric Nursing, 10(2), 96-109.

Feiring, C., Cleland, C. M., & Simon, V. A. (2010). Abuse-Specific Self-Schemas and Self-Functioning: A Prospective Study of Sexually Abused Youth. Journal of Clinical Child Adolescence Psychology, 39(1), 35–50. Doi:10.1080/15374410903401112.

Freeman, A., & Martin, D. M. (2004). A Psychosocial Approach for Conceptualizing Schematic Development. In Freeman, A., Mahoney, M. J., Devito, P., & Martin, D. (Eds.), Cognition and Psychotherapy (S. 221-256). New York: Springer Publishing Co.

Furr, A. (2007). The Role of Cognitions about Sexuality in The Adult Sexual Assault of Child Sexual Abuse Survivors (Unpublished Master Thesis). University of Georgia, Athens.

Green, J. D., & Sedikides, C. (2001). When Do Self-Schemas Shape Social Perception?: The Role of Descriptive Ambiguity. Motivation and Emotion, 25(1), 67-83

Hedlund, L. E. (2010). Response Time as Self Schema Indicator: Implications For Personality Assessment. Acta Universitatis Upsaliensis. Digital Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from The Faculty of Social Sciences, 53-64.

Holloway, R. A. (2006). Evidence for A Simpatico Self-Schema in Studies Comparing Hispanics and Whites (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Texas, Arlington.

James Shepperd, J., Malone, W., & Sweeny, K. (2008). Exploring Causes of The Self-Serving Bias. Social and Personality Psychology Compass, 2(2), 895–908, 10.1111/J.1751-9004.2008.00078.X

Jung, J., & Lee, S-H. (2006). Cross-Cultural Comparisons of Appearance Self-Schema, Body Image, Self-Esteem, and Dieting Behavior Between Korean and U.S. Women. Family and Consumer Sciences Research Journal, 34(4), 350-365.

Katz, J., & Farrow, S. (2000). Discrepant Self-Views and Young Women's Sexual and Emotional Adjustment. Sex Roles, 42(9), 781-805.

Kohlberger, B. (2011). Sexual Self-Schema and Its Influence On Perceptions of Sexual Health in Romantic Relationships (Unpublished Master Thesis). Wayne State University, Detroit, Michigan.

Kuffel, S. W., & Heiman, J. R. (2006). Effects of Depressive Symptoms and Experimentally Adopted Schemas on Sexual Arousal and Affect in Sexually Healthy Women. Archives of Sexual Behavior, 35(2), 163–177

Markus, H. (1977). Self-Schemata and Processing Information about The Self. Journal of Personality and Social Psychology, 35(2), 63-78.

Mccall, K. M. (2008). Utilizing Qualitative and Quantitative Research Methods to Understand Women's Sexual Self-Views (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Texas, Austin.

Meston, C. M., & Rellini, A. H. (2006). Women's History of Sexual Abuse, Their Sexuality, and Sexual Self-Schemas. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 74(2), 229–236.

Montepare, J. M., & Clements, A. E. (2001). Age Schemas: Guides to Processing Information about The Self. Journal of Adult Development, 8, 99-108.

Myers, D. (2008). Exploring Social Psychology. Part Two: Social Thinking, Module 3: Self Concept: Who Am I? (5th Edition). New York: Mcgraw Hill Companies.

Myers, P. N., & Biocca, F. A. (1992). The Elastic Body Image: The Effect of Television Advertising and Programming On Body Image Distortions in Young Women. Journal of Communication, 42, 108-133

Nobre, P. J., & Pinto-Gouveia, J. (2009). Questionnaire of Cognitive Schema Activation in Sexual Context: A Measure to Assess Cognitive Schemas Activated in Unsuccessful Sexual Situations. The Journal of Sex Research, 46, 1-13.

Nobre, P. J., Gouveia, J. P., & Gomes, F. A. (2003). Sexual Dysfunctional Beliefs Questionnaire: An Instrument to Assess Sexual Dysfunctional Beliefs as Vul-

nerability Factors to Sexual Problems. Sexual and Relationship Therapy, 18(2), 171-204

Olson, J. G. (2009). The Effect of Young Women's Sexual Self Schemas On Emotional Responses to Sexualized Female Imagery in Magazine Advertising (Unpublished Master Thesis). Ball State University, Muncie, Indiana.

Oyserman, D., Kemmelmeier, M., Fryberg, S., Brosh, H., & Hart-Johnson, T. (2003). Racial-Ethnic Self Schemas. Social Psychology Quarterly, 66(4), 333-347.

Peplau, L. A. (2003). Human Sexuality: How Do Men and Women Differ? American Psychological Society, 37-40.

Rellini, A. H., & Meston, C. M. (2011). Sexual Self-Schemas, Sexual Dysfunction, and The Sexual Responses of Women with A History of Childhood Sexual Abuse. Archives of Sexual Behavior, 40, 351–362. DOI 10.1007/S10508-010-9694-0

Reissing, E. D., Bınık, Y. M., Khalifé, S., Cohen, D., & Amsel, R. (2003). Etiological Correlates of Vaginismus: Sexual and Physical Abuse, Sexual Knowledge, Sexual Self Schema and Relationship Adjustment. Journal of Sex and Marital Therapy, 29, 47-59.

Taylor, S. E., & Crocker, J. (1981). Schematic Bases of Social Information Processing. In E.T. Higgins, C. E Herman, & M. R Zanna (Eds.). Social Cognition: The Ontario Symposium (S. 39-88). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Volsky Rushton, J. A. (2002). Exploring The Construct of Female Sexual Self Schema (Unpublished Doctoral Thesis). Concordia University, Montréal, Québec, Canada.

Westen, D. (1992). The Cognitive Self and The Psychoanalytic Self: Can We Put Our Selves Together? Psychological Inquiry, 3(1), 1-13.

Wiederman, W. E., & Hurst, S. R. (1997). Physical Attractiveness, Body Image and Women's Sexual Self Schema. Psychology of Women Quarterly, 21, 567-580.

Bölüm 16

CİNSEL ÖZ-SAYGI

Uzm. Psk. Dan. Zeynep AKKUŞ

Kavramsal Açıdan Cinsel Öz-saygı

Cinsel öz-saygı terimi, cinsel çekicilikten çekici olmamaya, cinsel yetenekten yeteneksizliğe kadar uzanan bir yapıya sahip olup cinsel bir varoluş olarak kişinin benlik algısını tanımlamak için çeşitli yazarlar tarafından kullanılmıştır (Mayers, Heller, & Heller, 2003, 270). Snell, Fisher ve Walters (1989) cinsel öz-saygıyı, kişinin başkaları ile ilişkili olan cinsel yeteneğini olumlu bir şekilde değerlendirme eğilimi olarak tanımlamıştır. Zeanah ve Schwarz (1996) cinsel öz-saygıyı, kişinin cinsel düşüncelerine, duygularına ve davranışlarına yönelik duygusal tepkileri olarak tanımlar.

Cinsel saygı ya da cinsel öz-saygı, cinsel bir varoluş olarak kişinin kendine verdiği bir değer (Mayers, Heller, & Heller, 2003) ya da başka bir deyişle, kişinin cinselliğini, doyurucu ve zevkli bir şekilde yaşama yeteneğine güveni ve cinselliğe olumlu bakışı olarak tanımlanmıştır (Snell & Papini, 1989). Gaynor ve Underwood (1995) cinsel öz-saygıyı, kişinin kendi cinselliğini küçümsemek yerine değer verme eğilimi, böylece hem kendisiyle hem de diğerleriyle olan cinsel yaşantılardan kaçınmak yerine ona yaklaşabilmek olarak tanımlar. Bu yazarlar aile geçmişi, akran grup etkisi ve bütün kişisel tecrübelerin,

de cinsel etkinliğin yaygınlığı ve cinsel öz-saygı arasında ilişkinin olmadığını belirtmiştir.

Gaynor ve Underwood (1995) cinsel öz-saygının tanımını ve ölçümünü genişletmeye çalışmış ve cinsel benlik kavramını içeren yedi boyutun olduğunu ileri sürmüştür. Bu yedi boyut aşağıda tanımlanmıştır:

Güvenlik: Kişinin cinsel etkinlik boyunca kendini güvende hissetmesi ve kaygı yaşamaması.

Vücut: Kişinin vücuduna, cinsel beden bölgelerine ve görünümüne değer verme eğilimi.

Genel: Kişinin cinsel yaşantısına değer vermeye yönelik genel eğilimi.

Kişiye keyif vermesi: Bir uyarıcıdan kaçınmak ya da hoşlanmamak yerine, uyarıcılardan hoşlanma eğilimi.

Fantezi: Sağlıklı fantezi ve hayal yoluyla cinsellikten hoşlanma eğilimi.

Alma: Cinsel katılım ve eşten gelen uyarımları ve duygusallığı almaktan hoşlanmaya eğilim.

Verme: Duygusal katılım ve eşi uyarma ve cinselliği vermekten hoşlanma eğilimi.

Kaynakça

Adler, N. L., & Hendrick, S. S. (1991). Relationships between Contraceptive Behavior and Love Attitudes, Sex Attitudes, and Self-Esteein. Journal of Counseling & Development, 70, 302-308.

Allgeier, A. R., & Allgeier, E. R. (1995). Sexual Interactions. Lexington: D.C. Heath and Company.

Andersen, B. L. (1999). Surviving Cancer: The Importance of Sexual Self-Concept. Medical And Pédiatrie Oncology, 33, 15-23.

Anderson, B. L., & Cyranowski, J. M. (1994). Women's Sexual Self-Schema. Journal of Personality and Social Psychology, 67, 1079–1100.

Andrews, R. M., Abbey, A., & Halman, L. J. (1991). Stress from Infertility, Marriage Factors, and Subjective Wellbeing of Wives and Husbands. Journal of Health and Social Behavior, 32, 238-253.

Cole, F. (1997). The Role of Self-Esteem in Safer Sexual Practices. Journal of The Association Of Nurses in AIDS Care, 8(6), 64–70.

Gaynor, P., & Underwood, J. (1995). Conceptualizing and Measuring Sexual Self-Esteem. In: P. Shrout, & S. Fiske (Eds.) Personality Research, Methods and Theory: A Fe.Stschrift Honoring Donald W. Fiske. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Greenwald, J. P. (1993). Romantic and Sexual-Self Esteem, A New Construct: Its Relationship to Current and Early Childhood Sexual Experiences. The University of Nebraska.

Zeanah, P. D. (1992). The Development of A Measure of Female Sexual Self-Esteem (Doctoral Dissertation). University of Connecticut.

Harter, S. (1984). Causes, Correlates, and The Functional Role of Global Self-Worth: A Lifespan Perspective. In R. J. Sternberg, Robert J, & J. Kolligian (Eds.), Competence Considered (S. 67-97). New Haven, CT: Yale University Press.

Harter, S. (1982). The Perceived Competence Scale for Children. Child Development, 53, 87-97.

Hurlbert, D. H., & Apt, C. (1991). Sexual Narcissism and The Abusive Male. Journal of Sex & Marital Therapy, 17, 279-292.

Finkelhor, D., & Browne, A. (1985). The Traumatic Effect F Child Sexual Abuse: A Conceptualization. American Journal of Orthopsychiatry, 55, 530-541.

Franzoi, S., & Herzog, M. (1986). The Body-Esteem Scale: A Convergent and Discriminative Validity Study. Journal of Personality Assessment, 50, 24-31.

Jean-Gilles, C. (2008). Changing Hiv Risk Behaviors: The Influence of Gender Role and Sexual Self-Esteem On Safer Sexual Behaviors among African-American College Woman. Virginia Common Wealth University

Markus, H., & Wurf, E. (1987). The Dynamic Self-Concept: A Social Psychological Perspective. Annual Review of Psychology, 38, 299-337.

Mayers, S. K., Heller, K. D., & Heller, A. J. (2003). Damaged Sexual Self-Esteem: A Kind of Disability. Sexuality and Disability, 21(4), 269-282.

Mayers, K. S., & Heller, J. A. (2003). Sexuality and The Late Stage Huntington's Disease Patient. Sexuality and Disability, 21(2), 91–105.

Meyer, B. (1994). Sex and The Slimming Woman. Weight Watchers Magazine, 27(2), 36–41.

Muehrer, R. J., Keller, M. L., Powwattana, A., & Pornchaikate, A. (2006). Sexuality among Women Recipients of A Pancreas And Kidney Transplant. Western Journal of Nursing Research, 28, 137-150.

Mona, L. R., Krause, J. S., Nords, F. H., Cameron, R. P., Kalichman, S. C., & Lesondak, L. M. (2000). Sexual Expression Following Spinal Cord Injury. Neuro Rehabilitation, 15, 121-131.

Mona, L. R. (1998). Cognitive Adaptation Styles and Sexual Self-Esteem as Predictors of Sexual and Psychological Adjustment Following Spinal Cord Injury. Dissertation Abstracts International, 67(1 IB), 6159. (UMI No.9993437)

Mona, L. R., Gardos, P. S., & Brown, R. C. (1994). Sexual Self Views of Women with Disabilities: The Relationship among Age-of-Onset, Nature of Disability and Sexual Self-Esteem. Sexulity and Disability, 12, 261-277.

Oattes, M. K., & Offrnan, A. (2007). Global Self-Esteem and Sexual Self-Esteem as Predictors of Sexual Communication in Intimate Relationships. The Canadian Journal of Human Sexuality, 16, 89-100.

Offman, A., & Matheson, K. (2004). The Sexual Selfperceptions of Young Women Experiencing Abuse in Dating Relationships. Sex Roles, 51, 551-560.

Potgieter, C. A., & Khan, G., (2005). Sexual Self-Esteem and Body Image of South African Spinal Cord Injured Adolescents. Sexuality Arid Disability, 23, 1-20.

Ragland, E. K. (1977). Social and Sexual Self-Esteem in Women and Perceived Father-Daughter Relationships During Early Adolescence. Dissertation Abstracts International, March, Vol 38(9-A), 53-65.

Reed, R. (1988). Romantic and Sexual Self-Esteem Scale (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Nebraska, Lincoln.

Rosenthal, D., Moore, S., & Flynn, I. (1991) Adolescent Self-Efficacy, Self-Esteem and Sexual Risk-Taking. Special Issue: Social Dimensions of AIDS. Journal of Community and Applied Social Psychology, 1, 77–88.

Robinson, B. B., Bockting, W., & Rosser, B. R. (2002). The Sexual Health Model: Application of A Sexological Approach to HIV Prevention. Health Education Research, 17, 43-57.

Rosenberg, M., Schooler, C, & Schoenbach, C. (1995). Global Self-Esteem and Specific Self-Esteem: Different Concepts, Different Outcomes. American Sociological Review, 60, 141-156.

Rosenthal, D., Moore, S., & Flynn, I. (1991). Adolescent Self-Efficacy, Self-Esteem, and Sexual Risk-Taking. Journal of Community and Applied Social Psychology, 1, 77-88.

Saxton, M. (1991). Reclaiming Sexual Self-Esteem Peer Counseling for Disabled Women. The Western Journal of Medicine,154(5), 630–632.

Seal, A, Minichiello, V, & Omodei, M. (1997). Young Women's Sexual Risk Taking Behaviour: Re-Visiting The Influences of Sexual Self-Efficacy and Sexual Self-Esteem. International Journal of STD & AIDS, 8, 159-165.

Shapiro, B. L., & Chwarz, I. C. (1997). Date Rape. Its Relationship to Trauma Symptoms and Sexual Self-Esteem. Journal of Interpersonal Violence, 12, 407-419.

Snell, W. E, Fisher, T. D., & Walters A. S. (1993). The Multidimensional Sexuality Questionnaire: An Objective Self-Esteem Measure of Psychological Tendencies Associated with Human Sexuality. Annals of Sex Research, 6, 27-55.

Snell, W. E. J., Fisher, T. D., & Walters, A. S. (1989). The Multidimensional Sexuality Questionnaire: An Objective Self-Report Measure of Psychological Tendencies Associated with Human Sexuality. Annu. Rev. Sex. Res., 6, 27–55.

Snell, W. E. Jr., & Papini, D. R. (1989). The Sexuality Scale: An Instrument to Measure Sexual Self-Esteem, Sexual-Depression, and Sexual-Preoccupation. The Journal of Sex Research, 26, 256–263.

Snell, W. E. Jr, & Papini, D. (1989). The Sexuality Scale (SS): An Instrument to Measure Sexual-Esteem, Sexual Depression, and Sexual-Preoccupation. Journal of Sex Research, 26, 256-263.

Stasio, M. (2001). It's Not Just A ''Women's Issue'' Anymore. The Washington Post Parade, 14-16.

Thurman, J. M., & Silver, C. N. (1998). Sexual Self-Esteem, Sexual Depression, and Sexual Preoccupation in The Exchange Approach to Sexuality. Perceptual & Motor Skills, 84, 908-910.

Van Bruggen, L. K., Runtz, M. G, & Kadlec, H. (2006). Sexual Revictimizadon: "The Role of Sexual Self-Esteem and Dysfunctional Sexual Behaviors. Child Maltreatment, 11, 131-145.

Volker, M., & Harmon, L. (1998). Gay Sex and AIDS. Sexuality and Disability, 16, 133-147.

Wakefield, H., Rogers, M., & Underwager, R. (1990). Female Sexual Abusers: A Theory of Loss. Available At: Www.Iptforensics. Com/ Journal/ Volume2/J2_4_1.Htm (Accessed 19 September 2002).

Winter, L. (1988). The Role of Sexual Self-Concept in The Use of Contraceptives. Family Planning Perspectives, 20(3), 123-127.

Wiederman, W. M., & Allgeier, E. R. (1993) The Measurement of Sexual Self-Esteem: Investigation of Snell and Papini's (1989) Sexuality Scale. Journal of Research in Personality, 27, 88-102.

Zeanah, P. D. (1993). The Development of A Measure of Female Sexual Self-Esteem, Dissertation Abstracts International, 53(11-B), 6002–6003.

Zeanah, P., & Schwartz, J. (1996). Reliability and Validity of The Sexual Self-Esteem Inventory for Women. Psychological Assessment, 3(1), 1-15.

Bölüm 17

CİNSEL MAĞDURLUK

Uzm. Halime GÜNGÖR

Cinsel mağdurluk toplumun genelinde mağdur üzerindeki yıkıcı etkileri ile yaygın bir sosyal problemdir (Fanflik, 2007). Cinsel mağdurluk araştırmalarının tarihine bakıldığında, Amerika'da gizli biçimde devam eden ancak yaygın olarak görülen tecavüz ve cinsel saldırı vakaları ile ilgili kadınların mağduriyeti üzerine ilginin 1970'lerde yoğunlaştığı, 1980'lerde cinsel mağdurluğu ölçmede kullanılan ölçme araçları geliştirildiği, 1990'larda ise araştırmaların oluşturulan yeni metodoloji ile sürdürüldüğü söylenebilir (Fisher & Cullen, 2000). Mağdurun suçlanması, yaşanılanın inkârı gibi etkilerden dolayı cinsel tacize uğramış erkeklere ilişkin araştırmalar, destekler ve yardımlar ise cinsel tacize uğramış kadınlara oranla 20 yıl geriden gelmektedir (Davies, 2000).

Cinsel Mağdurluk ve İlişkili Kavramlarının Tanımı

Cinsel istismar diğer mağdurluk türlerine göre daha kapsamlıdır, mağdurun rızası olmadan dokunmak ve öpmekten, tecavüz girişimi ve tamamlanmış tecavüze kadar tüm cinsel eylemleri içerir (Norris, 2008). Cinsel istismar dokunma içermeyen eylemler dâhil olmak üzere başarısız girişimler ya da zorla olan cinsel eylemler şeklinde de tanımlanabilir (Meston & Rellini, 2006). Bir başka deyişle cinsel istismar mağduriyeti şiddet kullanarak ya da şiddet kullanmadan bireyin rızası dışında her tür

Kaynakça

Anderson, J. (2004). Homeless, Runaway and Throwaway Youth: Sexual Victimization and The Consequences of Life On The Streets. The Washington Coalition of Sexual Assault Programs, 7(1), 1-14

Basile, K. C., Hertz, M. F., & Back, S. E. (2007). Intimate Partner Violence and Sexual Violence Victimization Assessment Instruments for Use in Healthcare Settings: Version 1. Atlanta (GA): Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control.

Beck, A. J., & Johnson, C. (May 2012). National Former Prisoner Survey, 2008; Sexual Victimization Reported by Former State Prisoners, 2008. U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics

Beck, A. J., Harrison, P. M., & Guerino, P. (January, 2010). Sexual Victimization in Juvenile Facilities Reported by Youth, 2008-09. Bureau of Justice Statistics, Special Report

Burton, D. L. (2003). Male Adolescents: Sexual Victimization and Subsequent Sexual Abuse. Child and Adolescent Social Work Journal, 20(4), 277- 296.

Burton, D., Miller, D., & Shill, C. T. (2002). A Social Learning Theory Comparison of The Sexual Victimization of Adolescent Sexual Offenders and Non-Sexual Offending Male Delinquents. Child Abuse and Neglect, 26(9), 893–907.

Cuevas, C. A., & Sabina, C. (2010). The Experience of Sexual Victimization and Help-Seeking among Latino Women. Project Paper. Northeastern, Pennstate Harrisburg.

Daly, K. (2012, May). Reconceptualizing Sexual Victimization and Justice. 14th World Society of Victimology Symposium, The Hague.

Davis, R., Guthrie, P., Ross, T., & O'Sullivan, C. (2006, October). Reducing Sexual Revictimization: A Field Test with An Urban Sample. The Final Report for U.S. Department of Justice.

Davies, M. (2000). Male Sexual Assault Victims: A Selective Review of The Literature and Implications for Support Services. Aggression and Violent Behavior, 7, 203-214.

Douglas, E. M., & Finkelhor, D. (2005). Childhood Sexual Abuse Fact Sheet. Crimes Against Children Research Center.

Ennett, S., Federman, E. B., Bailey, S., Ringwalt, C., & Hubbard, M. (1999). HIV-Risk Behaviors Associated with Homelessness Characteristics in Youth. Journal of Adolescent Health, 25, 344-353.

Fanflik, P. L. (August 2007). Victim Responses to Sexual Assault: Counterintuitive or Simply Adaptive? The American Prosecutors Research Institute, The Research and Development Division of The National District Attorneys Association.

Fisher, B. S., & Cullen, F. T. (2000). Measuring The Sexual Victimization of Women: Evolution, Current Controversies, and Future Research**.** Crime and Justice, 4, 317-390

Fisher, B. S. Cullen, F. T., & Turner M. G. (December 28, 1999). Extent and Nature of The Sexual Victimization of College Women: A National-Level Analysis. The Final Report for U.S. Department of Justice.

Furr, A. (2007). The Role of Cognitions about Sexuality in The Adult Sexual Assault of Child Sexual Abuse Survivors (Unpublished Master Thesis). University of Georgia, Athens.

Gartner, R. B. (1999). Sexual Victimization of Boys By Men: Meanings and Consequences. Journal of Gay and Lesbian Psychotherapy, 3, 1-33.

Greene, J. M.; Ennett, S. T., & Ringwalt, C. L. (1999). Prevalence and Correlates of Survival Sex among Runaway and Homeless Youth. American Journal of Public Health, 89(9), 1406-1410.

Hof, D. D., Dinsmore, J. A., Hock, C. M., Bishop, M. A., & Scofield, T. R. (2009). Deviant Sexuality in Children and Adolescents: A Protocol for The Concurrent Treatment of Sexual Victimization and Sex Offending Behaviors. In G. R. Walz, J. C. Bleuer, & R. K. Yep (Eds.), Compelling Counseling Interventions: VISTAS 2009 (S. 235-245). Alexandria, VA: American Counseling Association.

Kahn, A., & Paluzzi, P. (2006). Boys Will Be Boys: Understanding The Impact of Child Maltreatment and Family Violence On The Sexual, Reproductive, and Parenting Behaviors of Young Men. Retrieved January 12, 2013 from Http://Www.Healthyteennetwork.Org/Vertical/Sites/{B4D0CC76-CF78-4784-BA7C 5D0436F6040C}/Uploads/{5369CC5D-C460-4263-A633-2FB38B524955}.PDF

Kalof, L. (1993). Rape-Supportive Attitudes and Sexual Victimization Experiences of Sorority and Nonsorority Women. Sex Roles: A Journal of Research, 29, 11-12.

King, M., Coxell, A., & Mezey, G. (2002). Sexual Molestation of Males: Associations with Psychological Disturbance. British Journal of Psychiatry, 181, 153-157.

Kipke, M., Simon, T., Montgomery, S., Unger, J., & Iverson, E. (1997). Homeless Youth and Their Exposure to and Involvement in Violence While Living On The Streets. Journal of Adolescent Health, 20, 360-367.

Krebs, C. P., Lindquist, C. H., Warner, T. D., Fisher, B. S., & Martin, S. L. (December, 2007). The Campus Sexual Assault (CSA) Study. The Final Report for U.S. Department of Justice.

Kury, H., Mesko, G., Kajfez, N., Woessner, G., & Wuerger, M. (2004, December). Sexual Victimization of Young Women – A Comparison between Germany and Slovenia. Policing in Central and Eastern Europe: Dilemmas of Contemporary Criminal Justice, Ed. Gorazd Mesko, Milan Pagon, And Bojan Dobovsek. Faculty of Criminal Justice, University of Maribor, Slovenia.

Lalor, K., & Mcelvaney, R. (2010). Child Sexual Abuse, Links to Later Sexual Exploitation/High-Risk Sexual Behavior and Prevention/Treatment Programs. Trauma, Violence and Abuse, 11, 159-177. Doi:10.1177/1524838010378299

Lee-Rife, S. M. (2008). Household Disruption and Sexual Victimization among Young South Africans (Unpublished Doctoral Dissertation). The University of Michigan.

Levin, P. (2004). Common Responses to Trauma and Coping Strategies. Http://Www.Trauma-Pages.Com/S/T-Facts.Php Adresinden 22.07.2013 Tarihinde Erişildi.

Merwin, R. M., Rosenthal, M. Z., & Coffey, K. A. (2008). Experiential Avoidance Mediates The Relationship between Sexual Victimization and Psychological Symptoms: Replicating Findings with An Ethnically Diverse Sample. Cognitive Therapy and Research, DOI 10.1007/S10608-008-9225-7

Meston, C. M., & Rellini, A. H. (2006). Women's History of Sexual Abuse, Their Sexuality, and Sexual Self-Schemas. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 74(2), 229–236

Najdowskia, C. J., & Ullman, S. E. (2009). Prospective Effects of Sexual Victimization On PTSD and Problem Drinking. Journal of Addictive Behaviour, 34(11), 965–968. Doi:10.1016/J.Addbeh.2009.05.004.

NIPSVS-National Intimate Partner and Sexual Violence Survey: 2010 Findings On Victimization by Sexual Orientation Special Report, As Well As Opportunities for Prevention, Action, and Resources. Www.Cdc.Gov/Violenceprevention/Nisvs For The NISVS 2010 Summary Report.

Norris, J. (2008, December). The Relationship between Alcohol Consumption and Sexual Victimization. National Online Resource Center On Violence Against Women

Ratner, P., Johnson, J., Shoveller, J., Chan, K., Martindale, S., Shilder, A., Botnick, M., & Hogg, R. (2003). Non-Consensual Sex Experienced by Men Who Have Sex With Men: Prevalence and Association With Mental Health. Patient Education and Counseling, 49, 67-74.

Schry, A. R. (2011). Social Anxiety as A Risk Factor of Sexual Victimization in College Women (Unpublished Master Thesis). Faculty of Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia.

Stein, R. E., & Nofziger, S. D. (2008). Adolescent Sexual Victimization Choice of Confidant and The Failure of Authorities. Youth Violence and Juvenile Justice, 6(2), 158-177

Tillyer, M. S., Wilcox, P., & Gialopsos, B. M. (2010). Adolescent School-Based Sexual Victimization: Exploring The Role of Opportunity in A Gender-Specific Multilevel Analysis. Journal of Criminal Justice, 38, 1071–1081.

Tyler, K. A., Whitbeck, L. B., Hoyt, D. R., & Cauce, A. M. (2004). Risk Factors for Sexual Victimization among Male and Female Homeless and Runaway Youth. Journal of Interpersonal Violence, 19(5), 503–520. Doi 10.1177/0886260504262961

Tyler, K. A., Whitbeck, L. B., Hoyt, D. R., & Johnson, K. D. (2003). Self-Mutilation and Homeless Youth: The Role of Family Abuse, Street Experiences, and Mental Disorders. Journal of Research On Adolescence, 13(4), 457-474.

Tyler, K. A., Hoyt, D. R., Whitbeck, L. B., & Cauce, A. M. (2001a). The Effects of A High-Risk Environment On The Sexual Victimization of Homeless and Runaway Youth. Violence and Victims, 16(4), 441–455.

Tyler, K. A., Whitbeck, L. B., & Cauce, A. M. (2001b). The Impact of Childhood Sexual Abuse On Later Sexual Victimization among Runaway Youth. Journal of Research On Adolescence, 11, 151-176.

Tyler, K. A., Hoyt, D. R., & Whitbeck, L. B. (2000a). The Effects of Early Sexual Abuse On Later Sexual Victimization among Female Homeless and Runaway Adolescents. Journal of Interpersonal Violence, 15(3), 235–250.

Tyler, K. A., Whitbeck, L. B., Hoyt, D. R., & Yoder, K. A. (2000b). Predictors of Self-Reported Sexually Transmitted Diseases among Homeless and Runaway Adolescents. Journal of Sex Research, 37(4), 369-377.

URL1,
Http://Cooley.Libarts.Wsu.Edu/Garina/Soc3612/Documents/Lecture_10.Ppt Adresinden 22.07.2013 Tarihinde Erişilmiştir.

Warren, J. I., Jackson, S. L., Loper, A. B., & Burnette, M. L. (2010, May). Risk Markers for Sexual Predation and Victimization in Prison. The Final Report for U.S. Department of Justice.

West, C. M., Williams, L. M., & Siegel, J. A. (2000). Adult Sexual Revictimization among Black Women Sexually Abused in Childhood: A Prospective Examination of Serious Consequences of Abuse. Child Maltreatment, 5, 49-57.

White, J. W., & Buehler, C. (2012). Adolescent Sexual Victimization, ADHD Symptoms, and Risky Sexual Behavior. Journal of Family Violence, Doi:10.1007/S10896-012-9411-Y.

Wilcox, P. (2010). Victimization, Theories of. In B. Fisher, & S. Lab (Eds.), Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention (S. 978-986). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc. Doi: 10.4135/9781412979993.N334

Wolak, J., Mitchell, K., & Finkelhor, D. (2006). Online Victimization of Youth: Five Years Later. National Center for Missing & Exploited Children. Crimes Against Children Research Center. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

Yoder, K., Whitbeck, L., & Hoyt, D. (2001). Event History Analysis of Antecedents to Running Away from Home and Being On The Street. American Behavioral Scientist, 45, 61-65.

Young, A. M., Grey, M., & Boyd, C. J. (2009). Adolescents' Experiences of Sexual Assault By Peers: Prevalence and Nature of Victimization Occurring Within and Outside of School. Journal of Youth and Adolescence, 38, 1072–1083.

Young, B. J., & Furman, W. (2008). Interpersonal Factors in The Risk for Sexual Victimization and Its Recurrence During Adolescence. Journal of Youth Adolescence, 37, 297–309. DOI 10.1007/S10964-007-9240-0

Zweig, Janine, M., Sayer, Aline; Crockett, Lisa J., & Vicary, Judith R. (2002). Adolescent Risk Factors for Sexual Victimization: A Longitudinal Analysis of Rural Women. Journal of Adolescent Research, 17(6), 586–603.

Bölüm 18

CİNSEL İSTİSMAR

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Tarihçe

Çocuk cinsel istismarının doğasına ve oranına yönelik bilimsel literatür, yaklaşık 150 yıldır bulunmaktadır. Masson (1992) 19. yy. Fransa'sında fizikçiler tarafından çocuk cinsel istismarının algılanışını ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Örneğin; Masson 1859-1869 yılları arasında, 125 kişinin çocuk tecavüzüyle suçlandığını ya da tecavüze teşebbüs ettiğini savunan Tardieu'nun 'Ahlaka Saldırı Konusunda Adli-Tıp Çalışmaları'nı' ortaya koymaktadır. 1960'lı yıllardan önce, Amerika'da genel olarak çocuk istismarının geniş yelpazede algılanmasının tarihi atılmıştır. İlkin kaygılar, 'hırpalanmış çocuk sendromu' ile ilgili olmuştur. Bu terimi, ilk defa Amerika Çocuk Hastalıkları Derneği sempozyumunda, 1961 yılında Çocuk Hastalıkları Uzmanı C. Henry Kempe kullanmıştır (Kempe, Silverman, Steele, Droegmueller, & Silver, 1962). Bu sendromun tanımlanması, çocuk hastalıkları alanında çocuklarda çok sayıda açıklanamayan, kırılan kemik ve morarmaların gözlemlenmesini sağlamıştır. Bu büyüyen farkına varış ve kaygılar, sağlık ve çocuk koruma literatüründe ilk olarak çocuk fiziksel istismarının ve daha sonra çocuk cinsel istismarının, Amerika'da

istismar için istismarcının suçlanmasını içeren yararlı psikolojik düzenlemelerle ilişkilendirilebilmektedir (Coffey, Leitenberg, Henning, & Turner, 1996; Himelein & McElrath, 1996; Lev-Wiesel, 2000).

Bir başka başa çıkma mekanizması, olumsuz olaylara ilişkin 'anlam keşfi' olabilir. Daha belirgin olarak son zamanlardaki araştırmalar, yaşama yeni bir bakış açısı ve yeni içgörülerin keşfi aracılığıyla bireylerin deneyimlerini algılamaları sayesinde, olumsuz olayların pozitif değerlendirilmelerinin rolünü keşfetmektedir (Taylor, Kemeny, Reed, Bower, & Gruenewald, 2000).

Son yıllarda cinsel travma geçmişi olan bireyler için başa çıkma mekanizması olarak 'anlam'ın rolüne ilgi literatürde giderek artmaktadır. Örneğin, çalışmalar cinsel saldırı mağduru olan ve bu deneyimlerine karşı daha iyi başa çıkma başarısı ve psikolojik düzenlemeler geliştirenlerin, geliştiremeyenlere göre daha olumlu genel inançlara sahip olacaklarını ve daha olumlu değerlendirmelerde bulunacaklarını ortaya koymaktadır (örn; Koss & Fifueredo, 2004; Orbuch, Harvey, Davis, & Merbach, 1994). Benzer şekilde, çocukluk çağı cinsel istismarı mağdurlarında düzenleme incelemeleri çalışmaları, istismara olumlu anlam yükleyebilenlerin daha az sosyal izolasyon yaşadıklarını (Wright, Crawford, & Sebastian, 2007) ve daha iyi genel işleyiş (Silver, Boon, & Stones, 1983) geliştirdiklerini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Ainscough, C., & Toon, K. (2000). Breaking Free: Help for Survivors of Child Sexual Abuse (2nd Ed.). London: Sheldon Press.

Andrews, B. (1997). Bodily Shame in Relation to Abuse in Childhood and Bulimia: A Preliminary Investigation. British Journal of Clinical Psychology, 36, 41–49.

Arriola, K., Louden, T., Doldren, M., & Fortenberry, R. (2005). A Meta-Analysis of The Relationship of Child Sexual Abuse to HIV Risk Behavior among Women. Child Abuse & Neglect, 29, 725-746. Doi: 10.1016/J.Chiabu.2004.10.104.

Austin S. B., Jun H. J., Jackson B., Spiegelman D., Rich-Edwards J., Corliss H. L., & Wright R. J. (2008). Disparities in Child Abuse Victimization in Lesbi-

an, Bisexual, and Heterosexual Women in The Nurses' Health Study II. J Womens Health (Larchmt), 17(4), 597-606.

Australian Institute of Health and Welfare (AIHW) (2010). Child Protection Australia 2008-09. Canberra, ACT: Australian Institute of Health and Welfare.

Barboza G. E., Schiamberg L. B., Oehmke J., Korzeniewski S. J., Post L. A., & Heraux C. G. (2009). Individual Characteristics and The Multiple Contexts Of Adolescent Bullying: An Ecological Perspective. J Youth Adolesc, 38(1), 101-121.

Bass, E., & Davis, L. (1988). The Courage to Heal: A Guide for Women Survivors of Child Sexual Abuse. New York: Harper Perennial.

Belsky, J., & Vondra, J. (1989). Lessons from Child Abuse: The Determinants of Parenting. In D. Cicchetti, & V. Carlson (Eds.), Current Research and Theoretical Advances in Child Maltreatment (S. 153–202). Cambridge, England: Cambridge University Press.

Berliner, L., & Elliott, D. (2002). Sexual Abuse of Children. In J. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. Hendrix, C. Jenny, & T. Reid (Eds.), The APSAC Handbook On Child Maltreatment (Second Edn, S. 55–78). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Bidrose, S., & Goodman, G. S. (2000). Testimony and Evidence: A Scientific Case Study of Memory for Child Sexual Abuse. Applied Cognitive Psychology, 14, 197–213.

Breckenridge, J. (1999). Subjugation and Silences: The Role of The Professions in Silencing Victims of Sexual and Domestic Violence. In J. Breckenridge, & I. Laing (Eds.), Challenging Silences: Innovative Responses to Sexual and Domestic Violence (S. 6-30). St Leonard's, Australia: Allen & Unwin.

Briere, J., & Scott, C. (2006). Principles of Trauma Therapy: A Guide to Symptoms, Evaluation, and Treatment. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Briere, J., & Elliot, D. M. (2003). Prevalence and Psychological Sequence of Self-Reported Childhood Physical and Sexual Abuse in General Population. Child Abuse & Neglect, 27, 1205-1222. Doi: 10.1016/J.Chiabu.2003.09.008.

Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G., & Salzinger, S. (1998). A Longitudinal Analysis of Risk Factors for Child Maltreatment: Findings of A 17-Year Prospective Study of Officially Recorded and Self-Reported Child Abuse and Neglect. Child Abuse & Neglect, 22, 1065–1078.

Bryant-Jefferies, R. (2003). Counselling A Survivor of Child Sexual Abuse. Abington: Radcliffe Medical Press.

Calogero, R. M. (2009). Objectification Processes and Disordered Eating in British Women and Men. Journal of Health Psychology, 14, 394–402. Doi:10.1177/1359105309102192.

Calogero, R. M., Davis, W. N., & Thompson, J. K. (2005). The Role of Self-Objectification in The Experience of Women with Eating Disorders. Sex Roles, 52, 43–50. Doi:10.1007/S11199-005-1192-9.

Cameron, C. (2000). Resolving Childhood Trauma: A Long-Term Study of Abuse Survivors. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Chaffin M., Kelleher K., & Hollenberg J. (1996). Onset of Physical Abuse and Neglect: Psychiatric, Substance Abuse, and Social Risk Factors from Prospective Community Data. Child Abuse Negl., 20(3), 191-203.

Classen, C., Palesh, O., & Aggarwal, R. (2005). Sexual Revictimization: A Review of The Literature. Trauma, Violence and Abuse, 6, 103-129.

Coffey, P., Leitenberg, H., Henning, K., & Turner, T. (1996). The Relation Between Methods of Coping During Adulthood with A History of Childhood Sexual Abuse and Current Psychological Adjustment. Journal of Consulting & Clinical Psychology, 64, 1090-1093. Doi: 10.1037/0022-006x.64.5.1090.

Coker, A. L. (2007). Does Physical Intimate Partner Violence Affect Sexual Health? A Systematic Review. Trauma, Violence, & Abuse, 8, 149–177.

Courtois, C. A. (1997). Healing The Incest Wound: A Treatment Update with Attention to Recovered Memory Issues. American Journal of Psychotherapy, 51(4), 464-496.

Courtois, C. A. (1988). Healing The Incest Wound: Adult Survivors in Therapy. New York: W. W. Norton & Company.

Crome, S. (2006). Male Survivors of Sexual Assault and Rape (ACSSA Wrap No. 2). Melbourne, VIC: Australian Centre for The Study of Sexual Assault.

Davis, J., Petretic-Jackson, P., & Ting, L. (2001). Intimacy Dysfunction and Trauma Symptomatology: Long-Term Correlates of Different Types of Child Abuse. Journal of Traumatic Stress, 14, 63-79. Doi: 0894-9867/01/0100-0063.

Davis, J., & Petretic-Jackson, P. (2000). The Impact of Child Sexual Abuse On Adult Interpersonal Functioning: A Review and Synthesis of The Empirical Literature. Aggression and Violent Behavior, 5, 291-328. Doi: 10.1016/S1359-1789(99)00010-5.

Day A., Thurlow K., & Woolliscroft J. (2003). Working with Childhood Sexual Abuse: A Survey of Mental Health Professionals. Child Abuse Negl., 27(2), 191-198.

Demause, L. (1991). The Universality of Incest. The Journal of Psychohistory, 19, 123-164.

Denov, M. S. (2004). The Long-Term Effects of Child Sexual Abuse by Female Perpetrators: A Qualitative Study of Male And Female Victims. Journal of Interpersonal Violence, 19(10), 1137–1156.

Dilillo, D., & Long, P. (1999). Perceptions of Couple Functioning among Female Survivors of Child Sexual Abuse. Journal of Child Sexual Abuse, 7, 59-76. Doi: 10.1300/J070v07n04_05.

Dipietro, E. K., Runyan, D. K., & Fredrickson, D. D. (1997). Predictors of Disclosure During Medical Evaluation for Suspected Sexual Abuse. Journal of Sexual Abuse, 6, 133–142.

Draucker, C. B. (2003). Unique Outcomes of Women and Men Who Were Abused. Perspectives in Psychiatric Care, 39(1), 7–16.

Dube S. R., Felitti V. J., Dong M., Giles W. H., & Anda R. F. (2003). The Impact of Adverse Childhood Experiences On Health Problems: Evidence from Four Birth Cohorts Dating Back to 1900. Prev Med., 37(3), 268-277.

Dunn, J. (2005). 'Victims and 'Survivors': Emerging Vocabularies of Motive for 'Battered Woman Who Stay' Sociological Inquiry, 75(1), 1-30.

Etherington, K. (2000). Narrative Approaches to Working with Adult Male Survivors of Child Sexual Ahuse: The Clients', The Counsellor's and The Researcher's Story. London: Jessica Kingsley.

Etherington, K. (1995b). Adult Male Survivors of Childhood Sexual Abuse. Counselling Psychology Quarterly, 8(3), 233–241.

Fergusson, D., Horwood, J., & Lynskey, M. (1997). Childhood Sexual Abuse, Adolescent Sexual Behaviours and Sexual Revictimization. Child Abuse and Neglect, 21, 789-803.

Finkelhor, C., & Dziuba-Leatherman, J. (1995). Victimisation Prevention Programs: A National Survey Of Children's Exposure and Reactions. Child Abuse & Neglect, 19(2), 129–139.

Finkelhor, D. (1994). The International Epidemiology of Child Sexual Abuse. Child Abuse & Neglect, 18, 409-417.

Finkelhor, D. (1993). Epidemiological Factors in The Clinical Identification of Child Sexual Abuse. Child Abuse & Neglect, 17(1), 67–70.

Finkelhor, D., Hotaling, G., Lewis, I. A., & Smith, C. (1990). Sexual Abuse in A National Survey of Adult Men and Women: Prevalence, Charecteristics and Risk Factors. Child Abuse And Neglect, 14, 19-28.

Finkelhor, D., & Baron, L. (1986). Risk Factors for Child Sexual Abuse. Journal of Interpersonal Violence, 1(1), 43–71.

Finkelhor, D., & Browne, A. (1986). Initial and Long-Term Effects: A Conceptual Framework. In D. Finkelhor (Ed.), A Sourcehook On Child Sexual Ahuse (S. 180-198). Beverly Hills, California: Sage Puhlications.

Fleming, J. (1997). Prevalence of Childhood Sexual Abuse in A Community Sample of Australian Women. Medical Journal of Australia, 166, 65–68.

Fredrickson, B. L., & Roberts, T. (1997). Objectification Theory: Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks. Psychology of Women Quarterly, 21, 173–206. Doi: 10.1111/J.1471-6402.1997.Tb00108.X.

Friedman, M. S., Marshal, M. P., Guadamuz, T. E.,, Wei C., Wong,C. F., Saewyc, E. M., & Stall, R. (2011). A Meta-Analysis of Disparities in Childhood Sexual Abuse, Parental Physical Abuse, and Peer Victimization among Sexual Minority and Sexual Nonminority Individuals. American Journal of Public Health, 8.

Harvey, M. R., Mishler, E. G., Koenen, K., & Harney, P. A. (2000). In The Aftermath of Sexual Abuse: Making and Remaking Meaning in Narratives of Trauma and Recovery. Narrative Inquiry, 10(2), 291-311.

Hazzard, A., Celano, M., Gould, J., Lawry, S., & Webb, C. (1995). Predicting Symptomatology and Self-Blame among Child Sex Abuse Victims. Child Abuse and Neglect, 19, 707–714.

Hazzard, A., Webb, C., Kleemeier, C., Angert, L., & Pohl, J. (1991). Child Sexual Abuse Prevention: Evaluation and One-Year Follow-Up. Child Abuse & Neglect, 15(1–2), 123–138.

Herman, J. L. (1995). Complex PTSD: A Syndrome in Survivors of Prolonged and Repeated Trauma. In G. S. Everly, & J. M. Lating (Eds.), Psychotraumatology: Key Papers and Core Concepts in Post-Traumatic Stress (S. 87-97). New York: Plenum Pres.

Himelein, M., & Mcelrath, J. (1996). Resilient Child Sexual Abuse Survivors: Cognitive Coping and Illusion. Child Abuse & Neglect, 20, 747-758. Doi: 10.1016/ 0145-2134(96)00062-2.

Humphrey, J. A., & White, J. W. (2000). Women's Vulnerability to Sexual Assault from Adolescence to Young Adulthood. Journal of Adolescent Health, 27, 419-424.

Hussey, J. M., Chang, J. J., & Kotch, J. B. (2006). Child Maltreatment in The United States: Prevalence, Risk Factors, and Adolescent Health Consequences. Pediatrics, 118, 933–942.

Hyman, S., Gold, S., & Cott, M. (2003). Forms of Social Support That Moderate PTSD in Childhood Sexual Abuse Survivors. Journal of Family Violence, 18, 295-300. Retrieved from Http://Www.Springerlink.Com/Content/V317563gk7q525g5/.

Hyman, B., & Williams, L. (2001). Resilience among Women Survivors of Child Sexual Abuse. Affilia, 16, 198-219. Doi: 10.1177/08861090122094226.

Jehu, D. (1988). Beyond Sexual Abuse: Therapy with Women Who Were Childhood Victims. New York, NY: John Wiley.

Jenkins, P. (1998). Moral Panic: Changing Concepts of The Child Molester in Modern America. New Haven: Yale Univesity Press.

Johnson, S. (2002). Emotionally Focussed Couple Therapy with Trauma Survivors: Strengthening Attachment Bonds. New York: The Guilford Press.

Getz, L. (2011). Male Survivors of Childhood Sexual Abuse: Looking Through A Gendered Lens. Social Work Today, 11(2), 20.

Gold, S. N. (2000). Not Trauma Alone: Therapy for Child Abuse Survivors in Family and Social Context. Philadelphia: Brunner/Roudedge.

Goodman-Brown, T. B., Edelstein, R. S., Goodman, G. S., Jones, D. P. H., & Gordon, D. S. (2003). Why Children Tell: A Model of Children's Disclosure of Sexual Abuse. Child Abuse and Neglect, 27, 525–540.

Green J. G., Mclaughlin K. A., Berglund P. A., Gruber M. J., Sampson N. A., Zaslavsky A. M., & Keesler R. C. (2010). Childhood Adversities and Adult Psychiatric Disorders in The National Comorbidity Survey Replication I: Associations with First Onset Of DSM-IV Disorders. Arch Gen Psychiatry, 67(2), 113-23.

Kaplan S. J., Labruna V., Pecovitz D., & Salzinger S. (1999). Physically Abused Adolescents: Behavior Problems, Functional Impairment, and Comparison of Informants. Pediatrics, 104(1), 43-49.

Keeshin, B. R., Luebbe, A. M., Strawn, J. R., Saldana, S. N., Wehry, A. M., & Delbello, M. P. (2013). Sexual Abuse Is Associated with Obese Children and Adolescents Admitted for Psychiatric Hospitalization. The Journal of Pediatrics, 163, 154-159.

Kempe, C., Silverman, F., Steele, B., Droegmueller, W., & Silver, H. (1962). The Battered Child Syndrome. Journal of The American Medical Association, 181, 17-24.

Klaus, P. (2010). The Impact of Childhood Sexual Abuse On Childbearing and Breastfeeding: The Role of Maternity Caregivers. Breastfeeding Medicine, 5(4), 141–145.

Koss, M., & Figueredo, A. (2004). Change in Cognitive Mediators of Rape's Impact On Psychosocial Health Across 2 Years of Recovery. Journal of Consulting & Clinical Psychology, 72, 1063-1072. Doi: 10.1037/0022-006X.72.6.1063.

Kumpulainen K., Rasanen E., Henttonen I., Almquist F., Kresanov K., Linna S. L., Moilanen I., Piha J., Panna K., & Tamminen T. (1998). Bullying and Psychiatric Symptoms among Elementary School-Aged Children. Child Abuse Negl., 22(7), 705-717.

Leander, L., Granhag, P. A., & Christianson, S. Å. (2005). Children Exposed to Obscene Phone Calls: What They Remember and Tell. Child Abuse and Neglect, 29, 871–888.

Lemieux, S. R., & Byers, S. E. (2008). The Sexual Well-Being of Women Who Have Experienced Child Sexual Abuse. Psychology of Women Quarterly, 32, 126–144.

Lev-Weisel, R. (2000). Quality of Life in Adult Survivors of Childhood Sexual Abuse Who Have Undergone Therapy. Journal of Child Sexual Abuse, 9, 1-13. Doi: 10.1300/J070v09n01_01.

Logio, K. A. (2003). Gender, Race, Childhood Abuse, and Body Image among Adolescents. Violence Against Women, 9, 931–954.

Macintyre, D., & Carr, A. (1999). Evaluation of The Effectiveness of The Stay Safe Primary Prevention Programme (Sic) for Child Sexual Abuse. Child Abuse & Neglect, 23(12), 1307-1325.

Maniglio, R. (2009). The Impact of Child Sexual Abuse On Health: A Systematic Review of Reviews. Clinical Psychology Review, 29, 647-657. Doi: 10.1016/J.Cpr.2009.08.003.

Masson, J. (1992). The Assault On Truth: Freud and Child Sexual Abuse (3rd Ed.). London: Fontana.

Mcgee, H., Garavan, R., De Barra, M., Byrne, J., & Conroy, R. (2002). The SAVI Report: Sexual Abuse and Violence in Ireland – A National Study of Irish Experiences, Beliefs and Attitudes Concerning Sexual Violence. Dublin, Ireland: The Liffey Press & Dublin Rape Crisis Centre.

Messman-Moore, T. L., Coates, A. A., Gaffey, K. J., & Johnson, C. F. (2008). Sexuality, Substance Use, and Susceptibility to Victimization: Risk for Rape and Sexual Coercion in A Prospective Study of College Women. Journal or Interpersonal Violence, 23, 1730–1746. Doi: 10.1177/0886260508314336.

Messman-Moore, T., & Long, P. (2003). The Role of Childhood Sexual Abuse Sequelae in The Sexual Revictimization of Women: An Empirical Review and Theoretical Reformulation. Clinical Psychology Review, 23, 537-571.

Moradi, B., Dirks, D., & Matteson, A. V. (2005). Roles of Sexual Objectification Experiences and Internalization of Standards of Beauty in Eating Disorder Symptomology: A Test and Extension of Objectification Theory. Journal of Counseling Psychology, 52, 420–428. Doi:10.1037/0022-0167.52.3.420.

Mullen, P., Martin, J., Anderson, J., Romans, S., & Herbison, G. (1994). The Effect of Child Sexual Abuse On Social, Interpersonal, and Sexual Function in Adult Life. British Journal of Psychiatry, 165, 35-47. Doi: 10.1192/Bjp165.1.35.

Myers J. E. B., Berliner L., Briere J., Jenny C., Hendrix C.T., & Reid T. (2010). The APSAC Handbook On Child Maltreatment (3rd Ed). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Nalavany, B. A., & Abell, N. (2004). An Initial Validation of A Measure of Personal and Social Perceptions of The Sexual Abuse of Males. Research On Social Work Practice, 14(5), 368–378.

Nelson, S. (2009). Care and Support Needs of Men Who Survived Childhood Sexual Abuse: Report of A Qualitative Research Project. Edinburgh, Scotland: The University of Edinburgh.

Nelson, E. C., Heath, A. C., Madden, P. A. F., Cooper, M. L., Dinwiddie, S. H. Bucholz, K. K. Et Al. (2002). Association Between Self-Reported Childhood

Sexual Abuse and Adverse Psychosocial Outcomes: Results from A Twin Study. Archives of General Psychiatry, 59, 139–145.

Orbach, Y., & Lamb, M.E. (1999). Assessing The Accuracy of A Child's Account of Sexual Abuse: A Case Study. Child Abuse and Neglect, 23, 91–98.

Orbach, S. (1998). False Memory Syndrome. In V. Sinason (Ed.), Memory in Dispute (S. 61 -71). London: Karnac Books.

Orbuch, T., Harvey, J., Davis, S., & Merbach, N. (1994). Account-Making and Confiding as Acts of Meaning in Response to Sexual Assault. Journal of Family Violence, 9, 249-264. Doi: 10.1007/BF01531950.

Phillips, A., & Daniluk, J. C. (2004). Beyond 'Survivor': How Childhood Sexual Abuse Informs The Identity of Adult Women at The End of The Therapeutic Process. Journal of Counseling & Development, 82(2), 177-184.

Price-Robertson, R., Bromfi Eld, L., & Vassallo, S. (2010). Prevalence Matters: Estimating The Extent of Child Maltreatment in Australia. Developing Practice, 26, 12–20.

Putnam F. W. (2003). Ten Year Research Update Review: Child Sexual Abuse. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 42(3), 269-278.

Randolph, M. E., & Mosack, K. E. (2006). Factors Mediating The Effects of Childhood Sexual Abuse On Risky Sexual Behavior among College Women. Journal of Psychology & Human Sexuality, 18, 23–41. Doi:10.1300/JO56v18n01_02.

Reavey, P., & Gough, B. (2000). Dis/Locating Blame: Survivors' Constructions of Self and Sexual Abuse. Sexualities, 3(3), 325-346.

Rind, B., Tromovitch, P., & Bauserman, R. (1998). A Meta-Analytic Examination of Assumed Properties of Child Sexual Abuse Using College Samples. Psychological Bulletin, 124(1), 22–53.

Rosenthal, S., Feiring, C., & Taska, L. (2003). Emotional Support and Adjustment Over A Year's Time Following Sexual Abuse Discovery. Child Abuse & Neglect, 27, 641- 661. Doi: 10.1016/S015-2134(03)00104-2.

Rothschild, B. (2000). The Body Remembers: The Psychophysiology of Trauma and Trauma Treatment. New York: W. W. Norton & Company.

Russell, D. (1986). The Secret Trauma: Incest in The Lives of Girls and Women. New York, NY: Basic Books.

Sanderson, C. (2006). Counselling Adult Survivors of Child Sexual Abuse (3rd Ed.). London: Jessica Kingsley.

Sauzier, M. (1989). Disclosure of Child Sexual Abuse. For Better or For Worse. Psychiatric Clinics of North America, 12, 455–469.

Savell, J., Kinder, B., & Young, S. (2006). Effects of Administering Sexually Explicit Questionnaires on Anger, Anxiety, and Depression in Sexually Abused and Non-Abused Families: Implications for Risk Assessment. Journal of Sex & Marital Therapy, 32, 161-172. Doi: 10.1080/00926230500442326.

Saywitz, K. J., Goodman, G. S., Nicholas, E., & Moan, S. F. (1991). Children's Memories of A Physical Examination Involving Genital Touch: Implications for Reports of Child Sexual Abuse. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 59, 682–691.

Schultz, L. G. (1982). Child Sexual Abuse in Historical Perspective. Journal of Social Work and Human Sexuality, 1, 21-35.

Senn, T. E., Carey, M. P., & Vanable, P. A. (2008). Childhood and Adolescent Sexual Abuse and Subsequent Sexual Risk Behavior: Evidence from Controlled Studies, Methodological Critique, and Suggestions for Research. Clinical Psychology Review, 28, 711–735.

Sikkema, K. J., Hansen, N. B., Meade, C. S., Kochman, A., & Fox, A. M. (2009). Psychosocial Predictors of Sexual HIV Transmission Risk Behavior among HIV-Positive Adults with A Sexual Abuse History in Childhood. Archives of Sexual Behavior, 38, 121–134. Doi:10.1007/S10508-007-9238-4.

Silver, R., Boon, C., & Stones, M. (1983). Searching for Meaning in Misfortune: Making Sense of Incest. Journal of Social Issues, 39, 81-102. Doi: 10.1111/J.1540-4560.1983. Tb00142.X.

Simkin, P., & Klaus, P. (2004). When Survivors Give Birth: Understanding and Healing The Effects of Early Sexual Abuse On Childbearing Women. Seattle, WA: Classic Day Publishing.

Sjöberg, R., & Lindblad, F. (2002a). Limited Disclosure of Sexual Abuse in Children Whose Experiences Were Documented by Videotape. American Journal of Psychiatry, 158, 312–314.

Sjöberg, R.L., & Lindblad, F. (2002b). Delayed Disclosure and Disrupted Communication During Forensic Investigations of Child Sexual Abuse: A Study of 47 Corroborated Cases. Acta Paediatrica, 91, 1391–1396.

Skinner, J. (2000). Coping with Survivors and Surviving. London: Jessica Kingsley.

Sorsoli, L., Kia-Keating, M., & Grossman, F. K. (2008). 'I Keep That Hush-Hush': Male Survivors of Sexual Abuse and The Challenges of Disclosure. Journal of Counseling Psychology, 55(3), 333–345.

Sperlich, M., & Seng, J. (2008). Survivor Moms: Women's Stories of Birthing, Mothering and Healing After Sexual Abuse. Eugene, OR: Motherbaby Press.

Springer, K. W., Sheridan, J., Kuo, D., & Carnes, M. (2007). Long-Term Physical and Mental Health Consequences of Childhood Physical Abuse: Results from A Large Population-Based Sample of Men and Women. Child Abuse Negl., 31(5), 517-530.

Steel, J. L., & Herlitz, C. A. (2005). The Association between Childhood and Adolescent Sexual Abuse and Proxies for Sexual Risk Behavior: A Random Sample of The General Population of Sweden. Child Abuse & Neglect, 29, 1141–1153. Doi:10.1016/ J.Chiabu.2004.10.015.

Svedin, C. G., & Back, M. (2003). Varför Berättar De Inte: Om Att Utnyttjas I Barnpornografi [Why Don't They Tell?: Being Used in Child Pornography]. Falun: Rädda Barnen.

Taylor, S., Kemeny, M., Reed, G., Bower, J., & Gruenewald, T. (2000). Psychological Resources, Positive Illusions, and Health. American Psychologist, 55, 99-109. Doi: 10.1037//0003-066X.55.1.99.

Teram, E., Stalker, C., Hovey, A., Schachter, C., & Lasiuk, G. (2006). Towards Malecentric Communication: Sensitizing Health Professionals to The Realities of Male Childhood Sexual Abuse Survivors. Issues in Mental Health Nursing, 27(5), 499–517.

Timnik, L. (1985). The Sexually Abused Children. Child Abuse & Neglect, 2(5), 345-356.

Tomeo M. E., Templer D. I., Anderson S., & Kotler D. (2001). Comparative Data of Childhood and Adolescence Molestation in Heterosexual and Homosexual Persons. Arch Sex Behav. 30(5), 535-541.

Trickett, P. K., Horowitz, L., Reiffman, A., & Putnam, F. W. (1997). Characteristics of Sexual Abuse Trauma and The Prediction of Developmental Outcomes. In D. Cicchetti, & S. L. Toth (Eds), Rochester Symposium On Developmental Psychopathology. Volume VIII: The Effects of Trauma on The Developmental Process (S. 289–314). Rochester, NY: University of Rochester Press.

Tripp, M. M., & Petrie, T. A. (2001). Sexual Abuse and Eating Disorders: A Test of A Conceptual Model. Sex Roles, 44, 17–32.

Tritten, J. (2009). Fathers Who Were Abused. Midwifery Today with International Midwife, 90, 5.

Van Der Kolk, B. A., & Mcfarhuie, A. C. (1996). The Black Hole of Trauma. In B. A. Van Der Kolk, A. C. Mcfarlane, & L. Weisaeth (Eds.), Traumatic Stress: The Overwhelming Experience of Mind, Body, And Society (S. 3-23). New York: Tbe Guildford Press.

Van Roode, T., Dickson, N., Herbison, P., & Paul, C. (2009). Child Sexual Abuse and Persistence of Risky Sexual Behaviors and Negative Sexual Outcomes Over Adulthood: Findings from A Birth Cohort. International Journal, 33, 161–172.

Ward, E. (1984). Eather-Daughter Rape. London: The Women's Press.

Warner, S. (2003). Disrupting Identity Dirough Visible Therapy. In P. Reavey, & S. Warner (Eds.), New Feminist Studies of Child Sexual Abuse: Sexual Scripts and Dangerous Dialogues (S. 226—247). London: Routledge.

Westcott, H., & Jones, D. (1999). Annotation: The Abuse of Disabled Children. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 40, 497–506.

Whealin, J. M., & Jackson, J. L. (2002). Childhood Unwanted Sexual Attention and Young Women's Present Self-Concept. Journal of Interpersonal Violence, 17, 854–871.

White, M. (1989a). The Conjoint Therapy of Men Who Are Violent and The Women with Whom They Live. In M. White (Ed.), Selected Papers (S. 101-105). Adelaide: Dulwich Centre Publications.

Widom, C. S., & Kuhns, J. (1996). Childhood Victimization and Subsequent Risk for Promiscuity, Prostitution and Teenage Pregnancy: A Prospective Study. American Journal of Public Health, 86, 1607-1612.

Williams K., Chambers M., Logan S., & Robinson D. (1996). Association of Common Health Symptoms with Bullying in Primary School Children. BMJ, 313(7048), 17-19.

Wilsnack S. C., Vogeltanz N. D., Klassen A. D., & Harris T. R. (1997). Childhood Sexual Abuse and Women's Substance Abuse: National Survey Findings. J Stud Alcohol, 58(3), 264-271.

Wright, M. O., Crawford, E., & Sebastian, K. (2007). Positive Resolution of Childhood Sexual Abuse Experiences: The Role of Coping, Benefit-Finding,

and Meaning-Making. Journal of Family Violence, 22, 597-608. Doi: 10.1007/S10896-007-9111-1.

Wright, M. O., Fopma-Loy, J., & Fischer, S. (2005). Multidimensional Assessment of Resilience in Mothers Who Are Child Sexual Abuse Survivors. Child Abuse & Neglect, 1173-1193. Retrieved from Http://Www.Sciencedirect.Com/Science/ Article/ Pii/S0145213405002103.

Wurtele, S. (2009). Preventing Sexual Abuse of Children in The Twenty-First Century: Preparing for Challenges and Opportunities. Journal of Child Sexual Abuse, 18(1), 1–18.

Zierler, S., Feingold, L., Laufer, D., Velentgas, P., Kantrowitz-Gordon, I., & Maye, K. (1991). Adult Survivors of Childhood Sexual Abuse and Subsequent Risk of HIV Infection. American Journal of Public Health, 81, 572-575.

Psikolojide Güncel Kavramlar
- 4 - EĞİTİM-ÖĞRETİM

Editörler:
Doç. Dr. Ahmet AKIN
Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK
Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN

Yazarlar:
Doç. Dr. Ahmet AKIN
Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN
Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ
Uzm. Psk. Dan. Fatih USTA
Uzm. Psk. Dan. Taner DEMİR
Dr. Nihan ÇİTEMEL
Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK
Yrd. Doç. Dr. Serhat ARSLAN
Uzm. Psk. Dan. Mehmet Emin TURAN
Yrd. Doç. Dr. Recep UYSAL
Uzm. Psk. Dan. İbrahim DEMİRCİ
Uzm. Halime GÜNGÖR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1284
Psikoloji No.: 075
ISBN: 978-605-320-189-2
© 1. Basım, Eylül 2015

Psikolojide Güncel Kavramlar - 4 - EĞİTİM-ÖĞRETİM

Editörler: Ahmet AKIN, Eyüp ÇELİK, Ümran AKIN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü - Yıldız Çağlayan -sinem@nobelyayin.com- -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akın, Ahmet; Çelik, Eyüp; Akın, Ümran.
Psikolojide Güncel Kavramlar - 4 - EĞİTİM-ÖĞRETİM / *Ahmet Akın, Eyüp Çelik, Ümran Akın*
1. Basım, VIII + 280 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-189-2
1. Eğitim-Öğretim 2. Psikolojide Güncel Kavramlar 3. Psikoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
OKULA UYUM
Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Kavramsal Açıdan Okula Uyum 1
Okula Uyum ve Bağlanma Tarzları 4
Okula Uyum ve İhmal/İstismar Edilen Çocuklar 4
Çocukların Okula Uyumunda Ebeveyn Etkisi 7
Etkileşimsel ve İşlemsel Modeller ve Aile Katılımı 9
Okula Uyum ve Kültürel Faktörler 9
Kaynakça 11

BÖLÜM 2
OKUL BAĞLILIĞI
Uzm. Psk. Dan. Fatih USTA

Kavramsal Açıdan Okul Bağlılığı 17
Okul Bağlılığına Yönelik Kuramsal Açıklamalar 19
Okul Bağlılığının Çok Boyutlu Yapısı 21
Okul Bağlılığında Akran Etkisi ve Sosyal Destek 22
Okul Bağlılığı ve Gençlerin Problemli Davranışları 24
Kaynakça 27

BÖLÜM 3
OKULA YABANCILAŞMA
Uzm. Psk. Dan. Taner DEMİR

Kavramsal Açıdan Yabancılaşma 33
Felsefi ve Sosyolojik Açıdan Yabancılaşma 34
Psikolojik Açıdan Yabancılaşma 35
Okula Yabancılaşma 38
Okula Yabancılaşmanın Boyutları 40
Okula Yabancılaşmanın Göstergeleri 40
Okula Yabancılaşmaya Neden Olan Faktörler 41
Okula Yabancılaşma Alanları 44
Kaynakça 46

BÖLÜM 4
OKUL ZORBALIĞI/AKRAN ZORBALIĞI
Dr. Nihan ÇİTEMEL

Kavramsal Açıdan Okul Zorbalığı 47
Zorbalık Türleri 49
Zorba Öğrencilerin Özellikleri 50
Kurban Öğrencilerin Özellikleri 51
Zorbalıkta Akran Etkisi 51
Zorbalıkta Okul Yapısının Etkileri 52
Akran Zorbalığını Azaltmak İçin Yapılabilecek Müdahaleler 52
Kaynakça 54

BÖLÜM 5
AKADEMİK TÜKENMİŞLİK
Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kavramsal Açıdan Tükenmişlik 57
Akademik Tükenmişlik/Okul Tükenmişliği 60
Tükenmişlik ve Mizah 64
Tükenmişlik ve Akademik İyimserlik 65

Tükenmişlik ve Yapıcı Düşünme....67
Tükenmişlik ve Algılanan Öz-yeterlik....68
Kaynakça....70

BÖLÜM 6
AKADEMİK KONTROL ODAĞI
Yrd. Doç. Dr. Serhat ARSLAN

Kavramsal Açıdan Kontrol Odağı....75
Akademik Kontrol Odağı....76
Akademik Kontrol Odağı ve Motivasyon....78
Akademik Kontrol Odağı, Cinsiyet ve Sosyoekonomik Statü....80
Kaynakça....81

BÖLÜM 7
AKADEMİK SOSYAL DESTEK-AKRAN DESTEĞİ
Uzm. Psk. Dan. Mehmet Emin TURAN

Kavramsal Açıdan Akademik Sosyal Destek....85
Sosyal Destek Türleri....87
Sosyal Desteğin Bireye Pozitif Katkıları....89
Akademik Sosyal Destek....90
Akran Desteği....91
Kaynakça....95

BÖLÜM 8
AKADEMİK MOTİVASYON
Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kavramsal Açıdan Motivasyon....99
Akademik Motivasyon....101
Motivasyonsuzluk....105
Akademik Motivasyon Stratejisi Olarak Spiritüellik....106
Öz-kavram, Öz-saygı, Öz-yeterlik....108
Kaynakça....110

BÖLÜM 9
AKADEMİK ÖZ-YETERLİK
Yrd. Doç. Dr. Recep UYSAL

Kavramsal Açıdan Öz-yeterlik 115
Öz-yeterlik İnancının Kaynakları 118
Akademik Öz-yeterlik 120
Akademik Öz-yeterlik Düzeyini Etkileyen Faktörler 123
Akademik Öz-yeterlik ve Akademik Başarı 125
Kaynakça 126

BÖLÜM 10
AKRAN ARA BULUCULUĞU
Uzm. Psk. Dan. İbrahim DEMİRCİ

Kavramsal Açıdan Akran Ara Buluculuğu 131
Akran Ara Buluculuğu Programlarının Uygulanmasının Nedenleri 134
Ara Buluculuk Uygulamalarının Sınırlılıkları 137
Akran Ara Buluculuğu Programlarında Kullanılan Yaklaşımlar 138
Akran Ara Bulucularının Özellikleri 139
Okullarda Ara Buluculuk Programlarının Uygulanması 141
Ara Buluculuk Sürecinin İşlem Basamakları 143
Ekler 148
Kaynakça 150

BÖLÜM 11
AKRAN BASKISI
Uzm. Psk. Dan. Taner DEMİR

Ergenlik Dönemi 153
Ergenlik Döneminde Akran İlişkileri 154
Akranlık ve Uyma Davranışı 157
Akran Baskısı 158
Akran Baskısının Etkileri 159
Akran Baskısı ve İlgili Diğer Değişkenler 160
Kaynakça 161

BÖLÜM 12
AKRAN SAPMASI
Uzm. Halime GÜNGÖR

Akran Sapması Kavramı ve Sapma Yaşayan Akran Davranışları 163
Akran Sapmasının Akranlar Üzerindeki Etkileri 165
Akran Sapmasının Bulaşıcı Etkisi 167
Akran Sapmasında Ailenin Etkisi 168
Sapan Akranların Bir Arada Bulunması 169
Eğitim Kurumları ve Akran Sapması 178
Öğrenci Özellikleri ve Akran Sapması 181
Okul Temelli Önleyici Programlar İçin Öneriler 182
Siber Akran Sapması 185
Akran Sapması Mağdurlarına Yapılabilecek Müdahaleler 187
Kaynakça 189

BÖLÜM 13
BAŞARI YÖNELİMLERİ
Doç. Dr. Ahmet AKIN

İkili Başarı Yönelimleri Modeli 193
Üçlü Başarı Yönelimleri Modeli 195
2x2 Başarı Yönelimleri Modeli 196
Başarı Yönelimleri ve Kendini Sabotaj 196

BÖLÜM 14
BİLİŞ ÖTESİ
Doç. Dr. Ahmet AKIN

Kavramsal Açıdan Biliş Ötesi 205
Biliş Ötesinin Kökeni 210
Biliş Ötesinin Doğası 214
Biliş ve Biliş Ötesi 216
Biliş Ötesinin Gelişimi 219

Biliş Ötesinin Önemi 221
Biliş Ötesi Beceriler....225
Biliş Ötesi Kuramları....230
Biliş Ötesinin İki Temel Yapısı: Biliş Ötesi Bilgi ve
Biliş Ötesi Düzenleme....251
Kaynakça 255

BÖLÜM 15
AKADEMİK BENLİK SAYGISI

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Akademik Benlik Saygısının Gelişimi....264
Güvenli ve Kırılgan Yüksek Akademik Benlik Saygısı....265
Akademik Benlik Saygısı ve Akademik Başarı....265
Akademik Benlik Saygısı ve Yükleme Biçimleri....267
Akademik Benlik Saygısı ve Ebeveyn Tutumu....269
Akademik Benlik Saygısı ve Akademik-Mesleki Öğrenciler....269
Akademik Benlik Saygısı ve Kültür....270
Akademik Benlik Saygısı ve Cinsiyet....270
Akademik Benlik Saygısı ve Öğretim Süreçleri....271
Kaynakça....273

Bölüm 1

OKULA UYUM

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Kavramsal Açıdan Okula Uyum

Okula uyum, erken çocukluk döneminden ergenliğin sonuna kadar uzanan gelişim sürecinde merkezi bir işleve sahiptir. Okula uyum başarısı, çocuklarda çeşitli yeterlikler gerektirmektedir (Eccles, Lord, & Roeser, 1996). En temel düzeyde, sınıfta başarılı bir akademik performans sergilemeleri için çocukların bilişsel ve dilsel yeterliğe sahip olmaları aynı zamanda okul aktivitelerine davranışsal bağlılık geliştirmeleri ve kabul edilebilir düzeyde motivasyon göstermeleri gerekmektedir. Ancak okul ortamının beklentilerine başarılı bir şekilde uyum sağlayabilmek, akademik olmayan çok sayıda yeterliği de gerektirmektedir. Örneğin; yeni durumlara esnek bir şekilde uyum sağlamak ve problemlere yaratıcı çözümler bulmak için akademik olmayan böylesi bir yetenek, bir kişinin davranışlarını düzenleme ve yönlendirmede önemli olmaktadır. Ayrıca çocukların yeni sosyal çevre özelliklerini benimsemesinde aile dışındaki yetişkin ve akranlar da etkili olabilmektedir. Çocuklar için sosyal çevre açısından en önemli değişimler; okula başlama ve bir üst eğitim ortamına geçiş sürecinde yaşanmaktadır. Okula uyum sağlama açısından zorlanma ise en fazla okul öncesi eğitimden ilkokula geçiş aşamasında yaşanmaktadır.

farklı kültürlerden ve yetişme ortamlarından gelen insanlarla birlikte çalışma fırsatı verdiği için takım çalışması kullanılmıştır. Bu çalışmada eğitimin kültürler arası olmasının 'kültürel sinerjiyi' geliştirdiği, böylece yerel ve uluslararası öğrencilerin, öğrenme deneyimlerini ve kültürler arası yeterliklerini geliştirebildikleri ortaya konmuştur.

Makarov da (2012) kültürün okula uyuma etkisini ortaya koymak amacıyla Moskova'da okuyan göçmen çocuklar üzerinde çalışmıştır. Bu öğrencilerin çoğu, küçük kasaba ve köylerde yaşayan düşük gelirli, genellikle konut sıkıntısı olan ve sosyal refahı düşük olan, düşük kültüre ve eğitim seviyesine sahip ailelerden gelmektedir. Genellikle bu öğrenciler, iyi Rusça konuşamamakta ve Rusya tarihi ve kültürü hakkında yeterli bilgiye sahip bulunmamaktadır. Ancak çalışmada bu öğrencilerin içinde yaşadıkları topluma yüksek uyum potansiyeline sahip oldukları ortaya konmuştur. Öğrenciler, Rusya kültür ve tarihini öğrenmeye ve etnik çoğunlukla daha aktif ilişki kurmaya istekli görünmektedir. Rusya'da eğitim ve iş hayatını sürdürmede yüksek oranlara sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte kültürel farklılıkların okula uyuma olası olumsuz etkilerini önlemek amacıyla, göçmen olmayan öğrencilerle göçmen çocuklar arasında faydalı etkileşim deneyimleri ve ortak ilgi alanları yaratmak gerekmektedir.

Kaynakça

Ainsworth, J. W. (2002). Why Does It Take A Village? The Mediation of Neighborhood Effects on Educational Achievement. Social Forces, 81, 117–152.

Aldous, J., Mulligan, G. M., & Bjarnason, T. (1998). Fathering Over Time: What Makes A Difference? Journal of Marriage and The Family, 60, 809−820.

Allen, R. E., & Oliver, J. N. (1982). The Effects of Child Maltreatment on Language Development. Child Abuse and Neglect, 6, 299–305.

Beckford, M. (2008). Big Rise in Number of Chinese Students in UK. Telegraph.Co.Uk.
September 10. Http://Www.Telegraph.Co.Uk/News/2779681/Big-Rise-In-Number-Of-Chinese Students-In-UK.Html (Accessed June 15, 2009).

Blair, C., & Raver, C. C. (2012). Child Development in The Context of Adversity: Experiential Canalization of Brain and Behavior. American Psychologist, 67, 309–318.

Blair, C. (2002). School Readiness: Integrating Cognition and Emotion in A Neurobiological Conceptualization of Children's Functioning at School Entry. American Psychologist, 57, 111–127.

Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Cambridge, MA.: Harvard University Press.

Bronfenbrenner, U. (1977). Toward An Experimental Ecology of Human Development. American Psychologist, 32(7), 513–533.

Bogenschneider, K. (1997). Parental Involvement in Adolescent Schooling: Aproximal Process with Transcontextual Validity. Journal of Marriage and The Family, 59, 718−733.

Boller Ve Diğerleri (2006). The Early Head Start Father Studies: Design, Data Collection, and Summary of Father Presence in The Lives of Infants and Toddlers. Parenting: Science and Practice, 6, 117−143.

Bright, C. L., & Jonson-Reid, M. (2008). Onset of Juvenile Court Involvement: Exploring Gender-Specific Associations with Maltreatment and Poverty. Children and Youth Services Review, 30, 914–927.

Calkins, S. D., & Williford, A. S. (2009). Taming The Terrible Twos: Self-Regulation and School Readiness. In O. A. Barbarin & B. H. Wasik (Eds.), Handbook of Child Development and Early Education: Research to Practice (S. 172–198). New York: Guilford.

Chrispeels, J., & Rivero, E. (2001). Engaging Latino Families For Student Success: How Parent Education Can Reshape Parents' Sense Of Place In The Education Of Their Children. Peabody Journal Of Education, 76, 119–169.

Cicchetti, D., & Valentino, K. (2006). An Ecological-Transactional Perspective on Child Maltreatment: Failure of The Average Expectable Environment and Its Influence on Child Development. in D. Cicchetti & D. Cohen (Eds.), Development and Psychopathology: Risk, Disorder, and Adaptation (Cilt 3, S. 129–201). New York, NY: John Wiley.

Cooksey, E. C., & Fondell, M. M. (1996). Spending Time with His Kids: Effects of Family Structure on Fathers' and Children's Lives. Journal of Marriage and The Family, 58, 693−707.

Cowan, S. A., Cowan, C. S., & Mehta, N. (2009). Adult Attachment, Couple Attachment, and Children's Adaptation to School: An Integrated Attachment Template and Family Risk Model. Attachment and Human Development, 11, 1-29.

Crozier, G., & Davies, J. (2006). Family Matters: A Discussion of The Bangladeshi and Pakistani Extended Family and Community in Supporting The Children's Education. The Sociological Review, 54, 678–695.

Culp, R. E., Watkins, R. V., & Lawrence, H. (1991). Maltreated Children's Language and Speech Development: Abused, Neglected, and Abused and Neglected. First Language, 11, 377–389.

De Ruiter, C., & Van Ijzendoorn, M. H. (1993). Attachment and Cognition: A Review of The Literature. International Journal of Educational Research, 19(6), 525-540.

Eccles, J. S., Lord, S., & Roeser, R. W. (1996). Round Holes, Square Pegs, Rocky Roads, and Sore Feet: A Discussion of Stageenvironment Fit Theory Applied to Families and School. In D. Cicchetti & S. L. Toth (Eds.), Rochester Symposium on Developmental Psychopathology: Cilt 7, Adolescence: Opportunities and Challenges (S. 47–92). Rochester, NY: University of Rochester Press.

Eckenrode, J., Laird, M., & Doris, J. (1993). School Performance and Disciplinary Problems among Abused and Neglected Children. Developmental Psychology, 29, 53–62.

Egeland, B. (1991). A Longitudinal Study of High-Risk Families: Issues and Findings. In R. H. Starr & D. A. Wolfe (Eds.), The Effects of Child Abuse and Neglect: Issues and Research (S. 33–56). New York, NY: Guilford Press.

Egeland, B. (1997). Mediators of The Effects of Child Maltreatment on Developmental Adaptation in Adolescence. In D. Cicchetti & S. L. Toth (Eds.), Rochester Symposium on Developmental Psychopathology, Cilt 8: Developmental Perspectives on Trauma: Theory, Research, and Intervention (S. 403–434). Rochester, NY: University of Rochester Press.

Entwisle, D. R. (1995). The Role of Schools in Sustaining Benefits of Early Childhood Programs. The Future of Children, 5(3), 133–144.

Epstein, J. L. (1995). School/Family/Community Partnerships: Caring for The Children We Share. Phi Delta Kappan, 76, 701−712.

Erickson, M. F., Sroufe, L. A., & Egeland, B. (1985). The Relationship between Quality of Attachment and Behavior Problems in Preschool in A High-Risk Sample. Monographs of The Society for Research in Child Development, 50(1/2), 147-166.

Erickson, M., Egeland, B., & Pianta, R. (1989). The Effects of Maltreatment on The Development of Young Children. In D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), Child Maltreatment: Theory and Research on The Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect (S. 647–684). New York, NY: Cambridge University Press.

Evans, G. W., & Kim, S. (2013). Childhood Poverty, Chronic Stress, Selfregulation, and Coping. Child Development Perspectives, 7, 43–48.

Fishbein, D., Warner, T., Krebs, C., Trevarthen, N., Flannery, B., & Hammond, J. (2009). Differential Relationships between Personal and Community Stressors and Children's Neurocognitive Functioning. Child Maltreatment, 14, 299–315.

Gerganov, E., Varbanova, S., & Kyuchukov, H. (2005). School Adaptation of Roma Children. Intercultural Education, 16, 495–511.

Gowan, J. (1993). Effects of Neglect on The Early Development of Children: Final Report. Washington, DC: National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect, National Center on Child Abuse and Neglect, Administration for Children and Families.

Grolnick, W. S., & Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' Involvement in Children's Schooling: A Multidimensional Conceptualization and Motivational Model. Child Development, 65, 237−252.

Hill, N. E., & Taylor, L. C. (2004). Parental School Involvement and Children's Academic Achievement: Pragmatic and Issues. Current Directions in Psychological Science, 13, 161−164.

Kendall-Tackett, K. A., & Eckenrode, J. (1996). The Effects of Neglect on Academic Achievement and Disciplinary Problems: A Developmental Perspective. Child Abuse and Neglect, 20, 161–169.

Ladd, G. W. (1990). Having Friends, Keeping Friends, Making Friends, and Being Liked by Pers in The Classroom: Predictors of Children's Early School Adjustment? Child Development, 61, 1081–1100.

Ladd, G. W., & Price, J. M. (1987). Predicting Children's Social and School Adjustment Following: The Transition from Preschool to Kindergarten. Child Development, 58(5), 1168-1189.

Leiter, J., & Johnsen, M. C. (1994). Child Maltreatment and School Performance. American Journal of Education, 102, 154–189.

Makarov, A. I. (2012). The Ethnocultural Adaptation of Children of Migrants in The Schools of Moscow. Russian Education and Society, 54, 82–94.

Mcbride, B. A., Schoppe-Sullivan, S. J., & Ho, M. H. (2005). The Mediating Role of Fathers' School Involvement on Student Achievement. Journal of Applied Development, 26, 201−216.

Murry, V. M., Berkel, C., Gaylord-Harden, N. K., Copeland-Linder, N., & Nation, M. (2011). Neighborhood Poverty and Adolescent Development. Journal of Research on Adolescence, 21, 114–128.

Nikulina, V.,Widom, C. S., & Czaja, S. (2011). The Role of Childhood Neglect and Childhood Poverty in Predicting Mental Health, Academic Achievement and Crime in Adulthood. American Journal of Community Psychology, 48, 309–321.

Nord, C. W., Brimhall, D., & West, J. (1997). Fathers' Involvement in Their Children's Schools. Washington, DC: National Center for Education Statistics.

O'Connor, E., & Mccartney, K. (2007). Examining Teacher-Child Relationships and Achievement as Part of An Ecological Model of Development. American Educational Research Journal, 44, 340–369.

Orozco, C., & Orozco, M. (1995). Transformations. Immigration, Family Life, and Achievements Motivation among Latino Adolescents. Stanford: Stanford University Press.

Perez, C., & Widom, C. S. (1994). Childhood Victimization and Long Term Intellectual and Academic Outcomes. Child Abuse & Neglect, 18, 617–633.

Pianta, R. C., & Walsh, D. J. (1996). High-Risk Children in Schools: Constructing Sustaining Relationships. New York: Routledge.

Pianta, R. C., Steinberg, M. S., & Rollins, K. B. (1995). The First Two Years of School: Teacher-Child Relationships and Deflections in Children's Classroom Adjustment. Development and Psychopathology, 7, 295–312.

Pleck, J. H. (1997). Paternal Involvement: Levels, Sources, and Consequences. in M. E. Lamb (Ed.), The Role of The Father in Child Development, (S. 66–103). New York: John Wiley & Sons.

Pomerantz, E. M., Ng, F. F. -Y., & Wang, Q. (2004). Gender Socialization: A Parent Child Model. In A. H. Eagly, A. E. Beall, & R. J. Sternberg (Eds.), Psychology of Gender, (S. 120–144). New York: Guilford Press.

Radin, N. (1972). Father-Child Interaction and The Intellectual Functioning of Four-Year-Old Boys. Developmental Psychology, 6, 353−361.

Raver, C. (2002). Emotions Matter: Making The Case for The Role of Young Children's Emotional Development for Early School Readiness. Society for Research in Child Development Social Policy Report, 16, 1–19.

Scarborough, A. A., & Mccrae, J. S. (2010). School-Age Special Education Outcomes of Infants and Toddlers Investigated for Maltreatment. Children and Youth Services Review, 32, 80–88.

Scarborough, A. A., Lloyd, C. E., & Barth, R. S. (2009). Maltreated Infants and Toddlers: Predictors of Developmental Delay. Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics, 30, 489–498.

Seven, S. (2010). Attachment and Social Behavıors in The Period of Transition from Preschool to First Grade. Social Behavior and Personality, 38(3), 347-356.

Simons-Morton, B. G., Crump, A. D., Haynie, D. L., & Saylor, K. E. (1999). Student School Bonding and Adolescent Problem Behavior. Health Education Research, 14, 99–107.

Smetana, J. G., & Bitz, B. (1996). Adolescents' Conceptions of Teachers' Authority and Their Relations to Rule Violations in School. Child Development, 67, 1153–1172.

Sutherland, I. R. (1991). Parent-Teacher Involvement Benefits Everyone. Early Child Development and Care, 73, 121–131.

Tan, E. F., & Goldberg, W. A. (2009). Parental School Involvement in Relation to Children's Grades and Adaptation to School. Journal of Applied Developmental Psychology, 30, 442–453.

Van Ijzendoorn, M. (1995). Adult Attachment Representations, Parental Responsiveness, and Infant Attachment: A Meta-Analysis on The Predictive Validity of The Adult Attachment Interview. Psychological Bulletin, 117, 387-403.

Wang, Y., Harding, R., & Mai, L. (2012). Impact of Cultural Exposure on Young Chinese Students' Adaptation in A UK Business School. Studies in Higher Education, 37, 621–639.

Wang, M. T., & Holcombe, R. (2010). Adolescents' Perceptions of School Environment, Engagement, and Academic Achievement in Middle School. American Educational Research Journal, 47, 633–662.

Wodarski, J. S., Kurtz, S. D., Gaudin, J. M., & Howing, S. T. (1990). Maltreatment and The School-Age Child: Major Academic, Socioemotional, and Adaptive Outcomes. Social Work, 35, 506–513.

Yeung, W. J., Sandberg, J. F., Davis-Kean, S. E., & Hofferth, S. L. (2001). Children's Time with Fathers in Intact Families. Journal of Marriage and The Family, 63, 136−154.

Zeanah, C. H. (2005). Handbook of Infant Mental Health (2nd Ed.). New York: Guilford Press.

Bölüm 2

OKUL BAĞLILIĞI

Uzm. Psk. Dan. Fatih USTA

Kavramsal Açıdan Okul Bağlılığı

Bağlılık; "katılım", "ait hissetme", "bağlanma", "motivasyon" ve "üyesi bulunma" gibi çeşitli davranış ve tutumları kapsamaktadır. "Kendini uzak, ayrı hissetme" ve "geri çekilme" terimleri de bağlılığın olmadığına işaret etmektedir (Glanville & Wildhagen, 2007). Genel olarak okul bağlılığı; öğrencilerin okula, öğretmenlere ve arkadaşlarına ilişkin olumlu duyguları ve okula ilişkin faaliyetlere ve öğrenmeye aktif katılımlarını ifade etmektedir (Furlong, Whipple, Jean, Simental, Soliz, & Punthuna, 2003). Okul bağlılığını işe vuruk olarak tanımlayan Friedman'a göre okul bağlılığı, ödev üzerinde harcanan zaman, sınıfta ders anlatımına verilen dikkat, soru sormak, cevap vermek ve derse hazırlık yapmak gibi akademik çalışmaya yönelik farklı davranışlar bütünüdür (Bruyn, 2005). Finn (1993) ise okul bağlılığını öğrencinin kendini okula ait hissetmesi, onun amaçlarını benimsemesi olarak tanımlamıştır.

Öğrencinin okul bağlılığı, üzerinde görüş birliği sağlanmış bir kavram değildir. Terminolojideki kullanımlarına bakıldığında da araştırmacıların bağlılığı farklı şekillerde kavramsallaştırdıkları görülmektedir. Örneğin; Christenson ve arkadaşları bağlılığı öğrenciler üzerinden

ları çalışmalarında, öğretmenle iletişim gibi eğitsel değişkenlerin, öğrencinin AIDS hakkında bilgisinin, tutumlarının (örn; kondom hakkındaki düşünce, madde kullanımı, grup seks) ve riskli cinsel davranışlarının belirleyicisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, Structures, and Student Motivation. Journal of Educational Psychology, 84, 261-271.

Anderson, S. A., Sabatelli, R. M., & Kosutic, I. (2007). Families, Urban Neighborhood Youth Centers, and Peers as Contexts for Development. Family Relations, 56, 346-357.

Appleton, J. J., Christenson, S. L., Kim, D., & Reschly, A. L. (2006). Measuring Cognitive and Psychological Engagement: Validation of The Student Engagement Instrument. Journal of School Psychology, 44, 427-445.

Archambault, I., Janosz, M., Morizot, J, & Pagani, L. (2009). Adolescent Behavioral, Affective, and Cognitive Engagement in School: Relationship to Dropout. Journal of School Health, 79(9), 408-415.

Barnes, G. M., Hoffman, J. H., Welte, J. W., Farrell, M. S., & Dintcheff, B. A. (2007). Adolescents' Time Use: Effects on Substance Use, Delinquency, and Sexual Activity. Journal of Youth and Adolescence, 36, 697-710.

Berndt, T. J., & Keefe, K. (1995). Friends' Influence on Adolescents' Adjustment to School. Child Development, 66, 1312-1329.

Birch, S., & Ladd, G. (1997). The Teacher-Child Relationship and Children's Early School Adjustment. Journal of School Psychology, 35, 61-79.

Bretherton, I. (2005). In Pursuit of The Internal Working Construct and Its Relevance to Attachment Relationships. In K. E. Grossmann, K. Grossmann, & E. Waters (Eds.), Attachment from Infancy to Adulthood: The Major Longitudinal Studies (S. 13-47). New York: Guilford Press.

Bruyn, H. D. (2005). Role Strain, Engagement and Academic Achievement in Early Adolescence. Educational Studies, 31(1), 15-27.

Catalano, R. F., Haggerty, K. S., Oesterle, S., Fleming, C. B., & Hawkins, J. D. (2004). The Importance of Bonding to School for Healthy Development: School Engagement: Theory, Measurement, and Development Findings from The Social Development Research Grous. Journal of School Health, 74, 252-262.

Cernkovich, S. A., & Giordano, S. C. (1992). School Bonding, Race and Delinquency. Criminology, 30, 261-291.

Christenson, S. L., Reschly, A. L., & Wylie, C. (2012). Handbook of Research on Student Engagement. New York, NY: Springer.

Connell, J. S. (1990). Context, Self, and Action: A Motivational Analysis of Selfsystem Processes across The Life-Span. In D. Cicchetti (Ed.), The Self in Transition: Infancy to Childhood (S. 61-97). Chicago: University of Chicago Press.

Dornbusch, S. M., Erickson, K. G., Laird, J., & Wong, C. A. (2001). The Relation of Family and School Attachment to Adolescent Deviance in Diverse Groups and Communities. Journal of Adolescent Research, 16, 396-422.

Duchesne, S., Larose, S., Guay, F., Vitaro, F., & Tremblay, R. E. (2005). The Transition from Elementary to High School: The Pivotal Role of Mother and Child Characteristics in Explaining Trajectories of Academic Functioning. International Journal of Behavioral Development, 29(5), 409-417.

Eccles, J. S., Early, D., Fraser, K., Belansky, E., & Mccarthy, K. (1997). The Relation of Connection, Regulation, and Support for Autonomy to Adolescents' Functioning. Journal of Adolescent Research, 12, 263-286.

Eccles, J. S., Midgley, C., Wigfield, A., Buchanan, C. M., Reuman, D., Flanagan, C., & Iver, D. M. (1993). Development During Adolescence: The Impact of Stageenvironment Fit on Young Adolescents' Experiences in Schools and Families. American Psychologist, 48, 90-101.

Eccles, J. S., Wigfield, A., & Schiefele, U. (1998). Motivation. In N. Eisenberg (Ed.), Handbook of Child Psychology (Cilt 3, S. 1017-1095). New York: Wiley.

Epstein, J. L. (1983). The Influence Of Friends On Achievement And Affective Outcomes. In J. L. Epstein & N. Karweit (Eds.), Friends In School: Patterns Of Selection And Influence In Secondary Schools (S. 177-200). New York: Academic.

Finn, J. D. (1989). Withdrawing from School. Review of Educational Research, 59, 117-142.

Finn, J. D. (1993). Student Engagement and Student at Risk. Washington, DC: National Center for Education Statistics.

Fredricks, J. A., Blumenfeld, S. C., & Paris, A. H. (2004). School Engagement: Potential of The Concept, State of The Evidence. Review of Educational Research, 74, 59-109.

Furlong, M. J., Whipple, A. D., Jean, G., Simental, J., Soliz, A., & Punthuna, S. (2003). Multiple Contexts of School Engagement: Moving toward A Unifying Framework for Educational Research and Practice. The California School Psychologist, 8, 99-113.

Garcia-Reid, S. (2007). Examining Social Capital as A Mechanism for Improving School Engagement among Low Income Hispanic Girls. Youth and Society, 39, 164-181.

Glanville, J., & Wildhagen, T. (2006). School Engagement and Educational Outcomes: Toward A Better Understanding of The Dynamic and Multidimensional Nature of This Relationshis. Annual Meeting of The American Sociological Association.

Goslin, D. A. (2003). Engaging Minds: Motivation and Learning in America's Schools. Lanham, MD: Scarecrow Education, Inc.

Guthrie, J. T., & Wigfield, A. (2000). Engagement and Motivation in Reading. In M.L. Kamil, P.B. Mosenthal, P.D. Pearson, & R. Barr (Eds.),Handbook of Reading Research: Volume III (S. 403-422). New York: Erlbaum.

Hawkins, J. D., Guo, J., Hill, K. G., Battin-Pearson, S., & Abbott, R. D. (2001). Long-Term Effects of The Seattle Social Development Intervention on School Bonding Trajectories. Applied Developmental Science, 5, 225-236.

Hawkins, J. D., & Weis, J. G. (1985). The Social Development Model: An Integrated Approach to Delinquency Prevention. Journal of Primary Prevention, 6, 73–97.

Hazel, C., Vazirabadi, G. E., & Gallagher, J. (2013). Measuring Aspirations, Belonging and Productivity in Secondary Students: Validation of The Student School Engagement Measure. Psychology in The Schools, 50(7), 689-704.

Jessor, R., Costa, F. M., Krueger, S. M., & Turbin, M. S. (2006). A Developmental Study of Heavy Episodic Drinking among College Students: The Role of Psychosocial and Behavioral Protective and Risk Factors. Journal of Studies On Alcohol, 67, 86-94.

Kurdek, L. A., & Sinclair, R. J. (2000). Psychological, Family, and Peer Predictors of Academic Outcomes in First- Through Fifth-Grade Children. Journal of Educational Psychology, 92, 449-457.

Libby, H. (2004). Measuring Student Relationship to School: Attachment, Bonding, Connectedness and Engagement. Journal of School Health, 74(7), 274-283.

Li, Y., & Lerner, R. M. (2011). Trajectories of School Engagement During Adolescence: Implications for Grades, Depression, Delinquency, and Substance Use. Developmental Psychology, 47, 233-347.

Li, Y., Zhang, W., Liu, J., Arbeit, M. R., Schwartz, S. J., Bowers, E. S., & Lerner, R. M. (2011). The Role of School Engagement in Preventing Adolescent Delinquency and Substance Use: A Survival Analysis. Journal of Adolescence, 34, 1181-1192.

Loukas, A., Ripperger-Suhler, K. G., & Horton, K. D. (2009). Examining Temporal Associations between School Connectedness and Early Adolescent Adjustment. Journal of Youth and Adolescence, 38, 804-812.

Malecki, C. K., & Demaray, M. K. (2007). Social Support as A Buffer in The Relationship between Socioeconomic Status and Academic Performance. School Psychology Quarterly, 21, 375-395.

Marsh, H. W., & Kleitman, S. (2002). Extracurricular School Activities: The Good, The Bad, and The Non-Linear. Harvard Educational Review, 72, 464-514.

Neild, R. C., Stoner-Eby, S., & Furstenberg, F. (2008). Grade and High School Dropout Connecting Entrance and Departure: The Transition to Ninth Grade. Education and Urban Society, 40(5), 543-569.

Osterman, F. K. (2000). Students' Need for Belonging in The School Community. Review of Educational Research, 3, 323-367.

Pintrich, S. (2004). A Conceptual Framework for Assessing Motivation and Self-Regulated Learning in College Students. Educational Psychology Review, 16, 385-407.

Pintrich, S., & De Groot, E. (1990). Motivational and Self– Regulated Learning Components of Classroom Academic Performance. Journal of Educational Psychology, 82, 33-40.

Ripski, M. B., & Gregory, A. G. (2009). Unfair, Unsafe, and Unwelcome: Do High School Students' Perceptions of Unfairness, Hostility, and Victimization in School Predict Engagement and Achievement? Journal of School Violence, 8(4), 355-375.

Ryan, A. M. (2000). Peer Groups as A Context for The Socialization of Adolescents' Motivation, Engagement, and Achievement in School. Educational Psychologist, 35(2), 101-111.

Schwartz, S. J., Phelps, E., Lerner, J. V., Huang, S., Brown, C. H., Lewin-Bizan, S., Li, Y., & Lerner, R. M. (2010). Promotion as Prevention: Positive Youth Development as Protective against Tobacco, Alcohol, Illicit Drug, and Sex Initiation. Applied Developmental Science, 14, 1-15.

Sher, K. J., Trull, T. J., Bartholow, B., & Vieth, A. (1999). Personality and Alcoholism: Issues, Methods, and Etiological Processes. In H. Blane, & K. Leonard (Eds.), Psychological Theories of Drinking and Alcoholism (S. 55-105) New York: Plenum.

Simons-Morton, B., & Chen, R. (2009). Peer and Parent Influences on School Engagement among Early Adolescents. Youth and Society, 41, 3-25.

Simons-Morton, B. G., Crump, A. D., Haynie, D. L., & Saylor, K. E. (1999). Student-School Bonding and Adolescent Problem Behavior. Health Education Research, 14, 99-107.

Skinner, E. A., & Belmont, M. J. (1993). Motivation in The Classroom: Reciprocal Effect of Teacher Behavior and Student Engagement across The School Year. Journal of Educational Psychology, 85, 571-581.

Slonim-Nevo, V., Auslander, W., Ozawa, M., & Jung, G. (1996). The Long-Term Impact of AIDS-Preventive Interventions for Delinquent and Abused Adolescents. Adolescence, 31(122), 409-421.

Steinberg, L. D., Brown, B. B., & Dornbusch, S. M. (1996). Beyond The Classroom: Why School Reform Has Failed and What Parents Need to Do. New York: Simon & Schuster.

Stewart, E. A. (2003). School, Social Bonds, School Climate, and School Misbehavior: A Multilevel Analysis. Justice Quarterly, 20(3), 575-560.

Strambler M. J., & Weinstein R. S. (2010). Psychological Disengagement in Elementary School among Ethnic Minority Students. Journal of Applied Developmental Psychology, 31(2), 155-165.

Tremblay, R. E., Masse, B., Perro, D., Leblanc, M., Schwartzman, M., & Ledingham, J. E. (1992). Early Disruptive Behavior, Poor School Achievement, Delinquent Behavior, and Delinquent Personality: Longitudinal Analyses. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 60, 64-72.

Wang, M. T., & Fredricks, A. J. (2013). The Reciprocal Links between School Engagement, Youth Problem Behaviors, and School Dropout during Adolescence. Child Development, 1-16.

Wang, M. T., Selman, R. L., Dishion, T. J., & Stormshak, E. A. (2010). A Tobit Regression Analysis of The Covariation Between Middle School Students' Perceived School Climate and Problem Behavior. Journal of Research on Adolescence, 20(2), 274-286.

Wang, M. T., & Eccles, J. S. (2012). Social Support Matters: Longitudinal Effects of Social Support on Three Dimensions of School Engagement from Middle to High School. Child Development, 83(3), 877-895.

Wang, M. T., Willett, J. B., & Eccles, J. S. (2011). The Assessment of School Engagement: Examining Dimensionality and Measurement Invariance by Gender and Race/Ethnicity. Journal of School Psychology, 49, 465-480.

Wentzel, K. R. (1998). Social Relationships and Motivation in Middle School: The Role of Parents, Teachers, and Peers. Journal of Educational Psychology, 90, 202-209.

Whitlock, J. L. (2006). Youth Perceptions of Life at School: Contextual Correlates of School Connectedness in Adolescence. Applied Developmental Science, 10, 13-29.

Wolley, M. E., & Bowen, G. L. (2007). In The Context of Risk: Supportive Adults and The School Engagement of Middle School Students. Family Relations, 56, 92-104.

Wong, S. K. (2005). The Effects of Adolescent Activities on Delinquency: A Differential Involvement Approach. Journal of Youth and Adolescence, 34, 321-333.

Voelkl, K. E. (1997). Identification with School. American Journal of Education, 105, 204-319.

Voisin, D., Salazar, L., Crosby, R., Diclemente, R., Yarber,W., & Staples-Horne, M. (2005). Teacher Connectedness and Health-Related Outcomes among Detained Adolescents. Journal of Adolescent Health, 37(4), 17-23.

Zimmerman, B. J. (1990). Self-Regulated Learning and Academic Achievement: An Overview. Educational Psychologist, 21, 3-17.

Bölüm 3

OKULA YABANCILAŞMA

Uzm. Psk. Dan. Taner DEMİR

Kavramsal Açıdan Yabancılaşma

Yabancılaşma kavramı birçok disiplin, kuramcı ve düşünür tarafından ele alınmış bir kavramdır. Özellikle felsefe, sosyoloji ve psikoloji alanlarında yabancılaşma ile ilgili temel bazı bilgilere ve bu konu ile ilgili çalışmalara rastlanmaktadır. Özellikle felsefe alanında tartışılmaya başlanan yabancılaşma kavramı, sosyolojik ve psikolojik açıdan irdelenmeye ve incelenmeye devam etmiştir.

Demirer ve Özbudun "Yabancılaşma" adlı kitaplarında, yabancılaşma olgusunu dinler tarihi ile de ilişkilendirerek Hz İbrahim'i yabancılaşmış insanın prototipi ve simgesi olarak görürler. Çünkü insanlık tarihi boyunca gelen tüm peygamberler, içinde bulundukları sosyal dokuyu eleştirip, yenisini ortaya koymaya çalıştıkları için yabancılaşmayı en üst seviyede yaşayan birer yabancıdırlar (Demirer & Özbudun, 1999). İnsanlar yaratıldığı zamandan beri başka güçlere taparak kendi varlıklarını tanımlamaya çalışırlar. Ancak böylesi bir durum insanı Tanrı'yı inkâr ve kendini inkâr sorunu ile karşı karşıya bıraktığı için birey özünde yine kendisine yabancılaşmaktadır (Bottomore, 1991). Yabancılaşma kavramı felsefi bir terim olarak

Kaynakça

Aron, R. (2010). Sosyolojik Düşüncenin Evreleri. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Ataş, Ö., & Ayık, A. (2013). Preservice Teachers' School Alienation. International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(8), 103-122.

Avcı, M. (2012). Eğitimde Temel Bir Sorun: Yabancılaşma. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(3), 23-40.

Başaran, İ. E. (2000). Örgütsel Davranış. Ankara: Feryal Matbaası.

Bottomore, T. (1991). Marxist Düşünce Sözlüğü. İstanbul: İletişim Yayınları.

Cevizci, A. (2000). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Demirer, T., & Özbudun, S. (1999). Yabancılaşma. Ankara: Öteki Yayınevi.

Durkheim, E. (1992). İntihar. Ankara: İmge Kitabevi.

Ergil, D. (1980). Yabancılaşma ve Siyasal Katılma. Ankara: Olgaç Yayınevi.

Fromm, E. (1989). Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum. İstanbul: Say Yayınları.

Geçtan, E. (1978). Çağdaş İnsanda Normal Dışı Davranışlar. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Geçtan, E. (1992). Varoluş ve Psikiyatri. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Horney, K. (1994). Nevrozlar ve İnsan Gelişimi. Ankara: Öteki Yayınevi.

Horney, K. (1993). Ruhsal Çatışmalarımız. Ankara: Öteki Yayınevi.

Keskinkılıç, K. (2008). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Sempati Yayınları.

Kılıç, H. (2009). Sosyo-Ekonomik Değişkenler Açısından Eğitimde Yabancılaşma Olgusu ve Öğretmen. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Kılıççı, Y. (2000). Okulda Ruh Sağlığı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Oerlemans, K., & Jenkins, H. (1998). There Are Aliens in Our School. Perth Issues in Educational Research in Educational Research, 8(2), 117-129.

Parsıl, A. (2007). Sınıf Örgütünde Yabancılaşma. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sivas.

Sanberk, İ. (2012). Okula Yabancılaşma ve Okul Güvenliği. II. Ulusal Okul Sağlığı Sempozyumu, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Sanberk, İ. (2003). Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Schacht, R. (1970). Alienation. New York: Anchor Books.

Sezgin, Ö. (1989). Marx, Kapital ve Diyalektik Materyalizm. Ankara: Verso Yayıncılık.

Tezcan, M. (1997). Eğitimde Yabancılaşma. Ankara: Verso Yayıncılık.

Tolan, B. (1996). Toplum Bilimlerine Giriş. Ankara: Adım Yayıncılık.

Yapıcı, M. (2004, Temmuz). Eğitim ve Yabancılaşma. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.

Bölüm 4

OKUL ZORBALIĞI/AKRAN ZORBALIĞI

Dr. Nihan ÇİTEMEL

Kavramsal Açıdan Okul Zorbalığı

Okul yaşantısı kişinin hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır ve okul ortamında öğrenciler arasında birçok olumsuzluklar yaşanmaktadır. Yaşanan bu olumsuz ilişkilerden biri de zorbalıktır. Akran zorbalığı; bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür (Pişkin, 2002).

Gerek ülkemizde gerekse dünyanın pek çok ülkesinde yapılan araştırma bulguları zorbalık olaylarının ciddiye alınabilecek oranda olduğunu ortaya koymaktadır. Amerikan Adalet Bakanlığı'na göre her dört öğrenciden biri zorbalığa maruz kalmakta ve Amerika'da 6. sınıftan 10. sınıfa kadar yaklaşık 1.6 milyon öğrenci en az haftada bir kez zorbalığa maruz kalmaktadır (Austin & Sciarra, 2012).

Ülkemizde ise Genç (2007) tarafından lise öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada zorbalığa uğrayan öğrenci oranının %18, zorbalığa tanık olduğunu ifade eden öğrenci oranının ise %56 olduğu bulunmuştur. Albayrak (2012) tarafından ilköğretim öğrencileri arasında

(7) anne babayı uygulama işlemlerinin yanı sıra zorbalık önleme planına da dâhil etmek (Orpinas & Horne, 2006; akt: Austin & Sciarra, 2012).

Kaynakça

Albayrak, S. (2012). Okulda Uygulanan Zorbalığı Önleme Programının Zorbalığın Azaltılmasında Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

American Association of University Women Educational Foundation. (2001). Hostile Hallways: Bullying, Teasing, and Sexual Harassment in Schools. New York: Author.

Austin, V. L., & Sciarra, D. T. (2012). Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar (Çev. Editörü: Dr. Mustafa Özekeş). Ankara: Nobel Yayınları.

Ayas, T. (2008). Tüm Okul Yaklaşımına Dayalı Zorbalığı Önleme Programının Etkililiği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Batche, G. M., & Knoff, H. M. (1994). Bullies and Their Victims: Understanding Apervasive Problem in The Schools. School Psychology Review, 23(2), 165-174.

Batsche, G. M. (1997). Bullying. In G.G. Bear, K. M. Minke, & A. Thomas (Eds.), Children'sneeds II: Development, Problems, and Alternatives (S. 171-180). Bethesda, MD: National Association of School Psychologists.

Belsey, B. (2004). What Is Cyberbullying? Retrieved April 3, 2013, From Http://Www.Bullying.Org/External/Documents/ACF6F8.Pdf

Brewster, C., & Railsback, J. (2001, December). Schoolwide Prevention of Bullying. Retrieved March 1, 2013, From Http://Educationnorthwest.Org/Webfm_Send/465

Carney, A. G., & Merrell, K. W. (2001). Bullying in Scholls Perspectives on Understanding and Preventing An International Problem. School Psychology International, 22, 364-382.

Casella, R. (2003). Zero Tolerance Policy in Schools: Rationale, Consequences, and Alternatives. Teachers College Record, 105, 872–892.

Craig, W. M. (1998). The Relationship among Bullying, Victimization, Depression, Anxiety, Andaggression in Elementary School Children. Personality and Individual Differences, 24, 123-130.

Crick, N. R. (1996). The Role of Relational Aggression, Overt Aggression, and Prosocial Behavior in The Prediction of Children's Future Social Adjustment. Child Development, 67, 2317–2327.

Crick, N. R., & Bigbee, M. A. (1998). Relational and Overt Forms of Peer Victimization: A Multi-Informant Approach. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66, 337–347.

Dogini, U. E., (2012). Effectiveness of School-Based Bullying Intervention Programs in Primary School. Capella University, Doctor of Philosophy.

Dogan-Ates, A., & Yagmurlu, B. (2010). Examining Victimization in Turkish Schools. European Journal of Educational Studies, 2, 31-37.

Dulli, S. L. (2006). Primary Socialization Theory and Bullying: The Effects of Primary Sources of Socialization on Bullying Behaviors among Adolescents. University of North Carolina, Doctor of Philosophy.

Furniss, C. (2000). Bullying in Schools: It's Not A Crime Is It? Education and Law, 12(1), 10–19.

Genç, G. (2007). Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Gordon, A. (2001). School Exclusions in England: Children's Voices and Adult Solutions. Educational Studies, 27, 69–85.

Graham, S., & Juvonen, J. (2001). An Attributional Approach to Peer Victimization. In S. Graham & J. Juvonen (Eds.), Peer Harassment in School: The Plight of The Vulnerable and Victimized (S. 49–72). New York: Guilford Press

Harachi, T. W., Catalano, R. F., & Hawkins, J. D. (1999). United States. In S. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, & S. Slee (Eds.), The Nature of School Bullying: A Cross-National Perspective (S. 279–295). London: Routledge.

Harris, S., & Petrie, G. F. (2003). Bullying: The Bullies, The Victims, The Bystanders. Lanham, MD: Scarecrow Press.

Hawker, D. (1998, September). Bullying and Victims' Distress: Psychological Bullyinghurts Most. Paper Presented at The Annual Conference of The Developmentalsection of The British Psychological Society, University of Lancaster, England.

Kaltiala-Heino, R., Rimpelae, M., & Rantanen, S. (2001). Bullying at School: An Indicator for Adolescentsat Risk for Mental Disorders. Journal of Adolescence, 23, 661–674.

Merrell, K. W. (2001). Helping Students Overcome Depression and Anxiety: A Practical Guide. New York: Guilford Press

O'Moore, M., & Minton, S. J. (2004). Dealing with Bullying in Schools: A Trainingmanual for Teachers, Parents, and Other Professionals. London: Paul Chapman Publishing.

Olweus, D. (1993a). Bullying at School. Cambridge, MA: Blackwell.

Olweus, D. (1993b). Victimization by Peers: Antecedents and Long-Term Outcomes. In K. Rubin & J. B. Aendorpf (Eds.), Social Withdrawal, Inhibition, and Shyness in Childhood (S. 315-341). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

Olweus, D. O. (1997). Bully/Victim Problems in School: Knowledge Base and Effectiveintervention Program. Irish Journal of Psychology, 18(2), 170-190.

Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2(2), 531–562.

Pişkin, M., & Ayas, T. (2005a). Lise Öğrencileri Arasında Yaşanan Akran Zorbalığı Olgusunun Okul Türü Bakımından Karşılaştırılması. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi' (21–23 Eylül), Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.

Pişkin, M., & Ayas, T. (2005b). Zorba ve Kurban Öğrencilerin Utangaçlık, İçedönüklük, Dışadönüklük ve Özsaygı Değişkenleri Bakımından İncelenmesi. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi (21–23 Eylül) Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.

Rigby, K., & Slee, S. (1993). Dimensions of Interpersonal Relation among Australian Children Andimplications for Psychological Well-Being. Journal of School Psychology, 133, 33–42.

Shellard, E. (2002). Recognizing and Preventing Bullying. The Informed Educator Series. ERIC Document Reproduction Service No. ED478000.

Skiba, R., Reynolds, C. R., Graham, S., Sheras, S., Conoley, J. C., & Garcia-Vazquez, E. (2006, February). Are Zero Tolerance Policies Effective in The Schools?: An Evidentiary Review and Recommendations. Retrieved March 19, 2013, From Www.Apa.Org/Releases/Zttfreportbpdrevisions5- 15.Pdf

Smith, S. K., & Sharp, S. (1994). School Bullying: Insights and Perspectives. London, England: Routledge.

Taylor, C. J. (2009). Rural Middle School Students' Perceptions of Bullying. Doctor of Education, Auburn, Alabama.

Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bölüm 5

AKADEMİK TÜKENMİŞLİK

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kavramsal Açıdan Tükenmişlik

Tükenmişlik duygu derecesinin düşükten yükseğe doğru sıralandığı sürekli bir değişkendir (Maslach, Jackson, & Leiter, 1996). Diğer bir ifadeyle tükenmişlik var ya da yok şeklinde iki kategoriye ayrılarak değerlendirilen bir durum değildir. Tükenmişliği değerlendirirken bir birey tükenmişlik hissediyor ya da tükenmişlik yaşamıyor şeklinde bir sonuca varmak mümkün değildir. Ama bireyin tükenmişlik düzeyi bir derecelendirme ölçeği üzerinde belirlenebilir. Dolayısıyla tükenmişliğin her insanda var olan bir duygu hâli olduğu ve bu durumun aşırısının bireylere zarar verebileceği söylenebilir. Maslach (1982) tükenmişliği duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı duygusunun eksikliği şeklinde üç boyutta ele almış ve tükenmişliği ölçmek için bir envanter geliştirmiştir. Bu boyutların hepsi bireyde aynı anda yaşanabilmektedir. Ama Carruth (1997) tükenmişliğin değerlendirilmesinde duygusal tükenmenin anahtar bir role sahip olduğunu belirtmektedir. Tükenmişlik olumsuz bir olayda ortaya çıkmayabilir ama ilerleyici, uzun süreli ve aşamalı olarak görülebilen bir durumdur (Brock & Grady 2002).

stres faktörlerinin ruh sağlığı ile doğrudan ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt. Cheng, 2008).

Kaynakça

Abel, M. (1998). Interaction of Humor and Gender in Moderating Relationships between Stress and Outcomes. The Journal of Psychology, 132, 267-276.

Abel, M. (2002). Humor, Stress, and Coping Strategies. Humor, 15, 365-381.

Ağaoğlu, E., Ceylan, M., Kasım, E., & Madden, T. (2004). Araştırma Görevlilerinin Kendi Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Görüşleri. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya.

Akın-Little, K. A., & Little, S. G. (2004). A Preventative Model of School Consultation: Incorporating Perspectives from Positive Psychology. Psychology in The Schools, 41(1), 155-162.

Akpınar, M., & İspenoğlu, F. N. (2013). Üniversite Öğrencilerinde Okul Tükenmişliğinin Çeşitli Değişkenler Açısından Incelenmesi. 10. Ulusal PDR Öğrenci Kongresi, 28-30 Haziran, İzmir, Türkiye.

Andrew, S., & Vialle, W. (1998). Nursing Students Self-Efficacy, Self Regulated Learning and Academic Performance in Science, Nursing Times, 76, 427-435.

Aypay, A., & Eryılmaz, A. (2011b). Lise Öğrencilerinin Derse Katılmaya Motive Olmaları İle Okul Tükenmişliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(21), 26-44.

Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory of Behavioral Change. Psychogical Review, 84(2), 191-215.

Baş, G. (2012). İlköğretim Öğrencilerinde Tükenmişlik: Farklı Değişkenler Açısından Bir Değerlendirme. Journal of European Education, 2(2), 31-46.

Brafford, L., & Beck, K. (1991). Development and Validation of A Condom Self-Efficacy Scale for College Students. Journal of American College Health, 39(5), 219-225.

Brock, B., & Grady, M. (2002). Avoiding Burnout: A Principal's Guide to Keeping The Fire Alive. Thousand Oaks, CA: Corwin Press, Inc.

Carruth, R. (1997). High School Principal Burnout: A Study Relating Perceived Levels of Professional Burnout to Principal's Reliance on Social Bases of Power. Dissertation Abstracts International 58, 1510. (UMI No. 9731512).

Cheng, M. (2008). Job Stress, Self-Efficacy, Burnout, and Intention to Leave among Kindergarten Teachers in Taiwan. Unpublished Dotoral Thesis, Lynn University.

Cherniss, C. (1980). Prefessional Burnout in Human Service Organizations. Newyork: Praeger Press.

Çağlar, Ç. (2013). Okulların Akademik İyimserlik Düzeyinin Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılığı Üzerindeki Etkisi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(1), 260-273.

Çapri, B., Gündüz, B. Ve Gökçakan, Z. (2011). Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğrenci Formu'nun (MTE-ÖF) Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40(1), 134-147.

Çoban, D., & Demirtaş, H. (2011). Okulların Akademik İyimserlik Düzeyi İle Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılığı Arasındaki İlişki. Educational Administration: Theory and Practice, 17(3), 317-348.

Etzion, D. (1988). The Experience of Burnout and Work/Non-Work Success in Male and Female Engineers: A Matched-Pairs Comparison. Human Resource Management, 27(2), 163-179.

Evers, W., Tomic, W., & Brouwers, A. (2005). Constructive Thinking and Burnout among Secondary School Teachers. Social Psychology of Education, 8, 425-439.

Freudenberger, N. D. (1974). Staff Burnout. Journal of Social Issues, 30, 159-165.

Hawkins, D. A. (2008). Comparing The Use of Humor to Other Coping Mechanisms in Relation to Maslach's Theory of Burnout. Unpublished Doctoral Thesis, University of Florida.

Henman, L. (2001). Humor as A Coping Mechanism: Lessons from Pows. Humor, 14, 83-94.

Holmes, J., & Marra, M. (2002). Over The Edge? Subversive Humor between Colleagues and Friends. Humor, 15, 65-87.

Howard-Hamilton, M. F., Palmer, C., Johnson, S., & Kicklighter, M. (1998). Burnout and Related Factors: Differences between Women and Men in Student Affairs. College Student Affairs Journal, 17(2), 80-91.

Hoy, A. W., Hoy, W. K., & Kurz, N. M. (2008). Teacher's Academic Optimism: The Development and Test of A New Construct. Teaching and Teacher Education, 24, 821-835.

Izgar, H. (2001). Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Jacobs, S. R., & Dodd, D. K. (2003). Student Burnout as A Function of Personality, Social Support, and Workload. Journal of College Student Development, 44(3), 291-303.

Kavla, İ. (1998). Hemşirelerde İş Doyumu İle Tükenmişlik İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kennedy, A. (2012). The Relationship between Personality Traits, Coping Resources, and Burnout in North Louisiana Secondary School Teachers. Unpublished Doctoral Thesis, Louisiana Tech University.

Klein, A. (1989). The Healing Power of Humor. New York: Jeremy S. Tarcher/Putnam.

Kuiper, N., Mckenzie, S., & Belanger, K. (1995). Cognitive Appraisals and Individual Differences in Sense of Humor: Motivational and Affective Implications. Personality and Individual Differences, 19, 359-372.

Lackritz, J. R. (2004). Exploring Burnout among University Faculty: Incidence, Performance, and Demographic Issues. Teaching and Teacher Education, 20, 713-729.

Lefcourt, H., Davidson, K., Prkachin, K., & Mills, D. (1997). Humor as A Stress Moderator in The Prediction of Blood Pressure Obtained during Five Stressful Tasks. Journal of Research In Personality, 31, 523-542.

Marcus, B. H., Selby, V. C., Niaura, R. S., & Rossi, J. S. (1992). Self-Efficacy and The Stages of Exercise Behavior Change. Research Quarterly for Exercise & Sport, 63, 60-66.

Maslach, C. (1982). Burnout: The Cost of Caring. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.

Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. S. (2001). Job Burnout. Annual Review of Psychology, 52, 397-422.

Maslach, C., Jackson, S. E., & Leiter, M. S. (1996). Maslach Burnout Inventory Manual (3rd Ed.). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists.

Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The Measurement of Experienced Burnout. Journal of Occupational Behavior, 2, 99-113.

Meier, S. F., & Schmeck, R. R. (1985). The Burned-Out College Student: A Descriptive Profile. Journal of College Student Personel, 1, 63-69.

Miller, S. A. (2001). Training Psychologist to Address Clients' Sexual Concerns and Problems. Unpublished Doctoral Dissertation. The University of New Brunswick: Canada.

Nezlek, J., & Derks, S. (2001). Use of Humor as A Coping Mechanism, Psychological Adjustment, and Social Interaction. Humor, 14, 395-413.

Nilsen, D. (1993). Humor Scholarship: A Research Bibliography. Westport, CT: Greenwood Press.

Peterson, C. (2000). The Future of Optimism. American Psychologist, 55(1), 44-55.

Phillips, J. M. (2000). The Role of Decision Influence and Team Performance in Member Self-Efficacy, Withdrawal, Satisfaction with The Leader and Willingness to Return. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 84, 122-147.

Priest, R., & Swain, J. (2002). Humor and Its Implications for Leadership Effectiveness. Humor, 15, 169-189.

Rahmani, L. (1994). Humor Styles and Managerial Effectiveness (Leadership) (Doctoral Dissertation, University of La Verne, 1994). Dissertation Abstracts International, 55, 1161.

Segerstrom, S. (2001). Optimism and Attentional Bias for Negative and Positive Stimuli. Personality and Social Psychology, 27(10), 1334-1343.

Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. American Psychologist, 55, 5–14.

Sever, M. & Aypay, A. (2011). Ortaöğretim Öğrencilerinde Okul Tükenmişliğinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. XI. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi. 3-5 Ekim 2011, İzmir, Türkiye.

Tümkaya, S. (1999). Akademik Tükenmişlik Ölçeği'nin Geliştirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19, 128-133.

Weckwerth, A. C., & Flynn, D. M. (2006). Effect of Sex on Perceived Support and Burnout in University Students. College Student Journal, 40(2), 237-249.

Wycoff, E. (1999). Humor in Academia: An International Survey of Humor Instruction. Humor, 12, 437-456.

Valoy, G. A. (2011). College Women in The 21st Century: A Closer Look at Academic, Family and Work Demands on Levels of Burnout. Unpublished Doctoral Thesis, Yeshiva University.

Bölüm 6

AKADEMİK KONTROL ODAĞI

Yrd. Doç. Dr. Serhat ARSLAN

Kavramsal Açıdan Kontrol Odağı

Lefcourt (1976) yapmış olduğu çalışmada, eşsiz ve yenilikçi zekâya sahip bireylerin, kendi kaderlerini çizdikleri ve diğerleriyle olan farklılıkları görüp kabul edebildikleri sonucuna ulaşmıştır. Kişinin kendi kaderini çizebileceğine inanması, bireyin kontrol algısı veya kontrol odağı olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin, olaylara yönelik kişisel sorumluluklarını algılama derecelerine bağlı olarak, içsel-dışsal kontrol odağı boyutları üzerinde dağılım gösterdiklerini savunan Rotter (1966), bireyin beklentilerini etkileyen önemli değişkenlerin, bireyin kişilik yapısı ile içinde bulunduğu durumun doğası olduğunu bildirmiştir. Bu açıklama, bireyin benzer durumlara benzer tepkiler verdiği genel bir beklenti olan kontrol odağı teriminin gelişmesine neden olmuştur (Akın, 2007; Liebert & Liebert, 1998). Kontrol odağı kavramı Rotter'ın (1966) "iç-dış pekiştirme kontrolü için genelleştirilmiş beklentiler" ifadesini öne sürdüğü döneme kadar gitmektedir. Rotter'a (1966) göre pekiştirme, davranışı tahmin etmek için yeterli olmamakla beraber kişinin kendi davranışı ve ödül arasındaki nedensel ilişkiyi algılayıp algılamadığı üzerine kurulmaktadır. Birey tarafından iç-dış pekiştirme kontrolü; kültürel olarak şans, kader, kudretli varlıkların

performanslarını geliştirmeyi amaçlayan stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Akademik Kontrol Odağı'yla ilgili olarak öğrenci başarısının sosyolojik nedenlerine ilişkin Legette (1998) tarafından yürütülen nitel çalışmada, iç ve dış kontrol odağının etmenleri olarak çeşitli bileşenler tanımlanmıştır. Beceri, çaba, kabiliyet, görev zorluğu ve şans, akademik kontrol odağının temel etmenleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bilişsel veya entelektüel düzeyde bireyin, belirli bir durumu gerçekleştirmek için gerekli dış koşulların mevcut olması durumunda bir görevi rahatlıkla yapabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Legette (1998) tarafından yapılan çalışma sonucunda akademik kontrol odağı, sosyoekonomik statü ve akademik başarı açısından da kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Parrot ve Strongman (1984) tarafından yapılan çalışmada, erkekler ve kızlar ile akademik kontrol odağı arasındaki ilişkide anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Elde edilen bulgular, erkeklerin başarıları açısından sorumluluk alamadıklarını göstermiştir. Erkeklerin okuldaki deneyimlerine ilişkin dışsallaştırma doğası, etkili bir faktör olarak kabul edilmiştir. Aile yapısı, cinsiyet, sosyoekonomik statü, iç ve dış kontrol odağı ve akademik başarıdaki farklılıklarla ilgili araştırmalarda, kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Howard, 2004).

Kaynakça

Akın, A. (2007). Akademik Kontrol Odağı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34(3), 9-17.

Anderman, L. H., & Midgley, C. (1998). Motivation and Middle School Students. ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education. Report Number EDO-PS-98-5.

Bender, W. (1987). Behavioral Indicators of Temperament and Personality in The Inactive Learner. Journal of Learning Disabilities, 20, 301-305.

Bradley, K. (2004). The Role of School, Family, and Individual Factors in The Academic Success of Middle School Students at Three Achievement Levels And of Special Education Students with Mild Disabilities. Northwestern University, Doctor of Philosophy.

Cheng, W. (2008). What Individual Difference and Social Context Variables Predict Unıversity-Level Academic Performance? The University of Texas, Master of Science in Psychology.

Clifford, M., & Cleary, T. (1972). The Relationship between Children Academic Performance and Achievement and Accountability. Child Development, 43(2), 647- 653.

Coleman, J., Campbell, E., Hobson, C., Mcportland, J., & Mood, A. (1966). Equality of Educational Opportunity. Washington, D C: U.S. Government Printing Office.

Coyer, J. (2004). Relationship among Sex-Roles, Academic Locus of Control, and Self-Concept in Gifted and Average Children. Hofstra University, Doctor of Philosophy.

Deci, E., Nezlek, J., & Sheinman, L. (1981). Characteristics of The Rewarder and Intrinsic Motivation of The Rewardee. Journal of Personality and Social Psychology, 40(1), 1-10.

Deci, E., Vallerand, R, Pelletier, B., & Ryan, R. M. (1991). Motivation and Education: The Self-Determination Perspective. Educational Psychologist, 26, 325-346.

Duke, M., & Sc Nowicki, S. (1974) . Locus of Control and Achievement: The Confirmation of A Theoretical Expectation. Journal of Psychology, 87, 263-267.

Findley, M., & Cooper, H. (1983). Locus of Control and Academic Achievement: A Literature Review. Journal of Personality and Social Psychology, 44(2), 419-427.

Finn, J. D., & Rock, D. A. (1997). Academic Success among Students At Risk for School Failure. Journal of Applied Psychology, 82, 221-234.

Howard, L. A. (2004). Locus of Control and Academic Achievement. South Carolina State University, Doctor of Education.

Grolnick, W., & Ryan, R. (1990). Self-Perceptions, Motivation, and Adjustment in Children with Learning Disabilities: A Multiple Group Comparison Study. Journal of Learning Disabilities, 23, 177-184.

Grolnick, W., & Ryan, R. (1990). Self-Perceptions, Motivation, and Adjustment in Children with Learning Disabilities: A Multiple Group Comparison Study. Journal of Learning Disabilities, 23, 177-184.

Harter, S. (1996). Teacher and Classmate Influences on Scholastic Motivation, Self-Esteem, and Level of Voice in Adolescents. in Juvonen, J. & Wentzel, K. (Eds.), Social Motivation: Understanding Children's School Adjustment (S. 2-42), Cambridge: Cambridge University Press.

Hattrup, K., O'Connell, M., & Labrador, J. (2005). Incremental Validity of Locus of Control After Controlling for Cognitive Ability and Conscientiousness. Journal of Business and Psychology, 19(4), 461-481.

Jenson, E. (1998). Teaching with The Brain in Mind. Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, VA. 62-70.

Kelly, F. D. (2002). The Effects of Locus of Control, Gender, and Grade Upon Children's Preference for Praise or Encouragement. The Journal of Individual Psychology, 58, 197-207.

Lefcourt, H (1976). Locus of Control Current Trends in Theory and Research. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Legette, R. (1998). Causal Belief of Public School Students about Success and Failure in Music. Journal of Research in Music, 46(1), 102-111.

Levy, Y. (2007). Comparing Dropouts and Persistence in E-Learning Courses. Computers & Education, 48(2), 185-204.

Liebert, R. M., & Liebert, L. L. (1998). Liebert & Spiegler's Personality Strategies & Issues (8th Ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing Company.

Mckinney, J., Osborne, S., & Schulte, A. (1993). Academic Consequences of Learning Disability: Longitudinal Prediction of Outcomes at 11 Years of Age. Learning Disabilities Research & Practice, 8, 19-27.

Messer, S. (1972). The Relation of Internal-External Control to Academic Performance. Child Development, 43(4), 1457-1461.

Nathawat, S., & Singh, R. (1997). The Effect of Need for Aehievement on Attributional Style. Journal of Social Psychology, 137, 55-62.

Parrott, C. A., & Strongman, K. T. (1984). Locus of Control and Delinquency. Adolescence, 19(74), 459-471.

Pearl, R. (1982). LD Children's Attributions for Success and Failure: A Replication with A Labeled LD Sample. Learning Disability Quarterly, 5, 173-176.

Phares, E., & Lamiell, J. (1975). Internal-External Control, Interpersonal Judgments of Others in Need, And Attribution of Responsibility. Journal of Personality, 43(1), 23-28.

Reininger, C. (2005). Locus of Control and Performance at A Secondary Military Boarding School. Retrieved from Psycinfo Database.

Rogers, H., & Saklofske, D. (1985). Self-Concepts, Locus of Control and Performance Expectations of Learning Disabled Children. Journal of Learning Disabilities, 18, 273-288.

Rotter, J. B. (1966). Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcements. Psychological Monograph, 80.

Rotter, J. B. (1975). Some Problems and Misconceptions Related to The Construct of Internal Versus External Control of Reinforcement. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 43, 56-67.

Ryckman, D., & Peckham, S. (1987). Gender Differences in Attribution for Success and Failure Situation across Subject Areas. Journal of Educational Research, 18(2), 125-128.

Schlecthy, S. (2002). Working on The Work: An Action Plan for Teachers, Principals, and Superintendents. San Francisco: John Wally & Son 89.

Shepherd, S., Fitch, T., Owen, D., & Marshall, J. (2006). Locus of Control and Academic Achievement in High School Students. Psychological Reports, 98(2), 318-322.

Stipek, D., & Weiner, J. (1981). Perceived Personal Control and Academic Achievement. Review of Educational Research, 81(1), 101-137.

Strassburger, L. A., Rosen, L. A., Miller, C. D., & Chavez, E. L. (1990). Hispanic-Anglo Differences in Academic Achievement: The Relationship of Self-Esteem, Locus of Control, and Socioeconomic Level with Grade-Point Average in the USA. School Psychology International, 11, 119-124.

Tarnowski, K., & Nay, S. (1989). Locus of Control in Children with Learning Disabilities and Hyperactivity: A Subgroup Analysis. Journal of Learning Disabilities, 22, 381-399.

Trice, A. (1985). An Academic Locus of Control Scale for College Students. Perceptual and Motor Skills, 61(3), 1043-1046.

Weiner, B. (1992). Human Motivation: Metaphors, Theories, & Research. Newbury Park: Sage Publications.

Zanobini, M., & Usai, M. C. (2002). Domain-Specific Self-Concept and Achievement Motivation in The Transition from Primary to Low Middle School. Educational Psychology, 22, 203-217.

Bölüm 7

AKADEMİK SOSYAL DESTEK-AKRAN DESTEĞİ

Uzm. Psk. Dan. Mehmet Emin TURAN

Kavramsal Açıdan Akademik Sosyal Destek

Hızlı değişme ve gelişmeler, bireyin yaşamını olumlu ve olumsuz birçok açıdan etkileyebilmektedir. Değişim süreci ve bu değişmeye bağlı olarak gösterilmesi gereken uyum çabası ne kadar çok olursa, bireyin algılama ve yorumlama düzeyine göre ortaya çıkabilecek stres tepkisi de o oranda yüksek olabilmektedir. Bireyler, bu hızlı gelişme ve değişmeye uyum sağlamaya çabalarken yaşam kaliteleri çoğu zaman etkilenmekte, kimi zaman da kendi iyilik hâllerini göz ardı edebilmektedir. Sosyal bilimlerdeki multidisipliner araştırma programlarında, sağlık ve iyilik hâli için sosyal ilişkilerin anahtar role sahip olduğu belirtilmiştir. Sosyal ilişkilerin açıklanmasında oldukça önemli ve çok yönlü bir kavram olan sosyal desteğin tanımlanması, kavramsallaştırılması ve ölçülmesinin zor olduğu ifade edilmiştir (Ünal, 2011).

Birey toplumla etkileşim içindedir. Birey bir yönden bulunduğu koşulları etkileyebilirken bir yönden de bulunduğu koşullardan etkilenebilmektedir. Bu açıdan düşünülürse birey, hem kendi iç dünyasında hem de içinde yaşadığı toplumda çeşitli sorunlar yaşayabilmektedir. Birey yaşadığı bu sorunları çözebilmek adına çaba sarf edebilmekte-

1. Bire bir yardım/rehberlik
2. Grup liderliği, liderlik
3. Tartışma başkanlığı
4. Öğüt vericilik/yol göstericilik, savunuculuk
5. Ders yardımı
6. Ara buluculuk, çatışma çözümü
7. Akran eğitimi
8. Yeni öğrenci oryantasyonu
9. Akran ortaklığı
10. Vaka desteği ve destek grubu.

Akran desteği, alanyazında farklı biçimlerde sunulan akran çalışmalarının tümünü içeren genel bir terim olarak kullanılmaktadır (Aladağ & Tezer, 2007). Akran desteği uygulamalarının ve akran danışmanlığının, öğrencilerin çeşitli sorunlarla baş etmesinde kullanılabilecek etkili, kullanışlı ve ekonomik bir yardım çeşidi olduğu görülmektedir. Birçok farklı örneğiyle akran desteği, eğitim ortamlarında günümüzde göze çarpan sorunların çözülmesine katkı sağlamaktadır. Ülkemizde oldukça sınırlı bir düzeyde gerçekleştirilmekte olan akran desteği hizmetlerinin arttırılması, eğitim öğretim ortamlarındaki olumsuz durumların elimine edilmesine büyük destek sağlayabilir.

Kaynakça

Akıncı, M. B. (2008). Güvenli İş Davranışı; Sosyal Destek, Öz-Yeterlik ve Bazı Sosyo-Psikolojik Değişkenler Tarafından Kestirilebilir mi? (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Aladağ, M. (2009). Üniversiteye Uyum Konusunda Yürütülen Akran Danışmanlığı Programının Değerlendirilmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(31), 12-22.

Aladağ, M., & Tezer, E. (2007). Akran Danışmanlığı Nedir? Ne Değildir? Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(27), 39-155.

Albayrak-Kaymak, D. (2008). Üniversite Danışmanlığında Akran Desteği: Bir Bölüm Akranlığı Projesi Uygulaması. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 22-29.

Bayhan, S., & Işıtan, S. (2010). Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış. Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, Ocak-Şubat-Mart, 33–44.

Bayraktar, F. (2007). Olumlu Ergen Gelişiminde Ebeveyn/Akran İlişkilerinin Önemi. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 14(3), 157-166.

Bayraktar, Ö. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri İle Duygusal Zekaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Black, D. R., Tobler, N. S., & Sciacca, J. S. (1998). Peer Helping / Involvement: An Efficacious Way to Meet The Challenge of Reducing Alcohol, Tobacco, and Other Drug Use among Youth. Journal of School Health, 68(3), 87-94.

Budak, B. (1999). Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Can, G. (1992). Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, Social Support, and The Buffering Hypothesis. Psychological Bulletin, 98, 310 – 357.

Çakır, Y., & Palabıyıkoğlu, R. (1997). Gençlerde Sosyal Destek-Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. Kriz Dergisi, 5(1), 15-24.

Eker, D., Arkar, H., & Yaldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği. Türk Psikiyatri Dergisi, 12(1), 17-25.

Ergene, T., & Yıldırım, İ. (2004). Üniversite Adaylarının Depresyon Düzeyleri. Psikiyatri Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi, 12(2), 91-100.

Eski, R. (1980). Psikolojik Ayrışıklık, Genel Yetenek, Akademik Başarı Değişkenleri Arasındaki İlişkiler (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Foster-Harrison, E. S. (1995). Peer Helping in The Elementary and Middle Grades: A Developmental Perspective. Elementary School Guidance & Counseling, 30(2), 94-105.

Gülay, H. (2009). Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(22), 82-93.

Gülay, H. (2011). 5-6 Yaş Grubu Çocuklarda Okula Uyum ve Akran Ilişkileri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(36), 1-10.

Gürsoy, E. C. (2010). Ergenlerde Sosyodemografik Özelliklere ve Algılanan Sosyal Destek İle Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kapıkıran, Ş., & Özgüngör, S. (2009). Ergenlerin Sosyal Destek Düzeylerinin Akademik Başarı ve Güdülenme Düzeyi İle İlişkileri. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 16(1), 21–30.

Karadağ, İ. (2007). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Sosyal Destek Kaynakları Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Keskin, G., & Sezgin, B. (2009). Bir Grup Ergende Akademik Başarı Durumuna Etki Eden Etmenlerin Belirlenmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4(10), 3-18.

Lopez, E. J., Ehly, S., & Vazquez, E. G. (2002). Acculturation, Social Support and Academic Achievement of Mexican and Mexican American High School Students: An Exploratory Study. Psychology in The Schools, 39(3), 245-257.

Martins, M. V., Peterson, B. D., Almeida, V. M., & Costa, M. E. (2011). Direct and Indirect Effects of Perceived Social Support on Women's Infertility-Related Stress. Human Reproduction, 26(8), 1121–1134.

Nur Şahin, G. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma, Öznel İyi Oluş ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Özgüven, İ. E. (1974). Üniversite Ögrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.

Rasain, M., & Williams, D. I. (1999). Peer Counselling in Saudi Arabia. Journal of Adolescence, 22, 493-502.

Schwarzer, C., & Buchwald, S. (2004). Social Suport. in Spielberger, C. (Ed.), Encylopedia of Applied Psychology (Cilt 3, S. 435–441). Elsevier Academic Press.

Taylı, A. (2006). Akran Yardımcılığı Uygulaması Aracılığıyla Lise Öğrencilerinde Kişisel ve Sosyal Sorumluluğun Arttırılması (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Taylı, A. (2008). Okullarda Akran Temelli Uygulamalar. Milli Eğitim, 180, 31-49.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(29), 1-11.

Turner, G. (1999). Peer Support and Young People's Health. Journal of Adolescence, 22, 567-572.

Uysal, D., & Nazlı, S. (2010). Akran Yardımcılığı Müdahalesinin Etkililiği: Balıkesir Karesi İlköğretim Okulu Örneği. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(23), 17-35.

Ünal, A. Ö. (2011). Lise Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Ünüvar, A. (2003). Çok Yönlü Algılanan Sosyal Desteğin 15-18 Yaş Arası Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisine ve Benlik Saygısına Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Wassef, A., & Mason, G. (1996). In Search of Effective Programs to Address Students' Emotional Distress and Behavioral Problems Part III: Student Assessment of School-Based Support Groups. Adolescence, 31(121), 1-17.

Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliği. Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, 81-88.

Yıldırım, İ. (1998). Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeyleri. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2(9), 33-38.

Yıldırım, İ. (2000). Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Sınav Kaygısı ve Sosyal Destek. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 167-176.

Yıldırım, İ. (2006). Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Gündelik Sıkıntılar ve Sosyal Destek. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 258-267.

Yıldırım, İ., & Ergene, T. (2003). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Yordayıcısı Olarak Sınav Kaygısı, Boyun Eğici Davranışlar ve Sosyal Destek. Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi, 25, 224-234.

Yüksel, G., & Baytemir, K. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanım Amaçları İle Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 8(1), 1-20.

Bölüm 8

AKADEMİK MOTİVASYON

Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK

Kavramsal Açıdan Motivasyon

İhtiyaçlar bireyde yoksunluk hissi yaratır ve birey fizyolojik ve psikolojik dengesini (homeostazi) sürdürmek için bu ihtiyaçları tatmin etmek zorundadır. Diğer bir ifadeyle yaşamımızdaki dengenin sürmesi için ihtiyaçlarımızın mutlaka karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçların bireyin yaşamındaki içsel veya dışsal açıdan önemi o ihtiyacı karşılamak için motivasyon düzeyini belirlemektedir. Bu durum sadece açlık, susuzluk ve cinsel ihtiyaçlar gibi temel ihtiyaçlar için değil öğrenme, bilme ve kendini geliştirme için de geçerlidir. İhtiyaçlarımıza bu açıdan baktığımızda akademik motivasyon ön plana çıkmaktadır. Bir öğrenme faaliyeti için içimizde duyduğumuz güçlü istek, akademik motivasyonumuzu göstermektedir. Akademik motivasyonumuz ne kadar güçlüyse bir sınavı başarma ya da öğrenme gücümüz o kadar artabilir. Benzer şekilde bir yakınımızı görmek için güçlü bir isteğimiz varsa ne uzaklık bize engel olabilir ne de bir işimizin olması. Her şeyi bir yana bırakır, o kişiyi görmeye gideriz. Bu örneği hayatımızdaki akademik çalışmalar için de düşünebiliriz. Akademik motivasyon kavramının daha iyi anlaşılması için öncelikle motivasyonun ve motivasyonu etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Öz-yeterlik inançları üzerinde bireyin doğrudan deneyimlerinin etkisi oldukça fazladır. Geçmiş yaşantıların sonuçlarıyla bağlantılı olan öz-yeterlik inancı, gelecekle ilgili başarı ya da başarısızlık durumlarını ve dolayısıyla akademik motivasyonu etkileyebilir. Öz-yeterlik inancı yüksek olan öğrenciler, düşük öz-yeterlikleri olanlara göre öğrenme etkinliklerine katılma konusunda daha istekli olmakta, etkinliklere yönelik daha fazla çaba harcamakta ve karşılaştıkları güçlükler karşısında daha etkin stratejiler geliştirebilmektedir (Eggen & Kauchak, 1997'den akt. Seyis, Yazıcı, & Altun, 2011). Bu çerçevede düşük öz-yeterliğe sahip olan öğrencilerin akademik motivasyonları düşük olabilir. Çünkü öğrenciler kendilerini yeterli görmeyecekleri için akademik konularda herhangi bir çaba göstermeyecekler, çaba göstermemelerinden dolayı herhangi bir görevi başarı ile tamamlayamayacakları için olumlu dönütler almayacaklardır. Motivasyon için önemli olan olumlu dönütlerin olmayışı nedeniyle de, öğrencilerin akademik motivasyonlarının gelişmesi engellenmiş olacaktır.

Kaynakça

Althouse, J. N. (2007). Testing A Model of First-Semester Student-Athlete Academic Motivation and Motivational Balance between Academics and Athletics (Doctoral Dissertation Thesis). Proquest Dissertations and Theses. (UMI 3380707)

Areepattamannil, S., & Freeman, J. G. (2008). Academic Achievement, Academic Self-Concept, and Academic Motivation of Immigrant Adolescents in The Greater Toronto Area Secondary Schools. Journal of Advanced Academics, 19(4), 700-743.

Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory of Behavioral Change. Psychogical Review, 84(2), 191-215.

Baranik, L. E., Lakey, C. E., Lance, C. E., Hua, W., Meade, A.W., Hu, C., & Michalos, A. (2008). Examining The Differential Item Functioning of The Rosenberg Self-Esteem Scale Across Eight Countries. Journal of Applied Social Psychology, 38(7), 1867-1904.

Barkoukis, V., Tsorbatzoudis, H., Grouios, G., & Sideridis, G. (2008). The Assessment of Intrinsic and Extrinsic Motivation and Amotivation: Validity and

Reliability of The Greek Version of The Academic Motivation Scale. Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 15(1), 39-55.

Borynski, M. L. (2003). Factors Related to Reductions in Alcohol Consumption among College Students: The Role of Religious Involvement. Current Psychology: Developmental, Learning, Personality, Social, 22(2), 138-148.

Brafford, L., & Beck, K. (1991). Development and Validation of A Condom Self-Efficacy Scale for College Students. Journal of American College Health, 39(5), 219-225.

Brophy, J. (2004). Motivating Student to Learn. Mahweh, NJ.: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Butler, R. J., & Gasson, S. L. (2005). Self Esteem/Self Concept Scales for Children and Adolescents: A Review. Child and Adolescent Mental Health, 10(4), 190-201.

Collins, N. C. (2010). A Conceptual Model of Career Development to Enhance Academic Motivation (Doctoral Dissertation Thesis). Proquest Dissertations and Theses. (UMI 3407392)

Dacey, M., Baltzell, A., & Zaichkowsky, L. (2008). Older Adults‘ Intrinsic and Extrinsic Motivation Toward Physical Activity. American Journal of Health Behavior, 32(6), 570-582.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The ‘What’ and “Why” of Goal Pursuit: Human Needs and The Self-Determination of Behavior. Psychological Inquiry, 11, 227-268.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health. Canadian Psychology/Psychologie Canadienne, 49(3), 182-185.

Degli Antoni. G. (2009). Intrinsic Vs. Extrinsic Motivations to Volunteer and Social Capital Formation. Kyklos, 62(3), 358-370.

Eaton, D. K., Brener, N., & Kann, L. K. (2008). Associations of Health Risk Behaviors with School Absenteeism. Does Having Permission for The Absence Make A Difference. Journal of School Health, 78(4), 223-229.

Eccles, J. S., & Wigfield, A. (2002). Motivational Beliefs, Values, and Goals. Annual Review of Psychology, 53(1), 109-132.

Fawcett, L. M., Garton, A. F., & Dandy, J. (2009). Role of Motivation, Self-Efficacy and Parent Support in Adolescent Structured Leisure Activity Participation. Australian Journal of Psychology, 61(3), 175-182.

Fredricks, J. A. & Eccles, J. S. (2002). Children‘s Competence Value Beliefs from Childhood through Adolescence: Growth Trajectories in Two Male-Sex Typed Domains. Developmental Psychology, 38, 519-533.

Harde, S. L., Crowson, H. M., Debacker, T. K., & White, D. (2007). Predicting The Academic Motivation of Rural High School Students. The Journal of Education, 75(4), 247-269.

Hughes, J., & Kwok, O. (2008). Influence of Student–Teacher and Parent–Teacher Relationships on Lower Achieving Readers' Engagement and Achievement in The Primary Grades. J. Educational Psychology, 99(1), 39-51.

Kearney, C. A. (2008). An Interdisciplinary Model of School Absenteeism in Youth to Inform Professional Practice and Public Policy. Educational Psychology Review, 20(3), 257-282.

Law, Y. (2008). The Relationship between Extrinsic Motivation, Home Literacy, Classroom Instructional Practices, and Reading Proficiency in Secondary-Grade Chinese Children. Research in Education, 80, 37-51.

Lindholm, J. A. (2007). Spirituality in The Academy: Reintegrating Our Lives and The Lives of Our Students. about Campus, 12(4), 10-17.

Loeber, R., & Farrington, D. S. (200). Young Children Who Commit Crime: Epidemiology, Developmental Origins, Risk Factors, Early Interventions, and Policy Implications. Development and Psychopathology, 12, 737-762.

Morreale, C. (2011). Academic Motivation and Academic Self-Concept: Military Veteran Students in Higher Education (Doctoral Dissertation Thesis). Proquest Dissertations and Theses. (UMI 3460783)

Marsh, H. W., & Craven, R. G. (2006). Reciprocal Effects of Self-Concept and Performance from A Multidimensional Perspective: beyond Seductive Pleasure and Unidimensional Perspectives. Perspectives on Psychological Science, 1(2), 95-180.

Maslow, A. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review, 50(4), 370-396.

Mitchell, C. R. (1980). The Effects of Two Courses, Assessment and Advisement and Career Exploration on Academic Orientation, Academic Motivation, and Locus of Control in Community College Students (Doctoral Dissertation Thesis). Proquest Dissertations and Theses. (UMI 8017783)

Nelms, L. W., Hutchins, E., Hutchins, D., & Pursley, R. J. (2007). Spirituality A-and The Health of College Students. Spirituality and The Health of College Students. Journal of Religion & Health, 46(2), 249-265.

Nelson-Becker, H., & Canada, E. R. (2008). Spirituality, Religion, and Aging Research in Social Work: State of The Art and Future Possibilities. Journal of Religion, Spirituality & Aging, 20(3), 177-193.

Oluwole, D. A. (2009). Spirituality, Gender and Age Factors in Cybergossip among Nigerian Adolescents. Cyber Psychology & Behavior, 12(3), 323-326.

Petty, S. D. (2011). Spirituality As A Predictor of Academic Motivation among College Students (Doctoral Dissertation Thesis). Proquest Dissertations and Theses. (UMI 3458019)

Rodriguez, C. M. (2009). The Impact of Academic Self-Concept, Expectations and The Choice of Learning Strategy on Academic Achievement: The Case of Business Students. Higher Education Research & Development, 28(5), 523-539.

Ryan, R., & Deci, E. (2000). Self-Determination Theory and The Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. American Psychologist, 55, 68-78.

Ryan, R. M., Kuhl, J., & Deci, E. L. (1997). Nature and Autonomy: An Organizational View of Social and Neurobiological Aspects of Self-Regulation in Behavior and Development. Development and Psychopathology, 9, 701-728.

Satia, J. A., & Galanko, J. A. (2008). Intrinsic and Extrinsic Motivations for Healthful Dietary Change in African Americans. American Journal of Health Behavior, 31(6), 643-656.

Schiefele, U. (1991). Interest, Learning, and Motivation. Educational Psychologist, 26(3), 299-323.

Schunk, D. H., Pintrich, S. R., & Meece, J. L. (2008). Motivation in Education: Theory, Research, and Applications. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson/Merrill Prentice Hall.

Seyis, S., Yazıcı, H., & Altun, F. (2011). Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Yordayıcıları Olarak: Duygusal Zeka, Öz- Yeterlik İnancı ve Motivasyon. XI. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi. 3-5 Ekim 2011, İzmir, Türkiye.

Strawser, M. S., Storch, E. A., Geffken, G. R., Killinary, E. M., & Baumeister, A. L. (2004). Religious Faith and Substance Problems in Undergraduate College Students. Pastoral Psychology, 53(2), 183-188.

Tremblay, M., Blanchard, C. M., Taylor, S., Pelletier, L. G., & Villeneuve, M. (2009). Work Extrinsic and Intrinsic Motivation Scale: Its Value for Organizational Psychology Research. Canadian Journal of Behavioral Science, 41(4), 213-226.

Vallerand, R. J., Pelletier, L. G., & Koestner, R. (2008). Reflections on Self-Determination Theory. Canadian Psychology/Psychologie Canadienne, 49(3), 257-262.

Walvoord, B. E. (2008). Students' Spirituality and "Big Questions" In Introductory Religion Courses. Teaching Theology and Religion, 11(1), 3-13.

Yıldız, G., & Fer, S. (2008). Öz-Kavram Envanteri-I'in Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 209-232.

Young, E. L., & Sudweeks, R. R. (2005). Gender Differential Item Functioning in The Multidimensional Self Concept Scale with A Sample of Early Adolescent Students. Measurement and Evaluation in Counseling and Development, 38(1), 29-44.

Bölüm 9

AKADEMİK ÖZ-YETERLİK

Yrd. Doç. Dr. Recep UYSAL

Kavramsal Açıdan Öz-yeterlik

Öz-yeterlik kavramının geçmişi, Bandura'nın (1977) daha sonra sosyal bilişsel teori olarak adlandırılacak olan ve başarının bireyin davranışı ve kişisel faktörler (düşünceleri, inançlar vb.) ile çevresel şartların etkileşimine dayandığını savunan, sosyal öğrenme teorisine dayanmaktadır. Bireyin bir işi yapmak, performans gerektiren bir konuda başarılı olabilmek için gerekli becerilere sahip olduğu konusundaki inancı olarak tanımlanabilecek öz-yeterlik kavramı (Bandura, 1994), bireyin sergilediği davranışların önemli bir belirleyicisi olarak eğitim, tıp, psikoloji, işletme, uluslararası ilişkiler gibi çok farklı alanlarda ele alınarak incelenmiştir (Kurbanoğlu, 2004). Öz-yeterlik, sosyal bilişsel teorinin en temel kavramlarından biridir (Pajares, 1996) ve bireyin belirli bir görev için gerekli performansı organize edebilmek için sahip olduğu kapasite hakkında yaptığı tahmin şeklinde tanımlanmaktadır (Gist & Mitchel, 1992).

Öz-yeterlik inancının yüksek olması bireyin performansını arttırmaktadır. Öz-yeterlik inancı yüksek bireyler, hedefleri ya da görevleri kaçınılması gereken birer tehdit olmaktan daha çok kendilerini motive eden birer faktör olarak görürler (Bandura, 1997). Öte yandan düşük

arttırmakta, okuma ve yazma performansını arttırmakta ve akademik motivasyon düzeylerini yükseltmektedir (Prat-Sala & Redford, 2012; Zimmerman, 2000). Benzer şekilde akademik öz-yeterlik düzeyi yüksek olan öğrenciler, yetenek testlerinde daha iyi performans sergilerken, başarı testlerinde kendilerine daha yüksek hedefler belirleyerek öz-yeterlik düzeyi düşük olan öğrencilere göre daha yüksek puanlar almışlardır (Choi, 2005).

Akademik öz-yeterlik düzeyi yüksek olan öğrenciler kendilerine verilen zor görevleri yapmaktan çekinmemekte ve bu tarz etkinlikleri akademik öz-yeterlik düzeyi düşük öğrencilere göre daha çok seçmektedir. Akademik öz-yeterlik ayrıca öğrencilerin akademik performanslarını olumsuz etkileyen faktörler olarak değerlendirilebilecek kaygı ve sınav kaygısı ile de ilişkili bir kavramdır. Düşük öz-yeterlik hissi depresyon, anksiyete ve çaresizlikle birliktedir (Sevindik, Yeşil, Sevindik, & Açıl, 2007). Ayrıca akademik öz-yeterlik bireyin içsel ve dışsal motivasyon kaynakları ile de yakından ilişkilidir (Fettahlıoğlu & Ekici, 2011). Öğrenciler zor bir akademik görevle karşılaştıklarında bu görevi tamamlayacak motivasyonu kendilerinde bulamadıklarında yeterliklerinden şüphe duymaya başlamaktadır. Yeteneklerine yönelik şüphe duymaları da öğrencilerin akademik öz-yeterliklerini şekillendirmektedir (Schunk, 1985).

Kaynakça

Akbay, S. E., & Gizir, C. A. (2010). Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinde Akademik Erteleme Davranışı: Akademik Güdülenme, Akademik Öz-Yeterlik ve Akademik Yükleme Stillerinin Rolü. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), 60-78.

Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W.H. Freeman.

Bandura, A. (1993). Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning. Educational Psychologist, 28, 117–148.

Bandura, A. (1994). Self-Efficacy, Encyclopedia of Human Behaviour, 4, 7-81.

Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: Freeman.

Boekaerts, M. (1991). Subjective Competence: Appraisals and Self Assessments. Learning and Instruction, 1, 1–17.

Choi, N. (2005). Self-Efficacy and Self-Concept as Predictors of College Students‘ Academic Performance. Psychology in The Schools, 42(2), 197–205.

Crain, W. (2000).Theories of Development: Concepts and Applications (4th Ed.). London: Prentice-Hall.

Ekici, G. (2005). Biyoloji Öz-Yeterlik Ölçeğinin Geçerliği ve Güvenirliği. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29, 85-94.

Eggen, S., & Kauchak, D. (1999). Educational Psychology. Windows on Classroom. New Jersey: Prentice Hall.

Ferguson, L. M. (1996). Preceptors Enhance Students' Self-Confidence. Nursing Connections, 9(1), 49–61.

Fettahlıoğlu, S., & Ekici, G. (2011). Affect of Teacher Candidates' Academic Self-Efficacy Beliefs on Their Motivations towards Sciences. Procedia Social and Behavioral Sciences, 15, 2808–2812.

Gist, M. E., & Mitchell, T. R. (1992). Self-Efficacy: A Theoretical Analysis of Its Determinants and Malleability. Academy of Management Review, 17(2), 183–211.

Güçlü, A. (2009). Eighth Grade Students' Emotion Regulation Strategies during Test Taking: The Role of Gender, Cognitive Appraisal Processes, Academic Self-Efficacy, and Test Anxiety. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara.

Hofstetter, C. R., Zuniga, S., & Dozier, D. M. (2001). Media Self-Efficacy: Validation of A New Concept. Mass Communication & Society, 4(1), 61-74.

Kumar, R., & Lal, R. (2006). The Role of Self-Efficacy and Gender Difference among The Adolescents, Journal of The Indian Academy of Applied Psychology, 32(3), 249-254.

Kurbanoğlu, S. S. (2004). Öz-Yeterlik İnancı ve Bilgi Profesyonelleri İçin Önemi. Bilgi Dünyası, 5(2), 137-152.

Lent, R., Brown, S. D., & Larkin, K. C. (1984). Relation of Self-Efficacy Expectations to Academic Achievement and Persistence. Journal of Counseling Psychology, 31, 356-362.

Linnenbrink, E. A., & Pintrich, S. R. (2003). The Role of Self-Efficacy Beliefs in Student Engagement and Learning in The Classroom. Reading and Writing Quarterly, 19, 119-137.

Meece, J. L. (1997). Child and Adolescent Development for Educators. New York: Mcgraw-Hill.

Pajares, F. (1996). Self-Efficacy Beliefs in Academic Settings. Review of Educational Research, 66(4), 543–578.

Patterson, D. (2011). Can I Graduate from College? The Influence of Ethnic Identity, Ethnicity, Academic Self-Efficacy and Optimism on College Adjustment among Community College Students. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Alliant International University, Los Angeles.

Pintrich, S. R., & Schunk D. H. (1996). Motivation in Education: Theory, Research, and Applications. Englewood Cliffs, NJ: Merrill/Prentice Hall.

Prat-Sala, M., & Redford, S. (2012). Does Self-Efficacy Matters? The Relationship between Self- Efficacy in Reading and in Writing and Undergraduate Students' Performance in Essay Writing. Educational Psychology, 32, 9-20.

Satıcı, S. A. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Akademik Öz-Yeterliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Schunk, D. H. (1990). Goal Setting and Self-Efficacy During Self-Regulated Learning. Educational Psychologist, 25, 71-86.

Schunk, D. H. (1991). Self-Efficacy and Academic Motivation. Educational Psychologist, 26, 207-231.

Schunk, D. H. (1995). Self-Efficacy, Motivation, and Performance. Journal of Applied Sport Psychology, 7(2), 112-137.

Schunk, D. H., & Pajares, F. (2001). The Development of Academic Self-Efficacy. In A. Wigfield & J. Eccles (Eds.), Development of Achievement Motivation. San Diego: Academic Press, Inc. Http://Www.Uky.Edu/~Eushe2/Pajares/Schunkpajares2001.PDF 22 Kasım 2013 Tarihinde Ulaşılmıştır.

Schunk, D. H., & Meece, J. L. (2006). Self-Efficacy in Adolescence. In F. Pajares & T. Urdan (Eds.), Adolescence and Education (Cilt 5, S. 71-96). Greenwich, CT: Information Age Publishing.

Sevindik, T., Yeşil, G., Sevindik, F., & Açık, Y. (2007). Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı İle Öz-Etkililik Yeterlik Arasındaki İlişki. E-Journal of New World Sciences Academy, 2(2), 13-22.

Sharp, C. (2002). Study Support and The Development of Self-Regulated Learner. Educational Research, 44, 29-42.

Soffa, S. J. (2006). Inspiring Academic Confidence in The College Classroom: An Investigation of Features of The Classroom Experience That Contribute to The Academic Self-Efficacy of Undergraduate Women Enrolled in Gateway Courses. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Wisconsın, Madison.

Telef, B. B., & Karaca, R. (2012). Çocuklar İçin Öz-Yeterlik Ölçeği; Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 32, 169-187.

Tokinan, B. Ö. (2008). Yaratıcı Dans Etkinliklerinin Motivasyon, Özgüven, Öz-Yeterlik ve Dans Performansı Üzerindeki Etkileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yılmaz, E., Yiğit, R., & Kaşarcı, İ. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Öz-Yeterlilik Düzeylerinin Akademik Başarı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi 12(23), 371–388.

Ziegler, S. M. (2005). Theory-Directed Nursing Practice (2nd Ed.). New York: Springer.

Zimmerman, B. J. (1995). Self-Efficacy and Educational Development. Self-Efficacy in Changing Societies. (Ed. A. Bandura). New York: Cambridge University Press, 202-231.

Zimmerman, B. J. (2000). Self-Efficacy: An Essential Motive to Learn. Contemporary Educational Psychology, 25, 82-91.

Zulkosky, K. (2009). Self-Efficacy: A Concept Analysis. Nursing Forum, 44(2), 93-102.

Bölüm 10

AKRAN ARA BULUCULUĞU

Uzm. Psk. Dan. İbrahim DEMİRCİ

Kavramsal Açıdan Akran Ara Buluculuğu

Son yıllarda okullarda yaşanan şiddet olaylarının artış gösterdiği gerek medyadaki haberlerde gerekse bilimsel araştırmalarda belirtilmektedir. Yeşilyaprak'a (2006) göre okullardaki şiddet, "21. yüzyılda kendine tanımlanmış, güvenli bir kimlik edinememiş Türkiye'nin, yaşadığı toplumda sağlıklı özdeşim referansları bulamayan ve geleceğe yönelik yoğun umutsuzluk duyguları yaşayan gencinin" somut bir tepkisidir. Okullarda şiddet sorunu temelde, insana değer veren bir toplumsal yapıya, öğrenciye değer veren bir eğitim anlayışına duyulan gereksinimi ortaya koymaktadır.

Okullardaki şiddetin nedeni olarak birçok faktör sayılabilir. Bu olgunun fiziksel, biyolojik, sosyal, toplumsal, kültürel, küresel ve tarihsel birçok boyutu vardır. Ancak okul ortamında yaşanan şiddet olaylarını incelediğimizde, şiddetin temelinde farklı türlerde de olsa bir çatışma olduğunu görmekteyiz. Okullarda her gün birçok çatışma yaşanmaktadır. Bu çatışmaları nasıl çözeceğini bilemeyen öğrenciler daha da ileriye giderek sözel ve fiziksel şiddete başvurabilmekte; kavgalar, yaralanmalar hatta ölümler yaşanabilmektedir. Öğrenciler çatışmaları nasıl çözeceklerini bilirlerse -zorlandıkları durumlarda bir

Anlaşmazlık konusu:

……
……
……
……
……
……

Anlaşmaya ulaşıldı mı? Evet : ..... Hayır: .....

Birinci kişi	İkinci kişi
.....aşağıdakileri yapmaya söz verdi:	.....aşağıdakileri yapmaya söz verdi:
İmza	İmza
Takip sonucu:	Takip sonucu:

Kaynakça

Bodine, R. J., Crawford, D. K., & Schrumpf, F. (2002). Creating The Peaceable School: A Comprehensive Program for Teaching Conflict Resolution. Champaign, IL.

Fark Yaratanlar (2011). Http://Www.Youtube.Com/Watch?V=7mjx4qwt8gc#T=17 Adresinden 12 Eylül Tarihinde Ulaşılmıştır.

Hart, J., & Gunty, M. (1997). The Impact of A Peer Mediation Program on An Elementary School Environment. Peace and Change, 22(1), 76-92.

Haft, W. S., & Weiss, E. R. (1998). Peer Mediation in Schools: Expectations and Evaluations. Harvard Negotiation Law Review, 3, 213-270.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1995). Teaching Students to Be Peacemakers. Edina, MN: Interaction Book Co.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1996). Peacemakers: Teaching Students to Resolve Their Own and Schoolmates' Conflicts. Focus on Exceptional Children, 28(6), 1-12.

Kaçmaz, T., & Türnüklü, A. (2011). Akran Arabulucuların Perspektifinden Çatışan Öğrencilerin Arabuluculuk Sürecinde Yasadığı Zorluklar. İlköğretim Online, 10(3), 798-811.

Kaçmaz, T., Türnüklü, A., & Türk, F. (2011). Akran Arabulucuların Gözünden İlköğretim Öğrencilerinin Arabuluculuk Sürecinde Yaşadıkları Güçlüklerin İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice], 17(4), 555-579.

Gülkokan, Y. (2011). "Akran Arabuluculuk Eğitiminin" İlköğretim Öğrenci Anlaşmazlıkları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Koruklu, N. (1998). Arabuluculuk Eğitiminin İlköğretim Düzeyindeki Bir Grup Öğrencinin Çatışma Çözme Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Koruklu, N. (2003). Arabuluculuk Eğitiminin İletişim ve Çatışma Çözme Becerisine Etkisi: Bir Grup Üniversite Öğrencisi Üzerinde Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Koruklu, N. (2006). Eğitimde Arabuluculuk ve Okulda Arabuluculuk Sürecinin İşleyişine İlişkin Bir Modelin Geliştirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 11-20.

Koruklu, N. (2008). Okullarda Yaşanan Şiddet Olaylarını Azaltmaya Yönelik "Tüm Okulu Kapsayan Arabuluculuk Modeli"nin Uygulanmasına İlişkin Bir Çalışma. Communication in Peace Conflict in Communication, Eastern Mediterranen Universty Pres, 2008, North Cyprus.

Koruklu, N., & Yılmaz N. (2010). Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi Programının Okulöncesi Kurumlara Devam Eden Çocukların Problem Çözme Becerisine Etkisi Http://Www.Dergi.Adu.Edu.Tr/Egitimbilimleri/Arsiv/2010_C1/2010_Aralik/Pdf/1koruklu_Yilmaz.Pdf Adresinden 6 Kasım 2013 Tarihinde Ulaşılmıştır.

Nelsen, J., Lott, L., & Stephen, G. (1997). Positive Discipline in The Classroom. Create A Classroom Climate That Enhances Academic Learning. Use Class Meeting and Other Positive Dislipcine Strategies Effectively. Rocklin: Prima Publishing.

Schrumpf, F., Crawford, D. K., & Bodine, R. J. (2007). Okulda Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuk Program Rehberi. (F. G. Akbalık Ve B. D. Karaduman, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. (Orijinal Çalışma Basım Tarihi 1997).

Sünbül, D. (2008). Müzakere (Problem Çözme) ve Arabuluculuk Eğitim Programının Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme Becerileri, Öfke Kontrolü İle Özsaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Taştan, N. (2004). Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitimi Programlarının İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Becerilerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi.

Taştan, N. (2006). Çatışma Çözme Eğitimi ve Akran Arabuluculuğu (U. Öner, Ed.). Ankara: Nobel Yayın.

Türnüklü, A., (2005). Lise Yöneticilerinin Çatışma Çözüm Strateji ve Taktiklerinin Sosyal Oluşturmacılık Kuramı Perspektifinden. Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 11(42), 225-278.

Türnüklü, A. (2006). Yeni İlköğretim Programları ve Öğretmen Yeterlikleri Işığında Sınıf ve Okul Disiplinine Çağdaş Bir Yaklaşım: Onarıcı Disiplin Okullarda Yaşanan Kişiler Arası Çatışmaları Yapıcı ve Barışçıl Olarak Yönetmek İçin Çağdaş Bir Yaklaşım. Ankara: Ekinoks Eğitim Danışmanlık Hiz. Ve Bas. Yay. Dağ. San. Ve Tic. Ltd. Şti.

Türnüklü, A. (2007). Liselerde Öğrenci Çatışmaları, Nedenleri, Çözüm Stratejileri ve Taktikleri.Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 13(49), 129-166.

Türnüklü, A. (2011). Peer Mediators' Perceptions of The Mediation Process. Education and Science, 36(159), 179-191.

Türnüklü, A., & Şahin, İ. (2002). İlköğretim Okullarında Öğrenci Çatışmaları ve Öğretmenlerin Bu Çatışmalarla Başa Çıkma Stratejileri.Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 8(30), 283-302.

Türnüklü, A., Çetin, C., & Balcı, F. (2010). Okullarda Öğrenci Şiddetinin Dönüştürülmesi: Anlaşmazlık Çözümü ve Akran-Arabuluculuk Eğitimi Uygulama Planı. Http://Web.Deu.Edu.Tr/Acmer/Files/Okulda_Akran_Arabuluculuk_Uygulamasi.Pdf Adresinden 3 Haziran 2013 Tarihinde Ulaşılmıştır.

Türnüklü, A., & İlleez, M. (2006). Öğretmenlerin, Öğrenci Çatışmalarını Çözüm Strateji ve Taktiklerinin Sosyal Oluşturmacılık Perspektifinden İncelenmesi. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 6(22), 221-232.

Türnüklü, A., Kaçmaz, T., İkiz, E., & Balcı, F. (2009). Liselerde Öğrenci Şiddetinin Önlenmesi: Anlaşmazlık Çözümü, Müzakere ve Akran-Arabuluculuk Eğitim Programı. Ankara: Maya Akademi.

Türnüklü, A., Kaçmaz, T., Sünbül, D., & Ergül, H. (2010). Effects of Conflict Resolution and Peer Mediation Training in A Turkish High School. Australian Journal of Guidance & Counselling, 20(1), 69-80.

Türnüklü, A., Kaçmaz, T., Gürler, S., Kalender, A., Zengin, F., & Şevkin., B. (2009). The Effects of Conflict Resolution and Peer Mediation Education on Students' Empathy Skills. Education and Science, 34(153), 15-24.

Yeşilyaprak, B. (2006). Eğitimde Şiddet Olgusu.

Bölüm 11

AKRAN BASKISI

Uzm. Psk. Dan. Taner DEMİR

Ergenlik Dönemi

Çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olan ergenlik dönemi, bireyin hayatındaki en önemli süreçlerden biri olup; fiziksel, psikolojik değişimler ve erişkinliğe özgü rollerin, sorumlulukların kazanıldığı dinamik bir dönemdir (Evren, 2008). Bu dönem fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik değişimlerin gerçekleştiği, ayrıca ergenlerin sosyalleşmelerinde özellikle samimi ilişkilerde bulundukları sosyal grupların etkisiyle farklı davranışsal ve kültürel öğrenimlerin kazanıldığı bir dönemi içermektedir (Burcu, Danacıoğlu, & Vazsonyı, 2007). Bu dönemi birçok psikolog yeniden doğuş çağı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş için gereken önemli gelişim görevlerini başarma çağı, bireyin bağımsızlık savaşı verdiği çağ ve zorlanmalı yaşam dönemlerinden ilki olarak görmektedir (Kılıççı, 2000).

Bu zorlanmaların yanı sıra gençten toplumun beklediği ve başarmak zorunda olduğu bazı gelişim görevleri vardır. Ergenlik çağının bitimine kadar başarılması gereken gelişim görevleri şunlardır (Kılıççı, 2000):

Kaynakça

Aydın, A. (1999). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Ankara: Anı Yayıncılık.

Burcu, E., Danacıoğlu, N., & Vazsonyı, A. T. (2007). Arkadaş Grubuna Sahip Olmaya Verilen Önemin Gençlerin Vandalizmi Üzerindeki Etkisi. Edebiyat Fakültesi Dergisi, 24(2), 23-44.

Clasen, D. R., & Brown, B. B. (1985). The Multidimensionality of Peer Pressure in Adolescence. Journal of Youth and Adolescence, 14(6), 451-468.

Csikzentmihalyi, M., & Larson, R. (1984). Being Adolescent: Conflict and Growth in The Teenage Years. New York: Basic Books.

Cüceloğlu, D. (1993). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Conger, J. J., & Galambos, N. L. (1997). Adolescence and Youth: Psychological Development in A Changing World (Fifth Edition). New York: Harperand Row Publishers.

Dacey, J. S., & Travers, J. F. (1996). Human Development-Acrossthe Life Span, New York: Mcgraw Hill Pub.

Delikara, İ. E. (2000). Ergenlerin Akran İlişkileri İle Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erwin, S. (2000). Çocuk ve Ergenlikte Arkadaşlık (Çev: Akınhay, O.). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Evren, H. (2008). Trakya Üniversitesi Öğrencilerinin Riskli Sağlık Davranışları ve Sağlık Hizmeti Kullanımları. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Edirne.

Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (1998). Sosyal Psikoloji (Çev. A. Dönmez)(3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Gander, M. J., & Gardnier, H. J. (1998). Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çeviren Bekir Onur), Ankara: İmge Kitabevi.

Güney, N. (2007). Ergenlikte Risk Almanın İçsel Kaynaklarının Benmerkezlilik, Akran Baskısı, Sosyoekonomik Düzey ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Hortaçsu, N. (2003). İnsan İlişkileri (3. Basım), Ankara: İmge Kitabevi.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı [İKGV]. (2002). Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Cinsel Sağlık Eğitimi. İstanbul: Ceren Tanıtım Ltd. Şti.

Kapıkıran, N. A., Fiyakalı, C. (2005). Lise Öğrencilerinde Akran Baskısı ve Problem Çözme. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 11-17.

Kandel, D. B., & Andrews, K. (1987). Processes of Adolescent Socialization by Parents and Peers. International Journal of The Addictions, 22, 319-342.

Kılıççı, Y. (2000). Okulda Ruh Sağlığı. İstanbul: Anı Yayıncılık.

Kıran-Esen, B. (2002). Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin Risk Alma, Sigara İçme Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kıran-Esen, B. (2003). Akran Baskısı Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Risk Alma Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 20, 17-26.

Kırcan, S. (2006). The Relationship between Peer Presure, Internal Versus External Locus of Control and Adolescent Substanceuse. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kulaksızoğlu, A. (2006). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Lee, S. Y. (2002). The Effects of Peer on The Academic and Creative Talent Development of A Gifted Adolescent, The Journal of Secondary Gifted Aducation, 14(1), 19-29.

May, D., Nichols, J. D., & Eltzroth, S. L. (1999). Risk Behaviors among Adolescents in The Midwest Personal Gratification or Peer Pressure? Canada: Paper Presented at American Educational Research Association.

Morrison, J. (1997). Peer Group Pressure with in and Outside School. British Educational Research Journal, 23(1), 61-80.

Muuss, R. E., & Porton, H. D. (1998). Adolescent Behavior and Society: A Book of Readings (Fifth Edition). New York: The Mcgraw Hill Companies.

Peker, A. Y. (2012). Lise Öğrencilerinde Risk Alma Davranışının Akran Baskısı, Ana Baba Tutumları ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğe Göre Yordanması. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Rebellon, C. J. (2006). Do Adolescents Engage in Delinquency to Attract The Social Attention of Peers? An Extension and Longitudinal Test of The Social Reinforcement Hypothesis. Journal of Research in Crime and Delinquency, 43, 387-411.

Santor, D. A., Messervey, D., & Kusumakar, V. (2000). Measuring Peer Pressure, Popularity, and Conformity in Adolescent Boys and Girls: Predicting School Performance, Sexual Attitudes, and Substance Abuse, Journal of Youth and Adolescence, 29(2), 163-182.

Steinberg, R. (2002). Adolescence. New York: Mcgraw-Hill Higher Education.

Şahin, G. A. (2011). Ankara'daki İki Lisenin Öğrencilerinde Riskli Sağlık Davranışları ve Bunlara Akran Baskısı İle Diğer Faktörlerin Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Türk Dil Kurumu (2013). Erişim: [Tdk.Gov.Tr]. Erişim Tarihi: 30.08.2013.

Torun, S. (2007). Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Karar Stratejilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, M. (2007). Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Akran Baskısı Düzeyleri Açısından İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Bölüm 12

AKRAN SAPMASI

Uzm. Halime GÜNGÖR

Akran sapması akranların birbirinden etkilenerek ve model alarak geliştirdikleri gerek yasalara gerekse toplumsal kurallara aykırı davranmadır ki uyuşturucu madde kullanımı, suç teşkil eden davranışlar, riskli cinsel tutumlar gibi olumsuz davranışları bir çatıda toplamaktadır. Akran sapmasının şiddeti aşırı uçta olduğunda ise toplumsal güvenliği tehdit eder hâle gelmektedir. Sapmayı yaşam tarzı olarak benimsemiş akranlar da hayatları boyunca suça meyilli olarak yaşabilmektedir.

Akran Sapması Kavramı ve Sapma Yaşayan Akran Davranışları

Sapma davranışı toplum tarafından onaylanmayan davranışlara işaret eder (Cheng, 2012). Sapma davranışı öncelikle bu tür davranışları gözlemleme daha sonra taklit etmekle başlar (Mays, 2002). Gelişim psikolojisi ve sosyoloji araştırmaları ise batı kültüründe çocukların 3-4 yaşından itibaren akranları ile aile bireylerinden fazla zaman geçirdiğine ve en az erken çocukluk döneminden itibaren akranlara yönelimin arttığına işaret eder (Dishion, Dodge, & Lansford, 2006). Akranların bireyleri suça meyilli davranışlara sevk etmesinden ziyade, sap-

daşlıklarını sapma davranışı etrafında organize eden gençlerin 10 yıl sonra antisosyal ve suça meyilli davranış göstermesi muhtemeldir (Dishion, Nelson, Winter, & Bullock, 2004). Dinamik sistem perspektifine göre ise arkadaşlıklarını sapma davranışı etrafında organize eden gençlerin konuşmaları, sapma etrafında sıkışır ve bu gençlerin bir dinamik çeker olmaları beklenir (Granic & Dishion, 2002). Bu anlamda, ailenin ve okulun çocuğu takibi ve ilgisi akran sapmasının etkilerini önleyecek en önemli müdahale olacaktır.

Akran sapması aileler, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının ortak iş birliği ile üzerinde dikkatle durulması gereken önemli bir konudur. Akran sapmasının bulaşıcı etkisi, akranların gruplar hâlinde hareket ederek sapma davranışlarını gerçekleştirmesi toplumsal anlamda huzurun, sağlığın ve güvenin de yok olmasına neden olmaktadır. Konu ile ilgili tedbirler alınarak sapma yaşayan akranların iyileşmesi ve sapma yaşama riski olan akranların ise korunması sağlanmalıdır.

Kaynakça

Ahmadi, K., Sangdeh, J. K., Aminimanesh, S., Mollazamani, A., & Khanzade, M. (2013). The Role of Parental Monitoring and Affiliation with Deviant Peers in Adolescents' Sexual Risk Taking: toward An Interactional Model. International Journal of High Risk Behaviours and Addiction, 2(1), 22-27.

Akers, R. L. (1998). Social Learning and Social Structure: A General Theory of Crime and Deviance. Boston, MA: Northeastern University Press.

Ardelt, M., & Day, L. (2002). Parents, Siblings, and Peers: Close Social Relationships and Adolescent Deviance. The Journal of Early Adolescence, 22, 310-349.

Arnett, J. (1999). Adolescent Storm & Stress, Reconsidered. American Psychologist, 54(5), 317-326.

Arnold, M. E., & Hughes, J. H. (1999). First Do No Harm: Adverse Effects of Grouping Deviant Youth for Skills Training. Journal of School Psychology, 37, 99–115.

Arthur, M. W., Hawkins, J. D., Pollard, J. A., Catalano, R. F., & Baglioni, A. J. (2002). Measuring Risk and Protective Factors for Substance Use, Delinquency, and Other Adolescent Problem Behavior. The Communities That Care Youth Survey, 26(6), 575-601.

Brendtro, L. K., Mitchell, M. L., & Mccall, H. (2007). Positive Peer Culture: Antidote to "Peer Deviance Training". Reclaiming Children and Youth, 15(4), 200–206

Bryant, A. L., & Zimmerman, M. A. (2002). Examining The Effects of Academic Beliefs and Behaviors on Changes in Substance Use among Urban Adolescents. Journal of Educational Psychology, 94(3), 621-637.

Cheng, J. (2012). The Effect Factor for Students' Deviant Behavior. The Journal of Human Resource and Adult Learning, 8(2), 26-32.

Cook, S. J., & Ludwig, J. (2006). Assigning Youths to Minimize Total Harm. In K. A. Dodge & M. Putallaz (Eds.), Deviant Peer Influences in Programs for Youth (S. 67-90). USA: The Guilford Press.

Cook, E. C., Buehler, C., & Henson, R. (2009). Parents and Peers as Social Influences to Deter Antisocial Behavior. Journal of Youth & Adolescence, 38(9), 1240-1252.

Coombs, R. H., Paulson, M. J., & Richardson, M. A. (1991). Peer V.S. Parental Influence in Substance Use among Hispanic and Anglo Children and Adolescents. Journal of Youth and Adolescence, 20, 73-88.

Curran, S. J., Stice, E., & Chassin, L. (1997). The Relation between Adolescent Alcohol Use and Peer Alcohol Use: A Longitudinal Random Coefficients Model. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65, 130-140.

Damron-Bell, J. (2011). The Development of Deviant Behaviour in Adolescents: The Influence of Student Characteristics and School Climate. Unpublished Doctoral Dissertation. Lexington, University of Kentucky.

Dishion, T. J., & Dodge, K. A. (2006). Deviant Peer Contagion in Iinterventions and Programs: An Ecological Framework for Understanding Influence Mechanisms. In K. A. Dodge & M. Putallaz (Eds.), Deviant Peer Influences in Programs for Youth (S. 14-43). USA: The Guilford Press.

Dishion, T. J., Dodge, K. A., & Lansford, J. E. (2006). Findings and Recommendations: A Blueprint to Minimize Deviant Peer Influence in Youth Interventions and Programs. In K. A. Dodge & M. Putallaz (Eds.), In Deviant Peer Influences in Programs for Youth (S. 366-394). USA: The Guilford Press.

Dishion, T. J., Mccord, J., & Poulin, F. (1999). When Interventions Harm: Peer Groups and Problem Behavior. American Psychologist, 54, 755–764.

Dodge, K. A., & Sherrill, M. R. (2006). Deviant Peer Group Effects in Youth Mental Health Interventions. In K. A. Dodge & M. Putallaz (Eds.), Deviant Peer Influences in Programs for Youth (S. 97-121). USA: The Guilford Press.

Dodge, K. A., Dishion, T. J., & Lansford, J. E. (2006). Deviant Peer Influences in Intervention and Public Policy for Youth. Society for Research in Child Development, 20(1), 3-23

Dodge, K.A., Lansford, J. E., & Dishion, T. J. (2006). The Problem of Deviant Peer Influences in Intervention Programs. In K. A. Dodge & M. Putallaz (Eds.), Deviant Peer Influences in Programs for Youth. (S. 3-13). USA: The Guilford Press.

Eddy, J. M., & Chamberlain, S. (2000). Family Management and Deviant Peer Association as Mediators of The Impact of Treatment Condition on Youth Anti-

social Behaviour. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68(5), 857-863.

Espalage, D., & Swearer, S. (2003). Mini-Series: Bullying Prevention and Intervention: Integrating Research and Evaluation Findings: Research on School Bullying and Victimization: What Have We Learned and Where Do We Go from Here? School Psychology Review, 32, 365–384.

Giles, D. C. (2006). Constructing Identities in Cyberspace: The Case of Eating Disorders. British Journal of Social Psychology, 45, 463–477.

Harris, K. M., Duncan, G. J., & Boisjoly, J. (2002). Evaluating The Role of "Nothing to Lose" Attitudes on Risky Behavior in Adolescence. Social Forces, 80(3), 1005-1039.

Hawkins, J. D., Catalano, R. F., Kosterman, R., Abbott, R., & Hill, K. G. (1999). Preventing Adolescent Health-Risk Behaviors by Strengthening Protection during Childhood. Archives of Pediatric and Adolescent Medicine, 153, 226–234.

Holt, T. J., Bossler, A. M., & May, D. C. (2011). Low Self-Control, Deviant Peer Associations, and Juvenile Cyberdeviance. Southern Criminal Justice Association.

Hughes, D., Walkerdine, J., Coulson, G., & Gibson, S. (2006). Peer-to-Peer: Is Deviant Behavior The Norm on P2P File-Sharing Networks? IEEE Computer Society, 7(2), 1-11.

Institute for Homeland Security Solutions-IHSS. (2009). The Impact of The Internet on Deviant Behavior and Deviant Communities Literature Review, 1-11.

Joinson, A. N. (2005). Deviance and The Internet: New Challenges for Social Science. Social Science Computer Review, 23(1), 5–7.

Lacourse, E., Nagin, D. S., Vitaro, F., Coˆte´, S., Arseneault, L., & Tremblay, R. E. (2006). Prediction of Early-Onset Deviant Peer Group Affiliation: A 12-Year Longitudinal Study. Archives of General Psychiatry, 63, 562-568.

Lansford, J. E., & Rosch, J. (2006). Is Deviant Peer Influence A Problem and What Can Be Done?: Qualitative Perspectives from Four Focus Groups. In K. A. Dodge and M. Putallaz (Eds.), Deviant Peer Influences in Programs for Youth (S. 90-96). USA: The Guilford Press.

Larusso, M. D., Romer, D., & Selman, R. L. (2008). Teachers as Builders of Respectful School Climates: Implications for Adolescent Drug Use Norms and Depressive Symptoms In High School. Journal of Youth & Adolescence, 37(4), 386-398.

Ling, R. (2005). Mobile Communications Vis-À-Vis Teen Emancipation, Peer Group Integration and Deviance. In R. Harper, A. Taylor, & L. Palen (Eds.) The Inside Text: Social Perspectives on SMS in The Mobile Age (S. 175 – 189). London: Klewer.

Mays, S. A. (2002). The Influence of Parental Monitoring and Peer Deviance on Substance Use among Middle School Students. Unpublished Master Thesis. Washington, Virginia Commonwealth University.

Murray, J., & Farrington, D. S. (2005). Parental Imprisonment: Effects on Boys' Antisocial Behaviour and Delinquency Through The Life-Course. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 46(12), 1269-1278.

Patterson, G. R., Dishion, T. J., & Yoerger, K. (2000). Adolescent Growth in New Forms of Problem Behavior: Macro and Micropeer Dynamics. Prevention Science, 1, 3–13.

Rankin, J. H., & Kern, R. (1994). Parental Attachments and Selinquency. Criminology, 32, 495-515.

Reid, J. B., Patterson, G. R., & Snyder, J. J. (2002). Antisocial Behavior in Children and Adolescents: A Developmental Analysis and The Oregon Model for Intervention. Washington, DC: American Psychological Association.

Reinke, W. M., & Walker, H. M. (2006). Deviant Peer Effects in Education. In K. A. Dodge and M. Putallaz (Eds.), Deviant Peer Influences in Programs for Youth (S. 122-140). USA: The Guilford Press.

Rogers, M., Smoak, N., & Liu, J. (2006). Self-Reported Deviant Computer Behavior. Deviant Behavior, 27(3), 245–268.

Rosch, J. (2006). Deviant Peer Contagion: Findings from The Duke Executive Sessions on Deviant Peer Contagion. The Link Connecting Juvenile Justice and Child Welfare, 5(2), 1-17.

Shelton, T. L., Barkley, R. A., Crosswait, C., Moorehouse, M., Fletcher, K., Barrett, S., Et Al. (2000). Multimethod Psychoeducational Intervention for Preschool Children with Disruptive Behavior: Two-Year Post-Treatment Follow-Us. Journal of Abnormal Child Psychology, 28, 253–266.

Silver, R. B., & Eddy, J. M. (2006). Research-Based Prevention Programs and Practices for Delivery in Schools That Decrease The Risk of Deviant Peer Influence. In K. A. Dodge and M. Putallaz (Eds.), Deviant Peer Influences in Programs for Youth (S. 253-277). USA: The Guilford Press.

Steele, M., Hodges, J., Kaniuk, J., & Steele, H. (2010). Mental Representation and Changes: Developing Attachment Relationships in An Adoption Context. Psychoanalytic Inquiry, 30, 25-40.

Wolfe, S. E., & Higgins, G. E. (2009). Explaining Deviant Peer Associations: An Examination of Llow Self-Control, Ethical Predispositions, Definitions, and Digital Piracy. Western Criminology Review, 10(1), 43-55.

Wu, C. I.. & Lei, M. K. (23-29 July 2006). Reconstruct Research Context for Adolescent in East Asia: Rethinking The Role of Parenting Practice and Deviant Peer on Adolescent Conduct Problems Embed in Classroom Context. XVI World Congress of Sociology: The Quality of Social Existence in A Globalizing World, Durban, South Africa.

Bölüm 13

BAŞARI YÖNELİMLERİ

Doç. Dr. Ahmet AKIN

Başarı yönelimleri teorisi, son yıllarda oldukça fazla ilgi gören araştırma konularından birisidir. Ames (1992) başarı yönelimlerini "davranışın amaçlarını belirleyen inanç, yükleme ve duygular" (s. 261) olarak tanımlamıştır. Başarı yönelimleri teorisi, öğrencilerin başarıya yönelik inançlarını ve performanslarını değerlendirmede kullandıkları ölçütleri inceler (Pintrich & Schunk, 1996). Daha spesifik olarak öğrencilerin, öğrenme bağlamındaki bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerini etkileyen kişisel bakış açılarını ifade eder. Başarı yönelimleri teorisi kavramsallaştırıldığı andan itibaren sürekli revize edilmiş ve bu alanda ikili, üçlü ve dörtlü başarı yönelimleri modelleri geliştirilmiştir.

İkili Başarı Yönelimleri Modeli

Genel olarak araştırmacılar öğrenme ve performans yöneliminden söz etmektedir. Birincisi olan yeteneği geliştirme yönelimi, çeşitli araştırmalarda; öğrenme yönelimi (Dweck & Leggett, 1988), görev-ilgili yönelim (Nicholls, Patashnick & Nolen, 1985) veya hâkim olma yönelimi (Ames & Archer, 1988) olarak kavramsallaştırılmıştır. İkincisi olan yeteneği kanıtlama veya yeteneksiz görünmekten kaçınma

dewalt & Vohs, 2005). Çok sayıda araştırmacı (Elliot ve diğerleri, 2006; Smith ve diğerleri, 2002), kendini sabote eden bireylerin performans-kaçınma yönelimli olduklarını çünkü bu bireylerin temel amacının yeteneksizliklerini gizlemek ve öz-değer duygularını korumak olduğunu savunmuştur (Midgley & Urdan 2001; Pintrich, 2000b; Urdan, 2004).

Performans-yaklaşma ve öğrenme-yaklaşma yönelimli öğrenciler kendini sabotaja daha az başvurmaktadır. Çünkü performans-yaklaşma yönelimli öğrenciler akademik anlamda başarılı olmayı arzulamakta, öğrenme-yaklaşma yönelimli öğrenciler ise gerekli bilgi ve becerilerle donanımlı oldukları için başarılı olacaklarına inanmaktadır. Ancak performans-yaklaşma yönelimini, kendini sabotajla ilişkilendiren bazı bulgular mevcuttur (Tannenbaum, 2007). Bununla birlikte Pintrich'in (2000b) öne sürdüğü gibi bireyler sıklıkla birden fazla başarı yönelimini benimsemektedir. Yüksek öğrenme/yüksek performans veya düşük öğrenme/yüksek performans yönelimli bireyler, sosyal karşılaştırmaya daha fazla odaklandıkları için sadece öğrenme yönelimli olanlara göre daha sık kendini sabotaj davranışları sergilemektedir.

Kaynakça

Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, Structuresa, and Student Motivation. Journal of Educational Psychology, 84(3), 261-271.

Ames, C., & Archer, J. (1988). Achievement in The Classroom: Student Learning Strategies and Motivational Processes. Journal of Educational Psychology, 80, 260-267.

Butler, R. (1992). What Young People Want to Know When: Effects of Mastery and Ability Goals on Interest in Different Kinds of Social Comparison. Journal of Personality and Social Psychology, 62, 934-943.

Conroy, D. E., Elliot, A. J., & Hofer, S. M. (2003). A 2X2 Achievement Goals Questionnaire for Sport: Evidence for Factorial Invariance, Temporal Stability, and External Validity. Journal of Sport & Exercise Psychology, 25, 456-476.

Dweck, C. S. (1986). Motivational Processes Affecting Learning. American Psychologist, 41(10), 1040-1048.

Dweck, C. S., & Leggett, E. L. (1988). A Social-Cognitive Approach to Motivation and Personality. Psychological Review, 95, 256-273.

Elliot, A. J., & Church, M. A. (1997). A Hierarchical Model of Approach and Avoidance Achievement Motivation. Journal of Personality and Social Psychology, 72(1), 218-232.

Elliot, A. J., & Covington, M. V. (2001). Approach and Avoidance Motivation. Educational Psychology Review, 13(2), 73-92.

Elliot, A. J., & Mcgregor, H. (2001). A 2X2 Achievement Goal Framework. Journal of Personality and Social Psychology, 80, 501-519.

Elliot, A. J., & Trash, T. M. (2001). Achievement Goals and The Hierarchical Model of Achievement Motivation. Educational Psychology Review, 13(2), 139-156.

Elliot, A. J., Cury, F., Fryer, J. W., & Huguet, P. (2006). Achievement Goals, Self-Handicapping, and Performance Attainment: A Mediational Analysis. Journal of Sport and Exercise Psychology, 28, 344-361.

Elliot, A. J., & Harackiewicz, J. M. (1996). Approach and Avoidance Goals and Intrinsic Motivation: A Mediational Analysis. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 461- 475.

Harackiewicz, J. M., Barron, K. E., Pintrich, P. R., Elliot, J. A & Thrash, T. M. (2002). Revision of Achievement Goal Theory: Necessary and Illuminating. Journal of Educational Psychology, 94, 638-645.

Jagacinski, C. M., & Nicholls, J. G. (1987). Competence and Affect in Task Involvement and Ego Involvement: The Impact of Social Comparison Information. Journal of Educational Psychology, 79, 107-114.

Jagacinski, C. M., & Strickland, O. J. (2000). Task and Ego Orientation The Role of Goal Orientations in Anticipated Affective Reactions to Achievement Outcomes. Learning and Individual Differences, 12, 189-208.

Koestner, R., & Zuckerman, M. (1994). Causality Orientations, Failure, and Achievement. Journal of Personality, 62, 321-345.

Lemyre, P., Roberts, G. C., & Ommundsen, Y. (2002). Achievement Goal Orientations, Perceived Ability, and Sportspersonship in Youth Soccer. Journal of Applied Sport Psychology, 14, 120-136.

Lovejoy, C. M. (2008). The Influence of Goal Orientation and Goal Context on Self-Handicapping Behavior. Northern Illinois University, Yayınlanmamış Mastır Tezi.

Martin, A. J., Marsh, H. Williamson, A., & Debus, R. L. (2003). Self-Handicapping, Defensive Pessimism and Goal Orientation: A Qualitative Study of University Students. Journal of Educational Psychology, 95(3), 617-628.

Meece, J. L., Blumenfield, P. C., & Hoyle, R. K. (1988). Students' Goal Orientations and Cognitive Engagement in Classroom Activities. Journal of Educational Psychology, 80(4), 514-523.

Midgley, C., Kaplan, A., & Middleton, M. J. (2001). Performance-Approach Goals: Good for What, for Whom, Under What Circumstances, and At What Cost? Journal of Educational Psychology, 93, 77-86.

Midgley, C., Kaplan, A., Middleton, M. J., Maehr, M., Urdan, T., Anderman, L., Anderman, E., & Roeser, R. (1998). The Development and Validation of Scales Assessing Students' Achievement Goal Orientations. Contemporary Educational Psychology, 23, 113-131.

Midgley, C., & Urdan, T. (2001). Academic Self-Handicapping and Achievement Goals: A Further Examination. Contemporary Educational Psychology, 26, 61-75.

Nicholls, J. G., Patashnick, M., & Nolen, S. B. (1985). Adolescents' Theories of Education. Journal of Educational Psychology, 77, 683-692.

Ommundsen, Y. (2004). Self-Handicapping Related to Task and Performance-Approach and Avoidance Goals in Physical Education. Journal of Applied Sport Psychology, 16(2), 183-197.

Pajares, F., & Cheong, Y. F. (2003). Achievement Goal Orientations in Writing: A Developmental Perspective. International Journal of Educational Research, 39, 437-455.

Pintrich, P. R. (2000a). An Achievement Goal Theory Perspective on Issues In Motivation Terminology, Theory, and Research. Contemporary Educational Psychology, 25, 92-104.

Pintrich, P. R. (2000b). Multiple Goals, Multiple Pathways: The Role of Goal Orientation in Learning and Achievement. Journal of Educational Psychology, 92(3), 544-555.

Pintrich, P. R., Conley, A. M., & Kempler, T. M. (2003). Current Issues in Achievement Goal Theory and Research. International Journal of Educational Research, 39, 319-337.

Pintrich, P. R., & Garcia, T. (1991). Student Goal Orientation and Self-Regulation in The College Classroom. In: M. Maehr & P. R. Pintrich (Eds.), Advances in Motivation and Achievement: Goals and Self-Regulatory Processes, S. 371-402, Greenwich, CT: JAI Press.

Pintrich, P. R., & Schunk, D. H. (1996). Motivation in Education. New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Rawthorne, L. J., & Elliot, A. J. (1999). Achievement Goals and Intrinsic Motivation: A Meta-Analytic Review. Personality and Social Psychology Review, 3, 326-344.

Rhodewalt, F. (1994). Conceptions of Ability, Achievement Goals, and Individual Differences in Self-Handicapping Behavior. Journal of Personality, 62(1), 67-85.

Rhodewalt, F., & Vohs, K. (2005). Defensive Strategies, Motivation, and The Self: A Self-Regulatory Process View. In A. J. Elliot & C. S. Dweck (Eds), Handbook of Competence and Motivation (S. 548-565). New York: Guilford Press.

Roeser, R. W., Midgley, C., & Urdan, T. C. (1996). Perceptions of The School Psychological Environment and Early Adolescents' Psychological and Behavioral Functioning in School: The Mediating Role of Goals and Belonging. Journal of Educational Psychology, 88(3), 408-422.

Smith, L., Sinclair, K. E., & Chapman, E. S. (2002). Students' Goals, Self-Efficacy, Self-Handicapping, and Negative Affective Responses: An Australian Senior School Student Study. Contemporary Educational Psychology, 27, 471-485.

Tannenbaum, R. (2007). Goal Orientation, Work Avoidance Goals, and Self-Handicapping in Community College Students. Capella University, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Urdan, T. (2004). Predictors of Academic Self-Handicapping and Achievement: Examining Achievement Goals, Classroom Goals Structures, and Culture. Journal of Educational Psychology, 96, 251-264.

Urdan, T., & Midgley, C. (2001). Academic Self-Handicapping: What We Know, What More There Is to Learn? Educational Psychology Review, 13(2), 115-138.

Vanyperen, N. W. (2006). A Novel Approach to Assessing Achievement Goals in The Context of The 2X2 Framework: Identifying Distinct Profiles of Individuals with Different Dominant Achievement Goals. Personality and Social Psychology Bulletin, 32, 1432-1445.

Welton, C. A. (2005). Self-Handicapping: Effects on Students' Goal Orientations and Use of Study Strategies. University of Alberta, Yayınlanmamış Mastır Tezi.

Bölüm 14

BİLİŞ ÖTESİ

Doç. Dr. Ahmet AKIN

Kavramsal Açıdan Biliş Ötesi

Öğrenme süreçleri bağlamında biliş ötesi bilişsel fonksiyonların bilinçli biçimde kullanılmasını ve kontrol edilmesini içerir (Cornoldi & Lucangeli, 1996). 1970'den beri biliş ötesi alanında yapılan araştırmalar "işlevsel bir bilişsel sistem sadece öğrenip işlem yapmaz ayrıca bunu nasıl yapacağını bilir ve daha iyi nasıl yapacağını da bilir" görüşünün rehberliğinde gerçekleştirilmiştir (Lucangeli & Cornoldi, 1997). Biliş ötesi; iletişim, okuduğunu anlama, dil öğrenme, sosyal biliş, dikkat, öz-kontrol, bellek, yazma ve problem çözmede önemli bir rol oynar (Flavell, 1979). Biliş ötesinin oldukça soyut bir kavram olması, bu kavrama ilişkin araştırmacıların farklı tanımlamalar yapmasına ve kavramı araştırma alanlarına uygun olarak yorumlamasına yol açmıştır. Bu nedenle birçok biliş ötesi tanımı yapılmıştır.

Biliş ötesi basitçe "düşünme hakkında düşünme" olarak tanımlanmaktadır. Terim son yıllarda eğitim psikologları tarafından yoğun biçimde araştırılmasına karşın, insanoğlu bilişsel deneyimleri hakkında düşünmeye devam ettiği sürece biliş ötesinin tam olarak ne olduğu konusunda tartışmalar devam edecektir. Aslında karmaşıklığın bir nedeni aynı fenomeni açıklamak için günümüzde birçok terimin (öz-

lunma, strateji sıralama ve bir göreve başlamadan önce dikkat veya zamanı seçici biçimde ayırma gibi durumlar planlamayla ilgilidir. Bilişin düzenlenmesi kapsamında ele alınabilecek diğer bir unsur izlemedir. İzleme, bireyin performansını analiz etmesini, gelecek performans hakkında kestirimlerde bulunmasını, öğrenme stratejilerinin verimliliğini değerlendirmesini ve performans hatalarını saptamasını ifade eder (Schraw & Moshman, 1995). İzleme becerisi öğrenme sürecinde stratejilerin seçimine ve başarılı biçimde değişimlerine rehberlik ettiği için verimli öğrenmenin temel unsuru olarak tanımlanmıştır. Araştırmalar, izleme yeteneğinin yavaşça geliştiğini ve çocuklarda hatta ergenlerde bile oldukça zayıf olduğunu ortaya koymuştur (Pressley & Ghatala, 1990, aktaran; Schraw, 1998). İzleme, bireyin bir görevi yerine getirirken, o görevi uygulamaya ilişkin farkındalığını ifade eder ve araştırmalar izleme yeteneğinin eğitim ve uygulamayla gelişebileceğini ileri sürmüşlerdir (Delclos & Harrington, 1991, aktaran; Schraw & Graham, 1997).

Değerlendirme bireyin öğrenme çıktılarını ve verimliliğini değerlendirmesi ve spesifik kriterlere dayanan amaçları temel alarak gelişimine, performansına ve kazandığı bilgilerin niteliğine yönelik yargıda bulunması sürecidir. Kendisine öz-değerlendirme yeteneği öğretilen öğrenciler öğrenmelerini izlemeleri, değerlendirmeleri ve düzenlemeleri için gerekli olan becerileri geliştirebilirler. Literatür, öğrenmelerine ilişkin öz-değerlendirme becerisi öğretilen öğrencilerin öğrendikleri şeyleri daha iyi transfer edebildiklerini ve uygulayabildiklerini ileri kanıtlamıştır (Everson & Tobias, 1998, Manning, Glasner, & Smith, 1996).

Kaynakça

Adey, P., & Shayer, M. (1994). Really Raising Standards. London: Routledge.

Alexander, J. M., Carr, M., & Schwanenflugel, P. J. (1995). Development of Metacognition in Gifted Children: Directions for Future Research. Developmental Review, 15, 1-37.

Allon, M., Gutkin, T. B., & Bruning, R. (1994). The Relationship between Metacognition and Intelligence in Normal Adolescents: Some Tentative But Surprising Findings. Psychology in The Schools, 31, 93–97.

Baird, J. R. (1990). Metacognition, Purposeful Enquiry and Conceptual Change", In E. Hegarty-Hazel (Ed.). The Student Laboratory and The Science Curriculum (S. 183–200). London: Routledge.

Baker, L. (1989). Metacognition, Comprehension Monitoring, and The Adult Reader. Educational Psychology Review, 1, 3-38.

Baker, L. (1994). Fostering Metacognitive Development. In H. W. Reese (Ed.), Advances in Child Development And Behaviour (S. 201–239). San Diego: Academic Press.

Baker, L., & Brown, A. L. (1984). Cognitive Monitoring in Reading. In J. Flood (Ed.), Handbook of Research in Reading (S. 353–395). New York: Longman.

Borkowski, J. G., & Muthukrishna, N. (1992). Moving Metacognition into The Classroom: 'Working Models' and Effective Strategy Teaching. In M. Pressley, K. R. Harris And J. T. Guthrie (Eds), Promoting Academic Competence And Literacy in School (S. 477–501). San Diego, CA: Academic Press.

Braten, I. (1991b). Vygotsky as Precursor to Meacognitive Theory: II. Vygotsky as Metacognitivist. Scandinavian Journal of Educational Research, 35(4), 305-320.

Brown A. L. (1978). Knowing When, Where and How to Remember: A Problem of Metacognition. In R. Glaser (Ed.), Advances in Instructional Psychology (S. 225–253), Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Brown, A. L. (1987). Metacognition, Executive Control, Self-Regulation, and Other Even More Mysterious Mechanisms. In Weinert, F.E. & Kluwe, R.H. (Eds.) Metacognition, Motivation and Understanding (S. 64-116). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Brown, A. L. (1994). The Advancement of Learning. Educational Researcher, 23(8), 4–12.

Brown, A. L., Bransford, J., Ferrara, R., & Campione, J. (1983). Learning, Remembering, and Understanding", In P.H. Mussen & J. Flavell & E. Markman (Vol. Eds.), Handbook of Child Psychology, Cilt. 3 Cognitive Development (S. 77-166). New York: Wiley.

Butler, D. L., & Winne, P. H. (1995). Feedback and Self-Regulated Learning: A Theoretical Synthesis. Review of Educational Research, 65, 245–282.

Cain, R. E. (2001). The Relationships of Metacognition, Self Efficacy and Educational and/or Flight Experience to Situation Awareness in Aviation Students. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University Of Missouri, Columbia.

Campbell, B. D. (1999). An Evaluation between Confidence Judgements and Differences in Monitoring Ability. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University Of Nevada, Las Vegas.

Campione, J. (1987). Metacognitive Components of Instructional Research with Problem Learners. In F. Weinert & R. Kluwe (Eds), Metacognition, Motivation, and Understanding (S. 117-140), London: LEA.

Caron, A. A. (1997). Instruction of Community College Developmental Readers in The Awareness and Use of Metacognitive Strategies Using The Think-Aloud Heuristic. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Central Florida, Orlando.

Carrell, P. L., Gajdusek, L., & Wise, T. (1998). Metacognition and EFL/ESL Reading. Instructional Science, 26, 97–112.

Cline, R. W. (2000). The Teachability and Utilization of A Metacognitive Strategy in Distance Learning Classrooms. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Utah State University, Logan, Utah.

Corno, L. (1986). The Metacognitive Control Components of Self-Regulated Learning. Contemporary Educational Psychology, 11, 333-346.

Cornoldi, C., & Lucangeli, D. (1996). Metacognitive Trainings for Children with Learning Difficulties: A Program Focused on Metamemory Competence. Learning Difficulties in Europe: Assessment and Treatment, 57-62.

Daley, B. J. (2002). Facilitating Learning with Adult Students through Concept Mapping. Journal of Continuing Higher Education, 50(1), 21-31.

Derry, S. J. (1989). Strategy and Expertise in Solving Word Problems. In C. B. Mccormick, G. E. Miller, & M. Pressley, (Eds.), Cognitive Research Strategy: from Basic Research to Educational Application (S.269-302). New York: Springer-Verlag.

Elshout, J. J., & Veenman, M. V. J. (1992). Relation between Intellectual Ability and Working Method as Predictors of Learning. Journal of Educational Research, 85, 134–143.

Everson, H. T., & Tobias, S. (1998). The Ability to Estimate Knowledge and Performance in College: A Metacognitive Analysis. Instructional Science, 26, 65-79.

Flavell, J. H. (1976). Metacognitive Aspects of Problem Solving. In L. Resnick (Ed.), The Nature of Intelligence (S. 231-235), Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Flavell, J. H. (1979). Metacognition and Cognitive Monitoring: A New Area of Cognitive Developmental Inquiry. American Psychologist, 34(10), 906–911.

Flavell, J. H. (1981). Cognitive Monitoring. In W. P. Dickson (Ed.), Children's Oral Communication Skills (S. 35-60), New York: Academic Press.

Flavell, J. H. (1985). Cognitive Development. Englewood Cliffs, NY: Prentice-Hall, Inc.

Flavell, J. H. (1987). Speculations about The Nature and Development of Metacognition", In F. E. Weinert And R. H. Kluwe (Eds). Metacognition, Motivation, and Understanding (S. 21-29), Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Flavell, J. H. (1992). Perspectives on Perspective Taking. In H. Beilin and P. Pufall (Eds.), Piaget's Theory: Prospects and Possibilities (S. 107-139), Hillsdale, N J: Erlbaum.

Forrest-Pressley, D. L., & Waller, T. G. (1984). Cognition, Metacognition, and Reading. New York: Springer-Verlag.

Gama, C. (2001). Helping Students to Help Themselves: A Pilot Experiment on The Ways of Increasing Metacognitive Awareness in Problem Solving. International Conference on New Technologies in Science Education, Aveiro, Portugal.

Gama, A. C. (2005). Integrating Metacognition Instruction in Interactive Learning Environments. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University Of Sussex.

Garner, R. (1994). Metacognition and Executive Control. In H. R. B. Rudell, M. R. Rudell & Singer (Eds.), Theoretical Models and Processes of Reading (S. 715–732), Newark, DE: International Reading Association.

Garner, R., & Alexander, P. A. (1989). Metacognition: Answered and Unanswered Questions. Educational Psychologist, 24, 143-158.

Garofalo, J., & Lester, F. K. (1985). Metacognition, Cognitive Monitoring, and Mathematical Performance. Journal for Research in Mathematics Education, 16(3), 163–176.

Gavelek, J. R., & Raphael, T. E. (1985). Metacognition, Instruction, and Questioning. In D. L. Forrest-Pressley, G. E. Mackinnon, & T. G. Waller (Eds.), Metacognition, Cognition, and Human Performance: Vol. 2. Instructional Practices, Orlando: Academic Press.

Georghiades, P. (2004). From The General to The Situated: Three Decades of Metacognition. International Journal of Science Education, 26(3), 365–383.

Gourgey, A. F. (1998). Metacognition in Basic Skills Instruction. Instructional Science, 26(1-2), 81-96.

Gunstone, R. F., & Northfield, J. (1994). Metacognition and Learning to Teach. International Journal of Science Education, 16(5), 523–537.

Hacker, D. J. (1998). Metacognition: Definitions and Empirical Foundations. In D. J. Hacker, J. Dunlosky, and A. C. Graesser (Eds.), Metacognition in Educational Theory and Practice, Mahwah, N.J.: Erlbaum, S. 1–24.

Hanten, G., Dennis, M., Zhang, L., Barnes, M., Roberson, G., Archibald, J., Song, J., & Levin, S. H. (2004). Childhood Head Injury and Metacognitive Process-

es in Language and Memory. Developmental Neuropsychology, 25(1-2), 85-106.

Hartman, H. J. (1998). Metacognition in Teaching and Learning: An Introduction. Instructional Science, 26, 1-3.

Hartman, H. J., & Sternberg, R. J. (1993). Abroad BACEIS for Improving Thinking. Instructional Science, 21, 401-425.

Howard, B. C., Mcgee, S., Shia, R., & Hong, N. (2000). Metacognitive Self-Regulation and Problem Solving: Expanding The Theory Base Through Factor Analysis. Paper Presented at The Annual Meeting of The American Educational Research Association, New Orleans, LA.

Imel, S. (2002). Metacognitive Skills for Adult Learning. Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education, 39, 1-19.

Jacobs, J. E., & Paris, S. G. (1987). Children's Metacognition about Reading: Issues in Definition, Measurement, and Instruction. Educational Psychologist, 22, 255–278.

Juliebo, M., Malicky, G. V., & Norman, C. (1998). Metacognition of Young Readers in An Early Intervention Programme. Journal of Research in Reading, 21(1), 24-35.

Kentridge, R. W., & Heywood C. A. (2000). Metacognition and Awareness. Consciousness and Cognition, 9, 308–312.

King, A. (1999). Discourse Patterns for Mediating Peer Learning. in O'Donnell A.M. & King, A. (Eds.), Cognitive Perspectives on Peer Learning (S. 87-115). NJ: LEA.

Kumar, A. E. (1998). The Influence of Metacognition on Managerial Hiring Decision Making: Implications for Management Development. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia.

Kyllonen, P. C., & Woltz, D. J. (1989). Role of Cognitive Factors in The Acquisition of Cognitive Skill. In R. Kanfer, P. C. Ackerman, & R. Cudeck (Eds.), Abilities, Motivation, and Methodology: The Minnesota Symposium On Learning and Individual Differences (S. 239-280). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Larkin, S. (2000). How Can We Discern Metacognition in Year One Children from Interactions between Students and Teacher. Paper Presented At ESRC Teaching and Learning Research Programme Conference, November, London.

Livingston, J. A. (1996). Effects of Metacognitive Instruction on Strategy Use of College Students. Yayınlanmamış Rapor, State University of New York At Buffalo.

Lucangeli, D., & Cornoldi, C. (1997). Mathematics and Metacognition: What Is The Nature of The Relationship? Mathematical Cognition, 3(2), 121-139.

Manning, B. H., Glasner, S. E., & Smith, E. R. (1996). The Self-Regulated Learning Aspect of Metacognition: A Component of Gifted Education. Roeper Review, 18, 217-223.

Marzano, R., Brandt, R. S, Hughes, C. S., Jones, B. F., Presseisen, B. Z., Rankin, S. C., & Suhor, C. (1988). Dimensions of Thinking: A Framework for Curriculum and Instruction. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Mccormick, C. B., Miller, G. E., & Pressley, M. (1989). Cognitive Strategy Research: from Basic Research to Educational Applications. New York: Springer-Verlag.

Meichenbaum, D., Burland, S., Gruson, L., & Cameron, R. (1985). Metacognitive Assessment. In S. Yussen (Ed.), The Growth of Reflection in Children, (S. 3-30), Toronto: Academic Press.

Metcalfe, J., & Shimamura, A. P. (1994). Metacognition: Knowing about Knowing. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology Press.

Moore, K. C. (1999). Effects of Knowledge of Cognition Cues and Regulation of Cognition Cues on Learner Performance When Embedded within An Internet-Based Learning Module. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Kentucky, Lexington, KY.

Palincsar, A. S., & Brown, D. A. (1987). Enhancing Instructional Time through Attention to Metacognition. Journal of Learning Disabilities, 20, 66–75.

Papaleontiou-Louca, E. (2003). The Concept and Instruction of Metacognition. Teacher Development, 7(1), 9-30.

Paris, S. G., & Jacobs, J. E. (1984). The Benefits of Informed Instruction for Children's Reading Awareness And Comprehension Skills. Child Development, 55, 2083–2093.

Paris, S. G., & Winograd, P. (1990). Promoting Metacognition And Motivation Of Exceptional Children. Remedial and Special Education, 11(6), 7-15.

Pintrich, P. R. (2002). The Role of Metacognitive Knowledge in Learning, Teaching, and Assessing. Theory Into Practice, Autumn, 219–225.

Rivers, W. (2001). Autonomy at All Costs: An Ethnography of Metacognitive Self-Assessment and Self-Management among Experienced Language Learners. Modern Language Journal, 85(2), 279–290.

Roberts, M. J., & Erdos, G. (1993). Strategy Selection and Metacognition. Educational Psychology, 13, 259-266.

Schoenfeld, A. H. (1987). What's All The Fuss about Metacognition? In A. H. Schoenfeld (Ed.), Cognitive Science and Mathematics Education (S. 185–215), Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Schraw, G. (1998). Promoting General Metacognitive Awareness. Instructional Science, 26(1-2), 113-125.

Schraw, G., & Graham, T. (1997). Helping Gifted Students Develop Metacognitive Awareness. Roeper Review, 20(1), 4-9.

Schraw, G., & Moshman, D. (1995). Metacognitive Theories. Educational Psychology Review, 7, 351–371.

Schraw, G., & Sperling-Dennison, R. (1994). Assessing Metacognitive Awareness. Contemporary Educational Psychology, 19, 460-470.

Shore, B. M., & Dover, A. C. (1987). Metacognition, Intelligence, and Giftedness. Gifted Child Quarterly, 31, 37–39.

Slife, B. D., Weiss, J. & Bell, T. (1985). Separability of Metacognition and Cognition: Problem Solving in Learning Disabled and Regular Students. Journal of Educational Psychology, 77, 437–445.

Swanson, H. L. (1990). Influence of Metacognitive Knowledge and Aptitude On Problem Solving. Journal of Educational Psychology, 82(2), 306–314.

Taylor, S. (1999). Better Learning through Better Thinking: Developing Students' Metacognitive Abilities. Journal of College Reading and Learning, 30(1), 34–45.

Thomas, G. P., & Mcrobbie, C. J. (2001). Using A Metaphor for Learning to Improve Students' Metacognition in The Chemistry Classroom. Journal of Research in Science Teaching, 38(2), 222–259.

Thorpe, K., & Satterly, D. (1990). The Development and Inter-Relationship of Metacognitive Components among Primary School Children. Educational Psychology, 10-21.

Tobias, S., & Everson, H. T. (2002). Knowing What You Know, and What You Don't Know. College Board Report (2002-2004), New York: The College Entrance Examination Board.

Vadhan, V., & Stander, P. (1994). Metacognitive Ability and Test Performance among College Students. The Journal of Psychology, 128(3), 307-309.

Veenman, M. V. J., & Elshout, J. J. (1999). Changes in The Relation between Cognitive and Metacognitive Skills during The Acquisition of Expertise. European Journal of Psychology of Education, 14, 509–523.

Veenman, M. V. J., & Verheij, J. (2003). Technical Students' Meta-Cognitive Skills: Relating General vs. Specific Meta-Cognitive Skills to Study Success. Learning and Individual Differences, 13, 259–272.

Weinert, F. E. (1987). Metacognition and Motivation as Determinants of Effective Learning and Understanding. In F. E. Weinert and R. H. Kluwe (Eds) Metacognition, Motivation, and Understanding, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1–16.

Wellman, H. (1985). The Child's Theory of Mind: The Development of Conscious Cognition. The Growth of Reflection in Children. San Diego: Academic Press.

Wells, A., & Purdon, C. (1999). Metacognition and Cognitive-Behaviour Therapy: A Special Issue. Clinical Psychology and Psychotherapy, 6, 71–72.

White, R. T. (1988). Metacognition. In J. P. Keeves (Ed.), Educational Research, Methodology, and Measurement, (S. 70–75), Oxford: Pergamon.

Wilson, J. (1999). Defining Metacognition: A Step towards Recognising Metacognition as A Worthwhile Part of The Curriculum. Paper Presented at The Annual Meeting of The American Educational Research Association, Melbourne.

Yussen, S. R. (1985). The Role of Meta-Cognition in Theories of Cognitive Development. In D.L. Forrest-Pressley, G.E. Mackinnon, & T.G. Waller (Eds.), Meta-Cognition, Cognition, and Human Performance (Cilt. 1, S. 253-283). Orlando, FL: Academic Press.

Zimmerman, B. J., & Martinez-Pons, (1990). Student Differences in Self-Regulated Learning: Relating Grade, Sex and Giftedness to Self-Efficacy and Strategy Use. Journal of Educational Psychology, 82, 51–59.

Bölüm 15

AKADEMİK BENLİK SAYGISI

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Bireyin benlik saygısı, benlik kavramının temel faktörlerinden biri olarak görülmekte ve benlik saygısının, insan davranışlarının önemli bir belirleyicisi olduğu düşünülmektedir. Benlik saygısı; eğitsel, sosyolojik ve psikolojik bağlamlarda çeşitli şekillerde kavramsallaştırılmakta ve incelenmektedir. Ferkany (2008) benlik saygısını, kişinin kendisi hakkında iyi ya da kötü değerlendirmeleri ve bu durumun özgüvenine nasıl yansıdığıyla ilişkili olarak tanımlanmaktadır. Yüksek benlik saygısına sahip olma; özgürlük, sorumluluk alma isteği, hayal kırıklıklarına tahammüllü olma, akran baskısına dayanıklılık, yeni görev ve zorluklara girişimde istekli olma, olumlu ve olumsuz duygularla başa çıkma yeteneği ve başkalarına yardıma istekli olma gibi yararlı ve olumlu davranışlarla ilişkilendirilmektedir. (Ferkany, 2008).

Eğitimde benlik saygısı, okulda başarı ve başarısızlığı belirlemede en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt ve Caspi (2005), düşük akademik benlik saygısına sahip bireylerin suç işleme ve antisosyal davranışlarda bulunma olasılıklarının daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Afari, Ward ve Khine, (2012) tarafından yapılan çalışmaya göre, benlik saygısı ve akademik öz-yeterlik arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır;

Kaynakça

Abbas, T. (1993). Gender, Ethnicity, and The Structure of Self-Esteem: An Attitude Theory Approach. Journal of Social Psychology, 133(4), 479–88.

Afari E., Ward G., & Khine M. S. (2012). Global Self-Esteem and Self-Efficacy Correlates: Relation of Academic Achievement and Self-Esteem among Emirati Students. International Education Studies, 2.

Anderman, E. M., & Midgley, C. (1997). Changes in Achievement Goal Orientations, Perceived Academic Competence, and Grades across The Transition to Middle-Level Schools. Contemporary Educational Psychology, 22, 269–298. Doi: 10.1006/Ceps.1996.0926.

Arensa, A. K., Yeungb, A. S., Nagengast, B., & Hasselhorna, M. (2013). Relationship between Self-Esteem and Academic Self-Concept for German Elementary and Secondary School Students. Educational Psychology, 33, 443–464.

Arndt, J., & Goldenberg, J. L. (2002). From Threat to Sweat: The Role of Physiological Arousal in The Motivation to Maintain Self-Esteem. In A. Tesser, D. A. Stapel, & J. V. Wood (Eds.), Self and Motivation: Emerging Psychological Perspectives (S. 43–69). Washington, DC: American Psychological Association.

Bankston, C. L., & Zhou, M. (2002). Being Well vs. Doing Well: Self-Esteem and School Performance among Immigrant and Non-Immigrant Racial and Ethnic Groups. International Migration Review, 36, 389-415.

Baumeister, R. F., & Tice, D. M. (1985). Self-Esteem and Responses to Success and Failure: Subsequent Performance and Intrinsic Motivation. Journal of Personality, 53, 450-466.

Beck, A. T. (1967). Depression: Clinical, Experimental and Theoretical Aspects. New York: Springer-Verlag.

Blyth, D. A., Simmons, R. G., & Carlton-Ford, S. (1983). The Adjustment of Early Adolescents to School Transitions. Journal of Early Adolescence, 3, 105–20.

Brown, J. D. (2010). High Self-Esteem Buffers Negative Feedback: Once More with Feeling. Cognition and Emotion, 24, 1389–1404.

Brown, J. D., Dutton, K. A., & Cook, K. E. (2001). From The Top Down: Self-Esteem and Self-Evaluation. Cognition and Emotion, 15, 615- 631.

Brown, J. D., & Marshall, M. A. (2001). Self-Esteem and Emotion: Some Thoughts about Feelings. Personality and Social Psychology Bulletin, 27, 575-584.

Brown, J. D., & Dutton, K. A. (1995). The Thrill of Victory, The Complexity of Defeat: Self-Esteem and People's Emotional Reactions to Success and Failure. Journal of Personality and Social Psychology, 68, 712-722.

Bruning, R. H., Schraw, G. J., & Running, R. R. (1999). Cognitive Psychology and Instruction. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Brutsaert, H. (1990). Changing Sources of Self-Esteem among Girls and Boys in Secondary Schools. Urban Education 24, 432–6.

Campbell, J. D., Trapnell, S. D., Heine, S. J., Katz, I. M., Lavallee, L. F., & Lehman, D. R. (1996). Self-Concept Clarity: Measurement, Personality Correlates, and Cultural Boundaries. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 141–156.

Campbell, J. D. (1990). Self-Esteem and Clarity of The Self-Concept. Journal of Personality and Social Psychology, 59, 538-549.

Cantin, S., & Boivin, M. (2004). Change and Stability in Children's Social Network and Selfperceptions during Transition from Elementary to Junior High School. International Journal of Behavioral Development, 28, 561–570. Doi: 10.1080/01650250444000289.

Carr, M., Borkowski, J., & Maxwell, S. (1991). Motivational Components of Underachievers. Developmental Psychology, 27, 108-118.

Carver, C. S. (2003). Self-Awareness. In M. R. Leary & J. S. Tangney (Eds.), Handbook of Self and Identity (S. 179-196). New York: Guilford.

Carver, C. S., Ganellen, R. J., & Behar-Hitrani, V. (1985). Depression and Cognitive Style: Comparisons between Measures. Journal of Personality and Social Psychology, 49(3), 72-78.

Carver, C. S., & Ganellen, R. J. (1983).Depression and Components of Self-Punitiveness: High Standards, Self-Criticism, and Overgeneralization. Journal of Abnormal Psychology, 92, 330-337.

Chan, Y. M. (2000). Self-Esteem: A Cross-Cultural Comparison of British-Chinese, White British and Hong Kong Chinese Children. Educational Psychology, 20(1), 59–74.

Cole, D. A., Maxwell, S. E., Martin, J. M., Peeke, L. G., Seroczynski, A. D., Tram, J. M., & Maschman, T. (2001). The Development of Multiple Domains of Child and Adolescent Selfconcept: A Cohort Sequential Longitudinal Design. Child Development, 72, 1723–1746. Doi: 10.1111/1467-8624.00375.

Covington, M. V. (2000). Goal Theory, Motivation, and School Achievement: An Integrative Review. Annual Review of Psychology, 51, 171-190.

Crocker, J., & Wolfe, C. T. (2001). Contingencies of Self-Worth. Psychological Review, 108, 593-623.

Darolia, R., & Wydick, B. (2008). The Economics of Parenting, Self-Esteem and Academic Performance: Theory and A Test. Economica, 78, 215–239.

Davis, J. (1959). A Formal Interpretation of The Theory of Relative Deprivation. Sociometry 22(4), 285–296.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1995). Human Autonomy: The Basis for True Self-Esteem. In M. H. Kernis (Ed.), Efficacy, Agency, and Self-Esteem (S. 31-49). New York: Plenum.

Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., & Robins, R. W. (2006). Personality and Self-Esteem Development in Adolescence. In D. K. Mroczek & T.D. Little (Eds.), Handbook of Personality Development (S. 285–309). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2005). Low Self Esteem Is Related to Aggression, Anti Social Behaviour, and Delinquency. Psychological Science, 16(4), 328-335.

Dweck, C. S. (2002). The Development of Ability Conceptions. In A. Wigfield & J. Eccles (Eds.), Development of Achievement Motivation (S. 57 - 88). San Diego, CA: Academic Press.

Eccles, J. S., Wigfield, A., Flanagan, C. A., Miller, C., Reuman, D. A., & Yee, D. (1989). Self-Concepts, Domain Values, and Self-Esteem: Relations and Changes at Early Adolescence. Journal of Personality, 57, 283–310. Doi: 10.1111/J.1467-6494.1989.Tb00484.X.

Eccles, J. S., & Midgley, C. (1989). Stage/Environment Fit: Developmentally Appropriate Classrooms for Early Adolescents. In R. Ames & C. Ames (Eds.), Research on Motivation in Education (Cilt 3, S. 139–181). New York, NY: Academic Press.

Fenzel, M. L., & Blyth, D. A. (1986). Individual Adjustment to School Transitions: An Exploration of The Role of Supportive Peer Relations. Journal of Early Adolescence, 6, 315–329. Doi: 10.1177/0272431686064003.

Ferkany, M. (2008). The Educational Importance of Self-Esteem. Journal of Philosophy of Education, 42, 119-132. Http://Dx.Doi.Org/10.Llll/J.1467-9752.2008.00610.X.

Janoff-Bulman, R. (1979). Characterological versus Behavioral Selfblame: Inquiries into Depression and Rape. Journal of Personality and Social Psychology, 37, 1798-1809.

Jordon, L. K., & Kelly, K. R. (1990). Effects of Academic Achievements and Gender on Academic and Social Self-Concept: A Replication Study. Journal of Counseling And Development, 69, 173-177.

Graham, S., & Weiner, B. (1996). Theories and Principles of Motivation. In D. Berliner & R. Calfee (Eds.), Handbook of Educational Psychology (S. 63-84). New York: Mcmillan.

Kernis, M. H. (2005). Measuring Self-Esteem in Context: The Importance of Stability of Self-Esteem in Psychological Functioning. Journal of Personality, 73, 1569–1605.

Kernis, M. H. (2003). Toward A Conceptualization of Optimal Self-Esteem. Psychological Inquiry, 14, 1–26.

Kernis, M. H., & Paradise, A. W. (2002). Distinguishing Between Secure and Fragile Forms of High Self-Esteem. In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.), Handbook of Self-Determination Research (S. 339- 360). Rochester, NY: University of Rochester Press.

Kernis, M. H., Brockner, J., & Frankel, B. S. (1989). Self-Esteem and Reactions to Failure: The Mediating Role of Overgeneralization. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 707-714.

Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J., & Bruswell, B. N. (1999). Gender Differences in Selfesteem: A Meta-Analysis. Psychological Bulletin, 123, 470–500.

Larsen, R. J., & Diener, E. (1987). Temporal Stability and Cross Situational Consistency of Affective, Behavioral and Cognitive Responses. Journal of Personality and Social Psychology, 47, 871-883.

Leary, M. R., & Baumeister, R. F. (2000). The Nature and Function of Self-Esteem: Sociometer Theory. In M. Zanna (Ed.), Advances in Experimental Social Psychology (Cilt 32, S. 1-62). San Diego, CA: Academic Press.

Lockett, C. T., & Harrell, J. S. (2003). Racial Identity, Self-Esteem, and Academic Achievement: Too Much Interpretation, Too Little Supporting Data. Journal of Black Psychology, 29 (3), 325-336.

Mccarthy, J. D., & Hoge, D. R. (1982). Analysis of Age Effects in Longitudinal Studies of Adolescent Self-Esteem. Developmental Psychology, 18, 372–379. Doi: 10.1037/0012-1649.18.3.372.

Mcfarlin, D. B., Baumeister, R. F., & Blascovich, J. (1984). On Knowing When to Quit: Task Failure, Self-Esteem, Advice, and Nonproductive Persistence. Journal of Personality, 52, 138–155.

Metallidou, S., & Efklides, A. (2001). The Effects of General Success-Related Beliefs and Specific Metacognitive Experience on Causal Attributions Following Performance on Mathematics Tasks. in A. Efklides, J. Kuhl, & R. Sorrentino (Eds.), Trends and Prospects in Motivation Research (S. 325-347). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer.

Mueller, C., & Dweck, C. (1998). Praise for Intellegence Can Undermine Children's Motivation and Performance. Journal of Personality & Social Psychology, 5(1), 33–52.

Nottelmann, E. D. (1987). Competence and Self-Esteem During Transition from Childhood to Adolescence. Developmental Psychology, 23, 441–450. Doi: 10.1037/0012-1649.23.3.441.

Owens, T. J. (1992). The Effects of Post-High School Social Context of Self-Esteem. The Sociological Quarterly, 33, 553-578.

Pajares, F., & Schunk, D. (2005). Self-Efficacy and Self-Concept Beliefs. In H. W. Marsh, R. G. Craven & D. M. Mcinerney (Eds.), New Frontiers for Self Research (S. 95-121). New York: Information Age Publishing.

Park, L. E., Crocker, J., & Kiefer, A. K. (2007). Contingencies of Self-Worth, Academic Failure, and Goal Pursuit. Personality and Social Psychology Bulletin, 33(11), 1503–1517.

Pintrich, S. R., & Schunk, D. (2002). Motivation in Education: Theory, Research, and Applications (2nd Ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Proctor, T. B., & Choi, H. S. (1994). Effects of Transition from Elementary School to Junior High School on Early Adolescents' Self-Esteem and Perceived Competence. Psychology in The Schools, 31, 319–327.

Purkey, W. W. (1970). Self-Concept and School Achievement. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Roeser, R. W., & Eccles, J. S. (1998). Adolescents' Perceptions of Middle School: Relation to Longitudinal Changes in Academic and Psychological Adjustment. Journal of Research on Adolescence, 8, 123–158. Doi: 10.1207/S15327795jra0801_6.

Rosenberg, M. (1965). Society and The Adolescent Self-Image. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Schmidt, J. A., & Padilla, B. (2003). Self-Esteem and Family Challenge: An Investigation of Their Effects on Achievement. Journal of Youth and Adolescence, 32, 37-46.

Simmons, R., Blyth, D., Van Cleave, E., & Bush, D. M. (1979). Entry into Early Adolescence: The Impact of School Structure, Puberty, and Early Dating on Self-Esteem. American Sociological Review, 44, 948–967.

Simmons, R. G., Rosenberg, F., & Rosenberg, M. (1973). Disturbance in The Self-Image at Adolescence. American Sociological Review, 38(5), 553–568.

Skinner, E., Zimmer-Gembeck, M., & Connell, J. (1998). Individual Differences and The Development of Perceived Control. Monographs of The Society for Research in Child Development, 63(2-3, Serial No. 254).

Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1991). A Terror Management Theory of Social Behavior: The Psychological Functions of Self-Esteem and Cultural World Views. In M. S. Zanna (Ed.), Advances in Experimental Social Psychology (Cilt 24, S. 93-159). San Diego, CA: Academic Press.

Tootoonchi, A. (1993). College Education in Prisons: The Inmates' Perspectives. Federal Probation, 57, 37-40.

Van Houtte, M., Demanet, J., & Stevens, S. (2012). Self-Esteem of Academic and Vocational Students: Does within-School Tracking Sharpen The Difference?. Acta Sociologica 55(1).

Weiner, B. (2002). Social Emotions and Personality Inferences: A Scaffold for A New Direction in The Study of Achievement Motivation. Key Speech at The International Conference 8th Workshop on Achievement and Task Motivation & Motivation and Emotion, Moskow, Russia.

Weiner, B. (1992). Human Motivation: Metaphors, Theories and Research. London: Sage.

Wigfield, A., Eccles, J. S., Mac Iver, D., Reuman, D. A., & Midgley, C. (1991). Transitions during Early Adolescence: Changes in Children's Domain-Specific Self-Perceptions and General Self-Esteem across The Transition to Junior High School. Developmental Psychology, 27, 552–565. Doi: 10.1037/0012-1649.27.4.552.

Wiggins, J. D. (1987). Self-Esteem, Earned Grades, and Television Viewing Habits of Students. The School Counselor, 35(2), 120-140.

Wood, J. V., Giordano-Beech, M., Taylor, K. L., & Michela, J. L. (1994). Strategies of Social Comparison among People with Low Self-Esteem: Self-Protection and Self-Enhancement. Journal of Personality and Social Psychology, 67(4), 713-731.

Zarei E., Shokrpour N., Nasiri E., & Kafpour R. (2011). Self-Esteem and Academic Success as Influenced by Reading Strategies. English Language Teaching, 2.

Zeigler-Hill, V. (2013). The Importance of Self-Esteem. In V. Zeigler-Hill (Ed.), Self Esteem (S. 1–20). London: Psychology Press.

Zimmerman, M. A., Copeland, L. A., Shope, J. T., & Dielman, T. E. (1997). A Longitudinal Study of Self-Esteem: Implications for Adolescent Development. Journal of Youth and Adolescence, 26, 117–141. Doi: 10.1023/A:1024596313925.

Zimmerman, B. J. (1995). Self-Efficacy and Educational Development. In A. Bandura (Ed.), Self-Efficacy in Changing Societies (S. 202-231). New York: Cambridge University Press.

Psikolojide Güncel Kavramlar
- 5 - POLİTİK PSİKOLOJİ

Editörler:
Doç. Dr. Ahmet AKIN
Yrd. Doç. Dr. Eyüp ÇELİK
Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN

Yazarlar:
Uzm. Halime GÜNGÖR
Erkan TURAN
Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ
Uzm. Psk. Dan. Mehmet Emin TURAN
Arş. Gör. Merve KAYA
Arş. Gör. Mustafa ERCENGİZ
Arş. Gör. Mustafa SAVCI
Dr. Tuğba Yılmaz BİNGÖL
Aydın SÖYLEMEZ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1278
Psikoloji No.: 071
ISBN: 978-605-320-182-3
© 1. Basım, Eylül 2015

Psikolojide Güncel Kavramlar - 5 - POLİTİK PSİKOLOJİ

Editörler: Ahmet AKIN, Eyüp ÇELİK, Ümran AKIN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü - Yıldız Çağlayan -sinem@nobelyayin.com- -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akın, Ahmet; Çelik, Eyüp; Akın, Ümran.
Psikolojide Güncel Kavramlar - 5 - POLİTİK PSİKOLOJİ /
Ahmet Akın, Eyüp Çelik, Ümran Akın
1. Basım, VI + 154 s. , 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-182-3
1. Politik Psikoloji 2. Psikolojide Güncel Kavramlar 3. Psikoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
OSTRACİSM
UZM. HALİME GÜNGÖR

Kavramsal Açıdan Ostracism 1
Ostracismin Etkileri 2
Ostracismde Geçici İhtiyaç-Tehdit Modeli 9
Politik Ostracism 10
Kaynakça 13

BÖLÜM 2
YAPISAL DAMGALAMA
UZM. HALİME GÜNGÖR

Kavramsal Açıdan Damgalama 15
Yapısal Damgalama 17
Politik Bir Olgu Olarak Yapısal Damgalama 19
Kaynakça 21

BÖLÜM 3
MAKYAVELİZM
ERKAN TURAN

Kavramsal Açıdan Makyavelizm 23
Makyavelizmin Özellikleri 27
Makyavelizm ve Siyaset 29
Makyavelizmin Kritiği 33
Kaynakça 35

BÖLÜM 4
POLİTİK İKNA
UZM. PSK. DAN. BANU YILDIZ

Ahlaki İkna 37
Politik Kimlikler 39
Politik Kimlik Belirteçleri 40
Politikada Metafor Kullanımının Etkisi 42
Politik Konuşmalarda Metaforlarla İkna 42
Politik İkna ve Argümanlar 44
Argümanlar; Leyhte ve Aleyhte 44
Argümanların Kolay ya da Zor Anlaşılması 45
Politik İkna, Haber Medyası ve Eğitim 46
Kaynakça 47

BÖLÜM 5
POLİTİK ŞÜPHECİLİK
UZM. PSK. DAN. BANU YILDIZ

Yanlışlanabilirlik (Fallibilism) ve Politik Şüphecilik 52
Politik Şüphecilik ve Ahlaki Özerklik 53
Politik İnanç ve Politik Şüphecilik 54
Avrupa Üyeliğine Karşı Olma (Euro-scepticism) 57
Parti Stratejisi ve Euro-Scepticism 59
Euro-şüphecilikten Türkiye-şüpheciliğine 60
Kaynakça 62

BÖLÜM 6
ZENOFOBİ
UZM. PSK. DAN. MEHMET EMİN TURAN

Zenofobi ve Irkçılık 68
Zenofobinin Nedenleri 71
Dünyadan Zenofobi Örnekleri 72
Zenofobik Hareketlerin Önlenmesi 74
Kaynakça 75

BÖLÜM 7
ETNİK KİMLİK
ARŞ. GÖR. MERVE KAYA

Kavramsal Açıdan Etnik Kimlik 77
Etnik Kimlikle İlgili Kuramsal Açıklamalar 78
Etnik Kimlik Kazanımını Etkileyen Faktörler 81
Etnik Kimlik ve Kültürel Etkileşim 84
Etnik Kimlik ve Ayrımcılık 85
Etnik Kimlik ve Ön Yargı 87
Koruyucu Bir Faktör Olarak Etnik Kimlik Kabulü 88
Etnik Kimlik ve Uyum 89
Etnik Kimlik ve Psikolojik İyi Olma 90
Etnik Kimlik ve Öz-saygı 91
Kaynakça 93

BÖLÜM 8
OKSİDENTALİZM
ARŞ. GÖR. MUSTAFA ERCENGİZ

Kavramsal Açıdan Oksidentalizmin 95
Oksidentalizmin Tarihsel Gelişimi 96
Oksidentalizmin Konusu 98
Oksidentalizmin Çeşitleri 99
Oksidentalizme İki Farklı Bakış 100
Hasan Hanefi 101
Ian Buruma- Avishai Margalit 104
Kaynakça 105

BÖLÜM 9
POLİTİK MANİPÜLASYON
ARŞ. GÖR. MUSTAFA SAVCI

Siyasal İletişim 107
Kavramsal Açıdan Politik Manipülasyon 108
Politik Manipülasyonda Kullanılan Yöntem ve Teknikler 111

Politik Manipülasyonun Seçimlerde Kullanımı 114
Politik Manipülasyon Aracı Olarak Propaganda 115
Politik Manipülasyon Aracı Olarak Medya 120
Kaynakça 126

BÖLÜM 10
POLİTİK YETERLİK
DR. TUĞBA YILMAZ BİNGÖL

Kavramsal Açıdan Politik Yeterlik 129
Siyasal Yeterlikle İlişkili Kavramlar 131
Siyasal Yeterliğin Kazanımında Ailenin Rolü 132
Siyasal Yeterliğin Kazanımında Okulun Rolü 134
Yapılan Yurtiçi Araştırmalar 134
Yapılan Yurtdışı Araştırmalar 136
Kaynakça 138

BÖLÜM 11
NEPOTİZM (ADAM KAYIRMACILIK)
AYDIN SÖYLEMEZ

Kavram Olarak Nepotizm 141
Nepotizm ve Örgütleşme 144
Nepotizmin Avantajları ve Dezavantajları 145
Nepotizm ve Liyakat 146
Nepotizm ve Stres 147
Nepotizm Çalışanların Moralini Nasıl Etkiler? 147
Nepotizm Örgüt Kültürünü Nasıl Etkiler? 148
Kaynakça 149

Bölüm 1

OSTRACİSM

Uzm. Halime GÜNGÖR

Kavramsal Açıdan Ostracism

Ostracism birlik ve beraberlik içinde yaşayan insanların oluşturmaya çalıştığı toplumsal bütünlük için son derece önemli bir konudur. Ostracism farklı bağlamlarda, kültürlerde ve dünyanın her yerinde gerçekleşebilen yaygın bir olgudur (Wesselmann, Nairne, & Williams, 2012). İnsanlar, içgüdüsel olarak diğerleri ile iletişimde bulunmayı ve sosyal grupların bir parçası olmayı arzu ederler (Knapton, 2013). Bastian ve Haslam (2010) bu durumu "*Hiçbir insan bir ada değildir, izole edilmiş olan da tamamen insan değildir.*" şeklinde özetlemiştir. Ostracism suçlanan bireyin diğerleri tarafından cezalandırıldığı bir sosyal normdur (Ali & Miller, 2013). Ostracism kelimesinin kökeni Antik Yunan'dan gelmektedir (Knapton, 2013). Ostracism bir ya da daha fazla kişi, grup ya da kurum tarafından dışlanma ve göz ardı edilme deneyimidir (Williams & Nida, 2011; Knapton, 2013). Ostracism, bireyin toplumla olan bağının kesilmesi, toplum dışına çıkarılmasıdır (Bastian & Haslam, 2010).

Ostracism, bireyin durum üzerinde kontrolünün olmadığı ya da çok az olduğu ve bireyin katlanmak zorunda bırakıldığı uzun bir süreçtir (Williams, 2007). Ostracism her yerde yaşanabilir, her kesimden insan ve her tür tarafından uygulanmaktadır. Çocuklar arasında, yetişkinler arasında, ilkel

dünya için hayati tehdit içermektedir. Bu anlamda bu konu ile ilgili bilinçlendirme çalışmaları yapılması önemlidir.

Kaynakça

Alexander, R. D. (1986). Ostracism and İndirect Reciprocity: The Reproductive Significance of Humor. Ethology and Sociobiology, 7, 253-270.

Ali, S. N., & Miller, D. A. (2013). Ostracism. Unpublished Manuscript, San Diego, University of California. Http://Www.Stanford.Edu/Group/SITE/Archive/SITE_2012/2012segment

Aydoğan, B. (2003, 4-5 Aralık). Namık Kemal'in Magosa Sürgünlüğü. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi Hapishaneler Sempozyumu, İstanbul.

Basso, K. H. (1972). To Give Up on Words: Silence in The Western Apache Culture. In P. P. Giglioli (Ed.), Language and Social Context (S. 67-86). Baltimore: Penguin.

Bastian, B., & Haslam, N. (2010). Excluded from Humanity: The Dehumanizing Effects of Social Ostracism. Journal of Experimental Social Psychology, 46, 107–113.

Bekiroğlu, N. (2003). Cümle Kapısı. İstanbul: Timaş Yayınları.

Buchholz, E. S. (1995). The Call of Solitude: Alonetime in A World of Attachment. Boston: Beacon Press.

Forsdyke, S. (2005). Exile, Ostracism, and Democracy. New Jersey: Princeton University Press.

Gómez, A., Morales, J. F., Hart, S., Vázquez, A., & Swann, W. B. (2011). Rejected and Excluded Forevermore, But Even Ore Devoted: Irrevocable Ostracism İntensifies Loyalty to The Group among İdentity-Fused Persons. Personality and Social Psychology Bulletin, 37(12), 1574-1586.

Gruter, M., & Masters, R. D. (1986). Ostracism as A Social and Biological Phenomenon: An İntroduction. Ethology and Sociobiology, 7, 149-158.

Güneş, İ. (2005). Vahdettin'in Amerikan Başkanına Mektubu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, 24(37), 47-56.

Kirshner, A. (2013, 26. 09). Ostracism, Legitimate Opposition, and The Law of Democracy. Duke Political Theory Workshop. Http://Polisci.Duke.Edu/Uploads/Media_İtems/Alexkirshner.Original.Pdf Adresinden 13.12.2013 Tarihinden Erişildi.

Knapton, H. (2013). The Irony Ostracism: Can Extreme Political Actions Result from Process Once Created to Prevent Political Rebellion? Unpublished Master Thesis. Lunds Universitet Deparment of Psychology, Lund, Sweden

Neruda, P. (1959/1998). Yüz Aşk Şiiri. Çev. E. Alkan. İstanbul: Kaynak Yayınları

Pharo, H. (2011). The Behavioural and Psychological Effects of Ostracism in Adolescence and Emerging-Adulthood. Unpublished Doctoral Dissertation. University of Otago, Dunedin, New Zealand.

Smith, A., & Williams, K. D. (2004). R U There? Ostracism by Cell Phone Text Messages. Group Dynamics: Theory, Research, and Practice, 8, 291-301.

Sullivan, T. N., Farrell, A. D., & Kliewer, W. (2006). Peer Victimization in Early Adolescence: Association between Physical and Relational Victimization and Drug Use, Aggression, and Delinquent Behaviors among Urban Middle School Students. Development and Psychopathology, 18, 119-137.

Twenge, J. M. (2000). The Age of Anxiety? The Birth Cohort Change in Anxiety and Neuroticism. Journal of Personality and Social Psychology, 79(6), 1007-1021.

Türkiye Çalışmaları Grubu (2010). 50. Yıldönümünde 27 Mayıs'ı Hatırla(T)Mak. Ankara: SDE

Wesselmann, E. D., Nairne, J. S., & Williams, K. D. (2012). Theoretical Contribution An Evolutionary Social Psychological Approach to Studying The Effects of Ostracism. Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology, 6(3), 309-328.

Williams, K. D. (1997). Social Ostracism. In R. M. Kowalski (Ed.), Aversive Interpersonal Behaviors (S.133–170). New York: Plenum.

Williams, K. D. (2001). Ostracism: The Power of Silence. New York: Guilford Press (Gruter & Masters, 1986).

Williams, K. D. (2011, 08.06). Causes and Consequences of Ostracism. Purdue Extension Human Development Educators/Specialistsmeeting, Purdue Memorial Union.

Williams, K. D. (2007). Ostracism. Annual Review of Psychology, 58, 425-452.

Williams, K. D., & Nida, S. A. (2011). Ostracism: Consequences And Coping. Current Directions İn Psychological Science, 20(2), 71-75.

Williams, K. D., & Sommer, K. L. (1997). Social Ostracism by Coworkers: Does Rejection Lead to Loafing or Compensation? Society for Personality and Social Psychology, 23, 693-706.

Williams, K. D., & Zadro, L. (2005). Ostracism: The İndiscriminate Early Detection System. In The Social Outcast: Ostracism, Social Exclusion, Rejection and Bullying. In J. P. Forgas and W. Von Hippel (Ed.), Sydney Symposium of Social Psychology Series (S. 19-34). New York: Psychology Press.

Zadro, L., Williams, K. D., & Richardson, R. (2006). How Low Can You Go? Ostracism by A Computer Is Sufficient to Lower Self-Reported Levels of Belonging, Control, Self-Esteem, and Meaningful Existence. Journal of Experimental Social Psychology, 42(5), 692-697.

Bölüm 2

YAPISAL DAMGALAMA

Uzm. Halime GÜNGÖR

Kavramsal Açıdan Damgalama

Damgalama kavramını ön yargı, ayrımcılık, sosyal izolasyon, dışlama, stereotipik düşünceler, mobbing kavramlarının hiçbiri tam olarak ifade etmez. Damgalama bu kavramların tamamını bünyesinde barındıran, her kesimden insanın yaşadığı, insanlık tarihinin her döneminde yaşanan ve belki de yaşanmaya devam edilecek olan bir olgudur. Damgalamanın tarihi insanlık tarihi kadar eski olsa da damgalama kavramını akademik literatürde "*Damgalama: Bölünmüş Kimlik Yönetimi Üzerine Notlar"(Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity)* kitabıyla ilk defa ifade eden ve bilimsel olarak tartışmaya açan sosyolog Erving Goffman (1963) olmuştur. Bilim dünyasında çok ilgi görmüş ve tartışmalara *ezilenlerin tarihçesi* olarak geçmiş çalışma, bilimsel anlamda damgalama çalışmalarının başlangıcıdır. Damgalama üzerine bilimsel tartışmalar devam ettikçe damgalamanın kavramsallaşması gelişmektedir. Bu süreçte bilim insanları çalışmalarında damgalamanın türlerini ele almış ve farklı sınıflamalara yer vermiştir. Yapısal damgalama da damgalama türlerinden biri olarak literatürde yerini almıştır. Yapısal damgalama, damgalamanın en yoğun olarak yaşanan ve tarih boyunca sıklıkla yaşanmış bir boyutu

elinde bulunduranlarca uygulandığından akıllara insanlık tarihinde çekilen onca acıdan, sonuçları herkesçe malum ve herkes için zor olan iki tane dünya savaşından ders alınmadı mı? sorusunu getiriyor. Yapısal damgalama bilimsel olarak çok yeni tartışmaya açılmış bir konu olarak akademik anlamda tartışılmalı ve damgalamayı azaltmak için stratejiler geliştirilmelidir.

Kaynakça

Akıllıoğlu, T. (1989, Haziran 29). Bulgaristan'ın Türk Azınlığa Karşı Giriştiği Uygulamaların Uluslararası İnsan Hakları Bakımından İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü. Http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/42/453/5106.Pdf

Brohan, E., Slade, M., Clement, S., & Thornicroft, G. (2010). Experiences of Mental Illness Stigma, Prejudice and Discrimination: A Review of Measures. BMC Health Services Research, 10, 80-91.

Bos, A. E. R., Pryor, J. B., Reeder, G. D., & Stutterheim, S. E. (2013). Stigma: Advances in Theory and Research. Basic and Applied Social Psychology, 35, 1-9.

Campbell, C., & Deacon, H. (2006). Unravelling The Contexts of Stigma: from Internalization to Resistance to Change. Journal of Community & Applied Social Psychology, 16, 411-417.

Corrigan, P., & Lam, C. (2007). Challenging The Structural Discrimination of Psychiatric Disabilities: Lessons Learned from The American Disability Community. Rehabilitation Education, 21, 53-58.

Corrigan, P. W., & Watson, A. C. (2007). The Public Stigma of Psychiatric and The Gender, Ethnicity and Education of The Perceiver. Community Mental Health Journal, 43(5), 439-458.

Corrigan, P. W., Watson, A. C., Gracia, G., Slopen, N., Rasinski, K., & Hall, L. L. (2005a). Newspaper Stories as Measures of Structural Stigma. Psychiatric Services, 56(5), 551-556.

Corrigan, P. W., Watson, A. C., Heyrman, M. L., Gracia, G., Slopen, N., & Hall, L. L. (2005b). Structural Stigma in State Legislation. Psychiatric Services, 56(5), 557-563.

Corrigan, P. W., Backs Edwards, A., Green, A., Lickey Diwan, S., & Penn, D. L. (2001). Prejudice, Social Distance, and Familiarity with Mental İllness. Schizophrenia Bulletin, 27(2), 219-225.

Erdem, H. H. (2010). Hannh Arendt'in Eichmann Davası Üzerine Düşünceleri. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 9, 1-16.

Foucault, M. (1977). Discipline and Punish. New York: Pantheon.

Goffman, E. (1963). Stigma: Notes on The Management of Spoiled Identity. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books

Güngör, H. (2013). Okul Yönetici ve Öğretmenlerinin Damgalama (Stigma) Eğilimleri ve Örgüt Kültürü Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Hatzenbuehler, M. L., & Mclaugh, K. A. (2014). Structural Stigma and Hypothalamic-Pituitary-Adrenecortical Axis Reacrivity in Lesbian, Gay and Bisexual Young Adults. Ann Behav Med., 47(1), 39-47.

Hill, R. B. (1988). Structural Discrimination: The Unintended Consequences of Institutional Processes. In H. J. O'Gorman (Ed.), Surveying Social Life: Papers in Honor Of Herbert H. Hyman (S. 353-375). Middletown: Conn, Wesleyan University Press.

Hitler, A. (2005). Kavgam. İstanbul: Emre Yayınları.

Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing Stigma. Annual Review of Sociology, 27, 363–385.

Major, B., & O'Brien, L. T. (2005). The Social Psychology of Stigma. Annual Review of Psychology, 56, 393–421.

Metron, R. K. (1948). The Bearing of Empirical Research Upon The Development of Social Theory. American Sociological Review, 13, 505–515.

Parker, R., & Aggleton, P. (2003). HIV and AIDS-Related Stigma and Discrimination: A Conceptual Framework and Implications for Action. Social Science and Medicine, 57, 15–24.

Pincus, F. L. (1999). From Individual to Structural Discrimination. In F. L. Pincus & H. J. Ehrlich (Ed), Race and Ethnic Conflict: Contending Views on Prejudice, Discrimination, and Ethnoviolence (S. 120-124). Boulder: CO, Westview Press.

Pryor, J. B., & Reeder, G. D. (2011). HIV-Related Stigma. In J.C. Hall, B. J. Hall & C.J. Cockerell (Ed.), HIV/AIDS In The Post-HAART Era: Manifestations, Treatment, and Epidemiology (S. 790-806). Shelton, CT: PMPH-USA, Ltd.

Scambler, G., & Paoli, F. (2008). Health Work, Female Sex Workers and HIV/AIDS: Global and Local Dimensions of Stigma and Deviance as Barriers to Effective Interventions. Social Science And Medicine, 66, 1848-1862.

Smith, G. (2006). Erving Goffman. New York: Taylor & Francis Group.

URL 1 Http://Dunya.Bugun.Com.Tr/Minare-Yasagina-Tepkiler-Cig-Gibi--Haberi/85290

URL 2 Http://Www.Ntvmsnbc.Com/İd/25308049/

URL 3 Http://Tr.Wikipedia.Org/Wiki/Suudi_Arabistan'da_İnsan_Haklar%C4%B1

Weidner, G. (1981). The Stigmatizing Effect of Rape and Abortion. Unpublished Doctoral Dissertation. Kansas State University, Manhattan.

Wilson, W. J. (1990). The Truly Disadvantaged: The İnner City, The Underclass, And Public Policy. Chicago: University of Chicago Press.

Yaman, E., & Güngör, H. (2013). Damgalama (Stigma) Ölçeği'nin Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. Değerler Eğitimi Dergisi, 11(25), 251-270.

Bölüm 3

MAKYAVELİZM

Erkan TURAN

Kavramsal Açıdan Makyavelizm

Yönetmek için her yolun geçerli olduğu görüşüne dayanan ve hiçbir ahlaki değeri dikkate almayan Makyavelizm, siyaset bilimin de hâlâ geçerliliğini sürdüren bir anlayış ve yüzyıllardır eskimeyen bir olgudur. Siyasal düşünce tarihinde "Amaca ulaşmak için her şey meşrudur." görüşünü savunan makyavelist siyasal sistemini Machiavelli oluşturmuştur (Büyük Larousse, 1994).

Machiavelli 1469-1527 yıllarında Floransa'da yaşamış, papalık dâhil dönemin çeşitli siyasi göz odakları için memurluk ve diplomatlık yapmış siyaset adamı ve düşünürdür. Floransa'yı bir süre mutlak monarşi olarak yönetmiş olan Medici ailesine karşı hainlik ile suçlanmış ve bir süre hapiste yatmış ve işkence görmüştür. Machiavelli yaşadığı dönemde sadece oyunları ve edebi eserleri sayesinde Floransa'da bir ölçüde tanınıyordu; siyaset konuları hakkındaki yazıları ancak ölümünden sonra okunmaya ve ciddiye alınmaya başlandı (Erdem, 1996).

Machiavelli'nin gerçekliğe dayanan siyasal düşüncesi; Discorsi Sopra La Prima Deca Ti Livio (Titus Livius'un İlk On Yılı Üzerine Konuşmalar 1513-1519) adlı yapıtında yavaş yavaş biçimlenmiştir

Kaynakça

Ağaoğulları, M. A., & Köker, L. (2009). Kral-Devlet Ya Da Ölümlü Tanrı. Ankara: İmge.

Baştürk, H. E. (2013). Modern Egemenliğin Nomos'u Olarak İstisna Hali. Flsf (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 15, 71-83.

Christie, R., & Geis, F. L. (1970). Studies in Machiavellianism. New York: Academic Press.

Dursun, D. (2008). Siyaset Bilimi. Beta Yayınları.

Erdem, A. R. (1996). Batı Düşünürlerinin Yönetim Bilimine Bilim Öncesi Katkıları. Eğitim Yönetimi, 2(3), 383-394

Erözden, O. (2012). Makyavelizm, Hikmet-i Hükümet ve Modern Devlet, Cemal Bali Akal (Der), Machiavelli: Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite (İçinde). Ankara: Dost.

Galie, P. J., & Bopst, C. (2006). Machiavelli & Modern Business: Realist Thought in Contemporary Corporate Leadership Manuals. Journal of Business Ethics, 65(3), 235-250.

Geis, F. L., & Moon, T. H. (1981). Machiavellianism and Deception. Journal of Personality and Social Psychology, 41(4), 766-775.

Güney, S., & Mandacı, G. (2009). Makyavelizm ve Etik Algısı İlişkileri: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. H. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 27(2), 83-105.

Hançerlioğlu, O. (1999). Düşünce Tarihi. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Harrington, J. (1992). The Common Wealth of Oceana and A System of Politics. J. G. Apocock (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Machiavelli, N. (1950). The Prince and The Discourses. New York: Modern Library College Editions.

Machiavelli, N. (2000). Seçme Yazılar. Çev. H. Köse. Öteki Ajans, Ankara.

Mairet, G. (2005). Padova'lı Marsilius'tan Louis XIV'e Laik Devletin Doğuşu. Çev. Cemal Bali Akal, Devlet Kuramı (İçinde). Ankara: Dost.

Mansfield, H. C. (1981). Machiavelli's Political Science. The American Political Science Review, 75(2), 293-305.

Milliyet Büyük Larousse (1994). Machiavelli Maddesi. İstanbul.

Nelson, D. L., & Quick, J. C. (1997). Organizational Behaviour, Foundations Realities and Challenges. West Publishing Company, St.Poul M.N.

Nomer, N. (2011). İngiliz Cumhuriyetçiliği ve Makyavel, Cumhuriyetçilik. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

Özdemir, G. Y. (2006). Organizasyonlarda Kişilerarası İlişkilerde Etki Taktikleri ve Kullanımına İlişkin Literatür Çalışması. Bilig Kış, 36.

Özalp, E., & Kırel, Ç. (2001). Örgütsel Davranış. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Pocock, J. G. A. (1975). Machiavellian Moment. Princeton: Princeton University Press.

Skinner, Q. (2002). Düşüncenin Ustaları: Machiavelli, Çev. C. Atila. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Tuck, R. (1990). Humanism and Political Thought. in A. Goodman & A. Mackay (Eds.), The Impact of Humanism on Western Europe. Longman, London.

Tüsiad, (2005). Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik Kavramsal Çerçeve ve Uluslar Arası Uygulamalar. Devlette Etik Altyapı Dizisi, 1(1).

Bölüm 4

POLİTİK İKNA

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Kablolu tv, radyo konuşmaları ve web blogları, politik konu ve kampanyaların her yerde ve sürekli görülmesini sağlamaktadır. Medya alanındaki bu büyüme, politik harcamalar üzerinde de öngörülebilir bir etkiye sahip olmaktadır. Bu kampanya harcamalarının çoğu reklam ve 'oy alma' çabaları gibi pazarlama faaliyetlerinden oluşmaktadır. Bu pazarlama faaliyetleri kararsız seçmenleri ikna etmek ve bu seçmenlerin siyasi adaya yönelik olumlu eğilimini garantilemek için tasarlanmaktadır (Kim, Rao, & Lee, 2009). Seçmeni ikna etme ve seçmen davranışları, tarihsel süreçte gazetecilik (Katz, 1973), siyaset bilimi (Krosnick & Brannon, 1993), ekonomi (özellikle halk seçimi, Lockerbie, 1991) ve son zamanlarda psikolojiyi (Bizer & Petty, 2005; Jost & Sidanius, 2004; Pyszczynski, Solomon, & Greenberg, 2003) içeren birçok disiplinin ilgi odağı olmuştur.

Ahlaki İkna

İnsanlar politik tutumlarını izole edilmiş olarak oluşturmamakta ve sürdürmemektedir. Bunun yerine deneyim, motivasyon ve tutumlarını kolektif olarak şekillendirmektedir. Normalde, siyaseti ve geliştirdiğimiz politik tutumlarımızı düşündüğümüzde sosyal çevremize belirgin şekilde güvenmekte; bilgi, tavsiye ve onay için çevremizde araş-

Eğitim. İknanın önemli bir yönünü seyircinin bilişsel kapasitesi ve eğitimi oluşturmaktadır. Yüksek gelişim ve kapasiteye sahip bireyler, politik hareketleri algılamada daha donanımlı olmaktadırlar. Araştırmacılar, eğitimi genellikle bilişsel kapasite ve gelişimin bir ölçümü olarak kullanmaktadırlar. Eğitimli bireyler, politik bilgi kaynaklarıyla daha fazla ilgilenmekte ve böylece politik olaylar hakkında daha bilgili olmaktadırlar (Campbell, Converse, Miller, & Donald, 1960). McGuire'nin iyi bilinen ikna modelinde, eğitim iki farklı amaca hizmet etmektedir: Belirgin bir mesaja maruz kalma olasılığı artarken, aynı zamanda bu mesajı kabul etme olasılığı azalmaktadır (McGuire, 1968). Daha eğitimli insanların, politik olaylar hakkında bilgiye maruz kalma olasılığı yüksek olmakta ama aynı zamanda yeni bilgi ya da karşıt mesajlara yönelik alternatif bilgi kaynaklarına başvurma olasılıkları da yükselmektedir.

Kaynakça

Alice, H. E., & Chaiken, S. (1993). The Psychology of Attitudes. Fort Worth, TX: Harcourt, Brace, Jovanovich.

Bizer, G. Y., & Petty R. E. (2005). How We Conceptualize Our Attitudes Matters: The Effects of Valence Framing on The Resistance of Political Attitudes. Political Psychology, 26, 553-68.

Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., & Donald, E. S. (1960). The American Voter. Chicago: The University of Chicago Press, 475-83.

Carmines, E. G., & Stimson, J. A. (1989). Issue Evolution: Race and The Transformation of American Politics. Princeton: Princeton University Press.

Chaiken, S., Liberman, A., & Eagly, A. H. (1989). Heuristic and Systematic Information Processing within and beyond The Persuasion Context. In J. S. Uleman & J. A. Bargh (Eds.), Unintended Thought (S. 212-252). New York: Guilford.

Chaiken, S. (1987). The Heuristic Model of Persuasion. in M. P. Zanna, J. M. Olson, & C. P. Herman (Eds.), Social İnfluence: The Ontario Symposium (Cilt. 5, S. 3-39). Hillsdale.

Chartris Black, J. (2005). Politicians And Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor. Palgrave-Macmillan.

Druckman, J. N. (2001b). On The Limits of Framing Effects: Who Can Frame?" Journal of Politics, 63, 1041-66.

Fiske, S. T. (1980). Attention And Weight in Person Perception: The Impact of Negative and Extreme Behavior. Journal of Personality and Social Psychology, 38, 889-906.

Fleming, M. A., & Petty, R. E. (2000). Identity and Persuasion: An Elaboration Likelihood Approach. In D. J. Terry & M. A. Hogg (Eds.), Attitudes Behavior and Social Context: The Role of Norms and Group Membership (S. 171-199). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Frodi, L. M., Lamb, M. E., Leavitt, L. A., & Donovan, W. C. (1978). Fathers' and Mothers' Responses to İnfants' Smiles and Cries. Infant Behavior and Development, 1, 197-198.

Haidt, J., & Bjorklund, F. (2008). Social İntuitionists Answer Six Questions about Morality. In W. Sinnott-Armstrong (Ed.), Moral Psychology, Vol. 2: The Cognitive Science of Morality (S. 181-217). Cambridge, MA: MIT Press.

Hart, R. P. (2000). Campaign Talk: Why Elections Are Good for Us. Princeton: Princeton University Press.

Huckfeldt, R., & Sprague, J. (1995). Citizens, Politics, and Social Communication: Information and Influence in An Election Campaign. New York: Cambridge University Press.

Iyengar S., & Kinder, D. R. (1985). News That Matters: Television and American Opinion. Chicago: University of Chicago Press.

Johnson, B. T., & Eagly, A. H. (1989). Effects of İnvolvement on Persuasion: A Meta-Analysis. Psychological Bulletin, 106(2), 290-314.

Jost, J. T., & Sidanius J. (2004). Political Psychology: Key Readings. New York: Psychology Press.

Jowett, G. S. & O'Donnell, V. (1992). Propaganda and Persuasion. CA: Sage Publications.

Julka, D. L., & Marsh, K. L. (2005). An Attitude Functions Approach to İncreasing Organ-Donation Participation. Journal of Applied Social Psychology, 35, 821-849.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory; An Analysis of Decision Under Risk. Econometrics, 47, 263-91.

Kaid, L. L., & Downs, V. C. (1990). Political Argumentation and Violations of Audience Expectations: An Analysis of The Bush-Rather Encounter. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 34, 1-15.

Katz, E. (1973). Platforms and Windows: Broadcasting's Role in Election Campaigns. Journalism Quarterly, 48(2), 304-14.

Kendall-Weed, J. (2007). Metaphor and Hidden Propaganda. Research Paper.

Kerkhof, P. (2000). Applying The Unimodel to Political Persuasion. Vrije Universiteit, Amsterdam.

Kim, H., Rao, A. R., & Lee, A. Y. (2009). It's Time to Vote: The Effect of Matching Message Orientation and Temporal Frame on Political Persuasion. Journal of Consumer Research, 35(6), 877-889.

Kinder, D. R. (1998). Opinion And Action in The Realm of Politics. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), The Handbook of Social Psychology (Cilt 2, S. 778-867). Boston: Mcgraw-Hill.

Kinder, D. R., & Sanders, L. M. (1996). Divided by Color: Racial Politics and Democratic İdeals. Chicago: University of Chicago Press.

Krosnick, J. A., & Brannon, L. A. (1993). The Impact of The Gulf War on The İngredients of Presidential Evaluations: Multidimensional Effects of Political İnvolvement. American Political Science Review, 87, 963-75.

Kuhn, D. (1991). The Skills of Argument. New York: Cambridge University Press.

Kuklinski, J. H. & Hurley, N. (1994). On Hearing and Interpreting Political Messages: A Cautionary Tale of Citizen Cue-Taking. Journal of Politics, 56(3), 729-751.

Levitan, L. C., & Visser, P. S. (2009). Social Network Composition and Attitude Strength: Exploring The Dynamics within Newly Formed Social Networks. Journal of Experimental Social Psychology, 44(3), 640-649.

Lockerbie, B. (1991). The Temporal Pattern of Economic Evaluations and Vote Choice in Senate Elections. Public Choice, 69, 279-94.

Mackie, D. M., & Queller, S. (2000). The İmpact of Group Membership on Persuasion: Revisiting "Who Says What to Whom with What Effect?" In D. J. Terry & M. A. Hogg (Eds.), Attitudes, Behavior, and Social Context: The Role of Norms and Group Membership (S. 135-155). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Mcguire W. (1968). Personality and Susceptibility to Social İnfluence. In E. Borgatta & W. Lambert (Eds.), Handbook of Personality Theory and Research (S. 1130-87). Chicago: Rand-Mcnally.

Michael, D. C., & Kuklinski, J. H. (1997). Changing Minds: Political Arguments and Political Persuasion. American Journal of Politicat Science, 41, 88-121.

Mio, J. S., Riggio, R. E., Levin, S., & Reese, R. (2005). Presidential Leadership and Charisma: The Effects of Metaphor. Leadership Quarterly, 16, 287-294.

Mutz, D. C. (2006). Hearing The Other Side: Deliberative Versus Participatory Democracy. New York: Cambridge University Press.

Mutz, D. C., Sniderman, P., & Brody, R. (1996). Political Persuasion and Attitude Change. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Norpoth, H., & Buchanan, B. (1992). Wanted: The Education President: Issue Trespassing by Political Candidates. Public Opinion Quarterly, 56, 87-99.

Petty, R. E., Fleming, M. A., Priester, J. R., & Feinstein, A. H. (2001). Individual Versus Group İnterest Violation: Surprise as A Determinant of Argument Scrutiny and Persuasion. Social Cognition, 19, 418-442.

Petty, R. E., Wheeler, S. C., & Bizer, G. Y. (2000). Attitude Functions and Persuasion: An Elaboration Likelihood Approach to Matched versus Mismatched Messages. In G. R. Maio & J. M. Olson (Eds.), Why We Evaluate: Functions of Attitudes (S. 133-162). Mahwah.

Pyszczynski, T. A., Solomon, S., & Greenberg, J. (2003). In The Wake of 9/11: The Psychology of Terror. Washington, DC: American Psychological Association.

Rahn, W. M. (1993). The Role of Partisan Stereotypes in Information Processing about Political Candidates. American Journal of Political Science, 37, 472-496.

Reid, A., & Deaux, K. (1996). Relationship between Social and Personal Identities: Segregation or Integration. Journal of Personality and Social Psychology, 71, 1084.

Schwartz, D. (2009). Designing Political Speeches to Motivate Constructive Action: How Concrete versus Abstract Information Can Be Used Strategically. Conference Materials.

Seelye, K. Q. (2004). Moral Values Cited as A Defining Issue of The Election. New York Times. Retrieved June 2008 From Www.Nytimes.Com.

Skitka, L. J., & Morgan, G. S. (2011). The Double-Edged Sword of A Moral State Of Mind. In D. Narvaez & D. K. Lapsley (Eds.), Moral Self, İdentity, and Character: Prospects for New Field of Study (S. 355-374). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Skitka, L. J., Bauman, C.W., & Sargis, E. G. (2005). Moral Conviction: Another Contributor to Attitude Strength or Something More? Journal of Personality and Social Psychology, 88, 895-917.

Turiel, E. (1998). Moral Development. In W. Damon (Ed.), Handbook of Child Psychology (S. 863-932). New York: Wiley.

Turner, J. C., Oakes, P. J., Haslam, S. A., & Mcgarty, C. (1994). Self and Collective: Cognition and Social Context. Personality and Social Psychology Bulletin, 20, 454-463.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reichers, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). Rediscovering The Social Group: A Self-Categorization Theory. Oxford: Blackwell.

Visser, P. S., & Mirabile, R. R. (2004). Attitudes in The Social Context: The Impact of Social Network Composition on İndividual-Level Attitude Strength. Journal of Personality and Social Psychology, 87, 779-795.

Bölüm 5

POLİTİK ŞÜPHECİLİK

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Politika her zaman can sıkıcı görünmektedir. Belirsizlik, karmaşıklık, aşırılık, uzlaşma, dürüst görünmeyen çıkmazlar, sahte saygı, ahlaklılık ve ahlaksızlık, yolsuzluk, dalavere çevirme, kayıtsızlık, müdahalecilik, kibir, kendini aldatma ve sonuç olarak boşuna uğraşı. Yaşlı bir atın dövülmesi gibi, mantığımızın ve sanatsal duyarlılığımızın çoğu baltalanmaktadır. Ancak politik faaliyetler bir dereceye kadar insanlardaki şiddeti azaltmada başarı sağlamaktadır, bu açıkça söylenebilmekte ve hatta belki de politik faaliyetlerin maliyet değeri olarak düşünülebilmektedir (Oakeshott, 1996).

Politik şüpheciliğin kısa bir tanımını yapmak zor olmaktadır. İnsanlarda politik şüphecilik, politik inançtan daha az emin ve daha az iyimser olma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak, şüphecilik asla kuşkusuz çalışmamaktadır: Kuşkunun tamamı sadece kendiyle çelişmektedir ve şüpheciliğin kökenine ulaşmada daha köklü kuşkudansa temkinli bir güvensizlik daha kesin sonuç vermektedir. Politik şüpheciliği, benimsediğimiz politik tarzımızı geliştiren bir kavram olarak görmemize rağmen, politik inancın aksine politik şüphecilikte takip edilen tek bir yön bulunmamakta ve insanlar, kendilerini ya da içinde bulundukları koşulları geliştirecek insanların gücüne çok az güven duymaktadırlar (Oakeshott, 1962).

Üçüncü kaynak Türk medyası olmaktadır. Avrupa'da Türkiye haberleri, Avrupa toplumunu tehdit eden çok önemli güvenlik problemleri olan göç baskıları (kaçakçılık dâhil), yasa dışı uyuşturucu ticareti, insan hakları ihlali, az gelişmişlik, ekonomik krizler, çatışma alanlarına yakınlık (Irak, Kafkaslar, Kıbrıs) ve İslami kökencilik şeklinde verilmektedir. Yalnızca bu içerik değil, aynı zamanda çoğu Avrupalı için Türkleri yabancılaştıran temsiller bulunmaktadır. Türk streotipi; otoriter, Müslüman, başı kapalı, karısı ve kızına sert davranan şeklinde olmaktadır. Türkiye'nin stratejik pozisyonu (Rusya ve Orta Asya'ya geçit olması), genç nüfusu, canlı ekonomisi, geniş iç pazarı ve güvenlik potansiyeli avantajları bulunmaktadır (Ayata, 2003).

Şu anda Türkiye'de Euro-şüphecilik halk ve seçkin kesim arasında çok zayıf durumdadır. Euro-şüpheciliğin içeriği, 1960 yılından bu yana zamanla değişmiştir. 1970'lerde ekonomik temelde sorun bulunurken şimdi ekonomik sorun, güvenlik kaygılarıyla yer değiştirmiştir. Kültürel kimlik sorunu 1995'ten şimdiye kadar katı Euro-şüphecilikten ziyade Türkiye şüpheciliğinin parçası durumundadır (Ayata, 2003). Bu çerçevede, Avrupa-Türkiye arasında Türkiye-şüpheciliğinin artışında kültürel konular çok önemli olmaktadır. Euro-şüpheci seçkin kesim, partiler ve halk sınırlı sayıda bulunmaktadır. Ama Türkiye'nin Euro-şüpheciliği sonuç olarak Avrupa'nın Türkiye-şüpheciliğinden çok fazla etkilenmektedir.

Kaynakça

Anderson, C. J. (1998). When in Doubt Use Proxies: Attitudes toward Domestic Politics and Support for European Integration. Comparative Political Studies, 31(5), 569–601.

Ayata, A. (2003). From Euro-Scepticism to Turkey-Scepticism: Changing Political Attitudes on The European Union in Turkey. Journal of Southern Europe and The Balkans, 5(2), 165-183.

Barry, B. (1995). Justice As Impartiality. Oxford: Clarendon Press.

Bufacchi, V. (2003). Political Scepticism: A Reply to The Critics. Politics, 23(2), 137–140.

Dalton, R. J., & Eichenberg, R. (1998). Citizen Support for Policy Integration. In W. Sandholtz & A. Stone Sweet (Eds), European Integration and Supranational Governance (S. 250-82). Oxford: Oxford Universitypress.

Dworkin, G. (1989). The Concept of Autonomy. In J. Christman (Ed.), The Innercitadel: Essays on Individual Autonomy. Oxford: Oxford Universitypress.

Eichenberg, R., & Dalton, R. J. (1993). Europeans and The European Community: The Dynamics of Public Support for European Integration. International Organization,47, 507–34.

Feinberg, J. (1989). Autonomy. In J. Christman (Ed.).The İnnercitadel: Essays on Individual Autonomy. Oxford: Oxford Universitypress.

Festenstein, M. (2002). Fallible Democracy: Comment on Bufacchi. Politics, 22(3), 163-166.

Gabel, M. J., & Anderson, C. J. (2002). The Structure of Citizen Attitudes and The European Political Space. Comparative Political Studies,35(8), 893–913.

Gellner, E. (1983). Nations and Nationalism. Oxford.

Horton, J. (2005). A Qualified Defence of Oakeshott's Politics of Scepticism. European Journal of Political Theory, 4, 23-36.

Hyland, J. (2003). Democracy and Political Scepticism: Comment on Bufacchi. Politics, 23(2), 141–14.

Kramer, H. (1996). Turkey and European Union: A Multidimensional Relationship with Hazy Perspectives. In V. Mastryand & C. Nation (Eds.), Turkey Between East and West, Westview Press, Oxford.

Lahau, G. (1997). Ideological And Party Constraints on Immigration Attitudes in Europe. Europe Journal of Common Market Studies, 35(3), 307-406.

Lubbers, M., & Scheepers, P. (2005). Political versus Instrumental Euro-Scepticism. European Union Politics, 6(2), 223-242.

Mahler, V. A., Taylor, B. J., & Wozniak, J. R. (2000). Economic and Public Support for The European Union: An Analysis at The National, Regional and Individual Levels. Polity, 17(3), 429–53.

Mango, A. (1998). Turkey and The Enlargement of The European Mind. Middle Eastern Studies, 34(2), 171–192.

Norris, P. (1999). The Political Regime. In H. Schmittand & J. Thomassen (Eds.), Political Representation and Legitimacy in The European Union (S. 74–89). Oxford: Oxford University Press.

Oakeshott, M. (1962). Rationalism Inpolitics. London: Methuen.

Oakeshott, M. (1996). The Politics of Faith and The Politics of Scepticism. New Haven: Yale University Press.

Oakeshott, M. (1991). Rationalism in Politics and Other Essays (S. 488-95). Indianapolis: Liberty Fund.

Russell, B. (1961). History of Western Philosophy and Its Connection with Political and Social Circumstances from The Earliest Times to The Present Day (S. 526–30). London: Routledge.

Scheuer, A. (1999). A Political Community?. In H. Schmittand & J. Thomassen (Eds.), Political Representation and Legitimacy in The European Union (S. 25–46). Oxford: Oxford University Press.

Schopflin, G. (1995). Nationalism and Ethnicity in Europe, East and West. In A. C. Kupchan (Ed.), Nationalism and Nationalities in The New Europe, Ithaca, 37.

Sitter, N. (2003). Euro-Scepticism as Party Strategy: Persistence and Change in Party-Based Opposition to European Integration. ÖZP, 32(3).

Şen, F. (1996). Turkish Communities in Western Europe. In V. Mastryand & C. Nation (Eds.), Turkey between East and West. Westview Press, Oxford.

Wolmarans, F. G. (2002). A 'Conversation' Concerning Political Understanding: Bacon Contra Augustineor The 'Politics of Faith' Contrathe 'Politics of Scepticism'. Politikon, 29(1), 71–86.

Bölüm 6

ZENOFOBİ

Uzm. Psk. Dan. Mehmet Emin TURAN

Zenefobinin temelini ırkçılık oluşturmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde zenefobi kavramını ele almadan önce ırkçılığın tanımının incelenmesi ve çerçevesinin çizilmesi zenefobiyi anlamaya yardımcı olacaktır. Irkçılık, Genel Türkçe Sözlük'te; insanların toplumsal özelliklerini biyolojik, ırksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren öğreti, rasizm; BSTS Ruhbilim Terimleri Sözlüğü'nde; kişinin bağlı olduğu ulus ya da ırkın üstünlüğüne inanarak onun dışında kalan toplulukları aşağı ve hor görmesine dayanan tutum ve davranışı, toplumu kendi kümesi, yabancı küme diye iki bölüme ayırarak kendi kümesine üstünlük ve başatlık tanıma, dış kümeye ise düşkünlük ve uyrukluk tutumunu benimsetme; BSTS Toplumbilim Terimleri Sözlüğünde ise; insanların toplumsal özelliklerini dirimbilimsel, ırksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren öğreti şeklinde tanımlanmıştır (http://www.tdk.gov.tr/). Tüm bunlardan hareketle ırkçılığı, kendi ırkını veya ulusunu bütün diğer ırklardan ve uluslardan üstün görme, diğer ırkları ve ulusları aşağılık, hor ve hakir görme, sosyopsikolojik özelliklerden çok biyolojik ve kalıtsal özelliklere en büyük değeri atfetme inancı şeklinde ifade edebiliriz.

Avrupa'da ırk kavramının gelişimi çeşitli safhalarla gerçekleşmiştir. Irk (race) kelimesi Batı Avrupa dillerinde ilk olarak 16. yüzyılda kulla-

ken çoğu zaman ırkçılıkla birlikte ele alındığı görülmektedir. Irkçılıkta da zenofobide de kendinden olmayana, farklı olana gösterilen toplumsal tepkinin söz konusu olduğu görülmektedir. Bu durum işlerinin ve gelirlerinin ellerinden alındığını düşünen yerli halkın göçmenlere uyguladığı sosyal, psikolojik ve fiziksel baskıyı ifade etmektedir.

İkileştirmeyi kullanarak konuşmak isteyenler biz/onlar, iç/dış, buralı/şuralı ayrımını doğallaştırmak ve zorunlu kılmak isterler. Irkçılık ve zenofobinin her ikisi de gruplar içinde kendi kontrollerini kurarak güç, prestij ve süreklilik sağlamaya çalışırlar. Her ikisinde de gruplararası saldırganlık, şiddet ve kitle katliamı için ideolojik gerekçeler vardır. Korku ve nefret dolu iç grupların, dış gruplara karşı ırkçılaşması, yabancılara gösterilen korku ve nefretten niteliksel olarak farklı değildir (Matsinhe, 2009). Bu ikileşme durumundan bazı gruplar ve kişiler ekonomik, sosyal ve psikolojik faydalar elde edbilmektedirler. Bu gruplar zenofobik faaliyetleri destekleyebilmektedir. Toplumun büyük bir kısmını manipüle etmede dezenformasyondan faydalanılabilmektedir. Toplumun zenofobik faaliyetlerin zararları hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada kitle iletişim araçları faydalı olabilmektedir. Eğitim ortamları eşitliği vurgulayan bir müfredatla zenofobinin engellenmesinde faydalı olabilir.

Zenofobik hareketlerin önlenebilmesi için her ülkede ve ortamda farklılık arz edebilen zenofobinin sosyal, ekenomik, psikolojik, tarihsel ve politik kökenleri ile ilgili derinlemesine araştırma yapılmalıdır. Bu nedenler tespit edildikten sonra bu durumun devam etmesini sağlayan faktörlerin nasıl elimine edilebileceği ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalarda toplumun bütün kesiminin katılımı ve temsil edilmesi önemlidir. Salt akademik çalışmalarla veya salt politik çalışmalarla bu sosyal olguyla mücadele edebilmek pek mümkün gözükmemektedir.

Kaynakça

Anderson, B. (1991). Imagined Communities: Reflections on The Origin and Spread of Nationalism. New York: Verso.

Banton, M. (2005). Historical and Contemporary Modes of Racialization. In K. Murji & J. Solomos (Eds.), Racialization: Studies in Theory and Practice (S. 51-68). Oxford: Oxford University Press.

Dalal, F. (2002). Race, Colour and The Process of Racialization: New Perspectives from Group Analysis, Psychoanalysis and Sociology. Hove and New York: Brunner-Routledge.

Duara, P. (1995). Rescuing History from The Nation: Questioning Narratives of Modern China. Chicago: University of Chicago Press.

Gehring, S. G. (2007). Race, Law, and Politics in The European Union. Unpublished Doctoral Dissertation, Available from Proquest Dissertations and Theses Database (UMI No. 3306145).

Gellner, E. (1987). Culture, İdentity, Politics. Cambridge: Cambridge University Press.

Gilroy, P. 2000). Against Race: Imagining Political Culture Beyond The Color Line. Cambridge: Harvard University Press.

Graves, J. 2004). The Race Myth: Why We Pretend Race Exists. New York: Plume/Penguin Books.

Hobsbawm, E. J. 1990). Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality. Cambridge: Cambridge University Press.

Holder, E. M. (2012). Apping Xenophobic Violence in South Africa: Modeling Spatial Relationships between Group Grievances and Opportunities to Measure The Propensity for Xenophobic Violence. Unpublished Master Thesis, Available from Proquest Dissertations and Theses Database. (UMI No. 1530528)

Http://Www.Tdk.Gov.Tr/

Kerr IV, R. M. (2002). The Territorial Imperative of Xenophobia: Putting The Extreme-Right in İts Place. Unpublished Doctoral Dissertation, Available from Proquest Dissertations and Theses Database. (UMI No. 3072592)

Matsinhe, D. M. (2009). Cleaning The Nation: Anti-African Patriotism and Xenophobia in South Africa. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Alberta, Alberta.

Murphy, A. B. (1996). The Sovereign State System as Political-Territorial İdeal: Historical and Contemporary Considerations. In T. Biersteker & C. Weber (Eds.), State Sovereignty as Social Construct (S. 81-120). Cambridge: Cambridge University Press.

Sigsworth, R., Ngwane, C., & Pino, A. (2008). The Gendered Nature of Xenophobia in South Africa. Centre for The Study of Violence and Reconciliation. Braamfontein: CSVR.

Smith, A. D. (1987). The Ethnic Origins of Nations. Oxford: Blackwell.

Van Oudenhoven, J. P., Prins, K. S., & Buunk, B. P. (1998). Attitudes of Minority and Majority Members towards Adaptation of Immigrants. European Journal of Social Psychology, 28, 995-1013.

White, P. (1993). The Social Geography of Immigrants in European Cities: The Geography of Arrival. In R. King (Ed.), The New Geography of European Migrations (S. 47-66). New York: Belhaven Press.

Bölüm 7

ETNİK KİMLİK

Arş. Gör. Merve KAYA

Kavramsal Açıdan Etnik Kimlik

Tarih boyunca pek çok etnik grup farklı coğrafyalara göç etmiştir. Bütün kültürel gruplardan insanlar, az veya çok kişiyle ya da uzak veya yakın mesafede olsun, yeni coğrafik ve kültürel yerleri yurt edinmek için göç etmişlerdir. Bu yer değiştirmelerin sebebi ne olursa olsun, tüm göçmenler, yeni kültürün taleplerine uyum sağlamak ve bunun beraberinde getirdiği psikolojik etkilerle başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Aslında bu durumu daha da karmaşık hâle getiren, göçmenlerin yeni yerleşecekleri yerlere kendi inançları, dilleri, gelenek ve görenekleri ile birlikte gidiyor olmalarıdır (Rooney, Nesdale, Kane, Hattie, & Goonewardene, 2011). Göçmenler, hem kendi öz kültürlerine hem de göç ettikleri yeni kültüre uyum sağlama konusunda pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu tecrübeye bağlı olarak, toplum içinde geniş yer kaplayan bir etnik grubun üyesi olarak kimliklerini geliştirmeye başlarlar ve bu da etnik kimlik olarak adlandırılmaktadır (Phinney, Romero, Nava, & Huang, 2001).

Etnik kimlik, bireyin inanç ve değerlerine bağlı olarak yaptığı seçimleri, kişinin geçmiş ve geleceğiyle olan bağlantısını içeren kimlik gelişiminin bir bileşenidir. Etnik kimlik kim olduğumuzu nasıl tanım-

Kaynakça

Bourguignon, D., Seron, E., Yzerbyt, V., & Herman, G. (2006). Perceived Group and Personal Discrimination: Differential Effects on Personal Self-Esteem. European Journal of Social Psychology, 36(1), 773-789.

Cuéllar, I., Nyberg, B., Maldonado, R., & Roberts, R. (1997). Ethnic Identity and Acculturation in A Young Adult Mexican-Origin Population. Journal of Community Psychology, 25(6), 535-549.

Gfellner, B. M., & Armstrong, H. D. (2012). Racial-Ethnic Identity and Adjustment in Canadian Indigenous Adolescents. Journal of Early Adolescence, 33(5), 635-662.

Imbens-Bailey, A. (1996). Ancestral Language Acquisition: Implications for Aspects of Ethnic Identity among Armenian American Children and Adolescents. Journal of Language and Social Psychology, 15(1), 422-444.

Johnson, J. M., & Lambie, G. W. (2013). Ethnic Identity and Social-Cognitive Maturity in A Multicultural Group Experience. Counselor Education & Supervision, 52(1), 193-206.

Jones, M. D., & Galliher, R. V. (2007). Ethnic Identity and Psychosocial Functioning in Navajo Adolescents. Journal of Research on Adolescence, 17(1), 683-696.

Maes, M., Stevens, G. W. J. M., & Verkuyten, M. (2013). Perceived Ethnic Discrimination and Problem Behaviors in Muslim Immigrant Early Adolescents: Moderating Effects of Ethnic, Religious, and National Group Identification. Journal of Early Adolescence, 1-27. DOI: 10.1177/0272431613514629

Major, B., Kaiser, C. R., & Mccoy, S. K. (2003). It's Not My Fault: When and Why Attributions to Prejudice Protect Self-Esteem. Personality and Social Psychology Bulletin, 29(1), 772-781.

Operario, D., & Fiske, S. T. (2001). Ethnic İdentity Moderates Perceptions of Prejudice: Judgments of Personal Versus Group Discrimination and Subtle Versus Blatant Bias. Personality and Social Psychology Bulletin, 27(5), 550-561.

Pahl, K., & Way, N. (2006). Longitudinal Trajectories of Ethnic Identity among Urban Black and Latino Adolescents. Child Development, 77(5), 1403-1415.

Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., & Vedder, P. (2001). Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective. Journal of Social Issues, 57(3), 493-510.

Phinney, J. S., Romero, I., Nava, M., & Huang, D. (2001). The Role of Language, Parents, and Peers In Ethnic Identity among Adolescents in Immigrant Families. Journal of Youth and Adolescence, 30(2), 135-153.

Roberts, R. E., Phinney, J. S., Masse, L. C., Chen, Y. R., Roberts, C. R., & Romero, A. (1999). The Structure of Ethnic Identity of Young Adolescents from Diverse Ethnocultural Groups. Journal of Early Adolescence, 19(3), 301-322.

Rooney, R., Nesdale, D., Kane, R., Hattie, J., & Goonewardene, R. (2011). The Development of The Universal Ethnic Identity Scale (UEIS) for Use in An Australian Context. Australian Psychologist, 47(1), 238-248.

Rosenbloom, S. R., & Way, N. (2004). Experiences of Discrimination among African American, Asian American, and Latino Adolescents in An Urban High School. Youth and Society, 35(1), 420-451.

Rotheram-Borus, M. J., Lightfoot, M., Moraes, A., Dopkins, S., & Lacour, J. (1998). Developmental, Ethnic, and Gender Differences in Ethnic Identity Among Adolescents. Journal of Adolescent Research, 13(1), 487-507.

Shorey, H. S., Cowan, G., & Sullivan, M. P. (2002). Predicting Perceptions of Discrimination among Hispanics and Anglos. Hispanic Journal of Behavioral Sciences, 24(1), 3-22.

Toomey, R. B., Umaña-Taylor, A. J., Updegraff, K. A., & Jahromi, L. B. (2013). Ethnic Identity Development and Ethnic Discrimination: Examining Longitudinal Associations with Adjustment for Mexican-Origin Adolescent Mothers. Journal of Adolescence, 36(1), 825-833.

Umaña-Taylor, A. J., Updegraff, K. A., & Gonzales-Backen, M. A. (2011). Mexican-Origin Adolescent Mothers' Stressors and Psychosocial Functioning: Examining Ethnic Identity Affirmation and Familism as Moderators. Journal of Youth and Adolescence, 40(1), 140-157.

Umaña-Taylor, A. J., Wong, J. J., Gonzales, N. A., & Dumka, L. E. (2012). Ethnic Identity and Gender as Moderators of The Association between Discrimination and Academic Adjustment among Mexican-Origin Adolescents. Journal of Adolescence, 35(1), 773-786.

Umaña-Taylor, A. J., O'Donnell1, M., Knight, G. P., Roosa1, M. W., Berkel1, C., & Nair, R. (2013). Mexican-Origin Early Adolescents' Ethnic Socialization, Ethnic Identity and Psychosocial Functioning. The Counseling Psychologist, 42, 170-200.

Way, N., Hernández, M. G., Rogers, L. O., & Hughes, D. L. (2013). "I'm Not Going to Become No Rapper": Stereotypes as A Context of Ethnic and Racial Identity Development. Journal of Adolescent Research, 28(4), 407-430.

Yip, T., & Fuligni, A. J. (2002). Daily Variation in Ethnic Identity, Ethnic Behaviors, and Psychological Well-Being among American Adolescents of Chinese Descent. Child Development, 73(5), 1557-1572.

Bölüm 8

OKSİDENTALİZM

Arş. Gör. Mustafa ERCENGİZ

Kavramsal Açıdan Oksidentalizm

Edward Said'in eleştirileriyle gündeme oturan oryantalizmin kendince kurguladığı Doğu imajına karşıt bir tepki olarak ortaya çıktığı düşünülen Oksidentalizmin Batı'ya karşı bakışı nasıldır? Oryantalistlerin bakış açısına karşı Oksidentalist bakış açısının gelişmesinde etkili olan psikodinamikler nelerdir? Belki de oryantalistlerin kalıplaşmış ve ötekileştirilmiş Doğu anlayışıdır. Oksidentalist bakış açısının gelişmesindeki psikodinamik; asıl olarak oksidentalizm nedir soruları ve oryantalizmin aksine oksidentalizmin daha az bilinmişliğinin nedenleri nelerdir soruları oksidentalizm hakkında araştırmamızın temel nedenini oluşturmuştur.

Oksidentalizm, Fransızca'da Batı anlamına gelen 'Occident' kelimesinden türemiştir. Yine ''occident'ten'' türeyen ''occidental'' Batılı, Batı'yla alakalı olan anlamına gelmektedir. Bu kökeni itibariyle oksidentalizm kavramı Batı bilimi olarak çevrilebilir (Metin, 2013). Yani Türkçe'de occident Batı, occidental Batılı anlamına gelirken occidetalism (Oksidentalizm) ise Batı incelemesi olarak değerlendirilebilir. Batı ile uğraşan kişi için ise Coronil, oksidentalist ifadesini kullanmıştır (Coronil, 1996). Oksidentalizm, Batı'nın içinden ya da

"Batılı liberalizmin kahramanlık taşımayan, ütopik karakterlerden uzak hâline karşı" düşmanlığa dönüşür." (Buruma & Margalit, 2009).

Ian Buruma ve Margalit, Oksidentalizmin net bir şekilde ortaya çıkmasının sebebi olarak da 1942 yılında Japonya'nın Kyoto şehrinde düzenlenen sempozyumu göstermektedirler. Kyoto sempozyumunda Batı'nın nasıl alt edilebileceği üzerine tartışılmıştır (Metin, 2013). Ian Buruma ve Avishai Margalit, oksidentalizmi tanımlarken direk oryantalimin karşısına koymamaktadırlar. Yazarlara göre; İslami bakış açısında olanların oksidentalizm görüşlerini Reform Hareketi, Alman Romantizmi, İtalyan Faşizmi, Nasyonal Sosyalizm, Komünizm ve Japon Şintoizm gibi ideoloji ve hareketlerin dünya insanlarına çektirmiş olduğu yıkımlar ve 1980 sonrası gelişen Radikal İslamcılık şekillendirmiştir (Buruma & Margalit, 2009).

Ian Buruma ve Avishai Margalit'e göre oksidentalizmin Batı görüşüne göre; Batı'ya saldırmak gerçekte Batı'nın düşünce dünyasına saldırmaktır ve oksidentalizmin Batı düşüncesini *''Yüksek Ahmaklık''* şeklinde anlatmaktadır. Buruma ve Margalite göre; Batı'nın düşüncesiyle büyük başarılar elde edilebilir teknolojik ilerlemeler sağlanabilir; fakat maneviyattan uzak olduğu için insan acılarına anlayamaz ve bu sebeple insan yaşamındaki çok önemli şeyleri kavrayamaz (Buruma & Margalit, 2009).

Oksidentalizm, Batı'nın akılla anlaşılmayan ve açıklanamayan düşünceyi anlayamadığını belirtir. Oksidentalistler, Batı'nın doğruyu bulmada eksik kaldığını Batı'nın yalnızca belirli bir amaca varmanın yöntemini bildiğini ifade etmektedir (Buruma & Margalit, 2009). Buruma ve Margalit'in kitabı her ne kadar Hasan Hanefi'nin Oksidentalizme Giriş kitabı kadar sistematik ve duygularından arınık yaklaşmamışsa da oksidentalizm hakkındaki görüşleri kayda değerdir.

Kaynakça

Aktay, Y. (2006). Her Karşılamanın İki Yanı Vardır. Marife, 3, 247-267.

Arkoun, M. (2006). Batı-İslam Kavgası'nın İç Yüzü: Korku ve Kördöğüşü. Çev. Murat Yılmaz. İstanbul: Vadi.

Arlı, A. (2004). Oryantalizm, Oksidentalizm ve Şerif Mardin. İstanbul: Küre.

Buruma, I., & Margalit, A. (2004). Garbiyatçılık: Düşmanlarının Gözünde Batı. Çev. Güven Turan. İstanbul: Yapı Kredi.

Carrier, J. (1995). Occidentalism: Images of West. New York: Oxford University Pres.

Coronil, F. (1996). Beyond Occidentalism: Toward Nonimperial Geohistorical Categories. Cultural Anthropology, 11, 51-87.

Dadan, A. (2006). XVII. Yüzyılda Osmanlı Sefirlerinin Avrupa Algısı, Marife, 6, 269-281.

Gönültaş, E. (2008). Edward Said'in Eserlerinde Emperyalizm ve Oryantalizm İlişkisi. Kırklareli.

Hanefi, H. (2004). İslam Ve Batı: Çatışma Mı Diyalog Mu? Çev. Ali Kaftan. Cogito, 40, 269 277.

Hanefi, H. (2006). Mukkadime Fi İlmi'l İstiğrab, Beyrut: El Muessesetu'l Cemiiyye Li'd Diraset ve'n Neşr Ve't Tevzi.

Harootunian, H. (2000). Overcome by Modernity, History, Culture and Community in İnterwar Japan. Princeton: Princeton Unıversity Press.

Metin, A. (2013). Oksidentalizm: İki Doğu İki Batı. İstanbul: Açılım.

Spencer, J. (1995). Occidentalism in The East. In C. James, (Ed.). New York: Oxford Unıversity Press.

Taş, İ. (2006). İslam Düşüncesinde Bir Zihniyet Dönüşümü, Oryantalizm ve Oksidentalizm Bağlamında Beyt'ül Hikme. Marife, 6, 157-180.

Wahyudi, Y. (2003). Arab Responses to Hasan Hanefi's Muqadima Fi'ilm Al – Istıghrab. The Muslim World, 93, 233-247.

Bölüm 9

POLİTİK MANİPÜLASYON

Arş. Gör. Mustafa SAVCI

Şiddet, zor kullanma, tehdit etme, kısıtlama ve engelleme gibi yollarla istenilen siyasi sonuçlara ulaşmanın zor olduğu konusunda hemfikir olan politik şahıs veya gruplar, iletişim ve araçlarını kullanmaya başlamışlardır. Çünkü insanların istemedikleri bazı davranış, inanç veya düşünceleri, zor kullanılmadan iletişim ve araçlarının çeşitli yöntem ve teknikleri kullanılarak kabul etmeleri sağlanabilir. Ayrıca politikacılar kendi politik reklamlarını yapmak, kitleleri ikna etmek, propaganda yapmak için iletişim ve iletişim yöntem ve tekniklerinden yararlanmaktadırlar. Bu iletişimde amaca hizmet eden politik söylemin gerçek veya gerçek dışılığına bakılmaksızın kitle veya kişiler tarafından benimsenmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte çeşitli ikna ve yanıltmaya yönelik yöntem ve teknikler de kullanılmaktadır. Politikacılar, hedef kitlede davranış ve tutum değişikliği ve politik rakiplerine üstünlük sağlamak için çeşitli politik manevralara başvurmaktadır. Bu yöntem, teknik ve manevralar siyasal iletişim kapsamında değerlendirilmektedir.

Siyasal İletişim

Kavram olarak siyasal iletişimin birden çok tanımı yapılmaktadır. Bu farklılıklar siyaset ve iletişim kavramlarının çok geniş ve karmaşık

politikasını geçerli kılmak, kamuoyunu savaşa hazırlamak ve gerçekleri manipüle etmek için bir araç olarak kullandılar (Bektaş, 2002).

Politik Manipülasyon Aracı Olarak Diplomasi

Diplomasi bir ülkenin dış politikasının önemli bir aracı olarak kabul edilmektedir. İletişim ağları geniş, personeli eğitimli bir dış politika bir ülke için önemli politik başarılar kazandırabilir. Diplomasi, dar anlamda devletlerin resmî temsilcileri aracılığı ile gerçekleştirdikleri karşılıklı haberleşme ve/veya görüşmeler sürecini, geniş anlamda ise bir ülkenin dış politikasında kullandığı çeşitli siyasal etkileme, yönlendirme yöntem ve tekniklerini ifade eder (Sönmezoğlu, 2004). Ülkeler dış politikalarında propaganda ve manipülasyon çalışmalarını gerçekleştirmek için diplomatik ilişkileri bir araç olarak kullanmaktadırlar. Bu kapsamda hükümet temsilcileri devletin politik, ekonomik amaçlarını gerçekleştirmek için başka ülkelere karşı propaganda ve manipülasyon faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Devletler, resmî temsilcileri aracılığıyla diplomasiyi karşı devleti etkilemek, siyasi amaçlarını gerçekleştirmek, uluslararası alanda propaganda ve yönlendirme (manipülasyon) yapmak amacıyla kullanmaktadırlar.

Kaynakça

Acar, S. D. (2006). Siyasal Kültür- İdeoloji- Medya Bağlamında Ulusal Gazetelerin 2002 Genel Seçimleri Öncesi Gündem Oluşturan Siyasi Nitelikli Haberler Üzerine Betimleyici Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Aktaş, H. (2004). Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet Partilerin Seçim Kampanyalarında İnternetin Yeri. Konya: Tablet Kitabevi.

Arı, T. (2006). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika. Bursa: MKM Yayınları.

Aziz, A. (2003). Siyasal İletişim. Ankara: Nobel Yayınları.

Balcı, Ş. (2007). Türkiye'de Negatif Siyasal Reklamlar: 1995, 1999 Ve 2002 Genel Seçimleri Üzerine Bir Analiz. Selçuk Üniversite İletişim Dergisi, 4(4), 122-142.

Bektaş, A. (2000). Kamuoyu İletişim ve Demokrasi. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bektaş, A. (2002). Siyasal Propaganda: Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Berger, J. O. (1998). Ana Adanmış. İstanbul: Metis Yayınları.

Bourdieu, P. (1997). Televizyon Üzerine. (Çev: Turhan Ilgaz, 2000). İstanbul Yapı Kredi Yayınları.

Derman, İ. (1989). Fotoğraf ve Gerçeklik. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Devran, Y. (2003). Siyasal Kampanya Yönetimi: Mesaj, Strateji ve Taktikler. İstanbul: AND Yayınları.

Ellul, J. (1973). Propaganda: The Formation of Men's Attitudes. New York: Vintage Books.

Erdoğan, İ., & Korkmaz A. (2005). Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi. Ankara: Erk Yayınevi.

Kaban, Y. Z. (1995). Türkiye'de Araştırma Şirketleri, Yaptıkları Siyasi Kamuoyu Araştırmaları ve Seçmen Tercihi Üzerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaid, L. L. (1999). Political Advertising: A Summary of Research Findings Handbook of Political Marketing. London: Sage Publications.

Kaplan, Y. (1991). Enformasyon Devrimi Efsanesi. İstanbul: Rey Yayıncılık.

Karabay, N. (1995). Propaganda, Reklamcılık ve Halkla İlişkilerin Benzer ve Farklı Yönleri. Düşünceler Dergisi, Özel Sayı 1 Subat 1995.

Karataş, İ. (2008). İletişim Anlamında Psikolojik Savaş ve Propaganda. Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

Korkud, R. (1975). Psikolojik Savunma. İstanbul: Kent Matbaa.

Kumkale, T. T. (2006). Beynimizi Kimler ve Nasıl Yönetiyorlar. İstanbul: Pegasusyayınları.

Mc, Q. D., & Windahl, S. (2005). Kitle İletişim Modelleri. (Çev. Koncayumlu, 2010). Ankara: İmge Yayıncılık.

Mills, W. (1974). İktidar Seçkinleri. (Çev. Ünal Oskay). İstanbul:Bilgi Yayınları.

Nasir, Ş. (2006). İnternetin İdeolojik Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Çin Halk Cumhuriyeti Örneği. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Odabaşı, Y., & Mine, O. (2003). Pazarlama İletişimi Yönetimi. İstanbul: Mediacat Kitapları.

Özkan, A. (2007). Siyasal İletişim Stratejileri. İstanbul: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Özsoy, O. (1998). Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma. İstanbul: Alfa Kitabevi.

Schiller, H. (1993). Zihin Yönlendirenler, (Çev: Cevdet Cerit, 2005). İstanbul: Pınar Yayınları.

Simon, G. K. (1996).In Sheep's Clothing: Understanding and Dealing with Manipulative People. New York: Parkhurst Brothers Publishers.

Sönmezoğlu, F. (2004). Uluslararası Politika Dersleri. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Sözer M., & Uğur T. (1986). Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul:Remzi Kitabevi.

Şentürk, H. (2006). Siyasetçinin Yol Haritası. İstanbul: Okutan Yayınları.

Tarhan, N. (2003). Psikolojik Savaş, Gri Propaganda. İstanbul: Timaş Yayınevi.

Tokgöz, O. (1991). Türkiye'de 1983 ve 1987 Genel Seçimlerinde Kullanılan Siyasal Reklamlar. Amme İdaresi Dergisi, 24(1), 13-28.

Trent, J. S., & Friedenberg, R. V. (2000). Political Campaign Communication: Principles and Practices.London: Preager Series İn Political Communication.

Türkmen, F. (1953). Siyasi Propaganda Sanatı. İstanbul: Vakit Basımevi.

Uslu Karahan, Z. (1996). Siyasal İletişim ve 24 Aralık 1995. Yeni Türkiye Dergisi, 11, 79-91.

Uzoğlu S., & Yılmaz, A (1996). Medyanın Gücü. Yeni Türkiye Dergisi, 1(11).

Uztuğ, F. (1999). Siyasal Marka Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı. Ankara: Medicat Yayınları.

Yaman, Ö. M. (2007). Bir İktidar Aracı Olarak Propaganda. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yıldırım, N. (2007). Psikolojik Savaş Teknikleri (Kore-Irak Örneği). İstanbul: IQ Kültür Sanat Ve Yayıncılık.

Yüksel, A. H. (2013). İkna Edici İletişim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları

.

Bölüm 10

POLİTİK YETERLİK

Dr. Tuğba Yılmaz BİNGÖL

Kavramsal Açıdan Politik Yeterlik

Siyasal yeterlik kavramı ilk kez Campbell ve arkadaşları tarafından "bireysel siyasal eylemin siyasal süreç üzerinde bir etkiye sahip olduğu veya olacağı duygusu, bir bireyin vatandaşlık görevlerini gerçekleştirmeye değer görmesi duygusu, siyasal ve sosyal değişimin mümkün olduğu ve vatandaşın bireysel olarak bu değişimin olmasında önemli bir rol oynayabileceği yönündeki his" şeklinde tanımlanmıştır (akt. Craig, Niemi, Silver 1990). Pingre'ye (2008) göre kişinin demokratik süreçlerde etkin katılım yeteneğine güvenmesi duygusudur. Bu bağlantı insanların, siyasi güç ve algılarla ilgili, kamu politikalarını yapmak için potansiyel etkiye sahip hislerini ortaya koyar. Siyasi yeterliği yüksek bireyler, oy verme, toplumsal protestolara katılma, gazetelerde yazma ya da imza toplama gibi, demokratik toplumlarda sergilenen aktivitelere katılarak farklılık yapabilirler. Düşük siyasi yeterlik seviyesi, siyasi güç deneyimlerine yabancılaşmaya, ilgisizliğe ve siyasi eylemsizliğe sebep olabilir.

Siyasal yeterliğin içsel ve dışsal olmak üzere iki boyutu vardır. İçsel boyut bireyin kendi siyasal yeteneklerini, kabiliyetlerini değerlendirmesini, siyasal sistemin gereklerini karşılayabilmesini ifade eder-

nuçta siyasal eğitim programına katılıp bu deneyimleri yaşayan öğrencilerin siyasi katılımlarının arttırılabildiği görülmüştür.

Clarck (2012) çalışmasında partizan bloğu ve iç siyasal yeterlik ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Gittikçe partizanlaşan Amerikalılar, gittikçe parçalanan medya dünyasındaki siyasi bilgi veren haber kaynakları hakkında ön yargılıdırlar. Partizan bloglar, benzer partizan okuyucular ve güvenilir kaynaklardan bilgi sundukları için bloglarda verilen mesajlar okuyucunun güvenini arttırarak düşüncesini şekillendirmekte ve iç siyasi yeterliği arttırmaktadır. Partizanların bloglardaki yerlerine güven düzeyi ve bu partizan mesajları gösteren blog dünyası yankılarının partizanlığa etkisi bloglardaki mesajları güçlü kılmaktadır. Clarck'ın bulgularına göre, partizan bloglara maruz kalma blog okuyucularının iç siyasal yeterliğini arttırmış ve geleneksel medya haberlerine maruz kalanlardan daha anlamlı bir iç siyasal yeterlik değişimi sağlamıştır. Bu nedenle partizan içerik ve iç siyasal yeterlik arasında özel bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Halvor (2012) sosyal çalışmaların öğrencilerin siyasal ilgi ve yeterliklerine etkisini incelediği araştırmada ilgi ve siyasal yeterliği arttıracak kurslara katılma fikrini destekleyen iki ayrı sosyal refah politikaları kursunu incelemiştir. Öğrencilere uyguladığı anketler, yaptığı odak görüşmeler ve bireysel görüşmelere dayanarak; sosyal ilgi, iç siyasal yeterlik ve siyasi ilkelerin geliştirilmesi için öğrencileri daha fazla destekleyen metodolojilerin daha etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Kaynakça

Bandura, A. (1986). Social Foundations of Thought and Action. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W.H. Freeman.

Bandura, A. (1995). Self-Efficacy in Changing Societies. Cambridge: Cambridge Universitey Press.

Bandura, A. (1982). Self-Efficacy Mechanism in Human Agency. American Psychologist,37, 122-147.

Clark, A. H. (2012). Partisan Blogs and İnternal Political Efficacy. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Washington: The George Washington University.

Cohen, A. R., Stotland, E., & Wolfe, D. M. (1955). An Experimental İnvestigation of Need for Cognition. Journal of Abnormal and Social Psychology, 51, 291-294.

Craig, S., Niemi, R. G., & Silver, G. E. (1990). Political Efficacy and Trust: A Report on The NES Pilot Study Items, Political Behavior, 12(3), 289-314.

Dawson, R. E., & Prewitt, K. (1969). Political Socialization. Boston: Little, Brown And Co.

Eser, H. B. (2013). Siyasal Bilgi Edinme Amacı İle İnternetin Kullanımı, Siyasal Yeterlilik, İlgi ve Katılım İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume, 8(8), 1873-1893.

Eser, H. B., & Ertugay, F. (2013). Bireycilik-Toplulukçuluk Değerleri ile Algılanan Siyasal Öz-Yeterlilik Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(1), 221-244.

Eser, H. B., & Dinç. M. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Bireysel Düzey Değişkenlerinin Siyasal Öz Yeterlilik Algısı Üzerindeki Etkileri: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği. AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12, 159-187.

Gist, M. E., & Mitchell, T. R. (1992). Self-Efficacy: A Theoretical Analysis of İts Determinants and Malleability. The Academy of Management Review, 17, 183-211.

Goliday, S. J. (2008). The Role of Perceived Discrimination on Black-White Differences in Political Efficacy and Likelihood in Voting. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Washington: Howard University.

Halvor, C. D. B. (2012). Increasing Social Work Students' Political Interest and Efficacy: The Experience and Impact of A Social Welfare Policy Course from The Students' Perspective. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Portland: Portland State University.

Hess, R. D., & Easton. D. (1960). The Child's Changing Image of The President. Public Opinion Quarterly, 24(4), 632-644.

Holtze, M. L. (1980). The Relationship of Family and School Decision-Making Structures to Political Efficacy in Anglo-American, Mexican-American and Mexican Upper Level Grade School Children. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Arizona: The Unıversıty of Arizona.

Jost, J. T, Glaser, J., Kruglanski, A. W., & Sulloway. F. J. (2003). Political Conservatism as Motivated Social Cognition. Psychological Bulletin, 129, 339-375.

Kaptan, F., & Korkmaz, H. (2001). Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Hizmet Öncesi Fen Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri ve Öz Yeterlik İnanç Düzeylerine Etkisi. Www.Fedu.Metu.Edu.Tr/Ufbmek-5/B_Kitabi/PDF/.../T291da.Pdf Adresinden 04.11.2011 Tarihinde Erişilmiştir.

Kohn, M. L. (1969). Class and Conformity. Homewood: The Dorsey Press.

Kruglanski, A. W. (1989). Lay Epistemics and Human Knowledge: Cognitive and Motivational Basis. New York: Plenum.

Langton, K. P. (1967). Peer Group and School and The Political Socialization Process. American Political Science Review, 61, 751-758.

Levy, B. M. (2011). I Could Make A Difference Research and Theory on Fostering Adolescents' Political Efficacy and Engagement. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ann Arbor: The University of Michigan.

Nabatchi, T. (2007). Deliberative Democracy: The Effects of Participation on Political Efficacy. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Bloomington: Indiana University.

Newhagen, J. E. (1994a). Media Use and Political Efficacy: The Suburbanization of Race and Class. Journal of The American Society for Information Science, 45(6), 386-394.

Newhagen, J. E. (1994b). Self-Efficacy and Call-İn Political Television Show Use. Communication Research, 21, 366-379.

Nie, N. H., Powell, G. B., & Prewitt. K. (1969). Social Structure and Political Participation: Developmental Relationships, Part I. American Political Science Review, 63, 361-378.

Pajares, F. (2002). Overview of Social Cognitive Theory and of Self-Efficacy. San Diego: Academic Press.

Perilla, A. A. V. (2012). Social Media and Individual and Collective Activism: The Role of Interdependence and Online Political Efficacy. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ann Arbor: Michigan State University.

Pingree, R. J. (2008). Is There Truth Out There? Neutral Reporting and Epistemic Political Efficacy. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Madison: The University of Wisconsin.

Wasti, A. & Erdil, S. E. (2007). Bireycilik ve Toplulukçuluk Değerlerinin Ölçülmesi: Benlik Kurgusu ve INDCOL Ölçeklerinin Türkçe Geçerlemesi, Yönetim Araştırmaları Dergisi, 7(1-2), 39-66.

Bölüm 11

NEPOTİZM (ADAM KAYIRMACILIK)

Aydın SÖYLEMEZ

Kavram Olarak Nepotizm

Nepotizm kavram olarak Latince kökenli bir kelime olup temelde adam kayırmacılık olarak tanımlanmaktadır. Adam kayırmacılık terimi de başlı başına bir çalışma alanı olup derinlemesine ele alındığında birkaç formunun olduğu görülecektir. Bireylerin herhangi bir iş yerine veya bir konuma kendi tanıdıklarını veya akrabalarını getirmeleri 'nepotizm' olarak ifade edilirken, bireylerin yeterlilikleri göz önünde bulundurulmadan herhangi bir statüye arkadaşını veya tanıdığını konumlandırması ise 'kronizm' denen arkadaş kayırma olarak tanımlanmaktadır. Kronizm ifadesi ayrıntılı olarak ele alınırsa siyaset dünyasında daha çok anlam bulan bir kelimedir. Türkçe tam karşılığıyla siyasette veya bir mevki noktasında kadrolaşma denebilir. Nepotizm kavramı ise bu bağlamda ele alındığında genelde iş dünyasında herhangi bir şirkette belirli bir mevkiye kişinin akrabasını getirmesi durumudur.

Sözlükler 'nepotizm' kelimesini Latince erkek yeğen veya erkek torun anlamına gelen 'nepos' anlamına dayandırır. Fakat teknik olarak bu doğru iken, bu etimoloji yanlış ve oldukça dar kapsamlıdır. Sözcük

Etik: İşyerinde çalışanların tanıdık olması ve kayırmacılığın olduğu durumlarda meslek etiği de ihlal edilmiş olur. İşverenler kendi tanıdıklarını istenen pozisyonlara yükseltmek için kuralları görmezden gelirler. Bu durumdan iş kültürü olumsuz etkilenir. Nepotizmin yaygın olduğu iş ortamlarında iş kültürü ve etik genelde olumsuz etkilenir ve şirketin gelişimi de istenen düzeye çıkarılamaz. Bu durumun engellenmesi için de güçlü ve meslek etiğini gözeten liderler iş başına getirilerek durum düzeltilir ve böylece iş yeri gerekli gelişimi gösterir (Lakshminarasimhan, düzenledi Pilley tarafından, 2011).

Kaynakça

Aktan, C. C. (1997). Yolsuzluk Türleri, Siyasallaşma, Siyasal Patronaj, Rant Kollama, Rüşvet, Lobicilik, Korumacılık, Kayırmacılık. Yeni Türkiye, 14, 1063-1075.

Aktan, C. C. (2001). Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Yayınları.

Basu, S. (2009). Workplace Nepotism and Stress. NSHM College of Management and Technology; Bengal Institute of Business Studies.

Below, A. (2003). In Praise of Nepotism: A History of Family Enterprise from King David to George W. Bush, New York, 11

Büte, M. (2011). Nepotizm ve İş Tatmini İlişkisinde İş Stresinin Aracı Rolü Var Mıdır? Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29, 175-184.

Büte, M. (2011). Kayırmacılığın Çalışanlar Üzerine Etkileri İle İnsan Kaynakları Uygulamaları İlişkisi: Türk Kamu Bankalarına Yönelik Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 384-404.

Büte, M., & Tekarslan, E. (2010). Nepotizmin Çalışanlar Üzerine Etkileri: Aile İşletmelerine Yönelik Bir Saha Araştırması. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(6), 1-21.

Duygulu, E. (2004). Eğitimin Çalışma Yaşamında ve Kariyer Üzerindeki Rolü, 6(1).

Erusta, M. (2014). Çalışma Hayatinda Nepotizm ve Liyakat. Alıntılandı: Http://Www.Elestirelbirbakis.Com/Ceko/Calisma-Hayatinda-Nepotizm-Ve-Liyakat/#Sthash.Tsxıo4ya.Dpuf

Http://Www.Elestirelbirbakis.Com/Ceko/Calisma-Hayatinda-Nepotizm-Ve-Liyakat/

Karacaoğlu, K., & Yörük, D. (2012). Çalışanların Nepotizm ve Örgütsel Adalet Algilamalari: Orta Anadolu Bölgesinde Bir Aile İşletmesi Uygulamasi. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 14(3), 43-64.

Miremadi, A. & Farahmand, N. (2013).Impact of Nepotism on Turnover İntention and Service Recovery Performance.

Özler, H., Özler, D. E., & Gümüştekin, G. E. (2007). Aile İşletmelerinde Nepotizmin Gelişim Evreleri ve Kurumsallaşma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17, 437-450.

Pilley, M. (2011). Nepotism: Is It A Boon or Bane for The Organization? (Orijinali Suba Lakshminarasimhan Tarafından Yazılmıştır.)

Prokosch, R. (2001). Nepotism: Business in Calgary Magazine.

Şimşek, B. (2001). İşletmelerde Çıkar Çatışmasından Kaynaklanan Etik Sorunlar. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 3(1).

TDK Alıntılandı 02,05,2015 Http://Www.Tdk.Gov.Tr/İndex.Php?Option=Com_Gts &Arama=Gts&Guid=TDK.GTS.5544b57e074c39.55322008

Psikolojide Güncel Kavramlar
- 6 - DEĞERLER

Editörler:
Doç. Dr. Ahmet AKIN
Yrd. Doç. Dr. Abdullah AKIN
Yrd. Doç. Dr. Ümran AKIN

Yazarlar:
Dr. Tuğba Yılmaz BİNGÖL
Uzm. Psk. Dan. Emel GEDİKSİZ
Uzm. Psk. Dan. Meryem ŞAHİN
Yrd. Doç. Dr. Recep UYSAL
Arş. Gör. Erol UĞUR
Arş. Gör. Merve KAYA
Yrd. Doç. Dr. Adem PEKER
Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ
Volkan TEKDEMİR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1279
Psikoloji No.: 072
ISBN: 978-605-320-183-0
© 1. Basım, Eylül 2015

Psikolojide Güncel Kavramlar – 6 – DEĞERLER

Editörler: Ahmet AKIN, Abdullah AKIN, Ümran AKIN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü - Yıldız Çağlayan -sinem@nobelyayin.com- -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Redaksiyon: Sinem Kömürcü - Yıldız Çağlayan -sinem@nobelyayin.com- -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akın, Ahmet; Akın, Abdullah; Akın, Ümran.
Psikolojide Güncel Kavramlar - 6 - DEĞERLER / *Ahmet Akın, Abdullah Akın, Ümran Akın*
1. Basım, VI + 186 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-183-0
1. Değer 2. Psikolojide Güncel Kavramlar 3. Psikoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD.ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

MİNNETTARLIK

DR. TUĞBA YILMAZ BİNGÖL

Kavramsal Açıdan Minnettarlık 1
Minnettarlık ve Öznel İyi Oluş 5
Stresle Başa Çıkmayı Arttıran Bir Faktör Olarak Minnettarlık 7
Minnettarlığı Arttıran Faktörler 8
Bir Pozitif Duygu Olarak Minnettarlığı Geliştirmek 9
Bir Kutlama-Takdir Olarak Minnettarlık 11
KAYNAKÇA 12

BÖLÜM 2

ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK

UZM. PSK. DAN. EMEL GEDİKSİZ

Kavramsal Bakış 15
Alçak Gönüllülük Algısı 18
Alçak Gönüllülük ve Kültür 20
Alçak Gönüllülük ve Din 20
Alçak Gönüllülük ve Sosyal İlişki 23
Alçak Gönüllülük ve İlişkili Olduğu Bazı Kavramlar (Gösterişsizlik, Narsisizm, Öz-saygı, Sağlık, Affedicilik) 24
KAYNAKÇA 26

BÖLÜM 3

AFFEDİCİLİK

UZM. PSK. DAN. MERYEM ŞAHİN

Affetme Kavramının Tarihçesi 29
Kavramsal Açıdan Affetme 32
Affetme ile Benzer Bazı Kavramlar....35
Kendini Affetme 37
Affediciliği Etkileyen Faktörler....39
Hataya İlişkin Özellikler....42
KAYNAKÇA 46

BÖLÜM 4

DUYARLIK

YRD. DOÇ. DR. RECEP UYSAL

Kavramsal Açıdan Duyarlık 53
Duyarlığın Yararları....56
Duyarlık; Sempati, Acıma, Empati, Özgecilik ve Duyarlı Sevgi....61
Merhamet, Affedicilik ve Minnettarlık....63
Duyarlık ve Öznel İyi Olma....65
Duyarlık Yorgunluğu....66
KAYNAKÇA 67

BÖLÜM 5

SABIR

ARŞ. GÖR. EROL UĞUR

Kavramsal Bakış....71
Dinî Açıdan Sabır 74
Psikolojik Açıdan Sabır 76
Sabır Süreci....79
Sabır Türleri....81
İyi Olma ve Sabır....83
Sabır ve Zaman Perspektifi....84

Sabır ve İlişkili Olduğu Bazı Kavramlar 85
KAYNAKÇA 88

BÖLÜM 6

ONUR

ARŞ. GÖR. MERVE KAYA

Kavramsal Açıdan Onur 91
İnsan Onuru 94
Kültürel Bağlamda Onur 97
Bireyci Kültürlerde Onur 98
Kolektif Kültürlerde Onur 99
Onur Kültürleri 100
Türk Kültüründe Onur 103
Aile Onuru 105
Erkeklik Onuru 107
Kadınlık Onuru 108
Onur ve Namus 109
Onur, Utanç ve Gurur 111
Onur, Öfke ve Şiddet 116
KAYNAKÇA 119

BÖLÜM 7

ÖZGECİLİK

UZM. PSK. DAN. MERYEM ŞAHİN

Özgecilik Kavramının Tarihsel Gelişimi 126
Kavramsal Açıdan Özgecilik 127
Özgeciliği Etkileyen Faktörler 130
Durumsal Etmenler 134
Diğer Faktörler 135
İyilik Hâline Etkisi 137
KAYNAKÇA 138

BÖLÜM 8

HOŞGÖRÜ

YRD. DOÇ. DR. ADEM PEKER

Kavramsal Bakış 141
Hoşgörü Unsurları 144
Hoşgörünün Kategorileri 146
KAYNAKÇA 156

BÖLÜM 9

SORUMLULUK

UZM. PSK. DAN. BANU YILDIZ

Başkasına Yükleme 160
Hesap Verme Sorumluluğu 160
Yükümlülük 161
Sorumluluk ve Özgürlük 161
Evrensel Sorumluluk 162
Sorumluluk ve İtibar 164
Sosyal Sorumluluk 167
Kurumsal Sosyal Sorumluluk 168
KAYNAKÇA 169

BÖLÜM 10

DOĞRULUK

VOLKAN TEKDEMİR

Kavramsal Bakış 171
Dinî Açıdan Doğruluk 174
Doğruluk ve İyi Olma İlişkisi 177
Kognitif Psikoloji Açısından Doğruluk 179
Din Psikolojisi Açısından Doğruluk 180
Çocuk Psikolojisi Açısından Doğruluk 182
Sosyal-Psikolojik Bakış Açısından Doğruluk 183
KAYNAKÇA 184

Bölüm 1

MİNNETTARLIK

Dr. Tuğba Yılmaz BİNGÖL

Minnettarlık yalnızca büyük bir erdem değildir, aynı zamanda diğer tüm erdemlerin üstündedir.

Cicero

Kavramsal Açıdan Minnettarlık

Psikoloji alanında yapılan birçok çalışmanın insanın erdemli yönünden çok olumsuz yönlerine yoğunlaşması, minnettarlık gibi çok önemli bir kavramın ihmal edilmesine neden olmuştur. Birçok dilde ve dinî düşüncede minnettarlık kavramına çok önem verilmesine, bireyin iyi bir yaşama sahip olabilmesi için önemli bir etkiye sahip olmasına karşın sosyal bilimler bu kavrama gereken önemi vermemiştir. Minnettarlık kavramını daha önce sosyal psikoloji alanında yapılan araştırmalarla da birleştirerek kavramsallaştıran ve günümüzde minnettarlığın sosyal sonuçlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayan araştırmalar çok eski bir geçmişe sahip değildir. Minnettarlık, empati ve suçluluk gibi diğer ahlaki duygulara paralel bir ahlaki duygulanım

kişinin göreceği faydayı önceden bilmesi olarak algılanır ancak bu yanlış bir değerlendirmedir. Bu bilgi sadece minnettarlık duygusunun ortaya çıkmasını ya da artmasını sağlamaktadır. İnsanlar kendilerine yapılan iyilikler konusunda ne derece farkında olurlarsa, minnettarlığı o kadar fazla hissederler. Üç unsur bir araya geldiğinde minnettarlık ortaya çıkar: minnettarlık yaratacak durumun akla uygun olması, takdir edilmesi ve gönüllülüğün olması.

Bu üç unsur onaylama fenomeninin ayrılmaz parçalarıdır. İnsanlar bulundukları eylemlerle ilgili onaylama-onaylanma unsuru ile karşılaştıklarında, eylemi gerçekleştirmek için hissettikleri isteklilik, gönüllülük ve takdir duygusu artmaktadır (Brown, 1993). Onaylanma objesi; bir nesne, bir insan, bir aktivite, şimdiki ya da geçmişteki bir yaşantı, bir durum ya da koşul olabilir. Örneğin insanların doğum günü kendileri için bir onaylanma unsurudur. Hiç kimsenin doğum gününü hatırlamaması durumunda bile o gün diğer günlerden daha farklıdır. Bu nedenle isteklilik, gönüllülük ve takdir duygusu unsurlarını içeren minnettarlık bir onaylanma ifadesi olarak kabul edilebilir (Emmons & McCullough, 2004).

Kaynakça

Aquinas, T. (2003). Summa Theologica (Fathers of The English Dominicanprovince,Trans.) [Electronic Version]. (Originaltranslationpublished 1920). Retrieved May 7, 2003, From Http://Www.Newadvent.Org/Summa/

Bar-Tal, D., Bar-Zohar, Y., Greenberg, M. S., & Hermon, M. (1977). Reciprocity Behavior in The Relationship between Donor and Recipient and between Harm-Doer and Victim. Sociometry, 40, 293–298.

Becker, J. A., & Smenner, P. C. (1986). The Spontaneous Use of Thank You by Preschoolers as A Function of Sex, Socio-Economic Status, and Listener Status. Language in Society, 15, 537–546.

Bennett, L., Ross, M. W., & Sunderland, R. (1996). The Relationship between Recognition, Rewards, and Burnout in Aids Caregiving. Aids Care, 8, 145–153.

Berger, F. R. (1992). Gratitude. In J. Deigh (Ed.), Ethics and Personality: Essays in Moral Psychology (S. 245–256). Chicago: University of Chicago Press.

Brown, L. (1993). The New Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. Oxford, Uk: Clarendon.

Chesterton, G. K. (1986). Orthodoxy. in D. Dooley (Ed.),G. K. Chesterton: Collected Works (S. 209–366). San Francisco: Ignatius Press.

Clark, R. D. (1975). The Effects of Reinforcement, Punishment and Dependency on Helping Behavior. Bulletin of Personality and Social Psychology, 1, 596–599.

Deutsch, F. M., & Lamberti, D. M.(1986). Does Social Approval Increase Helping? Personality and Social Psychology Bulletin, 12, 149–157.

Diener, E. (1984). Subjective Well-Being. Psychological Bulletin, 95, 542–575.

Emmons, R. A., & Crumpler, C. A. (2000). Gratitude as Human Strength: Appraising The Evidence. Journal of Social and Clinical Psychology, 19, 56–69.

Emmons, R. A., & Mccullough, M. E. (2003). Counting Blessings versus Burdens: An Experimental Investigation of Gratitude and Subjective Well-Being in Daily Life. Journal of Personality and Social Psychology, 84(2), 377–389.

Fredrickson, B. L. (1998).What Good Are Positive Emotions? Review of General Psychology, 2, 300–319.

Graham, S. (1988). Children's Developing Understanding of The Motivational Role of Affect: An Attributional Analysis. Cognitive Development, 3, 71–88.

James, W. (1963). Psychology. Greenwich, Ct: Fawcett.

Kashdan, T., Uswatteb, G., & Julian, T. (2006). Gratitude and Hedonic and Eudaimonic Well-Being Invietnam War Veterans. Behaviour Research and Therapy, 44, 177–199.

Lazarus, R. S., & Lazarus, B. N. (1994). Passion and Reason: Making Sense of Our Emotions. New York: Oxford University Press.

Lewis, M., & Haviland-Jones, J. M. (2000). Handbook of Emotions. New York: Guilford Press.

Maheux, B., Legault, C., & Lambert, J. (1989). Increasing Responserates in Physicians' Mail Surveys: An Experimental Study. American Journal of Public Health, 79, 638–639.

Mccullough, M. E., Emmons, R. A., & Tsang, J. (2002). The Grateful Disposition: A Conceptual and Empirical Topography. Journal of Personality and Social Psychology, 82, 112–127.

Mccullough, M. E., Kilpatrick, S. D., Emmons, R. A., & Larson, D. B. (2001). Is Gratitude A Moral Affect? Psychological Bulletin, 127(2), 249–266.

Okamoto, S., & Robinson, W. P. (1997). Determinants of Gratitude Expressions in England. Journal of Language and Social Psychology, 16, 411–433.

Ortony, A., Clore, G. L., & Collins, A. (1987). The Cognitive Structure of Emotions. New York: Cambridge University Press.

Rind, B., & Bordia, P. (1995). Effect of Server's "Thank You" and Personalization on Restaurant Tipping. Journal of Applied Social Psychology, 25, 745–751.

Roberts, R. C. (2003). Emotions: An Essay in Aid of Moral Psychology. New York: Cambridge Universitypress.

Schimmel, S. (1997). The Seven Deadly Sins: Jewish, Christian and Classical Reflections on Human Psychology. New York: Oxford University Press.

Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. American Psychologist, 55, 5–14.

Simmel, G. (1950). The Sociology of Georg Simmel (K. H. Wolff, Ed. & Trans.). Glencoe, Il: Free Press.

Smith, A. (1976). The Theory of Moral Sentiments. Oxford, Uk: Clarendon Press.

Tesser, A., Gatewood, R., & Driver, M. (1968). Some Determinants of Gratitude. Journal of Personality and Social Psychology, 9, 233–236.

Watkins, P. C. (2002). Implicit Memory Bias in Depression. Cognition and Emotion, 16, 381–402.

Weiner, B. (1985). An Attributional Theory of Achievement Motivation and Emotion. Psychologicalreview, 92, 548–573.

Weiner, B., & Graham, S. (1984). An Attributional Approach to Emotional Development, In C. Izard. J. Kagan, & R. Zajonc (Eds.), Emotion, Cognition, and Behavior (S. 167-191). New York: Cambridge University Press.

Bölüm 2

ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK

Uzm. Psk. Dan. Emel GEDİKSİZ

Yol odur ki doğru vara
Göz odur ki Hakk'ı göre
Er odur alçakta dura
Yüceden bakan göz değil

Yunus Emre

Kavramsal Bakış

Alçak gönüllülük kavramı, önceleri din felsefesi ve din psikolojisinin inceleme konusu iken son zamanlarda pozitif psikoloji, kendilik psikolojisi ve sosyal psikolojinin de ilgi alanına girmektedir (Sarıçam, Akın, Gediksiz, & Akın, 2012). Bu kavramın farklı açılardan ele alınıyor olması, alan yazında değişik kavramlarla ifade edilmesi kavramın açıklanmasında engeller oluşturmuştur.

Humility kelimesinin etimolojik kökeni, Latince *humilis* (yani 'düşük, ezik; alçak gönüllü' ya da tam anlamıyla 'yerde') ve *humus* (yani 'toprak') kelimelerinden gelmektedir. Bu sözlüksel kökenlerine bakıldığı zaman alçak gönüllülük (humility) 'kendini hiç olarak

Bundan dolayı alçak gönüllülük, yüksek öz-saygının zıddı olmadığı gibi tam olarak düşük öz-saygıyla da tanımlanamaz (Elliott, 2010). Yani ne savunur şekilde yüksek öz-saygı ne de aşırı düşük öz-saygı, alçak gönüllülüğün belirtisi olabilir (Richards, 1992).

Alçak gönüllülüğün bağlantılı olduğu sağlık kavramına bakıldığında alçak gönüllü kişilerin, alçak gönüllü olmayan kişilere göre daha sağlıklı olmaları gerektiği (Krause, 2010) görülmektedir. Ayrıca Krause (2010) alçak gönüllülüğün sağlığı etkileyebileceği fikrinin, yüzyıllardır söylendiğini ileri sürerek 17. Yüzyılın sonlarında yaşamış ünlü bir İngiliz Papaz Matthew Henry'in, 1699'da alçak gönüllülük üzerine verdiği vaazında şunları ifade ettiğini belirtmiştir:

"Alçak gönüllülük sağlığımız üzerinde iyi bir etkiye sahiptir. Eğer kıskançlık vücudun iskeletinin bozulması ise, alçak gönüllülük vücudun iskeletinin korumasıdır. Aşırılıklar ve sinir fazlalığı o kötü huyları iyice karıştırır; bu kötü huylar da öldürücü hastalıkları fazlaca artırır ama alçak gönüllülük bu huyları yönetir ve bu yüzden de vücudun bütünlüğüne ve iyi huya ciddi manada katkıda bulunur." (Line Text Creation Project üzerine eski İngilizce Kitaplar, 2004, s. 65). Benzer şekilde Scherwitz ve Canick (1988) sağlık alanında, alçak gönüllülük eksikliği ya da narsistik eğilimlerin eşlik ettiği aşırı bir şekilde kendine odaklanmanın, koroner kalp rahatsızlıkları için bir risk faktörü olduğunu açıklamışlardır (Akt. Elliott, 2010). Klinikçiler de, aşırı öz-odaklanmayla bir grup psikolojik semptomlar (endişe, depresyon, sosyal fobiler vb.) arasında bir bağ kurmuştur (Tangney, 2000).

Kaynakça

Baumeister, R. F., & Exline, J. J. (1999). Virtue, Personality and Social Relations: Self-Control as The Moral Muscle. Journal of Personality, 67, 1165-119.

Canbulat, M. (2006). Dini Kavramlar Sözlüğü. Ankara: Dib Yayınları.

Chittister, J. D. (1991). Wisdom Distilled from The Daily. Living The Rule of St. Benedict Today. San Francisco: Harper Collins.

Coutu, D. (2004). Putting Leaders on The Couch. A Conversation with Manfred F.R. Kets De Vries. Harvard Business Review, 82(1), 65–71.

Crocker, J., & Wolfe, C. T. (2001). Contingencies of Self-Worth. Psychological Review, 108, 593-623.

Davis, D. E., Worthington, E. L., & Hook, J. N. (2010). Humility: Review and Measurement Strategies and Conceptualization as Person-Ality Judgment. The Journal of Positive Psychology, 5, 243-252.

Demir, M. (2010). Kur'an'da Tevazu Kavramı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Elliott, J. C. (2010). Humility: Development and Analysis of A Scale.Unpublished Doctoral Dissertation. University of Tennessee.

Emmons, R. A. (1984). Factor Analysis and Construct Validity of The Narcissistic Personality Inventory. Journal of Personality Assessment, 48, 291-300.

Emmons, R. A. (2000). Is Spirituality An Intelligence? Motivation, Cognition and The Psychology of Ultimate Concern. The International Journal for The Psychology of Religion, 10, 3–26.

Exline, J. J., Baumeister, R., Bushman, B., Campbell, W. K., & Finkel, E. (2004a). Too Proud to Let Go: Narcissistic Entitlement as A Barrier to Forgiveness. Journal Ofpersonality and Social Psychology, 87, 894-912.

Exline, J. J., Campbell, W. K., Baumeister, R. F., Joiner, T., & Krueger, J. (2004b). Humility And Modesty. In C. Peterson Ve M. Seligman (Eds.), The Values Inaction (Via) Classification of Strength. (S.461-476) Cincinnati, Oh: Values in Action Institute.

Exline, J. J., & Geyer, A. L. (2004). Perceptions of Humility: A Preliminary Study. Self and Identity, 3, 95-114.

Greenier, K., Kernis, M., Mcnamara, C., Waschull, S., Berry, A., Herlocker, C., & Abend, T. (1999). Individual Differences in Reactivity to Daily Events: Examining The Roles of Stability and Level of Self-Esteem. Journal of Personality, 67(1), 186–208.

Hareli, S., & Weiner, B. (2000). Accounts for Success as Determinants of Perceived Arrogance and Modesty. Motivation and Emotion, 24, 215-236.

Hökelekli, H. (2007). Bir Değer: Alçakgönüllülük (Tevazu). Dem Dergisi, 1(2), 114-119.

Krause, N. (2010). Religious Involvement, Humility, and Self-Rated Health. Social Indicators Research, 98, 23–39.

Kunz, G. (2002). Simplicity, Humility, and Patience. In R. N. Williams Ve E. E. Gantt (Eds.), Psychology for The Other: Levinas, Ethics and The Practice of Psychology (S. 118-142). Pittsburgh: Duquesne University Press.

Landrum, E. (2011). Measuring Dispositional Humility: A First Ap-Proximation. Psychological Reports, 108, 217-228.

Means, J. R., Wilson, G. L., Sturm, C., Biron, J. E., & Bach, P. J. (1990b). Humility as A Psychotherapeutic Formulation. Counseling Psychology Quarterly, 3, 211-215.

Morris, J. A., Brotheridge, C. M., & Urbanski,J. C. (2005). Bringing Humility to Leadership: Antecedents and Consequences of Leader Humility. Human Relations, 58(10), 1323–1350.

Myers, D. G. (1995). Humility: Theology Meets Psychology. Reformed Review, 48, 195-206.

Nielsen, R. Marrone, J. A., & Slay, H. S. (2010). A New Look at Humility: Exploring The Humility Concept and Its Role in Socialized Charismatic Leadership. Journal of Leadership Veorganizational Studies, 17(1) 33–43.

Peters, A., Rowat, W. C., & Johnson, M. K. (2011). Associations between Dispositional Humility and Social Relationship Quality. Scientific Research, 2(3), 155-161.

Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification.Washington, Dc: American Psychological Association; New York: Oxford University Press.

Richards, N. (1992). Humility. Philadelphia, Pa: Temple University Press.

Rowatt, W. C., Powers, C., Targhetta, V., Comer, J., Kennedy, S., & Labouf, J. (2006). Development and Initial Validation of An Implicit Measure of Humility Relative to Arrogance. Journal of Positive Psychology, 1, 198-211.

Sandage, S., & Wiess, T. (2001). Contextualizing Models of Humility and Forgiveness: A Reply to Gassin. Journal of Psychology and Theology, 29(3), 201–211.

Sarıçam, H., Akın, A., Gediksiz, E., & Akın, Ü. (2012). Alçakgönüllülük Ölçeğinin Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 2(2), 168-188.

Soyak, Z. (2005). Fazilet Toplumu: İlkadım Yayınları.

Tangney, J. P. (2000). Humility: Theoretical Perspectives, Empirical Findings and Directions for Future Research. Journal of Social and Clinical Psychology, 19, 70–82.

Tangney, J. P. (2002). Humility. In C. R. Snyder and S. J. Lopez (Eds.). Handbook of Positive Psychology (S. 411-419). Oxford: Oxford University Press.

Tangney J. P. (2009). Humility. In: Lopez Sj and Snyder Cr (Eds.). Oxford Handbook of Positive Psychology (S. 483-490). New York. Ny: Oxford University Press.

Topbaş, O. N. (2010). Tevâzû Saltanati. Şebnem Dergisi, 67.

Worthington, E. L., Jr. (1998). An Empathy-Humility-Commitment Model of Forgiveness Applied within Family Dyads. Journal of Family Therapy, 20, 59-76.

Bölüm 3

AFFEDİCİLİK

Uzm. Psk. Dan. Meryem ŞAHİN

"Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür. Bununla birlikte, her kim affedecek ve durumu düzeltecek olursa (bilsin ki), onun karşılığı Allah'a aittir; Çünkü Allah zalimleri sevmez." (Şura 37)

Kişiler arası ilişkiler insan hayatının vazgeçilmez unsurudur. Bununla birlikte tüm kişiler arası ilişkiler çatışma ve anlaşmazlıklara maruzdur. Bu ilişkiler zaman zaman bireyler için kırıcı, üzücü, yıpratıcı, zarara uğratıcı olabilmektedir. İlişkilerdeki zararı ortadan kaldırma ve ilişkiyi sürdürülebilir hâle getirmede "affetme" önemli bir kavramdır. Özellikle ilişkilerde yaşanan anlaşmazlıklar, şiddet problemleri, vb. sıkıntıların önlenmesinde affediciliğin hayata geçirilmesi önemli bir rol oynamaktadır.

Affetme Kavramının Tarihçesi

Yapılan bir hatayı affetme eski bir kavramdır (Droll, 1984). Affetmenin karşıtı olan intikam ise, kişiye verilmiş bir zarar sonrası durumu eşitlemek için kullanılan ilkel bir tepki olarak görülmektedir. İlkel topluluklardan, büyük dinlerin ve modern hukuk sisteminin ortaya çıkışına kadar, intikam zararla baş etmede genel kabul gören bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Taysi, 2007). İntikam daha

Araştırmalar affetme eğiliminin; öfke, hata ile ilgili ruminasyon, depresyon ve kaygı gibi olumsuz tepkilerin azalmasını, sosyal destek, baş etme becerisi ve psikolojik iyilik hâli gibi olumlu tepkilerin ise artmasını sağladığını göstermektedir (Akt., Bugay ve Demir, 2011). Şahin (2013) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yürütülen araştırmada da affedicilik ile psikolojik iyi olma arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Kaynakça

Akhtar, S. (2002). Forgiveness: Origins, Dynamics, Psychopatology, and Technical Relevance. Psychoanalytic Quarterly, 71(2), 175 -212.

Alawneh, S. F. (2004). Birey ve Din. A. R. Aydın (Der.), İnsan Motivasyonu: İslami Bir Bakış Açısı, (S.117-141). İstanbul: İnsan Yayınları.

Al-Mabuk, R. H., Enright, R. D., & Cardis, P. A. (1995). Forgiving Education with Parentally Love-Deprived Late Adolescents. Journal of Moral Education, 24, 427–444.

Alpay, A. (2009). Yakın İlişkilerde Bağışlama: Bağışlamanın; Bağlanma, Benlik Saygısı, Empati ve Kıskançlık Değişkenleri Yönünden İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ayten, A. (2009). Affedicilik ve Din: Affetme Eğilimi ve Dindarlıkla İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 37(2), 111-128.

Ayten, A. (2011). How Religion Promotes Forgiveness: The Case of Turkish Muslims. International Association for The Psychology of Religion, Bari, İtalya.

Balliet, D. (2010). Conscientiousness and Forgivingness: A Meta-Analysis. Personality and Individual Differences, 48, 259–263.

Baumeister, R. E., Exline, J. J., & Sommer, K. L. (1998). The Victim Role, Grudge, Theory, Two Dimensions of Forgiveness. E. L.Worthington (Ed.), Dimensions of Forgiveness: Psychological Research and Theological Speculations (S.79-107). Philadelphia: The Templeton Foundation Press.

Berry, J. W., Worthington, E. L., O'connor, L. E., Parrot, L. Ve Wade, N. G. (2005). Forgiveness, Vengeful Rumination, and Affective Traits. Journal of Personality, 73(1), 183–226.

Braithwaite, S., Fincham, F. D., & Lambert, N. (2009). Hurt and Psychological Health in Close Relationships. in A. Vangelisti (Ed.), Feeling Hurt in Close Relationships (S. 376-399). Cambridge: Cambridge University Press.

Brown, R. P. (2004). Vengeance Is Mine: Narcissism, Vengeance, and The Tendency to Forgive. Journal of Research in Personality, 38, 576-584.

Brown, R. P., & Phillips, A. (2005). Letting Bygones Be Bygones: Further Evidence for The Validity of The Tendency to Forgive Scale. Personality and Individual Differences, 38, 627–638.

Bugay, A., & Demir, A. (2011). Hataya İlişkin Özelliklerin Başkalarını Affetmeyi Yordaması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(35), 8-17.

Cheung, F. M., & Leung, K. (1998). Indigenous Personality Measures: Chinese Examples. Journal of Cross-Cultural Psychology, 29, 233–248.

Davary, B. (2006). Forgiveness. In O. Leaman (Ed.), The Qur'an: An Encyclopedia. New York, S. 214.

Dowrick, S. (2000). Sevginin Halleri (Çev. G. Koca), İstanbul: Ayrıntı Yayınları. S. 301.

Droll, D. M. (1984). Forgiveness: Theory and Research. Unpublished Doctoral Dissertation. University of Nevada, Reno.

Enright, R. D., & Coyle, C. T. (1998). Researching The Process Model of Forgiveness within Psychological Interventions. in Worthington, E. L. (Eds.), Dimensions Forgiveness and Relationship Satisfaction of Forgiveness: Psychological Research and Theological Perspectives (S. 139-161). Philadelphia: Templeton Foundation Press.

Enright, R. D., & Fitzgibbons, R. P. (2000). Helping Clients Forgive: An Empirical Guide for Resolving Anger and Restoring Hope. Washington, Dc: American Psychological Association.

Enright, R. D., & Gassin, E. A. (1992). Forgiveness: A Developmental View. Journal of Moral Education, 21, 99−114.

Enright, R. D., Human Development Study Group (1994). Piaget on The Moral Development of Forgiveness: Identity or Reciprocity. Human Development, 37, 63-80

Exline, J. J., Baumeister, B. J. (2000). Expressing Forgiveness and Repentance: Benefits and Bamera. In M. E. Mcllough, K. I. Pargament Ve C. E. Thoresen (Eds.), Forgiveness: Theory, Research and Practice (S. 1-14). New York: Guilford.

Exline, J. J., Baumeister, B. J., Bushman, B. J., Campbell, W. K. Ve Finkel, E. J. (2004). Too Proud to Let Go: Narsissistic Entitlement as A Barrier to Forgiveness. Journal of Personality and Social Psychology, 87(6), 894-912.

Fincham, F. D., Hall, J. H., & Beach, S. R. H. (2005). Till Lack of Forgiveness Do Us Part. Forgiveness in Marriage. In E.L. Worthington (Ed.), Handbook of Forgiveness (S. 207- 226). New York: Wiley.

Fincham, F. D., Paleari, F. G., & Regalia, C. (2002). Forgiveness in Marriage: The Role of Relationship Quality, Attributions and Empathy. Personal Relationship, 9, 27-37.

Fowler, J. W. (1996). Pluralism And Oneness in Religious Experience: William James, Faith-Development Theory, and Clinical Practice. Shafranske, Edward P. (Ed), Religion and The Clinical Practice of Psychology (S. 165186). Washington, Dc, Usa: American Psychological Association.

Fry, D. P., & Björkqvist, K. (Eds.). (1997). Cultural Variation in Conflict Resolution: Alternatives to Violence. Mahwah, Nj: Erlbaum.

Goel, A. (2003). Good Governance and Ancient Sanskrit Literature. New Delhi, India: Deep And Deep.

Grider, J. K. (1998). Baker's Dictionary of Theology. Usa: Baker Book House.

Hall, J. H., & Fincham, F. D. (2005). Self-Forgiveness: The Stepchild of Forgiveness Research. Journal of Social and Clinical Psychology, 24, 621–637.

Hall, J. H., & Fincham, F. D. (2008). The Temporal Course of Self–Forgiveness. Journal of Social and Clinical Psychology, 27(2), 174-202.

Hargrave, T. D., & Sells, J. N. (1997). The Development of A Forgiveness Scale. Journal of Marital and Family Therapy, 23, 41-62.

Harris, A. H. S., & Thoresen, C. E. (2005). Forgiveness, Unforgiveness, Health, and Disease. In E. L. Worthington Jr. (Ed.), Handbook of Forgiveness (S. 321– 333). New York: Brunner- Routledge.

Hebl, J. H., & Enright, R. D. (1993). Forgiveness as A Psychotherapeutic Goal with Elderly Females. Psychotherapy, 30, 658–667.

Hepp-Dax, S. H. (1996). Forgiveness as An Educational Goal with Fifth-Grade Inner-City Children. Unpublished Doctoral Thesis. Fordham University, New York.

Hill, E. W. (2001). Understanding Forgiveness As Discovery: Implications for Marital and Family Therapy. Contemporary Family Therapy, 23, 369-384.

Ho, D. Y. F. (1993). Relational Orientation in Asian Social Psychology. In U. Kim Ve J. W. Berry (Eds.), Indigenous Psychology: Research and Experience in Cross-Cultural Context (S. 240–259). Newbury Park, Ca: Sage.

Hope, D. (1987). The Healing Paradox of Forgiveness. Psychotherapy, 24(2), 240-244.

Hui, E. K. P., & Ho Daphne, K. Y. (2004). Forgiveness In The Context of Developmental Guidance: Implementation and Evaluation. British Journal of Guidance & Counselling, Faculty of Education, 32(4), 447.

Hui, E. K. P., Watkins, D., Wong, T. K. M., & Sun, R. C. F. (2006). Religion and Forgiveness from A Hong Kong Chinese Perspective. Pastoral Psychology, 55(2), 183-196.

İnak, S. (2010). The Turkish Translation, Reliability and Validity Study of Enright Forgiveness Inventory. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jones, L. G. (1997). Embodying Forgiveness: A Theological Analysis. Pennsylvania: Science Pres.

Kadiangandu, K. J., & Mullet, E. (2001). Forgiveingness: A Congo-France Comparison. Journal of Cross-Cultural Psychology, 32(4), 504-511.

Kaplan, B. H. (1992). Social Health and The Forgiving Heart: The Type B Story. Journal of Behavior Medicine, 15, 3–14.

Kara, E. (2009). Din ve Psikolojik Açıdan Bağışlayıcılığın Terapötik Değeri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(8).

Komisyon (2004). Kur'an-I Kerim ve Açıklamalı Meali. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Krause, N., & Ellison, C. G. (2003). Forgiveness by God, Forgiveness of Others, and Psychological Well-Being in Late Life. J Sci Study Relig. 42(1), 77–94.

Kurt, Z. (2005). Kanserli Hastaların İyileşmesinde Manevi Değerlerin Rolü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sbe.

Lawler, K. A., Younger, J. W., Piferi, R. L., Jobe, R. L., Edmondson, K. A., & Jones, W. H. (2005). The Unique Effects of Forgiveness on Health: An Exploration of Pathways. Journal of Behavioral Medicine, 28, 157–167.

Lawler-Row, K., & Piferi, R. L. (2006). The Forgiving Personality: Describing A Life Well Lived? Personality and Individual Differences, 41, 1009-1020.

Macaskill, A. (2007). Exploring Religious Involvement, Forgiveness, Trust and Cynicism. Mental Health, Religion & Culture, 10(3), 203-218.

Maltby, J., Macaskill, A., & Day, L. (2001). Failure to Forgive Self and Others: A Replication and Extension of The Relationship between Forgiveness, Personality, Social Desirability, and General Health. Personality and Individual Differences, 30, 881–885.

Mccullough, M. E. (2000). Forgiveness as A Human Strength: Theory Measurement and Links to Well-Being. Journal of Social and Clinical Psychology, 19(1), 43-55.

Mccullough, M. E. (2001). Forgiving. In C.R. Snyder (Ed.), Coping with Stress: Effective People and Processes (S. 93-113). New York: Oxford University Press

Mccullough, M. E. (2008). Beyond Revenge: The Evolution of The Forgiveness Instinct. San Francisco: Jossey-Bass.

Mccullough, M. E., & Worthington, E. L. (1999). Religion and The Forgiving Personality. Journal of Personality, 67, 1141-1164.

Mccullough, M. E., Bono, G., & Root, L. M. (2005). Religion and Forgiveness. In R. F. Paloutzian, C. L. Park (Eds.), Handbook of The Psychology of Religion and Spirituality (S. 394–411). New York: Guilford.

Mccullough, M. E., Fincham, F. D., & Tsang, J. (2003). Forgiveness, Forbearance, and Time: The Temporal Unfolding of Transgression-Related Interpersonal Motivations. Journal of Personality and Social Psychology, 84, 540–557.

Mccullough, M. E., Pargament, K. I., & Thoresen, C. T. (2000a). Forgiveness: Theory, Research and Practice. New York: Guilford.

Mccullough, M. E., Rachal, K. C., Sandage, S. J., Worthington, E. L., Brown, S. W., & Hight, T. L. (1998). Interpersonal Forgiving in Close Relationships: Ii. Theoretical Elaboration and Measurment. Journal of Personality and Social Psychology, 75, 1586-1603.

Meninger, W. A. (1996). Process of Forgiveness. New York: Continuum.

Mullet, E. (2010). Conceptualizations of Forgiveness and Forgivingness among Hindus. The International Journal for The Psychology of Religion, 20, 225-266.

Murphy, J. G., & Hampton, J. (1988). Forgiveness and Mercy. Usa: Cambridge University Press.

Orathinkal, A. J., & Vansteenwegen, A. (2007). Religiosity, and Forgiveness among First-Married, and Remarried Adults. Mental Health, Religion & Culture, 10(4), 379-394.

Pala, A. (2008). Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(1), 13-23.

Pargament, K. I., & Rye, M. S. (1998). Forgiveness as A Method of Religious Coping. In E. L. Worthington, Jr. (Ed.), Dimensions of Forgiveness: Psychological Research and Theological Perspectives (S. 59–78). Philadelphia: Templeton Foundation Press.

Riek, B. M. (2010). Transgressions, Guilt, and Forgiveness: A Model of Seeking Forgiveness. Journal of Psychology and Theology, 38(4), 246-254.

Rye, M. S. (2005). The Religious Path toward Forgiveness. Mental Health, Religion & Culture, 8-3.

Rye, M. S., Pargament, K. I., Ali, M. A., Beck, G. L., Dorff, E. N., Williams, J. G. (2000). Religious Perspectives on Forgiveness. In M. E. Mcllough, K. I. Pargament, C. E. Thoresen (Eds.), Forgiveness: Theory, Research and Practice (S. 17-40). New York: Guilford.

Sandage, J. S., Wortington, E. L., Hight, T. L., & Berry, J. W. (2000). Seeking Forgiveness: Theoreticel Contex and Initial Emprical Study. Journal Psychol. Theol. 28, 21-35.

Scobie, E. D., & Scobie, G. E. W. (1998). Damaging Events: The Perceived Need for Forgiveness. Journal of The Theory of Social Behaviour, 28, 373-400.

Sells, J. N., & Hargrave, T. D. (1998). Forgiveness: A Review of The Theoretical and Empirical Literature. Journal of Family Therapy, 20, 21-36.

Snow, N. E. (1993). Self-Forgiveness. The Journal of Value Inquiry, 27, 75-80.

Strelan, P. (2007). Who Forgive Others, Themselves and Situations? The Roles of Narcissism, Guilt, Self-Esteem and Agreeableness. Personality and Individual Differencess 42, 259-269.

Şahin, M. (2013). Affedicilik İle Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Takaku, S. (2001). The Effects of Apology and Perspective Taking on Interpersonal Forgiveness: A Dissonance-Attribution Model of Interpersonal Forgiveness. Journal of Social Psychology, 141, 494-508.

Tangney, J. P. (2000). Humility: Theoretical Perspectives, Empirical Findings and Directions for Future Research. Journal of Social and Clinical Psychology, 19, 70-82.

Tangney, J., Fee, R., Reinsmith, C., Boone, A. L., & Lee, N. (1999). Assessing Individual Differences in The Propensity to Forgive. Paper Presented at The Annual Meeting of The American Psychological Association, Boston, Ma.

Taysi, E. (2007). İkili İlişkilerde Bağışlama: İlişki Kalitesi ve Yüklemelerin Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.

Thompson, L. Y., & Synder, C. R. (2003). Measuring Forgiveness. In S. J. Lopez, C. R. Snyder (Eds.), Positive Psychological Assessment: A Handbook of Models and Measures (S. 301–312). Washington, Dc: American Psychological Association.

Thoresen, C. E., Harris, A. H. S., & Luskin, F. (2000). Forgiveness and Health: An Unanswered Question. In M. E. Mccullough, K. I. Pargament, C. E.

Thoresen (Eds.), Forgiveness: Theory, Research and Practice (S. 254– 280). New York: Guilford Press.

Thoresen, C. E., Luskin, F., & Harris, A. H. S. (1998). Science and Forgiveness Interventions: Reflections and Recommendations. In E. L. Worthington, Jr. (Ed.), Dimensions of Forgiveness: Psychological Research and Theological Speculations (S. 163–192). Philadelphia: Templeton Foundation Press.

Toussaint, L. L., Williams, D. R., Musick, M. A. Ve Everson, S. A. (2001). Forgiveness and Health: Age Differences in A Us Probability Sample. Journal of Adult Development, 8, 249–257.

Vangelisti, A. L., & Young, S. L. (2000). When Words Hurt: The Perceived Intentionality on Interpersonal Relationships. Journal of Social and Personal Relationships, 17, 393-425.

Wallsch, N. D. (1999). Forgiveness. Usa: The Greatest Healer of All. Beyond Words.

Webb, M., Chickering, S. A., Colburn, T. A., Heisler, D., & Call, S. (2005). Religiosity and Dispositional Forgiveness. Review of Religious Research, 46(4), 355-370.

Williams, R., & Williams, V. (1993). Anger Kills. New York: Random House.

Williamson, I., & Gonzales, M. H. (2007). The Subjective Experience of Forgiveness: Positive Construals of The Forgiveness Experience. Journal of Social and Clinical and Psychology, 26(4), 407-446.

Worthington, E. L. (1998a). Dimensions of Forgiveness: Psychological Research and Theological Perspectives. Philadelphia: Templeton Foundation Press.

Worthington, E. L. (2006). Forgiveness and Reconciliation: Theory and Application. New York: Brunner-Routledge.

Worthington, E. L., & Wade, N. G. (1999). The Social Psychology of Unforgiveness and Forgiveness and Implications for Clinical Practice. Journal of Social and Clinical Psychology, 18, 385–418.

Yıldırım, A. (2009). Bağlanma Stilleri İle Bağışlama Arasındaki İlişkide Sorumluluk Yüklemelerinin Aracı Rolü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sbe, Ankara.

Zechmeister, J. S., Garcia, S., Romero, C., & Vas, S. N. (2004). Don't Apologize Unless You Mean It: A Laboratory Investigation of Forgiveness and Retaliation. Journal of Social and Clinical Psychology, 23(4), 532-564.

Bölüm 4

DUYARLIK

Yrd. Doç. Dr. Recep UYSAL

Sevgi ve duyarlık lüks değil gereklidir.
Onlar olmadan insanlık yaşamını sürdüremez.
Eğer başkalarını mutlu etmek istiyorsanız
duyarlı olun. Eğer mutlu olmak istiyorsanız
duyarlı olun.

Dalai Lama

Kavramsal Açıdan Duyarlık

Psikoloji bilimi yüz yılı aşkın bir sürede ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Ancak bu yüz yılı aşan süre içinde, duyarlık kavramı psikoloji alanında yapılan çalışmaların çoğunda ihmal edilmiştir. Glaser (2005) bu noktaya dikkat çekmekte ve psikoloji çalışmalarının çoğunun duyarlık kavramının etrafında dolaştığını ancak duyarlığı merkeze alan, onun psikolojik sağlık ve bütünlük için önemine vurgu yapan çalışmaların olmadığını belirtmektedir. Batı psikolojisinde ihmal edilmiş bir kavram olmasına karşın duyarlık doğu geleneğinde zihnimizi korku, öfke, düşmanlık, intikam gibi yıkıcı duygulardan kurtarıp özgürleştiren temel bir durum olarak görülmüştür (Goleman, 2003).

sahiptir. Ayrıca öz-duyarlık, bireylerin duyarlık memnuniyetini de arttırarak daha enerjik, mutlu, minnettar olmalarına ve dünyada değişim oluşturabileceklerini düşünmelerine yardımcı olmaktadır (Neff, 2011).

Kaynakça

Akın, A., & Eker, H. (2012). Duyarlı Sevgi Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(1), 75-85.

Allen, N. B., & Knight, W. E. J. (2005). Mindfulness, Compassion, for Self, and Compassion for Others: Implications for Understanding The Psychopathology and Treatment of Depression. In P. Gilbert (Ed.), Compassion: Conceptulisations, Research and Use in Psychotherapy (S. 239-262). New York: Routledge.

American Medical Association. (1981). Principles of Medical Ethics. Chicago: American Medical Association.

Bates, T. (2005). The Expression of Compassion in Group Cognitive Therapy. In P. Gilbert (Ed.), Compassion: Conceptualisations, Research, and Use in Psychotherapy (S. 369-386). New York: Routledge.

Biberci, F. (2010). 2–7 Yaş Arası Çocuklarda Sevgi ve Merhamet Değerlerinin Hadisler Işığında Öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Corey, G. (2008). Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları (T. Ergene, Çeviren). Ankara: Mentis Yayıncılık (Eserin Orijinali 2005'te Yayımlandı).

Crocker, J., & Canevello, A. (2008). Creating and Undermining Social Support in Communal Relationships: The Role of Compassionate and Self-Image Goals. Journal of Personality and Social Psychology, 95, 555-575.

Dalai Lama (1984). Kindness, Clarity, and Insight. Ithaca, Ny: Snow Lion Publications.

Dalai Lama (1995). The Power of Compassion. San Francisco: Thorsons.

Davidson, R. J. (2006). Emotions from The Perspective of Western Bio-Behavioral Science. In A. Harrington & A. Zajonc (Eds.), The Dalai Lama At Mit (S. 141-150). Cambridge, Ma: Harvard University Press.

Davidson, R. J., & Harrington, A. (2002). Visions of Compassion: Western Scientists and Tibetan Buddhists Examine Human Nature. Oxford: Oxford University Press.

Diener, E. (2000). Subjective Well-Being: The Science of Happiness and A Proposal for A National Index. American Psychologist, 55, 34–43.

Emmons, R. A., & Mccullough, M. E. (2003). Counting Blessings versus Burdens: An Experimental Investigation of Gratitude and Subjective Well-Being in Daily Life. Journal of Personality and Social Psychology, 84(2), 377-389.

Enright, R. D., & Fitzgibbons, R. P. (2000). Helping Clients Forgive: An Empirical Guide for Resolving Anger and Restoring Hope. Washington, Dc: American Psychological Association

Figley, C. R. (1995). Compassion Fatigue as Secondary Traumatic Stress Disorder: An Overview. In C.R. Figley (Ed.), Compassion Fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat The Traumatized (S. 1-20). New York: Brunner/Mazel.

Figley, C. R. (2002). Compassion Fatigue: Psychotherapists Chronic Lack of Self Care. Journal of Clinical Psychology, 58(11), 1433-1441.

Fredrickson, B. L., Cohn, M. A., Coffey, K. A., Pek, J., & Finkel, S. M. (2008). Open Hearts Build Lives: Positive Emotions, Induced Through Loving-Kindness Meditation Build Consequential Personal Resources. Journal of Personality and Social Psychology, 95(5), 1045-1062.

Gilbert, P. (2005). Compassion and Cruelty: A Biopsychosocial Approach. In P. Gilbert (Ed.), Compassion: Conceptualisations, Research and Use in Psychotherapy (S. 9–74). London: Routledge.

Gilbert, P. (2009). The Compassionate Mind: A New Approach to Life's Challenges. London: Constable & Robinson.

Gilbert, P. (2010). Compassion Focused Therapy: Distinctive Features. London: Routledge.

Gilbert, P. (2000). Social Mentalities: Internal 'Social' Conflicts and The Role of Iner Warmth and Compassion in Cognitive Therapy. In P. Gilbert & K.G. Bailey (Eds), Genes on The Couch: Explorations in Evolutionary Psychotherapy (S. 118–150). Hove: Brunner-Routledge.

Gilbert, P., & Procter, S. (2006). Compassionate Mind Training for People with High Shame and Self-Criticism: Overview and Pilot Study. Clinical Psychology and Psychotherapy, 13, 353–379.

Glaser, A. (2005). A Call to Compassion: Bringing Buddhist Practices of The Heart into The Soul of Psychology. Maine: Nicolas-Hays, Inc.

Goetz, J. L., Keltner, D., & Simon-Thomas, E. (2010). Compassion: Evolutionary Analysis and Empirical Review. Psychological Bulletin, 136, 351–374.

Goleman, D. (2003). Destructive Emotions: A Scientific Dialogue with The Dalai Lama. New York: A Bantam Book.

Greenberg, L. S., & Paivio, S. C. (1997). Working with Emotions in Psychotherapy. New York, Ny: Guilford Press

Haidt, J. (2003). The New Synthesis in Moral Psychology. Science, 3(16), 998–1002.

Jimenez, S. (2009). Compassion. In S. J. Lopez (Ed.), The Encyclopedia of Positive Psychology (S. 209-215). Blackwell Publishing Ltd, Oxford.

Kim, S., & Flaskerland, J. H. (2007). Cultivating Compassion across Cultures. Issues in Mental Health Nursing, 28(8), 931-934.

Ladner, L. (2004). The Lost Art of Compassion: Discovering The Practice of Happiness in The Meeting of Buddhism and Psychology. San Francisco, Ca: Harper.

Lally, J. J., & Barber, B. (1974). "The Compassionate Physician": Frequency and Social Determinants of Physician-Investigator Concern for Human Subjects. Social Forces, 53(2), 289-296.

Lazarus, R. S. (1991). Emotion and Adaptation. Oxford: Oxford University Press.

Lazarus, R. S., & Lazarus, B. N. (1994). Passion and Reason: Making Sense of Our Emotions. Oxford: Oxford University Press.

Lutz, A., Greischar, L. L., Rawlings, N. B., Ricard, M., & Davidson, R. J. (2004). Long-Term Meditators Self-Induce High-Amplitude Gamma Synchrony During Mental Practice. Proceedings of The National Academy of Sciences, 101, 16369–16373.

Mcadams, D. P. (2008). Generativity, The Redemptive Self, and The Problem of A Noisy Ego In American Life. In H.A. Wayment & J.J. Bauer (Eds.), Transcending Self-Interest: Psychological Explorations of The Quiet Ego (S. 235-240). Washington, D.C: American Psychological Association.

Meadors, P., & Lamson, A. (2008). Compassion Fatigue and Secondary Traumatisation: Provider Self Care on Intensive Care Units for Children. Journal of Pediatric Health Care, 22(1), 24-34.

Merriam-Webster's Dictionary of English Usage (1989). Massachusets: Merriam-Webster, Inc.

Miller, J. P. (2006). Educating for Wisdom and Compassion: Creating Conditions for Timeless Learning. Thousand Oaks, Ca: Corwin Press.

Neff, K. D. (2011). Self-Compassion: Stop Beating Yourself Up and Leave Insecurity Behind. New York: Harper Collins Publishers.

Nesse, R. M., & Williams, G. C. (1995). Evolution & Healing. London: Weidenfeld & Nicolson.

Özbek, M. F. (2005). İnsan İlişkilerinde Empatinin Yeri ve Önemi. İstanbul Üniversitesi. Siyaset Konferansları.

Pommier, A. E. (2010). The Compassion Scale. Unpublished Phd Dissertation. University of Texsas, Austin.

Sarason, S. B. (1985). Caring and Compassion in Clinical Practice: Issues in The Selection, Training, and Behavior or Helping Professionals. San Francisco, Ca: Jossey-Bass Publishers.

Shapiro, S. L., Astin, J. A., Bishop, S. R., & Cordova, M. (2005). Mindfulness-Based Stress Reduction for Health Care Professionals: Results from A Randomised Control Trail. International Journal of Stress Management, 12, 164–176.

Singer, T., & Steinbeis, N. (2009). Differential Roles of Fairness and Compassion-Based Motivations for Cooperation, Defection, and Punishment. Annals of The New York Academy of Sciences, 1167, 41–50.

Stosny, S. (2004). Compassion Power: Helping Families Reach Their Core Value. The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families, 12(1), 58-63.

Strasser, F., Palmer, J. L., Willey, J., Shen, L., Shin, K., Sivesind, D., Beale, E., & Bruera, E. (2005). Impact of Physician Sitting Versus Standing during Inpatient Oncology Consultations: Patients' Preference and Perception of Compassion and Duration. A Randomized Controlled Trial. Journal of Pain and Symptom Management, 29(5), 489-497.

Teasdale, J. D. (1997). The Relationship between Cognition and Emotion: The Mind-In-Place In Mood Disorders. In D. M. Clark & C. G. Fairbum (Eds.), Science and Practice of Cognitive Behaviour Therapy (S. 67-93). Oxford: Oxford University Press.

Underwood, L. G. (2008). Compassionate Love: A Framework for Research. In B. Fehr, S. Sprecher, & L. G. Underwood (Eds.), The Science of Compassionate Love: Theory, Research, and Applications (S. 3-25), Malden, Ma: Wiley-Blackwell.

Worthington, E. L. Jr., & Scherer, M. (2004). Forgiveness Is An Emotion-Focused Coping Strategy That Can Reduce Health Risks and Promote Health Resilience: Theory, Review, and Hypotheses. Psychology and Health, 19, 385–405.

Worthington, E. L., & Wade, N.G. (1999). The Psychology Of Unforgiveness And Forgiveness And Implications For Clinical Practice. Journal Of Social And Clinical Psychology, 18(4), 385-418.

Worthington, E. L., O'connor, L. E., Berry, J. W., Sharp, C., Murray, R., & Yi, E. (2005). Compassion and Forgiveness: Implications for Psychotherapy. In P. Gilbert (Ed.), Compassion: Conceptualisations, Research and Use in Psychotherapy. New York: Routledge.

Bölüm 5

SABIR

Arş. Gör. Erol UĞUR

Çok sabırlı insanların işi, isteklerin sonuna ve hedefine ulaşmaya varır.

Hz. Ali

Sabır, bilgeliğin yol arkadaşıdır.

Saint Augustine

Kavramsal Bakış

Sabır, insanoğlunun kadim tarihinde yer alan ve sahip olduğu yapısal özellikleri yönüyle gelecekte de güncelliğini devam ettirebilecek izdüşümlere sahip bir psikolojik yapıdır. Sabır, etkileşim alanı çok geniş bir kavram olmakla birlikte sabırla ilgili doğrudan yapılmış bilimsel araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır. İlgili alan yazında daha çok dinî boyutlarıyla ele alınan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sabır kavramıyla ilgili dinî boyuttaki açıklama ve araştırmaların yanı sıra Dudley (2003), sabır kavramının psikoloji alanında yapılmış özgün bir tanımının olmadığını ve daha çok acelecilik ya da sabırsızlık gibi kavramlar üzerinden tanımlama yapıldığını vurgulamıştır. Bu durum sabır kavramının belirsizlikten

özerklik ihtiyaçlarının karşıladıklarının bir göstergesi olabilir. Sabır ile ilgili deneysel bir çalışmada (Dudley, 2003) katılımcılara sabır eğitimi programı uygulanmış ve programın katılımcıların sabır düzeylerini artırdığı bulunmuştur. Artan sabır düzeyi katılımcıların iyi olma düzeylerini artırmada aracı işlevi görmüştür. Eğitim programı sonunda en fazla artış uzun süreli sabır düzeyinde olmuştur. Uzun süreli sabır düzeyindeki artış daha sonra yapılan izleme ölçümleri ile desteklenmiştir. Bu sonuçlar aynı zamanda sabrın bir karakter gücü olduğuna ve eğitimle güçlendirilebileceğine işaret etmektedir.

Kaynakça

Ah Min, J, Yoon, S., Uk Lee, C., Ho Chae, J., Lee, C., Young Song, K., & Suk Kim, T. (2013). Psychological Resilience Contributes to Low Emotional Distress in Cancer Patients. Support Care Cancer, 21, 2469-2476.

American Psychological Association (2014). The Road to Resilience. Erişim Tarihi: 27 Mart 2015, Http://Www.Apa.Org/Helpcenter/Road-Resilience.Aspx.

Bayraklı H., & Kaner, S. (2009). Zihinsel Engelli ve Engelli Olmayan Çocuğa Sahip Annelerde Yılmazlığa Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 12(2), 927-943.

Blount, S., & Janicik, G., A. (1999). Comparing Social Accounts of Patience and Impatience. Unpublished Manuscript, University of Chicago.

Curry, O. S., Price, M. E., & Price, J. G. (2008). Patience Is A Virtue: Cooperative People Have Lower Discount Rates. Personality and Individual Differences, 44, 780-785.

Dembroski, T. M., & Czajkowski, S. M. (1989). Historical and Current Developments in Coronary-Prone Behavior. In A.W. Siegman & T.M. Dembroski (Eds.), In Search of Coronary-Prone Behavior: beyond Type A (S. 21-39). Hillsdale, Nj: Lawrence Erlbaum Associates.

Dudley, K. C. (2003). Empirical Development of A Scale of Patience. Unpublished Doctoral Dissertation, West Virginia University.

Durna, U. (2005). A Tipi Ve B Tipi Kişilik Yapıları ve Bu Kişilik Yapılarını Etkileyen Faktörlerle İlgili Bir Araştırma. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19(1), 275-290.

Eliüşük, A., & Arslan, C. (2014). Sabır Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlama, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması, Icec 2014, İstanbul. İnternational Counceling and Education Conference.

Eliüşük, A. (2014). Sabır Eğiliminin Öz-Belirleme Öz-Anlayış ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Gizir, C. A. (2007). Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(28), 113-128.

Harned, D. B. (1997). Patience: How We Wait Upon The World. Cambridge, Ma: Cowley Publications.

Karaırmak, Ö., & Çetinkaya, R., S. (2011). Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlamlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(35), 30-43.

Kaya, Ç. (2013). Sosyal İyi Olma İle Duygusal Dışavurum Arasındaki İlişkilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Kur'an. Diyanet Vakfı Meali. Zümer Suresi, Ayet 10.

Mehrabian, A. (1999). Manual for The Revised Achieving Tendency (Mach) and Disciplined Goal Orientation (Cgo) Scales. Monterey, California: Alta Mesa.

Mûsic, D. (2013). Patience in Group Decision-Making with Emotional. İçinde J.B. P´Erez ve Diğerleri. (Eds.), Trends in Practical Applications of Agents and Multiagent Systems. Advances in Intelligent Systems and Computing, 221, 163-170.

Peterson, C., & Seligman, M., E., P. (2004). Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification. New York: Oxford University Press.

Piedmont, R. L. (2007). Cross-Cultural Generalizability of The Spiritual Transcendence Scale to The Philippines: Spirituality as A Human Universal. Mental Health, Religion & Culture, 10(2), 89-107.

Roy, M. M., Christenfeld, N. J. S., & Mckenzie, C. R. M. (2005). The Broad Applicability of Memory Bias and Its Coexistence with The Planning Fallacy: Reply to Griffin and Buehler (2005). Psychological Bulletin, 131(5), 761-762.

Sezgin, F. (2012). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 20(2), 489-502.

Schnitker, S. A. (2012). An Examination of Patience and Well-Being. The Journal of Positive Psychology, 7(4), 263-280.

Schnitker, S. A. (2010). An Examination of Patience and Weil-Being. Unpublished Doctoral Dissertation, University of California.

Schnitker, S. A. & Emmons, R., A. (2007). Patience as A Virtue: Religious and Psychological Perspectives. Research in The Social Scientific Study of Religion, 18, 177-208.

Wenzlaff, R. M., & Wegner, D. M. (2000). Thought Suppression. Annual Review of Psychology, 51, 59-91.

Yükseloğlu, M., Yükseloğlu, E. H., Cömert, I.T., Özaşçılar, M., Ziyalar, N., & Yavuz, M. Y. (2010). Polis Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Sosyodemografik Özellikleri ve Psikolojik İhtiyaçlarının İncelenmesi: Adile Sadullah Mermerci Örneklemi. Turkish Journal of Police Studies, 12(3), 107-127.

Zimbardo, P. G., & Boyd, J. N. (1999). Putting Time in Perspective: A Valid, Reliable Individual-Differences Metric. Journal of Personality and Social Psychology, 77(6), 1271-1288.

Bölüm 6

ONUR

Arş. Gör. Merve KAYA

Kavramsal Açıdan Onur

Onur kavramı insan yaşamında, kişiler arası ilişkilerinde ve etkileşimlerinde önemli bir yere sahiptir (Guerra, Gouveia, Araújo, Andrade, Araújo, 2013). Türk Dil Kurumu, onuru, insanın kendine karşı duyduğu saygı, şeref, öz saygı, haysiyet ve başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, şeref, itibar olarak tanımlamaktadır (TDK, 2005).

Rodriguez Mosquera, Manstead, ve Fischer (2002a) onur kavramını 'bir kimsenin kendisinin ve başkalarının gözündeki değeri' olarak tanımlamaktadır (s. 17). Bir başka çalışmada ise bu tanımlama biraz daha genişletilmiş ve onur "kolektivizmin sosyal imaj ve saygınlığı temel alan yapılarından biri" olarak tanımlanmıştır (Rodriguez Mosquera, Fischer, Manstead, & Zaalberg, 2008) (s. 1472). Onur bireyin hâl ve davranışlarının hem kendisi tarafından hem de sosyal yapı içerisinde değerli bulunması olarak da tanımlanmaktadır (Pitt-Rivers, 1966; akt. Nordin, 2013). Stewart ise Pitt-Rivers'ın onur tanımına katılmamıştır, onuru, toplumun belirli bir bülümünde kabul görme ve saygınlığa yönelik bireyin duyarlılığı olarak görmemekte, bunun bireyin doğal bir hakkı olduğunu

"onuru" ile belirlendiği ataerkil toplumlardaki kadına yönelik şiddet üzerinden tanımlanmaktadır. Bu çerçevede şiddeti onurla ilişkilendirmek, genelde erkeklerin kadınlara uyguladığı çeşitli şiddet davranışlarının meşrulaştırılmasının da yolunu açmaktadır. Onurla ilişkilendirilen şiddet üzerine yapılan tartışmalar ve politikalarda problem oluşturan unsurun, bunun diğer aile içi şiddet türlerinden farklılaştırılarak, geleneklerine bağlılığı önemseyen kolektif yapıdaki topluluklardaki Batılı olmayan insanların "kültürel" bir sorunu olarak sunulması olduğu savunulmaktadır (Kogacioglu, 2004; Roggeband & Verloo, 2007). Onurla ilişkili olarak "töre cinayetleri" ve göçmen toplumlarında işlenen suçlar da bu toplumlardaki norm ve değerlerin ve bireylerin ne kadar entegre olabildiklerinin sorgulanmasına zemin hazırlamaktadır (Withaeckx, & Coene, 2013). Onurla ilişkilendirilen şiddet eylemleri de aslında bir yanıyla göçmenlerin kültürel ötekiliklerine örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda ele aldıkları onurun da Batılı olmayan "geri kalmış" toplumların en temel değeri olduğu algısı oluşturulmaktadır. Gill ve diğerlerine göre ise (2012) 11 Eylül terör saldırılarından sonra artan islamofobi ile birlikte onur ile ilişkilendirilen şiddet eylemleri gibi pek çok şiddet eylemini de İslam ile bağdaştırma eğilimi yaygınlaşmıştır (akt. Withaeckx, & Coene, 2013).

Kaynakça

Abu-Lughod, L. (2011). Seductions of The 'Honor Crime'. Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies, 22 (1), 17-62.

Adamopoulos, J. (1977). The Dimensions of The Greek Concept of Philotimo. Journal of Social Psychology, 102, 313-314.

Alizadeh, V., Hylander, I., Kocturk, T., & Törnkvist, L. (2010). Counselling Young Immigrant Women Worried about Problems Related to The Protection of 'Family Honour' from The Perspective of Midwives and Counsellors at Youth Health Clinics. Scandinavian Journal of Caring Sciences, 24, 32-40.

Atran, S. (2001). Comments. Current Anthropology, 42, 537-538.

Bagli, M., & Sev'er, A. (2003). Female and Male Suicides in Batman, Turkey: Poverty, Social Change, Patriarchal Oppression and Gender Links. Women's

Health and Urban Life: An International and Interdisciplinary Journal, 2, 60-84.

Barnes, C.D., Brown, R.P., & Osterman, L.L. (2012). Don't Tread on Me: Masculine Honor Ideology in the U.S. and Militant Responses to Terrorism. Personality and Social Psychology Bulletin, 38(8), 1018-1029.

Barrett, F., & Sarbin, T.R. (2008). Honor as A Moral Category: A Historical-Linguistic Analysis. Theory & Psychology, 18(1), 5-25.

Baumeister, R. F. & Twenge, J. M. (2002). Cultural Suppression of Female Sexuality. Review of General Psychology, 6,166-203.

Boiger, M., Güngör, D., Karasawa, M., & Mesquita, B. (2014). Defending Honour, Keeping Face: Interpersonal Affordances of Anger and Shame in Turkey and Japan. Cognition & Emotion, Doi: 10.1080/02699931.2014.881324.

Boyer, P. & Petersen, M. (2011). The Naturalness of (Many) Social Institutions: Evolved Cognition as Their Foundation. Joumal of Institutional Economics, 8,1-25.

Bulut, N. (2008). Eski Yunan'dan Aydınlanma Çağına İnsan Onuru Kavramının Gelişimine Genel Bir Bakış. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(3-4), 1-12.

Cohen, D., & Nisbett, R.E. (1994). Self-Protection and The Culture of Honour: Explaining Southern Violence. Personality and Social Psychology Bulletin, 20, 551-567.

Cohen, D., Nisbett, R.E., Bowdle, B.F., & Schwarz, N. (1996). Insult, Aggression and The Southern Culture of Honor: An ''Experimental Ethnography''. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 945-960.

Cohen, D., & Nisbett, R.E. (1997). Field Experiments Examining The Culture of Honor: The Role of Institutions in Perpetuating Norms about Violence. Personality and Social Psychology Bulletin, 23, 1188-1199.

Cohen, D. (1998). Culture, Social Organization, and Patterns of Violence. Journal of Personality and Social Psychology, 75, 408-419.

Endo, Y., Heine, S.J., & Lehman, D.R. (2000). Culture and Positive Illusions In Relationships: How My Relationships Are Better Than Yours. Personality and Social Psychology Bulletin, 26, 1571-1586.

Fischer, A., Manstead, A.S.R., & Rodriguez Mosquera, P.M. (1999). The Role of Honor-Related vs. Individualistic Values in Conceptualizing Pride, Shame,

and Anger: Spanish and Dutch Cultural Prototypes. Cognition and Emotion, 13, 149-179.

Fischer, A. H., Rodriguez Mosquera, P.M., Van Vianen, A., & Manstead, A.S.R. (2004). Gender and Culture Differences in Emotion. Emotion, 4(1), 87-94.

Frijda, N. H., Kuipers, P., & Ter Schure, E. (1989). Relations among Emotion, Appraisal and Emotional Action Readiness. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 212-228.

Guerra, V. M., Gouveia, V.V., Araújo, R. C. R., Andrade, J. M., & Araújo, C. A. (2013). Honor Scale: Evidence on Construct Validity. Journal of Applied Social Psychology, 43, 1273-1280.

Heine, S.J., Lehman, D.R., Markus, H.R., & Kitayama, S. (1999). Is There A Universal Need for Positive Self-Regard? Psychological Review, 106, 766-794.

Henry, P. J. (2009). Low-Status Compensation: A Theory for Understanding The Role of Status in Cultures of Honor. Journal of Personality and Social Psychology, 97, 451-466.

Ijzerman, H., Van Dijk, W., & Gallucci, M. (2007). A Bumpy Train Ride: A Field Experiment on Insult, Honor, and Emotional Reactions. Emotion, 7, 869-875.

Kardam, F. (2005). The Dynamics of Honor Killings in Turkey. United Nations Development Program.

Kay, A. (2012) Reasoning about Family Honour among Two Generations of Hindu Indian-Americans. Journal of Moral Education, 41, 79-98.

Kim, Y.-H., Cohen, D., & Au, W.-T. (2010). The Jury and Abjury of My Peers: The Self in Face and Dignity Cultures. Journal of Personality and Social Psychology, 98, 904-916.

Kogacioglu, D. (2004). The Tradition Effect: Framing Honour Crimes in Turkey. Differences: A Journal of Feminist Studies, 14(2), 118-151.

Kuçuradi, I. (1996). İnsan Haklarının Felsefi Temelleri. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kuppens, P., Van Mechelen, I., Smits, D. J. M., & De Boeck, P. (2003). The Appraisal Basis of Anger: Specificity, Necessity and Sufficiency of Components. Emotion, 3, 254-269.

Ledgerwood, A., Liviatan, I., & Carnevale, P.J. (2007). Group-Identity Completion and The Symbolic Value of Property. Psychological Science, 18(10), 873-878.

Leung, A. K.-Y., & Cohen, D. (2011). Within and between-Culture Variation: Individual Differences and The Cultural Logics of Honor, Face, and Dignity Cultures. Journal of Personality and Social Psychology, 100, 507-526.

Mandel, D. R., & Litt, A. (2012). The Ultimate Sacrifice: Perceived Peer Honor Predicts Troops' Willingness to Risk Their Lives. Group Processes & Intergroup Relations, 16, 375-388.

Manstead, A.S.R., & Tetlock, P. E. (1989). Cognitive Appraisals and Emotional Experience: Further Evidence. Cognition and Emotion, 3, 225-240.

Markus, H., & Kitayama, S. (1991). Culture and The Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. Psychological Review, 98, 224-253.

Mcnulty, S. E., & Swann, W. B., Jr. (1994). Identity Negotiation in Roommate Relationships: The Self as Architect and Consequence of Social Reality. Journal of Personality and Social Psychology, 67, 1012-1023.

Moritz, M. (2008) A Critical Examination of Honor Cultures and Herding Societies in Africa. African Studies Review, 51(2), 99-117.

Nordin, A. (2013). Evolved Cognition and Cultural Transmission of Honour Concepts. Journal of Cognition and Culture, 13, 111-127.

Olwan, D.M. (2013). Gendered Violence, Cultural Otherness, and Honour Crimes in Canadian National Logics. Canadian Journal of Sociology, 38(4), 533-555.

Osch, Y., Breugelmans, S.M., Zeelenberg, M., & Bölük, P. (2013). A Different Kind of Honor Culture: Family Honor and Aggression in Turks. Group Processes Intergroup Relations, 16(3), 334-344.

Oyserman, D., Kemmelmeier, M. & Coon, H. (2002). Cultural Psychology, A New Look. Psychological Bulletin, 128, 110-117.

Özelbaş, S. (2013). İslam Dini Ve İnsan Onuru. Diyanet Aylık Dergi, 268, 26-31.

Rodriguez Mosquera, P. M., Manstead, A. S. R., & Fischer, A. H. (2000). The Role of Honor-Related Values in The Elicitation, Experience, and Communication of Pride, Shame, and Anger: Spain and The Netherlands Compared. Personality and Social Psychology Bulletin, 26, 833-844. Doi:10.1177/014617200269008.

Rodriguez Mosquera, P., Manstead, A., & Fischer, A. (2002a). The Role of Honor Concerns in Emotional Reactions to Offences. Cognition and Emotion, 16,143-163.

Rodriguez Mosquera, P., Manstead, A., & Fischer, A. (2002b). Honor in The Mediterranean and Northern Europe. Journal of Cross-Cultural Psychology, 33, 16-36.

Rodriguez Mosquera, P., Fischer, A., Manstead, A., & Zaalberg, R. (2008). Attack, Disapproval, or Withdrawal? The Role of Honor in Anger and Shame Responses to Being Insulted. Cognition and Emotion, 22, 1471-1498.

Roggeband, C. And Verloo, M. (2007). Dutch Women Are Liberated, Migrant Women Are A Problem: The Evolution of Policy Frames on Gender and Migration in The Netherlands, 1995 2000. Social Policy & Administration, 41, 271-288.

Sarı, M., & Doğanay, A. (2009). İnsan Onuruna Saygı Değerinin Kazandırılmasında Örtük Program: Düşük ve Yüksek Okul Yaşam Kalitesine Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9(2), 877-940.

Sev'er, A., & Yurdakul, G. (2001). Culture of Honor, Culture of Change: A Feminist Analysis of Honor Killings in Rural Turkey. Violence Against Women, 7, 964-998.

Sev'er A. (2005). In The Name of Fathers: Honour Killings and Some Examples from South-Eastern Turkey. Atlantis Women Studies Journal , 30, 129-145.

Seymen Çakar, A. (2012). Hukuki Bir Kavram Olarak İnsan Onuru. Erişim Tarihi: 24.12.2014, Http://Old.Umut.Org.Tr)

Shaver, P.R., Schwartz, J., Kirson, D., & O'connor, C. (1987). Emotion Knowledge: Further Exploration of A Prototype Approach. Journal of Personality and Social Psychology, 52, 1061-1086.

Smith, R. H.,Webster, J. M., Parrott,W. G., & Eyre, H. L. (2002). The Role of Public Exposure in Moral and Nonmoral Shame and Guilt. Journal of Personality and Social Psychology, 83, 138-159.

Suzuki, N., Yamagishi, T. (2004). An Experimental Study of Self-Effacement and Self Enhancement among The Japanese. Japanese Journal of Social Psychology, 20, 17-25.

Swann, W., Pelham, B., & Krull, D. (1989). Agreeable Fancy or Disagreeable Truth? Reconciling Self-Enhancement with Self-Verification. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 782-791.

Tracy, J. L., & Robins, R. W. (2004). Putting The Self into Self-Conscious Emotions: A Theoretical Model. Psychological Inquiry, 15, 103-125.

Triandis, H.C. (1989). The Self and Social Behavior in Differing Cultural Contexts. Psychological Review, 96, 506-520.

Triandis, H.C., Mccusker, C., & Hui, C.H . (1990). Multimethod Probes of Individualism and Collectivism. Journal of Personality and Social Psychology, 59, 1006-1020.

Uskul, A. K., Oyserman, D., & Schwarz, N. (2010). Cultural Emphasis on Honor, Modesty, or Self-Enhancement: Implications for The Survey Response Process. In M. Braun, B. Edwards, J. Harkness, T. Johnson, L. Lyberg, P. Mohler, B.E. Pennell, & T.W. Smith. (Eds.) Survey Methods in Multinational, Multiregional and Multicultural Context. Nj: John Wiley and Sons.

Uskul, A. K., Cross, S., Gercek-Swing, B., Sunbay, Z., & Ataca, B. (2012). Honor Bound: The Cultural Construction of Honor in Turkey and The Northern Us. Journal of Cross-Cultural Psychology, 43, 1131-1151. Doi:10.1177/0022022111422258.

Uskul, A. K., Cross, S. E., Alözkan, C., Gerçek-Swing, B., Ataca, B., Günsoy, C., & Sunbay, Z. (2013). Emotional Responses to Honour Situations in Turkey and The Northern Usa. Cognition & Emotion, Doi: 10.1080/02699931.2013.870133.

Vandello, J., & Cohen, D. (2003). Male Honor and Female Fidelity: Implicit Cultural Scripts That Perpetuate Domestic Violence. Journal of Personality and Social Psychology, 84, 997-1010.

Withaeckx, S., & Coene, G. (2013). 'Glad to Have Honour': Continuity and Change in Minority Women's Lived Experience of Honour. Journal of Gender Studies, Doi: 10.1080/09589236.2013.785940

.

Bölüm 7

ÖZGECİLİK

Uzm. Psk. Dan. Meryem ŞAHİN

"Kendileri ihtiyaç içerisinde olsalar bile, diğer kardeşlerini kendilerine tercih ederler."

Kur'an-ı Kerim/Haşr Suresi

"İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır."

Hz. Muhammed

Sosyal bir varlık olan insanoğlu, bir diğerine muhtaçtır. Bu nedenle sosyal alanda gösterdiği davranışlar hem kendi hem de diğeri açısından önem arz etmektedir. Modernizmin yaygınlaşmasıyla birlikte bireyciliğin etkisinin yoğun olarak hissedildiği günümüzde, akademik alanda da bir ihtiyaç olarak olumlu sosyal davranışlara ilginin arttığı görülmektedir. Son yıllarda olumlu sosyal davranışlar üzerinde yoğun araştırmalar yürütülmüş, kişisel ve toplumsal iyilik haline katkı sağlayan özgecilik de bu davranışlar içerisinde araştırmacıların ilgisini çeken konulardan birisi olmuştur.

çıkan yanıt kayması böylece rapor edilen yaşam kalitesinin değişmesine neden olur (Schwartz ve ark., 2009; akt; Kasapoğlu, 2013). Yardım etme, edenlerin kendileriyle ilgili iyi duygular yazmalarına, bazı ihtiyaçlarını gidermelerine, güç ve yeterlilik duygularını arttırmalarına yol açabilir. Yardım etme eğer geçmişteki günahlar için yapılıyorsa, suçluluk duygusunu azaltabilir veya kişinin diğerlerinin gözündeki yerini iyileştirebilir (Bilgin, 1995).

Kasapoğlu'nun (2013) üniversite öğrencilerinde iyilik hâli ile özgecilik arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasının sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin toplam iyilik hâli ve iyilik hâli alt boyutları ile özgecilik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, özgecilik ile özgeciliğin alt boyutlarının iyilik hâlinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Kısaca yardım etme kişinin duygu durumu ve kendisi hakkındaki değerlendirmesini iyileştirebilmektedir. Topuz'un (2013) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırması da özgeciliğin hem kısa süreli mutluluk, hem de uzun vadede içsel tatmin sağladığını göstermiştir.

Kaynakça

Ak, K. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Özgecilik Düzeylerinin Yordayıcısı Olarak Yaşam Amaçları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Akbaba, S. (1994). Grupla Psikolojik Danışmanın Sosyal Psikolojik Bir Kavram Olan Özgecilik Üzerindeki Etkisi. Erzurum: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Akyel, H. B. (1986). Altruistic Bahavior and Prosocial Moral Reasoning Among Turkish High School Student. Maryland: Yayınlanmış Doktora Tezi, University Of Maryland.

Allport, Gordon W. (1956). Personality: A Psychological Interpretation. London: Constable&Company Ltd.

Andreoni, J., & Vesterlund, L. (2001). Which Is The Fair Sex? Gender Differences in Altruism. The Quarterly Journal of Economics, 116(1), 293-312.

Arıkal Gönül, Ö. (2013). Örgütsel Çatışma Çözme Yöntemleri: A Tipi Kişilik, Kontrol Odağı ve Özgeci Davranış. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sbe.

Ayten, A. (2009). Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Batson, C. D. (1983). Sociobiology and The Role of Religion in Promoting Prosocial Behavior. Journal of Personality and Social Psychology, 45, 1380–1385.

Batson, C. D. (1997). Self-Other Merging and The Empathy-Altruism Hypothesis: Reply to Neuberg Et Al. (1997). Journal of Personality and Social Psychology, 73(3), 517-522.

Batson, C. D., & Shaw, L. L. (1991). Evidence for Altruism: toward A Pluralism of Prosocial Motives. Psychological Inquiry, 2(2), 107-122.

Batson, C. D., Anderson, S. L., & Collins, E. (2005). Personal Religion and Prosocial Motivation. In M. L. Maher And S. A. Karabenick (Eds.), Motivation and Religion (Special Issue). Advances in Motivation and Achievement, 14, 151–185.

Batson, C. D., Schoenrade, P., & Ventis, W. L. (1993). Religion and The Individual: A Social-Psychological Perspective. New York: Oxford University Press.

Batson, C. Daniel ve Diğ. (2005). Empathy and Altruism. Handbook of Positive Psychology (Ed. C. R. Snyder), London: Oxford University Press.

Bilgin, N. (1995). Sosyal Psikolojiye Giriş. İzmir: İzmir Kitaplığı.

Bowles, S. (2008). Being Human: Conflict: Altruism's Midwife. Nature, 456, 326-327.

Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S., & Randall, B. R. (2003). Sociocognitive and Behavioral Correlates of A Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents. Journal of Early Adolescence, 23(1), S. 107-134.

Cüceloğlu, D. (1993). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çekin, A. (2013). İmam Hatip Lisesi Örencilerinin Prososyal Davranış Eğilimleri Üzerine Nicel Bir İnceleme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 28, 34-45.

Eagly, A. H., & Crowley, M. (1986). Gender And Helping Behavior: A Meta-Analytic Review of The Social Psychological Literature. Psychological Bulletin, 100, 283-308.

Ebû Dâvûd, Süleyman B. El-Eş'as, Sünen (1990). Cihâd, B. 21, İstanbul: Çağrı Yay.

Eisenberg, N., & Mussen, P. H. (1989). The Roots of Prosocial Behavior in Children. Cambridge: Cambridge University Press.

Eisenberg, N. (2001). Empathy-Related Emotional Responses, Altruism, and Their Socialization. Visions of Compassion: Western Scientists and Tibetan Buddhists Examinehuman Nature (Ed. Richard Davidson), New York: Oxford University Press.

Elmas, U. (1998). Bireylerin Ana-Baba Tutumları İle Özgecilik Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. Erzurum: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi.

Engin, P. (2009). Erken Çocuklukta Özgeciliğin Gelişimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gerrig, R. J., & Zimbardo, P. G. (2012). Psikolojiye Giriş Psikoloji ve Yaşam. (Çev. G. Sart), İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Habito, R. L. F., & Inaba, K. (Eds.). (2006). The Practice of Altruism: Caring and Religion in Global Perspective. Cambridge: Cambridge Scholars Press.

Hökelekli, H. (2013). Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.

İşmen, A. E., & Yıldız, S. A. (2005). Öğretmenliğe İlişkin Tutumların Özgecilik ve Atılganlık Düzeyleri Açısından İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 42, 151-166.

Kasapoğlu, F. (2013). Üniversite Öğrencilerinde İyilik Hali İle Özgecilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Abd.

Lee, M. R. (2006). The Religious Institutional Base and Violent Crime in Rural Areas. Journal for The Scientific Study of Religion, 45, 309–324.

Mastain, L. (2006). The Lived Experience of Spontaneous Altruism: A Phenomenological Study. Journal of Phenomenological Psychology, 37(1), 26-52.

Mutafçılar, I. (2008). Özgecilik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Öğretmen Özgeciliği Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Pala, A. (2008). Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 13-23.

Sancaklı, S. (2006). Hz. Peygamber'in Erdemli İnsan Yetiştirme Bağlamında Îsâr (Diğergamlik) Kavramına Verdiği Önem. Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 7(17), 29-56.

Saroglou, V. (2006). Religion's Role in Prosocial Behavior: Myth or Reality. Psychology of Religion Newsletter, American Psychological Association Division, 36, 31, 1-8.

Saroglou, V. (2013). Religion, Spirituality and Altruism, Apa Handbook of Psychology, Religion, and Spirituality: Cilt. 1. Context, Theory, and Research, K. I. Pargament (Editor-In-Chief), Bölüm 24

Seligman, M. E. P. (2007). Gerçek Mutluluk. (Çev: S. Kunt Akbaş), Ankara: Hyb Basım Yayın.

Skinner, B. F. (1969). Contingencies of Reinforcement: A Theoretical Analysis. New York: Appleton-Century-Crofts.

Taylor, S. E., Peplau, L. A., & Sears, D. O. (2012). Sosyal Psikoloji (Çev. Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.

Topuz, C. (2013). Üniversite Öğrencilerinde Özgeciliğin Öznel İyi Oluş ve Psikolojik İyi Oluş İle İlişkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, Sbe.

Bölüm 8

HOŞGÖRÜ

Yrd. Doç. Dr. Adem PEKER

Hoşgörülü ol ki sana da öyle davranılsın.

Hz. Muhammed (Sav)

Uygarlık demek, bağışlama ve hoşgörü demektir.

Mustafa Kemal Atatürk

Yaratılanı hoş gör yaratandan ötürü.

Yunus Emre

Kavramsal Bakış

Osmanlıcada "müsamaha, tesamüh", İngilizcede "tolerance", Almancada "toleranz", Fransızcada "tolérance", Latincede "tolerantia, tolerare" şeklinde karşılık bulan hoşgörü kavramı Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde; her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans olarak tanımlanmıştır (Aslan, 2005; Devellioğlu, 2010; Eyüboğlu, 1995; TDK, 2005).

Özdemir (2011) hoşgörüyü, insanın kendisine yapılan hataları bir müddet görmezden gelmesi şeklinde açıklamış ve hoşgörünün,

- Hoşgörüyü eğlenceli ve neşeli bir ortamda öğret: Hoşgörüyü öğrenme ve uygulama için, bu tür tepkilerin önüne geçecek neşeli ve eğlenceli bir ortam gereklidir.

Kouchok (2008), hoşgörü eğitiminde etkili ilke ve yöntemleri bilmek kadar, kaçınılması gereken bazı metotları da belirtmiştir. Hoşgörü öğretiminde nasihate güvenilmemesi, azarlamaktan kaçınılması, çocuklar üzerinde belli bir yöntemin dayatılmaması, parçalı yöntemlerden kaçınılması, kabul etmeleri beklenen farklılıkların azaltılmaya çalışılması, hoşgörü öğretimi planlanırken çocuklar arasında rekabet yaratılmaması, ödüllendirmeye güvenilmemesi ve hoşgörünün okullardaki diğer konulardan ayrı olarak öğretilmemesi gereklerinden bahsetmektedir.

Özetlemek gerekirse, eğitim bireylerin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla, değişme meydana getirme sürecidir. Bir toplumun gelişmiş ya da geri kalmasıyla eğitim arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Daha iyi bir gelecek için hoşgörüyle eğitmek, hoşgörü için eğitim vermek, eğitime hoşgörüyü inşa ederek eğitime, topluma katkıda bulunmaktır (Önger, 2013).

Kaynakça

Ashford, N. (2009). Hoşgörü. Ankara: Liberte Yayınları.

Aslan, Ö. (2005). Kuran ve Hoşgörü. Ankara: İlahiyat Yayıncılık.

Aslan, Ö. (2001). Hoşgörü ve Tolerans Kavramlarına Etimolojik Açıdan Analitik Bir Yaklaşım. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5(2), 1-26.

Atalay, Y.Ö. (2008). Felsefi Açıdan Tolerans ve Hoşgörü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Ateş, T. (2007). Hoşgörü ve Uzlaşma. İstanbul: Nesa Yayıncılık.

Ateş, M. (1997). Dinde Zorlama Yoktur. Diyanet İlmi Dergi, 33(2), 3-10.

Ay, M. F. (2013). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hoşgörü Değerinin Öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Baechler, J. (1995). Politikada Hoşgörü ve Sınırları: Hoşgörü. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Başaran, İ. E. (1995). ‘‘Hoşgörü ve Eğitim’’ Hoşgörü Ve Eğitim Toplantısı. Unesco Türkiye Milli Komisyonu Ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayını, 2, 47-55.

Battal, E. (2008). Türkiye’de Dinler Arası Diyalog Çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Beil, B. (2003). İyi Çocuk, Zor Çocuk. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Cevizci, A. (2002). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Çiçek, H. (2008). Farklı Kültürlerin Birlikte Yaşama Formülü. Ankara: Beyan Yayınları.

Çağbayır, Y. (2007). Türkçe Sözlük. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Dağlı, R. Ç. (1995). ‘‘Eğitimde Hoşgörü.’’ Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı. Unesco Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayını, 2, 39-46.

Devellioğu, F. (2010). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat Eski Ve Yeni Harflerle (26. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Erden, M. (2004). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.

Eyüboğlu, İ. Z. (1995). Türk Dilinin Etimolojisi. İstanbul: Sosyal Yayınları.

Göğebakan, Y. (2010). Türk Kültüründeki Hoşgörü Anlayışının Tarihsel ve Kültürel Kaynakları ve Bu Anlayışın Kültür Varlıklarına Yansımaları, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(2), 201-223.

Gözübüyük, M. (2002). Türkiye’de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gültekin, F. (2007). Tarih Dersinde İşe Koşulabilecek Değer Öğretiminin Yeni Yaklaşımlarının Öğrencilerin ‘‘Hoşgörü’’ Değeri Anlayışlarının Gelişimine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Güner, A. (1995). Türk Kültüründe Hoşgörü. Uluslararası Hoşgörü Kongresi Bildiriler. Antalya. 77-80.

Hemşinli, H. (2007). Din Ve Hoşgörü: İmkân ve Sınırlılıklar - İslâm Dini Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Kalın, Z. T. (2013). Ortaokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Kaymakcan, R. (2007). Bir Değer Olarak Hoşgörü ve Eğitimi. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Kökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin. (Ed.), Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde (S. 515-531). İstanbul: Dem.

Khitruk, V. V., & Ulianova, O. A. (2012). Inclusive Tolerance as A Basis of Professional Competence of Prospective Teachers. Problems of Education in The 21st Century, 43, 21-32.

Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 55, 193-208.

Kouchok, K. H. (2008). Çocuklara Hoşgörüyü Öğretmek İçin Neler Yapmalı, Neler Yapmamalı: Mısır Örneğinden Bazı Yansımalar (Çev. Cemil Oruç). Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13(2), 403-412.

Köknel, O. (1996). Hoşgörünün Ruhsal-Toplumsal Temelleri. Hoşgörü ve Eğitim. (Haz. Bekir Onur). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Kuyurtar, M. (2000). Ortaçağ İslam Düşüncesinde Hoşgörü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

O'donnel, F. (1995). Tolerance: Respecting Diversity in A Complex World. Uluslararası Hoşgörü Kongresi, 10-12 Haziran, Antalya.

Önger, S. (2013). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Hoşgörü (Eskişehir Odunpazarı İlçesi Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tutum ve Görüşleri). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Özdemir, M. (2011). Hoşgörülü Birey ve Hoşgörülü Toplum. Gençay Dergisi, 1(1), 18.

Pasamonik, B. (2004). The Paradoxes of Tolerance. The Social Studies, September/October, 206-210.

Pighin, G. (2005). Çocuklara Değer Aktarımı (2.Basım). (Çev. Ali Yaşar Gök). İzmir: İlya Yayınları.

Tatar, A. F. (2009). Okul Öncesi Eğitiminde (5-6 Yaş) Hoşgörü Eğitimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tezcan, M. (1995). Türk Kültüründe Hoşgörü. Uluslararası Hoşgörü Kongresi Bildiriler. Antalya.

Türe, H. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Hoşgörü Algısı ve Hoşgörü Eğitimine Bakışı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Türk Dil Kurumu (2005). Türkçe Sözlük. (10.Baskı). Ankara.

Yaman, E. (2012). Değerler Eğitimi. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yargıcı, A. S. (1997). Kafirlere, Ehli Kitaba ve Müslümanlara Karşı Hoşgörü Nasıl Olmalı? Köprü, 57, 65-75.

Yılmaz, H. (2004). Hz. Peygamber'in Eğitiminde Bir İlke Olarak Hoşgörü. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(1), 109-132.

Yürüşen, M. (1996). Liberal Bir Değer Olarak Ahlâkî ve Siyasî Hoşgörü. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bölüm 9

SORUMLULUK

Uzm. Psk. Dan. Banu YILDIZ

Sorumluluk, tarihin en eski dönemlerinden bu yana süregelen bir kavram olarak öncelikle insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen dinlerin içinde kendini göstermektedir. Dinler, bireylerle beraber topluluk ve toplumlara birçok sorumluluk yüklemektedir. Bu dönemlerde insanların kendi ilkeleri, kişisel yargıları, inançları, değerleri ve ahlaki görüşleriyle bir sosyal sorumluluk anlayışı geliştirmiş oldukları belirtilmektedir (Bayrak, 2001). Böylece sorumluluk kavramı kişisel yargı, inanç, değer ve vicdana yönelik olarak bireysel; dinî boyutta evrensel; toplumsal boyutta sosyal ve iş ve işletmelerin düzenli işleyişine yol gösterici olarak kurumsal boyutta ele alınabilmektedir. Ayrıca sorumluluk algısının olumlu ve olumsuz yönleri (yetkiyi iyi yönde kullanma gibi) ve sorumlu davranışın altında yatan niyet (toplum tarafından itibar kazanma isteği gibi) ve sorumluluğun kimler tarafından paylaşıldığı literatürde sıkça tartışılmaktadır.

Schweiker (1995), sorumluluk türlerini üç başlık altında toplamaktadır. Bunlardan ilk ikisi Aristo'nun düşüncelerini yansıtmaktadır (Alexander, 2008):

faaliyetlerini sürdürdükleri topluma karşı bir geri ödemede bulunmaları gerekmektedir.

Kaynakça

Alexander, J. (2008). Capabilities and Social Justice. Ashgate, Aldershot.

Barilan, Y. M. (2009). From Imago Dei in The Jewish-Christian Traditions to Human Dignity in Contemporary Jewish Law.Kennedy Institute of Ethics Journal,19(3), 231-259.

Barilan, Y. M. (2012).Human Dignity, Human Rights, and Responsibility: The New Language of Global Bioethics and Biolaw. Mit Press.

Bayrak, S. (2001). İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk. İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım A.Ş.

Berlin, I. (1969). Two Concepts of Liberty. In A. Quinton (Eds.), Political Philosophy. Penguin, London, 141–153.

Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility: Evolution of A Definitional Construct. Business And Society, 38(3), 268–295.

Davis,K. (1960).Can Business Afford to Ignore Social Responsibilities? California Management Review, 2(3), 70–76.

Ercan, B. (2009). Ortaöğretim Öğretmenlerinin Sosyal Sorumluluk Anlayış ve Uygulamaları Antalya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergül, H. F., & Kurtulmuş, M. (2014). Sosyal Sorumluluk Anlayışının Geliştirilmesinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri. Electronic Journal of Social Sciences, 13(49), 221-232.

Frederick, W.C. (1960). The Growing Concern over Responsibility. California Management Review, 2(4), 54–61.

Friedman, M. (1970). The Social Responsibility of Business Is to Increase Profits. The New York Times Magazine, 32–33.

Hodson, R. (2001). Dignity at Work. Cambridge University Press.

Hotamışlı, M., Çağ, A., Menteşe, A. & Yörük, E. (2010). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bilinci: Afyon Kocatepe Üniversitesinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, (9)34, 280-299.

Mc Kenny. (2005). Responsibility. in G. Meilander & W. Werpehowski (Eds.), Theological Ethics. Oxford University Press, Oxford, 237–253.

Mckie, J., & Richardson, J. (2003). The Rule of Rescue. Social Science & Medicine, 56(12), 2407-2419.

Novak, M. (1990). Morality, Capitalism and Democracy. Iea, London.

Robinson, S. (2007a). Spirituality, Sport and Virtues. In J. Parry, S. Robinson, N. Watson and M. Nesti (Eds.), Sport and Spirituality. Routledge, London, 173–185.

Robinson, S. (2007b). Spirituality, Ethics and Care. Jessica Kingsley, London.

Robinson, S. (2008). Can The Marketplace Be Ethical? In P. Wetherly And D. Otter (Eds.), The Business Environment. Oxford University Press, Oxford, 187–212.

Robinson, S. (2009). The Nature of Responsibility in A Professional Setting. Journal of Business Ethics, 88(1), 11-19.

Sacks, J. (2005). To Heal A Fractured World: The Ethics of Responsibility. Continuum, London.

Saran, M., Coşkun, G., İnal Zorel, F., & Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk Bilincinin Geliştirilmesi: Ege Üniversitesi Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Üzerine Bir Araştırma. Yaşar Üniversitesi Dergisi, 22(6), 3732-3747.

Schweiker, W. (1995). Responsibility and Christian Ethics. Cambridge University Press, Cambridge.

Snider, J., Hill, R. P., & Martin, D. (2003). Corporate Social Responsibility in The 21st Century: A View from The World's Most Successful Firms. Journal of Business Ethics, 48(2), 175-187.

Sternberg, E. (2000). Just Business. Oxford University Press, Oxford.

Şirin, H. (2005). Öğrencilerin Sosyal Sorumluluklarının Geliştirilmesinde Öğretmenlerin Rolü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(1), 301-316.

Tawney, R. H. (1930). Equality. Allen and Unwin, London.

Taylor, C. (1989). Sources of The Self. Cambridge University Press, Cambridge.

Töremen, F. (2011). Öğretmen Adaylarının Sorumluluk Eğitimi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11(1), 263-277.

Turoldo, F., & Barilan, Y. M. (2008). The Concept Of Responsibility: Three Stages In Its Evolution Within Bioethics. Cambridge Quarterly Of Healthcare Ethics, 17(1), 114-123.

Yılmaz, K. (2006). Örgütlerin Sosyal Sorumlulukları: Kavramsal Bir Çözümleme. Mehmet Akif Ersoy Eğitim Fakültesi Dergisi, 12, 65-79.

Bölüm 10

DOĞRULUK

Volkan TEKDEMİR

Kavramsal Bakış

Doğruluk, hem insanın kendi iç bütünlüğüne ve tutarlılığına hem de insanlar arası ilişkilerde güven ve iyi ilişkilerin tesisine yaptığı etkinin büyüklüğüyle bir insanın sahip olması gereken erdemler arasında başta gelir. Bundan dolayıdır ki insanlık tarihi boyunca doğruluk, insan eğitiminde kazandırılmak istenen temel erdemlerden birisi olmuştur. İnsana yön vermek ve onu biçimlendirmek isteyen dinler ve felsefeler doğruluk erdemine vurgu yapmışlardır. Bunun neticesinde tarih boyunca kurulan toplumlarda doğruluk insanlarda olması gereken vasıflar arasında yer almıştır.

Doğruluk, TDK sözlüğünde; "Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet" olarak ifade edilmiştir. Doğruluk, doğru olma durumu olarak ifade edildiği gibi doğru kelimesi de "Bir ucundan öbür ucuna kadar yönü değişmeyen, eğri ve çarpık karşıtı", "Gerçek, yalan olmayan", "Akla, mantığa, gerçeğe veya kurala uygun", "Gerçek, hakikat", "İki nokta arasındaki en kısa çizgi", "Yanlışsız, eksiksiz bir biçimde", "Hiçbir yöne sapmadan, dosdoğru, doğruca", "Yasa, yöntem ve ahlaka bağlı, dürüst, namuslu" olarak ifade edilmektedir. Yani kelime anlamıyla doğruluk, gerçeğe ve

okutmuşlardır. Sonuçta evrensel değerlendirmenin sosyallikten ve beceriden daha iyi bir şekilde ahlakilik tarafından öngörülebildiğini göstermişlerdir. Üçüncü çalışmaları da ahlaki karakter özelliklerinin grup üzerinde daha etkili olduğunu göstermiştir.

Kaynakça

Akyürek, S. (2003). Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Örneği). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Bayur, Y. H. (1987). Hindistan Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., C.I.

Brambilla, M., Rusconi, P., Sacchi, S., & Cherubini, P. (2011). Looking for Honesty: The Primary Role of Morality (Vs. Sociability and Competence) in Information Gathering. European Journal of Social Psychology, 41, 135-143.

Brambilla, M., Sacchi, S., Rusconi, P., Cherubini, P., & Yzerbyt, V. Y. (2012). You Want to Give A Good Impression? Be Honest! Moral Traits Dominate Group Impression Formation. British Journal of Social Psychology, 51, 149-166.

Dahlsgaard, K., Peterson, C., Seligman, M. E. P. (2005). Shared Virtue: The Convergence of Valued Human Strengths across Culture and History. Review of General Psychology, 9, 203-213.

Darling, N., Cumsille, P., & Martinez, M. L. (2008). Individual Differences in Adolescents' Beliefs about The Legitimacy of Parental Authority and Their Own Obligation to Obey: A Longitudinal Investigation. Child Development, 79(4), 1103-1118.

Darling, N., Cumsille, P., & Pen˜a-Alampay, L. (2005). Rules, Legitimacy of Parental Authority, and Obligation to Obey in Chile, The Philippines, and The United States. New Directions for Child and Adolescent Development, 108, 47-60.

Debey, E., Verschuere, B., & Crombez, G. (2012). Lying and Executive Control: An Experimental Investigation Using Ego Depletion and Goal Neglect. Acta Psychologica, 140, 133-141.

Depaulo, B. M., Lindsay, J. J., Malone, B. E., Muhlenbruck, L., Charlton, K., & Cooper, H. (2003). Cues to Deception. Psychological Bulletin, 129, 74-118.

Fromm, E. (2012). Psikanaliz ve Din (Çev., Elif Erten). İstanbul: Say Yayınları.

Gödert, H. W., Rill, H.-G., & Vossel, G. (2001). Psychophysiological Differentiation of Deception: The Effects of Electrodermal Lability and Mode of Responding on Skin Conductance and Heart Rate. International Journal of Psychophysiology, 40, 61-75.

Gül, R. (2013). Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı.

Hatz, J. L., & Bourgeois, M. J. (2010). Anger as A Cue to Truthfulness. Journal of Experimental Social Psychology, 46, 680-683.

Heyman, G. D., Fu, G., & Lee, K. (2007). Evaluating Claims People Make about Themselves: The Development of Skepticism. Child Development, 78(2), 367-375.

Heyman, G. D., Luu, D. H., & Lee, K. (2009). Parenting by Lying. Journal of Moral Education, 38, 353-369.

Hökelekli, H. (2010). Din Psikolojisine Giriş. İstanbul: Dem Yay.

Hökelekli, H. (2011). Ailede, Okulda, Toplumda, Değerler Psikolojisi ve Eğitimi. İstanbul: Timaş Yayınları.

Hökelekli, H. (2013). Psikoloji, Doğruluk, Din ve Eğitim Yönüyle Insani Değerler. İstanbul: Dem Yay.

Izutsu, T. (1991). Kur'anda Dini ve Ahlaki Kavramlar. Çev. Selahattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları.

İsfahani, R. (2010). Erdemli Yol Ez-Zeri'a Ilâ Mekârimi'ş-Şerî'a. Çev. Muharrem Tan. İstanbul: İz Yay.

Kasapoğlu, A. (2010). Bir Kişilik Özelliği Olarak Kur'an'da Sadakat. İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1), 119-155.

Kinnier, R. T., Kernes, J. L., & Dautheriber, T. M. (2000). A Short List of Universal Moral Values. Counseling & Values, 45, 1-13.

Kuran-I Kerim. Abdülbaki Gölpınarlı Meali. Http://Www.Kuranmeali.Com/.

Kuran-I Kerim. Diyanet Meali. Http://Www.Kuranmeali.Com/.

Loevinger, J. (1985). A Century of Character Development. In S. Koch, D. E. Leary, A Century of Psychology as Science. New York: Mcgraw-Hill.

Ma, F., Xu, F., Heyman G. D., & Lee, K. (2011). Chinese Children's Evaluations of White Lies: Weighing The Consequences for Recipients. Journal of Experimental Child Psychology, 108, 308-321.

Mcgrath, R. E. (2015). Character Strengths In 75 Nations: An Update. The Journal of Positive Psychology: Dedicated to Furthering Research and Promoting Good Practice, 10(1), 41-52.

Ostrov, J. M. (2006). Deception and Subtypes of Aggression During Early Childhood. Journal of Experimental Child Psychology, 93, 322-336.

Park, N., Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). Strengths of Character and Well-Being. Journal of Social and Clinical Psychology, 23, 603-619.

Park, N., Peterson, C., & Seligman M. E. P. (2006). Character Strengths In Fifty-Four Nations and The Fifty Us States. The Journal of Positive Psychology: Dedicated to Furthering Research and Promoting Good Practice, 1(3), 118-129.

Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). Character Strengths and Virtues: A Classification and Handbook. Washington, Dc: American Psychological Association.

Randolph-Seng, B., & Nielsen, M. E. (2007). Honesty: One Effect of Primed Religious Representations. The International Journal for The Religion of Psychology, 17(4), 303-315.

Ruedy, N., Moore, C., Gino, F., & Schweitzer, M. (2013). The Cheater's High: The Unexpected Affective Benefits of Unethical Behavior. Journal of Personality and Social Psychology, 105(4), 531-548.

Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. American Psychologist, 55, 5-14.

Shariff A. F., & Norenzayan A. (2011). Mean Gods Make Good People: Different Views of God Predict Cheating Behavior. The International Journal for The Psychology of Religion, 21, 85-96.

Suchotzki K., Crombez G., Smulders F. T.Y., Meijer E., & Verschuere B. (2015). The Cognitive Mechanisms Underlying Deception: An Event-Related Potential Study. International Journal of Psychophysiology, 95, 395-405.

Talwar, V., & Lee, K. (2002). Emergence of White-Lie Telling in Children Between 3 and 7 Years of Age. Merrill-Palmer Quarterly (1982-), 48(2), 160-181.

Talwar, V., & Lee, K. (2011). A Punitive Environment Fosters Children's Dishonesty: A Natural Experiment. Child Development, 82(6), 1751-1758.

Türk Dil Kurumu (2015). Doğru. Http://Www.Tdk.Gov.Tr/Index.Php?Option=Com_Gts&Arama=Gts&Guid=Tdk.Gts.555dc656ad5975.89796657 Adresinden 02.06.2015 Tarihinde Elde Edilmiştir.

Türk Dil Kurumu (2015). Doğruluk. Http://Www.Tdk.Gov.Tr/Index.Php?Option=Com_Gts&Kelime=Doğruluk Adresinden 02.06.2015 Tarihinde Elde Edilmiştir.

Uysal A., (2006). Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Doğruluk Kavramının Kazandırılması ve Din Eğitimi İle İlişkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.

Van Lange, P. A. M., & Kuhlman, D. M. (1994). Social Value Orientations and Impressions of Partner's Honesty and Intelligence: A Test of The Might Versus Morality Effect. Journal of Personality and Social Psychology, 67, 126-141.

Vanderbilt, K. E., Liu, D., & Heyman, G. D. (2011). The Development of Distrust. Child Development, 82(5), 1372-1380.

Verschuere B., Spruyt A., Meijer E. H., & Otgaar H. (2011). The Ease of Lying. Consciousness and Cognition, 20, 908-911.

Vrij, A. (2000). Detecting Lies and Deceit: The Psychology of Lying and The Implications for Professional Practice. Chichester, England: Wiley.

PSİKOLOJİDE İŞ SAĞLIĞI-İŞ GÜVENLİĞİ

Prof. Dr. Nursel TELMAN
Yrd. Doç. Dr. Levent ÖNEN
Yrd. Doç. Dr. Mürşide ÖZGELDİ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1100
Psikoloji - PDR No.: 059
ISBN: 978-605-320-005-5
© 1. Basım, Mart 2015

PSİKOLOJİDE İŞ SAĞLIĞI-İŞ GÜVENLİĞİ
Prof. Dr. Nursel TELMAN
Yrd. Doç. Dr. Levent ÖNEN
Yrd. Doç. Dr. Mürşide ÖZGELDİ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99/11 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Telman, Nursel / Önen, Levent / Özgeldi, Mürşide.
Psikolojide İş Sağlığı-İş Güvenliği / *Nursel Telman - Levent Önen - Mürşide Özgeldi*
1. Basım, xii+392 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-005-5
1. İş 2. Sağlık 3. Güvenlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Ülkemizde Psikolojide iş sağlığı ve iş güvenliği çalışmaları, yetmişli yıllarda İstanbul Osmaniye Dispanserinde birkaç uzmanın konuyu ele alıp üzerine eğilmesiyle başlamıştır. İnsan sağlığının çok fazla dikkate alınmadığı o yıllarda, çalışan insanların iş hayatının getirdiği sağlık sorunları konusunda da, çok fazla bilgileri olduğunu söyleyemiyoruz. Örneğin, bugün için Batılı ülkelerde araştırma yapmak için kurşun zehirlenmesi vak'ası bulmak mümkün değilken, ülkemizde hâlâ küçük akü atölyeleri nedeniyle kurşun zehirlenmesi vak'aları oldukça yaygın bir meslek hastalığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde, çeşitli iş kazalarıyla ilgili vak'aların (kayıtlı veya kayıtsız) da oldukça kabarık olduğunu söylesek çok da abartmış olmayız.

İş yerlerinin çalışma koşulları, makinelerin konumu, mekânın işe uygun düzenlenmesi, işin organizasyonel yapısı her ne kadar belli kurallara bağlı olduğu söylenip denetleniyorsa da, her iş ve iş yeri düzeni için yasal standartlar belirlenmediği için, kurallara bağlı uygulamaların ancak kurumsallaşmış iş yerlerinde önemsenerek üzerinde durulmakta olduğunu biliyoruz. Ülke geneline baktığımızda yazılı kuralların gerektirdiği gibi uygulanmasında sorunlar vardır. Son zamanlarda basında oldukça sık yer alan iş kazaları dikkate alınırsa, çalışan sağlığı konusunda daha pek çok çözümlenmesi gerekli problemlerimizin olduğu bir gerçektir.

İş sağlığı-iş güvenliğinin gelişmiş ülkelerde en önemli konusu "koruyucu hekimlik" adı verilen, hastalığın veya kazaların olmasının önlenmesi için yapılması gerekenlerin ön plana alınmasıdır. İşte bu noktada psikoloji iş sağlığı konusunda önemli bir yer almaktadır. Ülkemizdeki duruma baktığımız zaman, "koruyucu hekimlikten" daha çok "tedavici hekimliğe" önem verilmekte olduğunu ve bu alanın ön plana çıkmakta olduğunu görüyoruz. Bunun nedeninin belki de ülkemizde ilaç sanayinin hâkim olduğu baskın bir politikanın uygulanıyor olması, psikolojinin iş sağlığı alanındaki getirilerinin yeterli olmadığı, Belki de psikoloji biliminin alandaki etkisine Batılı ülkeler kadar önem verilmemesidir. Belki de, ülke çapında meslek standartlarının hâlâ oturmamış olması nedeniyle, sanayinin yeteri kadar standart kriterlere göre denetlenememesi, kanunların yeteri kadar yaptırımı olamamasıdır.

Belki de bütün bunların çok daha üstünde iş sağlığı ile ilgili tıp, teknik, çevre, sosyoloji ve psikoloji gibi alanların bütününü kapsayan bilimsel araştırmalarla desteklenmiş bilgi birikimi olanların bir araya geldiği bir bilim kurulundan oluşan danışman kurulların olmamasıdır.

Bütün bu söylenilenlerin tabanında Türk insanının davranışlarını etkileyen faktörlerin temelini oluşturan, hâlâ geleneklerden gelen kurallarla veya deneme yanılma yöntemleriyle yetiştirilmesidir. Ülkemizin geleceğindeki çalışan sağlığını omuzlarına yükleyeceğimiz nesillerin yetişmesi için, belki de çok önemli olan, anne olmaya hazırlananların, zorunlu eğitim alarak çocuk büyütmede değişen ve gelişen dünya gereklerine göre uygulamasının olmamasıdır.

Genel olarak gelişmemiş ülkelerde, gerek koruyucu gerekse tedavici hekimlik diye bir şeyin gerekliliğinin söz konusu olmadığı bir gerçektir. Hâlbuki dikkat edilmesi gereken en önemli nokta**, koruyucu hekimliğin tedavici hekimlikten her zaman her yerde daha ucuz olmasıdır**. Gerek insan sağlığı ve gerekse ülke ekonomisi açısından, ülkemizdeki duruma bakıldığında, gelişmekte olan bir ülke olarak, korunmak için önlemlerin alınmasına ağırlık verilmesinin süratle ele alınmasının ne kadar önemli olduğunun altının çizilmesi gereken konulardan biri olduğudur.

Koruyucu hekimlik, Endüstri ve Örgüt Psikolojisi alanının en önemli konularından biridir. İnsanın işle ilişkisi, çalışanın işe uyumu, çalışanın işin gereklerine uygun yeti ve yeteneklere sahip olup olmadığının önceden değerlendirilmesi, iş memnuniyeti ve bunun gibi insan sağlığını yakından ilgilendiren konulara yönetim olarak önem verilmesi gibi daha birçok konu, iş psikolojisi alanını ve iş psikologlarını ilgilendirmektedir. Koruyucu hekimliğin birinci basamağını oluşturan, çalışanın kendisini geliştirme konusunda eğitilmesi ve özellikle son zamanlarda "bütünsel bakış" kapsamında çalışanların ailelerinin de eğitilmesi konusunda iş psikologlarına büyük sorumluluklar düşmektedir.

Koruyucu hekimliğin en önemli diğer bir boyutunu da iş yaşamının gerek teknolojik gerekse organizasyon boyutlarını içeren eğitimler oluşturur. İş yaşamında korunma, iş yerinde alınması gereken tedbirlerden çok, çalışanların bilinçlendirilmesi ile olur. Ülke nüfusumuzun büyük bir kısmının eğitimsiz olduğunu ve eğitilmiş olanların da iş yaşamında karşı karşıya olduğu, sağlığını tehdit eden faktörler hakkında fazla bilgilerinin olmadığı dikkate alınırsa, bu kitabın yazılması ve özellikle tıbbi terimlerle okuyucuyu boğmayarak, sağlığı tehdit eden zararlarla ilgili kısımların, ilgi çekici psişik yönünün vurgulanması, örneklerle herkesin okuyup anlayabileceği ilginç hâle getirilmesi ile sanırım günümüzde koruyucu hekimliğe atılmış önemli adımların önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır.

Bu kitap, birkaç alanda yararlı olacağı düşünülerek yazılmıştır. Üniversitede Endüstri Psikolojisi alanında çalışan öğretim üyeleri ve öğrencilerinin (Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora) alan bilgilerine ve özellikle

Türkiye'deki gelişen Endüstri alanının, gelişme sürecindeki tarihi bilgileri ve mesleki detayları öğrenmeleri için yazılmıştır.

Kitaptaki bilgiler aynı zamanda birçok alanda çalışanları, insan sağlığı açısından bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Günümüzde her ne kadar iş yaşamında hukuki olarak kurallar değişmişse de, değişimden önceki bilgilerin uygulamada çok önemli bir yeri vardır. Özellikle, Meslek Hastalıkları Hastanelerinin kuruluşuyla ve çalışma sisteminin tarihi gelişimi ve değişimiyle ilgili bilgilerin, yeni çalışmaların sağlam temeller üzerinde oturtulması için gerekliliği dolayısıyla önemi büyüktür.

Ayrıca, bu kitapta, dünün iş sağlığının ele alınmasıyla, bugünün konuya bakışı ve ele alınışı arasındaki farkı görmek açısından da önemlidir. Bu nedenle üslubu, örnekleri, bizzat gören ve yaşayan bir bilim insanının ağzından bilgilerin verilmesi, ülkedeki herkesin, her alandaki bireyin ilgiyle okuyabileceği tarzda sunulmuştur. Türkiye'de her kütüphanede bulunmasının gerektiği kanısındayım. Kitap, herkesin mutlaka okuması gereken bilgiyi içermesi nedeniyle farklı hedef kitlelere hitap edecek mahiyette hazırlanmıştır.

Ayrıca, akademik alanda bu konularla ilgilenenler kadar, hangi işte çalışırsa çalışsın her insanı, hatta evde çalışanlar da dâhil olmak üzere, insanlığın bütününü ilgilendiren bir konu olarak, işin yapılması sırasındaki sağlık alanında insan psikolojisi açısından yapılacakları basit bir şekilde anlatarak sizlerle paylaştık. Böylece kitap, her ne kadar hacimli ise de, içerik itibariyle bir el kitabı özelliğini içerir şekilde oluşturulmuş olması açısından el altında bulundurulması ve fırsat buldukça göz atılması önerilir.

Prof. Dr. Nursel Telman
Mart, 2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM: İŞ YAŞAMI **7**
1. ÇALIŞMA, İŞ YAŞAMI 7
2. İŞ VE İŞİN ÖNEMİ 13
3. İŞ PSİKOLOLOJİSİ VE UĞRAŞI ALANLARI 15
4. İŞ PSİKOLOJİSİ VE ENDÜSTRİ PSİKOLOJİSİ ARASINDAKİ FARKLAR 18
5. İŞ PSİKOLOJİSİNİN TARİHİ 20
   5.1. İş Psikolojisi ve Meslek Hastalıklarının Tarihi 20
   5.2. İş Kazaları ve Psikoloji Tarihindeki Yeri 31
   5.3. İş Sağlığı ve İş Güvenliğine İlişkin Düzenlemelerin Tarihi 34
   5.4. Türkiye'deki İş Psikolojisi ve İş Sağlığının Tarihi 38
      5.4.1. Türkiye'de İş Psikolojisinin Tarihi 38
      5.4.2. Türkiye'de İş Sağlığının Tarihi 49
   5.5. Türkiye'de Meslek Hastalıkları Hastanelerinin Tarihi 51
6. PSİKOLOJİ BİLİMİNİN ÇALIŞANLARIN SAĞLIĞI İLE İLGİLENMESİNİN NEDENLERİ 61

İKİNCİ BÖLÜM: İŞ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ **63**
1. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 66
   1.1. Yönetimle İlgili Sebepler 66
   1.2. İnsandan Kaynaklanan Sebepler 68
   1.3. Tehlikeli Ortamlardan Kaynaklananlar 70
2. MEKANİK FAKTÖRLERİN İŞÇİ SAĞLIĞINA ETKİLERİ 71
   2.1. İş Kazaları 71
      2.1.1. İş Kazasının Tanımı 72
      2.1.2. İş Kazalarının Oluşum Teorileri 73
      2.1.3. İş Kazalarının Nedenleri 77
      2.1.4. İş Kazalarında İnsan Faktörünün Yeri ve Önemi 82
      2.1.5. Kaza Epidemiyolojisi 95
      2.1.6. İş Kazalarının Önlenmesi 98

2.2. Ağır Yük Kaldırma, Taşıma, İtme ve Çekme 101
2.3. Duruş Bozuklukları 102
3. FİZİK FAKTÖRLERİN İŞ SAĞLIĞINA ETKİLERİ 102
3.1. Gürültü 103
3.1.1. Sesin İnsan Kulağı Tarafından Algılanması 103
3.1.2. Seslerin İnsan Kulağına Etkisi 106
3.1.3. Gürültüye Maruz Kalanlarda Görülen Bulgular 108
3.2. Titreşim (Vibrasyon) 111
3.2.1. Titreşime Maruz Kalanlarda Görülen Bulgular 112
3.2.2. Psikolojik Bulgular 113
3.2.3. İş Sağlığı Açısından Titreşim 113
3.3. Aydınlatma 114
3.3.1. Kullanılan Aydınlatma Araçları 114
3.3.2. İşe Göre Aydınlatma Çeşitleri 116
3.3.3. Aydınlatma İle İlgili Sorunlar 119
3.3.4. Bilgisayarın Göz Sağlığına Zararları ve Göz Yorgunluğu 121
3.3.5. Gözleri Dinlendirmek İçin Yapılması Gerekli Egzersiz 122
3.4. Isı ve Nem 123
3.4.1. Isı ve Nemin Sağlığa Etkisi 123
3.4.2. Isı ve Nemin İnsan Üzerindeki Psikolojik Etkisi 125
3.5. Işınlar 126
3.5.1. Işınların İş Sağlığına Etkileri 126
3.5.2. Işınlardan Korunma 126
3.6. Basınç 126
3.6.1. Basınca Maruz Kalma Olasılığı Olan Meslek Grupları 128
3.6.2. Basınca Maruz Kalanlarda Görülen Bulgular 128
3.6.3. Basınçla İlgili İş Sağlığı ve İş Güvenliği Açısından Alınması Gerekli Önlemler 129
3.7. Zaman 130
3.7.1. Zaman Tuzakları 130
3.7.2. Zamanı İyi Yönetememenin Çalışan Sağlığına Zararları 132
3.7.3. Zamanın Planlanması 133
4. KİMYASAL FAKTÖRLERİN İŞ SAĞLIĞINA ETKİLERİ 133
4.1. Madenler-Metaller 134
4.1.1. Kurşun (Pb) 135
4.1.2. Organik Kurşun Bileşikleri 140
4.1.3. Cıva (Hg) 140
4.1.4. Organik Cıva Bileşikleri (HgO) 146
4.1.5. Manganez (Mn) 148
4.1.6. Talyum (TL) ve Bileşikleri 150
4.2. SOLVENTLER-Aromatik Karbon Bileşikleri 152
4.2.1. Benzen (Benzol – C6 H6) 154
4.2.2. Trikloretilen–Tetrakloretilen (CHCI.CCI2) 157
4.2.3. Karbon Sülfür (CS_2) 160

4.3. Zehirli Gazlar....163
4.3.1. Karbon Monoksit (CO)....164
4.3.2. Kükürtlü Hidrojen (H_2S)....167
4.3.3. Siyan Gazı (HCN)....168
4.4. Pestisitler....169
4.4.1. Pestisitlerin İnsan Sağlığına Etkileri....171
4.4.2. Pestisitlerin Psikolojik Bulguları....171
4.4.3. Korunma....171
4.5. Asit ve Alkaliler....172
4.6. Boyalar....172
4.7. Plastik Maddeler....174
4.7.1. Plastik Maddelerin İnsan Sağlığına Olan Toksik Etkileri....175
5. BİYOLOJİK FAKTÖRLERİN İŞÇİ SAĞLIĞINA ETKİLERİ....175
5.1. Şarbon....176
5.2. Tetanoz....177
5.3. Bruselloz-Malta Humması – Akdeniz Humması....177
5.4. Bağırsak Parazitleri....178
5.5. Kuduz....179
5.6. Tüberküloz....180
5.7. Delidana....181
5.8. Kuş Gribi....182
5.9. Kırım Kongo Kanamalı Ateşi – Kene-Karahumma....183
5.10. Domuz Gribi....184
5.11. Mers....184
5.12. Ebola Hemorajik Ateşi....185
6. TOZLARIN İNSAN SAĞLIĞINA ETKİLERİ....186
6.1. Pnömokonyozlar....187
6.2. Silikozis (SiO2)....188
6.2.1. Silikozisin İş Sağlığına Olan Etkileri....189
6.2.2. Slikozisin Psikolojik Bulgular....190
6.2.3. Silikozun Bulunduğu Endüstriler....190
6.2.4. Korunma....191
6.3. Bissinozis....191
6.3.1. Bissinozisin İş Sağlığına Etkileri....191
6.3.2. Bisinosizin Psikolojik Bulguları....192
6.3.3. Bisinozisin Görüldüğü Endüstriler....192
6.3.4. Korunma....193
6.4. Asbestos....193
6.4.1. Asbestozun İş Sağlığına Etkileri....194
6.4.2. Asbestozun Psişik Bulguları....195
6.4.3. Korunma....195
7. İŞÇİ SAĞLIĞINI ETKİLEYEN ORGANİZASYONEL FAKTÖRLER....195
7.1. Çalışma Saatleri....195

7.2. Vardiyalar (shift work) 197
7.2.1. Vardiya Sisteminin Etkileri 200
7.3. Yorgunluk 201
7.4. Monotoni 202
7.4.1. İş Genişletme (Job-Enlargement) 203
7.4.2. İş Zenginleştirme (Job-Enrichment) 204
7.4.3. İşin Yeniden Tasarımı 204
7.4.4. Monoton İş Yapmanın İnsanda Oluşturduğu Davranış Bozuklukları 204
7.5. Yabancılaşma (Telman ve Ünsal, 2004) 205
7.5.1. Yabancılaşmanın Nedenleri ve Sonuçları 205
7.5.2. Yabancılaşmanın Boyutları 207
7.6. Tükenmişlik (Burnout Syndrome) 209
7.6.1. Tükenmişliğin Belirtileri/Semptomları 210
7.6.2. İş Yaşamında Tükenmişlik ve Nedenleri 213
7.6.3. Tükenmişlikle Başa Çıkma 216
7.7. İş Tatmini (İş Doyumu) 217
7.8. Çatışma ve Negatif İnsanlar 219
7.8.1. Negatif İnsanlar/ Negatiflik 219
7.8.2. Nasıl Negatif İnsan Oluruz 220
7.8.3. Negatif İnsanlarla Baş Edebilme 222
7.9. Motivasyon 223
7.10. Ergonomi 225
7.11. İşe Göre Adam, Adama Göre İş 226
7.12. Plato Durumu 232
7.12.1. Plato Tuzağından Kurtulma 238
7.13. İş Yerinde Taciz-Mobbing 240
7.13.1. İş Yerinde Taciz Uygulamaları 240
7.13.2. İş Yaşamında Taciz Kabul Edilen Davranışları Sergileyenler 242
7.13.3. Örgüt Stratejisi Olarak Taciz Uygulanması 244
7.13.4. İş Yerinde Tacizin Önlenmesi 245
7.14. Örgütsel Stratejiler-Örgütsel Yaklaşımlar 245
7.15. Bireysel Çözümler-Bireysel Yaklaşımlar 246
7.16. Zor İnsanlarla Başa Çıkma 247
7.17. İşe Uyum/Uyumsuzluk 251
8. RUHSAL FAKTÖRLERİN İŞÇİ SAĞLIĞINA ETKİSİ 255
8.1. Stres 256
8.1.1. Stresin Kaynakları-Nedenleri 257
8.1.2. Stres Olgusu Sırasında Ortaya Çıkan Tepkiler 267
8.1.3. Stresin Neden Olduğu Olumsuzluklar 273
8.1.4. Stresle Başa Çıkmayı Zorlaştıran Düşünce Biçimleri 273
8.1.5. Stresle Başa Çıkmak İçin Yapılabilecekler 274
8.2. Ruh Sağlığı ve Psikosomatik Hastalıkları 280
8.2.1. Psişik Yapılı Hastalıklar 283

8.2.2. Bedensel Hastalıklar 284
8.3. Moralle İlgili Sağlık Sorunları 288
8.4. Plato Durumuyla İlgili Sağlık Sorunları 289
8.5. İş Memnuniyeti/Memnuniyetsizliğiyle İlgili Çalışanın Sağlık Sorunları 289

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İŞ SAĞLIĞINDA EĞİTİM 291
1. İŞ SAĞLIĞI KONUSUNDA GEREKEN EĞİTİMLER 291
2. İŞ YERLERİNE VERİLMESİ GEREKEN EĞİTİMLER 292
2.1. Oryantasyon Eğitimi 293
2.2. İş Sağlığı, İş Güvenliği Eğitimleri 294
2.3. Teknik Eğitim Elemanın Yapacağı İşle İlgili Eğitim 295
2.4. Sosyal İçerikli Eğitimler 298
2.5. Kendini Geliştirmeye Yönelik Eğitimler 305
2.6. İş Ortamı ile İlgili İş Sağlığı, İş Güvenliği Eğitimleri 308
2.7. Acil Eylem Planları ile İlgili Eğitimler 311
3. İŞ YERİ HEKİMLERİNE VERİLMESİ GEREKEN EĞİTİM 311
4. DOĞRU YERE, DOĞRU İNSAN ALMA AÇISINDAN YAPILACAKLAR 313
5. TESTLER 314
5.1. İş Sağlığı ve Meslek Hastalıklarında Kullanılan Testler 314
5.2. Çalışan Memnuniyetinin Ölçülmesinde Kullanılan Testler 315
5.3. İş Stresinin Belirlenmesinde Kullanılacak Testler 316

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: 2000'Lİ YILLAR İTİBARİYLE İŞ VE ÇALIŞAN SAĞLIĞI ALANINDAKİ DEĞİŞİKLİKLER 317
1. İŞ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDA DEĞİŞİKLİKLER 317
1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Bugünkü Önemi 317
1.2. İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetmelikleri 322
1.3. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 325
2. MESLEK HASTALIKLARI KONUSUNDAKİ DEĞİŞİMLER 328
3. BELGELENDİRİLMİŞ İŞ GÜCÜ ÇALIŞMALARI 331
3.1. Neden Belgelendirilmiş İş Gücü? 332
3.2. Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) 335
3.3. Ulusal Meslek Standartlarının Oluşturulması 339
3.4. Mesleki Yeterlilik Kurumunun Onaylayacağı "Mesleki Yeterlilik Belgeleri" 340
3.5. Ulusal Yeterlilikler 340
4. TÜRKİYE'DE MESLEKİ YETERLİLİK KURUMUNUN VE ULUSAL YETERLİLİK SİSTEMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİNİN AMAÇLARI 342
5. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ YÖNETİM SİSTEMLERİ-OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY-OHSAS 18001 344
5.1. OHSAS-İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi 344
5.2. OHSAS 18001'in Faydaları 347
6. ÇALIŞMA YAŞAMINDA YAŞ ALMA VE KUŞAKLARLA İLGİLİ DEĞİŞİMLER VE EĞİTİM 348

6.1. İş Yaşamında Yaş Alma ve Kuşak Çatışmalarının İş Sağlığına Etkisi 350
6.2. Sosyopat Davranışların Artması.....353
7. İŞ SAĞLIĞI İŞ GÜVENLİĞİ AVRUPA KONFERANSI VE AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE İŞ SAĞLIĞI İŞ GÜVENLİĞİ ALANINDA SON GELİŞMELER.....354
7.1. İş Güvenliğinde Yeni Yaklaşımlar 356
7.2. Yaş Almanın İş Gücüne Etkisi ve Artan İş Kazaları.....357
7.3. Yeni İş Türleri ve İş Güvenliği.....358
8. İŞ YAŞAMINDA ROBOTLAR VE BİLGİSAYARLAR.....359
8.1. İnsanın Tekrarlanan İşlerini Alması Beklenen Endüstriyel Robot.....360
8.2. Bilgisayar Teknolojisinin Gelişmesi.....364
8.2.1. Bilgisayar Teknolojisinin Endüstri ve Çalışanlara Getirisi.....365

KAYNAKÇA 369

YAZARLARIN KONUYLA İLGİLİ ÖZ GEÇMİŞLERİ.....377

KAYNAKÇA

Agricola, G. B. (1556). De Metallica**,** Basel (1912 de H.C.Hoover ve L.H. Hoover tarafından tercüme edilmiştir) The Mining Magazine, London.

Akbulut, T. (1996). İşçi Sağlığı Prensip ve Uygulamaları, 5. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Akbulut, T. (1994). İşçi Sağlığı Prensip ve Uygulamaları, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Akbulut, T. (1988). Ulusal *İşçi Sağlığı* Kongresi 4-7 Nisan, Türk-İş Salonları. Türk Tabipler Odası, Ankara.

Akbulut, T. (1986). Uygulamalı İşçi Sağlığı, Eser Matbaası.

Akkök, A., İş Kazalarının Maliyeti ve İş Güvenliği, MPM yayınları No: 204.

Aybora, D. (Ed). (2014). İş Sağlığı ve Güvenliği, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 2020

Aytürk, N. (1990). Yönetim Sanatı, Emel Matbaacılık, İstanbul.

Balcı, A. (1980). TCDD *Psikoteknik Laboratuvarında "Kestirim Çalışması" yolu ile Ekonomi Sağlama Olanağının Araştırılması*", Psikoloji Dergisi, Sayı: 11-12 Eylül-Aralık, Sayfa: 41-45.

Balcı, Y. (1995). Bilgi Teknolojileri ve İsdihdam, Çerçeve, Yıl: 4 Syı: 15, Ağustos.

Başoğlu, Muzaffer, Ş. (1945). "Psikoloji –Yeni Neslin Yetişmesi" Ankara Üniversitesi Haftası Hatay, Ankara, TTKB s: 112.

Bell, C.R. (!974). Men at Work, George Allen and Unwin Ltd, London.

Bell, C. R. & Telman, N., (1980). "*Errors, accidents and injuries on rotation – shift – work: a field study*", International Rewiew of Applied Psychology, Vol: 29.

Berberoğlu,G (1991). *İşletmelerde organizasyon-Bireyin bütünleşmesini sağlayan Etkili bir uygulama; Kariyer; Kariyer yönetimi* Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 1 Ankara.

Berk, M., Önal, B. ve Güven, R. (2011). "Meslek Hastalıkları Rehberi", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (İSGÜM), ISBN: 978-975-455-169-3, Matsa Basımevi, Ankara.

Bilim ve Teknik Dergisi (2006) Ekim.

Bjerner, B. ve Holm, A. ve Swenson, A. (1948). Studies on night and Shift Work (in) Annonsen (ed) Shift Work and Health, Scandinavian University Books: Oslo 1964

Blake, M. J. F. (1967). "*Relationship between circadian rhythm of body temperatura and introversion, extraversion nature*", Applied Psychology Unit, Vol: 215.

Blauner, R. (1962). Alienation and Freedom. The Factory Worker and His Industry University of Chicago Pres, Chicago.

Blumler J.G. & Katz, E. (1974). The uses of mass communications: Current perspectives on Gratification research. Beverly Hills, CA: SAGE.

Buzzard, R.B.(1962). Occupational Psychologist Occupational Health Nursing, Chapter, 5. Sayfa: 105.

Ceylan, D. (2014) http/www/ 59forum.net/threads/ say%C4%B1 larla-159-2014, 9690, (26 Haziran 2014).

Bernard, C. (1878). Homoestasis'i açıklayan Fransız Psikolog ve Fizyolog

Colquhoun, W. P. & Edwards, R.S.,(1970). "*Circadian rhythms of body temperature in shift work at coal face*", British Journal of Industrial Medicine, vol: 27.

Colquhoun,W. P. (1972). Aspects of Human Efficiency, The English University Press.

Conroy, R. T., Elliot, A.C., Mill,J.N.(1970). "*Circadian Extratory Rhythms in Night Shift Workers*" British Journal oj Industrial Medicine, 27, 261-272.

Cooke,W. E (1924). British Medical Journal, 2, 147.

Dalton, K. (1960). "*Mensturation and Accidents*", British Medical Journal, 12, 1425-1426.

Davis, L.E.,Canter, R. R., Hoffman, J. (1955). "*Current Job Design Criteria*", Journal of Industrial Engineering, 6, 5-10.

Erkan, C. (1988). İşçi Sağlığı İş Güvenliği Sempozyumu, Ankara.

Erkan, C. (1987). *Tarım Sanayii İlişkilerinin Geliştirilmesi ve Türk Dış Ticareti üzerine Etkileri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Farmer, E.; Chambers, E. G. and Kirk, E.F. (1933). Tests for Accident Pronenes Medical Research Council, Industrial Health Research Board Report: 68.

Fenickel, O. (1945). The Psychoanalytic of Neurosis, NewYork, Norton Sayfa: 500-506.

Ferris, P. (1997). Dr. Freud. A Life PIMLICO, London.

Feyer, A. M. & Wiiliamson, A (1991). "*A classification System of the Causes of Occupational Accidents for use in preventive strategies*" Scandinavian Journal of Work Environment and Health, 13, 302-311 (%50) 2F.

Freud, S. (1932). Psikanaliz Üzerine Konferanslar, N.J. Van Nostrand. Princeton. London Çeviren Avni Öneş, M. Sıralar Matbaası, 1962.

Freud, S. (1930). Civilization and its Discontents (İngilizceye çevirenler: J. Riviere ve J. Strachey, 1975) The Hogarth Press, London.

George, S (1997). Küreselleşme, Güç ve Sendikaların Rolü. Küreselleşmeye karşı Sosyal Devletin Yeniden Yapılandırılmasında Sendikaların Toplumsal Görevi, Harp İş Yayını 20-21, Ankara.

Gilberth, F.B. (1911). Motion Study, N.J.Van Nostrand, Princeton, London.

George, M. D., (1997). London Life in The Eighteenth Century, Routledge, London.

Goldhorpe J.H., Lockwood, D., Bechofer, F., Platt, J. (1968). Affluant Worker; Industrial Attitudes and Behaviour Cambridge University Press, Cambridge.

Goodvin, L. (1972). Do the Poor Want to work. A Social Psychological Study of Work Orientations T.E. Brookings Institution, Washington.

Greenwoods, M. and Woods, H.M. (1919). The incidence of industrial accidents up On industrial with special reference to multiple accidents. Industrial Fatigue Research Board No: 4.

Gruneberg, M. M. (1976). Job Satisfaction – A Reader, McMillan, Press, London.

Gyllenhammer,P.G.(1974). Opening Speech at Karlmar, Askild ve Karnekull, Stockholm.

Hale, A. R.; Hale, M. (1970). Accidents in perceptive Occupational Psychology, 44, 115-121.

Hamilton, A. (1943). Exploring the dangerous trades, Little, Brown and co. Boston.

Hamilton, A. (1925). Industrial Poissons in the United States, Mc Millan, New York p: 315.

Hamilton, A. (1922). Journal of Industrial Hygiene, 4, 219; (1925) Industrial Poissons in the United States. MacMillan, NewYork.

Heinrich,H.W.(1931). Industrial accident prevention: a scientific approach. *McGraw-Hill*.

Herzberg, F. (1966). Work and Nature of Man, McGraw Hill, NewYork.

Herzberg, F.; Housner, B. &Synderman, B.B.(19667). The Motivation to Work John Wiley and Sons inc. NewYork and London.

Hewer, C. I. & Hadfield, C.F. (1941). Trichloroethylene as an inhalation Anaesthetic British Medical Journal,1, 924.

Hilderbrandth, G. & Engel, P. (1969).“*The relation between diurnal, variations in psychic and physical performance*”, (içinde) W.P. Colquhoun (ed.), Aspects of Human Efficiency, The English University Press, London.

Hill, J. M. M.; Trist, E. L. (1953). A Consideration of industrial accidents as a mean of withdrawal from work situation Human Relation, 6, 357-38.

Hudson, P.T.W. & S.T. Resson, (1990). “*Cognitive Failures and Accidents*”. Applied Cognitive Psychologyi 4, 273-294.

Hunter, D. (1975). The Disease of Occupation, 5. Ed, The English Universities Pres Ltd., London.

Hunter, D. (1955). The Disease of Occupation, 1. Ed, The English Universities Pres Ltd., London.

ILO, (1981). Co-operatives fort he Disabled: Organization and Development The International year of disabled, International Labour Office-Cenova.

ILO, (1998). Labour Relations (Public Service Convention 1978 Report (No: 151)1 Labour Relations (Public Service Recomendation 1978 Report (No: 159).

ILO (1973). Vocational Assessment and Work Preparation Centres fort he Disabled International Labour Office-Cenova.

ILO (1972). 57 th Session 1972 Report III, Cenova.

Industrial Labour Office Review (1961). Cenova.

Isenschmid,R. & Kunz,Z. (1934). The Death of Five Men which Occurred within forthnight, www.*oxfordjournals.org/content/../251.full.p: 530-612.*

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu, (1973). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı, Ankara, 1990.

Ivancevich, J. M. &Matteson, M. T.; Freedman,S.M.; Philips, J.S.(1990). *Worksite Stress Management İnterventions.* American Psychologist, Vol 45(2), Feb 1990, 252-261. doi: 10.1037/0003-.

Jahoda, M. (1979). The impact of unemployment in the 1930s and the 1970s Bulletin of the British Psychological Society, 32, 309-314.

Stellman, Jeanne M. (1998). (editör) Encyclopaedia of Occupational Health and Safety, International Labour Office, Geneva.

Jessup, G. (1978). Role of Modern Technology and New Forms of Work Organisation. Technology as if People Mattered Work Research Unit, Department of Employment.

Jessup, G. (1974). Job satisfaction and job design, Work Research Unit, No: 1, Department of Employment.

Kaufman, A.S. (1965). "*On Alienation Inquiry*", Vol: 8, No: 2, pp: 141-165.

Keşmir, N. Sirer, H.(1977). "*Kurşun intoksikasyonlarında erken tanı metotları*" SSK Tıp Kongresi, Tebliğ, SSK Genel Müdürlük Yayınları, No: 316.

Klein, C. A. (1913). Oil and Colour Trades Journal, 44, 1973 (1922) Journal of Society Chenical Industry London, 41 (Review, vol.5), 325; (1922-3)J.R. Soc. Arts, 71, 240.

Kleitman, N.: Jackson, D.P. (1950). "*Body temperature and performance under different routine*", American Journal of Applied Physiology, 3, 309-328.

Kleitman, N. (1939). Sleep and Wakefulness, The University Press.

Kleitman, N. Titelbaum, S.,Feiveson, P. (1938). "*The effect of body temperature on reaction time*", American Journal of Applied Physiology, 121, 495-501.

Kleitman, N. (1923). *The Effect of Prolonged Sleepness on Man*, American Journal of Physiology, 66, 67-92.

Korsak, R. J.; Miles, MS (1977). "*Effects of chronic organophosphate pesticide exposure on the crntral nervous system",* Clinical toxicology, 11 (1) sayfa: 83-95.

Kuzgun, Y. (2006). Meslek Gelişim ve Danışmanlığı, Nobel Yayınları, Ankara.

Lavy, C. (1978) Attitudes Towards "*Industrial Participation*" yayınlanmamış Phd Thesis, Manchester University.

Lombardo, L. A. (2007). http://64.233.183.104/Search?q=Cache: 090Bma1523Y: familie sand work.org/3w/links 07.07.2007.

Maskowitz, J.M. (1977). "*Hugo Munsterberg: A study in the history of Applied Psychology",* American Psychologist, 32, 10, 824-842.

Maslach, C. & Leiter, M.P. (1998). The truth about burnout. San Francisco, CA: Jossey-Bass. (Translated into Dutch Swedish, Japanese, Chinese, Italian, German).

Mayo, E. (1945). Social Problems of an Industrial Civilisation, Harvard University Pres, Cambridge, Mass.

Morse, N. C.: Weiss,R.S. (1955). "*The Function And Meaning Of Work And The Job*" American Sociological Review, C.20,S: 191-198.

Müngen, M. (1972). "*Türkiye'de inşaat iş kazalarının analizleri ve iş güvenliği sorunu*", İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı Sempozyumu, Yapı Endüstri Merkezi, 1990.

Newbold, E.M. (1926). A contribution to the study of the human factor in the causation of accidents. Industrial Fatigue Research Board, Report: 34, London.

Occupational Health and Safety, (1972). 4 Cilt Ansiklopedi, International Labour Office, (ILO) Genova.

Orhun, H. (2007). TTB Eğitim Notları.

Osborn, E. E. & Vernon H.M.(1922). Two contribution to the study of the accidents Causation Industrial Fatique Research Board.

Öğüt, G. (1990). "*İşçi Sağlığında Beslenme*" İşçi Sağlığı İş Güvenliği ve Yönetimde Verimlilik S: 128-139 TÜSSİDE, Gebze, Kocaeli.

Önen, L., (1996). "*Şehir içi Gürültülerin Zihni Fonksiyonlar Üzerine Etkisi*", Ulusal Akustik ve Gürültü Kongresi Bildiriler Kitapçığı, Antalya.

Önen, L. (1993**)** *İş Kazası Riski Yüksek ve Düşük Yerlerde Çalışanlar Arasındaki Psikolojik Özellikler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Önen, L. (1992**).** *İş Kazası Riski Yüksek ve Düşük Yerlerde Çalışanlar Arasındaki Psikolojik Özellikler,* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Önen, L., (1988). "*İş Yeri Uyarı Afişlerinin Algılanması",* Psikoloji Dergisi Özel Sayısı, İstanbul.

Öz, B. (2012). "*İşletmelerde Zorunlu Eğitim*", http/www/ muhasebetre.com/ yazarları/Bulent Oz/002

Özalp, M.N. ve Seyit Şinvari, (1980). Meslek Hastalıklarında Fiziksel Etkenler, SSK Müdürlüğü Yayınları, Yayın no: 342.

Öztaş, B. (1990). "*Stresin Fizyolojisi ve Stresin Organizmada oluşturduğu Zararlar*" İşçi Sağlığı İş Güvenliği ve Yönetimde Verimlilik S: 47-72 22-23 Kasım TÜSSİDE, Gebze, Kocaeli.

Paracelsus, T. (1567). Von Der Bergsucht, Dilingen.

Pott, Thomas Percival.(1775). Chirurgical Observations Relative to the Ctaract, the Polypus of the Nose, the Cancer of the Scrotum, the Differant Kind of Ruptures and the Mortification of the Toes and Feet, KONDON

Poulton, E. C. (1974). Environment and Human efficiency, Shepherdstown, WV, U.S.A.

Ramazzini,B. (1713). De Morbis Artificum Diatriba, (1940 da W.C. Wright tarafından tercüme edilmiştir) University of Chicago Press, Chicago.

Rasmussen, G. (1982). A study was proposed to investigate the effects of vibration on tractor.

O' Reilly, M.J. (1996). Acoustic transmission loss and structure borne noise Transmission characteristics of some candidate lightweight ship structure panels/ by M. J. O'Reilly & C.J. Norwood; O'Reilly, M. J Article: 1996.

Rutenfranz, J.: Colquhoun, W. P.; Knauth, P.; Ghata,J. (1977). "*Biomedical and psychosocial aspects of shift work: a review Scandinavian*" Journal of Work, Environment and Health, 3, 165-182.

Seeman, M. (1959). *On the meaning of Alienation*, American Sociological Review,University of California, Los Angles.

Selye, H. (1950). "*Stres and the General Adaptation Syndrom*" British Medical Journal, Saturday June 17, P: 1-10.

Sheppard, D. *Fine JM, Gordon T,* (1987). *The roles of pH and ionic species in sulfur dioxide- and sulfite-induced bronchoconstriction. American Review Respir Dis 1987; 136: 1122-6.*

Sheppard D. Balmes JR, Fine JM, (1987) Symptomatic bronchoconstriction after short-term inhalation of sulfur dioxide. American Review Respir Dis 1987; 136: 1117-21.

Shimmin, S. (1966). *Concepts of Work*, Occupational Psychology, 40, 195-201

Sirer, H.(1985-1995). "*Fiziksel Etkenlerle Oluşan Meslek Hastalıkları*". Türk Tabipler Birliği Seminer Notları.

Sirer, H. (1990). "*Sosyal Sigortalar Kurumu'nda Sağlık Uygulamaları*", İşçi Sağlığı İş Güvenliği ve Yönetimde Verimlilik S: 91-108, 22-23 Kasım TÜSSİDE, Gebze, Kocaeli.

Sirer, H.; Yurdanur B; Kızılırmak, H; Keşmir, N.; Hazar, K; Urgur, S. (1977). "*Suni İpek Endüstrisinde CS2 İntoksikasyonları*" SSK Sekizinci Tıp Kongresi, 24-27 Ekim, S. 403409 Antalya SSK Genel Müdürlüğü Yayınları, No: 316.

Sosyal Sigortalar Kurumu İstatistik Yıllığı (2006). Sosyal Sigortalar Kurumu Yayınları, Ankara.

Sosyal Sigortalar Kurumu İstatistik Yıllığı (2005). Sosyal Sigortalar Kurumu Yayınları, Ankara.

Sosyal Sigortalar Kurumu İstatistik Yıllığı (1999). Sosyal Sigortalar Kurumu Yayınları, Ankara.

Stellman, J. M. (1998). Encyclopedia of Occupational Health and Safety, International Labour Office, Genova.

Stewart, R.D. (1975). Solvent seminar Keynote Adress-Worker exposed tp solvent session II, Department of Environmental Medicine-The Medical College of Visconsin 53226.

Super, D. E.; Martin, J.B. (1971). Occupational Psychology, Tavistock publication

Surry, C., (1991**).** Industrial accident research: A human engineering appraisal, Labor Safety Council, Ontario.

T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (2012). İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, Art Ofset Matbaacılık Ltd.Şti, Ankara.

Taşyürek, M. (1993). "*İş güvenliği-önemi – iş güvenliği mühendisinin yeri ve kaza araştırması*", (içinde) İş Güvenliği, Kimya Mühendisleri Odası Ankara Şubesi, Ankara.

Taylor, F. W. (1911,1947). Principles of Scientific Management**,** Harper, NewYork.

Telman, N. (2013). "*Sosyopatların Dünyasına Hoş Geldiniz*" KAYNAK, Baltaş Bilgievi Yayını, İstanbul.

Telman, N. ve Türetgen, İ. (2004). Eleman Seçimi, Epsilon yayınevi, İstanbul.

Telman, N. (1992). Hızlı ve Etkin Okuma, Epsilon Yayınevi, İstanbul.

Telman, N. (1988). Endüstride Görülen İş Tatminsizliği ve Bunun Yabancılaşma Duygusu ile Olan İlişkisi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Telman, N. ve Ünsal. P. (2004). Çalışan Memnuniyeti, Epilson Yayınevi, İstanbul.

Telman, N. (1987). İş Psikolojisi, Amaç Matbaası, İstanbul.

Telman, N. (1986). "P*erformansın psikoteknik değerlerindeki değişmelerle motivasyon olgusunun tahmini – Bir izleme çalışması*", XXII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, 29 Ekim-1 Kasım, Marmaris.

Telman, N.(1975). *Accidents in Relation to Shift Work*, Yayınlanmamış Master Tezi, The University of Manchester.

The International Year of Disable (1981).

Thackrah,C. T. (1831).Essayon the Effects of the Principle of Arts Trades and Professions on Health and Longevity, London.

Tınaz, P. (2006). İş Yerinde Psikolojik Taciz, Beta basım yayın, İstanbul.

Toker, F.(1979). *Psikologların görev tanım ve yetkileri*, Psikoloji Dergisi, Mart, sayı: 5, sayfa: 8-9.

Uysal, H. (1984). Working Environmental problems in relation to general environment (a paper) Course on Environmental Health Impact Assessment 26 Nov, 5 Dec. WHO.

Vernatti, P. (1678). The Philosophical Transactions of the Royal Society (Phil. Trans.) is a scientific journal published by the Royal Society of London. It was established in 1665,[1] making it the first journal in the world exclusively devoted to science, and it has remained in continuous publication ever since, making it the world's longest-running scientific journal." (from Wikipedia, 7/25/2011)

Welford, A. T., Argle, N.,Glass, P.V., Marris, J. (1967). Society Problems and Method Study, Routledge and Kegan Paul Ltd. London.

Whitfield, J.W. (1954). "*Individual differences in accident succeptibility among coal-miners*", British Journal of Industrial Medicine, 11, 126-137

Whyte,W. F. (1955). Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum. Chicago University of Chicago Press. (Introduction; Chapter 1, sections 1 and 2).

Wilde, (1998, 1994). Target Risk: Dealing with the danger of death, disease and damage in everyday decisions. Toronto: PDE Publications.

Wiliams, R. S., Morea,P.C., Ives, J.M. (1975). *The significance of work: an empirical study,* Journal of Occupational Psychology, 48, 45-51.

Zapponi, G.A.(1984). EHIA for industrial development Project Course on Environmental Health Impact Assessment, World Health Organisation, 26 Nov-5 DEc. Adana.

http://www.ttb.org.tr, 01.11.2014

1. Basım

PSİKOLOJİK DANIŞMANLAR İÇİN
EL KİTABI

Doç. Dr. Fulya YÜKSEL-ŞAHİN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1262
Psikoloji / Psikiyatri No.: 69
ISBN : 978-605-320-168-7
© I. Basım, Eylül 2015

PSİKOLOJİK DANIŞMANLAR İÇİN EL KİTABI
Doç. Dr. Fulya YÜKSEL ŞAHİN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
e-satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yüksel-Şahin, Fulya.
Psikolojik Danışmanlar İçin El Kitabı / *Fulya YÜKSEL ŞAHİN*
1. Basım, X + 182 s., 13,5 x 21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-168-7
1. Psikolojik Danışman 2. Psikolojik Danışma Süreci 3. Psikolojik Danışma Becerileri 4. Etik 5. Ruhsal Bozukluklar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz vii
Yazar Hakkında..... ix

BÖLÜM 1: GİRİŞ 1

Danışma Psikolojisi ve Psikolojik Danışma Mesleği 2
Psikolojik Danışman, Danışan ve Psikolojik Danışma Tanımı 3
Psikolojik Danışma ile Psikoterapinin Karşılaştırılması 6
Psikolojik Danışma Alanının Alt Uzmanlık Alanları..... 6
Psikolojik Danışman Eğitimi 10
Danışma Psikolojisi Alanında Çalışanlara Verilen Unvan..... 11
Psikolojik Danışmanların Hizmet Verdikleri Kurumlar 13

BÖLÜM 2: PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİ VE AŞAMALARI..... 15

Psikolojik Danışma Süreci..... 16
Psikolojik Danışma Sürecine Hazırlık Aşaması 16
Psikolojik Danışma Sürecinin Basamakları..... 19
Psikolojik Danışma Yardımı ile Danışanda Beklenilen Olumlu Gelişim ve Değişimler 24

BÖLÜM 3: PSİKOLOJİK DANIŞMA BECERİLERİ..... 25

Psikolojik Danışma Becerileri 26
Danışmanın Bilişsel Becerileri 27
Terapötik Koşullar 29
Terapötik Teknikler 31

BÖLÜM 4: PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNDE ETİK 69

Etik 70
Temel İlkeler 70
Psikolojik Danışma Sürecinde Etik 72

BÖLÜM 5: RUHSAL BOZUKLUKLARIN NEDENLERİ, SINIFLANDIRILMASI, BELİRTİLERİ VE TEDAVİSİ 81

Ruh Sağlığı 82
Ruhsal / Psikiyatrik Bozukluk 82
Ruhsal / Psikiyatrik Bozuklukların Nedenleri 83
Ruhsal / Psikiyatrik Bozuklukların Sınıflandırılması 87
Ruhsal / Psikiyatrik Bozukluklarda Belirti ve Bulgular 89
Ruhsal / Psikiyatrik Bozuklukların Tedavisi 90

BÖLÜM 6: DANIŞANDA RUHSAL BOZUKLUK OLABİLECEĞİNİ DÜŞÜNDÜRECEK İPUÇLARI 101

Danışmanın Danışanında Ruhsal Bozukluğu Olabileceğini Düşündürecek Genel İpuçları 102

BÖLÜM 7: RUHSAL BOZUKLUKLAR 117

Ruhsal / Psikiyatrik Bozukluklar 118
Nevrotik (Psikonevrotik) Bozukluklar 119
Psikotik Bozukluklar (Psikoz) 129

Kişilik Bozuklukları....136
Mizaç (Duygulanım / Duygudurum) Bozuklukları 149
Ruhsal Etkenlerle Bağlantılı Fizyolojik İşlev Bozuklukları.152
Cinsel Sorunlar, Cinsel İşlev Bozuklukları ve Cinsel Davranış Sapmaları (Parafililer) Bozuklukları 155
Psikoaktif Madde Kullanımına Bağlı Ruhsal Bozukluklar ..161
Organik Ruhsal Bozukluklar 163

KAYNAKÇA 167

ÖN SÖZ

Psikolojik danışma; bireylerin, grupların ve ailelerin ruh sağlığı, iyilik hâli, akademik ve kariyer hedeflerini gerçekleştirmeleri için yürütülen profesyonel bir ilişkidir. Yazılmış olan bu kitapta; psikolojik danışma mesleği, psikolojik danışma süreci ve aşamaları, psikolojik danışma becerileri, psikolojik danışma sürecinde etik, ruhsal bozuklukların nedenleri-sınıflandırılması-belirtileri-tedavisi, danışanda ruhsal bozukluk olabileceğini düşündürecek ipuçları (psikiyatriste refere etmek için ipuçları I) ve ruhsal bozukluklar (psikiyatriste refere etmek için ipuçları II) ile ilgili temel bilgiler bulunmaktadır. Ruh sağlığı alanında çalışan psikolojik danışmanlara yönelik olarak yazılmış olan birçok kitapta çok önemli olmasına rağmen "ruhsal bozukluklar" boyutu genellikle ihmal edilmiştir. Ancak, psikolojik danışmanların danışanında ruhsal bozukluk olup olmadığını iyi ayırt edebilmesi çok önemlidir. Bu nedenle kitapta, danışanın psikiyatriste refere edilmesinde bilinmesi gerekli olan olası ipuçlarından ve ruhsal bozukluklardan söz edilmiştir. Bu kitap, psikolojik danışma sürecinin yanısıra, ruhsal bozukluklardan söz etmesi açısından diğer kitaplardan farklılık göstermektedir. Ruhsal bozukluklar anlatılırken mümkün olduğunca sade bir dil kullanılmaya çalışılmıştır.

Yaşamımda teşekkür etmek istediğim kişiler var. Mesleki bilgi ve becerimin oluşmasında lisans, yüksek lisans ve doktorada ders aldığım değerli hocalarıma ve tez danışmanlarım Prof. Dr. Oya G. Ersever ile Prof. Dr. Süleyman Doğan'a; ayrıca Prof. Dr. Gürhan Can'a en içten sevgilerimi ve saygılarımı sunuyorum. Beni yetişti-

ren anne ve babamı en içten sevgilerimle anıyorum. Onları çok seviyorum. Yaşamıma anlam katanlar, beni her zaman destekleyenler; sevgili ablam Funda Yüksel-Yurdakul'a, Sevgili Yeğenim Berkarda Yurdakul'a, Sevgili Eşim Ayhan Şahin'e ve Biricik Kızımız Melis Damla Şahin'e teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, kitabın hazırlanmasında Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına teşekkür ederim.

Kitabın, Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında öğrenim gören lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile akademisyenlere yararlı olmasını diliyorum. Sevgilerimle…

İstanbul, 2015 **Doç. Dr. Fulya YÜKSEL-ŞAHİN**

KAYNAKÇA

Abacı, R. (2002). *Yaşamın kalitelendirilmesi.* Adapazarı: Değişim Yayınları.

ACA-The American Counseling Association. (2013). *What is counseling?* http://www.counseling.org adresinden 2013'de indirilmiştir.

ACA-The American Counseling Association (2014). 2014 ACA code of ethics. http://www.counseling.org/resources/ aca-code-of-ethics.pdf adresinden 2015'de indirilmiştir.

Adams, S. A., Vasquez, A. ve Prengler, M. (2015). A counseling formula: introducing beginning counseling students to basic skills. *The Professional Counselor,* 5 (1), 114–123.

Adler, A. (2001). *Psikolojik aktivite* (Çev: B. Çorakçı). İstanbul: Say Yayınları.

Akbaba, S. (2012). *Psikolojik sağlığı koruyucu rehberlik*. Ankara: Pegem.

Akbaş, N. B. (2011). Tıbbi hastalıklarda cinsel danışmanlık çalışma grubu (ss 171). *Cinsellik ve Cinsel Eğitim*. İstanbul: Gria Reklam Ltd. Şt.

Akboy, R. ve İkiz, E. (2007). *Psikolojik danışma ve rehberlikte çağdaş bir anlayış*. Ankara: Nobel Yayın.

Akdoğan, R. ve Ceyhan, E. (2011). Terapötik ilişkide insan faktörü. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3*(1), 117-141.

Akkoyun, F. (1990). Danışma psikolojisinin dünü, bugünü ve geleceği. *Ankara* Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 23 (2), 419-433.

Akkoyun, F. (1998). *Transaksiyonel analiz*. Ankara: Nobel.

Akkoyun, F. (2001). *Gestalt terapi*. Ankara: Nobel.

Akpunar, B. (2011). Biliş ve üstbiliş (metabiliş) kavramlarinin zihin felsefesi açısından analizi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6* (4) 353-365.

Aladağ, M. (2013). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarında psikolojik danışma uygulaması öncesinde psikolojik danışma becerileri eğitimi: betimsel bir inceleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri , 13* (1), 55-79.

ARCA-American Rehabilitation Counseling Association (2015). *Rehabilitation Counseling*. http://www.arcaweb.org/ adresinden 2015'de indirilmiştir.

Arslanoğlu, K. (2007). *Psikiyatri el kitabı.* İstanbul: İthaki Yayınları

ASCA-American School Counselor Association (2007). *Careers / Roles*. http://www.schoolcounselor.org. adresinden 2007'de indirilmiştir.

Atkinson, R. L. Atkinson, R. C., Edward, E. S., Daryl J. B. ve Nolen-Hoeksema, S. (2010). *Psikolojiye giriş* (Çev: Y.Alogan). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Aydın, N. ve Yılmaz, A. (2010). Yapılandırmacı yaklaşımın öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 57-68.

Ayvaşık, B. (2007). *Psikolojik sağlığımızı nasıl koruruz I?* (Ed: A.N. Karancı, F. Gençöz ve Ö. Bozo). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Babaoğlu, A. N. (2011). *Psikiyatri.* İstanbul: Renk Basım ve Yayın.

Bacanlı, H. (2013). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem.

Baral-Kulaksızoğlu, I. (2009). Yaşlılık ve psikiyatrik hastalıklar. *Klinik Gelişim, 22* (4), 65-74.

Barut, Y. ve Şahin, E. (2014). Davranışcı Terapiler (ss193-218). *Psikolojik Danışma Kuramları*. (Ed: A. Akın ve R. Şahin). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Bayar, R. ve Yavuz, M. (2008). Obsesif kompulsif bozukluk. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi.* No:62, 185-192.

Berne, E. (2001). *Hayat denen oyun* (Çev: S.Sargut). İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Bilgin, M. (2000). Psikolojik danışma ve rehberlik eğitiminde çağdaşlaşma. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (6), 21-36.

Bostancı, N. (2005). Ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik stigma ve bunun azaltılmasına yönelik uygulamalar. *Dü*şünen Adam*, 18* (1), 32-38.

Bozkurt- Zincir, S. B., Yanartaş, Ö., Semiz, Ü. B. ve Kazan, Ö. (2012). Konversiyon bozukluğu ile ilgili psikiyatrik ve nörolojik bakış açılarının bir olgu nedeniyle gözden geçirilmesi. *Journal of Mood Disorders*, 2 (4), 186-90.

Brammer, L. M. ve Shostrom, E. .L. (1982). *Therapeutic psychology: fundamentals of counseling and psychotherapy* (Çev: Hakan Ersever). Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

CACREP – The Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs (2013). *What is Counseling?* http://www.cacrep.org/detail/students.cfm adresinden 2013'de indirilmiştir.

CALPCC -The California Association for Licensed Professional Clinical Counselors (2013). *What is Professional Counseling? http://c*alpcc.org/professional-counseling adresinden 2013'de indirilmiştir.

Can, G. (1998). Çağdaş insanın yetiştirilmesinde aile ve okulun rolü (Ed: G. Can). Çağdaş Yaşam ve Çağdaş İnsan. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1020.

Carkhuff, R. R. (2011). *Yardım etme sanatı* (Çev: R. Karaca ve F. E. İkiz). Ankara: Nobel Yayın.

Ceylan, E. (2015). Mizaç Bozuklukları. http://www.eminceylan.com/hl.asp?CatID=18 adresinden 2015'de indirilmiştir.

Chan, F., Chronister, J., Catalana, D., Chase, A., Eun-Jeong, L. (2004). Foundations of rehabilitation counseling. *Directions of Rehabilitation Counseling, 15,* 1-11.

Comer, R. J. (1992). *Abnormal psychology.* NewYork: W. H. Freeman and Company.

Conte, C. (2009). *Advanced techniques for counseling and psychotherapy*. New York: Springer Publishing Company.

Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuram ve uygulamaları* (Çev: T. Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Corey, G., Corey, M. S. ve Callanan, P. (2011). *Issues and ethics in the helping professions.* Belmont: Brooks/Cole, Cengage Learning.

Cormier, S. ve Hackney, H. (2014). *Psikolojik danışma:stratejiler ve müdahaleler* (Çev Ed: S. Doğan ve B. Yaka). Ankara: Pegem.

Çakır, S. (2009). Hezeyanlı (Sanrısal) Bozukluklar (ss148-154). Psikiyatri (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Çakköylü, A. (2002). Psikiyatride gizlilik ilkesi. Klinik Psikiyatri, 5, 248-256

Çalıyurt, O. (2010). Işık Tedavisi. *Anadolu Psikiyatri Günleri Kongre Kitabı.* Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.

Çivitçi, A., Türküm,A. S., Duy, B. ve Hamamcı, Z. (2009). *Okullarda akılcı-duygusal-davranış terapisine dayalı uygulamalar.* Ankara: Pegem Akademi.

Dallos, R. ve Draper, R. (2013). *Aile terapisine giriş (Sistemik teori ve uygulama)*. (Çev: Ş. Kesici ve C. Kiper). Ankara: Nobel

Danish, S.J., D'Augelli A.R. ve Hauer, A. (1994).*Yardım Becerileri temel eğitim programı* (Çev: F. Akkoyun). Ankara: Kişisel Yayınlar.

Deniz, M. Engin, Hamarta, Erdal ve Arslan, Coşkun (2011). *Riskli gruplar için yaşam becerileri geliştirme programı.* Ankara: Maya Akademi.

Dinçer, D. (2014). Feminist Terapi (143-170). *Terapide yeni ufuklar* (Ed: A. Nilgün Canel). İstanbul: Günhan Yayıncılık.

Doğan, S. (1999). Çözüm odaklı kısa süreli terapi: kuramsal bir inceleme. Türk *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 2 (12), 23-38.

Doğan, S. (2000). Psikolojik Danışman eğitiminde akreditasyonun gereği ve bir model önerisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (14), 31-38.

Doğan, S. (2013). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberliğin durumu: kapsamlı bir bakış. İstanbul 2013 Dünya Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Doksat, M. K. (2008). Kişilik bozuklukları. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar,62,* 239-254.

Dökmen. Ü. (2002). *İletişim çatışmaları ve empati.* İstanbul: Sistem DSM 5 (2014). Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı (Çev. E. Köroğlu). Ankara: HYB Yayıncılık.

Egan, G. (1975). Psikolojik danışmaya giriş. (Çev: F. Akkoyun, F. Korkut, B. Eylen ve V. Duyan). Ankara: Form Ofset, 1994.

Eisenberg, S. ve Delenay, D. J. (1993). *Psikolojik danışma süreci* (Çev: N. Ören ve M. Takkaç). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Erben, G. (2008). Hezeyanlı Bozuklukta Hezeyan Profili ve Bağlantılı Parametreler. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. İstanbul: Bakırkoy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları Eğitim Ve Arastırma Hastanesi.

Ergene, T. (ty). *Kamuoyuna ve meslek elemanlarına*. Türk PDR Derneği. pdr.org.tr/upload/icerik/haberler/aciklama.pdf adresinden 2015'de indirilmiştir.

Ergene, T. (2002). Psikolojik Danışmanlık meslek kimliği üzerine. *Yöret Postası 17,*1-3.

Ergene, T. (2008). *Psikolojik danışmanlar, psikologlar ve kamuoyuna.* Türk PDR Derneği. https://www.pdr.org.tr, adresinden 2012'de indirilmiştir.

Ergene, T. (2011). *Sağlık meslekleri arasında sayılma girişimimiz.* Türk PDR Derneği. https://www.pdr.org.tr. adresinden 2012'de indirilmiştir.

Erözkan, A. (2013). Psikolojik Danışma Süreci (259-289). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (Ed: M. E. Deniz ve A. Erözkan). Ankara: Maya Akademi.

Erözkan, A. (2014). *Psikolojik danışma ve rehberlikte test dışı teknikler*. Ankara: Mentis.

Ersanlı, K. ve Kalkan, M. (2008). *Evlilik ilişkilerini geliştirme kuram ve uygulama*. Ankara: Nobel.

Ersever, O. G. (2003). Etkili iletişim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,* 36, 8-9.

Eryılmaz, A. ve Mutlu-Süral, T. (2014). *Kuramdan uygulamaya bireyle psikolojik danışma.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Freud, S. (2000). *Ruh çözümlemesinin tarihi* (Çev: E.Kapkın ve A.Tekşen Kapkın) İstanbul: Payel Yayınevi.

Geçtan, E. (2010). *Psikodinamik psikiyatri ve normaldışı davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Geller, S. M. ve Porges, S. W. (2014). Terapötik mevcudiyet. Terapötik ilişkide güven yaratan nöropsikolojik mekanizmalar. *Psikoterapide Bütünleşme Dergisi*, 24 (3), 265-285.

Gençdoğan, B. (2014). Çözüm Odaklı Terapi Yaklaşımı (ss325-360). *Psikolojik Danışma Kuramları.* (Ed: A. Akın ve R. Şahin). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Gençöz, T. (2001). Kaygı bozukluklarının tedavisinde kognitif-yeniden-yapılandırma tekniğinin uygulanışı. *Kriz Dergisi, 9,* 23-28.

Geroski Anne M. Geroski, Kurt L. Kraus (2012). *Okullarda grupla psikolojik danışma ve rehberlik* (Çev:K. Ersanlı, M. Kalkan, C. Kaygusuz, E. Ersanlı). Ankara: Mentis Yayın.

Gerrig, R. J. Ve Zimbardo, P. G. (2012). *Psikoloji ve yaşam* (Çev: G. Sart). Ankara: Nobel.

Gizir, C.A. (2014). Grupla Psikolojik Danışma ve Etik (ss74-89). *Grupla Psikolojik Danışma* (Ed: A. Demir ve S. Koydemir). Ankara: Pegem.

Gladding, S. T. (2009). The History, Trends, And Future Of Professional counseling (ss 3-16). *Gelişen Psikolojik Danışma Ve Rehberlik* (Ed:F. Korkut-Owen, R. Özyürek ve D. W. Owen). Ankara: Nobel Yayın.

Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik danışma, kapsamlı bir meslek* (Çev Ed: N. Voltan-Acar). Ankara: Nobel Yayın.

Goodman, J. (2001). Basic Counseling Skills (pp237- 256) **(**Ed: D. C Locke, J. E. Myers And E. L. Herr). *The Handbook Of Counseling.* London: Sage Publication.

Göka, E., Türkçapar, H., Şirin, A., Berber, S., Elverici, Ş. K. ve Soygür, H. (1994). Bir vaka: kültürel fenomenlerin psikiyatrik tanılara etkisi. *Kriz Dergisi, 2* (1), 214-217.

Güçray, S. (2009). Feminist Terapi Ve Psikolojik Danışma: Kültürel Dönüşüm Ve Köklü Toplumsal Değişimlerin Bir Sonucu Olarak Gelişimsel Bir Perspektif (ss99-139). *Gelişen Psikolojik*

Danışma Ve Rehberlik (Ed:F. Korkut-Owen, R. Özyürek ve D. W. Owen). Ankara: Nobel Yayın.

Güleç, C. (2009). *Psikiyatri'nin abc'si.* İstanbul: Say Yayınları.

Gültekin, B. K. (2010). Ruhsal bozuklukların önlenmesi: kavramsal çerçeve ve sınıflandırma. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2* (4), 583-594.

Hackney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: psikolojik yardım süreci el kitabı* (Çev: T. Ergene ve S.S. Aydemir). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Handbook of Occupational Outlook (2012). http://ct.counseling.org/2012/01/occupational- outlook-handbook-features-new-profiles-for-counselors/ adresinden 2013'de indirilmiştir.

Hotaman, D. ve Yüksel-Şahin, F. (2009). Okulun ögelerine ve bazı değişkenlere göre ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy (NWSA).* 4 (3), 833-858.

Ilgar, M. Z. ve Coşkun, S. (2006). *Psikolojik danışma ve terapi kuramları.* Erzurum: Ilgar Yayıncılık.

İlkkaracan, P. (2011). Biyolojik, Toplumsal Cinsiyet Ve Siyaset Üçgeninde Cinsellik Ve Cinsel Haklar (ss14-16). *Cinsellik ve Cinsel Eğitim*. İstanbul: Gria Reklam Ltd. Şt.

Ivey, A. E., Ivey, M. B. ve Simek-Downing, L. (1987). *Counseling and psychotherapy.* Massachusetts: Allynand Bacon.

Ivey, A. E., Ivey, M. B., Myers, J. E. ve Sweeney, T. J. (2013). *Gelişimel psikolojik danışma ve terapi* (Çev Ed: Fidan Korkut-Owen). Ankara: Türk PDR Derneği.

Jackson, M.A. ve Scheel, M.J. (2013). Quality of master's education: a concern for counseling psychology? *The Counseling Psychologist*, 41 (5), 669-699.

Kağnıcı, Y. (2011). Grupla Psikolojik Danışmada Kuramsal Yaklaşımlar (ss.283-308). *Grupla psikolojik danışma* (Ed: A. Demir ve S.Koydemir). Ankara: Pegem.

Kanpp, S. J. ve VandeCreek, L. D. (2010). *Psikologlar i*çin *etik* (Çev: M. Yılmaz, F. Karahan, S. Balcı-Çelik ve M.E. Sardoğan). Ankara: Mentis

Karaırmak, Ö. (2008). Çok kültürlülük, kültürel duyarlılık ve psiko-

lojik danısma**.** *Türk Psikolojik Danısma ve Rehberlik Dergisi, 3 (29), 115-126.*

Karaırmak, Ö. ve Bugay, A. (2010). Postmodern diyolog: öyküsel psikolojik danışma *Türk Psikolojik Danısma ve Rehberlik Dergisi, 4 (33), 24-36.*

Karakaya, İ. (2012). Psikiyatrik Hastalıklar ve Psikiyatrik Tedavi Gören Hastalarda Diş Hekimliği Yönünden Yaklaşım. *Ege Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Bitirme Tezi.* İzmir: Ege Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi.

Kayır, A. (2011 Cinsel Yaşamda Kadın Ve erkek (ss23-29). *Cinsellik ve Cinsel Eğitim.* İstanbul: Gria Reklam Ltd. Şt.

Keçeli, F. (2006). Yeme Bozukluğu Hastalarinda Obsesif Kompulsif Bozukluk Ve Kişilik Bozukluğu. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. İstanbul: Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Kırdök, O. (2014). *Eğitim psikolojisi el kitabı* (Ed: R. Çeçen-Eroğlu ve F. Yurtal). Ankara: Mentis.

Kocabaşoğlu, N. (2008). Anksiyete bozukluklarina genel bir bakış. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi, 62*, *175-184.*

Koçak, R. (2002). Aleksitimi : kuramsal çerçeve tedavi yaklaşımları ve ilgili araştırmalar. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2), 183-212.

Koydemir, S. (2011). *Grupla psikolojik danışma* (Ed: Ayhan Demir ve Selda Koydemir). Ankara: Pegem.

Korkut, F. (2003). Rehberlikte önleme hizmetleri. *Selçuk Üniversitesi, S.B.E.Dergisi,* 9, 441-452.

Korkut-Owen, F. & Qwen, D. (2008). Okul psikolojik danışmanlarının rol ve işlevleri: yöneticiler ve psikolojik danışmanların görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41* (1), 207-221.

Köroğlu, E. (2011). *Psikiyatri el kitabı*. Ankara: HYB Yayın.

Kramer, G. P., Bernstein, D. A. ve Phares, V. (2009). *Klinik psikolojiye giriş* (Çev Ed: İ. Dağ). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Kuru, T. ve Türkçapar, H. (2013). Farmakoterapi ve elektrokonvulsif tedaviye dirençli bir obsesif kompulsif bozukluk hastasının

bilişsel davranışçı terapisi. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi, 2*, 173-181.

Kuruoğlu, A. Ç. (2000). Yeme bozukluklarında genetik etkenler. *Klinik Psikofarmokoloji Bülteni,* 10, 32-37.

Leahy, R. L. (2010). *Bilişsel terapi* yöntemleri (Çev. Ed: H.Türkçapar ve E. Köroğlu). Ankara: HYB Basım Yayın.

Maçkalı, Z. (2014). Ruhsal bozukluklarda bilgilendirilmiş onam ve onam verme kapasitesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 6 (3), 227-242.

Masson, R. L., Jacobs, E. E., Harvill, R. L. ve Schimmel, C. J. (2014). *Grup danışmanlığı Stratejiler ve Beceriler* (Çev: P. N. Bal). Ankara: Pegem.

Meier, S. T. ve Davis, S. R. (2007). *Psikolojik danışma, temel ögeler* (Çev. Ed: S. Doğan). Ankara: Pegem.

Meydan, B. (2013). Çözüm odaklı kısa süreli psikolojik danışma: okullardaki etkililiği üzerine bir inceleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 4 (39), 120-129.

Meydan, B. (2014). Psikolojik danışman adaylarına psikolojik danışma becerilerinin kazandırılması: karşılaştırmalı bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 29* (3), 110-123.

Morgan, C. (2009). *Psikolojiye giriş* (Çev Ed: S. Krarakaş ve R. Eski). Konya: Eğitim Akademi.

Munley, P. H., Duncan, L. E., Mc Donnell, K. A. ve Sauer, E. M. (2004). Counseling psychology in the United States of America. *Counselling Psychology Quarterly,* 2004,
17 (3), 247–271.

Murdock, N. L. (2012). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları* (Çev. Ed: F. Akkoyun). Ankara: Nobel.

Myrick, R. D. (2003). *Developmental guidance and counseling: a practical approach.* Minneapolis: Educational Media Corporation.

Nelson-Jones, N. R. (1982). *Danışma psikolojisi kuramları* (Çev. Ed: F. Akkoyun). Ankara: TDFO Ltd.Şti.

Nelson-Jones, N. R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerleri* (Çev: G. Sart). Ankara: Nobel.

Newman, M. G., Llera,S. J., Erickson, T. M. ve Przeworski, A. (2014). Yaygın kaygı bozukluğunda iniş çıkıştan kaçınma mo-

delinin temel bilimi ve klinik uygulamaları. *Psikoterapide Bütünleştirme Dergisi, 24* (3), 231-250.

Niles, S. ve Harris-Bowlsbey, Joann (2013). *21. yüzyılda kariyer gelişimi madahaleleri* (Çev: F. Korkut-Owen). Ankara: Nobel Yayıcılık.

Nugent, F. A. (1990). *An introduction to the profession of counseling*. Ohio: Merrill Publishing Company.

Omololu, (1984). Communication behaviours of undergraduate medical students before and after training. *British Journal of Medical Psychology, 57,* 97-100.

Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel.

Ortakale, M. Y. (2008). Akılcı Davranış Eğitimi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi.* Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Oxford Dictionary (2014). http//: www.oxforddictionaries.com adresinden 2015'de indirilmiştir.

Özabacı, N. ve Erkan, Z. (2013). *Aile danışmanlığı kuram ve uygulamalarına genel bir bakış.* Ankara: Pegem Akademi.

Özalmete, E. O. (2009). Bipolar Bozuklukta Başlangıç Yaşının Afektif Mizaç Özellikleri Ve Bozukluğun Boyutsal Özellikleri İle İlişkisi. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.* İstanbul: Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi.

Özdemir, O. (2012). Psikiyatride boyutsal yaklaşım. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *4* (3), 315-334.

Özdil-Aydın, E. (2009). Dönüştürücü Liderlik ve Toplumsal Cinsiyet Rolleri Arasindaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.

Özkan, M. (2009). Biyolojik Tedaviler (ss358- 378). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Özkan, S. ve Özkan, M. (2009). Konsültasyon Liyezon Psikiyatrisi ve Psikosomatik Tıp (ss253-297). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksı-

zoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Özmen E., Demet, M. M. , Gülseren L ve Kültür, S. (1993). Somatik yakınmaları ile psikiyatri polikliniğine başvuranlarda DSM-III-R tanıları. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, *6,* 16-21.

Özmert, E. N. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 49, 256-273.*

Öztürk, O. ve Uluşahin, A. (2015). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri

Patterson, L. E. ve Eisenberg, S. (1983). *The counseling process*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye giriş* (Çev: T. Geniş). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Polat-Uluocak, G. ve Bulut, I. (2011). Aile terapilerinin feminist teori açısından incelenmesi. *Aile ve Toplum,* 7 (24), 9-25.

Psikiyatrik Aciller (2011). Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar İçin Etik Kurallar (2011). Ankara: Türk PDR Derneği.

Resmi Gazete (2011). Kanun, 9 Madde. Sayı: 27916. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110426-1.htm adresinden, 2015'de indirilmiştir.

Robideau, A. L. (2008). An Integration of Adlerian theory with marriage and family therapy in a postmodern world. *A Research Paper.* http://www.alfredadler.edu/sites/default/files/Robideau%20Master's%20Project%202008.pdf adresinden 2013'de indirilmiştir.

Rogers, C. R. (2003). *Etkileşim grupları* (Çev: H. Erbil). Ankara: Doruk Yayımcılık.

Sabuncuoğlu, O.,Yazgan, Y. ve Berkem, M. (2000). Obsesif-kompulsif bozukluğun tedavi sürecinde gelişen erotomani: bir olgu sunumu. *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni, 10* (1), 47-50.

Savrun, M. (2008). Hezayanlı bozukluk. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi, 62, 111-116.*

Saydam, B. (2009): Kişilik Bozuklukları. (ss326-345). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazı-

cı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Selçuk, Z. (2001). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayın.

Şengül, S. ve Işık, S. C. (2014). 8. sınıf öğrencilerinin üst bilişsel becerilerinin webb'in bilgi derinliği seviyelerine ait problemleri çözme süreçlerindeki rolü. *The Journal Of Academic Social Science Studies, 24*, 93-127.

Siviş, R. (2012). Yapılandırmacı yaklaşım ve Türkiye'de psikolojik danışma alanında uygulanabilirliği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2* (17), 43-48.

Sklare, G. B. (2011). Çözüm odaklı kısa süreli psikolojik danışma (Çev. Ed: A. Kaya). Ankara: Pegem Akademi.

Şafak, Y., Karadere, M. E., Özel, K., Özcan, T., Türkçapar, M. H., Kuru,E. ve Yücen, B. (2014). Obsesif kompülsif bozuklukta bilişsel davranışçı grup psikoterapisinin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi, 25*.

Şahin, D. (2009a). Semiyoloji (ss18-32). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Şahin, D. (2009b). Kişilik Bozuklukları. *Klinik Gelişim*, 22 (4), 45-55.

Şar, V. (2009). Ruhsal Gelişim (ss 47-56). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Şar, V. (2010). DSM-5 Taslak Tanı ölçütlerine genel bir bakış: Batı cephesinde yeni bir şey yok mu? *Klinik Psikiyatri, 13,*196-208.

Taşdan, M. ve Yalçın, İ. (2008). Psikolojik danışma ve rehberlikte etik. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14,* 99-107.

Taylı, A. (2012). Kişisel rehberlik ve psikolojik danışma (ss160-198*). Psikolojik danışma ve rehberlik* (Ed:M. Güven). Ankara: Anı Yayıncılık.

Taymur, İ. ve Türkçapar M. H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4 (2),154-177.

Topbaş, S. (1998). *Türkçe* öğretimi (Ed: S. Topbaş). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1066.

Topses, G. ve Bulut-Serin, N. (2012). *Psikolojik danışma ve kişilik kuramları.* Ankara: Nobel.

Tükel, R. (2009). Panik hastasına yaklaşım: klinik görünüm, ayırıcı tanı ve tedavi ilkeleri. *Klinik Gelişim, 22* (4), 1-10.

Türk Dil Kurumu (2014). Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/ adresinden 2015'de indirilmiştir.

Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği (2004). İstanbul: TPD.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2011). *Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar.* http://www.pdr.org.tr. adresinden 2012'de indirilmiştir.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2013). *Psikolojik danışma ve rehberliğin dünü, bugünü ve yarını.* http://www.pdr.org.tr. adresinden 2013'de indirilmiştir.

Türkçapar, H. (2010). Psikiyatride ilaç tedavisi: mit mi, gerçek mi? ilaç tedavisinin yeri tekrar belirlenmeli mi? *Anadolu Pskiyatri Günleri Kongre Kitabı.* Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.

Türkmen, M. (2013). *Bireyle psikolojik danışma alıştırmaları*. Ankara: Pegem.

Türküm, A. S. (1996). Bilişsel Davranışçı Yaklaşıma Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Bilişsel Çarpıtmalar ve İletişim Becerileri Üzerindeki Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi.* Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uçar-Altınay, C. (2005). Şizofren Hastalarda Alkol Madde Kullanım Bozukluğu Komorbiditesi ve Komorbiditenin Hastalık Gidişine Etkileri. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.* İstanbul: Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi.

Uğur, M. (2008). Duygudurum bozuklukları. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastaliklar Sempozyum Dizisi, 62, 59-84.*

Uluğ, B. ve Öztürk, O. (2011). Psikoaktif Madde Kullanımına Bağlı Ruhsal Bozukluklar (ss 687-735). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları II* (O. Öztürk ve A. Uluşahin). Ankara: Nobel Tıp Yayınevi.

Umucu, E. ve Voltan-Acar, N. (2011). Grupla psikolojik danışma sürecinde direnç öğesi olan kültürel etmenlere psikolojik danışmanın müdahalesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12 (1), 99-113.

Üçok, A. (2009). Şizofreni Ve Benzeri Psikozlar (ss 129-147). *Psikiyatri (*Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Ünsal, C. (2007). Yaygın Anksiyete Bozukluğu Tanısı Alan Hastaların Elektrokardiyografilerindeki P-Dalga Dispersiyonu Ve Qt Dispersiyonu. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. İstanbul: Sağlık Bakanlığı Haydarpaşa Numune Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği.

Voltan-Acar, N. (1998). *Terapötik iletişim*. Ankara: Onur Ofset.

Voltan-Acar, N. (2001).*Grupla psikolojik danısma ilke ve teknikleri.* Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N. (2012). *Gestalt terapi.* Ankara: Nobel.

Vural, S. ve Yücesoy, Ş. (2004). Türkiye'de özel gereksinimli bireylere yönelik hizmetlerin yasal yapılanmasında avrupa birliği'ne uyum çabalarının yansımaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003-2004, 141-157

Whiston, S. C., & Coker, J. K. (2000). Reconstructing clinical training: Implications from research. *Counselor Education and Supervision, 39* (4). 2015'de EBSCO Database'den indirilmiştir.

Yaluğ, İ., Özten, E. ve Tufan, A. E. (2007). Konversiyon bozukluğu ile ilgili literatürün bir olgu nedeni ile gözden geçirilmesi. *Türkiye Klinikleri J. Med Sci, 27*, 458-462.

Yargıç, İ. (2009). Alkol ve Madde Bağımlılığı (ss195-222). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Yavuz, R. (2008). Şizofreni. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi, 62, 49*-58.

Yazıcı, K. (2014a). İntihar. http:// yeniweb.mersin.edu.tr/uploads/288/files/intihar.doc adresinden 2014'de indirilmiştir.

Yazıcı, K. (2014b). Psikiyatride Acil Durumlar. http://.yeniweb.mersin.edu.tr/.../psikiyatride%20acil%20durumlar adresinden 2014'de indirilmiştir.

Yazıcı, O. ve Çakır, S. (2009). Duygudurum Bozuklukları (ss 105-128). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Yazıcı T. G. ve Şahin, H. A. (2010). Alzheimer hastalığı. *Klinik Gelişim Dergisi,* 23, 48-52.

Yeşilyaprak, B. (2007). Türkiye'de Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Alanının Gelişiminde Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Derneğinin Yeri Ve Önemi (Ss.21-54). *Gelişen Psikolojik Danışma Ve Rehberlik* (Ed: R. Özyürek, F. Korkut-Owen ve D. W. Owen). Ankara: Nobel Yayın.

Yeşilyaprak, B. (2012). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı*. Ankara: Pegem.

Yılmaz, M. T. (2013). Okullarda Rehberlik Servisi Hizmeti (ss49-86). *Psikolojik Danışma Ve Rehberlik* (Ed: M. E. Deniz ve A. Erözkan). Ankara: Maya Akademi.

Yücel, B. (2009a). Somatoform Bozuklukları (ss174-186). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Yücel, B. (2009b). Yeme Bozuklukları (ss187-194). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Yüksel, Ş. (2009). Psikiyatride Etik (ss 392-403). *Psikiyatri* (Ed: I.B. Kulaksızoğlu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç, O, Yazıcı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4888.

Yüksel-Şahin, F. (1997). Grupla İletişim Becerileri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeylerine Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi.* Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü

Yüksel-Şahin, F. (2004). Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin matematik korku düzeyleri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, 3* (5), 57-74.

Yüksel-Şahin, F. (2005). Grupla İletişim Becerileri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeylerine Etkisi (ss.1-68). *Deneysel Olarak Sınanmış Grupla Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları II.* (Ed: Serkan Erkan ve Alim Kaya). Ankara:Pegem Yayıncılık.

Yüksel-Şahin, F. (2008a). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 1-26.

Yüksel-Şahin, F. (2008b). Communication skill levels in Turkish prospective teachers. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 36 (9), 1283-1294.

Yüksel-Şahin, F. (2009). İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri. *E-Journal of New World Sciences Academy (NWSA),* 4 (2), 372-394.

Yüksel-Şahin, F. (2010). İletişim becerilerine genel bir bakış (ss 32-55). Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim (Ed: Alim Kaya). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Yüksel-Şahin, F. (2012a). An evaluation of the decisions taken about psychological counseling and guidance ın the turkish national education councils (1939-2010). *Journal of Social Studies Education Research*, 3 (1), 95-118.

Yüksel-Şahin, F. (2012b). School counselors' assesment of the psychological counseling and guidance services they offer at their schools. *Procedia Social and Behavioral Sciences,* 47, 327-339.

Yüksel-Şahin, F. (2012c). An examination of the decisions taken about psychological counseling and guidance in the turkish national education councils from past to the present. *International Online Journal Of Educational Sciences,* 4 (2), 206-224.

Yüksel-Şahin, F. (2014). Psikolojik danışma kuramlarına genel bir bakış (ss15-31). *Psikolojik Danışma Kuramları*. (Ed: A. Akın ve R. Şahin). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Yüksel Şahin, F. (2015). Predicting delinquency levels in Turkish adolescents. *Hacettepe University Journal of Education, 30*(1), 313-323.

Not: Resimler https://www.pcs-counseling.com adresinden alınmıştır.

RAKET SPORLARI ÖĞRETİMİ

Öğr. Gör. Ali Demirci

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1358
Spor ve Beden Eğitimi No.: 043
ISBN : 978-605-320-264-6
© 1. Basım, Kasım 2015

RAKET SPORLARI ÖĞRETİMİ
Öğr. Gör. Ali Demirci
Editör: Yrd. Doç. Dr. Nevzat Demirci

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demirci, Ali.
Raket Sporları Öğretimi / *Ali Demirci*
1. Basım, XII+438 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-230-264-6
1. Raket 2. Spor 3. Öğretim 4. Etkinlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

SUNU

İster sağlıklı yaşamın bir gereği, isterse yarışmaya dönük bir etkinlik olarak düşünülsün ya da beceri ve yeteneklerin geliştirilmesinde, öğrenmenin kalıcı davranışlara dönüştürülmesinde bir araç olarak görülsün; beden eğitimi ve spor etkinlikleri her yaştaki insanın şu ya da bu şekilde içinde yer aldığı vazgeçilmez bir olgudur.

Bu yönüyle bakıldığında, gelişmiş bütün ülkelerde, eğitim-öğretim süreçlerinin her aşamasında beden eğitimi ve spor etkinlikleri sürecin içinde bir şekilde yer almaktadır. Bilimsel gerçeklik; beden eğitimi, spor ve oyuna dönüştürülerek uygulanmış etkinliklerin öğrenmeyi kolaylaştırmada, beceri ve yetenekleri geliştirmede, bireyin, psikolojik, fizyolojik ve pedagojik açıdan yetkinleşmesinde büyük görevler üstlendiğini kabul etmektedir. Ülkemizde de gerek spor gerekse beden eğitimi ve spor olgusu okul öncesinden üniversiteye kadar eğitim-öğretimin bütün kademelerinde yer almaktadır. Hangi öğretim kademesinde ne tür bir beden eğitimi ve spor etkinliği dersi düzenleneceğine dair beden eğitimi öğretim programını Milli Eğitim Bakanlığı düzenlemektedir. Bunu, müfredat programı adı altında ilgili ders öğretmenlerine sunmaktadır. Okul dışına taşan, kulüp ve benzeri yerlerdeki beden eğitimi ve spor etkinlikleri ise Gençlik Hizmetleri ve Spor İl ve İlçe Müdürlükleri tarafından organize edilmektedir.

Beden eğitimi ve spor etkinliklerinin okullar, kulüpler ve kurslar kanalıyla bireylere sunulmasında görev alan öğretmenlerin bilgi, birikim, beceri ve donanımlarının kalitesi beden eğitimi ve spor etkinliklerinin düzenlenme yeterliliğini belirlemektedir. Özellikle, bu işin okullar boyutu daha da önem kazanmaktadır. Çünkü yaşam boyu beden eğitimi ve spor alışkanlıklarının temeli burada atılmaktadır. Birey okullarda kazandığı hareket etme ve spor yapma alışkanlığını tüm yaşamı boyunca sürdürebilmektedir.

İlköğretimden yükseköğretime kadar, eğitim-öğretim süreçlerini şekillendiren programlar içinde yer alan "beden eğitimi ve spor öğretimi" programının yapısı incelendiğinde, programın çağın gereklerine uygun bir program olduğu görülür. Günümüz beden eğitimi ve spor öğretim programı da bu yetkinliktedir. Ancak, bu programın yaşama geçirilmesinin önünde bir takım engeller bulunmaktadır. Bu engeller şöyle sıralanabilir:

- Öğretmenin beden eğitimi programını anlayamaması ve bu donanımda yetişmemiş olması,
- Beden eğitimi ders saatlerinin yetersizliği,

- Beden eğitimi ve spor etkinliklerinin düzenlenmesine olanak tanıyan yeterli ders ortamlarının bulunmayışı,
- Araç-gereç yetersizliği,
- Birçok okul idaresinin beden eğitimi derslerine olumsuz bakışları,
- Öğrenci velilerinin beden eğitimi ve sporun yararları konusundaki bilinçsizlikleri ve bu durumun öğrencilere yansımaları,
- Bazı bölgelerdeki gelenek, görenek, feodalite, muhafazakârlık ve benzeri yapıların beden eğitimi derslerine katılımı engelleyici bir işlev görmesi,

Yukarıdaki nedenler uzatılabilir. Beden eğitimi dersleri ile spor etkinliklerinin beden eğitimi programının yapısına uygun yürütülmesi ve öğrencilere gelişimsel katkılar sunması için ders etkinliklerinin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Günümüz klasik beden eğitimi dersi anlayışı aşılmaya başlanmıştır ve daha da aşılacaktır. Amaç öğrencilerin çok yönlü yetişmeleri ve dünyada olup biten bütün spor aktivitelerinden haberdar olmalarıdır. Beden eğitimi öğretmeninin görevi öğrencilerin bu gereksinimlerine rehberlik etmektir. Bunu da beden eğitimi ders etkinliklerini çağın koşullarına göre düzenleyerek başarabilir. Bu kitap, bu gereksinimleri karşılayacak, beden eğitimi öğretmenleri ile diğer çalıştırıcılara farklı seçenekler sunacak içerik taşımaktadır.

Raket sporları, bütün dünyada hızla gelişen ve her yaş ve cinsten insanın oynamak için zaman ayırmak istediği spor etkinlikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Olaya bu yönüyle bakıldığında; raket sporlarının beden eğitimi dersi programı içinde nasıl yer alması gerektiği ve bunun ders etkinliklerine nasıl uyarlanacağı düşüncesi ortaya çıkmaktadır. “Raket Sporları Öğretimi “ kitabı ile bu düşüncelerin yaşama geçirilmesine azda olsa katkı sunmak istedim.

Kitapta raket sporları dallarının okullar düzeyinde nasıl ele alınacağı ve beden eğitimi ders ortamlarına nasıl uyarlanacağına yönelik oyun ve ders etkinlikleri yer almaktadır. Bu yönüyle; beden eğitimi öğretmenlerine onlarca ders etkinlikleri seçeneği sunulmaktadır. Diğer yönüyle; etkinlikler sırasıyla ve sürece yayılarak ders ortamlarına uyarlandığında, seçilen raket sporuna yönelik temel, özel ve sporla ilişkili beceriler öğrenilmektedir.

Kitabın, beden eğitimi ve spor öğretiminin her kademesinde görevli öğretmen, çalıştırıcı ve öğreticilere kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

Raket sporlarını nasıl öğretirim? Nereden başlarım? Ne ile öğretirim? Oyun ve etkinlikleri beden eğitimi ders ortamlarına nasıl uyarlarım? Kalabalık sınıflarda bu spor dalı etkinlikleri uygulanabilir mi? Bu ve buna benzer sorulara yanıt vermeye çalıştım. Bir katkı da ben sunmak istedim. Kitapta yer alan oyun ve etkinlikler, öğrenme basamakları, öğretim modelleri, sınıf düzeyine uyarlanış gibi konular bir reçete değildir. Her meslektaşım bunları kendi koşullarına uyarlayabilir.

Kitabın yazım aşamasından başlayarak, kitlelere ulaşıncaya kadarki süreçte, emeği ve yüreği ile katkıda bulunan herkese teşekkür ederim.

Ali Demirci - 2015

EDİTÖRÜN ÖN SÖZÜ

Sürdürülebilir bir geleceğe yatırım yapmayı hedefleyen çağdaş bir eğitim programı için yaratıcı düşünme becerilerinin okul çağlarında çocuklarımıza kazandırılması kaçınılmaz bir gerçektir. Bu sayede öğrencilerimiz kendine güvenen, yaratıcı düşünerek bireysel farkındalığını artırabilen bireyler olabilirler. Öğrencilerin, öğrenme sürecinde aktif katılımcılar olmalarını teşvik etmek için en iyi uygulamaları yansıtan olumlu bir ortam yaratılmalıdır. Bu nedenle raketle yapılan etkinlikler öğrenciyi oyun kurmaya yönlendiren, düşünme, durumlar arasında bağ kurma ve buna uygun davranma becerisi kazandırır. Öğrenci yaratıcı, zihni yepyeni gelişmelere açık bir varlıktır. Merak aklın en önemli anahtarıdır. Eğer öğrencilere verilen eğitim onun merakını söndürüp tektipleştiriyorsa o eğitimi temelinden sorgulamak gerekir.

Bu kitapta sunulan raket sporları öğretimi koordinasyon (eşuyum) oyunları, eğlenceli motor aktiviteler ve spor aktiviteleri arasındaki ilişkileri kavramaya, bu ilişkiler üzerine yorum yapmaya ve diğer aktiviteleri tamamlamaya yönelik alıştırmalar beden eğitimi dersi öğretim programı içerisinde geleneksel eğitimin dayattığı tekdüze düşünme sistemlerini kırarak akıcı, özgün ve esnek düşünebilme yetilerini geliştirmeyi hedef almaktadır. Kitaptaki alıştırmalar raket sporları öğretimi içerisinde ele alındığında öğrencilerin kendilerini yaratıcı bir şekilde ortaya koyma, sahip oldukları becerileri pekiştirme, eğitimcilere ise öğrencinin yaratıcılığını ölçme imkânı tanımaktadır.

Yazarın Raket Sporları Öğretimi Kitabı incelendiğinde çalışmasını tamamen öğrencilerinin ve meslektaşlarının gelişimi üzerine kurguladığı ve ilgili literatürün kaynaklarına dayandığı görülmektedir. Yazarın alana kazandırdığı pek çok kitabın yanı sıra benim gözüme en çok çarpanı, onun öğrencilerle yapmış olduğu alan çalışması ile kendini gösteren sabrı ve uygulama konusuna olan kuşkusuz bağlılığıdır. Yazarın evde kardeşi, ortaokul ve lisede öğrencisi, üniversitede ise meslektaşı olmak benim için bir ayrıcalık olmuştur. Beden eğitimi ve spor alanına “Raket Sporları Öğretimi” kitabı ile yaptığı katkılardan dolayı kendisine teşekkür borçluyuz.

Yrd. Doç. Dr. Nevzat Demirci

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ..... 1
1. BÖLÜM: MASA TENİSİ ÖĞRETİMİ..... 7
1.1 MASA TENİSİ NEDİR? 8
1.1.1 Masa Tenisinin Bir Oyun ve Spor Olarak Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci 8
1.1.2 Türkiye'de Masa Tenisi 11
1.2 MASA TENİSİ OYNAMAK İÇİN HANGİ ARAÇLARA GEREKSİNİM DUYULUR? 12
1.2.1 Oyun Alanı 12
1.2.2 Oyun Masası 13
1.2.3. Ağ Takımı 13
1.2.4. Raket 14
1.2.5. Top 15
1.2.6 Giysi 16
1.3 OYUN NASIL OYNANIR 17
1.3.1 Tekler Oyunu 18
1.3.2 Çiftler Oyunu 19
1.4 MASA TENİSİ OYUN KURALLARI 21
MASA TENİSİ ÖĞRETİMİ DERS ETKİNLİKLERİ 31
KOORDİNASYON (EŞUYUM) OYUNLARI BASİT OYUNLAR (TOPA DOKUNMAK) 32
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ – 1 33
MASA TENİSİ ÖNCESİ OYUNLAR (RAKETLE TOPA DOKUNMAK) 40
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ – 2 41
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 3 53
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 4 61
EĞLENCELİ MOTOR AKTİVİTELER MASA TENİSİ ÖNCESİ OYUNLAR(MASAYA UYUM OYUNLARI) 77
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 5 78
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 6 95
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 7 103
2. BÖLÜM: TENİS ÖĞRETİMİ 117
2.1. TENİS NEDİR? 118

2.1.1. Tenisin Bir Oyun ve Spor Olarak Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci 118
2.1.2. Türkiye'de Tenis 120
2.2. TENİS OYNAMAK İÇİN HANGİ ARAÇLARA GEREKSİNİM DUYULUR? 121
2.2.1. Oyun Alanı 121
2.2.2. File (Ağ Takımı) 123
2.2.3. Raket 124
2.2.4. Top 125
2.2.5. Giysi 126
2.3. OYUN NASIL OYNANIR? 127
2.3.1. Tekler Oyunu 129
2.3.2. Çiftler Oyunu 130
2.4. TENİS OYUN KURALLARI (3) 131
TENİS ÖĞRETİMİ DERS ETKİNLİKLERİ 136
KOORDİNASYON (EŞUYUM) OYUNLARI_BASİT OYUNLAR (TOPA DOKUNMAK) 137
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 1 138
KOORDİNASYON (EŞUYUM) OYUNLARI BASİT OYUNLAR (RAKETE DOKUNMAK) 149
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 2 150
EĞLENCELİ MOTOR AKTİVİTELER TENİS ÖNCESİ OYUNLAR (RAKETLE TOPA DOKUNMAK) 163
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 3 164
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 4 182
3. BÖLÜM: BADMİNTON ÖĞRETİMİ 199
3.1. BADMİNTON NEDİR? 200
3.1.1. Badmintonun Bir Oyun ve Spor Olarak Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci 200
3.1.2. Türkiye'de Badminton 202
3.2. BADMİNTON OYNAMAK İÇİN HANGİ ARAÇLARA GEREKSİNİM DUYULUR? 203
3.2.1. Oyun Alanı 203
3.2.2. Badminton Direkleri 205

3.2.3. Badminton Filesi 206
3.2.4. Badminton Raketi 207
3.2.5. Badminton Topu (Tüy Top) 208
3.2.5. Giysi 209
3.3. OYUN NASIL OYNANIR? 211
3.3.1. Tekler Oyunu 212
3.3.2. Çiftler Oyunu 214
3.4. BADMİNTON OYUN KURALLARI TANIMLAMALAR 217
KOORDİNASYON (EŞUYUM) OYUNLARI BASİT OYUNLAR (TOPA DOKUNMAK) 233
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 1 234
KOORDİNASYON (EŞUYUM) OYUNLARI BASİT OYUNLAR (RAKETE DOKUNMAK) 242
ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ - 2 243
EĞLENCELİ MOTOR AKTİVİTELER BADMİNTON ÖNCESİ OYUNLAR (RAKETLE TOPA DOKUNMAK) 250
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 3 251
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ - 4 269
4. BÖLÜM: SQUASH ÖĞRETİMİ 317
4.1. SQUASH NEDİR? 318
4.1.1. Squash'ın Bir Oyun ve Spor Olarak Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci 318
4.1.2. Türkiye'de Squash 320
4.2. SQUASH OYNAMAK İÇİN HANGİ ARAÇLARA GEREKSİNİM DUYULUR 320
4.2.1. Oyun Alanı 320
4.2.2. Squash Raketi 322
4.2.3. Squash Topu 323
4.2.4. Giysi 324
4.3. OYUN NASIL OYNANIR? 325
4.3.1. Tekler Oyunu 325
4.3.2. Çiftler Oyunu 326
4.4. SQUASH OYUN KURALLARI 328

KOORDİNASYON (EŞUYUM) OYUNLARI BASİT OYUNLAR (TOPA DOKUNMAK) 337
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ – 1 338
EĞLENCELİ MOTOR AKTİVİTELER SQUASH ÖNCESİ OYUNLAR (RAKETLE TOPA DOKUNMAK) 347
ÖĞRENME ÖĞRETME SÜRECİ – 2 348
SQUASH AKTİVİTELERİ TEMEL VURUŞLAR (SQUASH'A ÖZGÜ VURUŞ VE OYUNLAR) 363
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ – 3 364
5. BÖLÜM: SPEEDMİNTON ÖĞRETİMİ 383
5.1. SPEEDMİNTON NEDİR? 384
5.1.1. Speedminton'un Bir Oyun ve Spor Olarak Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci 384
5.1.2. Türkiye'de Speedminton 385
5.2. SPEEDMİNTON OYNAMAK İÇİN HANGİ ARAÇLARA GEREKSİNİM DUYULUR 385
5.2.1. Oyun Alanı 385
5.2.2. Raket 387
5.2.3. Top 387
5.2.4. Giysi 388
5.3. OYUN NASIL OYNANIR? 388
5.3.1. Tekler Oyunu 389
5.3.2. Çiftler Oyunu 390
5.4. SPEEDMİNTON OYUN KURALLARI OYUN ALANI SPEEDMİNTON ÖĞRETİMİ DERS ETKİNLİKLERİ 392
KOORDİNASYON (EŞUYUM) OYUNLARI BASİT OYUNLAR (TOPA DOKUNMAK) 393
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ – 1 394
KOORDİNASYON (EŞUYUM) OYUNLARI BASİT OYUNLAR (RAKETE DOKUNMAK) 402
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ – 2 403
EĞLENCELİ MOTOR AKTİVİTELER SPEEDMİNTON ÖNCESİ OYUNLAR (RAKETLE TOPA DOKUNMAK) 411
ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ – 3 412
(SPEEDMİNTON'A ÖZGÜ VURUŞ VE OYUNLAR)

ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ – 4.....422
KAYNAKÇA.....435
Öğr. Gör. Ali Demirci.....437

KAYNAKÇA

http://www.Masa tenisi.org/turkish/3principles.

Kırlı, V., Masa Tenisi, SAMSUN, 1996.

http://www.muxlabes.org/forum/diğersporlar/208402-masa-tenisi nedir.

http://www.Gogle.com.tr/search?9=masa+tenisinde+ayak+hareketleri.

Kermen, O., Tenis Teknik ve Taktikleri, Editör: Billir Yarsuvat Yavuz, Nobel Yayınları, 2. Baskı, ANKARA, 2002.

Tenise Başlarken Öğretmenin El Kitabı, Türkiye Tenis Federasyonu, Eğitim Yayınları, No: 1, ANKARA, 1999.

Demirci, A. Demirci, N., Adım Adım Badminton, Sokak Kitapları Yayınları, 2. Baskı, İSTANBUL, 1013.

Yumuk, S., Badminton, Lale Matbaası, ESKİŞEHİR, 2004.

Salman, S., Salman, M., Badminton Temel Teknikleri ve Öğretimi, Onay Ajans, ANKARA, 1994.

Demirci, A., Demirci, N., Öğretme Öğrenme Sürecinde Badminton Oyunları, Bağırgan Yayınevi, ANKARA, 2010.

John F., Murray, Ph. D., Rick Frey, General Editör, Smart Tennis, 1999.

Coaching Youth Tennis, American Sport Education Program, Human Kinetics, 2001.

Carol, Matsuzaki, Tennis Funtamentals, Sport Fundamentals Series, Human Kinetics, 2004.

Duane, Knudson, PhD, Biomecanical Principles, Of Tennis Technique, 2006.

Jack, L., Groppel, phD, James E., Loehr, EdD, D., Scott Melville, phD, Annm quien, MS, Science Of, Coachıng Tennis, 1989.

Crosser, M., Kraft, H., Schönborn, R., Speed Traning For Tennis, Meyer Sport, 2000.

Hoskins, T., 1001 İncredible Tennis Cames Drills ve Tips.

Brett, C., Schwartz, Chris A., Dazet, Conpetitive Tennis, 1998

Urartu, Ü., Tenis Teknik Taktik Kondisyon, İnkilap Yayınları, İSTANBUL, 1996.

Fırat Üniversitesi, Spor Kolları Genel Koordinatörlüğü, Tenis Kulübü, Erişim: http://web.firat.edu.tr. /tenis kuralları.html.

NOVGOROD KNEZLİĞİ'NDEN XXI. YÜZYILA RUS İMPARATORLUK STRATEJİSİ

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın

ATLAS

Atlas Yayınları: 6

Araştırma-İnceleme: 1

NOVGOROD KNEZLİĞİ'NDEN XXI. YÜZYILA RUS İMPARATORLUK STRATEJİSİ

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın

Genel Yayın Yönetmeni
Atilla Mülayim

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Ahmet Sabit Baydar

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1.Baskı Okumuş Adam Yayınları 2006
(Genişletilmiş) 2. Baskı: Kasım 2015

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-65556-6-4

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alış veriş: www.atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM: RUS İMPARATORLUK STRATEJİSİNİN JEOPOLİTİK ESASLARI VE RUS YAYILMACILIĞININ GELİŞİMİ 15
I. RUS DEVLETİ'NİN KURULUŞ VE GELİŞİM SÜRECİ 25
A. Norman Kuramı 26
B. Avrasya Okulu Görüşü 28
C. Doğu Slavları ve Avar-Hazar Hâkimiyeti Görüşü 31
D. Rusya'nın Kuruluşunda Knezlikler (Beylikler) Devri 34
Türk-Moğol İmparatorluğu'nun Avrasya Bölgesini Kontrolü 38
XIII. Yüzyılda Altınordu Hanlığı Egemenliği Altındaki Moskova Knezliği 41
E. Moskova-Üçüncü Roma Teorisi: Çift Başlı Bizans Kartalı 42
Moskova ve İstanbul'un Fethi 42
II. RUS ORYANTALİZMİ VE ÇARLIK REJİMİNİN YAYILMACILIĞI 45
III. RUS İMPARATORLUK STRATEJİSİNİN YÜKSELİŞİNDE OTOKRATİK LİDERLERİN VE AVRUPALI UZMANLARIN ROLÜ 47
IV. RUSYA'NIN KAZAN VE ASTRAHAN'I ZAPTI-1522 53
V. SİBİRYA'NIN İŞGALİNİN STRATEJİK SONUÇLARI 54
A. En Büyük Kara ülkesinin Topraklarına Hâkimiyet 56
B. Multi-Etnik Yapının Kontrolü ve Sibirya'nın Zengin Doğal Kaynaklarının Lojistik Avantajı 57
C. "Nehirleri Takip" Stratejisi 60
VI. TRANS-SİBİRYA DEMİRYOLU ULAŞIMININ AVRUPA-PASİFİK EKSENİNDE YOL AÇTIĞI HASSAS DENGE 63

VII. RUSYA'NIN ÇİN SEFERİ 65
VIII. RUSYA'NIN PASİFİK VE AMERİKA KITASINDAKİ İLERİ HAREKÂTI 69
IX. RUS-JAPON MÜCADELESİ 71
X. RUSYA'NIN AMERİKA KITASINDAKİ İLK VE SON DURAĞI: ALASKA SEFERİ 1787-1867 74
XI. RUSYA'NIN AVRUPA EKSENİNDEKİ YAYILMA HAREKÂTI 76
XII. RUSYA'NIN GÜNEY EKSENİNDEKİ YAYILMASI 82
XIII. TÜRKİSTAN HANLIKLARININ RUSLAR TARAFINDAN İŞGALİ 91
XIV. RUS SİYASAL KÜLTÜRÜ VE ANAYASAL DEVLET DÜZENİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 94
A. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ ANAYASAL DÜZENİ VE SİYASAL KURUMLARIN YAPISI 102
B. SSCB DEVLET YÖNETİMİNDE KUVVETLER BİRLİĞİ İLKESİ VE SİYASAL KURUMLARIN HİYERARŞİK YAPISI 107
1. YÜKSEK SOVYET 108
2. YÜKSEK SOVYET PREZİDYUMU 109
3. SOVYET BAKANLAR KURULU 110
C. GORBAÇOV VE REFORMLAR 111
D. SSCB'NİN SONA ERMESİ VE RUSYA FEDERASYONU'NUN KURULUŞU 113
E. BORİS YELTSİN VE SİYASAL ÇALKANTILARDAN ÇIKIŞIN VLADİMİR PUTİN İLE TESİS EDİLMESİ 116
F. 1993 RUSYA FEDERASYONU ANAYASASI 117
G. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER 119
H. YÜRÜTME KUDRETİ 120
I. RUSYA DEVLET BAŞKANI 120
J. YASAMA GÜCÜNÜN KULLANILMASI 124
K. RUSYA FEDERAL YAPISI 126

İKİNCİ BÖLÜM: SOVYET İMPARATORLUĞU'NUN YÜKSELİŞİ VE ÇÖKÜŞÜ 129
I. EKİM 1917 SOSYALİST DEVRİMİ 134
A. 1905 Devrimi ve Rusya'da Değişimin İlk Adımları 138
B. İki Devrimin Dalgalı Yükselişi 142
C. Rus İç Savaşı ve 1919 Paris Barışı 151
II. İKİ DÜNYA SAVAŞININ RUS İMPARATORLUK STRATEJİLERİNE ETKİLERİ 154
III. AVRUPA'DAKİ GİZLİ PAYLAŞIM PLANLARI 158

IV. RUS İMPARATORLUK STRATEJİSİNE YÖN VEREN SİYASAL İDEOLOJİ: PANSLAVİZM....159
V. AVRUPA'DA ŞİDDETİN YAYGINLAŞMASI....162
VI. İLK KÜRESEL SAVAŞ ÖNCESİNDE AVRUPA GÜÇLERİNİN SEFERBERLİK HAZIRLIKLARI....165
VII. NÜKLEER KÜRESEL SAVAŞ VE SOVYETLERİN SÜPER GÜÇ POLİTİKASI....175
VIII. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA ALMANYA'NIN RUSYA YENİLGİSİ....180
IX. SOĞUK SAVAŞ SÜRECİNDEKİ STRATEJİK GELİŞMELER....186
X. SOVYET MODELİNİN İŞLEYİŞİ VE UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLARIN STRATEJİK YANSIMALARI....189
XI. SOVYET EKONOMİK PROGRAMI VE SOSYALİST ÜLKELERE YARDIM STRATEJİSİNİN ULUSAL VE KÜRESEL ETKİLERİ....193
XII. SOVYET DIŞ YARDIMLARI....201
XIII. SİSTEMDEKİ TIKANMA, DURGUNLUK VE ÇIKIŞ ARAYIŞLARI....203

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: XXI. YÜZYILIN KÜRESEL HÂKİMİYET TEORİSİNDE RUS İMPARATORLUĞU'NUN MUHTEMEL PARAMETRELERİ....209
I. YENİ RUS SİYASAL SİSTEMİNİN GENEL KARAKTERİ....217
II. RUSYA'NIN SİYASAL YAPISINDAKİ BOYUTSAL DEĞİŞİM: SERBEST SEÇİMLER VE SİYASİ PARTİLER....219
A. Milliyetçiler....220
B. Liberaller....223
C. Merkezciler....224
D. Komünistler....224
E. Rusya'nın Önde Gelen Siyasi Partileri....226
1. Rusya'nın Seçim Bloku....226
2. Rusya Liberal Demokrat Partisi (LDP)....226
3. Yavlinski-Boldirev-Lukin Bloku (YABLOKO)....228
4. Rusya Komünist Partisi....229
III. YENİ İMPARATORLUK STRATEJİSİNDE EKONOMİK YAPI VE ENFLASYONİST BASKI....232
IV. RUSYA'DA ORGANİZE SUÇ ÖRGÜTLERİNİN OLİGARŞİK YAPISI....236
V. RUS ORTODOKS KİLİSESİ'NİN YÜKSELİŞİ....241
VI. RUSYA'DA YÜKSELEN MİLLİYETÇİ AKIMLAR VE MUHTEMEL PARAMETRELERİ....244
VII. RUSYA'NIN DIŞ POLİTİKA EKSENLERİ....254

VIII. RUSYA'NIN XXI. YÜZYIL GÜVENLİK STRATEJİLERİNİN MUHTEMEL KOORDİNATLARI 265
A. Rusya Silahlı Kuvvetlerinde Reform 268
B. Rus Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Koruma Harekâtı 274
C. Batı'da Kalan Rus Savunma Sanayii Mirası 278
D. Yeni Nükleer Dengeler ve Yeni Yaklaşımlar 278
E. Avrupa'da Konvansiyonel Silahsızlanma ve Kafkaslar 282
F. Yeni Savunma Plânlamaları ve Mevcut Teşkilat 283
G. Savunma Sanayii Kompleksi ve Yeni Pazarlar 284
H. Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Değişiminin Yol Açtığı Sorunlar 286
IX. KAFKASLARDAKİ ÇEÇENİSTAN PROBLEMİ 289
X. RUSYA'NIN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE PUTİN REJİMİNİN YÜKSELEN KİMLİĞİ 292
A. Rusya'da Başkanlık ve Duma Seçimleri 294
Yeni Rusya Dış Politika ve Stratejilerine Hâkim Kriterler 311
B. Putin Sonrası Yeni Rus Dış Politikası 321
C. Dimitri Medvedev Döneminde Rus Dış Politikası 322
1. Teorik Çerçeve 322
2. Dimitri Medvedev Döneminde Rusya'nın Dış Politikası 323
3. Dimitri Medvedev Döneminde Rus Dış Politikası 325
XI. RUSYA'NIN DIŞ POLİTİKA STRATEJİLERİNDEKİ TRANSFORMASYONUN TEORİK ARKA PLANI 353
A. Rus Coğrafyasında Değişimin Siyasal Etkileri 355
B. Yeni Rus Siyasal Elitinin Farklılaşmasının Dış Politikaya Etkileri 357
Sovyetler Birliği'nde ve Rusya Federasyonu'nda Dış Politika Yapım Süreci 362
C. Putin ve Dış Politika Elitinin Dinamikleri: İkibinli Yıllarda Rus Dış Politikasının Temel Parametreleri 363
XII. YENİ RUS DIŞ POLİTİKA STRATEJİSİ KAPSAMINDA PUTİN'İN ATILIMLARI VE ULUSLARARASI SİSTEMDE YAŞADIĞI " BÜYÜK GÜÇ" SENDROMU 365
A. Rus Diplomasisinde Ekonominin İdeoloji ve Güvenlik Kavramlarına Etkileri 366
B. Rus Ekonomisinin Kronik Krizden İstikrara Doğru Yöneliminde Petrodolar Endeksi 367
C. G-8 Ülkeleri ve AB ile İlişkiler 369
D. Rusya'nın Savunma ve Güvenlik Sorunlarında Son Gelişmeler 371

E. Demografik ve Sosyal Yapıdaki Değişim ve 11 Eylül Sonrasında İslam Unsuru....372
F. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya Federasyonu ve Avro-Atlantik Blok Arasındaki İlişkiler Çerçevesinde NATO'nun Genişlemesi ve Son Ukrayna Krizi....375
Rusya Federasyonu-Avro-Atlantik İlişkilerinde Ukrayna Meselesi....384
A. Ukrayna Başkanlık Seçimleri....387
B. Ukrayna'nın AB ve NATO'ya Üye Olma Olasılığının Seçimler Üzerindeki Etkileri....390
C. İkinci Tur Seçimlerinin Sonuçları....394
XIII. 11 EYLÜL SONRASINDA ABD-RUSYA İLİŞKİLERİNDE AVRASYA'DA STRATEJİK İŞ BİRLİĞİ ARAYIŞININ PARADOKSAL PORTRESİ....421
A. Rus -ABD İlişkilerinde Prestij ve Ekonomi Faktörü....421
B. Moskova Zirvesinin Kurumsal Katkıları ve ABD Çıkarları Açısından Rusya ile İlişkiler....427
C. Orta Asya'da ABD Askerî Varlığı ve Rus Elitin Haklı Endişeleri....430
D. Gürcistan'da Artan Gerginliğe ABD'nin Tepkisi....432
E. Hazar Denizi'nde Rus Deniz Kuvvetleri Tatbikatı ve Çeçenistan'da Barış Ümitleri....435
Rusya'nın Dağlık Karabağ Politikası....438
XIV. RUSYA'NIN ASYA - PASİFİK'TE ÇİN İLE STRATEJİK İTTİFAKININ GELECEĞİ....442
A. "Pax Americana" Karşıtı Eğilimlerde Güçlenme....443
B. Rus-Çin Askerî İş Birliğinin Hindistan- Pakistan-ABD Rekabetine Etkileri....445
C. Rusya'nın Kuzey Kore ile Yeni İlişkileri....447
D. Soğuk Savaş Dönemi İki Kutuplu Küresel Duruş....448
XV. NÜKLEER SİLAHSIZLANMA VE START-III....451
XVI. EKONOMİK YAPIDAKİ OLUMLU GELİŞİM....455
A. Rus Enerji Politikasında Yeni Atılımlar....470
B. Rusya Federasyonu'nun Kaynaklarını Kontrol Çabasına Karşı Avrasyacıların Mücadelesi....472
C. Rusya, Küresel Enerji Talebini Karşılayabilir mi?....474
XVII. ÇEÇENİSTAN SAVAŞINDA BARIŞ UMUTLARI....476
XVIII. RUSYA'NIN ASYA PASİFİK DENGESİNDEKİ ARAYIŞLARI....478
Rus Demokratik Yaşamında Muhalefetin Yeni Misyonu....481

XIX. ABD'YE KARŞI RUS-ÇİN-HİNDİSTAN İTTİFAKI İŞLEYEBİLİR BİR MODEL OLABİLİR Mİ? 484
Rus Uzay Sektörünün Yeni Ufukları 488
XX. ULUSLARARASI TERÖRÜN ABD'YE 11 EYLÜL SALDIRISI VE DEĞİŞEN YENİ DÜNYA DENGELERİ İÇERİSİNDE RUSYA'NIN ROLÜ 493
A. Rusya'nın Orta Doğu'ya Geri Dönüşü veya Nüfuz Arayışları 498
Putin-Esad görüşmesi ve Suriye'ye sevk edilen hava savunma silahları 503
B. Putin'in Ziyareti Paralelinde Rus-İsrail İlişkileri 509
C. Putin ve Irak'ın Geleceğine Ait Endişeler 512
XXI. YENİ RUS ASKERİ DOKTRİNİ 513
A. Rusya Güvenlik Algısı ve Askerî Modernizasyon Programı 515
B. Rusya'nın Dünya Silah Pazarındaki Yerinin Geleceği 517
Rusya ve Büyük Güçleri Savunma Bütçeleri 520
C. Güçlü Ordu Güçlü Rusya 521
D. Putin Modernizasyonu ve Rus Askerî Gücü 522
E. Rusya Askerî Modernizasyon Süreci mi? Silahlanma Yarışı mı? 526
XXII. RUSYA VE ORTA DOĞU 528
A. Rusya Açısından Orta Doğu Demiryolları ve Deniz Yolları 529
B. SSCB'nin Orta Doğu Politikası 529
C. İsrail'in Kuruluşunda Sovyet Etkisi 531
D. Süveyş Krizi Büyük Güçlerin Orta Doğu'da Rekabet Paradoksu 532
E. 1967 Arap İsrail 6 Gün Savaşları: ABD – SSCB Silah Yarışı 534
F. Sovyetlerin Orta Doğu'da En Hayati Hatası: 1979 Afganistan İşgali 537
G. Sovyetler Birliği'nin Tasfiyesi Sonrası Rusya'nın Orta Doğu Politikasındaki Değişimi Okumak 540
H. Rusya-İran İlişkileri 543
I. Rusya-Irak İlişkileri 546
J. Rusya-İsrail İlişkileri 548
K. Rusya-Suudi Arabistan İlişkileri 550
L. Arap Baharının Rusya-Suriye İlişkilerine Etkileri 550
XXIII. RUSYA'NIN GELECEĞİNE AİT VARSAYIMLAR 554
Yeni Avrasyacılık ve Yeni Rus Mitosu 560

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNDE REKABET VE İŞBİRLİĞİ 565
A. Türk-Rus İlişkilerinde Çatışmadan İşbirliğine Giden Uzun Yol 568
B. Türk-Rus-Kafkasya Üçgenindeki Engellerin Aşılması 568
C. Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusyası Dönemi Rus-Türk İlişkileri 572

I. TÜRK DONANMASININ KARADENİZ'DE TAARRUZU VE SAVAŞIN BAŞLANGICI 588
II. TÜRK-RUS SAVAŞININ KARA CEPHESİ VE SARIKAMIŞ HAREKÂTI (1914-1917) 591
III. OSMANLI TOPRAKLARINDAN ERMENİ-KÜRT-YUNAN TALEPLERİ 593
IV. İYİ KOMŞULUK VE DOSTLUK SÜRECİ VE 1921 TÜRKİYE-SOVYET RUSYA DOSTLUK VE KARDEŞLİK ANTLAŞMASI 600
Türkiye-Sovyet Rusya Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması'nın Getirdiği Hukuki Statü ve Kafkaslarda Sınırların Tespiti 616
V. TÜRKİYE – SOVYETLER BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE 1939–1949 DÖNEMİ 622
A. TÜRKİYE'NİN AVRUPA SAVAŞINA BAKIŞ AÇISI VE İTTİFAK ARAYIŞLARI 624
B. TÜRKİYE VE SSCB İLİŞKİLERİNDE YAKINLAŞMA VE UZAKLAŞMA SARKACI (1921-1925) 628
C. SAVAŞ ÖNCESİNDEKİ TÜRK-SOVYET DİPLOMATİK MÜNASEBETLERİNİN ARKA PLANI 632
D. SAVAŞTA SOVYET İŞGALİNİN BAŞLAMASI VE MOSKOVA'NIN TUTUM DEĞİŞİKLİĞİ - 1941 640
E. MÜTTEFİKLER VE SOVYETLERİN TÜRKİYE'DEN İKİNCİ CEPHE TALEPLERİ - 1942 647
F. STALİN'İN ANKARA'NIN SAVAŞA GİRMESİ YOLUNDAKİ BASKILARINDA MOLOTOV – SARPER GÖRÜŞMELERİNİN KRİTİK MİSYONU - 1943 649
G. SOVYET DİPLOMATİK TALEPLERİNİN HUKUKİ VE SİYASİ BOYUTU 650
H. SOVYET TALEPLERİNİN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ YANSIMALARI 655
I. TÜRK – SOVYET İLİŞKİLERİNDE 1960-1980 DÖNEMİ 661
J. TÜRK- SOVYET İLİŞKİLERİNE ETKİ EDEN DIŞSAL VE İÇSEL NEDENLER 664
K. TÜRKİYE'NİN İÇ SİYASAL ORTAMINDAKİ DEĞİŞİKLİK VE DIŞ POLİTİKAYA ETKİLERİ 668
L. TÜRKİYE VE SSCB İLİŞKİLERİNDE EKONOMİK İŞBİRLİĞİ SÜRECİ 672
M. DİPLOMATİK ZİYARETLER VE EKONOMİK İŞBİRLİĞİ SÜRECİNDEKİ DİNAMİKLER 675
1. Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya Federasyonu Ekonomik ve Ticari İlişkileri 680
2. Türk-Rus ilişkilerinde Ortaklık ve İşbirliği Süreci 681

3. Mavi Akım'ın Sonrasında Ankara-Moskova'nın Yeni İş Birliği Ufukları 684
VI. TÜRK RUS İLİŞKİLERİNİN TEORİK ARKA PLANI: REKABETÇİ İŞBİRLİĞİ KAVRAMI 688
VII. GÜÇLER DENGESİ TEORİSİ AÇISINDAN TÜRK-RUS İŞBİRLİĞİ ALANLARI 690
A. Rus Dış Politikasında Avrasyacı Yaklaşım ve Türkiye 695
B. 1990'lardan Günümüze Çok Boyutlu Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkileri 697
C. Samsun- Ceyhan Bypass Ham Petrol Boru Hattı 701
D. Ankara-Moskova Enerji İlişkilerinde Doğal Gaz Projeleri 702
E. Güney Akım Projesi 703
F. Türkiye'nin Nükleer Enerji Politikası ve Rusya Federasyonu 707
G. Eğitim ve Kültürel Entegrasyon 710
H. Türkiye Üniversitelerinde Öğrenim Gören Rusya Vatandaşı Öğrenci Sayısı (2002-2012) 711
VIII. İÇ POLİTİKADAKİ SİYASAL EĞİLİMLER 711
IX. DEMOKRATİK RUSYA'NIN DIŞ POLİTİKA ÖNCELİKLERİNDE BATI VE ÇİN AYRIMI 714
A. Rusya'nın Geleceği 718
B. Ukrayna-Rusya Gaz Krizinde Enerji Silahının Avrupa Menzili 722
X. ABD – İRAN YAKINLAŞMASININ RUSYA DIŞ POLİTİKASINA YANSIMALARI 735
Uluslararası İlişkiler Teorileri Çerçevesinde ABD- İran İlişkileri 737
İran ve ABD Yakınlaşmasının Rusya'ya Yansımaları 753

SONUÇ VE OLASI PROJEKSİYONLAR 765

KİTABİYAT 783

DİZİN 807

ÖN SÖZ

Türk-Rus ilişkileri tarih boyunca, Avrasya bölgesinin genel görünümü ve bu coğrafyadaki güç dengesinin temel ögelerinden biri, muhtemelen en önemlisi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ile Rus Çarlığı arasındaki ilişkiler ile başlayan bu önemli rekabet, Sovyetler Birliği'nin kuruluşunun ardından ilk başlarda bir iş birliği görünümü kazanmaya yönelmişken, II. Dünya Savaşı ile birlikte, bu defa ideolojik bir ayrılığın etkisiyle de pekişerek kendisini göstermiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında doğrudan kara sınırı kalmamakla beraber taraflar arasındaki ilişki yoğunluğu azalmamış, aksine Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya Türk cumhuriyetleri ile olan ilişkisi nedeniyle, daha da önem kazanmıştır.

Çoğu zaman çatışma/rekabet, zaman zaman da ortak anlayış/iş birliği olarak ortaya çıkan bu yeni ilişki zemininin iyi anlaşılabilmesi için ülkemizde Rusya'nın daha iyi tanınmasına ihtiyaç vardır. İşte elinizdeki bu akademik çalışma da Rusya'ya bakış açısından bu ikilem içerisinde yerini alan, Rusya'nın bugününü ve geleceğini anlamamıza ışık tutan niteliktedir. Yazar Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın çalışmasında, özellikle Rusya Federasyonu'nun Vladimir Putin'in Devlet Başkanı olmasının ardından ortaya çıkan durumunu analiz etmeye yönelirken, bu dönemin daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli olan tarihsel arka planı ve kısa geri dönüşleri de kullanmaktadır. Çalışma bu özellikleriyle, Rusya konusunda eksikliğini duyduğumuz çabalara yararlı bir katkı niteliği taşımaktadır. Niceleri dileğiyle.

Prof. Dr. Faruk SÖNMEZOĞLU

KİTABİYAT

"2003 Duma Election Overview, " U.S.-Russia Business Council, https://www.usrbc.org/goverment/russian_government/duma_elections/article/152, (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2011).

"Batı yükleniyor, Rusya karşı çıkıyor". *Radikal*, 14 Ocak 2012.

"BP Statistical Review of World Energy June 2014", http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Energy-economics/statistical-review-2014/BP-statistical-review-of-world-energy-2014-full-report.pdf, (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2014).

"Budapest Memorandums on Security Assurances, 1994". *Council on Foreign Relations*, 5 Aralık 1994, http://www.cfr.org/arms-control-disarmament-and-nonproliferation/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2014).

"Cenevre'den Tarihi Anlaşma Çıktı", 25 Kasım 2013, http://www.sabah.com.tr/Dunya/2013/11/25/cenevreden- tarihi-anlasma-cikti, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2015).

"Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice", San Francisco, 1945, https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2015).

"Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Investment Act of 2010", Public Law 111-195-July 1, 2010, http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/hr2194.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2015).

"Çin "Nobel'ini Putin'e verdi!", Milliyet, 9 Aralık 2011, http://dunya.milliyet.com.tr/cin-nobel-ini-putin-e-verdi-/dunya/dunyadetay/09.12.2011/1473383/default.htm (Erişim Tarihi: 9 Aralık 2011).

"Doğalgazda yeni yıl hediyeleri!". *Radikal,* 29 Aralık 2011, http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&VersionID=96727&Date=30.12.2011&ArticleID=1073886 (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2011).

"Duma Elections 2007", U.S.–Russia Business Council, https://www.usrbc.org/goverment/russian_government/duma_elections/article/153, (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2011).

"Electoral commission registers United Russia candidates". *Ria Novosti*, 18 Ekim 2011, http://en.rian.ru/russia/20111018/167801136.html, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2011).

"Iran Rebuked Over Nuclear 'Cover Up' by UN Watchdog", *BBC,* 27 Kasım 2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8382486.stm, (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2015).

"Kerry is told Russia will respect Ukraine's 'territorial integrity', " *Anadolu Agency*, 28 Şubat 2014, http://www.aa.com.tr/en/news/294512--kerry-is-told-russia-will-respect-ukraine-s-territorial-integrity, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

"Medvedev'den Japonya ile tartışmalı Kuril Adalarına ziyaret sözü". HaberRus, 30 Eylül 2010, http://www.haberrus.com/politika/3808-Medvedevden-Japonya-ile-tartismali--Kuril-adalarina-ziyaret-sozu.html (Erişim Tarihi: 9 Kasım 2011).

"Moscow blasts Ban Ki-moon's defense of Libya action". *Ria Novosti,* 22 Aralık 2011, http://en.rian.ru/world/20111222/170430037.html (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2011).

"NATO chief says Putin Crimea visit "inappropriate". *Thomson Reuters Foundation*, 9 Mayıs 2014, http://www.trust.org/item/20140509114754-plk5t, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"NATO not yet ready for cooperation with Collective Security Treaty Organization - CSTO Secretary General." *Russia Beyond the Headlines*, 26 Mart 2013, http://rbth.com/news/2013/03/26/nato_not_yet_ready_for_cooperation_with_csto_-_csto_secretary_general_24249.html, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2014).

"NATO Ready To Admit 7 Eastern Bloc Countries". *Sofia News Agency*, 26 Eylül 2002, http://www.novinite.com/articles/14321/NATO+Ready+To+Admit+7+Eastern+Bloc+Countries, (Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2014).

"NATO refuses to cooperate with CSTO in fighting Afghan drugs for ideological reasons–Lavrov." *Voice of Russia*, 18 Aralık 2013, http://voiceofrussia.com/news/2013_12_18/NATO-refuses-to-cooperate-with-CSTO-in-fighting-Afghan-drugs-for-ideological-reasons-Lavrov-8607/, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2014).

"NATO-Russia Relations Currently at Unsatisfactory Level – Merkel", *Sputnik International,* 31 Ağustos 2015, http://sputniknews.com/politics/20150831/1026393353.html, (Erişim Tarihi: 05 Eylül 2015).

"No: 169, 26 Mayıs 2014, Ukrayna'da Gerçekleştirilen Devlet Başkanlığı Seçimleri Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-169_-26-mayis-2014_-ukrayna_da-gerceklestirilen-devlet-baskanligi-secimleri-hk_.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

"No: 173, 28 Mayıs 2014, Ukrayna'da Alıkonulan AGİT Gözlemcileri Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-173_-28-mayis-2014_-ukrayna_da-alikonulan-agit-gozlemcileri-hk.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

"No: 231, 7 Temmuz 2014, Kırım Tatar Milli Meclisi Ve Kırım Tatarlarına Yönelik Artan Baskı ve Hukuk Dışı Uygulamalar Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-231_-7-temmuz-2014_-kirim-tatar-milli-meclisi-ve-kirim-tatarlarina-yonelik-artan-baski-ve-hukuk-disi-uygulamalar-hk.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

"No: 255, 29 Temmuz 2014, Kırım Tatar Türkü Bazı Hastaların Tedavilerinin Ülkemizce Üstlenilmesi Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-255_-29-temmuz-2014_-kirim-tatar-turku-bazi-hastalarin-tedavilerinini-ulkemizce-ustlenilmesi-hk_.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

"No: 279, 29 Ağustos 2014, Ukrayna'da Gerilimin Yükselmesi Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-279_-29-agustos-2014_-ukrayna_da-gerilimin-yukselmesi-hk_.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

"Novak: Türkiye'ye doğalgaz indirim oranı artabilir". *Rusya'nın Sesi Radyosu*, 4 Aralık 2014, http://www.rsfmradio.com/2014_12_04/turkiyeye-dogalgaz-indirimi-yuzde-6-dan-yuksek-olabilir/, (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2014).

"Nükleer anlaşma yürürlüğe giriyor", *Al Jazeera Turk*, 13 Ocak 2014, http://www.aljazeera.com.tr/haber/nukleer-anlasma-yururluge-giriyor, (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2015).

"Nükleer Enerji ve Nükleer Silahlanma" Nurşin Ateşoğlu Güney ile Söyleşi, Hasan Öztürk, Ömer Faruk Türk, *Bilge Adamlar Araştırmalar Merkezi,* Bilge Söyleşi 15, 2013, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-2014021750nursin_atesoglu_soylesi.pdf (Erişim tarihi: 15. 03. 2014).

"Nükleer müzakerelerde anlaşma sağlandı", *Al Jazeera Turk,* 3 Nisan 2015, http://www.aljazeera.com.tr/haber/nukleer-muzakerelerde-anlasma-saglandi (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2015).

"Pifer: A Primer on Ukraine's Political Crisis, " Interviewee: Steven Pifer, Visiting Fellow, Brookings Institution, Interviewer: Bernard Gwertzman. *Council on Foreign Relations*, 18 Nisan 2007, http://www.cfr.org/ukraine/pifer-primer-ukraines-political-crisis/p13133, (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2014).

"Pre-Caspian gas pipeline". http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/pg/, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2012).

"Prime Minister Vladimir Putin contributes an article to the Vedomosti newspaper". 30 Ocak 2012, http://archive.premier.gov.ru/eng/events/news/17888/, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2015).

"Putin Arrives in Beijing for WWII Parade, Meetings With Chinese Leadership", Sputnik, 02 Eylül 2015, http://sputniknews.com/politics/20150902/1026485368.html, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2015).

"Putin hails Crimea joining Russia on Victory Day visit". 9 Mayıs 2014, http://www.itv.com/news/update/2014-05-09/putin-hails-crimea-joining-russia-on-victory-day-visit/, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"Putin Lands in Crimea For Victory Day in First Visit Since Annexation". *The Moscow Times*, 9 Mayıs 2014, http://www.themoscowtimes.com/advertorials/news/Putin-Lands-in-Crimea-For-Victory-Day-in-First-Visit-Since-Annexation/, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"Putin marks Victory in Crimea, more bloodshed in Ukraine". *CNBC*, 9 Mayıs 2014, http://www.cnbc.com/id/101657591#, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"Putin showcases Russia's pivot to Asia as he visits China for WWII parade", The Christian Science Monitor, 03 Eylül 2015, http://www.csmonitor.com/World/Europe/2015/0903/Putin-showcases-Russia-s-pivot-to-Asia-as-he-visits-China-for-WWII-parade-video, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2015).

"Putin's Crimea visit 'deliberate escalation' in crisis". 9 Mayıs 2014, http://www.itv.com/news/update/2014-05-09/putins-crimea-visit-deliberate-escalation-in-crisis/, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy". *The Washington Post*, 12 Şubat 2007, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html, (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2014).

"Putin's visit to Crimea draws Western Criticism". *Al Arabiya News*, 9 Mayıs 2014, http://english.alarabiya.net/en/News/world/2014/05/09/Russian-President-Vladimir-Putin-arrives-in-Crimea.html, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"Russia cancels South Stream; proposes new pipeline to Turkey". *Pipelines International*, 3 Aralık 2014, http://pipelinesinternational.com/news/russia_cancels_south_stream_proposes_new_pipeline_to_turkey/090233/?utm_source=Newsletter-Update&utm_medium=email&utm_campaign=Pipelines%20International-4_december_20141&utm_content=news:russia_cancels_south_stream_proposes_new_pipeline_to_turkey, (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2014).

"Russia on US Sanctions: 'Just Another Hostile Action' That Will Backfire", *Sputnik International*, 02 Eylül 2015, http://sputniknews.com/politics/20150902/1026485963.html, (Erişim Tarihi: 04 Eylül 2015).

"Russia Ready for Equal Partnerships With US, EU, NATO", *Sputnik International*, 01 Eylül 2015, http://sputniknews.com/politics/20150901/1026431582.html#ixzz3kU1crLVy, (Erişim Tarihi: 04 Eylül 2015).

"Russia remembers WWII losses, Putin visits Crimea". *Deutsche Welle*, 9 Mayıs 2014, http://www.dw.de/russia-remembers-wwii-losses-putin-visits-crimea/a-17623915, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"Russia vows not to freeze military cooperation with Iran". *Ria Novosti*, 23 Eylül 2010, http://en.rian.ru/world/20100923/160693475.html (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2012).

"Russia will target US missile defense sites if no deal – Medvedev". *RT*, 23 Kasım 2011, http://rt.com/politics/medvedev-comments-missile-defense-031/, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

"Russia-led military bloc offers cooperation with NATO". 17 Ocak 2013, http://rt.com/politics/russia-us-nato-csto-central-asia-195/, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2014).

"Russian Federation's Constitution of 1993 with Amendments through 2008". 14 Ocak 2015, https://www.constituteproject.org/constitution/Russia_2008.pdf, (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2015).

"Russian Special Forces Storm Crimea Base". *SKY News*, 23 Mart 2014, http://news.sky.com/story/1230212/russian-special-forces-storm-crimea-base, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

"Rusya Hindistan'ın BM Güvenlik Konseyi Daimi Üyeliğini Destekliyor". *USAK Stratejik Gündem*, 21 Aralık 2010, http://www.usakgundem.com/haber/60225/rusya-hindistan-39-%C4%B1n-bm-g%C3%BCvenlik-konseyi-daimi-%C3%BCyeli%C4%9Fini-destekliyor.html (Erişim Tarihi: 28 Kasım 2011).

"Rusya: NATO ve bazı Körfez ülkeleri Suriye'ye müdahale hazırlığında". *Radikal*, 12 Ocak 2012, http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1075388&CategoryID=81 (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2012).

"Rusya'dan İsrail'e: "Eğer İran'ı vurursan...". *Milliyet*, 9 Aralık 2011, http://dunya.milliyet.com.tr/rusya-dan-israil-e-eger-iran-i-vurursan-/dunya/dunyadetay/09.12.2011/1473414/default.htm (Erişim Tarihi: 9 Aralık 2011).

"Rusya-Hindistan ilişkileri stratejik ortalık niteliği aldı". *Rusya'nın Sesi*, 21 Aralık 2010, http://turkish.ruvr.ru/2010/12/21/37373785.html (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2011).

"Sevastopol to mark Black Sea Fleet Day". *ITAR-TASS News Agency*, 13 Mayıs 2014, http://en.itar-tass.com/russia/731344, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"State Duma: Overview, " U.S.-Russia Business Council, https://www.usrbc.org/goverment/russian_government/russian_government_state_duma/, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2011).

"Taner Yıldız'dan flaş açıklama! Rusya'nın indirimi tüketiciye yansıyacak mı?". *Türkiye Gazetesi*, 2 Aralık 2014, http://www.turkiyegazetesi.com.tr/editorunsectikleri/211475.aspx, (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2014).

"Treaty Between the United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missiles", http://fas.org/nuke/control/abmt/text/abm2.htm, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

"Türkiye, Bulgaristan'a göre daha bağımsız bir politika izliyor". *Rusya'nın Sesi Radyosu*, 3 Aralık 2014, http://turkish.ruvr.ru/news/2014_12_03/Turkiye-Bulgaristan-politika/, (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2014).

"Türkiye-Rusya Güney Akım'da imzaları kasımda atacak; Putin: Türkiye ziyareti çok başarılı". *HaberRus*, 15 Mayıs 2010, http://haberrus.com/politics/2010/05/15/turkiye-rusya-guney-akimda-imzalari--kasimda-atacak----putin-turkiye-ziyareti-cok-basarili.html (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2011).

"Ukraine crisis in pictures: Pro-Russian forces take control in Crimea". *The Telegraph*, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10707381/Ukraine-crisis-in-pictures-Pro-Russian-forces-take-control-in-Crimea.html?frame=2856588, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

"Ukraine crisis: Vladimir Putin visits annexed Crimea". *BBC News Europe*, 9 Mayıs 2014, http://www.bbc.com/news/world-europe-27344029, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"Ukraine files protest against Russia's Black Sea Fleet presence in Crimea". *Voice of Russia Radio*, 28 Şubat 2014, http://voiceofrussia.com/news/2014_02_28/Ukraine-files-protest-against-Russias-Black-Sea-Fleet-presence-in-Crimea-7848/, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

"Ukraine's political crisis: Viktor v Viktor". *The Economist*, 12 Nisan 2007, http://www.economist.com/node/9008828, (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2014).

"United Russia could lose super-majority in parliament", *Ria Novosti*, 19 Ekim 2011, http://en.rian.ru/russia/20111019/167859633.html, (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2011).

"Victory Day in Ukraine and Crimea". 9 Mayıs 2014, http://www.boston.com/bigpicture/2014/05/victory_day_in_ukraine_and_crimea.html, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

"World News Briefs; Yeltsin and Pole Meet; Fail to Heal NATO Split". *The New York Times*, 10 Nisan 1996, http://www.nytimes.com/1996/04/10/world/world-news-briefs-yeltsin-and-pole-meet-fail-to-heal-nato-split.html, (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014).

"AB'den Rusya'nın Kararına Tepki". *Euractiv,* 27 Ağustos 2008, http://www.euractiv.com.tr/genisleme/article/abden-rusyanin-kararina-tepki (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2011).

ABDURAKHMAN Autorkhanov "The New Phase of Soviet Expansionist Policy", Bulletin, Institute for the Study of the ÜSSR, 1971.

ADAMS Jan S. "Russia's Cecurity Council Profiled", RAFRL Research, 6 Ekim, 1994.

ADAMSWAITE Anthony "France and Corning of the Second World War", 1936-1939, Frank Cass, Londra, 1977.

ADOMEIT Hannes "Russia Partner or Risk Factor in European Security?", Adelphi Paper, 1994.

AGE Stanley W. "Russia in Revolution-Selected Readings in Russian Domestic History Since 1855", City üniversity Of New York, 1963.

AHMAR Moonis "Çağdaş Orta Asya'da Etnik Faktör: Pakistan'ın Yaklaşımı", Avrasya Etüdleri, 1995/96.

AHME H.; Jr. Cari "Seapower and the Superpowers", US Naval Institute, Proceedings, 1968.

AKARSLAN Mediha "Değişen Dünya Dengeleri Rusya Federasyonu", Bursa, 1994. AKBAY, Cemal "Birinci Dünya Harbinde Sarıkamış Taarruzu", ATA-ŞE Arşivi, 1988.

Akbarzadeh, Shahram, "Obama and the US Policy Change on Iran", *Global Change, Peace & Security*, Vol: 21, No: 3, October 2009, s. 397-401.

Akbaş, Zafer, Baş, Âdem. " İran'ın Nükleer Enerji Politikası ve Yansımaları", *History Studies*, Volume 5/2 Mart 2013, ss.21-44, http://www.historystudies.net/Makaleler/1142552175_27-Zafer%20Akba%C5%9F.pdf.

AKBAY, Cemal "Birinci Dünya Harbinde Türkiye'yi Harbe Sürükleyen Karadeniz Olayı, " Askerî Tarih Bülteni, Ağustos, 1998.

Akçadağ, Emine. "Şanghay İşbirliği Örgütü: Rusya-Çin Ortaklığı mı, Rekabeti mi?", *Bilgesam*, 15 Nisan 2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=640:anghay-birlii-oerguetue-rusya-cin-ortakl-m-rekabeti-mi&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2011).

AKSYONOV Vassily "Nostalgia or Schizophrenia? Autumn Recollec-tions of summer Travels in Russia", The Washington Quarterly, Bahar, 1998.

Aktürk, Şener. "NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 9, Sayı: 34, Yaz 2012, s. 73-97.

Aktürk, Şener. "Türk-Rus İlişkilerinin Realist Bir Değerlendirmesi, 2002-2012: Zirveden Dibe Mi?", *Hazar Raporu*, Sayı:3, Bahar 2013, s. 55-70.

ALİYEV Hamit "70 Yılda Sovyet-Türkiye Dostluk İlişkilerine Dair 2. Uluslararası Atatürk Sempozyumu", 9-11 Eylül 1991, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1996, Doster Barış "Atatürk, Türk Dünyası ve Mazlum Milletler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları", İstanbul, Haziran, 2004.

ALİYEV Hamit "70 Yılda Sovyet-Türkiye Dostluk İlişkilerine Dair, " Uluslararası Atatürk Sempozyumu, Ankara, 1996.

ALLENSWORTH Wayne "The Russian Question-Solzhenitsyn and the Russian ûuestions", Rowman Littlefield Publishers, New York, 1998.

Allison, Roy. *Russia, The West & Military Intervention*, Oxford, Oxford University Press, 2013.

ALMOND Gabriel A., G. Bingham, Powell "Comparative Politics Today", A World View, Little Brown Corp. Boston, 1982.

Altınkaş, Evren. "Tarih Boyunca ABD-İran İlişkileri", içinde *Arap Baharı ve İran,* Barış Adıbelli (ed.), Bilim Yayıncılık, İstanbul, Mart 2012, s.130-143.

ALTUG Yılmaz "Siyasî Tarih Ders Notları 1776-1920", Filiz Kitabevi, İstanbul, 1977.

Amanov, Şatlık. "ABD-Orta İlişkilerinin Tarihsel Karakteristiği ve Güncel Anlamı Üzerine Bir Değerlendirme, " içinde Mehmet Seyfettin Erol (der.), *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun*, Ankara, Barış Platin Kitabevi, 2009, s. 147-181.

ANDREWS Wiiliam G. "Soviet Institutions and Policies", üniversity of Califomia, Santa Barbara, 1971.

ANTONENKO, Oxana "Russia's Military Involvement in the Middle East" Middle Eastern Review of International Affairs, Mart, 2001.

ARALOV S.İ. "Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları", Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1997.

ARBATOV Alexi "Eurasia Letter; A Russian-US Security Agenda", CISRussian-Relations, Kış, 1996.

Archive of the Official Site of the 2008-2012 Prime Minister of the Russian Federation Vladimir Putin, "Prime Minister Vladimir Putin meets with the heads of expert groups to discuss Russia's socio-economic development strategy through 2020", 16 Şubat 2011, http://archive.premier.gov.ru/eng/events/news/14155/ , (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2015).

ARI Tayyar "Sovyetler Birliği Sonrası Avrasya", Avrasya Dergisi, Kış, 1996.

Arı, Tayyar. *Irak, İran ve ABD- Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Bursa, MKM Yayıncılık, 7. Basım, 2008.

ARKIN, William M. "Russia Nulces the United States-Code Name of the Week-Slomonia", Washington Post, 2005.

ARMAOĞLÜ Fahir "20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 8. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları", Ankara, 1992.

Arms Control Association. "Arms Control and Proliferation Profile: Iran", http://www.armscontrol.org/factsheets/iranprofile. (Erişim Tarihi: 15 Mart 2014).

Arms Control Association. "Russia's Military Doctrine", Mayıs 2000, http://www.armscontrol.org/act/2000_05/dc3ma00, (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2014).

Arms Control Association. "The Conventional Armed Forces in Europe (CFE) Treaty and the Adapted CFE Treaty at a Glance", https://www.armscontrol.org/factsheet/cfe, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

Arms Control Association. "The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty at a Glance", Son Güncelleme: Mayıs 2014, http://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

Aslund, Anders. "How Russia Mismanaged the Financial Crisis, " *The Moscow Times*, 27 Şubat 2013, http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/how-russia-mismanaged-the-financial-crisis/476091.html, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2015).

ASMÜS Ronald D. Richard L. KUGLER; Stephen, LARRABEE "NATO Expansion; The Next Steps" Survival, Bahar, 1995.

ATAÖV Türkkaya "Rus Devleti'nin Kuruluşu", AÜSBF Dergisi, Ankara, Aralık, 1968

ATAÖV Türkkaya "Rusya'da Moğol İstilâsı ve Etkileri", AÜSBF Dergisi, Haziran, 1969

ATAY Mehmet "Kremlin'de Politik Savaş", Avrasya Dosyası, Ankara, 1996.

ATEŞ Toktamış "Siyasal Tarih I", İstanbul, 1982.

Atlas, Terry. "Ukraine Gave Up Nuclear Arms in 1994 Deal Russia Flouts, " *Bloomberg*, 5 Mart 2014, http://www.bloomberg.com/news/2014-03-05/ukraine-gave-up-nuclear-arms-in-1994-deal-russia-flouts.html, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2014).

Atlı, Altay. "Rusya'nın Enerji İbresi Çin'i Gösteriyor, " *USAK Analist*, Sayı: 46, Aralık 2014, s. 42-45.

AVCIOĞLU Doğan "Türkiye'nin Düzeni", Ankara, 1969.

AYDIN Alacakaptan: "Türk Sovyet İlişkileri (1921-1945)" .Çağdaş Türk Diplomosisi.

AYDIN Turan; Olgan BEKÂR "Türkiye'nin Orta ve Uzun Vadeli Ekonomik Çıkarları Açısından Türk-Rus İlişkileri", TESEV, Ankara, 1995.

AYDOĞAN Erdal "İttihat ve Terakki'nin Doğu Politikası, " İstanbul, 2005.

AYVERDİ Samiha "Tür-Rus Münasebetleri ve Muharebeleri", Kubbe-altı Neşriyatı, İstanbul, 2004.

Babalı, Tuncay. "The Role of Energy in Turkey's Relations with Russia and Iran", *Center for Strategic and International Studies*, Paper Prepared for International Workshop, "The Turkey, Russia, Iran Nexus: Economic and Energy Dimensions", 29 Mayıs 2012, http://csis.org/files/attachments/120529_Babali_Turkey_Energy.pdf, (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2014).

BADDELEY John "Russia-Mongolia-China, Being Some Record of the Relations Betmeen them from Beginning of the XVIIth", Londra, 1919.

Bagdat, Gawdat. "Nuclear Proliferation: The Islamic Republic of Iran", Iran Studies, Vol:39 (3), Routledge, London, 2006, s. 307- 327.

BAGIDOV; Y. A. "Kurtuluş Savaşı Yıllarında Azerbaycan-Türkiye İlişkileri", Cumhuriyet, İstanbul, 2000.

BALADEN Stepnen K.; Sandra L. BATALDEN "The Nevvly Indepen-dent States of Eurasia", Oryx Press, Arizona, 1993.

BARLETT Henry C; G. Paul HOLMAN "Soğuk Savaş Sonrası Dünya İçin Kuvvet Plânlaması ve Jeopolitikten ne Öğrenebiliriz?" Çev. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN, Silâhlı Kuvvetler Dergisi, Ekim, 1996.

BARNETT Frank R. "Overview of Soviet Strategy", Naval War College, "Sources of Working Class's International Policy", International Affa-irs, 1968.

BARRETT J. Raymond, "Geograpy and Soviet Strategic Thinking", Military Review, 1970.

BARRY Michael "Privatization, Conversion and Restructing in Russias Military lndustrial Complex", Comparotively Strategy, 1994.

Barzegar, Kayhan. "Iran's Nuclear Program, " içinde *The Nuclear Question in the Middle East*, Mehran Kamrava (ed.), London, Hurst& Company, 2012, s. 225-264.

BASSIN Mark "Expansion and Colonialism on the Eastern Frontier: Views of Siberia and the For East in Pre-Petrine Russia", Journal of Histo-rical Geography, Ocak 1988.

BAUMANN Robert F. "The Debate Över Universal Military Service in Russia", Yale University, 1982.

BAYCAR Adnan "Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi-Ahmet Câvid Bey'in Müntehabatı", İstanbul, 2004.

BAZHANOV Yeugeni "Top Priorities for Foreign Policy", New Times, Ekim, 1995.

BEAZLEY C. Raymond "The Russian Expansion Towards Asia and The Artic İn The Middle Ages", The American History Review, Vol. 1, 1985/96-Vol. 1. 20 1914-15.

BELL Daniel "The New Leader", 1963.

BERDYAEV Nicholas, "The Origin of Russian Communism", Charles Scribners Sons, New York, 1937,

BERDYAEV Nicolas "The Origin of Russian Communism", Transla-ted from the Russian FRENCH by R.M.; Arbor Paperback, university of Michican Press, 1962.

BERDYAEV Nicolas "The Russian Revolution", Study of Communism and Marxism, University, Of Michigan Press, 1963.

BERNADSKY George "The Monghols and Russia", Yale university Press, 1953.

Besleney, Zeynel Abidin. "Sovyet Sonrası Dönemde Kuzey Kafkasya, " içinde *Kafkaslar Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi III),* Mustafa Aydın (der.), Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2012, s. 113-144.

Bethel, Scott A. "Vladimir Vladimirovich Putin and Russian Foreign Policy for the New Millenium: A New Approach 2001-2002", AU/AIR FORCE FELLOWS PROGRAM/BETHEL/2001-02 AIR FORCE FELLOWS PROGRAM AIR UNIVERSITY, Institute for the Study of Conflict, Ideology, and Policy, Boston University, Boston, Mayıs 2002, s. 1-70.

BEVERIDGE Albert J. "The Russian Advance", Harper & Row Publis-hers, New York, 1903.

BİALER Seweryn "Stalins's Successors", Cambridge, 1980.

Bilgin, Mert. "Orta Asya ve Kafkasya'da Enerji Stratejileri: Rekabet, İşbirliği ve Bölgesel Sorunlar", içinde *Orta ve Kafkasya: "Rekabetten İşbirliğine",* Tayyar Arı (ed.), Bursa, MKM Yayıncılık, 2010, s.157-191.

Bill, James A. *'The US Overture to Iran, 1985- 1986; An Analysis',* Nikki Keddie ve Mark Gasıorowski (ed.), *Neither East, Nor West; Iran, the Soviet Union and the United States,* Yale University, London, 1990, s.168.

BLANDY Charles, "The Battle for Grozny", Jane's Intelligence Revi-ew, Şubat, 1995 .

BLANK Stephen "Russian Democracy and the Qest after Çhechnya", Comparative Strategy, 1996.

BLANK Stephen "Which Way for Sino-Russian Relations", Orbis, Yaz, 1998.

BLANK Stephen "Yeltsin Fosters a Military Threat to Democracy", 1996.

BLANK Stephen J.; Alvin Z. RÜBİNSTEIN "Imperial Decline - Russia's Changing Role İn Asia", Duke University Press, 1997.

BLANK Stephen, "Energy, Economics and Security in Central Asia", USA Army War College, 1995.

BLUM Jerome "Peter the Great" Lord and Peasant in Russia from the Ninth to Nineteenth Century, Princeton, 1961.

BOGDANOVICH M. I. "Zapiski Strategi", Pravila Vedeniia Voiny, Is-velechennye Sochieneii Napoleona, St. Petersburg, 1847.

Bond, Ian. "Three things for NATO to think about, " *Center for European Reform Bulletin*, Sayı: 97, Ağustos / Eylül 2014, http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2014/bulletin_augsep_2014_lowres.2-8_part2-9451.pdf, s. 1-2, (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2014).

Booth, William ve DeYoung, Karen. "Ukraine calls Russian troops 'invasion', " *The Washington Post*, 28 Şubat 2014, http://www.washingtonpost.com/world/ukraine-calls-russian-troops-invasion/2014/02/28/e066bfc8-a0be-11e3-878c-65222df220eb_story.html, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

Bowen, Wyn Q. ve Brewer, Jonathan. "Iran's Nuclear Challenge: Nine Years and Counting", *International Affairs,* Vol: 87, No: 4, s. 923-943.

Breedlove, Philip M. "What Is Next For NATO? , " *Turkish Policy Quarterly*, Cilt: 12, Sayı: 4, Kış 2014, s. 25-32.

BROWN John "Russia Explored", Hodder & Stoughton, Londra, 1959.

Brown, Archie. *The Gorbachev Factor*, New York, Oxford University Press, 1996.

BRÜMBERG Abraham "Russia ünder Khruchev", An Anthology from Problems of Communism", Frederick A. Praeger Publisher, New York, 1962.

Brzezinski, Zbigniew. *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*, New York, Basic Books, 2012.

Bumiller, Elisabeth, Schmitt, Eric ve Shanker, Thom. "U.S. Sends Top Iranian Leader a Warning on Strait Threat" The New York Times, 12 Ocak 2012, http://www.nytimes.com/2012/01/13/world/middleeast/us-warns-top-iran-leader-not-to-shut-strait-of-hormuz.html?_r=0

BURÇAK Rıfkı Salim "Türk-Rus-İngiliz Münasebetleri", Aydınlık Matbaası, İstanbul, 1946.

Buszynski, Leszek. "Russia's New Role in Central Asia'', Asian Survey, Cilt: 45, Sayı: 4, Temmuz-Ağustos 2005, s. 546-565.

Büyükakıncı, Erhan. "Asya Güvenlik Alanı İçerisinde KGAÖ ve Rusya, " içinde *Asya'da Güvenliğin İnşası ve CICA/Building Security in Asia and CICA,* Almagül İsina (ed.), İstanbul, TASAM Yayınları, 2012, s-s. 123-126.

Büyükakıncı, Erhan. "Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış: Söylemler, Arayışlar ve Fırsatlar", içinde *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, Erhan Büyükakıncı (der.), Phoenix Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 137-163.

C. William, ODON E. "Whether the Soviet Union" The Washington Ouarterly, Bahar, 1981.

Caferov, Nazim. "Rusya'nın Deniz Stratejisi ve Karadeniz", içinde *Hazar'dan Karadeniz'e Stratejik Bakış,* Okan Yeşliot (ed.), İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2014, s. 139-149.

Cafersoy, Nazım. "Rusya-Hindistan Stratejik İşbirliği Güçleniyor-2", *1News,* 2 Temmuz 2011, http://www.1news.com.tr/yazarlar/20110629031305808.html (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2011).

Cankorel, Bilge. *Bir Dönem Biterken: Bir Diplomatın Seyir Defteri*, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2014.

Carly, Christina "AH That Glitters, " Newsweek, Mayıs 13, 2002.

Carnett George C; Morris H. Crawford "Dimensions of Soviet Economic Power" Joint Economic Committee, Congress of the United States, Aralık 1962.

Caroe Olaf "Soviet Empire-The Turks of Central Asia And Stalinism", Macmillan, St. Martin's Press, New York, 1967

Carter Gwendolen M. "The Government of the Soviet ünion", Harcourt, New York, 1957.

Caşın Mesut Hakkı "Re-Mapping Euro-Atlantic Collective Security Strategy Routes Beyond The September 11 Terrorist Attack" International NATO Antalya Conference, 15 Nisan, 2002.

Caşın Mesut Hakkı "Strategic Effects Of World War-lntemational Security And Power Balances İn The Middle East", Tel Aviv Üniversitesi, 4 Nisan 2000.

Caşın Mesut Hakkı "Uluslararası Güvenlik Stratejileri ve Silâhsızlanma, Ankara, 1995.

Caşın Mesut Hakkı; ATAY Mehmet "Rus Dış Politikası ve ulusal Güvenlik Stratejileri", Strateji Dergisi, 1996/4.

Caşın, Mesut Hakkı. "Duma elections: Political landscape from winter 2011 to spring 2012 presidential election", *Valdai Discussion Club*, 7 Aralık 2011, http://valdaiclub.com/politics/35780.html, (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2011).

Caşın, Mesut Hakkı. "First Non-Coastal States Flag Shows Against to NATO Mare Nostrum: Sino-Russian Entente Naval Exercise in Mediterranean", Hazar Strateji Enstitüsü Analiz, 27 Mayıs 2015, http://hazar.org/analizdetail/analiz/first_non_coastal_states_flag_shows_against_to_nato_mare_nostrum_sino_russian_entente_naval_exercise_in_mediterranean_1290.aspx, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2015).

Caşın, Mesut Hakkı. "How To Stop The Escalating Ukraine Crisis: Should Crimea Stay With Kiev Or Join Moscow?", *Hazar Strateji Enstitüsü*, 11 Mart 2014, http://hazar.org/blogdetail/blog/how_to_stop_the_escalating_ukraine_crisis_should_crimea_stay_with_kiev_or_join_moscow__670.aspx, (Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2014.

Caşın, Mesut Hakkı. "Iran Nuclear Deal in Vienna: Will Lifting Sanctions Limit Nuclear Capacity or Continue for Skeptic Verifications?", Hazar Strateji Enstitüsü Analiz, 29 Temmuz 2015, http://hazar.org/analizdetail/analiz/iran_nuclear_deal_in_vienna_will_lifting_sanctions_limit_nuclear_capacity_or_continue_for_skeptic_verifications__1330.aspx, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2015).

Caşın, Mesut Hakkı. "The Crimea Crisis: Is The Cold War Chessboard Set To Return?", *Hazar Strateji Enstitüsü*, 5 Mart 2014, http://hazar.org/blogdetail/blog/the_crimea_crisis_is_the_cold_war_chessboard_set_to_return__641.aspx, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

Caşın, Mesut Hakkı. "Turning The Russian Naval Fleet Back To Warm Mediterranean Waters: Transformation To A New Rivalry With The West? , " *Hazar Strateji Enstitüsü*, 5 Ocak 2014, http://hazar.org/blogdetail/blog/turning_the_russian_naval_fleet_back_to_warm_mediterranean_waters_transformation_to_a_new_rivalry_with_the_west__438.aspx, (Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2014).

Caşın, Mesut Hakkı. "Türkiye-Rusya İlişkilerinde Çatışma Yerine Stratejik Ortaklık ve İşbirliğinin Yeni Boyutları", içinde *Türk Dış Politikası: 1919-2012,* Haydar Çakmak (ed.), Ankara, Barış Platin Kitap, 2012, s. 1054-1086.

Caşın, Mesut Hakkı. "ABD'nin Kafkasya Politikasında Rusya ile Ortaklık ve Rekabet Paradoksunun Olası Gelişmelerini Anlamak, " içinde *Orta Asya ve Kafkasya: "Rekabetten İşbirliğine",* Tayyar Arı (der.), Bursa Marmara Kitap Merkezi, 2010, s. 325-383.

CEBESOY Ali Fuat "Moskova Hatıraları", Vatan Neşriyatı, İstanbul, 1955.

CHANDLER David G. "The Campaigns of Napoleon", New York, 1966.

Chappell, Bill ve Memmott, Mark. "Putin Says Those Aren't Russian Forces In Crimea, " 4 Mart 2014, http://www.npr.org/blogs/thetwo-way/2014/03/04/285653335/putin-says-those-arent-russian-forces-in-crimea, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2014).

CHERNOV Vladislav "Significance of Russian Military Doctrine", Comparative Strategy, Nisan-Haziran 1994.

CHERNOV Vladislav "View From Russia The Expansion of NATOand the Future of the CFE Treaty", Comparative Strategy, Londra, 1995.

Chicago Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2014).

Cilt 247, Sayı 5-6 (Nisan ve Mayıs 2005), 18 Sayfa, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2015).

CLARK Michael T, Simon, SERFATY "New Thinking & Old Realities" America, Europe And Russia, John Hopkins Foreign Policy lnstitute, Washington DC, 1991.

Clayton, Jonathan. "Rodionov: NATO Growth Will Upset Arms Control", *The Moscow Times*, 19 Aralık 1996, http://www.themoscowtimes.com/news/article/rodionov-nato-growth-will-upset-arms-control/314484.html, (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014).

Clinton, Hillary Rodham. *Hard Choices: A Memoir*, London, Simon & Schuster, 2014.

COFFEY Joseph 1. "The Future Role of NATO-Russia: Partner or Threat to Security Again?", Forign Policy Association, Headline Series, Yaz 1998.

Cohen, Ariel. "Russia and Eurasia: Dimensions of Integration, " içinde *China-India-Russia: Security and Strategic Cooperation in Asia*, Engin Selçuk (ed.), İstanbul, TASAM Publications, 2012, s. 179-184.

Cohen, Ariel. "Russia: The Flawed Energy Superpower", içinde *Energy Securtiy Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook,* Gal Luft and Anne Korin (eds.), Santa Barbara, California: Praeger Securtiy International, 2009, s. 91-108.

COLIN Jean "French Revolution-The Transformation of War, Londra, 1912.

Connolly, Richard. "Economic Growth and Strategies for Economic Development in Russia, " *Russian Analytical Digest, No. 133*, 18 Temmuz 2013, Analysis, http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-133-5-9.pdf, ss.5-9, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2015).

CORNWALL James Marshall "Napoleon as Military Commander", Londra, 1967.

COX Richard, H. "The State İn International Relations", State Univer-sity Of New York, Chandler Publishing Company, 1965.

CRANKSHAW Edward "Krushchev's Russia", Penguin Books, Baltimore, 1959.

ÇAKMAK Fevzi "Büyük Harpte Şark Cephesi Harekâtı", Gala Basımevi, Ankara, 1964.

ÇELİK, Edip "Milletlerarası Hukuk", İstanbul, 1980.

Çetinsaya, Gökhan. 'Rafsancani'den Hatemi'ye İran Dış Politikasına Bakışlar', içinde *Türkiye'nin Komşuları*, Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel (der.), İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s. 293-329.

Çolakoğlu, Selçuk. *Uluslararası İlişkilerde Kuzeydoğu Asya*, Ankara, USAK Yayınları, 2009.

DEMİR Ali Faik "Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, " Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Denk, Erdem. "Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahların Yasaklanmasına Yönelik Çabalar", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2011, Cilt: 66, Sayı:3, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1608/17302.pdf, s. 93-136.

DEWING Martin J. "Ukraine: Independent Nuclear Weapons Capability Rising" Master Thesis, Naval Postgraduate School, 1993.

DILIGENSKY German, "Refarandum de Kabrya, 1993.

DİLLER Daniel C. "Russia And The Independent States", Congressio-nal Quarterly, 1993.

Djalili, Mohammad- Reza ve Kellner, Thierry. İran'ın Son İki Yüzyıllık Tarihi, çev. Reşat Üzmen, Bilge Kültür Sanat, 2011.

Djalili, Mohammad-Reza ve Kellner. Thierry, *Yeni Orta Asya Jeopolitiği: SSCB'nin bitiminden 11 Eylül sonrasına*, çev. Reşat Uzmen, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2009.

Dmitry Medvedev Personal Web Site, "Biography of Dmitry Medvedev", http://eng.medvedev.kremlin.ru/biography (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2011).

Doster, Barış. "Arap Baharı Özelinde Rusya'nın Suriye Politikası", içinde *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde: Arap Baharı ve Suriye*, Barış Adıbelli (ed.), İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 47-68.

DOSTOYEVSKY F. M. "Geok-Tepe: Chto Takote Aziya Dlia Nas?" Polnoe Sobranie Sochineniy, St. Petersburg, 1896.

DROZDIAK William "Russian Defense Chief Blasts NATO Plans", Washington Post, 19 Aralık 1996.

Dugin, Aleksandr. *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*, çev. Vügar İmanov İstanbul, Küre Yayınları, 2010, Altıncı Basım.

Dyomkin, Denis ve Osborn Andrew. "Putin's China visit fails to snag major project financing", *Reuters,* 3 Eylül 2015, http://www.reuters.com/article/2015/09/03/us-russia-china-putin-idUSKCN0R31NA20150903 (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2015).

EAST W. G.; A. E. MOODIE "The Changing World: The Studies in Political Geography", Londra, 1956.

Eastern Partnership Community. "What is the EaP? , " "http://www.easternpartnership.org/content/eastern-partnership-glance, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

EDELMAN Maurice "How Russia Prepared-USSR Beyond the Urals", Penguin Books, New York, 1961.

EDMONDS Martin; Skitt John "Current Soviet Maritime Strategy and NATO", International Affairs, Vol. 45, No. 1, Ocak 1969.

Egeli, Sıtkı. *Füze Tehdidi ve NATO Füze Kalkanı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Mustafa Aydın (ed.), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

EICKELMAN Dale F. "Russia's Muslim Frontiers", Indiana (Jniversity, Press, 1993.

El-Khawas, Mohamed. "Obama's Engagement Strategy with Iran: Limited Results", *Mediterranean Quarterly*, Vol: 22, No: 1, Winter 2011, s.93-113.

Engdahl, F. William. "Russia's High Stakes Energy Geopolitics Nord Stream, the huge Russian-German pipeline project, began delivering gas to the EU", *Global Research*, 14 Kasım 2011, www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=27653 (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2011).

Erdbrink, Thomas. "Iran's Supreme Leader Rebuffs Obama Vow of Better Ties but Doesn't Rule Out Talks", *The Washington Post*, 22 Mart 2009, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/03/21/AR2009032100217.html, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2015).

Erdil, Merve. "İşte Türk akımı, " *Hürriyet*, 4 Aralık 2014, http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/27697527.asp, (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2014).

Ereker, Fulya ve Özer, Utku. "Onyedinci Yüzyıldan Günümüze Rusya'nın Karadeniz Politikası, " içinde *Rusya'nın Doğu Politikası*, Sezgin Kaya (ed.), Bursa, Ekin Yayınevi, 2013, s. 165-204.

ERGİN Feridun "uluslararası Politika Stratejileri", İCİİF, Yayın No. 3207, İstanbul, 1977.

Eriksson, Mikael. " The EU, US and Russia: Consequences of Financial Warfare", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt: 13, Sayı: 2, Yaz 2014, http://www.turkishpolicy.com/dosyalar/files/vol_13-no_2-eriksson.pdf, s. 119-128, (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2015).

ERİŞ Metin "Amerikan-Rus Emperyalizmi", İstanbul, 1978.

ERKİN Feridun Cemal "Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi", Ankara, 1968.

EROGLÜ Hamza "Kuzey Atlantik Paktı", Mecmuası, 1957.

Erol, Mehmet Seyfettin. "1946-1950 Dönemi Türk Dış Politikası", içinde *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi: İç ve Dış Politika,* Âdem Çaylak, Cihat Göktepe, Mehmet Dikkaya ve Hüsnü Kapu (ed.), Ankara, Savaş Kitap ve Yayınevi, 2009, s. 345-358.

ESPER Thomas "Military Self-Sufficiency and Weapons Technology in Muscovite Russia", Slavic Review, 1969.

ESPOSITO Vincent J. ve John Robert ELTING "Military History and Atlas of Napoleonic Wars", NewYork, 1964.

European Union External Action. "The Eastern Partnership - Frequently asked questions (FAQ), " http://eeas.europa.eu/eastern/faq/index_en.htm, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014) .

F1TZGERALD Mary C. "The İmpact of the Military-Technical Revolution on Russian Military Affairs, Hudson Ins. Report, 20 Ağustos, 1993.

FIELD Daniel "The End of Serfdom: Mobility and Bureaucracy in Russia, 1855-1861", Cambridge, 1976.

FISHER R. H. "The Russian For Trade" Berkeley, Califomia, 1943.

FISHER Raymond H. "The Russian For Trade 1550-1700", (Jniversity of Califomia Press, Berkeley-California, 1943.

FITZGERALAD Marry C. "The Russian Military's Strategy For Sixth Generation" Warfare, Orbis, Yaz 1994.

Flanagan, Stephen J. "The Turkey-Russia-Iran Nexus: Eurasian Power Dynamics", Center for Strategic and International Studies, *The Washington Quarterly*, Kış 2013, http://csis.org/files/publication/TWQ_13Winter_Flanagan.pdf, s., (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2014).

FLORISKY M. "Russia: A Short History", New York, 1969.

Forsberg Tuomas ve Herdb, Graeme. "Russia and NATO: From Windows of Opportunities to Closed Doors", *Journal of Contemporary European Studies*, 2015, Vol. 23, No. 1, 41–57, http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14782804.2014.1001824, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2015).

Foshko, Katherine. "Russia, India at Crossroads", *The Diplomat*, 14 December 2011, http://the-diplomat.com/flashpoints-blog/2011/12/14/russia-india-at-crossroads/ (Erişim Tarihi: 9 Ocak 2012).

FRANK Peter, "Stability and Instability in Eastern Europe", Adelphi Paper, 28 Şubat, 1994.

FRIEDRICH Cari J "Man and His Government", Mc Graw Hill, 1953.

Friedman, Thomas L. , "Foreign Affairs; Porgy, Bess & NATO", *The New York Times*, 9 Nisan 1995, http://www.nytimes.com/1995/04/09/opinion/foreign-affairs-porgy-bess-nato.html , (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014).

GADDİS John Lewis "The United States and the Origins of the Cold War", New York, 1966.

GALEOTTI Mark "An Army Between Ruin and Reform", Jane's Defense Weekly, 4 Kasım, 1995.

GALEOTTI Mark "Gerileme ve Çöküş", Jane's Intelligence Review, Aralık, 1994.

GALEOTTI Mark "Moskow Counts the Cost of Chechnyo", Jane's Defense Weekly, Kasım, 1995.

GARTHOFF R. L. "Soviet Military Doctrine "The Free Press, 1953.

GATZKE Hans W. "Ruso-German Military Collabaration During the Weimar Republic", The American Historical Review, Nisan, 1958.

Gazprom, "Nord Stream". http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/nord-stream/ (Erişim Tarihi: 28 Ekim 2011).

Gazprom, "Pre-Caspian gas pipeline". http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/pg/, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2012).

GEVTZ Bili "Russian Arms Deals with Iran Worry US" The Washington Times, Mayıs 7, 1998.

Girgin, Kemal. *Ruslarla Kavgadan Derin Ortaklığa (Son Yüz Senemiz: 1914-2014)-Belgelerle-* , İstanbul, İlgi Kültür Sanat, 2014

GLASER William "Theories of Soviet Foreign Policy, A Classification of the Literatüre", World Affairs Quarterly, Temmuz, 1956.

Glebov, Sergiy V. "AB'nin Ukrayna Politikaları, " içinde *Avrupa Birliği ve Komşuları: Fırsatlar ve Zorluklar,* Bezen Balamir Coşkun, Birgül Demirtaş (der.), çev. Sinem Demirkaya, Ankara, Elips Kitap, 2012, s. 333-356.

GLOVINSKY E. "The Problem of Raising the Living Standard in the USSR", Bulletin Institude for the Study of the ÜSSR, Mart, 1962.

GOLDANSKI Vitali "Russia's Redbrown Hawks", The Bulletin of the Atomic Scientist, Haziran, 1993.

GOLDMAN Stuart D. "Russia, CRS Issue Brief, 13 Ocak, 1997.

Gonzalez, Francisco J. Ruiz. "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation": A Comparative Study", Nisan 2013, http://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_marco/2013/DIEEEM06-2013_Rusia_ConceptoPoliticaExterior_FRuizGlez_ENGLISH.pdf (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2015).

GOOCH G. P. "History of Modern Europe", Londra, 1923.

Goodrich, Lauren. "Russia's Plan to Disrupt U.S.-European Relations", *Stratfor*, 13 Aralık 2011, http://www.stratfor.com/weekly/russias-plan-disrupt-us-european-relations, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2012).

Gordon, Michael R. "Russia Agrees to NATO Plan Pushed by Clinton to Admit Nations from Eastern Bloc", *The New York Times*, 15 Mayıs 1997, http://www.nytimes.com/1997/05/15/world/russia-agrees-to-nato-plan-pushed-by-clinton-to-admit-nations-from-eastern-bloc.html, (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014).

GORER Geoffrey; John RICKMAN "The People of Great Russia", The Cressci Press Limited, Londra, 1949.

Gow, David. "Russia-Ukraine gas crisis intensifies as all European supplies are cut off, " *The Guardian*, 7 Ocak 2009, http://www.theguardian.com/business/2009/jan/07/gas-ukraine, (Erişim Tarihi: 3 Eylül 2014).

GÖNLÜBOL M.; Kürkçüoğlu, Ö. "1973-1983 Dönemi Türk Dış Politikası, " Gönlübol, M. "1989 Olaylarla Türk Dış Politikası", Alkım Yayınları, Ankara, s. 606.

GÖNLÜBOL Mehmet "Sovyet İdeolojisi ve Dış Politika" AÜSBF Dergisi, 1968.

GÖNLÜBOL, M. Kürkçüoğlu Ö. "(1989), "1973-1983 Dönemi Türk Dış Politikası, " (Der.) Gönlübol, M. Olaylarla Türk Dış Politikası, 7. Baskı, Alkım Yayınları, Ankara, 1989.

Görentaş, Itır Aladağ. "Realizm ve İkilem", içinde *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış,* Hasret Çomak (ed*.),* Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2009, s. 41-67.

GRACHEV Pavei "General Grachev on the Army and on the Soldier", lnterview, Argumentry, Fakty, Şubat, 1993.

GRACHEV Pavel "Avrupa'nın Güvenliği ve Yeni Ortaklık Anlayışı", Ocak, 1996.

GRACHEV Pavel S. "Drafting A New Russian military Doctrine", Military Technology, 1993.

Graham, Norman A. "NATO, Russia and Eurasian Security Cooperation Challenges and Prospects, " içinde *China-India-Russia: "Security and Strategic Cooperation in Asia",* Engin Selçuk (ed.), İstanbul, Tasam Publications, 2012, 35-70.

GRIFFITH William E. "Sino-Soviet Relations 1964-1965", The Massachusetts Institute of Technology, Massachusetts, 1967.

Gumuchian, Marie-Louise ve Butenko, Victoria. "Ukraine orders Crimea troop withdrawal as Russia seizes naval base", *CNN,* 25 Mart 2014, http://edition.cnn.com/2014/03/24/world/europe/ukraine-crisis/, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

Gündoğan, Ünal. İran ve Ortadoğu, Adres Yayınları, İstanbul, 2010.

GÜNENKO V. TYA "The Peoples are Against the Capitalist Path", Communist, Eylül, 1962.

Güneş, Hakan. "Rusya Federasyonu Dış Politikasının Çeyrek Yüzyılı", içinde Dış Politika: Karşılaştırmalı Bir Bakış, Faruk Sönmezoğlu ve Özgün Erler Bayır (ed.), DER Yayınları, İstanbul, 2014, s. 465-486.

GÜNGÖR, Aydın, Em. Büyükelçi: ALACAKAPTAN: "Türk-Sovyet İlişkileri", Çağdaş Türk Diplomasisi.

Gürbüz, M. Vedat. *Kafkasya'da Siyaset: Çatışma Ortamı ve Taraf Güçler*, Ankara Kadim Yayınları, 2012.

GÜRSEL Haluk F. "Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1968.

GÜTTERMAN Steve "Putin, Won't Seek Third Term, Bot Vows to Prevent "Destabilization" After 2008 Vote", Moscow AP, October 31, 2005.

HAAS "Soviet Strategic and Political Concepts: An Analysis", Studies in Comparative Communism, 1970.

Hafner, Manfred ve Bigano, Andrea ."Russian-Ukraine-Europe Gas Crisis of January 2009: Causes, Lessons Learned and Strategies for Europe", *Fondazione Eni Enrico Mattei Policy Brief*, Mart 2009, http://www.feem.it/userfiles/attach/2009115123324Policy_Brief_2009_3.pdf, (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2015).

HALL Eleanor "The World Today-Putin Tighten Control After Beslan Tragedy, " ABC, 15 Eylül, 2004.

HARKAVY Robert E. "Base Abroad-The Global Foreign Military Presence", SIPRI, Oxford üniversity Press, 1989.

HARRY, N. "Turkey, Thestraits U.S. Policiy, " Howard John Hopkisn üniversity Press, 1947.

HART Liddell "II. Dünya Savaşı Tarihi 2", İstanbul, 1988.

HART Liddell "II. Dünya Savaşı Tarihi I", İstanbul, 1988.

Has, Kerim. "Putin'in Sportif Boyutlu Siyasi Başarısı: Soçi Olimpiyatları, " *USAK Analist*, Sayı: 37, Mart 2014, s. 76-79.

Has, Kerim. "Rus Dış Politikası'nın 2013 Yılı Değerlendirmesi: Kazanımlar ve Ötesi", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 28 Aralık 2013, http://www.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=2196&cat=326#.VbvEhPntmko.

Has, Kerim. "Rusya'nın Suriye Denklemindeki Yeri: İkili ve Bölgesel Çıkarlar", *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 6 Eylül 2011, http://www.usak.org.tr/haber.asp?id=989 (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2011).

Hasanov, Ali. *Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Ulusal Kalkınma ve Güvenlik Politikası*. Aktaran: Azad Ağaoğlu, Fuad Şammedov, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2013.

Hatipoğlu, Esra. "11 Eylül Sonrası Rusya ve ABD'nin Orta Asya Politikası", içinde *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna,* Erhan Büyükakıncı (der.), İstanbul, Phoenix Yayınevi, 2004, s. 281-292.

HAYİT Baymirza "Türkistan Rusya ile Çin Arasında", İstanbul, 1975

HEKİMOĞLÜ Cemal "Sovyet Dış Politikasında İlk Yıllar", Gelenek Yayınevi, İstanbul, 1975.

HENDEL Samuel "The Soviet Crucible The Soviet System in Theory and Practice The Tsarist Heritage, D. Van Nostrand Company, Toronto, 1967.

HERMAN Leon M. "The Political Goals of Soviet Foreign Area", Di-mensions of Economic Power, Joint Economic Committee, Congress of the United States, Aralık 1962.

Herszenhorn, David M. Landler, Mark ve Smale, Alison. "With Military Moves Seen in Ukraine, Obama Warns Russia", *The New York Times*, 28 Şubat 2014, http://www.nytimes.com/2014/03/01/world/europe/ukraine.html?_r=0, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

HILGER G.; MEYER A. "The Incompatibie Allies", Mew York, 1953

HITCHENS Theresa, Anton ZHİGÜLSKY "Economic Woes Sap Russia's Military Might", Defense Mews, Ocak, 1996.

HİKMET Yusuf "Yeni Türkiye Devleti'nin Haricî Siyaseti, " Akşam Matbaası, İstanbul, 1934.

HODOROVSKI H. "Sovyet Ordusu", İstanbul 1978.

HOFFMANN Erik P.; Frederic J. FLERON "The Conduct of Soviet Foreign Policy", New York, 1971.

HOLDEN Gerard "Soviet Military Reform", Transnational Institute, Pluto Press, Londra, 1991.

HOLLANDER Gayle Durham "From Soviet Political Indoctrination: Development in Mass Media and Propaganda since Stalin", Praeger Publisher, 1979.

Hook, Steven W. ve Spanier, John. *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*, çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı, İstanbul, İnkilap Kitabevi, 2014.

http://www.cerkes.gen.tr/birlesik-rusya-partisi-adigeyde-duma-secimleri-adaylarini-belirledi/, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2011).

HÜNTINGON Samuel P. "Medeniyetler Çatışması" Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

Hüseyinoğlu, Pınar. "İran'ın Nükleer Programı ve Bölge Dengelerine Yansıması", içinde *Satranç Tahtasında İran "Nükleer Program"*, Kenan Dağcı ve Atilla Sandıklı (ed.), İstanbul, Tasam Yayınları, 2007, s. 361-395.

Ibrahimov, Rovshan, "Regional Evaluation of the Georgian Crisis, " içinde *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası: Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri*, Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal ve Hacali Necefoğlu (der.), Ankara, USAK Yayınları, 2010, s. 335-347.

ISRAELYAN Victor "The Washington Ouarterly", Kış 1998. IVANOV, Eugene "The Spy Scandal and the Future's of Russia's NGO's, Johnson Russia List, Ocak 26, 2006.

İNAN Kamran "Rusya'nın Kafkasya Politikası", Avrasya Dosyası, İlkbahar, 1994.

İNÖNÜ İsmet "Hatıralar-Birinci Dünya Harbi, " Cumhuriyet Yayınları, 1999.

İşeri, Emre ve Dilek, Oğuz. "The Limitations of Turkey's New Foreign Policy Activism in the Caucasian Regional Security Complexity", *Turkish Studies*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2011, http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14683849.2011.563502, s. 41-54.

İşeri, Emre. "Küresel Düzeyde Enerji Meseleleri ve Türk Dış Politikası", içinde *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi*, Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacıoğlu, Özlem Terzi (ed.), İstanbul, DER Yayınları, 2013, s. 273-299.

İşyar, Ömer Göksel. "Türkiye-Rusya İlişkileri: Günümüzde 'Doğu-Batı Rekabetinin' Yeni Kırılma Noktası", içinde Sezgin Kaya (ed.), Rusya'nın Doğu Politikası, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2013, s. 91-163.

İşyar, Ömer Göksel. Avrasya ve Avrasyacılık, Bursa, Dora Yayın Dağıtım, 2010.

İşyar, Ömer Göksel. *Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler-Modeller-Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası,* Bursa, Dora Basım-Yayın Dağıtım, 2013.

JACKSON W.; DOUGLAS A. "The Virgin and idle Lauds of Westem Siberia and Northern Kazakhistan, A Geographical Appraisal, Geographic Review, 1956.

Jackson, Bruce P. "NATO Expansion and Modern Europe", *The Bucharest Conference Papers*, Edited by Robin Shepherd, The German Marshall Fund of the United States, 2008, s. 18-28.

JASAN1 Bhupenda "Ukraine's ICBM Arsenal" Jane's Intelligence Re-view, Mart, 1994.

JASNY Navm "Plan and Superplan"-The Future of Communist Soci-ety, NevvYork, 1982.

JOHNSON Hewlett, "Soviet Strengh-lts Source And Challenge", Fre-derick Muller ltd. Londra, 1945.

JONES David R. "Administrative System and Policy-Making Process, Central Military", The Military-Naval Encyclopedia of Russia and the Soviet Union, 1980.

Jozwiak, Rikard. "Explainer: What Exactly Is An EU Association Agreement?", *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 20 Kasım 2013, http://www.rferl.org/content/eu-association-agreement-explained/25174247.html, (Erişim Tarihi:28 Ağustos 2014).

Jr. , R. W. Apple. "Summit in Moscow: The Policy; The Growth of NATO: Will Moscow Go Along? , " *The New York Times*, 11 Mayıs 1995, http://www.nytimes.com/1995/05/11/world/summit-in-moscow-the-policy-the-growth-of-nato-will-moscow-go-along.html, (Erişim Tarihi:28 Ağustos 2014).

K. Massie Robert "Dretnot", Sabah Yayınları, İstanbul, 1995.

Kaczmarski, Marcin. "Russia/China: energy cooperation is the biggest challenge", Centre for Eastern Studies 12 Ekim 2011, http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/eastweek/2011-10-12/russia/china-energy-cooperation-biggest-challenge (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2012).

Kamalov, İlyas. "Rusya, BM'de NATO'nun Libya Hareketini Sorguluyor", *ORSAM*, 29 Aralık 2011, http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3029 (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2011)

Kamalov, İlyas. *Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı,* İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2008.

Kaplan, Robert D. *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle against Fate,* New York, Random House, 2012.

KARABEKİR Kazım "İstiklal Harbimiz", İstanbul, 1985.

KARAGANOV Sergei "Rudderless and Without Sails", Moscow News, 25 Aralık, 1994.

KARON Tony "Hostage Bloodbath Highlights Putin's Chechen Failure, " Time, 4 Eylül, 2004, Alexander Dzadziyev "What Happened in Beslan in 2004" RIA Novosti, 31 Ağustos, 2005.

Kaya, Sezgin, İsmayılov, Meşdi. " Rus Avrasyacılığı ve Jeopolitik Bir Varlık Olarak Doğu Algısı", içinde Sezgin Kaya (ed.), *Rusya'nın Doğu Politikası*, Bursa, Ekin Basım, Yayın, Dağıtım, 2013, s. 1-38.

KEEP John L. H, "The Russian Army's Response to the French Revolution", 1980.

KENEZ Peter "A Profile of the Pre-Revolutionary Officer Corps", Ca-lifornia Slavic Studies, 1973

KENNAN George "Russia Leaves the War", Princeton Uni, Press, Princeton, 1956.

KENNAN George F. "Russia and the West Under Lenin and Stalin", Little, Brown and Company, Boston, 1961.

KENNAN George F. "The Fateful Alliance.-France, Russia and the Corning of the First World War", New York, 1984.

KENNEDY Paul "Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri", İş Bankası Yayınlan, Ankara, 1991.

KENNEDY Pipe Caroline "Russia and the World 1917 - 1991", Arnold Publishers New York, 1998.

Khan, Saira. *Iran and Nuclear Weapons: Protacted Conflict and Proliferation*, London and New York, Routledge, 2010.

Khanna, Parag. *Yeni Dünya Düzeni: Yeni Yükselen Güçler 21. Yüzyılda Dünyayı Nasıl Belirliyor?* çev. Elif Nihan Akbaş, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2011.

KHRIPÜNOV Igor "Chemical Arms Snarl Russia-Increased Western Aid Con Eliminate Stockpile", Defense News, Ocak, 1996.

KHRÜSHCHEV Nikita S. "SPecial Report to the Twentieth Congress of the Communist Party of the Soviet Union", Şubat, 1956.

KILIÇ Selami "Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu, " Ülke Kitapları, İstanbul, 2001.

KIPP Jacob "Russian Military Doktrine and Military Technical Policy" Comp. Strategy, 1994.

KISSINGER Henry "Diplomacy", Simon&Schuster, New York, 1994.

KISSINGER Henry "Diplomasi", İş Bankası Yayınları, Ankara, 1988.

Kibaroğlu, Mustafa. "NATO'nun Balistik Füze Sistemi ve Türkiye", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 9, Sayı: 34, Yaz 2012, s. 183-204.

KLYÜCHEVSKY Vasily "St. Serqius: The Importance of His Life and Work", Readings in Russian History, Russian Review 1913.

KNIGTH Amy "Is the old KGB Stili in Power", The Washington Quarterly, Kış, 1997.

KOCHAN L. "Russia and Weimar Republic", Cambridge, 1954.

KOCHAN L.; R. ABRAHAM "The Making of Modern Russia", Har-mondsworth, 1983.

KOKOSHIN A. "Contradiction in the Formation and Paths of Deve-lopment of Russian Military-Technical Policy", Voennaya Mysk 1, Şubat 1993.

KOKOSHIN Andrei "Interview with Charles BICKERS: Jane's Defense Weekly", 25 Haziran, 1994.

KONİ H. "Günümüzde Rus Milliyetçiliği ve Sorunları", Avrasya Dosyası, İlkbahar, 2001.

KONİ Hasan "Günümüzde Rus Milliyetçiliği ve Sonuçlan", Avrasya Dosyası, İlkbahar, 1994.

KORKüNOV Sergei "Russia in Search of Allies", International Affairs, 1996.

KORNILOV Alexander "Modern Russian History", Alfred A. KNOPF: NewYork, 1916

KOSLOV Yuri; Sergei, REBROV "Rusya'da Askerî Elektronik", Savunma ve Havacılık, Ağustos, 1993

Kotz, David M. ve Weir, Fred. *Gorbaçov'dan Putin'e Rusya'nın Yolu: Sovyet Sisteminin Çöküşü ve Yeni Rusya*, çev. Cemile Çakır, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2012.

Kovacevic, Aleksandar. "The Impact of the Russia–Ukraine Gas Crisis in South Eastern Europe", *Oxford Institute for Energy Studies*, NG 29, Mart 2009, http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG29-TheImpactoftheRussiaUkrainianCrisisinSouthEasternEurope-AleksandarKovacevic-2009.pdf, s. 1-19.

KOZHEVNİKOV F. 1. "Engels on 19 th Century Russian Diplomacy", Aralık, 1950

Kök, Havva. "NATO'nun Genişlemesi: Avrasya'da Rusya-ABD Nüfuz Mücadelesi, " içinde Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun, Mehmet Seyfettin Erol (der.), Ankara Barış Platin Kitabevi, 2009, s. 99-132.

KÖMÜRCÜ Güler "Sivil Toplum Örgütleri Yabancılardan Para Alamayacak", Akşam, 3 Şubat 2006

Köse, Talha. "İran Nükleer Programı ve Orta Doğu Siyaseti: Güç Dengeleri ve Diplomasinin İmkânları", SETA Yayınları III, Ağustos 2008, http://arsiv.setav.org/ups/dosya/24693.pdf, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2015).

KRÜSHCHEV Nikita "On Peaceful Coexistence" Foreign Affairs, Ekim, 1959.

Kuloğlu, Armağan. "İran'ın Nükleer Teknoloji Çıkmazı, Gelişmeler ve Türkiye", Orta Doğu Analiz, Cilt 2, Sayı 19-20, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2010818_fkvsjjfyusknfjfnj.pdf, s. 59-67, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2015).

KUPCHİNSKY Roman "Russia: Does Gazprom Have a Master Pipeli-ne Plan?" Radio Free Liberty, 30 Ocak, 2006.

KUPCHİNSKY Roman "Ukraine: An Unrepentant, Gas Junkie, " Radio Free Europe", 17 Ocak, 2006.

KURAT Akdes Nimet "Rusya Tarihi, " Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993.

KURAT Akdes Nimet "Rusya Tarihi"

KURAT Nimet "T*ürkiye* ue Rusya", Ankara, 1990.

Laçiner, Sedat, Ekinci, Arzu Celalifer ve Kılıç, Gülay. "AB-Türkiye İlişkileri ve Avrupa'nın Enerji Güvenliği, " içinde *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası: Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri*, Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal ve Hacali Necefoğlu (der.), Ankara, USAK Yayınları, 2010, s. 137-157.

Lane, Charles. "Obama's Year One", *World Affairs*, January/February 2010, http://www.worldaffairsjournal.org/article/obamas-year-one-medius, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2015).

LAOUEUR Valter "Russian Nationalism", Foreign Affairs, Bahar 1993

LARABEE F. Stephen; Theodore W. KARAS1K "Foreign and Security Policy Decision Making Under Yeltsin", National defense Research İnstitute, RAND, Santa Monica, 1997

LAUT A. C. "Vikings of the Pasific: The Advantures of the Explorers Who Came from the West, The Mac Millan Company, New York, 1905

LE DONNE John P. "The Grad Strategy of the Russian Empire, 1650-1831, " Oxford University Presş, 2004.

LEBED Alexander "Wall Street Journal", 20 Kasım 1996

LENİN V. I "State and Revolution", International Publishers, 1932

LENSEN Captain Vasilli "Memories of a Capacity in Japan-During the Years 1811-1813" with Observations of the Country and People, Londra, 1964.

LENSEN George Alexander "The Russian Push Toward Japan: Rus-so-Japanese Relations, 1697-175", Princeton University Press, 1959.

Lewis, Paul. "US issues warning to Russia over military drills near Ukrainian border", *The Guardian*, 28 Şubat 2014, http://www.theguardian.com/world/2014/feb/27/us-warns-russia-milirary-drills-ukraine-border, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

LIEVEN Anatol "Freedom and Anarchy: Russia Stumbles Toward the Twenty-First Century", The Washington Quarterly, Kış, 1997.

LINCOLN W. Bruce "Vahşi Batı"-Sibirya ve Ruslar, Sabah Kitapları, İstanbul, 1996.

LITOVK1N Viktor "Putin's Reasons to be Proud, " RİA Novosti, Şubat 3, 2006.

LİNZ Juan J. "Totaliter ve Otoriter Rejimler", Siyasî İlimler Türk Derneği Yayınları, Ankara, 1975.

LOBOV Oleg "Russia's Security Council and National Interests", International Interest, Ekim, 1995.

LOCIGH John, "Rusya'nın Yeni Güvenlik Öncelikleri", Harp Akademileri Bülteni, 30 Ekim 1994.

LOCKWOOD Dündar "Nuclear Weapon Developments", SlPRIYear-book New York. Oxford (Jniversity Press, 1994.

LOMPERT David C; F. STEPHENLARRABEE "America and Euro-pe:A Partnership for a New Era, Cambridge üniversity Press, New York, 1997.

LONGWORTH Philip "The Art of Victory: The Life and Achievements of Generalissimo Suvorov, 1729-1800, New York, 1965.

LOÜGH John "Rusya'nın Yeni Güvenlik Öncelikleri", International Defense Review, Harp Akademileri Bülteni, Ekim 1994

LYNCH Ailen C. "Does Russia Have A Democratic Future", Foreign Policy Association, Headline Series, No: 313, New York, 1997.

MacAskill, Ewen. "Obama to Drop Uranium Precondition for Iran Nuclear Talks", 14 Nisan 2009, http://www.theguardian.com/world/2009/apr/14/obama-iran-nuclear-talks-uranium-precondition, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2015).

MacFarquhar, Neil. "From Crimea, Putin Trumpets Mother Russia, " *The New York Times*, 9 Mayıs 2014, http://www.nytimes.com/2014/05/10/world/europe/russia-celebrates-victory-day.html?_r=0, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

MACKINTOSH Malcolm "Reform in the Russian Armed Forces", Jane's Intelligence Review, Europe, Aralık, 1994.

MACKINTOSH Malcolm, "Reform in the Russian Armed Forces", Jane's Intelligence Review, Aralık, 1994.

MAHANEY W. L. "The Soviet ünion", The League of Nations and Di-sarmament, 1917-1935, Philedelphia, 1940.

Mahony, Honor. "Nato to strengthen military exercises after Russia 'aggression, " *EU Observer*, 4 Ağustos 2014, http://euobserver.com/foreign/125178, (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2014).

Malgin, Andrey. "The Crimean Knot: What Caused the 2014 Russian Spring", *Russia in Global Affairs*, 7 Haziran 2014, http://eng.globalaffairs.ru/number/The-Crimean-Knot-16713, (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2014).

MALLOW M. James; Willam R. CAMPBELL "Ideology in an Action Framework: An Approach to Communist Political Behavior, Kingston, (Jniversity Of Rhode lsland, 1968. "Marksizm-Leninizm o Proletarskom lnternatsionalizmerSbomik (Marksizm-Leninism on Proletarian Intematio-nalsm" A Collection, Moskova, 1969.

MALOZEMOFF Andrew "Russian Far Eastern Policy 1881-1904", With Special Emphasis On the Causes of the russo-Japanese War", (Jniversity of California Press, 1958, Mart 1979.

Mankoff, Jeffrey. *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. A Council on Foreign Relations Book, Rowman & Littlefiled Publishers, Inc. , Plymouth: United Kingdom, 2012.

Maritime Doctrine of Russian Federation 2020", APPROVED President Russian Federation Vladimir Putin, 27 July 2001, Pr-1387, http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Russian_Maritime_Policy_2020.pdf, (Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2014).

Markedonov, Sergey ve Ulchenko, Natalya. "Turkey and Russia: An Evolving Relationship", *Carnegie Endowment for International Peace,* 19 Ağustos 2011, http://carnegieendowment.org/2011/08/19/turkey-and-russia-evolving-relationship/4sy3 (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2012).

MARKS Edward "Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve KAFKASYA", Dış Basın Bülteni, Ekim, 1997.

MARKÜŞİN Vadim: (Rus gazetesi, 30 Ekim 2003) Radikal Gazetesi, 04.11.2004.

MARTOV Andrei "Russias Asias Sales", International Defense Revi-ew, Mayıs, 1994.

MASLOV Igor "Russia and NATO", Mediterranean Ouarterly, Kış 1998.

MASSELL Gregory "Modemization and National Policy in Soviet Central Asia", Cambrigde, Massachussets, 1976.

MASSIE Robert K. "Dreknot-İngiltere, Almanya ve Yaklaşan Savaşın Ayak Sesleri", Sabah Kitapları, İstanbul 1995.

MATUSZEVVSK1 Daniel C. "İmparatorluk, Uluslar, Sınırlar-Sovyet Kazançları ve Kayıpları" -Stratejik Açıdan Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar, Yeni Form Yayınları, Ankara, 1989.

MCFAUL Michael "Why Russia's Politics Matter", Foreign Policy, Ocak-Şubat, 1995.

MCNAMARA Robert S. "Out Of the Cold: New Thinking for American Foreign and Defense Policy in the 21 st Century, New York, 1989.

MCNEIIL William H. "Dünya Tarihi", Ankara, 1989.

Mearsheimer, John J. "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault? : The Liberal Delusions That Provoked Putin, " *Foreign Affairs*, Cilt: 93, Sayı: 5, Eylül/Ekim 2014, s. 77-89.

MEDEM N. V. "Taktika", St. Petersburg, 1837.

MEHÜRON Tamar A. "Russian Military Almanac" Air Force Magazine, Haziran, 1996.

MENON Rajan "Gorbachev's Japan Policy", Survival, Mart-Nisan 1991.

Menon, Rajan. "The China-Russia Relationship: What It Involves, Where It Is Headed, How It Matters for the United States", The Century Foundation, 14 Haziran 2009, http://tcf.org/publications/pdfs/pb690/Menon.pdf, (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2011).

MERAY, Seha: "Devletler Hukukuna Giriş", AÜBF Dergisi, Yayın Ankara, 1975.

METİN Osman Öztürk "Rusya Federasyonu Askerî Doktrini", Avrasya Yayınları, Ankara 2001.

Metz, Steven. "Russia's Ukraine Invasion Signifies A Changing Global Order", *World Politics Review* Special Report: The Ukraine Crisis' Regional Fallout, 1 Nisan 2014, s. 16-17.

MICKIEW1CZ Ellen P. "Hand Book of Soviet Social Science Data", Macmillan Publishing Co, 1976.

MIKHNEVİCH N. P. "Osnovy Russkogo Voennogo lskusstva", St. Petersburg, 1898.

MILLS Dennis R. "The USSR: A Re-appraisal of Mackinder's Heartland Concept" the Scottish Geographical Magazine, Aralık, 1956.

MIRONOV Gen. Vyacheslav "Russian Federation Defense Science and Technology Policy", Comparative Strategy, 1994.

MIRONOV Victor "Comparative Strategy", 1994.

MIRONOV Vya Cheslav "Russian Federation Defense Science and Technology Policy", Comparative Strategy, 1994.

MİLLER Forrest A. "Dmitri Miliutin And the Reform era in Russia", Nashville, 1968.

Ministry of Foreign Affairs of Russian Federation, " National Security Concept of the Russian Federation, Approved by Presidential Decree No. 24 of 10 January 2000", http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/36aba64ac09f737fc32575d9002bbf31!OpenDocument, (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2014).

Mirdas, Ali. "İran'ın Nükleer Politikası", Akademik Perspektif, 29 Kasım 2013, http://akademikperspektif.com/2013/11/29/iranin-nukleer-politikasi/, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2015).

MİRZA Bala "Hokand", İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1964.

Mohammed M. Zaki, Brigadier. *American Global Challenges: The Obama Era*, New York: Palgrave Macmillan, 2011.

Monaghan, Elaine. "Kohl, 'fully active' Yeltsin meet over NATO expansion", *The Washington Times*, 8 Eylül 1996, http://fpparchive.org/wp-content/uploads/2014/01/Kohl-Fully-Active-Yeltsin-Meet-Over-NATO-Expansion_Elaine-Monaghan_Sep.-8-1996_The-Washington-Times.pdf, (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014).

Monahgan. Andrew. "The New Russian Foreign Policy Concept: Evolving Contunuity", Chatham House, April 2013, Russia and Eurasia REP 2013/03, http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0413pp_monaghan.pdf.

MOOREHEAD Alan "The Russian Revolution", Harper Brothers Publishers, New York, 1958.

Morgenthau, Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle For Power and Peace*, New York, Alfred A. Knopf, Inc. , 1948.

MUGHİSUDDİN; AKGÖNENÇ Oya "Dünya Olaylarında Çağdaş Akımlar, Eski Kavramlarda Yeni Boyutlar", Silâhlı Kuvvetler Dergisi, Ocak, 1994.

NATO OTAN. "NATO-Russia Council, Rome Summit 2002", http://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf, (Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2014).

NEILL W. H. "A World History", Londra, 1979.

NEMCHİNOV V. S. "Society Can be Run Along Scientific Lines", World Marksist Review, Nisan, 1963.

Nesnera, Andre de. "Russia Shows Modern Military in Ukraine Crisis, " *Voice of America*, 30 Nisan 2014, http://www.voanews.com/content/russia-shows-modern-military-in-ukraine-crisis/1904464.html, (Erişim Tarihi: 23 Eylül 2014).

NIKOLSKI General "Sarıkamış Harekâtı" Gnel Kurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1990.

No: 244, 19 Temmuz 2014, "Ukrayna Hava Sahasında Düşürülen Malezya Havayolları Uçağı Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-244_-19-temmuz-2014_-ukrayna-hava-sahasinda-dusurulen-malezya-havayollari-ucagi-hk_.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

Nogayeva Ainur. *Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları*, Ankara, USAK Yayınları, 2011.

Norman, Laurence ."EU Set to Roll Over Sanctions on Russian and Ukraine-Rebel Individuals and Firms", *The Wall Street Journal*, 2 Eylül 2015, http://www.wsj.com/articles/eu-set-to-roll-over-sanctions-on-russian-and-ukraine-rebel-individuals-and-firms-1441125339, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2015).

North Atlantic Treaty Organization. "Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France", 27 Mayıs 1997, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25468.htm, (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2014).

North Atlantic Treaty Organization. "Study on NATO Enlargement", 3 Eylül 1995, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24733.htm, (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2014).

North Atlantic Treaty Organization. "Transcript of the Remarks by President W. J. Clinton To People Of Detroit", 22 Ekim 1996, http://www.nato.int/docu/speech/1996/s961022a.htm, (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014).

NOVE Alec "The Soviet Model and Underdeveloped Countries", International Affairs, Ocak, 1961.

O'DONELL Guillemno & Philippe SCHMITTER "Transfrom Authoritarian Rule: Tentative Cunclusions about üncertain Democracies", John Hopkins üni, Baltimore, 1989.

Oğan, Sinan. "11 Eylül Sonrası İran-Rusya İlişkileri", içinde Mehmet Tuncel (der.), *Hedef Neden İran? Orta Doğu'da Güç Savaşları,* İstanbul, Etkileşim Yayınları, 2008, s. 181-235.

OLSON Cari L; SEIDENBERG Mark J.; Robert SELLE W. "US-Russian Maritime Boundary Giveaway, America Offers Russia an Arctic Empire", Kış, 1998.

ONAY Yaşar "Rusya Tarihini Değiştiren On İktidar", Akademi İstanbul Yayıncılık, İstanbul, 2003.

ONAY Yaşar "Rusya ve Değişim" Nobel Yayıncılık, Ankara, 2002.

ORAN Baskın "Türkiye'nin Kuzey'deki Büyük Komşu Sorunu Nedir?" (Türk-Sovyet İlişkileri, 1930-1970), AÜSBF Dergisi, Mart, 1979.

ORLOV A. D. "Türkiye'nin Jeopolitik Yayılımı ve Rusya'nın Güvenliği", Avrasya Dosyası, Kış, 1996.

ORR Michael, "Peace Keepin" Jane's Intelligence Review, Temmuz, 1994.

ORTAYLI İlber: "XVIII. Yüzyıl Türk-Rus İlişkileri, " Türk-Rus İlişkilerinde 500 yıl 1491-1992, " Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 1999.

ORTAYLİ İlber "Osmanlı İmparatorluğu ve Alman Diplomasisi", Drang Nach Osten, "Çağdaş Türk diplomasisi, 200 yıllık süreç", Sempozyum Tebliğleri, 15 Ekim 1997, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.

ORTTUNG Robert W. “A Politically Timed Fight Against Extremism, Transition, 23 Haziran, 1995.

ÖKLEM Necdet “I. Cihan Savaşı ve Sarıkamış”, İzmir, 1985.

Özbay, Fatih. “21. Yüzyılın Başında Karadeniz’in Artan Jeopolitik Önemi ve Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri, ” içinde Dünya Jeopolitiğinde Türkiye, Hasret Çomak (ed.), (İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2011), s. 51-74.

Özbay, Fatih. “Nükleer Prizmasından Bakarak Rusya-İran İlişkilerinin Geleceği”, *Bilgesam*, 18 Kasım 2009, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=511:nuekleer-prizmasndan-bakarak-rusya-ran-likilerinin-gelecei&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136 (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2011).

Özbay, Fatih. “Realpolitik, Pragmatizm, Ulusal Çıkarlar ve Nükleer Program Ekseninde Dünden Bugüne Rusya-İran İlişkileri, içinde *Satranç Tahtasında İran “Nükleer Program”,* Kenan Dağcı, Atilla Sandıklı (ed.), İstanbul, Tasam Yayınları, 2007, s. 151-218.

Özbay, Fatih. “Türkiye’nin Rusya Politikası 2012”, içinde *Türk Dış Politikası Yıllığı 2012*, Burhanettin Duran, Kemal İnat, Ufuk Ulutaş (ed.), Ankara, SETA Yayınları, 2013, s. 337-356.

Özbay, Fatih. “Türkiye-Rusya İlişkileri: Stratejik Ortaklık mı? , ” içinde *21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, Hasret Çomak (ed.), (Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2010), s. 301-312.

Özcan, Nihat Ali. “İran Sorununun Geleceği: Senaryolar, Bölgesel Etkiler ve Türkiye’ye Öneriler, *Tepav Orta Doğu Çalışmaları Raporu 1*, Haziran 2006, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1269869551r4959.Iran_Sorununun_Gelecegi_Senaryolar__Bolgesel_Etkiler_ve_Turkiye_ye_Oneriler.pdf, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2015).

ÖZDAĞ Mustafa “Sovyet Stratejisini Boyutları”, Dış Politika Enst., Mayıs, 1983.

ÖZDAĞ Ümit “SSCB’den Rusya Federasyonu’na 1985-1993”, Avrasya Dosyası, Kış, 1996.

Özdal, Habibe Özertem, Hasan Selim, Has, Kerim Demirtepe, M. Turgut. “Türkiye-Rusya İlişkileri: Rekabetten Çok Yönlü İşbirliğine”, USAK Rapor No:13-06, Temmuz 2013.

Özdal, Habibe, Özertem, Hasan Selim, Has, Kerim ve Yeğin, Mehmet. “Ukrayna Siyasi Krizinde Rusya ve Batı’nın Tutumu”, *USAK Analiz, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, Analiz No: 28, Mart 2014, http://usak.org.tr/images_upload/files/analiz_28_2014_Ukrayna.pdf, s. 1-23, (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2014).

Özdal, Habibe. ‘Putin ‘Emanet’ini Geri Alıyor…’, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 30 Eylül 2011, http://www.usak.org.tr/haber.asp?id=1059, (Erişim Tarihi: 05 Ekim 2011).

Özdal, Habibe. “Ortaklık ve Rekabet Kıskacında Moskova-Pekin İlişkileri”, *USAK Analist*, 12 Temmuz 2011, http://www.usakanalist.com/content/ortakl-k-ve-rekabet-sarkac-nda-moskova-pekin-li-kileri-78/(Erişim Tarihi:10 Aralık 2011).

Özdal, Habibe. “Rusya’da Duma Seçimleri: Birleşik Rusya Partisi’nin Pirus Zaferi”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 6 Aralık 2011, http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2484, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2011).

Özdal, Habibe. “Rusya’nın Putin Dönemi Orta Doğu Politikası “, içinde *11 Eylül Sonrası Ortadoğu,* Sedat Laçiner ve Arzu Celalifer Ekinci (der.), Ankara, USAK Yayınları, 2011, s. 413-455.

Özdal, Habibe. “Rusya’nın Sürpriz Olmayan Suriye Vetosu”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 8 Kasım 2011, http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2371 (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2011).

Özel, Merve Suna. “Rusya’nın İran Kaygısı mı Beklentisi mi? , 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Rusya Slav Araştırmaları Merkezi, 29 Şubat 2012, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya-slav-arastirmalari-merkezi/2012/02/29/6510/rusyanin-iran-kaygisi-mi-beklentisi-mi?, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2015).

Özkan, Güner. “ABD ve İran arasında Nükleer Güç ve Güvenlik Sorunu”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 2007 Cilt: 44 Sayı: 509, http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/509/Sayi_509_Makale_02.pdf, s. 21-34, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2015).

ÖZSOY Muzaffer “Dosyamdan Seçtiklerim”, İstanbul, 1993.

P1NTNER Walter M. “The Burden of Defense in lmperial Russia” 1725-1914”, The Russian Review, 1984.

Palabıyık, Hamit, Yavaş, Hikmet ve Aydın, Murat. *Nükleer Enerji ve Sosyal Kabul*, Ankara, USAK Yayınları, 2010.

PARES Bemard “Russia and the Peace”, New York, 1961.

PARKHALINA Tatiana “Of Myths and lllusions: Russian Perceptions of NATO Enlargement”, NATO Review, Haziran, 1997.

Paton, James ve Guo, Aibing. “Russia, China Add to $400 Billion Gas Deal With Accord”, *Bloomberg*, 10 Kasım 2014, http://www.bloomberg.com/news/2014-11-10/russia-china-add-to-400-billion-gas-deal-with-accord.html, (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2014).

Paul, Âmânda. “After Vilnius: The Future of EU-Ukraine Relations , ” *Turkish Policy Quarterly*, Cilt: 12, Sayı: 4, Kış 2014, s. 55-64.

PENTONY de Vere E. “Soviet Behavior in World Affairs” Communist Foreign Policies, Chandler Publishing Campany, San Fransisko, 1962.

PERİNÇEK Mehmet "Atatürk'ün Sovyetler İle Görüşmeleri, Kaynak Yayınlan, İstanbul, 2005.

PERLO Victor "World's Highest Living Standards.USA and USSR The Economic Race, International Publishers Co., 1960.

PEROVİC Jeronim "From Disengagement to Achieve Economic Competition: "Russia's Return to the South Caucasus and Central Asia." 1.1. 2005.

PETERSEN Charles C. "Moscow's New Arms Bazaar", Orbis, Bahar, 1994.

PETTERSON Scott "Russians Tighten Ties to Ivan, " Christian Science Monitor, 26 Ocak, 2001.

PINKOV Andrei "China Shops for More Russians Arms", Jane's International Defense Review, Eylül, 1996.

PINTNER Walter M. "Russia's Military Style, Russian Society, and Russian Power in the Eighteenth Century", A. G. Cross, Newtonville, Mass., 1983.

PINTNER Walter M. "The Evolution of Civil Officialdom, 1755-1855" in Russian Officialdom: "The Bureaucratization of Russian Society from the Seventeenth to the Twentieth Century", Chapel Hill, 1980.

POKATAYEV Y. JOFFE Y. "Peaceful Competition: USSR-USA, "Soviet Booklets, Londra, Ocak, 1963.

POKATAYEV Y. JOFFE Y. Summary Report by M. R. EIDELMAN "Comparing Indices of Living Standards of the USSR and the USA" Vestnik Statistiki, Haziran, 1963.

Pollack, Kenneth M. ve Takeyh, Ray. "Doubling Down on Iran", *The Washington Quarterly*, Vol: 34, No: 4, Fall 2011, http://www.brookings.edu/~/media/research/files/articles/2011/9/09-iran-pollack-takeyh/09_iran_pollack_takeyh.pdf, ss, 7-21, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2015).

POTSKHVERİYA Boris "1921 Türkiye-Sovyet Rusya Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması İmzalanmasının Nedenleri, " Uluslararası 8. Atatürk Sempozyumu 9-11 Eylül 1991, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1996.

POTTER W. "Nuclear Profiles of the Soviet Successor States" Monterey, Mayıs, 1993.

PREGER Paul, "Selling Russian Combat Aircraft: An Unbiased Assesment", Military Technology, 1996.

Primakov, Yevgeni. *Rusyasız Dünya*, çev. Aijan Esenkanova, İstanbul Timaş Yayınları, 2010.

PROHOROV G. M. "USSR Contribution to the Independent Economic Development of Developing Countries", Review of International Affairs, Ocak 5, Belgrad, 1963.

Purtaş, Fırat ve Mammadov, Halid. "Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü ve Orta Asya Cumhuriyetleri, " içinde *Uluslararası Sistemde Orta Asya: Dış Politika ve Güvenlik*, M. Turgut Demirtepe ve Güner Özkan (der.), Ankara, USAK Yayınları, 2013, s. 105-125.

PUSHKOV Alexei "Rusya ve Batı İlişkileri Tehlikede mi?" NATO Dergisi, Mart 1994.

PUSHKOV Alexei, K. "Don't Isolate USA Russian View of NATO Expansion", The National Interest, Bahar 1997.

Putin: Çin 'Rusya'nın kilit ortağı'dır", *Sputnik Türkiye*, 01 Eylül 2015, http://tr.sputniknews.com/rusya/20150901/1017483458.html, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2015).

Quillen, Chris. 'Iranian Nuclear Weapon Policy: Past, Present and Possible Future', http://www.gloria-center.org/2002/06/quillen-2002-06-02/ (Erişim Tarihi: 15 Mart 2014).

RADEK Kari "The Bases of Soviet Foreign Policy", New York, 1947.

RADV Michael "The Burden of Eastern Orthodox", Orbis, Bahar, 1998.

Ramachandran, Sudha. " 'Snub' just a snag in Russia-India ties", *Asia Times Online*, 8 Haziran 2011, http://www.atimes.com/atimes/South_Asia/MF08Df01.html (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2011).

RAPOPORT Anatol "Science and the Goals of Man", Harper & Rom Pubiishers, 1950.

Reilly, Jill. "Ukraine: Russian military blocking airport, " 28 Şubat 2014, http://www.georgianewsday.com/news/regional/219306-ukraine-russian-military-blocking-airport.html, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

REMINGTON Thomas F. "Democratization and the New Political Order in Russia, " Democratization and Authoritarianism in Post Communist Societies, Cambridge University press, 1997.

Remington, Thomas F. "Parliament and Dominant Party Regime", içinde *Return to Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain,* Stephen K. Wegren (ed.), Rowman & Littlefield Publishers, Inc. , Plymouth, United Kingdom, 2013, s. 45-62.

REMNICK David "Can Russia Change?", Foreign Affairs, Ocak-Şubat, 1997.

RITTER Gerhart "The Schlieffen Plan", Frederick A. Praeger, New York, 1958.

Rice, Condoleezza. "Now, NATO Should Grow, " *The New York Times*, 8 Temmuz 1996, http://www.nytimes.com/1996/07/08/opinion/now-nato-should-grow.html, (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014).

RODIONOV I. N. "Nekotorye Podkhody Krazrabotke Voennoy Doktriny Rossii" Voenna Mysl, Temmuz, 1993.

ROOSEVELT Archie "For Lust of Knowing, Boston", Little, Brown, 1988.

ROSTOVSKY Prince; LOBANOV A. "Russia And Asia", The Macmillan Company, 1933.

ROTHENBERG Gunther E. "The Art of Warfare in the Age of Napoleon", Londra, 1978.

Roxburgh, Angus. *The Strongman: Vladimir Putin and the Struggle for Russia*, New York, I.B. Tauris, 2013.

RUBENSTEIN Aivin Z. "America's Stake in Russia Today", Orbis, Kış, 1997.

RUBENSTEIN Alvin Z. "Soviet Foreign Policy Since World War II: Im-perial And Global", (University. of Pennsylvania, Massachusetts, 1981.

RUMER Boris Z. "Central Asia Gathering Storm", Orbis, Kış, 1993

RUSKIN John "War-The Crown of Wild Olives", John W1LLEY and Sons, New York, 1986.

Russian President: EU Parliament 'means nothing'". *EU Observer*, 15 Aralık 2011, http://euobserver.com/24/114655 (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2011).

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı. "A Survey of Russian Federation Foreign Policy", 10 Mayıs 2007, http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/89a30b3a6b65b4f2c32572d700292f74?OpenDocument, (Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2014).

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı. "Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation Approved by President of the Russian Federation V. Putin on 12 February 2013", http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D, (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2014).

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı. "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 12 Temmuz 2008, http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/osnddeng, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2012).

RYWKIN Michael "Moskow's Müslim Soviet Central Asia Challenge", Londra, 1990.

S1NDELAR Daisy "Russia: Gazproms' Massage to Kyiv Backfires in Europe, " Radio Europe, 3 Ocak, 2006.

S1RAELYAN Victor, "Russia at the Crossroads: Don't Tease a Wounded Bear", Washington Ouarterly, Kış 1998.

SAGRAMOSA Domitilla "Political Parties and Movements in Russia, Russia and the Successor States Briefing Service, 4 Ağustos, 1994.

SAGRAMOSA Domitilla; McCauley Martin "Political Parties and Movements in Russia, Russia and the Successor States Briefing Service, Ekim, 1994.

SAIDAZIMOVA Gol Noza "Türkmenistan: Russian-Ukranian Gas Crisis Tests Ashgabat, " Radio Free Europe, Ocak 3, 2006.

Sakwa, Richard. "Political Leadership", içinde *After Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*, Stephen K. Wegren ve Dale R. Herspring, (ed.), Maryland, Rowman&Littlefield Publishers, Inc. , 2010, s. 17-38.

SAMII Abbas William "İn the Shadow of Iran's Nuclear Threat, " Washington, Christian Science Monitör, Şubat 2, 2006.

SAMUELYT. "The Russian Tradition" Londra, 1974.

Sanberk, Özdem. "De-escalating Russia-West Military Tensions Before it's Too Late", *European Leadership Network*, 4 Eylül 2015, http://www.europeanleadershipnetwork.org/de-escalating-russia-west-military-tensions-before-its-too-late-_3091.html, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2015).

SANDER Oral "Siyasî Tarih 1918-1994", Ankara, 1994.

SANDER Oral "Siyasi Tarih İlkçağlarından 1918'e", İmge Kitabevi, Ankara, Ekim, 1989.

Sander, Oral. *Siyasi Tarih 1918- 1994*, 12. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.

SARAY Mehmet, "Çarlık ve Sovyet Dneminde Rusların Türkler Hakkındaki Görüşleri ve Siyasetleri", Avrasya Etüdleri, Sonbahar 1994.

SARICA Murat "Siyasî Tarih", Filiz Kitabevi, İstanbul 1980.

Sarıkaya, Yalçın. "Geçmişten Günümüze İran: Tarih, Siyaset, Toplum ve Kültür", *Dış Politikalar Araştırma Merkezi, Rapor No: 2,* Ankara, Kasım 2012, http://tasav.org/usr_img/yayinlar/raporlar/dpa_rapor_2_gecmisten_gunumuze_Iran_sarikaya_son.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2015).

SAYBAŞILI Kemali "Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar", Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1975.

Scarborough, Rowan. "Putin has transformed Russian army into a lean, mean fighting machine, " *The Washington Times*, 6 Mart 2014, http://www.washingtontimes.com/news/2014/mar/6/putin-has-transformed-russian-army-into-a-lean-mea/?page=all, (Erişim Tarihi: 21 Eylül 2014).

SEBES Josehp "The Jesuts and the Sino-Russian Treaty of Nerchinsk (1689): The Diary of Thomas Pereira, S. J. Institutum Historicum Societatis Jesu. Roma, 1961.

SEEGER Elizabeth "The Pageant of Russian History"- Longmans, Green And. Co. ine. New York, 1950.

Segal, David. 'Atomic Ayetullah, Just What the Middle East Needs- An Iranian Bomb, *The Washington Post,* 12 April 1982.

SESTANOVICH Stepnen "Russia Turns the Corner", Foreign Affairs, Şubat, 1994.

Sestanovich, Stephen ve Kennan, George F. "Russia and the Global Economic Crisis", *Council on Foreign Relations,* 25 Kasım 2008, http://www.cfr.org/economic-development/russia-global-economic-crisis/p17844, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2015).

SHAFFER Harry G. "The Soviet Economy", A Collection of Western and Soviet Views", New York, 1963.

Shanker, Thom ve Landler, Mark. "Putin Says U. S. Is Undermining Global Stability, " *The New York Times*, 11 Şubat 2007, http://www.nytimes.com/2007/02/11/world/europe/11munich.html?pagewanted=all&_r=0, (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2014).

Shchedrov, Oleg. "Russia seeking tighter economic relations with Libya", *The New York Times*, 16 Nisan 2011, http://www.nytimes.com/2008/04/16/business/worldbusiness/16iht-rusbiz.4.12064732.html (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2011).

Shelley, Louise. "Crime, Organized Crime, and Corruption", içinde *Return to Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain,* Stephen K. Wegren (ed.), Plymouth, United Kingdom, Rowman&Littlefield Publishers, Inc. , 2013, s. 197-203.

SHEVELEY Captain First rank E. "A Scientific Pisciplinc-Combat System Theory", Tekhnika Vooruzhenie, Ocak-Şubat 1992.

SHLAPENTOKH Dmitry "Letter From Moscow, Why Yeltsin Won", The Washington Quarterly, Kış, 1997.

SHOMIKH1N Andrei "Rusya'dan Bir Bakış Açısı-Gelişmiş Silâhların Artışına Rus Yaklaşımı-Değişim ve Süreklilik", Comparative Strategy, 1994.

SHTEMENKO S. M. "İkinci Dünya savaşında Rus Harekâtı, 1941-1945", Arafat Yayınevi, İstanbul, 1971.

SIMONOV Vladimir "Putin Oualifies Criticism of Russia's Role in G-8 as Absolute, " Moscow, RİA Novosti, Ocak 31, 2006.

Sinkaya, Bayram. "Devrimden Günümüze İran Dış Politikası'nın Dönüşümü, " *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*,

SLATER Wendy "The Russian Communist Part Today", RFE/RL Research Report. 12 Ağustos, 1994.

Smith, Alexander. "Vladimir Putin Signs Russia's Annexation of Crimea Into Law, " *NBC NEWS*, 21 Mart 2014, http://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/vladimir-putin-signs-russias-annexation-crimea-law-n58526, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2014).

Smith, Martin A. *Power in the Changing Global Order*, Cambridge, Polity Press, 2013.

Sokov, Nikolai. "Medvedev's Statement on Missile Defense Might Mean Russia Postpones Further Dialogue Until 2013, " *James Martin Center for Nonproliferation Studies*, 2 Aralık 2011, http://cns.miis.edu/stories/111202_medvedev_statement.htm, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

Solmaztürk, Kayhan. "Rusya, Japonya ve Kuril Adaları", *TÜRKSAM*, 22 Şubat 2005, http://www.turksam.org/tr/a221.html (Erişim Tarihi: 8 Kasım 2011).

SONYEL, Salahi R. "Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politikası II, Türk Tarih Kurumu", Ankara 1986.

SOSYAL İsmail "İki Dünya Savaşı Arasında Avrupa'da Kuvvet Dengeleri ve Barışçı Türkiye, " Çağdaş Türk Diplomasisi, 1986.

SOVETOV A. "Leninist Foreign Policy and International Relations", International Affairs, Nisan, 1990.

Soviet Naval Expansion as a Factor in the New Power Politics"; The MiddleEast, 1971.

Sovyet Askerî Gücü 1987.

Sönmezoğlu, Faruk. İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası, İstanbul, DER Yayınları, 2011.

SPE1ER Richard; GALVCCİ Robert; SABEL Robbie; MIZ1N Viktor "İran-Russia Missile Cooperation, in Joseph Cirincione, ed. Rapaining the Regime: Preventive the Spread of Mass Destruction, " New York, Rovtledge, 2000.

SPECHLER Dina "Zhdanovism, Eurocommunism and Cultural Reac-tion in the USSR", Research Paper No. 34, Jerusalem: Soviet and East European Research Centre".

STAAR Richard F. "Boris Belligerent Backers", Wall Street Journal, 12 Haziran, 1996.

STAAR Richard F. "Moscow's Plans to Restore lts Power" Orbis, Yaz, 1998.

STAAR Richard F. "Russia's New Blueprint for National Security", Strategic Review, Bahar, 1998.

STALİN "Troçkizm mi, Leninizm mi? Sol Yayınları, 1976.

Starr, S. Frederick. "In Defense of Greater Central Asia", *Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program – A Joint Transatlantic Research and Policy Center*, Washington, September 2008, http://www.silkroadstudies.org/new/docs/Silkroadpapers/0809GCA.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2014).

STEPHEN J. Lee: "Avrupa Tarihinden Kesitler, " Dost Kitabevi, Ankara, 2002.

Stewart, Emma J. "Assessing EU and US Foreign Policy in the South Caucasus, " içinde *Issues in EU and US Foreign Policy,* Münevver Cebeci (ed.), (Plymouth, United Kingdom: Lexington Books, 2011), s. 229-248.

STOWASSER Barbara "İbn-i Haldun'un Tarih Felsefesi", "Devletlerin ve uygarlıkların Yükseliş ve Çöküşü", AÜSBF Dergisi, 1-4, Aralık, 1984.

SUMMER B. H. "Russia and Balkans, 1870-1880", Clarendon Press, Londra, 1957.

Sutela, Pekka. "Economy Policy", içinde *Return to Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain,* Stephen K. Wegren (ed.), Plymouth, United Kingdom, Rowman&Littlefield Publishers, Inc. , 2013, s. 173-188.

Sutela, Pekka. "Russia's Response to the Global Financial Crisis", *Carnegie Endowment for International Peace*, Policy Outlook, 29 Temmuz 2010, http://carnegieendowment.org/files/russia_crisis.pdf, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2015).

SYNGE M. B. "A Book of DiscoveryThe History of the World's Exp-loration, From the Earliest Times to the Finding of the south Pole"-G.P. Potnam's Sons, New York, 1925.

Synovitz, Ron. "Explainer: The Budapest Memorandum And Its Relevance To Crimea, " *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 28 Şubat 2014, http://www.rferl.org/content/ukraine-explainer-budapest-memorandum/25280502.html, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2014).

Synovitz, Ron. "Russian Forces In Crimea: Who Are They And Where Did They Come From?", *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 4 Mart 2014, http://www.rferl.org/content/russian-forces-in-crimea--who-are-they-and-where-did-they-come-from/25285238.html, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2014).

ŞAHİNALP Bülent "Türkiye-Rusya Federasyonu Ekonomik ve Ticari İlişkileri", Dış Ticaret Müsteşarlığı, http://www.dtm.gov.tr/ead/dtdergi/nis97/1. htm, 15 Mayıs 2005.

ŞEMSÜTDINOV A. "Kurtuluş Savaşı Yıllarında Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri", Cumhuriyet, 2000.

ŞEN Cihangir Gürkan "Türk-Rus Ekonomik İlişkileri: Mevcut Durum, Sorunlar ve Perspektifler", Stradigma, http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/mâkale_01.html, 15 Mayıs 2005.

ŞİMŞİR Bilal "Ege Sorunu, 1912-1913", Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1976.

Tanrısever, Oktay F. "Rusya'nın Kafkasya Politikası: Sovyet Sonrası Geri Çekilme Söyleminden Emperyal Müdahaleciliğe", içinde *Kafkaslar Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi III),* Mustafa Aydın (der.), Ankara: Nobel Yayınları, 2012, s. 173-201.

Tanrısever, Oktay F. "Rusya'nın Orta Asya'da Sarsılan Hegemonyası ve Afganistan Politikası: Moskova'nın Orta ve Güney Asya'ya Dönük Değişen Yaklaşımının Temelleri ve İkilemleri, " içinde *Uluslararası Sistemde Orta Asya: Dış Politika ve Güvenlik,* M. Turgut Demirtepe ve Güner Özkan (der.), Ankara: USAK Yayınları, 2013, s. 1-25.

Tarıq Rauf, Marry Nikitin ve Jenni Rissanen, 'Inventory of International Non- Proliferation Organization and Regimes', Center for Non- Proliferation Studies, Monterey Institute of International Series, 2000.

TEKİN Emrullah "Alman Gzili Operasyonları ve Türkler, " İstanbul, 2001.

TEZKAN Yılmaz "Değişen ve Küreselleşen Dünyada Türkiye ve Kadim Komşumuz Rusya, " Ülke Yayınevi, İstanbul, 2001.

The Constitution of the Russian Federation, "Chapter 4. The President of the Russian Federation", http://www.constitution.ru/en/10003000-05.htm, (Erişim Tarihi: 2 Eylül 2014).

THOMPSON Clifford "Russia & Eastern Europe", The Reference Shelf, New York, 1998.

THOMPSON John M. "Russia and the Soviet Union: An Historical Introduction", Macmillan Publishing, New York, 1986.

TOLZ Vera "Russia: A Troubled Future, RFE/RL Research Report, 17 Haziran, 1994.

TOLZ Vera "The Civic Accord: Contributing to Russia's Stability?", RFE/RL Serearch Report, 13 Mayıs, 1994.

TOLZ Vera "The Shifting Sonds of Stabilization", Transition, 15 Şubat, 1995.

TORBAKOV Igor "Kremlin Wary of Emerging Kyiv-Tbilisi Axis, " Eurasia Daily Monitör VOL 2, Issue, 16 Ocak, 2005.

TORBAKOV Igor "Moscow Warily Eyes Yushchenko's Hero's Welcome in Washington, " Eurasia Daily Monitör, 8 Nisan, 2005.

TRANI Eugene P. "The Treaty of Portsmouth: An Adventure in American Diplomacy", Lexington, 1969.

Traynor, Ian ve Grytsenko, Oksana. "Ukraine suspends talks on EU trade pact as Putin wins tug of war, " *The Guardian*, 21 Kasım 2013, http://www.theguardian.com/world/2013/nov/21/ukraine-suspends-preparations-eu-trade-pact, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

TREADGOLD Donaid, W. "Soviet and Chinese Commurıism", Simi-larities and Differences", üniversity Of Washington Press, 1968.

TREADGOLD Donald W. "The Great Siberian Migration: Government and Peasant in Resettlement from Emancipation to the First World War", Princeton üniversity Press, 1957.

Trenin, Dimitri. "From Damascus to Kabul: Any Common Groung between Turkey and Russia", *Insight Turkey*, Cilt: 15, Sayı: 1, 2013, s. 37-49.

Trenin, Dmitri. "Russia in the Caucasus: Reversing the Tide". *Brown Journal of World Affairs*, İlkbahar/Yaz 2009, Cilt: 15, Sayı: 2, http://www3.dogus.edu.tr/cerdem/images/Russia/Russia%20in%20the%20Caucasus%20Reversing%20the%20Tide.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2013).

Trenin, Dmitri. "Russia Leaves the West, " *Foreign Affairs*, Temmuz/Ağustos 2006, http://www.foreignaffairs.com/articles/61735/dmitri-trenin/russia-leaves-the-west, (Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2014).

Trenin, Dmitri. "Ukraine and the New Divide, " *Carnegie Moscow Center Newsletter*, 30 Temmuz 2014, http://carnegie.ru/2014/07/30/ukraine-and-new-divide/hln1#, (Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2014).

Triantaphyllou, Dimitrios ve Tsantoulis, Yannis. "Russia in EU and US Foreign Policy: The Energy Security Dimension", içinde *Issues In EU and US Foreign Policy,* Münevver Cebeci (ed.), United Kingdom, Lexington Books, 2011, s. 271-293.

Trindle, Jamila. "The West's Tricky Economic War With Russia: What if Russians are feeling the squeeze of Sanctions but Putin doesn't care, " *The Foreign Policy Magazine*, 3 Eylül 2014, http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/09/03/ukraine_sanctions_europe_russia_economic_war_nato_ceasefire, (Erişim Tarihi: 4 Eylül 2014).

Tsreteli, Mamuka. "The Blue Stream Pipeline and Geopolitics of Natural Gas in Eurasia, " *The Central Asia-Caucasus Analyst*, 30 Kasım 2005, http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/10483-analytical-articles-caci-analyst-2005-11-30-art-10483.html, (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2013).

Tsygankov, Andrei P. "Foreign Policy", içinde *Return to Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*, Stephen K. Wegren (ed.), Rowman & Littlefield Publishers, Inc. , Plymouth, United Kingdom, 2013, s. 235-255.

Tsygankov, Andrei P. "Russia's Foreign Policy, " içinde *After Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*, Stephen K. Wegren VE Dale R. Herspring (ed.), Maryland, United States of America: Rowman&Littlefield Publishers, Inc. , 2010, s. 223-243.

Tsygankov, Andrei P. *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, Plymouth, United Kingdom, Rowman & Littlefield Publishers, Inc. , 2013, Üçüncü Baskı.

TURAN Ilter "NATO İttifakının Stratejik ve Siyasî Sorunları", İstanbul, 1971.

TÜLLY Andrew " US What is Strategy For Bases in Former Soviet Bloc?" Radio Free Liberty, WDC, 2005.

Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, "4, 800 MWe Kurulu Gücünde Olan Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı ve Yaşam Merkezi) Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu", Ankara, 2014, DOKAY-ÇED Çevre Mühendisliği Limited Şirketi, http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/Akkuyu_nihai.pdf, (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2014). (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2014).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "No: 140, 5 Mayıs 2014, Abdülcemil Kırımoğlu'nun Kırım'a girişinin engellenmesi ve Kırım Tatar Milli Meclisine karşı tehditler Hk.", http://www.mfa.gov.tr/no_-140_-5-mayis-2014_-abdulmecil-kirimoglu_nun-kirima_a-girisinin-engellenmesi-ve-kirim-tatar-milli-meclisine-karsi-tehditler-hk.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

TÜRKKAYA Ataöv "Turkey's Expanding Relations with the CIS and Eastern Europe, " Turkish Foreign Policy: New Prospects, H. Dodd (Cambridgeshire: The Eothen Press- 1992.

Tüysüzoğlu, Göktürk. "Rusya-Çin İlişkileri Gelişiyor", *Caspian Weekly*, 26 Ekim 2011, http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/64-turkce-makale/3620-rusya-cin-iliskileri-gelisiyor.html (Erişim Tarihi: 27 Kasım 2011).

U.S. Department of State, "Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms", http://www.state.gov/www/global/arms/starthtm/start/start1.html, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

U.S. Department of State, "Treaty between the United States of America and the Russian Federation on Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms", http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2014).

U.S. Energy Information Administration, "World Oil Transit Chokepoints, " 22 Ağustos 2012, http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=WOTC&trk=p3, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2013).

Ukranian Canadian Congress, "Crisis in Ukraine: Daily Briefing – 9 May 2014". 9 Mayıs 2014, http://www.ucc.ca/2014/05/09/crisis-in-ukraine-daily-briefing-9-may-2014-800-pm-kyiv-time/, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2014).

ÜÇAROL Rıfat "Siyasî Tarih (1789-1994), İstanbul, 1995. ULAM Adam "The Russian Political System", Harward (Jniversity, Random House, New York, 1974.

ÜÇOK Coşkun "Siyasî Tarih Dersleri", Ankara, 1957.

Ülgen, Sinan. "Preventing the Proliferation of Weapons of Mass Destruction: What Role for Turkey?", *Transatlantic Academy Paper Series*, Haziran 2010, http://www.transatlanticacademy.org/sites/default/files/publications/GMF_TA_Ulgen_060710web.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2013).

VANDOV Dimitır "Atatürk Dönemi'nde Sovyet/Türk İlişkileri, İnfog-raph, Frankfurt, 1982.

Vardar, Nilay. "Prof. Yarman: Akkuyu'ya Bu Koşullarda Nükleer Santral Yapılamaz", 15 Mart 2011, http://ww.bianet.org/bianet/bianet/128592-prof-yarman-akkuyuya-bu-kosullarda-nukleer-santral-yapilamaz, (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2013).

VAROL Mehmet Ziya "Türkiye Rusya Federasyonu Ticari İlişkileri", http://www.2023.gen.tr/ocak04/2ziyavarol.htm, 16 Mayıs, 2002.

VERNADSKY G. "Political & And Diplomatic History of Russia", Londra 1937.

VERNADSKY George "Ancient Russia", New Haven, Yale üniversity Press, 1943.

VERNADSKY George "The Mongols and Russia", Yale üniversity Press, New Haven, 1953.

VIALLATE A.; Caudel M. "Emperyalizm Dönemindeki uluslararası İlişkiler-2, " Seri III, pt. 2, No. 648-715, 2, 819, Moskova 1940, ed. Rodeviç H. Davison: "Osmanlı-Türk Tarihi-1774-1923", Alkım Kitabevi, İstanbul, 2004.

VILLALTA Jorge Blanco "Atatürk, Kültür ve Turizm Bakanlığı", Ankara, 1982.

VORONIN Gennadi Petrovich "How Russia's Defense Industry Responds to Military Technical Policy", Comparative Strategy, 1994.

WAHLDEH Peter; C. Von "Military Thought in lmperial Russia, Indiana üniversity, 1966.WALDER David "A Short Vistorious War: The Russo-Japanese Conflict, 1904-1905", Londra, 1973.

WESSON Robert G. "Soviet Foreign Policy in Perspective", üniversity Of California, Santa Barbara, The Dorsey Press, 196.

WH1TE John, Albert "The Diplomacy of Russo-Japanese War", Princeton University, 1964.

White, Stephen. *Understanding Russian Politics*, New York, Cambridge University Press, 2011.

WILSON Andrew "Russian Military Haunted By Past Glories", Jane's International Defense Review, Mayıs, 1996.

Wieclawski, Jacek. "Contemporary Realism and the Foreign Policy of the Russian Federation". *International Journal of Business and Social Science,* Cilt: 2 Sayı: 1, Ocak 2011, s. 170-179.

WOFF Richard "Russia's Military Manoeuvres Around Moscow's Politics", Jane's Defense Weekly, Ekim, 1996.

WOLF Amy F.; Theodor W. GALD1 "Nuclear Weapons in the Former Soviet Union: Location, Command and Control" CRS Issue Brief. Ekim, 1994.

World Military Expenditures and Arms Transfers "USA Arms Control and Disarmament Agency, WDC-1989.

WR1GHT George Frederick "Asiatic Russia", Mc Clure, Philips and Co., NewYork, 1902.

İran yükümlülüklerini yerine getiriyor", *Al Jazeera Turk,* 23 Mayıs 2014, http://www.aljazeera.com.tr/haber/iran-yukumluluklerini-yerine-getiriyor, (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2015).

YAKUBOVSKIY A. Y. "Altınordu ve İnhitatı" çev. Hasan EREN, İstanbul Maarif Basımevi, 1955.

Yalçınkaya, Alaeddin. "Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Dugin'in Yeni Avrasyacılık Önerileri", içinde *Orta Asya ve Kafkasya: "Rekabetten İşbirliğine"*, Tayyar Arı (ed.), Bursa, Marmara Kitap Merkezi, 2010, s. 263-293.

Yalinkiliçli, Eşref. "Turkish-Russian Energy Rapprochement: What it means for Ukraine A realistic look from within Turkey", *ICPS, European Focus*, #17–18, 2012, http://icps.com.ua/pub/files/68/70/EF_17-18_2012_ENG.pdf, s. (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2015).

Yapıcı, Merve İrem ve Yapıcı, Utku. "Türk ve Rus Dış Politikalarını Etkileyen Doktrinler Olarak Yeni Osmanlıcılık ve Yeni Avrasyacılık: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme Denemesi", *Türkiye'de Politik Değişim ve Türk Dış Politikası: Neo-Osmanlıcılığın Sosyo-Politiği*, Rasim Özgür Dönmez (ed.), Bursa, Dora Basım Yayın Dağıtım, 2014, s. 79-161.

Yapıcı, Merve İrem. *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler: Yeltsin ve Putin Dönemleri,* Ankara, USAK Yayınları, 2010.

YAVLINSKY Grigory "Where is Russia Headed? An Uncertain Prognosis", Journal of Democracy, 5 Şubat, 1997.

Yergin, Daniel. *The Quest: Energy Security, and the Remaking of the Modern World*, London, Allan Lane, An Imprint of Penguin Books, 2011.

Yeşilot, Okan. "The Crimean Crisis in the Context of New Russian Geopolitics, " *Insight Turkey*, Cilt: 16, Sayı: 2, 2014, s. 167-181.

Yetim, Mustafa ve Kalaycı, Rıdvan, "Dış Politika Karar Verme Süreçlerinin Karşılaştırılmalı Analizi II: İsrail, İran, Rusya ve Çin, " içinde Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı (der.), *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 1*, Ankara Nobel Akademik Yayıncılık, 2012, s. 139-162.

YOUNG Jeffrey "How Secure is Russia's Nudear Stockpile?" Voice of America, Washigton D.C, 17 Kasım, 2005.

YÜDIN Pyotr "Russians Eye Defence Industry Consolidation" Defense News, Ağustos, 1996.

YÜDIN Pyotr "Yeltsin's Moves May Calm US About Arms Trade With Iran", Defense News, 30 Haziran, 1996.

YÜDIN Pyotr, "Russia Barters Down Debt" Defense News, 6 Ekim, 1996.

YÜDIN Pytor "Russia's Tank Plants Face Collapse", Defense News, 20 Ekim, 1996.

ZAGLADIA Vadim "The Working-Class Parties and the Anti-War Struggle", Peace and Disarmament, Academic Studies, Moskova, 1984.

ZERNOV Nicolas "St Serqius, Builder of Russia", Society for Promoting Christian Knowledge, Londra, 1935.

MAKALELER

"KBP Intsrument Making Design Bureau-TULA Russia "Special Issue, Military Technology, 7/1996.

"Last Strategic Bombers Leave Kazakhstan Radio Moscow, 1 Mart 1994.

"Lebed Holds the Key to Reform of Russian Forces", Jane's Defence Weekly, 26 Haziran 1996.
"Lenininst Foreign Policy and the Revolutionary Renewal of the World", International Affairs, Londra, 1971.
"Leninist Approach to Unity of the World Communist Movement; Novosti, Moskova, 1970.
"Political Power: USA/ÜSSR: The Russian lnstitute and The lnstitute of War and Peace Studies", Columbia University, 1963.
"Russia, China and the West'i Reference Division Office of Information, Londra, 1968.
"Soviet Diplomacy And Negotiating Behavior. Emerging ISew Context For U. S. Diplomacy", Special Studies On Foreign Affairs, V. 1, US Gov. Printing Office, WDC, 1979.
"Tarihe Yön Veren "20. Yüzyıl Konuşmaları", Derleyen Brian Mac Arthur, Sabah Kitapları, 1995.
"Tarihte Türk-Rus İlişkileri", Ankara Gn. Kur. Basımevi, 1975.
"The Official History of the Russo-Japanese War", Londra, 1909, Shumpei, OKAMOTO "The Japanese Oligarchy and Russo-Japanese War", NewYork, 1970.
"The Progress of Chinese-Russian Relations Fram Friendship to Strategic Partnership" For Eastern Affairs, Mayıs-Haziran, 1997.
"The Sino-Soviet Dispute", Keesing's Research Report, Charles Scribner's Sons, NewYork, 1961.
P.M. Sykes: "History of Persia", Vol II, London 1921, p. 244.
Nazi-Soviet Relations, 1939-1941, Documents from the Archives of The German Foreign Office Department of State, Publication 3023, Washington D.C., 1948, p.259.
"The Growing Democratic Forces of the Near and Middle East", ???? 27 October 1949.
Joseph Stalin: "Marxism and the National Question", New York, 1942, p. 186-187.
New York Times, 19 November, 1956
George Lenczowski: "Evolution of Soviet Policy Toward the Middle East" The Journal of Politics, Vol. 20, No.1, February 1958, p. 162-186

GAZETE, DERGİLER, ARŞİV VE KONFERANSLAR

Ana Britannica, 1990, c. 18.
Communist, Eylül 1962.
Financial Times, 22-23 Temmuz 1995.
Financial Times, 25 Temmuz 1995.
Financial Times, 7 Temmuz 1995.
Financial Times, 17 Ağustos 1995.
International Herald Tribüne, 24 Mart 1995.
Izvestia, 13 Ocak 1964.
Izvestia, Moscow, 4 Kasım 1993.
Jane's Defense Weekly, Şubat 1996, c. 25.
Milliyet, 4 Haziran 1994.
Moskow Mews, 8 Şubat 1964.
Nato Bölgeler, Nato Enformasyon Serisi, Brüksel, 1970.
Nicholas V. Riasanovsky, "The Norman Theory of the Origin of the Russian State",
The Russian Review, 1947, c. 7.
Washington Post, 26 Aralık 1997.
Outline History of the USSR Foreign Languages Publishing House, 1960.
Pravda, 2 Aralık 1962.
Pravda, 24 Şubat 1964.
Soviet Weekly, 7 Mayıs 1963.
The Economist, 28 Ocak 1995.
The Economist, 3 Ocak 1998.
Technology, 1993, c. 17.
Turkish Daily News, 23 Aralık 1994.
Washington Evening Star, 29 Mart 1964.

Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Basım

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ
Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim

Şaban Halis Çalış

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1110
Yönetim Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler No.: 17
ISBN: 978-605-320-015-4
© Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Basım, Ocak 2016

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ; Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim

Şaban Halis Çalış

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -yildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
-siparis@nobelyayin.com-
Tel: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final ve Prefix

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com-
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çalış, Şaban Halis.

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ; Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim / *Şaban Halis Çalış*
Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Basım, XIV + 722 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-015-4
1. Uluslararası İlişkiler 2. Dış Politika 3. Avrupa Birliği 4. Kimlik 5. Değişim 6. Dönüşüm

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği ile ilişkileri Türkiye merkezli bir bakış açısıyla analiz etmeye çalışan bu kitabın doğuş serüveni neredeyse hayat serüvenimle aynıdır. Gerçi bu serüvendeki “aynılığı” yıllar sonra kitaplardan öğrenecek, akademik hayatımda da herhalde "kan çekmiş" olmalı ki bu konular üzerinde çalışmayı daha uygun bulacaktım.

"Memleketim" Durayda, 1960'lı yıllarda başlayan Avrupa'ya işçi göçü dalgasının Türkiye'de en yoğun yaşandığı beldelerden biri olsa gerek. Henüz daha Türkiye genelinde insanlar "döviz" nedir bilmezken bu köyde borçlanmadan alış verişe kadar ekonomik ilişkiler "Gulden" ile yapılır, ince kıyım “Holland” markalı tütünler, kendinden yapışkanlı ipek gibi bembeyaz kâğıtlara sarılarak tüttürülürdü. Filtreli rengârenk "ciğaralar" da vardı ama onlar herhalde pek "kesmezdi". Radyolar, teypler ve pikaplar çalınırdı odalarda. TRT'nin tek kanallı siyah beyaz yayınları dahi izlenemediği halde evlere televizyonlar girmişti bu yoldan. Her çeşit binek otomobiliyle tanışmıştı insanlar. Kaçak-göçek de olsa, önceleri en azından her aileden bir erkek olmak üzere, pek çok kişi Avrupa'ya gitmiş; Amsterdam, Brüksel, Lüksemburg, Berlin ve Paris'i görmüşlerdi. Gidenlerin çoğu önceleri varsa borçlarını ödedikten sonra dönmeyi düşlemişti; bir kısmı yeni bir ev yapma, birazcık da tarla-tapan sahibi olma, en fazla hesap yapanları da para biriktirip Türkiye'de uygun bir iş kurma sevdasındaydılar. Sonraları ise her şey değişmeye başladı. Aileler halinde göç ettiler, yerleştiler ve oralarda iş-güç sahibi oldular. Yakın çevremdeki çocukların neredeyse tamamı Avrupa doğumlu. Son gidenler bir yana ilk gidenler bile artık isteseler de dönemiyorlar. Çoğu da vatandaşlık bağı ile bulundukları toplumun birer parçası olmuş ve bütünleşmiş görünüyorlar. Ancak hala gerçekte ne oraya aitler ne de burada yaşayabiliyorlar artık. İkinci ve üçüncü kuşak ise buradan çok orada rahat hissediyor kendini.

Henüz daha gerçek hikâyeleri bile yazılmamış Türkiye'de "Alamancı", Avrupa'da "yabancı" bu insanların serüveni ile Türkiye'nin 1959'dan bu yana yaşadıkları arasında da ilginç benzerlikler var. Bu kitapta Türkiye-AB ilişkilerini incelemeye çalışırken, aklıma mütemadiyen, Avrupa'yı komşu kapısından daha yakın bilen, Avrupalı olan ve fakat o kimliğin dâhildeki ötekileri olarak yaşayan benim köylülerim, Duraydalılar geldi. Herhalde bu, kendilerini çok yakından tanıdığım insanların mikro düzeyde ortaya koydukları bir bütünleşme tarihine makro düzeyde cevaplar arıyor olmamdan kaynaklandı. Bir anlamda hayatımda bizzat yaşadığım gelişmelerin ulusal ve uluslararası boyutunu ele alarak, Türkiye'nin benim yaşayarak gördüğüm/bildiğim taraflarıyla Avrupalılaşma tablosunu bütünleştirmeye çalıştım.

Bu çalışmanın tamamlanmasında ise pek çok kişinin kayda geçmesi gereken emekleri ve destekleri var. Bölümümüzün Araştırma Görevlileri Demet Şefika Acar, Arif Behiç Özcan ile Nevşehir İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi Mesut Taştekin gerekli alt yapıyı hazırladıkları, dipnotları kontrol ettikleri, kaynakçayı düzenledikleri ve düzeltmeleri yaptıkları için teşekküre layıklar.

Nobel Yayınları sahibi Nevzat Argun olmasaydı bu kitap gün yüzüne biraz zor çıkardı. Anlayışı, desteği ve yayıncılığı için müteşekkirim. Nobel'den Mehtap Bayraktar, Mürüvet Durna ve Vildan Sümer de her tür teşekkür ve övgüye layıklar.

Yine her zaman olduğu gibi sade bir teşekkürle anılıp geçilemeyecek isimler de var elbette. Sevgili eşim Habibe'ye minnet duyguları içinde her şey için sonsuz teşekkürler diyorum. Onun varlığı bile pek çok sorunu aşmaya yetiyor. Ayşe Sena, Ömer Faruk ve Ahmet Cahit'e de "baba" bekleme sabırları ve inanılmaz büyük insan tavırları için sonsuz sevgilerimi burada bir kez daha belirtiyor ve öpücükler gönderiyorum.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. BİR BİRLİĞİN DOĞUŞU/TÜRKİYE'NİN TEPKİSİ 33
1.1. Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı 35
1.2. Roma Antlaşmaları: AET ve EURATOM 37
1.3. Batı Avrupa'da Entegrasyon ve Türkiye 41
1.3.1. Politik Gerekçeler ve "Yunan Faktörü" 46
1.3.2. Ekonomik Gerekçeler 53
1.4. Karar, Müracaat ve Kamuoyu 57

2. ORTAKLIĞIN TEMELLERİ/İLİŞKİLERİN BAŞLANGIÇ YILLARI 63
2.1. Pazarlıklar Süreci 65
2.1.1. DP Dönemindeki Görüşmeler 65
2.1.2. 27 Mayıs ve Görüşmelerin İkinci Aşaması 69
2.1.3. İnönü Hükümeti, Erkin ve Son Aşama 81
2.2. Ankara Anlaşması ve Ortaklığın Doğası 87
2.3. Ortaklığın Amaçları ve Organları 90
2.4. Ankara Anlaşması'nın Yankıları 95
2.5. Hazırlık Döneminin Uygulanması 106

3. GEÇİŞ DÖNEMİ/ORTAKLIĞIN FIRTINALI YILLARI 111
3.1. Tetiği Çekmek: Geçişi Başlatma Talebi 113
3.1.1. Organizasyonel Politika: DPT-Dışişleri Rekabeti 116
3.1.2. Siyasal Muhalefet: İslamcılar, Sosyalistler ve Milliyetçiler ... 129
3.2. KP, 12 Mart Muhtırası ve Geçiş Döneminin Başlaması 142

4. İLİŞKİLERDE EROZYON/MUHALEFETİN İKTİDARI 151
4.1. Derinleşen Politik ve Ekonomik Kriz 153
4.2. Dışsal Faktörler ve Türkiye'nin İzolasyonu 161
4.3. İç'le Dış'ın Kesişme Noktası/Bir Bakanın Düşüşü 167

5. İHTİLAL'DEN ÜYELİK BAŞVURUSUNA/RESTORATİF YILLAR..... 183
5.1. Ordu ve Karar Alma Mekanizması 185
5.1.1. 12 Eylül, Batı ile İlişkiler ve AT Politikası..... 188
5.2. Özal ve Tam Üyelik Başvurusu 198
5.3. AT Komisyonu'nun 1989 Görüşü 213

6. SOĞUK SAVAŞ SONRASI/ARA FORMÜL ARAYIŞLARI..... 223
6.1. Soğuk Savaş'ın Sonu ve İlişkilerin Durumu 225
6.2. Gümrük Birliği Anlaşması 247

7. SON DÖNEMİN BAŞI/LUXEMBOURG-HELSİNKİ HATTI 259
7.1. Luxembourg'un Anlamı: Pazara Evet Üyeliğe Hayır..... 261
7.2. Değişimin Belirtileri: Helsinki Öncesi..... 280
7.3. Helsinki Kararları, Pazarlıklar ve Tepkiler..... 285

8. TAM ÜYELİK SÜRECİ/KOB VE ULUSAL PROGRAM 301
8.1. Helsinki'de Eksik Kalan: Yol Haritası 303
8.2. Yeni Bir Modernleşme Projesi: Ulusal Program..... 330

9. UYUM SÜRECİ/UYSA DA UYMASA DA 343
9.1. Paketler ve Tepkiler..... 345
9.2. Müzakere Tarihi Tartışmaları 358

10. MÜZAKERE SÜRECİ/SAATLERİ ÜYELİĞE AYARLAMAK 371
10.1. Müzakereyi Müzakere Etmek 373
10.2. Müzakereler ve Aktörleri..... 377
10.3. Türk Müzakere Heyeti: Oligarşik Bürokrasinin Geri Dönüşü..... 382
10.4. Kasım 2005-Aralık 2007: Ara Değerlendirme..... 403

11. BERLİN-ŞANGAY SARKACI/İLİŞKİLERİN YÜKSEK SALINIMI..... 413
11.1. Sağırlar Diyalogu ya da Sıfır Sonuçlu Gelgitler 415
11.2. Sarkozy-Merkel Kıskacındaki AB..... 424
11.3. Gündem Pozitif Uygulama Negatif..... 435
11.4. Şangay Alternatifi Tartışması..... 441
11.5. Gezici AB 459
11.6. Vize Muafiyeti ve Geri Kabul Muamması..... 465
11.7. Mülteci Sorunu ve Canlanan Brüksel Hattı 477

SONUÇ: BİTMEYEN BİR HİKÂYE Mİ?..... 515

KAYNAKLAR..... 527

EKLER 559
EK 1: Hükümet Programlarında Avrupa, AET, AT ve AB 561
EK 2: Ankara Antlaşması 599
EK 3: Katma Protokol 615
EK 4: Tam Üyelik Başvuru Mektubu 637
EK 5: 1989 Komisyon Görüşü 639
EK 6: Gümrük Birliği Kararı 645
EK 7: Lüksemburg Sonuç Bildirgesi 669
EK 8: Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesi 671
EK 9: KOB 2000 673
EK 10: Ulusal Program 2001 689
EK 11: Kopenhag 2002 Zirvesi 693
EK 12: Önce Uyutalım Sonra Unutalım 695
EK 13: Avrupalı mısınız? 699
EK 14: AB Komisyon Tavsiye Kararı 701
EK 15: Brüksel Zirve Kararı 711
EK 16: MÇB 3 Ekim 2005 715

KAYNAKLAR

1. DOKÜMANLAR:

_____,"28-30 Eylül Tarihleri Arasında Brüksel'de Cereyan Eden İstiksafi Görüşmelerin Zabıtları" (Proceedings of the exploratory conversations taking place in Brussels), Ankara, 1959.

_____,"Memorandum: Considerations d'Order General sur L'Association de la Turquie a la CEE", Ankara, 1959.

_____,"The Agreement Establishing an Association Between the European Economic Community and Greece Comes into Force", *Bulletin of the European Economic Community*, September 1962.

_____,"Türkiye ile AET Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşmaya Ekli "Geçici Protokol" un Birinci Maddesi Uyarınca 23 Kasım 1970 Tarihinde Brüksel'de İmzalanmış Olan Katma Protokol ve Ekleri İle Mali Protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Yetki Alanına Giren Maddelerle İlgili Anlaşma ve Son Senedin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı", *TC. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi*, Sayı: 71-1118/888.

_____,"2-4 Aralık 1959 Tarihleri Arasında Türk Heyetiyle CEE Komisyon Heyeti Arasında Brüksel'de Cereyan Eden Istiksafi Müzakerelerin İkinci Safhasına Ait Zabıtlar", Ankara, 1959.

AB Komisyonu, "1998 Yılı, Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon 1998 Düzenli Raporu", http://www.eureptr.org. Tr /duzenli rapor98.rtf

AB Komisyonu, "1999 Yılı, Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon 1999 Düzenli Raporu". http://www.eureptr.org.tr/ duzenlirapor99.rtf

AB Komisyonu, "2000 Yılı, Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon 2000 Yılı Düzenli Raporu", http://www.eureptr.org.tr/ duzenlirapor20.rtf

ANAP, *Anavatan Partisi Programı*, Ankara, 1983.

AP, *Adalet Partisi Programı,* İstanbul, 1978.

AP, *AP 1973 Seçim Beyannamesi,* Ankara, 1973.

AP, *Dış Politika: Dostluğumuz Dostadır,* 1977.

AP, *Kervan Yürüyecektir, AP 1977 Seçim Beyannamesi,* Ankara, 1977.

Bakanlar Kurulu Kararı, Sayı: 7/16946, "Gerekli İndirimlerin Ertelenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı", *Resmi Gazete,* No., 16503, 28.12.1978.

Başbakanlık İnsan Hakları Üst Kurulu Sekreteryası Eşgüdümünde Hazırlanan Rapor, "Kopenhag Siyasi Kriterleri Işığında Türkiye'nin Alması Gereken Önlemler", Ankara, 2000.

Bulletin of The European Community.

CEE, Com. Secretaria, *Aperçus*. (Farklı Sayılar)

CHP, *Ak Günlere, Cumhuriyet Halk Partisi 1973 Seçim Bildirgesi,* Ankara, 1973.

CHP, *CHP Programı,* Ankara, 1976.

COM(93) 313/final, *The Opinion of the Commission on Cyprus Application For Membership*, 30 June 1993.

Commission of the European Communities Spokesman's Group and Directorate-General For Information, *Europe Information/External Relations: Turkey and the European Community*, 9/78, Brussels, June 1978.

Commission of the European Communities, *Communication to the Council on Relations with Turkey*, SEC(90)1017/final, Brussels, 12 Haziran 1990.

Commission of the European Communities, "*Information Memo*", P-13, Brussels-Luxembourg, February 1979.

Commission of the European Communities, "*Press Conference by Mr. Matutes on Membership of Turkey to the Community*", Ref.:BIO/89/393, Brussels, 18/12/89.

Commission of the European Communities, *Eurobarometer: Public Opinion in the European Community, Special, Racism and Xenophobia,* Brussels: Office for Official Publications, November 1989.

Commission of the European Communities, *Eurobarometer: Public Opinion in the European Community,* No.39, Brussels: Office for Official Publications, June 1993,

Commission of the European Communities, *Information, External Relations: The European Community, Greece Turkey and Cyprus,* 603/X/74-F (E), 12-74. European Parliament, "*Steps to Safeguard the Independence and Freedom of Cyprus-Association with Cyprus*", EP Docs.243/74 and 245/74 of 13/9/74.

Commission of the European Communities, *Opinion on Turkey's Request for Accession to the Community*, SEC(89)2290/final/2, 20 Aralık 1989.

Council of Europe, *Consultative Assembly 15th Ordinary Session*, Deb. III, p.596 (12 January 1964).

Council of the European Communities General Secretariat, *Press Release*, Brussels, 14 Nisan 1987, 5801/87 (Presse 55-G).

ÇINAR, C., *RCD Ülkelerinde Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği İmkanları*, Gizli Damgalı Rapor, Yayınlanmamıştır, DPT, 18.12.1968.

ÇINAR, Ö., *Müşterek Pazar'a Musarik Aza Sıfatıyla İştirakimiz Mevzuunda Altıların Komisyon Heyetiyle Brüksel'de Yapılmış Olan İştiksafi Görüşmeler Hakkında Rapor*, Yayınlanmamış, Ankara, 1959.

ÇINAR, Ö., *Batı Alemindeki İktisadi Oluş İçinde Türkiye Müşterek Pazar Münasebetlerinin Tarihçesi ve Müşterek Pazar ile Ortaklığımızı Çıkmaza Sokmuş Amiller*, Yayınlanmamış Etüd, Daktilo, Ankara: Ticaret Bakanlığı, 1962.

ÇINAR, Ö., *Müşterek Pazar Anlaşmasının Esasları, Anlaşmaya İltihakımızın Fayda ve Mahzurları ve Altılar Konseyi İle Yapılması Mutasevver Müzakerelerde Mudaafası Mümkün Tezler Hakkında Etüd*, Yayınlanmamış, Daktilo, Ankara, 1959.

ÇINAR, Ö., *Müşterek Pazar'ın Yeni Temayülleri ve Bunlardan İstifade İmkanları Hakkında Etüd*, Yayınlanmamış Etüd, Daktilo, Ankara, 1959.

ÇINAR , Ö., *Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Tarım Politikası Karşısında Türk Tarım Problemleri*, Hizmete Özel Rapor, Yayınlanmamış Notlar, Ankara: Ticaret Bakanlığı, 1967.

Dışişleri Bakanlığı, *Foreign Ministry Monthly,* Mart 1965.

Dışişleri Bakanlığı, *Ortak Bildiriler Bülteni*, No.12, 1978.

DPT, *Avrupa Ekonomik Topluluğu Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, (Üçüncü Baskı), DPT:1393-OIK:195, Ankara: DPT, Mayıs 1976.

DPT, *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1985-1989*, Ankara: DPT, 1984.

DPT, *AET-Türkiye Katma Protokol Çalışmaları I: Katma Protokol'un Genel Değerlendirilmesi*, DPT:1032-M(IPG):10, Ankara: DPT, Mart 1971.

DPT, *AET-Türkiye Katma Protokol Çalışmaları II: Gümrük Birliğinin Gerçekleştirilmesi*, DPT:1032-M(IPG):10, Ankara: DPT, Mart 1971.

DPT, *AET-Türkiye Katma Protokol Çalışmaları III: Tarım Sektörünün Durumu*, DPT:1032-M(IPG):10, Ankara, Mart 1971.

DPT, *AET-Türkiye Katma Protokol Çalışmaları IV: Endüstri Mallarının Durumu*, DPT:1032-M(IPG):10, Ankara: DPT, Mart 1971.

DPT, *AET-Türkiye Katma Protokol Çalışmaları V: İş, Işgücü ve Sosyal Politika*, DPT:1032-M(IPG):10, Ankara: DPT, Mart 1971.

DPT, *İkinci Avrupa Ekonomik Topluluğu Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, DPT:1493-OIK:199, Ankara: DPT, Ağustos 1976.

DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, ÖİK Raporu,* Ankara: DPT, 2000.

DPT, *Türkiye-AET İlişkileri*, Ankara: DPT-AET ile İlişkiler Başkanlığı, Mart 1989.

DPT, *Türkiye'nin Ortak Pazar Tam Üyeliğini Hazırlayıcı Sanayileşme İhtiyacı: Gerekçe*, DPTY no: 538/ IPD: 211, Ankara: DPT, Ocak 1968.

DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Türkiye-Avrupa Birliği Özel İhtisas Komisyonu Siyasi Kriterler Alt Komisyon Raporu*, Ankara: DPT, 28 Şubat 2000.

DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*, Ankara: DPT, 2000.

DTM, *Avrupa Birliği ve Türkiye,* Ankara: DTM Yayını, 1999.

EC Commission, *General Reports*. (Farklı Sayılar)

EC Economic and Social Committee, *Opinion of the Social and the Economic Committee on Relations between the European Union and Turkey*, Ext/115, CES 1314/93 F/PM/ym, Brussels, 22 December 1993.

EEC Doc. No. 1/S/0827/61, 10/2/1961.

EEC Doc. No. 2/05/02, 23/11/59.

EEC Doc. No. I/COM (61) 22, 2/3/1961.

EEC Doc. No. R/206f/61, 21/3/1961.

EEC Doc. No. R/405f/61, 25-27/9/1961.

EEC Doc. No. S/01612, 24/3/60.

EEC Doc. No. S/02319, 10/4/1961.

EEC Doc. No.R/644/59, 9 Eylül 1959.

EEC Doc. S/6530, 25/9/59.

Eskişehir Sanayi Odası, *Eskişehir Sanayi Odası'nın 10. Yılı ve Mümtaz Zeytinoğlu*, İstanbul:ESO, 1981.

European Communities Commission, *Background Report*, ISEC/B9/87, 4 Haziran *The Economist*, "Survey: Turkey", 17 Haziran 1988.

European Communities, *Treaties Establishing the European Communities*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1973.

European Community Commission Office (ECCO), *Turkey-EEC Relations 1963-1977*, Ankara: Aksoy Matbaacılık, 1977.

European Documentation, *Europe-A Fresh Start: The Schuman Declaration 1950-90*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1990.

European Documentation, *Jean Monnet: A Grand Design For Europe*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1988.

European Economic Community, *General Reports*.

European Parliament (*EP)*, Working Documents.

European Parliament, "On Turkey's Political Situation", Doc.C.238/82, 8 Temmuz 1982.

IŞIKVEREN, T., ÇINAR ve ŞENTÜRK, *14-21 Ekim 1960 Tarihlerinde Heyetimizle CEE Komisyon Heyeti Arasında Cereyan Eden Müzakereler Hakkında Rapor*, Yayınlanmamış Rapor, Ankara, 1960.

Kamu Yönetimi Araştırma Projesi (KAYA), *Avrupa Topluluğu İle İlişkilerin Yönetsel Tabanı*, Ankara: TODAİE, 1989

KAYALAR, R., *RCD Teknik İşbirliği Komitesi Toplantısı Hakkında Rapor*, Ankara, Doktilo edilmiş, Kayalar'ın RCD teknik işbirliği konusunda Memduh Aytür ve Enver Ergun'a hazırlanan gizli/kişisel notları, 23.12.1964.

MGK, *Milli Güvenlik Kurulu Tutanak Dergisi*.

MHP, *Büyük ve Güçlü Türkiye İçin, MHP 1973 Seçim Bildirisi*, n.p., 1973.

MHP, *Türk Milleti Uyan! 1977 MHP Seçim Beyannamesi*, Ankara, 1977.

MSP, *MSP 5 Haziran 1977 Seçimleri Seçim Beyannamesi,* n.p., 1977.

MSP, *MSP Seçim Beyannamesi,* İstanbul, 1973.

OECD Press Release, "*Special Assistance Action for Turkey*", PRESS/A(79)5, E.4985, Paris, 5th February 1979.

OECD, *Economic Surveys 1983: Turkey*, Paris: OECD, 1983.

OECD, *Economic Surveys 1986/87: Turkey*, Paris: OECD, 1987.

Official Journal of the European Community.

ÖNEN ,T., *Türkiye'nin Ortak Pazar İçindeki Durumu*, Gizli Damgalı, Hizmete Özel Rapor, Yayınlanmamıştır, Nisan 1965.

Press Release of the Commission, "*Les Relations Entre La Communaute et La Turquie*", London, 19 January 1979.

RENKSİZBULUT, M., *Müşterek Pazara Türkiye'nin Istiraki Konusundaki Görüşmeler ve Çalışmalar*, T.C.DPT Müsteşarlığı, 1961.

RENKSİZBULUT, M., *Ortak Pazar ve Türkiye*, DPT Müsteşarına notlar, daktilo edilmiş, Ankara, 1962.

RENKSİZBULUT, M., *Müşterek Pazarla Ortaklığımız Hakkında Not*, Yayınlanmamış Notlar, DPT, Ankara: Aralık 1961.

"Statement on Cyprus by the European Commission", *Information Bulletin of Community Spokesman*, No.182 of 17/7/74.

"Statement on Cyprus by the Ministers of Foreign Affairs of the Nine", *Information Bulletin of Community Spokesman*, No.188 of 23/7/74.

T. C. Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Eğitim Merkezi Başkanlığı, *Dışişleri Bakanlığı 1987 Tarihçesi*, Hizmete Özel, Ankara, 1987.

T. C. Dışişleri Bakanlığı, *Müşterek Pazar ve Türkiye 1957-1963*, Ankara: Dışişleri Bakanlığı Bakanlıklararası Dış İktisadi Münasebetler Komitesi Daimi Sekreterliği, 1963.

TBBM, *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. (Farklı Sayılar)

TBMM, *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*. (Farklı Sayılar)

HDTM, *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*, Ankara: HDTM Yayını, 1993.

TCDB-SIGM/SIOD/SIOAIB, "İslam Konferansları", Hizmete Özel Notlar, Ankara, Mayıs 1976.

Turkish General Director of Press (TGDP), *Turkey*, Ankara: TGDP, 1990/1993.

The OIC General Secretaria, "Background and Present State of OIC Economic Cooperation", Annexed to OIC COMCEC/NEW-STR/2-93/REP, Ek Olarak Yayınlandığı Kaynak: COMCEC Coordination Office, Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation of the Organization of the Islamic Conference (COMCEC), Report of Cairo Meeting, 16-18 February 1993, Ankara, February 1993.

ÜRÜNLÜ , C., *Ortak Pazar'a Geçiş Dönemi Şartları*, Yayınlanmamış Notlar, Ankara, DPT, Ağustos 1970.

ÜRÜNLÜ , C., *An and/ or Problem for Turkey: European Economic Community [and] Regional Cooperation for Development*, Confidential Report, Mimeographed, Ankara, 1968.

2. KİTAPLAR:

ABADAN-UNAT, N. ve N. KEMİKSİZ, *Türk Dış Göçü 1960-1984: Yorumlu Bibliyografya*, Ankara: AÜSBF, 1986.

ACAR, Muhittin, *Türkiye Avrupa Topluluğu İlişkilerinin Hükümet Programlarında ve Kalkınma Planlarında Ele Alınışı,* Ankara: DPT Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, 1992.

ACAR, Mustafa, *Avrupa Birliği ve Türkiye: Bir Ekonomik ve Siyasi Analiz*, Ankara: Orion, 2006.

AHMAD, F., *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*, London: C.Hurst, 1997.

AHSEN, A., *Muslim Society in Crisis: A Case Study of the Organization of the Islamic Conference,* Unpublished PhD Dissertation, Michigan: The University of Michigan, 1985.

AKDOĞAN, Y., *Kırk Yıllık Düş: Avrupa Birliği'nin Siyasal Geleceği ve Türkiye,* İstanbul: Alfa Yayınları, 2004

AKSU, H., *Türkiye İçin Çağdaş Çözüm: Globalleşen Dünyada Avrupa Birliği Kapısında,* Ankara: Tanı Yayın, 2005

AKTAN, R., *Müşterek Pazar Karşısında Türk Ziraati*, Ankara: AÜSBF, 1960.

AKTAR, C., *Avrupa Yol Ayrımında,* İstanbul: İletişim Yayınları, 2001

AKTAR, C., *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci,* İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

ALLISON, G. T. and P. Zelikow, *The Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, Second Edition, New York: Longman, 1999.

ALLISON, G. T., *The Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, Boston: Little, Brown, 1971.

ALP, Ö., *Ortak Pazar Ülkeleri ve Türkiye Şeker Endüstrileri*, Ankara: Türkiye Şeker Fabrikaları, 1963.

ALPAY, K., *Avrupa Birliği Süreci ve Müslümanlar,* İstanbul: Özgür Der Kitaplığı, 2002.

ALTINDAL, A., *Papa 16. Benedikt: Avrupa Birliği ve Türkiye,* İstanbul: Birharf Yayınları, 2005

ANAND, R. P. (ed.), *Cultural Factors in International Relations*, New Delhi: Abhinav Press, 1981.

ARAL, H., *Dışişleri Bakanlığı 1967 Yıllığı*, Ankara: Ankara Basım ve Cilt Evi, 1968.

ARCAYÜREK, C., *Demokrasi Dur, 12 Eylül 1980 (Nisan 1980-Eylül 1980),* Ankara: Bilgi Yayınevi, 1986.

AREN, S., *100 Soruda Ekonomi El Kitabı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1981.

ARMAOĞLU, F., *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1990,* Vol.1: 1914-1980, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 1993.

ATAOV, T., *NATO and Turkey*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.

Avrupa Topluluğu Türkiye Temsilciliği (ATTT), *Türkiye-AET İlişkileri*, Ankara: Avrupa Topluluğu Yayınları, 1977.

AYBAR, M. A., *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm*, İstanbul: Gerçek Yayınları, 1968.

AYDEMİR, S., *Milli Birliğe Doğru*, Ankara, 1961.

AYDOĞAN, M., *Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz: Tanzimattan Gümrük Birliğine*, Ankara: Umay Yayınları, 2004

AYKAN, M. B., *Ideology and National Interest in Turkish Foreign Policy toward the Muslim World:1960-1987,* Unpublished PhD Dissertation, University of Virginia 1988.

BAĞCI, H., Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası, Ankara: İmge, 1990

BALKIR, C. and A. M. Williams (eds.), *Turkey and Europe*, London and New York: Pinter publishers, 1993.

BARBER, B., *Jihad vs. McWorld*, New York: Random House, 1995.

BARCHARD, D., *Turkey and the West*, London: RIIA, (Chatham House Papers: 27), 1985.

BAUBEROT, J., *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik,* İstanbul: Ufuk Kitapları, 2003

BAYDAROL, C., *Avrupa Birliği'nin Genişlemesi*, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını(AKTTY), t.y..

BAYDAROL, C. *AB Sürecinde Medeniyetler Buluştuğunda,* İstanbul: Universal, 2003

BAYRAMOĞLU, N., *Avrupa Topluluğu, Ülkeleri ve Türkiye'nin Tanıtımı*, Ankara, 1987.

BELGE, M., *Yaklaştıkça Uzaklaşıyor mu? Avrupa Birliği ve Türkiye,* İstanbul: Birikim Yayınları, 2003

BEŞE, E., *Terörizm, Avrupa Birliği, İnsan Hakları,* Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002 BİLİCİ, Nurettin, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri,* Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005

BİRAND, M. A, *Türkiye'nin Gümrük Birliği Macerası, (1959-1995),* İstanbul: Milliyet, 1996.

BİRAND, *30 Sıcak Gün*, İstanbul: *Milliyet,* 1990.

BİRAND, *Diyet: Türkiye ve Kıbrıs Üzerine Uluslararası Pazarlıklar 1974-1980*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1987.

BİRAND, *The Generals Coup in Turkey: An Inside Story of 12 September 1980,* London: Brassey's Defence Publishers, 1987.

BİRAND, *Türkiye'nin Avrupa Macerası*, İstanbul: Doğan, 2000.

BİRAND, *Türkiye'nin Ortak Pazar Macerası 1959-1960* İstanbul: Milliyet, 1990.

BOZKURT, E., DEMİREL, H., *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu,* Ankara: Nobel Yayınları, 2004

BOZKURT, Ö. *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*, Ankara: TODAİE, 1987.

BOZKURT, V., *Avrupa Birliği*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1993.

BÖLÜKBAŞI, S., *Türkiye ve Yakınındaki Ortadoğu,* Ankara: Dış Politika Enstitüsü, t.y.

BRINKLEY, D. and HACKETT , C., *Jean Monnet: The Path To European Unity*, New York: St Martin's Press, 1991.

BROWN, C., *Understanding International Relations*, London: Macmillan, 1997.

BULAÇ, A., *Avrupa Birliği ve Türkiye,* İstanbul: Eylül Yayınları, 2001

BULL, H. and A. Watson (eds.), *The Expansion of International Society*, Oxford: Oxford University Press, 1992

BULL, H., *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, London: Macmillan, 1977.

BULUT, M. A., *Avrupa Birliği Nedir? Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri,* İstanbul: Vipajans Yayınları, 2005

CAN, E., *Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonları: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bie Değerlendirme,* İstanbul: Asil Yayınları, 2004

CANBOLAT, İ. S., *Avrupa Birliği: Uluslarüstü Bir Sistem Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye İlişkileri,* İstanbul: Alfa Yayınları, 2002

CEM, İ., *Avrupa'nın Briliği ve Türkiye*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2005.

CEM, İ., *Türkiye, Avrupa, Avrasya / Cilt-1*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2004.

CEMAL, H., "Ortak Pazar Kavgası", *Cumhuriyet*, 22-28 Mart 1974.

CEMAL, H., *12 Eylül Günlüğü: Demokrasi Korkusu*, Ankara: Milliyet, 1986.

CEVDET Paşa, *Tezâkir*, 1-12, (Yayınlayan: C. Baysun), Ankara: TTK, 1991.

CEYHAN, H. ve diğerleri, *According to the Studies by the Foundation for Economic Development Turkey's Position vis-a-vis the European Community*, İstanbul: İKV, 1992.

CEYHAN, H. ve diğerleri, *Ortak Pazar ve Türkiye*, İstanbul: DİSK Yayınları, 1974.

CHADWICK, O., *The Secularization of the European Mind in the Nineteenth Century*, Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

CHAY, J. (ed.), *Culture and International Relations*, New York: Praeger, 1990.

CLARKE, M. and B. WHITE (Ed.) *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Sistems Approaches*, Hants: Edward Elgar, 1989.

COŞKUN, E., *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye,* İstanbul: Cem Yayınları, 2001

ÇAKIR, R., *Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar,* İstanbul: Metis, 1992.

ÇAKIR, R., *Ne Şeriat Ne Demokrasi, Refah Partisini Anlamak*, İstanbul: Metis, 1994.

ÇAKMAK, H., *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri,* Ankara: Platin Yayınları, 2005

ÇALIŞ, Ş., *The Role of Identity in the Making of Modern Turkish Foreign Policy*, Unpublished PhD Dissertation, The University of Nottingham, Nottingham, 1996.

ÇALIŞ, Ş., *Turkey and the EEC: The Political Economy of Dependant Development and Potential Estrangement*, Unpublished MA Dissertation, University of Reading, 1990.

ÇALIŞ, Ş. H., *Hayaletbilimi ve Hayali Kimlikler, Neo-Osmanlılık, Özal ve Balkanlar*, Konya: Çizgi Yayınları, 2001.

ÇALIŞ, Ş. H. Et all, *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Konya: Çizgi Yayınları, 2006.

ÇAYHAN, B. E., *Türkiye-Avrupa Topluluğu İlişkileri 1973-1980,* Doktora Tezi, İstanbul: İ.U. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

ÇELEBİ, A., *Avrupa: Halkların Siyasal Birliği,* İstanbul: Metis Yayınları, 2002

ÇELİK, E., *100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınları, 1969.

ÇERÇİ, T., *Avrupa Yalanı: Avrupa Birliği Virajında Türkiye,* İstanbul: Tez Yayınları, 2002

ÇOMAK, H., *Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye,* İstanbul: Tasam Yayınları, 2005.

DAĞCI, K., *Avrupa Birliği ve Kapitalizm: Almanya, İngiltere, Türkiye Perspektifleri,* İstanbul: Tasam Yayınları, 2005.

DAĞI, İ. D., *İnsan Hakları, Küresel Siyaset ve Türkiye*, İstanbul: Boyut Yayınları, 2000.

DAĞLI, N. ve B. Aktürk, *Hükümetler ve Programları, 3 Cilt*, Ankara, 1988.

DAVUTOĞLU, A., *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul: Küre, 2001.

DAVUTOĞLU, A., *Teoriden Pratiğe: Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar*, İstanbul: Küre, 2013.

DEDEOĞLU, B. (Der.), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği,* İstanbul: Boyut Yayınları, 2003.

DELANTY, G., *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality,* Basingstoke: Macmillan, 1995.

DEMİR, N., *Avrupa Birliği Parlamentosu,* Ankara: Nobel Yayınları, 2005

DENKTAŞ, R., *Kıbrıs Davamız,* Ankara: Kök Yayınları, 1991.

DEUTSCH, K. W., *The Analysis of International Relations* (3th. Edition), Englewood Cliffs: Printice Hall International, 1988.

DINAN, D., *Ever Closer Union: An Introduction to the European Community*, London: Macmillan, 1994.

DINAN, D., *Avrupa Birliği Ansiklopedisi,* İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005

DİKMEN, O. (Ed.), *Müşterek Pazar Karşısında Türkiye ve Yunanistan*, İstanbul: Mali ve İktisadi Araştırmalar, 1962.

DODD, C. H., *The Cyprus Issue: A Current Perspective, Huntingdon*: The Eothen Press, 1995.

DOĞAN, Emir Emre, Avrupa'yla Dansımız, İstanbul: Emre Yayınları, 2005

DUNNE, T., *Inventing International Society*, London: Macmillan, 1998.

DUNNE, T., M. Cox and K. Booth, *The Eighty Years' Crisis: International Relations 1919-1999*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

DURA, C., ATİK, H., *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye,* Ankara: Nobel Yayınları, 2003

DURSUN, D., *İslam Dünyasında Dayanışma Hareketleri*, İstanbul: Ağaç Yayıncılık. 1992.

DYER, H. C. and L. MANGASARIAN , *The Study of International Rlations: The State of Art*, Basingstoke: Macmillan and Millenium, 1989.

ECEVİT, B., *Bu Düzen Değişmelidir*, Ankara, 1968.

ECEVİT, B., *Ortanın Solu*, İstanbul, 1966.

EKİNCİ, T. Z., *Avrupa Birliği'nde Azınlıkların Korunması Sorunu: Türkler ve Kürtler,* İstanbul: Sümer Yayıncılık, 2001

ERALP, A. (ed.), *Türkiye ve Avrupa*, Ankara: İmge, 1997.

ERALP, A. (ed.), *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, İstanbul: İletişim, 1996.

ERBAKAN, N., *Meclis'te Ortak Pazar*, İzmir: Furkan, 1971.

ERBAKAN, N., *Milli Görüş*, İstanbul: Dergah, 1975.

ERBAKAN, N., *Türkiye'nin Temel Meseleleri*, Ankara: Rehber, 1991.

EREN, N., *Turkey: Today and Tomorrow: An experiment in Westernisation,* London:Pall Mall Press, 1963.

ERKİNER, E., *Avrupa Birliği ve Türkiye: İçeriden Bir Bakış,* Ankara: Ütopya Yayınları, 2005

EROĞUL , C., *Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge, 1990.

ETE, M., *Müşterek Pazar Karşısında Türk Devlet Sanayii ve Türkiye Maden Politikası*, Ankara: AÜSBF, 1960.

EVİN, A. and G. Denton, *Turkey and the European Community,* Opladen: Leskeand Budrich, 1990.

EVREN, G., *AB Bekleme Odasında Türkiye'ye Dayatmalar,* Ankara: Ümit Yayıncılık, 2005

EVREN, K., *Kenan Evren'in Anıları,* İstanbul: Milliyet, 1990-1991.

FERSOY, O. C., *Devlet ve Hizmet Adamı, Fatih Rüştü Zorlu*, İstanbul: Hun, 1979.

FINDLEY, C. V., *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire: The Sublime Porte, 1789-1922*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1980.

FONTAIN, P., *Europe- A Fresh Start: The Schuman Declaration 1950-90*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1990.

GERGER, M. E., *Tanzimat'tan Avrupa Topluluğu'na, Konuşmalar*, İstanbul: İnkılap, 1989.

GIMBELL, J., *The Origins of The Marshall Plan*, Stanford: Stanford University Press, 1976.

GİRGİN , K., *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.

GLADWYN, L., *The European Idea,* Aylesbury: New English Library, 1967.

GONG, G., *The Standart of 'Civilisation' in International Society*, Oxford: Oxford University Pres, 1984.

GÖĞÜS, Z., *Bir Avrupa Rüyası*, İstanbul: AFA, 1991.

GÖKAY, B., *Türkiye Avrupa'nın Neresinde? Gümrük Birliği Anlaşması'nın Düşündürdükleri*, (Çev.: S. Paydak), Ankara: Ayraç, 1997.

GÖNLÜBOL, M., (et all), *Olaylarla Türk Dış Politikası,* İstanbul: Alkım 1989.

GÖNLÜBOL, M., *Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*, Ankara: AÜSBF, 1985.

GÖZEN, R., *Amerikan Kıskacında Dış Politika: Körfez Savaşı, Turgut Özal ve Sonrası*, Ankara: Liberte, 2000.

GÖZÜBÜYÜK , Ş., *İdare Hukuku*, Ankara: S Yayınları, 1991.

GUSTAVSSON, S. and L. LEWIN, (eds.), *The Future of Nation-State: Essays on Cultural Pluralism and Political Integration*, London: Routledge, 1996.

GUZZINI, S., *Realism in International Theory and International Political Economy*, London: Routledge, 1998.

GÜLDEMİR, U., *Kanat Operasyonu*, İstanbul: Tekin, 1985.

GÜLDEMİR, *Texas-Malatya*, İstanbul: Tekin, 1992.

GÜLDEMİR, *Çevik Kuvvetin Gölgesinde Türkiye 1980-1984*, İstanbul: Tekin, 1986.

GÜMRÜKÇÜ, H., *Göçün Otuzuncu Yılında Türkiye-Ortak Pazar İlişkileri ve Unutulan Alternatif: Serbest Dolaşım*, İstanbul, 1991.

GÜNUĞUR, H., *Avrupa Ekonumik Topluluğunu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması)*, Ankara: TOBB, 1988.

GÜNUĞUR, H., *Avrupa Birliği*, Ankara: EKO, 2007.

GÜNVER, S., *Fatih Rüştü Zorlu'nun Öyküsü: Z, "Zorro" Gibi*, Ankara: Bilgi, 1985.

GÜNVER, S., *Kızgın Dam Üzerinde Diplomasi: Avrupalı Olabilmenin Bedeli,* İstanbul:Milliyet, 1987.

HALE, W., *The Politics and the Military*, London And New York: Routledge, 1994.

HALE, W., *The Aspects of Modern Turkey,* London and New York: Bowker, 1976.

HALE, W., *The Political and Economic Development of Modern Turkey*, London: Croom Helm, 1981.

HALLSTEIN , W., *United Europe: Challenge and Opportunity*, London: Oxford University Press, 1962.

HARRIS, G. S. *Turkey: Coping with Crisis,* London and Sydney: Croom Helm, 1985.

HARRIS, G. S., *Troubled Alliance: Turkish American Problems in Historical Perspectives,* Washington :American Enterprise Institute, 1972.

HEPER, M. and LANDAU, J. M., *Political Parties and Democracy in Turkey*, London: I.B. Tauris, 1991.

HERSLAG , Z. Y., *Turkey: The Challenge of Growth*, Leiden: E.J. Brill, 1968.

HOBSON, M. J., *The State and International Relations*, New York and Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

HOGAN , M., *The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe*, Cambridge: Cambridge University Press,1987.

HUNTINGTON, S., *Medeniyetler Çatışması*, Derleyen: M. Yılmaz, Ankara: Vadi, 2000.

ISAWI , C., *The Economic History of Turkey 1800-1914*, Chicago, Chicago University Press, 1980.

IŞIKTÜRK, M. B., *Türkiye Kriterleri ve Avrupa Birliği,* Ankara: Tanı Yayın, 2005

IŞIKVEREN, T., *Türkiye-AET Ortaklığının İkinci Dönemi (Geçiş Döneminin) Muhtevası*, Ankara: Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Neşriyatı, Yayın no.136-1968, 1968.

İKV, *Geleceğin Avrupa'sı ve Türkiye Paneli, 27 Kasım 1990*, İstanbul: İKV, 1991.

İKV, *İktisadi Kalkınma Vakfı Nedir, Nasıl Çalışır?*, İstanbul: İKV, 1968.

İLHAN, S., *Avrupa Birliği'ne Neden Hayır: Jeopolitik Yaklaşım*, İstanbul: Ötüken, 2001.

İLHAN, S., *Avrupa Birliği'ne Neden Hayır 2,* İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002

İNAÇ, H., *Türkiye'nin Kimlik Problemleri: Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde,* Ankara: Adres Yayınları, 2005.

İNAN, K., *Dış Politika,* İstanbul: Ötüken, 1993.

İREN, C., *Avrupa İktisadi Birliği ve Türkiye*, İzmir: Kovan Kitabevi, 1960.

JASPERS, K., *The European Spirit,* SCM Press: London, 1948.

JOLL , J., *Europe Since 1870*, London: Penguin, 1990.

JONES, R. J. B. and P. WİLLETS (Eds.), *Interdependence on Trial*, London: Frances Pinter, 1984.

KAPLAN, L. S. et al. (eds), *NATO and The Mediterranean*, Wilmington, Delaware: Scholarly Resources Inc. 1985.

KARAKAŞ, E., *Normalleşme: Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye,* Ankara: Liberte Yayınları, 2004.

KARAKAŞ, Y., *Avrupa Birliği'nde Siyasal Entegrasyon,* Ankara: Siyasal Kitabevi, 2002

KARAL, E. Z., *Osmanlı Tarihi, V. Cilt, Nizamı Cedid ve Tanzimat Devirleri* (1789-1856), Ankara: TTK, 1999.

KARLUK, R., *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak,* İstanbul: Beta, 2013.

KARPAT , K. (ed.), *Turkey's Foreign Policy in Transition*, Leiden: E.J. Brill, 1975.

KARPAT, K., *Turkey's Politics: Transition to a Multi Party Sistem*, Princeton: Princeton University Press, 1958.

KATZENSTEIN, P.(ed.), *The Culture of National Security* (ed.), New York: Columbia University Press, 1996.

KAZGAN, G., *100 Soruda Ortak Pazar ve Türkiye*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1975.

KAYMAKÇI, O. (Der.), Derleme, *Avrupa Birliği Üzerine Notlar,* Ankara: Nobel Yayınları, 2005.

KEGLEY, C. W. (ed.), *Controvesies in Intarnational Relations*, New York: St. Martin's Press, 1995.

KENTEL, F., *Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?,* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005

KEOHANE, R. O. and J. S. NYE, *Power and Interdependence*, Second Edition, HarperCollins, 1989.

KEOHANE, R. O., *Neorealism and Its Critics*, New York: Columbia University Press, 1986.

KESKİN , Y., *Avrupa Yollarında Türkiye*, Ankara: Bilgi, 2001.

KEYDER, C., *State and Class in Turkey:A Study in Capitalist Development*, New York:Verso,1987.

KEYDER, Ç., *Memalik-i Osmaniye'den Avrupa Birliği'ne,* İstanbul: İletişim Yayınları, 2003

KILIÇ , A., *Turkey and the World*, Washington, DC.: Public Affairs Press, 1959.

KILINÇ, U., *Türkiye Avrupa Topluluğu İlişkileri (Ekonomik, Sosyal, Hukuki ve İdari Yönden)*, Ankara: TOBB, 1990.

KOCH, H. W. (ed.), *The Origins of the First World War*, Basingstoke: Macmillan, 1972.

Kolektif, *AB Güvenlik ve Savunma Politikası: İlk Beş Yıl,* İstanbul: Tasam Yayınları, 2005

Kolektif, *Avrupa Birliği Anayasası,* İstanbul: İlk Biz Yayınevi, 2005

Kolektif, *Avrupa Birliği'ni Ne Yapmalı? Strugglind In/Against The European Union,* İstanbul: Nazım Kitaplığı, 2002

KÖKSAL, İ., *Ortak Pazar İşgücü Hareketleri ve Türkiye*, DPT Yayın no:517/ S[osyal] P[lanlama] D[airesi]:113, Ankara, Ekim 1966.

KRUEGER, A. O., *Foreign Trade Regimes and Economic Development: Turkey*, New York and London: Columbia University Press, 1974.

KUNERALP , Z., *Sadece Diplomat*, İstanbul: İstanbul Kitabevi, 1981.

LANDAU, J. M., *The Politics of Pan-Islam: Ideology and Organization,* Oxford: Clarendon Press, 1990.

LAPID, Y. and F. KRATOCHVIL (eds.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, Boulder: Lynne Rienner, 1996.

LEWIS, G., *Turkey*, Third Edition, London: Ernest Benn Ltd., 1965.

LIPGENS, W., *History of European Intergration*, 2 Cilt, London: Oxford University Press, 1981 ve 1986.

LODGE, J. (ed.), *The European Community and the Challenge of the Future*, London: Pinter Publishers, 1989.

MACKENZIE, K., *Turkey in Transition: The West's Neglected Ally,* London: Institute for European defence and Strategic studies, 1984.

MACKENZIE, K., *Turkey Under the Generals*, Conflict Studies, London: no. 126, January 1981.

MALLDEN, H. E., *Viyana 1683, Viyana Bozgunu: AB'nin Sonu mu, Başlangıcı mı?,* Ankara: Adapa Yayınevi, 2005

MANİSALI, E. (ed), *Turkey's Place in Europe: Economic, Political and Cultural Dimensions,* İstanbul: Logos, 1988.

MANİSALI, *Avrupa Birliği Çıkmaz Sokak! Bir Millet Uyanıyor: 6,* Ankara: Bilgi Yayınevi, 2005

MANİSALI, *İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı: Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri,* İstanbul: Otopsi Yayınları, 2001

MARTIN, L. W. (ed.), *Neutralism and Nonalignment: The New States in World Affairs*, New York: Praeger, 1962.

MARTIN, P. L., *The Unfinished Story: Turkish Labour Migration to Western Europe: With Special Reference to the Federal Republic of Germany*, Geneva: International Labour Office, 1991.

MASON, H. L., *The European Coal and Steel Community: Experiment in Supranationalism*, The Hague, 1955.

MILLWARD , A., *The Reconstruction of Western Europe*, London: Methuen, 1984.

MOINUDDIN, H., *The Charter of the Islamic Conference and the Legal Framework of Economic Cooperation Among Its Member States,* Oxford: Clarendon Press, 1987.

MONNET , J., *Memoirs*, New York: Doubleday, 1978.

MORLEY, D. ve K. ROBINS, *Kimlik Mekânları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, İstanbul: Ayrıntı, 1997.

MOUSSIS, N., *Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi,* Çev. Ahmet Fethi, Ankara: Mega Press, 2004

MUFTULER, M., *The Impact of External Factors on Internal Transformation Turkish Structural Adjustment Process and The European Community,* Unpublished PhD Dissertation, Temple University, May, 1992.

MUMCU, U., *Rabıta*, İstanbul: Tekin, 1993.

NICHOLSON, F. and R. EAST, *From the Six to the Twelve: The Enlargement of the European Communities,* Harlow: Longman, 1987.

NICHOLSON, M. *International Relations*, New York: New York University Press, 1998.

NOEL , E., *AET-Türkiye Ortaklığı Hazırlık Döneminin Bilançosu ve Geçiş Dönemi Şartları*, İstanbul: İKVY, No.AET/37, Kasım 1969.

NUGENT, N., *The Government and Politics of the European Community*, London: Macmillan, 1990.

NUGENT, N., *The Government and Politics of the European Community*, London: Macmillan, 1994.

ODER, B. E., *Avrupa Birliği'nde Anayasa ve Anayasacılık,* İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2004

OKANSAR, K., *Dışişleri Bakanlığında 19 Nisan 1968'de Temsilciler Düzeyinde Yapılan Toplantı Hakkında Servis Notu*,Hazine Genel Müdürlüğü ve Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatı, Maliye Bakanlığı, 24.4.1968.

OLGAÇAY, İ. B., *Tasmalı Çekirge*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.

OLSON, W. C. and A. J. R. GROOM, *International Relations, Then and Now*, London: Pinter Publishers, 1992.

ORAN, B. (ed.), *Türk Dış Politikası*, İstanbul: İletişim, 2003.

ÖZAL, T. *Turkey in Europe and Europe in Turkey*, London: Rustem, 1991.

ÖZBUDUN, E., *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Yetkin, 1990.

ÖZCAN, M., *Avrupa Birliği'nde Fikri ve Sınai Haklar,* Ankara: Nobel Yayınları, 2003

ÖZCAN, M., KÖKTAŞ, A., BOZKURT, E., *Avrupa Birliği Hukuku,* Ankara: Nobel Yayınları, 2001

ÖZDAĞ, Ü., *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Jeopolitik İnceleme,* Ankara: ASAM Yayınları, 2002

ÖZER, A., *Tanzimat'tan Bugüne Batılılaşma ve Avrupa Birliği,* Ankara: Elips Kitap, 2003

ÖZKAN, A., *Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye,* İstanbul: Tasam Yayınları, 2004

ÖZMEN, A., *Türkiye Avrupa Birliği'ne Niçin Girmemelidir,* İstanbul: K2 İş Geliştirme ve Danışmanlık, 2004

ÖZMEN, R., *Avrupa Birliği Sürecinde Uyum Yasaları,* Ankara: Seçkin Yayınları, 2004

ÖZÜLKER, U., *Türkiye-AET İlişkileri Üzerinde Düşünceler*, Ankara: DPT, 1988.

PAMUK, Ş., *Ottoman Empire and European Capitalism, 1820-1913: Trade, Investmen and Production*, Cambridge: CUP, 1987.

PEHLİVANOĞLU, A. Ö., *Sevr, Lozan Antlaşmaları ve Avrupa Birliği,* İstanbul: Kastaş Yayınları, 2005

PEKÖZ, M., *Avrupa Birliği'nde Göçmenler: Almanya'da Türkler / Kürtler,* İstanbul: Gün Yayıncılık, 2002

PINDER, J., *European Community: The Building of a Union*, Oxford: Oxford University Press, 1991.

POMPFRET, R., *Mediterranean Policy of the European Community: A Study in Discrimination in Trade*, Macmillan: London, 1986.

RAMAZANI, R. K., *The Middle East and the European Common Market*, Charlottesville: The University Press of Virginia, 1964.

REÇBER, K., *Avrupa Birliği Mevzuatı,* İstanbul: Alfa Yayınları, 2005

_____, *Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri,* İstanbul: Aktüel Yayınları, 2004

REDMOND, J. (ed), *Prospective Europeans,* New York and London: Harvester-Wheatsheaf, 1994.

REDMOND, J., *The Next Mediterranean Enlargement*, Aldershot: Darmouth, 1990.

ROBERTSON, A. H., *European Institutions: Cooperation, Integration, Unification,* London: Stevens, 1966.

ROSENAU, J. (Ed.), *International Politics and Freign Policy: A Reader in Research and Theory*, New York: The Free Press, 1969.

RUSTOW , D. A., *Middle Eastern Political System*, New Jersey: Printice Hall, 1971.

SARAÇOĞLU, T., *Türkiye AET Ortaklığı: Anlaşmalar*, İstanbul: Akbank Ekonomi Yayınları, 1992.

_____, *Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma: Müzakereler 1959-1963*, I. Kitap, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı, 1981.

_____, *Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma: Anlaşma ve Ekleri/Hazırlık Dönemi Uygulaması*, II. Kitap, İstanbul: İKV, 1981.

SARIBAY, A. Y., *Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası: MSP Örnek Olayı*, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1985.

Sempozyum, *Avrupa Birliği, Devlet ve STK'lar,* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2001

SEVİLGEN, M. G., *MSP'de Dört Yıl (1973-1977)*, Ankara: Yüksel Matbaası, 1980.

SEZER, D. B., *Turkey's Security Policies,* London: IISS Adelphi Paper, 1981.

SHLAIM, A. and G. N. Yannapoulos, *The EEC and the Mediterranean Countries*, Cambridge: Cambridge University Press, 1976.

SHORTER, F. C., *Four Studies on the Economic Development of Turkey*, London: Cass, 1967.

SNYDER, R. C., H. W. Bruck and B. Sapin (eds.), *Foreign Policy Decision Making: An Approach to the Study of International Politics*, New York: Free Press, 1962.

SOMUNCUOĞLU, S., *Avrupa Birliği,* İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002

SOWERWINE, J. E., "*Dynamics of Decision Making in Turkish Foreign Policy*", Unpublished Ph.D. Dissertation, Madison: University of Wisconsin, 1987.

SOYSAL, İ., *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağıtları, Cilt:II (1945-1990), Kesim A (Çok Taraflı Bağıtlar)*, Ankara:TTK, 1991.

SOYSAL, M., *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1986.

SÖNMEZ, E., *Türkiye ve Avrupa Birliği,* İstanbul: Tevn Yayınları, 2005

SÖNMEZOĞLU, F., *Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der, 1994.

SÖNMEZOĞLU, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul: Filiz, 1995.

SPERO, J. A., *The Politics of International Economic Relations*, London: Unwin Hyman, 1989.

TALAS, C., *Avrupa İktisadi Camiası İçinde Sosyal Politikamızın Muhtemel Gelişme İstikametleri*, Ankara: AÜSBF, 1960.

TAMKOÇ, M., *Inconsistency between the Form and Essence of the Turkish Political System*, Research Monograph, No.8, Salt Lake City, Utah, 1983.

TAMKOÇ, *The Warrior Diplomats: Guardians of the National security and Modernization of Turkey,* Salt lake City: University of Utah Press, 1976.

TANTER , ULLMAN , R. and D. (eds.), *Theory and Policy in International Relations*, New Jersey: Princeton University Press, 1972.

TAPPER, R., *Islam in Modern Turkey*, London: I.B. Taurus & Co. Ltd., 1991.

TEKELİ, İ- S. İLKİN, *Türkiye ve Avrupa Topluluğu: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'nın Türkiye'ye Yaklaşımı, 1. Kitap* Ankara: Ümit Yayıncılık, 1993.

TEKELİ, İ- S. İLKİN, *Türkiye ve Avrupa Topluluğu: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı, I1. Kitap* Ankara: Ümit Yayıncılık, 1994.

TERZİ, O. *Avrupa Toplulukları Bünyesinde İşçilerin Serbest Dolaşımı ve Türkiye Topluluk İstihdam İlişkileri*, Ankara: ATAUM, 1988.

TEZCAN, E., *Avrupa Birliği Hukukunda Birey,* İstanbul: İletişim Yayınları, 2002

TEZCAN, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku,* Ankara: USAK Yayınları, 2005

TEZOK, A. F., *Bir Türk Diplomatın Gözüyle Avrupa Birliği,* 2001

THATCHER, M., *The Downing Street Years,* London: Harper Collins Publishers, 1993.

TOKER, M., *Ortak Pazar Mı?, Ortak Tuzak Mı?*, İstanbul: İKV, Aylık Ortak Pazar Etüdleri, Eylül 1970.

TOPRAK, B., *Islam and Political Development in Turkey*, Leiden: E.J. Brill, 1981.

TOYNBEE, A., *Medeniyet Yargılanıyor*, (1948 Oxford baskısından Çev.: U. Uyan), İstanbul: Yeryüzü, 1980.

TUNCER , B., *Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu*, Ankara: AUSBF, 1981.

TURAN, Z., *2000'li Yıllarda Avrupa Birliği Türkiye Entegrasyonu,* Ankara: İtalik Kitapları, 2001

TURGUT, H., *12 Eylül Partileri*, İstanbul: ABC Ajans, 1986.

Türkiye-Avrupa Topluluğu Derneği, *Tam Üyelik Başvurusunun 7. Yılında Türkiye-Avrupa Topluluğu İlişkileri*, Ankara: Türkiye Avrupa Topluluğu Derneği Yayını, 1994.

TÜRKÖNE, M., *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, İstanbul: İletişim, 1991.

TÜSİAD, *Avrupa Ekonomik Topluluğu Üzerine Görüşler- Yaklaşımlar,* İstanbul: TÜSİAD, 1977.

UÇAR, İ.-C. Evrensel, *Ortak Pazar ve Montaj Sanayii*, Ankara: ODTÜ Makina Mühendisliği Öğrenci Derneği, Ankara, 1968.

UĞUR, M., *Avrupa Birliği ve Türkiye: Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi,* İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004

URWIN, D. W., *Western Europe Since 1945: A Short Political History*, London: Longman, 1978.

UZUN, T., UZUN, S., *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye: Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm, Sorunlar, Tartışmalar,* Ankara: Seçkin Yayınları, 2004.

ÜLGEN, S., *AB İle Müzakerelerin El Kitabı: Ne Bekliyoruz, Ne Olacak*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

ÜLGER, İ. K., *Avrupa Birliği El Kitabı: Kavramlar, Kuramlar, Kişiler,* Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.

ÜLGER, *Avrupa Birliği Kıskacında Kıbrıs Meselesi: Bugünü, Yarını,* 2002.

ÜLGER, *Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme: Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu,* Ankara: Gündoğan Yayınları, 2002

ÜLGER, *Avrupa Birliği'nin ABC'si,* İstanbul: Sinemis Yayınları, 2005

ÜRÜNLÜ , C., *Ekonomik Kalkınma Felsefemiz ve Ortak Pazar Üyeliğimiz*, Ankara: DPTY no: 547/ IPD: 214, Ankara, Ocak 1968.

ÜSTÜNEL, B., "Ortak Pazar Karşısında Türkiye'nin Hedefleri", "Ortak Pazar'a Hangi Durumda Girebiliriz", *Milliyet*, 13 Ekim 1967 ve 2 Kasım 1968.

ÜSTÜNEL, *Avrupa Müşterek Pazarının Türk Ekonomisi Üzerinde Muhtemel Tepkileri*, Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, 1962.

VALI, F. A., *Bridge Across the Bosporus: The Foreign Policy of Turkey,* Baltimor and London: The Johns Hopkins Press, 1971.

VARLIER, O., *Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortak Tarım Politikaları ve Türkiye'nin Ortak Pazar'a Tarım Ürünleri İhracat İmkanları*, DPT:621/ IPD 210, Ankara, 1967.

VURAL, S., *Avrupa Topluluğu'nda ve Türkiye Topluluk İlişkilerinde İşçilerin Serbest Dolaşımı*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

WALKER, R. B. J. (ed.), *Culture, Ideology and World Order*, Boulder: Westview Press, 1984.

WALTER, H., *United Europe: Challenge and Opportunity*, London: Oxford University Press, 1962.

WALTZ, K., *Theory of International Politics*, Mass: Adddison-Wesley, 1979.

WEIKER, W. F., *The Turkish Revolution 1960-1961,* Washington: Brooking Institution, 1963.

WENDT, A., *Social Teory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

YALÇINTAŞ, N. ve diğerleri., *Avrupa, Türkiye AET İlişkilerini Nasıl Görüyor?*, Ankara: TOBB, 1989.

YALÇINTAŞ, N., ALMAZ, A., *Avrupa Birliği ve Kıbrıs,* İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2004

YARDAŞ, A., *Katma Protokol ile İlgili Not*, DPTY no: 541/ IPD:215, Ankara, Ocak 1968.

YAVİ, E., *Avrupa Birliği'nin Önlenemeyen Düşüşü: Türkiye'de Üstü Örtülmek İstenen Gerçekler*, İzmir: Yazıcı Yayınevi, 2004

YAZGIÇ, S. K., *Avrupa Birliği,* İstanbul: İnsan Yayınları, 2005

YAZGIÇ, *Avrupa Birliği,* İstanbul: İnsan Yayınları, 2005

YETKİN, M., *Avrupa Birliği Bekleme Odasında Türkiye,* Ankara: İmge Yayınları, 2002

YÜCEKÖK, A., *Türkiye'de Örgütlenmiş Dinin Sosyo Ekonomik Tabanı*, Ankara: SBFY, 1971.

YÜKSEL, A. S., *Ortak Pazar Geçiş Dönemi Sorunları*, DPT: 886-SPD: 202, Nisan 1970.

YÜKSEL, *Serbest Dolaşım ve AET İlişkilerinin Bugünü*, Eskişehir: Eskişehir Sanayi Odası, 1987.

ZAİM, S., *Ortak Pazar ve Türkiye*, İstanbul: Sıralar Matbaası, 1970.

ZAİM, *Türk ve İslam Dünyasının Yeniden Yapılanması*, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1993.

3. MAKALELER VE GÜNLÜK YAZILAR:

_____, "Türkiye'ye Alakart Verilemez", *Radikal,* 6 Kasım 1998,

_____,"The Association with Turkey", *Common Market*, Vol. III, No.8, August 1963.

_____,"Address by Bulent Ecevit, Prime Minister of Turkey to the International Press Association in Brussels", Daktilo edilip çoğaltılmış, 25 May 1978.

_____,"Ankara'dan Rest", *Zaman,* 15 Aralık 1997.

_____,"Greece's efforts to garner EU support against Turkey fall short of expectation", *Turkish Daily News*, 23 February 1996.

_____,"Hollanda'dan Mesaj", *Sabah*, 14 Nisan 1997.

_____,"Turkiye AB'ye giremez", *Zaman,* 12 Mart 1997.

_____, "Norms, Institutions and National Identity in Contemporary Europe", *International Studies Quarterly*, Vol.43.

ACAR, Ö., "Ortak Pazar Sözleşmesinde Ekonomimize Yardım Edeceği Açıklanıyor", *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1963.

AĞAOĞULLARI, M. A., "Milliyetçi Hareket Partisi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul: İletişim Yayınları, 1986.

AHMAD, F., "Islamic Reassertion in Turkey", *Third World Quarterly*, Vol.10, No.2, April. 1988.

AKDER, H., "Turkey's Export Expansion in the Middle East", *Middle East Journal*, Vol.41, No.4, Sonbahar 1987.

AKTAN, G., "Lozan ve Nihai Barış", *Radikal,* 9 Aralık 2000.

AKYOL, T., "AB Böler Mi?", *Milliyet* 18 Ocak 20001.

AKYOL, T., "Haçlı Avrupa", *Milliyet,* 6 Mart 1997.

ALKIN, E., "Economic Factors Influencing Turkey's Relations with Middle East and Western Countries", in Tashan and Karaosmanoglu (eds.), *Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987.

ALLISON , G. T., "Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis*", American Political Science Review,* 1969.

ALLISON, G. T. and HALPERIN , M., "Bureaucratic Politics: A Paradigm and Some Policy İmplications", R. Tanter and D. Ullman (eds.), *Theory and Policy in International Relations.*

ALPAY, S., "Journalist: Cautious Democrats", Heper, *Turkey and the West*.

ALPKAYA, G., "Türkiye Cumhuriyeti, İslam Konferansı Örgütü ve Laiklik", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Cilt 46, No.1-2, Ocak-Temmuz 1991.

ALTUĞ, Y., "Batı Örnek Tutularak Kurulan Bir Türk Müessesesi: Türkiye Dışişleri", *Dışişleri Akademisi Dergisi.*

ARAL , N. Z., "Müşterek Pazar", *Türkiye İktisat Gazetesi*, 27 Temmuz 1961.

ARAL , N. Z., "Avrupa İktisadi Camiasına İştirakimiz", *Türkiye İktisat Gazetesi*, 10 Aralık 1964.

ARAL , N. Z.,"Müşterek Pazarın Eşiğinde", *Yeni İstanbul*, 26 Ağustos 1963.

AREN , S., "Düşünenlerin Forumu", *Milliyet*, 29 Kasım 1970.

AŞÇIOĞLU, R., "Avrupa Birleşik Devletlerinin Yeni Bir Üyesi: Türkiye", *Dünyada 7 Gün*, 14 Eylül 1963.

ATAY , F. R., "Ortak Pazar'a Karşı", *Dünya Gazetesi*, 27 Eylül 1963.

AYBET, G., "Playing It Cool In The Aegean", *European Brief*, Vol.2, no.8, July/August 1995.

AYBET, G., "Turkey in Its Geo-strategic Environment" in *Rusi and Brossey's Defence Yearbook,* London, 1992.

AYHAN, C., "Gümrük Birliği, Bir Meçhule Yolculuk", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 3, Mart-Nisan 1995.

BABAN, C., "Türkiye ve Ortak Pazar", *Ulus*, 18 Eylül 1963.

BAĞCI, H., "Alman Dış Politikası ve Türk Alman İlişkileri: Sorunlar, Beklentiler", Eralp, *Türkiye ve Avrupa*.

BAĞCI, H., "Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası", Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikası'nın Analizi*.

BALCI , E., "Ortak Pazar'ın Mahkemesi", *Dünya Gazetesi*, 21 Ekim 1963.

BATUR, N., "Ortak Pazar, 1968-1987", *Milliyet*, 11 Eylül 1987.

BEBR, G., "The ECSC: A Political and Legal Innovation", *Yale Law Journal*, No.63, 1953.

BERKAN, İ., "Ulusal Program'a Doğru", *Radikal,* 11 Aralık 2000,

BERNARD, N., "Yeniden Yola Çıktık", *Sabah,* 12 Nisan 2000.

BERSTEIN, B. J. "Understanding Decision Making, US Foreign Policy, and tne Cuban Missile Crisis", *International Security*, Vol.25, No.1, Summer 2000.

BIDDLE , W. J. and STEPHENS , J. D., "Dependent Development and Foreign Policy: The Case of Jamaica", *International Studies Quarterly*, Vol.33, no.4., December 1989.

BIELER, A., "Questioning Cognitivism and Constructivism in IR Theory: Reflections on the Material Structure of Ideas", *Politics,* Vol. 21, No. 2, 2001.

BİLA, H., *Sosyal Demokrat Süreç İçinde CHP ve Sonrası*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1987.

BIRAND,M. A., "Turkey and the Davos Prospects", in D. Contas (ed), The Greek Turkish Coflict in the 1990's, *Domestic and External Influences,* London: Macmillan, 1991.

BIRAND,M. A., "Turkey and the European Community", *The World Today,* Vol:34, no.2, February 1978.

BİRAND, M. A., 'Türkiye'ye Yem Uzatılıyor', *Sabah,* 18 Aralık 1997.

BİRAND,M. A., "Hıristiyan Demokratlar Müslüman Türkiye'yi Reddetti", *Sabah,* 6 Mart 1997.

BİRAND , M. A., "Turkey and the European Community", *The World Today*, February 1978.

BODENHEIMER, S., "Dependency and Imperialism: The Roots of Latin American Underdevelopment", *Politics and Society*, Vol.1, No.3, 1971.

BOLL, M., "Turkey's New National Security Concept: What it Means For NATO", *Orbis,* Vol.23, No.3, Fall 1979.

BOLUKBASI, S., "Boutros-Ghali's Cyprus Initiative in 1992: Why Did It Fail?", *Middle Eastern Studies*, Vol.31, no.3, July 1995.

BOLUKBASI, S., "The Cyprus Dispute in the Post-Cold War Era", *The Turkish Studies Association Bulletin*, Vol.18, no.1, Spring 1994.

BOURGUİGNİON, R., "The History of Association Agreement Between Turkey and the European Community", Evin and Denton, *Turkey and the European Community*.

BOWDER, G. M., "Turkey at the Crossroad", *The World Today*, May 1977.

BOZER, A., "Turkish Foreign Policy in the Changing World", *Mediterranean Quarterly*, Vol.1, no.3, Summer 1990.

BOZER, A., "Tam Üyeliğe Doğru", *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*, Mayıs 1987.

BOZER, A., "Turkey's Relations and Prospects with the European Community", *Turkish Review*, Vol.3, Yaz 1987.

BÖLÜKBAŞI, S., "Türkiye'nin Yakınındaki Avrupa ile İlişkileri: Türk Yunan Sorunları", *Avrasya Dosyası*, Cilt 4, Sayı 1-2, İlkbahar/Yaz 1998.

BRIDGE , J., BAYKAY , O. and ATAC , K., " Some Political and Social Aspects of Planning in Turkey", 1963-1973", Hale, *Aspects of Modern Turkey.*

BROWN, C., "International Political Theory: A British Social Science*?", British Journal of Politics and International Relations*, Vol.2, No.1, April 2000, ss.114.123.

BROWN, F., "The Turkish Imbroglio: Its Kurds", *The Annals of the American Academiy of Political and Social Science,* No.541, September, 1995.

BULUŞ, A., "Gümrük Birliği Antlaşması ve Mütekabiliyet Meselesi", *AKİD Bülteni*, Yıl 2, Sayı 5, Temmuz/Ağustos 1995.

BURROWS, B., "Turkey in Europe?", *The World Today*, June 1980.

CALDWELL , D., "Bureaucratic Foreign Policy-Making", *American Behavioral Scientist*, Vol.21, September/October 1977.

CEM, İ., "Son Bir Yıldan Önümüzdeki Yüzyıla", *Sabah,* 4 Eylül 1998.

CEMAL , H., "Dışisleri-Planlama Arasında Ortak Pazar Kavgası", *Cumhuriyet*, 22 Mart 1974.

CHECKEL , T., "Why Comply? Social Learning and European Identity Change", *International Organization*, Vol.55, No.3, Summer 2001.

CHECKEL, T., "Norms, Institutions and National Identity in Contemporary Europe", *International Studies Quarterly*, Vol.43, 1999.

CHECKEL , T., "The Constructivist Turn in International Theory", *World Politics*, Vol.50, No.1, January 1998.

CİDAR, O., "Foreign Policy Issues in 1977 General Elections and Subsequent Government Programs", *Foreign Policy* (Ankara), Vol.7. No.1-2, 1978.

CONNOR, W., "Nation Building or Nation Destroying?", *World Politics*, Vol.24, No.3, April 1972.

CORNELL, S. E., "The Kurdish Question in Turkish Politics", *Orbis,* Vol. 45, Issue 1, Winter 2001.

ÇALIŞ , Ş., "The Turkish State's Identity and Foreign Policy Decision Making Process", *Mediterranean Quarterly* (Duke University, USA), Vol. 6, No. 2, Spring 1995.

ÇALIŞ, Ş., "Ulus, devlet ve Kimlik Labiretinde Türk Dış Politikası", *Liberal Düşünce*, Cilt 4, Sayı 13, Kış 1999.

ÇALIŞ , Ş., "Turkey's Integration with Europe: Initial Phases Reconsidered", *Perceptions,* (Vol.5, No.2, June- August, 2000.

ÇALIŞ , Ş., 'Turkey in the International System of Western States", *Pakistan Horizon*, (PIIA, Karachi), Volume 50, Number 3, July 1997.

ÇAM, E., "Foreign Policy Preferences of Turkey", *Foreign Policy* (Ankara), Özel Sayı, Vol.7, No.3-4, 1978.

ÇANDAR, C., " Devlette Sağlık Belirtileri", *Sabah*, 20 Haziran 2000.

ÇANDAR, C., "MGK Genel Sekreterliği Neyin Nesi?", *Sabah,* 27 Haziran 2000.

ÇANDAR, C., "Avrupa'ya Hayrola?..", *Sabah,* 8 Kasım 1998,

ÇANDAR, C., "Hayırlı Olsun", *Sabah,* 15 Temmuz 2000.

ÇARIKÇI, E. "Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması ve Beklentiler", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 3, Mart-Nisan 1995.

ÇIÇEKDAĞI, M. A., "Republican State and Democracy: A Zero-Sum Game?", *Current Turkish Thought*, No. 52-53, Fall-Winter 1982.

DAĞI, İ. D., "Avrupa Birliği ve Türkiye: Batılılaşmanın Neresindeyiz?", *Liberal Düşünce*, Vol.5, No.17, Kış 2000.

DAĞI, İ. D., "İnsan Hakları ve Demokratikleşme: Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Siyasal Boyut", Eralp, *Avrupa ve Türkiye*.

DAĞI, İ. D., "Transformation of Islamic Political Identity in Turkey: Rethinking the West and Westernization?", *Turkish Studies*, Vol.6, No.1, 2005.

DAĞI, İ. D., "Transformation of Turkish Politics and the European Union: Dimensions of Human Rights and Democratization", *Turkey, Greece and Cyprus: Security Across the Borderlines of a New Europe*, Ed. B. Gokay, Staffs, Keele European Research Center, 2004.

DAĞI, İ. D., "Rethinking Human Rights, Democracy and the West: Post-Islamist Intellectuals in Turkey", *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, Vol.13, No.2, 2004.

DAĞI, İ. D., "Human Rights and International Security: The Challenge for NATO in the Mediterranean", *Mediterranean Quarterly: Journal of Global Issues*, Vol. 13, No.2, 2002.

DAĞI, İ. D., "Turkey in the 1990s: Foreign Policy, Human Rights and the Search for a New Identity", *Mediterranean Quarterly: Journal of Global Issues,* Vol..4, No.4, 1993.

DEMİR, O. ve Temur, "Gümrük Birliğinin İlk İki Yılı Değerlendirmesi", *Dış Ticaret Dergisi,* Sayı 11, Ekim 1998,

DENT, M. J., "Corrective Government: Military Rule in Perspective", S. K. Panter-Brick (ed.), *Soldiers and Oil: The Political Transformation of Nigeria*, London, 1978.

DERTILIS, P., "Yunanistan'ın Müşterek Pazar'a Katılması-L'Admission de la Grece au Marte Commun", *Maliye Enstitüsü Konferansları 7/1961*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1963.

DESBOCQUETS, C., "Turkey and Global Strategy", *Military Review*, Haziran 1961.

DİNÇERLER , V., *AET Karşısında 12 ve 22 Yıllık Koruma Listelerinin Hazırlanması*, Yayınlanmamış Notlar, IPD Araştırma Grubu, Nisan 1969.

DİVANLIOĞLU, İ., "İslam Konferansları ve Türkiye", Dışişleri Bakanlığı, *Dışişleri Akademisi Dergisi*, Nisan 1972.

DOĞAN, Y. "AB'de Ek Fatura: Ermeniler", *Milliyet,* 5 Ekim 2000.

DONAT, Y. "Viyana bozgunu gibi", *Milliyet,* 15 Aralık 1997.

DÜNDAR, C. "Lozan Kriterleri", *Sabah,* 24 Temmuz 2000.

DÜNDAR, C. "Yılmaz'ın Kurtlarla Dansı", *Sabah,* 17 Temmuz 2000.

ECEVİT, B. "Bölge-Merkezli Dış Politika", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 3, Mart-Nisan 1995.

EKİN, N. "25 Yılın Ardından Serbest Dolaşım Çıkmazı", *İKVD*, no.59, Eylül, 1988.

ELEKDAĞ, Ş. "AB ile Yeni Dönem", *Milliyet,* 17 Nisan 2000,

ELEKDAĞ, Ş., "Türkiye'nin Avrupa Düşü", *Milliyet*, 15 Aralık 1997

ERALP, A., "Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", Eralp, *Devlet, Sistem ve Kimlik*.

ERALP, A., "Turkey and the European Community: Forging New Identities Along Old Lines", *New Perspectives on Turkey*, No.8, Fall 1992.

ERBAKAN, N., "Türkiye'nin Dış Politikası Nasıl Olmalıdır?", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 3, Mart-Nisan 1995.

ERGİN , F., "Müşterek Pazar", *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1961.

ERGİN , F., "İktisat Siyaseti ve Müşterek Pazar", *Türkiye İktisat Gazetesi*, 12 Eylül 1963.

ERGÜDER, U., "The Motherland Party", Heper and Landau, *Political Parties and Democracy in Turkey*.

ERHAN, Ç. Ve T. ARAT, "AET İle İlişkiler", Oran, *Türk Dış Politikası*.

ERKİN , F. C., "Ortak Pazara İlk Adımı Nasıl Attık", *Milliyet*, 14 Eylül 1976.

ERTÜRK, İ. "Turkey and the European Community", *International Relations*, Vol.8, No.2, ss.137-140.

FEATHERSTONE, K., "The Mediterranean Challenge: Cohesion and External Preferences", Lodge, *The European Community and the Challenge of the Future*.

FENİK , M. F., "Ortak Pazar Anlaşması ve Türkiye", *Son Havadis*, 14 Eylül 1963.

FRANK, A. G., ' The Development of Underdevelopment', *Monthly Review*, September, 1966.

GEVGİLİ, A., "Sevres, Lozan ve Ortak Pazar", *Milliyet*, 22 Temmuz 1970.

GEVGİLİ, A., "Avrupalı Olmak Nasıl", *Milliyet*, 23 Temmuz 1970.

GİNSBERG, R., "The European Community and the Mediterranean", J. Lodge (ed.), *Institutions and Policies of the European Community*, London: Frances Printer, 1983.

GOOD, R. C., "State Building as a Determinant of Foreign Policy in the New States", Martin, *Neutralism and Nonalignment*.

GOORMAGHTIGH, J., "The European Coal and Steel Community", *International Conciliation*, May 1955.

GÖKTÜRK, G., "Kabahat MGK'da Değil", *Sabah,* 25 Haziran 2000.

GÖKTÜRK, G., "Katılım Ortaklığı Belgesi Sigarayı Bırakmak Gibi", *Sabah,* 9 Aralık 2000.

GRUNWALD , K., "Dawn and Twilight of Statism", *Economic News*, V, October-November 1952.

GÜL. A., "Uluslar arası İktisadi İşbirliği Şekilleri Türkiye'nin Avrupa Gümrük Birliğine Girişi", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 3, Mart-Nisan 1995.

GÜMRÜKÇÜ , H., "Ortaklık Kavramı ve Ortaklığın Ayırt Edici Özellikleri", *Avrasya Dosyası*, Cilt 5, Sayı 4, Kış 1999.

GÜNDOĞDU, A., "Greek-Turkish Relations in a Period of Transformation", *MERIA,* Vol. 5, No. 1, March 2001,

GÜNUĞUR, H., *Avrupa Birliği*, Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayınları, 2007

GÜNUĞUR, H., "AET'de ve Türkiye Topluluk İlişkilerinde İşçilerin Serbest Dolaşımı", Bozkurt, *Avrupa Topluluğu ve Türkiye.*

GÜNUĞUR, H., "Ankara Antlaşmasının Hukuksal Değerlendirmesi", *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*, Özel Sayı, Eylül 1988.

GÜNUĞUR, H., "Ankara Anlaşması'ndan Lüksemburg Zirvesine Türkiye-AB İlişkileri", *ASOMEDYA*, Ocak 1998

GÜRGEN , E., "Ortak Pazar Bize Neler Getirecek", *Tercüman*, 13 Eylül 1963.

HAAS,R.N., "Managing NATO's Weakest Flank: The United States, Greece and Turkey", *Orbis*, Vol.30, No.3, Fall, 1986.

HALE,W., "Turkey: A Crucial But Problematic Applicant", Redmond, *Prospective Europeans*.

HALE,W., "Modern Turkish Politics: an Historical Introduction", Hale, *Aspects of Modern Turkey*.

HALEFOGLU, V. "Turkey and the West", *Turkish Review*, Vol.1, no.1, Kasım 1985.

HANSEN, L. and WILLIAMS , M. C., "The Myths of Europe: Legitamacy, Community and the Crisis of the EU", *Journal of Common Market Studies*, Vol.37, No.2, June 1999.

HARRIS, G.,"Bureaucratic Reform: Atatürk and the Turkish Foreign Service", *Journal of the American Institute for the Study of Middle Eastern Civilizations*, 1 (1980-1981).

HARTLEY, A., "The Once and Future Europe", *The National Interest*, No.26, Winter 1991/1992.

Helsinki AB Konseyi Başkanlık Sonuç Bildirgesi, 10-11 Aralık 1999, *Güncel Haber,* Sayı:5, Ocak 2000.

HENZE, P., "On the Rebound", *The Wilson Quarterly,* Vol.6, no.5, Special Issue, 1980.

HEPER, M., "A Weltanschauung-turned-Partial Ideology and Normative Ethics", *Orient*, March 1984.

HEPER, M., "Polity and Society in Turkey: A Middle Eastern Perspective", *The Middle East Journal*, No.35, 1981.

HEWITT A., "ACP and the Developing World", Lodge, *The European Community and the Challenge of the Future.*

HITCHENS, C., "Turkey's Generals Are the Disease not the Cure: The Myth of the Neutral Army", *New Statesman*, 19 Eylül 1980.

HOBSON, M. J., "The 'Second State Debate: International Relations: Theory Turned Upside-Down", *Review of International Studies*, Vol. 27, No. 3, 2001.

HOFFMAN, S., "Theory and International Relations", J. Rosenau (Ed.), *International Politics and Freign Policy: A Reader in Research and Theory*.

HOLDEN, G., "The Politer Kingdoms of the Globe: Context and Comparison in the Intellectual History of IR", *Global Society*, Vol.15, No.1, 2001.

HOLSTI, O. R., "Theories of International Relations and Foreign Policy: Relism nad Its Challengers", Kegley, *Controvesies in Intarnational Relations.*

HOPF, T., "The Promise of Constructivism in International Theory", *International Security*, Vol.23, No.1, Summer 1998.

HOPKIRK and D. Taylor, "Turkey: The Coup that had to happen", *The Times*, 13 Eylül 1980.

HUNTINGTON, S., "The Clash of Civilisations", *Foreign Affairs*, Vol.73, No.3, Summer 1993.

IRIYE, A., "Culture and Power: International Relations as Intercultural Relations", *Diplomatic History*, Vol.3, Spring 1979.

IŞIK, H. E., "Türkiye-AET Ortaklık Antlaşmasının Müzakereleri ve İmzalanışı", in *Türkiye-AET Ortaklığının Onuncu Yılı (10-11 Eylül 1973)*, İstanbul: IKV, Ekim 1973.

IŞIKVEREN, T., "Müşterek Pazar'ın Ortaklık Politikası ve Türkiye", *Türkiye İktisat Gazetesi*, 27 Ekim 1959.

IŞIKVEREN, T., "Ortak Pazarla Yapılan Anlaşmanın Türkiye'ye Yükledigi Vecibeler", *Cumhuriyet*, 30 Eylül 1963.

İLKİN,S., "A History of Turkey's Association with the Community", Evin and Denton, *Turkey and the European Community*.

İMER , K., "Ortak Pazar ve İş-İşçi-İşveren Mevzuu", *Yeni İstanbul*, 13 Ekim 1963.

İNALCIK, H., "Turkey Between Europe and the Middle East", *Foreign Policy* (Ankara), Vol.8, Nos.3-4, 1980.

İREN, C., "Müşterek Pazar'da Ortaklık Statüsünün İstinat Edeceği Prensipler", *Türkiye İktisat Gazetesi*, 9 Ekim 1959.

JOHANSSON, K. M., "Europeanisation and Its Limits", *Journal of International Relations and Development*, Vol.2, No.2, June 1999, http://www. cc.columbia.edu.

JOLL, J., "1914: The Unspoken Assumptions", Koch, *The Origins of the First World War*.

JONES, R. J. B., "The definition and identification of Interdependence", Jones and Willets, *Interdependence on Trial.*

KAHLER, M., "Rationality in International Relations", *International Organization*, Vol.52, No.4, 1998

KALE, B., " Türkiye'nin Avrupa Birliği Serüveninde Yeni Bir Sayfa: Katılım Ortaklığı Belgesi", *Stratejik Analiz*, Cilt 1, Sayı:8, Aralık 2000.

KARADAYI , E., "Müsbet ve Menfi Yönleriyle Müşterek Pazar", *Yeni Sanayi Dünyası*, No.17, Ocak 1965.

KARLUK, R., "AB-Türkiye Gümrük Birliği", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 3, Mart-Nisan 1995.

KARLUK, R., "Helsinki Zirvesi sonrasında Türkiye-AB Üyeliğine Ne Kadar Yakın", *Jeoekonomi*, c.2, Sayı:2-3, Yaz/Sonbahar 2000.

KARLUK, S. R., "Gümrük Birliği Yeterli mi?", *Milliyet,* 9 Ağustos 1995.

KARPAT , K. H., "Socialism and the Labour Party of Turkey", *Middle East Journal*, Spring 1967.

KARPAT, K. H., "Society, Politics, and Economics in Contemporary Turkey", *World Politics*, Vol.XVII, No.1.

KARPAT, K. H., "Introduction", Karpat, *Turkey's Foreign Policy in Transition*.

KAZGAN, G., "AET'de Sanayimiz Ne Olacak?", *Cumhuriyet*, 6 Şubat 1969.

KEANE, J., "Nations, Nationalism and the European Citizen", Working Paper, *Center for the Study of Democracy*, 1993. http://www.cc.columbia.edu.

KEGLEY, C. W., "The Neoliberal Challenge to Realist Theories of the World Politics: An Introduction", Kegley, *Controvesies in Intarnational Relations*.

KIRCA, A., "Delors Ne Dedi Ne Demedi", Kipkurt, "Ali Bozer'le Söyleşi", *Otomotiv Sanayii*, no.36, Eylül 1987.

KİP , H., "Ortak Pazar'a Nasıl Hazırlanırız", *Ibid.,* No.18 Kasım 1963.

KOÇ, V., "Why Turkey Wants to Join the EC", *European Affairs*, no.2, Yaz 1987.

KOÇ, V., "Ortak Pazara Girmemizin Faydaları", *Barış Dünyası*, No.17, 1963.

KOÇ, V., "Ortak Pazara Girmemizin Sağlıyacağı Kazançlar", *Türkiye İktisat Gazetesi*, Eylül 1963.

KOHLASE, N., "The Greco-Turkish Conflict from a European Community Perspective", *The World Today,* April 1981.

KOPELAND, D. C., "The Constructive Challenge to Structural Realism", *International Security*, Vol.25, No.2, Fall 2000.

KUBICEK, P., "The Earthquake, Europe, and Prospects for Political Change in Turkey"

KUMAR, K., "the 1989 Revolutions and the Idea of Europe", *Political Studies*, Vol.40, 1992.

KUNIHOLM, B. R., "East and West? The geopolitics of Turkey and ıts NATO Alliance", Tashan and Karaosmanoğlu, *Middle East, Turkey and The Atlantic Alliance*.

KUŞÇULU, N. "Tam Üyelik Başvurusu ve İTO'nun Görüşü", *İSO*, Mayıs 1987.

LASOK , D., "The Ankara Agreement: Principles and Interpretation", *Marmara Journal Europan Studies*, Vol I, No. 1/2, 1991.

LERNER and ROBINSON, "Swords and Ploughshares: The Turkish Army as a Modernizing Force", *World Politics,* Vol.13, no.1, October, 1960.

LEWIS,G. L., "Turkey's Historical and Cultural Approach to Europe", Manisalı, *Turkey's Place in Europe*.

LINDBLOM, C., "Still Muddling not Through", *Public Administration Review*, Vol.39, November/December 1979.

LINDBLOM, C., "The Science of Muddling Through", *Public Administration Review*, Vol.39, Sipring 1959.

LİVANELİ, Z., "Atatürk'ü "Andıç"sız Günlerde Anmak", *Sabah,* 9 Aralık 2000.

LOGOĞLU, F., "Turkey's Image Abroad", *Dışişleri Akademisi Dergisi*, Mayıs 1973.

MACFADDEN, H., "Civil-Military Relations in the Third Turkish Republic", *Middle East Journal*, Vol., 39, 1985.

MACKENZIE, K., "Turkey's Circumspect Activism", *The World Today*, February 1993.

MACKESSON, J. A., "The Schuman Plan", *Political Science Quarterly*, Vol. LXVIII, 1962

MANGO, A., "European Dimensions", *Middle Eastern Studies*, Vol.28, no.2, April 1992.

MANGO, A., "Turkey: Democracy under Military Tutelage", *World Today*, Vol.39, 1983.

MANİSALİ, E., "A Report on the Effects on Turkey of Possible EEC Membership of Greece, Spain and Portugal", *Foreign Policy* (Ankara), Vol.7, Nos.1-2, 1978.

MASTNAK, T., "Islam and the Creation of the European Identity", Working Paper, *Center for the Study of Democracy*, http://www.ciaonet.org.

MAZARR, M. J., "Culture in International Relations", *Washington Quarterly*, Spring 1996, http://www.globalpolicy.org/globaliz/cultural/cultur2.htm.

MCDERMOTT, A., "Remarkable Performance in the Middle East", *Financial Times*, 18 March 1981.

MEEKER, M. E., "The New Muslim Intellectuals in the Republic of Turkey", in TAPPER (ed.), *Islam in Modern Turkey*, London: I.B. Tauris, 1991.

MEGALOMMATİS, C., "Türk-Yunan İlişkileri", *Avrasya Dosyası*, Cilt 4, Sayı 1-2, Yaz 1988.

MODIANO, M., "The Need for the West to help Turkey to Help Itself", *The Times,* 21 June 1980.

MODIANO, M., "Why Turkey's Coup was different", *The Times*, 22 Eylül 1980.

MORTIMER, E., "Pulled in All Directions", *Financial Times*, 26 January 1995.

NADAROĞLU , H., "Ortak Pazara Girecekmiyiz", *Barış Dünyası*, No.20, Ocak 1964.

NADİ, N., "Ortak Pazar Adaylığı", *Cumhuriyet*, 29 Eylül 1961.

NEUMANN, I., "Collective Identity Formation: Self and Other in International Relations", *European Journal oof International Relations*, Vol.2, No.2, 1996.

NEWMAN, B., "Turkey Seems to be on the Road of Democracy, But Its Route There Appears Very Undemocratic", *Wall Street Journal*, 15 Haziran 1982.

NICHOLSON, M., "An Ambivalent Relationship", *Financial Times*,22 Mayıs 1989.

NICHOLSON, M., "Realism and Untopianism Revisted", T. Dunne, M. Cox and K. Booth, *The Eighty Years' Crisis: International Relations 1919-1999.*

NİHAT, M. ve S. Karabekir, "Türkiye-AB İlişkileri, Ulusal Program ve MHP", *Türkiye ve Siyaset Dergisi,* Sayı 3, Temmuz-Ağustos 2001.

NOLTE, G., "Freedom of Movement for Workers and EEC-Turkey Association Agreement", *Common Market Law Review*, Vol.25, no.2, Summer 1988.

OKYAR, O., "Müşterek Pazar ve Acıklı Bir Tercih", *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1961.

OLSEN, P. J., "Europeanization and Nation State Dynamics", S. Gustavsson and L. Lewin (eds.*), The Future of Nation-State: Essays on Cultural Pluralism and Political Integration*.

ÖZFATURA, M. N., "At İle Yapılan Gümrük Birliği İkinci Sevr'dir", *Türkiye,* 17 Ağustos 1993.

PALAN, R., "A World of Their Making: An Evaluation of the Constructivist Critique in International Relations", *Review of International Studies,* Vol.26, No. 4, 2000.

PAPACOSMA, A. S. V., "Greece and NATO", Kaplan, *NATO and The Mediterranean*.

PARKER, M., "Turkey: Special Report", *Arabia*, 18 Şubat1983.

PAYNE, A. R., "Persuasion, Frames and Norm Construction", *European Journal of International Relations* Vol. 7, No. 1, 2001.

PENROSE, "Is Turkish Membership Economically Feasible?", Rustow and Penrose, *The Mediterranean Challenge.*

PERİNÇEK, D. "Güneyli Dış Politikası", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 3, Mart-Nisan 1995.

POLAT, N., "Three Contemporaries: The 'International,' Bentham, and de Sade," *Social Text*, Vol. 18, No. 4, 2000, pp. 1-23.

POLAT, N., "A Theory of Peace," *Alternatives*, Vol. 25, No. 3, 2000.

POLAT, N., "International Law, the Inherent Instability of the International System, and International Violence," *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 19, No. 1, 1999, pp.51-70.

POLAT, N., "The Real and the Formal: Legal Realism Revisited," *Social and Legal Studies*, Vol. 8, No. 1, 1999, pp. 47-74.

POPE, H, "Ciller Charms Washington", *Middle East International*, 22 October 1993.

POPE, H. "What the Kurds Want", *Middle East International*, 25 August 1995

RADU, M., "The Rise and Fall of the PKK", *Orbis,* Vol. 45, Issue 1, Winter 2001.

ROBINS, P., "The Middle East and Central Asia", Ferdinand, *The New Central Asia and its Neighbours.*

ROBINS, P., "Turkish Foreign Policy under Erbakan", *Survival,* Cilt 39, No 2, Yaz 1997.

ROBINS , K., "Türkçe Basıma Önsöz", Morley ve K. Robins, *Kimlik Mekânları.*

RODRUGEZ-SALGADO , M., "In Search of Europe", *History Today*, Vol.42, February 1992.

RUSTOW, D., "The Roses and Thorns", Rustow and Penrose, *The Mediterranean Challenge.*

SABLIER, E., "L'Armee Prend le Pouvouir en Turquie", *Le Monde*, 28 Mayıs 1960.

SARAÇOĞLU, "Türkiye-Avrupa Topluluğu İlişkileri", *Marmara Journal of European Studies*, Vol.1, Nos.1/2, 1991.

SAUNDERS , R. M., "The New Turkey", *Current Affairs*, September 15, 1953.

SAZAK, D., "AB Türküsü", *Milliyet,* 18 Ocak 2000.

SCHLESINGER, P, "Collective Identities, Freinds and Enemies", *Innovation*, Vol.12, No.4, 2000.

SEN, F., "Turkey's Membership in the EC and the Free Movement of Workers", *Istanbul Chamber of Commerce*, no.28, 1990.

SERTOĞLU, S., "Gel de Çıldırma (3)", *Sabah,* 2 Haziran 2000.

SHERIDAN, M., "EU Abandons Kurds to Gain a Stable Turkey", *The Independent*, 3 February 1995.

SINGER, J. D., "The Behavioural Science approach to International Relations: Payoff and Prospects", Roseanau, *International Politics and Foreign Policy.*

SINGER, D., "The Level Of Analysis Problem in International Relations", Rosenau, *International Politics and Freign Policy.*

SİDAL, H., "Türkiye ve Ortak Pazar", *Milliyet*, 12 Eylül 1963.

SKED, A., "Myths of European Unity", *The National Interest*, No.22, Winter 1990/91.

SMITH, S., "Social Constructivisms and European Studies: A Reflective Critique", *Journal of European Public Policy*, Vol.6, No.4, 1999.

SMITH, A. D., "National Identity and the Idea of European Unity", *International Affairs*, Vol.68, No.1, 1992.

SMITH, S., "Perspectives on the Foreign Policy Systems: Buraucratic Politics Approaches", Clarke and White, *Understanding Foreign Policy.*

SMITH, S., "Paradigm Dominance in International Relations: The Development of International Relations as a Social Science", Dyer and Mangasarian, *The Study of International Relations.*

SOSYAL, İ., "İslam Konferansı ve Türkiye 1969-1980", Bölüm I, *Dış Politika,* No.2, Temmuz 1984, ve Bölüm II, *Dış Politika,* No.3, Eylül 1984.

SOYSAL, M., "Gümrük Birliği ve Kıbrıs Üzerine Çeşitlemeler", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 3, Mart-Nisan 1995.

STEPHANOU, C. and Charalambos Tsardanides, "The EC Factor in the Greece-Turkey-Cyprus Triangle", Constas, *The Greek Turkish Conflict in the 1990s.*

STERLING-FOLKER , J., "Competing Paradigms or Birds of a Feather? Constructivism and Neolieral Institutionalism Compared", *International Studies Quarterly*, Vol.44, 2000.

STRANGE, S., "The Schuman Plan", *Year Book of World Affairs*, 1951.

TACHAU, F., "The Republican People's Party, 1945-1980", Heper and Landau, *Political Parties and Democracy in Turkey*.

TALU, U., "Kimlik Kontrolu", *Milliyet,* 6 Mart 1997.

TANRISEVER, O. F., "Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması", Eralp, *Devlet, Sistem ve Kimlik*.

TARAY, H., "Ortak Pazar ve Biz", *Vatan*, 23 Eylül 1963.

TASHAN, S., "Some Thoughts on Current World Scene", *Foreign Policy* (Ankara), Vol.15, no.1-2, 1990.

TEZEL, Y. S., "Bu Gümrük Birliği anlaşması Mutlaka Türkiye Büyük Millet Meclisinde Görüşülmeli ve Oylanmalıdır", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 3, Mart-Nisan 1995.

TORE, N., "Relations between the European Community and Turkey", *European Access,* No.3, June, 1990.

TOSUN, B., "Turkey and the EEC: The Strains of the Association", *Journal of European Integration,* Vol.3, No.2, January 1980.

TRONDAL, J., "Is there any Social Constructivist-Institutionalist Divide? Unpacking Social Mechanisms Affecting Representational Roles Among EU Decision-makers", *Journal of European Public Policy*, Vol. 8, No.1, 2001.

TSAKALOYANNIS, P., "The European Community and the Greek Turkish Disputes", *Journal of Common Market Studies*, Vo.19, No.1.

UĞUR, M., "Türkiye'nin Üyeliği Yerine Gümrük Birliği Mi? AB-Türkiye İlişkileri Üzerine Bir Başka Yorum", Gökay, *Türkiye Avrupa'nın Neresinde?..*

ULAŞ, B., Türk Hariciyesi Tarihine Kısa Bir Bakış", *Türk Kültürü*, Cilt 10, no.113.

ULMAN, A. Haluk and R. H. Dekmejian., "Changing Patterns in Turkish Foreign Policy, 1959-1967", *Orbis,* Vol.11, No.3, Fall 1967.

UNAT, N. A.– YÜCEKÖK, A., "Religious Pluralism in Turkey", *Turkish Yearbook of International Relations*, Vol.10, 1969-1970.

URI, P., "Jean Monnet and theMaking of Europe", *Contemporary European Affairs*, Vol.2, No.1, 1989.

USLU, N., "Türk Tarafı Açısından Kıbrıs Sorunun Boyutları", *Liberal Düşünce,* Cilt 4, Sayı 13,Kış 1999.

ÜNAL , V., "Ortak Pazar", *Akşam*, 13 Eylül 1963.

Van HAM , P., "Identity Beyond State: The Case of the European Union", Working Paper, *Copenhagen Peace Research Institute*, June 2000, http://www.ciaonet.org.

WALT, S. M., "International Relations: One World Many Theories", *Foreign Policy*, No.110, Spring 1998.

WALTZ, K. N., "Realist Thought and Neoralist Theory", Kegley, *Controvesies in Intarnational Relations*.

WATSON, A., "Hedley Bull, State System and International Society", *Review of International Studies*, No.13, 1987.

WEINSTEIN, F. B., 'The Uses of Foreign Policies in Indonesia", *World Politics,* Vol.24, No.3, April 1972.

WENDT, A., "Collective Identity Formation and the International State", *American Political Science Rerview*, Vol.88, No.2, June 1994.

WENDT, A., "Constructing International Politics", *International Security*, Vol.20, No.1, Summer 1995.

WENDT, A., Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics", *International Organization*, Vol.46, No.2. 1992.

WHITE, B., "Analysing Foreign Policy: Problems and Approaches", Clarke and White, *Understanding Foreign Policy*.

WILLIAMS, M. C., "Identity and Politics of Security", *European Journal of International Relations*, Vol.4, No.2, 1998.

YALÇINTAŞ, N., "Müşterek Pazar ve Türkiye", *Türk Yurdu*, Cilt.7, No.49, Mayıs 1959.

YALVAÇ, F., "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", Eralp, *Devlet, Sistem ve Kimlik*.

YENAL, O., "Development of the Fiscal System", Shorter, *Four Studies on the Economic Development of Turkey.*

YETKİN, M. N., "Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi Ve Değerlendirilmesi", *Dış Ticaret Dergisi,* Ekim 98.

YURDUSEV, A. N., "Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği", Eralp, *Türkiye ve Avrupa*.

YURDUSEV, A. N., "Avrupa'yı Kurmak, Türkiye'yi İdare Etmek ve Tarihin İpoteğinden Kurtulmak", *Liberal Düşünce*, Cilt 5, Sayı 17, Kış 2000.

YURDUSEV, A. N., "Level of Analysis and Unit of Analysis: A Case for Distinction", *Millenium: Journal of International Studies*, Vol.22, No.1, 1993.

YURDUSEV, A. N., "Uluslararası İlişkiler Öncesi", Eralp*, Devlet, Sistem ve Kimlik*.

4. MÜLAKATLAR:

Mümin Alanat.

Vehbi Dinçerler.

Hayrettin Erkmen.

Semih Günver.

Kamran İnan.

Ragıp Şahin.

Nevzat Yalçıntaş.

5. GAZETELER VE SÜRELİ YAYINLAR:

Agence Europe.
Briefing.
Cumhuriyet.
Daily Telegraph.
Güneş.
Hürriyet.
Le Monde.
Milliyet.
New York Times.
Newspot.
Observer.
Son Havadis.
Tercüman.
The Economist.
The Guardian
The Independent.
The Sunday Telegraph.
Time International.
Turkish Daily News.
Wall Street
Washington Post
Yeni Binyıl.

6. İNTERNET ADRESLERİ:

http://www.europa.eu.int
http://www.mfa.gov.tr
http://www.abgs.gov.tr
http://www.tbmm.gov.tr
http://www.basbakanlik.gov.tr
http://www.bybs.gov.tr
http://www.cankaya.gov.tr
http://www.deltur.cec.eu.int
http://www.belgenet.com
http://www.ikv.org.tr
http://www.eureptr.org.tr
http://www.foreigntrade.gov.tr
http://www.sabah.com.tr
http://www.radikal.com.tr
http://www.milliyet.com.tr

7. Basım

SAĞLIK İŞLETMELERİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Dilaver Tengİlİmoğlu
Yrd. Doç. Dr. Oğuz Işık
Doç. Dr. Mahmut Akbolat

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO: 282
Fen Bilimleri No: 22
ISBN : 978-605-133-184-3
© Geliştirilmiş 7. Basım, Mayıs 2015

SAĞLIK İŞLETMELERİ YÖNETİMİ
Prof. Dr. Dilaver Ten gİlİmoğlu
Yrd. Doç. Dr. Oğuz Işık
Doç. Dr. Mahmut Akbolat

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Fen Bilimleri Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com
Üretim Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara Sertifika Nu: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tengilimoğlu, Dilaver., Işık, Oğuz., Akbolat, Mahmut.
Sağlık İşletmeleri Yönetimi */ Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu - Yrd. Doç. Dr. Oğuz Işık - Doç. Dr. Mahmut Akbolat*
7. Basım, XXVI + 602 s., 195x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-184-3
1. Sağlık 2. İşletme 3. Yönetim 4. Hastane

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

BİRİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

Dünyanın en zor yönetim alanlarından birisi de sağlık yöneticiliğidir. Çünkü, sağlık kuruluşları ileri ve yoğun teknolojiyi kullanmak, çok sayıda meslek mensubunu istihdam etmek ve elindeki kıt kaynaklarla farklı istek ve beklentileri olan bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak ve onları memnun etmek zorundadır. Geleceğin yıldızı parlayan meslek grupları arasında yer alacağını düşündüğümüz "Sağlık Kurumları Yöneticiliği" ülkemizde de son yıllarda büyük ilgi çeken meslek alanlarından biri haline gelmiştir.

Son yıllarda sağlık yönetimi eğitimi alanında eğitim veren programların sayısının artması bu alandaki Türkçe kaynak ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Yaklaşık iki yıllık bir çalışmanın sonucunda hazırlanan bu eser on altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmada, sağlık işletmelerinin yönetimi konusunda temel kavram, ilke ve yöntemlere yer verilmesi yanında, çağdaş yönetim yaklaşımlarının sağlık işletmelerinde nasıl kullanıldığı ve bununla ilgili örneklere yer verilmiştir.

Kitabın hem sağlık kurumları yönetimi alanında eğitim gören öğrencilere hem de sağlık kuruluşlarında bu görevi yapan yönetici ve yönetici adaylarına önemli katkı ve kaynak sağlayacağını ümit ediyoruz. Bir ekip çalışması sonucu meydana getirilen bu çalışmanın hazırlanmasında kaynaklarından yararlandığımız yazarlara, bizleri yetiştiren ve fikirlerinden yararlandığımız başta Merhum Prof. Dr. Ahmet AKGÜN hocamıza, Prof. Dr. Adil ARTUKOĞLU, Prof. Dr. Tevfik DİNÇER, Prof. Dr. Mehmet TOKAT, Prof. Dr. Münevver MENDERES, Yrd. Doç. Dr. Nihat BAYKAN'a, sağlık yönetimi eğitiminin gelişmesinde büyük katkı veren Prof. Dr. Tevfik TATAR, Prof. Dr. Korkut ERSOY, Prof. Dr. Nilgün SARP, Prof. Dr. Haydar SUR, Prof. Dr. Ertuğrul ÇETİNER'e, akademik hayatta her zaman desteğini gördüğümüz Prof. Dr. Enver HASANOĞLU ve Prof. Dr. Gültekin YILDIZ'a, ayrıca bizleri bu kitabı yazmaya teşvik eden sevgili öğrencilerimize teşekkür ediyoruz.

Çalışmamızda desteklerini her zaman hissettiğimiz eşlerimize, kitabın baskı ve dağıtım aşamasında titiz çalışmaları için Nobel Yayınevi çalışanlarına teşekkürü bir borç biliriz. Kitapta gözümüzden kaçan eksiklikler ve hatalar için özür diliyoruz. Eksiklikler için eleştirinizi yazmanız bizleri mutlu edecektir.

Saygılarımızla.

Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU
Öğr. Gör. Oğuz IŞIK
Öğr. Gör. Mahmut AKBOLAT
Ankara, Ocak 2009

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: İŞLETMECİLİK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE İŞLETME TÜRLERİ 1
1.1. İşletmecilik ile İlgili Temel Kavramlar 1
1.1.1. İşletme ve İşletme Yönetimi ile İlgili Temel Kavramlar 2
1.1.1.1. İşletme ve Girişim 2
1.1.1.2. Girişimci ve Yönetici 3
1.1.1.3. Yönetim ve İşletme Yönetimi 4
1.1.2. Üretim ve Üretim Faktörleri 4
1.1.3. İşletmelerin Özellikleri 5
1.1.4. İşletmelerin Amaçları 6
1.1.4.1. Kâr Elde Etmek 6
1.1.4.2. Topluma Fayda Sağlamak 7
1.1.4.3. Varlığını Devam Ettirmek 7
1.1.4.4. Firma Değerini Maksimize Etmek 8
1.2. İşletmelerin Sınıflandırılması 8
1.2.1. Faaliyet Alanlarına Göre işletmeler 8
1.2.1.1. Üretim İşletmeleri 8
1.2.1.2. Ticari İşletmeler 9
1.2.1.3. Karma İşletmeler 9
1.2.2. Üretim Araçlarının Mülkiyetine Göre İşletmeler 9
1.2.2.1. Özel İşletmeler 10
1.2.2.2. Kamu İşletmeleri 10
1.2.2.3. Karma İşletmeler 10
1.2.2.4. Yabancı Sermayeli İşletmeler 10
1.2.3. İşkoluna (Ait Olduğu Sektöre) Göre İşletmeler 10
1.2.3.1. Endüstri İşletmeleri 10
1.2.3.2. Ticaret İşletmeleri 10
1.2.3.3. Hizmet işletmeleri 11

1.2.4. Büyüklüklerine Göre İşletmeler 11
1.2.4.1. Küçük İşletmeler 11
1.2.4.2. Orta Büyüklükte İşletmeler 12
1.2.4.3. Büyük İşletmeler 12
1.2.5. Tüketici Türlerine Göre İşletmeler 13
1.2.5.1. Son (Nihai) Tüketicilere Mal ve Hizmet Üreten İşletmeler 13
1.2.5.2. Aracı Tüketicilere Mal ve Hizmet Sunan İşletmeler 13
1.2.6. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler 13
1.2.6.1. Özel İşletmeler 13
1.2.6.1.1. Tek Kişi İşletmeleri 13
1.2.6.1.2. Şirketler (Ortaklıklar) 14
1.2.6.1.3. Kooperatifler 17
1.2.6.1.4. Dernek ve Vakıf İşletmeleri 18
1.2.6.2. Kamu İşletmeleri 18
1.2.6.2.1. Genel Yönetim İçinde Faaliyet Gösteren İşletmeler 18
1.2.6.2.2. Katma Bütçeli Yönetim İşletmeleri 18
1.2.6.2.3. Özel Yapılı Kuruluşlar 19
1.2.6.2.4. Yerel Yönetim İşletmeleri 19
1.2.6.2.5. Kamu İktisadi Teşebbüsleri 19
1.2.6.3. Yabancı Sermayeli İşletmeler 20
1.2.7. Teknik Özelliklerine Göre İşletmeler 21
1.2.7.1. Emek Yoğun İşletmeler 21
1.2.7.2. Sermaye Yoğun İşletmeler 21
1.2.8. Ulusal Kökenlerine Göre İşletmeler 21
1.2.8.1. Ulusal İşletmeler 21
1.2.8.2. Uluslararası İşletmeler 21
1.2.8.3. Çok Uluslu İşletmeler 22
1.2.8.4. Küresel İşletmeler 22
1.3. İşletmelerin Büyümesi 22
1.3.1. İç Büyüme 23
1.3.2. Dış Büyüme 23
1.3.2.1. Dikey Büyüme 24
1.3.2.2. Yatay Büyüme 24
1.3.2.3. Çapraz Büyüme 24
1.3.2.4. İşletmelerin Büyüme Şekilleri 24
1.3.2.4.1. Ekonomik ve Hukuki Bağımsızlığı Kaybetmeden Gerçekleştirilen Birleşmeler ... 25
1.3.2.4.2. Ekonomik ve Hukuki Bağımsızlık Kaybedilerek Gerçekleşen Birleşmeler 26
1.3.2.4.3. Hukuki Bağımsızlığı Koruyan, Ekonomik Bağımsızlığı Kaybettiren Birleşmeler 27
Kaynaklar 29
Bölüm Soruları 31

BÖLÜM 2: YÖNETİM TANIMI, TARİHSEL GELİŞİMİ VE İŞLEVLERİ.....33
2.1. YÖNETİM.....33
2.1.1. Yönetimin Genel Özellikleri.....34
2.1.2. Yönetici.....34
2.1.3.Yönetsel Düzeyler.....35
2.2. YÖNETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....36
2.2.1. Klasik Yönetim Yaklaşımı.....36
2.2.1.1. Bilimsel Yönetim Yaklaşımı.....36
2.2.1.2. Yönetim Süreci Yaklaşımı.....37
2.2.1.3. Bürokrasi Yaklaşımı.....38
2.2.2. Neo-Klasik Yönetim Dönemi.....38
2.2.3. Modern Yönetim Dönemi.....39
2.2.4. Post-Modern Yönetim Dönemi.....40
2.3. YÖNETİMİN İŞLEVLERİ.....40
2.3.1. Planlama.....41
2.3.1.1. Planlama Süreci.....42
2.3.1.2. Plan Çeşitleri.....46
2.3.1.3. Stratejik Planlama.....48
2.3.2. Örgütleme.....49
2.3.2.1. Örgütleme Sürecinin Evreleri.....50
2.3.2.2. Örgütleme İlkeleri.....51
2.3.2.2.1. İş Bölümü ve Uzmanlaşma İlkesi.....51
2.3.2.2.2. İstisna İlkesi.....51
2.3.2.2.3. Amaç Birliği İlkesi.....51
2.3.2.2.4. Kontrol Alanı İlkesi.....51
2.3.2.2.5. Hiyerarşik Yapı İlkesi.....52
2.3.2.2.6. Emir-Komuta Birliği İlkesi.....52
2.3.2.2.7. Yetki ve Sorumluluğun Denkliği İlkesi.....52
2.3.2.2.8. Yetki Devri İlkesi.....52
2.3.2.2.9. Denge İlkesi.....53
2.3.2.2.10. Açıklama İlkesi.....53
2.3.2.2.11. Ekonomiklik İlkesi.....53
2.3.2.2.12. Basit ve Anlaşılırlık İlkesi.....53
2.3.2.2.13. Değişebilirlik ve Reorganizasyon İlkesi (Esneklik ilkesi).....53
2.3.2.2.14. Süreklilik İlkesi.....54
2.3.3. Örgütte Bölümlere Ayırma.....54
2.3.4. Örgütsel Yapı ve Bölümlere Ayırma Biçimleri.....55
2.3.4.1. İşlevlere (Fonksiyonlara) Göre Bölümlere Ayırma.....55
2.3.4.2. Üretilen Mal veya Hizmete Göre Bölümlere Ayırma.....56
2.3.4.3. Bölge Temeline Göre Bölümlere Ayırma.....56
2.3.4.4. Müşteri Temeline Göre Bölümlere Ayırma.....57
2.3.4.5. Süreç veya Makine Temeline Göre Bölümlere Ayırma.....57
2.3.4.6. Zaman Temeline Göre Bölümlere Ayırma.....58

2.3.4.7. Matriks (Karma) 58
2.3.5. Yöneltme (Yürütme) 59
2.3.5.1. Motivasyon 59
2.3.5.2. Liderlik 61
2.3.6. Koordinasyon 61
2.3.7. Kontrol 62
2.3.7.1. Kontrol Türleri 64
Kaynaklar 66
Bölüm Soruları 67

BÖLÜM 3: SAĞLIK VE SAĞLIK HİZMETLERİNİN ÖZELLİKLERİ, SINIFLANDIRILMASI VE FONKSİYONLARI 69
3.1. SAĞLIK 69
3.1.1. Sağlığın Belirleyicileri 69
3.1.1.1. Çevre 70
3.1.1.2. Davranış 71
3.1.1.3. Kalıtım 71
3.1.1.4. Sağlık Bakım Hizmetleri 72
3.2. SAĞLIK HİZMETLERİ 72
3.2.1. Sağlık Hizmetlerinin Özellikleri 73
3.2.1.1. Sağlık Hizmeti Tüketimi Rastlantısaldır 74
3.2.1.2. Sağlık Hizmetinin İkamesi Yoktur 75
3.2.1.3. Sağlık Hizmeti Ertelenemez 75
3.2.1.4. Sağlık Hizmetinin Boyutunu ve Kapsamını Hizmetten Yararlanan Değil, Hekim Belirler 75
3.2.1.5. Sağlık Hizmetleri Tüketicilerinin Davranışları İrrasyoneldir 76
3.2.1.6. Hizmetten Sağlanan Doyum ve Kaliteyi Önceden Belirlemek Çok Zordur 77
3.2.1.7. Sağlık Hizmetlerinin Bir Bölümü Toplumsal Nitelik ve Kamu Malı Özelliği Taşımaktadır 77
3.2.1.8. Sağlık Hizmetinin Çıktısı Paraya Çevrilemez 77
3.2.1.9. Diğer Özellikler 78
3.3. SAĞLIK HİZMETLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 78
3.3.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri 79
3.3.1.1. Çevreye Yönelik Koruyucu Sağlık Hizmetleri 79
3.3.1.2. Kişiye Yönelik Koruyucu Sağlık Hizmetleri 81
3.3.1.3. Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Özellikleri 82
3.3.2. Tedavi Edici Hizmetler 82
3.3.3. Rehabilitasyon Hizmetleri 83
3.3.4. Sağlığın Geliştirilmesi Hizmetleri 84
Kaynaklar 85
Bölüm Soruları 86

BÖLÜM 4: SAĞLIK SİSTEMİ VE DIŞ ÇEVRE İLE İLİŞKİLER 87
4.1. SİSTEM YAKLAŞIMI 87
4.1.1. Sistem Yaklaşımı ile İlgili Temel Kavramlar 88
4.1.1.1. Sistem ve Alt Sistemler 88
4.1.1.2. Kapalı ve Açık Sistem Kavramları 88
4.1.1.3. Çevre 89
4.1.1.4. Sistemin Sınırları 89
4.1.1.5. Entropi ve Negatif Entropi 89
4.1.1.6. Denge 90
4.1.1.7. Girdi, Çıktı ve Geri Besleme Döngüsü 90
4.2. SAĞLIK SİSTEMİ VE ÇEVRE İLİŞKİLERİ 90
4.2.1. Üretim Alt Sistemi 95
4.2.2. Varlığı Koruma Alt Sistemi 95
4.2.3. Destek Alt Sistemi 95
4.2.4. Yönetim Alt Sistemi 96
4.2.5.Çevre Faktörleri ve Sağlık Sistemi 96
4.2.5.1. Teknolojik Sistemler 97
4.2.5.2. Ekonomik Sistemler 98
4.2.5.3. Hukuksal ve Politik Sistemler 99
4.2.5.4. Sosyo-Kültürel Sistemler 99
4.2.5.5. Ekolojik Sistemler 100
Kaynaklar 101
Bölüm Soruları 103

BÖLÜM 5: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE KURULUŞ ÇALIŞMALARI 105
5.1. GENEL KAVRAMLAR 106
5.1.1. Yatırım 106
5.1.2. Proje 106
5.1.3. Yatırım Projesi 106
5.1.4. Fizibilite Etüdü 107
5.2. İŞLETMELERİN KURULUŞ AŞAMALARI 107
5.3. SAĞLIK İŞLETMELERİNDE KURULUŞ ARAŞTIRMALARI 108
5.3.1. Sağlık İşletmelerinde Ekonomik Analiz 109
5.3.1.1. Pazar Analizi ve Talep Tahmini (Piyasa Araştırması) 109
5.3.1.2. Kapasite Belirleme 114
5.3.1.3. Kuruluş Yeri ve Konumluluk Yer Seçimi 117
5.3.2 Teknik Analiz 123
5.3.3. Finansal (Mali) Analiz 124
5.3.4. Hukuki Analiz 125
Kaynaklar 127
Bölüm Soruları 129

BÖLÜM 6: TÜRKİYE'DE SAĞLIK HİZMETLERİ: GELİŞİMİ VE ÖRGÜTLENMESİ 131
6.1. TÜRKİYE'DE SAĞLIK HİZMETLERİNİN GELİŞİMİ 131
6.1.1. 1920–1938 Dönemi 131
6.1.2. 1938–1960 Dönemi 134
6.1.3. 1961–1980 Dönemi 136
6.1.4. 1980 ve Sonrası 137
6.1.5. 2000'li Yıllar ve Sağlıkta Dönüşüm Programı 139
6.1.5.1. Sağlıkta Dönüşüm Programının Temel İlkeleri 140
6.1.5.2. Sağlıkta Dönüşüm Programının Bileşenleri 141
6.2. TÜRKİYE'DE SAĞLIK HİZMETLERİNİN ÖRGÜTLENMESİ 147
6.2.1. Sağlık Bakanlığı 149
6.2.1.1. Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatı 149
6.2.1.2. Sağlık Bakanlığı Taşra Teşkilatı 165
6.3. TÜRKİYE'DE SAĞLIK HİZMETLERİ ARZI 166
6.3.1. Kamu Sektörü Sağlık Hizmetleri Üretimi 168
6.3.1.1. Birinci Basamak ve Koruyucu Sağlık Hizmetleri 168
6.3.1.2. İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri 174
6.3.2. Özel Sektör Sağlık Hizmetleri Üretimi 176
6.3.2.1. Özel Muayenehaneler 176
6.3.2.2. Özel Poliklinikler ve Tıp Merkezleri 176
6.3.2.3. İş Yeri Hekimleri 177
6.3.2.4. Özel Tanı ve Laboratuvar Hizmetleri 177
6.3.2.5. Özel Hastaneler 178
6.3.3. Sivil Toplum Kuruluşlarında Sağlık Hizmetleri Üretimi 178
Kaynaklar 179
Bölüm Soruları 181

BÖLÜM 7: HASTANELERİN TANIMI, ÖZELLİKLERİ, İŞLEVLERİ VE SINIFLANDIRILMASI 183
7.1. HASTANELERİN TANIMI 183
7.2. HASTANELERİN ÖZELLİKLERİ 185
7.2.1. Organizasyon Açısından Hastanelerin Özellikleri 187
7.2.1.1. Hastaneler Birer Hizmet Organizasyonudur 187
7.2.1.2. Hastaneler Karmaşık Yapıda, Açık-Dinamik Sistemlerdir 188
7.2.1.3. Hastaneler Matriks Yapıda Faaliyet Gösteren Organizasyonlardır 189
7.2.1. 4. Hastaneler Günde 24 Saat Hizmet Veren Organizasyonlardır 191
7.2.1.5. Hastaneler Personelinin Önemli Bir Kısmı Bayanlardan Oluşan Organizasyonlardır 191
7.3. HASTANELERİN İŞLEVLERİ 191
7.4. HASTANELERİN SINIFLANDIRILMASI 192
7.4.1. Mülkiyet Esasına Göre Hastaneler 192
7.4.2. Büyüklüklerine Göre Hastaneler 193
7.4.3. Hastaların Kalış Süresine Göre Hastaneler 194

7.4.4. Halkın Kullanımına Açık Olma Durumuna Göre Hastaneler 194
7.4.5. Eğitim Statüsüne Göre Hastaneler 195
7.4.6. Akreditasyon Durumuna Göre Hastaneler 195
7.4.7. Dikey Entegrasyona Göre Hastaneler 196
7.4.8. Verdikleri Hizmet Türüne Göre Hastaneler 197
7.5. ÜLKEMİZDE HASTANELERİN ORGANİZASYON YAPISI 197
7.5.1. Üniversite Hastaneleri 198
7.5.2. Sağlık Bakanlığı Hastaneleri 200
7.5.2.1. Kamu Hastaneleri Birlikleri 200
7.5.2.2. Hastane Yönetim Ekibi 203
7.5.2.3. Birlik Hastanelerinin Gruplandırılması ve Denetimi 204
7.5.2.4. Hizmet Esasına Göre Hastanelerin Organizasyon Yapısı 205
7.5.2.4.1. Hastanelerdeki Bilimsel Kurullar 205
7.5.2.4.2. Tıp Hizmetlerinin Organizasyonu 207
7.5.2.4.3. Yönetim Hizmetleri 209
7.5.2.4.4.Satın Alma, Ayniyat Depo ve Ambar Hizmetleri 214
7.5.2.4.5. Teknik Hizmetler 215
7.5.3. Özel Hastaneler 215
7.6. KAMU VE ÖZEL HASTANELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ 221
7.6.1. Kamu Hastaneleri 221
7.6.2. Özel Sağlık Hizmeti Sunucuları 223
7.6.3. Sağlık Sektöründe Kamu-Özel Sektör İşbirlikleri (Public -Private-Partnerships; PPP) 227
7.6.3.1. PPP Modelleri 231
Kaynaklar 234
Bölüm Soruları 237

BÖLÜM 8: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE ÜRETİM YÖNETİMİ 239
8.1. GENEL KAVRAMLAR 239
8.1.1. Üretim ve Üretim Yönetimi 239
8.1.2. Üretim Yönetimi Fonksiyonları 241
8.1.2.1. Ön Planlama 241
8.1.2.2. Planlama 242
8.1.2.3. Kontrol 243
8.2. SAĞLIK KURULUŞLARINDA ÜRETİM YÖNETİMİ 243
8.2.1. Sağlık İşletmelerinde Üretim Yönetimi 244
8.2.1.1. Sağlık İşletmelerinde Üretim Çeşitleri 246
8.2.1.2. Sağlık İşletmelerinde Üretim Yönetiminin Önemi ve Amacı 247
8.2.2. Sağlık İşletmelerinde Malzeme Yönetimi 252
8.2.2.1. Malzeme Yönetiminin Amaç ve Yararları 252
8.2.2.2. Malzeme Yönetim Sisteminin Fonksiyonları 253
8.2.2.3. Malzeme Yönetiminde Çağdaş Yöntemler 261
8.2.2.3.1. Malzeme İhtiyaç Planlaması (MİP) 261

8.2.2.3.2. Tam Zamanında Üretim (Just In Time Production) 261
8.2.2.3.3. Bar-Kod ve Kare-Kod....263
8.2.2.3.4. RFID 264
8.2.2.3.5. Birim Doz İlaç Sistemi (PYXIS) 265
8.2.3. Sağlık İşletmelerinde Stok Yönetimi....266
8.2.3.1. Stok Değerleme Yöntemleri....266
8.2.3.2. Stok Kontrol Yöntemleri 267
Kaynaklar....272
Bölüm Soruları 273

BÖLÜM 9: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE PAZARLAMA YÖNETİMİ 275
9.1. PAZARLAMANIN TANIMI....275
9.2. SAĞLIK HİZMETLERİ PAZARLAMASI....277
9.2.1. Sağlık Hizmetleri Pazarlamasının Gelişimi 278
9.2.2. Sağlık Hizmetleri Pazarlamasına Getirilen Eleştiriler....279
9.2.3. Sağlık İşletmelerinde Pazarlama Stratejisi Geliştirme Aşamaları....281
9.3. SAĞLIK HİZMETLERİNDE PAZARLAMA KARMASI ELEMANLARI....281
9.3.1. Geleneksel Pazarlama Karması Unsurları 283
9.3.1.1. Ürün (Product) 283
9.3.1.2. Fiyat (Price)....283
9.3.1.3. Dağıtım (Place)....284
9.3.1.4. Tutundurma (Promotion) 284
9.3.2. Genişletilmiş Pazarlama Karması 285
9.3.2.1. İnsan Unsuru (People)....285
9.3.2.2. Fiziksel Ortam (Physical Facilities)....286
9.3.2.3. Süreç Yönetimi (Process Management) 287
9.4. PAZAR BÖLÜMLEME VE HEDEF PAZAR SEÇİMİ 287
Kaynaklar....290
Bölüm Soruları 292

BÖLÜM 10: FİNANSAL YÖNETİM VE SAĞLIK HİZMETLERİ FİNANSMANI 293
10.1. FİNANS KAVRAMI 293
10.2. FİNANSAL YÖNETİMİN FONKSİYONLARI 294
10.2.1. Finanslama 294
10.2.2. Yatırım 295
10.2.3. Kâr Dağıtımı (Temettü) 295
10.3. FİNANSAL TABLOLAR....295
10.4. FİNANSAL ANALİZ VE ANALİZDE KULLANILAN ARAÇLAR....296
10.4.1. Finansal Tabloların Analizinde Kullanılan Oranlar 297
10.4.1.1. Likidite Oranları....297
10.4.1.2. Devir Hızı Oranları....298
10.4.1.3. Kaldıraç Oranları 299
10.4.1.4. Kârlılık Oranları 299

10.4.2. Başabaş Analizi 300
10.4.3. Fon Akım Tablosu 300
10.5. SAĞLIK HİZMETLERİ FİNANSMANI 300
10.5.1. Sağlık Hizmetleri Finansman Sisteminin Özellikleri 301
10.5.2. Sağlık Hizmetlerinde Finansman Yöntemleri 302
10.5.2.1. Genel Vergiler 304
10.5.2.2. Sosyal Sağlık Sigortası 305
10.5.2.3. Özel Sağlık Sigortası 306
10.5.2.4. Cepten Yapılan Ödemeler 307
10.5.2.5. Tıbbi Tasarruf Hesabı 307
10.6. HİZMET SUNUCULARINA YAPILAN ÖDEME YÖNTEMLERİ 308
10.6.1. Sabit Bütçe (Fixed Budget) 308
10.6.2. Fatura Bedelinin Ödenmesi (Payment By Itemised Bill - Fee For Service) 308
10.6.3. Gün Başına Ödeme (Payment By Day) 309
10.6.4. Vaka Başına veya Teşhise Göre Ödeme (VBÖ) (Case Payment - Payment By Diagnosis-DRG) 309
10.6.5. Kişi Başına Ödeme (Capitation Fee) 310
10.7. TÜRKİYE'DE SAĞLIK HİZMETLERİ FİNANSMAN YAPISI 310
10.7.1. Sosyal Güvenlik Kurumu 311
Kaynaklar 313
Bölüm Soruları 315

BÖLÜM 11: İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ 317
11.1. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KAVRAMININ TANIMI, İLKELERİ VE İŞLEVLERİ 318
11.1.1. İnsan Kaynakları Yönetimi Kavramı 318
11.1.2. İnsan Kaynakları Yönetiminin İlkeleri 319
11.1.2.1 Liyakat / Yeterlilik İlkesi 319
11.1.2.2 Eşitlik İlkesi 319
11.1.2.3. Kariyer İlkesi 319
11.1.2.4. Güvence İlkesi 320
11.1.2.5. Yansızlık İlkesi 320
11.1.2.6. Halef Yetiştirme İlkesi 320
11.1.2.7. Yönetim Geliştirme İlkesi 320
11.1.2.8. İnsan Kaynakları Fonksiyonları 320
11.1.3. İnsan Kaynakları Planlaması 321
11.1.3.1. İş Analizi 323
11.1.3.2. İş Tanımı 325
11.1.3.3. İş Gerekleri (İş Şartnamesi) 326
11.1.4. İşgören Bulma ve Seçme Süreci 326
11.1.4.1. Aday Sağlama Yolları 329
11.1.4.2. İşe Alma Aşamaları 330
11.1.5. İnsan Kaynakları ve Eğitim 332

11.1.6. Kariyer Geliştirme 334
11.1.7. Performans Değerlemesi 334
11.1.8. Ücret Yönetimi 334
11.1.9. Endüstri ilişkileri 336
11.1.10. İşgören Sağlığı ve İş Güvenliği 337
11.2. SAĞLIK HİZMETLERİNDE İNSAN GÜCÜ 337
11.2.1. Sağlık Personeli İstihdam Şekilleri 340
Kaynaklar 342
Bölüm Soruları 343

BÖLÜM 12: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE HALKLA İLİŞKİLER VE İLETİŞİM 345
12.1. HALKLA İLİŞKİLER 346
12.2. SAĞLIK İŞLETMELERİNDE HALKLA İLİŞKİLER ve GELİŞİMİ 347
12.2.1. Sağlık Kuruluşlarında Halkla İlişkiler İhtiyacını Ortaya Çıkartan Nedenler 347
12.2.2. Hastanelerde Halkla İlişkiler Biriminin Görevleri 350
12.3. İLETİŞİM 352
12.3.1. İletişim Akışları 353
12.3.2. İletişimin Sınıflandırılması 354
12.3.3. Sağlık İşletmelerinde İletişimin Önemi 355
12.3.3.1. Hekim-Hasta İletişimi 355
12.3.3.2. Hasta-Hemşire İletişimi 358
12.3.3.3. Hasta-Diğer Hastane Personeli İletişimi 358
12.3.4. Etkin İletişimi Etkileyen Faktörler 359
Kaynaklar 361
Bölüm Soruları 363

BÖLÜM 13: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE STRATEJİK YÖNETİM 365
13.1. STRATEJİK YÖNETİM KAVRAMI 365
13.2. STRATEJİK YÖNETİMİN TEMEL MODELİ 365
13.2.1. Çevrenin İncelenmesi 366
13.2.1.1. SWOT Analizi 367
13.2.2. Strateji Oluşturma 370
13.2.2.1. Misyon, Vizyon ve Değerler 370
13.2.2.2. Hedefler 371
13.2.2.3. Strateji Düzeyleri 372
13.2.2.4. Politikalar 373
13.2.3. Strateji Uygulama 374
13.2.3.1. Programlar 374
13.2.3.2. Bütçeler 374
13.2.3.3. Prosedürler 374
13.2.4. Değerlendirme ve Kontrol 374
13.3. SAĞLIK İŞLETMELERİNDE STRATEJİK TERCİHLER 375
13.3.1. Sağlık İşletmelerinde Uygulanabilecek Temel Stratejiler 375

13.3.1.1. Yönelim (Directional) Stratejileri 375
13.3.1.2. Uyum Sağlama (Adaptive) Stratejileri 376
13.3.1.3. Pazara Giriş Stratejileri 382
13.3.1.4. Rekabet Stratejileri 385
13.3.1.5. Uygulama Stratejiler 390
Kaynaklar 391
Bölüm Soruları 393

BÖLÜM 14: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE PERFORMANS YÖNETİMİ 395
14.1. PERFORMANS VE PERFORMANS DEĞERLEME KAVRAMI 396
14.1.1. Performans 396
14.1.2. Performans Değerleme 396
14.1.3. Niçin Performans Değerleme 399
14.1.4. Performans Değerlemenin Yararları 400
14.1.5. Performans Değerleme Süreci 401
14.2. PERFORMANS DEĞERLEME YÖNTEMLERİ 402
14.2.1. Karşılaştırma Yöntemleri 402
14.2.2. Grafik Dereceleme Yöntemi 403
14.2.3. Kontrol Listeleri Yöntemi 403
14.2.4. Amaçlara Göre Değerlendirme Yöntemi 404
14.2.5. 360 Derece Performans Değerleme Yöntemi 404
14.2.6. Kritik Olay Yöntemi 404
14.3. PERFORMANS DEĞERLEMEDE YAPILAN HATALAR 405
14.3.1. Belli Derecelere Yönelmek 405
14.3.2. Hale Etkisi 405
14.3.3. Son Olayların Etkisinde Kalmak 405
14.3.4. Kontrast Hatası 406
14.3.5. Kişisel Önyargılar 406
14.3.6. Pozisyondan Etkilenme 406
14.3.7. Atfetme Hataları 406
14.3.8. Ortalama Eğilimi 406
14.4. SAĞLIK İŞLETMELERİNDE PERFORMANS DEĞERLEME 406
14.4.1. Sağlık İşletmelerinde Dengeli Puan Cetveli 407
14.4.2. Hastane Performansı 409
14.4.2.1. Hastane Performans Ölçüm Modeli (PATH) 411
14.4.3. Sağlık Bakanlığı Performans Yönetim Sistemi 414
14.4.3.1. Performansa Dayalı Ek Ödeme Sistemi 415
14.4.3.1.1. 2004 Yılı Öncesi 415
14.4.3.1.2. 2004-2013 Yılları Arası 417
14.4.3.1.3. 2013 Yılı Sonrası Uygulamalar 419
14.4.3.2. Kurumsal Performans Ölçümü ve Kalite Geliştirme Uygulaması 421
14.4.3.2.1. Hastanelerde Ölçme ve Değerlendirme 422
Kaynaklar 426
Bölüm Soruları 429

BÖLÜM 15: HASTANELERDE BİNA YÖNETİMİ....431
15.1. Hastanelerde Bina Yönetim Sistemleri....432
15.2. Bina Yönetim Sisteminin Evreleri....434
15.2.1. Kapsam ve Tanımlama....434
15.2.2. Tasarım ve Proje....435
15.2.3. Uygulama....435
15.2.4. Sonlandırma....435
15.3. Hastanelerde Bina Yönetim Hizmetleri....436
15.3.1. Isıtma, Havalandırma ve İklimlendirme (HVAC) Hizmetleri....437
15.3.2. Temizlik Hizmetleri....440
15.3.3. Hastane Bilgi Sistemleri....441
15.3.4. Teknik Bakım-Onarım Hizmetleri....441
15.3.5. Tıbbi Teknolojik Hizmetler....442
15.3.6. Bina-Tesis Güvenliği Hizmetleri....443
15.3.6.1. Yangın Güvenliğinin Sağlanması....443
15.3.6.2. Tehlikeli Maddelerin Yönetimi....444
15.3.6.3. Tıbbi Cihaz Yönetimi....445
15.3.6.4. Tıbbi Atık Yönetimi....445
15.3.6.5. Hastane Güvenliğinin Yönetimi....446
15.3.6.6. Destek Sistemleri Yönetimi....446
15.3.6.7. Hastane Acil Durum Planları ve Yönetimi....446
15.3.7. Hastanelerde Bahçe ve Peyzaj Mimari Hizmetleri....446
15.3.8. Hastanelerde Yemek Hizmetleri....447
15.3.9. Hastanelerde Çamaşırhane Hizmetleri....447
15.4. Bina Yönetimi Hizmetlerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma....447
Kaynaklar....450
Bölüm Soruları....453

BÖLÜM 16: SAĞLIK ENFORMASYON SİSTEMLERİ....455
16.1. TARİHSEL GELİŞME....459
16.2. HASTA BAKIMI VE SAĞLIK HİZMETLERİ YÖNETİMİNDE ENFORMASYON TEKNOLOJİLERİNİN KULLANILMASI....460
16.2.1. Klinik Enformasyon Sistemleri (Clinical Information Systems)....462
16.2.1.1. Bilgisayar Temelli Hasta Kaydı....463
16.2.1.2. Laboratuvar Enformasyon Sistemleri (Laboratory Information Systems)....464
16.2.1.3. İlaç Enformasyon Sistemleri (Pharmacy Information Systems)....465
16.2.1.4. Radyoloji Enformasyon Sistemleri (Radiology Information Systems)....466
16.2.1.5. Hemşirelik Enformasyon Sistemleri (Nursing Information Systems)....467
16.2.1.6. Klinik Karar Destek Sistemleri (Clinical Decision Support Systems)....468
16.2.2. Yönetim Enformasyon Sistemleri (Management Information Systems)....470
16.2.2.1. Muhasebe ve Finansal Yönetim Sistemleri (Accounting and Financial Management Systems)....470
16.2.2.2. Programlama Sistemleri (Scheduling Systems)....472

16.2.2.3. İnsan Kaynakları Yönetimi Sistemleri
(Human Resources Information Systems) 472
16.2.2.4. Malzeme Yönetimi Sistemleri (Materials Management Systems) 473
16.2.2.5. Ofis Otomasyonu (Office Automation) 474
16.3. SAĞLIK ENFORMASYON SİSTEMLERİNİN PLANLANMASI, TASARLANMASI, KURULMASI VE İŞLETİLMESİ 474
Kaynaklar 478
Bölüm Soruları 479

BÖLÜM 17: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE HASTA HAKLARI VE ETİK 481
17.1. SAĞLIK İŞLETMELERİNDE HASTA HAKLARI 481
17.1.1. Hasta Hakları Kavramının Gelişim Süreci 482
17.1.2. Türkiye'de Hasta Hakları 484
17.1.3. Niçin Hasta Hakları? 488
17.1.4. Hasta Güvenliği 489
17.2. MALPRAKTİS 490
17.3. ETİK VE AHLAK KAVRAMI 492
17.3.1. İş Etiği-İşletme Etiği 493
17.3.2. Sağlık İşletmelerinde Etik 494
17.4. MOBBİNG 498
17.4.1. Sağlık İşletmelerinde Mobbing 499
17.4.2. Mobbing Nasıl Önlenir? 500
Kaynaklar 501
Bölüm Soruları 503

BÖLÜM 18: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR 505
18.1. SAĞLIK HİZMETLERİNDE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ 506
18.1.1. Toplam Kalite Yönetiminin İlkeleri 510
18.1.2. Sağlık İşletmelerinde Müşteri Kavramı 512
18.1.3. Toplam Kalite Yönetimini Sağlık Kurumlarında Uygulamadaki Güçlükler 513
18.1.4. Sağlık Kurumlarında Toplam Kalite Yönetiminin Başarıya Ulaşabilmesi İçin Gerekli Faktörler 513
18.1.5. Müşteri Tatmini 515
18.2. DIŞ KAYNAKLARDAN YARARLANMA (OUTSOURCING) 516
18.2.1. Neden Dış Kaynak Kullanımı? 517
18.2.2. Dış Kaynaklardan Yararlanmanın Dezavantajları 518
18.2.3. Dış Kaynak Kullanımı Uygulanmasının Başarılı Olabilmesi İçin Gerekli Koşullar 519
18.2.4. Sağlık İşletmelerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma Alanları 519
18.3. BENCHMARKİNG (KIYASLAMA) 521
18.3.1. Benchmarking'in Yararları ve Temel Özellikleri 522
18.3.2. Benchmarking Türleri 522
18.4. KRİZ YÖNETİMİ 523
18.4.1. Kriz ve Kriz Yönetimi 523

18.4.2. Krizin Evreleri....524
18.4.3. Kriz Yönetim Süreci....525
18.4.4. Sağlık İşletmelerinde Kriz Yönetimi....526
18.5. STRES YÖNETİMİ....528
18.5.1. Stres....528
18.5.2. Stres Kaynakları....528
18.5.2.1. Bireysel Stres Kaynakları....529
18.5.2.2. Çevresel Stres Kaynakları....529
18.5.2.3. İş ile İlgili Stres Kaynakları....530
18.5.3. Stresin Belirtileri....531
18.5.4. Stres Yönetimi....531
18.5.4.1. Stres Yönetiminde Bireysel Başa Çıkma Yöntemleri....531
18.5.4.2. Stres Yönetiminde Örgütsel Başa Çıkma Yöntemleri....532
Kaynaklar....533
Bölüm Soruları....536

BÖLÜM 19: SAĞLIK KURULUŞLARINDA AFET YÖNETİMİ VE ACİL SAĞLIK HİZMETLERİ....537
19.1. Afet Yönetimi....539
19.1.1. Tıbbi Afet Durumunda Bakım Merkezlerinin Sınıflandırılması....541
19.1.2. Sağlık Kuruluşlarında Afet Planları....542
19.1.2.1. Afet Planının Özellikleri....543
19.1.2.2. Afet Planının Amaçları....544
19.1.2.3. Bir Afet Planında Bulunması Gereken Temel Hizmetler....544
19.1.2.4. Hastanelerde Afet Planlarının Organizasyonu....545
Kaynaklar....555
Bölüm Soruları....557

BÖLÜM 20: DÜNYA' DA VE TÜRKİYE 'DE SAĞLIK YÖNETİMİ EĞİTİMİ....559
20.1. KUZEY AMERİKA'DA SAĞLIK YÖNETİMİ MESLEĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ....561
20.2. DİĞER ÜLKELERDE SAĞLIK YÖNETİMİNİN GELİŞİMİ....562
20.3. TÜRKİYE'DE SAĞLIK YÖNETİMİNİN GELİŞİMİ....563
Kaynaklar....572
Bölüm Soruları....573

GENEL KAYNAKÇA....575

DİZİN....599

GENEL KAYNAKÇA

ABOTT, P.A. ve M. E. Zytkowsky, (2002), "Supporting Clinical Decision Making", Health Care Informatics, an Interdisciplinary Approach, (Ed. S.P. Englebardt ve R. Nelson), Mosby Inc.

ABROMOWITZ, P., (1984) "Controlling Financial Variables Purchasing Inventory Control and Waste Reduction," **American Journal Of Hospital Pharmacy**, Vol . 41, No. 2, s. 309-317

ACAR, D., (2005), **Küresel Rekabette Maliyet Yönetimi ve Yaklaşımları: Tekstil Sektörü ile ilgili Bir Araştırma,** Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara

ACAR, N., (1998), **Üretim Planlaması Yönetim ve Uygulamaları**, Mert Matbaası, Ankara.

ACAR, N., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, MPM Yayınları, Ankara.

AÇIKALIN A., (1999), **Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının Yönetimi,** Pe-Gem Yayınları, Yayın No:7. Ankara.

AK B., Ç. Akar ve H. Karaca, (1986) **Hastane Kuruluş Yerinin Seçimi ve Mimari Organizasyonu,** Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara.

AK, B., (1990), **Hastane Yöneticiliği,** Özkan Matbaacılık, Ankara

AKAL, Z., (1993) "Toplam Kalite Yönetimi ve Performans Ölçme ve Değerlendirme Sistemleri, **Verimlilik Dergisi,** Özel Sayısı: Toplam Kalite Yönetimi, MPM Yayınları, Ankara.

AKAL, Z., (2000), **İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi: Çok Yönlü Performans Göstergeleri**, MPM Yayın No: 473, Ankara.

AKALIN, H.E., (2004), "Hasta Güvenliği Kültürü: Nasıl Geliştirebiliriz?", **ANKEM Dergisi**, 18, 12-13.

AKAR, Ç. ve H. Özalp, (2000) **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerde Yönetim**, Somgür Yayıncılık Ticaret Limited Şirketi, Ankara.

AKAR, Ç. ve N. Özgülbaş, (2002), **Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

AKAT, İ. G. Budak ve G. Budak, (2002), **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 4. Baskı, İzmir

AKDOĞAN, N. ve N. Tenker, (2001), **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri,** Gazi Kitabevi, 7. Baskı. Ankara.

AKDOĞAN, N., (2000), **Tekdüzen Maliyet Sisteminde Maliyet Muhasebesi Uygulamaları,** Gazi Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.

AKDUR, R., (1998), "Çağdaş Sağlık ve Sağlık Hizmetleri Kavramları Bu Kavramlara Etki Eden Dinamikler", **Halk Sağlığı,** Antıp Aş Tıp Kitapları ve Bilimsel Yayınlar, Ankara, s. 5-14

AKDUR, R., (1998), "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri", **Halk Sağlığı,** Antıp Aş Tıp Kitapları ve Bilimsel Yayınlar, Ankara, s. 29-43

AKDUR, R., (1998), "Türkiye'de Sağlık Politikaları", **Halk Sağlığı,** Antıp Aş Tıp Kitapları ve Bilimsel Yayınlar, Ankara, s. 22-28

AKDUR, R., (2001), "Sağlık Hizmetlerinde Finansman ve Ulusal Ekonomi", **Yeni Türkiye Sağlık II**. Sayı:40

AKDUR, Recep (2009a), Afetlere Karşı Sağlık Hizmeti Senaryoları Yazma Deprem Örneği", http://www.bsm.gov.tr/umke/ftp/afetlerde_saglik_hizmeti_senaryolari.pdf, Erişim tarihi 12.09.09

AKDUR, Recep (2009b), "Afetlere Karşı Toplumsal Örgütlenme ve Hazırlık", http://www.bsm.gov.tr/umke/ftp/afetlerde_toplumsal_orgutlenme.pdf, Erişim tarihi 12.09.09

AKDUR, Recep (2009c), "Afetlere Karşı Kurumsal Hazırlıklar 'Afet Süreçlerinde Yapılacak İşler'", http://www.bsm.gov.tr/umke/ftp/afetlerde_kurumsal_hazirlik.pdf, Erişim tarihi 12.09.09

AKMUT, Ö., R. Aktaş, B. Aykaç, M. Doğanay, T. Durukan, T. Müftüoğlu ve Ö. Yüksel, (2003), **Girişimciler İçin İşletme Yönetimi,** Gazi Kitabevi, Ankara.

AKSOY B., (2001), **Hastanelerde Hekim Performansının Değerlendirilmesi,** Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara

AKTAN, H. T., (2001) "Sağlık Ekonomisi ve Finansmanı", **Yeni Türkiye**, Yıl 7, Sayı 40, Temmuz-Ağustos, s. 1557-1570.

AKTAŞ, A., (2007), **Hastane İşletmelerinde Ev İdaresi Hizmetlerinde Sağlık Çalışanlarının Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

AKTEPE E., (2006), **Genel İşletme**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ALAN, M.S., (2008), "Hastane Enfeksiyonlarından Korunmada Birimlerin Yapılanma, Havalandırma, Temizleme ve Dezenfeksiyon Esasları", İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitim Etkinlikleri, **Hastane Enfeksiyonları: Koruma ve Kontrol Sempozyum Dizisi,** Ocak, No. 60, s. 221- 237.

ALDEMİRLER, M. C., (1996), **Personel Yönetimi,** Fakülteler Kitabevi, İzmir.

ALEXANDER, R.S., As Hospital Administrator", (1981), Derleyen: L.E.Bellin ve L.E.Weeks, EHMA, (2003), The European Health Managment Association, **Health Managment Education: Directory of Programs**.

ALJIAN ,G., (1978), **Purchasing Hendbook**, Mcgraw Hill Book Co. Newyork,1978

ALKAN, U., S. S. Cindoruk, Y. Odaman ve İ. D. Kargı, (1999), "Bursa İli'nde Tıbbi Atıkların Kontrolü", **Ekoloji,** Cilt 9, No. 33, s. 12-14

ALKİBAY, S. (1998), 'Hastanelerde Halkla İlişkiler Anlayışı ve Uygulamaları', **Amme İdaresi Dergisi**, cilt 31, sayı 1, Mart 1998.

ALPAGUN O., DEMİR, H., OKTAV, M., ÜNER, N., (1993), **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul.

ALPUGAN, O. ve V. Haftacı (1995). "Muhasebe Uygulama Genel Tebliğine Göre Hastane İşletmelerinde Maliyet Hesaplarının İşleyişi", **Hastane İşletmeciliği: Seçme Yazılar,** Editör, Hikmet Seçim, Eskişehir, s.271-297.

ALPUGAN, O., (1981), **Genel Hastanelerin Kullanımı Türkiye'de Uygulamada karşılaşılan Kimi Sorunlar ve Bu Sorunları Çözümlenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

ALTINTAŞ, M., (1995), **Ekonomik Bütünleşmeler, Gümrük Birliği ve Türkiye: KOBİ'ler Açısından Yaklaşım**, KOSGEB Yayınları, Ankara.

ALTUNIŞIK R., Ş. Özdemir ve Ö. Torlak, (2002), **Modern Pazarlama**, Değişim Yayınları, İstanbul.

AMMER, S. D., (1974) **Material Management**, D. Irwin Inc., Homewood, IL.

ANA BRİTANİCA (1998)**, Genel Kültür Ansiklopedisi**.

ANDERSSON, O.W., (1985), "The History of Graduate Program in Hospital Administration at the University of Chicago: A case of Dynamic Marginality", **The Journal of Health Administration Education**, Vol.3, No.2, ss.5-25.

ARCAN, E. F., (1998), Sağlık Merkezlerinin Planlamasına Esas Olacak Verilerin Belirlenmesi, **Modern Hastane Yönetimi Dergisi**, Cilt 2, No. 6.

ARICI, H., (1998), **İstatistik Yöntemler ve Uygulamalar**, Meteksan A.Ş., Ankara

ARSLAN, M., (2005), İş ve Meslek Ahlakı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

ARTUKOĞLU, M. A., A. Kaplan ve A. Yılmaz, (2002), **Tıbbi Dokümantasyon,** Türk Sağlık Eğitim Vakfı, Ankara

ATEŞ, M., A. Yıldırım, E. Cevahir ve G. Bektaş, (2002), "Türkiye'deki Özel Hastanelerin Değerlendirilmesi", **5. Ulusal Sağlık Kuruluşları ve Hastane Yönetimi Sempozyumu Kitabı,** Editörler: Erol Göktürk, Adnan Şahin ve Yaşar Odacıoğlu, 16-19 Ekim, Eskişehir, s.274-279

AUSTIN, C. J., (1992), **Information Systems for Health Services Administration,** 4. Ed., Ann Arbor, MI:AUPHA Pres/Health Administration Press.

AUSTIN, C. J. ve K. A. Wager, (1998), "Health Information Systems", **Handbook of Health Care Management,** (Ed. M. Jack Duncan, Peter M. Ginter ve Linda E. Swayne), Blackwell Business, s.227-253

AYDIN B., (2007), "Sağlık Sektöründe Kalite Çalışmaları ve Akreditasyon", In: Günaydın M, Öztürk R, Ulusoy S, Gültekin M (ed.) **5. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi Kongre Kitabı**. Ankara, Bilimsel Tıp Yayınevi, ss. 9-11.

AYDIN, N., M. Başar ve M. Coşkun, (2006), **Finansal Yönetim,** Aktüel Tanıtım, Eskişehir.

AYDIN, S., (2008), "Sağlık Sisteminde Kalite ve Güvenlik", **17. Kalite Kongresi Kaliteli Çalışmak, Kaliteli Yaşamak**, 24-26 Kasım, İstanbul, ss. 2-9.

AYDIN, S., DEMİR, M., GÜLER, H., TARHAN, D., DEMİR, B. ve KAPAN S.H., (2009), Sağlıkta Kurumsal Performans ve Kalite Uygulamaları, Lazer Ofset Matbaa Tesisleri, Ankara.

AYDOĞAN, K., (2001), **Finansal Yönetim**, T.C.Sağlık Bakanlığı, Sağlık Yönetimi Eğitimi Programı, Ankara

AYKAÇ, B., (1999), **İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Stratejik Planlaması,** Nobel Yayın, Ankara

BALBAY, Y. (1997), **Sağlık Sisteminin Finansmanı ve Genel Sağlık Sigortası,** Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

BALÇIK, B., (1992), **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi**, Mimoza Yayınları, Konya.

BALLARD, K. (2003), "Patient Safety: A Shared Responsibility", **Online Journal of Issues in Nursing, 8,** ss.1-5.

BARBOUR, G., (1998) "Amerikan Sağlık Sisteminde TKY Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler'', **I.Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY**, Ed. Mithat ÇORUH, Haberal Eğitim Vakfı, Ankara

BARDAK, Ü. ve D. Tengilimoğlu, (1998), "Sağlık Alanında İnsan Hakları ve Etik", **H.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt 16, No. 1-2, s. 215-243.

BARLI, Ö., (2010), **Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış,** Aktif Yayınevi, Genişletilmiş ve Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul.

BARUTÇUGİL, İ. (2004), **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınları, İstanbul.

BARUTÇUGİL, İ. S., (1988), **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri**, 2. Baskı, Bursa.

BARUTÇUGİL, İ., (2002), **Performans Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul

BASKIN, O.; Aronoff, C. ve Lattimore, D. (1997), **Public Relations: The Profession and the Practice**, Boston: Mc Graw Hill.

BAŞARAN, İ. E., (1983), **Örgütsel Davranış**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No. 108, Ankara

BATLAŞ, Z., (2002), **Krizde Fırsatları Görmek: Yöneticiler İçin Krizde Yönetim El Kitabı**, Remzi Kitabevi, İstanbul

BAYER, E., TÜFEKCİ, K. Ö., (2007), **Genel İşletme**, Üç M Grafik Ltd. Şti, Isparta.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Afet Harcamaları Yönetmeliği,** 25/09/2005 Tarih ve 25947 Sayılı Resmi Gazete.

BAYKAN, R., (2006), **Eğitim ve Araştırma Hastanelerinde Bilgi Sistemi Analizi: Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

BAYRAKTAROĞLU, S., (2003), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Sakarya Kitabevi, Sakarya

BELEK, İ. (2001), **Sosyal Devletin Çöküşü ve Sağlığın Ekonomi Politiği**, Sorun Yayınları, İstanbul.

BENLİGİRAY, S. (2007), "Performans Değerlemesi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, (Ed. Ramazan Geylan), Anadolu Üniversitesi Yayınları. Yayın No. 1747, Eskişehir, ss.147-170.

BERKMAN, Ü., (2001), "İş Ahlakı ve İşletmelerin Toplumsal Sorumluluğu, Gelişimi ve Yakın Geleceği", **Yönetim ve Organizasyon** (Edit. Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

BERKOWITZ, E. N., (1996), **Essentials of Health Care Marketing,** Aspen Publishers, Maryland

BERMAN, P. ve M. Tatar, (2004), **Türkiye Ulusal Sağlık Hesapları 1999-2000,** Cilt I, T.C. Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara

BERWICK, D. M., A. B. Godfrey, ve J. Roessner, (1990), **Curing Health Care: New Srategies for Quality Improvement**. Jossey-Bass Publishers, San Francisco, California

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, 12.06.2002 tarih ve 4390 sayılı Resmi Gazete.

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Bakanlar Kurulu Karar No: 10.08.2009, 09.09.2009 tarih ve 27344 sayılı Resmi Gazete

BİNGÖL, D., (1998), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 4. Baskı, Beta, İstanbul

BİRPINAR, M. E., Bilgili, M. S. ve Erdoğan, T., (2009), "Medical Waste Management in Turkey: A Case Study of Istanbul" **Waste Management**, 29(1): 445-448.

BOLAY, S. H., (1997), **Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara.

BULUT, F., (2003), **Örgütlerde Performans Değerlendirme ve Erzurum Emniyet Müdürlüğü Personeli Üzerinde Bir Çalışma,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum

BULUT, Y. ve T. H. Göktuğ, (2006), "Sağlık Bulma Yönünde Çevresel Bir Etken Olarak İyileştirme Bahçeleri", **GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi,** Cilt 23, No. 2, s. 9-15.

BUMİN, B. ve H. Erkutlu, (2002) "Toplam Kalite Yönetimi ve Kıyaslama (Benchmarking) İlişkileri", **G.Ü. İİBF Dergisi**, Cilt 4, No. 1, s. 83-100

BUMİN, B., GÖKSEL,A., DEVRAN, K., ÖZDOĞAN,I., ALABAY, N., (2003), **Çağdaş İşletme Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara.

BÜKEN, Ö. N., (2003), "Ethics and medical Ethics as Professional Ethics", **Ethics 1st International Business and Professional ethics Congress of Turkey**, Sept. 17-19, 2003. Hacettepe University Research Centre For Business & Professional Ethics.

BÜYÜKMİRZA, K., (2003), **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi,** Gazi Kitabevi, Ankara.

BYARS, L. ve W.L. Rue, (1997), **Human Resource Management,** Chicago, Richard D. Irwing İnc. Company

CAN, H. (1991). **Organizasyon ve Yönetim,** Adım Yayıncılık Ankara.

CAN, H., (2002), **Organizasyon ve Yönetim**, 6. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

CAN, H., A. Akgün ve Ş. Kavuncubaşı, (2001), **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi**, Siyasal Kitabevi, Ankara

CAN, H., D. Tuncer, D. Y. Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

CANAZ YILMAZ, I., (2010), **Türkiye'de Kamu Özel Sektör Ortaklığı Modelleri, http://www. fazlioglu-law.com/T%C3%BCrkiye'de%20Kamu%20%C3%96zel%20Sekt%C3%B6r%20Ortakl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Modelleri.pdf. (Erişim Tarihi 03.11.2010)**

CANBAY, Ç. S., G. Gökçen ve A. Hepbaşlı, (2004), **"**Bina Yönetim Sistemleri ve HVAC Sistemlerinde Enerji Tasarrufuna Yönelik Kontrol İlkeleri", **Tesisat Mühendisliği Dergisi,** No. 84, s. 5-19,

CANMAN, D., (1993), Personelin Değerlendirilmesinde Çağdaş Yaklaşımlar ve Türkiye'de Kamu Personelinin Değerlendirilmesi, Ankara

CARMAN, J. M., (2000) "Patient Perceptions of Service Quality: Combining the Dimensions", Journal of Management of Medicine, Vol. 14, No. 5/6, s. 339-356.

CEN, 2006, Facilities Management – Part 1: Terms and definitions, European standard EN 15221-1.

CHAERUL, M., M. Tanaka ve A. V. Shekdar, (2008), "A System Dynamics Approach for Hospital Waste Management, **Waste Management,** No 28, s. 442–449.

COLD G., (2002), **Personel and Human Resource Management**, Irvin mcgrawhill Newyork.

CONANT, Jeffrey S., Michael P. Mokwa ve P. Rajan Varadarajan, (1990),"Strategic Types, Distinctive Marketing Competencies and Organizational Performance: A Multiple Measures-Based Study," **Strategic Management Journal,** Vol. 11, No. 5, s. 365–383.

COOPER, P.D. (1994), **Health Care Marketing**, Gaithersburg, Maryland: An Apsen Publication.

CUTLİP, M.Scott, ALLEN, H. CENDER, GLENN M. BROOM (1985), **Effective Public Relations**, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.

CÜCELOĞLU, D. (1992), **"İnsan ve Davranışı"** Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÇAKAN, S, T. A. Ataş ve A. Akadaş, (2005), "İstanbul'daki Hastanelerde Ortopedi Alanında Çalışan Hekimlerin Performanslarının Değerlendirilmesindeki Kriterlerin Araştırılması", **Sağlık ve Hastane Yönetimi 2. Ulusal Kongresi (Uluslar arası katılımlı)**, 28-30 Eylül

ÇAKIR, A., (2007), **Hasta Güvenliği Kültürü İle Yönetim sistemi Arasındaki İlişkinin Analizi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ÇAY, F., (1996), "Hasta ve Hekim İlişkileri", **Çağımızda Hasta – Sağlık Çalışanları İlişkileri**, Ankara.

ÇELİKPAÇA, F. O., (2000), **Üretim Yönetimi ve Teknikleri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Ankara.

Çevre ve Orman Bakanlığı, (2005), **Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği**, 22.07.2005 tarih ve 25883 Sayılı Resmi Gazete.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014), **Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik,** 21.03.2014 tarih ve 28948 sayılı Resmi Gazete.

ÇİFTÇİ, B. (2007), "Performans Değerlemesi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, (Ed. Uğur Dolgun), Ekin Yayınları, Bursa, ss.167-199.

ÇOBANOĞLU, Ş., (2005), **Mobbing/İş Yerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri,** Timaş Yayınları, İstanbul.

ÇOLAK, İ. ve E. Irmak, (2003), "Bilgisayar Kontrollu Bina Güvenlik Sisteminin Tasarımı ve Uygulaması", G. Ü. Fen Bilimleri Dergisi, Cilt 16, No. 2, s. 411-421.

ÇOLAKOĞLU, Ü. (2005), "Başarım Değerlemesi", Konaklama İşletmelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi: İlkeler ve Uygulamalar, (Ed. Cengiz Demir), Nobel Yayınları, Ankara, ss.129-148.

ÇORUH, M., (1995) "I.Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY",**I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY Sempozyumu,** Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara

DACOSTA-CLARO, I. ve S.D. Lapierre, (2003) "Benchmarking as a Tool for the Improvement of Health Services' Supply Departments", **Health Services Management Research,** Vol. 16, No. 4, s. 211-223

DANCER, S. J., (2004), "How do We Assess Hospital Cleaning? A Proposal for Microbiological Standards for Surface Hygiene in Hospitals", **Journal of Hospital Infection**, 56:10–15.

DANIŞ, B., (2008), "Üniversite Hastanesinde Yönetici Olmak", **VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi**, 1-4 Mayıs 2008, Bodrum.

DARR, K., (1991), **Ethics in Health Services Managment**, Baltimore: Health Professions Press.

DAVENPORT, N., R. D. Schwartz ve G. P. ucce, (2003), Mobing, İş Yerinde Duygusal Taciz, Çeviren O. C. Önertoy, Sistem Yayıncılık, İstanbul

DAVID, P.P ve E.D Honeycutt, (1996), "An Analysis of the Hospital Patient Marketing Relationship In the Health Care Indrustry", **Journal of Hospital Marketing**, Volume; 10, No.1, s. 35 – 49

DAYANIKLI, M., (2008), "Birleşik Sağlık Kurumları ve Zincir Hastaneler", **VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi**, 1-4 Mayıs 2008, Bodrum.

DEMİR A., (2004), **İşletme Bilgisi**, Özkan Matbaacılık, Ankara.

DEMİR, H. ve Ş. Gümüşoğlu, (1994), **Üretim Yönetimi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul.

DEMİREL, F. ve Z. (Günaydın) Konur, (2006), "Ulusal ve Uluslararası Mevzuatlar Çerçevesinde Otellerde Kaçış Yollarının Analizi ve Bir Örneklem", **Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.** Cilt 21, No 2, s. 293-301.

DEMİRHAN, A. E., Y. Oğuz ve Ö. Elçioğlu, (2001). **Klinik Uygulamalarda Her Durumda Ortaya Çıkan Etik Yükümlülükler, Klinik Etik,** (Ed. Ayşegül Demirhan Erdemir, Ömür Elçioğlu, Yasemin Oğuz, Hanzade Doğan), Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.

DEMİRHAN, Recep, Güven Bulut, Yaman Özyurt, Muzaffer Yıldız ve Mustafa Işık (2002), "Dr. Lütfi Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Hastane Afet Organizasyon Planı", Kartal Eğittim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi, Cilt XIII, Sayı 1, s. 68-74.

DESS, G. G., P. S. Davis, (1984), "Porter's (1980) Generic Strategies as Determinants of Strategic Group Membership and Organizational Performance," **The Academy of Management Journal,** Vol. 27, No. 3, s. 467-488

DESSLER, G., (1999), **Human Resource Management**, Eight Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, United States of America

DİNÇER, Ö. ve Y. Fidan, (1999), **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 5. Baskı, İstanbul.

DİNÇER, Ö., (2003) Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Basım Yayım, İstanbul

DİNLER, Z. (2001), **İktisada Giriş**, Ekin Kitabevi, Bursa.

DONABEDIAN, A., (1992), "Kalite Güvencesi", **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,** Cilt 1, No. 1, s. 15-48

DÖĞÜCÜ, M. Ş. ve F. Sayım, (2009), "Hastanelerde Dış Kaynak Kullanımı Kocaeli Örneği", Uluslar arası Sağlıkta Kalite ve Performans Kongresi, 19-21 Mart 2009, Antalya.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2001) **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sağlık Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu,** DPT: 2561, ÖİK: 577, Ankara, http://ekutup.dpt.gov.tr/ saglik/oik577.pdf. 8

DPT, (T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı), (2003), **Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu,** Ankara

DÜNDAR, C., Elmacıoğlu, F., Topbaş, M., ve Pekşen, Y., (2000), "Samsun İl Merkezindeki Hastane Mutfaklarının Hijyen Durumunun Değerlendirilmesi", **Türk Hij. Den. Biol. Dergisi**, 57(1): 1–6.

EFİL, İ., (2002), **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon,** Alfa Basın yayım, İstanbul

EHLEN, K. J. ve G. Spenger, (1998), "Ethics and Decision Making in Healthcare" Journal of Health Care Management, Vol. 43, No. 3, s.219–221.

EKER, A. Y., (2007),"Kamu Özel Sektör Ortaklıkları", **Bütçe Dünyası**, Cilt:2, No:25, s. 59-67.

EKİN, N., (1999), **Endüstri İlişkileri**, 6.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.

ENGİZ, O., (1996), "Türkiye'de Sağlık Finansman Sorunu ve Çözüm Arayışları", **Toplum ve Hekim**, Cilt. 11, No. 72, s. 22-31.

ERCAN, M. K. ve Ü. Ban, (2005), **Değere Dayalı İşletme Finansı: Finansal Yönetim**, Gazi Kitabevi, Ankara.

ERDEM, Ü. R., (2006), **Yönetim Bilgi Sistemleri ve Bir Hastane İçin Yönetim Bilgi Sisteminin Geliştirilmesi,** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ERDEN, H. (2003), **Türkiye'de Yeniden Yapılanma Sürecinde Kamuya ait Sağlık Kuruluşlarının Stratejik Politika Alternatifleri,** Yüksek Lisans Tezi,, Gazi Üniversitesi, Ankara

ERDOĞAN, İ., (1991), **İşletmelerde Personel Seçimi ve Başarı Değerleme Teknikleri**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul

ERDOĞMUŞ, N. ve M. BEYAZ (2002), "Başarı Değerlemede Atfetme Hatası ve Bir Araştırma", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1): 65-83

EREN, E., (2001), **Yönetim ve Organizasyon**, 5.Baskı, Beta Basım Dağıtım, İstanbul

ERENOĞLU, H., (1973), **İşletmelerde Stokların Yönetim Değerlendirilmesi**, Devlet Yatırım Bankası, Ankara.

ERGİN, C., (1999), **Özel Hastane Yatırımları İçin Pazar Analizinde Bir Model Yaklaşımı ve Saha Araştırması,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

ERGİN, G. ve İ. Şahin, (2005), "Dış Kaynaklardan Yararlanma Aracı Olarak Hizmet İhaleleri: T.C. Sağlık Bakanlığı Hastane Yöneticilerinin Değerlendirmeleri Üzerine Bir Çalışma", **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,** Cilt 8, No. 1, s. 51-70.

ERGÖR, G. ve Z. Öztek, (2000), **Exploring Health Policy Development in Europe,** WHO Regional Publications, European Series, No:86, Copenhagen

ERGUN, T. ve A. Polatoğlu, (1992), **Kamu Yönetimine Giriş,** İlksan Matbaacılık, Ankara

ERGÜNAY, Oktay (2008), "Afet Yönetiminde Kurumsal Yapılanma ve Mevzuat Nedir? Nasıl Olmalıdır?", **İstanbul Depremini Beklerken Sorunlar ve Çözümler Bildiriler Kitabı,** 20 Eylül, İstanbul, s. 97-108.

ERMAN, C., (2003) **Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

EROL, S., (2007), "Hastane Mutfaklarında ve Mama Hazırlamada DAS Uygulamaları", **5. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi**,4-8 Nisan 2007, Antalya, ss. 266–281

ERSEN, H., (1997), **Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi: Verimli ve Etkin Olmanın Yolu**, Sim Matbaacılık, 2. Basım, İstanbul

ERSOY, K., Kavuncubaşı, Ş.,(1995), " Hastane Yönetimi Nereden Başlamalı", **Toplum ve Hekim**, Türk Tabipler Birliği Yayın Organı, Cilt 10, Sayı 69-70, s.6-9.

ERTEKİN, Y., (1995), **Halkla İlişkiler**, TODAİE Yayınları,Ankara.

ESMEN, C., K. B. Varınca ve A. S. Şengil, (2009), "***Tıbbi*** Atık Yönetiminde Yeni Bir Model Örneği", www.yildiz.edu.tr/~kvarinca/Dosyalar/Yayinlar/yayin019.pdf, Erişim tarihi: 30.09.09.

European Commission, (2003), **Guidelines For Successful Public – Private – Partnerships, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/en-guide3.pdf**

EZZAMEL, M. ve M Bourn, (1990), "The Roles of Accounting Information Systems In an Organization Experiencing Financial Crises", **Accounting Organizations and Society**, cilt 15, no, 5, s. 399-424

FALVO, D. ve TIPPY, P., (1988), "Patient Satisfaction and Adherence as Associated with Resident Skill", **The Journal of Family Practice,** VI, 26, 19.

FERREL, O. C. ve J. Fraedrick, (1994), **Business ethics: Ethical Decision-Making and Cases ,** Boston Houghton, Mifflin.

FERREL, O. C., M. D. Hartline D. ve G. H. Lucas, (2002) **Marketing Strategy**, Second Edition, South-Western, Thomson Learnin, Ohio

FILERMAN, G:L.,(1981), "Varieties of Health Administrator Aducation", Ed.L.E.Bellin ve L.E.Weeks, **The Challenge of administring Health Services: Career Pathways**, Washington: Aupha Press.

FINDIKÇI, İ., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Alfa Basın Yayım Dağıtım, İstanbul

FİJAN, S., Sostar-Turk S., Cencic, A., (2005), "Implementing hygiene monitoring systems in hospital laundries in order to reduce microbial contamination of hospital textiles" **Journal of Hospital Infection,** 61(1):30-38.

FİŞEK, N., (1983), **Halk Sağlığına Giriş,** Hacettepe Üniversitesi- Dünya Sağlık Örgütü Araştırma ve Yetiştirici Yayınları, Ankara.

FLETCHER, C., (1980), "Listening and Talking to Patients III The Exposition", **British Medical Journal**, October.

FOWLER, John (1995), "Olağanüstü Durumlara Hazırlık Planları", Olağanüstü Durumlarda Sağlık Hizmetleri Sağlık Çalışanının El Kitabı, Edit. Zuhal Almato ve Ömür Çınar Elçi, Türk Tabipleri Birliği – Avrupa Birliği Yayınları, http://www.ttb.org.tr/odd/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=48, Erişim tarihi: 12.09.09

FREEDMAN, J.L., D. O. SEARS ve J.M. CARLSMITH (1993), Sosyal Psikoloji (Çeviri: Ali Dönmez) İmge Kitabevi, Ankara.

GELGÖR, U. B. (2004), **"Stratejik Dış Kaynaklardan Yararlanma Uygulamasının İşletme Performansına Etkisi ve Bir Araştırma"** ,Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze

GENÇ, N., (2004), **Yönetim ve Organizasyon–Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar-,** Seçkin Yayıncılık A.Ş., Ankara.

GERBER, H.G., (2004), Mobbing im Krankenhaus, http://www.pabst-publishers.de/Medizin/med%20Zeitschriften/jnt/2004-2/102-107.pdf

GINN, G. O., (1990), "Strategic Change in Hospitals: An Examination of the Response of the Acute Care Hospital to the Turbulent Environment of the 1980s", **Health Services Research,** Vol. 25, No. 4, s. 565–591.

GINTER, P. M, L. E. Swayne ve W. J. Ginter, (1998), "Strategic Management", **Handbook of Health Care Management,** (Editörler: W. Jack Ginter, Peter M Ginter ve Linda E Swayne), Blackwell Business, , USA, s. 117-151

GINZBERG, E., (1990), "High Tech Medicine and Rising Health Care Cost", **Journal of the American Medical Association,** Vol. 263, No.13, s.1820-1822.

GİRAY, R. E., (2007), **"**Limited Şirketin Haklı Sebeple Feshi ve Yargıtay'ın Yaklaşımı", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(12): 195-218.

GLASER,W., (1987), **Paying The Hospital: The Organization, Dynamics, and Effects Of Differing Financial Arrangements**, Jossey-Bas Publichers. San Francisco.

GLUECK W. F., (1980), **Business Policy and Strategic Management,** McGraw-Hill Book Company, New York

GOOLSBY, Craig A **ve** Jerry L Mothershead (2008), "Disaster Planning", emedicine, http://emedicine. medscape.com/article/765495-overview, Erişim tarihi, 12.09.2009

GORDON, T. ve E. Sterling, (1997), **Doktor – Hasta İşbirliği**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

GÖKÇEN, H., (2005), **Yönetim Bilgi Sistemleri,** Genişletilmiş 2. Baskı, Epi Yayınları, Ankara

GÖKSOY, E. (2000), "Olağanüstü Durumlarda Sağlık Hizmeti ve Yönetimi", **İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp E.itimi Etkinlikleri Kitle Yaralanmaları ve Afet Hekimliği Sempozyumu,** 9-10 Mart, İstanbul, s. 9-21.

GÖKTAŞ, S., (2008), "Sağlıkta Bilgi Sistemleri", http://www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/ linkdetail.aspx?id=2471, (10.03.2008)

GÖLP1NAR, S. ve B. Arda, (1995), "Tıbbi Etik Açısından Doğum Öncesinde Cinsiyet Belirlenmesi", **Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi,** Cilt 2, No. 3, s. 85-89.

GRUCA T. D. ve D. Nath, (1994), "The Impact of Marketing on Hospital Performance", **Journal of Hospital Marketing**, Vol. 8, No.2, s. 87-112

GÜLCÜ, A., COŞKUB, A., YEŞİLYURT, C.; COŞKUN, S., ESENER, T., (2004), "Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Göreceli Etkinlik Analizi, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5, 2, 87-99.

GÜRÜZ, D. ve G. Ö. Yaylacı, (2005), **İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi,** MediaCat Kitapları, İstanbul

HAKERİ, H., (2007), **Tıp Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

HANCI, H., (2005), **Malpraktis; Tıbbi Girişimler Nedeniyle Hekimin Ceza ve Tazminat Sorumluluğu**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Hasta Danışmanı Meslek Standardı, Meslek Standartları Komisyonu, Aralık 1999, Ankara.

HATIRNAZ, G., (2007), **Özel Hastanelerin Hukuki Sorumluluğu ve Hasta Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

HATİPOĞLU, Z., (1976), **Personel Davranışı ve Yönetimi**, Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları.

HATUN, Ş., (1999), **Hasta Hakları**, İletişim Yayınları, İstanbul.

HAYRAN, O., (1997), "Sağlık Hizmetleri", **Hastane Yöneticiliği,** Editörler: Osman Hayran ve Haydar Sur, Nobel Kitapevi, İstanbul, s.15–27

HAYRAN, O., (1997), "Sağlık ve Hastalık Kavramları", **Hastane Yöneticiliği,** Editörler: Osman Hayran ve Haydar Sur, Nobel Kitapevi, İstanbul, s. 3–14

HOLMGREN, J.H. (1982), **Material Management and Purchasing for the Health Care Facility,** Health Administration Pr, June.

Hospital Emergency Incıdent Command System, San Mateo County Health Services Agency, Emergency Medical Services, Third Edition. Volume II., http://www.denverhealth.org/bioterror/ Document/HEICS98, Erişim tarihi:12.09.09

http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/652&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en (Erişim tarihi 22.10.2010).

http://www.acibadem.com.tr (08.09.2008)

http://www.basbakanlik.gov.tr/source.cms.docs/basbak*anlik.gov.tr/birimler/igb/docs/poliklinikhizmetleri1.pdf, 26.03.2008*.

http://www.biltdtr.net/binayonetimi.htm, Erişim tarihi: 30.09.09

http://www.bls.gov/oco/ocos014.htm#projections.data

http://www.emti.com.tr/x/f/Bina_Yonetim_Sistemi.pdf, Erişim tarihi: 30.09.09

http://www.guven.com.tr/docs/orgsemasi.pdf (26/09/2008).

http://www.haberturk.com/haber.asp?id=79303&cat=220&dt=2008/06/09, 26.09.2008

http://www.hastaguvenligimiz.com (11/10/2008).

http://www.kh-nuernberger-land.de (14/10/2008).

http://www.kudretgoz.com.tr. (01.10.2009)

http://www.leymann.se (03.03.2008)

http://www.lokmanhekim.com.tr. (01.10.2009)

http://www.ntvmsnbc.com/news/437425.asp (03.03.2008)

http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=HEALTH_REAC, Erişim tarihi: 06.04.2015

http://www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/linkdetail.aspx?id=2470, **(**10.03.2008)

http://www.sgk.gov.tr 26.03.2008.

http://www.skbielefeld.de/pdf/organigramm.pdf (14/10/2008).

http://www.uhg.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=7&Itemid=8 (14.09.2007)

http://www.ural.com.tr/fmcon.htm, Erişim tarihi: 30.09.09

HUBER, M. W., C. A. Piercy ve P. G. McKeown, (2008), **Information Systems Creating Business Value**, John Wiley&Sons Inc.

HUSE, F. E., (1979), **The Modern Manager,** St.Paul,MN,West Publishing Co.

HUTTON, G.J. (2001), "Halkla İlişkilerin Tanımı, Boyutları ve Etki Alanları", **Kurgu Dergisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimi Fakültesi Dergisi. Sayı. 18, ss:385-400.

ILO 1982, Introductıon to Work Study (Geneva: **I** İnternational Labor Office).

IMAI, M., (2003), **Kaizen; Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı**, KalDer Yayınları No: 21, Beşinci Baskı, İstanbul

ISHIKAWA, K., (1995), **Toplam Kalite Kontrol**, KalDer Yayınları, No: 7, İstanbul

IŞIK, H., (2001), **Sağlık Hizmetleri; Finansmanı, Ülke Örnekleri ve Çözüm Önerileri,** Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

IŞIK, O., (2005), **Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesinde Çalışan Doktorların Hastanenin Kalitesi Hakkındaki Değerlendirmeleri**, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

IŞIK, O., (2011), Algılanan Kalitenin Hastane Marka Değerine Etkisi: Tüketici Değerlendirmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

İPLİKÇİOĞLU, İ., (2003), "Kapitalist Sistem ve Küresel Pazarda Rekabet Avantajı Sağlamayı Amaçlayan Firmalar İçin Olası Alternatif Rekabet Stratejilerinin Analizi", **Verimlilik Dergisi**, No. 4, s. 79-106

İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve sayısı: 09.12.2003/25311

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü, Bakanlar Kurulu Karar Tarih ve No: 04.12.1973-7/7583, Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve sayısı: 11.01.1974/14765

İŞÇİ, E., İ. Yiğit ve G. D. Aydın, (2003), "İstanbul İlindeki Hastanelerin Dış Kaynak Kullanımına İlişkin Bir Araştırma", **Hastane Dergisi**, IV,21, Mayıs-Haziran.

JENSEN, P. A., (2009), **"**Design Integration of Facilities Management: A Challenge of Knowledge Transfer", **Architectural Engineering And Design Management**, Vol. 5, No. 3, s. 124-135.

JOHNS, M. L., (2002), **Information Management for Health Professions,** (Series Ed. S. Anderson), Second Edition, Delmar, a Division of Thomson Learning Inc.

KALUZNY, A.D., D. M. Warner, D.G. Warner ve W. N. Zelman, (1982**), Management of Health Services,** New Jersey: Prentice Hall Inc.

KARAFAKIOĞLU, M., (1998), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması,** İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No:271, İstanbul.

KARAGÖZ S., (2005), "Türkiye'de Sağlık Yöneticisi Yetiştiren Bölümlerin Etkililiği", **Sağlık ve Hastane Yönetimi 2.Ulusal Kongresi (Uluslar arası Katılımlı) Bildiri kitapçığı,** Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü, Ankara.

KARAGÖZ, İ. ve S. Cecelioğlu, (2007), "The Analysis of Different Approaches Related to the Measurement Uncertainty in Biomedical Calibration", **G.U. Journal of Science,** Vol. 20, No. 3, s. 61-67 .

KARAHAN, A ve E. ÖZGÜR, (2011**), Hastanelerde Perfornmans Yönetim Sişstemi ve Veri Zarflama Analizi,** Güncellenmişl 2. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

KARALAR, R., (1993), **Genel İşletme Ekonomisi,** Engin Yayınları, Ankara.

KARDEŞ, S. (1994). "Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Hasta Tatmini". **1. Ulusal Sağlık Kuruluşları ve Hastane Yönetimi Sempozyumu.** 4-7 Mayıs 1994, Aydın.

KAVUNCUBAŞI Ş., Kısa A., Uzkesici N. (2004), "Sağlık Kurumları Yönetimi", **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Önlisans Programı**, 2004.

KAVUNCUBAŞI, Ş. (2008), "Sağlıkta Yeni İstihdam Modelleri" **SAYED-Sağlık Yönetimi ve Eğitimi Dergisi**, Yıl:01, Sayı:05, Ağustos 2008.

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

KAYA, E., (1999), **Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi ve Uygulaması,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul

KAYA, S., (2005), **Sağlık Hizmetlerinde Sürekli Kalite İyileştirme**, Pelikan Yayınları, Ankara

KAYA, S., Akbolat, M. (2003). "Sakarya Devlet Hastanesinin Kalitesinin İç Müşterilerinin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi", **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, 6 (3), 91-114.

KAZANCI, M. (1995), **Kamuda ve Özel Sektörde Halkla İlişkiler**, Turhan Kitabevi, Ankara

KINSEY, J., (1988), **Marketing in Developing Countries**, Macmillan Publishing, New York.

KISA, A. (1999) Sağlık Ekonomisine Giriş, Usta Matbaacılık, Ankara.

KISA, A., (2002), **Sağlık Kurumları Yönetimi,** (edt. Nuray Uzkesici), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir

KOBAYASHI, Leo, Marc J Shapiro, Selim Suner ve Kenneth A Williams (2003), "Disaster Medicine: The Potential Role of High Fidelity Medical Simulation for Mass Casualty Incident Training", **Medicine and Health / Rhode Island,** July, Vol. 86, No. 7, s.196-200.

KOBU, B., (1998), **Üretim Yönetimi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Araştırma ve Yardım Vakfı, 10. Baskı, İstanbul

KOÇEL, Tamer, (2005), **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul

KONAKÇI, E., (2006), **Sağlık Kuruluşlarında Fizibilite; İzmir'de Bir Geriatrik Hastane Kuruluş Örneği,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilimdalı Hastane ve Sağlık Kuruluşları Yönetimi Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KONDO, Y., (1999). **İşletmede Bütünsel Kalite: Arka Planı ve Gelişimi**, (Çeviren Ayşe Bilge Dicleli) MESS Yayın No: 300, İstanbul

KOTLER P. (1972), **Pazarlama Yönetimi: Çözümleme, Planlama ve Denetim**, Cilt I. Bilimsel Yayınlar Derneği, Ankara

KOTLER, P. (1980), **Principles of Marketing**, Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.

KOTLER, P. ve R. N. Clarke, (1987), **Marketing for Health Care Organizations**, Prentice-Hall, Inc., New Jersey

KÖROĞLU, E., (1987), **Sağlık Mevzuatı,** 2. Baskı Ankara.

KÖSEOĞLU, M. A., (2005), "**Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Performans Ölçümü" Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı**, Uzmanlık Tezi http://ekutup.dpt.gov.tr/kit/koseoglm/performa.pdf

KUM, N., (1990), ''Türkiye'de Hemşire-Hasta-Hekim İlişkisinde Değişen ve Gelişen Kavramlar ve Uygulamalar'', **I.Hemşirelik Kongresi Kitabı** , Sivas.

KUMAR, K., R. Subramanian ve C. Yauger, (1997), "Pure Versus Hybrid: Performance Implications of Porter's Generic Strategies"**, Health Care Management Review**, Vol. 22, No. 4, s. 47-60

KUMCAĞIZ, H., (2002), "Hemşirelik Hizmetleri Yönünden Sterilizasyon ve Dezenfeksiyon" **2. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi,** 20-21 Eylül, Diyarbakır, s. 1-13.

KUNAÇ, B. ve T. ENÜNLÜ, (2008), "**Sağlık Enformasyon** Teknolojileri**",**

KURTULMUŞ, S., (1998), **Sağlık Ekonomisi ve Hastane Yönetimi,** Değişim Dinamikleri Yayınları, İstanbul

KURUTKAN, M. N., (2009), Hasta Güvenliği Çözümleri, Sage Yayınevi, Ankara.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun, Kanun No: 3624, Kabul Tarihi: 12.04.1990, Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Tarih ve Sayısı: 20.04.1990/20498.

LANKFORD, W. ve P. Framarz, (1999), "Outsourcing: A Primer", **Management Decision**, Vol.37, No.4, s.310-316

LEENDERS, M., H.C. Fearon ve W. B. England, (1989) **Purchasing And Materials Management**, Ninth Edition IRWIN, Boston.

LENEL, A., C. Temple-Bird, W. Kawohl ve M. Kaur, (2008), "How to Organize a System of Healthcare Technology Management", **"How to Manage" Series for Healthcare Technology**, Guide 1, (Series Edt. Caroline Temple-Bird), (http://www.sti.ch/fileadmin/user_upload/Pdfs/howto1.pdf , Erişim Tarihi 30.09.2009

LIBERMAN, A. ve M. T. Rotarius, (2001), "Marketing in Today's Health Care Environment", **The Health Care Manager**, Apsen Publishers. Inc., vol. 19, No:4, June. S. 23-28.

LIEBLER, J. G., R. E. Levine ve H. L. Dervitz, (1984), **Management Principles for Health Professionals,** An Apsen Publication, Maryland, USA

LOVELOCK, C. ve J. Wirtz, (2004), **Services Marketing**, New Jersey: Pearson Prentice Hall

LOWE, H. J., B. G. Buchanan, G. F. Cooper ve J. K. Vries, (1995), "Building a Medical Multimedia Database System to Integrate Clinical Information: an Application of High-Performance Computing And Communications Technology", **Bulletin of the Medical Library Association,** Cilt: 83, Sayı: 1, s. 57-64

LÖK, Uğur, Cuma Yıldırım, Behçet Al, Suat Zengin, Murat Çavdar (2009), **"**Şahinbey Araştırma ve Uygulama Hastanesi Hastane Afet Planı", **Akademik Acil Tıp Dergisi,** Cilt:8, Sayı:3, s. 38-46.

LUDWIG, M. ve D. Klingmüller, (1999), Mobbing im Krankenhaus; Psychoterror im Berufsalltag zwingt oft zur Kündigung. Prawis BDI, Der Internist 10-99.

LYNCH, R. P., (1989), **The Practical Guide to Joint Ventures and Corporate Alliances**, John Wiley and Sons, New York.

MABEY, C., G. Salomen ve J. Storey, (1998), **Human Resources Management: A Strategic Introduction**, 2. Baskı, Blackwell Business, UK

MAECHLING, T. ve J. Bredeson, (2005), "Discovering Value in Outsourcing Facilities Management", Biopharm International; May, Vol. 18, No. 5, s. 66-72.

MAGNUSON, J., (1990), "Stress Management", **Journal of Property Management**, (May-June) Vol.55, No.3., s. 24

Medical Library Association, "**Standards for hospital libraries 2002",** http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=128964 (02.03.2008)

MENDERES, M. ve K. Ersoy, (1995), "Genel Sistem Kuramı ve Sağlık Sistemi, Hastane Sistemi ve Hasta Bakım Alt Sistemi**", Hastane İşletmeciliği: Seçme Yazılar,** (Editör: Hikmet Seçim), Eskişehir, s.43-72

METİNTAŞ, M. Y. ve Ö. Elçioğlu, (2007), "Cumhuriyetin İlk Onbeş Yılında Sağlık Hizmetleri (1923-1938)", **Osmangazi Tıp Dergisi,** Cilt 29, No. 3, s.162-170

MILES, Raymond E., Charles C. Snow, (2003) **Organizational Strategy, Structure, and Process**, Stanford University Press, Stanford, California.

MIZRAHI, T., (1986), **Getting Rid of Patients Contradictions in the Socialization of Physicians**, New Brunswick:University Pres.

MOLLAHALİLOĞLU, S., Ü. Hülür, A. Gençoğlu, E. Alkan, Ş. Özkan, Ü. Ekinci ve E. Pınar, (2007), **Türkiye'de Sağlığa Bakış,** Sağlık Bakanlığı RSHMB, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara.

MORGAN, M., (1986), "Doctor-Patient Relationship", Patrick, D.L., Scambler (Ed.), **Sociology as Applied to Medicine.**

MOSSİALOS, E. ve A. Dixon, (2002), "Funding health care: an introduction", chapter one, Funding healt care: options for Europe, Edit. Elias Mossialos, A. Dixon, J. Figueras ve J. Kutzin. Open University Pres, Buckingham, Philadelphia.

MUCUK, İ., (2001), **Pazarlama İlkeleri**, 8. Baskı, Türkmen Kitapevi, İstanbul.

MUCUK, İ., (2005), **Modern İşletmecilik,** Türkmen Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, İstanbul.

MUSSELMEN, V. A. ve E. H. Hughes, (1977). **Introduction to Modern Business,** 7th. Ed., New Jersey: Prentice Hall Inc.

MUTLU A. ve A. Işık, (2002,) **Sağlık Ekonomisi ve Politikaları,** Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi yayın No:14, İstanbul.

MÜFTÜOĞLU, M. T., (1993), **İşletme İktisadı**, Turhan Kitabevi, Ankara.

MYERS, H. J. (1986), **Marketing**, Singapore: McGraw-Hill Book Company.

National Patient Safety Foundation, (NPSF). July 2003, www.npsf.org. Erişim 06.08.2009

NORMAND, C. ve Weber A., (1994), **Social Health Insurance: A Guidebook For Planning**, WHO/ILO.

ODABAŞI, Y., (2001), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

OKAKIN, N. (2009), Çalışma Yaşamında İnsan Kaynakları Yönetimi, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

OKTAY, Cem (2002), Afetlerde Hastane Öncesi Müdahale ve Triaj, **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi-sted,** Cilt 11, Sayı 4, s. 136-139.

ORHANER, E. (2006) "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Finansmanı ve Genel Sağlık Sigortası", **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, No.1, s.1-22

ÖĞÜT, A., (2001), **Bilgi Çağında Yönetim,** Nobel Basım Yayım Dağıtım, İstanbul

ÖRÜCÜ,E., (2006), **Modern İşletmecilik**, Gazi Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.

ÖZATA, M. ve Ş. Aslan, (2004), "Klinik Karar Destek Sistemleri ve Örnek Uygulamalar", **Kocatepe Tıp Dergisi,** No: 5, s. 11 – 18, Ocak

ÖZATA, M., (2004), **Sağlık Bilişim Sistemlerinin Hastane Etkinliğinin Artırılmasında Yeri ve Önemi (Veri Zarflama Analizine Dayalı Bir Uygulama),** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, Konya.

ÖZBAY, H., H. E. Erişti, H. G. Öncül, H. O. Arı, B. L. Çelepçikay, M. G. ve S. Mollahaliloğlu, (2007), "Sağlık Hizmetleri Sistemi", **Türkiye'de Sağlığa Bakış 2007,** T.C. Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara

ÖZCAN PAYCI, S. ve ÜNLÜOĞLU, İ. (2004), "Dünyada ve Türkiye'de Aile Hekimliği", Aile Doktorları İçin Kurs Notları, T.C. Sağlık Bakanlığı, Ankara, s.23-29.

ÖZCAN, Y. A. ve Özgen, H. (2001) "Sağlık Sigortacılığı Politikasında Amerikan Sağlık Sigorta Sisteminden İzlenimler", **Yeni Türkiye**, Cilt:40.

ÖZÇELEBİ S., (2009), "Hastane İklimlendirme Sistemlerine Genel Bir Bakış", **6. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi,** 01 – 05 Nisan, Antalya, s. 17-27.

ÖZDEMİR, A., (2004), **İşletme Bilgisi**, Özkan Matbaacılık, Ankara.

ÖZDEMİR, Y. E., (2001), "Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları–Cumhuriyetin Kuruluşundan 1980'li Yıllara Sağlık Politikaları", **Yeni Türkiye Dergisi,** Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayınları, Sağlık Özel Sayısı I, Yıl:7, Sayı: 39. s. 276-293

ÖZEL, F. ve M. Z. Hançer, (2005), "Hastanelerde İklimlendirme Sistemleri", **Tesisat Mühendisliği Dergisi,** No. 89, s. 27-42.

Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No: 4046, Kabul Tarihi: 24.111994, Yayımlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 27.11.1994/22124.

ÖZEROL, İ. H., (2005), "Tıbbi Atık Stratejileri Nelerdir? EN/ISO Normları Nelerdir? Avrupa'da Birlik? ABD'nin Yaklaşımı? Ülkemizde Durum? 4. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi, 20-24 Nisan, Samsun, s. 434-472.

ÖZGEN, H., (1995) "Sağlık Bakım Hizmetlerinde Kalite Nedir? Hasta Tatmin Boyutuyla İlgili Bir Değerlendirme", **Toplum ve Hekim Dergisi**, Cilt:10, No. 69-70, s. 47-53.

ÖZGEN, H., A. Öztürk ve A. Yalçın, (2002), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Kitabevi, Adana

ÖZGEN, M. İ., (1994), **Basın Meslek Etiği ve Yasalar**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ÖZGENER, Ş. ve F. Küçük, (2008), "Hastanelerde Modern Yönetim Felsefesinin Verimliliğe Etkisi: Gevher Nesibe Hastanesinde Bir Uygulama", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** No. 20, s. 543-560.

ÖZGİRİN, K., (1995) "Hastane Yönetiminde Kalite Uygulamaları", **I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY Sempozyumu,** Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara

ÖZKAN, A., (2003) "Hastane İşletmelerinde Maliyetleme Yaklaşımları", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt XXII, No. 2, s. 113-130

ÖZMEN, Bülent, Murat Nurlu, Kerem Kuterdem ve Ahmet Temiz (2005), "Afet Yönetimi ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü", **Deprem Sempozyumu,** 23-25 Mart, Kocaeli.

ÖZTEK, Z. ve N. Eren, (1996), **Sağlık Ocağı Yönetimi,** Palme Yayınları, Ankara

ÖZTÜRK, S.A. (2003), **Hizmet Pazarlaması**, 4. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

ÖZTÜRKLER, C., (2006), **Hukuk Uygulamasında Tıbbi Uygulama, Teşhis, Tedavi ve tıbbi Müdahaleden doğan Tazminat Davaları**, 2. Baskı, Ankara.

ÖZÜÇELİK, Doğaç Niyazi, Ahmet Şahin, Volkan Fürüzan, Bülent Sivri, Yeşim Çetinkaya Şardan, Uğur Erdener (2008), "Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri-Hastane Afet Planı hazırlıkları; 2002-2008", **Hacettepe T›p Dergisi,** No. 39, s. 102-108.

PAKDİL, F., (2005), "Hastanelerde Kurumsal Performans Yönetimine ilişkin Bir Model Önerisi", **Sağlık ve Hastane Yönetimi 2. Ulusal Kongresi (Uluslar arası katılımlı)**, 28-30 Eylül.

PALFREY, C., P. T. ve C. Phillips, (2004), **Effective Health Care Management,** Blackwell Publishing

PALMER, A., (1998), **Principles of Services Marketing**, England: McGraw Hill Book Company

PALMER, J. M., (1993), **Performans Değerlendirmeleri**, Rota Yayınları, İstanbul

PARLAR, S., (2008), "Sağlık Çalışanlarında Göz Ardı Edilen Bir Durum: Sağlıklı Çalışma Ortamı", **TAF Preventive Medicine Bulletin,** Cilt 7, No. 6, s. 547-554.

PERREWE, P. ve F.A Victory, (1988), "Combatting Job Stres", **Training and Development Journal**, (April).

PEŞKİRCİOĞLU N., (1993), "Hizmet Sektöründe Kalite, Kalite Güvencesi ve Sağlık Hizmetlerine Uygulanması", **Verimlilik Dergisi,** Özel Sayı, MPM Ankara

PETER, J. P., ve J. H. Donall , (1998) **Marketing Menagement, Knowledge and Skills,** Mc Graw-Hill Companies, Boston

PHENG, L. S. ve K. H. David, (1999) "Crisis Management: Survey of Property Development Firms", **Property Management**, Cilt 17-3

PIEPER, A., (1999), **Etiğe Giriş,** Çev. V. Atayman, Ayrıntı, İstanbul.

PINTO, M. ve Andersson, B.,(2001), **Paying Health Care Providers İn The Caribbean**. Washington: PAHO.

PORTER, M. E., (1985), **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance,** Simon and Schuster Trade, Newyork.

PORTER, M. E., (2000**), Rekabet Dersleri**, Capital Yönetim Dizisi:3, İstanbul.

PHAC (2011), Public Health Agency of Canada, What determines health? http://www.phac-aspc.gc.ca/phsp/determinants/index-en g.php#determinants.

PROTTI, D., (2002), "A Proposal to Use A Balanced Scorecard To Evaluate Information for Health: An Information Strategy for The Modern NHS (1998–2005)", **Computers in Biology and Medicine**, No. 32, 221–236.

RAHMAN, S., Açık, Y., Gülbayrak, C., Erhan, D., Nazlıer, K. ve Deveci, S. E., (2009), "Sağlık Kuruluşlarının Tıbbi Atıkları Toplama, Depolama ve Bertaraf Etme Yöntemleri", **Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**, 4(11):

RAKICH, J. S., B, B. Longest ve K. Darr, (1985), **Managing Health Services Organizations**, Second Edition, W.S. Saunders Company, Philadelphia.

RANDALL, G., (1994), **Effective Marketing**, NewYork, Routledge

REGESTER, M., (1995), "Crisis Management", **The Practice of Public Relations**, 4. th. Edit., Butterworth-Heinnemann Ltd., Oxford

ROBBINS, S. P. ve M. Coulter, (2002), **Management,** Int. Ed., (7th Ed), Upper Saddle River: Prentice Hall

ROBERTS, V., (2001), "Managing Strategic Outsourcing in the Healthcare Industry", **Journal of Health Care Management,** Vol. 46, No. 4, s.239-49

RODOPLU, Ülkümen ve Gürkan Ersoy (2002), "Acil Tıp Derneği ve Hastane Afet Planı", **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi-sted,** Cilt 11, No. 9, s. 329-331.

ROEMER I. M. (1991), **National Health Systems of the World**, Vol. II. The Countries. New York.

ROUNTREE, G. D. (1993), "Özel Sağlık Kuruluşlarının Gelişmiş ülkelerdeki Genel Görünümü", **Ülkemizde Sağlık Sorunlarının Çözümünde Özel Sağlık Kuruluşlarının Yeri ve Önemi,** İTO Yayın No: 1993-9, s.77-91

ROURKE, K.O., (1993), "Trust and Physician – Patient Relationship", **American Journal of Kidney Diseases**.

SABUNCUOĞLU Z., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 1. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa

SABUNCUOĞLU, Z. ve M. Tüz, (2003), **Örgütsel Psikoloji**, Furkan Ofset, Bursa

SABUNCUOĞLU, Z. ve TOKOL, T., (2001), **İşletme,** Ezgi Yayınları, Bursa.

SADLER, P., (1993), **Strategic Management,** Kogan Page, Limited, Milford, CT, USA.

Sağlık Bakanlığı, **Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği,** 13.01.1983 Tarih ve 17927 Sayılı Resmi Gazete.

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun, Kanun tarih ve sayısı: 05.01.1961/224,

Sağlık Tesislerinin, Kiralama Karşılığı Yaptırılması ile Tesislerdeki Tıbbi Hizmet Alanları Dışındaki Hizmet ve Alanların İşletilmesi Karşılığında Yenilenmesine Dair Yönetmelik, Yayımlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve sayısı: 22.7.2006/26236.

SALTMAN, R. B. ve J. Figueras, (1998), **Avrupa Sağlık Reformu Mevcut Stratejilerin Analizi,** Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara

SARIASLAN H. (1994) **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi**, Turhan Kitapevi, Ankara

SARP, Nilgün (1999), **Sağlık Hizmetlerinde Afet Yönetimi,** Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü, Ankara, http://www.nilgunsarp.com/download/, Erişim Tarihi: 12.09.09

SARVAN, F., (1995), "Hastane Yönetimi Eğitimi", **Toplum ve Hekim**, Türk Tabipler Birliği Yayın Organı, Cilt 10, Sayı 69-70, s.10-18.

SAUL, M., (2001), "Technology, Applications, and Security", **Health Information: Management of a Strategic Resource**, (ed. M. Abdelhak, S. Grostic, M.A. Hanken, E. Jacobs) WB. Saunder Company.

SAYERS, F.ve C. Bingaman, R. Graham ve M. Wheeler (1993), **Yöneticilikte İletişim,** Rota Yayınları.

SB (Sağlık Bakanlığı), (2009), **Hizmet Kalite Standartları Rehberi**, Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (1983), **Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği,** 13.1.1983 tarih ve 17927 mükerrer sayılı Resmi Gazete, Yapılan Değişiklikler için 05/05 2005 tarih ve 25806 sayılı Resmi Gazete, Ankara

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (1992), **I. Ulusal Sağlık Kongresi, Çalışma Grupları Raporları**, Ankara

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2003), **Sağlıkta Dönüşüm**, Ankara,

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2003), **Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çalışma Yıllığı 2001,** Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2007), **Türkiye'de Sağlığa Bakış 2007,** T.C. Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2008), **2007 Yılı Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı,** http://www.saglik.gov.tr.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2008), **T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008**, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2008), **T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008**, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2011), **Tıbbi Cihaz Yönetmeliği**, 07.60.2011 tarih ve 27957 sayılı Resmi Gazete

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2013), **Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2012,** Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), **Ayakta Teşhis ve Tedavi Yapılan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik**, Yayınlandığı Resmi Gazetenin tarih ve sayısı: 15.02.2008/26788

SCHERMERBORN, J. R., J. G. Hunt, ve R. N. Osborn, (1988), **Managing Organizational Behavior**, 3.Ed., John Wiley&Sons, Inc., New York.

SCHERMERHORN, J. R. Jr., (2007), **Management 9e,** John Wiley&Sons, Inc., Hoboken New Jersey

SCHULER, R., (1995), **Managing Human Resources,** 5th Ed. Mineapolis: West Pub. Co.

SCHULLER, J. S. ve E.S. Jackson (1996), **Human Resource Management: Positioning for the 21. Century,** Minneapolis,West Pup. Co.

SCHULTZ, R. ve A. C. Johnson, (2003), **Management of Hospitals and Health Services**, Beard Books, Washington, D. C.

SCHULTZ, R. ve Alton, C.J.,(1976), **Managment of Hospitals**, New York, McGraw Hill Book Company.

SEÇİM, H. (1994), **Hastanelerde Halkla İlişkiler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

SEÇİM, H., (1991) **Hastane Yönetimi ve Organizasyonu: Türkiye'de Hastanelerin Organizasyonu İçin Bir Model Önerisi,** İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları, İstanbul

SELYE, H., (1977), **Stress Without Distress. Teach Yourself Books**, Y.3, No.21, s. 23-25

SENEVIRATRE, M., (2007), **A Practical Approach to Water Conservation for Commercial & Industrial Facilities**, Elsevier.

SEWARD, P. J., (1997), "Restoring The Ethical Balence in Health Care", **Health Affairs**, Vol:16, No.3, s. 183-194

SEZER, A. (1999), **Sağlık Hizmetlerinde Pazarlama Stratejilerinin Müşteri Tatmini Yaratmaya Etkileri,** Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar

SEZGİN, A., (1976), **İşletmelerde Malzeme Akış Sistemi Analiz ve Simülasyon Uygulaması**, A.İ.T.İ.A. Yayın No:114, Ankara

SHAW, W. H., (1991), **Business Ethic Today**, California: Wadsworth Publishing C. New York.

SHORTLIFE, E. H., (1990), "Clinical Decision Support Systems", **Medical Informatics: Computer Applications in Health Care,** Reading MA: Adission-Wesley Publishing Company

SHUTT, J. A., (2003), "Balancing the Health Care Scorecard", **Managed Care**, September, Vol. 12, No. 9, s. 42-46

SIXMA, H. J. ve R. J. C. Poerstamper, (2003) "B6 Total Quality Management in The Dutch Home Health Care Sector: Results and Implications of a Benchmarking Approach", **ISQua Dallas Conference Program**: 2-5 November: Workshop Program.

SIZLAN Ali, Afetlerde Ameliyathane Hizmetleri, http://209.85.129.132/search?q=cache:Oq3w3UnVRiAJ:www.gata.edu.tr/cerrahibilimler/anestezi/Metin/AfetlerdeAmeliyathaneHizmetleri.doc+AFETLERDE+AMEL%C4%B0YATHANE+H%C4%B0ZMETLER%C4%B0&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, erişim tarihi 12.09.09

SİLVER, R. (1995), **Health Service Public Relations: A Guide To Good Practice**, Second Edition, New York: Radcliff Medical ucc, Inc

SNOOK, I. D., (1992), **Hospitals; What They Are and How They Work**. ucce Publishers.

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, Kanun No: 5502, yayınlandığı Resmi Gazetenin tarih ve sayısı; 20.06.2006/26173.

SOUBA, W. W, C. A. Haluck, M. A. Menezes, (2001) "Marketing Strategy: An Essential Component of Business Development for Academic Health Centers", The American Journal of Surgery, Vol. 181, No. 2, s.105-14.

SOYER A., A. Yazgan, B. Kılıç, C. I. Yavuz, C. O. Şeyhoğlu, E. Akyol, E. Yentürk, F. Erdoğan, İ. Belek, J. Erdoğan, K. Pala, L. Özelsoy, N. Keysan, N. Etiler, O. Günay, O. Hamzaoğlu, O. Keysan, Ö. Kayıkçı, U. Özcan, Y. Taş ve Y. Akyol, (2003), "**Hangi Türkiye Sağlık Sektörü? Sağlıkta Dönüşüm Programı, 2003 Türkiye'sinde Halka ve Hekimlere/Sağlık Personeline Ne Getiriyor?",** http://www.ttb.org.tr/eweb/s_donusum/index.htm, 29.08.2006

SOYER, A., (2006), "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri, Sağlık, Hekimler ve Eşitsizlikler; Bugünden Yarına", **2000-2020 Sürecinde Nasıl Bir Dünya, Türkiye, Sağlık, Tıp Ortamı Öngörülebilir, Oluşturulabilir?,** http://www.ttb.org.tr/eweb/2020/ata_soyer.doc, 29.08.2006

SÖZEN, C ve M. Özdevecioğlu, (1999), **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerinde Yönetim,** Nobel Yayın, Ankara

STANDON W. J. ve C. Futrell,(1987), **Fundamentals of Marketing**, Eight ed. N.Y. McGraw-Hill Book Company

STEVE. B., (2002), **Fundamentals of Health Care Financial Management,** San Francisco, CA: Jossey-Bass.

STOCK, J. R. ve D. Lambert, (1987), Strategic Logistics Management 2nd, Richard **D**. Irwin, Homewood, IL

STRIKE, J. A., (1995), **Human Resources in Health Care: A Manager Guide,** Cambrige: Blackwal Science.

SUNGUR ERGENOĞLU, A. ve A. Aytuğ, (2007), "Sağlık Kurumlarında Değişen Paradigmalar ve İyileştiren Hastane Kavramının Mimari Tasarım Açısından İrdelenmesi" **YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergi,** Cilt 2, No. 1, s. 44–63.

SUR, H., (1998), "Sağlık Bakanlığı ve Sağlık Hizmetleri", **Sağlık Hizmetleri El Kitabı**, Editörler: Osman Hayran ve Haydar Sur, Yüce Yayım, İstanbul, s. 229-270

SUR, H., (2008), Hasta Güvenliği Yaklaşımları, Medipolitan Eğitim Vakfı Yayınları

SURPIN, J. ve G. Wideman, (1999), **Outsourcing in Health Care**, American Hospital Association Press.

SÜTLAŞ, M., (2000), **Hasta ve Hasta Yakını Hakları**, Çivi Yazıları/İnsan Hakları Dizisi, İstanbul.

SVARSTAD, B., (1974), **The Doctor – Patient Encounter: An Observational Study of Communication and Outcome**, Doktora Tezi, Wisconsin:University of Wisconsin Medicine.

SWAYNE, L. E., W. J. Duncan, P. M Ginter, (2006), **Strategic Management of Health Care Organizations**, Fifth edition, Blackwell Publishing.

ŞAHİN, İ., Sargutan, E., Tarcan, M.,(2000), "Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Yönetim Eğitimi**", I. Ulusal Sağlık İdaresi Kongresi**, Ankara, 2000.

ŞAHİN, T. K., H. Bakıcı, S. Bilban, Ş. Dinçer, M. Yurtçu ve E. Günel, (2005), "Meram Tıp Fakültesi Çocuk Cerrahisi Servisinde yatan hasta yakınlarının memnuniyetinin araştırılması", **Genel Tıp Dergisi,** Cilt 15, No. 4, s. 137-142.

ŞAHİN, Ü. (2008), Ülkemizde Kalite Serüvenine Sağlık Sektörü Bağlamında Bir Bakış, Psoter Bildiri, VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi, 01-04 Mayıs.

ŞAHİN, Ü., (1998), "Hastane İşletmeciliğinde Verimlilik Yönünden Halkla İlişkileri Önemi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

ŞEHSUVAROĞLU, B.N., (1986), **Tıbbi Deontoloji**, İstanbul: Bayda Basın ve Dağıtım A.Ş.

ŞİMŞEK, M., (2001), **Toplam Kalite Yönetimi**, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul

ŞİMŞEK, Ş., (2005), **İşletme Bilimine Giriş**, Adım Matbaacılık, 12. Baskı, Konya.

TATAR, F., (1996), "Sağlık Hizmetleri Finansman Kaynakları", **Toplum ve Hekim**, Cilt;11, No. 72, s. 42-50.

TATAR, M. (2008) "Tanıya Dayalı Gruplar ve Sağlık Hizmeti Kaynakları", **Makro Bakış**, Sayı 8, 2008.

TATAR, M., (2006), "Genel Sağlık Sigortası: Türkiye Uygulamalarının Teoride ve Uluslararası Uygulamalardaki Yeri", **Makro Bakış,** Sayı 2

TATAR, T. ve ÜNER, M., (1992), **İşletmecilik İlkeleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara.

TAVİLOĞLU, Korhan (2000), " Hastane İçi Felaket Organizasyonu: California Örneği", **İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Kitle Yaralanmaları ve Afet Hekimliği Sempozyumu,** 9-10 Mart, s. 45-52

TEKİN, A. G. (2008), "Kamu-Özel Sektör İşbirlikleri ve Ortaklıkları", http://www.ppp.org.tr/component/option,com_myblog/show,Kamu-Ozel-Sektor-Y-birlikleri-ve-Ortaklyklary.html/Itemid,50/, 26.09.2008

TEKİN, M. (2003), **Üretim Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara.

TELYUKOV,A., (2001), Prospectice Case-Based Payment For Hospitals: A Guide With Illustrations From Latin America. Heath Sector Reform Initiative.

Temel Sağlık Hizmetleri Kanunu, Kanun Tarih ve Sayısı:15.05.1987/3359

TENGILIMOĞLU, D. ve Y. Öztürk, (2004), **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Seçkin Kitabevi, Ankara

TENGİLİMOĞLU, D. (2001), **Sağlık Kuruluşlarında Halkla İlişkiler**, Gazi Kitabevi, Ankara

TENGİLİMOĞLU, D. ve C. Çalık, (2000), "Sağlık Hizmetlerinde Hizmet Sunumunda Görülen Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Modern Hastane Yönetimi Dergisi**, Yıl: 2000, Sayı: 3, Mayıs-Haziran, s.12-15

TENGİLİMOĞLU, D. ve H. Tutar, (2003), **Çağdaş Büro Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara

TENGİLİMOĞLU, D. ve KÖRPE, İ., (2002), "Hastanelerde Sekreterlik Hizmetlerinde İletişim Sorunlarını Belirlemeye Yönelik Bir Alan Çalışması", **İletişim Dergisi**, Bahar Sayısı, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D. ve, S. F. Dziegielewski, (200), "Health Services Pricing in Turkey", **Health Marketing Quarterly,** Vol.17, No. 4, s. 21-26

TENGİLİMOĞLU, D., (2000), "Sağlık Hizmetlerinde Pazarlama Karması Elemanları ve Özellikleri" **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:55, No. 1, Ocak-Mart, s.188-202

TENGİLİMOĞLU, D., (2011), Sağlık Hizmetleri Pazarlaması, Siyasal Kitabevi, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D., E. A. ATİLLA, ve M. BEKTAŞ, (2008), **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D., Kısa, A. ve Dziegielewski, S., (1999), "The Role of Hospital Public Relations in Turkish Hospitals", **AUPHA 1999 Annual Meeting**, 25-27 June 1999, Chicago, USA.

TENGİLİMOĞLU, D., U. Pay, A. Kısa., (2008), "The Inefficincy of Performance Based Physician Payment Scheme in Turkey", **5th International Conferance on Health Care Systems**, Wilwaukee, Wisconsin, USA, October 13-15.

TENGİLİMOĞLU, D., Üner, M. M., Mertler, E.A., Akıncı, F., (2004), "Graduate And Postgraduate Health Care Management Educatıon In Turkey: Present Sıtuatıon And Challenges" **Business and Health Administration Association Meeting (BHAA), Proceedıngs of The Busıness And Health Admınıstratıon Assocıatıon**, Chicago.

TERRIS, M., (1992), "Concepts of Health Promotion: Dualities in Public Health Theory", **Journal of Public Health Policy**, Vol. 13, No. 3, s. 267-276.

TINAZ, P., (2006), **İş Yerinde Psikolojik Taciz (Mobbing)**, Beta Yayınları, İstanbul.

TİKİCİ, M., (1998), "Kamu Yönetiminde Kalite", **1. Ulusal Kalite Kongresi,** II. Cilt, TODAİE Yayın No: 289, s. 161-173

TOKAT M., (1994), **Sağlık Ekonomisi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 793, Eskişehir.

TOKAT, B ve D. Şerbetçi, (2001), **İşletmecilik Bilgisi**, İstanbul.

TOKAY, M., (2000), **Sağlık Hizmetlerinin Pazarlanmasında Kalite ve Hasta Tatmini Eskişehir Devlet Hastanesinde Bir Araştırma,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

TOKER, F., (1999) "Sağlık Hizmetleri Yönetimini Diğer Yönetimlerden Ayıran Temel Özellikler", **Modern Hastane Yönetimi,** Ağustos – Eylül 1999, Cilt 3, Sayı 6.

TOKER, S.O., (1994), "Doktorlar ve Hastalar Arası İletişim – Etkileşim", **Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi**, Ankara.

TOP, M. ve Ö. Gider, (2003), "Otonominin Hastane Yönetim Politikalarına Getirdikleri", **Verimlilik Dergisi,** No. 4, s.147-168

TORTOP, N, AYKAÇ, B., YAYMAN H. ve ÖZER, A. (2006), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınları, Ankara.

TOSUN, Hasan, (2006), "Kentleşmede Bilişim ve Afet Planları", Yapı **ve Kentte Bilişim 4. Ulusal Kongresi,** http://www.tmbd.org.tr/1/88/Yapi-ve-Kentte-Bilisim-4.htm, Erişim tarihi: 12.09.09

TOSUN, K., (1974), **İşletme Yönetimi**, Cilt 1, Fakülteler Matbaası, İstanbul

TREAT, Kimberly N., Janet M. Williams, Paul M. Furbee, William G. Manley, Floyd K. Russell, Clarence D. Stamper, Jr. (2001) "Hospital Preparedness for Weapons of Mass Destruction Incidents: An Initial Assessment" **Annals Of Emergency Medicine,** November, Vol. 3, No. 8, s. 562-565

TUNCER, D., AYHAN, D. Y. ve VAROĞLU, D., (2008), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

TURBAN, E, D. Leinder, E. McLean ve J. Wetherbe, (2008), **Information Technology for Management Transforming Organizations in the Digital Economy,** John Wiley & Sons, Inc.

TUTAR, H. (2004), **Kriz ve Stres Yönetimi**, ucces Kitabevi, Ankara

TUTAR, H. ve Yılmaz, M.K., (2005), **Genel İletişim Kavram ve Modeller,** Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TUTAR, H., (2010), İşletme Yönetimi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ (TTB)(1993), **Kamu Sağlık Kurumlarında İşletme Sorunları Çalışma Grubu Raporu**, Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, Ankara.

Türk Ticaret Kanunu, Kanun No: 6102, Kabul Tarihi: 13/01/2011, Yayımlandığı resmi Gazetenin Tarihi ve Sayısı: 14/02/2011/27846

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Hıfzıssıhha Müessesi Teşkiline Dair Kanun, Kanunu Tarih ve Sayısı: 04.01.1941/3959

Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Teşebbüslerin Elektrik Üretme, İletme, Dağıtma ve Ticaretini Yapmaya Yetkilendirilmesine Dair Kanun, Kanun No: 3096 Kabul Tarihi: 04.12.2984.

TÜRKİYE KAMU HASTANELERİ KURUMU, (2012), **Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumuna Bağlı İkinci Basamak Sağlık Tesislerinde Görev Yapan Personele Birim Performans Katsayısının Uygulanmasına Dair Yönerge,** Onay tarih ve sayısı: 14.02.2013/9022165-010-99/452

TÜRKİYE KAMU HASTANELERİ KURUMU, (2013), **ADSM Birim Performans Yönergesi**, Onay tarih ve sayısı: 16.05.2013/49022165-010-99

TYTLER, A. K., (1989), **Building uccessful Training Program,** Addson Wesley Publihing Co. New York

ULRICH, R.S., (1999) Effects of Gardens on Health Outcomes: Theory and Research. In C. Cooper-Marcus and Barnes, eds. Healing Gardens: Therapeutic Benefits and Design Recommendations. New York: John Wiley & Sons, 27-85.

URAL, T., (2003), **İşletme ve Pazarlama Etiği,** Detay Yayıncılık, Ankara.

USTA, H. (2000), **"Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Tutundurma Politikası: Sağlık Personeli ve Hastaların Reklama Yönelik Görüşlerine İlişkin Bir Devlet Hastanesi Örneği"**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

UYARGİL, C. (1994), **İşletmelerde Performans Yönetimi Sistemi: Performansın Planlaması, Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul

UYARGİL, C. (2009), "Performans Değerlendirme", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Cavide Uyargil, Zeki Adal, İsmail Durak Ataay, Ahmet Cevat Acar, A.Oya Özçelik, Ömer Sadullah, Gönen Dündar ve Lale Tüzüner, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, s.209-261.
FINDIKÇI, İ. (2009), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 7. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.

UYSAL, B. (1998), **Siyaset Yönetiminde Halkla İlişkiler**, 1. Baskı, Ankara TODAİE Yayınları

UZ, H. (1998), "Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Sağlık Hizmeti Sunanlara Ödeme Modelleri" **Sağlık Hizmetleri El Kitabı** (Edit; O. Hayran ve H. Sur), Yüce Yayım, Çevik matbaası, İstanbul

UZ, H., (1995), "Temel Sağlık Hizmetlerinde Kalitenin Sürekli İyileştirilmesi İçin Gereken Önkoşullar ve Bu Konuda Danimarka Tecrübeleri", **I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY Sempozyumu**, Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara

ÜLGEN, H. ve MİRZE, S. K., (2006), **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

ÜLGEN, H., "İşletme Yönetiminin Temel İşlevleri", http://www.eylem.com/tem/whayulg01.htm, (16.02.2007)

ÜNAL, F. (2001), **İstanbul'da Bulunan Özel Hastanelerde Çalışan Hekimlerin Pazarlamayı Algılayışı Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÜNER, M. (1994) "Hizmet Pazarlamasında Pazarlama Karması Elemanları Değişiklik Gösterir mi?", **Pazarlama Dünyası Dergisi**, Sayı. 34, Yıl.8, Ocak-Şubat, s.2-11

ÜNER, M. (2003), "Pazarlama Tanımı Üzerine", **Pİ**- Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi, Cilt:4, No. 4, s. 44-57

Üniversite ve Sağlık Personelinin Tam Gün Çalışmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No: 5947, Kabul Tarihi: 21.1.2010, Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Tarih ve Sayısı: 30.01.2010/27478.

ÜNLÜ, M., (1986), "Türkiye'de Yataklı Tedavi Hizmetleri", **Sosyal Siyasetimizde Yeni Boyutlar Semineri,** Kutyay, İstanbul, s.27-35

ÜNSALAN, E. ve Şimşeker, B., (2005), **Temel İşletmecilik Bilgileri**, Detay Yayıncılık, 16. Baskı, Ankara.

ÜNVER H. (2001) **Hastanelerin Kuruluş Sorunları, Kuruluş Tanıtımı, İstanbul İlinde Faaliyet Gösteren Özel Hastaneler Üzerine Bir Araştırma,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul

ÜRETEN, S., (1998), **Üretim İşlemler Yönetimi**, Gazi Üni. Yayını, Ankara

ÜRETEN, S., (2004), **Üretim/İşlemler Yönetimi; Stratejik Kararlar ve Karar Modelleri**, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara

VEILLARD, J., F. Champagne, N. Klazinga, V. Kazandjian, O. A. Arah ve A.-L. Guisset, (2005), "A performance assessment framework for hospitals: the WHO regional office for Europe PATH Project", **International Journal for Quality in Health Care**; Vol. 17, No.6, s. 487–496

VENI K., (2004), "Laundry & Linen Services in Hospitals", **AECS Illumination**, IV(1):21-25.

VINDE, V. P., (1995), **General Introduction to Environment for SME's**, OECD Publications

VOURI, H., T. Aaku, E. Aine, R. Erkko ve R. Johansson (1972), "Doctor – Patient Relationship in the Light of Patients Experiences", **Social Sciences and Medicine.**

WERTHER, W. B. ve J. K. Davis, (1986), **Personnel Management and Human Resources**, 2.B. MC Graw Hill, Singapore

WHEELEN, T. L. ve J. D. Hunger, (2002), **Strategic Management and Business Policy,** Eighth Edition, Prentice Hall, New Jersey

WHETSELL, G.W., (1995), **Total Quality Management, Quality In Health Care: Theory, Application,** An Aspen Publication Gaitherburg, Maryland

WHITE, R. E., (1986), "Generic Business Strategies, Organizational Context and Performance: An Empirical Investigation", **Strategic Management Journal,** Vol. 7, No. 3, s. 217-231.

WHİTE, R. Kenneth (1997), Health Care Marketing and Entrepreneurship, fallemester ders notları içinde, ''Hospital's advertising spending up %11.4'' Mary Chris Jacklevic, Virginia Commonwealth University.

WHO (World Health Organization), (2004), **Practical Guidelines for Infection Control in Health Care Facilitites**, SEARO Regional Publication, No:41.

WHO, (2000), The World Health Report 2000. Health Systems: Improving Performance, Geneva.

WOLPER, L. F., (1995), **Health Care administration,** An Aspen Publication, Aspen Publishers,Inc., Maryland.

WOODWARD, G., D. Manuel ve V. Goel, (2004), "Developing a Balanced Scorecard for Public Health", **ICES Investigative Report**, June

www.chipublib.org.004chicago1900Imageshospital.jpg (22.02.2008)

www.dpt.gov.tr (26.02.2008)

www.japaninc.comfilesimagesngz_68_hospital_ObayashiKamedaPhotos3.preview.jpg(22.02.2008)

www.saglik.gov.tr (26.02.2008)

www.saglikplatformu.com/saglik_egitimi Sur, Haydar, "Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Yöneticiliği, Kasım, 2002.

www.tuik.gov.tr (26.02.2008)

www.wichita.photos.org.graphicswsu_msSt.Joseph_Hospital99-3.1.hospitals.1.jpg (22.02.2008)

YAVAŞ, Hikmet (2001), "Doğal Afetler ve Kriz Yönetimi", Yerel Yönetim ve Denetim, Cilt 6, Sayı 2, Şubat.

YENERSOY, G., (1990), **Malzeme Yönetim Sistemleri**, MA-PA Yayın No:1, İstanbul

YENERSOY, G., (1997), **Toplam Kalite Yönetimi: Mükemmeli Arayış Yolculuğuna İlk Adım**, Rota Yayınları, İstanbul

YILDIRIM, H. H., (2008), "Sağlık Teknolojisi Yönetimi: Türkiye Resmin Neresinde?", (22 Nisan), http://www.absaglik.com/Saglik_Teknolojisi_HHY.pdf, Erişim tarihi: 30.09.09

YILDIZ, G., (2002) "Kıyaslama (Benchmarking)", **Modern Yönetim Yaklaşımları: Stratejik Boyutuyla,** (Edit. İ. Dalay, R. Çoşkun ve R. Altunışık), Beta, İstanbul, s. 183-196.

YILMAZ, A. ve E. Aloğlu, (2008), **"Hastane Bilgi Sistemleri",** http://www.sabem.saglik.gov.tr/kaynaklar/akamet/kitaplar/0001_45.pdf, (10.03.2008)

YILMAZ, C. ve İ. YILMAZ, (1999), 'Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yaklaşımı'', **II. Ulusal Sağlık Kuruluşları Sempozyumu**, (Ed. Korkut ERSOY, Şahin Kavuncubaşı), Başkent Üniversitesi, Ankara

YILMAZ, E., İ. H. KAYRAL., E. YALÇIN, N. SEZER VE B.USLU, (2008) **Sağlıkta Performansın Panoraması 2007**, Sağlık Bakanlığı Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.

YİĞİT, Ç., S. Peker, İ. Cankul, Z. Kostik, M. Allan, M. Özer, C. Demir, T. Aktan, A. Akdeniz, (2003), "GATA Eğitim Hastanesinde Yatan Hasta Maliyetinin Belirlenmesi", **Gülhane Tıp Dergisi,** Cilt 45, No. 3, s. 233 – 243.

YİĞİT, V, (2004), **Dış Kaynaklardan Yararlanma ve Hastane İşletmelerinde Uygulanması,** G.Ü. S.B. Enstitüsü Y. Lisans Tezi, Ankara

YOLCU E. (1997), **Hastanede Hacim Tasarımı ve Donatımında İnsan, Hasta, Mobilya Bağlantısı,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul

YOZGAT, O., (1984), **İşletme Yönetimi**, Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı, İstanbul.

YÜKÇÜ, S., (2002), **Vergi Kanunları ve Tekdüzene Göre Finansal Muhasebe ve Dönem Sonu İşlemleri**, İzmir

YÜKSEL, Ö., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara.

YÜLEK, E., (1983), **Yatırım Projeleri Hazırlama El Kitabı**, İ.T.Ü. Sakarya Mühendislik Fakültesi Matbaası, İstanbul

ZAJAC, E. J. ve Stephen M. Shortell (1989), "Changing Generic strategies: Likelihood, Direction and Performance Implications." Strategic Management Journal. Vol.10, No. 5, s. 413–430.

ZEITHAML, A. V., M.J. Bitner, (2000), **Services Marketing**, New York: McGraw Hill Book Company.

ZENCİROĞLU D., (2006), "Hastane Temizliği", **ANKEM Dergisi**, 20 (EK 2)

ZILLIOĞLU,M. ve Yüksek, H., (1998)**, İletişim Bilgisi**, AÖF Yayınları.

ZORLUTUNA, Y., (1998), **I.Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY**, (Ed. Mithat ÇORUH), Haberal Eğitim Vakfı, Ankara

ZUCKERMAN H.S. ve A.D. Kaluzny, (1991), "Strategic Alliances in Health Care: The Challenges of Cooperation", **Frontiers of Health Services Management,** Vol. 7, No. 3, s. 3–23.

ZUCKERMAN, A. M. ve C. H. Markham, (2006), "Centers of Excellence: Big Opportunities, Big Dividents", **Healthcare Financial Management,** Vol. 60, N0. 2, s. 150-154

ZUCKERMAN, A. M., (2002), **Improve Your Competitive Strategy A Guide for The Healthcare Executive,** Health Administration Pres, Chicago.

5. Basım

SAĞLIK SOSYOLOJİSİ

Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 209
Sağlık Bilimleri/Hemşirelik No.: 3
ISBN : 978-975-591-188-5
© 5. Basım, Ekim 2015

SAĞLIK SOSYOLOJİSİ
Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cirhinlioğlu, Zafer.
Sağlık Sosyolojisi / *Zafer Cirhinlioğlu*
5. Basım, VI+140 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-975-591-188-5
1. Sağlık 2. İnsan Bedeni 3. Hastalık

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

Sağlık Sosyolojisi kitabımı yayınlayalı epey bir zaman oldu. Yayınlandığından beri gerek alanla direkt olarak ilgili gerekse sadece okuyucu olan kimselerden olumlu değerlendirmeler aldım. Değerlendirmelerin ortak noktası, ülkemizin en önemli sorunları listesinde neredeyse liste başında yer alan sağlık sorunlarının sadece tıbbiyeye terk edilmemiş olmasından duyulan mutluluk oluşturuyordu. Gerçekten de sağlık konusu, ilk bakışta, geniş kesimler tarafından tamamen tıp konusu gibi algılanıyor olmasına karşın soruna daha yakından bakabilenler hemen görebiliyorlar ki herhangi bir sağlık sorununun en son aşamasında tıbba iş düşmektedir. Bireylerin sağlığı tıp meselesi haline gelene kadar birçok aşamadan geçerek başka birçok alanın konusu olabilmektedir. Bu durum Batı'daki özellikle ABD'deki üniversitelerce çok önceleri daha iyi kavranabilmiş olmasından dolayı bu ülkelerde sağlık sorunlarıyla ilgilenen tıbbiyenin dışında birçok dal ve sayılamayacak kadar çok araştırmacı bulunabilmektedir.

Bu kitabın ilk yayımından sonra ülkemizde de ciddi şekilde sosyal bilim araştırmacısı sağlık sorunlarına yönelmeye başlamıştır. Her yıl konuya ilişkin bazı kitaplar ve araştırmalar yapılmakta ve yayınlanmaktadır. Bu durumdan kendi adıma çok sevindiğimi belirtmem gerekir. Çünkü sağlıklı olmanın yolunun aslında sağlığımızı yitirmemekten geçtiğine inancım tamdır. Böyle bir zeminin oluşturulması ise ancak sosyal bilimlerin çok daha aktif olarak ülke sorunlarının çözümünde yer tutabilmesi ile mümkün olabilecektir.

Sağlığa sosyal bilimlerce yaklaşmak ekonomik bakımdan çok da gelişmemiş olan ülkemizin kaynaklarının korunması bakımından da önem arz etmektedir. Yatırımlarımız çoğunlukla hasta olan bireylerin nasıl hayata döndürülebileceğine yöneliktir, örneğin yeni yeni hastaneler inşa etmeye kendimizi adamamız gibi. Oysa modern toplumlar bunun tersine bireylerin nasıl olupta hastalanmamalarının sağlanabileceği üzerine odaklanmakta ve sağlık politikalarını bu noktada geliştirmektedirler. Bu anlayışın gelişmesi sosyal bilimlerce çok daha iyi yapılabilmektedir. Ülkemizin sağlık sorunlarının çözümünde daha etkin olabilmek için sosyal bilim bilgilerinin özellikle idareciler tarafından keşfedileceğine olan inancımı korumaktayım.

Temel bilgilerin yer aldığı bu çalışmanın ikinci baskısında önemli bir değişikliğe gitmedik. Ancak daha da genişletme ve özellikle ülkemizle ilgili

bölümlerin daha da bilgilendirici olması gerektiği hususunu ben de paylaşmaktayım. İleri baskılarında bunun giderilmesi için kendime zaman ayıracağımı umuyorum. Elinizdeki bu temel çalışmanın çok daha detaylı araştırma çalışmalarına zemin teşkil etme görevine eskiden olduğu gibi devam edeceğini umuyor ve okuyucularımın sağlıklı bir hayat sürmelerini diliyorum.

30 Temmuz 2010

Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BÖLÜM I
BAZI TEMEL KAVRAMLAR 13

BÖLÜM II
HASTALIK OLGUSU 21

BÖLÜM III
HASTALIK VE TOPLUMSAL İLİŞKİLER 29

BÖLÜM IV
HASTALIK VE KÜLTÜREL, EKONOMİK, SİYASAL İLİŞKİLER 39

BÖLÜM V
HASTA-HEKİM İLİŞKİLERİ 53

BÖLÜM VI
HASTA-HASTANE İLİŞKİLERİ 71

BÖLÜM VII
İNSAN BEDENİ, POST-MODERNİZM VE SAĞLIK 81

BÖLÜM VIII
TÜRKİYE'DE SAĞLIK 97

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 119

KAYNAKÇA 131

KAYNAKÇA

Albrecht, Gary L. (1990), Advances in Medical Sociology, London: Jai Press.

Anderson, E. and Anderson, P., (1987), "General Practioners and Alternative Medicine", Journal of R.Coll. General Practioners, 37, 52-5.

Apter, D. (1988), Rethinking Development: Modernization, Dependency, and Postmodern Politics, Newburypark: Sage.

Armstrong, D. (1993), "Public Health Spaces and the Fabrication of Identity", Sociology, 27, 3:393-440.

Baudrillard, Jean. (1975), The Mirror of Production, St. Louise.

Baudrillard, Jean. (1983), Simulations, Semiotext, New York.

Baykan, Nevres, vd. (1979), Toplum Hekimliği, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fak. Yayınları.

Bell, D. (1960), The End of Ideology, Glencoe, III, Free Press.

Bell, D. (1973), The Coming of Post-Industrial Society, Basic, London.

Bell, D. (1976), Cultural Contradictions of Capitalism, New York.

Bendix, R. (1967)., Tradition and Modernity Reconsidered', Comperative Studies in Society and History, IX (3), 292-346.

Blane, David. (1991), "Inequality and Social Class", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Blaxter, B. (1990), Health and Lifestyle, London: Routledge.

Bloor, M and Horobin, G. (1975), "Conflict and Conflict Resolution in Doktor-Patient Relationship", i n C.Cox and A.Mead (eds), A Scoiology of Medical Practice, London: Collier Macmillian.

Bogard, W. (1990), "Closing Down The Social: Baudrillard's Challange to Contemporary Sociology", Sociological Theory, 8:1-5.

Brown, Phil. (1989), Perspectives in Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Bunn, D. (1973), Ischaemic Hearth Disease Mortality and the Bussiness Cycle in Australia, American Journal of Public Health, 1, 274-8.

Burgin, Victor. (1986), The End of Art Theory: Criticism and Post-modernity, London.

Bury, Micheal. (1997), Health and Ilness in a Changing Society, London: Routledge.

Byrne, P.S. & Long, B.L., (1976), Doctors Talking to Patients, London, HMSO.

Callinicos, Alex. (1990), Against Postmodernism: A Marxist Critique, New York.

Cartwright, A. and O'Brein, M. (1976), "Social Variations in Helath Care and the Nature of General Practitioner Consultations", in M. Stacey (ed.), The Sociology of NHS, Sociological Review Moograph, N0.22, Keel: University of Keel.

Clark, Elizabeth J. and Fritz, Jan M. (1991), (ed.), Sociological Practice: Health Sociology, Vol.9.

Coe, Rodney M. (1978), Sociology of Medicine, New York: McGraw-Hill Book Company.

Coleman, James. S. (1965), Education and Political Develeopment, Princeton, NJ. Princeton University Press.

Crook, S., J. Pakulski, M. Waters. (1992), Postmodernisation, London: Sage.

Cunnungham-Burley, Sarah and McKeganey, Neil P. (1990), Readings in Medical Sociology, London: Routledge.

Dahrendorf, Ralf. (1959), Class and Class Conflict In Industrial Society, Stanford University Press.

Davies. A.D. and Peters, M. (1983), Stress of Hospitalisation in the Elderly: Nurses and Patient Perception, Joun. of Nurses, 8, 99-105.

Davis, Winston. (1987), "Religion and Development: Weber and East Asia Experiences", p.221-279 in, Myron Weiner and Samual Huntington (eds), Understanding Political Development, Boston: Little Brown.

Derrida, Jacque. (1987), The Truth in Painthing, London.

Duff, Raymond. S and August B. Hollingshead. (1968), Sickness and Society, New York: Harper.

Durkheim, E. (1897, 1952), Suicide: A Study in Sociology, London: Routledge & Kegan Paul.

Durkheim, Emile. (1933), The Division of Labour in Society, London: The Free Press.

Durkheim, Emile. (1990), Selected Writings, A.Giddens (ed)., Cambridge: Cambridge University Press.

Dutton, Diana. B. (1989), "Social Class, Health, and Ilness", in Phil Brown, Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Ehrenreich and Ehrenreich. (1996), "Profesyonel-Yonetici Sınıf", iç, Zafer Cirhinlioğlu (der ve çev.), Meslekler ve Sosyoloji, Gündoğan Yay, Ankara.

Epstein, P.H. (1966), Epidemiological Aproaches to the Study of Coronary Heart Disease, Medical Times, 94: 735-74.

Etzioni, Amatai. (1968), Active Society, London: Free Press.

Evans-Princhard, E., (1937), Withccraft; Oracles among the Azanda, Oxford:Clarendon Press.

Eyer, J. (1977), "Does Unemployment Cause the Death Rate Peak in Each Bussiness Cycle?", Internatinal Journal of Health Service, 7, 625-62.

Fabrage, H. (1974), Disease and Social Behaviour, Massachusetts: MIT Press.

Fagin, L. (1981), Unemployment and Health in Families, London: DHSS.

Fanon, Frantz. (1965), A Dying Colonialism, London: Penguin Books.

Featherstone, M. and Hepworth, M. (1991), "The Mask of Ageing and the Postmodern Life Course", in M. Featherstone, M. Hepworth and B.S. Turner, (eds), The Body and Social Processes and Cultural Theory, London: Sage.

Fekete, John. (1988), (ed.), Life after Post-modernism, London.

Feyerabend, Paul. K. (1975), Against Method, London.

Field, David. (1976), "The Social Definition of Ilness", in D. Tuckett, An Introduction to Medical Sciology, London: Tavistock.

Fisek, Nusret. (1983), Halk Sağlığına Giriş, Ankara: Haccetttepe Üniversitesi Yayınları.

Fitzpatrick, R.M. (1991), "Society and Changing Pattern of Disease", in Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, London: Bailliere Tindall.

Freidson, E. (1970), Profession of Medicine, New York: Dodd, Mead.

Freud, S. (1971), Totem ve Tabu, (çev: Niyazi Berkes), Istanbul: Remzi Kitabevi.

Freud, S. (1972), Cinsellik ve Psikanalizm, (çev: Selahattin Hilav), İstanbul: Varlık Yayınları.

Freund, Peter E S and McGuire, Meredith B. (1991), Health, Ilness, and the Social Body, Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Friedson, E. (1970) Dillemmas in the Doctor-Patient Relationship. in: A Sociology of Medical Practice, C.Cox & A.Mead, (ed). London: Collier MacMillan.

Gabe, Jonathan, (1995), (ed.), Medicine, Health and Risk, Oxford: Blackwell.

Gallagher, E. (1976), "Lines of Reconstruction and Extension in the Parsonian Sociology of Illness", Social Science and Medicine, 10:207-218.

Giddens, A. (1984), The Constitution of Society, Oxford.

Good, Byron J. (1994), Medicine, Rationality, and Experience: An Anthroplogical Perspective, Cambridge: Cambridge University Press.

Groen J.J. et all (1962), "The Influence of Nutrition and Ways of Life on Blood Cholestrole and the Prevalence of Hypertension and Coronary Heart Disease among Trappist and Benedictine Monks", American Journal of Clinical Nutrition, 10: 456-70.

Grosz, E. (1994), Volatile Bodies: Towards a Corporeal Feminism, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Habermas, Jurgen. (1985), "A Philosophico-Political Profile", New Left Review, 151, 75-105.

Habermas, Jurgen. (1987), A Philosophical Discourse of Modernity, Oxford and Cambridge.

Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etüdleri Enstitüsü, (1999), Nüfus ve Sağlık Araştırması, 1998.

Haenzel, W., Loveland, D., & Sirken, M., (1962), Lung Cancer Mortality as related to residence and smoking Histories: I.White Meales", Journal of Natn. Cancer Ins., 28, 947-1001.

Harvey, D. (1989), The Condition of Post-modern, Oxford: Blackwell.

Hassan, Ihab. (1980), "The Question of Post-modernizm", In, Harry R. Garvin (ed.), Romanticism, Modernism, Post-modernism, 117-26, London: Bucknell Review.

Herzlich, C. (1973), Health and Ilness: A Social Psychological Analysis, London: Academic Press.

Holmes, T. & Ahe, R. (1967), The social Readjustment Rating Scale, Journal of Psychosom, Res. 11, 231-218.

Horn, Joshua, (1989), "The Conquest of Syphilis in China", in Phil Brown, Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Illich, I. (1977), Limits to Medicine. Medical Nemesis: The Expropriation of Health, Harmondsworth: Penguin.

Jameson, Frederic. (1984), "Post-modernism and the Cultural Logic of Capitalism", New Left Review, 146: 53-93.

Jenkins, (1971), Psychology and Social Precursers of Coronary Disease Parts 1 and 2", New Englan Journal of Medicine, 284-4:6.

Kasapoğlu, Aytül. (1992), Tıp Eğitimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Kasapoğlu, Aytül. (1999), Sağlık Sosyolojisi, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Kellner, D. (1988), "Post-modernism as Social Theory: Some Challenges and Problems", Theory, Culture and Society, 5:239-69.

Kellner, D. (1990), "The Post-modern Turn; Positions, Problems, and Prospects, iç, G.Ritzer (ed.), Frontiers of Social Theoy: The New Stynthеses, New York: Colombia University Press, 255-286.

Kızılçelik, Sezgin. (1996), Medikal Sosyoloji, Izmir: Saray Kitabevi.

Kleinman, A., (1980), Patient and Healers in the Contex of Culture, Berkeley:University of California Press.

Kleinman, A., (1985), 'Indigenous Systems of Healing: Questions for Professional, Popular and Folk Care', in Alternative Medicines: Popular and Policy Perspectives, ed. J.Salmon. London: Tavistock.

Koçoğlu, Ferit, (1998), Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

Lash, S. and J. Urry. (1987), The End of Organized Capitalism, Cambridge: Polity.

Layder. D., (1994), Understanding Social Theory, London:Sage Publication.

Lenestein, J.H., Brown, J.B., Weston, W.W. et.al. (1989). "Patient centre clinical interviewing" in Communication with Medical Patients, ed. M. Steward & D.Roter. New York: Sage Publications.

Lenny, J. (1993), "Do disabled people need counselling", in J.Swain, V.Finkelstein, S. French and M.Olivier (eds), Disabling Barriers-enabling Environments, Milton Keynes: Open Univesity Press.

Levenstein, et all (1989), "Patient Centred Clinical Interview", in Communication with Medical Patients, M.Stewart and D.Roter, New York: Sage Pub.

Ley, P., Bradshaw, P.W., Eaves, D. & Walker, C.M. (1973), "A method for increasing patients' recall of information presented by doctors", Psychol. Med. 3, 217-20.

Light, Donald. W. (1989), "Corporate Medicine for Profite", in Phil Brown, Perspectives in Medical Sociology, Illinois:Waveland Press.

Locker, D. (1983), Disability and Disadvantage: the Consequences of Chornic Illness, London: Tavistock.

Locker, D. (1991), "Social Causes of Disease", in Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Lyotard, Jean-François. (1984), The Post-Modern Condition, University of Minneapolis Press.

Mardin, Ş. (1998), "Modern Türk Sosyal Bilimleri Üzerine Bazı Düşünceler", iç, S, Bozdoğan ve R.Kasaba (de.), Türkiye'de Moderrnleşme ve Ulusal Kimlik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Marmot, M., Syme, L., & Kagan, A., (1975), Epidemiologycal Studies of Heart Disease and Stroke in Japanose Men living in Japan, Hawaii and Califor-

nia. Prevelance of Coronory and Hypertensive disease and Associated Risk Factors, American Journal of Epidemiology, 102, 633-43.

Marmot, M.G., M.Kogevinas, and M.A.Elston., (1987),"Social/economi Status and Disease", Annual Review of Public Health , 8:111-135.

Martin, E. (1987), The Women in the Body, Milton Keynes: Open Univesisty Press.

Marx, K. (1974), Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, Istanbul: May Yayınları.

Mauss, M. (1979), Sociology and Psychology: Essays, London: Routledge & kegan Paul.

McClelland, David. (1976), The Achieving Society, New York: Van Nostrand.

McMachon, B. & Pugh, T. (1970), Epidemiological Principles and Methods, Boston, MA: Little, Brown and Co.

Mechanic, David. (1978), Medical Sociology, London: The Free Press.

Morgan, Myfanwy, (1991), "The Doctor-Patient Relationship", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Mouzelis, N.P. (1988), "Sociology of Development: Reflection on the Present Crisis", Sociology, 22/1.

Mumford, Emily. (1983), Medical Sociology, NewYork: Random House.

Nathanson, Constance. A. (1989), "Sex, Ilness and Medical Care: A Review of Data, Theory, and Method", in Phil Brown, Perspectives inMedical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Navarro, Vicente. (1988), "Professional Dominance or Proletarianization?; Neither" in The Milbank Quarterly, The Changing Character of the Medical Profession, 66, Supp.2.

Newman, S. (1984), Anexiety, Hospitalization and Surgery", In Experiences of Ilness, R.Fitzpatrick, J.Hinton, S. Newman, G. Scambler, & J.Tomson, (ed.), London, Tavistock.

Oliver, M. (1990),The Politics of Disablement, London: MacMillian.

Parsons, T. (1971), The System of Modern Societies, Englewood Cliffs. N.J: Prentice-Hall.

Parsons. T. (1951), The Social System, Glencoe, IL: Tree Press.

Parsons. T. (1966), Societies; Evolutionary and Comperative Perspectives, Englewood Cliffs. N.J: Prentice-Hall.

Pill R. and Scott, N. (1982), "Concept of Ilness Causion and Responsibility: some Preliminary data from a Sample of Working-class mother", Social Sciences of Medicine, 16, 43-52.

Poper, K. Lindahl. B.I.B, and Arhem, P. (1993), "A Discussion of the Mind Brain Problem", Theoretical Medicine, 14:167-80.

Prior, I. (1974), Cardiovascular Epidemiology in New Zealand and the Pasific , N.Z. Medical Journal, 80. 245-52.

Rebach, Howard M and Bruhn, John G. (1991), Handbook of Clinial Sociology, New York: Plenum Press.

Rose, M. (1991), The Post-Modern and the Post-Industrial, Cambridge University Press.

Runciman, W.G. (1966), Relative Deprivation and Social Justice: A Study of Attitudes to Social Inequalities in Twentieth-Century England, London: Routhledge and Kegan Paul.

Scambler, Graham and Higgs, Paul. (1998), Modernity, Medicine and Health, London: Routledge.

Scambler, Graham, (1991), "Helth and Illness Behaviour", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Scambler, Graham, (1991), Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Schwartz, Howard D. (1987), Dominant Issues in Medical Sociology, NewYork: Random House.

Sidel, Victor W. and Ruth Sidel, (1989), The Health of the People", in Phil Brown, Medical Sociology, Waveland Press, Illinois.

Snow, I.F., (1974), Folk Medicak Beliefs and Their Implications for Care and Patients, Annals of Internal Medicine, 31:82-96.

Srinivas, M.N. (1962), Castle in Modern India, London: J.K. Publisher.

Stewart, M. and Roter, D., (1989), Communication with Medical Patients, New York:Sage Pub.

Stimson, G and Webb G. (1975), Going to See the Doctor: the Counsultation Process in General Practice, London: Macmillian.

Stimson, G. (1976), "General Pratitioners: trouble and types of Patients", in M. Stacey (ed.), The Sociology of NHS, Sociological Review Moograph, N0.22, Keel: University of Keel.

Susser, Mervyn, William Watson and Kim Hopper. (1985), Sociology in Medicine, New York: Oxford University Press.

Syme, S., Hyman, M., Enterline, P., (1964), Some social and Cultural Factors Associated with The Occurence of Coronary Heart Disease, Journal of Cronical Disease, 17, 277-89.

Szasz, Thomas and Hollender Marc H. (1987), "The Basic Models of the Doctor-Patient Relationship" in D.Schwartz, Dominant Issues in Medical Sociology, New York: Random House.

TBBa, (1999), Türkiye'de Sağlık Sektörünün Durumu, Ankara: TBB Yayınları.

TBBb, (1995), Sağlıkta Özelleştirme ve Aile Hekimliği, Ankara: TBB Yayınları.

TBBc, (2000), Türkiye'de Sağlık İstatistikleri, Ankara: TBB Yayınları.

Townsend, P., (1979), Poverty in the United Kingdom, Harmondsworth: Penguen Books.

Tuckett , D. (1976), An Introduction to Medical Sciology, London:Tavistock.

Tuckett, D. et all, (1985), Meetings Between Experts: An Aproach to Sharing Ideas in Medical Consultations, London: Tavistock Publications.

Türkdoğan, Orhan, (1991). Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi, Ankara: MEB. Yayınları.

Turner, Bryan S. (1992), Regulating Body, London: Routledge.

Waitzkin, H. (1979), "Medicine, Supestructure and Micropolitics", Social Science and Medicine, 13A:601-9.

Waters, Malcom. (1994), Modern Sociological Theory, London: Sage.

Weber, Max. (1968), Economy and Society, New York: Bedminster Press.

Weber, Max. (1985), Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, (çev, Zeynep Aruoba), Hill Yayınevi: Istanbul.

Weber, Max. (1989), Selections in Transition, W.G.Runciman (ed)., Cambridge University Press.

Weissman, R. (1990). "An analysis of doctor-patient interactions in the case of ediatric renal failure: the chaoice of home dialysis", Solziuloyof Healthand İmnss, 4, 432-51.

West, P. (1976), The Physician and the Management of Childhood Epilepsy", in Studies in Everyday Medical Life, (ed.), M.Wadsworth & D. Robinson, London: Martin Robertson.

Westergaard, T. and H. Resler, (1976), Class in a Capitalist Society, Harmondsworth: Penguen Books.

Wets, P. (1976), The Physicianand the Manangement of Childhood epilepsy", in Studies in Everyday Medical Life, M.Wadsworth And D.Robinson (ed.), Martin Robertson.

White, G.M. (1982), The Role of Cultural Explanations in 'Somatization' and 'Psychologization, Social Science and Medicine, 16 (16):1519-530.

Wilkinson, Richard G., (1986), "Socio-economic Differences in Mortality: interpreting the data on their size and trends", in R. Wilkinson, ed., Class and Health: Research and Longitudinal Data., New York:Tavistock.

Wilson-Barnett. (1979), Stress in Hospital:Patients' Psychological Reactions to Ilness and Health Care, London,:Churchill-Livingstone.

Zola, I., (1973), "Pathways to the Doctor: From Person to Patient, Social Sciences of Medicine", 7, 677-89.

Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım

Nükleer Santral Karşıtı Bir Toplumsal Hareketin Analizi

SANALDAN SOKAĞA TOPLUMSAL HAREKETLER

Gülcan IŞIK

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 505
İletişim No.: 17
ISBN : 978-605-133-407-3
© 2. Basım, Mart 2015

Nükleer Santral Karşıtı Bir Toplumsal Hareketin Analizi
SANALDAN SOKAĞA TOPLUMSAL HAREKETLER
Gülcan IŞIK

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Tahila Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Işık, Gülcan.
Nükleer Santral Karşıtı Bir Toplumsal Hareketin Analizi-
SANALDAN SOKAĞA TOPLUMSAL HAREKETLER / *Gülcan IŞIK*
2. Basım, VIII+196 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-407-3
1. Alternatif Medya 2. İnternet Medyası 3. Toplumsal Hareketler 4. Nükleer Karşıtı Hareket
5. Nükleer Karşıtı Platform 6. Küresel Eylem

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Toplumsal hareketleri ele alırken, öncelikle bu hareketlerin neden önemsendiği ve nasıl önemsettirildiği sorusundan hareket edilmiştir. Toplumsal hayatın değişik alanlarında o alana ilişkin bir konuda ya değişiklik isteyen ya da değişime karşı çıkan ve bu doğrultuda faaliyetlerde bulunan oluşumlar olarak tanımlayabileceğimiz toplumsal hareketler, çeşitli sorunlarla da yakından ilişkilidir. Hatta toplumsal hareketler, toplumun büyük bir bölümünü doğrudan ilgilendirmeyen konuların bile toplumsal bir sorun haline getirilmesinde ve buna ilişkin çözüm yolları üretilmesinde de etkindir.

Diğer taraftan toplumların sınıf yapısının eskiye göre değiştiği ve bu nedenle de eskinin sınıf temelli toplumunun yerini günümüzde ağırlıklı olarak yeni orta sınıfların aldığı görülmektedir. Bu değişime paralel olarak da artık sadece sınıf temelli toplumsal kurtuluş düşüncesinin yeterli görülmediği ve sınıf kimliğine dayanan "eski" toplumsal hareketlerin de giderek etkisini kaybettiği dikkati çekmektedir. Ni-

tekim yeni dönemde kültürel kimliklere dayanan ve bunlar üzerinden yükselen "yeni" toplumsal hareketlerin demokrasiyi de geliştireceği kabulü, eskinin sınıf tabanlı toplumsal hareketlerinin de artık tamamen sona erdiğini göstermektedir. İşte bu süreçte sınıf aidiyeti taşımadığı belirtilen insan hakları, feminizm, ekolojik denge, savaş karşıtlığı, işsizlik ve nükleer karşıtı gibi pek çok toplumsal hareketin toplumsal bir güç olarak da gündeme geldiği gözlenmektedir. Bu noktada ise alternatif medya ortamı internet, toplumsal bir hareketin kamuoyuna duyurulmasında ve hareketin kitlesel-leştirilmesinde en etkili araçtır.

Günümüzde artık ekonomik ve siyasi krizlerle birlikte demokratik yönetim altındaki ülkelerin de giderek otoriterleşmeye başladığı görülmektedir. İşte bu noktada alternatif medya ortamı internet ve sanal eylemler; yasal düzenlemelerin uygulamasında yeterince özgür olunmadığı durumlarda bir alternatif örgütlenme ve tepki gösterme ortamı haline gelme potansiyeli taşımaktadır. Nitekim kitlelere ulaşmak ve onları harekete geçirmek, varlıklarını önemli politik aktörler olarak yasallaştırmak gibi toplumsal hareket örgütleri için son derece önemli olan unsurlar, bugün internet medyası sayesinde somutluk kazanmaktadır. Kısacası bir taraftan otoritenin güçlenmesi diğer taraftan da teknolojik olanaklar, bilgi toplumunda bireyin özerklik ve özgünlük kazanıp "özne" olarak öne çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Bu kabullerden hareketle tasarlanan çalışma, yeni toplumsal hareket kategorisinde en ön sırada yer alan çevre hareketlerinden nükleer karşıtı hareketi Türkiye örneği üzerinden ele almaktadır. Buna göre nükleer santraller karşıtı hareketi internet medyası üzerinden organize eden ve yürüten en üst oluşumlardan biri olarak nitelendirilebilecek

"Nükleer Karşıtı Platform" ve "Küresel Eylem Grubu" üzerinden incelemeyi somutlaştıran bu çalışma, günümüzde birbirine bağlı ve bağımlı iki önemli konuyu ve alanı buluşturması bakımından da önem taşımaktadır.

Yoğun ve titiz bir çalışmanın ürünü olan bu kitabın ortaya çıkmasında destek ve fedakârlıklarını esirgemeyen başta canım annem olmak üzere değerli eşim ve çocuklarıma da minnet borçluyum.

Mart-2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1. Bölüm: TOPLUMSAL HAREKETLERİN GENEL NİTELİKLERİ **17**

1.1. Toplumsal hareketlerin Değişen Yüzü: Yeni Toplumsal hareketler 29

2. Bölüm: TOPLUMSAL HAREKETLERİN VE MEDYANIN BİRBİRİNE BAĞIMLILIĞI: TOPLUMSAL HAREKETLER NEDEN MEDYAYA İHTİYAÇ DUYAR? **49**

3. Bölüm: KAVRAM VE İÇERİK OLARAK ALTERNATİF MEDYA **69**

4. Bölüm: ALTERNATİF BİR MEDYA ORTAMI OLARAK "İNTERNET"İN TOPLUMSAL HAREKETLERDEKİ ROLÜ **89**

5. Bölüm: NÜKLEER SANTRAL KARŞITI BİR TOPLUMSAL HAREKETİN İNTERNET ÜZERİNDEN ÖRGÜTLÜLÜK VE EYLEMLİLİKLERİ: "NÜKLEER KARŞITI PLATFORM" VE "KÜRESEL EYLEM GRUBU" ÖRNEĞİ 105

5.1. Çevre Bilincinin ve Hareketinin Yükselişi 105

5.2. "Toplumsal Hareket Medyası"nın Güdümünde Nükleer Santral Karşıtı Çevreci Hareket 113

5.2.1. Hareketin İdeolojik Temelleri 114

5.2.2. Eylem Çağrıları 124

5.2.3. Sanaldan Sokağa Eylemler 136

5.3. Nükleer Karşıtlarının Sosyal Medya Üzerinden Oluşturmaya Çalıştıkları Hareketlilik 154

SONUÇ 179

KAYNAKÇA 185

KAYNAKÇA

AĞAÇKAKAN (1993). "Nükleer Karşıtı Kongre Sonuç Bildirgesi", S.14, Kasım-Aralık.

AKIN, Afife İdil (2011). "*Social Movements on the Internet: The Effect and Use of Cyberactivism in Turkish Armenian Reconciliation*", **Canadian Social Science**, Vol.7, No.2. s.39-46

ALPMAN, Polat S. (Tarih Yok). "*Toplumsal Hareketler Tartışması İçin Kısa Bir Giriş*" http://www.yurtvedunya.net/Sayi3/4.pdf , (Erişim Tarihi 29.03.2012)

AMİN, Samir; CHOMSKY, Noam ve FRANK, Andre Gunder (1994). **Düşük Yoğunluklu Demokrasi**, (Çev.) Ahmet Fethi, İstanbul: Alan Yayıncılık.

ATTON, Chris (2003). "*Reshaping Social Movement Media for a New Millennium*", **Social Movement Studies**, Vol. 2, No. 1, s.3-15

……..(2002). **Alternative Media**, London: Sage Publications Ltd.

ATTON, Chris, & HAMİLTON, James, F. (2008). **Alternative journalism**, London: Sage Publications Ltd.

AYDOĞAN, Filiz (2011). Küresel Medya, İstanbul: Beta Yayınları.

BENNETT, W. Lance (2005). "*Social Movements Beyond Borders: Understanding Two Eras of Transnational Activism*", (Eds.) Donatella Della Porta ve Sidney Tarrow, **Transnational Protest and Global Activism**, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Lanham, s.203-227

BİNGÖL, Yılmaz ve TANRIVER, Nihal (2011). "*Bilgi Çağında Değişen Sosyal Hareketler: Sanal Eylemler*", **The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management**, Vol: VI, S: 1, Sprıng, s.131-141

BOOKCHİN, Murray (1996). **Ekolojik Bir Topluma Doğru** (Çev.) Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yay.

BOTTOMORE, Tom, (1987). **Siyaset Sosyolojisi**, (Çev.), Erol Mutlu, Ankara: Teori Yayınları.

BRECHER, Jeremy, COSTELLO, Tım ve SMITH, Brendan (2002). **Aşağıdan Küreselleşm**e, İstanbul: Aram Yayıncılık.

CANETTİ, Elias (2006**). Kitle ve İktidar**, Gülşat Aygen (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

CARROLL, William K., RATNER, R.S.(1999). "*Media Strategies and Political Projects: A Comparative Study of Social Movements*", **Canadian Journal of Sociology**, Vol.24, No.1, s.1-34

CASTELLS, Manuel (1983). **The City And The Grassroots**, USA: University Of California Press.

…… (2008). **Kimliğin Gücü, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

COLLAS, Alejandro (2002). **International Civil Society Movements in World Politics**, Cambridge: Polity Press.

COULDRY, Nick (2003). " *Beyond the hall of mirrors? Some theoretical reflections on the global contestation of media power*", In Couldry, N. and Curran, J. (eds.), **Contesting media power: alternative media in a networked world. Critical media studies: institutions, politics, and culture**, Lanham, MD, USA: Rowman and Littlefield, s. 39-54

COŞKUN, Mustafa Kemal (2007). **Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler**, Ankara: Dipnot Yayınları.

ÇAYIR, Kenan (1999). "*Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal /Toplumsal Hareketler*", **Yeni Sosyal Hareketler**, (Yay. Haz.) Kenan Çayır, İstanbul: Kaknüs Yayınları, s.13-35

Çevre (1994). S.3, Eylül.

ÇOBAN, Savaş (2009). "*Yeni Toplumsal Hareketler ve İktidar Sorunu*", **Küreselleşme, Direniş, Ütopya-Yeni Toplumsal Hareketler-Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet** (Der.) Barış Çoban, İstanbul: Kalkedon Yay. s.9-41

DAVIS, Thomas C. (1999). "*Revisiting Group Attachment: Ethnic and National Identity*", **Political Psychology**, Vol: 20, No:1, s.25-47

DEFAY, Jason Bradley (…). **The Sociology of Social Movements, A field examination paper submitted in partial fulfillment of the requirements for advancement to candidacy for the degree of Doctor of Philosophy in Sociology**,University of California, San Diego. http://defay.org/jason/academic/SM%20Paper.pdf Erişim tarihi 30.06.2011.

DİANİ, Mario, (2001)."*Social movement analysis and voluntary action analysis: An idiosyncratic view*" **Paper for the conference "The third sector from a European perspective"**, University of Trento, Italy, 15-16 Desember.

DİMAGGİO, Paul; HARGİTTAİ, Eszter; NEUMAN, W. Russell, and John P. Robinson (2001). "*Socıal Implıcatıons Of The Internet*", **Annual Review of Sociology**, 27, s.307-336

DİLMEN, Necmi Emel (2007). "*Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri-Bloglar ve Gazeteciliğe Yansımaları*", **Marmara İletişim Dergisi**, S:12, Şubat. s.113-122

DİRLİK, Arif (2008). "*Pasifik Perspektifinde Toplumsal Hareketler: Çağdaş Radikal Siyasetin Soyağacı Üzerine Düşünceler*" (Der.) Çetinkaya, Y. Doğan (2008), **Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim**, İstanbul: İletişim, s.65-85

DOWNİNG, John D.H. (2010). "*NANOMEDIA: 'Community' media, 'network' media,'social movement' media: why do they matter? And what's in a name*?", **Global Media Research Center College of Mass Communication and Media Arts**, Southern Illinois University – Carbondale, USA, jdowning@siu.edu

…….... (2009). "*Uncommunicative Partners: Social Movement Media Analysis and Radical Educators*", **Kurgu Online International Journal of Communication Studies**, Vol.1, October.

…….... (2008). "*Social movement theories and alternative media*," **Communication, Culture & Critique** 1.1, s.40-50

DRUCKER, Peter F. (1994). **Yeni Gerçekler** (Çev.) Birtane Karanakçı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 315; Tarih Dizisi: 25

EPSTEİN, Barbara (1993). "*Radical Democracy And Cultural Politics*", (Ed.) Bryan S. Turner, **Theories Of Modernity and Postmodernity**, London: SAGE, s.127-139

FUANTES, Marta ve FRANK, Andre G. (1990). "*Toplumsal Hareketler Üzerine On Tez*", **Birikim** (Çev.) Ahmet Gürata ve Tanıl Bora, S:16, s.29-41

FUCHS, Christian (2008). **Internet and Society: Social Theory in the Information Age**, London: Routledge.

GAMSON, William A. (1995). "*Constructing Social Protest*", (Ed.) H. Johnston & B. Klandermans, **Social Movements and Culture**, London: UCL Press, s.85-106

GAMSON, William A. ve WOLFSFELD, Gadi (1993). "*Movements and Media as Interacting Systems*", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 528 (1), s.114-125

Gamson, William A. (1992). **Talking Politics**. Cambridge: Cambridge University Press.

GIDDENS, Anthony (2000). **Sosyoloji**, (Haz.) Hüseyin Özel ve Cemal Güzel, İstanbul: Ayraç Yay.

GİTLİN, Todd (1980). **The Whole World Is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left**, Berkely: University of California Press.

GÖLE, Nilüfer (2000). **İslam Ve Modernlik Üzerine Melez Desenler**, İstanbul: Metis Yay.

GRANJON, Fabien (2010). "*Alternatif Küreselleşme Hareketi ve Alternatif Medyalar: Karşı Hegemonya ve Perspektivist Eleştiriler*", **Kurgu Online International Journal of Communication Studies**, Vol.2, June.

HANDLER, Joel F. (1992). "*Postmodernism, Protest and the New Social Movements*" **My Law & Society Review**, Volume 26, Number 4, s.697-731

HARLOW, Summer (2011). "*Social media and social movements: Facebook and an online Guatemalan justice movement that moved offline*", **New Media & Society**, 14(2), s.225-243

HARDT Micahel; NEGRI Antonio (2004). **Çokluk** (Çev.) Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

IŞIK, Gülcan (2011). "*Toplumsal Hareketler: Tarih, Kuram ve Kapsam*" **Toplumsal Hareketler Politikadan Edebiyata, Sanattan Si-**

nemaya, Medyadan Toplumsal Algıya Teorik ve Pratik Analizler ve Yansımalar, (Ed. Gülcan Işık), Ankara: Nobel Yayınları

JASPER, James M. (2002). **Ahlaki Protesto Sanatı** (Çev.) Senem Öner, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

JOHNSTON, Hank, LARANA, Enrique ve GUSFRİELD, R. (1999). "*Kimlikler, Şikayetler ve Yeni Sosyal Hareketler*", **Yeni Sosyal Hareketler** (Ed.) Serkan Özburun, (Yay. Haz.) Kenan Çayır, İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 131-158

KARAGÖZ, Kezban (2013). "Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri", İletişim ve Diplomasi, Yıl 1, S:1, Temmuz-Aralık, s. 131-156,

KELLNER, Douglas (1997). "*Marxism and the information superhighway*", http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays (Erişim Tarihi 18.02. 2012).

KILIÇ, Selim (2009). "*Kamuoyu Oluşum Sürecinde Sosyal Hareketler Ve Medya*" **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2009, Cilt:2, Sayı: 2, s.150-167

…….. (2002). "*Çevreci Sosyal Hareketlerin Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sona Ermesi Üzerine Bir İnceleme*", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 57-2, s.93-108

KİDD, Dorothy (1999), "*The Value of Alternative Media*", **Peace Review**, Vol. 11, No.1, s.113-119

KİM, Yonghwan, KİM, Youngju, Joong Suk Lee, Jeyoung Oh ve Na Yeon Lee, (2015). "*Tweeting the public: journalists' Twitter use, attitudes toward the public's tweets, and the relationship with the public*" **Information, Communication & Society**, Vol. 18, No. 4, s.443-458

KOMITO, Lee ve BATES, Jessica (2009). "*Virtually Local: Social Media and Community Among Polish Nationals in Dublin*", **Aslib**

Proceedings: New Information Perspectives, Vol. 61 No. 3, s. 232-244

KURZMAN, Charles (2008). "*Meaning-Making in Social Movements*" **Anthropological Quarterly**, Wınter, s. 5-15

KÜNAR, Arif (1994). "*Resmi-Gayri Resmi Nükleer Hayat Hikâyemiz*", **Bilim ve Ütopya**, S.1, Temmuz, s. 26-27

LELANDAİS, Gülçin Erdi (2009). "*Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme*", **Küreselleşme, Direniş, Ütopya-Yeni Toplumsal Hareketler- Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet** (Der.) Barış Çoban, İstanbul: Kalkedon Yay. s. 63-90

LOADER, Brian D. (2008). "*Social Movements and New Media*", **Sociology Compass,** 2/6, s. 1920-1933

MARTİN, William G. (2008). **Toplumsal Hareketler 1750-2005 Dipten Gelen Dalgalar** (Çev.) Deniz Keskin, İstanbul: Versus Yay.

MAYFIELD, Antony (2008). **What is Social Media**, iCrossing, e-book, http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What_is_ Social_Media_iCrossing_ebook.pdf, Erişim Tarihi: 02.02.2012.

MCLEOD, Donald M. (1995). "*Communicating Deviance: The Effects of Television News Coverage of Social Protest*", **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, 39(1), s.4-19

MELUCCİ, Alberto (1995). "*The New Social Movements Revisited: Reflections on a Sociological Misunderstanding*", **Social Movements and Social Classes: The Future of Collective Action** (Ed.) Louis Maheu, London: Sage Publications. s.107-119

…….. (1999). "*Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması*", **Yeni Sosyal Hareketler**, (Haz.) Kenan Çayır, İstanbul: Kaknüs Yay. s. 81-109

……(2004). "*Toplumsal Hareketler ve Günlük Hayatın Demokratikleşmesi*", **Sivil Toplum ve Devlet Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar** (Der.) John Keane, (Çev.) L. Köker, A.Çiğdem, M. Akın Küçük, A. Bora ve A. Nur, Ankara: Yedikıta Yayınları.

MELUCCİ, Alberto ve AVRİTZER, Leonardo (2000). "*Complexity, cultural pluralism and democracy: collective action in the public space*", **Social Science Information**, London, Thousand Oaks, CA and New Delhi: SAGE Publications, 39(4).s. 507-527

MERTON, Robert (1983). **Introduction to Sociology**, New York: Harcourt Brace Jovanovich Inc.

MORIN, Edgar (1998). "*Bir Uygarlık Bunalımı*", **Cogito**, Sayı:14, s.102-117

MUCCHİELLİ, Alex (1991). **Zihniyetler** (Çev.) A. Kotil, İstanbul: Cep Üniversitesi İletişim Yayınları.

OFFE, Claus (1999). "*Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması*", **Yeni Sosyal Hareketler** (Ed.) Serkan Özburun, (Yay. Haz.) Kenan Çayır, İstanbul: Kaknüs Yayınları. s.53-81

OLİVER, Pamela E. ve MANEY, Gregory M. (2000). "*Political Processes and Local Newspaper Coverage of Protest Events: From Selection Bias to Triadic Interactions*", **The American Journal of Sociology**, Vol.106, N.2, September, s.463-505

OLSON, Mancur (1993). "*The Logic of Collective Action*", **Pressure Groups** (Ed.) Jeremy J. Richardson, New York: Oxford University Press, s.23-37.

OPP, Karl-Dieter (2009). **Theories of Political Protest and Social Movements: A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis**, London: Routledge.

OSTERTAG, Bob (2007). "*Social Movements and the Printed and Electronic Word*", **Alternatıves On Medıa Content Journalısm,**

And Regulatıon, The Grassroots Dıscussıon Panels At The 2007 Ica Conference, (Ed.) Seeta Peña Gangadharan, Benjamin De Cleen, Nico Carpentier, Tartu University Press, s. 31-39

ÖZBEK, Erol (1986). "*Biz Zaten Ölmüşüz*", **Yeni Gündem**, S.13 (2-8 Haziran 1986)s.26-27

ÖZDEK, Yasemin (1993). **İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı**, Ankara: TODAİE

PAPİC, Marko ve NOONAN, Sean (2011). "*Sosyal Medya: Bir Protesto Aracı*", (Çev.) Ece Dündar, Türk Kütüphaneciliği, 25/1, s.165-172

PHİPPS, Katherine ve SZAGALA, Katryna (2007). "*Social Movements and the News Media*" **The McMaster Journal of Communication**, Volume 4, Issue 1 2007 McMaster University, s.39-51

PİCHARDO, Nelson A. (1997). "*New Socıal Movements: A Critical Review*", **Annual Review of Sociology**, Vol. 23, s.411-430

POPENOE, David (1999). **Sociology**, Prentice Hall PTR

POSTER, Mark (1997). "*Cyberdemocracy: Internet and the Public Sphere*", David Porter (Ed.) **Internet Culture**, New York: Routledge, s.202-216

PRESTON, Paschal (2001). **Reshaping Communications: Technology, Information and Social Change**, London: Sage.

RUCHT, Dieter (2004). "*The Quadruple 'A' Media Strategies Of Protest Movements Since The 1960s*", In W. Van De Donk, B. Loader, P. Nixon & D. Rucht (Eds.), **Cyberprotest New Media, Citizens and Social Movements**, London/New York: Routledge, s.29-58

RENNİE, Ellie (2006), **Community Media: A Global Introduction (Critical Media Studies)**, Lanham, Mc Rowman and Littlefield.

SANDOVAL, Marisol (2009). "*A Critical Contribution to the Foundations of Alternative Media Studies*", **Kurgu Online International Journal of Communication Studies**, Vol.1, October, s.1-18

SANLI, Leyla (2003). "*Yeni Toplumsal Hareketler ve Gelişme Koşulları*", **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 53, Sayı 1, s.55-70

SARIFAKIOĞLU, Birkan (2007). "*İnternetin Toplumsal Etkileri*", **Elektrik Mühendisliği**, S.431, Ağustos, s.54-58

SCOTT, Alan (1990). **Ideology And The New Social Movements**, London: Unwin Hyman Ltd.S.

SMİTH, Jackie, , John D. MCCARTHY, Clark MCPHAİL ve Bogulsaw AUGUSTYN (2001). "*From Protest to Agenda Building: Description Bias in Media Coverage of Protest Events in Washington D.C.*", **Social Forces**, 79/4, s.1397-1423

SMİTH, Paul (1999), "*Political Communication in the Uk: A Study of Pressure Group Behaviour*", **Politics**, Vol. 19(1), s. 21-27.

ŞENGÜL, H T (2001). **Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar**, İstanbul: WALD Demokrasi Kitaplığı

ŞENTÜRK, Ünal (2006). "*Küresel Yeni Sosyal Hareketler Ve Savaş Karşıtlığı*", **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt : 30, No:1, Mayıs, s.31-46

ŞERİF, Muzaffer ve ŞERİF, Canolyn. W. (1996). **Sosyal Psikolojiye Giriş I**, İstanbul: Sosyal Yay.

TİLLY, Charles (2008). **Toplumsal Hareketler**, (Çev.) Orhan Düz, İstanbul: Babil Yayınları.

TİMİSİ, Nilüfer (2003). **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara: Dost Kitapevi.

TOPRAK, Ali, YILDIRIM, Ayşenur, AYGÜL, Eser, BİNARK, Mutlu, BÖREKÇİ, Senem ve ÇOMU, Tuğrul (2009). **Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: "Görülüyorum Öylese Varım**!, İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

TOURANIE, Alain (1999). "*Toplumdan Toplumsal Harekete*", **Yeni Sosyal Hareketler**, (Haz.) Kenan Çayır, İstanbul: Kaknüs Yay..s.35-51

TÜRKDOĞAN, Orhan (1997). **Sosyal Hareketler Sosyolojisi**, İstanbul: Birleşik Yayıncılık.

Urry, John (1995). "*Örgütlü Kapitalizmin Sonu*", S. Hall-M. Jacques (der.) **Yeni Zamanlar: 1990'larda Politikanın Değişen Çehresi**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

UYAR, Tanay Sıdkı (2003). "*Toplumsal Hareketler ve Çevre*", **Toplumsal Hareketler Konuşuyor** (Yay. Haz.) Leyla Sanlı, İstanbul: Alan Yayıncılık.

VLİEGENTHART, Rens ve WALGRAVE, Stefaan (2012). "*The Interdependency of Mass Media and Social Movements*" In H. Semetko (Ed.), **Handbook of Political Communication**, Sage Publications Ltd., Chapter 30

WOOD, Ellen Meiksins (2003). **Kapitalizm Demokrasiye Karşı**, İstanbul: İletişim Yayınları.

www.alexa.com/ topsites/countries/TR

www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner

http://www.taek.gov.tr/bilgikosesi/nukleer-enerji-ve-reaktorler/212-

akkuyu-nukleer-guc-santrali/926-akkuyu-nukleer-guc-santrali.html).

J.P. SARTRE ATEİZMİNİN DOĞURDUĞU PROBLEMLER

Kenan Gürsoy

Aktif Düşünce

J.P. SARTRE ATEİZMİNİN DOĞURDUĞU PROBLEMLER
Kenan GÜRSOY

©Copyright 2015, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK 'a aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Aktif Düşünce Yayınları : 14
ISBN : 978-605-651-13-3-2
© 4. Baskı, Kasım 2015

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Resmi: E. Yıldız Doyran
Kapak Tasarımı: Özden Pektaş Turgut
Kapak Düzenleme: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt: GENÇ OFSET / Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürsoy, Kenan.

J.P. Sartre Ateizminin Doğurduğu Problemler - *Kenan GÜRSOY*
4. Baskı, *XIV+ 130 s., 135x215 mm*
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN 978-605-651-13-3-2
1. Felsefe 2. J. P. Sartre 3. Ateizm 4. Varoluş Felsefesi

Dağıtım: Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *siparis@nobelyayin.com* Sertifika No.: 20779

J. P. Sartre Ateizminin Doğurduğu Problemler

Prof. Dr. Kenan Gürsoy

Prof. Dr. Kenan Gürsoy

1950 yılında Ankara'da doğdu. Orta öğrenimini Saint Benoit Fransız Erkek Lisesi'nde tamamladıktan sonra Fransız Hükümeti'nin vermiş olduğu bir bursla yüksek öğrenimini felsefe alanında Fransa'da Rennes ve Paris-Sorbonne Üniversitelerinde gerçekleştirdi. Yurda dönüşünden hemen sonra Atatürk Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde asistan oldu. 1979'da Felsefe Doktoru, 1983'te Doçent, 1989'da Profesör unvanlarını aldı. 1984-1997 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümünde çalıştı. 1997'den 2009'a kadar Galatasaray Üniversitesi'nde önce İletişim Fakültesinde, sonra Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde Öğretim Üyesi ve 1999-2002 yılları arasında bu Üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü, 2000-2009 yılları arasında Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı olarak görev yaptı. 2009 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin Vatikan nezdindeki Büyükelçisi oldu. 2014'te yurda dönmüş bulunan Prof. Dr. Kenan Gürsoy, Dışişleri Bakanlığı kadrosunda bir süre daha görev yaptıktan sonra Emekli Büyükelçi olarak Devlet hizmetinden ayrıldı. Hâlen İstanbul Aydın Üniversitesi'nde Öğretim Üyesidir.

Çalışmaları daha ziyade Etik (Ahlâk Felsefesi), Karşılaştırmalı Dînî Etik, Tasavvuf ve Ekzistans Felsefesi alanlarındadır.

Kitapları:

Jean-Paul Sartre Ateizminin Doğurduğu Problemler, 4. Baskı Aktif Düşünce Yayınları, Ankara, 2015

Maurice Merleau-Ponty'de Algı Problemine Giriş, 3. Baskı Aktif Düşünce Yayınları, Ankara, 2015

Etik ve Tasavvuf, 2. Baskı Aktif Düşünce Yayınları, Ankara, 2015

Varoluş ve Felsefe, *Ekzistans ve Felsefe Üzerine Görüşler* adlı eserin Genişletilmiş 2. Baskısı Aktif Düşünce Yayınları, Ankara, 2014

Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?, 2. Baskı Aktif Düşünce Yayınları, Ankara, 2014

Bir Evrensel Projemiz Var mı?, 2. Baskı Aktif Düşünce Yayınları, Ankara, 2014

Birleyerek Oluşmak (Felsefe ve Tasavvuf Üzerine Konuşmalar), Aktif Düşünce Yayınları, Ankara, 2013

Gönül Gözü (Tuğrul İnançer ile beraber), Sufi Kitap/TİMAŞ, İstanbul, 2006

Felsefeye Giriş (Prof. Dr. Mübahat Türker Küyel, Prof. Dr. Sevim Tekeli, Prof. Dr. Esin Kâhya, Alev Öner, Nurten Baykurt ile birlikte), MEB. Devlet Kitapları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1985

İnsan İlimleri ve Fenomenoloji (Maurice Merleau-Ponty'den çeviri), Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1983

Traduction et Commentaire de Maquamat al Awliya de Akşemseddin, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1983

Önsöz xi

BİRİNCİ BÖLÜM 1
Sartre Ontolojisinin İmkân ve Sınırları 3

İKİNCİ BÖLÜM 15
Varlık Tipleri 17
1. Kendisinde Varlık (Être en-soi) 18
a. Özdeşlik İlkesinin Kendisinde Varlığa Uygulanması 19
b. Kendisinde Varlık ve Yaratılış Nazariyesi 21
c. "Kendisinde Varlık"ın Kontenjanlığı 23
2. Kendisi İçin Varlık 28
a. Spritualist Gerçekçiliğin Reddi 29
b. Kendisi İçin Varlığın Yokluk Olarak Tasviri 30
c. "Kendisi İçin"in "Kendisinde Varlık" Olma Çabası 35
3. Tanrı Fikri 38
a. İdeal Ontolojik Saha 38
b. Tanrı Kavramının Klâsik Felsefedeki "Ens Causa Sui" Kavramı ile Karşılaştırılması 44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 55
Ekzistansın Belirlenmesi 57
1. Genel Mânâda Ekzistans 57
2. Yaradılış - Öz ve Varoluş 65
3. Ekzistansın Kendi Kendini Aşması 77
a. Öz Boşluğunun Doğurduğu Problemler 79
b. Varoluştan Varlığa 85
4. İnsanın Varlık Karşısındaki Tedirginliği 91
a. Bulantı 91
b. İnsan Hayatının Kontenjanlığı 94

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 101
Sartre'ın Ahlâk Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme 103

SONUÇ 119

BİBLİYOGRAFYA 127

ÖNSÖZ

Jean Paul Sartre, ülkemizde daha ziyade, roman, tiyatro ve denemeleriyle tanınmış çağdaş bir Fransız filozofudur.[1] Düşüncesinin asıl yapısını oluşturan felsefî değerlendirmeleri ise pek fazla önemsenmemiş, bunların üzerinde durulmak lüzumu hissedilmemiştir. Fakat diğer bütün filozoflar için olduğu gibi, onun düşüncesini, gerçek boyutları ve ana problemleri çerçevesinde kavramaya gayret etmedikçe, bir başka ifadeyle felsefî sistematiği içerisine yerleştirmedikçe, ciddi bir şekilde ele almak mümkün değildir.

Bilindiği gibi felsefe, sorularıyla önem kazanan ve gelişen bir bilgi türüdür. Soruların beklediği cevaplar ise, soru dinamizmine bağlı yeni gelişmelere zemin hazırlayabildiği ölçüde bir değer kazanır. Bu gelişmelerin yeri ise, felsefe tarihidir. Felsefenin "tartışılabilirlik" ya da "tartışmaya dayanarak ulaşılabilirlik" özelliğini, işte bu nitelik çerçevesinde anlıyoruz.

O halde bir felsefe sisteminin ciddi bir analize tâbi tutulması her şeyden önce onun oluşmasına imkân veren temel

[1] Doğumu 1905, Ölümü 1980.

soru veya problemleri kavramak ve onlarla yakınlık kurmaktan geçer. Çünkü sistem ancak bunlar çerçevesinde bir anlam ve değer kazanacaktır. Bundan sonra yapılması gereken ise, bu temel üzerinde örülen konu ve kavramları, problemlere getirilen çözüm denemelerini bir bütün içerisinde değerlendirerek sistemin iç bütünlüğüne ulaşmaktır.

Bu yüzden, bir filozof olan Jean Paul Sartre'ın eserine sağlam bir anlaşılabilirlik imkânı sağlamak ve onun felsefe tarihi içindeki yerini belirlemek, yukarıda sözünü ettiğimiz biçimde gerçekleşecek bir iştir.

Filozofumuz, kendini ilk defa XIX. yüzyılın ikinci yarısında duyurmaya başlamış olan Ekzistans Felsefesi'ne mensuptur.

Dilimizde Varoluşçuluk adı altında da tanınan bu felsefe, kendisine hareket noktası olarak insanı, hattâ daha da belirgin olarak onun ferdî ve yaşanmış tecrübesiyle belirlenen ekzistansını (varoluşunu) seçer. Burada insan herhangi bir nesne ya da herhangi bir kavram değildir; fakat yaşayan, kendi hayat tecrübelerini bilinç ve iradesiyle temellendiren, bu yönüyle de kendi kendisini yine kendi eliyle oluşturan bir hürriyet hâlidir. Fakat bu hürriyet değerlendirildiğinde karşılaşılacak Tanrının varlığı (teizm) ya da yokluğu (ateizm) fikri, yine ekzistans filozofları arasında önemli bir bölünme sebebidir. Jean Paul Sartre ise, ateist (inkârcı) gruba dâhil olmakta, hattâ onun eserlerinin kendi sistematiği içinde bu ateizm, anahtar kavram rolü oynamaktadır.

Fakat kitabımızın başlığından da anlaşılacağı üzere, Jean Paul Sartre'ın düşünceleri bir bütün olarak ele alındığında, bu ateizm fikrinin sistemin sağlıklı kuruluşuna engel olan tarafları vardır. Öyle ki, bu fikir onu bazı noktalarda çelişkilere ve çıkmazlara götürecektir, işte amacımız, meseleyi kesinlikle felsefî zeminin dışına taşırmadan bu problemleri ortaya koymak, bazı temellendirme ve karşılaştırmalarla konuyu açıklığa kavuşturmaktır.

Bunun için filozofun başlıca felsefe kitabı olan *L'Être et le Néant* ana kaynak olarak alınmış ve bu, diğer eserleri ve ikinci elden kaynaklar ile beslenmiştir. Ana kaynak olan kitabın bir ontoloji (varlık felsefesi) denemesi olduğu düşünülerek filozofun varlık teorisi ön plânda ve önemle işlenmiş ve bunun, diğer felsefî görüşlerin inşâsında nasıl temel ve etkin rol oynadığı vurgulanmıştır. Fakat meselenin bir de bilgi ve ahlâk teorilerine ilişkin tarafı vardır ki, bu da, ontolojinin sağladığı temel üzerinde değerlendirilmiş olacaktır.

Şimdi bu çalışma, 1983 yılındaki özel mahiyet taşıyan bir baskısını hariç tutacak olursak, dördüncü defa basılıyor. İlk baskısı *Kültür Bakanlığı* tarafından 1987 yılında, ikincisi, *Akçağ Yayınları* tarafından 1991 yılında, üçüncüsü Etkileşim Yayınları tarafından 2007 yılında yapılmıştı. Fakat bir doktora tezi olarak hazırlanışı ve savunulması 1979 yılına dayanıyor. Aradan geçen otuz altı yılı geçkin süre içinde, ateizme ilişkin düşüncelerinin eleştirili bir incelemesini yaptığımız Jean Paul Sartre, hayata veda etti (1980). O zaman için eksiklik olarak değerlendirdiğimiz, vaadine rağmen meydana getirememiş olduğunu vurgu-

ladığımız *ahlak üzerine çalışmasını,* aslında oluşturmaya gayret etmiş bulunduğu ortaya çıktı. Nitekim müsvedde şeklinde bulunan bu eser *"Cahiers Pour Une Morale"* adı altında neşredildi ve yeni açılımlara kapı araladı. Elbette yine, aradan geçen bu zaman zarfında eserleri hakkında felsefesini anlamamıza daha farklı imkânlar sağlayacak araştırmalar yapıldı, yorumlar yazıldı. Yavaş yavaş, ölümüyle artık eserini tamamlamış bulunan J. P. Sartre için daha geniş bir felsefi yargı imkânı doğdu. Hatta ölümüne yakın bir dönemde, inançsızlığı ile tanınmış olan Düşünür'ün, bu alanda belki de yanılmış olabileceğini ifade ettiği bir söyleşi de yayınlandı.

Bütün bunlar, bir felsefecinin eserini, fikir dinamizmi dolayısıyla, onun hayatının sonuna kadar oluşturmaya devam edebileceği gerçeğini, bir defa daha bize hatırlatıyor. Kaldı ki, bu eser, üzerine yapılan tartışmalarla da uzmanları tarafından farklı yönlerde derinleştirilebiliyor.

Bu satırların yazarı O'nun felsefesinde, dünya karşısında tedirgin, diğerleriyle ahenkli bir beraberlik kuramayan, varoluşunu özgürce inşa edeyim derken, yalnızlığının çaresizliğinde kaybolan bir insan tasviri bulmuştu. Bunu da Ateizm'e bağlıyordu. Hâlbuki yine aynı yazarın genç meslektaşı Gaye Çankaya, J. P. Sartre üzerine yaptığı bir çalışmada,[2] onun, " yüce gönüllülük" ve "içtenlik" duygularıyla siyaset alanına doğru kayışında, Hoca'sının daha önce görmediği farklı bir veçhe

[2] Gaye Çankaya: "Sartre Düşüncesi'nde Özgürlük ve Ahlak Problemi", "La liberté et le problème moral dans la pensée de Sartre") Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Şubat / 2004.

yakaladı. Bu da felsefe etkinliğinin hiç de durağan olmadığını; eski yorumlar kadar, yeni değerlendirmelerin önemini, tazelenen bir diyalog ortamı oluşturucasına göstermek bakımından fevkalade dikkat çekici idi.

Ateizm, cüretkâr ve zor bir teşebbüstür. Pek çoklarının sanışlarının aksine, bir bilimsel ya da felsefi inşa sonucu ortaya çıkmaz. Daha başlangıçta, iman psikolojisine bağlı olarak oluşturulan bir seçim ya da kendisinden kaynaklanmayan bir tatminsizliğin beyanıdır. Keşke bir red ya da inkâr hükmü için bu kadar acele davranılmamış olsa idi. Zira belki de, böyle bir yüz çevirişe, ya da ikrar eksikliğine yol açan duygular ve bunları ifade eden kavramlar, yenilenen bir iman hamlesinin habercileri olabilirdi.

Felsefi tahliller, Ateizm'i daha iyi anlamamıza yardımcı olacaklar; sistem ve fikir temelinde bizi nasıl bir varlık anlayışı ve insan telakkisi ile karşı karşıya bıraktığını göstereceklerdir. Her halde bütünlüğü içinde anlamamız gereken evrensel bir insan tecrübesi, bu alanda kazandırılacak açıklığa, ziyadesiyle muhtaçtır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde olduğu kadar, felsefe alanındaki kazanımlarının tamamında, ilgi teşvik ve rehberliğini esirgemeyen Değerli Hocam, Prof. Dr. Necati Öner'e minnettarlığımı ifade etmeyi en zevkli bir görev addederim.

Prof. Dr. Kenan Gürsoy
İstanbul / Ekim 2015

Bibliyografya

A) J. P. SARTRE'IN ESERLERİ

Felsefî Eserler:

1. *L'lmagination,* P.U.E 1936
2. *Esquisse d'une théorie des Emotions,* Hermann 1939.
3. *L'Imaginaire,* Gallimard, 1943
4. *L'Etre et le Néant, Idées,* Gallimard, 1943
5. *Critique de la* Raison *Dialectique,* Idées, Gallimard, 1960

Romanlar:

1. *La Nausée,* Gallimard, 1938
2. *Le Mur,* Gallimard, 1939
3. *Les Chemins de la Liberté*

I. *L'Age de Raison,* Gallimard, 1945
II. *Le Surcis,* Gallimard 1945
III. *La Mort dans l'Âme,* Gallimard, 1949

Tiyatrolar:

1. *Les Mouches,* Gallimard, 1944
2. *Huis Clos,* Gallimard, 1944
3. *Morts Sans Sépulture,* Gallimard, 1946
4. *La Putain Respectieuse,* Gallimard, 1946
5. *Les Mains Sales,* Gallimard, 1948
6. *Le Diable et le Bon Dieu,* Gallimard, 1951
7. *Kaen,* Gallimard, 1954
8. *Nekrassov,* Gallimard, 1955
9. *Les Séquestrés d'Altona,* Gallimard. 1960

Denemeler ve Hatıralar:

1. *L'Existentialisme est un Humanisme,* Collection Pensee, Nagel, 1946
2. *Les Mots,* Gallimard, 1964
3. Senaryo:
1. *Les Jeux Sont Faits,* Nagel, 1947
2. *L'Engrenage,* Nagel, 1949

B) FAYDALANILAN DİĞER KAYNAKLAR

1. Alberes R. M. *Jean* Paul *Sartre,* Universitaires, Paris, 1964, Classique du XX. siele
2. Bochenski I. M. *La Philosophie Contemporaine en Europe,* 1967 Paris
3. Bréhier Emile, *Histoire de la Philosophie*, P. U. E I
4. Çubukçu İbrahim Agâh, *İslam Felsefesinde Allah'ın Varlığının Delilleri,* A. Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları 1971 - Ankara!

5. Descartes, R. *Méditations Métaphysiques,* P. U. E, 1968; Paris
6. Foulquié Paul, *L'Existentialisme,* Presses Universitaires de France, 1974 - Paris *Dictionnaire de la Langue Philosophique* P.U.E 1969 (R. Saint Jean ile beraber)
7. Heimsoet Heinz, *Felsefenin Temel* Disiplinleri, I. Ü. E. F. Y. No: 509, 1952 İstanbul
8. Kant Emmanuel, *Critique de la Raison Pure,* P. U, E 1968 Paris
9. Kaufmann Walter, *Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk,* Çev. Akşit Göktürk, DE. Yayınevi İstanbul
10. Keklik Nihat, *Sadrettin Konevi'nin Felsefesinde Allâh-Kâinat- İnsan,* I. Ü.E. E Yayınları No: 1208 1967 istanbul
11. Türker Küyel, Prof. Dr. Mübahat, *Aristotales ve Farabî'nin Düşünce Öğretileri,* Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969 Ankara
12. Legrand Gerard, Les *Présocratiques,* P. U. E 1971 Paris
13. Lepp Ignace, *Psychanalyse de L'Athéisme Moderne Grasset,* 1961 Paris
14. L. Shinn Roger, E*gzistansializmin Durumu,* Amerikan Bord, Neşriyat Dairesi, 1963 İstanbul
15. Marcel Gabriel, *Présence et Immortalité,* Flammarion, 1959 Paris
16. Marcel Gabriel, *Journal Métaphysique,* Gallimard, 1927 Paris
17. Marcel Gabriel, *Être et Avoir,* Aubier, 1935 Paris
18. Marcel Gabriel, *Du Réfus à l'Invocation,* Gallimard, 1940 Paris
19. Moeller Charles; *Jean Paul Sartre ve Tabiatüstünün Bilinmemesi,* Çev. Mehmet Toprak, Remzi Kitabevi, 1969 istanbul
20. Mounier Emmanuel, *Malraux Camus Sartre Bernanos L'Espo- ir des Desesperes,* Le Seuil, 1970 Paris
21. Mounier, Emmanuel, *Introduction aux Existentialismes,* Gallimard, Coll, Idees, 1962 Paris
22. Murdoch iris, *Sartre Yazarlığı ve Felsefesi* (Çev. S. Hilav) DE. Yayınevi, istanbul

23. Olguner Fahrettin, *İbn Sina'nın Düşüncesinde Varlık* ve *Varoluş,* (Basılmamış Ders Notlan)

24. Öner, Prof. Dr. Necati, *Klasik Mantık,* A. Ü. ilahiyat Fakültesi Yayınları, No: 118 - 1970 Ankara

25. Öner, Prof. Dr. Necati, *Aşkın Varlık Bunalımı,* Töre Dergisi, Mart - 1978

26. Ritter Joachim, *Varoluş Felsefesi Üzerine,* (Çev. Hüseyin Batuhan) I.Ü'E.E Konferansları, 1954 istanbul

27. Jaspers Karl, *Felsefeye Giriş, Çev.* Mehmet Akalın, Hareket Yayınları, 1975 istanbul

28. Jeanson Francis, *Sartre-Camus Çatışması,* (Çev. Bertan Onaran, Izlem Yayınları, 1965 İstanbul

29. Jeanson Francis, *Le Problème Moral et la Pensée de Sartre,* Ed: Sevil, Paris 1965

30. Jeanson Francis, *Sartre,* Ecrivains de Toujours, Seuil Paris, 1974

31. Troifontaines R., *De l'Existence à l'Être* (2 volumes) Nouwela- ert et Vrin, 1953 Paris

32. Troisfontaines *R. Le choix de J. P. Sartre,* (Aubier) Aubier - Paris

SATINALMA YÖNETİMİ,
Süreçler ve Uygulamalar

Yrd.Doç.Dr. Halim Yurdakul

nobel

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1252
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 30
ISBN : 978-605-320-158-8
© 1. Basım, Haziran 2015

SATINALMA YÖNETİMİ, SÜREÇLER VE UYGULAMALAR
Yrd.Doç.Dr. Halim Yurdakul

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yurdakul, Halim.
Satınalma Yönetimi, Süreçler ve Uygulamalar/ *Halim Yurdakul*
1. Basım, XIV+269 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-158-8
1. Satınalma 2. Tedarikçi 3. Para

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KÜLTÜRÜNE HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Satınalma faaliyeti giderek artan bir ölçüde hayati bir yönetim fonksiyonu olarak ön plana çıkmaktadır. Temel olarak bir şirketin gider ve gelirleri arasındaki fark olan kar, kaynak tabanlı yaklaşıma göre açık bir şekilde bu fonksiyona bağlıdır. Şirket yönetimleri geleneksel olarak pazar şartlarına bağlı olarak değişen girdilere önem verirler. Ancak rekabetçi piyasaların ağır şartlarının çıktı fiyatlarının artışına kolayca müsaade etmemesi de dikkatlerin girdi maliyetleri üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Gerçekleştirilen satın almaların, şirketlerin tek başına en büyük maliyet kalemini oluşturması doğal olarak tüm dikkatlerin üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmaktadır.

Şöyle ki firmalarının maliyet yapısı üzerine yapılan araştırmalar satın almanın organizasyonlar için ne kadar önemli bir fonksiyon olduğunu ortaya koymaktadır. Satılan malların maliyetinin içerisindeki en büyük pay satın alınan malzeme ve hizmetlere aittir. Üretim firmalarında ham madde maliyetlerinin satın alma bedeli satılan malın maliyeti içinde %50 civarında bir pay sahibiyken, hizmet sektöründe ise %10-40 aralığındadır. Satın almada çok önemli bir pay tutan diğer iş maliyetleri de satın alma değerine eklendiğinde bu pay üretim işletmelerinde %68'lere ulaşmaktadır.

Bunların yanında giderek artan kâr daralmasının getirdiği kaynakların tam kullanılması gerekliliği, acımasız dış rekabet ve ticari ortaklıklar, dijital ve elektronik kontrol edilen ileri teknoloji ürünlerinin giderek artan karmaşıklığı, şartları ağırlaşan şartnameler ve yerli ve yabancı şirketler arasındaki daha serbest girdi akışları ile küresel pazarların ortaya çıkması, devlet üst denetiminin şirket prosedürleri üzerindeki kontrolünün artması nedeniyle satın alma faaliyetleri işletmeler için stratejik bir önem arz etmektedir. Bu kapsamda yurt içi ve

uluslararası tedarikçilerin bulunmasından pazarlık süreçlerine, tedarikçi ilişkilerinden satın alma pazar araştırmasına kadar bir dizi faaliyet sürekli bir dinamizm hâlindedir.

Bu çerçevede günümüzde işletmelerdeki satın alma bölümünün görevleri ve önemi bahsettiğimiz bu değişimlere paralel olarak oldukça değişmektedir. Önceleri işletmenin ihtiyaç duyduğu malzemelerin tedarik pazarından temin edilmesi şeklinde teknik düzeyde satın alma işlevini yerine getirmekteyken bugün ise ilgili bölümlerin sorumluluk çerçevesi genişlemekte ve işletme içerisinde hem hiyerarşik açıdan hem de kararlara katılım açısından yükselerek stratejik düzeyde temsil edilmektedir.

Ancak stratejik seviyeye yükselmek ilgili bölümlerin teknik düzeyde işler yapmaması anlamına gelmemektedir. Bu çerçevede satın alma politikaları ve uygulamaları işletmelerin başarısına birkaç yönden katkı sağlayacak temel bir etki yaratmaktadır. Öncelikle, mali tasarruflar sağlayan satın alma politikaları, firmanın satış marjını artırmaktadır. İkinci olarak, daha iyi kalite ve lojistik ayarlamaları yaparak satın alma, firmanın sermaye devir oranına katkıda bulunmaktadır. Üçüncü olarak ise tedarikçiler doğru bir şekilde yönlendirildiğinde ve hatta geliştirildiğinde firmanın kendisini geliştirme süreçlerine önemli katkıda bulunmaktadır. Bugün, tedarikçilerle ilişkilerde yapılan en küçük geliştirmelerin bile firmanın yatırımlarının geri dönüş oranına önemli derecede etki ettiği yapılan birçok bilimsel araştırmayla açıkça ortaya konulmuştur.

Bunlara ilaveten küreselleşmedeki artışa paralel olarak tedarik zincirlerinin ulusal sınırları aşarak uluslararasılaşması satın alma faaliyetini hem seviye hem de kapsam yönünden günden güne daha da farklı bir konuma sokmaktadır. Malumunuz, 1980'lerden itibaren yaşanan dışa açık büyüme ve liberalizasyon politikaları Türkiye'de faaliyet gösteren yerli ve yabancı tüm firmalarda aynı etkileri göstermiştir. Yukarıda açıkladığımız bu gelişmeler ve değişimler sonucu işletmelerin tepe yöneticileri satın alma personellerini bu problemlerle baş edebilecek nitelikte olmalarını istemekte ve personel seçimini bu yönde yapmakta veyahut mevcut çalışanlarının bu yönde eğitilmesini sağlamaktadır.

Lojistik, taşımacılık ve tedarik zinciri konularında yerli eserleri de raflarda görmeye başladığımız son zamanlarda ne yazık ki satın alma üzerine yazılmış kaynak sayısının konunun önemiyle örtüşmeyecek düzeyde olduğunu görmekteyiz. Mevcut olanların çoğu ise büyük ölçüde yabancı kaynaklardan çeviri ağırlıklı olması ve akademik dille yazılması nedeniyle sektörün ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamakta ve sadece ders kitabı olarak kullanılabilmektedir.

Elinizdeki kitap ise satın alma faaliyetini tedarik zincirinin ve işletmelerin önemli bir fonksiyonu olarak ele almaktadır. Kitabın sistematiği içerisinde hem satın alma kavramı ve fonksiyonuna ait temel bilgiler verilmekte, konunun stra-

tejik önemine dikkat çekilmekte hem de tedarikçi seçiminden, satın alma tekniklerine, müzakereden sözleşme yönetimine kadar operatif birçok konu ele alınmakta ve uygulamadan örneklerle desteklenerek detaylı bir biçimde açıklanmaktadır.

Yazarın mesleki geçmişi ve akademik birikiminin çıktısını oluşturan bu eserin önemli bir boşluğu doldurarak öğrencilerden yöneticilere kadar satın alma ile alakalı geniş kitlelere fayda sağlayacağına inanıyorum.

Doç. Dr. A. Zafer ACAR

Haziran 2015

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: SATINALMA KAVRAMI VE ÖNEMİ 1
Giriş 1
1.1 Satınalma Nedir? 1
1.3 Satınalma Fonksiyonunun Rolü 9
1.4 Satınalmanın Hedefleri 14
Sonuç 15
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 15

Bölüm 2: SATINALMA DEPARTMANININ ORGANİZASYONU 17
Giriş 17
2.1 Satınalmanın İşletmedeki Yeri 17
2.2 Satınalmanın Kuruluşu 19
2.3 Satınalmanın Yapılanması 22
2.4 Satınalmada İşbölümü ve Görevler 26
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 27

Bölüm 3: SATINALMA PERSONELİ, NİTELİKLERİ, GÖREVLERİ... 29
Giriş 29
3.1 Satınalmacının Özellikleri 29
3.2 Satınalma Personelinin Çalışma Prensipleri 31
3.4 Satınalma Personeli Nasıl Yönetilmeli? 36
3.5 Satınalmacının Etik Özellikleri 38
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 39

Bölüm 4: STRATEJİK SATINALMA 41
Giriş 41
4.1 Satınalma ve Rekabet Stratejisi 42
4.2 Stratejik Satınalmada Organizasyonun Vizyon ve Misyonu 43
4.3 Satınalma ve Kurumsal Planlama 46
Sonuç 53
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 53

Bölüm 5: TEDARİK LOJİSTİĞİ YÖNETİMİ 55
Giriş 55
5.1 Tedarik Lojistiği Nedir? 55
5.2 Lojistik Destek Elemanları 57
5.3 İnsan - Sistem Entegrasyonu 71
5.4 Ömür Devri Maliyet Analizi 73
5.5 Entegre Ürün ve Süreç Geliştirme 75
5.6 Tedarik Lojistiği Yönetimi 77
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 78

Bölüm 6: MÜZAKERE VE PAZARLIK 79
6.1 Müzakere ve Pazarlık Terimleri 79
6.2 Müzakere Ortamının Değerlendirilmesi 81
6.3 Müzakereye Hazırlık ve İcra 89
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 94

Bölüm 7: UYGUN FİYATIN TESPİTİ 95
Giriş 95
7.1 Fiyat Nasıl Belirlenir? 96
7.2 Maliyet Analizi 98
7.3 Fiyat, Maliyet ve Değer İlişkisi 102
7.4 Fiyat Tahmini 102
7.5 Fiyat Analizi 104
Sonuç 105
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 106

Bölüm 8: SÖZLEŞME YÖNETİMİ 107
Giriş 107
8.1 Sözleşme Kavramı 108
8.2 Sözleşmenin Kurulması 108
8.3 Sözleşme Çeşitleri 110
8.4 Sözleşmede İmza Yetkisi 112
8.5 Sözleşme Yapım ve Yönetimi 112
8.6 Sözleşmenin Bölümleri ve Terimleri 116
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 122

Bölüm 9: TEDARİKÇİ SEÇİMİ, TAKİBİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ 123
Giriş 123
9.1 Tedarikçi Seçim Kriterleri 124
9.2 Tedarikçi Değerlendirme Formu 129
9.3 Satınalmacı-Tedarikçi İlişkileri 132
9.4 Uygun Tedarikçilerin Bulunması 134
9.5 Tedarikçi İlişkileri Yönetimi (SRM) 136
Sonuç 137
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 138

Bölüm 10: SATIN ALMA VE KALİTE YÖNETİMİ 139
Giriş 139
10.1 Kalite Nedir? 139
10.2 Kalite – Satınalma İlişkisi 141
10.3 Tedarikçi Tarafında Kalite Sisteminin Tesisi 143
10.4 Satınalmacı Tarafında Kalite Sisteminin Tesisi 146
Sonuç 149
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 149

Bölüm 11: TEDARİK ZİNCİRİNDE SATINALMA 151
Giriş 151
11.1 Tedarik Zincirinde Satınalma Değişkenleri 152
11.2 Uluslararası Ticarette Teslim Şekilleri (INCOTERMS 2010) 153
11.3 Satın Alınacak Miktarın Belirlenmesi (Talep Tahmini) 168
11.4 Tedarikte Lojistik 178
11.5 Üretimde Tedarik veSatınalma 179
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 180

Bölüm 12: KAMUDA SATINALMA 183
Giriş 183
12.1 Kamu İhale Kanunu 183
12.2 İhale Komisyonu 186
12.3 İhaleye Katılım Kuralları 187
12.4 Şartnameler 190
12.5 İhale İlan Süreleri ve Kuralları 190
12.6 İhalede Yasak Davranışlar 191
12.7 İhale Dokümanları 191
12.8 İhale Komisyonu 192
12.9 Kamu İhale Kurumu 192
12.10 İhale Usulleri 192
12.11 Tekliflerin Hazırlanması ve Sunulması 194

12.12 Teminat 194
12.13 Tekliflerin Değerlendirilmesi ve Karara Bağlanması 195
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 196

Bölüm 13: SATINALMA VE STOK YÖNETİMİ 197
Giriş 197
13.1 Envanter ve Stok Kavramları 198
13.2 Stok Yönetimi 199
13.3 Stok Maliyetleri 200
13.4 Minimum Stok Maliyeti İçin Optimal Stok Düzeyi 203
Sonuç 213
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 213

Bölüm 14: SATINALMADA İHALE YÖNTEMİ VE E-İHALE 215
Giriş 215
14.1 İhale 216
14.2 İhale Türleri ve Gelişimi 217
14.3 İhale Çeşitlerinin Özellikleri ve Kullanılma Nedenleri 228
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 230

Bölüm 15: SÜRDÜRÜLEBİLİR SATINALMA 233
Giriş 233
15.1 Sürdürülebilir Satınalma Nedir? 233
15.2 Niçin Sürdürülebilir Satınalma? 238
15.3 Sürdürülebilir Satınalma Stratejisi 238
15.4 Satınalma Sürecinde Sürdürülebilirlik Unsurları 240
15.5 Sürdürülebilir Satınalma Araçları 243
15.6 Sürdürülebilir Satınalma Süreci 245
Sonuç 249
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 250

Bölüm 16: SATINALMA SÜRECİ 251
Giriş 251
16.1 Satınalma Süreci 252
Sonuç 263
BÖLÜM İÇİ KAYNAKLAR 263

KAYNAKLAR 265

KAYNAKLAR

Acar, A.Zafer; Yurdakul, Halim, "Sağlık kuruluşlarında sistem satın almaları için entegre ürün timi önerisi", Akademik Bakışdergisi, sayı: 34 ocak – Şubat 2013, Celalabat – Kırgızistan, http://www.akademikbakis.org

Acar, A.Zafer, "Lojistik Yeteneklerin, Strateji - Performans İlişkisi Üzerindeki Rolü: Kobi'ler Üzerinde Bir Saha Araştırması", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 4, 2010

Acar, A. Zafer ve Zehir, Cemal, "Rekabet Avantajı Yaratmada Lojistik Yeteneklerin Rolü Ve İşletme Performansına Etkileri", 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Eskişehir, 2009

Acar, A. Z., & Yurdakul, H. (2014). Satınalma ve Tedarik. A. Z. Acar, & A. M. Köseoğlu içinde, **Lojistik Yaklaşımıyla Tedarik Zinciri Yönetimi**, Ankâra: Nobel.

Acar, A.Zafer, Uluslararası Lojistik Program Ders Notları, OKAN Üniversitesi İİBF, 2015

Acar, Zafer ve Köseoğlu, A.Murat, **Lojistik Yaklaşımıyla Tedarik Zinciri Yönetimi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2014

Barrat, Christopher ve Whitehead, Mark, **Buying for Business**, John Wiley & Sons Ltd,West Sussex, 2004

Baray, Alp, **Üretimde Varyasyon, İstatistiksel Yaklaşım**, Çağlayan Kitabesi, Birinci Baskı, İstanbul, 2008

Bazerman, Max H. ve Samuelson, William F.," I Won the Auction but Don't Want the Prize", **The Journal of Conflict Resolution**, Vol. 27, No. 4 (Dec., 1983), s. 618-634

Benton, W.C.,Jr., **Purchasing and Supply Management**, Mc Graw Hill, New York, 2007

Besley, S., & Bringham, E. F. (2000). **Essentials of Managerial Finance** (12. b.). South-Western College Pub.

Bilgili, Turhan, Lojistik Program Dersleri Ders Notları, Beykoz Lojistik MYO, 2010-2014

Blanchard, Benjamin, **Logistics Engineering**, 1998, ABD

Brown, Whitney E. ve Ray, Lana D., "Electronic Reverse Auctions in the Federal Government" (Naval Postgraduate School Monterey, California, MBA professional report, December 2007), Çevrimiçi) calhoun.nps.edu/.../07Dec_Brown_W_MBA.,11.05.2014

Burt, David N. ve Pinkerton, Richard L. **A Purchasing Manager's Guide to StrategicProactive Procurement**, AMACOM, 1601 Broadway, NY 2006

Carter, Craig R. vd.," Reverse auctions—grounded theory from the buyer and supplier perspective", **Transportation Research** Part E 40 (2004)

Che, Y.K., "Design Competition through Multidimensional Auctions," **RAND Journal of Economics**, vol. 24,(1993), s.668-680

Cheng, Chi-Bin "Solving a sealed-bid reverse auction problem by multiple-criterion decision-making methods", **Computer and Mathematics with Applications** 56 (2008), s. 3261-3274

Compte, Olivier, "The winner's curse with independent private values", **CERAS-ENPC**, (2002), s.1, (Çevrimiçi) www.enpc.fr/ceras/compte/winner*, 13.05.2014*

Değişen ve Gelişen Çağda LOJİSTİK, Genelkurmaybaşkanlığı Yayınları, Ankara

Draft BS 8903 Principles and framework for procuring sustainably – Guide: Çevrimiçi: www.qualileo.org/mod/file/download.php?file_guid, 15.03.2015

Erdem, Ercüment (Çeviren)**, Incoterms 2010,İç Ve Dış Ticarete İlişkin Ticari Terimlerin Kullanımı İçin ICC Kuralları**, Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Türkiye Milli Komitesi, Paris, 2010

Farahvash, Pooya ve Altıok, Tayfur, " Application of Multi-Dimensional Procurement Auction in Single-Period Inventory Model", Annals OR 164(1): (2008)

Genel Başvuru Sitesi, Çevrimiçi: http://www.turkcebilgi.com/sozluk/ihale, 04.09.2012

Genel Başvuru Sitesi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Sürdürülebilirlik; Çevrimiçi: 07.12.2014

Genel Başvuru Sitesi: http://www.tdk.gov.tr/index.php, Çevrimiçi: 27.03.2015

Genel Başvuru Sitesi: http://www.aptima.com/human_system_integration.php, Çevrimiçi: 15.05.2008

Genel Başvuru Sitesi, http://www.mevzuat.net/fayda/teslimsekilleri.htm, Çevrimiçi: 09.04.2015

Genel Başvuru Sitesi, Çevrimiçi: www.**tdk**.gov.tr/, 11.02.2015

Genel Başvuru Sitesi, http://www.iccwbo.org/about-icc/, Çevrimiçi: 09.04.2015

Holt, Charles A. vd., "Risk Aversion And The Winner's Curse", Department of Economics University of Virginia Charlottesville, (April 2000), s.1, (Çevrimiçi) www.people.virginia.edu/~cah2k/wincurse, 13.05.2014

Hwang, C.L. K. Yoon, Multiple **Attribute Decision Making: Methods and Applications: A State-of-the-Art Survey**, OCLC Number: 7277857, Sprinnger-Verlag, New York, NY, 1981

Jap, Sandy D., "The impact of online, reverse auctions on buyer-supplier relationships"**Journal of Marketing**,Vol. 71, No. 1, (January 2007), s.146-159

Kamu İhale Kanunu, Kanun No: 4734 (Değişiklikler işlenmiş), 22 Ocak 2002 tarih ve 24648 Sayılı Resmi Gazete, Madde 17, s.12, (Çevrimiçi) http://www.ihale.gov.tr/Mevzuat.aspx, 11.12.2013

Kamu İhale Kurumu, Kamu İhale Kanunu Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği (Değişiklikler işlenmiş), (Çevrimiçi) http://www.ihale.gov.tr/Mevzuat.aspx, 11.12.2013

Karahan, Sami vd., **Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları**, 3.Basım, Seçkin Basımevi, Ankara, 2012.

Kılıçoğlu, Ahmet, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Turhan Kitabevi, 14.Baskı, Ankara, 2014

Kobu, Bülent, **Üretim Yönetimi**, Beta Yayınları, 14. Baskı, Kasım 2008, İstanbul

Kovalchuk, Yevgeniya, "Seller's Strategies for Predicting Winning Bid Prices in Online Auctions",(Çevrimiçi) cimca/iawtic/ise, 2008

Kune-muh Tsai ve Feng-chin Chou, "Developing a Fuzzy Multi-attribute Matching and Negotiation Mechanism for Sealed-bid Online Reverse Auctions", **Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research** Vol 6 / issue 3 (December 2011)

Mangan, John vd., **Global Logistics and Supply Chain Management**, July 2009-West Sussex

Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Türkiye Milli Komitesi, Incoterms 2010, İç ve dış ticarete ilişkin ticari terimlerin kullanımı için ICC kuralları, Kazma, Sedef Burçin, Incoterms 2000 Incoterms 2010 Değişiklikleri ve Türk Ticaret Hukuku'nda Incoterms, Genel Başvuru Sitesi, Çevrimiçi: http://www.agchukuk.com/dosyalar/uluslararasi_ticari_satislarda_teslim_klozlari_incoterms-20.PDF, Çevrimiçi: 05.11.2014

Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Türkiye Milli Komitesi, **Incoterms 2010, İç Ve Dış Ticarete İlişkin Ticari Terimlerin Kullanımı İçin ICC Kuralları**,

Mullen, Michael R., "Evidence of Revenue Equivalence in B2B Open, Reverse e-Auctions and First Price Sealed Bids" **Journal of Global Business Management** 4, 1(2008), s.395-405

Naval Postgraduate School "Tedarik Lojistiği"kurs notları, Monterey, California, ABD, 2004

Neslihan Balcı Varol, Uluslararası Ticaret Ders Notları, Beykoz Lojistik MYO, 2010-2015

Nomer, Haluk N., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Beta Yayınları, 10.Baskı, İstanbul, 2011

Özçakar, Necdet ve Yurdakul, Halim, "Türk Kamu İhale Kanununda Fiyat İle Birlikte Fiyat Dışı Unsurların da Dikkate alındığı İhale için Tedarikçinin Çoklu Teklif Hazırlama Stratejisi", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt/Vol:43, Sayı/No:1, (2014), s.55-69

Özçakar, Necdet ve Yurdakul, Halim, "Türk Kamu İhale Kanununda Fiyat İle Birlikte Fiyat Dışı Unsurların da Dikkate alındığı İhale ve Kazanan Teklif", **İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi**, Yıl:25, Sayı:76, Haziran 2014, s.62-80

Photios, Ionnou G., "Average bid method-Competitive bidding strategy", **Journal of Construction Engineering and Management**, Vol.119,No:1, (March 1993), s.131

Pooler, Victor H., vd. **Global Purchasıng and Supply Management**, Kluwer Academic Publishers,Boston, 2004

Quayle, Michael, **Purchasing and Supply Chain Management: Strategies and Realities**, IRM Press,London, 2006

Richter, Charles W. ve Sheblé, Jr. Gerald B., "Genetic Algorithm Evolution of Utility Bidding Strategies for the Competitive Marketplace", Genetic Programming Conference Proceedings, 1998, (Çevrimiçi)www.researchgate.net/.../3265704_Genetic_alg*, 11.12.2013*

Roycroft, Trevor R., "A Policy Whitepaper", **Roycroft Consulting, Economic and Policy Analysis**, February 1, (2008), s.8, (Çevrimiçi) www.roycroftconsulting.org/Roycroft_Consulti*, 13.05.2014*

Silver, Edward A. vd., **Inventory Managementand Production Planning and Scheduling**, John Wiley&Sons, New York, 1998

Sollish, Fred ve Semanik, John, **The Purchasing and Supply Manager's Guide to the C.P.M. Exam**, Harbor Light Press, 2005, San Fransisco

Tan, Yongtao vd. "Multiple-objective bidding strategy using goal programming technique", Emerald, **Management Decision** Vol.46 No.4 (2008), s. 656-672

Taha, Hamdy A., **Yöneylem Araştırması**, Çev.:Ş.Alp Baray-Şakir Esnaf, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, 6.Basımdan çeviri, Literatür Yayıncılık 2000, s.346

Türk Borçlar Kanunu, 6098

Van der Rhee, Bo "How to Buy in B2B:Reverse auctions in supply chain management", **Poms Chronicle**, Volume 11 Number 3-4

Woonghee Tim Huh, "Multiplicity of Bidding Strategies in Reverse Auctions", (Çevrimiçi) *dspace.library.cornell.edu, 11.05.2014*

Yaralıoğlu, Kaya, Topsis Yöntemi, (Çevrimiçi): www.deu.edu.tr/.../k.../TOPSIS_Yontemi.doc*, 09.05.2014*

Yurdakul, Halim, "Kapalı Teklif Satınalma ihalelerinde En Uygun Teklifin Belirlenmesi", Doktora Tezi, Danışman:Prof.Dr.Necdet ÖZÇAKAR, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, İstanbul, 2014

Yurdakul, Halim, "Sistem ve Projeler İçin Tedarik Lojistiği ve Yönetimi", Yüksek Lisans Projesi, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2009

Yurdakul, Halim "Proje Tedariği" içinde, Editör: Pınar Seden Meral, **Lojistikte Güncel Konular, Kavramlar ve Uygulamalar,** Beykoz Lojistik MYO Yayını, 2013, s. 91- 97

Zehir, Cemal ve Özşahin, Mehtap "Takım Yönetimi Ve Takım Etkinliğini Belirleyen Faktörler: Savunma Sanayinde Ar-Ge Yapan Takimlar Üzerinde Bir Saha Araştirmasi", Doğuş Üniversitesi Dergisi, 9 (2) 2008, s. 266-279

2. Basım

SAYISAL YÖNTEMLER
ve MATLAB UYGULAMALARI

Nurhan KARABOĞA

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 316
Matematik/İstatistik No.: 12
ISBN : 978-605-133-218-5
© 2. Basım, Mart 2015

SAYISAL YÖNTEMLER VE MATLAB UYGULAMALARI
Nurhan KARABOĞA

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Kapak Resmi: Vildan Işık
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

ÜRÜN TESCİLİ: MATLAB, The MathWorks Inc. firmasının tescilli ürünüdür. MATLAB is registered trademark of The MathWorks Inc.
The MathWorks Inc. iletişim bilgileri: The MathWorks Inc. 3 Apple Hill Drive Natick, MA, 01760-2098 USA
Tel: 508-647-7000 Fax: 508-647-7101 e-mail: info@mathworks.com web:www.mathworks.com

The MathWorks Inc. Türkiye temsilcisi Figes Ltd. Şti. iletişim bilgileri: Figes Ltd. Şti.
Petek-Bozyaka İş Merkezi C/301-311 Celal Bayar Caddesi No:6 16620 Bursa-Türkiye
Tel: +90 224-2508454 Faks: +90 224-2508457 e-mail: info@figes.com.tr web: www.figes.com.tr

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karaboğa, Nurhan.
Sayısal Yöntemler ve Matlab Uygulamaları / *Nurhan KARABOĞA*
2. Basım, X+384 s., 19,5x27,5mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-218-5
1. Sayısal Yöntemler 2. Nümerik Analiz 3. Sayısal Çözümleme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Rahmetli Babam
Abdullah Işık'ın anısına...
(1927-1981)

ÖN SÖZ

Nitelikli mühendis olabilmek için öğrencilerin eğitim öğretim dönemleri boyunca aldıkları derslerine ek olarak sayısal yöntemler konusunda da iyi eğitilmiş olmaları gerekir. Sayısal Çözümleme, Nümerik Yöntemler veya Nümerik Analiz gibi farklı isimlerle adlandırılan aynı konuların anlatıldığı dersler için hazırladığım bu kitap; öğrencilerimin bu dersi daha rahat anlayabilmeleri için yıllardır bu sahada onlara anlattığım dersler sürecinde edindiğim deneyimlerden faydalanarak ve bu konularda yazılmış önemli kaynaklar incelenerek hazırlanmıştır.

Kitapta, özellikle öğrencilerin konuyu daha rahat kavrayabilmeleri için yöntemlerin anlatılmasından sonra örnekler yazılımla desteklenerek verilmiştir. Öğrencilerin sayısal yöntemlerin arkasındaki temel fikri kavrayabilmeleri amacıyla öncelikle problemin matematik modeli oluşturulmuş ve sonra farklı yöntemlerin uygulaması gerçekleştirilmiştir. Yöntemlerin doğru ve net bir şekilde anlaşılabilmesi için verilen örnekler özellikle farklı mühendislik disiplinlerinden seçilmiştir.

Yöntemlerin dayandığı temel fikir verildikten sonra programlama örnekleri ile öğrencilerin yazılım konusunda kendilerini geliştirmelerine imkân sağlayan kitapta; MATLAB yazılım paketi ile çalışılmış ve mühendislik problemlerinin çözülmesinde kullanılan sayısal yöntemlerin anlatılmasına ek olarak MATLAB'ın da bu sahada kullanılabileceği vurgulanmıştır.

Kitabın ilk bölümünde özellikle neden sayısal yöntemlere gerek duyulduğu ile ilgili bilgi verildikten sonra ikinci bölümünde tüm yöntemlerde karşılaşılan sayısal hatalar konusu işlenmiş ve daha sonraki bölümler boyunca; doğrusal ve doğrusal olmayan eşitlikler ve sistemler, özdeğerler, interpolasyon, eğri uydurma, türev, integral ile diferansiyel eşitliklerin çözümünde bilhassa çok karşılaşılan ve kullanılan sayısal yöntemler açıklanmıştır. Bölümlerin giriş kısmında, sayısal yöntemler anlatılmaya başlamadan önce konuyla ilgili temel açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Kitaptaki MATLAB uygulamaları http://em.erciyes.edu.tr/nkaraboga adresinden indirilebilir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarım; İlker Dalkıran, Bahriye Akay, Gökçen Özdemir, Beyza Görkemli, İbrahim Develi, Rifat Kurban ile sabırlarından ve anlayışlarından dolayı çalışmalar sırasında kendilerine her zamankinden daha az zaman ayırdığım eşim Derviş Karaboğa, kızım Ayşe Kübra ve oğlum Çağrıhan'a, verdikleri manevi güçten dolayı annem Eribe Işık ve kardeşlerime teşekkür ederim. Yine burada ismini sayamadığım ama bana ihtiyaç duyduğum her farklı konuda destek veren hocalarıma ve öğrencilerime de çok teşekkür ederim.

Önceki baskıda belirttiğim gibi çok dikkat edilmesine rağmen bazı yazım hataları yapıldığı tespit edilmiştir. Bu baskıda tespit edilen hatalar düzeltilmiştir. Uzun bir süreçte hazırladığım bu kitabın, farklı disiplinlerden lisans ve lisansüstü öğrencileri ile araştırmacıların faydalanabileceği bir eser olması dileğiyle...

Nurhan Karaboğa
Mart 2015

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM: SAYISAL YÖNTEMLERE GİRİŞ 1
Giriş 1
1.1 Sayısal Yöntemler 1
1.2 Sayısal Yöntemlerin Konusu 2
1.2.1 Sayısal Yöntemlerin Uygulanmasında Dikkat Edilecek Konular 5
1.3 Mühendislik Uygulamaları 6
1.4 Problemler 11

BÖLÜM 2: SAYISAL YÖNTEMLERDE HATALAR 13
Giriş 13
2.1 Sayısal Bilgisayarlar 13
2.1.1 Bilgisayarda Sayıların Gösterimi 14
2.1.2 Sayısal Yöntemlerde Hatalar 18
2.1.3 Bilgisayarlar ve Programlama 34
2.2 Problemler 38

BÖLÜM 3: DOĞRUSAL EŞİTLİKLERİN ve SİSTEMLERİN ÇÖZÜMÜ 39
Giriş 39
3.1. Matrisler 39
3.1.1 Cramer Yöntemi 47
3.2 Doğrusal Eşitliklerin Sayısal Çözümleri 49
3.3 Gauss Eleme Yöntemi 52
3.3.1 Gauss Eleme Yönteminde Dikkat Edilecek Hususlar 60
3.4 Gauss-Jordan Eleme Yöntemi 63
3.5 Ayrıştırma Yöntemleri 65
3.5.1 LU Ayrıştırma Yöntemi 65
3.5.2 Cholesky Ayrıştırma Yöntemi 70
3.6 MatrisTersi ile Sistemlerin Çözümü 73
3.6.1 LU Ayrıştırması ile Matrisin Tersinin Hesaplanması 73

3.6.2 Gauss-Jordan Yöntemi Kullanılarak Matrisin Tersinin Hesaplanması 75
3.7. Tekrarlama Yöntemleri 75
3.7.1 Jacobi Tekrarlama Yöntemi 76
3.7.2 Gauss-Seidel Tekrarlama Yöntemi 78
3.8 Üç Köşegenli Sistemler 80
3.9 Doğrusal Sistemlerin Çözümlenmesinde MATLAB'ın Kullanımı 85
3.9.1 Katsayılar Matrisinin Tersinin Alınması ile Doğrusal Sistemlerin Çözümü: 85
3.9.2 Normal Kesme ve Ters Kesme ile Doğrusal Sistemlerin Çözümü: 85
3.9.3 LU Yöntemiyle Alt ve Üst üçgen Matris ile Doğrusal Sistemlerin Çözümü: 86
3.10 Hata, Rezidü, Norm ve Koşul Sayısı 87
3.10.1 Hata 87
3.10.2 Normlar ve Koşul Sayısı 88
3.11 Kötü Koşullanmış Sistemler 94
3.12 Problemler 96

BÖLÜM 4: DOĞRUSAL OLMAYAN EŞİTLİKLERİN VE SİSTEMLERİN ÇÖZÜMÜ 99
Giriş 99
4.1 İkiye Bölme Yöntemi 100
4.2 Yer Değiştirme Yöntemi 105
4.3 Newton Yöntemi 107
4.4 Kiriş Yöntemi 113
4.5 Sabit Noktalı İterasyon 116
4.6 Wegstein Yöntemi 119
4.7 Müller Yöntemi 122
4.8 Sentetik Bölme 125
4.9 Bairstow Yöntemi 129
4.10 Bernoulli Yöntemi 133
4.11 Katlı Kökler 134
4.11.1 Katlı Kökler için Düzeltilmiş Newton-Raphson Yöntemi 135
4.11.2 Katlı Kökler için Düzeltilmiş Kiriş Yöntemi 136
4.12 Doğrusal Olmayan Sistemlerin Sayısal Çözümleri 138
4.12.1 Newton Yöntemi 138
4.12.2 Sabit Noktalı İterasyon 143
4.12.3 Dik İniş Yöntemi 145
4.13 MATLAB ile Doğrusal Olmayan Eşitliklerin Çözümü 148
4.14 Problemler 150

BÖLÜM 5: ÖZDEĞERLER VE ÖZVEKTÖRLER 153
Giriş 153
5.1 Özdeğerler ve Özvektörler 153
5.2 Kuvvet Yöntemi 158
5.2.1 Ters Kuvvet Yöntemi 165
5.2.2 Kaydırılmış Kuvvet Yöntemi 168
5.3 Jacobi Yöntemi 170
5.4 QR-QL Yöntemi 175
5.5 MATLAB'da Özdeğer ve Özvektörlerin Bulunması 184
5.6 Problemler 191
BÖLÜM 6: İNTERPOLASYON VE EKSTRAPOLASYON 193
Giriş 193
6.1 Doğrusal İnterpolasyon 194

6.2 Lagrange İnterpolasyon Polinomu....195
6.2.1 Birinci Dereceden Lagrange Polinomu....195
6.2.2 İkinci Dereceden Lagrange Polinomu....196
6.3 Newton İnterpolasyonu....198
6.3.1 Birinci Dereceden Newton Polinomu....198
6.3.2 İkinci Dereceden Newton Polinomu....198
6.4 Sonlu Fark İnterpolasyon Yöntemleri....202
6.4.1 Newton'un İleri Doğru İnterpolasyon Yöntemi....202
6.4.2 Newton'un Geriye Doğru İnterpolasyon Yöntemi....207
6.4.3 Merkezi Fark İnterpolasyonu....210
6.4.4 Gauss İleriye doğru Fark İnterpolasyon Formülü....211
6.4.5 Gauss Geriye Doğru Fark İnterpolasyon Formülü....211
6.4.6 Stirling İnterpolasyon Formülü....212
6.4.7 Bessel İnterpolasyon Formülü....213
6.4.8 Everret İnterpolasyon Formulü....213
6.5 Aitken Neville İnterpolasyonu....213
6.6 İkinci Dereceden İnterpolasyon....215
6.7 Kübik İnterpolasyon....218
6.8 Chebyshev İnterpolasyonu....222
6.9 Ters İnterpolasyon....226
6.10 Ekstrapolasyon....229
6.11 MATLAB'ın İnterpolasyon için Kullanılması....229
6.12 Problemler....231

BÖLÜM 7: EĞRİ UYDURMA....233
Giriş....233
7.1 Doğrusal Eğri Uydurma....234
7.2 Yüksek Dereceden Polinomlarla Eğri Uydurma....237
7.3 Çok Değişkenli Doğrusal Fonksiyonlar....241
7.4 Trigonometrik Fonksiyonlarla Eğri Uydurma....245
7.4.1 Çift Sayıda Veri için Trigonometrik Eğri Uydurma....246
7.4.2 Tek Sayıda Veri için Trigonometrik Eğri Uydurma....251
7.5 MATLAB'ın Eğri Uydurma için Kullanılması....253
7.6 Problemler....256

BÖLÜM 8: SAYISAL TÜREV....257
Giriş....257
8.1 Türev....257
8.1.1 Türev için Ortalama Değer Teoremi....259
8.1.2 Kısmi Türevler....259
8.1.3 Yüksek Dereceden Kısmi Türevler....260
8.2 Sayısal Türev....261
8.2.1 Taylor Seri Açılımı Kullanılarak Sayısal Türev....261
8.2.2 Lagrange Polinomu Kullanılarak Sayısal Türev....267
8.2.3 Eğri Uydurma ve İnterpolasyon Yöntemiyle Sayısal Türev....268
8.2.4 Richardson Ekstrapolasyonu....272
8.3 MATLAB İle Türev Alma....274
8.4 Problemler....276

BÖLÜM 9: SAYISAL İNTEGRAL 277
Giriş 277
9.1 İntegral 277
9.2 Sayısal İntegral 279
9.2.1 Dikdörtgen Yöntemi 280
9.2.2 Newton-Cotes İntegral Formülleri 282
9.2.3 Gauss Kareleme Yöntemi 295
9.2.4 Richardson Ekstrapolasyon Yöntemi 299
9.2.5 Romberg Yöntemi 304
9.2.6 İki Katlı İntegral Hesabı 305
9.2.7 MATLAB'ın Sayısal İntegral Hesabında Kullanılması 310
9.3 Problemler 312

BÖLÜM 10: BAŞLANGIÇ DEĞER PROBLEMLERİ 313
Giriş 313
10.1 Diferansiyel Eşitlikler 314
10.1.1 Homojen/Homojen Olmayan Diferansiyel Denklemler 314
10.1.2 Diferansiyel Denklemlerin Derecesi ve Doğrusal Diferansiyel Denklem 314
10.1.3 Doğrusal Olmayan Diferansiyel Denklemler 315
10.1.4 Doğrusal Diferansiyel Eşitlikler için Genel ve Özel Çözümler 315
10.2 Tek Adımlı Yöntemler 317
10.2.1 Euler yöntemleri 317
10.2.2 Runge-Kutta yöntemleri 327
10.2.3 Taylor Serisi yöntemi 337
10.3 Çok Adımlı Yöntemler 338
10.3.1 Adams-Basforth yöntemleri 338
10.3.2 Adams-Moulton yöntemleri 339
10.4 Tahmin Edici ve Düzeltici Yöntemler 340
10.4.1 Üçüncü Derece Yöntemi 340
10.4.2 Dördüncü Derece Yöntemi 341
10.4.3 Geliştirilmiş Euler Yöntemi 341
10.4.4 Dördüncü Derece Milne Yöntemi 341
10.5 Diferansiyel Denklem Sistemlerinin Çözümü 345
10.5.1 Açık Euler Yöntemi ile Diferansiyel Sistemlerin Çözümü 346
10.5.2 Dördüncü Derece Runge-Kutta Yöntemi ile Diferansiyel Sistemlerin Çözümü 346
10.6 Yüksek Dereceden Diferansiyel Denklemler 351
10.7 Yüksek Dereceden Diferansiyel Sistemler 354
10.8 MATLAB ile Başlangıç Değer Problemlerinin Çözümü 355
10.9 Problemler 357

BÖLÜM 11: SINIR DEĞER PROBLEMLERİ 359
Giriş 359
11.1 Atış Yöntemi 360
11.1.1 İkiye Bölme yöntemi kullanılarak Atış yöntemi 366
11.2 Sonlu Fark Yöntemi 368
11.3 MATLAB ile Sınır Değer Problemlerinin Çözümü 371
11.4 Problemler 373

KAYNAKÇA 375

DİZİN 381

KAYNAKÇA

1. Algoritma Geliştirme ve Programlamaya Giriş, Fahri Atasever, Seçkin Yayınevi, Ankara 2002.
2. Numerical Methods for Engineers, Steven C. Chapra, Raymond P. Canale, McGraw-Hill, 2005.
3. Sayısal Çözümleme, Recep Tapramaz, Literatür yayınları, İstanbul 2002.
4. Temel Elektriksel Ölçme ve Değerlendirme, Yrd. Doç. Dr. Sedat Özsoy, Doç. Dr. M. Ali Çorlu, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1990.
5. Mühendislikte Nümerik Çözüm Yöntemleri, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Uzun, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1998.
6. Endüstriyel Okullar için Sayısal Tasarım, M. Morris Mano, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Prentice Hall,1994
7. Sayısal Çözümleme, Ziya Aktaş, Hilmi Öncül, Saim Ural, I. Cilt, ODTÜ yayınları, Ankara 1981.
8. Applied Differential Equations, Prof. Dr. Murray R. Spiegel, Prentice Hall 1958.
9. Differential Equations And Boundary Value Problems, C. Henry Edwards, David E. Penney, Pearson Education Inc. 2007.
10. Lineer Cebir ve Matlab Uygulamaları, Prof. Dr. Aynur Uysal, Pof. Dr. Mithat Uysal, Beta Basım A.Ş., İstanbul 2000.
11. Numerical Methods for Engineers and Scientists: An Introduction with Applications Using MATLAB, Amos Gilat, Vish Subramaniam, Wiley, 2008.
12. Lineer Cebir, Arif Sabuncuoğlu, Nobel Yayın Dağıtım, 3. Baskı, 2008.
13. Lineer Cebir Ders Notları, Prof. Dr. Himmet Can, Erciyes Üniversitesi 2007.
14. Lineer Cebir ve Uygulamaları, Yrd. Doç. Dr. Fikret Çalışkan, Birsen Yayınevi, 2005.
15. Elektrik ve Bilgisayar Mühendisliğine Giriş, Charles B. Fleddermann, Martin D. Bradshaw- Erhan Akın, Nobel yayın dağıtım, 2003.
16. http://web.firat.edu.tr/kimmuh/kimya/model/m31-36.pdf

17. Mühendislik ve Fen Uygulamalarıyla MATLAB, Ömer Gündoğdu, Osman Kopmaz, M. Akif Ceviz, Paradigma Akademi Yayın, Bursa 2003.
18. MATLAB ile Mühendislik Sistemlerinin Analizi ve Çözümü, İbrahim Yüksel, Uludağ Ü. İ. İ. B. F. İşletme İktisat ve Araş. Uyg. Merkezi Bilimsel Araştırma ve Basım Yayın İşl. Bursa 1996.
19. Yapay Zeka Optimizasyon Algoritmaları, Derviş Karaboğa, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul, Genişletilmiş ikinci baskı, 2011.
20. Kutadgu Bilig, Yusuf Has HACİP, Alkım Yayınevi. 2006.
21. Schaum's Outline of Numerical Analysis (second edition), Francis Scheid, McGraw-Hill Companies, 1988.
22. Linear Algebra and Its Applications, Gilbert Strang, Academic Pres,Inc. Ltd., 1976.
23. Linear and Nonlinear Programming, David G. Lenberger, Addison-Wesley Publishing Company, 1989.
24. Linear Circuit Analysis Time Domain, Phasor, and Laplace Transform Approaches, Raymond A. DeCarlo, Pen-Min Lin, Oxford University Press, 2001.
25. Leslie Matris Modeli Kullanılarak Popülasyon Büyüklüğünün Tahmin Edilmesi, Gürol Zırhlıoğlu, Atilla Durmuş, Mehtap Taşkesen, 4. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, 2004.
26. Öz Değer ve Öz Vektörler Kullanılarak Hyalopterus pruni L. Populasyonuna Ait Bazı Parametrelerin Tahmini, Gürol Zırhlıoğlu, M. Salih Özgökçe, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 15(2):125-129, 2005.
27. Doğurganlık Oranlarındaki Azalışların Nüfus Yapısı, İstihdam ve Sermaye Birikimi Üzerindeki Etkileri, Şenay Açıkgöz, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, Erzurum 2009.
28. http://www.bilisimdergi.com/articles_details.php?sayi=3&sayfa=10
29. http://www.csiberkeley.com/Tech_Info/d.pdf
30. Advanced Engineering Mathematics, Peter V. O'Neil, Wadsworth Publishing Company, Third Edition, 1991.
31. Numerical Analysis and Graphic Visualization with MATLAB, Shoichiro Nakamura, Prentice Hall PTR,1996.
32. Numerical Methods Using Matlab, John H. Mathews, Kurtis D. Fink, fourth edition, Prentice Hall Inc., 2004.
33. Sayısal Analiz, Prof. Dr. Mehmet Bakioğlu, Birsen Yayınevi, 2004.
34. Dynamics of Structures Theory and Applications to Earthquake Engineering, Anıl K. Chopra, Prentice Hall Inc.,1995.
35. http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite06.pdf
36. http://w3.gazi.edu.tr/~ozkaraca/elektronik/bolum_2.pdf
37. The Electronic Communications Problem Solver, Dr. Max Fogiel, Research and Education Association. 1984.
38. Temel Elektriksel Ölçme ve Değerlendirme, Yrd. Doç. Dr. Sedat Özsoy, Doç. Dr. M. Ali Çorlu, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1990.
39. http://www.imodenizli.org.tr/icerikResimler/259317013_imo_kanal_seminer.pdf
40. http://www.dmi.gov.tr/veridegerlendirme/maksimum-yagisalar.aspx
41. Trabzon Civarında 2 İstasyonda Kaydedilmiş Yıllık Anlık Maksimum Akım Serilerine ve 1 İstasyonda 14 Ardışık Standart Süreli Yıllık Yağmur Pikleri Serilerine Tekerrür Analizleri; Tefaruk Haktanır,

Murat Çobaner, Özgür Öztürk, Özgür Kişi, Mehmet Ardıçlıoğlu, Alaattin Uğurlu, 5. Dünya Su Forumu Türkiye Bölgesel Hazırlık Toplantıları, Taşkın, Heyelan ve Dere Yataklarının Korunması Konferansı, 2008.

42. Elektronik Düzenler ve Devreleri, Çeviren Yıldız Leblebici, Teknik Yayınlar Yayınevi, 1986.
43. İleri Programlama Dilleri, Dr. Fahri Vatansever, Seçkin Yayıncılık, 2006.
44. Tıbbi Fizyoloji, William F. Ganong, Çeviri; Türk Fizyoloji Bilimler Derneği, Nobel Tıp Kitapevleri, 20. baskı, 2002.
45. http://www.tuik.gov.tr
46. MATLAB ile Meslek Matematiği, Yrd. Doç. Dr. İlyas Çankaya, Dr. Devrim Akgün, Seçkin Yayıncılık, 2008.
47. Numerical Methods Principles, Analyses, and Algorithms, Srimanta Pal, Oxford University Press, 2009.
48. Elektronik Devre Tasarımında Op Amp ve Lineer Tüm devreler, Prof. Dr. Mustafa Alçı, Yrd. Doç. Dr. Sadık Kara, Ufuk Kitabevi, 2000.
49. Fizik I Devinim, Demir İnan, Hacettepe Üniversitesi Yayınları A/45, 1983.
50. http://en.wikipedia.org/wiki/Folium_of_Descartes
51. Matematik Analiz, Cilt I, Mustafa Balcı, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, No:142.
52. Allan's Circuits Problems, Allan D Kraus, Oxford University Press, 2001.
53. Linear Circuit Analysis, Second Edition, Raymond. A. DeCarlo, Pen-Min Lin, Oxford University Press, 2001.
54. Devre Analizi-I, Ders Notları, Yrd. Doç. Dr. Şaban Özer, 1999.
55. İntegral Denklem Sistemlerinin Yaklaşık Çözümleri, İsmail Tulga, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
56. Bazı Özel Tipte Başlangıç Değer ve Sınır Değer Problemlerinin MAPLE ve Nümerik Yöntemler Yardımıyla Sayısal Çözümleri, Gülcan Gümüş, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
57. Diferansiyel Denklemlerde Shooting (Atış) Yöntemi, Mahmut Modanlı, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
58. http://numericalmethods.eng.usf.edu/
59. http://www.engint.sakarya.edu.tr/BOLUM123.pdf
60. http://web.itu.edu.tr/~yukselen/HM504/04-%20Adi%20diferansiyel%20denklemler.pdf
61. Sayısal Analiz ve Mühendislik Uygulamaları, Prof. Dr. İrfan Karagöz, Nobel Yayın Dağıtım, 2008.
62. Advanced Engineering Mathematics, Erwin Kreyszig, Wiley İnternetional Edition, 9 th.edition, 2006.
63. İntegral ve İntegro-Diferansiyel Denklemlerin Yarı-Analitik Çözümleri Üzerine, Meryem Odabaşı, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Geliştirilmiş 4. Basım

ŞEHİR COĞRAFYASI

Yrd. Doç. Dr. Abdullah UĞUR

Prof. Dr. Alpaslan ALİAĞAOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 302
Çevre ve Yer Bilimleri No.: 01
ISBN: 978-605-320-204-8
© Geliştirilmiş 4. Basım, Mart 2015

ŞEHİR COĞRAFYASI

Yrd. Doç. Dr. Abdullah UĞUR
Prof. Dr. Alpaslan ALİAĞAOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Uğur, Abdullah., Aliağaoğlu, Alpaslan.
Şehir Coğrafyası / *Abdullah UĞUR, Alpaslan ALİAĞAOĞLU*
Geliştirilmiş 4. Basım, s. XVI + 236 , 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-204-8
1. Şehir 2. Coğrafya 3. Şehir Coğrafyası

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20 *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan ile doğal ortam arasındaki etkileşimi konu alan coğrafyanın başlıca inceleme alanlarından biri de insanoğlunun yeryüzündeki en son mekânsal ürünü olan şehirlerdir. Dünya genelinde olduğu gibi, ülkemizde de nüfusun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır. Şehirler, kendi nüfuslarına ek olarak, merkezi konumları ve ürettikleri mal ve hizmetlerin çeşitli olması nedeniyle çevrelerindeki nüfusu da kendilerine bağlayarak dünyadaki nüfusun büyük bir bölümünü doğrudan ve dolaylı olarak etkilerler. Uzun bir geçmişe ve her dönemde farklı sorunlara sahip olan şehirlerin, sorunları günümüzde daha da artmıştır. Doğası gereği karmaşık ve sürekli değişen bir yapıya sahip şehirlerin, plânlanması zor, problemleri de fazla ve çeşitli olmaktadır. Şehirlerdeki çok sayıdaki güçlüğün çözümü ve sağlıklı bir şehir gelişiminin sağlanması, ancak onun iyi bir şekilde okunmasına bağlıdır. Bu çalışmanın amacı da Duncan'ın (1990) benzetmesinden yola çıkarak, "bir metin olan şehri" okumak, anlamaya çalışmaktır. Kuşkusuz şehirsel metnin farklı kişiler (siyaset bilimciler, sosyologlar, şehir ve bölge plâncıları, tarihçiler gibi) için farklı anlamları vardır. Ancak şehri coğrafî açıdan okuma ve anlamayı hedefleyen bu çalışmanın ders kitabı olarak üniversitelerimiz coğrafya öğrencilerine ve şehir coğrafyasına ilgi duyanlara faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Türkiye'de şehir coğrafyası ders kitabı niteliğinde ilk eser, Prof. Dr. Süha GÖNEY 'e aittir. "Şehir Coğrafyası I" adlı eserin ilk basımı 1977 yılında, ikinci basımı 1984 yılında yapılmıştır. Uzun süre üniversitelerde okutulan bu eserin 3. basımı 1995 yılında yapılmıştır. Prof. Dr. Bedriye TOLUN-DENKER, "Şehir İçi Arazi Kullanılışı " adlı eseriyle (1976) konuya ders kitabı boyutunda katkıda bulunan başka bir coğrafyacı bilim adamıdır. Prof. Dr. Erol TÜMERTEKİN, Prof. Dr. Ejder KALELİOĞLU, Prof. Dr. Metin TUNCEL, Prof. Dr. Necdet TUNÇDİLEK, Prof. Dr. Hayati DOĞANAY, konuya araştırma kitap, makale ve doçentlik tezi düzeyinde eserler vererek katkıda bulunan diğer öncü bilim adamlarıdır.

Değişim, coğrafyanın doğasında vardır. Konu şehirler olunca değişim, daha anlamlı bir sözcük haline gelmektedir. Eldeki eser, dinamik, dolayısıyla değişen bir yapıya sahip olan şehirleri, kısmen de olsa, anlama konusunda katkı sağlamayı ummaktadır. İddialı olmakla birlikte kitap, şehir coğrafyası ilgi alanını güncellemektedir. Hazırlanması yaklaşık beş yıl süren bu kitabın yazarları, şehir coğrafyası üzerine doktora yapmış akademisyenlerdir. Kitapta yer alan şekil, tablo ve fotoğrafların, şehirleri okuma ve anlamada kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

Kitabın dipnotlar ve kaynaklar kısmıyla da konuyu daha ayrıntılı öğrenmek isteyenler için de faydalı olacağı umulmaktadır. Ancak onun eksik yönlerinin olmadığı da söylenemez. Bu eksiklikler siz okuyucuların eleştirileri ile giderilecektir. Ayrıca gelecek basımlarda kitaba "şehir plânlaması" adlı bir alt bölüm de eklenecektir.

"Şehir Coğrafyası" adlı bu ders kitabı, yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde farklı ölçütlere göre şehir tanımları ele alınmakta, şehir coğrafyasının doğası, şehre coğrafî açıdan bakanların bu çalışmalarında ortaya koydukları farklı yaklaşımlar irdelenmektedir. Şehirlerin ortaya çıkışı, bu çıkışın nasıl ve nerede yaşandığı ile ilgili bilgiler veren teoriler ile ilk bölüm tamamlanmaktadır. İkinci bölümde farklı zamanlarda, farklı kültür ve ekonomik koşullarda şehirsel coğrafî görünümlerin aldığı biçimler konu edilmektedir. Genel olarak bakıldığında yabancı dilde yazılan şehir coğrafyası ders kitaplarında ele alınan konulara ilâve olarak Selçuklu ve Osmanlı şehri de ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde şehirleşme, şehirleşmeyi etkileyen koşullar, şehirleşme aşamaları ele alınmaktadır. Şehirlerin yer seçimi, şehir-fizikî çevre etkileşimi ve şehir nüfusunun özellikleri üçüncü bölümün konusunu oluşturmaktadır. Şehirler kurulur kurulmaz hem kendi içinde hem de çevresindeki mekânın düzeninde farklılıklar ortaya çıkar. Böylece gerek yerel gerekse bölgesel ölçekte mekânsal örgütlenme yaşanmaktadır. Mekânın nasıl düzenlendiğini açıklayan çeşitli model ve teoriler bulunmaktadır. Bu konuda akla hemen Thünen ve Christaller'in model ve teorisi gelmektedir. Kuşkusuz bunlara ilâve edilecek başka modeller de vardır. Bütün bu model ve teoriler beşinci bölümde ele alınmaktadır. Şehirler kuşkusuz amacı olan yerleşmelerdir. Bu amaca ulaşmak bazı işlevlerin yerine getirilmesi ile mümkün olur. Şehirlerin işlevsel sınıflandırılması ve başlıca şehirsel işlevler altıncı bölümün konusudur. Bölümün sonunda şehir ile çevresi arasındaki etkileşimi sonucu ortaya çıkan etki sahası konusuna yer verilmektedir. Şehirler insan yapısı mekânsal düzenlerdir. Ancak bu mekânsal düzen, nesnel değil, özneldir ve herkesin kendi kafasında çeşitli faktörlerin etkileşimi sonucu şekillenen kendi mekânsal düzeni vardır. Bu mekânsal düzen şehirsel algı bölümünde anlatılmaktadır

Bu kitap daha önce yapılan çalışmalara çok şey borçludur. Nitekim kitap, yukarıda adı geçen coğrafyacı bilim adamları ile birlikte daha birçok kişinin katkısı ile ortaya çıkmıştır. Bunların başında Prof. Dr. Terry G. JORDON-BYCKKOV, Prof. Dr. Charles WHYNNE-HAMMOND, Lewis MUMFORD ve Prof. Dr. Harold CARTER gelmektedir. Bunların yanı sıra, Prof. Dr. İclal DİNÇER, Yrd. Doç. Dr. P. Pelin ÖZDEN, Prof. Dr. Şükran ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. Vedat ÇALIŞKAN'ın da kitabın hazırlanmasında katkısı vardır. Kendilerine çeşitli eserlerin temini konusunda yardımları için minnet borçluyuz. Bütün hoca ve meslektaşlarımıza bu nedenle içtenlikle teşekkürü borç biliriz. Kitabın edit aşamasında yardımlarını gördüğümüz Arş. Gör. Alper UZUN, Yrd. Doç. Dr. H. İbrahim ŞAHİN, Doç Dr. Salim ÇONOĞLU ve Doç. Dr. Mehmet NARLI'ya da teşekkür ederiz. Yine kütüphane ile bağlantımızı devamlı kılan coğrafya bölümü lisans öğrencilerimiz Mehmet GÜLEÇ ve Mehmet CEZAİRLİOĞLU'nun da yardımları unutulamaz.

Sonuç olarak kitabın şehre ilgi duyan bütün insanlara yararlı olması en büyük arzumuzdur.

Doç. Dr. Alpaslan ALİAĞAOĞLU
Balıkesir-2009

Yrd. Doç. Dr. Abdullah UĞUR
Denizli-2009

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii
İkinci Basımın Ön Sözü v
Üçüncü Basımın Ön Sözü vi
Dördüncü Basımın Ön Sözü vii
İçindekiler ix
Listeler xiii

BÖLÜM 1
ŞEHİR, ŞEHİR COĞRAFYASI, ŞEHİRLERİN KÖKENİ

1.1 Başlıca Şehir Tanımları 1
1.2 Şehir Coğrafyası Çalışma Alanı 5
1.3 Şehir Coğrafyasında Etkili Olan Başlıca Akımlar 7
1.4 Şehirlerin Kökeni ve Başlıca Teoriler 11
1.4.1 Hidrolik Teori: Şehirleşmenin Çevresel Temelleri 11
1.4.2 Ekonomik Teoriler: Pazaryeri Olarak Şehir 13
1.4.3 Askeri Teoriler: Güç Odağı Olarak Şehir 15
1.4.4 Dini Teoriler: Kutsal Yer Olarak Şehir 16
1.4.5 Anadolu'da Şehirlerin Kökeni 17

BÖLÜM II
ŞEHİRSEL COĞRAFÎ GÖRÜNÜMLER

2.1 Yunan Şehri 21
2.2 Roma Şehri 23
2.3 Orta Çağ Şehri 25
2.4 İslam Şehri (Arap Şehri) 27
2.5 Rönesans ve Barok Şehri 31
2.6 Sanayi Şehri 32

2.7 Selçuklu Şehri 35
2.8 Osmanlı Şehri 39
2.9 Kapitalist Şehir 43
2.10 Sömürge Şehri. 44
2.11 Küreselleşme/Küresel Şehir. 47
2.12 Sosyalist Şehir (Socgorod). 57
2.13 Lâtin Amerika Şehri. 59
2.14 Modern ve Post Modern Şehir 62

BÖLÜM III
ŞEHİRLEŞME, ÖZELLİKLER VE KAVRAMLAR

3.1 Şehirleşme 71
3.2 Şehirleşmeyi Etkileyen Başlıca Faktörler 73
3.2.1 Tarımda Gelişmeler 73
3.2.2 Sanayileşme. 73
3.2.3 Ulaşımın Gelişimi 74
3.2.4 Sosyal ve Kültürel Çekicilikler 74
3.2.5 Eğitim Seviyesinin Yükselmesi. 74
3.2.6 Doğal Nüfus Artışı 74
3.2.7 Algılama 74
3.2.8 Siyasi Nedenler 75
3.3 Dünyada Şehirleşme. 75
3.4 Üçüncü Dünya Şehirleşmesi ve Başlıca Özellikler. 80
3.5 Çevre Kentleşme (Suburbanization, Banliyöleşme) 88
3.6 Megalopolis 92
3.7 Karşı Kentleşme (Counterurbanization). 96
3.8 Konürbasyon (Conurbation-Birleşik Şehir) 98
3.9 Ökümenopolis (Ecumenopolis-Dünya Kenti) 98

BÖLÜM IV
ŞEHİR SİT TİPLERİ, FİZİKÎ ÇEVRE VE ŞEHİR NÜFUSU

4.1 Sit ve Situasyon 101
4.1.1 Savunma Sitleri. 102
4.1.2 Ticaret Yolu Sitleri 104
4.2 Şehir ve Fiziksel Çevre. 106
4.2.1 Şehir ve Jeoloji 106
4.2.2 Şehir ve Topografya 108
4.2.3 Şehir ve İklim 109
4.2.4 Şehir ve Hidrografya 114

4.2.5 Şehir ve Bitki Örtüsü 116
4.3 Şehir ve Nüfus 116

BÖLÜM V
ŞEHİRLERİN MEKÂNI DÜZENLEME ŞEKİLLERİ VE ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIM KALIPLARI

5.1 Thünen Modeli 121
5.2 Merkezi Yerler Teorisi (Myt) 124
5.3 Şehir İçi Arazi Kullanım Kalıpları 129
5.3.1 Ortak Merkezli Çemberler Modeli (Şikago Ekolü) 129
5.3.2 Sektör (Işınsal Dilimler) Modeli 132
5.3.3 Çok Çekirdekli Model 134

BÖLÜM VI
FONKSİYON KAVRAMI, FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA VE ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR

6.1 Fonksiyon Kavramı 137
6.2 Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması 138
6.3 Başlıca Şehirsel Fonksiyonlar 143
6.3.1 İdarî Fonksiyon 143
6.3.2 Kültürel Fonksiyonlar 146
6.3.3 Sanayi Fonksiyonu 151
6.3.4 Ticaret Fonksiyonu 155
6.3.5 Ulaşım Fonksiyonu 166
a) Şehir İçi Ulaşım 167
b) Şehir ve Yakın Çevresi Arasındaki Ulaşım 174
c) Şehir ve Uzak Çevresi Arasındaki Ulaşım 175
d) Haberleşme 177
6.3.6 Turizm ve Rekreasyon Fonksiyonu 178
6.3.7 Güvenlik Fonksiyonu 186
6.3.8 Sağlık Fonksiyonu 193
6.3.9 Tarım Fonksiyonu 200
6.3.10 Mezarlıklar 202
6.3.11 Şehir ve Etki Sahası 204

BÖLÜM VII
ŞEHİR VE ALGI

Kaynaklar 219
Dizin 231

KAYNAKLAR

Abate, Y. (2000). "Urbanism and Urbanization", *Issue: A Journal of Opinion*, Vol. 8, No. 4, Africa 2000, s. 23-29.

Abu-Lughod, J. L. (1987). "The Islamic City-Historic Myth, Islamic Essence, and Contemporary Relevance", *International Journal of Middle East Studies,* Vol. 19, No. 2, s. 155-176.

Açıl, F. (1984). *Ekonomi I (Genel Ekonomi),* Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını 898, Ders Kitabı 249, Ankara.

Adams, R. M. (1960). "The Origin of Cities", *Scientific American*, Cilt 203, s. 153-167.

Adda, J. (2007). *Ekonominin Küreselleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Aitken, S.C., Cutter, S.L. ve Foote, K.E. (1989). "Environmental Perception and Behavioral Geography", *Geography in America*, İçinde Gary L., Gaile ve Cort J. Willmont, s. 219-238, Merril Publishing Company, Columbus.

Akarca, A. (1998). *Şehir ve Savunması*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Akın, M.H. (2012). "Siyasetin Mekânı Kent", İçinde Köksal Alver, *Kent Sosyolojisi*, s. 275-289, Hece Yayınları Ankara.

Akyol Altun,T.D. (2012). "İzmir'de Yeni Bir Konut Üretim Süreci olarak Kapalı Konut Siteleri", *İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi*, S. 6, s. 40-61.

Alaeddinoğlu, F. (2012). "Kent ve Turizm", *Kent Sosyolojisi*, İçinde Köksal Alver, s. 309-340, Hece Yayınları, Ankara.

Aliağaoğlu, A. (2004). *Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aliağaoğlu, A., Uğur, A. (2008). "Hotels as a Model of Regional Life: The Erzurum Sample", *European Planning Studies*, Vol. 16, Issue 10, s.1405-1422.

Aliefendioğlu, H. (2002). "Kamusal Alan Olarak Pazar Yerleri" *Folklor/Edebiyat* C: VIII, S. XXXI, s. 51-58.

Alper Uzun Fotoğraf Arşivi.

Alptekin, M. Y. (2007). *Medeniyet Havzalarından Küresel Trendlere Şehir ve Toplum, Şehirlerin Toplumları Biçimlendirme İşlevi,* Beta, İstanbul.

Alsaç, Ü. (1993). *Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı*, Cep Üniversitesi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Alver, K. (2007). *Siteril Hayatlar, Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*, Hece Yayınları, Ankara.

Akat, Ö., Taşkın, Ç. ve Özdemir, A. (2006). "Uluslararası Alışveriş Merkezi Tüketicilerinin Satın Alma Davranışı: Bursa İlinde Bir Uygulama", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı 2, s. 13-30.

Akçura, T. (1971). "Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri", *Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar,* İçinde E. Tümertekin, F. Mansur, P. Benedict, s. 187-225, Çağlayan Matbaası, İstanbul.

Akkan, E. (1971). "Bingöl'ün Yer Değiştirmesinde Rol Oynayan Jeomorfolojik Etkenler", *Jeomorfoloji Dergisi,* Yıl 3, Sayı 3, s. 38-42, Ankara.

Aksoy, Y. (2001). *İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İncelenmesi,* İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Aktüre, S. (1975). "17. Yüzyıl Başından 19. Yüzyıl Ortasına Kadarki Dönemde Anadolu Osmanlı Şehrinde Şehirsel Yapının Değişim Süreci", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 101-128.

Aktüre, S. (1978). *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi,* ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.

Aktüre, S. (1997). *Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri* (2. Baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Andresen, M. A. (2005). "Crime Measures and The Spatial Analysis of Criminal Activity", *British Journal of Criminology,* s. 1-28.

Angotti, T. (1987). "Urbanization in Latin America: Toward a Theoretical Synthesis", *Latin American Perspective,* Vol. 14, No. 2, Urban Latin America, s. 134-156.

Aren, S. (2009). "*100 Soruda Ekonomi El Kitabı (Türkiye Ekonomisinden Örneklerle)* (2. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Argenbright, R. (1999). "Remaking Moskow: New Places, New Selves", *Geographical Review*, Vol. 38, No. 1, s. 1-22.

Arû, A. K. (1998). *Türk Kenti,* YEM Yayınları, İstanbul.

Ashworth, G. J. (1989). "Accommodation and the Historic City", *Built Environment*, 5, s. 92-100.

Ashworth, G. J., Tunbridge, J. E. (1990). *The Tourist-Historic City,* JohnWiley & Sons, Chichester.

Aslanoğlu, R. A. (1998). *Kent, Kimlik, Küreselleşme*, Asa, Bursa.

Atalık, G. (1989). *Bölge Planlamasına Giriş*, İTÜ Kütüphanesi, Sayı 1399, İTÜ Matbaası, Gümüşsuyu-İstanbul.

Aurosseau, M. (1921). "The Distribution of Population: A Constructive Problem", *Geographical Review,* Vol. 11, No. 4, s. 563-592.

Aydemir, Ş. (2004). "Ticaret ve Hizmet Merkezleri", *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı,* İçinde Ş. Aydemir, S.E. Aydemir, D.Ş. Beyazlı, N. Ökten, A.M. Öksüz, C. Sancar, M. Özyaba, Y.A. Türk, s. 221-250, Akademi Kitabevi, Trabzon.

Aydemir, S. E. (2004). "Türkiye'de İmar Kanunu", *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı,* İçinde Ş. Aydemir, S.E. Aydemir, D.Ş. Beyazlı, N. Ökten, A.M. Öksüz, C. Sancar, M. Özyaba, Y.A. Türk, s. 409-448, Akademi Kitabevi, Trabzon.

Aydınlı, H. İ. (2004). *Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Sürecinde Belediyeler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Baigent, E. (2004). "Patrick Geddes, Lewis Mumford and Jean Gottmann: division over 'megalopolis", *Progress in Human Geography*, 28, 6, s. 687-700.

Bal, H. (1999). *Kent Sosyolojisi,* Turhan Kitabevi, Ankara.

Baran, S. (1995). "Katı Atık (Çöp) Depo Yerlerinin Seçimi ve İnşaasındaki Bazı Ana Hususlar", *Jeoloji Mühendisliği* 46, s. 52-54.

Barber, G. (1995). "Aggragate Characteristics of Urban Travel", *The Geography of Urban Transportation,* İçinde Susan Hanson, s. 81-99, The Guilford Press, New York.

Bater, J. H. (1984). "The Soviet City: continuity and change in privilege", *The City in Cultural Context*, İçinde J. Agnew, J. Mercer, D. Sopher, s. 134-162, Allen & Unwin, Boston.

Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*, Ayrıntı, İstanbul.

Bayar, R., Yüceşahin, M. ve Özgür, E.M. (2003). "Türkiye'nin İmalat İşlevinde Uzmanlaşmış Şehirsel Yerleşmeleri", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Cilt 1, Sayı 2, s. 11-12.

Baycan-Levent, T., Gülümser, A. A. (2007). "Gated Communities of Istanbul: The New Walls of The City", *Fondazione Eni Enrico Mattei,* s. 1-18.

Bayhan, İ. H. (1969). *Şehir Planlaması,* İskender Matbaası, İstanbul.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2009). Kentleşme Şurası 2009, Kentsel Teknik Altyapı ve Ulaşım Komisyon Raporu, Ankara.

Baykal, F. (1989). *Salihli Kent Coğrafyası*, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları/2, İzmir.

Baykara, T. (1992). "Tanzimatda Şehir ve Belediye", *150. Yılında Tanzimat*, İçinde H. D. Yıldız, s. 277-287, AKDTYK, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi-Sayı 142, Ankara.

Baykara, T. (2000). *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI.-XIV. Yüzyıllar)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Beaud, M. (2003). *Kapitalizmin Tarihi*, Dost Kitabevi, Ankara.

Beaujeu-Garnier, J., Chabot, G. (1967). *Urban Geography*, John Wiley & Sons Inc, New York.

Beaujeu-Garnier, J., Delobez, A. (1983). *Pazarlama Coğrafyası* (Çeviren: E. Tümertekin, A. Tümertekin), İstanbul Üniversitesi Yayını. 3111, İşletme Fakültesi Yayını. 143, İşletme İktisadı Enstitüsü. 61, İstanbul.

Beer, A.R. (1996). *Yerleşim Düzenlenmesinde Çevre Planlaması*, Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı, İstanbul.

Begel, E. E. (1996). "Kentlerin Doğuşu", *Cogito,* Yaz, s. 7-16.

Bergman, E. F., McKnight, T.L. (1993). *Introduction to Geography*, Printice Hall, Inc., New Jersey.

Bergman, E. F. (1995). *Human Geography, Cultures, Connections and Landscapes*, Printice Hall, USA.

Berköz, L. (2012). "Güvenlikli Yerleşmeler: Konut Kullanıcılarının Yaşam Tercihlerindeki Değişim", *İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi*, S. 6, s. 172-189.

Berry, B. J. L., Garrison, W.L. (1958). "A Not on Central Place Theory and Range of Good", *Economic Geography*, Vol. 34, No. 4, s. 304-311.

Berry B. J. L. (1959). "Ribbon Developments in the Urban Business Pattern", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 49, No. 2, s. 145-155.

Berry, B. J. L., Simmons, J.W., Tennant, R.J. (1963). "Urban Population Densities: Structure and Change", *The Geographical Review*, Vol. 53, No. 3, s. 398-405.

Berry, B.J.L. (1973). *The Human Consequences of Urbanization*, Macmillan, London.

Berry, B. J. L. (1980). "Urbanization and Counterurbanization in the United States", *Annals of the American Academy of Political and Social Science,* Vol. 451, Changing Cities: A Challenge to Planning, s. 13-20.

Bilgin, A. (1989). "Yerleşme Alanlarının Seçiminde Jeomorfoloji", *Jeomorfoloji Dergisi,* Cilt 17, Sayı 17, s. 35-42.

Blakely, E.J., Snyder, N.G. (1997). *Fortress America: Gated Communities in the United States*, Brookings Institution Press, Washington, D.C.

Bonine, M. E. (1990). "Secred Direction and City Structure: A Preliminary Analysis of the Islamic Cities of Morocco", *Muqarnas*, Vol. 7, s. 50-72.

Bozkulak, S. (2005). "Gecekondu'dan Varoş'a: Gülsuyu Mahallesi", *İstanbul'da Kentsel Ayrışma,* İçinde H. Kurtuluş, s. 239-266, Bağlam, İstanbul.

Braidwood, R. J. (1995). *Tarih Öncesi İnsan*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Brenner, N, Marcuse, P., Mayer, M. (2014). *Kar İçin Değil Halk İçin, Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı,* Sel Yayıncılık, İstanbul.

Braudel, F. (2006). *Uygarlıkların Grameri*, (Çeviren: M. A. Kılıçbay) (3. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Brennan-Galvin, E. (2002). "Crime and Violence in an Urbanizing World", *Journal of International Affairs,* Vol. 56, No. 1, s. 123-145.

Bromley, R. J., Symanski, R., Good, C.M. (1975). "The Rationale of Periodic Markets", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 65, No. 4, s. 530-537.

Bumin, K. (2013), *Demokrasi Arayışında Kent,* Çizgi Kitabevi, Konya.

Burton, R. (1995). *Travel Geography (2 th Edition)*, Longman.

Cahill, M. E. (2004). *Geographies of Urban Crime: An Intraurban Study of Crime in Nashville, TN; Portland, OR; Tuscan, AZ*, Doctoral Dissertation, The University of Arizona, USA.

Can, Y. (1995). *İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları /169, Ankara.

Canatan, K. (2007). "Islam Dünyasındaki Şehirleşme Sürecine Tarihsel Bir Yaklaşım", *Sivil Toplum*, 5(17-18), s. 43-68.

Carol, H. (1960). "The Hierarcy of Central Functions within the City", *Annals of the Associations of American Geographers,* Vol. 50, No. 4, s. 419-438.

Carter, H. (1976). *The Study of Urban Geography,* Edward Arnold, London.

Carter, H. (1983). *An Introduction to Urban Historical Geography*, Adward Arnold, London.

Cengiz, E., Özden, B. "Perakendecilikte Büyük Alışveriş Merkezleri ve Tüketicilerin Büyük Alışveriş Merkezleri ile İlgili Tutumlarını Tespit Etmeye Yönelik Bir Araştırma", (Çevrimiçi), http: //eab.ege.edu.tr/pdf/2_1/C2-S1-M6.pdf, 2 Haziran 2009.

Cerası, M. M. (2001). *Osmanlı Kenti* (Çeviren: A. Ataov), YKY, İstanbul.

Champion, T. (2000). "Urbanization, Suburbanization, Counterurbanization and Reurbanization", *Handbook of Urban Studies*, İçinde Ronan Paddison, s. 143-161, Sage Publication, London.

Chossudovsky, M. (1999). *Yoksulluğun Küreselleşmesi, IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü,* Çiviyazıları/ Kamera, İstanbul.

Childe, G. (1950). "The Urban Revolution", *The Town Planning Review*, Vol. 21, No. 1, s. 3-17.

Childe, G. (2001*). Kendini Yaratan İnsan* (Çeviren: F. Ofluoğlu), Varlık, İstanbul.

Clark, W. A. V. (1968). "Consumers Travel Pattern and Concept of Range", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 58, No. 2, s. 386-396.

Cohen, L. E., Felson, M. (1979). "Social Change and Crime Rate Trends: A Routin Activity Approach", *American Sociological Review*, Vol. 44, s. 588-608.

Colby, C. C. (1959). "Centrifugal and Centripetal Forces in Urban Geography", *Readings in Urban Geography*, İçinde H.M. Mayer ve C.F. Kohn, s. 287-298, The University of Chicago Press, Chicago.

Coltman, M. M. (1989). *Introduction to Travel and Tourism*, An International Approach, Van Nostrand Reinhold, New York.

Crowley, W. K. (1998). "Modelling the Latin American City", *Geographical Revie*w, Vol. 88, No. 1, s. 127-130.

Çadırcı, H. (2006). *Küresel Kentler ve İstanbul'un Küreselleşmesi,* T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Mahalli İdareler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Çadırcı, M. (1991). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları,* Türk Tarih Kurumu Yayını, VII. Dizi, Ankara.

Çalışkan, V. (2007). "Kentsel Mekan Kullanımındaki Farklılıklar Üzerine Bir Yaklaşım: Bursa ve Çanakkale'nin Periyodik (Haftalık) Pazarlarından Örnekler", *Doğu Coğrafya Dergisi,* Yıl 12, Sayı 18, s. 51-78.

Çavuşoğlu, E. (2014). *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*, Ayrıntı, İstanbul.

Çetiner, A. (1992). *Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri,* İTÜ Matbaası, İstanbul.

Çevik, Ö. (2005). *Arkeolojik Kanıtlar Işığında Tarihte İlk Kentler ve Kentleşme Süreci,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Çezik, A. (1982). *Kent Eşiği Araştırması (Türkiye İçin Kent Tanımı),* Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No. 1838, SPD (B) Yayın No. 350, Ankara.

Çiçek, İ., Doğan, U. (2005). "Ankara'da Şehir Isı Adasının İncelenmesi", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Cilt 3, Sayı 1, s. 57-72.

Czepczynski, M. (2008). *Cultural Landscapes of Post-Socialist Cities, Representation of Powers and Needs,* Ashgate eBook.

Darkot, B. (1961). "Türkiye'nin İdari Coğrafyası Üzerine Düşünceler", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Cilt 6, Sayı 12, s. 35-46.

Darkot, B. (1967). "Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 16, s. 3-8.

Davis, K., Casis, A. (1946). "Urbanization in Latin America", *The Milbank Memorial Fund Quarterly,* Vol. 24, No. 2, s.186-207.

Davis, K. (1996). "The Urbanization of the Human Population", *The City Reader,* İçinde Richard T. LeGates and Fredric Stout, s. 1-14, Routledge, New York.

Davis, M. (2007). *Gecekondu Gezegeni*, Metis, İstanbul.

De Blij, H. J., Muller, P. O. (1998). *Geography, Realms, Regions and Concepts* (8 th Edition), John Wiley & Sons, Inc, New York.

Deane, P. (1994). *İlk Sanayi İnkılâbı* (Çeviren: T. Güran), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları X. Dizi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Dear, M., Flusty, S. (1998). "Postmodernurbanizm", *Annals of Association of American Geographers,* Vol. 88, No 1, s. 50-72.

Denel, S. (1981). "Batılılaşma Sürecinde Ebniye Nizamnameleri ve Kentsel Mekanların Değişimine Etkileri Üzerine Bir Deneme", *IX. Türk Tarih Kongresi,* s. 1425-1435.

Detwyler, T. H. (1972). *Urbanizatıon and Envıronment: the physical geography of cities,* Duxbury Press, Belmont.

Dickenson, J. P., Clarke, C. G., Gould, W. T. S., Prothero, R. M., Siddle, D. J., Smith, C. T., Thomas-Hope, E. M., Hodgkiss, A. G. (1983). *A Geography of The Third World,* Methuen, London.

Dickinson, R. E. (1964). *City and Region,* Routledge & Kegan Paul Ltd, London.

Dinçer, İ. (Yayına Hazırlayan). (2000). *3. Binyılda Şehirler: Küreselleşme Mekân-Plânlama, Dünya Şehircilik Günü 23. Kolokyumu,* Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.

Dinler, Z. (1994). *Bölgesel İktisat* (4. Baskı), Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa.

Dokmeci, V., Balta, N. (1999). "The evolution and distribution of hotels in Istanbul", *European Planning Studies,* 7(1), s. 99-109.

Dokmeci, V., Ozus, E.., (Tarihsiz). Spatial Analysis of Urban Pharmacies in Istanbul, http: //www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa00/pdf-ersa/pdf/125.pdf. Erişim: 9 Nisan 2012.

Dokmeci, V., Yazgı, B., Ozus, E. (2006). "Informal retailing in a global age: The growth of periodic markets in Istanbul, 1980-2002". *Cities*, Vol. 23, No. 1, s. 44-55.

Domene, E., Sauri, D. (2005). "Urbanization and Water Consumption: Influencing Factors in the Metropolitan Region of Barcelona", *Urban Studies,* Vol. 43, No. 9, s. 1605-1623.

Doğanay, H. (1983). *Erzurum'un Şehirsel Fonksiyonları ve Başlıca planlama Sorunları*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Basılmamış Doçentlik Tezi, Erzurum.

Doran, B. J., Lees, B. G. (2005). "Investigating the Spatiotemporal Links Between Disorder, Crime and the Fear of Crime", *The Professional Geographer*, Vol. 57, No. 1, s. 1-12.

Downs, R. M., Stea, D. (1973). "Cocnitive Maps and Spatial Behavior: Process and Products, *Image and Environment*, İçinde R. M. Downs ve D. Stea, s. 10-26, Aldire Publishing Company, Chicago.

DPT. (1982). *Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi* Cilt 1, 2, Devlet planlama Teşkilâtı Yayın No. 1806, KÖYB 27, Ankara.

DPT. (1995). Ulaştırma Özel İhtisas Komisyonu, Kent İçi Ulaşım Alt Komisyon Raporu, Yayın No. 2388-ÖİK: 451.

Drakakis-Smith, D. (1987). *The Third World City*, Methuen, London.

Duncan, J.S. (1990). *The City as a Text: The Politics of Landscape Interpretation in the Kandyan Kingdom,* Cambridge University Press, Cambridge.

Duru, B., Alkan, A. (Ed.). (2002). *20. Yüzyıl Kenti*, İmge Kitabevi, Ankara.

Dutt, K. A. (1983). "Cities of South Asia", *Cities of the World, World Regional Urban Development,* İçinde M. E. Bonine, J. T. Darden, A. K. Dutt, L. Ford, E. Griffin, T. R. Leinbach, s. 325-370, Harper & Row Publishers, Inc, New York.

Eagleton, T. (2011). *Postmodernizmin Yanılsamaları,* Ayrıntı, İstanbul.

Egli, A. E. (1957). *Şehirciliğin ve Memleket Planlamasının Esasları*, TODEİE, Ankara.

Elisseeff, N. (1992). "Fiziki Plan", *Islam Şehri*, İçinde R. B. Serjeant, s. 121-140, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

Emiroğlu, M. (1981). "Türkiye'de Son Sayımlar ve Kentleşme Olayının Boyutları", Ankara Üniversitesi DTCF, *Coğrafi Araştırmalar Dergisi,* Sayı 10, s. 43-82.

Emiroğlu, K., Danışoğlu, B., Berberoğlu, B. (2006). *Ekonomi Sözlüğü,* Bilim ve Sanat, Ankara.

English, P.W. (1977). *World Regional Geography, A Question of Place,* Harper and Row, Publishers, Inc., New York.

Erder, S. (2004). "Getto' Kavramı Üzerine", *Adadan Odaya, Yaşamdan Yapıya Konut Çevresi,* İçinde D. İncedayı, s. 57-68, Bağlam, İstanbul.

Erdoğan, A., Düzgün, H. Ş. (2003). "Mekân ve Suç: Suç Haritalaması ve Diğer Analitik Yaklaşımlar", *Polis Dergisi*, Sayı 36, s. 482-490.

Ergen, Y.B. (1981). *Şehircilik,* Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Matbaası, Ankara.

Ergenç, Ö. (1994). "Osmanlı Şehrindeki 'Mahallenin' İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları IV*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Ergenç, Ö. (1996). "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fiziki Yapıya Etkileri", *Islam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler 2,* s. 407-413, İlke Yayınları, İstanbul.

Erinç, S. (1963). "Tatbiki Coğrafya ve Planlama", *Şehircilik Konferansları*, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları (Şehircilik Kürsüsü), s. 1-37, İstanbul.

Ergun, N. (2004). "Gentrification in Istanbul", *Cities*, Vol. 21, No. 5, s. 391-405.

Erkan, H. (1987). *Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme, Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım*, Kavram Matbaası, İzmir.

Erkip, F. (2005). "The rise of the shopping mall in Turkey: the use and appeal of a mall in Ankara", *Cities,* Vol. 22, No. 2, s. 89-108.

Ersoy, M. (1994). *Kentsel Alan Kullanım Normları,* ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayın No. 94.02, Ankara.

Ersoy, M., Şengül, H. T. (2001). *Sanayisizleşme Sürecinin Kentsel Yaşama Etkileri, Zonguldak Örneği*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, Ankara.

Ertekin, Ö, Dokmeci, V, Unlukara, T, Ozus, E. (2008). "Spatial Distribution of Shopping Malls and Analysis of their Trade Areas", *European Planning Studies*, Vol. 16, No. 1, s. 143-156.

Ertin, G. (1994). *Eskişehir Kentinde Yerleşmenin Evrimi,* Anadolu Üniversitesi Yayın No. 773, Eskişehir.

Ertürk, H. (1995). *Kent Ekonomisi,* Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Erzen, N. J. (2003). *Çevre Estetiği,* OTDU Yayıncılık, Ankara.

Etli, B. (2002). "Edirne İli Merkez İlçe Yeşil Alan Sisteminin Peyzaj Mimarlığı İlkleri Yönünden İrdelenmesi", *Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi B Serisi,* Cilt 3, No. 1, s. 47-59.

Eyice, S. (1955). "Mezarlıklarımız", *Türk Yurdu*, Sayı 242, s. 685-694.

Faroqhi, S. (1993). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler* (Çeviren: N. Kalaycıoğlu), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.

Faroqhi, S. (2004). "Krizler ve Değişim 1590-1699", *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi,* İçinde H. İnalcık, D. Quataert, Cilt 2, s. 562-743, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Firman, T. (2011). "Post-suburban Elements in an Asian Extended Metropolitan Region: The Case of jabodetabek (Jakarta Metropolitan Area), İçinde Nicholas A. Phelps ve Fulong Wu, *International Perspectives on Suburbanization A Post-Suburban World?* Palgrave, Macmillan.

Ford, L. R., Griffin, E. (1979). "The Ghettoization of Paradise", *Geographical Review,* Vol. 69, No. 2, s. 140-158.

Ford, L. R. (1993). "A Model of Endonesian City Structure", *Geographical Review*, Vol. 83, No. 4, s. 374-396.

Ford, L. R. (1996). "New and Improved Model of Latin American City Structure", *Geographical Review*, Vol. 86, No. 3, s. 437-440.

Francaviglia, R. V. (1971). "The Cemetery as an Evolving Cultural Landscape", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 61, No. 3, s. 501-509.

Frankfort, H. (1989). *Uygarlığın Yakındoğuda Doğuşu, Mezopotamya ve Mısır* (Çeviren: Alaeddin ŞENEL), İmge Kitabevi, Ankara.

Freeman, O. W., Raup, H. F. (1949). *Essentials of Geography*, McGraw-Hill Book Company, Inc., New York.

Freeman, C., Louça, F. (2013). *Zaman Akıp Giderken, Sanayi Devriminden Bilgi Devrimine,* İthaki, İstanbul.

Friedmann, J. (1986). "The World City Hypothesis", *Development and Change*, Vol. 17, s. 69-83.

Geniş, Ş. (2007). "Küreselleşme, Toplumsal Eşitsizlik ve Mekansal Ayrışma", *Sivil Toplum,* 5 (17-18), s. 69-84.

Geo Factsheet, Accessible Rural Areas-case study of West Oxfordshire, Number 230, www. curriculum-press.co.uk.

Getis, A., Getis, J., Fellmann, J. (1981). *Introduction to Geography*, Wm.C. Brown Publishers, Dubuque, Iowa.

Ghosh, A. (1981). "Models of Periodic Marketing and The Spatiotemporal Organization of Market Places", *Professional Geographer*, Vol. 33, No. 4, s. 475-483.

Giddens, A., Pierson, C. (2000). *Anthony Giddens'la Söyleşiler, Modernliği Anlamlandırmak*, Alfa, Bursa.

Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı, İstanbul.

Giddens, A. (2010). *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı, İstanbul.

Gottdiener, M. (2005). *Postmodern Göstergeler, Maddi Kültür ve Postmodern Yaşam Biçimleri,* İmge Kitabevi, Ankara.

Gottmann, J. (1959). "Megalopolis, or the Urbanization of the Northeastern Seaboard", *Readings in Urban Geography*, İçinde H.M. Mayer ve C.F. Kohn, s. 46-56, The University of Chicago Press, Chicago.

Gottmann, J. (1978). "Megalopolitan Systems Around the World", *Systems of Cities Readings on Structure, Growth, and Policy,* İçinde L.S. Bourne, J.W. Simmons, s. 53-60, Oxford University Press, New York.

Göçer, O. (1974). *Şehirsel Merkezler ve Şehirsel Kademelenme*, İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehirsel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü Yayını 2, İstanbul.

Gökdeniz, A. (Editör). (2003). *Boş Zaman & Rekreasyon Yönetimi, Örnek Animasyon Uygulamaları,* Detay Yayıncılık, Ankara.

Göney, S. (1984). *Şehir Coğrafyası I,* İstanbul Üniviversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No. 2274, Coğrafya Enstitüsü Yayın No. 91, İstanbul.

Görer, N. T., Atik, S., Seyrek, K., Özbilen M. V. (2006). "Planlama ve Kentsel Su Tüketimi İlişkisi: Antalya Örneği, Şehir Planlama Odası Su Komisyonu", *Antalya İçme Suyu Sorunları Sempozyumu,* s. 1-13.

Girgin, A. (2001). *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik,* İnkılab Kitabevi Yayın Sanayi Ticaret A.Ş., İstanbul.

Grant, J., Mittelsteadt, L. (2004), "Types of Gated Communities", *Environment and Planning B: Planning and Disign,* Vol. 31, s. 913-930.

Griffin, E. (1971). "Testing the Von Thünen Theory in Uruguay", *Geographical Review,* Vol. 63, No. 4, s. 500-516.

Griffin, E., Ford, L. (1980). "A Model of Latin American City Structure", *Geographical Review*, Vol. 70, No. 4, s. 397-422.

Griffiths, J, F. (1976). *Climate and The Environment, The Atmospheric Impact on Man,* Paul Elek Publishers, London.

Grotewold, A. (1959). "Von Thünen in Retrospect", *Economic Geography*, Vol. 35, No. 4, s. 346-355.

Güçlü, K., Yılmaz, S., K., Yılmaz, S., Yılmaz, H. (1996). "Kentsel Yeşil Doku İçinde Mezarlıkların Yeri, Önemi ve Erzurum Örneği", *Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi,* 27 (1), s. 1-12.

Gümüşçü, O. (1997). *XIV. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus",* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmış Doktora Tezi, Ankara.

Günal, C. (1983). *Kent ve Yol*, Özgün Matbaacılık, Ankara.

Gündüz, A. Y. (2008). "Bölgesel Kalkınmada Beşeri Altyapı Yatırımları ve Üniversitelerin Önemi", *I. Güney Marmara Bölgesel Gelişme Sorunları Ulusal Sempozyumu,* s. 179-187.

Gürel, S. (1970). *Kent Planlamasına Giriş ve Çevre Kavramı,* ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayın No. 14, Ankara.

Güzey, Ö. (2009). "Urban generation and increased competitive power: Ankara in an area of globalization", *Cities* (26): 27-37.

Haggett, P. (1983). *Geography: A Modern Synthesis,* Harper & Row Publishers, New York.

Hall, P. (1977). *The World Cities* (Second Edition),Morrison & Gibb Ltd. Edinburg.

Hall, T. (2001). *Urban Geography* (2th Edition), Routledge, London.

Hallweil, B., Nierenberg, D. (2007). "Kentlerde Çiftlik", *2007 Dünyanın Durumu, Kentsel Geleceğimiz,* Worldwatch Enstitute, Tema Vakfı Yayınları No. 53, İstanbul.

Harris, C. D. (1943). "A Functional Classification of Cities in the United States", *Geographical Review*, Vol. 33, No.1, s. 86-99.

Harris, C. D., Ullman, E. (1959). "The Nature of Cities", *Readings in Urban Geography*, İçinde H.M. Mayer ve C.F. Kohn, s. 277-286, The University of Chicago Press, Chicago.

Harris, C. D., Ullman, E. (2002). "Kentin Doğası", *20. Yüzyıl Kenti*, İçinde B. Duru ve A. Alkan, s. 55-76, İmge Kitabevi, Ankara.

Harries, K. D., Norris, R.E. (1986). *Human Geography*, Merrill Publishing Company, Columbus.

Harries, K. D. (1974). *The Geography of Crime and Justice*, McGraw-Hill Book Company, New York.

Harvey, D., (1989), "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism", *Geografiska Annaler*, Series B, Human Geography, Vol. 71, No. 1, s. 3-17.

Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*, Metis, İstanbul.

Harvey, D. (2002). "Sınıfsal Yapı ve Mekansal Farklılaşma Kuramı", *20. Yüzyıl Kenti,* İçinde B. Duru ve A. Alkan, s. 147-172, İmge Kitabevi, Ankara.

Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*, Metis, İstanbul.

Harvey, D. (2006). *Paris, Modernitenin Başkenti*, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (7. Baskı), Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Herbert, T. D., Thomas, J. C. (1982). *Urban Geography,* John Wiley & Sons, New York.

Hill, M. (2005). *Urban Settlement and Land Use,* Hodder Education, London.

Hobsbawn, J. E. (2003). *Sanayi ve İmparatorluk* (2. Baskı), Dost, Ankara.

Holzner, N., Dommisse, D. J., Mueller, J. E. (1967). "Toward a Theory of Cultural-Genetic City Classification", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 57, No. 2, s. 367-381.

Horvath, R.J. (1969). "Von Thunen's Isolated State and Area Around Addis Ababa, Ethiopia", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 59, No. 2, s. 308-323.

Hosszu, S. (2009). *Counterurbanization, A Literary study.* Danish Institute of Rural Research and Development. IFUL, Working Paper.

Huberman, L. (1975). *Sosyalizmin Alfabesi*, Sol yayınları, İstanbul.

Hugo, G. (2003). *Urbanization in Asia*, Paper prepared for Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, South Africa, 4-7June.

Ilıcalı, M., Camkesen, N., Dündar, S. (Tarihsiz). Kent İçi Ulaşımda Toplu Taşımın Önemi ve İstanbul Örneği.

Irazabal, C. (2015), "Localizing Urban Design Traditions: Gated and Edge Cities in Curitiba. http: //academiccommons.columbia.edu/catalog.

Işık, O. (1993). "Modernizmin kenti/postmodernizmin kenti", *Birikim,* Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, S. 53, s.

Işık, Ş. (2005). "Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri", *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, s. 57-71.

İçli, T. G. (1992). *Türkiye'de Suçlular; Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

İçli, T. G. (2001). *Kriminoloji,* Bizim Büro Basımevi, Ankara.

İçişileri Bakanlığı, SSGM. (1992). *İtfaiye Teşkillerinin Kuruluş, Görev, Eğitim ve Denetim Esaslarına Dair Yönetmelik,* İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No. 411, SSGM Yayın No. 47, Ongun Kardeşler Matbaacılık San. Tic. A.Ş., Ankara.

İnalçık, H. (1996). "İstanbul: Bir İslam Şehri", *Islam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler 2*, s. 317-340, İlke Yayınları, İstanbul.

İsbir, E.G. (1991). *Şehirleşme ve Meseleleri, Çevre, Mesken, Yönetim,* Gazi Büro Yayınları, Ankara.

İTO. (2004). Şehiriçi Taşımacılık Hizmetleri Değerlendirmesi, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.

Jackson, I. (1989). *An Introductıon to Tourism,* Hospitality Press, Melbourne.

Jacobs, J. (1969). *The Economy of Cities*, Random House, New York.

Jacobs, J. (2011). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*, Metis, İstanbul.

Jefferson, M. (1939). "The Law of the Primate City", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 29, No. 2, s. 226-232.

Jhonson, H. J. (1966). *Urban Geography, An Introductory Analysis,* New York.

Johnston, R. J. (1987). *Geography and Geographers, Anglo-American Human Geography since 1945*, (3rd Edition), Edward Arnold, London.

Jones, E. (1965). *Human Geography*, Chatto & Windus, London.

Jones, E. (1976). *Towns and Cities*, Open University Set Book, Oxford University Press, London.

Jordan, T., Rowentree, L. (1986). *The Human Mosaic, A Thematic Introduction to Cultural Geography,* Harper & Row, Publishers, New York.

Jordan-Bychkov, T. G., Bychkova-Jordan, B. (2002). *The European Culture Arae, A Systemtic Geography,* (Fourth Edition), Rowman & Littlefield Publishers, Inc., New York.

Jordan-Bychkov, T.G., Domosh, M. (2003). *The Human Mosaic, A Thematic Introduction to Cultural Geography* (9th Edition), W.H. Freeman and Company, New York.

Kalelioğlu, E. (1980). *Şehir Coğrafyası Bakımından Van*, Ankara Üniversitesi DTCF, Ülkeler Coğrafyası Kürsüsü, Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara.

Kaplan, D.H., Wheeler, J.O., Holloway, S.R. (2004). *Urban Geography*, Wiley, USA.

Kara, H. (1990). "Çukurova'da Endüstri", Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, *Coğrafya. Araştırmaları,* Cilt 1, Sayı 2, s. 193-227.

Karaboran, H. H. (1983). "Bölge Planlaması Bakımından Şehir Tabirinin Türkiye'de Gösterdiği Değişiklikler", *Türk Kültürü,* Sayı 237, s. 48-54.

Karaboran, H. H. (1989). "Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar", *Fırat Üniviversitesi Sosyal Bilimler. Dergisi,* Cilt 3, Sayı 1, s. 81-118.

Karadağ, A. (2009). "Kentsel Ekoloji; Kentsel Çevre Analizlerinde Coğrafi Yaklaşım", *Ege Coğrafya Dergisi*, 18 (1-2), s. 31-47.

Karakurt, S. (2000). *İdari Coğrafya Bakımından İl ve İlçelerin Yapısal Özellikleri,* Ankara Üniversitesi DTCF, Coğrafya Bölümü Basılmamış Lisans Tezi, Ankara.

Karküçük, S. (2009). *Rekreasyon, Boş Zamanları Değerlendirme* (4. Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara.

Kasarda, J. D., Crenshaw, E. M. (1991). "Third World Urbanization: Dimensions, Theories, and Determinants", *Annual Review of Sociology* 17, s. 467-501.

Keleş, R. (1978). *100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu* (2. Baskı), Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Keleş, R. (1986). "Kent ve Bölge Planlamasında Jeomorfoloji", *Jeomorfoloji Dergisi*, Sayı 14, s. 7-11.

Keleş, R. (1997). *Kentleşme Politikası* (4. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Keyder, Ç. (1993). *Ulusal Kalkınmacılığın İflâsı*, Metis Yayınları, İstanbul.

Kılıç, T. (2010). *Kentsel Mekanın Kullanımı ve Seyyar Satıcılık: Diyarbakır Örneği*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi.

Kılınçaslan, T. (2012). "Ulaşım Sistemi ve Yol Ağları", İçinde *Kentsel Ulaşım, Ulaşım Sistemi-Toplu Taşım-Planlama-Politikalar,* T. Kılınçaslan, s. 49-125, Ninova, İstanbul.

Kıray, M. (1998). "Az Gelişmiş Ülkelerde Metropolitenleşme Süreçleri", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık,* s. 99-106, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Kıray, M. (2003). *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Kiper, P. (2006). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması, Türkiye-Bodrum Örneği,* Sosyal Araştırmalar Vakfı (SAV), İstanbul.

Kiper, P. (2007). "Küreselleşme Sürecinde Değişen Kentler-Yitirilen Değerler", *Kent ve Politika, Antik Kentten Dünya Kentine,* İçinde A. Mengi, s. 77-88, İmge Kitabevi, Ankara.

Knox, P. L. (1982). *Urban Social Geography, An Introductıon,* Longman, New York.

Knox, P. (1994). *Urbanization, An Introduction to Urban Geography*, Prentice Hall, New Jersey.

Knox, P., Agnew, J. (1994). *The Geography of World Economy* (2th Edition), John Wiley & Sons, New York.

Koçman, A. (1991). "İzmir'in Kentsel Gelişimi", Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, *Coğrafya Araştırmaları,* Cilt 1, Sayı 3, s. 101-122, Ankara.

Kozak, N., Kozak, M. A., Kozak, M. (2000). *Genel Turizm,* Detay Yayıncılık, Ankara.

Köksal, A. (1982). *Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

Kuban, D. (1995). *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, YEM Yayınları, İstanbul.

Kumar, K. (2010). *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma, Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları* (3. Baskı), Dost Kitabevi, Ankara.

Kurter, A. (1985). *Uygulamalı Jeomorfoloji,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Ders Notları, İ. Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

Kurtuluş, H. (2005). "İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler, Beykoz Konakları Örneği", *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, İçinde H. Kurtuluş, s. 161-186, Bağlam, İstanbul.

Kurtuluş, H. (2005a). "Bir 'Ütopya' Olarak Bahçeşehir", *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, İçinde H. Kurtuluş, s. 77-126, Bağlam, İstanbul.

Kurtuluş, H. (2010). "Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi", *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* İçinde Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, M. Şirin, Örgün Yayınevi, İstanbul.

Kurtz, R. A., Eicher, J. B. (1958). "Fringe and Suburb: A Confusions of Concepts", *Social Forces*, Vol. 37, No.1, s. 32-37.

Lee, K. N. (2007). "Dünyanın Durumu 2007, Kentsel Geleceğimiz", *2007 Dünyanın Durumu, Kentsel Geleceğimiz*, s. 3-27, Tema Vakfı Yayınları No. 53.

Lefebvre, H. (2011). *Kentsel Devrim,* Sel Yayıncılık, İstanbul.

Lind, A. W. (1930). "The Ghetto and the Slum", *Social Forces,* Vol. 9, No. 2, s. 206-215.

Linsky, A. S. (1965). "Some Generalizations Concerning Primate Cities", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 55, No. 3, s. 506-513.

Lowry,W.P. (1971). "The Climate of Cities", *Man and the Ecosphere*, İçinde Paul R. Ehrlich, John P. Holdren, Richard W. Holm, s. 180-188, W.H. Freeman and Company, San Francisco.

Lynch, K. (1960). *The Image of the City*, The M.I.T. Press, London.

Lynch, K., Hack, G. (1998). *Site Planning*, The MIT Press, Cambridge, England.

Mackenney, R. (2004). *Şehir Devletler,* Babil, İstanbul.

Maillet, J. (1983). *İktisadi Olayların Evrimi, 18. Yüzyıldan Bugüne,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Marcuse P. ve Van Kempen R. (2000). "Introduction", *Globalizing Cities A New Spatial Order,* İçinde Peter Marcuse ve Ronald van Kempen, s. 2-21, Blackwell Publishers.

Marın, M. C. (2007). "1985 Sonrası Türkiye'deki Kentsel Sistemin Dönüşümü: Zipf Yasasının Ampirik Bir Testi", *Gazi Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi Dergisi,* Cilt 22, No. 1, s. 33-38.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü,* Bilim ve Sanat, Ankara.

Matley, I. M. (1983). "Cities of Soviet Union and Eastern Europe", *Cities of The World, World Regional Urban Devolopment,* İçinde S. D. Brunn ve J.F. Williams, s. 123-162, Harper ve Row Publisher, New York.

Mayer, H.M. (1954), "Urban Geography", *American Geography: Inventory and Prospect*, İçinde P.E. James ve C.F. Jones, s. 143-165, Syracuse University Press, Syracuse, New York.

Mayer, M. H., Kohn, F.C. (1959). *Readings in Urban Geography,* The University of Chıcago Press, Chicago.

McClellan III, J. E., Dorn,H. (2013). *Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji* (3. Baskı), Akılçelen Kitaplar, Ankara.

Meade, MS, Emch, M. (2010). *Medical Geography*, The Guilford Press, New York.

Melosi, M.V. (1981). *Garbage in the Cities, Refuse, Reform, and The Environment, 1880-1980,* Texas A&M University Press, USA.

Mitchell, W. A. (2006). "İç Anadolu'daki Köyler ve Von Thünen'in İzole Devleti", *İnsan ve Mekan,* Prof. Dr. Erol Tümertekin'e Armağan, İçinde N. Özgüç ve A.N. Timor, s. 162-175, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Morril, R. L. (1965). "The Negro Ghetto: Problems and Alternatives", *Geographical Review,* Vol. 55, No. 3, s. 339-361

Morril, R. (2006). "Classic Map Revisited: The Growth of Megalopolis", *The Professional Geographer,* 58(2), s. 155-160.

Mountjoy, A. B. (1978). "Urbanization, the Squatter, the Development in the Third World", *Systems of Cities Readings on Structure, Growth, and Policy*, İçinde L.S. Bourne, J.W. Simmons, s. 480-488, Oxford University Press, New York

Muller, P. O. (1973). "Trand Surfaces of American Agriculturel Patterns: A Macro-Thünian Analysis", *Economic Geography*, Vol. 49, s. 237.

Mumford, L. (1961). *The City in History*, Penguin Books, London.

Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent, Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği,* Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Murphy, R. E., Vance, J. E. (1959). "Delimiting the CBD", *Readings in Urban Geography*, İçinde H.M. Mayer ve C.F. Kohn, s. 418-446, The University of Chicago Press, Chicago.

Murphy, R. E. (1974). *The American City: An Urban Geography* (2th Edition), McGraw-Hill Book Company, New York.

Nelson, H. J. (1955). "Service Classification of American Cities", *Economic Geography,* Vol. 31, No. 3, s. 189-210.

Newman, O. (1972). *Defensible Space*, *People and Design in the Violent City*, Architectural Press, London.

Nogay, A. (Tarihsiz). İzmir Ulaşımında İnsan Faktörü, İmoizmir.org.tr. (erişim: 7 Şubat 2012).

Northam, M. R. (1979). *Urban Geography,* John Wiley & Sons, New York.

Öktem, B. (2010). "Küresel/Dünya Kenti", *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları,* İçinde Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıoğlu, A.Kanbak, M. Şiriner, s. 103-138.

Öncel, A.D, Özaydın, G. (2012), ""kapalı Site Olgusunun Değişim Sürecine Bir Bakış: Beykoz Soğuksu Örneği", *İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi*, S. 6, s. 62-83.

Pacione, M. (2005). *Urban Geography, A Global Perspective* (2 th Edition), Routledge, London and New York.

Page, S. (1995). *Urban Tourism,* Routledge, New York.

Palabıyık, H., Altunbaş, D. (2004). "Kentsel Katı Atıklar ve Yönetimi", *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetsel Perspeksifler,* İçinde C.Marin ve U. Yıldırım, s. 103-124, Beta, İstanbul.

Panebianco, S., Kiehl, M. (2003). "Suburbanization, Counterurbanization, Reurbanization? An empirical analysis of recent employment and population trends in Western Europe", ERSA Conference, Jyväskylä.

Pérouse, J., Danış, D. (2005). "Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler, Toplum ve Bilim 104, s. 92-123.

Phelps, N., Wu, F (Editör). (2011), *International Perspectives on Suburbanization A Post-Suburban World?* Palgrave, Macmillan.

Polanyi, K. (2007). *Büyük Dönüşüm, Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri* (6. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.

Polat, A. T. (2001). *Kent Parkı Kavramı ve Konya İçin Örnek Bir Çalışma,* Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Ponting, C. (2000). *Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü* (Çeviren: A. Başçı-Sander), Detay Basım Ltd., İstanbul.

Pounds, N. J. G. (1969). "The Urbanization of the Classical World", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 59, No. 1, s. 135-157.

Pirenne, H. (2000). *Orta Çağ Kentleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Plattner, S. (1953). *Economic Anthropology*, http: // books.google.com.tr

Orleans, P. (1973). "Differential Cognition of Urban Residents: Efffects of Social Scale on Mapping", *Image and Environment*, İçinde R. M. Downs ve D. Stea, s. 115-130, Aldire Publishing Company, Chicago.

Ortaylı, İ. (2007). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara.

Owens, E. J. (1994). *Yunan ve Roma Dünyasında Kent*, Homer Kitabevi, İstanbul.

Öcal, T. (2010). Günümüzde Şehirleşme Sürecinde Evsel Katı Atık Sorununa Bir Örnek: Niğde Şehri", *Türk Coğrafya Dergisi,* S. 55, s. 35-43.

Ökten, A.N., Şengezer, B., Evren, Y. (2007). "Neoliberal Politikaların Sağlık Hizmetleri Coğrafyasına Yansımaları", *II. Kent ve Sağlık Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı*, s. 96-97.

Öncü, E. (1999). "Kentlerimizde Raylı Sisteme Geçilme Koşulları", *Kent İçi Ulaşımda Raylı Sistemler Sempozyumu,* Bildiriler, s. 51-65, Eskişehir.

Özbudun, S. (2002). "Küresel Bir Yoksulluk Kültürü mü?", *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları,* İçinde Y. Özdek, s. 53-69, TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayın No. 19, Ankara.

Özcan, K. (2007a). "Kültürler Arası Etkileşim Sürecinin Anadolu'daki Mekansal Ortaklığı: Anadolu Selçuklu Kenti", *Sivil Toplum,* 5(17-18), s. 135-153.

Özcan, K. (2007b). "Anadolu'da Selçuklu dönemi yerleşme sistemi ve kent modelleri", *İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt 6, Sayı 1, s. 3-15.

Özçağlar, A. (1997). *Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar ve Şehirler),* Ekol Yayınevi, Ankara.

Özçağlar, A. (2000). *Coğrafyaya Giriş,* Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.

Özdek, Y. (Editör). (2002). *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları,* TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayın No. 19, Ankara.

Özden, P. P., Karakaş, İ., Turgut, S., Yakar, H., Erdem, D., Palaoğlu, N. (Yayına Hazırlayanlar). (2003). *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Bildiriler*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.

Özden, P. P. (2007). *Kentsel Yenilenme,* İmge Kitabevi, Ankara.

Özdeş, G. (1972). *Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği,* İTÜ Matbaası, İstanbul.

Özdeş, G. (1974). *Şehir Bölgeleri*, İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehirsel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü Yayın No. 1, İstanbul.

Özgüç, N. (1988-1992). "Şehirsel Koruma ve Coğrafya", *İstanbul Üniversitesi Edbebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi,* Sayı 3, s. 62-116.

Özgüç, N., Mitchell, W. A. (2000). "Şehirlerin Alternatif Alışveriş Mekanları: İstanbul'da Haftalık Pazarlar", Mimar Sinan Üniversitesi, *Mimarlık Fakültesi Tasarım + Kuram Dergisi,* Sayı 2, s. 35-57.

Özgür, E. M. (1996). "İl ve İlçe Merkezlerimizin Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı Bakımından Sınıflandırılması", *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Mekezi Dergisi,* Sayı 5, s. 53-72.

Özgür, E. M. (1996a). "Yeni İlçe Merkezlerimizin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler", Ankara Üniversitesi DTCF *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı 12, s. 25-32.

Özgür, E. M. (1998). *Türkiye Nüfus Coğrafyası,* GMC Basın-Yayın Ltd. Şti., Ankara.

Özgür, E. M. (1999). "Türkiye'de İl İçi Göçler Hakkında Düşünceler", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, Cilt 39, Sayı 1-2, s. 159-168.

Özgür, E. M., Yasak, Ü. (2007). "Şehir İçi İkametgâh Hareketliliğine Kuramsal Bir Bakış", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Cilt 7, Sayı 1, s. 39-50.

Rabinson, H. (1976). *A Geography of Tourism,* MacDonald & Evans Ltd, London.

Rapoport, A. (1984). "Culture and Urban Order", *The City in Cultural Context*, İçinde J. Agnew, J. Mercer, D. Sopher, s. 50-75, Allen & Unwin, Boston.

Raymond, A. (1995). *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Reiner, T. A., Wilson, R. H. (2002). "Sovyet Kentinde Planlama ve Karar Alma Süreci: Rant, Toprak ve Kent Biçimi", *20. Yüzyıl Kenti,* İçinde B. Duru, A. Alkan, s. 173-214, İmge Kitabevi, Ankara.

Relph, E. (1987). *The Modern Urban landscape*, Croom Helm, London.

Resmî Gazete, 5 Ocak 1961, *222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu*, Madde 50, Sayı 10705, Ankara.

Resmî Gazete, 14 Haziran 1973. *Millî Eğitim Temel Kanunu,* Madde 25, Sayı 1739. Yayın No. 73, Ankara.

Resmî Gazete, 13/7/2005, *5393 Belediye Kanunu*, S. 25874, Tertip 5, Cilt 44.

Ridgeway, J. (2006). *Her Şey Satılık Dünyanın Kaynaklarını Kimler Kontrol Ediyor?,* Metis, İstanbul.

Ritter, W. (1986). "Hotel Location in Big Cities", *Big City Tourism,* İçinde F. Vetter, s.355-364, Reimer Verlag, Berlin.

Ritzer, G. (2011). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*, Ayrıntı, İstanbul.

Ritzer, G. (2011b). *Toplumun MCDonaldlaştırılması,* Ayrıntı, İstanbul.

Rocca, J. (2011). *Çin'in Sosyolojisi*, İletişim, İstanbul.

Rodrigue, J., Comtois, C., Slack, B. (2006). *The Geography of Transportation Systems,* Routledge, New York.

Ronald, J. H. (1969). "Von Thunen Isolated State and the area around Addis Ababa, Ethiopia", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 59, No. 2, s. 308-323.

Rose, H. M. (1970). "The Development of an Urban Subsystem: The Case of the Negro Ghetto", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 60, No. 1, s. 1-17.

Rubenstein, J. M. (1989). *The Cultural landscape, An Introduction to Human Geography* (2th Edition), Merrill Publishing Company, Colombus.

Sağlık Bakanlığı. (2000). Mezarlıklar ve Ölü Defin Hakkında Genelge, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Sağlık Bakanlığı. (2001). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2000, Tedavi Hizmetler Genel Müdürlüğü yayın No. 634, Ankara.

Sağlık Bakanlığı. *Sağlık Bakanlığına Ait Hastanelerin Yatırım Esaslarının Tespitine Dair Yönerge*, Ankara.

Sancar, C. (2004). "Kentsel Donatımlar-Eğitim", *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*, İçinde Ş. Aydemir, S. E. Aydemir, D. Ş. Beyazlı, N. Ökten, A. M. Öksüz, C. Sancar, M. Özyaba, Y. A. Türk, s. 251-266, Akademi Kitabevi, Trabzon.

Sandal, E.K. (2009). Kahramanmaraş'ta Ulaşım Problemleri ve Halkın Ulaşım Sistemine ve Problemlerine Bakışı", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 14, Sayı 24, s. 137-157.

Sarı, C., Koçak, İ. (2005). "Antalya Kent Planında Mezarlıkların Yeri ve Sorunları", *Antalya Yöresinin İnşaat Mühendisliği Sorunları Kongresi*, Bildiriler Kitabı Cilt 2, s. 559-570, Antalya.

Sarıca, İ. (1997). "Afyon İlinin Ekonomik Gelişmesinde Sanayiinin Yeri ve Önemi", *Afyon İlinin Ekonomik Gelişmesi,* İAV, s. 103-183, Afyonkarahisar.

Sarup, M. (2010). *Post-yapısalcılık, Postmodernizm*, Kırk Gece Yayınları, İstanbul.

Sassen, S. (1991). *The Global City, New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, New Jersey.

Sassen, S. (2005). "The Global City: Introducing a Concept", *Brown Journal of World Affairs,* V. 11, S. 2, s. 27-43.

Schulenberg, J.L. (2003). "The Social Context of Police Discretion with Young Offenders: An Ecological Analysis", *Canadian Journal of Criminology and Justice*, s. 127-157.

Schwab, W.A. (1992). *The Sociology of Cities,* Prentice Hall, Englewood Cliff, New Jersey.

Schweitzer, J. H., Kim, J. W., Mackin, J. R. (1999). "The Impact of Built Environment on Crime and Fear of Crime in Urban Neighborhoods", *Journal of Urban Technology*, Vol. 6, No. 3, s. 59-73.

Seig, L. (1971). "Concept of Ghetto; A Geography of Minority Groups", *The Professional Geographer*, Vol. 23, No. 1, s. 1-4.

Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de Kentleşme,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Sennett, R. (2011). *Ten ve Taş, Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, Metis Yayınları, İstanbul.

Sevgi, C. (1988). *Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular*, Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri, İzmir.

Seymen, O. A., Bolat, T. (2005). *Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Shaw, G., Williams, A. M. (1996). *A Critical Issues in Tourism: A Geographical Perspective,* Blackwell Publishers Ltd., UK.

Sincalair, R. (1967). "Von Thunen and Urban Sprawl", *Annals of the Association of American Geographers,* Vol. 57, No. 1, s. 72-87.

Sjoberg, G. (1965). "The Origin and Evoluation of Cities", *Scientific American*, Cilt 213, s. 55-63.

Sjoberg, J. (2002). "Sanayi Öncesi Kenti", *20. Yüzyıl Kenti,* İçinde B. Duru ve A. Alkan, s. 37-54, İmge Kitabevi, Ankara.

Soja, E.W. (2002). "Postmetropolis Üzerine Altı Söylem", *20. Yüzyıl Kenti*, İçinde B. Duru ve A. Alkan, s. 285-306, İmge Kitabevi, Ankara.

Soyaslan, D. (1996). *Kriminoloji,* Ankara Üniversitesi Yayınları No. 512, Ankara.

Smailes, A. E. (1957). *The Geography of Towns,* Hutchinson & Co (Publishers) Ltd., London.

Small, J., Witherick, M. (1989). *A Modern Dictionary of Geography* (2th Edition), Edward Arnold, London.

Smith, R. H. T. (1965). "Method and Purpose in Functional Town Classification", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 55, No. 3, s. 539-548.

Smith, C.A. (1985). "Theories and Measures of Urban Primacy: A Critique", İçinde Michael Timberlake, *Urbanization in the World-Economy*, s. 87-117, Academic Press, Inc. New York.

Smith, S. J. (2003). "Clasics in human geography revisited", *Progresss in Human Geography*, 27, 3, s. 333-339.

Somuncu, M. (1995). "Kayseri Şehri'nin Kuruluşu ve Gelişmesi", Ankara Üniversitesi, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Mekezi Dergisi,* Sayı 4, s. 127-146, Ankara.

Soykan, F., Karadağ, A. (2003). "Conservation of Historical Values and Urban Tourism: The Case of Izmir (Turkey)", *DAÜ Turizm Araştırmaları Dergisi*, s. 59-81.

Stewart, C. T. (1958). "Size and Spacing of Cities", *Geopgraphical Review*, Vol. 48, No. 2, s. 222-245.

Stewig, R. (1966). *İstanbul'da Çıkmaz Sokaklar ve Gecekondu Meselesi* (Çeviren: R. Turfan, M.Ş.Yazman), İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Neşriyatı: 54, İstanbul.

Stoddard, H. R., Blouet, W. B., Wıshart, J. D. (1986). *Human Geography, People, Places and Cultures,* Prentıce-Hall, New Jersey.

Suher, H. (1972). "Sürat Yolu ve Yerleşme İlişkisi", *İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehricilik Enstitüsü Dergisi,* Sayı 1, s. 61-71.

Suher, H. (1996). *Şehircilik*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Baskı Atelyesi, İstanbul.

Symanski, R., Webber, M. J. (1974). "Complex Periodic Market Cycle", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 64, No. 2, s. 203-213.

Şahin, Ş., Barış, B. (1998). "Kentsel Doku İçerisinde Açık ve Yeşil Alan Standarlarını Belirleyen Etmenler", *TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İstanbul Bölge Şubesi Dergisi,* Eylül-Ekim Sayı 6, İstanbul.

Şahin, S. Z. (2003). "İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Seneryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği", *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Bildiriler*, s. 89-101, TMMOB Şehir Plancıları Odası, İstanbul.

Şahin, Y. (2011). *Kentleşme Politikası* (2. Baskı), Murathan Yayınevi, Trabzon.

Şahin, E., Dostoğlu, N. (2007). "Kentsel Mekan Tasarımında Doğal Verilerin Kullanımı", *Uludağ Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi,* C. 12, S. 1, s. 29-40.

Şahinalp, MS (2006). "Şanlıurfa Şehri'nin Kuruluşuna Etki Eden Etmenler", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Cilt 4, Sayı 1, s. 105-127.

Şaylan, G. (2009). *Postmodernizm* (4. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Şen, B. (2005). "Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi", *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, İçinde H. Kurtuluş, s. 127-160, Bağlam, İstanbul.

Şengül, H. T. (2007). "Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", *Kentsel Planlama Kuramları*, İçinde M. Ersoy, s. 59-114, İmge Kitabevi, Ankara.

Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi,* (2. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.

Şenol, E. (2010). *Amasya'nın Cumhuriyet Dönemi Kentsel Gelişme Süreci ve Kentleşme Sorunları,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

Şirin, O. (tarihsiz). *Sağlık Sektörü ve Sağlık Sektöründe Yaşanan Krizler*, Kriz ve Stress Yönetimi Dersi Sunum Raporu, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu.

Tamdoğan-Ebel, I. (2000). "Hanlar Ya da Osmanlı Kentinde Yabancı", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak,* İçinde F. Georgeon, P. Dumont, İletişim, İstanbul.

Tankut, G. (1973). "Osmanlı Şehrinde Ticari Fonksiyonların Mekânsal Dağılımı", *VII. Türk Tarih Kongresi (25-29 Eylül)*, s. 773-779, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Tanyeli, U. (1987). *Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci* (Doktora Tezi), İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Taylor, G. (1945). "Seven Ages of Town", *Economic Geography*, Vol. 21, No. 3, s. 157-160.

Taylor, G. (1951). *Urban Geography,* Methuen & Co. Ltd., London.

Taylor, L. (2011). "No boundaries: exurbia and the study of contemporary urban dispersion", *GeoJournal*, 76: 323-339.

TCK. (2011). Trafik Kazası Özeti 2010, Trafik Güvenliği Dairesi Başkanlığı, Trafik Güvenliği Eğitimi ve Proje Şube Müdürlüğü, Ankara.

Tekeli, İ. (1982). *Türkiye'de Kentleşme Yazıları,* Turhan Kitabevi, Ankara.

Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. (2011). *Anadolu'da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İlhan Tekeli Toplu Eserler-18, İstanbul

Thomas, J. C. (1982). *Urban Geography, A First Approach*, John Wiley & Sons, New York.

Tokatlıoğlu, M. Y. (2005). *Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri*, Alfa Aktüel, İstanbul.

Tolun-Denker, B. (1970). "Silivri'de Gelişen Şehirsel Fonksiyonlar Hakkında", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Cilt 9, Sayı 17, s. 93-102.

Tolun-Denker, B. (1973). "Tekirdağ Şehir Nüfusu", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 18-19, s. 151-166.

Tolun-Denker, B. (1976). *Şehir İçi Arazi Kullanılışı,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No. 2054, İstanbul.

Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve Kültür*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Toskay, T. (1983). *Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım,* Der Yayınları, İstanbul.

Tower, S. W. (1905). "The Geography of American Cities", *The Bulletin of American Geographical Society,* Vol. 37, No. 10, s. 577-588.

Tönük, V. (1945). *Türkiye'de İdare Teşkilatı*, Kanaat Basım ve Cilt Evi, Ankara

Tseloni, A., Osborn, D.R., Trickett, A., Pease, K. (2002). "Modelling Property Crime Using The British Crime Survey", *British Journal of Criminology,* Vol. 42, s. 109-128.

Tuan, Y. (1975). "Images and Mental Maps", *Annals of the Association of American*

Geographers, Vol. 65, No.2, s. 205-213.

Tunbul, M. (2000). *Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması*, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Tuncel, M. (1971). *İzmit Şehir Coğrafyası,* Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul.

Tuncel, M. (1974-1977). "Türkiye'de Yer Değiştiren Şehirler Hakkında Bir İlk Not", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 20-21, s. 129-134.

Tuncel, M. (1980). "Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 23, s. 123-160, İstanbul.

Tuncel, M. (1981). "Türkiye'de Doğal Olaylar Sonucu Yer Değiştiren Kentler", *İst. Üniv. Yerb.,* Sayı 1-2, s. 115-124.

Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi,* İstanbul Üniversitesi Yayın No. 3367, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayın No. 4, İstanbul.

Tunçel, H. (2003). "Anadolu Şehirlerinde Semt Pazarları: Elazığ Örneği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 13, Sayı 1, s. 49-70.

Tümertekin, E. (1965). *Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırması*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No. 48, İstanbul.

Tümertekin, E. (1967). "İstanbul'un Merkezi İş Sahaları", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Cilt 17, Sayı 17, s. 18-37.

Tümertekin, E. (1968). *Türkiye'de İç Göçler,* İstanbul Üniversitesi Yayın. 1371, Coğrafya Enstitüsü Yayın. 54, Taş Matbaası, İstanbul.

Tümertekin, E. (1973). *Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar,* İstanbul Üniversitesi Yayın No. 1840, Coğrafya Enstitüsü Yayını, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

Tümertekin, E. (1980). *İstanbul'da Nüfus Dağılışı,* İstanbul Üniversitesi Yayın No. 22540, Coğrafya Enstitüsü Yayın No. 104, İstanbul.

Tümertekin, E., Korkut, C. (1964). "İzmir Şehrinde Nüfus Dağılışı", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 14, s. 123-131, İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya: İnsan. Kültür. Mekân,* Çantay Kitabevi, İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (2005). *Ekonomik Coğrafya, Kalkınma ve Küreselleşme*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (2006). *Beşeri Coğrafya: İnsan. Kültür. Mekân,* Çantay Kitabevi, İstanbul.

Türel, A. (1998). "Kent ve Ulaşım", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, s. 155-170, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Türkçe Sözlük. (2011). Türk Dil Kurumu (11. Baskı), Ankara.

Vendersmissen, M. H., Villeneneuve, P., Theriault, M. (2003). "Analyzing Changes in Urban Form and Commuting Time" *The Professional Geographer,* 55(4), s. 446-463.

Walers, P.B. (1985). "Systems of Cities and Urban Primacy: Problems of Definition and Measurement", İçinde Michael Timberlake, *Urbanization in the World-Economy*, s. 63-86, Academic Press, Inc. New York.

Ward, D. (1982). "The Ethnic Ghetto in The United States: Past and Present", *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 7, No. 3, s. 257-275.

Weber, M. (2000). *Şehir, Modern Kentin Oluşumu,* Bakış, İstanbul.

Webber, M. J., Symanski, R. (1973). "Periodic Markets: An Economic Location Analysis", *Economic Geography*, Vol. 49, No. 3, s. 213-227.

Wheeler, J. O., Muller, P. O. (1986). *Economic Geography* (2th Edition), John Wiley & Sons, New York.

Williams, S. (1995). *Outdoor Recreation and the Urban Environment*, Routledge, London.

Wirth, L. (1927). "The Ghetto", *The American Journal of Sosciology,* Vol. 33, No. 1, s. 57-71.

Wirth, L. (1951). "Urbanism as a way of Life", *Cities and Society*, İçinde P. K. Hatt, A. J. Reiss, Jr., s. 36-46, The Free Press, Illinois.

Wittfogel, K. A. (1969). "Hydraulic Civilzation", *The Structure of Political Geography,* İçinde R. E Kasperson, J. V. Minghi, s. 442-449, Adline Publishing Company, Chicago.

Wycherley, R.E. (1993). *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Wyhnne-Hammond, C., (1985), *Element of Human Geography,* Bell & Hyman, London.

www.agnet.org/activities/sw/2006/729863362/

www.arkitera.com/haberler/2003/06/24

www.basaksehirrehberi.com/images/icerik/20090731

www.cheatseekingmissiles.blogspot.com/2008/04

www.emlakkulisi.com/12681

www.sabah gazetesi, 28.7.2009

www.thetransportationgazette.com (erişim: 10 Şubat 2012).

www. ttb. org.tr, I. Basamak sağlık Hizmetleri Birikimimiz (2000-2004), Türkiye Fotoğrafı.

www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=559117

www. Southernct.edu

Uğur, A. (2003). *Aydın Şehir Coğrafyası*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uğur, A. (2003a). "Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri", Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Cilt 1, Sayı 2, s. 41-62.

Uludağ, Z. (1998). "Cumhuriyet Döneminde Rekreasyon ve Gençlik Parkı Örneği", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık,* s. 65-74, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

United Nations 2012. World Urban Prospects 2011 Revision, New York

Uzun, C.N. (2006). "Kentsel Dönüşümde Yeni Bir Kavram: Seçkinleştirme", *Değişen Mekân, Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003,* İçinde Ayda Eraydın, s. 340-360, Dost, Ankara.

Yalçınlar, İ. (1967). "Türkiye'de Bazı Şehirlerin Kuruluşu ve Gelişmesinde Jeomorfolojik Temeller", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* Sayı 16, s. 35-56.

Yavan, N. (2005). "Bilim Felsefesi Bakımından Coğrafyada Pozitivist Yaklaşım", *Ulusal Coğrafya Kongresi (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına)*, s. 405-414.

Yazıcı, H. (1995). "Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 30, s. 189-218.

Yazıcı, H., Koca, N., Koca, M.K. (2010). "Coğrafi Faktörlerin Mülki Yapılanma Üzerindeki Etkilerine Bir Örnek: Afyonkarahisar İli", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 43, Sayı 3, s. 109-124.

Yerasimos, S. (1999). "Tanzimat'ın Kent Reformları Üzerine", *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri* (2. Baskı), İçinde P. Dumont, F. Georgeon, s. 1-18, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, A. (1995). *Türkiye'de İl ve İlçelere Göre İdari Bölünüşteki Gelişmeler,* Ankara Üniversitesi DTCF, Coğrafya Bölümü Lisans Tezi, Ankara.

Yılmaz, E. (2013). *Ankara Şehrinde Isı Adası Oluşumu,* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya (Fiziki Coğrafya) Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

Yırtıcı, H. (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yokeno, N. (1968). La Localisation de l'industrie touristique: application de l'analyse de Thunen-Weber, Vol. C-9 (Aix-en Provence: Les Cahiers de Tourisme).

Yonca, A. (1993). *Türkiye'de Kentlerin Fiziki Dokusu,* Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara.

Yörükân, A. (1968). *Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri,* İmar ve İskân Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü, Sosyal Araştırmalar Dairesi, Ankara.

Yörükan, A. (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Yücel, T. (1961). "Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri I", *Türk Coğrafya Dergisi,* Sayı 21, s. 31-45.

Yüceşahin, M., Bayar, R., Özgür, E. M. (2004). "Türkiye'de Şehirlerin Mekânsal Değişimi ve Dağılımı", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), s. 23-39.

Yüceşahin, M., Özgür, E. M. (2006). "Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü", Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), s. 15-35.

Zukin, S. (1987). "Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core", *Annual Review of Sociology,* Vol. 13, s. 129-147.

3. Basım

SELÇUKLULAR VE KAFKASYA

Yaşar BEDİRHAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 294
Sosyal Çalışmalar No.: 22
ISBN : 978-605-133-196-6
© 3. Basım, Kasım 2015

SELÇUKLULAR VE KAFKASYA
Yaşar BEDİRHAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul-@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bedirhan, Yaşar.
Selçuklular ve Kafkasya / Yaşar BEDİRHAN
3. Basım, XIV + 354 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-196-6
1. Selçuklular 2. Kafkasya 3. Tarih

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Kafkasya, Türk tarihi içinde ayrı bir yere ve öneme sahip olagelmiştir. Bunda, Kafkasya'nın hem Türk kültür ve medeniyetinin yükseldiği dönemde önemli bölgelerden biri olması hem de en eski çağlardan itibaren doğu ve batı âlemlerini birbirine bağlamada önemli bir köprü vazifesi görmesinin rolü olmuştur. Kafkasya sayesindedir ki, Orta Asya ile Batı Avrupa, Ön Asya ile İskandinavya ülkeleri arasındaki ticari, siyasi ve kültürel alışveriş gerçekleşmiş ve bu durum milletlerarası ticaretin ve kıtalar arası göçün gelişmesine neden olmuştur.

Bilindiği gibi, tarihin ilk devirlerinden itibaren birçok milletin istilasına uğrayan geniş Kafkasya sahası, daha MÖ. Birinci Binlerde İskitler tarafından istila edilmiş, böylece Türklerin bölgeyle ilk teması sağlanmıştır. Bölge, Hunlar ve Avarlar ile Türkleşmeye başlamakla beraber, asıl Türkleşme Selçuklu Türklerinin bölgeyi fethettiği döneme rastlar.

Oğuz yahut diğer adları ile Türkmen olarak bilinen, Selçuklu İmparatorluğu'nun kurucuları Türkler, Aşağı Türkistan bölgesinden hareketle Kafkasya'dan Akdeniz kıyılarına kadar gitmişler ve koca imparatorluğun sınırları içerisinde kalan bölgenin Türkleşmesinde üzerlerine aldıkları vazifeyi layıkıyla yerine getirmişler, kültürümüzün buralarda gelişmesine hizmet etmişlerdir.

Hiçbir millet kurmuş olduğu medeniyeti, yalnızca kendi siyasi ve coğrafi hudutları içerisinde yaşatmak istemez. Her topluluğun mukadderatında, mevcut ve gelecek milletlerin nâm ve hesabına deruhte edilmiş müşterek bir hisse vardır.

Selçuklu Sultanları için, insanlığın eski medeniyet merkezlerinden biri olan Kafkasların Türklüğe açılması, gelişi güzel ve maksatsız bir istilacılık hareketi değildi. Belki iyi planlanmış ve hesap edilmiş bir milli-dini planın kutsiyeti ve cihat damgası taşıyan şuurlu neticesiydi. Onun içindir ki, imparatorluğun ilk büyük sultanları Orta Asya'dan akan Müslüman Oğuz boylarını, bazen büyük kumandanlar idaresinde bazen de bizzat kendi komutaları altında, Kafkasları ele geçirmek için yönlendirmişlerdir.

Selçuklu başbuğlarının Horasan'da kurmuş oldukları Selçuklu Devleti, Türklük ve İslam'ın kalesi addedilmeye başlanmıştır. Öyle ki, Tuğrul Bey 1054 yılında Abbasi Halifesi Kaim Biemrillah'ın daveti üzerine Bağdat'a gittiği zaman Tuğrul Bey'e Halife tarafından " Doğunun ve Batının Meliki " unvanı verilmişti.

Kararlı ve bilinçli adımlarla peyderpey Kafkasya'yı Müslüman Oğuzlara açmaya başlayan Selçuklu sultanları, başta hanedana mensup şehzadeler olmak üzere, irsi beyler de dâhil bütün Selçuklu Devleti ileri gelenleri cesur ve ileri görüşlü bir politika şuuruyla, her birini melik ve emir unvanıyla taltif ederek saltanatlar bahşedip, Kafkaslara gazâya memur ettiler.

Nitekim Selçuklu sultanları Kafkaslarda siyasi hâkimiyeti ellerine almakla, bir zamanlar yeryüzünün en satvetli imparatorluğunu kurmuş olan Abbasi Devleti'nin ancak ruhani ve sembolik vasfını bırakarak tekmil cismani kudret ve hâkimiyetini ele geçirdikten sonra, bölgenin siyasi varlığını teşkil eden muhtelif sülaleri de nüfuzları altına alıp, yeniden bir İslam İmparatorluğu kurmuşlardı. Aynı zamanda bir Türk hâkimiyetini temsil eden bu imparatorluğun hudutları içinde Asya'yı idare eden Türk sülaleleri bulunuyor ve Selçuklular, bölgenin milletlerinin denenmiş sivil ve askeri esaslarını bir terkip hâlinde birleştiriyorlardı.

Hülasa XI. asrın ilk yarısından itibaren Kafkasları bir Türk vatanı hâline getirmeye başlayan Oğuz Türkleri, ileride ebedi vatan yapacakları Anadolu'nun fethi için zemin teşkil etmiş oluyorlardı.

Madalyonun bir de öbür yüzü vardır. O da; jeopolitik ve stratejik durumu gereği, geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi, bugün de Kafkasya üzerinde söz sahibi olmaya çalışan birçok devlet,

bölgede savaş ve anarşi ortamının yeniden alevlenmesine neden olmuştur. Özellikle Sovyet İmparatorluğu'nun dağılmasından hemen sonra bölgenin bir ateş ve kan deryası hâline gelmesinde, emperyalist devletlerin büyük rolü bulunmaktadır. Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Karabağ sorunu ve Ermenilerin Azerbaycan'ın birçok yerlerini işgal etmesi, Gürcistan ve Çeçenistan'ın Rusya'ya karşı başlatmış olduğu bağımsızlık hareketleri, bölgede uzun süre var olan barış ortamını yeniden bozmuştur.

Böyle bir durumda hem bölgeye coğrafi yakınlığı, hem de bölgeyle olan tarihi münasebetleri ve özelliklede bölgenin tamamına yakın bir kesiminin Türklerle meskun olması sebebiyle mevcut duruma yönelik politikalar üretmesi ve buna uygun bir şekilde hareket etmesi gereken tek ülke Türkiye'dir. Devlet ve millet olarak mevcut durum karşısında ve geleceğe yönelik politikalar üretirken geçmişe dönüp bakmak zorundayız. Bunun içindir ki, bizden önce bölgeyle ilgilenmiş ve bölgeye yönelik politikalar geliştirmiş olan büyük Türk devletlerinin uygulamaları ve siyasetleri hakkında bilgi edinmek, bugün ve gelecekte bölgeye yönelik politikalarımızda temel teşkil edecektir.

İşte biz bu düşünceden yola çıkarak böyle bir çalışma yapmayı uygun gördük. Yaptığımız araştırmalarda gördük ki, gerek Selçuklu tarihi üzerine çalışan tarihçiler ve gerekse Kafkasşinasların Selçukluların Kafkasya'ya yönelik politikalarına dair ciddi bir çalışmaları bulunmamaktadır. Bu çalışmamızın bu konuda bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz.

Araştırmamız; giriş, yedi ana bölüm ve bir de sonuçtan meydana gelmiştir. Girişte Selçuklu Devleti'nin Kafkaslara verdiği önem üzerinde durulmuş, Kafkasya'nın coğrâfi, siyâsî, etnik ve ekonomik yapısı ele alınarak değerlendirilmiştir. Kafkasya adının menşei ve kimler tarafından bölgeye bu ismin verildiği araştırılmış, bölgenin coğrafi yapısı, jeopolitik önemi, insanlık ve kültür tarihi açısından ele alınıp genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca, Kafkasya'nın ticari yapısı ve önemli ticaret yolları üzerinde durularak, tarihin ilk çağlarından itibaren Selçuklulara kadar bölgenin ticari hareketliliğini ve bundan dolayı insan topluluklarının bölge üzerindeki hâkimiyet mücadelesi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yine burada, Kafkasya'nın etnik yapısı üzerinde durulmuş ve bu manada, birçok dilden, dinden ve ırktan milletlerin Kafkasya ile irtibatı ve hâkimiyeti, bunun yanında Gürcü, Ermeni, Arap ve Türk kaynakları çerçevesinde bölgenin Türklüğü değerlendirilmiştir.

Bu kısımda, üzerine durduğumuz bir başka konu da, Selçuklular devrine kadar bölgenin siyasi durumu olmuştur. Bölgenin coğrafi ve jeopolitik önemi nedeniyle birçok milletin bölge üzerinde hâkimiyet kurmak için mücadelelere giriştiğini ve bu yüzden bölgenin siyasi yapısının sık sık değiştiğini görüyoruz. Bu manada bölgenin siyasi hâkimiyetini uzun süre ellerinde tutanlar da yine Türkler olmuştur.

Birinci Bölüm'de; Selçuklu Türkmenlerinin Kafkaslara yönelik ilk akınları, yersiz yurtsuz kalan Türkmenlere yurt bulmak amacına yönelik olarak yönünü batıya dönmüş Selçukluların Çağrı Bey komutasında Kafkaslar bölgesinde ilk defa görünmeleri ve bundan sonra devlet kurma aşamasına kadar Selçuklu Türkmenlerinin Kafkasya seferleri üzerinde durulmuştur. Önceleri bir nevi mecburiyetten hâsıl olan bu ilk akınların daha sonraları siyasi manada bir vatan edinmek isteyen Türkmenler için olmazsa olmaz şart teşkil eden akınlar silsilesine dönüştüğünü görmekteyiz. Bu da gösteriyor ki, eğer Selçuklu Türkleri, Aşağı Türkistan bölgesinde kendilerine barınacak bir yurt bulamazlarsa, kendileri için siyasi manada teşkilatlanacak bölgenin Kafkaslar olduğu gerçeğini bizzat bu seferlerden sonra görmüşler ve hatta ilk etapta devlet kurmak için Kafkasların seçilmesi bile gündeme gelmiştir.

İkinci Bölüm'de; Gelişme ve Yükselme devri Selçuklu sultanlarının Kafkaslara yönelik faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Tuğrul Bey'den itibaren Selçuklu Devleti'nin büyük sultanları; Alparslan ve Melikşah devrinde Selçukluların Kafkaslara yönelik askeri faaliyetleri ve politikaları, bunun bir devlet geleneği hâline gelmesinde Selçuklu sultanlarının göstermiş oldukları gayretler üzerinde durduğumuz meselenin can alıcı yönünü oluşturmuştur. Selçuklu Devleti'nin daha kuruluşundan itibaren iç ve dış politikasının belirlenmesinde etkili olan Tuğrul Bey'in faaliyetleri, ondan sonra gelen sultanlar tarafından da aynen uygulanmış ve Selçuklu Devleti batı politikası çerçevesinde Kafkasların fethini kendine vazgeçilmez bir unsur olarak addetmiştir. Çünkü, Sel-

çuklu Devleti'nin hâkimiyet sahası olarak düşündüğü bölgelerde karşısına çıkan iki büyük güçten birincisi ve en önemlisi Bizans Devleti ve onun ileri karakolu görevini üstlenen Kafkaslar'daki Ermeni ve Gürcü siyasi teşekkülleri idi. İşte bunların siyasetten devre dışı bırakılması demek, Selçuklu hâkimiyet sahasının önünün tamamen açılması demekti.

Üçüncü Bölüm'de ise; Selçuklu Devleti'nin Fetret Devri ve sonraki dönemlerde Kafkasya ile münasebetleri incelenmiştir. Özellikle, Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra devlet içerisinde baş gösteren taht kavgaları ve karışıklıklar, Selçukluların Kafkasya ile ilgilenmelerini de etkilemiştir. Kafkaslar'da Selçuklu Türklerinin zaafiyet içerisinde bulunması, Hristiyan, Gürcü ve Ermeni milletinin yeniden saldırılara geçmesini sağlamış, bölge yine eski kargaşa ve anarşi ortamına girmiştir.

Dördüncü Bölüm'de; Selçuklu Devleti'nin inkırazıyla ortaya çıkan feodal devletler ve özellikle Irak ve Horasan Selçukluları Devleti'nin güçlenmesi, Kafkasların bu defa Irak Selçuklularının hâkimiyeti altına girmesini sağlamıştır. Her ne kadar Irak Selçukluları müstakil bir devlet gibi görünseler de, Sultan Sancar'ın ölümüne kadar Büyük Selçuklu Devletine tâbi olarak kalmışlardır. İşte biz de bu bölümde, özellikle Irak Selçuklularının Büyük Selçuklu Devleti'nin bir devamı ve ona tâbi olan bir siyasi teşekkül olarak Kafkasya'ya yönelik politikaları üzerinde durduk.

Beşinci Bölüm'de; Anadolu Selçuklu Sultanlığının Kafkaslara yönelik politikaları ve Kafkasya-Anadolu arasındaki sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler üzerinde durulmuştur. Özellikle Büyük Selçuklu Devleti'nin bölge üzerindeki hâkimiyetini kaybetmeye başladığı dönemden itibaren devreye giren Büyük Selçuklu Devleti'nin vasalı devletler, Kafkasya'nın önemine binaen bölgeyi kendi ellerinde tutmak için çok mücadele etmişlerdir.

Altıncı Bölüm'de; Selçuklu Devleti'nin Kafkasya'ya yönelik siyâsi, ekonomik ve dînî politikalarının esasları çerçevesinde Selçuklu Sultanlarının Kafkaslara yönelik politikalarını ele alıp etraflıca değerlendirmesini yaptık. Ayrıca bu bölümde üzerinde durduğumuz bir başka konu da; Selçukluların İslam dünyasına

yönelik İslam birliği siyaseti ile; İslam dünyasının siyasi birliğini sağlama politikaları Kafkasya'ya yönelik politikaları çerçevesinde de ele alınıp değerlendirilmiştir.

Yedinci Bölüm'de; Selçuklular devrinde Kafkasların kültürel yapısı incelenmiş, Selçuklu Sultanlarının Kafkasya'da uyguladığı kültür politikaları üzerinde durulmuştur. Selçuklular devrinde bölgede yetişen ilim adamlarını, şairler ve bölgenin ilmi hayatını genel manada ele alıp inceledik. Bu bölümde üzerinde durduğumuz bir başka konu da, Selçuklu Devleti'nin Kafkaslara yönelik imar politikası ve Selçuklular devrinden kalma mimari eserler olmuştur.

Sonuç kısmında ise; Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar Kafkaslara yönelik sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel manada politikalarının genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Kafkasya'nın Türkleşmesinin ve İslamlaşmasının özellikle Selçuklular zamanında tamamlanan ve Türklerin ebedi vatanı olan Anadolu'nun fethinde Kafkasya'nın nasıl zemin teşkil ettiği üzerinde durulmuştur. Buradan hareket edilerek Kafkasların Türkler için önemi ve globalleşen dünya siyaseti içerisindeki yeri vurgulanmıştır.

Konumuzun hazırlanmasında azami gayreti göstermiş bulunuyoruz. Bununla beraber, bilindiği gibi, Kafkasya'nın etnik ve siyasi bakımından çok karışık olması noksanlarımızı görmemize engel olabilir. Bu noktay-ı nazardan eksikliklerimizin mazur görülmesi dileğimizdir.

Ben bu çalışmayı bir Doktora Tezi olarak hazırlamıştım. Daha sonra yeni ilavelerle kitap hâline getirdim. Bu eserin basımında ve yayınında emeği geçen herkese teşekkürü borç bilirim.

Yaşar BEDİRHAN
Şubat 2014 - AĞRI

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1
I. ARAŞTIRMANIN METODU 1
II. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI 3
A. Tarihler 4
B. Vakayi-Nâmeler/Kronikler 10
C. Sikkeler/Paralar ve Kitabeler 13
D. Çağdaş Araştırmalar 14

Bölüm 1 KAFKASYA TARİHİNE GİRİŞ 19
I. KAFKASYA'NIN TANIMI 19
A. Kafkas Adının Menşei 19
B. Kafkasya'nın Coğrafi Sınırları 20
C. Arap Coğrafyacılarına Göre Kafkas Ülkesi 21
D. Kafkasya'nın Jeopolitik Önemi 23
II. KAFKASYA'NIN TİCARİ DURUMU 24
A. Kafkasya'nın Eski Ticaret Yolları 26
B. Kafkasya'nın Dünya Ticaretine Açılması ve İhraç Malları 29
III. KAFKASYANIN ETNİK DURUMU: HAZAR DENİZİ İLE KARADENİZ ARASINDA TÜRKLER 34
A. Selçuklular Devrine Kadar Bilinen Coğrafya Yer Adlarında Kafkaslarda Türk İzleri 41
IV. SELÇUKLULAR ÖNCESİ KAFKASYA'NIN SOSYAL VE SİYASİ DURUMU: SELÇUKLULARDAN ÖNCE KAFKASLARDA KURULAN FEODAL DEVLETLER 40
A. Şeki ve Arran Devleti (822-950) 42
B. Şirvanşahlar (Mezdeiler) Devleti (983-1373) 43
C. Sâciler Devleti (822–929) 45
D. Salariler Devleti (942-981) 47
E. Revvadiler Devleti (981-1065) 47
F. Şeddadiler Devleti (951-1076) 50
G. Ermeni ve Gürcü Krallıkları 53

Bölüm 2: SELÇUKLU TÜRKMENLERİNİN KAFKASLARA YÖNELİK İLK AKINLARI 59
I. FETİHLER ÖNÇESİ KAFKASYA'DA MEYDANA GELEN BAZI SİYASİ OLAYLAR 59
II. ÇAĞRI BEY'İN KAFKASYA VE ANADOLU SEFERİ (1015–1021) 64
A Çağrı Bey'in Bölgedeki Askeri Faaliyetleri 68
B. Türkmenlerin Karşısında Tutunamayan Bizans'ın Durumu 71
C. Çağrı Bey'in Kafkasya ve Anadolu Seferi ile İlgili Ortaya Atılan Çeşitli Görüşler ve Bunun Tahlili 76
III. ABGULU TÜRKMENLERİNİN KAFKASYA FAALİYETLERİ 81
A. Tuğrul ve Çağrı Beyler'den Ayrılan Türkmenlerin Kafkasya Akınları 81
B. Kafkaslardan Ayrılan Türkmenlerin Hakkari ve Diyarbekir Bölgesine Girmeleri 87

Bölüm 3: GELİŞME VE YÜKSELME DEVRİ SELÇUKLU SULTANLARININ KAFKASYA'YA YÖNELİK FAALİYETLERİ 91
I. TUĞRUL BEY'İN KAFKASYA'DAKİ ASKERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ (1043-1063) 91
A. Selçuklularla Bizans'ın İlk Karşılaşması (1048) 100
B. Selçuklular'ınBizans İmparatorluğu ile Yaptığı İlk Anlaşma (1049/50). 104
II. ALPARSLAN DEVRİ SELÇUKLULARIN KAFKASYA'YA YÖNELİK ASKERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ (1063–1072) 116
A. Alparslan'ın Birinci Kafkasya Seferi (1064) 119
B. Sultan Alparslan'ın Anı'yı Fethi (1064) 129
C. Alparslan'ın İkinci Kafkasya Seferi (1067) 134
III. SULTAN MELİKŞAH'IN KAFKASYA FAALİYETLERİ (1072-1092) 141
A. Gürcistan ve Arran'ın Fethi (1075/76) 143
B. Azerbaycan Selçuklu Melikliğinin Kurulması (1084) 150
C. Doğu Karadeniz Kıyılarının Fethi (1087/88) 152
D. Doğu Karadeniz Kıyılarının Fethi (1087/88) 153

Bölüm 4: SELÇUKLULARIN DURAKLAMA VE FETRET DEVİRLERİNDE KAFKASYA FAALİYETLERİ 159
I. SULTAN MELİKŞAH'IN ÖLÜMÜmünden (1092) SONRAKİ GELİŞMELER 159
A. Şehzadeler Arası Taht Kavgaları 159
B. Kafkaslarda Gürcü ve Ermeni Başkaldırılarının Başlaması 165

II. MUHAMMED TAPAR'IN KAFKASLARDA GÜRCÜLERLE MÜCADELESİ (1105–1118)..... 167
III. SULTAN SENCER DEVRİ SELÇUKLULARIN BATI POLİTİKASI VE KAFKASLAR (1117–1157) 168

Bölüm 5: IRAK VE HORASAN SELÇUKLULARI DEVRİNDE KAFKASLAR..... 171
I. SULTAN MAHMUD'UN GÜRCÜLERLE MÜCADELESİ (1119-1130)..... 171
A. Gürcülerin Tiflisi İşgali ve Emir Tuğrul'un Tiflis'e Hareketi (1121) 172
B. Sultan Mahmud'un Gürcistan Seferi (1124)..... 176
C. Gürcülerin Anı'yı İşgali ve Türk Hâkimiyetinin Sona Ermesi (1124) 178
II. SULTAN DAVUD VE KAFKASYA FAALİYETLERİ (1131-1132)..... 180
III. (II.) SULTAN TUĞRUL VE KAFKASYA FAALİYETLERİ (1131-1134)..... 181
IV. SULTAN MESUD VE KAFKASYA FAALİYETLERİ (1134-1151)..... 182
V. SULTAN ARSLANŞAH (1161-1176)'IN KAFKASYA SİYASETİ VE GÜRCÜLERLE MÜCADELESİ..... 185
A. Gürcü Seferi ve Anı'nın Geri Alınması (1161)..... 185
B. Son Gürcistan Seferi (1174)..... 189

Bölüm 6: ANADOLU SELÇUKLULARI DEVRİNDE KAFKASLAR..... 193
I. (II.) KILIÇARSLAN DEVRİ (1155- 1192) 193
II. (II.) RÜKNEDDİN SÜLEYMAN ŞAH DEVRİ (1196-1204)..... 194
III. (I.) GIYASEDDİN KEYHÜSREV DEVRİ (1205-1211) 204
IV. ALÂEDDİN KEYKUBAD DEVRİ (1220-1237)..... 206
A. Doğu Siyaseti ve Erzincan'ın İlhakı (1228)..... 207
B. Suğdak ve Trabzon Seferleri 210
C. Selçuklular Döneminde Sudak(Kırım)'ın Ticari Önemi 215
D. Alaeddin Keykubad'ın Gürcistan Sefere ve Ahlatın Alınması..... 219

Bölüm 7: SELÇUKLU DEVLETİ'NİN KAFKASYA'YA YÖNELİK SİYASİ, EKONOMİK VE DİNİ POLİTİKALARININ ESASLARI 225
I. SELÇUKLULARIN SİYASİ POLİTİKALARININ ESASLARI 225
A. Türkmenlere Yurt Bulma ve Bizans Topraklarının Fethi 229

B. Selçuklu Sultanlarının Hâkimiyet Ülküsü ve Kafkaslar 240
II. SELÇUKLULARIN EKONOMİK POLİTİKALARININ ESASLARI 252
III. SELÇUKLULARIN DİNİ POLİTİKALARININ ESASLARI 258
A. İslam Birliğinin Sağlanması 258
B. Siyasi Birliğin Sağlanması 269

Bölüm 8: SELÇUKLULARIN KAFKASLARA YÖNELİK KÜLTÜR POLİTİKASI 273
I. SELÇUKLU SULTANLARININ KÜLTÜR POLİTİKASI VE KAFKASLAR 273
A. Medrese ve Mektepler 276
B. Darü'ş-Şifalar (Hastaneler) 281
II. SELÇUKLULAR DEVRİNDE KAFKASLARDA YETİŞEN İLİM ADAMLARI VE İLME HİZMETLERİ 283
A. Edebi Alanda Yetişmiş İlim Adamları ve Eserleri 284
1. Fazıl Feride'd-Din Şirvâni 284
2. Bahmenyâr İbn Merzbân 285
3. Hatib Tebrîzî 285
4. Berde-i Muhammed İbn Abdullah 286
III. KAFKASLARIN YETİŞTİRDİĞİ BÜYÜK EDİP VE ŞAİRLER 286
A. Pozitif Bilimlerde Yetişmiş Birey Alimler ve Eserleri 286
1. Katran-ı Tebrîzî 286
2. Ebu'l- Ûlâ Gencevî 287
3. Felekî Şirvânî 287
4. Mahsetî Gencevî 287
5. Efdaladdin İbrahim Bâdil b. Ali Şirvani, (Hâkâni) (1126–1199) 288
6. Nizâmi-yi Gencevi (1141-1209) 291
B. İslami İlimlerde Yetişmiş Büyük Alimler ve Eserleri 296
1. es–Sâbûni (983-1057). 296
2. Ebu'l-Velid ed-Derbendî (öl. 1063) 297
3. Ebu Tahir es- Silefî (1082-1180) 297
4. el-Mütemen es-Sâcî (1053-1153) 298
IV. SELÇUKLULAR DEVRİNDE KAFKASLARDA GELİŞEN KÜLTÜR MUHİTLERİ 298
A. Tebriz 299
B. Ahlat 303
C. Gence 306
D. Meraga 307

V. SELÇUKLULARIN KAFKASLARA YÖNELİK İMAR POLİTİKASI VE SELÇUKLULAR DEVRİNDEN KALMA MİMARİ ESERLER 310
A. Anı'da Bulunan Selçuklu Eserleri 311
1. Manuçahr Camii (Bozminare Camii) 311
2. Ebu'l- Mu'ammerân Camii 311
3. Mastaba/Kervansaray 312
4. Sultan Sarayı 312
B. DİĞER YERLERDEKİ SELÇUKLU ESERLERİ 313
SONUÇ 315

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NİN KAFKASLARDAKİ SİYASİ VE ASKERİ FAALİYETLERİ KRONOLOJİSİ 323

KAYNAKÇA 329

DİZİN 343

KAYNAKÇA

A. TEMEL KAYNAKLAR VE İNCELEME ESERLER

Afdal ed-Din Ebu Hamid Kirmani: *Selçukiyan ve Guz Der Kirman, Farsça'ya Tercüme, M. Muhammed İ. Habisi, Tahran, 1373.*

Agacanof, S. C*.: IX. XIII. yüzyılda Orta Asya Türkmen ve Oğuzların Tarihi, Aşhabat, 1969.*

Ahmet Cevdet**:** *Tarihçe-i Kırım ve Kafkas, İstanbul 1907.*

Ahmed b. Mahmud**:** *Selçuk-Name, C. I-II, (haz. E. Merçil), Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi No****:*** *101-102, İstanbul, 1977.*

Ahmed Kesrevi-i Tebrizî**:** *Şehryarân-ı Gumnam, C. I, II, III. Tahran, 1335.*

Akalın, Nazir*:Nizâmi-yi Gencevi'nin Şahsiyeti, Fikirleri ve Edebi Kişiliği****,*** *(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1995.*

Aliyev, Rüstem:*Nizami-i Gencevi, Bakü 1991.*

Alyari, Hüseyin**:** *Azerbaycan Atabeyleri, İldenizoğulları (1146-1225), Doktora Tezi, İstanbul, 1966.*

Anna Komnena Alexıad*: Malazgirt'in Sonrası, (çev. B. Umar), İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1996.*

Arnold, T.W.:*İntişar-ı İslam Tarihi, (çev. H. Gündüzler), 2. Baskı, İstanbul 1982.*

Artuk, İbrahim**:** *Mardin Artukoğulları Tarihi, İstanbul 1944.*

Aycan, İ.: *Muaviye b. Ebi Süfyan, Ankara, 1990.*

Ayni Bedrüddin Mahmud*: Ikdü'l-Cuman fi Tarih-i Ehli'z-Zemân, (Topkapı Sarayı, III. Ahmet Ktp. Nr. 2911-2912.)*

Ayverdi, Semiha*: Türk Tarihinde Osmanlı Asırları, C. I. İstanbul, 1977.*

Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, I, (Krilce), Bakü, 1991.*

Baddaley, J. F.: *Rusların Kafkasya'yı İstilası ve Şeyh Şamil (çev. S. Özden), İstanbul, l989.*

***Muhammed Tahiru'l-Karakhi**: İmam-ı Şamil'in Gazavatı, (çev. S. Özden), İstanbul 1987.*

***Bakıhanov, Abbaskulu Atakutsi:** Gülistan-ı İrem, Bakü 1951.*

***Bang, W.:**Oğuz Kağan Destanı, M. E. B. Yayınları, İstanbul, 1970.*

***Barthold, Ş.:**Iran ın Fruh-Islamischer Zeıt, (Farsçaya çev. C. Felâturî), C. I, Tahran 1373*

***Barthold, W., Köprülü, M. F.:** İslam Medeniyeti Tarihi, Ankara, 1977.*

***Barthold, W.:** Moğol İstilasına Kadar Türkistan, (haz. H. D. Yıldız), TTK Basımevi, Ankara, 1990. Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler, (Yay. K. Y. Kopraman A. İ. Aka), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1975.*

***Basword, E. C.:**Tarih-i Gazneviyân, (çev. H. Anuşe), Tahran, 1372.*

***Bayram, Mikail**:Şeyh Evhadüddin Kirmâni ve Evhadiyye Tarikatı, Konya, 1993. Ahi Evren ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu, Konya, 1991.*

***Bedirhan, Yaşar:**Ortaçağda İpek Yolu Hâkimiyeti ve Türk Yutları (Basılmamış Y. L. Tezi) Konya, 1995.*

***Bekzadi, İ. P.:**Tarihi Kaynak Olarak Ravendi Külliyatı, 1. Baskı, Bakü 1973, 2. Baskı Bakü 1989.*

***Belazuri,:**Fütuhu'l-Büldan (çev. M. Fayda), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.*

***Belihanlı, N. M.:**IX. XII. Asır Arap Coğrafyaşunas Seyyahları Azerbaycan Hakkında, Bakü, 1974.*

***Berkok, İsmail**:Tarihte Kafkasya, İstanbul, 1958.*

***Beydili, Gulam Hüseyn:**Tarih-i Beydili, C. I. Tahran 1372.*

***Beygu, A. Ş.:**Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri I. Kitap, İstanbul 1936.*

***Beylis, B. M.:**XII. Yüzyıl Başlarında Arran ve Şirvan tarihi Üzerine Kaynakça Olarak Mesud b. Hamdar'ın Külliyatı ve Orta Çağ Arap Edebiyatı Eserleri, Bakü 1979.*

***Bice, Hayati:**Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Baskı, Ankara l99l.*

***Brosset, M**:Gürcistan Tarihi Selçuklularla İlgili Bölüm, C. III. T. T. K Kütüphanesi Tercüme Eserler, No**:** 163. (Türkçeye Çeviren H. Andreasyan).*

***Buniyatov, Ziya M.:**Azerbaycan, VII. IX Asırlar, Bakü, l989. Azerbaycan Atabeyleri Dövleti, Bakü, 1985. Azerbaycan Tarihi, Bakü, 1994. Azerbaycan Atabey Hükümeti(1136-1225), Bakü, 1978.*

***Caferoğlu, Ahmet**:Türk Dili Tarihi, II. İstanbul, 1958.*
Türk Kavimleri, İstanbul, l988. Azerbaycan, İstanbul, 1940.

***Caferzade, Ahmet**:Azerbaycan'ın Aşık ve Gadın Şairleri, Bakü, 1991.*

***Cahen, Claude**:İslamiyet, (çev. E. N. Erendor), Bilgi Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 1990. Osmanlılardan Önce Anadoluda Türkler, (çev. Y. Moran) E Yayınları Tarih Dizisi, 2. Baskı, İstanbul 1984.*

***Canbek, Ahmet**:Kafkasya Ticaret Tarihi, Kuzey Kafkasyalılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayını, İstanbul, l978.*

***Chavennes, E**:Documents Sur Les Tou-Kıue Turks Occıdentaux, Paris, 1900.*

***Corbin, H:**İslam Felsefesi Tarihi, Başlangıçtan İbn Rüşd'ün Ölümüne, (çev. H. Hatemi), İstanbul, 1994*

***Çelebi, A**:İslamda Eğitim Öğretim Tarihi, (çev. A. Yardım), İstanbul, 1976.*

Dede Korkut Hikayeleri, *(Yay. O. Ş. Gökyay), İstanbul 1976.*

***Degiugnes, J:**Büyük Türk Tarihi, C. I. II. Türk Kültür Yayını, İstanbul 1976.*

***Divitçioğlu, Sencer:**Oğuzdan Selçukluya, (Boy, Konat ve Devlet), Eren Yayınları, İstanbul 1994.*

***Ebu Abdullah Muhammed el- Âzimi**: Âzimi Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler, (H. 430-538/ 1038/39- 1143/44), (Yay. A. Sevim), TTKBasımevi, Ankar 1988.*

***Ebu Bakri Tirhani**:Kitab-ı Diyarbakriyya (Ak Koyunlular Tarihi), (Yay. N. Lügal, F. Sümer), Ankara 1993, TTKCüz. I- II.*

***Ebu Yusuf** : Kitabû'l-Haraç, Kahire, 1302.*

***Ebu'l- Hasen Ali b. Hüseyn Mesudi**: Mürucü'z- Zeheb, C. II. (çev. Ebu'l- Kasım Payende), Tahran, 1374.*

***Ebu'l-Fazl Muhammed b. Hüseyn Beyhaki**:Tarih-i Beyhaki, (Tah. Ali Ekber Feyyaz), Tahran, 1371.*

***Ebu'l- Fereç:**Tarih-i Muhtasarü'd-Düvel (çev. Ş. Yaltkaya), İstanbul 1941.*

***Ebu'l-Fida:**el-Muhtasar fi Ahbari'l-Beşer II, İstanbul 1286.*

***Edhem, İ. Galip**:Takvim-i Meskukat-i Selçukiyye, İstanbul 1309, Tekrar, Ankara, 1871.*

***Efdaladdin, Ebu Hamid Kirmani**: Selçukiyan ve Guz Der Kirman, (Thr. Mirza Muhammed Habisi), Tahran, 1373*

***Elçibey, Ebulfez**:Tolunoğulları Devleti, İstanbul, 1996.*

***Ergin, Muharrem,:**Orhun Abideleri, 14. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1944.*

***Erkılıç, Süleyman, C**.:Anıs al- Kalb, İstanbul, 1944.*

***Fergani Saidu'd-Din:**Menâhicu'l-İbâd, Bursa Eski Eserler Kütüphanesi (Haracıoğlu Kısmı) Nr. 825.*

El- Feth b. Ali b. Muhammed el- Bundâri el- Isfahâni*: Tevârih Al- Selçuk, Nşr. M. Th. Houtsma, Leiden, 1889.*

Frye, R. N*:The Golden Age of Persia, London 1977.*

Genç, Reşat,:*Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. yüzyılda Türk Dünyası, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1997.*

G. Le Strange*:The Land of The Eastern Calıphate, Tahran, 1994.*

Gregory Abu'l-Farac (Bar Hebreaus):*Abu'l-Farac Tarihi, C. I- II. Türkçe Tercüme, Ö. R. Doğrul, TTKBasımevi, Ankara, 1987.*

Gulam Hüseyin Beydili *:Tarih-i Beydili, C. I. Tahran 1372.*

Günaltay, M. Ş*:İran Tarihi, C. I. En Eski Çağlardan İskender'in Asya Seferine Kadar, Ankara 1987.*

Hafız-ı Ebru*: Zübdetü't-Tevarih, Tah. Seyyid Kemal Hac-ı Seyyid Cevâri, C. I. II., Tahran, 1372.*

Halil Edhem*:Düvel-i İslamiye Tarihi, İstanbul, 1927.*

Hammer:*Osmanlı Tarihi, C. I. İstanbul. 1329-1332.*

Hasan Yazdi*:Câiü't-Tevârih, Fatih, 4507, 170/a,*

Haussig, H. W:*İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi, (çev. M. Kayayerli), Geçit Yayınları, Kayseri 1997.*

Heyd, W:*Yakındoğu Ticaret Tarihi, (çev. E. Z. Karal), TTK Yayınevi, Ankara, l975.*

Hitti, P. K*:İslam Tarihi, C. II. (çev. S. Tuğ), İstanbul, 1980.*

Hocaniyazof, T*:Büyük Selçuklu Devleti Para Kataloğu, Aşhabad, 1979.*

Honigman, E*:Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı, (çev. F. Işıltan), İstanbul 1970.*

Hudiyev N:*Azerbaycan Edebi Dilinin Teşekkülü, Bakü, 1991.*

Huluflu, V*:Selçuk Devleti'nin Dahili Kuruluşuna Dair, Bakü, 1930.*

Hüseynov, R. A*:Çağdaş Historiyografide Selçuk Teması, 1. Baskı Moskova 1970, 2. Baskı Bakü 1989. Selçuklular ve Kafkasya Ötesi, 1. Baskı, Bakü 1969, 2. Baskı, Bakü 1979. XI ve XII. yüzyıllarda Ön Asya'da Para Tedavülü Tarihinden, Bakü 1971. XI. ve XII.yüzyılda Kafkas Ötesi Tarihinin Historiyografisi, Bakü, 1978*

El- Istahri,:*Kitabü'l-Mesâlik-Memalik, (Yay. M. J. De Goeje), Leyden 1927.*

İbn Havkal:*Kitâbu Sûret'il-Arz, I-II. (Yay. J. H. Kramers), Leyden 1938-1939. Kitab el-Mesalik Ve'l-Memalik, Leyden 1972.*

İbn Kesir, Ebu'l-Fida el-Hâfız*: el-Bidaye Ve'n-Nihaye, C. X. XI. XII. (Tercüme, M. Keskin), İstanbul, 1995.*

***İbn Miskaveyh**:The Eclipse of The Abbasid Caliphate, Vols, I-IV, p. 366, 367 Oxford.*

***İbni Bibi**:al- Avamirü'l-Alaiya, Nşr, N. Lugal, A. Erzi, Ankara, 1956.*

***İbni Fazlan:**İbni Fazlan Seyahatnamesi, (Yay. haz. Ramazan Şeşen), İstanbul 1995.*

***İbni İsfandiyâr:**Tarih-i Taberistan, (Nşr. M. C. Meşkûr, İ. İşraki), Tahran, 1373.*

***İbni Said:**Kitâbu Basti'l- Arz, (Yay. J. V. Gines), Tetuan 1958.*

***İbnü'l-Adim**:Biyografilerle Selçuklu Tarihi, (çev. A. Sevim), TTKYayınevi, Ankara, 1989.*

***İbnü'l-Cevzi**:Kitabü'l-Muntazam, C. VII, VIII, X, X. Haydarâbâd, 1358.*

***İbnü'l-Fakih:**Muhtasar Kitabi'l-Buldan (Yay. M. J. De Goeje) Leyden 1927.*

***İmade'd-Din el- Isfahani:** Zubdat al- Nusra Va Nuhbat al- Usra (çev. K. Burslan), İstanbul, 1943.*

***İzze'd-Din Ebu'l-Hasan Ali b. El- Esir:** el- Kâmil fi't-Tarih, C. IX, X, XI. (Tercüme, A. Ağırakça, Abdülkerim Özaydın, Yunus Apaydın, Zülfikar Tüccar, M. B. Eryarsoy), İstanbul, 1985.*

***Kâbus Nâme**:Kâbus Nâme (XV. yüzyıl. Mercümek Ahmet Tercümesi, Neşr. O. Ş. Gökyay, M. E. B. Yayınları, İstanbul, 1974*

***Kafesoğlu, İbrahim:**Sultan Melikşah, 1. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973. Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 1994.*

Selçuklular, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, Tarih Dizisi, İstanbul 1992.

Karatamu, S:*Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, C. II. Ankara, 1970.*

***Kassai, Nurullah**:Medâris-i Nizâmiyye ve Te'sirat-ı İlmi ve İctimâiyan, Tahran, 1343.*

***Kaşgarlı, M. A.:** Kilikya Tâbi Ermeni Baronluğu Tarihi, Ankara 1990.*

***El-Kâtip el-Isfahâni**:Zubdat al-Nusra ve Nuhbat al –Usra, (çev. K. Burslan), İstanbul, 1943.*

***Kemal ed-Din Ebi'l-Kasım Umar b. El-Âdim:** Buğyat At- Talab Fi Tarih Halab, Nşr. A. Sevim, T.T.K basımevi, Ankara, 1976.*

***Kırzıoğlu, M. F**.: Anı Şehri Tarihi, Ankara, 1982. Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi (1451-1590), TTKBasımevi, Ankara, 1993. Kıpçaklar, Ankara, 1992. Kars Tarihi, C. I. Işık Matbası, İstanbul 1953.*

***Kitapçı, Zekeriya:**Orta Asya'da İslamiyetin Yayılışı veTürkler, Konya, 1995. Abbasi Hilafetinde Selçuklu Hatunları ve Türk Sultanları, Konya 1995. İlk Müslüman Türk Hükümdar ve Hakanları, Konya 1995.*

Mukaddes Çevreler ve Eski Hilafet Ülkelerinde Türk Hatunları, Konya 1995. et-Türk fi Müellefatı'l- Cahız, Beyrut, 1972. Orta Doğuda Türk Askeri Varlığının İlk Zuhuru, İstanbul, 1987. Saadet Asrında Türkler, Konya, 1995.

Klaviyo, G:*Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat, I, (çev. Ö. R. Doğrul), İstanbul, 1943.*

Konyalı, İ. H*: Erzurum Tarihi, İstanbul. 1960.*

Köprülü, M. F. Barthold, W**:** *İslam Medeniyeti Tarihi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 1984.*

Köprülü, M. Fuat:*Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 1934. Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Beşinci Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1984.*

Köymen, M. Altay*: Alparslan ve Zamanı, Ankara, 1995. Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, C. V. İkinci İmparatorluk Devri, TTK Yayınevi, Ankara, 1991. Selçuklu Devri Türk Tarihi, TTK Yayınevi, Ankara, 1983. Tuğrul Bey ve Zamanı, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri:4 1. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976.*

Kurat, Akdes Nimet*:IV. XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, 2. Baskı, Murat Kitapevi, Ankara, 1992. Rusya Tarihi, Ankara, 1948.*

Kürenov, S. M: *Kafkasya Oğuzları veya Türkmenleri, İstanbul, 1995.*

Kwanten, L:*İmperial Nomads, A History of Central Asia, 500-1500, Leicester Unv. Press, U. s. A. 1979.*

Lamii Çelebi*: Nefahatü'l-Üns, İstanbul, 1270.*

Lewis, Bernard*:Haşişiler, (çev. A. Aktan), Sebil Yayınları, İstanbul, 1995. Tarihte Araplar (çev. H. D. Yıldız), İstanbul, 1979.*

Mazahari, Ali:*Orta Çağda Müslümanların Yaşayışları, (çev. b. Üçok) Varlık Yayınları, İstanbul, 1972.*

İmad ed-Din İsmail Ebu'l-Fidâ*:Tarih Ebi'l-Fidâ, İstanbul, 1869.*

Memmedova, Rauf:*Nahçıvan Şeherinin Tarihi, Bakü 1977.*

Merçil, Erdoğan: *Gazneliler Devleti Tarihi, TTKBasımevi, Ankara 1989.*

Metçunatuko, İ*:Kafkas Tarihi, İstanbul, 1977.*

Mevlana Minhacuddin*:Tabagat-i Nasiri, (Nşr. H. G. Roberty, London 1881.*

Minorsky, V*:A History of And Sharvan Darband, Cambridge, 1958.*

Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Ravendi*: Râhat-Üs Sudûr ve Âyet-Üs-Sürûr, Muhammed İkbal'in 1921'de G. MS II'de Bastırdığı Farsça metinden Türkçeye çev. A. Ateş, TTKBasımevi, C. I- II. Ankara, 1957.*

Muhammed Cevad Meşkur,:*Tarih-i Tebriz, Tebriz 1347.*

Muhammed Tahiru'l-Karakhi,:*İmam-ı Şamil'in Gazavatı, (çev. S. Özden), İstanbul 1987.*

El- Mukaddesi:*Ahsenü't-Tekasim, (Yay. M. J. De Geoje), Leyden 1906.*

Musayev, F. M:*Orta Asır Azerbaycan Tarihine Dair Farsdilli Senedler, Bakü, 1977.*

Mustafayev, A. N:*Şeki Sanatkârlar Diyarıdır, Bakü, 1987.*

Müller, A:*Der İslam İm Morgen-Und Abedlande, Berlin, 1887.*

Müneccimbaşı Ahmed Dede Efendi*: Camiü'd-Düvel, (haz. A. Öngül), (yayınlanmamış Doktora Tezi, Tarihsiz)*

Müverrih Vardan*:Türk Fütühat Tarihi, (889-1269), (Türk. çev. H. D. Andreasyan), İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Yayınları, Tarih Semineri Dergisi, 1/2, İstanbul, 1937. Türklerin Anadolu'yu İstilasi Tarihi, İstanbul 1934.*

Nemeth, G:*Attila ve Hunları, (Tercüme eden Ş. Baştav), Ankara, 1982.*

Niketas Khoniates**:** *Historia (Ionnes ve Manuel Komnenos Devirleri), Çeviren, F. Işıltan, TTK Basımevi, Ankara, 1995.*

Nizamülmülk*:Siyasetnâme, (Türkçesi, N. Bayburtlugil), İstanbul, 1987.*

Ocak, Ahmet Yaşar*:Türk Sufiliğine Bakışlar, İletişim yayınları 2. Baskı, İstanbul, 1996.*

Ocak, Ahmet*: Nizâmiye Medreseleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya, 1995.*

Onullahi, S. M*: XII-XVII. Asırdan Tebriz Şeherinin*

Tarihi, Bakü 1982. Azerbaycan Tarihine Ait Yeni Menba, Bakü, 1975.

Orkun, H. N: *Eski Türk Yazıtları, Ankara, 1987.*

Ögel, Bahaddin**:** *Türk Kültürünün Gelişme Çağları, İstanbul, 1988.*

Özaydın, Abdülkerim**:***Ahlatşahlar, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. VIII, Çağ yayınları, İstanbul 1992.*

Özder, M. Adil:*Artvin İli, Ankara 1969.*

Özey, Ramazan**:** *Tabiatı, İnsanı ve İktisadı İle Türk Dünyası, İstanbul, 1996.*

Öztuna, Yılmaz: *Devletler ve Hanedanlar, C. II, III, IV. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.*

Parmaksızoğlu, İ: *Türklerde Devlet Anlayışı, Ankara, 1982.*

Rasonyi, L:*Tarihte Türklük, İkinci Baskı, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988.*

Resulzade, M. Emin: *Kafkasya Türkleri, T. D. A. Yayınları, İstanbul 1993. Büyük Azerbaycan Şairi Nizâmi, Ankara, 1951.*

Ali el- Hüseyni: *Ahbarü'd-Devle İs-Selçukiyye, Nşr. M. İkbal, Lahor, 1933, (Tercüme, N. Lügal), Ankara, 1943.*

Salamzade, A. R, Memmetzade, K. M: *Şeki, Bakü 1987.*

Sanaullah, Mevlevi: *The Decline of The Saljuqid Empire, Calcutta 1938.*

Saraçoğlu, H: *Doğu Anadolu, C. I. İstanbul, 1956.*

Saray, M: *Kafkas Araştırmaları- I- İstanbul, l988.*

Sayılı, Aydın: *Uluğ Bey ve Semerkantdeki İlim Faaliyeti Hakkında Gıyasü'd-Din Kâşi'nin Mektubu, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991.*

Sevim, A*li: Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi, Ankara, 1983. Ünlü Selçuklu Komutanları, TTK Basımevi, Ankara, 1990. Anadolunun Fethi, Selçuklular Dönemi, Ankara, 1993.*

Seyfeddin, M. A: *XI. XV. yüzyılda Azerbaycan'da Para Tedavülü ve Para İşleri, Bakü, 1978.*

Seyyid Hüseyn Nasr*:İslamda Bilim ve Medeniyet, (çev. N. Avcı, K. Turhan, A. Ünal), İstanbul, 1991.*

Shimızu, Kosuke*:Bibliyography on Saljuq Studies, Studia Culturae İslammicae No****:*** *12, Tokyo, 1979.*

Sıbt İbnü'l- Cevzi: *Miratü'z- Zaman Fi Tarihi'l-Ayan, (Yay. A. Sevim), Ankara, 1968.*

Sümer, Faruk*: Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, TTK. Basımevi, Ankara, 1990. Oğuzlar, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992.*

Şehabeddin Mercâni*: Müstefâdü'l-Ahbar Fi Ahval-i Kazan ve Bulgar, C. I-II, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları****:*** *155, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1997 (Tıpkıbasım).*

Şeker, Mehmet: *Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1985.*

Şengeliyan, N. N*: XI. yüzyılda Selçuklular ve Gürcistan, Azeri Diline Çeviren, R. A. Hüseynov, Bakü, 1979.*

Şerefli, M. H: *IX. XI. Yüzyılın İkinci Yarısında Azerbaycan Feodal Dövletleri, (Kril Alfabesinde), Bakü, 1978. Sâciler Dövleti, Bakü, (Krilce), 1961. Şirvan'ın Leyzan Padişahı İle Birleşmesi, A. İA D. C. XVI. No, 6, Bakü, 1960.*

Şeşen, Ramazan: *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri, İkinci Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1998.*

Şihsaidov, A. R: *X-XI. Yüzyılda Dağıstan, Mohaçkale, 1975.*

Tarbiyat, Muhammed Ali:*Danişmandân-ı Azerbaycan, Tahran, 1314.*

Cafer Müderris Sadıkî:*Tarih -i Sistan, (Nşr. Cafer Müderris Sadıkî), Neşr-i Merkez, Tahran, 1373.*

Tekin, Talat: *Orhon Yazıtları, Ankara, 1988.*

Thomsen, V: *Çözülmüş Orhon Yazıtları, (çev. V. Köken), Ankara, 1993.*

Togan, Zeki Velidi: *Türk İli Türkistan Tarihi, Enderun Kitapevi, 1. Baskı, İstanbul 1981, s. 371-476. Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitapevi, 1. Baskı, İstanbul 1981. Oğuz Destanı, İstanbul, 1972.*

Topaloğlu, N: *Selçuklu Devri Muhaddisleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1988.*

Turan, Osman: *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, 2. Baskı, İstanbul, 1980. Selçuklular Zamanından Türkiye, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995. Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995.*

Umar, Bilge: *Türkiye Halkının Orta Çağ Tarihi, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1998.*

Urfalı Mateos: *Urfalı Mateos Vekâyi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), Türkçeye Çeviren, H. D. Andreasyan, TTKBasımevi, Ankara, 1987.*

Uzluk, F. N: *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III, Ankara 1952*

Ünver, Süheyl: *Selçuklu Tababeti, TTKYayınları, Ankara, 1940.*

Yakubovskiy, A. Yu: *Altın Ordu ve Çöküşü, Kültür Bakanlığı Yayınları, 226. (çev. H. Eren), Ankara 1976. XI. Yüzyılda Selçuklu Hareketi ve Türkmenler (Azeri Türkçesine çev. Veli Huluflu), Bakü 1985.*

Yakut el- Hamevi: *Acaip el-Dünya, (Yay. De. Geoje), Leiden 1889.*

Yaşa, Recep: *Bitliste Türk İskânı (XII. XIII. Yüzyıl), Ahlat Kültür Vakfı Yayınları No:2, Ankara 1992.*

Yinanç, Mükrimin Halil: *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul, l944.*

Yurdaydın, Hüseyin Gazi: *İslam Tarihi Ders Notları, Ankara İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971.*

Yusufov, Y. B: *Azerbaycan Tarihi, Bakü, 1994.*

Zehebi, Şemsüddin: *Tarihü Düveli'l- İslam, (Topkapı Sarayı, III. Ahmet Ktp. Nr. 2917) C. I-IV.*

Zeydan, Corci: *İslam Medeniyeti Tarihi, (çev. Z. Megamiz, Sadeleştiren, Mümin Çevik), III, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1973.*

Zekeriya el-Kazvini: *Asarü'l-Bilad, Beyrut 1960.*

B-MAKALELER VE MADDELER

Alptekin, Coşkun: *"Selçuklu Paraları", Selçuklu Araştırmaları Dergisi, III, 1973, s. 435-591.*

Alsheıkh, el-Amin Muhammed*: "The Role of Seljuks on The Abbasıd's Caliphate", XI. T. T Kongresi Bildiriler, C. II.*

Andreasyan, H**:** *"Türk Tarihine Ait Ermeni Kaynakları", Tarih Dergisi, I, İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1/2, İstanbul, 1937.*

Anılı Kadı Burhaneddin*: "Enisü'l-Kulüb", Belleten, VII, Sy. 27. Ankara, 1993*

Arslanoğlu, C:*"Dağıstan, Dağıstan Tarihi ve Şeyh Şamil", Türk Kültürü Dergisi, Yıl, 24, sy, 216, Ankara, l975*

Ateş, Ahmet*: "Nizâmi" Md.* **İA** *C. IX. S. 318-327. "Hakâni'nin Mektupları Dergisi", Belleten, Ankara, 1961, Sy. XXV.*

Bala, Mirza**:** *"Gence",* **İA** *C. 4. S. 762-767.*

Balkan, Kemâl*: "Kas Tarihi'nin Ana Hatları", Belleten, C. XII, 1948, Sy, 48, s. 724-757 "Anı'da İki Selçuklu Hamamı", Anadolu/Anatolia Dergisi, Ankara, 1968, XII, s. 42-45.*

Barthold, W: *"Anı" Md.* **İA** *C. I, s. 435-437. "Bermekiler", Md. İA "Şirvanşah", İA C. XI. s. 573. "Derbend",* **İA** *C. III. s. 533-539. "Tiflis" Md.,* **İA** *C. XII/ 1, s. 264-279"Ganca", E. İ.*

Baysun, M. C*: "Bağdat", Md.* **İA** *C. II, s. 199.*

Bediullah, Debiri Nejat**:** *"Selçuklular Devrinde Kültürel Durum", (çev. M. Öztürk), ERDEM, C. III, Sy. 8, Ankara, 1987, s. 480.*

Boratav, P, Naili*:"Dede Korkut Hikayelerindeki Tarihi Olaylar ve Kitabın Telif Tarihi", T. M. C. XIII, s. 31.*

Bowen, H:*"Notes on Some Early Seljuqid Viziors", Wiener Zeitschrift Für Die Kunde des Morgenlandes, 51 Band. Bosworth, C. E, "The Turks in The İslamic Lands up to the Mid. XI. Century" Philologiae Turcicae Fundemento, 1970. P. 252-257.*

Buniyatov, Ziya. M:*"Minkeçevir", Adı Hakkında, D. A. N. Azerbaycan, 1959, No:7 "XII.-XIII. Yüzyıllarda Azerbaycan'la Küçük Asya Arasında Karşılıklı İlişkilerir Öğrenilmesinde Kafkasya'da Bulunan Anadolu Selçukluları Sikkelerinin Bir Kaynak Olarak Önemi", X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, TTKBasımevi, Ankara 1991.*

Caferoğlu, Ahmet**:** *"Azerbaycan Tarihine Umumi Bir Bakış", Azerbaycan Yurt Bilgisi, Sy. I, İstanbul, 1932.*

Çay, Abdülhaluk**:** *"Anadolu'nun Türkleşmesi II (Selçuklular Dönemi)", T. K. Sy. 241*

***Çelik, Mehmet*:** *"Selçukluların Ayrılıkçı Cereyanlara Karşı Devlet-Ümmet Bütünlüğünü Sağlama Politikasının Temel Umdeleri", Elazığ, 1995.*

Dames, M. L: *"Gazneliler" Md.* **İA**

"Doğu Anadolu'ya İlk Selçuklu Akını ve Tarihi Ehemmiyeti", Köprülü Armağanı, 1953, s. 267- 271. "Kavurd" Md. **İA** *"Selçuk'un Oğulları ve Torunları" T. M. C. XIII. "Melikşah",* **İA** *C. VII, s. 665-673.*

***Ercilasun, K*:** *"Selçukluların Kafkasya Politikası", T. K. Sy. 38, Temmuz, l995.*

***Esin, Emel*:** *"Alp Şahsiyetinin Türk Sanatında Görünüşü", Türk Kültürü, Ağustos, 1965.*

***Gabain, A. V*:** *"Kök Türklerin Tarihine Toplu Bir Bakış", D. T. C. F. Dergisi, II/ 5, 1944.*

***Genç, Reşat**: "Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. yüzyılda Türk İllerinin Siyasi ve Etnik Durumu", Türk Kültürü Araştırmaları, Ankara, 1973- 1975, s. 176-213.*

Graefe, E: *"Fatimiler",* **İA** *C. IV. s. 521-522.*

***Hamidullah, Muhammed*:** *"The Map of The Battle of Malazgirt of Lancis of Historical Descriiption of The Battle", İslamic Culture, XIX/3, 1954.*

***Hancar, F*:** *"Kafkas İlk Tarih Araştırmaları Işığında Anadolu'nun Yeni Eneolotik Buluntuları", II. Türk Tarih Kongresi, İstanbul, 20-25 Eylül 1937.*

Hocaniyazov, R. A: *"Büyük Selçuklu Devletinde Para Tedavülü", (çev. T. Özkaya), Belleten, C. XLIV, Ankara 1980.*

***Huart, Cl*:** *"Sâciler",* **İA** *C. X. s. 16, 17.*

***Hüseynov, R. A*:** *"Sovyetler Birliğinde Selçukçuluk", IX. T. T. Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, C. II. TTKBasımevi, Ankara, 1988, s. 667- 680. "Malazgirt ve Kafkaslar", T. D. A. Ankara, 1968. "XI. XII. yüzyıllarda Ön Asya'da Askeri Feodalite Müessesesi Uçlar", VIII. T. T. Kongresi Bildiriler, C. II. Ankara, 1981, s. 725-740. "Azerbaycan Tarihinin Kısa Özeti", T. D. A. Sy. 83, l993. "Selçuklular Kafkaslarda", Türk Kültürü Araştırmaları Şükrü Elçin Armağanı, 1993.* **İA** *"Batıniye" Md.* **İA** *"Berde" Md.*

***Kafesoğlu, İbrahim**: "Türk Fütuhat Felsefesi ve Malazgirt Savaşı", Tarih Enstitüsü Dergisi, Sy. 2. İstanbul, 1971, s. 1-16. "Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri", TED Sy. 1.*

***Kırzıoğlu, M. F*:** *"Selçukluların Anı'yı Fethi ve Buradaki Selçuklu Eserleri", S. A. D. II. 1971. s. 111-139. "Albanlar Tarihi" XI. T. T. Kongresi Bildiriler, C. II. Ankara, l994. "Alparslan'ın Fethettiği Nemrud bin-Ken'an/ Şertul-ni Bölgesi". S. A. D. III, 1971, s. 371-390.*

***Kienitz, F. K*:** *"Osmanlılardan Önceki Anadolu Türklerinin Politik ve Kültür Bakımından Dünya Tarihindeki Önemi", Belleten C. L. Sy. 196, Nisan, 1986, s. 279-290.*

***Kitapçı, Zekeriya**: "Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey İçin Bağdat'ta Yapılan Muhteşem Hilafet Merasiminin 920. Yılı ve Bağdat'ın Bu Günü", TDT Dergisi, Mart, 1987, Sy. 3, s. 2-5. "Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey ve Abbasi Hilafetinin Türk Varlığı İle Füli Bütünleşmesi", S. Ün. s. BED Sy. I, s. 117-121. "Müslüman Arapların Azerbaycan Halkı İle Yaptıkları İlk Yazılı Anlaşmanın Metni ve Bunun Tarih Objektifinde Kısa Bir Değerlendirilmesi", S. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sy. 6, Konya, 1993'den Ayrı Basım. "Sosyal, Siyasi ve Dini Yönleri İle İslami Fetihler Sırasında Aşağı Türkistan", Diyanet Dergisi, XVIII, Ankara, 1978.*

***Kmosko, M*: "Araplar ve Hazarlar", Türkiyat Mecmuası, C. III, İstanbul, l935.**

***Koca, Salim**: "Selçuklu Türklerinde İstiklâl Fikri", Ülkü Ocağı Dergisi, Sy. 39.*

***Kortantamer, Samira*: "Arap kaynaklarında Selçuklular", Tarih İncelemeleri Dergisi, VIII'den Ayrı Basım, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1993.**

***Köprülü, M. Fuat**: "Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları I", Belleten, C. VII, 1943. Sy. 27. "Selçukiler Zamanında Anadolu Türk Medeniyeti", Milli Tetebbular Mecmuası, 1331, C. II, No. 5, s. 193-232. "XIII. Asırda Meraga Rasathanesi Hakkında Bazı Notlar", Belleten, C. VI/23. S. 207-227.*

***Köymen, M. Altay**:"Büyük Selçuklu İmparatorluğunda Oğuz İsyanı", DTCFD., CV Sy, 2, Ankara, 1947. "Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun Kuruluşu", Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. XV. Sy. 1-3. "Tuğrul I. " Md. **İA** 12/1, s. 14-19. "Tuğrul II. " Md. **İA** 12/1, 19-25. "Selçuklu Devri Şiirlerine Göre Türkler'in Kültür Seviyesi", S. A. D. III. Ankara 1971, s. 119-143.*

***Kurat, A. Nimet**: "Malazgirt Zaferi Sırasında İdil Boyu ve Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri", Türk Kültür, Sy. 106, Yıl, IX, Ağustos, 1971.*

***Massignon, L*: "Karmatiler" Md. İA C. VI. s. 352-359.**

***Minorsky, V*: "Meraga" Md. İA C. VII. "Tarım", İA C. XI. s. 733. "Tiflis" Md. Eİ**

***Mirza Bala**: "İl-Deniz", Md. İA C. V/ II.*

***Müverrih Vardan**:"Türk Fütühat Tarihi, " (889-1269), (Türk. çev. H. D. Andreasyan), İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Yayınları, Tarih Semineri Dergisi, 1/2, İstanbul, 1937.*

***Orkun, H. Nâmık**:"Bizans Tarihlerine Göre Oğuzlar". Türklük, 14/15, 1940, s. 431-437.*

***Öğün, Gülay**:"Türk Fethi Öncesinde Bizans'ın Doğu Anadolu Siyaseti", Yüzüncü Yıl Ünv. Fen-Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Der. C. II. Sy. 2, Van 1991, s. 73-79.*

***Pritsak, O**:"Karahanlılar" Md. İA*

***Ross, E. D**: "Şeddad" Md. İA C, XI. s. 381 –382.*

***Sevim, Ali**: "Artukoğlu İlgazi" Belleten, C. XXVI, Sy, 104, s. 649-691, Ankara 1962. "Artukoğlu Sökmen'in Siyasi Faaliyetleri", Belleten, C. XXVI, Sy. 103.*

***Shengelia, N**: "The Seljuks and Georgia in the 11 th Century". Bedi Kartlisa, XXVI, 1969, s. 252-254.*

***Sümer, Faruk**: "Oğuzlara Ait Destani Mahiyetde Eserler", D. T. C. F. Dergisi, C. 17, Sy. 3-4, 1959. "Azerbaycan'ın Türkleşmesi Tarihine Umumi Bir Bakış", Belleten, C. 21, Sy. 83, Ankara, 1957. "Ağaçeriler", Belleten, C. XXVI, Sy. 103, 1962. "Abbasiler Tarihinde Orta Asyalı Bir Prens Afşin", Belleten, C. LI, Sy. 200, s. 651-655. "Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi? Belleten, C. 24, Sy. 96. s. 575. "Arslan Beygu", T. D. A. D. 1985. "Saltuklular", S. A. D. II. Ankara 1970, s. 391-437. "Yıva Oğuz Boyuna Dair", T. M. C. IX. İstanbul, 1951. "Ahalt Şehri ve Ahlatşahlar I. Bölüm", Belleten, C. L. Sy. 197, s. 447-494.*

***Şeşen, Ramazan**:"İmad Al-Din Al-Kâtib al-İsfahani'nin Eserlerindeki Anadolu Tarihiyle İlgili Bahisler", S. A. D. III, Malazgirt Özel Sayısı, Ankara 1971, s. 249-369.*

***Tavkul, U**: "Kafkasya'da Etnik ve Sosyo-Kültürel Yapının Tarihi Kökenleri", Hoca Ahmed Yesevi Vakfı Dergisi Ayrı Basım, İstanbul, 1997.*

***Togan, Z. Velidi:**"Argun Han'ın Kullandığı "**Garp Denizi**" Haritasına Dair", Türk Yurdu, C. XXVI. Sy. 2, s. 45-48. "Arran" Md. **İA** C. I. s. 396-398. "Hazarlar" Md. **İA** C. V/ 1. "Azerbaycan Tarihi Coğrafyası", Azerbaycan Yurt Bilgisi, Sy. 5. "Arran", Md. İ A C I s. 596-598. "Azerbaycan", Md. İA C. II, İstanbul, l944. Türk Ansiklopedisi, "Şeddadiler" Md. C, 30, s. 229, 230,*

***Turan, O**: "Terken Unvanı Hakkında", Türk Hukuk Tarihi Dergisi, I. Ankara 1944, s. 67-73. "Selçuk Vakfiyeleri" Belleten XLV, Ankara 1948.*

***Yaltkaya, M. Ş**: "Sancar ve Gazali", DİF M Teşrin-i Sâni, 1925.*

***Yıldız, H. Dursun:** "Abbasiler Devrinde Türk Kumandanları El- Afşin Haydar b. Kâvus", Tarih Enstitüsü Dergisi, Sy. 4-5, 1973-1974, s. 1-22.*

***Yinanç, M. H.:** "Arslanşah", **İA** C. I. "Çağrı Bey" Md. **İA** C. III, s. 324-328. "Alparslan", **İA** C. I. s. 385-386. "Ermniye" Md. **İA** C. IV, s. 317-326.*

***Yusifov, Behluloğlu Y**:"Çivi Yazılı Kaynaklarda Eski Türklerin İzleri", XI. T. T. Kongresi, Ankara, 5-9 Eylül 1990.*

***Zahoder, B**: "Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu Sırasında Horasan", (çev. İ. Kaynak), Belleten, C. XIX, Sy, 76.*

***Zettersteen, K. V**: "Berkyaruk" Md. **İA** C. II.*

seramik

dekorlar ve uygulama teknikleri

Prof. Sıdıka Sibel SEVİM

BU KİTABIN BİRİNCİ BASKISI, TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ 2011 YILI ÜNİVERSİTE DERS KİTAPLARI TELİF VE ÇEVİRİ ESER ÖDÜLLERİ PROGRAMINDA TELİF ESER ÖDÜLÜNE LAYIK GÖRÜLMÜŞTÜR.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1268
Mimari/Sanat No.: 008
ISBN: 978-605-320-172-4
© 2. Basım, Eylül 2015

SERAMİK - Dekorlar ve Uygulama Teknikleri
Sıdıka Sibel SEVİM

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sevim, Sibel, Sıdıka.
SERAMİK - Dekorlar ve Uygulama Teknikleri/ *Prof. Sıdıka Sibel SEVİM*
2. Basım, s. VIII + 152 , 210x297 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-172-4
1. Seramik 2. Dekor Teknikleri 3. Dekor Uygulamaları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Giriş

1. **SERAMİK DEKORUNUN TANIMI** 2

2. **SERAMİK DEKORUNUN TARİHÇESİ** 4
3. **SERAMİK YÜZEYLERDE DEKORUN AMACI** 20

4. **SERAMİK YÜZEYLERDE DEKOR TASARIMI** 22

5. **SERAMİK DEKOR ÇEŞİTLERİ** 26

Sıraltı Dekorları 27

Sıriçi Dekorları 31
Mayolika Dekorları 31
Mayolika Dekor Uygulamaları 35

Sırüstü Dekorları 39
Minai Dekorları 43
Lajvardina Dekorları 45
Lüster Dekorları 45
Lüster Dekorlarının Uygulanması 47
Yaldız Dekorları 48
Yaldız Dekorlarının Uygulanması 50

Yaş Çamurlar Üzerine Yapılan Dekorlar 53
Oyma Dekorları 53
Ajur Dekorları 56
Akıtma ile Yapılan Ajur Dekorları 61
Dekorlu Kalıplar 66
Mishima Dekorları 68
Macho (Selvi) Dekorları 69
Parça Ekleme ve Aplikasyon ile Yapılan Dekorlar 70
Alçı Kalıp İçine Resimleme ile Yapılan Dekorlar 73
Renklendirilmiş Çamurlar ile Yapılan Dekorlar 75

Sıraltı, Sırüstü, Sıriçi ve Yaş Çamurlar Üzerine Yapılan Dekorlar 77
Sgrafitto Dekorları 77
Mühür (Istampa) Dekorları 79
Parafin Dekorları 85
Akıtma Dekorları 86
Kabartma Rölyefli Dekorlar 91
Ebru ve Mermer Görünümlü Dekorlar 93
Bölmeli Dekorlar 96

6. **SERAMİK DEKORLAMA YÖNTEMLERİ** 98

El Dekorları 99
Fırça Dekorları 100
Sünger Dekorları 102
Püskürtme Dekorları 103
Şablon Dekorları 105

Serigrafi Dekorları (Teknik Dekorlar) 106
Serigrafi Yönteminin Tarihçesi ve Gelişimi 108
Serigrafi Yöntemini Uygulamak İçin Gerekli Olan Araç ve Gereçler 109
Elekler 109
Çerçeveler 109
Elek Bezleri 111
Elek Germe Sistemleri 113
Serigrafi Baskı Makineleri 115
Pozlandırma Cihazları 115
Rakleler (Sıyırgaçlar) 116
Elek Yıkama ve Temizleme Tezgâhları 118
Kurutma Kabinleri ve Rafları 118
Emülsiyon ve Temizleyiciler 118
Serigrafi Yönteminin Uygulanması 119
Desen ve Filmlerin Hazırlanması 119
Eleklerin Işığa Hassas Hâle Getirilmesi 120
Foto Emülsiyon Yöntemi 121
Foto Stensil Yöntemi 122
Pozlandırma 122
Eleklerin Baskıya Hazır Hâle Getirilmesi 124
Serigrafi Yönteminin Sınıflandırılması 124
Düz Elek Baskı (Flat Screen) 124
Tambur Baskılar (Rotative System) 126
Elek Bezi ile Hazırlanan Tambur Baskı 126
Silikon ile Hazırlanan Tambur Baskı 127
İndirekt Baskı (Çıkartma) 130

7. **SERAMİK DEKORLARINDA KULLANILAN BOYALAR VE ASTARLAR** 134

Seramik Boyaları 135
Sıraltı Boyaları 136
Sıriçi Boyaları 137
Sırüstü Boyaları 138

Seramik Astarları 140
Mat Astarlar 142
Pekişmiş Parlak Astarlar 142
Terra Sigillata 143

KAYNAKÇALAR

AJAR John World Ceramic, İspanya, 1981.

ANVIL Kenneth Serigraphy, Silk Screen Techniques for the

Artist, 1965.

ARCASOY Ateş Seramik Teknolojisi, Marmara Üniversitesi G.S.F. Yayınları No: 1, 1983.

ASLANAPA Oktay Türk Sanatı, İstanbul, 1984.

AYTA Tülin Toprak sanatlarında Dekoratif Uygulama Yöntemleri, İstanbul, 1976.

AYERS J.-CHARLESTON R. World Ceramic an Illustrated History from Earliest Times, London, 1981.

BAKIRER Ömür Seramik ve Çömlekçilik, İstanbul, 1978.

BALL F. Carlton: Decorating Pottery with Clay, Slip and Glaze, Ohio, 1998.

BIRKS Tony: Pottery, London, 1979.

BOARDMAN John: Greek Art, London, 1996.

CLARK Kenneth: The Potters Manual, London, 1983.

COOPER Emmanuel: A History of Pottery, London, 1972.

COUNTS Charles: Pottery Work Shop, Newyork, 1976.

COSENTINO Peter: The Encyclopedıa of Pottery Technıques, London, 1996.

COLLEDGE Malcolm : Roma Sanatını Tanıyalım, İstanbul, 1982.

COX Warren: The Book of Pottery and porcelain, New York, 1970.

ÇİZER Sevim: "Endüstri Seramiğinde Sır Üstü Dekorlama Malzemelerinden Lüster ve Yaldızların

Kullanımı", Tasarım ve Dekor Semineri, Türk Seramik Derneği Yayınları No: 12, İstanbul.

ÇİZER Sevim: Seramik Sırları Semineri Bildirileri Kitapçığı, "Antik Dönemden Günümüze Yapım

Kullanımını Sürdüren Bir Zinter Astar Çeşidi: Terra Sigillata", Türk Seramik Derneği Yayınları No: 7.

ÇİZER S.-METE Z.: "Antik Dönemden Bugüne Çeşitli Yöre ve Uygarlıklarda Toprak Eşya

Yapımında Kullanılan Astar ve Boya Killerinin Hazırlanması ve Uygulaması",V. Ulusal Kil Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Eskişehir, 1991.

ÇOBANLI Zehra: Seramik Astarları, Anadolu Üniversitesi, G.S.F. No: 15, Eskişehir, 1996.

EICHENBER Fritz: The Art Of Print, New York, 1976.

FREESTONE I.-GAIMSTER: Pottery in The Making World Ceramic Traditions, London, 1997.

FRENCH Neal: Industrial Ceramics: Tableware, Toronto, 1972.

HARVEY David: Imaginative Pottery, London, 1983.

HETTERS K.-RADA P: Modern Ceramics, London, 1965.

HODGES Henry: Pottery,London, 1972.

HONEY W.B. : Europen Ceramic Art, Dictionary Of Factories,Artist,Techinical Terms,London, 1977.

HORN Jane: Ceramics Technique and Projects, California, 1985.

İŞMAN Faruk: Seramik Teknolojisi, İstanbul, 1972

KENNY,John B.: The Complete Book of Pottery Making, U.S.A., 1976.

KERAMETLİ Can: " Asya'dan Anadoluya Türk Çini ve Sanatı", Türkiyemiz, İstanbul, 1973.

KÜÇÜKERMAN Önder: "Endüstri İçin Ürün Tasarımı Üzerine Notlar" Görsel Bildirişim, s.57,İstanbul.

LEACH Bernard: A Potters Book, London, 1976.

LUCAS U.-PRODİ R : Ceramica Where Tiles Are Born, Italy, 1996.

ZUCCONI G

MANSEL Arif Müfid: Ege ve Yunan Tarihi, Ankara, 1963.

MANSFIELD Janet: Salt-Glaze Ceramics, London,1992.

MAURELLO S.Ralph: The Complete Airbrush Book, New York, 1955.

NELSON C. Glen: Fifth Editon Ceramics A Potters Handbook, 1984.

NORTON F.H.: Ceramic For The Artist Potter, U.S.A., 1956.

OYMAN E.-ACAR S.: STTHAL-KİWO-DEGUSSA SENKO, İsviçre Semineri Notları, 1989.

ÖNEY Gönül: Türk Çini Sanatı, Ankara, 1978.

PARMAN Ebru : "Bizans Keramikleri", Anadolu Medeniyetleri II,İstanbul,1983.

PEKMEZCİ Hasan: Tüm Yöntemleri ile Serigrafi İpekbaskı, Ankara, 1992.

PETERS lynn : Surface Decoration For Low-Fire Ceramics, North Carolina, 1999.

RHODES Daniel: Clay and Glazes For The Potter, U.S.A., 1974.

ROTHENBERG Polly: The Complete Book of Ceramic Art, New York, 1972.

SAVEGE G.-NEWMAN H.: Illustrated Dictionary of Ceramics, London, 1985.

SELLERS Thomas: Ceramic Projects, Ohio, 1996.

SEVİM S. Sibel: "Kızılderili Seramikleri", AD Art Decor, İstanbul, Eylül 1999.

SHAFER Thomas: Pottery Decoration, U.S.A., 1980.

SİNEMOĞLU Nermin: Sanat Tarihi Tarih Öncesinden Bizansa, İstanbul, 1984.

SPEIGH Charlotte: Hand in Clay an Introduction of Ceramics, U.S.A., 1995.

TURANİ Adnan : Dünya Sanatı Tarihi, Ankara, 1983.

YETKİN Şerare: Anadolu Türk Çini Sanatının Gelişimi, İstanbul, 1978.

YILMABAŞAR Jale: Jale Yılmabaşar Seramikleri, Yöntemleri, Ankara, 1980.

ZAKIN Richard: Ceramic Mastering the Craft, Pennsylvania, 1990.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Ankara, 1983.

Seramik Türk Ansiklopedisi, Ankara, 1980.

SİLPO Elek Üretim Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şirketi, Ankara Asfaltı Teksan Küçük San.Tic., Eskişehir.

FLEXOR Seramik baskı makinaları broşürü, P.O. Box 134, Castellon, Spain.

TECNO ITALIA Seramik baskı makinaları kataloğu, 41043 Formigine (MO)-Italy.

Siber Güvenlik ve Elektronik Bileşenleri

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Naci ÜNAL

2015

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1275
Dizin No: MÜHENDİSLİK-TEKNİK 113
ISBN: 978-605-320-178-6
© 1. Basım, Eylül 2015

SİBER GÜVENLİK VE ELEKTRONİK BİLEŞENLERİ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Naci Ünal

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Sertifka No: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No:17/1 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-+90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
Sipariş: siparis@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Naci Ünal
Siber Güvenlik ve Elektronik Bileşenleri
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Naci Ünal
1. Basım, xvi + 144 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-178-6
1. Elektronik Harp, 2. Siber Uzay, 3. Siber Güvenlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Ön Söz

Savunma ve güvenlik gibi kavramlar tarih öncesi dönemi de kapsayan süreç içerisinde büyük önem taşımış, bilim ve teknolojinin geliştirilmesinde öncü rol oynamıştır.

Bu süreçler dahilinde yaşanan sosyolojik dönüşüm ve değişim de bilim ve teknolojide anılan gelişmelerle benzer süreçlerde gerçekleşmiştir. Yakın zamanda (hatta günümüzde) yaşanan bilimsel/teknolojik çalışmalardaki hızlı gelişim, toplumsal dönüşüm süreçlerini de kısaltmıştır.

Bu gelişim; zamanının lisansüstü çalışmaları kapsamında ele alınabilecek seviyede olgu olmasına rağmen, günümüzde, anaokulu/ilkokul öğrencilerinin bilgisayar, internet, cep telefonu, tablet bilgisayarlar gibi güncel teknolojileri rahatlıkla kullanabilmeleri, yaşamakta olduğumuz teknoloji sürecinin toplumsal boyutu ile birlikte toplumsal dönüşüm kabiliyetini de göstermektedir.

Bu dönüşümün en önemli alanlarından biri de "bilgi" ve "iletişim" (başka bir ifadeyle bilgisayar ve elektronik) teknolojilerinin birarada kullanımlarından doğan "bilişim" kavramıdır. Bilişim teknolojisi sahip olduğu nitelikleri sürekli üst seviyelere eriştirirken, maliyet yönünden erişilebilirliğini makul düzeyde tutmaktadır.

Özellikle 1991 yılından itibaren ticari olarak kullanılmaya başlanan internete her ortamda ulaşılması isteği, günümüzün akıllı telefonları ile tablet bilgisayarlarının geliştirilmesinde itici güç olmuş, yazılım alanındaki gelişmeleri de tetiklemiştir.

Tüm bu gelişim; insanlığın sosyolojik dönüşüm evreleri boyunca ulaştığı; kara, deniz, hava ve uzay boyutlarına ilave olarak "siber uzay" boyutunu da günlük hayatımıza kazandırmıştır.

Elbette tıpkı diğer boyutlarda olduğu gibi "siber uzay" boyutunda da temel ihtiyaçlar karşılanmaya başladıkça, "güvenlik" konusu da gündeme gelmiş ve "siber güvenlik" kavramı bu boyutta yer alan tüm bireyler ve kurumlar için en önemli konulardan biri olmuştur.

Bu kapsamda hazırlamış olduğum "Siber Güvenlik ve Elektronik Bileşenleri" isimli bu çalışmada "siber uzay", "siber güvenlik" gibi kavramları ortaya çıkartan gelişmelerin neler olduğu, elektronik ve haberleşme teknolojisinde görülen gelişmelerin özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda nasıl geliştiği ve "Elektronik Harp" kavramının nasıl ortaya

çıkarak geliştiği, önceleri sadece savunma teknolojilerinde askeri amaçlarla gerçekleştirilen bu gelişimin, çok kısa bir sürede tüm toplumu etkileyecek şekilde "siber güvenlik" konusuna nasıl temel oluşturduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu anlatımda çok fazla teknik detaya girmeden, -siber güvenlik ve elektronik bileşenlerinin nasıl bir sistem bütünlüğü içerisinde ele alınabileceğini- akademik çalışma yapmakta olan bireylere, savunma teknolojisini takip eden ve bu alandaki gelişmeleri merak edip, ilgi duyan tüm okuyuculara ulaşacak şekilde, hem geçmişte yapmış olduğum (bir kısmını kaynaklar bölümünde belirttiğim) ders kitabı/makale gibi çalışmalarımı kullanarak, hem de güncel yazından yararlanarak, oldukça duru bir dille anlatmaya çalıştım. Ülke olarak güçlü ve caydırıcı olabildiğiniz oranda barış içinde yaşayabileceğiniz gerçeği ile cumhuriyetimizin kurucusu, büyük komutan Mustafa Kemal ATATÜRK'ün "… millet yaşamı tehlikeye uğramadıkça, savaş bir cinayettir." özdeyişi çalışmamda yol gösterici olmuştur. Yararlandığım tüm dokümanları kitabın sonunda alfabetik sırayla hazırlanan kaynaklar bölümünde sundum.

Aslına bakarsanız, ben de bu konularla 1990'lı yıllarda tanıştım. Araştırma görevlisi olarak yüksek lisans sınavlarına hazırlanmaya başladığımda bu konular hakkında çalışılması gerektiği yönünde Prof. Dr. Emin ANARIM ile Prof. Dr. C. Zaim ÇİL'in akademik teşviklerini ve o zamanki bölüm başkanım Yrd. Doç. Dr. Güray TEZER'in çok büyük desteklerini gördüm.

İstanbul Üniversitesi'nde başladığım lisansüstü çalışmalarım sırasında da akademik çalışmalarım başta olmak üzere, mesleki, insani ve yöneticilik alanlarında pek çok örnek davranışıyla hayatımda önemli bir yere sahip olan sevgili hocam Prof. Dr. B. Sıddık YARMAN'la çalışmaya başladım. (Halâ kendisinden pek çok şey öğreniyorum).

Ayrıca elektronik harp çalışmalarım süresince; Deniz MAVİOĞLU (YANIK), (merhum) Engin AYTAÇER, Ferda GÜLER, Fuat ÖZTAP, (merhum) Hacim KAMOY, Haluk NALBANTOĞLU, M. Ali TUĞAY, Mehmet R. KİTİŞ, Murad BAYAR, Nafi KAŞIKÇIOĞLU, Pertev CİNALİOĞLU, Ufuk KAZAK, Zeki DİKİLİTAŞ ve… adını burada sayamadığım daha pek çok alanında uzman insanla tanışarak, bilgi alış/verişinde bulunma şansına eriştim.

Bahçeşehir Üniversitesi'nde rektörümüz Sn. Prof. Dr. Şenay YALÇIN'ın sağladığı akademik iklim çerçevesinde verdikleri akademik desteğe ilave olarak, kitabın kapsamının geliştirilerek, yeniden kurgulanmasında Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Feridun YENİSEY hocamızın olumlu eleştirilerini aldım.

Bu vesileyle her alanda olduğu gibi, bu kitabın hazırlanması aşamasında da özverili davranan ve büyük bir sabır gösteren sevgili eşim Işıl'a, varlığıyla bizleri ödüllendiren oğlumuz Mehmet Alp'e, hayatlarını bizim gelişimimize vakfeden annem ile babama ve hayatımın her anında yanımda olarak beni destekleyen tüm insanlara bir kez daha şükranlarımı sunarım.

İstanbul, Haziran 2015

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Naci ÜNAL

Bahçeşehir Üniversitesi

İçindekiler

Ön Söz ..... **iii**
Şekil Listesi ..... **xii**
Tablo Listesi ..... **xiv**
Sembol Listesi ..... **xv**
Giriş **1**

Birinci Bölüm

Dünden Bugüne Elektronik Harp ve Elektronik Harp Teknolojileri

1. Nereden Nereye… **7**
1.1 Birinci Dünya Savaşı'nda elektronik harp 9
1.2 İkinci Dünya Savaşı'nda elektronik harp 10
1.2.1 Uçak seyrüsefer sistemlerinin aldatılması 10
1.2.2 İlk kez radar ikaz alıcısının kapsamlı kullanımı 11
1.2.3 İlk kez elektronik karıştırma yapılması 12
1.2.4 Radar/Karıştırıcı teçhizatın geliştirilmesi 14
1.2.5 İlk kez chaff kullanımı 15
1.2.6 Elektronik harbin ilk kez harekât planlarında yer alması 15
1.3 İkinci Dünya Savaşı sonrası elektronik harp 16
1.4 Kore Savaşı ve elektronik harp 17
1.5 Kore Savaşı sonrası elektronik harp 17

1.6 Vietnam Savaşı ve elektronik harp 18
1.7 Arap-İsrail Savaşları ve elektronik harp 19
1.8 Fakland Savaşı ve elektronik harp 22
1.9 Libya baskını ve elektronik harp 24
1.10 Stark olayı 24
1.11 Birinci Körfez Harekâtı ve elektronik harp 25
1.12 Kosova Harekâtı ve elektronik harp 25
2. Elektronik İletişimin Temelleri 29
3. Radarlar 33
3.1 Radar nedir? Nasıl çalışır? 34
3.2 Radarla mesafe nasıl ölçülür? 35
3.3 Radarla hız nasıl ölçülür? 37
3.4 Modülasyon tipine göre radar çeşitleri nelerdir? 37
3.4.1 Sürekli dalga radarları 38
3.4.2 Darbeli radarlar 39
3.4.2.1 Modülatör 41
3.4.2.2 Verici 41
3.4.2.3 Anten 41
3.4.2.4 Alıcı 41
3.4.2.5 Görüntü işlemcisi 41
3.4.3 Sürekli dalga radarları ile darbeli radarları karşılaştırır mısınız? 42
3.5 Meraklısı için: Radar denklemi nedir? 42
4. Güdüm Teknolojisi ve Güdümlü Füzeler 45
4.1 Terminolojik olarak güdüm ve güdüm sistemleri 47
4.1.1 Güdüm yasalarının kısa bir özeti 48
4.1.2 Füze ayar açısı 49
4.1.3 Kaçırma mesafesi 49
4.2 Güdümde oluşabilecek problemler ve hata analizi 49
4.2.1 Füzenin gittiği yönde oluşabilecek hatalar 50
4.2.2 Hedefin manevra yapması 50
4.2.3 Takip algılayıcısında olabilecek hatalar 50
4.2.4 Güdüm verilerinin anlık kaybı 50
4.2.5 İki hedef veya bir hedef ve bir sahte hedef olması durumu 51

4.2.6 Rastlantısal izleyici hataları 51
4.3 Füze güdüm metotları 51
4.3.1 Komuta güdümü 51
4.3.2 Yarı-aktif güdüm 53
4.3.3 Aktif güdüm 54
4.3.4 Pasif güdüm 54
4.3.4.1 Yayılıma karşı füzeler 55
4.3.4.2 Isıya güdümlü (Kızılötesi) füzeler 57
4.3.4.2.1 Sabit kırpıcılı arayıcı 58
4.3.4.2.2 Döner kırpıcılı arayıcı 59
4.3.4.2.3 Kırpıcısız arayıcı 61
4.3.4.2.4 Odaklı yüzey sıralı arayıcı 62
4.4 Güdümlü füzelere karşı alınabilecek temel tedbirler 63
4.4.1 Yarı-aktif güdümlü füzelere karşı alınabilecek temel tedbirler 63
4.4.2 Aktif güdümlü füzelere karşı alınabilecek temel tedbirler 63
4.4.3 Pasif güdümlü füzelere karşı alınabilecek temel tedbirler 63

İkinci Bölüm

Elektronik Harp Bölümleri

5. Elektronik Harp 67
6. Elektronik Farkındalık 69
6.1 İkaz alıcı sistemleri 72
6.1.1 Radar ikaz alıcıları 73
6.1.2 Füze ikaz alıcıları 74
6.1.2.1 Füze yaklaşma ikazı alıcıları 74
6.1.2.2 Füze fırlatma ikazı alıcıları 74
6.2 Yön bulma alıcıları 75
6.3 Temel elektronik destek alıcı sistemleri 76
6.3.1 Kristal video alıcılar 76
6.3.2 Süper heteroidin alıcılar 78
6.3.3 Ani frekans ölçümü alıcıları 79

6.4 Meraklısı için: Elektronik destek faaliyetlerine ait temel matematik ifadeler 81

7. Taarruzun Elektronik Boyutu 83

7.1 Karıştırma 84

7.1.1 Gürültü karıştırması 85

7.1.1.1 Nokta karıştırması 87

7.1.1.2 Baraj karıştırması 87

7.1.1.3 Tarama/Süpürme karıştırması 88

7.1.1.4 Sıralı karıştırma 89

7.1.2 Tekrarlama karıştırması 89

7.1.3 Çevirici karıştırması 90

7.2 Aldatma 90

7.3 Yönlendirilmiş enerji 91

7.3.1 Laserler 91

7.3.1.1 Laser ile beyaz ışık arasındaki temel farklar 91

7.3.1.2 Laserin elektronik taarruz elemanı olarak kullanımı 92

7.3.1.2.1 Laser ışını ile dedektörün tahrip edilmesi 92

7.3.1.2.2 Laser ışını ile kırpıcının tahrip edilmesi 93

7.3.2 Radyo Frekans (RF) sistemleri 93

7.3.3 Parçacık hüzme sistemleri 93

7.4 Meraklısı için: Karıştırma denklemleri 94

7.4.1 Temel karıştırma denklemi 94

7.4.2 Karıştırıcının korunan platform üzerinde bulunması durumu 97

7.4.3 Karıştırıcı ile korunan platformun farklı mesafe ve açılarda bulunması 98

8. Dost Sistemleri Koruma 99

8.1 Yayın/Yayılım kontrolü 100

8.2 Elektromanyetik zorlaştırma 100

8.3 Elektronik harp frekanslarını düzenleme 100

8.4 Diğer yöntem ve tedbirler 100

8.5 Elektronik koruma sistem tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlar 101

Üçüncü Bölüm

Siber Uzay ve Güvenlik

9. Siber Uzay ve Güvenlik 105
9.1 Güvenlik nedir? 105
9.2 Güvenliğin siber uzay boyutu.....107
9.2.1 Erişebilirlik 111
9.2.2 Bütünlük.....111
9.2.3 Gizlilik 112
9.2.4 Kimlik doğrulama 112
9.2.5 İnkâr edilemezlik 112
9.3 Siber hedefler.....112
9.3.1 Sosyal ağlar.....112
9.3.2 Akıllı şebekeler 113
9.3.3 Kapalı devre sistemler.....114
9.3.4 Acil yardım sistemleri 114
9.3.5 Web sayfaları.....114
9.4 Siber tehditler 114
10. Siber Savaş.....117
10.1 Siber savaşın bölümleri 118
10.1.1 Komuta kontrol savaşı 119
10.1.2 İstihbarat merkezli savaş.....119
10.1.3 Elektronik savaş 119
10.1.4 Psikolojik savaş.....119
10.1.5 Hacker (korsan) savaşı.....119
10.1.6 Ekonomik bilgi savaşı.....119
10.2 Sayısal bilgi savaşı 120
10.2.1 Sayısal bilgi savaşının amaçları 120
10.2.1.1 Zayıflatma.....120
10.2.1.2 Aldatma.....120
10.2.1.3 Devre dışı bırakma 121
10.2.2 Sayısal bilgi savaşının aşamaları 121

10.2.2.1 Sızma aşaması 121
10.2.2.1.1 Ön kapı tekniği....121
10.2.2.1.2 Arka kapı tekniği....121
10.2.2.2 Yayılma aşaması 122
10.2.2.3 Aktif hale gelmeyi bekleme aşaması 122
10.2.2.4 Aktif hale geçme aşaması 122
11. Siber Güvenlik, Uluslararası İlişkiler ve Hukuk....123
11.1 Birleşmiş Milletler (BM) kapsamında siber güvenlik 123
11.2 Siber savaşa uygulanacak hukuk hakkında Tallinn el kitabı 124
11.3 Avrupa Konseyi sanal ortamda işlenen suçlar sözleşmesi....125
11.4 Türkiye'de siber uzay ile ilgili yasal gelişmeler....126

Dördüncü Bölüm

Ekler

12. Temel Kısaltma ve Kavramlar 129
12.1 Bilgi Güvencesi 129
12.2 Bilgi Güvenliği 129
12.3 Bilgisayar Güvenliği....129
12.4 Elektromanyetik Girişim 130
12.5 Elektromanyetik Spektrum....130
12.6 Elektromanyetik Uyumluluk 130
12.7 Elektronik Destek 131
12.8 Elektronik Harp 131
12.9 Elektronik İstihbarat 131
12.10 Elektronik İstihbarat ile Elektronik Destek Arasındaki Farklar 131
12.11 Elektronik Koruma 132
12.12 Elektronik Taarruz 132
12.13 Haberleşme Güvenliği 132
12.14 Haberleşme İstihbaratı....133
12.15 İşaret İstihbaratı 133
12.16 Komuta ve Kontrol 133

12.17 Komuta, Kontrol ve Muhabere Karşı Tedbirler....133
12.18 Radar....134
12.19 Radar Ara Kesiti....134
12.20 Siber Güvenlik....134
12.21 Siber Uzay....134
12.22 Tempest....134
13. Elektronik Harp Frekans Bantları ve Kanal Kodları....135
13.1 Elektronik harp frekans bantları....135
13.2 Elektronik harp kanal kodları....136
14. Elektromanyetik Savunma Sistemleri Nasıl Kodlanır?....137
14.1 Cihazın kodlanması....137
14.2 Kısaltmalarda kullanılan harflerin anlamları....137
14.2.1 İlk iki harf....137
14.2.2 Üçüncü harf....138
14.2.3 Dördüncü harf....138
14.2.4 Beşinci harf....139
14.3 Örnek....139
Kaynaklar....141

Şekil Listesi

Şekil 1 : Siber uzayın üç katmanı 3
Şekil 2.1 : Sinüsoidal bilgi işareti 30
Şekil 2.2 : Radyo frekanslı işaret iletim ortamı 31
Şekil 3.1 : Radarların temel çalışma prensibi 34
Şekil 3.2 : Radar işaretinin izlediği yol 35
Şekil 3.3 : Çift antenli SD radarı temel sistem mimarisi 39
Şekil 3.4 : Tek antenli SD radarı temel sistem mimarisi 39
Şekil 3.5 : Darbeli radar işareti 40
Şekil 3.6 : Darbeli radar temel sistem mimarisi 40
Şekil 4.1 : Güdümlü füzeyi oluşturan parçalar 46
Şekil 4.2 : Temel güdüm sistem mimarisi 47
Şekil 4.3 : Komuta güdümü 52
Şekil 4.4 : Yarı-aktif güdüm 53
Şekil 4.5 : Aktif güdüm 54
Şekil 4.6 : Pasif güdüm 55
Şekil 4.7 : ARM sisteminin çalışmasına ilişkin temel sistem mimarisi 56
Şekil 4.8 : Savaş uçağı üzerindeki IR bölgeler 57
Şekil 4.9 : Mercek ve optik ekseni 59
Şekil 4.10 : Hedefin eksenden kayması durumundaki farklılaşma 59
Şekil 4.11 : Döner kırpıcı arayıcı 60
Şekil 4.12 : Döner kırpıcılı arayıcı ile hedef tespiti 61
Şekil 4.13 : Kırpıcısız arayıcı 62
Şekil 5.1 : Elektronik harbin önceki yapılanması 67
Şekil 5.2 : Elektronik harp bölümleri 68
Şekil 6.1 : Elektronik harp ana bileşenleri 69

Şekil 6.2 : Elektromanyetik spektrum 70
Şekil 6.3 : Radar imzası parametreleri 71
Şekil 6.4 : Elektronik destek bölümleri 72
Şekil 6.5 : Radar ikaz alıcısına ait temel sistem mimarisi 73
Şekil 6.6 : Üçgenleme metodu ile kestirmenin yapılışı 75
Şekil 6.7 : Kristal video alıcı temel sistem mimarisi 77
Şekil 6.8 : YIG ayarlı darbant süper heteroidin alıcı temel sistem mimarisi....78
Şekil 6.9 : Sabit frekanslı genişbant süper heteroidin alıcı temel sistem mimarisi....79
Şekil 6.10 : Ani frekans ölçüm alıcısına ait temel sistem mimarisi....80
Şekil 6.11 : Elektronik destek sistemine ait temel mimari....81
Şekil 7.1 : Elektronik taarruzu oluşturan bölümler....83
Şekil 7.2 : Temel karıştırma sistem mimarisi 85
Şekil 7.3 : Gürültü karıştırması sistem mimarisi 86
Şekil 7.4 : Karıştırma tekniklerinde kullanılan temel grafiksel ifadeler....87
Şekil 7.5 : Nokta karıştırması 87
Şekil 7.6 : Baraj karıştırması 88
Şekil 7.7 : Tarama/Süpürme karıştırması....88
Şekil 7.8 : Sıralı karıştırma 89
Şekil 7.9 : Tekrarlama karıştırması sistem mimarisi....89
Şekil 7.10 : Çevirici karıştırması sistem mimarisi....90
Şekil 7.11 : Aldatma....91
Şekil 7.12 : Temel karıştırma ortamı 94
Şekil 7.13 : Temsili karıştırma ortamı 95
Şekil 8.1 : Elektronik korumayı oluşturan bölümler 99
Şekil 9.1 : Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi....106
Şekil 9.2 : Gordon Moore eğrisi 108
Şekil 9.3 : Farklı sayıda katılımcının oluşturduğu ağ yapıları....108
Şekil 9.4 : Siber güvenliğe genel bakış....111
Şekil 12.1 : Elektromanyetik spektrum 130

Tablo Listesi

Tablo 2.1 *: Analog modülasyon çeşitleri* 32
Tablo 2.2 *: Sayısal modülasyon çeşitleri* 32
Tablo 4.1 *: IR bölgeler ve dalga boyları*.....57
Tablo 6.1 *: Modern elektronik destek sistemine ait temel performans değerleri*.....72
Tablo 6.2 *: Kristal video alıcılarına ait temel değerler*.....77
Tablo 6.3 *: Süper heteroidin alıcılarına ait temel veriler*.....79
Tablo 9.1 *: Siber tehdit kaynakları*.....115
Tablo 11.1 *: Avrupa Konseyi sanal ortamda işlenen suçlar sözleşmesi*..... 125-126
Tablo 13.1 *: Elektronik harp frekans bantları* 135
Tablo 13.2 *: Elektronik harp kanal kodları*.....136

Sembol Listesi

R *: Radar/ED sistemi/ET sistemi ile hedef arası mesafe (m.)*

V *: Hız (m./sn.)*

t *: İşaretin radar-hedef arası gidiş/geliş süresi (sn)*

c *: Işık hızı (3.10^8 m./sn.)*

$\mathbf{R_{maks}}$ *: Radarın ölçebileceği maksimum mesafe (menzil) (m.)*

DTS *: Darbe tekrarlama süresi (sn.)*

DTF *: Darbe tekrarlama frekansı (Hz.)*

$\mathbf{f_d}$ *: Doppler frekansı (Hz.)*

$\mathbf{f_r}$ *: Hedeften yansıyan (radar tarafından alınan) frekans (Hz.)*

$\mathbf{f_t}$ *: Radar/tehdit sistem tarafından gönderilen frekans (Hz.)*

$\mathbf{V_t}$ *: Radar ve hedefin relatif hızı (m./sn.)*

S *: Radarın/karıştırılacak sistemin duyarlığı (güç yoğunluğu) (W.)*

$\mathbf{P_t}$ *: Radar/tehdit sistem tepe gücü (W.)*

$\mathbf{G_r}$ *: Radar/ED sistemi alıcı anteninin kazancı*

$\mathbf{G_t}$ *: Radar verici anteninin kazancı*

λ *: Radar işaretinin/tehdit sistemin dalga boyu (m.)*

$\mathbf{R_t}$ *: Radarla hedef arasındaki mesafe/korunacak hedef (platform) ile radar arasındaki mesafe (m.)*

σ *: Hedefin radar ara kesiti (m^2.)*

$\mathbf{A_r}$ *: Radar/ED sistemi alıcı anteninin etkin yüzeyi (m^2.)*

$\mathbf{S_{ED}}$ *: ED sisteminin duyarlığı (W.)*

P *: Güç (W.)*

k *: Boltzman sabiti*

T *: Gürültü sıcaklığı (K°) (Kelvin)*

B *: Bant genişliği (Hz.)/bant genişliği oranı*

J *: Karıştırma sisteminin güç yoğunluğu (W.)*

P_j *: Karıştırıcı gücü (W.)*

G_j *: Karıştırıcı sistem anteninin kazancı*

R_j *: Karıştırıcı ile radar arasındaki mesafe (m.)*

L_p *: Anten polarizasyon kaybı*

ERP_{radar}*: Radara ait etkin yayılım gücü (W.)*

$ERP_{karıştırıcı}$ *: Karıştırıcıya ait etkin yayılım gücü (W.)*

C *: Kamuflaj faktörü*

G_{ML} *: Radar anteninin hedefe doğru olan anten ana demetine ait kazanç*

G_{SL} *: Radar anteninin karıştırıcı platformuna doğru olan anten yan demetine ait kazanç*

E_a *: Hedeften yansıyan işaretin elektrik alan şiddeti*

E_b *: Hedefe ulaşan elektrik alan şiddeti*

h *: Yükseklik (m.)*

dBm *: Bir miliwatta bağlı dB (alıcı hassasiyeti)*

dBW *: Bir Watta bağlı dB (verici güç seviyeleri)*

dBi *: İzoptropik kazançlara bağlı dB*

dBm^2 *: Metrekareye bağlı dB (yansıtma yüzeyleri)*

dB *: Herhangi standart bir değere bağlı olmayan dB (Kuvvetlendirici Kazancı)*

N *: Bilgisayar ağlarına bağlı katılımcı sayısı*

W *: Bant genişliği [Hz.]*

S *: İşaret (Signal) [W]*

N *: Gürültü (Noise) [W]*

S/N *: İşaret/Gürültü oranı (Signal/Noise)*

Kaynaklar

AKKAYA İ., Hava Harp Okulu Elektronik Mühendisliği Bölümünde kullanılmış *Radar Tekniği Ders Notları*.

BALL R.E., *The Fundamentals of Aircraft Combat Survivability Analysis and Design*, American Institute of Aeronautics and Astronautics Inc., New York, 1985, Pg. 272, (ISBN: 0-930403-02-9)

BAYAR M., Elektronik İstihbarat (Uzmanlık Tezi), SSM Yayınları, Ankara-1992, Syf. 10-12

CHRZANOWSKI E.J., *Active Radar Electronic Countermeasures*, Artech House, 1989, Pg. 21-49, 203-209. (ISBN: 0-89006-290-0)

Çağlayan Elektronik Sözlüğü, 1988, İstanbul.

Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. http://ra.defense.gov/Portals/56/Documents/rtm/jp1_02.pdf [27.06.2014]

ENER B., BÖNCÜ M.,

http://www.qsl.net/talkb/aselsan/kestirmesistemleriprogrami.htm [30.05.2006]

EREL M., *Elektronik Harp Kapsamında Lazer Sistemleri ve EH Uygulamaları*, SAVTEK 2004, Savunma Teknolojileri Kongresi, ODTÜ, Ankara.

ERGİN A., *Görünmezlik Teknolojileri: Radar Kesit Alanı Nedir?*, Savunma ve Havacılık Dergisi, Sayı 120.

GUTHARDT K., DÖRNENBURG H., *Electronic Warfare historical development with examples from eight decades*, AEG Aktiengesellschaft Radio and Radar Systems Division, Germany, Pg. 14-38, 139-146, 109,111, 150-153, 153-158, 158-161, 176-178, 179-185, 189-195, 185-187, 195-197, 199-203, 197-199 (ISBN: 3-7785-1554-3)

GÜNYEL C., *Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikalarının Oluşum ve Gelişim Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, T.C.Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme ABD., İstanbul, 2010. http://sites.khas.edu.tr/tez/CihanGunyel_izinli.pdf [17.06.2014]

Hayalet Nasıl Avlanır? biltek.tubitak.gov.tr/haberler/teknoloji/2000-01-8.pdf [20.08.2007]

HERYOL E.L., ÜNAL A.N., *Infrared Güdümlü Silahlar ve Çalışma Prensipleri*, HHO Yayınları, İstanbul-1996.

HOISINGTON D.B., *Electronic Warfare Volume I*, Lynx Publishing, 1994, Syf. 1a-20, 1a-30, 1a-31, 1a-17, 2a1 ile 2a29 arası, 3a1 ile 3a20 arası, 4a1 ile 4a4 arası.

HOISINGTON D.B., *Electronic Warfare Volume II*, Lynx Publishing,

http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism/critical-infrastructure/docs/swd_2013_318_on_epcip_en.pdf [19.06.2014]

http://issuu.com/nato_ccd_coe/docs/tallinnmanual?e=5903855/1802381 [04.07.2014]

http://www.mgk.gov.tr/index.php/siber-savasa-uygulanacak-hukuk-hakk-nda-tallinn-el-kitab-uluslararas-siber-guevenlik-hukuku [04.07.2014]

https://ics-cert.us-cert.gov/content/cyber-threat-source-descriptions [23.06.2014]

http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_6_raporlar/1_2_green_papers/com2005_green_paper_on_critical_infrastructure.pdf [20.06.2014]

http://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/NIPP%202013_Partnering%20for%20Critical%20Infrastructure%20Security%20and%20Resilience_508_0.pdf [19.06.2014]

http://www.fas.org/irp/doddir/army/pam525-7-8.pdf [16.06.2014]

http://www.internetworldstats.com/stats.htm [erişim 13.06.2014]

http://www.mgk.gov.tr/index.php/siber-savasa-uygulanacak-hukuk-hakk-nda-tallinn-el-kitab-uluslararas-siber-guevenlik-hukuku [04.07.2014]

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130620-1-1.pdf [19.06.2014]

http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130620.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130620.htm [04.07.2014]

http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140502.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140502.htm [04.07.2014]

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_01.pdf [04.07.2014]

https://www.lib.utexas.edu/chem/info/spectrum.html [01.07.2014]

İNÖNÜ E, *Bilimsel Devrim ve Stratejik Anlamı*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009.

KARGIN S., AYDIN S. ve SAYLAM S., *Radar Ara Kesitlerinin Azaltılması ve Görünmezlik Teknolojisi,* Hava Harp Okulu Dekanlığı Elektronik Mühendisliği Bölümü Bitirme Tezi, HHO Yayınları, İstanbul-2006.

KILLEN H.B., *Modern Elektronik İletişim Teknikleri*, Evren Ofset A.Ş.Web Ofset Tesisleri, 1994, ANKARA, Syf. 3-9 arası.

KOCOVİC P., *Four Laws for Today and Tomorrow* Journal of Applied Research and Technology, Vol 6. No.3. Pgs. 133-146 http://www.revistas.unam.mx/index.php/jart/article/view/17618/16797 [19.06.2014]

KOLTUKSUZ A., *Siber Savaş, Siber Terörizm*, Konferans notları. http://bilmuh.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/11/2012-11-23-2_ahmet-koltuksuz.pdf [18.06.2014]

LEE R.G., GARLAND-COLLINS T.K., JOHNSON D.E., ARCHER E., SPARKES C., MOSS G.M., MOEAT A.W., *Guided Weapons*, Brassey's Defence Publisher,1988, UK, Pg. 101-103 (ISBN: 0-08-035828-4)

LIBICKI M.C., *What Is Information Warfare?*, 1995,

www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA367662 [23.06.2014]

MACFADZEAN R., *Surface-Based Air Defense System Analysis*, Artech House, Boston-London, 1992, Pg. 136-137, 159-161, 214-215 (ISBN: 0-89006-451-2).

MAVİOĞLU D., *Kendini Korumalı Elektronik Harp Sistemlerinin Performans Değerlendirmesi (Uzmanlık Tezi)*, SSM Yayınları, Ankara-1995, Syf. 1-25.

MOIR I., SEABRIDGE A., *Military Avionics Systems*, John Wiley & Sons Ltd, England, Pg. 99-104, 241-243 (ISBN: 0-470-01632-9)

NALBANTOĞLU .H., BORA E., *Radar Teknolojileri ve ASELSAN*, ASELSAN Teknik Yayınları, Ankara-1991, Syf. 16-40.

NERI F., *Introduction to Electronic Defense Systems*, Artech House,1991, Pg. 231-237, (ISBN: 978-0-89006-53-2)

ÖZKAZANÇ Y., *Guided Missiles and Electronic Warfare Threats*, Hacettepe Üniversitesi Radar ve Elektronik Harp Seminerleri, Ankara-Mayıs 2003.

SCHLEHER D.C., *Introduction to Electronic Warfare*, Artech House, New York, 1994, Pg. 109-195, 199-305, 333-390 (ISBN: 0-89006-142-4)

SCHLEHER D.C., *Electronic Warfare in the Information Age*, Artech House, Boston.London, 1999, Pg. 2, 109-195, 333-390, 499-508 (ISBN: 0-89006-526-8)

SKOLNIK M.I., *Radar Handbook*, McGraw Hill Book Company, New York, 1970, pg. 6-2, 6-3.

STIMSON G.W., *Introduction to Airborne Radar Second Edition*, Scitech Publishing Inc., New Jersey, USA, Pg. 15-33 (ISBN: 1-891121-01-4

The United States Army's Cyberspace Operations Concept Capability Plan 2016-2028 http://www.fas.org/irp/doddir/army/pam525-7-8.pdf [16.06.2014]

TOFFLER A., TOFFLER H., *21'inci Yüzyılın Şafağında Savaş ve Savaş Karşıtı Mücadele*, Sabah Yayınları, İstanbul 1994, Syf. 17-24, ISBN: 975-7339-08-3.

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü.

ÜNAL A.N., *21. Yüzyıla Girerken Elektronik Harp*, Ulusal Strateji Dergisi, Yıl 2, Sayı 10, Ocak-Şubat 2000, Syf. 44-48.

ÜNAL A.N., *Bilgi Savaşı*, Ulusal Strateji Dergisi, Yıl 2, Sayı 12, Mayıs-Haziran 2000, Syf. 86-89.

ÜNAL A.N., *Bilgi Harbi ve Hava Kuvvetleri*, 2000'li Yıllarda Uzay, Havacılık ve Savunma Teknolojilerinin Öncelikleri Sempozyumu, HHO, İstanbul, 29-30 Nisan 1999, Syf.513-518.

ÜNAL A.N., *Düşman e-mail ile Gelebilir*, Ulusal Strateji Dergisi, Yıl 2, Sayı 15, Kasım-Aralık 2000, Syf. 35-37.

ÜNAL A.N., *Elektronik Harp*, HHO Yayınları, İstanbul-1995.

ÜNAL A.N., *Elektronik Harp Kısaltma ve Kavramlar Sözlüğü*, HHO Yayınları, İstanbul-1995, Syf. 64, 97, 70, .

ÜNAL A.N., *Elektronik Harp Temelleri*, HHO Yayınları, İstanbul-2008, Syf. 7-24, 41-60, 61-84, 85-104, 105-126, 127-131.

ÜNAL A.N., *Infrared (IR) Güdümlü Silahlar ve Hava Savunma Sistemi*, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Savunma Teknolojileri ABD. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-1996.

ÜNAL A.N., ACAR Ö., KITER U., *Elektronik Harp Simülasyonu*, Hava Harp Okulu Dekanlığı Elektronik Mühendisliği Bölümü Bitirme Tezi, HHO Yayınları, İstanbul-Haziran 1997, Syf. 13-17.

ÜNVER M., CANBAY C., MİRZAOĞLU A.G., *Siber Güvenliğin Sağlanması: Türkiye'deki Mevcut Durum ve Alınması Gereken Tedbirler*, Bilgi Teknolojileri ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Mayıs 2009. http://www.cybersecurity.gov.tr/publications/sg.pdf [20.06.2014]

www.aof.edu.tr/kitap/ioltp/2279/unite11.pdf [04.10.2007]

www.darpa.mil [01.07.2014]

www.earth2.net/parts/mugu/rcs.pdf [17.07.2007]

www.ume.tubitak.gov.tr/meeting/emd/rfgurultu2.pdf [28.07.2006]

YAYLA M., *Hukuki Bir Terim Olarak Siber Savaş*, TBB Dergisi 2013 (104) Syf.184-185. http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-104-1247 [23.06.2014]

YILDIRIM A., GÜNERİ O.Y., SÜMER Z.H., *Development and Learning*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002, Syf.147.

YILMAZ S., *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006, Syf. 267.

YILMAZ S. ve SAĞIROĞLU Ş., *Siber Saldırı Hedefleri ve Türkiye'de Siber Güvenlik Stratejisi*, 6. Uluslararası Bilgi Güvenliği ve Kriptoloji Konferansı, 20-21 Eylül 2013, Ankara.

www.iscturkey.org/iscold/.../files/paper82.pdf [25.06.2014]

STOKİOMETRİ

(Beşinci Basım)

Prof. Dr. Metin Gürü
Prof. Dr. Hayri Yalçın

2015 - Ankara

nobel

STOKİOMETRİ

(Beşinci Basım)

Prof. Dr. Metin Gürü Prof. Dr. Hayri Yalçın
Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi

2015 - Ankara

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1343
Mühendislik/Teknik No.: 122
ISBN: 978-605-320-249-3
© 5. Basım, Kasım 2015

STOKİOMETRİ

Prof. Dr. Metin Gürü
Prof. Dr. Hayri Yalçın

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NU 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Sertifka No: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No:17/1 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-+90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürü, Metin; Yalçın, Hayri
STOKİOMETRİ /Prof. Dr. Metin Gürü, Prof. Dr. Hayri Yalçın
5. Basım, viii + 634 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-249-3
1. Stokiometri, 2. Enerji Denkliği, 3. Madde Denkliği,

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM - 1 TEMEL KAVRAM VE YASALAR 1

1.1 Birim Sistemleri 1
1.2 Yoğunluk ve Özgül Ağırlık 16
1.3 Konsantrasyon 17
1.4 Madde Denkliği 20
1.5 Gazlar ve Gaz Yasaları 26
1.6 Sıvılar 42
1.7 Çözeltiler 45

BÖLÜM - 2 TEMEL İŞLEMLER 65

2.1 Karışım İşlemleri 66
2.2 Kurutma 72
2.3 Damıtma 80
2.4 Absorpsiyon 96
2.5 Ekstraksiyon 115
2.6 Kristalizasyon 122

BÖLÜM - 3 KİMYASAL REAKSİYONLAR 147

3.1 Genel Kavramlar 147
3.2 Kesikli Kimyasal Reaksiyonlar 150
3.3 Sürekli Kimyasal Reaksiyonlar 173

BÖLÜM - 4 KİMYASAL DENGE 227

4.1 Denge Sabiti 227
4.2 Dengeye Etki Yapan Faktörler 233
4.3 Denge Sabiti Üzerine Sıcaklığın Etkisi 253

BÖLÜM - 5 ENERJİ **259**

5.1 Enerji Denkliği 259
5.2 Genel Enerji Denklemi 260
5.3 Kimyasal Reaksiyon Isısı 269
5.4 Reaksiyon Sıcaklığı 274
5.5 Kimyasal Reaksiyon Isılarının Hesaplanması 282
5.6 Alev Sıcaklığının Artırılması 310
5.7 Isının Geri Kazanılması 314

BÖLÜM - 6 HAVA RUTUBETİ **333**

6.1 Gaz – Buhar Karışımları 333
6.2 Hava Rutubetini Belirleyen Faktörler 343
6.3 Hava Rutubetinin Ölçülmesi 353
6.4 Adyabatik Doyurma 367
6.5 Hava Rutubetinin Artırlması 373
6.6 Hava Rutubetinin Azaltılması 388
6.7 Soğutma Kuleleri 395
6.8 Kurutma 399

BÖLÜM - 7 YANMA **419**

7.1 Hava Yakıt Oranı 420
7.2 Baca Gazı 423
7.3 Baca Gazı Analizine Dayanan Hesaplar 431
7.4 Kömürün Yanması 451
7.5 Yanmada Isı Kayıpları 480

BÖLÜM - 8 ENDÜSTRİYEL UYGULAMALAR **505**

8.1 Metil Alkol Üretimi 505
8.2 Propilen Üretimi 512
8.3 Vinil Asetat Üretimi 516
8.4 Benzenden Maleik Asit Üretimi 521
8.5 Amonyak Sentezi 525
8.6 Sülfürik Asit Üretimi 536
8.7 Gaz Yakıt Üretimi 561
8.8 Kireç Üretimi 570
8.9 Yüksek Fırında Pik Üretimi 585
8.10 Portland Çimentosu üretimi 592

EKLER 601

EK - 1 Atom ağırlıkları 602
EK - 2 Bazı İngiliz Birimlerinin SI Birimlerine Dönüştürülmesi 603
EK - 3 Suyun Değişik Sıcaklıklardaki Buhar Basınçları 604
Ek - 4 Çeşitli Gazların Kritik Nokta Sabitleri 607
Ek - 5 Çeşitli Gazların Değişik Sıcaklıklardaki Entalpileri 608
Ek - 6 Çeşitli Gazların Molar Isı Sabitleri 610
Ek - 7 Çeşitli Sıvıların Isınma Isı Sabitleri 611
Ek - 8 Standart Oluşum ve Yanma Entalpileri 612
Ek - 9 Buhar Basınçları İçin Antoine Denklemi Katsayıları 615
Ek - 10 Doygun Su Buharı Tablosu (Basınca Göre) 616
Ek - 11 Islak Ve Kuru Termometre ile Relatif Rutubetin Belirlenmesi 622
Ek - 12 Bazı İnorganik Bileşiklerin Su İçinde Çözünürlükleri 624
Ek - 13 Bazı Gazların Sabit Basınç Altında Ortalama Molar Isıları 626
Ek - 14 Bazı Organik Bileşiklerin Buhar Basınçları 627

KAYNAKLAR 629

DİZİN 631

ÖN SÖZ

Kimya mühendisliğinde proses tasarımı yapılırken veya işletmedeki bir tesisin verileri değerlendirilirken, endüstriyel boyutlarda girdi-çıktı hesaplarının yapılması gerekir. Stokiometri kimya mühendisliği ile ilgili bütün bu hesaplamaların endüstriyel boyutlarda çözümlerini inceleyen, başlıca analitik kimya, termodinamik ve fizikokimyaya dayanan bir bilim dalıdır. Ayrıca kimya mühendisliği öğrencilerinin daha sonraki yıllarda göreceği, temel işlemler, ısı aktarımı ve özellikle tasarım derslerinin temelini oluşturur. Böylesine geniş kapsamlı konuların bir ders kitabının gerektirdiği biçim ve sıralama içinde ele alınarak incelenmesi oldukça güçlük yaratmakta ve stokiometri kitaplarına ister istemez dağınık ve karmaşık bir görüntü vermektedir.

Öğretim ve öğrenimi kolaylaştırmak ve pedagojik düzensizliğe meydan vermemek için, bu kitapta her konu ayrı bir bölüm halinde ele alınmıştır. Kitap, Kimya Mühendisliği ders müfredatlarına uygun olarak sekiz bölüm halinde hazırlanmıştır. Kimya mühendisliği öğrenimi yapan öğrencilerin ikinci yılda edindikleri bilgi düzeyi göz önüne alınarak, kitabın birinci bölümünde stokiometrinin dayandığı temel ilkelerin ve SI birim sisteminin tanımlanmasına, gaz sıvı ve çözeltiler ile ilgili bazı temel yasaların kısaca hatırlatılmasına yer verilmiştir. İkinci bölümde temel fiziksel işlemler, üçüncü bölümde kimyasal reaksiyonlar, dördüncü bölümde kimyasal denge, beşinci bölümde enerji, altıncı bölümde gaz-buhar karışımları, yedinci bölümde de yanma konusu ele alınmıştır. Kitabın sekizinci bölümü özel olarak seçilmiş tipik endüstriyel konulara ayrılmıştır. Her bölümün girişinde konuyla ilgili teorik bilgi ve formüllere yer verilmiştir. Konuyla ilgili değişik türde çok sayıda örnek problem çözülmüştür. Ayrıca her bölümün sonunda yeteri kadar cevaplı problemler konulmuştur.

Stokiometri, kimya mühendisliğinde öğrencinin karşılaşmış olduğu ilk meslek dersidir. Teorik bilgilerin ve formüllerin mühendislik problemlerine nasıl uygulanabileceği ilk olarak bu derste gösterilir. Öğrencilere endüstriyel konulara mühendisce yaklaşmayı öğretmek ve problem çözme yeteneğini kazandırmak bu dersin temel amacıdır. Kitapta, bu amaca yönelik olarak uzun öğretim deneyimi ile seçilmiş çok sayıda probleme yer verilmiştir. Kitabın bu haliyle yalnız kimya mühendisliği öğrenimi yapan öğrencilere değil, benzer müfredatı olan kimya lisans ve diğer mühendislik öğrencileri ile işletmede çalışan mühendislere de el kitabı olarak yararlı olacağını ümit etmekteyiz.

ANKARA -2000

Hayri YALÇIN Metin GÜRÜ

KAYNAKLAR

[1] HIMMELBLAU, D. M., Basic Principles and Calculations in Chemical Engineering, 6 th. Edition, Prentice Hall International Series, 1996

[2] HIMMELBLAU, D. M., Basic Principles and Calculations in Chemical Engineering, Solutions Manual, Prentice Hall International Series, 1996

[3] Van WYLEN, G. J., SONNTAG, R. E., Fundamentals of classical Thermodynamics SI Version, Second Edition, John Wıley and Sons, 1976

[4] LEWIS, W, K., RABASCH, A, H., LEWIS. H. C., Industrial Stoichiometry, Chemical Calculations of Manufacturing Processes., Second Edition., Mc Graw Hill Book Company, 1954

[5] BHATT, B. I., VORA S. M., Stoichiometry, Second Edition, Tata Mc Graw Hill Publishing Company, New Delhi ,1984

[6]WILLIAMS, E., JOHNSON, C., Stoichiometry for Chemical Engineers, Mc Graw Hill Book Company, 1958

[7] MARON, S. H., PRUTTON, C. F., Principles of Physical Chemistry, Fourth Edition, Collier- Macmillan Student Editions, 1967

[8] AUSTIN, T. G, Shreve's Chemical Process Industries, Mc Graw-Hill Book Company, 1984

[9] PAVLOV, K. F., ROMANKOV, P. G., NOSKOV. A. A., Examples and Problems to the Course of Unıt Operations of Chemical Engineering., MIR Publishers, Moscow, 1979

[10] KARAPETYANTS, M. K., Examples and Problems in Chemical Thermodynamics, MIR Publishers, Moscow, 1976

[11] BACKHURST. J. R., HARKER, J. H., Process Plant Design, Heinemann Educational Books, London, 1973

[12] BADGER, W, L., BANCHERO, J. T., Introduction to Chemical Engineering, Mc Graw-Hill Book Company, International Student Edition, 1955

[13] YALÇIN, H., GÜRÜ, M., Kimya Mühendisliği Temel Prensipleri Problemleri, Gazi Üniversitesi, Yayın No: 208, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Yayın No: 17 , Ankara, 1995

[14] YALÇIN, H. Sınai Stokiometri, Gazi Üniversitesi, Yayın No: 110, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Yayın No: 8 , Ankara, 1988

[15] YALÇIN, H., GÜRÜ, M., Uygulamalı Mühendislik Termodinamiği, Palme Yayıncılık, Fen ve Mühendislik Serisi: 149, Birinci baskı, 1999

[16] HAYWOOD, R. W., Thermodynamic Tables in SI Units, Second Edition, Cambridge University Press, 1976

[17] PERRY, R. H., GREEN D. W., Perry's Chemicel Engineers' Handbook, Sixth Edition, Mc Graw Hill Book Company, 1984

[18] KIRK-OTHMER, Encyclopedia of Chemical Technology, Third Edition, John Wiley and Sons , 1984

6. Basım

SİYASAL İLETİŞİM

Prof. Dr. Aysel Aziz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 579
İletişim No.: 22
ISBN : 978-605-133-481-3
© 6. Basım, Eylül 2015

SİYASAL İLETİŞİM
Prof. Dr. Aysel Aziz

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aziz, Aysel.
Siyasal İletişim / *Aysel Aziz*
6.Basım, XXII+224 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-481-3
1. Siyasal Aktör 2. Medya 3. Siyasal Kampanyalar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

6. BASIM İÇİN...

Kitabın bu basımı 4. ve 5. basımlarının aynısı. Geçen 2 yıl içerisinde kitabın konularında çok önemli değişiklikler ve gelişmeler olmadı.

Siyasal iletişim açısından Türkiye'de incelenebilecek nitelikte önemli olarak bir yerel seçim, cumhurbaşkanının halk tarafından seçimi ve 7 Haziran 2015 Genel Milletvekili Seçimi yapıldı. Kuşkusuz, tüm bu olayların gerek Türk siyasi tarihi ve gerekse siyasal iletişim açısından önemi çok büyük. İncelenmesi, analiz edilmesi, yorumlanması gerekir ki bu da zamana bağlıdır. Bu bakımdan olayların olgu olarak gözlenebilecek olgunluğa henüz erişmediği kanısındayım. Tüm bu olayların tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmesi, yorumlandırılması yapıldıktan sonra kitabın yeni basımında yerini alacaktır.

Bu basımı sağlayan Nobel yönetici ve çalışanlarına emekleri için teşekkürler...

Prof. Dr. Aysel Aziz

6 Eylül 2015, Kuşadası

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİM OLGU VE SÜRECİ **3**
1.1 Siyasal İletişimin Tanımı 3
1.2 Siyasal İletişim Olgusu ve Süreci 5

2. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİMİN DİĞER DİSİPLİNLER VE ALANLARLA İLİŞKİSİ **9**
2.1 İletişim ile İlişkisi 9
2.2 Siyaset Bilimi ile İlişkisi 10
2.3 Sosyoloji ile İlişkisi 10
2.4 Sosyal Antropoloji ile İlişkisi 11
2.5 Sosyal Psikoloji ile İlişkisi 11
2.6 Psikoloji ile İlişkisi 12
2.7 Felsefe ile İlişkisi 12
2.8 Tarih ile İlişkisi 12
2.9 Hukuk ile İlişkisi 13
2.10 Yönetim Bilimi ile İlişkisi 14
2.11 Halkla İlişkiler ile İlişkisi 14
2.12 Dilbilim ile İlişkisi 14
2.13 Propaganda ile İlişkisi 15
2.14 Reklam ile İlişkisi 17
2.15 Pazarlama ile İlişkisi 17
2.16 Retorik ile İlişkisi 18
2.17 Etik ile İlişkisi 18

3. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİM AKTÖRLERİ.....19
3.1 Devlet Başkanı.....19
3.2 Hükûmet.....21
3.3 Siyasal Partiler.....22
3.4 Yerel Yönetimler.....22
3.5 Sivil Toplum Örgütleri.....24
3.6 Baskı Grupları.....25
3.7 Lobicilik.....28
3.8 Sivil İtaatsizlik.....32
3.9 Terör Grupları.....33

4. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİM TÜRLERİ, YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....39
4.1 Amaca Göre Siyasal İletişim.....39
4.1.1 Kurum İçi Siyasal İletişim.....39
4.1.2 Ülke İçi Siyasal İletişim.....40
4.1.3 Uluslararası Siyasal İletişim.....40
4.1.4 Uluslararası Siyasal Örgütler.....44
4.2 Siyasal Aktör ve Hedef Alıcının Konumuna Göre Siyasal İletişim.....45
4.2.1 Yüz Yüze İletişim.....45
4.2.2 Uzaktan /Araçlı İletişim.....46
4.3 Siyasal İletişimin Verilmesindeki Özellikler.....48
4.3.1 Veren Kişinin Kimliği.....49
4.3.2 Hedef Alıcı Kitlenin Sosyoekonomik Özellikleri.....49
4.3.3 Mesajın Verileceği Zamanın Özellikleri.....50
4.3.4 Mesajın Verileceği Araçlar / Kanallar.....50
4.3.5 Mesaj Dilinin Özellikleri.....51

5. Bölüm: ETKİLİ SİYASAL İLETİŞİM: RETORİK.....53
5.1 Retorik Tanımı ve Türleri.....53
5.2 Etkili Siyasal İletişimde Retoriksel Özellikler.....55
5.3 Politik Propagandada Etkileme Süreci.....58
5.3.1 Yalınlık ve Tek Düşman Kuralı.....59
5.3.2 Büyütme ve Bozma Kuralı.....60
5.3.3 Yineleme Kuralı.....60
5.3.4 Aşılama Kuralı.....61
5.3.5 Birlik ve Bulaşma Kuralı.....61

6. Bölüm: MEDYA, SİNEMA VE İNTERNETTE SİYASAL İLETİŞİM.....63
6.1 Kitle İletişim Araçlarının İşlevleriyle İlgili Yaklaşımlar.....63

6.2 Günümüzde Medya ve Siyasal İletişim 66
6.2.1 Yazılı Basında Siyasal İletişim 68
6.2.2 Radyo ve Televizyon Yayınlarında Siyasal İletişim 69
6.2.2.1 Radyo Yayınlarında Siyasal İletişim 70
6.2.3 Türkiye'de Yazılı ve Elektronik Basının Siyasal İletişimde Kullanılması 71
6.3 Sinemada Siyasal İletişim 74
6.4 İnternette Siyasal İletişim 77
6.4.1 İnternette Siyasal İletişimin Olumlu Özellikleri 80
6.4.2 İnternette Siyasal İletişimin Olumsuz Özellikleri 82
6.4.3 İnternet ve Medyada Siyasal İletişim Karşılaştırması 83

7. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİMDE ETİK/AHLAK 85
7.1 Tanım ve Tarihçe 85
7.2 Siyasal İletişimde Etik Kuralların Dayanakları 87
7.2.1 Yasal Düzenlemelere Dayalı Etik Kuralları 87
7.2.2 Gelenek ve Göreneklere Dayalı Etik 88
7.3 Siyasal İletişimde Etik Kurallara Uyma 88
7.4 Medya ve Etik 90
7.5 Siyasal Etik/Ahlak Zayıflaması 93

8. Bölüm: SİYASAL PARTİLERDE SİYASAL İLETİŞİM 95
8.1 Siyasal Partilerin Kısa Tarihsel Gelişimi 95
8.2 Siyasal İletişimi Sağlayan Parti Elemanları 96
8.2.1 Duverger'in Dört Temel Elemanı 97
8.2.2 Parti İçi ve Dışı Elemanların İletişim Kanalları 99
8.3 Siyasi Partilerin Kamuoyu ile İletişimi 106
8.3.1 Kamuoyuna Doğrudan Mesaj Verme 106
8.3.2 Sosyal Faaliyetlere Katılma 107
8.4 Siyasal İktidar-Medya İlişkisi 109

9. Bölüm: SİYASAL KAMPANYALAR 111
9.1 Halk Oylaması / Referandum Kampanyaları 111
9.2 Seçim Kampanyaları 113
9.2.1 Seçim Kampanyalarında Amaç 113
9.2.2 Seçim Kampanyalarında Yöntem ve Teknikler 116
9.2.2.1 Doğrudan İletişim Kanalları 117
9.2.2.2 Dolaylı İletişim Kanalları 118
9.2.3 Seçim Kampanyalarında Kitle İletişim Araçları 119
9.2.4 Siyasal Kampanyalarda İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı 122
9.3 Siyasal Kampanyaların Gelişimi 127

9.4 Seçim Kampanyalarında Siyasal Reklam 130
9.5 Seçim Kampanyalarında Reklam Ajansları 132
9.6 Reklam Ajanslarının Siyasal İletişimdeki Yeri 133
9.7 Siyasal Kampanyalarda Kurallar/İlkeler 134
9.8 Seçim Kampanyalarında Etik Kurallar 139
9.9 Siyasal Kampanyalarda Bütçe/Finansal Durum 140

10. Bölüm: TÜRKİYE'DE SİYASAL PARTİLER VE SEÇİMLER 143
10.1 Türkiye'de Siyasal Partilerin Kısa Tarihçesi 143
10.1.1 Osmanlı Devleti Döneminde Siyasal Partiler 143
10.1.2 Cumhuriyet Döneminde Siyasal Partiler 144
10.2 2820 Sayılı Siyasi Partiler Yasası 147

11. Bölüm: TÜRKİYE'DE SİYASAL REKLAMLAR VE SİYASAL KAMPANYALAR 151
11.1 Türkiye'de Siyasal Kampanyalarda Reklam Ajanslarının Kullanılması 151
11.2 Türkiye'de Halk Oylamaları/Referandumlar 155
11.2.1 1961 Anayasası Halk Oylaması / Referandumu 155
11.2.2 1982 Anayasası Halk Oylaması / Referandumu 155
11.2.3 Siyasal Yasaklar Halk Oylaması / Referandumu 156
11.2.4 Yerel Seçimler Halk Oylaması / Referandumu 157
11.2.5 Cumhurbaşkanlığı Süresi ile İlgili Anayasa Değişikliği Halk Oyu Yoklaması 158
11.2.6 2010 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması/ Referandumu 158
11.3 Türkiye'de Seçim Kampanyaları 161
11.3.1 Cumhuriyetin Tek Parti Dönemindeki Seçim Kampanyaları 161
11.3.2 1946-1960 Dönemi Seçim Kampanyaları 161
11.4 Seçim Kampanyaları ile İlgili Yasal Düzenlemeler 164
11.4.1 298 Sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun" 165
11.4.2 Seçim Kampanyalarında Radyo ve Televizyondan Yararlanma ile İlgili Yasal Düzenlemeler 167
11.5 1963-1980 Dönemi Seçim Kampanyaları 168
11.6 1980-2000 Dönemi Seçim Kampanyaları 170
11.6.1 1987 Genel Milletvekili Seçimleri 171
11.6.2 1991 Genel Milletvekili Seçimleri 173
11.6.3 1994 Yerel ve 1995 Genel Milletvekili Seçimleri 176
11.6.4 1999 Genel Milletvekili Seçimleri 178

11.7 2000'li Yılların Seçim Kampanyaları 178
11.7.1 3 Kasım 2002 Genel Milletvekili Seçimleri 179
11.7.2 28 Mart 2004 Mahalli İdareler Genel Seçimler 181
11.7.3 Mart 2009 Mahalli ve Genel Milletvekilleri Seçimleri 182
11.7.4 12 Haziran 2011 Genel Milletvekili Seçimi 185

12. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİM ARAŞTIRMALARI..... 191
12.1 İlk Araştırmalar 191
12.2 Seçim Araştırmaları 193
12.3 Türkiye'deki Siyasal İletişim Araştırmaları 194

SONUÇ 199

EKLER 203
EK 1: KAYNAKÇA 205
EK 2: KÜÇÜK SÖZLÜK/GLOSSARY 211
EK 2: DİZİN 221

EK 1

KAYNAKÇA

Akgün, Birol (2002). *Türkiye'de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*, Ankara: Nobel Yayın No: 433, Güncel Dizi: 17.

Aksoy, Muammer (1960). *Partizan Radyo ve D.P.*, Ankara, Demokrasi ve D.P. Dizisi, Forum Yayınları No: 1.

Anık, Cengiz (2003). *Yarınki Siyaset*, Ankara: Alternatif Yayınları No: 63.

Aristoteles (1995). *Retorik*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları: 442.

Atabek, Necdet (2000). *Siyasal Partilerde Örgütsel İletişim Bazı Siyasi Partilerin Eskişehir İl Kongre Üyeleri Üzerine Bir Deneme*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, İletişim Fakültesi Yayınları No: 36.

Aziz, Aysel (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Teknikleri*, Ankara: Nobel Yayınları. (4. Basım), '*Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim*, Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları.(3. Basım)

___ (2006). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı*, Ankara: Turhan Kitapevi.

___ (1999). *Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı 1968-1998,* Ankara: TRT Yayınları, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı.

___ (1993). **"TRT-Siyasal Yapı İlişkisi: Dünü, Bugünü, Yarını**", *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları/1 Yıllık 1992*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

___ (1991), "Prof. Dr. Muammer Aksoy ve Türkiye'deki Radyo ve Televizyon Yayınları", *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan,* Cilt XLVI, Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi.

Avrupa Siyasal Danışmanlar Derneği (2007). *Seçim Zamanı (Election Time), Siyasal Kampanyalar Avrupa Yıllığı 2005,* İstanbul: MediCat Kitapları.

Balcı, Şükrü (2005). "Medya ve Siyaset İlişkilerinde Siyasal Reklam", *Medya Siyaset İlişkileri Üzerine* (der. Zülfikar Damlapınar), Ankara: Turhan Kitapevi.

Bildirici, Faruk (1998). *Maskeli Leydi, Tekmili Birden Tansu Çiller*, Ankara: Ümit Yayıncılık.

Biber, Ayhan (2006). *Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler*, Ankara; Nobel Yayınları, No. 899.

Biryıldız, Esra, Zeynep Çetin Erus (der.) (2007). Üçüncü Sinema ve Üçüncü Dünya Sineması, İstanbul: Es Yayınları: 51.

Bülbül, Rıdvan A. (2001). *İletişim ve Etik*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Yayın no: 114, (Gen. 2. basım).

Çaplı Bülent (1995). *Televizyon ve Siyasal Sistem*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları: 138.

Damlapınar, Zülfikar (der.) (2008). *Medya ve Siyaset*: Ankara, Turhan Kitapevi (2. basım).

Daver, Bülent (1993). *Siyaset Bilimine Giriş,* Ankara; Kalite Matbaası (4. basım).

Dinçer, Müjde Ker, (1998). *Lobicilik*, İzmir: Alfa Yayınları.

Domenoach, Jean - Marie (2003). Politika ve Propaganda (Çev. Tahsin Yücel), Varlık Yayınları, sayı: 705 (3. basım).

Duverger, Maurice (1986). Siyasal Rejimler, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Duverger, Maurice (1974), Siyasal Partiler (çev. Ergun Özbudun), Ankara: Bilgi Yayınevi

Friedenberg, Robert V. (ed.) (1996). *Rhetorical Studies of National Political Debates-1997*, USA: Preager Publishers.

Gürbüz, Esen - Emin İnal (2004). *Siyasal Pazarlama, Stratejik Bir Yaklaşım,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Yayın no: 665.

Gürsoy, Yusuf (2011). *6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, Getirdiği değişiklikler ve Yenilikler*, İstanbul: RATEMYayın Dizisi, Scala Yayıncılık.

Johnson, Karen Cartee-and Garry Copland (1997). *Inside Political Campaigns Theory and Practice*, London: Preager.

Işık, Metin – Ayhan Erdem (2008) (ed.). *Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

İrvan, Süleyman (yay. haz.) 2000. *Siyasal İletişim, (3-5 Mayıs 2000 1. Ulusal İletişim Sempozyum Bildirileri)*, İletişim, Ankara: GÜ İletişim Fakültesi Basımevi.

Kalender, Ahmet (2005). *Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri*, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, No: 5 (2. basım).

Kışlalı, Ahmet Taner (2011). Siyaset Bilimi, Ankara: İmge Kitabevi.

King, Andrew (edit.) (1992). Postmodern Political Communication, *Westport* (USA): Preager.

Klapper, Joseph (1960). *The Effects of Mass Communication*, Illinos: The Free Press Glencbe

Konrad Adeneur Vakfı (1999). *Türkiye'de Medya ve Seçimler (Medya İzleme Araştırması)*, Ankara.

Köker, Eser (1998). *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası,* Ankara: Vadi Yayınları, No: 106.

Kuçuradi, Ionna (1988). *Etik,* Ankara: Meteksan.

Küçük, Mehmet (der./çev.) (1993). *Medya, İktidar, İdeoloji*, Ankara: Ark Yayınevi.

Lilleker, Darren G. (2009). *Key Concept in Political Communication*, London, Sage Publication Ltd. (2. reprinted).

McNair, Brian (2011). *An Introduction to Political Communication*, London: Routhledge (5. edition).

Meynaud, Jean (1975). *Politikada Baskı Grupları* (Çev. Samih Tiryakioğlu), İstanbul: Varlık Yayınları, No: 159.

Nobel (2002). *Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Mevzuat Dizisi 5.

Odabaş, Battal (1995). *Fransız Siyasal Sineması ve Jean-Luc Godard*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo ve Televizyon Anabilim dalı (basılmamış doktora tezi).

Özerkan, Şengül-Yasemin İnceoğlu (1997). *İletişimde Etkileme Süreci*, İstanbul: Metinler Matbaacılık.

Özgüven, Kutluk (2003). *Elektronik Medyada Müşteri İlişkileri ve İçerik Yönetimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı (basılmamış doktora tezi).

Özkan, Abdullah (2007). *Siyasal İletişim Stratejileri,* İstanbul: Tasam Yayınları, Siyasal İletişim Enstitüsü Serisi: 1.

Özkan, Necati (2002). *Seçim Kazandıran Kampanyalar.* İstanbul: Medicat Kitapları.

Özsoy, Osman (2007). *Seçim Kazanma Sanatı*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

___ (1999). *Politik Propaganda Teknikleri*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Püsküllüoğlu, Ali (2002). *Türkçe Sözlük*, İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş. (4. basım).

Şahin, Filiz (2005). "Ahlak Felsefesinin Temel İlkeleri Perspektifinden Türkiye'de Medya-Siyaset İlişkileri", *Medya ve Siyaset İlişkileri Üzerine* (der. Zülfikar Damlapınar), Ankara: Turhan Kitabevi.

Tansi, M. Deniz (1999). *Public Relations Process in the Political Parties,* Yeditepe University Social Sciences Institute Public Relations Department, Istanbul (basılmamış doktora tezi).

Topuz, Hıfzı (2004). *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

___ (1991). *Seçim Kampanyaları*, İstanbul: TÜSES Yayınları.

___ (1991). *Siyasal Reklamcılık*, İstanbul: Cem Yayınevi.

TRT (1999). *Radyo ve Televizyonda Dilin Kullanımı/Tebliğler*, Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları.

Uysal, Birkan (1998). *Siyaset, Yönetim, Halkla İlişkiler*, Ankara: TODAİE Yayını, No: 287.

Varol, Muharrem (1994). *Siyaset ve Halkla İlişkiler*, Ankara: İmaj Yayınları.

Walker, Andrew (1992). *A Skyful of Freedom*, London: BBC World Service, Broadside Books Limited.

Yağbasan, Mustafa (ed.) (2009). *Medya ve Etik Sempozyumu* (7-9 Ekim 2009) Bildiriler, Elazığ: Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Yavaşgel, Emine (2004). *Temsilde Adalet ve siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Yayın no: 738.

___ (2004). *Siyasal İletişim,* Ankara: Babil Yayınları: 12

Yüksel, Erkan (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, Ağustos-Ekim, 210

Cumhuriyet Gazetesi, Ağustos, 20 Eylül 2008, "*KKTC'de Sivil İtaatsizlik Eylemi*"

Hürriyet Gazetesi , Ekim, Kasım, Aralık 2002, 2012

Milliyet Gazetesi, Temmuz, Ağustos, Eylül 2010

Radikal Gazetesi, Ekim, Kasım, Aralık 2002

Radikal Gazetesi, 5 Aralık 2005. Bahadır Kaleağası "*Siyasal İletişimin Önemi*"

Radikal Gazetesi, 19 Aralık 2006 "*Yedi Soruda Acarkent Bulmacası*"

İnternet kaynakları

- (http://blog.reklam.com.tr/genel/genel-secimler-yaklasiyor-) (Ocak, 2013)
- http://www.akparti.org.tr (Ocak 20013)
- http://www.akparti.org.tr/üye.kayıt.asp (Aralık, 2006)
- http://www.anap.org.tr (Aralık, 2006)
- http://nedir.antoloji.com/referandum/ (Ocak, 2007)

- http://www.arsiv.sabah.com.tr/2004/04/10/gnd110.html (Aralık, 2006)
- http://www.bbp.org.tr (Şubat, 2007)
- http://www.btp.org.tr (Şubat, 2007)
- http://www.chp.org.tr (20 Aralık, 2013)
- http://www. democracy center.com (Eylül, 2006)
- http://www.dtp.org.tr (Şubat, 2007)
- http://www.dyp.org.tr (Aralık, 2006) (Ocak, 2013)
- http://www.eurorscg.fr/eurorscg_flash.html (Eylül, 2006)
- http://www.galilean-library.org/int11.html (Eylül, 2006)
- http://www.gencpartiliyiz.com (Aralık, 2006)
- http://www.habergenc.com (Aralık, 2006)
- http.www.haberler.com.tr (Ekim, 2010)
- http://www.inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/62.doc "Kalkan, Veli D., H.Keskin ve A. E. Akgün siyasal iletişim ve İnternet: İlk Tartışmalar" (Aralık 2006)
- http://www.ip.org.tr (Aralık, 2006)
- http://www.isoc.org/İnternet/history/brief.shtml) (Aralık, 2006)
- http://www.izedebiyat.com/yazi.asp?id=47451 (Şubat, 2007)
- http://www.people-press.org/reports/display.php3?ReportID=295 (Aralık, 2006)
- http://www.mhp.org.tr (Ocak, 2013)
- http://www.psywarrior.com/Goebbels.html (Aralık, 2006)
- http://www.sita.com.tr/new/dunyadasiyasaliletisim.php (Eylül, 2006)
- http://www.sp.org.tr (Şubat, 2007)
- http://www.turkcebilgi.com/T% C3% Türkiye'de_siyasal_partiler (Ocak, 2007)
- http://www.turkcebilgi.com/Siyasal% 20Partiler (Eylül, 2010)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Agenda-setting_theory (Eylül, 2007)
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Referandum (Ocak, 2010)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Swastika#History (Eylül, 2010)
- http://www.wikipedia.com (Ekim, 2010)

siyasal pazarlama ve iletişim

Doç. Dr. Cihat POLAT

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1264
İletişim No.: 52
ISBN : 978-605-320-169-4
© 1. Basım, Haziran 2015

SİYASAL PAZARLAMA VE İLETİŞİM

Doç. Dr. Cihat POLAT

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Polat, Cihat.

Siyasal Pazarlama ve İletişim / *Cihat Polat*
1. Basım, XX + 594 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-169-4
1. Siyasal Pazar 2. Siyasal Pazarlama 3. Siyasal İletişim 4. Seçmen 5. Parti 6. Aday 7. Siyasetçi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Önsöz

Siyaset; ekonomi, ticaret, sosyal yaşam, eğitim, sağlık, iş hayatı, dış politika vb. toplum hayatını ilgilendiren hemen hemen bütün konularda toplumun tamamını ilgilendiren bir olaydır. Siyasetçiler, toplumu yönetmeye talip insanlardır. Seçmenlerin yeterli bir kısmından aldıkları yetki ve güçle bütün toplum adına karar alırlar ve bunu uygularlar. Bu nedenle siyasetçilerin tercihleri ve aldıkları kararlar toplumun hayatını birçok yönden birden etkiler. Bu nedenle siyasete ilgi vatandaşlar açısından bir tercih değil aslında birçok nedenden dolayı bir zorunluluktur. Çünkü vatandaşlar kendi hayatları ile ilgili kararları alacak ve uygulayacak yani son derece geniş yetkiler verecekleri kişileri seçerler.

Diğer yanda toplumu yönetmeye talip kişilerin durumu da aynı derecede dikkat çekicidir. 2014 yerel seçimlerinde Türkiye'de toplam 830 bin civarında kişinin muhtarlıktan belediye başkan adaylığına kadar çeşitli siyasi pozisyonlara talip oldukları ve yarıştıkları bilinmektedir (Polat, 2014). YSK açıklamalarına göre 2015 seçimlerinde (yurt içi ve yurt dışı) toplam 56,63 milyon seçmenin oy kullanacağı ve 2014 seçimlerindeki aday sayısı dikkate alındığında, yaklaşık her 100 kişiden 1,5 kişinin siyasi bir pozisyona talip olduğu anlaşılır. Sözkonusu 830 bin adayın her birinin sadece eş, dost, akraba ve yakın sosyal çevresinden 20'şer kişi ve belli bir partiyi destekleyen taraftarlar, gönüldaşlar ve partizanlar da hesaba katıldığında, toplumun büyük bir kısmının direkt siyasetin içinde ya da siyasetle birinci derecede ilişkili olduğu anlaşılır. Türkiye gibi yüksek derecede politize olmuş toplumlarda bu oran daha da yüksek olmaktadır.

Bir seçimde 830 bin adayın varlığı, doğal olarak bunlar arasında bir yarışa işaret eder. Siyaset, doğası gereği bir yarış olayıdır. Yarışın olduğu yerde akla gelen ilk çağrışım rakipler ve rekabettir. Siyasal pazarlar da doğası gereği her zaman yüksek rekabetin yaşandığı ortamlardır. Seçimlerin dörtbeş yılda bir tekrarlanması ve parti bağlamında sadece tek kazananın olması, rekabeti şiddetlendirmektedir. Çünkü siyasette 'ikinci olmak' çoğu zaman kaybetmek demektir. Seçimi kaybeden bir parti, ümidini en erken birkaç yıl sonraya saklamak zorundadır. Her bir seçimde partilerin ve adayların seçimi kazanmak için ne kadar çok emek, zaman ve (her türlü) kayna-

ğı tahsis ettikleri, ne kadar çok insanı sahaya sürdükleri ve ne kadar hırsla çalıştıkları göz önüne alındığında, bunun aslında görünenden daha fazla bir şey olduğu kolayca anlaşılabilir. Partilerin ve adayların kendilerini bu kadar angaje ettikleri bir durumda 'kaybetme' gibi bir sonucu hazmetmelerinin ne kadar zor olduğu açıktır. Zaten seçim zamanlarındaki partilerin ve adayların hırsı, çabası ve çalışma tempoları, bu işe atfedilen önemin ve aynı zamanda bahsedilen hazım zorluğunun tipik ön belirtileridir. Elbette kazanan birinin olduğu bir yerde kaybeden biri de vardır. Bu demokratik yarışın ve rekabetin bir sonucudur. Ancak sözkonusu belirtiler siyasal rekabete de olduğu gibi yansımaktadır.

Genel bir ilke olarak ifade etmek gerekirse, bütün partilerin nihai amacı iktidar olmak ve bütün adayların nihai amacı da iktidara gelecek bir partiden seçilmektir. Seçimlerde büyük bir çoğunluğun desteğini alarak seçilmek ve iktidar olmak her parti veya aday için nihai ve anlaşılabilir bir amaçtır. Ancak, seçmenlerin ihtiyaç ve önceliklerinin neler olduğu, bunları karşılayacak nasıl ve ne tür bir parti, aday(lar), politika(lar) ve söylemlere sahip olmak gerektiği, bunların seçmenlere nasıl anlatılacağı, seçmenlere nasıl ulaşılacağı, seçmenlerin nasıl ikna edileceği ve desteklerinin nasıl sağlanacağı gibi birçok husus, açıklığa kavuşmayı beklemektedir. Ayrıca, sözkonusu başarıyı sağlayacak uygun ve etkin bir yöntemin bulunup bulunmadığı, -var ise- bunun ne olduğu, bunun nasıl uygulanacağı, nelerin dikkate alınması gerektiği, hangi stratejilerin daha etkili olduğu, hangi hususların seçmenlerin dikkatini daha fazla çektiği ve hangi araçlarla seçmenlere daha kolay ulaşılabileceği gibi onlarca soru, partiler ve adaylar için son derece ilgi çekicidir ve bir o kadar da cevaplamayı beklemektedir. İşte, -son yıllarda Türkiye'de de oldukça dikkat çeken bir disiplin olan- siyasal pazarlama ve onun temeli olan siyasal iletişim, bu konularla ilgilenmektedir.

Siyasal pazarlama; siyaset ve iletişim en başta olmak üzere birçok alanın kesişim noktasında oluşan bir disiplindir. İletişim, en baştan beri siyasetin en temel aracı olmuştur. Pazarlama yaklaşımlarının siyaset alanına uygulanabilirliği -alternatif bir yaklaşım olarak- Türkiye'de henüz emekleme aşamasında olsa da siyasetçilerin veya siyasal danışmanlar gibi konu ile yakından ilgili tarafların dikkatini uzun yıllar önce çekmeyi başarmıştır. Tüketici ihtiyaçlarının tesbitinden başlayarak, bunların karşılanması için en uygun ürünü geliştirmeye; en uygun tanıtım metotlarını kullanarak onu tüketicilere tanıtmaya ve kabullerini sağlamaya; en uygun dağıtım kanalla-

rını seçerek tüketicilere ulaştırmaya ve mevcut pazar şartlarına uygun fiyatları belirleyerek -maksimum pazar payını yakalamak vb.- önceden belirlenen hedefleri gerçekleştirme gibi geniş bir alanla ilgilenen ve kapsamlı bir süreci kapsayan pazarlama disiplininin ticari alanda göstermiş olduğu yaklaşım, yöntem, bulgu ve başarıların, siyasal alandaki fikirlerin seçmenlere benimsetilmesinde de kullanılabileceği düşüncesi, siyasal pazarlamanın doğmasına sebep olduğu gibi, hızlı bir şekilde gelişmesinde de itici güç olmuştur. Pazarlama yöntemlerinin ticari alanda sağlamış olduğu başarılar, bu yöntemlerin siyaset alanına da uygulanmasını hızlandırmış ve önemli başarıların elde edilmesini sağlamıştır.

Hem pazarlama hem de siyaset alanındaki faaliyetlerin çoğunun temelinde iletişim olayı vardır. Bir mesajın doğru ve etkin bir şekilde -karşı tarafayani mesajın hedefine ulaştırılması, istenilen amacın elde edilmesi bakımından son derece önemlidir. Çünkü başarısız bir iletişim sürecinden başarılı bir pazarlama sonucu elde edilemez. Bu nedenle hem modern pazarlamada hem de siyaset alanında mesajların hedefe ulaştırılması için yalnızca geleneksel iletişim yöntemleriyle yetinilmez; iletişim olayına daha bütünleşik bir şekilde yaklaşılır; faaliyetler çeşitli iletişim stratejilerine dayalı olarak yürütülür; bu amaçla çok çeşitli yöntemler, araçlar ve içerikler kullanılır. Bu gün siyasal pazarlama (ve bu kapsamdaki) iletişim faaliyetleri çok daha planlı ve profesyonel şekilde yapılır.

Elbette pazarlama yalnızca iletişim sürecinden ve bu sürecin yönetilmesinden ibaret değildir ancak iletişim siyasal pazarlamanın bel kemiğidir. Pazarlama faaliyetlerinin çok büyük bir kısmı iletişime dayanır. Başarılı iletişim, başarılı siyasal pazarlama faaliyetinin temelidir. Diğer şartlar da yerine getirildiğinde, siyasal pazarlama faaliyetleri başarılı sonuçlara götürür.

Ancak, söz konusu başarı nasıl elde edilecektir? Başarısı birçok ticari ya da sosyal (kar amacı olmayan) kuruluşta ispatlanmış olan pazarlama yaklaşımı, siyaset alanına uygulanabilir mi? Ortaya çıkan 'siyasal pazarlama' ile 'ticari pazarlama' yaklaşımlarının ortak ve farklı yönleri nelerdir? 'Siyasal pazarlamanın amaçlarını elde etmek için hangi pazarlama stratejileri uygulanabilir?' gibi sorular siyasetçiler, siyasal pazarlamacılar, pazarlama araştırmacıları, siyasal danışmanlar, pazarlama, iletişim ve siyaset akademisyenleri ve farklı disiplinlerdeki öğrenciler gibi birçok kesim için yeterince ilgi çekicidir.

Türkiye'de hem siyasal pazarlama hem de iletişim özellikle akademik camiada son yılların popüler araştırma konuları arasındadır. Siyasal pazarlama alanında son 10-15 yıl öncesinde ciddi olarak yaşanan akademik literatür eksikliği konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen bunun Türkiye gibi büyük ve önemli bir demokratik geçmişe ve tecrübeye sahip bir ülkede yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Alanda akademik makale şeklinde ortaya çıkan önemli sayıdaki yayına rağmen, bu çalışmaların bulgularının metne dönüştüğü kitap sayısı maalesef son derece azdır. Yani, Türkiye'deki siyasal pazarlama alanında oluşan literatürün özümsenerek henüz yeterli sayıda kitaba dönüştüğünü söylemek zordur. Bu ise özellikle pazarlama, iletişim ve siyaset bilimi öğrencileri ve genç araştırmacılar başta olmak üzere bu alanda kapsamlı ve sistematik bilgi edinmek isteyen siyasal pazarlamacılar, iletişimciler, siyasal ve iletişim danışmanları gibi sektör çalışanları, bu konuları okutan öğretim elemanları ile siyasetçiler, siyasal pazarlama ve iletişim konularında kendini geliştirmek isteyen kişiler açısından ciddi bir sıkıntı oluşturmaktadır. Böyle bir sıkıntı okuttuğum siyasal pazarlama derslerinde bizzat yaşanmış, böyle bir kitabın ihtiyacı bizzat hissedilmiş ve bu kitap ortaya çıkmıştır.

Bu kitap, bir ders kitabı amacıyla yazılmış bir metin değildir. Ancak uzun yılların akademik araştırma, bilgi, gözlem ve tecrübe birikimine dayalı olarak alandaki ders kitabı ihtiyacını da karşılayacak şekilde ancak daha geniş bir perspektiften ele alınmış; konunun hem teorik hem de pratik boyutlarını gözönüne alınarak kaleme alınmış; kapsamlı, detaylı, teorik ve sistematik bir alan incelemesidir. Bu inceleme, piyasada mevcut özellikle siyaset ve iletişim alanlarında yazılmış metinlere ilave ve pazarlama, iletişim ve siyaset gibi üç alanın ortak noktasını referans alan bir bakış açısıyla yapılmıştır. Çalışma, birçok okuyucunun ve öğrencinin görmek istediği –ağırlıklı olarak teorik çerçeveden ele alınmış ve sadece akademik amaçlarla yazılmış metinlerden çok- teoriyle birlikte, onun pratik yansımalarını da görmek isteyen okuyucular için tasarlanmıştır. Bu bakımdan çalışma sahadaki çok sayıda uygulamaya yapılan referansı da içermektedir.

Bu çalışmada özellikle yakın dönem siyasal pazarlama uygulamalarına ağırlık verilmesi, kitabın bir diğer özelliğini oluşturmaktadır. Bunun nedenlerinden biri siyasal pazarlamanın Türkiye'de -daha önce de birçok uygulama mevcut olsa da- 1983 sonrasında daha bilinçli olarak uygulanmaya başlanmasıdır. Ayrıca, bu kitabın yazarının da bu dönemin hemen hemen ta-

mamına tanıklık etmiş olması, birçok konuda birinci dereceden gözlem yapmasına imkan tanımış; söz konusu gözlemlerin siyasal pazarlama teorisi çerçevesinde yorumlanmasını ve çalışmaya yansıtılmasını kolaylaştırmıştır. Kitaptaki örnekler, bu yönü itibarıyla hem güncel hem de ilgili dönemdeki siyasal pazarlama uygulamalarını yansıtıcı niteliktedir. Bu örneklerin konuların anlaşılabilirliğini artıracağına, pazarlama uygulamalarını daha somut ve cazip hale getireceğine ve aynı zamanda kitabı salt teorik bir metin olmaktan çıkarıp daha okunabilir ve anlaşılabilir hale getireceğine inanılmaktadır. Ayrıca ele alınan konuların 'pratik hayatla ilişkisi'ne de ışık tutacaktır.

Gerçi örneklerin çoğunun son dönemden seçilmiş olması ve siyasal pazarlama uygulamalarının konjonktürellik göstermesi nedeniyle bazı partilerin uygulamaları -örnek bazında- zorunlu olarak biraz daha ön plana çıkmıştır. Ancak bu belli bir amaca yönelik olmayıp; özellikle ilgili partilerin iktidar, muhalefet veya koalisyon ortağı olması dolayısıyla onların uygulamalarının görünürlük kazanmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca Türkiye'de siyasal pazarda mevcut bulunan onlarca sayıdaki partinin uygulamalarını çalışma kapsamına dahil etmek, pratik olarak mümkün olmamıştır. Dolayısıyla, okuyucunun bu durumu bu çerçevede anlaması beklenmektedir.

Kitabın Organizasyonu

Kitap, dokuz bölüm halinde düzenlenmiştir.

Birinci bölümde siyasal pazarlamanın ne olduğu, neden önemli olduğu ve gelişimi tartışılmaktadır. İkinci bölümde 'siyaset ve pazarlama ilişkisi' tartışılmakta; pazarlama ve siyasal pazarlama arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ile siyasette pazarlamaya neden ihtiyaç olduğu konuları ele alınmaktadır. Üçüncü bölüm Türk Siyasal Pazarları hakkındadır. Türkiye'de siyasal pazarın yapısı ve pazardaki temel oyuncular tartışılmaktadır. Dördüncü bölüm siyasal pazarlamanın çevresi ile ilgilidir. Siyasal pazarlama faaliyetlerinin nasıl bir çevrede gerçekleştiği ve bu çevreden nasıl etkilendiği konuları bu bölümde tartışılmaktadır. Beşinci bölüm, siyasal pazarlamada etki, baskı ve çıkar grupları (yani dışsal faktörler) incelenmekte ve detaylı olarak tartışılmaktadır. Altıncı bölüm, strateji kavramı çerçevesinde temel bilgileri sunmakta ve temel siyasal pazarlama stratejilerinin detaylı bir tartışmasını içermektedir. Yedinci bölüm siyasal pazarlamada hizmet sağlayıcılara ayrılmıştır. Bu kapsamda siyasal pazarlama faaliyetlerinin yürü-

tülmesinde hizmet sunan çeşitli destek unsurlarının tanıtımı ve tartışması yapılmaktadır. Kitabın en temel bölümlerinden biriolan sekizinci bölüm 'siyasal pazarlama karması'na ayrılmıştır. Bu kapsamda öncelikle siyasal ürün, fiyat, tutundurma ve dağıtım elemanları (4P) ve daha sonra da fiziksel belirtiler, insanlar ve süreç (3P) olmak üzere 7P detaylı olarak tartışılmaktadır. Ayrıca siyasal pazarlama araçları da bu bölümde el alınmaktadır. Dokuzuncu ve son bölüm, kitabın genel bir değerlendirmesini yani sonucu içermektedir.

Bu Kitap Kimler İçindir?

Bu kitabın amacı, Türkiye'de siyasal pazarlama ve iletişim alanında mevcut sistematik, kapsamlı ve konuları bütüncül bir yaklaşımla ele alan bir metin ihtiyacını karşılamaktır. Kitabın öncelikli hedef kitlesi, pazarlama, iletişim ve siyaset bilimi alanlarında siyasal pazarlama okuyan ve çalışan önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, pazarlama, siyasal pazarlama ve siyasal iletişim alanlarındaki araştırmacılar, akademik araştırmacılar, siyasal pazarlamacılar, siyasetçiler, endüstride pazarlama, iletişim ve siyaset alanlarında danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşlar, siyasal pazarlama ve iletişim alanına ilgisi olan ve kendini geliştirmek isteyen okuyuculardan oluşan geniş bir kesimdir.

Kitabın hedef kitlesinin genişliği göz önüne alınarak hem teorik hem de uygulamaya ilişkin konuların tartışılmasında mümkün olduğu kadar basit ve sade bir dil ile anlaşılır bir üslup kullanılmaya özen gösterilmiştir.

Elbette hiçbir kitap yalnızca yazarının çabasının ve emeğinin sonucu değildir. Oldukça uzun bir sürede mevcut haline gelen bu kitabın ortaya çıkmasında teşviklerini ve desteklerini esirgemeyen ailem başta olmak üzere bütün eş-dost ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Kitabın bütün okuyucular için faydalı olmasını ümit ediyor; değerli okuyuculardan her türlü yorum, öneri ve eleştirilerini esirgememelerini rica ediyor; her türlü geri dönüş için şimdiden teşekkür ediyorum.

Saygılarımla,
Doç. Dr. Cihat POLAT

Niğde, Haziran 2015
E-mail: polat3@hotmail.com

İçindekiler

Önsöz v
Kısaltmalar Listesi xv
İsimler Listesi xix

Bölüm 1: Siyasal Pazarlama ve Siyasal İletişim Nedir ve Neden Önemlidir? 1
1.1. Giriş 1
1.2. Siyasal Pazarlama'nın Tanımı 6
1.3. Siyasal Pazarlama Neden Önemlidir? 8
1.4. Siyasal Pazarlama'nın Gelişimi 17
1.5. Siyasal Kampanyalar'dan Siyasal Pazarlama'ya 24
1.5.1. Amerika Birleşik Devletleri 24
1.5.2. Avrupa 34
1.6. Sonuç 40

Bölüm 2: Siyaset-Pazarlama İlişkisi ve Siyasette Pazarlama İhtiyacı 43
2.1. Giriş 43
2.2. Siyaset ve Pazarlama İlişkisi 43
2.3. Pazarlama ve Siyasal Pazarlama İlişkisi 46
2.4. Pazarlama ve Siyasi Pazarlama Arasındaki Benzerlikler 52
2.5. Siyasal Pazarlama ve Ticari Pazarlama Arasındaki Farklılıklar 58
2.6. Siyasal Pazarlamanın Amacı 76
2.7. Siyasette 'Pazarlama İhtiyacı' ve Siyasal Pazarlamanın Önemi 81
2.8. Sonuç 99

Bölüm 3: Siyasal Pazarlar, Türk Siyasal Pazarının Özellikleri ve Temel Siyasal Oyuncular 101
3.1. Giriş 101
3.2. Türk Siyasal Pazarı, Yapısı ve Dinamikleri 106
3.3. Yapısal Özellikler 108
3.3.1. Seçmenlerin ve Partilerin Siyasi Yelpazedeki Dağılımı 109
3.3.2. Seçmenlerin coğrafi dağılımı 114
3.3.3. Seçmenlerin Genel Demografik Özellikleri 119
3.3.4. Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Etkenler 122

3.3.5. Dini ve Mezhebi Etkenler 135
3.3.6. Etnik Faktörler 143
3.3.7. Türkiye'de Siyasi Yelpaze'nin Yapısı ve Ana Siyasi Çizgiler 146
3.3.8. Türk Siyasi Pazarını Etkileyen Faktörler 150
3.4. Siyasal Pazardaki Temel Oyuncular: Temel Siyasi Partiler, Özellikleri ve Siyasal Yelpazedeki Yerleri 167
3.4.1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti57): Merkez sağın mevcut temsilcisi 178
3.4.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP): Devletçi ve Merkeziyetçi Geleneğin Sahibi ve Sosyal Demokrat Düşüncenin Temsilcisi 184
3.4.3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 200
3.4.4. Saadet Partisi (SP): Milli Görüş Fikrinin Mevcut Temsilcisi 204
3.5. Sonuç 207

Bölüm 4: Siyasal Pazarlamanın Çevresi 209
4.1. Giriş 209
4.2. Siyasal Pazarlama Çevresi 209
4.3. Siyasal Çevre 210
4.4. Sosyal ve Kültürel Çevre 214
4.5. Ekonomik Çevre 217
4.6. Teknolojik Çevre 218
4.7. Hukuki Çevre 222
4.8. Uluslararası Çevre 223
4.9. Sonuç 229

Bölüm 5: Siyasal Pazarlamada Etki, Baskı ve Çıkar Grupları: Dışsal Aktörler 231
5.1. Giriş 231
5.2. Etki, Baskı ve Çıkar Grupları 234
5.3. Lobiler 240
5.4. Sponsorlar (Finansal Destekleyiciler) 251
5.5. Sivil Toplum Kuruluşları 254
5.6. Düşünce Kuruluşları (Think Tanks) 263
5.7. Devlet ve Devlet İdeolojisi 266
5.8. Bürokratik Yapı 272
5.9. Uluslararası Etkiler ve Güçler 275
5.10. Denge Unsurları 287
5.11. Medya 298
5.12. Sonuç 301

Bölüm 6: Siyasal Pazarlama Stratejileri 303
6.1. Giriş 303
6.2. Stratejinin Unsurları: Misyon, Vizyon, Değerler ve Hedef(ler) 306
6.2.1. Misyon 306
6.2.2. Vizyon 308
6.2.3. Değerler ve İlkeler 308
6.2.4. Amaçlar ve Hedefler 309
6.2.5. Stratejiler 311
6.2.6. Taktikler 323
6.3. Pazar Bölümlendirme Stratejileri 325
6.3.1. Siyasal Pazar Bölümlendirmesi Nedir ve Neden İhtiyaç Vardır? 325
6.3.2. Bazı Pazar Bölümlendirme Kriterleri 329
6.3.2.1. Coğrafik Bölümlendirme 330
6.3.2.2. Demografik Bölümlendirme 332
6.3.2.3. Davranışsal Bölümlendirme 344
6.3.2.4. Psikografik Bölümlendirme 347
6.3.2.5. Fayda Bölümlendirmesi 349
6.4. Siyasal Pazar Hedeflemesi ve Hedef Pazar Seçimi 352
6.5. Pazar Hedeflemesi ve Siyasal Pazar Hedefleri 353
6.6. Hedef 'Pazar ve Strateji' Seçimi 357
6.7. Siyasal Pazar'da Ürün Konumlandırma 363
6.7.1. Siyasal Konumlandırma 363
6.7.2. Siyasal Pazar'da Ürün Konumlandırma ve Konum Tanımlama 365
6.7.3. Yeniden Konumlandırma 380
6.8. Sonuç 382

Bölüm 7: Siyasal Pazarlamada Hizmet Sağlayıcılar 385
7.1. Giriş 385
7.2. Siyasal Pazarlama Uzmanları 387
7.3. Siyasal Danışmanlar 389
7.4. Reklâm Ajansları 393
7.5. Araştırma Firmaları 397
7.6. İmaj Yapıcılar 403
7.7. Düşünce Kuruluşları (Think Tanks) 411
7.8. Sonuç 416

Bölüm 8: Siyasal Pazarlama Karması ve Pazarlama Araçları 417
8.1. Giriş 417

8.2. Siyasette Modern Pazarlama Yaklaşımı ve Siyasal Pazarlama Karması (4P+3P) ... 419
8.2.1. Siyasal Ürün ... 423
8.2.2. Fiyat ... 440
8.2.3. Tutundurma ... 445
8.2.3.1. Siyasal Reklâm ... 453
8.2.3.2. Siyasal Tanıtım ve Halkla İlişkiler ... 465
8.2.3.3. Siyasal Kişisel Satış ... 475
8.2.3.4. Siyasal Satış Geliştirme ... 480
8.2.4. Dağıtım ... 483
8.2.4.1. Mitingler ... 489
8.2.4.2. Parti Teşkilatları ... 494
8.2.4.3. Seçim Büroları ... 497
8.3. Siyasal Pazarlama Karması Elemanları (+3P) ... 497
8.3.1. Fiziksel Belirtiler ... 498
8.3.2. İnsanlar ... 499
8.3.3. Süreç ... 503
8.4. Siyasal Pazarlama Araçları ... 505
8.4.1. Televizyon ... 506
8.4.2. Yazılı Basın: Gazeteler ve Dergiler ... 510
8.4.3. Radyo ... 514
8.4.4. İlan ve Reklam Panoları (Billboardlar) ve Diğer Dış İletişim Araçları ... 518
8.4.5. El İlanları, Broşürler ve Afişler ... 523
8.4.6. Sloganlar: Güçlü Bir Mesaj Taşıyıcı ... 524
8.4.7. Seçim Araçları ... 530
8.4.8. Seçim Müzikleri ... 533
8.4.9. Posta ... 535
8.4.10. İnternet ... 537
8.4.10.1. İnternet Siyasal Pazarlama İçin Neden Uygundur? ... 540
8.4.10.2. İnternetin Kısıtları ... 544
8.4.11. Sosyal Ağlar ve Sosyal Medya (Facebook, Twitter, YouTube vs.) ... 553
8.4.11.1. Sosyal Ağlarda Propaganda ve Anti Propaganda ... 558
8.5. Sonuç ... 560

Bölüm 9: Sonuç ... 561
9.1. Genel Değerlendirme ... 561
9.2. Siyasal Pazarlamada Yeni Eğilimler ve Siyasal Pazarlamanın Yönü ... 570

Referanslar ... 573

Referanslar

Aarts, K. ve Semetko, H. A. (2003), The Divided Electorate: Media Use and Political Involvement, The Journal of Politics, 65(3), 759-784

Ahmetoğlu, M. (2012), Şaibeli Bir Seçimin Anatomisi, 9 Nisan 2012, http://akademikperspektif.com/2012/04/09/saibeli-bir-secimin-anatomisi/, Erişim: 18.09.2014

Akat, Ö. (1996), Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi, Etkin Kitabevi, Bursa

Aksoy, R. (2006), İnternet Ortamında Pazarlama, Seçkin Yayıncılık, Ankara

Aktan, C. C . (2001), Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Yayınları, Ankara

aljazeera.com (2005), Algeria Puts Strife Toll at 150,000, 23 February 2005, http://www.aljazeera.com/archive/2005/02/200849155453867369.html, Erişim: 15/12/2014

Arens, W. F. (1996), Contemporary Advertising (6th Eds.), Irwin Inc., USA

Arıman, Ş. G. (2009), Yargısal Aktivizm Yargısal Aktivizm ve Yasama Erkinin Gaspı, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları: Birikimler 3 (Editör: Muharrem Balcı), Hukuk Vakfı Yayınları, Step Matbaacılık, 73-http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIII/119.pdf, Erişim: 29/5/2015

Atkin, C. K., Bowen, L., Nayman, O. B. ve Sheinkopf, K. N. (1973), Quality versus Quantity in Televised Political Ads, Public Opinion Quarterly, 37(2), 209-225

Auvinen, A-M. (T/Y), Social Media - The New Power of Political Influence, Version 1.0, CES: Centre for European Studies, Brussels, (Rapor: Suomen Toivo -Think Tank)

Avlon, J. (2012), Connecticut School Shooting: Standing Up To The Gun Lobby Is The Best Way To Honour The Innocent Victims, The Telegraph Sitesi, World Bölümü, 15 December 2012, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/us-politics/9747755/Connecticutschool-shooting-standing-up-to-the-gun-lobby-is-the-best-way-to-honour-the- innocent-victims.html, Erişim: 16 Aralık 2012

Aydın Kılıç, E. (2012-13), Seçmenlerin Oy Verme Davranışında Etkili Olan Siyasal Faktörlere İlişkin Bir Araştırma: Ankara İli Örneği, 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler,2, 179-222

Aydın, K. ve Özbek, V. (2004), Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004(2), 144-167

Aydın, Ş. (2008), Erdoğan'ın Kayacı tepkisi, http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=siyaset&ArticleID=518994&Date=20.04.2008, Erişim: 27/08/2014

Aydıntaşbaş, A. (2012), Cengiz Çandar ve 'Postmodern darbe', Milliyet Gazetesi, 26.04.2012, http://www.milliyet.com.tr/cengiz-candar-ve-postmodern-darbe-/siyaset/siyasetyazardetay/26.04.2012/1532707/ default.htm, Erişim: 07/09/2014

Azgın, B. (T/Y), 28 Şubat'ın Anatomisi, http://www.haberhavadis.com/ArticleDetails.aspx?AID=148, Erişim: 29 Mayıs 2008

Baines Paul R., Worcester, R. M., Jarrett, D. ve Mortimore, R. (2003), Market Segmentation and Product Differentiation in Political Campaigns: A Technical Feature Perspective, Journal of Marketing Management, 19(1-2), 225-249

Baines, P. R. ve Egan, J. (2001), Marketing and Political Campaigning: Mutually Exclusive or Exclusively Mutual?, Qualitative Market Research, 4(1), 25-34

Baines, P. R., Scheucher, C. ve Plasser, F. (2001), "Americanisation" Myth in European Political Markets: A Focus on the United Kingdom, European Journal of Marketing, 35(9-10), 1099-1117

Baines, P. R.; Haris, P. ve Lewis, B. R. (2002), The Political Marketing Planning Process: Improwing Image, Marketing Intelligence and Planning, 20(1), 6-14

Bakır, O. (1988), Televizyon- Siyaset İlişkileri ve Türkiye'nin 1980 Sonrası Siyasal Yapısının Televizyondaki Yansımaları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul

Barker, D. (1999), Rushed Decisions: Political Talk Radio and Vote Choice, 1994-1996, The Journal of Politics, May, 61(2), 527-539

Barker, D. ve Knight, K. (2000), Political Talk Radio and Public Opinion, Public Opinion Quarterly, 64(2), 149-170.

Barkin, S. M. (1986), Eisenhower's Secret Strategy: Television Planning in the 1952 Campaign. European Journal of Marketing, 20(5), 18-28

Başyurt, E. (2005), Turuncu Devrim'in Gizli Mimarları, Aksiyon, 3 Ocak, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-14696-32-turuncu-devrimin-gizli-mimarlari.html

Bauer, H. H.; Huber, F. ve Herrmann, A. (1996), Political Marketing: An Information- Economic Analysis, European Journal of Marketing, 30(10-11), 152-165

Baydur, R. (2000), Bizim Çete, İstanbul

Bermudez, N. A. (2012), Effects of Social Media on Individual Voting, A Thesis Presented to the Faculty in Communication and Leadership Studies School of Professional Studies, Gonzaga University

Bila, H. (2001), Bu hafta işte o hafta, http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/75758.asp, Erişim: 8/12/2012

Bilginer, N. (1993), Pazarlama Karmasının Sinerjik Etkisinin Maksimizasyonunda Stratejik Potansiyel Oluşumunun ve Elementer Verimlilik Artışlarının Yararları, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(2), 193-212

Birnbaum, J. H. (2005), The Road to Riches Is Called K Street, The Washington Post Daily, June 22, 2005, PostBusiness Bölümü, (http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/06/21/AR2005062101632.html), Erişim: 16.12.2012.

Biswas, A., Ingle, N., Roy, M. (2014), Influence of Social Media on Voting Behavior, Journal of Power, Politics & Governance, 2 (2), 127-155

Bolay, S. H. (1996), Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara

Bongrand, M. (1992), Politikada Pazarlama, (Çev: Fatoş Ersoy) İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul

Bozkurt, G. S. (2006), Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'da Kadife Devrimler, Karadeniz Araştırmaları (9), 151-167, http://www.karam.org.tr/Makaleler/833661505_bozkurt.pdf

Brandweek, November, 35(45), 21

Burkitt, L. ve Bruno, K. (2010), Brand Flops: Ford, GE, Coca-Cola Know Hype Can Hurt New Products, Forbes, 21/3/2010, http://www. forbes.com/2010/03/21/microsoft-sony-exxon-apple-coke-ford-xerox-conde-nast-cmo-network-brand-flops.html, Erişim: 28/8/2014.

Butler, P. ve Collins, N. (1994), Political Marketing Structure and Process, European Journal of Marketing, 28(1), 19-34

Butler, P. ve Collins, N. (1996), Strategic Analysis in Political Markets, European Journal of Marketing, 30(10-11), 25-36

Che, Y-K. ve Gale, I. L. (1998), Caps On Political Lobbying, The American Economic Review, June, 88(3), 643-651

Chen, C-F. ve Chen, J. M. (2003), The Construction of Electoral Marketing Modes in Taiwan, International Journal of Management, June, 20(2), 143-155

Children's Defense Fund (2012), Protect Children, Not Guns 2012, Report Published by Children's Defense Fund, http://www.childrensdefense.org/child-research-data-publications/data/protect-children-not-guns-2012.pdf, Erişim: 16.12.2012

Christopher, M., Payne, A. ve Ballantyne, D. (1991), Relationship Marketing, Oxford: Butterworth-Heinemann

Cıngı, A. (2012), Obama yeniden ABD Başkanı, http://www.istanbul gercegi.com/obama-yeniden-abd-baskani-15191013.html, Erişim: 7/6/2015

Corporate Europe Observatory (2011), Putting Brussels' lobbyists on the map, September 21, 2011, (http://corporateeurope.org/ publications/putting-brussels-lobbyists-map), Erişim: 16.12.2012

Çandar, C. (2008), Y-Muhtıra, Dam Üstünde Saksağan ve AP'nin Türkiye Raporu, Referans Gazetesi, 22 Mayıs 2008 http://www.referans gazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=97550&YZR_KOD=151, Erişim: 29 Mayıs 2008

Çarkoğlu, A. ve Hinich, M. J. (2002). An Analysis of the Ideological Space Underlying Turkish Party Preferences. *Turkish Policy Quarterly*, http://www.turkishpolicy.com/article/847/an-analysis-of-the-ideological-space-underlying-turkish-party-preferences-spring-2002/, Accessed: 08/06/2015

Çarkoğlu, A. ve Hinich, M. J. (2006), A Spatial Analysis of Turkish Party Preferences, *Electoral Studies,* 25, 369-392

Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2009), Türkiye'de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma Raporu, İPM|IPC, http://cm.ntvmsnbc.com/dl/Pdf/TürkiyedeDindarlıkRaporu.pdf, (Erişim, 06/09/2014)

Çelebi, E. (2002), 'Cep'ten siyasi propaganda bombardımanına hazır olun, Hürriyet Gazetesi, Ekonomi Bölümü, 08/09/2002, http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2002/09/08/177527.asp, Erişim: 02/10/2012

Çelik, A. (2012), 28 Şubat, 'silahsız kuvvetler' ve sendikalar, http://t24.com.tr/yazarlar/aziz-celik/28-subat-silahsiz-kuvvetler-ve-sendikalar,4997, Erişim: 8/09/2014

Çolak, F. (2012), İzmir'de 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinin(Hileli Seçim) Provası: 1946 Belediye Seçimleri, Tarih Okulu, XIII (Sonbahar-Kış), 1-14

Dagı, I. (2005), Transformation of Islamic Political Identity in Turkey: Re-thinking the West and Westernization, *Turkish Studies*, 6(1)

Damar, G. (2005), Ours is not 77 cm, but departs in time !!!, 'IBU-MBA (2005 Fall) We are marketing!' tarafından gönderilmiş Tartışma Platformu Mesajı, http://ibumarketers.blogspot.com/, Erişim: 3.8.2007

Darbe (28 Şubat) Komisyon Tutanakları (2012), Üçüncü Oturum, 16.10.2012, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, http://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/28_subat_alt_komisyonu/28_subat_alt_komisyonu/16.10.2012/Ahmet%20Ertürk-16.10.2012.pdf, Erişim: 07/09/2014

Davies, R. (2013), Social media in election campaigning, Briefing, 21/03/2014, EPRS: European Parliamentary Research Service

Dean, D. ve Croft, R. (2001), Friends and Relations: Long- Term Approaches to Political Campaigning, European Journal Of Marketing, 35(11-12), 1197-1216

Demir, Ö. ve Acar, M. (1993), Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ağaç Yayınları, 26, İstanbul

Demirağ, Y. (2005), Pan-ideologies in the Ottoman Empire. *The Turkish Yearbook,* 36, 139-158

Dinçer, Ö. (2003), Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Yayınları, İstanbul

Doğan, İ. ve Manavbaşı, N. D. (2007), Genç Parti imaj mı gerçek mi?, Aksiyon, 652, 4 Haziran

Downs, A. (1957), An Economic Theory of Democracy, New York, NY: Harper and Row

Duman, D. ve İpekşen, S. (2013). Türkiye'de Genel Seçim Kampanyaları (1950-2002), Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(7), 117-135.

Dündar, C. (2008), Amerikan şalvarı?, 16 Ekim 2008, Milliyet Gazetesi, www.milliyet.com.tr, Erişim: 19/5/2015

Düzel, N. (2012), Cengiz Çandar: 28 Şubat darbesinde İsrail var, Taraf Gazetesi, 16 Nisan 2012, http://www.taraf.com.tr/yazilar/neseduzel/cengiz-candar-28-subat-darbesinde-israil-var/20911/, Erişim: 07.09.2014

Ekşi, O. (2008), Y-Muhtıra, Hürriyet Gazetesi, 22 Mayıs 2008

Erdal, M. (2002), İnternette Siyaset ve Siyasi Partiler, İnternette Politika ve Web Site Stratejileri, inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/26.doc sayfasından indirilmiştir Erişim: 10 Haziran 2008

Follman, M., Aronsen, G. ve Pan, D. (2012), A Guide to Mass Shootings in America, Mother Jones Sitesi, http://www.motherjones.com/ politics/2012/07/mass-shootings-map, Erişim: 16.12.2012

Gardner, H., Rees, P. ve Tsianti, M. (2001), Election 2001-The Silent Majority: Women, Journal of Marketing Management, 17, 1007-1018

Genel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, http://tdk.gov.tr/

Goff, K. G. (2008), Looking the Part: Political Image-making, The Washington Times, 2 October 2008, http://www.washingtontimes.com/news/2008/oct/02/image-making-and-presidential-politics/?page=all, Erişim: 16/5/2015

Görmüş, A. (2008), Eski Sabah'çıların İtiraf Edilmemiş Gazetecilik Günahları (2), MedyaKronik, 1 Nisan, http://www.medyakronik.com/haber/399/, Erişim: 1 Haziran 2008

Gültekin, L. (2015), AK Partililere çağrı, http://www.internethaber.com/ak-partililere-cagri-17292y.htm, 08 Şubat, Erişim: 08/02/2015

Gürbüz, E. ve İnal, M. E. (2004), Siyasal Pazarlama Yaklaşımı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Gürcanlı, Z. ve Alp, A. (2014), 'Dombra' AK Parti ve MHP'yi Birbirine Düşürdü, Hürriyet Online, 20 Şubat, http://www.hurriyet.com.tr/ gundem/ 25850880.asp, Erişim: 29/5/2015.

haberler.com (2011), Hamas-El Fetih Anlaşmasından Rahatsız Olan İsrail Mali Önlem Peşinde, 1 Mayıs 2011, http://www.haberler.com/hamas-el-fetih-anlasmasindan-rahatsiz-olan-israil-2692775-haberi/, Erişim: 06/12/2014

Habertürk TV (2014), Muharrem İnce'nin 18. Olağanüstü Kongre Konuşması Canlı Yayın, 5 Eylül 2014, Saat: 11:45 suları

Harris, P. (2001a), Commentary: Machiavelli, Political Marketing and Reinventing Government, European Journal of Marketing, 35(9-10), 1136-1154

Harris, P. (2001b), To Spin or not to Spin, that is the Question: The Emergence of Modern Political Marketing, The Marketing Review, 2, 35-53

Harris, P. ve Lock, A. (1996), Machiavellian Marketing: The Development of Corporate Lobbying in the UK, Journal of Marketing Management, 12, 313-328

Hayes, B. C. ve McAllister, I. (1996), Marketing Politics to Voters: Late Deciders in the 1992 British Election, European Journal of Marketing, 30(10-11), 127-139

Helvacı, P. (2010), A Critical Approach: Political Thoughts of Young Ottomans, *European Journal of Social Sciences,* 16 (3), 441-449

Hill, R. P. (1989), An Exploration of Voter Responses to Political Advertisements, Journal of Advertising, 18(4), 14-22

Hutt, M. D. ve Speh, W. T. (1995), Business Marketing Management, Dryden Press, 5. Edition, USA

Hür, A. (2008), Osmanlı'dan bugüne Kürtler ve Devlet-1, Taraf Gazetesi, 19 Ekim 2008, http X: http://www.taraf.com.tr/haber-osmanlidan-bugune-kurtler-ve-devlet-1-19489/, (Erişim: 13/09/2014);

Hür, A. (2008), Osmanlı'dan bugüne Kürtler ve Devlet-1, 2, 3, 4, 5 ve 6, Taraf Gazetesi, 19-25 Ekim 2008

Hür, A. (2008), Osmanlı'dan bugüne Kürtler ve Devlet-2, Taraf Gazetesi, 21 Ekim 2008, http://www.taraf.com.tr/haber-osmanlidan-bugune-kurtler -ve-devlet-2-19532/, (Erişim: 13/09/2014)

Hür, A. (2008), Osmanlı'dan bugüne Kürtler ve Devlet-3, 22 Ekim 2008, http://www.taraf.com.tr/haber-osmanlidan-bugune-kurtler-ve-devlet-3-19615/, (Erişim: 13/09/2014)

Hür, A. (2008), Osmanlı'dan bugüne Kürtler ve Devlet-4, 23 Ekim 2008, http://www.taraf.com.tr/haber-osmanlidan-bugune-kurtler-ve-devlet-4-20162/, (Erişim: 13/09/2014)

Hür, A. (2008), Osmanlı'dan bugüne Kürtler ve Devlet-5, 24 Ekim 2008, http://www.taraf.com.tr/haber-osmanlidan-bugune-kurtler-ve-devlet-5-19780/, (Erişim: 13/09/2014)

Hür, A. (2008), Osmanlı'dan bugüne Kürtler ve Devlet-6, 25 Ekim 2008, http://www.taraf.com.tr/haber-osmanlidan-bugune-kurtler-ve-devlet-6-20161/, (Erişim: 13/09/2014)

Hürriyet Gazetesis (2001), 28 Şubat: Post-modern Darbe, http://dosyalar. hurriyet. com.tr/2001almanak/05pole.asp, Erişim: 29 Mayıs 2008

Ilıcak, N. (2008), Seçim hilesi... Ve 1946, Sabah Gazetesi, 09/12/2008, http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/ilicak/2008/12/09/Secim_hilesi_Ve_1946, Erişim: 18/09/2014

İbrahim, Y. M. (1990), Islamic Party in Algeria Defeats Ruling Group in Local Elections, The New York Times, 14 June 1990, http://www. nytimes.com/1990/06/14/world/islamic-party-in-algeria-defeats-ruling-group-in-local-elections.html, Erişim: 6/12/2014

İnal, E. M., Polat, C., Gürbüz, E. ve Akın, M. (2003), Siyasal Promosyon Araçlarının Etkinliği Üzerine Bir Çalışma: 3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçimleri Niğde Örneği, 8. Ulusal Pazarlama Kongresi, 16-19 Ekim, Kayseri, 47- 73.

İslamoğlu, A. H. (2002), Siyaset Pazarlaması Toplam Kalite Yaklaşımı, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul

İslamoğlu, A. H. (2006), Pazarlama Yönetimi, Beta Basım Yayım, 3. Baskı, İstanbul

Jain, M. R., Gupta, P. ve Anand, N. (2012), Impact of Social Networking Sites in the Changing Mindset of Youth on Social Issues - A Study of Delhi-NCR Youth, Journal of Arts, Science & Commerce, 3(2), 36-43, www.researchersworld.com

Johnson, E. C. (1996), How Think Tanks Improve Public Policy, Economic Reform Today, 3, 34-38

Johnston, R. C. ve Pattie, C. J. (1998). Campaigning and Advertising: An Evaluation of the Components of Constituency Activism at Recent British General Elections. British Journal of Political Science, 28(4), 677-685

Juholin, E. (2001), Image or Substance? Candidate or Campaign? A Case Study of a Presidential Election Campaign in Finland, Corporate Communications: An International Journal, 6(3), 124-130

Kaid, L. L. (2002), Political Advertising and Information Seeking: Comparing Exposure via Traditional and Internet Channels, Journal of Advertising, Spring, 31(1), 27-35

Kalaycıoğlu, E. (2007), Party Identification, Islam and Secularism in Turkey, Paper Prepared for Presentation at the International Studies Association's Annual Conference at San Francisco, California, March 26 – 30

Kapani, M. (1998), Politika Bilimine Giriş (10. Baskı), Bilgi Yayınevi, Ankara

Kaplan, E. (2013). 2011 Genel Seçimlerinde, Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi Tarafından Uygulanan Politik Tutundurma Yöntemlerinin Ankara İli Seçmenleri Üzerindeki Oy Etkisi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Kaplan, M. M., Haenlein, M. (2010), Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media, Business Horizons, 53(1): 61, DOI:10.1016/j.bushor.2009.09.003

Karakaş, C. (2007). *Turkey: Islam and Laicism Between the Interests of State, Politics, and Society,* (Translation: Kersten Horn, USA), Peace Research Institute Frankfurt (PRIF), PRIF Reports No. 78, http://www.prif.org (Accessed: 30-11-2012)

Karaoğlu, O. G. (2014). "Benim oyum ile dağdaki çobanın oyu bir mi?", http://www.milliyet.com.tr/-benim-oyum-ile-dagdaki-cobanin-oyu-ir-mi--/olcay-gulgun-karaoglu/gundem/gundemyazardetay/04.02.2014/1831663/default.htm, Erişim: 27/08/2014)

Kaşıkçı, E. (2002), Para-Mosyon Pazarlamanın 7 P'si, Kariyer Yayınları: 27, Yönetim Dizisi:8, İstanbul

Kayaoğlu, Y. (2013), Geç emekli ol yüksek maaş al, Türkiye Gazetesi, 5/11/2013, http://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/98484.aspx, Erişim: 3/9/2014)

Keyman, R., Erdem, T. ve Ağırdır, B. (2013), Türkiye'nin Demokratikleşmesi için Kapsamlı bir Siyasi Parti ve Seçim Sistemi Reformu Önerisi, İPM|IPC, Aralık 2013, http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/ uploads/2013/12/a.pdf, Erişim: 02/09/2014)

Kışlalı, A. T. (1997), Siyaset Bilimi, İmge Kitabevi, 6.Baskı, Ankara

Kippen, J. ve Havens, K. (2013), Egypt (ppt Sunum: Section 31:), NCIE - A National Critical Intelligence Estimate, Presented by Section 31, For Approval by, Professor R. Nichols, Final, 13/8/2013, Erişim: 15/12/2014

Kirazlı, Z. (2004), Tartışıyorum Programı, TRT1, 4 Nisan 2004

Kirkpatrick, D. D. (2013), Prominent Egyptian Liberal Says He Sought West's Support for Uprising, New York Times Gazetesi, Middle East, July 4, 2013, http://www.nytimes.com/2013/07/05/world/ middleeast/elbaradei-seeks-to-justify-ouster-of-egypts-president.html?_r=0, Erişim: 15/12/2014

Kotler, P. (1975), Overview of Political Candidate Marketing, Advances in Consumer Research, 12, 761-769

Kotler, P. (1997), Marketin Management: Analysis, Planning, Implementation, and Control, Prentice Hall Interntional, Inc., 9th Edition, New Jersey, USA

Kotler, P. ve Armstrong, G. (1991), Principles of Marketing, Prentice Hall, New Jersey, USA, 676

Kotler, P. ve Armstrong, G. (1991), Principles of Marketing, 5th Ed., N.J. : Prentice Hall

Kotler, P. ve Armstrong, G. (2001), Principles of Marketing, 9th Ed., Prentice Hall, New Jersey, USA, 221-225

Kotler, P. ve Keller, K. L. (2012), Marketing Management, 14thEd., N.J.: Prentice Hall

Kotler, P. ve Zaltman, G. (1971), Social Marketing: An Approach to Planned Social Change, Journal of Marketing, July, 3-12

Köse, İ. (2014), Çok Partili Siyasi Hayat, Partilerin Seçim Beyannameleri ve Propaganda Görselleri (1950-2011), İletişim ve Diplomasi, 3 (17 Temmuz), 154-192

Kramer, M. (1996), Rescuing Boris, Time (148:4), July 15, http:// www.time.com/time/magazine/0,9263,7601960715,00.html, Erişim: 10 Haziran 2008)

Küçükömer, İ. (2009), Batılılaşma & Düzenin Yabancılaşması, Profil Yayınları

Laver, M. ve Hunt, W.B. (1992), Policy and Party Competition, London: Routledge

Layachi, A. (2009), Political Liberalisation and Party Radicalisation in Algeria: The Case of the Islamic Front of Salvation, SIIA - South African Institute for International Affairs, Occasional Paper No: 21, June 2009

Lees-Marshment, J. (2001a), Marketing the British Conservatives: 1997-2001, Journal of Marketing Management, 17, 929-941

Lees-Marshment, J. (2001b), The Marriage of Politics and Marketing, Political Studies, 49, 692-713

Lees-Marshment, J. (2001c), The Product, Sales and Market- Oriented Party, European Journal of Marketing, 35(9-10), 1074-1084

Lees-Marshment, J. ve Lilleker, D. (2001), Political Marketing and Traditional Values: `Old Labour' for `New Times'?, Contemporary Politics, 7(3), 205-216

Levitt, T. (1960), Marketing Myopia, Harvard Business Review, July- August, 45-56

Limanlılar, M. (1991), Siyasal Pazarlama, Pazarlama Dünyası, Eylül- Ekim, 29-39

Lincoln, A. (1897). Political Debates Between Lincoln and Douglas. Cleveland: Burrows Bros. Co., Bartleby.com, 2001. www.bartleby.com/251/, Erişim: 20 Aralık 2007

Linton, I. (2013), What Is the Failure Rate of New Items Launched in the Grocery Industry?, http://smallbusiness.chron.com/failure-rate-new-items-launched-grocery-industry-13112.html, Erişim: 10/06/2015

Lock, A. ve Haris, P. (1996), Political Marketing-Vive la Difference!, European Journal of Marketing, 30(10-11), 14-24

Malcolm, A. (2009), Top of the Ticket: Political commentary , Lobbyists thriving in Obama's Washington, Los Angeles Times Daily, March 30, 2009, Nation Bölümü, (http://latimesblogs.latimes.com/ washington/2009/03/lobbyists-thriv.html), Erişim: 16 Aralık 2012

Mardin, Ş. (1973), Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics?, Daedalus, 102(1), Post-Traditional Societies (Winter, 1973), 169-190

McCarthy, E. J. (1960), Basic Marketing: A Managerial Approach, Homewood, IL: Richard D. Irwin, Inc.

McGann, J. (2007), 2007 Survey of Think Tanks: A Summary Report, Foreign Policy Research Institute, Think Tanks and Civil Societies Program, August 2007

McGreal, C. (2012), Obama Faces Fierce Pressure Over Gun Control As Senators Call For Weapons Ban, The Guardian Daily, 16 December 2012, http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/16/obama-gun-control-pressure- newtown, Erişim: 16 Aralık 2012

Mekay, E. (2013), Exclusive: US Bankrolled Anti-Morsi Activists, Al Jazeera, http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/07/20137101135 22489801.html, Erişim: 15/12/2014

Neelamalar, M. ve Chitra, P. (2009), New media and society: A Study on the Impact of Social Networking Sites on Indian Youth, Estudos em Comunicaçao, 6, 125-145

Newman, B. I. (1999), The Mass Marketing of the Politics, Democracy in an Age of Manifactured Image, Sage Publication Inc., Beverly Hills, California

Newman, B. I. (2001b), An Assessment of the 2000 US Presidential Election: A Set of Political Marketing Guidelines, Journal of Public Affairs, 1(3), 210-216.

Niffenegger, P. B. (1988), Commentary: Strategies for Success from the Political Marketers, The Journal of Services Marketing, 2(3), 15-21

Niffenegger, P. B. (1989), Strategies for Success From the Political Marketers, The Journal of Consumer Marketing, 6(1), 45-51

O'Cass, A. (1996), Political Marketing and the Marketing Concept, European Journal of Marketing, 30(10-11), 37-53

O'Cass, A. (2001a), Political Marketing: An Investigation of the Political Marketing Concept and Political Market Orientation in Australian Politics, European Journal of Marketing, 35(9-10), 1003-1025

O'Cass, A. (2001b), The Internal- External Marketing Orientation of a Political Party: Social Implications of Political Party Marketing Orientation, Journal of Public Affairs, 1(2), 136-152

O'Cass, A. (2002), Political Advertising Believability and Information Source Value During Elections, Journal of Advertising, Spring, 31(1), 63-74

O'Shaughnessy, N. (1987), America's Political Market, European Journal of Marketing, 21(4), 60-66

O'Shaughnessy, N. (1990), High Priesthood, Low Priestcraft: The Role of Political Consultants, European Journal of Marketing,7-23

Odabaşı, H. (2001), Bu sözün sahibi kim?, Aksiyon, 17 Şubat 2001, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-7296-34-bu-sozun-sahibi-kim.html, Erişim: 07/09/2014

Oğuz, E. (2014). Siyasetin illegal finansmanı can yakıyor, Aksiyon Dergisi, 2014-01-20, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/newsDetail_openPrintPage.action?newsId=37647, (Erişim, 28/08/2014

Ortaylı, İ. (1995), İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Hil Yayınları, İstanbul

Özen, F. (T.Y.), Okuma Araştırması, Sunum, İnternet adresi tespit edilemedi.

Özgönül, E. (2014), Sonucu sandığa gitmeyenler belirledi, 11/08/2014, http://www.gazeteport.com.tr/yazar/17/emin-ozgonul/4736/ sonucu-sandiga-gitmeyenler-belirledi, Erişim: 29/08/2014

Özkan, N. (2007). Limon, Çağ Atlayan Türkiye'ye Karşı, Takvim Gazetesi Internet Sitesi, 25 Haziran, http://www.takvim.com.tr/2007/06/25/gnc101.html, Erişim: 22 Temmuz 2007)

Özkan, N. (2008), 22 Temmuz ve "Demokrasinin Zaferi", 17.01.2008, http://tasam.org/tr-TR/Icerik/763/22_temmuz_ve_demokrasinin_ zaferi, Erişim: 16/09/2014)

Özkök, F. (1993), 1991 Erken Genel Seçimlerinde Türk Basınında Siyasal Reklamcılık, Marmara Üniversitesi, SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Öztürk, S. (2014), Siyasal İkna ve Seçim Müzikleri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme, İletişim ve Diplomasi, 3, 195-218

Peck, H., Payne, A.; Christopher, M. ve Clark, M. (1999) Relationship Marketing: Strategy and Implementation, Oxford: Butterworth- Heinemann.

Pellikaan, H., H. Vollaard ve Otjes, S. (2007). Europe in the Netherlands: Political Parties, WRR: Scientific Council for Government Policy, Webpublications 24, The Hague, June 2007, www.wrr.nl Erişim: 02-05-2012)

Poetschke-Langer, M. (N/A), Seduction in Germany: The Latest Strategies in Marketing Cigarettes to Women, Deutsches Krebsforschungszentrum (German Cancer Research Center) WHO Collaborating Centre for Tobacco Control, INWAT EUROPE - INTERNATIONAL NETWORK OF WOMAN AGAINST TOBACCO EUROPE (Sunum Notları: http://www. inwat. org/ppp/seduction-poetschke-langer.pdf, Erişim: 12 Temmuz 2006

Polat, C. (2004), Türk Siyasal Pazarının Bir Analizi, Siyasal Pazarlama: Stratejik Bir Yaklaşım, (Yaz: E. Gürbüz ve M. E. İnal), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 33-45

Polat, C. (2014), Siyasi Adayın ve Siyasetçinin El Kitabı: Bir Seçmenden 123 Altın Kural ve Öneri, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara

Polat, C. (2015), Turkish Political Market and the Perception of Political Parties (Politička tržišta i percepcija političkih stranaka Turske), Trziste/Market Journal, 27 (1), UDK 32:658.8](560)

Polat, C. ve Külter, B. (2008), Genç Seçmenler Gözüyle Siyasal Ürün (Siyasi Lider) Özellikleri: Ankara'daki Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(1), http://www. insanbilimleri.com

Polat, C., Gürbüz, E. ve İnal, M. E. (2004), Hedef Seçmen: Siyasal Pazarlama Yaklaşımı, Nobel Yayınları, Ankara

Sabah Gazetesi (2004), Bürokratik Oligarşi Direnç Göstererek Savaş Veriyor!, 6 Haziran, http://www.sabah.com.tr/2004/06/06/eko108.html, Erişim: 29 Mayıs 2008

Sağlam, M. (2014), 21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi (69:2), 435-444, http://dergiler.ankara.edu.tr / dergiler/42/1929/20218.pdf

Say, T. A. ve Ekinci, B. (2003), Seçmenin İstediği Lider Özellikleri, 8. Ulusal Pazarlama Kongresi, 16-19 Ekim, Kayseri, 75-93

Scammell, M. (1996), The Odd Couple: Marketing and Maggie, European Journal of Marketing, 30(10-11), 114-126

Schewe, C. D. (1987), Marketing Principles and Strategies, 1.Ed., Random House, Newyork

Schleuder, J. (1990), Effects of Commercial Complexity, the Candidate, and Issue vs Image Strategies in Political Ads, Advances in Consumer Research, 17, 159-168

Schneider, J. ve Hall J. (2011), Why Most Product Launches Fail, Harvard Business Review, April 2011, http://hbr.org/2011/04/why-most-product-launches-fail/ar/1, Erişim: 28/08/2014

Sethi, S. (2013), Arab Spring in Egypt: Thirty Months On, November 3, 2013, http://sanhati.com/excerpted/8429/, Erişim: 15/12/2014

Sezgin, S., Özkale, L., Uray, N. ve Ülengin, F. (1991), Pazarlama Stratejileri ve Karar Alma Mekanizması, İletişim Yayınları, İstanbul

Shabir, G., Hameed, Y. M. Y., Ghulam, S., Gilani, S. M. F. S. (2014), The Impact of Social Media on Youth: A Case Study of Bahawalpur City, Asian Journal of Social Sciences & Humanities, 3(4), 132-151

Shah, A. (2005), War, Propaganda and the Media, Global Issues, 31 March 2005, http://www.globalissues.org/article/157/war-propaganda-and-the-media, Erişim: 6/12/2014)

Shama, A. (1973), Applications of Marketing Concepts to Candidate Marketing, Preceedings of the Fourth Conference of the Association for Consumer Research, 793-801

Shapiro, B. (1973), Marketing for Nonprofit Organizations, Harvard Business Review, September- October, 223-232

Sitembölükbaşı, Ş. (2001), Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler, Isparta Örnekolay Araştırması 1995-1999, Nobel Yayınları, Ankara

Soley, L. C. ve Reid, L. N. (1982), Promotional Expenditures in US Congressional Elections, Journal of Marketing and Public Policy, 5, 147-155

Sparrow, N. ve Turner, J. (2001), The Permanent Campaign, European Journal of Marketing, 35(9-10), 984-1002

Stanton, W., Etzel, M. J. ve Walker B. J. (1994), Fundamentals of Marketing, McGraw-Hill Book Comp., Int. Eds., 10. Eds., Singapure

Stern, J. (2013), How the German Left Party supports the counterrevolution in Egypt, World Socialist Web Site: Published by the International Committee of the Fourth International, 26 August 2013, https://www.wsws.org/en/articles/2013/08/26/link-a26.html?view=article_ mobile, Erişim: 15/12/2013

Subaşı, N. (2009), Bir Darbeye Ad Koymak ya da Postmodern Darbe, Hece Dergisi,138-139-140: 55-65, http://www.necdetsubasi.com/ index.php/ makale/33-bir-darbeye-ad-koymak-ya-da-postmodern-darbe, Erişim: 07/09/2014

Şahan, B. (1996), Sosyal güvenliği, erken emeklilik çökertti, Zaman Gazetesi, 3 Şubat 1996, http://www.zaman.com.tr/ekonomi_sosyal-guvenligi- erken-emeklilik-cokertti_432870.html, Erişim: 3/9/2014

Şanlı, U. (2012), Batık bankaların kamuya maliyeti 31.4 milyar dolar, Milliyet Gazetesi, 23 Eylül 2012, http://www.milliyet.com.tr/ufuk-sanli-batik-bankalarin-kamuya-maliyeti-31-4-milyar-dolar-101-vatan-yazar-yazisi/, Erişim: 07/09/2014

Taki, M. ve Coretti, L. (2013), The role of social media in the Arab uprisings – past and present, Westminster Papers in Communication and Culture, 9(2).

Tan, A. (2002). Politik Pazarlama, Papatya Yayınları, İstanbul

Tanık, Ü. (2009), Osmanlı Meclisinde Kürtçe var mı idi, http://www. haber7.com/yazarlar/unal-tanik/382349-osmanli-meclisinde-kurtce-var-mi-idi, Erişim: 13/09/2014

TASAM (2008), Türkiye'de Siyasal Reklamcılık Uygulamaları, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 14/4/2008, http://www.tasam.org /tr-TR/Icerik/842/turkiyede_siyasal_reklamcilik_uygulamalari, Erişim: 30/5/2015

Tek, Ö. B. (1997), Pazarlama İlkeleri, 7. Basım, Cem Ofset, İstanbul

Tok, N. (2003), Kültür, Kimlik ve Siyaset, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Topuz, H. (1991), Türkiye'de Seçim Kampanyaları, TÜSES Vakfı Yayınları, İstanbul

Tosun, T. (2009), 22 Temmuz'dan 29 Mart'a Siyasal Partiler: Statüko ile Değişim Arasında CHP, SETA Analiz, SETA – Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, www.seta.org, Şubat 2009, http://file. setav.org/Files/Pdf/20140311162801_statuko-ile-degisim-arasinda-chp-pdf.pdf, Erişim: 15/5/2015

Tüfekçi, G. D. (1985), Atatürk Milliyetçiliği, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1(3), http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-03/ataturk-milliyetciligi, Erişim: 06/09/2014

TÜİK (2014a), Kültür İstatistikleri 2013, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 4352, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

TÜİK (2014b), Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2014, Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id= 16198, Erişim: 2/6/2015

Tümer, D. Ö. (2015), AKP'nin adaylık geliri 28.5 milyon TL, http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/akpnin-adaylik-geliri-285-milyon-tl, Erişim: 18/5/2015

Türk, E. (2011), Günün Söyleşisi: 'CHP'nin Kadın Kollarında Çok Seçkinci Yaklaşım Var', www.milliyet.com.tr, 23.04.2011, http://www.milliyet.com.tr/-chp-nin-kadin-kollarinda-cok-seckinci-yaklasim-var-/ekonomi/ekonomidetay/24.04.2011/1381535/default.htm Erişim: 05/09/2014

Tüysüzoğlu, G. (2011), Ukrayna'da Turuncu Devrimin Sonu, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi (3: Ocak), 62-79, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gumussosbil/article/view/5000004276/5000004789

Uslu, Z. K. (1996), Siyasal İletişim ve 24 Aralık 1995 Genel Seçimleri, Yeni Türkiye Dergisi, 11.

Uzunay, B. (1998), Tarım "destek"le çöküyor, Aksiyon, 204, 31/10/1998, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-4331-35-tarim-destekle-cokuyor.html, Erişim: 06/09/2014

Uzunay, B. (2004), Edebali mayası tutmadı, Aksiyon, 478, 02 Şubat 2004, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-9885-33-edebali-mayasi-tutmadi.html, Erişim: 06/09/2014

Van Waterschoot, W. ve Christophe van den B. (1992), The 4P Classification of the Marketing Mix Revisited, Journal of Marketing, 56(4), 83-93

Waller, S. S. ve Polonsky, M. J. (1996), Advice for Handling Controversial Accounts: From Products to Politicians, Marketing Intelligence & Planning, 14(3), 21-28

Wring, D. (1996), From mass propaganda to political marketing: the transformation of Labour Party election campaigning, British Parties and Elections Yearbook 1995 (Editörler: Rallings, C., Broughton, D., Denver, D. ve Farrell, D.), Hampshire: Frank Cass

Wring, D. (1996), Political Marketing and Party Development in Britain: A Secret History, European Journal of Marketing, (Baines vd.; 2001:10-11), 92-103.

Yavuz, E. (1997), Güneş Motel'de bakan olmak, Aksiyon, 134, 28 Haziran 1997

Yetkin, M. (2004), Nereden çıktı bu 'zina' konusu?, Radikal Gazetesi, 14/09/2004, http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=32286&l=1

Yılmaz, İ. (2011). Beyond Post-Islamism: Transformation of Turkish Islamism Toward 'Civil Islam' and Its Potential Influence in the Muslim World. *European Journal of Economic and Political Studies,* 4(1), 245-280

Yılmaz, S. (2013), Kürtlerin Kökeni ve Kürtçülük, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2013/11/22/7313/kurtlerin-kokeni-ve-kurtculuk, 22 Kasım, Erişim: 08/06/2015

Yılmaz, T. (N/A), Türkiye'nin Kullanamadığı Stratejik Güç; Lobicilik..., http://www.siyasaliletisim.org/pdf/Turkiyeninkullanamadigiguclobicilik.pdf, Erişim: 15 Aralık 2012)

Yüksek, F. S. (2003), AKP'nin yeni zarfı, Radikal Gazetesi, 26 Aralık 2003, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=100157, Erişim: 16/09/2014

Yüksel, E. (2005), Medya Güvenlik Kurulu: 28 Şubat Sürecinde Medya, MGK ve Siyaset Bağlantısı, Anadolu Üniversitesi Yayınları (Yayın No:1551), İkinci Baskı (Elektronik), ISBN 975-98560-0-X, https://home. anadolu.edu.tr/~eyuksel/MGK.pdf, Erişim: 1 Haziran 2008

İnternet Referansları

Http 01: http://www.turkasi.net/turkiyede-kac-siyasi-parti-var-kaci-2015-secimlerine-katilabilecek/, Erişim: 06.06.2015

Http 02: http://www.sabah.com.tr, Erişim: 12 Haziran 2008

Http 03: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26971638.asp, Erdoğan bağış miktarını açıkladı, 9 Ağustos 2014, Erişim: 27.08.2014

Http 04: http://www.aksam.com.tr/siyaset/iste-cumhurbaskani-adaylarina-yapilan-bagis-miktari/haber-330495, İşte cumhurbaşkanı adaylarına yapılan bağış miktarı, 09 Ağustos 2014

Http 05: http://www.hurriyet.com.tr/magazin/haber/8565854.asp, Erişim: 27/08/2014

Http 06: http://www.turkiyegazetesi.com.tr/politika/123141.aspx, Erişim: 28/08/2014

Http 07: http://www.haberler.com/cati-neden-coktu-6364635-haberi/, 11 Ağustos 2014, Erişim: 29/8/2014

Http 08: http://www.theguardian.com/politics/2010/may/12/david-cameron- nick-clegg-coalition, Erişim: 02/09/2014

Http 09: http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-FRANSA/, Erişim: 02/09/2014

Http 10: http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-almanya/, Erişim: 02/09/2014

Http 11: http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/political-system/main-content-04/the-political-parties.html, Erişim: 02/09/2014

Http 12: http://www.memurlar.net/haber/79736/4.sayfa, Erişim: 04/09/2014

Http 15: http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/169680.asp, Yaşar Nuri Öztürk CHP'ye katıldı, 16 Ağustos 2002, (Erişim: 07/06/2015

Http 16: http://www.milliyet.com.tr/chp-de-sasirtan-goruntu/siyaset/siyasetdetay/17.11.2008/1017038/default.htm, Baykal türbanlı ve çarşaflı yeni üyelere rozet taktı..., Erişim: 07/06/2015

Http 17: http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=113907, Yaşar Nuri Öztürk CHP'den istifa etti, 20/04/2004, Erişim: 06/09/2015

Http 18: http://www.internethaber.com/yasar-nuri-chpyi-yerden-yere-vurdu-506297h.htm, Yaşar Nuri CHP'yi yerden yere vurdu, Erişim: 07/06/2015

Http 19: http://www.milliyet.com.tr/chp-li-kadinlar-kara-carsaf-yirtti/siyaset/ sondakika/03.03.2010/1206535/default.htm, CHP'li kadınlar kara çarşaf yırttı, 3 Mart 2010, Erişim: 07/06/2015

Http 20: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22016481.asp, İzmir'de CHP'den çarşaflı partiliye rozet, 26 Kasım 2012, Erişim: 07/06/2015

Http 21: http://www.felsefe.gen.tr/etniklik_etnisite_nedir_ne_demektir.asp, Etniklik (Etnisite) Nedir?, 07/06/2015

Http 22: http://tr.wikipedia.org/wiki/Atatürk_milliyetçiliği, Atatürk milliyetçiliği, 07/06/2015

Http 24: http://www.radikal.com.tr/1998/09/24/politika/muh.html, *Muhtar bile olamayacak*, Erişim: 16/09/2014

Http 25: http://arsiv.sabah.com.tr/2007/06/17/haber,49B0B23BDA4A4860A065474C98BC2341.html, Erişim: 7/6/2015

Http 26: http://www.hurhaber.com/chp-den-erdogan-a-seckinci-tepkisi/haber-57266, (Erişim: 07/06/2015

Http 27: http://www.yenisafak.com.tr/yazidizileri/28-subat-kararlari- pentagonda-alindi-244081 Erişim: 09.06.2015

Http 28: http://www.lobicilik.com, Erişim: 14 Aralık 2012

Http 29: http://en.wikipedia.org/wiki/Pressure_groups, Erişim: 15 Aralık 2012

Http 30: http://en.wikipedia.org/wiki/Lobbying, Lobbying, Erişim: 15 Aralık 2012

Http 31: http://en.wikipedia.org/wiki/Lobbying#European_Union, European Union, Erişim: 12.6. 2008

Http 32: http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-12752-33-aktuna-bizide- askeri-de-kandirdilar.html, Erişim: 10.4.2014

Http 33: http://en.wikipedia.org/wiki/Algerian_Civil_War, Erişim: 06/12/2014

Http 34: http://countrystudies.us/austria/120.htm, The Freedom Party of Austria, Erişim: 10.6.2008

Http 35: http://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_Austria, Politics of Austria, Erişim: 10.6.2008

Http 36: http://www.haberler.com/haberbul.asp?yon= onceki&haber= 914317, Erdoğan: Tek başına İktidara Gelmezsem Siyaseti Bırakırım, Erişim: 17.7.2007

Http 37: http://www.haber3.com/haber.php?haber_id= 260837, CHP ve MHP'den Erdoğan'a Tepki, Erişim: 17.7.2007

Http 38: http://www.haber10.com/haber/82780/, Bunlar Siyasi Eceli Gelen Birinin Sözleri, Erişim: 17.7.2007

Http 39: http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=256874, Ve Baykal'dan Erdoğan'a Yanıt Geldi, Erişim: 17.7.2007

Http 40: http://en.wikipedia.org/wiki/Advertising_Agency, Advertising Agency, Erişim: 17.7.2007

Http 41: http://www.lobicilik.com/TurkceSozluk.htm#P, İngilizce-Türkçe Lobicilik & Savunuculuk Sözlüğü, Erişim: 10.6.2008

Http 42: http://en.wikipedia.org/wiki/Think_tanks, Think Thank, Erişim: 17.7.2007

Http 43: https://managementmania.com/en/e-jerome-mccarthy, Erişim: 17/5/2015

Http 44: http://www.rotahaber.com/siyaset/adil-gur-den-parti-mitingleri-ile-ilgili-bomba-analiz-h531940.html, Erişim: 21/5/2015

Http 45: http://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_Mitingleri;, Erişim: 21/5/2015

Http 46: http://arsiv.ntv.com.tr/news/405418.asp?cp1=1#storyContinues, Erişim: 21/5/2015

Http 47: http://www.mediacatonline.com/radyo-reytingleri-geri-donuyor/ 31/5/2015

http 48: http://www.statista.com/topics/1330/radio/, Erişim: 31/5/2015

Http 49: http://tr.wikipedia.org/wiki/1991_Türkiye_genel_seçimleri

Http 50: http://tr.wikipedia.org/wiki/1995_Türkiye_genel_seçimleri

Http 51: http://tr.wikipedia.org/wiki/1999_Türkiye_genel_seçimleri

Http 52: http://tr.wikipedia.org/wiki/2002_Türkiye_genel_seçimleri

Http 53: http://tr.wikipedia.org/wiki/2007_Türkiye_genel_seçimleri

Http 54: http://tr.wikipedia.org/wiki/2011_Türkiye_genel_seçimleri

Http 55: http://www.ilkelihaber.com/index.php, Erişim: 7/6/2015

Http 56: http://www.haberler.com/egemen-bagis-kur-an-la-dalga-gecti-iddiasi-5802599-haberi/, *Egemen Bağış Kur'an'la Dalga Geçti İddiası*, 18 Mart 2014, Erişim: 23/09/2014

Http 57: http://www.gazeteciler.com/roportaj/levent-gultekinden-yandas-yazarlar-icin-bomba-iddia-85990h.html, Levent Gültekin'den yandaş yazarlar için bomba iddia, Erişim 09/06/2015

Http 58: http://www.kureseldenyerele.org/HDF_detay.asp?bicim=M&ID =1146, Erişim: 15/5/2015

Http 59: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/28342262.asp, Erişim: 18/ 5/2015

Http 60: http://www.milliyet.com.tr/mhp-de-aday-adayligi-basvurulari/ siyaset/detay/2030463/default.htm, Erişim: 18/5/2015

Http 61: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/28552135.asp, Erişim: 18/5/ 2015

Http 62: http://www.posta.com.tr/turkiye/HaberDetay/Ilk--turbanli-vekil-ger ginligi--14-yil-once-yasandi.htm?ArticleID=202698, Erişim: 29/5/ 2015

Http 63: http://www.halilurun.com/2013/04/, Erişim: 29/5/2015

Http 64: http://www.medyatava.com/tiraj, Erişim: 30/5/2015

Http 65: http://tv.marmara.edu.tr/turkiyede-gazete-okuma-orani-sasirtiyor/, Erişim: 30/5/2015

Http 66: http://www.statista.com/statisctics/, Erişim: 31/5/2015

Http 67: http://www.hürriyetim.com.tr (5-8-2007)

Http 69: www.internethaber.com (11.07.2007)

Http 70: www.cafesiyaset.com (19-7-2007)

Http 71: http://www.haber7.com (4/7/2007)

Http 72: http://www.conversationprism.com/, Erişim:7/6/2015

SİYASET PSİKOLOJİSİ

1. CİLT

Editör: Doç. Dr. Özlem DİRİLEN GÜMÜŞ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1145
Psikoloji - PDR No.: 066
ISBN : 978-605-320-049-9
© 1. Basım, Mart 2015

SİYASET PSİKOLOJİSİ - 1. CİLT
Editör: Doç. Dr. Özlem DİRİLEN GÜMÜŞ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Enes Kurt -enes@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı
No.: 99/11 Ankara Sertifika No.: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dirilen Gümüş, Özlem.
Siyaset Psikolojisi - 1. Cilt / *Özlem Dirilen Gümüş*
1. Basım, X+ 310 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-049-9
1. Siyaset Psikolojisi 2. Politik Psikoloji 3. Siyaset Bilimi 4. Psikoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ÜNİVERSİTE EVET KÜTÜPHANE KONSAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Siyaset psikolojisi insan psikolojisinde bilinenlerin siyaset çalışmalarına uygulanması olarak tanımlanabir. Dolayısıyla siyaset bilimcileri, psikologlar, psikiyatristler, sosyologlar ve iletişim araştırmacıları siyaset psikolojisi şemsiyesi altında birlikte çalışırlar. Bu bilim insanlarını ilişkilendiren şey siyasal olguları bireysel düzeyde açıklamaya olan ilgileri ve siyasal süreç üzerine vurgularıdır. Siyaset psikolojisi, önderlik ve kitle siyasal davranışı araştırmalarıyla başlamış ve zamanla genişleyerek gruplar arası ilişkiler, karar alma, siyasal akımlar ve siyasal hareketlilik çalışmalarını da içerir duruma gelmiştir.

Siyaset psikolojisi psikolojiyi siyasal davranışı açıklamada kullanan disiplinlerarası bir alan olarak da tanımlanabilir. Bu niteliğiyle siyaset psikolojisi, toplumsal bilimlerin diğer alanlarından farklı olarak deney, tarama, niceliksel vak'a incelemesi, alan araştırması, arşiv araştırması, alan deneyi ve daha başka birçok araştırma yöntemi kullanır.

Siyasetle psikoloji arasındaki ilişki iki yönlüdür; psikoloji siyaseti, siyaset de psikolojiyi anlamada bir mercek olarak kullanılır. Yukarıda da değinildiği gibi siyaset psikolojisi, antropoloji, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, ekonomi, felsefe, kitle iletişim araçları, gazetecilik ve tarihi de içeren birçok alandan yararlanır.

Siyaset psikolojisi inançlardan, güdülenmeden, algıdan, bilişten, bilgi işlemeden, öğrenme yollarından, toplumsallaşmadan ve tutumların biçimlenmesinden etkilenen bireyler ve bağlamlar arasındaki karşılıkı bağımlı ilişkileri anlamaya çalışır.

Ülkemizde bu alanda ders vermek isteyen öğretim üyeleri ve öğrenciler, Türkçe kaynak sıkıntısı ile karşı karşıya kalmaktadır. Öyle ki, Türkiye'de siyaset psikolojisi adıyla telif bir kitap bulunmadığı gibi, bir ya da ikisi dışında çeviri kitap bile yoktur. Bir sosyal psikolog olarak Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümünde hiç değilse yüksek lisans düzeyinde böyle bir ders açma fikri aklıma geldiğinde durum gerçekten cesaret kırıcıydı çünkü genelde iyi bir yabancı dili olmayan öğrencilerimizin kullanabilecekleri hemen hiçbir kaynak yoktu.

İşte bu gereksinim nedeniyle 1998 yılında Amerikalı sosyal psikolog ve siyaset psikoloğu Michael Milburn'ün "Persuation and Politics: The Social Psychology of Public Opinion" adlı kitabını eski öğrencilerimden ve meslektaşım Prof. Dr. Veli Duyan'la birlikte "Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset" adıyla Türkçe'ye çevirdikten sonra yüksek lisans düzeyinde "Kamuoyu ve Siyaset" adıyla bir siyaset psikolojisi dersi açabilmiştim. Beş altı yıl kadar okuttuğum o dersten, birçok doktora ve yüksek lisans tezi çıkmıştır. İşin ilginci de bu tezlerden hiçbirinin benim tarafımdan telkin edilmiş olmamasıdır. Dersi aldıktan sonra öğrenciler kendiliklerinden siyaset psikolojisi konusunda tez yapmaya karar vermişlerdir. Diyeceğim odur ki siyaset psikolojisi tez ya da araştırma konuları bulmada diğer bütün derslerden daha verimli olmuştur.

Böyle yayınların artması, özellikle ülkemizde çok karmaşık siyasal süreçlerin anlaşılmasında yararlı olacaktır. Dolayısıyla en azından bu kitabın çıkması değerli bir katkıdır. Kitabın siyasal davranışla ilgilenen siyasetçi, öğretim üyesi, öğrenci ve iletişim bilimciler için çok yararlı bir kaynak olacağından kuşkum yoktur. Kitabın editörünü, Doç. Dr. Özlem Gümüş Dirilen'i çok iyi tanırım. Çok zeki, çalışkan ve yaratıcı eski bir öğrencim ve değerli bir meslektaşımdır; ayrıca katkıda bulunan diğer arkadaşların niteliklerini de gözden geçirme fırsatı buldum. Edindiğim bilgiler temelinde, hepsinin iyi yetişmiş değerli bilim insanları oldukları sonucuna vardım. Siyaset psikolojisi alanında hissedilen bu büyük eksikliğin giderilmesine katkıları nedeniyle kendilerini kutluyor, bu alandaki çalışmalarında kendilerine başarılar diliyorum.

Prof. Dr. Ali Dönmez

Ankara, 2015

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
İDEOLOJİK YÖNELİMLER VE PSİKOLOJİK DEĞİŞKENLER...1
S. Adil SARIBAY - Irmak OLCAYSOY ÖKTEN - Onurcan YILMAZ

1. İdeoloji Nedir? 2
2. Sol/Liberal - Sağ/Muhafazakâr Ayrımı 3
3. Sol/Liberal - Sağ/Muhafazakâr Ayrımları Ne Kadar Anlamlı? 3
4. Sol/Liberal - Sağ/Muhafazakâr İdeolojik Yönelimlerle İlişkili Psikolojik Değişkenler 12
5. Genetik, Fizyolojik ve Nörobiyolojik Farklılıklar 13
6. Kişilik 15
7. Epistemik Gereksinimler 19
8. Değişimlenebilir Bir Olgu Olarak İdeolojik Yönelimler: Ölüm Korkusu ve Tehdit Algısı 25

Sonuç 30
Kaynaklar 33

BÖLÜM 2
SİYASAL PSİKOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ .....
Cengiz ERİŞEN - Elif ERİŞEN - Binnur ÖZKEÇECİ TANER

Özet 47
Giriş 47
1. Deneysel Yöntem 48
2. Anket Araştırması 53
3. İçerik Analizi 61
Sonuç 66
Kaynaklar 67

BÖLÜM 3
SİYASET PSİKOLOJİSİNDE NİTEL VE KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMALARI 73
Dr. Nagihan TAŞDEMİR

1. Nitel Yöntem Araştırmalarında Veri Toplama Teknikleri 77
2. Nitel Yöntem Araştırmalarında Veri Analizi 80
3. Karma Yöntem Araştırmaları 86
Kaynaklar 88

BÖLÜM 4
BÜYÜK GRUP KİMLİĞİ VE BARIŞI SAĞLAMA 91
Vamık VOLKAN - Çeviren: Mine ÇANKAYA

1. Birey Kimliği ve Büyük Grup Kimliği 92
2. Seçilmiş Travmaların Evrimi 99
Sonuç 108
Kaynaklar 108

BÖLÜM 5
ETNİK ÇATIŞMA, IRKÇILIK VE SOYKIRIM 113
Elif SANDAL ÖNAL

1. Gruplar Arası Çatışma: Benzerlik ve Farklılıklar 113
2. Etnisite ve Irk Kavramlarına Sosyal Psikolojik Yaklaşım: Kimlikler 114
3. Etnisite, Irk ve Açıklayıcı Modeller 118
4. Irkçılık ve Etnik-Merkezcilikte Farklılığın Yapılandırılması ve Gruplar Arası Düşmanlık 129
5. Etnik Çatışma 136
6. Etnik Çatışma ve Irkçılığın Radikal Sonuçları: Kolektif Nefret, İnsandışılaştırma ve Soykırım 145
7. Etnik Çatışmanın Önlenmesi: Gruplar Arası Düşmanlığın ve Ötekileştirmenin Azaltılması 154
Sonuç 158
Kaynaklar 161

BÖLÜM 6
SİYASİ LİDERLİK 173
Özlem DİRİLEN GÜMÜŞ

1. Siyasi Liderlik Çalışmalarında Önde Gelen İsimler ve Temel Çalışma Konuları 175
2. Siyasi Liderlik ve Psikopatoloji İlişkisi 183
3. Uzaktan Lider Analizleri 187

4. Türkiye'de Siyasi Liderlerle İlgili Çalışmalar 191
5. Siyasi liderlik Çalışmalarında Kullanılan Bilimsel Yöntemler..... 193
Kaynaklar 196

BÖLÜM 7
POLİTİK SİSTEM ALGISI VE DUYGULAR 201
Nevin SOLAK - Nebi SÜMER

1. Duyguların Analiz Düzeyi 202
2. Duyguların Grup Düzeyindeki Analizi: Gruplar Arası Duygular Kuramı 205
3. Duyguların Sistem Düzeyindeki Analizi: Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Sistem Düzeyindeki Duygular 208
4. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı 210
5. Sistem Düzeyindeki Duyguların Özellikleri 214
Sonuç 216
Kaynaklar 218

BÖLÜM 8
KOLEKTİF EYLEM 229
Reşit KIŞLIOĞLU - Özden Melis ULUĞ

1. Sosyal Psikolojik Yaklaşımlar 236
2. Yöntemsel Yaklaşımlar 248
Sonuç: Araştırma ve Pratik 249
Kaynaklar 251

BÖLÜM 9
VATANDAŞLIĞIN PSİKOLOJİSİ VE POLİTİK GÜVEN 257
Ahmet ÇOYMAK - Dr. Mirona GHEORGHIU - Dr. Ulrike NIENS - Dr. Evanthia LYONS

1. Vatandaşlık ve Katılımcı Demokrasi Problemlerinin Günümüzdeki Görünümleri 260
2. Sivil mi Etnik mi? Ulus, Vatandaşlık ve Vatandaşlığın Psikolojik Kökenleri: Vatandaşlığın Kavramsallaştırılması 261
3. Güvenin Kavramsallaştırılması 264
4. Gruplar Arası Güven 266
5. Politik Güven 269
6. Sisteme mi, Topluma mı, Hükümete mi? Politik Güven Kavramsallaştırmasında Karışıklığı Azaltmaya Doğru 270
7. Kimlik Temelli Politik Güven ve Genç Kuşak... 272
Sonuç 274
Kaynaklar 276

BÖLÜM 10
POLİTİK İLETİŞİM, KAMUOYU VE MEDYA 281
Serkan PAKHUYLU

1. Politik İletişim 281
2. Kavram Olarak Politik İletişim 282
3. Dünyada ve Türkiye'de Politik İletişim 283
4. Politik İletişim Yöntemleri 285
5. Propaganda ve Politik Reklam 286
6. Politik İletişimin Etkisi 289
7. Kamuoyu 292
8. Bilgi Yapıları ve Politik Bilgi İşleme 293
9. Medya 296
10. Gündem Belirleme 297
11. Çerçeveleme 298
12. Çağrıştırma 300

Sonuç 301
Kaynaklar 302

Bölüm 1

İDEOLOJİK YÖNELİMLER VE PSİKOLOJİK DEĞİŞKENLER*

S. Adil SARIBAY[**]
Irmak OLCAYSOY ÖKTEN[**]
Onurcan YILMAZ[***]

Bir bireyin geniş bir uzay-zaman düzlemindeki çeşitli davranışlarına tutarlılık ve nedensel açıklama getireceği düşünülen içsel faktörler (ör., kişilik, motivasyon, bireysel farklılıklar, tutumlar, değerler vs.), psikoloji biliminin özellikle sosyal yönü ağır basan alt dalları için merkezidir. Bu tür kavramlar, bireyin iç dünyasında görece kalıcı faktörleri temsil ettiklerini varsaydığımızda ya da bireyin çevresel uyaranlardan nasıl etkilendiğini açıklamamıza yardımcı olduklarında çok özel bir konum kazanırlar.

Politik psikoloji alanında da kişilik ve ilgili birey-içi kavramların çok önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz[1]. Politik psikoloji, elbette disiplinlerarası bir alan olması itibarıyla, elinizdeki kitabın da gösterdiği gibi, tanımı ve içeriği geniş bir uğraşıdır. Ancak sosyal psikologlar olarak bizler için bu alanın en önemli tarafı, bireylerin (hem liderler ve politik elitler hem de kitlelerin) politik-ideolojik yönelimlerinin ve diğer politik davranışlarının, gerek görece değişmez (ör., kişilik özellikleri) gerekse durum ve ortama göre değişebilen (ör., ölüm korkusu) psikolojik faktörler tarafından belirlendiği fikridir. Bu bölümde, çeşitli psikolojik değişkenlerin liberal (sol)-muhafazakâr (sağ) düzlemindeki eğilimlerle olan ilişkisini araştıran alanyazını sunmayı amaçlıyoruz. Bunun için ilk olarak politik ideolojinin tanımını ve liberal-muhafazakâr ayrımından ve bu yönelimlerin içeriğinden ne anladığımızı sunmak gerekir.

* Makaleyle ilgili yazışmayı S. Adil Sarıbay'a yönlendiriniz. Adres: Boğaziçi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Bebek, 34342, İstanbul. E-posta: adil.saribay@boun.edu.tr
** Boğaziçi Üniversitesi
*** Lehigh Üniversitesi

1 Politik bilimin geneli için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Marcus'a (2013) kavramı dışında, bu tür kavramlara fazla ilgi göstermemiştir.

Kaynaklar

Abramowitz, A. I. & Saunders, K. L. (2008). Is polarization a myth? *The Journal of Politics*, *70*(2), 542-555.

Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J. & Sanford, R. N. (1950). *The Authoritarian Personality*. New York: Harper & Row.

Alford, J. R., Funk, C. L. & Hibbing, J. R. (2005). Are political orientations genetically transmitted? *American Political Science Review*, *99* (2), 153-167.

Altemeyer, R. A. (1981). *Right-wing Authoritarianism*. Winnipeg, Manitoba, Canada: University of Manitoba Press.

Altemeyer, R. A. (1988). *Enemies of Freedom: Understanding Right-wing Authoritarianism*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Altemeyer, B. (1998). The other "authoritarian personality". In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 30, pp. 47-92). San Diego, CA: Academic Press.

Amodio, D. M., Jost, J. T., Master, S. L. & Yee, C. M. (2007) Neurocognitive correlates of liberalism and conservatism. *Nature Neuroscience, 10*(10), 1246–47.

Andersen, S. M. & Sarıbay, S. A. (2012). Brainwashing and totalitarian influence. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior* (2nd Ed.) (pp. 406-412). San Diego, CA: Elsevier Academic Press.

Anderson, C. J. & Singer, M. M. (2008). The sensitive left and the impervious right: multilevel models and the politics of inequality, ideology, and legitimacy in Europe. *Comparative Political Studies,* LIS Working Paper Series, No. 477

Aron, R. (1968). The end of the ideological age? In C. I. Waxman (Ed.), *The end of İdeology Debate* (pp. 27–48). New York: Simon & Schuster. (Original work published 1957)

Bell, D. (1960). *The end of Ideology*. Glencoe, IL: Free Press.

Benoit, K. & Laver, M. (2006). *Party Policy in Modern Democracies*. London, UK: Routledge.

Block, J. & Block, J. H. (2006). Nursery school personality and political orientation two decades later. *Journal of Research in Personality*, *40* (5), 734-749.

Bonanno, G. A. & Jost, J. T. (2006). Conservative shift among high-exposure survivors of the September 11th terrorist attacks. *Basic and Applied Social Psychology*, *28*(4), 311-323.

Bouchard, T. J. & McGue, M. (2003). Genetic and environmental influences on human psychological differences. *Journal of Neurobiology*, *54*(1), 4-45.

Bouchard, T. J., Segal, N. L., Tellegen, A., McGue, M., Keyes, M. & Krueger, R. (2003). Evidence for the construct validity and heritability of the Wilson–Patterson Conservatism Scale: A reared-apart twins study of social attitudes. *Personality and Individual Differences*, *34*(6), 959-969.

Brundidge, J., Reid, S. A., Choi, S. & Muddiman, A. (2014). The "deliberative digital divide:" Opinion leadership and integrative complexity in the US political blogosphere. *Political Psychology*. DOI: 10.1111/pops.12201

Canetti-Nisim, D., Halperin, E., Sharvit, K. & Hobfoll, S. E. (2009). A new stress-based model of political extremism personal exposure to terrorism, psychological distress, and exclusionist political attitudes. *Journal of Conflict Resolution*, *53*(3), 363-389.

Caprara, G. V. & Zimbardo, P. G. (2004). Personalizing politics: A congruency model of political preference. *American Psychologist*, *59* (7), 581.

Caprara, G. V., Schwartz, S. H., Capanna, C., Vecchione, M. & Barbaranelli, C. (2006) Personality and politics: Values, traits, and political choice. *Political Psychology, 27*, 1–28.

Carney, D. R., Jost, J. T., Gosling, S. D. & Potter, J. (2008). The secret lives of liberals and conservatives: Personality profiles, interaction styles, and the things they leave behind. *Political Psychology, 29*(6), 807-840.

Carraro, L., Castelli, L. & Macchiella, C. (2011). The automatic conservative: Ideology-based attentional asymmetries in the processing of valenced information. *PloS One*, 6(11), e26456.

Carter, T. J., Ferguson, M. J. & Hassin, R. R. (2011). A single exposure to the American flag shifts support toward Republicanism up to 8 months later. *Psychological Science*, *22*(8), 1011-1018.

Cesur, S.,Yılmaz, O., Özgör, C., Tepe, B., Tatlıcıoğlu, I., Bayad, A. & Kanık, E. (Nisan, 2014). *Politik ve dini yönelimin değerlerle ilişkisi*. 18. Ulusal Psikoloji Kongresinde Sunulan Sözel Bildiri, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Chirumbolo, A. (2002). The relationship between need for cognitive closure and political orientation: The mediating role of authoritarianism. *Personality and Individual Differences, 32,* 603-610.

Chirumbolo, A. & Leone, L. (2008). Individual differences in need for closure and voting behaviour. *Personality and Individual Differences*, *44*(5), 1279-1288.

Cohen, F., Ogilvie, D. M., Solomon, S., Greenberg, J. & Pyszczynski, T. (2005). American roulette: The effect of reminders of death on support for George W. Bush in the 2004 presidential election. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, *5*(1), 177-187.

Conover, P. J. & Feldman, S. (1981). The origins and meaning of liberal/conservative self-identifications. *American Journal of Political Science, 25*, 617-645.

Converse, P. E. (1964). The nature of belief systems in mass publics. In D. E. Apter (Ed.), *Ideology and discontent* (pp. 206–261). New York: Free Press.

Cornelis, I. & Van Hiel, A. (2006). The impact of cognitive styles on authoritarianism based conservatism and racism. *Basic and Applied Social Psychology*, *28*(1), 37-50.

Cornelis, I., Van Hiel, A., Roets, A. & Kossowska, M. (2009). Age differences in conservatism: Evidence on the mediation effects of personality and cognitive style. *Journal of Personality, 77,* 51–88.

Cottam, M. L., Dietz-Uhler, B., Mastors, E. & Preston, T. (2010). *Introduction to Political Psychology* (2nd Ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Craig, M. A. & Richeson, J. A. (2014). Not in my backyard! Authoritarianism, social dominance orientation, and support for strict immigration policies at home and abroad. *Political Psychology*, *35*(3), 417-429.

Dawes, C. T. & Fowler, J. H. (2009). Partisanship, voting, and the dopamine D2 receptor gene. *The Journal of Politics, 71*(3), 1157-1171.

Dirilen-Gümüş, Ö. (2009). *Kültür, değerler, kişilik ve siyasal ideoloji arasındaki ilişki: Kültürlerarası bir karşılaştırma (Türkiye-Amerika).* Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Dodd, M. D., Balzer, A., Jacobs, C. M., Gruszczynski, M. W., Smith, K. B. & Hibbing, J. R. (2012) The political left rolls with the good and the political right confronts the bad: Connecting physiology and cognition to preferences. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London, Biological Sciences, 367*(1589), 640–649.

Duckitt, J. (2001). A dual process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 33, pp. 41-113). San Diego, CA: Academic Press.

Duckitt, J. & Sibley, C. G. (2009). A dual-process motivational model of ideology, politics, and prejudice. *Psychological Inquiry, 20*(2-3), 98-109.

Duckitt, J., Wagner, C., Du Plessis, I. & Birum, I. (2002). The Psychological Bases of Ideology and Prejudice: testing a dual process model. *Journal of Personality and Social Psychology*, *83*(1), 75-93.

Eaves, L. J. & Eysenck, H. J. (1974). Genetics and the development of social attitudes. *Nature*, *249*(454), 288–289.

Erikson, R. S. & Tedin, K. L. (2003). *American Public Opinion: Its Origins, Content, and Impact (6th Ed.)*. New York: Longman.

Evans, G., Heath, A. & Lalljee, M. (1996). Measuring left–right and libertarian–authoritarian values in the British electorate. *British Journal of Sociology, 47,* 93–112.

Eysenck, H.J. (1954). *The psychology of politics*. New York: Frederick A. Praeger, Inc.

Federico, C. M., Deason, G. & Fisher, E. L. (2012). Ideological asymmetry in the relationship between epistemic motivation and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, *103*(3), 381.

Federico, C. M., Ergun, D. & Hunt, C. (2014). Opposition to equality and support for tradition as mediators of the relationship between epistemic motivation and system-justifying identifications. *Group Processes and Intergroup Relations*, *17*(4), 524-541.

Feldman, S. (2003). Values, ideology, and structure of political attitudes. In D. O. Sears, L. Huddy & R. Jervis (Eds.), *Oxford Handbook of Political Psychology* (pp. 477–508). New York: Oxford Univ. Press.

Feldman, S. & Johnston, C. (2014). Understanding the determinants of political ideology: Implications of structural complexity. *Political Psychology*, *35*(3), 337-358.

Fishkin, J., Keniston, K. & McKinnon, C. (1973). Moral reasoning and political ideology. *Journal of Personality and Social Psychology*, *27*(1), 109.

Fiske, S. T., Lau, R. R. & Smith, R. A. (1990). On the varieties and utilities of political expertise. *Social Cognition*, *8*(1), 31-48.

Fowler, J. H. & Dawes, C. T. (2008). Two Genes Predict Voter Turnout. *The Journal of Politics*, 70(3), 579–594.

Fraley, R. C., Griffin, B. N., Belsky, J. & Roisman, G. I. (2012) Developmental antecedents of political ideology: A longitudinal investigation from birth to age 18 years. *Psychological Science*, 23, 1425–31.

French, J. A., Smith, K. B., Alford, J. R., Guck, A., Birnie, A. K. & Hibbing, J. R. (2014). Cortisol and politics: Variance in voting behavior is predicted by baseline cortisol levels. *Physiology and Behavior*, *133,* 61-67.

Frenkel-Brunswik, E. (1949). Tolerance towards ambiguity as a personality variable. *American Psychologist, 3*, 268.

Freud, S. (1923/1947). *The ego and the id.* London, UK: Hogarth Press.

Frimer, J. A., Biesanz, J. C., Walker, L. J. & MacKinlay, C. W. (2013). Liberals and conservatives rely on common moral foundations when making moral judgments about influential people. *Journal of Personality and Social Psychology*, *104*(6), 1040.

Fuchs, D & Klingemann, H.D. (1990). *Th*e left-right schema. In M. K. Jennings & J. W. van Deth (Eds.), *Continuities in political action: A longitudinal study of political orientations in three Western democracies* (pp. 203–234). Berlin: Walter de Gruyter.

George, A. (1969). The 'operational code': A neglected approach to the study of political leaders and decision-making. *International Studies Quarterly, 23,* 190-222.

Gerber, A. S., Huber, G. A., Doherty, D., Dowling, C. M. & Ha, S. E. (2010). Personality and political attitudes: Relationships across issue domains and political contexts. *American Political Science Review, 104*(01), 111-133.

Giddens, A. (1998). *The third way: The renewal of social democracy*. Cambridge, England: Polity Press.

Golec de Zavala, A. & Van Bergh, A. (2007). Need for cognitive closure and conservative political beliefs: Differential mediation by personal worldviews. *Political Psychology*, *28*(5), 587-608.

Gosling, S. D., Rentfrow, P. J. & Swann, W. B., Jr. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality*, *37*(6), 504-528.

Graham, J., Haidt, J. & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, *96*(5), 1029.

Graham, J. & Haidt, J. (2010). Beyond beliefs: Religions bind individuals into moral communities. *Personality and Social Psychology Review*, *14*(1), 140-150.

Gray, K., Young, L. & Waytz, A. (2012). Mind perception is the essence of morality. *Psychological Inquiry*, *23*(2), 101-124.

Greenberg, J. & Jonas, E. (2003). Psychological and political orientation—The left, the right, and the rigid: Comment on Jost et al. (2003). *Psychological Bulletin, 129,* 376-382.

Greenberg, J., Pyszczynski, T. & Solomon, S. (1986). The causes and consequences of a need for self-esteem: A terror management theory. In R. F. Baumeister (Ed.) *Public self and private self* (pp. 189-207). New York: Springer-Verlag.

Greenberg, J., Solomon, S. & Pyszczynski, T. (1997). Terror management theory of self-esteem and social behavior: Empirical assessments and conceptual refinements. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 29, pp. 61-139). New York: Academic Press.

Greenstein, F. I. (1992). Can personality and politics be studied systematically? *Political Psychology, 13,* 47-91.

Gruenfeld, D. H. (1995). Status, ideology, and integrative complexity on the U.S. Supreme Court: Rethinking the politics of political decision making. *Journal of Personality and Social Psychology, 68,* 5–20.

Güçlü, S. & Bilen, M. (1995). 1980 sonrası dönemde gelir dağılımında meydana gelen değişimler. *Yeni Türkiye Dergisi, 6,* 160 - 171

Habermas, J. (1989). *The Theory of Communicative Action (Volume 2)*. Boston, MA: Beacon

Haidt, J. (2007). The new synthesis in moral psychology. *Science*, *316*(5827), 998-1002.

Haidt, J. & Graham, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, *20*(1), 98-116.

Haidt, J. & Kesebir, S. (2010). *Morality*. In S. Fiske, D. Gilbert & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of Social Psychology* (5th Ed., pp. 797–832). Hoboken, NJ: Wiley.

Haidt, J. (2012). *The Righteous Mind: Why Good People Are Divided by Politics And Religion*. New York: Pantheon.

Hamill, R., Lodge, M. & Blake, F. (1985). The breadth, depth, and utility of class, partisan, and ideological schemata. *American Journal of Political Science*, 29, 850-870.

Hansson, R. O., Keating, J. P. & Terry, C. (1974). The effects of mandatory time limits in the voting booth on liberal-conservative voting patterns. *Journal of Applied Social Psychology*, *4*(4), 336-342.

Harvey, O. J., Hunt, D. & Schroder, H. M. (1961). *Conceptual Systems and Personality Organization*. New York, NY: Wiley.

Hatemi, P. K., Hibbing, J. R., Medland, S. E., Keller, M. C., Alford, J. R., Smith, K. B., Martin, N. G. & Eaves, L. J. (2010). Not by twins alone: Using the extended family design to investigate genetic influence on political beliefs. *American Journal of Political Science*, *54*(3), 798-814.

Hatemi, P. K., Eaves, L. & McDermott, R. (2012). It's the end of ideology as we know it. *Journal of Theoretical Politics*, *24*(3), 345-369.

Hatemi, P. K. & McDermott, R. (2012). The political psychology of biology, genetics, and behavior. *Political Psychology, 33*(3), 307-312.

Hatemi, P. K., Medland, S. E., Klemmensen, R., Oskarsson, S., Littvay, L., Dawes, C. T., ... & Martin, N. G. (2014). Genetic influences on political ideologies: Twin analyses of 19 measures of political ideologies from five democracies and genome-wide findings from three populations. *Behavior Genetics*, *44*(3), 282-294.

Henrich, J., Heine, S. J. & Norenzayan, A. (2010). The weirdest people in the world? *Behavioral and Brain Sciences*, *33*(2-3), 61-83.

Hetherington, M. J. & Weiler, J. D. (2009) *Authoritarianism and Polarization in American Politics*. New York, NY: Cambridge University Press.

Hibbing, J. R., Smith, K. B. & Alford, J. R. (2014). Differences in negativity bias underlie variations in political ideology. *Behavioral and Brain Sciences*, *37*(3), 297-307.

Hibbing, J. R., Smith, K. B., Peterson, J. C. & Feher, B. (2014). The deeper sources of political conflict: evidence from the psychological, cognitive, and neuro-sciences. *Trends in Cognitive Sciences, 18*(3), 111-113.

Hirsh, J. B., Walberg, M. D. & Peterson, J. B. (2013). Spiritual liberals and religious conservatives. *Social Psychological and Personality Science*, *4*(1), 14-20.

Inbar, Y., Pizarro, D. A. & Bloom, P. (2009). Conservatives are more easily disgusted than liberals. *Cognition and Emotion*, *23*(4), 714-725.

Janoff-Bulman, R. (2009). To provide or protect: Motivational bases of political liberalism and conservatism. *Psychological Inquiry*, *20*(2-3), 120-128.

Johnson, S. D. & Tamney, J. B. (2001). Social traditionalism and economic conservatism: Two conservative political ideologies in the United States. *The Journal of Social Psychology*, *141*(2), 233-243.

Joseph, C. M., Graham, J. & Haidt, J. (2009). The end of equipotentiality: A moral foundations approach to ideology-attitude links and cognitive complexity. *Psychological Inquiry*, *20*(2-3), 172-176.

Jost, J. T. (2006). The end of the end of ideology. *American Psychologist, 61(7),* 651-670.

Jost, J. T., Banaji, M. R. & Nosek, B. A. (2004a). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology, 25*(6), 881-919.

Jost, J. T., Federico, C. M. & Napier, J. L. (2009). Political ideology: Its structure, functions, and elective affinities. *Annual Review of Psychology, 60,* 307-337.

Jost, J. T., Fitzsimons, G. & Kay, A. C. (2004b). The ideological animal: A system justification view. In J. Greenberg, S. L. Koole & T. Pyszczynski (Eds.), *Handbook of Experimental Existential Psychology* (pp. 263–282). New York: Guilford Press.

Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W. & Sulloway, F. J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, *129*(3), 339-375.

Jost, J. T., Kruglanski, A. W. & Simon, L. (1999). Effects of epistemic motivation on conservatism, intolerance, and other system-justifying attitudes. In L. I. Thompson, J. M. Levine & D. M. Messick (Eds.), *Shared Cognition in Organizations: The Management of Knowledge* (pp. 91–116). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Jost, J. T., Ledgerwood, A. & Hardin, C. D. (2008). Shared reality, system justification, and the relational basis of ideological beliefs. *Social and Personality Psychology Compass*, *2*(1), 171-186.

Jost, J. T., Napier, J. L., Thórisdóttir, H., Gosling, S. D., Palfai, T. P. & Ostafin, B. (2007). Are needs to manage uncertainty and threat associated with political conservatism or ideological extremity? *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*(7), 989-1007.

Jugert, P., Cohrs, J. C. & Duckitt, J. (2009). Inter-and Intrapersonal processes underlying authoritarianism: The role of social conformity and personal need for structure. *European Journal of Personality, 23,* 607–621.

Kanai, R., Feilden, T., Firth, C. & Rees, G. (2011). Political orientations are correlated with brain structure in young adults. *Current Biology*, *21*(8), 677-680.

Kandler, C., Bleidorn, W. & Riemann, R. (2012). Left or right? Sources of political orientation: The roles of genetic factors, cultural transmission, assortative mating, and personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, *102*(3), 633.

Kemmelmeier, M. (1997). Need for closure and political orientation among German university students. *Journal of Social Psychology, 137*, 787–789.

Kerlinger, F. N. (1984). *Liberalism and conservatism: The Nature and Structure of Social Attitudes*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Kinder, D.R. (1998). Opinion and action in the realm of politics. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske & G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology*, (Vol. 2, pp. 778–867). Boston, MA: McGraw-Hill.

Knight, K. (1999). Liberalism and conservatism. In J. P. Robinson, P. R. Shaver & L. S. Wrightsman (Eds.), *Measures of political attitudes* (pp. 59–158). San Diego, CA: Academic Press.

Knutson, J. N. (1973). Personality in the study of politics. In J. N. Knutson (Ed.), *Handbook of Political Psychology* (pp. 28-56). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Kohlberg, L. (1981). *The philosophy of moral development: Moral Stages and the Idea of Justice* (Essays on moral development, Vol. 1). San Fancisco, CA: Harper & Row.

Kossowska, M. & Van Hiel, A. (2003). The relationship between need for closure and conservative beliefs in Western and Eastern Europe. *Political Psychology*, *24*(3), 501-518.

Koyuncu, M. & Şenses, F. (2004). *Kısa dönem krizlerin sosyoekonomik etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin deneyimleri.* [Socioeconomic effects of short term crises: the experiences of Turkey, Indonesia, and Argentina]. ERC Working Paper in Economics 04/13, Economic Research Center, Middle East Technical University

Kruglanski, A. W. (2004). *The Psychology of Closed Mindedness*. New York: Psychology Press.

Kruglanski, A. W., Chen, X., Dechesne, M., Fishman, S. & Orehek, E. (2009). Fully committed: Suicide bombers' motivation and the quest for personal significance. *Political Psychology*, *30*(3), 331-357.

Kruglanski, A. W. & Freund, T. (1983). The freezing and unfreezing of lay inferences: Effects of impressional primacy, ethnic stereotyping, and numerical anchoring. *Journal of Experimental Social Psychology*, *19*, 448–468.

Küçüker, A. (2007). *Gençlerin siyasal ve kültürel tutumları -Ankara örneği-*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Landau, M. J., Solomon, S., Greenberg, J., Cohen, F., Pyszczynski, T., Arndt, J., Miller, C. H., Ogilvie, D. M. & Cook, A. (2004). Deliver us from evil: The effects of mortality salience and reminders of 9/11 on support for President George W. Bush. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *30*(9), 1136-1150.

Lasswell, H. D. (1930). *Psychopathology and politics*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Layman, G. C. & Carsey, T. M. (2002). Party polarization and conflict extension in the American electorate. *American Journal of Political Science, 46,* 786-802.

Lipset, S. M. (1963). *The first new nation: The United States in historical and comparative perspective*. New York: Basic Books.

Lundin, R. W. (1969). *Personality: A behavioral analysis.* London, UK: Macmillan.

Malka, A., Soto, C. J., Inzlicht, M. & Lelkes, Y. (2014). Do needs for security and certainty predict cultural and economic conservatism? A cross-national analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 106*(6), 1031.

Mannheim, K. (1936). *Ideology and Utopia*. New York: Harvest Books

Marcus, G. E. (2013). *Political psychology: Neuroscience, genetics, and politics*. New York: Oxford University Press.

Marx, K. & Engels, F. (1970). *The German ideology*. (C. J. Arthur, Ed.). New York: International Publishers. (Original work published 1846)

Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed.). New York, NY: Harper & Row.

McAdams, D. P., Hanek, K. J. & Dadabo, J. G. (2013). Themes of self-regulation and self-exploration in the life stories of religious American conservatives and liberals. *Political Psychology*, *34*(2), 201-219.

McCrae, R.R. & Costa, P.T., Jr. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology, 52,* 81–90.

McGuire, W. J. (1993). The poly-psy relationship: Three phases of a long affair. In S. Iyengar & W. J. McGuire (Eds.), *Explorations in Political Psychology* (pp. 9-35). Durham, NC: Duke University Press.

Mischel, W. & Shoda, Y. (1995). A cognitive-affective system theory of personality: Reconceptualizing situations, dispositions, dynamics, and invariance in personality structure. *Psychological Review, 102*, 246-268.

Mondak, J. J. & Halperin, K. D. (2008). A framework for the study of personality and political behaviour. *British Journal of Political Science*, *38*(02), 335-362.

Nail, P. R. & McGregor, I. (2009). Conservative shift among liberals and conservatives following 9/11/01. *Social Justice Research*, *22*(2-3), 231-240.

Napier, J. L. & Jost, J. T. (2008). Why are conservatives happier than liberals? *Psychological Science*, *19*(6), 565-572.

Negri, A. & Hardt, M. (2012). *Duyuru*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Neiman, J. L. (2012) *Political ideology, personality and the correlations with tastes and preferences for music, art, literature and food*. Unpublished manuscript, University of Nebraska-Lincoln, 2012.

Olcaysoy, I. & Sarıbay, A. (Nisan, 2012). *Muhafazakârlığın eşitliğe karşıtlık ve değişime direnme boyutlarının kişisel ve politik düzeyde ölçülmesi*. 17. Ulusal Psikoloji Kongresinde Sunulmuş Poster Bildiri, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Onraet, E., Van Hiel, A., Roets, A. & Cornelis, I. (2011). The closed mind:'Experience'and 'cognition'aspects of openness to experience and need for closure as psychological bases for right-wing attitudes. *European Journal of Personality*, *25*(3), 184-197.

Orey, B. D. A. & Park, H. (2012). Nature, nurture, and ethnocentrism in the Minnesota Twin Study. *Twin Research and Human Genetics*, *15*(01), 71-73.

Oxley, D. R., Smith, K. B., Alford, J. R., Hibbing, M. V., Miller, J. L., Scalora, M., Hatemi, P. K. & Hibbing, J. R. (2008). Political attitudes vary with physiological traits. *Science*, *321*(5896), 1667-1670.

Peffley, M. A. & Hurwitz, J. (1985). A hierarchical model of attitude constraint. *American Journal of Political Science*, *29,* 871-890.

Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. & Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, *67*(4), 741.

Rentfrow, P. J., Jost, J. T., Gosling, S. D. & Potter, J. (2009). Statewide differences in personality predict voting patterns in 1996–2004 U. S. presidential elections. In J. T. Jost, A. C. Kay & H. Thórisdóttir (Eds.),

Social and Psychological Bases of Ideology and System Justification (pp. 314–347). New York, NY: Oxford University Press.

Riemann, R., Grubich, C., Hempel, S., Mergl, S. & Richter, M. (1993). Personality and attitudes towards current political topics. *Personality and Individual Differences, 15,* 313–321.

Richeson, J. A. & Shelton, J. N. (2003). When prejudice does not pay effects of interracial contact on executive function. *Psychological Science*, *14*(3), 287-290.

Roets, A. & Van Hiel, A. (2007). Separating ability from need: Clarifying the dimensional structure of the need for closure scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *33*(2), 266-280.

Rokeach, M. (1960). *The open and closed mind: Investigations into the nature of belief systems and personality systems*. New York: Basic Books.

Rokeach, M. (1968). *Beliefs, attitudes, and values: A Theory of Organization and Change.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Schreiber, D., Simmons, A. N., Dawes, C. T., Flagan, T., Fowler, J. H. & Paulus, M. P. (2009). *Red brain, blue brain: Evaluative processes differ in Democrats and Republicans*. In American Political Science Association Annual Meeting, Toronto. Available online at http:// dmschreiber. ucsd. edu/Publications/RedBrainBlueBrain. pdf.

Schroder, H. M., Driver, M. J. & Streufert, S. (1967). *Human Information Processing*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 25, pp. 1-65). San Diego, CA: Academic Press.

Schwartz, S. H., Caprara, G. V. & Vecchione, M. (2010). Basic personal values, core political values, and voting: A longitudinal analysis. *Political Psychology*, *31*(3), 421-452.

Schwartz S.H., Melech G., Lehmann A., Burgess S., Harris M. & Owens V.(2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *32,* 519–42.

Scott, W.A. (1960). International ideology and interpersonal ideology. *Public Opinion Quarterly*, *24,* 419-435.

Sibley, C. G., Robertson, A. & Wilson, M. S. (2006). Social dominance orientation and right-wing authoritarianism: Additive and interactive effects. *Political Psychology, 27*(5), 755-768.

Sidanius, J. (1988). Political sophistication and political deviance: A structural equation examination of context theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 55,* 37–51.

Sidanius, J. & Pratto, F. (1999). *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*. New York: Cambridge Univ. Press

Sears, D. O. (1986). College sophomores in the laboratory: Influences of a narrow data base on social psychology's view of human nature. *Journal of Personality and Social Psychology*, *51*(3), 515-530.

Skitka, L. J., Mullen, E., Griffin, T., Hutchinson, S. & Chamberlin, B. (2002). Dispositions, scripts, or motivated correction? Understanding ideological differences in explanations for social problems. *Journal of Personality and Social Psychology*, *83*(2), 470-487.

Stel, M. & Harinck, F. (2011). Being mimicked makes you a prosocial voter. *Experimental Psychology, 58*(1), 79-84.

Suedfeld, P. (2009). Integrative complexity. In M. R. Leary & R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior* (pp. 354-366). New York, NY: Guilford Press.

Suedfeld, P. (2010). The cognitive processing of politics and politicians: Archival studies of conceptual and integrative complexity. *Journal of Personality*, *78*(6), 1669-1702.

Suedfeld, P. & Tetlock, P. E. (1977). Integrative complexity of communications in international crises. *Journal of Conflict Resolution, 21,* 169–184.

Tedin, K. L. (1987). Political ideology and the vote. *Research in Micropolitics*, *2,* 63–94.

Tetlock, P. E. (1983). Cognitive style and political ideology. *Journal of Personality and Social Psychology, 45,* 118-126.

Tetlock, P. E. (1986). A value pluralism model of ideological reasoning. *Journal of Personality and Social Psychology, 50,* 819–827.

Tetlock, P. E. (1993). Cognitive structural analysis of political rhetoric: Methodological and theoretical issues. In S. Iyengar & W. J. McGuire (Eds.), *Explorations in Political Psychology* (pp. 380-405). Durham, NC: Duke University Press.

Thórisdóttir, H. & Jost, J. T. (2011). Motivated closed-mindedness mediates the effect of threat on political conservatism. *Political Psychology*, *32*(5), 785-811.

Thórisdóttir, H., Jost, J. T., Liviatan, I. & Shrout, P. E. (2007). Psychological needs and values underlying left-right political orientation: Cross-national evidence from Eastern and Western Europe. *Public Opinion Quarterly*, *71*(2), 175-203.

Tomkins, S. S. (1965). Affect and the psychology of knowledge. In S. S. Tomkins & C. E. Izard (Eds.), *Affect, cognition, and personality: Empirical studies* (pp. 72–97). New York: Springer.

Trapnell, P. D. (1994). Openness versus intellect: A lexical left turn. *European Journal of Personality, 8,* 273–290.

Treier, S. & Hillygus, D. S. (2009). The nature of political ideology in the contemporary electorate. *Public Opinion Quarterly*, *73*(4), 679-703.

Uleman, J. S., Rhee, E., Bardoliwalla, N., Semin, G. & Toyama, M. (2000). The relational self: Closeness to ingroups depends on who they are, culture, and the type of closeness. *Asian Journal of Social Psychology*, *3*(1), 1-17.

Uskul, A. K., Cross, S. E., Sunbay, Z., Gercek-Swing, B. & Ataca, B. (2012). Honor bound: The cultural construction of honor in Turkey and the northern US. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 43*, 1131-1151.

Van der Toorn, J., Napier, J. L. & Dovidio, J. F. (2013). We the people: intergroup interdependence breeds liberalism. *Social Psychological and Personality Science, 5,* 616-622.

Van Hiel, A. & Mervielde, I. (2003). The measurement of cognitive complexity and its relationship with political extremism. *Political Psychology, 24,* 781–801.

Van Hiel, A., Pandelaere, M. & Duriez, B. (2004). The impact of need for closure on conservative beliefs and racism: Differential mediation by authoritarian submission and authoritarian dominance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *30*(7), 824-837.

Van Hiel, A., Onraet, E. & De Pauw, S. (2010). The relationship between social-cultural attitudes and behavioral measures of cognitive style: A meta-analytic integration of studies. *Journal of Personality*, *78*(6), 1765-1800.

Verhulst, B., Eaves, L. J. & Hatemi, P. K. (2012). Correlation not causation: The relationship between personality traits and political ideologies. *American Journal of Political Science*, *56*(1), 34-51.

Van Lange, P. A., Bekkers, R., Chirumbolo, A. & Leone, L. (2012). Are conservatives less likely to be prosocial than liberals? From games to ideology, political preferences and voting. *European Journal of Personality*, *26*(5), 461-473.

Vigil, J. M. (2010). Political leanings vary with facial expression processing and psychosocial functioning. *Group Processes and Intergroup Relations, 13,* 547–558.

Weber, C. & Federico, C. M. (2013). Moral foundations and heterogeneity in ideological preferences. *Political Psychology, 34,* 107–126.

Webster, D. M. & Kruglanski, A. W. (1994). Individual differences in need for cognitive closure. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 1049–1062.

Weissflog, M., Choma, B. L., Dywan, J., van Noordt, S. J. & Segalowitz, S. J. (2013). The political (and physiological) divide: Political orientation, performance monitoring, and the anterior cingulate response. *Social Neuroscience*, *8*(5), 434-447.

Whitley, B. E., Jr. (1999). Right-wing authoritarianism, social dominance orientation, and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, *77*(1), 126.

Wilson, M. S. & Sibley, C. G. (2013). Social dominance orientation and right-wing authoritarianism: Additive and interactive effects on political conservatism. *Political Psychology, 34*(2), 277-284.

Winter, D. G. (2003). Personality and political behavior. In D. O. Sears, L. Huddy & R. Jervis (Eds.), *Oxford Handbook of Political Psychology* (pp. 110-145). New York, NY: Oxford University Press.

Winter, D. G. (2005). Things I've learned about personality from studying political leaders at a distance. *Journal of Personality, 73,* 557-584.

Winter, D. G., Hermann, M. G., Weintraub, W. & Walker, S. G. (1991a). The personalities of Bush and Gorbachev measured at a distance: Procedures, portraits, and policy. *Political Psychology, 12,* 215–245.

Winter, D. G., Hermann, M. G., Weintraub, W. & Walker, S. G. (1991b). The personalities of Bush and Gorbachev measured at a distance: Follow-up on predictions. *Political Psychology, 12,* 457–464.

Wright, J. C. & Baril, G. (2011). The role of cognitive resources in determining our moral intuitions: Are we all liberals at heart? *Journal of Experimental Social Psychology*, *47*(5), 1007-1012.

Yılmaz, O. (Mayıs, 2013). *Politik ve dini yönelimin kürtlere yönelik önyargıya etkisi ve bunun değerlerle ilişkisi*. "Psikolojide Anaakımdan ve Eleştirel Yaklaşımdan Çalışmalar"da Sunulan Sözel Bildiri, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Young, E. (2009) *Why we're liberal, why we're conservative: A cognitive theory on the origins of ideological thinking*. Unpublished doctoral dissertation, Department of Political Science, Stony Brook University. Available at: http://dspace. sunyconnect.suny.edu/bitstream/handle/1951/52392/000000880.sbu.pdf?sequence=1.

Zumbrunnen, J. & Gangl, A. (2008). Conflict, fusion, or coexistence? The complexity of contemporary American conservatism. *Political Behavior*, *30*(2), 199-221.

Bölüm 2

SİYASAL PSİKOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

*Cengiz ERİŞEN**
*Elif ERİŞEN***
*Binnur ÖZKEÇECİ-TANER****

Özet

Siyasal psikoloji disiplininin disiplinlerarası içeriği düşünüldüğünde, bilimsel bilgi üretmek için kullanılan yöntemler disiplin içerisinde sorulan soruları yanıtlayabilmelidir. Siyasal psikolojide kullanılan yöntemlerin çoğu siyaset bilimi araştırmacıları için çeşitli araştırma seçenekler sunmaktadır. Bu makale, deneysel tasarım, anket araştırması ve içerik analizi yöntemlerinin temellerini açıklamakta ve disiplindeki belirli yöntemler hakkındaki son gelişmeleri ve özellikle söz edilecek üç yönteme yönelik artan ilgiyi kısaca tartışmaktadır. Her araştırma yöntemi genel anlamda açıklanmakta ve araştırmacının bu yöntemleri kullanarak hangi sonuçlara ulaşabileceği anlatılmaktadır.

Giriş

Bu makale, deneysel tasarımdan anket araştırmasına kadar siyasal psikoloji araştırmalarında çeşitli yöntemleri kullanan bu özel sayıdaki (*Turkish Studies* dergisindeki özel sayıya atıf verilmektedir) makaleleri daha iyi anlayacak ve yorumlayacak yöntemsel arkaplanı sağlamayı

* TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Türkiye
** Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
*** Hamline Üniversitesi, ABD

[31] Bu bölüm, yazarların Research Methods in Political Psychology başlığıyla Turkish Studies dergisinde ingilizce yayınlanan makalenin çevirisidir ve derginin yayınevi Taylor & Francis Ltd.'nin (http://www.tandfonline.com) izniyle Türkçe yayınlanmaktadır. Makalenin tam referansı: Erişen, C., Erişen, E. & Özkeçeci-Taner, B. (2013). Research Methods in Political Psychology, *Turkish Studies, 14*(1), 13-33. Makalenin çevirisinde görev alan ve bize yardımcı olan Emrah Gülsunar'a teşekkür ederiz.

hipotez testini hangi yöntem sağlar?" olmalıdır. Şunu anlamak önemlidir; her yöntem, bilinmeyen durumun belirli bir yönünü anlamımızı sağlar. Bu yüzden araştırmacılar şu soruyu sormalıdırlar: Hangi yöntem araştırma sorusuna en uygun yanıtı verebilecektir? Ancak bu biçimde hangi araştırma sorusu için hangi yanıtın bulunabileceği netleştirilebilir.

İkincisi, iç ya da dış geçerlilik arasındaki etkileşimle (*tradeoff*) ilgilidir. İç geçerlilik, katılımcıların etkisine açık kaldıkları tüm olası etkenler üzerinde bir çalışmadaki kontrol seviyesini göstermektedir. Dış geçerlilik ise tersine, farklı insanlar, durumlar ve zaman ötesinde sonuçların genellenebilme seviyesini göstermektedir. Dolayısıyla biri, durumlar arasındaki nedensel çıkarsamalar üzerinde kontrol olup olmadığını sorgularken, diğeri araştırmacının bulgularını farklı evrenlere genelleyip genelleyemeyeceğini sorgular. Böyle bir durumda iç ve dış gerçerlilik arasındaki etkileşimin çözümü kolay değildir. Olası bir çözüm araştırma yönteminin gerçekliklerini, yani yöntemin faydalarını ve aksayan yönlerini kabullenmektir. Bu kabullenme ile kişi güvenilir çıkarımlara ulaşabilir. Diğer bir seçenek ise siyaset bilimi içerisindeki yöntem ve istatistik literatüründeki tartışmaları izlemek ve yöntemi buna göre kurgulamaktır. Bugün, nicel araştırma yöntemlerinde karşılaşılan her tür potansiyel problem için ya yöntemsel ya da istatistiksel çözümler sunulmaktadır.

Araştırma yöntemlerinin uygun kullanımı, görgül ve kuramsal düzeyde geçerli çıkarımlara ulaşmanın belkemiğidir. Bu analitik yöntemler olmadan araştırma sorunsalına verilecek yanıtlar sınırlı ve tartışmalı olacaktır. Dolayısıyla, Türkiye siyaset bilimi disiplininin içerisindeki araştırma alanları, disiplindeki bilimsel bilgiyi ilerletmek amacıyla araştırma yöntemlerine daha fazla önem vermeli ve gereken biçimde uygulamalıdır.

Kaynaklar

Almond, G. & Verba, S. (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Boston, MA: Little, Brown.

Ariely, D. (2008). *Predictably Irrational: The Hidden Forces That Shape Our Decisions*. London: Harper Collins.

Benoit, K. & Laver, M. (2007). Estimating Party Policy Positions: Comparing Expert Surveys and Hand-Coded Content Analysis. *Electoral Studies, 26*, 90–107.

Berinsky, A. (2004). *Silent Voices: Opinion Polls and Political Representation in America*. Princeton: Princeton University Press.

Blair, G. & Imai, K. (2012). Statistical Analysis of List Experiments. *Political Analysis, 20*, 47–77.

Brady, H. (2000). Contributions of Survey Research to Political Science. *PS: Political Science & Politics, 33*, 47–57.

Bullock, W, Imai, K. & Shapiro, J.N. (2001). Statistical Analysis of Endorsement Experiments: Measuring Support for Militant Groups in Pakistan. *Political Analysis, 19*, 363–384.

Camerer, C. (2003). *Behavioral Game Theory: Experiments on Strategic Interaction*. Princeton: Princeton University Press.

Cassino, D. & Erişen, C. (2010). Priming Bush and Iraq in 2008: A Survey Experiment. *American Politics Research, 28*, 372–394.

Converse, J.M. & Presser, S. (1986). *Survey Questions: Handcrafting the Standardized Questionnaire*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Çarkoğlu, A & Kalaycıoğlu, E. (2007). *Turkish Democracy Today*. London: I. B. Tauris.

Dillon, M. (1993). Argumentative Complexity of Abortion Discourse. *Public Opinion Quarterly, 57*, 305–314.

Druckman, J.N., Green, D.P., Kuklinski, J.H. & Lupia, A. (2006). The Growth and Development of Experimental Research Political Science. *American Political Science Review, 100*, 627–636.

Druckman, H.N., Green, D.P., Kuklinski, J.H. & Lupia, A. (2011). *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. New York: Cambridge University Press.

Druckman, J.N. & Kam, C. (2011). Students as Experimental Participants: A Defense of the 'Narrow Data Base'. In J.N. Druckman, D.P. Green, J.H. Kuklinski & A. Lupia (Eds.), *Cambridge Handbook of Experimental Political Science* (pp.70-101). New York: Cambridge University Press.

Erişen, E. & Erişen, C. (2012). The Effect of Social Networks on the Quality of Political Thinking. *Political Psychology, 33*, 839–865.

Erişen, C. & Erişen, E. (2014). Cognitive Versus Emotional Evaluations as the Foundations of Public Perceptions of the EU in Turkey. In B. Temel (Ed.) *The Great Catalyst: European Union Project and Lessons from Greece and Turkey*, (pp.291-318). New York: Lexington Books.

Erişen, C. & Erişen, E. (2014). Attitudinal Ambivalence towards Turkey's EU Membership. *Journal of Common Martket Studies, 52*, 2, 217-233.

Erişen, C. (2013). Deneysel Yöntem. In P. Uyan-Semerci & E. Erdoğan (Eds.) *Farklı Pencereler, Farklı Manzaralar: Sosyal Bilimlerde Yöntem Tartışmaları* (pp.121–146). Istanbul: Hiperlink.

Esmer, Y. (2007). *Measuring and Mapping Cultures: 25 Years of Comparative Value Surveys*. Leiden, The Netherlands: Brill Academic Publishers.

Fazio, R.H. (1990). Multiple Processes by Which Attitudes Guide Behavior: The MODE Model as an Integrative Framework. In M.P. Zanna (Ed.) *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 23 (pp.75–109). New York: Academic Press.

Gaines, B.J., Kuklinski, J.H. & Quirk, P.J. (2007). The Logic of the Survey Experiment Reexamined. *Political Analysis, 15*, 1–20.

Gelpi, C. (2010). Performing on Cue? The Formation of Public Opinion Toward War. *Journal of Conflict Resolution, 54*, 88–116.

George, A. L. (1969). The 'Operational Code': A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making. *International Studies Quarterly, 13*, 190–222.

Gigerenzer, G. (2007). *Gut Feelings: The Intelligence of the Unconscious*. New York: Viking.

Gladwell, M. (2007). *Blink: The Power of Thinking Without Thinking*. New York: Back Bay Books.

Goldsmith, B. E., Horiuchi, Y. & Inoguchi, T. (2005). American Foreign Policy and Global Opinion: Who Supported the War in Afghanistan? *Journal of Conflict Resolution, 49*, 408–429.

Greenwald, A.G., McGhee, D. E. & Schwartz, J. (1998). Measuring Individual Differences in Implicit Cognition: The Implicit Association Test. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 1464–1480.

Hatemi, P.K. & McDermott, R. (2012). The Political Psychology of Biology, Genetics, and Behavior: An Introduction by Special Issue Editors. *Political Psychology, 33*, 307–312.

Heath, A, Fisher, S. & Smith, S. (2005). The Globalization of Public Opinion Research. *Annual Review of Political Science, 8*, 297–333.

Henrich, J., Boyd, R., Bowles, S., Camerer, C., Fehr, E. & Gintis, H. (2004). *Foundations of Human Sociality: Economic Experiments and Ethnographic Evidence from Fifteen Small-Scale Societies*. Oxford: Oxford University Press.

Hermann, M.G. (1987). Foreign Policy Role Orientations and the Quality of Foreign Policy Decisions. In S. Walker (Ed.) *Role Theory and Foreign Policy Analysis* (pp.123–140). Durham, NC: Duke University Press.

Hermann, M.G. (2010). Content Analysis. In A. Klotz & D. Prakash (Eds.) *Qualitative Methods in International Relations* (pp.151–167). New York: Palgrave MacMillan.

Hermann, M.G. Hermann, C. (1989). Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An

Empirical Inquiry. *International Studies Quarterly, 33*, 361–388.

Hermann, M.G., Preston, T., Korany, B. & Shaw, T.M. (2001). Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals. *International Studies Review, 3*, 83–131.

Holbrook, A. L. & Krosnick, J.A. (2010). Social Desirability Bias in Voter Turnout Reports: Tests Using the Item Count Technique. *Public Opinion Quarterly, 74*, 37–67.

Holsti, O. (1969). *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Reading, MA: Addison-Wiley.

Imai, K. (2011). Multivariate Regression Analysis for the Item Count Technique. *Journal of the American Statistical Association, 106*, 407–416.

Iyengar, S. & Simon, A. (1993). News Coverage of the Gulf Crisis and Public-Opinion: A Study of Agenda Setting, Priming, and Framing. *Communication Research, 20*, 365–383.

Janus, A. L. (2010). The Influence of Social Desirability Pressures on Expressed Immigration Attitudes. *Social Science Quarterly, 91*, 928–946.

Jennings, K. M. & Van Deth, J. (1990). *Continuities in Political Action: A Longitudinal Study of Political Orientations in Three Western Democracies*. Berlin: Walter de Gruyter.

Kaarbo, J. (2001). Linking Leadership Style to Policy: How Prime Ministers Influence the Decision-Making Process. In O. Feldman & L.O. Valenty (Eds.) *Profiling Political Leaders: Cross-Cultural Studies of Personality and Political Behavior* (pp.81–96). Westport, CT: Praeger.

Kahneman, D., Slovic, P. & Tversky, A. (1982). *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases*. New York: Cambridge University Press.

Keltner, D., Gruenfeld, D.H. & Anderson, C. Power (2003). Approach, and Inhibition. *Psychological Review, 110*, 265–284.

Kentmen, Ç. (2008). Determinants of Support for EU Membership in Turkey: Islamic Attachments, Utilitarian Considerations, and National Identity. *European Union Politics, 9*, 487–510.

Kesgin, B. (2013). Leadership Traits of Turkey's Islamist and Secular Prime Ministers. *Turkish Studies, 13*,æ 136-157.

Kinder, D. R. & Palfrey, T.R. (1983). *Experimental Foundations of Political Science*. Michigan: University of Michigan Press.

King, G. (1986). How Not to Lie with Statistics: Avoiding Common Mistakes in Quantitative Political Science. *American Journal of Political Science, 30*, 666–687.

King, G, Murray, C., Salomon, J.A. & Tandon, (2004). Enhancing the Validity and Cross-Cultural Comparability of Measurement in Survey Research. *American Political Science Review, 98*, 191–207.

Kolbe, R.H. & Burnett, M.S. (1991). Content-Analysis Research: An Examination of Applications with Directives for Improving Research Reliability and Objectivity. *Journal of Consumer Research, 18*, 243-250.

Krippendorff, K. (2003). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Newbury Park, CA: Sage.

Krosnick, J.A. (1999). Survey Research. *Annual Review of Psychology, 50*, 537–567.

Krosnick, J.A. (2002). The Causes of No-Opinion Responses to Attitude Measures in Surveys: They Are Rarely What They Appear to Be. In R. M. Groves, D. A. Dillman, J.L. Eltinge & R.J.A. Little (Eds.) *Survey Non Response* (pp. 87–100). New York: Wiley.

Lavrakas, P.J. (1993). *Telephone Survey Methods: Sampling, Selection, and Supervision*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Lombard, M., Snyder-Duch, J. & Bracken, C.C. Cheryl Companella (2002). Content Analysis in Mass Communication: Assessment and Reporting of Intercoder Reliability. *Human Communication Research, 28*, 587–604.

Morton, R.B. & Williams, K.C. (2010). *Experimental Political Science and the Study of Causality*. New York: Cambridge University Press.

Moyser, G. & Wagstaffe, M. (1987). (Eds.) *Research Methods for Elite Studies*. London: Allen & Unwin.

Neuendorf, K.A. (2002). *The Content Analysis Codebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Ozkececi-Taner, B. (2005). The Impact of Institutionalized Ideas in Coalition Foreign Policy Making: Turkey as an Example, 1991–2002. *Foreign Policy Analysis, 1*, 249–278.

Ozkececi-Taner, B. (2009). *Role of Institutionalized Ideas in Coalition Government Foreign Policymaking: Turkey as a Case Study, 1991–2002*. Leiden, The Netherlands: Brill & RoL Publishers.

Payne, B.K., Cheng, C. M., Govorun, O. & Stewart, B.D. (2005). An Inkblot for Attitudes: Affect Misattribution as Implicit Measurement. *Journal of Personality and Social Psychology, 89*, 277–293.

Post, J. (1991). Saddam Hussein of Iraq: A Political Personality Profile. *Political Psychology, 12*, 279–289.

Redlawsk, D.P., Tolbert, C.J. & Franko, W. (2010). Voters, Emotions, and Race in 2008: Obama as the First Black President. *Political Research Quarterly, 63*, 875–889.

Stemler, S. (2001). An Overview of Content Analysis. *Practical Assessment, Research, and Evaluation, 7*. Accessed May 15, 2012 http://PAREonline.net/getvn.aspv=7&n=17

Suedfeld, P., Wallace, M. D. & Thachuk, K.L. (1993). Changes in Integrative Complexity among Middle East Leaders During the Persian Gulf Crisis. *Journal of Social Issues, 49*, 183–199.

Taleb, N.N. (2008). *Fooled by Randomness: The Hidden Role of Chance in Life and in the Markets*. New York: Rando House.

Tetlock, P.E., Armor, D. & Peterson, R.S. (1994). The Slavery Debate in Antebellum America: Cognitive Style, Value Conflict, and the Limits of Compromise. *Journal of Personality and Social Psychology, 66*, 115–126.

Thurstone, L.L. (1927). A Law of Comparative Judgment. *Psychological Review, 34*, 273–286.

Tinsley, H.E.A. & Weiss, D.J. (2000). Interrater Reliability and Agreement. In H.E.A. Tinsley and S.D. Brown (Eds.) *Handbook of Multivariate Statistics and Mathematical Modeling* (pp. 95–124). New York: Academic Press.

Tourangeau, R., Rips, L.J. & Rasinski, K. (2000). *The Psychology of Survey Response*. New York: Cambridge University Press.

US General Accounting Office. *Content Analysis: A Methodology for Structuring and Analyzing Written Material*. Washington, DC: US General Accounting Office, 1996 (GAO/PEMD-10.3.1).

Verba, S., Nie, J. & Kim, J-O. (1978). *Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison*. Cambridge: Cambridge University Press.

Weber, R.P. (1990). *Basic Content Analysis*. Newbury Park, CA: Sage.

Weisberg, H.F. (2005). *The Total Survey Error Approach*. Chicago: University of Chicago Press.

Winter, D. (2003). Personality and Political Behavior. In D.O. Sears, L. Huddy & R. Jervis (Eds.) *Oxford Handbook of Political Pscyhology* (pp.110-145). New York: Oxford University Press.

Winter, D.G., Hermann, M.G, Weintraub, W. & Walker, S.G. (1991). The Personalities of Bush and Gorbachev Measured at a Distance: Procedures, Portraits, and Policy. *Political Psychology, 12*, 215–245.

Zaller, J. (1992). *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zaller, J. & Feldman, S. (1992). A Simple Theory of the Survey Response: Answering Questions Versus Revealing Preferences. *American Journal of Political Science, 36*, 579–616.

Bölüm 3

SİYASET PSİKOLOJİSİNDE NİTEL VE KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMALARI

Dr. Nagihan TAŞDEMİR[*]

Psikoloji çalışmalarında son yıllarda nitel yöntem araştırmalarına sıklıkla yer verilmektedir. Buna paralel olarak siyaset psikolojisi çalışmalarında da nitel yöntem araştırmalarına verilen önem artmıştır. Bu değişimin olgucu bilim anlayışının indirgemeci tavrının toplumsal ve sosyal süreçleri açıklamada yetersiz kaldığı görüşüyle birlikte ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte nitel yöntem araştırmaları arasında da bilgiye yaklaşımları (epistemology) bakımından önemli farklar olduğu unutulmamalıdır. Çok genel olmakla birlikte bu farklılıklar iki başlık altında görülmektedir: görgül ve kurgusal yönelimli araştırmalar.

Görgül yönelimli nitel yöntem araştırmaları, daha çok tümdengelim yaklaşımını temel alırlar ve araştırmacının elinde hâlihazırda bulunan kavramların ve davranış örüntülerinin nitel veriden çıkarılarak doğrulanması için kullanılırlar. Özellikle görgül araştırma yaklaşımını benimseyen nitel araştırmacılar nitel yöntemlerin nicel olanlara kıyasla araştırmacının öznelliğini daha öne çıkardığı görüşüne karşı çıkmaktadırlar. Bu araştırmacılara göre, nitel ve nicel yöntemlerin ikisinde de araştırılacak kavramların seçiminde, katılımcıların belirlenmesinde, veri toplama araçlarına karar verilmesinde ve araştırma ortamının oluşturulmasında araştırmacının öznelliği devreye girebilmektedir. Böylece araştırmanın güvenirliğini ve iyi bir araştırma olup olmadığını kullanılan yöntemden çok (nitel veya nicel) araştırma tasarımının gücü belirlemektedir.

Bu yazıda da anlatılacağı gibi, nitel yöntemlerin doğasını en iyi yansıtan araştırmalar ise kurgusal veya tümevarım yaklaşımını benimseyen araştırmalardır. Bu araştırmalarda araştırmacının amacı nitel veriyi analiz ederek yeni kavramlar ve davranış örüntüleri ortaya çıkar-

[*] Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi

üst bir kimlik olduğu görüşü, gibi alt temalardan oluşmuştur. *Türk Kimliğine Sahip Olmanın Anlamları* üst temasının altında ise Türk kimliğinin ayırt ediciliği, Türk kimliğinin bağımsızlığı, Türk kimliğinin birlik ve bütünleştiriciliği, Türk kimliğinin gücü, Türk kimliğinin sürekliliği, gibi alt temalar oluşmuştur. Son olarak, *Türk İç Grubunun Diğerleriyle İlişkileri* altında Batılılardan algılanan gerçekçi tehdit, Batılılardan algılanan kültürel tehdit, gibi alt temalar bulunmuştur.

Araştırmanın ikinci çalışmasında ise 324 katılımcıya ölçek uygulanmıştır. Kullanılan ölçeklerin çoğu, birinci çalışmanın sonuçları temel alınarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. İkinci çalışmanın ilk amacı, birinci çalışmada nitel veriden yola çıkarak bulunan, Türk kimliğini tanımlama biçimlerinin boyutlarının faktör yapısını test etmek olmuştur. Bu amaçla yapılan bir dizi faktör analizi birinci çalışmada bulunan boyutları doğrulamıştır. Aynı zamanda bu faktör analizlerinin sonuçlarına göre ikinci çalışmada kullanılacak değişkenler belirlenmiştir. İkinci çalışmanın ikinci amacı ise (ulusal sosyal kimliklerle özdeşim kurma düzeylerini denetledikten sonra) Türk kimliğini tanımlama biçimlerinden yola çıkarak gruplar arası ilişkilerin algılanma biçimlerini açıklamak olmuştur. Bu amaca yönelik geliştirilen denencelerin test edilmesi için ise bir dizi regresyon analizi yapılmıştır.

Görüldüğü gibi bu çalışma sosyal ve/veya siyaset psikoloji alanlarında yürütülebilecek karma yöntem araştırmaları için bir örnek olabilir. Ele alınan çalışmada öncelikli olarak Türkiye ve Türk kimliği bağlamında bireylerin ulusal kimliği tanımlama biçimlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır ve bu amaca ulaşmak için nitel yöntemden yararlanılmıştır. Bu çalışma bununla kalmayıp ortaya çıkarılan Türk kimliğini tanımlama biçimlerinin Türkiye'nin sosyal politik ortamında, gruplar arası ilişkileri algılama biçimlerini nasıl etkilediğini incelemiştir ve bu amaca ulaşmak için nicel yöntemlerden faydalanmıştır. Böylece bu çalışma için nitel ve nicel yöntemlerin birbirlerini tamamlayıcı rol oynadıkları öne sürülebilir.

Kaynaklar

Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology, 3,* 77–101.

Çokluk, Ö., Yılmaz, K. & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim, 4*(1), 95-107.

Karasz, A. (2011). Qualitative and mixed methods research in cross-cultural psychology. In J.R. F. Van De Vijver, A. Chasiotis, S.M. Breugelmans (Eds.), *Fundamental Questions in Corss-Cultural Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tanyaş, B. (2014). Nitel araştırma yöntemlerine giriş: Genel ilkeler ve psikolojideki uygulamaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni, 5,* 25-38.

Taşdemir, N. (2013). *Contents of Turkish Identity, National-Social Identifications, and Inter-Group Relations in Turkey* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Willig, C. (2008). *Introducing qualitative research in psychology: Adventures in theory and method* (2. Baskı). Mc Craw Hill: Open univeristy Press.

Bölüm 4

BÜYÜK GRUP KİMLİĞİ VE BARIŞI SAĞLAMA

Vamık VOLKAN[*]
Çeviren: Mine ÇANKAYA[**]

Bu makalede "büyük grup kimliğinin" psikolojisini çeşitli özellikleriyle ele alacağım. Bu çerçevede; bu kimliğin emici nitelikteki ortak narsisizmi, psikolojik bir sınır niteliğini nasıl kazandığı, "ötekinin" yarattığı kitlesel travmalarla olan ilişkisi, ulusal ve uluslararası konulardaki rolü, "düşman" gruplar arasında barışçıl biçimde bir arada yaşamaya koyduğu önemli engeller konularını inceleyip kendine özgü büyük grup psikolojisinin ne olduğunu açıklamaya çalışacağım.

Psikoanalitik alanyazında, "büyük grup" terimi belli bir konuyla ilgilenmek üzere bir araya gelmiş ve sayıları 30 ile 150 arasında değişen kişiler anlamına gelir. Ben ise bu terimi, çoğunluğunu birbirini neredeyse hiç tanımayacak veya görmeyecek fakat aynılık hissini-büyük grup kimliğini –taşıyan on binlerce veya milyonlarca insan için kullanıyorum. Büyük grup kimliği; ortak başlangıçların mitleri ve gerçeklikleri, tarihi süreklilikler, coğrafi gerçeklikler ve diğer ortak dilsel, toplumsal, dinsel, kültürel ve siyasi unsurların sonucudur. Günlük hayatımızda bu gibi kimlikleri "bizler Apaçiyiz; bizler Litvanyalı Yahudileriz, biz Kürdüz veya biz Müslümanız, biz komünistiz" gibi ortaklık bildiren ifadelerle belirtiriz. Fakat böyle bir soyut kavramın basit bir tanımı; bu kavramın siyasi, ekonomik, hukuki, yasal, askeri ve tarihi girişimleri etkileme veya bu girişimleri değiştirmek için görünüşte mantıksız nitelikteki direnişleri oluşturmadaki rolünü anlamak için yeterli değildir.

[*] Prof. Dr., Virginia Üniversitesinden emekli öğretim üyesi.
[**] Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi

Sonuç

Yıllarca psikoanalitik psikoterapi eğitimi veren ve bunu hastalarına uygulayan Lord John Alderdice siyasi hayata girmiş, psikoanalitik bakış açısıyla çatışmaları çözmeye girişmiş ve Kuzey İrlanda'daki toplumsal şiddetin önlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Alderdice'in amacı (2010) "...böyle bir çalışma sürecinde aktarımın cazibesine kapılmanın tehlikesi her ne olursa olsun, psikoanalizi bir kanepeden ve konferans masasından öteye taşımak, yalnızca tıp dışına yöneltilen bir eylem olmayıp kişisel ve toplumsal şiddetle yüzleşmek, huzurun kaos ve ölüme dönüşmesinin sıkıntılarını incelemek ve saldırganlığı daha iyi toplumsal ilişkilere döndürmektir (s. 31)." Benzer ifadeleri uluslararası ilişkiler için de kullanabiliriz. Umarım, siyaset psikolojisinde psikoanalistler ve psikoanalitik yaklaşımı kullanan diğer profesyoneller, büyük grup psikolojisi hakkında daha fazla bilgi edinip disiplinlerarası girişimlerde bulunmaya, diplomatlar ve diğer yetkililere büyük grup kimliği ve ilgili kavramlar hakkında daha fazla bilgi sunmaya ve büyük grupların ruh sağlığı için girişimlerde bulunmaya devam eder.

Kaynaklar

Abse, D. W. & Ulmann, R. B. (1977). Charismatic political leadership and collective regression. In *Psychopathology and Political Leadership*, ed. R. S. Robons, (pp.35-52). New Orleans: Tulane University Press.

Alderdice, J. (2010). Off the couch and round the conference table. In A. Lemma and M. Patrick (Eds.), *Off the Couch: Contemporary Psychoannalytic Applications*, London: Routledge.

Ast, G. (1991). Interviews with Germans about reunification. *Mind and Human Interaction*, *2*, 100-104.

Bloom, P. (2010). *How Pleasure Works: The New Science of Why We Like What We Like*. New York: W. W. Norton

Emde, R. (1991). Positive emotions for psychoanalytic theory: Suprises from infancy research and new directions. *Journal of the American Psychoanalytic Association (Supplement), 39,* 5-44.

Erlich, H. S. (1998). Adolescents' reactions to Rabin's assassination: A case of patricide? In A. Esman (Ed.), *Adolescent Psychiatry: Developmental and Clinical Studies*, (pp.189-205). London: The Analytic Press.

Erikson, E. H. (1956). The problem of ego identity. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 4*, 56–121.

Erikson, E. H. (1966). Ontogeny of ritualization. In R. M. Lowenstein, L. M. Newman, M. Schur & A. J. Solnit (Eds.), *Psychoanalysis: A General Psychology*, eds., (pp. 601-621). New York: International Universities Press.

Ersoy, M. Â. (1998). Chosen traumas of the Alavis in Anatolia. *Mind and Human Interaction*, *9,* 38-51.

Fonagy, P. & Target, M. (1997). Attachment and reflective functions: Their role in self-organization. *Developmental Psychopathology*, *9,* 679-700.

Freud, S. (1921). Group psychology and the analysis of the ego. *Standard Edition, 18,* 63-143. London: Hogarth Press.

Freud, S. (1930). Civilization and its discontents. *Standard Edition*, 21, 59-145.

Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.

Kandel, E. R. (1998). A new intellectual framework for psychiatry. *American Journal of Psychiatry, 155,* 457-469.

Lehtonen, J. (2003). The dream between neuroscience and psychoanalysis: Has feeding an infant impact on brain function and the capacity to create dream images in infants? *Psychoanalysis in Europe, 57,* 175-182.

Lehtonen, J. (2012). At the crossroads of psychoanalysis and neuroscience. *Scandinavian Psychoanalytic Review*, *35*, 9-20.

Lehtonen, J., Partanen,J., Purhanen, M., Valkonen-Korhonen, M., Kononen, M., Saarikoski, S. & Launiala, K. (2006). Nascent body ego. Metapsychological and neurophysiological aspects. *International Journal of Psychoanalysis, 87,* 1335–1353.

Maaz, H. J. (1991). *Das Gestürzte Volk* (The Fallen People). Berlin: Argon Verlag.

Misselwitz, I. (2003). German reunification: A quasi ethnic conflict. *Mind and Human Interaction, 13,* 77-86.

Mitscherlich, A. & Mitscherlich, M. (1975). *The Inability to Mourn: Principals of Collective Behavior*. (Translated by B. R. Placzek). New York: Grove Press, (1967).

Murphy, R. F. (1957). Ingroup hostility and social cohesion. *American Anthropologist*, *59*, 1018-1035.

Ohlmeier, D. (1991). *The return of the repressed: Psychoanalytical reflections on the unification of Germany.* Paper presented to the Sandor Ferenczi Society, Budapest, June 7.

Poznanski, E. O. (1972). The "replacement child": A saga of unresolved parental grief. *Behavioral Pediatrics*, *81,* 1190-1193.

Raviv, A., A. Sadeh, A. Raviv, O. Silberstein & Diver, O. (2000). Young Israelis' reactions to national trauma: The Rabin assassination and terror attacks. *Political Psychology*, *21,* 299-322.

Rosenthal, G. 1997. *Der Holocaust im Leben von drei Generationen: Familien von Überlebenden der Shoah und von Nazi-Tätern* (Holocaust in the Life of Three Generations: Families of Survivors of Shoah and Nazi Perpetrators). Gießen: Psychosozial-Verlag.

Shapiro, E. &Carr, W. (2006). Those people were some kind of solution: Can society in any sense be understood? *Organizational & Social Dynamics, 6,* 241-257.

Smith, D. L. (2011). *Less Than Human: Why We Demean, Enslave and Exterminate Others*. New York: St. Martin's Press.

Spielberg, W. (2011). A New Psychology of Hope in Palestine? *Tikkun*, June 28.

Streeck-Fischer, A. (1999). Naziskins in Germany: How traumatization deals with the past. *Mind and Human Interaction, 10,* 84.

Volkan, V. D. (1990). The question of Germany: A West German's response. *Mind and Human Interaction*, *1*, 2-3, 9.

Volkan, V. D. (1997). *Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Volkan, V. D. (2004). *Blind Trust: Large Groups and Their Leaders in Times of Crises and Terror*. Charlottesville, VA: Pitchstone Publishing.

Volkan, V. D. (2006a). *Killing in the Name of Identity: A Study of Bloody Conflicts*. Charlottesville, VA: Pitchstone Publishing.

Volkan, V. D. (2006b). What some monuments tell us about mourning and forgiveness. In E. Barkan & A. Karn (Eds.), *Taking Wrongs Seriously: Apologies and Reconciliation*, (pp.115-131). Stanford, CA: Stanford University.

Volkan, V. D. (2009). The next chapter: Consequences of societal trauma. In P. Gobodo-Madikizela & C. van der Merve, (Eds.) *Memory, Narrative and Forgiveness: Perspectives of the Unfinished Journeys of the Past*, (pp.1-26). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.

Volkan, V. D. &Ast, G. (1997). *Siblings in the Unconscious and Psychopathology*. Madison, CT: International Universities Press.

Volkan, V. D., Ast, G. &Greer, W. (2002). *The Third Reich in the Unconscious: Transgenerational Transmission and its Consequences*. New York: Brunner-Routledge.

Volkan, V. D. & Fowler, J. C. (2009). Large-group narcissism and political leaders with narcissistic personality organization. *Psychiatric Annals*, *39*, 214-222.

Volkan, V. D. & Itzkowitz, N.(2011). *Atatürk/Anatürk: Yaşamı, İç Dünyası, Yeni Türk Kimliğinin Yaratılışı ve Bugünkü Türkiye'deki Kimlik Sorunları.* (*Atatürk FatherTurk/MotherTurk: His Life, His Internal World, The Creation of the Modern Turkish Identity and Identity*

Questions in Today's Turkey). Istanbul: Alfa.

Weber, M. (1923). *Wirtschaft und Geselschaft (Economy and Society)*. 2 vols. Tübingen, Germany: J. C. B. Mohr.

Weisberger, A. M. (1995). German Reunification and the Jewish Question. *Mind and Human Interaction*, *6*, 9-14.

Winnicott, D. W. (1963). The value of depression. In D. W. Winnicott. *Home is Where We Start From*, eds. C. Winnicott, R. Shepherd and M. Davis. pp.74- 90. New York: W.W. Norton, 1986.

Winnicott, D.W. (1969). Berlin walls. In C. Winnicott, R. Shepherd and M. Davis (Eds.), *Home is Where We Start From*, (pp.221-227). New York: W.W. Norton. 1986.

Zaleznik, A.(1984). Charismatic and consensus leaders: A psychological comparison. In M. R. F. Kets de Vries (Ed.) *The Irrational Executive*, (pp.122-132). New York: International Universities Press.

Bölüm 5

ETNİK ÇATIŞMA, IRKÇILIK VE SOYKIRIM

*Elif SANDAL-ÖNAL**

1. Gruplar Arası Çatışma: Benzerlik ve Farklılıklar

İnsanlar kendilerini yalnızca sahip oldukları kişisel özellikler üzerinden değil, ait oldukları belirli sosyal gruplardan edindikleri kimlikler üzerinden de tanımlar hatta parçası oldukları sosyal grupların kimliği, kişisel kimliklerinin önüne geçer (Reicher, Spears & Postmes, 1995). Etnik kimlikler ve son dönemde bunlarla neredeyse aynı çerçevede kullanılan ırk temelli kimlikler; özelleşmiş sosyal kimliklerdir ve özellikle bazı toplumsal bağlamlarda kişileri tanımlayan önemli araçlar hâline gelmişlerdir. Brewer (1991), evrimsel gelişimden yola çıkarak insanların başka insanlardan bağımsız olarak yaşamlarını sürdüremeyeceklerini ve hayatta kalabilmek için büyük grupların parçası olmaları gerektiğini; bunun da sosyal grupların insanın gelişimi açısından ne kadar önemli olduğunu gösterdiğini belirtmektedir. Bunun insanın özgünlüğünü ortadan kaldıran, onu diğer insanlarla aynılaştıran bir durumu göstermediği de yine Brewer (2001) tarafından, kişileri diğerleri ile birleştiren ve onları farklılaştıran özelliklerin dengede olduğu vurgulanarak belirtilmektedir. Diğer bir deyişle, bir ucunda "özgünlük" diğer ucunda ise "homojenlik" olan bir doğrunun, kişinin özgün ve kolektif olan yönlerini en uygun biçimde dengelediği söylenebilir. Birbirinden farklı olan sosyal grupların arasındaki yanlılık, önyargı ve bunların yol açtığı çatışma durumları; özellikle grupların birbirinden ayrıştıkları ve grup farklılığının vurgulandığı durumlarla grup bağlılığının güçlü olduğu vaka'larda özellikle ortaya çıkmaktadır (Brewer, 1991; Hewstone, Rubin ve Willis, 2002; Leonardelli ve Brewer, 2001). Bununla birlikte, farklı sosyal gruplara dâhil olmak, doğal olarak antagonistik bir ilişkiye

* Uzm. Psk., İstanbul Bilgi Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü.

düşmanlığa dönüşmemesini sağlayabilmeleri için göz önüne almaları gereken belirli noktalar bulunmaktadır. Bunlar; farklı grupların yalnızca birbirlerini tanımaları değil aynı zamanda olumlu biçimde iletişim kurabilmelerinin sağlanması, bu amaca uygun olarak gruplar arası ilişki ve politik katılımın özendirilmesi ile başlatılabilir. Bununla birlikte, ötekileştirmenin önemli sebeplerinden biri olan gruplar arası hiyerarşinin hafifletilmesi ve grupların kendilerini daha güvenli hissedebilecekleri bir üst kimlik yaratılması, tehdit algısını ve güvenlik gereksinimini ortadan kaldırarak bunlardan kaynaklanabilecek çatışmaları önleyebilir. Son olarak, grupların birbirlerinin varlığına katlanmaları konusunda özendirme biçiminde yorumlanabilecek hoşgörü kavramının, farklı etnik/kültürel/ırksal grupların üyelerinin birbirlerini anlayabilmeleri ve birbirleri için harekete geçebilmelerini sağlayacak etnokültürel ve bireysel empati kavramı ile değiştirilmesi, farklılığın veya çoğulculuğun kabulünün sağlanmasında önemli bir adım olabilecektir.

Etnik veya ırksal kategoriler, doğal ya da değiştirilemez özelliklerin nedenleri değildir. Bunları temel alarak oluşturulan sosyal grupların üyelerinin birbirlerine yönelik tutumları, çeşitli nedenlerle olumsuzlaştığında bu kategorilerin özcü biçimde algılanması var olan olumsuzluğu derinleştirmekte ve uzlaşmaz çatışma ve düşmanlıklara çevirebilmektedir. Önyargı, kalıpyargıların kullanımı, dışlama, ayrımcılık, hiyerarşik bakış gibi belirleyenleri olan ötekileştirme, gruplar arası farklılıkların özcü biçimde algılanması ile ortaya çıkıyorsa, bunu ortadan kaldırabilecek olan iletişim, ilişki ve empati gruplar arası ilişkilere baskın kılınmalıdır.

Kaynaklar

Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J. & Sanford, R. N. (1950). *The authoritarian personality.* New York: Harper.

Aktürk, Ş. (2006). Etnik Kategori ve Milliyetçilik. *Doğu Batı: Milliyetçilik* (pp. 23-57). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Allport, G. (1954). *The Nature of Prejudice.* Reading, M.A.: Addition-Wesley.

Altemeyer, B. (1981). *Right-wing Authoritarianism*. Winnipeg, Canada: University of Manitoba Press.

Altemeyer, B. (2004). The "other" Authoritarian Personality. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.). *Political Psychology*. Taylor and Francis Inc, Psychology Press.

Altınay, A.G. & Bora, T. (2008). Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik. In T. Bora & M. Gültekingil (Eds.), *Modern Tükiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik* (pp. 140-154). İstanbul: İletişim.

Anderson, B.R. (2006). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism.* London; New York: Verso.

Arendt, H. (1963/1994). *Eichmann in Jerusalem: A report on the banality of evil*. New York: Penguin.

Arhin, A. & Thyer, B.A. (2004). The Causes of Racial Prejudice: A Behavior Analytic Perspective. In J.L. Chin (Ed). *The Psychology of Prejudice and Discrimination* (pp. 1-21). Westport, Connecticut: Praeger.

Asch, S. E. (1956). Studies of independence and conformity: I. A minority of one against a unanimous majority. *Psychological monographs: General and applied*, *70*(9), 1-70.

Balibar, E. (2007). Bir "Yeni Irkçılık Var mı?". In E. Balibar & I.Wallerstein (Eds.) *Irk, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler* (pp. 27-41).İstanbul: Metis.

Barnes, M. E. (2013). Empathy. In T. Teo (Ed.), *Encyclopedia of Critical Psychology.* SpringerReference (www.springerreference.com). Berlin, Heidelberg.

Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries: The social organization of cultural difference*. Illinois: Waveland Press.

Barzun, J. (1937). *Race: A Study in Modern Supersitition.* New York: Harper & Row.

Batson, C. D., Sager, K., Garst, E., Kang, M., Rubchinsky, K. & Dawson, K. (1997). Is empathy-induced helping due to self–other merging? *Journal of Personality and Social Psychology, 73*(3), 495-509.

Bauman, Z. (1989). *Modernity and the Holocaust*. Cambridge: Polity Press.

Bhabha, H. (1990). Dissemination: time, narrative and the margins of the modern nation. In Bhabha (Ed.). *Nation and Narration* (pp. 291-322). London: Routledge.

Billig, M. and Tajfel, H. (1973) 'Social categorization and similarity in intergroup behavior', *European Journal of Social Psychology, 3,* 27–52.

Birleşmiş Milletler (1948). *Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme.* http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf01/33-36.pdf, 04.04.2012.

Bizumic, B., Duckitt, J., Popadic, D., Dru, V. & Krauss, S. (2009). A cross-cultural investigation into a reconceptualization of ethnocentrism. *European Journal of Social Psychology*, *39*(6), 871-899.

Bizumic, B. & Duckitt, J. (2012). What is and is not ethnocentrism? A conceptual analysis and political implications. *Political Psychology*, *33*(6), 887-909.

Bobo, L. (2004). Group Conflict, Prejudice and the Paradox of Contemporary Racial Attitudes. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.). *Political Psychology* (pp. 443-475). Taylor and Francis Inc, Psychology Press.

Bodenhausen, G. V. (2010). Diversity in the person, diversity in the group: Challenges of identity complexity for social perception and social interaction. *European Journal of Social Psychology, 40,* 1-16.

Bouchard, G. (2011). What is Interculturalism. *McGill Law Journal, 56(2),* 435-468.

Brah, A. (2000*). Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. Gender, Racism and Ethnicity Series. London: Routledge.

Branscombe, N. & Doosje, B & McGarty, C. (2002). Antecedents and consequences of collective guilt. In D. M. Mackie & E. R. Smith (Eds). *From prejudice to intergroup emotions: Differentiated reactions to social groups* (pp.49-66). Philedelphia: Psychology Press.

Brewer, M. B. (1979), In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive- motivational analysis. *Psychotogicat Buttetin, 86,* 307 324.

Brewer, M. B. (1991), The social self; On being the same and different at the same time. *Personality and Social Psychology Bulletin, 17,* 475-482

Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: Ingroup love and outgroup hate? *Journal of Social Issues*, *55*(3), 429-444.

Brewer, M. B., Manzi, J. M. & Shaw, J. S. (1993). In-group identification as a function of depersonalization, distinctiveness, and status. *Psychological Science*, *4*(2), 88-92.

Brewer, M.B. (2001). The many faces of social identity: Implications for Political Psychology. *Political Psychology, 22*(1), 115-125.

Brewer, MB (1986). The role of ethnocentrism in intergroup conflict. In S. Worchel & W. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 82-102). Chicago: Nelson-Hall.

Brown, R. (2004). The Authoritarian Personality and the Organization of Attitudes. In J. T. Jost & J. Sidanius (Ed.). *Political Psychology* (pp. 443-475). Taylor and Francis Inc, Psychology Press.

Brown, R. (2010). *Prejudice: Its Social Psychology.* Oxford: Wiley-Blackwell.

Brubaker, R. ve Cooper, F. (2000). Beyond 'identity'. *Theory and Society, 29*(1), 1–47.

Cadinou, M. R. & Rothbart, M. (1996). Self-anchoring and differentiation processes in the minimal group setting. *Journal of personality and social psychology*, *70*(4), 661-677.

Cohrs, C. &Asbrock, F. (2009). Right wing authoritarianism, social dominance orientation and prejudice against threatening and competitive ethnic groups. *European journal of social psychology, 39*, 270-289.

Connor, W. (1978). A nation is a nation, is a state, is an ethnic group is a….*Ethnic and racial studies*, *1*(4), 377-400.

Conrad, S. (2003). Entangled Memories: Versions of Past in Germany and Japan: 1945-2001. *Journal of Contemporary History, 38*(1), 85-99.

Cornell S. E. and Hartmann, D. (1998). *Ethnicity and Race: Making Identities in a Changing World.* Thousand Oaks, California: Pine Forge Press.

Costello, K. & Hodson, G. (2010). Exploring the roots of dehumanization: The role of animal—human similarity in promoting immigrant humanization. *Group Processes & Intergroup Relations*, *13*(1), 3-22.

Cottam, M. L., Dietz-Uhler, B., Mastors, E. & Preston, T. (2004). *Introduction to political psychology*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Crandall, C.S. & Stangor, C. (2005). Conformity and Prejudice. In J.F.Dovidio, P.Glick & L.A.Budman (Eds.). *On the Nature of Prejudice: Fifty Years After Allport* (pp.295-309).Oxford: Blackwell Publishing.

Crowson, M. (2009). Right wing authoritarianism and social dominance orientation as mediators of worldview beliefs on attitudes related to the war on terror. *Social Psychology, 40*(2), 93-103.

Davis, M.H. (1983). The effects of dispositional empathy on emotional reactions and helping: A multidimensional approach. *Journal of Personality, 51*(2), 167-184.

De Waal, F. (2009). *The Age of Empathy*. New York: Harmony.

Delgado, N., Rodríguez-Pérez, A., Vaes, J., Leyens, J. P. & Betancor, V. (2009). Priming effects of violence on infrahumanization. *Group Processes & Intergroup Relations*, *12*(6), 699-714.

Donald, E.G. (2009). Intergroup Conflict. *The Handbook of Communication Science*. Sage Publications. http://www.sagepub.com/northouseintro2e/study/chapter/handbook/handbook8.1.pdf, 03.12.2013.

Dovidio, J. F. & Gaertner, S. L. (1996). Affirmative action, unintentional racial biases, and intergroup relations. *Journal of Social Issues*, *52*(4), 51-75.

Dovidio, J. F., Allen, J. L. & Schroeder, D. A. (1990). Specificity of empathy-induced helping: Evidence for altruistic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*(2), 249-260.

Dovidio, J.F., Glick, P. & Rudman, L. A. (2005). Introduction: Reflecting on the Nature of Prejudice: Fifty Years after Allport. In J.F.Dovidio, P.Glick & L.A.Budman (Eds.). *On the Nature of Prejudice: Fifty Years After Allport,* (pp. 1-16).Oxford: Blackwell Publishing.

Dresler-Hawke, E. & Liu, J. H. (2006). Collective Shame and the Positioning of German National Identity. *Psicologia Politica, 32*, 131-153.

Druckman, D. (1994). Nationalism, patriotism, and group loyalty: A social

psychological perspective. *Mershon International Studies Review*, *38*(1), 43-68

Duckitt, J. & Sibley, C. (2007). Right wing authoritarianism, social dominance orientation and the dimensions of generalized prejudice. *European journal of personality, 21*, 113-130.

Duckitt, J. (2001). A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. *Advances in Experimental Social Psychology*, *33*, 41–113.

Emeklier, B. (2012). Fransa'nın Etnik Kimlik Sorunlarına Politik-Psikolojik bir Yaklaşım: Korsika Örneği. *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, 311-382.

Eriksen, T. H. (2002). *Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives*. Pluto Press.

Feshbach, S. (1990). Psychology, human violence, and the search for peace: Issues in science and social values. *Journal of Social Issues*, *46*(1), 183-198.

Fiske, S. T., Cuddy, A.J.C., Glick, P. & Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*(6), 878-902.

Frederickson, G. M. (2002) *Racism: A Short History*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Gaertner, S. L. & Dovidio, J. F. (2000). Reducing intergroup bias: The common ingroup identity model. Philadelphia, PA: Psychology Press.

Gillespie, A. (2007). Collapsing self/other positions: Identification through differentiation. *British Journal of Social Psychology*, *46*(3), 579-595.

Gleason, P. (1983). Identifying identity: A semantic history. *Journal of American History*, *69*, 910–931.

Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. In K. Çayır & M.A. Ceyhan (Eds.). *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (pp. 17-29). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Göregenli, M. (2012a). Ayrımcılığın Meşrulaştırılması. In K. Çayır & M.A. Ceyhan (Eds.). *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (pp. 61-73). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Hagendoorn, L. (1995). Intergroup biases in multiple group systems: The perception of ethnic hierarchies. *European Review of Social Psychology, 6,* 199–228.

Hall, S. (1996). Who Needs Identity? In S. Hall & P.du Gay (Eds.). *Question of Cultural Identity* (pp. 1-18).London: Sage Publications.

Halpern, J. & Weinstein, H. M. (2004). Rehumanizing the other: Empathy and reconciliation, *Human Rights Quarterly, 26*, 561-583.

Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and*

social psychology review, *10*(3), 252-264.

Haslam, S. A., Oakes, P. J., Turner, J. C. & McGarty, C. (1995). "Social categorization and Group Homogeneity: Changes in the Perceived Applicability of Stereotype Content as a Function of Comparative Context and Trait Favourableness". *British Journal of Social Psychology, 34* (2), 139–160.

Hewstone, M., Rubin, M. & Willis, H. (2002). Intergroup Bias. *Annual review of psychology*, *53*(1), 575-604.

Hodson, G, Dovido, J. F. & Gaertner, S. L. (2002). Processes in racial discrimination: differential weighting of conflicting information. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*, 460–471.

Hogg, M.A. & Abrams, D. (1998). *Social identifications: a social psychology of intergroup relations and group processes*. London: Routledge.

Hopkins, N. & Reicher, S. (1996). The Construction of Social Categories and Processes of Social Change: Arguing about National Identities. In G.M. Breakwell & E. Lyons (Eds). *Changing European Identities: Social Psychological Analyses of Social Change* (pp. 69-93). Betterworth-Heinemann: Oxford.

Horkheimer, M. & Adorno, T. W. (2002/1947). *Dialectic of enlightenment: Philosophical Fragments*. Stanford University Press.

Horowitz, D. L. (2000). *Ethnic groups in conflict*. Berkeley: University of California Press.

Huddy, L. (2013). From group identity to political cohesion and commitment. In L.Huddy, D. O. Sears & J. Levy (Eds). *Oxford Handbook of Political Psychology,* (pp. 737-773). New York: Oxford University Press.

Hunter, C. D. & Lewis-Coles, M. D. (2004). Coping with Racism: A Spirit Based Psychological Perspective. In J.L. Chin (Ed). *The Psychology of Prejudice and Discrimination* (pp. 207-223). Westport, Connecticut: Praeger.

Hutchinson, J. & Smith, A. D. (1996). Theories of Ethnicity-Introduction.'.*Ethnicity*, 32-34.

Huxley, J. & Haddon, A. C. (1938). *We Europeans.* London: Jonathan Cape.

Iacoboni, M. (2009). Imitation, empathy, and mirror neurons. *Annual Review of Psychology, 6*, 653-670.

Isajiw, W.W. (2000). Approaches to ethnic conflict resolution: paradigms and principles. *International Journal of Intercultural Relations*, *24*(1), 105-124.

İçduygu, A. & Kaygusuz, Ö. (2004). The politics of citizenship by drawing borders: Foriegn policy and the construction of national citizenship identity in Turkey. *Middle Eastern Studies, 40*(6), 26-50.

Jones, A. (2011). *Genocide: A Comprehensive Introduction*. London:

Routledge.

Joppke, C. (1998). Multiculturalism and Immigration: A Comparison of the United States, Germany and the Great Britain. In D. Jacobson (ed.). *The Immigration Reader: America in a Multidisciplinary Perspective.* (pp.285-319). Massachusetts: Blackwell Publishers.

Jost, J. T., Banaji, M. R. & Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, *25*(6), 881-919.

Kahn, K., Ho, A. K., Sidanius, J. & Pratto, F. (2009). The space between us and them: Perceptions of status differences. *Group Processes & Intergroup Relations*, *12*(5), 591-604.

Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press.

Leonardelli, G. J. & Brewer, M. B. (2001). Minority and majority discrimination: When and why. *Journal of Experimental Social Psychology*, *37*(6), 468-485.

Levin, S. (1999). Social psychological evidence on race and racism. *Compelling interest: Examining the evidence on racial dynamics in colleges and universities (Prepublication Draft)*, 1-20. http://www-leland.stanford.edu/~hakuta/www/policy/racial_dynamics/Chapter3.pdf, 03.01.2014

Leyens, J. P. (2009). Retrospective and prospective thoughts about infrahumanization. *Group Processes & Intergroup Relations*, *12*(6), 807-817.

Leyens, J. P., Rodriguez-Perez, A., Rodriguez-Torres, R., Gaunt, R., Paladino, M. P., Vaes, J. & Demoulin, S. (2001). Psychological essentialism and the differential attribution of uniquely human emotions to ingroups and outgroups. *European Journal of Social Psychology*, *31*(4), 395-411.

Lippard, J. (2009). *Mirror Neurons and the Study of Science*. http://lippard.blogspot.com/2009_09_01_archive.html 24.11.2013

Loughnan, S., Haslam, N. & Kashima, Y. (2009). Understanding the relationship between attribute-based and metaphor-based dehumanization.*Group Processes & Intergroup Relations*, *12*(6), 747-762.

Madon, S., Guyll, M., Aboufadel, K., Montiel, E., Smith, A., Palumbo, P. & Jussim, L. (2001). Ethnic and national stereotypes: The Princeton trilogy revisited and revised. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *27*(8), 996-1010.

Malik, K. (2005). Making a difference: culture, race and social policy. *Patterns of Prejudice*, *39*(4), 361-378.

Mann, M. (2005). *The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic*

Cleansing. Cambridge: Cambridge University Press.

Markus, H. R. & Kitayama, S. (1998). The cultural psychology of personality. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *29*(1), 63-87.

Mays, V. M., Bullock, M., Rosenzweig, M. R. & Wessells, M. (1998). Ethnic conflict: Global challenges and psychological perspectives. *American Psychologist*, *53*(7), 737-742.

Mc Farland, S. (2010). Authoritarianism, Social Dominance and Other Roots of Generalized Prejudice. *Political Psychology, 31*(3), 453-477.

McFarland, S & Matthews, M. (2005). Who cares about human rights? *Political Psychology, 26*(3), 365-385.

McFarland, S. & Brown, D. (2008). Who believes that identification with all humanity is ethical? *Psicologia Politica, 36*, 37-49.

McFarland, S., Webb, M. & Brown, D. (2012). All humanity is my ingroup: A measure and studies of identification with all humanity. *Personality Processes and Individual Differences, 103*(5), 830-853.

Milgram, S. (1974/2009). *Obedience to authority: An experimental view*. New York: HarperCollins Publishers.

Olick, J.K. & Robbins, J. (1998). From Collective Memory to the Historical Sociology of Mnemonic Practices. *Annual Review of Sociology, 24*, 105-140.

Olsen, G. (2010). *Empathy & Neuropolitics: This is Your Brain on Neoliberal Culture. Any Questions?* ZNet [Online Forum]. http:// www.zcommunications.org/empathy-andneuropolitics- by-gary-olson, 23.11.2013.

Opotow, S. (1990). Moral exclusion and injustice: An introduction. *Journal of Social Issues*, *46*, 1–20.

Opotow, S. (2008). "Not so much as place to lay our head...": Moral inclusion and exclusion in the American Civil War reconstruction. *Social Justice Research*, *21*(1), 26-49.

Ozkirimli, U. (2005). *Contemporary debates on nationalism: A critical engagement*. Palgrave Macmillan.

Parekh, B. (2000). *Rethinking Multiculturalism*. New York: Palgrave.

Pratto, F., Liu, J. H., Levin, S., Sidanius, J., Shih, M., Bachrach, H. & Hegarty, P. (2000). Social dominance orientation and the legitimization of inequality across cultures. *Journal of cross-cultural psychology*, *31*(3), 369-409.

Ratcliffe, P. (2004). *Race Ethnicity and Difference: Imagining The Inclusive Society: Imagining the Inclusive Society*. McGraw-Hill International.

Reicher, S. (2007). Rethinking the paradigm of prejudice. *South African Journal of Psychology*, *37*(4), 820-834.

Reicher, S. D., Spears, R. & Postmes, T. (1995). A social identity

model of deindividuation phenomena. *European review of social psychology*, *6*(1), 161-198.

Reicher, S. & Hopkins, N. (2001). Psychology and the end of history: A critique and a proposal for the psychology of social categorization. *Political Psychology*, *22*(2), 383-407.

Reicher, S., Haslam, S. A. & Rath, R. (2008). Making a Virtue of Evil: A Five-Step Social Identity Model of the Development of Collective Hate. *Social and Personality Psychology Compass*, *2*(3), 1313-1344.

Reicher, S., Hopkins, N. & Harrison, K. (2009). Identity Matters: On the Importance of Scottish Identity for scottish Society. In F. Bechhofer & D. McCrone (Eds). *National Identity, Nationalism and Constitutional Change* (pp.17-40). New York: Palgrave MacMillan.

Reicher, S., Hopkins, N., Levine, M. & Rath, R. (2005). Entrepreneurs of hate and entrepreneurs of solidarity: Social identity as a basis for mass communication. *International Review of the Red Cross*, *87*(860), 621-637.

Reicher, S., Spears, R. & Postmates, T. (1995). A Social Identity Model of Deindiviuation Phenomena. *European Review of Social Psychology, 6,* 161-198.

Reicher, S., Spears, R. & Haslam, S. A. (2010). The social identity approach in social psychology. In M. S. Wetherell & C. T. Mohanty (Eds.) *Sage Identities Handbook* (pp. 45-62). London: Sage.

Reicher, S.D. (1982). The determination of Collective Behavior. In H.Tajfel (Ed.). Social Identity and Intergroup Relations. Cambridge: Cambridge University Press.

Rensmann, L. (2004). Collective guilt, national identity and political processes in contemporary Germany. In N. Branscombe & B. Doosje (Ed.). *Collective Guilt: International Perspectives* (pp. 169-193). Cambridge: Cambridge University Press.

Rex, J. (2001). The Theory of Identity. In H. Goulbourne (Ed.) *Race and Ethnicity, Critical Concepts in Sociology* (pp. 232-252) vol.1, London: Routledge

Ricoeur, P. (2004). *Memory, History, Forgetting*. Chicago: University of Chicago Press.

Roccas, S. & Brewer, M. B. (2002). Social identity complexity. *Personality and Social Psychology Review*, *6*(2), 88-106.

Roccato, M. & Ricolfi, L. (2005). On the correlation between right-wing authoritarianism and social dominance orientation. *Basic and Applied Social Psychology, 27*(3), 187-200.

Rockefeller, S. C. (1992). Comment. In A.Guttman (Ed). *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition.* New Jersey: Princeton University Press.

Russon, J. (1995). Heidegger, Hegel, and Ethnicity: The ritual basis of self-identity. *The Southern Journal of Philosophy, 33*, 509-532.

Rutherford, J. (1990). A Place Called Home: Identity and the Cultural Politics of Difference. In. J. Rutherford (Ed.) *Identity: Community, Culture, Difference* (pp.9-27). London: Lawrence & Wishart.

Sherif, M. (1966). *Group Conflict and Cooperation*. London: Routledge and Kegan Paul.

Sherif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R. & Sherif, C. W. (1961). *Intergroup conflict and cooperation: The Robbers Cave experiment*. Norman, Oklahama: University of Oklahoma Book Exchange.

Shih, M., Wang, E., Bucher, A. T. & Stotzer, R. (2009). Perspective taking: Reducing prejudice towards general outgroups and specific individuals. *Group Processes & Intergroup Relations, 12*(5), 565-577.

Sibley, C, Robertson, A. & Wilsom, M. S.(2006). Social dominance orientation and the right wing authoritarianism: additive and interactive effects. *Political Psychology, 27*, 755-768.

Sidanius, J. & Pratto, F. (1999). *Social Dominance: An intergroup theory of hierarchy and oppression*. Cambridge: Cambridge University Press.

Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: three paradigms. International Labour Review*, 133*, 531-578.

Smedley, A. & Smedley, B. D. (2005). Race as biology is fiction, racism as a social problem is real: Anthropological and historical perspectives on the social construction of race. *American Psychologist*, *60*(1), 16-26.

Smith, A. (1991). *National Identity*. London: Penguin Books.

Spencer, S. (2006). *Race and ethnicity: culture, identity and representation*. London: Routledge.

Stephan, W. G. & Finlay, K. 1999. The role of empathy in improving intergroup relations. *Journal of Social Issues, 55*(4), 729-743.

Şen, S.t. (2009). *Uluslararası Hukuk ve Sözleşmelerde Soykırım, Etnik Temizlik ve Saldırı Kavramları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. London: Academic Press.

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. InW. G. Austin & S. Worchel (Eds.). *The social psychology of intergroup relations*. (pp.33-47). Monterey, California: Brooks-Cole.

Taylor, C. (1992). "The Politics of Recognition". In A. Gutmann (Ed.), *Multiculturalism and The Politics of Recognition.* New Jersey: Princeton University Press.

Tileagă, C. (2007). Ideologies of moral exclusion: A critical discursive reframing of depersonalization, delegitimization and dehumanization. *British Journal of Social Psychology*, *46*(4), 717-737.

Todorov, T. (1995). *The Morals of History*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory.* Oxford, UK: Blackwell.

Turner, J. C., Oakes, P. J., Haslam, S. A. & McGarty, C. (1994). "Self and collective: Cognition and social context". *Personality and Social Psychology Bulletin,* 20, 454–463.

Uluslararası Af Örgütü (2013). *Ayrımcılık Nedir*? http://www.amnesty.org.tr/ai/node/1781*, 12.03.2014.*

Van Acker, K., Hamilton, D. L. & Van Avermaet, E. (2009). The impact of social comparison on perceived entitativity and homogeneity. *Percursors da Investigaçao em Psicologia Social e Organizacional, 4,* 75-87.

Verkuyten, M. (2005). *The Social Psychology of Ethnic Identity*. New York: Psychology Press.

Verkuyten, M., Hagendoorn, L. & Masson, K. (1996). The ethnic hierarchy among minority and majority youth in the Netherlands. *Journal of Applied Social Psychology, 26*, 1104–1118.

Vescio, T. K., Gretchen, B.S. & Paolucci, M. P. (2003). Perspective taking and prejudice reduction: The mediational role of empathy arousal and situational attributions. *European Journal of Social Psychology, 33*, 455-472.

Volkan, V. D. (2009). Large-group identity: 'Us and them' polarizations in the international arena. *Psychoanalysis, Culture & Society, 14,* 4–15.

Wang, Y., Davidson, M. M., Yakushko, O. F., Savoy, H. B., Tan, J. A. & Bleier, J. K. (2003). The Scale of Ethnocultural Empathy: Development, validation, and reliability. *Journal of Counseling Psychology*, *50*, 221–234.

Weber, Max. (1997).What is an Ethnic Group. In M. Guibernau & J. Rex (Eds.) *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration,* Cambridge: Polity Press.

Werbner, P. (2011). Multiculturalism from Above and Below: Analysing a Political Discourse. *Journal of Intercultural Studies, 33*(2), 197-209.

World War I. (2014). In Encyclopedia Britannica. Retrieved from http://0-www.britannica.com.opac.bilgi.edu.tr/EBchecked/topic/648646/World-War-I. 09.05.2014.

Yıldız, A. (2001). "*Ne Mutlu Türküm Diyebilene". Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938*). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yzerbyt, V. & Corneille, O. (2005). Cognitive Process: Reality Constraints and Intergrity Concerns in Social Perception. In J. F. Dovidio, P. Glick

& L. A. Budman (Eds.). *On the Nature of Prejudice: Fifty Years After Allport* (pp.175-191). Oxford: Blackwell Publishing.

Zimbardo, P. (1989). *Quiet Rage: The Stanford Prison Study* [video]. Stanford, CA: Stanford University.

Bölüm 6

SİYASİ LİDERLİK

*Özlem DİRİLEN-GÜMÜŞ**

Eğer Atatürk bir lider olarak Türkiye'nin başına gelmeseydi, 2002'de Erdoğan başbakan olmasaydı, Turgut Özal 1993 yılında hayattan ayrılmasaydı, eğer Türkiye o zaman liderlik istese ve 2. Dünya Savaşına girseydi... Her durum için iki seçimden diğeri gerçekleşmiş olsaydı, sonuç bugün için aynı mı yoksa farklı mı olurdu? Sonuçlarının bambaşka olma olasılığı aynı olma olasılığından çok daha yüksek olmalı. ABD eski başkanlarından Henry Kissinger, bu konuyla ilgili şunu söylemektedir: "Bir profesör olarak, tarihin kişisel olmayan güçler tarafından yönetildiğini düşünürdüm. Fakat pratik hayatta, kişiliklerin ne kadar da büyük bir farklılık yarattığını gördüm." (Enos, 2011). Bu demek oluyor ki liderler ülke politikalarını açıklamakta oldukça büyük öneme sahiptir. Eğer bireyler bu kadar önemli olmasaydı kimin seçimleri kazandığının ne önemi olurdu? Seçimlerde niye bu kadar çok emek, para ve zaman harcanırdı?

Peki kimdir bu liderler? Simonton (1987) liderlik konusunda çalışan araştırmacıların karşı karşıya olduğu iki problemden söz eder. Bunlardan ilki liderliğin operasyonel bir tanımının olmaması, diğeri ise araştırmanın öznesinin niceliksel analize dirençli olmasıdır.

Siyasi lider için çeşitli tanımlar yapılmıştır. Katz'a göre (1973) siyasi lider, ülke kaynakların paylaştırılmasında ortaya çıkan yetkiyi kullanan ve politik bir birimin daha sonra politikalarını etkileyecek hedeflerini belirleyen kişidir. Liderler aynı zamanda, diğerlerinden daha fazla etki yapan, daha güvenilir, prestijli, değerli, inandırıcı ve adaletli görülen ve grup içerisinde hedeflere doğru yürümede daha fazla rol üstlenen, grup üyelerini sosyal ve duygusal olarak bir arada tutan, onları

* Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Kaynaklar

Abelson, R. P. (1968). Simulation of social behavior. In G. Lindzey & E.Aronson (Eds.), *The handbook of social psychology* (pp. 274-356). Reading, Mass.: Addison-Wesley.

Abelson, R. P. & Carrol, J.D. (1965). Computer simulation of individual belief systems. *American Behavioral Scientist, 8,* 24-30.

Andeweg, R. B. & Van Den Berg, S. B. (2003). Linking birth order to political leadership: The impact of parents or sibling interaction? *Political Psychology, 24*(3), 605-623.

Barber, J. (1972). *The Presidential Character: Predicting Performance in the White House.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Birt, R. (1993). Personality and foreign policy: The Case of Stalin. *Political Psychology, 14*, 607-625.

Costa, P. T., Jr. & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO PI–R) and NEO Five–Factor Inventory (NEO–FFI) professional manual.* Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Costa, P. T. Jr. & McCrae, R. R. (1998). Trait theories of personality. In D. F. Barone, M. Hersen & V. B. Van Hasselt (Eds.), *Advanced personality* (pp. 103–121). New York: Plenum Press.

Costa, P. T. Jr. & McCrae, R. R. (2001). A theoretical context for adult temperament. In T. D. Wachs & G. A. Kohnstamm (Eds.), *Temperament in context*, (pp. 1–21). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Cottam, M. L, Dietz-Uhler, B., Mastors, E. & Preston, T. (2010). *Introduction to political psychology.* New York: Psychology Press.

Crow, W.J. & Noel, R. C. (1977). An experiment in simulated historical decision making.In M.G. Hermann & T.W. Milburn (Eds.), *A Psychological Examination of Political Leaders* (pp. 383-406). New York: The Free Press.

De Fruyt, F., Van De Wiele, L. & Van Heeringen, C. (2000). Cloninger's psychobiological model of temperament and character and the five factor model of personality. *Personality and Individual Differences, 29,* 441–452.

Driver, M. J. (1977). Individual differences as determinants of aggression in the inter-nation simulation. In M. G. Hermann & T. W. Milburn (Eds.), *A Psychological Examination of Political Leaders* (pp. 337-354). New York: The Free Press.

Dyson, S. B. & Preston, T. (2006). Individual characteristics of leaders and the use of analogy in foreign policy decision making. *Political Psychology, 27*, 265-288.

Enos, R. D. (2011). Lecture 11: Political Leadership. http://findpdf.net/reader/Lecture-11-political-leadership-Political-Psychology-Ryan-D-Enos.html.

Etheredge, L. (1978a). Personality Effects on American Foreign Policy, 1898-1968. *American Political Science Review, 72*(2), 434-51.

Etheredge, L. (1978b). *A World of Men.* Cambridge: MIT Press.

George, A. (1969). The operational code: A neglected approach to the study of political leaders and decision making. *International Studies Quarterly, 23,* 190-222.

George, A. (1979). The causal nexus between cognitive beliefs and decision-making behavior: the operational code. In L. Falkowski (Ed.), *Psychological models in international politics* (pp. 95-124). Boulder, CO: Westview Press.

Görener, A.S. & Ucal, M. S. (2011).The Personality and Leadership Style of Recep Tayyip Erdoğan: Implications for Turkish Foreign Policy. *Turkish Studies, 12*(3), 357-381.

Greenstein, F.I. (1967). The Impact of personality on politics: An attempt to clear away underbrush. *The American Political Science Review, 61*(3), 629-641.

Haslam, N., Bastian, B., Fox, C. & Whelan, J. (2007). Beliefs about personality change and continuity. *Personality and Individual Differences, 42*(8), 1621-1631.

Hermann, M.G. (1976). Circumstances under which leader personality will affect foreign policy: Some propositions. In J. N. Rosenau (Ed.), *In search of global patterns* (pp.326-333). New York: Free Press.

Hermann, M. 1980. Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders. *International Studies Quarterly, 24,* 7-46.

Hermann, M.G. (1983). *Handbook for assessing personal characteristics and foreign policy orientations of political leaders.* Columbus, OH: Mershon Center Occasional Papers.

Hermann, M. G. (1986). The Ingredients of Leadership. In M. G. Hermann (Ed.), *Political Psychology: Contemporary Problems and Issues*. San Francisco: Jossey-Bass.

Hermann, M.G. (1987). Assessing the foreign policy role orientations of Sub-sharan African leaders. In S. Walker (Ed.), *Role theory and foreign policy analysis* (pp.161-198). Durham: Duke University Press.

Hermann, M. G. (2003). Assessing leadership style: A trait analysis. Columbus, OH: Social Science Automation.

Hermann, M. C. & Milburn, T. W. (1977). *A Psychological Examination of Political Leaders.* New York: The Free Press.

Hermann, M., and T. Preston. 1994. Presidents, Advisers, and Foreign Policy: The Effect of Leadership Styles on Executive Arrangements. *Political Psychology, 15,* 75-95.

Hermann, M. G., Preston, T. & Young, M. (1996). *Who leads can matter in foreign policymaking: A framework for leadership analysis.* Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, San Diego, CA.

Holsti, O. (1977). The operational code as an approach to the analysis of belief systems. *Final Report to the National Science Foundation*, Grant No. SOC 75-14368. Duke University.

Jervis, R. (1994). Leadership, Post-Cold War Politics, and Psychology. *Political Psychology, 15,*769-77.

Johnson, L. K. (1977). Operational Codes and the prediction of leadership behavior: Senator Frank Church at Midcareer. In M. G. Hermann & T.W. Milburn (Eds.), *A Psychological Examination of Political Leaders* (pp. 82-120). New York: The Free Press.

Katz, D. (1973). Patterns of leadership. In Knutson, J. M. (ed.) *Handbook of Political Psychology*. San Fransisco: Jossey-Bass.

Kellerman, B. (1986). *Political Leadership.* University of Pittsburgh Press: Pittsburgh.

Kesgin, B. (2013). Leadership Traits of Turkey's "Islamist" and "Secular" Prime Ministers. *Turkish Studies, 14*(1), 136-57.

Kowert, P. & Hermann, M. G. (1997). Who takes risks? Daring and caution in foreign policy making. *Journal of Conflict Resolution, 41,*611-37.

Lasswell, H. (1930). *Psychopathology and Politics.* Chicago: University of Chicago Press.

Leites, N. (1951). *The operational code of the politburo*. New York: McGraw-Hill.

Leites, N. (1953). *A study of bolshevism*. New York: Free Press.

McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1990). *Personality in adulthood.* New York: Guilford.

McDermott, R. (2007). *Political Psychology in International Relations.* Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Milburn, T. W. (1977). The Q-sort and the study of political personality. In M.G. Hermann & T.W. Milburn (Eds.), *A Psychological Examination of Political Leaders* (pp. 174-205). New York: The Free Press.

Mischel, W. (1968). *Personality and Assessment.* New York: Wiley.

Owen, D. & Davidson, J. (2009). Hubris syndrome: An acquired personality disorder? A study of US Presidents and UK Prime Ministers over the last 100 years. *Brain: A Journal of Neurology,* 1396-1406.

Paige, G. D. (1972). *Political Leadership.* New York: Free Press.

Pool, I. de S. & Kessler, A. (1965). The Kaiser, the Tsar, and the computer. *American Behavioral Scientist, 8*, 31-38.

Post, J. M. (2003). Saddam Hussein of Iraq: A Political Psychology Profile. In J. M. Post (Ed.) *The Psychological Assessment of Political Leaders: With profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Preston, T. (2001). *The president and his inner cycle: Leadership style and the advisory process in foreign policy making.* New York: Columbia University Press.

Schafer, M. (2000). Issues in assessing psychological characteristics at a distance. *Political Psychology, 21, 3,* 511-527.

Schafer, M. & Crichlow, S. (2000). Bill Clinton's operational code as measured by spontaneous and prepared remarks. *Political Psychology, 21, 3*, 559-571.

Schafer, M. & Walker, S.G. (2006). Democratic leaders and the democratic peace: The operational codes of Tony Blair and Bill Clinton. *International Studies Quarterly, 50, 3,* 561–583.

Shapiro, M. J. & Bonham, G.M. (1973). Cognitive processes and foreign polisy decision-making. *International Studies Qurterly, 17,* 147-174.

Simon, D., Snow, C. J. & Read, S. J. (2004). The redux of cognitive consistency theories: Evidence judgments by constraint satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 86*, 814–837.

Simonton, D. K. (1981). Presidential greatness and performance: Can we predict leadership in the White House? *Journal of Personality, 49,* 306-23.

Simonton, D. K. (1987). *Why Presidents Succeed: A Political Psychology of Leadership.* New Haven: Yale University Press.

Simonton, D. K. (1988). Presidential style: Personality, biography, and performance. *Journal of Personality and Social Psychology, 55,* 928-36.

Stewart, L.H. (1977). Birth order and Political Leadership. In M. G. Hermann & T.W. Milburn (Eds.), *A Psychological Examination of Political Leaders* (pp. 205-237). New York: The Free Press.

Stogdill, R. M., Goode, O. S. & Day, D. R. (1977). The leader behavior of United States Senators: An example of the use of informants. In M.G. Hermann & T.W. Milburn (Eds.), *A Psychological Examination of Political Leaders* (pp. 122-130). New York: The Free Press.

't Hart, P ve Uhr, J. (2008) *Public Leadership: Perspectives and Practices*. ANU ePress, Canberra Australia.

Volkan, V. D. (1980). Narcissistic personality organization and "reparative" leadership. *International Journal of Group Psychotherapy, 30,* 131-152.

Walker, S. (2000). *Forecasting the political behavior of leaders with the verbs in context system of operational code analysis.* Social Science Automation Center Report.

Walker, S., and L. Falkowski. 1984. The Operational Code of U.S. Presidents and Secretaries of State: Motivational Foundations and Behavioral Consequences. *Political Psychology 5:237-66.*

Walker, S., Schafer, M. & Young, M. (1998). Systematic procedures for operational code analysis: Measuring and modeling Jimmy Carter's operational code. *International Studies Quarterly, 42,* 175-190.

Walker, S., Schafer, M. &Young, M. (1999). Presidential operational codes and the management of foreign policy conflicts. *Journal of Conflict Resolution, 43,* 610-625.

Welsh, W. A. (1977). Effect of career and party affiliation on revolutionary behvaior among Latin American political elites. In M. G. Hermann & T.W. Milburn (Eds.), *A Psychological Examination of Political Leaders* (pp. 276-311). New York: The Free Press.

Winter, D. G. & Stewart, A.J. (1977). Content analysis as a technique for assessing political leaders. In M.G. Hermann & T. W. Milburn (Eds.), *A Psychological Examination of Political Leaders* (pp. 27-62). New York: The Free Press.

Young, M. D. (2000). Automating assessment at a distance. *The Political Psychologist 5,* 17-23.

Ziller, R. C., Stone, W.F., Jackson, R.M. & Terbovic N. J. (1977). Self-other orientations and political behavior. In M. G. Hermann & T. W. Milburn (Eds.), *A Psychological Examination of Political Leaders* (pp. 174-205). New York: The Free Press.

Bölüm 7

POLİTİK SİSTEM ALGISI VE DUYGULAR

Nevin SOLAK[*]
Nebi SÜMER[**]

Hemen hemen her görüşten siyasi analist, 2013 Gezi Direnişini öncelikli olarak bir "öfke patlaması" ve derinde hissedilen haksızlık ve dışlanmışlık duygularının dışa vurumu olarak tanımladı. Neden yaygın toplumsal olaylarda ve "Gezi" benzeri patlamalarda başta öfke, engellenme, memnuniyetsizlik olmak üzere duygular sosyal hareketliliği ateşler? Kısaca duyguların politik sistemdeki yeri nedir? Bu bölümde ağırlıklı olarak Sistemi Meşrulaştırma Kuramı bakış açısından duyguların politik sistem algısındaki yerini ve ideoloji ve statükoyla ilişkisini tartışacağız.

Politikayı duygulardan bağımsız düşünmek mümkün olmadığı hâlde politik psikolojide duyguların rolü ancak son yirmi yılda önem kazanmıştır. Bu durumun olası nedenleri, bilişsel yaklaşımın psikoloji alanındaki uzun süren baskınlığı ve politik psikoloji alanının görece yeni olmasıdır. Duygularla ilgili ilk çalışmalar, Darwin (1998 [1872] ve James (1883) tarafından yapılmıştır. Bununla birlikte, son yirmi yılda duyguların psikoloji ve politik psikolojideki rolünü gözden geçiren çalışmalar artmıştır (ör., Cacioppo ve Gardner, 1999; Marcus, 2000; Zajonc, 1998). Bu çalışmalara yalnızca psikologlar değil, siyaset bilimciler ve sosyologlar da geliştirdikleri kuramlarla katkı sağlamıştır (ör., Goodwin, Jaspes ve Polletta, 2001; Marcus ve MacKuen, 1993). Politik psikoloji çalışmalarında duygular, oy verme davranışı (Ladd ve Lenz, 2011), politik parti özdeşimi (Burden ve Klofstad, 2005), politik adayların değerlendirilmesi (Ladd ve Lenz, 2008), siyasi katılım (Rudolph, Gangl ve Stevens, 2000), politik ideoloji (Pliskin, Bar-Tal, Sheppes ve Halperin, 2014; Napier ve Jost, 2008), gruplar arası çatışma ve barış

[*] Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye
[**] Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye

sosyal sistemlerin hangi belirli duygularla ilişkili olduğu ayrıntılı olarak incelenmelidir.

Duyguların sistem düzeyindeki analizi yalnızca duygu alanyazınına değil, duygu düzenleme (Gross ve John, 2003) alanyazınına da katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, duygu düzenleme stratejilerinin sistem hedefli duygu düzenleme stratejileri ile ilişkisi gelecek çalışmalarda ele alınabilir. Duyguların sistem düzeyinde ele alınması uzun vadede psikoloji ve sosyoloji alanyazınlarına önemli katkılarda bulunacağı söylenebilir. Bu yolla hem duygular üzerinde sosyal yapının rolünü görmezden gelen psikologlar hem de sosyal yapı ve duygular arasında ilişki kurmasına karşın bunların bilişsel, güdüsel ve fizyolojik süreçlerle bağlantısını dikkate almayan sosyologlar arasında yeni bir köprü kurulmuş olacaktır.

Kaynaklar

Adair, V. C. (2002). Branded with infamy: Inscription of poverty and class in the United States. *Signs*, 27, 451-471.

Ashburn-Nardo, L., Knowles M. L. & Monteith, M. J. (2003). Black American's implicit racial associations and their implications for intergroup judgement. *Social Cognition*, *21*, 61–87.

Ashford, S. J., Lee, C. & Bobko, P. (1989). Content, cause, and consequences of job insecurity: Theory-based measurement and substantive test. *Academy of Management Journal, 32,* 803-829.

Barbalet, J. M. (1998). *Emotion, social theory, and social structure: A macrosociological approach*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Bar-Tal, D., Halperin, E. & de Rivera, J. (2007). Collective emotions in conflict: Societal implications. *Journal of Social Issues, 63*, 441-460.

Branscombe, N. R. (1998). Thinking about one's gender groups privileges or disadvantages: Consequences for well-being in women and men. *British Journal of Social Psychology, 37,* 167–184.

Burden, C. Barry & Klofstad, C. A. (2005). Affect and cognition in party identification. *Political Psychology, 26,* 869-886.

Cacioppo J. T. & Gardner W. L.(1999). Emotion. *Annual Review of Psychology*, *50*, 191-214.

Cichocka, A. & Jost, J. T. (2014). Stripped of illusions? Exploring system justification processes in capitalist and post-Communist societies. *International Journal of Psychology, 49*, 6-29

Clanton, G. (2006). Jealousy and envy. In J.E. Stets & J. H. Turner (Eds.), *Handbook of sociology of emotions* (pp. 410-442). New York: Springer.

Clark, C. (1990). Emotions and micropolitc in everyday life: Some patterns and paradoxes of "place". In T. D. Kemper (Ed.), *Research agenda in the sociology of emotions* (pp.305-333). Albany: State University of New York Press.

Cohen-Chen, S., Halperin, E., Crisp, R. J. & Gross, J. J. (2014). Hope in the Middle East: Malleability beliefs, hope, and the willingness to compromise for peace. *Social Psychological and Personality Science*. 5, 67-75.

Connelly, K. & Heesacker, M. (2012). Why is benevolent sexism appealing? Associations with system justification and life satisfaction. *Psychology of Women Quarterly, 36*, 432-443.

Conover, P. J. & Feldman, S. (1986). Emotional reactions to the economy: I'm mad as hell and I'm not going to take it anymore. *American Journal of Political Science, 30*, 50-78.

Darwin (1998 [1872]). *The expression of the emotions in man and animals*. New York: Oxford Univ. Press.

Davidson, R., Scherer, K. R. & Goldsmith, H. (Ed.) (2003). *Handbook of affective science.* New York: New York Press.

de Rivera, J. H. (1992). Emotional climate: Social structure and emotional dynamics. In K. T. Strongman (Ed.), *International Review of Studies on Emotion*. New York: John Wiley & Sons.

de Rivera, J. H., Kurrien, R. & Olsen, N. (2007). The emotional climate of nations and their culture of peace. *Journal of Social Issues, 6*3, 255-271.

Doise, W. (1986). *Levels of explanation in social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Doosje, B., Branscombe, N. R., Spears,R. & Manstead, A. S. R. (2006). Antecedents and consequences of group-based guilt: The effects of ingroup identification: *Group Processes and Intergroup Relations, 9*, 325-338.

Eagleton, T. (2005). *İdeololoji*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Fischer, A. H., Mosquera, P. M. R., van Vianen, A. E. M. & Manstead, A. S. R. (2004). Gender and culture differences in emotion. *Emotion, 4*, 87-94.

Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C. & Glick, P. (2003). Emotions up and down: Intergroup emotions result from perceived status and competition. In D. M. Mackie & E. R. Smith (Eds.), *From prejudice to intergroup emotions: Differentiated reactions to social groups* (pp. 247-264). New York: Psychology Press.

Frijda, N. H. (1986). *The emotions*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Galinsky, A. D., Magee, J. C., Inesi, M.E. & Gruenfeld, H. D. (2006). Power and perspectives was not taken. *Psychological Science, 17*, 1068-1074.

Gill, R. & Matheson, K. (2006). Responses to discrimination: The role of emotion and expectations for emotional regulation. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32,* 149-161.

Goodwin, J. M. Jasper & F. Polletta (Eds.). *Passionate politics: Emotions and social movements* (1-24). Chicago: The University of Chicago Press.

Gordjin, E. H., Wigboldus, D. & Yzerbyt, V. (2001). Emotional consequences of categorizing victims of negative outgroup behavior as ingroup or outgroup. *Group Processes and Intergroup Relations, 4*, 317-326.

Gordon, S. L. (1989). Institutional and impulsive orientations in selectively appropriating emotions to self. In D. D. Franks & E. D. McCarthy (Eds.), *The sociology of emotions: Original essays and research papers.* Greenwich, Connecticut: Jai Press.

Gordon, S. L. (1990). Social structural effects on emotions. In T. D. Kemper (Ed.), *Research agenda in the sociology of emotions* (pp. 145-179). Albany: State University of New York Press.

Gross, J. J. & John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, *85*, 348-362.

Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Halperin, E. (2011). Emotional barriers to peace: Negative emotions and public opinion about the peace process in the Middle East. Peace and Conflict*: Journal of Peace Psychology, 17, 22-45.*

Halperin, E. (2014). Collective emotions and emotion regulation in intractable conflicts. In C. V. Scheve & M. Salmela (Eds.), *Collective emotions* (pp. 281-298). New York: Oxford University Press.

Halperin, E., Canetti-Nisim, D. & Hirsch-Hoefler, S. (2009). The central role of group-based hatred as an emotional antecedent of political intolerance: Evidence from Israel. *Political Psychology, 30*, 93-122.

Halperin, E. & Gross, J. J. (2011). Emotion regulation in violent conflict: Reappraisal, hope, and support for humanitarian aid to the opponent in wartime. *Cognition and Emotion, 25*, 1228-1236.

Halperin, E., Porat, R., Tamir, M. & Gross, E. (2013). Can emotion regulation change political attitudes in intractable conflict? From the laboratory to the field. *Psychological Science, 1-6.*

Halperin, E., Russell, A., Dweck, C. & Gross, J. (2011). Anger, hatred, and the quest for peace: Anger can be constructive in the absence of hatred. *Journal of Conflict Resolution, 55*, 274-291.

Harding, J. F. & Sibley, C. G. (2013). The palliative function of system justification: Concurrent benefits versus longer-term costs to well-being. *Social Indicators Reasearch, 113*, 401-418.

Hennes, E. P., Nam, H. H., Stern, C. & Jost, J.T. (2012). Not all ideologies are created equal: Epistemic, existential, and relational needs predict system-justifying attitudes. *Social Cognition, 30,* 669-688.

Hewstone, M. (1997). Three lessons from social psychology: Multiple levels of analysis, methodological pluralism, and statistical sophistication. In C. McGarty & A. Haslam (Eds.), *The message of social psychology* (pp. 166-181). Oxford: Blackwell.

Hochschild, A. R. (1979). Emotion work, feeling rules, and social structure. *American Journal of Sociology, 85,* 551-575.

Hogg, M. A. & Turner, J. C. (1987). Intergroup behavior, self-stereotyping and the salience of social groups. *British Journal of Social Psychology, 26*, 325-340.

Huddy, L., Feldman, S., Taber, C. & Lahav, G. (2005). Threat, anxiety, and support of antiterrorism policies. *American Journal of Political Science, 49*, 593-608.

Iyer, A. & Leach, C. W. (2008). Emotion in inter-group relations. *European Review of Social Psychology, 19,* 86-125.

James, W. (1883). What is emotion? *Mind*, 9, 188-204.

Jost, J. T. (1995). Negative illusions: Conceptual clarification and psychological evidence concerning false consciousness. *Political Psychology, 16*, 397-424.

Jost, J. T. (2011). System justification theory as compliment, complement, and corrective to theories of social identification and social dominance. In D. Dunning (Ed.), *Social motivation* (pp. 223-263). New York: Psychology Press.

Jost, J. T. & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, *33*, 1-27.

Jost, J. T., Banaji, M. R. & Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo.*Political Psychology, 25,* 881–919.

Jost, J. T., Blount, S., Pfeffer, J. & Hunyady, Gy. (2003). Fair market ideology: Its cognitive-motivational underpinnings. *Research in Organizational Behavior*, *25*, 53-91.

Jost, J. T. & Burgess, D. (2000). Attitudinal ambilance and the conflict between group and system justification motives in low status groups. *Personality and Social Psychology Bulletin, 26*, 293-305.

Jost, J. T., Burgess, D. & Mosso, C. O. (2001). Conflicts of legitimation among self, group and system: The integrative potential of system justification theory. In J. T. Jost & B. Major (Ed.), *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations* (pp. 363-388). New York: Cambridge University Press.

Jost, J. T., Chaikalis-Petritsis, V., Abrams, D., Sidanius, J., van der Toorn, J. & Bratt, C. (2012). Why men (and women) do and don't rebel: Effects of system justification on willingness to protest. *Personality and Social Psychology Bulletin, 38*,197-208.

Jost, J.T., Federico, C. M. & Napier, J. L. (2009). Political ideology: Its structure, functions, and elective affinities. *Annual Review of Psychology*, *60*, 307-333.

Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W. & Sulloway, F. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin, 129,* 339-375.

Jost, J. T. & Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology, 13,* 111–153.

Jost, J. T. & Hunyady, O. (2005). Antecedents and consequences of system-justifying ideologies.*Current Directions in Psychological Science, 14,* 260-265.

Jost, J. T., Liviatan, I., van der Toorn, J., Ledgerwood, A., Mandisodza, A. & Nosek, B. A. (2010). System justification: How do we know it's motivated? In R. C. Bobocel, A. C. Kay, M. Zanna & J. Olson (Eds.), *The psychology of justice and legitimacy: The Ontario symposium* (Vol. 11, pp. 173-203). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Jost, J. T. & Kramer, R. M. (2003). The system justification motive in intergroup relations. In D. M. Mackie &E. R. Smith (Eds.), *From prejudice to intergroup emotions*: *Differentiated reactions to social groups* (pp. 227-245). New York: Psychology Press.

Jost, J. T., Pelham, B. W. & Carvallo, M. (2002). Non-conscious forms of system justification: Implicit preferences for higher status groups. *Journal of Experimental Social Psychology*, *38*, 586–602.

Jost, J. T., Pelham, B. W., Sheldon, O. & Sullivan, B. N. (2003). Social inequality and the reduction of ideological dissonance on behalf of the system: Evidence of enhanced system justification among the disadvantaged**.** *European Journal of Social Psychology, 33,* 13–36.

Jost, J. T. & Thompson, E.P. (2000). Group-based dominance and opposition to equality as independent predictors of self-esteem, ethnocentrism, and social policy attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 209-232.

Jost, J. T. & Van der Toorn, J. (2012). System justification theory. In P. A. M. van Lange, A.W. Kruglanski & E.T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology.* (Vol. 2, pp. 313-343.). London: Sage.

Jost, J. T., Wakslak, C. & Tyler, T.R. (2008). System justification theory and the alleviation of emotional distress: Palliative effects of ideology in

an arbitrary social hierarchy and in society. In K. Hegtvedt & J. Clay-Warner (Eds.), *Advances in Group Processes* (Vol. 25, pp. 181-211). Bingley, England: JAI/Emerald.

Kay, A., Gaucher, D., McGregor, I. & Nash, K. (2010). Religious belief as compensatory control. *Personality and Social Psychology Review, 14,* 37-48.

Kay, A., Jimenez, M. C. & Jost, J. T. (2002). Sour grapes, sweet lemons, and the anticipatory rationalization of the status quo. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28,* 1300-1312.

Kay, A., Jost, J. T. & Young, S. (2005). Victim derogation and victim enhancement as alternate routes to system justification.*Psychological Science, 16,* 240-246.

Keltner, D., Gruenfeld, D. H. & Anderson, C. (2003). Power, approach, and inhibition. *Psychological Review, 110*, 265-284.

Keltner, D. & Haidt, J. (1999). Social functions of emotions at four levels of analysis. *Cognition and Emotion, 1999,* 13, 505-521.

Kessler, T. & Hollbach, S. (2005). Group-based emotions as determinants of ingorup identification. *Journal of Experimental Social Psychology, 41*, 677-685.

Kessler, T., Mummendy, A., Funke, F., Brown, R., Binder, J. & Zagefka, H. (2010). We all live in Germany but…Ingroup projection, group-based emotions and prejudice against immigrants. *European Journal of Social Psychology, 4*0, 985-997.

Kluegel, J. R. & Smith, E. R. (1986). *Beliefs about inequality: Americans' view of what is and what ought to be.* Hawtorne, NJ: Aldine de Gruyter.

Kraus, M. W., Piff, P. K. & Keltner, D. (2011). Social class as culture: The converge of resources and rank in the social realm. *Current Directions in Psychological Science., 20,* 246-260.

Kraus, M. W. & Stephens, N. M. (2012). A road map for an emerging psycgolofy of social class. *Social and Personality Social Compass*, *6*, 642-656.

Kring, A. M. & Gordon, A. H. (1998). Gender differences in emotion: Expression, experience, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 686-703.

Kuppens, T. & Yzerbyt, V. Y. (2014). When are emotions related to group-based appraisals? A comparison between group-based emotions and general group emotions. *Personality and Social Psychology Bulletin, 40*, 1574-1588.

Ladd, J. M. & Lenz, G. S. (2008). Reassessing the role of anxiety in vote choice. *Political Psychology, 29*, 275-296.

Ladd, J. M. & Lenz, G. S. (2011). Does anxiety improve voters' decision making*? Political Psychology, 32*, 347-361.

Leach, W. C., Iyer, A. & Pedersen, A. (2006). Anger and guilt about ingroup advantage explain the willingness for political action. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32*, 1232-1245.

Leach, C. W., Iyer, A. & Pedersen, A. (2007). Angry opposition to government redress: When the structurally advantaged perceive themselves as relatively deprived. *British Journal of Social Psychology, 46,* 191-204.

Leach, C. W., Spears, R., Branscombe, N. R. & Doosje, B. (2003). Malicious pleasure: Schadenfreude at the suffering of another group. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*, 932-943.

Lerner, J. S., Gonzalez, R. M., Small, D. D. A. & Fischoff, B. (2003). Effects of fear and anger on perceived risks of terrorism: A national field experiment. *Psychological Science, 14*, 144-150.

Lott, B. (2002). Cognitive and behavioral distancing from the poor. *American Psychologist*, *57*, 100–110.

Mackie, D. M. & Smith, E. R. (1998). Intergroup relations: Insights from a theoretically integrative approach. *Psychological Review*, *105,* 499-529.

Mackie, D. M., Silver, L. A. & Smith, E. R. (2004). Intergroup emotions: Emotion as an intergroup phenomenon. In L. Z. Tiedens & C. W. Leach (Eds.), *The social life of emotions* (pp. 227-245). New York: Cambridge University Press.

Mackie, D. M., Devos, T. & Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 602-616.

Mackie, D. M., Smith, E. R. & Ray, D. G. (2008). Intergroup emotions and intergroup relations. *Personality and Social Psychology Compass, 2,* 1866-1880.

Marcus G. E. (2000). Emotions in politics. *Annual Review of Political Science, 3, 221-250*.

Marcus G. E. & MacKuen, M. (1993). Anxiety, enthusiasm and vote: The emotional underpinnings of learning and involvement during presidential campaigns. *American Science Political Review, 87*, 688-701.

Marx, K. (1990). *Capital*. New York: Penguin (Original work published 1867).

Matsumoto, D., Takeuchi, S., Andayni, S. & Kouznetsova, N. & Krupp, D. (1998). The contribution of individualism and collectivism to cross-national differences in display rules. *Asian Journal of Social Psychology, 1*, 147-165.

Mondillion, L., Niedenthal, P. M., Brauer, M., Rohman, A., Dalle, N. & Uchida, Y. (2005). Beliefs about power and its relation to emotional experience: A comparison of Japan, France, Germany, and the United States. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *31*, 1112-1120.

Montada, L. & Scheinder, A. (1989). Justice and emotional reactions to the disadvantaged. *Social Justice Research, 3,* 313-344.

Mummendey, A., Kessler, T., Klink, A. & Mielke, R. (1999). Strategies to cope with negative social identity: Predictions by social identity theory and relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*, 229-245.

Napier, J. L. & Jost, J. T. (2008). Why are conservatives happier than liberals? *Psychological Science, 19,* 565-572.

O'Brien, T. L. & Major, B. (2005). System-justifying beliefs and psychological well-being: The roles of group status and identity. *Personality and Social Psychology Bulletin, 31,* 1718-1729.

Ortony, A., Clore, G. L. & Collins, A. (1988). *The cognitive structure of emotions*. New York: Cambridge University Press.

Pagano, S. J. & Huo, Y. J. (2007). The role of moral emotions in predicting support for political actions in post-war Iraq. *Political Psychology, 28,* 227-2255.

Pliskin, R., Bar-Tal, D., Sheppes, G. & Halperin, E. (2014). Are leftists more emotion-driven than rightists? The interactive influence of ideology and emotions on support for policies. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *40*, 1543-1556.

Powell, A. A., Branscombe, N. R. & Schmitt, M. T. (2005). Inequality as ingroup privilege or outgroup disadvantage: the impact of group focus on collective guilt and interracial attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin, 31*, 508-521.

Rankin, L. E., Jost, J. T. & Wakslak, C. J. (2009). System justification and the meaning of life: Are the existential benefits of ideology distributed unequally across racial groups? *Social Justice Research, 22*, 312-333.

Ray, D. G., Mackie, D. M. & Smith, E. R. (2014). Intergroup emotion: Self-categorization, emotion, and the regulation of intergroup conflict. In C. V. Scheve & M. Salmela (Eds.), *Collective emotions* (pp. 235-250). New York: Oxford University Press.

Reid, P. T. (1993). Poor women in psychological research: Shut up and shut out. *Psychology of Women Quarterly*, *17*, 133–150.

Reid, P. T. & Kelly, E. (1993). Research on women of color. From ignorance to awareness. *Psychology of Women Quarterly, 18*, 477-486.

Ridgeway, C. L. (2006). Expectation states theory and emotion. In J. E. Stets & J. H. Turner (Eds.), *Handbook of sociology of emotions* (pp. 347-367). New York: Springer.

Rudmani L. A., Feinberg, J. & Fairchild, K. (2002). Minority members' attitudes: Automatic ingroup bias as a function of group status. *Social Cognition, 20,* 294-320.

Rudolph, T., Amyi G. & Stevens, D. (2000). The effects of efficacy and emotions on campaign involvement. *Journal of Politics, 62*, 1189-97.

Sedikides, C. (2010). Why does religiosity persist? *Journal of Personality and Social Psychology Review, 14*, 3-6.

Shields, S. A. (2002). *Speaking from the heart: Gender and the social meaning of emotion.* New York: Cambridge University Press.

Smith, C. A. & Ellsworth, P. C. (1985). Patterns of cognitive appraisal in emotion. *Journal of Personality and Social Psychology, 48,* 813-838.

Smith, E. R., Seger, C. R. & Mackie, D. M. (2007).Can emotions be truly group level? Evidence regarding four conceptual criteria. *Journal of Personality and Social Psychology, 93*, 431-446.

Solak, N. (2014). *The role of emotions and emotion regulation in the sytsem justification processes* (Doktora tezi devam etmektedir), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Solak, N., Jost, J. T., Sümer, N. & Clore, G. (2012). Rage against the machine: The case for system-level emotions. *Social Psychology and Personality Compass,6*, 674-690.

Solak, N., Jost, J. T., Sümer, N.(2013). *The affective underpinnings of system justification and characteristics of system-level emotions*. Sözlü bildiri. International Society of Political Psychology 36th Annual Scientific Meeting, Herzliya, Israel.

Spears,R., Doosje, B. & Ellemers,E.(1997). Self-stereotyping in the face of threats to group status and disctiveness: The role of group identification. *Personality and Social Psychology Bulletin, 23*, 538-553.

Stangor, C. & Jost, J. T. (1997). Commentary: Individual, group, and system levels of analysis and their relevance for stereotyping and intergroup relations. In R. Spears, P. Oakes, N. Ellemers & S. A. Haslam (Eds.), *The social psychology of stereotyping and group life* (pp. 336-358). Oxford: Blackwell.

Stets, J. E. & Turner, J. H. (2008). The sociology of emotions. In M. Lewis, J. Haviland-Jones & L. F. Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 32-46). New York: Guilford Publications.

Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations.* London: Academic Press.

Tapias, P. M., Glaser, J., Keltner, D., Vasquez, K. & Wickens, T. (2007). Emotion and prejudice: Specific emotions toward outgroups. *Group Process and Intergroup Relations, 10,* 27-39.

Thoits, P. A. (1989). The sociology of emotions. *Annual Review of Sociology, 15,* 317-342.

Thomas, E. F., McGarty, C. & Mavor, K. I. (2009). Transforming "apathy into movement": The role of prosocial emotions in motivating action for social change. *Personality and Social Psychology Review, 13,* 310-333.

Tiedens, L. Z. (2000). Powerful emotions: The vicious cycle of social status position and emotions. In N. Ashkanasy, W. Zerbe & C. Hartel (Eds.), *Emotions in the workplace: Research, theory, and practice* (pp. 71-81). Westport, CT: Quorum Books.

Tiedens, L. Z. (2001). Anger and advancement versus sadness and subjugation: The effect of negative emotion expressions. *Personality and Social Psychology Bulletin, 80,* 86-94.

Tiedens, L. Z., Ellsworth, P. C. & Mesquita, B. (2000). Sentimental stereotypes: Emotional expectations for high-and low-status group members. *Personality and Social Psychology Bulletin, 26,* 560-575.

Tiedens, L. Z. & Leach, C. W. (2004). (Eds.). *The social life of emotions.* New York: Cambridge University Press.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory.* Oxford, England: Blackwell.

Van der Toorn, J. & Jost, J. T. (2014). Twenty years of system justification theory: Introduction to the special issue on "ideology and system justification processes." *Group Processes and Intergroup Relations, 17,* 413-419.

Van Kleef, G. A.,Oveis, C., van der Löwe, I., Luo Kogan, A., Goetz, J. & Keltner, D. (2008). Power, distress, and compassion: Turning a blind eye to the suffering of others. *Psychological Science, 19,* 1315-1322.

Van Zomeran, M. Postmes, T. & Spears, R. (2008). Towards an integrative social identity model of collective action: A qualitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin, 134*, 504-535.

Van Zomeren, M., Spears, S., Fischer, A. H. & Leach, C. W. (2004). Put your money where your mouth is! Explaining collective action tendencies through group-based anger and group efficacy. *Journal of Personality and Social Psychology, 87,* 649-664.

Wakslak, C. J., Jost, J. T., Tyler, T. R. & Chen, E. S. (2007). Moral outrage mediates the dampening effect of system justification on support for redistributive social policies. *Psychological Science, 18,* 267-274.

Yzerbyt, V. Y., Dumont, M., Mathieu, B., Gordijin, E. & Wigboldus, D. (2006). Social comparison and group-based emotions. In S. Guimond (Ed.), *Social comparison and social psychology: Understanding cognition, intergroup relations, and culture* (pp. 174-205). New York: Cambridge University Press.

Yzerbyt, V. Y., Dumont, M., Wigboldus, D. & Gordjin, E. (2003). I feel for us: The impact of categorization and identification on emotions and action tendencies. *British Journal of Social Psychology*, *42*, 553-549.

Zajonc, R. B. (1998). Emotions. In D. Gilbert, S. T. Fiske & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology,* (Vol 1, pp. 591-632). New York: McGraw Hill.

Bölüm 8

KOLEKTİF EYLEM

Reşit KIŞLIOĞLU[*]
Özden Melis ULUĞ[**]

31 Mayıs 2013 sabahı Türkiye, Gezi Parkı'ndaki kolektif eylemlere tanık olmuştur. İstanbul'un merkezindeki Gezi Parkı'nın yıkılmasını parkı işgal ederek protesto eden çevreci gruba polis, sabahın erken saatlerinde müdahale etmiştir. Polisin göstericilere karşı orantısız güç kullandığının bilgisi ve görüntüleri sosyal medyada yayıldıktan sonra, protestocu kitle büyümüş ve olaylar önce tüm şehre, sonra tüm ülkeye yayılmıştır. Bu olaylardan yalnızca iki yıl öncesinde birçok Arap ülkesinde baskıcı rejimlere karşı gelişen halk ayaklanmaları, Amerika'da ortaya çıkan "Occupy" (İşgal et) hareketi, arka planları Türkiye'deki hareketle ortak ve ayrışan noktalar taşısa da, benzer kitle hareketleri olarak örnek gösterilebilir[33].

Binlerce insanın bir arada bir bütün olarak ya da birbirinden bağımsız, ancak ortak bir hedef doğrultusunda hareket etmesini mümkün kılan sosyal psikolojik nedenler neler olabilir? Bu eylemlerde ortaya çıkan kolektif davranış, dil ve tepkiler; bir grup aklının temsili midir, yoksa bireylerin benzerliklerinin oluşturduğu bir sinerji midir? Kolektif eylemi ortaya çıkaran etmenler nelerdir? Aynı biçimde, kolektif eylemin kendisinin yarattığı sosyal psikolojik değişimler nelerdir? İnsanların, kendi çıkarları, rahatları, varlıkları, sağlıkları ve kimi zaman canları pahasına, protesto ve kolektif eylemlerin bir parçası olmasını sağlayan etkenler nelerdir?

Bu bölümde, çağcıl toplumları ve toplumsal değişimi ayırt eden en önemli sebeplerden biri olan kitle davranışını ve kolektif eylemi inceleyeceğiz. Grup psikolojisi, gruplar arası ilişkiler ve çatışma, grup

[*] Jacobs University Bremen, r.kislioglu@jacobs-university.de
[**] Jacobs University Bremen, o.ulug@jacobs-university.de

[33] Farklı bağlamlardaki kolektif eylem ve sosyal değişimin kültürel dinamiklerle olan ilişkisi için bkz., Wagoner, Jensen ve Oldmeadow (2012).

Kaynaklar

Allport, F. (1924). *Social Psychology*. Boston: Houghton Mifflin Company

Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies* (pp.1-45). Cambridge, England: Cambridge University Press.

Berkowitz, L. (1989). Frustration–aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, *106*, 59 –73.

Bliuc, A. M., McGarty, C., Hartley, L. & Muntele Hendres, D. (2012). Manipulating national identity: the strategic use of rhetoric by supporters and opponents of the 'Cronulla riots' in Australia. *Ethnic and Racial Studies*, *35*(12), 2174-2194.

Bliuc, A. M., McGarty, C., Reynolds, K. & Muntele, D. (2007). Opinion-based group membership as a predictor of commitment to political action. *European Journal of Social Psychology*, *37*(1), 19-32.

Brewer, M. B. (1979). In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive-motivational analysis. *Psychological Bulletin*, *86*(2), 307.

De Weerd, M. & Klandermans, B. (1999). Group identification and political protest: farmers' protest in the Netherlands. *European Journal of Social Psychology*, *29*, 1073-1095.

Dollard, J., Doob, L. W., Miller, P., Mowrer, O. H. & Sears, R. R. (1939). *Frustration and aggression*. New Haven, CT: Yale University Press.

Doosje, B., Branscombe, N. R., Spears, R. & Manstead, A. S. (1998). Guilty by association: When one's group has a negative history. *Journal of Personality and Social Psychology*, *75*(4), 872.

Drury, J. & Reicher, S. (1999). The intergroup dynamics of collective empowerment: Substantiating the social identity model of crowd behavior. *Group Processes & Intergroup Relations*, *2*(4), 381-402.

Drury, J. & Reicher, S. (2000). Collective action and psychological change: The emergence of new social identities. *British Journal of Social Psychology*, *39*(4), 579-604.

Drury, J. & Reicher, S. (2005). Explaining enduring empowerment: A comparative study of collective action and psychological outcomes. *European Journal of Social Psychology*, *35*(1), 35-58.

Drury, J. & Reicher, S. (2009). Collective psychological empowerment as a model of social change: Researching crowds and power. *Journal of Social Issues*, *65*(4), 707-725.

Drury, J., Reicher, S. & Stott, C. (2012) The psychology of collective action: crowds and change. In B. Wagoner, E. Jensen & J. Oldmeadow (Eds.) *Culture & Social Change* (pp. 19-38). Information Age Publishing: Charlotte, NC.

Duncan, L. E. & Stewart, A. J. (2007). Personal political salience: The role of personality in collective identity and action. *Political Psychology*, *28*(2), 143-164.

Ellemers, N. (1993). The influence of socio-structural variables on identity management strategies. *European Review of Social Psychology*, *4*(1), 27-57.

Fishbein, M. & Ajzen, I. (1974). Attitudes toward objects as predictors of single and multiple behavioral criteria. *Psychological Review, 81*, 59-74.

Frijda, N. H. (1986). The emotions. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Grant, P. R. & Brown, R. (1995). From Ethnocentrism to Collective Protest: Responses to Relative Deprivation and Threats to Social Identity. *Social Psychology Quarterly*, 58(3),195-211.

Harris, M.B. (1974). Mediators between frustration and aggression in a field experiment. *Journal of Experimental Social Psychology, 10*(6), 561-571.

Iyer, A. & Leach, C.W. (2010). When the advantaged work for social equality: The role of group-based emotions. In S. Stürmer & M. Snyder (Eds.), *Psychology of Prosocial Behavior: Group Processes, Intergroup Relations, and Helping.* Oxford: Blackwell.

Iyer, A., Schmader, T. & Lickel, B. (2007). Why Individuals Protest the Perceived Transgressions of Their Country The Role of Anger, Shame, and Guilt. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *33*(4), 572-587.

Kawakami, K. & Dion, K. L. (1993). The impact of salient self-identities on relative deprivation and action intentions. *European Journal of Social Psychology*, *23*(5), 525-540.

Kawakami, K. & Dion, K. L. (1995). Social Identity and Affect as Determinants of Collective Action: Toward an Integration of Relative Deprivation and Social Identity Theories. *Theory & Psychology*, *5*, 551-577.

Kent, S. A. (1982). Relative Deprivation and Resource Mobilization: A Study of Early Quakerism. *The British Journal of Sociology*, *33*(4), 529-544.

Klandermans, B. (1984). Mobilization and participation: Social-psychological expansions of resource mobilization theory. *American sociological review*, *49,* 583-600.

Klandermans, B. (1997). *The Social Psychology of Protest*. Oxford: Basic Blackwell.

Koopmans, R. & Statham, P. (1999). Political claims analysis: Integrating protest event and political discourse approaches. *Mobilization: An International Quarterly, 4*, 203 – 221.

Le Bon (1897). The Crowd: A Study of the Popular Mind. London: Unwin.

Louis, W. R. (2009). Collective action—and then what? *Journal of Social Issues*, *65*(4), 727-748.

Mallett, R. K., Huntsinger, J. R., Sinclair, S. & Swim, J. K. (2008). Seeing through their eyes: When majority group members take collective action on behalf of an outgroup. *Group Processes & Intergroup Relations*, *11*(4), 451-470.

McCarthy, J. D. & Zald, M. N. (1977) Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *American Journal of Sociology*, *82*(6), 1212-1241.

McCarthy, J. D., McPhail, C. & Smith, J. (1996). Images of protest: Dimensions of selection bias in media coverage of Washington demonstrations, 1982 and 1991. *American Sociological Review*, 478-499.

McGarty, C., Bliuc, A. M., Thomas, E. F. & Bongiorno, R. (2009). Collective Action as the Material Expression of Opinion-Based Group Membership. *Journal of Social Issues*, *65*(4), 839-857.

Moscovici, S. (1986). The discovery of the masses. In C. F. Graumann & S. Moscovici (Eds), *Changing Conceptions of Crowd Mind and Behaviour.* New York: Springer-Verlag. s. 5-25

Mummendey, A., Kessler, T., Klink, A. & Mielke, R. (1999). Strategies to cope with negative social identity: Predictions by social identity theory and relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*(2), 229-245.

Musgrove, L. & McGarty, C. (2008). Opinion-based group membership as a predictor of collective emotional responses and support for pro-and anti-war action. *Social Psychology*, *39*(1), 37.

Olausson, U. (2009). Global warming—global responsibility? Media frames of collective action and scientific certainty. *Public Understanding of Science*, *18*(4), 421-436.

Olson, M. (1965). *The logic of collective action*. Cambridge: Harvard University Press.

Pettigrew, T. F. (1964). *A profile of the Negro American*. New York: Van Nostrand.

Pettigrew, T. F. (1967). Social evaluation theory: Convergencies and applications. In D. Levine (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation, 1967* (pp. 241–311). Lincoln: University of Nebraska Press.

Pettigrew, T. F., Christ, O., Wagner, U., van Dick, R. & Zick, A. (2008). Relative deprivation and intergroup prejudice. *Journal of Social Issues, 64*(2), 385–401.

Postmes, T. & Brunsting, S. (2002). Collective Action in the Age of the Internet Mass Communication and Online Mobilization. *Social Science Computer Review*, *20*(3), 290-301.

Postmes, T. & Spears, R. (1998). Deindividuation and antinormative behavior: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, *123*(3), 238-259.

Reicher, S. (1986). Contact, action and racialisation: Some British evidence. In M. Hewstone & R. Brown (Eds.), *Contact and conflict in intergroup encounters* (pp. 152–168). Oxford: Blackwell.

Reicher, S. D. (1987). Crowd behaviour as social action. In J. C. Turner, M. A. Hogg, P. J. Oakes, S. D. Reicher & M. S. Wetherell (Eds.), *Rediscovering the social group: A self- categorization theory* (pp. 171-202). Oxford, UK: Blackwell.

Reicher, S. (1996). 'The Crowd'century: Reconciling practical success with theoretical failure. *British Journal of Social Psychology*, *35*(4), 535-553.

Reicher, S. (2001). The psychology of crowd dynamics. In M. A. Hogg & R. S. Tindale (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: Group processes* (pp. 182–208). Oxford: Blackwell.

Reicher, S. & Potter, J. (1985). Psychological theory as intergroup perspective: A comparative analysis of "scientific" and "lay" accounts of crowd events. *Human Relations*, *38*(2), 167-189.

Runciman, W. G. (1966). *Relative deprivation and social justice: A study of attitudes to social inequality in twentieth-century England*. Berkeley: University of California Press.

Segerberg, A. & Bennett, W. L. (2011). Social media and the organization of collective action: Using Twitter to explore the ecologies of two climate change protests. *The Communication Review*, *14*(3), 197-215.

Simon, B. & Klandermans, B. (2001). Politicized collective identity: A social-psychological analysis. *American Psychologist, 56*(4), 319–331.

Stott, C. & Reicher, S. D. (1998a). Crowd action as intergroup process: introducing the police perspective. *European Journal of Social Psychology, 28*(4), 509 - 529.

Stott, C. & Reicher, S.D. (1998b) How conflict escalates: the inter-group dynamics of collective football crowd 'violence'. *Sociology, 32,* 353-377.

Subašić, E., Reynolds, K. J. & Turner, J. C. (2008). The political solidarity model of social change: Dynamics of self-categorization in intergroup power relations. *Personality and Social Psychology Review*, *12*(4), 330-352.

Tajfel, H. (1978). The achievement of inter-group differentiation. In H. Tajfel (Ed.), Differentiation between *Social Groups* (pp. 77–100). London: Academic Press.

Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, *33*(1), 1-39.

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of inter-group conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology Of İnter-Group Relations* (pp. 33 – 47). Monterey, CA: Brooks/Cole.

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behaviour. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.), Psychology of Intergroup Relations (pp. 7–24). Chicago, IL: Nelson-Hall.

Thomas, E. F., McGarty, C. & Mavor, K. I. (2009). Aligning Identities, Emotions, Aligning Identities, Emotions, and Beliefs to Create Commitment to Sustainable Social and Political Action. *Personality and Social Psychology Review, 13*(3), 194–218

Thomas, E. F., Mavor, K. I. & McGarty, C. (2012). Social identities facilitate and encapsulate action-relevant contructs: A test of the social identity model of collective action. *Group Processes and Intergroup Relations, 15*(1), 75-88.

Turner, J.C. & Brown, R. (1978). Social status, cognitive alternatives, and intergroup relations. In H. Tajfel (Ed.), *Differentiation between social groups* (pp. 201-234). London: Academic Press.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Basil Blackwell.

Uluğ, Ö. M. & Acar, Y. (2015). 'We Are More than Alliances between Groups': A Social Psychological Perspective on the Gezi Park Protesters and Negotiating Levels of Identity. In I. David & K. F. Toktamış (Eds.), *'Everywhere Taksim': sowing the seeds for a new Turkey at Gezi* (pp. 77-89). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Uluğ, Ö. M. & Acar, Y. (2014). *Bir Olmadan Biz Olmak: Farklı Gruplardan Aktivistlerin Gözüyle Gezi Direnişi*. Ankara: Dipnot Yayınları

Uluğ, Ö. M. & Acar, Y. (2013). Gezi'de Kadınların Görünürlüğü Üzerine. Retrieved from: http://www.bianet.org/biamag/kadin/149920-gezi-de-kadinlarin-gorunurlugu-uzerine

Uluğ, Ö. M. & Solak, N. (In Progress) "*Everyday I am capuling": The effects of "Capulcu" identity, emotions and system justification tendencies on the Gezi Park protests*.

Van Aelst, P. & Walgrave, S. (2001). Who is that (wo)man in the street? From the normalization of protest to the normalization of the protester. *European Journal of Political Research, 39*, 461 – 486.

Van Stekelenburg, J. & Klandermans, B. (2013). The social psychology of protest. *Current Sociology*, *61*(5-6), 886-905.

Van Stekelenburg, J., Klandermans, B. & Van Dijk, W. W. (2009). Context matters: Explaining how and why mobilizing context influences motivational dynamics. *Journal of Social Issues*, *65*(4), 815-838.

Van Zomeren, M. & Iyer, A. (2009). Introduction to the social and psychological dynamics of collective action. *Journal of Social Issues*, *65*(4), 645-660.

Van Zomeren, M., Postmes, T. & Spears, R. (2008). Toward an integrative Social Identity Model of Collective Action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin, 134*(4), 504-535.

Van Zomeren, M., Spears, R. & Leach, C. W. (2008). Exploring psychological mechanisms of collective action: Does relevance of group identity influence how people cope with collective disadvantage? *British Journal of Social Psychology*, *47*(2), 353-372.

Wagoner, B., Jensen, E. & Oldmeadow, J. A. (Eds.). (2012). *Culture and Social Change: Transforming Society Through the Power of Ideas*. Charlotte, North Carolina; Information Age Publication,

Willer, R. (2009). A status theory of collective action. In S.R. Thye, E.J. Lawler (Eds.) *Altruism and Prosocial Behavior in Groups (Advances in Group Processes, Volume 26)(pp.133-163)*. Emerald Group Publishing Limited.

Wright, S.C. (2001). Strategic Collective Action: Social Psychology and Social Change. In R. Brown & S. Gaertner (Eds.) *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes* (pp.409-430). Malden, MA: Blackwell.

Wright, S. C., Taylor, D. M. & Moghaddam, F. M. (1990). Responding to membership in a disadvantaged group: From acceptance to collective protest. *Journal of Personality and Social Psychology*, *58*(6), 994–1003.

Wright, S. C. (2009). The next generation of collective action research. *Journal of Social Issues, 65*(4), 859 – 879.

Wright, S. C. & Tropp, L. R. (2002). Collective action in response to disadvantage: Intergroup perceptions, social identification and social change. In I. Walker & H. Smith (Eds.), *Relative deprivation: Specification, development, and integration* (pp. 200-236). Boulder, CO: Westview Press.

Zimbardo, P. G. (1969). The human choice: Individuation, reason, and order versus deindividuation, impulse, and chaos. In W. J. Arnold & D. Levine (Eds.), *Nebraska symposium on motivation* (pp. 237-309). Lincoln: University of Nebraska Press.

Zurcher, L. A. & Snow, D. A. (1981). Collective behavior: social movements. In M. Rosenberg & R. H. Turner (Eds.). *Social Psychology: Sociological Perspectives* (pp. 447–82). New York: Basic

Bölüm 9

VATANDAŞLIĞIN PSİKOLOJİSİ VE POLİTİK GÜVEN[36]

Ahmet ÇOYMAK[*]
Mirona GHEORGHIU[*]
Ulrike NIENS[**]
Evanthia LYONS[***]

Kitabın bu bölümü, psikoloji alanının daha çok siyaset bilimi ve sosyoloji gibi alanların makro analizlerine bırakarak pek de üzerinde durmadığı, ancak günümüz yüzyılında giderek kaçınılmaz ve gereklilik olarak ortaya çıkan vatandaşlığın psikolojik boyutlarını, politik güvenin nasıl kavramsallaştırıldığını, bu güvenin bileşenlerinin neler olduğu ve böylesi bir güvenin bağlamsal özellikleri olup olmadığını (zaman, nesiller-arasılık, kültür, ulus gibi) ele almak ve politik katılımla güven arasındaki ilişkiyi anlamayı amaçlamıştır. Bu amacı gerçekleştirmeye çalışırken; güvenin bir biçimi görünümündeki politik güven kavramını anlayabilmek için, öncelikli olarak odaklanılması gereken böylesine soyut olan hem vatandaşlık hem de güven kavramının nasıl kavramsallaştırılacağı ve bunun psikoloji bilimi için nasıl sorunsal olarak ortaya çıktığını değerlendirmek gerekmektedir. Her şeyden önce, bir araştırmada sorulacak olan araştırma sorusunun güven olgusunu ya da onun herhangi bir biçimini içerdiğinde bunun ne anlama geleceği, bireyin vatandaşlık yönelimleri ve bunun içinde yaşadığı toplumla olan makro ve mikro düzeydeki ilişkileri aşağıda anlatacağım bir dizi daha karmaşık soruları da bununla birlikte getirmektedir. Bu nedenle kitabın bu bölümünde, öncelikle psikolojik bir kavram olarak vatandaşlığın ne olduğu; güvenin nasıl bir sorunsal olduğu

36 **Teşekkür:** Yazarlar bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki finansal katkılarından dolayı Queen's University Belfast'da bulunan Centre for Children's Rights'a ve Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesindeki Fen-Edebiyat Fakültesi'ne teşekkür eder. Yayın öncesi değerli geribildirimleriyle yaptıkları katkılardan ötürü sosyolog Fatih Kahraman ve Özlem Kahya'ya; ekonomist Esra Sincer ve kitap editörüne de ayrıca teşekkürlerini sunar.

* Dr., Queen's University Belfast, Birleşik Krallık
** Dr., Almanya
*** Dr., Kingston University London, Birleşik Krallık

Kaynaklar

Abell, J., Condor, S. & Stevenson, C. (2006). "We are an island": Geographical imagery in accounts of citizenship, civil society, and national identity in Scotland and in England. *Political Psychology, 27*(2), 207-226.

Allport, G. W. & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology, 5*(4), 432.

Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism.* London: Verso.

Barney, J. B. & Hansen, M. H. (1994). Trustworthiness as a source of competitive advantage. *Strategic Management Journal, 15*(1), 175-190.

Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity.* Sage.

Blau, P. M. (1964). *Exchange and power in social life.* Transaction Publishers.

Boulding, K. E. (1964). *The meaning of the twentieth century: The great transition.* Harper & Row New York.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. *Readings in Economic Sociology, 4*, 280.

Brewer, M. B. (2009). Social identity and citizenship in a pluralistic society. E. Borgida, C. M. Federico & J. L. Sul içinde, *The Political Psychology of Democratic Citizenship* (153 -175).

Buchanan, J. M. (1990). The domain of constitutional economics. *Constitutional Political Economy, 1*(1), 1-18.

Callan, E. (1997). *Creating citizens: Political education and liberal democracy* Oxford, UK: Oxford University Press.

Cartwright, D. (1948). Social psychology in the United States during the Second World War. *Human Relations, 1*(3), 333-352.

Catterberg, G. & Moreno, A. (2006). The individual bases of political trust: Trends in new and established democracies. *International Journal of Public Opinion Research, 18*(1), 31-48. doi:10.1093/ijpor/edh081

Clarke, L. & Short Jr, J. F. (1993). Social organization and risk: Some current controversies. *Annual Review of Sociology, 19*, 375-399.

Cole, R. L. (1973). Toward as model of political trust: A causal analysis. *American Journal of Political Science, 17*(4), 809-817.

Coleman, J. S. & Coleman, J. S. (1994). *Foundations of social theory*. Harvard University Press.

Conover, P. J. (1995). Citizen Identities and Conceptions of the Self. *Journal of Political Philosophy*, *3*(2), 133-165.

Conway, M. M., Wyckoff, M. L., Feldbaum, E. & Ahern, D. (1981). The news media in children's political socialization. *Public Opinion Quarterly, 45*(2), 164-178.

Cook, T. E. (1985). The bear market in political socialization and the costs of misunderstood psychological theories. *The American Political Science Review,79*(4), 1079-1093.

Çoymak, A. (2009). *Associations of religious identification, secular identification, perceived discrimination, and political trust with ethnic and societal (national) identification*. Unpublished Master's Thesis, Middle East Technical University.

de Wenden, C. W. (1994). Immigrants as political actors in France. *West European Politics, 17*(2), 91-109.

Dean, H. (2013). The translation of needs into rights: Reconceptualising social citizenship as a global phenomenon. *International Journal of Social Welfare, 22*(1), S32-S49.

Dudley, R. L. & Gitelson, A. R. (2002). Political literacy, civic education, and civic engagement: A return to political socialization? *Applied Developmental Science, 6*(4), 175-182.

Durkheim, E. (1894). Les règles de la méthode sociologique. *Revue Philosophique de la France et de l'Étranger*, *37*, 465-498.

Dwyer, P. (2004). *Understanding social citizenship: Themes and perspectives for social policy.* Bristol: Policy Press.

Easton, D. (1965). *A system analysis of political life.* New York.

Falk, A. & Zehnder, C. (2007). *Discrimination and in-group favoritism in a citywide trust experiment* (No. 2765). IZA Discussion Papers.

Fennema, M. & Tillie, J. (1999). Political participation and political trust in Amsterdam: Civic communities and ethnic networks. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 25*(4), 703-726.

Finley, M. I. (1964). Between slavery and freedom. *Comparative Studies in Society and History, 6*(3), 233-249.

Foddy, M., Platow, M. J. & Yamagishi, T. (2009). Group-based trust in strangers the role of stereotypes and expectations. *Psychological Science, 20*(4), 419-422.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity* Free Press New York.

Gambetta, D. (1988). 'Can we trust trust?' Gambetta, D. (Ed.) içinde, Trust: Making & Breaking Cooperative Relationships (213–237), Basil Blackwell, Oxford.

Gergen, K. J. (1973). Social psychology as history. *Journal of Personality and Social Psychology, 26*(2), 309.

Gheorghiu, M. A., Vignoles, V. L. & Smith, P. B. (2009). Beyond the United States and Japan: Testing Yamagishi's emancipation theory of trust across 31 nations. *Social Psychology Quarterly, 72*(4), 365-383.

Gheorghiu, M. A. (2007). 'Can most People be Trusted?'Understanding the Cultural Profile of Generalized Social Trust, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sussex Universitesi, UK.

Giddens, A. (1990). Giddens, A. 1990. *The Consequences of Modernity*, Cambridge: Polity Press.

Giddens, A. (2000). T*he third way and its critics.* Cambridge: Polity Press.

Gillespie, A. & Markova´, I. (2008). *Trust and distrust: Sociocultural perspectives*. Charlotte, NC: Information Age Pub. Retrieved from http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=470419&site=ehost-live

Habermas, J. (1996). The European nation state. its achievements and its limitations. on the past and future of sovereignty and citizenship. *Ratio Juris, 9*(2), 125-137.

Hardin, R. (1992). The street-level epistemology of trust. *Analyse & Kritik, 14*(2), 152-176.

Hetherington, M. J. (1998). The political relevance of political trust. *American Political Science Review,* 791-808.

Hooghe, M. (2004). Political socialization and the future of politics. *Acta Politica, 39*(4), 331-341.

Hosking, G. (2005). *Epochs of European civilization: Antiquity to renaissance.* Lecture 5: Rome as a city-state. United Kingdom: The Modern Scholar via Recorded Books, kayıt 1-9.

Inglehart, R. (2003). *Human values and social change: Findings from the values surveys.*

Leiden, Netherlands: Brill

Isin, E. F. (2009). Citizenship in flux: The figure of the activist citizen. *Subjectivity, 29*(1), 367-388.

Isin, E. F. & Wood, P. K. (1999). *Citizenship and identity.* London: Sage.

Jennings, M. K. (2007). *Political socialization. R. J.Dalton & H.Klingemann (Eds.) içinde, The Oxford handbook of political behavior (29–44). Oxford: Oxford University Press.*

Jennings, M. K. & Markus, G. B. (1988). Political involvement in the later years: A longitudinal survey. *American Journal of Political Science,*32(2), 302-316.

Jones, F. L. & Smith, P. (2001). Diversity and commonality in national identities: An exploratory analysis of cross-national patterns. *Journal of Sociology, 37*(1), 45-63.

Kelman, H. C. (1997). Group processes in the resolution of international conflicts: Experiences from the Israeli-Palestinian case. *American Psychologist, 52*, 212-220.

Knack, S. (2001). *Trust, associational life, and economic performance*. Munich: World Bank, Research Department.

Kramer, B. M. (1949). Dimensions of prejudice. *The Journal of Psychology, 27*(2), 389-451.

Kymlicka, W. (2001). *Politics in the vernacular: Nationalism, multiculturalism, and citizenship.* Oxford University Press Oxford.

Kymlicka, W. & Norman, W. J. (2000). *Citizenship in diverse societies.* Oxford University Press.

Lewis, J. D. & Weigert, A. J. (1985). Social atomism, holism, and trust. *The Sociological Quarterly, 26*(4), 455-471.

Lin, N. (2001). *Social capital: A theory of structure and action*.London and New York, Cambridge university press..

Luhmann, N. (2000). Familiarity, confidence, trust: Problems and alternatives. *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations, 6*, 94-107.

McAloney, K., Stringer, M. & Mallett, J. (2013). The measurement of mistrust among religious group members in Northern Ireland. *Journal of Applied Social Psychology, 43*(2), 329-338.

Newton, K. (2001). Trust, social capital, civil society, and democracy. *International Political Science Review, 22*(2), 201-214. doi:10.1177/0192512101222004

Niemi, R. G. & Hepburn, M. A. (1995). The rebirth of political socialization. *Perspectives on Political Science, 24*(1), 7-16.

Norris, P. (2000). Global governance and cosmopolitan citizens. *Governance in a Globalizing World, 155*, 173-175.

O'Connell, J. (1989). *Faith and conflict: Religion and politics in Northern Ireland.* School of Peace Studies, University of Bradford.

Procacci, G. (2009). New challenges to citizenship. P. Baert, S. M. Koniordos, G. Procacci & C. Ruzza içinde, *Conflict, citizenship and civil society* (s. 13-22). Londra ve Newyork: Routledge.

Putnam, R. D. (1995). Tuning in, tuning out: The strange disappearance of social capital in America. *Ps-Washington, 28*, 664-664.

Reicher, S. D., Spears, R. & Postmes, T. (1995). A social identity model of deindividuation phenomena. *European Review of Social Psychology, 6*(1), 161-198.

Rothi, D. M., Lyons, E. & Chryssochoou, X. (2005). National attachment and patriotism in a European nation: A British study. *Political Psychology, 26*(1), 135-155.

Sapiro, V. (2004). NOT YOUR PARENTS'POLITICAL SOCIALIZATION: Introduction for a new generation. *Annual Review of Political Science, 7*, 1-23.

Seligman, A. (1997). *The problem of trust.* Princeton university press. Princeton, NJ.

Shi, T. (2001). Cultural values and political trust: A comparison of the People's Republic of China and Taiwan. *Comparative Politics*, *33*(4), 401-419.

Simpson, J. A., Proffitt, M. & Weiner, E. (1997). *Oxford English dictionary additions series.* Oxford University Press.

Smith, A. D. (1991). *National identity*. University of Nevada Press.

Spink, A. & Currier, J. (2006). Emerging evolutionary approach to human information behavior. *New directions in human information behavior* (pp. 13-31) Springer.

Stimpson, D. V. & Maughan, M. R. (1978). Some correlates of trust. *The Journal of Psychology, 99*(1), 103-108.

Sztompka, P. (1999). *Trust: A sociological theory*. Cambridge University Press.

Tanis, M. & Postmes, T. (2005). A social identity approach to trust: Interpersonal perception, group membership and trusting behavior. *European Journal of Social Psychology, 35*(3), 413-424.

Terrell, F. & Terrell, S. L. (1981). An inventory to measure cultural mistrust among blacks. *The Western Journal of Black Studies, 5*(3), 180-184.

Torney-Purta, J., Henry Barber, C. & Richardson, W. K. (2004). Trust in government-related institutions and political engagement among adolescents in six countries. *Acta Politica, 39*(4), 380-406.

Tropp, L. R., Stout, A. M., Boatswain, C., Wright, S. C. & Pettigrew, T. F. (2006). Trust and acceptance in response to references to group membership: Minority and majority perspectives on cross-group interactions. *Journal of Applied Social Psychology, 36*(3), 769-794.

Uslaner, Eric M. (2006): Does Diversity Drive Down Trust?, Nota di Lavoro,

Fondazione Eni Enrico Mattei, No. 69.2006

Van Assche, D. & Dierickx, G. (2007). The decentralisation of city government and the restoration of political trust. *Local Government Studies, 33*(1), 25-47.

Van Craen, M. (2013). Explaining majority and minority trust in the police. *Justice Quarterly, 30*(6), 1042-1067.

Weedon, C. (2004). *Identity and culture* McGraw-Hill International.

Williams, M. (2001). In whom we trust: Group membership as an affective context for trust development. *Academy of Management Review, 26*(3), 377-396.

Wooton, L. M. (1971). The multinational corporation: Administering development in a global political system. *Management International Review, 11*(4/5), 5-15.

Yegen, M. (1994). *The archaeology of republican Turkish state discourse.* Yayımlanmamış doktora tezi, University of Essex, Birleşik Krallık.

Zucker, L. G. (1986). Production of trust: Institutional sources of economic structure, 1840-1920. *Research in Organizational Behavior, 8,* 53-111.

Bölüm 10

POLİTİK İLETİŞİM, KAMUOYU VE MEDYA

Serkan PAKHUYLU[*]

1. Politik İletişim

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana toplumsal bir varlık olarak çevresiyle iletişim kurma gereksinimi içinde olmuştur. İnsanlar arasında gerçekleşen bilgi, düşünce ve duygu alışverişinin temelini iletişim oluşturmaktadır. Aslında iletişimin yer aldığı her alan incelendiğinde görülmektedir ki her bir sosyal eylem açık veya üstü kapalı anlamda iletişim içerir (Sapir, 1935). Bu sebeple insan topluluğu ve insan davranışıyla ilgilenen her disiplin, zorunlu olarak iletişimle de ilgilenmek zorundadır (Schramm ve Roberts, 1971).

Politik iletişim, iletişimin kendisi kadar uzun bir geçmişe sahiptir. Yönetenler başarılarını vurgulamak ve yöneten konumunu sürdürmek için çeşitli yollar denemiş ve yönetilenlerin tutumlarının değişimi için etkinlikler yürütmüşlerdir. Kitle iletişim araçlarının gelişimi ve mesajların kolayca çok sayıdaki insana taşınabilmesi, iletişim, tutum değiştirme, yönetim yaklaşımlarını ve kullanılan yöntemleri derinden etkilemiştir. Politik iletişimin ağırlığı ve yoğunluğu kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla artmıştır (Sandıkçıoğlu, 2012).

Politik iletişim kavramı; iletişim, siyaset bilimi, reklamcılık, sosyoloji, halkla ilişkiler ve psikoloji başta olmak üzere birçok alandan kişinin çalıştığı, disiplinler arası bir konu özelliği taşımaktadır (Çevik-Ersaydı, 2012; Kaid, 2004). Tüm bu farklı disiplinlerin katkısı politik iletişim kavramını çok boyutlu, zengin ve aslında tanımlanması, kavramsallaştırılması ve ele alınıp incelenmesi zor bir konuma getirmektedir. Bu sebeplerledir ki bu bölümde politik iletişim kavramı, politik

[*] Msc., Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Medyanın etkisi olmadığı yönündeki varsayımlara, birçok çalışma medyanın tutumları dolaylı olarak etkilediğini gösteren çalışmalarla karşı durmaktadırlar. Bu yöndeki çalışmalar gündem belirleme, çerçeveleme ve çağrıştırma üzerinde yoğunlaşmakta ve medyanın insanlara ne hakkında ve nasıl düşüneceklerini söylemede etkili olduğu görüşü üzerinde durmaktadır.

Politik iletişim çalışmaları özellikle seçim dönemlerinde çok yoğun olarak kullanılmakta, gerek yazılı basın, gerek televizyon, gerekse afiş, ilan gibi araçlara çok ciddi kaynaklar aktarılmaktadır. Oranı %8 ile %45 arasında olduğu ifade edilen kararsız seçmenler ve yüzer oylar üzerinde etkili olduğu kabul edilen politik iletişim çalışmaları, etki tartışmaları süredursun yönetim ve yönetilen ilişkisi sürdüğü müddetçe ve yeni iletişim araçlarının eklenmesiyle gelişerek devam edecektir.

Kaynaklar

Atabek, N. (1996). Kamuoyu: Basında kamuoyu araştırmaları. *Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı,* 864-873.

Atkin, C. & Heald, G. (1976). Effects of political advertising. *Public Opinion Quarterly, 40,* 216-228.

Auvinen, A. M. (2012). Social media - the new power of political influence. 3 Mart 2014, http://thinkingeurope.eu/sites/default/files/publication-files/kansio-digital_democracy_-_final_en.pdf.

Aygün, S. (2002). ATO anketi: Seçmen kararsız. 10 Şubat 2013, http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/166245.asp#BODY.

Aziz, A. (2007). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Bakır, O. (1989). *Televizyon siyaset ilişkileri ve Türkiye'nin 1980 sonrası siyasal yapısının televizyondaki yansımaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi.

Balcı, Ş. & Bal, E. (2007). 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde AKP ve CHP reklamları: Karşılaştırmalı bir analiz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, 33,* 5-28.

Barış, G. (2007). Seçmen bağlılığı ve parti değiştirme davranışı. *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi, 3,* 32-37.

Barış, G. (2009). Partizan seçmenler, kararsız seçmenler ve gezen oylar. A. Özkan (Ed.), *Siyasetin iletişimi*. İstanbul: TASAM.

Basil, M., Schooler, C. & Reeves, B. (1991). Positive and negative political advertising: Effectiveness of ads and perceptions of candidates. In F. Biocca (ed.), *Television and political advertising* (pp.245-262). Hillsdale, Nj: Lawrence Erlbaum Associates.

Baudrillard, J. (1988). *In the shadow of the silent majorities*. New York: Semiotext.

Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C. & Vohs, K. (2001). Bad is stronger than good. *Review of General Pscyhology*, *5*(4), 323-370.

Bektaş, A. (1995). Kitle iletişim araçlarının ve kamuoyu yoklamalarının seçmen davranışları üzerindeki etkileri açısından 27 Mart 1994 yerel seçimlerinin tahlili. *Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi, 8*, 151-195.

Bektaş, A. (1996). *Kamuoyu iletişim ve demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bennett, W. L. (1980). *Public opinion in American politics*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Berelson, B. R., Lazarsfeld, P. F. & McPhee, W. N. (1954). *Voting*. Chicago: University of Chicago Press.

Bilir, M. R. (2011). *Türkiye'de genel ve yerel seçimlerin siyasal iletişim ve propaganda yöntemleri açısından incelenmesi (1995-2002)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi.

Bonaparte, N. (2013). How important was Napoleon Bonaparte's use of propaganda and censorship in the rise and consolidation of his power in France? 3 Mart 2014, http://publishistory.wordpress.com/2013/07/31/how-important-was-napoleon-bonapartes-use-of-propaganda-and-censorship-in-the-rise-and-consolidation-of-his-power-in-france-part-1.

Bongrand, M. (1992). *Politikada Pazarlama*, (F. Ersoy, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Bowen, L. (1994). Time of voting decision and use of political advertising: The Slade Gorton-Brock Adams senatorial campaign. *Journalism Quarterly, 71*(3), 665-675.

Bowers, T. A. (1972). Issue and personality information in newspaper political advertising. *Journalism Quarterly*, *49*(3), 446-452.

Bowler, S. & Donovan, T. (1998). *Demanding choices: opinion, voting, and direct democracy*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Bulut, G. (2008). *Bir halkla ilişkiler aracı olarak televizyon haberlerinin gündem kurmadaki rolü.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi.

Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E. & Stokes, D. E. (1960). *The American Voter*. New York: John Wiley & Sons.

Chaffee, S. H. (Ed.). (1975). *Political communication*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Cirit, A. (2004). *Türkiye'de siyasal reklamcılığın gelişimi ve 2002 genel seçimleri yazılı basın reklamlarının analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi.

Cohen, B. C. (1963). *The press and foreign policy*. Princeton: Princeton University Press.

Converse, P. (1964). The nature of mass belief systems in mass publics. D. E. Apter, (Ed.), *Ideology and discontent*, London: Free press.

Cottam, M. L., Dietz-Uhler, B., Mastors, E. & Preston, T. (2004). *Introduction to political psychology.* London: Lawrence Erlbaum Associcates, Publishers.

Çaha, Ö., Toprak, M. & Dalmış, İ. (2002). Siyasal parti üyelerinde siyasal katılım düzeyi: Kırıkkale örneği. In Ö. Çaha (Ed.), *Seçmen davranışı ve siyasal partiler*. İstanbul: Gendaş.

Çakır, V. (2011). İktidara giden yol: Kararsız seçmen. 10 Şubat 2013, http://www.ufukturu.net/haberler/5112/iktidara-giden-yol-kararsiz-secmen.

Çelik, B. P. (2008). *Siyasal pazarlamada kararlı/kararsız seçmen ayrımı ve davranışları üzerine bir araştırma.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi.

Çevik-Ersaydı, S. B. (2012). İnterdisipliner bir bilim olarak politik psikoloji ve kullanım alanları. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi, 2,* 39-62.

Dalkıran, N. (1991). *Siyasal Reklamcılık ve Basının Rolü, Kanaatlerin Etkilenmesi Sürecinde Siyasal Reklamcılık*. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Dalton, R. J. & Klingemann, H. D. (2007). Citizens and political behavior. In R. J. Dalton & H.D. Klingeman, (Ed.), *The oxford handbook of political science*. New York: Oxford Press.

Devlin, L. P. (1989). Contrasts in presidential campaign commercials of 1988. *American Behavioral Scientist, 32*(4), 389-414.

Diana, M. (2007). Political psychology and choice. In R. J. Dalton & H. D. Klingeman, (Ed.), *The oxford handbook of political science*. New York: Oxford Press.

Domenach, J. M. (1995). *Politika ve Propaganda*. (T. Yücel, çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.

Druckman, J. N., Green, D. P., Kuklinski, J. H. & Lupia, A. (2006). The growth and development of experimental research in political science. *The American Political Science Review*, *100*(4), 627-635.

Eroğlu-Yalın, B. (2006). Siyasal iletişimin reklam boyutuna ilişkin kuramsal bir inceleme. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 25, 169-180.

Fiske, S. T. ve Taylor, S. E. (1984). *Social cognition*. Reading: Addison-Wesley Pub. Co.

Görgün, A. (2002). *Çamurda dans negatif politik reklam*. İstanbul: Bas-Haş.

Graber, D. A. (2001). *Processing politics: learning from television in the internet age.* Chicago: University of Chicago Press.

Güdekli, İ. A. (2008). *Siyasi iletişim: 2007 genel seçimleri (AKP ve CHP'nin seçim kampanyalarının karşılaştırmalı analizi)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi.

Higgins, E. T. & King, G. A. (1981). Accessibility of social constructs: Information-processing consequences of individual and contextual variability. In N. Cantor & J. F. Kihlstrom, (Ed.), *Personality, cognition, and social interaction.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Hofstetter, C. R. & Buss, T. F. (1980). Politics and last-minute political television. *Western Political Quarterly*, 33(1), 24-37.

Hovland, C. I., Lumsdaine, A. A. & Sheffield, F. D. (1949). *Experiments on mass communication.* New Jersey: Princeton Univertity press.

Hwang, H., Gotlieb, M. R., Nah, S. & McLeod, D. M. (2007). Applying a cognitive-processing model to presidential debate effects: Postdebate news analysis and primed reflection. *Journal of Communication*, 57(1), 40-59.

Iyengar, S. K. & Donald, R. (1987). *News That Matters*. Chicago: The University of Chicago Press.

Iyengar, S. K. (1991). *Is anyone responsible? How television frames political issues*. Chicago: The University of Chicago Press.

Iyengar, S. & Simon, A. (1993). News coverage of the Gulf crisis and public opinion: A study of agenda setting, priming, and framing. *Communication research*, *20*(3), 365-383.

İçel, K. (1998). *Kitle İletişim Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

İnan, E. (2011). Politik psikoloji ve siyasal iletişim. 3 Mart 2014, http://www.aktuelpsikoloji.com/politik-psikoloji-ve-siyasal-iletisim-9238h.htm

İşler, E. K. (2007). Demokrat Parti'nin halkla ilişkileri üzerine bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,* 24, 111-128.

Joslyn, R. A. (1980). The content of political spot ads. *Journalism Quarterly*, 57(1), 92-98.

Kaid, L. L. (1982). Paid television advertising and candidate name identification. *Campaigns and Elections*, 3(Spring), 34-36.

Kaid, L. L. (1999). Political advertising: A summary of research findings. In B. Newman, (Ed.), *The handbook of political marketing*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Kaid, L. L. (2000). Ethics in political advertising. In R. E. Denton, Jr. (Ed.), *Political communication ethics*. Westport, CT: Praeger.

Kaid, L. L. (2004). Political advertising. In L. L. Kaid, (Ed.), *Handbook of political communication research.* New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Kaid, L. L. (2006). Political advertising in the United States. In L. L. Kaid ve Christina H. B., (Ed.), *The SAGE handbook of political advertising*. California: Thousand Oaks.

Kaid, L. L. & Boydston, J. (1987). An experimental study of the effectiveness of negative political advertisements. *Communication Quarterly*, 35(2), 193-201.

Kaid, L. L. & Johnston, A. (2001). *Videostyle in presidential campaigns*. Westport, CT: Praeger/Greenwood.

Kalender, A. (2001). 1991 milletvekili genel seçimlerinde Anavatan Partisi'nin mesaj stratejileri. *Selçuk İletişim*, 1 (4), 57-76.

Kapani, M. (2000). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kılıç, S. (2011). Tekel eylemi haberlerinde çerçeveleme: Türk yazılı basını örneği. *İletişim,* 32(Bahar), 1-36.

Kılıç, D. (2012). Medya kavramı ve toplum. In H. İ. Gürcan, (Ed.), *Medya ve iletişim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kılıçaslan, E. Ç. (2013). *Siyasal iletişim, ideoloji ve medya ilişkisi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Klapper, J. T. (1961). The Effects of Mass Communication. *The Public Opinion Quarterly*, 25(2), 321-324.

Kuklinski, J. H. (2002a). *Citizens and politics: Perspectives from political psychology.* Cambridge: Cambridge University Press.

Kuklinski, J. H. & Peyton, B. (2007). Belief systems and political decision making. In R. J. Dalton & H. D. Klingeman, (Ed.), *The oxford handbook of political science*. New York: Oxford.

Lang, G. E. & Lang, K. (1981). Watergate: An exploration of the agenda-building process. In G. C. Wilhoit ve H. Bock (Ed.), *Mass communication review yearbook 2*. Newbury Park, CA: Sage.

Lasswell, H.D. (1927). *Propaganda technigue in the World War*. New York: Peter Smith.

Lau, R.R. & Redlawsk, D. P. (2001). Advantages and disadvantages of cognitive heuristics in political decision making. *American Journal of Political Science*, 45(4), 951-971.

Lazarsfeld, P. F., Berelson, B. & Gaudet, H. (1948). *The people's choice*. New York: Columbia University Press.

Mattelart, A. (1995). *Uluslararası Reklamcılık*. (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

McCombs, M. E. & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of the mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187.

McCombs, M. E. (1981). The agenda-setting approach. D. Nimmo ve K. R. Sanders, (Ed.), *Handbook of political communication*. Beverly Hills: SAGE.

Mc Quail, D. & Windahl, S. (2005). *İletişim Modelleri*. (K. Yumlu, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.

McNair, B. (2011). *An introduction to political communication*. London: Routledge Taylor & Francis Group.

Meffert, M. F., Chung, S., Joiner, A. J., Waks, L. & Garst, J. (2006). The efects of negativity and motivated information processing during a political campaign. *Journal of Communication*, 56(1), 27-51.

Milburn, M. A. (1998). *Sosyal psikolojik açıdan kamuoyu ve siyaset*. (A. Dönmez ve V. Duyan, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Morris, D. (1997). *Behind the oval office*. New York: Random House.

Mutz, D. (2007). Political psychology and choice. In R. J. Dalton & H. D. Klingeman, (Ed.), *The oxford handbook of political science*. New York: Oxford.

Narin, F. B. (2008). *Küresel terör saldırılarına yönelik haberlerin Türk basınında çerçevelenişi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi: Ankara Üniversitesi.

Nedimoğlu, Ö. M. (1990). Siyasal iletişimde dönüşümler, yeni bir olgu: siyasal reklamlar. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.

Newhagen, J. E. & Reeves, B. (1991). Emotion and memory responses for negative political advertising: A study of television commercials used in the 1988 presidential election.In F. Biocca, (Ed.), *Television and Political Advertising*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Nimmo, D. & Felsberg, A. (1986). Hidden myths in televisual political advertising. In L. L. Kaid et al., (Ed.), *New perspectives on political advertising*. Carbondale: Southern Illionis University Press.

Oates, S. (2008). *Introduction to media and politics*. London: SAGE publications.

Onay, A. (2012). Siyasal iletişimin tanımı ve temel kavramları. In F. Uztuğ & Y. Özgün, (Eds.), *Siyasal iletişim.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Onayemi, A. (2010). *Medyanın gündem belirleme gücü ve mart 2009 yerel seçimleri; Trabzon merkez örneklemi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi.

Özarslan, H. (2007). *Çerçeveleme yaklaşımı açısından haber çerçevelerinin izler kitle düşünceleri üzerindeki etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi.

Özkan, A. (2004). *Siyasal İletişim*. İstanbul: Nesil Matbaacılık.

Özsoy, O. (2009). Propagandanın seçmen davranışları üzerindeki etkisi. A. Özkan, (Ed.), *Siyasetin iletişimi*. İstanbul: TASAM.

Öztamur, D. (2012). *2011 genel seçimleri sürecinde yazılı basının siyasal iletişim yönünden incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi.

Parti, T. (2013). $7 billion spent on 2012 campaign, FEC says. 27.11.2014, http://www.politico.com/story/2013/01/7-billion-spent-on-2012-campaign-fec-says-87051.html

Price, V., Tewksbury, D. & Powers, E. (1997). Switching trains of thought: The impact of news frames on reader's cognitive responses. *Communication Research*, *24*(5), 481-506.

Rahn, W., Aldrich, J., Borgida, E. & Sullivan, J. (1990). A social cognitive model of candidate appraisal. In J. Ferejohn & J. Kuklinski, (Ed.), *Information and democratic process*. Chicago: University of Chicago Press.

Rogers, E. M. (1994). *A history of communication study: A biographical approach*. New York: Free Press.

Rogers, E. M. (2004). Theoretical diversity in political communication. In L. L. Kaid, (Ed.), *Handbook of political communication research*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Rothschild, M. L. & Ray, M. L. (1974). Involvement and political advertising effect: An exploratory experiment. *Communication research*, *1*(3), 264-285.

Rousseau, J. J. (1913). *Social contract and discourses. (*Translated with introduction by G. D. H. Cole). New York: E. P. Dutton & Co.

Sandıkçıoğlu, B. (2012). Tarihsel gelişim süreci içinde siyasal iletişim. In F. Uztuğ & Y. Özgün, (Ed.), *Siyasal iletişim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Sapir, E. (1935). Communication. E. R.A. Seligman & A. S. Johnson, (Ed.), *Encyclopaedia of the Social Sciences.* New York: Macmillan.

Shen, F. (2004). Effects of news frames and schemas on individuals' issue interpretations and attitudes. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, *81*(2), 400-416.

Sonner, B. S. (1998). The effectiveness of negative political advertising: A case study. *Journal of Advertising Research*, *38,* 37-42.

Street, J. (2011). *Mass media, politics and democracy*. New York: Palgrave Macmillan.

Surowiecki, J. (2004). *The wisdom of crowds: why the many are smarter than the few and how collective wisdom shapes business, economies, societies and nations.* New York: Doubleday.

Taber, C. (2003). Information processing and public opinion. In D. O. Sears, L. Huddy & R. Jervis, (Ed.), *Oxford handbook of political psychology*. New York: Oxford University Press.

Taber, C. & Lodge, M. (2006). Motivated skepticism in the evaluation of political beliefs. *American Journal of Political Science, 50*(3), 755-769.

Taş, O. & Şahım, T. Z. (1996). *Reklamcılık ve Siyasal Reklamcılık*. Ankara: Aydoğdu Ofset.

Tokgöz, O. (1991). Türkiye'de 1983 ve 1987 genel seçimlerinde kullanılan siyasal reklamlar. *Amme İdaresi Dergisi, 24*(1), 13-28.

Topuz, H. (1991). *Siyasal reklamcılık dünyadan ve Türkiye'den örnekler*. İstanbul: Cem Yayınları.

Tuncay, A. İ. (2012). *The use of social media by Turkish political parties as a tool for political communication.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Koç Üniversitesi.

Turam, E. (1994). *Medyanın Siyasi Hayata Etkileri.* İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Türkmenoğlu, A. T. (2011). *Kamuoyu araştırmalarının siyasal davranış üzerindeki etkisi: Konya örneği.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi.

Türkoğlu, N. (2003). *Kitle iletişimi ve kültür*. İstanbul: Naos Yayınları.

Tversky, A. & Kahneman, D. (1973). Availability: A heuristic for judging frequency and probability. *Cognitive Psychology*, *5*(2), 207-232.

Tversky, A. & Kahneman, D. (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science*, 185(4157), 1124–1131.

Tversky, A. & Kahneman, D. (1981). The framing of decisions and the psychology of choice. *Science*. *211*(4481), 453-458.

Uztuğ, F. (1999). *Siyasal marka seçim kampanyaları ve aday imajı.* Ankara: Mediacat Yayınları.

West, D. (1994). Political advertising and news coverage in the 1992 California U.S. Senate campaigns. *The Journal of Politics*, *56*(4), 1053-1075.

Watts, D. (1997). *Political communication today*. Manchester: Manchester University Press.

Schramm, W. & Roberts, D. F. (1971). *The process and effects of mass communication*. Illionis: University of Illionis Press.

Wyer, R. S. & Srull, T. K. (1989). *Memory and cognition in its social context*. NJ: Erlbaum.

Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Yıldız, N. (2002). *Türkiye'de siyasetin yeni biçimi liderler, imajlar ve medya.* Ankara**:** Phoenix Yayınevi.

Zaller, J. (2009). The myth of massive media impact revived: new support for a discredited idea. In D. C. Mutz, P. M. Sniderman & R. A. Brody, (Ed.), *Political persuasion and attitude change*. Ann Arbor: The university of Michigan Press.

Ziyaoğlu, R. (1963): *Propaganda ve sanatı.* İstanbul: Halk Basımevi.

9. Basım

ANATOMİ VE FİZYOLOJİ
İNSAN BİYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman AKTÜMSEK

nobel
www.nobelyayin.com

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 480
Fen Bilimler No.: 42
ISBN : 978-605-133-382-3
© 9. Basım, Eylül 2015

ANATOMİ VE FİZYOLOJİ - İNSAN BİYOLOJİSİ
Prof. Dr. Abdurrahman AKTÜMSEK

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım:Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman.
ANATOMİ VE FİZYOLOJİ - İNSAN BİYOLOJİSİ / *Prof. Dr. Abdurrahman AKTÜMSEK*
9. Basım, XXVI + 438 s., 16x23,5mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-382-3
1. Anatomi 2. Fizyoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, özellikle biyoloji öğrencilerinin Anatomi ve Fizyoloji veya İnsan Biyolojisi adı altında verilen dersi daha iyi anlamaları ve onlara kalıcı bir kaynak oluşturması amacı ile hazırlanmıştır. Kitabı oluştururken bilgilerin kısa ve yeterli olmasına özen gösterilmiştir. Öğrencilerimizin daha önceki yıllarda sitoloji, histoloji, mikrobiyoloji, hayvan fizyolojisi derslerini ayrıca okudukları göz önüne alınarak, bu derslerden öğrenilen birçok bilgilerden sadece hatırlatıcı nitelikte ve kısaca bahsedilmiştir.

Kitabın hazırlanmasında Carola ve ark. (1992)'nın Human Anatomy and Physiology, Tortora ve Grabowski (1996)'nin Principles of Anatomy and Physiology, Martini (1998)'nin Fundamentals of Anatomy and Physiology, Guyton ve Hall (1996)'un Tıbbi Fizyoloji ile Ganong (1993)'un Review of Medical Physiology adlı eserleri önemli bir yer tutmuştur. Kitaptaki bilgiler çok sayıda şekil, fotoğraf ve tablolar ile desteklenmiştir. Şekiller ve fotoğraflar ile bazı tablolar yeniden hazırlanmak yerine yukarıda belirtilen eserlerden seçilerek kullanılmış ve alındığı kaynak gösterilmiştir.

Anatomi ve fizyolojide geçen sözcük ve terimler, birçoğunun Türkçe karşılıklarında farklılıklar bulunduğundan genellikle orijinal yazılışlarına en yakın biçimde kullanılmıştır. İsimlendirmelerde mümkün olduğu kadar mevcut değişik kullanımlar verilmeye çalışılmıştır.

Bu eser; Fen, Fen-Edebiyat ve Eğitim Fakültesi Biyoloji Bölümü öğrencilerinin yanısıra anatomi ve fizyoloji dersini alan diğer fakülte veya yüksekokul öğrencilerine de yararlı olabilecek düzeyde hazırlanmıştır. Kitapta geçen tıbbi terimlerin orijinal yazılışları ve anlamları parantez içerisinde verilmiş olmasına rağmen bu kitabı kullanan öğrencilerin bir tıp sözlüğü veya biyoloji sözlüğü edinmeleri kendilerini geliştirmeleri açısından yararlı olacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V

BÖLÜM 1 1
ANATOMİ VE FİZYOLOJİYE GİRİŞ 1

Anatomi ve Fizyoloji 1

BÖLÜM 2 9
HAREKET SİSTEMİ (SYSTEMA LOCOMOTORIUM) 9

İSKELET SİSTEMİ (SYSTEMA SKELETALE) 9
Kemik Dokusu Tipleri 12
Kemiğin Yapısı ve Sertliği 12
Kemikleşme (Ossification) 13
Kemik Yapımı (Osteojenez) Üzerine Hormonların Etkisi 13
Kemik Yapımı Üzerine Beslenmenin Etkisi 13
Rikkets (Rickets) 14
Osteomalazi (Osteomalacia) 15
Osteoporöz (Osteoporosis) 15
İskeletin Yapısını Oluşturan Kemikler 15
1. Baş Kemikleri (Ossa cranii) 18
Neucranium (Kafatası kemikleri) 18
Splanchnocranium (Yüz kemikleri) 20
2. Omurga (Columna vertebralis) 22
Boyun ve Bel Omurlarının Eğriliği 24
Omurga Eğriliği Bozuklukları 25
Boyun Fıtığı ve Bel Fıtığı (İntervertebral disk hernisi) 26
3. Göğüs İskeleti (Thorax, Ossa thoracis) 27
4. Üyeler (Skeleton appendiculare) 28
Üst Taraf Kemikleri (Ossa membri superioris) 28
Alt Taraf Kemikleri (Ossa membri inforioris) 30
Diz Yaralanmaları 32
Düz Tabanlık (Pes planus) 33

Eklemler (Articulatio, Juncturo ossium) 34
Eklem Yüzeyleri 34
Eklem Kıkırdağı 35
Eklem Menisküsleri 35
Diskuslar 35
Eklemlerin Sınıflandırılması 36
İnsan Boyunun Ortaya Çıkması 38
Romatizma (Rheumatism) 38
Artrit (Arthritis) 39
Romatoid Artrit (Rheumatoid arthritis, RA) 39
Osteoartrit (Osteoarthritis, OA veya dejeneratif artrit) 39
Gut veya Gutlu Artrit 39
Bursit (Bursitis) 39
Ankilozan Spondilit (Ankylosing spondilitis) 40
Osteomiyelit (Osteomyelitis) 40
Osteosarkomalar 40
Çıkık (Dislocation, Luxation) 40
Burkulma ve İncinme 41
Kırıklar 41
Kemik Kırıklarının İyileşmesi 41

BÖLÜM 3 43
KAS SİSTEMİ (SYSTEMA MUSCULARE) 43
Kas Dokusunun Karakteristikleri 43
Kas Tipleri 45
İskelet Kasının Mikroskobik Anatomisi 46
Miyofilamentler 46
Miyozin 46
Aktin 46
Sinir - Kas Kavşağı (Motor son plak, motor uç plak) 49

Kasılmanın Enerji Kaynakları 51
İskelet Kasının Kan Damarları ve Sinirleri 51
İskelet Kası Tipleri 52
Kasılma Tipleri 52
İskelet Kaslarının Hipertrofisi ve Body Building 54
Kas Tonusu 55
Yaşlanmanın Kas Üzerine Etkisi 55
EMG 56
Rigor Mortis (Ölüm sertliği) 56
Kas Hareketi ile Kaldıraç İlişkisi 57
İskelet Kaslarının Adlandırılması 57
Vücut Kasları 59
Baş Kasları (Musculi capitis, Mm. capitis) 59
Deri Kasları 59
Çiğneme Kasları 62
Boyun Kasları (Mm. colli) 62
Sırt Kasları (Mm. dorsi) 62
Göğüs Kasları (Mm. thoracis) 62
Karın Kasları (Mm. abdominis) 64
Üst Taraf Kasları (Musculi membri superioris) 65
Omuz ve Kol Kasları 65
Ön Kol ve El Kasları 65
Alt Taraf Kasları (Musculi membri inferioris) 66
İntramuskular İnjeksiyon (i.m. injeksiyon) 67
Gluteus Maximusa İnjeksiyon 67
Tetanoz (Tetanus) 69
Myastenia Gravis (Tehlikeli kas zayıflığı) 69
Fıtık (Herni, Hernia) 70

BÖLÜM 4 71
SİNİR SİSTEMİ (SYSTEMA NERVOSUM) 71
Sinir Sisteminin Organizasyonu 73
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ (Systema Nervosum Centrale) 76
Beyin (Encephalon) 76
Beyinin Başlıca Kısımları 77
1. Serebrum (Cerebrum) 77
Limbik Sistem 79
2. Diencephalon 82
3. Beyin Sapı 83
Retiküler Formasyon 85
4. Serebellum (Cerebellum, beyincik, küçük beyin) 85
Kranial Sinirler 86
Kan-Beyin Engeli (Blood-Brain Barrier) 87
Omurilik (Medulla spinalis) 88
Nervi Spinales 90
Serebrospinal Sıvı (Beyin-omurilik sıvısı, BOS) 90
Refleks 91
Bazı Önemli Refleksler 92
Dermatomlar ve Miyotomlar 94
Öğrenme ve Hafıza 95
OTONOM SİNİR SİSTEMİ 96
Sempatik Sinir Sistemi 97
Parasempatik Sinir Sistemi 97
Sempatik ve Parasempatik Sinir Tellerinin Sinaptik Transmitterleri 99
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 99
Kavga-kaçma (Fight or flight) 100
Uyku ve Beyin Dalgaları 102
Yaşlanmanın Sinir Sistemine Etkisi 103

Beyin Tümörleri 103
Baş Ağrıları 104
Ensefalit 105
Hidrosefali 105
Menenjit 105
Kuduz (Hidrofobi) 106
Poliomiyelit (Poliomyelitis) 106
Siyatik 107
Epilepsi (Sara) 107
Serebral Felç (Spastik felç, paraliz) 108
Omurilik Yaralanmaları 108
Parkinson Hastalığı 109
Alzheimer Hastalığı 109
Multiple Skleroz (MS, Multiple Sclerosis) 110
Havale 110

BÖLÜM 5 111
DUYULAR VE DUYU ORGANLARI (ORGANA SENSUUM) 111
Genel Duyular (Somatik, visseral) 111
DERİ (DERMA, DERMİS, CUTİS, CORİUM) 112
Deri Bezleri 113
Kıllar (Pili) 114
Tırnaklar 115
Yaşlanmanın Deriye Etkisi 115
Deriden Diagnoz 115
Derinin Rengi 116
Deri Kanseri 116
Yanıklar 117
Deriden Alınan Duyular 119

Vibrasyonun Algılanması 120
Gıdıklanma ve Kaşınma 120
Stereognozi (Stereognosis) 121
Sıcak ve Soğuk 121
Ağrı 121
Özel Duyular 123
KOKU ORGANI (ORGANUM OLFACTORIUM) 123
TAT ORGANI (ORGANUM GUSTATORIUM) 124
İŞİTME VE DENGE ORGANI 126
Kulağın Anatomisi 126
İşitmenin Fizyolojisi 128
İşitme 128
Sağırlık 130
Otitis Media 130
Barotravmatik Otit 131
Denge 131
Hareket Hastalığı (Araç tutması) 133
GÖRME ORGANI (ORGANUM VISUALE) 133
Göz Küresi (Bulbus oculi) 133
Gözün Yardımcı Organları (Organa oculi accessoria) 136
Görmenin Fizyolojisi 139
Renk Körlüğü 141
Akomodasyon (Uyum) 143
Gözün Kırma Kusurları 143
Yaşlanmanın Göze ve Görüşe Etkisi 144
Şaşılık (Strabismus) 145
Karanlığa ve Aydınlığa Uyum 145
Gece Körlüğü (Nyctalopy) 146
Göz Tansiyonu 146

Glokom (Glaucoma) 146
Trahom (Trachoma) 147
Katarakt (Cataract) 147
Arpacık (Hordeolum) 148

BÖLÜM 6 149
ENDOKRİN SİSTEM (GLANDULAE ENDOCRINAE) 149
PİTUİTER (HİPOFİZ) 155
Adenohipofiz 155
Nörohipofiz 157
TİROİD 158
Hipertiroidizm 159
Hipotiroidizm 159
Tiroidin Kalsitonin Hormonu 160
PARATİROİD 161
Hiperparatiroidizm 161
Hipoparatiroidizm 162
ADRENAL BEZLER 162
Adrenal Korteks 163
Adrenal Medulla 164
PANKREAS 165
Diabetes Mellitus 167
PİNEAL BEZ, EPİFİZ 168
Üreme Sisteminin Endokrin Dokuları 169
OVARYUMLAR 169
Östrojenler 169
TESTİSLER 170
PLASENTA 170
Hormon Üreten Diğer Doku veya Organlar 170

TİMUS ... 170
SİNDİRİM SİSTEMİ ... 171
KALP ... 171
BÖBREKLER ... 172
LOKAL HORMONLAR: EİKOZANOİDLER ... 172
LEPTİN ... 173
Hormonal Etkileşimler ... 174
1. Hormonlar ve Büyüme ... 174
2. Hormonlar ve Stres ... 175
3. Hormonlar ve Davranış ... 175
Yaşlanmanın Hormon Üretimine Etkisi ... 176

BÖLÜM 7 ... 177
DOLAŞIM SİSTEMİ (SYSTEMA CIRCULATORIUM) ... 177
KAN ... 177
Kanın Fonksiyonları ... 177
Kanın Yapısı ... 179
Plazma ... 179
Hücreler ... 180
Eritrositler (Alyuvarlar, Kırmızı kan hücreleri, RBC) ... 180
Eritrositlerin Yapımı (Eritropoiesis) ... 181
Lökositler (Akyuvarlar, Beyaz kan hücreleri, WBC) ... 182
Granulositler (Polimorflar ve polimorfonukleer lökositler) ... 182
Agranulositler (Mononukleer Lökositler) ... 183
Plateletler (Trombositler) ... 183
Hematokrit ... 184
Kanın Pıhtılaşması (Koagulasyon) ... 185
Antikoagulantlar ... 187
Hemofili ... 188

Kan Tipleri 188
Kan Gruplarının Tayini 189
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık 189
Kan Grupları ve Kalıtım 190
Polistemi 192
Anemi (Anemia) 192
Lökopeni 194
Lösemi (Kan kanseri) 194
Trombositopeni 194
KALP 195
Kalp Duvarının Yapısı 195
Kalbin Boşlukları ve Kan Akışı 195
Kalbin Kan İhtiyacının Sağlanması 197
Kalbin İmpuls Üreten - İleten Sistemi 200
Kardiak Siklus 201
Kalp Sesleri 202
EKG 203
Kardiak Kateterizasyon 205
Ekokardiografi 205
Yaşlanmanın Kalbe Etkisi 205
DAMARLAR VE KAN DOLAŞIMI 205
Arterler 206
Kapilerler 207
Venüller 208
Venler 208
Kan Dolaşımı 208
Pulmoner Dolaşım 208
Sistemik Dolaşım 209
Portal Dolaşım 210

Serebral Dolaşım 211
Deri Dolaşımı 211
İskelet Kası Dolaşımı 212
Fetal Dolaşım 212
Vücudun Başlıca Arterleri 213
Vücudun Başlıca Venleri 218
Damardan (Venadan) Kan Alınması 222
İ. V. İnjeksiyon 222
Nabız 222
Tansiyon (Kan Basıncı) ve Ölçülmesi 224
Hipertansiyon (Yüksek tansiyon) 225
Hipotansiyon 226
Koroner Arter Hastalıkları 227
Anjina Pektoris (Angina pectoris, göğüs ağrısı) 227
Koroner Hastalıklarda Risk Faktörleri 228
Kontrol Edilebilir Risk Faktörleri 228
Kontrol Edilemeyen Risk Faktörleri 229
Tromboz (Trombus) ve Emboli 230
Tromboflebit (Flebit) 231
Varis (varix) 231
Konjenital kalp hastalıkları 231
İnfeksiyöz Kalp Hastalıkları 233
Dolaşım Şoku 233
Senkop (Bayılma) 234
Kardiak Aritmiler 235
Kalp Durması 236
Kalp-Akciğer Makinesi 236
Kalp Pili (Yapay pacemaker) 236
Koroner Bypass Operasyonu 237

Balon Anjioplasti (PTCA, Percutaneous transluminal coronary angioplasty) 237
Kalp Nakli 239
LENFATİK SİSTEM (SYSTEMA LYMPHOIDEUM) 239
LENF 240
Lenfatik Kapilerler 241
Lenf Dolaşımı 242
Lenf Düğümleri 242
Tonsiller (Bademcikler) 242
Dalak 243
Timus 244
Agrege Lenf Nodülleri (Peyer plakları) 244
Lenfatik Sistem ve Kanser 244
Hodgkin Hastalığı 244
SAVUNMA SİSTEMİ 245
Nonspesifik Savunmalar 245
Fiziksel Engeller 245
Fagositler 245
Fagositoz Mekanizması 246
Doğal Öldüren (Katil) Hücreler (NK, Natural killer hücreler) 247
İnterferonlar (IFN) 248
Komplement 248
İnflamasyon (İltihap) 249
İnflamasyon Unsurları 249
Ateş 251
Spesifik Savunmalar, Bağışıklık 252
Bağışıklık Tipleri 252
Bağışıklığın Özellikleri 253
Hücresel Bağışıklık 253

Kostimülasyon 256
Doku ve Organ Reddi 256
Humoral Bağışıklık 257
B Hücrelerinin Duyarlılaşması (Sensitizasyonu) 257
B Hücrelerinin Aktivasyonu 257
Antibadinin Yapısı 257
Antibadi Sınıfları 259
Bellek Hücreleri 261
Otoimmün Hastalıklar 261
Allerjiler 262
Bağışıklık Yetersizliği (Immunodeficiency) Hastalıkları 263
AIDS (Acquired immune deficiency syndrome) 263
Kronik Yorgunluk Sendromu (CFS, Chronic fatigue syndrome) 264
Stres ve Bağışıklık 264
Yaşlanmanın Bağışıklık Üzerine Etkisi 264

BÖLÜM 8 265
SOLUNUM SİSTEMİ (SYSTEMA RESPIRATORIUM) 265
Solunum Sisteminin Fonksiyonları 265
SOLUNUM SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU 266
Burun (Nasus, rhinos) ve Burun Boşluğu 266
Yutak (Farinks) 266
Gırtlak (Larinks) 267
Sesin Oluşumu 270
Soluk Borusu (Trake) 270
AKCİĞERLER (PULMO, PNEUMON) 271
Alveoller 273
GAZLARIN TAŞINMASI 274
Oksijen Taşınması 274

Karbondioksit Taşınması 276
Doku ve Akciğerler Arasındaki Gaz Değişimi 277
Solunum Membranında Gazların Diffüzyonu 278
Nefes Alıp Vermenin Mekaniği 279
Solunum Hızı 280
Akciğer Hacim ve Kapasiteleri 280
Solunum Merkezi 281
Ekzersizler ve Solunum Sistemi 282
Karbonmonoksit (CO) Zehirlenmesi 283
Solunum Sisteminin Diğer Aktiviteleri 283
Yaşlanmanın Solunum Sistemine Etkisi 284
Sigaranın Solunum Sistemine Zararları 284
Yüksek Rakımlarda Adaptasyon 285
Vurgun 286
Hiperbarik Oksijen Tedavisi 287
Oksijen Zehirlenmesi 287
Solunum Katsayısı (Bölümü) 288
Pnömoni (Pneumonia, akciğer iltihabı, zatürre) 288
Tüberküloz (tuberculosis, TB, verem) 288
Amfizem (Emphysema) 289
Astım (Astma) 290
Nezle (Rhinitis, rinit) 290
Ani Bebek Ölümü Sendromu (Sudden infant death syndrome, SIDS) 290
Yenidoğanın Sıkıntılı Solunum Sendromu 291
Kistik Fibroz (Cyctic fibrosis) 291
Bronşit (Bronchitis) 292
Pulmoner Embolizm 292
Pulmoner Ödem 292
Atelektazi 293

Akciğer Kanseri ... 293
Dispnö (Dyspnea, nefes darlığı) ... 293
Siyanoz (Morarma) ... 294
Öksürük ve Tedavisinin Önemi ... 294

BÖLÜM 9 ... 295
SİNDİRİM SİSTEMİ (SYSTEMA DIGESTORIUM) ... 295
Ağız (Oris) ... 297
Dil (Lingua, glossa) ... 298
Damak (Palatum) ve Küçük Dil (Uvula) ... 298
Tükürük Bezleri (Glandulae salivariae) ... 298
DİŞLER (DENTES, ODONTOS) ... 300
Diş Tipleri ... 301
Dişlerin Formül ile Gösterilmesi ... 302
Yutak (Pharynx) ... 303
Yemek Borusu (Oesophagus) ... 303
Yutma İşlemi ... 304
Periton (Peritoneum) ... 305
MİDE (GASTER) ... 308
Mide Bezleri (Gastrik bezler) ... 309
Pilorik Bezler ... 310
Midenin Boşalmasının Kontrolü ... 311
İNCE BARSAK (INTESTINUM TENUE) ... 311
İnce Barsak Mukozasının Yapısı ... 312
KALIN BARSAK (INTESTINUM CRASSUM) ... 313
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar ... 315
KARACİĞER (HEPAR) ... 315
Karaciğerin Görevleri ... 317
1. Metabolik Görevler ... 317

2. Hematolojik Görevler 317
3. Safra Yapımı ve Sekresyonu 318
SAFRA KESESİ (VESICA BILIARIS, V. FELLAE) 319
PANKREAS 320
SİNDİRİM 321
Karbohidratların Sindirimi 322
Proteinlerin Sindirimi 322
Yağların Sindirimi 323
EMİLME 324
Karbohidratların Emilmesi 325
Proteinlerin Emilmesi 325
Yağların Emilmesi 325
Suyun Emilmesi 326
İyonların Emilmesi 327
Vitaminlerin Emilmesi 328
Alkolün Emilmesi 328
Feçesin (Dışkının) Oluşumu ve Defekasyon 329
Kabızlık (Constipation) 330
İshal (Diarrhea) 330
Mide ve Barsak Gazları (Flatus) 331
Laktoz İntoleransı (Tahammülsüzlüğü) 331
Yaşlanmanın Sindirim Sistemine Etkisi 332
Diş Çürümesi (Dental caries) 332
Jinjivit (Gingivitis) 333
Ağız Kokuları ve Ağız İltihapları 333
Aftlar (Aphta) 334
Kabakulak 334
Gastrit (Gastritis) 334
Peptik ve Duodenal Ülser 335

Ülseratif Kolit 336
Spastik Kolon 336
Megakolon 336
Ailevi Akdeniz Ateşi (FMF) 337
Barsak Tıkanıklılığı (İleus) 337
Basur (Hemorrhoid) 337
Pruritus Ani (Anal Kaşınma) 338
Hepatit 338
Siroz (Cirrhosis) 339
Safra Kesesi Taşları (Cholelithiasis) 339
Pankreatit 340
Kusma (Emesis) 340
Anorexia Nervosa 341
Bulimia 342
Besin Zehirlenmeleri 342
Emilme Bozuklukları (Malabsorpsiyon) 344

BÖLÜM 10 345
BOŞALTIM SİSTEMİ (SYSTEMA RENALE) 345
Boşaltım Sisteminin Fonksiyonları 345
BÖBREKLER (REN, NEFROS) 346
Canlılık için Suyun Fonksiyonları 346
Böbreklerin İç Yapısı 348
Nefron 348
Kortikal ve Jukstamedüller Nefronlar 349
BÖBREKLERİN FİZYOLOJİSİ 353
İdrarın Konsantrasyonunun Ayarlanması 353
Osmoz ve Osmolarite 354
Böbrek Fonksiyonunun Özeti 355

Tubüler Reabsorpsiyonun Hormonal Kontrolü 356
Arterial Basınç ile İdrar Hacmi 357
Susama Merkezleri 357
İdrarın Özellikleri 358
Üreterler 358
Mesane (Vesica urinaria) 358
Üretra (Urethra) 359
Miksiyon veya Ürinasyon 360
VÜCUT SIVILARININ pH DENGESİ 360
Vücut Sıvılarının Asit-Baz Tampon Sistemleri 361
Asit-Baz Dengesi Bozuklukları 362
Solunumsal Asidoz 362
Metabolik Asidoz 362
Solunumsal Alkaloz 363
Metabolik Alkaloz 363
Yaşlanmanın Boşaltım Sistemine Etkisi 363
Konjenital Böbrek Rahatsızlıkları 364
Akut ve Kronik Renal Yetmezlik 364
Glomerulonefrit 365
Pyelonefrit 365
Böbrek Taşları (Renal Calculi, Nephrolitiasis) 365
İdrar Yolları İltihapları 366
Üremi 366
Diabetes İnsipitus 367
Ödem 367
Diüretikler 368
Dializ Tedavisi 368
Böbrek Nakli 370

BÖLÜM 11 371
ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA) 371
ERKEK ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA MASCULINA) 372
Testisler (Orchis, Didymis) 372
Yardımcı Kanallar 373
Yardımcı Bezler 373
Penis (Phallus) 374
Sperm 375
Spermatojenez (Spermatogenesis) 376
Meni (Semen, Ejakulat) 377
Erkekte Cinsel Aktivite 377
Erkekte Kısırlık (Sterilite, İnfertilite) 378
Prostat Hastalıkları 379
DİŞİ ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA FEMININA) 380
Ovaryum (Yumurtalık) 381
Uterin Tüpleri (Fallop Tüpleri, Tuba Uterina, Ovidükt) 382
Uterus (Hystera, Metra, Ana Rahmi) 382
Vajina (Colpos, Hazne) 383
Vulva (Dış Genital Organlar) 383
Meme Bezleri ve Memeler 384
Oojenez 385
Uterin Siklusu veya Menstrual Siklus 386
Ovaryum Siklusu 388
Ovulasyon (Yumurtlama) 390
Puberte 390
Kadında Cinsel Aktivite 391
Kadınlarda Kısırlık 391
Menstrual Bozukluklar 392
Ovaryum Kistleri 393

Meme (Göğüs) Kanseri 393
Cervix Kanseri 393
Yaşlanmanın Üreme Sistemine Etkisi 394
Menopoz 394
Erkek Klimakteryumu 394
Cinsel Yolla Geçen (Venereal) Hastalıklar 395
Gonore (Gonorrhea) 395
Sifiliz (Syphilis) 395
Genital Herpes 396
Genital Siğil 396
Trichomoniasis 396
Genital Candidiasis 396
Chlamydia 397
DÖLLENME 397
Gebeliğin Belirlenmesi 399
EMBRİYONİK GELİŞME 400
Embriyo (Germ) Tabakaları 402
Ektodermden Türeyenler 402
Mezodermden Türeyenler 402
Endodermden Türeyenler 402
Embriyonik Membranlar 403
Plasenta ve Göbek Kordonu 404
Fetal Gelişim 405
Gebelik Döneminde Beslenme 406
Gebelikte Kilo Artışı 406
Gebelikte İlaç Kullanımı ve Radyasyon 407
Gebelik Toksemisi (Zehirlenmesi) 407
Dış (Ektopik) Gebelik 407
Gebeliğin Önlenmesi (Contraception) 408

Amniosentez 410
DOĞUM 411
Yenidoğanın Özellikleri 415
Yenidoğan Sarılığı 415
Sezaryan (Cesarean section) 415
Prematür Yenidoğan 416
Çoklu Doğum 416
Laktasyon (Emzirme) 418
Çocuğun Büyümesi ve Gelişmesi 419

KAYNAKLAR 421
DİZİN 425

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N. Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.Ü., Pratik Biyokimya, Mimoza Yayınları, Konya, 1996.

Aktümsek, A., İnsan Biyolojisi Ders Notları, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Konya, 1998.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, Konya, 2000.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak matbaacılık, İstanbul, 1987.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel ve Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenter, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti. İstanbul, 2000.

Arıncı, K., Elhan, A., Anatomi Cilt 1 ve 2, Güneş Kitabevi Ltd. Şti, Ankara, 1997.

Aydın, S., Kara, H., Erektil İşlev Bozukluğu, Tanı ve Tedavisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları, Yayın No:1, Van, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A/13, 1983.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Carola, R., Harley, J. P., Nobacak, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw Hill Inc., 1992.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey,J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş. İstanbul 1992.

Dambro, M. R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi, Ankara, 2000.

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı , Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, Şti.), Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa,1993.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Feneis, H. , Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, istanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice-Hall ınternational Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E. Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1989.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ünogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Üçüncü Baskı, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, 7. Basım, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı/Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ. S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Mersal, T. Başoğlu, S. Öner, N. Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lentner, C., Geigy Scientific Tables volume 1, Units of Measurement, Body Fluids, Composition of the Body Nutrition, Eighth Revised and Enlarged Edition, Ciba-Geigy Ltd., Basle, 1981.

Martini, F.H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc. 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, 6. Baskı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Menteş, N. K., Klinik Gestroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Moffett, D.F., Moffeett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A. A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes , P.A., Rodwell, V.W. Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara, 1993.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul, 1980.

Odar, İ.V., Anatomi Ders Kitabı, 2. Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1986.

Ödev, K., Radyolojide Teknik ve Endikasyonlar, Üriner Sistem Radyolojisi, Atlas Tıp Kitabevi, Konya, 1992.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 7. Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M. A., Aksoy, M.E. , Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul,1997.

Sağlam, M., Genel Histoloji (Genişletilmiş 3. Baskı), Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R. R., Stephens, T. D., Tate, P., Anatomy and Physilogy, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Sodeman, W.A, Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Snell, R.S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev. Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Stone, N, J., Blum, C.B. Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Commumicatious Inc., 1997.

Sukkar, M.Y., El-Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1986.

Tekelioğlu-Uysal, M. Kılıçturgay, K. Kerse, İ., Hücre: İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş, Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 1978.

Uçak, D., Elektrokardiyografi, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Weineck, J., İşlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı , A.Ş.), Spa Kitabevi, Ankara, 1998.

Yaman, K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1987.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971

Zuspan, F. P., Quilligan, E.J. Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.), Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Editör-Yazar
Prof. Dr. Ramazan SEVER

Doç. Dr. Ayşegül ALAZ ŞEYİHOĞLU
Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA
Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Yrd. Doç. Dr. Cemal AKÜZÜM
Yrd. Doç. Dr. Soner ALADAĞ
Yrd. Doç. Dr. Nilgün DAĞ
Yrd. Doç. Dr. Özlem ULU KALIN
Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Zeynep BAŞCI NAMLI
Yrd. Doç. Dr. Salih USLU
Arş. Gör. Ayça KARTAL

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1180
Eğitim No: 252
ISBN : 978-605-320-084-0
© 1. Basım, Mart 2015

Sosyal Bilgiler Öğretimi

Editör: Prof. Dr. Ramazan SEVER

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Aslı Çorbacı -asli@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No.: 99 / 11 - ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
e-Satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sever, Ramazan.

Sosyal Bilgiler Öğretimi */ Ramazan SEVER*
1. Basım, VI + 454 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-084-0
1. Eğitim ve Öğretim 2. Öğretmen Yetiştirme 3. Sosyal Bilgiler Öğretimi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Çağın gerektirdiği insan tipini yetiştirmede sosyal bilgiler veya sosyal bilgiler kapsamına giren dersler, hemen her dönemde önemli olmuştur. Bireyi sosyal ve fiziki çevreye hazırlamayı amaçlayan sosyal bilgiler dersi, toplumun ihtiyaç ve beklentilerine göre şekillenmektedir. Geçmişten günümüze toplumların sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik, dini vb. özelliklerini yansıtan ve bu özelliklere göre tasarlanan sosyal bilgiler, vatandaşlık eğitiminin vazgeçilmez dersleri arasında yer alır.

Sosyal bilgilerin geçmişi oldukça eskidir. İlk insandan beri insanoğlunun yaşadığı çevre ve toplumu anlama çabası içerisine girmesi sonucunda bilimler doğmuştur. Sosyal bilimlerin doğuşu ve gelişimi sonrasında ise eğitim alanındaki gelişmeler ve uygulamalar sosyal bilgiler kavramını ortaya çıkarmıştır. Sosyal bilgiler eğitimi, özellikle ülkemizde geçen yüzyılda daha çok tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi olarak görülürken, günümüzde sosyal bilimler alanına giren sosyoloji, antropoloji, ekonomi, psikoloji, hukuk, siyaset bilimi vb. disiplinleri ve eğitimini kapsamaktadır. Hatta, yeri geldiğinde sanat, edebiyat, din gibi alanlardan bile yararlanan bir çalışma alanı durumuna gelmiştir. Bunun bir doğal sonucu olarak sosyal bilgiler, disiplinler arası bir alan olarak görülmektedir.

Bu kitap, sosyal bilgiler öğretimi konusunu, kuramsal ve uygulamalı bir biçimde ele almayı amaçlamaktadır. Sosyal bilgiler eğitimi, çok boyutlu bir biçimde ele alınmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte son yıllarda eğitim alanında ortaya çıkan çağdaş ve yeni yaklaşımlar bu kitaba yansıtılmak istenmiştir. Kitapta; sosyal bilgiler ile ilgili temel kavramlara, sosyal bilgiler eğitiminin tarihçesine, sosyal bilgilerdeki temel disiplinler ve çalışma alanlarına, sosyal bilgilerde okuryazarlığa, sosyal bilgiler öğretim programına, yöntem ve tekniklere, öğretim materyallerine, beceri, değer, demokrasi ve insan hakları eğitimine, sosyal bilgilerde ölçme ve değerlendirme konularına yer verilmiştir.

Bu kitap, yeni eğitim anlayışlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili dersleri yürüten akademisyenlerin ve dersleri alan öğretmen adaylarının kullanabileceği çok sayıda materyali ve etkinlik örneklerini de kapsamaktadır. Kitabın ortaya çıkmasında çeşitli üniversitelerde görev yapmakta olan birçok akademisyenin katkısı ve desteği olmuştur. Kitaba yazılarıyla katkı yapan tüm akademisyenlere teşekkürü bir borç biliyoruz. “Sosyal Bilgiler Öğretimi” adlı eserimizin, sosyal bilgiler camiası başta olmak üzere bütün eğitim camiasına katkı sağlamasını ümit ediyoruz.

Prof. Dr. Ramazan SEVER

Editör

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNE GİRİŞ..... 1
Prof. Dr. Ramazan SEVER

BÖLÜM II
SOSYAL BİLGİLERİN TARİHÇESİ VE TEMEL EĞİTİMDEKİ YERİ..... 25
Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA
Yrd. Doç. Dr. Salih USLU

BÖLÜM III
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE TEMEL DİSİPLİNLER VE ÇALIŞMA ALANLARI..... 47
Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

BÖLÜM IV
SOSYAL BİLGİLERDE OKURYAZARLIK..... 85
Yrd. Doç. Dr. Özlem ULU KALIN

BÖLÜM V
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI..... 125
Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA
Prof. Dr. Ramazan SEVER

BÖLÜM VI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK STRATEJİ, YÖNTEM VE TEKNİKLER..... 155
Doç. Dr. Ayşegül ALAZ ŞEYİHOĞLU
Arş. Gör. Ayça KARTAL

BÖLÜM VII
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ÖĞRETİM MATERYALLERİ..... 275
Yrd. Doç. Dr. Cemal AKÜZÜM

BÖLÜM VIII
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE BECERİLER..... 307
Yrd. Doç. Dr. Soner ALADAĞ

BÖLÜM IX
SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ 349
Yrd. Doç. Dr. Zeynep BAŞCI NAMLI

BÖLÜM X
SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE DEMOKRASİ EĞİTİMİ..... 377
Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE

BÖLÜM XI
SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ..... 397
Yrd. Doç. Dr. Nilgün DAĞ

BÖLÜM XII
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME..... 411
Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA

Sosyal Bilgiler Öğretimine Giriş

I

Prof. Dr. Ramazan SEVER
Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Sınıf Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 3
Giriş 4
Sosyal Bilgiler Nedir? 4
Sosyal Bilgilerin Temel Özellikleri Nelerdir? 6
Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki Nasıldır? 9
Sosyal Bilgilerdeki Temel Yaklaşımlar Nelerdir? 12
Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler *12*
Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler *12*
Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler *13*
Sosyal Bilgilerin Temel Amaçları Nelerdir? 13
Sonuç 18
Değerlendirme Soruları 20
Kaynakça 23

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Sosyal bilgiler kavramını tanımlayabilme
- Sosyal bilgiler kavramını açıklayabilme
- Sosyal bilgilerin temel ilkelerini ve özelliklerini açıklayabilme
- Geçmişten günümüze sosyal bilgiler yaklaşımlarını kavrayabilme
- Sosyal bilgiler yaklaşımları doğrultusunda herhangi bir yaklaşımı benimseyebilme
- Sosyal bilgiler eğitimin amaçlarını kavrayabilme
- Sosyal bilgiler eğitimin amaçlarını sınıflandırabilme

KAYNAKÇA

Barr, R., Barth, J., & Shermis, S. S. (1978). *The nature of the social studies*. California: ETC Publications.

Barth, J, L.& Demirtaş. A. (1997). İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi. *Yök Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi*. Ankara.

Bilgili, A. S. (2006). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. Ed. İ. H. Demircioğlu. *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegema Yayınları

Brewer, E. A. (2003). *Social studies in theory and practice: University of Central Florida's elementary interns' perceptions of social studies.* (Doctoral Dissertation, Univeristy of Florida).

Doğanay, A. (2003). Sosyal bilgiler öğretimi. Ed. C. Öztürk ve D. Dilek. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ö*ğretimi. Ankara: Pegema Yayınları

Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *17*(2): 77-96.

Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal bilgiler ö*ğretimi. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Güngördü, E. (2001). İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Nobel Yayınları.

İnan, S. (2014). Sosyal bilgiler eğitimi: Nedir, ne zaman ve neden. Ed. S. İnan. *Sosyal bilgiler eğitimine giriş kavramlar, yaklaşımlar ve etkinlikler.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Kısakürek, M. A. (1981). *Sosyal bilimlerde lisans program modelleri ve programların disipliner analizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Martorella, P. H. (1998). *Social studies for elementary school children developing young citizens* (Second Edition). New Jersey: Prentice-Hall.

MEB. (2005a). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6 ve 7. sınıf öğretim programı.

MEB. (2005b). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıf öğretim programı.

National Council for the Social Studies (NCSS). (1984). *In search of a scope and sequence for social studies*. Washington DC.

National Council for the Social Studies (NCSS). (1994). *Expectations of excellence: Curriculum standards for the social studies.* Washington DC.

National Council for the Social Studies (NCSS). (2014). Developing state and local social studies standarts. *Socail Educaiton*, 78 (4): 199-201 socialstudies.org

Nelson, J. L. (2001). Defining social studies. In W.B. Stanley (Ed.), *Critical issues in social studies: Research for the 21st century* (p. 15-37). Greenwich, CT: Information Age Publishing.

Öztürk, C., & Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Öztürk, C. (2007). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. Ed. C. Öztürk. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Ross, E. W. (2001). The struggle for the social studies curriculum. *The social studies curriculum: Purposes, problems, and possibilities*, 19-41.

Safran, M. (1993). Tarih öğretiminin eğitimsel amaçları. *Belleten*, *57* (220): 827-842.

Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Ed. B. Tay & A. Öcal. Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Savage, T. V., & Armstrong, D. G. (1996). *Effective teaching in elementary social studies*. Prentice-Hall, Inc., A Simon & Schuster Company, Englewood Cliffs.

Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sözer, E. (1998). Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. Ed. G. Can. *Sosyal bilgiler öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Stanley, W. B., & Nelson, J. L. (1994). The foundations of social education in historical context. . In R. Martusewicz & W. Reynolds (Eds.) *Inside/out: Contemporary critical perspectives in education*, 266-284. New York: St. Martin's Publishers.

Welton, D. and. Mallan, J.T. (1999). *Children and their world: strategies for teaching social studies* (Sixth Edition). New York: Houghton Mifflin Company.

Yalçınkaya, E. (2013). Analyzing primary social studies curriculum of turkey in terms of UNESCO educational for sustainable development theme. *European Journal of Sustainable Development*, 2 (4): 215-226.

Sosyal Bilgilerin Tarihçesi ve Temel Eğitimdeki Yeri

II

Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA
Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Salih USLU
Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 27
Giriş 28
Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler 28
Dünyada Sosyal Bilgilerin Tarihçesi *28*
Türkiye'de Sosyal Bilgilerin Tarihçesi *31*
Sosyal Bilgiler Dersinin Temel Eğitimdeki Yeri 38
12 Yıllık Zorunlu Eğitim Sistemi (4+4+4) ve Sosyal Bilgiler *38*
Sonuç 41
Değerlendirme Soruları 42
Kaynakça 45

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Sosyal bilgilerin temel eğitimdeki yerini kavrayabilme
- Sosyal bilgiler dersinin tarihçesini açıklayabilme
- Gelişen ve değişen eğitim sistemlerinde sosyal bilgilerin yerini görebilme
- Temel eğitimde etkili olan sosyal bilgiler dersi hakkında genel bilgilere ulaşabilme
- 12 yıllık zorunlu eğitimde sosyal bilgilerin yerini görebilme
- 4+4+4 eğitim sistemindeki sosyal bilgiler dersinin eğitime katkısını ayırt edebilme

KAYNAKÇA

Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Altun, A. (2013). Yapılandırmacı yaklaşım, sosyal bilgiler programları ve ders kitapları. Ed. B. Akbaba. *Konu alanı sosyal bilgiler ders kitabı inceleme: Sosyal bilgiler.* Ankara: Pegema Yayıncılık.

Bilgili, A. S. (2008). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. Ed. İ. H. Demircioğlu. *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegema Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Çetin, K. (2003). Türk eğitim tarihinde sosyal bilimler ve sosyal bilgilerin tarihsel süreci, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1-2): 163-185.

Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *17*(2): 77-96.

Fidan, N. (1987). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: REPA Yayınları.

İnan, S. (2014). Sosyal bilgiler eğitimi: Nedir, ne zaman ve neden. Ed. S. İnan. *Sosyal bilgiler eğitimine giriş kavramlar, yaklaşımlar ve etkinlikler.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Koçoğlu, E. (2012). Cumhuriyetten günümüze insan hakları ve demokrasi kavramları açısından sosyal bilgiler dersi eğitim programının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (7): 1-20. 03.12.2014 tarihinde http://www.e-dusbed.com/Makaleler/1598721396_60%20Erol%20KO%C3%87O%C4%9ELU%201-20.pdf adresinden alınmıştır.

MEB. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler öğretim programı.

MEB. (2012). *12 Yıl Zorunlu Eğitim, Sorular-Cevaplar*. 11.10.2014 tarihinde http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf adresinden alınmıştır.

Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal bilgiler ö*ğretimi. Çev: Nesrin ORAN. İstanbul: Maarif Basımevi.

National Council for the Social Studies (NCSS). (1994). *Expectations of excellence: Curriculum standards for the social studies.* Washington DC.

Öztürk, C. (2007). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. Ed. C. Öztürk. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Ed. B. Tay & A. Öcal. Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Temel Disiplinler ve Çalışma Alanları

III

Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU
İnönü Üniversitesi Eğitimim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 49
Giriş 49
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yer Alan Temel Disiplinler ve Çalışma Alanları 50
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yer Alan Temel Disiplinler 51
Tarih 51
Coğrafya 52
Sosyoloji 53
Felsefe 54
Ekonomi 54
Siyaset 55
Hukuk 55
Din 56
Arkeoloji 56
Antroploji 57
Psikoloji 57
Eğitim 57
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yer Alan Çalışma Alanları 58
Çevre Eğitimi 58
Demokrasi Eğitimi 59
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 61
Kültürel Miras Eğitimi 62
Medya Okuryazarlığı ve Güncel Olaylar Eğitimi 64
Değerler Eğitimi 67
Afet ve Deprem Eğitimi 69
Sanat ve Estetik Eğitimi 70
Sonuç 71
Değerlendirme Soruları 73
Kaynakça 76

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Sosyal bilgiler eğitiminin bir çalışma alanı mı ya da bir disiplin mi olduğunu kavrayabilme
- Sosyal bilgiler eğitimini oluşturan temel disiplinleri tanıyabilme
- Sosyal bilgiler eğitiminde yer alan temel disiplinleri, sosyal bilgiler eğitimi açısından önemini kavrayabilme
- Sosyal bilgiler eğitimini oluşturan temel disiplinlerin sosyal bilgiler eğitimine katkısını fark edebilme
- Sosyal bilgiler eğitiminde yer alan çalışma alanlarını tanıyabilme
- Sosyal bilgiler eğitiminde yer alan çalışma alanlarının sosyal bilgiler eğitimi içerisindeki önemini kavrayabilme

KAYNAKÇA

Akbaş, O. (2004). *"Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleştirme Derecesinin Değerlendirilmesi.* "Yayımlanmamış Doktora Tezi." Gazi Üniversitesi. Ankara.

Akbaş, O. (2005a). Değer eğitiminde yeni yaklaşımlar. *MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4–5. Sınıflar Öğretim Programı* (Taslak Basım). Ankara: MEB Yay., s. 89-94.

Akbaş, O. (2005b). Değer eğitiminde yeni yaklaşımlar. *MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6–7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu* (Taslak Basım). Ankara: MEB Yay., s. 90-96.

Akbaş, O. (2008). "Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış.*" Değer Eğitimi Dergisi*. 6 (16). s. 9-27.

Akdağ, H. ve Sarı, İ. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Arkeolojinin ve Antropolojinin Yeri. R. Turan ve K. Ulusoy (Editör). Sosyal Bilgilerin Temelleri (s. 229-240). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Akhan, N.M.(2011). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde "Sanat ve Estetik."* Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akdağ (Ed.). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar – II. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Akınoğlu, O. ve Sarı, A. (2009). İlköğretim Programlarında Çevre Eğitimi. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.* 30. s. 5-29. Erişim: 04.07.2011. http://ebd.marmara.edu.tr/arsiv_sayi_detay.php..

Akpolat, Y.(2007). Durkheim'dan Gıddens'a Pozitivist Sosyoloji, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. s.* 53-87.

Aküzüm, C.(2013). Eğitim Teknolojileri İle İlgili Temel Kavramları. R.Sever, E.Koçoğlu (Ed.). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Akyüz, Ü.(2009). Siyaset ve Ahlak. *Yasama Dergisi.* s. 11, 94-129.

Alım, M. (2006). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye'de Çevre ve İlköğretimde Çevre Eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi.* 14 (2). s. 599-616. Erişim: 04.07.2011, ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı.

Artut, K.(2009). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri.* 6. Basım. Ankara: Anı Yayıncılık.

Aspin, D. (2005). A clarification of somekeyterms in valuesdiscussions. İçinde M. Leicester, C. Modgil ve S. Modgil (Edt.), *Moral education and pluralism: Education. culture and values*. vol. 4. (s. 16-31). NY: Routledge Falmer.

Aydın, F.(2010). İlköğretim 8.sınf öğrencilerinin "deprem" kavramını algılamaları: Fenomenografik Bir Analiz. International Periodical For the Languages. *Literature and History of Turkish or Turkic.* 5/3.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37 (2). s. 61-82.

Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T.(2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı'nda Yer Alan

Balcı, F. A. ve Yelken, T. (2010). "İlköğretim Öğretmenlerinin 'Değer' Kavramına Yükledikleri Anlamlar.*" Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi.* 39. s. 81-90.

Balcı, N. (2008), *"İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği"* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Barth, J. L. (1977). *Advanced social studies education.* Washington DC. University Press of America.

Barth, J.L.ve Demirtaş, A. (1997). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kaynak Üniteler. YÖK-Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi. Ankara.

Başaran, İ.E. (1984). Eğitime Giriş. Ankara: Sevinç Matbaası

Bilgili, A. S. (2008). *Sosyal Bilgilerin Temelleri.* Ankara: Pegema Yayınevi.

Binbaşıoğlu, C. (2004). Eğitimde Günlük Olaylar ve Öğretimi. Çağdaş Eğitim Dergisi. Sayı: 315, s. 14-16.

Blevins, M. (2004). Information and medialiteracy education within the school library media centers of a Middle Tennessee County. PhD. Dissertation. Tennessee State University. Ann Arbor. MI.

Bottery, M. (2004). Valueseducation: Introduction. İçinde R. Bailey, (Edt.) *Teaching values and citizen ship a cros scurriculum: Educating children for the world*, (s. 3-13). London. Routledge Falmer.

Büyükboyacı, Ş. (2013). Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Tarih Öğretmenlerinin Tarih Öğretimine İlişkin Görüşleri (Isparta İli Örneği). *Ulakbilge*. 1 (2), s. 1-28.

Büyükdüvenci, S. (2001). *Eğitim Felsefesine Giriş.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Büyükdüvenci, S. (1998). "Türkiye'nin Demokrasi ve Eğitim Sorunsalı." *Yeni Türkiye: Cumhuriyet Özel Sayısı,* 2 (s. 23-24), s. 1059-1063. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

Büyüköztürk, S., Musta, M., Yılmaz, H. ve Pilten, Ö. (1997). Eğitime Giriş, (Eğitimin Temelleri) Konya: Günay Ofset.

Can, Ö. (2008). *"Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri."* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Claude, R. P. (2003). Türkiye'de İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi ve Eğitime Yansımaları. I.Sosyal Bilimler Kongresi (15-17 Mayıs 2003 İzmir). MEB Yayınları.

Çam, Ö.(1994). "Din, Dil, Kültür ve Eğitim." *Din Eğitimi Araştırmalar Dergisi*. 1(1).

Çelikkaya, T. (2002). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretimi; Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* (KEFAD). 14(1), s. 195-213.

Değirmencioğlu, C. (1997). *"Eğitim Felsefe İlişkisi."* Eğitim Bilime Giriş (Ed. Leyla Küçükahmet). Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.

Delors, J. (1996). *Learning: Th e treasurewithin: Report to UNESCO of the International Commission on Education for theTwenty-first Century.* Paris: UNESCO Publications.

Demir Ö. ve Acar, M. (1997). *Sosyal Bilimler Sözlüğü* (3. baskı). Ankara: Vadi Yayınları.

Demircioğlu, İsmail Hakkı, (2005). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Demirel, M. (2009). A review of elementary education curricula in Turkey: Values and values education. *World Applied Sciences Journal*. 7 (5), s. 670-678.

Demirkaya Gedik, H.(2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Güncel Konular. *tsa dergisi*, 1, s. 117-134.

Deveci, H. ve Gürdoğan Bayır, Ö. (2011). Hayallerdeki Sosyal Bilgiler: İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Algıları. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi.* 4(2). s. 9-28.

Disinger F.J. The search for paradigms for Research in Environ mental education (in Research in Environmenıal Education. Marcinkowski, T. and Mrazek, R.(Ed). 1996) The North American commision for Environ mental Education Research. The North American Associalion for Environmental Education (NAAEE). Troy. Ohio. 406 pp.

Divine, F. M. (2006). "Media Education" (Çev. RTÜK). A Kit of Teachers, Students, Parentsand Professionals. Unesco, L'exprimeur-Paris. http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/documents/ogretmenler_icin_medya_egitimi.pdf adresinden 10.12.2009 tarihinde alındı.

Donnelly, J. (1995). *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları.* (Çev: Mustafa Erdoğan ve Levent Korkut). Ankara: Yetkin Yayınları.

Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2008). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Duman, T., Yavuz, N. ve Karakaya, N. (2010). İnsan Hakları ve Demokrasi (Vatandaşlık Bilgisi). Ankara: Data Yayınları.

Duplass, J. A. (2007). "Elementary Social Studies: Trite, Disjointed, and in Need of Reform?" *The Social Studies*. 98-4. (137-144).

Elkatmış, M. (2012). İnsan Hakları ve Vatandaşlık Ara Disiplini Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyi, *Akademik Bakış Dergisi.* 29, s. 1-20.

Ergünay, O. (1996). *Afet yönetimi nedir, nasıl olmalıdır?.* Ankara: Erzincan ve Dinar Depremleri Işığında Türkiye'nin Deprem Sorunlarına Çözüm Yolları Arayışları (TÜBİTAK Deprem sempozyumu) Bildiriler Kitabı. (Der. Tuğrul TANKUT). s. 263-272.

Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?, Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. Sayı 65/66.

Gedik, H.(2010). Güncel Olayların İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanımı ve Öğrenci Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* Cilt 11, (2) s. 97-118.

Genç, S. ve Eryaman, Y. (2007). *"Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması."* www.aku.edu.tr/AKU/DosyaYonetimi (Erişim Tarihi:14.11.2014).

Giddens, A.(2008). *Sosyoloji,* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gömleksiz, M. N. ve Duman, B.(2013). Medya Okuryazarlığı Dersi Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğrenci ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri, *International Periodical For The Languages, Literatureand History of Turkish orT urkic*. Volume 8/9 Summer. p. 265-278.

Güçlü, Y. (2003). "İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Ders Grubu Derslerinin Müfredat Programlarına Eleştirel Bir Bakış." *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*. İzmir. s. 261.

Gülmez, M. (1996). İnsan Hakları Eğitimi Hakkı. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi.

Gülmez, M. (2001).İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi. Ankara: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

Günay, M. (2010). *"Bilim Felsefesi ve Eğitim Felsefesi Bağlamında Sosyal Bilgiler.*" R. Turan ve K. Ulusoy (Editör.). Sosyal Bilgilerin Temelleri (s. 150-172). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Gündem, S. (1995). *"Sosyal Bilgiler Öğretimine Genel Bir Bakış",* İlköğretim Kurumlarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları Türk Eğitim Derneği XIII. Toplantısı. Türk Eğitim Derneği Öğretim Dizisi No: 13.

Güneş, A. (2005). Tarih, Tarihçi ve Meşruiyet. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 17. s. 1-48.

Halstead, J. Mark ve Taylor, J. Monica (2000). Learning and Teaching about Values: a review of recent research. Cambridge Journal of Education. Vol. 30. No: 2. (s. 169-202).

Harman, G. (2011). 7. Sınıf Fen ve Teknoloji Öğretim Programındaki Çevreyle İlgili Kazanımların Ulusal Fen Eğitimi Standartlarıyla Uyumu. *2nd International Conference on New Trends in Educationand TheirImplications.* Antalya: 27-29 Nisan 2011. Erişim:04.07.2011, http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/299._gonca.harman.pdf.

Haviland, W. H. (2002). *Kültürel Antropoloji,* Ankara: Kaktüs Yayınevi.

Hobbs, R. (1998). The seven greatdebates in the media literacy movement. *Journal of Communication,* 48, 6-32.

Hotaman, D. (2010). Demokratik Eğitim, Demokratik Bir Eğitim Programı, Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi. 3(1). s. 29-42.

İlköğretim Sosyal Bilgiler 4-5 Programı (Taslak), (2004). MEB. Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.

İzbırak, R. (1991). *Yerbilimi Bilgileri*. İstanbul: MEB. Yayınları.

İzbırak, R. (1992). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Jackson, P. W., Boostroom, R. E. ve Hansen, D. T. (1998). *Moral life of schools*. San Francisco: Jossey-Bass.

Jolls ve Thoman. (2008). 21. Yüzyıl Okuryazarlığı (Çev. C. Elma ve A. Kesten). Ankara: Ekinoks Yayıncılık.

Kabapınar, Y.-Baysal N. (2004). İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimine Yaşamın Kendisini Taşımak: Gazete Haberinin Kullanıldığı Bir Öğretimin Tasarlanması ve Değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 39, s. 384-419.

Kaymakçı, S. (2009). "Yeni Sosyal Bilgiler Öğretimi Neler Getirdi?" *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 8, s. 1531-1545.

Keçe, M. (2009). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Tarih Okur-yazarlığı Durumlarının Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keçe, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinler Arası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi.* Cilt: VIII, Sayı:I, s. 110-139.

Kenan, S. (2009). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.* 9 (1). s. 259-295.

Kepenekçi, Y. K. (2008). *Eğitimciler İçin İnsan Hakları ve Vatandaşlık Bilgisi.* Ankara: Ekinoks Yayınları.

Kılıçoğlu, G. (2009). *"Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi."* Mustafa Safran (Editör). Sosyal Bilgiler Öğretimi (s. 3-16). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kılıçoğlu, G. (2012). "Sosyal Bilgilerin Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde ki Gelişimi ve Önemi" (Ed. Mustafa Safran). *Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kılınç, E. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Eğitiminde Güncel Tartışmalar. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 6/4.

Kızıloluk, H. (2002). *Eğitimle İlgili Temel Kavramlar.* A. Türkoğlu (Ed.). Öğretmenlik Mesleğine Giriş, (s. 1-14). Ankara: Mikro Basım-Yayım-Dağıtım.

Kirschenbaum, H. (1995). 100 waystoenhance values and morality in school sand youth settings. Massachusetts: *A Longwood Professional Book*, PearsonEducation.

Kocaoğlu, A. M. (1997). Türkiye'de Demokrasi ve İnsan Hakları Uygulaması. *Yeni Türkiye Dergisi.* (17). s. 251.

Köstüklü, N. (2001). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi.* Konya: Günay Ofset.

Kuş, Z. ve Çelikkaya (2010). Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Beklentileri, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7(2),69-91.

Küçüköncü, Y. H. (2009). Müzik Eğitiminin Demokrasi Eğitimine Etkileri, R. Kıncal (Ed.) 11-12 June 2009, Internationel Symposium On Democracy EdutacionIn Europe Proceedings. (s. 363-373), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Lemon, M. C. (2003). *Philosophy of History*. London: Routledge.

Levin, D., Arafeh, S, Deniz, C. B. ve Gottesman, J. (2004). *"Navigatingthe Children's Media Landspace: A Parent's and Caregiver's Guide."* Washington DC: By American Institutes for Research.

Lickona, T. (1991). *Educating for character:* How ourschools can teachre spect and responsibility. New York: Bantam Books.

Livingstone, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. *The Communication Review*, 7, 3-14.

Maxim George, W. (2003). Dynamic Social Studiesfor Elemantary Classrooms, Merril, Upper Saddle River, N.J.

MEB (2010). Sosyal Bilgiler Dersi (4-5, 6-7. sınıflar) Öğretim Programı ve Klavuzu, 11 Kasım 2014 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr. adresinden alınmıştır.

MEB, (2012). Ortaöğretim Ekonomi Ders Kitabı, Ankara: MEB Yayınları.

MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı. Ankara.

MEB. (2005a). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4–5. Sınıflar Öğretim Programı (taslak basım). Ankara: MEB Yay.

MEB. (2005b). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6–7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu (taslak basım). Ankara: MEB Yay.

Mitchener, C. P. and Anderson, R.D. (1989). Teachers' perspective: developing and implementing an STS curriculum, Journal of Research in Science Teaching, 26 (4), 351-369, 1989.

Moffat, M. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi.* İstanbul: Maarif Basımevi.

Monifold, M.C. (1995). *Art Education In The Social Studies.* ERIC Identifier: ED393787.http://www.ericdigests. org/1996-4/art.htm. adresinden 10 Eylül 2010 tarihinde alınmıştır.

Mrazek, R. (1996). Through Which Lookıng Glass? Defıning Environmental Education Research, in Research in Environmental Education. Marcinkovvski. T and Mrazek. R. (Ed) 1996) The North American commision for Environmental Education Research. The North American Association for Environmental Education (NAAEE). Troy, Ohio. 406 p.)

Noam, G. G. ve Wren, T. E. (1993). *Moral self: Building a betterparadigm.* Cambridge, Mass.: The MIT Press.

Nomer, E. (1983). *Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Filiz kitabevi.

Okudan, A. Y. (2010). *"Eğitim Yöneticilerinin Değerler Eğitiminin Önemi Etkileri ve Uygulamaları Hakkındaki Görüşleri."* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ord. J. E. (1972). Elementary School Social Studies for Today's Children, New York.

Oruç, C.(2008). Din Eğitiminin Hedefleri, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 259-269.

Otto, H. J. (1957). *Social Education in Elementary School.*

Öcal, A.(2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Deprem Eğitiminin Değerlendirilmesi, GÜ, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 25(1), 169-184.

Öğün B. (1990).“Arkeoloji ve Tarih”, Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kolokyumu, Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Önal, H.İ.(2007). Medya Okuryazarlığı: Kütüphanelerde Yeni Çalışma Alanı; Media Literacy: A New Frontierfor Libraries, *Türk Kütüphaneciliği,* 21, (3), 335-359.

Öner, N.(1998). “Demokrasinin Epistemolojik Dayanağı,” *Felsefe Dünyası,* 27, s. 2-5. Ankara: Türk Felsefe Derneği Yayını.

Özerdem, A. ve Barakat S. (2000). After Marmara Earthquake: Lessons For Avoiding Short Cuts To Disasters. Third World Quaterly, 21 (3), 425-439.

Özmen, C.(2002). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yansıtıcı İnceleme Yaklaşımına İlişkin Öğretmen Görüşleri, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı*: 30/1 (61-81).

Özmen, C., Er, H. ve Gürgil, F. (2012). İlköğretim Branş Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 17(9), 297-311.

Özteke, H. (2004). *Ortaöğretimde Sanat Eğitimi ile Tarihi Çevre Bilincinin Geliştirilmesi,* Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Öztürk, C. (2007). “Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Yaklaşım”, C. Öztürk (Editör), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegema Yayınları.

Öztürk, C. ve Dilek, D. (2004). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Parker, W. C. (2001). Social Studies in Elementary Education, Eleventh Edition, New Jersey, Ohio.

Parker, W. C. (2005). Social Studies in Elementary Education, Pearson Prentice Hall, United States.

Potter, J. W. (2001). Media Literacy. Thousand Oaks, CA: Sage.

Ross, K. E. K. ve Shuell T.J. (1993). Children's Beliefs About Earthquakes. *Science Education,* 77 (2), 191-205.

RTÜK. (2007). İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretmen el kitabı. Ankara.

Safran M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış, (Ed: Tay B. Öcal A.), Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara: Pegema Yayıncılık.

San, C.(1994). Demokratik Siyasal Kültür ve İnsan Hakları, İnsan Hakları Yıllığı, 16, s. 3-13, TODAİE Yayınları, Ankara.

Saran, N.(1989). *Antropoloji,* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

School, (MS Thesis, Kean University). New Jersey.

Seiter, D. M. (1989). Teachingand Learning Economics. (EricIdentifier: Ed304396). http://www.eric-digests.org/pre-9210/economics.htm (13.05.2011).

Sever, R. ve Koçoğlu, E.(2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Coğrafya Konularına İlişkin Öğretmen Algıları, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 45(12),17-34.

Shafer, S. F., 1987, "Human Rights Education in Schools" *Human Rightsand Education,* (Edit. Norma Bernstein Tarrow), s. 191-205, PergamonPress, New York.

Smith, D. O. (1963). Current Events in The Intermediate Grades of a Modern Elementary

Sönmez,V. (1998). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Stradling, R. (2003). 20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli?. (Çev: Ayfer ÜNAL), Tarih Vakfı yayınları, Ankara.

Sür, Ö.(1993). Türkiye'nin Deprem Bölgeleri. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2, 53-65.

Şahin C., (1998). *Coğrafyaya Giriş,* Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık

Şahin, C. (1991). *Türkiye Afetler Coğrafyası.* Ankara: Gazi Üniversitesi Yayın No:172, GEF Yayın No: 21.

Şahin, C. ve Şipahioğlu, Ş. (2002), *Doğal Afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğ. ve Yay.

Şimşek, A. (2011). Geçmişin Nesnesini Arayan Bilim Arkeoloji: Türkiye'de Tarih Öğretimindeki Durumu, *International Periodical For The Languages, Literatureand History of Turkish or Turkic,* Volume 6/2, p. 919-934.

Talas, M.(2010).*"Ekonomi Kurumu,"* Feridun Merter, Mustafa Talas (Ed.), Sosyoloji, (s. 358-371). İstanbul: Lisans Yayınları.

Taner M. T.(1995). *Tarih Yazımında Arkeolojinin Önemi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Tanör, B. (1994). Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu. İstanbul: BDS Yayınları.

Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim,* 34 (151), 89-103. Erişim: 04.07.2011, http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/viewFile/610/89

Taymaz, M. (2001). Doğal Afet Zararlarını Azaltma Çalışmaları. Afet *(Eğitim-Haber-Bilim Dergisi),* Yıl:1, Sayı: 2, 4-5.

TDK. (1998). *Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK. (2010). Türk Dil Kurumu Online Sözlük. www.tdk.gov.tr adresinden 11.010.2014 tarihinde alındı.

Tsai, C.C. (2001). Ideas About Earthquakes After Experiencing A Natural DisasterIn Taiwan: An Analysis Of Students' Worldviews. *International Journal of Science Education,* 23 (10), 1007-1016.

Turan R. ve Ulusoy K. (2010). "Sosyal Bilgiler Disiplininde Tarihin yeri ve Önemi" , Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 43-61). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Tyler, W.R. (2010). *Basic principles of curriculumandinstruction.* Chicago: University of Chicago Press.

Ulusoy, K. (2009). Yenilenen Sosyal Bilgiler Programı'nda Tarih Öğretimi, (Ed: R. Turan, Vd), Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar–1, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Ulusoy, K.(2009). Sosyal Bilgiler Dersi Kültür ve Miras Öğrenme Alanının İşlenişinin 4. ve 5. Sınıf Öğrencileri Tarafından Değerlendirilmesi, Akademik Bakış Dergisi, 18, ISSN:1694 – 528X.

Ulusoy, K.(2009).Yenilenen Sosyal Bilgiler Programı'nda Tarih Öğretimi, Refik Turan, Ali Murat Sünbül, Hakan Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1* (s. 299-321). Ankara: Pegem A Yayınları.

Uygun, O. (1996). *Türkiye'de Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi

Uzunoğlu, S. (1996).Çevre Eğitimin Amaçları, Uğraş Alanları ve Sorunları, Ekoloji, 21, 7-12.

Ünal, G.(2014). Kültürel Mirasın Korunması, İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB) tarafından yürütülen, *"İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi"*, İstanbul: (İSMEP) kapsamında yayınlanan İSMEP Rehber Kitaplar Beyaz Gemi Sosyal Proje Ajansı tarafından hazırlanmıştır.

Ünlü, S. (2001). *Psikoloji,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Varış, F. (1996). *Eğitimde Program Geliştirme Teoriler Teknikler* (6. Baskı). Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Veugelers, W. ve Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachersand Teaching*: Theory and Practice, 9 (4), 377-389.

Wade, R. C. (2007). *Social Studies For Social Justice*. Amsterdam: Teachers College Press.

Wynne, E. E. ve Ryan, K. (1996). *Reclaiming our schools: Teaching character, academic sanddiscipline.* New York: PrenticeHall.

Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış, Tübar-XIX, 499-520.

Yeşil, R. (2003). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem, *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 5(1), 35-41.

Yılmaz, K. ve Kaya, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih algısı ve tarih öğretimine pedagojik yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 3(6), 73-95.

Yılmaz, K. (2013). Postmodernist Tarih Yaklaşımı: Postmodernizmin Tarih Eğitimi İçin Doğurguları, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 34 (Temmuz/II), s. 197-209.

Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzu'nda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* (KEFAD) ,13 (2), 49-73.

Yolcu, E.(2009). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayınları.

Yücel, C. (2004). Eğitimle ilgili temel kavramlar. C. Celep (Ed.), Meslek olarak öğretmenlik (s. 1-22), Ankara: Anı yayıncılık.

Yüksel, M.(2012). "Toplum, Sosyoloji ve Hukuk", Hukuk Sosyolojisi, (Ed). Mehmet Yüksel, (s. 2-28), Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.

Zevin, J. (2007). *Social Studies for the Twenty-First Century*. New Jersey: Lawrence Erlbaurn Associates, Inc.

Sosyal Bilgilerde Okuryazarlık

IV

Yrd. Doç. Dr. Özlem ULU KALIN
Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 87
Giriş 87
Okuryazarlık Kavramı ve Türleri 88
Okuryazarlık *88*
Okuryazarlık Türleri 90
Sosyal Bilgilerde Okuryazarlık 93
Sosyal Bilgiler *93*
Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler *94*
Coğrafya Okuryazarlığı *94*
Tarih Okuryazarlığı *99*
Hukuk Okuryazarlığı *103*
Medya Okuryazarlığı *106*
Çevre Okuryazarlığı *108*
Teknoloji Okuryazarlığı *110*
Harita Okuryazarlığı *114*
Ekonomi Okuryazarlığı *115*
Sonuç 117
Değerlendirme Soruları 118
Kaynakça 120

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Okuryazarlık kavramının temel yapısını ve mevcut bileşenlerini değerlendirebilme
- Sosyal bilgilerin alt disiplinlerini kavrayabilme
- Sosyal bilgilerde kullanılan okuryazarlık türlerini fark edebilme
- Sosyal bilgiler eğitiminin alt disiplinlerine ait okuryazarlık türlerinin önemini açıklayabilme

KAYNAKÇA

Akdağ, H. (2009). Sosyal bilgiler tanımı, amacı, önemi ve Türkiye'deki yeri. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1* içinde (2-21). Pegem Akademi.

Akhan, N. E. S. (2010). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrencilerinde Ekonomi Okuryazarlığının Durumu ve Geliştirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Akhan, N. E. (2013a). Adım Adım Ekonomi Okuryazarlığı: Sosyal Bilgiler Dersleri İçin Alternatif Yollar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi,* 6(14), 1-36.

Akhan, N. E. (2013b). Ekonomi okuryazarlığı. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* içinde (s. 77-112). Ankara: Pegem Akademi.

Aktı, S. (2011). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Medya Okuryazarlığı İle Sosyal Beceri Düzeyleri arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Aldemir, A. (2004). Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlığı Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma: Sakarya Üniversitesi Örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Alpan (Bangir), G. (2008). Görsel Okuryazarlık ve Öğretim Teknolojisi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 74-102.

Altınbilek, M. S. ve Sanalan, V. A. (2005). Coğrafya Okuryazarlığı I: Genel Bakış. *Doğu Coğrafya Dergisi, 10*(13), 341-358.

Altun, A. (2009). Eğitim Bilim Açısından Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Programına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 10(3), 97-109.

Altun, A. (2012). Kanada'daki Sosyal Bilgiler Programlarında Medya Okuryazarlığı Eğitimi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 1, 230-244.

Altun, A. (2013). Medya okuryazarlığı. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* içinde (s. 179-206). Ankara: Pegem Akademi.

Artun, H., Uzunöz, A. ve Akbaş, Y. (2013). Sosyal Bilgiler Çevre Okur-Yazarlık Düzeylerine Etki Eden Faktörlerin Değerlendirilmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 34(2), 1-14.

Best, (2004). *Students' Dıctıonary (4. printing).* Şan Ofset, İstanbul.

Bilgili, A. S. (2009). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. A. S. Bilgili (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s. 2-31). Ankara: Pegem Akademi.

Bacanak, A., Karamustafaoğlu, O ve Köse, S. (2003). Yeni Bir Bakış: Eğitimde Teknoloji Okuryazarlığı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2(14), 191-196.

Canbaz, N. (2010). *Yetişkin Eğitimi Kurslarına Devam Eden Kadın Kursiyerlerin Teknoloji Okuryazarlığı Eğitim İhtiyacını Belirleme.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Coşkun, Y D., Cumaoğlu, G. K. ve Seçkin, H. (2013). Bilgisayar Öğretmen Adaylarının Bilişim Alanıyla İlgili Okuryazarlık Kavramlarına Yönelik Görüşleri. *International Journal of Human Sciences,* 10(1), 1259-1272.

Çapa, M. (2002). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Tarih Öğretimi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* 29-30, 39-55.

Çiftçi, A. (2008). *Vatandaşlık Bilgisi Demokrasi ve İnsan Hakları.* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Demiralay, R. ve Karadeniz, Ş. (2008). İlköğretimde Yaşam Boyu Öğrenme İçin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Geliştirilmesi. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 6, 89-108.

Deveci, H. ve Çengelci, T. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarından Medya Okuryazarlığına Bir Bakış. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 5(2), 25-43.

Dinçer S., Şenkal O., Sezgin M. E. (2013). Fatih projesi kapsamında öğretmen, öğrenci ve veli koordinasyonu ve bilgisayar okuryazarlık düzeyleri. *Akademik Bilişim Konferansı* 23-25 Ocak 2013, (s. 12-16). Antalya.

Duman, B. ve Girgin, M. (2007). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Harita Okuryazarlığı Hakkındaki Görüşleri, *Doğu Coğrafya Dergisi,* 17, 185-202.

Ergin, S. (2013). İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ertek, Z. Ö. (2013). *Sınıf Öğretmenlerinin Medya Okuryazarlık Düzeyleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Fanta-Vagenshtein, Y. (2008). How İlliterate People Learn: Case Study of Ethiopian Adults İn Israel. *Journal of Literacy and Technology,* 9(3): 26-54.

Gençtürk, E. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Gençtürk, E. (2013). Coğrafya okuryazarlığı. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* içinde (s. 24-44). Ankara: Pegem Akademi.

Göçer, A. ve Tabak, G. (2013). Öğretmen Adaylarının 'Görsel Okuryazarlık' İle İlgili Algıları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı,* 11, 517-541.

Gulbenkian Komisyonu. (2009). *Sosyal Bilimleri Açın Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor* (Ş. Tekeli, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Gül, G. (2007). Okuryazarlık Sürecinde Aile Katılımının Rolü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 17-30.

Güler, E. (2013). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre okuryazarlığı Düzeylerinin Belirlenmesi ve Öğrencilerin Okuryazarlığı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Güneş, F. (1997). Okur-Yazarlık Kavramı ve Düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36, 291-301.

Güneş, F. (2010). Öğrencilerde Ekran Okuma ve Ekranik Düşünme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 7(14), 1-20.

Güneş, G ve Gökçek, T. (2013). Öğretmen Adaylarının Matematik Okuryazarlık düzeylerinin Belirlenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 20, 70-79.

Gürdal, O. (2000). Yaşam boyu Öğrenme Etkinliği "Enformasyon Okuryazarlığı". *Türk Kütüphaneciliği,* 14(2), 176-187.

Hayta, N ve Akhan, N. E. (2014). İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Ekonomi Okuryazarlığının Geliştirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 18(1), 205-230,

İşler, A. Ş. (2002). Günümüzde Görsel Okuryazarlık ve Görsel Okur Yazarlık Eğitimi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 15(1), 153-161.

İpek, İ. (2013). Görsel Dil Eğitiminde İletişim Teknolojileri Ve Modellerinin Görsel Okuryazarlık (Görsel Öğrenme-Düşünme-İletişim) Sürecinde Yeri, *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi,* 4(3), 1-12.

Kara, C., Topkaya, Y. ve Şimşek, U. (2013). Amaç Sorunsalı Temelinde Yenidünya Düzeninin Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler İlişkileri. *Akademik Bakış Dergisi,* 37.

Karatekin, K. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Karatekin, K. (2013). Çevre okuryazarlığı. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* içinde (s. 46-78). Ankara: Pegem Akademi.

Karatekin, K. ve Aksoy, B. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies,* 7(1), 1423-1438.

Kavak, N, Tufan, Y. ve Demirelli, H. (2006). Fen-Teknoloji Okuryazarlığı ve İnformal Fen Eğitimi: Gazetelerin Potansiyel Rolü. *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 26(3), 17-28.

Keçe, M. (2009). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Tarihsel Okuryazarlık Durumlarının Belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Keçe, M. (2013). Tarih okuryazarlığı. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* içinde (s. 232-256). Ankara: Pegem Akademi.

Keçe, M. ve Dinç, E. (2009). İlköğretim Sekizinci Sınıf öğrencilerinin tarihsel okuryazarlık durumlarının belirlenmesi. *IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı,* 7-9 Ekim 2009, İstanbul.

Koç, H. ve Bulut, İ. (2014). Gestalt Kuramının Öğrencilerin Harita Okuma ve yorumlama Beceri düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir İnceleme. *Marmara Coğrafya Dergisi,* 30, 1-19.

Koç, H. ve Aksoy, B. (2009). Harita becerileri ve 11-14 yaş grubundaki öğrencilerin yapabilecekleri harita becerileri. M. Safran (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 361-387). Ankara: Pegem Akademi.

Korkut, E. ve Akkoyunlu, B. (2008). Yabancı Dil Öğretmen Adaylarının Bilgi ve Bilgisayar Okuryazarlık Öz-Yeterlilikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34, 178-188.*

Köksal, H. (2010). Türkiye'de Tarih Öğretimi Tartışmaları ve Tarih Öğretiminde Kültür Okuryazarlığı. *Eğitim, Çatışma ve Toplumsal Barış: Türkiye'den Örnekler,* 113-121.

Kurt, A. A. ve Kürüm, D. (2010). Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2(2), 20-34.

Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, S. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları,* 28, 293-298.

MEB. (2006a). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4 ve 5. Sınıflar Öğretim Programı. MEB Yayınları, Ankara.

MEB. (2006b). İlköğretim *Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı*. MEB Yayınları, Ankara.

MEB. (2006c). İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. MEB Yayınları, Ankara.

Merey, Z. (2009). İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde vatandaşlık ve insan hakları eğitimi. M. Safran (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 677-700). Ankara: Pegem Akademi.

Odabaşı, F. (2000). Toplumsal etkiler ve teknoloji okuryazarlığı. *BTIE 2000 Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim Konferansı Bildiriler Kitabı,* 15-17 Mayıs 2000, Ankara.

Oğuz, S. (2013a). Hukuk okuryazarlığı. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* içinde (s. 159-177). Ankara: Pegem Akademi.

Oğuz, S. (2013b). *Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Eğitimi Çerçevesinde Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: Türkiye Deneyimi. *Bilgi Dünyası,* 11(1), 102-122.

Özbay, M. ve Çelik, M E. (2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi,* 1(4), 10-21.

Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk (Yay. Haz.) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* içinde (s. 22-49). Pegem Yayıncılık.

Öztürk, M. ve Alkış, S. (2009). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Coğrafya İle İlgili Algılamaları. İlköğretim Online, 8(3), 782-797.

Polat, C. (2006). Bilgi Çağında Üniversite Eğitimi İçin Bir Açılım: Bilgi Okuryazarlığı Öğretimi. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 29, 249-266.

Polat, C. ve Odabaş, H. (2008). Bilgi toplumunda yaşam boyu öğrenmenin anahtarı: bilgi okuryazarlığı. *Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 27-30 Mart 2008, Antalya.

Sönmez, Ö. F. (2013). Harita okuryazarlığı. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* içinde (s. 137-157). Ankara: Pegem Akademi.

Sönmez, Ö. F. ve Koç, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde harita, grafik ve tablo kullanımı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (s. 187-207). Ankara: Pegem Akademi.

Sönmez, V. (2005). *Hayat Bilgisi ve sosyal Bilgiler Öğretimi "Öğretmen Kılavuzu".* Ankara: Anı Yayıncılık.

Söylemez, Y. S. (2012). Yeni Zelanda'da Medya Okuryazarlığı Uygulama ve Deneyimleri. *Avrasya İncelemeleri Dergisi,* 1(2), 311-341.

Tüzel, S. (2013). Çok Katmanlı Okuryazarlık Öğretimine İlişkin Türkçe Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama,* 9(2). 133-151.

Ulusoy, K. (2009). Sosyal bilgiler programında tarih öğretimi. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1* içinde (299-321). Pegem Akademi.

Yenilmez, K. ve Ata, A. (2013). Matematik okuryazarlığı Dersinin Öğretmen Adaylarının Matematik Okuryazarlığı Öz yeterliğine Etkisi. *International Journal of social Science,* 6(2), 1803-1816.

Yıldız, A. (2007). Geçmişten Günümüze Okuryazarlık Araştırmaları. *Eğitim Bilim ve Toplum Dergisi,* 5(18), 44-61.

Yıldız, M., Ateş, S., Yıldırım, K. ve Rasinski, T. (2011). Okumaz Yazmaz Türk Kadınların Perspektifinden Okuryazarlık ve Okumaz Yazmaklık: Fenomonolojik Bir Çalışma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* 8(1), 740-759.

Yılmaz, B. (1989). Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine. *Türk Kütüphaneciliği,* III(1), 48-53.

Yiğit, E. Ö. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Teknoloji Okuryazarlığı Düzeylerinin ve Teknoloji İle Bütünleştirilmiş Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yiğit, E. Ö. (2013). Teknoloji okuryazarlığı. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Yay. Haz.) *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* içinde (s. 256-296). Ankara: Pegem Akademi.

Yücetoker, İ. (2014). Sanat Okuryazarlığı Ölçeğinin hazırlanması ve Geliştirilmesi. *Sanat Eğitimi Dergisi,* 2(1), 112-126.

WEB SAYFALARI

Aydın, S. (1999). Okur-yazarlıktan Bilim Okur-yazarlığına. *Sızıntı Dergisi, 240.* Sızıntı dergisi web sitesinden 22.09.2014 tarihinde erişildi: http://www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/okur-yazarliktan-bilim-okur-yazarligina.html

Çocuk Vakfı, (2006). *Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi.* Çocuk Vakfı web sitesinden 01.10.2014 tarihinde erişildi: http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/pdf/raporlar/14okuma_aliskanligi_karnesi2006.pdf

ILIPG, (2011). *Unesco'nun 2006 Tarihli Bilinç Oluşturma İlkeleri Raporundan Alınan Bilgi Okuryazarlığı Üzerine Bir Bölüm.* Yaratıcı Kütüphane Girişimleri Tanıtım Grubu web sitesinden 01.09.2014 tarihinde erişildi: http://www.ilipg.org/sites/ilipg.org/files/documents/2011/02/unesco-il-2006-tr.pdf

ITEA, (2006). Technological Literacy for All. 12.01.2014 tarihinde erişildi. http://www.iteaconnect.org/TAA/PDFs/Taa_RandSSecond.pdf

TUİK. (2013). *Okuryazarlığa Göre Nüfus.* TUİK web sitesinden 16.10.2014 tarihinde erişildi: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068

Türk Dil Kurumu (TDKa). Teknoloji. 17.09.2014 tarihinde erişildi. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5448f2b4b6c358.44666574

Türk Dil Kurumu (TDKb). Çevre. 21.09.2014 tarihinde erişildi.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat&kategoriget=terim&kelimeget=%C3%A7evre&hngget=md

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

V

Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA
Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Ramazan SEVER
Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Sınıf Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 127
Giriş 128
Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2005) ve Özellikleri 128
Programın Vizyonu *131*
Programın Temel Yaklaşımı *131*
Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları *133*
Beceriler *135*
Kavramlar *142*
Değerler *143*
Öğrenme-Öğretme Süreçleri ve Öğretmenin Rolü *145*
Ölçme ve Değerlendirme 146
Sonuç 147
Değerlendirme Soruları 149
Kaynakça 153

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Geçmişten günümüze Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarını tanıyabilme
- 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonunu kavrayabilme
- 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının temel yaklaşımını kavrayabilme
- 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçlarını açıklayabilme
- 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında becerileri fark edebilme
- 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kavramları fark edebilme
- 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değerleri fark edebilme
- 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında becerileri fark edebilme
- Öğrenme-öğretme süreçlerini ve öğretmenin rolünü kavrayabilme
- Ölçme ve değerlendirme araç ve tekniklerini anlayabilme

KAYNAKÇA

Akbaş, O. (2004). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinde gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ata, B. (2007). Sosyal bilgiler öğretim programı. Ed. C. Öztürk. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegema Yayıncılık.

Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay. No:8.

Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, *30*(2), 169-202.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012). 11.10.2014 tarihinde http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm adresinden alınmıştır.

Mergler, A.G. and Spooner-Lane, R. (2012). What pre-service teachers need to know to be effective at values-based education. *Australian Journal of Teacher Education*, 37(8), 65-81.

Millî Eğitim Bakanlığı (2012). *12 Yıl Zorunlu Eğitim, Sorular-Cevaplar*. 11.10.2014 tarihinde http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf adresinden alınmıştır.

MEB. (2005a). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6 ve 7. sınıf öğretim programı.

MEB. (2005b). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıf öğretim programı.

Özdemir, S. M. (2009). Sosyal bilgiler öğretim programı ve değerlendirilmesi. Ed. M. Safran. *Sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegema Yayıncılık.

Öztürk, C. (2007). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. Ed. C. Öztürk. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Rokeach, M, (1973). *The nature of human values*, New York: The Free Press.

Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Ed. B. Tay & A. Öcal. Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Schwartz, S. (1996). Values priorities and behavior: Applying a theory of integrated values systems, C. Seligman etc. (Eds) *Psychology of Value: Ontorio Symposium (pp 1-24)*, Volume:8, Lawrance Erlbaum Associates, New Jersey: Inc.Publishers

Türk Dil Kurumu. *Güncel Türkçe sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/

Yalçınkaya, E. (2013). Analyzing Primary Social Studies Curriculum of Turkey in Terms of UNESCO Educational for Sustainable Development Theme. *European Journal of Sustainable Development*, 2 (4), 215-226.

Yazıcı H., & Koca, K. M. (2008). Sosyal bilgiler öğretim programı. Ed. B. Tay & A. Öcal. Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Yiğittir, S., & Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 24, 407-416.w

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Strateji, Yöntem ve Teknikler

VI

Doç. Dr. Ayşegül ALAZ ŞEYİHOĞLU
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi
Coğrafya Öğretmenliği ABD

Arş. Gör. Ayça KARTAL
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ABD

KONU BAŞLIKLARI

Özet 157
Giriş 157
Öğretimde Strateji, Yöntem ve Teknik Kavramları 157
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Stratejiler 159
A. Öğretmen Merkezli Öğretim Stratejileri 161
B. Öğrenci Merkezli Öğretim Stratejileri 165
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yöntem ve Teknikler 176
A. Öğrenci Merkezli Yöntem ve Teknikler 177
B. Öğretmen Merkezli Yöntem ve Teknikler 239
Sosyal Bilgiler Eğitim ve Öğretiminde Yaklaşım, Strateji, Yöntem ve Teknik Uygulamaları ile İlgili Tezler 243
Sonuç 260
Değerlendirme Soruları 264
Kaynakça 267

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Yöntem, teknik ve strateji kavramları arasındaki ilişkileri anlayıp ve farkları ayırt edebilme
- Yöntem, teknik ve stratejileri örneklendirerek açıklayabilme ve sınıflandırabilme
- Sosyal bilgiler eğitim ortamı ve ders içeriğine göre strateji seçip, ona uygun yöntem ve teknikleri kullanabilme
- Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek yöntem, teknik ve stratejilerin etkililiğini değerlendirebilme

KAYNAKÇA

Açıl, E. (2012). *Fen eğitiminde yaratıcı drama yönteminin ilköğretim öğrencilerinin bilimsel yaratıcılıklarına ve akademik başarılarına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ada, S. (2013). *Öğrencilerin matematik dersine ve matematik öğretmenine yönelik algılarının metaforlar yardımıyla belirlenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Adıgüzel, Ö. (2013). *Eğitimde yaratıcı drama*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Adıgüzel, Ö. (2014). *Eğitimde yaratıcı drama*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Akhan, N. E. (2014). Yaratıcı dramanın sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması. R. Turan, A. M. Sünbül & H. Akdağ (Editörler). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar içinde (s. 359-385). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.*

Akpullukçu, S. (2011). *Fen ve teknoloji dersinde araştırmaya dayalı öğrenme ortamının öğrencilerin akademik başarı, hatırda tutma düzeyi ve tutumlarına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Akyürek, T. (2011). İlköğretim I. kademe görsel sanatlar dersinde müze eğitiminin tarih ve kültür bilinci oluşturmasındaki önemi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Alkan, G. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Ausubel, D. P. (1963). *The psychology of meaningful verbal learning*. New York: Grune and Stralton.

Aşçı, U. (2006). *9. sınıf fizik eğitiminde buluş yoluyla öğretim ile geleneksel yolla öğretimin öğrenci başarısına etkisinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Atasoy, Ş., Tekbıyık, A. & Gülay, A. (2013). 5. sınıf öğrencilerinin ses kavramını anlamaları üzerine kavram karikatürlerinin etkisi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi,* 10(1), 176-196.

Ayaz Can, H. (2005). *Altı şapka düşünme tekniğinin 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenci başarısına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Aydın, A. (2001). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Bursa: Alfa Kitabevi.

Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A., Evirgen, Ö. F. (2011). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders ve öğrenci çalışma kitabı*, İ. H. Demircioğlu (Editör), 2. Baskı (2. kitap), MEB yayınları 4846, Ders Kitapları Dizisi 1435. Ankara.

Benek, İ. (2012). *İstasyonlarda öğrenme tekniğinin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin fen ve teknoloji dersindeki başarılarına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.

Bezir, Ç. & Baran, B. (2014). Second life ortamında altı şapka düşünme tekniğinin dil öğretimi sürecine katkısı. *Eğitim ve Bilim,* 39(171), 392-406.

Bilen, M. (2010). *Eğitimde ilke ve yöntemler.* Ankara: Betik Kitap Yayın Dağıtım.

Boydak, H. A. (2006). *Beyin yarım kürelerinin gizemi*. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Brinkmann, A. (2007). Graphical knowledge display-mind mapping and concept mapping as efficient tools in mathematics education (S. Ö. Bütüner, Çev.). *Elementary Education Online,* 6(1), 1-11.

Bruner, J. S. (1962). *On knowing essays for the left hand*. Cambridge: The Belknop Press of Harvard University Press.

Bulut, G. (2010). *İlköğretim (6-7-8. sınıf) fen ve teknoloji öğretmenlerinin öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma alışkanlıkları (Hatay ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Burak, B. S. (2010). *İlköğretim 6. sınıf matematik dersi geometri öğrenme alanında kavram haritası kullanmanın öğrencilerin başarıları ve bilgilerinin kalıcılığı üzerine etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Buzan, T. & Buzan, B. (1993). *The maind map book*. London: BBC Books.

Buzan, T. & Buzan, B. (2011). *Zihin haritaları.* (G. Tercanlı, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Capps, D. K. & Crawford, B. A. (2013). Inquiry-based instruction and teaching about nature of science: Are they happening?. *Journal of Science Teacher Education.* 24, 497–526.

Chang, K. E., Sung, Y.T. & Lee, C. L. (2003). Web-based collaborative inquiry learning. *Journal of Computer Assisted Learning,* 19, 56-69.

Clary, R. & Wandersee, J. (2010). Fishbone diagrams: Organize reading content with a “bare bones” strategy. Science Scope, 33(9), 31-37.

Çepni, S. (2010). Eğitim-öğretimde kullanılan temel kavramlar, stratejiler ve öğrenme teorileri ile ilişkileri. S. Çepni & S. Akyıldız (Editörler). *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s.125-142). Trabzon: Celepler Matbaacılık.*

Çerkez, S. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde müze eğitimine dayalı öğretim uygulamalarının öğrencilerin akademik başarısına ve tutumlarına etkisi***.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

Çolak, R. (2010). Kavram haritalarının sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde tarihsel kavramların öğretiminde kullanılması: kavram haritası ile yapılan öğretim ile tutum, başarı ve kalıcılık arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Davies, I. K. (1971). *The management of learning*. London: Mc. Graw Hill.

De Bono, E. (1999). *Six hats thinking*. England: Little, Brown & Company.

De Cecco, J. P. & Crawford, W. R. (1974). *The pyschology of learning and instruction*. New Jersey: Prentice-Hall.

Dellalbaşı, O. (2012). *Jigsaw ve grup araştırması tekniklerinin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Demir, Y. (2008). *Kavram yanılgılarının belirlenmesinde kavram karikatürlerinin kullanılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Demirel, Ö. (2007). *Öğretme sanatı*. Ankara: Pegema yayıncılık.

Demirörs, F. (2007). *Lise 1. sınıf öğrencileri için ohm yasası konusunda öğrenme istasyonlarının geliştirilmesi ve uygulanması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dewey, J. (2007). *Deneyim ve eğitim*. (S. Akıllı, Çev.). Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim.

Dillon, J. T. (1999). *Using discussions in classrooms*. Open University Press: Buckingham, UK.

Doğan, S. (2012). *Kavram haritası ve yapılandırılmış grid tekniğinin çoktan seçmeli testlerle karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Dönder, A. (2010). *İlköğretim 7. sınıf fen ve teknoloji dersi öğretmenlerinin analoji geliştirme yeterlilikleri (Elazığ ve Diyarbakır illeri örneği).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Döş, İ. (2011). *Okul paydaşlarının metaforlar yardımıyla okul örgütlerini algılama biçimlerinin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Duit, R. (1991). An evaluation of the use of analogy, smile and metaphor in learning science. *Science Education.* 75(6), 649-672.

Durmaz, B. (2007). *Yapılandırıcı fen öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrencilerin başarısı ve duyuşsal özelliklerine etkisi (Muğla merkez ilçe örneği).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Egüz, Ş. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde müze ile eğitimin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi: Samsun ili örneği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Erciyeş, G. (2014). Öğretim yöntem ve teknikleri. Ş. Tan (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 260-367). Ankara: Pegema yayıncılık.*

Ergani, K. (2010). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim yöntem ve teknikleri ile materyal kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Ermiş, H. (2012). *Tarih öğretmenlerinin araştırma-inceleme yoluyla öğretim stratejisi hakkında görüşleri: Uşak örneği.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Ersoy, A. F. & Türkkan, B. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıttıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. Eğitim ve Bilim,* 35(156), 96-109.

Fer, S. & Cırık, İ. (2011). Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları. S. Fer (Ed.). *Temel kavramlar içinde (s. 1-15). Ankara: Anı Yayıncılık.*

Fidan, N. (1986). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Ankara: Alkım yayıncılık.

Gentner, D. (1983). Structure-mapping: Theoretical framework for analogy. *Cognitive Science,* 7, 155–170.

Gentner, D. & Holyoak, K. J. (1997). Reasoning and learning by analogy. *American Psychologist,* 52(1), 32–34.

Girmen, P. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları.* Yayımlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Gökgöz, M. (2010*). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde buluş yoluyla öğrenmenin akademik başarıya etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Zonguldak.

Gültekin, M. (2008). Okul öncesi eğitimde kullanılan öğrenme yaklaşımları. M. Sağlam (Ed.). *Özel öğretim yöntemleri içinde (s. 64-67).* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Gürol, M. (2004). *Öğretimde planlama uygulama değerlendirme*. Elazığ: *Üniversite Kitabevi.*

Hacısalihoğlu, Ö. (2013). *Ortaöğretim görsel sanatlar eğitiminde tarih, çevre ve müze bilincinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Hooper-Greenhill, E. (1999). *Müze ve galeri eğitimi.* (M.Ö. Evren & E. G. Kapçı, Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Ishikawa, K. (1990). *Introduction to quality control*. Florence, KY: Productivity Press.

İncegül, S. (2010). *Sosyal bilgiler dersinde örnek bir sözlü tarih uygulaması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İnel, D., Balım, A. G. & Evrekli, E. (2009). Fen öğretiminde kavram karikatürü kullanımına ilişkin *öğrenci görüşleri. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED),* 3(1), 1-16.

Jacobsen, D., Eggen, P., Kauchak, D. & Dulaney, C. (1993). *Methods for teaching: A skills approach*. New York: Merril Pub. Company.

Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.

Kanalmaz, T. (2010). *İlköğretim 8. sınıf matematik dersi ölçme öğrenme alanında analoji yöntemine dayalı öğretimin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karaaslan, F. (2010). *Konuşma ve yazma eğitiminde beyin fırtınası tekniğinin etkililiği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kartal, A. (2011). *Zihin haritalama tekniğinin sosyal bilgiler dersinde öğrenci başarısı, tutumu ve kalıcılığına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

Kaya, M. (2013). *Sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek bir öğretim yöntemi olarak sözlü tarih: amaç, içerik, uygulama.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Keogh, B. & Naylor, S. (2000). Teacher and learning in science using concept cartoons: Why Dennis wants to stay in at playtime. *Australian Primary and Junior Science Journal*, 16(3), 10-14.

Kılıç, F. D. (2010). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde tarih konuları üzerinde oluşturdukları metaforların söylem analizi tekniğiyle incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Kısa, F. (2007). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde beyin fırtınası tekniğiyle kavram öğretiminin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kısa, Y. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi (Afyonkarahisar müzeleri)*. Yayımlanamamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Koç, İ. (2013). *Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde drama yöntemini uygulama ve drama tekniklerine ilişkin yeterliliklerinin belirlenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

Köksal, Ç. (2010). *1. birinci sınıf öğrencilerinin, ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin "okuma-yazma" kavramına yükledikleri anlamlar: Metaforik bir analiz.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Kuru, A. (2011). *İlköğretim 6.sınıf görsel sanatlar dersinde müze kaynaklı iş birliğine dayalı öğretim yönteminin öğrenci kazanımlarına etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Lakoff, G. & Johnson, M. (2005). *Metaforlar: Hayat, anlam ve dil* (G.Y. Demir, Çev.). İstanbul: Paradigma.

Li, S. S. & Lee, L. C. (2011). Using fishbone analysis to improve the quality of proposals for science and technology programs. *Research Evaluation*, 20(4), 275-282.

Maden, A. (2013). *Aktif öğrenme tekniklerinin ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin yazım ve noktalama kuralları başarısı ve derse karşı tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Mergen, H. H. (2011). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenme istasyonları uygulamasının akademik başarıya ve kalıcılığa etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Afyon.

Muth, D. & Alvermann, D. E. (1998). *Teaching and learning in the middle grades*. USA: Pearson Publishing.

Nakiboğlu, M. (2003). Kuramdan uygulamaya beyin fırtınası yöntemi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 1(3), 341-350.

Nayci, Ö. (2011). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde yaratıcı dramanın bir yöntem olarak kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi (Şırnak ili örneği).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Naylor, S. & Keogh, B. (1999). Constructivism in classroom: Theory into practice, *Journal of Science Teacher Education,* 10 (2), 93-106.

Naylor, S. & Keogh, B. (2000). *Concept cartoons in science education*, UK: Milligate Hause Publishing.

Naylor, S. & Keogh, B. (2013). Concept cartoons: What have we learnt?. *Türk Fen Eğitimi Dergisi,* 10 (1), 3-11.

Novak, J. D. (1990). Concept mapping: A useful tool for science education. *Journal of Research in Science Teaching,* 27 (4), 937–949.

Novak, J. D. (1998). *Learning creating and using knowledge: Concept maps as facilitative tolls in schools and corporations*. Mahvah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Novak, J. D. & Canas, A. J. (2006). The origins of the concept mapping tool and the continuing evolution of the tool. *Information Visualization*, 5, 175-184.

Ocak, G. (2008). Yöntem ve teknikler. G. Ocak (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 213-292). Ankara: Pegem Yayıncılık.*

Orhan, S. (2010). *Altı şapkalı düşünme tekniğinin ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin konuşma becerilerini geliştirmesine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Orhan, Ş. (2014). 4. Drama günleri sosyal bilgiler eğitim atölyesi planları**,** 4. Drama Günleri, Çağdaş Drama Derneği, 1-2 Kasım 2014), Trabzon.

Orlich, D. C., Harder, R. J., Callahan, R. C., Gibson, H. W. (2001). *Teaching strategies: A guide to beter instruction*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.

Osborn, A. F. (1957). *Applied imagination: Principles and procedures of creative problem-solving*. New York, NY: Charles Scribner's Sons.

Özcan, F. Z. (2013). Analoji tekniğinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin incelenmesi ve bu sürece ilişkin öğrenci görüşlerinin belirlenmesi (5. sınıf matematik dersi örneği). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özgürbüz, İ. E. (2013). Coğrafya ders kitaplarındaki analojilerin ve metaforların analizi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Polat, S. (2010). *İlköğretim 6.-7. Sınıf öğrencilerinin matematik kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Rawlinson, J. G. (1995). *Yaratıcı düşünce ve beyin fırtınası*, (O. Değirmen, Çev.). İstanbul: Rota Yayınları.

Reece, L. & Walker, S. (2007). *Teaching training and learning: A practical guide*. UK: Business Education Publishers Ltd.

Rumelhart, D. E. & Norman, D. A. (1981). Analogical processes in learning. J. R. Anderson (Ed.). *Cognitive skills and their acquisition içinde (s. 335-359). Hillsdale, NJ: Erlbaum.*

Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının "öğretmen" kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2*(2), 131-155.

San, İ. (1996). Eğitimde yaratıcı drama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 533.

Sarı, İ. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü tarih etkinliklerinin öğrenci başarısı, beceri ve tutumlarına etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Saygılı, S. (2008). *Analoji ile öğretim yönteminin 9. sınıf öğrencilerinin matematik başarılarına ve yaratıcı düşünmelerine etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Schuh, K. L. (2004). Learner-centered principles in teacher–centered practices. *Teaching and Teacher Education,* 20, 833–846.

Selanik Ay, T. (2005). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretiminde yaratıcı drama ve geleneksel öğretim yöntemlerinin öğrenci başarısı ve hatırda tutma düzeyi üzerindeki etkileri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gönül Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, öğrenme ve öğretim. Kuramdan uygulamaya.* Ankara: Pegem Akademi.

Sever, D. (2012). *İlköğretim fen ve teknoloji dersinde araştırma temelli öğrenme yaklaşımının öğrenci dirençlerine etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Shibles, W. (1972). *Essays on metaphor*. USA: The language press.

Sönmez, V. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Anı yayıncılık.

Sternberg, S. (1989). The Art of participation. *Museum education history, theory and practice* içinde (s. 154-171). N. Berry & S. Mayer (Editörler). USA, Virginia: Reston.

Şahan, H. H., Uyangör, N. & Işıtan, S. (2011). Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları. B. Oral (Ed.). Öğretim stratejileri içinde (s. 283-323). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Şahin, A. (2008). Temel öğretmen-öğrenme yaklaşımları (stratejileri). G. Ocak (Ed.). Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 176-211). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Şenyıl, M. (2009). İlköğretim fen bilgisi dersinde buluş yoluyla öğretim stratejisinin öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerine etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Şeyihoğlu, A., Akbaş, Y. & Kartal, A. (2012). Uygulamalı örnekleri ile coğrafya eğitiminde kavram ve zihin haritaları. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Şeyihoğlu, A. & Özgürbüz İ. E. (2012). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ve çalışma kitabında yer alan analojilerin incelenmesi, *11. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu* kitapçığı, 56, Rize.

Tan, Ş. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Tok, Ş. (2014). Öğretme-öğrenme strateji ve modelleri. A. Doğanay (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 129-160). Ankara: Pegem Yayıncılık.*

Tokcan, H. & Demirkaya, H. (2009). Sosyal bilgilerde strateji, yaklaşım, yöntem ve teknikler. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde (s. 435-469). Ankara: Pegema yayıncılık.*

Tokdemir, M. A. (2013). *Ortaöğretim tarih dersinin öğretiminde tartışma yöntemine ilişkin öğretmenlerin görüş ve uygulamaları (Ankara ili örneği).* Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Toraman, Ç. (2006). *Öğrenci merkezli öğretim uygulamalarında yer alan ve almayan farklı başarı amaç yönelimli öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.

Tosun, Ö. (2011). *6. sınıf fen ve teknoloji öğretmenlerinin öğretme-öğrenme sürecinde kullandıkları öğretme yaklaşımları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Treviño, C. (2005). *Mind mapping and outlining: comparıng two types of graphic organizers for learning seventh-grade life science*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Texas Tech University, Texas, U.S.A.

Turanlı, S. (2012). *Oyuna dayalı müze etkinliklerinin öğrenci erişi ve görsel sanatlar dersine karşı tutumları üzerine etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Türkhan, S. (2013). *İlköğretim 8. sınıf fen ve teknoloji dersi periyodik cetvel konusunda kavram haritası kullanımının öğrencilerin başarısına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Uluçamlıbel, L. (2009). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan problem çözme teknikleri ve etkinlikleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

URL 1: http://phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/egitiminsorgulanmasi.htm adresinden 23.10.2014 tarihinde erişilmiştir.

URL 2:http://www.bthaber.com/karar-cikmayan-toplantilara-son-6-sapkalidusunce-teknigi adresinden 23.10.2014 tarihinde erişilmiştir.

Uysal, H. (2007). *Öğrenme stratejileri ve yeni ilköğretim programında sosyal bilgiler programı 4. ve 5. sınıflarda öğrenme stratejisi (aktif öğrenme) Yozgat ili uygulaması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Ülkü Kan, A. (2012). Sosyal bilgiler dersinde bireysel ve grupla zihin haritası oluşturmanın öğrenci başarısına, kalıcılığa ve öğrenmedeki duyuşsal özelliklere etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Üstündağ, T. (2010). *Yaratıcı drama öğretmenimin günlüğü*, Ankara: Pegem Akademi.

Warner, A. J. & Myers, B. E. (2008). Implementing inquiry based teaching methods. *Agricultural Education and Communication Series, Publication #AEC395, University of florida IFAS Extension*. 13 Ağustos 2014 tarihinde http://edis.ifas.ufl.edu/pdffiles/WC/WC07600.pdf adresinden edinilmiştir.

Washburne, C. W. (1920). The individual system in winnetka. *The Elementary School Journal*, 21(1), 52-68.

Washburne, C. W. (1922). Educational measurement as a key to individual instruction and promotions. *The Journal of Educational Research*, 5(3), 195-206.

Welty, W. M. (1989). Discussion method teaching: How to make it work. D. DeZure (Ed.). *Learning from change içinde (s. 186-192). USA: Stylus Publishing.*

Welton, D. A. & Mallan, J. T. (1999). *Children and their world: Strategies for teaching social studies.* Boston: Houghton Mifflin.

Yalçın, N. & Çıbık Sert, A. (2013). Analojilerle desteklenmiş proje tabanlı öğretim yönteminin elektrik akımı konusundaki anlama düzeyi ve başarıya etkisi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi,* 10(3), 108-122.

Yarar, S. (2010). *Flash programında kavram karikatürleri ile desteklenerek hazırlanmış öğrenme nesnelerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

Yaşar, Ş. & Gültekin, M. (2006). Anlamlı öğrenme için etkili öğretim stratejileri. C. Öztürk (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 111-146). Ankara: Pegema Yayıncılık.

Yılmaz H. & Sünbül, A. M. (2003). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Konya: Mikro Yayınları.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Öğretim Materyalleri

VII

Yrd. Doç. Dr. Cemal AKÜZÜM
Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 277
Giriş 278
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Öğretim Materyalleri 280
Ders Kitabı 280
Akıllı Tahta 281
Karikatürler 282
Fotoğraflar 284
Haritalar 286
Grafikler 287
Filmler 289
Televizyon 290
İnternet 292
Gazete 294
Sözlü ve Yazılı Edebi Ürünler 295
Sonuç 298
Değerlendirme Soruları 299
Kaynakça 301

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan öğretim materyallerini tanıyabilme
- Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan öğretim materyallerini tanımlayabilme
- Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan öğretim materyallerinin katkısını kavrayabilme
- Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan öğretim materyallerinin etkilerini açıklayabilme

KAYNAKÇA

Adıgüzel, T., Gürbulak, N., Sarıçayır, H. (2011). Akıllı tahtalar ve öğretim uygulamaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 457–471.

Ağca, H. (1999). *Yazılı anlatım*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Akbaba, B. (2005). Tarih öğretiminde fotoğraf kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 185-197.

Akengin, H. (2006). Mekanı algılama. C. Öztürk (Yay. Haz.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 235-247). Ankara: Pegema Yayıncılık.

Akgün, İ. H. (2010*). İlköğretim sosyal bilgiler 7. sınıf öğrencilerinin grafik okuma ve hazırlama becerisini kazanma düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Akpınar, B. (2004). Çocukların televizyon izleme davranışlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Çağdaş Eğitim*, 29(306), 35-45.

Aksoy, B., Karatekin, K., Kuş, Z., Sönmez, Ö.F. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 1483-1497.

Aktekin, S. & Çoban, Z. (2012). Tarih derslerinde tarihi film ve dizilerin kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri: Trabzon örneği. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 7(13), 141-160.

Algan, E. (1999). *Fotoğraf okuma ve görüntü çözümlemesine giriş*. Eskişehir: Çözüm İletişim Yayınları.

Altun, A. (2009). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımı. R. Turan (Yay. Haz.). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar* içinde (s. 192-211). Ankara: Pegem Akademi.

Aslan, E. (2008). Tarih öğretiminde fotoğraf kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 82-91.

Ateş, M. (2010). Ortaöğretim coğrafya derslerinde akıllı tahta kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (22), 409-427.

Avralıoğlu, Z. (1977). *İstatistik*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Avşar, S. (2007). *Tarih öğretiminde karikatür imgesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ayyıldız, N. (2010). *Coğrafya öğretiminde karikatür materyali kullanımının öğrenci başarısına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Aziz, A. (1975). *Televizyonun yetişkin eğitimindeki yeri ve önemi*. Ankara: TODAİE Yay.

Başaran, A. (1985). Grafik hastası müfettiş. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Sayı 104.

Başboğaoğlu, U. (2011). Öğretim sürecinde kullanılan araçlar ve görsel-işitsel araçlar. Ö. Demiel ve E. Altun (Yay. Haz.). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s. 67-85). Ankara: Pegem Akademi.

Budanur, T. (2004). *Coğrafya öğretiminde görsel araçlardan grafiklerin etkili ve yerinde kullanımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Büyükkaragöz, S. S. & Çivi, C. (1999). *Genel öğretim metotları, öğretimde planlama ve uygulama* (10. bs.). İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım.

Carey, H. H. & Greenberg, J. E. (1991). *How to read a newspaper. (A social studies skills book)*. Newyork: Library of Congress Cataloging in Publication Data.

Chansel, D. (2003), *Beyaz perdedeki Avrupa Tarih öğretimi ve sinema* (N. Elhüseyni, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı.

Crabtree, C. & Ravitch, D. (1988). *History-social science framework for California public schools kindergarten though grade twelve*. Sacramento: California State Department of Education.

Çelikkaya, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç ve materyal kullanımının önemi. R. Sever ve E. Koçoğlu (Yay. Haz.). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s. 39-68). Ankara: Pegem Akademi.

Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde "edebi metin"in yeri ve anlamı. *Millî Eğitim*, 34(169), 75-84.

Çil, B. (2000). *İstatistik*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin izleri: Yanıbaşımızdaki tarih için bir kılavuz*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Dede, Y. & Yaman, S. (2008). Fen öğrenmeye yönelik motivasyon ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 2(1), 19-37.

Demir, S. B. & Akengin, H. (2012). *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: pegem Akademi.

Demircioğlu, İ. H. & Akengin, H. (2012). Zaman ve mekâna ilişkin becerilerin öğretimi. Öztürk, C. (Yay. Haz.). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 187-224). Ankara: Pegem Akademi.

Demirel, Ö. (2002). *Öğretme sanatı* (4. Bs.). Ankara: Pegema Yayıncılık.

Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., Yağcı, E. (2002). Öğretim *teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology, Tojet*, 4(3), 159-166.

Doğanay, A. (2004a). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Yay. Haz.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 16-44). Ankara: Pegema Yayıncılık.

Doğanay, A. (2004b). Sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçları ne olmalıdır?. *Dokuz Eylül Üniversitesi I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi 15-17 Mayıs 2003* içinde (s. 204-215). Ankara: MEB Yayımlar Dairesi Başkanlığı.

Doğanay, H. (1997). *Coğrafyaya giriş "genel yöntemler ilkeler ve fiziki coğrafyaya giriş.*" İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.

Doğanay, H. (2002). *Coğrafya öğretim yöntemleri* (5. bs.). Erzurum: Aktif Yayınevi.

Downey, M. (1986). Time, space, and culture. Social Education, 50(7), 490-501.

Dönmez, C. (2003). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. C. Şahin (Yay. Haz.). *Sosyal bilgiler konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* içinde (s. 31-41). Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.

Durualp, E. (2006). *İlköğretimde sosyal bilgiler öğretiminde karikatür kullanımı*. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Efe, H. (2005). *Karikatür ve eğitim*. İzmir: Etki Yayınları.

Erden, M. (1996). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Erduran, A. & Tataroğlu, B. (2009). Eğitimde akıllı tahta kullanımına ilişkin fen ve matematik öğretmeni görüşlerinin karşılaştırılması. *9 th International Educational Technology Conference (IETC 2009)* içinde (s. 14-21), Ankara.

Gökdağ, B. A., Üçüncü, K. (2007). *Türk destanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Griffin, P. F. (1970). Photographs in the classroom. *Journal of Geography*, 69(5), 291-298.

Gülbahar, Y. (2008). Öğretim araç ve gereçleri. K. Selvi (Yay. Haz.). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26.

Gündüz, Ş. & Odabaşı, F. (2004). Bilgi çağında öğretmen adaylarının eğitiminde öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersinin önemi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(1), 43-48. Retrieved November 2014, http://www.tojet.net/articles/v3i1/317.pdf.

Güngördü, E. (2002). *Coğrafyada öğretim yöntemleri ilkeler ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hartoonian, H. M. & M. Laughlin. (1989). Designing a social studies scope and sequence for the 21st century. *Social Education*, 5(6), 388-398.

Heafner, T. (2004). Using technology to motivate students to learn social studies. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 4(1), 42-53.

Hesapcıoğlu, M. (2008). *Öğretim ilke ve yöntemleri, eğitim programları ve öğretim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kabapınar, Y. (2006). Yeni öğrenme anlayışının ışığında sosyal bilgiler ders kitapları. C. Öztürk (Yay. Haz.). *Sosyal bilgiler öğretimi, demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 367-401). Ankara: Pegem A Akademi.

Kantemir, E. (1991). *Yazılı ve sözlü anlatım* (3. bs.). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Karadağ, Ç. (2004). *Görme kültürü (görüntüler evreni)*. İstanbul: Doruk Yayınevi.

Karataş, T. (2011). *Edebiyat terimleri sözlüğü* (Genişletilmiş Üçüncü Basım). İstanbul: Sütun Yayınları.

Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kayaduman, H., Sırakaya, M., Seferoğlu, S. S. (2011). Eğitimde FATİH projesinin öğretmenlerin yeterlik durumları açısından incelenmesi. *XIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB11)*, *2-4 Şubat 2011*, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Kayhan, G. Ç. (2009). *Hakkâri/Yüksekova 75.yıl yatılı ilköğretim bölge okulu ilköğretim 7. sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin deyim, atasözü ve bilmece dağarcıklarının belirlenmesi ve bunların öğretilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Kaymakcı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2013), 230-255.

Kaymakçı S. & Er, H. (2009), Sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımı. Safran, M. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Kızılçaoğlu, A. (2005). Ortaöğretim ülkeler coğrafyası ders kitaplarının niteliklerini artırmaya yönelik öneriler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 129-144.

Kızılçaoğlu, A. (2007). Harita becerilerine pedagojik bir bakış. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 341-358.

Kleeman, G. (2006). Using Cartoons to investigate social and environmental issues. *Ethos*, 14(3), 9-19.

Koç, H. (2009). Coğrafya öğretiminde fotoğraf kullanımı. *TSA Dergisi*, 13(3), 31-41.

Koç, N. (2002). *İslamlıktan önce Türk Dili ve Edebiyatı*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Koçoğlu, E. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde akıllı tahta kullanımı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Yay. Haz.). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s. 169-186). Ankara: Pegem Akademi.

Koçoğlu, E. & Bulut, İ. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin akıllı tahta kullanımına ilişkin görüşleri (Diyarbakır ili örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 242-258.

Kolcu, H. (2000). *Türk dili*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Köse, M. A. (2011). *Sosyal bilgiler öğretiminde istatistik ve grafik kullanım tekniklerinin öğrencilerin grafik okuma becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Köstüklü, N. (2003). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi*. Konya: Günay Matbaacılık.

Küçükahmet, L. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (25. bs.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Lacoste, Y. (2004). *Coğrafya savaşmak içindir*. Ankara: Doruk Yayımcılık.

Maden, S. (2008). Türk edebiyatında seyahatnameler ve gezi yazıları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (37), 147-158.

Manning, M. (2001). Using newspaper in class. *Teaching Pre K-8*, 32(2), 93-95.

Marcus, A. S. & Stoddard, J. D. (2009). The inconvenient truth about teaching history with documentary film: Strategies for presenting multiple perspectives and teaching controversial issues. *The Social Studies*, 100(6), 279-284.

MEB. (2008). İlköğretim 4-8. sınıf öğretim programlarının öğrenme-öğretme süreçlerinde gazete kupürlerinden yararlanma. Retrieved December 2014, http://www.memden15.gen.tr/downloads/down/2008-gazetekupuru.pdf.

MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal bilgiler dersi 6. ve 7. sınıflar Öğretim Programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2006a). *Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları yönetmeliği*. Resmî Gazete, No: 26276.

MEB. (2006b). *İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.

Mutlu, E. (1998). *İletişim sözlüğü* (3. bs.). Ankara: Ark Yayınları.

Nalçacı, A. & Ercoşkun, M. H. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kullanılan materyaller. *Kazım Karabekir Eğilim Fakültesi Dergisi*, (11), 141-154.

Oğuzoğlu, D. (2001). İlköğretim ders kitaplarının görsel tasarım açısından değerlendirilmesi. L. Küçükahmet (Yay. Haz.). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Özdemir, C. (2000). Roman Nedir?. *Türk Yurdu*, 20(153-154), 6-10.

Özdemir, E. (1999). *Sözlü yazılı anlatım sanatı kompozisyon*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özden, D. Ö. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde film ve fotoğraf kullanımı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Yay. Haz.). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s. 133-167). Ankara: Pegem Akademi.

Özer, A. (2007). Karikatür ve eğitim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 84(7), 19-25.

Özşahin, E. (2009). Karikatürlerle Coğrafya Öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (20), 101-122.

Öztaş, S. (2009). Tarih öğretiminde şiirlerin yeri ve önemi. *Uluslararası 5. Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi "Günümüzde Balkanlarda Eğitim," Trakya Üniversitesi 1-3 Ekim 2009* içinde (294-298), Cilt II. Edirne.

Öztaşkın, Ö. B. (2014). Grafik örgütleyicilerinin sekiz türü ile sosyal bilgiler öğretimi: Akademik başarı ve başarı yönelimlerine etkisi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(14), 83-109.

Öztürk, C. & Otluoğlu R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Öztürk, İ. H. (2012). *Tarih öğretiminde bilgi ve iletişim teknolojisi "kuram ve uygulama*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Özyürek, L. (1983). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları.

Polat, S. & Özcan, A. (2014). Akıllı tahta kullanımıyla ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 439-455.

Preston, C. & Mowbray, I. (2008). Use of smart boards for teaching, learning and assessment in kindergarten science. *Teaching Science*, 54(2), 50-53.

Brooks, R., Aris, M., Perry, I (1999). *The effective teaching of history*. London: Longman.

Stradling, R. (2003). *20.yüzyıl Avrupa tarihi nasıl öğretilmeli?* (A. Ünal, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı.

Parmar, R. S. & Signer, B. R. (2005). Sources of error in constructing and ınterpreting graphs: A study of fourth-and fifth-grade students with LD. *Journal of Learning Disabilities,* 38(3), 250-261.

Saban, A. (2008). *Öğrenme-öğretme süreci*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Sever, S. (1998). Demokratik kültür edinimi sürecinde dil ve edebiyat öğretimi. *Yaşadıkça Eğitim*, (56), 4-5.

Sönmez Ö. F. (2010). *Sosyal bilgiler eğitiminde harita becerileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Sönmez, Ö. F. (2011). Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar II. R. Turan, A. Murat Sümbül, H. Akdağ (Yay. Haz). *Sosyal bilgiler öğretiminde harita becerileri*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Sönmez, Ö. F. ve Aksoy, B. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin harita beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Turkish Studies*, 7(1), 905-1924.

Sönmez, V. (2010). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı* (10. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Stoica, D., Paragina, F., Paragina,S., Miron, C. Jipa, A. (2011). The interactive whiteboard and the instructional design in teaching Physics. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15(2011), 3316-3321.

Sunal, S. C. & Haas, M. E. (2002). *Social studies for the elementary and middle grades a constructivist approach*. Boston: Allyn and Bacon.

Şahin, H. (2004). Etkili bir sosyal bilgiler ders kitabının nitelikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 365-375.

Şahingöz, E. (2011). *Lise onuncu sınıflardaki Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi içinde destan öğretiminin yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Taşlı, İ. (2000). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Manisa-Demirci: Tekin Matbaası.

TDK. (2014). Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük. 12 Kasım 2014 tarihinde erişildi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts.

Tuncel, M., Argon, T., Kartallıoğlu, S., Kaya, S. (2011). İlköğretim matematik öğretmenlerinin derslerinde araç-gereçleri kullanma sıklığı ve bu sıklığı etkileyen faktörler. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 1(1), 101-111.

Tuncer, H. & Yardımcı, M. (2000). *Çocuk edebiyatı (Anadolu öğretmen liseleri için)*. Ankara: Devlet Kitapları, ABC Matbaacılık Ltd.şti.

Türk Edebiyatı Ansiklopedisi (1987). Cilt 3. İstanbul: Cem Yayınevi.

TDK (Türk Dil Kurumu). (1998). Türkçe Sözlük. Ankara.

Uslu, H. (2007). Eğitimde karikatür. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 84(7), 15-18.

Ünlü, İ & Koçoğlu, E. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde medya ve iletişime dayalı materyal kullanımı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Yay. Haz.). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s. 133-167). Ankara: Pegem Akademi.

Ünlüer, G. & Yaşar, Ş. (2012). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 43-57.

Yalın, H. İ. (2003). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (8. bs). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Yanpar, T. Ş. (1994). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde akademik benlik kavramı, ders içi öğrenme ve ders dışı çalışma yolları ile başarı ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1994), 43-48.

Yanpar, T. & Yıldırım, S. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yapıcı, M. (2004). İlköğretim I. kademe ders kitaplarının öğrenci düzeyine uygunluğu. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 121-130.

Yardımcı, M. & Tuncer, H. (2000). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Ürün Yayınları.

Yaşar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde görsel materyal kullanımı ile coğrafya konularının eğitim ve öğretimi. *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı: 163.

Yaşar, Ş. & Gültekin, M. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç kullanımı. C. Öztürk (Yay. Haz.). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 309-342). Ankara: Pegem Akademi.

Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve eğitimsel işlevleri* (4. Bs.). İstanbul: Ürün Yayınevi.

Yazıcı, K. (2006). Sosyal bilgilerde kullanılan görsel araçlar: haritalar-küreler, resimler, tablolar ve grafikler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 651-662.

Yılmaz, A. (2012). Çocuk eğitiminde masalın yeri (Binbir Gece Masalları Örneği). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 299-306.

Yılmaz, B. (2000). Eğitimde nitelik sorunu ve internet. *Türk Kütüphaneciliği*, 1(2000), 47-59.

Yiğit, N., Alev, N., Özmen, H., Altun, T., Akyıldız, S. (2007). *Öğretim teknolojileri materyal tasarımı*. Trabzon: Akademi Kitabevi.

https://www.uzaktanegitim.com/hbrd108-internet%E2%80%99in-orgun-egitimde-kullanimi.aspx, Retrieved December 2014.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Beceriler

VIII

Yrd. Doç. Dr. Soner ALADAĞ
Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Sınıf Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 309
Giriş 310
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Beceriler 311
Sosyal Bilgiler Öğretimi *311*
Beceri *312*
Eleştirel Düşünme Becerisi *314*
Yaratıcı Düşünme Becerisi *317*
İletişim Becerisi *319*
Araştırma Becerisi *320*
Problem Çözme Becerisi *321*
Karar Verme Becerisi *324*
Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi *326*
Girişimcilik Becerisi *328*
Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi *330*
Gözlem Becerisi *331*
Mekânı Algılama Becerisi *332*
Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi *333*
Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi *335*
Sosyal Katılım Becerisi *336*
Empati Becerisi *338*
Sosyal Bilgiler Dersinde 4. ve 5. Sınıflarda Becerilerin Dağılımı *340*
Sonuç 341
Değerlendirme Soruları 342
Kaynakça 345

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Sosyal bilgiler ile ilgili temel kavramları tanımlayabilme
- Beceri ile ilgili temel kavramları tanımlayabilme
- Sosyal bilgiler öğretiminde beceri öğretiminin önem ve gerekliliğini fark edebilme
- Sosyal bilgiler öğretiminde hangi becerilerin kazandırılacağını kavrayabilme
- Sosyal bilgiler öğretimindeki kazandırılması amaçlanan becerileri kavrayabilme
- Sosyal bilgiler dersi ile diğer derslerde kazandırılacak ortak becerileri kavrayabilme
- Sosyal bilgiler dersine özgü kazandırlacak becerileri kavrayabilme
- 4-5. sınıf sosyal bilgiler dersindeki doğrudan verilecek becerileri fark edebilme

KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ ÜN, K. (2004). *Aktif öğrenme.* İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

AKTAMIŞ, H., ERGİN, Ö. (2006). Fen Eğitimi ve Yaratıcılık. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,*20, 77-83.

ALTINOK, A. (2012).*Sosyal katılım faaliyetlerinin 12-14 yaş grubu öğrencilerinin sosyal problemlere olan duyarlılıklarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi, Aksaray.

ARSLAN, K. (2002). Üniversiteli gençlerde mesleki tercihler ve girişimcilik eğitimleri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi,* 6, 1-11.

BARTH, J. L. ve A. DEMİRTAŞ. (1996). *İlköğretimde sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: YÖK Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Eğitiminde Kullanılmak Üzere Hazırlanan Üniteler.

BAŞAR, M., TOSUNOĞLU, B.T. ve DEMİRCİ, A.E. (2001). *Girişimcilik ve girişimcinin yol haritası iş planı.* Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası.

BİLEN, M. (2002). *Plandan uygulamaya öğretim.* Ankara: Anı Yayıncılık.

CÜCELOĞLU, D. (1995). İyi düşün doğru karar ver. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

CÜCELOGLU, D. (2007). *Yeniden insan insana*, İstanbul : Remzi Kitabevi.

ÇELİKKAYA, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: Öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* Cilt 19, No 3.

ÇENGELCİ, T. (2011). Sosyal bilgilerde iletişimin yeri ve önemi. R. Turan ve K. Ulusoy. (Editör). *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 250-270). Ankara: Pegem Akademi.

ÇIKRIKÇI, N. (1996). Eleştirel düşünme: bir ölçme aracı bir araştırma. *III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.* Çukurova Üniversitesi, Adana, 208-216.

ÇOKLUK BÖKEOĞLU, O., YILMAZ, K. (2005). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünmeye yönelik tutumları ile araştırma kaygıları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 41, 47-67.

DEMİRCİOĞLU, İ.H., AKENGİN, H. (2006). Zaman ve mekana ilişkin becerilerin öğretimi. C. Öztürk. (Editör). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde (s. 219-254).Ankar: Pegem Yayıncılık.

DEMİREL, Ö. (2003). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

DEMİREL, Ö. (2009). Öğretme sanatı öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.

DEMİRKAYA, H. (2008). Sosyal bilgilerde düşünme ve soru sorma becerileri. B. Tay ve A. Öcal. (Editörler). Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde (s. 389-424). Ankara: Pegem Akademi.

DOĞANAY, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(2), 77-96.

DOĞANAY, A. (2009). Etkili vatandaşlık için düşünme becerilerinin öğretimi. C. Öztürk. (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 145-185). Ankara: Pegem Akademi.

DÖKMEN, Ü. (1996). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

EKİZ, D. (2012). *Eğitim Dünyasının Nitel Araştırma Paradigmasıyla İncelenmesi: Doğal ya da Yapay*.

http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2004_cilt2/sayi_4/415-439.pdf web sayfasından 25. 10. 2014 erişildi.

ERASLAN, L. (2011). İlköğretim programlarındaki girişimcilik öğretimi (Hayat Bilgisi Dersi Öğretimi). *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi,* 27.

ERDOĞAN, İ. Vd., (2008). **Öğrenciyi ve programı anlamaya yardımcı ilköğretim veli kılavuzu**. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

EREN, E. (1998). *Yönetim ve organizasyon*. İstanbul: Beta Yayınları.

FİDAN, N., ERDEN, M. (2001). *Eğitime giriş*. İstanbul: Alkım Kitabevi.

HBDÖP. (2005).İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

GELEN, İ. (2003). *Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Türkçe Dersine İlişkin Tutum, Okuduğunu Anlama ve Kalıcılığa Etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

GIBB, A. (2005), Thefuture of entrepreneurship education – determining thebasis for coherent policyand practice?.*The Dynamics of learning entrepreneurship in a cross-cultural university-context*. Eds. P. Kyrö & C. Carrier. University of Tampere, Research Centrefor Vocationaland Professional Education.

HISRICH R. D., PETERS M. P. (2002).*Enterpreneurship*. USA: Mc.Graw-HillIrwin.

IŞIK, M. (2000). *İletişimden kitle iletişimine.* Konya : Mikro Yay.

KABAPINAR, Y. (2005). İlköğretimdeki hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak bir öğretim etkinliği olarak resim çizimi yoluyla empati. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 20, 85-100.

KALAYCI, N. (2001). *Sosyal bilgilerde problem çözme ve uygulamalar.* Ankara: Gazi Kitabevi

KARABAĞ, G., İNAL, S. (2009). Hayat bilgisi dersinde beceri öğretimi. S. Öğülmüş. (Editör). İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı içinde (s. 267-478).Ankara: Pegem Akademi

KAYA, B. (2014). Sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilecek düşünme becerilerinin öğretimine yönelik farklı yaklaşımlar ve modeller. M. Safran. (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 181-221). Ankara: Pegem Akademi.

KORAY, Ö., AZAR, A. (2008). Ortaöğretim öğrencilerinin problem çözme ve mantıksal düşünme becerilerinin cinsiyet ve seçilen alan açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 125-136.

KORKMAZ, Z. (1995). *Türk dili üzerine araştırmalar, Cilt:1*. Ankara: TDK Yayınları.

KÖKDEMİR, D. (2003). *Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KÖKSAL, A. (2005). Erken çocukluk döneminde empati gelişimi. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 51, 12-13.

KURNAZ, F. B. (2013). *İlkokul 4. sınıf için hazırlanan bilimsel süreç becerileri programının etkililiğinin belirlenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

KURUDAYIOĞLU, M. (2003). Konuşma eğitimi ve konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler. *TÜBAR-XIII*. 287-308.

KUTLU, M., BALCI, S. ve YILMAZ, M. (2004). İletişim becerileri eğitiminin öğrencilerin kendini ayarlama ve iyimserlik düzeylerine etkisi. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 1-8.

KUVAN, H.(2008). Örgün ve yaygın eğitimin girişimciler üzerindeki etkileri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.

MARTİN, D.J. (2006). *Elementaryscience methods. A constructivistapproach. Thomsonhigher education 10*. Belmont: Davis Drive.

MEB. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (6-7. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2011). *Mesleki gelişim araştırma teknikleri modülü*. Millî Eğitim Bakanlığının web sitesinden 17/10/2014 tarihinde erişildi. megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/

MEB. (2012). *Düşünme becerileri dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı.* İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü Program Hazırlama Komisyonu.

NATİONAL COUNCİL FOR THE SOCİAL STUDİES (NCSS**).** (1994). *Curriculum standards for social studies.* Washington, DC.

NORMA, I. (1993). Enterprise education in primaryschools: A survey in twonorthernLEAs. *Education& Training.* 35(4), 22-30.

ORTA, A. Z. (2009). *Etkili iletişim sürecinde kişilerarası iletişim becerileri ve yaratıcı drama uygulama örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.

ÖCAL, A. (2009). Sosyal bilgiler dersinde mekânı algılama becerisini yeniden düşünmek. R. Turan, A. Murat Sünbül ve H. Akdağ (Editörler). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-1* içinde (s. 263-278). Ankara: Pegem Akademi.

ÖZTÜRK, C., DURSUN, D. (2002). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programları. C. Öztürk ve D. Dilek. (Editörler). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 47-81). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ÖZTÜRK, C. (2009). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk. (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 1-31). Ankara: Pegem Akademi.

ÖZTÜRK, M. (2014). Mekanı algılama becerisi. M. Safran (Editör). *Tarih Nasıl Öğretilir: Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri* içinde (s. 104-116). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

PALA, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 13-23.

SAFRAN, M., ATA, B. (1998). *Okul Dışı Tarih Öğretimi.* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(1), 87-94.

SAFRAN, M., ŞİMŞEK, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi. **İlköğretim Online,** 5(2), 87-109.

SAFRAN, M., ŞİMŞEK, A. (2009). **Çocuklarda zaman algısının gel**işimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 2(6), 542-548.

SENEMOĞLU, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretme: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.

SEFEROĞLU, S. S., AKBIYIK, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2006), 193-200.

ŞİMŞEK, A. (2014). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman ve kronoloji becerileri. M. Safran. (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 93-117). Ankara: Pegem Akademi.

TAN, M., TEMİZ, B. K. (2003). Fen öğretiminde bilimsel süreç becerilerinin yeri önemi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(13), 89-101.

TDK. (2014). *Büyük Türkçe Sözlük.* Türk Dil Kurumunun web sitesinden 13.10.2014 tarihinde erişildi. http://tdk.gov.tr.

TAŞER, S. (2000). *Konuşma eğitimi*. İstanbul: Papirüs Yayınevi.

TERTEMİZ, N., ÇAKMAK, M. (2004). *Problem çözme: ilköğretim I. kademe matematik dersi örnekleriyle.* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

TEKİNALP, Ş. (2007). *Güzel konuşmak bir markadır.* İstanbul: Beta Yay.

TOR, H. ve ERDEN, O. (2004). **İlköğretim öğrencilerinin bilgi teknolojilerinden yararlanma düzeyleri üzerine bir araştırma.** *The Turkish Online Journal of Educational Technology.* 3(16). 120-130.

TUTİ, S. (2005). *Eğitimde bilişim teknolojileri kullanımı performans göstergeleri, öğrenci görüşleri ve öz-yeterlik algılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

WİSEMAN, T. (1996). A conceptanalysis of empathy. *Journal of Advanced Nursing,* Vol. 23, p. 1162-1167.

YAVUZER ve ARK. (2003). Eğitim fakültesi öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin incelenmesi. *N.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 96–105.

YEŞİLYAPRAK, B. (2002). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

YONTAR, A. (2013). *Sosyal Bilgiler programında kazandırılması hedeflenen sorumluluk değeri ve empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi

IX

Yrd. Doç. Dr. Zeynep BAŞCI NAMLI
Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Sınıf Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 351
Giriş 351
Değer Kavramı 352
Değerlerin Sınıflandırılması 354
Değerler Eğitimi 357
Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar 359
Değerlerin Doğrudan Öğretimi 359
Davranış Değiştirme Yaklaşımı 360
Değeri Açıklama (Değerleri Belirginleştirme) 361
Değer Analizi 362
Ahlaki Gelişim Yaklaşımı (Ahlaki İkilem) 363
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Değerler 366
Sonuç 369
Değerlendirme Soruları 370
Kaynakça 372

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Değer kavramının önemini kavrayabilme
- Değer eğitiminin eğitim sistemindeki yerini ve gerekliliğini açıklayabilme
- Değer eğitimi yaklaşımlarını kavrayabilme
- Değer eğitimi yaklaşımlarını karşılaştırabilme
- Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin önem ve gerekliliğini fark edebilme

KAYNAKÇA

KİTAP

Ada, S. ve Ünal, S. (2000). *Sınıf yönetimi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Birimi.

Akyüz, Y. (2004). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Arslan, A. (1999). *Felsefeye giriş*. Ankara: Vadi Yayınları.

Bacanlı, H. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış e*ğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bailey, R. (2000). *Teaching valuesandcitizenship across the curriculum: Educating children for the-world*. London. Glasgow: Routledge Falmer.

Balcı, A. (2005). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Tekağaç Basım.

Başaran, İ. E. (2000). Örgütsel davranış. Ankara: Feryal Matbaaası.

Cüceloğlu, D. (1999). *Anlamlı ve coşkulu bir yaşam için savaşçı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Dilmaç, B. (2002). İnsanca değerler eğitimi. Ankara: Nobel Yayınları.

Dökmen, Ü. (2000). *Evrenle uyuşma sürecinde var olmak, gelişmek ve uzlaşmak*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erden, M. ve Akman, Y. (1998). *Gelişim, öğrenme ve öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Güngör, E. (1998). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Güven, S. (1999). *Toplum bilim*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Lickona, T. (1992). *The educating for character (How ourschool can teachres pectandres ponsibi-lity*). New York: Bantam Books.

MEB. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 4-5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu. Ankara.

Mussen, P. V.,Conger. J.,Kagan, J. andHuston A. (1990). *Child Development, Personality.* (7 th Edition). HarperCollinsPublishers.

Özgüven, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Pderem Yayınları.

Rokeach, M. (1973). *Thenature of humanvalues.* New York. The Free Press.

Seefeldt, C. (2004). *Social studies for the preschool/primarychild*. New Jersey: Pearson Merrill PrenticeHall.

Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve öğrenme,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

TDK. (2005). *Türkçe sözlük.* (10. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi.* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. Anka-ra Üniversitesi Basımevi.

Welton, A. D andMallan, J. J. (1999). *Children and their world: Strategies for teachings ocial studies*. H. Mifflin Company. USA.

KİTAP İÇİ BÖLÜM

Deveci, H. (2008). Sosyal Bilgilerde bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması. **Ş. Yaşar (Ed.).** *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* **içinde Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 187–206.**

Doğanay, A. (2011). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal Bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi.* (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kale, N. (2007). Nasıl Bir Değerler Eğitimi? *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* kitabı (26–28 Kasım 2004), İstanbul: Dem Yayınları. 313-322.

Mehmedoğlu, A. U. (2007). Üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık. *Değer ve eğitimi.* R. Kaymakcan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, M. Zengin (Ed.). İstanbul: Dem Yayınları.

Ryan, K. (1991). Moral and Values Education. A. Lewy (Ed). *The International Encyclopedia of Curriculum, Advances in Education*, PergamonPress.

Tozlu, N. ve Topsakal, C. (2007). Avrupa birliğine uyum çerçevesinde değerler eğitimi. R. Kaymakcan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, M. Zengin. (Ed.). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu kitabı*. İstanbul: Dem Yayınları. 172-202.

MAKALE

Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. Değerler Eğitimi Dergisi. 1(1), 7-18.

Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış, *Değerler Eğitimi Dergisi.* 6(16), 9-24.

Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer öğretimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 403-414.

Akengin, H., Sağlam, D. ve Dilek, A. (2002). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili görüşleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16, 1–12.

Arweck, E. and Nesbitt, E. (2003). Valueseducation: The developmentand classroomuse of an educational programme. *British Educational Research Journal*, 30(2), 245-260.

Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi,* 1(3). 121-144.

Coombs Richardson, R. and Tolson H. (2005). A comparison of values rankings for selected American and Australian teachers. *Journal of Researchın International Education*, 4, 263-277.

Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi,* (1)1, 79–96.

Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi.* 1(4).

Halstead, J. M. and Taylor, J. M. (2000). Learning andteachingaboutvalues: A review of recentresearch. *Cambridge Journal of Education,* 30(2), 169-202.

Hudd, S. S. (2005). Character education in a consuming society the insights of Albert Schweitzer, Encounter: *Education for meaning and social justice.* 18(4), 29-35.

İmamoğlu, E. O. ve Aygün Karakitapoğlu, Z. (1999). 1970'lerden 1990'lara değerler: üniversite düzeyinde gözlenen, zaman, kuşak ve cinsiyet farklılıkları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 1-22.

Kabapınar, Y. (2005). Uygulama ve değerlendirme ölçütleriyle Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılabilecek bir öğretim yöntemi olarak empati, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 119-142.

Kağıtçıbaşı, Ç., Kuşdil M. E. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 45(15).

Kirschenbaum, H. (2000). From values clarification to character education: A personal journey. *Journal of Humanistic Counselling, Educationand Development*, 39(1).

Kulaksızoğlu, A. ve Dilmaç, B. (2000). İnsani değerler eğitimi programı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 12, 199-208.

Leming J. (2000). Tell me a story: An evaluation of a literature based character education program. *Journal Of Moral Education*, 29(4).

Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 73–88.

Suh, B. K. and Traiger, J. (1999). Teaching valuesthrough elementary social studies and literature-curricula. *Education,* 119(4), 723-727.

Veugelers, W. and Vedder P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching: Theoryand Practice,* 9(4), 377-389.

Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.

Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.

Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-233.

Yiğittir S. ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 407-416.

Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 13(2), 49-73.

Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve ahlak eğitiminde örtük program: Yeni ilköğretim programında yer alan ahlaki değerleri kazandırma için bir açılım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi.* 5(2). 329-338.

TEZ

Akbaş, O. (2004). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aladağ, S. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması.* Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Gültekin, F. (2007). *Tarih I dersinde işe koşulabilecek değer öğretiminin yeni yaklaşımlarının öğrencilerin "hoşgörü" değeri anlayışlarının gelişimine etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İşcan, C. D. (2007). İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkinliği. Yayımlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Katılmış. A. (2010). *Sosyal Bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koçak M. (1999). İlköğretimde değerler ve eğitimi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Lyons, S. (2003). *An exploration of generation alvalues in life and at work.* Unpublished doctoral dissertation. Carleton University, Canada.

Mikulics, M. P. (1998). *A systematic classification of approach in values/ethics/moral/character education.* Unpublished doctoral thesis. United States International University.

Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler* öğretimi üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

WEB SAYFALARI

Fernandes, L. (1999). Value personalisation: A base for value education. www.eric.ed.gov, ERIC document: ED434880.

Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Eğitimi

X

Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Sınıf Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 379
Giriş 380
Sosyal Bilgiler Dersi 382
Demokrasi 383
Demokratik Eğitim ve Demokrasi Eğitimi 385
Demokrasi Eğitiminin Gerekliliği 386
Okul Kültüründe Demokrasi Eğitiminin Yeri ve Önemi 388
Sonuç 390
Değerlendirme Soruları 391
Kaynakça 395

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Sosyal Bilgiler Öğretim Programı yaklaşımını, amacını, vizyonunu ve misyonunu kavrayabilme
- Sosyal Bilgiler Dersi Program'ında belirtilen beceri kazanımlarını, demokrasi eğitimi açısından ilişkilendirebilme
- Sosyal Bilgiler Dersi Programı'nda belirtilen değer kazanımlarını, demokrasi eğitimi açısından ilişkilendirebilme
- Sosyal bilgiler dersinin demokrasi eğitimindeki yerini ve önemini kavrayabilme
- Demokratik eğitim ile demokrasi eğitimi kavramlarının farkına varabilme ve açıklayabilme
- Demokrasi eğitiminin gerekliliğini birey ve toplum hayatı açısından önemini kavrayabilme ve değerlendirebilme
- Okul kültüründe demokrasi eğitiminin yerini ve önemini kavrayabilme

KAYNAKÇA

Apple, M. W. & Beane, J. A. (1995). *Democratic schools.* Alexandria, VA: ASCD.

Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş. (1998): *Demokrasi ve insan hakları eğitimi,* Türk Demokrasi Vakfı. Ankara.

Davis, D. M. (2004). Merry-Go-Round: A return to segregation and the implications for creating democratic schools. *Urban Education*, *39*(4), 394-407.

Dewey, J. (2010). *Okul ve toplum*. (Çev.:H. Avni Başman). Pegem Akademi, Ankara

Doğan, İ. (2001). *Vatandaşlık demokrasi ve insan hakları*. Pegem Akademi, Ankara.

Edgar, E., Patton, J. M. & Day-Vines, N. (2002). Democratic dispositions and cultural competency: Ingredients for school renewal. *Remedial and Special Education, 23(4), 231-241.*

Genç, S. Z. ve Güner, F. (2012). İlköğretim öğretmenlerinin demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi'ne yönelik görüşleri (Çanakkale ili örneği). Eylül, Cilt: 20, No: 3, *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 747-76

Karakütük, K. (2001). *Demokratik ve laik eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Küçüköncü, Y.H. (2009). Müzik Eğitiminin Demokrasi Eğitimine Etkileri. Kıncal, R. (Editör), 11-12 June, *Internationel Symposium On Democracy Edutacion In Europe Proceedings,* (363-373), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

MEB (1973). 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu. www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf internet adresinden 20 Ekim 2014 tarihinde alınmıştır.

MEB (2005). *Millî Eğitim Bakanlığı 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı*. Ankara: MEB Yayınları.

MEB (2010). *Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi (8. Sınıf) Öğretim Programı*. Ankara

MEB (2013). *Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ortaöğretim Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı*. Ankara.

Morrison, K. A. (2008). Democratic classrooms: Promises and Challenges of Student Voice and Choice. *Educational Horizons*, *87*(1), 50-60.

Noe, N. (2008). Hope for peace, *Transforming Education For Peace* (Edited by, Jing Lin, Edward J. Brantmeier and Christa Bruhn). Charlotte and North Carolina, 143-162

Oğuzkan, F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlü*ğü, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Öztürk, H., (1998). *Eğitim felsefesi*, Akbirlik Limited Şirketi, s. 103, Ankara.

Şahin, İ. (2009). Demokrasi ve insan hakları eğitimi, *Education Science,* e-Journal of New World Sciences Academy, 2009, Volume: 4, Number: 4., p.1341-1354

Şişman, M. (2006). Eğitimde demokrasi ve sosyal adalet: Türkiye eğitim sisteminin değişmeyen miti. *Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları Bildiriler Kitabı, 4-5 Kasım,* Ankara. Eğitim Bir-Sen Yayınları, 291-305.

Şişman, M. (2010). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Şişman, M., Güleş, H. ve Dönmez, A. (2010). Demokratik Bir Okul Kültürü İçin Yeterlilikler Çerçevesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2010) 3/1, 167-182

Tanrılı, H. (2007). Demokrasi ve insan hakları eğitimi ile ilgili konuların ilköğretim kurumlarında okutulmakta olan ders kitapları içerisindeki yerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Bitirme Projesi,* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Tillman, D. (2014). *8-14 yaş grubu öğrencileri için yaşayan değerler eğitimi etkinlikleri,* (Çeviri editörü: Vedat Aktepe). Konya: Eğitim Yayınevi.

Tourain, A. (2002). *Demokrasi Nedir?* İstanbul: Liberte Yayınevi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). 2709 sayılı kanun, 07.11.1982 tarihli kanun. www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf internet adresinden 20.10.2014 tarihinde alınmıştır.

Üste, B. (2007). İnsan hakları eğitimi ve ilköğretimdeki önemi. *Ege Akademik Bakış*. 7(1). 295-310

Sayın, P. (2010). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi'nin Bir İlköğretim Okulunda Demokratik Siyasal Kültür Oluşturma Bağlamında Değerlendirilmesi: Bir Durum İncelemesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi.

Uygun, O. (1996). *Türkiye'de demokrasi ve insan hakları*. TODAİE, Ankara

Yeşil, R., (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/255-sayi-174/646-demokratik-egitim-birlesik-bir-mucadele-alani) internet adresinden 26.10.2014 tarihinde edinilmiştir.

Williams, L., Cate, J. & O'Hair, M. J. (2009). The boundary-spanning role of democratic learning communities: Implementing the ideals. *Educational Management Administration & Leadership, 37*(4), 452-472.

Sosyal Bilgiler Dersinde İnsan Hakları Eğitimi*

XI

Yrd. Doç. Dr. Nilgün DAĞ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Sınıf Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

* Bu bölümün hazırlanmasında, araştırmacının "Sınıf Öğretmenlerinin İnsan Haklarına İlişkin Tutumları Etkileyen Faktörler" adlı doktora tez çalışmasından faydalanılmıştır.

KONU BAŞLIKLARI

Özet 399
Giriş 399
Hak 400
İnsan Hakları 401
İnsan Hakları Eğitimi 404
Sonuç 406
Değerlendirme Soruları 407
Kaynakça 409

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- İnsan hakları konusunda bilinç ve anlayış geliştirebilme
- İnsanın onuru ve haysiyetiyle yaşaması için gerekli olan temel standartları sıralayabilmesi
- İnsan haklarını yerel ve küresel bağlamda koruyabilme
- İnsan hakları savunuculuğu için gerekli beceri ve yetileri geliştirebilme
- İnsan haklarına saygı konusunda gerekli tutum ve alışkanlıkları geliştirebilme
- Yaşadığı ülkede insan haklarıyla ilgili yapılan doğru ve yanlış uygulamaları sıralayabilmesi
- Yaşadığı ülkede insan haklarıyla ilgili temel sorunları ortaya koyabilmesi

KAYNAKÇA

Ardoğan, R. (2006). İnsan haklarının iki tasnifine ilişkin bir şerh. İnsan Hakları Araştırmaları, 4 (6), s. 9-42.

Atatüre, S. (2009). Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerde insan hakları kavramı. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 42, s. 15-38.

Benhabib, Ş. (2013). *Buhran çağında haysiyet: Zor zamanlarda insan hakları* (B. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Brander, P., Gomes, R., Keen, E. ve Lemineur, M-L. (2008). *Pusula* (B. Yeşiladalı, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Coşkun, V. (2006). İnsan hakları liberal açıdan bir tahlil. Ankara: Liberte Yayınları.

Cullinan, C. (2014). *Vahşi hukuk* (M. Güneşdoğmuş, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çelebi, A. (2010). İnsan hakları siyasetin neresindedir?. Panel konuşması, Hacettepe TV, 18 Ekim 2014 tarihinde http://tv.hacettepe.edu.tr/?packet=_HU-InsanHaklariPanel-MAE-31032010t&ssx=0 adresinden alınmıştır.

Dağ, N. (2013). *Sınıf öğretmenlerinin insan haklarına ilişkin tutumları etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Donnelly, J. (1995). *Teoride ve uygulamada evrensel insan hakları* (M. Erdoğan ve L. Korkut, Çev.). Ankara: Yetkin Yayınları.

Erdoğan, M. (1998). *Liberal toplum liberal siyaset*. 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Erdoğan, M. (2010). *Anayasal demokrasi*. 8. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gül, C. (2010). Klonlama ve kök hücre çalışmaları karşısında insan onurunun korunması hakkı. *E-Akademi*, Sayı: 101, http://www.e-akademi.org/makaleler/cgul-1.htm

Güler, İ. (2009). İtikattan imana. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Hekimoğlu, M. M. (2003). İnsan haklarının tarihsel perspektif içerisindeki gelişimi. *Balıkesir Üniversitesi Akademik Fener Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 73-92.

İzveren, A. (1988). *Hukuk felsefesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kaboğlu, İ. Ö. (2002). Özgürlükler hukuku. 6. Baskı, Ankara: İmge Yayınevi.

Karaosmanoğlu, F. (2012). İnsan hakları. Ankara: Seçkin Yayınları.

Kıvılcım, Z. (2009). İnsan haklar ve karşı hegemonya. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XIII, Sayı: 1-2, s. 217-240.

Kuçuradi, I. (2007). İnsan hakları kavramları ve sorunları. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Öztürk, A. (2008). Bir siyaset felsefesi enstrümanı olarak insan hakları ya da insan haklarının insanla çelişkileri üzerine notlar. İnsan Hakları Yıllığı, Cilt: 26, s. 1-14.

Rasmussen, D. B. (2004). Haklar, hukuk ve ahlak. *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 36.

Rand, A. (1999). İnsan(ın) hakları (M. Erdoğan, Çev.). *Sosyal ve siyasal teori* (s. 317-324), Der: A. Yayla, 2. Baskı: Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sungurbey, İ. (1997). Hak nedir? Çağdaş hukuk felsefesi ve hukuk kuramı İncelemeleri (Hz: H. Ökçesiz), İstanbul: Alkım Yayınları.

Şahin, K. (2009). İnsan hakları ve özgürlük boyutuyla ifade özgürlüğü gerekçeleri ve sınırları. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Tepe, H. (2010). İnsan hakları: Kavram, kapsam ve ölçüt (s. 1-32). *Disiplinler arası yaklaşımla insan hakları*. Ed. Selda Çağlar, İstanbul: Beta Yayınları.

Uygun, O. (2000). İnsan hakları kuramı. İnsan hakları. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yüksel, M. (2007). İnsan haklarının sosyo-tarihsel temelleri. *Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 1, s. 1-19.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme

XII

Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA
Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi

KONU BAŞLIKLARI

Özet 413
Giriş 413
Ölçme ve Değerlendirme Kavramları 414
Ölçme *414*
Değerlendirme *415*
Ölçme Araçlarının Nitelikleri 416
Güvenirlik *416*
Geçerlik *417*
Yanlılık *418*
Kullanışlılık 418
Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme 419
Yazılı Yoklamalar *419*
Kısa Cevaplı ve Boşluk Doldurmalı Testler *422*
Çoktan Seçmeli Testler *422*
Doğru-Yanlış Testleri *423*
Eşleştirmeli Testler 424
Alternatif Ölçme ve Değerlendirme 426
Dereceli Puanlama Anahtarı (rubrik) *428*
Performans Değerlendirme *430*
Proje *432*
Öğrenci Ürün Dosyası (Portfolyo) *434*
Öz Değerlendirme *435*
Akran Değerlendirme *437*
Grup Değerlendirme *438*
Gözlem *438*
Tutum Ölçeği *439*
Kontrol Listesi *441*
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç *441*
Kavram Haritası *442*
Değerlendirme Ölçeğinin veya Aracının Belirlenmesi 444
Sonuç 446
Değerlendirme Soruları 447
Kaynakça 451

BÖLÜM KAZANIMLARI

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir:

- Sosyal bilgiler dersinde ölçme ve değerlendirmenin önemini fark edebilme
- Ölçme aracının özelliklerini tanıyabilme
- Geleneksel ölçme ve değerlendirme anlayışını kavrayabilme
- Alternatif ölçme ve değerlendirme anlayışını kavrayabilme
- Performans değerlendirmeyi açıklayabilme
- Sosyal bilgiler dersine uygun değerlendirme ölçek veya aracını belirleyebilme

KAYNAKÇA

Airasian, P. W. (2005). *Classroom assessment.* New York: McGraw Hill. Fifth Edition.

Arter, J. A. (1990). *Using portfolios in instruction and assessment: State of the art summary.* Portland: Northwest Regional Educational Laboratory.

Atılgan, H., Kan, A. & Doğan, N. (2007). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Bahar, M., Nartgün, Z. Durmuş, S. & Bıçak, B. (2006). *Geleneksel-alternatif ölçme ve değerlendirme.* Ankara: Pegema Yayıncılık.

Bahçeci, D. (2006). *Anatomi dersinde portfolyo kullanmanın öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özellikleri üzerine etkisi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.

Binbaşıoğlu, C. (1978). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme.* Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.

Çakır, İ. (2007). İlköğretimde yabancı dil öğretiminde proje etkinliği üzerine kısa bir proje. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 83, 17-22.

Çalışkan, H. & Yiğittir, S. (2008). Sosyal bilgilerde ölçme ve değerlendirme. Ed. B. Tay ve A. Öcal. Özel öğretim yöntemleriyle *sosyal bilgiler ö*ğretimi. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Çalık, M. & Ayas, A. (2003). Çözeltilerde kavram başarı testi hazırlama ve uygulama. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 1-10.

Çepni, S. (2008). Performansların değerlendirilmesi. Ed. E. Karip. Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Çetin, B. (2008). Bilişsel alan davranışlarının ölçülmesi. Ed. S. Erkan & M. Gömleksiz. Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Nobel Yayıncılık.

D'Angelo, B. J. (2008, May). More than mere collections: Portfolios as direct and authentic assessment of information literacy outcomes. In *IFLA Conference Proceedings* (p. 1-12). Retrieved 11 November 2014, from http://archive.ifla.org/IV/ifla74/papers/134-Dangelo-en.pdf.

Dede, Y. & Yaman, S. (2003). Fen ve matematik eğitiminde proje çalışmalarının yeri önemi ve değerlendirilmesi. *G.Ü. Gazi* Eğitim Fakültesi Dergisi, 23 (1), 117-132.

Demirel, Ö. (2007). Öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Dimartino, J., Castaneda, A., Brownstein, M. & Miles, S. (2007). Authentic assessment. *Principal's Research Rewiev*. 2 (4), 1-8.

Erkuş, A. (2006). *Sınıf öğretmenleri için ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Ekinoks Yayınları.

Evans, M., Hawes, R., & Shain, C. (1999). Does portfolio assessment have a place in history and social studies programs?. *Canadian Social Studies*, 34(1), 146-49.

Fadel, C., Honey, M., & Pasnik, S. (2007). Assessment in the age of ınnovation *Education Week*, 26(38), 34-40.

Gömleksiz, M. (2008). Sözlük. Ed. S. Erkan & M. Gömleksiz. Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Herman, J L., Aschbacher, P. R. & Winters, L. (1992). *A Pratical guide to alternative assessment.* Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

İşman, A. (1998). *Türk eğitim sisteminde ölçme ve değerlendirme*. Adapazarı: Değişim Yayınları.

İşman, A. & Eskicumalı, A. (2003). *Eğitimde planlama ve değerlendirme*. İstanbul: Değişim Yayınları.

Karaca, E. (2008). Ölçme ve değerlendirmede temel kavramlar. Ed. S. Erkan & M. Gömleksiz. Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi-kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karataş Ö., Köse, S. & Coştu, B. (2003). Öğrenci yanılgılarını ve anlama düzeylerini belirlemede kullanılan iki aşamalı testler. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 54-69.

Kemertaş, İ. (2003). Öğretimde planlama ve değerlendirme. İstanbul.

Küçükahmet, L. (1999). Öğretimde planlama ve değerlendirme. Ankara: Alkım Yayıncılık.

Lawson, J. E. (2005). *Hands-on social studies, grade 6* (Vol. 6). Portage & Main Press.

Linn, R. L. & Gronlund, N. E. (1990). Measurement and assessment in teaching. Macmillan Publishing Company. New York.

Maxwell, G. S. (2001). *Teacher Observation in Student Assessment*. Queensland School Curriculum Council.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2005). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. Ankara.

MEB. (2007). İlköğretim Genel Müdürlüğü. Ölçme ve değerlendirmede tereddüde düşülen hususlar. B.08.0.İGM.0.08.01.01-310/16251 sayılı ve 08.10.2007 tarihli genelge.

MEB. (2014). *Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği.* 12 Kasım 2014 tarihinde http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm adresinden ulaşılmıştır.

National Council for the Social Studies (NCSS). (2013). *Criteria worksheet for selecting assessment measures.* Retrieved 11 November 2014, from http://www.socialstudies.org/system/files/Performance Assessment Criteria Worksheet.pdf

Nowak, J. D. & Gowin, R. (1984). *Learning how to learn*. New York. Cambridge University Pres.

Öncü, H. (1999). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Yaysan A.Ş.

Özçelik, D. A. (1998). *Eğitim programları ve öğretimi (genel öğretim yöntemleri).* Ankara: ÖSYM Yayınları

Pahl, R. H. (2003). Assessment traps in K-12 social studies. *The Social Studies*, 94 (5), 212-215.

Paulson, F., Paulson, L., Pearl. R. & Meyer, C. A. (1991). What makes a portfolio, a portfolio?. *Educational Leadership*, February, 48 (5), 60-69.

Pierce, L. V. & O'Malley, J. M. (1992). *Performance and portfolio assessment for language minority students.* National Clearinghouse for Bilingual Education. Washington: DC.

Saracaloğlu, A. S., Akamca, G. & Yeşildere, S. (2006). İlköğretimde proje tabanlı öğrenmenin yeri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (3), 241-260.

Saranchuk, R. E. (1998). *The assessment-curriculum relationship: consequences for teacher ınstruction and student assessment.* Teaching and Learning Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto. Retrieved 11 November 2014, from https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/11941

Semerci, Ç. (2008) Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ed. E. Karip. Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Pegema Akademi Yayıncılık.

Sever, R., Budak, F. M., & Yalçınkaya, E. (2009). Coğrafya eğitiminde kavram haritalarının önemi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 19-32.

Sezer, S. (2005). Öğrencinin akademik başarısının belirlenmesinde tamamlayıcı değerlendirme aracı olarak rubrik kullanımı üzerinde bir araştırma**.** *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(18), 61-69. 12 Kasım 2014 tarihinde http://dergipark.ulakbim.gov.tr/pauefd/article/view/5000056259/50000534 adresinden ulaşılmıştır.

Stobaugh, R., Tassell, J. L., Day, M. M., & Blankenship, H. (2011). Enhancing the cognitive complexity in social studies assessments. *Social Studies and the Young Learner*, *23*(3), 4-8.

Tan, Ş. & Erdoğan, A. (2004). Öğretimi planlama ve değerlendirme. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Tekin, H. (1991). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme.* Ankara: Yargı Yayınevi.

Todorov, K. R., & Brousseau, B. (1998). *Authentic assessment of social studies*. Lansing, MI: Michigan Department of Education.

Turgut, M. F. (1997). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları*. Ankara.

Yalçınkaya, E. (2009). İkinci kademe sosyal bilgiler öğretim programında yer alan ölçme ve değerlendirme *tekniklerinin incelenmesi (Erzurum örneği).* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum.

Yılmaz, H. (2004). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Williams, A. D. (1998). *Documents children's learning: Assessment and evaluation in the project approach.* University of Alberta. Edmonton. Alberta.

Zarrillo, J. J. (2000). *Teaching elementary social studies*. Merrill Prentice Hall. New Jersey.

ÖABT

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

DİĞER SOSYAL BİLİM ALANLARI VE SİYASET BİLİMİ 2

Editör: Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR

Ahmet OĞUZ - Bayram UĞUZ - Serkan ELBAY - Abadurrahim CESUR - Sevim ÇAKICI
Ahmet Turan YILDIRIM - Hilal ÇİÇEK - Tuncay SERT - Tuba YAMAN
Tuğçe Gamze IŞÇİ - İlkay MARANGOZ - Tuğçe SEZER - Mine KÖKSEL - Hülya ŞENOL
Sultan CANBAZ - Gülşah ŞEKER - Mükremin ÇAKMAK - Münevver ŞAHAN
Kübra UZUNDAĞ - Semra YILMAZ - Öznur ÇUBUK - Nagihan EVCİ
Esma KOR - Tuğba YURTERİ - Seda PASİNLİ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1144
NOBEL / ALAN BİLGİSİ YAYIN NO.: 002
ISBN: 978-605-320-048-2
© 1. Basım, Şubat 2015

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ / Diğer Sosyal Bilim Alanları ve Siyaset Bilimi
Editör: Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR (PhD)

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: esatis@nobelkitap.com
Sipariş: siparis@nobelyayin.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demir, Selçuk Beşir.
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği / Diğer Alanlar / *Selçuk Beşir DEMİR*
1. Basım, XXII + 1298, 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-048-2
1. Alan Bilgisi 2. Sosyal Bilgiler 3. Konu Anlatımı 4. Çözümlü Soru Bankası 5. ÖABT 6. Diğer Alanlar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. Ş
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. Nu: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. Nu: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Alan Sınavı'nın içeriği geniş kapsamlı ve dört yıllık lisans eğitiminin tamamını kapsamaktadır. Bu nedenle "**alan eğitimi**" kabul edilen konular 1. Kitap olarak basılmıştır.

Modülün devamı niteliğindeki "**diğer alanlar**" ve "**siyaset bilimi**" olarak kabul edilen dersler ise 2. kitap olarak yayımlanmıştır. Bu eserde, aşağıdaki dersler bulunmaktadır:

1. Diğer Sosyal Bilim Alanları

a) Sosyal Bilgilerin Temelleri
b) Felsefe
c) Günümüz Dünya Sorunları
d) Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme
e) İletişim ve İnsan İlişkileri
f) Sosyoloji
g) Sosyal Proje Geliştirme
h) Ekonomi
i) Sanat ve Estetik
j) Arkeoloji
k) Antropoloji
l) Sosyal Psikoloji

2. Siyaset Bilimi

ÖABT Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Alan Sınavı'na yönelik hazırlanan bu kitapta, yukarıda belirtilen derslerle ilgili tüm konular ayrıntılı ve özgün bir şekilde ele alınmıştır.

Her ders özgün konu anlatımlarıyla sunulmuş ve metin içinde önemli olan yerler özel olarak vurgulanmıştır. Dikkat edilmesi gereken hususlar "**Uyarı**" ikonu ile belirtilmiştir. Ayrıca kilit bilgiler sunmak için "**Önemli**", "**Ek Bilgi**" ve "**Not**" şeklinde ikonlar verilerek okuyucuya yol gösterilmektedir. Son olarak sınavda çıkması muhtemel konular "**Tahmini Sınav Sorusu**" olarak belirtilmiştir.

Konu anlatımlarının pekişmesi amacıyla bölüm sonlarına konu testleri konmuş, her bir sorunun çözümü de bilimsel kaynaklara dayandırılarak açıklanmıştır. Kitapta yer alan sorular; MEB Öğretim Programları ve YÖK AKTS ders içerikleri doğrultusunda hazırlanmış olup bölümler hâlinde sunulmuştur.

Kitapta sarmal bir yaklaşım gözetilerek giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerinde sorular bulunmaktadır. Özellikle pekiştirme tarzı soruların çözümü için mutlaka konu anlatımları detaylı çalışılmalı, giriş ve geliştirme bölümünde yer alan soruların çözümleri de ayrıntılı olarak zihinde yapılandırılmalıdır.

Bu kitabın hazırlanmasına anlamlı katkılar sunan Sayın Yıldız ÇAĞLAYAN'a ve mükemmel bir dizgi ile işinin ehli olduğunu tekrar gösteren, mesleğini bir sanatçı titizliği ile yürüten Sayın Hamide YALÇIN Hanımefendi'ye teşekkürü borç bilirim. Ayrıca tüm Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına ve kitabın geliştirilmesi noktasında katkı sunan lisans ve yükseklisans öğrencilerime teşekkür ederim.

Tüm öğretmen adaylarına gönülden başarılar dileriz.

Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR

İÇİNDEKİLER

DERS 1
SOSYAL BİLGİLERİN TEMELLERİ

1. Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler Öğretimi

1. Bilim ve Sosyal Bilimler 3
2. Sosyal Bilgiler 3
3. Farklı Sosyal Bilgiler Tanımları 3
4. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler 4
5. Dünyada Sosyal Bilgiler Öğretimi 4
6. Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilgiler Öğretimi 5
7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel İlkeler 7
8. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar 9
9. Türk Millî Eğitiminin Amaçları 10

Test 01 15

Çözüm 01 19

2. Sosyal Bilgilerin Felsefi Temelleri

1. Farklı Felsefe Tanımları 21
2. Felsefenin Özellikleri 21
3. Felsefenin Alt Dalları 22
4. Felsefi Akımlar 25

Test 01 27

Çözüm 01 29

3. Sosyal Bilgilerde Tarih

1. Tarih Biliminin Amaçları 31
2. Sosyal Bilgiler İçinde Tarih 32

Test 01 33

Çözüm 01 35

4. Sosyal Bilgilerde Coğrafya

1. Coğrafyanın Faydaları 37
2. Coğrafya Biliminin Amaçları 37

Test 01 39

Çözüm 01 41

5. Sosyal Bilgilerde Sosyoloji

1. Sosyal Bilgiler, Sosyoloji ve Sosyal Bilimler 44
2. Sosyal Bilgiler Dersinin Konuları ve Sosyoloji 45

Test 01 47

Çözüm 01 49

6. Sosyal Bilgilerde Psikoloji

1. Psikoloji ve Alanları 51
2. Sosyal Bilgiler - Psikoloji İlişkisi 51

Test 01 53

Çözüm 01 55

7. Sosyal Bilgilerde İletişim

1. İletişimin Tanımı, Ögeleri ve İletişim Türleri 57
2. Sosyal Bilgiler Dersinde İletişim Becerilerinin Kullanılması ve Geliştirilmesi 58
3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda İletişim Becerilerinin Yeri 58
4. Sosyal Bilgiler Dersinde Dinleme Becerilerinin Geliştirilmesi 59
5. Sosyal Bilgiler Dersinde Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi 59

Nobel Akademik Yayıncılık

6. Sosyal Bilgiler Dersinde Konuşma Becerilerinin Geliştirilmesi 59
7. Sosyal Bilgiler Dersinde Okuma Becerilerinin Geliştirilmesi 60
8. Sosyal Bilgiler Dersinde Empati Becerilerinin Geliştirilmesi 60
9. Sosyal Bilgiler Dersinde Çatışma Çözme Becerilerinin Geliştirilmesi 60
Test 01 63
Çözüm 01 65

8. Sosyal Bilgilerde Hukuk

1. Hukuk Kavramı 67
2. Hukukun Kaynakları 68
3. Hukukun Dalları 69
4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Hukuk Birimi Arasındaki İlişki 71
5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Hukuk ile İlgili Kavramların Öğretimi ... 71
Test 01 73
Çözüm 01 75

9. Sosyal Bilgilerde Ekonomi

1. Ekonomi Biliminin Cevap Aradığı Sorular 77
2. Ekonominin Dalları 77
3. Ekonomik Sistemler 78
4. Sosyal Bilimler ve Ekonomi 78
Test 01 81
Çözüm 01 83

10. Sosyal Bilgiler Arkeoloji

1. Sosyal Bilgiler ve Arkeoloji İlişkisi 86
Test 01 87
Çözüm 01 89

11. Sosyal Bilgiler Antropoloji

Test 01 93
Çözüm 01 95

12. Sosyal Bilgiler Sanat

1. Sanat ve Estetik 97
2. Görselin Önemi 98
3. Sosyal Bilgiler ve Sanat İlişkisi 98
Test 01 101
Çözüm 01 103

13. Sosyal Bilgilerde Uluslararası İlişki

1. Uluslararası İlişkilerde Aktörler ve Aktörlerin İlişki Türleri 106
2. Devlet Dışı Örgütler 106
3. Uluslararası İlişkilerde Aktörlerin İlişki Türleri .. 107
4. Uluslararası İlişkilerin Amaç ve Araçları 108
5. Uluslararası İlişkiler, Vatandaşlık Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İlişkisi 111
Test 01 113
Çözüm 01 115

14. Sosyal Bilgilerde, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi

1. Vatandaşlık Eğitimi 117
2. Vatandaşlık (Yurttaşlık) 117
3. Vatandaşlık Hakları 117
4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık Eğitimi 118
5. İnsan Hakları 118
6. Sosyal Bilgiler Öğretiminde İnsan Hakları Eğitimi 120
Test 01 121
Çözüm 01 123

Nobel Akademik Yayıncılık

15. Sosyal Bilgilerde Yerel Toplum Çalışmaları

1. Sosyal Bilgiler Dersinde Yerel Toplum Çalışmalarından Yararlanmaya Yönelik Gerçekleştirilebilecek Etkinlikler 125
2. Yerel Toplum Çalışmaları Bakımından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın İncelenmesi..... 127

Test 01 129

Çözüm 01..... 131

16. Sosyal Bilgilerde Müze

1. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Müzelerle İlgili Direktifler ve Etkinlikler 133
2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'yla Bazı Müzelerin İlişkilendirilmesi 134
3. 2005 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Müzeler 134

DERS 2 FELSEFE

1. Felsefeye Giriş

1. Felsefe Nedir? 139
2. Filozoflara Göre Felsefe 139
3. Felsefeyi Ortaya Çıkaran Etkenler: Merak, Hayret ve Şüphe 140
4. Neden Felsefeye İhtiyaç Duyarız?..... 140
5. Felsefi Düşüncenin Konuları..... 141
6. Felsefi Düşüncenin Özellikleri..... 142
7. Türklerde Felsefe..... 142
8. İslamiyet Öncesi Dönem..... 142
9. İslami Dönem..... 143
10. Osmanlı Dönemi 144
11. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde Felsefi Akımlar . 144
12. Cumhuriyet Dönemi 145

Test 01 147

Çözüm 01..... 149

2. Bilgi Felsefesi

1. Bilgi Nedir? 151
2. Ürün Olarak Bilgi..... 151
3. Bilgiye Sahip Olmanın İki Ana Yolu 151
4. Bilgi Türleri..... 152
5. Bilgi Felsefesi..... 154
6. Bilgi Kuramının Temel Kavramları..... 155
7. Bilgi Kuramının Temel Soruları 155
8. Mantık..... 156
9. Kuşkuculuk 156
10. Dogmatizm..... 157
11. Bilginin Doğruluğu..... 157
12. Bilginin Kaynağı 159

Test 01 161

Çözüm 01..... 165

3. Bilim Felsefesi

1. Bilim Nedir? 167
2. Teknik ve Bilim 167
3. Bilim Türleri..... 167
4. Felsefe ve Bilim 168
5. Bilimin Felsefenin Konusu Olması 168
6. Ürün Olarak Bilim..... 169
7. Etkinlik Olarak Bilim 170

Test 01 171

Çözüm 01..... 173

4. Varlık Felsefesi

1. Varlık Felsefesinin Konusu..... 175
2. Metafizik - Ontoloji 175
3. Varlık ve Türleri 176

Nobel Akademik Yayıncılık

4. Varlığın Var Olup Olmadığı 177
5. Varlığın Niteliği 177
6. Filozofların Varlıkla İlgili Görüşleri 178
7. Varlık ve Değişim 180
8. Varlık ve Amaçlılık 180
Test 01 181
Çözüm 01 183

5. Din Felsefesi

1. Din Felsefesinin Konusu 185
2. Din Felsefesinin Temel Kavramları 185
3. Din Felsefesinin Temel Soruları 186
4. Din Felsefesinin Temel Problemleri 186
5. Din - Akıl İlişkisi 187
6. Tanrı'nın Varlığına Farklı Yaklaşımlar 187
7. Tanrı'nın Varlığını Kabul Edenler 188
Test 01 191
Çözüm 01 193

6. Ahlak Felsefesi

1. Ahlak Nedir? 195
2. Ahlakın Görgü Kuralları ve Hukuktan Farklılığı 195
3. Ahlak ve Etik 195
4. Ahlak Felsefesinin Temel Soruları 196
5. Ahlak Yargıları 196
6. Erdemli Yaşam 197
7. Ahlak ve Özgürlük 198
8. Evrensel Ahlak Yasası 199
9. Ahlak ve Tasavvuf İlişkisi 201
Test 01 203
Çözüm 01 205

7. Sosyal Bilgilerde İletişim

1. Sanat Felsefesi 207
2. Estetik 207
3. Sanat Felsefesi 209
4. Sanat Kuramları 209
5. Sanatta Güzellik Problemi 211
6. Sanata Etki Eden Unsurlar 211
Test 01 213
Çözüm 01 215

8. Siyaset Felsefesi

1. Siyaset Felsefesinin Konusu 217
2. Siyaset Felsefesi 217
3. Sanat Felsefesinin Temel Soruları 217
4. Siyaset Felsefesinin Temel Kavramları 218
5. İktidarın Kaynağı 218
6. Düzen ve Karmaşa 219
7. Birey - Devlet İlişkisi 220
8. Hukuk Devleti 221
9. İdeal Düzen Olabilir Mi? 221
10. Ütopyalar 222
Test 01 225
Çözüm 01 227

DERS 3
GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARI

1. Günümüz Dünya Sorunları

1. Dünyada Açlık ve Yoksulluk Sorunu 231
2. IMF, DTÖ ve Yoksulluk 232
3. Dünya Nüfusu ve Dünya Ekonomisi 232
4. Dünyaya Farklı Bir Bakış 233
5. Açlık 233
6. Küresel İklim Değişimi 234
7. Çin Faktörü 234
Test 01 235
Çözüm 01 237

Nobel Akademik Yayıncılık

2. Hızlı Nüfus Artışı ve Olası Sonuçları

1. Nüfus Artışı ve Dünya Nüfusu 239
2. Hızlı Nüfus Artışı ve Yaş Yapısı 239
3. Hızlı Nüfus Artışının Ekonomi Üzerine Etkileri 240
4. Hızlı Nüfus Artışı ve Besin Temini 240
5. Hızlı Nüfus Artışı ve Ormanların Tahribi 241
6. Hızlı Nüfus Artışı ve Tatlı Su Kaynaklarının Kullanımı 241

Test 01 243

Çözüm 01 245

3. Irkçılık

1. Irk ve Irkçılık 247
2. Etnik Yapı 248
3. Milliyetçilik 248
4. Öteki ve Çok Kültürcülük 250

Test 01 251

Çözüm 01 253

4. Küreselleşme ve Ekonomik Sorunlar

1. Küreselleşme 255
2. Küreselleşmeyi Destekleyen Faktörler 255
3. Küreselleşme Eleştirileri 256
4. Küresel Ekonomik Sorunlar 256

Test 01 259

Çözüm 01 261

5. Günümüzde Enerji Sorunu

1. Enerji Çeşitleri 263
2. Günümüz Dünyasında Enerji Sorunu 264
3. Enerjiden Kaynaklanan Sorunlar 265
4. Günümüz Türkiye'sinde Enerji Sorunu 266
5. Geleceğin Türkiye'sinde Enerji Sorunu 266

Test 01 267

Çözüm 01 269

6. Medya

1. Medyanın Toplumsal Gücü 271
2. Medta ve Kütlür İlişkisi 271
3. Medya ve Ayrımcılık 272
4. Küresel Medya 272
5. Kadın Hakları ve Medya 272
6. Bilişim Suçları 272
7. Terör 273
8. Sosyal Bilgilerde Güncel Konular 273
9. Medya Okuryazarlığı 273

Test 01 275

Çözüm 01 277

7. Güncel Çevre Sorunları

1. Nüfus Artışı Sorunu 280
2. Su Kirliliği 280
3. Toprak Kirliliği 281
4. Hava Kirliliği 282
5. Sera Etkisi 283
6. Ozon Tabakasının İncelmesi 284
7. Gürültü Kirliliği 284
8. Radyoaktif Kirlilik 285
9. Erozyon 285
10. Ormansızlaşma 286

Test 01 287

Çözüm 01 289

Nobel Akademik Yayıncılık

DERS 4
BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME

1. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda ve Ders Kitaplarında Bilim ve Teknoloji

1. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Genel Amaçlarında Bilim ve Teknoloji 293
2. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları İçerisinde Bilim ve Teknoloji 293
3. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımlarında Bilim ve Teknoloji 294
4. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Becerilerinde Bilim ve Teknoloji 296
5. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kavramlarında Bilim ve Teknoloji 296
6. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Değerlerinde Bilim ve Teknoloji 296
7. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Bilim ve Teknoloji 297
8. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Bilim ve Teknoloji Bağlamında Atatürkçülük Konuları 299

Test 01 301

Çözüm 01 305

2. Paleolitik, Neolitik ve İlk Çağ'da Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. Tarih Öncesi Çağlarda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 307
2. İlk Uygarlıklarda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 309
3. İlk Çağ'da Bilim ve Teknoloji 316

Test 01 317

Çözüm 01 321

3. Orta Çağ'da Dünyada Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. Orta Çağ Avrupa'sında Bilim ve Teknoloji 323
2. Feodal Toplum ve Teknoloji 325
3. Bizans'ta Bilim ve Teknoloji 326
4. Orta Çağ'da Çin'de Bilm ve Teknoloji 327
5. Orta Çağ'da Hint'te Bilim ve Teknoloji 328
6. Orta Çağ'da Amerika Kıtasında Bilim ve Teknoloji 329

Test 01 333

Çözüm 01 337

4. Orta Çağ'da (476-1453) Türk-İslam Dünyasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. Türk - İslam Dünyasında Bilimin Gelişmesinde Rol Oynayan Etkenler 339

Test 01 349

Çözüm 01 355

5. Yeni ve Yakın Çağlarda Dünyada Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme (1453-1914)

1. Rönesans Dönemi'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 359
2. 16. ve 17. Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 360
3. Aydınlanma Çağı'nda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 362
4. Endüstri Devrimi'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 362

Test 01 365

Çözüm 01 369

6. Osmanlı Devleti'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. Osmanlı Devleti'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 371
2. Klasik Dönem'de Osmanlı Devleti'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 371

Nobel Akademik Yayıncılık

3. Modernleşme Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 373
4. Tanzimat Dönemi'nde Osmanlılarda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 375
Test 01 379
Çözüm 01 383

7. I. ve II. Dünya Savaşları Arasında Dünyada Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme (1914- 1945)

1. I. Dünya Savaşı'nda Bilim ve Teknoloji 385
2. II. Dünya Savaşı'nda Bilim ve Teknoloji 386
Test 01 389
Çözüm 01 393

8. Cumhuriyet Dönemi Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme (1920 - 2015)

1. 1920 - 1950 Yılları Arasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 396
2. 1950-1960 Yılları Arasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 396
3. 1960 - 1980 Yılları Arasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 397
4. 1980 - 2015 Yılları Arasında Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 397
Test 01 399
Çözüm 01 401

9. II. Dünya Savaşı Sonrasında Dünyada Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

1. II. Dünya Savaşı Sonrasında Dünyada Billim, Teknoloji ve Sosyal Değişme 403
Test 01 407
Çözüm 01 409

DERS 5
İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

1. İletişimde Temel Kavramlar ve Süreçler

1. İletişim Nedir? 413
Test 01 425
Çözüm 01 431

2. İletişim Becerileri

1. İletişim Becerisinin Tanımı 433
2. Saygı Duymak 433
3. Empatik Anayışla Yaklaşabilmek 433
4. Etkin Dinlemek 434
5. Somut Konuşmak 434
6. Uygun Bir Biçimde Kendini Açma 434
7. "Ben Dili" ile Konuşmak 435
8. "Tek ve Tek Mesaj Yollama" Becerisine Sahip Olma 435
9. Ben Dilinin Kullanarak "Empatik Güvengenlik" Davranışı Göstermek 435
10. Saygıyı Temele Alarak Saydam Davranmak ve Maske Takmamak 436
11. Sözel Olmayan Davranışlar ve Sözel Olmayan Davranışlarla Sözel Davranışların Uyumlu Olması 436
Test 01 437
Çözüm 01 439

3. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişim

1. Kişiler Arası İletişim 441
2. Kişiler Arası İletişimi Etkileyen Temel Faktörler 441
3. Kişiler Arası İletişimde Kişisel Özelliklerin Rolü 441
4. Kişiler Arası İletişimde Algının Rolü 442
5. Kişiler Arası İletişimde Duyguların Rolü 442

Nobel Akademik Yayıncılık

6. Kişiler Arası İletişimde Kültürün Rolü 442
7. Kişiler Arası İletişimde Fiziksel Çevrenin Rolü 442
8. Kişiler Arası İlişkiler 443
9. Kişiler Arası İlişkilerin Başlaması: İlk İzlenimler 443
Test 01 445
Çözüm 01 447

4. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Dinleme

1. İletişim Sürecinde Dinleme Becerisi 449
2. Dinleme Türleri ve Özellikleri 449
Test 01 455
Çözüm 01 459

5. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Empati

1. Empati 461
2. Perspektif Alma 461
3. Benmerkezcilik (Egosantrizm) ve Empati 461
4. Hayalî Katılım 462
5. Kişisel Gerilim 462
6. Empati - Sempati İlişkisi 462
7. Empatik Dinleme 463
8. Soru Sorma 463
9. Açıkça İfade Etme 463
10. Destekleme 463
11. Yorumlama 464
12. Yapısı Eleştiri 464
Test 01 465
Çözüm 01 467

6. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Kendini Açma

1. Kendini Açma Nedir? 469
Test 01 473
Çözüm 01 475

7. Kişiler Arası İlişkilerde Sözsüz İletişim

1. Sözsüz İletişimin Sözlü İletişimden Farkı ve Önemi 477
2. Sözel Olmayan İletişim ve Kişiler Arası Duyarlılık 477
3. Kültür ve Beden Dili 477
4. Sözsüz İletişimin Unsurları 478
5. İletişim Ortamı ve Kişiler Arası Mesafe 480
Test 01 483
Çözüm 01 485

8. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Güvengenlik

1. Güvengenlik Nedir? 487
2. Güvengen, Boyun Eğici ve Saldırgan Davranışlar 487
3. Güvengen Davranışların Sınıflandırılması 489
4. Güvengen Davranışların Geliştirilmesine Yönelik Teknikler 489
5. Güvengenlik Eğitiminin Eğitim Ortamlarındaki Yeri 490
Test 01 491
Çözüm 01 493

9. Kişiler Arası İlişkilerde Çatışma ve Çatışma Çözme

1. Çatışma Nedir? 495
2. Çatışma Çözme Nedir? 497
3. Okulda Çatışma Çözme 499
4. Çatışma Çözme Süreci 499
5. Çatışma Çözme Yöntemleri 501
Test 01 503
Çözüm 01 507

Nobel Akademik Yayıncılık

10. Kişiler Arası İlişkiler ve İletişimde Duygusal Zekâ

1. Duygu 509
2. Duyguların İşlevleri 509
3. Duygusal Zekâ 510
4. Duygusal Zekâ Modelleri 510
5. Duygusal Okuryazarlık 512
6. Duygusal Zekânın İletişim Açısından Doğurgaları 512

Test 01 513

Çözüm 01 515

11. Aile İçi İlişkiler ve İletişim

1. Ailenin Tanımı, İşlevleri ve Aile Tipleri 517
2. Ailenin İşlevleri 518
3. Ailede Anne - Baba - Çocuk İletişimi 518
4. Anne - Çocuk İlişkisi 518
5. Anne - Çocuk ve Bağlanma 519
6. Bağlanmanın Sınıflandırılması 519
7. Eşler Arası İlişkiler 520
8. Kardeşler Arası İletişim 520
9. Anne Baba Tutumları ve Çocuk 521

Test 01 523

Çözüm 01 525

12. Farklı Ortamlarda Kişiler Arası İlişkiler ve İletişim

1. Okulda İletişim 527

Test 01 533

Çözüm 01 535

Nobel Akademik Yayıncılık

DERS 6
SOSYOLOJİ

1. Sosyolojinin Türkçesi Nedir?

1. Sosyolojinin Türkçesi Nedir? 539
2. Sosyolojinin Diğer Bilimlerden Farkı Nedir? ... 540
3. Toplum 541
4. Toplumsal Kurumlar 543
5. Sosyoloji ve Alt Dalları 546

Test 01 549

Çözüm 01 551

2. Sosyoloji Araştırma, Yöntem ve Teknikleri

1. Giriş 553
2. Bilimsel Araştırma İlkeleri 553
3. Sosyolohinin Kullandığı Bilimsel Yöntemler 553
4. Sosyolojimim Kullandığı Veri Toplama Teknikleri 556
5. Güvenirlik ve Geçerllik 557

Test 01 559

Çözüm 01 561

3. Sosyolojinin Tarihsel Gelişimi

1. Giriş 563
2. Sosyolojinin Bir Bilim Dalı Olarak Doğuşu 563
3. Modern Sosyolojinin Kurucuları 564
4. Modern Toplum Kuramları 566
5. Sosyoloji Bilime Yeni Yaklaşımlar 567
6. Postmodernizm 567
7. Türkiye'de Sosyoloji'nin Gelişimi 568

Test 01 569

Çözüm 01 573

4. Kültür

1. Kültürel Kavramlar 575
2. Kültür Çeşitleri 576
Test 01 577
Çözüm 01 581

5. Toplumsallaşma

1. Toplumsallaşma Süreci 583
2. Toplumsallaşma Sürecinin Hedefleri 584
3. Toplumsallaşma ve Benliğin Oluşması 585
Test 01 587
Çözüm 01 589

6. Aile Kurumu

1. Aile 591
2. Ailenin İşlevleri 591
3. Aile Modelleri (Sınıflandırma) 592
4. Evlilik ve Türleri 593
5. Boşanma 594
6. Başarılı Evliliğin Sırları 594
Test 01 595
Çözüm 01 597

7. Ekonomi Kurumu

1. Ekonomi ve Sosyoloji İlişkisi 599
2. Üretim ve Fonksiyonları 599
3. Üretimde Uygulanan Rejimler 599
4. İş Bölümü 600
5. Değişim (Mübadele) 600
6. Mülkiyet Hakkı 601
7. Pazar Piyasası 601
8. Tüketim 601
Test 01 603
Çözüm 01 605

8. Eğitim Kurumu

1. Eğitimin İşlevleri 607
2. Okulun Toplumsal Görevleri 607
Test 01 609
Çözüm 01 611

9. Din Kültürü

1. Dinî İnanç Biçimleri 613
2. Dinin Görevleri 614
Test 01 615
Çözüm 01 617

10. Siyasal Kurumlar

1. Otorite 619
2. Devlet 619
3. Hükûmet ve Sorumlulukları 620
4. Bürokrasi 620
5. Demokrasi 620
6. Baskı Grupları 621
Test 01 623
Çözüm 01 625

11. Nüfus

1. Nüfusun Değişimini Etkileyen Faktörler 627
2. Demografik Değişme Kuramı 628
3. Nüfusun Dönemlere Ayrılması 628
4. Türkiye'de Nüfus ve Özellikleri 629
Test 01 631
Çözüm 01 633

Nobel Akademik Yayıncılık

12. Toplumsal Gruplar

1. Toplumsal Grupların Özellikleri 635
2. Toplumsal Grupların İşlevleri 635
3. Toplumsal Grup Çeşitleri..... 636
4. Diğer Gruplar 637
5. Grup Liderliği 637
6. Grup Normları 638
7. Toplumsal Grup Dışındaki Topluluklar..... 638

Test 01 639

Çözüm 01..... 641

13. Toplumsal Tabakalaşma

1. Toplumsal Tabakalaşma..... 643
2. Toplumsal Tabakalaşma Kuramları 644
3. Fonksiyonalist Yaklaşım..... 644
4. Max Weber'in Toplumsal Tabakalaşma Görüşleri 645
5. Lenksi'nin Kuramı 645
6. Toplumsal Katmanlar Arasındaki Farklar 646
7. Küresel Tabakalaşma..... 646

Test 01 647

Çözüm 01..... 649

14. Toplumsal Değişme

1. Toplumsal Değişme 651
2. Toplumsal Değişme Kaynakları 652
3. Toplumsal Değişme Kuramları..... 652
4. Toplumsal Değişme ve Teknoloji..... 653
5. Toplumsal Değişme ve Modernleşme..... 653

Test 01 655

Çözüm 01..... 657

15. Kentleşme

1. Kentleşme..... 659
2. Sanayileşme Öncesi Kentler..... 659
3. Endüstriyel Kentler..... 659
4. Kentleşme Kuramları 660
5. Kentleşmenin Ekolojik Süreçleri 660
6. Kent Yaşamı..... 661
7. Türkiye'de Kentleşme 662

Test 01 663

Çözüm 01..... 665

16. Endüstrileşme Sonrası Toplum

1. Endüstrileşme Sonrası Toplum 667

Test 01 669

Çözüm 01..... 671

17. Suç ve Toplum

1. Suç ve Toplum 673

Test 01 679

Çözüm 01..... 681

18. Bilim Teknoloji ve Toplum

1. Bilimin Ortaya Çıkışı 683
2. Bilimsel Normlar..... 683
3. Teknoloji ve Değişme..... 683

Test 01 685

Çözüm 01..... 687

19. Savaş ve Savaşın Toplumsal Sonuçları

1. Savaş ve Savaşın Toplumsal Sonuçları..... 689

Test 01 693

Çözüm 01..... 695

Nobel Akademik Yayıncılık

DERS 7
SOSYAL PROJE GELİŞTİRME

1. Bilgi, Bilim ve Bilimsel Yöntem

1. Bilgi Nedir? 699
2. Bilim Nedir? 699
3. Bilimsel Yöntem 701

Test 01 705

Çözüm 01 707

2. Araştırma ve Proje

1. Araştırma Türleri 710

Test 01 713

Çözüm 01 715

3. Sosyal Bilgilerde Proje Tabanlı Öğrenme ve Önemi

1. Proje Tabanlı Öğrenme 717
2. Tapılandırmacılık ve Sosyal Öğrenme 718
3. Sosyal Bilgilerde Proje Tabanlı Öğrenme 718
4. Proje Türleri ve Proje Hazırlarken Dikkat Edilecek Kurallar 720
5. Etkili Bir Sunum Nasıl Yapılır? 724

Test 01 725

Çözüm 01 727

DERS 8
EKONOMİ

1. Ekonomi

1. Ekonominin Bazı Temel Kavramları 731
2. Ekonominin Temel Soruları 734
3. Ekonominin Temel Hedefleri 735
4. Ekonomik Sistemler 736
5. Bir Sosyal Bilim Olarak Ekonomi 737
6. Ekonomide Karar Vericiler 738
7. Piyasalar 738
8. Ekonomi Çeşitleri 739

Test 01 741

Çözüm 01 745

2. Talep, Arz ve Fiyat

1. Talep 747
2. Arz 749
3. Piyasa Dengesi 752
4. Esneklikler 752

Test 01 755

Çözüm 01 757

3. Devletin Fiyat Kontrolü

1. Devletin Fiyat Kontrolü 759
2. Tüketici Davranışı Teorisi 760
3. Piyasalar 761
4. Faktör Piyasaları ve Gelir Dağılımı 763

Test 01 765

Çözüm 01 767

4. Milli Gelir

1. Millî Gelir ile İlgili İki Temel Kavram 769
2. Millî Gelir Ölçüm Yaklaşımları 770
3. Kişi Başına Düşen Millî Gelir 771
4. Temel Makro Ekonomi Sorunları 771
5. Makro Ekonomi Politikasının Temel Araçları 773
6. Ekonomide Planlanan Toplam Harcamalar 774
7. Ekonomik Kriz 774

Test 01 777

Çözüm 01 781

Nobel Akademik Yayıncılık

5. Para Teorisi

1. Para Teorisi 783
2. Enflasyon 783
3. Uluslararası Ticaret 785
4. Uluslararası Finans 787
5. Döviz Kuru 788
6. Ekonomik Büyüme 789
7. Ekonomik Kalkınma 790

Test 01 793

Çözüm 01 795

DERS 9
SANAT VE ESTETİK

1. Sanat ve Estetik

1. Estetik 799
2. Güzellik 802
3. Sanat 802

Test 01 805

Çözüm 01 807

2. Filozofların Estetik, Güzellik ve Sanat Anlayışları

1. Platon (MÖ 427 - 347) 809
2. Aristoteles (MÖ 384 - 322) 810
3. Plotinus (MÖ 205 - 270) 810
4. Kant (1724 - 1804) 810
5. Schiller (1759 - 1805) 811
6. Hegel (1770 - 1831) 811
7. J. M. Guyau (1854 - 1888) 812
8. Freud (1850 - 1939) 812

Test 01 813

Çözüm 01 815

3. Sanat Kuramları

1. Yansıtma Kuramı (Taklit Olarak Sanat) 817
2. Biçimci Sanat Kuramı 817
3. İşlevsellik (Fonksiyonellik) Kuramı 817
4. Duygusal Etki Kuramı (Estetik Yaşantı Olarak Sanat) 817
5. Anlatımcı Kuram (Yaratma Olarak Sanat) 818

Test 01 821

Çözüm 01 823

Test 02 825

Çözüm 02 827

DERS 10
ARKEOLOJİ

1. Arkeoloji Nedir?

1. Arkeolojinin Bölümleri 831
2. Farklı Arkeoloji Tanımları 831
3. Pleistosen Arkeolohisi 831
4. İnsan Kaç Yaşında? 831

Test 01 833

Çözüm 01 835

2. Arkeolojik Araştırma Yöntemleri, Arkeoloji Biliminin Tarihsel Gelişimi

1. Arkeolojik Araştırma Yöntemleri 837
2. Arkeoloji Biliminin Tarihsel Gelişimi 838

3. Geçmişten Günümüze Kalıntılar

1. Arkeolojik Dolgu 841
2. Arkeolojinin Araştırma Alanları 842

Test 01 845

Çözüm 01 849

Nobel Akademik Yayıncılık

4. Arkeolojik Bulguların Tarihlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler, Arkeolojiye Yardımcı Bilim Dalları ve Arkeolojik Yaklaşımlar

1. Arkeolojik Bulguların Tarihlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler 851

Test 01 855

Çözüm 01 857

5. Türkiye'deki Arkeoloji Müzeleri

1. Müzecilik 859
2. Anadolu Medeniyetleri Müzesi 859

6. Türk Tarihindeki Arkeolojik Gelişim, Türkiye'de Arkeoloji Alanında Çalışma Yapan İsimler

1. Osmanlı Dönemi 861
2. Cumhuriyet Dönemi 861
3. Türkiye'de Arkeoloji 861
4. Türkiye'de Arkeoloji Alanında Çalışma Yapan İsimler 862

Test 01 867

Çözüm 01 869

7. İnsanlık Tarihinin Çağlara Ayrılması

1. Taş Çağı 872
2. Maden Çağı 874

Test 01 881

Çözüm 01 883

8. Anadolu'daki İlk Çağ Uygarlıkları, Çevre Uygarlıklar ve Anadolu'ya Etkileri, Önemli Kültür Kalıntıları

1. Önemli Kültür Kalıntıları 886

Test 01 893

Çözüm 01 897

9. Arkeolojik Kavramlar

DERS 11
ANTROPOLOJİ

1. Antropolojinin Tanımı ve Kapsamı

1. Antropoloji Nedir? 903
2. Antropolojinin Tarihsel Gelişimi 903
3. Antropolojinin Yaklaşım ve İlkeleri 905
4. Antropolojinin Dalları 906
5. Antropolojinin Yönetimi ve Araştırma Teknikleri 908

Test 01 911

Çözüm 01 915

Test 02 917

Çözüm 02 923

2. Kültür

1. Kültür Nedir? 925
2. Kültürü Oluşturan Ögeler ve Özellikleri 925
3. Kültürün Özellikleri 926
4. Kültürel Süreçler 928
5. Kültürel Farklılıklar (Differences in Culture) 930

Test 01 933

Çözüm 01 937

Test 02 939

Çözüm 02 943

3. Antropolojide Temel Ekoller

1. Evrimci ve Tarihse Ekol 945
2. İşlevselci (Fonksiyonalist) ve Yapısalcı Ekoller 947

Nobel Akademik Yayıncılık

3. Psikoloji ve Biyolojik Yönelimli Ekoller 949
4. Çatışmacı ve Uyarlanmacı Ekoller 950
Test 01 955
Çözüm 01 959
Test 02 961
Çözüm 02 965

4. İnsanların Canlılar Dünyasındaki Yeri ve Biyolojik Çaşitliliği

1. İnsanın Canlılar Dünyasındaki Yeri 967
2. Primatlar 969
3. İnsanın Biyolojik Çeşitliliği 972
Test 01 975
Çözüm 01 979
Test 02 981
Çözüm 02 983

5. İnsanın Evrimi ve Evrim Mekanizması

1. Evrim Düşüncesinin Gelişimi 985
2. Primatların Evrimi 988
3. İlk Hominidler 989
4. İlk İnsanlar 990
Test 01 995
Çözüm 01 999
Test 02 1001
Çözüm 02 1003

6. Sanayi Öncesi Uyarlanma ve Yaşam Tarzları

1. Avcı - Toplayıcılık 1005
2. Tarım ve Hayvancı Uyarlanma 1007
Test 01 1015
Çözüm 01 1019
Test 02 1021
Çözüm 02 1023

7. Kent, Devlet ve Endüstri

1. Kentleşme ve Tarım Dışı Tabakalaşmanın Doğuşu 1025
2. Devletin Gelişimi 1026
3. Endüstri Toplumu ve Yeni Yaşam Biçimi 1027
4. İktisadi Gelişmişliğin Yayılması, Az Gelişmişlik ve Üçüncü Dünya 1030
5. Antropolojide Yeni Yönelimler 1033
Test 01 1035
Çözüm 01 1039
Test 02 1041
Çözüm 02 1043

8. Akrabalık Sistemleri ve Sosyal Örgüt

1. Temel Kurum Olarak Aile 1045
2. Evlilik Türleri 1047
3. Aile ve Akrabalık 1049
Test 01 1051
Çözüm 01 1055
Test 02 1057
Çözüm 02 1061

9. Din ve Kutsal

1. Din: İnancın Kurumsallaşması 1063
2. İnanç Sistemlerinin Çeşitliliği 1064
3. Mitoloji ve Mitoslar 1068
Test 01 1069
Çözüm 01 1073
Test 02 1075
Çözüm 02 1077

Nobel Akademik Yayıncılık

10. Dil ve İletişim

1. Dil Nedir? 1079
2. Dilin Unsurları 1080

Test 01 1085
Çözüm 01..... 1089
Test 02 1091
Çözüm 02..... 1095

11. Türkiye'de Antropoloji Çalışmaları

DERS 12
SOSYAL PSİKOLOJİ

1. Sosyal Psikolojiye Giriş

1. Sosyal Psikolojinin Temel Kavramları 1103
2. Sosyal Psikolojide Veri Analizi 1107

Test 01 1111
Çözüm 01.....1115

2. Yaklaşma, Çekicilik, Sevgi ve Aşk

1. Sosyal Yaşamda İnsanlar Niçin Yaklaşma İhtiyacında Bulunur? 1117
2. Çekicilikte Sevmede ve Yakın Olmada Etkili Olan Kriterler.....1117
3. Kişilik Özellikleri ve Sevme Eğilimi Arasındaki İlişki.....1118

Test 01 1121
Çözüm 01.....1123

3. İlişkilerimiz ve Saldırganlık

1. Toplumsal Yaşam ve Saldırganlık.....1125
2. Saldırganlık Kavramı ve Tanımı.....1125

Test 01 1129
Çözüm 01.....1133

4. Benlik ve Kimlik

1. Benlik Kavramı.....1135

Test 01 1137
Çözüm 01.....1139

5. Algılama

1. Algılama Kavramı 1141
2. Algılamada Düzenleme Süreci 1143

Test 01 1145
Çözüm 01.....1147

6. Tutumlar ve Ön Yargı

1. Tutum Kavramı 1149
2. Tutumların Oluşmasında Rol Oynayan Faktörler.....1150

Test 01 1153
Çözüm 01.....1155

7. Sosyal Etki ve Uyma Davranışı

1. Sosyal Etki Kavramı.....1157
2. Uyma Davranışı 1157
3. Sosyal Etki Araştırmalarında Uyma Davranışını Etkileyen Ortamsal Faktörler 1158
4. Boyun Eğdirme Teknikleri 1159

Test 01 1161
Çözüm 01.....1163

8. Sosyal Gruplar

1. Grup Kavramı 1165
2. Sosyal Grupların Oluşum Kriterleri 1165
3. Sosyal Yığınlar ve Kitleler.....1165
4. Sosyal Yığınların Özellikleri 1165

Test 01 1169
Çözüm 01.....1171

Nobel Akademik Yayıncılık

9. Bireysel İlişkiler, İletişim, İkna ve Propaganda

1. İletişim Kavramı 1173
2. İletişimin Önemi 1173
3. İletişimin Fonksiyonları 1174
4. Propaganda Nedir? 1175

Test 01 1177

Çözüm 01 1179

10. İnsan İlişkileri ve Doğrusal Zekâ - Kişilik ve Liderlik

1. Duygu Kavramı 1181
2. Zekâ Kavramı 1181
3. Duygusal Zekâ 1181
4. Kişilik Kavramı 1183
5. Kişilik ile İlgili Kavramlar 1185
6. Liderlik Kavramı 1185
7. Karizma Kavramı 1187

Test 01 1189

Çözüm 01 1193

DERS 13
SİYASET BİLİMİ

1. Siyaset ve Siyaset Bilimi

1. Siyaset ve Siyaset Bilimi 1197
2. Modern Siyasetin Gelişimi 1198
3. Siyasetnameler ve Layihalar 1199
4. Siyaset Biliminin Kapsamı 1199

Test 01 1201

Çözüm 01 1205

2. Siyasetin Kavramları

1. İktidar 1207
2. Elitist Teori (Seçkinci Kuram) 1207
3. Egemenlik 1209
4. Meşruluk 1210
5. Max Weber'in Otorite Sınıflaması 1210

Test 01 1211

Çözüm 01 1213

3. Devlet

1. Devlet 1215
2. Devlet Türleri 1216
3. Siyasal Sistemler 1217

Test 01 1221

Çözüm 01 1225

4. Siyaset ve Birey: Siyasal Katılma

1. Siyasal Katılma 1227
2. Bireyi Siyasete Yönelten Temel Faktörler 1227

Test 01 1229

Çözüm 01 1231

5. Demokrasi

1. Demokrasinin Temel Nitelikleri 1233
2. Demokrasinin Gelişimi 1233
3. Demokrasi Çeşitleri 1234
4. Çağdaş Demokrasi Modelleri 1235
5. Temsilî Demokrasiye Alternatif Öneriler 1236
6. Yirmi Birinci Yüzyılda Demokrasi 1237

Test 01 1239

Çözüm 01 1243

Nobel Akademik Yayıncılık

6. Siyasi İdeolojiler

1. Siyasi İdeolojiler ve Temsilcileri 1245
2. Otoriter Düşünce 1245
3. Liberalizm 1246
4. Muhafazakârlık 1246
5. Sosyalizm 1247
6. Sosyal Demokrasi 1247
7. Faşizm 1248

Test 01 1249

Çözüm 01 1251

7. Siyasal Güçler

1. Siyasi Partiler 1253
2. Siyasi Partilerin Ortaya Çıkışı 1253
3. Siyasi Partilerin Sınıflandırılması 1254
4. Demokrasilerde Parti Sistemleri 1255
5. Sartori'nin Tek Parti Sistemi 1255
6. Kamuoyu 1256
7. Kamuoyu Oluşturma Unsurları 1256
8. Baskı Grupları 1257

Test 01 1259

Çözüm 01 1261

8. Küreselleşme ve Siyaset

1. Uluslararası Kuruluşlar 1263
2. Avrupa Birliği 1265
3. Avrupa Konseyi 1266
4. NATO 1266
5. Anayasa 1267
6. 1982 Anayasası'na İlişkin Temel Bilgiler 1271
7. Kamulaştırma, Devletleştirme ve Özelleştirme 1271
8. Cumhuriyetin Temel Organları 1272
9. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı . 1276
10. Millî Güvenlik Kurulu 1276
11. Olağanüstü Yönetim Usulleri 1277
12. Yargı 1278
13. İdare 1279
14. Yargı Yolu 1279
15. Askerî Yargı 1279
16. Anayasa Mahkemesi ile İlgili Hükümler 1281
17. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu 1282
18. Sayıştay 1283
19. Bütçe 1283
20. İnkılap Kanunlarının Korunması 1283

Test 01 1285

Çözüm 01 1289

Kaynaklar 1291

Nobel Akademik Yayıncılık

KAYNAKLAR*

Arkonaç, S. A (2012). *Sosyal psikoloji.* Ankara: Nobel

Ata, B. (2013). *Bilim teknoloji sosyal değişme*. Ankara: Pegem.*

Atınok ,S., Çetinkaya, M. (2013). *İktisada giriş.* Ankara: Gazi.

Aydın, A. (2012). *Felsefe.* Ankara: Pegem.

Bilgili, A. S. (2013). *Sosyal bilgilerin temelleri.* Ankara: Pegem.

Bozkurt, V. (2014). *Değişen dünya sosyolojisi.* Bursa: Ekin.

Buyurgan ,S., Buyurgan, U. (2012). Sanat eğitimi ve öğretimi. Ankara: Pegem

Çetin , H. (2014). *Siyaset bilimi*. Ankara: Orion

Demiray, U. (2013). *Etkili iletişim.* Ankara: Pegem.

Dinler, Z. (2014). *İktisada giriş*. Bursa: Ekin.

Ertek ,T. (2013). *Temel ekonomi.* İstanbul: Beta.

Farago, F. (2013). *Sanat.* Ankara: Doğu Batı.

Freedman & diğ., (1989). Sosyal psikoloji. İstanbul: Ara.

Göksu, T. (2007). *Sosyal psikoloji.* Ankara: Seçkin

Güney, S. (2012). *Sosyal psikoloji.* Ankara: Nobel.

Hogg, G. V. H. (2014). *Sosyal psikoloji.* Ankara: Ütopya

İçli, G. (2002). *Sosyolojiye giriş.* Ankara: Anı.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi – kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar.* İstanbul: Evrim.

Kaya, A.(2014). Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim. Ankara: Pegem.

MEB (2005). *8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Programı*

MEB (2005). Sosyal bilgiler 4.-5. Sınıf Programı ve Kılavuz Kitabı

MEB (2005). Sosyal bilgiler 6-7. Sınıf Programı ve Kılavuz Kitabı

MEB (2010). İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi (8. Sınıf) Öğretim Programı

Özey, R. (2008). *Günümüz dünya sorunları*. İstanbul: Aktif.

Öztürk, C. (2011). *Sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem

Safran, M. (2011). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem.

Saran, N. (2012). *Antropoloji.* İstanbul: İnkilap

Shelley T. ve diğ.(2010). *Sosyal psikoloji.*. İstanbul: İmge.

Tay, B. ve Öcal, A. (2011). *Özel eğitim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem..

Tezcan, M. (2012). *Sosyolojiye giriş.* Ankara: Anı.

Tokdemir, H. G., Unat,Y. (2014). *Bilim tarihi* Ankara: Pegem.

Turan, R. ve Ulusoy, K. (2011). *Sosyal bilgilerin temelleri.* Ankara: Pegem.

Turan, R., Sümbül, A. M. ve Akdağ, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar*-1. Ankara: Pegem.

Turan, R., Sümbül, A. M. ve Akdağ, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-2.* Ankara: Pegem.

Tutar, H. (2014). *Sosyal psikoloji.* Ankara:Seçkin

Ünal, Ç. (2014).*Sosyal proje geliştirme.* Ankara: Pegem.

Ünal, Ç. (2014).*Sosyal proje geliştirme.* Ankara: Pegem.

Yazıcı, H., Arıbaş, K.(2011) *Günümüz dünya sorunları.* Ankara: Pegem.

Yıldırım, C. (2012). *Bilim tarihi.* İstanbul: Remzi.

Yolcu E. (2009). *Sanat eğitimi kuram ve yöntemleri. Ankara*: Nobel.

* Bu KPSS- ÖABT Kitabında yukarda belirtilen kaynaklardan yararlanılmıştır. Ancak okuyucuyu sıkmamak için ilgili dersle alakalı hangi kaynaktan yararlanıldığı burada belirtilmiştir.

Nobel Akademik Yayıncılık

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

ÖABT

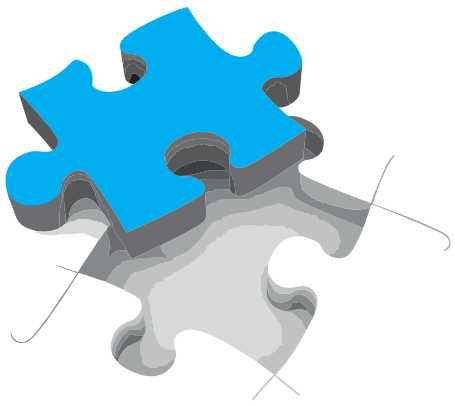

Editör: **Doç. Dr. Yılmaz POLAT**

Doç. Dr. Kaya YILMAZ - Doç. Dr. Nuri KAVAK - Doç. Dr. Ömer ADIGÜZEL - Yrd. Doç. Dr. Betül BATIR - Yrd. Doç. Dr. Hasan KARAKÖSE
Yrd. Doç. Dr. İbrahim HABACI - Yrd. Doç. Dr. İskender DÖLEK - Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk ALTUNÇ - Yrd. Doç. Dr. Sevim GÜVEN
Yrd. Doç. Dr. Yusuf KESKİN - Dr. Ali Ekber GÜLERSOY - Dr. Mustafa Kemal ÖZTÜRK - Öğr. Gör. Murat TURPÇU
Öğr. Gör. Nevzat ERDOĞAN - Öğr. Gör. Ramazan TELCİ - Öğr. Gör. Zikrullah AYKAÇ - Aylin POLAT - Bekir YILDIRIM - Kemal KARA
Murat TAŞTAN - Onur ÖZ - Selamettin YILMAZ - Taliha ASLAN

SOSYAL BİLGİLER

DETAYLI KONU ANLATIMI • ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ • KONU TESTLERİ • DENEME SINAVLARI

kısayol yayıncılık

4. Basım

aby

KISAYOL YAYINCILIK **ALAN BİLGİSİ YAYINLARI**

ALAN BİLGİSİ YAYIN NO. : 07
ISBN : 978-605-860-467-4
© 4. Basım

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ/ ALAN BİLGİSİ

Editör: Doç. Dr. Yılmaz POLAT

Yazarlar: *Doç. Dr. Kaya YILMAZ, Doç. Dr. Nuri KAVAK, Doç. Dr. Ömer ADIGÜZEL, Yrd. Doç. Dr. Betül BATIR, Yrd. Doç. Dr. Hasan KARAKÖSE, Yrd. Doç. Dr. İbrahim HABACI, Yrd. Doç. Dr. İskender DÖLEK, Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk ALTUNÇ, Yrd. Doç. Dr. Sevim GÜVEN, Yrd. Doç. Dr. Yusuf KESKİN, Dr. Ali Ekber GÜLERSOY, Dr. Mustafa Kemal ÖZTÜRK, Öğr. Gör. Murat TURPÇU, Öğr. Gör. Nevzat ERDOĞAN, Öğr. Gör. Ramazan TELCİ, Öğr. Gör. Zikrullah AYKAÇ, Aylin POLAT, Bekir YILDIRIM, Kemal KARA, Murat TAŞTAN, Onur ÖZ, Selamettin YILMAZ, Taliha ASLAN*

Revize Edenler: *Yrd. Doç. Dr. Halil Ersin AVCI, Doç. Dr. Ahmet Edip MÜFTÜOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Çağlar ÇETİNKAYA,*

© Copyright 2015, ALAN BİLGİSİ YAYINLARI SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Alan Bilgisi Yayınlarına aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Taliha Arslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Cad. Sedef Sok. No.:1 K.Karabekir / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Polat, Yılmaz.
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği / Alan Bilgisi / ***Editör:*** *Doç. Dr. Yılmaz POLAT*
XXVI + 830 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-860-467-4
1. Alan Bilgisi 2. Sosyal Bilgiler 3. Öğretmenlik

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Zübeyde Hanım Mah. 635 Sok. No.: 10/7 İskitler / ANKARA
Tel: 0312 342 42 06 Faks: 0312 342 42 09
www.kisayolyayincilik.com

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 60 Faks: 0312 418 30 20
info@alanbilgisiyayinlari.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR

www.kisayolyayincilik.com
www.alanbilgisiyayinlari.com

ÖN SÖZ

Öğretmenlik mesleği; saygınlığı ve statüsü artan, sürekli gelişim ve güncellenme gerektiren bir ihtisas mesleğidir. Bu sebeple zaman ve şartlara göre gelişen her meslekte olduğu gibi öğretmenin yeni eğitim kuramları, yaklaşımları, stratejileri, yöntemleri ve tekniklerini öğrenip hızla gelişen dünyaya ayak uydurması gerekmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmeni; sosyal konulara ilgi duymalı, düşüncelerini öğrencilerine etkili bir biçimde aktarabilmeli, çevre ile iyi iletişim kurabilmeli, okumayı ve araştırma yapmayı sevmelidir. Ayrıca, öğretmenin hayal gücünün zengin ve hafızasının güçlü olması gerekir.

Sosyal bilgiler, öğrencilerin sosyalleşmesi ve toplumsal değerleri tam olarak kavrayabilmelerini sağlayacak en önemli araçtır. Sosyal bilgiler öğretiminden beklenen, bilgi toplumunun değerlerini özümsemiş, sosyal bilgiler alanlarında bilgi üreten ve bunu uygulayan, sürekli kendini geliştiren, insani değerlere sahip iyi nesillerin yetiştirilmesidir.

2013 yılından itibaren öğretmenler; genel yetenek - genel kültür ve eğitim bilimleri sorularının yanı sıra alan bilgisi ve alan eğitiminden de sınava tabi tutulmaya başlamışlardır. Millî Eğitim Bakanlığı, alanında uzman öğretmenleri atamak istemektedir. Elinizdeki bu eserin gayesi, sosyal bilgiler öğretmeni adaylarını yenilenen sınav sistemiyle KPSS'de yer alacak olan alan bilgisi ve alan eğitimi sınavlarına hazırlamaktır.

Eserin içeriğini; konu anlatımı, çözümlü sorular, konu testleri ve deneme sınavları oluşturmaktadır. Çabamız, öğretmen adaylarına faydalı olabilmektir. Kitabımızın hazırlanmasında emeği geçen değerli öğretim üyesi yazarlarımıza ve Alan Bilgisi Yayınları çalışanlarına teşekkür ederim.

Doç. Dr. Yılmaz POLAT

SUNUŞ

Değerli Öğretmenim,

Bilindiği üzere devletin eğitim kurumlarında öğretmen olabilmek için girilen KPSS'de 2013 yılından itibaren "genel kültür, genel yetenek ve eğitim bilimleri" sorularının yanında "alan bilgisi ve alan eğitimi" soruları da yer almaya başladı. Böylelikle bu sınava hazırlanan öğretmen adaylarının çalışmak zorunda oldukları konu sayısında büyük ölçüde bir artış oldu.

Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi'nin (ÖABT) en belirgin özelliği çok geniş bir konu yelpazesine sahip olmasıdır. Bu durum, konuları basitleştirerek anlatan, konuları derinlemesine anlatmak yerine en önemli noktalarını ele alan kitapları önemli bir ihtiyaç hâline getirmiştir.

Elinizdeki bu kitap, ÖABT'ye girecek olan öğretmenlerimize yol göstermek, kılavuzluk etmek, sınavla ilgili önemli konular hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Kitabın hazırlanmasında adayın işini olabildiğince kolaylaştırmak ve çalışmasını keyifli bir hâle getirmek temel bir ilke olarak benimsenmiştir. Adayın çalışmak durumunda olduğu çok sayıda konunun bulunduğu göz önünde bulundurularak konuların önemli noktaları sınav kapsamı dikkate alınarak ayırntıları ile ele alınmış, konu testleri ile öğrenilenlerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Konuların anlatımında kaynak niteliğindeki çok sayıda bilimsel ve akademik kitaptan yararlanılmıştır.

Hazırladığımız bu kitabın bu zorlu maratonda siz öğretmenlerimize katkı sağlaması ve yararlı olması en büyük dileğimizdir.

Yrd. Doç. Dr. Ömer Cem KARACAOĞLU

KPSS ÖABT KAPSAMI

Öğretmenlik Alan Bilgisi

1. Alan Bilgisi	% 80	2. Alan Eğitimi	% 20

KPSS ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ TESTİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

	Genel Yüzde	Yaklaşık Ağırlığı
1) Alan Bilgisi Testi	%80	
a) Tarih		%28
b) Coğrafya		%20
c) Siyaset Bilimi		%8
d) Diğer Sosyal Bilim Alanları Sosyal Bilgilerin Temelleri, Sosyal Psikoloji, Arkeoloji, Antropoloji, Sosyoloji, Felsefe, Ekonomi, Bilim Teknoloji ve Sosyal Değişme, Sanat ve Estetik, İnsan İlişkileri ve İletişim, Günümüz Dünya Sorunları, Sosyal Proje Geliştirme		%24
2) Alan Eğitimi Testi	%20	

kısayol yayıncılık

aby

İÇİNDEKİLER

KISIM I - TARİH

BÖLÜM 1

ESKİ ÇAĞ TARİHİ VE UYGARLIĞI

A. TARİH BİLİMİ 3
1. TARİHİN TANIMI 3
2. TARİH BİLİMİNİN KONUSU 3
3. TARİH YAZIMININ ÇEŞİTLERİ 3
4. TARİHİN KAYNAKLARI 3
5. TARİHE YARDIMCI OLAN BİLİMLER 4
6. TARİH BİLİMİNİN YÖNTEMLERİ 5

B. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR 5
1. PALEOLİTİK ÇAĞ (GÖ 2.500.000-12.000) 5
2. MEZOLİTİK (EPİPALEOLİTİK) ÇAĞ (GÖ 12.000-10.000) 5
3. NEOLİTİK ÇAĞ (İÖ 10.000-5.500) 6
4. KALKOLİTİK ÇAĞ (İÖ 5500/5000-3500) 6

C. İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI 6
1. ESKİ MEZOPOTAMYA TARİHİ (MEZOPOTAMYA UYGARLIKLARI) 6
2. ESKİ MISIR UYGARLIĞI (MISIR MEDENİYETİ) 7
3. ANADOLU UYGARLIKLARI (ANADOLU MEDENİYETLERİ) 8
4. İRAN UYGARLIĞI 11
5. EGE VE YUNAN UYGARLIKLARI 12
6. HELENİSTİK ÇAĞ 13
7. ROMA UYGARLIĞI (ROMA MEDENİYETİ) 13
8. DOĞU AKDENİZ UYGARLIKLARI 14
9. HİNT UYGARLIĞI (HİNT MEDENİYETİ) 14
10. ÇİN UYGARLIĞI (ÇİN MEDENİYETİ) 15

ÇÖZÜMLÜ TEST 16

KONU TESTİ 19

BÖLÜM 2

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

A. TÜRK ADININ ANLAMI VE TÜRKLERİN ANA YURDU 21

B. TÜRK TARİHİNİN KARAKTERİ 21

C. ORTA ASYA'DA İLK KÜLTÜR MERKEZLERİ 21
1. ANAV KÜLTÜRÜ 21
2. AFENESYOVA KÜLTÜRÜ (AFANESYEVO) 21
3. ANDRONOVO KÜLTÜRÜ (ANDRONOVA) 21
4. KARASUK KÜLTÜRÜ 21
5. TAGAR VE TAŞDIK KÜLTÜRÜ 22

D. GÖÇLER 22
1. GÖÇLERİN NEDENLERİ 22
2. GÖÇLERİN SONUÇLARI 22

E. ORTA ASYA'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERİ 22
1. İSKİTLER (SAKALAR) 22
2. ASYA HUN DEVLETİ (MÖ 220 – 48) 22
3. KAVİMLER GÖÇÜ (375-395) 23
4. AVRUPA HUN DEVLETİ (374 – 461) 24
5. AKHUNLAR (EFTALİTLER) 24
6. GÖKTÜRKLER 24
7. UYGURLAR (745-840) 25
8. DİĞER TÜRK DEVLETLERİ VE BOYLARI 25

F. ORTA ASYA'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET 28
1. DEVLET VE MEMLEKET YÖNETİMİ 28
2. ORDU 29
3. SOSYAL HAYAT 29
4. EKONOMİK HAYAT VE TİCARET 29
5. HUKUK 30
6. YAZI, DİL VE EDEBİYAT 30
7. DİN VE İNANIŞ 31
8. SANAT VE BİLİM 31

ÇÖZÜMLÜ TEST 33

KONU TESTİ 37

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 3

ORTA ÇAĞ TARİHİ

A. İSLAMİYETTEN ÖNCE DÜNYA'DA GENEL DURUM....39
1. AVRUPA'DA GENEL DURUM....39
2. ASYA'DA GENEL DURUM....39
B. İSLAMİYET'İN DOĞUŞU....39
1. HZ. PEYGAMBER VE MEKKE DÖNEMİ (571-622)....39
2. HZ. PEYGAMBER VE MEDİNE DÖNEMİ (622-632)....39
C. DÖRT HALİFE DEVRİ (632-661)....41
1. HZ. EBU BEKİR (632-634)....41
2. HZ. ÖMER DEVRİ (634-644)....41
3. HZ. OSMAN DEVRİ (644-656)....42
4. HZ. ALİ DEVRİ (656-661)....42
5. DÖRT HALİFE DÖNEMİ'NDE İDARE VE DİĞER GELİŞMELER....42
D. EMEVİLER DEVRİ (661-750)....43
1. MUAVİYE (661-680)....43
2. ABDÜLMELİK BİN MERVAN (685-705)....43
3. I. VELİD BİN ABDÜLMELİK (705-715)....44
4. ÖMER BİN ABDÜLAZİZ (717-720)....44
5. EMEVİLERİN DURAKLAMASI VE ÇÖKÜŞÜ....44
6. DEVLET YÖNETİMİ, SOSYAL YAPI, İLİM VE KÜLTÜR....44
E. ENDÜLÜS EMEVİ DEVLETİ (756-1492)....44
F. ABBASİLER (750-1258)....45
G. TÜRKLERİN MÜSLÜMAN OLMASI....45
1. TALAS SAVAŞI (751)....46
2. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ....46
ÇÖZÜMLÜ TEST....55
KONU TESTİ....61

BÖLÜM 4

YENİ VE YAKIN ÇAĞ TARİHİ

A. XV.-XVII. YÜZYILLARDA AVRUPA....65
1. YENİ ÇAĞ BAŞLARINDA AVRUPA'NIN GENEL DURUMU....65
2. COĞRAFİ KEŞİFLER VE SÖMÜRGECİLİK....66
3. HÜMANİZM VE RÖNESANS....66
4. REFORM....67
B. DEVRİMLER DÖNEMİ....67
1. SANAYİ DEVRİMİ....67
2. AMERİKAN DEVRİMİ....68
3. FRANSIZ DEVRİMİ....69
C. I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ DÜNYA....71
1. ABD....71
2. HİNDİSTAN, ÇİN VE JAPONYA....71
3. AFRİKA....72
4. İTALYAN BİRLİĞİNİN KURULMASI....72
5. ALMAN BİRLİĞİNİN KURULMASI....72
D. I. DÜNYA SAVAŞI VE SONUÇLARI (1914-1918)....72
1. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN NEDENLERİ....72
2. SAVAŞIN BAŞLAMASI....73
3. SAVAŞA KATILIMLAR....74
4. SAVAŞIN SONA ERMESİ....74
E. İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEM (1919-1939)....75
1. PARİS BARIŞ KONFERANSI VE MİLLETLER CEMİYETİ....75
2. GEÇİCİ BARIŞ DÖNEMİ....75
3. ÇARLIKTAN SOVYET RUSYA'YA....75
4. İTALYA'DA FAŞİZM 1928-1939....75
5. ALMANYA'DA NASYONAL SOSYALİZM (NAZİZM)....76
6. 1929 DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI....76
F. II. DÜNYA SAVAŞI....76
1. BERLİN-ROMA-TOKYO MİHVERİ'NİN KURULMASI....76
2. SAVAŞIN BAŞLAMASI VE YAYILMASI....77
3. SAVAŞIN SONA ERMESİ....77
4. II. DÜNYA SAVAŞI SIRASI VE SONRASINDA YAPILAN TOPLANTILAR....77
ÇÖZÜMLÜ TEST....79
KONU TESTİ....82

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 5

OSMANLI TARİHİ VE UYGARLIĞI

A. ANADOLU'DA KURULAN İKİNCİ DÖNEM TÜRK BEYLİKLERİ VE ÖZELLİKLERİ 85
1. KARESİOĞULLARI 85
2. KARAMANOĞULLARI 85
3. GERMİYANOĞULLARI 85
4. HAMİTOĞULLARI 85
5. CANDAROĞULLARI 85
6. AYDINOĞULLARI 85
7. MENTEŞOĞULLARI 85
8. SARUHANOĞULLARI 85
9. ERATNA VE KADI BURHANETTİN DEVLETİ 85
10. DİĞER BEYLİKLER 86

B. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULDUĞU DÖNEMDE ANADOLU VE BALKANLAR'IN DURUMU 86
1. ANADOLU'NUN DURUMU 86
2. BALKANLAR'IN DURUMU 86

C. KURULUŞUNDAN MONDROS MÜTAREKESİ'NE KADAR OSMANLI DEVLETİ 86
1. OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ 86
2. OSMANLI DEVLETİ'NİN BÜYÜMESİNİN SEBEPLERİ 86
3. KURULUŞUNDAN YÜKSELME DEVRİ BAŞINA KADAR OSMANLI DEVLETİ 87
4. OSMANLI DEVLETİ'NİN YÜKSELME DÖNEMİ 90
5. OSMANLI DEVLETİ'NİN DURAKLAMA DÖNEMİ 95
6. OSMANLI DEVLETİ'NİN GERİLEME DÖNEMİ 99
7. OSMANLI DEVLETİ'NİN DAĞILMA DÖNEMİ 103

D. OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE UYGARLIĞI 118
1. DEVLET YÖNETİMİ 118
2. TOPRAK YÖNETİMİ 120
3. TOPLUM YAPISI 122
4. ORDU 122
5. EĞİTİM ÖĞRETİM 124
6. YAZI, DİL VE EDEBİYAT 125
7. BİLİM 125
8. GÜZEL SANATLAR VE MİMARİ 125
9. HUKUK 126
10. DİNÎ HAYAT 127
11. EKONOMİK HAYAT (MALİYE) 127

ÇÖZÜMLÜ TEST 129

KONU TESTİ 137

BÖLÜM 6

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ I

A. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ VE SONRASI GELİŞMELER 141

B. I. DÜNYA SAVAŞI 142
1. SAVAŞIN NEDENLERİ 142
2. OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞA GİRMESİ 142
3. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI 143
4. I. DÜNYA SAVAŞI'NI SONLANDIRAN ANTLAŞMALAR 143

C. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ 144
1. KONGRELER DÖNEMİ 144
2. İSTANBUL'UN İŞGALİ 147
3. PARİS BARIŞ KONFERANSI 148
4. OSMANLI MECLİSİNİN TOPLANMASI VE MİSAKIMİLLÎ 148
5. SEVR ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920) 149
6. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE CEPHELER 149
7. MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI (11 EKİM 1922) 153
8. LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI 153

ÇÖZÜMLÜ TEST 156

KONU TESTİ 159

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 7

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ II

A. II. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE REFORM HAREKETLERİ 161
1. SİYASİ ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR 161
2. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR 166
3. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR 168
4. HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR 169
5. EKONOMİ ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR 171
B. ATATÜRK'ÜN İLKELERİ 174
C. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASI 175
1. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI 175
2. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA MESELELER 175
D. ATATÜRK DÖNEMİ SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASI 177
1. II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945) 177
2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE TÜRKİYE 179
ÇÖZÜMLÜ TEST 182
KONU TESTİ 185

BÖLÜM 8

ÇAĞDAŞ DÜNYA TARİHİ

A. I. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918) 187
1. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN GENEL NEDENLERİ 187
2. OSMANLI-ALMANYA YAKINLAŞMASININ NEDENLERİ 187
3. ALMANYA-OSMANLI YAKINLAŞMASININ NEDENLERİ 187
4. I. DÜNYA SAVAŞI'NDA BLOKLAR 187
5. I. DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI'NIN SAVAŞTIĞI CEPHELER 187
6. I. DÜNYA SAVAŞI'NA AİT GELİŞMELER 189
B. II. DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR DÜNYADAKİ GELİŞMELER 189
1. BARIŞI KORUMAK İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR 189
2. 1929 DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI [KARA PERŞEMBE (29 EKİM 1929 PERŞEMBE)] 190
3. BOLŞEVİK İHTİLALİ 190
4. İTALYA'DA FAŞİZM 190
5. ALMANYA'DA NASYONAL SOSYALİZM (NAZİZM) 190
6. JAPONYA 190
C. II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945) 190
1. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN NEDENLERİ 190
2. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA GRUPLAR 191
3. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA CEPHELER 191
4. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI 191
D. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE BM'NİN KURULMASI 191
1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN KURULUŞU 192
2. NATO'NUN KURULMASI 192
3. VARŞOVA PAKTI 192
4. AVRUPA BİRLİĞİ (AB) 192
E. ULUSLARARASI BAZI KURUM VE KURULUŞLAR 194
1. EFTA (AVRUPA SERBEST TİCARET BİRLİĞİ) 194
2. NAFTA (KUZEY AMERİKA ÜLKELERİ SERBEST TİCARET ANLAŞMASI) 194
3. KEİB (KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ) 194
4. İSEDAK (İSLAM EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ) 194
5. OECD (İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ) 194
6. GELİŞMİŞ ÜLKELER (G-8) 194
7. GELİŞEN ÜLKE (D-8) 194
F. SSCB'NİN DAĞILMASI VE KURULAN TÜRK CUMHURİYETLERİ 194
1. BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU (BDT) 195
2. AZERBAYCAN 195
3. KAZAKİSTAN 195

Alan Bilgisi Yayınları

4. KIRGIZİSTAN....195
5. ÖZBEKİSTAN....195
6. TÜRKMENİSTAN....195

G. DÜNYADAKİ DİĞER GELİŞMELER....195
1. KÖRFEZ SAVAŞI VE BÖLGEYE ETKİLERİ....195
2. 11 EYLÜL TERÖR SALDIRISI VE DÜNYAYA YANSIMALARI....196

ÇÖZÜMLÜ TEST....197

KONU TESTİ....199

KISIM II - COĞRAFYA

BÖLÜM 9

GENEL FİZİKİ COĞRAFYA

A. COĞRAFYANIN TANIMI, KONUSU, İLKELERİ VE BÖLÜMLERİ....203
1. COĞRAFYANIN PRENSİPLERİ....203
2. FİZİKİ COĞRAFYANIN KONULARI....203

B. EVREN, GÜNEŞ SİSTEMİ VE DÜNYA....204
1. DÜNYA'NIN ŞEKLİ VE BOYUTLARI....204
2. DÜNYA'NIN GEOİT ŞEKLİNE BAĞLI SONUÇLAR....204
3. DÜNYA'NIN HAREKETLERİ VE SONUÇLARI....205
4. AY'IN HAREKETLERİ....206

C. HARİTA BİLGİSİ....207
1. BİR HARİTADA BULUNMASI GEREKEN UNSURLAR (HARİTA ELEMANLARI)....207
2. HARİTA ÇEŞİTLERİ....208

D. PARALEL, MERİDYEN, ENLEM VE BOYLAM....208
1. PARALELLER VE ÖZELLİKLERİ....208
2. MERİDYENLER VE ÖZELİKLERİ....209
3. ENLEMLER VE ÖZELLİKLERİ....209
4. BOYLAMLAR VE ÖZELLİKLERİ....209

E. ATMOSFER OLAYLARI VE İKLİM....210
1. ATMOSFERİN KATLARI....210
2. OKYANUS AKINTILARI....211
3. RÜZGÂR ÇEŞİTLERİ....212
4. İKLİM ELEMANLARI....215
5. İKLİM ÇEŞİTLERİ....218

F. DÜNYA'NIN YAPISI, BİLEŞİMİ....221
1. DÜNYA'NIN YAPISI VE GENEL ÖZELLİKLERİ....221
2. KAYAÇ ÇEŞİTLERİ....222
3. YER KABUĞU'NUN HAREKETLERİ....223
4. SULAR....229
5. TOPRAK....231
6. BİTKİ ÖRTÜSÜ....232

ÇÖZÜMLÜ TEST....235

KONU TESTİ....241

BÖLÜM 10

TÜRKİYE FİZİKİ COĞRAFYASI

A. TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ....245
1. TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK ZAMANLARI....245
2. TÜRKİYE'DE YER ŞEKİLLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ....245
3. TÜRKİYE'NİN YER ŞEKİLLERİ....246

B. TÜRKİYE'NİN İKLİMİ....248
1. TÜRKİYE İKLİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER....248
2. TÜRKİYE'DE YAĞIŞLARIN DAĞILIŞI....249
3. TÜRKİYE'DE GÖRÜLEN BAŞLICA İKLİM TİPLERİ....249

C. TÜRKİYE'NİN AKARSULARI, GÖLLERİ VE YER ALTI SULARI....250
1. TÜRKİYE'NİN AKARSULARI....250
2. TÜRKİYE'NİN GÖLLERİ....252
3. TÜRKİYE'NİN YER ALTI SULARI VE KAYNAKLARI....253

D. TÜRKİYE'NİN BİTKİ ÖRTÜSÜ....255
1. ORMAN....255
2. MAKİ....256
3. BOZKIR....256
4. ÇAYIR....256

Alan Bilgisi Yayınları

E. TÜRKİYE'NİN TOPRAKLARI 256
1. TOPRAK OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER 257
2. TÜRKİYE'DE TOPRAK ÇEŞİTLERİ 258
3. TÜRKİYE'DE EROZYON 258
F. TÜRKİYE'NİN FAUNASI 259
ÇÖZÜMLÜ TEST 260
KONU TESTİ 263

BÖLÜM 11

TÜRKİYE BEŞERÎ VE EKONOMİK COĞRAFYASI

A. TÜRKİYE'NİN NÜFUSU 265
1. NÜFUS ARTIŞI 265
2. TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ 266
3. NÜFUS ARTIŞININ SONUÇLARI 267
4. TÜRKİYE'DE NÜFUS DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 268
5. TÜRKİYE'DE NÜFUSUN DAĞILIŞI 268
6. GÖÇLER 268
B. YERLEŞME 269
1. TÜRKİYE'DE YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 270
2. TÜRKİYE'DE YERLEŞME ŞEKİLLERİ 270
3. TÜRKİYE'DE MESKEN TİPLERİ 272
C. TARIM 273
1. TARIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 273
2. TÜRKİYE'DE TARIMIN GENEL ÖZELLİKLERİ 273
3. TARIMIN CUMHURİYET DÖNEMİNDEKİ GELİŞİMİ 273
4. TÜRKİYE'DE TOPRAK VE TARIM ÜRÜNLERİNİN DAĞILIMI 274
5. TÜRKİYE'DE TARIMSAL VERİMLİLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 274
6. TÜRKİYE'DE YETİŞTİRİLEN TARIM ÜRÜNLERİ 275
D. HAYVANCILIK 276
E. MADENCİLİK VE ENERJİ KAYNAKLARI 277
1. MADENCİLİK 277
2. ENERJİ KAYNAKLARI 279
F. SANAYİ 280
1. SANAYİNİN KURULABİLMESİ İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR 280
2. TÜRKİYE'DE SANAYİ TESİSLERİ 280
3. BAŞLICA SANAYİ KOLLARI 281
4. TÜRKİYE'DE SANAYİNİN SORUNLARI 283
G. ULAŞIM VE HABERLEŞME 283
1. KARA ULAŞIMI 284
2. DENİZ ULAŞIMI 284
3. HAVA ULAŞIMI 284
4. TÜRKİYE'DE ULAŞIMI GÜÇLEŞTİREN FAKTÖRLER 284
H. TURİZM 285
1. TURİZMİN ÜLKE EKONOMİSİ AÇISINDAN ÖNEMİ 285
2. İNSANLARI TURİZME YÖNLENDİREN ETKENLER 285
3. TÜRKİYE'DE BAŞLICA TURİZM ÇEŞİTLERİ 285
4. TÜRKİYE TURİZMİNDE SORUNLAR 286
I. TİCARET 286
1. TÜRKİYE'DE İÇ TİCARET 286
2. TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARET 286
ÇÖZÜMLÜ TEST 288
KONU TESTİ 291

BÖLÜM 12

GENEL BEŞERÎ VE EKONOMİK COĞRAFYA

A. BEŞERÎ VE EKONOMİK COĞRAFYANIN TANIMI, KONUSU VE BÖLÜMLERİ 293
B. NÜFUS COĞRAFYASI 293
1. NÜFUS DEĞİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 294
2. SIK VE SEYREK NÜFUSLU ALANLAR VE ÖZELLİKLERİ 295
3. NÜFUS YOĞUNLUKLARI 296
4. NÜFUSLARIN ÖZELLİKLERİ 296
5. GÖÇLER 298
C. YERLEŞME COĞRAFYASI 300
1. YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 300
2. YERLEŞME ŞEKİLLERİ 300

Alan Bilgisi Yayınları

3. DÜNYADA DİLLER VE DİNLER 301
4. DÜNYADA IRKLAR VE KÜLTÜRLER.....302

D. TARIM COĞRAFYASI.....303
1. TARIM VE TARIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....303
2. TARIMDA VERİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....303
3. TARIM SİSTEMLERİ.....303
4. HAYVANCILIK.....304
5. ORMANCILIK.....305
6. ENERJİ KAYNAKLARI.....307
7. MADENLER.....308
8. SANAYİ.....309
9. ULAŞIM.....310
10. TURİZM 312
11. TİCARET.....312

ÇÖZÜMLÜ TEST.....314

KONU TESTİ.....319

BÖLÜM 13

ÜLKELER COĞRAFYASI

A. KITALAR 323
1. ASYA KITASI.....323
2. AVRUPA KITASI.....326
3. AFRİKA KITASI 328
4. KUZEY AMERİKA KITASI 330
5. GÜNEY AMERİKA KITASI 332
6. OKYANUSYA KITASI 333
7. ANTARKTİKA KITASI.....334

B. ÜLKELER.....335
1. BALKAN ÜLKELERİ 335
2. KAFKAS ÜLKELERİ 336
3. ORTADOĞU ÜLKELERİ 337
4. ORTA ASYA ÜLKELERİ 338

ÇÖZÜMLÜ TEST.....341

KONU TESTİ.....344

BÖLÜM 14

SİYASİ COĞRAFYA

A. JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİ KAVRAMLARI 347

B. JEOPOLİTİĞİN UNSURLARI 347
1. JEOPOLİTİĞİN DEĞİŞMEYEN UNSURLARI 347
2. JEOPOLİTİĞİN BEŞERÎ UNSURLARI (DEĞİŞKEN UNSURLAR) 347
3. ZAMAN 347

C. COĞRAFİ FAKTÖRLERİN SİYASİ COĞRAFYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....347
1. FİZİKİ COĞRAFYA FAKTÖRLERİNİN SİYASİ COĞRAFYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 347
2. BEŞERÎ COĞRAFYA FAKTÖRLERİNİN SİYASİ COĞRAFYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 348
3. EKONOMİK COĞRAFYA FAKTÖRLERİNİN SİYASİ COĞRAFYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 348

D. JEOPOLİTİKLE İLGİLİ TEORİLER 348
1. KARA HÂKİMİYET TEORİSİ.....348
2. DENİZ HÂKİMİYET TEORİSİ 348
3. KENAR KUŞAK TEORİSİ 348
4. HAVA HÂKİMİYET TEORİSİ 348
5. KUŞATMA TEORİSİ.....349
6. YENİ DOMİNO TAŞLARI TEORİSİ.....349
7. TARİHİN SONU TEORİSİ 349
8. MEDENİYETLER ÇATIŞMASI TEORİSİ 349
9. MEDENİYETLER BÜTÜNLEŞMESİ TEORİSİ.....349
10. BÜYÜK SATRANÇ TAHTASI TEORİSİ.....350
11. EKSEN ÜLKELER HÂKİMİYET TEORİSİ...350
12. UZAY HÂKİMİYET TEORİSİ 350

E. DÜNYA ÜZERİNDE BULUNAN SİYASİ, EKONOMİK VE ASKERÎ TEŞKİLATLAR 350
1. SİYASİ TEŞKİLATLAR.....350
2. TÜRKSOY.....352
3. İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT).....352
4. EKONOMİK TEŞKİLATLAR 352

Alan Bilgisi Yayınları

5. ASKERÎ TEŞKİLATLAR 354
F. TÜRKİYE'NİN YAKIN ÇEVRESİ İLE İLİŞKİLERİ 354
1. ORTADOĞU ÜLKELERİ VE TÜRKİYE....354
2. BALKAN ÜLKELERİ VE TÜRKİYE....354
3. KAFKAS ÜLKELERİ VE TÜRKİYE....354
4. ORTA ASYA CUMHURİYETLERİ VE TÜRKİYE....355
G. TÜRKİYE'NİN SINIR AŞAN SULARI (BOĞAZLAR VE EGE'YE İLİŞKİN SORUNLARI)....355
1. TÜRKİYE'NİN SINIR AŞAN SULARI....355
2. TÜRK BOĞAZLARININ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ....356
3. KITA SAHANLIĞI VE EGE SORUNLARI ...356
ÇÖZÜMLÜ TEST....358
KONU TESTİ....361

KISIM III - SİYASET BİLİMİ

BÖLÜM 15

SİYASET BİLİMİNE GİRİŞ

A. SİYASET NEDİR?....365
B. HÜKÛMET SİSTEMLERİ....365
1. KUVVETLER BİRLİĞİ....366
2. KUVVETLER AYRILIĞI....366
C. SİYASAL İDEOLOJİLER....367
1. SİYASAL İDEOLOJİLERİN ÖGELERİ....367
2. İDEOLOJİNİN BAŞARI KOŞULLARI 367
3. İDEOLOJİLERİN YAYILMASI....367
4. ÇAĞDAŞ SİYASAL İDEOLOJİLER 367
D. DEMOKRASİ 368
E. DEVLET NEDİR?....368
1. DEVLETİN ÖGELERİ 368
2. DEVLET TÜRLERİ....368
F. SİYASİ PARTİLER VE PARTİ SİSTEMLERİ .369
1. SİYASİ PARTİLER 369
2. SİYASİ PARTİLERİN ÇEŞİTLERİ 369
3. PARTİ SİSTEMLERİ 369
G. ANAYASA....370
H. SEÇİM VE SEÇİM SİSTEMLERİ 370
I. KÜRESEL SİYASET....370
J. PROPOGANDA 371
ÇÖZÜMLÜ TEST....372
KONU TESTİ....375

BÖLÜM 16

TEMEL HUKUK

A. TOPLUM HAYATINI DÜZENLEYEN KURALLAR VE YAPTIRIMLARI....377
B. HUKUKUN TANIMLARI VE BÖLÜMLERİ.....377
1. HUKUKUN TANIMI 377
2. HUKUKUN DALLARI VE KAYNAKLARI 377
C. OSMANLI VE CUMHURİYET DÖNEMİNDEKİ ANAYASALAR 380
D. TÜRK İDARE HUKUKU 382
1. İDARE HUKUKUNUN ÖZELLİKLERİ 382
2. İDARE HUKUKUNUN KAYNAKLARI.....382
3. İDARİ TEŞKİLAT....382
E. TÜRK YARGI SİSTEMİ 384
1. ANAYASA YARGISI 384
2. ADLİ YARGI 385
3. İDARİ YARGI 386
4. ASKERÎ CEZA YARGISI 387
5. ASKERÎ İDARİ YARGI 387
6. UYUŞMAZLIK YARGISI....387
7. SEÇİM YARGISI 387
F. KİŞİ, GERÇEK KİŞİ VE TÜZEL KİŞİ 387
1. KİŞİLİK KAVRAMI....387
2. KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI 388
3. EHLİYET....388
G. MÜLKİYET HAKKI, KONUSU, KAPSAMI VE TÜRLERİ....389
1. MÜLKİYET HAKKI 389
2. MÜLKİYET HAKKININ KONUSU....389
3. MÜLKİYET HAKKININ KAPSAMI 389
4. MÜLKİYET HAKKININ TÜRLERİ....389

Alan Bilgisi Yayınları

5. MÜLKİYET HAKKININ KAZANILMASI 390
H. BORÇ HAKKINDA GENEL BİLGİLER 391
1. BORÇ KAVRAMI.....391
2. SÖZLEŞME TÜRLERİ.....391
ÇÖZÜMLÜ TEST.....393
KONU TESTİ.....395

BÖLÜM 17

İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ

A. DEMOKRASİ 397
1. DEMOKRASİNİN TANIMI 397
2. E-DEMOKRASİ.....397
3. DEMOKRASİNİN UYGULANIŞ BİÇİMLERİ.....397
4. DEMOKRASİNİN İLKELERİ 397
5. DEMOKRASİ KURAMLARI 397
6. DÜNYADA DEMOKRASİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 398
7. TÜRKLERDE DEMOKRASİ HAREKETLERİ.....399
B. İNSAN HAKLARI.....403
1. İNSAN HAKLARI KAVRAMI: İNSAN HAKLARI NEDİR? 403
2. İNSAN HAKLARI KATEGORİLERİ 403
3. İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSLARARASI KURULUŞ, BİLDİRGE VE SÖZLEŞMELER.....403
4. İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSAL BELGELER, KURULUŞLAR, KURULLAR VE KOMİSYONLAR.....407
5. KADIN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ 408
6. İNSAN HAKLARI İHLALİ.....410
ÇÖZÜMLÜ TEST.....412
KONU TESTİ.....416

BÖLÜM 18

VATANDAŞLIK BİLGİSİ

A. TEMEL TOPLUMSAL KURUMLAR 419
B. TOPLUM HAYATI VE TOPLUM HAYATINI DÜZENLEYEN KURALLAR.....419
1. SOSYAL DÜZEN KURALLARI.....419
2. TOPLUMSAL KONTROL MEKANİZMALARI.....420
C. İNSAN HAKLARI.....421
1. İNSAN HAKLARIYLA İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR.....421
2. İNSAN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ 421
D. DEMOKRASİ VE EVRİMİ, DEMOKRASİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ, TEMEL İLKELERİ, HOŞGÖRÜ, DEMOKRASİ TİPLERİ 423
1. DEMOKRASİ 423
2. TARİHTEN GÜNÜMÜZE DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ.....423
3. DEMOKRASİ TEORİLERİ 423
4. DEMOKRASİNİN TEMEL İLKELERİ.....423
5. DEMOKRASİ TÜRLERİ 424
6. AİLEDE DEMOKRASİ 424
7. OKULDA DEMOKRASİ.....425
E. SİYASİ İKTİDAR, DEVLET VE DEVLET ÇEŞİTLERİ 425
1. SİYASAL İKTİDARIN MEŞRULUK TEMELLERİ.....425
2. DEVLET ŞEKİLLERİ 425
F. ANAYASA.....426
1. OSMANLI-TÜRK ANAYASAL GELİŞMELERİ.....426
2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ'NİN TEMEL NİTELİKLERİ 428
3. ANAYASADA BELİRTİLEN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERLE İLGİLİ GENEL HÜKÜMLER 429
G. DEVLETİN ORGANLARI 429
1. YASAMA ORGANI 429
2. YÜRÜTME ORGANI.....430
3. YARGI ORGANI 430
H. VATANDAŞLIK.....431
1. VATANDAŞLIK ÇEŞİTLERİ 431
2. VATANDAŞ KATILIMINDA ANA İLKELER VE PRENSİPLER 431
3. SİVİL TOPLUM 432
4. SİYASİ PARTİLERE ÜYE OLMA.....433

Alan Bilgisi Yayınları

5. 1982 ANAYASASI'NA GÖRE SİYASİ PARTİLERE ÜYE OLMA....433
ÇÖZÜMLÜ TEST....434
KONU TESTİ....437

KISIM IV - DİĞER SOSYAL BİLİM ALANLARI VE SOSYAL KONULAR

BÖLÜM 19

SOSYAL BİLGİLERİN TEMELLERİ

A. SOSYAL BİLGİLERİN DOĞUŞU....441
1. SOSYAL BİLGİLERİN ORTAYA ÇIKIŞINI HAZIRLAYAN FAKTÖRLER....441
2. SOSYAL BİLGİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ: ÖNEMLİ DÖNÜM NOKTALARI....441
3. 1916 RAPORU SONRASI YAŞANAN GELİŞMELER....445
4. YENİ SOSYAL BİLGİLER HAREKETİ....446
B. SOSYAL BİLGİLER ULUSAL KONSEYİ (NCSS): TEMALAR....447
C. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ YAKLAŞIMLARI: FARKLI ÖĞRETİM GELENEKLERİ....449
1. EK AÇIKLAMALAR....450
2. ÖNEMLİ NOKTALAR....451
D. SOSYAL BİLGİLERİN ÜLKEMİZDE TARİHSEL GELİŞİMİ....451
E. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER KAVRAMLARI....457
1. SOSYAL BİLİMLER....457
2. SOSYAL BİLGİLER....459
ÇÖZÜMLÜ TEST....460
KONU TESTİ....464

BÖLÜM 20

ARKEOLOJİ

A. ARKEOLOJİNİN TANIMI KONUSU VE KAPSAMI....467
B. ARKEOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ....467
1. ARKEOLOJİ TARİH İLİŞKİSİ....468
2. ARKEOLOJİ FİLOLOJİ İLİŞKİSİ....468
3. ARKEOLOJİ JEOLOJİ İLİŞKİSİ....468
4. ARKEOLOJİ FELSEFE İLİŞKİSİ....468
5. ARKEOLOJİ, ZOOLOJİ VE BOTANİK İLİŞKİSİ....468
6. ARKEOLOJİ SANAT TARİHİ İLİŞKİSİ....468
C. TÜRKİYE'DE ARKEOLOJİ BİLİMİ VE MÜZECİLİĞİN TARİHİ....468
1. TÜRKİYE'DE ARKEOLOJİ....468
2. TÜRK ARKEOLOJİ TARİHİ....470
D. ARKEOLOJİ BİLİMİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ....471
1. KAYNAK ARAŞTIRMASI....471
2. YÜZEY ARAŞTIRMASI....471
3. HAVA FOTOĞRAFI VE UZAYDAN ALGILAMA....471
4. KAZI....472
5. DEĞERLENDİRME....472
E. ARKEOLOJİK DEVİRLER....472
1. ARKEOLOJİK DEVİRLERİN AYRILMASINDA KULLANILAN YÖNTEMLER (YAŞLANDIRMA)....473
2. ARKEOLOJİK DEVİRLER VE KÜLTÜRLERİ....473
F. TÜRKİYE'DE ORTAYA ÇIKARILAN ÖNEMLİ ARKEOLOJİK MERKEZLER....483
1. ARSLANTEPE....483
2. NORŞUNTEPE....484
3. ÇAYÖNÜ....484
4. GÖBEKLİ TEPE....484
5. AŞIKLI HÖYÜK....484
6. ÇATALHÖYÜK....485
7. ALACAHÖYÜK....485
8. TROİA - TROYA....485
ÇÖZÜMLÜ TEST....487

BÖLÜM 21

ANTROPOLOJİ

A. ANTROPOLOJİNİN TANIMI VE KAPSAMI....491

Alan Bilgisi Yayınları

B. ANTROPOLOJİNİN ALT DALLARI VE BUNLARIN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİLERİ 492
1. KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ 492
2. FİZİKSEL ANTROPOLOJİ 493
C. ANTROPOLOJİNİN YÖNTEMİ VE ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ 494
D. KÜLTÜR 496
1. KÜLTÜRÜN BAZI ÖNEMLİ NOKTALARI 496
2. KÜLTÜREL SÜREÇLER 497
E. ANTROPOLOJİ KURAMLARI 498
1. EVRİMCİ KURAMLAR 498
2. TARİHÇİ ÖZGÜCÜLÜK 498
3. İŞLEVSELCİ VE YAPISALCI KURAMLAR 498
4. PSİKOLOJİ VE BİYOLOJİ YÖNELİMLİ KURAMLAR 499
5. DİĞER KURAMLAR 499
F. ANTROPOLOJİNİN ÇALIŞMA KONULARI 500
1. EVLİLİK VE AİLE 501
2. AKRABA VE SOY 502
3. DİN 502
4. DİL 503
ÇÖZÜMLÜ TEST 505
KONU TESTİ 508

BÖLÜM 22

FELSEFE

A. FELSEFE NEDİR 511
B. FELSEFENİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ 511
C. FELSEFE TARİHİ VE GENEL SEYRİ 512
1. İLK ÇAĞ FELSEFESİ TARİHİ 512
2. HELENİSTİK (HELENİZM) FELSEFE TARİHİ 513
3. ORTA ÇAĞ FELSEFESİ TARİHİ 513
4. RÖNESANS FELSEFESİ TARİHİ 514
5. XVII. YÜZYIL FELSEFESİ TARİHİ 514
6. XVIII. YÜZYIL (AYDINLANMA) FELSEFESİ TARİHİ 514
7. XIX. YÜZYIL FELSEFESİ TARİHİ 514
8. XX. YÜZYIL FELSEFESİ TARİHİ 515
D. FELSEFENİN ÇALIŞMA ALANLARI 515
E. FELSEFE - TABİAT - İNSAN İLİŞKİSİ 516
1. FELSEFE - TABİAT İLİŞKİSİ 516
2. FELSEFE - İNSAN İLİŞKİSİ 518
3. İNSAN - DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ 518
F. FELSEFENİN TEMEL DİSİPLİNLERİ 519
1. AHLAK FELSEFESİ 519
2. SANAT FELSEFESİ VE ESTETİK 519
3. DİN FELSEFESİ 519
4. SİYASET FELSEFESİ 520
5. EĞİTİM FELSEFESİ 520
6. BİLGİ FELSEFESİ (EPİSTEMOLOJİ) 520
7. MANTIK FELSEFESİ 521
8. BİLİM FELSEFESİ 521
9. VARLIK FELSEFESİ 522
10. METAFİZİK-ONTOLOJİ 522
G. FELSEFE - BİLİM İLİŞKİLERİ 523
H. FELSEFE VE DİĞER ALANLAR 523
1. FELSEFE-DİN 524
2. FELSEFE-SANAT 524
I. FELSEFENİN TEMEL AKIMLARI 524
1. İDEALİZM 524
2. REALİZM 525
3. NATÜRALİZM 525
4. PRAGMATİZM 525
5. VAROLUŞÇULUK (EGZİSTANSİYALİZM) 525
6. DAİMİCİLİK (PRENNİALİSM) 526
7. ESASİCİLİK (ESSENTİALİSM) 526
8. İLERLEMECİLİK (PROGRESSİVİSM) 526
9. YENİDEN KURMACILIK 527
J. FELSEFE - EĞİTİM İLİŞKİLERİ 527
1. PRENNİALİSM (DAİMİCİLİK) 527
2. ESSENTİALİSM (ESASİCİLİK) 527
3. PROGRESSİVİSM (İLERLEMECİLİK) 527
4. RECONSTRUCTİONİSM (YENİDEN KURMACILIK) 528
5. STRUCTURALİSM (YAPISALCILIK) 528
6. EGZİSTANSİYALİZM (VAROLUŞÇULUK) 528

Alan Bilgisi Yayınları

ÇÖZÜMLÜ TEST 529
KONU TESTİ 531

BÖLÜM 23

SOSYOLOJİ

A. SOSYOLOJİNİN TANIMI 533
B. SOSYOLOJİNİN KURULUŞU 533
C. SOSYOLOJİDE BAZI KAVRAMLAR 534
1. SOSYAL OLAY 534
2. TOPLUMSAL OLGU 534
3. SOSYAL YIĞINLAR 534
4. HALK 534
5. SOSYALLEŞME 534
6. SOSYAL MESAFE 534
7. SOSYAL KATEGORİLER 534
8. SOSYAL STATÜ 534
9. SOSYAL ROL 534
10. SOSYAL DEĞERLER 534
D. SOSYOLOJİNİN DALLARI 535
1. BİLGİ SOSYOLOJİSİ 535
2. SANAYİ SOSYOLOJİSİ 535
3. KÖY SOSYOLOJİSİ 535
4. ŞEHİR SOSYOLOJİSİ 535
5. AİLE SOSYOLOJİSİ 535
6. AHLAK SOSYOLOJİSİ 536
E. SOSYOLOJİNİN KURUCU İSİMLERİ 536
1. AUGUSTE COMTE (1798-1857) 536
2. EMİLE DURKHEİM (1858-1917) 537
3. KARL MARX (1818-1883) 538
4. MAX WEBER (1864-1920) 539
F. TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİNİN GELİŞİMİ 540
1. SABAHATTİN BEY (PRENS SABAHATTİN) 540
2. ZİYA GÖKALP 541
G. ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ TEORİLERİ 542
1. İŞLEVSELCİLİK, YAPISAL İŞLEVSELCİLİK VE YENİ İŞLEVSELCİLİK 542
2. ÇATIŞMA TEORİSİ 542
3. SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİLİK (SİMGESEL ETKİLEŞİMCİLİK) 543
4. FENOMENOLOJİK SOSYOLOJİ 543
5. ETNOMETODOLOJİ 543
6. POSTMODERNİZM/POSTMODERNİTE 544
ÇÖZÜMLÜ TEST 545
KONU TESTİ 548

BÖLÜM 24

SOSYAL PSİKOLOJİ

A. SOSYAL PSİKOLOJİ NEDİR? 551
B. SOSYAL PSİKOLOJİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 551
C. SOSYALLEŞME VE EĞİTİM 552
D. SOSYAL PSİKOLOJİ METOT VE TEKNİKLERİ 553
1. LABORATUVAR DENEYLERİ 553
2. ALAN DENEYLERİ 553
3. DOĞAL DENEY 554
4. SURVEY 554
5. ARŞİV ARAŞTIRMASI 555
6. ALAN ARAŞTIRMASI 555
E. SOSYAL ALGI 555
1. İZLENİM OLUŞTURMA 555
2. ATIFTA BULUNMA 555
F. YÜKLEME KURAMI (ATFETME KURAMI) 556
1. YÜKLEME KURAMI 556
2. HEİDER'İN NAİF PSİKOLOJİSİ 556
G. YÜKLEME SÜRECİNDE YANLILIK 556
1. TEMEL YÜKLEME YANILGISI 556
2. AKTÖR-GÖZLEMCİ YANILGISI 556
3. YANLIŞ YANLILIK BİLGİSİ 556
4. KENDİNE HİZMET EDEN YÜKLEME YANLILIĞI 556
H. SALDIRGANLIK 557
I. ÖZVERİ 557
J. TUTUM DEĞİŞİMİ 557

Alan Bilgisi Yayınları

1. ÖĞRENME KURAMLARI 558
2. İŞLEVSEL KURAMLAR 558
3. BİLİŞSEL TUTARLILIK KURAMLARI 558

K. SOSYAL ETKİ VE UYMA 559
1. SHERİF'İN "GRUP NORMUNUN OLUŞMASI" DENEYİ 559
2. ASCH'IN "UYMA" DENEYİ 560
3. MİLGRAM "İTAAT" DENEYİ 560

L. GRUP DİNAMİĞİ 560
1. GRUBUN BİREYE ETKİSİ 560
2. GRUBUN BİREYSEL TUTUM DEĞİŞİMİNE ETKİSİ 560
3. GRUBUN BİREYİN VERİMLİLİĞİNE ETKİSİ 561
4. GRUBUN RİSK ALMAYA ETKİSİ 561

M. ÖZGECİ DAVRANIŞIN ANLAMI 561

N. YÜKLEME KURAMI VE ÖZGECİ DAVRANIŞ 561

O. ÖZGECİ DAVRANIŞ KARAR BASAMAKLARI 562
1. BİRİNCİ BASAMAK 562
2. İKİNCİ BASAMAK 562
3. ÜÇÜNCÜ BASAMAK 562
4. DÖRDÜNCÜ BASAMAK 562

P. ÖN YARGI 562

R. KALIP YARGI 563

S. AYRIMCILIK 563

T. ÖN YARGI KURAMLARI 563
1. SOSYAL BİLİŞ YAKLAŞIMI 563
2. OTORİTERYEN KİŞİLİK KURAMI 563
3. SAĞ KANAT OTORİTERYENİZM KURAMI 564

ÇÖZÜMLÜ TEST 565

KONU TESTİ 569

BÖLÜM 25

İNSAN İLİŞKİLERİ VE İLETİŞİM

A. İLETİŞİM NEDİR? 573
1. İLETİŞİMİN SÜREÇLERİ 573
2. İLETİŞİMİN TEMEL İLKELERİ 573
3. İLETİŞİM ÇEŞİTLERİ 573

B. ÖRGÜT İÇİ İLETİŞİM 576
1. YUKARIDAN AŞAĞIYA İLETİŞİM 576
2. AŞAĞIDAN YUKARIYA İLETİŞİM 576
3. YATAY İLETİŞİM 576
4. ÇAPRAZ İLETİŞİM (DİYAGONAL) 577

C. KİTLE İLETİŞİMİ 577

D. TEMEL İLETİŞİM UNSURLARI 577
1. KAYNAK (GÖNDERİCİ) 577
2. MESAJ 577
3. ALICI (HEDEF) 577
4. ALGI 577
5. KANAL 577
6. ÇEVRE KOŞULLARI 577
7. GERİ BİLDİRİM (FEEDBACK) 577

E. İLETİŞİM KURAMLARI 578
1. SHANNON VE WEAVER MODELİ 578
2. MELVİN DEFLEUR MODELİ 578
3. OSGOOD VE SCHRAMM MODELİ 578
4. DANCE'IN SARMAL MODELİ 579
5. GERBNER'İN GENEL İLETİŞİM MODELİ 579
6. NEWCOMB'UN ABX MODELİ 579
7. BİRLİKTE YÖNELİMİN UÇURTMA MODELİ 579
8. UYUM VE UYUMSUZLUK KAVRAMI 580
9. YAKINLAŞMA MODELİ 580
10. WESTLEY VE MACLEAN'İN KAVRAMSAL MODELİ 580
11. LASSWELL FORMÜLÜ 581
12. GERHARD MALETZKE MODELİ 581
13. KLAPPER MODELİ 582
14. SUSKUNLUK SARMALI 582
15. ROGERS'DAN YENİLİKLERİN YAYILMASI KURAMI 582
16. İKİ AŞAMALI AKIŞ - PAUL LAZARSFELD 582
17. ROSENGREN KULLANIM VE DOYUM YAKLAŞIMI 583

F. İNSAN İLİŞKİLERİNİN İLKELERİ 583

Alan Bilgisi Yayınları

ÇÖZÜMLÜ TEST.....584
KONU TESTİ.....588

BÖLÜM 26

SANAT VE ESTETİK

A. SANAT VE ESTETİK SOSYOLOJİSİ.....591
1. SANAT.....591
2. ESTETİK.....591
3. ESTETİĞİN KONUSU.....591
4. SANAT ESERİ.....592
B. SANAT SOSYOLOJİSİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR.....593
1. NEDENSEL YAKLAŞIM.....594
2. ANLATIMCI YAKLAŞIM.....595
4. HİKÂYE EDİCİ YAKLAŞIM.....596
ÇÖZÜMLÜ TEST.....597
KONU TESTİ.....599

BÖLÜM 27

BİLİM TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME

A. ANA KAVRAM VE ÇERÇEVE.....601
B. TEKNOLOJİNİN SOSYAL DEĞİŞİME ETKİSİ.....602
C. BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞMENİN TARİHÎ SEYRİ.....603
1. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME.....603
2. İLK ÇAĞ'DA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME.....604
3. ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA'DA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME.....608
4. YENİ ÇAĞ'DA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME.....610
5. YAKINÇAĞ'DA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME.....612
6. I. VE II. DÜNYA SAVAŞLARI SIRASINDA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME.....613
7. 1945 SONRASI BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME.....614
KONU TESTİ.....615

BÖLÜM 28

SOSYAL PROJE GELİŞTİRME

A. DERSİN İÇERİĞİ VE GENEL YAPISINA BİR BAKIŞ.....617
B. PROJE.....617
1. PROJE NEDİR?.....617
2. PROJENİN ÖZELLİKLERİ.....617
3. PROJELERİN DEZAVANTAJLARI.....617
4. SOSYAL BİLGİLERDE PROJENİN YERİ VE ÖNEMİ.....618
5. PROJENİN GEÇMİŞİ VE GELECEĞİ.....618
C. PROJE TABANLI YAKLAŞIMIN ÇEŞİTLERİ.618
1. ARAŞTIRMA PROJELERİ.....618
2. GİRİŞİMCİLİK PROJELERİ.....619
3. MATERYAL GELİŞTİRME PROJELERİ.....619
4. EĞİTİM PROJELERİ.....619
D. GÜNLÜK HAYATIMIZDA PROJENİN YERİ VE VERİLEN PROJE DESTEKLER.....619
E. PROJE TABANLI YAKLAŞIMIN AŞAMALARI.....619
F. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE PROJE TABANLI ÖĞRENME YAKLAŞIMINA ÖRNEK BİR DERS.....620
1. PROJE YAPIMI SIRASINDA ÖĞRETMENİN YAPMASI GEREKENLER.....622
2. PROJE HAZIRLARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ÖGELER.....622
3. BİR PROJE PLANI HAZIRLARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ÖZELLİKLER.....622
4. PROJELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....623
G. PROJE DEĞERLENDİRME ENVANTERİ.....623
H. KURUMLARIN DESTEKLEDİKLERİ PROJELERDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR.....623
ÇÖZÜMLÜ TEST.....625
KONU TESTİ.....628

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 29

EKONOMİ

A. EKONOMİNİN TANIMI, KAPSAMI VE TEMEL EKONOMİK KAVRAMLAR 631

B. TALEP, PİYASA TALEBİ VE TALEBİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 633

C. ARZ, PİYASA ARZI VE İŞLEYİŞİ 634

D. TÜKETİCİ DAVRANIŞI 635

E. ÜRETİCİ DAVRANIŞI VE ÜRETİM MALİYETLERİ 636

F. PİYASALARIN OLUŞUMU VE İŞLEYİŞİ VE GÜNÜMÜZ PİYASA YAPILARI 637

G. MAKROEKONOMİK KAVRAMLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ 638

H. MİLLÎ GELİR, TÜRLERİ VE HESAPLANMASI VE TÜRKİYE'DE MİLLÎ GELİR 639

1. GELİR DAĞILIMI VE TÜRKİYE 639
2. ENFLASYON, İŞSİZLİK, BÜYÜME ORANI VE TÜRKİYE 640

I. PARA, PARA ARZI VE TALEBİ VE PARANIN EKONOMİDEKİ ROLÜ 640

J. EKONOMİ POLİTİKASI AMAÇLARI, ARAÇLARI, EKONOMİDE ETKİNLİĞİ VE TÜRKİYE 642

K. ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER VE TÜRKİYE 643

L. ULUSLARARASI ÖNEMLİ ÖRGÜTLER 644

1. OPEC (PETROL İHRAÇ EDEN ÜLKELER ÖRGÜTÜ) 644
2. IMF (ULUSLARARASI PARA FONU) 644
3. DÜNYA BANKASI (WB) 644
4. EKONOMİK KALKINMA VE İŞ BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (OECD) 644

ÇÖZÜMLÜ TEST 646

KONU TESTİ 649

BÖLÜM 30

GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARI

A. NÜFUS İLE İLGİLİ SORUNLAR 651

1. NÜFUS NEDİR? 651
2. NÜFUS TİPLERİ 651
3. NÜFUS ARTIŞINI ETKİLEYEN ETMENLER 651
4. NÜFUS SORUNU İLE İLGİLİ KISA NOTLAR 652
5. NÜFUS SORUNU 652
6. TÜRKİYE'DE NÜFUSUN DAĞILIŞI 653
7. TÜRKİYE'DE NÜFUS SORUNU VE ÇÖZÜMLERİ 653

B. EĞİTİM İLE İLGİLİ SORUNLAR 653

1. OKUMA-YAZMA BİLMEME SORUNU 653
2. ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN EĞİTİM SORUNU 654

C. SAĞLIK İLE İLGİLİ SORUNLAR 654

1. SAĞLIK NEDİR? 654
2. SAĞLIK SORUNLARI SONUCUNDA ORTAYA ÇIKAN BAŞLICA HASTALIKLAR 654
3. SAĞLIK SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ İÇİN YAPILMASI GEREKENLER 655

D. SİYASİ OLAYLARLA İLGİLİ OLAN SORUNLAR 656

1. İNSAN 656
2. SAVAŞ 656
3. TERÖR 656

E. GÜNÜMÜZ SORUNLARINDAN ŞİDDET 657

1. ŞİDDETLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 658
2. ŞİDDETİN ÇEŞİTLERİ 658

F. KÜRESELLEŞME 659

1. KÜRESELLEŞMENİN TARİHÎ GELİŞİMİ 660
2. KÜRESELLEŞMENİN NEDENLERİ 660
3. KÜRESELLEŞMENİN OLUMLU YANLARI 660
4. KÜRESELLEŞMENİN OLUMSUZ YANLARI 661
5. KÜRESEL KURULUŞLAR 661

Alan Bilgisi Yayınları

G. ÇEVRE SORUNLARI 661
1. ÇEVRE SORUNLARININ KAYNAKLARI 662
2. ÇEVRE SORUNLARININ TÜRLERİ 662
3. BAŞLICA ÇEVRE SORUNLARI 662
4. ENERJİ KAYNAKLARININ NEDEN OLDUĞU ÇEVRE SORUNLARI 664
H. GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARINDAN AFET 666
1. AFET NEDİR? 666
2. AFET ÇEŞİTLERİ 666
ÇÖZÜMLÜ TEST 668
KONU TESTİ 671

KISIM - V ALAN EĞİTİMİ

BÖLÜM 31

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

A. SOSYAL BİLGİLER NEDİR? 675
B. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TEMEL YAPISI 675
1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ GENEL AMAÇLARI 675
2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÜÇ BİLEŞENİ: KAVRAM, BECERİ VE DEĞERLER 676
3. ÖĞRENME ALANI 680
4. ÜNİTE 681
5. KAZANIM 682
6. DEĞERLENDİRME 682
7. İLİŞKİLENDİRMELER 682
8. ETKİNLİKLER 683
C. STRATEJİ, YÖNTEM (METOT) VE TEKNİKLER 685
1. YAPILANDIRMACI (OLUŞTURMACICONSTRUCTIVIZM) YAKLAŞIM 685
2. ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 687
3. TEKNİKLER 693
D. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILABİLECEK MATERYALLER 705
1. TARİHİ FİLMLER VE BELGESELLER 705
2. GÖRSEL MATERYALLER 706
3. GAZETE KUPÜRLERİ 706
4. GRAFİK VE TABLOLAR 707
E. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE GÜNCEL OLAYLARIN KULLANIMI 707
F. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE BELİRLİ GÜN VE HAFTALARDAN YARARLANMA 708
G. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE CUMHURİYET VE ATATÜRKÇÜLÜK KONULARI 709
ÇÖZÜMLÜ TEST 710
KONU TESTİ 720

BÖLÜM 32

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI İNCELEMESİ

A. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINA GENEL BİR BAKIŞ 729
B. DERS KİTAPLARININ ÖĞRETİM PROGRAMLARINA UYGUNLUĞU 729
C. DERS KİTAPLARINI HAZIRLAMA VE HİZMETE SUNMA 730
D. DERS KİTABI VE ÖĞRETİMDEKİ ÖNEMİ 730
E. DERS KİTABININ NİTELİKLERİ 731
1. DERS KİTABININ FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ 731
2. DERS KİTABINDA EĞİTSEL TASARIM 732
3. DERS KİTABINDA GÖRSEL TASARIM 735
4. DERS KİTABINDA DİL VE ANLATIM 738
F. YARDIMCI DERS GEREÇLERİ 739
G. KİTAP SEÇİMİNDE KULLANILAN ÖLÇÜTLER 739
H. DERS KİTAPLARINI TASARLAMA 739
I. DİĞER ÜLKELERDE DERS KİTAPLARI 740
J. DERS KİTAPLARININ ELEŞTİRİSİ 742
K. DERS KİTAPLARINI İNCELEME YÖNTEM VE ÖLÇÜTLERİ 742

Alan Bilgisi Yayınları

L. DERS KİTABI İNCELEMESİ (ÖRNEK BİR ÇALIŞMA) 742
M. DERS KİTABININ FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ . 743
1. GÖRÜNÜŞ 743
2. RENK 743
3. DERS KİTABINDA BULUNMASI GEREKEN BİLGİLER VE BAZI ÖZELLİKLER 744
N. DERS KİTABININ SONUNDA YER ALAN YAPRAKLARIN DÜZENİ (KAYNAKÇA, EKLER VB.) 750
1. SÖZLÜK 750
O. BOYUT VE BASIM ÖZELLİKLERİ 752
P. YAZI BÜYÜKLÜĞÜ 753
R. İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ 6. SINIF ÖĞRETİM PROGRAMI 754
1. DERS KİTABINDA EĞİTSEL TASARIM 755
S. 6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI 1. ÜNİTE "SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM" ÜNİTESİ ÖLÇME-DEĞERLENDİRME SORULARININ BLOOM TAKSONOMİSİ'NE GÖRE SINIFLANDIRILMASI 757
T. DERS KİTABINDA GÖRSEL TASARIM 757
U. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN GENEL AMAÇLARI 759
V. DERS KİTABININ DİL VE ANLATIM 760
ÇÖZÜMLÜ TEST 761
KONU TESTİ 764

BÖLÜM 33

EĞİTİMDE YARATICI DRAMA

A. DRAMAYA GENEL BİR BAKIŞ 767
1. YARATICI DRAMA 767
2. YARATICI DRAMA VE TİYATRO ARASINDAKİ FARKLAR 767
B. YARATICI DRAMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 768
1. DRAMA 768
2. DRAMATİK 768
3. DRAMATİK DURUM 768
4. DRAMATİK OYUN 768
5. DRAMATİZASYON 769
6. YARATICILIK 769
7. ETKİLEŞİM 770
8. EYLEM 770
9. EMPATİ 770
10. -MIŞ GİBİ YAPMAK 770
11. SPONTANLIK (KENDİLİĞİNDENLİK) 770
12. HAREKET 770
C. YARATICI DRAMANIN KISA TARİHÇESİ 771
D. EĞİTİMDE YARATICI DRAMANIN BELİRGİN ÖZELLİKLERİ 772
E. YARATICI DRAMANIN GENEL AMAÇLARI .. 774
F. YARATICI DRAMANIN TEMEL ÖĞELERİ (BİLEŞENLERİ) 774
1. YARATICI DRAMA EĞİTMENİ (LİDERİ YA DA DRAMAYI ALANINDA KULLANAN ÖĞRETMEN) 774
2. GRUP (KATILIMCILAR) VE YAŞANTI 775
3. YARATICI DRAMADA MEKÂN-ÇALIŞMA ORTAMI 775
4. KONU-DÜŞÜNCE 776
G. YARATICI DRAMANIN KULLANIM BİÇİMLERİ - BOYUTLARI 776
1. YARATICI DRAMANIN BİR ARAÇ VEYA BİR YÖNTEM OLARAK KULLANIMI 776
2. YARATICI DRAMANIN BİR AMAÇ/BİR DERS OLARAK KULLANIMI 777
H. YARATICI DRAMANIN YAPILANDIRILMASI VE AŞAMALARI 777
1. ISINMA- HAZIRLIK ÇALIŞMALARI 777
2. CANLANDIRMA 777
3. DEĞERLENDİRME-TARTIŞMA 778
I. YARATICI DRAMADA KULLANILAN BAZI TEKNİKLER 778
1. DOĞAÇLAMA 778
2. ROL OYNAMA 778
3. ROL DEĞİŞTİRME 778
4. EŞ ZAMANLI DOĞAÇLAMA 778
5. KÜÇÜK GRUPLARLA YAPILAN DOĞAÇLAMA-ROL OYNAMA 778

Alan Bilgisi Yayınları

6. ÖĞRETMENİN ROLDE OLMASI-ÖĞRETMENİN ROLE GİRMESİ.....779
7. GERİYE DÖNÜŞ 779
8. DEDİKODU HALKASI.....779
9. ROL İÇİNDE YAZMA 779
10. ÖZEL MÜLKİYET-YARIM BIRAKILMIŞ MATERYALLER 779

KONU TESTİ 780

DENEMELER

DENEME TESTİ - I.....785
DENEME TESTİ - II.....794
DENEME TESTİ - III.....802
DENEME TESTİ - IV 811
KAYNAKÇA 819

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Ömer (2013), Eğitimde Yaratıcı Drama (4. Basım), Ankara, Pegem Yayıncılık.

Alemdar, K., (2001). *İletişim ve Tarih*, Ankara. Ümit Yayınevi.

Altın B. N; Demirtaş S. (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri (Müze ve Arazi Araştırmaları)*, M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (509-543), Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Akbaba, B. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı*. M. Safran (Ed.) Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde (283-319) Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Akgül, Davut, (2011), *Felsefenin Doğuşu ve Yayılışı*, Belge Yayınları, İstanbul.

Akgün, B., (2002), *Küreselleşme, Sanal Siyaset ve E-Demokrasi*, Çizgi Yayınları, Konya.

Akyiğit, Ercan, (2008), *İş Hukuku*, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Akyüz, Y., (2004), Osmanlıda "Kadın Öğretmenli Ev Sıbyan Mektepleri" *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, s. 15, 1-12.

Anlı, Ömer F., *Frankfurt Okulu'nun Kültür ve Sanat Yaklaşımına Giriş*, *Sosyoloji Notları* 3, ss. 8-14.

Arkan, Sabih, (2004), *Ticari İşletme Hukuku*, 7. Baskı, Ankara.

Arslan, A., (2007). *Felsefeye Giriş*, Ankara, Adres Yayınları.

Arslanoğlu, İbrahim, (2012), *Eğitim Felsefesi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Aslan, Ahmet, (2002), *Felsefeye Giriş*, Vadi Yayınları, İstanbul.

Aster, E. V., (2005), *İlk Çağ ve Orta Çağ Felsefe Tarihi*, (Çev. Vural Okur), İm Yayın Tasarım.

Ata, B. (Tarihsiz). *İlköğretimde Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Öğrenci Kompozisyonlarında Atatürkçülük*. Erişim: http://www.tarihegitimcileri.org.tr/DERNEK/yayin/022Ataturkculuk.pdf

Ata, B. (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Atatürkçülük Konularının Öğretimi ve Öğretmenin Rolü*. B. Tay ve Aden Öcal (Eds). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (284-299), Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Auge, M. ve Colleyn J. P., (2004), *Antropoloji*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Aydın, Suavi, (2007), *Antropoloji*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Aydos, Oğuz Sadık, (2005), *Medeni Hukuk Ders Notları*, Ankara.

Aziz, Aysel (2006). "*Dünyada ve Türkiye'de İletişim Araştırmaları*," Kültür ve İletişim, Sayı 9(1), ss. 9-31.

Banks, J. A., (1995), Transformative Challenges to the Social Science Disciplines: Implications for Social Studies Teaching and Learning, *Theory and Research in Social Education*, 23(1), 2-20.

Battal, Ahmet, (2001), *Hukukun Temel Kavramları*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Barr, R., Barth, J. L. & Shermis, S. S., (1978), *The Nature of the Social Studies*. Palm Springs, CA: ETC Publications.

Barr, R., Barth, J. L., & Shermis, S. S., (1977), *Defining the Social Studies*. Washington, D.C.: National Council for the Social Studies.

Barth, J.; Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi, Kaynak Üniteler. YÖK Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi*, Ankara.

Beckner, Weldon, Cornett, Joe D., (1972), *The Secondary School Curriculum*, Intext Educational Publications, Scranton.

Beetham, D. & Boyle, K. (2005), *80 soru 80 cevap. Demokrasinin Temelleri* (Çeviren: Aslıhan Zeynep Kopuzlu), 2. bsk., Adres Yayınları , Ankara.

Berktay, F., (2004), *Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye*, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları.

Bilge, Necip, (2007), *Hukuk Başlangıcı*, 22. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Bilim ve Düşünce 1, 2, 3. Hazırlayan, Sarı Dönmez, O. Evrensel Yayın.

Brubacher, John S., *Modern Philosophies of Education,* McGrawHill, New York.

Bryant, C. D. & Peck, D. L. (2007), *21st Century Sociology*, Thousands Oaks, Sage Publications, CA.

Cevizci, A., (2012), *Felsefenin Kısa Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul

Cevizci, Ahmet, (2012), *Felsefeye Giriş*, Say Yayınları, İstanbul.

Ceyhan, Erdal ve Yiğit, Birol, (2005), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Anı Yayınları, Ankara.

Çağan, Kenan, *"Sanat Sosyolojisinin İmkânına ve İnşasına Dair"*, Bilgi (13), 2006 / 2, ss.11-31

Çakır, S., (1996), *Osmanlı Kadın Hareketi,* Metis Yayınları, İstanbul.

Çelik, F., (2006), "Türk Eğitim Sisteminde Hedefler ve Hedef Belirlemede Yeni Yönelimler", *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 11, s. 4, 5.

Çiftçi, A., (2008), *Vatandaşlık Bilgisi, Demokrasi ve İnsan Hakları*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Çilingir, L., (2007). *Bilim Felsefesi*, Ankara, Elis Yayınları.

Çukurçayır, Akif, (Ed.), *Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi,* s. 57-84, Çizgi Yayınları, Konya.

Çüçen, A. Kadir, (2007), *Felsefeye Giriş*, Asa Kitabevi, Bursa.

Darity, W. A. (Ed.), (2008), *International Encyclopedia of the Social Sciences Volume I (2nd ed.)*, Farmington Hills, MI: Macmillan Reference.

Demir, N. (2010). Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları, *Ege Akademik Bakış*, 10(2), 597-611.

Demircioğlu/Centel, (2003), *İş Hukuku*, Yenilenmiş 9. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

Demirtaş, H. Andaç, (2003), *Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar*. İletişim Araştırmaları.

Doğanay, A. (2004). *Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi*. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed.) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (265–296) 4. Basım, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Doğan Cüceloğlu, *İçimizdeki Çocuk*, Remzi Kitabevi, 1992.

Doğan, İ., (2007)., *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları* (6. Baskı), Pegem A Yayınları, Ankara.

Duplass, J. A., (2007), "Elementary Social Studies: Trite, Disjointed and in Need of Reform?" *The Social Studies*, 98(4), 137-144.

Erdoğan, İ., (1995). *Uluslararası İletişim*, İstanbul, Kaynak Yayınları.

Erdoğan, İrfan; Alemdar, Korkmaz (1999), *İletişim ve Toplum, Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar*. Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Mayıs.

Erdoğan, İ. ve Alemdar, K., (2010). *Öteki Kuram*, Ankara, Erk Yayınları.

Erdoğan, M., (2007), *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*, Orion Kitabevi, Ankara.

Ercan, Serhat (2010). *Fen Öğretiminde Yaratıcı Düşünme Tekniklerinden Sinektik Kullanımına Yönelik Bir Eylem Araştırması*. Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Eren, A., (2007), *Türkiye'de İnsan Haklarının Korunması,* Turhan Kitabevi, Ankara.

Ergün, Mustafa, (2009), *Eğitim Felsefesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Ergün, Mustafa, *Estetik (Sanat Felsefesi),* http://www.egitim.aku.edu.tr/sanatfelsefesi.pdf

Ergün, M., (2011). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Erişen, Yavuz, *Eğitimin Felsefi Temelleri*, (Elektronik Sürüm), Ankara.

Erişen, Y., (Ekim 2004), "*Eğitimin Felsefi Temelleri*", İlk Günden Başöğretmenliğe, Editör: Prof.Dr. Ş. Şule Erçetin. Asil Yayınları, Ankara.

Evans, R. W., (2004), *The Social Studies Wars: What Should We Teach the Children?,* Teachers College Press, New York.

Evans, R. W., (2010), The Social Studies Wars, Now and Then. In W. C. Parker (Ed.), *Social Studies Today, Research and Practice* (pp.25-34), Routledge, New York.

Fallace, T. (2009). John Dewey's Influence on the Origins of the Social Studies: An Analysis of the Historiography and New Interpretation, *Review of Educational Research*, 79(2), 601-624.

Fidan, N. ve Erden, M., (1987), *Eğitim Bilimine Giriş*, Repa Eğitim Yayınları, Ankara.

Fredericks, A. D., (2007), *Much More Social Studies Through Children's Literature*, Connecticut: Teacher Ideas Press.

George F. Kneller (Ed). (1971), *Foundations of Education*, John Wiley, New York.

Ghosh, R. (2008). The Short History of Women, Human Rights and Global Citizenship. In A. A. Abdi & L. Shultz (Eds.), *Educating for Human Rights and Global Citizenship* (pp.81-95). Albany: State University of New York Pres.

Gorman, F. G., Mihalkanin, E. S. (2007), *Historical Dictionary of Human Rights and Humanitarian Organiza-*

tions (2nd Ed.). Maryland: The Rowman & Littlefield Publishing.

Gökberk, M., (2008), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi,

Gökberk, Macit, (1998), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Göksu, Turgut, (2007), *Sosyal Psikoloji/Sosyal Bilimler Dizisi*, Seçkin Yayıncılık.

Gözler, K. (2007), *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Gözler, K., (2000), *Türk Anayasa Hukuku,* Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Gözler, Kemal, (2007), *Genel Hukuk Bilgisi*, 6. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Gözler, Kemal, (2008), *Hukuka Giriş*, 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

Gözübüyük, A. (1995), Şeref, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, 9. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gözütok, F. D. (2006). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara, Ekinoks.

GRUNBERG, Teo, (2005), *Felsefe ve Felsefi Mantık Yazıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Gülersoy, Ali Ekber, (2007a), "Eski ve Yeni 9-10. Sınıf Coğrafya Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi", *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 22, s. 163-173, İzmir.

Gülersoy, Ali Ekber, (2007b), "Ortaöğretim Müfredat Programlarının Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Yeni Coğrafya Müfredat Programlarının Değerlendirilmesi", III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi 18-19-20 Haziran 2007 Adana, Bildiriler, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, s. 399-407, Ankara.

Gülersoy, Ali Ekber, (2013). "*İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi*", International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE), Volume 2, No 1, p. 8-26, İzmir.

Güvenç, Bozkır, (2011), *İnsan ve Kültür*, Boyut Yayınları, İstanbul.

Hançerlioğlu, Orhan, (2012), *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hanna, P. R. (1963). Revising the Social Studies: What is Needed. *Social Education,* 27(4), 190-196.

Harold B, AlbertyElsie J. Alberty, (1962), *Reorganizing The HighSchool Curriculum*, The MacMillan Co., NewYork.

Hekimoğlu, M. M., (2002), "1982 Anayasasına Göre İnsan Hakları Kavramı", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(7), 53-70.

Hertzberg, H. W., (1981), *Social Studies Reform 1880-1980*, Boulder, CO: Social Science Education Consortium, Inc.

Hesapçıoğlu, M. (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim*, Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Hızır, Nusret (1976). *Felsefe Yazıları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul.

Hirsch, E. D., (1987), *Cultural Literacy: What Every American Needs to Know*, Houghton Mifflin, New York.

Höffe, O., (2008), *Felsefinin Kısa Tarihi* (Çev. O.N. Aytolu), İnkılap Yayınevi, İstanbul.

Hutchins, Robert M., (1963), *The Higher Learning in America*, New Haven.

İnalcık, H., (1996), "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi* (s.343-359), Eren Yayınları, İstanbul.

İnsan Hakları Derneği-İHD, (2000), *İnsan Haklarının Kavramsal Temelleri,* İnsan Hakları Derneği Yayınları, Ankara.

Janzen, R. (1995), The Social Studies Conceptual Dilemma: Six Contemporary Approaches, *The Social Studies*, 86(3), 134-140.

John S. Brubacher, *Modern Philosophies of Education*, McGrawHill.

H. Waldwin Percival, *Mental Destiny*.

Bertrand Russel. *History of Western Philosophy*.

Leibniz. *Matter and Thought*.

Muhtelif İnternet kaynakları, Willam Calwin, James Allen, William James'den makaleler.

Karabağ, Ş. G. (2003). *Öğretilebilir ve Bilişsel Bir Beceri Olarak Tarihi Empati*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Kabadayı, Talip, Gökçe, Asiye T., Biçer, Baykal, Akdemir, Ferhat,Ergen,Gürkan, Mominov, Kasım, Özgen, Mehmet Kasım, Önder, Mustafa, Tuncel, Gül, (2012), Eğitim Felsefesi, Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, (2006), *Yeni İnsan ve İnsanlar/ Sosyal Psikolojiye Giriş*. Evrim Yayınları.

Karapınar, M. Akif, (2009), *Pratik Anayasa*, Yetenek Yayınları, Ankara.

Kapani, M., (1993), *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, Ankara.

Kaplan, L., (1998), *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908- 1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

KILIÇ, Abdurrahman ve SEVEN, Serdal, (2002), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Kliebard, H. M., (1986), *The Struggle for the American Curriculum, 1893-1958,* Routledge and Kegan Paul, Boston.

Kneller, George F. (Ed), (1971), *Foundations of Education*, John Wiley, New York.

Kottak, C. P., (2002), *Antropoloji İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, Ütopya Yayınları, Ankara.

Kuzu, T. Sarar (2003). "*Eğitim-Öğretim Ortamında Etkili Sözel İletişim*", Milli Eğitim Dergisi, Sayı:158, Bahar, Ankara.

Küçükahmet, Leyla (Editör), (2011), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu (Ed. Leyla Küçükahmet), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Massialas, B. G., (2009), The "New Social Studies"—Retrospect and Prospect, *The Social Studies*, 100(6), 246-250.

Mathison, S., Ross, E.W., & Vinson, K. D., (2006), Defining the Social Studies Curriculum. In E. W. Ross (Ed.), *The Social Studies Curriculum: Purposes, Problems, and Possibilities,* 3rd ed., pp.99-114, Albany, State University of New York Press, NY.

McGuire, M. E., (2007), What Happened to Social Studies? The Disappearing Curriculum, *Phi Delta Kappan*, 88(8), 620-624.

MEB 4-5-6-7-8. Sınıflar Öğrenci Ders, Çalışma Kitapları ve Öğretmen Kılavuz kitapları.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB), (2005), *Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıf Programı*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.

Mengüşoğlu, Takiyettin, (2008), *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı (2009). *Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi Müze Eğitimi Dersi Öğretim Programı*, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

Milli Eğitim Bakanlığı (2008). *İlköğretim 4-8. Sınıf Öğretim Programları'nın Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Gazete Kupürlerinden Yararlanma*.

Mollamahmutoğlu, Hamdi, (2008), *İş Hukuku*, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Morris, Van Cleve, (1963), *Becoming an Educator*, Boston.

Muttelart, Armond ve Michele (1998). *İletişim Kuramları Tarihi*, (Çeviren: Merih Zıllıoğlu), İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Namık, M., (1933), *Küçük Felsefe Tarihi*, Tefeyyüz Kitaphanesi, İstanbul.

National Council for the Social Studies, (1994), *Expectations of Excellence: Curriculum Standards for the Social Studies*, National Council for the Social Studies, Washington D.C.

Nickel, Hans Wolsfgang (Edt.), (1976), Spiel, Theater-İnterraktiev Pedagogik, LAG 1, LAG Berlin: Verlag.

Nutku, Özdemir (1990), Dram Sanatı (2.Basım), İstanbul, Kabalcı Yayınları.

Ochoa-Becker, A. S., (2001), "A Critique of the NCSS Curriculum Standards", *Social Education, 65*(3), 165-168.

Oskay, Ünsal. *İletişimin ABC'si*, Ark Yayını, Ankara, 1992.

Öğütçü, M., (2005), Doğal Hukuk ve Pozitif Hukuk Işığında İnsan Hakları Alanındaki Bazı Kavramlar, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (Armağan Özel Sayı), 555-615.

Özer, A. Kadir (2000). *İletişimsizlik Becerisi*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Özsunay, Ergun, (1981), *Medeni Hukuka Giriş*, 4. Baskı, Güryay Matbaası, İstanbul.

Öztan, Bilge, (2005), *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 17. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Öztaş, S. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Filmlerin Kullanımı*, M. Safran (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (341-360) Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Öztürk, C., Coşkun-Keskin, S., R. Otluoğlu (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Parry, L. (2007), "Innovation and Consolidation in Curriculum Development and Reform: The Case of the New Social Studies", *International Journal of Social Education*, 21(2), 169-176.

PINGEL, Falk, (2003), Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Politzer, G., (1969). *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. Ankara, Alter Yayınevi.

Pounds, Ralph L. Robert, Garretson L., (1962*), Principles of Modern Education*, TheMacmillan Co., New York.

Pulitzer, G., *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, Sol Yayınları, Ankara.

Ralph L. PoundsRobert L. Garretson, (1962), *Principles of Modern Education*, TheMacmillan Co., New York.

Ravitch, D., (2003), A Brief History of Social Studies. In J. S. Leming, L. Ellington and K. Porter (Eds.), *Where Did Social Studies Go Wrong* (pp1-5), Thomas B. Fordham Institute, Washington, D.C.

Reisoğlu, Safa, (2005), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul.

Resmî Gazete Millî Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği*, 2569 No.lu Tebliğler Dergisi.

Robert M. Hutchins, (1963), *The Higher Learning in America*, New Haven.

Ross, E. W., (2006), Remaking the Social Studies Curriculum, In E. W. Ross (Ed.), *The Social Studies Curriculum: Purposes, Problems, and Possibilities,* 3rd ed., pp.319-332, Albany, State University of New York Press, NY.

San, İnci (1985), Sanat ve Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 18 (1).

San, İnci (2006), Tiyatroya Rağmen Yaratıcı Drama, Yaratıcı Drama Dergisi 1, (1), 5-16, Ankara.

Saran, Nephan, (1992), *Antropoloji*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.

Sarı, İ. (2010). *Tarih Öğretimi ve Sözlü Tarih, M. Safran (Ed.) Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri İçinde* (204-208) İstanbul, Yeni insan Yayınevi.

Saxe, D. W., (2004), ‘’On the Alleged Demise of Social Studies: The Eclectic Curriculum in Times of Standardization- A Historical Sketch’’, *International Journal of Social Education*, 18(2), 93-102.

Semenderoğlu, Adnan ve Gülersoy, Ali Ekber, (2005a), “İdeal Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Arayışında Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi”, II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi 26-28 Mayıs 2005 Van, Bildiriler, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, s. 160-174, Ankara.

Semenderoğlu, Adnan ve GÜLERSOY, Ali Ekber, (2005b), “Eski ve Yeni 4-5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi”, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi (Ulusal Hakemli), S. 18, s. 141-152, İzmir.

Shermis, S. S. & Barth, J. L., (1978), “Social Studies and the Problem of Knowledge: A Re-examination of Edgar Bruce Wesley's Classic Definition of the Social Studies”, *Theory and Research in Social Education*, 6(1), 31-43.

Singer, A. J., (2009), *Social Studies for Secondary Schools*, 3rd ed., Routledge, New York.

Sönmez, Veysel, (2011), *Eğitim Felsefesi*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Stanley, W. B., (2010), “Social Studies and the Social Order: Transmission or Transformation?”, In W. C. Parker (Ed.), *Social Studies Today, Research and Practice,* pp.17-24, Routledge, New York.

Sümer, Haluk Hadi, (2005), *İş Hukuku*, 11. Baskı, Mimoza Basım Yayım Dağıtım, Konya.

Şahin, Cemalettin ve Küçükahmet, Leyla (Editör), (2001), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Şahin, Cemalettin, (Editör), (2003), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Şan, Mustafa Kemal, Hira İsmail, *Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi.*

Şaylan, G., (1998), *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişimi,* TODAİE, Ankara.

Şahlanan, Fevzi, (1995), *Sendikalar Hukuku*, Yılmaz Ajans, İstanbul.

Şenel., A, (2003), *İnsan ve Evrim Gerçeği*, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara.

Tanilli, Server, (1999), *Yaratıcı Aklın Sentezi*, Profil Yayınları, İstanbul.

Tepe, H., (2003). *Felsefede Doğruluk ya da Hakikat*. Ankara, İmge Yayınları.

Tezcan, Mahmut, (1985), *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No.: 150.

Thornton, S. J., (2005), *Teaching Social Studies That Matters: Curriculum for Active Learning*, Teachers College Press, New York.

Tokcan, H; Demirkaya, H. (2012). *Sosyal Bilgilerde Strateji, Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler*. M. Safran (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (435-471) Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Tredgold, R. F., *Kişilerarası İlişkiler*, (Çeviren. Cevdet AYKAN), Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Tunalı, İsmail, (2009), *Felsefeye Giriş*, Altın Kitaplar, İstanbul.

Tuncel, G., (2004), "Öğretmenlerin Kendi Eğitim Felsefelerini İnşa Etmeleri Üzerine", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 10, s. 229.

Ulusoy, Demet, *Sanat Sosyolojisinde Temel Yaklaşımlar,* Hacettepe. Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 10 / Sayı 1 / Temmuz 1993 / ss. 247-259.

Usluata, Ayseli. *İletişim*, İletişim Yayını, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İstanbul, 1996.

Uzak, A., Altuntaş, M., (2007), *İnsan Hakları Nedir: Temel Bilgiler ve Türkiye'de İnsan Hakları Alanında Yaşanan Gelişmeler.* T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, Ankara.

Ün Açıkgöz, E. (2011). *Aktif Öğrenme*. İzmir, Biliş.

Ünlü, Sezen (Editör), ((2011)-(2013)), *Sosyal Psikoloji I-II*, Eskişehir, AÖF Yayınları.

Watras, J., (2002), "Debating the Curriculum: Social Studies or History", 1892-1937, *The Social Studies*, 93, 245-250.

Weldon BecknerJoe D. Cornett. (1972), *The Secondary School Curriculum*, IntextEducational Puslications, Scranton.

Van Cleve Morris, (1963), *Becoming An Educator*, Boston.

Viola, H., Jennıngs, C., Bednarz, S.W., Cortés, C.E., Schug, M.C, White, C.S., (2005). *Social Studies (5. Class)*, United States History, Houghton Mifflin, Boston, USA.

Yıldırım, Cemal, (2008), *Bilim Felsefesi,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yilmaz, K., (2009), "Democracy through Learner-Centered Education-A Turkish Perspective", *International Review of Education*, 55(1), 21-37.

Yüksel, A. Haluk. "*İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi*," Kurgu, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Dergisi, Sayı 6, Eskişehir, 1989.

Zıllıoğlu, Merih (1993). *İletişim Nedir*, Cem/Kültür Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

(http://www.yghforum.com/felsefe/344431-din-felsefesi.html 08/04/2013)

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, (2012), *İnsan Hakları Bülteni*, Sayı Mart 2012/1. www.ihb.gov.tr

Erişen, Y. "Eğitimin Felsefi Temelleri" http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/442/file/ebgbolum3_ek.pdf

felsefe.info

http://bilgiyelpazesi.net/egitim_ogretim/belirli_gun_ve_haftalar_ile_ilgili_tum_belgeler/dunya_felsefe_gunu_ile_ilgili_tum_belgeler/felsefe_ile_insan_arasindaki_iliski.asp

http://cesurkalem.net/index.php?topic=6982.0 adresinden (15.01.2014)

http://tr.wikipedia.org

http://www.aktiffelsefe.org/

http://www.biraz.tk/arkeloji/felsefenin-dogusu

http://www.felsefesinifi.com

http://www.genbilim.com/content/view/1184/91/

http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/tez8.pdf

http://www.webhatti.com/felsefe-sosyoloji-ve-psikoloji/614277-bilgi-felsefesi.html#ixzz2Q4lD0PfV

http://www.weblopedi.com

http://www.yasader.org/web/yasama_surecine_katilim/1/KararAlma.pdf

Sarıipek, B. D., (2006), Sosyal Vatandaşlık ve Günümüzde Yaşadığı Dönüşüm: Aktif Vatandaşlık (Sosyal Politika Açısından Bir Değerlendirme), *Çalışma ve Toplum*, 2 ss. 67-95 (http://www.calismatoplum.org/sayi9/sariipek.pdf adresinden alınmıştır.)

TBMM, Komisyon, (2012), İnsan Hakları. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari

www.felsefeekibi.com Felsefenin Temel İlkeleri, Pulitzer

SOSYAL BİLİMLERDE YENİ EĞİLİMLER

Editör
Lütfi Sunar

ilem
KİTAPLIĞI

nobel

YAYIN NO: 1169
İLEM Kitaplığı No: 05
Araştırma Dizisi No: 02
ISBN : 978-605-320-073-4
© 1. Basım, Şubat 2015

ilem
KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

SOSYAL BİLİMLERDE YENİ EĞİLİMLER
Editör: Lütfi Sunar

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Editör: Lütfi SUNAR

Redaksiyon: Firdevs Bulut
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Resmi: © bittedankeschön – fotolia.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sunar, Lütfi.

Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler / *Lütfi Sunar*
1. Basım, XVIII+300 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var
ISBN 978-605-320-073-4
1. Sosyal Bilimler 2. Metodoloji 3. Sosyal Teori

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Siyaset Biliminde Yeni Eğilimler 1
Haluk Alkan

Tarih Araştırmalarında Yeni Eğilimler 39
A. Teyfur Erdoğdu

Bu Neoklasik İktisat Denen "Okul" Nedir? 103
Tony Lawson

Felsefe'de Yeni Eğilimler 163
Songül Demir

Siyasi Coğrafyada Disipliner Gelişmeler ve Türkiye'de Siyasi Coğrafya Çalışmaları 185
Necati Anaz

Psikolojide Güncel Yaklaşımlar 219
Erol Yıldırım

Türkiye'de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler 251
Hediyetullah Aydeniz

Dizin 289

Editörün Takdimi

Dünyamızda toplumsal yaşamın daima yeniden şekillendiği ve birbiri ile ilintili sorunların olanca ağırlığıyla toplumların gündemini meşgul ettiği bir zaman diliminde, sosyal gerçeklikleri anlamak ve açıklamak peşindeki bilimlerin de doğal olarak yeni biçimler alması söz konusudur. Günümüzde bu çerçevede her bir disiplin ve araştırma alanında yeni sorular, çalışma alanları, metodolojiler geliştirilmekte ve yeni eğilimler ortaya çıkmaktadır. Bu yeni eğilimlerin tespiti ve incelenmesi de sosyal gerçekliğin kavranabilmesi için önem arz etmektedir.

Son otuz yılda sosyal bilimler alanında çok sayıda felsefi ve metodolojik tartışma gerçekleşti. Doğa bilimlerinde yaşanan dönüşümlerin de etkisi ile pozitivist bilimsel anlayışın sorgulanması çerçevesinde çok sayıda yeni akım, görüş ve eğilim ortaya çıktı. Bunlar mevcut bilim yapma biçiminin ciddi bir biçimde sorgulanmasına yol açan gelişmelerdi. Postyapısalcılık, postmodernizm, oryantalizm, avrupamerkezcilik, disiplinlerarasılık tartışmalarının yoğun bir biçimde sürdüğü bu dönemde sosyal gerçekliğin anlaşılmasında daha önce inşa edilmiş anlayışlar sorgulanarak yeni biçimler ortaya konuldu. Ancak bu sorgulamaların tamamlandığını söylemek güç görünüyor. Postyapısalcılık yapısalcılığı ciddi bir biçimde sorguladı ama ondan tamamıyla bağımsız bir anlayış geliştiremedi; postmodernizm modern tek biçimliliği ve tekelciliği sorguladı ama onu aştığını söylemek güç görünüyor; oryantalizm ve avrupamerkezcilik kapsamlı bir eleştiriye tabi tutuldu ancak ortaya çıkan onlarca yeni bakışa rağmen ana akımın değişmesi söz konusu olmadı; disiplinlerarasılık parçalanmış inceleme alanlarını eleştirdi ama hala disiplinlerin sınırları varlıklarını tahkimatlı

bir biçimde koruyor. Bu sebeple bu kitapta da ele alınan disiplinlerdeki yönelimler bir taraftan bütün bu değişimleri yansıtırken diğer taraftan da eskinin bakış ve biçimleri devam etti. Dolayısıyla biz bu akıntının içindeki kişiler olarak, oluşum ve değişim halindeki alanlar hakkında konuşmakta ve bu alanlardaki eğilimleri değerlendirmekteyiz. Bunun getirdiği pek çok zorluk arasında en önemlisi meselenin tam anlamıyla kavranamaması olacaktır. Ancak şu kadarını not etmek gerekir ki bu tür bir zorluk aslında tam da meselenin çekici boyutunu oluşturmaktadır. Zira eskinin kalıplarının değişmeye başladığı bir dünyada yeni biçimleri ortaya çıkarmak olağanüstü cezbedici bir fırsat oluşturmaktadır.

Bu kitabın temel fikri İlmi Etüdler Derneği'nde 2011-2012 yıllarında yürütülen Yeni Eğilimler seminerlerine dayanmaktadır. Bu seminerlerden hareketle elinizdeki kitap bu yeni eğilimleri değerlendirmek ve gelecekte gerçekleşebilecek değişimlere bir ışık tutmak üzere hazırlandı. Esasında böyle bir kitabın daha kapsamlı olması düşünülebilir; sosyal bilimlerin geniş yelpazesindeki her bir disiplindeki yeni eğilimler kitapta yer alabilirdi. Ancak bunun belirli bir ölçüde sınırlandırılması gerekmekteydi. Aynı zamanda konunun çerçevesinin genişliği de bu alanda yazıların çıkarılmasını zorlaştıran bir etken olmuştur. Dolayısıyla kitapta yer alması düşünülen Sosyoloji ve Antropoloji ve Edebiyat gibi bazı disiplinlerin yer alamadığını üzülerek belirtmek gerekir. Bu nokta ilerleyen zamanlarda yeni yayınlar ya da bu kitabın yeni baskısı ile tamamlanmaya muhtaç görünmektedir.

Kitapta bölümlerin olabildiğince birbirini tamamlar bir biçimde birbiri ile diyalog içerisinde olmasına özen gösterdik. Bu çerçevede her bir bölümün (a) disiplinin/alanın gelişimi, (b) yeni eğilimler/yönelimler ve (c) disiplinin geleceği konularını ele alması planlandı. Bu konular değerlendirirken ilgili disiplinin hem dünyadaki hem de Türkiye'deki macerası birbirine paralel bir biçimde karşılıklı etkileşimleri de dikkate alarak değerlendirilmeye gayret edildi.

Kitapta yer alan ilk yazıda *Siyaset Biliminde Yeni Eğilimler* konusunu Haluk Alkan inceledi. Alkan siyaset biliminin tarihsel gelişimi ve güncel eğilimlerini ele aldığı yazısında aynı zamanda gelecekte ortaya çıkacak biçimleri de incelemektedir. Alkan yazısında aynı zamanda siyaset bilimi içindeki felsefi ve teorik tartışmaları kurumsal gelişmelerle birlikte ele almaktadır. Ona göre siyasetin kurumlar üzerinde okunması bu noktada

gittikçe daha fazla önem kazanacaktır. Öte yandan siyaset biliminde farklı toplumların, kendi siyasal kültür ve düşünsel birikimlerini yeniden yorumlayarak güncel sorunları ile bu birikim arasında bağ kurabilmelerinin giderek önem kazanacağını dile getiren Alkan böyle bir bağ kurulamadığı takdirde tüm sosyal bilimlerde olduğu gibi siyaset biliminde de çoğulcu bir zemin oluşamayacağını belirtmektedir. Bu aynı zamanda yeni siyaset düşüncelerinin ve kurumlarının ortaya çıkması için de gerekli bir bakış açısını gerektirmektedir.

Kitaptaki ikinci yazı *Tarih Araştırmalarında Yeni Eğilimler* başlığı ile A. Teyfur Erdoğdu tarafından kaleme alındı. Günümüzde tarihin Türkiye'de akademik saha dışındaki okuyucular ve izleyiciler için anlamı ele alındığında tarihteki yeni eğilimlerin incelenmesinin de ayrı bir güncel önemi olduğu düşünülebilir. Bu çerçevede 2000'den sonra tarih araştırmalarında dünya üzerinde görünür olan yeni eğilimleri incelediği yazısında Erdoğdu öne çıkan eğilimler olarak *hermeneutik tarihçilik, zihniyet tarihçiliği, kavram tarihçiliği, duygu tarihçiliği, algı tarihçiliği*'ni listelemekte ve incelemektedir. Bu eğilimlerden hermeneutik tarihçilik ve zihniyet tarihçiliği dışındakilerin Türkiye'de henüz yeterince yankı bulmadığını belirten Erdoğdu benzer şekilde dünya tarihçiliğinde iki yüz senedir yoğun bir biçimde ele alınıp tartışılan tarihçiliğin önemli alanlarından olan tarih felsefesinin de Türkiye'de birkaç kıpırdanma dışında hala ele alınmadığını dile getirmektedir. Ona göre Türkiye tarihçiliği gecikmeli bir biçimde Dünyadaki eğilimleri takip etmekte, bir eğilim burada moda olduğunda dünyada çoktan demode hale gelmiş olabilmektedir. Erdoğdu buna paralel olarak Türkiye'de 2000'den itibaren tarihçilikte baş döndürücü sayısal ve teknolojik ilerlemelere, birincil kaynak sağlayan resmî, yarı resmî ve özel arşivlerin çok daha rahat kullanılmasına ve dünya piyasalarındaki ve kütüphanelerindeki ikincil kaynaklara muazzam ulaşım kolaylıklarına rağmen başta alet ilimlerindeki eksiklik ve yönteme yeterince önem verilmemesi yüzünden niteliksel gelişmenin henüz gerçekleşmediğini belirtmektedir.

Kitapta yer alan bir sonraki yazıda Tony Lawson *Bu Neoklasik İktisat Denen "Okul" Nedir?* başlığıyla iktisattaki güncel teorik tartışmaları ele alıyor. Daha önce *Cambridge Journal of Economics* (2013, 37, s. 947–983) dergisinde yayımlanan bir yazının çevirisi olan bu bölümde Lawson akademik iktisadi söylemin her noktasına nüfuz etmiş olan ve çeşitli temel

teoriler ile politik yaklaşımları ifade etmek amacıyla kullanılan "neoklasik" terimini merkeze alarak iktisattaki yeni eğilimleri ve bunların başarılı olabilme ihtimalini tartışıyor. Yazıda Veblen'in görüşlerinden yararlanarak neoklasik iktisadın en tutarlı yorumunu ortaya koyduğunu belirten yazar, neoklasik iktisadı olaylar seviyesinde nedensel bir silsile bazında bir gelişimi ifade eden tarihsel süreçsel ontolojiyi kabul ederek bu farkındalığı yöntem düzeyinde bu ontolojiye uygun olmayan, tümdengelimcilik formunda bir taksonomik yönelim ile birleştirmeye çalışan bir bakış olarak tanımlamaktadır. Buna göre en tutarlı şekilde yorumlandığı hâliyle, neoklasik iktisat derin bir çelişkiyi barındırmaktadır. Ancak terimin mevcut gelişigüzel kullanımı bu çelişkiyi maskelemektedir. Modern iktisat disiplinin yolunu kaybettiğini belirten Lawson bunun bugün matematiksel modelleme yöntemleri üzerinde yaygın şekilde anlamsız ve yersiz bir ısrardan kaynaklandığını göstermenin kolay olduğunu ancak bunun yetmeyeceğini dile getirir. Ona göre amacına uygun bir iktisat için asıl yapılması gerekenin öncelikle toplumsal gerçekliğin doğasını anlamak, ikinci ve kesinlikle eşit derecede önemli olarak da iktisat biliminin yöntemlerinin şekillendirilmesinde üstü örtülü kalan ontolojik ya da metafiziksel sezgileri ciddiye almak olduğunu belirtmektedir.

Songül Demir ise kitaba *Felsefe'de Yeni Eğilimler* başlıklı bir yazı ile katkıda bulundu. Demir yazısında felsefenin değişimle olan "doğal" irtibatını ve özellikle 1990'lar sonrasında felsefede ortaya çıkan yeni eğilimleri ve bunların Türkiye'deki yansımalarını ele almaktadır. Demir her ne kadar kapsamlı bir biçimde üniversite sistemine dâhil olsa da felsefenin Türkiye'de henüz tam anlamıyla oturmuş bir disiplin olmadığını, dolayısıyla konuyu Türkiye için sistematik bir şekilde ele almanın güç olduğunu belirtmektedir. Bu kısıta rağmen Demir yazısında en azından belirli bir düzen sağlayabilmek için felsefi düşünce ve buna bağlı olan yeni eğilimler "akademik alan" "gündelik yaşam alanı" olmak üzere bu iki alan içinde ele almaktadır. Demir felsefenin halen güncelliğini koruduğunu ahlaktan hukuka, insanın zihinsel yapısından bilgisayar teknolojisine kadar birçok farklı alanda etkili olmaya devam ettiğini Türkiye'de ise kavramsal ve teorik kısıtlardan başlayarak felsefenin halen sorunlu bir alan olduğunu belirtmektedir. Ona göre ülkemizdeki felsefeye karşı oluşan bakış açısı, felsefedeki yeni eğilimlerin yeterince takip edilmesini kısıtlamaktadır.

Necati Anaz yazısında sosyal bilimlerin komşu disiplini olan siyasi coğrafya alanındaki gelişmeleri ve Türkiye'ye etkilerini ele alıyor. *Siyasi Coğrafyada Disipliner Gelişmeler ve Türkiye'de Siyasi Coğrafya Çalışmaları* başlıklı yazıda siyasi coğrafya çalışmalarını şekillendiren iki temel alanın (coğrafya ve siyasal) dönüşümünün birbiri ile ilişkisi ele alınıyor. Anaz yazısında siyasalın coğrafyayla yani mekânla girdiği karmaşık ilişkiyi değerlendirerek coğrafya yazımının çok yönlü ve ulusal güçlerin üzerinde ve ötesindeki doğasını ele alıyor. 1990'lardan sonra siyasi coğrafyanın gerek çalışma konusu bakımından gerekse kullandığı teori ve metot çokluğu anlamında zenginleştiğini dile getiren yazara göre bu çok yönlülük disiplinin yelpazesini genişletmiş; mekânı ve siyasalı yeniden anlama bakımından dinamikleştirmiştir. Yazıda ayrıca siyasi coğrafyacıların artık devleti verili bir ünite olarak algılamaktan ziyade onu sosyalin yarattığı siyasal oluşum olarak anlamaya başladıklarını ve dolayısıyla devletin artık siyasi coğrafya çalışmalarının merkezi olmaktan çıktığı belirtilmektedir. Anaz siyasi coğrafyacıların gelecekte daha gündelik olan ve sıradan insanların yaşamını etkileyen meselelere yöneleceklerini dile getirmektedir.

Kitapta yer alan bir başka yazı ise Erol Yıldırım tarafından *Psikolojide Güncel Yaklaşımlar* başlığı ile yazıldı. Psikolojinin tarihsel gelişimi ile güncel yönelimlerini birbiri ile eçişli bir biçimde ele alan bu yazıda Yıldırım "insan zihni ve davranışı hâlâ "sadece" psikolojinin konusu mudur?"; "iki yüz yıllık bir süreçte konu ve yöntemde ne gibi değişimler yaşanmıştır?" gibi sorular çerçevesinde konuyu detaylı ve kapsamlı bir biçimde ele almaktadır. Psikolojinin geleceği ve özellikle Türkiye'deki sorunlarını tartışmak bakımından derinlikli bir düşünme çabasını yansıtan bu yazıda oldukça genç olan psikoloji disiplininde gittikçe nörobilimin egemen hale gelişi tartışılmaktadır. Yazar nörobilimin egemenliğinin bir ucu doğa bilimlerine, diğer ucu da sosyal bilimlere uzanan psikolojide yakın gelecekte birtakım kopmalara neden olacağını ve psikolojinin kendi bütünlüğünü koruyamayacağını öngörmektedir.

Elinizdeki kitabın son bölümünde ise Hediyetullah Aydeniz'in *Türkiye'de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler* başlıklı yazısı bulunuyor. Diğer yazılardan farklı olarak disiplinin doğrudan Türkiye'deki macerasına ve yönelimine odaklanan bu yazıda Aydeniz aynı zamanda sadece kuramsal değişimlere değil kurumsal değişimlere de

geniş bir yer ayırıyor. Alanın müstakil bir disiplin haline dönüşümünü kurumsal dönüşümler etrafında ele alan yazar, bunun derinleme olmaksızın yaşanan bir genişlemeye takabül ettiğini belirlemektedir. Yazıda bir meslek, bir disiplin aynı zamanda kurumsal yapıların bir adı olarak ve aynı zamanda birçok sosyal ve beşerî bilimin bir kesişim ve etkileşim odağı olarak medya ve iletişim çalışmalarının Türkiye'de akademik kurumsallaşmasını gerçekleştirdiğini ancak özgün kuramsal çalışmalar yapacak düzeye henüz erişmediği tespit edilmektedir.

Bu kitabın yoğun bir biçimde gündeme getirmeye çabaladığı üzere sosyal bilimlerde her geçen gün kayda değer yenilikler gerçekleşiyor. Modern toplumun dönüşümlerine ve güncel sorunlarına bağlı olarak sosyal bilimlerin hem teorisi hem de metodolojisi daimi bir tartışmanın konusu olmaya devam ediyor ve devam edecek gibi de görünüyor. Öte yandan içinden geçmekte olduğumuz dönem bu tür rutin tartışmaları aşan bir tarz ve mahiyete sahip. Zira modern toplumun geleceğinin tartışılmaya başlandığı bu dönemde bir taraftan da onunla birlikte ortaya çıkmış bulunan bilimlerle ilgili de şüphe ve endişeler had safhaya erişmiş vaziyettedir. Sosyal bilimler nesnesinin dönüşümüne ve düşünüş biçimlerinin bulanıklaşmasına bağlı olarak değişik düzeylerde krizler yaşamakta ve bunu aşmak üzere de yoğun epistemolojik tartışmalar açılmaktadır. Ayrıca sadece sosyal bilimler içinden değil dışından da eleştiriler gelmekte ve yeni açıklama modelleri ve bilgi üretme mekanizmalarına başvurulmak üzere çağrılar gerçekleştirilmektedir. Kitapta yer alan yazıların ortaya koyduğu ortak netice günümüzde halen daha arayış düzeyinde kalan bu ilgilerin önümüzdeki yıllarda daha fazla kendisini göstereceğidir. Öte yandan kendi disiplini üzerine düşünmeye devam eden ve diğer disiplinlerle teması korumaya çabalayan isimler tarafından kaleme alınan bu kitap değişik disiplinlerdeki yeni eğilimlerin sadece o disiplinden hareketle ele alınamayacağını aynı zamanda sosyal gerçeklik üzerine bütünlüklü bir düşünmeyle mümkün olabileceğini ortaya koymuş bulunmaktadır. Bu da ancak sosyal gerçekliğin bütünlüklü doğası tanınıp öylece ele alındığında gerçekleşebilecek bir durumdur.

Bu kitap çok çeşitli katkılarla şekillenmiştir. Evvela İLEM'de düzenlenen Yeni Eğilimler Seminerlerinde bilgilerini bizimle paylaşan bu kitapta metni olan veya olmayan Haşim Koç, Feridun Yılmaz, Haluk Alkan, Mu-

zaffer Şenel, Fatih Altuğ, Necati Anaz, Murat Şentürk, Halil Ekşi ve Halil İbrahim Düzenli'ye teşekkür ederim. Ayrıca bu seminerlerde bulunmamasına rağmen bu kitaba katkı veren değerli yazarlarımız Erol Yıldırım, Teyfur Erdoğdu ve Songül Demir'e de teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak yazısının Türkçeye kazandırılmasına izin verdiği için Tony Lowson'a ve Cambridge Journal of Economics'e de şükranlarımı sunarım. Firdevs Bulut ve Dudu Ekinci kitabın hazırlanma süreci boyunca benden yardımlarını esirgemedi. Kendilerine müteşekkirim.

Bu kitabın adından ilham alarak yeni bir başlangıç teşkil etmesi ümidiyle…

Dr. Lütfi Sunar

İstanbul, Ocak 2015

Siyaset Biliminde Yeni Eğilimler

Haluk Alkan

Giriş: Siyaset Nedir?

Günlük yaşantıda sıklıkla kullandığımız birçok kavram gibi siyaset de kolaylıkla tanımlayabildiğimiz, üzerinde uzlaşılmış, sınırları belli bir kavram değildir. Bu nedenle siyaset bilimi öğrencilerine birkaç satırdan oluşan anahtar bir tanım verebilmek oldukça zordur. Siyaseti bu şekilde tanımlamak yerine onun özelliklerini, kavramın geçirdiği değişimi tarihsel arka planı ışığında açıklayarak bir kavramlaştırmaya gitmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Belirtildiği gibi siyaset kelimesini günlük yaşantımızda sıklıkla duyuyor ve kullanıyoruz. Bir bakanın hükümetinin ulaştırma siyaseti – politikası hakkında yaptığı açıklamalar; başkanlık ya da parlamenter siyasal sistemlerden hangisinin daha iyi bir yönetim sistemi olduğu konusunda yapılan bir tartışma; herhangi bir tartışmada taraflar arasındaki tercihini açık bir dille ifade etmeyen bir kişinin siyasi - politik konuşmakla nitelendirilmesi; Topkapı Sarayı'nda hakkında ölüm emri verilen kamu görevlilerinin önünde idam edildikleri çeşmeye "Siyaset Çeşmesi" adının verilmiş olması. Örnekleri çoğaltabileceğimiz bu ifadelerde siyaset kelimesinin aynı anlamda kullanıldığını söylememiz imkansızdır. Acaba biz siyaset kelimesini kullanırken birbirlerinden çok farklı şeyleri ifade etmekte aynı kelimeye mi başvuruyoruz? Yoksa siyaset olgusu bütün bir ifadelerde geçen ortak bir ilişkiyi kapsadığı için mi kullanılıyor?

Yaşadığımız deneyimler, izlediğimiz yayınlar, okuduğumuz gazeteler aynı sosyal olgular hakkında farklı uygulamaların, farklı düşüncelerin ve farklı kurumsal yapıların olduğunu göstermektedir. Komşu bir ülkede halkın katılımına açık yerel seçimlere izin verildiğini gazetede okuduğu-

Kaynakça

Akın, İ. (1987). *Kamu Hukuku*, İstanbul: Beta Yay.

Alkan, H. (2011). *Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar*, Ankara: USAK.

Arabacı, A. (2008). Avrupa Birliği'nde Çıkar Temsilinin Gelişimi, *Uluslararası İlişkiler*, 5/17, 73-103.

Almond, G. A. ve Powell, G. B. Jr. (1992). The Study of Comparative Politics, Almond, G. A. ve Powell, G. B. Jr. (Der.), *Comparative Politics Today: A World View*, New York: Harper Collins Pub. , ss. 3-15.

Aşukin, N. S., Butirskiy, N. P. (vd.) (1979), *Politika Sözlüğü*, Çev. Mazlum Beyhan, İstanbul: Sosyal Yay.

Bekmen, A. (2008). Marksizm: Praksis'in Teorisi, *Modern Siyasal İdeolojiler*, H. Birsen Örs (Der.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yay. , ss. 163-252.

Beyme, K. v. (2006). Political Institutions—Old and New, *Political Institutions*, Ed. Rhodes, R. A. W., Binder, S. A. and Rockman, B. A., Norfolk: Oxford University Press, pp. 743-758.

Crick, B. R. (1993). *In Defence of Politics*, Chicago: University of Chicago Press.

Çam, E. (1990). *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul: Der Yay.

Dahl, R. A. (1961). *The Behavioral Approach in Political Science: Epitaph for a Monument to a Successful Protest*, American Political Science Review, 55/4, pp. 763-772.

Dahl, R. A. (1968). *Who Governs?*, New Haven: Yale University Press.

Dahl, R. A. (1970), *Modern Political Analysis.* Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Doğan, A. ve Alkan, H. (2010). *Osmanlı Liberal Düşüncesi Ulum-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını.

Dunleavy, P. ve O'Leary, B. (1988). *Theories of the State The Politics of Liberal Democracy*, London: Macmillan.

Duverger, M. (1996). *Siyaset Sosyolojisi*, Çev. Ş. Tekeli, İstanbul: Varlık Yay.

Easton, D. (1957). *An Approach to the Analysis of Political Systems*, World Politics, 9/3, pp. 383-400.

Easton, D. (1965). *A Framework for Political Analysis,* New Jersey: Prentice Hall,.

Ethics of Science and Technology. (2006). Paris: UNESCO.

Farabi, M. E. N. (1980). *Es-Siyasetü'l Medeniyye*, Çev. Mehmet Aydın ve Abdulkadir Şener vd., İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.

Farabi, M. E. N. (1989). *El-Medinetü'l Fazıla*, Çev. Nafiz Danışman, İstanbul: MEB Yay.

Farazmand, A. (1999). Globalization and Public Administration, *Public Administration Review*, 59/6, pp. 509-522.

Freund, J. (1991). *Beşeri Bilim Teorileri*, Çev. Bahaeddin Yediyıldız, Ankara: TTK Yayını.

Fukuyama, F. (1992). *The End of History and Last Man*, New York: Free Press.

Garner, R.Introduction: The Nature of Politics and Political Analysis, *Introduction to Politics*, Ferdinand, P., Garner, R. and Lawson, S. (Eds.) Oxford: Oxford Univ. Press, pp. 1-19.

Goldmann, L. (2010). Marcuse'yi Anlamak, *Frankfurt Okulu*, H. E. Bağce (Ed.), Ankara: Doğu Batı, ss. 305-319.

Gökberk, M. (1996). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Göze, A. (1993). *Siyasal Düşünceler ve Yöntemler*, İstanbul: Beta Yay.

Gunnell, J. G., (1995) Siyasal Kuram ve Siyasal Bilim, *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi II*, Çev. Bülent Peker-Nevzat Kıraç, Ankara: Ümit, ss. 294-301.

Gulbenkian Komisyonu, (1996). *Sosyal Bilimleri Açın, Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor*, Çev. Şirin Tekeli, İstanbul: Metis Yay.

Habermas, J. (2007). *Bölünmüş Batı*, Çev. Dilman Muradoğlu, İstanbul: Yapı Kredi.

Hassan, Ü. (1982). *İbn Haldun'un Metodu ve Siyaset Teorisi*, Ankara: AÜSBF. Yay.

Held, D. ve Leftwich, A. (1984). A Discipline of Politics?, *What is Politics? The Activity and its Study*, A. Leftwich (ed.), Oxford: Basil Blackwell, pp. 139-59.

Heywood, A. (2006). *Siyaset*, Çev. Atila Yayla vd. Ankara: Liberte Yay.

Huntington, S. P., (1993). *Üçüncü Dalga Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma*, Ergun Özbudun (Çev.), Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.

İbn Haldun, M. B. A., (1988). *Mukaddime* - I, Çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yayınları.

İbn Haldun, M. B. A. (1989). *Mukaddime* - I, Çev. Kadir Ugan, İstanbul: MEB Yay.

Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş Siyasal Bilim*, İstanbul: Der.

Knutilla, M. (1992) *State Theories, from Liberalism to the Challenge Feminism*, Halifax: Fernwood, Sec. ed.

Laski, H. J., (2000). *Authority in the Modern State*, Kitchener: Batoche Books.

Lasswell, H. (1986). *Psychopathology and Politics*, London: University Of Chicago Press.

Lasswell, H. D., (1990). *Politics Who Gets What, When and How*, New York: Peter Smith Pub.

Lawson, K. (1985). *The Human Polity*, Boston: Houghton Mifflin, C.

March, J. G. ve Olsen, J. P., (2006). Elaborating the 'New Institutionalism', *Political Institutions*, Ed.R. A. W. Rhodes, S. A. Binder ve B. A. Rockman, Norfolk: Oxford University Press, pp. 3-22.

McLellan, D. (1995). Marksizm, *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi II*, Çev. Bülent Peker-Nevzat Kıraç, Ankara: Ümit, ss. 112-120.

Mennel, S. (1990). The Golalization of Human Society is A Very Long-term Social Process: Elias's Theory, *Theory, Culture & Society*, Vol. 7, pp. 359-371.

Muhsin, M. (1991). İbn. Haldun, *İslam Düşüncesi Tarihi - III*, Çev. Y. Ziya Cömert, M. Şerif (Ed), İstanbul: İnsan Yayınları.

Nizamülmülk, H. (1987). *Siyasetname*, Çev. Nurettin Bayburtlugil, İstanbul: Dergah Yayınları.

O'Donnell, G. ve Schmitter, P. (1986). *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Oktay, C. (2003). *Siyaset Bilimi İncelemeleri*, İstanbul: Alfa.

Olson, M., (1993). The Logic of Collective Action, *Pressure Groups*, Ed. J. J. Richardson, New York: Oxford Univ. Press, pp. 23- 37.

Öktem, N. (1993). *Devlet ve Hukuk Felsefesi Akımları*, İstanbul: Der Yayınevi.

Phillips, A. (1995). *Demokrasinin Cinsiyeti*, Çev. Alev Türker, İstanbul: Metis.

Ranney, A. (1990). *Governing An Introduction to Political Science*, New Jersey: Prentice Hall.

Rosenthal, E. I. J., (1996). *Ortaçağ'da İslam Siyaset Düşüncesi*, Çev. Ali Çaksu, İstanbul: İz Yay.

Roskin, M. G., Cord, R. L., Medeiros, J. A. ve Jones, W. S., (2013). *Siyaset Bilimi*, Çev. Atilla Yayla, Ankara: Adres Yay.

Rowley, C. K. ve Schneider, F. (2003). Public Choice and Constitutional Political Economy, *Encylopedia of Public Choice*, Volume 1, Dordrecht: Kluwer Academic Publ., pp. 3-31.

Sartori, G. (1973). What is Politics, *Political Theory*, Vol. 1, No. 1, pp. 5-26.

Skirbekk, G. ve Gilje, N. (2006). *Antik Yunandan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, Çev. E. Akbaş ve Ş. Mutlu, İstanbul: Üniversite Kitabevi.

Şaylan, G.. (1998). *Çağdaş Düşünce Akımları –Postmodernizm, Kamu Yönetimi Uzmanlık Programı Ders Notları*, Ankara: TODAİE.

Şenel, A. (1991). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Verso.

Tansey, S. D. (1999). *Politics: Basics*, London: Routledge.

Therborn, G. (2010). Frankfurt Okulu, *Frankfurt Okulu*, H. E. Bağce (Ed.), Ankara: Doğu Batı, ss. 19-54.

Thomas, R. (1991). *The Nature of Nazi Ideology, Historical Notes*, No. 15, London: Libertarian Alliance. pp. 1-4.

Turan, İ. (1986). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul: Der.

Uludağ, S. (1993). *İbn Haldun*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

Ünsal, A. (1980) *Siyaset ve Anayasa Mahkemesi*, Ankara: AÜSBF Yayını.

Weber, M. (1993). *Sosyoloji Yazıları*, Çev. Taha Parla, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yay.

Veikart, R. (1993) The Origins of Social Darwinism in Germany, 1859-1895, *Journal of the History of Ideas*, 54/3, pp. 469-488.

Volkan, V. D. (Apr./June 2006) *Large-group psychodynamics and massive violence*. Ciênc. saúde coletiva, 11/2, http://dx.doi.org/10.1590/S1413-81232006000200009

Volkan, V. D., (2009). *Körü Körüne İnanç*, Çev. Ö. Karaçam, İstanbul: Okuyanus Yay.

Tarih Araştırmalarında Yeni Eğilimler

A. Teyfur Erdoğdu

Giriş

2000'den sonra tarih araştırmalarında dünya üzerinde görünür olan yeni eğilimler üzerine bugüne kadar belki onlarca kitap ve makale kaleme alındı. Bu yüzden bunların bir cetvelini çıkarmak ve yorumlamasını yapmak dahi muazzam bir uğraş gerektirecektir. Bu bakımdan burada tarihçilikte mevzuubahis olan yeni eğilimlere sadece icmalen değinilecektir.

Tarih araştırmalarında öne çıkan eğilimler *hermeneutik tarihçilik*; *zihniyet tarihçiliği*; *kavram tarihçiliği*; *duygu tarihçiliği*; *algı tarihçiliği*dir ve yepyeni bir konu da internet ve sosyal medya başta olmak üzere teknolojinin tarih araştırmalarına etkisidir. Hemen bu aşamada biraz yukarıda saydığım eğilimlerden hermeneutik tarihçilik ve zihniyet tarihçiliği dışındakilerin Türkiye'de henüz yeterince yankı bulmadığını ve ilgi çekmediğini belirtmek isterim. Tarihçiliğin önemli alanlarından olan tarih felsefesi de dünya tarihçiliğinde iki yüz seneyi aşkındır yoğun şekilde ele alınıp işlenir ve tartışılırken Türkiye'de birkaç kıpırdanma hariç hala hak ettiği ilgiyi görememiştir.

Bu arada yukarıda saydığım tarih araştırmalarındaki bu eğilimlerin tamamının ortak yönünün ve arkalarındaki müşterek itici gücün kısaca *demokratikleşme*, şeffaflaşma ve *insanileşme* olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu itibarla aşağıda sırasıyla bu meseleler ele alınmaya çalışılmıştır.

tahmin, benzetme ve spekülasyon ile doldurmaktan ibaret çalışmalar olarak görünürler (ayrıntılar ve sebepler için bk. Eldem, 2013, ss. 264-268). Oysa kurama aşırı yüklenmemelidir. Kuramsal çerçevelerin belli şartlar ve oranlarda kullanılması icap eder. Yoksa Türkiye'de elan genelde yapıldığı gibi sadece tarihler ve olayları kronolojik olarak sıralamak da dünyada çoktan modası geçmiş bir tarihçilik türüdür.

Son söz olarak Türkiye'de 2000'den itibarın tarihçilikte baş döndürücü sayısal ve teknolojik ilerlemelere, birincil kaynak sağlayan resmî, yarı resmî ve özel arşivlerin çok daha rahat kullanılmasına ve dünya piyasalarındaki ve kütüphanelerindeki ikincil kaynaklara muazzam ulaşım kolaylıklarına rağmen başta alet ilimlerindeki eksiklik ve yönteme yeterince önem verilmemesi yüzünden niteliksel gelişmeyi maalesef gözlemleyemediğimizi belirtmek gerekmektedir. Ümit edilir ki en azından orta vadede bu ikincilere de önem verilerek Türkiye'de tarihçiliğin önü hızla açılır ve tarih uğraşısı zevkli olmasından kaynaklanan çekiciliğinin yanında hakettiği akademik saygınlığa, özerkliğe, erginliğe ve yetkinliğe de bir an evvel erişir.

Kaynakça

Adler, M. (1925). *Kant und der Marxismus*, Berlin: Classic Edition.

Ahmed Cevdet Paşa. (1991). *Tezakir*, haz. Cavid Baysun, 4 c., Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Aries, P. (1977). *L'homme devant la mort*, Paris: Seuil.

Arslan, A. (1983). İbni Haldun ve tarih. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, I, 9-30.

Ash, T. G. (2000) *History of the present: essays, sketches, and dispatches from Europe in the 1990s*, New York: Vintage Reprint Edition.

Ata, B. (1998). Tarihi mezarlıklar, eğitim ve bolu örneği. *Bolu, Bilim, Sanat ve Kültür Araştırmaları Dergisi,* 1, 26-31.

Atwood, M. (1998). In search of *Alias Grace*: on writing Canadian historical fiction. *American Historical Review. 103*(5), 1503-1516.

Avcı, O. (2011). Türkiye Cumhuriyeti tarihi araştırmaları. *Cumhuriyet döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yazıcılığı Sempozyumu. Bildiriler, Ankara 18-20 Mart 2010* (ss. 319-332). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Bacque-Grammont, J. L. & Eyice, S. & Clayer, N & Zarcone, T. (1994). Stelae Turcicae, VII. Deux cimetières près de Fındıkzade à Istanbul: Molla Gürani et Piri Mehmed Paşa. *Anatolia Moderna, V,* 233-318.

Barkan Ö. L. (1939a). XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda toprak işçiliğinin organizasyon şekilleri. İÜİFM, *1*(1), 29-74.

Barkan Ö. L. (1939b). XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda toprak işçiliğinin organizasyon şekilleri. İÜİFM, *1*(2), 198-245.

Barkan Ö. L. (1939c). XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda toprak işçiliğinin organizasyon şekilleri. İÜİFM, *1*(4), 397-447.

Barthes, R. (2013). *Dilin Çalışma Sesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Berktay, H. (1985). Tarih çalışmaları. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,* Vol. 9 (ss. 2456-2474), İstanbul: İletişim.

Berdjajew, N. (1920). *Der Sinn der Geschichte. Versuch einer Philosophie des Menschengeschickes*, Berlin: Otto Reichl Verlag.

Bernstein, E. (1900-04). *Zur Geschichte und Theorie des Sozialismus*, drei Teile, Berlin

Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*, Ankara: Aşina Kitaplar.

Birinci, A. [Ali Tekinci takma ismiyle] (2005). İlim hayatında köylüler ve köylülük. *Türk Yurdu*, *217*, 7-12.

Birinci, A. (2006). Tarihçilikte meslek ahlakı veya ahlaksızlığın tarihçiliği meselesi. *Muhafazakâr Düşünce*, *2*(7), 77-108.

Birinci, A. (2014). *Tarihin kara kitabı. Tarihçiliğimizde usul ve ahlak meseleleri*, Ankara: Hitabevi.

Bodin, J. (1595). *Methodvs ad facilem historiarum cognitionem*. Stöer.

Bloch, M. (1949). *Apologie pour l'histoire ou Métier d'historien*, Paris: Librairie Almand Colin.

Bloch, M. (1988). *Méthodologie Historique*, Paris: Librairie Almand Colin.

Bourde, G. & Hervé, M. (1997). *Les* **Écoles** *historiques*, Paris: Seuil.

Braudel, F. (1958). Histoire et science sociale: La longue durée. *Annales E.S.C.*, *13*(4), 725-753.

Braudel, F. (1969). *Ecrits sur l'histoire*, Paris: Flammarion, Champs Histoire.

Burckhardt, J. C. (1905). *Weltgeschichtliche Betrachtungen*, Leipzig.

Burguiere, A. (2006). *L'École des Annales. Une histoire intellectuelle*, Paris: Editions Odile Jacob.

Burke, P. (ed.) (1973). *A New Kind of History: From the Writings of Febvre*, London: Routledge.

Burke, P. (1990). *The French historical revolution the Annales School, 1929-1989*, Stanford: Stanford University Press.

Burns, E. B. (1983). Teaching history: a changing clientele and an affirmation of goals. *American Historical Association Perspectives, 21*(1), 19-21.

Chakrabatry, D. (2006). A global and multicultural "discipline of history"?. *History and Theory*, *45*, 101-109.

Clark, S. (ed.) (1999). *The Annales School: critical assessments*, New York, 4 c, Routledge: Reprint edition.

Cohen, H. (1877). *Kants Begründung der Ethik,* Berlin: *F. Dümmler*.

Coontz, S. (2006), *Marriage, a history: how love conquered marriage*, New York: Penguin Books: Reprint edition.

Donner, F. M. (1998). *Narratives of islamic origins: the beginnings of islamic historical writing studies in late Antiquity and early Islam*, Princeton: Darwin Press, Inc.

Dosse, F. (1987). *L'Histoire en miettes: des Annales à la "nouvelle histoire"*, Paris: La Decouverte.

Ekşi, E. (2014). Bir atölye çalışması. Gezi Direnişi'nin tarihi nasıl yazılır?. *Toplumsal Tarih*, *246*, 75-81.

Eldem, E. (2013). Osmanlı tarihi Türklerden kurtarmak. *Cogito: Tarihyazıcılığı* (ss. 260-282), ed. Teyfur Erdoğdu, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Elias, N. (1939) **Über** *den Prozeß der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen. Wandlungen des Verhaltens in den weltlichen Oberschichten des Abendlandes. Wandlungen der Gesellschaft. Entwurf einer Theorie der Zivilisation* [The Civilizing Process. The History of Manners. State Formation and Civilization], 2 c., Basel: Haus zum Falken.

Emecen, F. M. (2009). Klasik dönem Osmanlı siyasi tarih çalışmaları: Yönelimler ve yaklaşımlar. *Türkiye'de Toplum Bilimlerinin Gelişimi, Sosyoloji Yıllığı 18* (ss. 361-374), ed. E. Eğribel & U. Özcan, İstanbul, Kitabevi Yayınları.

Erdem, İ. (2011). Türkiye'de Selçuklu tarihi araştırmaları. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yazıcılığı Sempozyumu, Bildiriler Ankara 18-20 Mart 2010* (ss. 301-309), ed. M. Öz, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınevi.

Erdem, H. (2008). *Tarih-lenk*, İstanbul: Doğan Kitap.

Erdoğdu, T. (2011). Tarih yazıcılığında gerçek (realitas)-hakikat (veritas) sorunsalı. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yazıcılığı Sempozyumu, Bildiriler Ankara 18-20 Mart 2010* (ss. 31-40), ed. M. Öz, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınevi.

Erdoğdu, T. (2012). 2000'den sonra Türkiye'de tarihçilik. *Mehmet Fuat Köprülü* (ss. 277-301), ed. Yahya Kemal Taştan, Ankara, T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

Erdoğdu, T. (2012a). Millet mi o da ne demek?. *Sivil İnisiyatif*, *7*, 14-15.

Erdoğdu, T. (2013a). Tarih ne demektir?. *Sivil İnisiyatif*, *12*, 12-13.

Erdoğdu, T. (2013b). Laiklik ve Seküliyerlik I. *Sivil İnisiyatif*, *15*, 19-20.

Erdoğdu, T. (2013c). Laiklik ve Seküliyerlik II. *Sivil İnisiyatif*, *16*, 16-17.

Erdoğdu, T. (2013d). Açık tarihçilik: Tarih inşasında tartışmalı konular-yeni eğilimler-yeni imkânlar. *Cogito: Tarihyazıcılığı* (ss. 400-434), ed. Teyfur Erdoğdu, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Erdoğdu, T. (2014a). Bürokrasi. *Sivil İnisiyatif, 21,* 12-13.

Erdoğdu, T. (2014b). Ölüm üzerine bir deneme. *Sivil İnisiyatif, 22,* 12-13.

Erdoğdu, T. (2014c). Bedeni özgürlükten kurtarmak ya da özgürlük bedenin neresinde?. *Bedenin Anlamı ve Sınırları* (ss. 47-102), ed. S. Avcı, Ankara: Nobel Yayınları.

Faroqhi, S. (2000). *Osmanlı'da kentler ve kentliler*, çev. N. Kalaycıoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Fazlurrahman, (1965). *Islamic methodology in history*, Karachi: Central Institute of Islamic Research.

Forster, R. (1978). Achievements of the Annales School. *The Journal of Economic History, 38*(1), 58-76.

Friedlaender, I. (1911). Muhammedanische Geschichtskonstruktionen. *Beitraege zur Kenntnis des Orients*. Gebauer-Schwetschke Druckerei und Verlag, Halle (Saale) *9*, 17-34.

Göncü, G. (ed.) (2013). *Gezi direnişi ve halk hareketlerinin geçmişi. #Yaşarken Yazılan Tarih*, İstanbul: Metis.

Groot, J. d. (2012). *Public and popular history*, New York, Routledge.

Hanioğlu, Ş. (2014). Popüler tarihçilik Türkiye'de demokratikleşmeye önemli katkılar yaptı. *Derin Tarih*, *25*, 24-28.

Hellmann, W. (1957). Der Begriff der Zeit bei H. Bergson. *Philosophia Naturalis*, Bd. IV (pp. 126-139).

Herder, J. G. v. (1785). *Briefe, das Studium der Theologie betreffend*, Weimar: bei Carl Ludolph Hoffmanns sel. Witwe und Erben.

Higham, J. (1983). *History: professional scholarship in America*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Hill, J. E. C., (1990). Tarih, geçmiş suçlara ilişkin yalanlar mı demektir?. *Tarih ve Toplum*, çev. Bülent Gökay, 13(74), 9-13.

Huizinga, J. (1919). *Herfsttij der Middeleeuwen* [The waning of the Middle Ages/ The autumn of the Middle Ages], Leiden: Haarlem: H.D. Tjeenk Willink.

Hunt, L. (1986). French history in the last twenty years: the rise and fall of the Annales paradigm. *Journal of Contemporary History*, *21*(2), 209-224.

Iggers, G. G. (2000), *Yirminci yüzyılda tarih yazımı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Iselin, I. (1784). ***Über** die Geschichte der Menschheit*, Karlsruhe.

İLEM, (2013). Tarihyazımında Avrupamerkezcilik Özel Sayısı, *İnsan ve Toplum*, 3(6).

İnalcık, H. (1962). The rise of Ottoman historiography. *Historians of the Middle East* (ss. 152-167), ed. Lewis-Holt, London: Oxford University Press.

İnalcık, H. (1990). Köy, köylü ve imparatorluk. *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler* (ss. 1-11), Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnalcık, H. (1993). Kadı sicilleri Osmanlı idare, sosyal ve ekonomik tarihiyle ilgili belgeler: Bursa kadı sicillerinden seçmeler: III. Köy sicil ve terekeleri. *Belgeler*, *15*(19), 23-167.

İnalcık, H. (1995). The emergence of big farms, çiftliks: state, landlords and tenants. *Contributions à l'histoire* économique *et sociale de l'Empire ottoman* (pp. 105-124), ed. J. L. Bacqué-Grammont & P. Dumont, Paris, Louvain.

İnalcık, Halil. (2006). Türkiye'de modern tarihçiliğin kurucuları, *Muhafazakâr Düşünce*, *2*(7), 1-44 [geniş sürümü için İnalcık , H. (2002). *XIII. Türk Tarih Kongresi, 4-8 Ekim 1999* (ss. 1-70), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi]

İzmirli İsmail Hakkı (2002). *Hadis tarihi*. Tenkitli neşir: İ. Hatiboğlu, İstanbul: Darülhadis.

Jenkins, K. (ed.) (1997). *The postmodern history reader*, New York: Routledge.

Jensen, R. J. (1984). Historiography of American political history. *Encyclopedia of American Political History* v. 1 (pp. 1-25), ed. Jack Greene, New York: Scribner's.

Kafadar, C. (2010). Cemal Kafadar ile dünyada Türk tarihçiliği üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *8*(15) 393-424.

Kant, I. (1784). Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht, *Berlinische Monatsschrift* (pp. 385-411), November.

Karpat, K. (ed.) (1974). *The Ottoman state and its place in World history*, Leiden: E. J. Brill.

Karamürsel, A. (1990). Eski Türklerde defin törenleri ile ilgili usul ve adetler. *Tarih ve Toplum*, 13(77), 23-25.

Karant-Nunn, S. (2010). *The reformation of feeling: shaping the religious emotions in early modern Germany*, New York: Oxford University Press.

Kayalı, K. (2003). Birkaç örnek vesilesiyle akademik ve alternatif tarihçilik üzerine bazı gözlemler. *Folklor/Edebiyat*, *9*(33), 5-10.

Keetley, D. (2008). From anger to jealousy: explaining domestic homicide in Antebellum America. *Journal of Social History*, *42*(2), 269-297.

Kızıl, F. (2013). *Müşterek ravi teorisi ve tenkidi*, İstanbul: İSAM Yayınları.

Koçak, C. (2012). *Tarihçinin eleği*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Koçyiğit, T. (1985). *Hadis ıstılahları*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Koselleck, R. (1989). *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, Auflage: 8.

Koselleck, R. (2006). Begriffsgeschichten, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag KG.

Lacoste, Y. (1993). *İbni Haldun. Tarih biliminin doğuşu*, çev. M. Sert, İstanbul: Sosyalist Yayınlar.

Laroui, A. (1999). *Islam et histoire*, Paris: Albin Michel.

Lauwers, M. (2005). *Naissance du cimetière. Lieux sacrés et terre des morts dans l'occident médiéval*. Paris: Editions Aubier.

Lewis, J. (1985). *The pursuit of happiness: family and values in Jefferson's Virginia*, Cambridge: Cambridge University Press.

Lowenthal, D. (1988). *The past is a foreign country*, Cambridge: Cambridge University Press.

Lukacs, J. (2005). *Remembered past. On history, historians, and historical knowledge,* Wilmington: Intercollegiate Studies Institute.

Lystra, K. (1989). *Searching the heart: women, men, and romantic love in nineteenth-century America*, New York: Oxford University Press.

Marwick, A. (1989). *The nature of history*, London: Palgrave Macmillan.

Matt, S. J. (2003). *Keeping up with the joneses: envy in American consumer society, 1890-1930*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Matt, S. J. (2011). *Homesickness: an American history*, New York: Oxford University Press; Reprint edition.

Mehlis, G. (1915). *Philosophie der Gegenwart*. Berlin: Junker & Dünnhaupt Verlag.

Memento [Motion picture]. (2000). United States.

Menage, V. L. (1962). The beginnings of Ottoman historiography. *Historians of the Middle East*, ed. Lewis-Holt, London: Oxford University Press: pp. 168-179.

Milmo, C. (2012). Young historians 'are damaging academia' in their bid for stardom. *The Independent*, 12 May.

Murphey, R. (2010). *Essays on Ottoman historians and historiography*, İstanbul: Eren Yayıncılık.

Neyzi, L. (2014). Geçmişe dönüşen şimdi. Yaşamak, farkındalık ve araştırma. *Toplumsal Tarih*, *246*, 88-93.

Nietzsche, F. (1874). *Unzeitgemäße Betrachtungen, vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben*. Leipzig: Verlag von E. W. Fritzsch.

Oğuz, B. (2002). *Mezartaşında simgeleşen inançlar*. İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları.

Özbaran, S. (1995). 1980'den günümüze tarih çalışmaları. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Vol. 15 (ss. 1358-1359), İstanbul: İletişim.

Özbaran, S. (2003). *Güdümlü tarih*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Özbaran, S. (2004). Üniversitede tarih ya da tarihin talihi. *Toplumsal Tarih*, *12*(132), 106-109.

Özbaran, S. (2005). *Tarih, tarihçi ve toplum*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Özbaran, S. (2007). *Osmanlı'yı özlemek ya da tarihçilik tasarlamak*, Ankara: İmge Kitabevi.

Özbaran, S. (2011). *Geçmişi güncelleştirmek. Tarihçi imgesinden medya sözcülüğüne*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Özel, O. (2006). Tarih, tarihçi ve entelektüel kamusallık bağlamında Türkiye›den güncel değinmeler. *Doğu Batı*, *9*(36) 63-81.

Özel, O. (2009). *Dün Sancısı*, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Özgen, Y. (2011). Belleten dergisinin Cumhuriyet dönemi Türk tarihçiliğindeki yeri. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yazıcılığı Sempozyumu, Bildiriler Ankara 18-20 Mart 2010* (ss. 619-626), ed. M. Öz, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınevi.

Özlem, D. (2002). *Kavramlar ve tarihleri -I-*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Peter and Vandy [Motion picture]. (2009). United States.

Plamper, J. (2010). The history of emotions: an interview with William Reddy, Barbara Rosenwein, and Peter Stearns. *History and Theory*, *49*, 237-265.

Polat, S. (1997). *Hadis araştırmaları –Tarih, usul, tenkid, yorum-*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Pölitz, K. H. L. (1795). *Geschichte der Kultur der Menscheit*, Leipzig: Reiner Verehrung.

Prokosch, E. (1976). Osmanische Inschriften auf Graebern bei der Moschee des Karabaş-Klosters in Tophane-İstanbul mit einer Einführung in die osmanischen Grabinschriften in türkischer Sprache. *Sonderdruck aus dem Jahrbuch des Österreischen Sankt Georgskollegs in Istanbul 1975/76* (pp. 3-26), İstanbul: St. Georgs-Kolleg.

Ranke, L. v. (1874). *Geschichte der romanischen und germanischen Voelker 1495-1535*. Berlin: Duncker & Humbolt.

Reddy, W. M. (2001). *The navigation of feeling: a framework for the history of emotions*, Cambridge: Cambridge University Press.

Roberts, M. (2004). The Annales School and historical writing. *Making history: an introduction to the history and practices of a discipline* (pp. 78-92). ed. P. Lambert & P. Schofield, London: Routledge.

Robinson, C. F. (2003). *Islamic historiography*. Cambridge: Cambridge University Press.

Roth, M. S. (1981). Foucault's "History of the present". *History and Theory, 20*(1), 32-46.

Rosenthal, F. (1968). *A history of Muslim historiography*. Leiden: E. J. Brill.

Rosenwein, B. (1998). *Anger's past: the social uses of an emotion in the Middle Ages*, Ithaca: Cornell University Press.

Rosenwein, B. (2006). *Emotional communities in the early Middle Ages*, Ithaca: Cornell University Press.

Rosenwein, B. (2010). Problems and methods in the history of emotions. *Passions in Context, International Journal for the History and Theory of Emotions*, *I*(1), 1-32.

Rüsen, J. (ed.) (2002). *Western historical thinking: an intercultural debate*, New York: Berghahn Books.

Schaub, M. (1998). The role of the reader in Collingwoods's philosophy of history. *Clio*, *27*(3), 363-385.

Schelling, F. W. (1789). Was heißt und zu welchem Ende studiert man Universalgeschichte?. *Der Teutsche Merkur 4. Bd.* (pp. 105-135), Jena: Akademische Buchhandlung.

Schelling, F. W. (1800). *System des transzendentalen Idealismus*, Tübingen: Meiner; Auflage: 2.

Schopenhauer, A. (1819). *Die Welt als Wille und Vorstellung*, Leipzig: F. A. Brockhaus.

Schriewer, J. (2003). Problemdimensionen sozialwissenschaftlicher Komparatistik. *Vergleich und Transfer. Komparatistik in den Sozial-, Geschicts- und Kulturwissenschaften* (pp. 9-54), ed. H. Kaelble & J. Schriewer, Frankfurt: Campus Verlag; Auflage 1..

Soysal Doğan, A. (2011). Cumhuriyet dönemi popüler tarih dergileri. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yazıcılığı Sempozyumu, Bildiriler Ankara 18-20 Mart 2010* (ss. 557-564), ed. M. Öz, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınevi.

Starobinski, J. (1966). The idea of nostalgia. *Diogenes*, *54*, 81-103.

Stearns, P. N. (1994). *American cool: constructing a twentieth-century emotional style*. New York: NYU Press, First printing edition.

Stearns, P. N. (1999). *Battleground of desire: the struggle for self-control in modern America*, New York: NYU Press.

Stearns, P. N. (2004). *Anxious parents: a history of modern childrearing in America*, NY: NYU Press.

Stearns, P. N. (2006). *American fear: the causes and consequences of high anxiety*. New York: Routledge.

Stearns, P. N. & Stearns, C. Z. (1988). *Emotion and social change: toward a new psychohistory*. New York: Holmes & Meier Publications.

Stearns, P. N. & Stearns, C. Z. (1989). *Anger: the struggle for emotional control in America's history*. Chicago: Chicago University Press.

Stearns, P. N. & Lewis, J. (1998). *An emotional history of the United States*. New York: NYU Press, First edition.

Stearns, P. N. & Brindle, M. (2001). *Facing up to management faddism: a new look at an old force*. London: Quorum Books.

Strohmeier, M. (1984). *Seldschukische Geschichte und türkische Geschichtswissenschaft*. Berlin: Schwarz.

Strout, C. (1981). *The veracious image: essays on American history, literature, and biography*. Middletown: Wesleyan University Press.

Swidler, A. (2001). *Talk of love: how culture matters*. Chicago: The University of Chicago Press.

Sybel, H. v. (1863). *Kleine historische Schriften*. München: J. G. Cotta.

Tamdoğan, I. & Kechriotis, V. (2014). Şimdiki zamanın tarihini kim yazar?. *Toplumsal Tarih*, 246: ss. 68-69.

Tekeli, İ. (2013). Siyasetçilerin tarihle ilişki kurma ahlakı üzerine. *Cogito: Tarihyazıcılığı* (ss. 283-304), ed. Teyfur Erdoğdu, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Tendler, J. (2013). *Opponents of the Annales School*. London: Palgrave Macmillan.

Toksöz, M. (ed.) (2014). Geç dönem Osmanlı tarihçiliği üzerine düşünmek. *Toplumsal Tarih*, *244*, 52-91.

Troeltsch, E. (1921). *Der Historismus und seine Probleme*. Tübingen.

Turan, G. (2006). *Bakır Çalığı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Vatin, N. (1991). Les cimetières musulmans ottomans. Source d'histoire sociale. *Les villes dans l'empire ottoman: activités et sociétés* (pp. 149-165.), ed. Daniel Panzac, Éditions du CNRS, I

Volaric, K. (2013). Hırvatistan, Sırbistan ve Bosna-Hersek'te "Muhteşem Yüzyıl" tepkileri. *Toplumsal Tarih*, *235*, 86-90.

Voltaire, (1756). *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations*. Paris : Editions sociales.

Voltaire, (1765). *La Philosophie de l'histoire*. Genève.

Vorlander, K. (1904). *Kant und Marx*. Vienna: Nabu Press.

Weber, M. (1922). *Wirtschaft und Gesellschaft*, Tübingen, Mohr.

White, H. (1966). The burden of history. *History and Theory*, *5*, 111-134.

White, H. (1996). The modernist event. *The persistence of history: cinema, television and the modern event* (pp. 17-38), ed. V. Sobchack, New York and London: Routledge.

Wilentz, S. (2001). America made easy: McCulloch, Adams, and the decline of popular history. *New Republic*. 225(1) (http://www.newrepublic.com/article/books-and-arts/90636/david-mccullough-john-adams-book-review).

Wood, G. S. (1982). Star-spangled history. *N.Y. Reviews of Books*, 12 Aug., 4-9

Yardley, J. (1982). The narrowing world of the historian. *American Historical Association Perspectives*, *20*(6), 21-22.

Yıldız, G. (1995). İç Asya göçebe topluluklarında İslam öncesi defin törenleri ve sosyo-ekonomik boyutları. *Hakkı Dursun Yıldız Armağanı* (ss. 523-541), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yurtsever, B. *Hz. Peygamberin Kur'an dışında koyduğu hükümler*, Ankara: Orient Yayınları.

Yücel, T. (1996). Tarih. *Cumhuriyet*, 06.02.

Bu Neoklasik İktisat Denen "Okul" Nedir?*

Tony Lawson

Giriş Niteliğindeki Gözlemler

Thorstein Veblen, yüzyıldan daha uzun bir zaman önce, belli bir "okulu" ilk bakışta tanımlamak için "neoklasik" terimini iktisat bilimine kazandırmıştır. Tırnak işareti içerisine alınan ilk kısım Veblen'in kendisi tarafından alınmıştır ve söz konusu nesnenin aslında bir düşünce okulu olarak sunulmamış olabileceğini göstermektedir. Öyle olsa bile, ileride göreceğimiz gibi, Veblen'in kafasında şekillenen şey aslında bir dizi düşünürün çalışmalarının mahiyetidir.

Bugün "neoklasik" terimi akademik iktisadi söylemin her noktasına nüfuz etmiştir ve çeşitli temel teoriler ile politik yaklaşımları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Ancak hem Veblenci mirasın yeterince anlaşılmadığını (ve muhtemelen her zaman takdir edilmediğini) hem de bu terimin genellikle konuya katkısı olan farklı çevrelerce genel hatlarıyla ve bir bakıma birbiriyle çelişen anlamlarda kullanıldığını fark etmek için çok fazla inceleme yapmaya veya konu üzerinde kafa yormaya gerek yoktur.

Çoğu kimse için akademik bir çalışmayı neoklasik olarak tanımlama eyleminde -her ne kadar terim genellikle bir açıklama yapılmadan veya ayrıntı verilmeden kullanılsa da- terime yönelik eleştirel bir ima sezilmektedir; ifade çoğunlukla bir fikir uyuşmazlığına işaret etmektedir.[1] Benzer

* Cambridge Journal of Economics'te (Vol 37, No 5) yayımlanan "What is this "school" called neoclassical economics?" başlıklı yazıdan Gülnihal Kafa tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

1 Başkalarını tanımlamak için bu etiketi kullananlarının kendilerinin de muhalifleri tarafından aynı şekilde etiketlenmeleri çok nadir görülen bir durum değildir. Örneğin, Paul Krugman (2009) "monetarist" ve "tatlı su iktisatçısı" muhaliflerini neoklasik olarak isimlendirdikten sonra karşılık olarak kendisi de Steve Keen (2012) tarafından neoklasik olmakla suçlanmıştır.

mişlerdir.[31] Aksine ben, terimi kullanımdan çıkarmanın sebebinin, terimin kendisine rağmen ifade edilen modern iktisat içeriğinin, şu ana kadar ortaya konulandan daha münasip ve etkili bir eleştirisini geliştirmek olması gerektiğini düşünüyorum. Burada terimin anlamına bir açıklık getirme çabasının nihai amacı da budur.

Çoğumuzun üzerinde hemfikir olduğu gibi modern iktisat disiplin yolunu kaybetmiştir. Bunun bugün matematiksel modelleme yöntemleri üzerinde yaygın şekilde anlamsız ve yersiz bir ısrardan kaynaklandığını göstermek yeterince kolaydır. Veblen'in de açıkça gördüğü üzere, nihai çözüm ve amacına uygun bir iktisat için gerekli dayanaklar, öncelikle toplumsal gerçekliğin doğasını anlamak, ikinci ve kesinlikle eşit derecede önemli olarak da iktisat biliminin yöntemlerinin şekillendirilmesinde üstü örtülü kalan ontolojik ya da metafiziksel sezgileri ciddiye almaktır. Yani öncelikle toplumun yapısının anlaşılması, daha sonra da bu yapıya uygun araştırma yöntemlerinin kullanıldığından emin olunması gerekir. Veblen'in uzun zaman önce kaçınılmaz olduğunu düşündüğü bir durumun gerçek olduğunu göstermelidir. Daha somut bir şekilde ifade etmek gerekirse olaylar arasındaki ilişkilere dair bir görüşün araştırılması ya da inşası noktasında gereğinden uzun süredir mevcut olan bir saplantının yerini, ontolojik olarak temellendirilmiş nedensel açıklayıcı sosyal bilimler geliştirmeye dair ciddi bir kaygının alması gerekmektedir.

Kaynakça

Arnsperger, C. and Varoufakis,Y. 2006. What is neoclassical economics?, *Post-Autistic Economics Review*, no. 38, article 1

Aspromourgos, T. 1986. On the Origins of the term 'neoclassical', *Cambridge Journal of Economics*, vol. 10, 265–70

Becker, G. S. 1976. *The Economic Approach to Human Behavior*, Chicago, University of Chicago Press

Campus, A. 1987. Marginalist economics', in Eatwell, J., Milgate, M. and Newman, P. (eds.),

The New Palgrave: A Dictionary of Economics, London, Macmillan

31 Örneğin Colander (2000), 'neoklasik iktisat teriminin artık ölü bir terim olduğunu ilan etmek' için bir adım atar ve hemen ardından şunları ekler: 'Neyi ölüme mahkum ettiğimle ilgili daha açık olayım – mahkum ettiğim şey neoklasik iktisadın içeriği değildir' (s. 1469).

Colander, D. 2000. The death of neoclassical economics, *Journal of the History of Economic Thought,* vol. 22, no. 2, 129–43

Colander, D., Holt, R. P. and Rosser, J. B. 2004. The changing face of mainstream economics,

Review of Political Economy, vol. 16, no. 4, 485–500

Davis, J. B. 2005. Heterodox economics, the fragmentation of the mainstream and embedded individual analysis, pp. 53–72 in Garnett, R. and Harvey, J. (eds.), *The Future of Heterodox Economics, Essays in Honour of Paul Dale Bush,* Ann Arbor, University of Michigan Press

Dobb, M. 1973. *Theories of Value and Distribution since Adam Smith*, Cambridge, Cambridge University Press

Fayazmanesh, S. 1998. On Veblen's coining of the term 'Neoclassical', in Fayazmanesh, S. and Tool, M. R. (eds.), *Institutionalist Method and Value*, vol. 1, London, Edward Elgar

Fine, B. 2004. Addressing the critical and the real in critical realism', pp. 202–26 in Lewis, P. (ed.), *Transforming Economics: Perspectives on the Critical Realist Project*, London: Routledge Fine, B. 2006. 'Critical realism and heterodoxy,' mimeo, SOAS, available at http://eprints.soas.ac.uk/7024/

Fullbrook, E. 2009. Introduction to ontology and economics: Tony Lawson and his critics,' pp. 1–12 in E. Fullbrook (ed.), *Ontology and Economics: Tony Lawson and His Critics*, London: Routledge

Guerrien, B. 2004. Irrelevance and ideology, *Post-autistic Economics Review*, no. 29, article 3 Hahn, F. H. 1982. The neo-Ricardians, *Cambridge Journal of Economics*, vol. 6, 353–74 Hahn, F. H. 1984. *Equilibrium and Macroeconomics*, Oxford, Basil Blackwell

Hahn, F. H. (1985). *In Praise of Economic Theory.* Jevons Memorial Fund Lecture, delivered at University College, London

Hamilton, W. H. (1923). Vestigial economics, *New Republic*, 4 April

Hicks, J. R. (1983). *Classics and Moderns: Collected Essays on Economic Theory* (vol. 3). Oxford: Basil Blackwell.

Hodgson, G. M. (1999). False antagonisms and doomed reconciliations. in *Evolution and Institutions: On Evolutionary Economics and the Evolution of Economics* (pp. 23-45). Cheltenham: Edward Elgar.

Homan, P. T. (1928). *Contemporary Economic Thought.* New York: Harper and Brothers.

Juselius, K. (2010). Time to reject the privileging of economic theory over empirical evidence? A reply to Lawson. *Cambridge Journal of Economics*, 35, 423-436.

Keen, S. (2012). Instability in financial markets: sources and remedies, paper presented at Berlin meetings of the Institute for New Economic Thinking (INET), available at http://ineteco- nomics.org/sites/inet.civicactions.net/files/keen-steve-berlin-paper.pdf [date last accessed 1 July 2012]

Krugman, P. (2009, 2 September). How did economists get it so wrong? *NewYork Times Magazine.* [date last accessed 1 July 2012], available at http://www.nytimes.com/2009/09/06/magazine/06Economic-t.html?pagewanted=all

Kurz, H. D. (2010). Technical progress, capital accumulation and income distribution in classical economics: Adam Smith, David Ricardo and Karl Marx. *European Journal of the History of Economic Thought, 17* (5,) 183-222.

Lawson, T. (1997). *Economics and Reality.* London: Routledge.

Lawson, T. (2003). *Reorienting Economics.* London: Routledge.

Lawson, T. (2005). The (confused) state of equilibrium analysis in modern economics: an (onto-logical) explanation. *Journal for Post Keynesian Economics, 27* (3), 423-44.

Lawson, T. (2006a). The nature of heterodox economics. *Cambridge Journal of Economics, 30* (2), 483-507.

Lawson, T. (2006b). Tensions in modern economics. The case of equilibrium analysis. V. Mosini (Ed.), in *Equilibrium in Economics: Scope and Limits* (pp. 133-149). London: Routledge.

Lawson, T. (2009a). The current economic crisis: its nature and the course of academic economics. *Cambridge Journal of Economics, 33* (4), 759-88.

Lawson, T. (2009b). Contemporary economics and the crisis. *Real-World Economics Review, 50*, 122-131.

Lawson, T. (2009c). On the nature and roles of formalism in economics: reply to Hodgson. E. Fullbrook (Ed.), in *Ontology and Economics: Tony Lawson and His Critics* (pp. 189-231). London: Routledge.

Lawson, T. (2010). '*Soros' theory of reflexivity: a critical comment*', mimeo, Cambridge, forthcoming in Revue de Philosophie Economique

Lawson, T. (2012a). Ontology and the study of social reality: emergence, organisation, community, power, social relations, corporations, artefacts and money. *Cambridge Journal of Economics, 36* (2), 345-85.

Lawson, T. (2012b). Mathematical modelling and ideology in the economics academy: competing explanations of the failings of the modern discipline? *Economic Thought: History, Philosophy and Methodology, 1* (1), ss.?? (Tashih notu: Sayfa no. verilmemiş, dikkatinize.)

Lawson, T. (2013a). Emergence and social causation. J. Greco and R. Groff (Eds.), in *Powers and Capacities in Philosophy* (pp. 285-307). London: Routledge.

Lawson, T. (2013b). Emergence, morphogenesis, causal reduction and downward causation. M. Archer (Ed.), in *Social Morphogenesis* (pp. 61-84). New York: Springer.

Martins, N. (2012). Sen, Sraffa and the revival of classical political economy. *Journal of Economic Methodology, 19* (2), 143-57.

Martins, N. Forthcoming. Classical surplus theory and heterodox economics, *American Journal of Economics and Sociology*, vol. 73, no. 1

Marx, K. (1974). *Capital: A Critical Analysis of Capitalist Production.* (vol. 1). F. Engels (Ed.). London: Lawrence and Wishart.

Marx, K. (1977). *A Contribution to the Critique of Political Economy.* Moscow: Progress.

Mitchell, W. C. (1967). *Types and Economic Theory.* (2 vols). J. Dorfman (Ed.). New York: Kelley.

Pratten, S. (1998). Marshall on tendencies, equilibrium, and the statical method. *History of*

Political Economy, 30 (1), 122-63.

Schumpeter, J. A. (1954). *History of Economic Analysis.* E. B. Schumpeter (Ed.). London: George Allen and Unwin.

Soros, G. (2009). *The Crash of 2009 and What it Means: The New Paradigm for Financial Markets*. New York: Public Affairs.

Veblen, T. (1898). Why is economics not an evolutionary science? *Quarterly Journal of Economics, 12* (4), 373-97.

Veblen, T. (1899a). The Preconceptions of Economic Science I. *Quarterly Journal of Economics, 13* (2), 121-50.

Veblen, T. (1899b). The Preconceptions of Economic Science II. *Quarterly Journal of Economics, 13* (4), 396-426.

Veblen, T. (1900). The Preconceptions of Economic Science III. *Quarterly Journal of Economics, 14* (2), 240-269.

Veblen, T. (1906). The Socialist Economics of Karl Marx and His Followers. *Quarterly Journal of Economics, 20* (4), 575-95.

Veblen, T. (1908a). Fisher's capital and income. *Political Science Quarterly*, vol. 23

Veblen, T. (1908b). The evolution of the scientific point of view. *University of California Chronicle, 10* (4); reprinted in Veblen, T. 1990. *The Place of Science in Modern Civilization*, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers (page references to the latter)

Veblen, T. (1909). The limitations of marginal utility. *Journal of Political Economy, 17* (9), 620-36.

Weintraub, E. R. (2002). Neoclassical economics. in *Concise Encyclopaedia of Economics*, Library of Economics and Liberty, Liberty Fund

Zafirovski, M. (1999). How 'neo-classical' is neoclassical economics? With special reference to value theory. *History of Economics Review, winter,* 1-15.

Felsefe'de Yeni Eğilimler

Songül Demir

"Die Philosophen haben die Welt nur verschieden
İnterpretiert; es kommt aber darauf an, sie zu verändern"[1]
Karl Marx

"Die Philosophie ist keine Lehre, sonder eine Tätigkeit"[2]
Ludwig Wittgenstein

Giriş

İnsanın değişimine ve dönüşümüne bağlı olarak "düşünce" her zaman değişim ve dönüşüm içinde olmuştur. Çok basit bir ifadeyle felsefeyi sistematik, belirli bir metot dâhilinde düşünebilme olarak tanımlarsak, aynı şekilde insanın yüzyıllar boyunca yaşadığı değişimler felsefeyi de etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Öte yandan insanın alet yapabilen, yaşadığı evreni merak eden ve keşfeden bir varlık olduğunu da göz önünde bulundurursak, insanın yaptığı her fiilden düşüncenin, dolayısıyla felsefenin etkilendiği rahatlıkla söylenebilir. Bu doğrultuda içinde bulunduğumuz dönem özellikle teknoloji alanındaki baş döndürücü gelişmeler, felsefi düşünceyi de kimi zaman doğrudan kimi zaman ise dolaylı olarak etkilemiştir.

1 *"Felsefeciler dünyayı farklı şekilde yorumlarlar, ama asıl olan dünyayı değiştirmektir"*. Bu kısa söz Karl Marx'tan alıntılanmıştır ve Humboldt Üniversitesinin ana binasında girişte büyük harflerle yazılı olarak bulunmaktadır.

2 *"Felsefe sadece bir eğitim değil, aslında bir etkinliktir."*

sonra tartışma üslubu ve buna bağlı bir gelenek felsefe içinde yer bulabilir. Elbette tüm bunlarla birlikte felsefe alanındaki akademisyenler birbirlerini takip etmeli, ciddiye almalı ve kendi aralarında yazdıklarını yine kendi içlerinde değerlendirmelidirler.

Öte yandan felsefenin pozitif bilimlerle olan yabancılaşması sorununa değinilmeli ve bu ikisi arasındaki iş birliği yeniden sağlanmalıdır. Böylece felsefe her şeyi ölçme, denetleme ve kontrol altına alarak yöneltme çabası içinde olan modern insan hakkında söz söyleme imkânını da elde eder.

Ülkemizde hâlihazırda sahip olunan anlayış ise popülarizm ve idealizm arasında gelip gitmektedir. Bu geliş gidiş belirli bir dinamizme hizmet etmek şurada dursun, sadece anlamsız bir karmaşaya ve bununla beraber disiplinsizliğe neden olmaktadır. Nasıl bir bitkinin belirli bir alanda yetişebilmesi için kendine uygun atmosfere ihtiyacı varsa belirli bir düşüncenin de belirli bir yerde gelişebilmesi, kök salabilmesi için ona uygun atmosfere, iklime yani bu düşünceyi geliştirebilecek ortama ve bu ortamı değerlendirebilecek düşünürlere ihtiyaç vardır.

Ülkemizdeki öncelik ise uygun atmosfer sorunudur. Ancak bu sorun aşıldıktan sonra bu topraklarda dünyayı gözlemleyen, yeniden yorumlayan, hatta belki Marx'ın ifade ettiği gibi değiştiren felsefecilerin yetişmesi mümkün olabilir.

Kaynakça

Arendt, H., & Ludz, U. (1996). *Ich will verstehen*. München: Piper Verlag.

Bieri, P. (1997). *Analytische philosophie des geistes*. Frankfurt am Main: Beltz Athenänum Verlag.

Bieri, P. (1994). *Analytische philosohie der erkenntnis*. Frankfurt am Main: Beltz Athenänum Verlag.

Boer, R. (2013). *Cennetin eleştirisi, Marksizm ve teoloji* (çev. M. Pekdemir). İstanbul: Ayrıntı.

Bossart, Y. (2013). *Ästhetik nach wittgenstein*. Frankfurt am Main: Ontos Verlag

Brentano, F. (1992). Über die zukunft der philosophie. Leibzig: Felix Meiner

Carnap, R. (1998). *Der logische aufbau der welt*. Neuafl, Hamburg: Felix Meiner.

Christophersen, A., & Voigt, F. (Eds.) (2009). *Religionsstifter der moderne: Von Karl Marx bis Johannes Paul II*. München: C.H. Beck Verlag.

Chomsky, N. (1968). *Langue and mind*. New York: Harcourt Brace & Worl.

Chomsky, N. (1970). *Current issues in linguistic theory*. New York: Mounten de Gruyter.

Chomsky, N. (1975). *Logical structure of linguistic*. New York: Plenum Press.

Damasio, A. R. (1994). *Descartes ırrtum: Fühlen, denken und das menschliche gehirn*. (Descartes error: Emotion, reason and the human brain). München: List Taschenbuch.

Damasio, A. R. (2013). *Selbst ist der mensch*. München: Pantheon.

Davidson, D. (1980). How is weakness of the will possible? In D. Davidson (Ed.), *Essays on actions and events* (pp. 21-42). Oxford: Clarendon Press.

Demir, R. (2008). Philosophia Ottomanica'ya genel bir bakış. *Düşünen Siyaset, 8*, 209-225.

Demir, R. (2005-2007). *Philosophia Ottomanica, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi`nde Türk felsefesi* (3 Cilt). Ankara: Lotus Yayınları.

Demir, S. (2011).*W-wille, was heißt es einen willen zu haben?*. Südwestdeutscher Verlag für Hochschulschriften: Saarbrücken.

Fazlıoğlu, İ. (2007). Osmanlı: Bilim ve düşünce. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. XXIII, s. 548-556). İstanbul.

Fazlıoğlu, İ. (2011). *Modern dünya bilgi ve zihniyet*. http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=244 adresinden 29.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Fazlıoğlu, İ. (t.y.). *Geçmişten hareketle geleceği kurmak*. www.ihsanfazlioglu.net/EN/publication/articles/1.php?id=214 adresinden 29.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Fazlıoğlu, İ. (2001). *Selçuklular Dönemi Anadolu'da felsefe ve bilim*. http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=8 adresinden 30.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Feuerbach, L. (1967). *Grundsätze der philosophie der zukunft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Feyereband, P. (1980). *Erkenntnis für freie menschen*. Frankfurt am Main: Suhrkam.p

Habermas, J. (2001). *Glaube und wissen*. Frankfurt am Main: Friedenpreis des Deutschen Buchhandels Suhrkamp.Habermas, J., Ratzinger, J. (2005). *Dialektik der säkularisierung. Über vernunft und religion*. Freiburg, Basel, Wien: Herder Verlag.

Hare, R. M. (1963). *Freedom and reason*. Oxford: Clarendon Press.

Gerhardt, V. (2006). *Friedrich Nietzsche*. München: C.H. Beck Verlag.

Kara, İ. (2012). *Bir felsefe dili kurmak, modern felsefe ve bilim terimlerinin Türkiye'ye girişi* (3. baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.

Karakuş, R. (1995). *1908-1933 Türkiye'de felsefenin kavranışı ve bu kavranışta dinin konumu- felsefe serüvenimiz*. İstanbul: Seyran Kitap.

Krez, H. (2008). *Abtreibung. Etische position*. München: GRIN Verlag.

Koç, E. (2009). Türkiye`de felsefe dilinin gelişimi ve çeviri faaliyetlerine genel bir bakış. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *20*, 103-120.

Konersmann, R. (1998). Kulturphilosophie. Leibzig: Reclam Verlag.

Köz, İ. (2002). Modern Türk düşüncesinde mantık çalışmaları. AÜIFD, *XLIII*(1), 135-169.

Kuhlmann, A. (1996). *Abtreibung und selbstbetimmung.* Frankfurt am Main: Fischer Verlag.

Kuru, A. T. (2011). *Pasif ve dışlayıcı laiklik, ABD, Fransa ve Türkiye* (çev. E. Ç. Babaoğlu). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Leist, A. (1990). *Eine frage des lebens – ethik der abtreibung und künstlichen befruchtung*. Frankfurt am Main: Campus Verlag.

Levy, B. H. (2010). *De la querre en philosophie* (Krieg der philosophen) München: Grasset Verlag.

Maydaer, S. (2011). XVI. yüzyılda bir Osmanlı müderrisi: Mevlana Muslihuddin Efendi ve mirası. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *20*(1), 117-155.

McIntyre, A. (2006). What is wrong with weakness of will? *Journal of Philosophy*, *103*(6), 284-311.

Moore, G. E. (1903). *Principia ethica*. Cambridge: Cambridge University Press.

Neck, R., & Stelzer, H. (Der.) (2013). *Kritische rationalismus heute. Zur aktualitaet der philosophie Karl Poppers*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.

Onfray, M. (2011). *Anti Freud. Die psychoanalyse wird entzaubert.* über: Stephanie Sing, München: Knaus Verlag.

Öçal, Ş. (2010). Rusuhi İsmail Ankaravi'nin mantıkla ilgili bilinmeyen bir eseri: "Kitabu ıstılahati'l mantık". Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *2*, 85-104.

Patterson, S. (2013). *Word, words, world*. Frankfurt am Main, New York, Wien: Peter Lang.

Payk, T. R. (2004). *Töten aus mitleid? Über das recht und die pflicht* Leibzig: Reclam.

Platon. (2009). *Diyaloglar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Popper, K. (2005). *Logik der forschung* (Ed. H. Keuth, II Auflage). Tübingen: Akademie Verlag.

Quine, W. V. O. (1951). *Two dogmas of empricism. The Philosophical Rewiev, 60,* 20-43.

Quine, W. V. O. (1953). *From a logical point of view; 9 logico-philosophical essays.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Quine, W. V. O. (1978). Was es gibt (Ed.), *Voneinem logischen standpunkt: Neun logisch-philosophische essays* [(pp. 9-25). Darsmstadt: Ullstein Materialien.

Rorty, R. (2001). *Philosophie & die zukunft essays.* Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verl.

Ryle, G. (2002). *The concept of mind*. Chicago: University of Chicago Press.

Russel, B. (1908). Mathematical logic as based on the theory of types. *American Journal of Mathematics, 30*(3), 222-262.

Stadler, F., & Uebel, T. (2012). *Wissenschaftlicher weltauffasung der wiener kreis hrsg. Vom verein ernst mach (1929)*. Wien: Springer Verlag.

Steinbock, B. (2011). *Life before birth: The moral and legal status of embryos and fetuses*. Oxford: Oxford University Press.

Thile, F. (Ed.) (2005). *Aktive und pasivve sterbehilfe: Medizinische, rechtwissenschaftliche und philosophische aspekte,* München: Fink Verlag.

Siyasi Coğrafyada Disipliner Gelişmeler ve Türkiye'de Siyasi Coğrafya Çalışmaları*

Necati Anaz

> Coğrafya, sadece dünya siyasi atlasında ülkelerin yerini göstermekle başlayıp, bitmez, ki bu haritalar gerçekte çok şey de söylemezler. Hayır! Coğrafya, kim olduğumuz ve nasıl o hale geldiğimizle alakalı büyüleyici sorular sorar ve sonra, bu sorulara dair cevaplar bulmak için ipuçları arar. Bu yüzdendir ki, tarihi, uluslararası siyaseti, dünya ekonomisini, dinleri, felsefeyi veya kültür paternlerini anlamak için coğrafyayı mutlaka hesaba katmak zorundasınız.
>
> **(Kenneth C. Davis)**

Giriş

Edward Said "Kültür ve Emperyalizm" isimli kitabında şöyle der "Hiçbirimiz coğrafyanın dışında ya da ötesinde olamadığımız gibi, hiçbirimiz coğrafyaya dair verilen mücadeleden de tamamen kopmuş değiliz. Bu mücadele karmaşık ve ilginçtir. Zira bu sadece askerler ve toplarla ilgili değil aynı zamanda fikirler, şekiller, imajlar ve muhayyilelerle de ilgilidir." (Said, 1994, s. 11). Coğrafya ve özelde de siyasi coğrafya tarih(i) boyunca her zaman dünya siyasetine çeki-düzen verme aktörlüğüne soyunmuş milletlerin başucundan eksik etmediği referans ve ilham kaynağı olmuştur. Bu yüzden coğrafya ya hep keşfedilmesi ya da hükmedilmesi gereken toprak parçası ve coğrafi bilgi de bu tutkuyu operasyonel hâle getiren stratejik bir

* Bu çalışma, *Batı Medyasının Ortadoğu Tasavvuru: Popüler Jeopolitik, Oryantalizm ve Uluslararası İlişkiler* kitabına yazılan "Giriş" bölümünün genişletilmiş ve revize edilmiş hâlidir.

lanılarak da çağın insanlığa dikta ettiği global ve lokal sorunların görselleştirilmesi/görünür kılınması adına daha görsel (visual) çalışmalar yapacaktır. Feminist coğrafyacıların özellikle üzerinde durduğu mekân kimliği, adaletsizlik, gelirin adaletsiz dağılımı ve göç gibi konuların bilim ve siyaset dünyasının dikkatine sunmada bu alanlara dair problemlerin çözülmesinde öncülük etmesi babından siyasi coğrafya çalışmalarında mekânsal analiz tekniklerinin kullanımı da artacaktır. Bu kapsamda siyasi coğrafyacılar "çoklu metot" (Böke, 2009) olarak bilinen nicel ve nitel bilgi toplama tekniklerini kullanarak toplumsal ve mekânsal sorunları sadece anlamlandırmak değil onlara çözüm bulabilmek için de coğrafi perspektiften, çok metotlu araştırma yöntemleriyle ve farklı paradigmalardan yararlanarak çalışmalarına artarak devam edeceklerdir.

Kaynakça

Agnew, J. (2002). *Making Political Geography.* London: Oxford University Press Inc. .

Agnew, J. (2005). *Hegemony The New Shape of Global Power.* Philadelphia: Temple University Press.

Akengin, H. (2010). *Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekan Yönetimi.* Ankara: Pegen Akademi.

Anaz, N. (2012). Siyasi coğrafya'da yeni eğilimler ve popüler jeopolitik. N. Anaz ve M. Özkan (Ed.), *Batı medyasının Ortadoğu tasavvuru popüler jeopolitik, oryantalizm ve uluslararası ilişkiler* içinde (s. 17-39). İstanbul: İlke Yayıncılık.

Anaz, N. (2013). *ABD Örnekleminde Yumuşak Güç Kavramı ve Dış Politika.* Ankara: ASEM.

Anaz, N., & Purcell, D. (2010). Geopolitics of Film: Valley of the Wolves-Iraq and Its Reception in Turkey and Beyond. *The Arab World Geographer, 13*(1), 34-50.

Ang, I. (1996). *living room wars: rethinking media audience for a postmodern world.* London: Routledge .

Arı, Y. (2012). *Presidential address.* Türkiye Coğrafyacılar Derneği Kongresi'nde sunulan bildiri. İstanbul.

Billig, M. (1995). *Banal Nationalism.* London: SAGE Publications.

Böke, K. (2009). Çoklu Metot Kullanımı. In K. Böke, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (p. 399412). İstanbul: ALFA.

Cohen, S. B. (2003). *Geopolitics of the World System.* Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc. .

Davutoğlu, A. (2007). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin uluslararası konumu.* İstanbul: Küre Yayınları.

Demirci, A., & Arı, Y. (2013). Coğrafya: Yeni Yüzyılda Fırsatlar ve Tehditler. *Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı* (pp. 1-974). İstanbul: Coğrafyacılar Derneği Yayınları.

Dittmer, J. (2009). Apocalypse, Now? The Geopolitics of Left Behind. *GeoJournal, 73*(3), 183-9.

Dittmer, J. (2010). *Popular Culture, Geopolitics, & Identity.* New York: Rowman & Littlefield Publisher Inc.

Donohue, C. (2010). *Ether Wave Propaganda History and Historiography of Science*. Retrieved Eylül 27, 2012, from http://etherwave.wordpress.com/2010/09/17/human-geography-and-environmental-determinism-the-arguments-of-ellsworth-huntington-and-ellen-semple/

Doods, K. (2007). *Geopolitics: A very Short Introduction.* New York: Oxford University Press.

Ellison, G., & Glaeser, E. L. (1997). Geographic concentration in the US manufacturing industries: A dartboard approach. *Journal of Political Economy*, *105*(5), 889-927.

Gallaher, C. (2009). Introduction. In C. Gallaher, C. Dahlman, M. Gilmartin, A. Mountz, & P. Shirlow (Eds.), *Key concepts in political geography* (pp. 1-15). Los Angeles: Sage.

Gökmen, M. (2012). Arap dünyasına dair modern oryantalizm tasavvuru. N. Anaz ve M. Özkan (Ed.), *Batı medyasının Ortadoğu tasavvuru popüler jeopolitik, oryantalizm ve uluslararası ilişkiler* içinde (s. 39-56). İstanbul: İlke Yayıncılık.

Gregory, D., Johnston, R., & Geraldine. (2000). *The Dictionary of Human Geography.* New York: Wiley-Blackwell.

Harley, J. B. (1989). Deconstructing the map. *Cartographica, 26*(2), 1-20.

Hee, R. (1998). World conquest: The heartland theory of Halford J. Mackinder. *Journal of the Singapore Armed Forces, 24*(3).

Herb, G. H. (2008). The Politics of Political Geography. In K. Cox, M. Low, & J. Robinson, *Handbook of Political Geography* (pp. 21-40). London: SAGE Publications Ltd.

Huntington, E. (2008). *Civilization and Climate.* Las Vegas: Huntington Press.

Jones, M., Jones, R., & Woods, M. (2004). *An Introduction to Political Geography Space, Place and Politics.* London: Routledge.

Jones, S. (2006). *Antonio Gramsci.* New York: Routledge.

Labban, M. (2009). The Strugglle for the Heartland: Hybrid Geopolitics in the Transcaspian. *Geopolitics*, 1-25.

Lewis, B. (1990). The Roots of Muslim Rage. *The Atlantic Monthly*, 47-60.

Lewis, B. (2004). *The Crisis of Islam: Holy War and Unholy Terror.* Toronto, Canada: Random House.

Livingstone, D. (1992). *The geograhical tradition: Episodes in the history of a contested enterprise.* Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd.

MacDonald, F. (2010). New directions in critical geopolitics? *GeoJournal, 75*, 318-9.

Özey, R. (2012). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği.* İstanbul: Aktif Yayınevi.

Popke, E. J. (2003). Poststructuralist ethics: Subjectivity, responsibility and the space of community. *Progress in Human Geography*, *27*(3), 298-316.

Power, M., & Crampton, A. (2005). Reel geopolitics: Cinemato-graphing political space. In M. Power, & A. Crampton (Eds.), *Cinema and popular geo-politics* (pp. 1-11). London: Routledge.

Purcell, D., Brown, M. S. ve Gökmen, M. (2012). Popüler jeopolitikte mizah ve ölü terorist Ahmed . N. Anaz ve M. Özkan (Ed.), *Batı medyasının Ortadoğu tasavvuru popüler jeopolitik, oryantalizm ve uluslararası ilişkiler* içinde (s. 83-112). İstanbul: İlke Yayıncılık.

Said, E. (1979). *Orientalism.* New York: Vintage.

Said, E. (1994). *Culture and Imperialism.* New York: Vintage Books.

Thrift, N. (2007). *Non-representational theory, space, politics, Affect.* London: Routledge.

Toal, G. (1994). (Dis)placing geopolitics: Writing on the maps of global politics. *Environment and Planning D: Society and Space*, *12*(5), 525-546.

Toal, G. (2010). Opening remarks. *GeoJournal, 75*, 316-7.

Toal, G., & Dalby, S. (1998). Rethinking geopolitics: Toward a critical geopolitics. In S. Dalby, & G. Toal (Eds.), *Rethinking geopolitics* (pp. 1-16). New York: Roudledge.

Whlie, J. W. (2006). Poststructuralist theories, critical methods and experimentation. In S. Aitken, & G. Valentine (Eds.), *Approaches to human geography* (pp. 298-310). London: SAGE Publications Ltd.

Yanık, L. (2009). Valley of the Wolves-Irak: Anti-geopolitics Alla Turca. *Middle East Journal of Culture and Communication, 2*, 153-170.

Yavan, N. (2012). Postgraduate geography education in Turkey. In N. Yavan, & I. Kaya (Eds.), *International perspectives on postgraduate education and training in geography* (pp. 111-158). Balıkesir: Turkish Association of Geographers.

Yavan, N., & Kaya, I. (2012). Introduction. In N. Yavan, & I. Kaya (Eds.), *International perspectives on postgraduate education and training in geograpy* (pp. 1-8). Balıkesir: Turkish Association of Geographers.

Yoon, H. K. (1982). Environmental determinism and geomency: Two cultures, two concepts. *GeoJournal*, 6*(1)*, 77-80.

Yeşiltaş, M. (2013). The Transformation of the Geopolitical Vision in Turkish Foreign Policy. *Turkish Studies*, 661-687.

Psikolojide Güncel Yaklaşımlar

Erol Yıldırım

İnsanın "insanı" anlama çabası binlerce yıldır devam etmektedir. Oldukça uzun bir dönem bu çaba felsefe disiplininin bir faaliyeti olarak sürdürülmüşse de daha sonraki yıllarda durum değişmiş, psikoloji disiplini ortaya çıkmış, o da bugün itibarıyla yüz seksen yaşını doldurmuştur. Değişim hâlen mümkün olduğuna göre psikolojinin konusu kabul edilen insan zihni ve davranışı hâlâ "sadece" psikolojinin konusu mudur? İki yüz yıllık bir süreçte konu ve yöntemde ne gibi değişimler yaşanmıştır? Bu çalışmayla yukarıdaki sorulara yanıt aranacak ve günümüzde psikolojiye şekil veren baskın bir anlayışın olup olmadığı tartışılacaktır.

İlk olarak başlangıcından günümüze kadar gelinen noktayı daha iyi anlamak için psikolojinin nasıl bir gelişim gösterdiği özetlenmiş ve böylece genel bir çerçeve çizilmiştir. Etkisini hâlen sürdürmekte olan yaklaşık son otuz yıllık gelişmeler günümüz psikolojisi başlığı altında ele alınmış ve genel bir tablo çizilmeye çalışılmıştır. Yaygın kabul gören perspektifler ve yaklaşımların temel kavramları, araştırma konuları ve yöntemleri sunulmuştur. Psikoloji, uygulamalı alanlarını besleyen ve onlardan beslenen bir bilimdir. Bu nedenle makalenin bir bölümü de uygulamalı psikolojideki mevcut durum ve son gelişmelere ayrılmıştır. Son kısımda ise psikolojinin geleceği ve özellikle Türkiye'deki sorunları tartışılmıştır.

Psikolojinin Kısa Tarihi

Psikoloji tarihi, âdeta biri diğerini yanlışlamak suretiyle otaya çıkmış farklı ekollerinin tarihi demektir. Psikolojide tek bir yaklaşım veya yöntem yok-

da vurguladığı gibi genel kabul görmesi, paradigmatik bir değişime yol açması ve psikolojinin konu ve yöntemine yön vermesi muhtemeldir. Çünkü insanın nasıl öyle davrandığını zaten aşağı yukarı anlamaya başladık ama neden öyle davrandığı hakkında evrimsel psikolojinin bir öneri sunuyor olması, doğru veya yanlış, büyük bir ihtiyaca karşılık gelmektedir.

Kaynaklar

Adair, J. G., Paivio, A., & Ritchie, P. (1996). Psychology in Canada. *Annual Review of Psychology, 47*(1), 341-370.

The American Psychological Association. (2013). *PsycINFO® Journal Coverage List*. Retrieved 2014, April 12, from http://www.apa.org/pubs/databases/psycinfo/coverage.aspx

The American Psychological Association. (2014a). *Divisions*. Retrieved 2014, April 22, from http://www. apa.org/about/division/index.aspx

The American Psychological Association. (2014b). *Interesting careers in psychological science*. Retrieved 2014, May 5, from http://www.apa.org/science/resources/careers/index.aspx

Arık, E. (2013a, 9 Aralık). *Türkiye'deki psikoloji bölümleri akademik değerlendirmesi* (Sürüm 2013. 2). http://www.enginarik.com/psikoloji adresinden 2 Şubat 2014 tarihinde edinilmiştir.

Arık, E. (2013b, 4 Aralık). *Web of Knowledge'da Türkiye adresli psikoloji yayınlarına genel bir bakış*. http://www.enginarik.com/web-of-knowledge-da-tuerkiye-adresli-psikoloji-yayinlarina-genel-bir-bakis adresinden 2 Şubat 2014 tarihinde edinilmiştir.

Bahçekapılı, H. G. (2010). Evrimsel psikolojiye giriş temel kavramlar bulgular, tartışmalar. *Bilim ve Ütopya: Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi, 16*(191), 29-33.

Bargh, J. A., & Shalev, I. (2011). The substitutability of physical and social warmth in daily life. *Emotion, 12*(1), 154-62. Advance online publication. doi: 10.1037/a0023527

Batur, S. (2003). Türkiye'de psikoloji tarihi yazımı üzerine. *Toplum ve Bilim, 98*, 255-264.

Bayatlı, O. (1993). *Bergama tarihinde Asklepion.* İzmir: Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.

Berger, D. E. (2006). Preparing for a rewarding career applying the science of psychology. In S. I. Donaldson, D. E. Berger & K. Pezdek (Eds.), *Applied psychology: New frontiers and rewarding careers* (pp. 297-318). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Bernard, C. (1934). *Tıpta tecrübe usulünün tetkikine giriş* (çev. G. Ata). İstanbul: Devlet Matbaası. (Orijinal çalışma 1865'te yayımlandı.)

Blumenthal, A. L. (1998). Leipzig, Wilhelm Wundt, and psychology's gilded age. *Portraits of Pioneers in Psychology, 3,* 31-48.

Boorstin, D. J. (1983). *The discoverers*. New York: Random House.

Buss, D. (2009). How can evolutionary psychology successfully explain personality and individual differences? *Perspectives on Psychological Science, 4*, 359-366.

Cheshire, K., & Pilgrim, D. (2004). *A short introduction to clinical psychology*. London: Sage.

Clauser, B. E. (2007). The life and labors of Francis Galton: A review of four recent books about the father of behavioral statistics. *Journal of Educational and Behavioral Statistics, 32*(4), 440-444.

Coon, D., & Mitterer, J. (2008). *Introduction to psychology: Gateways to mind and behavior*. Belmont, CA, USA: Cengage Learning.

Dalton, T. C., & Baars, B. J. (2003). Consciousness regained: The scientific restoration of mind and brain. In T.C. Dalton and R.B. Evans (Eds). *The lifecycle of psychological ideas: Understanding the prominence and the dynamics of intellectual change*, (pp. 203–247). Berlin: Springer.

Donaldson, S. I., & Berger, D. E. (2006). The Rise and Promise of Applied Psychology in the 21st Century. In S. I. Donaldson, D. E. Berger, & K. Pezdek (Eds.), *Applied psychology: New frontiers and rewarding careers* (pp. 3-23). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Dumont, F. (2013). Introduction to 21st century psychotherapies. In R. J. Corsini, & D. Wedding (Eds.). *Current psychotherapies* (pp. 1-16). Belmont, CA. USA: Wadsworth, Cengage Learning.

Eryılmaz, A. (2013). Pozitif psikolojinin psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında kullanılması. *Journal of Happiness Studies, 1*(1), 1-19.

Evans, D., & Zarate, O. (2004). *Evrimsel psikolojiye giriş* (çev. H. Çetinkaya). Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Farrell, P. (2010). School psychology: Learning lessons from history and moving forward. *School Psychology International, 31*(6), 581-598.

Fowler, R. D. (2001). Myths and misconceptions. *Monitor on Psychology, 32*(5), 9.

Geher, G. (2006). Evolutionary psychology is not evil! (… And here's why…). *Psihologijske Teme, 15*(2), 181-202.

Groeger, J. A., & Rothengatter, J. A. (1998). Traffic psychology and behaviour. Transportation research part F. *Traffic Psychology and Behaviour, 1*(1), 1-9.

Iqbal, A. (1991). *The life and work of Jalaluddin Rumi*. New York, NY: Oxford University Press.

Jensen, A. R. (2002). Galton's legacy to research on intelligence. *Journal of Biosocial Science. 34*(2), 145-172.

Johnston, M. (1994). Current trends in health psychology. *The Psychologist, 7*, 114-118.

Kadıhasanoğlu, D. (2012). Zihnin sınırları. *PiVOLKA, 22*(7), 15-19.

Kalat, J. (2011). *Introduction to psychology* (9th ed.). Belmont, CA. USA: Wadsworth, Cengage Learning.

Kandel E. R., & Hudspeth, A. D. (2013). The brain and behavior. In E. R. Kandel, J. H. Schwartz, M. T. Jessel, S. A. Siegelbaum, & A. J. Hudspeth (Eds.), *Principles of neural science* (pp. 5-20). New York: McGraw Hill.

Kazancıgil, A. (2004). Türkiye'de tıp tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 2*(4), 213-232

Kazıcı, Z. (1985). İslâmî ve sosyal açıdan vakıflar. İstanbul: Marifet Yayınları

Kozak, İ. E. (1985). *Bir sosyal siyaset müessesesi olarak vakıf*. İstanbul: Akabe Yayın Ticaret ve Sanayi A. Ş.

Leary, D. (1987). Telling likely stories: The rhetoric of the new psychology, 1880-1920. *Journal of the History of the Behavioral Sciences, 23*, 315-331.

Lehman, D. R., Chiu, C., & Schaller, M. (2004). Psychology and culture. *Annual Review of Psychology, 55*, 689-714.

LeUnes, A. (2011). *Introducing sport psychology: A Practical guide*. London, UK: Totem Books.

Lonner, W. J. (2000). On the growth and continuing importance of cross-cultural psychology. *Eye on Psi Chi, 4*(3), 22-26.

Lucas, J. L., Blazek, M. A., & Riley, A. B. (2005). The lack of representation of educational psychology and school psychology in introductory psychology textbooks. *Educational Psychology, 25*, 347-51.

Mesulam, M. M. (1990). Large scale neurocognitive networks and distributed processing for attention, language, and memory. *Annual Neurology, 28*, 597-613.

Morrison, A. P., Turkington, D., Pyle, M., Spencer, H., Brabban, A., Dunn, G., at. al. (2014, February 6). Cognitive therapy for people with schizophrenia spectrum disorders not taking antipsychotic drugs: A single-blind randomised controlled trial. *The Lancet, 383*(9926), pp 1395-1403.

Murray, B. (2000). The degree that almost wasn't: The PsyD comes of age. *Monitor on Psychology, 31*(1), p. 52.

Norcross, J., & Castle, P. (2002). Appreciating the Psy. D: The facts. *Eye on Psi Chim, 7*(1), 22-26.

Özakpınar, Y. (2011). *Psikoloji tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Pezdek, K., Deffenbacher, K. A., Lam, S., & Hoffman, R. R. (2006). Cognitive psychology: Applications and careers. In S. I. Donaldson, D. E. Berger & K. Pezdek (Eds.), *Applied psychology: New frontiers and rewarding careers* (pp. 221-241). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Plante, T. (2005). *Contemporary clinical psychology*. New York, NY: Wiley & Sons

Rodrigez, S. (2014, June 9). *Bot passes Turing Test; judges think it's a 13-year-old boy*. Retrieved 2014, June 10 from http://www.latimes.com/business/technology/la-fi-tn-turing-test-eugene-goostman-20140609-story.html

Schultz, D., & Schultz, S. (2011). A *history of modern psychology*. Belmont, CA. USA: Wadsworth, Cengage Learning.

Searle, J. R. (1980). Minds, brains, and programs. *Behavioral and Brain Sciences, 3*(03), 417-424.

Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An Introduction. *American Psychologist 55*(1), 5-14. doi:10. 1037/0003-066X. 55. 1. 5. PMID 11392865.

Singh, D., Dixson, B. J., Jessop, T. S., Morgan, B., & Dixson, A. F. (2010). Cross-cultural consensus for waist–hip ratio and women's attractiveness. *Evolution and Human Behavior, 31*, 176-181.

Spear, J. (2007). Prominent schools or other active specialties? A fresh look at some trends in psychology. *Review of General Psychology, 11*, 363-380.

Steinbrueck, S. M., Maxwell, S. E., & Howard, G. S. (1983). A meta-analysis of psychotherapy and drug therapy in the treatment of unipolar depression with adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 51*(6), 856.

Sturm, T. (2006). Is there a problem with mathematical psychology in the 18th century? A fresh look at Kant's old argument. *Journal of the History of the Behavioral Sciences, 42*, 353-357.

Thomson Reuters. (2013, February 2). *Journal Citation Reports® social sciences edition*. Retrieved 2014, February 2, from http://thomsonreuters.com/journal-citation-reports/

Tooby, J., & Cosmides, L. (2005). Conceptual foundations of evolutionary psychology. In D. Buss (Ed.), *Handbook of evolutionary psychology,* (pp. 5-67). New York: John Wiley.

Westerhof, N. (2011). A short history of physiology. *Acta Physiol, 202*, 601-603.

Williams, L.E., & Bargh, J.A. (2008). Keeping one's distance: The influence of spatial distance cues on affect and evaluation. *Psychological Science, 19*(3), pp. 302–308

Wilson, M. (2002). Six views of embedded cognition. *Psychonomic Bulletin & Review, 9*, 625-636.

Yüksek Öğretim Kurulu. (2014, 10 Mart). *Konulara göre istatistikler*. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı, Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/IstatistikiBilgiler?islem=3 adresinden 10 Mart 2014 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye'de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler

Hediyetullah Aydeniz

Giriş: Medya ve İletişim Çalışmaları İçin Bir Çerçeve

Medya, modern ulus devletin kurumsallaşması ile asıl işlevine ve siyasal-toplumsal konumuna kavuşmuştur. Eski rejimden veya geleneksel yapıdan bir kopuş olarak ifade edilebilecek modern toplum, meşruiyet kaynaklarını, bu meşruiyet kaynaklarına göre örgütlenme yapısını ve kurumsallaşmasını 19. yüzyılda tamamlamaya çalışmıştır. Aydınlanma düşüncesi üzerine inşa edilen yeni bir meşruiyet, yeni bir özne ve yeni bir toplum tasavvuru üzerine kurulan modern toplumun yapılanmasında Fransız İhtilali bir kırılma noktasıdır. Bu kırılma medya açısından da geçerlidir. Başlangıcından Fransız Devrimi öncesine kadar utanmaz, yalancı, mesleğin icrası için her şeyi yapan gazeteci kişiliği tartışmalarının en somut örnekleri, Fransız Aydınlanma filozoflarının beyanlarıdır.[1] Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığı ve Fransız Devrimi ile başlayan yeni süreç, siyasal-toplumsal meşruiyetin hanedan veya aşkın bir otorite yerine "halk-public"ten alınması gerçeği üzerinden yeni bir toplumsal yapılanmayı beraberinde getirmiştir. Yasama, yürütme ve yargı erkleriyle birlikte toplumsal örgütlenmenin bir unsuru olarak medya da dördüncü erk olarak nitelendirilmiş ve kabul edilmiştir. Modern siyasal-toplumsal yapılanmanın bir gereği olarak Fransız Devrimi öncesi ve sonrasında yaşanan kırılma, medyanın konumunu ve meşruiyetini çok daha net ortaya koymaktadır. Haberleşme sistemi kavramını ödünç alacağımız Hayati Tüfekçioğlu (1997, 2001), kuşaklar arası ve alan haberleşmesi olarak tasnif ettiği haberleşme sisteminin toplumların

1 Bu konudaki ayrıntılar için bk. Aydeniz (2005, s. 97-112).

rın adlarından hareketle birçok sosyal ve beşerî bilimin bir kesişim ve etkileşim odağı olarak medya ve iletişim çalışmalarının Türkiye'de akademik kurumsallaşmasını gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Şimdiye kadar yapılan çalışmaların baskın karakteri gazete, dergi, radyo, televizyon, sinema, internet gibi doğrudan araç merkezli olmalarıdır. Bundan sonra yürütülecek medya ve iletişim çalışmalarının; temel problemlerden hareketle beşerî ve sosyal bilimlerin imkânlarını alan birikimiyle buluşturacak özgün kuramsal çalışmalar yapacak düzeye doğru gitmesi gerektiği izahtan varestedir.

Kaynakça

Abadan, N. (1956). *Halk efkarı mefhumu ve tesir sahaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Abadan, N. (1972). *Batı Avrupa ve Türkiye'de basın yayın öğretimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Abbott, A. (2013). *Bölüm ve disiplin, 100. yılında Şikago Okulu* (çev. S. G. Ihlamur-Öner). İstanbul: Küre Yayınları.

Akbulut, U. (2013). Osmanlı basın tarihine bir katkı: Gazetelerin yayınlanma amaçları üzerine. *Turkish Studies*, *8*(5), 44-45.

Akşun, İ. C. (1979). Türk kültür ve sanat yaşamının yeni bir kurumu: Sinema ve Televizyon Yüksek Okulu. *Kurgu Dergisi*, *1*, 1-22.

Akşun, İ. C. (1989). Anadolu Üniversitesinin 30 yılı içinden. *Kurgu Dergisi*, *5*, 6-12.

Altun, F. (2005). *Modernleşme kuramı*. İstanbul: Küre Yay.

Altun, F. (2011, Mayıs). Türkiye'deki medya ve iletişim öğretiminde teori ve pratik dengesi. Durmuş Günay, Ercan Öztemel (Ed.), *Uluslararası Yüksek Öğretim Kongresi: Yeni yönelimler ve sorunlar (UYK-2011)* içinde (C. 1, s. 413-422), Bildiri Kitabı. Ankara: YÖK

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi. (2005). *Türkiye'de İletişim Araştırmaları Sempozyumu program kitapçılığı-özetler*. http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/625.pdf adresinden 15 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

Arı, O. (1972). İzmir'de kitle haberleşmesi. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Aydeniz, H. (2001). Hayati Tüfekçioğlu ile söyleşi: İletişim sistemini teknik değil, toplumların örgütlenme biçimi belirler. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, *4*. http://Bianet.Org/Bianet/Siyaset/6342-İletisim-Soylessi adresinden 11 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

Aydeniz, H. (2005). Modern toplum yapılanmasında gazete: "Utanmaz" ve "yalancı" meslekten "4. güç" konumuna yükseliş. *Bülten*, *57*, 97-112. (Çevrimiçi erişim: http://www.bisav.org.tr/userfiles/yayinlar/bsv_bulten57.pdf)

Aytar, V. ve Çavdar, A. (2009). *Medya ve güvenlik sektörü gözetimi: Sınırlar ve imkânlar*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Bourse, M. ve Yücel, H. (2012). İletişim bilimlerinin serüveni. İstanbul: Ayrıntı.

Çocuk Vakfı. (2013). *Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi, 14-15 Kasım 2013*. www.cocukvakfi.org.tr/icerik.aspx?id=236 adresinden 15.09.2014 tarihinde edinilmiştir.

Çocuk Vakfı (2014). 1.Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi 14-15 Kasım 2013, http://www.cocukvakfi.org.tr/icerik.aspx?id=236

Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2005). Öteki kuram kitle iletişim kuram ve araştırmalarının tarihsel ve eleştirel bir değerlendirmesi. Ankara: Erk Yayınları.

Hardt, H. (1999). Eleştirel'in geri dönüşü ve radikal muhalefetin meydan okuyuşu: Eleştirel teori, kültürel çalışmalar ve Amerikan kitle iletişim araştırması. M. Küçük (drl. & çev.), *Medya iktidar ideoloji* içinde (s. 29-31). Ankara: Arka Yay.

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi. (2012). *Tarihçe*. http://iletisim.istanbul.edu.tr/?p=68 adresinden 15 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

Jeanneney, J. N. (1998). Başlangıcından Günümüze *Medya tarihi* (*çev. Esra Atuk*). İstanbul: YKY.

Kaymaz, D. (1998). Türkiye'de iletişim eğitimi üzerine öneriler. *Kültür ve İletişim*, *1*(2), 94-100.

Kejanlıoğlu, B. (Ed.) (2011a). *Zamanın tozu Frankfurt Okulu'nun Türkiye'deki izleri*. Ankara: DE Ki Basım Yayım.

Kejanlıoğlu, B. (Ed.) (2011b). Ünsal Oskay ile görüşme. *Zamanın tozu Frankfurt Okulu'nun Türkiye'deki izleri* içinde (s. 613-621). Ankara: DE Ki Basım Yayım.

Kellner, D. (t.y.). *Communications vs. culturial studies: Overcoming the divide*. Retrieved August 27, 2014, from http://pages.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/communicationsculturalstudies.pdf

Kurban, D. ve Sözeri, C. (2012). İktidarın çarkında medya: Türkiye'de medya bağımsızlığı ve özgürlüğü önündeki siyasi, yasal ve ekonomik engeller. İstanbul: TESEV Yayınları.

Küçükyılmaz, M. ve Çopur, H. (2010). *Türk basınında dış habercilik*. Ankara: SETA Yayınları.

Kültür Araştırmaları Derneği. (2014) http://www.kulturad.org.

Le Bon, G. (1326). *Ruh-u siyaset ve müdafaa-i ictimaiyye* (çev. M. F. Köprülü). İstanbul: Ahmet İhsan ve Şürekası.

Le Bon, G. (1327). *Ruhü'l-cemaat* (çev. M. F. Köprülü). Sadrettin Celal Antel Dersaâdet-İstanbul: Uhuvvet Matbaası.

Le Bon, G. (1913). *Ruhü'l-akvam* (2. basım, çev. A. Cevdet [Karlıdağ]) . İstanbul: Matbaa-i İctihad.

Le Bon, G. (1924). İlm-i ruh-ı ictimai (çev. A. Cevdet). İstanbul: Amedi Matbaası.

Le Bon, G. (1969). *Kitleler psikolojisi* (çev. S. Demirkan). İstanbul: Bedir Yayınevi.

Lerner, D. (1958). *The passing of traditional society: Modernizing the Middle East*. New York: Free Press.

Morva, O. (2013). *Chicago Okulu*. İstanbul: Doruk Yayınları.

Mukaddime. (1247, Cemaziyelevvel/ 1831, 1 Kasım). *Tavim-i Vekayi*, s.1.

Oskay, Ü. (1971). *Toplumsal gelişmede radyo ve televizyon: Geri kalmışlık, olanaklar ve sınırlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yayınları.

Oskay, Ü. (2006). *Kitle iletişiminin kültürel işlevleri*. İstanbul: Der Yayınları.

Özgen, M. (2002). *Gazetecinin kimliği*. İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları.

Radyo Televizyon Üst Kurulu. (2014). http://www.rtuk.org.tr

Schultz, J. (1998). *Reviving fourth estate-democracy, accountability and the media*. Cambridge: Cambridge University Press.

Simpson, C. (2000). Üniversiteler, imparatorluk ve bilginin üretimi. Simpson, C. (Ed.), Üniversiteler Amerikan imparatorluğu içinde (s. 19-38). İstanbul: Kızılelma Yay.

Sözeri, C. ve Güney, Z. (2011). *Türkiye'de medyanın ekonomi politiği: Sektör analizi*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Şentürk, R. (2013). *Eleştirel teorinin eleştirisi*. İstanbul: Kesit Yayıncılık.

Şinasi. (1277, 9 Teşrinievvel / 1860, 22 Ekim). Mukkadime. *Tercüman-ı Ahval*, s.1.

Şinasi. (1278, Haziran / 1862, 27 Haziran). Mukkadime. *Tasvir-I Efkar*, s. 1.

Tanpınar, A. H. (1942). *Ondokuzuncu asır Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tanpınar, A. H. (2012). *On dokuzuncu asır Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Tokgöz, O. (2003). Türkiye'de iletişim eğitimi: Elli yıllık bir geçmişin değerlendirilmesi. *Kültür ve İletişim*, *6*(2), s. 7-32

Tokgöz, O. (2006). Türkiye'de iletişim araştırmalarında iletişim eğitiminin rolü ve önemi. *Küresel İletişim Dergisi*, *1*, 1-12.

Tokgöz, O. (2014). Değini Türkiye'de iletişim araştırmaları içinde 1970'li yıllarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde yapılan iletişim konusundaki doktora tezlerinin rolü ve konumu. İlef Dergisi, C.1. Sayı:1, 115-142.

Tüfekçioğlu, T. (1992). *Sosyolojik açıdan gazete ve Osmanlı gazeteciliğinin temellendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tüfekçioğlu, T. (1997). İletişim Sosyolojisine Başlangıç. DEr: İstanbul.

Tüfekçioğlu, T. (2001).""İletişim Sistemini Teknik Değil, Toplumların Örgütlenme Biçimi Belirler", 4.Boyut Dergisi, İstanbul Üniveritesi İletişim Fakültesi Online Dergisi'nde yayımlanan metne şu online adresten http://bianet.org/bianet/siyaset/6342-iletisim-soylessi, erişilebilir (2014).

Wallerstein, I. (2003). Sosyal bilimleri açın: Sosyal bilimlerin yerinden yapılanması üzerine rapor (çev. Ş. Tekeli). İstanbul: Metis Yayınları.

Yalman, A. E. (1914). *The development of modern Turkey measured by its press*. New York: Columbia University.

Yazıcı, N. (1984). Takvim-i Vekayi ve Ceride-i Havadis'in mukaddimelerinin tahlil ve karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Dergisi*, *6*, 77.

Yazıcı, N. (1991). Vakayi-i Mısriyye üzerine birkaç söz. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, *2*, 276.

Yükseköğretim Kurulu. (2014). *Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre lisansüstü öğrenci sayıları*. Yüksek öğretim istatistikleri. https://istatistik.yok.gov.tr adresinden 25 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

10. Basım

SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Aysel AZİZ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 253
Sosyal Bilimler No.: 19
ISBN : 978-605-133-155-3
© 10. Basım, Ekim 2015

SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Aysel AZİZ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aziz, Aysel.

Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri */ Aysel Aziz*
10. Basım, XX + 266 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-155-3
1. Araştırma Yöntemleri 2. Araştırma Teknikleri 3. Metodoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

İnsanın doğuşu ile başlayan toplumsal yaşamın giderek karmaşık duruma gelen yapısı, araştırmaya, incelemeye gereksinim göstermiştir. Tarihsel gelişimi içerisinde araştırma olgu ve süreci, her zaman başvurulan bir konu olmuştur. Önceleri pratik gereksinimlerle başlayan araştırma gereksinimi, bilim dallarının çoğalması ile önemini daha da duyurmuştur. Toplum bilimlerinin gelişmesi ile araştırma gereksinimi yalnızca pratik gereksinimleri karşılamak için değil, toplum-birey ilişkisinin her yönü ile ilgili olarak, bilimsel amaçla yapılmaya başlanmıştır.

Toplumun en küçük birimi olan insanın, birbiriyle olan ilişkilerinin temelinde iletişim yatar. Bireylerin oluşturduğu ve giderek sayıca ve tür olarak artan toplumsal birimlerde; aile, okul, dernek, çeşitli meslek grupları, siyasal partiler, din ve kültür vb. kurumların gerek kendi içlerinde ve gerekse birbirleriyle olan ilişkilerinde hep iletişim vardır. İletişim olgu ve sürecinin toplum yaşamı ile başlaması, bu konunun toplum yaşamını inceleyen diğer tüm bilim dallarının kullandığı yöntem ve tekniklerle ne denli ayrılmaz olduğunu ortaya koymaktadır.

Yirminci yüzyılın en büyük özelliği, çeşitli alanlarda ve özellikle elektronik alanındaki teknolojik gelişmelerdir. Bu gelişmelerin en belirgin, en hızlı görüldüğü alan ise "iletişim", olgu ve sürecidir. Böylece iletişim olgusunun içinde yar aldığı, büyük olsun küçük olsun tüm toplumsal yaşamı etkilenmektedir. Özellikle, iletişim kalıplarından araçlı iletişim (mektup, telgraf, telefon, teleks, faks gibi) ile kitlesel iletişim (gazete, radyo, televizyon, sinema, video gibi) de meydana gelen hızlı gelişmeler, toplumsal yaşamdaki iletişim olgu ve sürecinin önemini daha da arttırmaktadır.

"*Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim*" adlı bu çalışma, toplum bilimlerinde kullanılan yöntem ve teknikleri açıklarken, öncelikle iletişimin toplumsal yaşamdaki giderek artan bu önemine dikkatleri çekmeyi amaçlamıştır. Bu bakımdan çalışma, toplum bilimlerinde daha önce kullanılan, Türk ve yabancı yazında yer alan yöntem ve tekniklere iletişim olgu ve sürecinin önemini katarak anlatmaya çalışmaktadır. Gerçekte, çalışmanın "özgün" bir durumu yoktur. Ancak, çalışma bu konuda daha önce yayınlanmış çalışmaların benzeri de değildir. Öncelikle, araştırma yöntem ve tekniklerini

ya da daha bilimsel ele alışı biçimi ile "yöntembilim"e bakış açısı, iletişim olgu ve süreci açısından olmuştur. O kadar ki, konu ile ilgili örnekler bile özenle ve özellikle iletişim, kitle iletişim konularından alınmıştır. Bir başka nokta, bu çalışmaya 20 yılı aşkın araştırma birikiminin de aktarılmaya çalışılmış olmasıdır. Bu birikim içerisinde, çalışmada toplum bilimlerle ya da toplumsal araştırma konuları ile uğraşan araştırmacıların çalışmalarında gereksinim duyabilecekleri bilgiler (yöntem ve teknikler)e yer verilmeye çalışıldı. Bu açıdan bakıldığında, çalışmanın özgün olmamakla birlikte, konuyu farklı ele aldığı söylenebilir. Gerçekte yapılan ise, şimdiye değin toplumbilimin ve toplumsal yaşamın irdelenmesinde kullanılan yöntem ve tekniklerin "iletişim"in özellikleri göz önünde tutularak yeniden gözden geçirilmesinden başka bir şey değildir. Çalışmada toplumsal yaşamda giderek ağırlığını gösteren kamuoyu araştırmaları, toplumsal yaşamın bir parçası durumuna gelen kitle iletişim araçlarının etkileri, verdikleri iletilerin içeriklerinin çözümlenmesi ile ilgili araştırma yöntem ve tekniklerinde özen gösterilmesi gereken hususlar ağırlıklı olarak ele alındı.

Her çalışma gibi, bu çalışma da bir takım eksiklikleri, hataları ya da fazlalıkları beraberinde getirecektir. Bu gibi hata olanaksızdır. En iyi yol, bu çalışmadan yararlanacakların yargılarıdır. Amaç, araştırma yöntem ve tekniklerini hiç bilmeyene, biraz bilene ya da bazı konuları bilmeyenleri bilgilendirmek; konu ile ilgili daha geniş bilgi isteyenleri başka kaynaklara yönlendirmektir.

Çalışma, bir birikim ve gereksinim sonucu ortaya çıktı. Ancak, her çalışmada olduğu gibi bunda da pek çok kişinin, kurumun yardımını gördüm. Öncelikle, çalışmaya aktardığım ve özgün olarak adlandırdığım tüm birikim, akademik kariyerdeki araştırma çalışmaları, araştırmalar ve konu ile ilgili verdiğim derslerini sonucudur. Bu bakımdan, başta tüm öğrencilerim olmak üzere, akademik çalışmalarında bana yardımcı olan, yol gösteren AÜ SBF'deki başta Prof. Dr. Nermin Abadan Unat, Prof. Dr. Cevat Geray olmak üzere tüm hocalarımı, meslektaşlarımı; ABD'de Pennsylvania Üniversitesi Annenberg İletişim Okulu'nda bulunduğum sırada yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. George Gerbner, Prof. Dr. Klaus Krippendroff, Dr. Nancy Signorielli ve diğerlerini burada sevgi ve saygıyla anmak istiyorum.

Ayrıca, konu ile ilgili derslerimde bana yardımcı olarak hem yükümü azaltan, hem çalışmanın ilk düzeltmelerine özenle katılan araştırma görevlisi Nur Betül Çelik'e, çalışmanın kitap haline gelmesinde parasal desteği sağlayan Vakıfbank ile A.Ü.S.B.F ve BYYO Basımevinin tüm emek verenlerine teşekkür etmek isterim. Sağ olsunlar.

Prof. Dr. Aysel AZİZ
Ankara, Haziran 1990

İÇİNDEKİLER

9. BASIM İÇİN ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **ix**
İÇİNDEKİLER ..... **xi**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xix**
KISALTMALAR ..... **xvii**
GİRİŞ **1**
BÖLÜM 1: BİLİM – TOPLUM BİLİMLERİ – TOPLUMBİLİM **3**
1.1 Bilimin Tanımı 3
1.2 Aksiyomatik (Belit) Bilimler: Matematik ve Mantık 4
1.3 Pozitif Bilimler: Pozitivizm 5
1.3.1 Doğa Bilimleri 5
1.3.2 İnsan Bilimleri (Toplum Bilimleri) 5
1.3.3 Toplumbilim (Sosyoloji) 6
1.4 İnsan Bilimlerinin Tarihsel Gelişimi 6
1.4.1 René Déscartes 7
1.4.2 Auguste Comte 8
1.4.3 Emile Durkheim 9
1.4.4 Karl Marx 10
1.4.5 Herbert Spencer 10
1.4.6 Max Weber 10
1.5 Toplumsal ve Toplumbilimsel Çalışmalar 11
1.5.1 Toplumsal Çalışmalar (Alan Çalışmaları) 11
1.5.2 Toplumbilimsel Çalışmalar 12
1.5.3 Toplumsal – Toplumbilimsel Araştırma Karşılaştırması 12
1.6 Yöntembilim ve Diğer Bilim Dalları İlişkisi 13
1.6.1 Yöntembilim – İletişim İlişkisi 14
1.6.2 Yöntembilim – İstatistik İlişkisi 15

BÖLÜM 2: ARAŞTIRMA TASARIMI **17**
2.1 Yöntembilimde Temel Kavramlar 17
2.2 Araştırma Türleri 25
2.2.1 Bilimsel – Uygulamalı Araştırmalar 25
2.2.2 Süresine Göre Araştırmalar 25
2.2.3 Amacına Göre Araştırmalar 26

2.3 Araştırma Tasarımı: Proje Önerisini Oluşturma 28
2.3.1 Araştırmanın Adı 29
2.3.2 Araştırmanın Konusu 29
2.3.3 Araştırmanın Amacı 30
2.3.4 Araştırmanın Önemi 31
2.3.5 Araştırmanın Yöntemi 31
2.3.6 Araştırmanın Evreni 33
2.3.7 Araştırmanın Gözlem Tekniği 33
2.3.8 Araştırmanın Kaynakçası 34
2.3.9 Çalışma Planı 34
2.3.10 Araştırmanın Zamanlaması 34
2.3.11 Araştırmanın Bütçesi 35
2.3.12 Ekler 35

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMA SÜRECİ 37
3.1 Araştırma Konusunun Saptanması 37
3.2 Araştırma ile İlgili Ön Bilgilerin Verilmesi 38
3.3 Varsayımların Kurulması, Yaklaşım ve Modelin Seçilmesi 38
3.4 Araştırma Planının Yapılması 38
3.5 Verilerin Toplanması, Varsayımların Sınanması 39
3.6 Verilerin Çözümlenmesi, Bulguların Yorumu, Genel Sonuç 39

BÖLÜM 4: VARSAYIM VE DEĞİŞKENLER 41
4.1 Varsayım 41
4.1.1 Varsayımın Tanımı ve Öğeleri 41
4.1.2 Varsayımın Özellikleri 42
4.2 Değişkenler 44
4.2.1 Değişken Türleri 44
4.2.1.1 Değerlerine Göre Değişkenler 44
4.2.1.2 Denetim (Kontrol) Durumuna Göre Değişkenler 45
4.2.2 Değişkenler Arası İlişkiler 47
4.2.2.1 Olumlu - Olumsuz (Pozitif - Negatif) İlişkiler 47
4.2.2.2 Bakışımlı - Bakışımsız (Simetrik - Asimetrik) İlişkiler 47
4.2.2.3 Çizgisel (Doğrusal) - Çizgisel (Doğrusal) Olmayan İlişkiler 48

BÖLÜM 5: ÖRNEKLEME YÖNTEMİ 49
5.1 Örneklemin Tanımı ve Özellikleri 49
5.2 Örneklem Yöntemleri 50
5.2.1 Olası (İhtimali) Örnekleme 51
5.2.1.1 Basit Rastlantısal (Tesadüfi) Örnekleme 51
5.2.1.2 Dizgeli Rastlantısal (Sistematik Tesadüfi) Örnekleme 52
5.2.1.3 Katmanlı (Tabakalı) Rastlantısal Örnekleme 52

5.2.2 Küme Örneklemesi 53
5.2.3 Olasılıksız (İhtimali Olmayan) Örnekleme 53
5.2.3.1 Uygun Örnekleme 54
5.2.3.2 Kota Örnekleme 54
5.2.3.3 Boyutsal Örnekleme 55
5.2.3.4 Amaçlı Örnekleme 55
5.2.3.5 Kartopu Örnekleme 55
5.3 Örneklemin Büyüklüğü 56
5.4 Örneklem Oranı 57
5.5 Hata Payı 58
5.6 Güvenirlik ve Geçerlik 58

BÖLÜM 6: VERİ KAYNAKLARI
6.1 Yazımlanmış Kaynaklar 61
6.1.1 Yazılı Kaynaklar 62
6.1.2 Arşivler 63
6.1.3 İstatistik Raporları 65
6.1.4 Sözlü ve Görüntülü Yazımlanmış Kaynaklar 66
6.2 İnternet 67
6.2.1 İnternetten Yararlanma: Arama Motorları 69
6.2.2 İnternetten Yararlanmada Özen Gösterilmesi Gereken Hususlar 70
6.3 Yazımlanmamış Kaynaklar 71

BÖLÜM 7: VERİ TOPLAMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 73
7.1 Dolaylı Gözlem (Veri Toplama) Yöntemi 73
7.1.1 Kaynak Taraması 74
7.1.2 Verilerin Toplanması 76
7.2 Dolaysız Gözlem (Veri Toplama) Yöntemi 78
7.2.1 Yoğun Gözlem Yöntemi: Monografiler 78
7.2.1.1 Belde Monografileri 79
7.2.1.2 Kuruluş Monografileri 79
7.2.1.3 Bireysel Monografiler 80
7.2.2 Monografilerde Veri Toplama Teknikleri 80
7.2.2.1 Basit Yoğun Gözlem 80
7.2.2.2 Sistematik Yoğun Gözlem 82
7.2.3 Yaygın Gözlem Yöntemi 82
7.2.3.1 Sormaca (Anket) Tekniği 83
7.2.3.2 Panel Tekniği 83
7.2.3.3 Görüşme (Mülakat) Tekniği 85
7.2.4 Deneyleme Tekniği 88
7.2.4.1 Tanım ve Tarihçe 88
7.2.4.2 Deneyleme Türleri 90

BÖLÜM 8: SORMACA TEKNİĞİ 93
8.1 Soru Türleri 93
8.1.1 Yanıtların Serbest Olup Olmaması 94
8.1.1.1 Açık Uçlu Soru 94
8.1.1.2 Kapalı Uçlu Soru 95
8.1.1.3 Yarı Kapalı Uçlu Soru 96
8.1.1.4 Derecelendirmeli (Ölçekleme) Soru 97
8.1.1.5 Tartılı Ölçekleme 102
8.1.2 Soruların Niteliğine Göre 103
8.1.2.1 Olgusal Sorular 103
8.1.2.2 Görüş, Tutum ve Davranışlarla İlgili Sorular 103
8.2 Sormacanın Hazırlanması 103
8.2.1 Ön Hazırlık Çalışmaları 104
8.2.2 Soruların Diline ve İçeriğine İlişkin Özellikler 104
8.2.3 Soruların Yazım Biçimiyle İlgili Özellikler 108
8.3 Sormacanın Uygulanması 109
8.3.1 Anketör Uygulaması 110
8.3.2 Deneğin Doldurması 111
8.3.3 Posta Yolu Uygulaması 111
8.3.4 Telefonla Uygulama 116
8.3.5 İnternet Yoluyla Uygulama 117

BÖLÜM 9: SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARI 121
9.1 Sözlü Tarih Çalışmalarının Tanımı, Tarihçesi ve Türleri 121
9.1.1 Sözlü Tarih Çalışmalarının Tanımı 121
9.1.2 Sözlü Tarih Çalışmalarının Tarihçesi 122
9.1.3 Sözlü Tarih Çalışması Türleri 124
9.2 Sözlü Tarih Çalışmalarında Tasarım ve Süreç 125
9.2.1 Sözlü Tarih Araştırma Tasarımı 125
9.2.2 Sözlü Tarih Çalışmalarında Aşamalar 125
9.2.2.1 Görüşme Öncesi Hazırlık Aşaması 126
9.2.2.2 Görüşmenin Yapılması Aşaması 127
9.2.2.3 Görüşme Sonrası Değerlendirme Aşaması 128

BÖLÜM 10: İÇERİK ÇÖZÜMLEME YÖNTEM VE TEKNİĞİ 131
10.1 Kısa Tarihçe 131
10.2 İçerik Çözümlemesiyle İlgili Tanımlar 133
10.3 İçerik Çözümlemesinde Türler 134
10.3.1 Pragmatik Çözümleme 134
10.3.2 Anlam Bilimsel Çözümleme 134
10.3.3 İşaret Aracı Çözümleme 134

10.3.4 Günümüzde İçerik Çözümlemeleri Uygulamaları 135
10.3.4.1 Alan Çözümlemesi 135
10.3.4.2 Mesaj Çözümlemesi 135
10.4 İçerik Çözümleme Tekniğinin Öğeleri 136
10.4.1 Veri Toplama Aşaması 136
10.4.2 Birimleştirme 137
10.4.2.1 Örneklem Birimleri 137
10.4.2.2 Kayıtlama Birimleri 138
10.4.2.3 Sözlere İlişkin Birimler 138
10.4.2.4 Krippendorff'a Göre Birimler 139
10.4.3 İçerik Çözümlemesinde Örneklem 141
10.4.4 Kayıtlama Yönergesi 143
10.4.5 Çözümleme 144
10.4.6 Çıkarsama Yapmak ve Metnin Yazılması 145
10.5 İçerik Çözümlemesi Uygulamaları 145
10.5.1 Dünyadaki Uygulamalar 146
10.5.2 Türkiye'deki Uygulamalar 147

BÖLÜM 11: SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ (ANALİZİ) 149
11.1 Niteliksel Araştırmalar: Söylem Çözümlemesi 149
11.2 Söylem Çözümleme Süreci 152
11.3 Öznellik 153

BÖLÜM 12: EYLEM ARAŞTIRMASI 155
12.1 Eylem Araştırması Tanımı 155
12.2 Eylem Araştırmalarında Süreç 155
12.3 Eylem Araştırması Veri Toplama Teknikleri 158
12.4 Eylem Araştırması Farklılığı 160
12.5 Eylem Araştırması Yönteminin Yararları 160
12.6 Eylem Araştırmasında Güvenirlik ve Geçerlik 161

Bölüm 13: VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ (ANALİZİ) 163
13.1 Verilerin İşlenmesi 163
13.2 Merkezi Eğilim Ölçümleri 164
13.2.1 Ortalama 164
13.2.1.1 Aritmetik Ortalama 165
13.2.1.2 Tartılı Ortalama 166
13.2.1.3 Geometrik Ortalama 167
13.2.1.4 Varyans ve Standart Hata 167
13.2.2 Ortanca 168
13.2.3 Tepe Değeri 168

13.2.4 Ortalama, Ortanca ve Tepe Değeri Arasındaki İlişki 169
13.3 İstatistiksel Anlamlılık Testleri 170
13.3.1 Yanılma Düzeyi (Olasılığı) 171
13.3.1.1 Parametrik Testler 171
13.3.1.2 Parametrik Olmayan Testler 172
13.3.1.3 Regresyon ve Korelasyon Testleri 172
13.3.2 Faktör Çözümlemesi (Analizi) 174
13.3.2.1 Ki - Kare Testi: X^2 (Chi Square) 174
13.3.2.2 Ortalamalar Arası Farkın Anlamlılık Testleri 175
13.3.3 İndeksler 177

BÖLÜM 14: ARAŞTIRMANIN YAZILMASI (RAPORLAŞTIRMA) 179
14.1 Ana Metnin Yazılması 180
14.1.1 Biçimsel Özellikler 181
14.1.1.1 Bölümler 182
14.1.1.2 Bölüm Alt Başlıklarında Biçim 183
14.1.2 İçeriğe İlişkin Özellikler 186
14.1.2.1 Alıntıların Kullanılması 186
14.1.2.2 Dipnotların Yazılması 187
14.1.2.2.1 Kaynakça Belirtme Amaçlı Dipnotu 187
14.1.2.2.2 Ek Bilgi Verme Amaçlı Dipnotu 190
14.1.3 İstatistiksel Ölçümlenmiş Verilerin Sunulması 191
14.1.3.1 Tabloların (Çizelgelerin) Verilmesi 191
14.1.3.2 Grafiklerin Kullanılması 193
14.2 Yardımcı Metnin Yazılması 195
14.2.1 Ön Bölüm 195
14.2.2 Arka Bölüm (Ekler) 199

BÖLÜM 15: BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA ETİK 205
15.1 Araştırma Etiği İlkeleri 205
15.1.1 Dürüstlük 205
15.1.2 Mesleksel Etik 206
15.1.3 Sorumluluk 206
15.1.4 Uygun Yöntem ve Tekniklerin Kullanılması 207
15.1.5 Gizlilik
15.1.6 Bulguların Paylaşılması 207
15.2 Araştırmacının Özellikleri 208

BİTİRİRKEN… 211

EKLER **213**
EK 1: KAYNAKÇA **215**
EK 2: ÖRNEK SORMACA **221**
POPÜLER DİZİLERİN ETKİLERİ: "KURTLAR VADİSİ" ÖRNEĞİ 221
EK 3: ÖRNEK İÇERİK ÇÖZÜMLEME YÖNERGESİ **231**
EK 4: ÖRNEK İÇERİK ÇÖZÜMLEME KODLAMA KAĞIDI **235**
EK 5: ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ KÜÇÜK SÖZLÜĞÜ **239**
EK 6: DİZİN **261**

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma süreci 40
Şekil 2: Değişkenler arası ilişkilerin yönü 48
Şekil 3: Araştırma ve çalışma evrenleri 50
Şekil 4: Klasik usulde örnek kaynak tarama kartı 75
Şekil 5: Klasik usulde örnek bilgi / alıntı kartı (dipnot 38) 76
Şekil 6: Lewin'in "Deneyimden Öğrenme Döngüsü" 156
Şekil 7: Eylem Araştırmalarında Süreç; Diyalektik Döngü 157

EK 1

KAYNAKÇA

Alheide, David L. (1996). *Qualitative Media Analysis*, Thousand Oaks; Sage University Papers.

Akbaş, Ayşe (1985). *The Stereotypic Image of Turkish Politicians in Three National Newspapers*, Ankara: Middle East Technical University, September (çoğ.).

Akhun, İlhan (1982). Hipotez Testi ile ilgili bir Araştırma, Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 110.

Aksan, Doğan (1982/1989). Her Yönüyle - Ana Çizgileriyle Dilbilim, Ankara: Cilt I, Türk Dil Kurumu Yayınları: 439, Cilt II, (2. baskı), / Cilt III.

Ar, Fikret A. (1989). *Dosyalama - Arşiv, Resmi Yazışma, Rapor Yazma Teknikleri,* Ankara: TODAİE Yayınları No: 231 (2. basım)

Armağan, İbrahim (1983). *Yöntembilim Bilimsel Yöntem*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No: 16/a.

Ataöv, Türkkaya (1982). *Bilimsel Araştırma El Kitabı*, Ankara: Savaş Yayınları (2. basım).

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (1988). *İmla Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 525.

Aziz, Aysel (2013). Radyo Yayıncılığı, Ankara: Nobel Yayıncılık ve Dağıtımcılık A.Ş. (5. basım)

_____ (1988). "Kitlesel İletişimde İçerik Çözümlemesi", *AÜ Basın Yayın Yüksekokulu Yıllık 1988,* A nkara: AÜ SBF ve BYYO Basımevi.

Bailey, Kenneth B. (1978). *Methods of Social Research*, New York: The Free Press.

BBC (1984). *Broadcasting Research Findings*, England: N. 10, BBC Data Publications.

Berelson, Bernard (1952). *Content Analysis in Communication Research*, New York: Free Press.

Bernard, Harvey Russell (2000). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative approaches*, London: Sage Publications.

Bilginseven, Amiran K. (1989). *Sosyal İlimler Metodolojisi*, İstanbul: Filiz Kitapevi (3. Basım).

Bilkent University (1992). *The Research Paper*, Ankara: (çoğ.).

Bohrnstedt, George W., David Knoke (1988). *Statistics For Social Data Analysis*, USA., F. E. Peacock Publishers Inc., (2. ed.).

Boudon A., P. Lazarfeld (1962). *Toplumbilimleri Sözlüğü*, (çev. Esen Sinanoğlu), Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.

Bouma, Garry D.- G. B. J. Atkinson (1999). *A Handbook of Social Science Research*, Oxford: Oxford University Press (2. ed.).

Bouwman, Harry, "*Cultivation Analysis: The Dutch Case*", **Communication Yearbook 9**, (ed.) Margarett L. Mclaughin, Beverly Hills: Sage Publications.

Bowers, John W. - Wohn A. Courtright (1984). *Communication Research Methods*, USA: Scott, Foresman and Company.

Büyüköztürk, Şener, Ö. E. Akgün, Ş. Karadeniz, F.Demirel, E. Kılıç (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Caunce, Stephen (2008). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Tarih Vakfı Yayınları.

Cheney, Frances Neil - Williams J. Wiley (1980). *Fundamental Reference Source*, Chicago: American Library Association (2. ed.).

Çelebi, Aykut (1990). *Söylem Çözümlemesi: Gazetelerin Haber Oluşturma ve Gündem Belirleme İşlevlerine Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (çoğ.).

Day, Robert A. (2004). *Bilimsel makale nasıl yazılır, nasıl yayımlanır?* (çev. Gülay A. Altay) Ankara: TÜBİTAK Yayınları Bilgi dizisi: 6 (9. Basım).

Deacon, David, Michael Pickering et al. (1999). *Research Communications,* London: Arnold

Demir, Ömer - Mustafa Acar (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Descartes (t. y.)- *Aklını iyi Kullanmak ve Bilimlerde Doğruyu Aramak İçin - Metot Üzerine Konuşma*, (çev. M. K.). MEB Yayınları, (y. y.)

Dicle, İ. Atilla (comp. by) (2003). *Manuel for Writing Research Papers Theses & Dissertations*, İstanbul: T. C. Yeditepe Üniversitesi Yayınları, Sayı: 11.

Diyk, Teun - A. Van (1988/a). *News Analysis (Case Studies of International and National News in the Press)* New Jersey: Lawrence Erbaum Associates, Publishers, Hillsdale.

_____ (1983). "Discourse Analysis: Its Application to the Structure of News", *Journal of Communication*, Spring, s. 29-42.

Durkheim, Emile (1985). *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları*, (çev. Celal Bali Akal), İstanbul: BFS Bilim Felsefe Sanat Yayınları, Bilim Dizisi: 2.

Duverger, Maurice (1973). *Sosyal Bilimlere Giriş* (çev. Ünsal Oskay), Ankara: Bilgi Yayınevi, Bilgi Dizisi, No: 4.

Erdoğan, İrfan (1998). *SPSS Kullanım Örnekleriyle Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri*, Ankara: Emel Matbaası.

Fairclough, Norman (2010). *Analysing Discourse*, London: Routhledge.

Hansen, Anders, Ralp Negrine et al. (1998). *Mass Communication Research Methods*, China: Palgrave.

Feyerabend, Paul K. (1989). *Yönteme Hayır - Bir Anarşist Bilgi Kuramının Ana Hatları*, İstanbul: Ara Yayınları.

Freidheim, Elizabeth A. (1976). *Sociological Theory in Research Pratice,* Cambridge: Schenkman Publishing Company.

Fowler, Floyd J. (1986). *Survey Research Methods*, Beverly Hills: Applied Social Research Methods, Series Vol. 1. Sage Publications (3. ed.).

Geray, Haluk (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gerbner, George. (1984). *Gratutious Violence and Explotive Sex, Violence Profile*, n. 13, 1984 (mim).

_____ (1958). "On Content Analysis and Critical Research in Mass Communication", *Audio - Visual Communication Review*, Vol. 6, n. 2, Spring.

Gibaldi, Joseph (2003). *MLA Handbook For Writers of Research Papers*, New York: The Modern Language Association of America (6. ed.).

Goode, William J., - Hatt, Paul K. (1973). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Metodları,* (çev. Ruşen Keleş), Ankara: TODAİE Yayınları, No: 137.

Gökçe, Birsen (1992). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma,* Ankara, Savaş Yayınları (2. Basım).

Güvenç, Bozkurt (1989). *Japon Kültürü*, Ankara: T. İşbankası Yayınları (3. Basım).

Hatch, J. Amos, Richard Wisniewski (ed.) (2003). *Life History and Narrative*, London: The Falmer Press.

Hatırnaz, Başar (2007). *Reyting Gerçeği*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Holsti, Ole, R. (1969). *Content Analysis For the Social Sicences and Humanities*, USA: Reading, Addison - Vestley.

Hurt, Peyton (1949). *Bibliography and Footnotes*, Berkeley: University of California Press.

İnal, Ayşe (1992). *Event Selection, Text Construction and News Production,* Ankara: Middle East Tecnical University, August, (doktora tezi- çoğ.).

Jahoda, Marie – D., Morton – C. Stuart W. (1963). *Research Methods in Social Relations*, USA: Holt, Rinehart and Winston Inc.

Kaptan, Saim (1973). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*, Ankara: Rehber Yayınevi.

Karasar, Niyazi (2014a). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama,* Ankara: Nobel Akedemik Yayıncılık (18. basım).

_____ (2014b). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Akedemik Yayıncılık (26. basım).

Kayser, Jacques (1953). *One Week's News (Comparative Study of 17 Major Dailies)*, Paris: UNESCO.

Kindon, Sara, Rachel Pain, Mike Kesby (2012) (ed.) *Participatory Action Research Approaches and Methods,* London, Routhledge.

Klapper, Joseph (1960). *The Effect of Mass Communication*, USA: The Free Press.

Kenney, Keith (2009). *Visual Communication Research Design*, New York: Routhledge.

Korum, Uğur (1981). *İstatistiğe Giriş*, Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 483.

Krippendorff, Klaus (1984). *Content Analysis (An Introduction to Its Methodology)*, The Sage Comtext Series, Saga Publications, Beverly Hills, (4. ed.).

Kutsal. A.-O. Alpan. – R. Arpacık (1990). *İstatistik Uygulamalar*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Lovery, Shearon - De Fleur, Melvin L., (1982). *Milestones in Mass Communication Research*, USA: Media Effects, Longman Inc.

Lyons, John (1983). *Kuramsal Dilbilime Giriş*, (çev. Ahmet Kocaman), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Maynes, Jo Mary (2008). *Telling Stories*, New York, Cornell University.

Middle East Technical University (1982). *Report Writing*, Ankara: (çoğ.).

NAB (1971). *A Broadcast Research Primer*, National Association of Broadcasters, Washington (3. ed.).

Reuman, W Lawrence (1997). *Social Research Method, Qualitative and quantitave research*, Boston: Ally and Bacon (3. ed.).

Osipov, G. (1977). *Toplumbilim Teori ve Yöntem Sorunları*, (çev. Ünsal Oskay), Ankara: Sol yayınları.

Ozankaya, Özer (1977). *Toplumbilime Giriş*, Ankara: AÜ SBF. Yayınları No: 403 (3. basım).

Özad, Bahire (2007). "Halkla İlişkilerde Alternatif Bir araştırma Yaklaşımı: Eylem Araştırması" *Halkla İlişkiler Eğilimi Araştırmaları Konferansı*, Kocaeli; Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi (24-26 Ekim).

Püsküllüoğlu, Ali (1999). Türkçe Sözlük, İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş.

Reinders, No - Harry Bouwman (1985). "Cultural Indicators: Some States of the Art", *Communication Yearbook 9*, USA: Sage Publications.

Poincare, Hl. (1989). *Bilimin Değeri* (çev. Fethi Yücel), İstanbul: MEB Yayınları.

Saray, Mehmet (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri El Kitabı*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayın No: 48.

Saunders, Mark, P. Lewis and A. Thornhill (2003). *Research Methods for Business*, Harlow, England: Prentice Hall. (3. ed.).

Sekaran, Uma (1984). *Research Methods For Managers: A Skill Building Approach*, USA: John Wiley and Sons.

Selltiz, Claire, - Mairie Jahoda (1963). *Research Methods in Social Relations,* USA: Holt, Rinehart and Winston.

Sencer, Muzaffer (1989). *Toplumbilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım (3. basım).

Sencer, Muzaffer - Yakut Irmak, (1984). *Toplumbilimlerde Yöntem*, İstanbul: Say Kitap Pazarlama (2. basım).

Serper, Özer - Necmi Gürsakal (t.y). *Araştırma Yöntemleri Üzerine,* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Seyidoğlu, Halil (2009). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı,* İstanbul: Güzem Can Yayınları (10. basım).

Simon, Julıan L., Paul Burstein (1982). *Basic Research Methods in Social Sciences,* New York: Random House (3. ed.).

Stappers, James (t. y.) *Cultural Indicators, A Possible Source of Confusion*, Einveslağ Onderz, Onderzoet, Televise AB.

Sugözü, Halil İbrahim, Sait Demir (2011). *İnternet teknolojisi ve Elektronik Ticaret*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sümbüloğlu, Vildan - Kadir Sümbüloğlu (1988). *Sağlık Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Şeker, Murat (1986). *İktisadi ve Sosyal Bilimlerde Yöntem ve Yaklaşım Sorunları*, Ankara: Değişim Yayınları.

Tan, Mine (1981). *Toplumbilime Giriş (Temel Kavramlar)*, Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları No: 97.

Tekeli, Sevim vd. (2001). *Bilim Tarihine Giriş*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım (2. basım).

Tolan, Barlas (1982). *Toplumbilimlerine Giriş,* Ankara: Araş Matbaası.

Turabian, Kate (1987). *A Manuel For Writers*, Chicago: The University of Chicago Press. (5. ed.).

Sevil Atauz (der.) (1986). *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi* (Der.) Ankara: Türkiye Sosyal Bilimler Derneği.

Tütengil, C. Orhan (1975). *Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod*, İstanbul: İÜ Yayınları No: 2101, İktisat Fakültesi Yayınları No: 359 (3. basım).

Üstdal, Muzaffer, Kural Gülbahar (1997). *Bilimsel Araştırma Nasıl Yapılır Nasıl Yazılır*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Webster, James S., - Patricia f. Phalen- Lawrence W. Lichty (2000), *Rating Analysis (The Theory and Practice of Audierce Research)*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers (2. ed.).

Wodak, Ruth and Michael Meyer (ed.) (2009). *Methods of Critical Analysis*, London: Publications Sage Publications Ltd. (2. ed.).

Yamane, Taro (1973). *Statistics (An Introductory Analysis),* USA: Harper International Edition (3. ed.).

Yoğurtçugil, M. Kemal (1976). *Örnekleme - Yöntemler ve Uygulama*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi No: 2228, İktisat Fakültesi No: 380.

Yaggy, Elinor,(1989). *Bilimsel Çalışma Nasıl Hazırlanır?* (çev. Oğuz Aktan), Ankara: Makro Yayıncılık.

Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık San. (7. basım).

Zeisel, Hans (1983). *Sosyal Araştırmada Sayısal Anlatım,* (çev.Onur Kumbaracıbaşı) Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayın No:12, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 10.

İnternet Kaynakları:

http://dohistory.org/on_your_own/toolkit/oralHistory.html (Ekim/ 2011)

http:// www.egitim.aku.edu.tr/actionresearch.ppt (Mesude Uygur/action research (eylem araştırması) (Ekim, 2014)

http://iohanet.org/about/index.html (Ekim/2011)

http://www.indiana.edu/~cshm/oral_history_techniques.pdf (Ekim/2011)

http://www.kuey.net/index.php/kuey/article/view/463 (Naciye Aksoy) (Ekim, 2014)

http://www.msxlabs.org/forum/tarih/68976-sozlu-tarih-nedir (Ekim/2014)

http://www.sabanciuniv.edu/sozlutarih/ (Eylül/2011)

http//www.tarihvakfi.org.tr (Eylül/2011)

http://www. wikipedia.org/wiki/olgu (Eylül/2014)

http://tr.wikipedia.org/wiki/sozlu _tarih.com (Eylül/2011)

Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Basım

SOSYAL POLİTİKA

Prof. Dr. Kenan Ören
Editör: Arş. Gör. Derya Yörük

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 725
İktisat/Ekonomi/Maliye: 144
ISBN 978-605-133-626-8
© Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Basım, Kasım 2015

SOSYAL POLİTİKA

Editör: Arş. Gör. Derya Yörük

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörleri: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad.7/56-57 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yörük, Derya.
Sosyal Politika / *Editör: Arş. Gör. Derya Yörük*
Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Basım, VIII + 280 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-626-8
1. Sosyal Politika 2. Sosyal Devlet 3. Refah Devleti

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKAR
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sosyal politika, modern refah dünyasının ve standardı yüksek hayat şartlarının olmazsa olmazlarındandır. Bu bağlamda, bir devletin sosyal devlet veya refah devleti olması için, optimal sosyal politikalar geliştirmesi ve bu politikaları etkin ve etken olarak o ülkenin insanlarına, herhangi bir ayrım yapılmadan uygulaması gerekir.

Sosyal politika uygulamaları, gerek dar anlamda ve gerekse geniş anlamda olsun, tüm toplumu kucaklayacak düzeyde olmalıdır. Eğer geliştirilen sosyal politikalar, iki ayrı sınıfa; yani en üst tabaka ve en alt tabaka olan toplum katmanlarına ayrı ayrı uygulanacak politikalar ise, o sosyal politikaların sıhhatli olduğundan ve sosyal bir devlete yakışır politikalar olduğundan söz edemeyiz.

Sosyal politika, bir uzlaşı kültürü olduğundan, iki ayrı kesime köprü kuran ve bu iki ayrı kesim arasındaki uçurumu azaltan bir rejimdir. Bu bağlamda, gelir dağılımı, işçi-işveren ilişkileri, sosyal güvenlik, yoksulluk gibi sorunların çözümünde sosyal politika önemli bir role sahiptir. Bu konuda devletin rolü ise, çok daha fazla bir öneme sahiptir. Zira bu konular serbest piyasa şartlarına bırakılamaz. Devletin burada bir organizatör ve katalizör görevi yapması gerekmektedir. Yani, devletin bu avantajlı ve dezavantajlı gruplar arasında bir nevi arabuluculuk veya ombusmanlık görevi bulunmaktadır. Bu görevini yerine getirebilmesi için, daha çok dezavantajlı grupların lehine bir dengeleyici unsur olarak aktif rol üstlenmesi gerekmektedir. Devlet bu rolünü çok iyi oynayamazsa, işçiler, kadınlar, çocuklar gibi dezavantajlı kesimler, vahşi kapitalizmin pençesinde zulümle muamele görmeye mahkûm olur.

Elinizdeki bu kitap, başta Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümleri olmak üzere, sosyal politika ile ilgili tüm kesimlere bir fikir vermek ve sosyal politikanın taraflarını tanıtmak ve tanımlamak için hazırlanmıştır. Bu kitabın bu kesimlere faydalı olmasını umarak saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BÖLÜM 1: SOSYAL DEVLET VE REFAH DEVLETİ 5

1. SOSYAL DEVLET VE REFAH DEVLETİ 6
1.1. Sosyal Devletin Gelişim Süreci 9
1.1.1. Sanayi İnkılabı ve Sosyal Devletin Gelişim Süreci 11
1.2. Sosyal Devletin Hedefi 15

BÖLÜM 2: SOSYAL POLİTİKA KAVRAMI 19

2. SOSYAL POLİTİKA KAVRAMI 20
2.1. Sosyal Politikanın Hedefi 24
2.2. Sosyal Politika Türleri 25
2.2.1. Dar Anlamda Sosyal Politika 25
2.2.2. Geniş Anlamda Sosyal Politika 27
2.2.3. Üçüncü Kuşak Sosyal Politikalar 28
2.3. Sosyal Politika ve Devlet 29
2.4. Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi 29
2.4.1. Dünyada Gelişmeler 30
2.4.1.1. Sosyal Gelişmeler 30
2.4.1.2. Teknolojik Gelişmeler 31
2.4.2. Türkiye'de Sosyal Politikanın Gelişim Süreci 33
2.4.2.1. Osmanlı'da Sosyal Politikanın Gelişim Süreci 33
2.4.2.2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyal Politikanın Gelişim Süreci 36
2.5. Türkiye'de Mevcut Sosyal Politika Sorunları 41
2.5.1. Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik 42
2.5.2. Sosyal Güvenlik Sistemindeki Sorunlar 43

2.5.3. Endüstri İlişkileri ve Toplu Pazarlık Sorunları 44
2.5.4. İstihdam Yapısındaki Sorunlar 45

BÖLÜM 3: SOSYAL POLİTİKANIN İLGİ ALANLARI 47

3. SOSYAL POLİTİKANIN İLGİ ALANLARI 48
3.1. İşsizlik, İstihdam ve İlgili Politikalar 48
3.1.1. İşsizlik 48
3.1.1.1. İşsizlik Türleri 50
3.1.1.2. İşsizliğin Sebepleri 56
3.1.1.3. İşsizliğin Sosyopsikolojik Etkileri 58
3.1.2. İSTİHDAM & İSTİHDAM POLİTİKALARI 62
3.1.2.1. İstihdam Kavramı 62
3.1.2.2. İşsizliğin Azaltılmasında Etken Olan İstihdam Politikaları 67
3.1.3. Nüfus & İstihdam İlişkisi 86
3.1.3.1. Türkiye'nin Nüfus Özellikleri ve İstihdam İlişkisi 87
3.1.3.2. Türkiye'de İstihdam Oluşturmada Karşılaşılan Sorunlar 90
3.1.3.3. Bilgi Ekonomisi ve Türkiye 94
3.1.4. YOKSULLUK 94
3.1.4.1. Yoksulluk Kavramı 95
3.1.4.2. Türkiye'nin Beslenme Sorunu 98
3.1.4.3. Yoksulluk Türleri 100
3.1.4.4. Yoksulluğun Önlenmesiyle İlgili Devlet Politikaları 102
3.1.5. Ücret 103
3.1.5.1. Ücretle İlgili Tanımlar 104
3.1.6. Gelir Dağılımı 107
3.1.6.1. Küreselleşme ve Gelir Dağılımı 109
3.1.6.2. Gelir Dağılımı Kavramı 111
3.1.6.3. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri 111
3.1.6.4. Gelir Dağılımı Türleri 113
3.1.6.5. Türkiye'de Gelir Dağılımı Politikaları 117
3.1.7. Sendikalar ve Sosyal Politika 122

3.1.7.1. Sendika Kavramı 124
3.1.7.2. Sendikaların Görevleri 124
3.1.7.3. Sendika Olgusunu Doğuran Sebepler 125
3.1.7.4. Türkiye'de Sendikacılık 126
3.1.7.5. Sendikaların Geleceği 136
3.1.7.6. Bilgi İletişim Teknolojileri ve Sendikalar 137
3.1.7.7. Sendika İçi Demokrasi 139
3.1.8. Sosyal Güvenlik 139
3.1.8.1. Sosyal Güvenliğin Türleri 141
3.1.8.2. Türk Sosyal Güvenliğinin Tarihsel Süreci 142
3.1.8.3. Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nin Temel Sorunları 144
3.1.9. Göç Sorunu 145
3.1.9.1. Genel Olarak Göç Türleri 145
3.1.9.2. Göçe Karar Verme Süreci 146
3.1.9.3. Bazı Önemli Göç Türleri 147
3.1.10. Kadın Ayrımcılığı 152
3.1.10.1. Kadınlara Yönelik Ayrımcı Davranışlar 153
3.1.10.2. Kadınlarla İlgili Sözleşmeler 154
3.1.11. Çocuk İhmal& İstismarı 155
3.1.11.1. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Gelişim Süreci ve Sebepleri 157
3.1.11.2. Genel Anlamda Çocuk Sorunları 158
3.1.11.3. Çocuk İşçiliğinin Temel Sebepleri 160
3.1.11.4. Çocuk İstihdamını Önleme Yolları 163
3.1.11.5. Çocuklarla ilgili Uluslararası Bazı Norm ve Yasalar 163
3.1.11.6. Türkiye'de Çocuk İş Gücü ile İlgili Düzenlemeler 166
3.1.12. Aile 170
3.1.12.1. Ailenin Tanımı 170
3.1.12.2. Ailede Rol Dağılımı 171
3.1.12.3. Aile Yapındaki Değişimler 173
3.1.12.4. Aile İçi İlişkiler ve Güç Kavramı 174
3.1.12.5. Ailelerde Güç Dengesindeki Değişim 175
3.1.12.6. İş Yaşam Dengesinin Tanımı 176
3.1.12.7. Aile İş Çatışması 178

3.1.13. Sosyal Politika & Engelliler 180
3.1.13.1. Engelli Kavramı 182
3.1.13.2. Dünyada Engelli Haklarının Gelişim Süreci..... 184
3.1.13.3. Türkiye'de Engellilerle (Özürlüler) İlgili Politikalar . 186

EKLER..... 195

1. AVRUPA SOSYAL ŞARTI (AVRUPA SOSYAL HAKLAR SÖZLEŞMESİ) 18 Ekim 1961 197
2. ILO 215
3. TÜRKİYE'NİN ONAYLADIĞI ILO SÖZLEŞMELERİ 217
4. MİNİ SÖZLÜK..... 219
5. BİR KPSS DENEME SINAVI..... 241
6. ÇALIŞMA HAYATIYLA İLGİLİ ÖNEMLİ KANUNLAR VE YÖNETMELİKLER..... 253
7. 6356 SAYILI SENDİKALAR VE TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ KANUNU'NUN GETİRDİĞİ YENİLİKLER 255

KAYNAKLAR..... 263

KAYNAKLAR

Acar, Abdülkerim, "Türk Sendikacılık Hareketinde Bir Sendikal Olgu Olarak HAK-İŞ", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2007.

Açıkgöz, Reşat, , Ö. Şükrü Yusufoğlu, "Türkiye'de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C. 1, S. 1, 2012.

Ağaoğlu, Samet, Selahattin Hüdaioğlu, *Türkiyede İş Hukuku, İş Hukuku Tarihi*, C. I, byy 1938 Saymen Ferit Hakkı, "*Türkiye'de Sosyal Sigortaların Gelişme Hareketleri ve Yeni Temayülleri*", İHFM, C. XVIII, S. 3-4, İstanbul 1953.

Ağralı, Sedat, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, 1967. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü; İşgücü Piyasasının Özürlüler Açısından Analizi; T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları; Ankara - Kasım 2011.

Akkaya, Yüksel. "Türkiye'de Sendikalaşma ve Bazı Özellikleri", İktisat Dergisi, Sayı: 332, Kasım 1992.

Aktan, C. Can; Özkıvrak, Özlem, "Sosyal Refah Devleti", http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/anasayfa-refah.htm, Erişim Tarihi: 19.04.2005.

Aktan, Can, Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat, Doğuş Matbaası,, Ankara: 1994.

Aktay, A; Arıcı, Nizamettin Kadir ve Senyen/Kaplan E. Tuncay, İş Hukuku, Ankara, Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A. Ş. Eylül 2007.

Aktürk, Bekir, "İşsizlik Sigortasına Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım: Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye", Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi, Eylül 2008.

Akyan, M. A. ve Atak, N. , Çankırı Sanayi Sitesinde Çalışan Çocuklar ve Çalışma Koşulları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası Cilt 57, Sayı 3, 2004.

Andaç, Faruk, Sosyal Politika Açısından Türk İş Hukuku Uygulaması, Yargı Yayınevi, Ankara, 2001.

Anthony, Philip, O'hara "Welfare state." Encyclopedia of Political Economy, Routledge, 1999.

Arıcı, Kadir, 'Çocukların Çalışma Hayatında Korunması ve İstismarının Önlenmesi,' Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, S: 5, 1997.

Atay, Mustafa, http://www.ikademi.com/ucret-yonetimi/232-ucret-yonetimi.html, 2011.

Aydemir, Süleyman, (1990) "İşçi –İşveren İlişkileri Mukayeseli Sistem Analizi", İşçi-İşveren Münasebetleri, İlmî Neşriyat Yayınları, İstanbul.

Aydın, Ufuk, Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1117, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:156, Eskişehir, 1999.

Aydoğan, E. , Esnek Üretim Sistemlerinin İşletme Verimliliğine Etkisi: Bir Alan Araştırması, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7/1, 2005.

Aytaç Serpil, Keser Aşkın, *İşsizliğin Çalışan Birey Üzerindeki Etkisi: İşsizlik Kaygısı*, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, Sıra: 1, No: 48, 2002.

Aytaç, Serpil&Aşkın Keser, İşsizliğin Çalışan Birey Üzerindeki Etkisi: İşsizlik Kaygısı, http://www.isguc.org/?p=article&id=48&cilt=4&sayi=2&yil= Erişim Tarihi: 2013.

Barnard, Catherine and Deakin Simon, "A Year of Living Dangerously? EC Social Rights, Employment Policy, and EMU," Industrial Relations Journal, Vol. 30: 4, Blackwell Pub., Oxford, USA, 1999.

Baş, Kemal. "Küreselleşme ve Gelir Eşitsizliği". Çukurova Üniversitesi SBE Dergisi, C.18. S.l. 2009.

Bayramiç, Mehmet Hakan, Türkiye'de Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümleri. Marmara Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. 2006.

Bekiroğlu, Cemil, "Türkiye'de İşsizlik Sorununun Özümlenmesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Bener, Özgün, Gülay Günay, Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C..2, S.1, 2012.

Beyhan, A., Sosyal Devlet,Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, 2008.

Biçerli, M. Kemal , Çalışma Ekonomisi, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Eylül 2007.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8137/files/bm_engellihaklarisozlesmesi.pdf, Erişim Tarihi: 2013.

Black Richard, "Immigration and Social Justice: Towards a Progressive European Immigration Policy?" Transactions of the Institute of British Geographers, New Series, Vol 21, No 1, 1996.

Boratav, Korkut, XX. Yüzyılın Sonundan XXI. Yüzyıla: Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü, 2003.

Bozdağlıoğlu Uyar, E. Yasemin, Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri Ve İşsizlikle Mücadele Politikaları, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:20, 2008.

Bozkurt, Veysel, Endüstriyel&Post-Endüstriyel Dönüşüm, Aktüel Yayınları, İstanbul, 2005.

Bulut, Selahattin, "Türkiye'de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdam Açısından Belirleyiciliği" Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, 2010.

Burçin Sezen, http://www.addgenclik.org/index.php?topic=1607.0.

Chaison, Gary. "Information Tecnology: The Threat to Unions", Journal of Labour Research, Spring 2002, Volume: 23, Issue: 2.

Coffey Amanda, Reconceptualizing Social Policy, Sociological Perspectives on Comtemporary Social Policy, Open University Press, USA, 2004.

Cole, Donald W. Meslek İntiharı, Çeviren: Yakup Coşar, İlgi Yay., İstanbul 1989.

Cummings Michele and Cummings Scott, "Family Planning among the Urban Poor: Sexual Politics and Social Policy", Family Relations, Vol 32, No 1, January 1983.

Çakır, Ö., Sosyal Dışlanma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 4, Sayı: 3, 2002.

Çalışkan, Ş, www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/, 2013. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışan Çocuklarla İlgili Uluslararası Belge ve Sözleşmeler, 2000.

Çarıkçı, İlker H. vd. Türk Yöneticilerinde İş-Aile Yaşam Çatışması, S.D.Ü Vizyoner Dergisi, C.2, S.2, 2010.

ÇSGB, Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi, İzmir Projesi Raporu, 2005.

Çeçen, Anıl, Türkiye'de Sendikacılık, Özgür İnsan Yayınları, 1973.

Çelebi, Nilgün Bağımsız İşyeri Sahibi Kadınların Aile ve İş İlişkileri, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Ankara, 1993.

Çelik, Abdulhalim, Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dönüşümü ve Türkiye, Kamu-İş Yayınları, Ankara, 2002.

Çelik, Nuri, İş Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.

Çelik, Nuri, İş Hukuku Dersleri, Beta Basım, İstanbul, 2003.

Çelik, Şerif, "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi", http://www.hinisinsesi.com/yazdir.asp?ID=382, 26.05.2011.

Çetin, Gülsen -Tamilla Safarova, İş Yaşamında Kadına Karşı Psikolojik Taciz Davranışı, Uluslararası-Disiplinler Arası Kadın Çalışmaları Kongresi, C. 1, s. 108, 2009.

Çırak, Yüksel ve Nazmiye Çivitçi, 'Malatya İlinde Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerinde Bir İnceleme,' İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 8, 2004.

Çizel Rabia Bato vd. İşsizliğin Psikolojik Sonuçları: Antalya Örneği, Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Sayfa: 26-41, Temmuz 2011.

Danışoğlu, Çelikel, Ayşe, "Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri'*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Y.3. S.6, 2004. s. 35-59. http: 'Vviavw. Iticu.edu. tr/kutuphane/der g Ld6-M00075.pdf, (Erişim Tarihi: 12.05.2010).

Dani Anis A. and Haan Arjan de Inclusive States Social Policy and Structural Inequalities, The World Bank Press, 2008, Washington, USA.

Davis Cathy H., "Family Science and Social Policy: A Young Professional's Perspective on the Need for Integration", Family Relations, Vol 37, No 2, April 1988.

Dean Hartley, Social Policy,Polity Press Publication, 2006, USA .

Demir, Fevzi. "Dünyada ve Türkiye'de İşçi Hareketleri", 90'lı Yıllarda Dünya ve Türkiye, Öz İplik İş Sendikası Yayını, Ankara, 1992.

Dereli, Bengü, Teori ve Uygulama Yönüyle Türkiye'de Sendika-İçi Demokrasi Sorunu, Güryay Matbaacılık, İstanbul.

Dilik, Sosyal Sigortalar, s. 24-25. Sait Dilik, Türkiye'de Sosyal Sigortalar, İktisadi Açıdan Bir Tahlil Denemesi, 2. B. Ankara 1972.

Dilik, Sait, "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C: 35, S: 1, 1995

Dilik, Sait, Sosyal Güvenlik, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1992.

Doğan, Y., Türkiye'de Sosyal Devlet Harcamalarının Gelişimi (1980-2006),Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, 2008.

Doğrul, Burcu Şefika-Tekeli Seda, iş Yaşam Dengesinin Sağlanmasında Esnek Çalışma, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (online), C. 2, S. 2, 2010.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımın İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele, Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara, 2001, www.dpt.gov.tr/DocObiects/Download/3089/oik610.pdf (Erişim Tarihi: 14.05.2010).

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000.

Dumanlı, Recep Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutu, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1996.

Ekin, Nusret vd. "Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma", İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1999-69, İstanbul, 1999.

Ela, E.D., Sosyal Devlet Anlayışındaki Değişikliklerin Türkiye' de Uygulanan İstihdam Politikalarına Etkisi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.

Efeoğlu, İbrahim Efe İş-Aile Yaşam Çatışmasının İş Stresi, İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkileri: İlaç Sektöründe Bir Araştırma, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Enez, Saniye Ceylan, 'Özürlü Ailelerinin Eğitiminde Sosyal Hizmet Mesleğinin Yeri ve Önemi', Sosyal Hizmet Dergisi, Ekim, Kasım, Aralık 2001 Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını, Ankara.

Erdem, Ramazan vd. Hastane Çalışanlarında İş-Aile Yaşam Çatışması, İş Stresi ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkilerin Araştırılması, Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta, 2009.

Erdoğan, Savaş. 1980-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Gelir Dağılımı, Selçuk Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2002.

Ergenekon, Ç. "Sosyal Güvenlik Sistemleri Bağlamında Özel Emeklilik Uygulamaları: Türkiye'deki Gelişime Global Perspektiften Bir Bakış", Millî Reasürans Sigortacılık Bilimsel Çalışma Yarışması, İstanbul, 1998.

Erkekli, F., "İstihdam Politikaları, Esneklik ve Özel İstihdam Büroları" İşveren Dergisi, sayı: 13, Eylül 2007.

Ersel, Birsen, Türkiye'de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası, Dilek Ofset Matbaacılık, İstanbul, 1999.

Ersezer, Devrim. Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri, Akdeniz Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya. 2004.

Eyüboğlu, Dilek, 2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları, Millî Prodüktivite Merkezi Yayınları, No:634, Ankara, 2003.

Ferge, Zsuzsa and Gabor Juhasz, "Accession and Social Policy: the Case of Hungary", Journal of European Social Policy, Vol. 14 (3), SAGE Publications, London, 2004.

Ferit H. Saymen, *Türk İş Hukuku*, İstanbul 1954.

Fitzpatrick Tony, Cash Transfers, Edited By John Baldock, Nick Manning, Sarah Vickerstaff, Oxford University Press, Oxford, USA, 2007.

Fullerton Don ve Mast Brent, Income Redistribution From Social Security, The AEI Press, Washington D. C. USA, 2005.

Gal John, "The Perils of Compensation in Social Welfare Policy: Disability Policy in Israel", The Source Service Review, Vol. 75, No. 2, June 2001.

Galasso Vincenzo, The Political Feature of Social Security in Aging Societies, The MIT Press, England, 2006.

Genç, İ., Neolibaeral İktisat Politikaları ve Sosyal Devlet Arasındaki İlişkilerin Analizi ve Sosyal Devletin Geleceği, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2009.

Gerek, Nüvit, ORAL, İlhan, Sosyal Güvenlik Hukuku, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1574, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 830, Eskişehir, 2004.

Goloboy Jennifer L., Perspectives in American Social History Industrial Revoulution People and Perspectives, 2008, USA.

Gökbayrak Şenay, "Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü", Çalışma ve Toplum Dergisi, S: 25, 2010.

Gökbunar, Ramazan ve Birol Kovancılar, "Sosyal Devlet ve Değişim", http://www.genbilim.com/content/view/1717/86/, Erişim Tarihi: 19.03.2010.

Gökçe Fikret, vd. 'Özürlülerle İlgili Mevzuat' T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları/19, Anakara, 2002.

Gönüllü Müzeyyen -Gönül İçli, Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri, C. Ü: Sosyal Bilimler Dergisi, C. 25, S. 1, 2001.

Göze, A., Sosyal Devlet Sistemi, Fakülteler, İstanbul, 1976.

Grand Julien Le, "Quasi Markets and Social Policy", The Economic Journal, Vol. 101, No 408, September 1991, ss. 1256-1267.

Greengard, Samuel, "HR Tecnology Trends: Beyod the Millennium", Workforce, Vol. 78, Issue, 6, 1999.

Griffin James, "Welfare Rights", The Journal of Ethics, Vol 4, No ½, Rights, Equality and Liberty Universidad Torcuato Di Tella Law and Philosophy Lectures 1995- 1997, January-March 2000.

Gül, Songül Sallan Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa,Ebabil Yayınları, Ankara, 2006.

Güler, Burcu Kümbül; İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt: 55, Sayı: 1, İstanbul, 2006.

Gülmez, Mesut, "Tanzimat'tan Sonra İşçi Örgütleri ve Çalışma Koşulları, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

Gümüş, Ergin, *http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite06.pdf* erişim tarihi 23.06.2010.

Güney, Alptekin, İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri, Kamu-İş, C: 10, Sayı: 4, 2009.

Günöz, M., "Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu ve Çözüm Önerileri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007.

Gür, Bekir S, Türker Kurt, Türkiye'de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları, Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, c. 7, S. 27, 2011.

Güven, Sami, Sosyal Politikanın Temelleri, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları, Eylül 1995.

Güzel, Ali, "Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 4, 2005.

Güzel, Şehmuz, Tanzimat'tan Cumhuriyete İşçi Hareketi ve Grevler, Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

Haan Arjan de Reclaiming Social Policy Globalization, Social Exclusion, and New Poverty Reduction Strategies, Palgrave Macmillan, 2007.

Hacker Jacob S., The Divided Welfare State, The Battle Over Public and Private Social Benefitsin the United States, Cambridge University Press, USA, 2002.

Hill Michael, Social Policy in the Modern World, A Comperative Text, Blackwell Publishing, 2006, USA. http://ekutup.dpt.gov.tr/dunva/oik560.pdf (Erişim Tarihi: 17.05.2010).

Işık, Esra, Kent Yoksulluğu, Sokak Çocukları ve Suç, (çevrimiçi) http://tez2.yok.gov.tr/ (17.01.2011).

Işıkhan Vedat, Çalışma Hayatında Stres ve Başa Çıkma Yolları, Sandal Yayınları, Ankara, 2004.

Işıklı, Alpaslan, Sendikacılık ve Siyaset, Odak Yayınları, Ankara, 1972.

Işıklı, Alpaslan. Toplu iş Sözleşmeleri ve Türkiye Ekonomisi içindeki Yeri, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara, 1967.

İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri, Sorularla Resmî İstatistikler Dizisi 1,T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2007.

İş Kanunları ve İlgili Mevzuat, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

İş Kanunu (4857 sayılı), http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.4857&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=4857, Erişim Tarihi: 2013.

Kahramanoğlu, Ertan, Türkiye'de Çalışan Çocuklar Sorunu ve Çözüm Yolları, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu ve Friedrich-Naumann Vakfı, Ankara, 1996.

Kapiz, Serap Özen, İş-Aile Yaşam Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım, Sınır Teorisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.4, 2002.

Karabulut, Özcan, Türkiye'de Çalışan Çocuklar, Fried Ebert Vakfı, İstanbul, 1996.

Karagöl, Erdal T., İşsizliğin sosyal maliyeti, http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=84&makaleid=2751 Yayın Tarihi: Ağustos, 2008, Erişim Tarihi: 2013.

Karakaş, İsa, "Kısa Çalışma Uygulamasının Usul ve Esasları", http://www.alomaliye.com/aralik_05/isa_karakas_kisa_calisma.htm, 2011.

Karaman, Banu, Özçalık, Melih, Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 14 Sayı: 1 Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2007.

Karluk, Rıdvan, Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim,

Yapısal ve Sosyal Değişim, Beta Yayınları, İstanbul. 2004

Kaya, M., Beyin Göçü/Erozyonu Gerçeği, http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2597 (Erişim Tarihi : 2010).

Kaya, M., Bilgi Çağının Modern Gönüllü Göçerleri, http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2600 , 2011.

Kenar, "Necdet, Avrupa İstihdam Stratejisi ve Türkiye", İŞKUR, http://econ.boun.edu.tr/erzan/erzan/kenar.ppt (29.04.2005).

Koç, Yıldırım, Sendikacılık Tarihi, Türk-İş Yayınları, 1998.

Konukman, Aziz, ÇİFTÇİ. Cemil, "Küreselleşmenin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri", Ekonomik Yaklaşım Dergisi. C. 19, 2008.

Koray, Meryem, Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.

Koray, Meryem'den naklen P. Flora ve A. J. Heidenheimer, "The Development of Welfare States in Europe and America" Transaction Publ. London, 1984.

Koray, M., Sosyal Politika, 2. baskı, İmge Kitabevi,Ankara, 2005.

Kurt, Ş., İşsizliğin Sosyoekonomik Analizi: Sosyal Açıdan Türkiye Örneği, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.

Kutal, Gülten, Türkiye'de İşçi Sendikacılığı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977.

Kutanis, Rana Özen, Kadın Girişimcilerin Algılanma Farklılıkları, Uluslararası-Disiplinler Arası Kadın Çalışmaları Kongresi, 2009, C. 1, s. 258.

Kutlu, Erol, "Küreselleşme ve Etkileri", Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C. 1-2, S. 14, Yayın No: 1068. 1998, s. 363-386, http://kvbele.anadolu.edu.tr-makaleler/iibfl 998 14/133247.pdf. (Erişim Tarihi: 13.05.2010).

Lavalatte Michael and Pratt Alan, Social Policy, Theories, Concepts, and Issues, SAGE Publications,Third Editions, 2006, USA.

Lavalatte Michael ve Pratt Alan. Social Policy, Theories, Concepts and Issues, Sage Publication, UK, 2006.

Liebman Jeffrey B., Redistribution in the Current U.S. Social Security System, Edited by Martin Feldstein and Jeffrey B. Liebman, The Distributional Aspects of Social Security And Social Security Reform, A National Bureau of Economic Research Report, The University of Chicago Press, London, 2002.

Lordoğlu, Kuvvet, Nurcan Özkaplan, Çalışma İktisadı, İstanbul, 2003.

Makal, Ahmet, Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri:1946-1963, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2002.

Manning Nick, Social Needs, Social Problems, and Social Welfare, Edited by Pete Alcock, Angus Erskine and Maragaret May, The Student's Companion to Social Policy, Blackwell Publishing, USA, 2003.

Mantoux Paul, The Industrial Revolution in the Eighteenth Century, An Outline of the Beginnings of the Modern Factor System in England, Britain, 2006.

Martin Xavier X. Sala-I-, "A Positive Theory of Social Security", Journal of Economic Growth, Vol 1, No 2, June 1996.

Mau Stephen and Veghte Benjamin, Social Justice, Legitimacy and the Welfare State, Asghate Publishing Limited, USA, 2007.

Mercanlıoğlu, Çiğdem Cinsiyete Dayalı Eşitsizlik; Kadın Yöneticilerin İş ve Özel Hayatlarını Dengeleme Zorlukları ve Bedelleri, Uluslararası-Disiplinler Arası Kadın Çalışmaları Kongresi, C.1, s.40, 2009.

Minibaş-Poussard Jale ve İdiğ Çamuroğlu Meltem, Psikolojik Taciz İşyerindeki Kâbus, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara, Mart 2009.

Murat, Sedat, Dünden Bugüne İstanbul'un İşgücü ve İstihdam Yapısı, İTO Yayınları, Yayın No: 2007-73, İstanbul, 2007.

Musgrave, R. A., J. 1. Carroll, L. D. Cook, and L. Franc. "Distribution of Tax Payments by Income, Groups: A Case Study for 1948." National

Tax /owna/ 4 (March, 1951).

Myles John ve Quadagno Jill, "Political Theories of Welfare State", The Social Service Review, Vol. 76, No. 1, March 2002.

Neriman, Aral ve Figen Gürsoy, Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı, ÇHT ve Tanımı-Millî Eğitim Dergisi, 2001.

Nuri, Osman *Mecelle-i Umur-u Belediye*, İstanbul 1922'den aktaran S. Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi, Ankara, 1991.

Ortakaya, Ahmet Fatih, Gamze Torun, Devlet Tarafından Verilen Yardımlarda Mükerrerliğin Hesaplanması, Yardım ve dayanışma Dergisi, C.2, S.3, 2011.

Ozawa Martha N., "Social Welfare Spending on Family Benefits in the United States and Sweden: A Comparative Study", Family Relations, Vol. 53, No 3, April 2004.

Ören, Kenan, Toplam Kalite Yönetiminde İnsan Gücü Faktörü, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

Ören, Kenan, Zihinsel Engellilerin Eğitim ve İstihdamı, Pelikan Yayınları, Ankara, 2005.

Özçatal, E. Özlem, Kadınların iş gücü Piyasasına Katılımını ve Çalışma Koşullarını Etkileyen Sosyo-Demografik ve Kültürel Faktörler, Uluslararası-Disiplinler Arası Kadın Çalışmaları Kongresi, C.1, 2009.

Özdemir, M., Türkiye'de İçgöç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma; Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2008.

Özdevecioğlu, Mahmut - Doruk Nihal Çakmak, Organizasyonlarda İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Çalışanların İş ve Yaşam Tatminleri Üzerindeki Etkisi, Erciyes Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, S.33, 2009.

Özdemir, Süleyman vd. İşsizlik Sorunun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi, İstanbul, ITO, Yayın No: 2006-24, 2006.

Özkayalar, M., Refah Devletinden Düzenleyici Devlete Üst Kurullar Ve Türkiye Örneği, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, 2007.

Öztürk, Mustafa., Türkiye'deki İç Göçlerin Sosyal Politika Açısından İncelenmesi: İstanbul Semt Pazarcıları Örneği, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006.

Özürlülerle İlgili Sosyal Politika Yönetim ve Örgütlenme Komisyon Raporu, 1.Özürlüler Şurası, Komisyon Raporları Genel Kurul Görüşmeleri, T.C. Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1999.

Page Robert M., Revisiting the Welfare State, Open University Press, USA, 2007.

Patır;Ç., "Özürlülük Olgusunun Tarihsel Sürecinde 1980 Sonrası Söyle ve PolitikalarınKüreselleşme Ortamında Hayata Geçirilebilirliği Üzerine Bir Tartışma: Türkiye Örneği", Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Pekin, Tevfik, Makro Ekonomi, Zeus Kitapevi, İzmir, 2007.

Petrol-İş, 24. "Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu", İstanbul, 2003.

Petrol-İş, 24. "Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu", İstanbul, 2003.

Pierce Alan, The Industrial Revolution, USA, 2005.

Pierson Christopher, Beyond the Welfare State? The New Political Economy of Welfare, Third Edition, Polity Press, 2006.

Polat, Mustafa Cem Harun Meyda,Örgüt Kültürü Bağlamında Güç Eğilimi ve Örgütsel Bağlılık İlişkisinde Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü, A. Ü. İ.İ.B.F dergisi, C. 25, S. 1, 2011.

Ross Steward, Documenting The Past The Industrial Revolution, Published in Oriental Press, Dubai, 2008.

Sakatların Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdamı Hakkında Sözleşme (159 No'lu), http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/soz159.htm, Erişim Tarihi: 2013.

Sallan Gül, Songül, Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa, Etik Yayınları, İstanbul, 2004.

Sağbaş, S. M., Beyin Göçünün Ekonomik ve Sosyal Etkileri Türkiye Örneği, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

Sander, Oral, Fahir Armaoğlu, Siyasi Tarih, http://tr.wikipedia.org/wiki/Sanayi_Devrimi,

Sapancalı, Faruk, 'Küreselleşme Bağlamında Çocuk İstihdamı ve Önlenmesine Yönelik Çabalar,'Çimento İşveren Dergisi, S: 4, C: 16, 2002.

Sapancalı, Faruk, Sosyal Dışlanma. Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2005.

Sarı, Elif -Aynur Çevik, Kadın için Kariyer Gelişiminin Önemi, Uluslararası-Disiplinler Arası Kadın Çalışmaları Kongresi, C. 1, 2009.

Sarıbay, A. Y., Postmodernite Sivil Toplum ve İslam, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001.

Sarıeroğlu, Jülide, 'Çocuk İşçiliği İle Mücadele,' Çelik-İş Dergisi, Sayı: 23, 2007.

Sav, A., O. Küreselleşme Sonrasında Türkiye'de Sosyal devlet Bağlamında Yeni Sosyal Güvenlik Sistemi,Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet üniversitesi,Sivas,2009.

Sayın, Önal Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi, Aile Yazıları 4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991.

Saymen, Ferit, Türk İş Hukuku, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

Serdar, Aysu Bozkır, Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika isimli bölüm, Sosyal Politika, Dora Yayınları, Bursa, 2013.

Seyidoğlu, Halil, Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama, Geliştirilmiş 16. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul. 2007.

Seyyar, Ali, Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, Sakarya Yayıncılık, Adapazarı, 2008.

Seyyar, A., Sosyal Politika Bilimine Giriş, Ders Notları, Sakarya Yayıncılık, 2011.

Seyyar, Ali, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/ss.htm, 10.11.2009.

Shapiro Daniel, Is the Welfare State Justified? Cambridge University Press, UK, 2007.

Sosyal Devlette Reformlar Ve Enformel İstihdam, Dokuz Eylül Ünv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.

Sönmez, M., Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Sosyoekonomik Yapı Araştırması: İzmir Örneği, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Lisans Tezi, İzmir, 2004.

Spicker Paul, The Welfare State A General Theory, SAGE Publications, California, USA, 2000.

SSK Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanlığı'nın "Yıllara Göre SSK'lı İşçi Sayıları" başlıklı 2.4.2001 Tarihli Yazısı.

Sudaş, İ., Türkiye'ye Yönelik Göçler ve Türkiye'de Yaşayan Yabancılar: Alanya Örneği,Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2005.

Sülker, Kemal, Cumhuriyet Dönemi İşçi Hareketi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

Şahin, Hüseyin, Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2007.

Şahin, L., Uluslararası İşgücü Akımlarının Ekonomik Etkileri: Türk İşgücü Göçü, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2008.

Şen, Murat, Tanzimat Öncesi (Klasik Dönem) Osmanlı Devleti'nde Sosyal Güvenlik, Çubuk, Çubuk, Ali, Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik, Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F Yayın No: 18, Ankara, 1986.

Şener, Sami, Endüstri Tarihi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1989.

Şener, Nilgün Ehlinaz Torun, Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kadın Olmak, Uluslararası-Disiplinler Arası Kadın Çalışmaları Kongresi, C.1, 2009.

Şenkal, Abdulkadir, "İletişim teknolojisi ve Sendikalar", Çimento İşveren, 2003, Sayı:1; Cilt:17.

Şenkal, A., Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005.

Şirin, İlker, Türkiye İşsizlik Sigortaları Uygulamamasının Aktüeryal Esaslara Göre İncelenmesi, SGK, 2011.

Taban, Sami, KAR, Muhsin, Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, 2. Baskı, Ekin Yayınevi. Bursa, 2008.

Talas, Cahit, Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi, Bilgi Yayınevi, An-

kara, 1992.

Talas, Cahit, "Bir Toplumsal Politika Belgesinin Yorumu", SBF Yayını, Ankara, 1982 TÜRK-İŞ, "10. Genel Kurul Çalışma Raporu", Ankara, 1976.

Talas, Cahit, İçtimai iktisat, SBF Yayınları, 1960.

Talas, Cahit-DİLİK, Sait-IŞIKLI, Alpaslan, "Türkiye'de Sendikacılık Hareketi ve Toplu Sözleşme", SBF-Maliye Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1965.

Talas, Cahit, Toplumsal Politika, İmge Yayınları, Ankara, 1997.

Tamura Yuji, "Disagreement over the Immigration of Low-Income Earners in A Welfare State", Journal of Population Economics, Vol 19, No 2, 2006.

Taşçı Faruk, "Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları", İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S. 57, 2009.

Tatlıdil E.; "Türk İşgücünün Yapısı ve Avrupa Birliği İstihdam Politikaları", Ege Akademik Bakış Dergisi, cilt: 2, Sayı:2, Temmuz 2002.

Tezel, Y. Sezai, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923–1950), Yurt Yayınları, Ankara.

The Global Challenge to Trade Unions", Worklife Report, Vol: 11, Issue: 1, 1997.

Tınar, M. Yaşar, *Çalışma Psikolojisi*, Necdet Bükey Matbaası, İzmir, 1996.

Tiryaki, Mustafa, "Avrupa Birliği Sürecinde Tarımdan Kopan İşgücünün İstihdam Edilmesinde Aktif İstihdam Tedbirlerinin Rolü ve Etkinliği ", Ankara, Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2007.

TİSK, XXII. "Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu", 2004.

Tokol, Aysen; Alper, Yusuf; Bozkır Serdar, Aysu, Sosyal Politika, 5. Baskı, Dora Basım Yayın, Bursa, 2014.

Tokol, Aysen, SSK Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanlığı'nın "Yıllara Göre SSK'lı İşçi Sayıları" başlıklı 2.4.2001 Tarihli Yazısı.

Tokol, Aysen, Sosyal Politika, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 20, 1997.

Tokol, Aysen, Sosyal Politika, Bursa, VİPAŞ, 2000.

Tuna, Orhan, "Türk Sendikacılığının Başlıca Meseleleri ve Son Gelişmeler" İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 24. S. 3–4, İstanbul, 1966.

Tuna, Orhan, Nevzat Yalçıntaş, Sosyal Siyaset, Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1985.

Tuna, Yasemin, Çalışan Hamile Kadınların Sorunları ve Beklentileri Üzerine Araştırma, Uluslararası-Disiplinler Arası Kadın Çalışmaları Kongresi, C.1, 2009.

Tunçomağ, Kenan, İş Hukuku, C. I, İstanbul 1971.

Turan, Kamil, Milletlerarası Sendikal Hareketler, AİTİA Yayınları, Ankara, 1979.

Turgut, Tülay, Çalışmaya Tutkunluk: İş Yükü, Esnek Çalışma Saatleri, Yönetici Desteği ve İş-Aile Çatışması İle İlişkileri, Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.25, 2011.

Tümertekin, E., N. Özgüç, Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2004.

Türkdoğan, Orhan, "19. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda İşçi Sınıfının Doğuşu", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 1981.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni, Yoksulluk Çalışması, Sayı:16023, 2013.

Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni, Yenilik Araştırması, Sayı:13640 2013.

Türkiye'de Sendikal Hareket, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.

Türkiye'de Sendikal Hareket", Avrupa Sendikalar Enstitüsü Yayınları, Brüksel, 1989.

Woodbury Stephen A. ve Davidson Carl, Recent Economic Thought Search Theory and Unemployment, Kluwer Academic Publishers, USA, 2002.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, IV. Aile Şurası '' Aile ve Yoksulluk '' Kararları, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 123, Ankara, 2004.

Uçkan, Banu, "Türkiye'de Sendikalar arası Rekabet", Selüloz-İş Sendikası Eğitim yayınları:13, İzmit, 2002.

Uluslararası Çalışma Örgütü, http://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararas%C4%B1_%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC, Erişim Tarihi: 2013.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu, İş Kanunları ve İlgili Mevzuat, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.

Urhan, Betül, "Sendikal Örgütlenme Bunalımı ve Türkiye'deki Durumu", İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2004.

Woodbury Stephen A. ve Davidson Carl, Recent Economic Thought Search Theory and Unemployment, Kluwer Academic Publishers, USA, 2002.

Yazgan, Turan, İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992.

Yazıcı, Erdinç, Osmanlı'dan Günümüze Türk İşçi Hareketi, Aktif Yayınevi, Ankara, 1996.

Yazıcı, Erdinç, Yeni Bir Yüzyıla Girerken Sendikal Hareket Ve Yeni Misyon Arayışları, Şeker-İş Sendikası Yayınları, No: 96, Ankara, 1999.

Yazıcı, Erdinç, Yeni Bir Yüzyıla Girerken Sendikal Hareket Ve Yeni Misyon Arayışları, Şeker-İş Sendikası Yayınları, No: 96, Ankara, 1999.

Yıldırım, O., "Dünyada Ve Türkiye'de Çocuk İşçiliği ve Özel Bir Örnek Olarak İstanbul İlinde Otomotiv Küçük Sanayiinde Çalışan Çocuk İşçi ve Çıraklar", Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Yıldız, Özkan, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2):134-143, 2007.

Yılmaz, V., Yakut Çakar; B. ve Küçükaslan;B., "Engelsiz Türkiye İçin Yolun Neresindeyiz? – İstihdam", http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/23774/files/rapor_tamami.pdf, Erişim Tarihi: 2013.

Yolcuoğlu, İsmet Galip, Kentsel Yoksulluk,http://www.msxlabs.org/forum/sosyoloji/266679-yoksulluk-sorunu-ve-nedenleri.html.

Yörük, S. - Dikici, A. - Uysal, A. , "Bilgi Toplumu ve Türkiye'de Mesleki Eğitim", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 2, 2002 .

Yüksek Denetleme Kurulu, Sosyal Güvenlik Kuruluşları, 2001-2005 Genel Raporu.

Yüksel, Hasan, Güncel Gelişmeler Işığında Sosyal Politika, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2014.

Yüksel, İhsan, İşsizlik Olgusunun Psikolojik Boyutu: Görgül Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2003.

Sürecinde Türk Sendikacılığında Yeni Yönelişler ve Alternatif Öneriler", Çalışma ve Toplum, 2003.

Zaim, Sabahattin, Çalışma Ekonomisi, Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997.

Zastrow, Charles, Introduction to Social Work and Social Welfare, Empowering People, Nineth Edition, Thomson/Brooks/Cole Pub. Canada, 2008.

Zeytinoğlu, Sezen, Çalışan Çocukların İstismarı ve İhmali, Ege Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Yayın No: 113, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2001.

Zihinsel Özürlü, İşitme Özürlü, Görme Özürlü, Dil ve Konuşma Özürlü, Ruhsal ve Duygusal Hastalık ve Süreğen Hastalık tanımları, ÖZİ-DİE, 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması.

İNTERNET KAYNAKLARI:

http://www.e-akademi.org/makaleler/msen-1.htm, 2010

http://www.uludagsozluk.com/k/enformel-istihdam/)

http://muhasebeturk.org/ecopedia/382-a/6589-asiri-istihdam-nedir-ne-demek.htmlhttp://www.ikademi.com/ucret-yonetimi/507-emek-ve-ucret.html

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0zmir_%C4%B0ktisat_Kongresi)

http://www.frmtr.com/lise-bilgi-istekleri/1401303-teknolojik-gelismelerin-insan-yasantisina-olumlu-ve-olumsuz-etkileri-nelerdir.html

http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/gelirdag/gelirdag.htm

http://www.sp.gov.tr/documents/KP2007-2013.pdf

http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=cNLrMbLH754ccXQ7hcXH2h5VGGJzgCh4vLn7vnfsPLm7l7N58JTc!1784406456

(http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/061e9e272546d55_ek.pdf).

http://www.msxlabs.org/forum/siyasal-bilimler/134253-sosyal-devlet.html, Erişim Tarihi: 27.02.2010

http://www.nasill.com/K%C4%B1dem_tazminat%C4%B1_nas%C4%B1l_hesaplan%C4%B1r

http://www.ikademi.com/ucret-yonetimi/507-emek-ve-ucret.html

http://www.alomaliye.com/asgari_ucret_yonetmeligi.htm

http://www.eurofound.europa.eu/emire/UNITED%20KINGDOM/SOCIALWAGE-EN.htm k, 2013

MİNİ SÖZLÜK KAYNAKÇA

wikipedi,

muhasebetürk,

calisma.org, blogcu.com,

http://www.bulmacasozlugu.com/tag/ayrimcilik-nedir,

http://www.aofsitesi.com/calismaekonomisi1.htm, http://www.snlhazinem.com/calisma_ekonomisi_ve_endustri_iliskileri_nedir- t51131.html?s=ce91652fa09aad12613df869c4ecab60&

http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/te%C5%9Fmil

http://www.nedir.net/beyaz-yakalilar.html

http://www.albayrakforum.com/smf/cografya/nufus_nedir_nufus_ile_ilgili_genel_bilgi-t4888.0.html;msg13510

http://ekonomik.tripod.com/ekonomik8.html

www.gencbilim.com

http://www.ikademi.com/ucret-yonetimi/507-emek-ve-ucret.html

http://www.enternasyonalforum.org/enternasyonal-terimler-sozlugu/3421-mutlak-goreli-yoksulluk.html

http://tr.wiktionary.org/wiki/adam_kay%C4%B1rma

http://www.ezberim.com/sozluk/59274-avariz-nedir/

http://www.noyabilgisayar.net/ao_dersleri/3.sinif/calisma_Ekonomisi/unite05.pdf

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ahilik

http://www.muhasebebilgisi.com/sgk/gecici-odunc-is-iliskisi-uygulamasi/

http://muhasebeturk.org/ecopedia/387-e/2190-emek-arzi-nedir-ne-demek-anlami-tanimi.html

http://www.cografyaegitimi.biz/2011-yili-turkiye-nufus-piramidi-t6502.0.html, tuik.gov.tr

http://www.sozluksu.com/ekonomi_sozlugu-306/MALTHUS%E2%80%99UN%20N%C3%9CFUS%20TEOR%C4%B0S%C4%B0-anlami-1-2.html

Seyyar, Ali http://www.sosyalsiyaset.net/documents/sozluk_e.htm

http://www.cografya.gen.tr/sozluk/optimum-nufus.htm

http://sozluk.insaatbolumu.com/terimler/taseron-nedir/

http://tr.wikipedia.org/wiki/Lokavt

http://www.genelbilge.com/toplu-is-sozlesmesi-nedir.html/

http://www.turkforum.net/413173-phillips-egrisi.html

3. Basım

SOSYAL PSİKOLOJİ

Prof. Dr. Salih GÜNEY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 501
İşletme No.: 96
ISBN : 978-605-133-403-5
© 3. Basım, Eylül 2015

SOSYAL PSİKOLOJİ
Prof. Dr. Salih GÜNEY

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Salih.
SOSYAL PSİKOLOJİ / *Salih Güney*
3. Basım, XXIV+448 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-403-5
1. Sosyal Psikoloji 2. Sosyal Etki 3. Benlik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

Ön Söz

Bu kitap, günümüzde ilgi çeken sosyal psikoloji konularını ele alıp incelemektedir. Konular her kesimden insanın rahat okuyup anlayacağı bir anlatım dili ile yazılmaya çalışılmıştır. Tüm yüksekokul ve üniversite (hatta yüksek lisans ve doktora) öğrencilerinin sosyal psikoloji alanında bilmesi gereken, bildikçe onları düşünmeye zorlayan temel bilgileri içermektedir. Bu nedenle kitap kapsamlı ve ülke kültürüne uyumlu bir özelliğe sahiptir.

Kitabı öğrencilerin yanında grup içinde insanları tanımak isteyenlere ve yönetim kademelerinde yer alacaklara tavsiye ediyoruz. Kitabın içeriğinde yer alan bilgiler, çeşitli kaynaklar taranarak ve belli bilimsel kriterlere dayanarak yorumlanmış ve bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Kitap çalışmasına başladığımızda bu alanda çalışma yapan ya da bu alana yakın olan çok sayıda bilim adamından görüş almaya çalıştık. Onların görüş ve önerileri doğrultusunda kitaba şekil vermeye çalıştık. Bazen eleştirdiler, bazen hatalarımızı düzeltiler. Bazen de ünite eklememizi tavsiye ederek bizi yazmaya teşvik ettiler.

Sosyal psikoloji kitabını yazmaya çalıştık. Elimizden geldiğince en iyisini yapmaya gayret ettik. Ancak hatalarımız mutlaka vardır. Okuyanlar bize geri dönüş yaparsa çok mutlu oluruz. Her türlü eleştiriye ve bize iletilen hatalara hoşgörü ile yaklaşırız. Okuyuculardan gelecek olan olumlu ya da olumsuz eleştiriler daha iyisini yazmak içir bize güç verecektir. Bu nedenle görüş, öneri ve eleştirilerini gönderecek olan okuyuculara şimdiden teşekkürlerimizi sunarız.

Akademik çalışmamda ve benim yetişmemde emeği geçen ilkokul (Mustafa Oktay, Halil Altınbıçak, İsmet Özkan, Gülseren Erol) ortaokul (Hilmi Bilgin, Asım Cengiz, Ahmet Demirel, Burhanettin Keteci, Nermin Keçeci, Ayşe Yalçın, Münire Çetin) lise (Hacıverdi Kankılıç, Cabbar Nakışçı, Ali Arı, Hasan İmamoğlu, Hacer Benli, Ali Özustaoğlu, Ali Aydın, Mehmet Yılmaz, Mustafa Yılbaş, Abdullah Varlı) lisans (Nihat Nirun, Mehmet Sağlam, Zeki Erdoğmuş, Mehmet Emin Haspolat, Cihat Özdemir, Ahmet Saltık, Ahmet Yörükoğlu), yüksek lisans ve doktora (Atilla Baransel, İlhan Erdoğan, Erol Eren, Ayşe Can Baysal, Erdal Tekarslan, Mahmut Paksoy, Hüner Şencan, Tanıl Kılınç) hocalarıma, kitabın basıma hazırlanmasında desteğini esirgemeyen Nobel Yayınevinin yönetici ve çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

FLORYA-İSTANBUL-2009

saguney2004@gmail.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

SOSYAL PSİKOLOJİNİN GELİŞİM SÜRECİ VE DİĞER SOSYAL BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

I. SOSYAL PSİKOLOJİNİN GELİŞİM SÜRECİ 1
II. SOSYAL PSİKOLOJİ KAVRAMI VE TANIMI 2
III. SOSYAL PSİKOLOJİNİN DİĞER SOSYAL BİLİMLERLE İLİŞKİSİ 4
A. SOSYOLOJİ 5
B. PSİKOLOJİ 6
C. DAVRANIŞ BİLİMLERİ 7
D. ANTROPOLOJİ (VE SOSYAL ANTROPOLOJİ) 9
E. YÖNETİM BİLİMİ 10
F. FELSEFE, HUKUK VE EKONOMİ İLE İLİŞKİSİ 10

BÖLÜM II

SOSYAL PSİKOLOJİNİN TEMEL KAVRAMLARI

I. ALGILAMA 11
II. ÖĞRENME 12
III. SOSYAL ETKİ 13
IV. TUTUM 14
V. ÖN YARGI 14
VI. STATÜ 15
VII. ROL 16
VIII. DUYGUSAL ZEKÂ 16
IX. SOSYAL GRUP 19
X. DAVRANIŞ DİNAMİĞİ 20
XI. GRUP DİNAMİĞİ 20
XII. GÜÇ 21
XIII. OTORİTE 23
XIV. YETKİ 24
XV. YÖNETİM 25
XVI. YÖNETİCİ 28
XVII. LİDER - LİDERLİK 29

BÖLÜM III

SOSYAL PSİKOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE VERİ ANALİZİ

I. SOSYAL PSİKOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 31
A. DENEYSEL YÖNTEM 31
1. Laboratuvar Deneyleri 32
2. Alan Deneyleri 32
B. DENEYSEL OLMAYAN YÖNTEM 32
1. Arşiv Araştırması 33
2. Survey Araştırması 33
3. Örnek Olay Araştırması 34
4. Alan Araştırması 34
II. SOSYAL PSİKOLOJİDE VERİLERİN ANALİZİ 34
A. t Testi 35
B. Korelasyon 35

BÖLÜM IV

SOSYAL PSİKOLOJİDE TEMEL KURAMLAR

I. DAVRANIŞÇI KURAM 37
II. BİLİŞSEL VE ALAN KURAMI 38
III. PSİKOANALTİK KURAM 39
IV. ROL VE NORM KURAMI 39
V. ATIF KURAMLARI 40
A. FRITZ HEIDER'İN ATIF KURAMI 40
B. BEM'İN KENDİNİ ALGILAMA KURAMI 41
C. KELLEY'NİN KÜP (BİRLİKTE DEĞİŞİM) YÜKLEME KURAMI 42
D. JONES VE DAVIS'İN UYUŞAN ÖZELLİKLERE DAYALI ÇIKARSAMALAR KURAMI 43
E. WEINER'İN BAŞARIYA BAĞLI YÜKLEME KURAMI 44
VI. DESCHAMP, HEWSTONE VE JASPAR'IN GRUPSAL İLİŞKİLERE GÖRE YÜKLEME KURAMI 45
VII. SCHACHTER'İN DUYGUSAL ETİKETLENDİRME KURAMI 45

BÖLÜM V

YAKINLAŞMA, ÇEKİCİLİK, SEVGİ VE AŞK

I. SOSYAL YAŞAMDA İNSANLAR NİÇİN YAKINLAŞMA DAVRANIŞLARINDA BULUNURLAR? 47
II. BAZI İNSANLAR BİZE NEDEN ÇOK ÇEKİCİ GELİR? 48
III. ÇEKİCİLİKTE, SEVMEDE VE YAKIN OLMADA ETKİLİ OLAN TEMEL KRİTERLER 48
A. ULAŞILABİLİRLİK VE FİZİKSEL YAKINLIK 49
B. DEVAMLI ETKİLEŞİM BEKLENTİSİ 49
C. KARŞIMIZDAKİNİN DAVRANIŞINI TAHMİN EDEBİLME DERECESİ 49
D. AŞİNALIK DERECESİ 50
E. BENZERLİK DERECESİ 50
F. BİRBİRİNİ TAMAMLAMA DERECESİ 51
G. KARŞILILIK DERECESİ 52
H. HAKLARI SAVUNMA VE ÖDÜLLENDİRME 52
IV. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE SEVME EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 53
V. ÇEKİCİLİK VE İLİŞKİ KURAMLARI 54
A. ÇEKİCİLİKTE DENGE KURAMI 54
B. ÇEKİCİLİKTE PEKİŞTİRME KURAMLARI 54
C. ÇEKİCİLİKTE SOSYAL TAKAS KURAMI 55
VI. SEVGİ VE AŞK KAVRAMLARI 56
A. SEVGİ KAVRAMI 56
B. AŞK KAVRAMI 57
1. Tutkulu Aşk 57
2. Romantik Aşk 57
C. AŞK VE YANILGILAR 58
D. STERNBERG'İN KUSURSUZ AŞK MODELİ 59
VII. EVLİLİK VE EVLİLİK İLİŞKİSİNİ BİTİRMEK 60
A. EVLİLİK SÜRECİ 60
B. EVLİLİK İLİŞKİSİNİN BİTİRİLMESİ SÜRECİ 60

BÖLÜM VI

İLİŞKİLERİMİZ VE SALDIRGANLIK

I. TOPLUMSAL YAŞAM VE SALDIRGANLIK....63
II. SALDIRGANLIK KAVRAMI VE TANIMI....64
III. SALDIRGANLIĞIN TEMEL KAYNAKLARI....65
A. SALDIRGANLIK VE İÇGÜDÜ İLİŞKİSİ....65
B. SALDIRGANLIK VE RAHATSIZ EDİLME İLİŞKİSİ....66
C. SALDIRGANLIK VE ENGELLENME İLİŞKİSİ....66
D. SALDIRGANLIK VE GENEL HEYECANSAL UYARILMA İLİŞKİSİ....67
IV. SALDIRGANLIĞI KONTROL ETME VE AZALTMADA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER....67
A. ÖĞRENME....67
B. PEKİŞTİRME....68
C. TAKLİT....68
D. CEZA VE MİSİLLEME KORKUSU....69
E. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI....69
F. BOŞALMA VE YÖNLENDİRME....69
G. KENDİNE HÂKİM OLMA....70
V. SALDIRGANLIĞI ÖZENDİREN FAKTÖRLER....70

BÖLÜM VII

BENLİK VE KİMLİK

I. BENLİK KAVRAMININ TARİHSEL GEÇMİŞİ, TANIMI, GELİŞMESİ, FONKSİYONLARI VE BENLİK BİÇİMLERİ....71
A. BENLİK KAVRAMININ TARİHSEL GEÇMİŞİ....71
1. Laikleşme (Sekülerleşme)....72
2. Sanayileşme....72
3. Aydınlanma ve Bilinçlenme....72
4. Psikoanalitik Düşünce....72
B. BENLİK KAVRAMI VE TANIMI....72
1. Benliğin Gelişmesi....74
2. Benliğin Oluşumunda Etkili Olan Temel Güdüler....76
C. BENLİĞİN FONKSİYONLARI....77
D. BENLİĞİN ÜÇ TEMEL YÖNÜ, BENLİK SAYGISI VE DİĞER BENLİK BİÇİMLERİ....78

1. Benliğin Üç Temel Yönü....78
2. Benlik Saygısı....79
3. Diğer Benlik Biçimleri....79
E. BENLİK ŞEMALARI....81
1. Gerçek Benlik....82
2. İdeal Benlik....82
3. Olması Gereken Benlik....82
F. BENLİK KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR....82
1. Benlik Yaklaşımı Kuramları....82
2. Carl Rogers'ın Benlik Kuramı....83
3. Maslow'un Benlik Kuramı....84
II. KİMLİK....85
A. KİMLİK KAVRAMI VE TANIMI....85
B. KİMLİK TÜRLERİ....86
1. Sosyal Kimlik....86
2. Kişisel Kimlik....86

BÖLÜM VIII

ALGILAMA

I. ALGILAMA KAVRAMI VE TANIMI....87
II. ALGILAMA SÜRECİ VE AŞAMALARI....88
A. DUYUM SÜRECİ AŞAMASI....88
B. SİMGE SÜRECİ AŞAMASI....88
C. DUYGU SÜRECİ AŞAMASI....89
III. ALGILAMA KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR....89
A. GESTALT KURAMI....89
B. BELEKSEL KURGULAYICI KURAM....90
C. ÖĞRENME KURAMI....90
IV. ALGILAMADA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER....90
A. ALGILAMA YAPANIN DURUMU....91
B. ALGILAMADA OLUMLU YA DA OLUMSUZ DAVRANMA DÜŞÜNCESİ....91
C. YANLIŞ ÇIKARIMLARDA BULUNMA....91
D. BENZERLİK YA DA FARKLILIK EĞİLİMİ....92
E. ALGILANAN KİŞİ YA DA NESNEYE İLİŞKİN SAHİP OLUNAN BİLGİ....92
F. KİŞİSEL BEKLENTİLER....92
V. ALGILAMA SÜRECİNİN İŞLEYİŞİNE İLİŞKİN BİR MODEL....93

VI. ALGI ÇEŞİTLERİ....93
A. SİMGESEL ALGI....94
B. GÖRSEL ALGI....95
1. Psikolojik Olarak Hazır Olma....95
2. Bilgi Bankası....95
3. Duygusal Olarak Hazır Olma....95
C. DUYGUSAL ALGI....96
D. SEÇİCİ ALGILAMA....96
VII. ALGISAL SEÇİMİ ETKİLEYEN TEMEL ÖZELLİKLER....96
A. DİKKAT....96
B. ÖĞRENME....97
C. DUYUSAL YOKSUNLUK....97
D. GÜDÜ....97
E. DUYUM ÖTESİ ALGI....97
VIII. ALGISAL SİSTEMİN TEMEL ÖZELLİKLERİ....98
A. DEĞİŞMEZLİK....98
B. SEÇİCİLİK....98
1. Uyarıcının Yapısal Özellikleri....99
2. Algılamayı Yapan Kişinin Bireysel ve Yapısal Özellikleri....99
IX. ALGILAMADA DÜZENLEME SÜRECİ....99
A. ŞEKİL - ZEMİN İLİŞKİSİNDE DÜZENLEME....99
B. ALGILAMADA GRUPLANDIRMA VE TEMEL İLKELERİ....100
1. Çerçeveleme İlkesi....100
2. Tamamlama İlkesi....101
3. Devamlılık İlkesi....101
4. Yakınlık İlkesi....102
5. Benzerlik İlkesi....102
6. Simetri İlkesi....102
7. Basitlik İlkesi....103
X. ALGISAL EŞİKLER....103
A. ÖZEL ALICILAR....103
B. MUTLAK EŞİK....103
C. FARK EŞİĞİ....104
XI. ALGILAMAMIZI KOLAYLAŞTIRAN DEĞİŞMEZLER....104
A. RENK VE PARLAKLIK DEĞİŞMEZLİĞİ....105
B. BÜYÜKLÜK DEĞİŞMEZLİĞİ....105

1. Şekil Aşinalığı 105
2. Uzaklık 105
C. BİÇİM DEĞİŞMEZLİĞİ 106
D. YER DEĞİŞMEZLİĞİ 106
XII. ALGILAMA SÜRECİNİN TEMEL NOKTALARI 106
A. DERİNLİK ALGISI VE BİLİNMESİ GEREKEN HUSUSLAR 107
1. Monoküler (Tek Gözle İlgili Görüş) İpuçları 107
2. Binoküler (İki Gözle İlgili Görüş) İpuçları 109
B. HAREKET ALGISI 109
C. ŞEKİL BÜTÜNLÜĞÜNÜ ALGILAMA 112
1. Kalıba Vurma Yöntemidir 112
2. Özellik Analizi Yöntemidir 112
XIII. ALGIDAKİ YANILMALARIMIZ 112
A. UZAKLIKTAN KAYNAKLANAN (PONZO) ALGI YANILMASI 113
B. MÜLLER-LYKER ALGI YANILMASI 114
C. POGGENDORF ALGI YANILMASI 114
D. WUNDT ALGI YANILMASI 114
E. ZOLLNER ALGI YANILMASI 114
F. BOURDON ALGI YANILMASI 115
XIV. ALGILAMA, İLLÜZYON VE HALÜSİNASYON 117
XV. ALGILARIN DOĞRULANMA SÜRECİ 117
XVI. SOSYAL ALGI 118

BÖLÜM XI

TUTUMLAR VE ÖN YARGI

I. TUTUMLAR 120
A. TUTUM KAVRAMI VE TANIMI 120
B. TUTUMLARIN İLİŞKİLİ OLDUĞU KAVRAMLAR 122
1. Değerler 122
2. İdeolojiler 122
3. Sosyal Temsiller 123
C. TUTUMLARA KURAMSAL YAKLAŞIM DÜŞÜNCESİ 123
1. Tutumları Şartlanma ve Pekiştirme Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 123
2. Tutumları Özendirme ve Çatışma Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 124
3. Tutumları İşlevsellik Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 124
4. Tutumları Bilişsel Tutarlılık Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 125

5. Tutumları Yükleme Kuramı ile Açıklama 128
D. İNSANLAR NELERE KARŞI TUTUM GELİŞTİRİRLER? 128
E. ARAŞTIRMALARDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN TUTUM BOYUTLARI 130
F. TUTUMLARI AYIRT EDİCİ TEMEL KRİTERLER 131
1. Tutumlar Kalıtsal Değildir 132
2. Tutumlar Geçici Düşünsel Durumlar Değildir 132
3. Tutumlar, Kişi ile Nesneler Arasındaki İlişkilere Tutarlılık, Kararlılık ve Düzenlilik Kazandırırlar 132
4. Tutumlar, Tutum Nesnesine Karşı Bir yanlılık Yaratırlar 132
5. Tutumların Biçimlenmesinde (Oluşmasında) Birçok Unsurun Bir Arada Olması Gerekir 132
6. Bireysel Düzeyde Tutumların Oluşumu İçin Geçerli Olan İlkeler Grupsal ya da Toplumsal Düzeyde Oluşan Tutumlar İçin de Geçerlidir 133
F. TUTUMLARIN YAPISAL ANALİZİ 133
1. İlişkilendirme 133
2. Kişisel ya da Grupsal Deneyimler 133
3. Diğer İnsanlardan Öğrenme 134
G. TUTUMLARI OLUŞTURAN BİLEŞENLER 134
1. Bilişsel Bileşen 134
2. Duygusal Bileşen 135
3. Davranışsal Bileşen 136
H. TUTUMLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ 137
1. Tutumların Kuvvet Derecesi 137
2. Tutumların Karmaşıklık (Yoğunluk) Derecesi 138
3. Bileşenler Arası Tutarlılık 139
4. Bir Tutumun Diğer Tutumlarla İlişkisi 139
I. TUTUMLARIN BİREYLER AÇISINDAN İŞLEVLERİ 140
1. Bireyler Açısından Tutumların Enerji Tasarrufu Sağlama İşlevi 140
2. Tutumların İnsanlara Fayda Sağlama İşlevi 140
3. Tutumların Birey Kültür Uyumunu Sağlama İşlevi 141
4. Tutumların Kişi Benliğini (ya da öz saygısını) Koruma ve Açıklama İşlevi 141
5. Tutumların Bilgi Sağlayıcı İşlevi 142
İ. TUTUMUN DAVRANIŞA DÖNÜŞME SÜRECİ 142
1. Tutumun Kuvvet Derecesi 143
2. Çevresel Faktörler 143
3. Davranışın Sonuçlarına İlişkin Beklentiler 144
K. TUTUMLARIN OLUŞMASINDA ROL OYNAYAN FAKTÖRLER 146

1. Zihinsel ve Bilgisel Faktörler 146
2. Fizyolojik Faktörler 146
3. Aile Faktörü 147
4. Tutum Nesnesiyle Gerçekleşen Yaşantılar 147
5. Akranlar Faktörü 148
6. Bireysel Özellikler Faktörü 148
7. Kitle İletişim Araçları Faktörü 149
8. Sosyal Sınıf Sosyoekonomik Faktör 149
9. Grup Üyeliği Faktörü 149

L. TUTUM DEĞİŞİM SÜRECİ 150
1. Tutuma Zıt Davranışta Bulunma Süreci 150
2. İkna Edici İletişim Tekniğini Kullanma 151

M. TUTUMLARIN ÖLÇÜLMESİ 151

II. ÖN YARGILAR VE OLUŞMASI 152
A. ÖN YARGI KAVRAMI VE TANIMI 152
B. ÖN YARGILARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ 154
C. ÖN YARGILARIN KAYNAKLARI 155
1. Ön Yargılı İnsanlarla İlişkiler 155
2. Ön Yargı Nesnesiyle Olan Kişisel Yaşantılar 155
3. Otoriter Bir Kişilik Yapısına Sahip Olma 155
4. Algılanan Benzerlik Miktarı 155
D. ÖN YARGILARIN AZALTILMASI 157
E. ÖN YARGILARIN TOPLUMSAL ETKİLERİ 158

BÖLÜM X

SOSYAL ETKİ VE UYMA DAVRANIŞI

I. SOSYAL ETKİ KAVRAMI VE KURAMI 159
A. SOSYAL ETKİ KAVRAMI VE SÜRECİ 159
B. SOSYAL ETKİ KURAMI 161

II. UYMA DAVRANIŞI 162
A. İNSANLAR NİÇİN UYMA İHTİYACI HİSSEDERLER? 163
1. Bilişsel Etki (Doğru Olma İsteği) 163
2. Normatif Etki (Sevilme İsteği) 164
B. UYMA DAVRANIŞININ TANIMI 164
C. UYMA DAVRANIŞININ TÜRLERİ 164
1. Benimseme 164
2. Kabul Etme 165
3. İtaat 165

4. Mutlak İtaat 166
III. UYMA DAVRANIŞINI BELİRLEYEN SOSYAL FAKTÖRLER 166
A. UYMA DAVRANIŞINI BELİRLEYEN BİREYSEL FAKTÖRLER 166
B. UYMA DAVRANIŞINI BELİRLEYEN GRUPSAL FAKTÖRLER 167
C. UYMA DAVRANIŞINI ETKİLEYEN ORTAMSAL FAKTÖRLER 167
D. UYMA DAVRANIŞLARINI SERGİLEMENİN YARARLARI 167
IV. SOSYAL ETKİ VE UYMA KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR 168
A. MUZAFFER SHERİF'İN OTOKİNETİK ETKİ DENEYİ 169
B. ASCH'IN KABUL ETME DENEYİ 170
C. MILGRAM'IN OTORİTEYE İTAAT DENEYİ 172
V. SOSYAL ETKİ ARAŞTIRMALARINDA UYMA DAVRANIŞINI ETKİLEYEN ORTAMSAL FAKTÖRLER 175
A. GRUP BÜYÜKLÜĞÜNÜN UYMA DAVRANIŞINA ETKİSİ 175
B. GRUPTAKİ SÖZ BİRLİĞİNİN UYMA DAVRANIŞINA ETKİSİ 175
C. MEVKİ VE SAYGINLIĞIN UYMA DAVRANIŞINA ETKİSİ 176
D. YÜZ YÜZE OLMANIN UYMA DAVRANIŞINA ETKİSİ 176
VI. SOSYAL ETKİ VE UYMA KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR AÇISINDAN İTAAT, ÖZDEŞLEŞME VE BENİMSEME DAVRANIŞLARININ GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ 177
A. İTAAT DAVRANIŞI 177
B. ÖZDEŞLEŞME DAVRANIŞI 177
C. BENİMSEME DAVRANIŞI 178

BÖLÜM XI

SOSYAL GRUPLAR

I. GRUP KAVRAMI VE TANIMI 180
II. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM KRİTERLERİ, AŞAMALARI, NEDENLERİ VE GRUP BAŞARISINI ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 183
A. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM KRİTERLERİ 183
B. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM NEDENLERİ 184
C. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM AŞAMALARI 184
D. SOSYAL GRUPLARIN BAŞARISINI ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 185
III. SOSYAL YIĞINLAR VE KİTLELER 186
A. SOSYAL YIĞINLAR 186
1. Sosyal Yığınların Özellikleri 186
2. Sosyal Yığınların Çeşitleri 186
B. KİTLELER 187
IV. SOSYAL GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 188

A. SOSYAL GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ 188
1. Her Sosyal Gruba Giren Kişilerin Kendilerine Özgü Rolleri Vardır 188
2. Grubu Oluşturan Üyeler Arasında Ortak Yarar ve Değerler Vardır 188
3. Her Sosyal Grubun Bir Yapısı Vardır 188
4. Toplumsal Grupların En Önemli Özelliği Sürekliliktir 189
5. Toplumsal Gruplar İnsanların İhtiyaçlarını Karşılamak İçin Meydana Gelirler 189
6. Toplumsal Gruplar, İnsanlar İçin Standart Hareket Tarzları Belirler 189
7. Toplumsal Gruplar Üyeleri İçin Bir Sosyal Kontrol Mekanizmasıdırlar. 189
B. SOSYAL GRUPLARIN FONKSİYONLARI 190
V. SOSYAL GRUP TÜRLERİ 191
A. BİRİNCİL VE İKİNCİL GRUPLAR 192
1. Birincil Gruplar 192
2. İkincil Gruplar 194
B. SÜREKLİ VE SÜREKLİ OLMAYAN GRUPLAR 195
1. Sürekli Gruplar 195
2. Sürekli Olmayan Gruplar 196
C. BİÇİMSEL VE BİÇİMSEL OLMAYAN GRUPLAR 196
1. Biçimsel Gruplar 196
2. Biçimsel Olmayan Gruplar 197
D. REFERANS VE ÜYELİK GRUPLARI 201
1. Referans Grupları 201
2. Üyelik Grupları 202
E. GRUPLARIN SOSYAL FONKSİYONLARINA GÖRE AYRIMI 202
VI. GRUP DİNAMİĞİ VE GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 203
A. GRUP DİNAMİĞİ KAVRAMI VE TANIMI 203
B. GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 205
1. Grubun Birey Üzerindeki Normatif Etkisi 205
2. Grubun Bireyin Tutumunun Değişmesine Etkisi 207
3. Grubun Bireyin Verimliliğine Etkisi 209
4. Grubun Bireyin Riske Girme Eğilimine Etkisi 209
VII. SOSYAL GRUPLARDA ÇATIŞMA 210
VIII. GRUP YAPISI VE İLETİŞİM 212
A. GRUP YAPISI 212
B. GRUPLARIN İLETİŞİM YAPISI 213
1. Daire Biçimindeki İletişim Ağı 214
2. Zincir Biçimindeki İletişim Ağı 214

3. Yıldız (Tekerlek) Biçimindeki İletişim Ağı 215
4. Tüm Kanalların Açık Olduğu İletişim Ağı....215
IX. GRUBA NİÇİN VE NASIL ÜYE OLUNUR? 216

BÖLÜM XII
BİREYSEL İLİŞKİLER VE İLETİŞİM

I. İLETİŞİM KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ 220
A. İLETİŞİM KAVRAMI VE TANIMI....220
B. İLETİŞİMİN ÖNEMİ....222
C. İLETİŞİMİN ORTAK NOKTALARI 223
II. DİL VE İLETİŞİM 223
III. İLETİŞİM TÜRLERİ 224
A. GENEL HATLARIYLA İLETİŞİM....225
1. Bireysel İletişim....225
2. Toplumsal İletişim 225
B. THAYER'İN AMAÇLARA GÖRE İLETİŞİM SINIFLAMASI 228
1. Bilgi Sağlayıcı İletişim 229
2. Değerlendirici İletişim....230
3. Eğitici ve Öğretici İletişim....231
4. İnandırıcı ve Etkileyici İletişim....231
IV. İLETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 232
A. İLETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ....232
1. İletişim İnsan Davranışlarının Sonucu Gerçekleşen Bir Süreçtir 232
2. İletişim Statik Bir Olgu Değildir 233
3. İletişim Belirli Kalıplara Bağlıdır 233
B. İLETİŞİMİN FONKSİYONLARI 233
1. İletişim Bilgi Taşır 234
2. İletişim Sağlıklı İlişkilerin Kurulmasına Yardım Eder....234
3. İletişim Etkileşimi Sağlar 234
4. İletişim Kararları Taşır 234
5. İletişim Emirleri Taşır....234
6. İletişim Geri Bildirime İmkân Tanır 235
V. İLETİŞİMİN SİSTEMATİK YAPISI 235
A. BİREYİN İÇ SİSTEMİ VE İLETİŞİM....235
B. BİREYİN DIŞ SİSTEMİ VE İLETİŞİM....236

VI. İLETİŞİM SÜRECİ VE İLETİŞİM ÖGELERİ 236
A. İLETİŞİM SÜRECİ....236
B. İLETİŞİMİN ÖGELEXRİ 237
1. Kaynak, Kaynağı Etkileyen Faktörler ve Kaynağın Taşıması Gereken Özellikler 238
2. Kodlama....241
3. Mesajlar ve Taşıması Gereken Özellikler 241
4. Kanal....245
5. Alıcı ve Alıcının Taşıması Gereken Özellikler 246
6. Kodaçma....248
7. Geri Besleme....249
8. İletişimde Engeller 252
VII. SAĞLIKLI İLETİŞİMİ ENGELLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 255
A. BİREYSEL FAKTÖRLER 255
B. FİZİKSEL FAKTÖRLER 256
C. SEMANTİK FAKTÖRLER 256
D. ZAMAN BASKISI....256
E. ALGILAMA EKSİKLİĞİ....256
VIII. İLETİŞİMDE KİŞİSEL SINIRLAR VE ÖNEMİ....257
A. İLETİŞİMDE KİŞİSEL SINIRLARIN ÖNEMİ....257
B. İLETİŞİMDE KİŞİLER ARASI MESAFE VE ÖNEMİ 257
1. Özel (Mahrem) Alan....258
2. Kişisel Alan 258
3. Sosyal Alan....258
4. Genel (Açık) Alan....259
IX. İLETİŞİMDE JOHARI PENCERESİ 259
A. AÇIK BÖLGE 260
B. KÖR BÖLGE....260
C. GİZLİ BÖLGE....260
D. BİLİNMEYEN BÖLGE....260
X. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ 261
A. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ 261
B. İLETİŞİM ORTAMININ ÖZELLİKLERİ 262
1. İletişimde Bulunan Kişilere Bağlı Özellikler....262
2. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Sosyal Özellikleri....263
3. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Fiziksel Özellikleri....263
XI. İLETİŞİMDE BEŞ AŞAMA KURALI 264

BÖLÜM XIII

İNSAN İLİŞKİLERİ VE DUYGUSAL ZEKÂ

I. DUYGU KAVRAMI VE TANIMI 265
II. İŞ YAŞAMI VE DUYGULAR 266
III. ZEKÂ KAVRAMI VE BU KONUDA YAPILAN ÇALIŞMALAR 268
A. ZEKÂNIN TANIMI VE GELİŞİMİNDE ETKİLİ OLAN TEMEL FAKTÖRLER 268
1. Zekâ Kavramı ve Tanımı 268
2. Zekâ Konusunda Yapılan Çalışmalar ve Geliştirilen Modeller 269
3. Kalıtım ve Çevrenin Zekâ Gelişimindeki Etkisi 272
B. ZEKÂ VE DUYGUSAL ZEKÂ İLİŞKİSİ 274
IV. DUYGUSAL ZEKÂ 275
A. DUYGUSAL ZEKÂNIN ÖNEMİ 275
B. DUYGUSAL ZEKÂ KAVRAMI VE TANIMI 277
C. DUYGUSAL ZEKÂNIN TEMEL BASAMAKLARI 281
D. DUYGUSAL ZEKÂYI YÜKSELTME YOLLARI 282
1. Benlik Bilincini Geliştirmek 282
2. Duyguları Yönetmek 283
3. Kendi Kendini Motive Etmek 285
E. DUYGUSAL ZEKÂYI BAŞKALARIYLA İLİŞKİLERDE KULLANMAK 285
1. Etkin İletişim Kurabilme 285
2. Bilinçli Olarak Bireyler Arası İlişkileri Geliştirme 288
3. İnsanların Yardımcı Olmalarını Sağlama 289

BÖLÜM XIV

KİŞİLİK

I. KİŞİLİK KAVRAMI, ÖNEMİ VE TANIMI 293
A. KİŞİLİĞİ İNCELEMENİN ÖNEMİ 293
B. KİŞİLİK KAVRAMI 294
C. KİŞİLİĞİN TANIMI 295
II. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 299
A. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 299
B. KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 301
1. Kalıtımsal Yapı Faktörleri 301
2. Kültürel Faktörler 302

3. Aile Etkeni ... 303
4. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörleri ... 304
5. Diğer Faktörler ... 305

III. KİŞİLİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLARI ... 306
A. KARAKTER KAVRAMI, KARAKTERİN GELİŞMESİ, BASAMAKLARI VE KARAKTER BOZUKLUKLARI ... 307
1. Karakter Kavramı ve Tanımı ... 307
2. Karakterin Gelişmesi ... 308
3. Karakter Basamakları ... 309
4. Karakter Bozuklukları ... 310
B. MİZAÇ (HUY) KAVRAMI ... 311
C. YETENEK KAVRAMI, TANIMI VE TİPLERİ ... 313
1. Yetenek Kavramı ve Tanımı ... 313
2. Yetenek Tipleri ... 314

IV. KİŞİLİK KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR ... 315
A. PSİKOANALTİK KURAMLAR ... 315
1. İd (Alt Ben) ... 316
2. Ego (Ben) ... 317
3. Süperego (Üst-Ben) ... 318
B. ÖZELLİK KURAMLARI ... 320
1. Allport'un Özellik Kuramı ... 320
2. Raymond Cattell'in Özellik Kuramı ... 321
3. Henry Murray'in Kişilikbilim (Personoloji) Kuramı ... 322
4. Beş Boyutlu Kişilik Kuramı ... 324
C. EYSENCK'İN KİŞİLİK KURAMI ... 325
D. ALFRED ADLER'İN KİŞİLİK KURAMI ... 327
E. CARL GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK KURAMI ... 329
1. Ego (Bilinç) ... 330
2. Kişisel Bilinç Dışı (Bilinçaltı) ... 330
3. Irksal Bilinç Dışı (Kolektif Bilinç) ... 331
4. Persona ... 332
5. Gölge ... 332
6. Anima ve Animus ... 333
F. ERIC BERNE'NİN KİŞİLİK KURAMI ... 334
1. Kişiliğin Çocuk Yönü ... 334
2. Kişiliğin Ebeveyn Yönü ... 335

3. Kişiliğin Olgun Yönü 335
G. KAREN HORNEY'İN KİŞİLİK KURAMI 336
H. ERIK ERIKSON'UN KİŞİLİK KURAMI 338
I. SALİH GÜNEY'İN BEĞENİLME KİŞİLİK KURAMI 340
V. KİŞİLİĞİ ÖLÇME TEKNİKLERİ 342
A. GÖRÜŞME YÖNTEMİ 342
B. DERECELEME YÖNTEMİ 342
C. ANAMNEZ YÖNTEMİ 343
D. İLGİ TESTLERİ 343
E. PROJEKTİF TESTLER 343
F. MİNNESOTA ÇOK YÖNLÜ KİŞİLİK ENVANTERİ 344

BÖLÜM XV

ETKİLEME VE YÖNLENDİRME SÜRECİNDE LİDERLİK

I. LİDERLİK 346
A. LİDERLİK KAVRAMI VE TANIMI 348
B. LİDERLİĞİN AYNI ANLAMDA KULLANILAN KAVRAMLARDAN FARK 350
1. Komutan ve Lider Farkı 351
2. Yönetici ve Lider Farkı 351
3. Başkan ve Lider Farkı 354
4. Şef ve Lider Farkı 354
5. Popüler Kişi ve Lider Farkı 355
C. LİDERLERİN ORTAYA ÇIKIŞI 356
D. LİDERLİĞİN KAZANILMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER 357
1. Doğuştan Sahip Olunan Nitelikler Açısından Liderlik 357
2. Eğitim ve Deneyimle Kazanılan Nitelikler Açısından Liderlik 357
E. LİDERLİK GELİŞTİRME SÜRECİ 360
F. LİDERİN ROL VE İŞLEVLERİ 362
G. LİDERLİK KURALLARI 365
H. LİDERLER İÇİN VAZGEÇİLMEZLER 366
I. LİDERLİK SÜRECİNDE KULLANILAN GÜÇ TİPLERİ 370
İ. LİDERLİK VE DUYGUSAL ZEKÂ 371
K. DUYGUSAL ZEKÂ AÇISINDAN LİDERLİK BİÇİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 375

1. Vizyon Oluşturucu Liderlik Biçimi 376
2. İnsanlar Arası İlişkilere Önem veren Liderlik Biçimi 376
3. Demokratik Liderlik Biçimi 377
4. Otoriter Liderlik Biçimi 377
5. Karizmatik Liderlik Biçimi 377

II. LİDERLİK KURAMLARI 378
A. ÖZELLİKLER KURAMI VE ÖZELLİKLER KURAMINA GÖRE LİDERLİK NİTELİKLERİ 378
1. Fiziksel Nitelikler 379
2. Zihinsel Nitelikler 380
3. Kişilikle İlgili Nitelikler 381
4. Sosyoekonomik Nitelikler 382
5. Özellikler Kuramının Değerlendirilmesi 383
B. DAVRANIŞSAL LİDERLİK KURAMLARI 384
1. Davranışsal Kuramların Temelini Oluşturan Araştırmalar 385
2. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Genel Açıklaması 390
3. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 399
C. MODERN LİDERLİK KURAMLARI 400
1. Fred Fiedler'in Durumsal Liderlik Kuramı 400
2. House'ın Amaçlara Yönelik Liderlik Kuramı 404
3. Her Şey ve Blanchard'ın Durumsallık Liderlik Teorisi 406
4. Vroom-Yetton'un Normatif Durumsallık Kuramı 408
5. Lider- Üye Değişimi Modeli 412
6. Modern Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 413
D. KARİZMA KAVRAMI VE TANIMI 414
1. Karizmanın Ortaya Çıkışı ve Kalıcılığı 416
2. Karizmatik Liderlik Özellikleri ve Temel Davranışları 419
3. Karizmatik ve Karizmatik Olmayan Liderlerin Davranışsal Ögelerinin Karşılaştırılması 422
4. Karizmatik Lider ve İzleyici İlişkisi 423
5. Karizmatik Liderlerin Sınırlamaları 424
E. LİDERLİĞE YENİ YAKLAŞIMLAR 425
1. Liderlikte Atıf Kuramı 426
2. Dönüştürücü Liderlik Yaklaşımı 426

KAYNAKÇA 437

KAYNAKÇA

Adasal Rasim, **Medikal Psikoloji: Psikolojinin Niteliği ve Gelişmesi**, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1977.

Akdemir Ali, "Yönetim Düşüncesindeki Dönüşümler ve Dönüştürücü Lider Profili", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, I, 1997.

Alimo-Metcalfe, B. ve R. Alban- Metcalfe. "The Development of a New Transformational Leadership Questionnaire", **Leadership Quarterly,** Vol. 74, No. 1, 2001.

Allport Gordon W., "Attitudes", **Handbook of Social Psychology**, Ed. In C. Murchison, Worcestre MA: Clark University Press. 1935.

Almansü Yusuf, Nazım Akın, Adnan Tınaz, **Lider, Komutan ve Kurmay Subay**, Kara Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1969.

Altman Irwin, **The Environment and Social Behavior**, CA: Brooks/Cole, Monterey, 1977.

Aminuddin Yusof, "The Relationship between Transformational Leadership Behaviours of Athletic Directors and Coaches' Job Satisfaction", **Physical Educator,** Vol. 55, No. 5, 1998.

Arıkan Semra, **Yönetim ve Organizasyon**, Ankara, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

Arkonaç Sibel, **Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi**, Melisa Matbaacılık, İstanbul, 1998.

Arkonaç Sibel Ayşen, **Sosyal Psikoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul, (1998), 2001.

Arkonaç Sibel, **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1993.

Arthur James, Finch Stoner and Charles Wankel, **Management**, Prentice-Hall, International Enlewood Cliffs, New Jersey, 1986.

Arthur W. and W. G. Graziano, The Live-Factor Model, Conscentiousness, and Driving Accident Involvement", **Journal of Personality**, 64 (3).

"Askeri Liderlik (Broşür)", **K.K.K. 1'inci Ordu Komutanlığı Yayını**, İstanbul, 1985.

Aslan Şebnem, "Örgütsel İletişim", **Yöneticinin El Kitabı**, Editörler: Tahir Akgemci, Şebnem Aslan, Muhammet Düşükcan, Eğitim Kitapevi Yayınları, Konya, 2008.

Aslan Şebnem, **Duygusal Zekâ ve Dönüşümcü, Etkileşimci Liderlik**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Avermaet E. Van, "Social Influence in Small Group", **Introduction to Social Psychology**, M.Hewstone (Eds). Basil Blackwell, 1990.

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Aydın Orhan, "Duyum ve Algı", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, “Tutumlar”, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, “Davranış Üzerindeki Sosyal Etkiler”, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1986.

Aydın Suavi, **Kimlik Sorunu Ulusalcılık Türk Kimliği**, Öteki Matbaası, 1998.

Aytaç Serpil, **İnsanı Anlama Çabası**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2004.

Balçık Bahaettin, **İşletme Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Baltaş Acar, **Ekip Çalışması ve Liderlik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baran Muhteşem, “Liderlikte Dikey İkili Bağlantı Modeli”, **Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, Cilt: II, 1997.

Baransel Atilla, “Gayri Resmî Küçük Gruplar ve Liderlik” **Organizasyonların Beşeri Yönü**, Der. R. Taguiri - A. Baransel, C. 1, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul, 1966.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İ. Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Baransel Atilla, “Biçimsel Olmayan Küçük Gruplar ve Önderlik”, (Ders Notları) İ. Ü. İşletme

Fakültesi, **İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını**, İstanbul.

Bartol, K. M. and D. C. Martın. **Management**, New York, Mc Graw Hill, 1991.

Barutçugil İsmet, **Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi**, Yayınevi, İstanbul, 2002.

Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İstanbul, 1985.

Bar-On R., J. M. Brown, B. D. Kırkcaldy and E. P. Thome, “Emotional Expression and Implications for Occupational Stres: An Application of The Emotional Quotient Inventory”, **Personality and Individual Difference**, 28, 2000.

Bass Bernard M. and Paul Steidlmeier, “Ethics, Character and Authentic Transformational Leadership Behaviour”, **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Bass Bernard M., **Leadership and Performance Beyond Expectations,** New York, Free Press, 1985.

Bassis Michael S., Richard J. Gelles, Ann Levine, **Sociology**, Random House, Inc., New York, 1984.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Gül Yayınevi, Ankara, 1989.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranışın Yönetimi**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1982.

Baysal Ayşe Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, (1987) 2004.

Baysal Ayşe Can, **Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar**, İstanbul, 1981.

Berne Eric, **Hayat Denen Oyun**, Çev. Selami Sargut, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Bilgin Nuri, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem Yayıncılık ve Mat. San.Tic.A.Ş., İstanbul, 1996.

Bilgin Nuri, **Sosyal Bilimler Kavşağında Kimlik Sorunu**, Ege Yayınları, İzmir, 1994.

Binbaşıoğlu Cavit**, Öğrenme Psikolojisi**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1978.

Blanchard Kenneth and P. Hersey, **Management of Organizational Behaviour: Utilizing Human Resources**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Blanchard Kenneth, **Leaders and The One Minute Manager**, New York, William Morrow and Co. Inc., 1984.

Bobbitt H. R., Jr. R. H. Breinholt ve diğerleri, **Organizational Behavior: Understanding and Prediction**, 2nd. Ed., Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1978.

Bozkurt Veysel, **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

Bruno Frank J., **Psikoloji Tarihine Giriş**, çev: N.Hisli, Ege Üniversitesi Yayını, İzmir, 1982.

Bryman Allan, **Charisma and Leadership in Organizations**, London, Sage Publications, 1992, s. 176, Bass, 1985, s. 22, Northouse, 1997.

Burger Jerry M., **Kişilik**, çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.

Bumin Birol, **İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını Ankara, 1990.

Burns James McGregor, **Leadership**, Harper and Row, New York, 1978.

Burton Graeme and Richard Dimbledy, **Between Ourselves, An Introduction to Interpersonal Communication**, Hodder Arnold, London, 2006.

Campbell J. D., A. Tesser and P. J. Fairey, "Comformity and Attention to the Stimulus Some Temporal and Contextual Dynamics", **Journal of Personality and Social Psychology**, 1976.

Canon Martin, **Organizational Behavior: A Managerial and Organizational Perspective**, Little Brown and Company, 1979.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Carlisle Howard, **Management: Consepts and Situations,** Science Research Associates Inc., Chicago, 1976.

Carroll S. J., H. I. Tosi, **Organizational Behavior**, St. Clair Press Chicago, Illionis, 1977.

Certo Samuel C., **Modern Management**, Boston, Allyn And Bacon, 1992.

Clifford T. Morgan, **Psikolojiye Giriş Ders Kitabı**, çev: Hüsnü Arıcı ve diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Collins B. E., **Social Psychology**, Addison Wesley Publishing Co., Massachusetts, 1970.

Conger A. Jay, "Charismatic and Transformational Leadership in Organizations: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research", **Leadership Quarterly**, Vol. 10, No. 2, 1999.

Conger Jay A., Rabindra N. Kanungo, "Toward a Behavioral Theory of Charismatic

Leadership in Organizational Settings", **Academy of Management Reviev,** Vol.12, No: 4, 1987.

Cox Danyy ve John Hoover, **Kızışan Ortamda Liderlik**, Çeviren: Mahmut Tuna, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Cooper, R. K., and Sawaf, A., **Executive EQ: Emotional Intelligence in Leadership and Organizations,** New York, Grosset/Putnam, 1997.

Costa P.T. and R. R. McCrae, **Professional Manuel For The NEO PI-R.** Odessa, Fl: Psychological Assesment Resources,

Cuchon D., S.G. Green and T: T: Taber, "Vertical Dyad Linkage A Longitudinal Assessment of Antecedents, Measures and Consequences", **Journal of Applied Psychology**, 1986.

Cüceloğlu Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Evrim Matbaacılık, Ankara, 1993.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitapevi, İstanbul, (1991), 2005.

Çelik Vehbi, Vehbi. "Eğitimde Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Daft Richard, **Management**, Dryden Press, 1991.

Daft, L. Richard. **Organization Theory and Design**, USA, Thomson Learning, 1998.

Dansereau F., J. Cashman and G. Graen, "Instrumentality Theory and Equity Theory and Turnover Managers", **Organizational Behavior and Human Performance**, 1973.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü.İşletme

Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Davis Stephen F. and Joseph J. Palladino, **Psychology**, Pentice-Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Deitzer Bernard, Karl Shilliff and Michael Jucius, **Contemporary Management Concepts**, Grid Publishing, Inc., 1979.

Demir Ömer, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınevi, Ankara, 2005.

Dereli Toker, **Organizasyonlarda Davranış**, İ. Ü.İktisat Fakültesi İktisat ve İçtimayat Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1976.

Dicle Ülke, **Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme**, MPM Yayını, Ankara, 1974.

Doğan Ercüment, "Çalışanın İşine Cezbolması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), 2000.

Doğan İsmail, **Sosyoloji**, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 1996.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, Ankara, 1982.

Drake R. I., Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri,** çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ. Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, (1978), 1990.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior,** Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Edinsel Kerim, " Bürokratik Örgütten Kendi Kendine Öğrenen Organik Örgüt Modeline Geçişte Örgüt ve Liderlik Sorunları", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı I**, İstanbul, 1997.

Efil İsmail, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Alfa Yayınları, Bursa, 1999.

Encylopedia of Britanica, 14 th Edition, Cilt: 21.

Erçetin Şule, **Lider Sarmalında Vizyon**, Önder Matbaacılık, Ankara, 1998.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, (1991), 1997.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Psikoteknik**, İ. Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, İstanbul, Beta Yayınları, (2000), 2001.

Eren Erol, "Yönetim Psikolojisi: Bireylerarası İlişkiler ve Haberleşme", **1986 Yılı Eğitim Seminerleri Kitap 2**, MESS Yayını, İstanbul, 1987.

Eren Erol, "Yönetimde Otorite Problemi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), İ. Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 1971.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1984.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul, Beta Yayınları, (1991), 2001.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2006.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri,** Beta Yayınları, İstanbul, (1996), 2007.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987. İstanbul.

Fiedler F., "A Contingency Model of Leadership Effectiveness", L.Barkowitz İçinde, **Advances in Experimental Social Psychology**, Academic Press, New York, 1964.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Fuller J. B., R. Morrison, L. Jones, D. Bridger and V. Brown, "The Effects of Psychological Empowerment on Transformational Leadership and Job Satisfaction, **Journal of Social Psychology**, Vol. 139, No. 3, 1999.

Freedman J. L., D. O. Sears, J. M. Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev. Ali Dönmez, İmge Kitabevi, Ankara, (1978, 1989), 2003.

Gardner Howard, "Multiple Intelligences Go to School", **Educational Research**, sayı: 18, 1989.

Gardner Howard, **Frames of Mind**, Basic Book, New York, 1993.

Gardner Howard, **Multiple Intelligences The Theory Pratice**, Basic Books New York, 1993.

Gardner, H., **Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligence**, New York, Basic Books, 1983.

Genç Nurullah, **Zirveye Götüren Yol: Yönetim,** Timaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Gençtan Engin, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Maya Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 1984.

Gençtan Engin, **Psikanaliz ve Sonrası,** Remzi Kitapevi, İstanbul, 1988.

Gibson James L., Johan M. Ivancevich, James H. Donelly, **Organizations Behavior, Structure, Processes,** Business Publications Inc., Dallas, 1976.

Goleman D., **Duygusal Zekâ: Neden IQ' dan Daha Önemlidir?**, Çev. Banu Seçkin, Varlık Yayınları, İstanbul, 2001.

Goleman Daniel, **Working Emotional Intelligence**, Bloomsbury Publising Plc., London, 1998.

Graen George B., "A Vertical Dyad Linkage Approach To Leadership in Formal Organizations", **Organizational Behaviour and Human Performance**, Vol. 23, 1975.

Greenberg Jerald and Robert A. Baron, **Behavior In Organizations**, A. Division of Simon and Schuster Inc., 1993.

Gunthert K.C., L. H. Cohen and S. Armeli, "The Rol of Neuroticisim in Daily Stress and Coping", **Journal of Personality and Social Psychology**, 77(5), 1999.

Güleç Cengiz, **Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi**, V Yayınları, Ankara, 1992.

Güney Salih, "Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt: 8, Sayı: 23, Mart, 1992.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ocak Yayınları, Ankara, 1998.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri,** Nobel Yayınevi, Ankara, (2006), 2008.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000,

Güvenç Bozkurt, **İnsan ve Kültür,** Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1979.

Güvenç Bozkurt, **Türk Kimliği**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.

Hartog D. N. and M. J. Van, "Transactional Versus Transformational Leadership: An Analysis of The MLQ", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, Vol. 70, No. 1, 1997.

Hartog D. N., R. J. House, P. J. Hanges, A. Ruiz-Quintanillo, P. W. Dorfman, "Culture Specific and Cross- culturally Generalizable İmplicit Theories: Are Attributes of Transformational Leadership Universally Endorsed?", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Heper Metin, "Atatürkçülük: Karizmanın Emredici Siyasal Çerçeveye Dönüşümü", **Prof.Dr. Bülent Nuri Esen Armağanı**, Ankara, 1977.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Çev: Osman Tekdok ve diğerleri, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Cilt:1, Çev: Osman Tekok ve Diğerleri, San Matbaası, Ankara, 1979.

Hogg Michael A. ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çev. İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005.

Horace E., H. Ronald Moser, "From Trait to Transformation: The Evolution of

Leadership Theories", **Education**, v: 110, N: 1, 1989.

Howell Jane M. and Peter J. Forst, "A Laboratory Study of Charismatic Leadership",

Organizational Behavior and Human Decision Processes, 1989.

İlal Günsel Kaptagel, **Tipsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Yayını, İstanbul, 1982.

İnceoğlu Metin, **Tutum, Algı, İletişim**, Elips Yayınları, İstanbul, (1993), 2004.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Organizational Behavior and Management**, Irwin McGaw-Hill, 1996.

Ivancevich Gibson J. M., J. H. Donnely, **Organizations: Process Structure Behavior Business**, Pub. Inc. Dallas, 1973.

Jago Arthur, "Leadership: Perspective in Theory and Research", **Management Sciences**, Vol: 28, 1982.

Judith Gordon, **A Diagnostic Approach to Organizational Behaviour**, USA, Allyn and Bacon Pub., 1993.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1988.

Kanungo N. R. and M. Mendonca. **Ethical Dimensions of Leadership**, Sage Publications, USA, 1996.

Karip Emin, "Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Katz D., R. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, Çev. Halil Can, Yavuz Bayar, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1977.

Kazancı Osman, **Eğitim Psikolojisi**, Kazancı Matbaacılık, Ankara, 1989.

Keçecioğlu Tamer, **Liderlik ve Liderler**, KalDer Yayını, İstanbul, 1998.

Kempner Thomas, **A Handbook of Management**, Penguin Books Inc., England, 1976.

Kılınç Tanıl, "Yöneticilik ve Önderlik" **Karizma Dergisi**, sayı: 5, Eylül 1984.

Kırel Çiğdem, **Örgütlerde Güç Kullanımı, Çalışanların Algıladıkları Güç ve Tepkileri Üzerine Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Kline Stephen B., **Learning Principles and Applications,** McGraw-Hill Book Company, USA 1987.

Krech D., R. S. Crutchfield, Ballachey, **Cemiyet İçinde Fert**, Çev. T. Turhan, MEB.Yayını, 1983.

Krech David, R. S. Crutcfield, **Sosyal Psikoloji (Teori ve Sorunlar),** Çev. Erdoğan

Güçbilmez, Oğuz Onan, Ankara, Sevinç Matbaası, 1967.

Krech D.and R.S.Crutchfield, **Theory and Problems of Social Psychology**, McGraw -Hill Publishing Co. New Delhi, 1970.

Koçel Tamer, **İşletme** Yöneticiliği, Arıkan 10. Baskı, Yayınevi, İstanbul, (1984), 2005.

Koerner JoEllen Goertz, "Reflections: Transformational Leadership", **Journal of Holistic Nursing**, Vol. 16, No. 2, 1998.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev:Kemal Tosun ve Diğerleri, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kolb Lawrence C., H.Keith, H.Brodie, **Modern Clinical Psychiatry**, W.B.Saunders Company, Philadelphia, 1982.

"Komutanlık ve Liderlik Ders Notu", **Harp Akademileri Yayını**, İstanbul, 1986.

Kongar Emre, **Atatürk ve Devrim Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara, 1981.

Konrad S. ve C. Hendl, **Duygularla Güçlenmek**, Çev. Meral Taştan, Hayat Yayınları, İstanbul, 2005.

Koontz Harold, Cyril O'Donnell and Heinz Weihrich, **Management.,** McGraw Hill Book Company, Singapore 1986.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü. Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Korman Abraham K., **Organizational Behavior**, Prentice-Hall, Inc. U.S.A., 1977.

Kovanogh Dennes, **Crisis; Charisma and British Political Leadership: Winston**

Churchillas the Outsider, Sage Puplications London, 1974.

Kozacıoğlu Gülsen, Hülya Ekberzade Gördürür, **Bireyden Topluma Ruh Sağlığı**, Melissa Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Öz Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

La Piere R.T., **Attitude and Measurement**, John Wiley and Sons, Inc. New York, 1967.

Lewis Pamela S., Stephen H. Goodman and Patricia M. Fandt, **Management Challenges In The 21. Century,** StPaul: West Publising Company Minneapolis, 1995.

"Liderlik Kuramlarının ve Yönetici Eğitim Programlarının Yeniden Değerlendirilmesi", **Karizma Dergisi**, Sayı:21, Ocak 1986.

"Liderlik Sanatı", **Karizma Dergisi**, Eylül 1984.

Liontos Lynn, "Transformational Leadership", **Emergency Librarian**, Vol. 20, No. 3, 1993.

Luthans Fred and Mark J. Martinko, **The Practice of Supervision and Management**, McGraw-Hill, New York, 1979.

Luthans Fred, **Organizational Behaviour**, McGraw Hill Co., New York, (1985, 1989), 1992.

Lundberg George A. ve arkadaşları, **Sosyoloji**, cilt; 1, Çev. Ö. Ozankaya, 1970.

McKay Matthew, Martha Davis ve Patrick Fanning, **İletişim Becerileri**, Çev. Özgür Gelbal, Hyb Yayıncılık, İstanbul.

March James G. ve Herbert A.Simon, **Örgütler**, Çev: Ömer Bozkurt Oğuz Onaran, TODAİE Yayını, Ankara, 1975.

Martinez M. N., "The Smarts That Count" **HR Magazine**, 42(11), 1997.

Maxwell John C., **Liderlik Yasaları**, Beyaz Yayınları, Çeviren: İbrahim Şener, İstanbul, 1998.

Mayer D. J. And G. Geher, "Emotional Intelligence and The Identification of Emotion", **Intelligence**, Sayı 22, 1996.

Mayer John, Peter Salovey, David Caruso and Sitarenios G, "Emotional Intelligence As a Standart Intelligence", **Emotion**, 1(3), 2001.

Mayer John, Peter Salovey, David Caruso and Sitarenios G, "Emotional Intelligence As a Standart Intelligence", **Emotion**, 1(3), 2001.

Miles Robert, "Transformation Challenge", **Executive Excellence**, vol. 15, No. 2, 1998.

Miller Allen R. ve Susan Shelly, **A'dan Z'ye Kişiliğiniz**, Çev. Sıla Alayunt, O Yayınları, İstanbul, 2007.

Miller Frank B., **Sanayide Beşeri Münasebetler**, Çev. Sabahat Yalçın, Toker Dereli, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966.

Mintzberg Henry and James Brian Quinn, **The Strategy Process: Concepts and Contexts,** Prentice-Hall, New Jersey, 1992.

Mount M. K. and M. R. Barrick, "The Big Five Personality Dimensions: Implications For Research and Practise in Human Resource Management", **Research in Personel and Human Resource Management**, vol. 13, 1995.

Mucuk İsmet, **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, İstanbul, 1989.

Myers David G., **Psychology**, Worth Publishers, Inc. New York, 1995.

Nadler David A., Michael L. Tushman, "Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change", **California Management Review**, Vol:32, No:2, Winter, 1990.

Nakip Mahir, Asuman Akdoğan, Asım Çelik, Şaban Uzay ve M. Sıtkı Uzay, **Açıklamalı İşletme Terimleri Sözlüğü**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

Nirun Nihat, **Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1991.

Northcraft Gregory B., **Organizational Behavior**, The Dreyden, Orlando, 1994.

Northouse Peter G., **Leadership**, California, Sage Pub., 1997.

Onaran Oğuz, **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara, Üniversitesi SBF Yayını, Ankara, 1979.

Ozankaya Özer, **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1977.

Özcan Mehmet, "Dinamik (Çok Boyutlu) Liderlik, **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul**,** II, 1997.

Özden Yüksel**, Eğitimde Yeni Değerler**, Pegem Yayıncılık, Ankara 2002.

Özenkaya Özer, **Temel Toplumbilim Terimler Sözlüğü**, Emre Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Özgüven İbrahim Ethem, **Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara, 1998.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Özkalp Enver, **Psikolojiye Giriş**, Eylül Yayınları, Eskişehir, 1991.

Özkalp Enver, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1990.

Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.

Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, New York, 1951.

Randall Charence B., **Yönetimde Başarı Esasları**, Çev. Reşat Aktan, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965.

Reitz H. J., **Behavior in Organizations**, Richard D.Irwin Inc., Illinois, 1977.

Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice - Hall, 1976.

Robbins Stephen P., **Organizational Behavior: Concepts, Controversives and Applications**, Prentice-Hall, New Jersy, 1996.

Robbins Stephen P., **Organizational Behavior: Concepts, Controversives and Applications**, Prentice-Hall, New Jersy, 1996.

Robbins, Stephen P., **Organizational Behaviour**, Prentice-Hall, New Jersey, 1996.

Rost Joseph, **Leadership for The Twenty First Century**, USA, Praeger, 1991.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloj**i, Alfa Basım Yayın, Bursa, 2008.

Salovey Peter and John Mayer, "Emotional Intelligence", **Imagination, Cognition, and Personality**, 9(3), 1990.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "Emotional Intelligence Imagination", **Cognition and Personality**, c: 9, s: 3.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "What is Emotional Intelligence?" In P.Salovey and D. Sluyter (Eds.), **Emotional Development and emotional Intelligence: Educational Implications**, New York, Basic Books, 1997.

Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.

Schein Edgar H., **Örgüt Psikolojisi**, Çev: Mustafa Tosun, TODAİE Yayını, Ankara, 1973.

Schramm Wilbur, "Haberleşme Nasıl İşler", **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, Der: Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.

Scoot William G. and Terrence R. Mitcheel, **Organizational Theory: A Structural and Behavioral Analysis**, Irwin Dorsey Inc., Georgetown, Ontario, 1972.

Sears David O., Letitia Anne Peplau, Jonathan L.Freedman and Shelley E. Taylor, **Social Psychology**, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1988.

Selçuk Ziya**, Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Senemoğlu Nuray, **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.

Shapiro Lawrence E., **Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek**, Varlık Yayınları, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 1998.

Shelly E. Taylor, Letitia Anne Peplau and David O. Sears, **Social Psychology**, Prentice Hall, New Jersy, (1994), 1997.

Shapiro Lawrence E.**, Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek**, Varlık Yayınları, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 1998**.**

Shaw Marvin E., **Grup Dynamics: The Psychology of Small Group Behavior**, McGraw Hill, New York, 1981.

Silah Mehmet, **Sosyal Psikoloji**, Gazi Yayınevi, Ankara.

Smythe Dallas W., "Some Observations on Communication Theory", **Sociology of Mass Communications**, Penguin Books, 1979.

Soydan Sait, "Birincil Grupların Özellikleri ve İşletme Yönetimindeki Yeri", **İ. Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, C. 4, s. 2, İstanbul, 1975.

Soydan Sait, "Klasik ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar Açısından Önderlik ve Uygulamaya ait Bir Örnek", (**Yayınlanmamış Doktora tezi**) İ.Ü.İşletme Fakültesi, İstanbul, 1973.

Soydan Sait, "Organizasyon Açısından Önderlik Teorilerine Bir Bakış", **İ.Ü. İşletme**

Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Enstitüsü Dergisi, Sayı: 3, Yıl:1.

Stogdill, Ralph M. **Manual for The Leader Behaviour Description Questionnaire-form 12**, Columbus: Ohio State University, Bureau of Business Research, 1963.

Stoner James, **Management,** Prentice - Hall, 1978.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Tamer Koçel, **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2005.

Tan Mine, **Toplumbilime Giriş**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Tayfun Recep, **Etkili İletişim ve Beden Dili**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Tekarslan Erdal, Tanıl Kılnç, Hüner Şencan, Ayşe Can Baysal, **Davranışın Sosyal Psikolojisi**, İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 2000.

Terence R. Mitchell, **People in Organization**, McGraw Hill Book Comp., New York, 1978.

Terry George R., **Principles of Management**, Richard D.Irwin Inc., Homewood, 1977.

Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.

Tezcan Mahmut, **Eğitim Sosyolojisine Giriş,** I. Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Tezcan Mahmut, **Kültür ve Kişilik**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987.

Tichy N. M. and M. A. Devvanna, **The Transformational Leader**, New York, John Wiley and Sons, 1990.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Ben ve Toplum: Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, (1985), 1991.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Topçu Sedat, "Kişilik ve Savunma Mekanizmaları", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Topçuoğlu Hamide, **Genel Sosyoloji** (Ders notları), Ankara, 1971.

Tosi H. L. and S. J. Carroll, **Management**, USA, John Wiley and Sons Inc., 1982.

Tosi Henry L. and W. Clay Hamner, **Organizational Behavior and Management A Contingency Approach**, St. Clair Pres. Chicago, 1974.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, c.1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, Mars Yayın Ltd., İstanbul, (1971), 1984.

Ülker Gönül, "Yönetici ve Lider", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Cilt-II,** İstanbul, 1997.

Ünsalan Erdal ve Bülent Şimşekler, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.

Vecciho Robert P., **Organizatinal Behavior**, 1991.

Ventrella W. S., **Pozitif Düşüncenin Gücü**, Çev. Fatma Can Akbaş, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Weber Max, **On Charisma and Institation Building**, Selected Papers (Editör) S.Eisentad, Univ of Chicago press, USA, 1968.

Weisinger H., **İş Yaşamında Duygusal Zekâ**, Çev. Nurettin Süleymangil, MNS Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Werner İsabel, **Liderlik ve Yönetim**, Çeviren: Vedat Üner, Rota Yayınları, İstanbul, 1993.

Wiesenthal D.L, N.S. Endler, T.R. Coward and J. Edwards, "Reversibility of Relative Competence as A Determinant of Conformity Across Different Perceptual Tasks". **Representative Research in Social Psychology**, 1976.

Williams J. C., **Human Behavior in Organizations**, South-Western Publications Co., Ohio, 1982.

Wong C. S. And S. K. Law, "The Effects of Leader and Follower Emotional Intelligence on Performans and Attidute: An Exploratory Study", **The Leadership Quarterly**, 13, 2002.

Wortman Camille B., Elizabeth F.Loftus and Mary A. Marshall, **Psychology**, Alfred A.Knopf, Inc., 1988.

Wroom Victor H., "A New Look at Managerial Decision Making", **Organizational Dynamics**, Vol. 2, No. 1, 1973.

Wroom V. H. And P. W. Yetton, **Leadership and Decision- Making**, University of Pittsburg Press, 1973.

Wroom V. H. and A.G. Jago, **The New Leadership: Managing Participation in Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Yukl Gary, **Leadership In Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall Inc., 1989.

Yücaoğlu Erkut, "Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve Girişimcilik", **Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları**, Editör: Zeynep Aycan, Türkiye Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 2000.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

Yüksel Öznur, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2000.

Zacharatos A., J. Barling and E. K. Kelloway, "Developments and Effects of Transformational Leadership in Adolescents", **Leadership Quarterly,** Vol. 11, No. 2, 2000.

Zaleznik Abraham, "Yönetici ve Lider", **Liderlik, Harvard Business Review**, Çeviren: Meral Tüzel, Mess. Yayını, İstanbul, 1999.

SPOR BİLİMLERİNE GİRİŞ

Editör: Yrd. Doç. Dr. Erdal Demir

Bölüm Yazarları
Prof. Dr. Vedat Çınar
Doç. Dr. Abdurrahman Aktop
Doç. Dr. M. Fatih Karahüseyinoğlu
Doç. Dr. Mustafa Deniz
Doç. Dr. Yüksel Savucu
Yrd. Doç. Dr. Erdal Demir
Yrd. Doç. Dr. Gülşah Şahin
Yrd. Doç. Dr. Sibel Nalbant
Arş. Gör. Adnan Çadır

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1349
Spor ve Beden Eğitimi No.: 041
ISBN : 978-605-320-255-4
© 1. Basım, Kasım 2015

SPOR BİLİMLERİNE GİRİŞ
Editör: Yrd. Doç. Dr. Erdal Demir

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
e-satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demir, Erdal.
Spor Bilimlerine Giriş / *Editör: Yrd. Doç. Dr. Erdal Demir*
1. Basım, xxviii + 360 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-255-4
1. Spor Bilimleri 2. Sporcu Beslenmesi 3. Anatomi 4. Spor Fizyolojisi 5. Antrenman ve İlkeleri
6. Spor Pedagojisi 7. Spor Psikolojisi 8. Psikomotor Gelişim 9. Spor Sosyolojisi 10. Engelli Breyler ve Spor

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bilim, maddeyi atomlarına kadar ayırarak düşünülmesi imkansız olan, bir çok yeniliklere ve gelişmelere neden olmuştur. Bu yenilik ve gelişmeler yaşamın tüm alanını etkilemektedir. İnsanoğlunun yaşamında hep var olan spor, bu yenilik ve gelişmelerden nasibi almaktadır. Bir asır önce sporun temel yapısı, beslenme ve anatomi disiplinleri ile oluşturulmaya çalışılırken günümüzde; anatomi, felsefe, fizyoloji, biyomekanik, istatistik, beslenme, tıp, tarih, sosyoloji, psikoloji ve pedagoji gibi disiplinler ile yoğun bir etkileşim içindedir.

Paul Dickenson'un "sporun, bir sanat olduğu kadar bir bilim olduğunu düşünürüm. Antrenman ve müsabaka için bilimsel yaklaşım iyi bir politik yoldur ve üst düzey sportif performansın artistik doğasını gözlemlemek için harika bir gözlük görevini üstlenmektedir." açıklaması ile sporun sanat yönü de vurgulanmıştır. Böylece kapsamlı ve geniş bir disiplin ile etkileşim içine giren sporun, aynı zamanda işlevi de artmıştır.

Sporun diğer disiplinler ile olan etkileşiminin birçok nedeni bulunmaktadır. Rekor kırma ve şampiyon olma, duygusu bu nedenlerin başında gelmektedir. Sporcular, isimlerini tarihe yazdırarak unutulmaz olmayı ancak bu sayede elde edilebileceklerdir. Bunun için, sonucu etkileyecek en ufak ayrıntılar dahi dikkate alınacaktır. Örneğin giyilen ayakkabıdan kullanılan rakete, içilen sudan dinlenilen müziğe kadar her şey özenle ve itina ile tasarlanacaktır. Bu sürecin gerçekleşebilmesi için birçok farklı disiplin ile etkileşime geçilmesi gerekecek ve böylece spor bilimlerinin alanı genişleyecektir.

Böylece bu kitapta farklı disiplinler bir araya getirilerek okuyuculara sunulmuştur. Kitap, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulları ile Spor Bilimleri Fakülteleri'nde öğrenim gören öğrenci ve akademisyenleri merkeze alarak "Ders Kitabı" olarak tasarlanmıştır. Bir beden eğitimi öğretmeni, antrenör veya spor yöneticisinin bilmesi gereken temel spor eğitimi ile etkileşim halinde olan temel disiplinleri (Anatomi, Antrenman Kavramı ve İlkeleri, Beslenme, Egzersiz ve Spor Fizyolojisi, Spor Pedagojisi, Spor Psikolojisi, Psikomotor Gelişim, Spor Sosyolojisi, Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor) bulundurmaktadır. Her bir bölümde ele alınan temel spor eğitimi disiplini, alanında yetkin akademisyenler tarafından kaleme alınmış ve okuyuculara sunulmuştur.

Spor Bilimlerine Giriş kitabı, sporun etkileşim içinde olduğu disiplinleri kapsamada, anlamada ve basitleştirmede gerçek bir atılım olduğunu düşünüyorum. Bu kitap için bilgisini ve emeğini esirgemeyen ve ilk defa bir araya gelen Değerli Akademisyen dostlarımı kutluyor, başarılarının devamını diliyorum. Umuyorum ki bu birliktelik, spor bilimleri alanına yeni akademik kaynakların kazandırılması için bir başlanğıç olacaktır.

Saygılarımla.

Yrd. Doç. Dr. Erdal DEMİR

Editör

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 ANATOMİ 1
1.1. Anatominin Tanımı 3
1.2. Organ Sistemleri 3
1.2.1. Koruyucu Sistem (Integumentar Sistem) 3
1.2.2. Destek ve Hareket Sistemi (İskelet ve Kas Sistemi) 4
1.2.3. İntegrasyon ve Koordinasyon Sistemi (Sinir ve Endokrin Sistemi) ... 4
1.2.3.1. Sinir Sistemi 4
1.2.3.1.1. Sinir Sisteminin İşlevsel Sınıflaması 6
1.2.3.2. Endokrin Sistemi 9
1.2.4. Taşıyıcı Sistem (Sindirim, Solunum, Dolaşım, Limpatik, Ürogenital Sistem) 12
1.2.4.1. Sindirim Sistemi 12
1.2.4.1.1. Sindirim Sisteminin Bölümleri 12
1.2.4.1.2. Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar 14
1.2.4.2. Solunum Sistemi 15
1.2.4.2.1. Solunum Sisteminin Bölümleri 15
1.2.4.3. Dolaşım Sistemi 18
1.2.4.3.1. Kan 18
1.2.4.3.2. Kalp 19
1.2.4.3.3. Damar Sistemi 22
1.2.4.3.4. Atardamar Dolaşımı 23
1.2.4.3.5. Toplardamar Dolaşımı 24
1.2.4.4. Limpatik Sistem 24

1.2.4.5. Üriner Sistem....24
1.2.4.5.1. Böbrekler....25
1.2.4.5.2. Genital Sistem....25
1.3. Hücre....28
1.4. Doku....29
1.4.1. Epitel Dokusu....29
1.4.2. Bağ ve Destek Dokusu....30
1.4.2.1. Bağ ve Destek Dokusunda Egzersiz ile Oluşan Değişmeler Nelerdir?....410
1.4.3. Kas Dokusu....41
1.4.4. Sinir Dokusu....43
1.5. Hareket Sistemi....44
1.5.1. İskelet Sistemi (Pasif Hareket)....44
1.5.2. Kas (Aktif Hareket) Sistemi....48
1.5.2.1. Ana İskelet Kasları....52

BÖLÜM 2 EGZERSİZ VE SPOR FİZYOLOJİSİ....61
2.1. Egzersiz ve Spor Fizyolojisine Giriş....63
2.2. Homeostasis....63
2.2.1. Negatif ve Pozitif Geribildirim....64
2.2.2. Kan ve Homeostasis....66
2.3. İskelet Sistemi ve Kas Yapısı....68
2.4. Vücudumuzda Kullanılan Enerji Türleri ve Birimleri....70
2.4.1. Adenozin-Fosfat-Fosfat-Fosfat....71
2.4.2. Fiziksel Aktivite Esnasında Kullanılan Enerji Kaynakları....71
2.5. Dolaşım Sistemi ve Egzersiz....72
2.6. Otonom Sinir Sistemi ve Egzersiz....74
2.7. Solunum Sistemi ve Egzersiz....76
2.8. Vücut Kitle İndeksi (VKİ)....77
2.9. Hormonlar ve Egzersiz....79

BÖLÜM 3 ANTRENMAN KAVRAMI VE İLKELERİ 81
3.1. Antrenman.....83
3.1.1. Antrenmanın Amaçları.....83
3.1.2. Antrenman Türleri.....83
3.1.2.1.Fiziksel Antrenman 84
3.1.2.2. Teknik Antrenman.....84
3.1.2.3. Taktik Antrenman.....84
3.1.2.4. Psikolojik ve Zihinsel Antrenman 85
3.1.2.5.Teorik Antrenman 85
3.2. Sporsal Verim (Sporsal Performans).....85
3.2.1. Sporsal verimin (sporsal performans) bileşenleri.....85
3.3. Aşırı Antrenman (Sürantrenman ya da Overtraining) 86
3.3.1. Aşırı antrenmanın nedenleri 86
3.4. Detraining (Antrenmanız Dönem).....86
3.5. Yüklenme 87
3.5.1. Yüklenme Ölçütleri.....87
3.5.1.1. Yüklenmenin Kapsamı 87
3.5.1.2. Yüklenme Şiddeti 87
3.5.1.3. Yüklenmenin Süresi 88
3.5.1.4. Yüklenmenin Sıklığı.....88
3.5.1.5. Antrenman Sıklığı 88
3.5.1.6. Antrenmanın Süresi 88
3.6. Dinlenme ve Yenilenme (Toparlanma).....88
3.6.1. Yenilenme İçin Kullanılan Modeller.....88
3.6.2.Yenilenmenin Süresini Belirleyen Faktörler.....89
3.7. Isınma.....89
3.7.1. Isınman Türleri.....89
3.7.2. Genel aktif ısınmanın etkileri.....90
3.8. Genel Antrenman İlkeleri.....90

3.9. Antrenman planlaması ve periyotlama (Dönemleme).....91
3.9.1. Periyotlama (Dönemleme).....91
3.9.2. Antrenman Planı Türleri.....91
3.9.2.1. Uzun Süreli Antrenman Planlaması (Perspektif Plan).....91
3.9.2.2. Dört Yıllık Plan (Olimpik Plan).....91
3.9.2.3. Yıllık Plan.....91
3.9.2.3.1. Hazırlık Dönemi.....92
3.9.2.3.2. Müsabaka Dönemi.....92
3.9.2.3.3. Geçiş Dönemi.....93
3.9.2.4. Makro Döngü.....93
3.9.2.5. Mikro Döngü.....93
3.9.2.6. Birim Antrenman Planı.....93
3.10. Yorgunluk.....94
3.11. Dayanıklılık.....94
3.11.1. Dayanıklılığın Önemi.....94
3.11.2. Dayanıklılık Türleri.....95
3.11.3. Dayanıklılığı Belirleyen Faktörler.....95
3.11.4. Dayanıklılık Antrenmanlarına Uyum.....95
3.11.4.1. Kısa Süreli Uyum.....95
3.11.4.2. Uzun Süreli Uyum.....95
3.12. Yüklenme Yöntemleri.....95
3.12.1. Devamlı Yüklenme Yöntemi.....95
3.12.2. İnterval Antrenman Yöntemi.....96
3.12.3. Tekrarlı Yüklenme Yöntemi.....97
3.12.4. Yükselti Antrenmanı.....97
3.12.4.1. Yükseltiye Kısa Süreli (Akut) Uyumlar.....97
3.12.4.2. Yükseltiye Uzun Süreli Uyumlar.....97
3.13. Kuvvet.....98
3.13.1. Kuvvetin Önemi.....98

3.13.2. Kuvvet Türleri 98
3.13.3. Kuvvet Gelişimini Etkileyen Faktörler 99
3.13.4. Kuvvet Antrenmanına Uyum 100
3.13.5. Kuvvet Antrenmanı Yöntemleri 100
3.13.5.1. Kas Kasılmasına Göre 100
3.13.5.2. Yüklenme Şiddetine Göre 100
3.13.5.3. Düzenlenme Şekillerine Göre 100
3.14. Sürat 100
3.14.1. Sürat Türleri 100
3.14.2. Süratin Oluşumundaki Biyolojik Etkenler 101
3.14.3. Sürat Antrenmanları 102
3.15. Hareket Genişliği (Esneklik) 102
3.15.1. Hareket Genişliği (Esneklik) Türleri 102
3.15.2. Hareket Genişliğini Etkileyen Faktörler 102
3.16. Koordinasyon 103
3.16.1. Koordinatif Yeteneklerin Önemi 103
3.16.2. Koordinasyon Bileşenleri 103
3.17. Teknik 104
3.17.1. Tekniğin Özellikleri 104
3.17.2. Teknik Eğitiminde Oluşan Hatalar ve Düzeltilmesinin Basamaklaması 104
3.17.3. Teknik Öğrenme Evreleri 105
3.18. Taktik 105
3.18.1. Taktik Türleri 105
3.18.2. Taktik Eğitimin Aşamaları 105
3.18.2.1. Kuramsal Öğretim 106
3.18.2.2. Uygulamalı Öğretim 106
3.19. Müsabaka 106
3.19.1. Müsabaka Yönetimi (Coaching) 107

BÖLÜM 4 SPOR VE BESLENME 109

4.1. Temel kavramlar 111

4.1.1. Spor 111

4.1.2. Besin.....111

4.1.3. Beslenme 111

4.1.4. Sporcu Beslenmesi 111

4.1.5. Sporcu Beslenmesinde Amaç.....111

4.2. Enerji ve Enerji Sistemleri 112

4.2.1. Enerji (ATP) Üretme Mekanizmaları.....112

4.2.2. Enerji Oluşumu ve İhtiyacı 112

4.2.2.1. ATP-CP veya Fosfojen Sistemi (A Laktik Anaerobik Enerji Sistemi) 114

4.2.2.2. Laktik Asit Sistemi veya Anaerobik Glikoliz.....114

4.2.2.3. Aerobik Yolla Enerji Oluşumu.....115

4.3. Besin Öğeleri.....117

4.3.1. Karbonhidratlar 117

4.3.1.1. Monosakkaritler (Basit Şekerler).....117

4.3.1.2. Disakkaritler 117

4.3.1.3. Polisakkaritler.....118

4.3.1.4. Karbonhidrat Gereksinimi 118

4.3.1.5. Bileşik Karbonhidratlar ve Basit Şekerler 118

4.3.1.6. Karbonhidratların Sporcu Beslenmesindeki Yeri 119

4.3.1.6.1. Egzersiz Öncesi Karbonhidrat Alımı 119

4.3.1.6.2. Egzersizden Hemen Önce ve Egzersiz Sırasında Karbonhidrat Alımı 120

4.3.1.6.3. Egzersizden Sonra Karbonhidrat Alımı 120

4.3.1.7. Karbonhidrat Yükleme 122

4.3.2. Proteinler.....122

4.3.2.1. Sporcular İçin Proteinlerin Önemi.....123

4.3.2.2. Protein Yetersizliği.....124

4.3.2.3. Protein Fazlalığı 124

4.3.3.Yağlar....124
4.3.3.1. Yağların Görevleri....125
4.3.3.2. Yağların Yapısı....125
4.3.3.3 Yağların Çeşitleri....125
4.3.3.3.1. Doymuş Yağlar....125
4.3.3.3.2. Yarı Doymuş Yağlar....126
4.3.3.3.3. Doymamış Yağlar....126
4.3.3.4. Yağların Sporcular İçin Önemi....126
4.3.4.Vitaminler....127
4.3.4.1. Yağda Eriyenler....127
4.3.4.1.1. A Vitamini....127
4.3.4.1.2. D Vitamini....128
4.3.4.1.3. E Vitamini....129
4.3.4.1.4. K Vitamini....129
4.3.4.2. Suda Eriyen Vitaminler....130
4.3.4.2.1. B1 (Thiamin)....130
4.3.4.2.2. B2 (Riboflavin)....131
4.3.4.2.3. B6 (Pridoksin)....131
4.3.4.2.4. B12 (Kobalamin)....132
4.3.4.2.5. Niasin (B3 Vitamini)....133
4.3.4.2.6. Folik Asit (B9 Vitamini)....133
4.3.4.2.7. C Vitamini (Askorbik Asit)....134
4.3.4.2.8. Pantotenik Asit....134
4.3.4.2.9. Biotin....135
4.3.5. Mineraller....136
4.3.5.1. Kalsiyum....136
4.3.5.2. Fosfor....137
4.3.5.3. Potasyum....137
4.3.5.4. Sodyum....138
4.3.5.5. Magnezyum....139

4.3.5.6. Demir 140
4.3.5.7. Çinko 140
4.3.5.8. Bakır 141
4.3.5.9. Krom 142
4.3.5.10. Selenyum 142
4.3.5.11. İyot 143
4.3.5.12. Kobalt 144
4.3.6. Su 144
4.3.6.1. Suyun Görevleri 145
4.3.6.2. Su Kaybı 145
4.3.6.2.1. Dehidratasyon 145
4.3.6.2.2. Siklet Sporlarında Su Kaybı 146
4.4. Müsabaka ve Antrenman Dönemlerinde Beslenme 147
4.4.1. Müsabaka/Antrenman Öncesi Beslenme 147
4.4.2. Müsabaka/Antrenman Öncesi Beslenme Öğününün Özelliği 147
4.4.3. Müsabaka Sırasında Beslenme 147
4.4.4. Müsabaka Sonrasınd Beslenme 148

BÖLÜM 5 PSİKOMOTOR GELİŞİM 149
5.1. Psikomotor Gelişim 151
5.2. Gelişimle İlgili Temel Kavramlar 151
5.3. Çocuk Gelişim Modelleri 152
5.3.1. Freud'un Psikanalitik Kuramı 152
5.3.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı 153
5.3.3. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı 154
5.3.4. Robert Havighurst'un Gelişim Kuramı 155
5.4. Çocuklarda Büyüme ve Gelişme 155
5.4.1. Büyüme ve Gelişme Sürecini Yönlendiren Fizyolojik Kurallar 156
5.4.2. Büyüme ve Gelişme ile İlgili Önemli Notlar 156

5.5. Motor Gelişim 158
5.5.1. Motor Gelişimle İlgili Temel Kavramlar 158
5.5.2. Motor Gelişim Dönemleri 158
5.5.2.1. Refleksif Hareketler Dönemi (0–1 Yaş) 159
5.5.2.2. İlkel Hareketler Dönemi (0–2 Yaş) 160
5.5.2.3. Temel Hareketler Dönemi (2 - 7 Yaş) 160
5.5.2.3.1. Temel Hareketler Döneminde Motor Gelişim Uygulamaları için Öneriler 161
5.5.2.4. Özelleşmiş Hareket Dönemi (7- 14 Yaş) 161
5.5.2.4.1. Özelleşmiş Hareket Dönemi Motor Gelişim Uygulamaları için Öneriler 162
5.5.3. Motor Gelişimin İlkeleri 163
5.5.4. Motor Gelişimi Etkileyen Faktörler 163
5.6. Temel Hareket Gelişimi 164
5.6.1. Temel Hareket Gelişimi: Manipülasyon Becerileri 165
5.6.2. Temel Hareket Gelişimi: Yer Değiştirme (Lokomotor) Becerileri 166
5.7. Temel Motor Beceri Gelişimi için Uygulanan Motor Beceri Programları 167
5.7.1. Motor Beceri Gelişiminde Öğretim Yaklaşımları ve Programlar 168
5.7.1.1. Öğretmen Odaklı Doğrudan Öğretim 168
5.7.1.2. Çocuk Merkezli Ustalaşmaya Motive Edici Eğitim 169
5.7.1.3. Öğretmen Alarak Ana-Baba Destekli Eğitim 169
5.7.1.4. Sherborne Gelişimsel Hareket (SGH) Eğitimi Programı 169
5.7.1.5. Algısal Motor Gelişim ve Motor Beceri Müdahaleleri ... 170
5.8. Motor Becerilerin Değerlendirilmesi ve Test Seçimi 170
5.8.1. Temel Motor Beceri Testleri 171
5.8.1.1. Bebeklik Dönemi Çocuklar için Motor Beceri Testleri .. 171
5.8.1.1.1. Bayley Bebeklik Gelişim Ölçeği 171

5.8.1.1.2. Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi....172
5.8.1.1.3. Denver Gelişimsel Tarama Testi....172
5.8.1.2. Okul Öncesi Dönem (3 -6 yaş) Çocukları için Motor Beceri Testleri....172
5.8.1.2.1. Motor Performans Testi....172
5.8.1.3. Çocukluk ve Ergenlik Dönemi için Motor Beceri Testleri....176

BÖLÜM 6 SPOR PEDAGOJİSİ....177
6.1. Spor Pedagojisi ve İlgili Temel Kavramlar....179
6.2. Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar....180
6.3. Ülkemizde Beden Eğitimi ve Spor Öğretim Programları....182
6.3.1. Milli Eğitime Bağlı Okullarda Beden Eğitimi ve Spor Programları....183
6.3.1.1 Ortaokul Beden Eğitimi ve Spor Öğretim Programı (5.-8. Sınıflar)....184
6.3.1.2. Lise Beden Eğitimi ve Spor Öğretim Programı (9.-12. Sınıflar)....184
6.3.2. Antrenörler için Öğretim Programlarını Oluşturulması....185
6.4. Öğretim Yaklaşımları....186
6.4.1. Sunuş Yoluyla Öğretim Yaklaşımı....186
6.4.2. Buluş Yoluyla Öğretim Yaklaşımı....186
6.4.3. Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim Yaklaşımı....187
6.4.4. İşbirliğine Dayalı Öğretim Yaklaşımı....187
6.4.5. Yapılandırmacı Öğretim Yaklaşımı....188
6.5. Beden Eğitimi ve Spor Alanında Kullanılan Öğretim Yöntemleri....188
6.5.1. Komut Yöntemi (Klasik Yöntem)....189
6.5.2. Alıştırma Yöntemi....190
6.5.3. Eşli Çalışma Yöntemi....191
6.5.4. Kendini Değerlendirme Yöntemi....193
6.5.5. Katılım Yöntemi....194

6.5.6. Yönlendirilmiş Buluş Yöntemi 195
6.5.7. Problem Çözme Yöntemi 197
6.6. Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yöntem Seçimini Etkileyen Faktörler 198
6.7. Beden Eğitimi ve Sporda Öğretim Yöntemlerinin Kullanımı ile İlgili Araştırmalar 199
6.8. Spor Becerisi Öğrenimdeki Temel Süreçler 200
6.8.1. Yeni Bir Becerinin Öğretilmesinde Kullanılan Aşamalar 202
6.8.2. Karmaşık Becerilerin Öğrenimini Kolaylaştırma 205
6.8.2.1. Parça-Bütün Yöntemi 206
6.8.2.2. İlerleyen/Dereceli Parça Yöntemi 206
6.8.2.3. Tekrarlayan Parça Yöntemi 206
6.8.2.4. Bütün-Parça-Bütün Yöntemi 207
6.8.2.5. Bütün Yöntemi 207
6.8.2.6. Geriye Zincirleme Yöntemi 207

BÖLÜM 7 SPOR SOSYOLOJİSİ 209
7.1. Kavramsal ve Tarihsel Açıdan Spor 211
7.1.1. Kavramsal Olarak Spor 213
7.1.2. Sporun Tanımlanmasını Zorlaştıran Faktörler 213
7.1.3. Sporun İşlevleri 216
7.1.3.1. Sporun Sosyal İşlevleri 217
7.2. Spor Sosyolojisi 218
7.2.1. Spor Sosyolojisinin Konuları 219
7.2.2. Spor Sosyolojisinin Genel Amaçları 219
7.2.3. Spor Sosyolojisinin Düşündürdükleri 220
7.3. Sporun Sınıflandırılması 221
7.3.1. Kitle Sporu 222
7.3.1.1. Kitle Sporunun Toplumsal Dinamikleri 222
7.3.2. Elit Spor 225
7.3.3. Kitle Sporu İle Elit Spor Arasındaki Farklılıklar 225

7.4. Tarihsel Süreç İçerisinde Spor 227
7.4.1. Spora Benzer Bedensel Etkinlikler 227
7.4.2. Geleneksel Sporlar 227
7.4.3. Geleneksel Türk Sporları 228
7.4.3 1. Geleneksel Türk Sporlarının Genel Özellikleri 228
7.4.4. Modern Spor 229
7.4.4.1.Modern Sporun Başlıca Özellikleri 230
7.4.4.1.1. Sporun Kitleselleşmesi.....230
7.4.4.1.2. Sporun Örgütlenmesi 230
7.4.4.1.3. Sporun Çeşitlenmesi 231
7.4.4.1.4. Sporun Küreselleşmesi.....231
7.4.4.1.5. Sporun Farklılaşması.....232
7.4.4.1.6. Sporun Siyasileşmesi 232
7.4.4.1.7. Sporun Sekülerleşmesi.....232
7.4.4.1.8. Sporun Profesyonelleşmesi 233
7.4.4.1.9. Sporun Endüstrileşmesi.....233
7.4.4.1.10. Sporun Ticarileşmesi.....234
7.4.4.1.11. Sporun Bilimselleşmesi.....234
7.4.4.1.12. Sporun Cinsiyetsizleşmesi 234
7.4.4.1.13. Sporun Estetikleşmesi 235
7.4.4.1.14. Sporun Erotikleşmesi 235
7.5. Sosyal Gelişme ve Spor.....235
7.5.1. Sosyal Gelişmenin Spora Etkileri 236
7.6. Sosyal Değişme ve Spor.....237
7.7. Sosyal Tabakalaşma ve Spor.....238
7.7.1. Sosyal Tabakalaşma Analizinde Sporun Yeri 239
7.8. Spor Sosyolojisinde Kuramlar 240
7.8.1. Fonksiyonalist/İşlevsel Kuram.....241
7.8.1.1. Fonksiyonalist Kuramda Spor 242

7.8.2. Marksist/Çatışma Kuramı 242
7.8.2.1. Marksist/Çatışma Kuramında Spor 243
7.8.3. Eleştirel Kuram 244
7.8.3.1. Eleştirel Kuramda Spor 244
7.8.4. Sembolik Etkileşimci Kuram 245
7.8.4.1. Sembolik Etkileşimci Kuramda Spor 245
7.8.5. Pierre Bourdieu/Habitus Kuramı....246
7.8.5.1. Pierre Bourdieu/Habitus Kuramında Spor....246
7.8.6. Uygarlaşma/Figürasyonel Kuramı 247
7.8.6.1. Uygarlaşma/Figürasyonel Kuramda Spor 248
7.8.7. Feminist Kuram....249
7.8.7.1. Feminist Kuramda Spor....249
7.9. Sporda Şiddet/Saldırganlık....250
7.10. Futbol Özelinde Spor Takipçisi/Seyircisi....252

BÖLÜM 8 SPOR PSİKOLOJİSİ....255
8.1. Spor Psikolojisinin Tarihsel Gelişimi....257
8.2. Spor Psikolojisi ile İlgili Temel Bilgiler 259
8.2.1. Spor Psikolojisinin Tanımı....259
8.2.2. Spor Psikolojisinin Çalışma Alanları 259
8.2.3. Spor Psikolojisinin Temel Amaçları 259
8.3. Motivasyon....259
8.3.1. Motivasyon Çeşitleri 261
8.3.1.1. İçsel Motivasyon ve Dışsal Motivasyon....261
8.3.2. Motivasyon Teorileri....263
8.3.2.1. İnsan Doğası Hakkında Motivasyon Teorileri....263
8.3.2.1.1. Mc Gregor'un X ve Y Kuramı....263
8.3.2.1.2. Argyris'in Olgunluk Kuramı 263
8.3.2.2. Kapsam Teorileri....264
8.3.2.2.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı....264

8.3.2.2.2. Mc Clelland'ın Başarı İhtiyacı Kuramı.....264
8.3.2.2.3. Alderfer'in ERG Kuramı 264
8.3.2.3. Süreç Teorileri.....264
8.3.2.3.1 Vroom'un Beklenti (Bekleyiş) Kuramı.....264
8.3.2.3.2. Eşitlik Kuramı.....264
8.4. Kaygı ve Stress.....264
8.4.1. Kaygı - Stres ve Performans.....265
8.4.1.1. Dürtü Teorisi 266
8.4.1.2. Ters U Hipotezi 266
8.4.1.3. Bireysel Fonksiyonel Alanlar Teorisi.....267
8.4.1.4.Ters Dönme Teorisi.....267
8.4.2. Kaygı Türleri.....267
8.5. Sporda Kaygı ve Gerginliği Azaltma Teknikleri.....267
8.6. Kişilik.....268
8.6.1. Kişilik Kuramları 268
8.6.1.1. Sigmund Freud'un Kişilik Kuramı.....269
8.6.1.2. Carl Gustav Jung'ın Kişilik Kuramı.....270
8.6.1.3. Alfred Adler'in Kişilik Kuramı 270
8.6.1.4. Karen Horney'in Kişilik Kuramı.....270
8.6.1.5. Eysenck'in Kişilik Kuramı 270
8.6.1.6. Erick Berne'nin Kişilik Kuramı 271
8.6.1.7. Erick Erickson'un Kişilik Kuramı.....271
8.6.1.8. Carl Rogers Kişilik Kuramı.....273
8.6.2. Kişilik Gelişimini Etkileyen Faktörler 273
8.6.2.1. Kalıtımsal Etkenler.....273
8.6.2.2. Yapısal Etkenler 274
8.6.2.3. Ailesel Etkenler 274
8.6.2.4. Sosyal ve Kültürel Etkenler.....274
8.6.2.5. Coğrafi ve Fiziki Etkenler 275
8.6.2.6. Diğer Etkenler 275

8.6.3. Kişilik ve Spor 275
8.7. Sporda Psikolojik Antrenman Çeşitleri 276
8.7.1. Zihinsel Antrenman 277
8.7.2. Otojen Antrenman 278
8.7.3. İlerleyen Gevşeme Tekniği 279
8.7.4. Duyarlılığı Sistemli Olarak Azaltma 279
8.7.5. Biyolojik Geri Bildirim Tekniği (Bio fed-back) 279
8.7.6. Hipnoz 280
8.7.7. Yoga 281
8.7.8. Transandantal Meditasyon 281
8.7.9. Gerilime Karşı Aşı Tekniği 281
8.7.10. Bilişsel Denetim 281
8.7.11. Nefes Eğzersizi 281
8.8. Öz Güven (Self - Confidence) 282
8.8.1. Öz Güven Çeşitleri 283
8.8.2. Öz Güven Kaynakları 283
8.8.3. Öz Güvenin Geliştirilmesi 284
8.9. Ruh Hali 285
8.9.1.Ruh Hali ve Beslenme 287
8.9.2. Ruh Hali ve Müzik 288
8.9.3. Ruh Hali ve Performans İlişkisi 289

BÖLÜM 9 ENGELLİ BİREYLER İÇİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR 291
9.1. Engelliliğin Tanımı 293
9.2. Engelliliğin Önlenmesi 293
9.2.1. Doğum Öncesi Önlemler 293
9.2.2. Doğum Sırası Önlemler 294
9.2.3. Doğum Sonrası Önlemler 294
9.3. Engelliliğe Neden Olan Etkenler 294
9.3.1. Doğum Öncesi Etkenler 294

9.3.2. Doğum Sırası Etkenler 295
9.3.3. Doğum Sonrası Etkenler 295
9.4. Engelli Bireylerin Sınıflandırması.....295
9.4.1. Zihinsel Engelli Bireyler 296
9.4.1.1. Zihinsel Engelli Bireylerin Özellikleri 298
9.4.1.1.1. Bilişsel Gelişim Özellikleri 299
9.4.1.1.2. Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri.....299
9.4.1.1.3. Fiziksel ve Motor Gelişim Özellikleri.....299
9.4.2. İşitme Engelli Bireyler 302
9.4.2.1. İşitme Kaybının Nedenleri ve Tipleri.....304
9.4.2.2. İşitme Engelli Bireylerin Eğitiminde Bilgi İşlem Modeli 305
9.4.2.3. İşitme Engelli Bireylerin Özellikleri 305
9.4.2.3.1. Bilişsel Gelişim Özellikleri 305
9.4.2.3.2. Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri.....306
9.4.2.3.3. Fiziksel ve Motor Gelişim Özellikleri.....306
9.4.3. Görme Engelli Bireyler 310
9.4.3.1. Görme Engelli Bireylerin Sınıflandırması.....310
9.4.3.1.1. Görme Engelinin Okuma Yeteneğine Bağlı Olarak Yapılan Sınıflandırma 311
9.4.3.1.2. Gerekli Düzeltmeler Yapıldıktan Sonra Görme Kaybına Bağlı Yapılan Sınıflandırma 311
9.4.3.1.3. Spor Yarışmalarında Görme Kaybına Bağlı Olarak Yapılan Sınıflandırma 311
9.4.3.2. Görme Engelli Bireylerin Özellikleri 311
9.4.3.2.1. Bilişsel Gelişim Özellikler 312
9.4.3.2.2. Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikler.....312
9.4.3.2.3. Fiziksel ve Motor Gelişim Özellikler.....312
9.4.3.3. Görme Engelli Bireylerin Öğretiminde Adaptasyon 315
9.4.3.3.1. Yeteneklerini Öğrenme 316

9.4.3.3.2. Bağımsızlığını Destekleme 316
9.4.3.3.3. Yeteneklerine Uygun Öğretim Yapmak.....318
9.4.3.4. Görme Engelli Bireyler İçin Çeşitli Aktivite Örnekleri 320
9.4.4. Fiziksel (Bedensel/Ortopedik) Engelli Bireyler 323
9.4.4.1. Fiziksel Engel Sınıflandırmasında Yer Alan Bozukluklar.....324
9.4.4.1.1. Kalp-Dolaşım Rahatsızlıkları.....324
9.4.4.1.2. Sinir-Kas Sınırlılıkları.....325
9.4.4.1.3. Kas-İskelet Bozuklukları.....327
9.4.4.2. Fiziksel Engellilerin Özellikleri 329
9.4.4.2.1. Fiziksel ve Motor Gelişim Özellikleri.....329
9.4.5. Diğer Engel Sınıflandırmaları 330
9.4.5.1. Duygusal Uyum Güçlüğü Olan Bireyler 330
9.4.5.2. Sosyal Uyum Güçlüğü Olan Bireyler.....330
9.4.5.3. Otizm ve Otistik Bireyler 331
9.4.5.4. Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler.....332
9.4.5.5. Üstün veya Özel Yetenekli Bireyler.....334
9.5. Engelli Bireyler İçin Özel Eğitim.....334
9.5.1. Özel Eğitimde Kavramlar ve Özel Eğitimin Tanımı 334
9.5.2. Özel Eğitim Hizmetleri 335
9.5.3. Özel Eğitimde İlkeler 337
9.5.4. Özel Eğitime Anne- Baba Katkısı 338
9.5.5. Özel Eğitimde Kaynaştırma (Entegrasyon) Eğitimi.....341
9.5.6. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP).....342
9.5.7. Özel Eğitimde Beden Eğitimi ve Sporun Önemi 343
9.5.8. Engelli Bireyler İçin Spor Organizasyonları 344
9.5.9. Özel Beden Eğitimi Modelleri ve Testler.....346

KAYNAKLAR.....349

KAYNAKLAR

Akagündüz, N. (2006). İnsan Yaşamında Özgüven Kavramı. İstanbul: Ümraniye Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü Yayınları. Sayı:1.

Aksoy, R., Bakış, M., Ünveren, M. (2012). Spor Sosyolojisi. Editör: Çeliksoy, M.A. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Aktop, A., Karahan, N. (2012). Physical Education Teacher's Views of Effective Teaching Methods in Physical Education. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 46, 1910–1913.

Altıntaş, A., Akalan, C. (2008). Zihinsel Antrenman ve Yüksek Performans. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1 (1), 39-43.

Altunay, B.R. (2015). Ankara İli Keçiören İlçesindeki İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Boş Zaman Etkinliklerine Katılım Motivasyonu. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Altungül, O. (2006). Futbol Aktivitelerine Katılanların Kişilik Özellikleri Işığında Stres Düzeylerinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Amman, M.T. (1995). Sosyal Tabakalaşma ve Günümüz Fransız Sosyolojisinin Yaklaşımları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Amman, M.T. (1999) Türkiye'de Tanınmayan Bir Sosyolog: Norbert Elias ve Spor Sosyolojisine Katkıları. Marmara Üniversitesi Spor Araştırmaları Dergisi, 3 (2).

Amman, M.T. (2000). Bir Modernite Projesi Olarak Spor. Osmanlı'da Spor Sempozyumu. Konya: Petek Ofset Matbaacılık.

Amman, M.T. (2000). Sporda Sosyal Bilimler: Spor Sosyolojisi. Editör: İkizler, H.C., İstanbul: Alfa Yayınevi.

Amman, M.T.(2005). Kadın ve Spor. 1. Basım. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Amman, M.T.(2005). Küreselleşmenin Kültürel Boyutları ve Kırkpınar. I. Tarihi Kırkpınar Sempozyumu Bildirileri, Edirne.

Amman, M.T. (2006). Kitle Sporunun Toplumsal Dinamikleri. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Anbarlı Bozatay, Ş. (2011). Sosyoloji. Ankara: Beta Basım Yayım Dağıtm.

Anon (1996). Trace Elements in Human Nutritionand Health. Geneva: WHO.

Applegate, L. (2011). Beslenme ve Diyet Temel İlkeleri. Çeviri Editörü: Özpınar, H. İstanbul: Medikal Yayıncılık.

Arslanoğlu, K. (2005). Futbolun Psikiyatrisi. İstanbul: İthaki Yayınları.

Aslantürk, Z., Amman, M.T. (2001) Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler. 4. baskı. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Atalay, A. (1998). Spor Sosyolojisi. İstanbul: Alkım Yayınları.

Bayram, A. (2011). Futbol Seyircilerinin Taraftarlık ve Şiddet İfadelerine Yaklaşımlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Ballı, Ö.M., Gürsoy, F. (2012). Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlilik Testinin Beş-Altı Yaş Grubu Türk Çocuklar İçin Geçerlik Güvenirlik Çalışması. Hacettepe J. Of Sport Sciences, 23 (3), 104–118.

Ballreich, R., (1969). Weg-und Zeitmerkmale von Sportbewegungen. Berlin:München-Frankfurt: Bartels und Wernitz.

Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The Exercise of Control, New York: Freeman.

Barret, K.E., Barman, S.M., Boitano, S., Brooks, H.L. (2010). Ganong's Review of Medical Physiology. 23rd edition. USA: Mc Graw Hill.

Başak, M. (2014). Milli Takıma Hipnoz Önerisi. Web Sitesi: http://www.sabah.com.tr/spor/futbol/2014/10/15/milli-takima-hipno-onerisi, 28 Agustos 2015.

Bayramkaya, E. (2011). Sporda Kaygı ve Uyarılmayı Kontrol Etme. Web sitesi: https://performansgelistirme.wordpress.com/2011/05/31/sporda-kaygi-ve-uyarilmayi-kontrol-etme/, 17 Haziran 2015.

Baysal, A. (2002). Beslenme. Yenilenmiş 9. Baskı. Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Baysal, A. (2010). Genel Beslenme. Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Beedie, C., Terry, P., Lane, A. (2005). Distinctions Between Emotion and Mood. Cognition and Emotion, 19 (6), 847-878.

Berger, B.G., Motl, R.W. (2000). Exercise and Mood: A Selective Review and Synthesis of Research Employing the Profile of Mood States. Journal of Applied Sport Psychology, 12 (1), 69–92.

Berne, E. (1992). Hayat Denen Oyun. Çeviren: Sargut, S. Ankara: Yaprak Yayınları.

Biçer, T. (2008). Yaşamda ve Sporda Doruk Performans. 10. Baskı. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Bingöl, G. (1977). Vitaminler ve Enzimler. Ankara: AnkaraÜniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları Ders Kitabı Serisi No:46.

Bıyıklı, L., Akkok, F., Akcamete, G.B., Sucuoğlu, T., Kargın, S., Küçüker, H., Günayer, S., Kobal, G., Baydık, B. (1995). Zihinsel Özürlü Bir Çocuğum Var. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Bompa, T.O. (1990). Theory and Methodology of Taraining. The Key to Athletic Performance.

Bompa, T.O., Carrera, M.C. (2005). Periodization Trainnig for Sports. 2nd edition. Champaign IL: Human Kinetics.

Bompa, T.O., Haff, G.G., (2009). Theory and Methodology of training. Fifth Edition. Champaign IL: Human Kinetics.

Bowdon, T.B. (2015). 50 Psychology Classics. 1. Baskı. Çeviren: Çelik, Ö. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Bowers, R.W., Fox, E.L. (1988). Sport Physiology. 3rd pub. Dubugue lowa: Wm.C.Brown Publishers.

Bozkurt, V. (2005). Değişen Dünyada Sosyoloji Temeller Kavramlar Kurumlar. İstanbul: Aktüel Yayınları.

Bruininks, R.H., Chvat, M. (1990). Research on the Motor Proficiency of Persons with Mental Reterdation. Psychomotor Therapy and Adapted Physical Activity. Ed: Copponelle, H.V., Simons J., In Beter Movement Proceeding of the 2nd International Symposium, p. 43-69. Belgium.

Bulut, M. A. (2012). Can Boğazdan Çıkar Kan Gruplarına Göre Beslenme. İstanbul: Hayat Yayın Grubu.

Burger, J.M. (2006). Kişilik. Çeviren; Erguvan Sarıoğlu, İ.D. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Carnegie, D. (2013). Living an Enriched Life. 1. baskı. Çeviren: Ulukut, B. İstanbul: Nemesis Kitap.

Cavkaytar, A. (1999). Özel Eğitimde Anne-Baba Katılımı. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9 (1-2), 97-106.

Christina, R.W., Corcos, D.M. (1988). Coaches Guide to Teaching Sports Skills. USA: Human Kinetics Champaign IL.

Cooper Institute (2007). Fitnessgram/Activitygram. Fourth edition. USA: Human Kinetics Champaign IL.

Cordova, A., Alvarez-Mon, M. (1996). Serum Magnesiumand İmmune Parameters After Maximal Exercise in Sportsmen. Magnesium Bulletin, 18, 66-70.

Costill, D.L., Fink, W.J., Hargreaves, M., King, D.S., Thomas, R., Fielding, R. (1985). Metabolic Characteristics of Skeletal Muscle During Detraining from Competitive Swimming. Medicine and Science in Sports and Exercise, 17, 339-343.

Çakır, V.O. (2014). Spor Sosyolojisinin Doğuşu; Geleneksel Beden Eğitimi Usul ve Yaklaşımlarında Dönüşüm. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Çetinkanat, C., (2000). Örgütlerde Güdüleme ve İş Doyumu. 1.Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Çöndü, A. (2004). Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Davidson, M.L. & Moran-Miller, K.E. (2005). Character development in Sport. Journal of Research in Character Education. 3(2), 121.

Değirmen, A. (2014). Farklı Liglerde Oynayan Kadın Futbol Takımı Oyuncularının Başarı Motivasyon Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Demir, B. (2009). Görsel Medyanın Spordaki Şiddete Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Demirci, M. (2002). Beslenme. İstanbul: Rebel Yayıncılık.

Demirel, Ö. (1993). Genel Öğretim Yöntemleri. Ankara: USEM Yayınları.

Demirel, H., Koşar, N. Ş. (2002). İnsan Anatomisi ve Kineziyoloji. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Despopoulus, A., Silbernagl, S. (2007). Renkli Fizyoloji Atlası. 4 baskı. Çeviri Editörü: Çavuşoğlu, H. Ankara: Nobel & Yüce.

Dever, A. (2010). Spor Sosyolojisi Tarihsel ve Güncel Boyutlarıyla Spor ve Toplum. İstanbul: Başlık Yayınları.

Diken, İ.H. (2008). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, B. (2007). Spor Sosyolojisi ve Uygulamalı Spor Sosyolojisine Giriş. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Doğan, O. (2004). Spor Psikolojisi Ders Kitabı. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası.

Doğan, O. (2005). Spor Psikolojisi. Ankara: Nobel Kitapevi.

Doğan, S., Şahin, F. (2007). Duygusal Zekâ: Tarihsel Gelişimi ve Örgütler İçin Önemine Kavramsal Bir Bakış. Journal of the Çukurova University Institute of Social Sciences, 16 (1), 231-257.

Edger, M. (2011). What is Mental Training? Web Sitesi: ttp://www.sportpsychologytoday.com/sport-psychology-for-coaches/what-is-mental-training/. 19 Haziran 2015.

Efil, İ. (1994). İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 80.

Eichstaedt, C.B., Laway, B.W. (1992). Physical Activity for Individual with Mental Retardation. 2nd ed. Illinois USA: Human Kinetics Books, Champaign.

Ekin, İ. (1996). A'dan Z'ye Dengeli Beslenme. Ankara: Spormed Yayınları.

Ekşi, A. (1990). Çocuk, Genç, Ana Babalar. Ankara: Bilgi Yayınevi.

El-belhi, E.Z.A. (2012). Beden ve Ruh Sağlığın Koruma Yönleri ve Tavsiyeler. Ankara: Endülüs Kitap.

Elias, N. (2002). Spor ve Şiddet Üzerine. Toplumbilim Dergisi (Çev. Salkıyan, P.). 16, 89-100.

Elias, N., Dunning, E. (1986). Quest For Excitement: Sport And Leisure in The Civilizing Process. Oxford: Blackwell.

Engelli Bireyler için Destek Eğitim Programları (2010). Erzurum: Mega Ofset.

Epuran, M. (1982). Ghidul Psihologic al Anrenoruliu, A.N.E.F.S Çeviri: Olaru, A. M. Bucureşti.

Er, T. (1997). Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Gazi Yayınları.

Erdemli, A. (1996). İnsan, Spor ve Olimpizm Spor Felsefesi Yazıları. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Erdoğan, İ. (1997). İşletmelerde Davranış. İstanbul: Dönence Yayınları.

Ergen, E., Demirel, H., Güner, R., Turnagöl, H., Başoğlu, S., Zergeroğlu, A.M., Ülkar, B., Hazır, T. (2011). Egzersiz Fizyolojisi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Erkal, M.E. (1982). Sosyolojik Açıdan Spor. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Erkal, M.E., Güven, Ö., Ayan, D. (1998). Sosyolojik Açıdan Spor. 3. baskı. İstanbul: Der Yayınları.

Ersoy, G. (2001). Egzersiz ve Spor Yapanlar için Beslenme. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ersoy, G., Hasbay, A. (2008). Spor ve Beslenme. Ankara: Klasmat Yayınevi.

Ersoy, Ö., Avcı, N. (2000). Özel Eğitimi Olan Bireyler ve Eğitimleri. İstanbul: Ya-Pa Yayın.

Feltz, D. L. (1988). Self Confidence and Sport Performance, Exercise and Sports Science Reviews, 16: 423-458.

Fişek, K. (1998). Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi. Ankara: Bağırgan Yayınevi.

Fleck, S.J., Kraemer, W.J. (1997). Designing Resistance Training Programs. 2nd edition. Champaign IL: Human Kinetics.

Fox, E.L., Bowers, R.V., Foss, M.L.,(1988). The Physiological Basis of Physical Education and Athletics. 4th edition. Philedephia: Saunders College Publishing.

Fox, E.L., Bowers R.W., Foss, M.L. (1999). Beden Eğitimi ve Sporun Fizyolojik Temelleri. Çeviri: Cerit, M. Ankara: Bağırgan Yayınevi.

Funk, Daniel C., Beaton, A and Alexandris, Costas. (2012). Sport Consumer Motivation: Autonomy and Control Orientations That Regulate Fan Behaviours. Sport Management Review, 15, 355–367.

Gallahue, D., Ozmun, J.C. (1995). Understanding Motor Development: Infants, Children, Adolescents, and Adults. Dubuque Lowa: Wm C. Brown&Benchmark Publish.

Gallahue, D.L., Ozmun, J.C., Goodway, J. (2013). Motor Gelişimi Anlamak–Bebekler, Çocuklar, Ergenler, Yetişkinler. 7. baskı. Çeviri: Özer, D., Aktop, A. Ankara: Nobel Yayınevi.

Gençel, Ö. (2006). Müzikle Tedavi. Kastamonu Eğitim Dergisi. 14 (2), 697–706.

Göknar, Ö. (2010). Özgüven Kazanmak, 2. Baskı. Ankara: Arkadas Yayınevi.

Grosser, M. Brüggemann, P., Zintl, F. (1986). Leistungssteuerung in Training und Wettkampf. München : BLV Verlagsgesellschaft.

Grosser, M., Starischka, S., Zimmermann, E. (2002). Konditionstraining. München: BLV Verlagsgesellschaft.

Guyton, A.C., Hall, J.E. (2007). Tıbbi Fizyoloji. 11. baskı. Çeviri Editörü: Çavuşoğlu, H. Ankara: Nobel Tıp Kitap Evleri.

Guttman, A. (1986). Sport Spectators. New York: Colombia University Pres.

Güler, M. (2005). Artistik Cimnastikle İlgilenen Elit Sporcuların Kişilik Yapısı. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Günay, M., Cicioğlu, İ. (2001). Spor Fizyolojisi. 1. baskı. Ankara: Gazi Büro Yayınevi.

Gündüz, N. (1997). Antrenman Bilgisi. 2 baskı. İzmir: Saray Kitapevi.

Güneş, Z. (2009). Spor ve Beslenme. 5. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.

Gür, A. (1979). Spor ve Sosyal Sınıflar. İstanbul: Aydınlık yayınları, İstanbul Yayınları.

Güven, Ö. (1999). Türklerde Spor Kültürü. Geliştirilmiş İkinci Baskı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Haibach, P., Reid, G., Collier, D. (2011). Motor Learning and Development Hardcover. First edition. USA: Human Kinetics Champaign IL.

Harmandar, İ.H. (2004). Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Harmensen, L. (1969). Anaerobic Energy Realese. Med. Scı. Sport. 1, 32-38.

Harmer, J. (1992). The Practice of English Language Teaching. Singapore: Longman Handbooks of Language Teachers.

Harre, D. (1978). Trainingslehre. Berlin: Sportverlag.

Harre, D. (1982). Principles of Sports Training. Berlin: Sportverlag.

Hasbay, A., Ersoy, G. (2005). Sporcu Beslenmesi. Ankara: Sağlık Bakanlığı ve GSGM Yayınları.

Hatipoğlu, D., Aydın, M.B. (2007). Bastır Ankaragücü: Kent, Kimlik, Endüstriyel Futbol ve Taraftarlık. 1. baskı. Ankara: Epos Yayınları.

Hendry, J., Kerr, R. (1983). Communication Through Physical Activity for Learning Disabled Children.Perceptual and Motor Skills,56(1), 155-158. doi:10.2466/pms.1983.56.1.155

Heper, E., Sertkaya, Ö., Koca, C., Ertan, H., Kale, M., Terekli, S., Karabudak, E., Demirhan, G. (2012). Spor Bilimlerine Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Hjelle, L.A., Ziegler D. J. (1976). Personality Theories: Basic Assumptions, Research and Applications. Newyork: McGraw-Hill Book Company.

Hole, J. W. (1990). Human Anatomy and Physiology. USA: Wm. C. Brown Publishers.

Hollmann, W., Hettinger, T. (1980). Sportmedizin: Arbeits und Trainingsgrundlagen. 2. Aufl. Schattauer, Stuttgart.

Holmes, P., S. Collins, D. J. (2001). The Pettlep Approach to Motor İmagery. A Functional Equivalence Model For Sport Psychologists. Journal Of Applied Sport Psychology, 13 (1), 60-83.

Hotz, A. (1994). Meine Spieler haben vielleicht mehr Talent und Klasse, Deine aber das Entscheidende mehr Willen zum Sieg und mehr Selbstvertrauen!“. Gedanken zum Coaching“ als Dialog zwischen.Vertragspartnern“. Leistungssport, 24.

Huizinga, J. (2006). Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme. 2. baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hultman, E., Sjöholm, J. (1986). Biochemical Causes of Fatigue, Human Muscle Power, edition: N. Jones, N. McCartney ve A.J.McComas, Human Kinetics.

Hultman, E., Spriet, L.L. (1986). Skeletal Muscle Metabolism, Contraction Force and Glycogen Utilization During Prolonged Electrical Stimulation in Humans. J Physiol. 374, 493-501.

İkizler, C., Karagözoğlu, C. (1997) Sporda Başarının Psikolojisi. İstanbul: Alfa Basım.

İnal, R. (2008). Küreselleşme ve Spor, Küreselleşmenin Spora Etkileri. İstanbul: Evrensel Basım Dağıtım.

Judelson, D.A., Maresh, C.M., Anderson, J.M., Armstrong, L.E., Casa, D.J., Kraemer, W.J., Volek, J.S. (2007). Hydration And Muscular Performance: Does Fluid Balance Affect Strength, Power And High-İntensityEndurance? Sports Med, 37 (10), 7-21.Kamar, A. (2003). Sporda Yetenek Beceri ve Performans Testleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kalyon, T.A. (1997). Özürlülerde Spor. Ankara: Bağırgan Yayınevi.

Kanbir, O. (2007). İnsan Anatomisi, Hareket Sistemi. Ankara: Baran Matbaacılık.

Karageorghis, C.I., Peter, C.T. (2015). Spor Psikolojisi. Editör: Demir E. Ankara: Nobel Yayınları.

Karagözoğlu, C. (2005). Sporda Psikolojik Destek. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Karagül, T., Kızal A., Bayrak C. (1993). Beden Eğitimi Öğretim Yöntemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Karahüseyinoğlu, M.F. (2012). Küresel Eksende Türk Sporları. İstanbul: Kum Saati Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Karamızrak, N. (2014). Ses ve Müziğin Organları İyileştirici Etkisi. Koşuyolu Heart Journal;17(1), 54-57

Kazan, B. (2009). Türkiye'de Futbol, Fanatizm ve Şiddet. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.

Keske, G. (2007). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kullandıkları Öğretim Yöntemleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.

Kızılçelik, S. (1996). Sosyoloji Teorileri III. İzmir: Saray Tıp Kitabevleri.

Kocatürk, U. (1999). Tıp Terimleri Sözlüğü. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Koçyiğit, S., Tuğluk, M.N. ve Kök, M. (2007). Çocuğun Gelişim Sürecinde Eğitsel Bir Etkinlik Olarak Oyun. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16, 324-242.

Konter, E. (1995). Sporda Motivasyon. İzmir: Saray Tıp Kitapevi

Konter, E. (1998). Sporda Psikolojik Hazırlığın Teori ve Pratiği. Ankara: Bağırgan Yayınevi.

Konter, E. (2006). Spor Psikolojisi El Kitabı. 6. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Konyalıoğlu, A. P. (2013). Bilinçli Hipnoz İle Sınav Kaygısı Programının Üstün Zekâlı Öğrencilerin Sınav Kaygılarını Azaltmadaki Etkilerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmış doktora tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi: İstanbul.

Koruç, Z. (2002). Sporda Self Determinasyon Kuramı, Antalya: 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 279-285,

Koruç, Z. (2008). Spor Psikolojisi. Web Sitesi*:* http://psikoloji-phantasmal.blogspot.com.tr/2008/02/spor-psikolojisi.html, 30 Ağustos 2015.

Köknel, Ö. (2005). Kaygıdan mutluluğa kişilik. İstanbul: Akdeniz Yayınları.

Kulak, A., Kerkez, İ.F., Aktaş. Y. (2011). Zihinsel Antrenman Programının 10 – 12 Yaş Futbolcularda Bazı Motor Özelliklere Etkisi Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. Of Sport Sciences, 22 (3), 104–114.

Laker, A. (2000). Beyond the Boundaries of Physical Education; Education Yung People for Citizenship and Social Responsibility. London: Routledge Falmer.

Lazarus, R. S. (1991). Emotion and adaption. New York: Oxford University Press, Inc.

Letzelter, M. (1972). Systematische Aufgliederung des Krafttrainings. Die Lehre der Leichtathletik.

Lubbers, P. (2015). Sports Psychology: An Integrated Approach to Mental Skills Training United States Tennis Association (USTA). Web Sitesi: http://www.usta.com/Improve-Your-Game/Sport Science/117721_Sports_Psychology_An_Integrated_ Approach_to_ Mental_Skills_Training/ 30 Ağustos 2015.

Lukaski, H.C. (1995). Micronutritiens (Magnesium, Zinkand Cupper): Are Mineral Suplemants Needed for Athletes? İnternational Journal of Sport Nutrition, 5, 74-83.

Lullies, H. (1973). Erregung und Erregungsleitung: Nervenphysiologie. In:KurzgefaBtes Lehrbuch der Physiologie, 3.Aufl. Keidel.W.(Hrsg.).Thieme,Stuttgart.

Madsen, K., Pedersen, P.K., Djurhuus, M.S., Klitgaard, N.A. (1993). Effects of Detraining on Endurance Capacity and Metabolic Changes During Prolonged Exhaustive Exercise. J Appl Physiol, 75 (4), 1444-1451.

Martens, R. (1988). Başarılı Antrenörlük. Çeviri: Büyükonat, T. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Martens, R. (2012). Successful Coaching. Fourth Edition. USA: Human Kinetics, Champaign.

Martin, D., Carl, K., Lehnertz, K. (2001). Handbuch Trainingslehre. 3. Auflage. Verlag Schordorf:Hoffmann.

Matwejew, L.P. (1972). Die Periodisierung des Sportlichen Trainings. Leistungssport 2 (6).

Mayer, J.D., Salovey, P. (1995). Emotional İntelligence and the Construction and Regulation of Feelings. Applied and Preventive Psychology, 4 (3), 197-208.

Mazıcıoğlu, N. (2010). Personal Fitness Trainer. Blue Vision Fitness Akademi. 1 baskı. İstanbul: Scala Matbaacılık.

McArdle, W.D., Katch, F.I., Katch, V.L. (2009). Exercise Physiology: Energy, Nutritionand Human Performance. 7th edition. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins.

McCall, K.A., Huang. C.H., Fierke, C.A. (2000). Function and Mechanism of Zinc Metalloenzymes. J Nutr, 130, 1437-1446.

Mcgill, O. (1997). Hipnoz ve Meditasyon. İstanbul: Kuraldışı Yayınevi.

MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü (2009) Ortaöğretim Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı, 9.-12. sınıflar. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (MEB ORGM). Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı. http://mebk12.meb.gov.tr /meb_iys_ dosyalar /06/14/747031/dosyalar/2013_01/11100900_zeleitimelkitab.pdf

MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü (2013). Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı. Ortaokul 5.-8. sınıflar. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü (2014). Mesleki Eğitimi ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Modülü. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Meriç, N. (1992). Medya Bilgilendirmesi Karşısında Nasıl Tavır Takınmalıyız. Yeni Dünya Dergisi, 1 (12), 30-31.

Mooney, C.G. (2013). Theories of Childhood.: An Introduction to Dewey, Montessori, Erikson, Piaget & Vygotsky. Redleaf Pres.

Mosston, M., Asworth, S. (1986). Teaching Physical Education.Third Edition. Columbus OH: Merrill Publishing Company.

Muratlı, S. (1976). Antrenman ve İstasyon Çalışmaları. 1. baskı. Ankara: Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenleri Derneği.

Muratlı, S. (1997). Antrenman Bilimi Işığı Altında Birey ve Spor. Ankara: Bağırgan Yayınevi

Muratlı, S., Kalyoncu, O., Şahin, G. (2007). Antrenman ve Müsabaka. 2.baskı. İstanbul: Ladin Matbaası.

Muratlı, S., Kalyoncu, O., Şahin, G. (2011). Antrenman ve Müsabaka. 3. Baskı. İstanbul: Kalyoncu Spor Danışmanlık San.Tic. Ltd.Şti.

Muratlı, S., Toraman, F., Çetin, E. (2000). Sportif Hareketlerin Biyomekanik Temelleri. Ankara: Bağırgan Yayınevi.

Murphy, J. (2011). Özgüven ve Özsaygı Kazanmak, Çeviri: Batur, M. (1.Baskı), İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Nalbant, S. (2011). 14 Haftalık Fiziksel Aktivite Programının Down Sendromlu Çocukların Motor Gelişimleri ve Günlük Yaşam Aktiviteleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

Nizamlıoğlu, M., Çumraligil, B. (2001). Spor ve Beslenme. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Orhaner, E., Tunç. A. (2001). Özel Öğretim Yöntemleri. Ankara: Gazi Kitabevi.

Ozan, H. (2004). Özet Anatomi. İstanbul: Kelebek Matbaacılık.

OXFORD, (2012). Oxford Wordpower Dictionary: English-English-Turkish.UK: Oxford University Press.

Özakkaş, T. (1995). Gerçeğin Dirilişine Kapı; Hipnoz. 1. Baskı. Kayseri: Özak Yayınevi.

Özakkaş, T., İsmayılov, V.N. (2015). Psikiyatrik Problemlerde Hipnozun Pratik Uygulama Alanları. Web Sitesi: Http://Www.Psikoterapi.Org/Mod/Page/View.Php?İd=56. 25 Temmuz 2015.

Özbay, M. (Tarihsiz). Ana Dili Öğretiminde Sözel Zekânın Önemi. Erişim adresi: http://journal.qu.edu.az/article_pdf/1037_485.pdf. 10 Ağustos 2015.

Özcan, K. (1999). Yöneticilerde Karar Verme ile Kaygı ilişkileri, Teknoloji Eğitimi Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Özdogan, B. (1997). Birey ve Oyun. 2. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özer, D.S. (2001). Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özer, D., Özer, K. (2012). Çocuklarda Motor Gelişim.7. Baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Özerkan, N. K. (2004). Spor Psikolojisine Giriş Temel Kavramlar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özerkan, N.K. (2010). Zihinsel Antrenman. Web sitesi: http://forum.bedenegitimi.gen.tr/zihinsel-antrenman t10089.html?s=f3ebfab7a1a370d6b9fe8c4f701c39b5&amp, 23 Haziran 2015.

Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S. (1988). Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar. Özel Eğitime Giriş. Ankra: Karatepe Yayınları.

Öztürk, F. (1998). Toplumsal Boyutlarıyla Spor. Ankara: Bağırgan Yayınevi.

Paker, H.S. (1996). Sporda Beslenme. 3. Baskı. Ankara: Gen Matbaacılık Ltd. Şti.

Philbin, J. (2004). High-Intensity Training.Champaign IL: Human Kinetics.

Pehlivan, Z., Daşdan Ada, E.N. (2011). Kişilik Gelişimi İçin Beden Eğitimi Ders Uygulamaları. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Özel Sayısı, 83-95.

Pekcan, G. (2008). Beslenme Durumunun Saptanması. Editörler: Baysal, A., Aksoy, M., Bozkurt, N. ve diğerleri. Yenilenmiş 5. baskı, Ankara. Hatiboğlu Yayınevi.

Prasad, A.S. (1985). Clinical Manifestations of Zinc Deficiency. Ann Rev Nutr, 5, 341–363.

Reimers, K., Ruud, J. (2000). Essentials of Strength Training and Conditioning. Second edition. Omaha, Nebraska: Creighton University.

Renklikurt, T. (1973). Antrenman ve Fizyolojik Özellikleri. İstanbul: İstanbul Matbaası.

Reynolds, C. (2002). Ruhsal Zindelik. Çeviri: Mercan, A. İstanbul: Beyaz Balina Yayınları.

Richardson, S.O., Andersen, M.B., Morris, T. (2008). Overtraining Athletes.Personel Journeys in Sport. Champaign IL: Human Kinetics.

Rieder, H., Lehnertz, K. (1991). Bewegungslernen und Techniktraining. Schorndorf: Hofmann Verlag.

Roberts, G.C. (1992). Motivation in Sport and Exercise, Conceptual Constrains and Convergence. İllinois: Human Kinetics Boks Champaign.

Rolff, K. (1976). Möglichkeiten des Aufwarmens vor Wettkampfen und Ihre Effektivitat. Die Lehre der Leichtathletik.

Sabuncuoğlu, Z., Tüz, M. (2005). Örgütsel Psikoloji. 5.Baskı. Bursa: Furkan Ofset.

Saraç-Yılmaz, L., İnce, M.L., Kirazcı, S., Çiçek, Ş. (2005). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Sınıf Zaman Yönetimi Davranışları ve Kullandıkları Öğretim Yöntemleri. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, (X) 2, 3-10.

Savucu, Y., Biçer, Y.S. (2008). Zihinsel Engellilerde Fiziksel Aktivitelerin Önemi. Türkiye Klinikleri Journal of Sport Sciences, 1 (2), 117-122.

Schmidt, R. (1991). Motor Learning and Performance: From Principles to Practise. Illinois-USA: Human Kinetics.

Senemoğlu, N. (2003). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Gazi Kitabevi.

Seyhan, H. (2015). Hipnoz Nedir. Web sitesi: Http://Www.Hipnotrick.Com/Hpnoz-Nedir/#Comments. 25 Temmuz 2015.

Sheehann, E. (1999). Kendi Kendine Hipnoz. 1.Baskı. Çeviri: Alfa Çeviri Grubu. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Short, F.X. (1995). Physical Fitness. In: Winnick JP, ed. Adapted Physical Education and Sport. 2nd ed. Illinois-USA: Human Kinetics Boks, Champaign.

Sönmez, T.G. (2002). Egzersiz ve Spor Fizyolojisi. Ankara: Birlik Matbaacılık ve Yayıncılık.

Sprinthall, N., Sprinthall, R. (1990). Educational Psychology (5), USA: Mc Graw-Hill Publishing Company.

Stein, C. (1963). The Clenched First Technique as a Hypnotic Procedure in Clinical Psychorherapy, Amencan Joumal of Clinical Hypnosıs, 6, 113-119.

Steinacker, J. M., & Lehmann, M. (2002). Clinical findings and mechanisms of stress and recovery in athletes. In M. Kellmann (Ed.), Enhancing recovery: Preventing underperformance in athletes. Champaign, IL: Human Kinetics.

Stewart,R.J., Wang, C.S., Shao, H. (2011). Complex Coacervates as a Foundation for Synthetic Underwater Adhesive. Advances in Colloidand Interface Science, 167 (1-2), 85–93.

Stone, M.H., Stone, M.E., Sands, W.A. (2007). Principles and Practice of Resistance Training. Champaign IL: Human Kinetics.

Syer, J., Connolly, C. (1998). Sporcular için Zihinsel Antrenman Rehberi. Çeviri: Erkan, F. U. Ankara: Bağırgan Yayınevi.

Şahan, T. (2010). Takım ve Bireysel Sporlarda Motivasyonu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

Şahin, T. (2013). Hipnoz ve Sağ Beyin İlişkisi. Web Sitesi: http://www. hipnoterapistanbul.com/hipnoz-ve-sag-beyin-iliskisi-hemisfer-teori/ 31 Temmuz 2015.

Şahin, T. (2015). Spor Performansa Hipnozun Güçlü Desteği. Web Sitesi: http://www. hipnoterapistanbul.com/spor-performansa-guclu-hipnoz-etkisi-2/ 25 Temmuz 2015.

Şinoforoğlu, O.T. (2006). İstanbul İlinde Elit Düzeyde Takım Sporları ile Uğraşan Sporcuların Zihinsel Antrenman ve Zihinsel Becerilerini Kullanma Düzeyleri Üzerine bir Araştırma. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Şirinkan, A., Erçiş, S. (2009). İlköğretim Okullarındaki Beden Eğitimi ve Spor Derslerinde Uygulanan Öğretim Yöntemleri ve Ölçme–Değerlendirme Kriterlerinin Araştırılması. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 3 (2), 184-189.

Talimciler, A. (2010). Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Tatar, Y. (1995). İşitme Özürlülerde Spor ve Ruhi Faydaları. "Özürlü/İşitme Özürlü Ekseninde bir Analiz". Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Taylor, J., Wilson, G. (2005). Applying Sport Psychology: Four Perspectives. USA: Human Kinetics Champaign.

Tazegül, Ü. (2012) Güreşcilerin Kişilik Özelilikleri ile Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.Kütahya:Kütahya Üniversitesi.

Thieß, G., Schnabel, G., Baumann, R. (1980). Training von A bis Z. Berlin: Sportverlag.

Tinning, R. (2008). Pedagogy, Sport Pedagogy, and The Field of Kinesiology. Quest, 60, 405-424.

Tippett, K. (2012). Einstein'ın Tanrısı. Çeviri: Aldoğan, G. İstanbul: h20 Kitap.

Trawick-Smith, J. (2010). From Playpen to Playground: The Importance of Physical Play for The Motor Development of Young Children. Literature Review Project from Head Start Body Start National Center for Physical Development and Outdoor Play.

TÜBİTAK (2006). Türkiye Özürlüler Araştırması 2002 İkincil Analizi. http://www.ozida.gov.tr/arastirma/ilerianaliz/ilerianaliz.doc.

Tükenmez, M. (2009). Toplum Bilim ve Spor. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Türkoğlu, A. (1991). 99 Soruda Eğitim Bilimine Giriş. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.

Türkömer, Ş., Sağır, Z.N. (1994). Zihinsel Engelliler Beden Eğitimi Kılavuzu. Ankara: Gençlik Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, Türkiye Özürler Spor Federasyonu.

UNICEF (1987). Childhood Disability, Prevention and Rehabilitation, Programme Guidelines. Volume 8.

Uçkun, B. (2012). Hypnotistanbul Bilinçaltı Eğitim Merkezi. Kendi Kendine Hipnoz (Otohipnoz) Eğitimi. Web Sitesi: http://hypnotistanbul.com/kendi-kendine-hipnoz/. 25 Temmuz 2015.

Üngüren, E., Cengiz, F., Algür, S. (2009). İş Tatmini ve Örgütsel Çatışma Yönetimi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Konaklama İşletmeleri Üzerinde Bir Araştırma, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 27 (8), 36-56.

Ünlü, H., Aydos, L. (2007). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kullandıkları Öğretim Yöntemleri. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(1), 40-51.

Weineck,J. (2000). Optimales Training. 10. Auflage. Erlangen (Balingen).

Widmaier, E.P., Raff, H., Strang, K.T. (2010). İnsan Fizyolojisi. 10 Baskı. Çeviri Editörü: Demirgören, S. İzmir: Güven Kitabevi.

Wilmore, J.H., Costill, D.L. (1988). Training for Sport and Activity. The Physiological Basis of Conditioning Process. Champaign IL: Human Kinetics.

Woodman, T., Hardy, L. (2003). The Relative Impact of Cognitive Anxiety and Self-Confidence Upon Sport Performance: Meta-Analysis. Journal of Sport Sciences, 21, 443-457.

Voigt, D. (1998). Spor Sosyolojisi. Çeviri: Altay, A. İstanbul: Alkım Yayınları.

Yanbastı, G. (1996). Kişilik Kuramları. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Yavuz, H. U. (2002). Yüzme, Paletli Yüzme ve Atletizm Branşlarındaki Bazı Sporcuların Anksiyete ve Depresyon Durumları ile Reaksiyon Zamanlarının Belirlenmesi ve Karşılaştırılmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Yetim, A.A. (2010). Sosyoloji ve Spor. 4. baskı. Ankara: Berikan Yayınevi.

Yıldıran, İ., Karaküçük, S, İmamoğlu, A.F, Ekenci, G. (1993). Beden Eğitimi ve Spor Öğrenimi Veren Yükseköğrenim Kurumlarının Öğretim Programlarının Toplumsal Beklentilere Uygunluk Düzeyleri Bakımından Analizleri. Eğitim Dergisi, 3, 56.

Yıldırım, F. (2013). Sportif Sürekli Kendine Güven Alt Ölçeğinin Uyarlanması ve Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerde Sportif Sürekli Kendine Güvenin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi.

Yüksel, M. (2014). Cinsiyet ve Spor. Tarih Okulu Dergisi, 7 (19), 663-684.

Zaciorskij, V.M. (1972). Die Körperlichen Eigenschaften des Sportlers. Berlin–Frankfurt-München: Bartels & Wernitz.

Zaciorskij, V.M. (1977). Die Körperlichen Eigenschaften des Sportlers. 3. Auflage. Berlin–Frankfurt-München: Bartels & Wernitz.

Zatsiorsky, V.M., Kraemer, W.J (2006). Science and Practice of Strenght Training. 2nd Edition. Champaign IL: Human Kinetics.

Zel, U. (2001). Kişilik ve Liderlik. Ankara: Seçkin Yayınları.

3. Basım

SPOR PAZARLAMASI

Prof. Dr. Metin ARGAN
Yrd. Doç. Dr. Hakan KATIRCI

nobel

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1
Spor ve Beden Eğitimi No.:
ISBN : 978-605-320-
© 3. Basım, Şubat 2015

SPOR PAZARLAMASI
Prof. Dr. Metin ARGAN - Yrd. Doç. Dr. Hakan KATIRCI

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Argan, Metin., Katırcı, Hakan.
Spor Pazarlaması / *Metin Argan, Hakan Katırcı*
3. Basım, X+422 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-
1. Spor Pazarlaması 2. Hizmet Pazarlaması

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Günümüzün artan rekabet ortamında her alanda olduğu gibi, spor alanında da gerekli çalışmaların yapılması büyük önem taşır. Gelişmiş ülkelerde spor alanında son dönemlerde yapılan çalışmalara bakıldığında "Spor Pazarlaması" kavramının ön plana çıktığı görülür. Spor pazarlaması kavramı sadece spor organizasyonu bakımından değil, uluslararası bazda önem taşıyan bir kavramdır. Çünkü, günümüzde spor ulusal sınırları aşarak uluslararası tanıtım, turizm vb. anlamlar yüklenmiştir. Günümüzde bilimselliğe ve profesyonel bakış açısına dayanmayan çalışma ve çabaların başarıya ulaşması son derece zordur. Elimizde ne kadar kaliteli bir ürün olursa olsun, eğer bu ürünü uygun bir şekilde hedef kitleye sunamıyorsak problem var demektir. Bu problemin çözümünün en iyi yöntemi de, konuya olan bakış açısının bilimsel bir anlam taşımasıdır.

Spor pazarlaması kavramı, Amerika gibi bu alanda öncü olan gelişmiş ülkelerde de yeni sayılabilecek bir akademik alandır. Spor pazarlamasının yeni, ancak çok hızlı gelişen bir alan olduğu görülmektedir. Amerika gibi bu işin başını çeken ülkelerde, özellikle 1990'lı yıllarda spor pazarlamasının değişik alanlarında kitap, dergi ve makale sayısında hızlı bir artışın olduğu görülebilir. Sponsorluk, taraftarlık, lisanlı spor ürünleri, spor organizatörlüğü vb. konularda akademik çalışmalar hızla artmaya başlamıştır.

Ülkemiz açısından ele alındığında, spor pazarlamasının yeni bir çalışma alanı olduğu görülür. Ancak, spor pazarlaması ile ilgili yeni şirketlerin kurulması, araştırma şirketlerinin spor ile ilgili çalışmalara başlaması, büyük spor kulüplerinin şirketleşmeye çalışmaları ve lisanslı spor ürünlerine verilen önemin artması sonucunda bir gelişme yaşandığı gerçektir.

Gerek gelişmiş ülkelerde spor pazarlamasının gösterdiği gelişim, gerekse ülkemizdeki bu gelişmeler, bu kitabın yazılmasında itici bir güç olmuştur. Bu kitap ile ülkemizdeki spor pazarlaması alanına bir derece de olsa katkı yapmayı hedeflemekteyiz.

Bir eserin ortaya çıkmasında çoğu zaman o eseri yazanlar kadar pay sahibi olan insanlar bulunmaktadır. Özellikle verdikleri destek ile bu kitabın ortaya çıkmasında büyük pay sahibi olanlardan söz etmenin gerekliliğine inanıyoruz. Bu bakımdan, spor pazarlaması kavramını ilk kez kafamızda şekillendiren, bizi bu konuya yönlendiren ve kitabın yazılma aşamasının her adımında bizlere rehberlik yapan değerli hocamız Sayın Prof. Dr. Yavuz ODABAŞI'ya teşekkürlerimizi borç biliriz. Bunun yanı sıra kitabın yazılma aşamasında bizleri yüreklendiren ve her anlamda katkı ve desteklerini sunan Prof. Dr. Fethi HEPER ve Yılmaz ÜRPER'e şükranlarımızı sunarız.

Kitap yazma zahmetli ve uzun süren bir süreci gerektirir. Bu sürecin başarılı bir şekilde tamamlanması yakın çevremizdeki insanların manevi destekleri ile olasıdır. Bu bağlamda, başta kitabın yazılma, okunma ve düzeltme aşamasında fikri ve manevi desteği veren Mehpare TOKAY ARGAN'a ve her düzeyde destek veren tüm değerli insanlara teşekkürlerimizi sunarız. Bunun yanı sıra, manevi destekleri ile bizleri yüreklendiren, destekleyen ve her zaman yanımızda olan ailelerimize daima minnettar kalacağız.

Ekim 2007

Yrd. Doç.Dr. Metin ARGAN
(margan@anadolu.edu.tr)
Arş. Gör. Hakan KATIRCI
(hkatirci@anadolu.edu.tr)

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

SPOR ENDÜSTRİSİ VE SPOR PAZARLAMASI 3
SPOR ENDÜSTRİSİ KAVRAMI 3
SPOR ENDÜSTRİSİNİN BOYUTLARI 5
SPOR ENDÜSTRİSİNİN BÜYÜMESİNİ VE GELİŞMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 9
SPOR PAZARLAMASI KAVRAMI 20
SPOR PAZARLAMASI İLE DİĞER BİLİM DALLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ 26
SPOR PAZARLAMASININ FARKLI ÖZELLİKLERİ 29

İKİNCİ BÖLÜM

SPOR PAZARLAMASININ YÖNETİMİ 41
SPOR FİRMASININ VİZYON, MİSYON VE AMAÇLARI 44
DURUM ANALİZİ 48
SPOR PAZARLAMA ARAŞTIRMASI VE BİLGİ SİSTEMİ 57
PAZAR BÖLÜMLEME 60
HEDEF PAZAR KARARLARI 61
SPOR PAZARLAMASI KARMA ELEMANLARI STRATEJİLERİ 62
PAZARLAMA YÖNETİM STRATEJİLERİ 65
PAZARLAMA STRATEJİLERİNDE DÜZELTME / AYARLAMA YAPMA 69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PAZARLAMA BİLGİ SİSTEMİ VE PAZARLAMA ARAŞTIRMASI 73
PAZARLAMA BİLGİ SİSTEMİ 73
PAZARLAMA BİLGİ SİSTEMİNİN ELEMANLARI 75
PAZARLAMA ARAŞTIRMASI KAVRAMI 78
SPOR PAZARLAMA ARAŞTIRMASININ ÖNEMİ 82
SPOR PAZARLAMA ARAŞTIRMASININ AMAÇLARI 83
SPOR PAZARLAMA ARAŞTIRMASININ SINIRLILIKLARI 85
SPOR PAZARLAMASINDA ARAŞTIRMA ÇEŞİTLERİ 86

PAZARLAMA ARAŞTIRMA SÜRECİ 90
PROBLEMİN TANIMLANMASI 91
ARAŞTIRMANIN DİZAYNI 93
VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ VE ŞEKLİNİN DİZAYNI 93
ÖRNEKLEME 101
VERİLERİN ANALİZ EDİLMESİ VE YORUMLANMASI 105
ARAŞTIRMA RAPORUNUN HAZIRLANMASI 106

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜKETİCİ DAVRANIŞI 109
SPORDA TÜKETİCİ KAVRAMI 109
SPOR TARAFTARLIĞI 114
SPORDA TÜKETİCİ DAVRANIŞ MODELİ 123
KARAR VERME SÜRECİ 124
TÜKETİCİ KARAR TÜRLERİ 128
İÇSEL FAKTÖRLER (PSİKOLOJİK FAKTÖRLER) 129
DIŞSAL FAKTÖRLER (SOSYO-KÜLTÜREL FAKTÖRLER) 142
DURUMSAL FAKTÖRLER 148

BEŞİNCİ BÖLÜM

PAZAR BÖLÜMLEME VE KONUMLANDIRMA 153
PAZAR KAVRAMI 153
TÜKETİCİ PAZARLARININ BÖLÜMLENDİRİLMESİ 155
HEDEF PAZARLAR 182
PAZAR KONUMLANDIRMA 187
ENDÜSTRİYEL PAZARLARIN BÖLÜMLENDİRİLMESİ 192

ALTINCI BÖLÜM

SPOR ÜRÜNÜ 199
SPOR ÜRÜNÜ KAVRAMI 199
SPOR ÜRÜNÜNÜN SINIFLANDIRILMASI 209
SPOR ÜRÜNÜNÜN ELEMANLARI 212
SPOR ÜRÜNÜNÜN NİTELİKLERİ 217
LİSANSLI SPOR ÜRÜNLERİ 225
YENİ SPOR ÜRÜNLERİ 228

YEDİNCİ BÖLÜM

FİYAT 241
FİYAT KAVRAMI 241
FİYATLANDIRMA AMAÇLARI 243
FİYATLANDIRMA SÜRECİ 245
FİYATLANDIRMAYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 247
İÇSEL FAKTÖRLER 248
DIŞSAL FAKTÖRLER 257
FİYATLANDIRMA STRATEJİLERİ 269
FİYAT AYARLAMALARI 277

SEKİZİNCİ BÖLÜM

DAĞITIM 283
DAĞITIM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 284
SPOR MAL VE HİZMETLERİNİN DAĞITIMI 285
DAĞITIMIN SAĞLADIĞI YARARLAR 287
ARACILARIN FONKSİYONLARI 287
KANAL TÜRLERİ 290
DAĞITIMIN YOĞUNLUĞU 294
DAĞITIM SİSTEMİNİN SEÇİLMESİ 296
SPOR PERAKENDECİLİĞİ 297
STADYUMLAR, SPOR SALONLARI VE DİĞER SPOR ALANLARI 309
STADYUM, SPOR SALONU VE DİĞER SPOR ALANLARININ İMAJI 313
BİLET DAĞITIM SİSTEMİ 315
DAĞITIM ARACI OLARAK SPOR MEDYASI 317

DOKUZUNCU BÖLÜM

TUTUNDURMA 329
TUTUNDURMA KAVRAMI 329
İLETİŞİM SÜRECİ 330
TUTUNDURMA PLANLAMASI 339
TUTUNDURMA KARMA ELEMANLARI 347
BÜTÜNLEŞİK PAZARLAMA İLETİŞİMİ 369

ONUNCU BÖLÜM

SPOR SPONSORLUĞU 375
SPONSORLUK KAVRAMI 375
SPOR SPONSORLUĞUNUN GELİŞİMİ 379
SPOR SPONSORLUĞU TÜRLERİ 384
SPOR SPONSORLUĞUNUN YARARLARI 388
İLETİŞİM ARACI OLARAK SPONSORLUK 391
TUTUNDURMA KARMASI VE SPONSORLUK 398
SPONSORLUĞUN AMACINA ULAŞMASINDA BÜTÜNLEŞİK PAZARLAMA İLETİŞİMİ 405
SPOR SPONSORLUĞUNUN KATEGORİLERİ 408
SPOR SPONSORLUĞUNUN KULLANIMI 411
KAYNAKLAR 413

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

Ahmet Hamdi İSLAMOĞLU, **Pazarlama Yönetimi (Stratejik ve Global Yaklaşım)**, 2. Baskı, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2000.

Asuman YALÇIN, Füsun SEZER, **Pazarlama Bilgileri**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1995.

Ali D. ARSEVEN, **Alan Araştırma Yöntemi (İlkeler, Teknikler, Örnekler)**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2001.

Ali YILDIRIM, Hasan ŞİMŞEK, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000.

Alvin C. BURNS, Ronald F. BUSH, **Marketing Research**, Prentice Hall, New York, 2000.

Aydemir OKAY, **Halkla İlişkiler Aracı Olarak Sponsorluk**, Epsilon Yayıncılık Hiz. San.Tic.Ltd. Şti. İstanbul, 1998.

Bern WISNER, **Applied Marketing**, Prentice-Hall, New Jersey, 1996.

Bernard J. MULLİN, Stephen HARDY and William A. SUTTON, **Sport Marketing**, Human Kinetics Publishers, Illionis, 1993.

Birol TENEKECİOĞLU, **Pazarlama Araştırması**, 1998.

Birol TENEKECİOĞLU, **Pazarlama Araştırması**, Eskişehir, 2000.

Bonnie L. PARKHOUSE, **The Management of Sport**, The Mc Graw Hill Books, St. Louis, 1996.

Bonnie L. PARKHOUSE, **The Management of Sport**, National Association Sport & Physical Education, Second Edition, 1996.

Bonnie L. PARKHOUSE, **The Management of Sport**, Mosby Publishers, St. Louis, 1998.

Brenda G. PITTS and David K. STOTLAR, **Fundamentals of Sport Marketing**, Fitness International Technology Inc., Morgantown, 1996.

Carl McDANIEL, Roger GATES, **Contemporary Marketing Research**, South Western College Publishing, Cincinnati, Ohio, 1999.

Carolyn F. SIEGEL, **Marketing: Foundations and Applications**, Irwin Mirror Press, Chicago, 1996.

Cemal YÜKSELEN, **Pazarlama Araştırması**, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2000.

Cemal YÜKSELEN, **Pazarlama, İlkeler – Yönetim**, Üçüncü Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, Ekim-2001.

Chris FILL, **Marketing Communications (Frameworks, Theories and Applications)**, Prentice Hall, 1995.

Chris FILL, **Marketing Communications (Contexts, Contents and Strategies)**, Second Edition, Prentice-Hall Europe, London, 1999.

Christine M. BROOKS, **Sports Marketing, Competitive Business Strategies For Sports**, Prentice Hall, New Jersey, 1994.

Christopher H. LOVELOCK, **Services Marketing**, Third Edition, Prentice-Hall International, Upper Saddle Rivers, 1996.

Courtland L. BOVEE, Michael J. HOUSTON and John V. THILL, **Marketing**, Second Edition, McGraw-Hill, Inc., New York, 1995.

D., MEISKOP, **Dimension of Choice**, Venture Publishing Inc., Cato Drive, 1991.

David A. STATT**, Understanding The Consumer**, MacMillan Business, London, 1997.

David RACHMAN, **Marketing Today**, Third Edition, The Dryden Press, Orlando, 1994.

Del I. HAWKINS, Roger J. BEST, Kenneth A. CONEY, **Consumer Behavior; Building Marketing Strategy**, Seventh Edition, Irwin McGraw-Hill, Boston, 1998.

Dominick SALVATORE, **Managerial Economics In A Global Economy**, Third Edition (International Edition), McGraw-Hill, Inc., New York, 1996.

Douglas J. DALRYMPLE, Leonard J. PARSON, **Marketing Management**, Sixth Edition, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1995.

Edwin MANSFIELD**, Managerial Economics, Theory, Application, and Cases**, Fourth Edition, WW.Norton & Company, New York-London, 1999.

Eric N. BERKOWİTZ, Roger A. KERIN, William RUDELIUS, Frederick G. CRANE, **Marketing**, First Canadian Edition, Homewood, 1991.

Eric N. BERKOWITZ, Roger A.KERIN, Steven W. HARTLEY and William RUDELIUS, **Marketing**, Fifth Edition, Irwin McGraw-Hill, Boston, 1997.

Frank BRADLEY, **Marketing Management (Providing, Communicating and Delivering Value)**, Prentice-Hall, London, 1995.

Fraser P. SEITEL**, The Practice of Public Relations**, SixthEdition, Prentice Hall International Inc., Englewood Cliffs, 1995.

Füsun ÖZTÜRK, **Toplumsal Boyutlarıyla Spor**, Bağırgan Yayımevi, Ankara, 1998.

Geoff LANCESTER, Lester MASSINGHAM, **Essential of Marketing**, Second Edition, McGraw-Hill Book Company, London, 1993.

George E. BELCH, Michael A. BELCH, **Introduction of Advertising and Promotion / An Integrated Marketing Communications Perspective**, Irvin, Third Edition, Chicago, 1995.

Gilbert A. CHURCHILL, **Marketing Research, (Methodolagical Foundation)**, Sixth Edition, The Dryden Press, Fort Worth, 1995.

Gilbert A. CHURCHILL, J.Paul PETER, **Marketing (Creating Value For Customers)**, Second Edition, International Edition, Irwin McGraw-Hill, Boston, 1998.

Gilbert A. CHURCHILL, **Marketing Research Methodological Foundations**, The Dryden Press, San Diego, 1999.

Graham J. HOOLEY, John A SAUNDERS and Nigel F. PIERCY, **Marketing Strategy & Competitive Positioning**, Second Edition, Prentici-Hall Europe, London, 1998.

Hakan KAVAKLI, **Her Yönüyle Pazarlama İletişimi**, (Sponsorlukta Tüketici Faydası Unutulmamalı), MediaCat Kitapları, Ankara, 2000.

Haluk GÜRGEN, Hikmet SEÇİM, Fermani MAVİŞ, Aydın Ziya ÖZGÜR, **Halkla İlişkiler Uygulamaları ve Örnek Olaylar**, Anadolu Üniversitesi, AÖF Yay. No: 431.

Hamdi A. İSLAMOĞLU, **Pazarlama Yönetimi: Stratejik ve Global Yaklaşım**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1999.

Helen WOODRUFFE, **Services Marketing**, Pitman Publishing, London, 1995.

Henry ASSAEL, **Marketing, Principles & Strategy**, The Dryden Press, Chicago, 1990.

İbrahim KIRÇOVA, **İşletmelerde Elektronik Ticaret**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2001-32, Mega Ajans, İstanbul, 2001.

İlhan CEMALCILAR, **Pazarlama: Kavramlar, Kararlar**, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1994.

İlhan CEMALCILAR, **Pazarlama (Kavramlar- Kararlar)**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1996.

İlhan CEMALCILAR, **Pazarlama Yönetimi**, Cilt 1, T.C: Anadolu Üniversitesi, A.Ö.F. Yay. No: 473, Eskişehir, 1998.

İlhan CEMALCILAR, **Pazarlama Yönetimi**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 885, Eskişehir, 2000.

İlhan CEMALCILAR, Tuncer TOKOL ve Diğerleri, **Reklamcılık ve Satış Yönetimi**, 1. Baskı, Anadolu Üniversitesi AÖF Yay. No: 41, Eskişehir, 1998.

İrfan ERDOĞAN, **Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri**, Birinci Basım, Emel Matbaası, Ocak, 1998.

James C. ANDERSON and James A. NARUS, **Business Market Management**, Prentice Hall, New Jersey, 1999.

James F. ENGEL, Martin R. WARSHAW and Thomas C. KINNEAR, **Promotional Strategy**, Seventh Edition, Richard D. Irwin Inc., Homewood, 1991.

James H. MYERS, **Segmentation and Positioning for Strategic Marketing Decisions**, American Marketing Association, Chicago, 1996.

James L. PAPPAS, Mark HIRSCHEY, **Managerial Economics**, Sixth Edition, The Dryden Press, Chicago, 1990.

James R. Mc. GUIGAN, R.Charles MAYER, Frederick H. DeB. HARRIS, **Managerial Economics**, Seventh Edition, West Publishing Company, Mineapolis, 1996.

James Mc. GUIGAN, R. Charles MAYER, Frederick H. DeB. HARRIS and Richard D. MARCUS, **Managerial Economics: Applications, Strategy And Tactics**, Eighth Edition, South-Western Collage Publishing, Cincinnati, Ohio, 1999.

Janet B. PARKS and Beverly R. ZANGER, **Sport and Fitness Management**, Human Kinetic Publishers, Illionis, 1999.

Janet B. PARKS, Beverly R.K. ZANGER and Jerome QUARTERMAN, **Contemporary Sport Management**, Human Kinetics Publishers, Illionis, 1998.

Jennifer DRURY, Cheri ELLIOT, **The Athlete's Guide To Sponsorship**, Velo Press, Colorado, 1998.

John A. HOWARD, **Consumer Behavior In Marketing Strategy**, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1986.

John A. HOWARD, **Consumer Behavior In Marketing Strategy**, Prentice-Hall International Editions, London, 1989.

John BURNET, Sandra MORIARTY, **Introduction To Marketing Communications**, Prentice-Hall, Upper Saddle River, New Yersey, 1998.

John C. MOWEN, **Consumer Behavior**, Fourth Edition, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1995.

John J. Lescher, **Online Market Research**, Addison Wesley Publishing Company, New York, 1995.

Kathleen A. DAVIS, **Sport Management**, Brown & Bencmark Publishers, Madison, 1994.

Kasım KARAHAN, **Hizmet Pazarlaması**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2000.

Kemal KURTULUŞ, **Pazarlama Araştırmaları**, Genişletilmiş Altıncı Baskı, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul Üniversitesi İşletme Fak. Yay. No: 274, 1998.

Len Tru WRIGHT, Margaret CRIMA, **The Marketing Research Process**, Prentice Hall, New York, 2000.

Leon G. SCHIFFMAN, Leslie Lazar KANUK, **Consumer Behavior**, Third Edition, Prentice-Hall International Editions, London, 1987.

Leon SCHIFFMAN, Leslie LAZAR KANUK, **Consumer Behavior**, Fourth Edition, Prentice-Hall International Edition, Englewood Cliffs, 1991.

Lila J. TRUETT, Dale B. TRUETT, **Managerial Economics, Analysis, Problems, Cases**, 6th Edition, South-Western College Publishing, Cincinnati, Ohio, 1998.

Mark HIRSCHEY, James L. PAPPAS, **Managerial Economics**, Eighth Edition (International Edition), The Dryden Press, Fort Worth, 1996.

Matthew D. SHANK, **Sports Marketing, A Strategic Perspective**, Prentice Hall, New Jersey, 1999.

Michael J. BAKER, Marketing Strategy and Management, Second Edition, Macmillan Press Ltd. Basingstoke, 1992.

Michael R. SOLOMON, **Consumer Behavior**, Second Edition, Allyn and Bacon, Boston, 1994.

Michael R. SOLOMON, Gary BANOSSY, Soren ASKEGAARD, **Consumer Behavior- A European Perspective**, Prentice Hall Europe, New York, 1999.

Mikael JIFFER, Magnus ROOS, **Sponsorship-A Way Communicating**, Ekerdis Förlag, Stockholm, 1999.

Mike WILSON, (Çeviren: Ayça HAYKIR), **Pazarlama Yönetimi**, MF Ltd. Şti., Ankara, 1993.

Muhittin KARABULUT, İsmail KAYA, **Pazarlama Yönetimi ve Stratejileri**, İşletme Fak. Yayın No. 198, İstanbul, 1988.

Naresh K. MALHOTRA, **Marketing Research (An Applied Orientation)**, Third Edition, Internetaional Edition, Prentice Hall International Inc., Upper Saddle River, 1999.

Naresh K. MALHOTRA & David F. BIRKS, **Marketing Research: An Applied Approach**, Prentice Hall, New Jersey, 2000.

Necmi GÜRSAKAL, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 2001.

Nessim HANNA and Richard WOZNIAK, **Consumer Behavior (An Applied Approach)**, Prentice-Hall, New Jersey, 2001.

Niyazi KARASAR, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

O.C. FERRELL, Michael D. HARTLINE, George H. LUCAS and David LUCK, **Marketing Strategy**, The Dryden Press, Fort Worth, 1998.

Otis BASKIN, Craig ARONOFF and Dan LATTIMORE, **Public Relations (The Profession and The Practice)**, Fourth Edition, McGraw-Hill, Boston, 1997.

Ömer Baybars TEK, **Pazarlama İlkeleri-Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları**, 8. Baskı, Beta, İstanbul, 1999.

Peter M. CHISNALL, **Marketing Research**, Fourth Edition, Mc-Graw Hill Book Company, London, 1992.

Phil SCHAAF, **Sports Marketing**, Prometheus Books, New York, 1995.

Philip KOTLER, **Marketing Management**, Seventh Edition, Prentice-Hall International Editions, Englewood Cliffs, 1991.

Philip KOTLER, **Marketing Management, Analysis, Planning, Implementation, and Control**, Eighth Edition, Prentice Hall of India, 1996.

Philip KOTLER, **Marketing Management (Analysis, Planning, Implementation And Control)**, Ninth Edition, International Edition, Prentice Hall International Inc. New Jersey, 1997.

Philip KOTLER, Gary ARMSTRONG, **Marketing An Introduction,** Fourth Edition, Prentice Hall International Inc, New Jersey, 1997.

Philip KOTLER, Gary ARMSTRONG, John SOUNDERS, Veronica WONG, **Principles of Marketing**, Second European Edition, Prentice Hall Europe, London, 1999.

Philip KOTLER, Gary ARMSTRONG, **Principles of Marketing**, Eighth Edition, Prentice-Hall International Inc., Saddle River, 1999.

Philip KOTLER, Gary ARMSTRONG, John SAUNDERS and Veronica WONG **Principles of Marketing**, Prentice Hall, New York, 1999.

Ramazan GEYLAN, **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, 1994.

Rauf ARIKAN, Yavuz ODABAŞI, **Tüketici Davranışları ve Tüketici Bilinci**, Anodulu Üniversitesi, Açık Öğretim Fak.Yay.No: 321, Eskişehir, 1998.

Rıdvan KARALAR, **Yönetim Ekonomisi**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, 2001.

Richard P. BAGOZZI, Jose Antonio ROSA, Kirti Sawhney CELLY and Francisco CORONEL, **Marketing Management**, Prentice Hall, New Yersey, 1998.

Robert L. CALLECAD and David K. STOTLAR, **Sport and Fitness Management, Carreer Strategies and Professional Content**, (Editors: Janet B. Parks and Beverly R.K. Zenger), Human Kinetics Books, Illionis 1990.

Robert R. REEDER, Edward G. BRIERTY and Bety H. REEDER, **Industrial Marketing (Analysis, Planning and Control)**, Second Edition, Prentice-Hall International Editions, Englewood Cliffs, 1991.

Russell S. WINNER, **Marketing Management**, Prentice Hall, New Jersey, 1999.

Rüveyde AKYÜREK, **Sponsorluk Planlaması**, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yay. No: 135. Eskişehir, 1998.

Sema TAPAN, **Sponsorluk: İşletmelerin Sanat Olaylarına Maddi Destek Vermeleri Üzerine Bir Araştırma**, (Boğaziçi Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümü), 1992.

Serhat HÜRKAN, **Yıkılmayan İmparatorluk Futbol**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000.

Seval YAKIŞAN, **Pazarlama Araştırması**, Atölye Burak Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Sevgi Ayşe ÖZTÜRK, **Hizmet Pazarlaması**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1028, Eskişehir, 1998.

Şakir DORUKKAYA, Aydın KIRATLI, Fatih K. EBİÇLİOĞLU, **Türkiye'de Futbol Kulüplerinin** Şirketleşmesi, Halka Açılması, Finansmanı ve Vergileme, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Stedman GRAHAM, Jeo Jeft GOLBBLATT and Lisa DELPY, **The Ultimate To Sport Event Management and Marketing**, McGraw Hill, New York, 1995.

Steven J. SKINNER, **Marketing**, Hougton Mifflin Company, Boston, 1990.

Thomas H. SAWYER and O. SMITH, **The Management of Sport, Clubs, and Recreaction**, Sagamore Publishers, 28, Illionis, 1999.

Thomas C.KINNEAR, Kenneth L. BERNHARDT, **Principles of Marketing**, Third Edition, Brown Higher Education, Glenview, 1990.

Tony PROCTOR, **Essentials of Marketing Research**, Prentice Hall, New York, 2000.

Tony YESHIN, **Integrated Marketing Communications**, Butterworth Heinemann, Oxford, 1998.

Tuncer TOKOL, **Pazarlama Araştırması**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı, Yayın no: 97, Bursa, 1996.

Türker BAŞ, **Anket**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001.

Velittin BALCI, **Spor Etkinliklerinin Planlanması ve Yönetimi**, Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1999.

Yavuz ODABAŞI, **Pazarlama İletişimi**, Anadolu Üniversitesi Yay. No: 851, İşletme Fakültesi Yay. No: 1, Eskişehir, 1995.

Yavuz ODABAŞI, **Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları ; No: 908, İşletme Fakültesi Yayınları No:2, Eskişehir, 1996.

Yavuz ODABAŞI, Gülfidan BARIŞ, **Tüketici Davranışı**, MediaCat Akademi, İstanbul, 2002.

Warren KEEGAN, Sandra MARIARTY, Tom DUNCAN, **Marketing**, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1992.

Werner. J. SEVERIN and James. W. TANKARD, (Çeviri. Ali Atıf BİR, Serdar SEVER), **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarının Kullanımı**, Kibele Sanat Merkezi, Eskişehir, 1994.

William F. SAMUELSON, Stephen G. MARKS, **Managerial Economics**, Second Edition, The Dryden Press, Fort Worth, 1995.

William M. PRIDE, O.C. FERRELL, **Marketing, Concepts And Strategies**, Tenth Edition, Houghton Mifflin Company, Boston, New York, 1997.

William F. SAMUELSON, Stephen G. MARKS, **Managerial Economics**, Third Edition, The Dryden Press, Fort Worth, 1999.

William G. ZIGMUND and Michael D'AMICA, **Basic Marketing**, West Publishing Company, Mineapolis, 1996.

William W. PRIDE and O. C. FERREL, **Marketing**, Hougton Mifflin Company, Boston, 1997.

William WELLS, John BURNETT and Sandra MORIARTY, **Advertising (Prenciples & Practice)**, Fourth Edition, Prentice-Hall, New Jersey, 1998.

MAKALELER

A. McDONALD, William A. SUTTON and R. MILNE, "Teamqual: Measuring Service Quality In Professional Team Sports", **Sports Marketing Quarterly**, Volume 4, Number 2, 1995.

A.Ercan GEGEZ, "Dağıtım Kanallarında Bayilik Sistemi ve Sistemin İşleyişi", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 7, Sayı 38, Mart-Nisan 1993.

Alev BELVİRANLI, "Kişiye Özel Devrimi Geliyor" **Capital**, Yıl.7, Sayı.2, Şubat, 1999.

Alfred SCHREIBER, "Your Big Event: Checklist to Prevent A Disaster", **Public Relation Quarterly**, Volume 36, Issue 3, 1991.

Alican KAVAS, "Ulusal Franchising Sistemleri Geliştirmede Başarı Koşulları", **Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi (Pİ)**, Cilt 1, Sayı 1, 2002.

Aysel ERCİŞ, Recai ÇINAR, "Dağıtım Kanallarında Çatışma ve İşbirliği (Soğuk Algınlığı İlaçları Üzerinde Erzurumda Bir Saha Araştırması", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 2, Sayı 10, Ocak-Şubat 1989.

Aysel ERCİŞ, "Dağıtım Kanallarında Güç ve Çatışma (Erzurumdaki Gıda Mamülleri Acente (Bayi) ve Toptancı Üzerinde Bir Saha Araştırması", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 7, Sayı 41Eylül-Ekim 1993.

Bettina T. CORNWELL, Isabell MAIGNAN, "An International Review of Sponsorship Research", **Journal of Advertising**, Volume 27, Issue 1, Spring 1998.

Brenda G. PİTTS, David K. STOTLAR, "Fundamentals of Sport Marketing", **Journal of Sport Management**, Volume 11, Number 1, January, 1998.

Cheri BRADISH, Anna H. LATHROP, Whitney SEDGIWICK, "Girl Power: Examinating The Female Pre-Teen And Teen As A Distinct Segment of Sport Marketplace", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 10, Number 1, 2001.

Claudio VIGNALI, "The Miwmap-Model For International Sport Sponsorship", **European Business Review**, Volume 97, Issue 4, 1997.

Colin Mc DONALD, "Sponsorship and The Image of The Sponsor", **European Journal of Marketing**, Volume 25, No, 11, 1991.

D. BRANCH, "Tapping New Markets : Women As Sport Consumer", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 8, Number 4, 1995.

Daniel F. MAHONY, Robert MADRIGAL and Dennis HOWARD, "Using The Psychologicgal Commitment To Team (PCT) Scale To Segment Sport Consumer Based on Loyalty", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 9, Number 1, 2000.

Daniel F. MAHONY, Anita M. MOORMAN, "Relationship Between The Attitudes Of Professional Sport Fans and Their Intentions To Watch Televised Games", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 9, Number 3, 2000.

Danniel S. MASON, "What is Sport Product And Who Buys It? The Marketing of Professional Sport Leagues", **European Journal of Marketing**, Volume 33, Number 3/4, 1999.

Daniel F. MAHONY, Anita M. MOORMAN, "The Relationship Between The Attitudes of Professional Sport Fans And Their Intentions To Watch Televised Games", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 9, Number 3, 2000.

Dave ARTHUR, Garry DOLAN & Micheal COLE, "The Benefit of Sponsoring Success: An Analysis of the Relationship Between Television Exposure and the Position of the Motorcycle Rider", **The Cyber- Journal of Sport Marketing**, Volume 2, Number 2, April, 1998.

David CUTLER, "Corporate Sponsorship: A Necessary Evil in Collegiate Athletics Today", **The Cyber-Journal of Sport Marketing**, Volume 2, Number 3, July 1999.

David SHANİ, Dennis M. SANDLER & Mary M. LONG, "Courting Women Using Sport Marketing: A Content Analysis of The US Open", **International Journal of Advertising**, Volume 11, Number 4, 1992.

D.W. MARSHALL, G.COOK, "The Corporate (Sports) Sponsor", **International Journal of Advertising**, Volume11, Number 4, 1992.

Dennis M. SANDLER, David SHANI, "Olimpic Sponsorship vs Ambush Marketing", **Journal of Advertising Research**, 1989.

Des THAWAITES,"Professional Football Sponsorship- Profitable or Profligate", **International Journal of Advertising**, Volume 14, Number 2, 1995.

Dimitra A. PAPADIMITRIOUS, Konstantinous KARTEROLIOTIS, "Services Quality Expectations in Private Sport And Fitness Centers: A Reexamination of The Factor Structure", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 9, Number 3, 2000.

Donald E.McCARVILLE, Cristopher M. FLOOD, Tabatha A. FROATS, "The Effectiveness of Selected Promotions on A Nonprofit Sporting Event Sponsor", **Journal of Sport Management**, Volume 12, Number 1, January, 1998.

Donald J. BOWERSOX, M. Bixby COOPER, **Strategic Marketing Channel Management**, McGraw–Hill International Editions, 1992.

Douglas M. TURCO, "The State of Tobacco Sponsorship in Sport", **Sport Marketing Qarterly**, volume 8, Number1, 1999.

Eoin GRIMES, Tony MEENAGHAN, "Focusing Commercial Sponsorhip on The International Corporate Audience", **International Journal of Advertising**, Volume 17, Number 1, 1998.

Fan HONG, "Commercialism and Sport in China: Present Stiuation and Future Expectation", **Journal of Sport Management**, Volume 11, Number 4, October, 1997.

Fatma DEMİRCİ, "Sponsorluk: Pazarlama İletişim Karması İçindeki Yeri ve Önemi", **D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt 12, Sayı II, 1997.

Fatma GEÇİKLİ, "Sponsorluk ve Reklam", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 13, Sayı 77, Eylül-Ekim 1999.

Frederick KROOP, "Attitudes Toward Beer And Tobacco Sport Sponsorship", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 8, Number 3, 1999.

Frederic KROPP, Anne M. LAVACK, Stephen J.S. HOLDEN, Vassilis DALAKAS, "Attitudes Toward Beer and Tobacco Sport Sponsorship", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 8, Number 3, 1999.

G. HASTINGS, "Sponsorship Works Differently from Advertising", **International Journal of Advertising**, Volume 3, Number 2, 1984.

Hülya COŞKUN, "Spor Sponsorluğu ve Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Sponsorluk Talimatı", **1. Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı**, 26-27 Mayıs, 2000, Ankara.

George R. MILNE, Williams A. SUTTON And Mark A. McDONALD, "Niche Analaysis: A Stretegic Measurement Tool For Managers", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 5, Number 3, 1996.

Hamdi İSLAMOĞLU, "Hizmet Pazarlamasında Ürün Politikaları", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 9, Sayı 50, Mart-Nisan 1995.

Hasan EKİNCİ, "İşletme Yönetimi Açısından Fiyatlandırma Politikalarının Önemi", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 14, Sayı 2000-02, Mart-Nisan 2000.

Harry J. COGILL, "Sponsorship and Corporate Contibutions", **Canadian Business Review**, Volume 18, Issue, 3, 1991.

Hyungil KWAN, Galen TRAIL, "Sport Fan Motivation: A Comprasion of American Students And International Students", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 10, Number 2, 2001.

Israel D. NEBENZAHL, Eugene D. JAFFE, "The Effectiveness of Sponsored Events in Promoting a Country's Image", **International Journal of Advertising**, Volume 10, Number 3, 1991.

İ.Füsun SEZER, **Sosyal Kampanya Sponsorlukları ve Türkiye Uygulamaları**, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu), 1997.

İlhan CEMALCILAR, "Pazarlama Karması (4'P) Kavramında Yeni Gelişmeler", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 1, Sayı 4, Temmuz-Ağustos, 1997.

İkbal AKSULU, "İşletmelerde Halkla İlişkiler Uygulamaları (İzmir İli İçinde Bir Araştırma)", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 5, Sayı 27, Mayıs-Haziran 1991.

J.A.F. NICHOLAS, Sydney ROSLOW and Sandipa DUPLISH, " Brand Recall and Brand Preference at Sponsored Golf and Tennis Tournaments", **European Journal Of Marketing**, Volume 33, Number 3/ 4, 1999.

James H. MC ALEXANDER, Dennis O. KALDENBERG, Koenig F. HAROLD, "Service Quality Measurement", **Journal of Health Care Marketing**, Volume 14, No 3, 1994.

James. M. GLADDEN and George R. MILNE, "Examining the Importance of Brand Equity in Professional Sport", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 8, Number 1, 1999.

James J. ZHANG, Dale G. PEASE And Dennis W. SMITH, "Relationship Between Broadcasting Media And Minor League Hockey Game Attendance", **Journal of Sport Management**, Volume 12, Number 2, April 1998.

J.Gery SHERRY, "The Key to Maximizing your Sport Sponsorship", **Public Relation Quarterly**, Volume 43, Number 1, Spring, 1998.

J. LAPIN, "How to Win with Sports", **Public Relation Journal**, Volume 43, 1987.

John AMIS, Trevor SLACK, Tim BERRET, "Sport Sponsorship As Distinctive Competence" **European Journal of Marketing**, Volume 33, Number 3/ 4, 1999.

John BURNET, Amil MENON and Denise T. SMART, "Sport Marketing: A New Ball Game With New Rules" **Journal of Advertising Research**, Volume 33, Number 5, 1993.

Jun HOGA, "Business Fluctation and Sport Industry in Japan: An Analaysis of The Sport Industry From 1986 to 1993", **Journal of Sport Management**, Volume 11, Number 1, January, 1998.

Karen E. DANYLCHUK, "Tobacco Sponsorship: Spectator Perceptions at An LPGA Event", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 9, Number 2, 2000.

Kelly J. ANDREWS; '' Giving the People What They Want: How Mass Customization is Taking Advantage of The Customer Revolution'', **Entrepreneurial Edge Magazine**, Volume 3, 1998.

Ken PARKER, "Sponsorship: The Research Contribution", **European Journal of Marketing**, Volume 25, Number 11, 1991.

Kenneth A. HUNT, Terry BRISTOL, R. Edward BASHAW, "A Conceptual Approach To Classifying Sports Fans", **Journal Of Services Marketing**, Volume 13, Issue 6, 1999.

Keshav PRASAD And Chekitan S. DE, "Managing Brand Equity: A Customer Centric Framework For Assessing Performance", **Cornel Hotel And Restaurant Administration Quarterly**, Volume 41, Number 3, 2000.

Ketra R. ARMSTRONG, "Black Women's Participation in Sport And Fitness: Implications For Sport Marketing", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 10, Number 1, 2001.

Kristie Mc COOK, Douglas TURCO & Roger RILEY, " A Look at the Corporate Sponsorship Decision Making Process", **The Cyber- Journal of Sport Marketing**, Volume 1, Number 2, April 19972.

L. FERRAND, M. PAGES, "Image Sponsorship: A Methodology to Match Event and Sponsor", **Journal of Sport Management**, Volume 10, Nuber 3, 1997.

Lori K.MILLER, Lawrance W. FIELDING, "Ticket Distribution Agencies And Professional Sport Franchises: The Successful Partnership", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 6, Number 1, 1997.

Lou E. PELTON, David STRUTTON, James R. LUMPKIN, **Marketing Channels (A Relationship Management Approach)**, Irwin Inc., 1997.

Louis W. STERN, Adel I. EL-ANSARY, James BROWN, **Management In Marketing Channels**, Prentice-Hall International Editions, 1989.

Mahpare TOKAY ARGAN, Metin ARGAN, "Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Kalite Ve Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesindeki Servislerde Yatan Hastalara Yönelik Bir Araştırma", **7. Ulusal Pazarlama Kongresi Bildiri Kitabı**, 30 Mayıs-2 Haziran 2002.

Makoto NAKAZAWA, Daniel MADRIGAL and Dennis HOWARD, "Using The Psycholocigal Commitment To Team (PCT) Scale To Segment Sport Consumer Based on Loyalty", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 9, Number 1, 2000.

Mark R. LYBERGER, "An Assesment of Consumer Knowledge of, Interest in, And Perceptions of Ambush Marketing Strategies", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 10, Number 2, 2001.

Mehmet OLUÇ, "Pazarlama Stratejileri : Ürün Politikaları", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 2, Sayı 7, Ocak-Şubat 1988.

Mehmet OLUÇ, "Ürün Politikaları", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 2, Sayı 8, Mart-Nisan 1988.

Mehmet OLUÇ, "Dağıtım", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 3, Sayı 13, Ocak-Şubat 1989.

Mehmet OLUÇ, "Dağıtım II", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 3, Sayı 14, Mart-Nisan 1989.

Mehmet OLUÇ, "Dağıtım III: Perakendecilik", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 3, Sayı 15, Mayıs-Haziran, 1989 .

Mehmet OLUÇ, "Tutundurma-Promotion, İletişim-Communication", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 3, Sayı 17, Eylül-Ekim 1989.

Mehmet OLUÇ, "Satış Tutundurma veya Satış Özendirme –Sale Promotion", Pazarlama Dünyası, Yıl 3, Sayı 18, Kasım-Aralık 1989.

Mehmet OLUÇ, "Halkla İlişkiler ve Duyurum (Public Relations & Publicity)", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 4, Sayı 19, Ocak-Şubat 1990.

Mehmet OLUÇ, "Kişisel Satış (Personal Selling**)", Pazarlama Dünyası**, Yıl 5, Sayı 25, Ocak-Şubat 1991.

Mehmet OLUÇ, "Satınalıcıların Davranışlarının Dinamikleri II", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 5, Sayı 28, Temmuz-Ağustos 1991.

Mehmet OLUÇ, "Satışçıların Devşirilmesi ve Seçimi", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 5, Sayı 30, Kasım-Aralık 1991

Mehmet OLUÇ, "Fiyatlandırma", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 2, Sayı 10, Temmuz -Ağustos 1998.

Metin ARGAN, Hakan KATIRCI ve Mahpare ARGAN, "Rekreasyon Hizmeti Veren Spor Merkezlerinde Hizmet Kalitesinin Araştırılması", **3. Uluslararası Akdeniz Spor Bilimleri Kongresi**, Akdeniz Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Antalya, 02-03 Kasım 2001.

Metin ARGAN, Hakan KATIRCI, Mahpere TOKAY ARGAN, "Rekreasyon Hizmeti Veren Spor Merkezlerinde Hizmet Kalitesinin Araştırılması", **3. Uluslar Arası Akdeniz Spor Bilimleri Kongresi**, Ekim 2001.

Mike BLOXHAM, "Brand Affinty & Television Programme Sponsorship", **International Journal of Advertising**, Volume 17, Number 1, 1998.

Mithat ÜNER, "Hizmet Pazarlamasında Pazarlama Karması Elemanları Değişiklik Gösterir mi?", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 8, Sayı 43, Ocak-Şubat 1994.

M.P. GARDNER, P.J. SHUMAN, "Sponsorship: An Important Compotent of the Promotion Mix", **Journal of Advertising**, Volume 16, Number 1, 1987.

Muhittin KARABULUT, "Satış Tutundurma Amaç ve Taktikleri", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 8, Sayı 47, Eylül-Ekim 1994.

Pascala G. QUESTER, " Hierarchical Log Linear Analysis: An Application to Sponsorship", **The Cyber- Journal of Sport Marketing**, Volume 2, Number 3, 1998.

Philips S.T. CHENG, David K. STOTLAR, "Succesful Sponsorship: A Marriage Between Sport and Corporations for New Milenium", **The Cyber-Journal of Sport Marketing**, Volume 3, Number 3, July 1998.

Resul USTA, "Türkiye'de Reklam Harcamaları", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 10, Sayı 56, Mart- Nisan 1996.

Richard SPEED, Peter THOMPSON, "Determinant of Sports Sponsorship Response", **Journal of Academy of Marketing Science**, Volume 28, Number 2, Spring 2000.

Roger BENNETT, "Sport Sponsorship, Spectator Recall and False Consensus", **European Journal of Marketing**, Volume 33, Number 3/ 4, 1999.

Ronald E. MC. CARVİLE, Cristopher M. FLOOD and Tobhatha A. FROATS, "The Effectiveness of Selected Promotions on Spectators Assesments of A Nonprofit Profit Event Sponsor", **Journal of Sport Management**, Volume 12, Number 1, January, 1998.

Ronald W. NEIDRICH, Subhash SHARMA, Douglas H. WEDELL, "Preference Price And Price Perceptions: A Comparasion Of Alternative Models", **Journal of Consumer Research**, Volume 28, Issue 3, Dec 2001.

Russel ABRATT, Brain C. CLAYTON and Leyland F. PITT, " Corporate Objectives in Sport Sponsorship", **International Journal of Advertising**, Volume 6, Number 4, 1987.

Russel ABRATT & Pieter Schalk GROBLER, "The Evaluation of Sport Sponsorship", **International Journal of Advertising**, Volume 8, Number 4, 1989.

Scott W. KELLEY, L.W. TURLEY, "Consumer Perceptions of Service Quality Attributes at Sporting Events", **Journal of Business Research**, Volume 54, 2001.

Serdar M. TEREKLİ, Hakan KATIRCI, "Spor Endüstrisi ve Sporda Pazarlama", **Hacettepe Üniversitesi V. Spor Bilimleri Kongresi**, 1998.

Serdar M. TEREKLİ, Hakan KATIRCI, Mert ERKAN ve Evrensel HEPER, "Sporda Çağdaş Pazarlama Anlayışı", 1**. Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı**, 26-27 Mayıs Ankara, 2000.

Serdar M. TEREKLİ, Hakan KATIRCI, Mert ERKAN ve Evrensel HEPER, "Spor Pazarlaması ve Spor Sponsorluğu", **Marmara Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu 3. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi**, İstanbul, Mayıs, 2000.

Sevgi Ayşe ÖZTÜRK, "Pazarlama İletişiminde Gelişen Bir Kavram: Destekleme Faaliyetleri (Sponsorluk)", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 6, Sayı 34, Temmuz-Ağustos, 1992.

Sharon L. OSWALD, Douglas E. Turner, "Quality Determinants and Hospital Satisfaction", **Marketing Health Care Services**, Volume 18, Issue 1, 1998.

Shayne QUICK, "Contemporary Sport Consumers: Some Implications of Linking Fan Typology With Key Spectator Variebles", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 9, Number 3, 2000.

Sherry J. GREK, "The Key to Maximizing Your Sport Sponsorship" **Public Relation Quarterly**, Volume 43, Issue 1, Spring 1998.

Simon EASTON, Peny MACKIE, "When Footbal Came Home: A Case History of The Sponsorship Activity At Euro 96", **International Journal of Advertising**, Volume 17, Issue 1, 1998.

Stefan LUDWIG, James D. KARABETSOS, "Objectives and Evaluation Processes Utilized Sponsor of the 1996 Olimpic Games", **Sport Marketing Quarterly**, Volume 8, Number 1, 1999.

Talha HARCAR, "Satın Alma Noktasında Reklam (Point of Purchase Advertising)", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 4, Sayı 22, Temmuz-Ağustos 1990.

Talha HARCAR, "Satış Tutundurma Yöntemlerinde Kuponlar", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 4, Sayı 22, Temmuz-Ağustos 1990.

Talha HARCAR, "Dükkansız Perakendecilik (Nonstore Retailing)", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 4, Sayı 23, Eylül-Ekim 1990.

Thomas SLACT, **The Locker Room to the Board Room: Changing the Domain in Sport Management**, Journal of Sport Management, Vol:17, 1997.

Tony MEENAGHAN, "The Role of Sponsorship in the Marketing Communication Mix", **International Journal of Advertising**, Volume 10, Number 1, 1991.

Tony MEENAGHAN, "Current Developments & Future Directions in Sponsorship", **International Journal of Advertising**, Volume 17, Number 1, 1998.

Tony MEENAGHAN, David SHIPLEY, "Media Effect in Commercial Sponsorship", **European Journal of Marketing**, Volume 33, Number 3/ 4, 1999.

Tony MEENAGHAN, "Commercial Sponsorship", **European Journal of Marketing**, Volume 17/ 7, 1983.

Tony MEENAGHAN, "Point Of View: Ambush Marketing, Immoral Or Immaginative Practice", **Journal of Advertising Research**, Vol. 34, Issue 5, Sep./Oct. 1994.

Tony MEENAGHAN, "Ambush Marketing-A Threat to Corporate Sponsorship", **Sloan Management Review**, Volume 38, Number 1, 1996.

Tony YESHIN, **Integrated Marketing Communication**, The Holistic Aproach, 1998.

Uğur GÜLLÜLÜ, Sevtap ÖZER ve Burcu CANDAN, "Muayenelerden Alınan Sağlık Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi Üzerine Bir Saha Araştırması", 5. Ulusal Pazarlama Kongresi Bildiri Kitabı, 16-18 Kasım 2000.

Valerie ZEITHAML, "Consumer Perceptions Of Price, Qualitiy And Value : A Means End Chain Model And Synthesis Of Evidence", **Journal of Marketing**, Volume 52, July 1988.

Walker Mack RHONDA, "Event Sponsorsip: An Exploratory Study of Small Business Objectives, Practices and Perceptions", **Journal of Small Busines Management**, Volume 37, Issue, 3, July 1999.

William A. SUTTON, Mark A. McDONALD, George R. MILNE and John CİMPERMAN, "Creating And Fostering Fan Identification In Professional Sports" **Sports Marketing Quarterly**, Vol.6, No: 1, 1997.

William L. SHANKLIN, John R. KUZMA, "Buying That Sporting Image", **Marketing Management**, Volume 1, Issue 2, Spring 1992.

William L. SHANKLIN, John R. KUZMA, " Buying That Sporting Image", **Marketing Management**, Volume 1, Issue 2, Spring 1992.

Yahya FİDAN, "Hizmetlerin Üretim ve Pazarlanması", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 9, Sayı 53, Eylül-Ekim 1995.

Yavuz ODABAŞI, "Örnek Ürün Dağıtım Çalışmaları", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 3, Sayı 16, Temmuz-Ağustos 1989.

DİĞER

"Data Collection Methods", http://www.stratejimori.com.tr

Fatih ALTAYLI, " Galatasaray Geriledi Fenerbahçeli Arttı", **Hürriyet Gazetesi**, 10 Haziran 2001.

"Galatasaray'ın Kurumsallaşma Süreci", **Marketing Türkiye**, Yıl 1, Sayı 1, Nisan 2002

GönülK.İFTAR,http://193.140.21.192:8000/SCRIPT/bay2/scripts/student/serve_page.pl?970127244+bay0401.html.

Güçlü ATILGAN, "Research Report of Fanatism in Turkey, 2000-2001; Soccer Fan Survey", http://www.stratejimori.com.tr

Hürriyet Gazetesi, 27 Haziran 2002.

İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, Yirmi Altıncı Baskı, Sev Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş. İstanbul, 1997.

Marketing Türkiye, Yıl 1, Sayı 5, Haziran, 2002.

"Dünyada En Hızlı Gelişen Pazarlama Aracı Sponsorluk", **Sponsorluk Bülteni**, Sayı 1, Ocak-Şubat 2002.

Metin ARGAN, "Spor Pazarlamasında Sponsorluk Ve Futbol Branşında Sponsorluk Yapan Kuruluşlara İlişkin Bir Araştırma", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2001.

Olimpiyat Dünyası, Sidney 2000 Yaz Olimpiyat Oyunları, Seçil Ofset Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2000.

Power Dergisi, "Spor Dünyası", Temmuz, 1998.

Radikal Gazetesi, 31 Mart 2002, s 21; **Milliyet Gazetesi**, 26 Nisan 2002.

"Spor Pazarlama", **MediaCat, Aylık Pazarlama İletişim Dergisi**, Yıl 10, Sayı, 89, Haziran, 2002.

"Sport Marketing Adına İlk Sektörel Adım", **Marketing Türkiye**, Yıl 1, Sayı 10, Ekim, 2001.

"TVS'den Sport Marketing Hizmetleri", **Marketing Türkiye**, Yıl 1, Sayı 17, Eylül, 2001

Tayfun ÖNEŞ, "Futbolun Beşiğinde Futbol Anketi", http://www.ntvmsnbc.com/news/120410.asp

TeamMarketingReport;http://www.sportsfansofamerica.com/FansInAction/FanCost/Main1.htm

Yavuz SALTIK, "Türkiye'de Taraftarlık Anlayışı ve Futbolda Holiganizm", http;www.stratejimori.com.tr

MediaCat, Aylık Pazarlama İletişim Dergisi, Yıl 10, Sayı 89, Haziran 2002.

http://www.biletix.com/spor-futbol.asp

htpp://www.olympic.org/uk/games/past/index_uk.asp

http://www.kangurum.com.tr/SP/SNM_Ana.Plaza_Giris

http://www.bjkstore.com.tr/index.php?cPath=6

http://www.fanatik.com.tr/hepsiburada_fanatik.asp

http://r2.us.rmi.yahoo.com/rmi/http://shop.fifaworldcup.com/is-bin/INTERSHOP.enfinity/eCS/Store/en/-/EUR/FF_Storefront-Start/rmivars%3ftarget=_top

http://fifaworldcup.yahoo.com/en/020607/2/tdb.html

http://www.besiktasjk.com

http://www.bjk.com.tr
http://www.besiktasjk.com.tr
http://www.fenerbahce.com.tr
http://www.fenerbahce .com
http://www.galatasaray.com.tr
http://www.stratejimori.com.tr

7. Basım

Antrenör ve Sporcu El Kitabı

SPOR VE BESLENME

Ziyanur Güneş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 477
Beden Eğitimi-Spor No.: 14
ISBN : 978-605-133-379-3
© 7. Basım, Eylül 2015

SPOR VE BESLENME - Antrenör ve Sporcu El Kitabı

Ziyanur Güneş

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güneş, Ziyanur.

SPOR VE BESLENME - Antrenör ve Sporcu El Kitabı / *Ziyanur Güneş*
7. Basım, XIV + 162 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-379-3
1. Spor 2. Beslenme 3. Sağlık 4. Performans

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

1. BASIM İÇİN ÖN SÖZ

Bu kitabın derlenmesindeki ilk amacım, eğitici olarak derslerine katıldığım antrenör adaylarını fotokopiden kurtarmaktı.

9 yıl boyunca yaklaşık 1500'ün üzerinde antrenör adayı ve bu sayının çok daha üzerinde sporcu ile çalıştım. Kendileri ile birebir konuşmalarım dışında, anketler yardımı ile görüşlerini aldım. Gözlemim onların konuları ile ilgili bilgiye ve bilgi kaynaklarına duydukları açlıktı. Ben diyetisyen olarak nasıl beslenmeleri gerektiğini anlatırken, onların bilgiye olan açlıklarına küçük de olsa bir katkıda bulunmak istedim. Bunun için sporcu beslenmesi konusunda yayımlanmış veya yazılmış ama sunulmamış olan yerli ve yabancı kaynakları okuyarak, antrenör ve sporcuların gereksinimlerini de göz önüne alarak bu kitabı hazırlamaya çalıştım. Kurslarda son söz olarak söylemeye çalıştıklarımı burada da yinelemek istiyorum. "Eğer iyi bir sporcu ya da antrenör olmak istiyorsanız hiçbir zaman tek kaynakla yetinmeyin, sürekli değişik kaynakları okumaya çalışın, yeniliklerin takipcisi olun, çünkü bilim yerinde durmuyor."

Öncelikle kendini spora adamış, bu konuyla ilgili bilgi ve görüşlerini insanların yararına açan herkese saygılarımı sunuyorum. Katkılarından dolayı, Sayın Prof. Dr. Gülgün (Kasap) Ersoy'a, Prof. Dr. Zafer Hasçelik'e, Spor-Toto Teskilat Müdürlüğüne, Tanju Bağırgan'a, Psikolog F. Umur Erkan'a, tüm SESAM'lı dostlarıma ve beni hiçbir konuda yalnız bırakmayan sevgili Eşim Ümüs Güneş'e teşekkür ederim.

28 Ocak 1998
Ziyanur Güneş

7. BASIM İÇİN ÖN SÖZ

Spor ve Beslenme kitabımın 7. basımının yayına hazırlanmasında emeği geçen sevgili Nobel Akademik Yayıncılık çalışanlarına, eğitici, sporcu ve öğrencisiyle tüm spor camiasına teşekkür ederim.

Eylül 2015
Ziyanur Güneş

İÇİNDEKİLER

1. SPOR VE BESLENME 1
2. BESİN ÖGELERİ 1
A. Karbonhidratlar 3
Karbonhidrat Gereksinimi 4
Bileşik Karbonhidratlar ve Basit Şekerler 5
Karbonhidratların Sporcu Beslenmesindeki Yeri 7
Egzersiz Öncesi Karbonhidrat Alımı 8
Egzersizden Hemen Önce ve Egzersiz Sırasında Karbonhidrat Alımı 9
Egzersizden Sonra Karbonhidrat Alımı 9
Basit Şeker Tüketiminin İnsüline Etkisi 10
Karbonhidratın İnsülin ve Proteine Etkisi 11
Glisemik İndeks 12
B. Proteinler 16
Amino Asitler 16
Protein Kaynakları ve Kalitesi 17
Protein Gereksinimi 18
Protein Yetersizliği 20
Protein Fazlalığı 21
C. Yağlar 22
Yağların Görevleri 22
Yağların Sporcu Beslenmesindeki Yeri 22
D. Vitaminler 24
Vitamin Gereksinimi 24
Vitamin Fazlalığı 26
Antioksidan Vitaminler 27
E. Mineraller 33
Minerallerin Görevleri 33
Kalsiyum (Ca) 34
Kalsiyumun Görevleri 35
Günlük Gereksinim 35
Kalsiyum Emilimini Güçleştiren Etmenler 35
Demir (Fe) 37
Demir Eksikliği Anemisinin Nedenleri 38

Demir Eksikliği Anemisinin Etkileri 39
Günlük Demir Gereksinimi 40
Kaynakları 40
F. Su 43
Sıvı Gereksinimi 43
Dehidratasyon 44
Sporcuya Verilecek Suyun İçeriği, Miktarı ve Zamanı 45
İçeriği 46
Alınacak Sıvı Miktarı ve Zamanı 47
G. Besin Ögelerinin Etkileşimleri 47
3. ENERJİ 50
A. Enerji Sistemleri 51
Anaerobik ve Aerobik Enerji Metabolizması 52
Anaerobik Metabolizma (Oksijensiz Yol) 52
Aerobik Metabolizma (Oksijenli Yol) 52
B. Enerji Hesaplama Yöntemleri 54
Sporcuların Enerji Gereksinimleri 56
4. SPORCULARDA KİLO SORUNLARI 59
A. İdeal Kilonun Bulunmasında Kullanılan Yöntemler 60
Standartlar 60
Vücut Yağ Oranının Belirlenmesi 62
B. Kilo Verme Yöntemleri 66
Kilo Vermek İçin Öneriler 67
C. Kilo Alma Yöntemleri 70
Zayıflığın Nedenleri 70
Kilo Almak İçin Öneriler 71
D. Kilo Vermede Uygulanan Diyet Tipleri 73
Vejeteryan Diyetler 73
Ketojenik Diyetler (Düşük Karbonhidratlı Diyetler) 75
Düşük Kalorili Diyetler 75
Düşük Kalorili, Düşük Proteinli Diyetler (Şarlatan Diyet) 76
E. Beslenme Davranış Bozuklukları 76
Anorexia Nervosa 76
Bulimia Nervosa 77
F. Dengeli Beslenme 77
5. MÜSABAKA DÖNEMİ SPORCU BESLENMESİNDE ÖNERİLER 88
A. Müsabaka Öncesi Yemeğin Zamanı 88

B. Müsabaka Öncesi Yemeğin İçeriği ve Miktarı 88
C. Yolculukta Beslenme 91
D. İshalin (Diyare) Diyetle Tedavisi 92
E. Kabızlığın Diyetle Tedavisi 93
6. ERGOJENİK YARDIM VE DOPİNG 94
A. Ergojenik Yardımcılardan Beklenen Olumlu Etkiler 94
B. Ergojenik Yardımcılar 94
Mekanik ve Biyomekanik Yardımlar 95
Fizyolojik Yardım 95
Kan Dopingi 95
Fosfat Tuzları 96
Sodyum Bikarbonat Tuzları (Soda Dopingi) 96
Karnitin 96
Farmakolojik Yardımcılar 97
Kafein 97
Alkol 98
Psikolojik Yardımlar 98
Beslenmeye Bağlı Yardımcılar 99
Vitaminler 99
Protein Tozları 100
Amino Asitler 100
Koenzim Q10 101
Karbonhidrat İçerikli İçecekler 101
Fruktoz 101
Karbonhidrat Yükleme (Şeker Dopingi) 101
Arı Poleni 103
Arı Sütü 103
Bira Mayası 103
Spirulina 103
Jelatin 104
Kreatin 104
Ginseng 104
C. Doping 105
7. MENÜ PLANLAMA YÖNTEMLERİ VE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR 107
A. Öğünlere Ait Menü Örnekleri 110
B. Öğle ve Akşam Yemekleri İçin Seçimsiz Menülerde Yer Alabilecek Yiyecek Grupları 111
C. Ara Öğünlerde Tüketilebilecek Besinler 111

D. I, II ve III. Grupta Yer Alan Yiyeceklere Örnekler 111
Birinci Grup Yemekler 111
İkinci Grup Yemekler 112
Üçüncü Grup Yemekler 113
E. Besinlerin Alımları ve Saklanmalarında Öneriler 115
Ek A: SPOR EĞİTİM MERKEZLERİNE YÖNELİK BİR YILLIK MENÜ 120
Ek B: TÜRKİYE İÇİN ÖNERİLEN GÜNLÜK ENERJİ VE BESİN ÖĞELERİ TÜKETİM STANDARTLARI 136
Ek C: SPORCULAR TARAFINDAN KULLANIMI İZİNLİ OLAN İLAÇLAR 154
KAYNAKLAR 157

KAYNAKLAR

1. Açıkada C. ve ark., Atletizm ve Beslenme. Atlantis, Ankara, 1996.
2. Akgün N., Beslenme ve Sportif Performans. SHD, 7 (3):94 -100, 1972.
3. Akgün N. Egzersiz Fizyolojisi. 4. Baskı II. Cilt, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1 - 32, 1993.
4. Alpar R., Ersoy G., Karagül A., Yüzücü Beslenmesi El Kitabı. GSGM. Yayın No: 127, Ankara, 1994.
5. Arslan P., Ed. Şişmanlık, Çeşitli Hastalıklarla Etkileşimi ve Diyet Tedavisinde Bilimsel Uygulamalar. Türkiye Diyetisyenler Derneği Yayını: 4, Ankara, 7 - 49, 1992.
6. Baysal A., Beslenme. HÜ. V. Baskı, Ankara, 1990.
7. Baysal A. ve ark., Besinlerin Bileşimleri. 3. Baskı, Yeniçağ Basım - Yayım San. ve Tic. Ltd. Şti, Ankara, 1991.
8. Baysal A. ve ark., Türk Mutfağından Örnekler. Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri Dizisi: 36, Ankara, 18 - 27, 1993.
9. Baysal A., Vejeteryan Beslenmesi, Beslenme ve Sağlık Yönünden Değerlendirme. Beslenme ve Diyet Dergisi, Ankara, 24 (2):181 - 193, 1995.
10. Berning RJ., Steen NS. Sports Nutrition For The 90 s. An Aspen Puplication, Maryland, 1991.
11. Beyhan Y., Ciğerim N. Toplu Beslenme Sistemlerinde Menü Yönetimi ve Denetimi. Kök Yayıncılık, Ankara, 29 - 40, 1995.
12. Birer S., Kurum Mutfaklarında Çalışan Personel İçin El Kitabı. KTB, Ankara, 1988.
13. Bowers WR., Fox LE. Sports Physiology. Third Edition, Wm. C. Brown Publishers, 1992.
14. Cengizlier J., Hasçelik Z., Özker R., Ergojenik Yardım ve Doping. SHD, 24 (3): 83 - 93, 1989.

15. Clark N., Beslenme Şarlatanlığı. Spor ve Tıp, 3 (11): 7 - 9, 1995.
16. Clark N., Karbonhidratlar, Basit Bir Besinin Karmaşıklığı. Spor ve Tıp, 1 (4): 9 - 11, 1993.
17. Coyle FE. Carbohydrates That Speed Recovery From Training. The Physician and Sports Medicine, 21 (2): 111 - 123, 1993.
18. Davis B., Bull R., Roscoe D., Physical Education and The Study of Sport. Wolfe Publishing Ltd, London, 1991.
19. Dyment GP., The Adolescent Athlete and Ergogenic Aids. Journal of Adolescent Health Care, 8 (1): 68 - 73, 1987.
20. Erdoğan E., Özbay S., Kolesterolü Tanıyın. Sofra Dergisi, Bir Numara Yayıncılık A.Ş. İstanbul, 27, 96 - 97, 1998.
21. Ergen E., Açıkada C. Sporda Beslenme. Bilim ve Teknik, 18 (213): 42 -43, 1985.
22. Ergen E., Ed. Spor Hekimliği. Türk Tabibler Birliği Merkez Konseyi Spor Hekimliği Kolu, Yayın No: 1, Ankara, 11 - 21, 1992.
23. Ergen E., Sporda Alkol Kullanımı Üzerine Amerikan Spor Hekimliği'nin Görüşü. SHD, 18 (3) 143 - 145, 1983.
24. Ersoy G., Besinlerin Beyin Fonksiyonu ve Davranış Üzerine Etkileri. Bilim ve Teknik, 22 (256): 18 - 19, 1989.
25. Ersoy G., Beslenme ile ilgili Ergojenik Yardımlar. Spor ve Tıp, 1 (4): 12 - 15, 1993.
26. Ersoy G., Egzersize Bağlı Oksidan Stres ve Antioksidan Vitaminler. Sporcu Beslenmesi Kursu, Kurs Notları, HÜ, Ankara, 1997.
27. Ersoy G., Eroğlu G., Sporcular İçin Pratik Beslenme İlkeleri. Roche, Ankara, 1994.
28. Ersoy G., Sağlıklı Yaşam Spor ve Beslenme. Damla Matbaacılık, Ankara, 25 - 58, 1995.
29. Ersoy G., Sporcu Beslenmesi. Türkiye Futbol Federasyonu Eğitim Yayınları: 13, Ankara, 1991.
30. Ersoy G., Sporcu Beslenmesinde Yeni Görüşler. Bilim ve Teknik. 21 (246): 48 - 49, 1988.

31. Ersoy G., Yeme Davranışı Bozuklukları. Beslenme ve Diyet Dergisi, Ankara, 20 (1): 95 - 106, 1991.
32. Ertat A.,Vitaminlerin Sağlığımızdaki Önemi. (Ed. Egemen A.). Roche, İstanbul, 65 - 69, 1986.
33. Fox LE., Bowers WR., Foss LM. The physiological Basis of Physical Education and Athleties. Fourth Edition, Saunders College Publishing, New York, 1988.
34. Güner R., Ergojenik Yardım. Spor ve Tıp, 4 (6): 15 - 22, 1996.
35. Güneş Z., Sporcu Beslenmesi Ders Notları. SESAM, Ankara, 1990 - 1997.
36. Güneş Z., Sporcu Performansının Artırılmasında Ergojenik Besin Ögelerinin Yeri. Spor Bilimleri I. Ulusal sempozyumu Bildiri Kitabı, HÜ, Ankara, 530 - 545, 1990.
37. Harris N., Lovesey J. Oram C. The Sports Health Handbook. World's Work Ltd., London, 21, 1982.
38. Hasçelik Z., Ergojenik Yardım. SESAM Seminer Notları, Ankara, 1997.
39. Kalyon TA., Spor hekimliği. 2. Baskı, GATA Basımevi, Ankara, 1994.
40. Karabudak E., Antioksidan Sistemler. Premenopoz - Postmenopoz Doz. Tez: Qu, 146, K17, HÜ. Kütüphanesi, 29 - 31, 1994.
41. Kleiner MS. Besin Duyarlığından Kaçınmak. Spor ve Tıp, 1(5-6): 9 - 10, 1993.
42. Kleiner MS., Ek Besinlere Bir Bakış. Spor ve Tıp, 3 (6): 6 -7, 1995.
43. Kleiner MS., Karbonhidrat Yüklenmesinde Gerçekler. Spor ve Tıp, 4 (5): 7 - 9, 1996.
44. Kleiner MS., Sağlıklı Kas Ağır Olur. Spor ve Tıp, 3 (12): 8 - 9, 1995
45. Köksal O., Okbay N., Sporcuların Beslenmesinde Pratik Yollar. SHD, 61 -68, 1973.

46. Kurdak SS., Sporda Doping ve İlaç Kullanımı. Sporsal Kuram Dizisi 7, Ankara, 164 - 167, 1996.

47. Kuter M. ve ark., Yüklenme Sırasında Karbonhidratlı Sıvı Alımının Kan İnsülin Düzeyi Üzerine Etkisi. SBD, 5 (1): 3 - 10, 1994.

48. Kutluay T., Birer S., Kurum Beslenmesi. II. Bası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982.

49. Kutluay T., Standart Yemek Tarifleri. HÜ, Ankara, 1977.

50. Noble JB., Ergogenic Aids and Performance. Times Mirsor/Mosby College Publishing, Toronto - Santa Clara, 1986.

51. Olimpiyatlar. Vitaminler Doping midir? Roche, 1: 8, 1992.

52. Paker HS., Sporcu İçecekleri ve Performansa Etkisi. Spor ve Tıp, 4 (8): 38 - 40, 1996.

53. Paker HS., Sporda Beslenme. 3. Baskı, Gen Matbaacılık, Ankara, 1996.

54. Paker HS. ve ark., Futbol ve Beslenme. Atlantis, Ankara, 1996.

55. Prokop L., Spor Hekimliğine Giriş. 3. Baskı, Bayer Türk kimya San. Ltd. Şti., İstanbul, 100 - 118, 1083.

56. Sencer E., Beslenme ve Diyet. Beta basım Yayım dağıtım A.Ş. 2. Baskı, Ankara, 1987.

57. Shephard JR., Egzersizin Beslenme ile İlgili Yararları. SHD, 24 (3): 95 - 105, 1989.

58. Slanchev F., Kossev R., Sports Medical Problems of Wrestling. SHD, 16 (3): 55 - 60, 1981.

59. Slavin LJ., Sporcularda Beslenmenin Değerlendirilmesi. Spor ve Tıp, 3 (1): 25 - 29, 1995.

60. Smith JN., M.D., Ed. Sports Medicine: Health Care For Young Athletes. American Academy of Pediatrics, İllinois,1982.

61. Tarnopolsky AM., Protein, Caffeine and Sports. The Physician and Sports Medicine, 21 (3): 137 - 146, 1993.

62. Tekinşen C., Yalçın S., Kafein, Bilim ve Teknik, 23 (267): 33, 1990.

63. Tiryaki GR., Enerji Sistemleri Antrenman metotları ve Sporcu beslenmesi. GSGM Yayın No:119, Ankara, 5 - 11, 1993.

64. Turnagöl HH., Kafein ve Egzersiz, Metabolizma ve Performans. Spor ve Tıp, 4 (6): 23 - 26, 1996.

65. Turnagöl HH., Proteinler ve Aminoasitler I. Yüzme Bilim ve Teknoloji, 2 (7): 12 - 15, 1995.

66. Turnagöl HH., Proteinler ve Aminoasitler II. Yüzme Bilim ve Teknoloji, 2 (8): 26 - 28, 1995.

67. Turnagöl HH. ve ark., Spor ve Beslenme. Atlantis, Ankara, 1996.

68. Üstdal KM., Köker A. Spor Dallarında Beslenme ve Yüksek Performans Bilgisi. Can Ofset Matbaacılık, Kayseri, 1991.

69. Vines G., Egzersiz Zayıflatır mı? Bilim ve Teknik, 20 (237): 32 - 34, 1987.

70. Williams HM., Ergogenic Aids in Sport. Human Kinetics Publishers, Illinois, 1983.

71. Williams HM., Nutritional Ergogenic Aids and Athletic Performance. Nutrition Today, 7 - 14, January/February 1989.

72. Wootton S., Nutrition For Sport. Sports Pages, Simon & Schuster, Cambridge, 1990.

3. Basım

SPOR İLETİŞİMİ

SPOR TELEVİZYON BİRLİKTELİĞİ SATTIRIYOR

Dr. Cem ÇETİN

www.nobelyayin.com

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 864
İletişim No.: 27
ISBN: 978-605-133-766-1
© 3. Basım, Şubat 2015

SPOR İLETİŞİMİ - Spor Televizyon Birlikteliği Sattırıyor
Dr. Cem ÇETİN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Beşeri Bilimleri Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -sevgi@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetin, Cem.
SPOR İLETİŞİMİ - Spor Televizyon Birlikteliği Sattırıyor / *Cem ÇETİN*
1. Basım, XXVI + 364 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-766-1
1. Spor 2. Sponsorluk 3. Televizyon ve Spor

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

3. BASKI İÇİN ÖN SÖZ

Tam bir yıl önce, bu dönemlerde (Ocak 2014*), Spor İletişimi* kitabının ilk baskısı için koşuşturuyordum. Doğrusu söylemek gerekirse, ilk kitabım olduğu için fazlasıyla heyecanlıydım ve aklımdan geçen pek çok soru vardı. Bu soruların başında, "Okuyucu kitaba ilgi gösterecek mi?" geliyordu. Akademik kaygıyla yazdığım bir kitap olmadığından, kitabın basılmasından çok, basıldıktan sonraki durumu beni ilgilendiriyordu. Kitabın ilk baskısı, 3-4 ay içinde tükendi. Haziran 2014'te ikinci baskıya gidildi. Şimdi *Spor İletişimi*'nin üçüncü baskısıyla karşınızdayız. "Spor kitapları okunmaz, satmaz" diyenlere, *Spor İletişimi* en iyi cevabı veriyor. Ortaya çıkan bu tablo, çok fazla emek harcadığım bu kitabın yazarı olarak, beni fazlasıyla mutlu ediyor. Bu mutluluğun, okuyucuya karşı sorumluluğumu daha da arttırdığının elbette farkındayım. Bundan önceki baskıda olduğu gibi, bu defa da, kitap içindeki bazı yerleri ve sayısal değerleri geliştirdim ve güncelleştirdim. Konu spor olunca, özellikle sayısal verilerle bazı gelişmeleri, okuyucuya saygı çerçevesinde, güncelleştirmek gerekiyor. Bu konuda gerekli hassasiyeti gösterdiğimden emin olabilirsiniz. Keyifli okumalar dileklerimle.

Dr. Cem Çetin
İstanbul/Kocaeli
28 Ocak 2015
cemcetin67@gmail.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1. Bölüm: MODERN SPORUN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ **7**
1.1. Modern Spor Kavramı 8
1.2. Modern Sporun Baş Rol Oyuncuları 13
1.2.1. Spor Kulüpleri ve Lig Oluşumları 14
1.2.2. Sporcular (Lisanslı/Lisanssız) 20
1.2.3. Ulusal ve Uluslararası Federasyonlar 26
1.2.4. Şirketler 32
1.3. Modern Sporda Spor Organizasyonları ve Uluslararasılaşma Süreci 34
1.3.1. Modern Spor Organizasyonlarının Özellikleri 36
1.4. Spor Pazarlaması ve Ekonomisi 39
1.5. Spor/Siyaset İlişkisi: Yaz Olimpiyat Oyunları 47
1.5.1 Ekonomik Gelişmişlik ve Sportif Başarının Olimpiyat Oyunları'na Yansıması 53
1.6. Spor/Para İlişkisi: Sporun Profesyonelleşme Süreci 58
1.6.1. Sporda Profesyonel/Amatör Ayrımı 60
1.7. Spor Medyasının Doğuşu: Spor Gazeteciliği 63
1.7.1. Sporla ilgili İlk Yazılı Gazete/Dergiler: *Le Sport ve Le Vélocipede Illustré* (1850-1870) 63
1.7.2. Günlük Spor Gazetelerinin Doğuşu*: Le Vélo ve L'Auto-Vélo* (1890-1905) 66
1.7.3. Günümüzde Spor Gazeteciliği: *L'Equipe* (1950-2014*)* 69
1.7.4. Günümüzde Spor Dergiciliği 71

2. Bölüm: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TELEVİZYON-SPOR İLİŞKİSİ **75**
2.1. Televizyon-Spor Birlikteliğinin Doğuşu 76
2.2. Televizyonda Spor Yayınlarının Gelişimi 79
2.2.1. Televizyon Kanallarını Spor Yayınlarına Çeken Unsurlar 86
2.2.1.1. İzlenme Oranı 86

2.2.1.2. Reklam ve Abone Geliri 89
2.2.1.3. İtibar/Prestij 90
2.2.2. Televizyon Kanallarının İlgi Göstermediği Spor Dalları ve Bu Spor Dallarının Geleceği 91
2.3. Spor Dallarının Finansörü ve Pazarlayıcısı Televizyon 93
2.3.1. Finansör Olarak Televizyon 93
2.3.2. Pazarlayıcı Olarak Televizyon 103
2.4. Televizyon Kanalları Arasındaki Rekabet ve Yayın Pazarının Özellikleri 107
2.5. Spor Yayınlarında "Belirsizlik İlkesi"nin Gerekliliği ve Uygulama Şekilleri 114
2.5.1. Havuz Sistemi 116
2.5.1.1. ABD'de Havuz Sistemi 117
2.5.1.2. Avrupa Kıtası'nda Havuz Sistemi 120
2.5.1.2.1. Havuz Sistemi'ni Bozan Süreç: Şampiyonlar Ligi 126
2.5.1.3. Türkiye'de Havuz Sistemi 130
2.5.2. Oyuncu Seçimi (*Draft)* 130
2.5.3. Tavan Maaş Uygulaması (*Salary Cap)* 136
2.6. Televizyon Yayınlarına Bağlı Olarak Değişen Oyun Kuralları 141
2.6.1. Televizyon Kanallarının Talep Ettiği Düzenlemeler 144
2.7. Spor Yayınlarına Yatırım Yapan Televizyon Kanallarını Bekleyen Tehlikeler 150
2.8. Televizyon Yayın Gelirlerinin Kulüplerin ve Sporcuların Kazançlarına Yansıması 152
2.8.1. Kulüplerin Borç Sorunu 162

3. Bölüm: GLOBALLEŞEN SPOR ÜRÜNLERİNİN ŞİRKETLERİN İLETİŞİM STRATEJİLERİNE YANSIMASI 167
3.1. Uluslararası Özellikten Globalleşme Sürecine Giren Spor Organizasyonları ve Markalaşma Stratejileri 168
3.1.1. Farklı Özellikteki Spor Organizasyonlarının Globalleşme Süreçleri: Formula 1, Yaz Olimpiyat Oyunları ve Dünya Futbol Şampiyonası 175
3.1.2. Ulusal Liglerin Global Markalara Dönüşmeleri 179
3.1.3. Spor Organizasyonlarının Globalleşmesinde Diğer Etkenler: *Bosman* Kararları ve Devşirme Sporcular 184
3.1.3.1. *Bosman* Kararları 185
3.1.3.2. Devşirme Sporcular 189
3.1.3.3. Spor Malzemesi Üreticileri 192
3.2. Global Özellik Kazanmayan Spor Organizasyonları 193
3.2.1. Coğrafi Sınırlılıklar: Kış Olimpiyat Oyunları 193
3.2.2. Kültürel Nedenler: Amerikan Futbolu Ligi (NFL) 196

3.3. Global Marka Konumundaki Spor Organizasyonlarının Ülke/ Kent İmajına Etkisi 197
3.4. Değişen Pazarlama Sürecinde Şirketlerin İletişim Stratejileri ve Sponsorluk Uygulamaları 205
3.4.1. Spor Sponsorluğunun Tanımı 213
3.4.2. Şirketlerin Spor Sponsorluğu Tercih Nedenleri 220
3.4.2.1. Doğrudan Pazarlama Amaçlı Spor Sponsorluğu 223
3.4.2.1.1. Ürün Yerleştirme Uygulaması 231
3.4.2.2. Halkla İlişkiler Amaçlı Spor Sponsorluğu 235
3.4.2.2.1. İmaj transferi (İmaj Oluşturma/Yenileme) 235
3.4.2.2.2. Kurum İçi/Dışı İletişimde Misafirperverlik 239
3.4.2.2.3. Kurum Kimliğinin/Kültürünün Tanıtılması 242
3.4.2.2.4. Lobi Faaliyetleri 243
3.5. Spor Sponsorluğu Sürecinde Şirketlerin Dikkat Etmesi Gereken Unsurlar 245
3.6. Sponsorluk Harcamalarının Gelişimi 252
3.6.1. Spor Sponsorluğunda Yerelliğin Önemi ve Gerekliliği 259
3.7. Spor Organizasyonlarının Yaşamasında/Gelişmesinde Spor Sponsorluğunun Rolü 261
3.8. Spor Sponsorluğuna İhtiyaç Duyulan Spor Dalları 263
3.9. Spor Sponsorluklarının Değerlendirilmesi ve Karşılaşılan Sorunlar 267

4. Bölüm: BİR İLETİŞİM STRATEJİSİ OLARAK SPOR SPONSORLUĞU UYGULAMALARI 275
4.1. Spor Sponsorluğu Kategorileri 276
4.1.1. Sporcu Sponsorluğu 276
4.1.2. Kulüp/Takım Sponsorluğu 281
4.1.3. Spor Organizasyonu ve Federasyon Sponsorluğu 287
4.2. Spor Sponsorluğunda Tarafların Sorumlulukları 292
4.2.1. Şirketlerin Sorumlulukları 292
4.2.2. Kulüplerin ve Federasyonların (Lig Birliklerinin) Sorumlulukları 296
4.2.2.1. Kulüplerin Sorumlulukları 296
4.2.2.2. Federasyon ve Lig Birliklerinin Sorumlulukları 301
4.2.3. Medyanın Sorumlulukları 307
4.2.4. Bireylerin Sorumlulukları 308
4.3. Spor Sponsorluğunda "Görünürlük" Kavramı 309
4.3.1. Oyun Sahalarındaki Reklam Panoları 309
4.3.2. Sporcu Formaları 311
4.3.3. Stat/Salon isimleri: İsim Hakkı (*Naming)* 319
4.4. Spor Sponsorluğunu Tercih Eden Şirket Kategorileri 328
4.4.1. Bira Sektörü 328
4.4.2. Havayolu Sektörü 330

4.4.3. Saat Sektörü 334
4.5. Spor Sponsorluğunda Risk Faktörleri 337
4.5.1. Sporcu Sponsorluğundaki Riskler 338
4.5.2. Spor Organizasyonu Sponsorluğundaki Riskler: Sinsi Pazarlama *(Ambush Marketing)* 343
4.6. Ekonomik Kriz Dönemlerinde Şirketlerin Spor Sponsorluğu Stratejileri 350

SONUÇ 353

KAYNAKÇA 355

KAYNAKÇA

Kitap

ANDREFF, W. 2012. Mondialisation économique du sport, Bruxelles: De Boeck.

ANDREFF, W. 2010. Economie internationale du sport, Grenoble: PUG.

ANDREFF, W., NYS, J. F. 1996. Economie du sport, Paris: PUF.

ANDREFF, W., NYS, J.F. 1990. Le sport et la télévison, Paris: Dalloz.

ANDREFF, W., SZYMANSKI, S. 2006. Habdbook on the Economics of Sport, Cheltenham: Edward Elgar.

ATABEYOĞLU, C. 1997. Olimpiyat Oyunları'nın 100 Yılında Türkiye, (Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Belgesel Yayınları: 1), İstanbul: A&B Kitapçılık.

ATTALI, M., MARTIN, J.S. 2010. Dictionnaire culturel du sport, Paris: Armand Collin.

BARGET, E., GOUGUET, J.J. 2010. Evénements sportifs (Impact économiques et social), Bruxelles: De Boeck.

BARGET, E., VAILLEAU, D. 2008. Management du sport (Téories et Pratiques), Bruxelles: De Boeck.

BAROUX, J.L. 2010. La faillite du modele; Un trou d'air: de 4 milliards d'euros par an, Montreal: L'Archipel.

BENAMOU, G. 2011. L'aventure des Jeux olympiques, Saint-Armand Montrond: Editions Jacob-Duvernet.

BODIN, D., ROBENE, L., HEAS, S. 2004. Sports et violences en Europe, Strasbourg: Editions du Conseil de l'Europe.

BONIFACE, P. 2014. Géopolitique du sport, Paris: Armand Colin

BONIFACE, P. 2012. JO Politiques, Paris: Jean-Claude Gawsevitch.

BOUCHET, P., SOBRY, C. 2005. Management et marketing du sport: Du local au global, Pas de Calais: Presses Universitaires Septentrion.

BOURG; J.F. 1994. L'argent fou du sport, Paris: La Table Ronde.

BOURG, J.F., GOUGUET, J.J. 2005. Economie du sport, Paris: La Découverte.

BOURG, J.F., GOUGUET, J.J. 2012. Economie du sport, Paris: La Découverte.

BOURG, J.F., GOUGUET, J.J. 2007. Economie politique du sport professionnel, Paris: Editions Vuibert.

BOURG, J.F., GOUGUET, J.J. 1998. Analyse économique du sport, Paris: PUF.

BOZONNET, J.J. 1996. Sport et société, La Fleche: Editions Le Monde.

CHANTELAT, P. 2010. Sport économie et management, Paris: Economica.

CHAPPELET, J.L. 1991. Le Système olympique, Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble.

CHAPPELET, J.L. 1996. Le management du sport: une approche international, (Documents du Musée), Lausanne: IOC.

DAMBRON, P. 1991. Sponsoring et politique marketing, Paris: Editions d'Organisations.

DESBORDES, M. 2000. Gestion du sport, Paris: Vigots.

DESBORDES, M., RICHELIEU A. 2011. Néo-marketing du sport:Regards croisés entre Europe et Amérique du Nord, Bruxelles: De Boeck.

DESBORDES, M. 2001. Stratégies des entreprises dans le sport, Paris: Economica.

DESBORDES, M. 2004. Stratégies des entreprises dans le sport, Paris: Economica.

DESBORDES, M. 2012. Sport et business, Levallois-Perret: StudyramaPro.

DIETSCHY, P. 2010. Histoire du football, Saint Amand Montrond: Editions Perrin.

DRUT, B. 2011. Economie du football professionnel, Paris: La Découverte.

ENNASRI, N. 2013. L'énigme du Qatar, Paris: IRIS.

FERRAND, A., TORRIGIANI, L., POVILL, A. 2006. Sport et Sponsoring, Quercy-Mercues: INSEP-Publications.

FISHER, V. 1994. Le Sponsoring international, Montmagny: Boréal.

FORTIN, J. 2000. L'Encyclopédie visuelle des sports, Montreal: QA International.

GARCIA, D. 2008. La Face cachée de l'Equipe, Paris: Editions Danger public.

GASPARINI, W. 2000. Sociologie de l'organisation sportive, Paris: La Découverte.

GILLON, P., GROSJEAN, F., RAVENEL, L. 2010. Atlas du sport mondial, Paris: Editions Autrement.

GRYNBAUM, A., SCHNEIDER, R. 2010. Foot et politique, Paris: Jean-Claude Gawsewitch Editeur.

HILLAIRET, D. 2002. Economie du sport et entrepreneuriat, Paris: L'Harmattan.

HOLLIS, N. 2011. Küresel Marka, İstanbul: Brandage Yayınları.

HOLZ, J.M. 2011. Les Jeux olympiques et leurs territoires, Saint Esteve: Presses Universitaires de Perpignan (Collections Etudes).

HUMS, M., MACLEAN, J., ZINTZ, T. 2011. La gouvernance au coeur des politiques des organisations sportives, Bruxelles: De Boeck.

KOTLER, P., KELLER, K., MANCEAU, D., DUBOIS, B. 2009. Marketing management (13ième Edition), Paris: Pearson Education.

LUNZENFICHTER, A., LUNZENFICHTER M. 2008. La politique et L'olympisme moderne, Biarritz: Atlantica.

MAILLET, T. 2010. Le marketing et son histoire, Paris: Pocket.

MARCHAND, J. 1999. Les défricheurs de la presse sportive, Biarritz: Atlantica.

MARCHAND, J. 1989. La presse sportive, Paris: CFPJ.

MIEGE, C. 1993. Les Institutions sportives, Paris: PUF.

MONTCHAUD, S., DANTIN, P. 2011. Le modele sportif français, Paris: Lavoisier.

MOREAU, D.B. 2004. Sociologie des fédérations sportives, Paris: L'Harmattan.

NICOLLEAU, F. 2006. Ou va le sportif d'élite (Les risques du star system), Paris: Dalloz.

OHL, F., TRIBOU, G. 2004. Les marchés du sport: Consommateurs et Distributeurs, Paris: Armand Collin.

PAUTOT, M.M. 2003. Le sport spectacle, Paris: L'Harmattan.

PERRI, P. 2011. Ne tirez pas sur le foot, Le Mesnil-sur-l'Estrée: JC Lattes.

PIERRAT, J.L., RIVESLANGE, J. 2002. L'Argent secret du foot, St Amand-Montrand: Plon.

POCIELLO, C. 1998. Sports et sociétés, approches socio-culturelles des Pratiques, Paris: Vigot.

PONTHIEU, F. 2006. Le parrainage sportif, Paris: Editions Arnaud Franel.

RIES, A. & L. 2002. Marka yaratmanın 22 kuralı (Çev: ÖZDEMİR Atakan), İstanbul: MediaCat.

ROSNER, S., SHROPSHIRE, K. 2011. The business of sports, Sudburry: Jones and Bartlett Learning.

SCHLOSSBERG, H. 1996. Sports marketing, Oxford: Blackwell Business.

SEIDLER, E. 1964. Le sport et la presse, Paris: Armand Collin.

SMIT, B. 2008. Sport business, Adidas, Puma… La guerre des logos, (Çev: ARSON, Thierry), Lonrai: Presses de la Cité.

SOBRY, C. 2003. Socioéconomie du sport, structures sportives et libéralisme économique, Bruxelles: De Boeck.

TEMPORAL, P. 2011. İleri düzey marka yönetimi, Çev: KURUOĞLU, Alev, İstanbul: Brandage Yayınları.

THOMAS, R. 1991. Histoire du sport, Paris: PUF.

TRIBOU, G., AUGE, B. 2009. Management du sport, Paris: Dunod.

TRIBOU, G. 2011. Sponsoring sportif, Paris: Economica.

TRIBOU, G., OHL, F. 2004. Les marchés du sport, Paris: Armand Colin.

WALLISER, B. 2010. Le parrainage; sponsoring et mécénat, Paris: Dunod.

Makale

ANDREFF, W. 1981. "*Les inégalités entre disciplines sportives: une approche économique*", **Sports et Société (Approche socio-culturelle des pratiques),** Ed: POCIELLO, Christian, Paris: Vigot, s:139-151

ANDREFF, W., STAUDOHAR, P. "*The evolving European model of Professional sport finance*", **Journal of Sports Economics**, Vol.7, No: 3, s:257-276

AGLIETTA, M., ANDREFF, W., DRUT, B. 2008. "*Bourse et Football*", **Revue d'Economie politique**, Vol:118, No:2, s:255-296

BARONCELLI, A., LAGO, U. "*Italian Football*", **Journal of Sports Economics**, Vol.7, No:1, s:13-28

BAYLE, E. 2009. "*Le dévéloppement de la fédération française de tennis sous la présidence de Philippe Chatrier (1973-1993): Un modèle stratégique pour le mouvement sportif et olympique*", **Paume et tennis en France**, (Ed: CLASTRES, P. ve DIETSCHY, P.), Paris: Nouveau Monde, s:219-248

BOISTEL, P. 2005. "*La communication évenementielle, plus stratégique que commerciale*", **Revue Management&Avenir**, 4/2005 (No:6), s:27-47

BOLOTNY, F. 2009. "*Nouvelles images: Quel impact sur le modèle économique du sport*", **Les Cahiers du Journalisme**: Les nouveaux écrans du sport, Hiver 2009, No: 19, Lille, s: 30-37

BOLOTNY, F., BOURG, J.F. 2006. "*The demand for media coverage*", **Handbook on the Economics of Sport**, Ed: ANDREFF, W. ve SZYMANSKI, S., Cheltenhma: Edward Elgar, s:116-132

BOURG, J.F. 2008. "*Les très hauts revenus des Superstars du sport*", **Revue d'Economie Politique**, Vol:118, 2008/3, Paris: Editions Dalloz, s:375-394

BOURG, J.F. 1992. "*Sport et argent: Le Football*", **Pouvoirs**, No:61, Avril 1992, Paris, s: 91-106

BOURG, J.F. 1996. "*La Presse sportive en France: Formes du marché, stratégie concurentielle et offre d'informations*", **Recherches en Communication**, No:5, 1996, s:45-82

BREUER, C., PAWLOWSKI, T., RUMPF, C. 2011. "*Sponsoring et marque: le cas du SpVgg Vreden 1921 e.v*", **Néo-marketing du sport: Regards croisés entre Europe et Amérique du Nord** (Ed: DESBORDES, M., RICHELIEU, A.), Bruxelles: De Boeck, s:43-51

CAMY, J. 1996. "*Le management du sport en France*", **Le management du sport: une approche international,** (Ed. CHAPPELET, J.L.), Lausanne: IOC , s:55-64

CAVAGNAC, M., GOUGUET, J.J. 2008. "*Droits de retransmission, Equilibre compétitif et profits des clubs*", **Revue d'Economie Politique**, Vol:118, 2008/2, Paris: Editions Dalloz, s:229-253

ÇETİN, C. 2013. "*Dortmund'u kurtaran adam*", **Tam Saha** (Türkiye Futbol Federasyonu Aylık Yayın Organı), Aralık 2013, s:44-46

CHAMEROIS, N. 2011. "*All Games, All Nations: La mondialisation des Jeux Olympiques d'été*", **Les Jeux Olympiques et leurs territoires**, (Ed: HOLZ, J.M.) Saint Estève: Presses Universitaires de Perpignan (Collections Etudes), s: 13-42

CHANAVAT, N., DESBORDES, M., FERRAND, A. 2013. "*Faut-il avoir peur de l'ambush marketing*", **Jurisports**, No:128, s: 41-45

CHAPPELET, J.L. 2006. "*The economics of the IOC*", ", **Handbook on the Economics of Sport**, (Ed: ANDREFF, W., SZYMANSKI, S.), Cheltenham: Edward Elgar, s: 241-252

COLOME, G., "*Conflits et Identités en Catalogne*", **Manière de Voir (Le Monde Diplomatique)**, (Ed. RAMONET, I. ve De BRIE, C.), No:39, Mayıs-Haziran 1998, Paris, s: 57-59

DEBORDES, M. 2006. "*Sponsoring d'athlètes vs. sponsoring d'événements: Quels choix économique pour quels risques*?", **Ou va le sportif d'élite (Les risques du star system),** (Ed. NICOLLEAU, F.), Paris: Dalloz, s: 47-73

DIETL, H., FRANCK, E., "*Governance failure and financial crisis in German football*", **Journal of Sports Economics**, Sage Journals, Vol.8, No.6, s:662-669

FLECK-DOUSTEYSSIER, N. 2007. "*Le parrainage d'une institution a une stratégie de la communication*", **Décisions Marketing**, No:47, Temmuz-Eylül 2007, s:7-20

FLEURIDAS, C. 1981. "*Panorama sur quelques aspects du sport international*", **Sports et Société**, Paris: Editons Vigot, s: 116-130

FRICK, B. 2006. "*Football in Germany*", ", **Handbook on the Economics of Sport**, (Ed: ANDREFF, W., SZYMANSKI, S.), Cheltenham: Edward Elgar, Cheltenham, s: 486-496

FRICK, B., PRINZ, J. 2006. "*Crisis ? What crisis ? Football in Germany*", **Journal of Sports Economics**, 7 (1), s: 60-75

HEDE, A.M. 2005. "*Sports-events, tourism and destination marketing strategies: an Australian case study of Athens 2004 and its media telecast*", **Journal of Sport Tourism**, Volume 10, Issue 3, Abingdon: Routledge/Taylor&Francis, s:187-200

HERR, L. 1981. "*Quelques indications chiffrées sur les fédérations sportives françaises*", **Sports et Société**, Paris: Editons Vigot, s: 95-113

LAUTERBORN, B. 1990. "*New marketing litany, Four P's passe, C-words take over*", **Advertising Age**, 1 Ekim 1996, s:26

LEEDS, M. 2006. "*American football*", **Handbook on the Economics of Sport**,

(Ed: ANDREFF, W., SZYMANSKI, S.,) Cheltenham: Edward Elgar, s: 514-522

KESENNE, S. 1997. "*L'affaire "Bosman" et l'économie du sport professionnel*", **Problèmes Economiques**, La Documentation Française, No: 2.503, s: 6-10

NYS, J.F. 1996. "*La foire aux médailles*", **Manière de Voir; Le Monde Diplomatique** (Le sport, C'est la guerre; Ed. RAMONET, I., DE BRIE, C.,), No:30, Paris, s: 15-17

NYS, J.F. 1998. "*Un enjeu économique*", **Manière de Voir; Le Monde Diplomatique**, (Football et Passions Politiques) No: 39, Paris, s:27-30

NYS, J.F. 2002. "*Le marché des spectacles sportifs*", **Le Monde**, Paris, 21.Haziran.2002, Paris, s:14

OFFENSIVE (La revue Offensive), 2010, "*Divertir pour dominer; La culture de masse contre les peuples*", Montreuil: Editions l'Echappée.

OKAY, A. 2000. "*Kurum kimliği ve kurum imajı*", **Her Yönüyle Pazarlama İletişimi**, İstanbul: MediaCat Kitapları, s:103-109

OTKER, T., HAYES, P., 1988. "*Evaluation de l'efficacité du sponsoring. Expérience de la Coupe du Monde de Football de 1986*", **Revue Française du Marketing**, No:118, s:13-40

RAMONET, I. 1998. "*Un fait social total*", **Le Monde Diplomatique, Manière de voir**, (Football et Passions Politiques) No: 39, s:6-7

ROTTENBERG, S. 1956. "*The baseball player's labor market*", **The Journal of Political Economy**, Volume 64, Issue 3, s:242-258

SANDLER, D., SHANI, D. 1999. "*Olympic sponsorship vs "Ambush marketing: Who gets the gold*", **Journal of Advertising Research**, Vol.29, s:9-14

"Smith, C. 2008. "*Going for gold: The Business of Sports*", **IMI Conferences**, Swissotel-İstanbul.

ZENG, G., GO, F., KOLMER, C. 2011. "*L'Importance des événements sportifs pour mettre en valeur une marque: le cas des Jeux olympiques de Beijing 2008*", **Néo-marketing du sport: Regards croisés entre Europe et Amérique du Nord**, (Ed: DESBORDES, M., RICHELIEU, A.,), Bruxelles: De Boeck, s:53-65

"*Dès le XIXe siècle, le sport devient une activité lucrative*", **La Documentation Française: Problèmes économiques**, 12 Mart 2008, Sayı 2.943, Paris, s:3-5

Rapor

PricewaterhouseCoopers. Aralık 2001. "*Changing the game: Outlook fort he global sports market to 2015*", Londra

Sponsorship Today, International Marketing Reports, Ağustos 2012. "*Global Sponsorhip Analysis Airlines*", Buckfastleigh

Gazete/Dergi

AS, "*La liga inglesa ingressara 6.100 millones de TV*", 17.Ağustos.2013, s:3

Capital, "*Les sponsors se livrent à une folle surenchère*", Haziran 2006, s: 60-62

France Football, "*Les salaires des footballeurs*", 21.Mart.2012, Sayı: 3.441, s: 4-9

France Football, "*Le Qatar veut gagner en prestiges*", 28 Haziran 2011, Sayı: 3.403, s: 7-8

France Football, "*Le Chakhtor se pique au jeu*", 12 Şubat 2013, Sayı: 3.488, Paris, s: 30-33

France Football, "*La Ligue 1, C'est Brasil*", 25 Eylül 2012; Sayı: 3.468, s:40

France Football, "*Le grandbarvum asiatique des anglais*", 23 Temmuz 2013, Sayı: 3.511, s:50

France Football, "*La crise ? Quelle Crise*" , 13 Ağustos 2013, Sayı: 3.514, s:44-45

Habertürk, Yarışmak için sponsor arıyor", 1 Mayıs 2013, s:6

Hürriyet; "Spora sadece 10 euro", 24 Şubat 2013, s:10

Les Nouveaux dossiers de l'Audiovisuel, "*La télévision transforme le sport et son public*", Temmuz-Ağustos 2006, Sayı:11, s:34

Les Nouveaux dossiers de l'Audiovisuel, "*Quand la télé déregle le sport*", Temmuz-Ağustos 2006, Sayı:11, s:33

Les Nouveaux dossiers de l'Audiovisuel, "*Evénements mondiaux et sports locaux*", Temmuz-Ağustos 2006, Sayı:11, s:44

La Lettre de l'économie du sport, "*Michel Pautot: "La mondialisation du sport est une réussite*", 9 Mart 2012, s:2-3

La Lettre du Sport; No. 673, 16.Mart 2012

La Lettre du Sport, No: 670, 24 Şubat 2012

La Repubblica, "*A 1 in crisi, si ritira Modena*" 24 Ocak 2013, s:50

L'Equipe; "*Loeb, moteur de Citroen*", 29 Eylül 2011, s:16

L'Equipe; " *La créativité est sans limite*", 03 Mayıs 2012, s:14

L'Equipe, "*Londres déchiffré*", 27 Temmuz 2012, s:15

L'Equipe, "*Rabobank claque la porte*, 20 Ekim 2012, s:16

L'Equipe, "*Le Naming se fait (doucement) un nom*", 25 Ekim 2012, s:11

L'Equipe, "*La nouvelle vie de Janowicz*", 8 Ocak 2013, s:12

L'Equipe, "*Halte au saupoudrage*", 17 Ocak 2013, s:17

L'Equipe, "*Triste, premiere pour l'Angleterre*", 14 Mart 2013, s:3

L'Equipe, "*RadioShack ne repartira pas*", 19 Mart 2013, s:9

L'Equipe, "*Il faut payer pour voir*", 4 Nisan 2013, s:7

L'Equipe, "*Et à la fin, C'est le Bayern qui gagne*", 11 Nisan 2013, s:18-19

L'Equipe, "*Mais ou s'arretera Emirates*", 22 Haziran 2013, s:12

L'Equipe, "*Le titre ou … le marriage*", 22 Temmuz 2013, s:20

L'Equipe, "*Le début de la ligue en danger*", 1 Ağustos 2013, s:24

L'Equipe, "*Et si on jouait la montre?*", 29 Ağustos 2013, s:17

L'Equipe, "*Le TOP10 des sportifs ayant le plus d'amis sur Facebook*", 09 Eylül 2013, s:21

L'Equipe, "*Le nouvel eldorado*", 13 Ekim 2013, s:13

L'Equipe, "*Encore loin du cyclisme*", 13 Kasım 2013, s:10

L'Equipe, "*Lobbying par les chiffres*", 20 Kasım 2013, s:24

L'Equipe; "*Quand le cachemire réchauffe la glace*", 15 Kasım 2013, s:18

Le Figaro; "*Les milliardaires étrangers à la rescousse du foot français*", 09 Ocak 2012,

Les Echos, "*Le Vendée Globe et son armada de retombées*", 7 Kasım 2008, s:13

Planete Cyclisme; Şubat-Mart 2012

Stratégies, "*Les stars jouent les agent doubles,* 27 Ocak 2005, s:15

Sport Stratégies, "*L'Elan Chalon, un marketing citoyen***",** Sayı: 247, 7 Şubat 2011-13 Şubat 2011, s:24-25

Sport Stratégies, "*Ce partenariat national est une vitrine globale*", Sayı: 248, 14 Şubat 2011-20 Şubat 2011, s:7

Sport Stratégies, "*Saint Quentin Volley et ses partenaires particuliers*", Sayı: 248, 14 Şubat 2011-20 Şubat 2011, s:7

Sport Stratégies, "*Les Ducs d'Angers, nouveaux princes du hockey*", Sayı: 249, 21 Şubat 2011-27 Şubat 2012, s:24-25

Sport Stratégies, "*Un prolongement logique de notre engagement*", Sayı: 250, 28 Şubat 2011-05 Mart 2011, s:31

Sport Stratégies, "*Perrier, meilleur sponsor 2010 selon Sportlab*", Sayı: 252, 14 Mart 2011-20 Mart 2011, s: 6-7

Sport Stratégies, "*L'Asvel: pour un sponsoring plus marketé*", Sayı:279 21 Kasım 2011-27 Kasım 2011, s: 24-25

Sport Stratégies, "*Des brasseurs assoiffées de sports*", Sayı: 280, 28 Kasım 2011-04 Aralık 2011, s: 36-39

Sport Stratégies, "*2011: Bilan d'une année de sport à la télé*", Sayı:285, 23 Ocak 2012-29 Ocak 2012, s: 34-35

Sport Stratégies, "*L'Open GDF Suez est le vaisseau amiral de notre stratégie de sponsoring*", Sayı: 286, 30 Ocak 2012-05 Şubat 2012, s: 6-7

Sport Stratégies, "*Le regard des marques Premium a changé*", Sayı:288, 13 Şubat 2012-19 Şubat 2012, s: 6-7

Sport Stratégies, "*Le FC Barcelona s'appuie sur des valeurs et une histoire*", Sayı: 289, 20 Şubat 2012-26 Şubat 2012, s: 5-7

Sport Stratégies, "*Rapprocher les fans de l'équipe pour maintenir la passion*" , Sayı: 290, 27 Şubat 2012-04 Mart 2012, s: 6-7

Sport Stratégies, "*L'Offre la plus rare et prestigieuse possible*", Sayı:290, 27 Şubat 2012-04 Mart 2012, s:25

Sport Stratégies, "*Ça roule toujours pour les sponsors du cyclisme*", Sayı: 291, 5 Mart 2012-11 Mart 2012, s: 9

Sport Stratégies, " *Alberto Contador trinque, Saxo banque*", Sayı: 291, 5 Mart 2012-11 Mart 2012, s: 26

Sport Stratégies, "*C'est un train qu'il ne faut pas rater*" Sayı: 292, 12 Mart 2012-18 Mart 2012; s: 6-7

Sport Stratégies, "*Omega règne sur le sport*", Sayı: 309, 9 Temmuz 2012-15 Temmuz 2012, s:39

Internet

POLI, R., "*Migrations de footballeurs et mondialisation: du système-monde aux réseaux sociaux*", http://mappemonde.mgm.fr/num16/articles/art07401.html**,** N° 88, 07 Şubat 2012.

www.airnewstimes.com/thy-2013-yilinda-33-yeni-ucus-noktasi-planladi-18486-haberi-html, 03 Haziran 2013.

www.chronofoot.com/birmingham/birmingham-un-sponsor-différent-par-match_art16408.html, 24 Şubat 2012.

www.dhnet.be/sports/cyclisme/article/386837/le-budget-des-équipes-et-le-salaire-des-coureurs-cyclistes-progressent-malgré-la-crise.html/, 27 Şubat 2012.

www.lemonde.fr/web/chat/0,46-2@2-3242,55-768804,0.htlm , 31 Mayıs 2006.

www.lefigaro.fr/sport-business/2013/03/09/20006-20130309ARTFIG00324-pourquoi-la-ligue-1-ne-fait-pas-le-plein-de-fans-facebook.php, 15 Haziran 2013.

www.eurosport.fr/football/le-barca-maillot-le-plus-vendu_sto3552860/story.shtml, 18 Haziran 2013.

www.sportstratégies.com/actualites/marketing/139111-adidas-a-vendu-500-000-maillots-des-bleus, 18 Haziran 2013.

www.cdusport.com/classement-clubs-football-vendants-le-plus-maillots-33, 18 Haziran 2013.

www.sportbusiness360.com/2012/05/ sponsoring-novak-djokovic-trop-cher.html, 26 Mart 2013)

www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20590196.asp, 04 Haziran 2013.

www.coca-cola-france.fr, 04 Haziran 2013.

www.olympic.org./Documents/IOC_Marketing/OLYMPIC-MARKETING-FACT-FILE-2012.pdf, 24 Mart 2012.

www.legabasket.it, 10 Nisan 2013.

Kullanılan Kurumsal Kaynaklar

Uluslararası Olimpiyat Komitesi, UEFA, LFP, Forbes, Deloitte, NBA, NFL, DNCG, CSA, Pric, Fransa Gençlik ve Spor Bakanlığı

SPORDA EVRENSEL KAVRAM FAIR PLAY

Yrd. Doç. Dr. H. Murat ŞAHİN
Yrd. Doç. Dr. Kenan ŞEBİN
Kamber ÖZPERÇİN
Figen ŞAHİN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1167
Spor ve Beden Eğitimi No.: 39
ISBN : 978-605-320-071-0
© 1. Basım, Şubat 2015

SPORDA EVRENSEL KAVRAM FAIR PLAY
Yrd. Doç. Dr. H. Murat ŞAHİN - Yrd. Doç. Dr. Kenan ŞEBİN - Kamber ÖZPERÇİN - Figen ŞAHİN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şahin, Murat., Şebin, Kenan., Özperçin, Kamber., Şahin, Figen.
Sporda Evrensel Kavram Fair Play / *H. Murat ŞAHİN - Kenan ŞEBİN - Kamber ÖZPERÇİN - Figen ŞAHİN*
1. Basım, VIII+126 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-071-0
1. Spor 2. Evrensel Kavram 3. Fair Play

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

En iyi bildiğim şeyler ahlak ve yükümlülüklerdir,
bunu da futbola borçluyum
(Albert Camus)

Suç yokken suçlu arayanlar, suç varken suçluyu bulamıyor
(Şenol Güneş)

Spor düşmanlık değil, dostluktur.

ÖNSÖZ

Spor yapmanın amacı, disiplinli, çalışkan, sorumluluk sahibi, sorunlar karşısında kaçmak ve geçici çözümler arkasına saklanmak yerine doğru çözümler üretebilen yaratıcı, adil, dürüst, mutlu, zihnen sağlıklı olan ve kaliteli bir yaşam süren bir birey olmaktır. Çocuklarımızı ve gençlerimizi özellikle spora yönlendiririz, çünkü spor yoluyla disiplinli çalışmayı, kendilerine inanmayı, dürüst ve adil bir şekilde mücadele etmeyi, rakibe saygı duymayı, kazanmayı ve kaybetmeyi sportmence kabullenmeyi öğrensinler ve en önemlisi de bağımsız, kendi ayakları üzerinde durabilen yetişkin bireyler olsunlar isteriz.

Gittikçe globalleşen dünyada spor hiçbir diplomatik ilişkileri bulunmayan ülkeleri spor aracılığıyla bir araya getirmiştir. Olimpiyatlar dünya ve kıta şampiyonalarında elde edilen başarılar ülke prestijleri açısından son derce geçerli referanslar olmuşlardır.

Spor; evrensel kültürün bir parçası, dünyada dili, ırkı, dini, tabiiyeti, farklı insanları birleştiren önemli bir vasıtadır. Dünya barışına katkı sağlayan bir etkinliktir. Ulusal ve Uluslararası spor karşılaşmalarının bir savaş değil, aksine bir barış unsuru olduğunun herkesçe bilindiğini düşünüyoruz. Bizlerde bu düşüncelerle hareket ederek, FAIR PLAY kavramının tüm ülkemizde ve spor camiasında anlam kazanmasını diliyoruz.

Umut ediyoruz ki bu çalışmamız denizde bir damla da olsa FAIR PLAY'in gelişmesine ve anlaşılmasına katkı sağlar. Emeği geçen herkese teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

A. FAIR PLAY 1
1. Okul, Beden Eğitimi ve FAIR PLAY 4
2. FAIR PLAY 6
   2.1. Biçimsel (Formel) FAIR PLAY 8
   2.2. Biçimsel Olmayan (İnformel) FAIR PLAY 8
3. UEFA'nın FAIR-Play Listesi 11
4. Fairness 12
5. FAIR PLAY'in Tarihsel Açıdan Gelişimi 13
   5.1. Antik Çağ'da FAIR PLAY 13
   5.2. Orta Çağda FAIR PLAY 15
   5.3. Yeni ve Yakın Çağda FAIR PLAY 16
6. Amatör Kurallar ve FAIR PLAY 17
7. Türkiye'de FAIR PLAY'in Gelişimi ve FAIR PLAY Çalışmaları 17
8. Etik Anlayışı 19
   8.1. Yatılı Kolejler ve FAIR PLAY Anlayışı 19
   8.2. İngilizlerde Spor ve FAIR PLAY Anlayışı 21
   8.3. İslam Dininde Spor ve FAIR PLAY Anlayışı 22
   8.4. Eski Türklerde Spor ve FAIR PLAY Anlayışı 22
   8.5. Günümüz de Spor ve FAIR PLAY Anlayışı 23
9. TMOK ve FAIR PLAY Faaliyetleri 23
   9.1. FAIR PLAY Konseyi 24
   9.2. Türkiye'de FAIR PLAY 25
10. Tarihsel Gelişim Sürecinde Yaşanan Örnek FAIR PLAY Olayları 26
   10.1. Çirkin Olaylara Örnekler 26
   10.2. Güzel Olaylara Örnekler 29
11. Ahlak 38

11.1. Ahlak Nedir? 38
11.2. Spor-Ahlak İlişkisi 38
11.3. Spor Ahlakı 41
11.4. Sporcu Ahlakı 43
11.5. Antrenör Ahlakı 45
11.6. Hakem Ahlakı 46
11.7. Seyirci-Taraftar Ahlakı 48
11.8. Spor Kulüpleri ve Yöneticileri Ahlakı 50
11.9. Olimpik Ahlak 51
11.10. Spor Basını Ahlakı 54
12. Sporda Etik İlkeler 55

B. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ VE FAIR PLAY 61
1. TSK'de Sporda Centilmenlik ve Hakkaniyete Uyma Ruhu (FAIR-Play) Çalışmaları 61

C. SPOR HUKUKU 67
1. Dünyada Spor Hukukunun Tarihsel Gelişimi Nasıldır? 71
2. Türkiye'de Spor Hukukunun Tarihsel Gelişimi Nasıldır? 72
3. Uluslararası Tahkim Mahkemesi (CAS) Nedir? 74
4. Spor Hukuku, Hukuk Fakültelerimiz de Okutulmalı mı? 79
5. Seyirci Hareketlerinin Suç ve Ceza Tanımları Nelerdir? 81
   5.1. Türk Ceza Hukuku'na Göre 81
   5.2. Futbolun Ulusal Disiplin Kurallarına Göre 83
   5.3. Futbolun Uluslararası Disiplin Kurallarına Göre 85

D. TÜRKİYE MİLLİ OLİMPİYAT KOMİTESİ'NDEN FAIR PLAY ÖDÜLÜ ALANLAR 87

E. TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU 2008-2009 SEZONUNDA PROFESYONEL FUTBOL DİSİPLİN KURULU KARARLARI 111

KAYNAKLAR 117

EKLER 123

KAYNAKLAR

ACAR, M. Yakup: Futbolda Antrenör Etiği ve FAIR PLAY, Ege Üniversitesi, İzmir, 2011.

ARACI, Hikmet: Okullarda Beden Eğitimi, Yardımcı Ofset, Ankara, 1997.

ATEŞOĞLU, Meliha: Sporda Erdemlilik. FAIR PLAY, Başbakanlık Yayınları, s.7-19, Ankara, 1974.

DEMİRCİ, Nuri: **Sporda Yönetim, Teşkilatlanma ve Organizasyon,** MEGSB; BTSGM Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, s.19-21, Ankara, 1986.

DURUSOY, Fikret: Spor Ahlakı Doping Sorunu, Türk Alman Kültür Diyaloğunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu, Maya Matbaası, s.9, İstanbul, 1991.

ERDEMLİ, Atilla: "FAIR PLAY ve Olimpizm", Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri 2.Ulusal Kongresi Bildirileri, Yayın No.3, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları, s.180-185, Ankara, 1992.

ERDEMLİ, Atilla: İnsan Spor ve Olimpizm, 1. Baskı, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1996.

ERDEMLİ, Atilla: Sporda Güzellik, 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, s.324-326, Antalya, 2002.

ERGEN, Emin: Spor Ahlakı ve Doping, Türk Alman Kültür Diyaloğunda Spor Ahlakı ve Felsefesine Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu, Maya Matbaası, s.11-12, İstanbul, 1991.

ERKAL, M.: Sosyolojik Açıdan Spor, Milli Eğitim Basımevi, Yayın No:30, s.88-119, Ankara, 1982.

FIRATLI, Jefri: Olimpik Hareket, TMOK Yayını, S. 81, s.6-12, İstanbul, 1988.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI (A): Sporda Centilmenlik ve Hakkaniyete Uyma Ruhu (Fair-Play), Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 2005.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI (B): **Genelkurmay Başkanı Orgeneral Sayın Hilmi ÖZKÖK'ün Başarılı Sporcular İle Bilim, Kültür, Eğitim Alanında Başarılı Olan Personel ve Onları Yetiştiren Eğitimci/Antrenörler İle Sporda Centilmenlik ve Hakkaniyete Uyma (FAIR PLAY) Yarışması Ödüllendirme Töreninde Yaptıkları Konuşma, 24.06.2005.**

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI (C): Türk toplumunda sporda şiddetin azaltılarak sporda centilmenlik ruhu (FAIR PLAY) anlayışının "eğitimle" geliştirilip, yaygınlaştırılmasında Türk Silahlı Kuvvetlerinin katkısı, www.tsk.mil.tr. 07.03.2005.

GÖKÇE, Atilla: Sporda Erdemlilik, FAIR PLAY, Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlak ve Felsefesine Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu, Maya Matbaası, s.17-18, İstanbul, 1991.

İŞCAN, Fehmi: Türklerde Spor, Beden Terbiyesi Yayınları, s.14-27, Ankara, 1988.

KARAKÜÇÜK, Suat: Tarihsel ve Politik Yönden Olimpiyat Oyunları, Gazi Basımevi, 1.Baskı, Ankara, 1989.

KASAP, Hasan: Spor Ahlakının Oluşmasında Antrenör Faktörü, Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu, Erdemli, A, Meya Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti, s.161-171, İstanbul, 1991.

KILIÇ, Behram: Futbolcu Dövmek Serbesttir, Aksiyon Dergisi, Yıl:10, Sayı:586, 2006.

KÖKTÜRK, Necdet: Sporun Milletler Arası Rolü, (Der.S., KARAKÜÇÜK), Ülkü'den Seçilmiş Spor Makaleleri, (1933-1950), S.136, Ankara, 1993.

KUÇURADİ, İoanna: Uludağ Konuşmaları (Özgürlük Ahlak Kültür Kavramları), Türk Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

M.E.B.: İlköğretim Okulları ve Lise Dengi Okullar Beden Eğitimi Dersi Öğretim Programları, M.E.B. Basımevi, Ankara, 1997.

MÜLLER, U., GUNTER., A., D.: Sei Sportlich Sei Fair, Verlag Karl Hofmann, Stuttgart. 1984.

ORHUN, Adnan: FAIR PLAY Okul Sporunda Bir Eğitim İlkesidir, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım, Ankara, 1992.

ÖNGEL, H., Basri: Sporda Etik Değerler Açısından Doping, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi, C.2, S.2, s.69-79, Ankara, 1997.

ÖZBEK, Oğuz: Sporda Etik Dışı Davranış Alanları ve Etik İlkeler, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt:4, Sayı:4, s.44-47, Ankara, 1999.

PEHLİVAN, Zekai: Fair-Play Kavramının Geliştirilmesinde Okul Sporunun Yeri ve Önemi, SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2004, II (2) 49-53

SARIALP, R.: Antik Olimpiyat Oyunları, Olimpiyat Dünyası Dergisi, Sayı.9, s.53-61, İstanbul, 1998.

SUNAY, Y., SUNAY, H.: Lise Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersinden Beklentileri ve Beklentilerinin Gerçekleşme Düzeyi, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt I, Sayı.4, s.35-53, Ankara, 1996.

ŞAHİN, Mehmet: Spor Ahlakı ve Sorunları, 1. Cilt, Evrensel Basın Yayın, İstanbul, 1998.

ŞEBİN, Kenan: Sporu Güzelleştiren Evrensel Kavram FAIR PLAY Futbol Gelişim Dergisi, Temmuz-Ağustos 2012 sayı:3. S.78-79, İstanbul, 2012.

TEPE, Harun: Etik Metaetik, 20. yy Etiğinde Normatiflik Tartışması, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

TMOK: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesinden FAIR PLAY Ödülü Alanlar, İstanbul, 2013.

TMOK: TMOK Tarihi, TMOK Yayınları, Ana Basım, s.72-74, İstanbul, 1997.

TMOK: Fair Play ve Türkiye, İstanbul, s.4, 2000.

TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU: TFF 2008-2009, 2009-2010, 2010-2011,2011-2012 Faaliyet Raporları, İstanbul, 2013.

VIEWEG, KLAUS: SPOR HUKUKUNUN BÜYÜSÜ, İNÖNÜ ÜNIVERSITESI HUKUK FAKÜLTESI DERGISI CILT:1 SAYI:1 YIL:2010.

YAPAN, H., Tevfik: Beden Eğitimi Dersinde Ahlaki Eğitim, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.1-109, İstanbul, 1992.

YILDIRAN, İbrahim: "Sporda FAIR PLAY Kavramının Tarihsel Boyutları", Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri 2. Ulusal Kongresi Bildirileri, Yayın No.3, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları, s.174-179, Ankara, 1992.

YILDIRAN, İbrahim: FAIR PLAY Kapsamı, Türkiye'deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri, 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 27-29 Ekim, Antalya, 2002.

YILDIZ, Doğan: Çağlar Boyu Türklerde Spor, s.19-22, İstanbul, 2002.

ZAMAN GAZETESİ: FAIR PLAY İçin Buluştular, 02.03.2005

WEB KAYNAKLAR

www.diplomatikgozlem.com: Futbol Atina'nın Aynası, 2005.

www.haber1.com:İşte Gerçek FAIR PLAY Ruhu, 22.09.2005.

www.kayserispor.org.: Cenk'e FAIR PLAY Ödülü, 2006.

www.showtvnet.com: Türkmen'in Çarpıcı İtirafları, 16.03.2005.

www.sporbilim.com: Spor, Olimpiyatlar, Ahlak ve FAIR PLAY, 2005.

www.superSpor.com: İşte UEFA'nın FAIR PLAY Listesi, 09.02.2006.

www.tumgazeteler.com:şike tescillendi.16.04.2005.

www.biyografi.net: Çinili Cami'nin İmamına FAIR PLAY Ödülü, 14.05.2005.

www.turkishnoc.org: TMOK 2003-2004 Faaliyet Raporu, 2005.

www.turkulerleerzurum.com.21: Naim Gölleroğlu, FAIR PLAY, (Bilgiye Erişim: 18.03.2013)

www.turkishnoc.org: FAIR PLAY Konseyi, (Bilgiye Erişim: 14.02.2013)

www.TURKEY.com:

www.msxlabs.org: FAIR PLAY ve Spor Arasındaki İlişki, (Bilgiye Erişim: 26.03.2013)

www.olimpiyatkomitesi.org.tr: FAIR PLAY Ödülleri, (Bilgiye Erişim: 21.02.2013)

www.sondakika.com/haber-adanaspor-bucaspor-macinda-fair-play-ornegi-3563492, (Bilgiye Erişim: 28.08.2014)

www.primefutbol.com/2014/02/akillara-kazinan-fair-play-ornekleri, (Bilgiye Erişim: 28.08. 2014)

www.amkspor.com/2014/02/25/bir-fair-play-ornegi-daha-263387, (Bilgiye Erişim: 28.08. 2014)

www.futbolingo.com/haber/59341/(video)-portekizli-tomas-barrosodan-fair-play-ornegi, (Bilgiye Erişim: 01.09. 2014)

www.spor.milliyet.com.tr/minik-sporcudan-fair-play-ornegi/spor/spordetay/17.01.2012, (Bilgiye Erişim: 01.09. 2014)

Güncellenmiş 2. Basım

SPSS 22 Uygulamalı BİYOİSTATİSTİK

Tıp, Eczacılık, Diş Hekimliği ve Sağlık Bilimleri için

Doç. Dr. Yalçın Karagöz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1075
Matematik/İstatistik No.: 182
ISBN : 978-605-133-979-5
© Güncellenmiş 2. Basım, Kasım 2015

SPSS 22 Uygulamalı BİYOİSTATİSTİK
Doç. Dr. Yalçın Karagöz

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sokak No.: 17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karagöz, Yalçın.
SPSS 22 Uygulamalı Biyoistatistik / Yalçın Karagöz
Güncellenmiş 2. Basım, XVI+744 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-979-5
1. SPSS 2. Biyoistatistik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, özellikle tıp eczacılık, diş hekimliği ve diğer sağlık bilimlerindeki bilimsel araştırmalar için hazırlanmıştır. Konularla ilgili olarak, örnekler, önce teorik olarak, daha sonrada SPSS 22 paket programı ile çözülmüştür. Bu kitapla araştırmacı; kitabın tamamını incelemeden, sadece ilgilendiği konuya bakarak analizini yapabilecek ve sonuçlarını yorumlayabilecektir. Ayrıca, kitapta teorik bilgiler de bulunduğundan, lisans ve lisansüstü eğitimlerinde de kullanılabilecek kapasiteye sahip bir kitaptır.

Bu kitap, özellikle tıp, eczacılık, diş hekimliği, veterinerlik ve diğer sağlık bilimlerindeki bilimsel araştırmalar için hazırlanmış olmakla beraber, diğer bilimlerdeki bilimsel araştırmalar için de kullanılabilir

2015 Sivas

Doç. Dr. Yalçın Karagöz

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**

1. BÖLÜM
İSTATİSTİKTE KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR1

1. Değişken 2
   1.1. Değişken Çeşitleri 2
      1.1.1 Kalitatif (Nitel) Değişken 2
      1.1.2 Kantitatif (Nicel) Değişken 3
   1.2 Değişkenlerde Bağımsızlık ve Bağımlılık 4
   1.3 Değişkenlerde Kontrol Edilebilirlik 4
   1.4. SPSS'de Değişkenin Tanımlanması 4
2. Ölçme ve Ölçek Düzeyleri 5
   2.1. Ölçme 5
      2.1.1. Doğrudan ve Dolaylı Ölçme 6
   2.2. Ölçek Düzeyleri 6
      2.2.l. Sınıflama (İsimsel) Ölçeği (Nominal Scale) 6
      2.2.2. Sıralama Ölçeği (Ordinal Scale) 7
      2.2.3. Aralık Ölçeği (İnterval Scale) 8
      2.2.4. Oran Ölçeği (Ratio Scale) 9
      2.2.5. Ölçeklerin Düzeylerinin Karşılaştırılması 10
3. Frekans Dağılımları 12
   3.1. Nispi (Oransal) Frekans Dağılımı 12
   3.2. Kümülâtif (Birikimli) Frekans Dağılımı 12
   3.3. Kümülatif (Birikimli) Nispi (Oransal) Frekans Dağılımı 13

2. BÖLÜM
MERKEZİ EĞİLİM ÖLÇÜLERİ (YER ÖLÇÜLERİ, ORTALAMALAR)
(MEASURES OF LOCATİON, AVARAGE)

1. Ortalamalar 17
   1.1. Parametrik (Analitik) Ortalamalar 18
      1.1.1. Aritmetik Ortalama (Mean, Avarage) 18
      1.1.2. Geometrik Ortalama (Geometric Mean) 20
      1.1.3. Harmonik Ortalama (Harmonic Mean) 22

1.1.4. Ağırlıklı Ortalama (Weighted Mean) 25
1.1.5. Düzeltilmiş Ortalama (Trimmed Mean) 28
1.2. Parametrik (Analitik) Olmayan Ortalamalar 29
1.2.1. Mod (Mode) 29
1.2.2. Medyan (Median) 31
1.2.3. Kantil'ler (Bölenler) 35
1.3. Aritmetik Ortalama, Medyan ve Mod'un Kullanımlarının Karşılaştırılması 41
1.4. Aritmetik Ortalama, Medyan ve Mod Arasındaki İlişki ve Çarpıklık 41

3. BÖLÜM
DAĞILIM (DEĞİŞKENLİK) ÖLÇÜLERİ (MEASURES OF DİSPERSİON)

1. Dağılım Ölçüleri 46
1.1 Parametrik Olmayan Dağılım Ölçüleri 46
1.1.1. Değişim aralığı (Range) 46
1.1.2. Kartil Aralığı (Kartil Sapma) 47
1.1.3. Desil Aralığı (Desil Sapma) 48
1.2. Parametrik Dağılım Ölçüleri 49
1.2.1. Ortalama Sapma (Mean Deviation) 50
1.2.2. Standart Sapma (Standart Deviation) 51
1.2.3. Varyans (Variance) 56
1.2.4. Değişim Katsayısı (Coefficient of Variation) 57

4. BÖLÜM
NORMALLİKTEN SAPMA ÖLÇÜLERİ

1. Normallik (Normality) 61
2. Çarpıklık (Skewness) 63
2.1 Ortalamalara Dayanan Çarpıklık Katsayısı 63
2.2 Kartil'lere Dayanan Çarpıklık Katsayısı 64
2.3 Moment'e Dayanan Çarpıklık Katsayısı 64
3. Basıklık (Kurtosis) 65
4. Çarpıklığın Giderilmesi ve Uç Değerler (Outliers) 69

5. BÖLÜM
EKSİK VERİLERİN TAMAMLANMASI

1. Eksik Veri Tamamlama Yöntemleri 75
1.1. Series Mean Yöntemi 75
1.2. Mean of Nearby Points Yöntemi 75
1.3. Median Nearby Points Yöntemi 75
1.4. Linear İnterpolation Yöntemi 75
1.5. Linear Trend Yöntemi 75

6. BÖLÜM
GRAFİK ÇİZİMİ

1. Çubuk (Bar) Grafikleri 82
2. Üç Boyutlu Çubuk Grafikleri (3-D Bar Charts) 85
3. Çizgi Grafikleri (Line Chart) 87
4. Daire (Pie) Grafiği 91
5. Kutu Grafikleri (Boxplot Charts) 96
6. Güven Aralığı Grafikleri (Error Plot Charts, Confidence İnterval Plot Charts) 98
7. İlişki Grafikleri (Dağılım, Scatter/Dot Charts) 101
8. Üç Boyutlu İlişki (Dağılım, Scatter/Dot Charts) Grafikleri 104
9. Histogram 106

7. BÖLÜM
SAYMA -PERMÜTASYON- KOMBİNASYON

1. Çarpmanın Temel Kuralı 109
2. Faktöriyel 109
3. Permütasyon (Sıralama-Düzenleme) 110
4. Kombinasyon (Seçme-Çekme) 110

8. BÖLÜM
OLASILIK

1. Genel Kavramlar ve Özellikler 113
1.1. Rassal Deney 113
1.2. Örnek Uzay 113
1.3. Olay 114
1.4. Ayrık Olaylar 114
1.5. Bir Kümenin Tümleyeni 114
1.6. Bütüne Tamamlayan Olaylar 115
2. Olasılık Kavramı 115
2.1. Klasik Olasılık 115
2.2. Deneysel Olasılık 117
3. Olasılık ile İlgili Önemli Aksiyomlar ve Teoremler 117
3.1. Aksiyomlar 117
3.2. Teoremler 118
4. Olasılığa Konu Olan Olay/Olaylar ve Olasılıkları 119
4.1. Basit ve Bileşik Olayların Olasılığı 119
4.1.1. Basit Olayların Olasılığı 119
4.1.2. Bileşik Olayların Olasılığı 119
4.2. Olasılık Hesaplarında Çarpma ve Toplama Kuralları 121
4.2.1. Olayların Kesişimi (Arakesiti) ve Çarpma Kuralı 121
4.2.2. Bağımlı Olaylar - Koşullu Olasılık ve Çarpma Kuralı 122
4.2.3. Bağımsız Olaylar ve Çarpma Kuralı 124
4.2.4. Bir Arada Meydana Gelebilen (Bağdaşır) Olaylar İçin Toplam Kuralı 126
4.2.5. Bir Arada Meydana Gelemeyen (Bağdaşmaz) Olaylar İçin Toplam Kuralı 127
4.3. Bayes Teoremi 130

9. BÖLÜM
BEKLENEN DEĞER VE LİMİT TEOREMLERİ

1. Bir Rassal Değişkenin Beklenen Değeri (Expected Value) 133
2. Beklenen Değer ve Aritmetik Ortalama 134
3. Büyük Sayılar Kanunu 135
4. Merkezi Limit Teoremi 135

10. BÖLÜM
OLASILIK DAĞILIMLARI

1. Kesikli Olasılık Dağılımları 137
1.1. Binom Dağılımı 137
1.1.1. Binom Dağılımının Olasılık Fonksiyonu 137
1.1.2. Binom Dağılımının Parametreleri 138
1.2. Poisson Dağılımı 141
1.2.1. Poisson Dağılımının Olasılık Fonksiyonu 141
1.2.2. Poisson Dağılımının Parametreleri 141
1.3. Hipergeometrik Dağılım 143
1.3.1. Hipergeometrik Dağılımın Olasılık Fonksiyonu 143
1.3.2. Hipergeometrik Dağılımın Parametreleri 143
2. Sürekli Olasılık Dağılımları 144
2.1. Normal Dağılım (Normal Distribution) 144
2.1.1. Normal Dağılımın Olasılık Yoğunluk Fonksiyonu 145
2.1.2. Normal Dağılımın Parametreleri 145
2.2. Standart Normal Dağılım 146
2.2.1. Z Tablosu ve Kullanımı 148

11. BÖLÜM
ÖRNEKLEME DAĞILIMI

1. Örnekleme Teorisinin Temel Kavramları 155
1.1. Ana kütle 155
1.2. Parametre 155
1.3. İstatistik 156
1.4. Birim (Eleman) 156
1.5. Örneklem ve Örnekleme 156
1.5.1. Ortalamaların Örnekleme Dağılımı 157
1.5.2. İki Ortalama Arasındaki Farkın Örnekleme Dağılımı 162
1.5 3. Oranların Örnekleme Dağılımı 163
1.5.4. İki Oran Arasındaki Farkın Örnekleme Dağılımı 167
1.6. Örnekleme Süreci 167
1.6.1. Araştırma Ana Kütlesinin Tanımlanması 168
1.6.2. Örnekleme Çerçevesinin Belirlenmesi 168
1.6.3. Örnek Büyüklüğünün Belirlenmesi 168
2. Örnekleme Yöntemleri (Teknikleri) 171
2.1. Olasılığa Dayalı Örnekleme Yöntemleri 171
2.1.1. Basit Tesadüfî Örnekleme 171
2.1.2. Tabakalı (Zümrelere Göre) Örnekleme 171
2.1.3. Küme Örneklemesi 172

2.1.4. Sistematik Örnekleme ... 172
2.2. Olasılığa Dayalı Olmayan Örnekleme ... 172
2.2.1. Kolayda Örnekleme ... 173
2.2.2. Kasti Örnekleme ... 173
2.2.3. Kota Örnekleme ... 173
2.2.4. Kartopu Örnekleme ... 173

12. BÖLÜM
GÜVEN ARALIĞI (CONFIDENCE INTERVAL)

1. Nokta Tahmini ... 175
2. Aralık Tahmini ... 176
2.1. Z Dağılımı İçin Güven Aralığı Tahmini ... 177
2.1.1. Bir Ana kütle Ortalaması İçin Güven Aralığı Tahmini ... 177
2.1.2. İki Ana Kütle Ortalaması Arasındaki Farkın Güven Aralığı Tahmini ... 182
2.1.3. Bir Ana Kütle Oranı İçin Güven Aralığı Tahmini ... 183
2.1.4. İki Ana Kütle Oranı Arasındaki Farkın Güven Aralığı Tahmini ... 185
2.2. t Dağılımı İçin Güven Aralığı Tahmini ... 186
2.2.1. Bir Ana Kütle Ortalaması İçin Güven Aralığı Tahmini ... 186
2.2.2. İki Ana Kütle Ortalaması Arasındaki Farkın Güven Aralığı ... 187

13. BÖLÜM
GÜÇ (POWER) ANALİZİ

1. Tek Örneklem İçin Güç Analizi ... 190
2. Bağımsız İki Örneklem İçin Güç Analizi ... 202
3. İkiden Fazla Bağımsız Örneklem İçin Güç Analizi ... 204
4. Faktöriyel Denemeler İçin Güç Analizi ... 206

14. BÖLÜM
HİPOTEZ TESTLERİ (HYPOTHESİS TESTİNG)

1. Birinci ve İkinci Tip Hatalar ... 210
2. Önem (Anlamlılık) Seviyesi ... 211
3. Testin Gücü ... 212
4. Hipotez Testinin Aşamaları ... 212
4.1. Sıfır ve Alternatif Hipotezlerin Kurulması ... 212
4.2 Test İstatistiğinin Hesaplanması ... 212
4.3. Karar Modelinin Kurulması ve Karar Verme ... 213

15. BÖLÜM
PARAMETRİK TESTLER (PARAMETRİC TESTS)

1. Student t Testi ... 216
1.1. Ana kütle Ortalamasının Testi ... 216
1.1.1. Bir Ana Kütle Ortalamasının Belli Bir Değerden Farklılığının Testi ... 216
1.1.2. İki Ana Kütle Ortalaması Arasındaki Farklılığının Testi ... 222

2. Z Testi 233
2.1. Ana Kütle Ortalamasının Testi 235
2.1.1. Bir Ana Kütle Ortalamasının Belli Bir Değerden Farklılığının Testi 235
2.1.2. İki Ana Kütle Ortalaması Arasındaki Farklılığın Testi 237
2.1.3. Bir Ana Kütle Oranının Belli Bir Değerden Farklılığının Testi 241
2.1.4. İki Ana Kütle Oranı Arasındaki Farkın Testi 242
3. F Testi (Varyans Analizi) 244
3.1. Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) 244
3.2. İki Yönlü Varyans Analizi (k Bağımlı Grupta Ortalamaların Testi) 264
3.2.1 Etkileşimsiz Varyans Analizi 265
3.2.2. Etkileşimli (İnteraksiyonlu) Varyans Analizi 277
3.2.3. Tekrarlı Ölçümlerde Varyans Analizi (Repeated Measures ANOVA) 284

16. BÖLÜM
NONPARAMETRİK TESTLER

1. Tek Örnekli Verilerin Analizi 301
1.1. Ki Kare Testi 302
1.1.1. Belirli Bir Hipoteze Uygunluk (Farklılık) Testi 302
1.1.2 Olasılık Dağılımlarına Uygunluk Testleri 311
1.2. Binomial (Binom) Test 318
1.2.1. Küçük örneklemler için Binom testi 320
1.2.2. Büyük Örneklemler için Binom Testi 327
1.3. Wald-Wolfowitz Dizi Sayıları (Runs) Testi 333
1.4. Kolmogorov-Smirnov Uygunluk (Uyum İyiliği)Testi 340
1.4.1. K-S Testi ile Verilerin Normal Dağılıma Uygunluğu 341
1.4.2. K-S Testi ile Verilerin Uniform Dağılıma Uygunluğu 347
1.4.3. K-S Testi ile Verilerin Poisson Dağılıma Uygunluğu 349
1.4.4. K-S Testi ile Verilerin Exponential Dağılıma Uygunluğu 350
2. Bağımsız İki Örneğin Verilerinin Analizi 352
2.1. Mann-Whitney U Testi 352
2.1.1. Küçük Örneklemlerin Analizi 353
2.1.2. Büyük Örneklemlerin Analizi 358
2.2. Kolmogorov Smirnov Testi 362
2.2.1. Küçük Örneklemlerin Analizi 362
2.2.2. Büyük Örneklemlerin Analizi 366
2.3. Moses Testi 373
2.3.1. Küçük Örneklemlerin Analizi 374
2.3.2. Büyük Örneklemlerin Analizi 378
2.4. Wald-Wolfowitz Dizi Sayıları Testi 379
2.4.1. Küçük Örneklemlerin Analizi 379
2.4.2. Büyük Örneklemlerin Analizi 383
3. İkiden Fazla Bağımsız Örneğin Analizi 387
3.1. Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi 387
3.2. Mood Medyan Testi 396
3.3. Jonckheere-Terpstra Sıralı Alternatifler Testi 400
4. İlişkili (Eşlenik-Çift) İki Örneğin Analizi 406
4.1. Wilcoxon Eşlenik-Çift Testi 406
4.2. İşaret Testi 413
4.3. McNemar Testi: 421
4.4. Marginal Homogeneity Testi 424

5. İkiden Fazla İlişkili Örneklerin Analizi 427
5.1. Friedman Testi 427
5.2. Kendall'ın W Uyum Katsayısı Testi 432
5.3. Cochran Q Testi 438
6. Çapraz Tablolarda Ki-Kare ve İlişki Katsayıları 442
6.1. Ki-kare 442
6.1.1. Bağımsızlık Testi 442
6.1.2. Homojenlik Testi 457
6.1.3. Ki-Kare Testinde Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar 461
6.2. İlişki Katsayıları 462
6.2.1. Nominal Ölçekli İlişki Katsayıları 462
6.2.2. Sıralama Ölçekli İlişki Katsayıları 483
6.2.3. Korelasyon Katsayıları 497
6.2.4. Nominal ve Aralık (Nominal By İnterval) Ölçekli İlişki Testleri 500
6.2.5. Kappa-Risk-McNemar Testleri 503
6.2.6. Üç Yönlü Kontenjans Tabloları 509

17. BÖLÜM
REGRESYON VE KORELASYON

1. İstatistiksel İlişkiler ve Kesin İlişkiler 511
2. Regresyon ve Nedensellik 512
3. Veri Türleri 512
4. Regresyon Yönteminde Aşamalar 512
5. İki Değişkenli Regresyon Analizinde Temel Bilgiler 512
6. Ana Kütle Regresyon Fonksiyonu Kavramı (ARF) 514
6.1. Ana Kütle Regresyon Fonksiyonunun Olasılıklı Belirlenmesi 514
6.2. Değişkenlerde ve Katsayılarda Doğrusallık 515
6.3. Hata Teriminin Modelde Bulunmasının Sebepleri 515
7. Örneklem Regresyon Fonksiyonu (ÖRF) 516
8. İki Değişkenli Regresyon Modelinde Tahmin 518
8.1. Serpilme Diyagramı 518
8.2. En Küçük Kareler Metodu (Least Squares Metot) 519
8.3. En Küçük Kareler Yönteminin Dayandığı Varsayımlar 522
8.4. Varsayımların Gerekliliği 526
8.5. En Küçük Kareler Tahmin Edicilerinin Standart Hataları 526
8.6. Gauss-Markov Teoremi 528
8.7. En Küçük Kareler Tahmin Edicilerinin Özellikleri 529
8.8. Belirlilik (Uyum İyiliği) ve Korelasyon Katsayısı 529
8.9. İki Değişkenli Korelâsyon Katsayısı İçin Formülün Elde Edilmesi 532
8.10. Spearman Sıra Korelasyon Katsayısı 533
8.11. Regresyon Önem Testi 535
8.11.1. F Testi İle Modelin Önemliliğinin Testi 536
8.11.2. t Testi İle Model Katsayılarının Önem Testi 538
8.12. Korelâsyon Katsayısının Önem Testi 542
8.13. İki Değişkenli Doğrusal Regresyon Modelinin Uzantıları 548
8.13.1. Sıfır Noktasından (Orijinden) Geçen Regresyon 548
8.13.2 Regresyon Modellerinin Fonksiyon Kalıpları 549
8.13.3. Ters Modeller 562

9. Çok Değişkenli Regresyon Analizi 568
9.1. Üç Değişkenli Model 568
9.2. Çoklu Regresyon Denkleminin Yorumu 568
9.3. Kısmi Regresyon Katsayılarının Anlamı 569
9.4. Kısmi Regresyon Katsayılarının EKK ile Tahmini 569
9.5. EKK Tahmin Edicileri 569
9.6. EKK Tahmin Edicilerinin Varyansları ve Standart Hataları 572
9.7. Çoklu Belirlilik (Determinasyon) Katsayısı ve Çoklu Korelâsyon Katsayısı 573
9.8. R^2 ve Düzeltilmiş R^2 574
9.9. Kısmi Korelasyon Katsayıları 576
9.10. Çok Terimli (Polinomial) Regresyon Modelleri 580
10. Modele Girecek Değişkenlerin Seçimi 592
11. Modelde Kullanılacak Fonksiyonun Tahmini (Curve Estimation) 600
12. Statistics Menüsündeki Kavramlar 602
13. Regresyonda Grafik Çizimi 604
14. Regresyonda Analizinde Elde Edilen Yeni Değişkenlerin Kayıt Edilmesi 604

18. BÖLÜM
LOJİSTİK REGRESYON (LOJİT MODELLER) ANALİZİ

1. Lojistik Regresyonda Genel Kavramlar 607
2. Lojistik Regresyon Çeşitleri 611
2.1. İkili Lojistik Regresyon (BLOGREG) Analizi 611
2.2. Sıralı Lojistik Regresyon (OLOGREG) Analizi 616
2.3. İsimsel Lojistik Regresyon (NLOGREG) Analizi 620

19. BÖLÜM
SAĞLIK ALANINA ÖZEL İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER

1. Temel Kavramlar Ve Yöntemler 625
1.1. Oran ve Hız 625
2. Nüfus İstatistikleri (Demografik Göstergeler) 625
2.1. Doğum İstatistikleri 627
2.2. Ölüm İstatistikleri 628
2.3. Hastalık İstatistikleri 628
3. Tıpta Tanı (Karar Verme) 629
3.1. Tanı Testi Performanslarının Değerlendirilmesi 629
4. Etken Ve Hastalık İlişkisinin Belirlenmesi 631
4.1. Risk Katsayıları 631
4.1.1. Odds Ratio (Üstünlük Oranı) 631
4.1.2. Relatif (Oransal) Risk; 632
4.1.3. Chochran's and Mantel-Haenszel Statistics Testi 635
5. ROC Eğrisi Yöntemi İle Kesim Noktalarının (Cut-Off, Cut Points) Belirlenmesi 640
6. Yaşam Analizi (Survival Analysis) 645
6.1. Yaşam Tablosu Yöntemi (Actuarial Life Table Method, Cutler-Ederer Method) 645
6.2. Kaplan-Meier Yöntemi (Product Limit Method) 650
6.3. Cox Regresyon Yöntemi 656

20. BÖLÜM
FAKTÖR ANALİZİ

1. Verilerin Faktör Analizi İçin Uygunluğunun Araştırılması 662
2. Faktör Sayısının Belirlenmesi 663
3. Rotasyonlu Faktör Matrisi 663
4. Faktörlerin Adlandırılması 664

21. BÖLÜM
KÜMELEME ANALİZİ (CLUSTER ANALYSIS)

1. Kümeleme Analizinin Tanımı ve Temel kavramlar 671
2. Kümeleme Analizi Yöntemleri 672
   2.1. Hiyerarşik (Yığmacı) Kümeleme 673
   2.2. Hiyerarşik Olmayan Kümeleme 673

22. BÖLÜM
KOVARYANS ANALİZİ (ANCOVA)

1. Kovaryans Analizinin Kullanım Alanları 685
2. Kovaryans Analizinin Varsayımları 686
3. Varsayımların Sağlanması 686

23. BÖLÜM
SETLERARASI (CANONİCAL) KORELASYON ANALİZİ

1. Varsayımlar 696
2. Kanonik Değişkenler ve Kanonik Korelasyonlar 696
3. Kanonik Korelasyon Katsayılarının Anlamlılığı 698
4. Kanonik Korelasyon Katsayılarının Yorumlanması 698
5. Açıklanan Varyans ve Redundancy Analizi 698

24. BÖLÜM
GÜVENİLİRLİK ANALİZİ (RELIABILITY ANALYSIS)

1. Güvenilirlik Analizi Varsayımları 710
2. Güvenilirlik Analizinde Kullanılan Modeller 710

KAYNAKÇA 717

KAYNAKÇA

Acar D., Ömürbek N., Ömürbek V. (2003) "Bilgi Teknolojilerinin Gıda Sektöründe Kullanımının Analizi", Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı: 2, ss. 1-22.

Agresti A. (1996) "An Introduction to Categorical Data Analysis", John Wiley and Sons. Inc., USA.

Akgül A., Çevik O. (2003) "İstatistiksel Analiz Teknikleri", Emek Ofset, Ankara.

Albayrak A. S. (2006) "Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri". Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Altunışık R., Coşkun R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım E. (2005) "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri" Sakarya Kitabevi, Sakarya.

Arıcıgil Ç. Ç. (2009), "Sosyal Bilimlerde Kategorik Verilerle İlişki Analizi" Pegem Akademi Yayınevi, Ankara.

Aytaç, M. (1999) "Matematiksel İstatistik" Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

Başar, A., Oktay E. (1998) "Uygulamalı İstatistik I", Aktif Yayınevi, Erzurum.

Başarır G. (1990) "Çok Değişkenli Verilerde Ayrımsama Sorunu ve Lojistik Regresyon Analizi" (Uygulamalı İstatistik Doktora Tezi.) Hacettepe Üniversitesi, ss. 1-36, Ankara.

Beck L, M. S. (1994) "Factor Analysis and Related Techniques" Sage Publications İnc., London.

Berenson M., L., Levine D. M. (1996) "Basic Business Statistics" Http://www.Ebay.Com.

Bircan H. (2004) "Tıp Verileri Üzerine Bir Uygulama" Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004 / 2, ss.185-208

Blaikie N. W. H. (2003) "Analyzing Quantitative Data" Sage Publications Inc.

Bryman, A., Cramer D. (2005), "Quantitative Data Analysis with SPSS 12 and 13" Routledge.

Büyüköztürk Ş. (2002) "Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı" Pegem Yayıncılık, Ankara.

Cankurt M., Günden C., Miran B. (2007) "Türkiye'nin AB Sürecinde Üyelik Potansiyelinin Tarımsal ve Diğer Bazı Önemli Kriterler Açısından Belirlenmesi" Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi Cilt: 44 Sayı:513.

Cochran W. G. (1950) "The Comparison Of Percentages In Matched Samples" Biometrica, ss.37.

Cohen L., Holliday M. (1996) "Practical Statistics for Students" Sage Publications Inc.

Coşkun S., Kartal M., Bircan H., Coşkun A. (2004) "Lojistik Regresyon Analizinin İncelenmesi ve Diş Hekimliğinde Bir Uygulaması" Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, Cilt:7 Sayı:1.

Çinko M., (2006) "Kredi Kartı Değerlendirme Tekniklerinin Karşılaştırılması", İstanbul Ticaret Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5 Sayı:9 Bahar 2006/1.

Çokluk Ö., Kayrı M. (2011) "Kayıp Değerlere Yaklaşık Değer Atama Yöntemlerinin Ölçme Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliği Üzerindeki Etkisi" Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences: Theory & Practice - 11(1) Kış/Winter 289-309, 2011 Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları İletişim Hizmetleri Tic. Ltd. Şti.

Daniel, W. W. (1990) "Applied Nonparametric Statistics, PWS-KENT Puplishing Company" Boston.

Daniel, W. W. (1996) "Parametrik Olmayan İstatistiksel Teknikler" (Çev.) Erkan Oktay, Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Z.F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayın No: 203, Erzurum.

Daniel, W. W., (1990), "Applied Nonparametric Statistics", Boston: PWS-KENT Puplishing Company

Degroot M. H., (1986) "Probability and Statistics" Addison-Wesley Publishing Company, London.

Demir E., Parlak B. (2012) "Türkiye'de Eğitim Araştırmalarında Kayıp Veri Sorunu" Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, Yaz 2012, 3(1), 230-241.

Dilek Ö. (2007) "Şehirlerarası Havayolu Talep Tahmini; Erzurum Üzerine Bir Uygulama" Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Doymuş K. (2010) kemaldoymus.files.wordpress.com, ancova.ppt.

Dytham C. (2003) "Choosing And Using Statistics: A Biologist's Guide" Wiley-Blackwell, 2. Baskı.

Elhan, A. H. (1997) "Lojistik Regresyon Analizinin İncelenmesi ve Tıpta Bir Uygulaması" Biyoistatistik Yüksek Lisans Tezi Ankara. Ünv., ss. 4-29, Ankara.

Erkut H. (1999) "Yönetimde Simülasyon Yaklaşımı" İrfan Yayımcılık, İstanbul.

Esin A., Çelebioğlu S. (1999) "İstatistik" (Çev. Spiegel, Murray R., Larry J. S.), Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.

Gamgam H., Altunkaynak B. (2008) "Parametrik Olmayan Yöntemler: SPSS Uygulamalı" Gazi Kitabevi, Ankara.

Hair J. F., Anderson R. E., Tatham R. L., Black W. C., (1998) "Multivariate Data Analysis" Prentice Hall, ss. 374, New Jersey.

Hasgür İ. (2000) "Matematiksel İstatistik" Seçkin Yayınları, Ankara.

Hinton, P. R., Brownlow, C., Mcmurray, I. and Cozens, C. (2004) "SPSS Explained", Routledge Publications.

Hollander M., (1968) "Certain Un-Corrolated Non-Parametric Tests Statistics" J. Amer Statist.Assoc., ss. 63.

Hosmer D. W., Lemeshow S. (2000) "Applied Logistic Regression", John Wiley and Sons, New York.

İyit N., Genç A., (2005) "Lojistik Regresyon Analizi Yardımıyla Denekte Menopoz Evresine Geçişe İlişkin Bir Sınıflandırma Modelinin Elde Edilmesi" Selçuk Ünv., Fen Ed Fak Fen Dergisi Sayı 25.

Kaifeng Y., Gerald M. (2007) "Handbook of Research Methods In Public Administration" Crc Pres.

Kalaycı Ş vd., (2006) "SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri" Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Kalıpsız A. (1988) "İstatistik Yöntemler" İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kara İ. (2000) "Olasılık" Bilim Teknik Yayınevi, Ankara, 2000.

Karagöz S. (1991) "Faktör Analizi Tekniği Kullanarak Üniversite Öğrencilerinin Gazete Tercihinde Etkin Faktörlerin Belirlenmesi" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Karagöz Y., Çatı K., Koçoğlu C. M. (2009) "Cep Telefonu Ve Operatör Tercihinde Etkili Olabilecek Faktörlerin Demografik Özelliklere Bağlı Olarak İrdelenmesi" Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 23, Kütahya, ss. 7-24.

Karasar N. (2005) "Bilimsel Araştırma Yöntemi" Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Kartal M. (2006) "Bilimsel Araştırmalarda Hipotez Testleri" Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Keller G., Warrack B. (2003) "Statistics for Management and Economics" Brooks/Cole-Thomson Learning, USA.

Kline P. (1994) "An Easy Guide to Factor Analysis" Routledge, London.

Kobu B., (1987) "Endüstriyel Kalite Kontrolu" İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları No: 84, 2. Baskı, İstanbul.

Koh E. T., Owen Willis L. (2000), "Introduction to Nutrition and Health Research" Springer Publications.

Köseoğlu M. H. (2012) "Labaratuarda Tanısal Yeterlilik" http://www.duzen.com.tr.

Kurban M., Kantar Y. M., Hocaoğlu F. O., (2007) "Lojistik Regresyon ve Perseptron Modelleri Kullanılarak Rüzgar-Güneş Enerji Santral Modelinin Güç Üretim Durumunun Analizi" Süleyman Demirel Ünv., Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, ss. 11-1.

Mcnabb D. E. (2004) "Research Methods for Political Science: Quantitative and Qualitative Methods" M. E. Sharpe Publications.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011) "Acil Sağlık Hizmetleri, İstatistiksel İşlemler II" http://mtegm.meb.gov.tr, Ankara.

Moses L. E. (1963) "Rank Test of Dispersion" Ann. Math. Statistics, ss. 34.

Muth, J., E. D. (2006) "Basic Statistics and Pharmaceutical Statistical Applications" Crc Press Publications.

Nakip M. (2003) Pazarlama Araştırmaları Teknikleri ve (SPSS Destekli) Uygulamalar" Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Oğuzlar A., (2005) "Lojistik Regresyon Analizinin Yardımı Suçlu Profilinin Belirlenmesi" Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:19 Sayı:1.

Oktay E. (2003) "İlişki Ölçüleri" Aktif Yayınevi, İstanbul.

Oktay, E. (1996) "Parametrik Olmayan İstatistik Teknikler" Atatürk Üniversitesi İİBF, Z. F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayın No: 203, Erzurum.

Orhunbilge N. (2000) "Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri", http://www. İdeefix. Com.

Özbek H., Keskin S. (2007) "Standart Sapmamı Yoksa Standart Hatamı?" Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van Tıp Dergisi: 14 (2):64-67.

Özdamar K. (2002) "Paket Proğramlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar K. (2003) "Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar, K (2010) "Pasw ile Biyoistatistik" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar, K. (2003) "SPSS ile Biyoistatistik" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Öztuna D., Elhan A. H., Kurşun N. (2007) "Sağlık Araştırmalarında Kullanılan İlişki Katsayıları" Türkiye Klinikleri J Med Sci. ss. 160-165, Ankara.

Petrie A., Watson P. F., (2006) "Statistics for Veterinary and Animal Science" Wiley-Blackwell Publications, 2. Baskı.

Pett M. A. (1997) "Nonparametric Statistics for Health Care Research" Sage Publications Inc., 2. Baskı.

Powers D., A., Xie Y. (2000) "Statistical Methods for Categorical Dataanalysis" Academic Press, USA.

Reynolds, H. T. (1984) "Analiz of Nominal Data" Sage Publications.

Rose C. (1998) "Equilibrium and Adverse Selection," The Rand Journal of Economics, Winter, Vol. 24, No.4. pp. 559-569.

Rothchıld V., Logothetis N. (1986) "Probability Distribution" John Wiley and Sons, Inc, Canada.

Russo R. (2003) "Statistics for The Behavioural Sciences: An İntroduction" Psychology Pres.

Sanders D. H., Eng R.J., Murph A. F (1985) "Statistics - A Fresh Approach" Singapore, McGraw Hill.

Saraçoğlu B., Çevik F. (1995) "Matematiksel İstatistik" Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Serper Ö. (2004) "Uygulamalı İstatistik" Ezgi Kitapevi, Bursa.

Serper Özer (1996) "Uygulamalı İstatistik" Ezgi Kitapevi, Bursa.

Sharma S. (1996) "Applied Multivariate Techniques" Jhonn Wiley & Sons Inc.; ss. 116, New York.

Sheldon R. M. (1989) "Introduction to Probability Models" Academic Press, Inc., New York.

Sheskin D. (2004) "Handbook of Parametric and Nonparametric Statistical Procedures" Crc Press, 3. Baskı.

Shorack (1969) "Testing and Estimating Ratios of Scale Parameters", J. Amer Statist.Assoc., 64.

Spiegel M. R. (1995) "Theory and Problems of Probability and Statistics, Schaum's Outline Series" New York, 1995.

Stokes M. E., Davis C. S., Grove K. G. (2001) "Categorical Data Analysis Using The SAS System" SAS Publishing, 2. Baskı.

Sümbüloğlu K., Akdağ B. (2009) "İleri Biyoistatistiksel Yöntemler" Hatipoğlu Basım ve Yayım San Tic Ltd Şti, Ankara.

Şahin M. (1999) "Lojistik Regresyon ve Biyolojik Alanlarda Kullanımı" Kahramanmaraş S. Ünv., Fen B. Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

Şencan H. (2005) "Güvenilirlik ve Geçerlilik" Seçkin Yayınevi, Ankara.

Şenesen Ü., Günlük Şenesen G. (2009) Temel Ekonometri, (Çeviri: Gujarati D. N.) Literatür Yayıncılık, No: 33, İstanbul.

Tavşancıl E. (2002) "Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi", Nobel Yayıncılık, Ankara.

Wholey J. S., Hatry H. P., Newcomer K. E. (2004) "Handbook of Practical Program Evaluation" John Wiley and Sons Publications.

Wooldridge, J. M., (2003) "Introductory Econometrics: A Modern Approach", Thomson, Ohio: South-Western.

Yıldız N., Bircan H., Akbulut H. (2009) "Uygulamalı İstatistiğe Giriş, Çözümlü ve Cevaplı Sorular" Aktif-Yayınevi, Erzurum.

Yükselen, C., (2000) "Pazarlama Araştırmaları " Detay Yayıncılık, Ankara.

Yüzer, A. F. (1996) "Olasılık ve İstatistik" Anadolu Üniversitesi, Fen Fakültesi Yayınları, No: 5, Eskişehir.

Zinbarg R. E., Suzuki S., Uliaszek A. A., Lewis A. R. (2010) "Biased Parameter Estimates and Inflated Type I Error Rates in Analysis of Covariance (and Analysis of Partial Variance) Arising From Unreliability: Alternatives and Remedial Strategies", Journal of Abnormal Psychology, Vol. 119, No. 2, 307–319

1. Basım

STK'LARDA İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Süleyman Kurt

www.nobelyayin.com nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1342
İşletme No.: 043
ISBN : 978-605-320-248-6
© 1. Basım, Kasım 2015

STK'LARDA İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ
Süleyman Kurt

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbahar Dursun -bahar@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kurt, Süleyman.
STK'larda İnsan Kaynakları Yönetimi */Süleyman Kurt*
1. Basım, XII+122 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-248-6
1. Sivil Toplum Kuruluşları 2. İnsan Kaynakları Yönetimi 3. Gönüllü Yönetim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Sivil toplum kuruluşları, devletlerin yetişemediği ya da resmî olarak olmaması gereken boşlukları doldurmaları hasebiyle devletlerin ve toplumların refah dengesi açısından çok stratejik örgütlerdir. Bu nedenle böylesi stratejik örgütlerin işinin ehli profesyonel yöneticiler, çalışanlar ve gönüllülerden oluşan deneyimli, vizyon sahibi ekiplerle kısa orta ve uzun vadeli stratejik planlar dâhilinde çalışmalarını sürdürmeleri gerekmektedir.

Tam da bu bakış açısı Sivil Toplum Kuruluşlarının, boş vakitlerin geçirildiği, manevi duyguların tatmini için değerlendirilen kurumlar olmaktan, profesyonel, kurumsal, kaliteli ve vizyon sahibi kurumlara dönüşmesi sürecinin inşa edilmesine katkı sağlayacaktır.

Genel olarak Avrupa ve Amerika'da STKcılık kurumsallaşma ve uzmanlaşma yönünde ciddi bir aşama kaydetmiş olsa da ülkemizde hala boş zamanlarda gidip gönüllü görev alınacak ya da kısa süreli, 3-5 yıllık profesyonel çalışmalar için düşünülen kurumlar olarak görülmektedir. Gerek STK gerekse ticari işletmeler için en hayati faktör şüphesiz ki insan kaynağı faktörüdür. Elbette ki ülkemizde de Sivil Toplum Kuruluşu olmasına rağmen, insan kaynağı noktasında profesyonel ve vizyon sahibi yaklaşımlar sergileyebilen kurumlarımız yok değil. Ancak maalesef bir sektör olarak ele aldığımızda STK'ların genel durumuna etki edemeyecek kadar az sayıda olmaları hasebiyle ülkemizde durum maalesef aynı değil.

Elinizdeki bu eserde Sivil Toplum Kuruluşlarında görev yapan yöneticiler, bölüm başkanları, profesyonel çalışanlar ve hatta gönüllü çalışanların eğitim, kariyer, çalışma ilişkileri, iş eğitimleri, profesyonel hizmet eğitimleri hususlarında ticari bir işletme gibi ele alınması ve uygulanması hususundaki yaklaşımlara yer verildi. Bir STK ya elaman alınması gerektiğinde ihtiyaç duyulan bölüm ile ilgili deneyim sahibi ve profesyonel tecrübesi olan ve kuruma örgütsel vatandaşlık bağıyla bağlı kişiler tercih edilir ve çalıştığı süre boyunca eğitim, kariyer ve motivasyon noktasında desteklenirse o kurum o personelden verim alabilir. Eğer sırf örgüte ya da örgütün liderine bağlılığı nedeniyle personel olarak istihdam edilip kendisine uygun bir pozisyon uydurulmaya çalışılırsa ne personelden verim alınır, ne de kurum içindeki diğer çalışanlardan. Personele uygun iş değil, işe uygun personel yaklaşımı geliştirilmeli ve örgütler İK Yaklaşımlarını buna uygun planlamalıdırlar.

Sonuç olarak Sivil Toplum Kuruluşu kapsamında hizmet veren örgütler kesinlikle oluşturacakları personel yapısını planlarken kurumsal ve profesyonel bir işletme için ön görülmüş kriterleri, kendi örgüt dinamikleri açısından yeniden yorumlayıp buna uygun hareket etmeleri gerekmektedir.

Elinizdeki bu eseri, ülkemizdeki STK'ların ve STK araştırmaları alanında çalışan tüm bilim insanlarının yeni ufuklara ve güçlü vizyonlara yol almalarına küçük, mütevazı bir katkı olması dileğiyle sizlere emanet ediyorum.

İyi okumalar…

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ 5

1.1. Sivil Toplum Kuruluşu Kavramı 5
1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihçesi 6
1.2.1.Hılful Fudul 7
1.2.2.Karzı Hasen Uygulaması 8
1.2.3.Sadakataşı Uygulaması 8
1.3.Sivil Toplum Kuruluşlarının Amacı 9
1.4.Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri 10
1.4.1.Kâr Amacı Gütmemek 10
1.4.2.Bağımsızlık (Özerklik) 10
1.4.3.Gönüllülük 11
1.4.4.Vizyona ve Bir İdeale Sahip Olmak 11
1.5.Sivil Toplum Kuruluşlarında Örgütlenme Türleri 11
1.6.Türkiye'de STK'lara Genel Bakış 12
1.6.1.Yabancı Sivil Toplum Kuruluşları 16
1.6.2.Kamu Yararına Çalışan Dernekler 17
1.6.3.İzin Almadan Yardım Toplama Yetkisine Sahip Dernekler 18
1.6.4.İzne Tabi Kelime Kullanan Dernekler 19
1.7.Ülkemizde Sivil Toplum Örgütlenmelerinin Kapsamları 19
1.7.1.Dernekler 19
1.7.2.Vakıflar 20
1.7.3.Sendikalar 20
1.7.4.Meslek Örgütleri 20
1.7.5.Kooperatifler 20
1.7.6.Birlikler (Federasyonlar ve Konfederasyonlar) 21
1.8.Ülkemizde STK'ların Engel ve Eksiklikleri 21
1.9.Avrupa'da Sivil Toplum 22
1.9.1.Sivilleşme Bağlamında Sivil Toplum 22
1.9.2.Sivilleşme, Katılımcı Yönetim Olarak Sivil Toplum 24
1.10. Birleşmiş Milletler'de Sivil Toplumun Yeri 28
1.10.1. Hükûmet Dışı Kuruluşları (NGO) Bölümü 29
1.10.2. Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (ECOSOC) 29
1.10.3. Hükümet Dışı İrtibat Servisi (NGLS) 30
1.11. Sivil Toplum Kuruluşlarında Profesyonel ve Gönüllü Çalışanlar 32

1.11.1.STK'larda İnsan Kaynağı Yaklaşımı....32
1.11.2.Sivil Toplum Kuruluşlarında Ücretli Çalışanlar....33
1.11.3. Sivil Toplum Kuruluşlarında Profesyonel Yöneticiler....33
1.11.4.Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim....34
1.12. Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllü Yönetimi....35
1.12.1.Gönüllü Yönetimi Süreci....37
1.12.2.Gönüllülerin Görev Çerçevelerinin Belirlenmesi ve Tanımlanması....41
1.12.3.Gönüllülere Ulaşma....42
1.12.4.Gönüllülerin Kuruma Oryantasyonu....43
1.12.5.Görevlendirme ve Seçim....44
1.12.6.Kurum İçi Eğitim....45
1.12.7.Gönüllülerin Motivasyonu....46
1.12.8.Performans Değerlendirme....48
1.12.9. Ödüllendirme....49
1.13. Gönüllü Çalışma İsteğinin Sebepleri....50
1.13.1.Bireysel Nedenler....51
1.13.2.Sosyal Nedenler....51
1.13.3.Yakın Çevreden Kaynaklanan Nedenler....51
1.14. Gönüllü Çalışma İstememenin Sebepleri....52
1.15. Profesyonel Personelin Çalışma Sistemleri....52
1.15.1.Profesyonel Çalışanların Eğitimi....52
1.15.2.Performans Değerleme....53
2. BÖLÜM: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA İSTİHDAM POLİTİKALARI....55
2.1.Personel Seçiminde Aranan Özellikler....56
2.2.Sivil Toplum Kuruluşlarında Nitelikli İnsan Faktörünün Çalışmalara Katkısı....56
2.3.Sivil Toplum Kuruluşlarında Kariyer Planlaması....57
2.3.1.Kariyer Kavramı....57
2.3.2. Sivil Toplum Kuruluşlarında Kariyer Planlaması....57
2.4.Sivil Toplum Kuruluşlarında Performans Değerlendirme....58
2.4.1.Performans Değerlendirme Kavramı....58
2.4.2.Performansın Tanımı....59
2.4.3.Performans Ölçümü ve Yönetimi....60
2.4.4.Performans Ölçümünün Amaçları....61

2.4.5.Sivil Toplum Kuruluşlarında Performans Değerlendirme Kriterleri ve Yöntemleri 62
2.4.6.Performans Verimliliğinin STK'lara Etkisi 63
2.5.Performans Değerlendirmenin Amacı ve Faydaları 64
2.6.Sivil Toplum Kuruluşlarında Çalışan Personelin Moral ve Motivasyonu 66
2.6.1.Motivasyon Kavramı 66
2.6.2.Motivasyon Araçları 68
2.6.2.1.Psikososyal Motivasyon Araçları 68
2.6.2.2.Yetki ve Sorumluluk Devri 68
2.6.2.3.Rekabet 69
2.6.2.4.Bağımsız Çalışma İmkânı 70
2.6.2.5.Psikolojik Güvence 70
2.6.2.6.Sosyal Katılım 71
2.7.Personel ve İş Odaklı Motivasyon Araçları 71
2.7.1.Personele İş Güvencesi ve Manevi Ödüller Verilmesi 71
2.7.2.Takım Çalışması 72
2.7.3.İş Basitleştirme 72
2.7.4.İş Genişletme 73
2.7.5.Performans Değerlendirme 73
2.7.6.Fiziksel Çalışma Koşulları 74
2.7.7.Kendi Kendine Motivasyon 74
2.7.8.Diğer Motivasyon Araçları 75
2.8. Motivasyonu Eksilten Nedenler 75
2.8.1.Tükenme 75
2.8.2.Tükenmişlik Evreleri 76
2.8.2.1.Şevk ve Coşku Evresi 76
2.8.2.2.Durağanlaşma Evresi 77
2.8.2.3.Engellenme Evresi 77
2.8.2.4.Umursamazlık Evresi 77
2.8.3.Motivasyon Eksikliği Olarak Tükenmişliğin Evreleri 77
2.8.3.1.Psikofizyolojik Belirtiler 77
2.8.3.2.Davranışsal Belirtiler 78
2.8.4.Motivasyonsuzluğu Önleme Yolları 78
2.8.4.1.İş Yeri Yöneticileri Düzeyinde Yapılması Gerekenler 79
2.8.4.2.Bireysel Düzeyde Yapılması Gerekenler 79
2.8.4.3.İş Arkadaşları Düzeyinde Yapılması Gerekenler 80

2.8.4.4. Aile Düzeyinde Yapılması Gerekenler 81
3. BÖLÜM: KIZILAY VE İHH İNSANİ YARDIM VAKFI KARŞILAŞTIRMALI İK YAKLAŞIMI ANALİZİ 83
3.1.Türk Kızılayı 85
3.1.1.Kuruluş Öyküsü 85
3.1.2.Misyon 87
3.1.3.Vizyon 87
3.1.4.Kurumsal Değerleri 87
3.1.5.Adalet 87
3.1.6.Açık İletişim 88
3.1.7.Dayanışma 88
3.1.8.Güven 89
3.1.9.Kızılaycılık Onuru 89
3.2.İHH İnsani Yardım Vakfı 90
3.2.1.Kuruluşu 90
3.2.2.Vizyonu 91
3.2.3.Misyonu 91
3.2.4.Vakfın Üyelikleri 91
3.2.5.Vakfın Aldığı Ödüller 92
3.2.6.Çalışma Tür ve Alanları 92
3.2.6.1.Acil Yardım Çalışmaları 92
3.2.6.2.Acil Sağlık Yardımları 93
3.2.6.3.Sosyal Yardımlar 93
3.2.6.4.Eğitim Yardımları 93
3.2.6.5.Kültürel Yardımlar 94
3.2.7.Bilinçlendirme 94
3.3.Kızılay ile İHH'nin Personel Profili ve Çalışma Koşulları 95
3.3.1.Demografik Yapı 95
3.3.2.Çalışan Sayısına Göre Yaş Durumları 95
3.3.4.Çalışanların Yabancı Dil Bilgisi 98
3.3.5.Çalışanların Cinsiyet Durumları 100
3.3.6.Çalışma Koşulları 101
3.3.6.1.Mesai Saatleri 101
3.3.6.2.Özlük Hakları 102
3.3.6.3.Eğitim ve Geliştirme 102
3.3.6.4.İzin Günleri 103
3.3.6.5.İş Başvurusu ve İşe Alım 103

3.3.6.6.Personel Maaş Politikası 104
3.3.6.7.Taşeron Hizmet Alımı 104
3.3.6.8.Yurt Dışı Görevlendirme 105
3.4.Gönüllü Çalışanlar 105
3.4.1.Gönüllü Çalışanların Demografik Yapısı 105
3.4.2.Gönüllülerin Yaş Ortalaması 106
3.4.3.Eğitim Düzeyi 107
3.5.Profesyonel Çalışanlar İle Gönüllüler Arasında Uyum ve Hiyerarşi Sorunu 109
4. BÖLÜM: STK'LARIN İNSAN KAYNAKLARI YAKLAŞIMINDAKİ EKSİKLİKLERİ 111
4.1.Uzmanlaşma 111
4.2.Kariyer ve Motivasyon Eksikliği 111
4.3.Sonuç ve Öneriler 112
KAYNAKÇA 115
ÖZ GEÇMİŞ 121

KAYNAKÇA

Afl Club Management Program (2004), Volunteer Management for Football Clubs, Australian Football League, Australia.

Akatay, Ayten (2008), Gönüllü Kuruluşların İnsan Kaynakları Sorunlarına Eğitsel Bir Çözüm, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, 115-137.

Altınöz, Kıvanç, 1999, İşletmelerde Motivasyon Ve Orta Ölçekli Bir İşletmede Uygulanması, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Argon, Türkan Eren, İnsan Kaynakları Yönetimi, Nobel Yayınları, 2004

Argüden, Yılmaz ve Ilgaz, Pınar (2006), Gönüllü Kuruluşların Yönetimi, Arge Danışmanlık Yayınları, 1. Basım, İstanbul.

Bakan, İsmail; Kelleroğlu, Hakan, Performans Değerlendirme Uygulamalarından Beklentileri Konusunda Bir Alan Çalışması", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF dergisi, Cilt 8, Sayı 1, 2003, s. 103-127

Bal, Şemsettin İHH İnsan Kaynakları Müdürü, Mülakat

Bayraktaroğlu, Serkan, İnsan Kaynakları Yönetimi, Sakarya Yayıncılık, 2008

Bingöl, Prof. Dr. Dursun İnsan Kaynaklan Yönetimi, Beta Yayınları, 2013

Büyükkılıç, Deniz, Kâr Amacı Gütmeyen Örgütlerde Verimlilik, Ankara, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, 2004

Charities Aid Foundation (CAF) (2012), World Giving Index A Global View of Giving Trends.

Cıvıcus Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) (2011), Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II, Tüsev Yayınları, İstanbul.

Ciğerdelen, Tümay, Sivil Toplum Kuruluşlarında İnsan Kaynaklarının Yapısı Ve Özellikleri, Beta Yayınları, 2009

Citizens Information Board, 2008: Managing Volunteers: A Good Practice Guide,http://www.citizensinformationboard.ie/publications/providers/downloads/Managing_Volunteers_08.pdf,(Erişim Tarihi: 25.12.2012)

Coşkun, Ali (2006), STK'ların stratejik performans yönetiminde yeni bir yaklaşım: Performans Karnesi, Sivil Toplum, 4 (15), s.103-117.

Coşkun, Ali(2008),Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.

Coşkun, Atayeter, Özilhan, Derya ve Aslan, Şebnem, "Sivil Toplum Kuruluşlarında Bilgi Teknolojileri Kullanımının Örgüt Yapısı Ve Performansına Etkileri

Çavdar, Nilgün, İnsan Kaynakları da Neymiş, Beta Yayınları

Çetin, Canan, İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Yayınları, 2014

Dernekler Dairesi Başkanlığı (DDB) (2012), http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=12&lang=tr (Erişim Tarihi: 24.12.2012)

Edisyon, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2005, Cilt

Edisyon, Sivil Toplum İzleme Raporu, TÜSEV, 2010

Edisyon, Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi, Tarih Vakfı Yayınları, 2005

Edisyon, Sivil Toplum Kuruluşlarında Stratejik Yönetim Bilgi, Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi.

Ellis, Jennifer (2005), Best Practices in Volunteer Management: An Action Planning Guide For Small and Rural Nonprofit Organizations, Canada Volunteerism Initiative, Canada.

Empowering America's Grassrots HHS-SAMHSA (2005), Successful Strategies for Recruiting, Training, and Utilizing Volunteers, DHHS Publication, Maryland.

Eren, Erol, 1991, Yönetim ve Organizasyon, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını

Erken, Veysi (2008), Nasıl Bir Yönetim, Özdoğa Ofset, 2. Baskı, Ankara.

Fidan, Nedim, 1998, Okulda Öğrenme ve Öğretme, Beta Basımevi

Flood, Joseph P., Eric Gardner, Kelvin Yarrell (2005). "Managing Volunteers: Developing and Implementing an Effective Program", Procee-

dings of the 2005 Notheastern Recreation Research Symposium, April 10-12, New York, 80-88.

Gönel, Aydın, Önde Gelen STK'lar, Türk Ekonomi Ve Tarih Vakfı Yayınları

Güder, Nafız, Sivil Toplumcunun El Kitabı, Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Programı, 2004

Güder, Nafiz (2006), STK'lar İçin Gönüllülük ve Gönüllü Yönetimi Rehberi, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Ankara.

Güder, Nafiz; STK'lar İçin İletişim Ve Kampanya Hazırlama Rehberi. 26,01.2007

Güngör, Fethi, STK'larda Gönüllü Yönetimi ve Motivasyonun Performansa Etkisi, 2013

Gürüz, Demet, İnsan Kaynakları Yönetimi: İletişimci Gözüyle, Media Cat Yayınları, 2009

Kavuncubaşı, Can, Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi, Ankara, Siyasal Kitabevi Yayınları, 2005

Keyman, E., Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum, Fuat, Koç Üniversitesi, 2008, Sempozyum

Koçel, Tamer, İşletme Yöneticiliği, Arıkan Yayınları, 2008

Küçükahmet, Leyla, (2001), Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar, Nobel Yayınları

Mcfarland, Betsy (2005), Volunteer management for animal care organizations, Humane Society Press, United States of America.

Naç, Hatice, İHH Gönüllü Yönetimi Sorumlusu, Mülakat

Okakın, Neslihan, Çalışma Yaşamında İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Yayınları, 2009

Örücü, Edip, Modern İşletmecilik, Gazi Kitabevi Yayınları, 2003

Özbay, Ekrem, *İHL Siyer Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı, 2010

Özden, Kemal (2008), Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllü Yönetimi, Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim, Ed. Ali Coşkun, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.

Özgen, Hüseyin Öztürk, İnsan Kaynakları Yönetimi, Nobel Kitabevi Yay., 2005

Özgen, Hüseyin, 1989, Yönetici Geliştirme-Bildiriler, Çukurova Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Üniversite Sanayi İşbirliği Yayınları

Özmutaf, M. Nezih (2007), "Sivil Toplum Kuruluşlarının Misyonlarını Gerçekleştirmede İnsan Kaynaklarının Rolünün Gönüllü Yönetimi

Yaklaşımları Bağlamında İncelenmesi", Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Isparta.

Palabıyık, Hamit (2011), Gönüllülük ve Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım Üzerine Açıklamalar, Yönetim Bilimleri Dergisi, 9(1), s.82-113.

Pekmezci, Mustafa, Gürsoy, Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim Ve Yönetici Profili

Polk, Christine (2006), Volunteer Management Training a Manual for Adult Basic Education Programs for Developing Best Practices for a Successful Volunteer Program, SABES, Massachusetts.

Sabuncuoğlu, Zeyyat, Tokal, Tuncer, 2001, İşletme, Ezgi Yayınları

Sarıkaya, Muammer (2011), Gönüllü Yönetimi, Sosyal Hizmet Kurumlarında Yönetim, Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, Ankara.

Serbest P., Menekşe (2003), "Kurumsal Gönüllülük ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Seyyar, Ali ve Adalı, Ömer, Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede STK'ların Rolleri Ve Önemleri

Shipoli, Erdoan, Dernekler Dergisi, 2009

Tarhan, Günseli "Sivil Toplum Kurumlarının Etkin Yönetimi" Konulu Seminer, Bilgi Üniversitesi, 2009

Tınaz, Prof. Dr. Pınar, İşyerinde Psikolojik Taciz, Mobbing, 2011

Topoğlu, Emre, İslam Ekonomisinde Karz-I Hasen Örneği, 2013

Torlak, Ömer, Sivil Toplum Örgütlerinde Sosyal Pazarlama Yaklaşımı, Pazarlama Dünyası, 2001

Tuncay, Mete, Sivil Toplum Dergisi Ocak -Şubat - Mart 2003 Sayı:1

Türköne, Mümtaz'er (2012), Siyaset, Etkileşim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Vikipedia Ansiklopedisi, Erişim; 2012

Www.Yenibiris.Com Erişim; 2011

Yaman, Yılmaz (2005), Gönüllülük Psikolojisi ve Gönüllü Yönetimi, Sivil Toplum Kuruluşları İçin Yönetim Rehberi, Kaknüs Yayınları, 1. basım, İstanbul.

Yaman, Yılmaz, Gönüllülük Psikolojisi ve Gönüllü Yönetimi, Kaknüs Yayınları, 2005

Yaman, Yılmaz, Sivil Toplum Kuruluşlarında Birbirinden Öğrenme, Kaknüs Yayınları, 2005

Yaman, Yılmaz. Sivil Toplum Kuruluşları İçin Yönetim Rehberi, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2005

Yaprak, Şenol, 2. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale 15-16 Ekim 2005

Yenice, Ebru, "Kamu Kesiminde Performans Değerlendirmesi", Maliye Dergisi, Sayı 150, Ocak-Haziran, 2006

Stratejik HALKLA İLİŞKİLER ve Uygulamaları

Çiğdem Karakaya Şatır
Fulya Erendağ Sümer
Zuhal Gök Demir

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1314
İletişim No.: 53
ISBN : 978-605-320-194-6
© 1. Basım, Ekim 2015

Stratejik HALKLA İLİŞKİLER ve Uygulamaları
Çiğdem Karakaya Şatır, Fulya Erendağ Sümer, Zuhal Gök Demir

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şatır Karakaya, Çiğdem; Sümer Erendağ, Fulya; Demir Gök, Zuhal.
Stratejik Halkla İlişkiler ve Uygulamaları / *Çiğdem Karakaya Şatır, Fulya Erendağ Sümer, Zuhal Gök Demir*
1. Basım, VIII+304 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-194-6
1. Paydaş – Kamu Segmentasyonu 2. Konu Yönetimi 3. Senoryo Üretimi 4. Halkla İlişkiler Stratejisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, stratejik halkla ilişkileri örgütün strateji düzeylerine sağladığı katkı doğrultusunda bütüncül bir yaklaşımla ele almış ve halkla ilişkilerin stratejik olma durumunu bu perspektifle tartışmıştır. Kitabın Birinci Bölüm'ünde halkla ilişkilerin sosyal strateji düzeyindeki yeni işlevleri, İkinci Bölüm'ünde halkla ilişkilerin işlevsel strateji düzeyindeki yenilenen işlevleri ve son olarak kitabın Üçüncü Bölüm'ünde operasyonel strateji düzeyinde halkla ilişkiler kampanyaları detaylı olarak anlatılmıştır.

Kitap, stratejik halkla ilişkileri teorik bir perspektifle açıklarken aynı zamanda stratejik halkla ilişkilerin örgütsel strateji düzeylerindeki her bir uygulamasını da örneklerle zenginleştirerek, stratejik halkla ilişkiler alanında talep edilen teorinin uygulamaya yansıtılmasını hedeflemiştir. Böylece stratejik halkla ilişkileri bütüncül bir yaklaşımla ele alan kitabın alana yeni bir açılım getirmesi beklenmektedir. Stratejik halkla ilişkiler çalışmalarının özellikle uygulama basamağını oluşturan kampanyaları adım adım anlatarak kitabın akademiye ve uygulayıcılara temel alabilecekleri referans bir kaynak niteliğinde olduğu düşünülmektedir.

Çiğdem Karakaya Şatır

Fulya Erendağ Sümer

Zuhal Gök Demir

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM: SOSYAL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER **5**
ORTAM TARAMASI, PAYDAŞ-KAMU SEGMENTASYONU, KONU YÖNETİMİ VE SENARYOLARIN ÜRETİMİ 5
SOSYAL STRATEJİ NEDİR? 5
SOSYAL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLERİN AMACI 6
SOSYAL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER UYGULAYICISININ ROLÜ: STRATEJİST 7
SOSYAL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLERİN İŞLEVLERİ 7
1. ORTAM TARAMASI 7
2. PAYDAŞ – KAMU SEGMENTASYONU 12
3. KONU YÖNETİMİ 20
4. SENARYOLARIN ÜRETİMİ 23
KAYNAKÇA 31

2. BÖLÜM: İŞLEVSEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER **35**
HALKLA İLİŞKİLER STRATEJİSİ GELİŞTİRME VE STRATEJİK İLETİŞİM PLANLARI OLUŞTURMA 35
İŞLEVSEL STRATEJİ NEDİR? 35
İŞLEVSEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLERİN AMACI 35
İŞLEVSEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER UYGULAYICI ROLÜ: YENİDEN TANIMLANMIŞ HALKLA İLİŞKİLER YÖNETİCİSİ 36
İŞLEVSEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLERİN İŞLEVLERİ 37
1. HALKLA İLİŞKİLER STRATEJİSİ GELİŞTİRME 37
2. STRATEJİK İLETİŞİM PLANI OLUŞTURMA 42
2.1. KONU VE KAMUNUN BELİRLENMESİ 43

2.2. STRATEJİK İLETİŞİM AMAÇLARININ BELİRLENMESİ 46
2.3. STRATEJİK İLETİŞİMİN YÖNÜNÜN BELİRLENMESİ..... 46
2.4. KONTROL 49
KAYNAKÇA..... 50

3. BÖLÜM: OPERASYONEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER..... 53
HALKLA İLİŞKİLERDE KAMPANYA SÜRECİ 53
OPERASYONEL STRATEJİ DÜZEYİ NEDİR? 53
OPERASYONEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLERİN AMACI..... 53
OPERASYONEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER UYGULAYICISININ ROLÜ: TEKNİSYEN 54
OPERASYONEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER KAMPANYA SÜRECİ..... 54
1. KONUNUN TANIMI 55
2. PAYDAŞ/KAMU 56
3. KAMPANYA ARAŞTIRMASI 58
4. DURUM ANALİZİ 77
5. KAMPANYA STRATEJİSİ..... 99
KAMPANYA AMACI 101
KONUMLANDIRMA..... 102
İLETİŞİM HEDEFİ..... 104
MESAJ STRATEJİSİ 123
YARATICI STRATEJİ..... 123
YARATICI TAKTİK..... 126
MEDYA STRATEJİSİ..... 128
ETKİNLİKLER..... 144
6. DEĞERLENDİRME..... 294
7. BÜTÇE..... 300
KAYNAKÇA..... 301

KAYNAKÇA

Aaker, Jennifer (1997), "Dimensions of Brand Personality," *Journal of Marketing Research,* 34: 342-352.

Aktan, C. C. (1997) *Değişim ve Yeni Global Yönetim*, Mess Yayınları, İstanbul.

Alt, M. Z., Saplacan, Z. ve Veres, E. (2014) "Message Strategies in Effective Advertisement", *Marketing From Information to Decision*, Issue 7.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010) *Sosyal Bilimlerde araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı.* Sakarya Yayıncılık, İstanbul.

Arens, W. F. (2004), *Contemporary Advertising*, McGrow-Hill, Boston.

Arslanoğlu, İ. (2014). Sosyal Bilimlerde Method ve Araştırma Teknikleri. w3.gazi.edu.tr./iarslan/arastek.doc (erişim tarihi 16.11.2014).

Austin, E ve Pinkleton, B. (2006), *Strategic Public Relations Management*. Lawrence Erlbaum Association Inc, NewYork.

Babacan, M. (2005), *Reklamcılık Temel Kavramlar*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Balta-Peltekoğlu, F. (2007). *Halka İlişkiler Nedir?,* Beta Yayınları, İstanbul.

Başok, N. Ve Coşkun-Değirmen, G. (2014), *Proje Yönetimi*, Nobel, Ankara.

Başok-Yurdakul, N. ve Bat, M. (2011). "Şirketler İçin Rekabette Sanal farkındalık: Arama Motoru Pazarlama", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı 1, 44-60.

Bergh, B. ve Katz, H. (1999). *Advertising Principles*, NTC Publishing Group, Chicago.

Bozkurt, İ. (2006), *Bütünleşik Pazarlama İletişimi*, MediaCat, İstanbul.

Burns, A. C. ve Bush, R. F. (2013). *Marketing Research*. Prentice Hall Inc., New Jersey.

Cutlip M.S.,Center A.H., ve Broom G.M.,(2006). *Effective Public Relations*, New Jersey, Pearson Education

Çakır, H. Ve Topçu, H. (2005), "Bir İletişim Dili Olarak İnternet," *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19(2), 71-96

Çakır, V. (2004) "Yeni İletişim Teknolojilerinin Reklam Üzerindeki Etkileri", *Selçuk İletişim Dergisi,* 3 (2), 168-181

Çöklü, E. (2004), *Halkla İlişkilerde Medya Yönetimi*, Set-Systems Yayıncılık, İstanbul.

Digman, L. A. (1990). *Strategic Management*, Second edition. Homewood, Illinois, BPI/Irwin.

Erdoğan, İ. (2003). *Pozitivist Metodoloji*. Erk Yayınları. Ankara.

Frazer, C. F. (1983), "Creative Strategy, Amanagement Strategy", *Journal of Advertising*, Vol 12 No, 4

Göksel A. B. ve Başok-Yurdakul, N. (2002), *Temel Halkla İlişkiler Bilgileri*, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İzmir.

Göksel, A. B. ve Güneri, B. (1993). *Reklam Kampanyaları ve Medya Planlaması,* Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İzmir.

Grunig, J. E. ve Hunt, T. (1984) *Managing Public Relations*, New York, Holt.

Gültekin, B. (2006), *Halkla İlişkilerde Etkinlik Yoluyla İmaj Oluşturulması*, Nobel, Ankara.

Güneri- Fırlar, B. (2013), *Reklamda Rekabetin Anahtarı Medya Planlama*, Nobel, Ankara.

İslamoğlu, A. H. (2002) *Bilimsel araştırma Yöntemleri*. Beta Yayınları, İstanbul.

Karasar, N. (1991). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Senem Matbaacılık, Ankara.

Kazançoğlu, İ., Üstündağlı, E. Ve Baybars, M. (2012). "Tüketicilerin Sosyal ağ Sitelerindeki reklamlara Yönelik Tutumlarının Satın Alma Davranışları Üzerine Etkisi: Facebook Örneği", *International Journal Of Economic and Administrative Studies*, 4(8), 159-182

Kılıç, M. ve Erkan, V. (2006) "Stratejik Planlama ve Dengeli Performans Yönetimi Yaklaşımları Bir Arada Olabilir mi?", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, s. 77-93.

Kıncal, R. Y. (2013) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kuruüzüm, A. (2002). *Sayısal Araştırma Yöntemleri Ders Notları*, İİBF, Antalya.

MacNamara J.R, (2006) . "PR Metrics- Research for Planning &Evaluation PR*", Corporate Communication.*

Malhotra, N. ve Birks, D. F. (2006) *Marketing Research: An Applied Approach,* Pearson Education Limited, England. ,

Odabaşı, Y. ve Oyman, M. (2005). *Pazarlama İletişimi Yönetimi*, MediaCat, İstanbul

Okay, A. ve Okay, A. (2002), *Halkla İlişkiler ve Medya*, MediaCat, İstanbul.

Okay, A. ve Okay, A. (2007), *Halkla İlişkiler, Kavram, Strateji ve Uygulamaları*, Der Yayınları, İstanbul

Özkaşıkçı, I. (2012), *Sosyal Medya Pazarla(ma)?,* Levent Print City, İstanbul.

Özkundakçı, M. (2009). *Medya Planlama.* Hayat Yayıncılık. İstanbul.

Pearce, J.A. II ve Robinson, R.B. Jr. (1997). *Strategic management: Formulation, implementation, and control*, Sixth edition, Chicago: Irwin.

Pira, A. (2004). *Etkinlik Yönetimi*, MediCat, İstanbul.

Pritchitt, J.(1998) *Halkla İlişkilerde Değerleme: Profesyonel Sorumluluk.* Çev. Ahmet Ünver. İstanbul: Rota Yayınları.

Scott D. M.(2010). *Pazarlama ve İletişimin Yeni Kuralları*, çev., Nadir Özata, MediaCat, İstanbul.

Smith, R. (2002). *Strategic Planning for Public Relations*, Lawrence Erlbaum Association Inc. New Jersey.

Steyn, B. (2007) "Contribution of public relations to organizational strategy formulation", Toth, E. L. (Ed.), *The future of excellence in public relations and communication management. Challenges for the next generation*, Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ, s. 137-172.

Steyn, B. (2011a). "Değişen İş ve Halkla İlişkiler Paradigmaları", Karakaya Şatır, Çiğdem (Ed.), *Halkla İlişkilerden Stratejik Halkla İlişkilere*, Nobel Yayınları, Ankara, s. 119-170.

Steyn, B. (2011b). "Halkla İlişkiler Stratejist Rolü", Karakaya Şatır, Çiğdem (Ed.), *Halkla İlişkilerden Stratejik Halkla İlişkilere*, Nobel Yayınları, Ankara, s. 119-170.

Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri,* İstanbul, Epsilon yayınları

Taylor, R. E. (1999), "A six segment message strategy wheal", *Journal of advertising research*, 39 (6) 7-17.

Türkdoğan, O. (2000). *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*. Timaş Yayınları, İstanbul.

Ülgen, H., Mirze, S., K., (2005), *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, İstanbul, Arıkan

Vural, İ ve Öz, M (2007). " Bir Reklam Mecrası Olarak İnternet", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 221-240

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri.*Ankara, Detay Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yükselen, C. (2000). *Pazarlama Araştırmaları.* Detay Yayıncılık, Ankara.

internet.reklam.com.tr

www.sosyalmedya.co

www.dbistanbul.com.tr

www.ilksiradacikmak.com

www.ids.com.tr

www.webrazzi.com

http://www.theartsva.com

www.iabturkiye.org

internetreklamrehberi.com

2. Basım

STRATEJİK YÖNETİM VE KOBİ'LER

Yrd. Doc. Dr. Murat Yalçıntaş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1222
İşletme No.: 34
ISBN: 978-605-320-124-3
© 2. Basım, Kasım 2015

STRATEJİK YÖNETİM VE KOBİ'LER
Yrd. Doc. Dr. Murat Yalçıntaş

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yalçıntaş, Murat.
Stratejik Yönetim ve KOBİ'ler / Murat Yalçıntaş
2. Basım, X+144 s., 160 × 235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-124-3
1. KOBİ 2. Stratejik Yönetim 3. SWOT Analizi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bir ekonominin belli bir noktadan ileriye gidebilmesi, o ekonomik sisteme uygun atılımlar yapılmasına bağlıdır. Türk ekonomisinin, kişi başına düşen millî geliri on bin doların üzerine çıkartması, diğer bir deyişle orta gelir grubundan yüksek gelir grubuna geçebilmesi de ancak yapısal reformlarla mümkün olabilir. Bu reformlar yalnız makroekonomiyle alakalı değildir. Eğitimden bilimsel araştırmaya, kültür sanatın desteklenmesinden işletme yönetimine kadar birçok konu bu kapsamın içine girebilir.

Bu açıdan KOBİ'lerde yönetim, özellikle de işletmede alınan temel kararları belirleyen stratejik yönetim büyük önem taşımaktadır. İşletmelerin verimli ve etkin olması, büyüyerek rekabetçiliklerini sürdürmeleri ancak başarılı bir stratejik yönetim uygulamasıyla olabilir. Ne yazık ki Türkiye'de, özellikle küçük işletmelerde, stratejik yönetim uygulamalarına pek fazla rastlanmamaktadır.

Akademik açıdan da stratejik yönetim ve KOBİ'ler hakkında ayrı ayrı birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, Türkiye özelinde KOBİ'lerde stratejik yönetimin uygulanması hakkında çok fazla yayın bulunmamaktadır. Ülkemiz ekonomisinin ağırlıklı olarak KOBİ'lerden oluştuğu ve KOBİ'lerin kendilerine has özellikleri bulunduğu göz önüne alındığında, Türkiye, stratejik yönetim ve KOBİ üçgeninde yapılan bir çalışma bu açıdan önemli bir ihtiyaca cevap verebilir. Türk ekonomisinin ihtiyaç duyduğu KOBİ yönetimi alanındaki dönüşüme ışık tutabilir.

Elinizdeki kitap, bu dönüşümü hem kuramsal hem de pratik boyutlarıyla irdelemektedir. Kitaptaki konuların açıklanması ve örneklerin verilmesinde, akademik bilgi ve deneyimin yanı sıra, özel sektör işletmelerindeki üst düzey yöneticilik, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşundaki başkanlık ve ekonomi tabanlı sivil toplum örgütlerindeki yönetim kurulu üyeliği tecrübelerinden faydala-

nılmıştır. Böylece okura, konunun hem teorisini kavrayabileceği hem Türkiye'deki örnek uygulamalardan ilham alabileceği hem de kendi kurumundaki tatbikatında yol gösterebilecek bir bakış açısı sunulmaya çalışılmıştır.

Metin mümkün olduğu kadar basit ve sade bir dil kullanılarak oluşturulmuştur. Kelime tekrarından kaçınmak için benzer anlamlı kelimeler birbirinin yerine kullanılmıştır. Örneğin; işletme, firma, şirket kelimeleri metinde aynı manaya gelmektedir. Aynı şekilde KOBİ ve küçük işletme kelimeleri de birbirinin yerine kullanılmıştır.

Bu çalışmanın, konuyla ilgilenenler için yol gösterici olmasını temenni ediyorum. Eserin basılıp okuyucuya ulaşmasında emeği olan Nobel Akademik Yayıncılık'a ve çalışanlarına teşekkür ederim. Akademik hayatta gayret göstermemde ve bugünlere gelmemde asla ödeyemeyeceğim hakkı ve emeği olan Babam Nevzat Yalçıntaş'a minnet ve şükranlarımı sunarım. Son olarak, uzun bir araştırma evresinden sonra hazırladığım bu kitabın ortaya çıkışındaki süreçte meşguliyetime sessiz bir sabır ve anlayış gösteren en kıymetli varlıklarım olan ailem ve dostlarıma bu eseri armağan etmek istiyorum.

Dr. Murat Yalçıntaş

2015, İstanbul

İÇİNDEKİLER

Giriş **1**

Bölüm 1: Stratejik Yönetim: Teorik ve Kavramsal Çerçeve **3**
1.1 İşletme Yönetimi 3
1.2 İşletmenin Yaşamını Sürdürebilmesi 6
1.3 Stratejik Yönetim Kavramları 9
1.4 Stratejik Yönetim Süreci 13
1.5 Stratejik Analiz 16
1.5.1 Çevre Analizi 16
1.5.2 İşletme Analizi 32
1.5.3 FÜTZ (SWOT) Analizi 35
1.6 Temel Stratejiler 39
1.6.1 Büyüme Stratejileri 39
1.6.2 Denge Stratejileri 43
1.6.3 Küçülme Stratejileri 44
1.7 İş Yönetimi Stratejileri 46
1.7.1 Jenerik Rekabet Stratejileri 46
1.7.2 İnteraktif Stratejiler 52
1.8 Fonksiyonel Stratejiler 53
1.9 Örgütsel Tasarım 59
1.9.1 Organizasyon Yapısı 59
1.9.2 Liderlik 63

Bölüm 2: KOBİ'lere İlişkin Genel Çerçeve ve Stratejik Yönetim **67**
2.1 Kavramsal Olarak KOBİ 67

2.2 KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri 70
2.3 KOBİ'lerin Sorunları 74
2.4 KOBİ'lerde Stratejik Yönetimin Unsurları 79
2.4.1 KOBİ'lerde Stratejik Yönetim Süreci 79
2.4.2 KOBİ'lerde Stratejik Analiz ve Yenilik 83
2.4.3 KOBİ'ler ve Kurumsallaşma 86
2.4.4 KOBİ'lerde Yaşam Döngüsü ve Kayıt Dışılık Sorunu 91

Bölüm 3: Stratejik Yönetim Çerçevesinde Türkiye'deki KOBİ'ler 97
3.1 Temel İstatistikler 97
3.2 KOBİ'lere Stratejik Destek Veren Kurumlar 101
3.3 Türk KOBİ'lerinde Stratejik Faktörler 110
3.3.1 İnsan Kaynakları; Yönetim ve Kadın İstihdamı 110
3.3.2 Üretim ve Kalite 116
3.3.3 Pazarlama ve İhracat 120
3.3.4 Finansman 125

Sonuç 131

Kaynakça 137

Kaynakça

Aktaş, T. (2014, 12 08). *Kadın girişimci sayısı ilk kez 100 bini aştı!* Dünya Gazetesi: http://www.dunya.com/ekonomi/calisma-hayati/kadin-girisimci-sayisi-ilk-kez-100-bini-asti-246772h.htm adresinden alınmıştır.

ALTSO. (2007). *Alanya Organize Perakendecilik Sektörü Raporu.* Alanya / Antalya: Alanya Ticaret ve Sanayi Odası.

Apaydın, F. (2009). Kurumsal Teori ve İşletmelerin Kurumsallaşması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 10, Sayı 1*, s. 1-22.

Apaydın, F., & Coşkun, A. (2008). Organizational Institutionalization and Corporate Performance Results: A Study on Small and Medium Size Enterprises in Turkey. *First International Conference on Management and Economics: Current Issues in Emerging Economies in Global Perspective, Proceeding Book*, (s. 160-173). Tirana.

arcelikas.com. (2011). *Tarihçe*. Arçelik: http://www.arcelikas.com/sayfa/76/Tarihce adresinden alınmıştır.

Aycan, Z. (2004). Key Success Factors for Women in Management in Turkey. *Applied Psychology 53, no. 3*, s. 453-477.

Aysan, M. (2007). Muhasebe ve Kurumsal Yönetim. *Muhasebe ve Finansman Dergisi - MUFAD Journal*, s. 17-24.

Ayyagari, M., Demirgüç-Kunt, A., & Maksimovic, V. (2008, Kasım 20). How Important Are Financing Constraints? The Role of Finance in the Business Environment. *The World Bank Economic Review, Vol. 22, No. 3*, s. 483-516.

Bakoğlu, R. (2010). *Çağdaş Stratejik Yönetim.* Beta.

Bayülken, Y., & Kütükoğlu, C. (2012). *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri, Oda Raporu.* Ankara: TMMOB Makina Mühendisleri Odası.

Beck, T., & Demirgüc-Kunt, A. (2006). Small and medium-size enterprises: Access to finance as a growth constraint. *Journal of Banking & Finance 30*, s. 2931-2943.

Behiç, Y. (2013, 10 10). *GittiGidiyor.com Nasıl Kuruldu?* E Ticaret Günlüğü: http://www.eticaretgunlugu.com/gittigidiyor-com-nasil-kuruldu/adresinden alınmıştır

Bouglet, J. (2013). *La Strategie d'Entreprise.* Paris: Gualino.

Çakıcı, A., & Özer, B. Ş. (2008). Mersin'deki KOBİ Sahip ve Yöneticilerinin Gözüyle Kurumsallaşma Tanımı ve Kurumsallaşmanın Darboğazları. *Yönetim ve Ekonomi. Cilt:15 Sayı:1 Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa*, s. 41-57.

Çetintaş, H., & Vergil, H. (2003). Türkiye'de Kayıtdışı Ekonominin Tahmini. *Doğuş Üniversitesi Dergisi (4), 1*, s. 15-30.

Churchill, N., & Lewis, V. (1983). The Five Stages of Small Business Growth. *Harvard Business Review, May-June*, 30-50.

Civan, M. (2012). *Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Teşvik ve Finansmanı, Tartışma Metni.* Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.

Çolakoğlu, M. (2002). *KOBİ Rehberi.* Ankara: TOBB.

Diken, A. (1998, Mayıs). KOBİ'lerin İhracat Sorununun Çözümünde Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin Rolü. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:12, Sayı 1-2*, s. 39-53.

Dinçer, Ö. (2013). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası.* Alfa.

Drucker, P. F. (1993). *Innovation and Entrepreneurship.* New York: HarperCollins.

economist.com. (2009, 06 04). *The bankruptcy of General Motors.* The Economist: http://www.economist.com/node/13782942 adresinden alınmıştır

ekonomi.gov.tr. (2014). *Serbest Ticaret Anlaşmaları*. TC Ekonomi Bakanlığı Web: http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/SerbestTic;jsessionid=GL19JlHf81rf7VK31TZlnfnZFMwBRhfTLTM15TGS6msJdv41XGJF!-936964932?_afrLoop=101439539996077&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D101439539 adresinden alınmıştır

Elmacı, O., & Kurnaz, N. (2004, Ekim 8-10). Sürdürülebilir Rekabet Gücüne Yönelik Vizyon Arayışlarında Faaliyet Tabanlı Maliyetleme (FTM) Yaklaşımı. *Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu*.

enerjienstitusu.com. (2013, 11 19). *Nabucco şirketi tasfiye sürecine girdi.* Enerji Enstitüsü: http://enerjienstitusu.com/2013/11/19/nabucco-sirketi-tasfiye-surecine-girdi/ adresinden alınmıştır.

Eren, E. (2013). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası.* Beta.

Ernst&Young. (2014). *EY Mergers and Acquisitions Report Turkey 2013.*

European Commission. (2014, 05 12). *SME Definition*. Enterprise and Industry: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm adresinden alınmıştır.

filliboya.com.tr. (2014). *Hakkımızda.* Filli Boya: http://www.filliboya.com.tr/icerik/hakkimizda.html adresinden alınmıştır.

Fındıkçı, İ. (2014). *Aile Şirketleri.* İstanbul: Alfa.

Freedman, L. (2013). *Strategy, A History.* New York: Oxford University Press.

Friedman, L. T. (2007). *The World is Flat.* New York: Picador.

Genç, N. (2012). *Yönetim ve Organizasyon.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Greenberg, J. (2002). *Managing Behaviour in Organizations.* PrenticeHall.

Günçavdı, Ö. (2013, 11 29). *Türkiye ekonomisinde cari açık ve enflasyon gerçekte neyi gösterir?* T24 Haber Ekonomi: http://t24.com.tr/haber/turkiye-ekonomisinde-cari-acik-ve-enflasyon-gercekte-neyi-gosterir,245063 adresinden alınmıştır.

Güven, M., & Açıkgöz, B. (2008). Değişim Çağının Vazgeçilmez Aktörleri: Dönüşümcü Liderler. *Kamu-İş*, s. 158.

hidromek.com.tr. (2015). *Hidromek acquired the Motor Grader Business of Japanese Mitsubishi Heavy Industries.* Hidromek: http://www.hidromek.com.tr/en/our-news/hidromek-acquired-the-motor-grader-business-of-japanese-mitsubishi-heavy-industries adresinden alınmıştır.

Hosseinpour, R. (2013). KOBİ'lerin Yeri ve Önemi. *T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.

hurriyet.com.tr. (2014, 04 09). *Markafoni'nin tamamı satılıyor.* Hüriyet-Ekonomi: http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26185008.asp adresinden alınmıştır.

İzmen, Ü. (2011). Görünmeyen Kayıtdışının Anlatılmayan Hikayesi. *TÜSİAD Görüş, Şubat*, 18-21.

Johnson, G. R. (2014). *Exploring Strategy.* Pearsons.

Kaderli, Y., Doğu, S., & Arabacı, Ö. (2013, Ekim). Basel III ve Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun KOBİ'lerin Finansman Sorunu Üzerindeki Muhtemel Etkileri. *Ege Akademik Bakış Cilt:13, Sayı:4*, s. 505-513.

Karaarslan, E. (2011). Kayıt Dışı İstihdamın Çözümünün Önündeki En Önemli Engel: Kendi İradeleri İle Kayıt Dışında Çalışanlar. *TÜSİAD Görüş, Şubat*, 25-29.

Karacaoğlu, K. (2009, Temmuz-Aralık). Rekabet Üstünlüğünü Etkileyen Unsurların Yapısal Eşitlik Modeli ile Belirlenmesi: İSO 500 Büyük Sanayi İşletmesi Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 165-187.

Karadağ, H. (2014, Temmuz). KOBİ'lerde Stratejik Finansal Yönetim Uygulamaları, Büyüme ve Rekabetçilik: Bir Literatür İncelemesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, s. 171-188.

kobi.org.tr. (2012). *İstatistikler*. TOBB - Kobi Bilgi Sitesi: http://www.kobi.org.tr/index.php/bilgibankasi/statistikler adresinden alınmıştır.

Koç, İ. Ö. (2008). *Türk KOBİ'leri Bugünü ve Geleceği.* İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım.

Korpi, M. (2014). *Finansal Tablolar Analizi.* 01 25, 2015 tarihinde mehmetkorpi.com: http://mehmetkorpi.com/wp-content/uploads/2014/05/mali-tablo-pdf.pdf adresinden alındı

KOSGEB. (2011). *2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı.* Ankara: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.

Kostakoğlu, F., & Dibo, M. (2011). Türkiye'de Cari Açık ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin VAR Yöntemi ile Analizi. *Anadolu International Conference in Economics II.* Eskişehir.

Kourdy, J. (2014). *İş Stratejisi.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir İşletmeler için Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, s. 227-242.

LeCouvie, K., & Pendergast, J. (2014). *Family Business Succession.* New York: Palgrave Macmillan.

Lukacs, E. (2005). The Economic Role Of SMEs In World Economy, Especially In Europe. *European Integration Studies, Miskolc, Volume 4. Number 1.*, s. 3-12.

Markovics, K. (2005). Competitiveness of Domestic Small and Medium Enterprises in the European Union. *European Integration Studies, Miskolc, Volume 4. Number 1*, s. 13-24.

McLuhan, M. (1964, 2003). Understanding Media. Gingko Press.

Mumay, C. (2014, Haziran 29). Dalgalardan milyonlar çıktı. *Hürriyet Gazetesi*, 18. Hürriyet Gazetesi.

ntv.com.tr. (2014, 11 03). *Ülker, United Biscuits'i satın aldı.* Ekonomi-NTV: http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25548006/ adresinden alınmıştır

Örücü, E., Kılıç, R., & Savaş, A. (2011). KOBİ'lerde İnovasyon Stratejileri ve İnovasyon Yapmayı Etkileyen Faktörler: Bir Uygulama. *Doğuş Üniversitesi Dergisi, 12*, s. 58-73.

Özdemir, S., Ersöz, H. Y., & Sarıoğlu, H. İ. (2011). Küçük Girişimciliğin Artan Önemi ve KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi (53)*, s. 191-203.

Özgener, Ş. (2003, Ocak - Haziran). Büyüme Sürecindeki KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayii Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:20*, s. 137-161.

Öztürk, A., & Gür, E. (2001). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde toplam Kalite Yönetiminin Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Çukurova Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi 7.7*, s. 189-204.

Öztürk, L., & Başar, S. (2002, Ekim). Yeni Ekonomi ve Elektronik Ticaret: Dünyadaki Gelişmeler ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Cilt 16, Sayı 3-4*, s. 12-30.

Öztürk, T. (2012). Kurumsal Entegrasyon ve Türk KOBİ'lerinin Yol Haritası. *5. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı* (s. 19-33). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Petty, W., & Bygrave, W. (1993). What Does Finance Have to Say to the Entrepreneur? *The Journal of Entrepreneurial Finance Volume 2 Issue 2*, s. 125-137.

radikal.com.tr. (2007, 31 07). *Arçelik Çin'de ilk fabrikasını aldı.* Radikal Haber: http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=228462 adresinden alınmıştır.

rekabet.gov.tr. (2013). Rekabet Kurumu: http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/AnaSayfa adresinden alınmıştır.

rekabet.gov.tr. (2015). *Rekabet Kurulu Kararları - Gerekçeli Kararlar.* Rekabet Kurulu: http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Gerekceli-Kurul-Karar-Listesi adresinden alınmıştır.

Rumelt, R. (2013). *Good Strategy, Bad Strategy.* London: Profile Books.

Şahin, M., & Arabacı Kariman, R. (2013). *Her Alandaki Kadın İstihdamının Artırılması Ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu.* Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu.

Saldanlı, A. (2012). Kurumsal Yönetim Endeks Performansının Analizi. *AİBÜ İİBF Ekonomik ve Sosyasl Araştırmalar Dergisi*, s. 137-154.

Sandıkçı, M., & Özgen, Ü. (2013, Haziran 3). Afyonkarahisar İlinin Termal Turizm Açısından SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 51-79.

SERPAM. (2013). *Türkiye Sermaye Piyasası 2012 Yılı Raporu.* İstanbul: Türkiye Semaye Piyasası.

Seviçin, A. (2009). Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü Kavramı Üzerine Bir İnceleme. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 171-185.

shgm.gov.tr. (tarih yok). *SLOT UYGULAMA PRENSİPLERİ TALİMATI.* Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü: www.shgm.gov.tr/doc3/shtslot.doc adresinden alınmıştır.

Soysal, A. (2010). Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 65-1*, s. 83-114.

Stan, Ş. A. (2014). The Role of Small Business in Economic Development of European Economy. *Studies and Scientific Researches. Economics Edition, No 19*.

T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2013, Nisan). *Hizmetlerimiz / Üretici ve Sanayiciler*. T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı: http://www.sanayi.gov.tr/Services.aspx?catID=305&lng=tr adresinden alınmıştır.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2011). *Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)*. Türkiy Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-__dto_.tr.mfa adresinden alınmıştır.

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2014). *Destekler*. T.C. Ekonomi Bakanlığı: http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/destekler?_afrLoop=213113088486985&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=1af4bex62b_553#!%40%40%3F_afrWindowId%3D1af4bex62b_553%26_afrLoop%3D213113088486985%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D1af4bex62b_631 adresinden alınmıştır.

Tağraf, H. (2008). Küresel Stratejilerden Çok Uluslu Stratejilere Geçiş, Küresel Düşün Yerel Davran. *KMU İİBF Dergisi*.

Taider | 2. Aile İşletmeleri Zirvesi. (2013). Taider | 2. Aile İşletmeleri Zirvesi: http://aileisletmelerizirvesi.org/?page_id=474 adresinden alınmıştır.

Tantalos. (2009, 01 21). *İFLAS ETMİŞ TÜRK İŞLETMELERİNE 10 ÖRNEK*. Tantalos: http://tantalosmaket.blogspot.com.tr/2009/01/iflas-etmi-trk-iletmelerine-10-rnek.html adresinden alınmıştır.

tavhavalimanları.com.tr. (tarih yok). *Basın Bültenleri - Medine Havalimanı ihalesinde TAV Havalimanları en iyi teklifi verdi.* TAV: http://www.tavhavalimanlari.com.tr/tr-tr/pages/announcements.aspx?aID=120 adresinden alınmıştır.

tdk.gov.tr. (2012). *Büyük Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.53d39b1393ddc1.73868609 adresinden alınmıştır.

TİKA. (2014). *Hakkımızda*. T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA): http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649 adresinden alınmıştır.

TOBB. (2012). *Türkiye'deki KOBİ Tanımı*. KOBİ Bilgi Sitesi: http://www.kobi.org.tr/index.php/tanimi/layout adresinden alınmıştır.

Tokgöz, N., & Önce, S. (2009). Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBD Dergisi*, s. 249-275.

Töremen, F., & Yasan, T. (2010, Temmuz). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Dönüşümcü Liderlik Özellikleri (Malatya İli Örneği). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 27-39.

TOSYÖV. (2010). TOSYÖV Tanıtım Broşürü. Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı.

TSE. (2015). *TSE'nin Kuruluşu*. Türk Standardları Enstitüsü: http://www.tse.org.tr/tr/icerikdetay/2/1/tse-nin-kurulusu.aspx adresinden alınmıştır.

TÜBİTAK. (2015). *TÜBİTAK Tarihçesi*. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK): http://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/icerik-hakkimizda adresinden alınmıştır.

TÜİK. (2012, 10 19). Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikeri, 2011. *TÜİK Haber Bülteni, Sayı 13146*. T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı.

Türen, U., Gökmen, Y., & Tokmak, İ. (2011). Türkiye'de E-Ticaret İşlem Hacmini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Bir Model Önerisi. *Savunma Bilimleri Dergisi 10.1*, s. 49-71.

turkcell.com.tr. (2015). *Ekonomiye Kadın Gücü.* Turkcell: http://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/girisimcilik/ekonomiye-kadin-gucu adresinden alınmıştır.

Ülgen, H., & Mirze, S. K. (2013). *İşletmelerde Stratejik Yönetim.* Beta.

Ulukan, C. (2005). Girişimcilerin ve Profesyonel Yöneticilerin Kurumsallaşma Perspektifi. *Sosyal Bilimler Dergisi 2005/2*.

Ulusoy, R., & Akarsu, R. (2012). Türkiye'de KOBİ'lere Yapılan Destekler ve İstihdam Üzerindeki Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 23*, s. 105-126.

Uluyol, O. (2013, Ekim). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde (KOBİ) Finansal Yönetim Uygulamaları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, s. 87-106.

Verimlilik Genel Müdürlüğü. (2013, Nisan). *Görev ve Sorumluluklar*. T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Verimlilik Genel Müdürlüğü: http://vgm.sanayi.gov.tr/About.aspx?lng=tr adresinden alınmıştır.

Vodafone. (2015). *Tarihçe.* Vodafone: http://www.vodafone.com.tr/VodafoneHakkinda/tarihce_home.php?&icmp=mdd_tarihce1 adresinden alınmıştır.

Wheelen, T., & Hunger, J. D. (2012). *Strategic Management and Business Policy.* Pearson.

Wikipedia. (2015). *Eataly*. Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Eataly adresinden alınmıştır.

Yavuz, A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(14), s. 63-86.

Yenihan, B. (2014). *KOBİ'lerin Sorunları ve Çözüm Önerileri, 2023 Vizyonu Çalıştayı Sonuç Raporu*. Gebze: Gebze Ticaret Odası.

Yolaç, S., & Doğan, E. (2011). Küreselleşme Sürecinde Aile İşletmelerinde Yönetim ve Kurumsallaşma. *İktisat Fakültesi Mecmuası, İstanbul Üniversitesi*.

Yörük, N. (2007). Basel II Standartları'nın KOBİ'ler Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Anket Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt:22, Sayı:2*, s. 367-384.

Yüksel, S. (2014, Temmuz). KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: TRB-1 Bölgesindeki İşletmelerde Bir Araştırma. *T.C. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.

STRATEJİK KARAR VERME BOYUTUNDA BİLGİ TOPLAMA/İŞLEME AMAÇLI KARAR DESTEK SİSTEMLERİ

Prof. Dr. B. Sıddık Binboğa YARMAN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Naci ÜNAL

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 1198
Mühendislik-Teknik No. : 103
ISBN: 978-605-320-102-1
©1. Basım, Nisan 2015

STRATEJİK KARAR VERME BOYUTUNDA BİLGİ TOPLAMA/İŞLEME AMAÇLI KARAR DESTEK SİSTEMLERİ
Prof. Dr. B. Sıddık Binboğa YARMAN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Naci ÜNAL

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörleri: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz - kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sokak No.: 17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yarman, Sıddık Binboğa., Ünal, Ahmet Naci.
Stratejik Karar Verme Boyutunda Bilgi Toplama/İşleme Amaçlı Karar Destek Sistemleri
B. Sıddık Binboğa YARMAN - Ahmet Naci ÜNAL
1. Basım, xviii+220 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-102-1
1. Stratejik Karar Verme 2. Stratejik Karar Destek Sistemleri 3. Matematik Modelleme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsanların bir arada yaşamaya başlaması, ürün yetiştirmesi, hayvanları ihtiyaçları doğrultusunda evcilleştirmesiyle birlikte sahip olmaya başladığı eşyaların (günümüz deyişiyle sermayenin) korunması ve sahip olunan bu kaynakların daha da geliştirilmesi için güvenlik içerisinde yaşama düşüncesi ön plana çıkmıştır.

Bu süreç; yerine göre binlerce yerine göre yüzlerce yıllık zaman dilimlerini kapsayan dönemler hâlinde oluşumunu tamamlarken, topluluklar da ilkel kabileler, şehir (site) devletleri, feodal derebeylikler, imparatorluklar ve ulus devletler şeklinde tarihteki yerlerini almıştır.

Savunma, güvenlik, emniyet, istihbarat gibi kavramlar tarih öncesi dönemi de kapsayan süreç içerisinde; tanımlanmamış olsalar da özelde insan, genelde insan toplulukları için büyük önem taşımış ve her devirde kullanılan teknolojilerin gelişiminde öncü rol oynamıştır.

Bu süreçler dahilinde yaşanan sosyolojik dönüşüm ve değişim de bilim ve teknolojide anılan gelişmelerle orantılı olacak şekilde gerçekleşmiştir.

Bu değişim ve dönüşüm sürecinin başlangıcını XV'inci yüzyıla dayandırmak mümkün görülmektedir. Özellikle XVII'nci yüzyıla gelindiğinde mücadelelerini; amaçları, kaynakları ve muharebelerin eldeki savunma teknolojilerinin sınırlılığı ile bağlantılı olarak "Sınırlı Harp Çağı" olarak adlandırmak mümkündür. XVIII'inci yüzyılda ateşli silahların ilk örneklerinin kullanılması ve bu silahların menzilleri ile etkinliklerinin artırılmasına yönelik olarak geliştirilen iki rakip hattın birbirlerine paralel konumda yaklaşarak, yakın mesafeden ateş açmalarıyla geliştirilen "Doğrusal Harp Çağı", XIX'uncu yüzyıla gelindiğinde endüstri devriminin de etkisiyle "Endüstri Devrimi Çağı", XX'nci yüzyılda gerçekleşen ve insanlık tarihinin gördüğü

en büyük savaş olan II'nci Dünya Savaşını da sonlandıran "Nükleer Harp Çağı" olarak adlandırabileceğimiz süreçler yaşanmıştır. Günümüz dünyasının bilimsel gelişmelerinde yaşanan hızlı ivmelenmenin bir sonucu olarak da içerisinde bulunduğumuz süreci; "Asimetrik Harp Çağı", "Bilgi Savaşları Çağı" ya da "Nano Teknoloji Çağı" gibi pek çok farklı isimle adlandırmak mümkündür.

Bu denli geniş bir yelpazede, geniş bir alanı kapsayan bilimsel çalışmaların hızlı gelişimi dolayısıyla toplumun yaşadığı dönüşüm süreçleri de kısalmaktadır. Örneğin ilk jet uçaklarının 1937 yılında, modern genetik biliminin başlangıcı sayabileceğimiz Deoksiribo Nükleik Asit (DNA)'in 1953 yılında, modern elektroniğin yapı taşı olarak niteleyebileceğimiz transistörün 1956 yılında, dünya yörüngesine ilk yapay uydunun yerleştirilmesinin benzer şekilde 1957 yılında, ilk kişisel bilgisayarların 1962 yılında gerçekleştirildiği göz önüne alındığında günümüzde neredeyse anaokulu/ilkokul öğrencilerinin bilgisayar kullanımını gerçekleştirilebilmeleri, internet, cep telefonu, tablet bilgisayarlarla dünyanın adeta küçük bir köye dönüşmesi yaşamakta olduğumuz teknolojik gelişim sürecini ortaya koymaktadır. Bu gözlem aynı zamanda teknolojik gelişim hızını ve bu oranda toplumsal dönüşüm kabiliyetini de göstermektedir.

Her alandaki bilimsel gelişim; hangi seviyede olursa olsun, tüm yöneticilerin alacakları kararlara doğrudan etki eden en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu etkileşim günümüz modern insanının, tıpkı geçmişte olduğu gibi vazgeçilmez kavramlarından olan güvenliğin boyutunu değiştirerek; bilgi güvenliği, çok yoğun verilerden –analiz edilerek- doğru kestirimlerde bulunulması, hızlı, doğru ve etkili kararlar için tutarlı bilgi akışı ve hem bilim hem de sanat olarak adlandırabileceğimiz istihbarat olgusuna olan ihtiyacı artırmaktadır.

Bu ihtiyaç da doğal olarak Karar Destek Sistemleri (KDS), Yapay Zekâ (YZ), Uzman Sistemler (US) gibi kavramları ön plana çıkarmaktadır. Özellikle; devlet organları, uluslararası şirketler vb. gibi büyük organizasyonların yönetiminde ulaşılması hedeflenen sonucu doğrudan etkileyen stratejik kararların oluşturulmasında bu kavramlar vazgeçilmez unsurlar olarak yerlerini almaktadır. Tüm bu faaliyetler esnasında istihbarat ise hem sanat, hem de bilim yönüyle girdi sağlamanın yanında gelecek tahmini yönüyle de girdi ve çıktı kaynağı olarak kullanılabilmektedir.

"Stratejik Karar Verme Boyutunda Bilgi Toplama/İşleme Amaçlı Karar Destek Sistemleri" adlı bu çalışmayla savunma teknolojileri, strateji, istihbarat gibi farklı bilimsel disiplinler birarada incelenmiş ve hem yükseköğretimlerine devam eden öğrenciler, hem de bu konulara ilgi duyan tüm okuyucular hedeflenmiştir.

İstanbul, Mart 2015

Prof. Dr. Sıddık Binboğa YARMAN
İstanbul Üniversitesi Rektör Danışmanı/BAP Koordinatörü,
Işık Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı,
Teknopark İstanbul A.Ş. RFT Yönetim Kurulu Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Naci ÜNAL
Bahçeşehir Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: GİRİŞ 1

BÖLÜM II: STRATEJİ VE STRATEJİ GELİŞTİRME ÜZERİNE TEMEL KAVRAMLAR 5

2.1 STRATEJİ KAVRAMI VE TEMEL TANIMLAR 5
2.1.1 Ekonomik Örgütler Kapsamında Strateji 6
2.1.2 Karar Teorisi Anlamında Strateji 7
2.1.3 Politik ve Askeri Anlamda Strateji 7
2.2 TARİHİ GELİŞİM İÇERİSİNDE STRATEJİ GELİŞTİRME SÜREÇLERİ 7
2.3 STRATEJİK KARARIN OLUŞTURMASINDA FONKSİYONEL BOYUT OLARAK ZAMAN VE YÖNETİM 9

BÖLÜM III: KARAR VERME SÜRECİ VE KARAR VERME DİNAMİKLERİ 11

3.1 KARAR KAVRAMI VE KARAR TEORİSİ 11
3.2 KARAR VERME KAVRAMI 12
3.3 KARAR VERME SÜRECİ 13
3.4 KARAR VERME SÜRECİNDE BİRBİRLERİYLE KARIŞTIRILAN KAVRAMLAR; PROBLEM ÇÖZME VE SEZİNLEME 18
3.4.1 Karar Verme ile Problem Çözme 20
3.4.2 Karar Verme ve Sezinleme 21
3.5 KARAR KAVRAMININ KATEGORİLERİ 22
3.5.1 Temel Yaklaşım 22
3.5.1.1 İçerik Açısından Kararlar 24
3.5.1.2 Yönetim Basamağı (Seviyesi) Açısından Kararlar 24
3.5.1.3 Süre Açısından Kararlar 24
3.5.1.4 Karar Veren Organ Açısından Kararlar 24
3.5.1.5 Nitelikleri Açısından Kararlar 24

3.5.1.6 Bilgi Derecesi Açısından Kararlar....25
3.5.1.7 Veriliş Biçimleri Açısından Kararlar....25
3.5.1.8 Veriliş Sırası Açısından Kararlar....25
3.5.1.9 Yapıları Açısından Kararlar....25
3.5.1.10 Konuları Açısından Kararlar....25
3.5.1.11 Bağlantısal Durumları Açısından Kararlar....25
3.5.1.12 Önem Derecesine Göre Kararlar....25
3.5.2 İyi Karar Vermenin Özellikleri....25
3.5.2.1 Sorumluluk ve Şeffaflık....27
3.5.2.2 Uzmanlık....27
3.5.2.3 Koordinasyon....27
3.5.2.4 Ekonomi....27
3.5.2.5 Zaman....27
3.5.2.6 Müzakere veya Görüş Birliği....27
3.6 STRATEJİK KARARLAR....28
3.6.1 Uygun Çerçeve....28
3.6.2 Yaratıcı ve Yapılabilir Alternatifler....28
3.6.3 Anlamlı ve Güvenilir Bilgi....29
3.6.4 Net Değer ve Denge....29
3.6.5 Mantıklı ve Doğru Muhakeme....29
3.6.6 Harekete Geçme Sorumluluğu....29

BÖLÜM IV: KARAR ORTAMI VE MODELLEME....31
4.1 KARAR VERMEYE YARDIMCI SİSTEM ARAYIŞLARI....31
4.2 MODELLEME....32
4.3 HERHANGİ BİR OLGUNUN MATEMATİK MODELİNİN OLUŞTURULMASI....33
4.4 KARAR ORTAMI VE MATEMATİK MODEL....34
4.5 MATEMATİK MODELLEME ÖRNEĞİ OLARAK DOĞRUSAL MODEL VE SEÇENEKLERİN BELİRLENMESİ....37

BÖLÜM V: KARAR DESTEK SİSTEMLERİ....43
5.1 KDS VE TEMEL TANIMLAMALAR....43
5.1.1 Veri....43
5.1.2 Enformasyon....43
5.1.3 Bilgi....43
5.2 KARAR DESTEK SİSTEMLERİNE DUYULAN İHTİYAÇ....47
5.3 KARAR DESTEK SİSTEMLERİNİN TANIMI....48
5.4 KARAR DESTEK SİSTEMLERİNİN KAPSAMI VE AMACI....49
5.5 KARAR DESTEK SİSTEMLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ....50
5.6 KARAR DESTEK SİSTEMLERİNİN YAPISI....51

5.7 KARAR DESTEK SİSTEMLERİ ÇEŞİTLERİ....53
5.7.1 Temel KDS Çeşitleri....53
5.7.1.1 Veri Tabanlı KDS....53
5.7.1.2 Model Tabanlı KDS....54
5.7.1.3 Bilgi Tabanlı KDS:....54
5.7.1.4 Belge Tabanlı KDS....54
5.7.1.5 İletişim Tabanlı veya Grup KDS....54
5.7.2 Yeni KDS Çeşitleri....55
5.7.2.1 Organizasyonlar Arası veya Organizasyon İçi KDS....55
5.7.2.2 Göreve Özgü KDS veya Genel Maksat KDS....55
5.7.2.3 Ağ (web) Tabanlı KDS....55
5.7.3 Gerçek Zamanlı KDS....57
5.8 KARAR DESTEK SİSTEMLERİ UYGULAMALARI....58
5.8.1 Erken Aydınlatma Tasarımı için Bir Karar Destek Aracı (DIAL Europe)....58
5.8.2 Bina Tahliyesi için Bir Karar Destek Sistemi....58
5.8.3 Bölgesel Elektrik Planlaması için Karar Destek Sistemi....58
5.8.4 Konteyner Yükleme Karar Destek Sistemi....59
5.8.5 Sağlık Karar Destek Sistemi....59
5.8.6 Veri Dedektifi....59
5.9 KARAR DESTEK SİSTEMLERİNİN GELECEĞİ....60

BÖLÜM VI: GÜÇ KAVRAMI VE GÜÇ KAVRAMININ BİR FONKSİYONU OLARAK MİLLÎ GÜÇ İFADESİNE ÇOK BOYUTLU YAKLAŞIM....63
6.1. GÜCÜN TANIMI....63
6.1.1 Gücün Boyutları....67
6.1.1.1 Sert Güç....67
6.1.1.2 Yumuşak Güç....68
6.1.1.3 Ekonomik Güç....69
6.1.2 Güç Kategorileri....70
6.1.3 Güç Merkezleri....71
6.1.4 Güç Analiz ve Hesaplamalarında Üç Temel Yaklaşım....72
6.1.4.1 Kaynak Kontrolüne Göre Güç Yaklaşımı....72
6.1.4.2 Aktör Kontrolüne Göre Güç Yaklaşımı....73
6.1.4.3 Sonuç Kontrolüne Göre Güç Yaklaşımı....74
6.2 MİLLÎ GÜÇ KAVRAMI VE MİLLÎ GÜÇ UNSURLARI....74
6.2.1 MG'yi Oluşturan Unsurlar ve Bu Unsurları Belirlemede Farklı Yaklaşımlar....77
6.2.1.1 MG Ölçmede Tek Değişkenli Yaklaşımlar....78
6.2.1.2 MG Ölçmede Çoklu Değişken Yaklaşımları....80

BÖLÜM VII: BİLİM VE SANAT OLARAK İSTİHBARAT 105
7.1 İSTİHBARAT KAVRAMI 105
7.2 İSTİHBARATIN KISA TARİHÇESİ 108
7.3 İSTİHBARAT İLE KARIŞTIRILAN KAVRAMLAR.....117
7.3.1 Casusluk.....117
7.3.2 Bilgi.....118
7.3.3 Haber.....119
7.4 İSTİHBARATIN TANIMI.....119
7.5 İSTİHBARATIN KAPSAMI.....124
7.5.1 İstihbarat Çarkı 127
7.5.1.1 İstihbarat İhtiyaçlarının Tespiti ve İstihbarat Toplama Çalışmalarının Yönlendirilmesi.....128
7.5.1.2 Haberlerin Toplanması.....130
7.5.1.3 Haberlerin İşlenmesi (Değerlendirilmesi) 132
7.5.1.4 İstihbaratın Yayımı ve Kullanılması.....134
7.6 İSTİHBARAT ÇEŞİTLERİ.....136
7.6.1 Amacına Göre İstihbarat Çeşitleri 136
7.6.1.1 Temel ve Cari İstihbarat.....136
7.6.1.2 Pozitif ve Negatif İstihbarat.....137
7.6.2 Elde Edilme Yöntemlerine Göre İstihbarat Çeşitleri.....137
7.6.2.1 İnsan İstihbaratı (İNİS) 137
7.6.2.2 Teknik İstihbarat (TEKİS).....138
7.6.2.3 Açık Kaynak İstihbaratı (AÇİS).....140
7.6.3 Seviyelerine Göre İstihbarat.....142
7.6.3.1 Taktik İstihbarat 142
7.6.3.2 Operasyonel İstihbarat 143
7.6.3.3 Stratejik İstihbarat 143
7.6.4 İstihbaratın Temel İlkeleri, Başarı ve Başarısızlığı 146
7.7 İSTİHBARATIN GELECEĞİ 151

BÖLÜM VIII: KARAR DESTEK SİSTEMLERİNİN İSTİHBARAT AMAÇLI KULLANILMASI 155
8.1 KARAR DESTEK SİSTEMLERİ VE İSTİHBARAT 155
8.2 KARAR DESTEK SİSTEMLERİ İLE İSTİHBARAT ARASINDAKİ İLİŞKİ.....156
8.3 İSTİHBARAT AMAÇLI KULLANILACAK KARAR DESTEK SİSTEMLERİNİN KARAR VERME SÜRECİNDEKİ YERİ 158
8.4 STRATEJİK İSTİHBARAT AMAÇLI KARAR DESTEK SİSTEMLERİNİN KULLANILABİLİRLİĞİ.....161
8.4.1 Millî Güç Hedeflerine Göre İstihbarat Türleri.....162
8.4.1.1 Siyasi İstihbarat 162

8.4.1.2 Askeri İstihbarat....164
8.4.1.3 Ekonomik İstihbarat....166
8.4.1.4 Sosyolojik İstihbarat....168
8.4.1.5 Bilimsel ve Teknolojik İstihbarat....169
8.4.1.6 Biyografik İstihbarat....170
8.5 İSTİHBARATA YÖNELİK KDS....171

BÖLÜM IX: MİLLÎ GÜÇ UNSURLARININ KIYASLANMASINDA STRATEJİK KARAR VERME MODÜLÜ (SKVM) TABANLI ALTERNATİF BİR YAKLAŞIM....175
9.1 STRATEJİK KARAR VERME MODÜLÜ (SKVM)....175
9.2 MİLLÎ GÜÇ UNSURLARINI ÖLÇMEDE KULLANILAN DOĞRUSAL MODEL....177
9.3 SKVM'DE KULLANILACAK YENİ GÖSTERGELER, AĞIRLIK KATSAYILARI VE OLASILIKSAL MODEL....177
9.3.1 Yeni Göstergeler ve Ağırlık Katsayıları....177
9.3.2 Olasılıksal (Stochastic) Model....187

KAYNAKLAR....203

KAYNAKÇA

Ünal, A.N. (2005). Stratejik Karar Verme Modelleri. İstanbul Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Savunma Teknolojileri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul; doktora tezinde kullanılmış kaynaklar aşağıda sunulmuştur:

ALTUNTAŞ, K.E., 1998, Yapay zekâ, Sistem Ltd., http://members.tripod.com /~Bagem /bagem/ [Ziyaret Tarihi: 26 Temmuz 2004]

BÜYÜKYAZICI, N., 2003, Parça Tesiri Etkisiyle Hedef Kaplamalarının ve Zarar Miktarlarının Matematiksel Model ve Simulasyon Kullanılarak Hesaplanması, Yüksek Lisans, T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.

CIA, 2004, The World Fact Book-Download Page, Central Intelligence Agency, http://www.cia.gov/cia/download.html [26 Temmuz 2004]

ÇETİNYOKUŞ, T. ve GÖKÇEN,H., 2002, Borsada göstergelerle teknik analiz için bir karar destek sistemi, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 17 (1), 43-58

FU, L., 1994, Neural Networks in Computer Intelligence, Mc-Graw Hill Inc., New York, 0-07-911817-8

GÜLTEKİN, M., 2003, Alternatif Birlik yapılarının Değerlendirilmesinde Çok Kriterli Karar Verme Modeli, Yüksek Lisans, T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.

HARRISON, E.F., 1995, The Managerial Decision Making Process, 4th ed., Houghton Mifflin Company, Boston, 0-395-70837-0

HUITT, William, 1992, Problem solving and decision making: Consideration of individual differences using the Myers-Briggs Type Indicator, Journal of Psychological Type, Valdosta State University, http://chiron.valdosta.edu/whuitt/ files/prbsmbti.html [26 Temmuz 2004]

IGNIZIO, J.P., 1991, Introduction to Expert Systems The Development and Implementation of Rule-Based Expert Systems,McGraw-Hill, Inc., New York, 0-07-909785-5

CERAMI J.R. ve diğ., 2001, Guide to Strategy, US Army War College, http://www.carlisle.army.mil/ssi/pubs/2001/gidstrat/gidstrat.pdf [Ziyaret Tarihi: 19 Haziran 2003]

KOCABAŞ, Ş.K. ve ÖZTERNEL, E., 2002, Harp Oyunlarında Yapay zekâ Uygulamaları, İTÜ., http://www2.itu.edu.tr/~uckoca/worksturk1.html [Ziyaret Tarihi: 26 Temmuz 2004]

PARTRIDGE, D., 1998, Artificial Intelligence and Software Engineering Understanding the Promise of the Future, Glenlake Publishing Company Ltd., Chicago, 0-8144-0441-3

TELLIS, A.J., 2000, Measuring National Power in the Postindustrial Age, RAND Corporation, Arlington, 0-8330-2792-1

THEODORA, 2004, Countries of The World, http://www.theodora.com/wfb/,[26 Temmuz 2004]

TOFFLER, A. ve TOFFLER, H., 1994, 21 nci Yüzyılın Şafağında Savaş ve Savaş Karşıtı Mücadele, Sabah Kitapları, İstanbul, 975-7339-08-3

TURBAN, E., 1993, Decision Support and Expert Systems Management Support Systems, 3rd ed., Macmillan Publishing Company, New York, 0-02-421691-7

ÜNAL, A.N., 2001, Artificial Intelligence, National Strategy, 3, 106-108.

ÜNAL, A.N., 2004, Lineer Model ve Karar Destek Sistemi, Havacılıkta İleri Teknolojiler ve Uygulamaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı Cilt-2, 9-10 Aralık 2004 İstanbul, Hava Harp Okulu Yayınları, 703-707.

YARMAN, S., 1998-2003, Advance Decision Making Techniques, Lecture Notes, Graduate School of Işık University.

Öztoprak, M. (2011). Karar Destek Sistemlerinin İstihbarat Amaçlı Kullanımı ve 2005-2010 Arası Dönemde Türkiye ve İsrail'in Stratejik Karar Verme Modülü Yardımıyla İncelenmesi. Harp Akademileri K.lığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN). Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul; yüksek lisans tezinde kullanılmış kaynaklar aşağıda sunulmuştur:

Ansiklopedi. (1974). Başlangıcından Bugüne Kadar Dünya Casusluk Tarihi Ansiklopedisi. Cilt.I. İstanbul: Artel Yayınları.

Bal, İ. (2006). Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri. Ankara: USAK Yayınları.

Bennet, A. ve Bennet, D. (2008). The Decision-Making Process in a Complex Situation. (Edt. Frada Burstein ve Clyde W. Holsapple). içinde. Handbooks on Decision Support Systems 1:Basic Themes. Berlin: Springer. ss. 3-20.

Chen, Z., Fanelli, A.M., Castellano, G. ve Jain, J.C. (2001). Introduction to Computational Intelligence Paradigms. (Edt. Norio Baba ve Lakhmi Jain). Computational Intelligence in Games. içinde. New York: Phsica Verlag. ss. 1-37.

Drucker, P.F. (2001). Etkin Karar. Harvard Business Review. Karar Alma. MESS Yayın No:365. içinde. İstanbul:BZD Yayıncılık. ss. 11-28.

Dulles, A.W. (2006). The Craft of Intelligence. (coyright by Joan Buresch Talley). USA: The Lyons Press.

Dupont, A. (2005). Intelligence fort the Twenty-First Century. (Edt. Wesley K.Wark). Twenty-First Century Intelligence. içinde. USA: Frank Cass.

Efil, İ. (2002). İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon. (7.b.). İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Einhorn, H.J. ve Hogarth, M.R. (1999). Karar Almak. Harvard Business Review. Belirsizliği Yönetmek. MESS Yayın No:310. içinde. İstanbul: BZD Yayıncılık. ss. 134-147.

Elsevier Limited. (2005). Information and Knowledge Management. Italy: Elsevier Butterwoth-Heinemann Publications.

Forgionne, G.A. (2003). An Architecture fort he Integration of Decision Making Support Functionalities. Decision Making Support Systems Achievements and Challenges for the New Decade. (Edt. Mehdi Khosrowpuor ve Jan Travers) içinde. ABD: India Group Inc. ss. 1-20.

FM 2-22.3. (2006). Human Intelligence Collector Operations. Washington: Headquarters Department of Army.

Gill, P. ve Phythian, M. (2006). Intelligence in an Insecure World. UK: Polity Press.

Güven, E. (2006). Stratejik İstihbarat. Ankara: ASAM Yayınları.

Harrison, E.F. (1995). The Managerial Decision Making. (4.b.). USA: Houghton Mifflin Company.

Hastedt, G. (2003). Espionage. USA: ABC-CLIO Inc.

Herman, M. (2001). Intelligence Services in the Information Age. UK: Frank Cass.

Herman, M. (2003). Intelligence Power in Peace and War. (5.b.). UK: Cambridge University Press.

Hiçyılmaz, E. (2008). Türkiye'de Casus Savaşları 'Operasyon' MİT CIA MOSSAD KGB KİM KİMDİR Gizli Servislerde İlk Defa Açıklanan 2 Bin İsim… İstanbul: Bilge Karınca.

Holsapple, C.W. (2008). Decisions and Knowledge. (Edt. Frada Burstein ve Clyde W. Holsapple). Handbooks on Decision Support Systems 1:Basic Themes. içinde. Berlin: Springer. ss. 21-54.

İmrek, M.K. (2003). Yöneticiler İçin Karar Verme Teknikleri El Kitabı. İstanbul: Beta Yayınları.

Janakiraman, V.S. ve Sarukesi, K. (2008). Decision Support Systems. (6.b.). New Delhi: Prentice-Hall of India Private Limited.

Johnson, L.K. (2007). Introduction. (Edt. Loch K.Johnson). Handbook of Intelligence Studies. içinde. USA: Routledge. ss. 1-16.

Karabekir, K. (1998). Gizli Harp İstihbarat. İstanbul: Kamer Yayınları.

Karan, K. (2008). Türk İstihbarat Tarihi Yıldız İstihbarat Teşkilatı ve Teşkilat-ı Mahsusa'dan MİT'e. (2.b.). İstanbul: Truva Yayınları.

Kent, S. (2003). Stratejik İstihbarat. (Çev. B.Yasemin Özbek ve Nazlım Şüküroğlu Arıca). Ankara: ASAM Yayınları.

Kumcu, K. (2009). Bilgi Güvenliği ve Kriptolojiye Giriş. İstanbul: SAREN.

Laqueur, W. (1995). The Uses and Limits of Intelligence. (2.b.). USA: Transaction Publishers.

Laudon, K.C. ve Laudon, J.P. (1996). MIS Organization and Technology. Prentice Hall. Denver.

McDowell, D. (2009). Strategic Intelligence. A Handbook for Practitioners, Managers, and Users. (5.b.). UK: Scarecrow Press.

Öke, M.K., Karaman, M.L., Turan, E., Baydur, M. ve Koloğlu, O. (1995). Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı. İstanbul: İrfan Yayımcılık.

Özkan, T. (2003). MİT'in Gizli Tarihi. (7.b.). İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Özdağ, Ü. (2009). İstihbarat Teorisi. (3.b.). Ankara: Kripto Yayınları.

Power, D.J. (2002). Decision Support Systems: Concepts and Resources for Managers. USA: Greenwood Pubishing Group.

Power, D. (2003). Categorizing Decision Support Systems: A Multidimentional Approach. (Edt. Mehdi Khosrowpuor ve Jan Travers). Decision Making Support Systems Achievements and Challenges for the New Decade. içinde. ABD: India Group Inc. ss. 21-28.

Power, D.J. (2005). Decision Support Systems Frequently Asked Questions. USA:iUniverse Books.

Power, D.J. (2009). Decision Support Basics. New York: Business Expert Press.

Power, D.J. (2011). Challanges of Real-Time Decision Support. (Edt. Frada Burstein, Patrick Brezillon ve Arkady Zaslavsky). Supporting Real Time Decision-Making: The Role of Context in Decision Support on the Move. içinde. New York: Springer Science+Business Media. ss. 3-11.

Richard, J.B. (2008). Handbooks on Decision Support Systems 1:Basic Themes. (Edt. Frada Burstein ve Clyde W. Holsapple) Decision Making and Sensemaking. içinde. Berlin: Springer. ss. 54-64.

Richelson, J.T. (2007). The Technical Collection of Intelligence. (Edt. Loch K.Johnson). Handbook of Intelligence Studies. içinde. USA: Routledge. ss.105-117.

Russell, R.L. (2007). Achieving All-Source Fusion in The Intelligence Community. (Edt. Loch K.Johnson). Handbook of Intelligence Studies. içinde. USA: Routledge. ss. 189-198.

Shimizu, T., Carvalho, M.M. ve Laurindo, F.J.B. (2006). Strategic Alignment Process and Decision Support Systems: Theory and Case Studies. ABD ve İngiltere: IRM Press.

Stair, R. ve Reynolds, G. (2009). Fundementals of Information Systems. (5.b.). UK: Cengage Learning Inc.

Steele, R.D. (2007). Open Source Intelligence. (edt. Loch K.Johnson). Handbook of Intelligence Studies. içinde. USA: Routledge. ss.129-147.

Steele, R.D. (2010). Human Intelligence: All Humans, All Minds, All The Time. USA: SSI.

Şimşek, E. (2004). Türkiye'de İstihbaratçık ve MİT. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Tan, J.K.H. ve Sheps, S. (1998). Health Decision Support Systems. USA: Apsen Publication.

Tanyeli, C. (1990). Millî Strateji ve Oluşumunda Etkileyici Faktörler. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Tzu, S. (2001). Savaş Sanatı. (Çev. Adil Demir). İstanbul: Kastaş Yayınları.

Urhal, Ö. (2008). Kamu Güvenliği Açısından İstihbarat ve Örgütlü Suçlar. Ankara: Adalet Yayınevi.

Varoğlu, A.K. (2001). Karar Verme ve Problem Çözme. (2.b.). İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Vercellis, C. (2009). Business Intelligence. UK: John Wiley & Sons Ltd.

Wark, W.K. (2005). Learning to Live with Intelligence. (Edt. Wesley K.Wark). Twenty-First Century Intelligence. içinde. USA: Frank Cass.

Yakın, A. (1969). İstihbarat Casusluk ve Casuslukla Mücadele. Ankara: Dışişleri Akademisi Yayınları.

Yalçın, M. (2007). Geçmişten Günümüze İstihbarat Örgütleri. İstanbul: Nokta Kitap.

Yılmaz, S. (2007). 21.Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat. (2.b.). İstanbul: Milenyum Yayınları.

Yozgat, U. (1994). Yönetimde Karar Verme Teknikleri. İstanbul: Beta Yayınları.

Akyazı, E. (2003). Organizasyonel Karar Destek Sistemleri ve Organizasyonel Kararlarda Bilişim Sistemlerinin Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İletişim Ana Bilim Dalı. Bilişim Bilim Dalı. Yayınlanmış Doktora Tezi. İstanbul.

Arıbaş, C. (2007). 11 Eylül Sonrasında Uluslararası Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Öne Çıkan Rolü ve Önemi. Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Gündoğar, A.Ö. (2007). Küreselleşme Zemininde Modern İstihbarat. Harp Akademileri Komutanlığı. Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Günyaşar, V. (1990). Karar Vermede Çok Amaçlı Programlama Yaklaşımı: Etkileşimli Bir Model ve Uygulama. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.. Yayınlanmış Doktora Tezi. İstanbul.

Nas, S. (2006). Gemi Operayonlarının Yönetiminde Kaptanın Bireysel Karar Verme Süreci Analizi ve Bütünleşik Bir Model Uygulaması. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Ana Bilim Dalı. Yayınlanmış Doktora Tezi. İzmir.

Sütçü, C.S. (1995). İstatistiksel Veri Sistemleri ve Basın Sektöründeki Bir Karar Destek Sistemi Uygulaması. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ekonometri Bölümü. İstatistik Ana Bilim Dalı. Yayınlanmış Doktora Tezi. İstanbul.

Ünal, A.N. (2005). Stratejik Karar Verme Modelleri. İstanbul Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Savunma Teknolojileri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

Adams, F. (2010). Information and Knowledge A La Floridi. Metaphilosophy. Vol.41. No.3. ss. 331-344.

Atalay, B. (2010). Sonuç Değerlendirme Konuşması. Yayınlanmamış Bildiri. Uluslararası İstihbarat Sempozyumu. (24-26 Eylül 2010). İstanbul: Polis Kongre Merkezi.

Atay, M. (2002). Rusya Gizli İstihbarat Servisleri: KGB'nin Kısa Tarihi. Avrasya Dosyası. Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi. C.8. S.2. ss. 309-328.

Aysal, N. (2007). Çöküşten Mütarekeye Osmanlı'da Haberalma. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi. Sayı.40. ss. 523-543.

Creswell, D.C. ve McNamee, P.C. (2003). Advanced Knowledge International Innovations in Decision Support Systems. (Edt. Tonfoni G. ve Jain L.). Decision Support, Decision Quality and Strategic Decisions. içinde. International Series on Advanced Intelligence. Vol.3. ss. 1-16.

Dereli, T. ve Daş, G.S. (2010). Development of a Decision Support System for Solving Container Loading Problems. Transport. 25(2). ss. 138-147.

Emhan, A. (Yaz 2007). Karar Verme Süreci ve Bu Süreçte Bilişim Sistemlerinin Kullanılması. Elektronik Soysal Bilimler Dergisi. ISSN: 1304-0278. C.6. S.21. ss. 212-224.

Eroğlu, H. (2003). Klasik Dönemde Osmanlı Devletinin İstihbarat Stratejileri. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi. Cilt:22. Sayı:34.

Fidan, H. (2010). Sonuç Değerlendirme Konuşması. Yayınlanmamış Bildiri. Uluslararası İstihbarat Sempozyumu. (24-26 Eylül 2010). İstanbul: Polis Kongre Merkezi.

Forgionne, G.A. (2000). Decision-Making Support Systems Effectiveness: the Process to Outcome Link. Information Knowledge Systems Management. Vol.2. Issue 2. ss. 169-188.

Haydaroğlu, İ. (1993). II'nci Abdülhamit'in Hafiye Teşkilatı Hakkında Bir Risale (I'inci Kısım). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi. Cilt:17. Sayı:28. ss. 109-133.

Haydaroğlu, İ. (1997). II'nci Abdülhamit'in Hafiye Teşkilatı Hakkında Bir Risale (II'nci Kısım). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi. Cilt 19, Sayı:30. ss. 133-174.

İraz, R. (2004). Organizasyonlarda Karar Verme ve İletişim Sürecinin Etkinliği Bakımından Bilgi Teknolojilerinin Rolü. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Yıl:2004. Sayı:11. ISSN:1302-1799. ss. 407-422.

İşler, V. (2010). Bir Konuk Bir Söyleşi. Savunma Sanayi Gündemi. Sayı 11. ss. 6-15.

Kahn, D. (Yaz 2002). İstihbaratın Tarihsel Teorisi. Avrasya Dosyası. İstihbarat Özel. Cilt:8. Sayı:2. ss. 5-20.

Talas, M. ve Yılmaz. M. (2010). Bilgi Merkezinde Karar Verme Süreci. Journal of World of Turks. Vol.2. No.1. ss. 197-216.

Yarman, B.S.B., Başaran, M., Ünal, A.N., Köksal, S. (2006). Multidimentional System Approach to Ases The Outcome of The Human Interacted Events. Proceedings of the 17th Intenational Symposium on Mathematical Theory of Networks and Systems. (24-28 Temmuz 2006). Japan: Kyoto. ss.799-802.

Yarman, B.S.B. ve Karan, K. (2011). Güvenlik Kurumları için İstihbarat Tabanlı Karar Verme Teknikleri Ders Notları. İstanbul: SAREN.

Agrell, W. (2007). When Everything is Intelligence-Nothing is Intelligence. The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers. Vol.1. No.5. 27.10.2010 tarihinde Bilgi Portalı: https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers/pdf/OPNo4.pdf adresinden alındı.

Altuntaş, E. ve Çelik, T. (1998). Yapay zekâ. 17.11.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.members.tripod.com/~Bagem/bagem/index.html adresinden alındı.

Apte, C. (Şubat 2003). Data Mining Analytics for Business Intelligence and Decision Support. T.J.Watson Research Center. IBM Research Division. ss. 1-6. 18.12.2010

tarihinde Bilgi Portalı: http://www.research.ibm.com/dar/papers/pdf/ orms2. pdf adresinden alındı.

Başbuğ, İ. (15 Mart 2010). Açılış Konuşması. Yayınlanmış Bildiri. Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu. (15-16 Mart 2010). 24.04.2010 tarihinde Bilgi Portalı:http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2010/org_ilkerbasbug_tmmm_sempozyum_konusmasi_15032010.html adresinden alındı.

Betts, R. (2006). How Can Intelligence Results Be Measured? (edt. Gregory F.Treverton, Seth G.Jones, Steven Boraz, Philip Lipscy). Toward a Theory of Intelligence. içinde. RAND Corporation Work Shop Report. 15.09.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2006/ RAND_ CF219.pdf adresinden alındı.

Born, H. ve Wills, A. (2007). Intelligence Ethics: A Complete Cycle. Yayınlanmış bildiri. European Consortium for Political Research Conference (6-7 Eylül 2007). 05.01.2011 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.essex.ac.uk/ecpr/ events/generalconference/pisa/papers/PP1737.pdf adresinden alındı.

CIA Resmi İnternet Sitesi. (2011). History of CIA. 13.03.2011 tarihinde Bilgi Portalı: https://www.cia.gov/about-cia/history-of-the-cia/index.html adresinden alındı.

Davis, J. (2007). Improving CIA Analytic Performance: Strategic Warning. The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers. Vol.1. No.1. 27.10.2010 tarihinde Bilgi Portalı: https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers/pdf/OPNo1.pdf adresinden alındı.

Fillippoupolitis, A. ve Gelenbe, E. (9 Mart 2009). A Distributed Decision Support System for Building Evacuation. Stochastic Agents Publications. ss. 1-8. 13.12.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://sa.ee.ic.ac.uk/publications/hsi09-decision.pdf adresinden alındı.

Finansbank. (2011). Bölümlerimiz. 18.04.2011 tarihinde Bilgi Portalı: http://www. finansbank. com.tr/ finansbanki-taniyin/bolumlerimiz.aspx adresinden alındı.

Gill, P. (2006). What is Intelligence Theory? (edt. Gregory F.Treverton, Seth G.Jones, Steven Boraz, Philip Lipscy). Toward a Theory of Intelligence. İçinde. RAND Corporation Work Shop Report. 15.09.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2006/RAND_CF219.pdf adresinden alındı.

Groot, E., Zonneveldt, L. ve Paule, B. (11-14 Nisan 2003). DIAL Europe: A Decision Support Tool for Early Lighting Design. Eighth International IBPSA Conference. Eindhoven, Netherlands. ss. 421-426. 13.12.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.ibpsa.org/proceedings/BS2003/BS03_0421_426.pdf adresinden alındı.

IBM Cognos. (2010). Why Business Intelligence from IBM. 21.11.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www-01.ibm.com/software/data/businessintelligence/ adresinden alındı.

İlter, E. (2002). Mill İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi. Ankara: MİT Basımevi. 20.11.2009 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.mit.gov.tr/tarihce/index.html adresinden alındı.

Johnston, D. (2003). Lack of Pre 9/11 Sources to be Cited as Intelligence Failure. 22.12.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.nytimes.com/2003/07/17/national/17TERR.html adresinden alındı.

MGK Resmi İnternet Sitesi. (2010). Sıkça Sorulan Sorular. 02.09.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.mgk.gov.tr/Turkce/sss.html#soru_10 adresinden alındı.

MİT Resmi İnternet Sitesi. (2011). İstihbarat Oluşumu. 21.03.2011 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html adresinden alındı.

Mossad Resmi İnternet Sitesi. (2011). History. 13.03.2011 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.mossad.gov.il/Eng/About/History.aspx adresinden alındı.

Pike, J. (1997). Post Soviet Developments. 15.03.2011 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.fas.org/irp/world/russia/kgb/post_cccp.htm adresinden alındı.

Power, D.J. (2007). A Brief History of Decision Support Systems. DSSResources.COM. Version 4.0. 12.10.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://DSSResources.COM/history/dsshistory.html adresinden alındı.

Ramachandra, T.V., George, V., Vamsee, K.S. ve Purnima, G.B. (2006). Decision Support System for Regional Electricity Planning. Energy Education Science and Technology. Volume(issue) 17(1). ss.7-25. 14.12.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://wgbis.ces.iisc.ernet.in/energy/paper/Electricity/EEST Vol 17(Decision support system[1]...).pdf adresinden alındı.

Reference for Business. (2010). Decision Support Systems. Encyclopedia of Business. 25.11.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.referenceforbusiness.com/encyclopedia/Cos-Des/Decision-Support-Systems.html. adresinden alındı.

Treverton, G.F. (2005). The Next Steps in Reshaping Intelligence. USA: RAND Corporation Occasional Paper. 15.10.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.rand.org/pubs/occasional_papers/2005/RAND_OP152.pdf adresinden alındı.

TSK Bilimsel Karar Destek Faaliyetleri. (2010). 17.12.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.tsk.tr/2_GENEL_BILGILER/2_11_TSK_Bilimsel_Karar_Destek_Faaliyetleri/TSK_Bilimsel_Karar_Destek_Faaliyetleri.htm adresinden alındı.

Tymshare. (2010). Decision Support Systems, Managerial Tools to Enhance Decision Making. Corporate Headquarters, California. 18.11.2010 tarihinde Bilgi Portalı:http://archive.computerhistory.org/resources/text/Tymshare/TYMSHARE.DecisionSupportSystems.1977.102646149.pdf adresinden alındı.

US Intelligence Community. (27 Aralık 2004). The Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004 (IRTPA). Public Law 108-458. Washington.

04.03.2011 tarihinde Bilgi Portalı: http://intelligence.senate.gov/laws/pl108-458.pdf. adresinden alındı.

Veer van der R., Roos, H.T. ve Zanden van der A. (28 Haziran-01 Temmuz 2009). Data Mining for Inteligence Led Policing. Bilgi Keşfi ve Veri Madenciliği Üzerine 15'nci Uluslararası ACM SIGKDD Konferansı Bildirileri. Paris. ss. 1-11. 19.12.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.sentient.nl/docs/data_mining_for_intelligence_led_policing.pdf adresinden alındı.

Warner, M. (2006). What is Intelligence Theory? (edt. Gregory F.Treverton, Seth G.Jones, Steven Boraz, Philip Lipscy). Toward a Theory of Intelligence. İçinde. RAND Corporation Work Shop Report. 15.09.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2006/RAND_CF219.pdf adresinden alındı.

Wirtz, J. (2006). How Can Intelligence Results Be Measured? (edt. Gregory F.Treverton, Seth G.Jones, Steven Boraz, Philip Lipscy). Toward a Theory of Intelligence. İçinde. RAND Corporation Work Shop Report. 15.09.2010 tarihinde Bilgi Portalı: http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2006/ RAND_CF219.pdf adresinden alındı.

Arslan, S. (2011). Kaynak Kontrolü Yaklaşımı ile Millî Güç Analiz Modeli Önerisi: Türkiye Örneği. Harp Akademileri K.lığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN). Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul; yüksek lisans tezinde kullanılmış kaynaklar aşağıda sunulmuştur:

Arı, T. (2004). Uluslararası İlişkiler Teorileri. İstanbul:Alfa Yayıncılık.

Bayat, M. (1982). Millî Güç ve Devlet.İstanbul:Belge Yayınları.

Baylis, J. ve Smith, S. (2005). The Globalization of World Politics, An Introduction to International Studies,(3.b). London:Oxford University Press.

Cömert, S. (1999). Jeopolitik ve Türkiye'nin Yer Aldığı Yeni Jeopolitik Ortam, İstanbul:H.A.K. Yayınları.

Çakmak, H. (2007). Uluslararası İlişkiler:Giriş,Kavram ve Teoriler. Ankara:Platin Yayınları.

Davutoğlu, A. (2002). Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uluslararası Konumu. İstanbul:Küre Yayınları.

Dedeoğlu, B. (2003). Dünden Bugüne Avrupa Birliği. İstanbul:Boyut Kitapları.

Demirel E. (2005). Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Gizli Servisler. İstanbul:IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Denk, N. (1998). 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'nin Jeopolitik Durumu. İstanbul:H.A.K. Yayınları.

Donald E.N. (1973). United States National Interest in a Changing World. Lexington: University of Kentucky Press.

Dougherty, J.E.ve Robert L.P. (1990). Contending Theories of İnternational Relations. (3.b). New York:Harper Collins Publishers.

Frankel, J. (1969). International Relations.(2.b). London:Oxford University Press.

Girgin, K. (2003). Modern İstihbarat ve Türkiye. İstanbul:Okumuş Adam Yayıncılık.

Greene, F. (1964). Dynamics of International Relations: Power, Security, and Order. USA: Holt, Rinehart and Winston.

Karabekir K. (1998). İstihbarat.İstanbul:Kamer Yayınları.

Kennedy, P. (2010). Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri. (12.b). Ankara: TC İş Bankası Yayınları.

Kent, S. (2003). Stratejik İstihbarat.(Çev. B. Yasemin Özbek ve Nazlım Şüküroğlu Arıca), Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Kumar, S., (2003).India's National Security Index: Annual Review 2002. New Delhi: India Research Press.

Kumar, S., (2004). India's National Security Index: Annual Review 2003, New Delhi: India Research Press.

Kumar, S., (2005). India's National Security Index: Annual Review 2004, New Delhi: India Research Press.

Kumar, S., (2007). India's National Security Index: Annual Review 2006, New Delhi: Knowledge World.

Kumar, Satish (2008). India's National Security Index: Annual Review 2007, New Delhi: Knowledge World.

Kuzu, A. (2007). MİT, Mossad, CIA, Gladıo. İstanbul:Bilge Karınca Yayınları.

Levent, U. (1997). 21 nci Yüzyılın Eşiğinde Türkiye. İstanbul:H.A.K. Yayınları.

Machiavelli, N.(1998). Hükümdar. (Çev. H.Kemal Karabulut).(5.b). İstanbul:Sosyal Yayınlar.

Miman, A.T. (2007). Küreselleşmenin Ordusu Ekonomik İstihbarat. İstanbul:IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Morgenthau, H. (1970). Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi. (Çev.B.Oran ve Ü.Oskay). (1.b). Ankara: Sevinç Matbaası.

Nye, J.S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York:Public Affairs.

Nye, J.S. (2005). Yumuşak Güç. ((Çev. R. Aydın). İstanbul:Elips Kitapları.

Organski, A.F.K. (1968). World Politics. New York:Knopf.

Özdağ, Ü. (2009). İstihbarat Teorisi. Ankara:Kripto Yayınları.

Özkan,T. (2006). MİT'in Gizli Tarihi. İstanbul:Alfa Yayınları.

Pillsbury M. (2000). China: Debates the Future Security Environment. New York:National Defense University Press.

Suat E. Devletin Kavram ve Kapsamı. Ankara: MGK Gn. Sekreterliği Yayınları.

Tzu, S., (2008). Savaş Sanatı. (4.b).İstanbul:Kastaş Yayınları.

Şimşek, E. (2004). Türkiye'de İstihbaratçılık ve MİT. İstanbul:Kum Saati Yayıncılık.

Tellis ve diğ. (2000). Measuring National Power in the Postindustrial Age. Arlington:RAND Publication.

Tezkan, Y. (2005). Jeopolitikten Millî Güvenliğe. İstanbul:Ülke Kitapları

Tılısbık, N. ve Akbal, Ö. (2006). İstihbarat ve Türkiye. İstanbul:Nüve Kültür Merkezi Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1998). Türkçe Sözlük,cilt.1. Ankara:Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

Ünsal, Ş. (2006). Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya'ya Yönelik Hâkim Güç Merkezlerinin Vizyonları, Politikaları ve Stratejileri. İstanbul:H.A.K. Yayınları.

William, K. (1956). Military Policy and National Security. Princeton:Princeton University Press.

Yılmaz, S. (2006). 21.Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat. İstanbul:Alfa Yayınları.

Yılmaz, S. (2008). Güç ve Politika. İstanbul:Alfa Yayınları.

Bal, İ., (2006, Ocak). Küresel Çağ: Güvenlik, Tehdit ve İstihbaratın Değişen Seyri. Cumhuriyet Strateji.

Hafeznia ve diğ. (2008). Presentation A New Model to Measure National Power of the Countries. Journal of Applied Sciences 8 (2), ss. 230-240.

Hart, J. (1976). Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations. International Organization(30), ss. 289-305.

Hilsman R. Jr., (1952, Ekim). Intelligence and Policy-Making in Foreign Affairs. World Politics(5/1), s. 5.

Inboden, W. (2009, Aralık). What is Power. The American Interest Magazine, ss. 15-27.

Koshland D.E.Jr. (1995, Ocak). Editorial: The Importance of Intelligence. Science New Series (267/5196), s. 311.

Lee, G. (2009). A Theory Of Soft Power And Korea's Soft Power Strategy. Korean Journal Of Defense Analysis, 21 (2), ss. 205-218.

Nye, J. S. (1990). Soft Power. Foreign Policy.(80), ss. 153-171.

Nye, J.S., (2004). Soft Power and American Foreign Policy. Political Science Quarterly (119/2), ss. 255-270.

K. Kadera, K. Ve Sorokin, G. L., (2004). Measuring National Power. International Interactions (30), ss. 211–230.

Noya, J. (2005). The Symbolic Power of Nations. Real Instituto Elcano,Working Paper (WP) 35/2005.

RAND National Security Research Division, (2006). Toward a Theory of Intelligence. Workshop Report.

Ünal, N. (2005). Stratejik Karar Verme Modelleri. İstanbul Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi.

Angang H. ve diğ., (2004). The Rising of Modern China: Comprehensive National Power and Grand Strategy. 20 Mart 2011 tarihinde http://www.irchina.org/en/pdf/hag.pdf adresinden alındı.

Birleşmiş Milletler. Human Development Index. 25 Nisan 2011 tarihinde http://hdr.undp.org/en/countries/ adresinden alındı.

Chang, C. A Measure of National Power. 15 Mart 2011 tarihinde http://www.fgu.edu.tw/~academic/up1/malayconference1/paperscollection.files/conferefncepapers/chang.pdf adresinden alındı.

CIA, (2011). The World Factbook. 10 Ocak 2011 tarihinde https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/ adresinden alındı.

Dünya Bankası, (2011a). Governance İndex. 25 Nisan 2011 tarihinde http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp adresinden alındı.

Dünya Bankası, (2011b). Labor participation rate, female (% of female population ages15+). 25 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS. adresinden alındı.

Dünya Bankası, (2011c). Population ages 0-14 (% of total). 25 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.0014.TO.ZS adresinden alındı.

Dünya Bankası(2011ç). Population ages 65 and above (% of total). 25 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO.ZS adresinden alındı.

Dünya Bankası. Labor Force, total. 25 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN adresinden alındı.

Dünya Bankası. Labor participation rate, female (% of female population ages 15+). 25 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS adresinden alındı.

Dünya Bankası. Population ages 0-14 (% of total). 25 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.0014.TO.ZS adresinden alındı.

Dünya Bankası. Population ages 65 and above (% of total). 25 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO.ZS adresinden alındı.

Dünya Bankası. GDP, PPP (current international $). 26 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Total reserves (includes gold, current US$). 26 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/FI.RES.TOTL.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. GDP per capita (current US$). 26 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Manufacturing, value added (current US$). 26 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Goods exports (BoP, current US$). 26 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.MRCH.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Goods imports (BoP, current US$). 26 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.MRCH.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. General government final consumption expenditure (current US$). 26 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOVT.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Patent applications, residents. 27 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Scientific and technical journal articles. 27 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC adresinden alındı.

Dünya Bankası. Research and development expenditure (% of GDP). 27 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS adresinden alındı.

Dünya Bankası. Researchers in R&D (per million people). 27 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.SCIE.RD.P6 adresinden alındı.

Dünya Bankası. Technicians in R&D (per million people). 27 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TECH.RD.P adresinden alındı.

Dünya Bankası. High-technology exports (current US$). 27 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Royalty and license fees, receipts (BoP, current US$). 27 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.ROYL.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. ICT service exports (BoP, current US$). 27 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.CCIS.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Energy production (kt of oil equivalent). 28 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/EG.EGY.PROD.KT.OE adresinden alındı.

Dünya Bankası. Arable land (hectares). 28 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/EG.EGY.PROD.KT.OE adresinden alındı.

Dünya Bankası. Energy use (kt of oil equivalent). 28 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/EG.USE.COMM.KT.OE adresinden alındı.

Dünya Bankası. Forest area (sq. km). 28 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.FRST.K2 adresinden alındı.

Dünya Bankası. Annual freshwater withdrawals, total (billion cubic meters). 28 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/ER.H2O.FWTL.K3 adresinden alındı.

Dünya Bankası. Armed forces personnel, total. 29 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1 adresinden alındı.

Dünya Bankası. Arms exports (constant 1990 US$). 29 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPRT.KD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Gross capital formation (current US$). 30 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.TOTL.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US$). 30 Nisan 2011 tarihinde;

http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Stocks traded, total value (current US$). 30 Nisan 2011 tarihinde http://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.TRAD.CD adresinden alındı.

Dünya Bankası. Governance İndex. 25 Nisan 2011 tarihinde http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp adresinden alındı.

Dünya Çelik Birliği. Steel Production. 28 Nisan 2011 tarihinde http://www.worldsteel.org/index.php?action=stats_search&keuze=steel&country=all&from=2000&to=2009 adresinden alındı.

Faison J. M. (2004). Testing One Framework for Measuring National Power in the Postindustrial Age. 15 Mart 2011 tarihinde http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-05272004130704/unrestricted/faisonthesisrevised.pdf adresinden alındı.

Globalsecurity, (2011). Strategic Debriefing. 25 Mart 2011 tarihinde www.globalsecurity.org/intell/library/policy/army/fm/fm34-52/chapter7.htm adresinden alındı.

Headquarters Department of the Army, (1994, 27 Eylül). FM 34-1 Intelligence and Warfare Operations. 29 Mart 2011 tarihinde http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm34-1/ch2.htm adresinden alındı.

Hwang, K., (2008). New Thinking in Measuring National Power. 15 Mart 2011 tarihinde http://www.wiscnetwork.org/ljubljana2008/papers/WISC_2008-137.pdf adresinden alındı.

Kim, H. M. (2010, 12 Ağustos). Comparing Measures of National Power. International Political Science Review. 31(4). 405–427. 15 Mart 2011 tarihinde http://ips.sagepub.com/content/31/4/405 adresinden alındı.

Millî İstihbarat Teşkilatı, (2011). İstihbaratın Tanımı ve İstihbarat Çarkı. 10 Ekim 2010 tarihinde http://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html adresinden alındı.

Missouri University. CIA World Factbook 2000. 25 Nisan 2011 tarihinde http://www.umsl.edu/services/govdocs/wofact2000/geos/ir.html#Econ adresinden alındı.

Missouri University. CIA World Factbook 2005. 25 Nisan 2011 tarihinde http://www.umsl.edu/services/govdocs/wofact2005/geos/ir.html#Econ adresinden alındı.

Nye, J. S. (2006, Mart 1). Think Again: Soft Power. 15 Ocak 2011 tarihinde http://yaleglobal.yale.edu/content/think-again-soft-power adresinden alındı.

Peterson, M. (2005, Eylül). Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture. 15 Nisan 2011 tarihinde http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ bja/210681.pdf adresinden alındı.

SIPRI, (2011). Armstrade. 25 Mart 2011 tarihinde http://armstrade.sipri.org/ armstrade/ page/values.php adresinden alındı.

SIPRI. Military Expenditure. 29 Nisan 2011 tarihinde http://milexdata.sipri.org/ result.php4 adresinden alındı.

SIPRI. World Nuclear Forces. 29 Nisan 2011 tarihinde http://www.sipri.org/ yearbook/2010/08 adresinden alındı.

Stratfor, (2011). Islam, Secularism and the Battle for Turkey's Future. 10 Ocak 2011 tarihinde http://www.stratfor.com/memberships/163275/analysis/20100525_islam_secularism_battle_turkeys_future adresinden alındı.

The Heritage Foundation. Ekonomik Özgürlük Endeksi. 28 Mart 2011 tarihinde http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year adresinden alındı.

Treverton, G. ve Jones, S. G., (2005). Measuring National Power. 20 Mart 2011 tarihindehttp://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2005/RAND_CF215.pdf adresinden alındı.

Virmani, A., (2005). VIP2: A Simple Measure of A Nation's (Natural) Global Power. 20 Mart 2011 tarihinde http://www.icrier.org/pdf/VIPP4.pdf adresinden alındı.

Uluslararası Yönetim Gelişimi Enstitüsü(IMD). World Competitiveness Yearbook-2011. 20 Mart 2011 tarihinde http://www.imd.org/research/publications/wcy/upload /scoreboard.pdf adresinden alındı.

Uluslararası Haberleşme Birliği. ITU Digital Access Index. 20 Mart 2011 tarihinde

http://www.itu.int/newsroom/press_releases/2003/30.html adresinden alındı.

Lisansüstü tezlerine ilave olarak kullanılan kaynaklar:

AKTAN C.C., "Geleceği Kazanmanın Yolu Stratejik Yönetim"

AŞGIN S., "Stratejik Yönetim Kitabı"

BARCA M., "Stratejik Yönetim Tarihçesinin Kısa Bir Tarihi" Yönetim Organizasyon Araştırmaları Dergisi, 5 (1) 2005

COŞKUN R., "Stratejik Yönetim"

ÇAKIR V., "Risk ve Kriz Yönetimi" Uzaktan Sertifika Eğitimi, HHO, 2010

DAVUTOĞLU A., "Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu", Küre Yayınları, ISBN 978-975-6614-51-8.

EARLE E.M."Modern Stratejinin Ustaları", Doruk Yayımcılık, ISBN 975-553-445-8.

ERGÜDER T., Çeşitli makaleleri.

ERGÜL Y., "Geçmişten Günümüze Askeri Stratejistler", Hava Harp Okulu Yayınları.

GÜÇLÜ N. "Stratejik Yönetim" G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 23, Sayı 2 (2003) Syf. 72

GÜZHAN G. "Risk Analizi"

İNÖNÜ E."Bilimsel Devrim ve Stratejik Anlamı", Cumhuriyet Kitapları.

JOHNSON G., SCHOLES K., WHITTINGTON R., "Exploring Corporate Strategy_Text & Cases (7th Edition)", Prentice Hall, ISBN 0 273 68739 5 (text only), ISBN 0 273 68734 4 (text and cases)

KANDAKOĞLU A., AKGUN I., TOPCU Y.I., "Strategy Development & Evaluation in the Battlefield Using Quantifed SWOT Analytical Method"

KENNEDY P., "Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler", Eti Kitapları, ISBN 975-7959-07-3.

ÖZTORUN N. "Askeri Strateji", Syf.51-52, HA Yayınları, 1982

"Savaş Sanatı", Sun Tzu, Form Yayınları, ISBN 975-7701-17-3.

VURAL F.T.Y. "Bilgi Çağını Yaratan Paradigmalar: Kaos ve Karmaşıklık", HHO, 2010

YILDIRIM C."Bilim Felsefesi", Remzi Kitapevi, ISBN : 978-975-14-0294-3.

YILDIRIM C."Bilim Tarihi", Remzi Kitapevi, ISBN : 978-975-14-0314-8.

ZWEIG S., "Yıldızın Parladığı Anlar", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ISBN 975-458-031-6.

SÜLEYMAN ŞAH TÜRBESİ
Bir Vatan Toprağı

Yrd. Doç. Dr. Yakup Kaya
Görkem Ozan Özalp

Atlas Yayınları: 1
Tarih Araştırmaları: 1

SÜLEYMAN ŞAH TÜRBESİ
Bir Vatan Toprağı

Yrd. Doç. Dr. Yakup Kaya
Görkem Ozan Özalp

Genel Yayın Yönetmeni
Atilla Mülayim

Kapak Tasarımı
Pınar Özen

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No:
31696

1. Baskı: Mayıs 2015

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-65556-0-2

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56
İskitler/Ankara

ATLASKİTAP
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alış veriş: www.atlaskitap.com

ÖNSÖZ

Ca'ber Kalesi ve Süleyman Şah Türbesi ile ilgili bir kitap kaleme alma düşüncesi, şüphesiz bahsi geçen bu iki yerin halen geçerliliğini koruyan uluslararası antlaşmaların Türkiye'ye tanıdığı haklar çerçevesinde bir kategoride yer almasıyla yakından ilgilidir. 2010'da önce Tunus'ta başlayıp neredeyse tüm Arap dünyasını etkileyen isyan zinciri ya da Arap baharı olarak tanımlanan hadiseler Suriye'ye sıçradıktan sonra, Suriye'deki Esed yönetimi bu duruma karşı en sert ve zecri önlemleri alınca Suriye'de rejim muhalifi güçlerle devlet kanadı arasında kıyasıya bir mücadele başlamış ve ülke son üç yıl içerisinde adeta harabeye dönmüştür. Bu minvalde Suriye'deki bir Türk toprağı olan Süleyman Şah Türbesi ve civarındaki alana yönelik bölgedeki çeşitli silahlı grupların tehdidinin artması, gözleri bu uzaklardaki vatan parçasına çevirmiştir.

Süleyman Şah'ın kim olduğunu ve türbede gerçekte kimin yattığını, buradaki toprak parçasının gerçekten bir vatan toprağı olup olmadığını, uluslararası antlaşmalara göre bu toprağın günümüzdeki konumunu, türbenin özellikle Osmanlı'dan Cumhuriyete geçirdiği merhaleleri, Cumhuriyet Dönemi'nde türbenin üç defa yer değiştirmesindeki temel saikleri araştırmak ve bu konudaki kafa karıştıran soruları aydınlatarak bilime ve yeni nesillere katkı sağlamak için bu çalışma ortaya çıkarılmıştır. Ca'ber Kalesi ve Süleyman Şah türbesi ile ilgili şu ana kadar bir kitap çalışmasının olmaması da araştırma ve üretme güdümüzü teşvik edici unsurlar arasında yer almıştır.

Araştırma sürecinde arşiv belgelerinin temini noktasında gösterdikleri özen ve sağladıkları kolaylıktan dolayı Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, ATASE Arşivi ve The National Archives personeline ve yetkililerine ayrıca ulaşım konusunda yardımları için Mehmed Seyda Tepedelen'e teşekkürü bir borç biliriz. Yapılan çalışmanın bu alanda yapılacak olan diğer çalışmalara kaynaklık etmesini ve okuyucuyu mutlu etmesini dileriz.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 5
ÖNSÖZ 7
İÇİNDEKİLER 9
GİRİŞ 11

1. CA'BER KALESİ 15
   1.1. Kalenin Yeri 15
   1.2. Kalenin İsmi ve Tarihi 16
   1.3. Kalenin Şekli 19

2. KALENİN TÜRK HÂKİMİYETİNE GEÇMESİ 29
   2.1. Selçuklular Dönemi 29
   2.2. Osmanlı Devleti Dönemi 33

3. CA'BER KALESİ'NİN TÜRKLER AÇISINDAN ÖNEMİ 37

4. OSMANLI DÖNEMİNDE SÜLEYMAN ŞAH TÜRBESİ'NİN ONARILMASI 47

5. I. DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEMDE TÜRBENİN DURUMU 53
   5.1. Ankara Antlaşması'na Göre Süleyman Şah Türbesi 68

6. CUMHURİYET DÖNEMİNDE SÜLEYMAN ŞAH TÜRBESİ 75
   6.1. 2000'li Yıllarda Türbenin Konumu 93
      6.1.1. Süleyman Şah Türbesi Tahkimat Projesi 98
         6.1.1.1. Dışişleri Komisyonu Raporu 106
      6.1.2. Süleyman Şah Türbesi Sınırlarına Ait Belge 113

7. SÜLEYMAN ŞAH TÜRBESİ'NİN TAŞINMASI MESELESİ 129
SONUÇ 153
EKLER 159
BİBLİYOGRAFYA 233
DİZİN 243

BİBLİYOGRAFYA

A. ARŞİV VESİKALARI

1. ATASE

ATASE, İDH. 8-005-1.
ATASE, İDH. 8-005-2.
ATASE, İDH. 7-047-1.
ATASE, İSH. 1547-25ac.
ATASE, İSH. 1547-25ab.
ATASE, İSH. 1547-115ac.
ATASE, İSH. 1547-115ab.
ATASE, İSH. 1547-115aa.
ATASE, İSH. 1547-115.
ATASE,İSH. 630-15.
ATASE, İSH. 630-15aa.
ATASE, İSH. 630-15aaa.
ATASE, İSH. 630-15aab.
ATASE, İSH. 630-50.
ATASE, İSH. 630-53.
ATASE, İSH. 630-55.
ATASE, İSH. 630-55aa.

2. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

BCA, 030. 10. 0. 0. 262. 764. 3, 1.
BCA, 030. 10. 0. 0. 262. 764. 3, 2.
BCA, 030. 10. 0. 0. 262. 764. 3, 3.
BCA, 030. 0. 018. 001. 001. 7. 29.12.
BCA, 030. 10. 00. 00. 262. 764. 5. 1.
BCA, 030. 10. 00. 00. 262. 764. 5. 2.
BCA, 030. 10. 00. 00. 262. 764. 5. 3.
BCA, 030. 0. 018. 001. 001. 5. 14. 13.
BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 297. 27. 11.
BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 305. 76. 6.
BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 302. 58. 8.
BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 319. 58. 4, 1.
BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 319. 58. 4, 2.
BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 319. 58. 4, 3.
BCA, 030. 0. 010. 000. 000. 192. 315. 8, 1.
BCA, 030. 0. 010. 000. 000. 192. 315. 8, 2.
BCA, 030. 0. 010. 000. 000. 192. 315. 8, 3.
BCA, 030. 0. 010. 000. 000. 192. 315. 8, 4.
BCA, 030. 0. 001. 000. 000. 57. 347. 5, 1.
BCA, 030. 0. 001. 000. 000. 57. 347. 5, 2.
BCA, 030. 0. 001. 000. 000. 57. 347. 5, 3.
BCA, 030. 0. 001. 000. 000. 57. 347. 5, 4.
BCA, 030. 0. 001. 000. 000. 57. 347. 5, 5.
BCA, 030. 0. 001. 000. 000. 57. 347. 5, 6.
BCA, 030. 0. 001. 000. 000. 57. 347. 5, 7.
BCA, 030. 0. 001. 000. 000. 57. 347. 5, 8.
BCA, 030. 0. 001. 000. 000. 57. 347. 5, 9.
BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 76. 58. 17.
BCA, 030.0. 018. 001. 002. 120. 68. 11

3. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

BOA, BEO. 38210. 286560. 003. 001.

BOA, BEO. 38210. 286560. 003. 002.

BOA, BEO. 38210. 286560. 001. 001.

BOA, BEO. 38210. 286560. 001. 002.

BOA, BEO. 38210. 286560. 002. 001.

BOA, BEO. 38210. 286560. 002. 002.

BOA, İ. DH. 849. 068137. 001. 001.

BOA, İ. DH. 849. 068137. 002. 001.

BOA, İ. DH. 924. 732.48. 001. 001.

BOA, İ. DH. 924. 732.48. 003. 001.

BOA, İ. DH. 924. 732.48. 003. 002.

BOA, İ. DH. 924. 73248. 004. 001

BOA, İ. DH. 924. 73248. 004. 002

BOA, İ. DH. 924. 73248. 001. 001

BOA, İ. DH. 924. 73248. 002. 001

BOA, İ. DH. 924. 73248. 005.

BOA, İ. DH. 924. 73248. 006. 001

BOA, İ. DH. 924. 73248. 006. 002

BOA, İ. DH. 924. 73248. 007.

BOA, İ. DH. 924. 73248. 001.

BOA, YPRK. SGE, 9.110. 002. 001.

BOA, YPRK. SGE, 9.110. 002. 002.

BOA, İ. DH. 33. 7 (Img 43541)

BOA, İ. DH. 33. 7(Img 43542)

BOA, İ. DH. 33. 7 (Img 43545)

BOA, İ. DH. 33. 7(Img 43546)

BOA, İ. DH. 33. 7 (Img 43547)

BOA, İ. DH. 33. 7 (Img 43548)

4. THE NATIONAL ARCHIVES

NA, CAB/23/27, C.B. 88.

NA, CAB/24/129, C.P, 3447.

NA, CAB/24/129, C.P. 3500

NA, CAB/24/129, C.P. 3501.

NA, CAB/24/129, C.P. 3485.

NA, CAB/24/131, C.P. 3501.

NA, CAB/24/158, 595, P. 81.

NA, CAB/24/164, P. 97-99.

NA, CAB/24/164, C.P. 64(24).

CMD. 1556 Turkey No: 2(1921).

B. RESMÎ YAYINLAR

Düstur, Tertip : 3, Cilt : 7 Sayfa : 13.

Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk , Cilt: II, Mîllî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

Resmî Gazete, Sayı 7487,19 .04.1950, Sayfa 18346.

Resmî Gazete, Sayı : 26463, 15 Mart 2007 Perşembe.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, II, C. XI.

TBMM Gizli Celse Zabıt1arı, II, C. XIII.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, II, C. XV.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. İnikat, C.XIV.

TBMM Zabıt Ceridesi, 5. İnikat, C. V.

TBMM Zabıt Ceridesi, 24. İnikat, C. XXX.

TBMM Zabıt Ceridesi, 103. İnikat, C. XIV.

TBMM Tutanak Dergisi, 18. Bileşim, Cilt III, Ankara 18.12.1946.

TBMM Tutanak Dergisi, 18. Bileşim, Cilt XX, Ankara 25.12.1945.

TBMM Tutanak Dergisi, 48. Bileşim, Cilt III, Ankara, 21.11.1949.

TBMM Tutanak Dergisi, 48. Bileşim, Cilt III, Ankara 21.11.1949.

TBMM, B: 1, 01.10. 2000.

TBMM, B: 29, 03.12 .2001.

TBMM, B: 22, 04.04.2003.

TBMM Soru Önergesi, Sayı:spgm/436-437, 11.08.2000, s. 1-4.

TBMM, Tutanak Dergisi, Cilt : 28, Dönem : 22, 8. Birleşim , 16 Ekim 2003.

TBMM, Tutanak Dergisi, 2 inci Birleşim , 2 Ekim 2014, s. 22-26.

Uluslararası İlişkiler Terminolojisi, T.C. Dışişleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı , 2014.

C. SÜRELİ YAYINLAR

Bayındırlık İşleri Dergisi, Yıl 2, Sayı 8, T.C. Bayındırlık Bakanlığı Yayını, 1936.

Bayındırlık İşleri Dergisi, Yıl 4, Sayı 11, T.C. Bayındırlık Bakanlığı Yayını, 1938.

D. TELİF VE TETKİK ESERLER

1. KİTAPLAR

Ahmed Bin Mahmud (Haz. Erdoğan Merçil), Selçuk-name, Kervan Kitapçılık, İstanbul,1977.

Ahmed Cevdet Paşa, Peygamberler Ve Halifeler Tarihi, Cilt II, (Sadeleştiren ve Baskıya Hazırlayan: Metîn Muhsin BOZKURT), Çile Yayınları, İstanbul Tarihsiz.

Akgündüz, Ahmed, Said Öztürk, Bilinmeyen Osmanlı, OSAV, İstanbul 2000.

Akşin, Aptülahat, Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

Al., Maqdissi M., Chronique des activités archéologiques en Syrie (I). In: Syria. Tome 70 fascicule 3-4, 1993.

Altıkulaç, Tayyar, Zorlukları Aşarken, Cilt I, II. Baskı, Ufuk Yayınevi, İstanbul 2012.

Âşık Paşazade , Osmanoğulları'nın Tarihi, (çev., Kemal Yavuz- M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı, İstanbul, 2003.

Bayatlı Mahmud Oğlu Hasan (Sadeleştiren: Fahrettin Kırzıoğlu), Câm-ı Cem-Ayîn, Osmanlı Tarihler Cilt I, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1949.

Bell, Gertrude Margaret Lowthian, Amurath To Amurath, Richard Clay & Sons, Limited London 1911.

Evliya Çelebi (Sadeleştiren: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş), Seyahatname, Cilt 3 ve 4, Üçdal Neşriyat 1985.

Gönlübol, Mehmet, Cem Sar, Atatürk ve Türkiyenin Dış Politikası (1919-1938), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2013.

Hammer, Joseph V., Büyük Osmanlı Tarihi, C. I, Eko Ofset, İstanbul, 1998.

Hammer, Joseph V. , Osmanlı İmparatorluğu Tarihi-I, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Hoca Sadettin Efendi, Tacü't-Tevarih, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, C. I, Kültür Bakalığı/301, Ankara, 1992.

İbn Hurdazbih(Çev: Murat Ağarı), Yollar ve Ülkeler Kitabı, Kitabevi Yayınevi, İstanbul.

İbnü-l Esir, İslam Tarihi El-Kâmil Fi't Tarih Tercümesi, Cilt 8, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2008.

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, 19. Baskı, İstanbul 2000.

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa(Türkçeye çeviren Konyalı İbrahim Hakkı), Osmanlı Sultanları Tarihi, Osmanlı Tarihler Cilt I, 1949.

Karay, Refik Halid, Bir İçim Su, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, 1982.

Meray, Seha L., Lozan Barış Konferansı, C.I, K. I, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1969.

Musil, Alois, The Middle Euphrates, Charles University, New York 1927.

Namık Kemal, Osmanlı Tarihi, İstanbul 1909.

Osman, Tevarih-i Cedid-i Mir'at-ı Cihan, (Düz. Atsız), Küçükaydın Matbaası, İstanbul, 1961.

Sami Aziz Şevki, Mirat-ı Tarih-i Osmani, Mekteb-i Sanayi Matbaası,İstanbul 1876.

Sevim, Ali, Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1995.

Shahîd, Irfan, Byzantium and the Arabs in the Sixth Century, Volume II, Part I, Harward University, Washington D.C, 2002.

Sonyel, Salahi R., Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış politika, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003.

Soysal, İsmail, Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

Sükan, Bige, Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri 1919-1922, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.

Şükrullah(Türkçeye Çeviren: Çiftçioğlu N. Atsız), Behcetüttevarih , Osmanlı Tarihler, Cilt I, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1949.

Taberi, The History Of al-Tabari, Volume V, (çev: C.E. Bosworth), New York , 1999.

Tonghini, Cristina, Qal'at Ja'bar Pottery : A Study of a Syrian Fortified Site of the Late 11th-14th Centuries, Oxford University Press , New York, 1998.

Turan, Osman, Doğu Anadolu Türk Devletleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993.

Turan, Osman, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Boğaziçi Yayınları, C. I , İstanbul, 1999.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı tarihi, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

2. MAKALELER

Bozkurt, Abdurrahman, "İtilaf Devletlerinin Türk-Yunan Savaşı'nda Tarafsızlık İlanı (13 Mayıs 1921)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 26, S. 76, 2010.

Ersoy, Ersan, "Türklerde Bir İskân Siyaseti Olarak Derbend Teşkilatı", Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 2008.

Eser, Erdal, "Anadolu Selçuklu Döneminde Sultani Pul: Sikke II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi Figürlü Sikkeleri", IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Erzurum 2006.

İmber, Colin, "Osmanlı Hanedanı Efsanesi", Çeviren: Seyfettin Erşahin, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt: 12, Sayı:1, 1999.

İnalcık, Halil, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Beg", Belleten, Cilt LXXI, Sayı 261, Ankara 2007.

Koçaş, Sadi, "Caber Kalesi ve Türk Mezarı", Resimli Tarih Mecmuası, Sayı 32, Cilt 3, İstanbul 1952.

Özkan, Asaf, "Ca'ber Kalesi Ve Türk Mezarı", Atatürk Dergisi, Cilt 5, Sayı 3, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkilap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, 2007.

"Süleymanşah Türbesi Koruma Altına Alındı", Su Dünyası, Devlet Su İşleri Vakfı Yayını , Sayı 110, Eylül 2012.

Sükan, Bige, "Milli Mücadele Döneminde Türk-Fransız İlişkileri", 90. Yılında Milli Mücadele Sempozyumları, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2011.

Taşkın, Ünal, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Ca'ber", Turkish Studies Ankara 2013.

Turan, Osman, "Süleyman Şah I. (B. Kutalmış)", İslam Ansikıopedisi, XI, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1979.

Yavuz, Bige, "1921 Tarihli Türk-Fransız Anlaşması'nın Hazırlık Aşamaları", Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu 9-11 Eylül 1991, C. II, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1996.

Yund, Kerim, "Caber Kalesi", Hayat Tarih Dergisi , Yıl 6, Sayı 2, Mart 1970.

Zaqzug, A. R., "Fouilles de la citadelle de Ja'bar", Syria, Institut Francais du Proche Orient,1985.

E. ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

Eğilmez, Mustafa, "Musul ve Halep Atabeyi Nureddin Mahmud", Türkler Cilt 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Hartmann, M., "Caber",(Yayıma Hazırlayan: Mükrimin Halil Yınanç), İslam Ansiklopedisi, Cilt III, MEB Yayınları, İstanbul, 1988.

Kapar, Mehmet Ali, "LAHMÎLER", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. XXVII, İstanbul, 2013, s. 55.

Sevim, Ali, "Süleyman Şah I", DİA, VI, İstanbul, 1992, s. 105.

Sourdel, Dominique, "Dja'bar Or Qal'at Dja'bar", The Encyclopaedıa Of Islam, Volume II, e.j. Brıll 1991.

Taneri, Aydın, "Ca'ber Kalesi", DİA, VI, İstanbul, 1992.

F. TEZLER

Gör, Emre, "Halep Vilâyet Sâlnâmelerine Göre (1886-1908) Rakka", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2010.

Özbebit, Muammer, "8. Yüzyıldan 15. Yüzyıla Kadar Urfa Şehri'nin Siyasi", Sosyal, Kültürel Ve Ekonomik hayatı, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2006.

G. İNTERNET

www.abdulhamid.org.tr.

http://dictionary.reference.com/browse/enclave.

http://digital.library.wisc.edu/1711.dl/FRUS.FRUS1919Parisv05.

http://www2.diyanet.gov.tr/InsanKaynaklariGenelMudurlugu/Sayfalar/Tarıhce.aspx.

http://www.gerty.ncl.ac.uk/

www.google.com./maps.

http://www.haberturk.com/dunya/haber/933339-iste-ates-hattindaki-turk-turbesinin-ici.

www.haberturk.com, "Türkiye'nin sınır dışındaki tek vatan toprağı: Süleyman Şah!"

https://www.jandarma.gov.tr/diger/dis_iliskiler.html, 10.02.2015.

http://www.mfa.gov.tr/no_-70_-22-subat-2015_-suleyman-sah-turbesi-ve-saygi-karakolunun-gecici-nakli-hk.tr.mfa.

http://www.oxforddictionaries.com/us/definition/american_english/exclave?q=exclave.

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=37904.

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=37904.

http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil5/ham/b06201h.htm.

http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/252/92370/suleyman-sah-saygi-karakolunun-tahliyesine-iliskin-aciklama.html.

https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf,

http://www.veyseleroglu.com.tr/haber_detay.asp?haberID=1789,

http://www.veyseleroglu.com.tr/haber_detay.asp?haberID=1789,

http://tr.wikipedia.org/wiki/Anklav_ve_eksklav.

ŞARKİYATÇILIK VE İSLAM

Avrupalı Düşünürlerin Orta Doğu ve Hindistan'daki
Şark Despotizmi Üzerine Görüşleri

Michael Curtis

Matbu Kitap – 1
Sosyal Teori – 1

Michael Curtis, *Şarkiyatçılık ve İslam: Avrupalı Düşünürlerin Orta Doğu ve Hindistan'daki Şark Despotizmi Üzerine Görüşleri*

Editör: Lütfi Sunar
Yayına Hazırlayan: Firdevs Bulut
Çeviren: Mehtap Çakır

Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
İç Tasarım: Tarkan Kara

Çeviriye Temel Alınan Metin:
Curtis, M. (2009), *Orientalism and Islam: European Thinkers on Oriental Despotism in the Middle East and India,*
New York: Cambridge University Press

Baskı: Kalkan Matbaası - Sertifika No: 16029 / Büyük Sanayi Sitesi 1. Cad. No:99 D:32 / İskitler - Ankara

1. Baskıdan Çeviri: İstanbul, Kasım 2015
ISBN: 978-605-9253-06-2

© Matbu Kitap, 2015
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Matbu Kitap
Rasim Paşa Mah. Söğütlü Çeşme Cad.
Söğütlü Çayır Sok. Kat: 5 & No: 16/21
Kadıköy / İstanbul
Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
www.matbukitap.com

Matbu Kitap Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Michael Curtis

ŞARKİYATÇILIK VE İSLAM

Avrupalı Düşünürlerin Orta Doğu ve Hindistan'daki Şark Despotizmi Üzerine Görüşleri

Türkçesi:
Mehtap Çakır

Michael Curtis, Rutgers Üniversitesi Siyasal Bilimler Fahri Ordinaryus Profesörü'dür. Kaleme aldığı otuza yakın eser bulunmaktadır. Eserlerinden en dikkat çekenleri; Verdict on Vichy (2004), Three against the Third Republic (1959), Totalitarianism (1979) ve Antisemitism in the Contemporary World (1973) olmuştur. Uzun yıllar American Professors for Peace in the Middle East (Orta Doğu'da Barış İçin Amerikalı Profesörler) Derneğinin başkanlığını ve Middle East Review'in editörlüğünü yapmıştır.

Mehtap Çakır, 1988 yılında İstanbul'da doğdu. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı. Redaktörlük ve metin yazarlığı yaptı. Çeşitli yayınevlerinden roman ve hikaye türlerinde çevirileri yayınlandı. Halen çeviri çalışmalarını sürdürmektedir.

William, Isabel ve Austin'e ithaf edilmiştir.

Sosyal Teori Dizisi

Bu dizi, sosyal teori alanında Türkçe'deki uzun soluklu yayın projelerinden kaynaklanan eksikliği gidermek icin temel eserleri bir araya getirmektedir. Dizide sosyal teori alanını bütünüyle ihata edilmekle birlikte modernite, modernleşme ve toplum fikri gibi bazı özel alanlara odaklanılmaktadır.

Dizideki Diğer Kitaplar

Robert J. Young, Postkolonyalizm: Tarihsel Bir Giriş

Syed Farid Alatas, Sosyal Bilimlerde Alternatif Söylemler: Avrupamerkezciliğe Cevaplar

Stjepan G. Mestroviç, 21. Yüzyılda Durkheim: Durkheim Sosyolojisinin Modernite ve Postmoderniteye Uygulanması

Gerard Delanty (Ed.), Doğu ve Batı'nın Ötesinde Asya ve Avrupa

İçindekiler

Teşekkür	ix
Giriş: Geçmiş Aslında Girizgâhtır	1
1. Avrupa'nın İslam Hakkındaki Görüşleri ve Şark Despotizmiyle İlişkisi	41
2. Seyyahların Gözlemleri	55
3. Siyasal Düşünürler ve Doğu	75
4. Montesquieu'nün Şark Despotizmi Hakkındaki Görüşleri	107
5. Edmund Burke ve Hindistan'da Despotizm	153
6. Alexis de Tocqueville ve Sömürgeleşme	209
7. James Mill ve John Stuart Mill: Hindistan'da Despotizm	263
8. Karl Marx: Asya Tipi Üretim Tarzı ve Şark Despotizmi	323
9. Max Weber: Siyasal Model Olarak Patrimonyalizm	383
Sonuç	443
Seçilmiş Kaynakça	461
Dizin	477

Seçilmiş Kaynakça

Genel Çalışmalar

Abbattista, Guido S. "Empire, Liberty, and the Rule of Difference: European Debates on British Colonialism in Asia at the End of the Eighteenth Century", European Review of History 13: 3 (2006): 473–98.

Anderson, Perry. *Lineages of the Absolutist State*. London: Verso, 1974.

Ballaster, Ros, ed., *Fables of the East: Selected Tales*, 1662–1785. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Blanks, David R., and Michael Frassetto, eds. *Western Views of Islam in Medieval and Early Modern Europe: Perception of Other*. New York: St. Martin's Press, 1999.

Boesche, Roger. *Theories of Tyranny, from Plato to Arendt*. University Park: Pennsylvania State University, 1996.

Bonner, Michael David. *Jihad in Islamic History: Doctrines and Practice*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2006.

Bosworth, C. E. *The Islamic Worldfrom Classical to Modern Times: Essays in Honor of Bernard Lewis*. Princeton, NJ: Darwin Press, 1989.

Boulanger, Nicolas Antoine. *The Origin and Progress of Despotism in the Oriental and Other Empires of Africa, Europe, and America*. Amsterdam: Printed, 1764.

Boyd, Richard. Uncivil Society: *The Perils of Pluralism and the Making of Modern Liberalism*. Lanham, MD: Lexington Books, 2004.

Braudel, Fernand. *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, trans. Sian Reynolds. London: Collins, 1972–73.

Burton, Jonathan. *Traffic and Turning: Islam and English Drama*, 1579–1624. Newark: University of Delaware, 2005.

Buruma, Ian and Avishai Margalit. *Occidentalism: The West in the Eyes of Its Enemies*. New York: Penguin Press, 2004.

Cannadine, David. *Ornamentalism: How the British Saw Their Empire*. New York: Oxford University Press, 2001.

Carlton, Eric. *Faces of Despotism*. Aldershot, UK: Scolar Press, 1995.

Chew, Samuel C. *The Crescent and the Rose: Islam and England during the Renaissance*. New York: Octagon Books, 1965.

Christensen, Stephen Turk, ed., *Violence and the Absolutist State: Studies in European and Ottoman History*. Copenhagen: Akademisk Forlag, 1990.

Franklin, Julian H. *Jean Bodin et la naissance de la the´orie absolutiste*. Paris: Presses Universitaires de France, 1993.

Fuchs, Barbara. *Mimesis and Empire: The New World, Islam, and European Identities*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Furet, Franc¸ois. *In the Workshop of History, trans. Jonathan Mandelbaum*. Chicago: University of Chicago, 1984.

Gibb, H. A. R. *Mohammedanism: An Historical Survey*, 2nd ed., London: Oxford University Press, 1953.

Goitein, S. D. *Studies in Islamic History and Institutions*. Leiden, the Netherlands: Brill, 1968.

Goodwin, Jason. *Lords of the Horizons: A History of the Ottoman Empire*. New York: Holt, 1999.

Hanioglu, M. Sukru. *A Brief History of the Late Ottoman Empire*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008.

Horowitz, Irving Louis. *Behemoth: Main Currents in the History and Theory of Political Sociology*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1999.

Hourani, Albert. *Islam in European Thought*. New York: Cambridge University Press, 1991.

Howard, Deborah. *Venice and the East: The Impact of the Islamic World on Venetian Architecture 1100–1500*. New Haven, CT: Yale University Press, 2000.

Hutchins, Francis G. *The Illusion of Permanence: British Imperialism in India*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1967.

Inalcik, Halil. *The Ottoman Empire: Conquest, Organization and Economy*. London: Variorum Reprints, 1978.

Irwin, Robert. *Dangerous Knowledge: Orientalism and Its Discontents*. Woodstock, NY: Overlook Press, 2006a.

Irwin, Robert. *For Lust of Knowing: The Orientalists and Their Enemies*. London: Allen Lane, 2006b.

Jones, Eric L. *The European Miracle*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

Karpat, Kemal H., ed., *The Ottoman State and Its Place in World History*. Leiden, the Netherlands: Brill, 1974.

Labib, Subhi. "The Era of Suleyman the Magnificent: Crisis of Orientation", *International Journal of Middle East Studies* 10:4 (1979): 435–51.

Lal, Deepak. *In Praise of Empires: Globalization and Order*. New York: Palgrave MacMillan, 2004.

Lambton, Ann K. S. *State and Government in Medieval Islam: An Introduction to the Study of Islamic Political Theory: The Jurists*. Oxford: Oxford University Press, 1981.

Landes, David S. *The Wealth and Poverty of Nations: Why Some Are So Rich and Some So Poor*. New York: Norton, 1998.

Laurens, Henry. *Aux sources de l'Orientalisme: la Bibliothéque Orientale de Barthélemy d' Herbelot*. Paris: Maisonneuve et Larose, 1978.

Lewis, Bernard. *Islam and the West*. New York: Oxford University Press, 1993.

Lowe, Lisa. *Critical Terrains: French and British Orientalisms*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1991.

Makdisi, George. *Arabic and Islamic Studies, in Honor of Hamilton A. R. Gibb*. Cambridge, MA: Harvard University, 1965.

Millet, Claude. *Le despote Oriental*. Paris: Maisonneuve et Larose, 2001.

Persram, Nalini, ed., *Postcolonialism and Political Theory*. Lanham, MD: Lexington Books, 2007.

Richter, Melvin. "A Family of Political Concepts", *European Journal of Political Theory* 4:3 (2005): 221–48.

Robinson, Benedict Scott. *Islam and Early Modern Literature: The Politics of Romance from Spenser to Milton*. New York: Palgrave MacMillan, 2007.

Ruthven, Malise. *Islam in the World*, 3rd ed., Oxford: Oxford University Press, 2006.

Schwoebel, Robert. *The Shadow of the Crescent: The Renaissance Image of the Turks*, 1453–1517. Nieuwkoop, the Netherlands: de Graaf, 1967.

Southern, R. W. *Western Views of Islam in the Middle Ages*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962.

Strauss, Leo. *On Tyranny, Including the Strauss-Kojéve correspondence*, eds. Victor Gourevitch and Michael S. Roth. Chicago: University of Chicago Press, 2000.

Thomson, Ann. *Barbary and Enlightenment: European Attitudes towards the Maghreb in the 18th Century*. Leiden, the Netherlands: Brill, 1987.

Tibi, Bassam. *Islam between Culture and Politics*, 2nd ed., Basingstoke, UK: Palgrave MacMillan, 2005.

Valensi, Lucette. *Venise et la sublime porte: la naissance du despote*. Paris: Hachette, 1987.

Valiunas, Algis. "Encountering Islam", *Claremont Review of Books* 7:2 (Spring 2007): 32–9.

Von Grunebaum, Gustave E., ed., *Unity and Variety in Muslim Civilization*. Chicago: University of Chicago Press, 1955.

Waardenburg, Jean-Jacques. *l' Islam dans le miroir de l'Occident*. Paris: Mouton, 1963.

Waardenburg, Jean-Jacques. *Islam: Historical, Social and Political Perspectives*. Berlin: Gruyter, 2002.

Wittfogel, Karl A. *Oriental Despotism: A Comparative Study of Total Power*. New Haven, CT: Yale University Press, 1957.

Montesquieu

Actes du Congrés. *Montesquieu réuni à Bordeaux*, 1955. Bordeaux, France: Delmas, 1956.

Berlin, Isaiah. *Against the Current*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2001.

Boesche, Roger. "Fearing Monarchs and Merchants: Montesquieu's Two Theories of Despotism", *Western Political Science Quarterly* 43:4 (December 1990): 741–61.

Carrithers, David W. and Patrick Coleman, eds. *Montesquieu and the Spirit of Modernity*. Oxford: Voltaire Foundation, 2002.

Carrithers, David W., Michael Mosher, and Paul Rahe, eds. *Montesquieu's Science of Politics: Essays on the Spirit of Laws*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2001.

Cohler, Anne M. *Montesquieu's Comparative Politics and the Spirit of American Constitutionalism*. Lawrence: University Press of Kansas, 1988.

Conroy, Peter. *Montesquieu Revisited*. New York: Twayne, 1992.

Courtney, C. P. *Montesquieu and Burke*. Westport, CT: Greenwood Press, 1975.

Dobbs, Muriel. *Les récits de voyages, sources de 'L'Esprit des Lois' de Montesquieu*. Paris: Champion, 1929.

Fournal, Etienne Maurice. *Bodin, prédécesseur de Montesquieu; Étude sur quelques théories de la "République" et de "l'Esprit des Lois."* Geneva, Switzerland: Slatkine Reprints, 1970.

Gilson, David, and Martin Smith, eds. *Essays on Montesquieu and on the Enlightenment*. Oxford: Voltaire Foundation, 1988.

Grosrichard, Alain. *Structure du sérail*. Paris: Seuil, 1979.

Hirschman, Albert O. *The Passions and the Interests*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1977.

Juppé, Alain. *Montesquieu: le moderne*. Paris: Perrin Grasset, 1999.

Kaiser, Thomas. "The Evil Empire? The Debate on Turkish Despotism in EighteenthCentury French Political Culture", *The Journal of Modern History* 72:1 (2000): 6– 34.

Krause, Sharon. "Despotism in the Spirit of Laws", in *Montesquieu's Science of Politics: Essays on the Spirit of Laws*, eds. David W. Carrithers, Michael Mosher, and Paul Rahe. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2001, 231–71.

Larrère, Catherine. "Les Typologies des Gouvernements chez Montesquieu", in *Études sur le XVIIIe siècle*, ed., Jean Ehrard. Clermont-Ferrand, France: Association des Publications de la Faculte´ des Lettres, 1979, 87–103.

Larrère, Catherine and Catherine Volpilhac-Auger. 1748, *L'année de l'Esprit des Lois*. Paris: Champion, 1999.

Montesquieu, Charles de Secondat. *The Spirit of the Laws*, trans. Thomas Nugent. New York: Hafner Library of Classics, 1949.

Montesquieu, Charles de Secondat. *De l'Esprit des Lois*. Paris: Didot, 1872.

Montesquieu, Charles de Secondat. *Lettres Persanes*. Paris: Le Livre de poche, 1966.

Montesquieu, Charles de Secondat. *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et leur décadence*. Paris: Garnier-Flammarion, 1968.

Montesquieu, Charles de Secondat. *The Persian Letters*, trans. C. J. Betts. London: Penguin Books, 1973.

Mosher, Michael A. "The Particulars of a Universal Politics: Hegel's Adaptation of Montesquieu's Typology", *American Political Science Review* 78 (1984): 179–88.

Richter, Melvin. *The Political Theory of Montesquieu*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

Richter, Melvin. "Montesquieu's Theory and Practice of the Comparative Method", *History of the Human Sciences* 15:2 (2002): 21–3.

Schaub, Diana J. "Montesquieu on Slavery", *Perspectives on Political Science* 34:2 (2005): 70–8.

Shackleton, Robert. *Montesquieu, a Critical Biography*. London: Oxford University Press, 1961.

Starobinski, Jean. *Montesquieu*. Paris: Seuil, 1979.

Van Roosbroeck, Gustave L. *Persian Letters before Montesquieu*. New York: Franklin, 1973.

Vernière, Paul. *Montesquieu et l'Esprit des Lois ou la raison impure*. Paris: Société d'Édition d'Enseignment Supérieur, 1977.

Young, David. "Montesquieu's View of Despotism and His Use of Travel Literature", *Review of Politics* 40:3 (1978): 392–405.

Edmund Burke

Bass, Jeff D. "The Perversion of Empire: Edmund Burke and the Nature of Imperial Responsibility", *The Quarterly Journal of Speech* 81 (1995): 208–27.

Bernstein, Jeremy. *Dawning of the Raj: The Life and Trials of Warren Hastings*. Chicago: Dee, 2000.

Burke, Edmund. *The Writings and Speeches of Edmund Burke*. Boston: Little, Brown, 1901.

Burke, Edmund. *The Speeches of Edmund Burke on the Impeachment of Warren Hastings*. London: Bell, 1902.

Burke, Edmund. *On Government, Politics, and Society*, ed., B. W. Hill. New York: International Publications Service, 1976.

Burke, Edmund. "India: The Hastings Trial, 1789–1794", in *The Writings and Speeches of Edmund Burke*, Cilt 7, ed., Peter J. Marshall. Oxford: Clarendon Press, 2000.

Cambridge History of English and American Literature: Cilt XI, The Period of the French Revolution. New York: Bartleby, 2000.

Canavan, Francis. *Edmund Burke: Prescription and Providence*. Durham, NC: Carolina Academic Press, 1987.

Carnell, Geoffrey and Colin Nicholson, eds. *The Impeachment of Warren Hastings: Papers from a Bicentenary Commemoration*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1989.

Crowe, Ian, ed., *Edmund Burke: His Life and Legacy*. Dublin: Four Courts Press, 1997.

Crowe, Ian, *An Imaginative Whig: Reassessing the Life and Thought of Edmund Burke*. Columbia:University of Missouri Press, 2005.

DeBruyn, Frans. "Edmund Burke's GothicRomance: The Portrayal of Warren Hastings in Burke's Writings and Speeches on India", *Criticism* 29 (1987): 415–38.

Dirks, Nicolas B. *The Scandal of Empire: India and the Creation of Imperial Britain*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.

Fidler, David P. and Jennifer M. Welsh, eds. *Empire and Community: Edmund Burke's Writings and Speeches on International Relations*. Boulder, CO: Westview Press, 1999.

Lock, F. P. *Edmund Burke*, Cilt 2, 1784–1797. Oxford: Oxford University Press, 2007.

O'Brien, Conor Cruise. *The Great Melody: A Thematic Biography and Commented Anthology of Edmund Burke*. Chicago: University of Chicago Press, 1992.

Samet, Elizabeth D. "A Prosecutor and A Gentleman: Edmund Burke's Idiom of Impeachment", *English Literary History* 68:2 (2001): 397–418.

Stanlis, Peter. *Edmund Burke: The Enlightenment and Revolution*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1991.

Whelan, Fredrick G. *Edmund Burke and India: Political Morality and Empire*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 1996.

Tocqueville

Aron, Raymond. *Main Currents in Sociological Thought*, trans. Richard Howard and Helen Weaver. Garden City, NJ: Anchor Books, 1968.

Aron, Raymond. *An Essay on Freedom*, trans. Helen Weaver. New York: New American Library, 1970.

Aron, Raymond. *Defense of Political Reason*, ed., Daniel J. Mahoney. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 1994.

Benoît, Jean-Louis. *Comprendre Toqueville*. Paris: Colin, 2004.

Boesche, Roger. "The Dark Side of Tocqueville. On War and Empire", *The Review of Politics* 67:4 (Fall 2005): 737–52.

Boesche, Roger. *Tocqueville's Road Map: Methodology, Liberalism, Revolution, and Despotism*. Lanham, MD: Lexington Books, 2006.

Boyd, Richard. "Tocqueville's Algeria", *Society* 38:6 (2001): 65–70.

Brogan, Hugh. *Alexis de Tocqueville: A Life*. New Haven, CT: Yale University Press, 2007.

Craiutu, Aurelian. "Tocqueville's Paradoxical Moderation", *The Review of Politics* 67:4 (Fall 2005): 599–629.

Dion, Stéphane. "La conciliation du libéralisme et du nationalisme chez Tocqueville." *La Revue Tocqueville/The Tocqueville Review* XVI:1 (1995): 219–27.

Drescher, Seymour. *Dilemmas of Democracy: Tocqueville and Modernization*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 1968.

Furet, Franc¸ ois. *Interpreting the French Revolution*, trans. Elborg Forster. New York: Cambridge University Press, 1981.

Gellner, Ernest. "The Civil and the Sacred", *Tanner Lectures*, Harvard University, March 1990.

Gershman, Sally. "Alexis de Tocqueville and Slavery", *French Historical Studies* 9:3 (1976): 467–83.

Goldstein, Doris S. *Trial of Faith: Religion and Politics in Tocqueville's Thought*. New York: Elsevier, 1975.

Jardin, André. *Tocqueville: A Biography*, trans. Lydia Davis. New York: Farrar Straus Giroux, 1988.

Kahan, Alan S. *Aristocratic Liberalism: The Social and Political Thought of Jacob Burckhardt, John Stuart Mill, and Alexis de Tocqueville*. New York: Oxford University Press, 1992.

Maguire, Matthew. *The Conversion of Imagination: From Pascal through Rousseau to Tocqueville*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.

Mancini, Matthew. *Alexis de Tocqueville*. New York: Twayne, 1994.

Mancini, Matthew "Alexis de Tocqueville's Post-Civil War Reputation", *Society* 43:1 (November–December 2005): 75–81.

Mancini, Matthew *Alexis de Tocqueville and American Intellectuals: From His Time to Ours*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2006.

Manent, Pierre. "Tocqueville philosophe politique", *Commentaire* 107 (2004): 581–7.

Mélonio, Française. *Tocqueville and the French*, trans. Beth G. Raps. Charlottesville: University Press of Virginia, 1998.

Nisbet, Robert. "Many Tocquevilles", *American Scholar* 46:1 (1976–7): 59–75.

Pappe, H. O. "Mill and Tocqueville", *Journal of the History of Ideas* 25:2 (1964): 217–34.

Pope, Whitney. *Alexis de Tocqueville: His Social and Political Theory*. Beverley Hills, CA: Sage, 1986.

Richter, Melvin. "Tocqueville on Algeria", *Review of Politics* 25:3 (1963): 362–98.

Salzmann, Ariel. *Tocqueville in the Ottoman Empire: Rival Paths to the Modern State*. Leiden, the Netherlands: Brill, 2004.

Spitzer, Alan B. "Tocqueville's Modern Nationalism", *French History* 19:1 (2005): 48–66.

Tessitore, Aristide. "Tocqueville and Gobineau on the Nature of Modern Politics", *The Review of Politics* 67:4 (Fall 2005): 631–57.

Tocqueville, Alexis de. *Oeuvres complètes*. Paris: Gallimard, 1952–95.

Tocqueville, Alexis de. *L'Ancien régime et la Révolution*, ed., J. P. Mayer. Paris: Gallimard, 1967.

Tocqueville, Alexis de. *Writings on Empire and Slavery*, ed., and trans.Jennifer Pitts. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2001.

Todorov, Tzvetan. *De la colonie en Algérie*. Brussels: Complex, 1988.

Todorov, Tzvetan. *Nous et les autres*. Paris: Seuil, 1989.

Welch, Cheryl B. "Colonial Violence and the Rhetoric of Evasion: Tocqueville on Algeria", *Political Theory* 31:2 (April 2003) 235–64.

Welch, Cheryl B. *The Cambridge Companion to Tocqueville*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Wolin, Sheldon S. *Tocqueville between Two Worlds: The Making of a Political and Theoretical Life*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2001.

Zunz, Oliver, and Alan S. Kahn, eds. *The Tocqueville Reader: A Life in Letters and Politics*. Oxford: Blackwell, 2002.

James Mill and John Stuart Mill

Aron, Raymond. *Main Currents in Sociological Thought*, Cilt 1. New York: Basic Books, 1965.

Bearce, George D. *British Attitudes towards India, 1784–1858*. London: Oxford University Press, 1961.

Berlin, Isaiah. *Four Essays on Liberty*. New York: Oxford University Press, 1970.

Breckenridge, Carol A. and Peter van der Veer, eds. *Orientalism and the Postcolonial Predicament: Perspectives on South Asia*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1993.

Cannadine, David. *Orientalism: How the British Saw Their Empire*. Oxford: University Press, 2001.

Capaldi, Nicolas. *John Stuart Mill: A Biography*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Carlisle, Janice. *John Stuart Mill and the Writing of Character*. Athens: University of Georgia, 1991.

Collini, Stefan. *Public Moralists, Political Thought and Intellectual Life in Great Britain, 1850–1930*. Oxford: Clarendon Press, 1991.

Collini, Stefan, Donald Winch, and John Burrow. *That Noble Science of Politics: A Study in Nineteenth Century Intellectual History*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

Dirks, Nicholas B. "Castes of Mind", *Representations* 37 (Winter 1992): 56–78.

Forbes, Duncan. "James Mill and India", *Cambridge Journal* (October 1951): 19–33.

Gray, John N. "John Stuart Mill: Traditional and Revisionist Interpretations", *Literature of Liberty* 2:2 (April–June 1979): 7–37.

Habibi, Don A. *John Stuart Mill and the Ethic of Human Growth*. Dordrecht, the Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 2001.

Habibi, Don A "The Moral Dimensions of J.S. Mill's Colonialism", *Journal of Social Philosophy* 30:1 (1999): 125–46.

Halévy, Élie. *The Growth of Philosophic Radicalism*. Boston: Beacon Press, 1955.

Harris, Abram L. "John Stuart Mill: Servant of the East India Company", *The Canadian Journal of Economics and Political Science* 30:2 (May 1964): 185–202.

Hutchins, Francis G. *The Illusion of Permanence: British Imperialism in India*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1967.

Jones, H. S. "John Stuart Mill as Moralist", *Journal of the History of Ideas* 53 (1992): 287–308.

Krouse, Richard W. "Patriarchal Liberalism and Beyond: From John Stuart Mill to Harriet Taylor", in *The Family in Political Thought*, ed., J. B. Elshtain. Amherst: University of Massachusetts Press, 1982.

Kurfirst, Robert. "John Stuart Mill on Oriental Despotism including its British Variant", *Utilitas* 8:1 (March 1996): 73–87.

Kurfirst, Robert. "John Stuart Mill's Asian Parable", *Canadian Journal of Political Science* 34:3 (2001): 601–19.

Laine, Michael, ed., *A Cultivated Mind: Essays on John Stuart Mill Presented to John M Robson*. Toronto: University of Toronto Press, 1991.

Laski, Harold J. "Introduction", in *Autobiography*, John Stuart Mill. Oxford: Oxford University Press, 1924.

Levin, Michael. *John Stuart Mill on Civilization and Barbarism*. London: Routledge, 2004.

Macaulay, Thomas. *Speeches*. London: Longmans Green, 1875.

Maine, Henry. *Village Communities in the East and West*, 7th ed., London: Murray, 1913.

Majeed, Javed. "James Mill's 'The History of British India' and Utilitarianism as a Rhetoric of Reform", *Modern Asian Studies* 24:2 (1990): 209–24.

Majeed, Javed. *Ungoverned Imaginings: James Mill's the History of British India and Orientalism*. Oxford: Clarendon Press, 1992.

Makdisi, Saree. *Romantic Imperialism: Universal Empire and the Culture of Modernity*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

Manent, Pierre. *An Intellectual History of Liberalism*, trans. Rebecca Balinski. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994.

Marshall, P. J. and Glynwr Williams. *The Great Map of Mankind: British Perceptions of the World in the Age of Enlightenment*. London: Dent, 1982.

Mehta, Uday. *Liberalism and Empire: A Study in the Nineteenth Century British Liberal Thought*. Chicago: University of Chicago Press: 1999.

Mill, James. "Affairs of India", *Edinburgh Review* 16 (April 1810): 127–57.

Mill, James. "War", *The Philanthropist* 3:11 (1813): 197–214.

Mill, James. *Collected Works*. Toronto: University of Toronto Press, 1963–91.

Mill, James. *The History of British India*, ed., William Thomas. Chicago: University of Chicago Press, 1975.

Moir, Martin I., Douglas M. Peers, and Lynn Zastoupil, eds. *John Stuart Mill's Encounter with India*. Toronto: University of Toronto Press, 1999.

Moore, R. J. "John Stuart Mill at East India House", *Historical Studies* 20 (1983): 497–519.

Moore, R. J "John Stuart Mill and Royal India", *Utilitas* 3:1 (May 1991): 85–106.

Mukherjee, S. N. *Sir William Jones: A Study in 18th Century British Attitudes to India*. Cambridge: Cambridge University Press, 1968.

Pappe, H. O. "Mill and Tocqueville", *Journal of the History of Ideas* 25:2 (April–June 1964): 217–34.

Parekh, Bhikhu. "Liberalism and Colonialism: A Critique of Locke and Mill", in *The Decolonization of Imagination: Culture, Knowledge, and Power*, eds., Jan Nederveen Pieterse and B. Parekh. London: Zed Books, 1995.

Parekh, Bhikhu. *Rethinking Multiculturalism, Cultural Diversity, and Political Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000.

Pitts, Jennifer. *A Turn to Empires: The Rise of Imperial Liberalism in Britain and France*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005.

Prager, Carol A. L. "Intervention and Empire: John Stuart Mill and International Relations", *Political Studies* 53:3 (2005): 621–40.

Prakash, Gyan. "Post-Orientalist Third World Histories: Perspectives from Indian Historiography", *Comparative Studies in Society and History* 32 (1990): 383– 408.

Schultz, Bart. "Mill and Sidgwick: Imperialism and Racism", *Utilitas* 19:1 (March 2007): 104–30.

Schultz, Bart and Georgios Varouxakis, eds. *Utilitarianism and Empire*. Lanham, MD: Lexington Books, 2005.

Shtromas, Alexander, ed., *The End of 'isms? Reflections on the Fate of Ideological Politics after Communism's Collapse*. Oxford: Blackwell, 1994.

Smith, G. W., ed., *John Stuart Mill's Social and Political Thought*, Cilt III. London: Routledge, 1998.

Souffrant, Eddy M. *Formal Transgression: John Stuart Mill's Philosophy of International Affairs*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2000.

Stokes, Eric. *The English Utilitarians and India*. London: Oxford University Press, 1963.

Sullivan, Eileen. "Liberalism and Imperialism: J.S. Mill's Defense of the British Empire", *Journal of the History of Ideas* 44 (1983): 608–13.

Tunick, Mark. "Tolerant Imperialism: John Stuart Mill's Defense of British Rule in India", *Review of Politics* 68 (2006): 586–611.

Urbinati, Nadia and Alex Zakaras, eds. *J. S. Mill's Political Thought: A Bicentennial Reassessment*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Yasukawa, Ryuji. "James Mill on Peace and War", *Utilitas* 3:2 (November 1991): 179– 97.

Zastoupil, Lynn. *John Stuart Mill and India*. Stanford: Stanford University Press, 1994.

Marx

Aron, Raymond. *Introduction à la philosophie de l'histoire*. Paris: Gallimard, 1981.

Aron, Raymond .*Le Marxisme de Marx*, eds., Jean-Claude Casanova and Christian Bachelier. Paris: E´ ditions de Fallios, 2002.

Avineri, Shlomo, ed., *Karl Marx on Colonialism and Modernization*. New York: Doubleday, 1969.

Avineri, Shlomo. *Marx's Socialism*. New York: Lieber-Atherton, 1973.

Avineri, Shlomo.*Varieties of Marxism*. The Hague, the Netherlands: Nijhoff, 1977.

Bailey, Anne M., and J. R. Llobera. "The Asiatic Mode Of Production: An Annotated Bibliography", *Critique of Anthropology* 1:2 (1974): 95–107.

Bailey, Anne M., and Joseph R. Llobera, eds. *The Asiatic Mode of Production: Science and Politics*. London: Routledge and Kegan Paul, 1981.

Bartolovich, Crystal, and Neil Lazarus, eds. *Marxism, Modernity, and Postcolonial Studies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Berlin, Isaiah. *Historical Inevitability*. Loudon: Oxford University Press, 1954.

Bloch, Maurice. *Marxism and Anthropology*. New York: Oxford University Press, 1983.

Dunn, Stephen P. *The Fall and Rise of the Asiatic Mode of Production*. London: Routledge and Kegan Paul, 1982.

Fogel, Joshua A. "The Debates over the Asiatic Mode of Production in Soviet Russia, China, and Japan", *The American Historical Review* 93:1 (1988): 56–79.

Godelier, Maurice. *Sur les sociétés précapitalistes*. Paris: Editions Sociales, 1970.

Godelier, Maurice. *Perspectives in Marxist Anthropology*, trans. Robert Brain. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

Hindess, Barry, and Paul Q. Hirst. *Pre-capitalist Modes of Production*. London: Routledge, 1975.

Hobsbawn, Eric, ed., *Pre-Capitalist Economic Formations*. London: Lawrence and Wishart, 1964.

Jessop, Bob, ed., *Karl Marx's Social and Political Thought: Critical Assessments*. London: Routledge, 1990.

Krader, Lawrence. *The Asiatic Mode of Production: Sources, Development and Critique in the Writings of Karl Marx*. Assen, the Netherlands: Van Gorcum, 1975.

Lichtheim, George. *The Concept of Ideology, and Other Essays*. New York: Vintage Books, 1967.

Lowe, Donald. *The Function of "China" in Marx, Lenin, and Mao*. Berkeley: University of California Press, 1966.

Lubasz, Heinz. "Marx's Concept of the Asiatic Mode of Production: A Genetic Analysis", in *Karl Marx's Social and Political Thought: Critical Assessments*, ed., Bob Jessop. London: Routledge, 1990.

Mahoney, Daniel J. "Aron, Marx, and Marxism", *European Journal of Political Theory* 2 (2002): 315–27.

Mardin, Serif. "Power, Civil Society and Culture in the Ottoman Empire", *Comparative Studies in Society and History* 11:3 (1969) 258–81.

Marx, Karl, *Capital*, 3 vols. Chicago: Kerr, 1909.

Marx, Karl,*Grundrisse*. New York: Vintage Press, 1973.

Marx, Karl, and Frederick Engels. *Collected Works*. New York: International Publishers, 1975.

McLellan, David. *Karl Marx: A Biography*, 4th ed., Basingstoke, UK: Palgrave MacMillan, 2006.

O'Leary, Brendan. *The Asiatic Mode of Production: Oriental Despotism, Historical Materialism, and Indian History*. Oxford: Blackwell, 1989.

Piccone, Paul. "Reading the Grundrisse: Beyond 'Orthodox' Marxism", *Theory and Society* 2:2 (1975): 235–55.

Pryor, Frederic L. "The Asiatic Mode of Production as anEconomic System", *Journal of Comparative Economics* 4:4 (1980): 420–42.

Rubel, Maximilien. *Marx critique du Marxisme*. Paris: Payot, 1974.

Sawer, Marian. *Marxism and the Question of the Asiatic Mode of Production*. The Hague, the Netherlands: Nijhoff, 1977.

Shanin, Teodor, ed., *Late Marx and the Russian Road*. New York: Monthly Review Press, 1983.

Sofri, Gianni. *Il modo di produzione asiatico*. Turin, Italy: Einandi, 1969.

Thorner, Daniel. "Marx on India and the Asiatic Mode of Production", *Contributions to Indian Sociology* 9 (1966): 33–66.

Tokei, Ferenc. *Essays on the Asiatic Mode of Production*. Budapest: Akademiai Kiado, 1979.

Turner, Bryan S. *Marx and the End of Orientalism*. London: Allen and Unwin, 1978.

Wolpe, Harold, ed., *The Articulation of Modes of Production: Essays from Economy and Society*. London: Routledge and Kegan Paul, 1980.

Vidal-Naquet, Pierre. "Karl Wittfogel et le concept de 'Mode de production Asiatique'", *Annales* 19 (1964): 531–49.

Vitkin, M. "The Asiatic Mode of Production", *Philosophy and Social Criticism* 8:1 (1991): 46–66.

Weber

Andreski, Stanislav. *Max Weber's Insights and Errors*. London: Routledge and Kegan Paul, 1994.

Bendix, Reinhard. *Max Weber: An Intellectual Biography*. Berkeley: University of California Press, 1977.

Breiner, Peter. "The Political Logic of Economics and the Economic Logic of Modernity in Max Weber", *Political Theory* 23:1 (1995): 25–47.

Burger, Thomas. *Max Weber's Theory of Concept Formation: History, Laws, and Ideal Types*. Durham, NC: Duke University Press, 1987.

Buss, Andreas E. *Max Weber and Asia: Contributions to the Sociology of Development*. Munich: Weltforum, 1985.

Diggins, John Patrick. *Max Weber: Politics and the Spirit of Tragedy*. New York: Basic Books, 1996.

Eisenstadt, S. N. *Traditional Patrimonialism and Modern Neo-patrimonialism*. Beverley Hills: Sage, 1973.

Gerth, H. H. and C. Wright Mills, eds. *From Max Weber: Essays in Sociology*. London: Routledge, 1991.

Hennis, Wilhelm. *Max Weber: Essays in Reconstruction*, trans. K. Tribe. London, Allen and Unwin, 1988.

Hoenisch, Steve. "Max Weber's View of Objectivity in Social Science", published in *Criticism*.com, 2003.

Huff, Toby E., and Wolfgang Schluchter, eds. *Max Weber and Islam*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1999.

Kalberg, Stephen. "Max Weber's Analysis of the Rise of Monotheism: A Reconstruction", *The British Journal of Sociology* 45:5 (1994a): 563–84.

Turner, Bryan S. *Max Weber's Comparative-Historical Sociology*. Chicago: University of Chicago Press, 1994b.

Krader, Lawrence. *The Asiatic Mode of Production: Sources, Development and Critique in the Writings of Karl Marx*. Assen, the Netherlands: Van Gorcum, 1975.

Lassman, Peter, and Ronald Speirs, eds. *Weber: Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

Lough, Joseph W. H. *Weber and the Persistence of Religion: Social Theory, Capitalism and the Sublime*. London: Routledge, 2006.

Mommsen, Wolfgang. *The Political and Social Theory of Max Weber*. Chicago: University of Chicago Press, 1992.

Poggi, Gianfranco. *Weber: A Short Introduction*. Cambridge: Polity, 2006.

Ringer, Fritz. "Max Weber on the Origin and Character of the Western City", *Critical Quarterly* 36:4 (1994):12–19.

Sayer, Derek. *Capitalism and Modernity: An Excursus on Marx and Weber*. London: Routledge, 1991.

Schluchter, Wolfgang. *The Rise of Western Rationalism: Max Weber's Developmental History*, trans. Guenther Roth. Berkeley: University of California Press, 1981.

Schluchter, Wolfgang. *Rationalism, Religion, and Domination: A Weberian Perspective*, trans. Neil Solomon. Berkeley: University of California Press, 1989.

Sica, Alan. *Max Weber and the New Century*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2004.

Spinard, William. "Charisma: A Blighted Concept and an Alternative Formula", *Political Science Quarterly* 106:2 (1991): 295–312.

Turner, Bryan S. *Weber and Islam: A Critical Study*. London: Routledge, 1974.

Turner, Bryan S. *Max Weber: From History to Modernity*. London: Routledge, 1992.

Vidal-Naquet, Pierre. *La démocratie grecque vue d'ailleurs: essais d'historiographie ancienne et moderne*. Paris: Flammarion, 1990.

Weber, Max. *On the Methodology of the Social Sciences*, trans. and eds. Edward A. Shils and Henry A. Finch. Glencoe, IL: Free Press, 1949.

Weber, Max. *General Economic History*, trans. Frank H. Wright. Glencoe, IL: Free Press, 1950.

Weber, Max. *On Law in Economy and Society*, ed., Max Rheinstein. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1954.

Weber, Max. *The Religion of India: The Sociology of Hinduism and Buddhism*, trans. and eds. Hans H. Gerth and Don Martindale. Glencoe, IL: Free Press, 1958.

Weber, Max. *The Theory of Social and Economic Organization*, trans. A. M. Henderson and Talcott Parsons. New York: Free Press, 1964.

Weber, Max. *The Sociology of Religion*, trans. Ephraim Fischoff. Boston: Beacon Press, 1969.

Weber, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretative Sociology*, eds. Guenther Roth and Claus Wittich, 2 vols. Berkeley: University of California Press, 1978.

Weber, Max. *Max Weber on Capitalism, Bureaucracy, and Religion: A Selection of Texts*, ed., and trans. Stanislav Andreski. London: Allen and Unwin, 1983.

Weber, Max. *From Max Weber: Essays in Sociology*, trans. H. H. Gerth and C. Wright Mills, new ed., London: Routledge, 1991.

Whimster, Sam. *Understanding Weber*. London: Routledge, 2007.

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

ÖABT

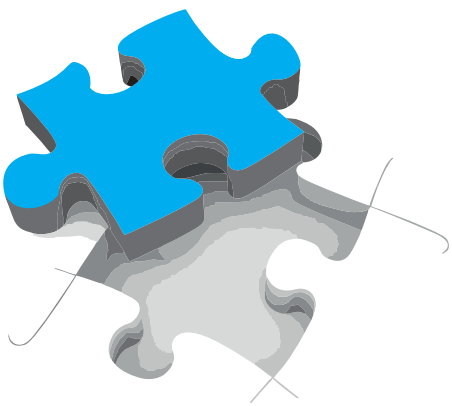

Editör: **Yrd. Doç. Dr. Halil Ersin AVCI**

Doç. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ - Doç. Dr. İbrahim Hakkı ÖZTÜRK - Doç. Dr. Mehmet Fatih YAVUZ - Doç. Dr. Nuri KAVAK
Yrd. Doç. Dr. Bülent YILDIRIM - Yrd. Doç. Dr. Halil Ersin AVCI - Yrd. Doç. Dr. Hasan DEMİROĞLU - Yrd. Doç. Dr. Kürşat SOLAK
Arş. Gör. Mehmet Şah ÖZCAN

TARİH

DETAYLI KONU ANLATIMI • ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ • KONU TESTLERİ • DENEME SINAVLARI

kısayol yayıncılık

2. Basım

aby

KISAYOL YAYINCILIK **ALAN BİLGİSİ YAYINLARI**

ALAN BİLGİSİ YAYIN NO. : 09
ISBN : 978-605-86046-9-8
© 2. Basım

TARİH ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Editör: Yrd. Doç. Dr. Halil Ersin AVCI

Yazarlar: *Doç. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ, Doç. Dr. İbrahim Hakkı ÖZTÜRK, Doç. Dr. Mehmet Fatih YAVUZ, Doç. Dr. Nuri KAVAK, Yrd. Doç. Dr. Bülent YILDIRIM, Yrd. Doç. Dr. Halil Ersin AVCI, Yrd. Doç. Dr. Hasan DEMİROĞLU, Yrd. Doç. Dr. Kürşat SOLAK, Arş. Gör. Mehmet Şah ÖZCAN*

Copyright 2015, ALAN BİLGİSİ YAYINLARI SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Alan Bilgisi Yayınlarına aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No: 15689

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Avcı, Halil Ersin.
Tarih Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Editör: Yrd. Doç. Dr. Halil Ersin AVCI*
XII + 324 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-86046-9-8
1. Alan Bilgisi 2. Tarih 3. Öğretmenlik

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Zübeyde Hanım Mah. 635 Sok. No.: 10/7 İskitler / ANKARA
Tel: 0312 342 42 06 Faks: 0312 342 42 09
www.kisayolyayincilik.com

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 60 Faks: 0312 418 30 20
info@alanbilgisiyayinlari.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.kisayolyayincilik.com
www.alanbilgisiyayinlari.com

ÖN SÖZ

Öğretmenlik, en kutsal ve en şerefli mesleklerden biri, belki de birincisidir. Ülkeyi şekillendiren mühendislerinden yöneten siyasetçilerine, milletin düşünce dünyasına yön veren kalem erbabından fikir işçilerine kadar bir fabrikanın dişlileri gibi memleketin her düzeyde insanı esasen öğretmenin eseridir.

Öğretmenlikte ve öğretmenler arasında da tarih öğretmenliği ve eğitiminin ayrı bir yeri vardır. Çünkü tarih; bir milletin hafızası, bilincidir. Tarih hafızası ve bilinci ile insanın kimliği belirginleşir, bu kimlikle de kişiliği karakteristik bir hâl alır. Nesilden nesile aktarılan tarih bilgisidir ki millî, manevi değerleri yeni nesillere aktarır ve ülkede âdeta bir harç olur.

Tarih öğretmeninin vazifesi ülkenin nesillerine kendilerinden önce gelen ecdadın başarı ve başarısızlıklarını, bilimsel ve fikirsel süreçlerini anlatmak ve yeni nesillere yeni fikirler için ilham kaynağı olmaktır. Bu açıdan iyi tarih öğretmeni yetiştirmek de ülkenin ve millî eğitimin en önemli vazifelerinden biridir.

Türkiye'de tarih öğretmeni kalitesini arttırmak amacıyla Kamu Personeli Seçme Sınavı'na ek olarak Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi uygulanmaya başlanmıştır. Elinizdeki bu çalışma bu sınava yönelik olarak bir hazırlık kitabıdır. Bu kitapta içindeki konular ve konuların sunuluşu itibarıyla yıllarca bu konuları gören ve tarih eğitimi alan öğretmen adaylarına tarihi baştan itibaren anlatmaktan ziyade konuları öz olarak hatırlatma, testlerle bilgilerini bileme ve sınav öncesi antrenman yaptırma amacı güdülmüştür.

Bu bağlamda Türkiye'nin farklı üniversitelerinden konuların uzmanı ve uzmanı olduğu kadar da sınav deneyimi olan hocalar, bu çalışmada bir araya getirilerek bu bilgi ve tecrübenin öğretmen adayları ile buluşması hedeflenmiş; her bir bölüm, ÖSYM'nin tarzına uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

Bu bağlamda sınava girecek adayların konuları çalıştıktan sonra mutlaka konu testlerini çözmesinin ve burada bilgilerini pekiştirdikten sonra deneme testlerine yönelmesinin faydalı olacağını düşünüyoruz. Tarih öğretmeni adayları şunu hiçbir zaman unutmamalıdırlar ki bu sınavda bilgi ağırlıklı sorular çıkmaktadır. Mantık soruları bilgi sorularına göre azınlıktadır. Bu sebeple sınavın esası bilgiye, bilginin pratik bir şekilde ve hızla hatırlanmasına dayanmaktadır. Yani hafıza pratikleri Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi'nin temelini oluşturmaktadır diyebiliriz.

Bu kitapta da tarih öğretmeni adaylarına bilgilerin doğru, pratik ve hızlı bir şekilde hatırlatılması hedeflenmiştir. Kitaptaki bilgiler rehber kabul edilerek bilginin genişletilmesi ve geliştirilmesi yoluna gidilebilir. Ancak tüm sınavlara hazırlanırken sınava girecek adayların en çok ihtiyaç duyduğu şey, bir rehber ve rehber kitap olmuştur. Bu çalışmanın bir başka hedefi de herhangi bir ekstra rehbere veya kursa ihtiyaç duymadan başarmayı sağlamaktır.

Son olarak hatırlatalım ki başarıya giden yol az da olsa sürekli ve düzenli çalışmaktan geçer. Unutulmamalıdır ki başarının çalışmaktan önce geldiği tek yer sözlüktür. Düzenli ve sürekli çalışma başarma yönünde önemli bir adım olduğu gibi pratiğin ve bilginin her geçen gün artması da ayrı bir motivasyon kaynağı olacaktır.

KPSS Öğretmenlik Alan Bilgisi Sınavı'na girecek tarih öğretmeni adaylarının sınavlarında başarılı olmaları dileğiyle… Her şey gönlünüze göre olsun…

Yrd. Doç. Dr. Halil Ersin AVCI

SUNUŞ

Değerli Öğretmenim,

Bilindiği üzere devletin eğitim kurumlarında öğretmen olabilmek için girilen KPSS'de 2013 yılından itibaren "genel kültür, genel yetenek ve eğitim bilimleri" sorularının yanında "alan bilgisi ve alan eğitimi" soruları da yer almaya başladı. Böylelikle bu sınava hazırlanan öğretmen adaylarının çalışmak zorunda oldukları konu sayısında büyük ölçüde bir artış oldu.

Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi'nin (ÖABT) en belirgin özelliği çok geniş bir konu yelpazesine sahip olmasıdır. Bu durum, konuları basitleştirerek anlatan, konuları derinlemesine anlatmak yerine en önemli noktalarını ele alan kitapları önemli bir ihtiyaç hâline getirmiştir.

Elinizdeki bu kitap, ÖABT'ye girecek olan öğretmenlerimize yol göstermek, kılavuzluk etmek, sınavla ilgili önemli konular hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Kitabın hazırlanmasında adayın işini olabildiğince kolaylaştırmak ve çalışmasını keyifli bir hâle getirmek temel bir ilke olarak benimsenmiştir. Adayın çalışmak durumunda olduğu çok sayıda konunun bulunduğu göz önünde bulundurularak konuların önemli noktaları sınav kapsamı dikkate alınarak ayırntıları ile ele alınmış, konu testleri ile öğrenilenlerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Konuların anlatımında kaynak niteliğindeki çok sayıda bilimsel ve akademik kitaptan yararlanılmıştır.

Hazırladığımız bu kitabın bu zorlu maratonda siz öğretmenlerimize katkı sağlaması ve yararlı olması en büyük dileğimizdir.

Yrd. Doç. Dr. Ömer Cem KARACAOĞLU

KPSS ÖABT KAPSAMI

Öğretmenlik Alan Bilgisi

1. Alan Bilgisi	% 80	2. Alan Eğitimi	% 20

KPSS ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ TESTİ

TARİH ÖĞRETMENLİĞİ

	Genel Yüzde	Yaklaşık Ağırlığı
1) Alan Bilgisi Testi	%80	
a) Tarih Metodu		%8
b) Eski Çağ Tarihi		%4
c) İslamiyet Öncesi Türk Tarihi		%10
d) Orta Çağ İslam Tarihi		%12
e) Osmanlı Tarihi		%14
f) Türkiye Cumhuriyeti Tarihi		%12
g) Genel Dünya Tarihi		%12
h) XX. yy. Türk ve Dünya Tarihi		%8
2) Alan Eğitimi Testi	%20	

kısayol yayıncılık

aby

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

TARİH METODU

A. TARİH NEDİR? 1
B. TARİHİN KONUSU 1
C. TARİH TEKERRÜR EDER Mİ? 1
D. NİÇİN TARİH ÖĞRENİYORUZ? 2
E. OLAY VE OLGU 2
F. TARİH BİLİMİNİN ÖZELLİKLERİ 2
G. TARİH YAZICILIĞI 3
1. HİKÂYECİ (RİVAYETÇİ) TARİH YAZICILIĞI 3
2. ÖĞRETİCİ (PRAGMATİK) TARİH YAZICILIĞI 3
3. ARAŞTIRICI (NEDEN-NASILCI) TARİH YAZICILIĞI 4
H. TÜRKİYE'DE TARİH YAZICILIĞI 4
1. OSMANLILAR DÖNEMİ'NDE TARİH YAZICILIĞI 4
2. CUMHURİYET DÖNEMİ TARİH YAZICILIĞI 7
I. TARİH BİLİMİNİN YÖNTEMLERİ 8
1. KAYNAK BULMA 8
2. SINIFLANDIRMA (TASNİF) 9
3. ÇÖZÜMLEME (TAHLİL) 10
4. ELEŞTİRİ 10
5. SENTEZ 10
J. TARİHİN YARDIMCI BİLİMLERİ 10
1. COĞRAFYA 10
2. ARKEOLOJİ 11
3. SANAT TARİHİ 11
4. ANTROPOLOJİ 11
5. ETNOGRAFYA 11
6. HUKUK 11
7. KRONOLOJİ 11
8. EDEBİYAT 12
9. FELSEFE 12
10. PALEOGRAFİ 12
11. EPİGRAFİ 12
12. SOSYOLOJİ 13
13. PSİKOLOJİ 13
14. FİLOLOJİ 13
15. DİPLOMATİK 13
16. NÜMİZMATİK 13
17. İSTATİSTİK 13
18. EKOLOJİ 13
19. KİMYA 13
20. EKONOMİ 13
21. SİGİLOGRAFİ 14
22. HERALDİK 14
23. GENEOLOJİ 14
24. ONOMASTİK 14
25. METROLOJİ 14
ÇÖZÜMLÜ TEST 15
KONU TESTİ 18

BÖLÜM 2

ESKİ ÇAĞ TARİHİ VE UYGARLIĞI

A. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR 21
1. TAŞ ÇAĞI MÖ 2.500.000-5500 21
2. MADEN ÇAĞI MÖ 5500-1200 21
B. İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI (TUNÇ VE DEMİR ÇAĞLARI) 21
1. MEZOPOTAMYA UYGARLIĞI 21
2. MISIR UYGARLIĞI 23
3. İRAN UYGARLIKLARI 24
4. ÇİN UYGARLIĞI 25
5. HİNT UYGARLIĞI 25
6. DOĞU AKDENİZ UYGARLIKLARI 26
7. ANADOLU UYGARLIKLARI 26
8. EGE VE YUNAN UYGARLIĞI 28

Alan Bilgisi Yayınları

9. ROMA UYGARLIĞI 30
ÇÖZÜMLÜ TEST 34
KONU TESTİ 38

BÖLÜM 3

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

A. TÜRK ADININ ANLAMI VE TÜRKLERİN ANA YURDU 41
B. TÜRK TARİHİNİN KARAKTERİ 41
C. TÜRKİSTAN COĞRAFYASINDA İLK KÜLTÜR MERKEZLERİ 41
1. ANAV KÜLTÜRÜ 41
2. AFANASYEVO KÜLTÜRÜ 41
3. ANDRONOVO KÜLTÜRÜ 42
4. KARASUK KÜLTÜRÜ 42
5. TAGAR VE TAŞDIK KÜLTÜRÜ 42
D. TÜRK GÖÇLERİ 42
1. GÖÇLERİN NEDENLERİ 42
2. GÖÇLERİN SONUÇLARI 42
E. TÜRKİSTAN COĞRAFYASINDA KURULAN TÜRK DEVLETLERİ 42
1. İSKİTLER 43
2. ASYA HUN DEVLETİ 43
3. AVRUPA HUN DEVLETİ (374-469) 44
4. AK HUNLAR (EFTALİTLER) (420-557) 45
5. TABGAÇ DEVLETİ (320 – 581) 45
6. GÖKTÜRKLER 45
7. UYGURLAR (745 - 840) 46
F. İSLAMİYET ÖNCESİ DİĞER TÜRK DEVLET VE BOYLARI 46
1. BÜYÜK BULGAR DEVLETİ 46
2. SİBİRLER (SABARLAR / SABİRLER) 47
3. AVARLAR (558 - 805) 47
4. HAZARLAR (630-1048) 47
5. TÜRGİŞLER (651 - 766) 48
6. KARLUKLAR 48
7. KIRGIZLAR 48
8. PEÇENEKLER 48
9. KUMANLAR (KIPÇAKLAR) 48
G. İSLAM ÖNCESİNDE KURULAN TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET 49
1. DEVLET VE MEMLEKET YÖNETİMİ 49
2. ORDU 50
3. SOSYAL HAYAT 50
4. EKONOMİK HAYAT VE TİCARET 51
5. YAZI, DİL VE EDEBİYAT 51
6. HUKUK (TÖRE) 52
7. SANAT 52
8. BİLİM 52
9. DİN VE İNANIŞ 53
ÇÖZÜMLÜ TEST 54
KONU TESTİ 58

BÖLÜM 4

ORTA ÇAĞ İSLAM TARİHİ

A. İSLAMİYET'İN DOĞUŞU 61
1. İSLAMİYET'TEN ÖNCE DÜNYANIN GENEL DURUMU 61
2. HZ. PEYGAMBER VE MEKKE DÖNEMİ (571 - 622) 62
3. HZ. PEYGAMBER VE MEDİNE DÖNEMİ (622 - 632) 62
B. DÖRT HALİFE DÖNEMİ (632 - 661) 65
1. HZ. EBU BEKİR DÖNEMİ (632 - 634) 65
2. HZ. ÖMER DÖNEMİ (634 - 644) 65
3. HZ. OSMAN DÖNEMİ (644-656) 66
4. HZ. ALİ DÖNEMİ (656-661) 66
5. DÖRT HALİFE DÖNEMİ'NDE İDARE VE DİĞER GELİŞMELER 67
C. EMEVİLER DÖNEMİ (661 - 750) 67
1. MUAVİYE DÖNEMİ (661 - 680) 67
2. ABDÜLMELİK BİN MERVAN DÖNEMİ (685 - 705) 68

Alan Bilgisi Yayınları

3. I. VELİD BİN ABDÜLMELİK DÖNEMİ (705 - 715) 68
4. ÖMER BİN ABDÜLAZİZ DÖNEMİ (717-720) 68
5. EMEVİLERİN YIKILIŞ SEBEPLERİ 69
6. EMEVİLERDE DEVLET YÖNETİMİ, SOSYAL YAPI, İLİM VE KÜLTÜR 69
D. ABBASİLER DÖNEMİ (750 - 1258) 69
1. ABBASİLERDE DEVLET İDARESİ 70
2. ABBASİLERDE KÜLTÜR VE MEDENİYET 71
E. ENDÜLÜS EMEVİ DEVLETİ (756 - 1492) 71
F. BENİ AHMER DEVLETİ (1232 - 1492) 71
G. ARAP - İSLAM DEVLETLERİNDE BİLİM 71
ÇÖZÜMLÜ TEST 73
KONU TESTİ 78

BÖLÜM 5

ORTA ÇAĞ TÜRK - İSLAM TARİHİ

A. TÜRKLERİN MÜSLÜMAN OLMASI 81
B. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ 81
1. İDİL BULGARLARI 82
2. KARAHANLI DEVLETİ (840 - 1212) 82
3. GAZNELİ DEVLETİ (963 - 1187) 84
4. BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040 - 1157) 86
C. TÜRKİYE TARİHİ VE ANADOLU'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERİ 89
1. BİRİNCİ KUŞAK TÜRK BEYLİKLERİ (MALAZGİRT SAVAŞI'NDAN SONRA KURULANLAR) 89
2. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ (1077 - 1308) 90
3. İKİNCİ KUŞAK TÜRK BEYLİKLERİ (1243 KÖSEDAĞ SAVAŞI'NDAN SONRA KURULANLAR) 96
4. DİĞER TÜRK - İSLAM DEVLETLERİ 97
ÇÖZÜMLÜ TEST 99
KONU TESTİ 104

BÖLÜM 6

ORTA, YAKIN VE YENİ ÇAĞ AVRUPA TARİHİ

A. KAVİMLER GÖÇÜ 107
1. SONUÇLARI 107
B. XV - XVII. YÜZYILLARDA AVRUPA 111
1. YENİ ÇAĞ BAŞLARINDA AVRUPA'NIN GENEL DURUMU 111
2. COĞRAFİ KEŞİFLER VE SÖMÜRGECİLİK 111
3. HÜMANİZM VE RÖNESANS 112
4. REFORM 113
C. DEVRİMLER DÖNEMİ 114
1. SANAYİ DEVRİMİ 114
2. AMERİKAN DEVRİMİ 114
3. FRANSIZ DEVRİMİ 115
D. I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ DÜNYA 116
1. ABD 116
2. HİNDİSTAN, ÇİN VE JAPONYA 117
3. AFRİKA 118
4. İTALYAN BİRLİĞİNİN KURULMASI 119
5. ALMAN BİRLİĞİNİN KURULMASI 120
ÇÖZÜMLÜ TEST 122
KONU TESTİ 126

BÖLÜM 7

OSMANLI TARİHİ VE UYGARLIĞI

A. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULDUĞU DÖNEMDE SİYASİ DURUM 129
1. ANADOLU'NUN DURUMU 129
2. BALKANLAR'IN DURUMU 129
3. AVRUPA'NIN DURUMU 129
B. KURULUŞUNDAN MONDROS'A KADAR OSMANLI TARİHİ (1299 - 1918) 129
1. OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ 130
2. OSMANLI DEVLETİ'NİN BÜYÜMESİNİN SEBEPLERİ 130

Alan Bilgisi Yayınları

3. KURULUŞ DÖNEMİ 131
4. YÜKSELME DÖNEMİ (1453 - 1481) 137
5. DURAKLAMA DÖNEMİ (1579 - 1699).....143
6. OSMANLI DEVLETİ'NİN GERİLEME DÖNEMİ SİYASİ GELİŞMELERİ 148
7. OSMANLI DEVLETİ'NİN DAĞILMA VE YIKILIŞ DÖNEMİ SİYASİ GELİŞMELERİ 150

C. OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE UYGARLIĞI 159
1. DEVLET YÖNETİMİ.....159
2. TOPRAK YÖNETİMİ.....162
3. TOPLUM YAPISI.....163
4. ORDU 163
5. EĞİTİM VE ÖĞRETİM.....165
6. DİL, EDEBİYAT VE BASIN.....166
7. BİLİM.....166
8. GÜZEL SANATLAR VE MİMARİ.....167
9. HUKUK 167
10. DİNÎ HAYAT.....168
11. EKONOMİK HAYAT 168

ÇÖZÜMLÜ TEST.....171

KONU TESTİ 175

BÖLÜM 8

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ - I

A. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ VE SONRASI GELİŞMELER.....179
1. TRABLUSGARP SAVAŞI (1911-1912) 179
2. BALKAN SAVAŞLARI (1912 - 1913).....179

B. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI 179
1. SAVAŞIN NEDENLERİ 179
2. OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞA GİRMESİ.....180
3. ALMANYA'NIN OSMANLI DEVLETİ'Nİ KENDİ YANINDA SAVAŞA SOKMAK İSTEMESİNİN NEDENLERİ 180
4. OSMANLI DEVLETİ'NİN KENDİ TOPRAKLARI DIŞINDA SAVAŞTIĞI CEPHELER.....180
5. OSMANLI DEVLETİ'NİN KENDİ TOPRAKLARINDA SAVAŞTIĞI CEPHELER.....181
6. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI 181
7. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NI SONLANDIRAN ANTLAŞMALAR.....181
8. MONDROS MÜTAREKESİ'NDEN SONRA KURULAN CEMİYETLER 183

C. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ.....183
1. KONGRELER DÖNEMİ 183
2. OSMANLI MECLİSİNİN TOPLANMASI VE MİSAKIMİLLÎ.....186
3. İSTANBUL'UN İŞGALİ 187
4. SEVR ANTLAŞMASI.....187
5. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE CEPHELER.....188
6. MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI.....192
7. LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI.....193

D. II. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE REFORM HAREKETLERİ 195
1. SİYASİ ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR 195
2. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR 197
3. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR 199
4. HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR 199
5. EKONOMİK ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR 200

E. ATATÜRK'ÜN İLKELERİ 200
1. LAİKLİK.....200
2. DEVLETÇİLİK.....200
3. İNKILAPÇILIK 201
4. CUMHURİYETÇİLİK.....201
5. HALKÇILIK.....201

Alan Bilgisi Yayınları

6. MİLLİYETÇİLİK 201
F. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASI 201
1. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI 201
2. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA MESELELER 201
G. II. DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR DÜNYADAKİ GELİŞMELER 202
1. BRİAND-KELLOGG PAKTI 202
2. 1929 DÜNYA EKONOMİK BUHRANI 203
3. BOLŞEVİK İHTİLALİ 203
4. İTALYA'DA FAŞİZM 203
5. ALMANYA'DA NASYONAL SOSYALİZM (NAZİZM) 204
6. JAPONYA 204
ÇÖZÜMLÜ TEST 205
KONU TESTİ 209

BÖLÜM 9

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ - II

A. TÜRKİYE'DEKİ İÇ GELİŞMELER (1938 - 2013) 213
1. İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ 213
2. ADNAN MENDERES DÖNEMİ 213
3. SÜLEYMAN DEMİREL VE TURGUT ÖZAL DÖNEMLERİ 214
4. 2000'LERDE TÜRKİYE 215
B. II. DÜNYA SAVAŞI (1939 - 1945) 215
1. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN NEDENLERİ 215
2. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA GRUPLAR 216
3. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA CEPHELER 216
4. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI 217
C. ATATÜRK DÖNEMİ SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASI 218
1. II. DÜNYA SAVAŞI (1939 - 1945) DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE 218
2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE TÜRKİYE 218
D. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE BM'NİN KURULMASI 218
1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN KURULUŞU 218
2. NATO'NUN KURULMASI 219
3. VARŞOVA PAKTI 219
4. AVRUPA BİRLİĞİ (AB) 220
E. ULUSLARARASI BAZI KURUM VE KURULUŞLAR 221
1. EFTA (AVRUPA SERBEST TİCARET BİRLİĞİ) 221
2. NAFTA (KUZEY AMERİKA ÜLKELERİ SERBEST TİCARET ANLAŞMASI) 221
3. KEİB (KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ) 222
4. İSEDAK (İSLAM EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ) 222
5. OECD (İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ) 223
6. GELİŞMİŞ ÜLKELER (G-8) 223
7. GELİŞEN ÜLKE (D-8) 223
8. ŞANGHAY BEŞLİSİ 223
F. SSCB'NİN DAĞILMASI VE KURULAN TÜRK CUMHURİYETLERİ 224
1. BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU (BDT) 224
2. AZERBAYCAN 224
3. KAZAKİSTAN 224
4. KIRGIZİSTAN 225
5. ÖZBEKİSTAN 225
6. TÜRKMENİSTAN 225
G. DÜNYADAKİ DİĞER GELİŞMELER 225
1. KÖRFEZ SAVAŞLARI VE BÖLGEYE ETKİLERİ 225
2. 11 EYLÜL TERÖR SALDIRISI VE DÜNYAYA YANSIMALARI 226
3. ARAP BAHARI 226
H. TÜRK DIŞ POLİTİKASI 226
ÇÖZÜMLÜ TEST 228
KONU TESTİ - I 232
KONU TESTİ - II 235
KONU TESTİ - III 238

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 10

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - I - II

A. TÜRKİYE'DE TARİH ÖĞRETİMİNİN TARİHİ....241
1. TARİH ÖĞRETİMİ YÖNTEMLERİ VE ARAŞTIRMALARININ GELİŞİMİ....242
B. TARİH ÖĞRETİM PROGRAMLARI....243
1. TÜRKİYE'DE TARİH ÖĞRETİM PROGRAMLARI....244
C. TARİH ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI VE TARİHSEL DÜŞÜNME BECERİLERİ....246
1. GELENEKSEL TARİH ÖĞRETİMİ YAKLAŞIMLARINDA AMAÇLAR....247
2. YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLARA GÖRE TARİH ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI....247
3. TÜRKİYE'DE TARİH ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI....247
4. TARİH DERSİNİN GENEL AMAÇLARI....247
D. TARİH ÖĞRETİMİNDE BİRİNCİ EL KAYNAKLARIN KULLANIMI....254
1. TARİH ÖĞRETİMİNDE BİRİNCİ EL KAYNAK KULLANMANIN ÖNEMİ VE FAYDALARI....254
2. TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK BİRİNCİ EL KAYNAK TÜRLERİ....255
3. BİRİNCİ EL KAYNAKLARIN KULLANILMASIYLA İLGİLİ ÖĞRETİM MODELLERİ....255
4. TARİH ÖĞRETİMİNDE BİRİNCİ EL KAYNAK KULLANMADA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR....257
E. TARİH ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL MATERYALLERİN KULLANIMI....258
1. TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN GÖRSEL MATERYAL TÜRLERİ....258
2. GÖRSEL MATERYALLERİN KULLANILMASINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR....259
F. TARİH ÖĞRETİMİNDE BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ (BİT)....260
1. TARİH ÖĞRETİMİNDE BİT KULLANIMININ FAYDALARI....260
2. BİT DESTEKLİ TARİH ÖĞRETİMİ YÖNTEMLERİ....261
3. TARİH ÖĞRETİMİNDE BİT KULLANIMIYLA İLGİLİ SORUNLAR....262
G TARİH ÖĞRETİMİNDE ZAMAN ALGISI VE KRONOLOJİ....263
1. ÖĞRENCİLERDE ZAMAN ALGISININ GELİŞİMİ....263
2. KRONOLOJİ VE ZAMAN ALGISI....264
H. TARİH ÖĞRETİMİNDE YEREL TARİH....266
1. YEREL TARİHİN KAYNAKLARI....266
2. TARİH ÖĞRETİMİNDE YEREL TARİHİN ÖNEMİ VE FAYDALARI....267
3. TÜRKİYE'DE YEREL TARİH ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ....268
4. YEREL TARİH ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ ÖNEMLİ HUSUSLAR....268
I. TARİH ÖĞRETİMİNDE SÖZLÜ TARİH....269
1. TARİH ÖĞRETİMİNDE SÖZLÜ TARİHİN FAYDALARI....269
2. SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARINDA KONULAR....269
3. SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR....270
J. TARİH ÖĞRETİMİNDE TARİHSEL EMPATİ....270
1. TARİHSEL EMPATİNİN DÜZEYLERİ....271
ÇÖZÜMLÜ TEST....273
KONU TESTİ....284
BÖLÜM KAYNAKLARI....291

DENEMELER

DENEME TESTİ - I....295
DENEME TESTİ - II....303
DENEME TESTİ - III....311
KAYNAKLAR....319

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKÇA

Afyoncu, Erhan; *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, İstanbul 2009.

Ahincanov, Sercan M., *Türk Halklarının Katalizör Boyu: Kıpçaklar*, (terc. Kürşat Yıldırım), İstanbul 2009.

Ahmetbeyoğlu, Ali, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, Ankara 2001.

Akandere, Osman, (1998) *Milli Şef Dönemi*, İstanbul, İz Yayıncılık

Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi* (1453-1559), C.I, İstanbul 1995.

Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları*, İstanbul 1995.

Almas, Turgun, *Uygurlar*, (terc. Ahsen Batur), İstanbul 2010.

Arıkan, Zeki; "*Osmanlı Tarih Anlayışının Evrimi*", Tarih ve Sosyoloji Seminerinden ayrı basım, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991.

Armaoğlu, Fahir *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul 2009.

Armaoğlu, Fahir, (2010), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 17. Baskı, Alkım Yayınevi.

Artamonov, M. İ., *Hazar Tarihi*, (terc. Ahsen Batur), İstanbul 2008.

Aydın, M. Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, 3. Bsk., İstanbul 1999.

Babinger, Franz Babinger; *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (çev. Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

Bal, İdris, (2003),*Türk Cumhuriyetleri Politikası" 1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları*, Editörler: Turkut Göksu ve diğerleri, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Barthold, V. V., *Kırgızlar*, (terc. Ufuk Deniz Aşçı), Konya 2002.

Barzun, Jacques - Graff, Henry F.; *Modern Araştırmacı* (çev. Fatoş Dilber), İstanbul 1999.

Baykara, Tuncer; *Tarih Araştırma ve Yazma Metodu*, Akademi Kitabevi, İzmir 1995.

Bloch, Marc; *Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1985.

Burke, Peter; *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*, (çev. Mehmet Küçük), Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2006.

Carr, Edward Hallet- Fortana J.; *Tarih Yazımında Nesnellik ve Yanlılık*, (çev. Özer Özankaya), Ankara 1987.

Carr, Edward Hallet; *Tarih Nedir (What is History)*, (çev. Gizem Misket Gürtürk), İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

Collingwood, R. G.; *Tarihin İlkeleri ve Tarih Felsefesi Üstüne Başka Yazılar*, (çev. Ahmet Hamdi Aydoğan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

Collingwood, R. G.;*Tarih Tasarımı*, (çev. Kurtuluş Dinçer), Ankara 1996.

Çabuk, Vahid, *Osmanlı Teşkilat ve Siyaset Kültürü*, İstanbul 1996.

Çandarlıoğu, Gülçin; *Tarih Metodu* (Araştırma - Yazma), İstanbul 2003.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, II, III, IV, V, VI, İstanbul 2011.

Davies, Norman, *Avrupa Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2006.

Diyanet İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları, Eskişehir, 1997.

Eralp, Atilla, (1997), "*Soğuk Savaş'tan Günümüze Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*" Türkiye ve Avrupa, Ankara,

Ersoy, Abdullah, Tokuroğlu, Belma, *Uygarlık Tarihi*, İmaj Yayınevi, Ankara 2010.

Eryılmaz, Bilal, *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*, 2. Bsk., İstanbul Mart 1996.

Faroqhı, Suraiya; *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir*, (çev. Zeynep Altok), İstanbul 2003.

Feher, Geza, *Bulgar Türkleri Tarihi*, Ankara 1985.

Fulbrok, Mary, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

Gömeç, Saadettin, *Kök Türk Tarihi*, Ankara 1997.

Gönlübol, Mehmet; SAR, Cem, (1989), *Olaylarla Türk Dış Politikası*, 7. Baskı, Alkım Kitabevi Yayınları, İstanbul

Göyünç, Nejat; "T*arihçiliğimizin Dünü ve Bugünü*", Felsefe Kurumu Seminerleri, III. Türkiye'de Tarih Eğitimi, 13–14–15 Kasım 1975 Hacettepe Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1977.

Grakov, B. N., *İskitler*, (terc. Ahsen Batur), İstanbul 2006.

Gumilev, L. N., *Eski Türkler*, (terc. Ahsen Batur), İstanbul 2003.

Gumilev, L. N.,*Hunlar*, (terc. Ahsen Batur), İstanbul 2002.

Halaçoğlu, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1991.

Halkın, Leon E.; *Tarih Tenkidinin Unsurları*, (çev. Bahaeddin Yediyıldız), Ankara 1989.

Heyet, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul, 1990.

Heyet, *İslam Kurumları Tarihi*, İstanbul, 2013.

İbn Fazlan, *Seyahatname*, (terc. Ramazan Şeşen), İstanbul 1995.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C.I., İstanbul 1999.

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi* 1300-1600, İstanbul 2000.

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ* (1300-1600), Çev. Ruşen Sezer, 2. Bsk., İstanbul 2003.

Kafesoğlu, İbrahim, *Bulgarların Kökeni*, Ankara 1985.

Kafesoğu, İbrahim - Donuk, Abdülkadir; "*Türk Tarihinin Taksimatı" Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kolokyumu*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ 1990.

Kafesoğlu, İbrahim; "*Tarih İlmi ve Bizde Tarihçilik*", Tarih Dergisi, c. 13, s. 17-18, İstanbul 1983.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, İstanbul 1993.

Karaosmanoğlu, Ali, (1988),"*Turkey and Southern Flank: Domestic and External Context", NATO's Southern Allies*: Edited by J Chipman, Roudledge, London

Kavakçı, Yusuf Ziya, *İslâm Araştırmalarında Usul*, Ankara 1982.

Kocabaş, Süleyman, (2011) *Menderes Dönemi*, İstanbul, Vatan Yayınları

Köken, Nevzat, *Cumhuriyet Dönemi Tarih anlayışları ve Tarih Eğitimi*, (SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi), Isparta 2002,

Köroğlu, Kemalettin, *Eski Mezopotamya Tarihi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

Kunıholm, Bruce R., (1980), *The Origins of the Cold War in the Near East: Great Power Conflict and Diplomacy in Iran, Turkey and Greece*, Princeton University Pres, New Jersey

Kunt, Metin ve Diğerleri, *Osmanlı Devleti* 1300-1600, 4. Bsk., C.II, İstanbul 1995.

Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri* (1789-1919), Ankara 1970.

Kütükoğu, Mübahat S; *Tarih Araştırmalarında Usûl*, İstanbul 2007.

Laçiner, Sedat, (2003), *Özal Dönemi Türk Dış Politikası, 1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları*, editörler: Turkut Göksu ve diğerleri, Siyasal Kitabevi, Ankara

Le Roux, Patrick, *Roma İmparatorluğu*, Dost Kitabevi, Ankara 2011.

Lybyer, Albert Howe, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğunun Yönetimi*, İstanbul 1987.

Merçil, Erdoğan, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1985.

Oğuzlu, H. Tarık, (2009), *Türk Dış Politikasında Davudoğlu Dönemi, Ortadoğu Analiz*, Eylül 2009, Cilt 1-Sayı 9

Oğuzoğlu, Yusuf, *Osmanlı Devlet Anlayışı*, İstanbul 2000.

Oral, Mustafa; *Türkiye'de Romantik Tarihçilik*, Asil Yay., Ankara 2006.

Oran, Baskın, (2003), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (Cilt I 1919-1980), Editör: Baskın Oran, 8. Baskı, İletişim, İstanbul

Orkun, Hüseyin Namık, *Peçenekler*, İstanbul 1933.

Ortaylı, İlber, *Türkiye İdare Tarihine Giriş*, Ankara 1996.

Örenç, Ali Fuat; *Yakınçağ Tarihi (1789-1919)- Giriş-*, Akademi-Titiz Yayınları, İstanbul 2012.

Özbaran, Salih; *Tarih Nedir?, Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kolokyumu*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ 1990.

Özbaran, Salih; *Tarih, Tarihçi ve Toplum, Tarihin Çağrışımı, Doğası, Tarihçilik ve Tarih Öğretimi Üstüne Düşünceler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2006.

Özlem, Doğan; *Tarih Felsefesi*, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2001.

Öztürk, Mustafa; *Tarih Felsefesi*, Başbakanlık Basımevi, Elazığ 1999.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, II, III, İstanbul 1993.

Paktlar için bk. SOYSAL İsmail, (1983) *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Cilt 1. Ankara s.454-458,584-587

Rasonyi, L., *Dünya Tarihinde Türklük*, Ankara 1942.

Rona-tas, Andras, *Kubrat Han'ın Büyük Bulgar Devleti*, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara 2002, cilt 2, s. 625-629.

Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c.I-II-III, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

Sander, Oral, (1998), *Türkiye'nin Dış Politikası*, Ankara.

Sarıcık, Murat, *Bütün Yönleri ile Dört Halife Dönemi*, İstanbul, 2010.

Saydam, Abdullah, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Trabzon 1999.

Sertoğlu, Midhat, *Osmanlı Tarihi Lügatı*, 2. Bsk., İstanbul 1986.

Sevin, Veli, *Başlangıçtan Persler'e kadar Anadolu Arkeolojisi*, İstanbul, Der, 1999.

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Alan Bilgisi, Alan Bilgisi Yayınları, Ankara, 2013.

Stepanov, Tsvetelin, *The Bulgars and the Steppe Empire in the Early Middle Ages, The Problem of the Others*, Leiden 2010.

Şimşir, Bilal, (1993), *Yeni Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye 1991 Yılındaki Gelişmeler" Değişen Dünya'da Türkiyeye Türk Dünyası Sempozyumu*, Ankara.

Tabakoğlu, Ahmet, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1985.

Tabakoğlu, Ahmet, *Türk İktisat Tarihi*, 3. Bsk., İstanbul 1997.

Tanilli, Server, *Uygarlık Tarihi*, Cumhuriyet Kitap, İstanbul 2009.

Tansel, Selahattin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti*, İstanbul 1971.

Taşağıl, Ahmet, *Gök-Türkler*, Ankara 1995.

Tarih Metodu, (Ed. Zekeriya KURŞUN), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir 2011.

Tekin, Oğuz, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş* İstanbul, İletişim Yayınları, 2008.

Tekin, Talat, *Tuna Bulgarları ve Dilleri*, Ankara 1987.

Tekindağ, Şehabettin; *Osmanlı Tarih Yazıcılığı*, Belleten, s. XXXV/140, Ankara, 1971.

Togan, Zeki Velidi, *Hazarlar*, İA, cilt V/I, s. 397-408.

Togan, Zeki Velidi, *Tarihte Usûl*, İstanbul 1985.

Togan, Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981.

Uygarlık Tarihi, ed. Sivas, Taciser, AÖF Yayınları, Eskişehir 2011.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, İstanbul 1941.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C.I-IV. Ankara 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Saray Teşkilatı*, Bsk., 3, Ankara 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, 3. Bsk, Ankara 1988.

Üçok, Bahriye, *Emeviler-Abbasiler*, Ankara, 1968

Alan Bilgisi Yayınları

Üçok, Çoşkun, A. MUMCU, *Türk Hukuk Tarihi*, 7. Bsk., Ankara 1993.

Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 1997.

Yalçın, E. Semih; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi- I- Kaynaklar*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2004.

Yıldırım, Kürşat, *Erken Tabgaç (T'o-pa) Tarihinin Ana Hatları* (Wei Shu'nun İlk Bölümüne Göre)", *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 7/3, Summer 2012, s. 2711-2738.

Yıldırım, Recep, *Uygarlık Tarihine Giriş, İlk Çağ Tarih ve Uygarlıkları*. Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2004.

Yinanç, Mükrimin Halil; "Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar Bizde Tarihçilik", *Tanzimat –I*, Maarif Matbaası, İstanbul 1940.

Yücel, Mualla Uydu, *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler*, Ankara 2007.

Zimonyi, Istvan, *The Origin of the Volga Bulghars*, Szeged 1990.

Zinn, Howard, *Amerikan Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2004.

İNTERNET KAYNAKLARI

Özal Dönemi Dış politikası için ayrıca bk http://www.bilgidergi.com/uploads/2003Ataman.pdf

Avrupa Birliği'nin tarihçesi için bk http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=105

Alan Bilgisi Yayınları

TÜRKÇE-İNGİLİZCE TARIMSAL ÜRETİM SÖZLÜĞÜ

Yrd. Doç. Dr. Süleyman TEMEL
Yrd. Doç. Dr. Beyhan KİBAR
Yrd. Doç. Dr. Hakan KİBAR
Doç. Dr. Muhammet ŞAKİROĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1227
Gıda, Tarım ve Hayvancılık No.: 012
ISBN : 978-605-320-131-1
© 1. Basım, Mayıs 2015

TÜRKÇE-İNGİLİZCE TARIMSAL ÜRETİM SÖZLÜĞÜ

Yrd. Doç. Dr. Süleyman TEMEL, Yrd. Doç. Dr. Beyhan KİBAR,
Yrd. Doç. Dr. Hakan KİBAR, Doç. Dr. Muhammet ŞAKİROĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörleri: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Prof. Dr. Mehmet Karataş - mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Temel, Süleyman; Kibar, Beyhan; Kibar, Hakan; Şakiroğlu, Muhammet.

Türkçe-İngilizce Tarımsal Üretim Sözlüğü / *Süleyman TEMEL, Beyhan KİBAR, Hakan KİBAR, Muhammet ŞAKİROĞLU*

1. Basım, VIII + 784 s., 13,5 x 21,5 mm
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN 978-605-320-131-1
1. Agronomi 2. Amenajman 3. Fitotekni 4. Islah 5. Kültürteknik 6. Terimler Sözlüğü

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Tarımsal üretim, bitkisel ve hayvansal üretimi kapsayan geniş bir uğraş alanıdır. Bahçe Bitkileri, Bitki Koruma, Peyzaj Bitkileri, Tarım Ekonomisi, Tarım Makinaları ve Teknolojileri, Tarımsal Biyoteknoloji, Tarımsal Yapılar ve Sulama, Tarla Bitkileri, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme, Bitki Islahı ve Zootekni bölümleri tarımsal üretimin içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Botanik (Fizyoloji, Taksonomi), Mikrobiyoloji, Gıda, İstatistik, Klimatoloji (Coğrafya) ve Zooloji (Genetik, Anatomi ve Patoloji) gibi temel ve uygulamalı bilim dalları ile yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bu kadar farklı disiplinlerle ilişkisi bulunan ve tarımsal üretimle uğraşan insanların özellikle akademisyenlerin diller arası geçişlerde daha akıcı ve anlaşılır olabilmeleri için mutlaka uğraştıkları alanın terminolojisine hakim olmaları gerekmektedir.

Diğer taraftan globalleşen dünyada, teknolojik gelişmelere bağlı olarak pek çok bilim dalında olduğu gibi tarım sektöründe de önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve her geçen gün yeni bilimsel çalışmalarla kendini sürekli yenilemiştir. Mevcut bilgilerin kullanıcılara iletilmesinde ise iletişim kanalları önemli bir rol üstlenmiştir. Bu amaçla farklı disiplinlerde yazılmış pek çok online ve basılı kaynaklar kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Bizler büyük emekler harcanarak öncesinde bu alanda yapılmış çalışmaları önemsemekte ve saygı duymaktayız. Ancak mevcut çalışmamızda ele alınan teknik kelimeler daha da detaylandırılmaya çalışılmıştır. Genel olarak canlılar âleminde aynı familya ve cins içerisinde çok sayıda tür bulunmaktadır. Oysa bu türlerin Türkçe ve İngilizce yazılışları farklı olup, farklı anlamlar ifade etmektedir. Bu amaçla doğal olarak yaşayan ve yetiştiriciliği yapılan çok sayıda bitki ve hayvan isimleri genel anlamda değil, anlam karmaşıklığına neden olmaması için tür isimleri (Latince isimleri) ile birlikte verilmiştir. Aynı şekilde bitki ve hayvanların gelişmesine, elde edilen ürünlerin verim ve kalitesine etki eden çok sayıda hastalık ve zararlılar yine tür isimleri ile birlikte sunulmuştur. Ayrıca geleneksel olarak yayınlanmış basılı ve online sözlüklerde bulunmayan, ancak tarımsal üretim kapsamında yer alan bölüm ve alt bilim dallarında yaygın olarak kullanılan çok sayıda teknik kelime, farklı bilimsel kaynaklar taranarak mevcut bu eserde toplanmaya çalışılmıştır. Böylelikle gerek tarım sektöründe uğraşan tüm bilim insanlarının kullandıkları teknik terimlerin gerekse tür bazında yazılan kelimelerin İngilizce ve Türkçe karşılıklarının daha etkin bir şekilde anlaşılması ve kullanıcılara daha faydalı olması sağlanmaya çalışılmıştır.

Büyük bir emek ve titizlikle hazırlanan bu kitap, bu hali ile sıradan bir sözlük olmayıp tarımsal üretimde yaygın olarak kullanılan teknik terimleri içeren nitelikli bir sözlüktür. Kitap içerisinde yaklaşık 17 bin adet Türkçeden İngilizceye ve 17 bin adet de İngilizceden Türkçeye teknik kelime, terim veya kelime grubu bulunmaktadır. Mevcut bu eserde yer alan teknik kelimelerin hepsi tarımın farklı alanlarında çalışan, alan terminolojisine ve dil inceliklerine hakim ve her iki dilin de kullanıldığı akademik ortamlarda çalışmış öğretim üyelerinden oluşan bir ekip tarafından hazırlanmıştır.

Tarımsal Üretim Sözlüğü kitabı; alfabetik sıraya göre düzenlenmiş Türkçeden İngilizceye ve İngilizceden Türkçeye olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Her iki bölümde de özellikle bilimsel tür isimlerin önüne Latince karşılıkları yazılmıştır. Son bölümde ise faydalanılan kaynakça dizini yer almaktadır.

Eser dikkatli bir şekilde hazırlanmıştır. Ancak sehven gözden kaçmış bazı imla ve teknik hataların bulunması olağandır. Mevcut eksikliklerin giderilmesi ve sözlüğün genişletilmesi için yapılacak her türlü eleştiri ve katkı takdir ile karşılanacaktır. Eserin başta kendi alanında bilimsel çalışma yapan akademisyenler olmak üzere, ilgilenen ve ihtiyaç duyan herkese faydalı olmasını dileriz.

Yrd. Doç. Dr. Süleyman TEMEL
Yrd. Doç. Dr. Beyhan KİBAR
Yrd. Doç. Dr. Hakan KİBAR
Doç. Dr. Muhammet ŞAKİROĞLU

Mayıs 2015

PREFACE

Agricultural production is a wide area that contains animal and plant production. Therefore, scientific disciplines such as Horticulture, Plant Protection, Landscaping Plants, Agricultural Economics, Agricultural Equipments and Technology, Agricultural Biotechnology, Biosystem Engineering and Irrigation Systems, Crop Science, Soil Science and Plant Nutrition, Plant Breeding, and Animal Science are also included in agricultural production. Moreover, disciplines such as Botany, Microbiology, Food Science, Statistics, Meteorology, and Zoology are also related to the agricultural production. Due to the large number of disciplines that agricultural production includes or relates to, there is a wealth of nomenclature used by technical personnel or academics. Owing to the recent technological advancements and ever increasing number of research publication in the agricultural production, cross lingual references are far more important.

There are a large number of efforts that provide translation for the agricultural production nomenclature both in the form of online source and as printed material for closer disciplines or some specific disciplines. We value all the previous efforts, however in this dictionary we tried to expand content and provide more details that were not previously available. For instance, the name of agricultural varieties and genotypes could be immense for many species that have high agronomic value. A simple species translation would not be adequate in this case. More detailed cross lingual names of wild or cultivated species in or lower taxa in Turkish and English are provided along with the Latin names. One other such problem arises from the names of diseases and pathogens in Turkish and English. A similar analogy was adopted for the disease and pathogen names to provide an invaluable support to the academics and technical stuff who need the cross reference across Turkish and English. Furthermore, a large number of technical nomenclatures that is not present in the other online and printed material gathered.

Deviating from the traditional dictionaries, extensive efforts were devoted to gather such a high number of technical nomenclatures specific to agricultural production. The book includes about 17 thousand Turkish-

English and about 17 thousand English-Turkish words, terms or word groups. All the words, terms or word groups are selected carefully by a team of experts that worked in academia where Turkish or English is the predominant medium for social and academic affairs.

The agricultural production dictionary is formatted into two sections and in the first section all the words are listed alphabetically in English to Turkish format. In the second section a similar analogy was used in Turkish to English translation. In the last section, the cited references were listed.

The current work was carefully edited for technical and editorial misprints. However, presence of such misprints could still exist throughout the book. Critics and suggestions for the further improvements would be greatly appreciated. We hope that the book will be a contribution to the academics and technical personnel working in the area and be used extensively.

Assist. Prof. Dr. Süleyman TEMEL
Assist. Prof. Dr. Beyhan KİBAR
Assist. Prof. Dr. Hakan KİBAR
Assoc. Prof. Dr. Muhammet ŞAKİROĞLU

May 2015

İÇİNDEKİLER / INDEX

TÜRKÇE - ENGLISH

A....3
B....31
C....63
Ç....65
D....81
E....105
F....119
G....127
H....141
I....155
İ....159
J....171
K....173
L....215
M....219
N....237
O....243
Ö....253
P....257
Q....269
R....271
S....277
Ş....311
T....315
U....347
Ü....351
V....355
W....359
X....361
Y....363
Z....385

ENGLISH - TÜRKÇE

A 391
B 419
C 439
D 475
E 493
F 507
G 525
H 543
I 557
J 571
K 573
L 575
M 589
N 611
O 619
P 627
Q 655
R 657
S 675
T 719
U 735
V 741
W 749
X 763
Y 765
Z 769
YAZARLAR HAKKINDA/ABOUT AUTHORS 771
KAYNAKLAR/REFERENCES 781

KAYNAKLAR/REFERENCES

Acartürk, R., 2001. Şifalı Bitkiler Flora ve Sağlığımız. OVAK (Orman Genel Müdürlüğü Mensupları Yardımlaşma Vakfı), Yayın No. 1, Ankara, Türkiye.

Adams, J., 2007. Vegetation-Climate Interecation: How Vegetation Makes the Global Environment. Praxis Publishing, Chichester, UK.

ACI 313., 1977. Recomended Practice for Design and Construction Bins, Silos, and Bunkers for Storing Granular. American Concrete Institue.

Ahrens, C. D., 2009. Meteorology Today: An Introduction to Weather, Climate, and the Environment. Brooks/Cole, Cengage Learning, USA.

Ali, M. H. 2011. Practices of Irrigation & On-farm Water Management: Volume 2. Springer Press, Netharlands.

Anonim, 2014a. İngilizce-Türkçe Bahçe Terimleri Sözlüğü (Vocabulary of Horticulture). Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü.

Anonim, 2014b. Türkçe-İngilizce Tarım Terimleri Sözlüğü. http://www. agri. ankara. edu. tr/ fcrops/1289_TINGTARIMSALSOZCUKLER. pdf

Anonim, 2015. IX. Türkiye Yemeklik Mantar Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı. 18-20 Ekim 2012, Pamukkale Üniversitesi Denizli.

Anonim, 2005. Çayır ve Mera Bitkileri Kılavuzu. T. C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, (Koord. Serin, Y.), Ankara, Türkiye.

Anonim, 2008. Türkiye'nin Çayır ve Mera Bitkileri. T. C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Çayır, Mera, Yem Bitkileri ve Havza Geliştirme Daire Başkanlığı, (Koord. Serin, Y.), Ankara.

Anonymous, 2006. Dictionary of Agriculture. A & C Black Publishers Ltd., London.

Anonymous, 2009. Dictionary of Food Science and Technology. International Food Information Service (IFIS Publishing), Wiley-Blackwell, Reading, UK.

Arana, I., 2012. Physical Properties of Foods: Novel Measurement Techniques and Applications. CRC Press, London.

AS 3774, 1996. Loads on Bulk Solids Containers. Satandards Association of Australia, Homebush, NSW 2140.

ASAE, 1994a. Loads Exerted by Free Flowing Grains on Bins. Standards, 41st Ed. EP433, St. Joseph, Mich. : ASAE.

Ashraf, M., Ozturk, M., Athar, H. R., 2009. Salinity and Water Stress: Improving Crop Efficiency. Springer Science + Business Media B. V., Germany.

Bakker-Arkema, F. W., DeBaerdemaeker, J., Amirante, P., Ruiz-Altisent, M., Studman, C. J., 1999. Agro-Processing Engineering, Volume IV. CIGR Handbook of Agricultural Engineering, ASAE, USA.

Bartali, E. H., Wheaton, F., 1999. Animal Production & Aquacultural Engineering, Volume II. CIGR Handbook of Agricultural Engineering, ASAE, USA.

Bewley, J. D., Bradford, K. J., Hilhorst, H. W. M., Nonogaki, H., 2013. Seeds: Physiology of Development, Germination and Dormancy. Springer-Verlag, Berlin.

Bos, M. G., Kselik, R. A. L., Allen, R. G., Molden, D. J., 2008. Water Requirements for Irrigation and the Environment. Springer Press, Netharlands.

Brown, C. J., Nielsen, J., 1998. Silos: Fundamentals of Theory, Behaviour, and Design. Taylor & Francis.

Burg, S. P., 2004. Postharvest Physiology and Hypobaric Storage of Fresh Produce. CABI publishing, UK.

Cao, W., White, J. W., Wang, E., 2009. Crop Modeling and Decision Support. Tsinghua University Press, Beijing and Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Castilla, N., 2012. Greenhouse Technology and Management. CABI publishing, UK.

Clyde M. Christensen, C. M., Kaufmann, H. H., 1969. Grain Storage: The Role of Fungi in Quality Loss. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Clay, D., Shanahan, J. F., 2011. GIS Applications in Agriculture: Volume II Nutrient Management for Energy Efficiency. CRC Press, London.

Clay, S. A., 2011. GIS Applications in Agriculture: Volume III Invasive Species. CRC Press, London.

Dizdar, M. Y., 2003. A Glossary of Erosion and Soil Conservation Terms (Erozyon ve Toprak Koruma Terimler Sözlüğü). TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Teknik Yayınlar Dizisi No: 3, Ankara.

Doijode, S. D., 2001. Seed Storage of Horticultural Crops. Food Products Press, New York.

Ekim, T., 2007. The Rare Endemics of Turkey. Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, Sertifika No. 11213, İstanbul, Turkey.

Eurocode 1, 2003. Basis of Design and Actions on Structures (EN 1991-4), Part 4: Actions in Silo and Tanks. European Committee for Standardisation, Brussels.

Eurocode 1, 2004a. Basis of Design and Actions on Structures (EN 1991-1-4), General Actions Part 1-3: Snow Loads. European Committee for Standardisation, Brussels.

Eurocode 1, 2004b. Basis of Design and Actions on Structures (EN 1991-1-4), General Actions Part 1-4: Wind Loads. European Committee for Standardisation, Brussels.

Eurocode 3, 2004. Design of steel structures (EN 1993-1-1), General Rules and Rules for Buildings. European Committee for Standardisation, Brussels.

Farrall, A. W., Albrecht, C. F., 1965. Agricultural Engineering a Dictionary and Handbook. The Interstate Printers & Publishers, Illions.

Field, H. L., Solie, J. B., 2006. Introduction to Agricultural Engineering Technology: A Problem Solving Approach. Springer Press, Netharlands.

Glinski, J., Horabik J., Lipiec, J., 2011. Encyclopedia of Agrophysics. Springer Press, Netharlands.

Golob, P., Farrell, G., Orchard, J. E., 2002. Crop Post-Harvest: Science and Technology Volume 1 Principles and Practice. Blackwell Publishing, UK.

Grundas, S., Stepniewski, A., 2013. Advances in Agrophysical Research. InTech, Croatia.

Gullan, P. J., Cranston, P. S., 2012. The Insects: An Outline of Entomology. 4th Ed. Wiley-Blackwell, USA.

Güçlü, Y., Yıkarbaba, S., 2010. Açıklamalı Türkçe-İngilizce İngilizce-Türkçe Tarım Hukuku Sözlüğü (Turkish-English English-Turkish Agricultural Law Dictionary). Ankara Barosu Yayınları.

Heper, Y., 2009. Geleneksel Elektrik Santralları İçin Teknik Terimler Sözlüğü. Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, Ankara.

Hinton, D. G., 2007. Supplementary Feeding of Sheep and Beef Cattle. CSIRO Publishing, Australia.

Horrocks, R. D., Vallentine, J. F., 1999. Harvested Forages. Academic Press, USA.
Keddy, P. A., 2007. Plants and Vegetation: Origins, Processes, Consequences. Cambridge University Press, New York.
Kottegoda, N. T., Rosso, R., 2008. Applied Statistics for Civil and Environmental Engineers. Blackwell Publishing, UK.
Kutlu, H. R., 2014. Zootekni Terimleri Sözlüğü (Hayvan Yetiştirme, Yem ve Hayvan Besleme, Genetik). Çukurova Zootekni Derneği, Adana.
Li, D., Chen, Y., 2012. Computer and Computing Technologies in Agriculture VI. Springer-Verlag, Berlin.
Liang, S., 2008. Advances in Land Remote Sensing: System, Modeling, Inversion and Application. Springer Press, Netharlands.
Loebenstein, G., Thottappilly, G., 2007. Agricultural Research Management. Springer Press, Netharlands.
Manohar, K. R., Igatidnathane, C., 2007. Greenhouse Technology and Management. BS Publications.
Mavi, H. S., Tupper, G. J., 2004. Agrometeorology Principles and Applications of Climate Studies in Agriculture. Food Products Press, New York.
McGlinchey, D., 2008. Bulk Solids Handling Equipment Selection and Operation. Blackwell Publishing, UK.
Moore, P. D., 2006. Agricultural and Urban Areas. Chelsea House Publishers, New York.
Musy, A., Higy, C., 2011. Hydrology: A Science of Nature. CRC Press, UK.
Navarro, S., Noyes, R., 2002. The Mechanics and Physics of Modern Grain Aeration Management. CRC Press, London.
Oliver, M. A., 2010. Geostatistical Applications for Precision Agriculture. Springer-Verlag, Berlin.
Overman, A. R., Scholtz, R. V., 2002. Mathematical Models of Crop Growth and Yield. Marcel Dekker, New York.
Özgönen, H., Çual Kılıç, H., 2009. Isparta İli'nde Elmalarda Sorun Olan Hasat Sonrası Hastalıkların ve Yaygınlık Oranlarının Belirlenmesi. Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi 2(2), 53-60.
Papajorgji, P. J., Pardalos, P. M., 2009. Advances in Modeling Agricultural Systems. Springer-Verlag, Berlin.
Pierce, F. J., Clay, D., 2007. GIS Applications in Agriculture. CRC Press, London.
Pringle, R., Chris Bishop, C., Clayton, R., 2009. Potatoes Postharvest. CABI publishing, UK.
Proctor, D. L., 1994. Grain Storage Techniques. FAO Agricultural Services Bulletin No. 109.
Raghunath, H. M. 2006. Hydrology: Principles, Analysis, Design. New Age International (P) Ltd., Publishers.
Rees, D., Farrell, G., Orchard, J., 2012. Crop Post-Harvest: Science and Technology. Wiley-Blackwell, Reading, UK.
Rotter, J. M., 2001. Guide for The Economic Design of Circular Metal Silos. Taylor & Francis Routledge.
Sauter, D., 2000. Landscape Construction. Thomson Learning, USA.
Singh, B. P., 2010. Industrial Crops and Uses. CABI publishing, UK.
Stigter, K., 2010. Applied Agrometeorology. Springer-Verlag, Berlin.
Schowengerdt, R. A., 2007. Remote Sensing: Models and Methods for Image Processing. Elsevier Inc. Publisher, USA.

Schulze, E. D., Beck, E., Müller-Hohenstein, K., 2007. Plant Ecology. Springer Science + Business Media, Germany.
Tanchev, L., 2014. Dams and Appurtenant Hydraulic Structures. CRC Press, London.
Thompson, A. K., 2010. Controlled Atmosphere Storage of Fruits and Vegetabable. CABI publishing, UK.
Thompson, A. K., 2015. Fruit and Vegetables: Harvesting, Handling and Storage. Wiley-Blackwell, Reading, UK.
TMMOB, 2010. Arazi Yönetimi Terimleri Sözlüğü. Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Ankara.
Troeh, F. R., Donahue, R. L., 2003. Dictionary of Agricultural and Environmental Science. Iowa State Press, Iowa.
Tülek, S., Dolar, S., 2011. Havuçlarda Görülen Depo Hastalıkları ve Yönetimi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 28(2), 187-198.
Uysal, B., Tanrısever, N. H., Düzel, O., 2003. Avrupa Birliği Temel Terimler Sözlüğü. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara.
Van Straten, G., Van Willigenburg, G., Van Henten, E., Van Ooteghem, R., 2011. Optimal Control of Greenhouse Cultivation. CRC Press, London.
Von Zabeltitz, C., 2011. Integrated Greenhouse Systems for Mild Climates. Springer-Verlag, Berlin.
Yıldırım, E., 2012. Depolanmış Ürün Zararlıları ve Mücadele Yöntemleri. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi Yayın No:191, Erzurum.
Yücel, E., 2002. Flowers and Ground Cover Growing in Turkey I. ETAM Matbaa Tesisleri, Eskişehir, Turkey.
Yüksek, T., Yüksek, F., Eminağaoğlu, Ö., 2003. Bazı Mera Amenajmanı Terimleri ve Tanımları. Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Dergisi, 1-2: 21-32.
Whitehead, D. C., 2000. Nutrient Elements in Grassland: Soil-Plant-Animal Relationships. CABI Publishing, UK.
Wojtkowski, P. A., 2004. Landscape Agroecology. Food Products Press, New York.

YARARLANILAN WEB SAYFALARI

http://www2. dsi. gov. tr/sozlukler/
http://www. ziraatciyiz. biz/temel-botanik-terimleri-t1444. html
http://www. msxlabs. org/forum/ziraat/370930-ziraat-terimleri-sozlugu. html
http://dictionary. etacude. com/a/index. php
http://agclass. nal. usda. gov/glossary_az_ae. shtml#B
http://www. epa. gov/agriculture/ag101/glossary. html
http://aims. fao. org/vest-registry/vocabularies/agrovoc-multilingual-agricultural-thesaurus
http://istatistiknotlarim. blogspot. com. tr/2012/04/istatistik-terimler-sozlugu. html
http://suurunlerifakultesi. blogspot. com. tr/2012/10/ingilizce-turkce-su-urunleri-terimleri. html
http://www. tarimziraat. com/tarim_sozlugu/?id_no=A&page_id=11
http://www. epa. gov/oecaagct/ag101/glossary. html
http://kisi. deu. edu. tr/orhan. gunduz/english/courses/Turkce-Ingilizce_teknik_terimler_sozlugu. pdf

Taşınım ile Isı Geçişi

Prof. Dr. A. Cihat BAYTAŞ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1282
Mühendislik-Teknik No.: 115
ISBN: 978-605-320-187-8
© 1. Basım, Eylül 2015

TAŞINIM İLE IŞI GEÇİŞİ
A. CİHAT BAYTAŞ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1. Cd. Elif Sk. No.: 7/239 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Baytaş, A. Cihat.
Taşınım ile Işı Geçişi
Prof. Dr. A. Cihat Baytaş
1. Basım, s. XII + 344 , 165x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-187-8
1. Isı Geçişi 2. Gözenekli Ortamlar 3. Taşınım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.cc

Ön Söz

Taşınımla ısı geçişi konusunda bir Türkçe kitap yazmanın mutluluğu içindeyim. Bu konularda çalışan her kesimden okuyucu için bir kaynak kitap oluşturduğuma inanıyorum. Bu kitabın ana hedefi, okuyucuya taşınımla ısı geçişini kolaydan zora kavratmak ve okuyucunun çalışacağı fiziksel probleme uygun matematiksel modelini oluşturmasını ve en önemlisi sayısal bir yöntem ile çözebilmesini sağlamaktır. Çünkü matematiksel denklemleri yazmak, anlamak yetmez onları çözerek problemin tam sahibi ve uygulayıcısı olmak gerekir.

Taşınım ile ısı geçişinin günümüzde uygulama alanı olarak güneş enerjisi, enerjinin depolanması, jeotermal enerji, nükleer reaktörler ve ısıl güç santralleri, tüm ısıtma havalandırma ve yalıtım problemleri, elektronik soğutma problemleri, uçaklarda ısıtma havalandırma ve buzlanma problemleri, uçak motorlarında ve tıpta biomühendislik alanlarını sayabiliriz.

Kitabın birinci bölümü taşınım ile ısı geçişinde temel kavram ve tanımları, ikinci bölüm temel yasalar ve korunum denklemlerini, kütle korunumu, momentum ve enerji dengesi denklemlerini, termodinamiğin ikinci yasası ve entropi üretim denklemlerini, ayrıca momentum ve enerji denklemlerinin tam çözümlerini içermektedir. Üçüncü bölümde laminer sınır tabaka ve Blasius denklemlerinin sayısal çözümleri işlenmiştir. Dördüncü bölümde doğal taşınım ve kaldırma kuvveti, zorlamalı ve birleşik taşınım, iç ve dış akış problemleri işlenmiştir. Beşinci Bölüm taşınım ile kütle geçişi için giriş mahiyetindedir. Altıncı bölüm gözenekli ortamları en kolaydan zora inceleyen, gözenekli ortamların tarihcesinden bahseden bir bölümdür. Bu bölümün baş kısımları lisans, lisasüstü ve son kısımları ise daha ziyade doktora öğrencilerine hitap etmektedir. Gözenekli ortamlarda karşılaşılan korunum denklemleri makroskobik ve mikroskobik yaklaşımlar ile incelenmiştir. Gözenekli ortamda iç ve dış akışta taşınım ile ısı geçişi için tam çözüm ve uygulamalar yapılmıştır. Bölüm yedide uçaklarda buzlanma konusu hem buz oluşumu hem de ısı geçişi yönünden ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir ve sayısal çözüme yardımcı olmak amacı ile açıklamalar ya-

pılmıştır. Bölüm sekizde sayısal yöntemler tanıtılmış ve ilk yedi bölümde karşılaşılan denklemleri çözmek isteyen bir okuyucuya çok açıklayıcı şekil ve bilgisayar programları verilerek yardımcı olmak hedeflenmiştir. Kitapta ayrıca dört ek vardır. Ekler örnek bilgisayar programlarının dizelgelerini, boyutsuz sayıları, bazı seçilmiş malzemelerin fiziksel özellik çizelgelerini ve deneysel olarak gözenekli bir ortamın gözeneklilik ölçümünü içermektedir. Kitapta tüm bölümlerde oldukça güncel ve zengin bir kaynakça mevcuttur.

Kitabı yazarken hiç bir yabancı sözcük kullanmamaya çalışılmış ve yabancı sözcüklerin güzel ve güçlü dilimizdeki karşılıkları bulunarak küçük bir Türkçe İngilizce sözlük eklenmiştir. Okuyucu aşina olmadığı bir Türkçe sözcük ile karşılaşırsa, hemen kitabın sonundaki sözlüğe bakarak rahatlıkla ilerliyebilir.

30 Ocak 2015, İstanbul

TEŞEKKÜR

Kitabın yazılışı sırasında başından sonuna hertürlü düzeltme, olumlu olumsuz düşünce ve önerileri ile katkı sağlayan ve kitabın daha iyi olması için değerli zamanlarını ayıran tüm melektaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Prof. Dr. A. Filiz Baytaş (İTÜ- Enerji Enstitüsü)
Prof. Dr. Can Fuat Delale (İTÜ- Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi, emekli)
Prof. Dr. Hakan Öztop (Fırat Üniversitesi, Makina Mühendisliği Bölümü, Mühendislik Fakültesi, Elazığ)
Prof. Dr. Vedat Z. Doğan (İTÜ- Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi)
Yrd. Doç. Dr. Duygu Erdem (İTÜ- Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi)
Ramazan Dökme (TUSAŞ-Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş.)

İçindekiler

1 GENEL KAVRAM ve TANIMLAR **1**

1.1 Giriş 1
1.2 Sürekli Ortam Yaklaşımı 2
1.2.1 Bir Maddenin Moleküler ve Atomik Seviyeleri 3
1.2.2 Sürekli Ortam İçin Sınırlamalar 4
1.3 Laminar ve Türbülanslı Akışta Taşınım 5
1.4 Newton Ağdalılık Bağıntısı 8
1.5 Problemler 10

2 TEMEL YASALAR ve KORUNUM DENKLEMLERİ **13**

2.1 Giriş 13
2.2 Korunum Yasaları 13
2.2.1 Kütle Korunumu Yasası 13
2.2.2 Newton'nun İkinci Hareket Yasası: Momentum Denge Denklemi 17
2.2.3 Termodinamiğin Birinci Yasası: Enerji Denklemi . . 28
2.2.4 Termodinamiğin İkinci Yasası: Entropi Üretimi . . . 37
2.2.5 Termodinamiğin İkinci Yasasının Kısa Tarihçesi . . . 41
2.3 Reynolds Aktarım Denklemi 42
2.4 Başlangıç ve Sınır Koşulları 46
2.4.1 Başlangıç Koşulu 46
2.4.2 Sınır Koşulları 47
2.5 Navier- Stokes ve Enerji Denklemlerinin Bazı Tam Çözümleri 48
2.5.1 Coutte Akışı 48
2.5.2 Hagen-Poiseuille Akışı 53
2.5.3 Kanalda Entropi Üretimi 63
2.6 Problemler 65

3 LAMİNER SINIR TABAKA **67**
3.1 Giriş 67
3.2 Sınır Tabakanın Önemi ve Özellikleri 68
3.3 Sınır Tabaka Denklemleri 69
3.4 Hız ve Isıl Sınır Tabaka 73
3.4.1 Hız Sınır Tabaka 78
3.4.2 Isıl Sınır Tabaka 78
3.5 Benzerlik Çözümü 79
3.6 İki Boyutlu Benzer Akış 85
3.7 Bir Levha Üzerinde Sıkıştırılamaz Akış: Blasius Çözümü . . 86
3.7.1 Blasius ve Enerji Denklemlerinin Sayısal Çözümü . . 88
3.7.2 Hedef Yakalama Yöntemi 90
3.8 Problemler 94

4 DOĞAL, ZORLAMALI ve BİRLEŞİK TAŞINIM **95**
4.1 Giriş 95
4.2 Doğal Taşınımda Akışkanın Kaldırma Kuvveti 96
4.3 Doğal Taşınımda Sınır Tabaka Denklemleri 101
4.3.1 Doğal Taşınımda Sınır Tabaka Denklemleri için Ölçekleme 105
4.3.2 Düşey Bir Levhada Doğal Taşınım için Benzerlik Çözümü 108
4.4 Birleşik Taşınım 116
4.5 Kapalı Kaplarda Doğal Taşınım 118
4.5.1 Kapalı Kaplarda Doğal Taşınım Denklemleri 119
4.5.1.1 Isı Geçişi 126
4.5.1.2 Korunum Denklemlerinin Boyutsuzlaştırılması 127
4.5.1.3 Sonuçlar: Hız, Sıcaklık ve Basınç alanı, Duvarlarda Isı Geçişi 130
4.5.2 Çevrinti ve Akım Fonksiyonu Formülasyonu 135
4.5.3 İçinde Isı Üretimi Olan Kapalı Kapta Doğal Taşınım İçin Matematiksel Model 138
4.6 Marangoni Taşınımı 143
4.7 Problemler 146

5 KÜTLE GEÇİŞİ **151**
5.1 Giriş 151
5.2 Moleküler Kütle Geçişi ve Fick Yasası 151
5.3 Taşınım ile Kütle Geçişi 154

5.4 Kütle Geçişinde Temel Denklemler 154
5.5 Derişiklik Sınır Tabakası 156

6 GÖZENEKLİ ORTAMLARDA TAŞINIM 159
6.1 Giriş 159
6.2 Temel Tanımlar: Gözenekli Ortamın Özellikleri 160
6.3 Temel Denklemler 163
6.3.1 Darcy Yasası 165
6.3.2 Forchheimer Denklemi 169
6.3.3 Ergün Denklemi 170
6.3.4 Brinkman Denklemi 171
6.4 Geçirgenlik Hesabı 171
6.5 Korunum Denklemleri 179
6.5.1 Kütle Süreklilik Denklemi 179
6.5.2 Momentum Denge Denklemi 179
6.5.3 Hacim Ortalanmış Enerji Denklemi 180
6.6 Gözenekli Ortamda Makroskopik Denklemler 185
6.6.1 Yerel Hacim Ortalaması ve Öz Hacimsel Ortalama . 187
6.6.2 Yerel Hacimsel Ortalama Kuramı 188
6.6.3 Zaman Ortalaması 189
6.7 Yerel Hacimsel Ortalanmış Korunum Denklemleri 190
6.7.1 Kütlenin Korunumu Denklemi 190
6.7.2 Yerel Hacim Ortalanmış Navier-Stokes Denklemleri . 191
6.7.3 Yerel Hacim Ortalanmış Enerji Denklemi 193
6.7.4 Yerel Isıl Denge Yaklaşımı 195
6.7.5 Gözenekli Ortamda Termodinamiğin İkinci Yasası . 196
6.8 Gözenekli Ortamda Dış Akış 198
6.8.1 Zorlamalı Taşınımda Sınır Tabaka 198
6.8.2 Doğal Taşınımda Sınır Tabaka 203
6.9 Gözenekli Ortamda İç Akış 212
6.9.1 Yandan Isıtılmış Gözenekli Kap İçerisinde Doğal Taşınım 217
6.10 Problemler 224

7 UÇAKLARDA BUZLANMA 227
7.1 Giriş 227
7.2 Buzlanmanın Bir Boyutlu Isıl Analizi 231
7.2.1 Kırağı Oluşması Durumu: 234
7.2.2 Saydam Buz Oluşması Durumu: 235
7.3 Problemler 238

8 SAYISAL HESAPLAMA 239
8.1 Giriş . . . 239
8.2 Genel Aktarım Denklemlerinin Diferansiyel Biçimi . . . 240
8.3 Ayrıklaştırma Yöntemlerinin Temel İlkeleri . . . 241
8.4 Diferansiyel Denklemlerin Ayrıklaştırılması . . . 242
8.4.1 Taylor Serisi Yöntemi . . . 242
8.4.2 Denetim Hacmi veya Sonlu Hacimler Yöntemi . . . 245
8.4.3 Açık ve Kapalı Yaklaşım . . . 248
8.4.3.1 Açık Yaklaşım . . . 249
8.4.3.2 Kapalı Yaklaşım . . . 250
8.5 Bazı Temel Sonlu Farklar Çözüm Yöntemleri . . . 252
8.5.1 Jacobi Yinelemeli Yöntemi . . . 253
8.5.2 Nokta Gauss- Seidel Yineleme Yöntemi . . . 254
8.5.3 Nokta Ardışık Üst Rahatlama Yöntemi . . . 254
8.5.4 Satır Gauss Seidel Yineleme Yöntemi . . . 254
8.5.5 Nokta Ardışık Üst Rahatlama Yöntemi . . . 255
8.5.6 Satır Ardışık Üst Yakınsama Yöntemi . . . 256
8.5.7 Yön Değiştirmeli Kapalı Yöntem . . . 256
8.6 Yinelemeli Yöntemler İçin Yakınsama Kıstası . . . 257
8.7 Sınır Koşulları . . . 257
8.8 İki ve Üç Boyutlu Problemlerin Değişik Sayısal Çözüm Yöntemleri ile Çözümü . . . 264
8.9 Taşınım Yayılım: Sonlu Hacimler Yöntemi . . . 272
8.10 Problemler . . . 282

A Taşınım İle Isı Ve Kütle Geçişinde Kullanılan Bazı Boyutsuz Sayılar 285

B Gama Işını Zayıflatma Tekniği İle Gözenekliliğin Ölçülmesi 289

C Örnek Bilgisayar Programları 293
C.1 Sabit Duvar Sıcaklıklı Kanal Probleminde Enerji Denkleminin Seri Çözümü . . . 293
C.2 Blasius Ve Enerji Denklemlerinin Çözümü İçin Fortran Programı . . . 295
C.3 Thomas Algoritması İle Üç Bant Genişlikli Matris Çözümü 298
C.4 Bir Boyutlu Isı İletim Denkleminin Dirchlet Sınır Koşulu İle Çözümü . . . 300
C.5 Bir Boyutlu Isı İletim Denkleminin Neumann Ve Cauchy Sınır Koşulları İle Çözümü . . . 301

C.6 İki Boyutlu Isı İletim Denkleminin Nokta Ardışık Üst Rahatlama Yöntemi İle Çözümü 303
C.7 İki Boyutlu Isı İletim Denkleminin Yön Değiştirmeli Kapalı Yöntemi İle Çözümü 306
C.8 Üç Boyutlu Isı İletim Denkleminin Yön Değiştirmeli Kapalı Yöntem İle Çözümü 309
C.9 Eşit Aralıklı Olmayan Ağ Üretimi 315

D lsıl Fiziksel Özellik Çizelgeleri **319**

Sözlük **327**
Kaynakça 331

Dizin **341**

Kaynakça

A.K. Al-Hadhrami. A new model for viscous dissipation in porous media across a range of permeability values. *Transport in Porous Media*, 53: 117–122, 2003.

B. Alazmi and K. Vafai. Analysis of variants within the porous media transport models. *Journal of Heat Transfer*, 122:303–326, 2000.

V.S. Arpacı and P.S. Larsen. *Convection Heat Transfer*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs., 1984.

P. W. Atkins. *The Second Law*. Scientific American Books, New York, 1994.

A.C. Baytaş. Transition to chaos in a square enclosure containing internal heat source. In *Proceedings of the 7th International Meeting on Nuclear Reactor Thermal-Hydraulics. NURETH-7, NUREG/CP-0142,1 (1995) 720 D735*, New York, September 1995. Sponsoring Organization, NURETH-7.

A.C. Baytaş. Buoyancy- driven flow in an enclosure containing time periodic internal sources. *Heat and Mass Transfer*, 31:113–119, 1996.

A.C. Baytaş. Optimisation in an inclined enclosure for minimum entropy generation in natural convection. *Int. J. Non-Equilibrium Thermodynamics*, 22:145–155, 1997.

A.C. Baytaş. Entropy generation for natural convection in an inclined porous cavity. *Int. J. Heat Mass transfer*, 43(2):2089–2099, 2000.

A.C. Baytaş. Thermal non-equilibrium natural convection in a square enclosure filled with a heat-generating solid phase, non-darcy porous medium. *Int. J. Energy Research*, 27(2):975–988, 2003.

A.C. Baytaş. Entropy generation for free and forced convection in a porous cavity and a porous channel. In Derek. B. Ingham, Adrian Bejan, Eden Mamut, and Ioan Pop, editors, *Emerging Technologies and Techniques in Porous Media*, pages 259–270. Kluwer Academic Publishers, 2004.

A.C. Baytaş. Entropy generation for thermal nonequilibrium natural convection with a non-darcy flow model in a porous enclosure filled with a heat generationg solid phase. *J. of Porous Media*, 10(3):261–275, 2007.

A.C. Baytaş and A.F. Baytaş. Entropy generation in porous media. In D.B. Ingham and I. Pop, editors, *Transport phenomena in porous media III*, chapter 8, pages 201–226. Elsevier, 2005.

A.C. Baytaş and I. Pop. Free convection in oblique enclosures filled with a porous medium. *Int. J. Heat Mass Transfer*, 42(2):1047–1057, 1999.

A.C. Baytaş and I. Pop. Natural convection in a trapezoidal enclosure filled with a porous medium. *Int. J. Engineering Science*, 39(2):125–134, 2001.

A.C. Baytaş and I. Pop. Free convection in square porous cavity using a thermal non equlibrium model. *Int. J. Thermal Sci.*, 41:861–870, 2002.

A.C. Baytaş, A. Liaqat, T. Groşan, and I. Pop. Conjugate natural convection in a square porous cavity. *Heat and Mass Transfer*, 37(4):467–473, 2001.

A.C. Baytaş, T. Groşan, and I. Pop. Free convection in spherical annular sectors filed with a porous medium. *Transport in Porous Media.*, 49: 191–207, 2002.

A.C. Baytaş, D. Erdem, H. Acar, O Çetiner, and H. Başcı. Analytical determination of the permeability for slow past periodic arrays of cylinders with different cross sections. *J. of Porous Media*, 15(11):1009–1018, 2012.

A.F. Baytaş and S. Akbal. Determination of soil parameters by gamma-ray transmission. *Radiation measurements*, 35(2):17–21, 2002.

J. Bear and Y. Bachmat. *Introduction to modelling of transport phenomena in porous media.* Kluwer Academic, Dordrecht, 1990.

G.S. Beavers, E.M. Sparrow, and D.E. Rodenez. Influence of bed size on the flow characteristics and porosity of randomly packed beds of spheres. *J. Appl. Mech.*, 40:655–660, 1973.

C. Beckermann, R. Viskanta, and S. Ramadhyani. A numerical study of non darcian natural convection in a vertical enclosure filled with a porous medium. *Num. Heat Transfer.*, 10:557–570, 1986.

A. Bejan. On the boundary layer regime in a vertical enclosure filled with a porous medium. *Let. Heat Mass Transfer.*, 6:93–102, 1979.

A. Bejan. *Entropy Generation Through Heat and Fluid Flow.* John Wiley and Sons,NewYork, 2nd edition, 1994.

A. Bejan. *Convection Heat Transfer*. John Wiley and Sons,Inc., 2nd edition, 1995.

A. Bejan. Designed porous media: Maximal heat transfer density at decreasing lenght scales. *Int. J. Heat Mass Transfer*, 47:3073–3083, 2004.

A.M. Bethancourt, L.M. Hashiguchi, K. Kuwahara, and J.M. Hyun. Natural convection of a two layer fluid in a side heated cavity. *International Journal of Heat and Mass Transfer*, 42:2427–2437, 1999.

R.B. Bird, W.E. Stewart, and E.N. Lightfoot. *Transport Phenomena*. John Wiley and Sons, Inc., 1960.

W.E. Boyce and R.C. DiPrima. *Elementary Differential Equations and Boundary Value Problems*. John Wiley Sons, Inc., New York, 9th edition, 2010.

By Bradley, M. Carpenter, and G.M. Homsy. Combined buoyant thermocapillary flow in a cavity. *J. Fluid Mech.*, 207:121–132, 1989.

T.W. Brakel, J.P.F. Charpin, and T.G. Myers. One-dimensional ice growth due to incoming supercooled droplets impacting on a thin conducting substrate. *International Journal of Heat and Mass Transfer*, 50:1694–1705, 2007.

H.C. Brinkman. A calculation of the viscous force exerted by a flowing fluid on a dense swarm of particles. *Appl. Sci. Res. A*, A1:27–34, 1947.

F. Caliskan and C. Hajiyev. A review of in-flight detection and identification of aircraft icing and reconfigurable control. *Progress in Aerospace Sciences*, 60:12–34, 2013.

Y.A. Çengel and M.A Boles. *Termodynamics An engineering approach*. McGraw Hill, Boston, 2007.

Y.A Çengel and J.M. Cimbala. *Fluid Mechanics Fundamentals and applications*. McGraw Hill, Boston, 2006.

K. Çiçek and A.C. Baytaş. A numerical study of combined natural and marangoni convection in a square cavity. In *8th International National Symposium on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation, June 17-19 2009, organization = Sponsoring Organization*, Gdynia-Poland, June 2009.

T. Cebeci and P. Bradshaw. *Physical and computational aspects of convective heat transfer*. Springer-Verlag Inc., New York, 1984.

S.C. Chapra and R.P. Canale. *numerical Methods for Engineers*. McGraw-Hill International edition, fifth edition, 2006.

C.Y. Cheng. Transient heat and mass transfer by natural convection from vertical surfaces in porous media. *J. Phys. D: Appl. Phys.*, 33:1425–1430, 2000.

P. Cheng and W.J. Minkowycz. Free convection about a vertical flat plate embedded in a porous medium with application to heat transfer from a dike. *J. of Geophysical Reseach.*, 82(44):2040–2044, 1977.

Y.P. Cheng, T.S. Lee, H.T. Low, and W.Q. Tao. Improvement of simple algorithm for incompressible flow on collocated grid system. *Numerical heat transfer, Part B*, 51:463–486, 2007.

I. Dagtekin, H.F.OZTOP, and A.Z. Sahin. An analysis of entropy generation through circular duct with different shaped longitudinal fins of laminar flow. *Int. J. Heat Mass Transfer*, 48(1):171–181, 2005.

H.P.G. Darcy. *Les fontaines publiques de la ville de Dijon*. Victor, Delmont, Paris, 1937.

A.W. Date. Complete pressure correction algorithm for solution of incompressible navier stokes equations on a nonstaggered grid . *Numerical heat transfer, Part B*, 29:441–458, 1996.

G.de.Vahl. Davis and I.P. Jones. Natural convection in a square cavity: A comparison exercise. *Int. J. of Heat Mass Transfer.*, 3:227–248, 1983.

W.M. Deen. *Analysis of transport phenomena*. Oxfort University Press, 1st edition, 1988.

R. Dökme. *Uçaklarda Buzlanmanın Sonlu Hacimler Yöntemiyle İncelenmesi*. Thesis, 2011.

F.A.L. Dullien. *Porous Media, Fluid Transport and Pore Structure*. Academic Press,Inc. New York, 1992.

A.J.E.J. Dupuit. *Etudes Theoriques et Pratiques sur le Mouvement des aux dans les Canaux Decouverts et a Terrains Permeables*. Victor Dalmont, Paris, 1863.

S. Ergün. Fluid flow through packed columns. *Chemical Engineering and Progress*, 8(2):89–94, 1952.

A. Faghri and Y. Zhang. *Transport phenomena in multiphase systems*. Elsevier Inc., New York, 1st. edition, 2006.

P. Forchhemier. Wasserbewegung durch boden. *Zeitschrift des Vereines Deutscher Ingenieure*, 45:1736–1741, 1901.

B. Gebart, Y. Jaluria, R.L. Mahajan, and B.Sammakia. *Buoyancy induced flows and transport*. Hemisphare publishing corporation, Washington, textbook ed. edition, 1988.

B.S. Goyeau, J.P. Songbe, and D. Gobin. Numerical study double diffusive natural convection in a porous cavity using the darcy brinkman formulation. *Int. Journal of Heat and Mass Transfer*, 39:1363–1378, 1996.

RJ Gross, MR Bear, and CE Hickox. The application of flux-corrected transport (fct) to high rayleigh number natural convection in a porous medium. In *Proc. 8th Int. Heat Transfer Conf., San Francisco, CA*, 1986.

L.A. Hageman and D.M. Young. *Applied Iterative Methods.* Academic Press, Addison- Wesley Publishing Company, New York, 1981.

D. Handley and P.J. Heggs. Momentum and heat transfer mechanisims in regular shaped packings. *Trans. Inst. Chem. Engrs.*, 46:T251–T264, 1968.

J. Happel. Viscous flow relative to arrays of cylinders. *AIChE J.*, 5:174–177, 1959.

H. Hasimoto. On the periodic fundamental solutions of the stokes equation and their application to viskous flow past a cubic array of spheres. *J. Fluid Mech.*, 5:317–328, 1959.

F.P. Incropera, D.P. Dewitt, T.L. Bergman, and A.S. Lavine. *Fundamentals of Heat and Mass Transfer*. John Wiley and Sons, third edition, 2006.

D.B. Ingham. Governing equations for laminar flows through porous media. In Derek. B. Ingham, Adrian Bejan, Eden Mamut, and Ioan Pop, editors, *Emerging Technologies and Techniques in Porous Media*, pages 1–11. Kluwer Academic Publishers, 2004.

A. Ishakoglu and A.F. Baytaş. Measurement and evaluation of saturations for water, ethanol and a light non-aqueous phase liquid in a porous medium by gamma attenuation. *Applied Radiation and Isotopes*, 56: 601–606, 2002.

W. Kast and C.R. Hohenthanner. Mass transfer within tha gas phase of porous media. *Int. Journal of Heat and Mass Transfer*, 43:807–823, 1947.

M. Kaviany. Laminar flow through a porous channel bounded by isothermal parallel plates. *Int. J. Heat Mass Transfer.*, 28(4):851–858, 1985.

M. Kaviany. *Principles of Heat Transfer in Porous Media.* Springer-Verlag, New York, 1995.

W. Kays, M. Crawford, and B. Weigand. *Convective Heat and Mass Transfer.* McGraww Hill, Boston, fourth edition, 2005.

K.R. Khair and A. Bejan. Heat and mass transfer by natural convection in a porous medium. *J. of Geophysical Reseach.*, 28(5):909–918, 1985.

S.J. Kim and D. Kim. Forced convection in microstructures for electronic equipment cooling. *J. Heat Transfer.*, 121:639–645, 1999.

N. Kladias and V. Prasad. Natural convection in horizontal porous layers: Effects of darcy and prandtl numbers. *J. Heat Transfer.*, 111:926–935, 1989.

P.K. Kundu and I.M. Cohen. *Fluid Mechanics.* Elsevier Academic Press, Tokyo, third edition, 2004.

F. Kuwahara, M. Shirota, and A. Nakayama. A numerical study of interfacial convective heat transfer coefficient in two-energy equation model for convection in porous media. *International Journal of Heat and Mass Transfer*, 44(6):1153–1159, 2001.

J.R. Lamarsh. *Introduction to Nuclear Reactor Theory.* Addison- Wesley Publishing Company, London, 2nd edition, 1972.

X.K. Lan and J.M. Khodadadi. Fluid flow and heat transfer through a porous medium channel with permeable walls. *Int. J. Heat Mass Transfer.*, 36:2242–2245, 1993.

J.H. Lee and R.T. Goldstein. An experimental study on natural convection heat transfer in an inclined square enclosure containing internal energy courses. *Journal of Heat Transfer*, 110:345–349, 1988.

A. Liaqat and A.C. Baytaş. Cooling of molten core material within a pressurised water reactor vessel lower head: interaction of surface radiation and wall conduction with free convection. *Heat and Mass Transfer*, 36: 401–405, 2000.

A. Liaqat and A.C. Baytaş. Cooling of molten core material within a pressurised water reactor vessel lower head: interaction of surface radiation and wall conduction with free convection. *Int. J. Engineering Science*, 39:2089–2102, 2001.

S. Liu and J.H. Masliyah. Non linear flows in porous media. *J. Non Newtonian Fluid Mech*, 86:229–252, 1999.

I.F. Macdonald, M.S. El-Sayed, K.Mow, and F.A.L. Dullien. Flow through porous media: ErgÂ¨un equation revisited. *Indust. Eng. Chem. Fundamentals.*, 18:199–208, 1979.

S. Majumdar. Role of underrelaxation in momentum interpolation for calculation of flow with nonstaggered grids. *Numerical Heat Transfer*, 13:125–132, 1988.

D.M. Manole and J.L. Lage. Numerical benchmark results for natural convection in a porous medium cavity. *ASME-PUBLICATIONS-HTD*, 216:55–55, 1993.

H.O. May. A numerical study on natural convection in an inclined square enclosure containing internal heat source. *Int. Journal of Heat and Mass Transfer*, 34:919–928, 1991.

S.L. Moya, E. Ramos, and M. Sen. Numerical study of natural convection in a tilted rectangular porous material. *Int. J. Heat Mass Transfer.*, 30: 741–756, 1987.

P.V.S.N Murthy, D. Srinivasacharya, and P.V.S.S.R. Krishna. Effect of double stratification on free convection in a darcian porous medium. *J. Heat Transfer.*, 126:297–300, 2004.

A. Nakayama. *PC-Aided Numerical heat Transfer and Convective Flow.* CRC, Tokyo, 1995.

A. Nakayama and M.A. Hossain. An integral treatment for combined heat and mass transfer by natural convection in a porous medium. *Int. J. Heat Mass Transfer.*, 38(4):761–765, 1995.

A. Nakayama and F. Kuwahara. Numerical modelling of convective heat transfer in porous media using microscopic structures. In Kambiz Vafai, editor, *Handbook of Porous Media*, pages 00–00. Marcel Dekker, 2000.

D.A. Nield and A. Bejan. *Convection in Porous Media*. Springer, NewYork, third edition, 2006.

P.H. Oosthuizen and D. Naylor. *An Introduction to Convective Heat Transfer Analysis*. McGraw-Hill, New York, 1999.

H.F. Öztop and K. Al-Salem. A review on entropy generation in natural and mixed convection heat transfer for energy systems. *Ren. Sust. En. Reviews*, 16(1):911–920, 2012.

S.V. Patankar. *Numerical Heat Transfer and Fluid Flow*. Hemisphere publishing corporation, McGraw-Hill, Washington, 1980.

F. Paun, S. Gasser, and L. Leylekian. Design of materials for noise reduction in aircraft engines. *Aerospace Science and technology*, 70:63–72, 2003.

D. Poulikakos and M. Kazmierczak. Forced convection in a duct partially filled with a porous materials. *J. Heat Transfer.*, 109:653–662, 1987.

V. Prasad. Thermal convection in a rectangular cavity filled with a heat generating, darcy porous medium. *J. Heat Transfer.*, 109:697–703, 1987.

V. Prasad and A. Chui. Natural convection in a cylindrical porous enclosure with internal heat generation. *J. Heat Transfer.*, 111:916–925, 1989.

V. Prasad and F.A. Kulacki. Natural convection in a rectangular porous cavity with constant heat flux on one vertical wall. *J. Heat Transfer.*, 106:152–157, 1984.

C.W. Rhei and W.L. Chow. Numerical study of the turbulent flow past an airfoil with trading edge seperation. *AIAA J.*, 21(11):1525–1535, 1983.

M.Z. Saghir, P. Comi, and M. Mehrvar. Effects of interaction between rayleigh and marangoni convection in superposed fluid and porous layers. *International Journal of Thermal Science*, 41:207–215, 2002.

M. B. Saito and M. J. S. de Lemos. A correlation for interfacial heat transfer coefficient for turbulent flow over an array of square rods. *Journal of Heat Transfer-Transactions of the Asme*, 128(5):444–452, 2006.

M.B. Saito and M.J.S. de Lemos. Laminar heat transfer in a porous channel simulated with a two energy equation model. *Int. J. Heat Mass Transfer.*, 36:1002–1007, 2009.

A.S. Sangani and A. Acrivos. Slow flow past periodic arrays of cylinders with application to heat transfer. *Int J. Multiphase Flow.*, 8:193–206, 1982.

H. Schlichting. *Boundary Layer Theory.* McGraw-Hill, New York, 7th edition, 1979.

Y. Shin and Y. Kim. Numerical modeling for flame dynamics and combustion processes in a two sectional porous burner with a detailed chemistry. *J. of Mechanical science and Technology*, 28(11):4797–4805, 2014.

J.C. Slattery. *Momentum, Energy and Mass Transfer in Continua.* McGraw-Hill, New York, 1972.

R.E. Sonntag, C.B. Borgnakke, and G.J. Van Wylen. *Fundamentals of Thermodynamics.* John Wiley and Sons Inc., sixht edition, 2003.

P. Talukdar, S.C. Mishra, D. Trimis, and F. Drust. Combined radiation and convection heat transfer in a porous channel bounded by isothermal parallel plates. *Int. J. Heat Mass Transfer.*, 47:1001–1013, 2004.

A. Tamayol and M. Bahrami. Analytical determination of viscous permeability of fibrous porous media. *Int J. Heat Mass Transfer.*, 52:2407–2414, 2009.

A. Tamayol and M. Bahrami. Analytical determination of viscous permeability of fibrous porous media. *Int J. Heat Mass Transfer.*, 196:3559–3564, 2011.

N.E. Todreas and M.S. Kazimi. *Nuclear system I Thermal Hydraulic Fundamentals.* Hemisphere Publishing Corporation, New York, 1990.

K. Vafai and S.J. Kim. Forced convection in a channel filled with a porous medium: An exact solution. *J. Heat Transfer.*, 111:1103–1106, 1989.

K. Vafai and C.L. Tien. boundary and inertia effects on flow and heat transfer in porous media. *Int. J. Heat Mass Transfer*, 28:1597–1611, 1981.

H.K. Versteeg and W. Malalasekera. *An Introduction to computational fluid dynamics The finite volume method.* Addison- Wesley Longman Limited, London, 1995.

K.L. Walker and G.M. Homsy. Convection in a porous cavity. *J. Fluid Mech.*, 87:449–474, 1978.

M.D. Weir, J. Hass, and F.R. Giordana. *Thomas'Calculus*. Pearson Addison Wesley, Boston, 11 edition, 2008.

J.R. Welty, C.E. Wicks, R.E. Wilson, and G.L. Rorrer. *Fundamentals of Momentum Heat and Mass Transfer*. John Wiley and Sons Inc., fift edition, 2010.

S. Whitaker. *The method of volume averaging.* Kluver Academic, Dordrecht, 1999.

L.B. Younis. Experimental determination of the volumetric heat transfer coefficient between stream of air and ceramic foam. *Int. J. Heat Mass Transfer*, 36(6):1425–1434, 1993.

Geliştirilmiş 7. Basım

TAŞIT MEKANİĞİ

Selim Çetinkaya

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 561
Mühendislik-Teknik No.: 45
ISBN : 978-605-133-463-9
© Geliştirilmiş 7. Basım, Eylül 2015

TAŞIT MEKANİĞİ
Selim Çetinkaya

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetinkaya, Selim.
Taşıt Mekaniği / *Selim Çetinkaya*
Geliştirilmiş 7. Basım, XVI+402 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-463-9
1. Motor 2. Otomotiv 3. Mekanik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Motorlu taşıtlar, kullanıcısı veya yararlanıcısı olarak hepimizin günlük hayatında önemli yer tutmaktadır. Taşıtlar, bilim ve mühendislik alanlarında çalışan çok sayıda elemanın katkılarıyla gerçekleştirilen karmaşık makinelerdir.

Türkiye ve dünyanın dört bir yanına örülen geniş otoyol ağları, artan taşıt hızları ve trafik yoğunluğu, taşıtların performans, yakıt ekonomisi, güvenlik, güvenirlik ve çevre kirliliği gibi konularda çok daha titiz bir biçimde tasarlanmalarını ve üretilmelerini zorunlu hale getirmiştir. Taşıt biliminin amacı, belirtilen bu çalışmaları olabildiğince taşıt maliyetine yansıtmadan başarmaktır.

Taşıt Mekaniği esas olarak taşıta etkiyen kuvvetlerle, taşıtın bu kuvvetler karşısındaki davranışına ilişkin konuları içermektedir. Taşıt ile yol, atmosfer ve sürücü arasındaki etkileşimin incelenmesi; taşıt tasarımcıları, stilistler, aerodinamik uzmanları, otomotiv imalatçıları, lastik yapımcıları gibi otomotiv ve yan sanayi alanında çalışan birçok elemanın yanı sıra, taşıt sürücülerini de yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle, kitapta teknik bilgilerin yanı sıra yapılan teorik değerlendirme ve analizler, yukarıda belirtilen gruplar için gerekli olan altyapının temel basamağını oluşturabilecek nitelik ve kapsamda tutulmaya çalışılmıştır.

Yararlı olması dileğiyle...

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 TAŞITLAR VE SOSYAL YAŞAM 1
1.2 TARİHSEL GELİŞİM 1
1.2.1 Türk Otomotiv Endüstrisi 11
1.3 TAŞITLARIN SINIFLANDIRILMASI 14
1.4 TAŞITA ETKİYEN KUVVETLER 15
1.5 TAŞIT KARAKTERİSTİKLERİ 17
1.6 TAŞIT ENERJİ DENGESİ 18
1.7 KULLANILAN BOYUT ve BİRİMLER 19
1.7.1 Newton'un üç hareket kanunu 19
1.7.2 Türev boyut ve birimler 26
SORULAR 28
PROBLEMLER 29

Bölüm 2

MOTOR KARAKTERİSTİKLERİ

2.1 OTOMOTİV MOTORLARI 31
2.2 PERFORMANSI BELİRLEYEN FAKTÖRLER 33
2.3 MOTOR KARAKTERİSTİKLERİ 34
2.3.1 Hız karakteristikleri 35
2.3.2 Yük karakteristikleri 38
2.3.3 Ayarlama karakteristikleri 39
2.4 TAŞITIN GÜÇ İHTİYACI 42
SORULAR 44
PROBLEMLER 44

Bölüm 3

TRANSMİSYON SİSTEMİ ve KAVRAMALAR

3.1 TRANSMİSYON SİSTEMİ 45
3.2 KAVRAMA 48
3.2.1 Diskli kavrama 48
3.2.1.1 Kavrama diskinin ilettiği moment 48
3.2.1.2 Disk boyutları 50
3.2.1.3 Kumanda mekanizması 51
3.3 HİDROLİK KAVRAMA 52
SORULAR 54
PROBLEMLER 54

Bölüm 4

VİTES KUTULARI

4.1 VİTES KUTUSU TİPLERİ ... 55
4.1.1 Vites kutusu dişli oranları ... 57
4.1.2 Geometrik ilerleme metodu ... 60
4.1.3 Tahrik kuvveti ... 62
4.1.4 Yol yakıt ekonomisi ... 65
4.1.5 Dişli tipi otomatik vites kutusu ... 68
4.2 HİDRODİNAMİK TRANSMİSYON ... 70
4.3 HİDROSTATİK TRANSMİSYON ... 76
4.4 ELEKTROMEKANİK TRANSMİSYON ... 78
4.5 SÜREKLİ DEĞİŞKEN TRANSMİSYON ... 78
4.5.1 Van Doorne sistemi ... 78
4.5.2 Perbury sistemi ... 81
4.6 DÖRT TEKERLEKTEN TAHRİK SİSTEMLERİ ... 82
4.6.1 Dört çeker - Four-Wheel Drive (4WD) ... 82
4.7 TRANSMİSYON SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI ... 84
SORULAR ... 88
PROBLEMLER ... 89

Bölüm 5

TRANSMİSYON MİLLERİ VE MAFSALLAR

5.1 KARDAN MİLLERİ ... 91
5.1.1 Dönme kritik hızı ... 91
5.1.2 Dönme hızı sınırı ... 94
5.2 ESNEK MAFSALLAR ... 95
5.2.1 Elastik mafsallar ... 95
5.2.2 Üniversal mafsallar ... 96
5.2.3 Sabit hız mafsalları ... 98
SORULAR ... 100
PROBLEMLER ... 100

Bölüm 6

DİFERANSİYEL VE AKSLAR

6.1 ARKA (DİNGİL) KÖPRÜ ... 101
6.2 DİFERANSİYEL ... 101
6.3 KONİK DİŞLİLER ... 105
6.3.1 Spiral dişli konik dişli çarklar ... 108
6.4 HİPOİD DİŞLİLER ... 108
6.5 İSTAVROZ VE AKS DİŞLİLERİ ... 110
6.6 AKSLAR ... 115
6.7 ŞAHLANMA MOMENTİ ... 115
6.8 TRANSAKS ... 116
SORULAR ... 117
PROBLEMLER ... 118

Bölüm 7

TEKERLEK VE LASTİK MEKANİĞİ

7.1 TEKERLEK ve LASTİKLER 119
7.2 LASTİKLERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ 120
7.3 LASTİK TERİMLERİ ve İŞARETLERİ 122
7.3.1 Tanımlar 122
7.3.2 Lastik işaretleri (TS 662 - TS 567) 123
7.3.5 Lastiklerin seçimi 128
7.4 JANTLAR 128
7.5 TEKERLEK - YOL ETKİLEŞİMİ 135
7.6 TEKERLEK KUVVET VE MOMENTLERİ 136
7.7 LASTİKLE ZEMİN ARASINDAKİ BASINÇ DAĞILMI 137
7.8 RİJİT ZEMİNDEKİ TEKERLEĞİN HAREKET EŞİTLİKLERİ 138
7.9 TEKERLEK YARIÇAPI 140
7.10 YUVARLANMA DİRENCİ KATSAYISI 141
7.10.1 Yük ve lastik iç basıncının etkisi 142
7.10.2 Hızın etkisi 144
7.11 LASTİĞİN YOLA TUTUNMA KUVVETİ VE KAYMA 146
7.12 NET TAHRİK VE FRENLEME ÇABASI 149
7.13 KAYMA AÇISI VE YANAL KUVVET 152
7.14 ANALİTİK BAĞINTILAR 156
SORULAR 159
PROBLEMLER 160

Bölüm 8

TAŞIT AERODİNAMİĞİ

8.1 AERODİNAMİK KUVVETLER 161
8.2 AERODİNAMİK DİRENÇ 162
8.2.1 Aerodinamik direnç katsayısı ve ön izdüşüm alanı 166
8.2.2 Aerodinamik kaldırma (Lift) 171
8.2.3 Aerodinamik yanal kuvvet 175
8.3 SPOİLER 178
8.4 AERODİNAMİK MOMENTLER 179
8.4.1 Aerodinamik devrilme momenti 180
8.4.2 Aerodinamik şahlanma momenti 181
8.4.3 Aerodinamik sapma momenti 181
8.5 RÜZGAR TÜNELLERİ 182
SORULAR 183
PROBLEMLER 184

Bölüm 9

YOKUŞ VE İVME DİRENÇLERİ

9.1 YOKUŞ DİRENCİ 185
9.2 İVME DİRENCİ 187
SORULAR 194
PROBLEMLER 194

Bölüm 10

DOĞRUSAL TAŞIT HAREKETİNDE KUVVETLER

10.1 KÜTLE KUVVETLERİ VE DIŞ KUVVETLER 197
10.2 HAREKET EŞİTLİĞİ 197
10.3 MAKSİMUM TUTUNMA KUVVETİ 203
10.3.1 Arkadan tahrikli taşıt 203
10.3.2 Önden tahrikli taşıt 204
10.3.3 Dört tekerlekten tahrikli taşıt 205
10.4 İVME SINIRI 207
SORULAR 208
PROBLEMLER 209

Bölüm 11

FRENLEME PERFORMANSI ve FRENLER

11.1 FRENLEME PERFORMANSI 211
11.2 İKİ DİNGİLLİ BİR TAŞITIN FRENLEME KARAKTERİSTİKLERİ 211
11.3 FREN SİSTEMLERİ 214
11.3.1 Ana fren sistemi 215
11.3.2 İkincil fren sistemi 215
11.3.3 Park fren sistemi 216
11.3.4 Yavaşlatıcı (retarder) 216
11.4 HİDROLİK FREN SİSTEMLERİ 217
11.4.1 Disk frenler 217
11.4.2 Uzun pabuçlu kampanalı frenler 218
11.4.3 Pedal kuvveti – uyartım kuvveti ilişkisi 219
11.5 HAVALI FREN SİSTEMLERİ 222
Havalı fren sistemi parçaları ve görevleri 223
11.5.2 Havalı servis fren sisteminin çalışması 223
11.5.3 Havalı sistem park freninin çalışması 224
11.6 KİLİTLENME 224
11.7 FREN KUVVETİ DAĞILIMI 229
11.7.1 Frenleme verimi 230
11.8 ELEKTRONİK FREN KONTROL SİSTEMLERİ 231
11.8.1 Kilitlenmeyi önleyici sistemler 231
11.8.2 ABS kontrol çevrimi 233
11.9 ÇEKİCİ-YARI TREYLERİN FRENLEME KARAKTERİSTİKLERİ 235
11.10 FRENLEME İVMESİ 237
11.11 DURMA MESAFESİ 238

11.11.1 Fren izlerinden taşıtın hızının belirlenmesi 240
11.12 GEÇİŞLER 243
SORULAR 246
PROBLEMLER 247

Bölüm 12

SÜSPANSİYON SİSTEMİ

12.1 SÜSPANSİYON SİSTEMİ 249
12.2 SÜSPANSİYON TİPLERİ 250
12.2.1 MacPherson süspansiyon 251
12.2.2 Çift lades kemiği süspansiyon 252
12.2.3 Bağımlı süspansiyon 253
12.2.4 Boji süspansiyon 254
12.3 SÜSPANSİYON SİTEMİ ELEMANLARI 255
12.3.1 Salıncak kolları 256
12.3.2 Rotiller 256
12.3.3 Amortisörler 257
12.3.4 Denge çubuğu 259
12.3.5 Tork kolu 259
12.4 SÜSPANSİYON YAYLARI 260
12.4.1 Yay terminolojisi 261
12.4.2 Yaprak yaylar 261
12.4.3 Helezon yaylar 262
12.4.4 Burulma çubukları 263
12.4.5 Hava yaylar 264
12.5 SÜSPANSİYON YAYLARININ BOYUTLANDIRILMASI 265
12.5.1 Yaprak yaylar 265
12.5.2 Helezon yaylar 270
12.5.3 Burulma çubukları 272
12.6 BİR SÜSPANSİYONUN ÖZELLİKLERİ 274
12.7 SÜSPANSİYON KONTROL YÖNTEMLERİ 276
12.7.1 Pasif süspansiyon 277
12.7.2 Yarı aktif süspansiyon 277
12.7.3 Elektronik yükseklik kontrolü 278
12.8 AKTİF SÜSPANSİYON SİSTEMLERİ 279
12.8.1 Yapısı ve çalışması 280
12.8.2 Aktif süspansiyon elemanları 282
SORULAR 284
PROBLEMLER 284

Bölüm 13

ŞASİ VE GÖVDE

13.1 ŞASİ 285
13.1.1 Şasi çerçevesi tipleri 285
13.2 ŞASİYE ETKİYEN YÜKLER 289
13.2.1 Eğilme 289
13.2.2 Burulma (torsiyon) 292

13.2.3 Eğilme ve burulma birleşik gerilmesi 293
13.3 ANA KOLLARIN HESABI 293
13.4 GÖVDE 296
13.5 İÇ BOYUTLAR 297
SORULAR 299
PROBLEMLER 299

Bölüm 14

DİREKSİYON SİSTEMLERİ

14.1 DİREKSİYON SİSTEMLERİ 301
14.1.1 Beşinci tekerlek direksiyon sistemi 302
14.1.2 Ackerman direksiyon sistemi 302
14.2 ÖN AKS PİMİ TORKU 310
14.3 DİREKSİYON SİSTEMİNİN ELEMANLARI 312
14.4 DİREKSİYON KUTUSU 313
14.4.1 Kremayer ve pinyon 314
14.4.2 Sonsuz vida ve makara 314
14.4.3 Sonsuz vida ve bilyeli somun 315
14.4.4 Hidrolik yardımlı direksiyon sistemleri 315
14.4.5 Tam hidrolik direksiyon 316
14.5 ÖN DÜZEN GEOMETRİSİ 317
14.6 DÖRT TEKERLEKTEN YÖNLENDİRME 320
14.6.1 Quadrasteer sistemi 323
SORULAR 324
PROBLEMLER 324

Bölüm 15

TAŞIT KULLANIM KARAKTERİSTİKLERİ ve VİRAJ TUTUMU

15.1 YÖNLENDİRME GİRİŞLERİ VE TAŞITIN CEVABI 325
15.2 KARARLI KULLANIM KARAKTERİSTİKLERİ 327
15.2.1 Nötr yönlendirme 333
15.2.2 Yetersiz yönlendirme 335
15.2.3 Aşırı yönlendirme 337
15.3 VİRAJ TUTUMU 339
15.3.1 Virajda yana kayma 339
15.3.2 Virajda yana devrilme 341
15.3.3 Devrilme ekseni 344
15.3.4 Devrilme açısı 345
15.4 TAHRİK KUVVETİNİN VİRAJ YETENEĞİNE ETKİSİ 346
15.4.1 Arkadan tahrikli taşıt 346
15.4.2 Önden tahrikli taşıt 347
15.5 YÖNLENDİRME GİRİŞLERİNE KARARLI CEVAP 349
15.5.1 Sapma hızı cevabı 349
15.5.2 Yanal ivme cevabı 350
15.5.3 Dönüş cevabı 351
SORULAR 353
PROBLEMLER 354

Bölüm 16

SÜRÜŞ KARAKTERİSTİKLERİ

16.1 SÜRÜŞ KALİTESİ VE KONFORU 355
16.2 TİTREŞİM KARAKTERİSTİKLERİ 357
16.2.1 Titreşim parametreleri 360
16.3 SÜRÜŞ MODELLERİ 363
16.3.1 Yol yüzeyi düzgünsüzlükleri 363
16.3.2 İnsanın titreşime cevabı 363
16.3.3 İki serbestlik dereceli model 365
16.3.4 Yunuslama ve sıçrama hareketleri için iki serbestlik dereceli model 368
SORULAR 374
PROBLEMLER 374

EKLER

EK A 375
A.1 BİRİM KISALTMALARI 376
A.2 SI ÖN EKLERİ 376
A.3 BİRİMLER ARASINDA DÖNÜŞTÜRME ÇARPANLARI 377
A.4 BAZI FİZİKSEL SABİTLER 380
A-5 YOL, HIZ, İVME VE ZAMAN İLİŞKİLERİ 380
EK B 382

KAYNAKLAR 389

SÖZLÜK 391

İNDEKS 397

KAYNAKLAR

ANONYMUS "Automotive Handbook" 7th ed. Robert Bosch GmbH, Stuttgart, 2007

BLUNDELL, M., HARTY, D. "Multibody Systems Approach to Vehicle Dynamics" 1st ed. Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford, 2004.

BOHNER, M. et al "Fachkunde Kraftfahrzeugtechnik" Verlag Europe Lehrmittel, 1992

BOSCH "Driving Safety Systems", 2nd edition. SAE international. 1999.

BOISSEAUX, M. "Otomobil Hesap Metotları", Çevirenler: Daldal, O. Demirgüç, Z. Teknik Okulu yayınları No: 15, İstanbul 1961

BRANDT, A. "Introductory Noise & Vibration Analysis", Saven EduTech, Ab, Täby, Sweden, 2001

CROLLA, D. A. (Editor) "Automotive Engineering-Powertrain, Chassis System and Vehicle Body". 1st ed., Elsevier Inc., 2009

CROUSE, W. H. and ANGLIN, D. L. "Automotive Automatic Transmissions", Glencoe, McGraw-Hill, 1992

CROUSE, W. H. and ANGLIN, D. L. "Automotive Manual Transmissions and Power Trains", Glencoe, McGraw-Hill, 1991

GILES, J.G. (Editor) "Vehicle Operation and Testing". Iliffe Books Ltd. London, 1969

GILLESPIE, T. D. "Fundamentals of Vehicle Dynamics". SAE International Pub. Warrendale, Pa. 1992

HEIßING, B. and ERSOY, M (Editors) "Chassis Handbook: Fundamentals, Driving Dynamics, Components, Mechatronics, Perspectives" Vieweg+Teubner Verlag; Springer Fachmedien, Wiesbaden, 2011

HENDRIKS, E. "Qualitative and Quantitative Influence of a Fully Electronically Controlled CVT on Fuel Economy and Vehicle Performance", Automotive Transmissions and Drivelines, SAE/SP- 93/965, 1993

HOWARD, G. "Automobile Aerodynamics, Theory and Practice for Road and Track". Osprey Pub. Ltd. London, 1986

HUCHO, W. H. (Editor) Aerodynamics of Road Vehicles, Butterworth-Heinemann Ltd. London, 1987

REIMPELL, J., STOLL, H., BETZLER, J. W. "The Automotive Chassis: Engineering Principles" 2. Ed. Reed Elsevier and Professional Publishing Ltd, 2001

JAZAR, R. N. "Vehicle Dynamics: Theory and Applications" Springer Science+Business Media, New York, 2008

KUETHE, A. M. and CHOW, C.-Y. "Foundations of Aerodynamics - Bases of Aerodynamic Design". John Wiley & Sons Inc. New York, 1986

LEEMING, D. J. & HARTLEY, L. "Heavy Vehicle Technology", Hutchinson Education, London, 1989

LEEMING, D. J. & SMITH, M. E. "Basics of Automotive Technology" Pitmann Publishing Ltd., London, 1985

LIEBENBERG, L. and KRUEGE, J. J. "Computer Controlled Hydrostatic Transmission with Traction Control for Vehicles", SAE Transactions, vol. 99, Sect. 2, 1990

MILLIKEN, W. F. And MILLIKEN, D. L. "Race Car Vehicle Dynamics". SAE International Pub. Warrendale, Pa. 1995

MORAN, J. "An Introduction to Theoretical and Computational Aerodynamics". John Wiley & Sons Inc. New York, 1984

NICKMEHR, N. "Ride Quality and Drivability of a Typical Passenger Car subject to Engine/Driveline and Road Non-uniformities Excitations", PhD Thesis, Linköpings Universitet, Linköping, 2011

PACEJKA, H. B. "Tyre and Vehicle Dynamics" 2nd ed. Butterworth-Heinemann, 2006

PINKUS, O. and WILCOCK, D. F. "Strategy for Energy Conservation Through Tribology". ASME, New York, 1978

SEIFFERT, U. and WALZER, P. "Automobile Technology of the Future", SAE Pub. Warrendale, 1993

SLIBAR, A. and Springer, H. (Editors) "The Dynamics of Vehicles on Roads and on Tracks". Swets and Zeitlinger. Amsterdam, 1978

SMITH, J. H. (Editor) "An Introduction to Modern Vehicle Design" 1st ed., Elsevier Inc., 2001

STAUDT, W. "Motorlu Taşıt Tekniği", Milli Eğ. Bakanlığı Yayınları No: 2921, Ankara, 1995

STONE, R. "Motor Vehicle Fuel Economy". Macmillan Ed. Ltd. Houndmills, 1989

WONG, J. Y. "Theory of Ground Vehicles" 3rd Ed. John Wiley Interscience., N.Y., 2001

TELEVİZYON İMGESİNE SİNEMA PERDESİNDEN BAKMAK

Doç. Dr. Filiz ERDEMİR GÖZE

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1136
İletişim No.: 47
ISBN : 978-605-320-040-6
© 1. Basım, Ocak 2015

TELEVİZYON İMGESİNE SİNEMA PERDESİNDEN BAKMAK
Doç. Dr. Filiz ERDEMİR GÖZE

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erdemir Göze, Filiz
Televizyon İmgesine Sinema Perdesinden Bakmak / *Filiz Erdemir Göze*
1. Basım, VI+204 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-040-6
1. Televizyon İmgesi 2. Televizyon Tarihi 3.Televizyon ve Aile 4.Televizyon Eleştirisi
5. Sinemada Televizyon 6. Film Analizleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Teknolojik gelişmelerle birlikte çeşitli kitle iletişim araçları ortaya çıksa da televizyonun toplum hayatındaki yeri ve önceliği henüz değişmiş değildir. Günümüz iletişim ortamında televizyon, önemli ve etkili bir kitle iletişim aracı olarak hâlâ yerini korumaktadır. Nitekim televizyonun oldukça fazla alternatifi olmasına rağmen, izleyiciler rekor sayıda televizyon alıcısı almaya, ekran karşısında büyülenmiş gibi oturmaya ve öncelikli haber/bilgi kaynağı olarak televizyonu kullanmaya devam etmektedirler. Dolayısıyla bu büyülü kutunun tarihini incelediğimizde, televizyonun tarihini tek bir aracın basit bir tarihi olarak değil, aynı zamanda onu tüketen ve izleyen toplumun tarihinin de bir parçası olarak görmemiz gerekir. Televizyonu, araştırma nesnesi yapan çalışmalar bu bakımdan da önemlidir.

Çağımızın en etkili kitle iletişim aracı olarak kabul edilen televizyonu ele alan araştırma ve çalışmalarda, daha çok bu aracın olumsuz özelliklerinin ön plana çıkarıldığını görmekteyiz. Bu anlamda televizyon eleştirisini merkeze alan geniş bir literatürden bahsedebiliriz. Bu kitap, farklı bir yol izleyerek başka bir kitle iletişim aracının gözüyle, yani sinema aracılığıyla televizyon eleştirisine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Kuramsal çalışmalarda televizyona yönelik olarak ortaya konulan eleştiri başlıklarının, sinema filmlerinde nasıl ele alındığı ve televizyonun nasıl imgelerle sunulduğu bu kitabın ortaya çıkış amacıdır. Televizyonun günahlarının izini sinema filmlerinde sürmek ve sinema sektörünün gözünden bu aracı değerlendirmek ve sorgulamak, ilginç, eğlenceli ve heyecan verici bir çalışma sürecinin yaşanmasını da sağlamıştır.

Yoğun bir çalışma temposunun sonucunda ortaya çıkan bu kitaba katkıları olanları elbette unutmadım. Bu süreçte hep destek gördüğüm başta eşim olmak üzere, aileme, dostlarıma ve Nobel Yayınevi'ne çok teşekkür ediyorum. Bir teşekkür de bu güzel filmlere emeği geçenlere…

Ankara, 2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

Bölüm 1: TELEVİZYON İMGESİNİ TARTIŞMAK **9**
Televizyonun Keşfi ve İlk Televizyon Yayınları 9
İkinci Dünya Savaşı Sonrası: Televizyonun Yıldızı Parlıyor 14
Televizyon ve Siyaset İlişkisi: Televizyon Aracılığıyla Görünürlüğün Yönetimi 20
Televizyonun Özelliklerine ve Televizyon İmgesine Bakış 26
Televizyon Neyi - Nasıl Anlatıyor? 34

Bölüm 2: AİLE YAŞAMININ MERKEZİNDE BİR KİTLE İLETİŞİM ARACI: TELEVİZYON **41**
Televizyon ve Aile: Televizyon Etrafında Şekillenen Yaşamlar 41
Televizyon İzleme Etkinliği 48
Günlük Yaşamda Televizyon İzleme Pratiği: Tespitler, Yorumlar ve Eleştiriler 53
İzleyici Araştırmaları Ekseninde Televizyonun Aile Bireyleri Arasındaki Farklı Tüketimi 58

Bölüm 3: BEYAZ CAMI ELEŞTİRMEK **65**
Televizyon Hakkındaki Eleştirilere Kısa Bir Bakış: Televizyon Ekranının Günahları 65
Televizyona Yönelik Eleştiri Oklarının İki Ana Teması: Şiddet ve Eğlence 74
Erken Televizyon Çalışmaları ve Eleştirileri 77
Televizyon Çalışmalarında Farklı Yönelimler: Eleştirel Çalışmalar 82
Postmodernist Bakış Açısı 92

SİNEMANIN AYNASINDAN TELEVİZYON ELEŞTİRİSİ 99
Televizyon Bağımlılığı: Gözler Hep Ekranda 101
Televizyon Hep Açık: Eğlence ve Vakit Geçirme Aracı Olarak Televizyon 108
Televizyonun Etkileme Gücü: Hayatı Televizyondan Öğrenmek - Hayatı Televizyonla Yaşamak 112
Televizyonun Hâkimiyeti: Oyunun Kurallarını Televizyon Belirler 120
Ekran Yüzü Olmanın Çekiciliği: Sıradanlıktan Starlığa 123
Televizyonların Reyting Kaygısı 133
Televizyon – Şiddet İlişkisi 138
Reyting İçin Şiddetin Ekranı Olmak 141

TÜRKİYE'DE TELEVİZYON YAYINCILIĞININ GENEL GÖRÜNÜMÜ VE SİNEMA FİLMLERİNDE TELEVİZYON İMGESİ 147
Türk İzleyicisi Televizyonla Tanışıyor 147
Televizyon Alıcısına Sahip Olma Çabası 155
Türkiye Ekran Başında 159
Televizyon Ekranı Karşısında Şekillenen ve Değişen Yaşamlar 165
Renkli Yayın Tartışmaları Altında Renklenen Televizyon ve Yaşamlar 169
Türk İzleyicisinin Televizyon İzleme Eğilimi 173
Trt'nin Televizyon Yayıncılığı Tarihini ve Televizyon İmgesini Sinema Filmleri Aracılığıyla Okumak 176
Hayallerde Hep Televizyon Var 177
Zenginliğin ve Gösterişin Simgesi Olarak Televizyon 180
"Radyonun Resimlisi" Hayatı Değiştiriyor 182
Esir Alınmış İzleyici: Her Yerde Televizyon İzleniyor 184
Televizyon Evlere Uğursuzluk/Ölüm Getiriyor 186

SONUÇ 189

KAYNAKÇA 195

KAYNAKÇA

Abisel, N. (1995). *Popüler Sinema ve Türler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Adorno, T. W. (2005). Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünmek. E. Mutlu (Der. ve Çev.). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 240 – 249.

Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. A. Tümertekin (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Altman, R. (1998). Televizyon/Seslendirme. T. Modleski (Haz.). *Eğlence İncelemeleri Kitle Kültürüne Eleştirel Yaklaşımlar*. İstanbul: Metis Yayınları, s. 65 – 83.

Aronofsky, D. (Yönetmen). (2000). *Bir Rüya İçin Ağıt* [Film]. ABD.

Ashby, H. (Yönetmen). (1979). *Merhaba Dünya* [Film]. ABD.

Aydoğan, F. (2004). *Düşlerimizi Artık Televizyon Kuruyor Medya ve Popüler Kültür Üzerine Yazılar*. İstanbul: MediaCat Akademi.

Aziz, A. (1981). *Radyo ve Televizyona Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Aziz, A. (1999). *Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı*. Ankara: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu.

Baggaley, J. (1980). *Psychology of the TV Image*. Great Britian: Gower Publishing Company Limited.

Barbier, F. ve Lavenir, C. B. (2001). *Diderot'dan İnternete Medya Tarihi*. K. Eksen (Çev.). İstanbul: Okyanus Yayın.

Barwise, P. ve Ehrenberg, A. (1988). *Television And Its Audience*. London: SAGE Publications.

Batmaz, V. ve A. Aksoy (1995). *Türkiye'de Televizyon ve Aile*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

Baudrillard, J. (2003a). *Simülakrlar ve Simülasyon*. O. Adanır (Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Baudrillard, J. (2003b). *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu*. O. Adanır (Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bauman, Z. (1998). *Postmodern Etik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Boddy, W. (2011). Televizyon Başlıyor. D. Crowley ve P. Heyer, B. Ersöz (Çev.). *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 363 – 376.

Bourdieu, P. (2000). *Televizyon Üzerine*. T. Ilgaz (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Briggs, A. ve Burke, P. (2004). *Medyanın Toplumsal Tarihi*. İ. Şener, (Çev.). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.

Bulmuş, İ. (1982). Televizyonda Renkli Yayının Ekonomik Boyutu. Z. Özcan (Yay. Haz.). *Renkli Yayın Semineri*. Ankara: A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu Basımevi, s. 63-76.

Cankaya, Ö. (1997). *Dünden Bugüne Radyo – Televizyon*. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Cankaya, Ö. (2003). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927 – 2000*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Carpenter, E. (2011). Yeni Diller. D. Crowley ve P. Heyer. B. Ersöz (Çev.). *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 377 – 385.

Castells, M. (2005). *Ağ Toplumunun Yükselişi*. E. Kılıç (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Chaney, D. (1999). *Yaşam Tarzları*. İ. Kutluk (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Connor, S. (2005). *Postmodernist Kültür Çağdaş Olanın Kuramlarına Bir Giriş*. D. Şahiner (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cowen, R.S. (2011). Elektroniğin Toplumsal Gelişimi. D. Crowley ve P. Heyer. B. Ersöz (Çev.) *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 456 – 466.

Cronenberg, D. (Yönetmen). (1983). *Videodrome* [Film]. Kanada.

Crowley, D. ve Heyer, P. (2011). TV Zamanları. B. Ersöz (Çev.). *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 359–362.

Çakır, S. (2006). "Modern Dönem Kitle İletişim Araçları ve Hakikat/Yalan/Gerçek/Düş Tasarımları". C. Bilgili (Ed.). *Medyada Olmayanlar*. İstanbul: Beta Basım Yayım, s. 351-368.

Çakır, V. ve Çakır, V. (2011). Yalnızlık ve Televizyon Kullanımı. *Selçuk İletişim*.Temmuz 2011, Cilt 7. Sayı 1, s. 131 – 147.

Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Çelenk, S. (2005). *Televizyon, Temsil, Kültür*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Çolakoğlu, N. (1996). TV'nin Gelmişi, Geçmişi, Geleceği. E. Turam. *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de TV*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s. 91-97.

Dedeoğlu, T. (1991). *Anılarla Televizyon*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Demirkubuz, Z. (Senarist – Yönetmen). (1997). *Masumiyet* [Film]. Türkiye.

Devlet Planlama Teşkilatı (1963). *Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl 1963 – 1967*. Erişim: 29 Şubat 2012, http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13736/plan1.pdf

Devlet Planlama Teşkilatı (1968 – 1972). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* Erişim: 29 Şubat 2012, http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp

Dey, T. (Yönetmen). (2002) *"Showtime"* [Film]. ABD.

Eğilmez, E. (Yönetmen). (1973). *Canım Kardeşim* [Film]. Türkiye.

Ellis, J. (2006). Defining the Medium: TV Form and Aesthetics. G. Creeber (Edit). *Tele-Visions An Introduction to Studying Television*. UK: British Film Institute, pp. 12 -19.

Erdemir, F. (2009). *Özel Televizyon Yayıncılığına Geçiş Sürecinde TRT'nin Yazılı Basında Sunumu (1990 – 2007)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.

Erdoğan, Y. ve Sorak, Ö.F. (Yönetmen). (2001). *Vizontele* [Film]. Türkiye.

Ersin, N. (2007). *Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT'de Program Üretim Süreci*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo –Televizyon-Sinema Anabilim Dalı.

Esslin, M. (2001). *Televizyon Çağı TV Beyaz Camın Arkası*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Fiske, J. (1997). Postmodernizm ve Televizyon. S. İrvan (Der.). N. Gürkan (Çev.). *Medya Kültür Siyaset*. Ankara: ARK, s. 29 – 48.

Gerbner, G. (2005). Kitle İletişim Araçları ve İletişim Kuramı. E. Mutlu (Der. ve Çev.). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 75 - 100.

Gilliam, T. (Yönetmen). (1996). *12 Maymun* [Film]. ABD.

Gökşen, O. (2010). *Bizim de Renkli Televizyonumuz Vardı*. İstanbul: Okuyan us

Groombridge, B. (t.y.). *Televizyon ve İnsanlar Demokratik Katılım Açısından Medya*. İ. Şener (Çev.). İstanbul: DER Yayınları.

Güçhan, G. (1992). *Toplumsal Değişme ve Türk Sineması*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Gülizar, J. (1995). *TRT Meydan Savaşı*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Güz, N. (1996). Kutucuğun Köşegeni Üzerinde Siyaset… E. Turam. *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de TV*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s. 183 – 190.

Hall, S. (1996). Technics of the Medium. J. Corner ve S. Harvey (Edit.). *Television Times A Reader*. London: Arnold, pp. 3-10.

Hallin, D. C. (2005). Eleştirel Kuram Perspektifinden Amerikan Haber Medyası. E. Mutlu (Der. ve Çev.). *Kitle İletişim Kuramları* Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 291 - 319.

Halloran, J. D. (1973). Televizyonun Toplum Üzerindeki Etkileri. A. Usluata (Çev.). *Televizyonun Etkileri*. İstanbul: İstanbul Reklam Yayınları, s. 8-18.

Haneke, M. (Yönetmen). (1992). *Benny'nin Videosu* [Film]. Avusturya – İsviçre.

Hartley, J. (1989). Invisible Fictions: Television Audiences, Paedocracy, Pleasure. G. Burns ve R. J. Thompson (Edit). *Television Studies Textual Analysis*. New York: Praeger Publishers, pp. 223 -243.

Hartley, J. (2007). Television as Transmodern Teaching. H. Newcomb (Edit.). *Television The Critical View*. New York: Oxford University Pres. Seventh Edition, pp. 595-604.

Herzfeld, J. (Yönetmen). (2001). *15 Dakika* [Film]. ABD.

Hills, M. (2006). Television and Its Audience: Issues of Consumption and Reception G. Creeber (Edit). *Tele-Visions An Introduction to Studying Television*. UK: British Film Institute. pp. 93 -99.

Hobson, D. (1995). Ev Kadınları ve Medya. S. İrvan ve M. Binark (Der. ve Çev.). *Kadın ve Popüler Kültür*. Ankara: Ark Yayınevi, s. 147 – 162.

Iyengar, S. (1997). Siyasette Erişim Yanlılığı: Televizyon Haberleri ve Kamuoyu. S. İrvan (Der.). *Medya Kültür Siyaset*. Ankara: ARK, s. 233 – 252.

İnal, M. A. (1996). *Haberi Okumak.* İstanbul: Temuçin Yayınları.

Jacobs, J. (2006). Television and History: Investigating the Past. G. Creeber (Edit). *Tele-Visions An Introduction to Studying Television*. UK: British Film Institute. pp. 107 -115.

Jameson, F. (2005). Kitle Kültüründe Şeyleşme ve Ütopya. E. Mutlu (Der. ve Çev.). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 250 - 284.

Jeanneney, J. N. (2006). *Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi* E. Atuk (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kaplan, Y. (1992). *Öykü Anlatma ve Mit Üretme Aracı Olarak Televizyon*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Kaptan, A. (2002). *1927'den Günümüze Anılarla Radyo – Televizyon*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.

Kasaroğlu, D. (1982). Türkiye ve Yakın Komşularında Televizyon Yayıncılığı. Z. Özcan (Yay. Haz.). *Renkli Yayın Semineri*. Ankara: A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu Basımevi, s. 139-148.

Kejanlıoğlu, D. B. (2005). *Frankfurt Okulu'nun Eleştirel Bir Uğrağı: İletişim ve Medya*. Ankara: Bilim ve Sanat.

Kellner, D. (2011). Frankfurt Okulu'ndan Postmodernizme Televizyona Dair Eleştirel Perspektifler. S. Fügan (Çev.). *Erciyes İletişim Dergisi "academia"*, Cilt: 2, Sayı: 1, s.118-134.

Kellner, D. (2013). *Medya Gösterisi*. Z. S. Doğruer (Çev.). İstanbul: Açılımkitap.

Kılıç, A. (1996). Televizyonun Türkiye'ye Girişi. E. Turam. *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de TV*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s. 52 – 55.

Kıvanç, H. (2002). *Telesafir Bizde TV Böyle Başladı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kotaman, A. (2007). *Zihinsel Koleksiyonlar Yeşilçam'dan Yerli Dramalara*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.

Küçükerdoğan, B. (2009a). Kültür ve Televizyon. B. Küçükerdoğan (Edit.). *Televizyon Ve…* Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 69 – 109.

Küçükerdoğan, B. (2009b). Şimdi Haberler! Televizyondaki Eyletim ve Sanallık. B. Küçükerdoğan (Edit.). *Televizyon Ve…* Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 152 – 170.

Küçükerdoğan, R. (2009). Televizyon Eğlendirir mi? Yoksa…B. Küçükerdoğan (Edit.). *Televizyon Ve…* Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 9 – 38.

LaBute, N. (Yönetmen). (2000). *Hemşire Betty* [Film]. ABD.

Lang, K. (2005). İletişim Araştırmaları: Kökenleri ve Gelişmesi. E. Mutlu (Der. ve Çev.). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 27-41.

Francis L. (Yönetmen). (2013). *Açlık Oyunları: Ateşi Yakalamak* [Film]. ABD.

Lembo, R. (2007). Components of a Viewing Culture. H. Newcomb (Edit.). *Television The Critical View*. New York: Oxford University Pres. Seventh Edition, pp. 455-470.

Lewis, J. (2005). İzlerkitle. E. Mutlu (Der. ve Çev.). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 344-358.

Levine, E. (2007). Toward a Paradigm for Media Production Research: Behind the Scenes at *General Hospital*. H. Newcomb (Edit.). *Television The Critical View*. New York: Oxford University Pres. Seventh Edition, pp. 133 - 149.

Lumet, S. (Yönetmen). (1976). *Şebeke* [Film]. ABD.

Machet, E. ve Robillard, S.(1999). *Televizyon ve Kültür: Avrupa'daki Politikalar ve Yasal Düzenlemeler*. E. Mutlu (Çev.). Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı.

Maigret, E. (2012). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. H. Yücel (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Masson, P. (1973). Televizyonun Öteki Araçlar Üzerine Etkileri. A. Usluata (Çev.). *Televizyonun Etkileri*. İstanbul: İstanbul Reklam Yayınları, s. 20- 42.

Matelski, M. J. (1996). *TV Haberciliğinde Etik*. B. Öcal Düzgören (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

McLuhan, M. (2011). Radyoyu Anlamak. D. Crowley ve P. Heyer. B. Ersöz (Çev.). *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 349– 357.

Mellencamp, P. (1998). Durum Komedisi, Feminizm ve Freud: Gracie ve Lucy'nin Söylemleri. T. Modleski (Haz.). *Eğlence İncelemeleri Kitle Kültürüne Eleştirel Yaklaşımlar*. İstanbul: Metis Yayınları, s. 113 – 131.

Morley, D. (1990). *Family Television: Cultural Power And Domestic Leisure*. London: Routledge.

Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. Ankara: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu.

Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya.* Ankara: Ütopya Yayınevi.

Mutlu, E. (2008). *Televizyonu Anlamak*. Ankara: Ayraç Kitabevi.

Nelson, J. (1992). *The Perfect Machine Television and The Bomb*. Philadelphia: New Society Publishers.

Newcomb, H. (2007). Television and the Present Climate of Criticism. H. Newcomb (Edit.). *Television The Critical View*. New York: Oxford University Pres. Seventh Edition, pp. 1 – 10.

Nicholas, K. (2006). Post TV?: The Future of Television. G. Creeber (Edit). *Tele-Visions An Introduction to Studying Television*. UK: British Film Institute. pp. 153 -160.

Orhon, E. N. (2004). *'Değişim Değeri Açısından Televizyon Haberi' – Teknolojik ve İdeolojik Boyutuyla Metalaşan Televizyon Haberleri-*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Oskay, Ü. (1971). *Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon Geri Kalmışlık Açısından Olanaklar ve Sınırlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Oskay, Ü. (1993). *XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınları.

Oskay, Ü. (2004). *Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Öktem, N. (1996). İletişim Çağı ve Özellikleri. E. Turam. *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de TV*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s. 29 – 33.

Özarslan, Z. (2006). *Toplumsal İletişim Sürecinde Sinemanın Toplumsal Muhalefet Açısından İşlevi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.

Özgen, M. (2008). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı Olgusu ve Toplumsal Etkileri. M. Işık ve A. Erdem (Edit.). *Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, s. 97-111.

Öngören, M.T. (1982). Siyah Beyazın Tarihi ve Renkliye Geçiş Üzerine Çeşitli Tahminler. Z. Özcan (Yay. Haz.). *Renkli Yayın Semineri*. Ankara: A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu Basımevi, s. 11-45.

Öngören, M.T. (1983). *Ayıptır Söylemesi "TRT'nin İçinden"*. İstanbul: yazko.

Özsoy, A. (2010). Türkiye'de Kentli Çekirdek Ailelerin Medya Okuryazarı Olabilirliği Üzerine Bir Alan Araştırması. *Erciyes İletişim Dergisi "academia"*, Cilt: 1, Sayı: 3, s. 47-58.

Özsoy, A. (2011). *Televizyon ve İzleyici Türkiye'de Dönüşen Televizyon Kültürü ve İzleyici*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Park, C. (Yönetmen). (2003). *İhtiyar Delikanlı* [Film]. Güney Kore.

Postman, N. (2004). *Televizyon: Öldüren Eğlence Gösteri Çağında Kamusal Söylem*. O. Akınhay (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Postman, N. ve Paglia, C. (2011). İki Kültür – Basımcılığa Karşı Televizyon. D. Crowley ve P. Heyer. B. Ersöz (Çev.). *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 420 – 435.

Poyraz, B. (2002). *Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik*. Ankara: Ütopya Yayınları.

Pösteki, N. (2006). Yeşilçam Sineması'ndan Beyaz Cam Sineması Dizilere ve 1960'lardan 2000'lere Acı Hayat. N. T. Akbulut ve E. E. Balkaş (Der.). *Medya Mercek Altında*. İstanbul: Beta Basım Yayım, s. 137-156.

Redford, R. (Yönetmen). (1994). *Şike* [Film]. ABD.

Reeves, J. L. (1989). TV's World of Sports: Presenting and Playing the Game. G. Burns ve R. J. Thompson (Edit). *Television Studies Textual Analysis*. New York: Praeger Publishers, pp. 205 -219.

Refiğ, H. (1996). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı Üzerine Bazı Görüşler. E. Turam. *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de TV*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s. 127 – 133.

Robins, K. (1999). *İmaj Görmenin Kültür ve Politikası*. N. Türkoğlu (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ross, G. (Yönetmen). (1998). *Yaşamın Renkleri* [Film]. ABD.

Ross, G. (Yönetmen). (2012). *Açlık Oyunları* [Film]. ABD.

RTÜK (2009). *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması – 2*. Ankara: RTÜK Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı.

RTÜK (2013). *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması – 2012*. Ankara: RTÜK Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı.

Sarup, M. (1997). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. A.B. Güçlü (Çev.). Ankara: Ark Yayınları.

Serim, Ö. (2007). *Türk Televizyon Tarihi 1952-2006*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Sholle, D. J. (1999). Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar / Bilgiye. M. Küçük (Der. ve Çev.). *Medya İktidar İdeoloji*. Ankara: ARK, s. 267 – 307.

Spigel, L. (1996). Television in the Family Circle. J. Corner ve S. Harvey (Edit.). *Television Times A Reader*. London: Arnold, pp. 137-146.

Spigel, L. (2011). Televizyona Yer Açmak. D. Crowley ve P. Heyer, B. Ersöz (Çev.). *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 386 – 397.

Stephens, M. (2011). Televizyon Haberleri Dönüştürüyor. D. Crowley ve P. Heyer. B. Ersöz (Çev.). *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 410 – 419.

Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. G. Orhon ve B.E. Aksoy (Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Tamer, E.C. (1983). *Dünü ve Bugünüyle Televizyon*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Taylan, H. H. (2011). *Televizyonla Yetişmek: Televizyon Şiddetinin Etkileri Üzerine Bir Araştırma*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Thompson, J. B. (2005). Kitle İletişiminin Bazı Özellikleri. E. Mutlu (Der. ve Çev.). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Thompson, J. B. (2008). *Medya ve Modernite*. S. Öztürk, (Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Tibet, K. (Yönetmen). (1989). *Talih Kuşu* [Film]. Türkiye.

Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Toskay, T. (1996). Türkiye'de Elektronik Medyanın Gelişimi, Bazı Tespitler ve Düşünceler. E. Turam. *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de TV*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s. 34 – 51.

Trend, D. (2008). *Medyada Şiddet Efsanesi Eleştirel Bir Giriş*. G. Bostancı (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tudor, A. (2005). Kültür, Kitle İletişimi ve Toplumsal Etken. E. Mutlu (Der. ve Çev.). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 395-427.

Tuğrul, S. (1975). *Türkiye'de Televizyon ve Radyo Olayları.* İstanbul: Koza Yayınları.

Tunç, A. (2001). *Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek 70'li Yıllarda Hayatımız*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Turam, E. (1996). *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de TV*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Türkoğlu, N. (2007). *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim*. İstanbul: Kalemus Yayınları.

Uğur, Ö. (Yönetmen). (2006). *Eve Dönüş* [Film]. Türkiye.

Weir, P. (Yönetmen). (1998). *Truman Show* [Film]. ABD.

Williams, R. (2003). *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*. A.U. Türkbağ (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Yener, F. (1999). *Radyo ve Televizyon Günleri Olaylar, İnsanlar, Anılar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx., Erişim: 29 Şubat 2012.

3. Basım

TEMEL MATEMATİK I

Sınıf Öğretmenliği Anabilimdalı Öğrencileri İçin

Hidayet SULAK

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın Nu.: 1045
Matematik/İstatistik Nu.: 58
ISBN : 978-605-133-950-4
© 3. Basım, Ekim 2015

TEMEL MATEMATİK I Sınıf Öğretmenliği Anabilimdalı Öğrencileri İçin
Hidayet SULAK

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sulak, Hidayet.
Temel Matematik I / Hidayet Sulak
3. Basım, XIV+ 232 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok
ISBN: 978-605-133-950-4
1. Matematik 2. Sınıf Öğretmenliği

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Yükseköğretim Kurulu tarafından 1997 yılında başlatılan Eğitim Fakültelerini yeniden yapılandırma süreci, 1997-1998 eğitim-öğretim yılında başlanan zorunlu ilköğretim programı da dikkate alınarak 1997-1998 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur.

Sekiz yılı aşkın süredir uygulanmakta olan program;

- Öğretmen yetiştirmede lisans programlarının aksayan yönlerini gidermek,
- 2003 yılından beri ülkemizin "Avrupa Yüksek Öğretim Alanı" içinde yer alması ve eğitim fakültelerinin de bu bağlamda asgari standartlara sahip olması, amacıyla programda yapınla değişiklikler YÖK Genel Kurulu tarafından 2006 yılında uygulamaya konulmuştur.

Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencileri için yazılan ve 2002 yılında birinci baskısı yapılan Temel Matematik I kitabı yapılan bu değişiklikler doğrultusunda yeniden düzenlenerek ikinci baskısı yapılmıştır.

Kitabın hazırlanmasında Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda okuyan öğrencilerin matematik altyapılarındaki farklılıklar dikkate alınmıştır. Ortaöğretimde en az matematik dersi okumuş olan öğrenciler hedef alınmakla birlikte önceden bilinmesi gereken matematik bilgilerin tekrarlanmasından kaçınılmamıştır.

Temel matematik dersinde öğrencilere yalnızca belli bir matematik formasyonunun kazandırılması yanında, aynı zamanda öğreneceği matematik bilgileri sınıf öğretmeni olarak uygulayabilme alışkanlığı kazandırmak amaçlanmıştır.

Konuların düzenlenmesinde kolaydan zora doğru bir sıralama yapılmıştır. Her bölümün ve alt başlıkların sonunda alıştırmalar verilerek bunların öğrenciler tarafından çözülmesi durumunda konuların daha iyi anlaşılması umulmuştur.

Bir yarıyıllık ve haftada iki saatlik bir programa göre düzenlenen kitap oniki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm mantık, ikinci bölüm kümeler, üçüncü bölüm bağıntı, dördüncü bölüm fonksiyon, beşinci bölüm işlem, altıncı bölüm sayılar, yedince bölüm taban aritmetiği, sekizinci bölüm bölünebilme kuralları obeb ve okek, dokuzuncu bölüm oran-orantı, onuncu bölüm yüzde ve faiz hesapları, onbirinci bölüm alış-veriş,kar-zarar hesapları, onikinci bölüm permütasyon kombinasyon ve olasılık konularını içermektedir.

Kitabın hazırlanmasında kaynaklar bölümünde belirtilen eserlerden büyük ölçüde yararlanılmıştır. Ancak, ders kitabı olduğu dikkate alınarak bu eserler metin içinde belirtilmemiştir.

Azami özeni göstermeme rağmen kitabın metninde ve baskısında hatalar olabilir. Eksikler ve hatalar ile ilgili olarak yapılacak eleştiriler kitabın gelecek baskısının daha nitelikli olmasına katkı sağlayacaktır.

Kitabın bilgisayar yazımında ve düzenlenmesindeki katkıları nedeniyle Araş. Gör. Sema Sulak, A.Süleyman Sulak'a ve kızım Bilge Sulak'a teşekkür ederim. Bu kitabın ortaya çıkmasında en büyük pay, çalışmalarım sırasında hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan değerli eşime aittir.

Ekim 2007 Hidayet Sulak

İLKÖĞRETİM BÖLÜMÜ SINIF ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI TEMEL MATEMATİK I DERSİNDE OKUTULACAK KONULAR*

- Matematiğin tanımı, diğer bilimlerle ilişkisi
- Kümeler ve kümelerle işlemler
- Kartezyen çarpım
- Sayı sistemi kurma
- Doğal sayılar
- Tam sayılar
- Reel sayılar
- Üslü ve köklü çoklular
- Değişik tabanlı sayılar
- Bölünebilme kuralları
- OKEK ve OBEB kavramları ve uygulamaları
- Oran, orantı, bileşik orantı kavramları ve uygulamaları
- Bağıntı, Denklik ve sıralama bağıntıları
- Fonksiyon
- İşlem kavramları
- Ayrık örüntüler ve zincirler
- Veri toplama, verilerin özetlenmesi, grafikle gösterme
- Merkezi eğim ölçüleri (ortalama, tepe değer, ortanca)
- Dağılım ölçüleri (ranj, mutlak sapma, standart sapma)

* 2 Şubat 2007 Tarihli Yükseköğretim Genel Kurulu'nun Toplantısında Onaylanmıştır.

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM
MANTIK

Giriş 1
Genel Olarak Mantık 1
Mantığın Tarihçesi ve Modern Mantığın Doğuşu 1
Mantık Öğretimin Önemi ve Amacı 2
Önerme 3
"VE" İşlemi (Birlikte Evetleme, Mantıksal Çarpma) 5
"VE" İşleminin özellikleri 6
"VEYA" İşlemi (Ayrıklık, Mantıksal Toplama) 7
"VEYA" İşleminin Özellikleri 8
"Ve" İle "Veya" İşleminin Ortak Özellikleri 9
Değilleme (Değil İşlemi) 11
Değillemenin Özellikleri 11
Totoloji, Çelişme 12
Alıştırmalar 13
Mantık Kurallarının Elektrik Devrelerine Uygulanması 14
Alıştırmalar. 15
Şart İşlemi (Gerektirme) 16
Teorem ve İspat Yöntemleri 17
Olmayana Ergi Metodu 17
İse İşleminin Özellikleri 20
Karşılıklı Şart İşlemi (Çift Gerektirme). 21
Önermeler Cebirinin Temel Özellikleri 22
Alıştırmalar 23
İndirgeme 24
Düalite 25
Düalitenin Özellikleri 26
Alıştırma 26
Matematikte Kullanılan Niceleyiciler 26
Evrensel bildirici 27
Varlık Bildirici (Varlık Niceleyici) 27
Alıştırmalar. 28

2. BÖLÜM
KÜMELER

Giriş 29
Küme ve Eleman Kavramı 29
Kümelerin Gösterimi 30
Açık Gösterim veya Listeleme Yönetimi 30
Kapalı Gösterim (Şartlı, Ortak Özellik Yöntemi) 31
Venn Şeması ile Gösterim 31
İki Kümenin Eşitliği 31
Özel Kümeler 31
Sayı Kümeleri 32
Denk Kümeler 32
Alt Küme 32
Alt Kümenin Özellikleri 33
Özalt Küme 33
Kuvvet Kümesi 34
Alıştırmalar 34
Kümelerin Birleşimi (Kümelerde Birleşim İşlemi) 35
Birleşim İşleminin Özellikleri 35
Kümelerin Kesişimi (Kümelerde Kesişim İşlemi) 36
Kesişim İşleminin Özellikleri 36
Ayrık Küme 37
Kesişim ve Birleşimin Ortak Özellikleri 37
İki veya Daha Çok Kümenin Birleşiminin Eleman Sayısı 38
Alıştırmalar 40
Kümelerde Kartezyen Çarpım 42
Sıralı İkili 42
Dik Koordinat Sistemi 42
İki Kümenin Kartezyen Çarpımı 43
Kartezyen Çarpımın Özellikleri 44
Alıştırmalar 47
Evrensel Küme 47
Tümleme 48
Fark Küme 48
Simetrik Fark 49
Alıştırma 50
Bool Cebiri 51
Bool Cebirinde çarpma ve toplama tablosu 51

Alıştırmalar 52

3. BÖLÜM
BAĞINTILAR

Bağıntı Tanımı ve Gösterimi 55
Bağıntının Oklu Şema ile Gösterimi 56
Bağıntının Koordinat Şeması ile Gösterimi (Kartezyen Gösterilişi) 56
Bağıntının Tersi 57
Birim Bağıntı 58
İki Bağıntının Bileşkesi 59
Bağıntının Özellikleri 60
Denklik Bağıntısı 64
Sıralama Bağıntısı 67
Alıştırmalar 68

4. BÖLÜM
FONKSİYON

Fonksiyon Tanımı 71
Fonkşyon Çeşitleri 73
Sabit Fonksiyon 73
Birim Fonksiyon 73
Eşit Fonksiyon 74
Bire-Bir Fonksiyon 74
İçine Fonksiyon 74
Örten Fonksiyon 75
Permütasyon Fonksiyon 75
Çift Fonksiyon 76
Fonksiyon Sayısı 77
Bir Fonksiyonun Grafiği 77
Doğrunun Grafiği 78
İkinci Dereceden Fonksiyonun Grafiği 78
$y = x^2$ Fonksiyonun Grafiği 78
$y = x^2+2$ Fonksiyonun Grafiği 79
$y = (x+1)^2$ Fonksiyonun Grafiği 79
$y = (x+1)^2-2$ Fonksiyonun Grafiği 80
$y = x^2+4x+5$ Fonksiyonun Grafiği 81
Fonksiyonlarda İşlemler 81
Fonksiyonun Tersi 82
Fonksiyonların Bileşkesi 84
Alıştırmalar 85

5. BÖLÜM
İŞLEM

Giriş 87
İşlemin Tanımı ve Gösterimi 88
İşlemin Özellikleri 90
Kapalılık Özelliği 90
Değişme Özelliği 91
Birleşme Özelliği 92
Dağılma Özelliği 92
Birim Eleman 94
Ters Eleman 97
Yutan Eleman 100
Alıştırmalar 100

6. BÖLÜM
SAYI SİSTEMLERİ

Giriş 103
Eski Mısır Rakamları 103
Babil Rakamları 104
Roma Rakamları 104
Onluk Sayma Sistemi 105
Onluk Sayma Sisteminde Basamaklar 106
Doğal Sayılar 107
Doğal Sayılarda Toplama İşlemi 109
Doğal Sayılarda Çarpma İşlemi 110
Doğal Sayılarda Sıralama 111
Doğal Sayılarda Çıkarma İşlemi 112
Doğal Sayılarda Bölme İşlemi 112
Ardışık sayı 113
Alıştırmalar 113
Tam Sayılar 115
Tam Sayılarda Toplama İşlemi 116
Tam Sayılarda Çıkarma İşlemi 116
Doğal Sayılarda Çarpma İşlemi 117
Doğal Sayılarda Sıralama 118
Alıştırmalar 119
Rasyonel Sayılar 120
Kesirlerin Genişletilmesi ve Sadeleştirilmesi 121
Rasyonel Sayılarda Sıralama 121

Rasyonel Sayılarda Dört İşlem 123
Virijini (Sürekli) Kesirler 124
Alıştırmalar 125
Ondalık Sayılar ve Ondalık Açılımlar 126
Alıştırmalar 128
İrrasyonel Sayılar 129
Reel Sayılar 129
Reel Sayılarda Sıralama 130
Üslü Sayılar 130
Alıştırmalar 132
Köklü Sayılar 134
Alıştırmalar 135
Kesirlerin Paydalarını Rasyonel Yapmak 136
Alıştırmalar 138

7. BÖLÜM
BAŞKA SAYMA SİSTEMLERİ

İkilik Sayma Sistemi 139
İkilik Sayma Sisteminde basamaklar 139
Üçlük Sayma Sistemi 139
Üçlük Sayma Sisteminde basamaklar 139
Dörtlük Sayma Sistemi 140
Dörtlük Sayma Sisteminde basamaklar 140
Beşlik Sayma Sistemi 140
Beşlik Sayma Sisteminde basamaklar 140
Onluk Sayma Sisteminde Verilen bir Sayının Başka Sayma Sisteminde Gösterilmesi 140
Başka Sayma Sisteminde Verilen Bir Sayının onluk Sayma Sisteminde Yazılması 143
Başka Sayma Sistemlerinde Dört İşlem 144
Alıştırmalar 148

8. BÖLÜM
BÖLÜNEBİLME KURALLARI

Bölünebilirlik 149
Bölme İşlemine Ait Özellikler 150
Bölünebilme Kuralları 150
İki ile Bölünebilme Kuralları 150
Beş ile Bölünebilme Kuralları 150
Üç ile Bölünebilme Kuralları 150

Dokuz ile Bölünebilme Kuralları 150
Dört ile Bölünebilme Kuralları..... 151
Altı ile Bölünebilme Kuralları..... 151
Yedi ile Bölünebilme Kuralları 151
Sekiz ile Bölünebilme Kuralları 151
On ile Bölünebilme Kuralları..... 151
Onbir ile Bölünebilme Kuralları 151
Onüç ile Bölünebilme Kuralları 152
Yirmibeş, Elli, Yüzyirmibeş, Beşyüz ile Bölünebilme Kuralları 152
Oniki, Otuzaltı, Kırkbeş ile Bölünebilme Kuralları 152
Tam Sayıların Bölünebilme Özellikleri 152
Sayı Bölenleri..... 152
Bir Sayma Sayısının Pozitif Bölenleri..... 153
Alıştırmalar 153
En Büyük Ortak Bölen 153
En Küçük Ortak Kat..... 153
Alıştırmalar 154

9. BÖLÜM
MODÜLER ARİTMETİK

Modüler Aritmetik..... 161
Alıştırmalar 163

10. BÖLÜM
ORAN VE ORANTI

Oran ve Orantı..... 165
Orantının Özellikleri 166
Orantı Çeşitleri..... 170
Doğru Orantı 170
Ters Orantı 172
Bileşik Orantı 173
Alıştırmalar 173

11. BÖLÜM
YÜZDE FAİZ ALIŞ VERİŞ HESAPLARI

Yüzde Kavramı 175
Rasyonel Sayıların Yüzde sembolleri ile Yazılması 176
Yüzde Oranı Olarak Verilen Sayının Rasyonel Sayı olarak Yazılması 176
Bir Sayının Yüzdesinin Bulunması 177
Yüzdesi Verilen bir sayının Tamamının Bulunması 177
Yüzde Problemlerinin Orantı ile Çözülmesi 178

Alıştırmalar 179
Faiz Hesapları 180
Faizin Hesaplanması 180
Kapitalin Hesaplanması 182
Faiz Süresinin Hesaplanması 183
Faiz Fiyatının Hesaplanması 183
Alıştırmalar 184
Alış-Veriş, Kar-Zarar Hesapları 185
Komisyon Hesapları 186
İskonto (İndirim) Hesapları 187
Alıştırmalar 187
Karışım Hesapları 188
Alıştırmalar 188
İşçi, Havuz Problemleri 189
Alıştırmalar 190
Yol, Hareket, Hız Problemleri 191
Alıştırmalar 191

12. BÖLÜM
PERMÜTASYON KOMBİNASYON OLASILIK İSTATİSTİK

Sayma Kuralları 193
Eşleme Yoluyla Sayma 193
Toplama Yoluyla Sayma 193
Çarpma Yoluyla Sayma 194
Sıralı İkili 194
Saymanın Temel İlkeleri 194
Faktöriyel 195
Alıştırmalar 196
Permütasyon 197
Tekrarlı Permütasyon 201
Dairesel Permütasyon (Dönmeli Permütasyon) 203
Alıştırmalar 204
Kombinasyon 205
Tekrarlı Kombinasyon 209
Ağaç Diyagramı 212
Alıştırmalar 213
Olasılık 215
Bir Olayın Olasılığı 216
Birleşik Olaylar 221

İki Olayın Birleşimi 221
Ayrık İki Olayın Birleşiminin Olasılığı 222
İki Olayın Kesişimi 222
Ayrık Olay 223
Bir Olayın Tümleyeni 224
A ve B olaylarının Farkı 225
Olasılığın Aksiyom ve Temel Teoremleri 225
Şartlı Olaylar ve Şartlı Olasılık 225
Bağımsız Olaylar 226
Şartlı Olasılıkları Hesaplamada Ağaç Diyagramının Kullanılması 226
Alıştırmalar 227
Kaynaklar 231

KAYNAKLAR

1. Akkaş, S. ve ark, **Modern Matematik**, Modern Fen Yay., Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul.

2. Altınok, İ., Metin, E., 1974, **Geometri I.** Mektupla Öğretim Merkezi Ankara

3. Aydan, F. ve ark. 1988, **Lise Matematik I**, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, No: 119, Ders Kitapları Dizisi 101. Ankara.

4. Aydın S., 1994, **Analize Giriş-I. Cilt,** Beta Basım Yayın Dağıtım A. Ş., İstanbul

5. Balcı M:, 1997, **Matematik Analiz,** Cilt I.

6. Balcı M., Karadağ S., 1990, **Üniversiteye Hazırlık Matematik Lise 3**, Ankara

7. Doğan A., Sulak H., Ölmez H., 1985, **Modern Matematik ve ÖYS Testleri Lise 3,** Kuzucular Ofset, Konya

8. Ekmekçi, S., 1996, **Geometri**, Yıldırım Yayınları, Ankara

9. Esin A., Ağlı E., 1977, **Genel Matematik,** Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Kalite Matbaası, Ankara

10. Gündoğdu, M., 1994, **Matematik 1**, Menzil Yay., Bursa.

11. Güney, Z., 1993, **Soyut Matematiğe Giriş,** Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

12. Hacısalihoğlu, H. H. ve ark., 1988, **Temel ve Genel Matematik**, Özyeşim Web Ofset Tesisleri, Ankara.

13. Hacısalihoğlu, H. H. ve ark., 1984, **Soyut Matematik**, Gazi Üniversitesi, Yayın No: 43, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayın No: 6, Ankara.

14. Hacısalihoğlu, H. H., **Lineer Cebir**, 4. Baskı, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

15. Hacısalihoglu, H. H., Kaya R., Gümüşel İ. S., Bayrambaş A., 1994, **Geometri I,** Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul.

16. **İstatistik,** Çev., Doç. DR., Fethi Şeniş, Anadolu Üniversitesi Yayın No;175, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No: 77, Eskişehir, 1991. Karaçay, T. (1975), **Soyut Matematiğe Giriş**, M. E. Basımevi, İstanbul.

17. Koçak, Ş. ve ark., 1992, **Genel Matematik**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 242, Eskişehir.

18. Komisyon, 1967, **Temel Matematik**, M. E. Basımevi, İstanbul.

19. Kutlu, N, Kutlu. B., 1976, **Modern Temel Matematik** Nur Ofset, İstanbul.

20. **Genel Matematik,,** Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No: 708, Eskişehir, 2001.

21. **Genel Matematik, (Olasılık ve İstatistik),** Anadolu Üniversitesi Yayın No;406, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No: 765, Eskişehir, 1991.

22. Muhafız N:, Kara H., 1991, **Lise 3 Matematik,** Yöntem Yayınları, Ankara

23. Mirasyedioğlu, Ş., 1999, **Temel Matematik I**, Ankara

24. Ölçen, S., 1970, **Modern Matematik**, Evrim Yayınevi Yayınları, İstanbul

25. Özer, O., Çoker, D., Taş, K., 1996, **Soyut Matematik**, İzgi Yayınevi, 3. Baskı,

26. Özkan, F., 2000, **Geometri I,** Kelebek Matbaası, Ankara

27. Öztunç, K., 1979, **Modern Matematik Lise 1,** Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul.

28. Şahin R. Ve ark., 1997, **Geometri I,** Sürat Basım Yayın ve Dağıtım A. Ş, İstanbul

29. Şenay, H. ve ark. 1999, **Temel Matematik,** S. Ü. Eğitim Fakültesi Yayını Yayın No.18 Konya

30. **28.** Taner, T. ve ark. 1971, **Temel Matematik I**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

31. Thomas G. B., Finney R. L., 1992, **Calcus And Analytic Geometry,** Literatür Yayıncılık, İstanbul

32. Zirek, M. ve ark. **İhtimaller Hesabı ve İstatistik,** Yaygın Yükseköğretim Kurumu, Ankara, 1977,

6. Basım

TEMEL HUKUK

Hüseyin Ertuğrul
Murat Turpçu

Temel Esaslar
Anayasa Hukuku
Ceza Hukuku
Borçlar Hukuku
Ticari İşletme Hukuku
İş Hukuku

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 118
Meslek Yüksekokulu No.: 07
ISBN: 978-605-133-017-4
© 6. Basım, Kasım 2015

TEMEL HUKUK

Hüseyin Ertuğrul, Murat Turpçu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ertuğrul, Hüseyin., Turpçu, Murat.
Temel Hukuk / Hüseyin Ertuğrul, Murat Turpçu
6. Basım, XVI + 232 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-017-4
1. Hak 2. Sözleşme 3. Yargı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Hazırlamış olduğumuz bu eser, öncelikle muhatap kitlemiz değerli öğrencilerimize temel hukuk kavramlarını ve konularını kavratmak ve meslek hayatında mutlaka karşılaşacakları hukuki problemlere çözüm üretmekte yardımcı olmak için kaleme alınmıştır. Bununla birlikte, öğrencilerimizin mezuniyet sonrası girebilecekleri sınavlar dikkate alınarak, çıkmış çözümlü test sorularıyla konu anlatımları desteklenmiştir.

Temel Hukuk dersi ile birlikte, Anayasa Hukuku, Ceza Hukuku, İş Hukuku, Ticaret Hukuku ve Borçlar Hukuku konu anlatımlarına da sahip bir eser olarak benzerlerinden farklı bir ders kitabı olma özelliğine sahip bu kitabımızın, tüm öğrencilerimize faydalı olmasını gönülden dilemekteyiz.

Eserimizin değerli öğrencilerimize sunulmasında katkılarını esirgemeyen ve yardımcı olan Nobel Akademik Yayıncılığın değerli yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

İdeal hukukun yaşam şeklimiz olması dileğiyle...

Kırşehir, 01 08. 2012
Öğr. Gör. Murat TURPÇU
Öğr. Gör. Hüseyin ERTUĞRUL

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM: HUKUK SİSTEMLERİ, TÜRK HUKUK SİSTEMİ, HUKUKUN DALLARI VE KAYNAKLARI **3**

I. GENEL AÇIKLAMALAR 3
A. Din Kuralları 4
B. Ahlak Kuralları 5
C. Görgü Kuralları 5
D. Örf Ve Âdet Kuralları 6
E. Hukuk Kuralları 6
II. HUKUK SİSTEMLERİ 9
III. TÜRK HUKUK SİSTEMİ 10
IV. HUKUKUN DALLARI VE KAYNAKLARI 10
A. Hukukun Dalları 10
1. Kamu Hukuku 10
2. Özel Hukuk 11
3. Karma Hukuk 12
B. Hukukun Kaynakları 13
1. Asli Kaynaklar 13
a. Yazılı Kaynaklar 13
b. Yazısız Kaynaklar 19
2. Yardımcı (Tali-İkincil) Kaynaklar 20
V. HUKUKUN YAPTIRIMI 20
I. Ceza 20
II. Cebri (Zorla) İcra 21
III. Tazminat 21
IV. Hükümsüzlük 21
V. İptal 22
I. Bölüm – Çözümlü Test Soruları 23
I. Bölüm-Test Sorularının Cevapları 25
I. Bölüm–II. Test Soruları 27

II. BÖLÜM: TÜRK YARGI SİSTEMİ, YARGI KURULUŞLARI VE DAVA TÜRLERİ 33
I. TÜRK YARGI SİSTEMİ 33
II. YARGI KURULUŞLARI 33
A. ANAYASA YARGISI 33
1. Kuruluşu ve Üyeleri 33
2. Görev ve Yetkileri 35
3. Anayasaya Uygunluk Denetimi 35
a. Soyut Norm Denetimi 36
b. Somut Norm Denetimi 37
B. Adli Yargı 38
1. İlk Derece Mahkemeleri 38
a. Hukuk Mahkemeleri 38
b. Ceza Mahkemeleri 40
2. İkinci (Orta-Ara) Derece Mahkemeleri 42
3. Üst (Son-Nihai) Derece Mahkemesi 42
C. İdari Yargı 43
1. İlk Derece Mahkemeleri 43
a. İdare Mahkemeleri 43
b. Vergi Mahkemeleri 43
2. İkinci (Orta) Derece Mahkemeleri 44
3. Üst (Son-Nihai) Derece Mahkemesi 44
D. Askeri Ceza Yargısı 45
1. İlk Derece Mahkemeleri 45
a. Disiplin Mahkemeleri 45
b. Askeri Mahkemeler 45
2. Üst (Son-Nihai) Derece Mahkemesi 45
E. Askeri İdari Yargı 45
F. Uyuşmazlık Yargısı 45
G. Seçim Yargısı 45
III. DAVA TÜRLERİ 46
A. Hukuk Davaları 46
B. Ceza Davaları 46
C. İdari Davalar 46
II. Bölüm – Çözümlü Test Soruları 47
II. Bölüm-Test Sorularının Cevapları 50
II. Bölüm – II. Test Soruları 52

III. BÖLÜM: HUKUKİ OLAYLAR, İLİŞKİLER VE İŞLEMLER 57
I. HUKUKİ OLAYLAR 57
II. HUKUKİ İLİŞKİLER VE İŞLEMLER 57
A. HUKUKİ İŞLEMLERİN UNSURLARI 57
B. HUKUKİ İŞLEMLERİN ÇEŞİTLERİ 58
1. Tek Taraflı-Çok Taraflı Hukuki İşlemler 58

2. Sebebe Bağlı-Sebebe Bağlı Olmayan Hukuki İşlemler....58
3. Şekle Bağlı-Şekle Bağlı Olmayan Hukuki İşlemler....59
C. HUKUKİ İŞLEMLERİN MÜEYYİDELERİ....59
1. Yokluk....59
2. Geçersizlik (Butlan)....59
a. Mutlak Butlan (Kesin Geçersizlik)....59
b. Nisbi Butlan....60
c. Tek Taraflı Bağlamazlık....60

IV. BÖLÜM: KİŞİLİK KAVRAMI, KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI VE EHLİYET....63
I. KİŞİLİK KAVRAMI....63
II. KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI....65
A. Gerçek Kişiler....65
B. Tüzel Kişiler....65
III. EHLİYET....66
A. Hak Ehliyeti....66
B. Fiil Ehliyeti (Hukuki İşlem Ehliyeti)....66
1. Tam Ehliyetliler....67
2. Tam Ehliyetsizler....67
3. Sınırlı Ehliyetliler....68
4. Sınırlı Ehliyetsizler....68
IV. Bölüm-Test Soruları....69

V. BÖLÜM: MİRAS KAVRAMI, MİRASÇILAR....75
I. MİRAS KAVRAMI....75
II. MİRASÇILAR....75
A. Yasal Mirasçılar....75
1. Sağ Eşin Mirasçılığı....76
2. Evlatlık ve Devletin Mirasçılığı....76
B. Atanmış Mirasçılar....77
1. Vasiyetname....77
2. Miras Sözleşmesi....77
3. Saklı Pay....78

VI. BÖLÜM: MÜLKİYET HAKKI, KONUSU, KAPSAMI VE TÜRLERİ....81
I. MÜLKİYET HAKKI....81
II. MÜLKİYET HAKKININ KONUSU....81
III. MÜLKİYET HAKKININ KAPSAMI....82
A. Bütünleyici Parça....82
B. Eklenti....82

IV. MÜLKİYET HAKKININ TÜRLERİ 82
A. Müstakil (Tek) Mülkiyet 82
B. Birlikte Mülkiyet 83
1. Paylı Mülkiyet 83
2. Elbirliği Mülkiyeti 83
V. MÜLKİYET HAKKININ KAZANILMASI 83
A. Taşınmazlarda Mülkiyetin Kazanılması 83
1. Tescille Mülkiyetin Kazanılması 84
2. Tescilsiz Mülkiyetin Kazanılması 84
3. Zamanaşımıyla Mülkiyetin Kazanılması 84
a. Olağan Zamanaşımıyla Mülkiyetin Kazanılması 84
b. Olağanüstü Zamanaşımıyla Mülkiyetin Kazanılması 85
B. Taşınırlarda Mülkiyetin Kazanılması 85
1. Aslen Mülkiyetin Kazanılması 85
2. Devren Mülkiyetin Kazanılması 85

VII. BÖLÜM: BORÇ KAVRAMI VE SÖZLEŞME TÜRLERİ 87
I. BORÇ KAVRAMI 87
A. Borcun Kaynakları 88
1. Sözleşmelerden Doğan Borçlar 88
a. Sözleşmelerin Kurulması 88
b. Sözleşmelerde Şekil 88
2. Haksız Fiillerden Doğan Borçlar 89
3. Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borçlar 89
B. Borcun Hüküm ve Sonuçları 90
1. Borcun İfası 90
2. Borcun İfa Yeri 90
3. Borcun İfa Zamanı 90
4. Temerrüt (Borcun Zamanında Ödenmemesi) 91
a. Borçlunun Temerrüdü 91
b. Alacaklının Temerrüdü 92
5. Borcun Sona Ermesi 92
C. İrade Fesadı Halleri 93
1. Hata (Yanılma) 93
2. Hile (Aldatma) 94
3. Tehdit (İkrah-Korkutma) 94
D. Özel Borç İlişkileri 95
1. Müteselsil Sorumluluk 95
2. Eksik Borç 95
3. Temsil 95
II. SÖZLEŞME TÜRLERİ 96
VII. Bölüm-Test Soruları 98

VIII. BÖLÜM: TİCARET HUKUKU-GENEL ESASLAR 105
I. TİCARİ İŞLETME 105
A. Ticari İşletme Türleri 106
1. Ticarethane 106
2. Fabrika 107
3. Ticari Şekilde İşletilen Diğer Müesseseler 107
II. TACİR 107
III. TACİR SIFATININ SONUÇLARI 108
IV. TİCARİ İŞLERDE FAİZ 109
V. TİCARET SİCİLİ 110
VI. TİCARİ İŞLETMEDE MERKEZ VE ŞUBE 111
VII. TİCARET UNVANI 112
VIII. İŞLETME ADI 113
IX. HAKSIZ REKABET 113
X. TİCARİ DEFTERLER 116
XI. TACİR YARDIMCILARI 117
VIII. Bölüm – Çözümlü Test Soruları 119
VIII. Bölüm – Test Sorularının Cevapları 121
VIII. Bölüm – II. Test Soruları 122

IX. BÖLÜM: KIYMETLİ EVRAK HUKUKU 127
I. Genel Açıklamalar 127
II. Kıymetli Evrakın Devir Şekilleri 127
III. Kambiyo Senetleri 128
IV. İlgili Tanımlar 128
V. Kambiyo Senedi Türleri 129
A. Poliçe 129
1. Poliçede Şekil Şartları 129
2. Beyaz Poliçe 131
3. Poliçede Kabul 131
4. Poliçenin Cirosu 132
5. Poliçede Aval 132
6. Poliçe Ödeme 133
7. Poliçede Kabul Etmeme ve ya Ödememe Hallerinde Başvurma Hakları 133
8. Protesto Çekilmesine Gerek Olmayan Haller 134
9. Zamanaşımı 134
B. Bono 134
1. Genel Açıklamalar 134
2. Bononun Şekil Şartları 135
C. Çek 136
1. Genel Açıklamalar 136
2. Çekin Şekil Şartları 136

3. Çekin İbraz Süreleri....137
4. Çekin Cirosu....138
5. Çekin Ödenmesi....138

X. BÖLÜM: TÜRK ANAYASA HUKUKU GENEL ESASLAR....139
I. TÜRK ANAYASAL GELİŞMELER....139
A. Sened-i İttifak (Birlik-Beraberlik Anlaşması)....139
B. Tanzimat Fermanı....140
C. Islahat Fermanı....141
D. Kanun-i Esasi....141
II. TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASALARI....142
A. 1921 Anayasası (I. Teşkilat-ı Esasiye)....142
B. 1924 Anayasası (II. Teşkilat-ı Esasiye)....143
C. 1961 Anayasası....144
D. 1982 Anayasası....145
X. Bölüm-Test Soruları....146

XI. BÖLÜM: TÜRK CEZA HUKUKU GENEL ESASLAR....149
I. TANIMLAR VE GENEL AÇIKLAMALAR....151
II. CEZA HUKUKUNUN KAYNAKLARI....152
A. Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar....153
III. HUKUKİ DEĞER VE SUÇUN UNSURLARI....155
A. Maddi Unsurlar....155
1. Fiil....156
2. Netice....156
3. Nedensellik Bağı....156
4. Fail....157
5. Suçun Konusu....157
6. Mağdur....157
B. Manevi Unsurlar....157
1. Kast....157
2. Taksir....158
IV. CEZA SORUMLULUĞUNU KALDIRAN / AZALTAN NEDENLER 159
A. Hukukuka Uygunluk Sebepleri....159
1. Görevin Yerine Getirilmesi....159
2. Meşru Savunma....160
3. Hakkın Kullanılması....160
4. İlgilinin Rızası....160
B. Kusurluluğu Etkileyen Sebepler....160
1. Hukuka Aykırı, Fakat Bağlayıcı Emrin Yerine Getirilmesi....161
2. Zorunluluk Hali....161
3. Hukuka Uygunluk Sebeplerinde Sınırın Aşılması....162

4. Cebir veya Tehdit 163
5. Haksız Tahrik 163
6. Hata 163
a. Suçun Maddi Unsurlarında Hata 163
b. Suçun Nitelikli Unsurlarında Hata 164
c. Hukuka Uygunluk Sebeplerinin Maddi Şartlarında Hata 164
d. Kusurluluğu Etkileyen Hata Halleri 164
7. Yaş Küçüklüğü 165
a. 12 Yaşından Küçük Çocukların Durumu 165
b. 12-15 Yaş Grubu Çocukların Durumu 165
c. 15-18 Yaş Grubu Çocukların Durumu 165
8. Akıl Hastalığı 166
a. Failin Algılama ve İrade Yeteneğinin Olmaması 166
b. İrade Yeteneği Azalmış Olması 166
9. Sağır ve Dilsizlik 166
10. Geçici Nedenler, Alkol ve Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma 166
V. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ 167
A. Teşebbüs 167
B. İştirak 168
C. İçtima 168
VI. SORUŞTURMA EVRESİ 169
VII. KOVUŞTURMA EVRESİ 170
VIII. KORUMA TEDBİRLERİ 171
A. Yakalama 172
1. Doğrudan Yakalama 172
2. Yakalama Emriyle Yakalama 172
B. Gözaltı 173
C. Tutuklama 173
D. Adli Kontrol 174
E. Arama 174
F. Elkoyma 174
G. Diğer Koruma Tedbirleri 174

XII. BÖLÜM: TÜRK İŞ HUKUKU–BİREYSEL 179
I. GENEL BİLGİLER 179
A. İş Hukuku Kavramı ve Tanımı 179
B. İş Hukukunun Doğuşu ve Gelişimi 180
1. Genel Olarak 180
2. Türkiye'de Gelişimi 180
C. İş Hukukuna Hâkim Olan İlkeler 181
1. İşçilerin Korunması İlkesi 181
2. İşçi Yararına Yorum İlkesi 181

D. İş Hukukunun Kaynakları....182
1. Genel Kaynakları....182
a. Anayasa....182
b. Kanun....182
c. Tüzük....182
d. Yönetmelik....183
e. Yargı Kararları ve Öğreti....183
2. Özel Kaynaklar....183
a. Toplu İş Sözleşmesi....183
b. İş Sözleşmesi....184
c. İşyeri İç Yönetmelikleri....184
3. Uluslararası Kaynaklar....184
II. BİREYSEL İŞ HUKUKU....184
A. Temel Kavramlar....184
1. İşçi....184
2. İşveren....185
3. İşyeri....185
4. İşveren Vekili....185
5. Alt İşveren....186
6. İşyerini Bildirme Yükümlülüğü....186
7. İşyerinin Devri....187
B. İş Kanunun Uygulama Alanı....187
1. Genel Olarak....187
2. İş Kanunun Uygulanamayacağı İş ve İş İlişkileri....187
C. İş Sözleşmesi....188
1. Tanımı ve Unsurları....188
2. İş Sözleşmesinin Türleri....188
a. Sürekli Süreksiz İş Sözleşmesi....188
b. Belirli Süreli-Belirsiz Süreli İş Sözleşmeleri....188
c. Kısmı Süreli-Tam Süreli İş Sözleşmesi....189
d. Çağrı Üzerine Çalışmaya İlişkin Sözleşme....189
e. Deneme Süreli İş Sözleşmesi....189
f. Takım Sözleşmesiyle Oluşturulan İş sözleşmeleri....190
3. İş Sözleşmesinden Doğan Borçlar....190
a. İşçinin Borçları....190
b. İşverenin Borçları....191
4. İş Sözleşmesinde Şekil....192
5. İş Sözleşmesini Yapma Ehliyeti ve Sınırları....193
D. İş Sözleşmesinin Sona Ermesi....194
1. Fesih Dışında Sona Erme Halleri....194
2. Fesih İle Sona Erme Halleri....194
a. Bildirimli fesih....194
b. Bildirimsiz Fesih....195
E. İş Sözleşmesinin Sona Ermesinin Hukuki Sonuçları....198
1. İşçiye Çalışma Belgesinin Verilmesi....198

2. İşçiden İbraname Alınması 198
3. Kıdem Tazminatı 198
a. Kanunda belirtilen esaslardan birine dayanarak fesih edilmelidir. 198
b. Asgari Bir Süre Çalışma Zorunluluğu Vardır. 199
F. ÇALIŞMA VE DİNLENME SÜRELERİ 199
1. Çalışma Süreleri 199
a. Haftalık Çalışma Süreleri 199
b. Fazla Çalışma 199
c. Denkleştirilmiş İş Süreleri (İK 63/II) 200
d. Telafi Çalışması (İK, .64) 200
e. Çalışma Süresinden Sayılan Haller (İK, m. 66) 200
f. Gece Çalışma Süreleri (İK, m. 69) 201
2. Dinlenme Süreleri 201
a. Ara Dinlenmesi (İK, m.68) 201
b. Hafta Tatili 202
c. Ulusal Bayram ve Genel Tatiller 203
d. Yıllık İzin 203
XII. Bölüm – Test Soruları 204

XIII. BÖLÜM: TÜRK İŞ HUKUKU - TOPLU 209
I. SENDİKALAR HUKUKU 209
A. Sendika Kavramı 209
B. Sendika Hakkı ve Güvencesi 209
C. Sendika Özgürlüğü 210
D. Sendika ve Konfederasyonların Kuruluşu 210
1. Kuruluşu 210
2. Üyelik 212
E. Sendikanın Organları ve Görevleri 213
F. Üyeliğin Sona Ermesi 214
G. Sendika Üyeliği Güvenceleri 215
H. Sendikanın Sona Ermesi 216
II. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ HUKUKU 217
A. Toplu İş Sözleşmesi Kavramı 217
B. TİS'in Tarafları, Şekli ve Süresi 218
C. TİS'in Yapılması 218
D. Toplu İş Uyuşmazlıklarının Çözümü 220
E. Grev 221
F. Lokavt 221
G. Grev ve Lokavt Yasakları Ve Erteleme 221
H. Grev Oylaması Ve Sonucu 222
I. Grev ve Lokavtın Başlaması 222
İ. Grev Ve Lokavtın Sonuçları 223

Çözümsüz Testlerin Cevapları 227
I. BÖLÜM II. TEST 227
II. BÖLÜM II. TEST 227
IV. BÖLÜM TEST 227
VII. BÖLÜM-TEST 227
IX. BÖLÜM – II.TEST 227
X. BÖLÜM – TEST 227
XII. BÖLÜM– TEST 228

KAYNAKÇA 229

KAYNAKÇA

AKYİĞİT, Ercan, **İş Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

ARKAN, Sabih, **Ticari İşletme Hukuku,** 7. Bası, Ankara, 2004.

AYDOS, Oğuz Sadık, **Medeni Hukuk Ders Notları,** Ankara, 2005.

ATAY, Ender Ethem, **İdare Hukuku,** Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

BATTAL, Ahmet, **Hukukun Temel Kavramları,** Gazi Kitabevi, Ankara, 2001.

BİLGE, Necip, **Hukuk Başlangıcı,** 22. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

DEMİRCİOĞLU/CENTEL, **İş Hukuku**, Yenilenmiş 9. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2003.

GÖZLER, Kemal, **Hukuka Giriş,** 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2008.

GÖZLER, Kemal, **Genel Hukuk Bilgisi,** 6. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2007.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları,** 9. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1995.

HAKERİ, Hakan, ÜNVER, Yener, **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler,** Ankara, 2007.

İMRE, Zahit, ERMAN, Hasan, **Miras Hukuku,** 5. Bası, Der Yayınları, İstanbul, 2004.

KARAPINAR, M.Akif, **Pratik Anayasa,** Yetenek Yayınları, Ankara, 2009.

KURTARAN, Onur, **KPSS Genel Kültür,** Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, Ankara, (tarih yok).

MOLLAMAHMUTOĞLU, Hamdi, **İş Hukuku,** 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

ÖZGENÇ, İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,** 6. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

ÖZSUNAY, Ergun, **Medeni Hukuka Giriş,** 4. Bası, Güryay Matbaası, İstanbul, 1981.

ÖZEN, İrfan, **Hukuka Giriş Soru Bankası,** AOF Merkezi Yayınları, İstanbul, 2008.

ÖZTAN, Bilge, **Medeni Hukukun Temel Kavramları,** 17. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

REİSOĞLU, Safa, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler,** 17. Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2005.

SÜMER, Haluk Hadi, **İş Hukuku**, 11. Bası, Mimoza Basım Yayım Dağıtım, Konya, 2005.

ŞAHİN, Cumhur**, Ceza Muhakemesi Hukuku** -I-, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.

YILDIRIM, S. Mehmet, **Dönüşüm KPSS A Hukuk,** Savaş Yayınları, Ankara, 2010.

KATIHAL FİZİĞİ

Prof. Dr. Fevzi Köksal
Doç. Dr. Rahmi Köseoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1037
Fen Bilimleri No.: 103
ISBN : 978-605-320-186-1
© 1. Basım, Eylül 2015

KATIHAL FİZİĞİ
Prof. Dr. Fevzi Köksal - Doç. Dr. Rahmi Köseoğlu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cad. Alibey İşhanı No 99/11 Ankara Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Köksal, Fevzi., Köseoğlu, Rahmi.
Katıhal Fiziği / Fevzi Köksal - Rahmi Köseoğlu
1.Basım, XII+376s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-186-1
1. Katıhal Fiziği 2. Kristal Yapılar 3. Üstün İletkenler 4. Nanoyapılar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Bu Kitap, Fen Fakülteleri ve Eğitim Fakülteleri Fizik, Kimya Bölümleri ve Mühendislik Fakülteleri Malzeme Bilimleri Bölümlerinde ders kitabı oluşturmak için yazılmıştır. Kitap, ülkemizde Türkçe yazılmış ders kitabı ve kaynak bulunmaması nedeniyle düşünülmüştür. Bütün çalışmalarımızı katılarla yapmış ve bir de katıhal fiziği kitabı Türkçeye çevirdiğimizden bu kitabı yazmayı ele almak zevkli olmuştur. Yazarken, kaynaklarda da belirttiğimiz üzere, birçok eseri inceledik. Dolayısıyla, Katıhal fiziği konularını hemen hemen işledik. Artık bugün bu konular, çoğu insanlar için bilinir ve tartışılır olmuştur. Ayrıca, katıhal fiziği ileride teknolojinin tamamen değişmesine ve başka bir dünyada yaşamamıza da neden olacak görünüyor. Kuşkusuz, kitapta bu konular kısa da olsa işlenmiştir. Katıhal Fiziği, 1960 lı yıllarda Atom Fiziğinin içinde işleniyordu, bugün ise kitabı yazarken en büyük problem, sayfa sayısının fazla olmamasıdır, böylece öğrenciler kitabı görünce çok kalın olduğu duygusuna kapılmalarını önlemek düşüncesi olmuştur. Bu nedenle olabildiğince özet tutulan herbir konuda kitapta yeterince alıştırmalar da vardır ve alıştırmaların çözümleri kitabın sonunda verilmiştir.

Kitabı yazarken, devamlı desteklerinden ötürü, ben F. K., eşim Sebahat hoca hanıma teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: KRİSTALLERDE ATOMLAR 1
1.1 Katıhal 1
1.1.1 Kristal Katılar 1
1.1.2 Çoklu Kristal Katılar 2
1.1.3 Kristal Olmayan (Amorf) Katılar 2
1.2 Kristallerde Periyodiklik 2
1.2.1 Uzay Örgüsü ve Öteleme Vektörleri 2
1.2.2 Baz (Kaide) ve Kristal Yapı 3
1.2.3 Birim Hücre 3
1.3 Simetri Elemanları 4
1.4 Bravais Örgüleri 4
1.5 Miller İndisleri 5
1.6 Bazı Basit ve Yaygın Kristal Yapıları 8
1.6.1 Basit Kübik Yapı 9
1.6.2 Cisim Merkezli Kübik Yapı 9
1.7 Sıkı Paketli Yapılar 9
1.7.1 Hegzagonal Sıkı Paket Yapılar 10
1.7.2 Yüzey Merkezli Kübik Yapı 10
1.8 Atomik Bağlanma 11
1.8.1 İyonik Bağlanma 13
1.8.2 Değerlik Bağlanması 15
1.8.3 Metalik bağlanma 20
1.8.4 Hidrojen Bağı 22
1.8.5 van der Waals Bağı 22
Örnek Alıştırmalar ve Çözümleri 24
Alıştırmalar 28

Bölüm 2: KRİSTAL YAPILARIN BELİRLENMESİ VE KRİSTALLERİN MEKANİK ÖZELLİKLERİ 30
2. Kristal Yapılarının Belirlenmesi 30
2.1 X-Işınları Kırınımı 30
2.1.1 Bragg Kuramı 30
2.1.2 Örgü Düzlemleri ve Miller İndisleri 31
2.1.3 Genel Kırınım Kuramı 32
2.1.4 Ters Örgü 34
2.1.5 Ters Örgünün Anlamı 35
2.1.6 Periyodik Yapılardan X-Işını Kırınımı 37
2.1.7 Ewald Yapısı 37
2.1.8 Bragg ve Laue Kuramları Arasındaki Bağıntı 38
2.2 Mekaniksel Özellikler 39
2.2.1 Esneklik Bozulması 40
2.2.2 Makroskopik Resim ve Poisson Oranı 40
2.2.3 Mikroskopik Resim 42
2.3 Plâstik Bozulma 44
2.3.1 Bel Verme Zorunun Hesabı 45
2.3.2 Nokta Kusurları ve Diziliş Bozulması (Dislokasyon) Kusurları 46
2.3.2(a) Schottky Kusurları Sayısı 48
2.3.2(b) Frenkel Kusurlarının Sayısı 49
2.3.2(c) Çizgisel Bozulmalar (Dislokasyonlar) 50
2.3.3 Plâstik Bozulmada Bozuklukların Rolü 50
2.4 Yarılma 52
2.5 X-Işınları 52
2.5.1 X-Işınlarının Üretilmesi 53
2.5.2 Moseley Yasası 55
Örnek Alıştırmalar ve Çözümleri 56
Alıştırmalar 65

Bölüm 3: ÖRGÜLERİN SICAKLIKSAL ÖZELLİKLERİ 67
3.1 Basit Harmonik Hareket ve Örgü Titreşimleri 67
3.1.1 Birim Hücrede Tek Atom Bulunan Sonsuz Zincir Kristal 68
3.1.2 Birinci Brillouin Bölgesi 70
3.1.3 Birim Hacimde İki Atom Olması Durumu 71
3.1.4 Atomların Sonlu Zinciri 72
3.1.5 Kuantumlanmış Titreşimler (Fononlar) 73
3.1.6 Üç Boyutlu Duruma Genelleme 75
3.1.6.1 Esneklik Sabitlerinden Titreşim Frekanslarının Hesabı 76
3.2 Örgünün Isı Sığası 77
3.2.1 Klâsik Kuram ve Deneysel Sonuçlar 77
3.2.2 Isı Sığasının Einstein Modeli 78

3.2.3 Isı Sığasının Debye Modeli ... 80
3.3 Katıların Sıcaklık İletkenliği ... 84
3.3.1 Fononlarla Sıcaklık İletimi ... 86
3.3.2 Elektronlarla Sıcaklık İletimi ... 88
3.4 Sıcaklıkla Genleşme ... 89
3.5 Değişik Şekillere Evre Geçişleri ve Erime ... 90
Örnek Alıştırmalar ve Çözümleri ... 92
Alıştırmalar ... 101

Bölüm 4: KATILARIN ELEKTRONİK ÖZELLİKLERİ VE ENERJİ BANDLARI ... 103
4.1 Drude Modelinin Varsayımları ... 103
4.2.1 Drude Modeli ve Doğru Akım İletkenliği ... 104
4.2.2 Drude Modeli ve Hall Olayı ... 105
4.2.3 Metallerin Optiksel Yansıtması ... 106
4.2.4 Wiedemann-Franz Yasası ... 108
4.3 Drude Modelinin Kusurları ... 109
4.4 Elektronik Özelliklerin Kuantum Mekaniksel incelenmesi ... 110
4.4.1 Elektronik Isı Sığası ... 115
4.4.2 Wiedemann-Franz Yasası (Lorentz Sayısı) ... 117
4.4.3 Metallerde Elektronların Ekranlanması ... 117
4.4.4 Metallerin Öz Dirençleri ... 118
4.4.5 Termoiyonik Yayınlama ... 119
4.5 Band Kuramı ... 120
4.5.1 Bloch Teoremi ... 121
4.5.2 Kronig-Penney Modeli ... 122
4.5.3 Brillouin Bölgesinin Oluşturulması ... 127
4.5.3.1 Tek Boyutta Brillouin Bölgesi ... 127
4.5.3.2 İki Boyutta Brillouin Bölgesi ... 128
4.5.3.3 Üç Boyutta Brillouin Bölgesi ... 130
4.6 Genişletilmiş, İndirgenmiş ve Periyodik Bölgeler ... 131
4.6.1 Genişletilmiş Bölge Şeması ... 131
4.6.2 İndirgenmiş Bölge Şeması ... 132
4.6.3 Periyodik Bölge Şeması ... 134
4.7 Elektronun Etkin Kütlesi ... 134
Örnek Alıştırmalar ve Çözümleri ... 136
Alıştırmalar ... 146

Bölüm 5: MADDELERİN YARIİLETKEN ÖZELLİKLERİ VE YARIİLETKEN AYGITLAR ... 149
5.1 Kendiliğinden Yarıiletken ... 150
5.1.1 Taşıyıcı Yoğunluğunun Sıcaklığa Bağlılığı ... 153

5.2 Katkılı Yarıiletkenler 157
5.2.1 *n* ve *p* tipi Katkılama 158
5.2.2 Taşıyıcı Yoğunluğu 160
5.3 Yarıiletkenlerin İletkenliği 162
5.4 Yarıiletken Aygıtlar 163
5.4.1 *pn* Eklemi (Diyod) 163
5.4.2 Metal-Metal Eklemi 167
5.4.3 Metal-Yarıiletken Eklemi 169
5.4.3.1 Doğrultucu Temaslar 169
5.4.3.2 Ohmik Temaslar 171
5.4.3.3 Transistörler 172
5.4.3.4 Işık Yayan Diyod ve Işık Algılayıcı 174
Örnek Alıştırmalar ve Çözümleri 175
Alıştırmalar 183

Bölüm 6: MATERYALLERİN DİELEKTRİK-YALITKANLIK ÖZELLİKLERİ 186
6.1 Dipol Moment ve Makroskopik Tanım 186
6.1.1 Bir Elektrik Dipolünün Elektrik Alanı 189
6.1.2 Bir Atomun Yerinde Yersel Elektrik Alanı 190
6.1.2.1 Kutuplanmayı Yıkıcı (Depolarizasyon) Alan, E_1 191
6.1.2.2 Lorentz Alanı, E_2 191
6.1.2.3 Boşluk İçindeki Dipollerin Alanı, E_3 192
6.1.2.4 Dielektrik Sabiti ve Ölçülmesi 193
6.2 Mikroskopik Kutuplanma 194
6.2.1 Mikroskopik Kutuplanabilirlik 196
6.2.2 Elektronik Kutuplanabilirlik 197
6.2.3 Elektronik Kutuplanmanın Klâsik Kuramı 198
6.2.4 İyonik Kutuplanabilirlik 199
6.2.5 Dipolar Kutuplanabilirlik 199
6.3 Dielektriklerde Safsızlıklar 202
6.4 Dielektrik Sabitinin Frekansa Bağlılığı 202
6.5 Piezo ve Piro Elektrik Materyaller 207
6.6 Ferroelektrik Materyaller 208
6.7 Ferroelektrik Domain (Bölge) 211
6.8 Antiferroelektriklik ve Ferrielektriklik 212
Örnek Alıştırmalar ve Çözümleri 213
Alıştırmalar 219

Bölüm 7: MATERYALLERİN OPTİKSEL ÖZELLİKLERİ 221
7.1 Temel Soğurma 221
7.1.1 Eksiton Soğurulması 222
7.1.2 Serbest Taşıyıcı Soğurması 222

7.2 Fotoiletkenlik ... 222
7.3 Fotoelektrik Olay ... 224
7.4 Fotovoltaik Olay ... 226
7.5 Fotolüminesans ... 227
7.6 Renk Merkezleri ve Çeşitleri ... 227
7.6.1 Elektronik Merkezler (*F* Merkezi) ... 228
7.6.2 Delik Merkezleri (*V* Merkezi) ... 229
7.6.3 Başka Renklenmeler ve Işınlama ... 229
7.7 Mazer ve Lazer ... 230
7.7.1 Soğurma ve Yayınlama ... 230
7.7.2 Nüfus Terslenmesi ... 232
7.7.3 Mazer ... 233
7.7.4 Lazer ... 234
Alıştırmalar ... 236

Bölüm 8: MATERYALLERİN MANYETİK ÖZELLİKLERİ ... 237
8.1 Bir Maddenin Manyetik Alana Yanıtı ... 237
8.2 Manyetik Maddelerin Sınıflandırılması ... 238
8.3 Mıknatıslanmanın Atomik Kuramı ... 240
8.3.1 Baş Kuantum Sayısı, n ... 241
8.3.2 Yörüngesel Kuantum Sayısı, l ... 241
8.3.3 Manyetik Kuantum Sayısı, m_l ... 241
8.3.4 Manyetik Spin Kuantum Sayısı, m_s ... 242
8.4 Devamlı Manyetik Dipol Momentlerin Çıkış Noktası ... 243
8.4.1 Elektronların Yörünge Manyetik Momenti ... 243
8.4.2 Elektronların Spin Manyetik Momenti ... 243
8.4.3 Çekirdeğin Manyetik Momenti ... 246
8.5 Diamanyetizma İçin Klâsik Langevin Kuramı ... 246
8.5.1 Paramanyetizmanın Kaynakları ... 249
8.5.2 Paramanyetizmanın Klâsik Langevin Kuramı ... 249
8.5.3 Paramanyetizmanın Temel Kuantum Kuramı ... 250
8.5.4 Serbest Elektronların Paramanyetizması Pauli Paramanyetizması. 255
8.6 Ferromanyetizma, Weiss Moleküler Alanı ... 257
8.6.1 Weiss Moleküler Değiş-Tokuş Alanı ... 259
8.6.2 Ferromanyetik Durumun Orijini ... 262
8.6.3 Ferromanyetik Domainler (Bölgeler) ... 263
8.6.4 Domain Kuramı ... 265
8.7 Antiferromanyetizma ... 267
8.8 Ferrimanyetizma-Ferritler ve Garnetler ... 268
Örnek Alıştırmalar ve Çözümleri ... 269
Alıştırmalar ... 276

Bölüm 9: ÜSTÜN İLETKENLİK 278
9.1 Giriş 278
9.2 Üstün İletkenlerin Kaynakları 278
9.3 Üstün İletkenliklerin Manyetik Alana Cevabı 279
9.4 Meissner Olayı 280
9.5 Üstün İletkene Geçişlerin Termodinamiği 282
9.5.1 Serbest Enerji 282
9.5.2 Entropi Farkı 284
9.5.3 Öz Isı 285
9.6 Enerji Aralığının Orijini 286
9.7 Üstün İletkenliğe İzotop Etkisi 286
9.8 Üstün İletkenlik İçin Kuramsal Görüşler 287
9.8.1 Makroskopik Kuram 287
9.8.2 Mikroskopik BCS kuramı 289
9.8.3 Enerji Aralığı Δ nın Deneysel Olarak Algılanması 295
9.8.4 Cooper Çifti ve BCS Taban Durumu 296
9.8.5 Akı Kuantumlanması (Üstün İletken Durumun Koherent Dalga Fonksiyonu) 298
9.8.6 Normal Tünelleme ve Josephson Olayı 299
9.8.7 Yüksek Sıcaklık Üstün İletkenliği 302
Örnek Alıştırmalar ve Çözümleri 303
Alıştırmalar 307

Bölüm 10: KÜÇÜK YAPILAR (NANOYAPILAR) 309
10.1 Kuantum Sınırlaması 310
10.2 Yüzeyler ve Arayüzeyler 313
10.3 Nano Ölçekte Mıknatıslanma 314
10.4 Düşük-Boyutlu Nanoyapılar 315
10.4.1 3 Boyuttan 0 Boyutlu Nanoyapılara Gidiş 316
10.4.2 Enerji Dağılım Fonksiyonları 317
10.4.3 Durumların Yoğunluğu 319
10.4.4 Durumların $3B, 2B, 1B, 0B$ Yoğunluk Fonksiyonları 321
10.4.5 Düşük Boyutlu Sistemlerde Elektron Taşınma Özellikleri 323
10.4.6 İki Boyutlu Elektron Taşınımı 323
10.4.7 Bir Boyutlu Elektron Taşınımı 325
10.4.8 0 Boyutlu Elektron Taşınımı 326
Örnek Alıştırmalar ve Çözümleri 328

ALIŞTIRMALARIN ÇÖZÜMLERİ 332

EKLER 360
E.0 Katıların yüzeylerini araştırma teknikleri 360
E.1 Uzunluk, kütle ve kuvvet 361
E.2 Zaman, basınç 361

E.3 Enerji ve sıcaklık 361
E.4 Elektromanyetizma 361
E.5 Sabitler 362
E.6 Bazı yararlı materyal özellikleri 362
E.7 Bazı yararlı matematik 362
E.8 Temel sabitler 363
E.9 Enerji dönüşüm çarpanları 364
E.10 Relâtif izotopik kütleler 364
E.11 Yararlı formüller 364
E.12 Yapılmış ticari bazı nanoparçacıklar 369
E.13 Nanoparçacıkların belirlenmesinde kullanılan aygıtlar 369

KAYNAKLAR 371

DİZİN 372

ÖZGEÇMİŞ 376

KAYNAKLAR

1. Katıhal Fiziği, Şakir Aydoğan
2. Solid State Physics, P. Hofmann
3. Solid State Physics, M. A. Wahab
4. Katıların Fiziği, Y. Kemal Yoğurtçu
5. Solid State and Semiconductor Physics, J. P. McKelvey
6. Solid State Physics, J. R. Hook and H. E. Hall (Çeviri, F. Köksal)
7. Solid State Physics,, P. Puhuja
8. Katıhal Fiziği, Mustafa Dikici
9. Nanobilim ve Nanoteknoloji, Fevzi Köksal ve Rahmi Köseoğlu
10. Nanotechnology, B. Roger, S. Pennathur, J. Adams
11. Molecular Quantum Mechanics, Peter Atkins and Ronald Friedman

KURUMSAL YÖNETİM VE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ

Doç.Dr. İdil Özlem Koç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1288
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 32
ISBN : 978-605-320-193-9
© 1. Basım, Eylül 2015

KURUMSAL YÖNETİM VE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ
Doç.Dr. İdil Özlem Koç

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yurdakul, Halim.
Krumsal Yönetim ve Sigortacılık Sektörü/ *İdil Özlem Koç*
1. Basım, XIV+269 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-193-9
1. Kurumsal Yönetim 2. Sigortacılık Sektörü 3. Performans Ölçme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM: KURUMSAL YÖNETİM KAVRAMI VE GELİŞİMİ 5

1.1. Kurumsal Yönetim İlkelerine Doğru 5
1.2. OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri (2004) 8
1.3. OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri Taslağı (2015) 9
1.4. Sarbanes-Oxley (SOX) Kanunu 12
1.5. Dodd-Frank Kanunu 14
1.6. Diğer Kuruluşlar Tarafından Yayınlanan Kurumsal Yönetim İlkeleri 17
1.7. Kurumsal Yönetim Tanımı 18
1.8. Kurumsal Yönetimin Esasları 21
1.9. Kurumsal Yönetimin Amaçları 23
1.10. Kurumsal Yönetimin Faydaları 24
1.11. Kurumsal Yönetim ve Kurumsal Sürdürülebilirlik 26
1.11.1. Sürdürülebilir Kalkınma 29
1.11.2. Etik Yatırım 30
1.11.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) 31
1.11.4. BİST Sürdürülebilirlik Endeksi 36

2. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE KURUMSAL YÖNETİM 39

2.1. 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na Kadar Olan Dönemde Kurumsal Yönetim Düzenlemeleri 39
2.2. 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda Kurumsal Yönetim 43
2.3. Kurumsal Yönetim Tebliği (03.01.2014) 45
2.3.1. Pay Sahipleri 46
2.3.2. Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık 51
2.3.3 Menfaat Sahipleri 52
2.3.4. Yönetim Kurulu 54
2.4. 6102 Sayılı TTK'de Kurumsal Yönetim 62
2.4.1. TTK'nin Kurumsal Yönetime Dair Yönetim Kurulu Düzenlemeleri 64
2.4.2. TTK'nin Kurumsal Yönetime Dair Pay Sahipleri ile İlgili Düzenlemeleri 66
2.4.3. TTK'nin Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık Düzenlemeleri 69

3. BÖLÜM: KURUMSAL YÖNETİME TEORİK AÇIDAN BAKIŞ 73

3.1. Vekâlet Teorisi (Agency Theory) 73
3.1.1. Vekâlet Maliyetleri 77
3.2. Temsil Teorisi (Stewardship Theory) 79
3.2.1. Vekâlet ve Temsil Teorilerinde CEO ve Yönetim Kurulu Başkanı Ayrımı ...81
3.2.2. Vekâlet Teorisi mi Temsil Teorisi mi? 84
3.3. Paydaş Teorisi (Stakeholder Theory) 85
3.3.1. Paydaş Kavramı 86
3.3.2. Paydaşların Sınıflaması 88
3.3.3. Yöneticilerin Paydaş Teorisine Bakışı 90

4. BÖLÜM: SİGORTACILIK SEKTÖRÜ 95

4.1. Sigorta Kavramı 95
4.2. Sigortacılık Sektörünün Genel Özellikleri 96
4.3. Sigortanın İşlevleri ve Yararları 99
4.3.1. Sigortanın Güvence ve Riziko Yönetimi İşlevi 99
4.3.2. Sigortanın Ekonomik İşlevi 100
4.4. Risk Kavramı ve Sigortacılık Sektörü Riskleri 101
4.5. Sigortacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği –Solvency II 107
4.5.1. Solvency II- Kurumsal Yönetim Düzenlemeleri 109
4.5.2. Solvency II- Kamuyu Aydınlatma Düzenlemeleri 111
4.5.3. Türkiye'de Solvency II 111

5. BÖLÜM: SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDE KURUMSAL YÖNETİM 115

5.1. Kurumsal Yönetimin Sektör İçin Önemi 115
5.2. Sigortacılık Sektöründe Kurumsal Yönetime Dair Konular 117
5.2.1.Yönetim Kurulu 118
5.2.1.1. Tekli-İkili Organizasyon Yapısı 118
5.2.1.2. Yönetim Kurulunun Görevleri 120
5.2.1.3. Yönetim Kurulu Başkanı ve CEO/Genel Müdür Ayrımı 122
5.2.1.4. Bağımsız Yönetim Kurulu Üyeleri 123
5.2.1.5. İyi Kurumsal Yönetim İçin Yönetim Kurulu Özellikleri 124
5.2.2. Sigorta Şirketlerinde Yönetim Kurulu 127
5.2.3. Risk Yönetimi 129
5.2.3.1. Geleneksel Risk Yönetiminden Kurumsal Risk Yönetimine Doğru 131
5.2.3.2. Kurumsal Risk Yönetim (KRY) Süreci 135
5.2.4. Sigorta Şirketlerinde Risk Yönetimi 144
5.2.4.1. Etkin Risk Yönetimi Sorumluları ve Riskin Erken Saptanması Komitesi 146
5.2.5. İç Denetim 150
5.2.5.1. İç Denetimdeki Değişimler 153
5.2.5.2. İç Denetim ve Denetimden Sorumlu Komite 156
5.2.6. Sigorta Şirketlerinde İç Denetim 157

5.2.6.1. İç Denetim Sorumluları 158
5.2.7. İç Kontrol 160
5.2.7.1. İç Kontrolün Gelişimi 161
5.2.7.2. COSO İç Kontrol Modeli 164
5.2.7.3. COSO İç Kontrol Modelinin Bileşenleri 168
5.2.8. Sigorta Şirketlerinde İç Kontrol 169
5.2.8.1 İç Kontrol Sorumluları 171
5.2.9. Risk Yönetimi, İç Kontrol, İç Denetim ve Kurumsal Yönetim 172
5.2.10. Bağımsız Denetim 177
5.2.11. Sigorta Şirketlerinde Bağımsız Denetim 179
5.2.12. Sigorta Şirketlerinde Çıkar Çatışması 180
5.2.13. Sigorta Şirketlerinde Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık 182

6. BÖLÜM: KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ İLE HALKA AÇIK SİGORTA ŞİRKETLERİNİN PERFORMANSLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 185

6.1. Araştırmanın Amacı 186
6.2. Kurumsal Yönetim - Şirket Performansı İlişkisini İnceleyen Çalışmalar 187
6.3. Araştırmanın Veri Seti 218
6.4. Araştırmanın Yöntemi 219
6.5. Analiz Sonuçları 221
6.6. Oluşturulan Modellerin Değerlendirilmesi 224

SONUÇ..... 229

KAYNAKÇA 233

EKLER 251

EK 1: ZORUNLU OLMAYAN KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ 251
EK 2: KÜRESEL İLKELER 259

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR VE SÜRELİ YAYINLAR

ACAR, Durmuş/ AKTÜRK, Ahmet /COŞKUN, Ahmet, "Gönüllüden Zorunlu Bağımsız Denetime Geçişin Aile İşletmelerinde Kurumsal Yönetime Etkileri", Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı.34, 2012, ss. 115-124, http:// birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ ckfinder/userfiles/17/ files/DRERG_/34/115-125.pdf.

ACAR, Onur, *Avrupa Birliği Solvency II Projesi,* TSRB, 2007.

ACHCHUTHAN S.,/. KAJANANTHAN, R, "Corporate Governance Practices and Firm Performance: Evidence Fron Sri Lanka", European Journal of Business and Management, vol.5, no.1, 2013, pp.19-26.

AKSOY, Mehmet Ali, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/17_1-2_3.pdf (02.11.2014).

AKTAN, Coşkun Can/ BÖRÜ, Deniz, "Kurumsal Sosyal Sorumluluk", ed: Coşkun Can Aktan, Kurumsal *Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*, , İGİAD Yayınları:4, İstanbul, 2007

AKTAN, Coşkun Can, http://www.canaktan.org/yonetim/kurumsal-yonetim/ aktan- kurumsal.pdf

AKYEL, Recai, "Türkiye'de İç Kontrol Kavramı, Unsurları ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi", Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi, cilt.17, sayı.1, 2010

ALBAYRAK Ali Sait/ EROĞLU ,Abdullah vd., *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ed.Şeref Kalaycı, Asil yayın Dağıtım, Ankara, 2010

ALMAJALİ, Amail Yassin/ALAMRO Sameer Ahmed, AL-SOUB Yahya Zakarea, "Factors Affecting The Financial Performance of Jordanian Insurance Companies Listed at Amman Stock Exchange", Journal of Management Research, vol.4, no.2, 2014, pp.266-289.

ALP, Ali, KILIÇ, Saim, *Kurumsal Yönetim Nasıl Yönetilmeli?,* Doğan Kitap, İstanbul, 2014

ALTINTAŞ, Ahmet/YAŞAR, Ahmet ve diğerleri, *Risk Yönetimi ve Sigortacılık*, Gazi Kitabevi, Ankara, der: Kırkbeşoğlu, Erdem, 2014

AMBA, Sekhar Muni, "Corporate Governance and Firms'Financial Performance", Journal of Academic and Business Ethics, [ty.], http://www.www.aabri.com/manuscripts/131587.pdf

ARMUTLULU, İsmail Hakkı, *Sayısal Yöntemler I İşletmelerde Uygulamalı İstatistik*, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2000

ASLAN, Işılda, Kurumsal Risk Yönetimi, 2008, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, http://www.ferma.eu/app/uploads/2011/10/a-structured- approach-to-erm.pdf

AVCIOĞLU, Şule, http://tsb.org.tr/solvency-ii-semineri.aspx?pageID=822

AYGÜN, İç Süleyman, "Genel Müdürün Aynı zamanda Yönetim Kurulu Üyesi Olması Firma Performansını Etkiler mi?", MUFAD, Muhasebe ve Finansman Dergisi, sayı.47, 2010, ss.192-201.

AYSAN, Mustafa, *Kurumsal Yönetim ve Risk*, Elit Ofset, İstanbul, 2007

AZEEM, Muhammad/ HASSA, Masoodul/ KOUSER, Rehana, "Impact of Quality Corporate Governance on Firm Performance: A Ten Year Perspective", Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences, vol.7, no.3, 2013, ss.656-670

BALASUBRAMANİAN N./ BLACK Bernard S. / KHANNA,Vikramaditya "The Relation Between Firm-Level Corporate Governance and Market Value: A Case Study of India", Emerging Market Review, vol.11,issıe.4, 2010, pp.319-340, http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1566014110000270 (02.12.2014).

BAYRAKDAROĞLU, Ali / ERSOY, Ersan/ CİTAK, Levent, "Is There a Relationship Between Corporate Governance and Valu-based Financial Performance Measures? A Stusy of Turkey as an Emerging Market", Asia-Pasific Journal of Financial Studies, no.41, 2013, pp.224-239.

BAYRAM, Nuran, Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi, Ezgi kitabevi, Bursa,2004, s.118.

BEİNER, Stefan/ DROBETZ, Wolfgang/ SCHMİD, Markus M./ ZİMMERMANN, Heinz, "An Integrated Framework of Corporate Governance and Firm Valuation", European Financial Management, vol:12, no:2, 2006, pp.249-283.

BERK, Niyazi/ BERK, Cem, "Yükümlülük Karşılama Yeterliliği ve Riske Maruz Değerin Belirlenmesi", Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi, cilt XXIVX, s. II, 2010, ss. 251-273

BERLE, JR A. Adolf/ MEANS C. Gardiner, *The Modern Corporation and Private Property***,** The Macmillan Company, USA, 1933.

BERTHELOT, Sylvie/ FRANCOEUR Claude , LABELLE Real , " Corporate Governance Mechanisms, Accounting Results and Stock valuation in Canada" , International Journal of Managerial Finance, vol.8, issue.4, pp.332-343

BHAGAT, Sanjai / BOLTON, Brian, "Corporate Governance and Firm Performance", Journa lof Corporate Finance, Vol.14, ıssue:3, 2008,pp.257-273, www.elsevier.com/locate/jcorpfin.

BİANCO, Magda/ CASAVOLA, Paola, "Italian CorporateGovernance: Effects on Finacial Structure and Firm Performance", European Economic Review, no.43,1999, pp.1057-1069.

BOHREN, Oyvind/ ODEGAARD Bernt Arne, "Governance and Performance Revisited", Social Science Research Network, 2005,http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm? (02.12.2014)

BOLAK, Mehmet, *Risk ve Yönetimi*, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2004

BORSA İSTANBUL, "Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi", 2014, http://www.borsaistanbul.com/data/kilavuzlar/surdurulebilirlik-rehberi.pdf (09.03.2015)

BOUBAKRİ, Narjess/ COSSET, Jean-Claude/ GUEDHAMİ, Omrane, "Privatization, Corporate Governance and Economic Environment: Firm Level Evidence From Asia", Pasific-Basin Finance Journal, vol.12, issue. 1, 2004, pp.65-90.

BOZEC, Yves/ BOZEC Richard / DIA, Mohamed , "Overall Governance, Firm Value and Deviation From One Share: One Vote Principle", International Journal of Managerial Finance, vol. 6, iss: 4, 2010, pp.305-328

BROWN Lawrence D./ CAYLOR Marcus L., "Corporate Governance and Firm Valuation", Journal of Accounting and Public Policy, vol. 25, Issue.:4, 2006, pp.409-434, http://www.sciencedirect.com/science/article /pii /S0278425406000482

BROWN Lawrence D./ CAYLOR Marcus L., " Governance and Firm Operating Performance", Rev Quant Finan Acc, no.32, 2009, pp.129-144.

BROWN, Philip/ BEEKES, Wendy/ VERHOEVEN, Peter, "Corporate Governance, Accounting and Finance: A Review", Accounting and Finance, vol.51, 2011, pp.96-172

BOYACIOĞLU, Melek Acar, " Operasyonel Risk ve Yönetimi", Bankacılar Dergisi, sayı:43, 2002

BOZKURT, Cevdet, "Risk, Kurumsal Risk Yönetimi ve İç Denetim", Kamu İç Denetçileri Derneği, Denetişim, 2010/4 , s.24, http://kidder.org.tr/wp-content/uploads/denetisim/4.% 20SAYI.pdf

BULUT Elif/ ALMA Gürünlü Özlem, "Kısmi En Küçük Kareler Regresyonu yardımıyla Optimum Bileşen Sayısını Seçmede Model Seçme Kriterlerinin Performans Karşılaştırması", Ekonometri ve İstatistik Dergisi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, sayı:15, 2011

CARTER, David A./ SİMKİNS , Betty J./ SİMPSON ,W.Gary, "Corporate Governance, Board Diversity and Firm Value", The Financial Review, 38,, 2003, pp.33-53

CENGİZ, Selim, "İşletmelerde Kurumsal Yönetim Kapsamında İç Denetimin Yeri ve Önemi: Borsa İstanbul'da Bir Araştırma", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi ,C. XV, S. II, 2013.

CHENG, Shijun, " Board Size and Variability of Corporate Performance", Journal of Financial Economics, Volume:87, Issue:1, 2008,ss. 157-176 , http://www. sciencedirect.com/science/article/pii/S304405X07001407, (02.12.2014).

CHUNG, Kee H./ WRİGHT Peter, KEDİA Ben"Corporate Governance and Market Valuation of Capital and R&D Investments", Review Fiancial Economics, vol.12, issue.2, 2003, pp.161-172, http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1058330002000630 (02.12.2014)

COLES, Jeffrey L./ DANİEL, Naveen D./ AND Naveen, Lalitha, "Boards: Does One Size Fit All?", Journal of Financial Econumics, vol.87, 2008, pp.329-356

COTTER, James/ SHIVDASANİ, Anil / ZENNER, Marc, "Do Independent Dirctors Enhance Target Shareholders Wealth During Tender Offers?", Journal Financial Economics, vol. XLIII, 1997.

ÇALIŞKAN, Besim, "Dodd-Frank Wall Street Reformu ve Tüketici Koruma Yasası", http://denetimuzmani.besimcaliskan.com/2010/09/doddfrank-wall-street- reformu-ve.html, (20.02.2015).

ÇARIKÇI İlker H./ KALAYCI Şeref / GÖK İbrahim Yaşar, "Kurumsal Yönetim-Şirket Performansı İlişkisi: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, sayı171, 2009, ss.51-72.

ÇATIKKAŞ, Özgür/ GÜRSU, Ayşe Sunay, *Aracı Kurumlarda Denetim Komitesi Uygulaması,* Beta, İstanbul, 2011

ÇİPİL, Mahir, *Risk Yönetimi ve Sigorta Yeni Sigortacılık Mevzuatı ile Uyumlu*, Nobel yayın Dağıtım, Ankara, 2008

DAVIS, James H./ SCHOORMAN, F. Davıd/ DONALDSON, Lex ,"Toward A Stewardship Theory of Management", Academy of Management Review, 1997,vol.22, no. 1

DAĞLI, Hüseyin/ AYAYDIN, Hasan / EYÜBOĞLU Kemal, "Kurumsal Yönetim Endeksi Performans Değerlendirmesi: Türkiye Örneği", Muhasebe ve Finansman Dergisi, sayı:48, 2010, ss.18-31, http://journal.mufad.org/attachements/ article

DALĞAR, Hüseyin/ ÇELİK, İsmail, "Kurumsal Yönetimin İşletmelerin Finansal Yapısına Etkileri: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) Üzerine Bir İnceleme", Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, cilt.48, 2011,ss.99-110.

DOYRANGÖL, Cömert, Nuran, *Sermaye Piyasası Aracı Kurumlarında Etkili İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonu,* Lebib Yalkın Matbaası, İstanbul, 2001

DELLOITTE, "Nedir Bu Kurumsal Yönetim", Kurumsal Yönetim Serisi [t.y]

DEMİR, H. Erdal , *Sermaye Piyasası Kurulu'nun Anonim Şirketlerdeki Yönetim Kuruluna İlişkin Kurumsal Yönetim İlkeleri,* On İki Levha Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2013

DEMİRBAŞ, Mahmut, "İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4, Sayı:7, Bahar 2005/1

DEMİRCAN, Aslan Savaş, Sarbanes Oxley (2002) Yasası ve Bağımsız Denetime Etkileri, Trakya Üniversitesi, SBE, Maliye ABD, Yayınlanmamış YL Tezi, 2002

DEMSETZ Harold/ VİLLALONGA Belen, "Ownership Structure and Corporate Performance", Journal of Corporate Finance, no.7, 2001, pp.209-233.

DOFF, Rene, "A Critical Analysis of The Solvency II Proposals", The Genova Papers on Risk and Insurance- Issues and Practice, vol.33, 2008, pp.193-206.

DOĞAN, Mesut, "Sigorta Firmalarının Sermaye Yapısı ile kârlılık Arasındaki İlişki: Türk Sermaye Piyasası Üzerine Bir İnceleme", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak, 2013, ss.121-136.

DOĞAN Mesut/ ELİTAŞ Bilge Leyli vd, "The Impact of Duality on Firm Performance: Evidence From Turkey", International Journal of Business and Social Science, vol.4,no.21, 2013, ss. 57-58.

DOĞAN, Mustafa, *Kurumsal Yönetim*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007

DOĞU, Murat, "OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri Revizyon Çalışması", TKYD Kurumsal Yönetim, sayı.26,kış, 2015

DONALDSON , Lex/ DAVİS , James H., "Stewardship Theory or Agency Theory:CEO Governance and Shareholder Returns", Australian Journal of Management, vol.16, no.1, 1991.

DÖNMEZ , Adnan/ ERSOY , Ayten, "Bağımsız Denetim Firmaları Bakış Açısıyla Türkiye Bağımsız Dış Denetim Sisteminin Değerlendirilmesi",Bilig, Kış,2006,. Ss.69-91. http://www.yesevi.edu.tr/files/article/6.pdf (14.02.2015)

DUNG, To Thi, "Corporate Governance Empirical Research on Board Size, Board Composiition, Board Activity, Ownership Concentration and Their Effects on Performance of Vietnamese Listed Companies", Boras Academic Digital Archive (BADA), 2011, http://bada.hb.se/handle/2320/9091(02.12.2014).

EGE, İlhan/ TOPALOĞLU, Emre Esat / ÖZYAMANOĞLU, Murat, "Finansal Performans ile Kurumsal Yönetim Notları Arasındaki İlişki: BIST Üzerine Bir Uygulama", Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Yıl.5, sayı.9, 2013, ss.100-117.

EHİKİOYA Benjamin I, "Corporate Governance Structure and Firm Performance in Devoloping Economies: Evidence From Nigeria" Corporate Governance , vol.9, no.3; 2009, pp.231-243.

EHİKİOYA Benjamin I./ YUANJİN Qin/ KEİFA, Xie/ YUN Chen, "Ownership Structure and Firm Performance in Emerging Markets: Evidence From Chinese Listed Firms", Corprate Ownership and Control, vol.6, issue.3, 2009

EİSENHARDT, Kathleen M., "Agency Theory: An Assessment and Review", The Academy of Management Review, vol.14, no.1, 1989

ELİNG , Martin/ SCHMEİSER, Hato / SCHMİT , Joan T., "The Solvency II Process:Overview and Critical Analysis", Risk Management and Insurance Review, vol.10,no.1, 2007, pp.69-85

ELKİNGTON, John, "Governance For Sustainability", Corporate Governance, vol.4, n.6, 2006.

ERTUĞRUL, Fatmanur, "Paydaş Teorisi ve İşletmelerin Paydaşları ile İlişkilerinin Yönetimi", Erciyes Üni.İİBF Dergisi, sayı 31, Temmuz- Aralık 2008.

ERSOY Ersan / BAYRAKDAROĞLU Ali / ŞAMİLOĞLU Famil, "Türkiye'de Kurumsal Yönetim ve Firma Performansı (Tobin-Q ve Anormal Getiri) Arasındaki İlişkinin Analizi", Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar, cilt.48,sayı.554, 2011, ss.71-83.

EYÜBOĞLU, Kemal, "Kurumsal Yönetimin Hisse Senedi Getirileri Üzerindeki Etkisi: İMKB Kurumsal Yönetim endeksindeki Şirketler Açısından Bir Değerlendirme", Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı.1, 2011, ss.56-68.

FELLMAN, Susanna/ KUUSTERA, Antti / EERO Vaara, *Historical Perspectives On Corporate Governance,* The Finnish Society of Science and Letters,2008

FERNANDO , A.C., *Corporate Governance Principles, Policies and Practices*, Pearson Education, 2nd Ed., India, 2011

FREEMAN, R.Edward , "Stakeholder Theory of Modern Corporation", General Issues in Business Ethics, [2001]

GOMPERS Paul A./ ISHİİ Joy L. / METRİCK Andrew, "Corporate Governance and Equity Prices", Nber Working Paper Series, Paper no. 8449, 2001, http://www.nber.org/papers/w8449, (02.12.2014)

GREER , Gaylon E./ FARRELL, Michael D., *Investment Analysis For Real Estate Decisions*, 3rd Ed., Dearborn Financial Publishing , Inc, USA 1993,

GÜRBÜZ, A.Osman /ERGİNCAN, Yakup, *Şirket Değerlemesi Klasik ve Modern Yaklaşımlar*, Literatür Yayınevi, İstanbul, 2004.

GÜRBÜZ, A.Osman/ ERGİNCAN, Yakup, *Kurumsal Yönetim Türkiye'deki Durumu ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler,* Literatür Yayınevi, İstanbul, 2004.

GÜVEL, Enver / GÜVEL, Alper/ ÖNDAŞ, Afitap, *Sigortacılık Kavramlar, Türler, Belgeler, Mevzuat,* 6.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012

HEATH, Joseph / NORMAN, Wayne, "Stakeholder Theory, Corporate Governance and Public Management: What can the History of State-run Enterprises Teach in the Post-Enron era?", Journal of Business Ethics, vol.53, 2004

HIRAKİ ,Takota/ INOUE , Hideaki ve diğerleri, "Corporate Governance and Firm Value in Japan: Evidence from 1985 to 1998", Pasific Basin Finance Journal, vol.11, issue3, 2003, pp..239-265

HUTCHİNSON Marion/ GUL Ferdinand A., "Investment Opportunity Set, Corporate Governance Practices and Firm Performance", Journal of Corporate Finance, vol.10, issue.4, 2004, pp.595-614, http://www.sciencedirect.com7 science7article/pii/S0929119903000221(02.12.2014).

İGİAD, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*, ed: Coşkun Can Aktan, İGİAD Yayınları:4, İstanbul, 2007

İMKB," Sürdürülebilirlikle İlgili Özet Bilgiler", İMKB İstatistik Müdürlüğü, 2011, http://borsaistanbul.com/datum/surdurulebilirlik/SURDURULEBILIRLIK_OZET_BILGILER.pdf?riotmfrgmywjjqxl (09.03.2015)

JENSEN, Michael C. / MECKLİNG, William H., "Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure "Journal of Financial Economics, October, 1976, V. 3, No. 4, pp. 305-360. Electronic copy available at: http://ssrn.com/abstract=94043

JENSEN, Michael C. , "Value Maximization, Stakeholder Theory, and the Corporate Objective Function", Harvard Business School Working Paper #00-058, October 29, 2001, revised 10/2001, Electronic Library at:http://papers.

JOH, Sung Wook, "Corporate Governance and Firm Profitability: Evidence From Korea Before the Crisis", Journal of Financial Economics, vol. 68, no.2, 2003, pp.287-322.

JOHNSON, Simon / BOONE, Peter / BREACH Alasdair / FRİEDMAN, Eric, "Corporate Governance in the Asian Financial Crisis", Journal of Financial Economics, vol. 58,issue 1-2, 2000, pp.141-186, http://www.sciencedirect.com/ science/ article/ pii/ S0304405X00000696 (02.12.2014).

KARAMUSTAFA, Osman / VARICI, İdris / ER, Bünyamin, " Kurumsal Yönetim ve Firma Performansı: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi Kapsamındaki Firmalar Üzerinde Bir Uygulama", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, no. 17, 2009/1, ss.100-119, http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi17/ karamustafa.pdf, 02.12.02014)

KARASU, Rauf, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Anonim Şirketlerde Kurumsal Yönetim ile İlgili Getirilen Yenilikler", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:4, 2013

KAVUT, Lerzan, "Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Çevresel Raporlama: İMKB 100 Şirketlerinin Çevresel Açıklamalarının İncelenmesi", Yönetim, İşletme İktisadı, Yıl.21, sayı.66, 2010, s. 3, http://isletmeiktisadi. istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2014/07/yönetim-76-7.pdf ss.9-43,

KARAYEL, Mete, Türkiye'de İşletmelerde Kurumsal Yönetişim Bilincinin Ölçülmesine İlişkin Batı Akdeniz Bölgesi'nde Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi, yayımlanmamış YL tezi, 2006

KARAYEL, Mete / GÖK, İbrahim Yaşar, "Kurumsal Yönetim- Performans İlişkisi: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksine Kayıtlı Halka Açık Şirketlerde Bir Araştırma", Akademik Fener,[t.y.]ss.9-28. http://www.bjmer.net/Makaleler/1387740677_9-28%20mete-ibrahim.pdf

KAYA, Emine / Öner, TOKAY / Semih Hüseyin / KAYA, Bekir, "Sigorta Sektöründe Sermaye Yeterliliği ve Türk Sigorta Sektörünün Solvency II Kapsamında Değerlendirilmesi", Muhasebe ve Finansman, Temmuz 2014

KELEŞ, Hayrullah, "Kamuda Etkin Bir İç Denetim İçin Temel Şartlar", Güncel Mali Sorunlar,ss.255-269. http://hkeles.blogcu.com/kamuda-etkin-bir-ic-denetim-icin-temel-sartlar/10331508

KHURANA, Johnson, E./ Inder K., Reynolds , J.Kenneth,"Audit-Firm Tenure and Financial Reports", Contemporary Accounting Research, vol.19, issue.4, 2002, pp.637-660

KIM, Hyo Jin / YOON Soon Suk, "Corporate Governance and Firm Performance in Korea", Malaysian Accounting Review, vol.6, issue 2, 2007, pp.1-17.

KLAPPER, Leora F./ LOVE, Inessa, "Corporate Governance, Investor Protection and Performance in Emerging Markets", Journal of Corporate Finance, vol.10, issue.5, 2004, pp.703-728, http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0929119903000464

KLUVYER, Cornelis A.de, *A Primer on Corporate Governance*, ed.Wlliam Q.Judge, Kenneth A.Merchant, 2nd Ed., Business Expert Press, NewYork, 2013

KOÇ, İ.Özlem, *Portföy Yönetimi ve Sigortacılık Sektörü*, Yalın Yayımcılık, 2011

KOÇ, İ. Özlem, *Türk Kobileri Bugünü ve Geleceği*, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti, 2008

KOÇ, Tuba / CENGİZ, Mehmet Ali "Genelleştirilmiş Lineer Karma Modellerde tahmin Yöntemlerinin Uygulamalı Karşılaştırılması", Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi, Karaelmas Science and Engineering Journal 2(2), 2012.

KOÇAŞ, Cenk/ IRMAK, Melek/ DURAN, Yasin, "Ekonometrik Rekabet Modelleme, Pazar Tepki Analizi ve Talep Tahmini", 2007, research. sabanciuniv.edu/9528/1/ITO_makale_edit.doc

KOERNİADİ , Hardjo , Chandrasekhar Krishnamurti , Alireza Tourani-Rad , "Corporate Governance and the Variability of Stock Returns", International Journal of Managerial Finance, Vol. 10 Iss: 4, pp.494 – 510, http://www. emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/IJMF-08-2012-0090

KUMAR ,Naveen/ SİNGH J.P., "Outside Directors, Corporate Governance and Firm Performance : Empirical Evidence From India", Asian Journal of Finance, vol.4, no.2, 2012, http://macrothink.org/journal/index.php/ajfa/article/ view/1737 (02.12.2014)

KUMAR , Naveen/ SİNGH ,J.P., "Effect of Board Size and Promoter Ownership on Firm Value: Some Empirical Findings From India", Corporate Governance: The International Journal of Business in Society, vol.13,no.1, 2013, pp.88-98.

KUŞAT, Nurdan, "Sürdürülebilir İşletmeler İçin Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları", Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, c.XIV, s.II, 2012, pp.227-242

LARCKER, David / TAYAN, Brian, *Corporate Governance Matters A Closer Look At Organizational Choices And Their Consequences*, Pearson Education Inc., USA, 2011

LESTERAND, Rodney/ REICHERT, Oliver, Insurance Governance and Risk Management, World Bank Primer Series on Insurance, issue 11, november 1, 2009

LİNDER Ulf / RONKAİNEN, Vesa, " Solvency II- Towards a New Insurance Supervisory System in the EU", Scandinavian Actuarial Journal, vol.6, 2004, pp.462-474

LİU, Ye / ZENG, Lili / WANG, Duo / SUN, Fanyun / FENG, Liang, "An Empirical Study on Governance Characteristics and Performance of High-tech Corporations", Advances in Intelligent and Soft Computing, vol.129, 2012,pp. 301-307.

LO, Shih-Fang / SHEU , Her-Jiun, " Is Corporate Sustainability A Value-Increasing Strategy for Business?", Corporate Governance, vol.15, no.2, 2007, pp.345-358

MAJOR, Euclides / MARQUES,Ana, "IFRS Introduction, Corporate Governance and Firm Performance: Evidence From Portugal", Journal of Applied Management Accounting Research, vol.7,no.2, 2009,pp.55-70. http://www. novasbe.unl.pt/pt/research-in-finance/publications-app/3, (12.12.2014)

MARDJONO, Amerta, "A Tale of Corporate Governance: Lessons Why Firms Fail", Managerial Auditing Journal, vol.20, iss.3, pp.272-283

MASHAYEKHİ, Bita / BAZAZ Mohammad S., "Corporate Governance and Firm Performance in Iran", Journal of Contemporary Accounting and Economics, vol.4,no.2, 2008, pp.156-172

MEHARİ, Daniel / AEMİRO, Tilahun, "Firm Specific Factors That Determine Insurance Companies'Performance Ethiopia", European Scientific Journal, vol.9, no.10, 2013, pp.245-255.

MENTEŞ, Ahmet, *Kurumsal Yönetişim ve Türkiye Analizi*, Derin Yayınları, İstanbul, 2009

MİTTON, Todd, "A Cross Firm Analysis of the Impactof Corporate Governance on the East Asian Financial Crisis", Journal of Financial Economics, Volume 64, Issue 2, 2002, pp.215- 241

MOKHTAR ,Mohammad,S./ SORİ Muhammad, Z./ HAMİD Abdul, M.A./ ABİDİN Zainal, Z./ NASİR , Mohd, A./ YAACOB, A.B., Mustafa, H., Mat, Daud, Z., Muhammad, S., "Corporate Governance Practices and Firm Performance: The Malaysian Case", Journal of Money Investment and Banking, Issue: 11, 2009, pp.45-59.

MONKS, Robert A.G. / MINOW Nell, *Corporate Governance,* 2ndEd., Blackwell Publishing, USA, 1996.

MUTH, Melinda M./ DONALDSON, Lex, "Stewardship Theory and Board Structure: A Contingency Approach", Scholarly Research and Theory Papers, Volüme 6, number 1, 1998.

O'CONNELL Vincent / CRAMER, Nicole, "The Relationship Between Firm Performance and Board Characteristics in Ireland", European Management Journal, no.28, 2010,pp.387-399, www.elsevier.com/locate/emj.

ÖZBEK, Çetin, *İç Denetim, Kurumsal Yönetim, Risk Yönetimi, İç Kontrol*, Türkiye Denetim Enstitüsü Yayınları, yayın No:3, cilt 1,İstanbul, 2012

ÖNDER Hasan/ CEBECİ, Zeynel, "Lojistik Regresyonlarda Değişken Seçimi", Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 17 (2)

ÖZSOY, Mehmet Tahir, " Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Şirketlerde Kurumsal Risk Yönetimi, Mali Çözüm, İSMMMO, Mart-Nisan 2012

PASLI, Ali, *Anonim Ortaklık Kurumsal Yönetimi, Corporate Governance*, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2003.

PEKİNER, Kamuran, *Sigorta İşletmeciliği*, İstanbul Üniversitesi yayın no: 1516, İşletme Fakültesi no: 4, İstanbul, 1970

PHİLLİPS, Robert / FREEMAN, R. Edward/ WİCKS, Andrew C. , "What Stakeholder Theory Is Not", Business Ethics Quarterly, vol. 13, iss. 4, 2003

REDDY, Krishna/ LOCKE, Stuart, "The Relationship Between Ownership Structure, Capital Structure and Corporate Governance Practices: A Case Study of Cooperatives and Mutuals in New Zealand", International Journal of Managerial Finance, vol. 10, issue: 4, 2014, pp.511 – 536, http://dx.doi.org/10.1108/IJMF-12-2012-0130

REDDY Krishna/ LOCKE, Stuart / SCRİMGEOUR Frank, "The Efficacy of Principle-based Corporate Governance Practices and Firm Financial Performance: An Empirical Investigation", International Journal of Managerial Finance, vol.6,issue 3, 2014, ss.190-219, http://dx.doi.org/10.1108/17439131011056224

REZAEE, Zabihollah, *Corporate Governance Post-Sarbanes-Oxley Regulations, Requirements, and Integrated Processes,* John Wiley and Sons Inc., USA, New Jersey, 2007.

SAĞLAR Jale/ TUAN, Koray, "İşletmelerde İç Denetim Fonksiyonunun Bağımsız Dış Denetim Maliyeti Üzerindeki Etkileri", Ç.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt.18,s.1,2009

SAKARYA, Şakir, "İMKB Kurumsal Yönetim endeksi kapsamındaki Şirketlerin Kurumsal Yönetim Derecelendirme Notu ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin Olay Çalışması (Event Study) Yöntemi ile Analizi" ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, 2011, ss. 147–162.

SHAHİN, Arash/ ZAİRİ, Mohamed, "Corporate Governance as A Critical Element for Driving Excellence in Corporate Social Responsibility", International Journal of Quality & Reliability Management, vol.24,iss.7,pp.753-770.

SHEİKH, Nadeem Ahmed / WANG, Zongjun / KHAN, Shoaib, "The Impact of International Attributes of Corporate Governance on Firm Performance Evidence From Pakistan", International Journal of Commerce and Management, vol.23, no.1, 2013,pp.38-55.

SMİTH, Adam, *Wealth of Nations*, Book 5, Chapter 1, http://www.econlib.org/library/Smith/smWN20.html#B.V, Ch.1, Of theExpences of theSovereignor-Commonwealth, (22.08.2012).

SİMKİNS , Betty/ RAMİREZ , Steven A., "Enterprise-Wide Risk Management and Corporate Governance", Loyola University Chicago Law Journal, vol.39,iss.3,spring 2008, p.581.

SÖYLEMEZ, Caner, İşletmelerde Temsil Maliyetlerinin Test Edilmesi: Türk İmalat Sektörü Üzerine Amprik Bir Uygulama, Yayımlanmamış YL.tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007

STERNBERG, Elaine, "The Defects of Stakeholder Theory", Scholarly Research and Theory Papers, vol.5, no.1, 1997

TEVFİK, Arman T., *Risk Analizine Giriş*, Alfa, İstanbul, 1997

TOKGÖZ, Nuray/ ÖNCE, Saime, "Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif", Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, C.XI,s.I, 2009, ss240-275

TOSİ, Henry L./ BROWNLEE , Amy L./ SİLVA , Paula / KATZ,, Jeffrey P., "An Empirical Exploration of Decision-making Under Agency Controls and Stewardship Structure", Journal of Management Studies , vol.40, no.8 , 2003

TRICKER, Bob, *Corparate Govermance Principles, Policies and Practies*, Oxford, 2009.

TSAİ, Henry / GU, Zheng, "The Relationship Institutional Ownership and Casino Firm Performance", Hospitality Management, Volume:26, Issue:3,2007, pp.517-530, www.elsevier.com/locate/ijhosman

TUNÇ, Ferruh, " Kurumsallaşma ve Denetim Konferansı, YTTK'da Kurumsallaşmayla İlgili Düzenlemeler" 5 – 9 Ekim 2011, Antalya, http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/10/tr/FerruhTunc.pdf

TURNBULL, Shann, "Corporate Governance: Its Scope, Concerns and Theories", Scholarly Research and Theory Papers, vol.5, number 4, Octobor 1997, pp.180-205.

TUZCU, Arcan, *Halka Açık Şirketlerde Kurumsal Yönetim Anlayışı IMKB-100 Örneği,* Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.

TÜSİAD, *Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi,* İstanbul, Yayın no: Tüsiad-T/2002-12/336, 2002.

TÜSİAD, *Kurumsal Risk Yönetimi*, Yayın no. TÜSÜAD- t/2008-02/452, İstanbul, 2008

TÜSİAD, *Yönetim Kurullarında İç Denetim Hakkında Sorulması Gereken 12 Soru*, Yayın No: TÜSİAD-T/2008-05-461, İstanbul, Mayıs 2008,

UCAL, Meltem, Şengün, "Ekonometrik Model Seçim Kriterleri Üzerine Kısa Bir İnceleme", ÇÜ İktisadi ve İdari BilimlerDergisi, Cilt 7, Sayı:2, 2006.

URALCAN, Şebnem, *Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi,* Beta yayınları, İstanbul, 2004

UZUN, Ali Kamil
http://www.icdenetim.net/index.php?option=com_content&view=article&id=50:kurumsal-yonetim-ve-c-denetimin-rolue&catid=34:ic-denetim&Itemid=60

WAWERU, Nelson, "Factors Influencing Quality Corporate Governance in Sub Saharan Africa: An Emprical Study"Corporate Governance, vol.14, no.4, 2014, pp.555-574.

WEİR, Charlie./ LAİNG, David, "The Performance- Governance Relationship: The Effects of Cadbury Compliance on UK Quoted Companies", Journal of Management and Governance, vol.4, 2000, pp.265-281, http://link.springer.com/ article/10.1023/A:1009950903720

VAUGHAN , Therese M., "The Implications of Solvency II for U.S. Insurance Regulation", Policy Brief, February, 2009, pp.1-26

VESA, Ronkainen / LASSE, Koskinen / RAOUL, Berglund, "Topical Modelling Issues in Solvency II", Scandinavian Actuarial Journal, vol.2, 2007

VOLPİN, Paolo F., "Governance with Poor Investor Protection: Evidence From Top Executive Turnover in Italy", Journal of Financial Economics, 64,2002, pp.61-90, www.elsevier.com/locate/econbase

YANIK, Serhat, *Sigorta İşletmeciliği ve Sigorta Ekonomisi*, TSEV, İstanbul, 2009

YARIZ, Ahmet, *Bankacılıkta Risk Yönetimi Risk Matrisi Uygulaması*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2012

YASLIDAĞ , Beyhan, *Sigortacılık Sigorta Aracıları- Sigorta İşlemleri*, 2.b., Seçkin, Ankara, 2013

YAVUZ, Salih Tanju ,"İç Kontrol Fonksiyonunun Bileşenleri İç Kontrol Merkezi Teftiş'ten (İç Denetimden) Farklı Bir Mekanizma mıdır?", Bankacılar Dergisi, sayı.42, 2002

YAZICI, Selim, YANIK, Serhat, "Sigorta Sektöründe Kurumsal Yönetim ve Kurumsal Yönetim Komitesi'nin Rolü", www.journals.istanbul.edu.tr/iuifm/article/download/.../1023001934.

YELKENCİ, Tezer, "Dodd-Frank Act: Dev Reform (mu)?", http://www.riskonomi.com/ wp/?p=243

YENİCE, Sedat / DÖLEN, Tuğba, "İMKB'de İşlem Gören Firmaların Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyumunun Firma Değeri Üzerindeki Etkisi", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, cilt.9, sayı.19, 2013, ss.199-214.

YERMACK , David L., "Higher Market Valuation of Companies with a Small Board of Directors", Journal of Financial Economics, vol 40, 1996, pp.185-211'den

YILDIRIM, Murat / DEMİRELİ, Erhan, "Kurumsal Yönetim, Mülkiyet ve Kontrol Yapıları ve Şirketlerin Finansal Performanslarına Etkileri (İMKB İmalat Sanayi Örneği)", Finans Politik, cilt:49,sayı.532, ss.81-96.

YU, Mei, "State Ownership and Firm Performance: Emprical Evidence From Chinese Listed Companies", China Journal of accounting Research, no.6, 2013, pp.75-87, www.elsevier.com/locate/cjar (02.12.2014)

2. İNTERNET KAYNAKLARI (Kanunlar, Yönetmelikler, AB Direktifleri, Şirketler wb adresleri vd.)

– **ANADOLU SİGORTA**, http://www.anadolusigorta.com.tr

– **BDDK,** Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik**,** 28.06.2012, RG Sayı: 28337.

– **CADBURY REPORT**, http://www.ecgi.org/codes/documents/cadbury.pdfs.19.

– **COSO**, Enterprise Risk Management, Integrated Framework, Executive Summary, September, 2004

– **COSO**, Internal Control- Integrated Framework, Executive Summary, May 2013

- **DIRECTIVES**, Offical Journal of European Union, 2009, Section II, Article 41,44,46,47,48,49,51
- **Enterprise Risk Management —Integrated Framework**, Executive Summary, September 2004 , http://www.coso.org/documents/coso_erm_executivesummary.pdf
- **HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, SİGORTACILIK DENETLEME KURULU**, "Türkiye'de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2010
- **HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI,** Sigorta Şirketi ve Reasürans Şirketi ile Bireysel Emeklilik Şirketlerinde Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Genelge, (27.04.2011)
- **HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI**, "Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik", RG Tarihi:12.07.2008, RG. Sayı: 26934
- **IAIS, OECD**, Issues Paper on Corporate Governance, July 2009

  http://www.oecd.org /finance/insurance/46036825.pdf
- **IAIS,** Extract From Recommendations on Corporate Governance: Main Elements of Insurers'CorporateGovernance, 2007,

  http://www.dgsfp.mineco.es/sector/documentos/IAIS/RECOMENDACIONES%20GOBIERNO%20CORPORATIVO%20SEP%2007.pdf
- **IAIS, OECD**, Issues Paper on Corporate Governance, 2009,

  ttp://www.oecd.org/finance/insurance/42534695.pdf
- **IRM**, *A Risk Management Standard* , 2002, https://www.theirm.org/media/886059/ARMS_2002_IRM.pdf
- **Internal Control-Integrated Framework**, Executive Summary, May 2013, https://na.theiia.org/standards-guidance/topics/Documents/Executive_Summary.pdf
- **KGK,** Bağımsız Denetim Yönetmeliği, RG. tarihi: 26.12.2012, RG.no. 28509, http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16907&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z
- **OECD,**

  http://www.oecd.org/document/49/0,3746,en_2649_374_31530865 _1_1_1_37439,00.html
- **OECD, "** Guidelines on Insurer Governance", 2011,

  http://www.oecd.org/finance/insurance/48071279.pdf
- **OECD,** Guidelines For Insurers'governance , 2005, http://www.oecd.org/finance/insurance/40990025.pdf

– **RAY SİGORTA**, http://www.raysigorta.com.tr/

– **SEC,** Public Company Accounting Reform and Investor Protection Act/ Corporate and Auditing Accountability and Responsibility Act,

http://www.soxlaw.com/

– **SPK, Seri: IV No: 41** sayılı "Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi Olan Anonim Ortaklıkların Uyacakları Esaslar Hakkında Tebliğ" , 19.03.2008 tarih ve 26821 sayılı Resmi Gazete

– **SPK, Seri: IV, No: 54** sayılı Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ Hakkında Açıklama

– **SPK**, **Seri: IV, no:56** sayılı "Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ", 30/12/2011 tarih RG.Sayı: 28158 .

– **SPK**, **Seri: IV, No:57** sayılı "Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ"de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Hakkında Basın Duyurusu**,**

http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20120211&subid=0&ct=c.

– **SPK**, **II-17.1** sayılı "Kurumsal Yönetim Tebliği", 28871 sayılı Resmi Gazete (3.1.2014)

– **SPK, VII-128.7** "Sermaye Piyasasında Faaliyette Bulunanlar İçin Lisanslama ve Sicil Tutmaya İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" , ek1.

– **TTK Genel Gerekçe**, http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1138.pdf (12.11. 2014)

http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp (07.03.2013)

– **TTK (6102 sayılı),**
http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.6102&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=6102 TTK

– **AIRMIC, ALARM, IRM**, The Public Risk Management Association, "A Structured Approach to Enterprise Risk Management and the Requirements of ISO 31000", 2010, https://www.theirm.org/media/886062/ISO3100_doc.pdf

– **TİDE**, Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi, http://www.tide.org.tr/page.aspx?nm=mesleki_uygulama_cercevesi

– **UN, PRI**, http://www.unpri.org/about-pri/the-six-principles/ (09.03.2015)

– **UN Report of the World Commission on Environment and Development,** General Assembly Restution 42/187,

http://www.un.org/documents/9a/res/42/ares42_187.htm

https://www.safaribooksonline.com/library/view/Corporate+Governance+Matters:+A+Closer+Look+at+Organizational+Choices+and+Their+Consequences/9780132312905/ch01.html

http://www.ekonomianaliz.com/wp-content/uploads/ÇOKLU-REGRESYON-ANALİZİNDE-VARSAYIMLARDAN-SAPMALARIN-İNCELENMESİ.pdf

http://www.ecgi.org/codes/documents/greenbury.pdf

http://www.coursework4you.co.uk/essays-and-dissertations/sample75.php

http://www.oecd.org/corporate/2014-review-oecd-corporate-governance-principles.htm

http://www.oecd.org/corporate/ca/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf

http://www.oecd.org/daf/ca/public-consultation-review-oecd-principles-of-corporate-governance.htm

http://www.oecd.org/daf/ca/OECD-Principles-CG-2014-Draft.pdf (28.01.2015)

http://www.vergiportali.com/doc/TTKGENELGEREKCE.pdf

http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/The_Sarbanes-Oxley_Act_at_10_-_Enhancing_the_reliability_of_financial_reporting_and_audit_quality/$FILE/JJ0003.pdf

http://www.banking.senate.gov/public/_files/070110_Dodd_Frank_Wall_Street_Reform_comprehensive_ summary_Final.pdf (20.02.2015)

http://media.mofo.com/files/uploads/images/summarydoddfrankact.pdf, p.23, (21.02.2015)

http://www.fsa.go.jp/singi/corporategovernance/siryou/20140930/14.pdf (06.02.2015)

http://www.nfcgindia.org/pdf/cacg_guidlines.pdf (06.02.2015)

https://www.iif.com/search/node/corporate%20governance (06.02.2015)

http://www.tusiad.org.tr/bilgi-merkezi/raporlar/kurumsal-yonetim-en-iyi-uygulama-kodu--yonetim-kurulunun-yapisi-ve-isleyisi/ (22.02.2015)

http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=2008319&subid=0&ct=c (02.11.2014).

http://www.mas.gov.sg/news_room/statements/2006/Speech-CG_23Jan06.html

http://www.managementparadise.com/forums/business-environment/202592-need-corporate-governance-insurance-sector.html

http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/344MV0045.pdf

http://theirm.org/about/risk-management/

http://www.ferma.eu/app/uploads/2011/10/a-structured-approach-to-erm.pdf

http://siteresources.worldbank.org/FINANCIALSECTOR/Resources/primer11_Insurance_governan ce_Risk_mangement.pdf ,

http://managementhelp.org/riskmanagement/index.htm#anchor1752138

http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/COSO_InternalControlFramework_ September2012/$FILE/COSO_InternalControlFramework_September 2012.pdf) (Ağustos 2014.

http://www.coso.org/documents/coso_erm_executivesummary.pdf

http://www.isobelgesi.gen.tr/iso_31000_risk_yonetim_sistemi_standardi_nedir_danismanlik_egitimi.htm

http://www.theirm.org/knowledge-and-resources/risk-management-standards/irms-risk-management-standard/

http://www.tkyd.org/files/downloads/bilgi_merkezi/denetim/kurumsal_yonetim_ve_ic_denetimin_etkinligi_ali_kamil_uzun.pdf

http://www.deloitte.com/view/en_CN/cn/services/corgov/ic/iarr /index. htm?lgtog=lgtog (Ağustos 2014).

http://www.icdenetim.net/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=58

http://fl1.findlaw.com/news.findlaw.com/hdocs/docs/gwbush/sarbanesoxley072302.pdf

http://www.icdenetim.net/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=61

http://siteresources.worldbank.org/FINANCIALSECTOR/Resources/primer11_Insurance_govern ance_Risk_mangement.pdf

http://www.corpgov.deloitte.com/binary/com.epicen

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ

Cilt 1

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e

SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL

Düşünce Temsilcileri

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1228
Beşeri Bilimler No.: 085
ISBN: 978-605-320-133-5
© 1. Basım, Ekim 2015

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ - **Cilt 1:** Tanzimat'tan Cumhuriyet'e **SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL** Düşünce Temsilcileri
Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Atila Arslan
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bolay, Süleyman Hayri.
Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşüncesi - Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Siyasî, İdarî ve Sosyal Düşünce Temsilcileri / *Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay - Redaksiyon: Atila Arslan*
1. Basım, x + 642 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-133-5
1. Türk düşünürler 2. Türk düşüncesi 3. İdarî ve siyasî düşünce 4. Felsefî düşünce 5. Bilimsel düşünce 6. Tanzimat 7. Meşrutiyet 8. Cumhuriyet 9. Laiklik 10. Batılılaşma 11. Modernite 12. Hukukî düşünce 13. Ahlakî düşünce 14. Dinî düşünce 15. Tasavvufî düşünce 16. Tefsir düşüncesi 17. Kelâm düşüncesi 18. Mezhepler tarihi düşüncesi 19. Sanat düşüncesi 20. Edebî düşünce 21. Türk dünyası düşünürleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu çok hacimli eseri hazırlarken hedefimiz, bugünkü ve gelecek nesilleri yakın geçmişteki ve günümüzdeki düşünürlerimizle ve onların fikirleriyle buluşturmak; dünyaya tefekkür muhtevamızı tanıtmak, yeni nesillerin bu sahada gelişmesine zemin hazırlamaktır.

Eserin macerası ile ilgili geniş bilgiler "Sunuş" kısmında takdim edilmiştir. "Gayret bizden, tevfik/başarı Allah'tandır." Bu uzun soluklu çalışmayı bitirmeyi nasip ettiği için Rabbime sonsuz şükürler olsun.

Teşekkür

Bu eserin hazırlanmasında gecesini gündüzüne katarak hastalık demeden, sağlık demeden makale yazmak için her türlü sıkıntıya katlanan bütün yazarlarımıza teşekkür, minnet ve şükran borçluyuz. Onlara gönülden teşekkürlerimizi ve minnetlerimizi sunarız. Onların gayretleri ve emekleri olmasa bu eser gün yüzüne çıkamazdı. Ayrıca ilk günden bu tarafa bize maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen başta eşim olmak üzere yakınlarımıza, arkadaş ve dostlarımıza, musahhihlere özellikle üçüncü defa hasbî olarak 5000 sayfalık metni okuma zahmetine katlanan Atila Arslan Bey'e, Nobel Akademik Yayıncılık sahibi Nevzat Argun'a, yayınevinde emekleri geçen her bir çalışana teşekkürlerimizi sunmak bizim için ifası zarurî bir vazife olmaktadır.

Süleyman Hayri BOLAY
Temmuz 2015, Ankara

CİLT İÇERİKLERİ

CİLT 1: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

CİLT 2: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

İKTİSADÎ DÜŞÜNCE 943
SOSYALİST DÜŞÜNCE VE BAŞLICA TEMSİLCİLERİ 1067
TARİHÎ DÜŞÜNCE 1223

CİLT 3: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

ANADOLUCU DÜŞÜNCE 1311
TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1405

CİLT 4-A: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

SPİRİTÜALİST DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1885
CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 2303

CİLT 4-B: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

BAZI FELSEFE DERGİLERİ 3053
CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SANAT DÜŞÜNCESİNİN BAZI TEMSİLCİLERİ 3063

CİLT 5: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE AHLAKÎ VE EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

AHLAKÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3197
EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3523
BAZI FİKİR DERGİLERİ 3823

CİLT 6: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DİNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

DİNÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3877
TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 4257
KUR'ÂN'A DÖNÜŞ HAREKETİ 4411
MEZHEPLER TARİHİ DÜŞÜNCESİ 4537

CİLT 7: TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

SON SÖZ 4919

İÇİNDEKİLER

CİLT 1: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

Sunuş 3
Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Düşünürleri Genel Giriş 18
Sadık Rıfat Paşa (D. 1807 - Ö. 1857) 41
Ahmet Cevdet Paşa (D. 1822 - Ö. 1895) 56
Mehmet Tahir Münif Paşa (D. 1829 (?) - Ö. 1910) 175
Tunuslu Hayreddin Paşa (D. 1822 - Ö. 1890) 196
Namık Kemal (D. 1840 - Ö. 1888) 210
Ali Suavi (D. 1839 - Ö. 1878) 238
Said Halim Paşa (D. 1864 - Ö. 1921) 263
Emrullah Efendi (D. 1858 - Ö. 1914) 271
Abdullah Cevdet (1869-1932) 296
Ahmet Ağaoğlu (D. 1869 - Ö. 1939) 307
Bedi' Nuri (D. 1872 - Ö. 1913) 310
Mustafa Satı Bey (D. 1880 - Ö. 1968) 339
Mehmet Ziya Gökalp (D. 1876 - Ö. 1924) 375
Yusuf Akçura (D. 1876 - Ö. 1935) 485
Prens Sabahaddin (D. 1878 - Ö. 1948) 509
Lütfi Fikri (D. 1872 - Ö. 1934) 530
Nüzhet Sabit (D. 1883 - Ö. 1920) 546
Mehmet İzzet (D. 1891 - Ö. 1930) 561

ahlakî, hem de idarî ve siyasî bakımdan tefekkür hayatımızda kendisine farklı bir yer açmış mühim bir şahsiyettir.[31, 32]

Kaynakça

Sadık Rıfat Paşa, *"Avrupa Ahvaline Dair Risâle",* İstanbul, 1275/1848.

Sadık Rıfat Paşa,*"İdare-i Hükûmetin Bazı Kavâid-i Esâsiyyesini Mutazammın Risâle"*.

Sadık Rıfat Paşa, *"Risâle-i Ahlak",* Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1295/1848.

Sadık Rıfat Paşa, *"Zey-i Risale-i Ahlak"*.

Sadık Rıfat Paşa'nın eserlerinin dışında faydalanılan eserler:

Ali Akyıldız*, "Sadık Rıfat Paşa", DİA*.

M. Kaplan, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi I*, İstanbul, 1988.

Necdet Kurdakul, *Tanzimat Dönemi Basınında Sosyo-Ekonomik Fikir Hareketleri*, Ankara, 1997.

[31] Sadık Rıfat Paşa'nın Tanzimat Fermanı'ndan önce ve sonra muhtelif tarihlerde sunduğu, vergi toplumsal kalkınma, maliye, layihaların muhtevası hakkında Necdet Kurdakul, *Tanzimat Dönemi Basınında Sosyo-Ekonomik Fikir Hareketleri*, Ankara, 1997, s. 59-72 arasına bakılabilir.

[32] *"Tanzim-i Umur-i Devlete ve Bazı Islahâta Dair Lâyiha"* Abdurrahman Şeref'in *Tarih Musahabeleri*, s.103-109, kitabından sadeleştirilmiş olarak alınmıştır.

Kaynaklar

el-'Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs 'ammâ İştehere mine'l-Ahâdîs 'alâ Elsineti'n-Nâs*, I-II, Ed.: Abdülhamid Hindâvî, el-Mektebetü'l-'Asriyye, Beyrût, 2006.

Ahmed Cevdet (trc.), *Mukaddime-i İbni Haldun*, III Cild, İstanbul, 1277.

Ahmed Cevdet, *Târîh-i Cevdet*, Tertib-i Cedid, I-XII, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, 1309/1891.

Ahmed Cevdet [1331], *Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâ,* I-II, Bedir, İstanbul, 1969.

Ahmed Cevdet , *Ma'ruzât*, Yay.: Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yayınevi, İstanbul, 1980.

Ahmed Cevdet, *Tezâkir*, I-IV, Yay.: Cavid Baysun, TTK Yayını, Ankara, 1986.

Ahmed Cevdet, *Mi'yâr-ı Sedâd*. *Âdâb-ı Sedâd*, Yay.: Kudret Büyükcoşkun, İşaret Yayınları, İstanbul, 1998.

Ahmed, Mustafa Abdul-Basit, *Impact of the Historical Settings of Ibn Taymiyah on His Program of Reform* (Doctoral dissertation, Ohio State University), ABD, 1997.

Âşûr, Mecdî Muhammed M., *es-Sünenü'l-İlâhiyye fi'l-Ümemi ve'l-Efrâd*, Dâru's-Selâm, Kahire, 2007.

Ball, Terence-Farr, James-Hanson, Russell L. (eds.), *Political Innovation and Conceptual Change*, Cambridge UP, Cambridge, 1989.

Barkan, Leonard**,** *Nature's Work of Art: The Human Body as Image of the World*, Yale UP, New Haven, 1975.

Berkes, Niyazi, *The Development of Secularism in Turkey*, McGill UP, Montreal, 1964.

Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı, İstanbul, 1978.

Bryson, Gladys, *Man and Society: The Scottish Inquiry of the Eighteenth Century,* Princeton UP, Princeton,1945.

Ceylan, Yasin, *Theology and Tafsīr in the Major Works of Fakhr Al-Dīn Al-Rāzī*. ISTAC, Kuala Lumpur, 1996.

Cheung, Tobias, "From The Organism of A Body To The Body of An Organism: Occurrence and Meaning of The Word 'Organism' From The Seventeenth To The Nineteenth Centuries", *The British Journal for the History of Science*, S. 39, s. 319-339, 2006.

Coker, Francis William, *Organismic Theories of the State: Nineteenth Century Interpretations of the State as Organism or as Person*, Columbia UP, New York, 1910.

Crossley, Ceri, *French Historians and Romanticism: Thierry, Guizot, the Saint-Simonians, Quinet, Michelet*, Routledge, London, 1993.

Dale, Stephen Frederic, "Ibn Khaldun: The Last Greek and the First Annaliste Historian", *International Journal of Middle East Studies,* S. 38/3, s. 431-451, 2006.

Davison, Roderic H., *Reform in the Ottoman Empire 1856-1876*, Princeton UP, Princeton, 1963.

Deutsch, Karl Wolfgang, *The Nerves of Government: Models of Political Communication and Social Control*, The Free Press, New York, 1969.

Edwards, Pamela, *The Statesman's Science: History, Nature, and Law in the Political Thought of Samuel Taylor Coleridge*, Columbia UP, New York, 2004.

Engster, Daniel, *Divine Sovereignty: The Origins of Modern State Power*, Northern Illionis UP, Dekalb, 2001.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, "Türkiye'de İbni Haldunizm," *Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1953, s. 153-163.

Fontana, Benedetto, *Hegemony and Power: On the Relation Between Gramsci and Machiavelli*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1993.

Gencer, Bedri, *İslâm'da Modernleşme, 1839-1939*. Doğu Batı, Ankara, 2012.

——, *Hikmet Kavşağında Edmund Burke ile Ahmed Cevdet*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011a.

—— , "Son Osmanlı Düşüncesinde Hâkimiyet ve Hürriyet," *Düşünen Siyaset,* S. 27, s. 13-36, 2011b.

Goetz, Steven Norman, *The Rhetoric of History in Richard Hooker's "The Laws of Ecclesiastical Polity"* (Doctoral dissertation, Drew University), 1986.

Gramsci, Antonio, *The Prison Notebooks*, Columbia UP., New York, 1992.

Halkin, Leon E., *Tarih Tenkidinin Unsurları*. Bahaeddin Yediyıldız (trc), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989.

el-Hamevî, Muhammed, *Ğamzu 'Uyûni'l-Besâiri Şerhu Kitâbi'l-Eşbâhi ve'n-Nezâiri*, Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrût, 1985.

Harding, Jan, "Rethinking the Great Divide: Long-Term Structural History and the Temporality of Event," *Norwegian Archaeological Review* 38/2: 88–101, 2005.

Hooker, Richard, *Of the Laws of Ecclesiastical Polity*, I-II., J. M. Dent, London, 1969.

Hoover, Jon, *Ibn Taymiyya's Theodicy of Perpetual Optimism*. Brill, Leiden, 2007

Hopfl, H. M., "From Savage to Scotsman: Conjectural History in the Scottish Enlightenment," *The Journal of British Studies* 17/2 (Spring): 19-40, 1978.

Ibn Khaldun, *The Muqaddima: An Introduction to History*, I-III. Franz Rosenthal (trs.), Routledge & Kegan Paul, London, 1958.

Isin, Engin, *Being Political: Genealogies of Citizenship*. University of Minnesota Pres, Minneapolis, 2002.

Itzkowitz, Norman, *Ottoman Empire and Islamic Tradition.* University of Chicago Pres, Chicago, 1980.

İbni Haldun, Muhammed, *Mukaddime*, I-II. Abdullah Muhammed Derviş (yay.), Dâru Ya'rib, Dımaşk, 2004.

İnançalp, Muallim Cevdet, "Darülmuallimin'in Yetmişbirinci Sene-i Devriyesi Vesilesiyle Müessesenin İlk Müdürü Cevdet Paşa'nın Hayat-ı İlmiyesi Üzerine Konferans," *Tedrisat Mecmuası* 7/39 (Haziran): 429-440, 1333.

Kerbo, Harold R., *Social Stratification and Inequality: Class Conflict in Historical, Comparative, and Global Perspective*, McGraw Hill, Boston, 2006.

Kınalızâde Alî Çelebî () *Ahlâk-ı 'Alâî*. Mustafa Koç (yay.), Kaynak, İstanbul, 2007.

Kilcup, Rodney W., "Burke's Historicism," *The Journal of Modern History* 49/3 (September): 394-410, 1977.

Kinser, Samuel, "Annaliste Paradigm? The Geohistorical Structuralism of Fernand Braudel," *The American Historical Review* 86/1 (February): 63-105, 1981.

Leffler, Phyllis K., "The "Histoire Raisonnee," 1660-1720: A Pre-Enlightenment Genre," *Journal of the History of Ideas* 37/2 (April-June): 219-240, 1976.

Lewis, Bernard, "Ibn Khaldun in Turkey," *Studies on Turkish-Arab Relations* III: 108-9, 1988.

Llana, James, "Natural History and the *Encyclopédie*," *Journal of the History of Biology* 33/1 (Spring): 1-25, 2000.

Mac Iver, R. M., "Society and State," *The Philosophical Review* 20/1 (January): 30-45, 1911.

Mardin, Ebul'ulâ, *Medenî Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa*, İ.Ü. Hukuk Fak., İstanbul, 1945.

Mardin, Şerif, *The Genesis of Young Ottoman Thought: A Study in the Modernization of Turkish Political Ideas,* Syracuse UP, Syracuse, 2000.

Meriç, Ümit, *Cevdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet Görüşü*, Ötüken, İstanbul, 1979.

Milton, J. R., "Locke, Medicine and the Mechanical Philosophy," *British Journal for the History of Philosophy* 9/2 (June): 221–43, 2001.

Morrison, James C., "Philosophy and History in Bacon," *Journal of the History of Ideas* 38/4 (October-December): 585-606, 1977.

Mustafa Sabri, *Mevkıfu'l-Beşer Tahte Sultâni'l-Kader*, Dâru'l-Besâir, Kâhire, 2008.

el-Müttakî, 'Alâüddîn 'Alî, *Kenzü'l-'Ummâl fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Ahvâl*, I-XVIII. Dâru'l-Kütübi'l-'Ilmiyye, Beyrût, 2004.

Neumann, Christoph K., "Ahmed Cevdet Paşa'nın Tarihçiliğine Yansıyan Zihniyet Dünyası," *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e*: *Problemler*, *Araştırmalar*, *Tartışmalar*; *1. Uluslararası Tarih Kongresi*, 24–26 Mayıs 1993, 64-71, Ankara, Tarih Vakfı Yurt, İstanbul, 1997.

Neumann, Christoph K., *Araç Tarih Amaç Tanzimat: Tarih-i Cevdet"in Siyasal Anlamı*, Tarih Vakfı, İstanbul, 1999.

Öner, Necati, "Türkiye'de Yeni Mantık Cereyanlarının İlk Habercisi: Ali Sedad," *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* VI/I-IV: 60-69, Ankara, 1959.

Öner, Necati, Tanzimattan *Sonra Türkiye'de İlim* ve *Mantık Anlayışı*, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi, Ankara, 1967.

Palmeri, Frank, "Conjectural History and the Origins of Sociology," *Studies in Eighteenth Century Culture* 37: 1-21, 2008.

Peltonen, Markku, *Classical Humanism and Republicanism in English Political Thought, 1570-1640,* Cambridge UP, Cambridge, 1995.

Phillips, Mark Salber, *Society and Sentiment: The Genres of Historical Writing in Britain 1740-1820*, Princeton UP, Princeton, 2000.

Pierson, Paul, *Politics in Time: History, Institutions, and Social Analysis*. Princeton UP, Princeton, 2004.

Radasanu, Andrea Maria, *Modern Appeals to History and Tradition: Montesquieu and Burke* (Doctoral dissertation, University of Toronto), 2008.

Reventlow, Henning Graf-Farmer, William (eds.), *Biblical Studies and the Shifting of Paradigms, 1850-1814*, Sheffield Academic Pres, Sheffield, 1995.

Rosenthal, Alexander S., *Crown under Law: Richard Hooker, John Locke and the Ascent of Modern Constitutionalism*, Lexington, Lanham, 2008.

Said, Jawdat, "Law, Religion and the Prophetic Method of Social Change," Afra Jalabi (trs.), *Journal of Law and Religion* 15/1-2: 83-150, 2000-2001.

Schimmel, Annemarie, "Man of Light or Superman? A Problem of Islamic Mystical Anthropology," *Diogenes* 37/6: 124–140, 1989.

Sözen, Kemal, *Ahmet Cevdet Paşa'nın Felsefî Düşüncesi*, M.Ü. İFAV., İstanbul, 1998.

Suzuki, Tadaşi, "Osmanlılarda Organik Bir Yapı Olarak Toplum Görüşünün Gelişmesi: Osmanlı Sosyal Düşünce Tarihinin Bir Yönü," *ODTÜ Gelişme Dergisi* 16/4: 373-96, 1987.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan, İstanbul, 1997.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Namık Kemal'in Mektupları*, I–IV., Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1967–1986.

Tunuslu, Hayreddin, [1868] *Akvemü'l-Mesâlik fi Ma'rifeti Ahvâli'l-Memâlik*. Munsıf İşnûfî (yay.), ed-Dâru't-Tunûsiyye, Tunus, 1986.

Ülgener, Sabri Fehmi, "Ahmed Cevdet Paşa'nın Devlete ve İktisada Dair Düşünceleri," *İş* 13/76: 5-16, 1947.

Weston, Jr. John C., "Edmund Burke's View of History," *The Review of Politics* 23/2 (April): 203-229, 1961.

Yıldırım, Arif, "Karslı Davud (Davud-i Karsî) Efendinin İrade-i Cüz'iye Anlayışı," *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 15 : 189–199, 2000.

Zeydân, Abdülkerîm, *es-Sünenü'l-İlâhiyye fi'l-Ümemi ve'l-Cemâ'âti ve'l-Efrâdi fi'ş-Şerî'ati'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 1996.

A. Cevdet Paşa akla ve aklîliğe (rasyonaliteye) çok önem veren bir düşünürdür. Bundan dolayı mantığa da çok önem vermiş, onu *Belâgat-ı Osmaniye*'ye bile yerleştirmiştir. A. Cevdet Paşa, oğlu Ali Sedad adına *Miyâr-ı Sedad* isimli bir mantık kitabı yazmıştır.

Şu hâlde Cevdet Paşa Tanzimatçı olmak, Tanzimat'ın getirdiği değişimleri kabul ve müdafaa ederek bir *"ihyacı"*, ama ihyaya dayanan bir *"inşa"* ve hukukta, fıkıhta, maarifte, adliyede modernleşmeyi gerçekleştiren bir teorisyen ve bir uygulamacı olduğunu göstermiştir. O, bu yönden İslâmî ilim anlayışının yenilenmesine de katkıda bulunmuştur. A. Cevdet Paşa, ilmî zihniyetin teşekkülünde esas rolü olan mantık, gramer, belâgat, bedîî ve beyan üzerinde de durmuş, bu konularla ilgili öğretici, açık ve anlaşılır kitaplar yazmış olması bu sebeptendir.

Cevdet Paşa da Osmanlı Devleti'nin buhranlı bir döneminde yaşamıştır. Çağını anlamak ve *"Devlet-i Âliyye"*yi kabilse çöküşten kurtarmak ister. Gerçekten de Paşa'nın zihnini kurcalayan sorun, devletin nasıl kurtarılacağıdır. Paşa'nın amacı hastalığın teşhisini yapmak ve tedavisi yönüne gitmektir. *Tarih-i Cevdet*'de o bir çağın muhakeme etmiştir, *Tezâkir-i Cevdet* de nasıl şuurlu bir devlet adamı olduğunu ortaya koymuştur.

İlim adamı, tarihçi ve devlet adamı yani fikirlerini uygulayan bir kimse olarak Cevdet Paşa'nın XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı toplumuna ve devletine büyük hizmetleri geçtiği bilinmektedir. Mühim olan onun bu üç cephesinden hangisinin ağır bastığı değil o asırda en ziyade Avrupa ilmine uygun ve fikirlerini vesikalardan devşirmiş olan bu tarihçinin, medreseden yetişmiş bir *"molla"* olarak hem ilimde hem tarihçilikte ve hem de idarecilikte devrine damgasını vurmuş olması ve milletin geleceğine de ışık tutabilmesidir. Allah rahmet eylesin.

(*)*Bu makale sadeleştirilerek merhume Nermin Suner Pekin Hanım tarafından aslına sadık kalarak ve sadeleştirilerek Kubbealtı Akademi Mecmuası, Ekim 1978 sayısında yayımlanmıştır.*

Kaynakça

Ahmed Cevdet Paşa, *Ma'ruzat,* Haz.: Y. Halaçoğlu, İstanbul, 1980.

Ahmed Cevdet Paşa, *Tezâkir,* 40-Tetimme, Yay.: C. Baysun, Ankara, 1986.

Aydın, Mehmet Âkif, "Bir Hukukçu Olarak Ahmed Cevdet Paşa", *Ahmed Cevdet Paşa Seminerı (27-28 Mayıs 1985), Bildiriler,* İstanbul, 1986.

Aydın, Mehmet Âkif, "Mecelle'nin Hazırlanışı", *Osmanlı Araştırmaları,* S. IX, İstanbul, 1989.

Aydın, Mehmet Âkif, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, s. 231-235.

Ekinci, Ekrem Buğra, "Hukuk Tarihimizin Âbide Eseri: Mecelle", *Tarih ve Medeniyet*, S. 38, Mayıs 1997, ss. 54-56.

Erk, Hasan Basri, *Meşhur Türk Hukukçuları*, İstanbul, 1954.

Fatma Aliye, *Ahmed Cevdet Paşa ve Zamanı*, Dersaadet, 1332.

Gür, Ahmet Refik, *Hukuk Tarihi ve Tefekkürü Bakımından Mecelle*, İstanbul, 1993.

Halaçoğlu, Yusuf - Aydın, M. Âkif: "Cevdet Paşa", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi,* C. 7, s. 444.

Kaşıkçı, Osman, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*, İstanbul, 1997.

Lewis, Bernard: *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev.: M. Kıratlı, Ankara, 1984.

Mahmud Celâleddin, *Mir'at-ı Hakikat*, C. I, İstanbul, 1326.

Mardin, Ebululâ, "Mecelle", *İslâm Ansiklopedisi*, Maarif Vekâleti.

Mardin, Ebululâ, *Medeni Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa*, İstanbul, 1946.

Meriç, Ümid, *Cevdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet Görüşü,* İstanbul, 1979.

Onar, Sıddık Sami, "Osmanlı İmparatorluğunda İslâm Hukukunun Bir Kısmının Kodifikasyonu: Mecelle", *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XX/1-4, 1955.

Öztürk, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İstanbul, 1973.

Said Paşa, *Said Paşa'nın Hâtıratı*, C. I, Dersaadet, 1328.

Seviğ, Vasfi Raşid, "Fıkıh ve Medeni Kanun", *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi*, VIII/3-4, 1951.

Şimşirgil, Ahmet-Ekinci, Ekrem Buğra, *Ahmed Cevdet Paşa ve Mecelle*, 3. bs., İstanbul, 2010.

Tarhan, Nuri, "Ahmet Cevdet Paşa", *Yargıtayın Yüzüncü Yıldönümü Armağanı,* İstanbul, 1968.

Yavuz, Hulûsi, "Mecelle'nin Tedvîni ve Cevdet Paşa'nın Hizmetleri", *Ahmed Cevdet Paşa Semineri (27-28 Mayıs 1985), Bildiriler*, İstanbul, 1986.

AHMET CEVDET PAŞA'NIN BELÂGAT-I OSMANİYE'Sİ VE YANKILARI

Nasrullah HACIMÜFTÜOĞLU[211]

Belâgat-ı Osmaniye'nin Anadolu Belâgat Çalışmaları Arasındaki Yeri ve Metodu

Anadolu'da yapılmış bulunan belâgat çalışmalarını; Arapça ve Türkçe yapılmış çalışmalar olarak iki grupta ele almak lâzımdır. Arapça çalışmalar, genelde şerh ve hâşiye niteliğini arzederken; Türkçe yapılmış çalışmalar, te'lîf ve tercüme vasfını taşımaktadır.

Arap dili ile yapılan şerh ve haşiyeler, *"Doğu Belâgat Ekolü"nün* ileri gelen temsilcilerinden es-Sekkâkî (öl.626/1228)'nin *"Miftâhu'l-ulûm"*unda

[211] Prof. Dr., Bayburt Üniversitesi.

İlmi'nin, toplumumuzda ve bütün İslâm âleminde layık olduğu itibara kavuşturulmasını temenni ederim.

Kaynakça

Belâgat; Cezmî, İstanbul, 1304.

Belâgat-ı Osmaniye; Ahmet Cevdet Paşa, İstanbul, 1298/1881. *Halli-Ta'lîkat; Mekteb-i Hukuk Talebesi,* İstanbul, 1299/1882.

İlm-i Belâgattan Beyân ve Bedî'; Süleyman Fikrî, Antalya, 1329,

İtmâm-i Temyiz; Mahmut Es'âd, İstanbul, 1299/1882. KAM; XIII/1-2, XIII/1, İstanbul, 1983-1984.

Lüzûm'u mâ-lâyelzem; Abdurrahman Süreyyâ, *Tahlîl-i Hail* ile birlikte, İstanbul, 1299/1882.

Redd-i Tahlil; Ali Sedat, Mahmud Es'âd,Mehmet Faik, İstanbul, 1299/1882.

Ta'lîkat-ı Belâgat.-ı Osmaniye; Abdurrahman Süreyyâ, İstanbul, 1299/1882.

Tahlîl-i Hali; Abdurrahman Süreyyâ, İstanbul, 1299/1882.

Tarik Mecmu'ası; nr. 752, s. 4, İstanbul, 1303/1886.

Tercümân-ı Hakikat; nr. 1121-1129, Mart, 1882.

Tercümân-ı Hakikat; nr. 1130-1131.

Tercümân-ı Hakikat; nr. 1136-1138, 30 Mart, 1882.

CEVDET PAŞA'YI GENEL DEĞERLENDİRME

S. Hayri BOLAY

Muhtelif yönleriyle geniş bir şekilde tefekkürünü ve ilmî kudretini, aynı zamanda idarî başarılarını aksettirmeye çalıştığımız Ahmet Cevdet Paşa, Türk ilim ve fikir tarihinde müstesna yeri olan bir insandır. Mübalağa etmeden söylenebilir ki Ahmet Cevdet Paşa, XIX. asrın, hem Osmanlı dünyasının hem bütün İslâm dünyasının en büyük mütefekkiri ve en kapsamlı âlimidir. Çünkü medreseden yetişmiş olduğu hâlde, medresenin kalıplarını aşmış, taşmış ve medreseden aldığı bilgilerle yetinmeyerek, o zamanın revaçta olan ilimlerini ve bilhassa yabancı dili, özellikle matematik ve benzeri ilimleri özel derslerle edinmiş ve kendisini bu yönlerden de takviye etmiştir. Kısa zamanda, bilgisi ve zekâsıyla parlamış, tahsil için oraya gönderilmediği hâlde temayüz etmiş ve devlet kademelerinde de hızla yükselmiş, devletin resmî tarihçisi vazifesini görmüş; tarihî hadiseleri, sadece kaydetmekle kalmamış, onların esas sebep-

leri üzerinde derinliğine düşünerek, tarih felsefesi üzerinde de fikirler yürütmüştür. Hatta, bazı değerlendirmelere göre, İbn Haldun'un tarih felsefesine ait görüşlerinin tesirinde kalarak yeni fikirler ileri sürmüştür.

A. Cevdet Paşa daha çok, siyasî ve toplumsal konumunun etkisiyle düşüncelerini şekillendirmiştir. Christoph Neuman'a göre: *"XIX. yüzyıl Osmanlı düşüncesinin Hobbes'i olmaktan ziyade, onun Machiavelli'dir."* Siyaset felsefesi açısından bu hüküm çok tartışılabilir. O, siyaset felsefesinden çok tarih felsefesi ile ilgilenmiştir. Onun siyasî fikirlerinin merkezi devlettir. O, devleti işlevi olan sosyal bir alet olarak görür. Devlete yüklediği görev de hakları yerine getirmek (ihkak-ı hukuk) ve ülkenin savunmasıdır (hıfz-ı bilâd).

Tarihçiliğinin yanında büyük bir hukukçu olarak *Mecelle*'yi tedvini de o devrin ileri gelen devlet adamlarının, Fransız Medenî Kanunu'nun Türkçeye çevrilip uygulanması talebine karşı çıkarak gerçekleştirmiş ve yeni millî bir kanun tedvininin lüzumunu ve icrasını ortaya koymuştur.

Devletin bekası için, ayakta kalması için ve ıslahı için, özel fikirler ileri sürmesi de bu çerçevede değerlendirilebilir. Aynı zamanda dönemimiz de dâhil olmak üzere birçok dönemlerde bilim adamlarında görülmeyen bir icracılığı da söz konusu. Muhtelif devlet kademelerinde, nazırlıklarda vazife görmesi, ıslahatçı tutumuyla, devletin çeşitli kademelerinin değişik şekillerde yeniden yapılanmasına ön ayak olmuş, üstelik çeşitli yerlerde dirayetle valilikler yapması, isyanları bastırabilmesi, askerî teamülden gelmediği hâlde bu vazifelerde de fevkalade muvaffak olması, gittiği yerlerde evvela sosyolojik olarak hadiseleri tespit etmesi, bundan sonra şehrin veya bölgenin ıslahı için kanunnameler, nizamnameler hazırlamış olması, onları bizzat icra etmesi, böylece huzuru, sükûnu sağlamış olması onun ilimde olduğu kadar icrada da ne kadar başarılı olduğunu gösterir.

Ahmet Cevdet Paşa, sadece geçen asırdaki söyledikleriyle kalacak bir insan değildir; günümüze ve daha ileriye de ışık tutacak çapta bir fikir adamıdır. Mesela Batılılaşmanın Lale Devri'nde başladığı ve daha sonra II. Mahmut döneminde hızlanması karşısında, Ahmet Cevdet Paşa, şuursuz Batılılaşmanın karşısına çıkmış ve kendi ortaya koyduğu fikirleriyle, Batılılaşmanın doğurabileceği zararları ve buna karşı, kendi bünyemizden alınabilecek tedbirleri de göstermiş olması onun ileriki asırlara da ışık tutabilecek çapta bir kimse olduğunu ortaya koyar. Bu münasbetle aşağıdaki misali zikretmek, yerinde olacaktır.

Marx ve Cevdet Paşa

Bundan 150 sene evvel, Ahmet Cevdet Paşa, sosyalizm daha doğrusu Marx'ın ileriye sürdüğü sosyalizm hakkında birkaç makale yazmış. (*) O ya-

me bakarlar. Böylelikle onların ferdî zihinlerinden ziyade düşüncelerinin vücut bulduğu bütüne atfedilebilecek düşüncenin sosyolojik-ontolojik karakteri daha iyi görülebilecektir.

İslâm düşünce eserlerine yapılan bu atıflar ve mütefekkirimizin felsefî düşünceyi kendi düşünce geleneği açısından değerlendirmesi, geleneksel düşünce kodlarının muhafazası açısından son derece önem arz eder. Demek ki düşünürümüz yabancı düşünce akımları karşısında kendi tefekkür geleneğine ve dünya görüşüne dayanarak yeni düşünceler üretme gayreti içindedir. Asıl mühim olan ve takdir edilmesi gereken de budur. Çünkü köksüz bir yere varılamayacağı gibi tek kanatla da uçulmadığı herkesin malumudur. Ali Suavi, *"Bizde düşünce yoktur, çünkü geleneği de yoktur."* diye araştırmaksızın ahkâm kesenlerin nasıl yanıldıklarını gösteren örneklerden sadece birisidir.

Burada onun İslâm düşünce eserlerini de eleştirel bir gözle değerlendirdiğini, felsefenin yöntemine dair kendine ait özgün düşünceleri olduğunu söyleyebiliriz.

Ali Suavi, dönemi için oldukça yeni fikirler ortaya atmasına rağmen, eserleri ve fikirleriyle kendisinden sonrakiler üzerinde uzun süreli bir tesiri olmamış, ancak onun ortaya attığı fikirler kendisinden sonra birçok düşünüre yeni çalışma konularında ilham vermiştir. Suavi'nin yeniliği, hemen her konuya *"ilgi duymak"* ve bunları cesurca, yeni bir bakış açısıyla ifade etmekte yatmaktadır.

Kaynaklar

Ali Süavî'nin Eserleri

Ali Suavi, "Demokrasi: Hükûmet-i Halk, Müsavât", *Ulûm*, S. XVIII.

————-, "Ebu Ali Hüseyin bin Abdullah bin Sina et-Tabib ve'l Hakîm", *Ulûm,* S. XI.

————-, "El Hâkimu Hüvallah", *Ulûm*, S. I.

————-, "El Hâkimu Hüvallah", *Ulûm,* S. II.

————-, "El Hâkimu Hüvallah", *Ulûm*, S. III.

————-, "er-Redd alâ min redd al'el-Gazzali: er-Reddü alâ min reddi al'el-Gazzali mine'l-İslâm", Ulûm, S. VII.

————-, "er-Redd alâ min redd al'el-Gazzali: Hulasatu'n Muhakemetü'n beynel-Gazzali ve'l-Felâsife, Meslek-i Gazzali fi'l-kelâm, Telhis-i minettehâfüt", *Ulûm,* S. VI.

————-, "Hattımızın Islahı", *Le Mukhbir,* S. XLVII, (31 Ağustos 1868).

————-, "İbn Sina'nın Şarkda Meşhur Kitapları Şunlardır", *Ulûm,* S. XI.

————-, "Kudret-i Siyasîyye der Düvel-i İslâmiyye", *Ulûm,* S. XVI.

————-, "Lisan ve Hatt-ı Türkî", *Ulûm*, S. III, (22 Cemâziyelevvel 1286).

———-, “Lisan ve Hatt-ı Türki”, *Ulûm,* S. IV.

———-, “Materyalist: Ehl-i Madde, Ehl-i His, Müşebbihe”, *Ulûm,* S. XVII.

———-, “Mezâhib-i felsefe der Avrupa: Materyalist (Ehl-i Madde)”, *Ulûm,* S. XVII.

———-, “Osmaniyânın Ulûma Himmeti”, *Ulûm,* S. I.

———-, “Tarih-i Efkâr”, *Ulûm,* S. III, Paris, 1286.

———-, “Tarih-i Efkâr”, *Ulûm,* S. IV, Paris, 1286.

———-, “Türk”, *Ulûm,* S. II, (7 Cemâziyelevvel 1286).

———-, “Yeni Osmanlılar Tarihi”, *Ulûm,* S. XV.

———-, “Zamane Hutbesi”, *Ulûm,* S. XVIII.

———-, *Kebetos Pinaks: İnsan Yaşamının Tablosu*, Çev. Ali Utku-Nevzat Yanık, Çizgi Yay., Konya, 2011.

Anay, Harun, “Batı Felsefesiyle İlgili Türkiye’de Yapılan Tezler”, *Divan,* Bilim ve Sanat Vakfı, S. V, (1998/2).

Atay, Falih Rıfkı, *Başveren İnkılapçı*, İstanbul, 1951.

Atay, Halil, Neşet, “Ali Suavi Kendine Göre”, *İstanbul Kültür Dergisi,* C. III, S. XXV, (1. Kanun, 1994).

Bolay, Süleyman Hayri, “Tanzimattan Cumhuriyet’e Türk Düşünce Tarihi”, *Türkler,* C. XIV, Balkan Ciltevi, Ankara, 2002.

Çelik, Hüseyin, *Ali Suavi ve Dönemi*, İletişim Yay., İstanbul, 1994.

Danişmend, İsmail Hami, *Ali Suavi’nin Türkçülüğü*, Ankara, 1942.

Doğan, İsmail, *Tanzimatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi*, İz Yay., İstanbul, 1991.

Kaplan, Behice, *Ali Suavi,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, 1944 Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi).

Kuntay, Midhat Cemal, *Sarıklı İhtilalci Ali Suavi*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1946.

Mardin, Şerif, “Yeni Osmanlı Düşüncesi”, *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce*, C. I, İletişim Yay., İstanbul, 2002.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 2001.

Tansel, F. A., “Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884)”, *Belleten,* C. XVII, 1983.

Uçman, Abdullah, “Ali Suavi”, *DİA,* C. II, İstanbul, 1989.

Uğurlu, Seyit Battal, *Ulûm Gazetesi’nin Tematik İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Van, 1997.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yay., İstanbul, 1998.

Değerlendirme

Daha önce de ifade edildiği üzere II. Meşrutiyetin başlıca sloganı Fransız Devrimi'ne atfen *Müsâvât – Hürriyet-Uhuvvet* (Egalité-Liberté-Frantenité/ Eşitlik-Özgürlük-Kardeşlik) idi. Emrullah Efendi de buna tamamen katılmakta ve eğitim hakkı (ilim tahsil etme hakkı) bağlamında eşitliği kabul etmektedir. Çünkü hürriyet için bilim ve dolayısıyla eğitim zorunludur. Fakat yaratılış gereği herkesin aynı derecede bilim tahsil etme ve üretme kapasitesinde olmadığı gerekçesiyle bilimde müsâvâtın yani eşitliğin olamayacağı kanaatindedir. Bundan dolayı da bilimde ve bilimsel zihniyeti tesis edecek eğitimde seçkinci bir tavır takınmıştır. Emrullah Efendi'nin bu doğrultuda ileri sürdüğü *"Tuba Ağacı Nazariyesi"* Türk toplumunun çeşitli sebeplerle *(savaşlar, isyanlar, ekonomik sıkıntılar, siyasî çalkantılar, geri kalmışlık ve iç ve dış tehditler)* ile düştüğü sıkıntılardan kurtulma isteğini; bir bunalım döneminde meşrutiyetin, özgürlüğün, milliyetçiliğin, bilimin ve eğitimin bir potada eritilerek elde edilmek istenen acil pratik sonuçları, kısaca topyekûn millî kalkınma arzusunu sembolize eder. Bu açıdan da taşıdığı olgusallıkla, sosyolojik, sosyo-psikolojik bir mahiyet arz eder. Eğitimde millileşme ve *"millî seçkinler"* yetiştirme ve bilimsel zihniyeti yerleştirme düşüncesi, I. Dünya Savaşı, İstiklal Savaşı ve Millî Mücadele yıllarında güçlenerek devam etmiş, hattâ Cumhuriyet'in İlanı'nın ardından daha da ekili olmuş ve daha sonra Mümtaz Turhan'la tekrar gündeme gelerek (elitler eğitimi) etkisini bugüne dek sürdürmüştür. Bugün de Emrullah Efendi'nin düşünceleri ve temsil ettiği siyasî gelenek yalnızca tarihsel bağlamda değil gerek güncel eğitim problemlerine gerekse çeşitli siyasî ve sosyal problemlere çare arayışı çerçevesinde yer yer yeniden tartışmaya açılmaktadır.

Kaynakça

Kendi Eserleri

Emrullah, *İdare-i Vilâyat,* Yeni Muhit'ül Maarif Gazetesi, (No: 1, 14 Nisan 1327), s. 6-13.

Emrullah, *Terbiye ve Esasları*, Sırat-ı Müstakim, (Sayı: 16, İstanbul, 1326), s. 248-250.

Emrullah, *Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetinin Bin Üç yüz Yirmi Yedi Senesi Dördüncü Kongresinde Tanzim Olunan Siyasî Programa Dair İzahnâme*, Kostantiniye [İstanbul], Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, 1330.

Tâli Derecedeki Kaynaklar

Akçura, Yusuf, *Türkçülük*, İstanbul, Toker Yayınları, 2006.

Akyüz, Hüseyin, *Türk Eğitimcileri*, Erzurum, Edebiyat Fakültesi Ders Notları: 17, 1983.

Aynî, Mehmet Ali, *Dârülfünûn Tarihi*, Hazırlayan. Aykut Kazancıgil, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2007.

Bakır, Kemal, *II. Meşrutiyet Döneminde Millî Seçkincilik ve Eğitim: Emrullah Efendi Tuba Ağacı Nazariyesi*, Doğu Batı, (Sayı: 45, Cilt: I; *II. Meşrutiyet "100. Yıl"*, Mayıs-Haziran-Temmuz 2008), s. 197-213.

Binbaşıoğlu, Cavit, *Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi*, İstanbul, MEB Yayınları, 1995.

Birinci, Ali, *Hürriyet ve İtilâf Fırkası II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1990.

Celkan, Hikmet Yıldırım, *Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi,* İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1989.

Ergün, Mustafa, *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ankara, Ocak Yayınları, 1996.

İpek, Muammer, *Bir Eğitim Bakanı Olarak Emrullah Efendi'nin Eğitim Felsefesi, Politikaları ve Uygulamaları 1908-1914*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Kafadar, Osman, *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*, Ankara, Vadi Yayınları, 1997.

Kara, İsmail, *Modern Türk Felsefesi Tarihinde Öncü Bir İsim Emrullah Efendi ve İlm-i Hikmet Dersleri*, Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi, (Sayı: 8, Ekim 2005), s. 93–123.

Katoğlu, Murat, *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Eğitim, Kültür, Sanat*, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908–1980,* İstanbul, Cem Yayınevi, 2000.

Kili, Suna ve Gözübüyük, Şeref, *Türk Anayasa Metinleri (Sened-i İttifaktan Günümüze)*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

Mardin, Şerif, *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri 1895–1908*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

Okur, Hüseyin, *Entelektüel Bir Eğitim Lideri Olarak Emrullah Efendi*, Eskişehir, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2006.

Ortaylı, İlber, *İstanbul'dan Sayfalar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

Reyhan, Cenk, *Türkiye'de Liberalizmin Kökenleri: Prens Sebahaddin (1877-1948)*, Ankara, İmge Kitabevi, 2008.

Sarınay, Yusuf *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912–1931*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994.

Satı, *Tuba Ağacı Nazariyesi*, Muallim, (Cilt 1 Sayı 12 Temmuz 1333), s. 359-366.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876–1938)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2001.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler Cilt 1 İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918,* İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul, Ülken Yayınları, 1999.

EK

S. Hayri BOLAY

Emrullah Efendi ve Felsefeye Bakışı

Sayın Kemal Bakır'ın bu değerli makalesinde ağırlık eğitim anlayışı olduğu için onun felsefeyle ilgili görüşlerine kısa da olsa temas etmek icabetti**:**

Emrullah Efendi, *"Muhitü'l-Maarif"* adıyla bir ansiklopedi hazırlamış, bunun ilk baskısı Sultan II. Abdülhamid'in himayesi ile 1900 tarihinde yapılmıştır. Ayrıca felsefe derslerinin bir kısım notlarını üç ayrı makale hâlinde *Sırat-ı Müstakîm* mecmuasında yayımlamıştır. Biz bunun metinlerine İsam'ın sitesinden ulaştık, ama daha çok İsmail Kara'nın *"Kudatgubilig"*de yayımladığı makaleden ve oradaki metinlerden istifade ettik.

Felsefe ve Filozof Ne Demektir?

Emrullah Efendi, Dârü'lfünûnda felsefe dersi hocalığı yaptığı, Babanzâde Ahmed Naim'i felsefe hocalığına onun teşvik ederek vazifelendirdiği, felsefe meseleleriyle yakından meşgul olduğu az çok bilinmektedir. Bunlara ilaveten felsefeyle, müsbet bilimlerle ve eğitimle ilgili birçok yabancı terimi Türkçeleştirdiği de bir vakıadır. Bu sebeple biz burada onun felsefeciliğini kendi metinlerine dayanarak belirtmeye çalışacağız.

Emrullah Efendi hikmet kelimesinin *"Hakem"* kelimesinden türetildiğini söylüyor ve hikmeti anlatırken ona nasıl ulaşılacağını da açıklamış olmaktadır. Onun açısından: "*Hikmetin esasen manası illet, sebeptir. Âlemde bir şeyi anlamak için sebebi bilmeli, müşahede ettiğimiz bir hadisenin künh-i manasına/*mana derinliğine *zaferyâb olmak için onu sebebe rabt etmelidir. Varlığın, vekâyi'-i kevniyenin/*evrendeki olayların *esbabını bulur, zihnen dahî idrâk ederseniz hikmeti elde etmiş olursunuz."*

Şu hâlde *"Hikmet, illet-i ma'kûle ve müdrikedir/*Yani idrak edilen şeylerin esbab ve 'ilelinden bahsedendir*."*

Değerlendirme

Emrullah Efendi'nin *nâzır*/bakan ve maarifçi olması dolayısıyla daha çok onun eğitimciliği üzerinde durulmuş, onun dilbilim, dil felsefesi ve genel felsefe üzerindeki fikirleri üzerinde yeterince durulmamış yahut hiç durulmamıştır. İsmail Kara onun felsefe ile ilgili *"İlm-i Hikmet"* metinlerini neşretmekle ve felsefe ile ilgili çalışmalarını ortaya koymakla büyük bir hizmet etmiştir. Biz bu ihmali biraz olsun telafi etmek için onun felsefî cephesine kısaca temas etmek ihtiyacını durduk

Emrullah Efendi öyle anlaşılıyor ki felsefe meselelerine hakkıyla vâkıftır. Onun bu cephesi üzerinde *"Muhit'ül-Maarif"*inin bütün maddeleri gözden geçirilerek değerlendirilmesi icap eder. Bizde bugün dil felsefesi üzerine dilciler ve edebiyatçılar olduğu söylenemez. Ama bir asır evvel Emrullah Efendi, bu meselenin önemini kavramış ve önemine binaen devrine göre ileri sayılabilecek bir anlayışla üzerinde durmuş, kendinden sonraki nesillere de mesajlar verebilmiş, örnek teşkil etmiştir. Bu husus yakın dönem tefekkür tarihimiz bakımından ayrı bir ehemmiyet arz etmektedir.

Kaynakça

Emrullah Efendi, *İlm-i Hikmet,* Sırat-ı Müstakîm, sayı.14, Teşrin-i sânî,1324.

B.Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Emrullah Efendi maddesi, Haz.: Fikri Yavuz, İsmail Özen, İstanbul,1972, C.II,s.102.

Kara, İsmail, *Modern Türk Felsefesi Tarihinde Öncü Bir İsim Emrullah Efendi ve "İlm-i Hikmet" Dersleri*, Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi, (Sayı: 8, Ekim 2005), s. 93–123.

olacağını iddia etmesini ilave temek gerekir ki Celâl Nuri'nin Cumhuriyet döneminde uzun süre milletvekilliği yaptığı hatırlanırsa vülger materyalizmin tesirlerinin önemini kavramak kolaylaşacaktır.

Abdullah Cevdet'in Çağdaş fikir tarihimizdeki önemi ve yeri, materyalizmi benimsemesine rağmen orada donup kalmamasında, onu aşmaya çalışmasında, pozitivizmden tesirler almasına rağmen onun dine dair tezini de nazar-ı dikkate almamasında ve faaliyetlerinde muvaffak olup olmaması bir tarafa, içinde yaşadığı cemiyete yeni bir kurutuluş yolu gösterme gayretlerinde yatmaktadır.

Abdullah Cevdet'in, Büchner'in tezlerinin yerine Guyau'nun tezlerinin şekillendirdiği bir senteze yönelmesi ise söz konusu mekanikliğin sığlığından duyduğu hoşnutsuzluğu ortaya koyuyordu.

Kaynakça

Abdullah Cevdet, *Fünûn ve Felsefe ve Felsefe Sânihaları* (İstanbul: Matbaa-i İçtihad, 1912).

Albert Lange, *Geschichte des Materialismus und Kritik seiner Bedeutung in der Gegenwart 2* (Leipzig: Verlag von J. Baedeker, 1898).

Alfred Fouillée, *La morale, l'art et la religion d'après Guyau*, 4. éd (Paris: F. Alcan, 1901).

Benoit Marpeau, *Gustave Le Bon: parcours d'un intellectuel, 1841-1931* (Paris: CNRS, 2000).

M. Şükrü Hanioğlu, *"Abdullah Cevdet Bey ve Fünûn ve Felsefe"*, *Abdullah Cevdet, Fünûn ve Felsefe ve Felsefe Sânihâları*, yayına haz. Nevzat H. Yanık-Ali Utku (Konya: Çizgi Yayınları, 2009), ss. 7-29.

_____, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi* (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1981).

_____, "Blueprints for a Future Society: Late Ottoman Materialists on Science, Religion, and Art," *Late Ottoman Society* (London: Routledge, 2005), ed. Elisabeth Özdalga, ss. 29-116.

olduğuna yemin ettikleri hâlde, sonradan zanlının katil olduğu ispatlanırsa, öldürülenin yakınları şahitlerin hepsinden kan arayabilir.

Dağ kanunu silah hakkında da özel hükümlere sahiptir: Bir şahsın silahını gasp eden kimse hem silahı geri vermek hem de yüklü bir para vermek zorundadır.

Dağ kanunu halk arasında vuku bulan bazı olaylar için de hükümler taşır. Bir şahsın malına, mülküne, bahçesine, özel ormanına zarar verme durumlarında para cezası getirmektedir.

Dağ kanununda inzibat ve itaatın temini için de bazı özel hükümler vardır. Vatan müdafaası, askerlik hizmeti için emrolunduğu gün emrolunan yere gitmeyenlerden para cezası alınır, ya da evinde ne kadar eli silah tutan varsa hepsi göreve götürülür. Dağ kanununda kadınlar ve kızlar mirasçı olmazlar. Mal erkekler tarafından bölüşülür (BN, ATİ, s.64).

Değerlendirme

Bu makale okunmakla görülecektir ki Bedi' Nuri çok genç denilecek yaşta hayata veda etmesine rağmen, idarî tecrübeleriyle bilimsel araştırmalarını gelişen sosyolojik araştırmaların ve teorilerin ışığında birleştirerek sorunlara farklı ve öznel izahlar getirebilmektedir. Meşrutiyet dönemi mütefekkiri olarak ele aldığı sorunların günümüzde de gündemde olan sorunlar olması ayrı bir önem taşımaktadır. Bedi' Nuri de Meşrutiyet dönemi düşünürlerimizin kalitesini sergileyenlerden birisidir. Kendisinin Türk sosyolojisinin gelişmesine önemli katkıları olduğu muhakkaktır. Bir de Mekteb-i Mülkiyeye bir takım vazifeler yüklerken meşrutiyet ve benzer anlayışların *"Şer'-i Şerîf"*e aykırı olmadığının anlatılması gibi bir vazife yüklemesi de dikkati çekmektedir.

Kaynakça

Bedi' Nuri'nin bu makalede kullanılan eserlerinin listesi yukarıda verilmiştir.

Diğer Kaynaklar

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Sicill-i Ahval Defterleri,* Nu: 76.

Yahya Kemal, *Edebiyata Dair,* İstanbul, 1971, s.177.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* İstanbul, 1992, s.l71.

Yücel, Hasan Âli, *Türkiye'de Orta Öğretim,* Ankara, 1994, s.9.

döneminde Türkçüler'in fikirlerinde eleştirdiği neredeyse bütün unsurlar hayatının Arapçılık döneminde onun için vazgeçilmez doğrular olmuştur (Sati el-Husri 1991: 69-70):

"İsâm âleminin haritasını çıkararak Arap dünyasının bu âlem içindeki yerinin farkına varan herkes, Arap Birliği'nin gerçekleştirilmesinin Müslüman birliğinden daha kolay olduğunu ve bu sonuncusunun [Müslüman birliğinin] *gerçekleştirilebilir olduğu kabul edilse dahi, bunun Arap Birliği'ni gerçekleştirmeden bunun mümkün olamayacağını kabul edecektir. Aklı başında bir insanın bir taraftan Araplar'a kendi aralarında bir birlik kurmaları hakkını çok görürken Türkler, Araplar, İranlılar, Malezyalılar ve Zenciler arasında bir birliğin mümkün olabileceğini de düşünmesi imkânsızdır. İslâm birliği fikrinin Arap birliği mevhumundan daha geniş ve kapsamlı olduğu doğrudur. Ancak Arap birliğini savunmaksızın İslâm birliğini savunabilmek mümkün değildir."*

Kaynaklar

Satı Bey'in Kendi Eserleri

Satı Beyin eserleri yukarıda verilmiş olup burada tekrar etmiyoruz.

Faydalanılan Diğer Eserler

ACAR Şehbal Derya (2009), *Eğitim Tarihimizde Bir Üstad: Satı Bey'i Tanımak.* Akademik Kitaplar, İstanbul.

Akçuraoğlu (1328), "Satı Bey'in İstifası." *Türk Yurdu C. 1, S. 10,* ss.311-312.

AKPOLAT Yıldız (2008), "Ahmed Şuayıb (1876-1910)." *Türkiye'de Sosyoloji (İsimler-Eserler I)* (Der. M. Çağatay Özdemir). Phoenix Yay., Ankara, ss.131-160.

BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı (1998), *Hayatım* (Haz. Ali Y. Baltacıoğlu). Dünya Yayınları, İstanbul.

BERKES Niyazi (1975), İsâmlık, Ulusçuluk, Sosyalizm. Arap Ülkelerinde Gördüklerim Üzerine Düşünceler. İkinci Baskı Bilgi Yayınları, İstanbul.

BERKES Niyazi (2006), *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (Yay. Haz. Ahmet Kuyaş). İkinci BaskıYapı Kredi Yayınları, İstanbul.

BİLGENOĞLU Ali (2007), *Osmanlı Devleti'nde Arap Milliyetçi Cemiyetleri.* Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya.

BULAÇ Ali (2005), "İslâm'ın Üç Siyaset Tarzı veya İslâmcıların Üç Nesli" *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce C. 6 İslâmcılık.* 2. Baskı İletişimYayınları, İstanbul.

BUZPINAR Ş. Tufan (2009), "Sâti' el-Husrî." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi C. 36.* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 176-178.

CLEVELAND, William L. (1971), *The Making of an Arab Nationalist: Ottomanism and Arabism in the Life and Thought of Sati' al-Husri.* Princeton University Press, Princeton.

ÇİÇEK M. Talha (2007), *Şerif Hüseyin İsyanı'nın Türk ve Arap Kimlik İnşa Süreçlerindeki Etkisinin Analizi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

DAVİŞA Adid (2004), *Arap Milliyetçiliği Zaferden Umutsuzluğa* (Çev. Lütfi Yalçın). Literatür Yayınları, İstanbul.

DOĞAN İsmail (2010), Türk Eğitim Tarihinin Ana Evreleri. Kurumlar, Kişiler, Söylemler. Nobel Yayınları, Ankara.

Emrullah Efendi (1326), "İstizah ve Cevaplar." *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi* (Yirmi Üçüncü İnikad C. 1 (27 Kanun-u Evvel 1326 Pazartesi), ss.74-114.

ERGÜN Mustafa (1987), "Satı Bey Hayatı ve Türk Eğitimine Hizmetleri." *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 1* (1987), ss.4-19.

ERGÜN Mustafa (1996), İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914). Ankara.

ERİŞİRGİL M. Emin (2007), *Bir Fikir Adamının Romanı. Ziya Gökalp* (Yay. Haz. Aykut Kazancıgil ve Cem Alpar). 3. Baskı Nobel Yayınevi, Ankara.

ERKUL Ali (2008), "Ahmet Rıza Bey (1858-1930)." *Türkiye'de Sosyoloji (İsimler-Eserler I)* (Der. M. Çağatay Özdemir). Ankara, Phoenix Yayınları, ss.25-68.

GÖKALP İskender ve GEORGEON François (2007), *Kemalizm ve İslâm Dünyası.* 2. Basım Kaynak Yayınları, İstanbul.

Ziya Gökalp (1332), *"Millî Terbiye 1." Muallim Y. 1, C. 1, Nu. 1* (15 Temmuz 1332), ss.3-9.

Ziya Gökalp (1332a), *"Millî Terbiye 3." Muallim Y. 1, C. 1, Nu. 3* (15 Eylül 1332), ss. 65-71.

Ziya Gökalp (1332b), *"Millî Terbiye 4." Muallim Y. 1, C. 1, Nu. 4* (15 Teşrin-i Evvel 1332), ss.97-102.

Ziya Gökalp (1332c), *"Millî Terbiye 5." Muallim*, *Y 1, C. 1, Nu 7* (15 Kânun-u Sani 1332), ss.193-202.

Ziya Gökalp (1333), *"Millî Terbiye 6." Muallim*, *Y 2, C. 1, Nu 8* (1 Mart 1333), ss.225-231

Ziya Gökalp (1333a), *"Millî Terbiye 7." Muallim*, *Yıl 2, Cild 1, Sayı 9* (1 Nisan 1333), ss.264-272

Ziya Gökalp (1917*), "Maarif Islahatında 'Tuba' Nazariyesi." Yeni Mecmua, C. 1, S. 5* (9 Ağustos 1917), ss.97-98.

Ziya Gökalp (1918), *"Mekteblerde Mükâfat ve Mücazat." Yeni Mecmua, C. 2, S. 32,* (14 Şubat 1918), ss.113-114.

GÜNDÜZ Mustafa (2010), "Gelenek ve Modernlik Arasında Bir Eğitimci: Satı Bey ve Fenn-i Terbiye Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme." *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Vol. 5, Nu. 3* (Summer 2010), ss. 1392-1415.

GÜNDÜZ Mustafa (2010a), Osmanlı Mirası Cumhuriyet'in İnşası. Modernleşme, Eğitim, Kültür ve Aydınlar. Lotus Yayınları, Ankara.

HARBİ Mohammed (1998), "Arap Ulusal Mitini Sorgularken" *Uluslar ve Milliyetçilik* (Haz. Jean Leca). Çevs.iren İdemen, Metis Yayınları. İstanbul, ss. 84-88.

İNAYET Hamid (1991), *Arap Siyasî Düşüncesinin Seyri* (Çev. Hicabi Kırlangıç). İkinci Basım Yöneliş Yay., İstanbul.

İsmail Gasprinski (1328), "Türk Yurdcularına." *Türk Yurdu C. 1, S. 7,* ss.190-195.

KAFADAR Osman (1997), "Türk Aydınının Satı Bey Hakkındaki Kimi Yanılgıları Üzerine Düşünceler." *Türkiye Günlüğü S. 46 (Yaz 1997),* ss. 97-105.

KARA, Cevat (2011), "Sâtı Bey Yönetiminde İstanbul Dârülmuallimîni ve Osmanlı Devleti'nde Çağdaş Eğitim Bilimlerinin Gelişiminde Etkisi." *İstanbul. İmparatorluk Merkezinden Megakente* (Edt. Yavuz Köse). İstanbul, Kitap Yayınevi, ss. 331-365.

KAYALI, Hasan (1998), Jön Türkler ve Araplar. Osmanlıcılık, Erken Arap Milliyetçiliği ve İslâmcılık (1908-1918) (Çev. Türkan Öney). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

KURAN Ercüment (1994), "Bir Osmanlı Aydını: Satı El Hüsri, (1880-1968)." *Türkiye'nin Batılılaşması ve Millî Meseleler* (Derl. Mümtaz'er Türköne). TDV Yay., Ankara, ss.183-187.

KURŞUN, Zekeriya (1992), *Yol Ayrımında Türk Arap İlişkileri.* İrfan Yayınevi, İstanbul.

ORAN, Baskın (2004), "Son Defa 'Türk' ve 'Türkiyeli." *Agos,* 29.10.2004.

Satı (1325), "Uzviyetler ve Cemiyetler." *Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*, *C. 2, Nu. 8,* ss.433-454.

Bu bakımdan onun en son yazdığı fikirlerini en geçerli kabul etmek gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

İttihatçılara ve cumhuriyetçilere çok yakın durmuş ve hatta hizmet etmiş bir kimsenin o dönemlerin ağır şartları içinde iktidardaki resmî görüşlerin dışında farklı şeyler söylemesi veya önceki fikirlerinin ardında durması çok zor, hatta imkânsızdır. Bunun beklemek de isabetli olmaz. E. Güngör bunu şöyle delillendiriyor: *"Türkçülüğün Esasları'nı yazarken de bir yıl önceki fikirlerini hemen bırakarak İslâmiyet'i Türkler için bir Türkçecilik meselesinden ibaret sayması bile bunu göstermiyor mu?"* (adı geçen makale, s. 280). Böylece toplumun en büyük meselelerine el atan bir düşünürün, ülkemizin en büyük sorunlarından birisi olarak çözülemeyen din sorununu son kitabında birkaç paragrafla geçiştirmesi onun büyüklüğüne yakışmamaktadır.

Gökalp elbette ki büyük bir mütefekkir ve filozoftur. Cemiyetimizin hızlı evrimi içinde milletin hemen her meselesiyle ilgilenmiştir. Gökalp'in bir sosyolog, bir mütefekkir, bir bilim adamı, bir şair, bir siyasetçi ve bir ideolog olarak tesirleri yaygın ve devamlı olmuştur. Sosyologlara, psikologlara, tarihçilere, hukukçulara ve edebiyatçılara tesirlerinin yanında Cumhuriyet dönemi siyasî hayatına tesirleri daha derindir. Yeni karmaşık ve değişken düşünceler ortaya koyması münasebetiyle İslâm öncesi döneme ve Orta Asya'ya yönelmesi hem Atatürk döneminin tarih anlayışını yönlendirmiş, hem de yeni içtihatları, laikliğe ve medenî kanuna zemin hazırlamıştır. Bu cümleden olarak; Cumhuriyet Halk Fırkasının programındaki ve Cumhuriyet anayasasındaki *"altıok"* ilkesini getirmekte başlıca rolü oynamıştır (E. Güngör, *Z. Gökalp ve Türkçülükte Din Meselesi,* Atsız armağanı, İstanbul,1976, s. 274). Hatta günümüzde Türk Cumhuriyetlerinin beklenmedik bir zamanda zuhuru ile *"Adriyatik'ten Mançurya'ya kadar"* Turan'ın kültürel ve iktisadî bağlarla gerçekleşmiş olması, Gökalp'i tekrar güncelleştirmiştir.

Bize düşen, onun fikirlerini müze ziyaret eder gibi seyretme ve tekrar etmek değil, onlarda faydalanarak ve onları aşmak için yeni yollar arayıp bulmaktır.

Kaynaklar

Ziya Gökalp'in Kendi Eserleri

Ziya Gökalp, *Makaleler I, II, III, IV, V, VIII, IX,* Kültür Bakanlığı, Ziya Gökalp Yayınları, 1976, 1982, 1977, 1981, 1980.

Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak,* Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, Ankara, 1976.

Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları,* İstanbul, 1970.

Ziya Gökalp, *Ziya Gökalp'in Limni ve Malta Mektupları,* Hazırlayan: F. A. Tansel, Ankara 1965.

Ziya Gökalp, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I,* MEB, Yay.,haz. Rıza Kardaş, İstanbul,1973.

Gökalp'ten Bahseden Genel Eserler ve Tebliğler

Akder, Necati*, Ziya Gökalp'in Tarih Anlayışının Felsefî Temeli*, Türk Kültürü, sayı:12, s. 7,1963.

Berkes, Niyazî, *Felsefe ve Toplumbilim Yazıları*, İstanbul , 1985.

Çağatay, Tahir, *Ziya Gökalp, H. Freyer'in İçtimaî Doktrinler Tarihi Sonunda*, Ankara, 1968.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Türk Düşüncesi Tarihi*, İstanbul, 1966.

Türkdoğan, Orhan, *Millî Kültür Modernleşme ve İslâm*, İstanbul, 1983.

Tuna, Korkut, *Ziya Gökalp'in Millî Sosyoloji Anlayışı, Sosyoloji Konferansları, 21. Kitap*, Ayrı Basım, 1986.

Bolay, S. Hayri, *Ziya Gökalp'in Din Anlayışı,* 1985'te Diyarbakır'da yapılan Ziya Gökalp Sempozyumuna Sunulan Tebliğ.

Güngör, Erol*, Ziya Gökalp ve Türkçülükte Din Meselesi, Atsız Armağanı,* İstanbul, 1976, S. 267-280.

Yavuz, Kerim, *Ziya Gökalp'in Dinî Tutum ve Din Anlayışı,* AÜ İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi, Sayı:2, Ankara, 1977, s. 211-221.

İnam, Ahmet*, Ziya Gökalp'in Düşünce Çerçevesini Anlama Denemesi,* İnsan Bilimleri Dergisi, ODTÜ, 1988/1 s. 51-82.

Ziya Gökalp Üzerine Yapılan Araştırmalar

Akder, Necati, *Ziya Gökalp'in Tarih Anlayışının Felsefî Temeli,* Türk Kültürü, s. , 12, Ankara,1963.

Bıçak, Ayhan, *Ziya Gökalp'in Felsefe Anlayışı,* Kudatgubilig, s. 18, Ekim 2010, s. 51-71, İstanbul.

Göksel, Ali Nüzhet, *Ziya Gökalp Diyor ki*, İstanbul, 1950.

Heyd, Urıel*, Ziya Gökalp'in Hayatı ve Eserleri* , Çev., Cemil Meriç, İstanbul, 1980.

Nirun, Nihat, *Sistematik Sosyoloji Açısından Ziya Gökalp,* Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1981.

Türkdoğan, Orhan*, Ziya Gökalp Sosyolojisinin Temel İlkeleri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

Türkdoğan, Orhan*, Üç Sosyal Bilimcimizin Türk Düşünce Tarihimizdeki Yeri*, *2007.*

Türkdoğan, Orhan, *Türk Düşünce Geleneğinde Ziya Gökalp, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Hilmi Ziya Ülken,*

Ülken, Hilmi Ziya, *Ziya Gökalp*, İstanbul, tarihsiz.

Diğer Kaynaklar

E. Kuran, *Atatürkçülük Üzerine Denemeler,* Ankara,1981.

R. Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki,* Yay. Haz. Şemsettin Kutlu, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 1985, s. 190.

İ. Kafesoğlu, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri* 3. baskı, Ötüken Yay. 1995.

Suat Anar, *Gökalp maddesi, İslâm Ansiklopedisi,C.14,* T. Diyanet Vakfı Yay.

Uriel Heyd, *Ziya Gökalp'in Hayatı ve Eserleri,* çev. C. Meriç, Sebil Yay., İstanbul, 1980, s. 35.

EK: ZİYA GÖKALP'TE DİN VE MEDENİYET İLİŞKİSİ

Recep KILIÇ

Bu yazıda, Ziya Gökalp'in din ve medeniyet anlayışının ne olduğundan daha çok din ile medeniyet arasında kurduğu *ilişki* üzerinde durulacaktır. Dolayısıyla Gökalp'in din ve medeniyetten ne anladığı meselesi, sözünü ettiğimiz ilişkinin açıklığa kavuşmasına yardımcı olacak kadar ele alınacaktır.

Gökalp'in din ve medeniyet arasında kurduğu ilişki ile ilgili görüşlerini, ağırlıklı olarak, '*ümmet programı*' adını verdiği projeyi takip ederek çıkarmaya çalışacağız. Esasen söz konusu program bugün için, *"tarihî bir vesika"*[2] olmaktan öte bir anlam ifade etmez Buna rağmen, bu programdan hareketle adı geçen ilişkinin niteliği ile Gökalp'in İslâm dünyası için hangi tür *'milletlerarası bir birlik'* düşündüğünü çıkarmamız ve özellikle de din anlayışı hakkında fikir sahibi olabilmemiz mümkün olacaktır. Dolayısıyla Gökalp'in İslâm dünyası ile ilgili projesi üzerinde, onun din ile medeniyet ve din ile beşerî disiplinler arasında kurduğu ilişkiyi merkeze alarak duracağız.

"Türkçülerin gayesi, muasır bir İslâm Türklüğüdür. Türkçülerin millet mefkûresi Türklükse, ümmet mefkûresi de İslâmlıktır. Bence Türkçülerin ayrıca bir ümmet programları da olmalı ve başlıca esasları da şunlar bulunmalıdır." [3] diyen Gökalp'in söz konusu programında altı madde vardır.

---

[2] Erol Güngör, "Ziya Gökalp ve '*Türkçülükte Din' Meselesi",* Atsız Armağanı, Komisyon, İstanbul 1976, 274.

[3] *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak,* Hazırlayan İbrahim Kutlu, Ankara 1976, Kültür Bakanlığı Yayını, s. 53-54.

fikirlerin, yani ideallerin semeresi olarak görür. Gençlere, çocuklara ve bütün topluma sağlam ve müsbet ideal verilmesinde ısrar eder. Yusuf Akçura, çağdaşlaşmayı ideolojik bir seçim değil zarurî bir hareket olarak niteler.

O, millî şuur ve duyguların aydınlarda ve memurlarda yer etmesini kâfi görmez, bu şuurun köylere kadar yayılmasını ister. İktisadî meydan muharebesini kazandığı zaman millet rüştünü ispat etmiş olacak, hür, bağımsız ve müreffeh milletlere katılacaktır, der. Onun halkçılığı daima üçüncü mevkide seyahat etmesine, balolara gitmemesine yol açmış, bunu bir gösteri için yapmamış, beş vakit namazını kılan Türkçü bir sosyalist olarak yaşamıştır. Kendisine: *"Balolara niçin gelmiyorsun?"* diyenlere *"Hanıma naylon çorap alamadığım için gelmiyorum"* diye cevap vermiştir.

Yahya Kemal, *"Portreler"* kitabında Yusuf Akçura hakkında hiç müsbet şeyler söylememektedir.

Kaynakça

Yusuf akçura'nın kendi eserlerine ilaveten aşağıdaki kaynaklar da kullanılmıştır:

Francois Georgeon, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Yusuf Akçura*, İstanbul-1996.

Kemal Şenoğlu, *Yusuf Akçura, Kemalizm'in İdeoloğu*, İstanbul-2009.

Niyazi Berkes, *Unutulan Adam, Orhan Çakmak-Atilla Yücel, Yusuf Akçura*, Ankara-2002.

Kaynakça

Prens Sabahaddin'in kendi eserleri yukarıda verildi.

Faydalanılan Diğer Eserler

Ege, Nezahat N. (1977). *Prens Sabahaddin-Hayatı ve İlmî Müdafaaları*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Erkul, Ali. (1982). "Prens Sabahaddin", *Türk Toplumbilimcileri I*, (Haz: Emre Kongar), İstanbul: Remzi Kitabevi Yayını, s. 79-150.

Fındıkoğlu, Z.F. (1938). *Türkiye'de İlmî ve Felsefî Hayatın İnkişafı Şatları*, Ankara: Çığır Dergisi Neşriyatı.

Fındıkoğlu, Z.F. (1944). *"Yurdumuzda Yeni Kültür Merkezi"*, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Haziran 1944, s. 2.

Fındıkoğlu, Z.F. (1947). *"Şahsî Teşebbüs Felsefesi ve Terbiye Davası", Yeni Bilgi*, C. I, S. 4, s. 16-19.

Fındıkoğlu, Z.F. (1947). *"Şahsî Teşebbüs Felsefesi", Cumhuriyet Gazetesi*, 13.12.1947, s. 2.

Fındıkoğlu, Z.F. (1948). *"İlkmektep Muallimleri Umumî Muvazeneye İthal Edildikten Sonra", Cumhuriyet Gazetesi*, 7.2.1948, s. 2.

Fındıkoğlu, Z.F. (1954). *"Türkiye Muallimler Birliği 1954 Yılı Kongresi Raporu"*, *Bilgi*, S. 85, Mayıs 1954, s. 10-15.

Fındıkoğlu, Z.F. (1971). *İçtimaîyat Dersleri: Sosyoloji Doktrin ve Kolları, C.I,* İstanbul: İ.Ü.İ.F. Yayını.

Gökçe, Birsen. (1996). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Ankara: Savaş Yayını.

İzzet, Mehmet. (1928). *"Fikirde Adem-i Merkeziyet", Hayat Mecmuası*, C. III, S. 61, s. 1-2.

Kösemihal, Nurettin Ş. (1950). *"Memleketimizde Tecrübî Sosyolojinin Doğuşu ve Gelişmesi"*, *Sosyoloji Dergisi*, S. 6.

Kutay, Cemal. (1964). *Prens Sabahaddin Bey, Sultan II. Abdülhamid ve İttihat Terakki*, İstanbul: Tan Matbaası.

Mardin, Şerif. (1983). *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri* (1895-1908), 2.b., İstanbul: İletişim Yayını.

Merkezi İdare İle Mahallî İdareler Arasında Görev Bölüşümü ve Hizmet İlişkilerinin Esaslarının Düzenlenmesi ve Çeşitli Kanunlarda Mahallî İdarelerle İlgili Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu Metni.

Perier, Philippe. (1965). *"Le Play ve Ardıçları: Yüzyılı Aşan Başarı"*, (Çev: Özer Ozankaya), *AÜ SBF Dergisi*, C. XX, S. 2, s. 671-680.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet. (1996). *"Türkiye'de Liberal Düşüncenin Doğuşu ve Gelişimi"*, *Liberal Düşünce*, S. 2, s. 103-111.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet ve Atilla Yayla. (1998). *"Türkiye'de Liberalizm", Liberal Düşünce*, S. 10-11, s. 52-63.

Tütengil, C. Orhan. (1954). *Prens Sabahaddin*, İstanbul: Geçit Yayını.

Ülken, Hilmi Z. (1941). *İçtimaî Doktrinler Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.

Ülken, Hilmi, Z. (1979). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 2.b., İstanbul: Ülken Yayını.

EK: MESLEK-İ İÇTİMAÎ VE PRENS SABAHADDİN (1878-1948)'E DAİR BAZI NOTLAR

S. Hayri BOLAY

Prens Sabahaddin 1908'de *"Ahrar Fırkası"*nı (Hürler Partisi) kurdu. Saraya karşı yabancı sermayeye, mültezimlere, burjuvaziye ve eşrafa dayandı. İdarî yönden yabancı müdahalesi taraftarı olup, bireysel teşübbüse dayanan toplum örgütlenmesini savundu. İttihat ve Terakki ile muhalif oldukları hâlde ortak burjuvazi yaratmak hususunda birleştiler. Devleti kurtarma fikrini yorumlama tarzında ayrıldılar.

Prens Sabahaddin, 1909'daki 31 Mart Vakası'nda rolü olmakla suçlandı; gıyabında idama mahkûm edildi ve yurtdışına kaçtı. Faaliyetlerine oradan devam etti. 1918'de yurda döndü. 1920'de tekrar Avrupa'ya gitti. İstiklal Savaşı'na telgrafla destek verdi. 1948'de İsviçre'de vefat etti.

En önemli eseri, "*Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?*" adlı kitabıdır. Tanzimat'tan beri Osmanlı aydınlarının ana problemi, Osmanlı Devleti'nin çökmekten kurtarılmasıdır. Dolayısıyla Prens Sabahaddin'de de bu problem en önemli problemdir. Prens Sabahaddin, düşünce itibarıyla Durkheim'a karşı ortaya çıkan Fransız sosyoloğu Le Play'ın sosyolojisine (Science Sociale) dayanır. O, bu sosyal ilmin getirdiği doktrinlerin bütün sosyal ve iktisadî sorunları çözeceğine inanır. Burada ferdiyetçi yapılar (infiradî yapılar) ile tecemmüî yapılar (cemiyetçi yapılar) ayırımı, bu sosyolojinin esasını teşkil eder. Ona göre tecemmüî yapılara rakip olan Asya, Afrika, Güney Amerika, Türkiye ve Rusya gibi kavimler, dayanak noktalarını, kendilerinde bulamazlar. Mensup oldukları sınıflara göre aile, cemaat, fırka ve hükûmetlerinde bu noktayı ararlar. Ferdiyetçi (Teşekkül-i İnfiradî) yapılara mensup olanlar ise bu yapılardaki ilerlemeleri nispetinde dayanaklarını kendilerinde bulurlar; üretim kabiliyetleri yüksek, girişimci, müstakil cemiyetler kurarlar. İlkinde, kanunlar desteklese de şahsî istiklal gelişemez; ikincisinde ise istiklal şahsî teşebbüs ile kökleşir. Prens'e göre bu hasleti doğuran şahsi mülkiyeti yaratan ziraat biçimidir.

Kaynakça

Lütfi Fikri, *Hükümdarlık Karşısında Milliyet ve Tefrik-i Kuva Mesaili,* Cihan Biraderler Matbaası, İstanbul, 1338.

Lütfi Fikri, *Meşrutiyet ve Cumhuriyet,* Ahmet İhsan ve Şürekâsı Matbaa-ı Halk Osmanlı Şirketi, İstanbul, 1339.

Lütfi Fikri, *Selanik'de Bir Konferans,* Matbaa-ı Ahmet İhsan ve Şürekâsı, İstanbul, 1326.

Lütfi Fikri, *Osmanlı Tarih-i Siyasîsi,* Kader Matbaa, İstanbul, 1329.

Lütfi Fikri, *Mebadi-i İlm-i Hukuk, Matbaa-ı Ahmet İhsan*, İstanbul, 1327.

Lütfi Fikri (Fikripaşazâde Ömer Lütfi*), Erkekler Arasında*, Türk Matbaası, Kahire, 1907.

Lütfi Fikri (Fikri Paşazâde Lütfi Fikri), *Şimdiki İzdivaçlar*, Türk Matbaası, Kahire, 1905.

Mücellidoğlu, Ali Çankaya, *Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, C. 3, 1. Kısım, Mars Matbaası, Ankara,1968-1969.

Refet Paşa (Bele), *Vakit Gazetesi,* 23 Teşrin-i Evvel 1338, İstanbul.

Ülken, Ord. Prof. Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1966

buna Batı medeniyeti derler. Batı medeniyeti, merhametsiz, bencil bir güçtür ki ister dostane, ister düşmanca olsun karşısındakinin zaafından öldürürcesine yararlanmasını önlemek için Batı medeniyetinin esaslarına, ilim ve fenne, vukuf-ı tecrübeye, sebat ve faaliyete, sanat ve ticarete taalluk eden bütün terakkilerini hakkıyla anlamak, öğrenmek ve memleketimizde tatbik etmek gerekir.

Batı medeniyetinin merhametsiz ve bencil, sömürgeci karakterde olduğunu vurgularken ve kurtuluşumuzu oraya girmekte görürken o bencil ve merhametsiz yapı ile nasıl anlaşıp kurtulabileceğimizi söylemiyor.

Kaynakça

Nüzhet Sabit. *Vazife-i İsyan*, Matbaa-ı İctihad, Kapu Başı, 19 Kanun-Sani 1918.

Nüzhet Sabit, *Karganın Genç Nazırlara Bir Suali*, Bin Bir Kuş Kütüphanesi, S. 1, Kader Matbaası, Dersaadet Sultan Hamam.

Nüzhet Sabit, *Devekuşunun Mebuslara Hitabı*, Bin Bir Kuş Kütüphanesi, S. 2, Kader Matbaası, Dersaadet Sultan Hamam.

Nüzhet Sabit, *Akbabanın Âyan ile Hasbıhali*, Bin Bir Kuş Kütüphanesi, S. 3, Kader Matbaası, Dersaade Sultan Hamam, Heybeliada 14 Haziran.

Nüzhet Sabit, *Doğanın Tarihe Cevabı*, Bin Bir Kuş Kütüphanesi, S. 4, Kader Matbaası, Dersaadet, Sultan Hamam.

Nüzhet Sabit, *Bu Günün Vazifesi*, Divan Yolunda Kadınlar Dünyası Matbaası, İstanbul.

Nüzhet Sabit, *Siyaset Yolları,* Teavün-i İçtimai Kütüphanesi Risale Kısmı 1, Araks Matbaası, Dersaadet Ebussuud Caddesi, Numara 20, 1327.

Nüzhet Sabit, *İaşede Kırk Beş Gün*, Kader Matbaası, Kapu Başı, 9 Mayıs 1919.

Nüzhet Sabit, *Tonguzun Rüyası*, Orhaniye Matbaası, İstanbul, 1918.

Nüzhet Sabit; *Teavün-i İçtimaî*, Matbaa-ı Hayriye ve Şürekası, İstanbul, 1327.

Nüzhet Sabit (Karamanizade Nüzhet Sabit); *"İktisadiyat: Ziraat Alayları"*, *Takip ve Tenkid*, S.1, 1330.

Nüzhet Sabit; *"Vazifenin Mesleği"*, *Vazife,* S. 1, 26 Teşrin-i Sani 1327.

Nüzhet Külliyatı 1 Nüzhet Sabit Hayatı ve Asarı, (İçinde: Sami Sabit), Kader Matbaası, İstanbul, 1920.

Okay, Cüneyd, *Bir Meşrutiyet Aydını Nüzhet Sabit, Hayatı –Kişiliği – Fikirleri,* Burak Matbaacılık, Ankara, 2001.

Ülken, Ord. Prof. Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* c.II, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1966.

Çankaya, Mücellidoğlu Ali, *Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, c.3, I. Kısım, Mars Matbaası, Ankara, 1968–1969.

Kaynakça

Mehmet İzzet, *Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat*, İstanbul, 1923.

Mehmet İzzet, *"Mehmet İzzet' (Makaleler),* Haz.: Coşkun Değirmencioğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1989.

C. Değirmencioğlu, *M. İzzet ve U.Toplumsal Felsefesi,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

Hilmi ziya Ülken, *Çağdaş Türk düşüncesi Tarihi,* İstanbul,1966.

Necati Öner, *Görüşler,* Ankara, 2009.

Ö. Naci Soykan, *Kuram-Eylem Birliği Olarak Sanat,* Mtv Yay.,2.baskı, İstanbul, 2006.

Ö. Naci Soykan, *Schelling, Yaşamı, Felsefesi, Yapıtları,* Mtv. Yay., İstanbul, 2006.

Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Mehmet İzzet Özel sayısı, 1931yılı Şubat-Mart C. VII, Sayı: 5.

EK I: MEHMET İZZET (1891-1930)'İN SOSYOLOJİSİ

Nevin GÜNGÖR ERGAN

Mehmet İzzet'in Hayatı ve Eserleri için önceki makaleye bakınız.

Sosyolojide Metod: Mehmet İzzet önce sosyolojide metod meselesini ele almaktadır. Bu bakımdan o, Geştalt Teorisi'nin sosyoloji alanında uygulanabileceğini düşünen ve bizde ilk belirten sosyologdur. Sosyal olay ve olguların incelenmesinde çok yönlü ve çok faktörlü, relativist açıklamalara yönelmiştir. Ona göre sosyolog araştırmalarında gözlem, anket, monografi, istatistik tekniklerini ve bilimler arası yaklaşımı kullanmalıdır.

O sosyoloji alanında teorik ve pratik araştırmaların önemini belirtmesine rağmen, kendi çalışmaları kısa süren hayatından dolayı teorik düzeyde kalmıştır.

Onun metodolojik görüşlerini üç başlık altında incelemek mümkündür:

Determinizm ve Hürriyetçilik: *Determinizm* her şeyin sebeplilik kanununa uygun bir şekilde ortaya çıktığını kabul ve iddia eder. Bu teoriye göre, cereyan eden her olay, sebebini bizzat kendi içinde saklar. Determinizmin tabiî sonucu, ortaya çıkan her şeyin o şekilde cereyan etmiş olması zorunluluğuna inanmak ve bunu kaçınılmaz kabul etmektir (Sezal 1981: 47).

Hürriyetçilik ise determinizmin zıttı olan bir görüştür. Bu görüş olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkisini belirsiz ve ancak mümkün olarak kabul eder. Bu açıklama şeklinde determinizmin kanunî kesinliği yoktur. Sebep önceki olaylara *zorunluluk* bağı ile değil *olasılık/*ihtimaliyat bağı ile bağlıdır.

Bütüncü ve bilimlerarası yaklaşım, bilimsel ve metodik şüphecilik ve tenkitçilik, relativizm (görelilik), olan ve olması gereken ayrımı onun metodolojik yaklaşımını oluşturan ve öğrencileri Hilmi Z. Ülken ve Ziyaeddin F. Fındıkoğlu'nun da takip ettikleri temel ilkelerdir.

Çok erken yaşta hayata gözlerini kapaması sebebiyle İzzet'in eserlerinin sayı olarak çokluğundan bahsedemeyiz. Fakat ele aldığı konular, kullandığı metod ve verdiği mesajlar, onu orijinal ve örnek bir âlim ve düşünür olarak yaşatacak niteliktedir. Özellikle *Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat* adlı kitabı ile, *İçtimaîyat, Muasır Hayat ve Büyük Adamlar* isimli makaleleri sosyolojik ve metodolojik açıdan çok değerli, özgün fikirler taşıyan serlerdir.

Kaynakça

Mehmet İzzet, (1927a), *"Geştalt Nazariyesi ve İçtimaîyat", Hayat Mecmuası*, C. II, S. 43, s. 6.

Mehmet İzzet, (1927b), *"İçtimaiyatta İşbölümü", Hayat Mecmuası*, S. 4, s. 2-3.

Mehmet İzzet, (1927c), "*Fikir Hayatımızdaki Durgunluk Neden?", Hayat Mecmuası*, C. III, S. 55, s. 1-2.

Mehmet İzzet, (1927d), *"İçtimaiyat ve Siyaset", Hayat Mecmuası*, S. 59, s. 2-3.

Mehmet İzzet, (1928a), *"Fikirde Adem-i Merkeziyet", Hayat Mecmuası*, C. III, S. 61, s. 1-2.

Mehmet İzzet, (1928b), *"İçtimaiyat, Gaiyet ve Muayyeniyet II", Hayat Mecmuası*, C. IV, S. 94, s. 8.

Mehmet İzzet, (1933), *İçtimaiyat*, İstanbul: Devlet Matbaası.

Mehmet İzzet, (1339a), *"İçtimaiyat, Muasır Hayat ve Büyük Adamlar I: İçtimaiyata Göre Büyük Adamlar"*, Darülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, C. II, s. 53-69.

Mehmet İzzet, (1339b), *"İçtimaiyat, Muasır Hayat ve Büyük Adamlar II",* Darülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, S. 2, s. 51-60.

Mehmet İzzet, (1339c*), "İçtimaiyat, Muasır Hayat ve Büyük Adamlar III"*, Darülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, S. 2, s. 91-102.

Mehmet İzzet, (1981), *Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat,* 3. b., İstanbul: Ötüken Yayını.

Mehmet İzzet, (1989), *"İstihzâ Cennetten mi Çıkmıştır?", Makaleler,* (Haz: Coşkun Değirmencioğlu), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, s. 245-249.

S.Açıkgöz, Halil, (1981), *"Mehmet İzzet", Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat*, 3.b., İstanbul: Ötüken Yayını.

Celal, Sadrettin, (1940), *"İzzet'i Niçin Taziz Ediyoruz?"*, Darülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, C. VII, S. 5, s. 9-13.

Değirmencioğlu, Coşkun, (1991), *"Sosyolojiye Emek Veren Bir Düşünce Adamı: M. İzzet"*, *Sosyoloji Konuşmaları*, Haz.: Sadettin Elibol, Ankara: Ecem Yayıncılık, s. 115-160.

Değirmencioğlu, Coşkun, (1998), *"Medeniyet ve İki Düşünürümüz"*, Türk Yurdu, C. XVIII, S. 127-128, s. 66-70.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, (1934), *"Türklerde İçtimaiyat Tarihçesi ve Ziya Gökalp"*, İş Mecmuası, Yıl. I, S. 3-4, s. 146-170.

Güngör-Ergan, Nevin, (1988), *Mehmet İzzet'in Sosyolojik Görüşleri*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Kocacık, Faruk ve Kongar, Emre, (1988), *"Mehmet İzzet", Türk Toplumbilimcileri 2,* (Haz: Emre Kongar), İstanbul: Remzi Kitabevi Yayını, s. 71-113.

Orhan Saadettin, (1931), *"Mehmet İzzet Kimdi ve Bize Neydi"*, Darülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, C. VII, S. 5, s. 18-24.

Sezal, İhsan, (1981), *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar*, Ankara: Birlik Yayını.

Türkdoğan, Orhan, (1963), *"Mehmet İzzet'in Sosyolojik Fikirleri",* Atatürk Üniversitesi 1962 Yıllığı, s. 153-170.

Ülken, H. Ziya, (1933), *İnsanî Vatanperverlik*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ziya Gökalp, (1976), *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak*, 3.b., (Sad: Ferhat Tamir), İstanbul: Türk Kültür Yayını.

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ

Cilt 2

Cumhuriyet'ten Günümüze

SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL

Düşünce Temsilcileri

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1229
Beşeri Bilimler No.: 086
ISBN: 978-605-320-134-2
© 1. Basım, Ekim 2015

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ - **Cilt 2:** Cumhuriyet'ten Günümüze **SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL** Düşünce Temsilcileri
Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Atila Arslan
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bolay, Süleyman Hayri.
Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşüncesi - Cilt 2: Cumhuriyet'ten Günümüze Siyasî, İdarî ve Sosyal Düşünce Temsilcileri / *Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay - Redaksiyon: Atila Arslan*
1. Basım, x + 642 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-134-2
1. Türk düşünürler 2. Türk düşüncesi 3. İdarî ve siyasî düşünce 4. Felsefî düşünce 5. Bilimsel düşünce 6. Tanzimat 7. Meşrutiyet 8. Cumhuriyet 9. Laiklik 10. Batılılaşma 11. Modernite 12. Hukukî düşünce 13. Ahlakî düşünce 14. Dinî düşünce 15. Tasavvufî düşünce 16. Tefsir düşüncesi 17. Kelâm düşüncesi 18. Mezhepler tarihi düşüncesi 19. Sanat düşüncesi 20. Edebî düşünce 21. Türk dünyası düşünürleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

CİLT İÇERİKLERİ

CİLT 1: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

CİLT 2: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

İKTİSADÎ DÜŞÜNCE 943

SOSYALİST DÜŞÜNCE VE BAŞLICA TEMSİLCİLERİ 1067

TARİHÎ DÜŞÜNCE 1223

CİLT 3: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

ANADOLUCU DÜŞÜNCE 1311

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1405

CİLT 4-A: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

SPİRİTÜALİST DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1885

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 2303

CİLT 4-B: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

BAZI FELSEFE DERGİLERİ 3053

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SANAT DÜŞÜNCESİNİN BAZI TEMSİLCİLERİ 3063

CİLT 5: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE AHLAKÎ VE EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

AHLAKÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3197
EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3523
BAZI FİKİR DERGİLERİ 3823

CİLT 6: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DİNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

DİNÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3877
TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 4257
KUR'ÂN'A DÖNÜŞ HAREKETİ 4411
MEZHEPLER TARİHİ DÜŞÜNCESİ 4537

CİLT 7: TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

SON SÖZ 4919

İÇİNDEKİLER

CİLT 2: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

Giriş 645
Cumhuriyet Dönemi İdarî Düşüncenin Diğer Temsilcileri 675
Nihat Nirun (D. 1925 - Ö. 2005) 679
Erol Güngör (D. 1938 - Ö. 1983) 731
Cahit Okurer (D. 1917 - Ö. 1973) 788
Seyyid Ahmet Arvasî (D. 1932 - Ö. 1988) 813
Nevzat Kösoğlu (D. 1940 - Ö. 2013) 848
Mustafa E. Erkal (D. 1944 -) 876
Hukukî Düşünce Yahut Cumhuriyetin Hukuk Devrimi 889
"Bedevîlikten Medenîliğe Geçiş" 889

İKTİSADÎ DÜŞÜNCE 947
Türk Modernleşmesi ve İktisadî Zihniyet (1839–1908) 948
Cumhuriyet'in Erken Döneminde (1923-1938) 974
İktisat Düşüncesinde Eğilimler ve Yaklaşımlar 974
Ahmet Hamdi Başar (D. 1897 - Ö. 1971) 980
Sabri F. Ülgener (D. 1911 - Ö. 1983) 985
Türkiye'de Düşünce Dergiciliği İş ve Düşünce Mecmuası 1054

SOSYALİST DÜŞÜNCE VE BAŞLICA TEMSİLCİLERİ 1071
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyalist Düşünce ve Temsilcileri 1072
Parvus Efendi (D. 1858 - Ö. 1914) 1078
Behice Boran (D. 1910 - Ö. 1987) 1106
Niyazi Berkes (D. 1908 - Ö. 1988) 1112
Mehmet Ali Aybar (D. 1908 - Ö. 1995) 1134
Hikmet Kıvılcımlı (D. 1902 - Ö. 1971) 1140

Kemal Tahir Demir (D. 1909 - Ö. 1973) 1149
İdris Küçükömer (D. 1925 - Ö. 1987) 1156
Doğan Avcıoğlu (D. 1926 - Ö. 1983) 1160
Kadrocular 1163
Yön Dergisi 1213

TARİHÎ DÜŞÜNCE 1227
Tarihî Düşünce ve Temsilcileri 1228
Zeki Velidî Togan (D. 1890 - Ö. 1970) 1233
Mehmet Fuat Köprülü (D. 1890 - Ö. 1966) 1239
Osman Turan (D. 1914 - Ö. 1978) 1248
İbrahim Kafesoğlu (D. 1914 - Ö. 1984) 1259
Milliyetçi Akım 1279

Bir Felsefeci Gözüyle Atatürk'ün Felsefî Görüşleri

Naşit Kızılay'ın Felsefeci Olarak Atatürk'e Bakışı

Nâşit Kızılay adlı felsefeci, "*Atatürk (Felsefe Gözüyle)",*(Ankara, 1955) adlı 273 sayfalık kitabında Atatürk'ün fikirlerini ve devrimlerini felsefî açıdan yorumlamaya çalışmıştır. Şimdi onun bazı değerlendirmelerinden nakiller yapalım. Görülecektir ki bu değerlendirmeler, Bayar'ın görüşlerine taban tabana zıttır, Bayar, Ata'yı hiçbir felsefe sistemine bağlamazken Naşit Kızılay onu Bergson felsefesinin tam ortasına oturtmaktadır:

"Atatürk'ün görüşü, dinamist bir görüştür. Bu bakımdan Atatürk sükûncu, cevherci, hilkatçı, olmuş-bitmişci vs. gibi dünya görüşlerine ve felsefelerine karşı cephe almış, bütün bunları red ve inkâr eylemiştir. Atatürk, bizim anladığımıza göre 'orijinalist monist' bir kâinat anlayışından hareket eylemiş ve 'pragmatist-plüralist' dünya görüşüne geçmiştir. Bu itibarla Ata aktüalist-monizm çukurunu aşmış 'felsefî bir dehâya' mazhar kalmıştır. Atatürk, ruhî maddî realiteler arasında dinamik münasebetin varlığını sezmiştir. Bu münasebet yan yana olmayıp iç içe girmiş bir münasebet hâlindedir. Bu itibarla ruh-beden münasebetini tıpkı Bergson gibi anlamış bir durumdadır. Bu dinamik oluşun hamleci bir vetire takip etmiş olduğunu Ata anlamıştır. Bu son iki anlayış itibariyle Ata'yı Bergson felsefesi içinde görmek lazım gelecektir. Atatürk, ircacılık ve muvazatçılığı red ve inkâr eylediği gibi, köprücülüğün de bir taraflı görüşlerini aşmış ve 'Bütüncü' bir plüralizm zirvesine çıkmıştır. 'Dış-iç bütüncülüğü esasına müstenit bir plüralizm' anlayışına yükselmiştir."(s.117).

Nâşit Kızılay, Ata'nın ruhî realite gibi *"dinî tecrübenin kıymetini ve faydasını müdrik bulunmuştur."* kanaatindedir. Ata'nın devamlı manevî bir kudretten bahsetmesine dayanarak *"Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asîl kanda mevcuttur."* sözündeki kan'ı *"Tamamen manevî bir kudret"* olarak yorumlamakta ve Ata'yı Bergson felsefesine yerleştirmektedir (s.119). Nâşit Kızılay Ata'nın felsefesi hakkında son tesbitini şöyle yapıyor: *"Atatürk'ün felsefesi: Kesretçilik, dinamizm, bütüncülük, henüz hedefine varmamış bir mutlakçılıktır."*(s.262).

Kaynakça

"Atatürk'ün Metodolojisi ve Günümüz", Kervan Yay., der.: İsmet Bozdağ, İstanbul,1978.

Nâşit Kızılay, *"Atatürk(Felsefe Gözüyle)"*, Ankara,1955.

İsmet Bozdağ, *"Atatürk'ün Evrensel Boyutları",* Kültür Bak. Yay., Ankara,1988.

Değerlendirme

Fındıkoğlu'nu tek bir ekole bağlayamayız. Kendisi Gökalp ekolünün körü körüne bir takipçisi de değildir. Gökalp'le Le Play ekolünün Türkiye'deki temsilcilerinin fikirlerini incelemiş, yorumlamış ve devrin şartları bakımından önemini ortaya koymuştur. E. Durkheim ve Le Play okullarından(Prens Sabahattin) etkilendiği kadar, hocası Mehmet İzzet ve Fransız filozofu Frederic Rauh'un etkisinde kalmıştır. Fakat aldığı bu etkilerde hiçbir zaman taklit seviyesinde kalmamış, bu düşünürlerin zıt gibi görünen görüşlerini birbirleriyle bağdaştırabilmiş, tenkit edebilmiş ve onları tamamlayabilmiştir. Bu husus, onun Türkiye'de millî bir sosyoloji akımının ve düşünce geleneğinin kurulmasına yaptığı önemli katkıdır. Bu katkıda iki esas birbirini tamamlamaktadır: *İş* ve *düşünce*(uygulama ve fikir).

Ona göre Prens Sabahattin ile Gökalp ekolleri birbiriyle bağdaşmayan iki sosyoloji cereyanıdır. Batı Liberalizmi'nin aşırı ferdiyetçilik tanıyan tutumuna karşı Ziyaeddin Bey'in çok sevdiği bir şiirin son iki mısrası ile kendisine ayrılan satırlara son verelim:

Âdem odur ki adını âlemde andıra
Âlemde ad kalûr ve âdem gelûr gider.

Kaynakça

Bilgiseven, Amiran Kurtkan*, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul, 1987., s. 2, 35, 83, 157, 174, 178, 189, 194, 213.

Erkal, Mustafa E.*, Türk Sosyal İlim Hayatında Bir Zirve: Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri,* Türk Kültür Dergisi, s.312, Nisan 1989., sh.202-210.

Eröz, Mehmet, *Gökalp ve Fındıkoğlu,* Orta Doğu Gazetesi, 16 Mart 1975.

Eröz, Mehmet, *Prof. Fındıkoğlu'nun Ardından*, Ankara Ticaret Odası Dergisi, Kasım 1974, sh.11-15.

Tuna, Orhan*, Aziz ve Rahmetli Dostum Fındıkoğlu,* Orta Doğu Gazetesi, 11 Aralık 1974.

Timurtaş, Faruk*, Fındıkoğlu Hoca,* Türk Folklor Araştırmaları *Fındıkoğlu Özel Sayısı,* İstanbul, 1976, sh.7559.

Göktürk, Hüseyin Avni*, Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nu Anarken, Fındıkoğlu'na Armağan,* İktisat Fak., İstanbul, 1977,sh.1724.

Erkal, Mustafa E.*, Fındıkoğlu Bibliyografyasına Ek (1958-1971)* Sosyoloji Konferansları, 13. Kitap, sh.84-102.

Bilgiseven, Amiran Kurtkan, *Fındıkoğlu Bibliyografyası,(1918-1958).*

ramlarını da kendisi ortaya koyabilecek kadar sahasında söz sahibi olmuştur. Aktarma kavramlara fazla itibar etmeyerek kendi tefekkürünün kavramlarıyla sosyal bünye ve sosyal yapı analizleri yapabilen ve analizleri diğer analizlerden ayırabilen ilmî bir şahsiyete sahiptir. Çocuk suçluluğu, ailenin toplumsal önemi ve bunun eğitime yansıtılması gibi hususlarda günümüzde de uygulanma imkânı veren özgün tekliflerin ve tahlillerin sahibi olmuştur.

Sosyolojik çalışmalarında *Yapısal-Fonksiyonel Yaklaşımı* kullanan Nirun, sistematik sosyoloji yapmaya çalışmış; sosyal olay ve olguları, toplumsal kurumları, şahısların görüşlerini bir bütün/sistem olarak ele alıp alt sistemleriyle işleyen bir bütün olarak incelemeye çalışmıştır. Nirun, toplumsal yapı ve sistem analizleri yapmış; bu çerçevede aile ve eğitim kurumlarını, çocuk suçluluğu olgusunu ve Gökalp, Atatürk ve Mehmet Âkif gibi Türkiye'de fikir ve aksiyon alanında önemli isimler olan büyük insanların görüşlerinin sosyolojik tahlilini yaparak gelecek nesilleri de aydınlatma yolunu tercih etmiştir.

Endüstrileşme süreci toplumsal yapıyı ve toplumsal kurumları dönüştürmüş, bu süreçte birçok toplumsal problem ortaya çıkmıştır. Nirun da Frayer ve Çağatay gibi endüstri toplumunun özellikleri ve problemleri üzerinde çalışmıştır. Endüstrileşme sürecindeki Türk toplumunda şahsiyetin teşekkülü ve tekâmülü, aile, eğitim gibi toplumsal kurumlarda ortaya çıkan problemler ve bunların çözümü, suçlu çocuklar ve bunların topluma kazandırılması… toplumun işleyen bir bütün olarak varlığını sürdürmesi gibi sorunlara ağırlık vermiştir.

Nirun, toplum ve toplumsal yapının fonksiyonel bir bütün oluşunu dikkate alarak bu sistem içerisinde bütün alt sistemler kendi fonksiyonlarını yerine getirmelerini, toplumun uyum ve denge içerisinde işlemesini sağlamasına önem vermiştir. Nirun toplumun bu uyumlu ve dengeli işlemesinde aile ve eğitim kurumlarının fonksiyonelliği üzerinde önemle durmuştur. Nirun'un ele aldığı konular, üzerinde durduğu sorunlar ve getirdiği çözüm teklifleri gelecek zamanlarda Türk toplumunun uyumlu, dengeli, fonksiyonel işleyişini sağlayabilecek tekliflerdir.

Kaynakça

Nihat Nirun'un Eserleri: Bunlar yukarıda verildi.

Faydalanılan Diğer Eserler

Çağatay, Tahir. (1968). *Günün Sosyolojisine Giriş*, 2.b., Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayını.

Gökalp, Ziya. (1992). *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri*, (Haz: Rıza Kardaş), İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayını.

Gökçe, Birsen. (1988). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, İstanbul: Savaş Yayınları.

Güngör-Ergan, Nevin. (2001). *"Prof. Dr. Nihat Nirun'un Aile İle İlgili Görüş ve Önerileri"*, Türk Kültürü Araştırmaları-Nihat Nirun'a Armağan, C. XXXV, S.1-2, s. 67-89.

Güngör-Ergan, Nevin ve Birsen Şahin. (2006). *Prof. Dr. Nihat Nirun ile 20 Mart 2006 Tarihinde Yapılan Mülakat.*

Güngör-Ergan, Nevin. (2007*). "Nihat Nirun ile Sosyoloji Üzerine Bir Görüşme"*, Prof. Dr. Nihat Nirun'a Armağan, (Ed: Nevin Güngör Ergan, Esra Burcu, Birsen Şahin ve Müge Kamanlıoğlu), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını, s. 21-29.

Güngör-Ergan, Nevin. (2012*). "Nihat Nirun ve Eğitim Sosyolojisi: Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri"*, *Eğitim Sosyolojisi: Dün, Bugün, Yarın,* I. Uluslararası Eğitim Sosyolojisi Sempozyumu Anı kitabı, (Ed: İsmail Doğan), Ankara: Nobel Yay.

Kasapoğlu, Aytül. (1999). "Nihat Nirun", *60 Yıllık Gelenek: DTCF'de Uygulamalı Sosyoloji. 1939-1999*, Ankara: Ümit Ofset Yay., s. 161-200.

Özen, Sevinç. (1991). *"Aile Kurumuna Bazı Sosyolojik Yaklaşımlar", Aile Yazıları I: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç*, (Der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayını, s. 399-410.

Yalçın, Hüseyin. (2007). *"Nihat Nirun'un Hayatı ve Eserleri", Prof. Dr. Nihat Nirun'a Armağan,* (Ed: Nevin Güngör Ergan, Esra Burcu, Birsen Şahin, Müge Kamanlıoğlu), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yay., s. 15-20.

Kaynakça

Erol Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, İrfan Matbaası, İstanbul, 1975.

Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik,* Töre-Devlet Yayınları, Ankara, 1980.

Erol Güngör, *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 1981.

Erol Güngör, *İslâm Tasavvufunun Meseleler,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 1982.

Erol Güngör, *Sosyal Meseleler ve Aydınlar,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 1993.

Erol Güngör, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 1995.

Erol Güngör, *Dünden Bugünden, Tarih, Kültür ve Milliyetçilik,* Ötüken Yayınları, 8. baskı, İstanbul, 1999.

Erol Güngör ve Arkadaşları, *Ahlak, Lise III,* MEB Yayınları, İstanbul, 1976.

Şeyma Güngör, Erol Güngör, *T. Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.14, İnanmış Aydının Problemleri (Mülakatlar),* Mayaş Yayınları, Ankara, 1983.

Murat Yılmaz, Erol Güngör, *Milliyetçilik Kitabı,* Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul, 2002.

Yılmaz Özakpınar, *Kültür Değişmeleri ve Batılılaşma Meselesi,* T. Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.

EK I: EROL GÜNGÖR'DEN BAZI HATIRALAR

S. Hayri BOLAY

Dağarcık Dergisi, Haziran 1984, 3-4-5. sayılar (Erol Güngör Hakkında çeşitli kimselerle yapılmış mülakatlar).

Tasavvuf psikolojisine yönelip yönelmeyeceğini ve bunun için Arapça öğrenip öğrenmeyeceğini sordum. Bana hayır, diye cevap verdi. Hicretin 1400. yılı münasebetiyle yazdığı *"İslâm Tasavvufunun Meseleleri"* adlı eseri çıkınca gördüm ki, hem Arapça öğrenmiş hem de Gazzâlî'den tercüme yapmış. Adı geçen kitap çıktığı sıralarda İstanbul'a yolum düşmüştü. Doğru Edebiyat Fakültesine gittim. Odasındaydı, çıkmak üzereydi. Elinde mistisizm üzerine Fransızca bir kitap vardı. Harıl harıl o kitabı okuyordu. Bunu önceki çıkan kitaba mı ilave edeceksin, yoksa tasavvufla ilgili bir kitap mı yazıyorsun, dedim. İlave edeceğini söyledi. Ben de bana da kitabı yeniden almak düşüyor, dedim Hele kitap çıksın, ben sana veririm, diye cevap verdi. Beraber fakülteden çıktık. Kısa bir zaman sonra *"İslâm Tasavvufunun Meseleleri"* çıktı. Ya bunu müstakil kitap hâlinde düşünmüyordu yahut da ne olur ne olmaz, diye bana söylemek istemedi.

—Tuzla piyade okuluna ilk gittiğimde Erol Bey, benim geldiğimi öğrenmiş. Etrafında ona saygıda kusur etmeyen birkaç genç de vardı. Benim

1990 sonrası Türkiye'de bir taraftan halk-aydın ikiliği, dil, eğitim, medya, siyaset, ekonomi, din hayatındaki bozulmalar sebebiyle milletleşmenin sağlanamaması, bir taraftan küreselleşme süreci ve onun ideolojisi olan çok kültürlülük dayatmaları sonucu ortaya çıkan etnik-azınlık açılımları ile ulus-devletin bölünme tehditlerine maruz kalması süreci üzerinde yoğunlaştığı; etniklik, azınlık, milletleşme, kültürel kimlik, Türk kimliği konularını işlediği görülür. Erkal, Türkiye'nin içinde bulunduğu dönemin özelliklerine göre, aktüel problemler üzerinde durmuş, farklı görüş ve teklifler ileri sürmüştür; fakat o, ilk yazılarından itibaren *Türk milliyetçiliği* çizgisinden hiç ayrılmamıştır.

Kaynakça

Baloğlu, Filiz, Mustafa Ersen Erkal, *Türkiye'de Sosyoloji: İsimler-Eserler II*, Der: 2008.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin F., *Modern Bir İçtimaiyat Telakkisi Etrafında, Millet Mecmuası, S. 24, Nisan 1944, s. 364-365.*

Fındıkoğlu, Ziyaeddin F., *Ziya Gökalp İçin Yazdıklarım ve Söylediklerim, M. Sıralar Matb.,* İstanbul, 1955.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin F., *İçtimaiyat Dersleri: Sosyoloji Doktrin ve Kolları,* İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1971.

Gökalp, Ziya *Türkçülüğün Esasları* (Haz.: Mehmet Kaplan), Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul, (1976a).

Gökalp, Ziya, *Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak* (Haz.: İbrahim Kutluk), Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, (1976b).

Güngör, Nevin, *Kültür Eğitim Dil Üzerine Görüşleri İle Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu,* Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1991.

Kurtkan, Amiran, *Sosyal İlimler Metodolojisi,* İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul,1978.

M. Çağatay Özdemir, Siyasal Basın Yayın Dağıtım, Ankara, s. 667-698.

Türkdoğan, Orhan, *Üç Sosyal Bilimcimizin Türk Düşünce Tarihimizdeki Yeri, Türk Düşünce Geleneğinde Ziya Gökalp Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Hilmi Ziya Ülken,* Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2007. s. 107-141.

Türkdoğan, Orhan, *Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplum Yapısı*, Timaş Yayını, İstanbul, 2008.

muhafazakârlarının, bilhassa devlet dışı alanlarda nasıl olup da modernleşme ve sanayileşmenin öncüsü bir safta konumlandıkları hâlâ belirsizliğini koruyor. Aslında iki farklı mecrada yürüyen ve tuhaf biçimde savunuyor göründükleri değerlerin tam zıddı bir pozisyonu temsil eder bir görüntü veren bu kesimlerin tavırlarını yönlendiren zihniyet dünyasının haritasını çıkartmak, çok ilginç bir çalışmanın konusu olabilir. Türk modernleşmesi ya da Batılaşma hareketlerine en ciddi muhalefeti yapan Türk muhafazakârlarının bu tutumlarını, '*irtica*' gibi bilim dışı yaftalarla damgalamak; ya da kendilerini Aydınlanmanın temsilcisi sayan Batıcı-seküler Türk elitlerinin malum çizgilerini '*jakoben seçkinler*' gibi imalarla suçlamak yerine; bütün bunların arkasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel saikleri anlamaya çalışan bir inceleme; en azından gerçekliğin bir kısmını açıklığa kavuşturmak gibi çok daha sahici bir katkı sağlayabilir.

Son söz olarak bu bağlamda söylenebilecek olan ilginç bir ayrıntı, muhafazakâr bir çizgiyi temsil eden II. Abdülhamit ve kendisini destekleyen geniş halk yığınlarının '*devlet dışı*' bir alandaki modernleşmeyi temsil etmelerine rağmen, bunların tam karşısındaki *İttihatçı* çizginin, devletin merkezî rolünü öne çıkartan bir anlayışı benimsemelerinde görülebilir.Bu ikilem ya da çelişkinin tarihî ve aktüel sebepleriyle, iki ayrı damarı temsil eden geleneğin tipik iktisadî davranışları ve bunlara sebep olan normatif ve kültürel arka planın, nasıl olup da sonraki kuşaklara aynıyla değil, '*benzer*' biçimde intikal ettiği ayrı bir araştırmanın konusu olarak önümüzde durmaktadır.

Kaynaklar

Ülgener'in Kendi Eserleri

Ülgener, Sabri F., (1983), *Zihniyet Aydınlar ve İzm'ler*, Mayaş Yayınları, İstanbul.

Ülgener, Sabri, F., (1984), *Darlık Buhranları ve İslâm İktisat Siyaseti*, Mayaş Yayınları, İstanbul.

Ülgener, Sabri F., (2006), *Makaleler*, (haz.) Ahmet Güner Sayar, Der'in Yayınları, İstanbul

Faydalanılan Diğer Eserler

Akat, Asaf Savaş, (2008), "İdris Küçükömer'in Mirası", *İdris Küçükömer*, (der. Ahmet Güner Sayar). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. ss.25–39.

Barkan, Ömer Lütfi, (1999), "Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1247 (1858) Tarihli Arazi Kanunnamesi", *Tanzimat I*, (haz.) Komisyon, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3273 Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 1184, İstanbul. ss. 321–421.

Braudel, Fernand (2004), *Maddi Uygarlık Dünyanın Zamanı*, (çev.) Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara.

Baydur, Mithat, (1993), "Geçmişten Günümüze 'Prens Sabahattin ve Adem-i Merkeziyetçilik", *Türkiye Günlüğü Bahar S. 22*, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 40–45.

Burnaby, Faed, (1999), *At Sırtında Anadolu*, (çev.), Fatma Taşkent, İletişim Yayınları, İstanbul.

Cevdet Paşa, (1986), *Tezâkir 1–12*, (yay.) Cavid Baysun, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Clark, E. C., (1974), "The Otoman Industrıal Revolation" *International Jounal of Middle East Studies*, (editör) Stanford, J. Shaw, Cambridge Universty Press, ss. 65–76.

Divitçioğlu, Sencer, (2005), *Orta-Asya Türk İmparatorluğu VI.-VIII. Yüzyıllar*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Diviitçioğlu, Sencer, (2008), "İdris Küçükömer", *İdris Küçükömer*,, (der. Ahmet Güner Sayar). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. ss.41–51.

Esin, Emel, (1980), "Türklerin İç Asyadan Getirdiği Universalist Devlet Mefhûmu ve Bunun 'Ordu' (Hükümdar Şehri) Mimârîsindeki Tezahürleri", *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomi Tarihi (1071–1920) : ' Birinci Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi' Tebliğleri*", (edit), Osman Okyar-Halil İnalcık, Meteksan Limited Şirketi, Ankara. ss. 9–25.

Genç, Mehmet, (2000), *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Heper, Metin, (2006), *Türkiye'de Devlet Geleneği*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

Hobsbawm, Eric, (2000), *The New Century*, Abacus, London.

İlgen, Abdülkadir, (2009), "Türk Kimliği ve İktisadî Hayat", *Türk Kimliği Ayvaz Gökdemir'e Armağan–2*, Ötüken Neşriyat, Ankara. ss. 368–398.

İnalcık, Halil, (2009), *Devlet-i Aliye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem (1302-1606) : Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

İnan, Huricihan, (1983), "Osmanlı Tarihi ve Dünya Sistemi: Bir Değerlendirme", *Toplum ve Bilim 23 Güz 1983*, Birikim Yayınları, İstanbul. ss. 9–39.

Keyder, Çağlar, (1979), "Osmanlı Ekonomisi ve Osmanlı Maliyesi (1881–1914) ", *Toplum ve Bilim Kış*, İstanbul. ss.35–43.

Kılıçbay, Mehmet Ali, (1982), *Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı*", Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Ankara.

Küçükömer, İdris, (1994), *Düzenin Yabancılaşması*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Mardin, Şerif, (1990), *Siyasal ve Sosyal Bilimler Makaleler 2*, (der) Mümtaz'er Türköne-Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Şerif, (1992a), *Makaleler Türk Modernleşmesi*, (der) Mümtaz'er Türköne-Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Şerif, (1992b), *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Nisbet, Robert, (2006), "Muhafazakârlık", *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi-I*, (çev.) Erol Mutlu, (ed.) Mete Tunçay-Aydın, Uğur, Kırmızı Yayınları, İstanbul, ss.133–182.

Ögel, Bahaeddin, (2001), *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul.

Okay, Orhan, (2008), *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Mithat Efendi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Ökçün, A. Gündüz, (1972), "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında İmalât Sanayii Alanında Verilen Ruhsat ve İmtiyazların Ana Çizgileri", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Mart 1972 XXVII, No: 1*, Sevinç Matbaası, Ankara, ss. 135–166.

Okyar, Osman, (1994), "Tanzimat Ekonomisi Hakkındaki Karamsarlık Üzerine", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu 31 Ekim 3 Kasım 1989*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, ss.241–254.

Ortaylı, İlber, (1978), "Osmanlı İmparatorluğunda Sanayileşme Anlayışına Bir Örnek 'Islah-ı Sanayi Komisyonu' Olayı", *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi: Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar 1978 Özel Sayısı*, (editör) Nur Keyder, Ankara. ss.121–127.

Ortaylı, İlber (1995), *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Hil Yayınları, İstanbul.

Ortaylı, İlber, (2000), *Osmanlı İmparatorluğu'nda iktisadî ve Sosyal Değişim: Makaleler-I*, Turhan Kitabevi, Ankara.

Öz, Mehmet, (2009), *Kanun-ı Kadîmin Peşinde Osmanlı'da "Çözülme" ve Gelenekçi Yorumları*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Pamuk, Şevket, (1999–2000), "Osmanlı ekonomisinde devlet müdahaleciliğine yeniden bakış", *Toplum ve Bilim, Kış, S. 83*, Birikim Yayınları, İstanbul. ss.133–144.

Quataert, Donald, (2004), "19. Yüzyıla Genel Bakış: Islahatlar Devri 1812–1914", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1600–1914-II*, (editör), Halil İnalcık-Donald Quataert, Eren Yayıncılık, İstanbul. ss.885–1051.

Reyhan, Cenk, (1993), "Türk Siyasal Düşüncesinde Yol Ayrımı; Aykırı Bir Aydın Prens Sabahaddin ve Düşüncesi", *Türkiye Günlüğü Bahar S. 22*, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 121–126.

Sayar, Ahmet Güner, (1986), *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Sungu, İhsan, (1999), "Tanzimat ve Yeni Osmanlılar", *Tanzimat-II*, (haz.) Komisyon, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3273 Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 1184, İstanbul. ss.778–857.

Tahir, Kemal, (1992), *Notlar/Batılaşma*, (haz.) Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, (1985), *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, (trsz.) *Yaşadığım Gibi*, (haz.) Birol Emil, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Türköne, Mümtaz'er, (1994), *Siyasî Olarak İslâmcılığın Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul.

dönemleri iken tezatların ortaya çıktığı dönemler ise buhran dönemleridir. Örneğin liberalizmin ve kapitalizmin paraya aşırı önem vermeleri ve insanları bu doğrultuda yönlendirmeleriyle insanlar bencilleşmiş ve sınıf farklılıkları daha da keskinleşmiştir. Liberalizmin bu tezadını ortadan kaldırmak için sınıf farklılıklarını ortadan kaldırma vaadiyle sosyalizm oluşmuştur.

Başar, sosyoloji alanı ile tarih alanını birbirine çok yakın iki alan olarak görür. Tarih, sosyolojinin malzeme tedarikçisidir. Sosyoloji tarih sayesinde cemiyet yapısının temelini öğrenebilir. Bunun nedeni geçmişte yaşamış insanların düşüncelerinin binlerce yıl sonra tarih ve sosyoloji olmadan tespit etmenin imkânsızlığıdır.

Kaynakça

Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce*, Ülken Yayınları.

Kazım Öztürk, T*ürk Parlamento Tarihi IX Dönem*, TBMM Yayınları, C.7, Ankara, 1998.

Osman Kubilay GÜL, *Bir İktisadi Devletçilik Teşebbüsü Olarak Süngercilik Türk Anonim Şirketi ve Ahmet Hamda Başar*, Journal of World of Turks, Vol. 3, No. 3 (2011).

Osman Kubilay GÜL, *Ahmet Hamdi Başar ve İktisadi Devletçilik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Sevda MUTLU, *1930'lar Türkiye'sinde Devletçilik Tartışmaları*, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadî ve İdarî Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, 2007.

Kaynaklar

Ülgener, Sabri F., (1981) , *Zihniyet ve Din İslâm, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı*, Der Yayınları, İstanbul.

Ülgener, Sabri F., (1983) , *Zihniyet Aydınlar ve İzm'ler*, Mayaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Ülgener, Sabri F., (1984) , *Darlık Buhranları ve İslâm İktisat Siyaseti*, Mayaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Ülgener, Sabri F., (1986) , *Millî Gelir, İstihdam ve İktisadî Büyüme*, Filiz Kitabevi, 6. Baskı, İstanbul.

Ülgener, Sabri F., (1991) , *İktisadî Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, Der Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Ülgener, Sabri F., (2006) , *Makaleler*, (der.) Sayar, Ahmet Güner, İstanbul.

Weber, Max, (1993) , *Sosyoloji Yazıları*, (çev.) Parla, Taha, Hürriyet Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Alpay, Şahin, (2003) , *Türkiye'nin Tanıkları İçeriden Bakanlar*, Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Aron, Raymond, (2005) , *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, (çev.) Alemdar, Korkmaz, Kırmızı Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.

Ayan, Dursun, (2000) , *Sabri F. Ülgener'in Türk Düşüncesindeki Yeri*, Doğu Batı Yıl 3, S. 12, Ankara, s. 157-191.

Bolay, Süleyman Hayri, (2004) , *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 9. Baskı, Ankara.

Bloch, March, (1985) , *Tarihin Savunusu Ya da Tarihçilik Mesleği*, (çev.) Kılıçbay, Mehmet Ali, Birey ve Toplum Yayınları, 1. Baskı, Ankara.

Braudel, Fernand, (1991) , *Maddî Medeniyet ve Kapitalizm*, (çev.) Özel, Mustafa, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

Çaykara, Emine, (2005) , *Tarihçilerin Kutbu "Halil İnalçık Kitabı"*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.

Debbağoğlu, Ahmet, (1981) , *Geç Kalmış Bir Yazı*: *İktisadî İnhitat Tarihimizin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, Hareket VII. Devre, S. 23, İstanbul. s.50-53.

Devellioğlu, Ferit, (1997) , *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 14. Baskı, İstanbul.

Durî, Abdülaziz, (1991) , *İslam İktisat Tarihine Giriş*, (çev) , Orhan, Sabri, Endülüs Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Güngör, Erol, (1987) , *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, 6. Baskı, İstanbul.

Güngör, Erol, (1986) , *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, 4. Baskı, İstanbul.

Özkiraz, Ahmet, (2000) , *Sabri F. Ülgener'de Zihniyet Analizi*, a Yayınevi, Ankara.

İbn Haldun, (1995) , *Mukaddimet-ü İbn Haldun*, al-Mektebe al-asriyye, Sayda, Beyrut.

İbn Haldun, (1988) , *Mukaddime*, (haz.) Uludağ, Süleyman, Dergâh Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

İnalcık, Halil, (2003) , *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)* , (çev.) Sezer, Ruşen, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

İnalcık, Halil-Yediyıldız, Bahaeddin, (2002) , *Türkiye'de Osmanlı Araştırmaları, XIII. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler I* (Ankara, 4-8 Ekim 1999) , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

İssawi, Charles, (2002) , *İbn Haldun'un Ekonomik Meselelerdeki Analizleri,* Türk Dünyası Araştırmaları, (çev.) İlgen, Abdulkadir, İstanbul. ss. 141-156.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, (2002) , *Yaban*, İletişim Yayınları, 41-42-43. Baskı, İstanbul.

Mardin, Şerif, (1990) , *Din ve İdeoloji*, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.

Nef, Jhon, (1980) , *Sanayileşmenin Kültür Temelleri*, (çev.) Güngör, Erol, Kalem Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul.

Palamut, Mehmet E., (1987) , *Ülgener Hoca'yı Nasıl Tanıdım?, Prof. Dr. Sabri F. Ülgener'e Armağan* İÜ İFM XXXXIII, S. 1-4, (1984-1985) , İstanbul. ss. 35-37.

Poloma, Margaret M., (trsz) , *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (çev.) Erbaş, Hayriye, Gündoğan Yayınları, 2. Basım, Ankara.

Rodinson, Maxime, (1978) , *İslâm ve Kapitalizm*, (çev.) Suda, Orhan, Hürriyet Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Sayar, Ahmet Güner, (1998) , *Bir İktisatçının Entelektüel Portresi Sabri F. Ülgener*, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Sayar, Ahmet Güner, (2006) , *Ülgener Yazıları*, Der'in Yayınları, İstanbul.

Schumacher, E. F., (2002) , *Küçük Güzeldir*, (çev.) Deniztekin, Osman, Cep Kitapları A. Ş., 4. Baskı, İstanbul.

Swingewood, Alan, (1998) *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, (çev.) Akınhay, Osman, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Tanpınar, A. Hamdi, (trsz.) , *Yaşadığım Gibi*, Dergâh Yayınları/22, İstanbul.

Topçu, Nureddin, (1962) , *Büyük Fetih*, Milliyetçiler Derneği İstanbul Şubesi Neşriyatı: 1, İstanbul.

Toynbee, Arnold, (1978) , *Tarih Bilinci I*, (çev) Belge, Murat, Bateş Yayınları, İstanbul.

Türkdoğan, Orhan, (1985) , *Max Weber, Günümüzde ve Türkiye'de Weberci Görüşler,* Türk Dünyası Araştırmaları *S. 36*, İstanbul. s. 1-158.

Weber, Max, (1993) , *Sosyoloji Yazıları*, (çev.) Parla, Taha, Hürriyet Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Yılmaz, Murat, (2004) , *Sabri Fehmi Ülgener*, *Muhafazakârlık*, (edtr.) Çiğdem, Ahmet, İletişim Yayınları 2. Baskı, İstanbul, ss.490-508.

Zeydan, Abdülkerim, (1982) , *Fıkıh Usûlü*, (çev) Özcan, Ruhi, Emek Matbaacılık 2. Baskı.

yazma oranı ve okuyucu kitlesinin özellikleri göz önüne alınırsa bu sürenin ve derginin önemi ortaya çıkar.

Mecmua, Türkiye'de yerli ve millî bir düşünce geleneği kurma hedefine yönelik olarak sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında büyük şahsiyetleri aynı çatı altında toplayabilmiş, böylece bir fikir atmosferinin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. İş ve Düşünce'nin bünyesindeki bilim adamları bir taraftan yaptıkları ve yayımladıkları araştırmalarla, diğer taraftan Batı ilminden yaptıkları çeviri faaliyetleriyle Türkiye'de ilmî birikimin ve geleneğin oluşmasında etkili olmuşlardır. Mecmua, Gökalp'in çalışmalarıyla ulus-devletin ve millî sosyolojinin kurulduğu Türkiye'de, inkılapların halka benimsetilmesi, yerli ve millî bir düşünce geleneği kurularak ülkenin çok çeşitli toplumsal meselelerine sosyolojinin ve sosyal bilimlerin bakış açısıyla çözüm getirilerek sosyo-kültürel bütünleşme ve milletleşme olgusunun sağlanmasına yönelik olarak yayın faaliyetlerini sürdürmüştür.

Yine İş Mecmuası *Bildirmeler* kısmında yerli ve yabancı çeşitli yazarların yayınlarını tanıtarak hem Türkiye'de ilmî tartışma ortamının doğmasına hem de okuyucunun bilinçlenmesine katkıda bulunmuştur. Yine, Ziya Gökalp, Mehmet İzzet, Namık Kemal, Gerhard Kessler, Von Aster, Descartes, Fatih Sultan Mehmet gibi önemli yerli ve yabancı bilim insanları, Çocuk, Onomastik, Tanzimat, Erzurum, gibi önemli yer, olay ve kişilerle ilgili özel sayılarla bilimsel birikimin arttırılmasında ve toplumun bilinçlendirilmesinde etkili olmuştur.

Türkiye'nin bugünkü meseleleri ve çözüm yolları üzerinde bütüncü yaklaşım ve tarihî perspektifle düşünen, Türk ve dünya fikir tarihinin şahsiyetlerini, merhalelerini tanımak isteyen, sosyal bilimler alanında temel eserleri ve bunlardan nasıl faydalanacağını bilmeyi arzulayan aydınlar ve fikir tarihçileri için İş ve Düşünce Mecmuası bulunmaz bir kaynakça ve laboratuar niteliğindedir.

Kaynakça

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *"Türklerde Ahlak Felsefesi-Kutadgu-Bilik'e Göre-"*, İş, Y.1, S. 1, İkinci Kânun 1934a, s. 1-77.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *"Olup-Bitenler- 'İş'in Yoluna Dair"*, İş, Y.1, S. 2, Nisan 1934b, s. 136-141.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *"Olup Bitenler: Bir Mektup"*, İş, Y. 2, S. 1, İkinci Kânun 1936, s. 29-30.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *"İçtimaîyat Bakımından Türkiye'de İlmî ve Felsefî Hayatın Serpilme Şartları"*, İş, Y. 3, S. 11-12, 1937a, s. 61- 70.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *"Bizde Sağ ve Sol"*, İş, C. 4, S. 14, 1938a, s. 22.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *"Bildirmeler: Soyadları Meselesi",* O. Turan, Bozkurt Mecmuası, C. 2, S. 1-2", İş, S. 30-31. 1942, s. 186-189.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *"Çocuklarımızın İsimleri"*, İş, C. 9, S. 34, 1943a, s. 127-139.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *"Halk Ruhu ve İsimler",* Çığır, C. 13, S. 129, 1943b, s. 38-40.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *"XV. Neşriyat Yılına Doğru Adımız ve Yolumuz"*, İş, C. 15, S. 95, Temmuz 1949, s. 144-145.

Fındıkoğlu, Z. Fahri, *İçtimaîyat-Hukuk Sosyolojisi*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 1958.

Barkan, Ömer, *"Bildirmeler. Action et Realite en Sociologie, par Ziyaeddin Fahri"*, İş, C. 4, S. 14, 1938a, s. 35.

Güngör, Nevin, *Kültür Eğitim Dil Üzerine Görüşleri ile Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1991.

İnalcık, Halil, *"Ziya Gökalp Yüzyıla Damgasını Vuran Düşünür"*, Doğu Batı, C. 3, S. 12, Ağustos-Eylül-Ekim 2000, s. 9-33.

İŞ, *" 'İŞ' On Yaşında"*, İş, C. 10, S. 37, Son Kânun 1944, s. 40-41. (Fındıkoğlu)

İŞ, *"Türk Şuuru"*, İş, C. 10, S. 39-40, İlkteşrin 1944, s. 1. (Fındıkoğlu)

(Ülken), Hilmi Ziya, *"Prof. Mustafa Şekip ve Türk Tefekkür Tarihine Yardım Çalışmaları"*, İş, C. 9, S. 33, İkinci Kânun 1943, s. 1.

İŞ, *"DP İmtihan Geçirmeğe Başlıyor!",* İş, C. 16, S. 109, Mart 1950, s. 1.

"*Eğer Almanya'yı mahvederseniz, o zaman, Alman ulusunu sonraki İkinci Dünya Savaşı'nın organizatörü yapacaksınız. Sadece iki ihtimal bulunuyor: ya Batı Avrupa'nın birliği, ya da Rusya'nın hâkimiyeti. Tampon devletlerle (yapılacak) bütün oyun, onlar* **ekonomik bir topluluk** *içinde merkezi Avrupa'yla birleştirilmedikçe, Rusya tarafından ilhak edilmekle sona erecektir. Batı Avrupa'ya sanayideki liderliğini koruyacak ve bunun için politik olarak birleşip yakınlaşacak ya da ekonomik, politik ve kültürel olarak sınırları Pasifik'ten Atlantik'e kadar uzanan Büyük Rusya'nın güdümüne girecektir.*"

Bu yıllarda üzerinde ısrarla durduğu konu, Rusya'ya karşı Batı Avrupa devletleri arasındaki işbirliğinin arttırılması gereğidir. Görüldüğü gibi, daha 1921'lerde, keskin bir öngörü ve derin bir jeopolitik bilgisiyle Avrupa'nın geleceği hakkında bulunduğu kehanet, yüzyılımız ve içinde yaşadığımız sürecin gerçekleriyle tıpatıp örtüşmektedir. Hayatının son yıllarında da, tıpkı gençlik yıllarının ateşiyle uluslararası ve çok dilli bir gazete sahibi olma üzerindeki ihtirasında görüldüğü gibi, aynı minval üzerindeki faaliyetlerde yoğunlaşır. Nihayet beş lisan üzerine yayın yapan bir gazetenin kurulmasına öncülük eder. Kısa zamanda, yazarlar grubuna aralarında Alman sanayisi ve politikasının liderliğini yapan kişileri de katan gazete, etkili bir yayın organı hâline gelir.

Wiederaufbau isimli bu çok etkileyici gazetenin ömrü ancak 17 Eylül 1923 yılına kadar devam eder. Gazetenin kapanması, Parvus'un kamu hayatından genel olarak çekilmesini de tamamlamıştır. Zaten sağlığı da gittikçe kötüye gitmektedir. Hayatının sonlarında Bavyeralı genç bir kız olan sekreteriyle evlenir. 12 Aralık'ta geçirdiği kalp krizi Helphand'ın hayatını sona erdirir. 17 Aralık 1924'te defin için yapılan cenaze merasiminde ne bir aile ne de dinî hiçbir icaba uyulmadı, sadece sosyalist bir seremoniye yer verildi (Zeman, 1965: 276).

Yazıyı, hakkında en kapsamlı çalışmayı yapan Zeman-Scharlau ikilisinin hükmüyle bitirebiliriz: *"Helphand'ın kişisel trajedisi, aslında başarıya ulaşamamış bir hareketin trajedisidir."*

Kaynaklar

Parvus'un Yazıları

PARVUS, (1329), "Türklerin Ödünç Almaya En Haklı Oldukları Akçe", *Türk Yurdu III*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul. ss.16–24.

PARVUS, (1328–1327), "Köylüler ve Devlet", *Türk Yurdu S. 58-I*, 262–268.

PARVUS, (1329), "Türklerin Ödünç Almaya En Haklı Oldukları Akçe", *Türk Yurdu S. 25-II*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 23-25.

PARVUS, (1911–1912) , "Köylü ve Devlet", *Türk Yurdu S. 9-I*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 146- 148.

PARVUS, (1911-1912), "1327 Senesinin Ahval-i Maliyyesine Dair Bir Nazar" *Türk Yurdu S. 13-I*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 220-223.

PARVUS, (1911-1912), "Türkiye Avrupa'nın Mâlî Boyunduruğu Altındadır 1", *Türk Yurdu S.16-I*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 262–265.

PARVUS, (1911-1912), "Türkiye Avrupa'nın Maliye Boyunduruğu Altındadır-2", *Türk Yurdu S. 17-I*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 284–287.

PARVUS, (1911-1912), "Esaret-i Maliyeden Kurtulmanın Yolu", *Türk Yurdu S. 19-I*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 317–318.

PARVUS, (1911-1912), "Cevaplarımız", *Türk Yurdu S. 18-I*, 504–505.

PARVUS, (1912-1913), "Devlet ve Millet", *Türk Yurdu S.27-II*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 23–26.

PARVUS, (1912-1913), " Devlet ve Millet" *Türk Yurdu S. 27-II*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 56–57.

PARVUS, (1912-1913), "İktisat: Mâlî Tehlikeler" , *Türk Yurdu S. 29-II*" (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, *ss. 88*-89.

PARVUS, (1912-1913), "İş İşten Geçmeden Gözlerinizi Açınız" *Türk Yurdu S. 36-II,* (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 200-203.

PARVUS, (1912-1913), "Türk İli, Maliyeni Gözet", *Türk Yurdu S. 39-II*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss.271-272.

PARVUS, (1912-1913), "İktisat: Türk Gençlerine Mektup-1", *Türk Yurdu S.41-II*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 312-313.

PARVUS, (1912-1913), "İktisat: Türk Gençlerine Mektup-2", *Türk Yurdu S.45-II*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 385-386.

PARVUS, (1913-1914), "Türkiye'de Ziraatin İstikbali", *Türk Yurdu S. 49-III*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss.20-24.

PARVUS, (1913-1914), "Türk Gençlerine Mektup -2-", *Türk Yurdu S. 45-III*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, 585–586.

PARVUS, (1913-1914), "Köylü ve Devlet", *Türk Yurdu S. 57-III*, ss. (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998 154–156,

PARVUS, (1913-1914), "Köylü ve Devlet", *Türk Yurdu S. 58-III*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 171-173.

Türk Yurdu, (1913-1914), "İntikad ve Takriz: Türkiye'nin Can Damarı" *Türk Yurdu S. 69-III*, (editör) Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, ss. 363-364.

Faydalanılan Diğer Kaynaklar

AHMAD, Feroz, (1980), "Vanguard of a Nascent Bourgeoisie: The Social and Economic Policy of the Young Turks 1908-1918", *Social and Economic History of Turkey (1071-1920)*, Birinci Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri, Hacettepe University, Ankara Juily 11-13, 1977, (editors), İnalcık, Halil-Okyar, Osman, Ankara, Meteksan Limited Şirketi, ss.328-350.

AKÇURA, Yusuf, (2005), *Hatıralarım*, (haz.), Murat, Ankara, Erdoğan, Hece Yayınları.

AKÇURA, Yusuf, (2001), *Türkçülüğün Tarihi*, İstanbul, Kaynak Yayınları:263.

ATAY, Falih Rıfkı, (1969), *Çankaya*, Ankara, İnkılâp Kitabevi.

BERKES, Niyazi, (2003), *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, (Yayına Hazırlayan, A. Kuyaş), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

BOTTOMORE, Eric, (2002), *Marksist Düşünce Sözlüğü*, (Türkçe çeviriyi derleyen. M.Tunçay), İstanbul, İletişim Yayınları.

CALLESEN, Gerd, (2002), "Aspect of Internationalism at the turn of the 19th/20th century", http://www.arbarkiw. *nu/pdf_wrd/callesen_int.pdf*.

COPEAUX, Etienne, (1997), " 'Prometeci' Hareket ", *Unutkan Tarih: Sovyet Sonrası Türkdilli Alan*, (haz.) Vaner, Semih, İstanbul, Metis Yayınları. ss. 17-53.

DUGİN, Aleksandr, (2003), *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*, (çev. V. İmanov), İstanbul, Küre Yayınları.

GJERDING, Allan Neas, (1997), "Innovation Economics", *International Busıness Economics-Workink Paper Series, No.:25*, Aalborg University, Center for International Studies, Aalborg, Denmark.

HOBSBAWM, Eric, (1999), *İmparatorluk Çağı 1875-1914*, (çev. V. Aslan), Ankara, Dost Kitabevi.

JACK, Wertheimer, (1991), *East European Jews in Imperial Germany*, Oxford University Pres, New York Oxford, http://site.ebray.com/lib/dumlupinar/Doc?id=10085343.

JOHN, Robert,(Trsz), "Behind The Balfour Declaration: Britain's Great War Pledge To Lord Rothschild", (Paper Presented to the Fifth International Revisionist Conferance), http://theunjustmedia.com/Behind_the _balfour_declaration. http://www.hiddenmysteries.org/themagazine/vol4/prepare.shtml."Israel Helphand", *Wikipedia, the free encyclopedia*, *http://en.wikipedia. org/wiki. Alexander Parvus http://www.larouchepub.com/other/2005/3237cheney.permwar.html*

KARAÖMERLİOĞLU, M. Asım, (November 2004), " Helphand-Parvus and his Impact on Turkish Intellectual Life",*Middle Eastern Studies, Vol. 40, No.6*, ss.145-165.

KORLAELÇİ, Murtaza, (1986), *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi*, İstanbul, İnsan Yayınları.

KUHN, Rick, (1998), "Jewish sosialists in Galicia and Marxist deates over the national question before World War I", Paper presented to the Political Thought and Capi-

talism Seminar University of Newcastle 17-19 February 1988, http://eprints.anu.edu.au/archive/00002598/01/Jewish *socialist and national question.pdf*.

LEWIS, Bernard, (1988), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (çev. M. Kıratlı), Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

MARDİN, Şerif, (1992), *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri 1895-1908*, İstanbul, İletişim Yayınları.

MARDİN, Şerif, (1992), *Türk Modernleşmesi*, İstanbul, İletişim Yayınları.

NAHUM, Henri, (2000), *İzmir Yahudileri*, (çev.) Vali, Estreya Seval, İstanbul, İletişim Yayınları.

NEVINS, Allan-COMMAGER, Henry Steele, (2005), *ABD Tarihi*, (çev. H. İnalcık), Ankara, Doğu Batı Yayınları.

ORTAYLI, İlber, (2000), "Son Devirde Osmanlı Mûsevi'leri", *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadî ve Sosyal Değişim Makaleler I*, Ankara, Turhan Kitabevi, ss. 299-311.

ROBERT D., "Setting Limits to New Weapons of War and Sophistry: The Challenge of Synthetic Religions and the Technocratic Narco-Kleptocracies Current Concerns CC ONLINE [No 1, 2003]" *http://www. currentconcerns.ch/archive/2003/01/online20030101.php*

RORLİCH, Azade-Ayşe, (2000), *Volga Tatarları*, (çev. M. S. Er), İstanbul, İletişim Yayınları.

SAFA, Peyami, (1988), *Türk İnkılabına Bakışlar*, Atatürk Kültür, Ankara, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

SULTAN ABDÜLHAMİT, (1974), *Siyasî Hatıratım*, Hareket Yayınları, İstanbul.

SUNGU, İhsan, (1999), "Tanzimat ve Yeni Osmanlılar", *Tanzimat II*, (nşr.) Komisyon, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

SUTTON, Antony C., *Wall Street and The Bolshevik Revolution*, http://ellhn.e-e-e-.gr.

TANPINAR, (1985), *19 Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

TAHİR, Kemal, (2005), *Kurt Kanunu*, İthaki Yayınları, İstanbul.

TEKELİ, İlhan-İLKİN,Selim, (1980), "İttihat Terakki Hareketinin Oluşumunda Selânik'in Toplumsal Yapısının Belirleyiciliği, *Social and Economic History of Turkey (1071-1920)*, Birinci Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri, Hacettepe University, Ankara Juily 11-13, 1977, (editors), İnalcık, Halil-Okyar, Osman, Ankara, Meteksan Limited Şirketi, ss.351-382.

THATCHER, Ian D., (2000), *Leon Trıtsky and World War One: August 1914-February 1917*. Gordonsville, VA, USA: Palgrave Macmillan, http://site.ebrary.com/lib/*dumlupinar /Doc ?id = 10041638.*

TOOLEY, T. Hunt, (Winter 2005), "Merchant of Death Revisited: Armaments, Bankers, and The First World War", *Journal Of Libertarian Studies, Volume 19, No.1*, ss.37–78.

TOPRAK, Zafer, (1982), *Türkiye'de "Millî İktisat" (1908-1918)*, Ankara, Yurt Yayınları 2.

TUNÇAY, Mete, (2004), *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi-Seçilmiş Yazılar III*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, (2001), *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul.

WİLLİAMS, Fred, (3 June 2005), *Review of Robert Service's Stalin. A Biography-Part Two*, Harward University Pres, wsws. *Org*.

WOLFE, Bert ram D. (1989), *Devrimi Yapan Üç Adam*, (çev. Y. Murat) Bilim Felsefe Sanat Yayınları, Tuba Matbaası.

ZEMAN, Z.A. B., SCHARLAU, W. B. (1965), The Merchant of Revolution: The Life of Alexander Israel Helpand (Parvus) 1867-1924. Oxford University Press, London.

toplumunun tarihî serüvenini bir şekilde gündeme getiren isimlerden biri olmuştur. Bu yönüyle de genel Batılılaşma çerçevesi içinde bizi sunulan diğer öneriyi savunmak çabası öne çıkmıştır. SSCB'nin yıkılışı ve dünyada yeni çerçevenin ortaya çıkışı onun da ömrünün son yıllarına rastgelmesi nedeniyle yeni bir kavrayış ortaya koyduğundan söz etmek mümkün değildir. Sosyoloji çalışmaları ile özel olarak öne çıkan bir yönü olmadığı gibi marksizmle kurduğu ilişki de gene aynı özelliktedir. Erken zamanlarında sosyolojide yaptığı belli saha tekniklerini aktarma ve uygulama çabası Marksizm anlayışı içinde de çok değişikliğe uğramadan sürmüştür. Ancak bu ikisinin nasıl bağdaştığı sorusu ortadan kalkmış değildir.

Kaynakça

Behice Boran, *Türkiye ve Sosyalizmin Sorunları,* Tekin Yayınevi, İstanbul, 1970.

Yıldız Akpolat, *"Behice Boran", Türk Sosyologları (İsimler-Eserleri) I,* Derleyen Çağatay Özdemir, Phoenix yayınevi, Ankara, 2008.

Kurtuluş Kayalı, *"1960'lı Akademisyenlerin Üzerindeki Bir Entelektüel Silueti: Behice Boran", Biyografya 2,* Bağlam yayınevi, 2002.

Emel Koç, *Behice "Bir devrimci... Bir Kadın... Bir anne..." (Behice Boran 100 yaşında),* Destek Yayınevi, Ankara, 2010.

Ayşegül Yaraman*, Biyografi 2,* Bağlam Yayınları, İstanbul, 2002.

Kaynaklar

AZMAN, Ayşe, "Niyazi Berkes-Mümtaz Turhan: *Türk Modernleşmesine İki Bakış"*, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, Güz 2001.

BERKES, Niyazi, *"Garp Medeniyeti ve Biz"*, Yurt ve Dünya, Sayı: 9, Eylül 1941.

BERKES, Niyazi, *Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma,* Ankara, 1942.

BERKES, Niyazi, *Siyasî Partiler*, Ankara, 1946.

BERKES, Niyazi, *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler*, İstanbul, 1965.

BERKES, Niyazi, *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975.

BERKES, Niyazi, *Türkiye İktisat Tarihi,* 1. Cilt, 3. Baskı, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1976.

BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 1978.

BERKES, Niyazi, *Atatürk ve Devrimler,* Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982.

BERKES, Niyazi, *Teokrasi ve Laiklik,* Adam Yayınları, İstanbul, 1984.

BERKES, Niyazi, *Felsefe ve Toplumbilim Yazıları,* Adam Yayınları, İstanbul, 1985.

BERKES, Niyazi, *Unutulan Yıllar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

BERKES, Niyazi, *"Millî Kültür ve Batı Kültürü ile İlişkiler",* Cumhuriyet Dönemi Düşünce Yazıları Seçkisi, Derleyen: Konur Ertop, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

COŞKUN, İsmail, *"Niyazi Berkes Üzerine"*, *Sosyoloji Dergisi,* 3.Dizi-2.Sayı; 1990-1991, İstanbul, 1991.

ERDEM, Tevfik, *"Berkes ve Küçükömer'de Batılılaşma",* Türkiye Günlüğü, Sayı: 61, Yaz 2000-04.

ESENEL, Mediha, *Geç Kalmış Kitap,* Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.

KAÇMAZOĞLU, H. Bayram, *"Bazı Bilim İnsanlarının Türkiye'deki Siyasal Düşün Tarihine Katkıları Üzerine"*, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

KAYALI, Kurtuluş, "Niyazi Berkes (1908-1988)", *Türkiye'de Sosyoloji I,* Phoenix Yayınları, Ankara, 2008.

KAYALI, Kurtuluş, "Niyazi Berkes", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

KAYALI, Kurtuluş, *Türk Kültür Dünyasından Portreler,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

ÖZER, İnan, "Niyazi Berkes", *Türk Toplum Bilimcileri 1*, Derleyen: Emre Kongar, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.

PAMUK, Şevket, *"Niyazi Berkes ve İktisat Tarihi"*, Toplum ve Bilim, Sayı: 45, Bahar 1989.

TOPSES, Mehmet Devrim, *Niyazi Berkes'in Sosyoloji Anlayışı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2011.

Üniversitede Cadı kazını: 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafaası, Hazırlayan: Mete Çetik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998.

1945 sonrasında 50'li yılların başlarına değin gerek kendisi gerek kendisine yakın görüşler savunan kişilerin yargılamalarında yaptığı savunmalar da onun devlet anlayışını ortaya koyan temel metinler arasındadır. Ancak ilgi çektiğini söylemek güçtür. Hukuk ilkeleri ve geçerli değerler temelinde ortaya koymak istediği görüşleri ana yönelimle sorunlu olması nedeniyle ilgi görmediği gibi dayanmak istediği toplum güçleri ve aydınlar da Batı'yla, Batı metinleri ile bir sentez arayışındaki Aybar yerine o metinlerle doğrudan ilişki kurmayı seçmişlerdir. Elbette böyle yapmakla çok önemli bir birikim ve deneyimi de gözden kaçırmışlardır. 20. yüzyıl Türk toplum ve siyaset düşüncesinde Aybar'ın düşünür ve siyaset adamı olarak yazdıkları, söyledikleri onun eserleri yanında macerası üstüne de yeniden yeniden çalışmalar yapmayı özel kılmaktadır.

Kaynakça

Mehmet Ali Aybar, *Bürokratik Sosyalizme Hayır,* Ankara, tarihsiz broşür, (Mart 1971).

Mehmet Ali Aybar, *"Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, Atatürk'ün 26. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle" yayınlanan mesaj,* Ankara, İş Matbaacılık ve Ticaret, Kasım 1964.

"Mehmet Ali Aybar Dış Politikamızı Anlatıyor", Sosyal Adalet Dergisi eki, Eylül 1964.

Mehmet Ali Aybar, *Marksizm'de Örgüt Sorunu Leninist Parti Burjuva Modelinde Bir Örgüttür,* 1979.

Mehmet Ali Aybar, *Neden Sosyalizm*, BDS Yayınları, İstanbul, 4. Baskı, 1995.

Hüseyin Savaş, *Sosyalist Mücadele'de Aybar'lı Yıllar*, İzmir, 2000.

Mehmet Ali Aybar, *Marksizm ve Sosyalizm Üzerine Düşünceler,* Yayına Hazırlayan Aylin Özmen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Barış Ünlü, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Mehmet Ali Aybar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Ali Özgentürk, *Tanıklıklar, Adam Yayınları,* İstanbul, 2003.

EK

S. Hayri BOLAY

Mehmet Ali Aybar, Ortodoks Marksistlerin bir araya geldiği TİP (Türkiye İşçi Partisi) kurucularından olup partinin genel başkanıdır. M. Ali Aybar, üniversite doçentliğine kadar yükselmiş bir akademisyendir. Siyasî parti ile sosyalist devrim mücadelesini devam ettiren M. Ali Aybar, 1968'de

Kaynakça

Hikmet Kıvılcımlı Sempozyumu-Bildiriler, Yayına Hazırlayan: Demir Küçükaydın, 2013
Murat Belge, Kıvılcımlı'nın Tarih Tezi Üzerine, Birikim Dergisi, s. 4.
http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=2&dsid=180&dyid=3222

EK

S.Hayri BOLAY

Kıvılcımlı'nın tarih tezine yukarıda temas edilmekle birlikte şu küçük ilaveyi yapmakta fayda vardır. Vaktiyle yüksek lisans derslerinde bu kitap üzerinde seminer yaptığımız için yukarıda serdedilen bazı fikirleri takviye bakımından diğer Marksistlerden farklı olarak bazı görüşlere işaret etmeyi lüzumlu gördük:

Kıvılcımlı'nın Tarihe ve Medeniyetlere Bakışı: Hikmet Kıvılcımlı; *"Tarih tezi: Tarih öncesi-tarih-devrim-sosyalizm, İstanbul, 1974"* künyeli kitabında tarih ve medeniyet tarihine dair fikirlerini beyan etmiştir. O, fikirlerini hem İbn-i Haldun'un hem Engels'in etkisiyle geliştirmeye çalışmıştır. O gerçekliği *"yaşanan"* ve *"yaşanmış* olan şeklinde ikiye ayırmakta ve içinde yaşadığımız gerçekliğin değiştirlebileceğini söylemektedir. Şimdiki gerçeklik ve olaylar, geçmişin diyalektik ürünüdür.

Dolayısıyla o, bugüne dek gelmiş geçmiş gerçekliklerin toplamına "*tarih*" adını vermektedir (Age.,s.12).

Kvılcımlı, tarihî maddeciliğe bağlı olanları, değişmez ve bilinen şeyleri ezberleyip tekrarlamalarını gülünç bulmakta, Marx ve Engels'ten sonraki tarih bilimindeki gelişmeleri gözardı ettiklerini, bu yolda ustaların öğütlerini bir dua gibi *"âmin!"* diyerek takip ettiklerini, bunun Marksizm değil mistisizm olduğunu belirtmektedir (Age., s.15). Ona göre tarih kanunluğu ve determinizmi kavranır insancıl olayların bilimi olmaktan çıkarılmalıdır (Age., s.18-19).

Tarihin üretici güçlerinin görmezlikten gelinmemesini, tarihi determinist bir analayış içinde geçmiş olaylarındaki kanuniyetin belirlediğini, tarihi yapan insan soyutlaştırılıp otomatlaştırınca burjuva materyalizmine düşüleceğini, böylece tarihî devrimden uzaklaşılacağını savunmaktadır. Tarihsel devrim kanununun iki türlü gerçekleşeceğini söyleyen Kıvılcımlı bunu:

1. Orijinal bir medeniyeti doğuran tarihcil devrim,
2. Eski medeniyetin Rönesans'ını doğuran tarihcil devrim şeklinde ifade etmektedir (Age.,s.25).

Tahir *"Yunus Emre'nin, Dede Korkut'un dilinden, Evliya Çelebi'nin mizahından, Nâima'nın, A. Cevdet Paşa'nın tarih bilincinden yararlanmış, dünya büyük roman geleneğinin vardığı en uç noktaları aşmıştır.", "Tüm edebiyat tarihinde büyüklüğü Kemal Tahir ile kıyaslanabilecek tek kişi Shakespear'dir."* (Age., s. 18). K. Tahir *"... kültür ve din gibi bin yıllık manevî miras birikiminden hovardaca vazgeçmeyi, Osmanlı Devleti'ni parçalayan Batı ile ergeç yapılması gereken hesaplaşmadan kaçıp onunla uyuşma yoluna gitmeyi..."* tasvip etmemekte (Age., s. 20) ve bunlara karşı çıkmaktadır.

K. Kayalı'nın naklettiğine göre Baykan Sezer, Kemal Tahir hakkında şöyle bir yorum getirmiş: *"Sosyal bilimlerin gelişmesi anlamında sosyal gerçekliğin kavranması açısından Kemal Tahir, Karl Marx kadar önemli bir düşünce adamı olarak görülmelidir."* (Agm., s.58).

Kaynakça

Kemal Tahir 100 Yaşında, Haz: Ertan Eğribel, M.Fatih Andı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Anakara 2010.

Kemal Tahir'in Sohbetleri, Haz. İsmet Bozdağ, Bilgi Yay., İstanbul,1980, s.64.

Hacı Bayram Kaçmazoğlu, *27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri,* Birey Yay., İstanbul, 1995, s.122-144.

Halit Refiğ, *Gerçeğin Değişkenliği, Kemal Tahir*., Ufuk Kitapları, İstanbul, 2000.

K. Kayalı, *K.Tahir Gibi Yerli Bir Entelektüeli Anlamanın Yolu..,*Doğu-Batı Düşünce dergisi, yıl.3, sayı.11, 2000, Ankara, s.57.

Sina Akşin, *Düşünce Tarihi/1945 sonrası başlıklı makale*; *(Bugünkü Türkiye,* 1980-1995, Cem yay., 2. baskı, İstanbul, 1997) adlı kitap içinde.

Şerif Aktaş, *Kemal Tahir Demir, Bilig* -/7Güz 98.

lik anlayışına ve tabiatıyla İslâmcıların tarih görüşüne de karşı çıkıyor. Hatta İslâmcılığı, bir taktik sorunu, *"Batıdan aktarma ilerici burjuva ideolojisi, akılcı, pozitivist ve laikliğe yönelmiş bir temele dayanır."* şeklinde nitelemektedir (Agm., s. 98). Kendisi Halikarnas Balıkçısı, Azra Erhat ve Sabahaddin Eyüboğlu tarafından geliştirilen hümanist Anadolucu tarih anlayışını benimsiyor. O aynı makalede; *"Atatürk'ün yönlendirdiği Türk tarihi tezini, romantik bir coşkunluk taşımakla birlikte, bu anlayışın Turancı kolundan çarpıcı ayrılıklar gösterdiğini, Atatürkçü tarih anlayışının ırkçı bir anlayışa yer vermediğini, Atatürk'ün ırk ile değil, 'medeniyet' ile ilgilendiğini, dolayısıyla çağdaş uygarlığı amaçladığını"* söylemektedir.

Milliyetçi-Devrimci Model

"Türkiye'nin Düzeni" kitabı 1960'lı yılların sonunda düşünce ortamı bakımından etkili bir gelişime yol açmıştı. Kurtuluş Kayalı'ya göre *"Avcıoğlu'nun kafasındaki model, Amerikan tipi kapitalizmin ve Sovyet komünizminin dışındaki bir modeldir… D. Avcıoğlu bunların ikisinin de Türkiye için geçerli olmadığını açıklıkla belirtmiştir. Ona göre geçerli olan model, milliyetçi-devrimci kalkınma modelidir."* (K. *Kayalı, Kemal Tahir gibi yerli bir entelektüeli anlamanın yolu…* Doğu-Batı Düşünce dergisi, yıl: 3,sayı 11, mayıs haziran,Temmuz 2000, s. 47).

K. Kayalı'nın belirttiğine göre Avcıoğlu, bu bakış açısını Polonyalı iktisatçı Oscar Lange'ye dayanarak ileri sürmüştür.

Bazılarına göre Yöncü sosyalizm, Türk sosyalizmi iddiasıyla, Marksist sosyalizmden uzaktır (H. Bayram Kaçmazoğlu, *27 Mayıstan 12 Marta Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri,* Birey Yay. İstanbul, 1995, s. 67). Yöncü hareketi şiddetle eleştirenlerin başında D. Hikmet Kıvılcımlı gelir. Ona göre *"Yönizm"*, *"sınıflar üstü "* aydın ve zinde kuvvetlerin güdeceği bir devletçiliktir. Batılılaşma bir ülkede, kapitalizmi kurmaktır (H. B. Kaçmazoğlu, Age., s. 69). Ayrıca *"Türkiye'nin Düzeni"*ni tek sebepli açıklamalara dayanmakla eleştirilmiştir.

Kaynakça

Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni I-II*, Tekin Yay., İstanbul, 1987.

Doğan Avcıoğlu, *Tarih ve Tarihimiz Üzerine*, İleri dergisi, 11.sayı,Temmuz-Ağustos 2002.

H. Bayram Kaçmazoğlu*, 27 Mayıstan 12 Marta Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri,* Birey Yay., İstanbul, 1995.

K. Kayalı, *Kemal Tahir Gibi Yerli Bir Entelektüeli Anlamanın Yolu…* Doğu-Batı Düşünce dergisi, yıl: 3, sayı 11, Mayıs Haziran, Temmuz 2000.

tepki, Kadroyu ortaya çıkartan şartlardan daha etkili olmadığı için Kadro'nun yayınını önleyememiş, fakat muhalefetini her zaman sürdürmüştür.

Kadro'nun yayınlarında çeşitli çevrelerle çelişkiye düşmesi başlangıçta, iktidara daha yakın durduğu için önemli değil gibidir; fakat zamanla aleyhte bulunanlar seslerini yükseltmeye konuyu Gazi'nin sofrasında tartışmaya kadar götürürler. Karaosmanoğlu *"Zoraki Diplomat"* isimli eserinde şöyle der: *"İstanbul'da rast geldiğim Vasıf Çınar, bana: "Geçen akşam sarayda idim. Sofrada senin aleyhine epeyce şiddetli bir yaylım ateşine şahit oldum."* demiş ve ilave etmişti: *"Güya sen çıkardığın Kadro mecmuasında iktisadî siyasetimizi baltalayan ve hatta Parti Umumi Katibi'nin iddiasına göre rejimin temellerini sarsan (!) neşriyatta bulunuyormuşsun. Bu böyle giderseymiş, Ticaret Vekili tuttuğu yolda emniyetle ilerleyemezmiş. Öte yandan Cumhuriyet Halk Partisi'nde hizipleşmek tehlikesine maruz kalırmış..."* Gazi birden bire öyle bir parladı ve Dâhiliye Vekiline: *"Bu işi ne vakit halledeceksin?"* diye öyle bir şiddetle çıkıştı ki senden şikâyet edenlerin bile nutku tutuldu." [86]

Karaosmanoğlu hatıralarında Kadro'nun son zamanlarında ona muhalefet eden çevrelerin çabalarını dile getirir. Artık kesin emir gereği harekete geçen Dâhiliye Vekili Kadro'nun kapatılması konusunda dostu ve arkadaşı olan Yakup Kadri'ye konuyu anlatmaya çabalayacakken, Gazi'den gelen ikinci bir emirle Yakup Kadri Tiran Büyükelçiliği'ne atanır. *"Zoraki Diplomat"* Tiran'a giderken Kadro için de tek çıkar yol kalmıştır: Kendi kendini kapatmak. Karaosmanoğlu'na göre Kadro'ya yazı vererek açıkça desteklediğini gösteren Başvekil İnönü bile Kadro'nun kapatılması kararına karşı çıkmaz, aksine, Yakup Kadri'ye Gazi'ye itiraz etmemesinin doğru olacağını söyleyerek, bu olay karşısında sessiz kalır.

Kaynaklar

Ağaoğlu Ahmet, *Devlet ve Fert,* Sanayi ve Nefise Matbaası, İstanbul 1932.

Ağaoğlu Ahmet, *Serbest Fırka Hatıraları*.

Akat, Asaf Savaş, *Alternatif Büyüme Stratejileri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

Atay, Falih Rıfkı, *Çankaya,* Doğan Kardeş Matbaası, Ankara, 1969.

Avcıoğlu Doğan, *Türkiye'nin Düzeni, C.1*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1979.

Aydemir Şevket Süreyya, *İnkılap ve Kadro*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1968.

Aydemir Şevket Süreyya, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1967.

Aydemir Şevket Süreyya, *Tek Adam, C.III*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1965.

[86] Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Zoraki Diplomat*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983. (Kitabın önemli bir kısmı bu konuya ayrılmıştır.)

Başar Ahmet Hamdi, *Atatürk'le Üç Ay,* AİTİA Yayınları, Ankara, 1981.

Boulding Kenneth, *Yirminci Asrın Manası*, Kalem Yayınları, İstanbul, 1980.

Cem İsmail, *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1979.

Daver Bülent, *Siyaset Bilimine Giriş*, Kalite Matbaası, Ankara, 1976.

Duverger Maurice, *Siyasî Partiler*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.

Eliçin Emin Türk, *Kemalist Devrim* İdeolojisi, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.

Emerson Rupert, *Sömürgelerin Uluslaşması,* TSİD Yayınları, Ankara, 1965.

Ergin Feridun, *Kemal Atatürk,* Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., İstanbul, 1978.

Erkal Mustafa, *Sosyoloji, 3.* Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987.

Eröz Mehmet, *Millî Kültürümüz ve Meselelerimiz*, Doğuş Yayın ve Dağıtım, İstanbul, 1983.

Eröz Mehmet*, İktisat Sosyolojisine Başlangıç*, İÜ İktisat Fak. Yay., İstanbul, 1977.

Friedrich C., Brezinski Z., *Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi*, TSİD Yay., Ankara, 1964.

Gökalp Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Türk Kültür Yayını, İstanbul, 1975.

Gülalp, Haldun, *Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri*, Yurt Yayınları, Ankara, 1983.

Güngör Erol, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik,* Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1980.

Güngör Erol, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Töre-Devlet Yay., Ankara, 1980.

Hamitoğulları Beşir, *Çağdaş İktisadî Sistemler*, AÜ SBF Yay., Ankara, 1982.

İnan Afet, *Atatürk'ten Hatıralar*, TTK Yay., Ankara, 1956.

İpekçi Abdi*, İnönü Atatürk'ü Anlatıyor*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1968.

Kadro, C.I, II, III, AİTİA Yayınları, (Tıpkı Basım), Kalite Matbaası, Ankara, 1980.

Karaosmanoğlu Yakup Kadri, *Zoraki Diplomat*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

Karaosmanoğlu Yakup Kadri, *Ankara,* İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

Karpat Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967.

Kinross Lord, *Atatürk, Bir Millet Yeniden Doğuyor*, Sander Kitabevi, İstanbul, 1966.

Kocatürk Utkan, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Kültür Yayınları, İstanbul, 1973.

Kongar, Emre, *Atatürk ve Devrim Kurumları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1981.

Kongar, Emre, *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1979.

Kurtkan Amiran, *Metodolojik Bir Deneme Olarak Mali Sosyoloji*, İÜ İ. Fak. Yayınları, İstanbul, 1968.

Küçükömer, İdris, *Düzenin Yabancılaşması, Batılılaşma*, Ant Yayınları, İstanbul, 1969.

Mardin, Şerif, *Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Türkiyesi*, *Atatürk ve Pozitif Düşünce,* TOBB Yay., Ankara, 1981.

Okyar, Fethi, *Üç Devirde Bir Adam*, İstanbul, 1980.

Ökçün, Gündüz, *Türkiye İktisat Kongresi, 1923 İzmir, Haberler, Belgeler, Yorumlar,* Sevinç Matbaası, Ankara, 1971.

Peker, Recep, *İnkılap Dersleri Notları*, Ulus Basımevi, Ankara, 1936.

Popper, Karl Reimund, *Açık Toplum ve Düşmanları, C.I*, TSİD Yayınları, Ankara, 1967.

Safa, Peyami, *Türk İnkılabına Bakışlar*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938.

Sayılgan, Aclan, *Türkiye'de Sol Hareketler*, Hareket Yayınları, İstanbul, 1972.

Taner, Aydın, *Atatürk, Millî Eğitim ve Öğretmenler*, 1982-83 Öğretim Dönemi Başlarken A.Ü. Fen. Fak. Verilen ilk ders.

Tekeli, İlhan; İlkin, Selim, *"Bir Aydın Hareketi: Kadro",* Toplum ve Bilim Dergisi S.24, Kış, 1984.

Tunaya, Tarık Zafer, *Siyasî Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, İÜ Yay., İstanbul 1975

Turhan, Mümtaz, *Kültür Değişmeleri*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Kültür Yayınları, İstanbul, 1972.

Ülgener, F. Sabri, *Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler*, Mayaş Yayınları, Ankara, 1983.

Yalçın, Aydın, *Faşizmin Doğuşu, Ekonomik ve Sosyal Yayınlar*, Ankara, 1977.

Bize öyle geliyor ki Ziya Gökalp'in *"İslâm Mecmuası"*nda dini ve fıkhı laikleştirmeyi hedefleyen *"İçtimaî Usûl-i Fıkıh"* içtihadını ortaya atması, yukarıda özetini vermeye çalıştığımız makalenin tesiriyle olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir.

Kaynakça

Zeki Velidî, *İbni Haldun Nazarında İslam Hükûmetlerinin İstikbali,*Bilgi mecmuası, Haziran 1330/1914, yıl: 1, C.II, s.733-43).

Zeki Velîdî Togan, *Tarihte Usûl,* İst. Üniv. Ed. Fak Yay., 2. baskı, İstanbul,1969, s.145).

Tuncer Baykara, *Zeki Velîdî Togan,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989.

Not: Bu sözleri bu mealde nakleden Sadri Maksudî Arsal'dır. Bkz.: Kızı Âdile Ayda'nın babası hakkında yazdığı, Sadri Maksudî Arsal, Ankara, 1993)

tecavüzünü kabul etmediğini beyan etmekle bu milliyetçiliğin insanî ve küresel cephesini açıklamıştır.[4]

Köprülü, manevî birliğini ve millî dayanışmasını koruyan Türk milletinin doğurduğu millî birliği, *"sarsılmaz, millî bir idealizm"* olarak nitelendirmiştir.

Değerlendirme

M.Fuat Köprülü Tarihe bakışta ve Türk edebiyatı tarihine bakışta çığır açmış, bu sahalarda araştırma yapmanın usullerini göstermiş bir büyük âlim ve düşünürdür. Genç yaşta tarihte usul hakkında felsefî muhtevalı yazdığı araştırma makalesi, içerde ve dışarıda büyük akisler uyandırmıştır. Daha sonra yetişmiş olan tanınmış tarihçiler ve edebiyet tarihçilerinin hepsi onun eseridirler. Günümüz edebiyat tarihçileri özellikle onun ararştırmalarını ve değerlendirmelerini örnek alarak çalışmaktadırlar.

Kaynakça

M.Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları I,* Akçağ Yay.,4.baskı,2004.

M. Fuat Köprülü,*Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar, Akçağ Yay., Ankara,1934)*

Orhan Köprülü, *Fuad Köprülü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987.

Orhan Köprülü, *Köprülü'den Seçmeler,* Millî Eğitim Bak.Yay., İstanbul,1972.

[4] Orhan Köprülü, age., s. 55-56

Değerlendirme

Bu sebeple, Osman Turan'ın tefekkürü şümullü bir tefekkürdür, diyoruz. Çünkü onun tefekkürü, sadece Türk dünyası içerisinde, sadece Türkiye içerisinde, sadece İslâm dünyası içerisinde, sadece Batı dünyasını kapsayan bir şekilde belli sınırlarda kalmamıştır. Yani, ele aldığı konular ve bunları bir bütünlük içerisinde ortaya koyabilmesi bakımından cihanşümul bir tefekkürdür diyebiliriz.

Bu bakımdan Osman Turan, bugünkü ve gelecek nesillere de örnek şahsiyetlerden birisidir. Onun tefekkürünün çeşitli araştırmalarla ve düzenlenecek toplantılarla daha iyi anlatılması lazımdır.

Kaynakça

Osman Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi (1969)*.

Osman Turan, *Selçuklular ve İslâmiyet (1971)*.

Osman Turan, *Türkiye'de Manevî Buhran, Din ve Laiklik (1964)*.

Osman Turan, *Türkiye'de Komünizmin Kaynakları (1965)*.

Osman Turan, *Vatanda Gurbet (1980)*.

Osman Turan, *Türkiye'de Siyasî Buhranın Kaynakları (1980)*.

örneğini vermiştir: Diğer bir takım ilim adamları, darbecilere hulûs çakmak ve minnetlerini ifade etmek için yarışırken Kafesoğlu, darbeci generallerin hepsini gözlerinin içine baka baka tenkit etmiş, hatta azarlamaktan çekinmemiştir. Çünkü kurumun başına bir emekli general getirilmişti. Kafesoğlu bu anlayışa karşı çıkmış, bu kurumun başına ehil bir bilim adamının getirilmesi gerektiğini, bunun yanlış olduğunu ve yanlıştan dönülmezse ilmî ilerlemeye zarar verileceğini, askerlerin her şeyi bilemiyeceğini söylemekten çekinmemiştir.

Kafesoğlu, milliyetçilik üzerine yazan diğer düşünürlerden farklı olarak milliyetçiliği vitalizm gibi felsefî bir temele dayandırması, bunun karşıtı olarak materyalist anlayışları ve mekanizmi, Marksizmi tenkit etmesi farklı bir bakış ve yaklaşım olarak kendini göstermiştir.

Bununla beraber Türk ahlakına ve düşünce hayatına dair söyledikleri, felsefî bir temellendirmeye muhtaçtır. Türk düşüncesinde müsbet felsefenin bulunduğunu söylemesi yeterli değildir. Çünkü bu *"müsbet felsefe"* ifadesi, izaha muhtaçtır. Müsbet felsefeden pozitivist felsefeyi mi kastediyor? Bu husus, açık değildir. Yine de Gökalp'in: *"Türkler yüksek felsefe yapamamışlardır."* diye Türk düşüncesini ve onun temsilcilerini hor görmelerinden daha iyidir. Çünkü Kafesoğlu, hiç olmazsa Fârâbi'den bahsedebilmiştir. Aslında bu tarz kifayetsiz izahlara itibar edilirse, Türkleri bir şey düşünmediklerine hükmetmek daha kolay olur. Bütün bunlara rağmen, Kafesoğlunun tarihçi bir düşünür olarak ayrı bir yeri olmak icap eder.

Kaynakça

İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri,* Ötüken Yay. 3.basım, İstanbul, 1995.

İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü,* TKAE Yay., Ankara, 1977.

İbrahim Kafesoğlu, *Türk İslâm Sentezi,* Aydınlar Ocağı Yay., İstanbul, 1985.

İbrahim Kafesoğlu, *Bozkır Kültürü,* TKAE Yay., Ankara, 1987.

S. Hayri Bolay, *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü,* 10. baskı, Nobel Yay., Ankara, 2009.

Gökalp,*Türkçülüğün Esasları*, MEB Yay., İstanbul, 1970.

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ

Cilt 3

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e

BİLİMSEL VE FELSEFÎ

Düşünce Temsilcileri

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1230
Beşeri Bilimler No.: 087
ISBN: 978-605-320-135-9
© 1. Basım, Ekim 2015

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ - **Cilt 3:** Tanzimat'tan Cumhuriyet'e **BİLİMSEL VE FELSEFÎ** Düşünce Temsilcileri
Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Atila Arslan
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bolay, Süleyman Hayri.
Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşüncesi - Cilt 3: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bilimsel ve Felsefi Düşünce Temsilcileri / *Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay - Redaksiyon: Atila Arslan*
1. Basım, x + 642 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-135-9
1. Türk düşünürler 2. Türk düşüncesi 3. İdarî ve siyasî düşünce 4. Felsefî düşünce 5. Bilimsel düşünce 6. Tanzimat 7. Meşrutiyet 8. Cumhuriyet 9. Laiklik 10. Batılılaşma 11. Modernite 12. Hukukî düşünce 13. Ahlakî düşünce 14. Dinî düşünce 15. Tasavvufî düşünce 16. Tefsir düşüncesi 17. Kelâm düşüncesi 18. Mezhepler tarihi düşüncesi 19. Sanat düşüncesi 20. Edebî düşünce 21. Türk dünyası düşünürleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

CİLT İÇERİKLERİ

CİLT 1: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

CİLT 2: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

İKTİSADÎ DÜŞÜNCE 943

SOSYALİST DÜŞÜNCE VE BAŞLICA TEMSİLCİLERİ 1067

TARİHÎ DÜŞÜNCE 1223

CİLT 3: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

ANADOLUCU DÜŞÜNCE 1311

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1405

CİLT 4-A: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

SPİRİTÜALİST DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1885

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 2303

CİLT 4-B: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

BAZI FELSEFE DERGİLERİ 3053

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SANAT DÜŞÜNCESİNİN BAZI TEMSİLCİLERİ 3063

CİLT 5: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE AHLAKÎ VE EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

AHLAKÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3197
EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3523
BAZI FİKİR DERGİLERİ 3823

CİLT 6: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DİNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

DİNÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3877
TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 4257
KUR'ÂN'A DÖNÜŞ HAREKETİ 4411
MEZHEPLER TARİHİ DÜŞÜNCESİ 4537

CİLT 7: TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

SON SÖZ 4919

İÇİNDEKİLER

CİLT 3: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE

ANADOLUCU DÜŞÜNCE 1311
Türk Düşünce Tarihinde Anadoluculuk 1312

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1405
Tanzimat'tan Günümüze Felsefî ve Sosyolojik Düşüncenin Gelişmesi 1406
Vidinli Hüseyin Tevfik Paşa (D. 1832 - Ö. 1901) 1415
Hoca Tahsin Efendi (D. 1811 - Ö. 1881) 1430
Ali Sedad (D. 1857 - Ö. 1900) 1458
Mehmet Şakir Paşa (D. 1849 - Ö. 1908) ve "Dürûs-ı Hayat-ı Beşeriye"si 1471
İbrahim Edhem Mesut (Dirvana) (D. 1864 - Ö. 1959) 1479
Ahmet Naîm (D. 1872 - Ö. 1934) 1501
Salih Zeki (D. 1864 - Ö. 1921) 1550
Rıza Tevfik (D. 1868 - Ö. 1949) 1568
Ahmet Rıza (D. 1859 - Ö. 1931) 1595
Ahmet Şuayb (D. 1876 - Ö. 1910) 1610
Ahmed Midhat (D. 1844 - Ö. 1912) 1618
Ahmed Muhiddin (D. 1892 - Ö. 1923) 1645
Sakızlı Ohannes Paşa (D. 1830 - Ö. 1912) 1678
Salih Nâbi (D. 1886 - Ö. 1914) 1686
Maddeci Düşünce Temsilcileri 1692
Tekâmül (Evrim) Mezhebinin Kısa Tarihi 1702
Beşir Fuad (D. 1852 - Ö. 1887) 1710

Baha Tevfik (D. 1884 - Ö. 1914) 1724
Ahmet Nebil Çika (D. ? - Ö. 1945) 1777
Memduh Süleyman (D. 1887 ? - Ö. 1920 ?) 1790
Subhi Edhem (d.? - ö. 1919?) 1801
Doktor Edhem Necdet (D. 1887 - Ö. 1921) 1810
Celal Nuri İleri (D. 1882 - Ö. 1938) 1818
Enerjetizm (Cumhuriyet Döneminde Konya Enerjetizm Felsefe Okulu) 1868

Bunun içindir ki Batıcı, materyalist ve sosyalist düşünce akımları Mavi Anadolu hareketine kendi ölçüleri içinde sempatiyle bakmışlardır. Buna karşılık diğer milliyetçi cereyanlar ise bu hareketi Türk tarihine ve millî değerlere gereken önemi vermediği yönünden eleştirerek, Batıcı ve sol hareketlere yönelttikleri eleştirileri, Mavi Anadolu hareketine de yöneltmişlerdir.

Ancak son zamanlarda bazı sol yazarlar, Halikarnas Balıkçısını milliyetçi ve ırkçı söylemleri dolayısıyla eleştirmektedirler. Örneğin tüm kitaplarında insanı ve doğayı öne çıkaran, ırkçı görüşlerden özellikle uzak duran Halikarnas Balıkçısı'nın, Uluç Reis ve Turgut Reis gibi romanlarında şaşırtıcı biçimde Avrupaî olan hemen her şeyi aşağılamaya çalıştığı son derece milliyetçi ve ırkçı ifadeler kullandığı Murat Belge tarafından ortaya konularak son derece sert bir şekilde eleştirilmiştir (Aktan).

Murat Belge, daha sonra kitap hâline getirdiği eleştirilerinde, ilk olarak, Halikarnas Balıkçısı'nın Antik Yunan kültürüyle ilgili analizlerini, özellikle onun bazı kelimelerin kökenlerine bu dönemde bulmasıyla ilgili görüşlerini inceler (Belge, 320). Ancak onun asıl eleştirdiği Cevat Şakir'in romanlarıdır.

Murat Belge, Cevat Şakir'in formel eğitimini tamamlamış bir kimse olmamakla birlikte, *"çok okumuş, çok şey bilen* (bir kısmını uydursa da) *biri"* olduğunu, bu özelliğiyle popüler millî roman yazanlardan gene de bilgili olduğunu, ancak bu tip roman yazanlardan farklı bir estetiğe sahip olmadığını belirtir. Bu popüler romanlardaki yoğun ve temelsiz şovenizmin aynısı Balıkçının, *Uluç Reis* ve *Turgut Reis* romanlarında da bulunmaktadır. Belge'ye göre Balıkçı'nın bu romanlarda Türk olmayanları anlatma tarzı, başta Nihal Atsız olmak üzere hiçbir milliyetçi-faşist Türk yazarını aratmamaktadır (Belge,326).

Belge bu romanlarla ilgili yaptığı analizlerden sonra, Halikarnas Balıkçısı'nı bir *"guru"* olarak benimseyen aydınlar grubunun (Sabahattin ve Bedri Rahmi Eyüboğlu, Vedat Günyol, Azra Erhat vb.) teorik pozisyonlarının temelinde yer alan hümanizm'in bu romanlarda gözükmediğini ifade eder (Age., 342).

Kaynakça

AKTAN, *Hamza, Mavi Anadolu'nun Kara Yüzü,* (İnternet)

AKYILDIZ, Kaya, *"Mavi Anadoluculuk"*, Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, C.3, İletişim, İst., 2002.

AKYILDIZ, Kaya, *"Sabahattin Eyüboğlu",* Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, C.3, İletişim,İst., 2002. ARIK, Remzi Oğuz, Coğrafyadan Vatana, Ankara 1956.

ARIK, Remzi Oğuz, *Türk Gençliğine,* Hareket Y., İst. 1968.

ARIK, Remzi Oğuz, *İdeal ve İdeoloji,* MEB, !st. 1969.

ATABAY, Mithat *"Anadoluculuk"*, Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, C.4, İçinde, İletişim, İst., 2002.

BELGE, Murat, *Genesis,* İletişim, İst., 2009.

ÇONGUR, H. Rıdvan, *Profesör Remzi Oğuz Arık,* Kültür Bakanlığı, Ank., 2001.

DEREN, Seçil, *"Türk Siyasal Düşüncesinde Anadolu İmgesi"*, Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, C.4, İçinde, İletişim, İst. 2002.

ELİBOL, Sadettin, *"Hilmi Ziya Ülken"*, Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, C.4, İçinde, İletişim, İst., 2002.

ERHAT, Azra, *Mavi Anadolu*, Can, İst., 2009.

EYÜBOĞLU, Sabahattin, *Mavi ve Kara*, Türkiye İş Bankası, İst., 1999.

HACISALİHOĞLU, Fuat, *Türk Tarihçiliğinde Anadoluculuk Düşüncesi,* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ünivs.osyal Bilimler Enstitüsü, Ank., 2005.

HALİKARNAS BALIKÇISI, *Anadolu'nun Sesi,* Bilgi, Ank., 2008.

KARACASU, Barış, *"Cevat Şakir Kabaağaçlı",* Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, C.3, İletişim, İst., 2002.

KARADİŞOĞULLARI, Ekrem, *"Dergâh Mecmuası'nın Türk Edebiyatı ile Millî Mücadeledeki Yeri"*, AÜ Türkiyat Araştırmaları Ens. Dergisi, Sayı: 27, Temmuz 2005.

MOLLAER, Fırat, *Türkiye'de Liberal Muhafazakârlık ve Nurettin Topçu,* Dergâh Y., İst., 2008.

ÖĞÜN, Süleyman Seyfi, *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu,* Dergâh Y., İst., 1992.

ŞAYLAN, Gencay, *"Milliyetçilik İdeolojisi ve Türk Milliyetçiliği"*, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. VII, İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s.1948.

TACHAU, Frank, *"The Search for National Idendity among the Turks",* Die Welt des Islams, Sayı: 3, 1963.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *İnsanî Vatanperverlik,* Remzi Kitabevi, İst., 1933.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi*, C.2, Selçuk Y.,İst., 1966.

ÜSTEL, Füsun, *"Türk Milliyetçiliğinde Anadolu Metaforu"*, Tarih ve Toplum, Sayı: 109, İst., Ocak 1993.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, *Millî Tarihimizin Adı,* Hareket Yayınları, İst., 1969.

Dedirtecek kadar dâsitâni bir hayret ve dehşet havası üflenmiş…

"Efendimiz sensin" diye bağrıla bağrıla, kendisini tarihte efendi kılan bütün mukaddes kıymetlerinin çalındığına şahit olmuş…

BİR NESLİN SON ÖRNEKLERİSİN…

Sen bizdesin ve biz sendeyiz. Biz, senin içinden, seni sana anlatmaya ve seni vatanından başlayarak eşya ve hadiselere hâkim kılmaya doğru ilk cereyanın bayraktarı olarak fışkırmışız…

Vazifemiz, seni mana dolandırıcılarının derhal gözlerini çıkaracak kadar keskin bir noktaya dikmek, ön plana çıkarmak: ve 'Efendimiz sensin!' diye sana 27 yıldır söylenen yalanı gerçekleştirmektir!" (Age., 558-559).

Necip Fazıl Kısakürek'in nesrinin bu en seçme örnekleri, onun hayatının temel amacının Anadolu'yu temsil eden ruhu yeniden canlandırmak ve bu ruhu canlandıracak gençliği oluşturmak olduğunu ortaya koymaktır. Esasen başta Türk gençliğini ve imanlı insanını temsil eden *"Sakarya"* teşbihi, tam tamına o koca Anadolu'yu temsil etmektedir. Başta *"Sakarya Türküsü"* olmak üzere, şiirlerinde de aynı heyecanı destânî bir çığlık hâlinde görmekteyiz. İşte o meşhur şiirinden bazı mıralar:

……..
İnsan bu su misali kıvrım kıvrım akar ya!
Bir yanda akan benim öbür yanda Sakarya.
Fakat Sakarya başka yokuş mu çıkıyor ne!?
Kurşundan bir yük binmiş köpükten gövdesine.
Sakarya! Saf çocuğu masum Anadolu'nun
Divanesi ikimiz kaldık yalnız Allah yolunun,
Akrebin kıskacında yoğurmuş bizi kader
Aldırma böyle gelmiş, bu dünya böyle gider.
Bana yataktır kefen, sana yataktır havuz
Sen kıvrıl ben gideyim Son Peygamber kılavuz
Yol onun varlık onun gerisi hep angarya!..
Yüzüstü çok süründün ayağa kalk Sakarya!..

Kaynakça

KISAKÜREK Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü,* Büyük Doğu Yayınları, İst., 2012.

KISAKÜREK Necip Fazıl, *Çile,* Büyük Doğu Yayınları, İst., 2012.

TURİNAY Necmettin, *"Büyük Doğu: Bir Kavramın Doğuşu"*, Necip Fazıl Kısakürek, T.C. Kültür veTurizm Bakanlığı Yayınları, Ank., 2010.

Bu büyük ârifler arasında fark yoktur. Yunus'un Mevlânâ'nın kendisine görklü nazarından bahsetmesi, onun Mevlevî olduğuna dair rivayetlerin çıkmasına sebep olduğu gibi, onun Hacı Bektaş Veli'ye intisaplı ve ya halvetî olduğu hakkında da rivayetler dolaşır. Anadolu'nun birçok bölgesi, bu ârifleri sahiplenir (Age. 101).

Yunus'un arı duru bir Türkçeyle yazması, İbn Arabî'nin Arapça, Mevlânâ'nın Farsça yazması sonucu değiştirmez. Yunus'la Mevlânâ'nın dillerinin farklı olması, onların bizden oldukları gerçeğini değiştirmeyecektir.

Bu büyük âriflerin yaşadığı dünyada Anadolu'nun anlamı da farklıdır. Osmanlı döneminde bu kelime Rumeli'yi de kapsayan bir coğrafyanın adı olarak kullanılır. Anadolu ve Rumeli bir bütündür. Anadolu bir potadır adeta. Kuzey Afrika'dan dervişler de gelir, Araplardan, Balkanlardan veliler de. Kılıç Abdullah Bosnevî örneğini verir: Abdullah Bosnevî Bosna'da doğmuş, İstanbul'da ders görmüştür. Kahire'de derse devam eder ve Konya'da vefat eder (Kılıç 2011,122).

Anadolu mayasının tuttuğu bu zamanlarda medrese ve tekke bir bütün olarak ve birbirini tamamlayan iki kanal olarak var olmuştur. Zâhirî ilimlerle başlayan eğitim, bâtınî ilimlerle tamamlanıyordu. Bu dönemlerde medresede zâhirî ilimler öğrenildikten sonra, bâtınî ilimlere geçiliyor, tekkelerde zâhirî ilimler de okutuluyordu (Age., 127).

Anadolu'nun büyük âriflerinde zâhirî ve bâtınî ilimler alanındaki bu bütünlüğün büyük temsilcileri bulunmaktadır. Davud el-Kayseri gibi, tabiî ilimlerle ilgili çalışmaları yanında, tasavvufun da önemli bir ismi bunlar arasındadır. 18. yüzyılın büyük ismi Erzurumlu İbrahim Hakkı ise Marifetnâme isimli eseriyle bu bütünlüğün bir başka örneğidir. Kılıç onun Maarifetnâme'yi yazarken 400 kaynak kullandığını belirttiğini, hem da bu eseri Erzurum'dan bile 35 km uzaklıkta olan Hasankale'de yazdığını ifade eder (Kılıç 2013, 148).

Kılıç, bu toprakların maneviyat mirasının, Türkiye'de büyük bir sinerji yakalayacağını, sağ-sol, Alevî-Sünnî, Türk-Kürt gibi kamplaşmaların önüne geçeceğine kani olduğunu ifade eder (Kılıç 2011, 143).

Kaynakça

Mahmud Erol Kılıç, *Evvele Yolculuk*, Sufi Kitap, İst.,2008.

Mahmud Erol Kılıç, *İbn Arabî Düşüncesine Giriş Şeyh-i Ekber,* Sufi Kitap, İst.,2009.

Mahmud Erol Kılıç, *Anadolu'nun Ruhu*, Sufi Kitap, İst.,2011.

Mahmud Erol Kılıç, *Tasavvufa Giriş,* Sufi Kitap, İst.,2012.

Mahmud Erol Kılıç, *Hayatın Satır Araları,* Sufi Kitap, İst.,2013.

Özemre'nin işaret ettiği gibi Yalçın Koç'u tanıyan, felsefesini, fizik teorisini anlayan, değerini bilen kaç felsefeci ve fizikçi var? Üstelik kendisi de tevazuundan dolayı bunlardan hiç bahsetmez. Onun Kaş'ta ürettiği eserler ve onların ihtiva ettiği, bizim de hasbelkader tanıtmaya çalıştığımız felsefî sisteminin, ileride büyük alâka göreceğinden eminiz. XX. asrın yirmi büyük fizikçisi arasına giren ve fizikte dünya çapındaki bir efsaneyi söndüren ve Koç'un kendisi bizzat bir efsane ve destandır. Romanlara ve belgesellere konu olmalıdır. Cedit Neşriyat da bu kıymetli eserleri yayımlamakla Yalçın Koç'un ve fikirlerinin tanınmasına büyük bir kapı açmıştır. Ona da teşekkür borçluyuz.

Kaynakça

Ahmet Yüksel Özemre, "*XX. yüzyılda Fiziğe Yön Verenler",* Boğaziçi Yay., İstanbul, 2005.

Yalçın Koç, *"Doğa'nın Kuvantum Mekaniksel Betimlemesi ve Ölçme Sorunu"* Teorik Fizik Monografileri No. 1, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları,1983.

"Determinizm ve Mekân", Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1984.

"Anadolu Mayası-Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme", Cedit Neşr., Ankara, 2007.

"Theologia'nın Esasları-Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme", Cedit Neşr., Ankara, 2008.

"Theographia'nın Esasları-Teoloji ve Matematik İnşası Üzerine Bir İnceleme", Cedit Neşr., Ankara, 2009.

"Theogonia'nın Esasları-Genesis Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme", Cedit Neşr., Ankara, 2010.

"Nazarî Musikî'nin Esasları-Türk Musıkîsi'nin Zemini Üzerine Bir İnceleme", E Yay., İstanbul, 2011.

"Nazarî Mantık'ın Esasları-Theologia Ir-rationalis Üzerine Bir Zemin İncelemesi", (Yayımlanmamıştır fakat yazımı tamamlanmıştır.)

EK I:
ANADOLU MAYASI'NDAN İSYAN AHLAKINA

Nurettin Topçu'nun "İsyan Ahlakı"nı Yalçın Koç'un "Anadolu mayası" üzerinden okumak.

Süleyman Dönmez

Bu çalışmanın içeriği, Nurettin Topçu'nun *"İsyan Ahlakı"*nın Yalçın Koç'un Anadolu mayası üzerinden yorumlanmasıdır. Malum olduğu üzere

"Hükemâ-yı mütekaddimînin kavillerini iktidarım olduğu kadar birbirine tatbik ve mukayese eyledim ve neticesinde şübühât-ı hayâlâta müstağrık oldum. Zannederim ki âhir ömründe vaktini zay' etmiş olduğunu itiraf etmeyecek bir sahib-i meslek feylesof yoktur ve teslim etmek gerektir ki nev'-i beşere makine sanayi'inin mucidleri enva'-ı akyıse mucidlerinden bin kere ziyade faide vermişdir. Ve ma'libtida mekik atan (kişi) keyfiyyet-i tasavvurun ruha irtibat-ı samimisini tahayyül edeni fersah fersah geçmiştir." [45] [46] [47]

Bundan sonra Vidinli son bir defa daha *"hikemî*/filozofça*"* olma gayretine girer ve bu sefer de *"malûmat-ı müktesebe"* ve *"malûmat-ı gayr-ı müktesebe"* mefhumlarını ortaya atıp lafı pek bir yere de bağlayamadan çabucak yazıyı bitirir. Yazının sonuna doğru bu işten fena hâlde sıkıldığı açıkça hissedilir.

Bu yazısıyla Vidinli Hüseyin Tevfik Paşa'yı, bütün gayretlerin matematiğe, müsbet ilimlere, sanayiye verilmesi gerekirken, hâl laf ebelikleriyle, bin yıllık mugâlatalarla, *"niza-ı lafz"*larla vakit kaybedilmesine üzülen, asabî ve derdini anlatamayan bir insan olarak görüyoruz.

Bilindiği üzere K. Çeçen, *Mebâhis-i İlmiyye'nin* birinci cildinin, İstanbul'da Belediye Kütüphanesi'nde kayıtlı olmakla beraber rafta bulunmadığını bildiriyor ([KC¸]). Ben ikinci cildini Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde, Nadir Eserler arasında buldum. Nadiye Tuna'ya[48] gösterdiği kolaylıklar için müteşekkirim.

Kaynaklar

ACH]: W. O Achtermeier-*The Turkish Connection*. The saga of the Peabody-Martini rifle. Man at Arms Magazine 1(1979)12-21.

[ALT]: S. Altmann − *Hamilton, Rodrigues and the quaternion scandal*. Mathematics Magazine 62(1989)291308.

---

[45] **Şübühât**: Şüpheler.-**Müstağrik**: Dalmış, hayallerde boğulmuş.

[46] **Enva**: Ceşitler, neviler.-**Akyıse**: Kiyaslar, kiyasla akıl yürütmeler, Syllogismeler.-**Ma'libtida**: İlk defa, hiç yokken, bir icat olarak.-**Keyfiyyet-i tasavvurun ruha irtibat-ı samîmisi**: Herhâlde idée innée'ye karşılık olsun diye değil gelişigüzel bir felsefî metin karikatürü olarak yazılmış.

[47] *"Dictionnaire philosophique"* de *"Précis de la philosophie Ancienne"* kısmının son paragrafı: *"Aprés les assertions des anciens philosophes, que j'ai rapprochées autant qu'il m'a été possible, que nous restet-il? Un chaos de doutes et de chim`eres. Je ne crois pas qu'il y ait jamais eu un philosophe `a syst`eme qui n'ait avoué `a la fin de sa vie qu'il avait perdu son temps. Il faut avouer que les inventeurs des arts mécaniques ont été bien plus utiles aux hommes que les inventeurs des syllogismes: Celui qui imagina la navette l'emporte furieusement sur celui qui imagina les idées innées."*

[48] DTCF Kütüphane sorumlusu.

[BSMF]: *Bulletin de la Société Mathématique de France,* Tome Seizieme, Paris (1888).

[KC¸]: Kâzım Çeçen, (hazırlayan)-Hüseyin Tevfik Paşa ve *"Linear Algebra"* İstanbul, (1988).

[DEC]: T. Dechand-*Pynchon, Cohen, and the crisis of Victorian mathematics.* Modern Language Notes 122(2007)1180-1192.

[Eea]: C. W. Elliot, A. L. Lowell, W. E. Byerly, A. B. Chace, R. C. Archibald-Benjamin Peirce. American Mathematical Monthly 32(1925)1-30.

[G-G]: I. Grattan-Guinness-B*enjamin Peirce's Linear Associative Algebra* (1870): New light on its preparation and 'publication'. Annals of Science 54(1997)597-606.

[HAW]: H. E. Hawkes − *Estimate Of Peirce's Linear Associative Algebra*. *American Journal of Mathematics* 24(1902)87-95.

[HT1]: Hüseyin Tevfik Paşa, Vidinli − Mahsûsat ve Gayr-ı Mahsûsat. *Mebâhis-i 'Ilmiyye* 2(1285h)27,42-49,81-85.

[HT2]: Hüseyin Tevfik Paşa, Vidinli − Tarîk-ül farz v'el hatâ'. *Riyâzıyyat* Cilt 2, Sayı 7 (1341r), 1-5 ve Cilt 2, Sayı 8 (1925), 41-42. Eksik.

[IB1] İbnülemin Mahmud Kemal (İnal)-*Son Asır Türk Sadrazamları*. Maarif (1308).

[IB2]: İbnülemin Mahmud Kemal (İnal)-*Hoş Sada* (1951).

[KEN]: H. Kennedy − *James Mills Peirce and the cult of quaternions. Historia Mathematica* 6(1979) 423 429.

[MC]: Mithat Cemal (Kuntay)-*Namık Kemal,* İş Bankası (1940).

[PEI]: B. Peirce − Linear Associative Algebras. *American Journal of Mathematics* 4(1881)97-229.

[PRI]: *Proceedings of the Rhode Island Historical Society* (1878-1904, 1901, 1902, 1904).

[PDJ]: *Providence Daily Journal* (7 Şubat 1878 gününe ait nüsha).

[BMT]: Tahir Bey, Bursalı Mehmed-*Osmanlı Mü'ellifleri*. Matbaa-i Amire (1333h, 1333h, 1342h).

[TBEA]: *Tanzimattan Bugüne Kadar Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. Yapı Kredi Yayınları (1994).

[WAE]: B. L. van der Waerden − Hamilton's Discovery of Quaternions. *Mathematics Magazine* 49(1976)227-234.

Kaynakça

Bursalı Mehmet Tahir Efendi: *Osmanlı Müellifleri*, c.1, Yaylacık Mat., İstanbul, 1975.

Hasan Tahsin (Müdür-i Sabık Dârülfünûn): *Heyet-i Âlem,* Mecmua-ı Ulûm, ikinci sene, Numara 5, Mekteb-i Sanayi-i Şahane Mat., İstanbul, 1 Safer 1297.

Hoca Tahsin: *Esâs-ı İlm-i Heyet*, (İçinde: Şemseddin Sami. *"Hoca Tahsin Efendi'nin Tercüme-i Hâli"*), İstepan Mat.,İstanbul,1311.

Hoca Tahsin: *Esâs-ı İlm-i Heyet*, (İçinde: Abdülhak Hamit Tahran, *"Bir Şair-i Meşhurun Merhum Hoca Tahsin Efendi Hakkında Tanzim Buyurduğu Mersiye-i Edebîyaneleridir"*), İstepan Mat., İstanbul, 1311.

Hoca Tahsin: *Esrâr-ı, Abu Hava*, Mecmua-ı Ulûm, ikinci sene, Numara 7, Mekteb-i Sanayi-i Şahane Mat., İstanbul, Rebiü'levvel 1297.

Hoca Tahsin: *Aklâmü'l Akvâm*, Mecmua-ı Ulûm, 1.sene, S.1, Mekteb-i Sanayi-i Şahane Mat., İstanbul, 1 Zülkade 1296.

Hoca Tahsin: *Tarih-i Tekvin Yahud Hilkat*, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Mat., İstanbul, 1310.

Hoca Tahsin: *Psikoloji Yahut İlm-i Ruh*, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Mat., İstanbul, 1310.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal: *Son Asır Türk Şairleri*, c.3, MEB Yay., İstanbul, 1969.

Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Bilgi Basımevi, Ankara, 1973.

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1966.

Ömer Faruk Akün, *Hoca Tahsin*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 18, Ali Rıza Baskan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul, 1998.

Resimli Kitap, c.1, S.4, Matosyan Mat., Dersaadet, Kânun-ı Evvel 1324.

Şemseddin Sami, *Tahsin*, Kâmusü'l Âlâm, c.3, Mihran Mat., İstanbul, 1308.

Şemseddin Sami, *Hoca Tahsin*, Hafta, C.1,S.5, Mihran Mat., İstanbul, 20 Şevval 1298.

felsefe eylemimizin sistematik başlangıcı olduğu da söylenebilir. Sorunlaştırılması gereken nokta ise, kültürümüzü Kartezyen rasyonalizm ve modern felsefenin metot fikriyle ilk kez tanıştıran İbrahim Edhem Mesut'un, yayımlanmamış son eseri *Dinler ve Felsefeler*'de ezoterik, okültist ve mistik bir görüşe kaymış olmasıdır. Felsefî kariyerine bütünlüklü olarak baktığımızda bu kayma, özgün sonuçlara taşınmasa da modernleşme serüvenimizin çatışkılı düşünce süreçleri açısından önemli imalar barındırmaktadır. İbrahim Ethem Bey'in gayreti ve teşebbüsü, çağdaş düşünce dünyamız için ciddî bir başlangıçtır. Fakat her milletin kendine has düşünce şekilleri olduğunu unutmadan her şeyi Batı'daki gelişim çizgiye adapte etmeye çalışmamak ve her düşünceyi bu açıdan değerlendirmeye tabi tutmaktan çekinmek lazımdır.

Hilmi Ziya Ülken'in, *"Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, orijinal fikirler ve dünya için yeni görüşlerin tarihi değildir. Fakat bütünü ile Türkiye için yeni ve gerçek yaratışları hazırlayan eserlerin tarihidir."* [47] tespiti sık sık dillendirilir. Biz bu tespite Louis Althusser'in bir ifadesini ekleyerek yazımıza son verebiliriz: *"Yenilgiye uğrayan, tökezleyen ya da tekrarlanan tarih, yine de bir tarihtir."* [48]

Kaynaklar

İbrahim Edhem (Dirvana), *Hayatım, İş,* cilt XII, sayı 54-56, İstanbul, 1946.

İbrahim Edhem (Dirvana), *Semerât-ı Akl*, Matba'a-i A. K. Tozliyan, İdâre-i Şirket-i Mürettibiyye, İstanbul, 1303/1887.

Edhem bin Mes'ud (Dirvana), *Paris Sergi-i Umûmîsi* (Albüm), Millî Saraylar Daire Başkanlığı Dolmabahçe Sarayı Abdülmecid Efendi Kütüphanesi'nde 11/1265 demirbaş numarasında kayıtlı yazma eser (tarafımızdan hazırlanıyor).

İbrahim Edhem Mes'ud (Dirvana), *Dinler ve Felsefeler*, Peyâm-ı Edebî, sayı 25-32, 29 Kânûn-ı Sânî-17 Mart 1336 (29 Ocak 1920-17 Mart 1920).

İbrahim Edhem Mes'ud (Dirvana), *İfâde-i Mütercim,* René Descartes, *Hüsn-i İdâre-i Akl ve Taharrî-i Hakikate Dâ'ir Usûl Hakkında Nutuk*, mütercim ve şârihi: İbrahim Edhem bin Mes'ud, tâbi' ve nâşiri: Vatan Kütüphanesi sahibi Ohannes Ferid, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1311/1895.

İbrahim Edhem Mes'ud (Dirvana), *Dinler ve Felsefeler*, Süleyman Dirvana Kütüphanesi'nde bulunan yazma eser (tarafımızdan hazırlanıyor).

İbrahim Edhem Mes'ud, (Dirvana), *Terakkî-i Sanâyi,* Süleyman Dirvana Kütüphanesi'nde bulunan yazma notlar.

İbrahim Edhem Mes'ud, *İkinci Tab' Hakkında Birkaç Kelime*, *Usûl Hakkında Nutuk*, mütercimi: İbrahim Edhem Mes'ud, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.

[47] Ülken, age., s. 14.

[48] Louis Althusser, *Marx İçin*, çev. Işık Ergüden, İthaki Yayınları, İstanbul, 2002, s. 103.

Ali Faik (Üstünidman), *Jimnastik Ta'lîmine Mahsûs Mecmû'a-i Eşkâl* (Jimnastik yahud Riyâzât-ı Bedeniyye Kitabının Atlası), Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1307/1890.

Ali Faik (Üstünidman), *Jimnastik yahud Riyâzât-ı Bedeniyye*, İstanbul, 1307/1890.

Althusser, Louis, *Marx İçin*, çev. Işık Ergüden, İthaki Yayınları, İstanbul, 2002.

Anay, Harun, *Batı Felsefesiyle İlgili Türkiye'de Yapılan Tezler*, Dîvân İlmî Araştırmalar, sayı 5, Bilim ve Sanat Vakfı, 1998.

Bayat, Mangol, *Iran's First Revolution*, Oxford University Press, Oxford, New York, 1991.

d'Olivet, Fabre, *Histoire philosophique du genre humain*, Darbon-Ainé, Paris, 1822.

Dahlén, Ashk P., *Islamic Law, Epistemology and Modernity: Legal Philosophy in Contemporary Iran*, Routledge, New York, 2003.

Descartes, René, *Hüsn-i İdâre-i Akl ve Taharrî-i Hakikate Dâ'ir Usûl Hakkında Nutuk*, mütercim ve şârihi: İbrahim Edhem bin Mes'ud, tâbi' ve nâşiri: Vatan Kütüphanesi sahibi Ohannes Ferid, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1311/1895.

Descartes, René, *Metot Üzerine Konuşma*, çev. Mehmet Karasan, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1944.

Descartes, René, *Usûl Hakkında Nutuk*, mütercimi: İbrahim Edhem Dirvana, yay. haz. Ali Utku, Kemalettin Kuzucu, Çizgi Yayınları, Konya, 2005.

Descartes, René, *Usûl Hakkında Nutuk*, mütercimi: İbrahim Edhem Mes'ud, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.

Fabre, Joseph, *La pensée antique*, F. Alcan, Paris, 1902.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri *İçtimaiyat*, cilt 2, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul, 1961.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, *Tahlîl ve Tenkîd Kısmı*, Felsefe ve İçtimâiyyât, cilt 1, sayı 4, Teşrîn-i Evvel 1927.

Guénon, René, *Theosophy: History of a Pseudo-Religion*, trans. A. Moore, Jr., C. Bethell, H. and R. Schiff, Sophia Perennis, Hillsdale, New York, 2004.

Harriss, Joseph, *The Tallest Tower*, Unlimited Publishing, Bloomington, 2004.

Hobsbawm, Eric J., *The Age of Revolution: Europe, 1789-1848*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1962.

Jezierski, John Vincent, *Enterprising Images*, Wayne State University Press, Detroit, Michigan, 2000.

Kaynardağ, Arslan, *Türkiye'de Descartes İlgisinin Başlaması ve Gelişmesi,* Cogito, sayı 10, 1997.

LoDato, Rosemary C. *Beyond the Glitter: the Language of Gems in Modernista Writers: Rubén Darío, Ramón del Valle-Inclán and José Asunción Silva*, Associated University Presses, London, 1999.

Mehmet Karasan, *Çevirenin Birkaç Sözü*, René Descartes, *Metot Üzerine Konuşma* içinde, çev. Mehmet Karasan, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1944.

Muammer Ünsal-Ahmet Halil, *İbrahim Edhem Bey ile Bir Görüşme*, İş, cilt XII, sayı 54-56, İstanbul, 1946.

Peltek, Oğuz, *Bizde Descartes Tercümeleri*, Tercüme, cilt 7, sayı 38, 1946.

Schuré, Édouard, *Les Grands Initiés: Esquisse de l'histoire secrète des religions*, Perrin, Paris, 1889.

Schuré, Édouard, *The Great Initiates* Part 1, Kessinger Publishing, Kila, Montana, 2003.

Tavakoli-Targhi, Mohamad, *The Homeless Texts of Persianate Modernity, Iran: Between Tradition and Modernity*, ed. Ramin Jahanbegloo, Lexington Books, Oxford, 2004.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul, 1979.

Yunus Kâzım, *Bizde Âlim Yetişmemiş mi? İş*, cilt XII, sayı 54-56, İstanbul, 1946.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, *Tahlîl ve Tenkîd Kısmı*, Felsefe ve İçtimâiyyât, cilt 1, sayı 7, Kânûn-ı Sânî 1928.

Kaynaklar

Ahmed Midhat, *"Bir Mülâhaza-i Diniyye",* Dağarcık, cüz 4, s. 102-105.

Ahmed Midhat,*"Diojen'in Bazı Hikemiyyât ve Menâkıbı",* Dağarcık, cüz 2,s.52-54.

Ahmed Midhat, *"Diojen'in Tercüme-i Hâli" Dağarcık*, cüz 1, s. 10-15.

Ahmed Midhat*, "Duvardan Bir Sadâ",* Dağarcık, cüz 4, s. 99-102.

Ahmed Midhat, *"Dünyâda İnsânın Zuhûru",* Dağarcık, cüz 4, s. 109-117.

Ahmed Midhat, *"Felsefe ve Felâsife",* Dağarcık, cüz 3, s. 80-86.

Ahmed Midhat, *"Felsefenin Sergüzeşt-i Ahvâli",* Dağarcık, cüz 5, s. 145-155.

Ahmed Midhat, *"Feylesof-ı Meşhûr Voltaire",* Dağarcık, cüz: 6, Muharririn Zâtına Mahsûs Matba'a, İstanbul, 1288, s. 188-192; *"Feylesof-ı Meşhûr Voltaire'in Tercüme-i Hâlinden (Mâ-ba'd)"* Dağarcık, cüz: 7, Muharririn Zâtına Mahsûs Matba'a, İstanbul, 1288, s. 194.

Ahmed Midhat, *"Hürriyetin Mahiyeti",* Dağarcık, cüz 5, s. 155-160.

Ahmed Midhat, *"İnsan"* Dağarcık, cüz 2, s. 40-49.

Ahmed Midhat, *"Mebde' ve Me'âd",* Dağarcık, cüz 9, s. 240-250.

Ahmed Midhat, *"Târih-i Hikmet"*, Dârülfünûn Dersleri, Sırât-ı Müstakîm Matba'ası, İstanbul, 1328-1329.

Ahmed Midhat, *"Teşekkür"*, Dağarcık, cüz 6, s. 172.

Ahmed Midhat, *"Velâdet"* Dağarcık, cüz 2, s. 49-52.

Ahmed Midhat, *"Avrupa'da Bir Cevelân",* Tercümân-ı Hakîkat Matbaası, İstanbul, 1307/1890.

Ahmed Midhat,*"Ben Neyim? Hikmet-i Mâddiyyeye Müdâfa'a"*, İstanbul, 1308/1891.

Ahmed Midhat, *"Ben Neyim? Hikmet-i Mâddiyeye Müdâfa'a"*, yay. haz. Erdoğan Erbay, Ali Utku, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2012.

Ahmed Midhat,*"Beşir Fuad"*, İstanbul, 1304/1888.

Ahmed Midhat,*"Dağarcık"*, Muharririn Zâtına Mahsûs Matbaa, İstanbul, 1288-1289/1872-1873, 10 cüz, s. 320.

Ahmed Midhat, *"Ekonomi Politik"*, Kırkambar Matbaası, İstanbul 1296/1879.

Ahmed Midhat,*"Hallü'l-Ukâd"*, Tercümân-ı Hakîkat Matbaası, İstanbul, 1307/1890.

Ahmed Midhat, *"Hakîm Voltaire'in İncîller Hakkındaki Mütâla'ası",* Kırkanbar, nr. 27, İstanbul, 1292, s. 851-857

Ahmed Midhat, *"Ittılâ'-ı Beşerin Hudûdu Voltaire'den (Aynen Tercümesi)",* Kırkanbar, nr. 10, İstanbul, 1291, s. 305-310.

Ahmed Midhat, *"Menfâ"*, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1293/1877.

Ahmed Midhat, *"Nizâ-ı İlm ü Dîn",* (W. J. Draper'den çeviri)-*İslâm ve Ulûm*, (4 cilt), İstanbul 1313/1896.

Ahmed Midhat, *"Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi"*, İstanbul, 1304/1888.

Ahmed Midhat, *"Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi"*, yay. haz. Erdoğan Erbay, Ali Utku, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2013.

Ahmed Midhat, *"Tarih-i Hikmet"*, Hukuk Matbaası, İstanbul, 1330/1914.

Ahmed Midhat, *"Tarih-i Hikmet'in Zübdesi: Suâlli ve Cevâblı Tarih-i Hikmet"*, b.y., t.y.

Ahmed Midhat, *"Voltaire"*, İstanbul, 1304/1888.

Ahmed Midhat, *"Voltaire Yirmi Yaşında Yâhûd İlk Mu'âşakası"*, Tercümân-ı Hakîkat Matba'ası, İstanbul, 1302, 64 s.

Ahmed Midhat, *Voltaire*, yay. haz. Erdoğan Erbay, Ali Utku, Çizgi Kiytabevi Yayınları, Konya, 2013.

Bıçak, Ayhan, *"Türk Düşüncesi II: Kaygılar"*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010.

Demir, Remzi, *"Philosophia Ottomanica: Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Türk Felsefesi"*, c. III, Yeni Felsefe, Lotus Yayınları, Ankara, 2007.

Kafadar, Osman, *"Türkiyede Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi"*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Kara, İsmail, *"Modern Türk Felsefesi Tarihinde Öncü Bir İsim: Emrullah Efendi ve 'İlm-i Hikmet' Dersleri",* Kutadkubilig, sayı 8, Ekim 2005, s. 93-123.

Koz, M. Sabri, *"Ahmed Midhat Efendinin Eserleri", Kitaplık*, sayı 54, Temmuz-Ağustos 2002, s. 160-173.

Meriç, Cemil, *"Kırk Ambar"*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1980.

Okay, M. Orhan, *"Teşebbüse Sarfedilmiş Bir Hayatın Hikâyesi", Kitaplık*, sayı 54, Temmuz-Ağustos 2002, s. 130-136.

Okay, M. Orhan, *"Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi"*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *"XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi"*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1976.

Utku, Ali, *"Ahmed Midhat'ın Schopenhauer Eleştirisi,"* Virgül, sayı: 42, Haziran-Temmuz-Ağustos 2001, s. 28-31.

Utku, Ali, *"Felsefe Tarihçiliğimizin İnşası: Geç-Osmanlı Felsefe Tarihi Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış"*, Ayraç, sayı 7, Nisan 2010, s. 3-16.

Utku, Ali, *"Ahmed Midhat,"* Felsefe Ansiklopedisi, cilt 1, ed. Ahmet Cevizci, Etik Yayınları, İstanbul, 2003, s. 159-164.

Utku, Ali, *"Dârülfünûn'da Felsefe Dersleri,"* Virgül, sayı: 66, Ekim 2003, s. 82-86.

Ülken, Hilmi Ziya, *"Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi"*, Ülken Yayınları, İstanbul, 1979.

Voltaire, *"Mikromega"*, Terc.: Ahmed Midhat, *Müntahabât-ı Tercümân-ı Hakîkat*, cilt 2, Tercümân-ı Hakîkat Matbaası, İstanbul, 1302, s. 629-638, 664-669, 690-698.

dan bağımsız değildir. Sanatçının *dehası* ise yaratma hünerinde kendini göstermektedir. Dolayısıyla sadece topluma indirgenmiş bir sanat anlayışı yoktur Ohannes Paşa'nın.

Sanatı, insanlığa *itibar* kazandıran bir etkinlik olarak gören Ohannes Paşa için sanat, tabiatın keşfedilmemiş güzelliklerini ortaya çıkaran ve onu insanlara hissettiren bir uğraştır. Bu bağlamda sanatta ne sadece idealist ne de sadece realist tavrı benimseyen Ohannes Paşa'ya göre, sanatta tabiatı taklide ya da açıkça ortaya konulamamış hakikate yer olmamalıdır. Çünkü sanatta, tabiat ve kendi yaratma dehası ölçüsünde tabiata yönelen sanatçı bir bütündür. Sonuç olarak sanatı hakikate erişme etkinliğinin bir parçası olarak gördüğü ve *"güzel"*e ulaşmak hedefi olduğu için Ohannes Paşa Platoncu bir görünüş sergilemiştir. Çünkü ona göre asıl olan hakikat ve hakikat karşısında her türlü insanî vasıflarıyla kendini gösteren sanatçının olabildiğince sanat dehasına başvurarak *"güzel"*e ulaşabilmesidir.

Kaynakça

Sakızlı Ohannes Paşa, *Güzel Sanatlar Tarihine Giriş*, Haz.: Kahraman Bostancı, Hece Yayınları, Ankara, 2005.

tırlanırsa Beşir Fuat ve sonrakiler tekrar geriye dönmüş olmaktadırlar.Bu sebeple maddeci ve siyantist felsefî akımların etkilerini, II. Meşrutiyet'ten sonra, Büchner'in Madde ve Kuvvet isimli eserini çeviren Baha Tevfik (1884-1914) ve Ahmet Nebil (Çika) ile İçtihad'çı Abdullah Cevdet'te (1869-1932) ve Celâl Nuri'de (1877-1839), Ahmet Rıza ve Ahmet Şuayp'da bulmak mümkündür. Fikir tarihimizde bu kişiler, materyalist görüşü benimsemeleri sebebiyle, Beşir Fuad'ın takipçileri olarak görülebilirler.

Kaynakça

Ahmet Hamdi Tanpınar; *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Basımevi, 6. Baskı, İst., 1985.

Ahmet Mithat; *Beşir Fuad*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası,İst.,1305.

Beşir Fuad; *"Zengin Çocuğu ile Fakir Çocuğu"*, Envâr-ı Zekâ, c. 2, İst.

Beşir Fuad; *Voltaire*, Şirket-i Mürettibiye Mat., İst., 1304.

Beşir Fuad-Fazlı Necib; *Mektubat*, Bab-ı Ali Caddesinde 25 Numaralı Mat., İst., 1313.

Beşir Fuad; *Beşer*, Mihran Mat., İst., 1303.

Beşir Fuad; *Victor Hugo*, İst., 1302.

Beşir Fuad; *"Sudan İlâç"*, Güneş, c. 1, S. 2.

M. Orhan Okay; *İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti Beşir Fuad*, Dergâh Yayınları, İst., 1969.

Muallim Naci-Beşir Fuad; *İntikad*, Mahmut Bey Mat., İst., 1304.

Murtaza Korlaelçi: *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi*, Öncü Basımevi, Ankara, 2002.

Münir Süleyman Çapanoğlu, *Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1964.

Suphi Edhem: *Hayat ve Mevt*, Nefaset Matbaası, İstanbul, 1329.

Süleyman Hayri Bolay; *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, Nobel Yayın Dağıtım Tic. LTD.ŞTİ., Ankara, 2008.

Tanpınar, Prof. Ahmet Hamdi; *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Basımevi, 6.Baskı, İst., 1985, s. 300.

böyle olduğunu gösterir. Bu nedenle bedensiz bir ruh, ruhsuz bir beden olamaz, görüşündedir.

Baha Tevfik'in fikir tarihimizde bir yer göstermek gerekirse; onun yeri ve değeri, monist maddeci felsefeyi kaba, siyasî ve yıkıcı bir şekilde de olsa memleketimize nakletmiş olması, spiritüalistlerin daha kuvvetli, mantıklı, bilimsel delillerle ve yüksek, seviyeli ifade gücüyle ortaya çıkmalarına zemin hazırlamış olmasındadır.Böylece hür ve serbest bir tartışma ortamı da yaratmış olmaktaydı.

Kaynakça

Ahmet Nebil-Baha Tevfik: *Hassasiyet Bahsi ve Yeni Ahlak*, Osmanlı Şirketi Matbaası, İstanbul.

Ahmet Nebil-Baha Tevfik: *Psikoloji-İlm-i Ahvâl-i Ruh*, Osmanlı Şirketi Matbaası, İstanbul.

Ahmet Nebil: *Beşeriyetin Budalalıkları-İtiraz*, Piyano (Düşünüyorum), S.17, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 6 Kânun-ı Evvel 1326.

Baha Tevfik: *Şehbâl*, S.97, Karabet Matbaası, İstanbul, 15 Mayıs 1330.

Baha Tevfik: *Yirminci Asırda Zekâ*, S.31, Karabet Matbaası, İstanbul, Mayıs 1330.

Baha Tevfik Bey: *İçtihat,* S.109, Matbaa-ı Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul, 5 Haziran 1330.

Baha Tevfik: *Maksat ve Meslek*, Felsefe Mecmuası, c.1, S.1, Araks Matbaası, İstanbul, 1329.

Baha Tevfik: *Biraz Felsefe*, İzmir.

Baha Tevfik: *Mektep Dersleri-Felsefe-i Ulûm ve Fünûnun Mevzuu,* Felsefe Mecmuası, c.2, S.2., Araks Matbaası, İstanbul, 1329.

Baha Tevfik: *Muhtasar Felsefe*, Artin Asûduryan ve Mahdumları Matbaası, İstanbul, 1331.

Baha Tevfik: *Edebiyât Katîyen Muzırdır*, Piyano, S.9, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 27 Kânun-u Evvel 1326.

Baha Tevfik: *Mukayese-i Er-Ruh*, Piyano, S.21., Hürriyet Matbaası, İstanbul, 27 Kânun-u Evvel 1326.

Baha Tevfik: *İlm-i Ahlak*, Felsefe Mecmuası, c.1, S.4, Zarafet Matbaası, İstanbul, 1326.

Baha Tevfik: *Teceddüd-ü İlmî ve Edebî*, Osmanlı Şirketi Matbaası, İstanbul.

Baha Tevfik: *Tenkid-i Felsefî-İlm-i Ahlak*, Felsefe Mecmuası, c.1, S.4, Zarafet Matbaası, İstanbul, 1326.

Baha Tevfik: *Felsefe-i Fert*, Ketion Bedrosyan Matbaası, İstanbul, 1332.

Baha Tevfik: *İntikad Bezmi Nusret Bey'e*, Tenkid, S.1, Ahmet Saki Bey Matbaası, İstanbul, 1326.

Bezmi Nusret Kaygusuz: *Bir Roman Gibi*, Promat Basım Yayım Anonim Şirketi, İzmir, ikinci baskı 2002.

Bursalı Mehmet Tahir: *Osmanlı Müellifleri*, c.2, Yaylacık Mat., İstanbul, 1972.

Dr. Rıza Bağcı; *Baha Tevfik'in Hayatı Edebî ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma,* Çağlayan Anonim Şirketi, İzmir, 1996.

Halid Ziya Uşaklıgil: *Bir Acı Hikâye*, Düzenleyen Şemsettin Kutlu, Anka Ofset, İstanbul, 1991.

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken: *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ahmet Sait Mat., İstanbul, 1966.

İrfan Karakoç: *Türkiye'de Sosyalist Düşüncenin Az Bilinen Bir İsmi Ahmet Nebil*, Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi, c.32, S.191, Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık Limited Şirketi, İstanbul, Kasım 1999.

Prof. Dr. Mehmet Akgün: Materyalizmin Türkiye'ye Girişi, Özkan Matbaacılık, Ankara, 2005

Muhterem Simalar-Baha Tevfik, Piyano, S.17, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 6 Kanun-u Evvel 1326

Mücellidoğlu Ali Çankaya: *Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları İle Birlikte*, Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, c.3, Mars Matbaası, Ankara, 1968-1969.

Münir Süleyman Çapanoğlu: *Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1964.

Suphi Edhem: *Hayat ve Mevt,* Nefaset Matbaası, İstanbul, 1329.

Süleyman Hayri Bolay: *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, Nobel Yayın Dağıtım Tic. LTD.ŞTİ., Ankara, 2008.

ULÛM-U İKTİSADİYE VE İÇTİMAÎYE MECMUASI

Ümit AKÇA[71]

GİRİŞ

Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası, Osmanlı toplumunun Tanzimat devrinden beri devam ede gelen Türk toplumuna dönüşüm sürecinin son dönemecine girildiği bir zaman diliminde, İkinci Meşrutiyet Dönemi'nin hemen başında çıkmaya başlayan onlarca dergiden biridir. Bu dergi, benzeri olan onlarca dergi arasından birkaç özelliği nedeniyle farklılaşmaktadır. Öncelikle dergi, bir ölçüde, dönemin bazı seçkinleri tarafından *'ilm-i içtimaî'*; bazı seçkinleri tarafından *'ilm-i içtima'* ve nihayet diğer bazı seçkinleri tarafından da *'ilm-i cemiyet'* olarak

[71] Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

yazarlar, makalelerinde toplumu bir organizma olarak kabul etmekte ve bir canlının hayatını devam ettirmesini sağlayan organlarla toplumun işleyişini sağlayan sosyal olay ve olgular arasında iş bölümü, farklılaşma ve bütünleşme açısından paralellikler bulmaktadırlar.

Dergide en az yer işgal eden ancak en fazla dikkati çeken iki sosyal akım *'pozitivizm'* ve *'çatışmacı'* düşüncedir. Pozitivizm, okuru bilgilendirme gayesiyle yazılmış olan ve Halide Salih ile Salih Zeki'nin imzalarını taşıyan *'Ogüst Kont'* isimli makalenin yanısıra, Ahmed Şuayb'ın *'Hürriyet-i Mezhebiyye'* isimli makalesinde varlığını hissettirir. Ahmed Şuayb bu makalesinde pozitivist bir bakışla din, düşünce, özgürlük kavramlarını tanımlayarak kilise-devlet ayrımı kalıbı aracılığı ile laikliği savunur. Çatışmacı akımın izleri görülen makaleler ise Ahmed Şuayb, Asaf Nefi, Bediî Nuri ve Ali Kâmi'ye aittir. Bu yazarlar çatışmayı bireyler arasında, sınıflar arasında ve sınıf içinde geçerli kabul etmektedirler, bu anlamda çatışmanın evrim ve doğal ayıklama yönüne dikkat çekmektedirler.

Dergi, öncelikle sosyolojinin Osmanlı düşüncesine kazandırılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda derginin en belirgin özelliği öncelikle evrimci, sonra organizmacı, daha sonra Le Play'ci ve nihayet pozitivist ve çatışmacı bir toplum düşüncesine sahip olmasıdır. Bu bağlamda dergide en fazla göze çarpan terimler *'tekâmül'* ve *'terakki'*dir.

Kaynaklar

ACAROĞLU, İrem (1966), *Toplum Kalkınması Teorileri ve Uygulaması.* Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.

AHMAD, Feroz (1986), *İttihat ve Terakki (1908-1914)* (Çev.: Nuran Yavuz). Kaynak Yayınları, İstanbul.

Ahmed Şuayb (1324), *"Devlet ve Cemiyet."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. I, Nu. 1 (15 Kânun-u Evvel 1324), s.54-71.

Ahmed Şuayb (1324a), *"Fransa İhtilal-i Kebiri 3."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 1, Nu. 3 (15 Şubat 1324), s.413-425.

Ahmed Şuayb (1325), *"Hürriyet-i Mezhebiye 4."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 1, Nu. 4 (15 Mart 1325), s.433-497.

Ahmed Şuayb (1325a), *"Avamil-i İçtimaîye 1."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 2, Nu. 5 (1 Mayıs 1325), s.40-80.

Ahmed Şuayb (1325b), *"Avamil-i İçtimaîye 2."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 2, Nu. 6 (1 Haziran 1325), s.145-165.

Ahmed Şuayb (1325c), *"Avamil-i İçtimaîye 3."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 2, Nu. 7 (1 Temmuz 1325) s.289-331.

Ahmed Şuayb, Mehmed Cavid ve Rıza Tevfik (1324), *"Mukaddime ve Program."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 1, Nu. 1 (15 Kânun-u Evvel 1324), s.1-10.

AKCA Ümit (1997), *Ulûm-ı İktisadiyye ve İçtimaîyye Mecmuası'nın Türk Sosyolojisindeki Yeri.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

AKPOLAT D. Yıldız (1994) *Ulûm-u İktisadiyye ve İçtimaîyye Mecmua'sında Ahmed Şuayıb'ın Sosyoloji Görüşü.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Ali Kâmi (1326), *"Sosyalizm Hakkında Tenkidat 1."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 5, Nu. 17 (1 Mayıs 1326-1 Ağustos 1326), s.707-720.

AROL Hasan F. (2005), *"Mehmed Cavid Bey"* Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, Cilt 7 Liberalizm. 1. Bsk. İletişimYay., İstanbul, s. 48-74.

Asaf Nefi (1325), *"Demokrasi ve Sosyalizm."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 2, Nu. 6 (1 Haziran 1325), s.161-171.

Asaf Nefi (1325a), *"Mücadele-i Hayat ve Tekâmül-ü Cemiyat."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 2, Nu. 8 (15 Temmuz 1325), s.455-480.

Asaf Nefi (1326), *"Ahmed Şuayb."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 5, Nu. 22 (1 Teşrin-i Evvel 1326), s.1009-1023.

Bedîî Nuri (1325), *"Hikmet-i İçtimaîye"* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 2, Nu. 5 (1 Mayıs 1325), s.81-108.

Bedîî Nuri (1325a), *"Kabiliyet-i İçtimaîye."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 2, Nu. 7 (1 Temmuz 1325), s.323-353.

Bedîî Nuri (1325b), *"Hayat-ı İçtimaîye 1."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 3, Nu. 9 (1 Eylül 1325), s.1-19.

Bedîî Nuri (1326), *"Ferdiyyun ve Fevzaviyyun."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası, C. 6, Nu. 17 (1 Mayıs 1326-1 Ağustos 1326), s. 640-671.

Bedîî Nuri (1326a), *"Ulûm-ı İçtimaîye."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 6, Nu. 24 (1 Kanun-u Evvel 1327), s.1109-1136.

ÇAVDAR Tevfik (1992), *Türkiye'de Liberalizm (1860-1990).* İmge Kitabevi. İstanbul.

ÇELEBİ Nilgün (2004), *"Sosyolojinin Türkiye'deki Kurumsallaşması."* Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları. 2. Baskı. Anı Yayınları, Ankara.

DOĞAN, Nuri (1994), *Ders Kitapları ve Sosyalleşme (1876-1918).* Bağlam Yayınları, İstanbul.

DOĞAN Atila (2005), *"Liberalizmin İlk İzleri Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası'nda Liberal Anlayış"* Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Cilt 7 Liberalizm. 1. Bsk. İletişimYay., İstanbul, s.75-83.

DOĞAN Atila ve ALKAN Haluk (2010), *Osmanlı Liberal Düşüncesi Ulûm-ı İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası Seçkinci Bir Devlet Anlayışının Temelleri.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ERCAN Recep (2007), *Türkiye'de Sosyolojinin Gelişiminde Dergilerin Yeri ve Önemi: İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sivas.

ERKUL, Ali (1990), *"Ulûm-u iktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası."* Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 13, s.135-156.

FINDIKOĞLU, Z. F. (1943), *"Hukuk ve İçtimaîyat Tariflerinin Karşılaştırılması-II."* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası. C. 9, S. 1-2, s. 274-291.

FINDIKOĞLU, Z. Fahri (1962) *Comte ve Ahmet Rıza.* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Halide Salih ve Salih Zeki (1324), *"Ogüst Kont."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C, 1, Nu. 2 (15 Kanun-u Sani 1324), s.163-197.

IŞIN, Ekrem (1985), *"Osmanlı Moderleşmesi ve Pozitivizm."* Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 352-362.

İNSEL Ahmet (2005), *"Türkiye'de Liberalizm Kavramının Soyçizgisi."* Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C. 7 Liberalizm. İletişim Yay., İstanbul, s.41-74.

KARAKUŞ, Rahmi (1995), *Felsefe Serüvenimiz.* Seyran Kitabevi, İstanbul.

KARAMAN Deniz (2005), *"Ulûm-ı İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası"* C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi. C. 28, S. 1 *(Mayıs 2004),* s.65-87.

KARATEPE, Şükrü (1995), *Meşrutiyet ve Anayasa.* Yeni Şafak Yayınları, İstanbul.

KORLAELÇİ Murtaza (2009) *"Pozitivist Düşüncenin İthali"* Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce. C. 1 Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi, 8. Bsk. İletişim Yay., İstanbul, s.214-223.

KÜÇÜKÖMER, İdris (1969), *Düzenin Yabancılaşması Batılılaşma.* Ant Yayınları, İstanbul.

MARDİN, Şerif (1994) *Türk Modernleşmesi.* İletişim Yayınları, İstanbul.

Rıza Tevfik (1324), *"Nüfus Meselesi ve Ehemmiyet-i Siyasiye ve İçtimaîyesi."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası, C. 1, Nu. 1 (15 Kanun-u Evvel 1324), s.34-53.

Rıza Tevfik (1324a), *"Tasnif-i Ulûm."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 1, Nu. 3 (15 Şubat 1324), s. 364-388.

Rıza Tevfik (1326), *"Hukuk-u Esasiyeye Medhal 1."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası C. 4, Nu. 16 (1 Nisan 1326), s.534-576.

SAĞLAM, Serdar (2004), *"Ziya Gökalp'te Solidarizm ve Millî İktisat"*, Türkiyat Araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Y. 1, S. 1 (Güz 2004), s. 67-84.

Satı (1325), *"Uzviyetler ve Cemiyetler."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası, C. 3, Nu, 8 (15 Temmuz 1325), s.433-454.

SOYYER, Yılmaz (1996), *Türk Sosyolojisinin Başlangıcında Bedîî Nuri (1872-1913).* Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

TOPRAK, Zafer (1985), *"II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri."* Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s.126-132.

UİİM (1324), *"Ahmed Şuayb, Rıza Tevfik, Mehmed Cavid Beyler Tarafından Konferanslar."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası, C. 1, Nu, 2 (15 Kânun-u Sani 1324), s.145.

UİİM (1325), *"Bir Eser-i Kıymeddar."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası, C. 1, Nu, 4 (15 Mart 1325).

UİİM (1325a), *"İhtar."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası, C. 1, Nu, 4 (15 Mart 1325).

UİİM (1325b), *"İ'tizar."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası, C. 1, Nu, 4 (15 Mart 1325).

UİİM (1325c), *"İlan."* Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaîye Mecmuası, C. 1, Nu, 2 (15 Kânun-u Sâni 1325), s. 145.

ÜLKEN H. Ziya (2005), *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 8. Baskı Ülken Yayınları, İstanbul.

Yahya Kemal (1971), *Edebiyata Dair.* İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

YILDIRIM, Ergün (1995), *Türkiye'nin Modernleşmesi ve İslâm.* İnsan Yayınları, İstanbul.

FELSEFE MECMUASI

Mehmet AKGÜN

5 Temmuz 1326 tarihinde Baha Tevfik tarafından *Tecedüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi* kurulur. Bu kütüphanenin kurulma gayesi, fen ve felsefe alanlarındaki gereksinimleri karşılamak üzere telif ve tercüme edilen eserlerin yayımlanmasıdır. Ama asıl gaye, Baha Tevfik ve arkadaşlarının kendilerince ciddi ve bilimsel gördükleri materyalist fikirleri, telif ve tercüme edilen eserler vasıtasıyla ülkemizde tanıtmak ve yaymaktır. Bu yayın kuruluşu tarafından yayınlanan birçok telif ve tercüme eserlerin yanında, **Piyano** (1326/1910 birinci sayıdan, on yedinci sayıya kadar *Piyano* adıyla 18. sayıdan itibaren *Düşünüyorum* adıyla 21 sayı yayımlanmıştır.), **Yirminci Asırda Zekâ** (5 Mart 1328-1 Rebiü'l-Âhir 1330/1912-1914) ve **Felsefe Mecmuası** (1329/1913) gibi doğrudan felsefeyi ilgilendiren dergilerin yayımı yapılmıştır.

Sözü edilen dergiler arasında 1329/1913 yılında yayımlanmaya başlayan **Felsefe Mecmuası,** bundan önceki veya sonraki dönemlerde felsefeye yer veren altmış civarında dergi/mecmua ve yirmi yedi civarında gazete arasında *Türk Düşünce tarihinde felsefe ismiyle çıkan ilk dergi olmuştur.* Felsefe Mecmuası'nda; Baha Tevfik, Subhi Edhem, Ahmet Nebil, Mehmet Necib, Naci Fikret, Mithat Cemal, Memduh Süleyman gibi yazarların yazıları bulunmaktadır. Mecmua iki cilt hâlinde çıkmış olup, birinci ciltte, Baha Tevfik, Şair

çeşit felsefeye izin vermeyeceğini bu çeşit felsefe anlayışını ülkemize sokmak isteyenlerin bazı ruh hallerinde bulunduklarını ve onların böyle hareket etmelerinin iyi olmadığını ileri sürdüğünü ifade ediyor.

Ahmet Nebil, Alaaddin Cemil Bey'in sosyalizmi anlamadığını ileri sürüyor. Ona göre sosyalizmi çürütmek üzere ileri sürülen fikir ve görüşler, vicdana sığmayan, açık ve seçiklik aleyhine olan, kısacası safsata ile ilgili olan fikirdir. Bu çeşit fikirler hep semavî dinlerin tevil ve tefsiriyle karışmış fikir ve görüşlerdir. Alaadin Cemil, İslâm şeriatının sosyalizmle bağdaşmadığını, bunu için sosyalizme cevaz vermediğini ileri sürüyor. Ona göre ise, İslâmîyet, tam tersine sosyalizmi amirdir.

Ahmet Nebil, sosyalizmin çok geniş olduğunu, hiçbir zaman karmaşık olmadığını, uygulanmasının açık ve çok kolay olması dolayısıyla her devlet tarafından kabul edildiğini belirtiyor.[21]

Ahmet Nebil, işçinin gece gündüz demeden çalıştığını, vazife adı altında beş on kuruş karşılığında omuzlarına yükletilen yükü çektiklerini, bütün gayretlerini sarf ettiklerini, ancak onların bütün bu hizmetlerin karşılığında, dizlerden sakatlık, bedenen zayıflık kaldığını belirtiyor. Ayrıca o, gençleri sen hırsızsın, sen dolandırıcısın ithamlarıyla dışarı attıklarını, ihtiyarlara sen işe yaramazsın diye tazminatsız, ikramiyesiz kapı dışarı ettiklerini ve onları sefil ve perişan bir şekilde dilenmeye mecbur bıraktıklarını da ilave ediyor.[22]

O, işçilerin hak ve hukuklarını gözetmeyen bu şirketin, işçilerin sırtından onlara eziyet vererek para kazandıklarını ifade ediyor. Kısacası bu yazı, işçi haklarını gündeme getiren ve işçileri savunan bir yazıdır.

Ahmet Nebil'in, sosyalizm içerikli iki yazısından hareketle konuya bilimsel açıdan yaklaştığını söylememiz mümkün görünmüyor. Konunun basit bir şekilde ele alındığı, gündelik ve çok basit bilgilerle geçiştirildiği gözlenmektedir.

Kaynaklar

Ahmet Nebil; *Arzın Menşei ve Tarihi,* Yirminci Asırda Zekâ, S.1, Nefaset Mat., İstanbul, 5 Mart 1328.

Ahmet Nebil; *Arzın Menşei ve Tarihi,* Felsefe Mecmuası, C. II., S.4, Zarafet Matbaası, İstanbul.

[21] Ahmet Nebil; *"Şûra-yı Ümmete Cevap"*, İştirak, 1. sene, S. 9, İstanbul, 10 Nisan 1326, s. 134-136

[22] Ahmet Nebil; *"Tramvay Kumpanyası Rezaletleri",* İştirak, 1. sene, S.15, İstanbul, 22 Mayıs 1326, s. 237-239. Ayrıca bkz.: İrfan Karakoç; *"Türkiye'de Sosyalist Düşüncenin Az Bilinen Bir İsmi",* agm, s. 260-264.

Ahmet Nebil; *Tenkid-i Felsefî Ricat ve Teslim,* Felsefe Mecmuası, C. 1., S.2, Nefaset Matbaası, İstanbul.

Ahmet Nebil; *Salon Felsefesi Felsefe-i Muaşeret,* Felsefe Mecmuası, C.1., S.1, Nefaset Matbaası, İstanbul.

Ahmet Nebil; *Yaşamak Sanatı-Yemek Nasıl Yenir*?, Yirminci Asırda Zekâ, S.16, 1 Teşrin-i Evvel 1328-3 Şevval 1330.

Ahmet Nebil; *Beşeriyetin Budalalıkları Adât ve İtikadâtın Tenkidatı,* Piyano, 1. sene, S.1, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 1326.

Ahmet Nebil; *Beşeriyetin Budalalıkları Adât ve İtikadât Tenkidleri,* Piyano, 1. sene, S.4, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 30 Ağustos 1326.

Ahmet Nebil; *Beşeriyetin Budalalıkları Babaya Hürmet,* Piyano, 1. sene, S. 9, Hürriyet Matbaası, 11 Teşrin-i Evvel 1326.

Ahmet Nebil; *Küçük Tedkikler Sevmek Sevilmek,* Piyano, 1. sene, S.13, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 8 Teşrin-i Evvel 1326.

Ahmet Nebil; *Fantezi Güzeller, Düşünüyorum,* 1. sene, S.18, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 20 Kânun-ı Evvel 1326.

Ahmet Nebil; *Monolog Güzelim,* Piyano, 1. sene, S.3, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 23 Ağustos 1326.

Ahmet Nebil; *Dargınlıktan Sonra: Merhamet*, Piyano, 1. sene, S.7, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 20 Eylül 1326.

Ahmet Nebil; *Tenkid-i Felsefî Ricat ve Teslim,* Felsefe Mecmuası, C. 1, S.2, Nefaset Matbaası, İstanbul.

Ahmet Nebil; *Bir İzah, Yirminci Asırda Zekâ*, 1. sene S.8, 11 Haziran 1328-9 Recep 1330.

Ahmet Nebil; *Muhterem Simalar Ahmet Mithat Efendi*, Piyano, 1. sene, S.1, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 1326.

Ahmet Nebil; *Muhterem Simalar Prens Sabahattin,* Piyano, 1. sene, S.3, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 23 Ağustos 1326.

Ahmet Nebil; *Beşeriyetin Budalalıkları Adât ve İtikadât Tenkidâtı,* Piyano, 1. Sene, S.2, Hürriyet Matbaası, 1326.

Ahmet Nebil; *Hafta-ı Matbuat,* Piyano, 1. sene, S.10, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 18 Teşrin-i Evvel 1326.

Ahmet Nebil; *Maarif Nezareti ve Maarif,* Piyano, 1. sene, S.6, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 13 Eylül 1326.

Ahmet Nebil; *Beşeriyetin Budalalıkları İtiraz,* Piyano, 1. sene, S.17, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 6 Kânun-ı Evvel 1326.

Ahmet Nebil; *Maarif Nezareti,* Piyano, 1. sene, S.8, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 4 Teşrin-i Evvel 1326.

Ahmet Nebil; *Muhterem Simalar, Bekir Fahri,* Piyano, 1. sene, S.13, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 8 Teşrin-i Evvel 1326.

Ahmet Nebil; *Hafta-ı Matbuat-Geçen Haftanın-,*Piyano, 1. sene, S.14, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 15 Teşrin-i Evvel 1326.

Ahmet Nebil; *Zolaya Dair,* Düşünüyorum, 1. sene, S.19, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 27 Kânun-ı Evvel 1326.

Ahmet Nebil;-*Hisler, Mütalalar-İttihat ve Terakkinin Kuvveti,* 20. Asırda Zekâ, S.12, 6 Ağustos 1328-6 Ramazan 1330.

Ahmet Nebil; *"Tolstoy",* Piyano, 1. sene, S.15, Hürriyet Mat., İstanbul, 22 Teşrin-i Sâni 1326.

Ahmet Nebil; *"Şura-yı Ümmete Cevap*", İştirak, 1. sene, S.9, İstanbul, 10 Nisan 1326, s. 134-136.

Ahmet Nebil; *"Tramvay Kumpanyası Rezaletleri*", İştirak, S.15, İstanbul, 22 Mayıs 1326, s. 237-239.

Baha Tevfik; *Beşeriyetin Budalalıkları,* Piyano, 1. sene, S.16, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 29 Teşrin-i Evvel 1326.

Bursalı Mehmet Tahir; *Osmanlı Müellifleri,* Yaylacık Mat., İstanbul, 1972.

Halid Ziya Uşaklıgil; *Bir Acı Hikâye, Düzenleyen Şemsettin Kutlu,* Anka Ofset, İstanbul, 1991.

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken; *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* Ahmet Sait Mat., İstanbul, 1966.

İrfan Karakoç; *Türkiye'de Sosyalist Düşüncenin Az Bilinen Bir İsmi Ahmet Nebil ,* Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi, C. 32, S.191, Simurg Kitapçılık ve Yay. Ltd. Şti., İstanbul, Kasım 1999.

Mari Atschonat; *Galat-ı His, Müstensih: Ahmet Nebil,* Piyano, S.5, Hürriyet Matbaası, İstanbul, 6 Eylül 1326.

Mücellidoğlu Ali Çankaya; *Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları İle Birlikte,* Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, C.3, Mars Matbaası, Ankara, 1968-1969.

Dr. Rıza Bağcı; *Baha Tevfik'in Hayatı Edebî ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma,* Çağlayan Anonim Şirketi, İzmir, 1996.

Münir Süleyman Çapanoğlu; *Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi,* Sinan Matbaası, İstanbul, 1964, s. 76.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu; *Zoraki Diplomat,* Yirminci Asırda Zekâ, s. 156, Gözlem Matbaacılık, İstanbul, 1967.

varlığına muhtaçtır. Anlayışların, hislerin yenileşmesi, çoğalmasına bağlıdır. Bunlar çoğaldıkça, tecrübe de sağlamlık kazanır. Bu bilgiler de kesin olarak yardımcı gerçeklik denilen tecrübe ile kazanılır. Tecrübe sayesinde doğadaki yasa ve sırlar aranır. Onun yol gösterici ışığı yardımıyla, eşyadaki, doğal cisimlerdeki gerçekler sezilir. Bir kere göründükten sonra, cisimlerin özü, niteliği hakkındaki bilgilere kavuşmak kolaylaşır. Tecrübe mevcut olmadıkça eşyanın yaratılışındaki gaye, özellikle mana, öz, nitelik bilinemez.

Burada Subhi Edhem, *"Hakikat-i müsbeteye vasıl olabilmek için elde bir rehber bulunmalıdır"* şeklindeki pozitivistlerin sözlerine dayanarak, bu ilkenin tecrübeden başka bir şey olmadığını söyler.

O, pozitivistlerin ideallerinin tamamıyla tecrübe olduğunu, olayların dışında hiçbir şeye asla inanmadıklarını ileri sürer. Pozitivistler, sadece olaylar arasındaki ilişkileri ve bağlantıları araştırmakla uğraştıklarından; yerin, türlerin, insanın menşei hakkında araştırmadan vazgeçtiği gibi gayesini de düşünmek istemezler. Pozitivist felsefenin takip ettiği yol pürüzsüz ve evrenin ilk sebeplerini düşünmek iddiasından biridir. Ama Auguste Comte' un kurduğu pozitivizm, doğal bilimlere dayanarak sosyolojiyi canlandırmıştır.

Subhi Edhem, pozitivizmin, dinsel bilgilerin iddialarını bireysel tecrübeleriyle tekzip ettiğini belirtir. İnsanla ilgili fikrin ilk tezahürleri dinseldir. Dinsel durumlar, içgüdüden sonra bireysel idrakı izler. Ona göre, eli kalem tutan ilk yazarın meydana getirdiği kitap, kutsal kitaptır.

Subhi Edhem, bu sebeple pozitivistlerin üç devre kabul ettiklerini, bu devrelerin de teolojik, metafizik ve pozitif devirler olduklarını belirtir.

Subhi Edhem'e göre, pozitif devir, insanlığın son devri olmaktadır. Pozitivizme göre, zâtla ilgili ihtimaller, keyfi faraziyeler, bilinmeyendir. Müspet bilgiler niçinlere karışmaz, nasılları çok güzel bilir. Pozitivistlerin nazarında monisme yoktur. Onlar bunun kurucusu olarak insan anlayışını tanırlar. Kısacası pozitivizm, hakikatlerin bütününü soyut olarak kavramaya çalışır.

Canlıların ilkel bir unsurdan en gelişmiş canlılara kadar evrim geçirdiklerini söylemekle Lamarck'ın ve Darwin'in sistem hâline getirdikleri evrimciliği kabul ettiği görülüyor. Hepsi birbirinin kopyesi gibidir.

Kaynaklar

Dr. Arda Odabaşı; *Subhi Edhem Bey ve Beşer ve Tabiat Dergisi*, Bilim ve Ütopya, S. 159, Analiz Basım, İstanbul, 2007.

Münir Süleyman Çapanoğlu, *Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1964.

Remzi Demir; *Subhi Edhem Bey'in Bilim Tarihi ve Bilim Felsefesi Bilinci*, Bilim ve Ütopya, S. 139, İstanbul, 2006.

Subhi Edhem: *Darwinizm*, Beyn-el-milel Ticaret Matbaası, Manastır, 1327.

Subhi Edhem: *Hayat ve Mevt*, Nefaset Matbaası, İstanbul, 1329

Subhi Edhem: *Lamarck ve Lamarckizm*, Felsefe Mecmuası, C. 1, S. 6, Zafer Matbaası, İstanbul, 1329.

Subhi Edhem: *Lamarck ve Lamarckizm*, Felsefe Mecmuası, C. 1, S. 7, Zarafet Matbaası, İstanbul.

Suhi Edhem: *Lamarc ve Lamarckizm*, Felsefe Mecmuası, C. 1, S. 8, Nefaset Matbaası, İstanbul, 1329.

Subhi Edhdem: *Lamarck ve Lamarckizm*, Felsefe Mecmuası, C. 1., S. 10, Nefaset Matbaası, İstanbul, 1329.

Subhi Edhem: *Antropoloji Dersleri*, Genç Kalemler, S. 14, Osmaniye Matbaası, Selânik, 1327.

Subhi Edhem: *Antropoloji Dersleri*, Genç Kalemler, C. 3, S. 16, Osmaniye Matbaası, Selânik, 1327.

Subhi Edhem: *Kimyada Tekâmül*, Genç Kalemler, C. 4, S. 24-25, Osmaniye Matbaası, Selânik.

Subhi Edhem: *Darwinizm*, Beyn-el-milel Ticaret Matbaası, Manastır

Dr. Rıza Bağcı; *Baha Tevfik'in Hayatı Edebî ve Felsefî Eserleri*, Çağlaysan Basım, İzmir, 1996.

Hartman, Edvard Von: *Darwinizm*, çev: Memduh Süleyman, Necm-i İstikbâl Matbaası, İstanbul, 1329.

Memduh Süleyman: *Hâl-i Hazırın Meselesi – HakikÎ Mürteciler ve Avrupalılaşmak*, Felsefe Mecmuası, C. 1, S. 9, Nefaset Matbaası, İstanbul, 1329.

Memduh Süleymen: *Felsefe-i Edyân*, Felsefe Mecmuası, C. 1, S. 9, Nefaset Matbaası, İstanbul, 1329.

Memduh Süleyman: *Cinâî Romanlar ve HakikÎ Eserler*, Felsefe Mecmuası, C. 2, S. 8, Nefaset Matbaası, İstanbul.

Memduh Süleyman: *Ahvâl-i Ruhîyenin Taksimi*, Rübâb, C. 2, S. 76, Necm-i İstiklâl Matbaası, İstanbul.

Memduh Süleyman: *Ahvâl-i Ruhîyenin Taksimi*, Rübâb, C. , S. 7.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Zoraki Diplomat*, Gözlem Matbaacılık, İstanbul, 1967.

Ruhsal Hayat ve Tarihsel Yöntem

Doktor Edhem Necdet'e göre, mekanik, fizik, kimya, olayları incelemede, gözlem ve deney yöntemini kullanır. Hayatla ilgili olaylarda uygulama yöntemi vardır ki gözlem ve deney yönteminin diğer bir çeşididir. Ruhsal olaylar da mantıksal yöntemin ruhsal faaliyette kullanılmasından başka bir şey değildir. Kısacası toplumsal hayat için, *"tarihsel yöntem"* vardır.

Yeni alınmış fikirlerin, hislerin ve benzerlerinin zamanla devamlılığı, genişlemesi ve şekillenmesi ancak fikirsel evrimi temin edebilir.[10]

Doktor Edhem Necdet, bu makalesinde evrimci, maddeci ve pozitivist fikir ve görüşlerini ileri sürmektedir. Maddenin canlı şekle geçerken bileşiklere ve ayrışmalara tabi olarak canlıyı temsil edebilecek bir duruma geçtiğini kabul etmektedir. Beynin, fikirleri, hisleri ve inançları ürettiğini ileri sürmektedir. Eski fikirlerin, hislerin ve inançların atılmasıyla beynin evrim geçirdiğini kabul etmektedir. Bu sebeple eski fikirlerin, hislerin ve inançların bırakılıp asrın koşullarına uygun fikirlerin, hislerin ve inançların kabul edilmesini ileri sürmektedir. Ayrıca bilgilerin gözlem ve deney yoluyla elde edildiğini savunmaktadır. Hayatla ilgili olaylara da uygulama yöntemi vardır ki bu gözlem ve deney yönteminin başka bir çeşididir. Toplumsal hayat için tarihsel yöntem vardır. Bunda gözlem, deney, uygulama ve mantık ilkeleri vardır. Bu sebeple ona göre, gözlem ve deney bilginin elde edilmesinde önemlidir.

Değerlendirme

E.Nejdet de diğer evrimci maddeciler gibi devrinde geçerli kabul edilen bilgileri toplumumuza aktarmış, buradan maddeci ve evrimci bir felsefeye kapı aralamak istemiştir.Düşünce tarihimizdeki yeri ve önemi de buradan gelmektedir.

Kaynakça

Doktor Edhem Necdet: *Tekâmül ve Kanunları*, Matbaa-ı İçtihad, İstanbul, 1329

Doktor Edhem Necdet: *Nesc-i Dimâğın Tekâmülü*, İçtihad, Matbaa-ı Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul, 12 Kanun-I Evvel 1329

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken; *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, C. 1, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1966.

Mete Tuncay; *Türkiye'de Sol Akımlar* (1908-1925), İlkyaz Basımevi, Ankara, 1978

Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay; *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi,* Beşinci baskı, Nobel Yayın Dağıtım, 2008, Ankara.

[10] Doktor Edhem Necdet: *"Nesc-i Dimâğın Tekâmülü"*, İçtihad, Matbaa-ı Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul, 12 Kânun-ı Evvel 1329, S. 84, s. 1863-1866

ğerlendirme yolunu seçmiştir. Burada Celâl Nuri örneğinden çıkan ve genel geçerliliği olan ilkelere bakılacak olursa;

- Türkiye'de tüm devlet teşkilâtlarında ehliyetli insanlara görev verilmelidir. İleriyi görebilen devlet adamları yetiştirilirken, mutlak surette yöneticilerde tarih bilinci olmalıdır.
- Özellikle din anlayışında içtihat kapısı açık tutulmalı, dinden kaynaklanan bir durağanlık değil, zamana göre yorumlar yapılarak milletin ilerlemesi sağlanmalıdır.
- Siyasî iktidarlar, dar görüşlü olmamalı ve zamanın gereklerine göre devlette devam esasına dikkat etmelidirler. Bu kurala bağlı olarak idare ve siyaset ayrımının farkında olmalıdırlar.
- Yapılacak yeniliklerin başarıya ulaşabilmesi için halkın psikolojisi göz ardı edilmemelidir.
- Devlet içinde birlik, beraberlik ve ortak paylaşma duygusunun oluşturulabilmesi için eğitim-öğretim yoluyla millî ve evrensel değerler millete (Türkçeye gereken önem verilerek) aktarılmalıdır.

Seçilmiş Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Sicill-i Ahval Defteri, Defter No., II/334-335.

TBMM Azayı Kiramına Mahsus Muhtasar Tercüme-i Hâl Varakası, TBMM Arşivi, Celâl Nuri'ye ait 180 numaralı Dosya.

TBMM ZC., 1/16, 7.2.1338/1922, s. 254.

Alî Suad, *"Muhterem Sebilürreşad Mecmuasına",* Sebilürreşad, No. 369, 6 Zilhicce 1336/12 Eylül 1334/1918, s. 86-87.

BEHAR, Büşra Ersanlı, *"İktidar ve Tarih-Türkiye'de 'Resmî Tarih' Tezinin Oluşumu (1929-1937)",* 2. bs., Afa Yay., İstanbul 1996.

BELGE, Murat, *"Batılılaşma: Türkiye ve Rusya", Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, C. 3, İletişim Yay., İstanbul 2002, s.43-45.

Celâl Nuri, *"Hakk-ı Mâzi, Hakk-ı Hâl, Hakk-ı İstikbâl",* Edebiyât-ı Umûmiye Mecmuası, C. 3, No. 34-65.

_____, *"Osmanlı Devleti Ölürken...Tarihe Kavuşanlardan*: ", Vakit, No. 5440, 2 Mart 1933, s. 4.

_____, *"Fenn-i Hukuktaki İnkılâb Hakkında Musahebe",* Ceride-i Adliye, Sene. 1,Sayı. 1,Ocak 1922,s.41-45.

_____, *"Lettre du Nord",* Le Jeune-Turc, No. 227-228,230, 17-18, 20 Août 1912, s. 1.

_____, *"Hain, Firarî Rumların Avdetine Müsaade",* İleri, No. 2312, 29 Temmuz 1340/ 1924, s. 1.

_____, *"Sivas Kongresi Heyeti-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine",* İleri, No. No. 631, 12 T.evvel 1335/ 1919, s. 1-2.

_____, *Le Droit Public et L' İslam,* İmprimerie du "Courrier d'Orient", Constantinople 1909.

_____, *1327 Senesinde Selânik'te Mün'akid İttihad ve Terakkî Kongresi'ne Celâl Nuri Bey Tarafından Takdim Kılınan Muhtıradır,* Müşterekülmenfaa Osmanlı Şirketi Matbaası, İstanbul 1327.

_____, *Şimâl Hatıraları,* Matbaa-i İçtihad, H. 1330/1912.

_____, *Kutub Musâhabeleri,* Matbaa-i İçtihad, İstanbul H. 1331/1913.

_____, *Mukadderrât-ı Tarihiye,* Matbaa-i İçtihad, İstanbul H. 1330.

_____, *Tarih-i Tedenniyât-ı Osmâniye-Mukadderât-ı Tarihiye,* Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütübhanesi, İstanbul H.1331.

_____, *Tarih-i İstikbâl-1-Mesâil-i Fikriye,* Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütübhanesi, İstanbul H.1331.

_____, *Tarih-i İstikbâl-2-Mesâil-i Siyâsiye*, Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütübhanesi, İstanbul H.1331.

_____, *Tarih-i İstikbâl-3-Mesâil-i İçtimâîye,* Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütübhanesi, İstanbul H. 1332.

_____,*Müslümanlara, Türklere Hakâret; Düşmanlara Riâyet ve Muhabbet,* Kader Matbaası, İstanbul H.1332.

_____,*Harbden Sonra Türkleri Yükseltelim,* Efkâr-ı Cedide Kütüphanesi, Kostantiniye 1917.

_____, *Tac Giyen Millet,* Kütübhane-i Cihan, İstanbul 1339/41.

_____, *Türk İnkılâbı,* Suhûlet Kütübhanesi, İstanbul 1926.

_____, *Devlet ve Meclis Hakkında Musahabeler,* TBMM Matbaası, Ankara 1932.

Giridî Ahmed Sâkî, *Celâl Nuri Bey ve Cezrî Fikirleri,* Dersaadet 1338-1335/1919.

HANİOĞLU, M. Şükrü, *"II. Meşrutiyet Dönemi 'Garpcılar'ı: Yeni Bir 'Ethic' Yaratma Fikri",* Türkiye Günlüğü, S. 2, Mayıs 1989, s. 23-26.

Haydar Kemal (Celâl Nuri), *Tarih-i İstikbâl Münasebetiyle Celâl Nuri Bey,* Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi, İstanbul H. 1331/1913.

KURAN, Ercüment, *Türk Çağdaşlaşması Çileli Bir Yolda İlerleyiş,* (Der. Mehmet ERDOĞAN), Akçağ Yay., Ankara 1997.

LEWİS, Bernard*, Modern Türkiye'nin Doğuşu,* (Çev. Metin KIRATLI), TTK., Ankara 1988.

ORTAYLI, İlber, *"Batılılaşma Sorunu",* Tanzimattan Cumhuriyet Türkiye Ansiklopedisi, C. 1, İletişim Yay., 1983, s. 134-138.

ÖZTUNA, Yılmaz, *"Devletler ve Hânedanlar Türkiye (1074-1990)",*C. 2, Kültür Bak. Yay., Ankara 1996.

SAFA, Peyami, *"Türk İnkılâbına Bakışlar",* Ötüken Neş., 2. bs., İstanbul 1993.

SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931,* Ötüken Yay., istanbul 1994.

SARP, Hüseyin Enver, *"Türk Ocağı Nasıl Kurulmuştu*?", Türk Yurdu, S. 243, Nisan 1955, s. 751.

Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, *Huzûr-ı Akl u Fende Maddiyûn Meslek-i Delâleti,* Hikmet-i Matbaa-i İslâmiye, İstanbul 1332/1914.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasî Partiler 1859-1952,* Tıpkı Basım, 2. bas., Arba Yay., İstanbul 1995.

TÜRKÖNE, Mümtaz'er, *Siyasî İdeoloji Olarak İslâmcılığın Doğuşu,* İletişim Yay., 2. bas.,İstanbul 1994.

UYANIK, Necmi, *Siyasî Düşünce Tarihimizde Batıcı Bir Aydın Olarak Celâl Nuri (İleri),* (Selçuk Ün. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Doktora Tezi) Konya 2003.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* Selçuk Yay., C. 1, İstanbul 1966.

YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim,* C. I, (Yayına Haz. Erol Şadi ERDİNÇ), Pera Turizm ve Tic. A,Ş., 2. bas., İstanbul 1997.

YÜCEL, Hasan Ali, *Edebiyat Tarihimizden,* 2. bas., İletişim Yay., İstanbul 1989.

lara başladıkları ilk yıllarda etkisinde kaldıkları XIX. asır materyalizmi; onları bir taraftan siyantizme kadar varan bir ilim anlayışına diğer taraftan modern bin felsefenin monist ve maddî bir karakter taşıması gerektiği kanaatine ulaştırmıştır.

Burada sosyal bir tesir de kendini göstermektedir. Yurdumuzda Tanzimat'tan bu yana devam eden sosyal değişme süreci içinde, Batı'dan aktarılan yeni bir değerler sistemini kültürümüze yamamaya çalışan ideolojik bir akımın ortaya çıktığını görüyoruz. Modernleşmeci diyebileceğimiz bu ideolojik modelin, önemli bir boyutunu pozitivist yaklaşım meydana getirmektedir. Naci Fikret ve Namdar Rahmi de bu akımın tesiri altında kalırlar ve fikrî gelişmeleri bu tesir altında biçimlenir.

3. Naci Fikret ve Namdar Rahmi'nin içinde yaşadıkları şartlarda, orijinal bir filozofun çıkmayacağı ortadadır. Hilmi Ziya Ülken'in (21 Kasım 1964'te Konya'da verdiği) bir konferansta söylediği gibi, bu yetersiz imkânlar içinde, ancak bazı Batılı filozofların temel fikirlerini alıp onları ileriye götüren veya onların metodlarını anlayarak hadiselere tatbik edebilen kişiler yetişecektir.
4. Naci Fikret ve Namdar Rahmi, enerjetizmin kurucusu olmasalar da onu varlığın bütün alanlarına yaygınlaştırıp tam bir sistem meydana getirme çabalarıyla orijinal bir özellik kazanırlar. Ne var ki bu tam bir sistem kurma ihtirası, onları biraz da zorlama noktalara getirmiş, çoğu zaman meselelerin derinliğine girmeden her problemi sistem açısından izah çabasına sürüklemiştir. Daha değişik bir yol takip ederek belli meseleleri millî kültür değerleri ve Batı düşüncesinin imkânları içerisinde çözmeye çalışsalardı, bugün de yaşayan bir kültür zenginliği meydana getirebilirlerdi. Çünkü bunu yapabilecek çalışma gücü, zekâ ve irade onlarda vardı.

Kaynakça

Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* adlı eserinde Konya Enerjetizm Okuluna bir bölüm ayırmıştır.

Konya Enerjetizm Felsefe Okulu hakkında geniş bilgi için bakınız: Muammer G. Muşta, *Konya Enerjetizm Felsefe Okulu*, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi/154,1990.

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ

Cilt 4-a

Cumhuriyet'ten Günümüze

BİLİMSEL VE FELSEFÎ

Düşünce Temsilcileri

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1231
Beşeri Bilimler No.: 088
ISBN: 978-605-320-136-6
© 1. Basım, Ekim 2015

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ - **Cilt 4-a:** Cumhuriyet'ten Günümüze **BİLİMSEL VE FELSEFÎ** Düşünce Temsilcileri
Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Atila Arslan
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bolay, Süleyman Hayri.
Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşüncesi - Cilt 4-a: Cumhuriyet'ten Günümüze Bilimsel ve Felsefi Düşünce Temsilcileri / *Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay - Redaksiyon: Atila Arslan*
1. Basım, x + 642 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-136-6
1. Türk düşünürler 2. Türk düşüncesi 3. İdarî ve siyasî düşünce 4. Felsefî düşünce 5. Bilimsel düşünce 6. Tanzimat 7. Meşrutiyet 8. Cumhuriyet 9. Laiklik 10. Batılılaşma 11. Modernite 12. Hukukî düşünce 13. Ahlakî düşünce 14. Dinî düşünce 15. Tasavvufî düşünce 16. Tefsir düşüncesi 17. Kelâm düşüncesi 18. Mezhepler tarihi düşüncesi 19. Sanat düşüncesi 20. Edebî düşünce 21. Türk dünyası düşünürleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

CİLT İÇERİKLERİ

CİLT 1: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

CİLT 2: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

İKTİSADÎ DÜŞÜNCE 943

SOSYALİST DÜŞÜNCE VE BAŞLICA TEMSİLCİLERİ 1067

TARİHÎ DÜŞÜNCE 1223

CİLT 3: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

ANADOLUCU DÜŞÜNCE 1311

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1405

CİLT 4-A: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

SPİRİTÜALİST DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1885

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 2303

CİLT 4-B: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

BAZI FELSEFE DERGİLERİ 3053

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SANAT DÜŞÜNCESİNİN BAZI TEMSİLCİLERİ 3063

CİLT 5: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE AHLAKÎ VE EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

AHLAKÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3197
EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3523
BAZI FİKİR DERGİLERİ 3823

CİLT 6: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DİNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

DİNÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3877
TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 4257
KUR'ÂN'A DÖNÜŞ HAREKETİ 4411
MEZHEPLER TARİHİ DÜŞÜNCESİ 4537

CİLT 7: TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

SON SÖZ 4919

İÇİNDEKİLER

CİLT 4-A: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

SPİRİTÜALİST DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1885
GİRİŞ 1886
İsmail Fennî (Ertuğrul) (D. 1855 - Ö. 1946) 1891
Şehbenderzâde Ahmet Hilmi (D. 1865 - Ö. 1914) 1952
Fatma Âliye Hanım (D. 1862 - Ö. 1936) 1984
Mehmed Ali Aynî (D. 1869 - Ö. 1945) 1983
İsmail Ferîd (D. 1852 - Ö. ?) 2018
Mehmet Emin Feyzi (D. 1862 - Ö. 1926?) 2035
Harputîzâde Hacı Mustafa Lütfi Efendi (D. 1867 - Ö. 1920) 2054
Mustafa Şekip Tunç (D. 1883 - Ö. 1958) 2073
Hilmi Ziya Ülken (D. 1901 - Ö. 1974) 2117
Nurettin Topçu (D. 1909 - Ö. 1975) 2244
Yümni Sezen (D. 1937-) 2292

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 2303
Sadri Maksûdî Arsal (D. 1880 - Ö. 1957) 2304
Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu (D. 1886 - Ö. 1978) 2324
Orhan Saadettin (D. 1894 - Ö. 1971) 2353
Kerim Erim (D. 1894 - Ö. 1952) 2354
Mehmed Emin Erişirgil (D. 1891 - Ö. 1965) 2367
Halil Nimetullah Öztürk (D. 1880 - Ö. 1957) 2398
Avram Galanti (D. 1873 - Ö. 1961) 2412
Tekinalp (Moiz Kohen D. 1883 - Ö. 1961) 2414
Hasan Ali Yücel (D. 1897 - Ö. 1961) 2426

Nusret Hızır (D. 1899 - Ö. 1990) 2443
Abdullah Necati Akder (D. 1901 - Ö. 1986) 2451
Mehmet Karasan (D. 1907 - Ö. 1974) 2465
Takiyettin Mengüşoğlu 2475
Ernst Von Aster (D. 1880 - Ö. 1948) 2490
Hans Reichenbach (D. 1891 - Ö. 1953) 2496
Macit Gökberk (D. 1909- Ö. 1993) 2504
Hamdi Ragıp Atademir (D. 1909 - Ö. 1976) 2530

yerlerde, doğan boşluğu, İslâm felsefesi ve bilhassa vahdet-i vücud felsefesi ile doldurmaya çalışmış, onu sistemleştirip, kuru bir nazariye olmaktan çıkarıp bir hayat tarzı şeklinde geliştirip modernize etmiştir. Ayrıca vahdet-i vücudu hem sistem hem ruhî hâl, tasavvufî yaşayış tarzı olarak benimsemiş, onu insanî olgunluğun bir vasıtası olarak görmüş, bu sebeple metapsişik olayları, metafiziğin ilim anlayışı içine yerleştirmiş, tabiattaki olağanüstü hâlleri *contingence* (olumsuluk) ile izah etmiştir. Vahdet-i Vücud'u panteist felsfelerden ayıran noktaları iyi tesbit edip Spinoza'nın panteizmini tenkit edecek kadar da konunun mütehassısıdır. Onun fikrî çalışmalarındaki orijinallik de buradadır.

İsmail Fennî, materyalizmin 19. asırdaki şeflerinden olan Buchner'i ve onun Türkiye'deki temsilcisi Baha Tevfik'in fikirlerini tenkit ederken felsefe tarihinden azamî ölçüde faydalanmış, fakat nakilci olmaktan uzak kalmış, daima kendi fikirlerini ön plana çıkarmıştır. Bunu yaparken de polemiğe kaçmadan ölçüyü kaçırmamaya dikkat etmiştir.

İsmail Fennî, maddeci felsefenin bilimsel gelişmelere dayandırılan iddialarını tenkit ederken, kaynağını inancından alan *ruhçu, maneviyatçı* (spiritualist) bir felsefeyi geliştirmiş ve savunmuştur. O, sadece bir felsefeci değil aynı zamanda büyük bir sanatkâr, şair, mûsıkîşinas ve bestekârdır. Bunların yanında sarayın bütçesini tanzim edecek kadar mühim bir maliyeci olup bu konuda sadece amelî değil, nazarî bilgisini tanıtıp kitap yazacak kadar da maliye konusuna da hâkimdir. bütün çalışmaları, kapsamlı görüşleri ve geleceğe yönelik fikirleri ile kendisine Çağdaş Türk Fikir Tarihi'nde mühim bir yer edinebilmiştir.

Kaynakça

İsmail Fennî, *Maddiyyun Mezhebinin İzmihlâli*, İstanbul, 1928.

İsmail Fennî, *Vahdet-i Vücûd ve Muhyiddin-i Arabî,* İstanbul, 1928.

İsmail Fennî, *Küçük Kitapta Büyük Mevzular,* İstanbul, 1934.

İsmail Fennî, *Lügatçe-i Felsefe,* İstanbul, 1928.

(*)(Ord. Prof. S. Ünver, Fennî Efendi'nin akrabasıdır. Onun bana şifahî ifadesine göre Fennî Efendi 104 yaşında öldü. Buna göre doğumu 1842 olması gerekir ki bu husus S. Ünver'in bir yazısı ile de tenakuz teşkil etmektedir.)

Maddeci felsefeleri tenkit ederken maddenin eksi 271 derecede yok olacağını söylemesi ve bundan üç sene kadar evvel Almanya'da bilim adamları eksi 271 dereceyi gerçekleştirmeleri, A. Hilmi'nin yüz sene önce ileri sürdüğü fikrin günümüzde nasıl gerçekleştiğini ve onun düşüncesindeki bilimsellik ile isabeti ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Kendi Eserleri:

Allah'ı İnkâr Mümkün Müdür? Yahut Huzur-u Fende Mesâlik-i Küfür,

Huzur-u Akıl ve Fende Maddiyyun Meslek-i Dalâleti.

Amak-ı Hayâl,

Türk Ruhu Nasıl Yapılıyor?, İstanbul,1329/1913.

S. Hayri Bolay, *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi.*

H. Ziya Ülken*, Türk Çağdaş Düşünce Tarihi.*

Fevziye Abdullah Tansel, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,* İstanbul, 1981, s. 12, 1 Şubat 1326/1910.

Zekeriya Uludağ, *Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi ve Spiritüalizmi,* Akçağ Yay., Ankara, 1996,

ile evlilik, kadının toplum ve aile içindeki yeri gibi konuları bir kadın gözüyle anlatır. *Enin* özellikle *Ûdî*, *Levâyih-i Hayât* ve *Refet*'ten izler taşıyarak yazılmış bir romandır. *Enîn*, Fatma Âliye'nin diğer romanlarına kıyasla ilk defa kadın konusunun dışına çıktığı ve karşı cinse de duygu ve düşüncelerini ifade etme hakkı verdiği bir roman olarak ön plana çıkmaktadır. Nitekim Fatma Âliye karşı cinsin düşüncelerine yer verirken yine kadın sorununu ortaya koyma çabası içerisindedir. Fatma Âliye'nin kadın sorununa değindiği dördüncü romanı *Ûdî*, İkdam gazetesinde tefrika edildikten sonra 1899'da kitaplaştırılmış ve yayımlanmıştır. Fatma Aliye *Udî*'de sanatıyla hayata karşı direnen ûdî Bedia'nın hayatını anlatır. Beş bölümden oluşan bu romanda Bedia karakteri anlatıcı konumundadır. Erken yaşta babasından ud çalmayı öğrenen Bedia gün gelip babasını ve ondan kalanları kaybettiğinde uduyla hayatta kalmayı çalışır. Babası sağken sadece eğlence için çaldığı udu artık hayatını devam ettirmek için kullanır hâle gelir. Bir süre sonra evlenir, ancak kocası da âlemlerde koşan bir hovarda olduğu için evlilikten yana da yüzü gülmez. Babasından kendisine kalan mirası bu sorumsuz koca elinde kısa zamanda tüketir. Yoksulluğa düşen Bedia'nın pek sevdiği udu, o günden sonra ekmek teknesi olur. Bedia bundan sonra ud çalarak hayatını kazanmaya başlar.

Değerlendirme

Fatma âliye Hanım "Udî" romanının son bölümünde ise neden bu kitabı yazdığına dair açıklamalarda bulunur. Kadınlara yönelik yayımladığı romanlarıyla Fatma Âliye toplum dışına itilen kadının haklarını ilk defa dile getirmesi bakımından Türk edebiyatında ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Ayrıca Ali Süavî'den sonra ama kadın olarak ilk defa filozofları tanıtan bir çeşit felsefe tarihi yazmış olması, felsefeye, filozoflara ve felsefe tarihine farklı bir bakış açısı getirmiş olması bakımından da Fatma Aliye Hanım'ın yakın dönem tefekkür tarihimizde farklı ve ayrı bir yeri vardır.

Kaynakça

Fatma Âliye Hanım'ın Eserleri

Hanım, Fatma Âliye, *Enîn*, (Yay. Haz. Tülay Gençtürk Demircioğlu), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2005.

Hanım, Fatma Âliye, *Hayattan Sahneler (Levâyih-i Hayât)*, (Yay. Haz. Tülay Gençtürk Demircioğlu), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002.

Hanım, Fatma Âliye, *Muhâdarât*, (Yay. Haz. Fazıl Gökçek), Özgür Yayınları, İstanbul 2012.

Hanım, Fatma Âliye, *Ûdî*, (Haz. Çetin Arslan), Salkım Söğüt Yayınları, Ankara 2013.

Hanım, Fatma Âliye, *Tedkîk-i Ecsâm: Cisimlerin İncelenmesi*, (Sad. ve Yay. Haz. Ali Utku-Arzu Ekinci), Çizgi Kitabevi, Konya 2009.

Faydalanılan Diğer Eserler

Aşa, H. E., *"Fatma Âliye Hanım",* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, 12.

Büchner, L.,*Madde ve Kuvvet*, (Çevb.aha Tevfik-Ahmed Nebil), (Sad. ve Yay. Haz. Kemal Kahramanoğlu-Ali Utku), Çizgi Kitabevi, Konya 2012.

Canbaz, F., *Fatma Aliye Hanım'ın Romanlarında Kadın Sorunu*, Ankara: Bilkent Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Demir, R., *Philosophia Ottomanic, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Türk Felsefesi, (Yeni Felsefe)*, Cilt 3, Lotus Yayınevi, Ankara 2007.

Demircioğlu, T. G., *"Hayattan Kurmacaya: Fatma Aliye Hanım'ın Dört Romanında Metinlerarası İlişkiler"*, Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 3/13, İstanbul 2010, (s. 104-109).

Midhat, A. E., *"Ben Neyim?", Hikmet-i Mâddiyyeye Müdâfa'a*, (Sad. ve Yay. Haz. Erdoğan Erbay-Ali Utku), Çizgi Kitabevi, Konya 2002.

Midhat, A. E., *Fazıl ve Feylosof Kızım Fatma Aliye'ye Mektuplar*, (Haz. F. Samime İnceoğlu, Zeynep Süslü Berktaş), Klasik Yayınları, İstanbul 2011.

insanlara gerekli olacak bilgileri elde edebilecek şekilde yaratmıştır. Yani Hz. Âdem'i, insanların varlıklarını sürdürebilmeleri için zorunlu olan gıda maddelerini ekip biçmeyi, sağlıklı bir yaşamı temin etmeyi, mutlu bir yaşamı belirlemeyi, teknolojik olarak ihtiyacı olanları bulabilmeyi sağlayabilecek yetenekte yaratmıştır. Kısacası Allah, Hz. Âdem'i bilebileceği şeyleri talim ve tecrübeyle elde edebilecek şekilde yaratmıştır.[21]

Kaynakça

İsmail Ferîd; *İbtâl-i Mezheb-i Maddîyyûn*, Ahmet Celâdet ve Şirketi Matbaası, İzmir, 1312

[21] Age., s. 148-150.

Kaynakça

Emin Feyzi; *Havay-ı Nesimi,* Ahtar Mat., İst., 1308.

Emin Feyzi; *İcmal-i Netayic,* Karabet Mat., İst., 1309.

Emin Feyzi; *Tefrika-ı Riyaziye,* Matbaa-ı Cihan, İst., 1327.

Emin Feyzi; *Şuaat,* Nişan Babikyan Mat., Dersaadet, 1327.

Emin Feyzi; *İlave-i Şuaat*, Necm-i İstikbal Mat., İst., 1341.

Emin Feyzi; *Eser-i Hayat-ı Feyzi*, Necm-i İstikbal Mat., İst.,1340.

Emin Feyzi; *İlim ve İrade* (Maddiyyun mezhebinin reddini muhtevidir.), Necm-i İstikbal Mat., İst.,134.

Emin Feyzi; *Encümen-i Ediban,* Matbaa-ı Tercüman-ı Hakikat, İst.,1339.

değil miras yoluyla kendisinin geçimini temin edecek külli miktarda meblağ kendisine intikal edebilir. Veya bir kimsenin bir başkasının hibe ve teberrusu ile geçimini temin etmesi veya yeterli miktarda mübah ve meşru bir mal veya gayr-ı meşru bir yolla bir mala sahip olabildiği gibi, bunların dışında bir yolla geçimini temin edebilecek miktarda bir meblağa da sahip olabilir. Miras yoluyla geçen mal ile temin edildiği belirtilen geçim şeklinin dışında sözü edilen yollarla da bir kimse ömrünün sonuna kadar kendini idare ve yaşayışını devam ettirebilir. Ama bunlar düzensiz ve kuralsız olduklarından, yaşayış ve geçim şekillerinden kabul edilmemişlerdir. Ancak buna rağmen, yine de bunlar, ona göre, geçim şeklinin bağlı olduğu aklî ve naklî esaslarla halledilebilir.

Esasa ait olmayan onuncu vazife, bilim ve bilgi edinme vazifesidir. Ona göre, insanı hayvanlardan ayıran en önemli yön, bilim ve bilgi edinmesidir. Çünkü insan, evrenin en mükemmel ve en seçkin varlığıdır. İnsanlar, bütün dünya ile ilgili işlerle dinsel işlerinin karşılığı olan hususların hepsini yerine getirmek için bilgi edinmek zorundadır. Ona göre, Allah, insanları, bilimin bir kısmını zorunlu olarak (dinsel bilgi) almak, bir kısmını da akıl ve deney yoluyla bulması üzerine yaratmıştır. Çünkü ona göre, İslam dini, insanların dinî ve dünyevî saadetini temin edecek bilim ve bilgiyi içermektedir. Aklî ve deneysel bilimleri elde etmek insanın önemli görevlerinden biridir.

Dine Bakışı

Ona göre, bilimlerle dinler aslında birbirlerine zıt değildirler. O, her iki alanın da birbirini desteklediğini belirtir. Bilimde, vicdan, insaf, akıl ve hikmet dairesinde hareket etmek şarttır. Bu sebeple fenle, bilimle din arasında bir ayrılık yoktur. O, görülen hataların fende olmayıp, fencilerin içtihatlarında ve akıl yürütmelerinde olduğunu söyler. Örneğin, fenciler bazı aletlerle, tecrübe ve tahlilleri vasıtasıyla bir maddede ışık ve elektrik özelliklerinin olduğunu ve bunların elde edilmesini, kullanma şekillerini ve diğer ayrıntılarını keşfederler. Bu fennin görevidir. Fen ile din bir dereceye kadar ortak hareket ederek mesai birliği edebiliyorlar. Fencilerin tecrübeleri ve tahlilleri neticesinde ortaya attıkları gerçekleri, din adamları da kabul ederler.

Kaynakça

Harputîzâde Mustafa Efendi; *Red ve İsbat*, Hikmet Matbaa-ı İslâmîyesi, İstanbul, 1330.

Dr. Muharrem Bayar; *Anadolu'da Bir Kültür Şehri Akşehir* (Basım aşamasında).

Değerlendirme

M. Şekip Tunç, Dârülfünûn ve üniversite çevresindeki faaliyetleri, resmî ve gayr-i resmî vazifeleri, felsefî görüşleri, yirmi beş civarındaki telif ve tercüme eserleri ve sayısı sekiz yüzü aşan felsefe ve psikoloji yazılarıyla sorumlu bir hoca, felsefe ve psikoloji alanında bir otorite, üretken bir fikir adamı ve Bergsoncu bir düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bergson felsefesi yanında Ribot, James ve Freud'un fikirleriyle de ilgilenen Tunç, bu filozofların görüşlerini Bergsonculukla terkip ederek materyalist, pozitivist ve zihinci akımlara karşı metafizik ve ruhçu bir felsefeyi ikame etmeye çalışmıştır. Felsefe açısından insanı ve insana ait olanı öncelikli değer hâline getiren Tunç, materyalist ve pozitivist yaklaşımlarla bilimsel gelişmelerin insanı determinizm yöntemiyle nesneleştiren tutumuna Bergson felsefesinin verdiği imkânlarla karşı koymuş, özellikle toplumun selameti için ferdi âdeta yok sayan Gökalp-Durkheim sosyolojisini tenkit etmiştir.

Bergson felsefesinin temel görüşlerini yalnızca felsefenin teorik kısımlarına değil, sosyal, siyasî ve kültürel meselelerine de uygulayan düşünür, fikir ve yazılarıyla bir bakıma Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren uygulamaya konan inkılaplara felsefî bir muhteva kazandırmaya çalışmış, Türk İnkılabı'nı Bergson'un *"oluş"* ve *"terakki"* idealine göre yorumlayarak Batı medeniyetinin ilerleme zihniyeti çerçevesinde siyasî ideolojiye materyalist, pozitivist ve zihinci olmayan bir ilerleme modeli sunmuştur. Terakki ideali çerçevesinde evrensel bir medeniyet tasavvuruna ulaşan Tunç daha yaşanılabilir, daha huzurlu bir dünyanın imkânlarını aramıştır.

Kaynakça

Kendi Eserleri

Kitaplar: (Metin içinde zikredildiği için burada ayrıca yer vermiyoruz.)

Makaleler

Tunç, Mustafa Şekip, "*Ahlaklılığın Çeşitleri ve Zamanımızın Ahlakı*", Cumhuriyet, 28 Mart 1943.

Tunç, Mustafa Şekip, "*Ahlakın Kaynakları*", Cumhuriyet, 23 Şubat 1947, s. 2.

Tunç, Mustafa Şekip, "*Akılcılığın Kuvvet ve Zâfları*", Cumhuriyet, 30 Ağustos 1942.

Tunç, Mustafa Şekip, "*Apel nu Congrés Descartes*", İş, IV/1, (1937).

Tunç, Mustafa Şekip, "*Bergson'un Felsefesi*", (Bergson, H., *Yaratıcı Tekâmül,* (Çev.: M.Ş.Tunç), MEB Yay., İst. 1947 içinde).

Tunç, Mustafa Şekip, "*Bugünkü Psikolojinin Verimleri*", Üniversite Konferansları 1935-1936, Ülkü Basımevi, İstanbul 1937 içinde).

Tunç, Mustafa Şekip, "*Tabiat, Tarih ve Ahlak Nasıl Bir Yolculuk* Tunç, Mustafa Şekip, *"Tecrübeciliğin Kuvvet ve Zaafları*", Cumhuriyet, 6 Eylül 1942.

Tunç, Mustafa Şekip, "*Türk İnkılâbının Felsefeye Tesiri*", Hayat, I/9, (27 Kânunusani 1927).

Tunç, Mustafa Şekip, "*Yalnız İnsan*", Bilgi, 59, (01 Mart 1952).

Tunç, Mustafa Şekip, "*Yeni Bir Kafa ile Yeni Bir Dünyaya Doğru*", Cumhuriyet, 6 Aralık 1948.

Tunç, Mustafa Şekip, "*Yeni Teşkilât Kanunu Projesi Münasebetile*", Bilgi, S. 56, (01.12.1951).

Tunç, Mustafa Şekip, "*Yeni Türk Kadını ve Ruhi Münasebetleri (Beyoğlu Halkevi'nde Konferans"*, CHP Halkevleri Neşriyatı Konuşmalar, Broşür 1, Ankara Birinci Teşrin 1940.

Tunç, Mustafa Şekip, "*Zamanımızın En Büyük Meselesi Karşısında*", Cumhuriyet, 18 Birinci Kânun 1938.

Arşiv Malzemeleri

BCA, (13.07.1937) tarihli Başbakanlık'a yazılan resmî yazı.

BOA *"Sicill-i Ahvâl Defteri"*, s. 103-104, DH SAID 0112.

İÜ Rektörlük Sicil Dosyası, *"5434 Sayılı Kanun Gereğince Borçlandırılma Tahakkuk Cetveli"*.

İÜ Rektörlük Sicil Dosyası, *"Fatih Ahzuasker Kaleminin Aksaray Şubesi İhtiyat Tezkeresi"*.

İÜ Rektörlük Sicil Dosyası, *"Hizmet Cetveli"*.

İÜ Rektörlük Sicil Dosyası, *"20 Ekim1953 tarihli ve 44127 sayılı evrak"*.

İÜ Rektörlük Sicil Dosyası, *"30 Eylül1953 tarihli ve 41564 sayılı evrak"*.

SGK Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne yazılan *"15 Ocak 1954 tarihli yazı"*.

SGK Emekli Sandığı, *"Borçlandırma Tahakkuk Tablosu"*.

SGK Emekli Sandığı, *"Nüfus Kayıt Örneği"*.

TTK, *"Mekteb-i İdâdî-yi Mülkiye Şehâdetnâmesi"*.

TTK, *"Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne Şehâdetnâmesi"*.

TTK, *"Tercüme-i Hâl"*.

Kaynakça

Saim Sakaoğlu, Ali Duymaz*, İslâmiyet Öncesi Türk Destanları,* Ötüken Yay., İstanbul, 2002.

Hilmi Ziya Ülken, *İnsanî Vatanseverlik*, Ülken Yay., İstanbul,1998.

Hilmi Ziya Ülken*, Millet Ve Destan*, Şadırvan Mecmuası, 1 Nisan 1949.

Hilmi Ziya Ülken*, Büyük San'atkârın Elinde Millî Efsane,* Şadırvan Mecmuası, 29 Nisan 1949.

Hilmi Ziya Ülken, *Halk Deyişini Yakalayabilmek*, Şadırvan Mecmuası, 20 Mayıs 1949.

Hilmi Ziya Ülken, *İşte Gerçek Destan,* Şadırvan Mecmuası, 3 Haziran 1949.

Hilmi Ziya Ülken, *Şehnâme,*

Nurettin Topçu, *Çağdaş Türk Düşüncesi'*nde her bakımdan idealizmi ile temayüz etmiş, ender filozof kişiliklerden birisidir.

Kaynakça

Nurettin Topçu'nun eserleri, tam künyesiyle metinde topluca zikredildiği için *"Kaynakça"*da tekrar edilmemiştir.

Faydalanılan Diğer Kaynaklar

Akarsu, Bedia, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, TDK. Yay. Ankara, 1975.

Albayrak, Ahmet, *Muhammed İkbal*, Kaynak Yay. İst. 2007.

Arık, Remzi Oğuz, *Coğrafyadan Vatana*, 1000 Temel Eser serisi, MEB Basımevi, İst. 1969.

Banarlı Nihat Sami, *Yahya Kemal'in Hâtıraları*,

http://books. google.com.tr

Bergson, Henri, *Ahlak İle Dinin İki Kaynağı,* Çev.: M. Karasan, MEB Yay. İst.1967.

Birgül, Mehmet, *İrade Hareket İsyan/Nurettin Topçu'nun Entelektüel Biyografisi I,* Dergâh Yay, İst.2013.

Bolay, S. Hayri, *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yay. 6. Baskı, Ankara, 1996.

Bolay, S. Hayri, *"Akıl"* mad., *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 2. İst. 1989.

Bolay, S. Hayri, *Osmanlılarda Düşünce Hayatı ve Felsefe*, Akçağ Yay. Ankara, 2005.

Çelik, Muammer, *Hüsyin Avni Ulaş*, Erzurum Kitaplığı, İst. 1996.

Çetin Erol, *Nurettin Topçu'da Metafizik ve Din İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) KSÜ Sos. Bil. Enst. Felsefe ve Din Bil. A. Bil.D.), Kahramanmaraş, 2007.

Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yay. İst. 1963.

Gündoğan, Ali Osman, *Blondel'in Felsefesi ve Türkiye'deki Etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi), AÜ Sos. Bil. Enst. Felsefe Ana Bil. D. Erzurum,1991.

İkbal, Muhammed, *İslâm'da Dinî Düşüncenin Yeniden Doğuşu*, Birleşik Yay. İst. trsz.

Kaçmazoğlu, Bayram, *"Nurettin Topçu",* Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar, Birey Yay. İst. 1999.

Kara, İsmail, *Nurettin Topçu – Hayatı ve Bibliyografyası*, Dergâh Yay. İst. 2013.

Karakoç Sezai, *İslâm'ın Dirilişi*, Diriliş Yay. 4. baskı, İst. 1978.

Kısakürek, Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yay. İst. 1973.

Kök, Mustafa, *Yeniçağ Felsefe Tarihi - Ders Notları* -, K. Maraş, 2000.

Kök, Mustafa, *Nurettin Topçu'da Din Felsefesi*, Dergâh Yay. İst. 1995.

Kök, Mustafa, *Mistik Dünya Görüşü ve Bergson*, Dergâh Yay. İst. 2001.

Mengüşoğlu, Takiyettin, *Felsefî Antropologi*, İÜ Ed.Fak.Yay. 1971.

Mollaer, Fırat, *Anadolu Sosyalizmi'ne Bir Katkı*, Dergâh Yay. İst. 2007.

Nurettin Topçu'ya Armağan, Dergâh Yay. İst. 1992. (216 s.)

Nurettin Topçu - Hece Dergisi Özel Sayısı - S: 109, Ankara 2006. (640 s.)

Nurettin Topçu kitabı, Edit: İsmail Kara, Kültür Bak. Yay. Ankara, 2009. (395 s.)

Öğün, Süleyman Seyfi, *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, Dergâh Yay. İst. 1992.

Öner, Necati, *Fransız Sosyoloji Okuluna Göre Mantığın Menşei Problemi*, AÜ İlahiyat Fak. Yay.

Özakpınar, *Yılmaz, Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi*, Kubbealtı Yay, İstanbul, 1997.

Şahsuvaroğlu, Lütfü, *Nurettin Topçu,* Alternatif Yay. Ankara.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yay. I. ve II. Cilt: İst. 1977.

(Topçu) Nurettin Ahmet, *Conformisme et Révolte*, Edit. Ministr. de La Culture, Ankara 1990.

Ülken, H. Ziya, *Yirminci Asır Filozofları*, Kanaat Kitabevi, İst. 1936.

Yavuz, Yusuf Şevki, *"İlham"* maddesi, *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:22, İst. 2000.

Yinanç, Mükrimin Halil, *"Millî Tarihimizin İsmi"*, Hareket Dergisi, Mart 1968.

ve tarihî zemine oturmaktadır. Ama sosyolojik yönden önceki araştırmaların hiçbirisi, Sadri Maksûdî'nin tahlilleri kadar şümullü ve gerçekçi değildir.

Bu kitapta bir nokta dikkati çekmektedir. Sadri Maksûdî, bütün kitabı boyunca Gökalp'ten hiç bahsetmemekte ve ona hiçbir atıfta bulunmamakta, onun getirdiği kavramları da-tarihin âmillerinden bahsederken mefkûre kavramını kullanmasının dışında-kullanmamaktadır. Bunu nasıl yorumlamak lâzım? Muhtemeldir ki Gökalp'in izahlarında ideolojik tavrın hâkim olması, üstadın ilmî ve objektif davranışına uygun düşmemiştir.

Sadri Maksûdî, Mehmet İzzet'ten de hiç bahsetmemekte ve atıfta bulunmamaktadır. Muhtemelen Sadri Maksûdî Bey, Mehmet İzzet'i biraz metafizik muhtevalı bulmuştur. Çünkü kendisi, milliyet duygusunun metafizik yollardan izah edilmesine taraftar değildir.

Sadri Maksûdî'nin felsefeye, felsefe tarihine, hukuka ve hukuk tarihine, Türk tarihine ve Türk dilinin yapısıyla tarihî gelişimine olan derin vukufu, onu istisnaî bir mevkiye yükseltmektedir. Bundan dolayı, Batılı araştırmacılardan ve düşünürlerden hepsini gözden geçirmesine rağmen, hiçbirisine tâbiiyet göstermemesi, onları tenkit ederek kendi görüşlerini ortaya koyması, ona ayrı bir özellik katarken onun hür fikirli, müstakil düşünebilen, kendi bilgisine ve tefekkürüne itimadı olan bir düşünür olduğunu da kabul ettirebilmektedir.

Sadri Maksûdî'nin temellendirdiği ve sistemleştirdiği milliyetçilik, bugünün dünyasında geçerli olan, günümüzdeki birtakım millî meselelerin ve dünya meselelerinin çözümünde yol gösterebilen, Birleşmiş Milletler gibi kuruluşların ilke ve amaçlarıyla da çatışmayan, onları destekleyen bir anlayıştır. Onun milliyetçiliği aynı zamanda insanlık sevgisine yönelen, insanlığın refahı, saadeti ve refahı için gayret eden *dinamik* bir faaliyet olarak kendisini göstermektedir.

Sadri Maksûdî, üstün ırk, üstün millet, tek hâkim millet olma düşüncelerine karşı çıkmaktadır. Onun milliyetçiliği, milletini yükselterek insanlık câmiası içinde muteber bir yer ve rol kazanmasını, insanlığın refahı ve saadeti için çalışmasını hedefleyen bir milliyetçiliktir. Bu anlayışın sorunları yok mudur? Olmaz mı? Vardır ve olur. Onları da zaman gösterecektir.

Kaynakça

Sadri Maksûdî Arsal, *Hukuk Felsefesi Tarihi*,İstanbul, 1945.

Sadri Maksûdî Arsal, *Türk Dili İçin*, İstanbul,1930.

Sadri Maksûdî Arsal, *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*, İstanbul,1955.

Adile Ayda, *Sadri Maksûdî Arsal*, Ankara, 1991.

İçtimaî Mektep anlayışında sınav, sıra, ders saati, yıl gibi geleneksel okuldaki vazgeçilmez hususların hiçbirisi yoktur. Kitabın rolü, fonksiyonu ve muhtevası yeniden düşünülmüştür, imtihan şu hâliyle kaldırılmıştır.

Baltacıoğlu görüşlerini bir keresinde herhangi bir makale veya eserde işleyip geliştirmiş değildir. Yerine ve zamanına göre kitap, makale, sohbet gibi çeşitli yollarla düşüncelerini işler ve geliştirir. Bu bakımdan o eğitim düşüncesini sistemli bir tarzda; *Talim ve Terbiyede İnkılap, İçtimaî Mektep, Dünyadaki Okullar, Türk'e Doğru ve Pedagojide İhtilal* gibi eserlerinde işlemiştir, bu eserler onun eğitim düşüncesinin ana dönümlerini de sergiler.

Çağındaki çocuktan *Hareket Akımı, İş Okulu Akımı ve Üretim Okulu Akımı* gibi çağdaş eğitim akımları içerisinde İçtimaî Mektebin kendine has bir yeri vardır.

Eğitim-öğretim ve okul anlayışıyla onlardan dana tabiî, canlı ve hayatîdir. Daha yerli, daha çok kültürümüze dönüktür. Cumhuriyet döneminde eğitimin temelde insan meselelerine dayandığını, düşünce meselesi olduğunu; bir sistem içinde ele alan ilk ve tek eğitimci Baltacıoğlu'dur denilebilir. Buna rağmen, sistemi gerçek ruhî-manevî temelden ziyade teknik, şekle ait düzenlemelere dayanır.

Bu yüzden Baltacıoğlu'nun bunca gayretine ve faaliyetine, farklı konularda geliştirdiği tezlerine ve kendine has görüşlerine rağmen, eğitim felsefesi ekolleşemedi. Belki sisteminin dağınık olarak birçok alanlarında etkileri görüldü, ama kendisini eğitim düşüncesi açısından takip eden orijinal tez ve eser sahibi takipçileri olmadı.

Baltacıoğlu fikir tarihimizde çeşitli yönleriyle üzerinde durulmuş, eleştirilmiş bir düşünürdür. Ama bu değerlendirmeler daha çok makale sınırları içerisindedir. Yabancılar tarafından yapılan çalışmalar da orijinal birer eserden ziyade yerine göre Baltacıoğlu'na yapılmış atıflardan ibarettir (Fay Kırby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, Kanada, 1966; E. H. Wilson-İ. Başgöz, *Educational Problems in Turkey 1920-1940*, Indiana Uni., 1968; A. Schimmel, *Islamic Qaleigraphy,* Leiden 1970; Fazlur Rahman, *İslâm ve Çağdaşlık,* Ankara 1990 gibi eserlerde).

Notlar

Adasal, Rasim, *"İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Batak Romanı Münasebetiyle"*, Yeni Adam, 1944, s.482.

Ağa oğlu, Ahmet, *Serbest Fırka Hatıraları*, 2.baskı, İst., 1969

Albayrak, Sadık, *Devrimin Çakıl Taşları*, İst., 1978.

Ali Kamî, *"Talim ve Terbiyede İnkılap"*, İçtihad, 13 Mart 1330-1914, S.97, s.2180-2184.

Ataç, Nurullah, *"Bir Mektep"*, Yeni Adam, 1940, S.264, s. 11-12.

Aydemir, Şevket S., *"Mecmualarımız"*, Kadro, s.27.

Aykaç, Ahmet F., *"En Doğru Rota ve Türk'e Doğru"*, Yeni Adam, 1943, S.420, s.6-7.

Aytaç, Kemal, *"Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi",* Yeni Adam, Mayıs 1978, S. 291, s.4-8.

Aytaç, Kemal, *"Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri"*, DTCF Dergisi, Cilt XI, 1979.

Ayvazoğlu Beşir, *İslam Estetiği ve İnsan*, İst., 1989.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Terbiye ve İman,* İst., 1330 (1914).

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Terbiye İlmi*; İst., 1332 (1916).

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Talim ve Terbiyede İnkılap*, 2.baskı, İst., 1927

Baltacıoğlu, Ismayıl H.,*J.J. Rousseau'nun Terbiye Felsefesi,* 2.baskı, 1931.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Terbiye,* İst., 1932.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Mürebbilere,* İst., 1933.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Tarih ve Terbiye*, 1933.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Sanat,* İst., 1934.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Toplu Tedris,* İst., 1938.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Sosyoloji,* İst., 1939.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *İçtimaî Mektep,* 2.baskı, Ank. 1942.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Öğretmen,* İst., 1944.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Batıya Doğru,* İst., 1945.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Çocukların Terbiyesi*, İst., 1948; 2.baskı, 1950.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Halkın Evi*, Ank. 1950.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Pedagojide İhtilal*, İst., 1964.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Ziya Gökalp*, İst., 1966.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Kültürel Kalkınmanın Sosyal Şartları,* İst., 1967.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *Türk'e Doğru* 2.baskı, Ank., 1972.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *"Terbiyenin İlim Gibi Tetkikine Medhal"*, D.E. l'.M., s.3, Temmuz 1332.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *"Yeni Dünyamızı Kim Yaratacak?",* Yeni Dünya, s.1, 15 Haziran 1335.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *"İnkılabın Beğendiği Adam",* Yarın, s. 8, l Kânunu Evvel 1337.

Baltacıoğlu, Ismayıl H.,*"İçtimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye",* D.E.F.M., s. 6, Nisan-Mayıs 1340.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *"Pedagoji ve Şahsiyat",* Felsefe Yıllığı, 1931-1932.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *"Hayatım",* Yeni Adam, s.142, 1938.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *"Pedagoji: Dünü, Bugünü, Yarını",* Yeni Adam, s.233, 1939.

Baltacıoğlu, Ismayıl H., *"Hayatım",* Yeni Adam, s. 357, 1940.

Belge, Burhan, *"Tiyatro İhtilali",* Yeni AdaMS 197, 1937.

Berkes Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İst., 1978.

Çantay, Hasan B., *"Kur'ân'a Karşı Suikast"* Sebilürreşad, Cilt XI, S.252, s. 17-24.

Çantay,Hasan B., *"Baltacıoğlu ve Kur'ân",* Sebilürreşad, Cilt XI, S.256, s.82-96, Aralık 1337.

Dino, Abidin, *"Bir Mektup",* Yeni Adam, s. 264, 1940.

Egemen Bedîî Z., *"Türke Doğru"*, Yeni Adam, s. 430, 1943.

Ergin, Osman, *Türk Maarif Tarihi,* İst., 1977.

Fazlur Rahman, *İslâm ve Çağdaşlık,* Ank., 1990.

Felek Burhan, *"Baltacıoğlu da Göçtü"*, Milliyet, 10 Nisan 1978.

Halman, Talat S., *"Baltacıoğluna Armağan"*, Yeni Adam, s.890, 1975.

Irmak, Sadi, *Üniversitenin Kururuluşu ve İlk Yılları,* Erzurum, 1973.

İleri, Subhi N., *"S.O.S. Üstad Baltacıoğlu'na"*, Yeni Adam, s. 323,1941.

İlhan, Atilla, *Hangi Batı,* Ank., 1972.

Kabaklı, Ahmet, *"Pedagojide İhtilal"*, Tercüman, 13 Mayıs 1964.

Kırby, Fay*, Türkiye'de Köy Enstitüleri*, Kanada, 1966.

Kısakürek, Necip F., *: İdeolocya Örgüsü,* İst., 1973.

Kısakürek, Necip F., *"Püskülsüz İ. Hakkı"*, Sabah, 5 Nisan 1978.

Koçer, Hasan A., *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, İst., 1970.

Kolçak, Sabri, *"İsmayıl H. Baltacıoğlu"* mad., Türkiye Ans., s. 324-325.

Koni, Yunus K., *"Terbiye ve Sanat"*, Yeni AdaMS 384, 1942.

Kösemihal, Nurettin Ş., *"Baltacıoğlu'nun Sosyoloji Kitabı"*, Varlık, s. 278-279, 1945.

Meriç, Cemil, *Ümrandan Uygarlığa,* İst., 1972.

Oğan, M. Raif, *"Bir ilim Adamına Yakışmayan Konuşma Yapan ve Memleketin Yarısını Alevî Yapan Baltacıoğlu'na Cevap"*, Sebilürreşad, Cilt IX, S. 215, s. 236-239.

Ortaç, Cahit, *"Kur'ân Çevirilerinin Karşılaştırılması"*, Yeni Adam, s. 868, 1973.

Ozansoy, H. Fahri, *"Karagöz ve Tiyatro"*, Yeni Adam, s. 589, 1946.

Öymen, H. Raşit, *"Toplu Tedris"*, Yeni Adam, s.23, 1938.

Reşid Galip, "Dalâlet", *Hakİmiyet-i Milliye,* 15 Teşrîn-i evve l930.

Safa, Peyami, *"Millî Olmak Zorluğu",* Yeni Adam, s. 364, 1941.

Safa, Peyami, *Doğu-Batı Sentezi,* İst., 1963.

Sebilürreşad, *"Rapor, Devrimciler'in Devrimi"*, Sebilürreşad,

Cilt XI, s. 67, as. 250-26l.

Sâtı (El Husrî, *"Din ve Hayat"*, Terbiye, s. £, 1334, s.l39-x49.

Sâtı (El Husrî, *"Terciye ve Millet",* Muallim, Cilt l, s.1O2-107,1332.

Sorokin, P.A., *"Bir Bunalım"* Toplum Felsefeleri, Çev. : Mete Tuncay, Ank., 1972.

Şadan, İzzeddin,*"Baltaya ve Oduna Dair",* Yeni Adam, s. 597, 1946.

Tozlu, Necmettin, *Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma,* İst., 1989.

Tunç, M. Sekip,*"Kur'ân Tercümeleri ve Baltacıoğlu"*, Yeni Adam, s.762, 195B.

Turhan, Mümtaz, *Garplılaşmanın Neresindeyiz?,* İst., 1972.

Ulunay, *"Kur'ânla Oynuyorlar",* Sebilürreşad, Cilt X, 8.20, s. 394-395.

Ülken, H. Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, ist., 1979.

Ülken, H. Ziya, *Eğitim Felsefesi,* İst., 1967.

Ülken, H. Ziya, *Türk Düşünce Tarihi*, cilt 2.

Vâ-Nû, *"Baltacıoğlu'nun Parçaları"*, Yeni Adam, ü. 361, 1949.

Wiison, E.H.-İ.Başgöz, *"Educational Problems in Turkey",*1920-1940, İndiana. Uni., Bloomington, 1968.

Wilson, E.H.-İ.Başgöz, *"Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk",* Ank., 1970.

Ziya Gökalp, *"Millî Terbiye"*, Muallimler Mecmuası, Cilt I, s. L.

Ziya Gökalp, *"Millî Terbiye",* Muallimler Mecmuası, s.4,1333.

Kaynakça

Öymen, H. Raşit, *"Toplu Tedris",* Yeni Adam, s.23, 1938.

Reşid Galip,*"Dalâlet",* Hakimiyet-i Milliye, 15 Teşrîn-i Evvel 1930.

Safa, Peyami, *"Millî Olmak Zorluğu",* Yeni Adam, s. 364, 1941.

Safa, Peyami, *Doğu-Batı Sentezi,* İst., 1963.

Sebılürreşad, *"Rapor, Devrimcilerin Devrimi",* Sebilürreşad, Cilt XI, s.67, as. 25-26l.

Sâtı (El Husrî, *"Din ve Hayat*", Terbiye, s. 1334, s.l39-x49.

Sâtı (El Husrî, *"Terbiye ve Millet",* Muallim, Cilt l, s.1O2-107,1332.

Sorokin,P.A,.*"Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri",* Çev.: Mete Tuncay, Ank., 1972.

Şadan, İzzeddin, *"Baltaya ve Oduna Dair",* Yeni Adam, s. 597, 1946.

Tozlu, Necmettin, *"Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma"*, İst., 1989.

Tunç,M.Sekip,*"Kurban Tercümeleri ve Baltacıoğlu",* Yeni Adam, s.762, 1958.

Turhan, Mümtaz, *"Garplılışmanın Neresindeyiz?",* İst., 1972.

Ulunay, *"Kur'ân'la Oynuyorlar",* Sebilürreşad, Cilt X, 8. 20, s. 394-395.

Ülken, H. Ziya,*"Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi",* İst., 1979.

Ülken, H. Ziya,*"Eğitim Felsefesi",* İst., 1967.

Ülken, H. Ziya,*"Türk Düşünce Tarihi",* Cilt 2.

Vâ-Nû, *"Baltacıoğlu'nun Parçaları",* Yeni Adam, ü. 361, 1949.

Wilson,E.H.-İ. Başgöz, *"Educational Problems in Turkey"*, 1920-1940, Indiana Uni., Bloomington, 1968.

Wilson,E.H.-İ. Başgöz,*"Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk",* Ank., 1970.

Ziya Gökalp, "Millî Terbiye", Muallimler Mecmuası, Cilt I, s. 1.

Ziya Gökalp, "Millî Terbiye", Muallimler Mecmuası, s.4,1333.

lık bağı kamusal alanın ifadesidir. Hegel'e göre sivil toplumun bağı, rasyonel bencil çıkardır. Devletin bağı ise vatanseverliktir. Yine Hegel'e göre modern devletin sivil toplumu, bireysel çıkarların ifade edebileceği bir alan olarak güvence altına alması gerekir ki *"öznel özgürlük ilkesi"* karşılanmış olsun. Bu çeşit bir özgürlük, insanın toplumda birey olmasını sağlar. Öznel özgürlük anlayışını reddetmeyen Erişirgil'in toplumda bireyin kurumlar aracılığıyla kendini gerçekleştirmesinden çok, devlet eliyle bunun sağlanmasından yana bir tavrı vardır. Fakat bunu ifade ederken yaşadığı dönemin toplumsal dinamiklerini göz önünde tutmak gerekir, yeni bir toplum anlayışını, yapılan yenilikleri halka benimsetmenin ancak devlet eliyle gerçekleşebileceğine olan inanç etkili olmuştur. Çünkü yeni rejimin Batı'daki gibi dayanacağı bir sınıf yoktur, sınıf temelli bir rejim değildir. Kurulan bu rejimin devamı için ihtiyaç duyulan her şeyi tasarlamak ve bunları hayata geçirmek gerekir. Bunu da o en güçlü kurum olan devlet yapacaktır. Erişirgil de Gökalp gibi toplumsal ve millî kaygıları dikkate almıştır. Yeni toplum ve insan anlayışında inkılapların hayata geçirilmesi ile muasır medeniyet seviyesine yükselmemiz Erişirgil için en önemli şiar olmuştur. Fakat bazı noktalarda Gökalp'ten çok farklı düşünür ve bunu da açıkça belirtmeyi felsefî düşüncenin gereği olarak görür. Çalışma konumuz olan Mehmet Emin Erişirgil'in yaşadığı topluma duyarlı, toplumsal (siyasî/felsefî/iktisadî) sorunlara çözüm üreten, çok yönlü bir düşünce adamı olarak ele alınması gerekliliği onu herhangi bir sınıflamanın içine yerleştirme zorunluluğuna olan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır.

Erişirgil, özellikle Erken Cumhuriyet dönemi açısından önemli bir aydındır. Muasır medeniyet seviyesine ulaşabilmemiz için ilmin kılavuzluğuna inanan, felsefenin bir amaç ve ihtiyaç olduğunu ortaya koymaya çalışan ileri görüşlü bir entellektüeldir. Geçmişteki hatalara düşmemek için ilim zihniyetinin gelişmesi gerektiğini bununda ancak eğitimle oluşturulabileceği kanısını taşıyan realist bir kişiliktir.

Kaynakça

Kendi Eserleri

Hukukun Muhtelif Cepheleri ve Hukuk İlmi, Ankara, Hapishane Matbaası, (1936).

Filozofiye Başlangıç, İstanbul, Devlet Basımevi, (1930).

Yurt Bilgisi, Kanaat Kütüphanesi, (1935).

Kant'tan Parçalar, İstanbul, Devlet Basımevi, (1931).

Sokrat, Kanaat Kütüphanesi, (1917a).

Ahlak Ne Vakit İlim Olabilir?, İçtimaiyat Mecmuası, C.1, S 3.-(1917b).

Hayatiyet ve Ahlak, İçtimaîyat Mecmuası, C.1, S 4.-(1917c).

Eflatun'dan Evvel Felsefe-i İçtimaîye, İçtimaîyat Mecmuası, C.1, S 6.-(1923a).

Muhafaza Ne Demek?, Millî Mecmua, C.l, S.4.-(1923b).

Bugünkü Medeniyetin İki Umdesi, Millî Mecmua, C.1, S.5.(1923c).

Hürriyet Ne İçin Neye Lazım?, Millî Mecmua, C.1, S 6.-(1923d).

Demokraside Hükûmet Adamlarının Uğrayacağı Müşkülat, Millî Mecmua, C.l, S.7.-, (1924e).

Mekteplerden Mefkûreli Gençler Nasıl Yetişir?, Millî Mecmua, C.1, S 5, (1924f).

Mefkûreli Gençler Nasıl Yetiştirilir? II", Millî Mecmua, C.1, S 9, (1924g).

Büyük İnkılap, Millî Mecmua C.1, S 11. (1923h).

Felsefe Adamı, Millî Mecmua, C.1, S 1. (1951).

Talim ve Terbiye Heyetine Nasıl Bir Mahiyet Vermeli?, İş, C.17, S 123, (1945l).

Kazandıklarımız, Ülkü, C8, S.92-(1945k).

Demokrasi ve Parti Terbiyesi, Ülkü, C.8, S.95-(1946j).

Demokrasi ve Teşkilatlanma, Ülkü, C.10, S.120-(1946m).

Devlet Bakımından Kârlı Teşebbüs Ne Demektir?, Ülkü, C9, S.105, (1946i).

Ekonomide Devletçilik Niçindir?, Ülkü, S123.-(1946ı).

*Ekonomide Devletçi Olmamız Neden Lazımdır?,*Ülkü, S.124, (1926).

Eski Ve Yeni Düşünce Arasındaki Fark, Hayat, C1, S.3.-(1927n).

İnkılâbımızı Tanıttırmak Hususunda Vazifemiz, Hayat, CI, S.24, (1927o).

Türkün Rolü, Hayat, C2, S.52, (1928).

Laiklik Karşısında Vazifemiz, Hayat, C3, S.72.

Diğer Eserler

Gökalp, Ziya, (1329), *Türleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak 1*, Türk Yurdu, C.3, S.11(35).

Karakuş Rahmi,(1995), *Felsefe Serüvenimiz,* İstanbul, Seyran Yayınları.

Sezer Baykan, (1989), *Türk Sosyologları ve Eserleri I,* Sosyoloji Dergisi, 3.Dizi, S.1 İstanbul.

Ülken, H.Ziya, (1931), *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* Ülken Yayınları, İstanbul, 1994.

Bkz. İçtimaiyat Mecmuası (1997), Yayına Hazırlayan: Kanar, M., Sayı 1-6, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Bkz. Bayraktar, L.,(2008).

M.E. Erişirgil, *Türkiye'de Sosyoloji I, Derleyen:* M. Ç. Özdemir, Ankara, Phonenix Yayınları.

Bkz. Karaca, N., (2007).

M.E. Erişirgil, *Felsefe Ansiklopedisi, (Ed. Ahmet Cevizci), Cilt 5, Ankara, Ebabil Yayınları.*

Bkz. M.E. Erişirgil, *(2006). Descartes ve Kartezyenler,* Sadeleştiren ve Yayına Hazırlayanlar, E. Erbay-A.Utku, Konya, Çizgi Yayınları.

Bkz. *Parlak, M.,(1982).*

Hayat Mecmuası'nın Tahlilli Fihristi, (Doktora Ön Çalışması), Erzurum, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Erişirgil'in burada yer vermediğimiz makaleleri için: *bkz., Ziya Gökalp Mecmuası, İçtihad Mecmuası, Siyasî İlimler Mecmuası, Mülkiye Mektebi Mecmuası, Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası,* ve *Anadolu Mecmuası.*

suçlamasını da beraberinde getirmiştir. *Günlükler'*ine bakıldığında Osmanlıcılık ideolojisini savunduğu 1910'lu yıllarda Türklerin ve Yahudilerin kendisinden şüphelenmelerinden duyduğu kaygıyı dile getirmesi, sadece o döneme mahsus olarak kalmamış, neredeyse hayatının bütün merhalelerinde ve ölümünden sonra da bu şüphe devam etmiştir. Yine *Günlükler'*inde daha önce etkinliklerine katıldığı siyonizm hareketini aptalca bulması, insanlığın iyiliği için mason localarına devam etmesi gerektiği, Yahudi milliyetçiliğini sürekli eleştirmesi ve vatanın iyiliği için de çalışması gerektiğini belirtmesi, gençlik döneminin fikrî aşamalarını göstermesi açısından anlamlı olmakla birlikte, günümüzde kendisi ile ilgili tartışmaları da canlı tutan aşamalar olması bakımından dikkate değerdir.

Fikir hayatı süresince oluşturduğu teorik alt yapıya aykırı birçok olay ve durumla karşı karşıya kalan Tekinalp, 1910'lu yıllarda bu durumu hayal kırıklığı olarak değerlendirmiş, kendini sorgulamaya tâbi tutmuş ve fikirleri, hisleri konusunda çabucak gevşediğini ifade ederek kendisini eleştirmiştir. Bu öz eleştiri, bundan sonraki hayatında kendisine yol gösteren önemli bir düstur olmuş ve Cumhuriyet dönemi ve süreç içinde tek parti döneminin uygulamaları ile çok partili dönemde Türkler ve Yahudiler ile ilgili karşılaştığı olumsuz olaylar karşısında bu durumları izah edecek teorik alt yapısı güçlü, içinde geleceğe yönelik umut taşıyan söylemler geliştirmiştir. Bu yönüyle de toplumun gerçekliğinden uzak, kendi kurguladığı dünyasını yaşayan bir *"idealist yurtsever"* tanımını da hak etmiştir.

Tekinalp, göçmen bir Musevî olarak, fikrî yaşamının Osmanlıcı, Pan-Türkist, Türkçü-ulusçu ve Kemalist evresinin tamamında Türk milletinin çıkarlarını ön plana çıkaran samimi bir idealist olduğundan *"günah keçisi"* olmaktan ziyade, bir *"yurtsever"* olarak anılmayı hak etmektedir.

Kaynakça

Landau, Jacob M., (1984), *"Tekinalp, Bir Türk Yurtseveri",* İstanbul, İletişim Yayınları.

Tekinalp, (1984), *"Türkler Bir Ruh-ı Millî Arıyorlar"*, Türk Yurdu, II, S, 656, Aktaran: Jacob M. Landau.

Bali, Rifat, (2012a), *"Bir Günah Keçisi Moiz Tekinalp I",* İstanbul, Libra Kitap.

Bali, Rifat, (2012b), *"Bir Günah Keçisi Moiz Tekinalp II"*, İstanbul, Libra Kitap.

Bali, Rifat, (2012c), *"Bir Günah Keçisi Moiz Tekinalp III"*, İstanbul, Libra Kitap.

Galanti, Avram, (1925), *"Küçük Türk Tetebbuları",* Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul.

Hürriyet Nedir?

Sözün burasında Hasan Âli'nin *"Hürriyet"* hakkındaki görüşlerine kısaca yer verelim. *"Hürriyet Gene Hürriyet"* diye iki büyük ciltlik kitap neşreden Hasan Âli'nin bu konudaki fikri biraz farklıdır. Ona göre hürriyet: *"Ruhta istiklal savaşıdır."* Hürriyete ulaşmak, herkesin kendi nefsine karşı manevî silahlanmasıyla mümkündür. Hürriyet, fiil olabilmek için önce fikir olmalıdır. Hasan Âli, hürriyetin esas kaynağının Allah'ın mutlak hürriyeti olduğuna kanidir. O bu hususta, Mevlânâ'nın namaz kılarken ilahî huzurda dünya ile ilgisini kesmesini hakikî hürriyet olarak niteler (*Hürriyet Gene Hürriyet*, II, s. 549-550). Allah'a bağlanmak, insanı hürriyete götürür:

"Allah'ına bağlanınca kullar,
Birden açılır önünde yollar.

Hürriyet'e yaklaşır içinden
Tevhide varır bu yolda dinden

İmana yakışmıyor esaret
Hür olmadadır bütün selamet"

Hasan Âli, hürriyetle İslâm'ı, tevhidi ve kurtuluşu da şöyle bağdaştırmaktadır:

"İslâmiyet bir kurtuluştur,
Hürriyeti dinde bir buluştur.

Erdim tevhide ben gönülden,
Hamdolsun, hür bir insanım ben

Bağsız kişiyim, bağımsız oldum;
Hürriyeti ben bu yolda buldum."

Dünya, madde ve nefsin bağlarından kurtulmayı da Hasan Âli, hakikî hürriyet ve bağımsızlık olarak nitelemektedir ki onun bu anlayışı, İslâm'ın ve Mevlânâ gibi mutasavvıfların anlayışı ve yoludur. Hasan Âli'nin çeşitli veçheleri ve devrelerdeki fikirleri işte böyle renkli ve verimlidir.

Kaynakça

Hasan Âli Yücel, *"Hürriyet Gene Hürriyet"*, I-II-III, Ankara.
Hasan Âli Yücel, *"Allah Bir"*, T.Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1961.
Hasan Âli Yücel, *"Kültür Üzerine"*, Ankara, 1974.

Hasan Âli Yücel, *"Mantık"*, İstanbul,1938.

Hasan Âli Yücel, *"İyi Vatandaş İyi İnsan"*.

Ahmet Güner Sayarı, *"Hasan Âli Yücel'in Tasavvufî Dünyası ve Mevlevîliği"*, Ötüken Yay., İstanbul, 2002, s. 202).

H.Poincare', *"Son Düşünceler, Bilim ve ahlak Üzerine iki makale"*, İzlenim dergisi, Aralık, 1992, s. 11,

100. Doğum Yıldönümünde Hasan Âli Yücel, Haz.: Songül Boybeyi, A. Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1998.

olarak hazırlatmışlardır. Hilafiyât ve Hocazâde'nin eseri hariç diğerleri Kültür Bakanlığınca yayımlanmıştır. Böylece Akder ve Küyel sayesinde Osmanlı düşüncesindeki *Tehafüt* tutkusu ortaya çıkmıştır.

Necati Akder düşünce-eylem anlayışı içinde güncel konularda seri konferanslar vererek halkı aydınlatmayı bir vazife bilmiştir. 1960 senesi Mart ayından itibaren her hafta cumartesi tatilinden sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin *"Gökalp Salonu"*nda verdiği *"Din ve Demokrasi"* konulu seri konferanslar, 27 Mayıs darbesine kadar devam etmiş, konferanslar büyük alaka görmüş koca salon tıklım tıklım dolmuştur. Bu bakımdan Necati Akder'in sosyal değişimi, bizzat zihniyetleri değiştirerek gerçekleşeceğine olan inancının bir tezahürü olarak hep yazmış ve konuşmuştur. Bu bakımdan Necati Akder, çağdaş Türk düşüncesinde mühim bir mevkiye sahiptir.

Kaynakça

Akder, Necati, *Bir Aksiyon Problemi Olarak Felsefe*, AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, c.4, s, 5, Ankara, Temmuz-Ağustos, 1946.

Akder, Necati, *İkinci Dünya Harbi Sonrasına Ait Felsefe ve Umumiyetle Kültür Hareketlerini Yakından İncelemek Üzere Gitmiş Olduğum Almanya'daki Mesleki Faaliyetimi Bildirir Rapordur*, AÜ DTCF Dergisi, c.18, s, 3,4 Ankara, Temmuz-Ağustos, 1960.

Akder, Necati, *Üniversite Buhranı ve Gençliğin Bunalımı*, Türk Kültürü, c.6, sayı: 69, Ankara (Temmuz) 1968.

Akder, Necati, *Üniversite Dramı ve Kültür Problemimiz,* Türk Kültürü, c.9, sayı: 102, Ankara, Nisan, 1971.

Akder, Necati, *Hakikat Manasının Çift Manası Ferdi Hak*, Türk Yurdu, c,49,sayı: 274, Ankara, Haziran 1959.

Akder, Necati, *İçtimaî Vicdan Ve Değer*, Türk Yurdu, s, 272, Nisan 1959.

Akder, Necati, *Ziya Gökalp ve Kültür Buhranı,* Türk Yurdu, c.2,S. 289, Ankara, Ekim 1960.

Akder, Necati, *İnkılap ve Felsefe,* Türk Yurdu, c.2,S. 293, Ankara, Şubat 1961.

Akder, Necati, *İlmi Objektivizm ve Subjektif Gerçeklik*, Türk Yurdu, s, 273, Ankara, Mayıs 1959.

Alpyağıl, Recep, *Türkiye'de Bir Felsefe Gelenek'i Kurmaya Çalışmak,* İz yayıncılık, İstanbul, 2010.

Bolay, Süleyman Hayri, *Türk Düşüncesinde Gezintiler*, Nobel Yay. Ankara, 2007.

Kafadar, Osman, *Türkiye'de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi,* İz Yay. İstanbul, 2000.

Tuncer Kısacıkoğlu, Nazlı, *Prof. Dr. Abdullah Necati Akder'in Felsefe Anlayışı,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

birliğini kemiren azınlıkların bu duygusu neticede zaruret icabı kendisine intika1 edecektir. Varlığını devam ettirme arzusu, onu aynı silahı kullanmaya yöneltecektir. Milliyetçilik hareketi bilhassa böyle bir zaruretin ifadesidir." H. Ragıp Atademir'in nazarında milletin *"karışık ve bozuk"* olduğunu ileri sürerek, onun hüviyetini karıştırmak isteyenlerin hepsi sayıları milyonlarca olan ana kitleyi, yıpratmayı hedefler. Kendilerini büyük ailenin ferdi olarak göremezler. *"Köprü başlarını tutup"* ve *"esas kitleyi şövenlikle suçlayarak milliyetçilik istismarı yaparlar. Neticede ciddî içtimaî ve siyasî buhranlara sebep olurlar."*

Değerlendirme

Hamdi Ragıp Atademir önemli bir felsefeci, mantıkçı, fikir ve siyaset adamıdır. Felsefî ve ilmî zihniyetin yerleşmesi ve doğru düşünmenin tenkit anlayışının, eleştirici zihniyetin yaygınlaştırılması için çağdaş Türk düşüncesine önemli katkılarda bu1unmuştur. Onun *"Filozoflara Göre Felsefe"*, *"Aristo'da Mantık ve İlim Anlayışı"* gibi eserleri telif etmesi, *"Organonlar"*, *"Yanlış Üzerine Deneme"* ve *"Tümevarımın Temeli Üzerine"* gibi tamamen mantıkla ilgili eserleri tercüme etmesi bu amacının ifadesidir. Atademir'in metoda dair yazdığı fakat henüz yayımlanmamış olan kitabı, zihnin kendisinin bir metod olduğu fikrini temele alır.

Onun felsefe ve mantıktaki değerini en iyi belirten ifadeler, DTCF Felsefe bölümünü kuran Sorbon üniversitesinin eski hocalarından olan Olivier Lacombe'un H. R. Atademir'in doçentlik tezine yazdığı raporunda yer almaktadır: O raporunu şöyle bitiriyordu: *"Mösyö Atademir, Aristo Mantığı'nda Prantl gibi büyük mantıkçıların içinden çıkamadığı birtakım problemleri çözmüştür. Mösyö Atademir bu bakımdan sadece teorik değil pratikan bir filozoftur da."*

1974'te bu kitabı yayına hazırladığımızda, ben hocama bu raporu kitabın başına koymayı teklif ettim, fakat o kabul etmedi. Kendisinin öğülmesinden ve hele filozof olarak gösterilmesinden hoşlanmazdı. Bu davranış bile onun tevazusunun olduğu kadar filozofluğunun da bir delili sayılmaz mı?

Kaynakça

Hamdi Ragıp Atademir'in metinde adı geçen eserlerine ilaveten:

M. Arıkan, *Hamdi Ragıp Atademir,* Ankara, 1998.

S. Hayri Bolay, *"Prof. Hamdi Ragıp Atademir"*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21 (1976), Ankara.

Necati Öner, *"Prof. Hamdi Ragıp Atademir"*, Felsefe Dünyası, 35 (2002), s. 3-7.

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ

Cilt 4-b

Cumhuriyet'ten Günümüze

BİLİMSEL VE FELSEFÎ

Düşünce Temsilcileri

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1232
Beşeri Bilimler No.: 089
ISBN: 978-605-320-137-3
© 1. Basım, Ekim 2015

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNÜCESİ - **Cilt 4-b:** Cumhuriyet'ten Günümüze **BİLİMSEL VE FELSEFÎ** Düşünce Temsilcileri
Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Atila Arslan
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bolay, Süleyman Hayri.
Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşüncesi - Cilt 4-b: Cumhuriyet'ten Günümüze Bilimsel ve Felsefî Düşünce Temsilcileri / *Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay - Redaksiyon: Atila Arslan*
1. Basım, vi + 655 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-137-3
1. Türk düşünürler 2. Türk düşüncesi 3. İdarî ve siyasî düşünce 4. Felsefî düşünce 5. Bilimsel düşünce 6. Tanzimat 7. Meşrutiyet 8. Cumhuriyet 9. Laiklik 10. Batılılaşma 11. Modernite 12. Hukukî düşünce 13. Ahlakî düşünce 14. Dinî düşünce 15. Tasavvufî düşünce 16. Tefsir düşüncesi 17. Kelâm düşüncesi 18. Mezhepler tarihi düşüncesi 19. Sanat düşüncesi 20. Edebî düşünce 21. Türk dünyası düşünürleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

CİLT İÇERİKLERİ

CİLT 1: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

CİLT 2: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

İKTİSADÎ DÜŞÜNCE 943

SOSYALİST DÜŞÜNCE VE BAŞLICA TEMSİLCİLERİ 1067

TARİHÎ DÜŞÜNCE 1223

CİLT 3: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

ANADOLUCU DÜŞÜNCE 1311

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1405

CİLT 4-A: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

SPİRİTÜALİST DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1885

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 2303

CİLT 4-B: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

BAZI FELSEFE DERGİLERİ 3053

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SANAT DÜŞÜNCESİNİN BAZI TEMSİLCİLERİ 3063

CİLT 5: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE AHLAKÎ VE EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

AHLAKÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3197
EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3523
BAZI FİKİR DERGİLERİ 3823

CİLT 6: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DİNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

DİNÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3877
TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 4257
KUR'ÂN'A DÖNÜŞ HAREKETİ 4411
MEZHEPLER TARİHİ DÜŞÜNCESİ 4537

CİLT 7: TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

SON SÖZ 4919

İÇİNDEKİLER

CİLT 4-B: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

Miraç Katırcıoğlu (D. 1909 - Ö. 1974) 2541
Ziya Somar (D. 1906 - Ö. 1978) 2568
Mümtaz Turhan (D. 1908 - Ö. 1969) 2579
Ord. Prof. Aydın Sayılı (D. 1913 - Ö. 1993) 2597
Kemal Zülfü Taneri (D. 1894 - Ö. 1966) 2620
Bedia Akarsu (D. 1921 -) 2627
Vehbi Hacıkadiroğlu (D. 1919 - Ö. 2007) 2635
Nermi Uygur (D. 1925 - Ö. 2005) 2646
Necati Öner (D. 1927 -) 2665
Mubahat Küyel (D. 1927 -) 2698
Şerif Mardin (D. 1927 -) 2711
Orhan Münir Çağıl (D. 1912 - Ö. 1999) 2742
Orhan Türkdoğan (D. 1926 -) 2776
Teo Grünberg (D. 1927 -) 2810
Yılmaz Özakpınar (D. 1934 -) 2823
Hilmi Yavuz (D. 1936 -) 2834
İoanna Kuçuradi (D. 1936 -) 2844
Ayhan Tuğcugil/İskender Öksüz (D. 1945 -) 2859
Korkut Tuna (D. 1944 -) 2875
Ömer Naci Soykan (D. 1945 -) 2895
Ahmet İnam (D. 1947 -) 2925
Teoman Duralı 2938
Şafak Ural (D. 1948 -) 2954
Alparslan Açıkgenç (D. 1952 -) 2960

Betül Çotuksöken (D. 1950 -) 2994
Uluğ Nutku (D. 1935- Ö. 2014) 3009
Milây Köktürk (D. 1961 -) 3018

BAZI FELSEFE DERGİLERİ 3053
Felsefe Arkivi Tarihi 3054
Felsefe Dünyası 3056
Tabula Rasa (Felsefe & Teoloji) 3059

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SANAT DÜŞÜNCESİNİN BAZI TEMSİLCİLERİ. 3063
Türk Sineması, Medeniyet Fikri ve Bir Film Düşünürü: 3064
Ayşe Şasa 3064
Musikî Tartışmaları-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e- 3102
İsmail Tunalı (D. 1923 -) 3149
Turgut Cansever (D. 1920 - Ö. 2009) 3170
Düşünce ve Mimarî Birlikteliği 3170

bir felsefî bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır; ancak içinde düştüğü buhranlar nedeniyle ortaya koyduğu fikirler çoğunlukla birbiriyle çelişmektedir. Kötülük sorununun, onun düşüncelerini şekillendirdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra bir yandan İslâmiyet'in Tanrı inancı diğer yandan felsefî, özellikle de Bergson'un Tanrı anlayışı onun düşüncelerine yön vermektedir. Elbette doğal olarak bu düşünceler birbiriyle çelişmektedir. Her iki anlayışı da savunan Katırcıoğlu, çelişik düşünceler ileri sürmektedir. İnsan konusunda da farklı görüşleri savunmakta, bu görüşlerin çelişmesini dikkate almamaktadır. Güzellik konusundaki görüşleri de evren ve Tanrı anlayışına dayalı olarak ortaya çıkar. Türk felsefî düşünce hayatında, çelişkili fikirler ileri sürmesine rağmen, araştırılması gereken bir düşünür olduğu, yazmış olduğu bu makalelerinden ve bunlarda ileri sürdüğü fikirlerinden ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Katırcıoğlu'nun eserleri:

Katırcıoğlu, Miraç, *"İki Ferdçilik",* Varlık 66, 1 Nisan 1936.

Katırcıoğlu, Miraç, *"Kaçmaya Dair",* Gündüz 4, 15 Temmuz 1936.

Katırcıoğlu, Miraç, *"Hiç Olmazsa Acı Bir Şeye Yarasaydı",* Gündüz 5, 15 Ağustos 1936.

Katırcıoğlu, Miraç, *"El Öpmek ve Öptürmek Psikolojisi",* Gündüz 6, 15 Eylül 1936.

Katırcıoğlu, Miraç, *"En Ayıp Şey",* Gündüz 8, 15 İkinci teşrin 1936.

Katırcıoğlu, Miraç, *"En Büyük Azap",* Gündüz 11, 15 Şubat 1937.

Katırcıoğlu, Miraç, *"Güzel Olmak Sevinci",* Gündüz 12, 15 Mart 1937.

Katırcıoğlu, Miraç, *"İradesiz İrade",* Hareket 3, Nisan 1939.

Katırcıoğlu, Miraç, *"El Santimento Tragico de la Vida*", Hareket 4, Mayıs 1939.

Katırcıoğlu, Miraç, *"Ruh Cephesinde Yeni Bir Şey Yok*", Hareket 5, Haziran 1939.

Bergson, Henri, *"Yaratıcı Tekamül", çev: Mustafa Şekip Tunç,* MEB Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 1986.

Cevizci, Ahmet, *"Felsefe Tarihi",* Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2009.

Cevizci, Ahmet, *"Felsefe Sözlüğü",* Paradigma Yayınları, 3. Basım, İstanbul, 1999.

Kur'ân-ı Kerim, çev: Yaşar Nuri Öztürk, Yeni Boyut Yayınları, 73. Baskı, İstanbul, 2006.

Spinoza, *Etika, çev: Çiğdem Dürüşken,* Kabalcı Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul, 2012.

Nuri, Osman, *"Te Deum Laudamus/ Dehanın Kırılgan Sınırında",* Ülke, Yıl 2, Sayı 26, Haziran 1997.

Weber, *"Felsefe Tarihi", çev: Vehbi Eralp,* Sosyal Yayınları, 5. Basım, İstanbul, 1998.

de bir devlet yapısı gibi bir şey yapmayı, açıkça göze almamıştır. Çünkü Ziya Somar'a göre son tahlilde *"Baş Kaldıran İnsan"* Camus için, insanı bir doktrin içinde, her çeşit karşı koyma ve isyan etme pozisyonundan uzak bulunduran tutuklayıcı düzen ve rejimler insan düşmanıdır. Onlar toplumları topyekûn ya da devlet olarak kurtarmak istemiş olsalar da zümre, grup, toplum hatta millet-devlet, hangi yapıda olursa olsun, bireysel bir otorite baskısı altında ezen her sistem aynı kapıya çıkar.

Değerlendirme

Sonuçta Ziya Somar, gerek Türk düşüncesi gerekse Batı felsefesi üzerine yaptığı çalışmalarla, her ne kadar gerektiği değeri ve ilgiyi görmemişse de şüphesiz önemli bir düşünce adamıdır. Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu vb. gibi döneminin önemli şahsiyetleriyle medeniyet sorgulaması ve inşasında *"Anadoluculuk"* paydasına yakın duran Ziya Somar'ın belki de en önemli özelliği Batı medeniyeti ile bağ kurmaya çalışsa da Anadolu ile Batı medeniyetini aynılaştırmayarak özgün bir kültür birliğinin kurulmasına büyük katkı sağlamış olmasıdır.

Kaynakça

ARIKAN Zeki, *"İzmir'in Fikir, Sanat ve Edebiyat Tarihine Önemli Bir Katkı",* http: //dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/816/10342.pdf.

ARIKAN Zeki, *"Bir İzmir Tarihçisi: Ziya Somar"*içinde,

http: //web.deu.tr/ataturkilkeleri/pdf/dergisayi3/c1.

ARIKAN Zeki-SOMAR Nezehat, *"Saygı; Felsefeci Ziya Somar'ın Portresi"*,

http: //www.izmirkitap.com/ziya_somar.htm.

BAYRAKTAR Levent, *"Bergsonculuğun Türkiye'ye Girişi ve İlk Temsilcileri"*, Felsefe Dünyası, Sayı 28, Ankara 1988.

İNAM Ahmet, "*Cumhuriyet Döneminde Türkiye'deki Felsefenin Serüveni"*

e-kaynak: http//www.akmb.gov.tr/turkce/boks/v.t.kongresi-felsefe-bilim%20cilt%20V/ahmet%20inam.htm.

SOMAR Ziya, *Bergson : Hayatı, Felsefesi, İlkeleri,* Suhulet Kitapevi, İstanbul, 1939.

SOMAR Ziya, *"Namık Kemal ve Victor Hugo",* Kalem Dergisi, Sayı 12, 1 Mayıs 1939.

SOMAR Ziya, *"Dünyada ve Bizde Anarşi, Anarşizm"*, Erdini Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1970.

SOMAR Ziya, *"Tevfik Nevzad"*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2001.

SOMAR Ziya, *"Yakın Çağların Fikir Ve Edebiyat Tarihinde İzmir"*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2002.

6. Türkçenin, bilim dilinin Türkçe olarak benimsenmesi hususunda da çalışmaları vardır ve bilim tarihçilerinin görevlerinden birisinin de Türk bilim dilinin gelişmesi için çalışmak olmalıdır görüşünü geliştirmiştir.

Kaynaklar

Aydın Sayılı, *"Profesör Aydın Sayılı'nın Kısa Biyografisi ve Bilimsel Faaliyetleri"*, (Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM), Çeviren: Melek Dosay, S. 5, 1994, s. 575-595).

Aykut Kazancıgil, *"Aydın Sayılı'nın Yayınları"*, (*Bilim Tarihi*, Sayı 21, Temmuz 199), s. 20-26).

Ayten Aydın, *"Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı'yı Anma Toplantısı Yapıldı (28 Kasım 2003, Ankara)"*, (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, *Bülten*, Cilt 16, Sayı 52, 2003, s. 88).

Ayten Aydın, *"Osmanlı Tarihine Katkıda Bulunanlar, Aydın Sayılı"*, (*OTAM,* Sayı 14, s. 387-396).

Dursun Ayan, *"Ordinaryüs Profesör Aydın Sayılı"*, (Ankara 2008).

Ekmelleddin İhsanoğlu, *"el-Üstâz el-Doktor Aydın Sayılı ve Âsâruhu el-'İlmiyye, el-Marâsıd el-Felekiyye fi el-'Âlem el-İslâmî"*, (Arapçaya Çeviren: Abdullah el-Omar, Gözden Geçiren: Abdülhamid Sabra, Kuveyt, 1995).

Ekmeleddin İhsanoğlu, *"Aydin Sayili (1913-1993) At Work: His Scientific Biography"*, http://www.muslimheritage.com/topics/default.cfm?articleID=630, 2010.

E.S. Kennedy, *"Aydın Sayılı, The Observatory in İslâm and Its Place in the General History of the Observatory"*, (*Isis,* Vol. 53, No. 2, Jun., 1962, s. 237-239).

Esin Kâhya, Melek Dosay Gökdoğan, Remzi Demir, Hüseyin Gazi Topdemir ve Yavuz Unat, (2003), "*Türkiye'de Bilim Tarihi Araştırmalarının Dünü ve Bugünü, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilim Tarihi Anabilim Dalı'nda Yapılan Çalışmalar",* (AÜ Yay., Ankara 2003).

Esin Kâhya, *"Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı"*, *Cumhuriyetimizin 80. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı,* (AÜ Yay., Ankara, 2004, s. 301-304).

G. A. Russell, *"Aydın Sayılı, 1913-1993"*, (*Isis,* C. 87, S. 4, Aralık 1996, s. 672-675).

Geoffrey Lewis, "*The Turkish Language Reform, A Catastrophic Success, 1999",* Oxford (*Trajik Başarı, Türk Dil Reformu*, Türkçeye Çeviren: Mehmet Fatih Uslu, İstanbul 2004).

Güçmurat Soltanmuradov, *Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Bir Bilge: Aydın Sayılı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999).

Gürol Irzık & Güven Güzeldere, *"Introductory Remarks"*, (*Turkish Sturdies in the History and Philospohy of Science,* Hollanda 2005, s. 1-6).

İhsan Fazlıoğlu, *"İki Ucu Müphem Bir Köprü: 'Bilim' ile 'Tarih" ya da 'Bilim Tarihi'"*, (Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul 2004, s. 7-27).

Mehmet Cemil Uğurlu, *"Büyük Bir Bilim Tarihçisi Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı (1913-1993)"*, (*Erdem*, C. 9. S. 26, Eylül 1996, s. 453-481).

Mübahat Türker Küyel, *"Aydın Sayılı'nın Hayat Hikâyesi, Eserlerinin Değerlendirilmesi. Eserlerinin Listesi",* (*Erdem*, C. 9, S. 25, Mayıs 1996, s. 3-29).

Mübahat Türker Küyel, *"In Memorian of Aydin Sayili: Biography and Account of Scientific Activity"*, http://muslimheritage.com/topics/default.cfm?ArticleID=535, 2010

Müjgân Cunbur, *"Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı İle İlgili Anılarım ve Hoca'nın Birkaç Edebiyatçımız Hakkında Görüşleri"*, (*C*umhuriyetimizin 80. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı, AÜ Yay., Ankara 2004, s. 293-296).

Remzi Demir (Editör) ve İnan Kalaycıoğulları (Derleyen), "*Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı Külliyatı – I",* (Atatürk ve Bilim, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2008).

Remzi Demir ve Melek D. Gödoğan, *Aydın Sayılı,* (Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2008).

Richard Nelson Frye, *"Hayatta En Hakikî Mürşit İlimdir (The Truest Guide in Life İs Science) by Aydin Sayili"*, (*Isis,* Cilt 40, Sayı 3, Ağustos 1949, s. 286).

Selami Çalışkan, *"Türkiye'de Bilim Tarihi Sahasında İlk Doktora Tezi: Aydın Sayılı "Observatory in Islam"*, (Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul 2004, s. 701-720).

Değerlendirme

Hacıkadiroğlu, sistematik yaklaşımı ile dikkat çekerken; yeni epistemoloji, ontoloji ve etik gibi temel felsefî konuları genel bir sistem içerisinde ele almaktadır. Her meseleyi bilgiye dayandırması, deneysel bilginin dışında bir bilgi kabul etmemesi, XIX. yüzyılda kalmış evrensel bir determinizme sarılması, *Plank sabitesi* ve Heisenberg'in *endeterminizm* anlayışı gibi yeni görüşlerle determinizmin sahasının daraldığını kabul etmemesi, düşüncesinin ufkunu daraltmakta ve onu dar bir pencereden bakmaktan kurtarmamaktadır.

Kendisiyle doğrudan ilgisi olmayan ve çıkardığı dergisinde yayımlanan bir makaleyi değerlendirdiği yazısında, Emile Boutroux gibi klasikleşmiş ve çok önemli bir doktrin ileri sürdüğü Batı'da da genellikle kabul edilen, dolayısıyla önemli bir akım meydana getiren bir filozofu, kurduğu contingence doktirininden dolayı filozof saymaması, onu *"engizisyoncu"* olarak nitelemesi, felsefe adına ne kadar katı ve bağnaz bir tutum içinde olduğunu göstermesi itibariyle dikkat çekicidir (*Felsefe Tartışmaları*, 14. kitap, s.154-158). Bu durum onun, felsefedeki hoşgörüyü kazanamadığını ortaya koymaktadır [Bu yazı üzerine Yrd.Doç.Dr. Tahsin Görgün, *"Türkiye Günlüğü"*, (Ankara, 1993) adlı dergide *"Türkiye'de Modern Skolastik"* başlıklı bir yazı yayımlayarak onun bu tutumunu "*Modern Skolastik*" olarak değerlendirmişti.].

Bununla birlikte Vehbi Hacıkadiroğlu'nun felsefî düşünceye eserleriyle ve çıkardığı "*Felsefe Tartışmaları*" dergisiyle önemli katkıda bulunduğunu söylemek bir hakkın teslimi sayılır.

Kaynakça

Hacıkadiroğlu, V., (2002), Bilginin Doğası ve Kaynakları Üzerine, (2.Basım), İstanbul, Cem Yayınevi.

Hacıkadiroğlu, V., (2002), Bilgi Felsefesi, (2.Basım), İstanbul, Cem Yayınevi.

Hacıkadiroğlu, V., (2003), Kavramlar Üstüne, (2.Basım), İstanbul, Cem Yayınevi.

Hacıkadiroğlu, V., (2000), İnsan Felsefesi, (2.Basım), İstanbul, Cem Yayınevi.

Hacıkadiroğlu, V., (2002), İnançtan Bilgiye, (2.Basım), İstanbul, Cem Yayınevi.

Doğan, Ö. Ökçesiz. H. Argın, Ş.,(2002), Felsefe Tartışmaları, İstanbul, Everest Yayınları.

J.Locke, İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme 11, Çev.: V. Hacıkadiroğlu, İstanbul, 1989?

Felsefe Tartışmaları, 14. kitap, İstanbul, 1993.

bağlamında insanın çeşitli durumlarının, sorunların ve kültür ortamının yol açtığı problemlerin ve bunalımların büyük bir yer tuttuğu söylenebilir.

Uygur, Türkiye'de felsefenin durumunu ortaya koyma yöneliminde, geçmiş ve geleceği birlikte göz önünde tutmasıyla, kültürümüzün tarihsel derinliğinde açık ya da örtük bulunan düşünsel kaynaklara ve birikime işaret etmesiyle etkili olmuştur. Türk felsefesinin zihinsel, kültürel ve coğrafî sınırlarının nasıl tasarımlanacağı ve çizileceği konusunda ortaya koyduğu çalışmaları ve tutumuyla örnek oluşturmuş bir düşünürümüzdür. Günümüzde bile felsefeyi yalnızca Batı kültürüne ait bir düşünme tarzı olarak kabul edenlerin ve tarihsel-kültürel mirasımızdaki düşünsel birikimi göz ardı edenlerin bulunduğunu hatırlarsak, Uygur'un *"Türk Felsefesinin Boyutları"*nı incelemeye yönelmesinin ne kadar önem taşıdığı daha iyi anlaşılabilir.

Felsefede atılım yapmak isteyenlerin başvurabileceği en etkili yollardan birinin, özgeçmişteki felsefe başarılarına dayanmak olduğunu belirten Uygur'un düşüncelerinde, günümüzde de Türkiye'de felsefeye geçmişten hız ve güç toplamak isteyenlerin girişimlerine yol gösterecek pek çok unsur bulunmaktadır.

Uygur'un Türk felsefesinin geçmişi ve geleceği hakkında kötümser düşüncelere karşı, geçmişteki düşünce formlarımızın iyi bilinmesini, felsefemizin ve tefekkürümüzün yarınını belirlemekte birinci unsur olara ele alması, düşünce ve özellikle felsefe geleneğimiz ile devamlı ilişki içinde olmamızı söylemesi, her şeyi Batı'da gören felsefecilere karşı ayrı bir önem arzetmektedir. Redd-i mirasa yönelmemesi ve bunu yapanlara karşı çıkması, geçmişteki birçok düşünürümüzün, gözümüzde çok büyütüp de aşağılık duygularına kapılmaktan kurtulamadığımız Batılı muhtelif filozoflara denk veya onlardan üstün olduğunu söylemesi, bize bir düşünce tarihi şuuru kazandırması, önümüze nasıl çalışacağımıza dair bir yol haritası da çizmiş olmaktadır. Bu bakımdan da o, Batı'ya teslimiyetçi ve *"Biz adama olmayız"* diyen düşünürlerimize nisbetle daima ileride bulunmaktadır.

Kaynakça

Uygur, Nermi, (1981), *Yaşama Felsefesi*, Çağdaş Yayınları.

Uygur, Nermi, (1984), *Kültür Kuramı*, Remzi Kitabevi.

Uygur, Nermi, (1984b), *Felsefenin Çağrısı*, Remzi Kitabevi.

Uygur, Nermi, (2002), *Bunalımdan Yaşama Kültürü*, Yapı Kredi Yayınları.

Uygur, Nermi, (2002b), *Türk Felsefesinin Boyutları*, Yapı Kredi Yayınları.

Uygur, Nermi, (2003), *Dipten Gelen*, Yapı Kredi Yayınları.

Çotuksöken, Betül, (1995), *Nermi Uygur'un Felsefe Dünyasından Kesitler*, Kabalcı Yayınları.

bulvarda yürüyenlerin mahsulüdür. Böylelikle Osmanlı'nın *"Tehafüt Tutkusu"* ile ona dayalı derin tartışma havası da açığa çıkmıştır.

Ayrıca Türk efsanelerini, mitolojisini ayrı ayrı incelemiş, Türk efsane ve destanlarını felsefî yorumlarıyla günümüz insanıyla buluşturmuş, böylece Türk düşünce hayatının önüne yeni yorumları ve değerlendirmeleriyle geniş ufuklar açmıştır. Bunlara özellikle Fârâbî'nin mantıkla ilgili eserlerinin edisyon kritikli neşrini gerçekleştirmesi hem Batı hem de İslam dünyasında itibar kazandırmıştır. Öte yandan Küyel, başlangıçtan itibaren ele alarak Türk ve İslâm düşüncesi ve felsefesi üzerindeki çalışmalarına devam ederken yetiştirdiği gençler de aynı yolda ilerlemişlerdir. Kendisinin bu hususta büyük hizmeti ve düşünce hayatımıza çok önemli katkıları olmuştur. Üç Batı dilinin yanında Yunanca, Latince ve Arapça gibi klasik dilleri kullanabilmesi araştırma ufkunu daha da genişletmiş ve derinleştirmiştir.

Küyel'in özellikle Türk düşünce tarihi, felsefe tarihi, felsefe ve din ilişkileri konusundaki çalışmalarıyla etkili olduğu söylenebilir. Cumhuriyet döneminde ülkemizde felsefenin durumunu ele alan çalışması da özgün bir felsefe geleneği oluşabilmesinin hangi koşullarda mümkün olabileceğine yönelik düşünceleri bakımından önemlidir. Kültür tarihi bağlamında hem Türklerin İslâm ve Batı kültür çevresine etkilerini hem de Batı düşünce tarihinin ülkemizdeki felsefeciler üzerindeki etkilerini inceleyen ve değerlendiren çalışmaları, günümüz için de yol gösterici düşünceler içermektedir. Aktarmacılığın büyük ölçüde devam ettiği düşünce ve kültür dünyamızda Küyel'in ortaya koyduğu eleştiri ve değerlendirmeler, felsefe ve bilim alanında özgünlüğün koşullarını ve gerekliliğini ortaya koymakta ve düşünce dünyamızın geleceğine yönelik arayışları etkilemektedir.

Kaynakça

Mubahat Türker Küyel, *Üç Tehâfüt Bakımından Felsefe ve Din Münasebeti,* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 102, Türk Tarih Kurumu Bas., Ankara 1956.

Mubahat Türker Küyel, *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi,* Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları: 75, Ankara, 1976.

Mubahat Türker Küyel, "*Bugünkü Batı Kültüründe Türklerin Etkisi ve Katkısı*", Araştırma, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi, Cilt 15, Ankara 1994.

Arslan Kaynardağ, *Kadın Felsefecilerimiz,* Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

olarak tespit etmiş olduğu, güçlü *raison d'etat* ya da devletin bekasına dair geleneğin çoğu zaman karşısında yer alan toplumsal tahayyül ve aktivizm kaynağı olarak tarikatların ve dinsel uyanışa ve canlanmaya meyleden halk hareketlerinin gücünü keşfetmiş olduğunu göstermektedir.

Mardin'in çalışmalarının her biri, *"programmatik"* niteliktedir (*Şerif Mardin'le Din ve Devlet Sosyolojisi,* 1990, s. 134-135) ve hem başka araştırmacıları ortaya attığı yeni kavram ve fikirlerle kışkırtmaya yöneliktir; hem de kendi düşünsel serüveni ve araştırma gündemi içinde bir seyir izlemektedir; âdeta belli istasyonları olan bir yol haritası çizmektedir; yani yalnız kendisi için değil, başkaları için ve özellikle genç kuşak araştırmacılar için araştırılması gereken yeni araştırma soruları ortaya atmakta, deşilmemiş konulara işaret etmektedir.

Şerif Mardin, Türkiye'nin düşünce tarihinde *liberal-humanist* bir düşünür olarak yerini almıştır; sosyal bilimler alanında, Türkiye'nin sosyal-siyasal tarihinin dip akıntılarını keşfetmeye kendini adamış gerçek bir bilim insanıdır. Onun engin tarih birikimi, sosyal bilim felsefesi ve kuramları hakkındaki sağlam formasyonu, İslâm çalışmaları alanında kazanmış olduğu yetkinlik, karşılaştırmalı toplum analizleriyle desteklediği Türkiye toplumuna ilişkin çözümlemelerini eşsiz kılmaktadır.

Kaynakça

Abel, Arkoun, Mardin; *Avrupa'da Etik, Din ve Laiklik*, Metis Yay., 1995; s. 7-14.

Arlı, Âlim. *Oryantalizm, Oksidentalizm ve Şerif Mardin*, Küre Yay.,2004.

Arlı, Âlim. *"Şerif Mardin Bibliyografyası* (1950-2007)", Şerif Mardin Okumaları, Doğu-Batı Yay. 2008; s. 269-315).

Çaylak, Adem. *Osmanlı'da Yöneten ve Yönetilen: Bir Şerif Mardin Çözümlemesi*, Vadi Yay. 1998.C

Çiğdem, Ahmet. *"Millî Mesele" olarak Din", Şerif Mardin'e Armağan*, İletişim Yay., 2005, s. 21-35.

Doğan, Necmettin. *"Şerif Mardin, Türk Sosyolojisi ve Sosyolojik Teori"*, Şerif Mardin Okumaları, DoğuBatı Yay. 2008; s. 19-41).

Durakbaşa, Necdet. *"Açık Oturum: Laiklik İlkesi ve Türkiye'de Uygulanışı"*, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl: 23, Sayı: 10; Ekim 1986; s. 7-36.

Kayalı, Kurtuluş. *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, İletişim Yay., 2000.

Keyman, Fuat. *"Şerif Mardin, Toplumsal Kuram ve Türk Modernitesini Anlamak",* DoğuBatı Dergisi, Sayı: 16; Ağustos, Eylül, Ekim 2001, s. 11-32.

Keyman, Fuat. "Şerif Mardin'i Okumak: *Modernleşme, Yorumbilgisel Yaklaşım ve Türkiye"*, Şerif Mardin'e Armağan, İletişim Yay., 2005, s. 37-63.

Öncü, Ahmet & Tekelioğlu, Orhan. *Şerif Mardin'e Armağan*, İletişim Yay. 2005.

Özdalga, Elisabeth. *Tarihsel Sosyoloji*, DoğuBatı Yay., 2009.

Parla, Taha. *"Şerif Mardin'in Türkiye Düşünce Tarihine Öncü Katkıları"*, Şerif Mardin'e Armağan, İletişim Yay. 2005, s. 13-20.

Takış, Taşkın.(ed.) *Şerif Mardin Okumaları*, DoğuBatı Yay., 2008.

Weber, Max. *Sosyoloji Yazıları*, Hürriyet Vakfı Yay. 1986.

Kaynakça

Kemalist Modelde Fert ve Devlet Anlayışı, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1977.

Atatürk'te Millî Devlet Anlayışı, İstanbul 1981.

Kemalist Sistem-Kültürel Boyutları, İstanbul 1999.

Türk Ulus-Devlet Kimliği, İstanbul 2005.

Kemalist Sistem ve Sosyoloji Yapısı, İstanbul 2995.

Ziya Gökalp (Bkz. *Ulus-Devlet Düşünürü*, *Ziya Gökalp*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2005.

Ziya Gökalp Sosyolojisinin Temel İlkeleri, İstanbul 1998.

Ziya Gökalp Sosyolojisinde Bazı Kavramların Değerlendirilmesi, Erzurum 1977.

2. Her iki türden önerme arasında kapsadıkları terimler bakımından da bir fark vardır. Şöyle ki: Birincilerinin uygulama alanı genellikle ikincilerininkinden çok daha dardır. Örneğin birincilerinde geçen *"kuvvet"* ve *"kütle"* gibi terimler ile ikincilerinde geçen *"nesne"* ve *"özellik"* gibi terimler arasındaki fark gibi.
3. Bilim insanları, hiç olmazsa (Kuhn anlamında) normal bilim aşamasında, tek bir paradigma çerçevesinde, temel bilim yasalarını kabul etmekte uylaşırlar. Buna karşılık, felsefede hiçbir zaman-kısa bir süre için bile-tek bir paradigma egemen olmayıp farklı görüşteki filozoflar, birbiriyle bağdaşamayan metafizik önermeler ileri sürmüşlerdir.

Analitik Felsefenin Tenkidi

Ne yazık ki analitik felsefe de kendi içinde bile tek bir paradigma sağlayamamıştır. Bunun nedeni, aynı örtük metafizik önermelerin, örtük oldukları oranda birbiriyle bağdaşamayan farklı biçimlerde aydınlanmış metafizik önermelere dönüşmeleridir. Örneğin, aritmetiğin konusu olan sayılara ilişkin varlık iddiaları, çeşitli biçimlerde aydınlanmıştır; kimi filozoflara göre zihnimizden bağımsız varlıklar, kimilerine göre yalnız zihnimizde bulunan kavramlar, başkaları için de belli kurallar gereğince üzerinde işlemler yapılabilen simgeler olarak vardırlar. Bununla birlikte, Teo Grünberg, örtük metafizik önermelerin aydınlanmış önermelere dönüştürülmesinin, farklı biçimlerde de olsa-anlamlarının daha belirgin duruma gelmesinden ötürü-bilgi sisteminin sağladığı tek tek bilgilerin daha güvenilir olmasına yol açtığını söylemektedir.

Değerlendirme

Teo Grünberg, özgün çalışmaları olan ve özgün olmaktan vazgeçmeyen, kendisini yenileyebilen ve bağlı olduğu felsefî akımı tenkit edebilen bir felsefeci ve düşünürdür.

Kaynakça

Grünberg, T., (1983) *"A Tableau System of Proof for Predicate-Functor Logic"*, Journal of Symbolic Logic, Cilt 48, Sayı 4, s. 1140-1144.

Grünberg, T.,(1985) *"A Set Theoretical Reconstruction of Wittgenstein's Ontology and Picture Theory"*, ODTÜ İnsan Bilimleri Dergisi V/1, s. 49-60.

Grünberg, T.,(1986) *"Predicate-Functor Logic with Operation Symbols"*, Logique et Analyse, No. 113, s. 95-104.

Grünberg, T.,(1990) *"A Logical Analysis of Aristotle's Conception of Knowledge"*, ODTÜ İnsan Bilimleri Dergisi IX/1, s. 51-54.

Grünberg, T.,(1995) *"Long-run Consistency of Beliefs as Criterion of Empirical Knowledge"*, Boston Studies in the Philosophy of Science, Cilt 170, s. 149-163.

Grünberg, T.,(1995) *"Carnap and Kuhn: Arch Enemies or Close Allies?"*, British Journal for the Philosophy of Science, Cilt 46, s. 285-307 (Gürol Irzık ile birlikte).

Grünberg, T.,(1998) *"Whorfian Variations on Kantian Themes: Kuhn's Linguistic Turn"*, Studies in History and Philosophy of Science, Cilt 29, s. 207-221 (Gürol Irzık ile birlikte).

Grünberg, T.,(2000) "*Sembolik Mantık El Kitabı"* (3 Cilt), METU Press, Ankara.

Grünberg, T.,(2002) *"Modern Logic"*, METU Press, Ankara.

Grünberg, T. (2003) *"Mantık Terimleri Sözlüğü"* (Genişletilmiş 3. Basım), METU Press, Ankara (Adnan Onart, David Grünberg ve Halil Turan ile birlikte).

gulayarak ikisi arasında bir uyuşmazlık olamayacağını belirtmiştir.[19] Demek oluyor ki Özakpınar, hem toplumsal düzenin kurulmasına teorik açıklama getiren hem de insanın birey olarak hayatını yaşarken karşılaştığı problemlere ışık tutan bir medeniyet teorisi ve biyolojik-psikolojik bir insan tasarımı sunmuştur.

İnsanı ve insanın ürettikleri ile şekillenen medeniyet-kültür ilişkisini açıklarken özgün bir teorik yaklaşım gerçekleştirmiş olan Yılmaz Özakpınar, bu görüşleri ile düşünce tarihimizdeki pek çok görüşten farklı bir örneği temsil etmektedir. Dolayısıyla kendinden önceki birtakım görüşlerin bazı eksiklerini de telafi etmektedir. Ancak modern Türk kültürünün, ortaya konulan medeniyet teorisi ışığında nasıl gerçekleştirileceği üzerinde düşünmek bir ihtiyaç olarak ortadadır.

Kaynakça

Makalede kullanılan eserler, yukarıda belirtilmiş ve dipnotlarda işlenmiştir.

[19] İDB, s.346-347.

Şiir Anlayışı veya Poetikası

Hilmi Yavuz'un şiir hakkındaki görüşlerinin esasları şöyle ifade edilmektedir:

- *Şiir, dil değildir, Söz'dür…*
- *Şiirin tarihi Dil'den Söz'e doğrudur.*
- *Şiir Dil iken kapalı, Söz iken 'açık yapıt'tır.*
- *Şiir Dil'den arındıkça, anlamdan da arınır.*
- *Şiirin gösterileni, kavram değildir, imgedir.*
- *Şiir, dünyanın zihinsel imgesidir* (Hüseyin Tuncer, *Hilmi Yavuz, Şiiri ve Poetikası*, Hilmi Yavuz Akademik Sempozyumu, s.230, Mardin, 2009).

Değerlendirme

Hilmi Yavuz, bir edip, bir felsefeci ama, aynı zamanda ona *"kırkambar"* dense yanlış olmaz. Dalmadığı saha, yazılarına konu edinmediği mesele yok gibidir. Ama bu onun için gayet tabiîdir, çünkü o, bir fıkra yazarıdır, günlük konular ve olaylarla ilgili olarak yazılar yazmak, yorumlar yapmak, bilgisini, ilmini topluma, hatta dünyaya aksettirmek mecburiyetindedir.

Şiir ve diğer edebî türlere ağırlık vermesi ve felsefî cepheyi geri plana atması, tasvip etmediğimiz bir cihetidir.

Yazılar çok uzun olmamakla birlikte Hilmi Yavuz, meselenin özünü yakalamakta ve ona göre farklı çözüm getirmekte usta sayılır. Meselâ *"Kültür Üzerine"* başlıklı yazısında Türk kültürünün kökenlerinin Osmanlı'yı aşarak daha derinlerde araştırılması gerektiğini söylerken bunun bir dünya görüşünü ihtiva eden bir temellendirmeyle yapılmasını belirtmesi bence çok önemlidir. Böylece bugünden düne giderek geçmişte var olan kültürlerden de faydalanmak suretiyle *"ortaya bir yapı çıkarmak"* için etkin bir faaliyet teklif etmektedir ki bu Türk kültürünü sağlam bir temellendirmeyle ve geçmişteki bağlarını da kurarak bir dünya görüşü çerçevesinde yeniden inşa etmeye yönelmek demektir.

Kaynakça

Hilmi Yavuz, *Osmanlılık, Kültür, Kimlik*, 2.baskı, İstanbul, 1998.

Hilmi Yavuz, *İslâm'ın Zihin Felsefesi*, Timaş Yay., İstanbul,2009

Hilmi Yavuz, *Ulusal Felsefe Üzerine,* Hilmi Yavuz Akademik Sempozyumu, Mardin Artuklu Üniv. Yayınları, Mardin, 2009).

açık değildir. Bununla kast edilen olsa olsa *"Değerlendirme yapan yaptığı değerlendirmenin doğru olduğunu ancak psikolojik olarak hissedebilir."* olabilir ki bu tam olarak değerlendirme göreliliği demektir. Çünkü aynı konuda birbirini nakzeden değerlendirmelerde bulunan kişiler, yaptıkları değerlendirmenin doğruluğundan psikolojik olarak emin olduklarını söylediklerinde, Kuçuradi'nin özenle ayırt etmeye çalıştığı *"doğru değerlendirme"* ile *"değer biçme/*atfetme*"* arasında bir fark kalmayacaktır. Böylece çözüm getirmek üzere yola çıktığı *sübjektiflik/objektiflik* veya değerlendirme göreliliği sorunu olduğu gibi varlığını devam ettiriyor olacaktır.

Sonuç olarak yazının girişinde sorduğumuz *"Kuçuradi, önerdiği antropolojik yaklaşımla değer felsefesinin hangi sorun ya da sorunlarına tatmin edici çözümler üretmiştir?"* sorusuna olumlu anlamda verilecek bir cevabın olmadığı gözükmektedir. Kendisini değer sorunu ile ilgilenmeye yönelten asıl sebep olan *"değerlendirme göreliliği"* olgusunu aşma konusunda yazar, yeni bir şey söyleyememiştir. Çünkü bu olguyu aşma noktasında anahtar bir soru olan *"Değerlendirmenin doğruluğu nasıl bilinebilir?"* sorusunu *"yanlış sorulmuş bir soru"* olarak görmüş ve değerlendirmenin doğruluğundan epistemolojik anlamda *asla emin olunamayacağını*; bunun ancak psikolojik açıdan mümkün olabileceğini bildirmiştir. Bunun anlamı felsefî bir problem olarak *"değerlendirme göreliliği"* olgusunun devam ettiği, dolayısıyla Kuçuradi'nin önerdiği yöntemin değer sorunlarını görecelik-mutlakçılık ikilemi dışında ele almayı başaramadığıdır.

Kaynakça

Kuçuradi, İonna, (2010), *İnsan ve Değerleri: Değer Problemi*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını.

Kuçuradi, İonna, (2011), *Etik,* Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını.

Mengüşoğlu, Takiyettin, (1965), *Değişmez Değerler Değişen Davranışlar: Felsefî Etik İçin Kritik Bir Hazırlık,* İstanbul, İstanbul Matbaası.

Mengüşoğlu, Takiyettin, (1971), *Felsefî Anthropoloji, İnsanın Varlık Yapısı ve Nitelikleri,* İstanbul.

Schiller, F.C.S., *Value*, Encyclopedia of Religion and Ethics, ed. by James Hastings, vol. XI, New York, Charles Scribner's Sons, 1951.

Taylor, A. E., *The Faith of A Mora1ist*, London, Macmillan and Co ltd., 1930.

Urban, Wilbur M., *Value and Existence*, The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods, Vol. 13, No. 17 (Aug. 17, 1916), 449-465.

Ülken, H. Ziya, (1946), *Ahlak*, İstanbul.

Ülken, H. Ziya, *Bilgi ve Değer*, Ankara, tarihsiz, Kürsü Yayınları, no: 8.

de sömürgeci emellerle kullanıldığını gözler önüne sermiştir. Artık Batı'ya ve onun bilimine, bilgisine bu şüpheci gözle bakılmalıdır. Başkaları *"Batıcılaştırma ağacı"*nın yaprakları, dalları ve budaklarıyla uğraşırken Tuna hastalığı tedavi için kazmayı ağacın köküne vurmaktadır. Korkut Tuna'nın Türk sosyolojisinde yaptığı işin büyüklüğü daha sonraları çok daha iyi anlaşılacaktır. Onun Türk düşüncesine katkısı bu cihetten küçümsenemeyecek büyüklüktedir.

Kaynakça

Korkut Tuna'nın Kendi Eserleri

TUNA, K., (1981), *Yurt Dışına İşçi Gönderme Olayının Sosyolojik Eleştirisi,* İÜ EF Yayınları.

TUNA, K., (2002), *Yeniden Sosyoloji,* Karakutu Yayınları.

TUNA,K., (2011a), *Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri,* İz Yayıncılık.

TUNA, K., (2011b), *Batılı Bilginin Eleştirisi Üzerine,* İz Yayıncılık.

ALVER, K., (2011), *Korkut Tuna ve Şehir Sosyolojisi,* İÜ EF Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi 22. Sayı.

AYSOY, M., (2003), *Geleneksel Sonrası Toplum Üzerine*, Açı Kitaplar.

AYSOY, M., (2013), *Şifa Bu Değil: Modernliğin Ara Yüzü Alternatif Tıp,* Kaknüs Yayınları.

BEKTAŞ,O.,(2006), *Türk Toplum Yapısını Anlamaya ve Açıklamaya Çalışan Sosyolog: Baykan Sezer,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

BULUT, Y. & Alim Arlı, (2008), *Korkut Tuna ile Türk Sosyolojisinin Dünü ve Bugünü Üzerine,* TALİD, 6 (11).

CALLİNİCOS, A., (2011), *Toplum Kuramı, Tarihsel Bir Bakış,* İletişim Yayınları.

CEYLAN, M.C., (2007), *Türk Sosyolojisinde Yerelci Yaklaşımlar: Baykan Sezer Örneği,* Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

COŞKUN, İ., (1991), *Sosyoloji Bölümünün Tarihine Dair,* 75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji, Bağlam Yayınları.

COŞKUN, İ., (2011), *Korkut Tuna Biyografisi İçin İlk Notlar,* İÜ EF Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 22. sayı.

ÇAĞAN, K., (2006), *Türk Sosyolojisi ve Baykan Sezer,* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi.

ÇİĞDEM, A., (2006), *Toplum: Kavram ve Gerçeklik,* İletişim Yayınları.

EĞRİBEL, E., (2002), *Sosyolojideki Öncü Ülke Türkiye ya da Baykan Sezer Düşüncesi Üzerine*, Sosyoloji Yıllığı, Kitap 9.

ERTÜRK, R., (2003), *Ölümünün 1. Yıldönümünde Baykan Sezer,* Sosyoloji Dergisi,3. Dizi. 22.sayı.

KAÇMAZOĞLU, H.B., (2001), *Türk Sosyoloji Tarihine Giriş I,* Birey Yayınları.

KAÇMAZOĞLU, H.B., (2004), *Baykan Sezer ve Türk Sosyolojisi,* Baykan Sezer'e Armağan, Kızılelma Yayınları.

KAYALI, K., (2000), *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı,* İletişim Yayınları.

KIZILÇELİK, S., (2001), *Baykan Sezer'in Sosyoloji Anlayışı,* Anı Yayıncılık.

OKAN, O., (2011), *Şehir, Tarih, Sosyoloji: Korkut Tuna'nın Şehir Yaklaşımı,* İ Ü EF Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 22. sayı.

ORÇAN, M., (2004), *Baykan Sezer'de Türk Sosyolojisinin Kimlik Arayışı,* Baykan Sezer'e Armağan, Kızılelma Yayıncılık.

PARİN, S., (2011), "*Korkut Tuna'nın İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Tarihindeki Yeri,* İÜ E F Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 22. sayı.

SEZER, B., (1971), *Asya Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları,* İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.

SEZER, B., (1981), *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı,* İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.

SEZER, B., (1985), *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.

SEZER, B.,(1988), *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları,* Sümer Yayınevi.

SEZER, B., (1993), *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları,* Sümer Yayınevi.

SUNAR, L., (2011), *Korkut Tuna Kaynakçası,* İÜ EF Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 22. sayı.

ŞAN, M.K., (2008), *Korkut Tuna, Türkiye'de Sosyoloji (İsimler-Eserler) I*., Ed. M. Çağatay Özdemir, Phoenix Yayınları.

.

Değerlendirme

Ömer Naci Soykan, herkesten farklı düşünmeye çalışan bir felsefecidir. Bütün görüşlerinde rasyonelliği öne alan bir anlayışa sahiptir. Kendisinin anarşist toplum ve insanlık anlayışı, Aydınlanma'yı *"katedilmesi gereken daha uzun bir yol"* ve *"tamamlanmayan bir proje"* olarak niteleyen Alman filozofları Kant ile Habermas'ın rasyonel toplum anlayışını hatırlatmaktadır.

Hiçbir maddî ve manevî otoritenin kabul edilmediği, hiçbir inanç sisteminin yer almadığı bir toplum ve insanlık, hiçbir zaman olmayacaksa realiteden bu kadar kopuk ve uzak bir toplum hayal etmenin pratik manası ne olacaktır?

Soykan'ın Türk diline ve dil felsefesine bu kadar önem verip kafa yormaması, belki en çok takdir edilecek tarafıdır. Türkçe ile bilim yapılamayacağını söyleyen YÖK başkanı gibi bilim adamlarına karşı, Türkçenin dil felsefesinin işleyebileceğini ortaya koyan çalışmalar ve felsefî yorumlar, temellendirmeler olması lazımdır. Soykan'ın yaptığı iş budur.

Kaynakça

Kitaplar

Müziksel Dünya Ütopyasında Adorno ile Bir Yolculuk.

Felsefe ve Dil.

Türkiye'den Felsefe Manzaraları 1-2-3.

Arayışlar. Felsefe Konuşmaları 1-2.

Bilgi ve Betimleme.

Kuram-Eylem Birliği Olarak Sanat.

Felsefe Açısından Kültür, Sanat ve Dil.

Makaleler

Sanatın Mitos ve Mitoloji ile İlgisi; Çağdaş Eleştiri, Aralık 1984, s.38-41, İstanbul.

Sanatın Büyü ve Din ile İlgisi; Çağdaş Eleştiri, Mayıs 1985, s.59-61, İstanbul.

Sanatın Kaynağı Sorunu: Çalışma, İş ve Emek; İlim ve Sanat, sayı: 18, s.19-22, İstanbul 1988.

Schopenhauer'de Dil Çerçevesinde Tasarım-Kavram Bağıntısı; Felsefe Arkivi, sayı: 28, s.223-241, İstanbul 1991.

Sanatın Kaynağı Sorunu: Oyun ve Dans; Felsefe Dünyası, sayı: 2, s.39-54, Ankara 1991.

Sanatın Neliği-Sanatçının Kimliği Sorunu: II. Mimesis-Mimetes; Felsefe Dünyası, sayı: 3, s.22-42, Ankara 1992.

Toplumsal Varoluş ve Anarşist; Felsefe Dünyası, sayı: 5, s.49-53, Ankara 1992.

Anarşizmin Trajikliği; Ateş Hırsızı, sayı: 7, s.3, Haziran 1995, İstanbul.

Sanatın Neliği-Sanatçının Kimliği Sorunu: III. Poieses-Poietes; Felsefe Dünyası, sayı: 20, s.34-45, Bahar 1996, Ankara.

Sanatın Neliği-Sanatçının Kimliği Sorunu: 1. Tekhne-Tekhnites; Felsefe Arkivi, sayı: 30, s.107-122, İstanbul 1997.

Anarşizm Felsefesi Özgürlüktür; (Söyleşi), Efendisizler, 15 Nisan 1999, s.30-31, İstanbul.

Müzik Estetiği-Betimleyici-Eleştirel Bir Hazırlık; Cogito, Sayı: 30, Kış 2002, s.258-294.

Özgürlük ve Sürekli Barış Yolunda Anarşizm; İnsancıl, Şubat 2002, s.7-17, İstanbul.

Dil Felsefesi Açısından Türkçeye Bir Bakış; İnsancıl, Haziran 2004, s.7-14.

Ne ve Kim Soruları Karşısında İnsanın Hâlleri; İnsancıl Dergisi, s.14-18, Aralık 2004.

Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır? İnsancıl, Ağustos 2005, s.5-9.

Sanat Tarzlarının Bölümlenmesi İçin Bir Deneme; İnsancıl, Haziran 2006, s.1-3.

Toprak ve Dil: Yurdun Fiziksel ve Tinsel Uzamı; İnsancıl, Haziran 2009, sayı: : 227, s.4-9.)

Türkçe Felsefe Üstüne; "Türkiye'de/Türkçede Felsefe Üzerine Konuşmalar" içinde bölüm, s.45-71, Yayına Hazırlayan: M. Cüneyt Kaya, Küre Yayınları, Aralık 2009.

Sürekli Barış Olanaklı mıdır? Kıyı, Mayıs-Haziran 2010, s. 1-4, Trabzon.

Özgür Eğitim; İnsancıl, Kasım 2009, s. 15-17.

Türkçenin Varlık, Uzam-Zaman Kavrayışları Üstüne Bir Deneme; Bizim Külliye, sayı: 46, s. 20-25, 2010-11, Elazığ.

kuk, kültür medeniyet gibi, insanlığı özden ilgilendiren sorunlu kavramların anlamlarını bulgulayıp irdeler. Bunların yanında, ilerleme, gelişme, gerilme, türünden olayların olup olmadıklarını, varsalar nasıl ortaya çıktıkları sorularıyla uğraşır (Duralı 2006/1, 15).

Duralı'nın tarih hakkındaki düşünceleri, felsefe, din, medeniyet anlayışlarıyla birleşerek, düşüncelerinin bütünlüğünü ortaya koymaktadır. Başka türlü denirse, *felsefe, felsefe-bilim, metafizik, ahlak, din, medeniyet* hakkındaki görüşleri, onun tarih felsefesinin içeriğini oluşturmaktadır.

Değerlendirme

Yukarıda Teoman Duralı'nın düşünce sisteminin genel çizgileri kısaca tanıtılmaya çalışılmıştır. *Felsefe, felsefe-bilim, metafizik, ahlak, din, medeniyet, tarih* başlıkları altında ortaya konulan veriler, bunların nasıl birbirleriyle içten içe bağlı bir şekilde kurulduklarını göstermektedir. Sergilediği felsefî tavır, kavramları tanımlayıp ilgili sınıflar içinde değerlendirmesi, felsefenin konuları arasında kurduğu ilişkiler, felsefe dışı konularla felsefe arasındaki bağların tanımlanıp açıklanması, incelediği olayların tarihsel arka planlarının tartışılması, hem ayıklayıcı hem de sentezci tutumu, belli bir kaygı doğrultusunda bütün ele aldığı konularla bir yapı kurarak yorumlaması, onu diğer düşünürlerden farklılaştırmaktadır. Kavramsal yapının analitik incelenmesi, tutarlılık, eleştirel tavır, dünya hakkındaki ufku, bir felsefe sistemi kurma isteği, felsefenin temel unsurlarını yoğurup yeniden bir sistem içinde kurmasını sağlamıştır. Sıralanan bu nitelikler, Teoman Duralı'yı çağın *filozofları* arasında saymayı gerektirmektedir.

Kaynakça

DURALI, Teoman, 1983, *"Canlılar Sorununa Giriş",* İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

DURALI, Teoman, 1992, *"Biyoloji Felsefesi",* Akçağ Yayınları, Ankara.

DURALI, Teoman, 2006, *"Sorun Nedir?",* Dergâh Yayınları, İstanbul.

DURALI, Teoman, 2006/1, *"Çağdaş Küresel Medeniyet Anlamı/Gelişimi/Konumu"* Dergâh Yayınları, İstanbul.

DURALI, Teoman, 2006/2, *"Felsefe-Bilim Nedir?"* Dergâh Yayınları, İstanbul.

Kaynakça

Betül Çotuksöken, *Felsefî Söylem Nedir?* Kabalcı Yayınevi, 2. baskı, 1994.

Betül Çotuksöken, *Felsefeyi Anlamak Felsefe İle Anlamak*, Kabalcı Yayınevi, 1995.

Betül Çotuksöken, *Kavramlara Felsefe İle Bakmak*, İnsancıl Yayınları, 1998.

Betül Çotuksöken, *Felsefe: Özne-Söylem,* İnkılap Kitabevi, 2002.

Betül Çotuksöken, *Varlık Felsefesinde Yeni Bir Açılım: Antropontoloji (İnsan-Varlık Bilgisi)*, http: //akademik.maltepe.edu.tr/~betulc/,09-Apr-2009.

Betül Çotuksöken, *Ontolojik Antropolojiden Antropolojik Ontolojiye*,

http: //akademik.maltepe.edu.tr/~betulc/, erişim: 26-Mar-2010.

Betül Çotuksöken, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe,* Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, 2001.

Betül Çotuksöken, *Felsefe ve Tarihi*, İnsancıl, Sayı: 83, Eylül 1997.

karış ömrümüz' deyişi, ölümsüz ruh antinomisi karşısına dikilen ölümlülüğe, sonluluğa işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, gökyüzünde yuvarlaklığı ile bilinen Tanrı güneş ile insanın özsel fenomenlerinden inanca, son olarak '*üçgen zamanın taş ustası*' ile yine güneşe dayanması da gerçekliğe ve *geçmiş-şimdi-gelecek* üçgenine, tarihselliğe işaret etmektedir.

Nutku, varlığın yapısını serimlemede ilkin, insanın gerek kendisiyle gerekse toplumuyla ilişkisinde yaşadığı sorunların zaman bakımından genellenebilirliğine, ikinci olarak ise geçmişte yaşanan çeşitli durumlardaki temel olgular ile şimdide gözlemlenen sorunun altındaki olgu arasında bir benzerlik kurulup kurulamayacağına yönelmektedir; çünkü genellenebilirlik, sorunu temel kılmakta ve sorunun farklı biçimler altında tarihsel devinmesini sağlamaktadır. Ona göre insanla ilgili sorunlar açıkça ortaya konulup çözümlemelerine girişilmedikçe, felsefe eğitiminin güne ve geleceğe vereceği bir şey de olamaz.

Değerlendirme

Nutku'nun, gerek kitaplarında ve dergilerde yayımlanan yazılarından gerekse çeşitli konferanslarda sunulmuş; ancak yayımlanmamış bildirimlerinden genç kuşağa bıraktığı en önemli miras, insan hayatını kuşatan sorunları felsefe tarihiyle hesaplaşma içinde sunmasıdır. O, çalışmalarında bir taraftan felsefî düşüncenin doğrultusunu, öte taraftan ise kültür, dil, tarih, doğa, teknik, sorumluluk, hukuk, siyasal sorunlar, ethik, özgürlük, ayrımcılık, evrim, bilim, bilim dışı kurgular vb. daha saymakla bitiremeyeceğimiz birçok konuyu irdeleyerek çözüm önerileri dile getirmekte ve geliştirilmesinin sorumluluğunu arkasından yetişen felsefî antropologlara yüklemektedir. Onun ele alıp işlediği tüm sorunları güncel bağıntılarla ve dünya görüşleri içindeki bilgeliklerle somutlaştırması, bu sorumluluğu yürüteceklere önemli bir yol açar.

Kaynakça

Nutku, Uluğ, (1998), *İnsan Felsefesi Çalışmaları,* İstanbul, Bulut Yay.

Nutku, Uluğ, (2005), *Felsefe ve Güncellik*, İstanbul, Bulut Yay.

Nutku, Uluğ, (2006), *Daha Güncel Felsefe*, Ankara, Anı Yay.

Nutku, Uluğ, (2006), *Ur Uruk Urşu,* İstanbul, Anı Yay.

Nutku, Uluğ, (2007), *İnanca Özebakışçı Bir Giriş*, ders notları.

Nutku, Uluğ, (2007), '*Tek Tanrı'ya İlk Duanın Aslıdır'* şiiri, Mersin, İçel Sanat Kulübü Dergisi.

Nutku, Uluğ, (2010), *Gezgin Felsefe*, Adana.

Özkan Kaan& Ateşoğlu Güçlü, (2008), *Uluğ Nutku ile Söyleşi*, Baykuş dergisi, S.1.

miş olanı konulana kadar geçici olarak işten el çektirmek gerekir. Bu açıdan da her fikir insanı *dogmatik uykusundan* uyanmalıdır (*Birey Toplum ve Siyaset,* s. 75-76).

Değerlendirme

Yanılmıyorsam, Milây Köktürk'ün bugünkü milliyetçilik anlayışını köklü ve etraflıca tenkit etmiş olması, bilinenleri tekrar etmeye karşı bir isyan sayılabilir. Kendi felsefî birikimini, bu konuda değerlendirmesi, milliyetçilere müsamaha, geniş görüşlülük, insanlığı kavrayıcı bir genişlik tavsiye etmesi; dogma olarak bilinen bir takım fikirlere bağlanmanın doğuracağı zararları açıkça ve çekinmeden ortaya koyması; hem bilimsel bir anlayışı hem felsefî bir tutumu hem de bu milletin bir mensubu ve bir ilim adamı sıfatıyla vazifesini layıkıyla yaptığını ortaya koymaktadır. Umarız bu tenkitler ve tahlillere kulak veren çıkar; onlar da hedefine ulaşmış olur.

Kaynakça

Köktürk, Milây, *Hedef Ülke Türkiye'de Birey Toplum ve Siyaset,* Tekağaç Yayınları, Ankara 2005.

Köktürk, Milây, *Kültürün Dünyası/Kültür Felsefesine Giriş,* Hece Yayınları, Ankara 2006.

Köktürk, Milây, *Milletin Ontolojik temelleri Üzerine Bir Soruşturma, Tarihsel ve Sosyolojik Açıdan Millet,* ASAM Beyin Fırtınası Tartışmaları, 12-13 Aralık 2007.

Köktürk, Milây, *"Değişim Gereği",* Türk Yurdu, sayı: 251, 21-23, 2008.

Köktürk, Milây, *"Eleştirel Tavır ve Fikrî Tekamül*", Türk Yurdu, 244, 12-14, 2007.

Köktürk, Milây, *"Eleştiri ve Hakaretin Sınırları Üzerine*", Türk Yurdu, 231, 15-16, 2006.

Köktürk, Milây, *"Gündemde Yer Bulamayanlar*", Türk Yurdu, 233, 18-19, 2007.

Köktürk, Milây, *"Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek",* Türk Yurdu, sayı: 250, 11-13, 2008.

Köktürk, Milây, *"Resmî İdeoloji Sorunu*", Türk Yurdu, Sayı: 254, 8-10, 2008.

Köktürk, Milây, *"Siyaset Tüccarları ve Modernleşemeyen Zihniyetimiz",* Türk Yurdu, 228, 20-21, 2006.

Köktürk, Milây, *"Ufku Geniş Olmak",* Türk Yurdu, 229, 10-11, 2006.

Köktürk, Milây, *"Kültür Üzerine",* Türk Yurdu, sayı: 266, 9-12, 2009.

Köktürk, Milây, *"Milliyetçilik ve Gelenek*", Türk Yurdu sayı 230, 2006.

Köktürk, Milây, *"Otoritelerle Yaşamak*", Türk Yurdu, sayı: 227, 2006.

kişi bahçeye meraklı türlü kitaplar elinde ne cins toprakta hangi tür bitki yetişir, gübrelemesi aşısı vs. son derece bilgili nadide gül yetişiyor. Bir de çıkıyorsunuz Anadolu'nun bağrına, dağ başında bir çiçek açmış, bakıyorsunuz ne bahçıvanı var ne gübresi verilmiş ne çapası yapılmış harika bir şey. Şimdi o güzel de öteki güzel değil mi? Yani bu ikisini ayrı varlıkmış gibi göstermek doğru değil."

Çalışmamızda verdiğimiz isimleri, uzunca bir dönemin aynası olması için farklı kesimlerden, farklı meslek erbabı aydınlardan seçtik. Görüldüğü gibi konu üzerinde yazanlar, tartışanlar sadece musikîşinaslar değildir. Bu konuda herkes, kendinde bir şeyler söyleme ihtiyacı ve hakkı hissetmiş olmalıydı. Bu örnekleri neden verdik? Bunlar iyi irdelendiğinde günümüzde de zaman zaman tartışılan aynı konuların tarihsel köklerine inmiş oluruz. Bu konunun fikri zeminine, sosyolojik arka planına, politik sebeplerine vâkıf olmuş oluruz. Bu gün ikide bir Fazıl Say eksenli tartışmaların bile tarihsel arka planının Tanzimat'a kadar uzandığını, tartışmanın her iki tarafında duranların serdettiği fikirlerin de tarihinin en az bir buçuk asırlık olduğunu görmek zor değildir. Tarihten haberdar olmak, yeni hatalar yapmamıza, gereksiz tartışmalarla vakit ve enerji kaybetmemize mani olacaktır.

Kaynaklar

Bir Jübile'nin İntibaları: Ahmed Mithat'ı Anıyoruz! (Hzl.: Hakkı Tarık Us), Vakit Matbaası, İstanbul 1955.

Ahmed Midhat Efendi, *Menfa Sürgün Hatıraları,* (Hzl.: Handan İnci), Arma Yayınları, İstanbul 2002.

Ahmet Mithat Efendi, *Fisagor Gamı,* İkdam, no: 1668 (28 Şubat 1899).

Ahmet Mithat, *Karı Koca Masalı ve Ahmet Mithat Bibliyografyası,* (Hzl.: Nüket Esen), Kaf Yayıncılık, İstanbul 1999.

Ahmet Mithat, *Müşâhedat,* (Hzl.: Necmettin Turinay), MEB yay. İstanbul 2004.

Akçuraoğlu, Yusuf, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri-1928 Yılı Yazıları-,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.

Akçuraoğlu, Yusuf, *"Ahmed Midhat Efendi",* Türk Yurdu, sayı, 30, (9 Ocak 1913), Tütibay Yay. Ankara 1999, c. 2.

Aksoy, Bülent, *Geçmişin Musikî Mirasına Bakışlar,* Pan Yay., İstanbul 2008.

Ali Muzaffer, *Teracim-i Ahval-i Meşahir yahut Zamanımız Osmanlı Udebâ ve Muharrirîni (Ahmet Mithat Efendi),* Kasbar Matbaası, İstanbul 1317.

Alnar, Hasan Ferit, *Türk Musikîsinin Hangi Dereceye Kadar Tekâmül Etmesi Mümkündür ve Bu İmkân Nasıl "Eser" Hâline Getirilebilir*?, Musikîşinas, sayı, 6 (Bahar, 2003). ss. 150-163.

Andı, M. Fatih, *"Ahmed Mithat Efendi",* Osmanlı Ansiklopedisi, İz Yay. İstanbul 1996, c. VII.

Arpaguş, Faysal, *"Ma'lûmât" Mecmuası'nın 1-500 Sayılarında Yer Alan Türk Musikîsi İle İlgili Makaleler,* Marmara Üniversitesi SBE. YLT, İstanbul 2004.

Arseven, Celâl Esad, *Türk Sanatı,* Cem Yayınevi, Yay., 1984.

Arslan, Fazlı, *"Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Musikîsi Siyasetinde Necip Asım",* Doğu Araştırmaları, sayı 3 (2009/1), s. 35-58.

Arslan, Fazlı, *"İstanbul Dârülfünûnu İlahiyat Fakültesi Hocalarından İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Türk Musikîsinin Terakkisi Üstüne Fikirleri", Dârülfünûn İlahiyat Sempozyumu Tebliğleri*, İstanbul 2010, 253-261.

Arslan, Fazlı, *Başmuharrir'in Musikîşinaslığı Ahmet Mithat ve Müzik,* Yayın Evi, Ankara 2009.

Arslan, Fazlı, *"Zühdi Rıza nın Kaleminden İsmail Fenni Ertuğrul ve Musikî Çalışmaları"* Türkiyat Mecmuası, c. 21, (Bahar 2011) s. 97-112.

Arslan, Fazlı, *Safiyyüddin-i Urmevî ve Şerefiyye Risâlesi,* Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2007.

Asım, Necip, *"Dilimiz Tasfiyecilik",* Türk Yurdu, sayı, 85. 17 Haziran 1915 (Tütibay Yay., c. IV).

Asım, Necip, *"Fenn-i Musikî"* Malûmat, sayı 43 (20 Haziran 1312), s. 943-944.

Asım, Necip, *"Türk Musikîsi,* Malûmat, sayı 103 (5 Teşrîn-i Evvel 1313), s. 1065-1066.

Ataman, Sadi Yaver, *Atatürk ve Türk Musikîsi,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

Atatürk Devrimleri İdeolojisinin Türk Müzik Kültürüne Doğrudan ve Dolaylı Etkileri, (Boğaziçi Üniversitesi Türk Müziği Kulübü, Açık oturum metinleri), İstanbul 1980.

Ayvazoğlu, Beşir, *"Müzik ve Cumhuriyet",* Türk Yurdu, sayı 134, Ekim 1998.

Ayvazoğlu, Beşir, *"Peygamber Torununun Müziği",* Aksiyon, 8 Eylül 2001.

Ayvazoğlu, Beşir, *"Topkapı Sarayı ve Batı Müziği",* Zaman, 28.09.2009.

Ayvazoğlu, Peyami, *Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı,* Kapı Yay., İstanbul 2008.

Balkılıç, Özgür, *Cumhuriyet Halk ve Müzik,* Tan Kitabevi Yayınları, Ankara 2009.

Baltacıoğlu, *"Musikîde Batı'ya Doğru",* Yeni Adam, sayı 697 (12 Nisan 1951), s. 2,8.

Baltacıoğlu, *"Musikîde Türk'e Doğru"* Yeni Adam, sayı 351 (18 Eylül 1941), s. 2.

Baltacıoğlu, *"Musikîmiz Milletten Karar Bekliyor",* Yeni Adam, sayı 520, (14 Aralık 1944), s. 2. 11.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, *Sanat,* Sühulet Kütüphanesi, İstanbul 1934.

Başaran, Mehmet, *Öğretmenim Hasan Âli Yücel,* İş Bankası Yay., İstanbul 2009.

Baydar, Mustafa, *Ahmet Mithat Efendi,* Varlık, İstanbul 1954.

Bolay, Süleyman Hayri, *"İsmail Fennî Ertuğrul",* Felsefe Dünyası, sayı, 7, (1993), s. 13, 24-25.

Boybeyi, Songül, *"Hasan Âli Yücel'in Biyografisi", 100. Doğum Yıldönümünde Hasan-Âli Yücel,* Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 1998.

Canlı Tarihler, *c. IV,* Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946. (İsmail Fennî Ertuğrul Bölümü)

Casimir Colombe, *Musikînin İnsan ve Hayvanat Üzerinde Tesiri,* (Terc.: Mustafa Refik), İstanbul 1308. (İÜ Kütüphanesi, İbnül-Emin, No: 542).

Casimir, Colombe, *Müziğin İnsan ve Hayvanlara Etkisi*, (Terc.: Salih Ergan, Ahmet Şahin Ak), Ötüken, İstanbul 2006.

Celal, Fahri, *"Hace-i Evvel Ahmet Mithat", İdeal Gazeteci Efendi Babamız Ahmet Mithat,* (Hzl.: Münir Süleyman Çapanoğlu), Gazeteciler Cemiyeti Yay. İstanbul 1964.

Çağlar, Behcet Kemal, *Hasan Âli Yücel Hayatı ve Eserleri,* Cumhuriyet Kitaphanesi, İstanbul 1937.

Çergel, Muhammed Ali, *Rauf Yekta Bey'in İkdam Gazetesinde Neşredilen Türk Musikîsi Konulu Makaleleri,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Çıkar, Mustafa, *Hasan-Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu,* İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1997.

De Rosay, Ceylan Pınar, *Ahmet Mithat Efendi'nin Eserlerinde Batılılaşma,* Yıldız Teknik Üniversitesi, YLT, İstanbul 2006.

Demirtaş, Feyza, *Hasan Âli Yücel'in Eğitim Anlayışında Din,* YLT. İstanbul 2010.

Dilâçar, A., *"Necip Asım Balhasanoğlu-Yazıksız",* Türk Dili, c. XIX, sayı 210, (1 Mart 1969).

Eldem, İsmail Hakkı, *On Dördüncü Asrın Türk Muharrirleri, Ahmed Midhat Efendi,* İstanbul 1308.

Er, Hamit, *İstanbul Dârülfünûnu İlâhiyat Fakültesi Mecmuası Hoca ve Yazarları,* İslâm Medeniyeti Vakfı, İstanbul 1993.

Eren, H., *Necib Âsım, Türk Ansikplopedisi,* MEB, Ankara 1977, c. XXV.

Ergin, Nihat, *Yıldız Sarayında Müzik,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999.

Erişgil, Emin, *İslâmcı Bir Şairin Romanı,* İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986.

Ermiş, Sema, *Ahmet Midhat Efendi'nin Nizâ-ı İlm ü Din Eserinde Din Bilim İlişkisi,* Marmara Üniversitesi SBE. YLT, 2004.

Eronat, Canan, *Hasan Âli Yücel'in TBMM Konuşmaları ve İlgili Görüşmeler,* TBMM Yayınları, Ankara 1999.

Ersoy, Şeyma, *"Osmanlıda Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Köçekler, Çengiler"*, İstanbul Teknik Üniversitesi SBE, YLT, 2007.

Ertuğrul, İsmail Fennî, *Fennî Bey'in Âsârı,* Hilal Matbaası, İstanbul 1932.

Farmer, H. G., *A History of Arabian Music,* London, 1929.

Findley, Carter V., *Ahmed Midhat Efendi Avrupa'da*, Çev.: Ayşen Anadol, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

Göbenli, Mediha, *"Ahmet Midhat Efendi ve Osmanlı Türk Kadın Yazarları Fatma Aliye Hanım ve Şair Fıtnat Hanım",* Tarih ve Toplum, sayı 203, (Kasım 2000).

Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları,* Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1990.

Gökyay, Orhan Şaik, *Devlet Konservatuvarı Tarihçesi,* Maarif Matbaası, Ankara 1941.

Göral, Vural, *Türkiye'de Muhafazakâr Modernleşme ve İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu,* YLT, Hacettepe Ü., 2004.

Hisar, Abdülhak Şinasi, *"Milliyetçi iki Muharrir: Veled Çelebi ve Necib Âsım",* Türk Yurdu, sayı 244 (Mayıs 1955).

İğdemir, Uluğ, *Yücel'in Arkasından,* Unesco Haberleri, sayı, 34 (Mart 1961).

İhsanoğlu, Ekmeleddin, Ramazan Şeşen, Gülcan Gündüz, M. Serdar Bekâr, *Osmanlı Musikî Literatürü Tarihi*, Ircica yay, İstanbul 2003.

İlaydın, Hikmet, *"Hasan Âli Yücel'e Dair",* Unesco Haberleri, sayı, 34 (Mart 1961), ss. 23-24.

İnal, İbnülemin M. Kemal, *Hoş Sadâ, Son Asır Türk Musikîşinasları,* Maarif Basımevi, İstanbul, 1958.

İsmail Hikmet, *Ahmet Mithat,* Kanaat Matbaası, İstanbul 1932.

Karakoyunlu, Yılmaz, *Parlamenter Bestekârlar,* TBMM Yayınları, Ankara 1999.

Karabey, Laika, *"Mark Twain ve Musikîmiz",* Musikî Mecmuası, sayı, 37 (Mart 1951).

Kocacan, Harun Reşit, *"Ahmet Mithat'ın Bazı Hususiyetleri", İdeal Gazeteci Efendi Babamız Ahmet Mithat,* (Hzl. Münir Süleyman Çapanoğlu), Gazeteciler Cemiyeti yay. İstanbul 1964.

Kuban, Doğan, *"Celal Esad Arseven ve Türk Sanatı Kavramı",* Mimarlık, sayı, 72 (Ekim 1969).

Kudret, Cevdet, *Ahmet Mithat,* TDK Yay., Ankara 1962.

Kuntay, Mithat Cemal, *Mehmet Akif,* Timaş, İstanbul 2011.

Mahmut Ragıp, *"Bizde Musikî Folkloru" Cumhuriyetin Sesleri,* (Ed. Gönül Paçacı) Tarih Vakfı Yay. İstanbul 1999.

Mahmut Ragıp, *"Musikîde Milliyet",* Darü'l-Elhan Mecmuası, no 4, (1 Ağustos 1340) s. 155.

Mehmet Celal, *"Bizde Musikî",* Malûmat, sayı, 106 (23 Teşrîn-i Evvel 1313).

Merhaba Ey Muharrir, *Ahmet Mithat Üzerine Eleştirel Yazılar,* (Hzl.: Nüket Esen, Erol Köroğlu), İstanbul 2006.

Midhat Cemal, *"Midhat"* Türk Yurdu, yıl, 2, sayı 30 (9 Ocak 1913) Tütibay yay, Ankara 1999, c. II.

Mihalzâde Mahmud Ragıb, *"Türk Musikî Folklorü",* Türk Yurdu, sayı, 202-41, (Tütibay yay. c. 14).

Mükremin Halil, *"Necib Asım Bey",* Millî Mecmua, Nu.: 27, (15 kanun-ı evvel 1340)

Naci, Enver, *"Ahmet Mithat'ın Öğretmenlikleri" İdeal Gazeteci Efendi Babamız Ahmet Mithat,* (Hzl.: Münir Süleyman Çapanoğlu), Gazeteciler Cemiyeti yay. İstanbul 1964.

Necip Asım, *"Selçûkîlerin Musikîsi*" Malûmat, sayı, 112 (4 Kânûn-ı Evvel 1313).

Necip Asım, *"Türk Musikîsi",* Malûmât, sayı 103 (5 Teşrîn-i Evvel 1313), s. 1065-1066.

Okay, Orhan, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi,* MEB Yay., İstanbul 1989.

Oransay, Gültekin, *"Cumhuriyetin İlk Elli Yılında Geleneksel Sanat Musikîmiz",* 50. yıl kitabından ayrıbasım.

Özalp, Nazmi, *"Hasan Âli Yücel ve Musikî",* Mavi Nota, Sayı: 6 (Haziran 1993).

Rauf Yekta, *Türk Musikîsi Nazariyatı,* Mahmut Bey Matbaası, İstanbul 1924.

Rızaeddin b. Fahreddin, *Ahmed Midhat Efendi,* Vakit Matbaası Orenburge, 1913.

Rona, Mustafa, *20. Yüzyıl Türk Musikîsi,* İstanbul 1970.

Salcı, Vahid Lûtfi, *Gizli Türk Halk Musikîsi ve Türk Musikîsinde (Armoni) Meseleleri,* Numune Matbaası İstanbul 1940.

Sayar, Ahmet Güner, *Hasan Âli Yücel'in Tasavvufî Dünyası ve Mevleviliği,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002.

Saygun, A. Adnan, *Atatürk ve Musikî,* Sevda-Cenab And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara 1987.

Selçuk, Timur, *"Müzik Dünyamız",* Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c. VI.

Sirke, Erhan, *18. ve 20. Yüzyıllarda Türklerde Müzik Yayıncılığı ve Musıkî Mecmuaları,* YLT, Erzurum 2005.

Siyavuşgil, Sabri Esat, *Ahmet Mithat Efendi,* Mürebbi, Üniversite konferansları ayrı bası, Kenan matbaası, İstanbul 1946.

Sürelsan, İsmail Baha, *"İstanbul Konservatuarına Dair",* Musikî ve Nota, Eylül 1971, sy. 23, s. 4.

Şengül, Abdullah, *"Safahatta Yer Alan Güzel Sanatlar Üzerine Bir İnceleme",* Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, VIII/1 Haziran 2006, s. 1-17.

Tanrıkorur, Cinuçen, *"Meş'um Karar 71 Yaşında"* Köprü, sayı 79 (Yaz 2002).

Tanrıkorur, Cinuçen, *Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998.

Timurtaş, Faruk K., *"Büyük Türkçü Necip Asım Yazıksız",* Türk Yurdu, sayı 9, (Aralık 1960).

Tinel, Zühdi Rıza, *Asrî Kemençe,* (Hzl.: Ayhan Sarı) İTÜ Türk Musikîsi Devlet Konservatuvarı Yay., İstanbul 2010.

Tuncay Böler, *"Necip Asım Yazıksız ve Türk Diline Katkıları",* Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı 25, (Bahar 2009).

Tura, Yalçın, *Türk Musikîsinin Mes'eleleri,* Pan Yay., İstanbul 1988.

Uç, Himmet, *Ahmet Mithat San'at ve Edebiyatı,* Ankara 2000.

Uraz, Murat, *Ahmet Mithat Efendi, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Yazılarından Seçme Parçalar,* Tefeyyüz Marbaası, İstanbul 1940-1941.

Us, Hakkı Tarık, *"Ahmed Midhat'ın Kuronolojisi", Bir Jübile'nin İntibaları: Ahmed Mithat'ı Anıyoruz!* Haz.: Hakkı Tarık Us, Vakit Matbaası, İstanbul 1955.

Us, Hakkı Tarık, *Ahmed Midhat Efendi ile Şair Fıtnat Hanım,* Vakit Matbaası, İstanbul 1948.

Uslu, Recep, *"Batı Musikîsi Teori Kitapları: XX. yy.",* Toplumsal Tarih, sayı, 107, İstanbul 2002.

Uslu, Recep, *"Osmanlılarda Batı Musikîsi Teorisi Kitapları: XIX. Yüzyıl"* Orkestra, s. 307, 1999.

Uymaz, Bora, *Şehbal'de Musikî Yazıları,* YLT, İzmir 2005.

Ülken, Hilmi Ziya, *Hasan Âli Yücel,* Unesco Haberleri, sayı, 34 (Mart 1961), ss. 20-22.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* Selçuk Yayınları, Konya (Ahmet Sait Matbaası 1966'dan basım) c. II.

Üner, Ayşe Melda, *Tanzimat ve Serveti Fünûn Romanında Musikî,* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2003.

Üngör, Etem Ruhi, *"Türk Musikîsinde Nota Yayımcılığı, Yayımlar-Yayımcılar (Nota Basımında 100. Yıl)",* Musikî Mecmuası, sayı, 337 (Kasım 1977).

Üngör, Etem Ruhi, *Türk Marşları,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay, Ankara 1965.

Üstel, Füsun, *"1920'li ve 30'lu yıllarda Millî Musikî ve Musikî İnkılabı", Cumhuriyetin Sesleri,* (Ed.: Gönül Paçacı) Tarih Vakfı Yay. İstanbul 1999.

Yaprak, Mevlüt, *Vahit Lütfi Salcı'nın İzinde,* Ulusal Yay., Edirne 2003.

Yavuz, Hilmi, *Alafrangalığın Tarihi,* Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Yazgıç, Kâmil, *Ahmet Mithat Efendi, Hayatı ve Hatıraları,* Tan, İstanbul 1940.

Yazgıç, Kâmil, *"Halk Adamı İdi.", İdeal Gazeteci Efendi Babamız Ahmet Mithat,* (Hzl.: Münir Süleyman Çapanoğlu), Gazeteciler Cemiyeti yay. İstanbul 1964.

Yazıksız, Asım, *"Necip Asım",* Türk Yurdu, sayı 241, (Şubat 1955).

Yekta, Rauf, *"Fisagor Gamı",* İkdam, no: 1668 (28 Şubat 1899). s. 3-4.

Yekta, Rauf, *"Ziya Gökalp Bey ve Millî Musikîmiz Hakkındaki Fikirleri",* Servet-i Fünûn, no: 1480 (1925), ss. 122-124.

Yekta, Rauf, *"Alafranga-Alaturka Mücadelesi",* Tiyatro ve Musikî, no, 3, (2 Şubat 1928).

Yekta, Rauf, *Türk Musikîsi,* Pan Yay., İstanbul 1986 *(Kitabın başında Murat Bardakçı, "Rauf Yekta Bey'in Hayatı ve Eserleri").*

Yekta, Rauf, "*Musiki Muallimlerine Rehber",* Harb Malülleri Mecmuası, c. 2, no: 9 (7 Kânûn-ı sâni 1927) s. 66 ve devam eden yazı dizisi.

Yıldızeli, İrem Ela, *Bir Kültür Savaşçısı Dr. Osman Şevki Uludağ,* Pan Yayıncılık, İstanbul 2009.

Yücel, Hasan Âli, *Geçtiğim Günlerden.* İletişim Yayınları. İstanbul, 1998.

Yücel, Hasan Âli, *Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1993.

Yükselsin, İbrahim Yavuz, *İsmail Fennî Ertuğrul'un Sözel Taksimleri,* YLT, İzmir 1994.

Zühdi Rıza, *Bugünün Münzevi Simalarından Fennî Bey, Fikir ve Âsâr-ı Mûsikiyyesi,* Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi nu: 87 (vr. 1a-10b).

Değerlendirme

Tunalı, estetik konusunda ortaya koyduğu eserleriyle, önemli bir düşünsel birikim oluşturmuştur. Onun çalışmalarında, hem felsefe eğitimi hem de araştırmaları açısından bazı yönler dikkati çeker. *Estetik* ve *Grek Estetik'i* vb. kitaplarında eğitime yönelik işlevler ve erekler ön plandadır. Ama *Sanat Ontolojisi*, *Tasarım Felsefesine Giriş* vb. kitaplarında ise estetik alanda karşılaştığımız klasik (temel) ve çağdaş sorunlara odaklandığını ve kendine özgü bir felsefî estetik kurmaya yöneldiğini görebiliriz. Tunalı, Hartmann'ın ontolojik sanat anlayışının da ülkemizde iyi bir uygulayıcısı ve yorumlayıcısı olmuştur.

Tunalı, düşünce tarihinin başlangıçlarından günümüze kadar estetiğin temel sorunlarıyla birlikte, yeni ve güncel sorunlarını da düşünmesinin nesnesi kılmıştır. Onun eserlerinde estetik konusunda çalışacak olanların öğrenebileceği pek çok şey olduğu kadar, ülkemizde estetiğin felsefî bir disiplin olarak gelişmesinde rol oynayacak pek çok ipucu ve düşünsel zenginlikler de bulunmaktadır. Sanat eserlerinin anlaşılma, çözümlenme ve yorumlanmasında, Tunalı'nın felsefî estetiğine dayanan çalışmaların yapılıyor olması, onun estetik düşünüş tarzının etkisini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

İsmail Tunalı, *Estetik*, Remzi Kitabevi, 3. bs., İstanbul, 1989.

İsmail Tunalı, *Tasarım Felsefesine Giriş*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2009.

İsmail Tunalı, *Estetik Beğeni,* Remzi Kitabevi, 2010.

İsmail Tunalı, *Felsefeye Giriş,* Altın Kitaplar, 3. bs., 2010.

İsmail Tunalı, *Sanat Ontolojisi*, İnkılap Kitabevi, 3. bs., İstanbul, 2011.

Ümit Gezgin-Vural Yıldırım, *İsmail Tunalı Kitabı,* Altın Kitaplar, 2006.

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ

Cilt 5

Tanzimat'tan Günümüze

AHLAKÎ VE EDEBÎ

Düşünce Temsilcileri

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1233
Beşeri Bilimler No.: 090
ISBN: 978-605-320-138-0
© 1. Basım, Ekim 2015

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ - **Cilt 5:** Tanzimat'tan Günümüze **AHLAKÎ VE EDEBÎ** Düşünce Temsilcileri
Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Atila Arslan
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bolay, Süleyman Hayri.
Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşüncesi - Cilt 5: Tanzimat'tan Günümüze Ahlakî ve Edebî Düşünce Temsilcileri / *Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay - Redaksiyon: Atila Arslan*
1. Basım, vi + 679 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-138-0
1. Türk düşünürler 2. Türk düşüncesi 3. İdarî ve siyasî düşünce 4. Felsefî düşünce 5. Bilimsel düşünce 6. Tanzimat 7. Meşrutiyet 8. Cumhuriyet 9. Laiklik 10. Batılılaşma 11. Modernite 12. Hukukî düşünce 13. Ahlakî düşünce 14. Dinî düşünce 15. Tasavvufî düşünce 16. Tefsir düşüncesi 17. Kelâm düşüncesi 18. Mezhepler tarihi düşüncesi 19. Sanat düşüncesi 20. Edebî düşünce 21. Türk dünyası düşünürleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

CİLT İÇERİKLERİ

CİLT 1: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

CİLT 2: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

İKTİSADÎ DÜŞÜNCE 943

SOSYALİST DÜŞÜNCE VE BAŞLICA TEMSİLCİLERİ 1067

TARİHÎ DÜŞÜNCE 1223

CİLT 3: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

ANADOLUCU DÜŞÜNCE 1311

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1405

CİLT 4-A: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

SPİRİTÜALİST DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1885

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 2303

CİLT 4-B: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

BAZI FELSEFE DERGİLERİ 3053

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SANAT DÜŞÜNCESİNİN BAZI TEMSİLCİLERİ 3063

CİLT 5: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE AHLAKÎ VE EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

AHLAKÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3197
EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3523
BAZI FİKİR DERGİLERİ 3823

CİLT 6: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DİNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

DİNÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3877
TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 4257
KUR'ÂN'A DÖNÜŞ HAREKETİ 4411
MEZHEPLER TARİHİ DÜŞÜNCESİ 4537

CİLT 7: TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

SON SÖZ 4919

İÇİNDEKİLER

CİLT 5: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE AHLAKÎ VE EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

AHLAKÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3197

Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Ahlakî Düşünce ve Bazı Temsilcileri 3198
Abdullah Behçet 3200
Abdullah Şevket B. Mahmut Hamdi (İçelli) 3207
Abdurrahman Şeref (D. 1853 - Ö. 1925) 3215
Ahmet Besim (D. ? - Ö. ?) 3232
Ahmet Cevat (D. ? - Ö. ?) 3233
Ahmet Nazif (Sahaflar Şeyhi Zâde) (D. ? - Ö. 1858) 3242
Ahmet Nebil-Baha Tevfik (D. 1881 - Ö. 1914) 3249
Ahmet Rıfat Efendi (İbni Mehmet Emin Yağlıkçı-Zâde) (D. 1312 - Ö. 1895) 3254
Ali Kemal (D. 1867 - Ö. 1922) 3259
Ali Seydi (D. 1870 - Ö. 1933) 3271
Ali İrfan (Eğribozî) 3288
Hasan Hüsnü (Doyrani) (D. ? - Ö. 1897) 3303
Hüseyin Hüsnü (D. 1848 - Ö. 1911) 3308
Hüseyin Remzi (D. 1839 - Ö. 1896) 3315
Ali Rıza 3331
Mehmet Sait Efendi (D. ? - Ö. 1921) 3337
Mehmet Fazıl (D. ? - Ö. 1882) 3345
Muhammed Hamdi Yazır (Elmalılı) (D. 1877 - Ö. 1942) 3352
Muslihiddin Âdil (D. ? - Ö .?) 3359
Rıfat (D. ? - Ö. ?) 3373
Mehmet Sadık Rıfat Paşa (D. 1807 - Ö. 1856) 3379

Selanikli Hilmi 3380
Ömer Ferit Kam (D. 1864 - Ö. 1944) 3392
Ahmet Hamdi Akseki (D. 1887 - Ö. 1951) 3397
Celal Nuri İleri (D. 1882 - Ö. 1938) 3404
Enver Behnan Şapolyo (D. 1900 - Ö. 1972) 3416
M. Münir Raşit Öymen (D. 1904 - Ö. 1997) 3421
M. Yaşar Kandemir (D. 1939 -) 3428
Mustafa Namık (Çankı) (D. 1883 - Ö. 1965) 3432
Mehmed Ali Aynî (D. 1869 - Ö. 1945) 3440
Mustafa Rahmi Balaban (D. 1888 - Ö. 1953) 3449
Nurettin Topçu (D. 1909 - Ö. 1975) 3460
Osman Pazarlı (D. 1896 - Ö. 1981) 3461
Ömer Nasuhi Bilmen (D. 1882 - Ö. 1971) 3465
Takiyeddin Mengüşoğlu (D. 1908 - Ö. 1994) 3489
Recep Kılıç (D. 1958 -) 3488
Cafer Sadık Yârân (D. 1964 -) 3496
Âkil Muhtar Özden ve "İlim Bakımından Ahlak"ı 3505

EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3523
Edebî Düşünceye GİRİŞ 3524
Ziya Paşa (D. 1825 - Ö. 1880) 3526
İbrahim Şinasî (D. 1826 - Ö. 1871) 3534
Mütefekkir Olarak Abdülhak Hâmid (Tarhan) (D. 1851 - Ö. 1937) ... 3537
Tevfik Fikret (D. 1867 - Ö. 1915) 3569
Mehmed Âkif Ersoy (D. 1873 - Ö. 1936) 3579
Yahya Kemal Beyatlı (D. 1884 - Ö. 1958) 3606
Hâlide Edib Adıvar (D. 1884 - Ö. 1964) 3652
Nazım Hikmet Ran (D. 1902 - Ö. 1963) 3668
Peyami Safa (D. 1899 - Ö. 1961) 3672
Ahmet Hamdi Tanpınar (D. 1901 - Ö. 1962) 3702
Necip Fâzıl Kısakürek (D. 1905 - Ö. 1983) 3720
Sâmiha Ayverdi (D. 1905 - Ö. 1993) 3730
Mehmet Kaplan (D. 1915 - Ö. 1986) 3748
Cemil Meriç (D. 1916 - Ö. 1987) 3763
Ahmet Kabaklı (D. 1924 - Ö. 2001) 3777
Sezaî Karakoç (D. 1933 -) 3796
Alev Alatlı (D. 1944 -) 3804
Hüseyin Nihal Atsız (D. 1905 - Ö. 1975) 3818

BAZI FİKİR DERGİLERİ 3823
Mavera Dergisi 3824
Türk Düşüncesi Dergisi 3852

lemekte ve bunlara Sokrat'ın muhakemesini, idamını ve İskender'in fetihlerini de ilave etmeyi ihmal etmemektedir.

Tanpınar, A. Hâmid'in daima "Sünnî Müslüman" kaldığını söyler ve onu *"Müslüman akideye sadık kalacak, hatta gittikçe artan bir asabiyette Müslüman asabiyetini de bırakmayacaktır. 'Tayflar Geçidi'nde Dante'ye Muhammed'in Hak Peygamber olduğunu bile kabul ettirecektir."* şeklinde değerlendirmektedir ki isabetlidir.

Abdülhak Hâmid davası, derdi, şüphesi, endişesi, tenkitçi kafası olan, metafiziğe ve metafizik ürpertiye sahip bir şair düşünürümüzdür. Bundan dolayı metafizik âlemle ilgili olarak birtakım soruları irdeleyebilmiştir; fakat bunlar imanını terk ile değil, takviye ile ve temellenmesiyle neticelenmiştir.

Şiirlerine sonsuz kâinatı, tabiatı, toplumu ve insanlığı ve bunların gizlediği hemen hemen her felsefe problemini sığdırabilmiş; bu açıdan da sonrakilere örnek olmuştur.

Abdülhak Hâmid, Kendisinden sonra gelen birçok şairi, düşünürü ve hatta siyasîyi derinden etkilemiş, onlara yön ve istikamet vermiştir.

Kaynakça

Agâh Sırrı Levend, *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat Edebiyatı*, İstanbul, 1933-1934, s. 225-282.

Ahmet Cevat (Emre), *Abdülhak Hâmid-Hayatı, Seçme Şiir ve Yazıları*, İstanbul, 1937.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *"Abdülhak Hâmid"*, *"Makber*'in Son Tab'ı Münasebetiyle", *Edebiyat Üzerine Makaleler,* Haz.: Zeynep Kerman, İstanbul, 1969, s. 272-279.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 4. bs., İstanbul, 1976, s. 500-592.

Ali Nihad Tarlan, *"Tanzimat Edebiyatında Hakiki Müceddit"*, *Tanzimat*, İstanbul, 1940, s. 597-617.

Beşir Ayvazoğlu, *1924-Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, İstanbul, 2006, s. 73-81.

Fevziye Abdullah Tansel, *Hususî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hâmid*, Ankara, 1949.

Gündüz Akıncı, *Abdülhak Hâmid Tarhan (Hayatı, Eserleri ve Sanatı)*, Ankara, 1954.

Hıfzı Tevfik Gönensay, *Hâmid-Son Yılları, Şiirleri*, İstanbul, 1943.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, 1932, s. 544-555.

İbrahim Necmi (Dilmen), *Abdülhak Hâmid ve Eserleri*, İstanbul, 1932.

İhsan Sâfi, *Altın Suyuna Batırılmış Bir Hayat-Abdülhak Hâmid Tarhan*, İstanbul, 2006.

İhsan Sâfi, *Hâmidnâme* (Abdülhak Hâmid Üzerine Yazılar), İstanbul, 2006.

İhsan Sâfi, *Mahpus Şarkısı*, İstanbul, 2006.

İnci Enginün, *"Abdülhak Hâmid"*, *Tanzimat Edebiyatı*, Ed.: İsmail Parlatır, Ankara, 2006, s. 411-455.

İnci Enginün, *"Cünûn-ı Aşk", "Abdülhak Hâmid'in Oyunlarında İngilizler", "Byron ve Hâmid'in Sardanapal Piyesleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma", "Hâmid Hakkında İngilizce Neşriyatta Bulunan Bazı Notlar"*, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 1983, s. 110-122, 249-289, 290-295.

İnci Enginün, *Abdülhak Hâmid Tarhan*, Ankara, 1986.

İnci Enginün, *Abdülhak Hâmid*, İstanbul, 2001.

İnci Enginün, *Tanzimat Devrinde Shakespeare Tercüme ve Tesirleri*, İstanbul 1979, s. 156-202.

İsmail Habib (Sevük), *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1924, s. 210-238.

İsmail Hikmet (Ertaylan), *Abdülhak Hâmid*, İstanbul, 1932.

İsmail Hikmet (Ertaylan), *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. II, Bakû, 1925, s. 340-384.

İsmail Parlatır, *"Nesteren Üzerine Hâmid-Ekrem Yazışması ve Hâmid'in Bir Mektubu"*, *Türkoloji Dergisi*, C. VIII, Ankara, 1979, s. 123-167.

Karlar Altında Nevbahar-Lüsyen Tarhan'ın Hâtıraları, (Haz.: İhsan Sâfi), İstanbul, 2006.

Kaya Bilgegil, *Abdülhak Hâmid'in Şiirlerinde Ledünnî Meselelerden: Allah*, Ankara, 1959.

Kemal Reşid, *Abdülhak Hâmid-Süleyman Nazif*, İstanbul, 1917.

Kenan Akyüz, *"Finten"*, *Türkoloji Dergisi*, C. I, Ankara, 1964, s. 15-50.

Kunt Ozan, *Abdülhak Hâmid*, İstanbul, 1937.

Lucien Abdülhak Hâmid, *Lettres à Abdülhak Hâmid (1920-1927)*, İstanbul, 1932.

Lüsyen Hanım'dan Abdülhak Hâmid'e Aşk Mektupları, Çev.: İsmail Yerguz, İstanbul, 1997.

M. Orhan Okay, *Abdülhak Hâmid'in Romantizmi*, Erzurum, 1971.

Mehmet Kaplan, *"Devrân-ı Muhabbet"*, *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, C. VII, Harvard, 1983, s. 277-286.

Mehmet Kaplan, *"Finten Piyesinde Çatışan Şahıslar, Değerler ve Hayaller"*, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, C. II, İstanbul, 1987, s. 144-166.

Mehmet Kaplan, *"Garam'daki Felsefî ve İçtimaî Fikirler"*, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (TDED)*, C. I, Sayı 3-4, İstanbul, 1946, s. 245-258.

Mehmet Kaplan, *"Külbe-i İştiyak"*, *Şiir Tahlilleri*, C. I, İstanbul, 1972, s. 69-77.

Mehmet Kaplan, *"Tabiat Karşısında Abdülhak Hâmid (I-II)"*, *TDED*, C. III, Sayı 3-4, İstanbul, 1949, s. 333-349.

Mehmet Kaplan, *"Tabiat Karşısında Abdülhak Hâmid (I-II)"*, *TDED*, C. IV, Sayı 3, İstanbul, 1951, s. 167-187.

Metin And, *Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu (1839-1908)*, İstanbul, 1972, s. 344-348, 356-376.

Mustafa Nihad Özön, *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1934, s. 245-265.

Necip Fazıl Kısakürek, *Abdülhak Hâmid*, Zonguldak, 1937.

Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. II, İstanbul, 1979, s. 925-947.

Orhan Seyfi (Orhon), *Abdülhak Hâmid, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1937.

Ö. Faruk Akün, *"Abdülhak Hâmid'in Basılı Eserleri Hakkında Yeni Bilgiler"*, *TDED*, C. XV, İstanbul, 1967, s. 107-159.

Ömer Faruk Akün, *"Abdülhak Hâmid'in Merkad-i Fâtih'i Ziyaret Manzûmesi ve İçindeki Görüşler"*, *TDED*, C. VII, İstanbul, 1954, s. 61-104.

Rıza Tevfik, *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyesi*, İstanbul, 1918.

Ruşen Eşref, *Diyorlar ki*, İstanbul, 1918, s. 7-18.

Sabri Esat Siyavuşgil, "Abdülhak Hâmid", *İslâm Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul, 1940, s. 68-73.

Sema Uğurcan, *Abdülhak Hâmid'in Eserlerinde Tarih*, İzmir, 2002.

Şahabeddin Süleyman, *Abdülhak Hâmid-Tenkidât-ı Edebiye, Hayatı ve Sanatkâr*, İstanbul, 1913.

Vefatının 60. Yılında Abdülhak Hâmid Tarhan Sempozyumu Bildirileri (12 Nisan 1997), İstanbul, 1998.

*(Not)

Gerçi İnci Enginün Hanım da böyle söylüyor; ama natüralistler metafizik âlemin varlığını kabul etmedikleri ve tabiatı bir yaratıcı olarak gördükleri için bu yorum bana isabetli görünmemektedir. Alman romantikleri ve aynı zamanda idealistleri demek daha doğru olsa gerek. Hâmid, Allah'ın kâinattan ayrı olduğuna kani olduğu için onun panteist din anlayışından bahsetmek isabetli görünmüyor. Çünkü, Celâl Nuri'nin *İttihad-ı İslâm* adlı eserinin baş tarafına aldığı bir şiirde Hâmid resmen İslâmcılık yapmaktadır. Ayrıca *"Tehlîl"* gibi şiirleri tamamen dindarane şiirlerdir. (Prof.Dr.Süleyman Hayri Bolay)

Aristo da felsefenin âlem hakkındaki hayretten doğduğunu söyler. Ama A. Hâmid kafasında zincirlenen pek çok sualin cevabını Allah'ın varlığının delillerini eşyada arayarak, inancını gaye-sebep delilleriyle temellendirerek verir:

"Evet hakikat-ı eşya türab (toprak) şeklinde
Bunun edillesi (delilleri) var bî-hisab (sayısız) şeklinde"

Tanpınar, A. Hâmid'in daima "Sünnî Müslüman" kaldığını söyler ve onu *"Müslüman akideye sadık kalacak, hatta gittikçe artan bir asabiyette Müslüman asabiyetini de bırakmayacaktır. 'Tayflar Geçidi'nde Dante'ye Muhammed'in Hak Peygamber olduğunu bile kabul ettirecektir."* şeklinde değerlendirir. Abdülhak Hâmid, davası, derdi, metafiziği ve metafizik ürpertisi olan bir düşünürümüzdür. Kendisinden sonra gelen birçok şairi ve düşünürü derinden etkilemiştir.

Kaynakça

M. Kaya Bilgegil, *A.Hâmid'in Şiirlerinde Ledünnî Meselelerden Allah,* AÜ İlâhiyat Fak. Yay., İstanbul, 1959.

O. Okay, *A. Hâmid'in Romantizmi,* Erzurum,1971.

A. H. Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi,* 6. baskı, İstabul, 1985.

diyerek tarihe ve zımnî olarak Kur'ân'a da hücum etmekten çekinmedi. Tarih fikirlerin mezarı değildir. Öyle olsaydı, fikirler, felsefeler, filozoflar, şairler ve bizzat kendisi de yeşeremez ve yetişemezlerdi. Kur'ân'ı kastedişi de gayzını yenememesinden olsa gerektir. Dine, Peygambere hakareti üerine M. Âkif ona cevap vermek zorunda kalmış, bunu da şahsına değil Peygamberine hakaret ettiği için cevap verdiğini söylemiştir. Hâlbuki kendisi inanmasa bile kutsal değerlere saldırmaya hakkı yoktu. Tarihimizi ve ecdadımızı insan eti yiyen vahşiler olarak tasvir etti. Şiir gücüne ve haksızlığı dillendirmekten çekinmeyen cesaretine rağmen, milletin sevgi kaynağını bulamadı. Tarihe ve tarihimize kin ve kan kustu.

T. Fikret, Cumhuriyet dönemindeki bazı kutuplaşmaların sembolü olarak gösterilmiştir. Siyasete kızgın ve küskün bir kişi olarak kuvvetli siyasî fikirler ortaya koyamamıştır.

Fakat Fikret oğlu Halûk'u Türk gençliğine örnek göstermekle beraber, oğlu tahsil için gittiği İskoçya'dan dönmemiş, din değiştirmiş, 1911'de ayrıldığı yurduna 1963'te ziyaret için döndüğünde Türkçeyi bile unuttuğu görülmüştür. Halûk'u babası Türk gençliğine örnek olması için;

"Bize ışık getir, nûr getir,
Düşmek etrafı görmemektendir."

diyerek nice ümitlerle yurt dışına göndermişti. Halûk, Prespeterian mezhebinin papazı olarak Amerikan vatandaşı sıfatını taşıyarak Amerika'nın Park Lake şehrinde 72 yaşında vefat etmiştir. Halûk, gençliğe iyi örnek olamamış, babasını da mahcup etmiştir.

NOT: Hasan Basri Çantay'ın *"Âkifnâme"* adlı eserinde belirttiğine göre, Fikret 1908'de girdiği bu zihnî buhrandan ölmeden önce çıkmış, inkârından pişman olmuş, eski inancına geri dönmüş ve tam bir Müslüman olarak ölmüştür. Bunu Hasan Basri Çantay, Fikret'in son nefesini verirken başında bulunan Cenabı Şehabeddin'den naklen vermektedir. (Hasan Basri Çantay, *Âkifnâme,* Çantay Yay., İstanbul, 1966, s. 33)

Kaynakça

Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste/Kırık Saz*, İnkılap Kitabevi, Haz.: Fahri Uzun, İstanbul, tarihsiz, s. 24).

Hasan Basri Çantay, *Akifnâme*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret,* İstanbul, 1948.

Mehmet Fuad (Köprülü), *Tevfik Fikret ve Ahlakı*, İstanbul, 1918.

disler tenkit ediyor. Gazâlî de tenkit ediyor, bizler de kendi aramızda aynı şeyi yapıyoruz. Bilhassa İşıd ve benzeri hareketlerden sonra. Denebilir ki Mehmed Âkif, modern ve toplumsal bir kelâm, bir içtimaî iman anlayışı getirmiştir. Hayata daima iyimser düşüncelerle bakmış, karamsarlığı, ye'si (ümitsizliği) ve cahilliği, taassubu hakikî düşman ilan etmiş, bunlarla ömür boyu mücadele etmiştir.

Plansızlığın ve metodsuzluğun karşısına dikilmiş olup bilimle ile dinin birlikte yürünesi gereğine inanmıştır. Bilim de ihyacıdır. Taklitci ve nakilci bir ilim anlayışına da karşıdır. Kâinatın bir kitap gibi incelenmesini ister. İçtihadı ehil olan her Müslüman'ın yapabileceğini söyler. Bilgisiz bir ahlakın, ahlaksız bir bilginin zararlı olacağını, yaşamayacağını, milletleri ancak marifet (bilim-bilgi) ve faziletin(ahlak) yükselteceğini belirtir. Aklını ve ilmini iyi kullanabilen insanoğlunun tabiata sihirli elleriyle hâkim olabileceğini, kendi koyduğu kanunlarını dünyaya yani insanın yaşadığı ortama kabul ettirebileceğini söyler. Buradan bir medeniyet doğduğunu ve yeniden doğacağını bildirir.

Mehmed Âkif'in düzgün ve dürüst hayatı ve bu hayattan ilham alan fikirleri, yeni nesillere daima etki yapmıştır. O daima İslâm'ın insanı dönüştürücü ve medenîleştirici özelliğini vurgulayarak toplumun bu şekilde düzeltilebileceğini düşünmüştür.

Mehmed Âkif, imana dayanan birliğe, cemaate, cemaatleşmeye çok önem vermiştir. Cemaatin, birliğin bozulmasını istememektedir Çünkü İslâm'ın yeni bir medeniyet yaratma gücüne inanmaktadır. Hatta yukarıda işaret edildiği gibi cemaatin birliğini imandan üstün tuttuğu da bir vakıadır.

O, *"Sadr-ı İslâm'a",* öze dönülmeyi ister. Mehmet Âkif'in, Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra bu görüşlerinde bir hayli değişmeler olmuştur. Ama o Yahya Kemal'in dediği gibi: *"M. Âkif, İslâm'ın iman şairidir."* Ve bizim istiklâl şairimizdir.

Kaynakça

M.Âkif Ersoy, *Safahat,* İstanbul,1950.

M. Âkif Ersoy'un Makaleleri, Ankara, 1989.

Sezâi Karakoç, *Mehmet Âkif,* Yağmur Yayınları, İstanbul, 1968, s. 50.

tarih ve ruh yapısıydı, kaderimizdi. İnsan, bütünlüğünü ve tamlığını ancak bu sentezde bulabilirdi.

Devrin önemli yazarlarının, ilim ve fikir adamlarını yazdığı *Türk Düşüncesi*, Peyami Safa bizzat ilgilendiği sürece, kalitesini korudu. Ancak koleksiyon dikkatle incelenince, *Milliyet* gazetesinde yazmaya başladıktan sonra dergiyle istediği gibi meşgul olamadığı ve muhtevayı gelen yazıların belirlemeye başladığı fark ediliyor. İlk olarak 1956 yılının ortalarında ciddi bir biçimde tökezleyen derginin yayınına zaman zaman ara verildi ve 27 Mayıs'tan sonra kendiliğinden kapandı. Nisan 1960 tarihli 63. sayı *Türk Düşüncesi'*nin son sayısıydı.

Seçilmiş Kaynakça

Peyami Safa'nın Kendi Eserleri

Peyami Safa, *Bir Tereddüdün Romanı,* Suhulet Kütüphanesi, İstanbul,1933.

Peyami Safa, *Büyük Avrupa Anket,* Kanaat Kitabevi. İstanbul, 1938.

Peyami Safa, *Doğu-Batı Sentezi,* Yağmur Yayınları, İstanbul, 1962.

Peyami Safa, *Fatih-Harbiye,* Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1931.

Peyami Safa, *Felsefi Buhran,* Çığır Mecmuası Neşriyatı, Ankara, 1939.

Peyami Safa, *Kızıl Çocuğa Mektuplar,* 2. bs, Millî Ülkü Yayınevi, İstanbul, 1971.

Peyami Safa, *Mahutlar,* Toprak Dergisi Matbaası, İstanbul, 1959.

Peyami Safa, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1949.

Peyami Safa, *Millet ve İnsan,* Akbaba Yayını, İstanbul, 1943.

Peyami Safa, *Mistisizm,* Babıali Yayınevi, İstanbul, 1961.

Peyami Safa, *Nasyonalizm-Sosyalizm-Mistisizm*, A Yayınları, İstanbul, 1975.

Peyami Safa, *Sosyalizm*, Babıali Yayınevi, İstanbul, 1961.

Peyami Safa, *Türk İnkılâbına Bakışlar*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938.

Peyami Safa, *Yalnızız,* Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1951.

Faydalanılan Diğer Eserler

Nadir Nadi Abalıoğlu, *Perde Aralığından,* 3. bs., İstanbul, 1979 (İlk bs.1965).

Fikret Adil, *Asmalımesçit 74,* İstanbul, 1933.

Samet Ağaoğlu, *İlk Köşe* (Edebiyat Hatıraları), İstanbul, 1978.

Falih Rıfkı Atay, *Çankaya,* Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1969.

Atsız (Nihal), *İçimizdeki Şeytanlar,* İstanbul, 1940.

Atsız (Nihal), *Komünist Don Kişotu Proleter-Burjuva Nâzım Hikmetof Yoldaşa,* İstanbul, 1935.

Münevver Ayaşlı, *İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1990.

Adile Ayda, *Böyle İdiler Yaşarken,* İstanbul, 1984.

Beşir Ayvazoğlu, *Peyami, Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.

Niyazi Berkes, *Unutulan Yıllar* (Haz. Ruşen Sezer), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

Şevket Beysanoğlu, *"Ölümünün 25. Yıldönümünde Peyami Safa ve Ziya Gökalp Hakkındaki Değerlendirmeleri"*, *Ziya Gökalp,* No. 43, Eylül 1986.

Süleyman Hayri Bolay, *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi,* Töre-Devlet Yayınları, İstanbul, 1979.

Vecdi Bürün, *Peyami Safa ile 25 Yıl,* Yağmur Yayınları, İstanbul, 1978.

Rıza Çavdarlı, *Gafiller Koleksiyonu 2/ Peyami Safa,* Aydınlık Basımevi, İstanbul, 1943.

İlhan E. Darendelioğlu, *Türk Milliyetçiliği Tarihinde Büyük Kavga,* Burak Yayınevi, 3. bs., 1994.

İlhan E. Darendelioğlu, *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri,* Toker Yayınları, 1968.

Altan Deliorman, *Sessiz Bir Ses,* Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul, 1997.

Recep Doksat, "Birinci Ölüm Yılında Ünlü Yazar ve Düşünür Peyami Safa", *Yol,* Sayı 2, 14 Haziran 1962.

Tekin Erer, *Basında Kavgalar,* İstanbul, 1965.

Rekin Ertem, *Elifbe'den Alfabeye,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991.

Ergun Göze, *Peyami Safa,* Kültür Bakanlığı Türk Büyükleri Dizisi, Ankara, 1988.

Ergun Göze, *Peyami Safa'nın Türk Düşüncesindeki Yeri,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997.

Ergun Göze, *Peyami Safa-Nâzım Hikmet Kavgası,* 5. bs., Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1991.

Ergun Göze, *Üç Büyük Mustarip,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1989.

Yücel Hacaloğlu, *Sevenlerinin Kalemiyle Peyami Safa,* Toprak Yayınları, İstanbul 1962.

İsmail Hakkı İzmirli, *"Peyami Safa'nın İslâm Feylosoflarına Haksız Hücumu"*, *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası I,* Sayı 45-50 (1942-1943).

İsmail Kara, *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi* I-III, İstanbul, 1986-94.

Alaattin Karaca, *İsmail Safa,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Emin Karaca, *Türk Basınında Kalem Kavgaları,* Gendaş Yayınları, İstanbul, 1998.

Kemal Tahir, *Notlar/1950 Öncesi/Şiirler ve Ziya İlhan'a Mektuplar,* Haz.: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990.

Necip Fâzıl Kısakürek, *Babıâlî,* Büyükdoğu Yayınları, İstanbul, 1976.

Cemil Koçak, *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945) I-II,* İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

Cevdet Kudret, *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman II,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1978.

Nan A. Lee, *Peyami Safa'nın Romanlarında Doğu-Batı Meselesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997.

Muharrem Mercangil, *"Peyami Safa Bibliyografyası"*, *Yeni Yayınlar Dergisi,* Aralık 1961.

Cemil Meriç, *Kültürden İrfana,* İnsan Yayınları, İstanbul, 1986.

Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış,* İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

Elif Naci, *"Anılardan Damlalar"*, *Milliyet Sanat,* 5 Haziran 1980.

Orhan Okay, *Sanat ve Edebiyat Yazıları,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 1990.

Ahmet Oktay, *Türkiye'de Popüler Kültür*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.

Yusuf Ziya Ortaç, *Bizim Yokuş*, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1973.

Süleyman Seyfi Öğün, *"Peyami Safa'nın Muhfazakâr Yanılgısı"*, *Toplum ve Bilim,* Sayı 74, Güz 1997.

Taha Parla, *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989.

Sabiha Sertel, *Roman Gibi (1919-1950),* Cem Yayınevi, İstanbul, 1978.

Server Bedia, *"Genç Yazarlarımızın Anneleri Anlatıyor: Çocuğumu Nasıl Büyüttüm?"*, *Resimli Ay,* Mayıs 1929.

Kemal Sülker, *Nâzım Hikmet'in Polemikleri,* Ant Yayınları, İstanbul, 1968.

Cahit Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa: Hayatı Ve Eserleri,* Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1940.

Mehmet Tekin, *Peyami Safa'nın Roman Sanatı ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma,* Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Konya, 1990.

Mehmet Tekin, *Peyami Safa'nın Romanlarında Sosyal Meseleler,* Tez, Türkiyat, Sayı 1774, İstanbul, 1976.

Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması* (1923-191), Yurt Yayınları, Ankara, 1981.

Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi I-II,* Selçuk Yayınları, İstanbul 1966.

Va-Nu, Vâlâ Nureddin, *Bu Dünyadan Nâzım Geçti,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 1965.

Demokrat Parti iktidarının ilk aylarında bir ankete verdiği cevapta kalkınmada yine köyün, halledilmesi gereken en önemli mesele olduğu üzerinde ayrıntılı olarak ve ısrarla durur. Hemen arkasından yine üretim zaafından bahseder: *"Cemiyetimiz çok korkunç bir istihsal buhranı içindedir. Bütün sıkıntılarımız az istihsalden, az insan çalıştırmaktan ve çalışanların da gereği gibi ve gereği vasıtalarla çalışamamalarından ileri gelmektedir. Muasır enerji üç şekilde temin edilir: Kömür, benzin, elektrik. Hakikî istihsal, ancak istihsal gayretiyle bunların iş birliğinden doğar."* [43]

Konusu Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında geçen *Aydaki Kadın*'da Sabih Bey, sanayiye ve diğer yatırımlara harcanan servet ve gayretin, birtakım gelişmelere açıldığını kabul ederse de programsız ve plansız olduğundan, başlanmış bir işin yarım bırakılıp bir başkasına geçişten şikâyetçidir. Orada da tek çarenin istihsalin artması olduğunu tekrar eder.[44]

Kaynakça

Kendi Eserleri

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*, Dergâh Yay., İstanbul, 2008.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yaşadığım Gibi*, İstanbul, 2005.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yay., İstanbul, 2005.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste,* Dergâh Yay., İstanbul, 2005.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur,* İstanbul, 2000.

Ahmet Hamdi Tanpınar,, *Mücevherlerin Sırrı,* YKY, İstanbul, 2004.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, YKY, İstanbul, 2006.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, Dergâh Yay., İstanbul, 2007.

İnci Enginün – Zeynep Kerman, *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa*, Dergâh Yay., İstanbul, 2007.

[43] Ahmet Hamdi Tanpınar, age., s. 292-293.
[44] Ahmet Hamdi Tanpınar, age., s. 130-133.

Bu yöntem şöyle de işlemelidir: *"Eğer toprağa, tohuma, hatta kire, lekeye merhamet olmasaydı şu olur muydu?.. Ev eve merhamet şebekesini kurun!.. Tepelerinizdeki çatıları da yıkın, göklerle temasa geçin..."*(Age., s. 131).

Anadoluculuğu

O bir Anadolucu'dur, o Anadolu'nun ruhunu arıyor ve onu ayağa kaldırmak için uğraşıyor. Ona göre Anadolu'nun görünmeyen tarafı, onun ruhudur. Ferhat Bey'in ağzından *"Tohum"* piyesinde şunları söyletiyor: *"Biz bu ruhu tanımıyoruz. Çünkü buruk, dal budak salmış bir ağaç gibi göz önünde fışkırmış hakikatlerden değildir. En derin ve en gizli hakikatlerdendir. Hakikat kesifleştikçe küçülür ve küçüldükçe gizlenir. Bir tohum gibi."* (*Tohum*, N. Fâzıl'ın Tiyatro Eserleri, C.III, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1976, s. 451)(Not: Bu konuda Muammer Muşta'nın Anadolucu akım ile ilgili uzun makalesine bakılmalı. S. H. Bolay)

İşte N. Fâzıl'ın kötülükleri ortadan kaldırıp *"Büyük Doğu"* toplumunu kurma yöntemi ve ideali.

Değerlendirme

Necip Fâzıl sanatkârı, Kop Dağı'nda tek başına oturup kadın çorabı satan bir adama benzetir. Oraya kim gelir demeyecek, bekleyecek ve bir gün mutlaka oraya bir kadın çorabı alacak kimse gelecektir. Sanatkâr o kimse ki metaını ucuza ve rastgele kimselere vermeyecek. Bu açıdan bakıldığında Yunus Emre'den günümüze kadar gelen dönemlerde Türkçenin en büyük şairi olduğu kabul ediliyor. Ama o da Yunus gibi daima Allah'ı Peygamber'i, İslâm'ı, Anadolu'yu terennüm etmiştir. O da Yunus gibi metafizik bir ürperti şairidir ve çağımızda Hâmid ve Âkif'ten başka bir benzeri yoktur. O şiirlerinde metafizik gerilim ve derinliği yenileyerek muhafaza etmiştir. Necip Fâzıl, kültür ve sanat hayatımızda İslâm'ı ve değerlerini bütün benliğiyle duyarak ve en çarpıcı ifadeleriyle duyurarak çağın idrakine uygun tarzda sunarak *"Demir Oğuz'un altın nesli"*ne bir ideal ve fikir sistemi takdim etmiştir. Ortaya koyduğu ideolojisi, ideali ve mücadelesi ve tefekküründeki ayrıcalık ile yine benzersizdir. Böylelikle fikriyâtının takipçisi olan mirasçılarını da yetiştirme imkânı bulmuştur.

Kaynakça

Necip Fâzıl, *Çile,* İstanbul, 1983.

Necip Fâzıl, *İdeolojya Örgüsü,* 3. baskı, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1976.

Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu, Büyük Doğu Yay., İst., 982, s. 37.

Tohum, N. Fâzıl'ın Tiyatro Eserleri, C. III içinde, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1976.

insana ait olsa gerektir. *"Ruh ile nefis de bir olmalıdır ki Rabbini görebilsin."* denmiştir ama işte ay yarılmış; insan, varlığının terkibini bilmez hâle gelmiştir. Samiha Ayverdi'nin eserleri yoluyla yaptığı da bizce budur: Bölünen ayı birleştirmek, eski kusursuz bütünselliğini ona geri vermek.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na çok boyutlu olarak okumaya uygun metinler armağan eden Samiha Ayverdi, yapıtlarında, insanı tasavvufî bir duyuşla ele almış ve köklü bir Doğu felsefesi olan İslâm tasavvufunu edebiyatın güncel bir konusu kılarak yeniden üretmiştir. Diğer yandan o, edebiyatımızın değişik sahalarında kaleme aldığı kırkı aşkın eseriyle Türk kültür, tarih ve edebiyat dünyamızın zenginliklerinden beslenmiş ve bu zenginliğin bir parçası hâline gelmiş; Türk toplumunun tarih içinde katettiği merhaleleri ve sosyal yaşantısını büyük bir titizlikle irdelemiş, incelmiş bir *Türk İslâm Medeniyeti*'nin toprağında filizlenecek yeni edebî anlayışın temsilcilerinden olmuştur.

Kaynakça

AYVERDİ, Samiha, (1997), *Yolcu Nereye Gidiyorsun?*, 3. baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

AYVERDİ, Samiha, (2005), *Yaşayan Ölü*, 4.baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

AYVERDİ, Samiha, (2006), *Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız,* 3. baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

AYVERDİ, Samiha, (2009a), *Ateş Ağacı*, 5.baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

AYVERDİ, Samiha, (2009b), *İnsan ve Şeytan,* 5.baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

AYVERDİ, Samiha, (2009c), *İbrâhim Efendi Konağı,* 10. baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

AYVERDİ, Samiha, (2010), *Dost,* 5. baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

AYVERDİ, Samiha, Safiye Erol, Nezihe Araz, Sofi Huri (2003), *Ken'an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık,* 5.baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

BOLAY, S. Hayri, (2004), *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü,* 9. baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

CAN, Şefik, (2001), *Cevâhir-i Mesneviyye I-II*, 1. baskı, İstanbul: Ötüken Yayınları.

CAMPBELL, Joseph, (2010), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, Çev: . Sabri Gürses, 2. baskı, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

CEBECİOĞLU, Ethem, (2009), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 5. baskı, İstanbul: Ağaç Yayınları.

ÇETİN, Nurullah, (2010), *Roman Çözümleme Yöntemi*, 8.baskı, Ankara: Öncü Yayınları.

DEMİRLİ, Ekrem, (2008), *Fusûsu'l Hikem, İbnü'l Arabî, Çeviri ve Şerh,* İstanbul: Kabalcı Yayınları.

ERGİYDİREN, Özcan, (2009), *Hayâli Cihan Değer, Samiha Ayverdi İle Hâtıralar,* İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

HAKÎM, Suad, (2005), *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, Çev.: Ekrem Demirli, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

KIRZIOĞLU, Banuçiçek, *Samiha Ayverdi Hayatı-Eserleri* (basılmamış doktora tezi), Erzurum, 1990.

RİFÂÎ (BÜYÜKAKSOY), K, (2009), *Şerhli Mesnevî-i Şerif,* 3. basım, İstanbul: Kubbealtı Neş.

YAVUZ, Hilmi, (1987), *Yazın Üzerine,* İstanbul: Bağlam Yayınları.

YETİŞ, Kâzım, (1993), *Samiha Ayverdi, Hayatı ve Eserleri,* İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.

EK: SÂMİHA AYVERDİ (1905-1993)

S. Hayri BOLAY

Ayverdi, hizmetlerinden dolayı, 1978'de Türkiye Millî Kültür Vakfı Armağanı ile taltif edilmiş; 1984'te kendisine, Millî Kültür Vakfı tarafından Türk Millî Kültürüne Hizmet Şeref Armağanı takdim edilmiş; 1985'te *"Yeryüzünde Birkaç Adım"* isimli eseri münasebetiyle Boğaziçi Yayınları tarafından Boğaziçi Başarı Ödülü verilmiş; 26 Nisan 1986'da, Türk Edebiyat Vakfı tarafından Millî Sanata hizmetlerinden ötürü bir plaket sunulmuştur.

Sâmiha Ayverdi, 22 Mart 1993 günü vefat etmiştir. Ayverdi, 88 senelik hayatında roman, hikâye, biyografik tetkik, deneme, kültür-medeniyet-içtimaî-siyasî tarih, hatırat, seyahat notları, mensur şiir türlerinde otuzdan fazla esere imza atmış, birçok tebliğler ve konferanslar vermiş, birçok dergi ve mecmuada yazıları yayımlanmıştır. Romanlarının dışında muhtelif fikrî kitapları vardır.

Sâmiha Ayverdi, bir romancı olarak tanınmış olmakla beraber tefekkürü olan bir yazardır. Kendisi Kenan Rıfaî'nin yerine tarikatın başına geçmiş ve kırk seneden fazla Rıfaî tarikatının şeyhiyeliğini yapmıştır.

Sâmiha Ayverdi'nin amacı; çağdaş bir İslâmî Türk ruhunun, tasavvufî yaşayışla olgunlaşmış olarak toplumumuza hız verici, yol gösterici ve örneklendirici bir canlılık kazanmasıdır. Onun kitapları içinde bizi burada doğrudan ilgilendireni *"Kölelikten Efendiliğe"* adlı küçük eseridir. Sâmiha Ayverdi, yazılarında ve romanlarında daima, maddenin üstüne çıkmayı, onu yenmeyi ve mana ile dirilmeyi esas almaktadır. İnsan mana ile dirilmedikçe bir puttan ibaret kalır.

Tek başına bir fikir olmamakla beraber hemen her konuda hürriyetin ve hür düşüncenin önemini, birbirinden farklı pek çok yazısında dile getiren Kaplan, farklı düşüncelere yer vermeyen Atatürkçülerin milliyetçiliğini de benimsemez. Ona göre Türk tarihini Atatürk'ten sonra başlamış gibi göstermek yanlıştır, bize tarihimizi bir ışık gibi kat eden ve ebediyete kadar uzanan bir ideal gereklidir. İdealler şahsiyetleri, hatta milletleri aşar. İdeolojiler ise tek taraflı insan yetiştiren birer düşünce makinesi gibidirler.

Mehmet Kaplan milliyetçiliğin sadece mazi ile iftihar etmekten ibaret olmadığını, aktüel memleket meselelerinin ve sefaleti kaldırma işinin de onun başlıca konusu olmak gerektiğini söyler. Sefaletin sona erdirilmesinde, sosyal yardım alanında dinin asırlarca oynadığı müspet rolüne dikkat çekerek *"İslâmiyet bizim milliyetçiliğimizin başlıca esaslarından biridir"*[6] der.

Kaplan milliyetçiliğe aykırı olan Marksizm'i ve Türk Marksistlerini de tenkit etmiş, yanlışlarını göstermiştir. Bununla beraber milliyetçilerin de toplum realitesinden ve sosyal adalet fikrinden uzak kalmamaları gerektiğini savunmuştur. Gökalp'in, büyük sanayi teşekkül ettikten sonra bizde de sosyalizm idealinin doğacağı kanaatine işaretle Mehmet Kaplan, milliyetçilerden Türkiye'de büyük sanayinin kurulmasında, emekçi sınıfının da refaha kavuşmasında rol almalarını ister. Bu konuda milliyetçilerin sosyalizmden korkusunun aslında Rus tehlikesinden kaynaklandığını ileri sürer. Bu tehlike ve korku bertaraf edildiği takdirde, millî varlığımıza zarar getirmeyen, milliyetçiliği ve sosyalizmi birleştiren bir düşünce sisteminin benimsenebileceğini söyler.[7]

Görüldüğü gibi Kaplan'ın millet ve milliyetçilik görüşü bazı temel prensiplerin etrafında, fakat taşlaşmamış, çağının meselelerine göre esnekliği olan bir sistemdir. Buna bağlı olarak millî edebiyat kavramı için de şu kanaatini ileri sürmüştür: *"Bugün millî edebiyat tabirine verilecek en doğru mana, Türk milletinin günümüzde içinde bulunduğu meselelerle meşgul olmaktır."*[8]

Kaplan da hocası gibi, Türk kültür ve medeniyetini bir bütün olarak ele alıp incelemiştir. Bu vesileyle o, en çok *"devlet-kültür-millet"* kavramları üzerinde önemle durmuştur. *"Devlet"* bir organizasyondur ve devlette devamlılığı sağlayan *"kültür"*dür. Öyleyse, milleti millet yapan esas unsur kültürdür.

Kaynakça

Komünizme Karşı Mücadele, Milliyetçi Siyasî Dergi, İstanbul 1950-1952.

Kaplan, Mehmet, *Büyük Türkiye Rüyası*, Dergâh Yay., İstanbul, 1976.

Kaplan, Mehmet, *Nesillerin Ruhu*, Hareket Yay., İstanbul, 1974.

---

6 Mehmet Kaplan, *Komünizme Karşı Mücadele*, Sayı 7, 1 Kasım 1950, s. 3.
7 M. Kaplan, *Büyük Türkiye Rüyası*, s. 212-216.
8 M. Kaplan, age., s. 264.

Görüldüğü gibi, Kaplan'da şuura öncelik veren, milliyetçi oluşumu (ontolojiyi), milliyetçi hareketin meşruiyeti için kullanan, nesnelden öznele dönen bir milliyetçilik anlayışı vardır.

Kaplan, bir edebiyat tarihçisidir ama o bütün Türk edebiyatı tarihi üzerine yaptığı araştırmaları iyi değerlendirebilmek için Batı'da gelişen felsefî akımları, bunların temsilcilerini, sosyolojik ve psikolojik gelişmeleri incelemiş, bunlardan faydalanmış, Türk edebiyatı ve kültürü adına isabetli yorumlar yaparak yeni nesillere örnek olmuş ve yol göstermiş, filozof tavırlı hatta filozof bir mütefekkirdir. O *"Büyük Türkiye Rüyası"* görürken bile hayale kapılmamış, çok dikkat ettiği, gerçeklerden uzaklaşmama (realistlik) ilkesine riayet ederek ayaklarını sağlam yere basmayı bilmiştir. Bu sebeple Batı'da filozof olarak şöhret yapmış birtakım kişilerden daha tutarlı, yorumlarında daha isabetli ve derinliklidir. Bu vasıflarıyla o sadece edebiyat dünyamıza değil, ilim, kültür ve fikir dünyamıza da önemli katkılar sağlamıştır.

Kaynakça

M. Kaplan, *Büyük Türkiye Rüyası,* Dergâh Yay., İstanbul, 1976.

M. Kaplan, *Kültür ve Dil,* İstanbul, 1975.

M. Kaplan, *Nesillerin Ruhu,* Hareket Yay., İstanbul, 1974.

yeni ve canlı bir nesil yetiştirmeye çalışmış bir okyanustur. Ama maalesef derinliği olmayan bir okyanus. Denebilir ki o, fikir dünyamızda kendi başına parıldayan *"münzevî"* bir kutup yıldızıdır. Mekânı cennet olsun.

Kaynakça

Cemil Meriç'in kendi eserleri

Cemil Meriç, *Kırk Ambar*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1980.

Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

Cemil Meriç, *Mağaradakiler*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1978.

Cemil Meriç, *Jurnal,* İletişim Yayınları, Cilt I, İstanbul, 2002.

Cemil Meriç*, Umrandan Uygarlığa*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1974.

Cemil Meriç, *Kültürden İrfana*, İnsan yayınları, İstanbul, 1986

Cemil Hakkında Yapılan Bazı Araştırma Eserleri

Mustafa Armağan, *Düşüncenin Gökkuşağı Cemil Meriç*, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2001.

Ahmet Turan Alkan, *Doğu ve Batı Karşısında Cemil Meriç*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.

nı, çok önemli inkılaplar gerçekleştirdiğini, fakat kendisinden sonrakilerin Atatürk'ün izinden gitmediklerini, bir başka ifadeyle temellerden uzaklaşıldığını belirterek onları eleştirmektedir. Kabaklı'ya göre devlette asıl olanın devamlılık olduğunu ifade ederek bütün tarih boyunca Türk milletinin, *"devlet-i ebed-müddet"* ülküsünün peşinde olduğunu ifade eder.

Sonuç olarak Ahmet Kabaklı, hayatını Türk kültürüne ve Türk milletine adamış bir araştırmacı, gazeteci, yazar ve şairdir. O, Türk milliyetçiliğini bir yaşam felsefesi hâline getirmiş, Türk milletinin bütün değerlerine gönülden bağlı bir mütefekkir olarak tanımlanabilir. Dinî duyguları son derece güçlü olan Ahmet Kabaklı, Türklük ile İslâmlığın birbirini tamamlayan iki kültür ögesi olduğunu kabul etmektedir. Onun düşünceleri, her geçen gün daha da değerlenerek gelecek nesillere ışık saçmaya devam edecektir.

Kaynakça

Kendi Eserleri

Ahmet Kabaklı, *Çağlara Hükmedenler*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2008.

Ahmet Kabaklı, *Alperen*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2007.

Ahmet Kabaklı, *Devlet Felsefemiz*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2007.

Ahmet Kabaklı, *Ejderha Taşı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2007.

Ahmet Kabaklı, *Fatih ve İstanbul*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011.

Ahmet Kabaklı, *İslâmla Kaynaşmış Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006.

Ahmet Kabaklı, *Kültür Emperyalizmi*, Toker Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, tarihsiz.

Ahmet Kabaklı, *Mabet ve Millet*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2006.

Ahmet Kabaklı, *Müslüman Türkiye*, Toker Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1978.

Ahmet Kabaklı, *Mevlânâ*, Toker Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1976.

Ahmet Kabaklı, *Fatih ve İstanbul*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011.

Ahmet Kabaklı, *Temellerin Duruşması I*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 29. Baskı, İstanbul, 2011.

Ahmet Kabaklı, *Temellerin Duruşması II*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2010.

Ahmet Kabaklı, T*ürkiye'yi Yoğuranlar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2008.

Ahmet Kabaklı, *Yunus Emre*, Toker Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1975.

Diğerleri

Ahat Üstüner, *Ahmet Kabaklı'ya göre Türkçe*, Türk Edebiyatı, Sayı: 400, Şubat 2007, s. 40 – 45.

Erol Ülgen, *Ahmet Kabaklı Hayatı ve Eserleri*, Türk Edebiyatı Dergisi, Sayı 329-330, Mart-Nisan 2001, Özel Sayı, s. 10-16.

M. Mehdi Ergüzel, *Kabaklı Hoca'nın Abidevî Eseri-Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Dergisi, Sayı 448, Şubat 2011, s. 42-46.

med Âkif, Necip Fâzıl, hatta bir ölçüde Yahya Kemal'dir. Sezaî Karakoç da bu yolda yürüyerek İslâm'ın hayatî zenginliğini metafizik bir anlayışla temellendiren bir düşünürdür. Keşke Müslümanlar, zararlı grupçuluktan, cemaatçilik ayırımlarından kurtulup belli inançlar ve fikirler etrafında kaynaşabilseler!..

Diriliş hareketi, İslâmî hayat ile ruhu diriltme hareketidir. Bu hareketten *"Edebiyat"* ve *"Mavera"* dergileri çevreleri doğmuştur. Bunların başında Nuri Pakdil, Rasim Özdenören, merhum Erdem Beyazıt, M. Âkif İnan ve Alaeddin Özdenören gibi isimler gelmektedir.

Kaynakça

S. Karakoç, *Ruhun Dirilişi,* 7.baskı, Diriliş Yay., İstanbul, 2000.

S. Karakoç, *Allah'a İnanma ve İnsanlık*, Diriliş Yay., İstanbul, 1970.

S. Karakoç, *Sûr.*

S. Karakoç, *Kıyamet Aşısı*, Diriliş Yay., İstanbul, 1968.

S. Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, s. 44-45.

Osman Sarı, *Dirilişin Millet Görüşü ve Sezâî Karakoç*, Kahramanmaraş'ta *Sezaî Karakoç'la Kırk Saat* adlı sempozyum kitabı içinde, İstanbul, 2006.

Durmuş Günay, *Diriliş Düşünce Sitemi*, Kahramanmaraş'ta *Sezaî Karakoç'la Kırk Saat* adlı sempozyum kitabı içinde.

Ebubekir Eroğlu, *Sezaî Karakoç'un Şiiri*, İstanbul,1981.

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ

Cilt 6

Tanzimat'tan Günümüze

DİNÎ VE TASAVVUFÎ

Düşünce Temsilcileri

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1234
Beşeri Bilimler No.: 091
ISBN: 978-605-320-139-7
© 1. Basım, Ekim 2015

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ - **Cilt 6:** Tanzimat'tan Günümüze **DİNÎ VE TASAVVUFÎ** Düşünce Temsilcileri
Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Atila Arslan
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bolay, Süleyman Hayri.
Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşünücesi - Cilt 6: Tanzimat'tan Günümüze Dinî ve Tasavvufî Düşünce Temsilcileri / *Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay - Redaksiyon: Atila Arslan*
1. Basım, vi + 675 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-139-7
1. Türk düşünürler 2. Türk düşüncesi 3. İdarî ve siyasî düşünce 4. Felsefî düşünce 5. Bilimsel düşünce 6. Tanzimat 7. Meşrutiyet 8. Cumhuriyet 9. Laiklik 10. Batılılaşma 11. Modernite 12. Hukukî düşünce 13. Ahlakî düşünce 14. Dinî düşünce 15. Tasavvufî düşünce 16. Tefsir düşüncesi 17. Kelâm düşüncesi 18. Mezhepler tarihi düşüncesi 19. Sanat düşüncesi 20. Edebî düşünce 21. Türk dünyası düşünürleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

CİLT İÇERİKLERİ

CİLT 1: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

CİLT 2: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

İKTİSADÎ DÜŞÜNCE 943

SOSYALİST DÜŞÜNCE VE BAŞLICA TEMSİLCİLERİ 1067

TARİHÎ DÜŞÜNCE 1223

CİLT 3: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

ANADOLUCU DÜŞÜNCE 1311

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1405

CİLT 4-A: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

SPİRİTÜALİST DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1885

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 2303

CİLT 4-B: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

BAZI FELSEFE DERGİLERİ 3053

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SANAT DÜŞÜNCESİNİN BAZI TEMSİLCİLERİ 3063

CİLT 5: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE AHLAKÎ VE EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

AHLAKÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3197
EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3523
BAZI FİKİR DERGİLERİ 3823

CİLT 6: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DİNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

DİNÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3877
TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 4257
KUR'ÂN'A DÖNÜŞ HAREKETİ 4411
MEZHEPLER TARİHİ DÜŞÜNCESİ 4537

CİLT 7: TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

SON SÖZ 4919

İÇİNDEKİLER

CİLT 6: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DİNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

DİNÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3877
Tanzimat'tan Günümüze Dinî Düşünce 3878
Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi 3885
Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi (D. 1869 - Ö. 1954) 3918
İsmail Hakkı (İzmirli) (D. 1869 - Ö. 1944) 3933
Bediüzzaman Said Nursî (D. 1878 - Ö. 1960) 3962
Kâmil Miras (D. 1875 - Ö. 1957) 4038
Elmalılı Hamdi Yazır (D. 1878 - Ö. 1942) ve Tefekkürü 4042
Mehmet Şemseddin Günaltay (D. 1883 - Ö. 1961) 4097
Ahmet Hamdi Akseki (D. 1887 - Ö. 1951) 4130
Halim Sâbit (Şibay) (D. 1883 - Ö. 1946) 4154
Ali Rıza Sağman (D. 1887 - Ö. 1964) 4168
Hüseyin Atay (D. 1930 -) 4172
İslâm Düşüncesini Yeniden Kurmada Düşünür Sorumluluğu Örneği 4172
Türkiye'de Fıkıh Düşüncesi Temsilcisi 4202
Hayrettin Karaman (D. 1934 -) 4202
Mehmet Saît Aydın (D. 1943 -) 4224
Hasan Onat (D. 1957 -) 4234
Sönmez Kutlu (D. 1963 -) 4247

TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 4257
Tasavvufî Düşünce 4258

KUR'ÂN'A DÖNÜŞ HAREKETİ 4411
Tanzimat'tan Günümüze Tefsirin Fikir/Tefekkür Seviyesi 4412
Tanzimat'tan Günümüze Kelâm'ı Yenileme Çalışmaları 4464
Kur'ân'a Dönüş Hareketi ve Kur'ân İslâmı 4504

MEZHEPLER TARİHİ DÜŞÜNCESİ 4537
Mezhepler Tarihi Düşüncesi 4537

Kaynaklar

Musa Kâzım, *"İslâm'da Danışma Usûlü ve Hürriyet"*, 328-329.

Musa Kâzım, *"İbn Rüşd'ün Felsefî Metodu ve İmam Gazâlî ile Bazı Konulardaki Münazarası"*, Külliyât (Musa Kâzım Efendi) içinde, Ankara 2002.

Musa Kâzım, *"Medeniyetin Himaye Edicisi"*, 137-138.

Musa Kâzım, *"Medeniyet-i Sahiha ve Diyanet-i Hakka"*.

Musa Kâzım, *"Diyanetin Lüzumu"*.

Musa Kâzım, *"Medreselerde Eğitimin Islahı"*, Külliyât (Musa Kâzım Efendi) içinde, Ankara 2002, 361.

Musa Kâzım, *"Medreselerde Eğitimin Islahı"*, 361.

Musa Kâzım, *"Güzel Millî Âdetler Konusu"*, 339, 346-347.

Musa Kâzım, *"İslâm ve Terakki"*.

Musa Kâzım, *"Medeniyetin Himaye Edicisi"*, Külliyât (Musa Kâzım Efendi) içinde, Ankara 2002.

Musa Kâzım, *"Medeniyet Vasıtası ve Arap Dili"*, Külliyât (Musa Kâzım Efendi) içinde, Ankara 2002.

Musa Kâzım, *"Adalet",* Külliyât (Musa Kâzım Efendi) içinde, Ankara 2002.

Sina Akşin, *"Jön Türkler ve İttihat ve Terakki"*.

Ömer Nasûhî Bilmen, *"Büyük Tefsir Tarihi"* (Tabakâtü'l-Müfessirîn), II, 774-775.

İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, XI. baskı, İstanbul 1961 (ll.Bsk), IV.

B.Ali Çetinkaya, *"Türkiye'nin Modernleşmesi Sürecinde Şemseddin Günaltay"*.

Niyazî Berkes, *"Türkiye'de Çağdaşlaşma",* 447-448.

İbnül Emin Mehmet Kemal İnal, *Bütün Eserleri: Son Sadrazamlar*, İstanbul 1982, IV, 1909.

Bilal N. Şimsir, *Malta Sürgünleri,* II. baskı, 1985, 66-67.

Türk Ansiklopedisi (MEB), XXIV, 457-458, *"Musa Kâzım Efendi"*.

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, VIII, 4085.

Sırat-ı Müstakim, c.7, 8. Sayı, 169, 1327, 197–198.

Koca, *"Giriş"*.

Lewis, *"Modern Türkiye'nin Doğuşu"*.

İsmail Kara, *"İslâmcıların Siyasî Görüşleri"*, 92-93.

Kara, *"Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi"*.

Ertan, *"Musa Kâzım Efendi"*, 350; , 47–48.

Erk, *"Meşhur Türk Hukukçuları",* 317.

Albayrak, *"Son Devir Osmanlı Ulemâsı"*.

Albayrak, *"Türkiye'de Din Kavgası"*.
İlmiye Sâlnâmesi, *"Osmanlı İlmiyye Teşkilatı ve Şeyhü'l-islamları"*.
Tarık Zafer Tunaya, "*İslâmcılık Cereyanı*, İstanbul 1962, 26.
Tunaya, *"Türkiye'de Siyasal Partiler (İttihat ve Terakki)",* İstanbul 1989, III.

Kaynakça

Kendi Eserleri

Mustafa Sabri, *Meseleler,* sadeleştiren : Osman Nuri Gürsoy, İst. 1978.

Mustafa Sabri, *Dinî Müceddidler,* İst, 1977.

Mustafa Sabri, *İnsan ve Kader,* Çev: Dr. İsa. Doğan, İst., 1989.

Mustafa Sabri, *Mevkifü'l-Akl ve'l-ilm ve'l-Âlim min Rabbini'l-Âlemin ve İbadihi'l-Murselin,* Kahire,1950.

Diğerleri

Altunsu, Dr. Abdülkadir, *Osmanlı Şeyhülislâmları,* Ank. 1972.

Devellioğlu Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,* Ank. 1970.

İbn Manzur, *Cemalüddin Muhammed b. Mükkerem, Lisanü'l-Arab,* Beyrut, 1990.

Mardin, Ord. Prof. Dr. Ebul'ûlâ, *Huzur Dersleri,* İstanbul, 1951 ve 1966

Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi,* İstanbul, 1983.

Ülken Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* İstanbul, 1979.

Kaynakça

İzmirli Hakkında Yazılmış Özel Eserler

1. Celaleddin İzmirli, İzmirli İsmail Hakkı: Hayatı, Eserleri, Dinî ve Felsefî İlimlerdeki Mevkii, İstanbul 1946.
2. Sabri Hizmetli, la Vie et les Oeuvres d'İzmirli İsmail Haqqı, Paris 1976 (basılmamış yüksek lisans tezi).
3. Sabri Hizmetli, Les Idées Théologiques d'İsmail Hakkı İzmirli (1868-1946) dans le ' Yeni ilmi Kalam' (la nouvelle science de theologie), Paris 1979 (basılmamış doktora tezi).
4. Sabri Hizmetli, İsmail Hakkı İzmirli'nin Hayatı, Eserleri ve Mezhep Anlayışı, Milli Eğitim ve Kültür Der. , yıl: 5, sayı: 18, 21-36, ve yıl: 5, sayı: 19, Ö 39-53
5. Sabri Hizmetli, Un Suteur Turc Contemporaine: İsmail Hakkı İzmirli, Ankara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi, cilt: XXXI, 231-244, Ankara 1989.

İzmirli'den Bahseden Eserler

1. Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, II, 453-58, Konya 1968
2. İsmail Kara, Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi, Metinler/Kişiler, 11, 91-135, İstanbul 1987
3. İslâm Türk Ansiklopedisi Mecmuası, I, sayı: 16, İstanbul 1941;II, sayı: 53, 54, 63-66 (1945-47'deki Kamil Miras, Eşref Edip, Ö. Rıza Doğrul, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun İzmirli ile ilgili yazıları) .
4. A. Gövsa, Türk Meşhurları, 196, İstanbul 1943.
5. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, V, 43-44, İstanbul 1982
6. Abbas Azzavî, el-Feylosofu'l-Arab Ya'kub el-Kindi, Bağdat 1968(İzmirli'nin aynı adı taşıyan eserinin Arapça çevrisidir, mukaddime bölümünde müellifin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verir).

rüne, bir taassuptan diğerine kaymışız. Hâlbuki düşüncesiz, fikirsiz, ilimsiz ne ilerleme olur ne de medeniyet! Çünkü felsefî fikirlerdeki ilerlemeler, hep yeni bir şey bulmak ve nesnel dünyaya dair yeni bir görüş ve teori geliştirmek ve onları eskilerin yerine ikame etmek gayretinin neticesidir.

Bu bakımdan bu sempozyumu ve burada böyle bir konunun konuşulmasına fırsat verilmesini, Üstadın yeniden yorumlanmasına kapı açılmasını, onun tabulaşmasının önlenmesi faaliyetlerini takdir ve teşekkürle karşılıyorum. Felsefî düşüncenin ve onun geleneğinin taassuptan uzak bir şekilde yeniden kurulmasının yolu da budur. Yoksa, düşünmemekle, her düşüneni peşinen mahkûm etmekle yükselemeyeceğimiz gibi, kendimizi korumamız da mümkün olmaz. O zaman da düşünen toplulukların manevî ve fikrî esiri olmaktan kurtulamayız.

Kaynakça

Bedîüzzaman Said Nursî, *Sözler,* İstanbul 1986.

Bedîüzzaman Said Nursî, *Lem'alar,* İstanbul 1976.

Bedîüzzaman Said Nursî, *Mektubât,* İstanbul 1986.

Bedîüzzaman Said Nursî, *Münazarât,* İstanbul 1978.

Bedîüzzaman Said Nursî, *Muhakemât*, İstanbul 1977.

Bedîüzzaman Said Nursî, *İşârâtü'l-İcaz,* İstanbul 1978.

Bedîüzzaman Said Nursî, *Asâ-yı Mûsa,* İstanbul 1978.

M. Hamdi Yazır, *Metalip ve Mezahip Tercümesi*, *"Dibace",* İstanbul, 1976.

Bolay, S. Hayri, *Aristo Metafiziği ile Gazalî Metafiziğinin Karşılaştırılması,* 4. Baskı, İstanbul, 1994.

Bolay, S. Hayri, *Emile Boutroux'da Zorunsuzluk Doktrini*, İstanbul, 1989.

Bolay, S. Hayri, *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*, 5. Baskı, Ankara, 1990.

Bolay, S. Hayri, *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, 4. BaskiAnkara, 1995.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, İstanbul, 1982.

Gurwitch, George, *Sosyal Determinizm Çetişleri ve İnsan Hürlüğü*, Çev. N.Ş. Kösemihal, İstanbul 1958.

Bryan Magee, *Karl Popper'in Siyaset Kuramı ve Bilim Felsefesi*, Çev. Mete Tunçay, İstanbul, 1982.

Şahiner, Necmettin, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2004.

Görülüyor ki Said Nursî, Vahdet-i Vücud anlayışının felsefî ve fikrî temelinde; sebeplere saplanıp tabiatı ilahlaştırmaya, Allah'ı inkâra varan maddî felsefeye açıkça ve şiddetle muhalefet ediyor, Vahdet-i Vücudu bu materyalist noktaya çekmek isteyenlere karşı çıkıyor.

Buna karşılık Vahdet-i Vücudu, *fart-ı muhabbet-i ilâhiye* (aşırı Allah sevgisine) yahut mâsivâdan (Allah'tan gayri her şeyden veya sebeplerden) kurtulma ve Allah yolunda birliğe (vahdete) ve huzura ulaşma yolu olarak kabul edenlere muhalefet etmiyor. Onların mâsivâyı hayal saymalarını tasvip etmiyor; Allah'ın yarattığı varlıklar âlemini ve ondaki binbir çeşit varlığın hayal sayılmasına gönlü razı olmuyor; çünkü onlar, Allah'ın azametinin ve kudretinin ayetleri (delilleri)dir.

Bunun yanında Vahdet-i Vücudu bir seyr-i sülûk meşrebi olarak yaşayabilenlere alkış tutuyor. Ama yine de bu mesleği okumuşlara yahut ateistlere anlatmanın doğuracağı zararlara işaret edip, ihtarda bulunmayı bir vazife biliyor. Dolayısıyla Muhyiddin-i Arabî'yi, tekfirden ve gelişigüzel şunu bunu küfürle itham etmekten, bazı sözler küfür ifade etse bile uzak durulması hususunda ikaz ediyor. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, kendisi Vahdet-i Vücud yolunu benimsemese bile-çünkü sahabenin yolunu daha üstün görüyor-en güzel hoşgörü örneğini ve mesajını veriyor.

Kaynakça

Bediüzzaman'ın Felsefeye Bakışı, 24-26 Eylül 1995 Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu Metinleri, Yeni Asya Yay., İst., 1996.

R. Nur'a Göre Kur'ân'ın İnsana Bakışı, Ed. Can Alpgüven, Gelenek Yay., İstanbul, 2000.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Ahmet Hamdi Akseki, hayatının her anında Hakk'tan ve halktan yana olmaya çalışan yerli bir münevver profili çizmiştir. Âlim, mütefekkir, eğitici, öğretici ve idareci kimliği ile din ve fikir tarihimizde iz bırakmış, gelecek nesillere örnek olmuş, fikir mirası hediye etmiştir.

Kaynakça

Ahmet Hamdi Akseki'nin Tüm Eserleri.

ARSLAN, Hüseyin-Erdoğan, Mehmet (Yay. Hazırlayan), *Ahmet Hamdi Akseki (Sempozyum)*, Ankara, TDV Yay., 2005.

BOLAY, Süleyman Hayri, *"Akseki, Ahmet Hamdi", DİA*, C. 2, Ankara, TDV Yay., 1989.

Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi: Akseki'ye ait 20 No'lu Sicil Cüzdanı, 5.4.1932.

DOĞRUL, Ömer Rıza-KARAUĞUZ, Tahir A: *Merhum Üstad Ahmet Hamdi Akseki*, Zonguldak, Karaelmas Basımevi, 1950.

DOĞRUL, *Üstad Ahmed Hamdi Akseki,* Selâmet, sayı: 1, 23 Mayıs 1947.

ERTAN, Veli: *Ahmet Hamdi Akseki Hayatı, Eserleri ve Tesirleri*, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988.

KARA, İsmail, *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslâm*, İstanbul, Dergâh Yay., 2008.

KARA, *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi-Metinler/Kişiler*, C. 2, İstanbul, Risale Yay., 1987.

KARAMAN, Abdullah, *Zor Zamanda Yapılabileceklerin En İyisini Yapan Bir İslâm Âlimi: Ahmed Hamdi Akseki (1887-1951)",* İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2005, sayı: 6 [Son Asır İslâm Hukukçuları Özel Sayısı], s. 297-312.

KOCA, Ferhat (Yay. Hazırlayan), *Bulgaristan Mektupları*, Akseki Hamdi Akseki, Rağbet Yay, İstanbul 2000.

MİRAS, Kâmil: *Ahmet Hamdi Akseki,* İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası, C. 2, sayı: 70, Mayıs 1947.

REŞİD RIZA, *Muhammed: İslâmda Birlik ve Fıkıh Mezhepleri*, sdl. Hayreddin Karaman; trc. Ahmet Hamdi Akseki, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1974.

YÜCEL, İrfan: *Ölümünün Otuzuncu Yılında Kendi Kaleminden Ahmet Hamdi Akseki*, Diyanet Gazetesi, Sayı: 299, Ankara, 1984.

YETİM, Çay, Hilal, *Sebilürreşad'daki Makaleleri Işığında Ahmed Hamdi Akseki'nin Kelâmî Görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2007).

çalışmakla çözülebileceği fikrini savunmuştur. Bu yaklaşımıyla da yenileşme sürecinde, sadece devlete aktif rol vermemiş, bireysel katkının da vazgeçilemez olduğunu göstermiştir. Somut olarak ortaya koyduğu çözüm programıyla bir anlamda yenilikçi, bir anlamda da İslâm'da öze, ana kaynaklara dönüşçü bir tavır sergilemiştir. Toplumda problemlerin yaşanmasında, kim olursa olsun, hangi kesimden olursa olsun cahillik ve tabu yaklaşımlı zihniyetleri eleştirmiştir. Mezhebî bölünmeden öte, Ahlakî, toplumsal kültür temelli bütünlükçü bir yapıyı benimsemiştir.

Günümüz problemlerinin çözülmesinde, *globalleşme, postmodernite* ve *Türk Müslümanlığı* kavramlarının tartışıldığı 2000'ler Türkiyesi'nde, siyasî ve sosyal açmazlarımızı çözümlemenin yolu, Halim Sâbit'te görüleceği üzere, Türk-İslâm ve çağdaşlaşma ilişkilerinin tarihî süreç içerisindeki yerini iyi tespit edebilmekte yatmaktadır. Bu niteliklerle birlikte Halim Sâbit'in düşünce dünyası, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş döneminin aktif bir unsuru olarak; belli yönleriyle etkisini göstermiştir. Tıpkı Braudel'in dediği gibi: *"Koskoca bir geçmiş yeniden inşa edilecektir."* Nihayet sadece geçmişin tarihi vardır. O ancak neticelerini ortaya koyduğu vakit, tarih için var olmaktadır.

2013'ler Türkiyesi'nin tam merkezine yerleştiği Orta Doğu tablosu içinde milliyetçilik ve İslâmcılık konusu sömürgecilik rüzgârları karşısında nasıl bir sınav vermektedir. İslâm dünyası açısından hazin olan bu tür soruların cevabının kültürel kodları Halim Sabit, M. Şemseddin gibi, dönemini anlamış aydınların fikir dünyalarının anlaşılabilirliği ölçeğinde renkli tablonun değerini ortaya koyacaktır.

Kaynakça

Amelî, İlm-i Hâl (I-IV), 1328-1332.

"*Ulemâ ve Talebe-i Ulûm Efendilere Islah-ı Medaris Münasebeti ile*" İstanbul 1329.

yapısı içinde bu gerekliliğin pek fark edilmediği ve hatta bu yöndeki teşebbüslerin mahkûm edildiğidir. Bu da Atay'ın dilini sert ve tepkisel kılmaktadır. Bu tepkisellikte, uyumakta olan bir toplumu uyandırma arzusu vardır. Zira çoğu zaman, içinde yaşadığımız ve bizi çevreleyen ve sınırlayan toplumsal düşünme ve hareket etme biçiminin ötesine geçmek için bir üst doktrine ihtiyaç duyulur. Kendi dinamikleriyle evrilemeyen bir toplumu böyle bir doktrin uyandırabilir ve evirebilir. Toplumun görme ve hareket etme kabiliyetindeki bu toplumsal felç ve *tutulma*/katalepsi durumunu aşmak için, gönderilen peygamberlerin bu insanları *"kalkın, uyanın"* nidalarıyla uyandırmaya çalışmasının mantığı burada yatmaktadır. Alışageldikleri toplumsal matrisin belirleyici değerlerinin dışına çıkmak istemeyen bu gelenek ve ata dini tapıcılarını Kur'ân ölüler ve sağırlar olarak deşifre etmektedir: *"Bil ki sen ölülere işittiremezsin, arkalarını dönüp giderlerken sağırlara da çağrıyı duyuramazsın."* (Neml 27: 80; Rûm 30: 52).

Atay'ın yaptığı şey, bir düşünür sorumluluğuyla, Kur'ân'ın bu yöndeki çağrısını yineleyerek, inananlar topluluğunun ata dini tapıcıları ve gelenek bağımlıları hâline dönüşmelerini engellemek ve ulemânın ve avamın dininde olan yanlışları Kur'ân'a ve akla giderek düzelttikten sonra İslâm'da bir yenilenmenin yolu açmaktır.

Kaynakça

Atay, *Kur'ân'a Göre Araştırmalar.*

İslâm'ı Yeniden Anlama.

Kur'ân'ı Anlama ve Açıklama (Tefsir) Yöntemleri, s.9.

Atay, age., s.10.

Cemal el-Benna, *el-İslâmu dînun ve ümmetün leyse dînen ve devleten*

Karl R. Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, Çev. Ali Nalbant, Yapı Kredi Yay., 2006.

Karafî, *El-ihkâm fi temyîzi l-fetâva ani'l-ahkâm ve tasarrufati'l-kâdi ve'l-imam* (neşr. Abdülfettah Ebu Gudde), Halep, 1967.

Şaban Ali Düzgün, *Allah, Tabiat ve Tarih*, Lotus Yay., Ankara 2005.

Şevkânî, *İrşâdu'l-fuhûl,* s. 211.

Şafiî, *er-Risâle*, İstihsan bölümü.

yönüyle Hayrettin Karaman, tutuculuğa ve modernistliğe düşmeyen bir ilim ve din anlayışı çizgisini kararlılıkla sürdürerek geniş toplum kitlelerinin saygısını kazanmış bir fıkıh âlimi ve düşünürü görevini yarım asırdır başarıyla sürdürmektedir.

Kaynakça

Hayrettin Karaman, *"Mukayeseli İslâm Hukuku I-III",* İstanbul: İz Yayıncılık 2010.

Recep Şentürk, *"Modernleşme ve Toplumbilim",* İstanbul: İz yayıncılık 1996,

Recep Şentürk, *"Türk Düşüncesinin Sosyolojisi: Fıkıhtan Sosyal Bilimlere",* İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2008,

Recep Şentürk, *"Intellectual Dependency: Late Ottoman Intellectuals between Fiqh and Social Science*", Die Welt des Islams, Vol. 47, No. 3-4. (2007), pp. 283-318,

Recep Şentürk, *"Fıkıh ve Sosyal Bilimler Arasında Son Dönem Osmanlı Aydını",* İslâmî Araştırmalar Dergisi, No 4, 2000, pp. 133-171,

Michelangelo Guida, *"The New Islamists' Understanding of Democracy in Turkey: The Examples of Ali Bulaç and Hayreddin Karaman"* Turkish Studies Vol. 11, No. 3, 347–370, September 2010.

s. 78). Hayreddin Karaman, İslâm devleti diyenler, önce kendi nefislerinde İslâm devletinin hâkim olup olmadığına baksınlar, sonra da *"Ben devlet-i İslâm'a mı tâbiyim, devlet-i nefse mi tâbiyim?"* diye sorsunlar, diyor. Dolayısıyla önce *"Nefislerinde, kişiliklerinde, ferdiyetlerinde İslâm devletini yani hâkimiyetini ortaya koysunlar, ondan sonra konuşsunlar",* diyerek meselenin hemen çözülemeyeceğini ortaya koyuyor.

İslâmlaşmanın Engelleri

Hayreddin Karaman, İslâmlaşmanın önünde en büyük engel olarak ideolojileri ve ideolojik davranışları görüyor. Bir diğer engel ise bir kısım Müslüman bilim adamları ve yazarlar arasında çıkan ve bilhassa sünneti kabul etmeyen, Kur'ân'a tarihselci açıdan bakan anlayışlardır. Daha sonra sosyo-kültürel yapılanmamızdan doğan sorunlar olarak tefrikaya, gruplara, cemaatlere ayrılmamızı görmektedir.

Kaynakça

Hayreddin Karaman, *"Türkiye'de İslâmlaşma ve Önündeki Engeller",* Yeni Şafak Yay., İstanbul,1995.

Hume, *"The Philosophical Works"*, Verlay Ancler, 1964, vol. II.

Hasan Onat'ın İslâm Mezhepleri Tarihi alanındaki takip ettiği metot ve görüşleri, onun yeni bir bilim paradigması oluşturma yönündeki girişimlerinden bağımsız ele alınamaz. O, bilimin alanından hareketle ilahiyat bilimlerinin konumunu belirler ve İlahiyat Fakültesini, *"Üniversite"*nin içinde evrensel ölçekte bilim üretmesi gereken bir bilim yuvası olarak değerlendirir. Malûmata mahkûm olmayan, süreçleri bilen, satır aralarını iyi okuyan ve değişimi algılayabilen Müslüman âlim modeline ilgi duyar. Onat, ilahiyat bilimlerinden hareketle İslâm Mezhepler Tarihi alanına yönelir. Bu disiplinin gelişmesi adına bir metodoloji geliştirmeye talip olur. Onat'ın üzerinde durduğu zihniyet çözümlemesi, fikir-hadise irtibatı, kaynak kritiği ve süreç izleme yöntemleri geliştirdiği metodolojiye değer katmakta ve onu özgün kılmaktadır.

Kaynakça

Aydınlı, Osman, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslâm Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı*, Ankara 2008.

Onat, Hasan, *Emevîler Devri Şiî Hareketleri ve Günümüz Şiîliği*, Ankara 1993.

Onat, Hasan, *Türkiye'de Din Anlayışında Değişim Süreci*, Ankara 2003.

Onat, Hasan, *Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine*, İslâmiyat *(Alevîliğin Teolojisi Özel Sayısı)*, Ankara 2003.

Onat, Hasan, *Türkiye'de İslâm Mezhepleri Tarihi'nin Gelişim Sürecinde Prof.Dr. Ethem Ruhi Fığlalı'nın Yeri*, *Ethem Ruhi Fığlalı'ya Armağan,* Ankara 2002.

Onat, Hasan, *Bilim, Bilimsel Yöntem ve İslâm/İlahiyat Bilimlerinde* (Ulûmu Dîniyye) *Yöntem Sorunu*, *Modern Dönemde Dinî İlimlerin Temel Meseleleri İlmî Toplantı*, İstanbul 2007.

Onat, Hasan, *İslâm Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Anlam ve Önemi*, *Kur'ân ve İslâmî İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*, Ankara 2013.

Onat, Hasan-Kutlu, Sönmez, *İslâm Mezhepleri Tarihi El Kitabı*, Ankara 2012.

Kutlu, Sönmez, *İslâm Mezhepleri Tarihinde Usûl Sorunu, İslâmî İlimlerde Metodoloji* (Usûl) *Mes'elesi Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantıları,* İstanbul 2005.

dayanması ve kendi iman anlayışı çevresinde gerçekleşmesi gerekir. Bütün İslâm milletleri bu konuda kendisini sorumlu kabul edip ona katkıda bulunması gerekir. İslâm dünyasında doğum sancısı çeken yeni bir medeniyetin, motivasyonu siyaset olmamalıdır. İslâm'ın siyasî, toplumsal, ahlakî ve iktisadî alanları bir bütünlük içerisinde ele alınmalıdır." (Kutlu, Sönmez, *"Yeni Dünya Düzeni Karşısında Alternatif Bir İslâm Medeniyeti Mümkün mü ?"*, Türk Yurdu, Cilt: 84, Sayı: 430(1994), s. 9-10)

Değerlendirme

Sönmez Kutlu problemleri iyi tesbit edebilen ve onların üzerine cesaretle, sistemli bir şekilde gidip onlara çözümler üretebilen genç bir bilim adamımız ve düşünürümüzdür. Kutlu sadece kendi sahasında değil, çalışma sahasıyla irtibatlı olduğu diğer dinî ve sosyal sahalarla irtibat kurarak çözümler üretmektedir. S.Kutlu aynı zamanda meşgul olduğu bütün dinî, ahlakî, siyasî, içtimaî aynı zamanda millî ve evrensel meseleleri, bir tevhide, bir bütünlüğe kavuşturmak için yeni bir medeniyet anlayışı içinde değerlendirmekte, bu yeni medeniyetin daha doğrusu İhya olmuş bir İslâm medeniyetinin nasıl temellendirilebileceğini de ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Eserler kısmında adı geçen kitap ve makalelerin hepsi kullanılmıştır.

çalışarak kullanmaya gayret gösterdik, umulur ki gelecek nesiller bunu, Avni Konuk'un koruduğu gibi koruyarak âtiye taşırlar.

Kaynakça

Ahmed Avni Konuk, *Fîhi mâ Fîh Tercümesi*, Yay. Selçuk Eraydın, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994 ve 2001.

Ahmed Avni Konuk, *Füsûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, Yayına haz. Mustafa Tahralı, Selçuk Eraydın, 4 cilt, İstanbul: M Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.

Ahmed Avni Konuk, *Hânende*, İstanbul: 1317 (1899), Ceyhan Toz tarafından *"Ahmet Avni Konuk'un Hânende Mecmûası"*: Osmanlıca'dan Türkçe'ye çevirisi (Mukaddime ve 84-217 Sahifeler) adıyla günümüz Türkçesine Latin harfleriyle aktarılmıştır, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Ahmed Avni Konuk, *İmam Rabbâni ve Mektûbâtı*, elyazma, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, No. 1812. Ayrıca yayımlayan Cemal Bardakçı, Tasavvuf İlmî Mecmua I-VII (1948-1949).

Ahmed Avni Konuk, *İnsan-ı Kâmil Tercümesi*, Azizüddin Nesefî, Yay. Sezai Fırat, İstanbul: Gelenek Yayınları, 2004.

Ahmed Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerif Şerhi*, Yay. Selçuk Eraydın ve Mustafa Tahralı, 13 cilt, İstanbul: Kitabevi, 2008.

Ahmed Avni Konuk, *Risâle-i Meryem: Hazret-i Meryem ve Hazret-i İsa'ya Dair Risâle-i Mühimme*, sadeleştiren ve yayımlayan Mehmet Sâdık Yivlik, İstanbul.

Ahmed Avni Konuk, *Sipehsâlâr Tercümesi: Menâkıb-ı Hazret-i Celaleddin Rûmî*, İstanbul, 1331 (1912).

Ahmed Avni Konuk, *Tedbirât-ı İlahiyye Tercüme ve Şerhi*, Yay. Mustafa Tahralı, İstanbul: İz Yayıncılık, 1992, 2004 ve 2012.

Ahmed Avni Konuk, *Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şuhûd Münakaşaları*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, No. 1813.

Barkçin, Savaş Şafak, *Ahmed Avni Konuk: Görünmeyen Umman*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2009.

Başlantı, Kadriye, *Ahmet Avni Konuk: Hayatı ve Eserleri*, İTÜ TMDK Yayımlanmamış bitirme tezi, 1995.

Can, Halil, *Ahmet Avni Konuk*, Musiki Mecmuası, Mart 1968, No. 232.

Can, Halil, *Ölümünün 30. Yıldönümü Dolayısıyla Ahmed Avni Konuk*, Musiki Mecmuası, İstanbul, 1968, No. 232.

Can, Halil, *"Ruy-i Irak Ayin-i Şerifi Bestekârı Ahmed Avni Beyefendi"*, Mevlânâ Güldestesi, Konya: Turizm Derneği Yay., 1964.

Cebecioğlu, Ethem, *Devişler Arasında İki Hafta*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2004.

Cebecioğlu, Ethem, *Şefik Can ile Söyleşi*, Tasavvuf 14 (2005), 823-861.

Cemil, Mesut, *Sohbet: A. Avni Konuk Hakkında*, Musiki Mecmuası, Mart 1968, No 232.

Çınar, Bekir, *Ahmed Avni Konuk'un Mesnevî-i Şerîf Şerhi'nin ilk 18 Beytindeki Şerh Usûlü,* Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 4/6 Fall (2009), 39-61.

Demir, Tanju, *Türkiye'de Posta, Telgraf ve Telefon Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840-1920)*, Ankara: PTT Genel Müdürlüğü, 2005.

Eraydın, Selçuk, *Ahmed Avni Konuk: Hayatı ve Eserleri*, *Ahmed Avni Konuk, Füsûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, Yayına haz. Mustafa Tahralı, Selçuk Eraydın, İstanbul: M Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999, 1. cilt, xv-xxviii.

Işın, Ekrem, *Saltanatın Dervişleri, Dervişlerin Saltanatı: İstanbul'da Mevlevîlik*, İstanbul: İstanbul Araştırmları Enstitüsü, 2007.

Öngören, Reşat, *Konuk, Ahmet Avni*, DİA, 26, 180-182.

Sevgi, Ahmet, *Ahmed Avni Konuk'tan Tevfik Fikret'e Cevap*, Türk Edebiyatı, No: 410, Aralık 2007, 49-53.

Şafak, Yakup, *Son Mesnevî Şârihlerinden Ahmed Avni Konuk'un Mevlâna'nın Eserleri ve Fikirlerine Dair Bir Mektubu*, İlmî Araştırmalar 16 (2003).

Tahralı, Mustafa. *Ahmed Avni Konuk'un Mesnevî-i Şerif Şerhinde İbn Arabî*, Uluslararası Mevlâna Celaleddin Rûmî Sempozyumu, İstanbul, Konya, 2007.

Uluç, Tahir, *The Reflection of the Wahdat al-Wujūd Doctrine* (The Oneness of Being) *in the Modern Turkish Thought: Ahmed Avni Konuk and His Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi* (Translation of and Commentary on *Fusûs al-Hikam*), Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 6 (2006), 111-151.

Ustaoğlu, Mirat, *Postacı Bestekâr*, PTT Pos-Tel Dergisi, Mart 1953, sayı 5.

Bu proje ile o, sosyoloji ile kelâm'ı sentezlemeyi amaçlamaktadır. Bu projenin içeriği aynı adla yazılan birkaç makalede ifade edilmektedir. Yaltkaya bu proje ile dinin sosyal boyuta etkisini vurgulamakta, dinî olguların insandan, onun duygu ve düşünce dünyasından, geçmiş alışkanlıklarından bağımsız olarak yaşanamayacağını vurgulamaktadır. Dinin, sosyal bilinç düzeyini geliştirmedeki rolü üzerinde durmakta ve bu bağlamda tevhid düşüncesinin hayatın bütün alanlarına yansıtılacak şekilde anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Bu amaçla Allah'ın isimlerinin de sosyal bir içerikle anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir. Yaltkaya'nın bir diğer önemli yönü ise Kur'ân merkezli bir kelâm vurgusu yapmasıdır. O, bu vurgusuyla kelâmın reel hayatla Kur'ân temelinde bağ kurmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Kur'ân merkezli bir yenilenme anlayışı Hüseyin Atay tarafından dile getirilmekte ve bunu gerçekleştirmenin yöntemi ortaya konulmaktadır. O, İslâm düşüncesinde yenilenmenin Kur'ân'a dönüş ve geleneğin eleştirisi ile mümkün olacağını ifade etmektedir. Geleneğin eleştirilmesindeki temel ilkesi din ve kültür ayrımına dayanmaktadır. Kur'ân'ın *din*, Kur'ân dışında din adına dile getirilen her şeyin *kültür* olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla akıl ve Kur'ân temelinde kültürün eleştirilmesinin gerekliliğini ifade etmekte ve bunu pratik olarak da uygulamaktadır.

Tazimatla birlikte başlayan kelâmı yenileme çalışmaları hem yöntem hem de tema bağlamında devam etmektedir Bu amaçla klasik birikimin günümüze ulaştırılması bağlamında çalışmalar yapıldığı gibi İslâm'ın felsefesinin yapılması yani İslâm'ın dünya görüşünün ortaya konulmasına yönelik felsefî temelli çalışmaların yapılması gerekliliği ve bu çalışmaların yöntemine ilişkin öneriler ortaya konulmaktadır. Kelâmın yöntem sorunu dile getirilmekte bunu saptamaya yönelik çalışmalar ve çözüm önerileri sunulmaya çalışılmaktadır. Bunların yanı sıra son dönem kelâm çalışmalarında disiplinler arası çalışmalar önem kazanmış olup bu bağlamda Psikoloji, Sosyoloji, Fizik gibi alanların verilerinden faydalanılmaktadır. Tema olarak ise Allah, nübüvvet, ahiret üçlüsüne yeni konular eklenerek sürdürülmektedir. Bu dönemin bir diğer önemli yönü ise Klasik Kelâm birikiminin eleştiri süzgecinden geçirilmesi ihtiyacının vurgulanması ve bunun gerçekleştirilmeye çalışılmasıdır. Günümüz kelâm problemleri de yüksek lisans ve doktora düzeyinde çalışılmaya başlanmıştır.

Kaynaklar

Akbulut, Ahmet, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası,* Pozitif Matbaacılık, Ankara 2001.

Akbulut, Ahmet, *Kelâm Öğretiminde Temel Hareket Noktaları*, Kelâm, Kızılcahamam 20-22 Haziran 2008 Kelâm Öğretimim Sempozyumu, Ankara 2008.

Altıntaş, Ramazan, *Sosyal Kelâm Projesi: M. Şerafeddin Yaltkaya Örneği*, Dârülfünûn İlahiyat Sempozyumu 18-19 Kasım 2009 Tebliğleri, İstanbul 2010.

APA Dictionary of Psychology, edt. Gary R. VandenBos, American Psychologycal Association, Washington DC 2007.

Atay, Hüseyin, *Kur'ân'da İman Esasları ve Kader Sorunu*, Atay ve Atay Yay., Ankara 2009.

Atay, Hüseyin, *İslâm'ı Yeniden Anlama*, Atay Yay., Ankara 2011.

Atay, Hüseyin, *Tanrı'nın Dini İslâm ve Kitabı Kur'ân* I. Uluslararası Kur'ân'ı Yeniden Düşünme İlmî Toplantısı, Basılmamış Tebliğ, 3-4-5 Mayıs Ankara 2013.

Ay, Mahmut, *Theo-Etical Admissibility and Limitations of Tampering with Human Nature in Islamic Theology,* Islam and Bioetik, edt. Berna Arda-Vardit Rispler-Chaim, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2011.

Mahmut Ay, *Kelâm'ın Doğuşu, Gelişimi ve İslâm Bilimleri İçindeki Yeri*, *Sistematik Kelâm*, edt. Ahmet Akbulut, Ankara Üniversitei Uzaktan Eğitim Yay., Ankara 2011.

Akgül, Mehmet, *Türk Modernleşmesi ve Din*, Çizgi Kitabevi, Konya 1999.

Bakırcı, Mustafa, *II. Meşrutiyet Dönemi Din Sosyolojisinin Önemli Bir Kaynağı: İslâm MECMUASI (1914-1918)*, *SÜİFD*, C: 17, ss. 177-2010.

Baktır Mehmet, *KELÂM ESERLERİ Günümüz İlahiyat Fakülteleri Hocalarının Çalışmaları,* Sivas, 2007.

Bayraktar, Lütfiye Gülay, *Kök Hücreye Etik ve Teolojik Bir Yaklaşım,* Sinemis Yay, Ankara 2012.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Muvazzah İlm-i Kelâm*, Fethi Demir Matbaası, İstanbul 1955.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Mülahhas İlm-i Tevhid Akaid-i İslâmiyye*, Cevat Şen Kitabevi, İstanbul 1962.

Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul 1979,

Bolay, Süleyman Hayri, *Türkiye'de Maddeci ve Ruhçu Görüşün Mücadelesi*, Töre Devlet Yayınevi, İstanbul, 1979

İsmail Fenni Ertuğrul (1855-1846), *Felsefe Dünyası*, Sayı: 7, Ankara 1993, ss: 11-25.

Çelebi, İlyas, Bekir Topaloğlu, *Çağdaş İslâm Düşünürleri*, edt. Cağfer Karadaş, İstanbul 2007.

Dardağanzâde, Ahmet Nazif, *Yeni İlm-i Kelâm'a Lüzum Var mı Yok mu?,* Sebilü'r-Reşad, C.XXII, S. 561-562, İstanbul 1339.

Doğan, Recai, *II. Meşrutiyet Döneminde Batıcılık Akımının Din ve Eğitim-Öğretim Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, AÜ Sosyal Bilimler Entitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1996.

Düzgün, Şaban Ali, *Allah, Tabiat ve Tarih*, Lotus Yay, Ankara 2005.

Düzgün, Şaban Ali, *Takdim,* Kelâm, Kızılcahamam 20-22 Haziran 2008 Kelâm Öğretimim Sempozyumu, Ankara 2008.

Düzgün, Şaban Ali, *İnsan Onuru: Kaynağı, Sınırları ve Temellendirilmesi*, *Hazreti Peygamber ve İnsan Onuru,* DİB Yay., Ankara 2013.

Düzgün, Şaban Ali, *Kur'ân'a Dönüşte Öncü Bir İsim Hüseyin Atay*, Demokrasi Platformu, Yıl, 2, S. 8, Güz 2006, ss. 41-70.

Düzgün, Şaban Ali, Hüseyin Atay, *Çağdaş İslâm Düşünürleri*, edt. Cağfer Karadaş, İstanbul 2007.

Ebû Dâvûd, Suleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sunen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Ertuğrul, İsmail Fennî, *Maddiyyûn Mezhebinin İzmihilal*i, Orhaniye Matbaası, 1928.

Ertuğrul, İsmail Fennî, *Hakikat Nurları*, Sebil Yay., İstanbul 1979.

Ertuğrul, İsmail Fennî, *Vahdet-i Vüvud ve Muhyiddin-i Arabî,* Orhaniye Matbaası, 1928.

Filibeli Ahmed Hilmi, *Huzur-u Akl ü Fende Maddiyyun Meslek-i Dalaleti*, Matbaa-ı İslâmiyye, İstanbul 1332.

Filibeli Ahmed Hilmi, *Allahı İnkâr Mümkün Müdür?*, Matbaa-ı İslâmiye, İstanbul 1327.

Gökalp, Ziya, *Fıkıh Ve İçtimaiyat*, İslâm Mecmuası, C. I, S. 2, İstanbul 1329.

Gökalp, Ziya, *İçtima-i Usul-i Fıkh,* İslâm Mecmuası, C.I, S. 3, İstanbul 1329.

Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2000.

Harputî, Abdüllatif, *Kelâm Tarihi*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1332.

Harputî, Abdüllatif, *Tenkihü'l Kelâm fi Akaid-i Ehl-i İslâm*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1327.

Gencer, Bedri *İslâm'da Modernleşme*, Lotus Yay., Ankara 2008.,*İlahiyat Fakülteleri Kelâm Anabilim Dalı Öğretim Elemanları ve İlmî Çalışmaları,* Konya 1997.

İzmirli, İsmail Hakkı, *İslâm Mütefekkirleri ile Garp Mütefekkirleri Arasında Mukayase*, sad. Süleyman Hayri Bolay, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973.

İzmirli, İsmail Hakkı, *Muhassalü'l-Kelâm ve'l-Hikme*, Dârü'l-Hilafeti'l Âliye Evkaf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul 1336.

İzmirli, İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, Sad. Sabri Hizmetli, Umran Yay., Ankara 1981.

İzmirli, İsmail Hakkı, *Fenni Menahic*, Hukuk Matbaası, İstanbul 1329.

İzmirli, İsmail Hakkı, *Muhtasar Felsefe-i Ûlâ*, Hukuk Matbaası, İstanbul 1329.

Kâzım Efendi, Şeyhülislâm Musa, *Külliyât; Dinî, İçtimaî Makaleler*, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul 1336.

Kılıçbay, Mehmet Ali, *Osmanlı Batılılaşması*, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay.İstanbul trsz., I/148.

Korlaelçi, Murtaza, *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi,* İnsan Yay., İstanbul 1986.

Nuri, Celal, *Tarih-i İstikbal*, s. Yeni Osmanlı Matbaası, İstanbul 1331.

Onat, Hasan, *Türkiye'de Din Anlayışı ve İslâm'ın Geleceği: Prof. Dr. Hüseyin Atay'la Bir Mülakat*, Demokrasi Platformu, Yıl, 2, S. 8, Güz 2006, ss. 1-40.

Ortaylı, İlber, *Batılılaşma*, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay.İstanbul trsz., I/137.

Özervarlı, Mustafa Sait, *Kelâmda Yenilik Arayışları,*İSAM Yay., İstanbul 1998.

Özervarlı, Mustafa Sait, *Son Dönem Osmanlı Düşüncesinde Arayışlar: Mehmed Şerafeddin'in "İçtimaî İlm-i Kelâmı*, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 1999.

Sabri, Mustafa, *Mevkıfu'l Akl ve'l İlm ve'l Alem min Rabbi'l Âlemin ve İbadihi'l Murselin*, Dârü'l İhyai't-Turasi'l Arabî, Beyrut 1921.

Sabri, Mustafa, *İnsan ve Kader*, Çev. İsa Doğan, Kültür Basın Yayın Birliği, İstanbul 1989.

Sabri, Mustafa, *Dinî Müceddidler*, Sebil Yay., İstanbul 1969.

Sabri, Mustafa, *Kavlü'l-Fasl*, Kahire 1361.

Sabri, Mustafa, *Yeni İslâm Müçtehidlerinin Kıymet-i İlmiyesi*, Dârü'l-Hilafeti'l-Aliyye Matbaası, İstanbul 1337/1335.

Strobel, Lee, *Hani Tanrı Ölmüştü?*, Çev. Levin Atalay, Reşit Şahin, Edt., Emre Özbay, Ufuk Yay., İstanbul 2011.

Şentürk, Recep, *İslâm Dünyasında Modernleşme ve Toplumbilim*, İz Yayıncılık, İstanbul,1996.

Şeyh Muhsin-i Fani ez-Zâhirî, *Yeni İlm-i Kelâm Yazılmalı mı Yazılmamalı mı?, Sebilü'r-Reşad*, C. XXI, S. 532-533, İstanbul 1338-13399.

Terkan, Fehrullah, *İslâm Felsefesinden Bakarak Kelâm'ı Değerlendirmek, Kelâm*, Kızılcahamam 20-22 Haziran 2008 Kelâm Öğretimim Sempozyumu, Ankara 2008.

Timur, Taner, *Osmanlı ve Batılılaşma*, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay.İstanbul trsz., I/139.

Toku, Neşet, *Türkiye'de Anti-Materyalist Felsefe*, Beyan Yay., İstanbul 1996.

Topaloğlu, Bekir, *Kelâm İlmine Giriş*, Damla Yay., İstanbul 1991.

Topaloğlu, Bekir, *Kelâm Araştırmaları Üzerine Düşünceler*, İFAV Yay., İstanbul 2004.

Topaloğlu, Bekir, *İslâmî İlimlere Kaynak Olması Açısından Kur'ân-ı Kerim*, *İslâm Düşüncesinde Yeni Arayışlar III,* Rağbet Yay., İstanbul 2000.

Ünal, Yaşar, *Dinî Düşünceyi Yenileştirme Çabaları Osmanlı Örneği,* Yayınevi, Ankara 2012.

Yaltkaya, M. Şerafeddin, *Din Aklî Değil Makuldür*, İslâm Mecmuası, C. III, s. 28, İstanbul 1333.

Yaltkaya, M. Şerafeddin, *İçtima-i İlm-i Kelâm: Cenâb-ı Hak Bilinmez Sezilir*, *İslâm Mecmuası,* C.2, S.15, İstanbul 1330.

Yaltkaya, M. Şerafeddin, *İçtimaî İlm-i Kelâm: Rasul-i Zişan Efendimizin Tanıttığı Uluhiyet*, İslâm Mecmuası, C. II, S.25, İstanbul 1330.

Yaltkaya, M. Şerafeddin, *Kelâm Savaşları*, Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası, Burhaneddin Matbaası, İstanbul, 1. Kanun 1932.

Yaltkaya, M. Şerafeddin*, Dinî Makalelerim*, İdeal Basımevi, Ankara 1944.

başlamıştır. Yusuf Ziya ile başlayan Maturîdîlik çalışmaları, son zamanlarda giderek artmaya başlamıştır. Bütün bunlara rağmen, çalışmalarda önemli yöntem sorunları, kavram kargaşası ve tedahüller söz konusudur. Bazı çalışmalara, mezhepler tarihi yönteminden çok kelâmî yöntem hâkimdir.

Kaynakça

Fığlalı, Ethem Ruhi, *İbâdiye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1983.

Fığlalı, Ethem Ruhi, *İmâmiyye Şîası*, Selçuk Yayınları, İstanbul 1984.

Fığlalı, Ethem Ruhi, *Kadıyanîlik (Ahmediyye Mezhebi)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1986.

Fığlalı, Ethem Ruhi, "Çevirenin Önsözü", (W. Montgomery Watt'ın *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri*. (çev.: Ethem Ruhi Fığlalı), Umran yayınları, İstanbul 1981.

Fığlalı, Ethem Ruhi, *Bâbilik ve Bahaîlik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

Fığlalı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri*, 8. Baskı., Selçuk Yayınları, İstanbul 1996.

İlhan, Avni, *"İzmirli'nin Mezhepler Tarihi Çalışmaları"*, İzmirli İsmail Hakkı (Sempozyum: 24-25 Kasım 1995) (yay. haz. Mehmet Şeker-Adnan Bülent Baloğlu) kitabı içerisinde (s. 73-75), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

İmam Mâturidî ve Maturidilik, (ed. Sönmez Kutlu), Ankara 2003.

Kutlu, Sönmez, *Mezhepler Tarihine Giriş,* Dem yay. İstanbul 2008.

Onat, Hasan, *Emevîler Devri Şiî Hareketleri ve Günümüz Şiîliği*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

et-Tancî, Muhammed b. Tavit, "*İslâm Mezhepleri Hakkında Düşünceler ve İslâm Mezhepleri Tarihi Ders Notları",* (çev.: Esat Kılıçer), Basılmamış notlar, Ankara trz.

Yörükân, Yusuf Ziya, *Şehristanî Milel-Nihal Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Mezhepler Tedkikinde Bir Usûl,* haz.Murat Memiş, Kültür Bankalığı yay., Ankara 2002.

Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma yayınları, İstanbul 1999.

Çiftçi, Adil, *"İslâm Araştırmaları İçin Bir Bakış Açısı Önerisi Bilgi Sosyolojisi", Ethem Ruhi Fığlalı'ya Armağan* kitabı içerisinde, Vadi Yayınları, Ankara 2002.

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNCESİ

Cilt 7

TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1235
Beşeri Bilimler No.: 092
ISBN: 978-605-320-140-3
© 1. Basım, Ekim 2015

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNÜCESİ - **Cilt 7: Türk Dünyası Düşünür Temsilcileri**
Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Atila Arslan
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bolay, Süleyman Hayri.
Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşüncesi - Cilt 7: Türk Dünyası Düşünür Temsilcileri /
Editör ve Yazar: Süleyman Hayri Bolay - Redaksiyon: Atila Arslan
1. Basım, vi + 381 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-140-3
1. Türk düşünürler 2. Türk düşüncesi 3. İdarî ve siyasî düşünce 4. Felsefî düşünce 5. Bilimsel düşünce 6. Tanzimat 7. Meşrutiyet 8. Cumhuriyet 9. Laiklik 10. Batılılaşma 11. Modernite 12. Hukukî düşünce 13. Ahlakî düşünce 14. Dinî düşünce 15. Tasavvufî düşünce 16. Tefsir düşüncesi 17. Kelâm düşüncesi 18. Mezhepler tarihi düşüncesi 19. Sanat düşüncesi 20. Edebî düşünce 21. Türk dünyası düşünürleri

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

CİLT İÇERİKLERİ

CİLT 1: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

CİLT 2: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SİYASÎ, İDARÎ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

İKTİSADÎ DÜŞÜNCE 943

SOSYALİST DÜŞÜNCE VE BAŞLICA TEMSİLCİLERİ 1067

TARİHÎ DÜŞÜNCE 1223

CİLT 3: TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

ANADOLUCU DÜŞÜNCE 1311

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1405

CİLT 4-A: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

SPİRİTÜALİST DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 1885

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 2303

CİLT 4-B: CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE BİLİMSEL VE FELSEFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

BAZI FELSEFE DERGİLERİ 3053

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE SANAT DÜŞÜNCESİNİN BAZI TEMSİLCİLERİ 3063

CİLT 5: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE AHLAKÎ VE EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

AHLAKÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3197
EDEBÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3523
BAZI FİKİR DERGİLERİ 3823

CİLT 6: TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DİNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ

DİNÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 3877
TASAVVUFÎ DÜŞÜNCE TEMSİLCİLERİ 4257
KUR'ÂN'A DÖNÜŞ HAREKETİ 4411
MEZHEPLER TARİHİ DÜŞÜNCESİ 4537

CİLT 7: TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

SON SÖZ 4919

İÇİNDEKİLER

CİLT 7: TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

Türk Dünyası Düşünürleri 4553
Muhammed Abduh (D. 1849 - Ö. 1905) 4555
Şihabuddin Mercânî (D. 1818 - Ö. 1889) 4568
İsmail Gaspıralı (D. 1851 - Ö. 1914) 4572
Muhammed Bayram el-Hamis (D. 1840 - Ö. 1889) (Muhammed b. Mustafa b. Muhammed es-Sâlis b. Muhammed es-Sânî b. Muhammed el-Evvel b. Hüseyin) 4628
Rızaeddin bin Fahreddin (D. 1859 - Ö. 1936) 4648
Hüseyinzâde Ali Turan (D. 1864 - Ö. 1940) 4680
Abdürreşid İbrahim (D. 1857 - Ö. 1944) 4715
Ebubekir Efendi (El-Emcedî) (D. 1835 - Ö. 1880) 4735
Musa Cârullah Bigiyev (D. 1875 - Ö. 1949) 4739
Hüseyin Cavit (D. 1882 - Ö. 1941) 4755
Mehmet Emin Resulzâde (D. 1884 - Ö. 1954) (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kurucusu ve İlk Cumhurbaşkanı, Gazeteci, Fikir ve Siyaset Adamı) 4800
Syed Muhammad Naquıb Al-Attas (D. 1931 -) 4838
Azerî Filozof Daryuş Şâyegân (D. 1935 - Ö. 1984) 4852
Çağdaş Uygur Düşünürü Abduşükür Muhammedemin (D. 1933 - Ö. 1995) 4860
Selahaddin Halilov (D. 1952 -) 4883
Gönül Bünyadzâde (D. 1974 -) 4904

SON SÖZ 4919
Genel Sonuç ve Değerlendirme 4920

Abduh, düşüncesinin Türkiye'deki taraftarlarından sayılan Mehmed Âkif Ersoy:

> *"Doğrudan doğruya Kur'ân'dan alıp ilhamı,*
> *Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı"*

diyor, bu onun laik düzeni arzu ettiğini göstermez. Ama buradan koca bir İslâm kültürünü ve medeniyetini bir tarafa bıraktığı yorumunu yapanlar da yok değildir. Mehmed Âkif, Safahat'ın 6. kitabının sonunda Abduh'un uzun vadeli eğitim anlayışını benimseyerek "*İnkılâb istiyorum, ben de fakat ABDUH gibi*" diyor.

Buna mukabil modernist seküler/laik aydın ve siyasetçiler kesin bir şekilde din-siyaset ayrımına giderek İslâm'ı özel alanda bırakmayı tercih etmiştir.

Türkiye dışındaki coğrafyada ortaya çıkan Hasan el-Benna ve Mevdudî çizgisindeki "İslâmcı" modern hareketler de gelenek karşısında nasıl bir tavır alacaklarına tam karar verememiş gibidirler. Bir taraftan bütün bir tarihî çöküş olarak görüp doğrudan Kur'ân ve Sünnet İslâm'ına dönmek isterken diğer yandan mezhepler bağlamında Abduh kadar kesin bir karşı duruş sergilememişlerdir. Özellikle Pakistan ve Mısır'da XX. yüzyılın ilk yarısında siyaset ve medenî hukuk alanında meydana gelen gelişmeler Abduh'un izlerini taşımaktadır. Abduh'un yenilikçi görüşleri takipçi bulduğu kadar pek çok düşünür tarafından eleştirilmiştir de. Onun özellikle aklı naklin önüne alması yeni-Mutezîlilik olarak yorumlanmıştır. Ayrıca mezhepler hususunda katı bir tavır takınmaması, farklı mezheplerin görüşlerinin telfik edilebileceğini söylemesi de kendisinin mezhepsizlikle suçlanmasına yol açmıştır. Ayrıca Abduh'un bid'at olarak gördüğü davranış ve adetlere karşı koyduğu kesin tavır Vehhabilik anlayışına da oldukça yakın olup onun nemalanmasına yardım etmiş sayılır.

Kaynaklar

Muhammed Abduh, *el-A'malü'l-kâmile*, tahk. Muhammed İmâre, I-V, Beyrut: Dârü'şşurûk, 1414/1993;

Muhammed Abduh, *Tevhid Risalesi*, terc. Sabri Hizmetli, Ankara: Fecr Yayınları, 1986;

Muhammed Abduh, *Hanutu'nun Hücumuna Karşı Şeyh Muhammed Abduh'un İslâm'ı Müdafaası*, terc. Mehmed Akif, Dârü'l-Hilafe: Tevsî' Tabaat Matbaası, 1331;

Muhammed Abduh, *el-İslâm ve'n-nasraniyye me'a'l-ilm ve'l-medeniyye,* Kahire 1323;

Muhammed Abduh, *el-İslâm beyne'l-ilm ve'l-medeniyyet,* Kahire 2004;

Muhammed Reşid Rıza, *Tarihü'l-üstâzi'l-imâm eş-Şeyh Muhammed Abduh*, I-III, Kahire: Dârü'l-Fazile, 1427/2006, 2. bsk.

Muhammd İmara, *el-İmâm Muhammed Abduh: Müceddidü'd-dünyâ bi-tecdîdi'd-dîn*, Kahire: Dârü'ş-şurûk, 1408/1988;

Muhammed el-Behiy, *Çağdaş İslâm Düşüncesinin Oluşumu ve Batı*, terc. İbrahim Sarmış, İstanbul: Girişim Yay., İstanbul, 1986

Mehmet Zeki İşcan, *Muhammed Abduh'un Dinî ve Siyasî Görüşleri,* İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998;

Fazlur Rahman*, İslâm*, terc. Mehmet Dağ, Mehmet Aydın, Ankara: Selçuk Yayınları, 1993;

Hasib es-Samarrai, *Dini Modernizmin Üç Şövalyesi: Cemaleddin Efganî-Muhammed Abduh-Reşid Rıza (ve Türkiye'deki Takipçileri),* terc. Ali Nar, Sezai Özel, İstanbul: Bedir, 1998;

Reşid Rıza, Hayreddin Karaman, *Gerçek İslâm'da Birlik,* İstanbul: İz Yayıncılık, 2003;

İsmail Kara, *İslâmcıların Siyasî Görüşleri*, İstanbul: İz Yay., 1994;

H.A.R. Gibb, *İslâm'da Modern Eğilimler*, terc. M. Kürşad Atalar, Ankara: Çağlar Yayınları, 2006;

Albert Hourani, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, terc. Latif Boyacı, Hüseyin Yılmaz, İstanbul: İnsan Yay.,1994;

Samira Hasanova, *Modernleşme Sürecinde İslâm Hukukunda Maslahat tartışmaları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2007;

Bedri Gencer, *"On Dokuzuncu Asırda 'Yararcı İslâm' Anlayışının Doğuşu",* Bilimname, sayı XV (2008/2), s. 7-27;

M.Sait Özervarlı, *"Muhammed Abduh", DİA*, c. 30, s. 482-487;

Hilal Görgün, *"el-Urvetü'l-Vüskâ", DİA*, c. 42, s. 186-188;

Halil Taşpınar, *"Muhammed Abduh Bibliyografyası Üzerine bir Deneme"*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VII/2, s. 261-289;

Aharon Layish, *"The Contribution of the Modernists to the Secularization of Islamic Law"*, Middle East Studies, 14/3 (October 1978), s. 263-277.

Telif: Hilal Görgün

ve siyasî tarihçi yönüyle dönemine şahitlik yapmış ve bu konuda arkasında çok mühim eserler bırakmış bir şahsiyettir. Tunus'ta görev yaptığı süre içinde sağlık, eğitim ve vakıflar konusunda çok önemli icraatları olmuştur. Islahatçı kimliğiyle dönemindeki reformcu denebilecek pek çok şahısla ortak yönleri mevcuttur. Tunuslu Hayreddin Paşa'nın yakın mesai arkadaşlarından olması hasebiyle karşılıklı olarak birbirlerinden etkilenmişlerdir. Bunun izlerini gerek *Akvemü'l-mesalik*'te gerekse *Safvetü'l-i'tibar* ve *Mülahazatü's-siyasiyye*'de takip etmek mümkündür. Şûra ve meşverete yükledikleri mana ve atfettikleri önem ikisinde de ortaktır.

Muhammed Bayram kendisi siyasetçi olmamakla birlikte iyi bir siyasî tarihçi olması hasebiyle yönetimde gerekli gördüğü ıslahatları kaleme alarak dönemindeki idarecilere yol gösterici çalışmalar yapmıştır. XIX. yüzyıl Avrupası'nı da yakından tanıma imkânı bulan yazar birinci elden gözlemlerini kayda geçirmiştir. Henüz daha araştırmacılar tarafından yeteri kadar incelenmemiş olan *Safvetü'l-i'tibar* isimli eseri hem İslâm dünyası hem de gayrimüslim dünya hakkında coğrafî, siyasî, hukukî, tarihî, sosyal ve hatta antropolojik denebilecek çok kıymetli bilgileri ihtiva etmektedir. Osmanlı'yı sevmesi, ona doğrudan ve dolaylı hizmet etmiş olması ve Osmanlı'nın düzelmesi için risale yazıp yol göstermesi de ayrı bir değer taşımaktadır.

Kaynakça

Muhammed Bayram el-Hâmis, *Safvetü'l-i'tibâr bi-müstevde'i'l-emsâr ve'l-aktâr*, tahk. Ali b. et-Tahir eş-Şenûfî, I-VI, Tunus 1999;

Muhammed Bayram el-Hâmis, *Risâletü Tuhfetü'l-havâs fî halli saydi bunduki'r-rasâs,* Haz.: Munsıf İbn Abdülcelil, Kemal İmran, Muhammed Bayram el-Hamis: *bibliyugrâfiyye tahlîliyye me'a selâse resâil nâdire,* Tunus: Beytü'l-hikme, 1989, s. 225-254;

Muhammed Bayram el-Hâmis, *Mülâhazâtü's-siyâsiyye ani't-tanzîmâti'l-lâzime li'd-Devleti'l-Aliyye*, Age. içinde, s. 255-287;

Muhammed Bayram el-Hâmis, *et-Tahkîk fî mes'eleti'r-rakîk,* Age. içinde, s. 289-318).

"es-Seyyid Muhammed Bayram", el-Muktetaf, sene 15, sayı 11 (1891), s. 673-678;

Tunuslu Hayrettin Paşa, *Akvemu'l-mesalik fî marifeti ahvâli'l-memâlik,* Sebte/Tunus 1284/1867-68;

Muhammed Bayram el-Hâmis, *En Emin Yol,* Terc.: Alev Alatlı, Şehabettin Yalçın, İstanbul 2004;

Lord Cromer, *Modern Egypt, II,* New York 1909, s. 181-184;

Ali eş-Şennûfî (tahkik), *Tercümetü Muhammed Bayram es-Salis fi Safveti'l-i'tibar bi-müstevde'i'l-emsâr ve'l-i'tibar*, Tunus 1989;

Munsıf İbn Abdülcelil, Kemal İmran (tahk.), *Muhammed Bayram el-Hâmis: Bibliyografya tahlîliyye me'a selâs resâil nâdire,* Tunus 1989;

Mustafa Bedri, *er-Ru'yetü's-siyâsiyye min hilali risaleteyn,* Tunus 1993;

Fethi el-Kasımî, *eş-Şeyh Muhammed Bayram el-Hâmis: Hayâtuhu ve fikruhu'l-ıslâhî,* Tunus 1990;

Atilla Çetin, *"Muhammed Bayram",* Diyanet İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul 2005), c. 30, s. 508-509;

G.S. Van Krieken, *"Muhammad Bayram al-Khamis",* EI 2, c. 7, s. 433-435;

Moh. Bencheneb, *"Muhammed Bayram",* MEB İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul 1979), c. 8, s. 493-495;

Muhammed Bayram'ın Soyağacı

Kaynak: Arnold H.Green, *The Tunesian Ulema,* s. 79.

Muhammed Bayram el-Hamis

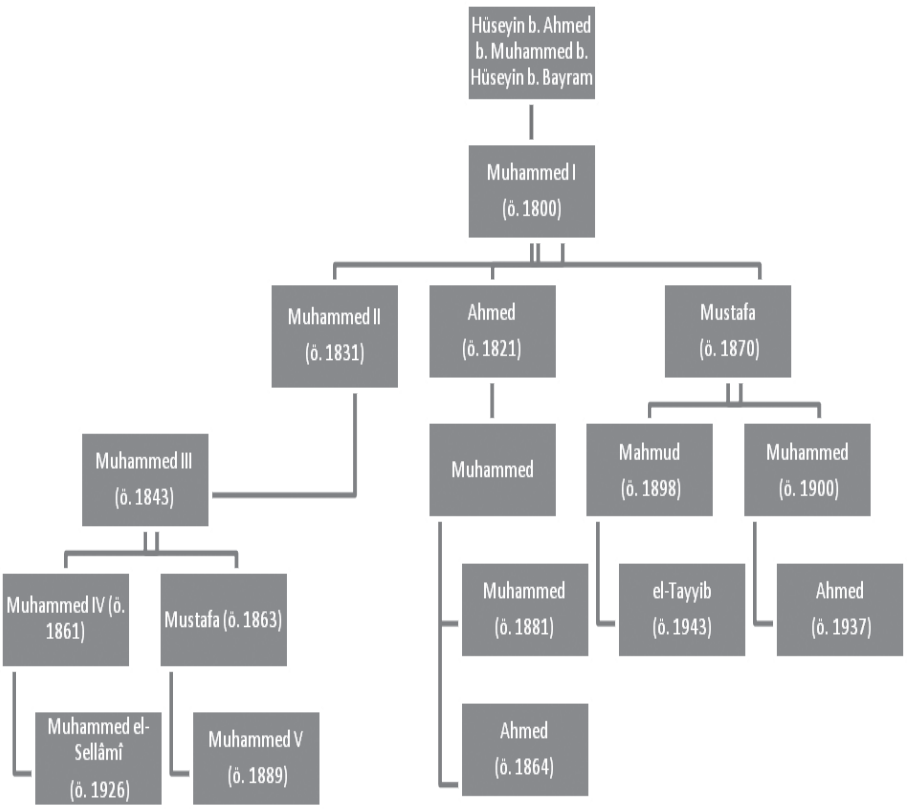

Değerlendirme

Rızaeddin bin Fahreddin, Kazan'daki ilim ve mütefekkir damarından yetişmiş çok değerli bir âlim ve düşünürdür. Musa Carullah gibi o da Avrupa kanunlarının alınmasına taraftar olmayıp N.Kemal gibi İslâm fıkhının yeni içtihatlarla halledemiyeceği hiçbir mesele olmadığı kanaatındadır. Ömrünü ilme, Rusya Müslüman Türklerinin birliğine, istiklaline ve Osmanlı devletinin kurtarılması ile İslâm dünyasının canlandırılıp kültürel birliğinin sağlanması davasında harcamış bir mücahittir. Müslümanları ve ilim adamlarını şiddetle tenkitten çekinmeyen, kelâm ilmiyle uğraşmayı faydalı görmeyen mezhepler üstü bir anlayışa sahiptir. İçtihad, kadınların eğitimi, kıyafet, İslâm'ın geleceği gibi Müslümanları rahatsız eden sorunlara makul ve isabetli çözümler getirmiş ve Müslümanlara iman, ümit, cesaret ve akıl aşılamıştır. Böyle ömrü mücadeleyle geçmiş âlim ve düşünürlerimizi yakından tanımak ve tanıtmak hepimizin vazifesi olmalıdır. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Amin!

Kaynakça

1. Rızaeddin bin Fahreddin, *Dinî ve İçtimaî Meseleler*, Özgü Yayınları, İstanbul, 2007.
2. Ömer Hakan Özalp, *Rızaeddin bin Fahreddin, Kazan'la İstanbul Arasında Bir Âlim*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.

adlı makalesinde Ermenilerin ileriye yönelik emellerinden, silahlı Taşnatsütyun partisinden ve onların terör saldırılarından söz eder. Ayrıca Rus istibdadını açık bir şekilde eleştiren, Türkiye ve İran'daki anayasa mücadelelerini destekleyen birçok yazısı vardır. Biz burada ancak belli başlı konulardaki fikirlerini, asıl kaynaklardan yararlanarak ana hatlarıyla yansıtmaya çalıştık.

Hüseyinzâde Ali Bey, Türk düşünce hayatında epeyce derin izler bırakmasına rağmen, yazdıklarının daha çok Azerbaycan'daki gazetecilik dönemine ait olması ve bunların Türkiye'de derlenip basılmaması, onun düşünce dünyası hakkındaki geniş araştırmaları engellemiştir. Kendisini yakından tanıyan Yusuf Akçura ve Hilmi Ziya Ülken hariç, Hüseyinzâde'nin düşünce dünyasını çok yönlü tahlil eden incelemeler gerçekleştirilememiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Azerbaycan'da hakkında epeyce araştırma yapılmış, *Hayat* ve *Füyuzat*'ta ve diğer bazı yayın organlarındaki yazıları özellikle Ofeliya Bayramova tarafından derlenmiş ve genel bir değerlendirmeye tâbi tutulmuştur.

Hüseyinzâde'nin Türk düşünce tarihindeki yerini gerçek anlamda belirleyebilmek için Azerbaycan'da ve Türkiye'de yazdıklarını, faaliyetlerini sadece Türkiye-Azerbaycan bağlamında değil, dönemin Rus ve Batı Avrupa fikir ve edebiyat hayatı bağlamında mukayeseli bir şekilde araştırmak gerekir.

Kaynaklar

(Kronolojik sıra ile)

Hüseyinzâde Ali, *"Tercüme-i Hâl Varakası"*, [Otobiyografi], Arap harfleriyle yazma, yazılış tarihi: 23 Ramazan 1329/4 Eylül 1327 [1911], 3 varak. (Hüseyinzâde Ali Turan Arşivi).

Hüseyinzâde Ali, *"Biyografik Muhtasar Malûmat"*, [Otobiyografi], Latin harfleriyle el yazma yazılış tarihi: Şubat 1935, 8 varak. (Şiirlerini topladığı defterin baş kısmında. Hüseyinzâde Ali Turan Arşivi).

Saide Santur, (Kızı), *"Ali Hüseyinzâde (Ali Turan) 1864-1940. Türk Düşünürü, Yazar"*, Arap harfleriyle el yazma, 14+1 s. (Hüseyinzâde Ali Turan Arşivi. Bu metin başkasına da ait olabilir).

Yusuf Akçura, *"Hüseyinzâde Ali Bey"*, Türk Yurdu, I. tefrika, 2 Nisan 1331/14 Nisan 1915, 8. c., Sayı: 81, s. 2550-2556; II. tefrika, 23 Nisan 1331, Sayı: 82, s. 2566-2570; III. tefrika, 7 Mayıs 1331, Sayı: 83, s. 2581-2585. Makalenin latin harfleriyle baskısı: Hazırlayan: Sabahatin Çağın, *Kardaş Edebiyatlar*, Temmuz-Eylül 1992, Sayı: 23, s. 32-44.

Hilmi Ziya Ülken, *"Türkçülüğün ve Türk Sosyalizminin Babası Ali Turan"*, Yeni İnsan, I. Makale: Aralık 1969, Sayı: 84, s. 6-11, 21-28; II. Makale: Ocak 1970, Sayı: 85, s. 6-11, 21-25.

Hilmi Ziya Ülken, *"Hüseyinzâde Ali"*, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, 2 c., Konya, 1966, I. c., s. 425-439.

Saadettin Nüzhet Ergun, *"Ali Turan",* Türk Şairleri, 2. c., s. 475-482.

İsmet Ergin, *"Ali Bey Hüseyinzâde'nin Hayatı, Eserleri ile Füyuzat dergisi ve Hayat gazetesindeki bir kısım makaleleri",* İstanbul Üniversitesi, 1970 (Mezuniyet tezi).

İnci Enginün, *"Turan, Hüseyin Ali",* Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 8. c., İstanbul, Dergâh Yayınları, 1998, s. 384-385.

İlham Habibullayev, *"Hüseyinzâde Ali Bey (Turan) Hayatı ve Fikirleri",* İstanbul, 2001 (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anadilim Dalı basılmamış yüksek lisans tezi).

"Eli Bey Hüseynzade, Seçilmiş Eserleri", II cilt, Tertip eden: Ofeliya Bayramlı, Bakı, 2008, I. c., 578+2 s. ; II. c., 495+1 s.

Azer Turan, *"Eli Bey Hüseyinzâde",* Moskva, 2008 (Azerbaycan Türkçesiyle).

Ziya Gökalp, *"Türkçülüğün Esasları",* Hazırlayan: Mehmet Kaplan, İstanbul, Devlet Kitapları, 1970, 271 s. (1000 Temel Eser serisi).

Onun verdiği bilgilerle Safahat'ta yer alan şiirlerin bir kısmı aşağıya alınmıştır:

Kaynakça

İsmail Türkoğlu, *Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşîd İbrahim,* T.Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1997, s.136.

Uluslararası Abdürreşîd İbrahîm ve Türk-Japon İlişkileri Bilgi Şöleni, 22-23 Mayıs, 2012, Konya, Bildiriler.

Yrd.Doç. Dr. İsmail Türkoğlu, *Rusya Türklerini Uyandıran Adam: Abdürreşîd İbrahim(1857-1944), Uluslararası Abdürreşîd İbrahîm ve Türk-Japon İlişkileri Bilgi Şöleni,* 22-23 Mayıs, 2012, Konya, Bildiriler.

İbrahim Maraş, *Türkçülük ve İslâmcılık Arasında Bir Düşünür: A.Reşîd İbrahim,* Bilgi Şöleni Metinleri, s.314, Konya, 2012.

sadece bu eser bulunmaktadır ve bu da İngilizce'ye tercüme edilmiştir: *The Religious Duties of Islam as Taught and Explanied by Abu Bakr Effendi*, (İngilizceye çev. Mia Brandel-Syrier, Leiden: 1960). Eserin giriş bölümü Osmanlıca, diğer kısımları ise Arapçadır.

Merâsidü'd-Din: Bu eser maalesef, diğer bütün eserleri gibi kaybolmuştur. Ayrıca Ebubekir Efendi yaptıklarından merkez-i hükûmeti haberdar etme ve Müslümanları Güney Afrika'daki İslâmî çalışmalar hakkında bilgilendirmek amacıyla düzenli mektuplar yazmış ve bunlar da İstanbul'daki günlük gazetelerde yayınlanmıştır.[7]

Kaynakça

Akdemir, Rıza. *"Ümit Burnu'nda Yanan Meş'ale",* Diyanet Gazetesi, 288 (1983) ve 289 (1983).

Argun, Selim. *"The Life and Contribution of the Osmanlı Scholar, Abu Bakr Effendi towards Islamic Thought and Culture in South Africa",* yayımnlanmamış yüksek lisans tezi, Rand Afrikaans University, 2000.

Chohan, Ahmed Ayoob. *"Muslim Education in South Africa: Its Present Position",* Muslim Education Quarterly, 2: 69 (1988).

Davids, Achmat. *"The Mosque of Bo-Kaap",* Cape: The South African Institute of Arabic and Islamic Research, 1980.

Haran, Muhammed. *"Islamic Education in South Africa",* Muslim Education Quarterly, V/2, Cambridge 1988.

Kavakçı, Y. Ziya. *"Güney Afrika'da Bir Türk Âlimi",* Diyanet Dergisi, 15: 3, 1976, 168-173.

Mahida, Ebrahim Mahomed. *"History of Muslims in South Africa: A Chronology",* Durban, South Africa: Arabic Study Circle, 1993.

Mayson, T. J.*," The Malays of Cape Town",* Manchester, UK: Cave and Sever, 1865.

Naude, J. A., *"Islam in South Africa: A General Survey*", Journal of Muslim Minority Affairs, VI/1 (1985).

Ömer Lutfi, *"Ümidburnu Seyahatnamesi",* ilk baskısı Osmanlıca olarak 1876 yılında yapılan bu eseri yayına hazırlayan Hüseyin Yorulmaz, İstanbul: Kitabevi, 1292.

Van Selms, A., *"Abu Bakr and Arabic",* Afrikaans Literature, Age., s. I-IX (bu kısmın tercümesi bk. Y. Ziya Kavakçı'nın yukarıda zikredilen çalışması.

Van Selms, A., *"Abu Bakr Effendi",* Dictionary of South African Biography, Pretoria: National Council for Social Research, 1968.

Tayob, Abdulkader, *"Islam in South Africa: Mosques, Imams and Sermons*", Gainesville: University Press of Florida, 1999.

Uçar, Ahmet, *"Güney Afrika'da Osmanlılar",* İstanbul: Ses Yayınları, 2000.

[7] Meselâ bkz.: *"Ebûbekir Efendi'nin Mektupları", Tasvîr-i Efkâr*, s. 28, İstanbul 1279, s. 50.

eylem sahibi olması, Kutadgubilig'in tabiriyle *bilgi, kılgı* ve *akıl* üçlüsünü iyi kullanılması lazımdır.

M.Cârullah'ın aklın bir feyz-i ilâhî olduğunu söyledikten sonra, *"mutlak"* tabirini kullanması da dikkat çekicidir. Allah'ın nuru ve vergisi olduğunu ifade ettikten sonra, aklın mutlak olduğunu söylemesinde bir beis olmasa gerektir. Allah'a bağlanmış olmanın ayrı bir ontolojik ve epistemolojik sınırı olduğunu göstermesi mühimdir.

Mevla rahmet eyleye!..

NOT: Buraya kadar olan hayat hikâyesini Ahmet Kanlıdere'nin emek haracayarak, ana kaynaklara dayanarak yaptığı çok vukuflu araştırması olan "*Kadîmle Cedît Arasında MUSA CÂRULLAH*, Dergâh Yay., İstanbul, 2005*"* adlı kıymetli eserinin 23-78 sayfaları arasından özetlenmiştir. Kendisini böyle bir kitap yazmasından dolayı tebrik eder, bu tarz çalışmalarının devamını dileriz.

Kaynakça

Musa Cârullah, *"1. Uluslararası Musa Cârullah Bigiyef Sempozyumu",* T.Diyanet Vakfı yayınları, Ankara 6-7 Kasım 1999.

Musa Cârullah*, "El-Lüzûmiyyat".*

Musa Cârullah, *"Komünizmin Elifbası".*

Musa Cârullah, *"İfâdât'ül-Kirâm"*, Kazan, 1909.

Musa Cârullah, *"Uzun Günlerde Oruç",* Hz.Yusuf Ural Giray, Ankara, 1975.

Ahmet Kanlıdere, *Kadîmle Cedît Arasında MUSA CÂRULLAH,* Dergâh Yay., İstanbul,2005.

A.Battal Taymaz, *Musa Cârullah,* İstanbul,1958.

* Musa Carullah, *1. Uluslararası Musa Carullah Bigiyef Sempozyumu,* Ankara 6-7 Kasım 1999.

Avropada işıq da var, zülmət də.
Orda səfahətdə var, fəzilət də.
O bir əngin dəniz ki, çox qorxuncdur.
İnsan gâh inci bulur, gâh boğulur.

Kaynakça

Hüseyn Cavid, Eserleri (4 Cilt), Tertip eden: Turan Cavit, Bakû, 1982-1985.

Hüseyn Cavid, Eserleri (5 cilt), Tertip eden: Turan Cavit, Önsöz: Gülbeniz Babahanlı, Teymur Kerimli, Bakı, Elm Neşriyyatı, 2007.

Hüseyn Cavid*, Heyat ve Senet Yolu,* Tertip edenler: N. Esedullayeva, A. İsmayılova, Z. Tuyyubova, Bakı, Elm Neşriyyatı, 2005.

Azer Turan, *Cavidname,* Bakı, Elm ve Tehsil, 2010.

Bülbeniz Babahanlı, Teymur Kerimli*, "Hüseyn Cavid'in Heyat ve Yaradıcılığı", Hüseyn Cavid Eserleri, 5 cilt*, Tertip eden: Turan Cavit, Bakı, Elm Neşriyyatı, 2007, s. 11-29.

Eziz Şerif, *Keçmiş Günlerden (Hatıralar*), Bakû, 1977.

Gulam Memmedli, *Cavid Ömür Boyu Hayat ve Yaradıcılıg Salnamesi,* 1882-1941, Bakû, 1982.

M. C. Ceferov*, "Hüseyn Cavid" (Maddesi), Azerbaycan Edebiyyatı Tarihi (3 ciltlik),* Bakû, 2.c., 1960, s. 859-887.

Rafel Hüseynov*, Ebedî Cavid,* Bakı, Nurlan, 2007.

Sosyalizmin teessüsü ile zaruret dünyasına intiha verilerek, her nevi kuyuddan âzâde bir hürriyet dünyasına atılmak hülyası ile şahsî hürriyetimizi bize en emin ve en tabiî surette temin edecek millî istiklal ve millî demokrasi şiarından uzaklaşmayalım, bilelim ki tarih iptida ve intihası belli olmayıp daima yükseklere doğru giden layetenâhî bir yoldur. Bu yolun erebileceği muhayyel akıbet şahsın mümkün olduğu kadar daha hür, daha serbest, daha mütekâmil bir vücut olmasıdır. İnsandaki ferdî meziyet ve noksanların ekseriyetle muhit ve cemiyetten alınan hasletler olduğunu nazara alırsak, insan cemiyetlerinin milliyet ve demokrasi esaslarında hür ve müstakil olmalarının cihan tarihindeki rolünü hakkıyla anlar, millî devlet mefkûresinin ulviyet ve hallakıyetini bütün vücudumuzla his ve aklımızla derk ederiz!

4 Şubat 1926. İstanbul

Kaynakça

Ahmet Caferoğlu, *"Bakû-Tahran-İstanbul Üçgeninin Büyük Mücahidi",* Azerbaycan (Dergisi), Ocak-Şubat 1954, Sayı: 10-11 (22-23), s. 15-17.

Ahmet Caferoğlu, *"Ziya Gökalp'in Azerbaycan Türklüğü Üzerindeki Tesiri",* Ankara, Türk Kültürü, Ekim 1964, Sayı: 24, s. 10-15.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, *"Resulzâde Mehmet Emin",* Türk Yurdu, Nisan 1955, Sayı: 243, s. 782-787.

M. Emin Resulzâde'nin Hâl Tercümesi, Azerbaycan (Dergisi), Ocak-Şubat 1954, Sayı: 10-11 (22-23), s. 2-4. *(Resulzâde özel sayısı).*

"Millî Azerbaycan Müsavat Halk Partisi'nin Ellinci Yıldönümü Münasebetile". Millî Azerbaycan Müsavat Halk Partisi Bülteni, Özel Sayı, München, 1962, Sayı: 4.

Mirza Bala, *"Mehmet Emin Bey 70 Yaşında",* Azerbaycan (dergisi), Ocak-Şubat 1954, Sayı: 10-11 (22-23), s. 5-14.

Mirza Bala, *"Resulzâde Mehmet Emin (1884-1955)",* Dergi, Münih, Ocak-Mart 1955, Sayı: 1, s. 134-139.

Yavuz Akpınar, *"Yeni Kafkasya Dergisi Hakkında Yeni Bilgiler",* Yeni Türk Edebiyatı, İstanbul, Ekim 2012, Sayı: 6, s. 27-47.

Feyzi Aküzüm, *"M. Emin Resulzâde'ye Göre Çeşitli Cepheleriyle Azerbaycan İstiklâl Mücadelesi",* Ankara, 1977.

Nesiman Yaqublu, *"Memmed Emin Resulzâde",* Bakı, Gençlik, 1991.

Sebahatin Şimşir, *"Mehmet Emin Resulzâde'nin Türkiye'deki Hayatı, Faaliyetleri ve Düşünceleri",* Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1995.

Sebahattin Şimşir, *"Azerbaycan'ın İstiklal Mücadelesi*", İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002.

Sebahattin Şimşir, *"Azerbaycanlıların Türkiye'deki Siyasî ve Kültürel Faaliyetleri (1920-1991)",* Ankara, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, 2001.

hususa değinmemiş olmasıdır. Bunun sebebi önce yüksek öğretimin güçlendirilmesini istemesidir. Sonuç olarak kendisinin de belirttiği gibi gayet kısa bir risalesinde olarak ele aldığı eğitim konusu tamamıyla çözdüğünü söyleyemeyiz; ancak burada da özet hâlinde sunduğumuz teklifler, sadece geliştirilmesi gereken İslâm eğitim felsefesine bir çerçeve sunmaktadır.

Al-Attas'ın Etkileri

Al-Attas'ın İslâm dünyasında etkileri henüz hissedilmektedir. Ülkemizde ise tam anlamıyla bilinmediği için fikrî çevreleri etkilediği pek söylenemez. Malezya'da bugün Üstad al-Attas hâlâ yaşına rağmen, Cumartesi seminerlerine büyük gruplar hâlinde yardımcısı ve talebesi Profesör Wan Moh Nor'un Malezya Teknoloji Üniversitesinde yeni kurmuş olduğu araştırma merkezinde *"Centre for Advanced Studies on Islam, Science and Civilisation (CASIS)"* devam etmekte ve ilmî çalışmalarını sürdürmektedir. Gün geçtikçe onun fikirlerini anlamaya ve geliştirmeye çalışan birçok yeni öğrenciler, onun üzerinde çeşitli açılardan yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları yapmaktadır. Bunun yanında diğer İslâm ülkelerinde de benzer çalışmaların olduğunu belirtirsek al-Attas'ın ilim dünyamızı etkilemesi gittikçe artacaktır.

Kaynakça

Abd Rahman, Mohd, Zain, *"Postgraduate Research in Islamic Thought and Civilization at the Internatıonal Institute of Islamic Thought and Civilization (ISTAC), Malaysia"*, Malaysian Journal of Library & Information Science, 10:1 (2005), 49-64.

Abdullah, Fatimah, *"An Analysis of the Concept of 'Islam' as 'True Submission' on the Basis of al-Attas' Approach"* yayımlanmamış doktora tezi, ISTAC, 1998.

Arif, Syamsuddin, *"Preserving the Semantic Structure of Islamic Key Terms and Concepts: Izutsu, al-Attas, and al-Râghib al-Isfahânî",* Islam and Science 5:2 (2007), 107-116.

Al-Attas, Sharifah Shifa', *"ISTAC Illuminated: A Pictorial Tour of the International Institute of Islamic Thought and Civilization (ISTAC), architectural and interior design, drawings and calligraphy by Syed Muhammad Naquib al-Attas"*, Kuala Lumpur: ISTAC, 1998.

Fatimi, S. Q, *"Islām comes to Malaysia"*, ed. Shirle Gordon, Singapore: Malaysian Sociological Research Institute, 1963.

Majul, C. A, *"Theories on the Introduction and Expansion of Islam in Malaysia"*, Dumagnete City, Philippines: Silliman University, 1964.

Setia, 'Adi, *"Philosophy of Science of Syed Muhammad Naquib al-Attas"*, Islam and Science 1:2 (2003), 165-213.

Setia, 'Adi, "*Kalâm Jadîd*, Islamization, and the Worldview of Islam: Applying the neo-Ghazâlian, Attasian Vision", Islam and Science 10:1 (2012), 25-72.

Wan Daud, Wan Mohd Nor, *"Al-Attas'ın Eğitim Felsefesi ve Metodolojisinin Genel Hatları" (An Outline of the Educational Philosophy and Methodology of Al-Attas),* Çev.: Yasin Ceylan, İngilizce aslı ile yayımlanmıştır, İslâmî Araştırmalar Dergisi 7: 1 (1994), 35-72.

Wan Daud, Wan Mohd Nor, *"The Beacon on the crest of a hill: a brief history and philosophy of the International Institute of Islamic Thought and Civilization"*, Kuala Lumpur: ISTAC, 1991.

Wan Daud, Wan Mohd Nor, *"The Educational Philosophy and Practice of Syed Muhammad Naquib Al-Attas: An Axposition of the Original Concept of Islamization"*, Kuala Lumpur: ISTAC, 1998.

Winstedt, Richard, *"A History of Malaya"*, London: Luzac and Company, 1935 ve Kuala Lumpur, 1982.

Kaynakça

G. Bünyadzâde, *İslâm Fəlsəfəsi: Tarih və Müasirlik*, Çaşıoğlu, Bakı/Bakü, 2010.

G. Bünyadzâde, *Gençliğin Felsefesi*, Nurlan, Bakı/Bakü, 2009.

G.Bünyadzâde, *Şark/Şarq ve Qar/Garb*: *İlahî Vahdetden Geçen Özünüderk (özünü idrak)*, Nurlan, Bakü, 2006.

G.Bünyadzâde, *Doğu'da ve Batı'da İrrasyonel Düşüncenin Boyutları*, 2009.

Gençliğin Felsefesi, Bakü, Nurlar, 2009.

1. Basım

TERMAL TURİZM

Editör
Prof. Dr. Mustafa ALTINDİŞ
Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1254
Sağlık Bilimleri/Hemşirelik No: 010
ISBN : 978-605-320-160-1
© 1. Basım, Haziran 2015

TERMAL TURİZM
Editör: Prof. Dr. Mustafa ALTINDİŞ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altındiş, Mustafa:
Termal Turizm / *Mustafa ALTINDİŞ*
1. Basım, XII + 260 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-160-1
1. Sağlık Turizmi 2. Termal Turizm 3. Termal Su Güvenliği 4. Hijyen

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Ön Söz

Türkiye, önemli bir jeotermal kuşak üzerinde bulunmakta olup zengin jeotermal kaynaklara ve kaplıcalara sahiptir. Ülkemizde 300'e yakın jeotermal saha ve binin üzerinde doğal çıkışlı değişik sıcaklık ve debide kaynak bulunmaktadır. Bu anlamda ülkemiz dünyada Almanya ile birlikte 4. ülke ve değişik şifalı jeotermal sular ve kaplıcalar bakımından da Avrupa'nın önde gelen ülkesidir. Elektrik üretiminde de (dolaylı kullanımda) dünyada 13. sırada yer almaktadır. Jeotermal kaynakların %10'u elektrik üretimine (90-287°C), geri kalanı da diğer uygulamalara elverişlidir. Konut, sera, termal tesis ısıtmacılığı ile kurutmaya uygun (50-110°C) ısıya sahip alanlar %38, termal turizm, balneolojik uygulamalarda yararlanabilecek alanların oranı da %52'dir. Halen 25'e yakın beldede 200 binin üzerinde konut ısıtılmakta ve 350'ye yakın adet kaplıca bulunmaktadır.

Sağlık turizminin en önemli kollarından biri olan termal turizmin ülkemizde tedavi ve rehabilitasyon amacıyla kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. Termal turizmde 100 bin yatak hedeflenmekte ve 600 bini tedavi amaçlı olmak üzere toplam 1,5 milyon yurt dışından turist gelmesi öngörülmektedir. Termal turizm sayesinde; bölgeler arası gelişim, istihdam, 12 ay süren turizm, karlılık, katma değer ile ülke ekonomisine önemli katkı sağlanmaktadır. Son on beş yılda termal turizm ve kaplıca yatırımında önemli bir gelişme olmuştur. Turizmin çeşitlendirilmesi ve 12 ay turizm yapma imkanı sağlayan termal turizmin etkinliği ve karlılığı ile büyük bir (yurt içi yurt dışı) pazarın varlığının anlaşılması sonucunda pek çok yeni çağdaş termal tesisler yapılarak işletmeye açılmıştır. Termal kompleksler ve kaplıca ortamı, alt-üst yapı, çevre uygunluğu ve düzeni, tedavi yöntemleri, personel, ekipman, teknoloji, işletme, tanıtım, pazarlama ve diğer turizm aktivite çeşitlilikleri ile istihdam açısı büyük olanaklar sunmaktadır. Elinizdeki bu kitap, süreci gören ve termal turizm içinde kalite ve hijyenin de artırılmasını amaçlayan, konusunda uzman bir grup öğretim üyesi tarafından okuyucusuna en güncel bilgileri sunma hedefi ile kaleme alınmıştır. Bu anlamda kitabın hedef kitlesi sağlık yüksek okulları ve sağlık hizmetleri meslek yüksek okullarının fizyoterapi/hidroterapi bölümü öğrencileri ve çalışanları; turizm otelcilik yüksek okulu ve turizm/konaklama ile ilgili öğrencilerimiz ve çalışanları, termal ve diğer otellerde çalışanları, teknik yöneticiler, SPA sorumluları ve otel çalışanları, havuz ve SPA teknik personeli ve diğer ilgililerdir. Kitapta bölüm/konu seçimi, ders içerikleri ve müfredata uygun olarak tasarlanmış, termal otelleri ve çalışanları da göz önüne alınarak çalışma hayatında gereksinim duyulan pratik konulara da yer verilmesine çalışılmıştır. Bölümler metinin yanı sıra; grafik, resim ve tablolar ile olabildiğince anlaşılır hâle getirilmiş, görsel açıdan zenginleştirilmiştir.

Kitabın bu hâli ile okuyucuya ve dolayısı ile ülke sağlık turizmi ve insan sağlığına olumlu katkılarda bulunacağı inancı ile emeği geçen tüm bölüm yazarı meslektaşlarıma ve titiz çalışmaları ile değerli bir eser ortaya çıkaran Nobel Akademik Yayıncılığın yönetim ve personeline içtenlikle teşekkür ederim.

Prof. Dr. Mustafa ALTINDİŞ

Termal Su Güvenliği Platformu Başkanı

2015, Sakarya

Yazar Listesi

TERMAL TURİZM

Editör: Prof. Dr. Mustafa ALTINDİŞ

1. **Türkiye'nin Termal Sağlık Turizmi Potansiyeli**
   Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR
   Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Fakültesi Dekanı, Afyonkarahisar
2. **Termal Turizm İşletmelerinde Hizmet Standartlarının Geliştirilmesi**
   Öğr. Gör. Mehmet ÇONTU
   Nevşehir Üniversitesi, Ürgüp Sebahat ve Erol Toksöz Meslek Yüksekokulu, Nevşehir
3. **Yaşlı ve Engelli Sağlık Turizmi**
   Doç. Dr. Alper ULAŞLI
   Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD, Afyonkarahisar
4. **Sağlık Turizminde Wellnessın Önemi ve Wellnessın Geleceğine Turizm Bağlamında Bir Bakış**
   Yrd. Doç. Dr. Mehmet Han ERGÜVEN
   Kırklareli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, Kırklareli
5. **Kaplıca ve Kür Merkezleri İçin Termal Suların Üretilmesi, Taşınması, Dağıtılması ve Kullanımının Teknik Ana Prensipleri**
   F. Prof. Orhan MERTOĞLU
   Türkiye Jeotermal Derneği Genel Başkanı
6. **Jeotermal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizmde Etkin Kullanımı**
   Dr. Toros ÖZBEK
   Yüksek Jeolog, Hidrojeolog, Jeoloji Mühendisi, Ankara
7. **Doğal Mineralli Suların İnsan Beslenme Fizyolojisi ve Sağlığı Açısından Yeri ve Önemi**
   Doç. Dr. Bilgehan POLATOĞLU
   Atatürk Üniversitesi Hınıs MYO Gıda Teknolojisi, Erzurum
8. **Tedavi Havuzlarında Kullanılan Malzeme ve Sağlık**
   Uzm. Dr. Volkan SUBAŞI, Yrd. Doç. Dr. Hasan TOKTAŞ
   Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD, Afyonkarahisar
9. **Termal Sular ve Çevre**
   Yrd. Doç. Dr. Hasan TOKTAŞ
   Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD, Afyonkarahisar

10. Termal Suların Tedavi Edici Gücü
Yrd. Doç. Dr. H. TOKTAŞ
Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD, Afyonkarahisar

11. Tedavi Havuzu Kuralları ve Güvenliği
Doç. Dr. Ümit DUNDAR
Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD, Afyonkarahisar

12. Suyun Fiziksel Gücü ve Su İçi (Akuatik) Egzersizlerin Faydaları
Doç. Dr. Ümit DUNDAR
Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD, Afyonkarahisar

13. SPA-Wellness Uygulamaları
Yrd. Doç. Dr. Hasan TOKTAŞ
Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD, Afyonkarahisar

14. Romatizmal Hastalıklarda Kaplıca Uygulamaları
Prof. Dr. İbrahim TEKEOĞLU
Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD, Sakarya
Yrd. Doç. Dr. Mahmut ALPAYCI
YYU Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD, Van

15. Kalp Hastalıkları ve Diğer Kronik Hastalıklar Açısından Termal Tedavi Kuralları
Prof. Dr. Ramazan AKDEMİR
Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Kardiyoloji AD, Sakarya
Yrd. Doç. Tezcan KAYA
Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları AD, Sakarya

16. Dermatolojik Hastalıkların Tedavisinde Termal Sular
Prof. Dr. Teoman ERDEM
Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji AD, Sakarya

17. Kadın Sağlığında Su İçi Aktiviteler
Yrd. Doç. Dr. Hülya ŞİŞLİ
İstanbul Bilgi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul

18. Termal Sularla Bulaşan Bakteriler ve Legionella
Uzm. Dr. Umut BERBEROĞLU
Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanlığı, Mikrobiyoloji Referans Laboratuvarları Daire Başkanlığı, Ankara

19. Termal Sular ile Bulaşan Paraziter Enfeksiyonlar
Doç. Dr. Özlem MİMAN
Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Parazitoloji AD, İzmir

20. Termal Sularla Bulaşan Virüsler
Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR, Uzm. Dr. Fatma ESENKAYA TAŞBENT
Necmettin Erbakan Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji AD, Konya

21. Termal Havuzlarda Hijyenin Sağlanması ve Enfeksiyonlardan Korunma
Prof. Dr. Mustafa ALTINDİŞ
Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji AD, Sakarya

İçindekiler

01 Türkiye'nin Termal Sağlık Turizmi Potansiyeli 1

Giriş 1
Genel Olarak Turizm ve Türleri 3
Termal Turizm 5
Dünyada Termal Turizm 5
Türkiye'de Termal Turizm 7
Kaynaklar 10

02 Termal Turizm İşletmelerinde Hizmet Standartlarının Geliştirilmesi 13

Genel Bilgi 13
Termal Turizm İşletmeleri ve Hizmet Standartları 13
Termal Turizm İşletmelerinde Hizmet Standartları 17
Kaynaklar 22

03 Yaşlı ve Engelli Sağlık Turizmi 25

Geriatrik Tedavi Merkezleri 27
Engelliler 29
Kaynaklar 32

04 Sağlık Turizminde Wellnessın Önemi ve Wellnessın GeleceğineTurizm Bağlamında Bir Bakış.....33

Genel Bilgi 33
Sağlık Turizmi 34
Sağlık Turizmi ve Wellness 35
Wellness Turizmi 39
Kaynaklar 42

05 Kaplıca ve Kür Merkezleri İçin Termal Suların Üretilmesi, Taşınması, Dağıtılması ve Kullanımının Teknik Ana Prensipleri.....43

Giriş 43

06 Jeotermal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizmde Etkin Kullanımı 57

Giriş 57
Jeotermal (Sıcak Mineralli) Sular 58
Jeotermal Sularda Çözünmüş Hâlde Bulunan Katyon, Anyon, İyonik Molekül ve Gazlar 59
Tıbbi ve Kimyasal Sınıflama 60
Jeotermal Suların Fiziksel ve Kimyasal Özelliklerine Göre Doğrudan ve Dolaylı Kullanımı 61
Jeotermal Kaynakların Entegre Olarak Değerlendirilmesi 63
Kaplıca Tedavi Yöntemleri 63
Sıcak Mineralli Suların Tedavi Edici Özellikleri, Kullanımı ve Uygulanan Yöntemler 65
Doktor Denetiminde Yapılan Balneoloji Tedavi Yöntemleri 65
Jeotermal (Sıcak Mineralli) Suların Banyo Tedavisinde İnsan Organizmasına Olumlu Etkileri 67
Kaplıca Kürü Düzenlemesi 67
Kaplıca Tedavisi (Kaplıca Kürü) 68
Kaplıcaların Günümüzde Sağlık Amaçlı Kullanım Şekilleri 69
Jeotermal Suların Olumlu Etki Yaptığı Hastalıklar 69
Sağlık ve Termal Turizm 70
Kaplıcalar ve Gelişimi 72
Kaplıca Parametreleri 73
Türkiye Kaplıcaları 74
Kaynaklar 78

07 Doğal Mineralli Suların İnsan Beslenme Fizyolojisi ve Sağlığı Açısından Yeri ve Önemi 79

Genel Bilgi 79
Fonksiyonları Bakımından Suyun Önemi 79
Türkiye'de Doğal Mineralli Sular 80
Doğal Mineralli Suların Oluşumu ve Bileşimi 80
Doğal Mineralli Suların Tanımlanması ve Sınıflandırılması 82
Doğal Mineralli Sularda Mineral Maddeler ve Fonksiyonları 84
Fizyolojik Etkileri Bakımından Doğal Mineralli Sular 92
Doğal Mineralli Suların Şişelenmesi 95
Doğal Mineralli Suların Yönetmelik Uyarınca; Genel, Kimyasal ve Mikrobiyolojik Özellikleri 97
Kaynaklar 102

08 Tedavi Havuzlarında Kullanılan Malzeme ve Sağlık 107
Giriş 107
Su İçi Egzersiz Havuzları 108
Kaplıca Havuzları 113
Kaynaklar 116

09 Termal Kaynaklar ve Çevre 119
Giriş 119
Kaynaklar 123

10 Termal Suların Tedavi Edici Gücü 125
Giriş 125
Balneoterapi Yöntemleri 126
Termomineralli Su Banyoları 126
Gaz Banyoları 128
Duşlar 128
İçme Kürleri 129
İnhalasyonlar 130
İrrigasyonlar 130
Balneoterapi Etki Mekanizmaları 130
Hidrostatik Basınç 131
Suyun Kaldırma Kuvveti 132
Viskozite 132
Termik Etkiler 132
Kimyasal Etkiler 133
Genel Etkiler 134
Peloidoterapi (Çamur Tedavisi) 134
Romatizmal Hastalıklarda Balneoterapi 136
Kaynaklar 137

11 Tedavi Havuzu Kuralları ve Güvenliği 139
Giriş 139
Havuz Derinliği ve Eğimi 139
Güvenlik İşaretleri 140
Giyinme Odaları, Duşlar ve Tuvaletler 140
Nem ve Hava Sıcaklığı 140
Işık ve Akustik 141
Su Kalitesi ve Temizliği 141
Terapi Havuzları Güvenlik Standartları 142
Kaynaklar 145

12 Suyun Fiziksel Gücü ve Su İçi (Akuatik) Egzersizlerin Faydaları ...147
Giriş ... 147
Su Fiziği ve Suyun Fiziksel Özellikleri ... 147
Suyun Fizyolojik Etkileri ... 151
Kas-İskelet Sistemi ... 152
Kardiyovasküler Sistem ... 152
Solunum Sistemi ... 153
Santral ve Periferik Sinir Sistemi ... 154
Renal Sistem ... 154
Kaynaklar ... 154

13 SPA-Welness Uygulamaları ... 157
Giriş ... 157
SPA – Wellness Uygulamaları ... 160
Kaynaklar ... 161

14 Romatizmal Hastalıklarda Kaplıca Uygulamaları ... 163
Giriş ... 163
Kaplıca Uygulamalarının Etki Mekanizmaları ... 164
Osteoartritte Kaplıca Uygulamaları ... 165
Romatoid Artritte Kaplıca Uygulamaları ... 166
Ankilozan Spondilitte Kaplıca Uygulamaları ... 167
Fibromiyaljide Kaplıca Uygulamaları ... 167
Kronik Bel Ağrısında Kaplıca Uygulamaları ... 168
Psöriatik Artritte Kaplıca Uygulamaları ... 169
Kaplıca Suyunun Tedavide Kullanım Şekilleri ... 170
Sonuç ... 173
Kaynaklar ... 174

15 Kalp Hastalıkları ve Diğer Kronik Hastalıklar Açısından Termal Tedavi Kuralları ... 177
Giriş ... 177
Termal Sular ve Dolaşım ... 177
Kalp Hastalıklarında Termal Su ile Rehabilitasyon ... 178
Termal Tedaviler ve Diyabet ... 183
Kaynaklar ... 185

16 Dermatolojik Hastalıkların Tedavisinde Termal Sular 187
Giriş 187
Dünyaca Ünlü Balneoterapi Merkezleri 188
Balneoterapinin Kullanıldığı Dermatolojik Hastalıklar 191
Balneoterapinin Yan Etkileri ve Kaçınılması Gereken Durumlar 195
Kaynaklar 195

17 Kadın Sağlığında Su İçi Aktiviteler 199
Genel Bilgi 199
Büyüme Dönemi 199
Prenatal Postpartum Dönem 201
Orta Yaş ve Sonrası 204
Ortopedik Riskler 204
Kardiovasküler Riskler 204
Nörolojik Riskler 205
Kanser 206
Diğer 207
Son Söz 207
Kaynaklar 207

18 Termal Sularla Bulaşan Bakteriler ve Legionella 209
Genel Bilgi 209
Termal Sularla Bulaşan Bakteriler 210
Dışkı Kaynaklı Bulaşan Bakteriler 211
Dışkı Kaynaklı Olmayan Bakteriler 215
Kaynaklar 220

19 Termal Sular ile Bulaşan Paraziter Enfeksiyonlar 221
Giriş 221
Amipli Dizanteri 222
Giardiasis 222
Coccidian Enteritler 223
Meningoensefalitler ve Keratitler 224
Trichomoniasis 226
Paraziter Hastalıklardan Korunma 226
Kaynaklar 229

20 Termal Sularla Bulaşan Virüsler 231
Giriş 231
Picornaviridae Ailesi Virüsleri..... 232
Hepatit A Virüsü (HAV) 232
Enterovirüsler..... 234
Caliciviridae Ailesindeki Virüsler 235
Hepatit E 236
Nörovirüsler (Norwalk Virüsü-Like Virüsler)..... 237
Rotavirüs..... 239
Astrovirüsler..... 241
Kaynaklar..... 241

21 Termal Havuzlarda Hijyenin Sağlanması ve Enfeksiyonlardan Korunma.....243
Giriş 243
Su ile İlişkili Hastalıklar ve Bakteriyel Etkenler 244
Havuz Sularının Bakteriyolojik Özellikleri 247
Termal Tedavi Havuzu Kuralları 248
Termal Sularda Bakteri Yaşar mı? 249
Sonuç..... 255
Kaynaklar..... 256

Tanımlar.....257

Türkiye'nin Termal Sağlık Turizmi Potansiyeli

01

GİRİŞ

İlk çağlardan beri insanlar çeşitli nedenlerle seyahat etmişlerdir. Yapılan seyahatlerin çoğunun ekonomik, din, spor ve sağlık nedenleri ile yapıldığı bilinmektedir. Eski Yunan'da olimpiyatlar önemli bir seyahat sebebi olmuş, olimpiyatlara katılmak için yola çıkanlar kasabalarda konaklayarak turizmin öncüsü olmuşlardır. Bu çağlarda kaplıcalar, insanları hastalıklardan kurtaran, şifalı sular olarak kabul edilmiştir. Kaplıcaların bulunduğu yerlere gelip günlerce konaklamak tercih edilmiştir.

Orta Çağ'da turizm hareketlerinin temel dinamiğinin din olduğu görülmektedir. Dinî turizm bu çağda, hem Avrupa'da hem de Orta doğu'da ön plana çıkmıştır. Orta Çağ Avrupa'sında din adamları ve derebeyler turizm hareketlerini temsil etmişlerdir. Aynı dönemde Orta Doğu ve Anadolu'da yaşanan yüksek medeniyet ve inşa edilen hanlar, kervansaraylar ve hamamlar Anadolu'daki turizmin ve termal turizmin altyapısının o zamandan daha güçlü olduğunu göstermektedir.

Yakın Çağ'da sanayide ve ulaşımda meydana gelen gelişmeler turizm hareketlerini etkilemiştir. Buhar gücünün sanayide kullanılması, buharlı gemilerin ve lokomotifin kullanılması, bunları izleyen dönemlerde otomobil sanayinin hızla gelişmesi turizmin yayılması sonucunu doğurmuştur. Böylece insanoğlu yeni yerler keşfetmeye daha çok zaman ayırma fırsatı yakalarken aynı zamanda yeni hastalıklarla da yüzleşmek zorunda kalmış ya da mevcut hastalıklarına daha uzaklarda çare arama imkânına da kavuşmuştur. Bu durum turizmin daha geniş kitlelerce uygulanan bir hareketlilik yaşamasına neden olmuştur.

Tüm dünyada turizm hareketleri sürekli olarak artış trendi göstermektedir. 1950 yılında dünya genelinde turizm hareketlerine 25 milyon kişi katılmış ve turizm harcamaları 2 milyar dolar olarak gerçekleşmişken Dünya Turizm Örgütü verilerine göre 2011 yılında yaklaşık bir milyar insan

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 1

Genel Olarak Turizm ve Türleri 3

Termal Turizm 5

Dünyada Termal Turizm 5

Türkiye'de Termal Turizm 7

Kaynaklar 10

Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR

Türkiye, son yıllarda kaplıca turizminden termal turizme geçiş göstermiştir. Kamu ve özel sektörün alana olan ilgisinin artmasıyla nitelikli termal konaklama işletmeleri ve sahip oldukları yatak kapasitesi sürekli artış göstermektedir. 2006 yılında turizm işletme ve yatırım belgeli 12.174 yatak varken bu sayı 2010 yılında 23.553'e, 2012 yılında ise 25.595'e yükselmiştir. Tablo 2'de 31.12.2012 tarihi itibarıyla turizm belgeli termal konaklama tesislerinin tür ve sınıflarına göre sayıları gösterilmiştir.

Tablo 3. Turizm Belgeli Termal Konaklama Tesisleri Sayısı (31.12.2012)

Türü	Sınıfı	Turizm Yatırımı Belgeli			Turizm İşletmesi Belgeli		
		Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Termal Otel	5 Yıldız	10	2444	5602	21	5246	11340
	4 Yıldız	9	1162	2838	14	1916	4055
	3 Yıldız	5	291	606	15	852	1753
	2 Yıldız				1	34	68
Termal Tatil Köyü	5 Yıldız	1	129	310			
	4 Yıldız	1	200	638			
Toplam		26	4226	9994	51	8048	17216

Tabloda yer verilen turizm belgeli termal konaklama tesislerinin yanında belediye belgeli tesisler ile termal turizm merkezleri ve yakınlarında bulunan termal devre mülk-devre tatil işletmelerinin yatak kapasiteleri de dikkate alındığında yüz binin üzerinde yatak kapasitesinden söz etmek mümkündür.

Tarihi, kültürü ve eşsiz güzellikleri günümüze kadar taşıyabilmiş dünyanın sayılı turizm cennetlerinden biri olan ve şifalı termal sularıyla Avrupa'da birinci olan Türkiye, termal turizm hizmet sunumunda da birinci ülke olma yolunda ilerlemektedir. Geleneksel kaplıca anlayışından termal tesise doğru olan değişimle birlikte kür imkânı sunan termal tesislerin nitelik ve nicelik bakımından artması, sağlık turizmi açısından Türkiye'ye çekim gücü oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Akoğlan M. ve Maviş, F. (1998). Genel Turizm Bilgisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 938.
2. Aksu, C. ve Aktuğ E, (2011). Güney Ege Bölgesi Turizm Araştırması, Güney Ege Kalkınma Ajansı, s. 4

3. Avcıkurt, C. ve Çeken, H.,(1998). "Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Geliştirilmesi", Turizmde Seçme Makaleler, İstanbul: TUGEV Yayınları No.: 47.
4. Bayer, M.Z., (1992). Turizme Giriş. İstanbul: İşletme Fakültesi Yayını, No:253.
5. Cornell, J., (2006). "Medical Tourism; Sea, Sun, Sand and Surgery'', Tourism Management, Vol. 27, 1093-1100.
6. Deloitte Global Survey of Halth Care Consumers Report (2010).
7. Dünya Turizm Örgütü, (2012). Understanding Tourism: Basic Glossary, 22.06.2012, http://media.unwto.org/en/content/understanding-tourism-basic-glossary
8. Karagülle, Z.,(2002). "Kaplıca Tedavisinde Termal, Mineralli ve Termomineral Sular", (Ed: Zeki Karagülle), Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi, s. 37-50.
9. Kozak, N., (2012). Turizm Bilgisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2472.
10. Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M., (2001). Genel Turizm, Ankara: Detay Yayıncılık.
11. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2012 Yılı İstatistikleri
12. Mogumba, C. And Danell, C., (2007). "Medical Tourism and Its Entrepreneurial Opportunities-A Conseptual Framework for Entry Into the Industry", Tourism and Hospitality Management Master Thesis No.2006:9.
13. Olalı, H. ve Timur, A. (1988). Turizm Ekonomisi, İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık San. Ltd. Şti. s. 35-36
14. Özbek, T. ve Özbek D., (2008)."Termal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizme Entegrasyonu", Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni Dergisi, S. 2-3 s. 99-113.
15. Özer, N., (1991). "Kaplıca Hekimliğinin Çağdaş Gelişimi", Anatolia Dergisi, Ankara, S.17-18, s. 35-39.
16. Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Genel Müdürlüğü, http://www.saglikturizmi.gov.tr/34-termal-bolgeler.html, 20.09.2013
17. Sağlık Turizmi El Kitabı, (2012). T.C.Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, s.114-127.
18. Sandıkcı, M., (2007), "Müşteri Memnuniyeti Ölçülmesi ve Sandıklı Hüdai Kaplıcası"nda Bir Alan Araştırması", Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, S. 2, s. 39-53.
19. Sandıkcı, M., (2008). Termal Turizm İşletmelerinde Sağlık Beklentileri ve Müşteri Memnuniyeti, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, s. 34.
20. Şahin G. F., (2007). "Sağlık Turizmi Açısından Erzin İçmeleri ve Çevresel Etkileri", İzmir: Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s. 393-401.

21. Turizm Trend Web Sayfası, http://www.turizmtrend.com/makaleler/ozel-turizm-dosyalari/turizm-turleri-ve-cesitliligi-3438.html, 13.09.2013
22. Usta, Ö.,(2002). Genel Turizm, İzmir: Anadolu Matbaacılık.
23. Ünlüönen, K., Tayfun, A. ve Kılıçlar, A., (2007). Turizm Ekonomisi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 16.
24. Yıldırım, H. H., 2006, Türkiye"nin Sağlık Turizmi Potansiyeli ve Güçlükler, AB Sağlık, s. 3.
25. http://www.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/Turizm_1/1.pdf, 09.09.2013

Termal Turizm İşletmelerinde Hizmet Standartlarının Geliştirilmesi

02

GENEL BİLGİ

Termal turizm ile ilgili mevcut birçok tanım bulunmakla birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığının yaptığı tanım şu şekildedir: "Termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki yöntemlerin yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerinin birleştirilmesi ile yapılan kür (tedavi) uygulamalarının yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelen turizm türü" (Aksu ve Aktuğ, 2011; s. 5). Termal turizm, sağlık turizmi içerisinde değerlendirilen, yer altından gelen ve bünyesinde farklı miktarlarda çeşitli mineraller bulunan kaynak sularının rahatlama, dinçleşme, sağlık ve bunun gibi amaçlarla kullanılmasıyla ortaya çıkan ilişkiler bütünü olarak ifade edilebilir. Kültür ve Turizm Bakanlığınca yapılan bir çalışmada termal turizmi; mineralize termal sular ile çamurların kaynağın yöresindeki çevre ile iklim faktörleri bileşiminde, insan sağlığına olumlu katkı sağlamak üzere, uzman hekim denetim ve programında fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerle koordineli kür uygulamaları için yapılan turizm hareketi olarak tanımlanmaktadır (Ülker, 1994:15). Termal, yer altı sularıyla ilgili faaliyetler bütünü olarak ifade edilmektedir (Göyün, 2001; 2). Dünyada termal turizm alanında büyük yatırımlar yapıldığı bilinmektedir. Örneğin, Almanya yılda sekiz milyon turiste termal turizm hizmeti sunmaktadır. Son yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığı bu alanda yapılan yatırımlara teşvik sağlamaktadır. (Kozak ve diğerleri, 2010)

TERMAL TURİZM İŞLETMELERİ VE HİZMET STANDARTLARI

Termal Turizm İşletmeleri

Sürekli yaşadığı yerlerden çeşitli amaçlarla geçici olarak başka yerlere seyahat eden insanlara seyahat, konakla-

BÖLÜM İÇERİĞİ

Genel Bilgi 13

Termal Turizm İşletmeleri ve Hizmet Standartları 13

Termal Turizm İşletmelerinde Hizmet Standartları 17

Kaynaklar 22

Öğr. Gör. Mehmet ÇONTU

Sonuç olarak termal turizm işletmelerinde hizmet standartlarının geliştirilebilmesi, öncelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tespit edilmiş olan sınıflandırma kriterlerine en üst düzeyde uymak; tesislerde başta termal tedavi ünitelerinde olmak üzere bütün departmanlarda çalıştırılacak personelin alanında eğitim almış kalifiye personellerden teşkil edilmesi gerekmektedir. Ayrıca özellikle yabancı misafirler açısından en önemli çekicilik unsurlarından biri olan yiyecek içecek ünitelerinin gerek hijyen gerekse lezzet ve sunum bakımından en üst düzey standartlara ulaştırılması da müşteri tatmini ve bağlılığı açısından büyük önem taşımaktadır. Bir başka önemli faktör de termal turizm işletmesinin bulunduğu bölgenin su kalitesi, bu alanda uzman olan hem ülke içi hem de ülke dışı otorite kuruluşlara yani üniversiteler ve akademisyenlere analiz ettirilip sağlık açısından olumlu etkilerinin tescil ettirilmesidir.

KAYNAKLAR

1. Aksu, C. ve Aktuğ, E. (2011), Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Güney Ege Kalkınma Ajansı.
2. Aslan, Z. (1992), "Termal Turizm İşletmelerinde Hizmet Standartlarının ve Pazarlama Faaliyetlerine Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
3. Aymankuy, Y., Akgül, V., Akgül, C. C. (2012), Termal Konaklama İşletmelerinde Müşteri Memnuniyetine Etki Eden Unsurlar "Gönen Kaplıcaları Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, C.15, S. 28, s. 233-241.
4. Buyruk, L. (1999), "Otel İşletmelerinde Hizmet Kalitesi ve Otel İşgörenlerinin Hizmet Kalitesini Algılamaları Konusunda Bir Araştırma", Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
5. Çakıcı, A. C., Kozak, M. A., Azaltun, M., Sökmen, A., Sarıışık, M. (2002), Otel İşletmeciliği, Ankara: Detay Yayıncılık.
6. Çalışkan, U. (2009), "Turist Sağlığı Güvenliğinin Analizi: Türkiye Termal Tesisler Uygulaması", Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
7. Dameyer, C., "Adventure Market", Pacific Travel News (1986), s. 15-16.
8. Erturgut, R., (2007) "Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları ile Dönüştürücü Liderlik Arasındaki İlişki: Ulusal Kalite Ödülü Almış Olan Kamu Örgütlerinde Bir Araştırma",

Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

9. Giritlioğlu, İ. (2012), "Yiyecek İçecek Bölümlerinde İşgörenlerin ve Müşterilerin Hizmet Kalitesi Beklenti ve Algıları: Termal Otellerde Bir Araştırma", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
10. Göyün, D., (2001) "Kızılcahamam Sey Kaplıcalarının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
11. Günaydın, Y. (2014), "Konaklama İşletmelerinde İç ve Dış Müşteri Açısından Hizmet Kalitesinin ve Sadakatinin Analizi", Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
12. Kılıç B., Eleren A. (2010), Termal Otel İşletmelerinde Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi Y. C.15, S. 3, s. 119-142.
13. Kozak, N., Kozak, M. A., Kozak, M. (2010), Genel Turizm İlkeler-Kavramlar, Detay Yayıncılık, Ankara.
14. Sandıkçı, M., Gürpınar, K. (2008), Termal Turizm İşletmelerinde Kür Hizmetlerinin Algılanan Önemi: Ege Bölgesi'nde Bir Araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi C. X, S. I, s. 117.
15. Sarıışık, M. (1994), "Türkiye'de Termal Turizm ve Sandıklı (Afyon) Bölgesi Örneği", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
16. Ülker, İ. (1994), Sağlık Turizmi Kaynaklar-Planlama-Tanıtım, Ankara: T.C. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri.
17. Ünsalan, E., Şimşeker, B. (2014), Temel İşletmecilik Bilgileri, Ankara: Detay Yayıncılık.
18. http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11479/turkiyede-saglik-ve-termal-turizm.html
19. http://www.saglikturizmi.gov.tr/tr/termal-turizm-bolgeleri.php
20. http://www.jeotermaldernegi.org.tr/termalturizm.htm "Jeotermal Kaynakların Korunması ve Turizm Kapsamında Kullanılması", 2005
21. http://www.tursab.org.tr/Dergial/237/spa.htm "Sağlık Turizmi ve Seyahat Acentelerinin Sağlık Turizmine Bakış Açıları", 2005
22. http://myo.metu.edu.tr/sites/myo.metu.edu.tr/files/DERS%20NOTLARI%20II.pdf
23. http://www.mahmutdeniz.com/files/kalite.pdf
24. http://www.toplamkaliteyonetimi.org/kalite.html

Yaşlı ve Engelli Sağlık Turizmi

03

Sağlık turizmi kendi ülkelerindeki tedavi maliyetlerinin daha pahalı olması ve bu hizmetin daha uygun fiyatlarla ve daha kaliteli alınabilmesi için hastaların diğer ülkelere yaptıkları seyahati anlatmaktadır. Dünya nüfusunun hızla yaşlandığı bu dönemde daha kaliteli ve göreceli olarak daha ucuz sağlık hizmetinin alınabilmesi özellikle yaşlı hasta grubunda sağlık turizmi oranlarını artmaktadır.

Kendi ülkelerinde sağlık hizmetine ulaşmak için uzun bekleme sürelerinin gerekmesi, diğer ülkelerde daha kısa zamanda daha kaliteli hizmetin alınabilmesi, ileri teknoloji gerektiren tedavi ihtiyacının sağlanması, sağlık bakımı maliyetlerinin azaltılması ve özellikle yaşlı ve engelli bireylerin farklı ortamlara ihtiyaç duyması sağlık turizminin gelişmesinde rol oynayan önemli faktörlerdir. Sağlık turizminin, dünya genelinde 2012 yılı sonu itibarıyla, 100 milyar dolarlık bir sektör hâline geldiği değerlendirilmektedir. Tüm dünyada milyonlarca insan; daha az maliyetle, göz, diş, ortopedik ve diğer cerrahi operasyonlar, özellikle estetik cerrahi alanlarında destek almak, tedavi görmek ve aynı zamanda tarihî ve doğal güzellikleri görmek, tedavi olurken eğlenmek amacıyla sağlık turizmine yönelmektedir. Sağlık turizmini geliştiren etkenler; uzun süren hasta bekleme listelerinden kurtulmak, daha kaliteli ve daha kısa zamanda hizmet almak, yüksek sağlık teknolojilerine ulaşmak, sağlık hizmeti maliyetini düşürmek, kronik hastaların, yaşlıların ve engellilerin başka ortamlara gitme ve tedavi olma isteklerinin oluşması, tedavi olmanın yanı sıra gezme ve kültür ziyaretlerinde bulunma isteği, kişinin hayata tutunma ve yaşam isteği olarak özetlenebilir.

2010 yılında tüm dünya nüfusunun %24'ünü 60 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktaydı. Avrupa'da yaklaşık 110 milyon kişi 60 yaş ve üzerindedir. Dünya Sağlık Örgütü ve Birleşmiş Milletler verilerine göre 65 yaş ve üstü bireylerin sayısının 2050 yılında 2 milyarı bulacağı öngörülmektedir. Bu gruptaki bireyler özellikle temiz, ferah ve ılık havası olan ülkeleri tercih etmektedir. Günümüzün yaşlı popü-

BÖLÜM İÇERİĞİ

Geriatrik Tedavi Merkezleri 27

Engelliler 29

Kaynaklar 32

Doç. Dr. Alper Murat ULAŞLI

KAYNAKLAR

1. Tufan İ. Yaşlı ve Engelli Turizmi. www.itgevakif.com/pdfs/YaşlıTurizmi_itufan_sicher.pdf (erişim 15.06.2013
2. Medikal Turizm Araştırması, Editör Enginer Birdal AG Design Ankara 2011 online erişim adresi http://www.saglikturizmi.gov.tr/medikalturizmarastirmasi/#/Türkçe/12 Erişim tarihi: 15.06.2013
3. Solomon E., Bamossy G. Askegaard S. Konsumentenverhalten. Der Europaische Markt, München, 2001.
4. Tufan İ. (2004) Toplumun Engellilerden Beklentileri ve Engellilerin Bunlara Cevap Verebilme İmkânları, Kesitsel Araştırma. http://www.itgevakif.com/pdfs/Ya%C5%9Fl%C4%B1Turizmi_itufan_sicher.pdf
5. (Erişim tarihi; 15.06.2013)
6. Yaşlı ve Engelli Turizmi, T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı. http://www.saglikturizmi.gov.tr/124-saglik-turizmi.html# Erişim tarihi: 15.06.2013

Sağlık Turizminde Wellnessın Önemi ve Wellnessın Geleceğine Turizm Bağlamında Bir Bakış

04

GENEL BİLGİ

Ortalama yaşam süresinin uzadığı ve yaşlı nüfusun arttığı 21. yüzyılda sağlık, değerler sıralamasında en üst kategoride yer almaktadır. Sağlıklı yaşama ve sağlıklı yaşlanma artık bir yaşam tarzına dönüşmekte ve buna ulaşmak için sadece hastanelerden ve doktorlardan çözüm beklenmemektedir. Sağlıklı kalabilmek için bireyin kendisinin inisiyatif alıp aktif olması gerektiği konusunda, günümüzde neredeyse herkes aynı fikirdedir. İstenilen sağlığa ulaşmak için bireylerin sağlık sigortalarını ödemeleri dışında kişisel çabaları da olağan karşılanmaya başlanmıştır. Diğer bir gelişme ise sağlığa ulaşmak ve onu korumak için yaşanılan şehir ya da ülkedeki şartlar ve imkânlar yeterli görülmüyorsa bunun için seyahat etmenin de göze alınmasıdır. Böyle bir talep kitlesinin varlığının farkına varan ülke, tur operatörü, seyahat acentesi, klinik, hastane, otel vb. kurum ve işletmeler sağlık turizmi pastasından pay alabilmek için hızlı ve çok yönlü bir yarışa girmiştir.

Bir taraftan bu değişiklikler gerçekleşirken diğer taraftan insanlar sadece hasta muamelesi görmek istememekte, bir "misafir müşteri" şeklinde algılanmayı arzu etmektedir. Bu anlayış değişikliği sonucunda hastaneler, bilinen "tamirhane" imajlarından sıyrılmanın gerekliliğini görmüş ve kendilerini sağlık turizmi pazarında konumlandırmak için hızlı bir yenilenme süreci içerisine girmişlerdir. Sağlık turizminden pay almak isteyen hastanelerin yapılarına bakıldığında, bunların ortalama dört yıldızlı bir otel konforu sunan tesislere dönüştüğü görülmektedir. Bu süreçte wellness ürün ve hizmetleri hastanelere giriş yapmış olup giderek önemi artmaktadır. Sağlık personeli haricinde beslenme danışmanları, cilt bakım uzmanları vb. meslek mensupları da hastanelerde istihdam fırsatı bulmaktadır.

Özetlenecek olunursa sağlık turizminde wellness artarak önem kazanmakta ve misafir müşterilerin karar verme aşamasında dikkat edeceği önemli kriterlerden birini oluşturmakta-

BÖLÜM İÇERİĞİ

Genel Bilgi 33
Sağlık Turizmi 34
Sağlık Turizmi ve Wellness 35
Wellness Turizmi 39
Kaynaklar 42

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Han ERGÜVEN

laşan toplamda 4.000'in üzerinde wellness ve SPA merkezi bulunmaktadır.

Son gelişmeler, insanların sağlık turizminden ve wellness hizmetlerinden beklentilerinin değişmesiyle beraber, önümüzdeki dönemlerde "Medikal Wellness" kavramının da gündeme geleceğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

1. Baylan E. SPA'da 'uyum süreci' bitti 4 bin merkez alarma geçti, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=18338227. (26 Temmuz 2011)
2. Berg, W. (2008), Gesundheitstourismus und Wellnesstourismus, Oldenburg Wissenschaftsverlag GmbH.
3. Ergüven, M. H. (2013), Termal ve SPA Hizmetleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 18-75.
4. Ergüven M. H. Geleceğin SPA ve Wellness Trendleri, Resort Özel Sayı 3 Resort Turizm Kongresi."Geleceğin Turizmi Turizmin Geleceği" Kasım 2013;131: 184-186
5. Ergüven, M. H., (2012), Wellness Turizmi, Detay Yayıncılık.
6. Ergüven, A. T. ve Ergüven M. H. (2012), Adım Adım Wellness – Fitness, Epsilon.
7. Ergüven M. H. Wellness Turizmi ve "Alpine Wellness" Örneği Türk Wellness Turizmi İçin Öneriler, V. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, 2010a; 328-341.
8. Ergüven M. H. Wellness Turizmi: Toplumsal Nedenleri ve Geleceğine Bir Bakış I. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi, 2010b; 587-599.
9. Illing, K.-T. (2009), Gesundheitstourismus und SPA-Management, Wissenschaftsverlag GmbH.
10. http://www.saglikturizmi.gov.tr/168-genel-bilgi.html (25.05.2014)
11. http://www.globalwellnesssummit.com/images/stories/gsws2014/pdf/GWI_Global_Spa_and_Wellness_Economy_Monitor_Full_Report_Final.pdf, (22.04.2015)

Jeotermal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizmde Etkin Kullanımı

06

GİRİŞ

Türkiye, önemli bir jeotermal kuşak üzerinde bulunması nedeniyle zengin jeotermal kaynaklara ve dolayısı ile zengin kaplıcalara sahiptir. Ülkemizde 255 adet jeotermal saha ve binin üzerinde doğal çıkışlı değişik sıcaklık ve debide kaynak bulunmaktadır. Doğrudan kullanım (jeotermal ısı ve kaplıca vb.) bakımından dünyada Almanya ile birlikte 4. ülke ve değişik şifalı jeotermal sular ve kaplıcalar bakımından da Avrupa'nın önde gelen ülkesidir. Elektrik üretiminde (dolaylı kullanımda) ise dünyada 13. sıradadır. Jeotermal kaynaklarımızın %10'u elektrik üretimine (90-287°C), geri kalanı da diğer uygulamalara uygundur. Konut, sera, termal tesis ısıtmacılığı ile kurutmaya uygun (50-110°C) ısıya sahip alanlar %38; termal turizm, balneolojik uygulamalarda yararlanabilecek alanların oranı da %52'dir. Hâlen 17 beldede 90 binin üzerinde konut eş değeri jeotermal merkezi şehir ısıtılması yapılmakta, 3 yerde jeotermal kurutma ve balıkçılık ile 3.000 dönümün üzerinde jeotermal seracılık yapılmaktatır ve 315 adet kaplıcamız bulunmaktadır. Kaplıcanın ve termal turizmin ham maddesi şifalı jeotermal (sıcak mineralli) sudur (1-5).

2007 yılında çıkan 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanun ve Yönetmeliği'nde açıklanan terminolojiye göre;

Jeotermal kaynak: Jeolojik yapıya bağlı olarak yerkabuğu ısısının etkisiyle sıcaklığı sürekli bölgesel atmosferik yıllık ortalama sıcaklığın üzerinde olan, çevresindeki sulara göre daha fazla miktarda erimiş madde ve gaz içerebilen, doğal olarak çıkan veya çıkarılan su, buhar ve gazlar ile yeraltına insan düzenlemeleri vasıtasıyla gönderilerek yerkabuğu veya kızgın kuru kayaların ısısı ile ısıtılarak su, buhar ve gazların elde edildiği yerlerdir.

Doğal Mineralli Su: Yerkabuğunun farklı derinliklerinde, uygun jeolojik şartlarda doğal olarak oluşan bir veya daha fazla kaynaktan yeryüzüne kendiliğinden çıkan ya

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 57
Jeotermal (Sıcak Mineralli) Sular 58
Jeotermal Sularda Çözünmüş Hâlde Bulunan Katyon, Anyon, İyonik Molekül ve Gazlar..... 59
Tıbbi ve Kimyasal Sınıflama..... 60
Jeotermal Suların Fiziksel ve Kimyasal Özelliklerine Göre Doğrudan ve Dolaylı Kullanımı..... 61
Jeotermal Kaynakların Entegre Olarak Değerlendirilmesi..... 63
Kaplıca Tedavi Yöntemleri 63
Sıcak Mineralli Suların Tedavi Edici Özellikleri, Kullanımı ve Uygulanan Yöntemler..... 65
Doktor Denetiminde Yapılan Balneoloji Tedavi Yöntemleri..... 65
Jeotermal (Sıcak Mineralli) Suların Banyo Tedavisinde İnsan Organizmasına Olumlu Etkileri 67
Kaplıca Kürü Düzenlemesi..... 67
Kaplıca Tedavisi (Kaplıca Kürü)..... 68
Kaplıcaların Günümüzde Sağlık Amaçlı Kullanım Şekilleri..... 68
Jeotermal Suların Olumlu Etki Yaptığı Hastalıklar..... 69
Sağlık ve Termal Turizm..... 70
Kaplıcalar ve Gelişimi..... 72
Kaplıca Parametreleri..... 73
Türkiye Kaplıcaları..... 74
Kaynaklar..... 78

Dr. Toros ÖZBEK

KAYNAKLAR

1. Dağıstan, H. (2013), Türkiye Jeotermal Kaynak Aramaları, Kullanımı ve Sürdürülebilirliğin Sağlanması, MTA Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni, S.15 s.1-9 Ankara.
2. Karagülle, Z. Doğan, M. (2002), Kaplıca Tıbbı ve Türkiye Kaplıcaları Rehberi.
3. Özbek, T. (2008), Türkiye'nin Termal Turizm Potansiyeli ve Dünyadaki Konumu, Uluslararası Medikal Turizm Zirvesi, Antalya.
4. Özbek, T. (2008), Jeotermal Kaynakların Entegre Olarak Sağlık ve Termal Turizmde Değerlendirilmesi, TMMOB Jeotermal Bildiriler Kitabı, Ankara.
5. Özbek, T. (2013), Jeotermal Kaynakların Değerlendirilmesi, JMO Jeotermal Semineri, Ankara.
6. Özbek, T. (2014), Jeotermal Kaynakların Doğrudan Kullanımı, TJKBB Semineri, Kırşehir.
7. Reques, C, F. (2008), Thalassotherapy and Spa in France, Antalya.
8. TJD (2012), Çevre Dostu Yerli Enerji Kaynağımız: Jeotermal, Ankara.

Doğal Mineralli Suların İnsan Beslenme Fizyolojisi ve Sağlığı Açısından Yeri ve Önemi

07

GENEL BİLGİ

İnsanoğlunun yaşamsal doğal gereksinimlerinin başında beslenme yer almaktadır. Besin maddelerinin temininde, habitatın temel değişmez iki ögesini; "toprak" ve "su" oluşturmaktadır (1). Toprak, su ve hava, üç temel unsur olarak çevre kavramını meydana getirmektedir. Bu ögelerden su olmaksızın canlı yaşamının olagelmesi ise mümkün değildir. Dünyada hayat, milyarlarca yıl evvel tuzlu suda başlamış, müteakiben tatlı suda ve karalarda devam etmiştir (2). "Su" kelimesi; siyasal, tradisyonel ve stratejik kavramların vazgeçilmez modülüdür (3). Tarih boyunca doğal mineralli sular, insanoğlunun ilgi odağı olmuş (4-6) ve bu doğal su kaynaklarından istifade edilmiştir (4, 5).

Mineralli suların, günlük su gereksinimini karşılamalarının yanı sıra, içerdikleri elementler ve maddeler ile de sağlıklı bir yaşamın devamını sağladıkları, giderek daha da iyi anlaşılmaktadır. Doğal mineralli suların insan organizması üzerinde kimi hastalıkların önlenmesinde ve tedavisinde aktif bir rol oynadığına dair ciddi verilere ulaşılmaktadır. Mineralli sularda, mevcut toprak alkalilerin ve eser elementlerin, insan beslenme fizyolojisi ve sağlığı üzerinde faydalı tesirleri bulunmaktadır (5).

FONKSİYONLARI BAKIMINDAN SUYUN ÖNEMİ

Su; hem toplumsal hem de kişisel sağlığın idamesinde, muhafazasında ve rehabilitasyonunda hayati bir öneme sahiptir (7). Yetişkin insan vücudunun %60-%70'i sudan ibarettir (8-10). İnsan, yemeden haftalarca hayatta kalabilir. Fakat su almadan ancak birkaç gün yaşamını sürdürebilir (9, 10). Su; biyokimyasal reaksiyonların devamlılığında (8-12), vücuda alınan gıda maddelerinin hazmında, absobsiyonunda ve hücrelere transferinde, metabolik atıkların atımında, vücut ısısının regülasyonunda, elektrolitlerin transportunda, eklem lubrikasyonunda ve solvent

BÖLÜM İÇERİĞİ

Genel Bilgi 79

Fonksiyonları Bakımından Suyun Önemi 79

Türkiye'de Doğal Mineralli Sular 80

Doğal Mineralli Suların Oluşumu ve Bileşimi 80

Doğal Mineralli Suların Tanımlanması ve Sınıflandırılması 82

Doğal Mineralli Sularda Mineral Maddeler ve Fonksiyonları 84

Fizyolojik Etkileri Bakımından Doğal Mineralli Sular 92

Doğal Mineralli Suların Şişelenmesi 95

Doğal Mineralli Suların Yönetmelik Uyarınca; Genel, Kimyasal ve Mikrobiyolojik Özellikleri 97

Kaynaklar 102

Doç. Dr. Bilgehan POLATOĞLU

olan minerallerin de ilave kalori alınmadan vücuda dâhil edildiği bir gerçektir (7). Sağlıklı bir yaşam için kalsiyum, potasyum, sodyum, magnezyum, mangan, selenyum, flor, demir vb. elementlerin alımı zaruridir (30). İnsan organizmasının gereksinim duyduğu mineral maddeleri ihtiva etmenin yanı sıra, su ihtiyacını da karşılamalarından dolayı birçok sistem patolojilerinde tıbbi terapötiye destek maksadıyla mineralli sular kullanılabilir (21). Doğal mineralli suların hem insan sağlığını koruma hem de hastalıkların tedavisinde üstlenmiş oldukları misyonun anlaşılabilmesi temel hedef olmalıdır (5). Sağlıklı ve bilinçli su tüketiminin önemine dair toplumun bilgilendirilmesi sağlanmalıdır (16). Doğanın bizlere bahşettiği tabii varlıklarımızdan doğal mineralli suların, içeriklerinin ve saflıklarının (5) gelecek kuşaklar için muhafaza edilmesi gerekmektedir.

Doğal mineralli suların; fizyolojik, farmakolojik ve terapötik tesirleri üzerine yapılan çalışmaların devamlılığına ihtiyaç duyulmaktadır (42). İnsan sağlığı açısından doğal mineralli suların önemi, tüketilmelerinin faydaları (7) ile kullanımlarına yönelik yeni araştırmalar yapılmalı ve interdisipliner (tıp, kimya, gıda, biyoloji, jeoloji, farmakoloji vb.) bir şekilde yürütülmelidir. (6, 41)

KAYNAKLAR

1. Yüzer, E. (2001), Kaynak Sularının Oluşumu ve Koruma Alanlarının Saptanması. Şişelenmiş Doğal Mineralli Sular ve Sağlık, IV. Ulusal Su Sempozyumu Konferans, Panel ve Serbest Bildiri Metinleri Kitabı, Editör: Karagülle, M. Z., İstanbul: Vizyon Matbaacılık, 90 s, 44-55.
2. Yüzer, E. (2010), Ya Sular Olmasaydı, VIII. Ulusal Kaplıca Tıbbı ve Balneoloji Kongresi Özetler Kitabı, Editörler: Karagülle, M. ve Karagülle, M. Z., İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 41 s, 26.
3. Yüzer, E. (2008), Yaşamın Özü Su, VII. Ulusal Kaplıca Tıbbı ve Balneoloji Kongresi Özetler Kitabı. Editör: Karagülle, M. Z. ve Karagülle, M., Afyon: Hazer Ofset, 29 s, 8.
4. Karagülle, M. Z. (2000a), Doğal Mineralli Sular, Gıda 2000 Gıda Teknolojisi ve Tarım Dergisi, Sayı: 9, 54-57.
5. Karagülle, M. Z. (2001a), Doğal Mineralli Sular ve Kaynak Suları; Tanım ve Sınıflandırma, Şişelenmiş Doğal Mineralli Sular ve Sağlık. IV. Ulusal Su Sempozyumu. Konferans, Panel ve Serbest Bildiri Metinleri Kitabı. Editör: Karagülle, M.Z., İstanbul: Vizyon Matbaacılık, 90 s, 6-12.

6. Polatoğlu, B. (2014), Beslenme Fizyolojisi Bakımından Doğal Mineralli Sular, XI. Türk Kaplıca Tıbbı ve Balneoloji Kongresi & 2. SPA ve Wellness Sempozyumu Özetler Kitabı, 60 s, 53, Gaziantep.
7. Karagülle, M. (2010), Şişelenmiş Doğal Mineralli Sular ve Sağlık; Yeni Kanıtlar, VIII. Ulusal Kaplıca Tıbbı ve Balneoloji Kongresi Özetler Kitabı, Editörler: Karagülle, M. ve Karagülle, M. Z., İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, s. 41.
8. Demirci, M. (2010), Gıda Kimyası, İstanbul: Onur Baskı, s. 291.
9. Demirkan, E., Koz, M. ve Kutlu, M. (2010), Sporcularda Dehidrasyonun Performans Üzerine Etkileri ve Vücut Hidrasyon Düzeyinin İzlenmesi, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, VIII (3) 81-92.
10. Polatoğlu, B. (2013), İnsan Organizmasındaki Fonksiyonları Bakımından Suyun Önemi, Baki Canik Su Medeniyeti Sempozyumu, Bildiri Özetleri Kitabı, Aksaray: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 98 s, 54-55.
11. Armstrong, E. L. (2005), Hydration Assessment Techniques, Nutrition Reviews, 63 (6) 40-54.
12. Aksoy, M., (2008), Beslenme Biyokimyası, Ankara: Hatiboğlu Basım ve Yayım San. Tic. Ltd. Şti., Hatiboğlu Yayınları: 126, Yükseköğretim Dizisi: 42, 679 s,.
13. Şentürk, N. (2008), Türkiye Mineralli Su Potansiyeli, VII. Ulusal Kaplıca Tıbbı ve Balneoloji Kongresi Özetler Kitabı. Editör: Karagülle, M. Z. ve Karagülle, M., Afyon: Hazer Ofset, 29 s, 20.
14. Türkyılmaz, A., 2010. Dünyada ve Ülkemizde Su, Su Yönetimi ve Mevzuatı, Ankara: Sarıyıldız Ofset, s. 283.
15. Karakaya, M. Ç. ve Karakaya, N. (2009), Kaplıca Tedavisinde Kullanılan Termal Çamurların Uygunluğunu Belirleyen Parametreler, 1. Tıbbi Jeoloji Çalıştayı, 31-43, Ürgüp. http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/2c64ea90b762e83_ek.pdf (06.06.2014).
16. Karagülle, M. Z. (2000b), Sudaki Mineraller ve Sağlığa Etkileri, Doğal Su Kaynakları ve Sağlık Paneli, 3 Ekim 2000, İstanbul.
17. Karagülle, M. Z. (2004), Güvenli Su, Doğal Kaynak Suyu, Mineralli Su, ANKEM Dergisi, 18 (Ek 2), 21-25.
18. Varol, S., Davraz, A. ve Varol, E. (2008), Yeraltı Suyu Kimyası ve Sağlığa Etkisinin Tıbbi Jeoloji Açısından Değerlendirilmesi, TAF Preventive Medicine Bulletin, 7 (4), 351-356.
19. Aktaş, A. ve Özdemir, B. (2005), İçki Teknolojisi, Detay Yayınları, 1. Baskı, 218 s.

20. Varol, S. (2011), Yeraltı Sularında Toplam Alfa ve Beta Radyoaktivitesi, Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, 1 (3), 101-106.
21. Över Hamzaoğlu, H. (2001), Doğal Mineralli Sular ve Sindirim Sistemi, Şişelenmiş Doğal Mineralli Sular ve Sağlık, IV. Ulusal Su Sempozyumu; Konferans, Panel ve Serbest Bildiri Metinleri Kitabı, Editör: Karagülle, M. Z., İstanbul: Vizyon Matbaacılık, 90 s, 38-39.
22. Resmî Gazete (2007a), Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu (13.06.2007/26551 Sayılı). http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx (06.06.2014).
23. Şimşek, Ş. (2010), Türkiye'de Jeotermal Suların Aranması ve Kullanımında Yeni Gelişmeler, VIII. Ulusal Kaplıca Tıbbı ve Balneoloji Kongresi Özetler Kitabı, Editörler: Karagülle, M. ve Karagülle, M. Z., İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, s. 41.
24. Resmî Gazete (2007b), Türk Gıda Kodeksi Alkolsüz İçecekler Tebliği (No: 2007/26) (15.06.2007/26553 Sayılı). http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx (06.06.2014).
25. Resmî Gazete (2004), Doğal Mineralli Sular Hakkında Yönetmelik (01.12.2004/25657 Sayılı), http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx (06.06.2014).
26. Kılıç, E., 2012. Su, Sağlık ve Afiyet. Çamlıca Kültür ve Yardım Vakfı Sağlıklı Yaşam Akademisi Aylık Bülteni, Sayı: 8, 2-15.
27. Livaoğlu, K. ve Şahin, A. B. (2006), Zararlı Kimyasallardan Korunma Yöntemleriyle Sağlıklı Hayat, Mozaik Yayınları: 27, Sosyal Yaşam Dizisi: 19, s. 176.
28. Karagülle, M. (2008), Şişelenmiş Mineralli Sular ve Sağlık, VII. Ulusal Kaplıca Tıbbı ve Balneoloji Kongresi Özetler Kitabı. Editör: Karagülle, M. Z. ve Karagülle, M., Afyon: Hazer Ofset, 29 s, 12,.
29. Toroğlu, E. ve Ceylan, S. (2013), Niğde Yöresi Kaplıca, İçmece ve Doğal Mineralli Suları, Sorunlar ve Öneriler, Doğu Coğrafya Dergisi, 18 (30), 47-70.
30. Cemeroğlu, B. (2009), Meyve ve Sebze İşleme Teknolojisi 1.Cilt. Gıda Teknolojisi Yayınları No: 38, 3. Baskı, Ankara: Bizim Grup Basımevi, s. 707.
31. Baysal, A. (2000), Genel Beslenme, Hatiboğlu Yayınları No: 14, Ders Kitabı Dizisi: 08, 10. Baskı, s. 222, Ankara.
32. Korkut, F., 2001. Su ve Sudaki Minerallerin Sağlığa Etkisi, Şişelenmiş Doğal Mineralli Sular ve Sağlık, IV. Ulusal Su Simpozyumu. Konferans, Panel ve Serbest Bildiri Metinleri Kitabı. Editör: Karagülle, M. Z., İstanbul: Vizyon Matbaacılık, s. 90, 14-18.
33. Saldamlı, İ. ve Sağlam, F. (2007), Vitaminler ve Mineraller, Gıda Kimyası, Editör: İlbilge Saldamlı, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 587, s, 365-423.

34. Atabey, E. (2005), Tıbbi Jeoloji, Ankara: TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları, Saner Basım Sanayii, s. 194.
35. Bilişli, A. (2009), Gıda Kimyası, Çanakkale: Sidas Medya Ltd. Şti., s. 355.
36. Karagülle, M. (2001b), Doğal Mineralli Sulardaki Kalsiyum ve Osteoporozdaki Rolü, Şişelenmiş Doğal Mineralli Sular ve Sağlık, IV. Ulusal Su Sempozyumu, Konferans, Panel ve Serbest Bildiri Metinleri Kitabı, Editör: Karagülle, M. Z., İstanbul: Vizyon Matbaacılık, 90 s, 40-43.
37. Karagülle, M. (2002), Balneolojik İçme Kürlerinde Özel Sular, 2. Balneoterapi Sempozyumu Kitabı, Editörler: Göker, A. S ve Kayar, A. H., Bursa: Şafak Ofset, 114s, 28-33.
38. Gürdal, H. (2008), Kaplıcalarda İçme Kürleri, VII. Ulusal Kaplıca Tıbbı ve Balneoloji Kongresi Özetler Kitabı, Editör: Karagülle, M. Z. ve Karagülle, M., Afyon: Hazer Ofset, 29 s, 11
39. Taşkın, M. (2007), Beslenme Fizyolojisi ve Biyokimyası, Turkiye Klinikleri Journal of Surgical Medical Sciences, 3 (18), 18-25. http://www.turkiyeklinikleri.com/article/en-beslenme-fizyolojisi-ve-biyokimyasi-48050.html (06.06.2014).
40. Kızıloğlu, R., Kızılaslan, H. ve Kızılaslan, N. (2013), Meyveli Maden Suyu Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Logit Modeli ile Analizi: Beypazarı İlçesi Örneği, İç Anadolu Bölgesi 1. Tarım ve Gıda Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt II, 413 s, 145-151.
41. Demir, B. M. (2009), Terapötik Jeoloji (Jeolojik Malzeme, Süreç ve Mekânların İnsan Sağlığında Tedavi Edici Etkisi). Jeoloji Mühendisliği Dergisi, 33 (1), 63-73.
42. Ang, Ö. (1998), Açılış Konuşması, III. Ulusal Su Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul Üniversitesi Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, Türk Hidro-Klimatoloji Derneği, 160 s, 3, İstanbul.
43. Mergen, H., Erdoğmuş Mergen, E. ve Erdoğmuş, A. B., (2006), Jeotermal Enerji ve Balneoterapi Uygulamaları, FTR Bilimleri Dergisi, 9 (3), 108-113.
44. Kara, E., Akıl, M., Andsoy, I. I., Acat, M. ve Güngör, T. (2012), Müsabaka Arası İçilen Maden Suyunun Serum Elektrolit Düzeylerine Etkisi, Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 14 (1), 18-21.
45. Sağlam, H. (2013), Şeker ve Diyabet, Ayrıntı Dergisi, 1 (9), 25-28.
46. Karagülle, M. Z. (1998), Doğal Mineralli Sular, Özellikleri Nitrit, Nitrat Sorunu ve Türkiye'deki Yasal Düzenlemeler, III. Ulusal Su Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul Üniversitesi Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, Türk Hidro-Klimatoloji Derneği, 160 s, 31-38, İstanbul.

47. İbret, B. Ü. (2013), Türkiye'de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası, Doğu Coğrafya Dergisi, 18, 135-164.
48. Esen, T. (2001), Üroloji ve Su, Şişelenmiş Doğal Mineralli Sular ve Sağlık, IV. Ulusal Su Sempozyumu Konferans, Panel ve Serbest Bildiri Metinleri Kitabı, Editör: Karagülle, M. Z., İstanbul: Vizyon Matbaacılık, 90 s, 26-27.
49. Altuğ-Onoğur, T., Çolakoğlu-Yeniay, H., Bayrak, F. ve Akın, H. (2011), Aromalı Doğal Mineralli İçeceklerin Tamamlayıcı Lezzet Profili Analizi, Akademik Gıda 9 (5), 44-48.
50. İkikat Tümer, E., Birinci, A. ve Yıldırım, Ç. (2011), Ambalajlı Su Tüketimini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Ankara İli Keçiören İlçesi Örneği, Alınteri Dergisi, 21 (B), 11-19.

Tedavi Havuzlarında Kullanılan Malzeme ve Sağlık

08

GİRİŞ

Son yıllarda çevre kirliliğinin artması, sağlıklı temiz su kaynaklarının bulunmasında yaşanan zorluklar, ayrıca insanların doğal ve temiz yüzme kaynaklarına ulaşmak için ayıracağı zamanın azalması insanların suyla buluşmak için havuzlara daha fazla ihtiyaç duymasına neden olmuştur. Havuz ortamı suyun sağladığı fiziksel özellikler sayesinde birçok sportif aktivitenin gerçekleştirilebilmesi için ideal bir alandır. İnsan sağlığı ve can güvenliği açısından son derece önemli olan yüzme havuzlarının tasarımından inşasına ve sonrasında işletmesine kadar her aşamada kontrol edilmesi bir zorunluluktur.

Boğulma, kaza sonucu görülen ölümler arasında üçüncü sırada yer alır ve 5-44 yaş arasındaki yaş grubunda da trafik kazalarından sonra en sık görülen ikinci ölüm nedenidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde çocukluk yaş grubunda boğulmaya bağlı ölümlerin %53'ünün yüzme havuzunda gerçekleştiği bildirilmiştir. Ayrıca havuz kenarlarında düşme sonucu kırık, çıkık, burkulma, kafa travması yeterince derin olmayan sulara atlama sonucu ortaya çıkan omurga yaralanmaları ciddi morbidite ve mortalitelere neden olabilmektedir. Bir başka konu havuz sularının mikrobiyolojik güvenliğidir. Birçok bakteri, virüs, mantar ve parazit türleri havuz kullanıcılarının sağlığını tehdit edebilmektedir. Yine bu infeksiyöz ajanlara karşı kullanılacak kimyasal maddelerin yanlış kullanımı insan sağlığını tehdit eden bir başka faktördür. Ülkemizde mevcut mevzuat arasında yüzme havuzlarına özgü bir işletme yönetmeliğinin bulunmayışı, spor tesisleri için yürürlükteki genel işletme mevzuatının havuzlara uygun olmayışı nedeniyle havuzlarda birçok sağlık ve güvenlik sorunu ile karşılaşılabilmektedir.

Türk Standartları Enstitüsüne göre genel kullanım amaçlı havuzlarda bulunması istenen özellikler şunlardır:

1. Havuz suyunun sahip olması gereken kriterler
2. Suyun hazırlanması ve dezenfeksiyonu
3. Filtre tesisi, absorbsiyon ve topaklama

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 107

Su İçi Egzersiz Havuzları 108

Kaplıca Havuzları 113

Kaynaklar..... 116

Uzm. Dr. Volkan SUBAŞI
Yrd. Doç. Dr. Hasan TOKTAŞ

Sonuç olarak gerekli güvenlik tedbirleri ve dezenfeksiyon kuralları uygulandığı sürece su içi egzersiz ve kaplıca tedavileri medikal tedavileri tamamlayan yan etki profili düşük önemli tedavi yöntemleridir.

KAYNAKLAR

1. Dinler N., Arı Ü., Yücel N. (2010), Yüzme Havuzu Tesisatının Bilgisayar Desteki Tasarımı, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.; 25 (2): 225-233.
2. Branche C. M. What is Really Happening With Drowning Rates İn The United States? In Fletemeyer JR, Freas SJ (eds): Drowning: New Perspectives on Intervention and Prevention. Boca Raton, FL, CRC Press, 1998, p 31-42.
3. Gulaid J. A, Sattie RW: Drowning in the United States, 1978-1984, MMWR CDC Surveill Sum 1988; 37:27
4. Borius PY, Gouader I, Bousquet P, Draper L, Roux FE. Cervical Spine İnjuries Resulting From Diving Accidents in Swimming Pools: Outcome of 34 Patients. Eur Spine J. 2010;19 (4): 552-7
5. Söyüncü S., Yiğit O, Eken C, Bektaş F, Akçimen M. Water park injuries. Ulus Travma Acil Cerrahi Derg. 2009;15(5):500-4
6. Barna Z., Kádár M. The Risk of Contracting Infectious Diseases in Public Swimming Pools, A Review, Ann Ist Super Sanita. 2012;48(4):374-86
7. Hlavsa M. C., Robinson T. J., Collier S. A., Beach M. J., Pool Chemical-Associated Health Events in Public and Residential Settings - United States, 2003-2012, and Minnesota, 2013. MMWR Morb Mortal Wkly Rep. 2014; 63 (19): 427-30.
8. Gündoğdu C., Ekenci G., Çolakoğlu T. (2008), Yüzme Havuzlarında Güvenlik ve Yönetim, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2 (1): 9-22
9. Türk Standartları Enstitüsü, Yüzme Havuzları Suyun Hazırlanması, Teknik Yapım, Kontrol, Bakım ve İşletmesi İçin Genel Kurallar, TSE 11899 Nisan; 2000.
10. Vargas L. G., Aquatic Therapy Interventions and Applications, WA: Idyll Arbor, Inc. 2004: 5-12
11. Mooventhan A., Nivethitha L. Scientific evidence-based effects of hydrotherapy on various systems of the body. N Am J Med Sci. 2014; 6 (5): 199-209
12. Akman M. N. (2000), Su Fiziği ve Suyun Fizyolojik Etkileri. In: Beyazova M., Gökçe-Kutsal Y., eds. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon, Ankara: Güneş Kitabevi, 224-29.
13. Çakır T., Evcik F. D., Subaşı V., Gökçe İ. Y., Kavuncu V. (2014), Romatoid Artrit Tedavisinde Akuaterapinin Etkinliği, Türk Osteoporoz Dergisi, 20: 10-15.

14. Subaşı V., Toktaş H., Demirdal Ü. S., Türel A., Çakır T., Kavuncu V. (2012), Omuz Subakromiyal Sıkışma Sendromunun Tedavisinde Su İçi Egzersizler ile Kara Egzersizlerinin Karşılaştırılması, Türk Fiz. Rehab. Derg., 58: 79-84.
15. Akbulut B., Tok M., Uçar Hi, Durukan B., Böke E., Sık Görülen Venöz Sistem Hastalıkları: Görülme Sıklığı, Risk Faktörleri ve Tedavi, Anatol J. Clin Investig 2009: 3 (1): 113-119.
16. Sağlık Bakanlığı Kaplıcalar Yönetmeliği, Resmî Gazete 9.12.2004; 25665.
17. Ulusal Havuz Enstitüsü Derneği, Yüzme ve Yıkanma Suyunun Hazırlanması ve Dezenfeksiyonu, Genel Kullanımlı Havuzlar İçin UHE Talimatı, İstanbul: Teknik Yayın No.:1; Şubat 2008.
18. Koury M. J. (1996), Aquatic Therapy Programming, Guidelines for Orthopedic Rehabilitation, Human Kinetics, Leeds, p. 241-253.
19. Perkins P. H. (2000), Swimming Pools, London and New York: E & FN Spon.
20. Türk Standartları Enstitüsü, Yüzme Havuzları Suyun Hazırlanması, Teknik Yapım, Kontrol, Bakım ve İşletmesi İçin Genel Kurallar, TSE 11899, Nisan 2007.
21. Mazloum V., Rahnama N., Khayambashi K. Effects Of Therapeutic Exercise and Hydrotherapy on Pain Severity And Knee Range of Motion in Patients With Hemophilia: A Randomized Controlled Trial, Int J Prev Med, 2014 Jan; 5 (1): 83-8.
22. Giaquinto S., Margutti F., Romano F. A. (2004), Special Pool Project for Rehabilitation of Hip And Knee Arthroprosthesis. Disability and Rehabilitation, 26: 1158-62.
23. Alan A., Bayrakçı H. C., Delikanlı K. (2007), Kapalı Yüzme Havuzlarında Havalandırma, Tesisat Müh. Derg., 98: 39-44.
24. Seyfried P. L., Fraser D. J., Persistence of Pseudomonas Aeroginosa in Chlorinated Swimming Pools. Can J Microbiol 1980; 26 (3): 350-55.
25. Ceylan S. (2005), Sağlıklı ve Güvenli Yüzme, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 4 (4): 209-21.
26. Edlich R. F., Becker D. G., Phung D., McClelland W. A., Day S. G. Water Treatment of Hydrotherapy Exercise Pools, Burn Rehabilitation Forum, JBCR 1998; 9 (5): 510-15.
27. Güler Ç., Plaj ve Yüzme Havuzları, Turist Sağlığı ve Hekimliği Bülteni, Kasım 1993; 4: 38.
28. Centers for Disease Control, Surveillance Data From Swimming Pool İnspections: Selected States and Counties. United States: May-September 2002, MMWR 2003; 52: 513-6.

29. The Chartered Society of Physiotherapy, Hazards in Hydrotherapy Pools-Erus Health and Safety Briefing, July 2001.
30. Angenent L. T., Kelley S. T., Amand A. S., Pace N. R., Hernandez M. T. (2005), Molecular Identification of Potential Pathogens in Water and Air of Hospital Therapy Pool, Proc Natl Acad Sci USA, 102 (13): 4860-5.
31. Gündoğdu C. (2007), Yüzme Havuzlarında Güvenlik Yönetimi, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü;
32. Nocco P. B., (2008) Mineral Water as a Cure, Veroff Schweiz Ges Gesch Pharm, 29: 13-402.
33. Gaál J., Varga J., Szekanecz Z. at al. Balneotherapy in Elderly Patients: Effect on Pain From Degenerative Knee and Spine Conditions and on Quality of Life, Isr Med Assoc J., 2008; 10: 365-9.
34. Umay E., Rükşen S., Tezelli M. K., Meşhur M., Dinç A., (2013), Kaplıca ve Fizik Tedavi Uygulanan Kas-İskelet Sistemi Hastalıklarında Erken Dönem Tedavi Memnuniyetinin Değerlendirilmesi, Türk Fiz. Tıp Rehab. Derg.; 59: 222-28.
35. Karagülle Z. (2000), Kaplıca Tedavisi, Balneoterapi, Hidroterapi. In: Beyazova M., Gökçe-Kutsal Y., eds. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon, Ankara: Güneş Kitabevi, 878-908.
36. Uyanık A. (2006), Afyonkarahisar Sandıklı Hüdai Kaplıcalarının Hijyenik Koşulları ile Kaplıca Personelinin Bilgi Tutum ve Davranışları, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı.
37. Baruch S., The Principles and Practice of Hydrotherapy : A Guide To The Application of Water in Disease, for Students and Practitioners of Medicine, 3th Ed. William Wood and Co., New York; 1908.
38. Martinelli F., Carasi S., Scarcella C., Speziani F. (2001), Detection of Legionella Pneumophila at Thermal Spas, New Microbiol. ; 24 (3): 259-64.
39. Bhatia A., Brodell R. T. (1999), “Hot Tub Folliculitis”, Test the waters--and the patient--for Pseudomonas. Postgrad Med. ;106 (4): 43-6.
40. Nishimura K., Miyaji M., Taguchi H., Tanaka R. (1987), Fungi in Bathwater and Sludge of Bathroom Drainpipes, 1. Frequent Isolation of Exophiala Species, Mycopathologia, 97 (1): 17-23.
41. Seefelder A., Schindler P. R., Metz H. (1991), Microbiologic Studies of Mud for Human Pathogenic Bacteria Before and After Balneologic Use, Offentl Gesundheitswes, 53 (7): 338-43.

Termal Kaynaklar ve Çevre

09

GİRİŞ

Kaplıca tedavisi doğal tedavi edici ajanlarla yapılan bir tedavi yöntemidir. Bu tedavide kullanılan doğal ajanlar yer altı termomineral su, doğal çamurlar ve gazdır. Bunların içinde en sık kullanılan ise termomineral sudur. Jeotermal bir kaynak olan termomineral suların sağlık alanında ve sağlık dışı kullanımı sırasında çevreye olumlu ve olumsuz etkileri olmaktadır.

Jeotermal kaynakların sağlık alanında kullanımı doğrudan kullanım iken elektrik üretiminde, konut, sera ve havuz ısıtmada ve balık yetiştirme gibi sağlık dışı alanlarda da dolaylı olarak kullanılmakta yani daha çok sıcaklığından yararlanılmaktadır. Sağlık dışı kullanımın ana amacı çoğunlukla enerji elde etmektir. Yakın tarihimizi enerji penceresinden kısaca değerlendirdiğimizde dünyamızda hızla artan enerji kullanımının ülkelerin enerji ihtiyaçlarını da artırdığını, bu nedenle hidrokarbonlara dayalı fosil yakıtların kullanımının da günden güne arttığını görürüz. Fosil yakıtların kullanımının artması çevreye zararlarının daha iyi gözlemlenmesine ve ayrıntılı olarak incelenip anlaşılmasına olanak sağlamıştır. Gerek maliyet gerekse çevreye zararlarının daha iyi anlaşılması, insanlığı daha temiz ve sürüdürülebilir enerji kaynaklarını daha etkin kullanma yollarını aramaya itmiştir. Jeotermal enerji de bu sürüdürülebilir enerji kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir. Jeotermal enerji sürdürülebilir olarak tanımlanmasına rağmen, jeotermal sahanın aşırı işletilmesi sonucunda akışkan ve ısı üretimiyle belli bir derecede tükenme (sıcaklık ve özellikle basınçta) sürecine girdiği bildirilmektedir. Teorik olarak mevcut olan bu tükenme süreci çok uzun süreye yayıldığı için pratikte yokmuş gibi kabul edilir, dolayısıyla sürdürülebilir enerji kaynağı olarak değerlendirilir.

Termal kaynakların sağlık amacıyla kullanımına göre enerji elde edilmesinde kullanımında çevresel etkiler daha

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 119
Kaynaklar..... 123

Yrd. Doç. Dr. Hasan TOKTAŞ

Çok nadir olmakla birlikte, ani ve şiddetli hidrotermal püskürmeler aktif jeotermal sahalarda görülebilir ve sonuçları oldukça ağır olmaktadır. Ülkemizde 2012 yılında bir termal püskürme meydana gelmiştir, Manisa'nın Alaşehir ilçesinde olan bu olayda çok miktarda tarım alanı hasar görmüştür.

Bir diğer çevresel sorun da çökmedir. Petrol ve yer altı su rezervuarlarında da görülebilen çökme; sıvı çekimiyle gözenekli alanda basınç azalmasına bağlıdır. Yeni Zelanda Wairakei'de gözlenen çökme olayında üretim öncesinde yılda 5 mm kadarken jeotermal su üretiminden sonra yaklaşık 300 mm/yıl civarındadır (Çökmenin yılda 450 mm'ye ulaştığı da görülmüştür.).

Termal suyun sağlık ve termal turizm alanında kullanımıyla ilgili çevresel sorunlar nispeten daha azdır. Son yıllarda termal turizmi ön plana çıkarmak amacıyla halkımızın kaplıca yörelerinde düşük bedeller ödeyerek kalıcı mesken edinmesini sağlayan devremülk sistemi yaygınlaşmıştır. Bu yaygınlaşma kaplıca yörelerinde kontrolsüz yapılaşmaya, yapılaşırken çevreye daha az dikkat edilmesine neden olmuştur. Çok sayıda inşa edilen konuta termal kaynakların ulaştırılmasıyla ilgili belli kurallar olmaması, gelişigüzel su kullanımına ve israfa neden olacaktır. Ek olarak hekime danışılmadan ve sağlık personeli kontrolünde olmayan kaplıca uygulamaları bazı kişilerde ağır komplikasyonlara yol açabilecek ve ciddi termal kriz gibi acil durumlarda ölümlere neden olabilecektir.

Jeotermal kaynaklar, ister doğrudan kullanım olsun isterse ısınma ve enerji için dolaylı kullanım amacıyla olsun çevreye olumsuz etkileri çok fazla değildir. Yeter ki üretim öncesi, üretim ve atık suyun uzaklaştırılması süreçleri iyi yönetilsin; bu etkiler kabul edilebilir seviyelerdedir.

KAYNAKLAR

1. Erkul H. (2012), Jeotermal Enerjinin Ekonomik Katkıları ve Çevresel Etkileri: Denizli-Kızıldere Jeotermal Örneği. Yönetim Bilimleri Dergisi, 10 (19): 1-30.
2. Serpen, U. (2005), Jeotermal Enerjinin Türkiye ve Dünyada Kullanımı, Tesisat Kongresi, Jeotermal Enerji Semineri; İzmir; 435-447.

3. Glassley W. E. (2010), Geothermal Energy: Renewable Energy and the Environment., Taylor and Francis Group, USA.
4. Satman A. (2005), Tekrar-Basma (Reenjeksiyon). Aksoy N. (editör), Jeotermal Enerji Seminer Kitabı, TMMOB Makine Müh. Odası, MMO Yayın No.: E/2005/393-2, 121-141.
5. Z. Demirel, N. (2002), Yildirim Boron Pollution Due to Geothermal Wastewater Discharge into The Buyuk Menderes River, Turkey, International Journal of Environment and Pollution, 18 (6), 602-608.
6. Elçi Ş., Erdem A., Gökçen G. (2010), Numerical Modeling of The Effects of Kızıldere Geothermal Power Plant on Water Quality of the Great Menderes River, Turkey. Proceedings of Fourth International Conference on Water Observation and Information System for Decision Support, BALWOIS, Ohrid, Macedonia.
7. Aksoy N., Şimşek C., Gündüz O. (2009), Groundwater Contamination Mechanism in a Geothermal Field: A Case Study of Balcova, Turkey, Journal of Contaminant Hydrology 103, 13-28.
8. Doğdu M. Ş. (2002), Bayarı C. S., Akarçay Havzasında (Afyon) Jeotermal Kökenli Kirlenme: 1. Akarçay Nehrinde Su ve Sediman Kirliliği, Yerbilimleri, 25, 21-33.
9. Çakır A. (2005), Jeotermal Su Kullanımında Kabuklaşma ve Korozyon Problemleri, TESKON, Jeotermal Enerji Semineri, İzmir, Bildiriler Kitabı, Editör: Yrd. Doç. Dr. Niyazi Aksoy, s. 303-316, 23-25.
10. Karagülle M. Z. (2002), Balneoekoloji. In: Karagülle M. Z. ed. Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı, Nobel Tıp Kitabevi, 227-34.
11. Badruk, M. (2003), Jeotermal Enerji Uygulamalarında Çevre Sorunları, Jeotermal Enerji Doğrudan Isıtma Sistemleri: Temelleri ve Tasarımı Seminer Kitabı, MMO Yayın No.: MMO/2003/328-4, İzmir.
12. Durand M., Scott B. J., Geothermal Ground Gas Emissions and Indoor Air Pollution in Rotorua, New Zealand, Sci Total Environ, 2005 Jun 1; 345 (1-3): 69-80.

Termal Suların Tedavi Edici Gücü

10

GİRİŞ

Bölüme kaplıca tedavileri ve ilgili tanımlarla başlanacak, ardından kaplıca tedavilerinde kullanılan yöntemler anlatılacaktır. Kaplıca tedavilerinin etki mekanizmaları hakkında bilgiler verilecek ve tedavi amacıyla en sık kullanıldığı romatizmal hastalıklardaki etkileri ile bitirilecektir.

Tanımlar

Balneoloji "banyo bilimi" anlamına gelmektedir, balneolojinin tıpta tedavi için kullanılması ise "balneoterapi" veya "medikal balneoloji" olarak adlandırılır. Balneoterapinin yani kaplıca tedavisinin tanımını yaparsak yer altı toprak, su ve iklim kaynaklı doğal iyileştirici faktörlerle yapılan tedavi yöntemleri diyebiliriz. Bu doğal iyileştirici faktörler su ve çamur olarak özetlenebilir. Balneoterapi hidroterapi yöntemlerinden biridir. Ancak günümüzde hidroterapi dendiğinde daha çok su içinde yapılan egzersizlerde olduğu gibi aktif tedaviler anlaşılmaktadır. Balneoterapi ise daha çok pasif tedavi yöntemleri tarzında uygulanır. Termomineral su, çamur, gaz banyoları, çamur paket uygulamaları, duş uygulamaları vb. göz önüne alındığında bu tedaviler sırasında hastanın aktif katılımı beklenmez.

Balneoterapi, diğer bir deyişle kaplıca tedavisi halkımız arasında yüzyıllardır süren bir gelenektir. Ülkemiz doğal mineralli su kaynakları açısından oldukça zengindir, yaklaşık 1300 civarında kaynak bulunmaktadır. Doğal su kaynakları bölgelerimize göre farklı adlandırılmaktadır; Batı ve Orta Anadolu'da "ılıca", Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da "çermik", Muğla yöresinde "girme", Marmara'nın bir bölümünde "kaynarca" olarak adlandırılır. Doğal sıcak su kaynakları üzerine veya yakınına bir tesis yapılmış ise kapalı ılıca anlamına gelen "kaplıca" adı verilmektedir.

Balneoterapötik ajan olarak mineralli sular, çamur ve gazlar kullanılmaktadır. Önemli özellik, mineralli suların belli bir sıcaklık derecesinin üzerinde olması gerekliliğidir.

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 125

Balneoterapi Yöntemleri 126

Termomineralli Su Banyoları 126

Gaz Banyoları 128

Duşlar 128

İçme Kürleri 129

İnhalasyonlar 130

İrrigasyonlar 130

Balneoterapi Etki Mekanizmaları 130

Hidrostatik Basınç 131

Suyun Kaldırma Kuvveti 132

Viskozite 132

Termik Etkiler 132

Kimyasal Etkiler 133

Genel Etkiler 134

Peloidoterapi (Çamur Tedavisi) 134

Romatizmal Hastalıklarda Balneoterapi 136

Kaynaklar 137

Yrd. Doç. Dr. Hasan TOKTAŞ

metodolojik kalite, uygun istatistik yöntemlerin kullanılmaması ve temel sonuç ölçümlerinin yokluğu gibi nedenlerle yeterli kanıt bulunmadığı bildirilmiştir. AS'de yapılan bilimsel çalışmalar değerlendirildiğinde yatarak SPA-egzersiz tedavisini izleyen ayaktan fizyoterapinin sadece fizyoterapiden daha iyi olduğu bildirilmiştir.

Yumuşak doku romatizmaları ve bel-boyun ağrıları ile ilgili olarak da bilimsel araştırmalar yapılmıştır ve farklı sonuçlar bulunmuştur. Fibromiyalji ve kronik bel ağrılarında kaplıca tedavisinin etkinliğine dair yeterli kanıtlar elde edilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Karagülle M. Z. (2000), Kaplıca Tıbbı ve Kaplıca Tedavisi. İn: Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı, Ed: Karagülle M. Z., İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 15-36.
2. Ülker İ. (1988), Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması, Kültür ve Turizm Bakanlığı Çağdaş Kültür Eserleri Dizisi No: 1006/129, Ankara.
3. Koç F., Türkiye Kaplıcaları, Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık, 2005.
4. Fioravanti A., Cantarini L., Bacarelli M. R., de Lalla A., Ceccatelli L., Blardi P. (2011), Effects of Spa Therapy on Serum Leptin and Adiponectin Levels in Patients With Knee Osteoarthritis, Rheumatol Int., 31 (7): 879-82
5. Nasermoaddeli A., Kagamimori S. (2005), Balneotherapy in Medicine: A Review. Environmental Health and Preventive Medicine, 10:171-79.
6. Fioravanti A., Giannitti C., Bellisai B., Lacoponi F., Galeazzi M. (2011), Efficacy of Balneotherapy on Pain, Function and Quality of Life in Patients with Osteoarthritis of the Knee, Int J. Biometeorol.
7. Matz H., Orion E., Wolf R. (2003), Balneotherapy in Dermatology, Dermatol Ther., 16 (2): 132-40, Review.
8. Poensin D., Carpentier P. H., Féchoz C., Gasparini S. (2003), Effects of Mud Pack Treatment on Skin Microcirculation, Joint Bone Spine. 70 (5): 367-70.
9. Verhagen A. P., Bierma-Zeinstra SMA, Cardoso J. R., de Bie RA, Boers M, de Vet HCW. Balneotherapy for rheumatoid arthritis (Review). Cochrane Database of Systematic Reviews. 2006, Issue 4.
10. Verhagen A., Bierma-Zeinstra S., Lambeck J., Cardoso J. R., de Bie R., Boers M., de Vet HC. (2008), Balneotherapy

for Osteoarthritis, A cochrane Review, J. Rheumatol, 35 (6): 1118-23

11. Verhagen A. P., Bierma-Zeinstra SMA, Cardoso JR, de Bie R. A., Boers M., de Vet HCW. Balneotherapy for Rheumatoid Arthritis Cochrane Database of Systematic Reviews 2004 Issue 1.
12. Dagfinrud H., Kvien T. K., Hagen K. B., Physiotherapy Interventions for Ankylosing Spondylitis, Cochrane Database Syst Rev. 2008 Jan 23; (1).
13. Baranowsky J., Klose P., Musial F., Häuser W., Dobos G, Langhorst J., Qualitative Systemic Review of Randomized Controlled Trials on Complementary and Alternative Medicine Treatments in Fibromyalgia, Rheumatol Int. 2009 Nov; 30 (1): 1-21.
14. Kulisch A., Bender T., Németh A., Szekeres L. Effect of Thermal Water and Adjunctive Electrotherapy on Chronic Low Back Pain: A Double-Blind, Randomized, Follow-Up Study, J Rehabil Med. 2009 Jan; 41 (1): 73-9.

Tedavi Havuzu Kuralları ve Güvenliği

11

GİRİŞ

İçerisine birden fazla hastanın girebildiği ve tedavi olduğu havuzlarına hidroterapi havuzları denmektedir. Su içi egzersiz uygulamalarının ve kaplıca tedavilerinin yapıldığı havuzlarda birtakım kurallara uyulması ve güvenli bir tedavinin sürdürülebilmesi için havuz içinde ve çevresinde bazı güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir. Havuzlar birçok farklı şekilde, eğimde, genişlikte ve derinlikte olabilmektedir.

Tedavi havuzlarına yürüyemeyen, ortopedik ve nörolojik problemlere bağlı olarak tekerlekli sandalye kullanma ihtiyacı olan hastaların rahat ulaşabilmeleri için uygun düzenlemeler yapılmalıdır. Havuza hastanın ulaşımı sağlayan tüm yollarda tekerlekli sandalyenin geçişine uygun rampalar ve kapı genişlikleri oluşturulmalıdır ve mümkünse havuza hastanın direkt ulaşımını sağlayan asansör sistemi mümkün olmalıdır.

HAVUZ DERİNLİĞİ VE EĞİMİ

Havuzların derinliği kullanım amacına göre 1 metre ile 3 metre arasında değişebilmektedir. Egzersiz amacı ile ve tedavi amacı ile kullanılan havuzlarda ise derinliğin 140 cm olması önerilmektedir. Bu derinlikte hastalar ayaklarını yere basabilmektedir ve su yutmadan güvenle egzersizlerini yapabilmektedir. 140 cm derinlikte aerobik su içi egzersizlerini, kuvvetlendirme egzersizlerini, su içinde ileri, geri ve yanlara yürüyüşü hastalar güvenle yapabilmektedir. Hastaların su içerisinde güvenli egzersiz yapabilmeleri için su seviyesinin sternum orta noktası hizasında olması tavsiye edilmektedir.

Hastaların havuza girişlerinde dolgu merdiven veya hafif eğimli bir iniş rampası ve bu rampa/dolgu merdivenin kenarında bulunan kenar tutamaçları tavsiye edilmektedir. Eğer iniş rampası eğimi çok fazla olursa hastalar havuza girerken su yutma tehlikesi yaşayabilirler. Bazı su içi eg-

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 139

Havuz Derinliği ve Eğimi..... 139

Güvenlik İşaretleri..... 140

Giyinme Odaları, Duşlar ve Tuvaletler..... 140

Nem ve Hava Sıcaklığı 140

Işık ve Akustik..... 141

Su Kalitesi ve Temizliği..... 141

Terapi Havuzları Güvenlik Standartları 142

Kaynaklar..... 145

Doç. Dr. Ümit DÜNDAR

delerin ve kimyasalların kontrolü yapılmalı, naliz sonuçları ilan edilmelidir.

- Düzenli dezenfeksiyon için kullanılacak dezenfektanların cinsi ve miktarı yönergelerde yer aldığı şekilde olmalıdır.
- Zararlı ajanların analizleri için yetkin sağlık üniteleri ve bağımsız laboratuvarlarla anlaşmalar olmalıdır.
- Yeniden dönüşüm sistemleri ayrı olarak bulunmalı, diğer havuzlarla bağıntılı olmamalıdır.

KAYNAKLAR

1. Aquatic Exercise Association, Aquatic Fitness Professional Manual, 5th Edition, USA Human Kinetics, 2006, p. 77-102.
2. Geigle P. R. (2009), Assesment and Evaluation, Water Safety Screening in: Brody LT and Geigle PR (eds.) Aquatic Exercise for Rehabilitation and Training, USA Human Kinetics, p. 179-193.
3. Akman M. N. (2006), Sürenkök Ö., Su İçi Egzersiz Ortamı ve Ekipmanları, In: Akman M. N., Sürenkök Ö (eds), Hidroterapi ve Akuatik Rehabilitasyon Ders Kitabı, Ankara: Haberal Eğitim Vakfı, 197-203.
4. Koury J. M., Risk Management and Safety Planning in: Koury J. M. (ed.), Aquatic Therapy Programming, Guidelines for Orthopedic Rehabilitation, USA Human Kinetics, 1996, p. 223-240.
5. Private Pool Safety Standards, National Library of Canada Cataloguing in Publication, Lifesaving Society, Edmonton, Alberta, Canada, 2004.
6. Wykle M. (2003), Safety Standards for Therapy Pools in: Sova Ruth (ed.), Safety Standards for Therapy Pools, USA Aquatic Therapy & Rehab Institute.
7. Wykle M., (2004), Safety Standards for Aquatic Therapy and Rehabilitation Practitioners in: Sova Ruth (ed.), Safety Standards for Aquatic Therapy and Rehabilitation Practitioners, USA Aquatic Therapy & Rehab Institute.

Suyun Fiziksel Gücü ve Su İçi (Akuatik) Egzersizlerin Faydaları

12

GİRİŞ

Tıp tarihi incelenirse, geçmişten beri suyun iyileşmeyi hızlandırdığına ve bir çok medikal hastalığın tedavisinde yararlı olduğuna inanıldığı görülmektedir. Hidroterapi tanım olarak, hastalıkların ve fonksiyonel kayıpların tedavisinde suyun kullanılmasıdır. Hidroterapi tanımı içerisinde su içi egzersiz uygulamaları da yer alır. Başka bir ifadeyle hidroterapi; kişi için özel olarak düzenlenen, eğitilmiş kalifiye personelin gözetiminde ve ideal olarak amaca uygun inşa edilmiş havuzlarda gerçekleştirilen, nöromuskuloskeletal fonksiyonları geliştirme iyileştirme amaçlı bir havuz tedavi programıdır. Kaplıca tedavisi (balneoterapi) yöntemi hidroterapi yöntemleri arasında yer alır. Kaplıca tedavisi (balneoterapi) doğal yer altı kaynaklı sıcak minaralli suların, gazların ve çamurların (peloidlerin), yöntem ve dozları ayrıntılı bir biçimde belirlenmiş banyo, içme ve inhalasyon uygulamaları şeklinde belirli bir zaman aralığında ve kür tarzında gerçekleştirilen bir tedavi yöntemi olarak tanımlanır. Günümüzde doğal kaplıca kaynakları ve su terapileri çeşitli hastalıkların tedavisinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Mevcut çalışmalar suyun romatizmal hastalıklar başta olmak üzere birçok hastalığın tedavisinde yararlı etkilerinin olduğunu göstermektedir. Suyun bu yararlı etkilerinin ortaya çıkmasında, kendine özgü sahip olduğu çok özel fiziksel ve fizyolojik etkilerin rolü olduğu aşikârdır. Bu bölümde su fiziği, suyun fiziksel gücü, su içi (akuatik) egzersizlerin faydaları ve fizyolojik etkileri tartışılacaktır.

SU FİZİĞİ VE SUYUN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

Moleküler Yapı: Su, 1 atom oksijen ve 2 atom hidrojenden oluşur (H_20). Isıya bağlı olarak su molekülleri; katı, sıvı ve gaz olmak üzere üç formda bulunabilir. Su, katı hâlde iken sabit bir şekle ve hacme sahipken sıvı hâlde ise istenilen şekli alır fakat yine sabit bir hacme sahiptir.

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 147

Su Fiziği ve Suyun Fiziksel Özellikleri 147

Suyun Fizyolojik Etkileri 151

Kas-İskelet Sistemi 152

Kardiyovasküler Sistem 152

Solunum Sistemi 153

Santral ve Periferik Sinir Sistemi 154

Renal Sistem 154

Kaynaklar 154

Doç. Dr. Ümit DÜNDAR

SANTRAL VE PERİFERİK SİNİR SİSTEMİ

Suyun santral sinir sistemi üzerindeki başlıca etkisi; ağrı algılanmasının azalması ve gevşeme etkisidir. Isı, dokunma ve basınç algılayan deri reseptörlerini etkiler. Girdap banyolarında sıcaklık ve türbülans etkisiyle ağrı eşiği yükselir. Beyinde retiküler aktivite üzerinde etkisi ile vücutta gevşetici bir etki yapar. Suya giren kişilerin psikolojik durumlarında da bir düzelme olduğu yaygın bir gözlemdir. Ağrı ile psikolojik durumun yakın ilişkisi olduğu bilindiğinden, ağrı azalmasına bunun da yardımcı olduğu düşünülmektedir.

RENAL SİSTEM

Su içerisinde santral kan akımındaki artışa bağlı olarak böbrek kan akımı artar. Buna bağlı olarak kreatinin klirensi artar. Renal sempatik sinir aktivitesi sol atrial distansiyonun neden olduğu vagal cevap nedeniyle azalır. Sempatik sinir aktivitesindeki bu azalma tübüler sodyum transportunu attırır. Renal venöz basınç iki misli artar. Böbrekten sodyum atılımı 10 kat artar. Bu atılan sodyum atılımına da su atılımı eşlik eder. Sonuç olarak santral kan akımındaki artış ve ANP seviyelerindeki yükseliş nedeniyle renal kan akımında, glomeruler filtrasyon hızında, kreatinin klirensinde, su ve sodyum atılımında artış meydana gelir. Santral kan akımındaki artış ayrıca renin, aldosteron ve antidiüretik hormon (ADH) azaltarak diürezi artırır. Diüretik tedavisine cevap vermeyen nefrotik sendrom ya da sirozlu hastalarda tam daldırma banyoları önerilir.

KAYNAKLAR

1. Goldby L. J., Sott D. L. (1993), The Way Forward for Hydrotherapy Ed. Br. J. Rheumatol, 32: 771-3.
2. Karagülle Z. (2000), Kaplıca Tedavisi, Balneoterapi, Hidroterapi, In: Beyazova M., Gökçe-Kutsal Y., eds. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon, Birinci Baskı, Ankara: Güneş Kitabevi, s. 878-908.
3. Becker B. E. (2004), Biophysiologic Aspects of Hydrotherapy. In: Cole A. J., Becker Be (Eds), Comprehensive Aquatic Therapi, Philadelphia, Pennsylvania, Butterworth Heinemann, 19-56.

4. Vargas Lg. Introduction to Aquatic Therapy, In: Vargas Lg (Ed). Aquatic Therapy Interventions and Application, Ravensdale, W. A., Idyll Arbor, Inc. 2004; 4-12.
5. Becker B. E., Akuatik Rehabilitasyon, In: Delisa J. A. (ed.), Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon İlkeler ve Uygulamalar, Dördüncü Baskı, Çeviri Editörü: Arasıl T., Çeviren: Tuncer T., Ankara: Güneş Kitapevi, 2007, s. 479-492.
6. Akman M. N., Sürenkök Ö. (2006), Su Fiziği, In: Akman M. N., Sürenkök Ö. (Eds), Hidroterapi ve Akuatik Rehabilitasyon Ders Kitabı, Ankara: Haberal Eğitim Vakfı, s. 9-14.
7. Yüzbaşıoğlu N. (2002), Termomineral Su Banyolarının Etki Mekanizması, In: Karagülle M. Z. (ed), Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı, İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri, s. 65-74.
8. Akman M. N. (2000), Su Fiziği ve Suyun Fizyolojik Etkileri, In: Beyazova M., Gökçe-Kutsal Y., eds. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon, Birinci Baskı, Ankara: Güneş Kitabevi, s. 224-229.
9. Cameron M. H. (2003), Physical Agents in Rehabilitation: from Research to Practice, Missouri: Saunders, p. 266.
10. Akman M. N., Sürenkök Ö. (2006), Suya Girmenin Fizyolojik Etkileri, In: Akman M. N., Sürenkök Ö. (Eds), Hidroterapi ve Akuatik Rehabilitasyon Ders Kitabı, Ankara, Haberal Eğitim Vakfı, 23-27.
11. Baruch S. (1998), Rationale of the Action of Water in Health, In: Baruch S (Ed.), The Pribciples and Practice of Hydrotherapy: A Guide to the Application of Water in Disease for Students and Practitioners of Medicine, New York, William Wood and Copmpany, p. 33-90.
12. Irion J. M. (2009), Aquatic Properties and Therapeutic İnterventions. In: Brody Lt and Geigle Pr. (Eds.) Aquatic Exercise for Rehabilitation and Training, USA Human Kinetics, p. 25-34.
13. Gulick D. T. and Geigle P. R. (2009), Physiological Response to Immersion and Aquatic Exercise in: Brody Lt and Geigle Pr (Eds.) Aquatic Exercise for Rehabilitation and Training, USA Human Kinetics, p. 35-42.
14. Aquatic Exercise Association, Aquatic Fitness Professional manual, 5th Edition, USA Human Kinetics, 2006, p. 77-102.
15. Koury J. M. (1996), Applying Hydrodynamics to Aquatic Therapy in: Koury Jm (Ed.), Aquatic Therapy Programming, Guidelines for Orthopedic Rehabilitation, USA Human Kinetics, p. 13-33.
16. Liaw M. Y. et al. (2000), Resistive Inspiratory Muscle Training: Its Effectiveness in Patients with Acute Complete Cervical Cord Injury, Arch Phys Med Rehabil; 81: 752-756.

17. Epstein M. (1992), Renal Effects Od Head Out Water Immersion in Humans: A 15 Year Update, Physiol Rev, 72: 563-621.
18. Grossman E. et al. (1992), Effects of Water Immersion on Sympathoadrenal and Dopa-Dopamine Systems in Humans, Am J., Physiol 1992; 262: 993-999.

SPA-Wellness Uygulamaları

13

GİRİŞ

Balneoterapi; yer altı toprak, su ve iklim kaynaklı doğal iyileştirici faktörlerle yapılan tedavi yöntemleridir. Banyo bilimi demek olan balneolojinin tıpta tedavi için kullanılması anlamına gelir, medikal balneoloji olarak da adlandırılır. Ancak balneoterapötik ajanlar her zaman hastalıklı kişilerin tedavisi için kullanılmamakta, sağlıklı insanlar arasında da bu doğal tedavi ediciler yani şifalı sular, çamur ve gaz oldukça rağbet görmektedir. Belki de termal turizme sağlıklı insanların katılımı hastalardan çok daha fazla olmaktadır.

Sağlık ya da sağlık durumunun kişiye yansıması kişinin hayattan beklentilerinin karşılanması açısından en önemli unsurdur. İnsanın sağlığı ya da kendini nasıl hissettiği statik değil, sürekli değişim hâlindedir. Dr. John W. Travis tarafından "illness-wellness continuum" olarak açıklanan sağlık düzeyimiz düz bir çizgi üzerinde sıralanmış bir birikim gibi düşünülebilir. Buna göre sağlığımızın dereceleri vardır, hastalık olmaması hâline sağlıklılık denmektedir. Sağlıklılık düzeyinin artması ve azalması ile hastalık durumunun artması ve azalması mümkündür. Hiç hastalık olmadığı, kişinin kendini çok da sağlıklı hissetmediği orta nokta nötral kabul edilirse negatife doğru gittikçe hastalık düzeyi artacak, pozitife doğru gidildikçe ise sağlıklılık düzeyi artacaktır (Resim 1). Kişinin sağlığının bu çizginin neresinde olduğuna göre değişik tedavi metodları uygulanır. Unutulmaması gereken, çizginin sağlıklılık tarafındaki insanlar hasta değildir ve uygulamalar tedavi amaçlı değildir. Bu insanlarda sağlığı geliştirme amacıyla wellness uygulamaları yapılır. Resim 1'de de görüleceği üzere wellness uygulamaları bu çizginin her iki tarafındaki insanlara da uygulanabilir ancak negatif kısımda yani hasta olanlarda tedavi yöntemlerinin yerini alamaz, kontrendikasyon yoksa bu uygulamalardan bağımsız olarak sağlığı daha iyi hale getirmek için yapılabilir.

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 157

SPA – Wellness Uygulamaları 160

Kaynaklar..... 161

Yrd. Doç. Dr. Hasan TOKTAŞ

Çamur tedavileri: Bölüm 10'da ayrıntılı olarak anlatıldığı için çamur tedavileri burada da anlatılmayacaktır. Tedavi dışında çeşitli su ve toprak orijinli çamurlar, maske, selülit giderme vb. amaçlarla güzellik ve bakım için yüz ve vücudun diğer bölgelerinde kullanılmaktadır

Ayrıca SPA wellness uygulamaları içinde aromaterapi ve refleksoloji uygulamaları da yer alır. Çeşitli bitkiler katılarak farklı banyo uygulamaları ve farklı tekniklerde masajlar ile SPA uygulamaları çeşitlendirilerek zenginleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Karagülle M. Z., Kaplıca Tıbbı ve Kaplıca Tedavisi, İn: Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı, Ed: Karagülle M. Z., İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2000: 15-36.
2. Benyamini Y., Leventhal E. A., Leventhal H. (2003), Elderly People's Ratings of the Importance of Health-Related Factors to Their Self-Assessments of Health, Soc Scimed, 56 (8): 1661-7.
3. Global Spa Summit, Spas and the Global Wellness Market: Synergies and Opportunities, Prepared by SRI International, May 2010.
4. Ergüven M. H. (2010), Wellness, Medical Wellness ve Turizm, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 2 (2), 87-95.
5. Horváth K., Kulisch Á., Németh A., Bender T. (2012), Evaluation of the Effect of Balneotherapy in Patients with Osteoarthritis of the Hands: A Randomized Controlled Single-Blind Follow-Up Study, Clin Rehabil, 26 (5): 431-41.
6. Miller E. T. (1996), Salonovations' Day Spa Techniques, Milady Publishing, Albany New York, 1996.
7. Karagülle M. Z. (2011), Kaplıca Tedavisi, Balneoterapi ve Termal Hidroterapi, In: Beyazova M., Kutsal Y. G., 2. Baskı, Ankara: Güneş Kitabevleri, Cilt 1, s. 1163-1177.
8. Van Tubergen A, van der Linden S. A., (2002), Brief History of Spa Therapy, Ann Rheum Dis, 61 (3): 273-5.
9. Karagülle M. Z., (2008), Hidroterapi, SPA, Balneoterapi, Talassoterapi, Türkiye Klinikleri J. Med Sci, 28 (Suppl): s. 224-229
10. Benge S. (1999), The Tropical Spa, Asian Secrets of Health, Beauty and Relaxation, Published by Periplus Editions, Singapore.
11. Başa B. A., (2009), Türk Hamam Kültürünün Spa & Wellness Mekânlarının Tasarımına Etkileri. Zeitschrift Für Die Welt der Türken, 1 (1), 207-20.
12. Barron P. (2003), Hydrotherapy Theory & Technique. Pine Island Publishers Inc.; 3rd ed.

13. Huyck A.,Broderick K., Hydrotherapy, In: Pizzorno J. E., Murray M. T. eds. Textbook of Natural Medıcine, 4th ed. 2013 Churchill Livingstone, an Imprint of Elsevier Inc. St: Louis, USA, 327-37

Romatizmal Hastalıklarda Kaplıca Uygulamaları

14

GİRİŞ

"Romatizmal" terimi, özellikle kas-iskelet sistemini etkileyen bir grup hastalık için kullanılan geniş kapsamlı bir kavram olup "romatizmal hastalıklar" deyimi ile ifade edilen 100'den fazla hastalık bulunmaktadır (Tablo 1). Bunların bazıları toplumda daha sık görülürken (ör. osteoartrit, kronik bel ağrıları, fibromiyalji, ve romatoid artrit), çoğu ise nadirdir (ör. bağ doku hastalıkları). Bu hastalıklar toplumun orta ve ileri yaşlı bireylerindeki ağrının en yaygın nedenleridir. Ayrıca, kronik seyirli olma ve sakatlık oluşturabilme, düşük hayat kalitesine yol açma ve toplamda yüksek tedavi maliyetlerine sebep olma özellikleri açısından romatizmal hastalıklar, bütün dünyada toplumun büyük sağlık sorunlarındandır.

Kaplıca uygulamaları, romatizmal hastalıkların tedavisinde yüzyıllardır başvurulan popüler tedavi yöntemleridir. Geçmişten günümüze biriken bilgi ve tecrübeler, çeşitli kaplıca uygulamalarının romatizmal hastalıkların tedavisinde etkin ve yararlı olduğunu düşündürse de bu konu üzerindeki tartışmalar devam etmektedir. Böylece yeni araştırmalar yapılmakta ve kaplıcaların romatizmalı hastalar ve tedavi ediciler tarafından tedavi amacıyla kullanımı sürmektedir. Avrupa'nın birçok ülkesinde olduğu gibi, Türkiye, Japonya ve İsrail'de de kaplıca uygulamaları, romatizmal hastalıkların tedavisinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu uygulamaların öncelikli tıbbi amaçları ağrıyı azaltmak, kas spazmını gidermek, kas gücünü geliştirmek ve fonksiyonel mobiliteyi arttırmaktır. Yine de kaplıcalardan beklenen faydaların bunlarla sınırlı olmadığı bilinmekte ve sonuçta fiziksel ve psikolojik yönden kazanımlar elde etmek ve hayat kalitesini arttırmak hedeflenmektedir.

Romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılan kaplıca uygulamaları, çok çeşitli kür formları şeklinde kullanılmıştır. Bilimsel araştırmalar da metodolojik yönden heterojeniteye sahiptir. Tedavi uygulamalarında, 10 günden 12

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 163

Kaplıca Uygulamalarının Etki Mekanizmaları 164

Osteoartritte Kaplıca Uygulamaları 165

Romatoid Artritte Kaplıca Uygulamaları 166

Ankilozan Spondilitte Kaplıca Uygulamaları 167

Fibromiyaljide Kaplıca Uygulamaları 167

Kronik Bel Ağrısında Kaplıca Uygulamaları 168

Psöriatik Artritte Kaplıca Uygulamaları 169

Kaplıca Suyunun Tedavide Kullanım Şekilleri 170

Sonuç 173

Kaynaklar..... 174

Prof. Dr. İbrahim TEKEOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Mahmut ALPAYCI

ların sonuçlarına göre, kaplıca uygulamaları ile romatizmal hastalıkların tedavisinde faydalı etkiler ortaya çıkmaktadır. Bu olumlu etkiler ağrıda azalma, fiziksel kapasitede düzelme, duygu-durumda iyileşme ve sonuçta hayat kalitesinde yükselme şeklindedir. Ancak, bu etkilerin fizyopatolojik mekanizmaları tam olarak anlaşılamamıştır.

Romatizmal hastalıkların tedavisinde, egzersiz ve ilaç uygulamalarının ise kanıt düzeyi yüksek olup etkinlikleri kanıtlanmıştır. Bu nedenle, romatizmal hastalıklarda yapılan kaplıca uygulamaları; ilaç ve egzersiz tedavilerine alternatif değil, destekleyici tedavi olarak kullanılmalı ve mümkünse su içi egzersizler ile kombine edilmelidir. Modern kaplıca uygulamalarında sıklıkla egzersizler önerilse de spesifik bir egzersiz programının daha faydalı olduğu henüz ispatlanamamıştır.

Romatizmal hastalıklarda yapılan çalışmalar, kaplıca uygulamalarının klinik semptomlar üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koymaktan ileri gidememiştir. Oysa progresyonu durdurma veya yavaşlatma ve prognozu iyileştirme yönündeki başarıyı araştıran bilimsel incelemelere de ihtiyaç vardır. Ayrıca, romatizmal hastalıklarda kaplıca uygulamalarının yan etkilerine odaklanan çalışma sayısı oldukça sınırlı olduğu gibi, romatizmal hastalıkların nadir görülen spesifik alt gruplarında kaplıca uygulamalarının etkilerini bildiren çalışmalar da bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Guzman J. (2010), Romatizmal Hastalıklarda Rehabilitasyon, Editör: Braddom R. l., Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon, 3. Baskı, Güneş Tıp Kitabevi, s. 669-796.
2. Kamioka H., Tsutani K., Okuizumi H., Mutoh Y., Ohta M., Handa S., Okada S., Kitayuguchi J., Kamada M., Shiozawa N., Honda T. (2010), Effectiveness of Aquatic Exercise and Balneotherapy: A Summary of Systematic Reviews Based on Randomized Controlled Trials of Water Immersion Therapies, J. Epidemiol, 20 (1): 2-12.
3. Bender T., Bálint G., Prohászka Z., Géher P., Tefner I. K., Evidence -Based Hydro- and Balneotherapy in Hungary-A Systematic Review And Meta-Analysis. Int J. Biometeorol, 2013 May 16. [Epub Ahead of Print].
4. Verhagen A. P., Cardoso J. R., Bierma-Zeinstra S. M. (2012), Aquatic Exercise & Balneotherapy in Musculoskeletal Conditions, Best Pract Res Clin Rheumatol, 26 (3): 335-43.
5. Fioravanti A., Cantarini L., Guidelli G. M., Galeazzi M. Mechanisms of Action of Spa Therapies in Rheumatic

Diseases: What Scientific Evidence is There? Rheumatol Int. 2011; 31 (1): 1-8.
6. Espejo-Antúnez L., Cardero-Durán M. A., Garrido-Ardila EM, Torres-Piles S., Caro-Puértolas B. Clinical Effectiveness of Mud Pack Therapy in Knee Osteoarthritis, Rheumatology (Oxford), 2013; 52 (4): 659-68.
7. Sarsan A., Akkaya N., Özgen M., Yıldız N., Atalay N. S., Ardic F. Comparing the Efficacy of Mature Mud Pack and Hot Pack Treatments for Knee Osteoarthritis. J. Back Musculoskelet Rehabil, 2012; 25 (3): 193-9.
8. Kovács C, Pecze M., Tihanyi Á., Kovács L., Balogh S., Bender T. (2012), The Effect of Sulphurous Water in Patients with Osteoarthritis of Hand, Double-Blind, Randomized, Controlled Follow-Up Study, Clin Rheumatol, 31 (10): 1437-42.
9. Harzy T., Ghani N., Akasbi N., Bono W., Nejjari C. (2009); Short- and Long-Term Therapeutic Effects of Thermal Mineral Waters in Knee Osteoarthritis: A Systematic Review of Randomized Controlled Trials, Clin Rheumatol, 28 (5): 501-7.
10. Verhagen A., Bierma-Zeinstra S., Lambeck J., Cardoso J. R., de Bie R., Boers M., de Vet H. C., Balneotherapy for Osteoarthritis, A Cochrane Review, J. Rheumatol, 2008; 35 (6): 1118-23.
11. Bartels E. M., Lund H., Hagen K. B., Dagfinrud H, Christensen R., Danneskiold-Samsøe B., Aquatic Exercise for the Treatment of Knee and Hip Osteoarthritis, Cochrane Database Syst Rev., 2007 Oct 17; (4): CD005523.
12. Hurkmans E. J., van der Giesen F. J., Bloo H., Boonman DC, van der Esch M, Fluit M, Hilberdink W. K., Peter W. F., van der Stegen H. P., Veerman E. A., Verhoef J., Vermeulen H. M., Hendriks H. M., Schoones J. W., Vliet Vlieland T. P. (2011), Guideline Steering Committee, Physiotherapy in Rheumatoid Arthritis: Development of a Practice Guideline, Acta Reumatol Port., 36 (2): 146-58.
13. Fioravanti A., Cantarini L., Guidelli G. M., Galeazzi M. Mechanisms of Action of Spa Therapies in Rheumatic Diseases: What Scientific Evidence is There? Rheumatol Int. 2011; 31 (1): 1-8.
14. Verhagen A. P., Bierma-Zeinstra S. M., Cardoso J. R., de Bie R. A., Boers M., de Vet H. C. Balneotherapy for Rheumatoid Arthritis, Cochrane Database Syst Rev, 2003; (4): CD000518.
15. Van den Berg R., Baraliakos X., Braun J., van der Heijde D. First Update of the Current Evidence for the Management of Ankylosing Spondylitiswith Non-Pharmacological Treatment and Non-Biologic Drugs: A Systematic Literature Review for the Asas/Eular Management Recommendations in Ankylosing Spondylitis, Rheumatology (Oxford). 2012; 51 (8): 1388-96.
16. Yurtkuran M., Ay A., Karakoç Y. (2005), Improvement of the Clinical Outcome in Ankylosing Spondylitis by Balneotherapy, Joint Bone Spine, 72 (4): 303-8.
17. Ciprian L., Lo Nigro A., Rizzo M., Gava A., Ramonda R., Punzi L., Cozzi F., The Effects of Combined Spa Therapy and Rehabilitation on Patients with Ankylosing Spondylitisbeing Treated with Tnf Inhibitors. Rheumatol Int. 2013; 33 (1): 241-5.

18. Aydemir K., Tok F., Peker F., Safaz I., Taşkaynatan M. A., Özgül A. (2010), The Effects of Balneotherapy on Disease Activity, Functional Status, Pulmonary Function and Quality of Life İn Patients With Ankylosing Spondylitis, Acta Reumatol Port, 35 (5): 441-6.
19. Altan L., Bingöl U., Aslan M., Yurtkuran M., The Effect of Balneotherapy on Patients with Ankylosing Spondylitis, Scand J. Rheumatol, 2006; 35 (4): 283-9.
20. Fraioli A., Grassi M., Mennuni G., Geraci A., Petraccia L., Fontana M., Conte S., Serio A. (2013), Clinical Researches on the Efficacy of Spa Therapy in Fibromyalgia, a Systematic Review, Ann Ist Super Sanita, 49 (2): 219-29.
22. Ablin J. N., Häuser W., Buskila D. (2013), Spa Treatment (Balneotherapy) for Fibromyalgia - A Qualitative - Narrative Review and a Historical Perspective, Evid Based Complement Alternat Med., 638050.
23. Fioravanti A., Perpignano G., Tirri G., Cardinale G., Gianniti C., Lanza C. E., Loi A., Tirri E, Sfriso P., Cozzi F. Effects of Mud-Bath Treatment on Fibromyalgia Patients: A Randomized Clinical Trial, Rheumatol Int. 2007; 27 (12): 1157-61.
24. Bazzichi L., Da Valle Y., Rossi A., Giacomelli C., Sernissi F., Giannaccini G, Betti L., Ciregia F., Giusti L., Scarpellini P., Dell'osso L., Marazziti D., Bombardieri S., Lucacchini A. A Multidisciplinary Approach to Study the Effects of Balneotherapy and Mud-Bath Therapy Treatments on Fibromyalgia, Clin Exp Rheumatol. 2013; 31 (6 Suppl 79): 111-20.
25. Ardıç F., Özgen M., Aybek H., Rota S., Çubukçu D., Gökgöz A., Effects of Balneotherapy on Serum IL-1, PGE2 and LTB4 levels in Fibromyalgia Patients, Rheumatol Int. 2007; 27(5): 441-6.
26. Kesiktas N., Karakas S., Gun K., Gun N., Murat S., Uludağ M., Balneotherapy for Chronic Low Back Pain: A Randomized, Controlled Study. Rheumatol Int. 2012; 32 (10): 3193-9.
27. Tefner I. K., Németh A., Lászlófi A., Kis T., Gyetvai G., Bender T., The Effect of Spa Therapy in Chronic Low Back Pain: A Randomized Controlled, Single-Blind, Follow-Up Study. Rheumatol Int. 2012; 32 (10): 3163-9.
28. Dogan M., Sahin O., Elden H., Hayta E., Kaptanoğlu E. (2011), Additional Therapeutic Effect of Balneotherapy in Low Back Pain, South Med J., 104 (8): 574-8.
29. Balogh Z., Ordögh J., Gász A., Német L., Bender T., (2005), Effectiveness of Balneotherapy in Chronic Low Back Pain - A Randomized Single-Blind Controlled Follow-Up Study, Forsch Komplementarmed Klass Naturheilkd, 12 (4): 196-201.
30. Elkayam O., Ophir J., Brener S., Paran D., Wigler I., Efron D., Even-Paz Z., Politi Y., Yaron M., Immediate And Delayed Effects of Treatment at the Dead Sea in Patients with Psoriatic Arthritis, Rheumatol Int., 2000; 19 (3): 77-82.
31. Sukenik S., Giryes H., Halevy S., Neumann L., Flusser D., Buskila D., Treatment of Psoriatic Arthritis at the Dead Sea, J Rheumatol. 1994; 21 (7): 1305-9.
32. Özkuk K. (2010), Diz Osteoartritli Hastalarda Aynı Balneoterapötik Yöntemlerin Farklı Süreler İçinde Uygulanmasının Etkinliğinin karsılaştırılması (uzmanlık tezi) 32-34.
33. Gürdal H. ve ark.(2002) İçme Kürleri, Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı, Karagülle M. Z., ed. Nobel Tıp Kitabevleri, 153-161.

Kalp Hastalıkları ve Diğer Kronik Hastalıklar Açısından Termal Tedavi Kuralları

15

GİRİŞ

Termal kaplıca tedavisi eski çağlardan beri insan sağlığını korumak, iyileştirmek amacıyla uygulanmaktadır. Almanya, Fransa, İtalya, Japonya ve İsrail gibi kaplıca tedavisinin yüksek bir kalite standardına ulaştığı devletlerin yanı sıra ülkemizde de kaplıca tedavisinin bilinirliği, ulaşılabilirliği ve standartları her geçen gün artmaktadır. Başta kalp hastalıkları olmak üzere diğer kronik hastalığı olan kişilerin termal tedaviden en uygun şekilde faydalanabilmeleri ve belki de en önemlisi zarar görmemeleri için dikkat etmeleri gereken bazı noktalar mevcuttur. Kronik hastalıklar açısından termal tedavi kurallarını, bu hastalıkları olan kişilerin ve termal tedavi tesisi çalışanlarının bilmesi hayati önem taşımaktadır.

Termal kaplıca tedavisinin etkileri başlıca mekanik, termal ve kimyasal yollarla olur. Termal suyun vücudu fizyolojik olarak etkileyen temel özellikleri özgül ağırlığı, hidrostatik basıncı, kaldırma kuvveti, viskozitesi ve termodinamik etkileridir. Bu özelliklerin her biri sağlıklı bireyleri olumlu bir şekilde etkilerken kronik hastalığı olan kişileri belli yönlerden olumsuz etkileyebilir. Kaplıca suyuna girilmesi sonrası suyun kaldırma kuvvetinin etkisiyle vücutta belirli oranlarda ağırlık kaybı olur. Suyun dansitesi ile ilişkili olarak mineral banyosunda önemli derecede ağırlık azalması meydana gelir. Böylece vücudun kaplıca suyu içerisinde hareket etmesi daha kolay olur ve daha az kas gücü ile istenilen hareketler yapılır. Ayrıca kaplıca suyuna girilince temas ve ortamın yüksek sıcaklığı nedeniyle vücut ısısı artar. Vücut ısısındaki her derece yükselme, kalp hızının dakikada yaklaşık olarak 10-15 atım artmasına neden olur. Bu nabız artışı özellikle kalp hastalarını olumsuz etkileyebilir.

TERMAL SULAR VE DOLAŞIM

Termal sudaki hidrostatik basınç suya girildiği andan itibaren başlar. Örneğin 122 santimetrelik bir derinlikte, vücuda su ta-

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 177

Termal Sular ve Dolaşım 177

Kalp Hastalıklarında Termal Su ile Rehabilitasyon 178

Termal Tedaviler ve Diabet 183

Kaynaklar 185

Prof. Dr. Ramazan AKDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Tezcan KAYA

KAYNAKLAR

1. Exercise in Heart Failure: Should Aqua Therapy and Swimming be Allowed? Katharina Meyer and Jorn Bu Cking, Medicine & Science in Sports & Exercise Vol. 36, No.: 12, pp. 2017-2023, 2004.
2. Bruce E. Becker (2009), Aquatic Therapy: Scientific Foundations and Clinical Rehabilitation Applications, Vol. 1, 859-872.
3. Gabrielsen A., Johansen L. B., Norsk P. (1993), Central Cardiovascular Pressures During Graded Water Immersion in Humans, J. Appl Physiol, 75: 581-585.
4. Risch W. D., Koubenec H. J., Beckmann U., Lange S., Gauer O. H. (1978), The Effect of Graded Immersion on Heart Volume, Central Venous Pressure, Pulmonary Blood Distribution and Heart Rate in Man, Pflugers Arch, 374: 115-118.
5. Haffor A. S., Mohler J. G., Harrison A. C., (1991), Effects of Water Immersion on Cardiac Output of Lean and Fat Male Subjects at Rest and During Exercise, Aviation Space Environ Med 62: 123-127.
6. Ali Nasermoaddeli and Sadanobu Kagamımorı, Balneotherapy in Medicine: A Review, Environmental Health and Preventive Medicine 10, 171-179, July 2005.
7. Cider A., Sunnerhagen K. S., Schaufelberger M., Andersson B., Cardiorespiratory Effects of Warm Water Immersion in Elderly Patients with Chronic Heart Failure, Clin Physiol Funct Imaging 2005; 25: 313-317.
8. Mussivand T., Alshaer H., Haddad H., et al. (2008), Thermal Therapy: A Viable Adjunct in the Treatment of Heart Failure? Congest Heart Failure (Greenwich, Conn) 14: 180-186.
9. Meyer K., Leblanc M. C., Aquatic Therapies in Patients with Compromised Left Ventricular Function and Heart Failure, Clin Invest Med 2008; 31: E90-E97.
10. ChuwaTei and Nobuyuki Tanaka, ComprehensiveTherapy for Congestive Heart Failure: A Novel ApproachIncorporating Thermal Vasodilation. Internal Medicine Vol. 35, No.: 1 (January 1996), p. 66-69.
11. Walter J. Crinnion, N. D., Sauna as a Valuable Clinical Tool for Cardiovascular, Autoimmune, Toxicantinduced and other Chronic Health Problems, Altern Med Rev 2011;16 (3): 215-225).
12. Kurtuluş A., Cekal N., Kemalettin Acar and Boz B. (2012), Elderly Deaths Associated with Balneotherapy in Denizli, Turkey Province: Three Autopsy Cases. The Journal Of Alternative and Complementary Medicine Volume 18, Number 8, pp. 805-807.

13. Jun-İchi Oyama, Yoshihiro Kudo, Toyoki Maeda, Koichi Node, Naoki Makino, Hyperthermia by Bathing in a Hot Spring Improves Cardiovascular Functions and Reduces the Production of Inflammatory Cytokines in Patients with Chronic Heart Failure, Heart Vessels, 2013, 28: 173-178.

Kısaltmalar: Mİ: Miyokart İnfarktüsü; NYHA: New York Kalp Cemiyeti Kalp Yetmezliği Sınıflaması.

Dermatolojik Hastalıkların Tedavisinde Termal Sular

16

GİRİŞ

Termal sularla tedavi 1800'lü yılların başından beri önce Avrupa'da daha sonra Amerika'da önemli bir tedavi modeli olmuştur. Özellikle son 50 yıldır eski popülaritesini kaybetse de gene de dermatolojik ve romatolojik hastalıklarda tedavi seçeneği olarak kendine yer bulmaya devam etmektedir.

Deri hastalıkları, görünen hastalıklar oldukları için tıbbi tedavinin yanında alternatif tedavi seçeneklerinin de önemli bir alanını oluşturmaktadır. İnsanoğlu eskiden beri termal suları tedavi amacıyla dermatolojik hastalıklarda kullanmaktadır. Balneoterapi, SPA terapisi veya hidroterapi tedavi amaçlı termal su banyosunu veya ülkemizde kaplıca tedavisini tanımlamak için kullanılmaktadır. Klimatoterapi, talassoterapi, fangoterapi ve krenoterapi termal sularla yapılan tedavinin değişik formları için kullanılan terimlerdir.

Balneoterapi banyo anlamına gelen Latince "balneum" kelimesinden türetilmiştir. Günümüzde balneoterapi terimi şifalı sular, çamurlar ve gazların banyo, içme ya da inhalasyon olarak tedavi amacı ile kullanımına verilen isimdir. "SPA" kelimesi "pınar" anlamına gelen "espa"dan ya da Latince sudan gelen sağlık anlamına gelen "sanitas per aquas"tan türetilmiştir. Hidroterapi genel olarak suyu kullanma anlamındadır ve ülkemizdeki geleneksel örneği hamamdır. Klimatoterapi iklimsel faktörler ve şifalı suların tedavide birlikte kullanılmasıdır. Talossoterapi denizle tedavi amacıyla kullanılan bir terimdir, ancak genellikle deniz ve iklimsel özelliklerin birlikteliğini ifade etmektedir. Fangoterapi kil tedavisine, krenoterapi ise su, buhar ve çamur ile yapılan tedaviye denmektedir.

Ülkemizde bu uygulamaların hepsi "kaplıca" adı ile anılmakta ve 2001 yılında yayımlanan Kaplıcalar Yönetmeliğinde yer almaktadır. Kaplıcalar Yönetmeliği'nde "toprak, yer altı, deniz ve iklim kaynaklı doğal tedavi unsurları-

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 187

Dünyaca Ünlü Balneoterapi Merkezleri... 188

Balneoterapinin Kullanıldığı Dermatolojik Hastalıklar..... 191

Balneoterapinin Yan Etkileri ve Kaçınılması Gereken Durumlar..... 195

Kaynaklar..... 195

Prof. Dr. M. Teoman ERDEM

Rozase

Rozase yüzün orta kısmını tutan kızarıklık, sivilcelenmeler ve kılcal damar artışı ile seyreden kronik bir hastalıktır. Yüksek basınçlı sular epidermisi soyucu etkisi vardır. Epidermisin tekrar oluşmasıyla eritem ve telenjiektazilerin azaldığı gösterilmiştir.

BALNEOTERAPİNİN YAN ETKİLERİ VE KAÇINILMASI GEREKEN DURUMLAR

Güneşle alevlenen deri hastalıkları, deri kanserleri, akut deri enfeksiyonları ve immün yetmezlik durumlarında klimatoterapi uygulanmaz. Ciddi psikiyatrik bozukluklar, akut alkolizm, epilepsi ve kardiyak bozukluklar, ciddi variköz venler, iyileşmeyen yaralar ve mineral banyo alerjisi durumlarında balneoterapi uygulanmamalıdır. Klimatoterapinin yan etkileri temel olarak güneş yanığı ve diğer fotosensitif reaksiyonlardır (%5-8,2). Balneoterapi eklem ağrısı ve yorgunluk şeklinde ortaya çıkan termal reaksiyona neden olabilir. Mineral su reaksiyonu özellikle 5-8 banyo sonrasında lökosit sayısı ve eritrosit sedimentasyon hızında yükselmeyle birlikte ortaya çıkan yorgunluk ve hâlsizlikten oluşur. Bu reaksiyon 5-10 banyo sonrasında geçer. Klimatoterapi ile görülen yan etkiler genellikle hafiftir ve kolay düzelir. Hafif güneş yanığı, ışığa hassasiyet, ve deri enfeksiyonları rapor edilmiştir. Bununla birlikte deri yaşlanması ve deri kanseri riskinde artış gibi uzun dönem potansiyel yan etkiler göz ardı edilmemelidir. Uzun dönem yan etki riski Ölüdeniz'de özellikle UVB ışınlarının zayıflamış olması nedeniyle daha düşük olabilir.

Tedavi edici etkileri sınırlı olsa bile balneoterapi bazı deri hastalıklarının tedavisinde alternatif olarak görülebilir ve fototerapi ya da sistemik tedavinin uygulanamadığı durumlarda kullanılabilir.

KAYNAKLAR

1. Benedetto A. V., Milikan L. (1996), Mineral Water and SPAs in the United States, Clin Dermatol, 14: 538-600.
2. Gül Ü. (2013), Dermatolojide Şifalı Su, Şifalı Çamur/Toprak ve İklim Tedavisi, Türkiye Klinikleri J. Dermatol-Special Topics, 6: 1-7.

3. Riyaz N., Riyaz Arakkal F., Spa Therapy in Dermatology, IJDVL 2011; 77 (2): 128-34.
4. Matz H., Orion E, Wolf R. (2003), Balneotherapy in Dermatology, Dermatol Ther 2003; 16 (2): 132-40.
5. Tsankov N. K. (1998), High Mountain Climatotherapy, Clin Dermatol 16 (6): 699-707.
6. Kaplıcalar Yönetmeliği, Resmî Gazete, 24.07.2001 tarih ve 24472 sayılı.
7. Karaca Ş., Kulaç M., Özel H., Kavuncu V., (2005), Dermatolojide Balneo-Foto-Terapi, Kocatepe Tıp Dergisi, 6: 63-71.
8. Lin A. N., Reimer J. R., Carte D. M. (1988), Sulfur Revisited, J. Am Acad Dermatol, 18: 553-558.
9. Özçelik S., Akyol M. (2005), Psoriyaziste Balneoterapi ve Alternatif Tedaviler (Sivas Kangal Balıklı Kaplıcası), Türkiye Klinikleri J. Int Med Sci, 1 (13): 89-94.
10. Halevy S., Sukenik S. (1998), Different Modalities of Spa Therapy for Skin Diseases at the Dead Sea Area, Arch Dermatol, 134 (11): 1416-20.
11. Abels D. J., Kipnis V. (1998), Bioclimatology and Balneology in Dermatology: A Dead Sea Perspective, Clin Dermatol, 16 (6): 695-8.
12. Özçelik S., Polat H. H., Akyol M., Yalçın A. N, Özçelik D., Marufihah M. (2000), Kangal Hot Spring with Fish and Psoriazis Treatment, J. Dermatol, 27: 386-390.
13. Kürkçüoğlu N., Öz G. (1989), Psoriazis and the Doctor Fish, The Lancet, 9: 1394.
14. Even-Paz Z., Shani J. (1989), The Dead Sea and Psoriazis, Int J. Dermatol, 28: 1-9.
15. Even-Paz Z. (1996), Dermatology at the Dead Sea Spas, Isr J. Med Sci, 32: 11-15.
16. Hauksson T., The Chemical Composition of Thermal Ground Water and Heated Freshwater. Orkustofnun (National Energy Authority of Iceland) 1980 Report OS-800023/JHD-12,1-38 (Icelandic).
17. Olafsson J. H., Sigurgeirsson B., Palsdottir R. (1996;), Psoriazis Treatment: Bathing in a Thermal Lagoon Combined With UVB, Versus UVB Treatment Only. Acta Derm Venereol, 76: 228-230.
18. Leaute-Labreze C., Saillour F., Chene C., Cazenav C., Luxey-Bellocq M., Sanciaume C., Toussaint J. F., Taieb A. Saline Spa Water or Combined Water and UVB for Psoriazis vs conventional UVB. Arch Dermatol, 2001; 137: 1035-1039.
19. Ghersetich I., Lotti T. (1996), Immunologic Aspects: Immunology of Mineral Waters SPAs. Clin Dermatol,14: 665-673.

20. Bender T., Balint P. V., Balint G. P., Van Tubergen A., Van der Linden S. (2002), A Brief History of Spa Therapy, Ann Rheum Dis, 61: 949.
21. Even-Paz Z., Gumon R., Kipnis V., Ables D. J., Efron D. (1996), Dead Sea Sun Versus Dead Sea Water in the Treatment of Psoriazis. J. Dermatol Treat, 7: 83-86.
22. Halevy S, Giryes H., Friger M., Sukenik S. (1997), Dead Sea Bath Salt for the Treatment of Psoriazis Vulgaris: A Double Blind Controlled Study, J. Eur Acad Dermatol Venereol, 9: 237-242.
23. Shani J., Seidel V., Hristakieva E., Stanimirovic A., Burdo A., Harari M. (1997), Indications, Contraindications and Possible Side Effects of Climatotherapy at the Dead Sea, Int J Dermatol, 36: 481-492.
24. Seidel V., Hristakeive E., Harrari M. (1994), Climatotherapy of Vitiligo at the Dead Sea, Dtsch Dermatol, 42: 144-161.
25. Andreassi L., Flori L. (1996), Mineral Water and Spas in Italy, Clin Dermatol, 14: 627-632.
26. Argenziano G., Delfino M., Russo N. (2004), Mud and Baththerapy in the Acne Cure, Clin Ter, 155 (4): 121-5.

Kadın Sağlığında Su İçi Aktiviteler

17

GENEL BİLGİ

Kadınlar, bedensel gelişim ve hormonal farklılıkları nedeniyle, yaşamın belli dönemlerine özgü karakteristik sağlık ve hastalık özellikleri göstermektedir. Bu dönemlerde hastalık risk faktörlerinin kontrol edilebilmesi, yaşam tarzının denetlenmesini gerektirir.

Sağlıklı bir yaşamın sürdürülebilmesi için, doğru beslenme, gerekli psikolojik destek ve yeterli fiziksel aktivite önemlidir. Gerek koruma, gerekse rehabilitasyon amacı ile önerilen aktivite ve egzersiz reçetelerinde, akuatik fizyoterapinin yani su içi uygulamaların yeri ve önemini gösteren çalışmalar dikkat çekmektedir. Hayatın kaynağı olan su, sağlık kaynağı olarak da farklı hastalık gruplarında, çeşitli yöntemlerle uygulanmaktadır.

Bu bölümde, kadın sağlığında önemli dönemler, bunlarda sık görülen, fizyoterapi ve rehabilitasyonu ilgilendiren sorunlar kapsamında incelenmiştir. Kadın sağlığında, genel olarak su içinde yapılan aktiviteler ve özel olarak hidroklimatolojik uygulamalar ele alınmıştır.

BÜYÜME DÖNEMİ

Fiziksel gelişim: Bedeni tanıma, becerilerini keşfetme ve geliştirme dönemidir. Uzuvların büyüme hızı, koordinasyonunu öğrenme hızına yetişememektedir.

Zihinsel gelişim: Öğrenmenin en hızlı olduğu dönemdir. Farklı öğrenme yolları ile bu dönem iyi değerlendirilmelidir.

Sosyal gelişim: İletişim becerilerinin oluştuğu, sosyal kişilik deneyimlerinin daha sonraki davranışlarını etkilediği bir dönemdir.

Postür gelişimi: Vücut duruş özellikleri, vücudun büyüme, ağırlık merkezinin değişme ve kullanım özellikleri ile uyum içinde olmalıdır.

BÖLÜM İÇERİĞİ

Genel Bilgi 199
Büyüme Dönemi 199
Prenatal Postpartum Dönem 201
Orta Yaş ve Sonrası 204
Ortopedik Riskler 204
Kardiovasküler Riskler 204
Nörolojik Riskler 205
Kanser 206
Diğer 207
Sonsöz 207
Kaynaklar 207

Yrd. Doç. Dr. Hülya ŞİŞLİ

Su içi egzersizler, limitasyon ve hareket kayıplarını gidermek üzere, ağırlıksız ve ağrısız bir seçenektir. Su içi aktivitelerin enerji metabolizmasına olan etkileri, daha az yorgunlukla egzersiz yapabilmeyi sağlamaktadır. Kemoterapi ve radyoterapi sonrası yorgunluklarda bu önemli bir avantajdır. Hidrostatik basınç, lenfödem drenajında, boşaltıcı egzersizlerde etkin olarak kullanılmaktadır. Derin gevşeme sağlayan özel su içi egzersiz yöntemlerinin kullanımı, stres yönetiminde ek avantajlar sağlamaktadır.

DİĞER

Yaşla artan, hormonal, oksidatif ve dejeneratif süreçlerle ilişkilendirilen diğer kas iskelet sistemi, cilt, akciğer, midebağırsak, karaciğer, böbrek hastalıklarında da fiziksel aktivite, özellikle de termomineral suların içinde yapılan fiziksel aktiviteler, kadın sağlığında önemli rol oynamaktadır.

SON SÖZ

Kadın, yaşamının her döneminde, karşılaşabileceği sağlık sorunlarını önlemek ve iyileştirebilmek üzere, su içi aktivitelerden yararlanabilir.

KAYNAKLAR

1. Brody L. T., Geigle P. R. (2009), Aquatic Exercise for Rehabilitation and Training, Human Kinetics; Har/DVD Edition.
2. Collins M. (1987), Women's Health Through Lifestages, Sydney: Australien Physiotherapy Association.
3. Evans G. (1997), Aquanatal Exercise, Reidl Campion M (Ed). Hydrotherapy: Principles and Practice, Butterworth Heinemann, 2.nd Edition, 300-309.
4. Geytenbeek J. (2008), Aquatic Physiotherapy Evidence Based Guide, Australien.
5. Johanson K., Haves S., Speck R. M., Schmitz K. H. (2013), Water-based Exercise for Patients with Chronic Arm Lymphedema: A Randomized Controlled Pilot Trial, Am J. Phy Med Rehab., 92 (4): 312-9.
6. Kamioka H., Nakamura Y., Yazaki T., Uebaba I., Mutoh Y., Okada S. (2006), Effectiveness Of Comprehensive Health Education Combining Hot Spa Bathing and Lifestyle Education in Middle-Aged and Elderly Women: One-Year Follow-Up on Randomized Controlled Trial of Three-And Six

Month Interventions, J. Epidemiol, 16: 35-44.

7. Karagülle M. Z., Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatolojiye Giriş. Karagülle M (Ed) (2014), Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji İstanbul Tıp Fakültesi 185. Yıl Ders Kitapları Serisi, İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi, 1-6.
8. Mori R. (1997), Aqua Relaxation for Mothers and Babies, Reidl Campion M. (Ed), Hydrotherapy: Principles and Practice, Butterworth Heinemann 2.nd Edition, 310-316.
9. Nasermoaddel A., Kagamimori S. (2005), Balneotherapy in Medicine: A Review, Environmental Health and Preventive Medicine, 10: 171-179.
10. Olah M., Koncz A., Feher J. (2011), The Effect of Balneotherapy on Antioxidant, Inflammatory and Metabolic Indices in Patients with Cardiovascular Risk Factors (Hypertension and Obesity); A Randomised, Controlled, Follow-Up Study, Contemporary Clinical Trials, 32 (6): 793-801.
11. Rica R. L. et al. (2013), Effects of Water-Based Exercise in Obese Older Women. Geriatr Gerontol Int, (1) 209-14.
12. Rotstein A. et al. (2008), The Effect of a Water Exercise Program on Bone Density of Postmenopozal Women, J. Sports Med Phys Fitness, 48 (3); 352-9.
13. Şişli H. (1993), Hipertansif Hastalarda Karbondioksitli Su ile Yapılan Kısmi Banyoların Kardiyovasküler Sistem Üzerine Etkileri, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
14. Valim A. L. et al., Water Exercises and Quality of Life During Pregnancy, Reprod Health 2011 May, 16: 8-14.
15. Young D. R. et al. (1993), Associations Between Changes in Physical Activity and Risk Factors for Coronary Heart Disease in A Community-Based Sample of Men and Women: The Stanford Five-City Project. Am J Epidemiol, 138 (4) 205-16.

Termal Sularla Bulaşan Bakteriler ve Legionella

18

GENEL BİLGİ

Termal sular veya kaplıca sularının sağlık amaçlı kullanımı her geçen gün artmaktadır. Çocuk yaşlı her yaştan insan sağlık, eğlence ve dinlenme amacı ile kaplıca tesislerini her mevsim ziyaret etmekte ve yoğun şekilde kaplıca sularını kullanmaktadır.

Rekreasyonel su tanımı, genel olarak dinlence/eğlence amaçlı kullanılan su çeşitleri için kullanılmaktadır. Rekreasyonel sular, işlem görmüş (arıtılmış) rekreasyonel sular ve işlem görmemiş (arıtılmamış) rekreasyonel sular olarak iki başlıkta sınıflandırılmaktadır. İşlem görmüş rekreasyonel sular içerisinde yüzme havuzu suları, sığ havuz, kaplıca suları ve sıcak banyo havuzları gibi su çeşitleri bulunmaktadır. Bunun dışında eğlence ve/veya yüzme amacıyla kullanılan göl ve deniz suları ise işlem görmemiş rekreasyon sulara örnek olarak verilebilir.

Sağlık veya rekreasyonel amaçlı kullanıma bağlı olarak sıkça kullanılan kaplıca/termal sularından kaynaklı hastalıkların önlenmesi, kişi ve toplum sağlığının korunması açısından önemlidir. Kaplıca sularından kaynaklanan sağlık riskleri dikkate alındığında mikrobiyolojik kaynaklı olanlar kısa sürede ortaya çıkabilmekte ve aynı anda çok sayıda kişinin hastalanmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle kaplıca suyu ile hangi mikroorganizmaların nasıl bulaştığı ve hangi hastalıklara sebep olduğu bilinmeli ve bu mikroorganizmaların bulaşmasını önleyecek önlemler alınmalıdır.

Kaplıca suları ile bulaşan pek çok patojen bakteri, parazit ve virüs bulunmaktadır. Bu bölümde patojen/fırsatçı patojen bakteriler, yaptıkları salgınlar ve oluşturdukları hastalıklar ele alınmıştır.

BÖLÜM İÇERİĞİ

Genel Bilgi 209

Termal Sularla Bulaşan Bakteriler 210

Dışkı Kaynaklı Bulaşan Bakteriler 211

Dışkı Kaynaklı Olmayan Bakteriler 215

Kaynaklar 220

Uzm. Dr. Umut BERBEROĞLU

ABD'de yayımlanan salgın raporlarında, 1978-2004 yılları arası ve 2005-2006 yılları arası işlem görmemiş rekreasyonel su kaynaklı ikişer *Leptospira spp*. salgını rapor edilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Guidelines for Safe Recreational Water Environments: Vol.2 Swimming Pools and Similer Environments, World Health Organization, 2006.
2. Pond K. (2005), Water Recreation and Disease; Plausibility of Associated Infections: Acute Effects, Sequelae and Mortality, World Health Organization.
3. Fewtrell L., Bartman J. (2001), Water Quality; Guidelines, Standards and Health: Assessment of Risk and Risk Management for Water-Related Infectious Disease, World Health Organization.
4. Recreational Water-Associated Disease Outbreaks-United States, 2009-2010, MMWR January 10, 2014/Vol. 63 (1), 6-10.
5. Surveillance for Waterborne Disease and Outbreaks Associated with Recreational Water Use and Other Aquatic Facility-Associated Health Events — United States, 2005-2006. MMWR, September 12, 2008 / Vol. 57 / No.: SS-9.
6. Surveillance for Waterborne Disease Outbreaks and Other Health Events Associated with Recreational Water-United States, 2007-2008. MMWR / September 23, 2011 / Vol. 60 / No.: 12.
7. Sanborn M., Takaro T. (2013), Recreational Water-Related Illness, Office Management and Prevention, Can Fam Physician, 59:491-5.
8. Risebro H. L. and Hunter P. R., Surveillance of Waterborne Disease in European Member States, Journal of Water and Health, 2007; 5 Suppl 1:19-38.
9. Ardiel J. (2007), Core Public Health Functions for BC: Evidence Review Water Quality (Recreational Water) Population Health and Wellness British Columbia Ministry of Health.
10. http://www.cdc.gov/healthywater/swimming/rwi/ (15.04.2014)

Termal Sular ile Bulaşan Paraziter Enfeksiyonlar

19

GİRİŞ

Kaplıcalar ve termal çamur, eski çağlardan bu yana şifa dağıtmakta olan doğal bir sağlık ve güzellik kaynağıdır. Tedavi prensibi; belli aralıklarla tekrarlanan dış uyarılarla organizmanın kendi güçlerinin harekete geçirilmesi temeline dayanır. Burada termo-mineralli kaplıca suyu ve çamurlarının fiziksel, kimyasal, termik etkilerinin rolü vardır. İşte tam da bu noktada termal suyun standartlarının belirlenmesi gerekir.

Oluşumlarına, kimyasal bileşimlerine, sıcaklıklarına, pH ve sertlik derecelerine, radyoaktif özelliklerine göre sınıflandırılmakta olan termal suların termal tedavide etkili olabilmeleri için "Kaplıcalar Yönetmeliği" hazırlanmıştır. Yönetmelik tesislerin fiziki koşulları, tedavi ve rehabilitasyon birimleri, destek birimleri ve personel konularında kurallar; rutin inceleme ve analizler için de kriterler belirlemiştir. Su numunesi mikrobiyolojik analizleri Halk Sağlığı Müdürlüğü Su Mikrobiyoloji Laboratuvarında yapılmaktadır. Mineralli sular ve kaplıca suları ile ilgili çıkarılan yönetmelikler kapsamında işletme izninin verilmesinde ve aylık kontrollerde, bu laboratuvarlarda, yönetmelikte öngörülen 7 mikrobiyolojik parametre çalışılmaktadır. İncelemeler, yine yönetmeliğin öngördüğü şekilde 100/50 ml suda filtrasyon/santrifügasyon işlemleri kullanarak yapılmaktadır. Yönetmelikte parazitler için bir kriter yer almadığından parazitlere yönelik standart bir uygulama yapılmamaktadır. Oysa hem ulusal hem de uluslararası yayınlarda görebileceğimiz gibi pek çok su numunesinde, özellikle tüm rekreasyonel sular, tedavi suları, içme sularında parazit aranması önemli bir konu olarak verilmekte olup ayrıca bu konuyu araştıran gelişmiş ülkelerde son 20 yıldır çok sayıda su kaynaklı parazit salgını rapor edilmektedir.

Su ile bağlantılı paraziter hastalıkları değişik gruplarda incelemek mümkündür: Ilıman ve sıcak iklimlerde insan ve hayvan dışkısı ile kirlenen sularda bol miktarda mik-

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 221
Amipli Dizanteri 222
Giardiasis 222
Coccidian Enteritler 223
Meningoensefalitler ve Keratitler 224
Trichomoniasis 226
Paraziter Hastalıklarda Korunma 226
Kaynaklar 229

Doç. Dr. Özlem MİMAN

Tablo 1. Su ile bulaşan başlıca parazitler ve hastalıkları

Hastalık	Patojen
Amipli dizanteri	*Entamoeba histolytica*
Akut gastroenteritler / ishaller	*Giardia intestinalis* *Cryptosporodium sp.* *Cyclospora cayetanensis* *Isospora sp.* *Sarcocystis sp.*
Keratit	*Acanthamoeba türleri*
Primer amibik meningoensefalit (PAME)	*Naegleria fowleri*
Granülomatöz amibik ensefalit (GAE)	*Acanthamoeba türleri* *Balamuthia mandrillaris*
Barsak kurtları (Askariasis)	*Ascaris lumbricoides*
Dermatitler	*Balamuthia mandrillaris* *Blastocystis hominis*
Nehir körlüğü (Onchocerciasis)	*Onchocerca volvulus*
Schistosomiasis	*Schistosoma sp.*
Sıtma	*Plasmodium sp.*
Myiasis	Diptera türü sinekler

KAYNAKLAR

1. Saygı G. (2009), Paraziter Hastalıklar ve Parazitler, Es-Form Ofset, Sivas.
2. Özcel M. A. (2009), Özcel'in Tıbbi Parazitolojisi, İzmir.
3. Murray P. R., Rosenthal K. S., Pfaller M. A., Çeviri Editörü: Başustaoğlu A. C., Tıbbi Mikrobiyoloji, Atlas Kitapçılık, 2010, s: 797-911.
4. Irmak H. (2008), Sularla İlişkili Hastalıklar, Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
5. www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php/kaplicalaryonetmelik (güncelleme: 14.11.2012).
6. İnal Ö., Yüksel A. (1998), Kontakt Lensler ve Lens Çözeltileri, Ankara, Ecz. Fak. Derg., 27(1): 31-49.
7. Akın Z. (2001), Toprak ve Su Örneklerinden Özgür Yaşayan Amiplerin Soyutulması, Tanımlanması, Özelliklerinin Belirlenmesi ve Patojenliklerinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
8. Sağlık Bakanlığı Stratejik Plan 2010-2014.

Termal Sularla Bulaşan Virüsler

20

GİRİŞ

Mikroorganizma dünyası yalnızca gözle gördüğümüz hava, toprak ve göllerde değil, kutuplardaki buzulların arasından, kaynayan yanardağ bacalarına, tuz göllerinden sodalı sulara ve yüksek asit ortamlara kadar yayılmış durumdadır. Su sıcaklığının kaynama noktasına ulaştığı değerlerde bile mikroorganizmalar varlığını sürdürmektedir. Sıcaklığın mikroorganizmaların fizyolojik aktiviteleri ve gelişimleri üzerindeki en önemli faktörlerden biri olduğu, yüksek sıcaklığın farklı mikroorganizmalar tarafından farklı düzeyde tolere edilebildiğini biliyoruz. Pek çok ökaryotik canlı, kısa bir süre bile 50°C sıcaklığa dayanamazken bazı mikroorganizmalar oldukça yüksek sıcaklıklarda yaşayabilmektedir.

Genel olarak virüsler, bakteri ve mantarlara nazaran, fiziksel veya kimyasal ajanlarla daha kolay inaktive olurlar. Bundan dolayı, virüslerin çevresel şartlara duyarlılığının bilinmesi, infektivitesinin sürdürülmesinde veya ortadan kaldırılmasında önem kazanmaktadır. Özellikle viral referans suşlarda ve teşhis amacıyla toplanan örneklerde infektivitenin korunması önemliyken infektivitenin ortadan kaldırılması ise sterilizasyon, dezenfeksiyon veya inaktif viral aşıların üretilmesinde amaçlanmaktadır.

Virüslerin infektivitesini etkileyebilecek en önemli çevresel şartlardan biri ısıdır. Viral yüzey proteinleri 55-60°C'lik sıcaklıkta birkaç dakika içinde denatüre olmakta ve sonuçta virüs infeksiyon esnasında konakçı hücreye bağlanma ve kapsitten sıyrılma fonksiyonlarını yerine getirememektedir. Dış ortam ısısında infektivitenin kaybolması yavaştır ancak bu durum yaz aylarında ve tropik bölgelerde önem kazanmaktadır. Genel bir kural olarak virüslerin yarı ömrü 60°C'de saniyelerle, 37°C'de dakikalarla, 20°C'de saatlerle, 4°C'de günlerle, -70°C veya daha düşük ısılarda yıllarla ölçülmektedir. Zarflı virüsler zarfsız virüslere kıyasla ısıya daha duyarlıdır. Bu durum özellikle,

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 231

Picornaviridae Ailesi Virüsleri..... 232

Hepatit A Virüsü (HAV) ... 232

Enterovirüsler 234

Caliciviridae Ailesindeki Virüsler 235

Hepatit E..... 236

Nörovirüsler (Norwalk Virus-Like Virüsler) 237

Rotavirüs 239

Astrovirüsler..... 241

Kaynaklar..... 241

Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Uzm. Dr. Fatma ESENKAYA TAŞBENT

olabilir ve yayılımı açısından risk oluşturabilir. Virüs klorlamaya dirençli olduğundan yetişkinlerde sulardan bulaşmayla oluşan epidemiler de görülür.

ASTROVİRÜSLER

İlk kez İskoçya'da 1975 yılında bir ishal salgınında etiyolojik ajan araştırılırken elektron mikroskopik inceleme sonucu bulunmuş ve 5 veya 6 uçlu yıldıza benzer görünümünden dolayı astrovirüs adı verilmiştir. Astroviridae familyasında Mamastrovirus genusunda bulunur. Astrovirüs zarfsız, 28-30 nm büyüklüğünde, kapsidi ikosahedral, pozitif polariteli tek sarmallı bir RNA virüsüdür. Çoğunlukla gastroenterit tablosuna neden olurlar.

Astrovirüsler aside, birçok deterjan ve lipid çözücülere dirençlidir ve -20°C'nin altında uzun süre canlı kalır. Astrovirüs gastroenteriti rotavirüs gastroenteritinin oldukça hafif formudur. Yenidoğan ve yaşlılarda gastroenterit ciddi seyredebilir.

Duyarlı tekniklerle yapılan çalışmalar astrovirüs prevalansının düşünülenden daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bütün dünyada endemiktir. Astrovirüsler, rotavirüs ve calicivirüsten sonra infantil gastroenteritinin 3. önemli sebebidir. Astrovirüs başlıca fekal-oral yol ile özellikle kontamine su ve yiyeceklerle bulaşır. İnfektif doz 10 virüs partikül kadar azdır. İnfekte kişilerde viral yayılım 2 hafta sürer. Genellikle 5 yaşın altındaki çocuklarda ortaya çıkar ve hastalık hafif geçer. Yaşlılarda hastalık daha ciddi olabilir.

Seroprevalans çalışmaları 5 yaşına kadarki çocukların %60-90'ının astrovirüs ile infekte olduğunu göstermiştir. Salgınları önlemek veya kontrol etmek için el yıkama önemlidir. Astrovirüs 60°C'de 10 dakikada inaktive olur, daha düşük sıcaklıklardaki sularda infeksiyon kaynağını oluşturabilir. %70-80'lik metanol kontamine yüzeyleri dezenfekte etmek için kullanılır. Buna karşılık astrovirüsler kloroforma dirençlidir.

KAYNAKLAR

1. Madigan M. T., Martinco J. M., Parker J., Procaryotic Diversity the Archaea. Brock Biology of Microorganisms 2000 (Editor: Corey, PF): 546-571.

2. Booggs J. D., Melnick J. L., Conrad M. E. et al. Viral Hepatitis: Clinical and Tissue Culture Studies, JAMA 1970; 214: 1041.
3. Williams, RAD, Simith K. E., Welch S. G., Micallef J., Sharp RJ., DNA Relatednes of Thermus Suşs, Description of Thermus Brockianus Sp. Nov. and Proposal to Reestablish Thermus Thermophillus (Oshima and Imahori), IJSB 1995; 45: 495-499.
4. Krugman S., Giles J. P., Hammond J., Infectious Hepatitis: Evidence for Two Distinctive Clinical Epidemiological and Immunological Types of Infection, JAMA 1967; 200: 365.
5. Badur S. (2004), Viral Hepatitler (HAV, HBV, HDV). Ed. Ustaçelebi Ş., Abacıoğlu H., Badur S.; Moleküler, Klinik, Tanısal Viroloji, Ankara: Güneş Kitabevi, 175-183.
6. Arabacı F., Oldacay M. (2009), The Seroprevalance of Hepatitis A in Different Age Groups and Hepatitis A Incidence in Acute Hepatitis Cases in The Çanakkale Province, J Pediatr Inf 3: 58-61.
7. Mıstık R. (2010), Viral Hepatitler. Ed. Altındiş M., Hemşireler İçin Mikrobiyoloji, İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri, 268-269.
8. Kara H. İ. (2007), Akut Viral Hepatit A., Türk Aile Hek. Derg., 11 (4): 177-84.
9. Hollinger F. B., Emerson S. U. (2001), Hepatitis A Virus. In: Knipe D. M., Howley P. M. (eds): Fields Virology, 4th ed. New York, Lippincott Williams & Wilkins. pp. 799-840.
10. Yoldaş Ö., Bulut A., Altındiş M. (2012), Hepatit A Enfeksiyonlarına Güncel Yaklaşım, Viral Hepatit Derg., 18 (3): 81-6.
11. White D. O, Fener F. Medical Virology, 4th Edition, San Diego: Academic Press; 1994.
12. Harrison S. C. (1990), Principle of Virus Structure, In "Fields Virology" (Fields B. N, Knipe D.M, Cnanock R. M, Hirsch M. S., Melnick J. L., Monath T. P and Roizman B., eds.); 2nd Edition, p. 37. Raven, New York.
13. Greenberg H. B., Skar M., Monroe S. S. (1990), The 22 to 23 nm Gastroenteritis Agents of Man, In "Viral Diarrheas of Man and Animals" (Saif L. J. and Theil K.W, eds.), p. 137, CRC Press, Boca Raton, Florida.
14. Kırdar S. (2012), Hepatit E Virüs Enfeksiyonu, Viral Hepatitis Journal 18 (1): 1-5.
15. Kamar N., Bendall R., Legrand-Abravanel F., et al. (2012), Hepatitis E., Lancet, 379 (9835): 2477-88.
16. Teshale E. H., Grytdal S. P., Howard C. et al. Evidence of Person-to Person Transmission of Hepatitis E Virus During a Large Outbreak in Northern Uganda, Clin Infect Dis 2010; 50: (7): 1006-10.
17. Sawyer M. H. (2002), Enterovirus Infections: Diagnosis and Treatment, Semin Pediatr Infect Dis,13: 40-7.
18. Wong K. T., Munisamy B., Ong K. C. et al. (2008), The Distribution of Inflammation and Virus in Human Enterovirus 71 Encephalomyelitis Suggests Possible Viral Spread by Neural Pathways, J. Neuropathol Exp. Neurol, 67: 162-9.

Termal Havuzlarda Hijyenin Sağlanması ve Enfeksiyonlardan Korunma

21

GİRİŞ

Jeotermal (jeo-yer, termal-ısı) yerkabuğunun çeşitli derinliklerinde birikmiş ısının oluşturduğu, kimyasallar içeren sıcak su, buhar ve gazlardır. Jeotermal enerji de bu jeotermal kaynaklardan ve bunların oluşturduğu enerjiden doğrudan veya dolaylı yollardan faydalanmayı kapsamaktadır. Kaplıcalarda bu jeotermal sulardan yararlanılmaktadır. Termomineral sular kaynaklarında temizdir. Çünkü oluşumları sırasında süzülerek yer altına inerler ve kaynaklarındaki sıcaklık mikroorganizmaların yaşaması için uygun değildir. Kaynağından çıktığı andan itibaren soğutularak 70ºC ile 40ºC arası kullanıma sunulan termal sular mikroorganizmaların üremesi için kısmen elverişli hâle gelmektedir.

Termal su kaynaklarında, termal suyun bileşimine ve sıcaklıklarına göre farklı mikroorganizmaların geliştiği gözlenmektedir. Bu gelişen mikroorganizmaların insan sağlığına ve çevreye olumsuz etkiler yapmakta olduğu bilinmektedir. Ayrıca termal havuzlar için banyo yapan bir birey ön temizliğe rağmen havuz suyuna birtakım organik ve inorganik maddeler bırakabilmektedir. Havuzu kullanan her kişi havuz suyuna 20-100 milyon canlı bakteri bırakmaktadır. Termal havuzda 20 dk. kalan bir kişinin yaklaşık 0,5 litre ter ve bununla beraber birçok minerali havuza bıraktığı bilinmektedir.

Termal su sıcaklıkları için bir genelleme yapılacak olursa 30-45ºC gibi bir kullanım aralığı bildirilmektedir. Bazı patojen bakteriler ve dışkı kaynaklı koliformlar bakteriler, termotoleran olup 44-45ºC'de bile fermentasyon yeteneklerini kullanarak hayatta kalabilirler. Örneğin, *E. coli* dışkı orijinli olup insan ve hayvan feçesinde çok yüksek sayılarda bulunur ve termal sularda yaşayıp çoğalabilir.

Termal suların kullanıldığı SPA, kaplıca ve termal banyolar; foliküler dermatit, deri iltihabı gibi cilt enfeksiyonları, kulak ve göz enfeksiyonları, cilt tahrişi, solunum yolu, ge-

BÖLÜM İÇERİĞİ

Giriş 243

Su ile İlişkili Hastalıklar ve Bakteriyel Etkenler..... 244

Havuz Sularının Bakteriyolojik Özellikleri... 247

Termal Tedavi Havuzu Kuralları 248

Termal Sularda Bakteri Yaşar mı? 249

Sonuç 255

Kaynaklar..... 256

Prof. Dr. Mustafa ALTINDİŞ

- Ayrıca işletmeler konuyla ilgili araştırmalara, eğitim toplantılarına önem vermeli, en azından örnek alma ve durum analizi için olanak sağlamalıdır.

KAYNAKLAR

1. Anonym (1993), WHO Guidelines for Drinking-Water Quality, 2nd Edition, WHO Geneva.
2. Esrey S. A., Feacham R. G., Hughes J. M. (1985), Interventions for the Control of Diarrhoeal Diseases Among Young Children: Improving Water Supplies and Excreta Disposal Facilities, Bulletin WHO, 63 (4): 757-72.
3. Moore A. C., Herwaldt B. L., Craun G. F., Calderon R. L., Highsmith A. K., Juranek D. D. (1993), Surveillance for Waterborne Disease Outbreaks – United States, 1991-1992, MMWR, 42 (SS-5): 1-22.
4. Margolin A. B. (2002), Control of Microorganisms in Source Water and Drinking Water, In: Hurst C. J., Knudsen G. R., McInerney M. J., Stetzenbach L. D., Walter M. V. (Eds.) Manual of Environmental Microbiology. 2nd Ed., ASM Press, pp. 195-201.
5. http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-520/kaplicalar-yonetmeligi.html
6. http://www.accepta.com/industry_water_treatment/legionnaires-disease-spas.asp
7. http://www.hse.gov.uk/pubns/spalegion.pdf
8. http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/3651640.stm
9. Borella P, Montagna MT, Romano-Spica V, Stampi S, Stancanelli G, Triassi M, Neglia R, Marchesi I, Fantuzzi G, Tato D, Napoli C, Quaranta G, Laurenti P, Leoni E, De Luca G, Ossi C, Moro M, Ribera D'Alcala G. Legionella Infection Risk from Domestic Hot Water. Emerg Infect Dis. 2004 Mar; 10 (3): 457-64.
10. Bentham, R. H. (2000), Routine Sampling and the Control of Legionella spp, In Cooling Tower Water Systems, Curr, Microbiol, 41: 271-275.
11. Best, M., V. L. Yu, J. Stout, A. Goetz, R. R. Muder and F. Taylor (1983), Legionellaceae in the Hospital Water-Supply. Epidemiological Link with Disease and Evaluation of a Method for Control of Nosocomial Legionnaires' Disease and Pittsburgh Pneumonia, Lancet ii: 307-310.
12. Boulanger, C. A. and P. H. Edelstein (1995), Precision and Accuracy of Recovery of Legionella Pneumophila from Seeded Tap Water by Filtration and Centrifugation, Appl. Environ, Microbiol, 61: 1805-1809.
13. Hussong, D., R. R. Colwell, M. O. O'Brien, E. Weiss, A. D. Pearson, R. M. Weiner and W. D. Burge (1987), Viable Legionella Pneumophila Not Detectable by Culture on Agar Media, Bio/Technology 5: 947-950.
14. Akbas E., Lejyoner Hastalığı, DAS Kongresi 2007 http://www.das.org.tr/kitaplar/kitap2007/sunu/efsun.akbas-das-2007-sunu.pdf

TERSİNE LOJİSTİK YÖNETİMİ
Dünyada ve Türkiye'de Durum

Yrd. Doç. Dr. Gül T. Temur
Yrd. Doç. Dr. Berk Ayvaz
Doç. Dr. Bersam Bolat

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1182
İşletme No.: 122
ISBN : 978-605-320-086-4
© 1. Basım, Mart 2015

TERSİNE LOJİSTİK YÖNETİMİ – Dünyada ve Türkiye'de Durum
Yrd. Doç. Dr. Gül T. Temur - Yrd. Doç. Dr. Berk Ayvaz - Doç. Dr. Bersam Bolat

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Enes Kurt -enes@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Temur, Gül T., Ayvaz, Berk., Bolat, Bersam.
TERSİNE LOJİSTİK YÖNETİMİ – Dünyada ve Türkiye'de Durum / *Gül T. Temur - Berk Ayvaz -Bersam Bolat*
1. Basım, VIII + 88s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-086-4
1. Lojistik Yönetimi 2. Tersine Lojistik 3. Geri Dönüşüm

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Ağır sanayi kuruluşlarından hizmet sektöründeki kuruluşlara kadar tüm işletmelerde;

- Dünyadaki iklimsel değişiklikler,
- Nüfus artışları,
- Hızlı kentleşme ve
- Doğal kaynakların azalmasının bir sonucu olarak,

kaynakların ve/veya üretilen ürünlerin etkin ve tekrar kullanılmasına yönelik çalışmalara olan ilgi de artmaya başlamıştır.

Son yıllarda artan çevresel yaptırımların etkisiyle kamu ve özel kuruluşlar, içerisinde bulundukları tüm sistem ve süreçleri, ekonomik, çevresel ve sosyal amaçları bir arada sağlayan "*sürdürülebilirlik*" yaklaşımına uygun olarak yapılandırma çabası içerisine girmişlerdir. Yasal yaptırımların yanında müşterilerin çevresel duyarlılıkları gün geçtikçe artmakta ve firmalar, yeşil imaj sağlamayı önemli bir pazarlama aracı olarak görmektedirler. Bu duruma paralel olarak, sürdürülebilirlik anlayışını benimseyen firma yöneticileri ve bu konu ile ilgilenen araştırmacılar açısından, "zamanla eskiyerek kullanılamayacak hâle gelen veya yaşam döngüsünün özellikle son aşamalarında olan ürün ya da bileşenlerin nasıl yeniden değerlendirilebileceği" konusu, önemli bir problem olmaya başlamıştır. Bu nedenle, bir ürünün ya da bileşenin müşterilerden alınarak tekrar yeni müşterilere kazandırılması sürecindeki fiziksel akışla ilgili olan *tersine lojistik* kavramı, gerek iş dünyasında gerekse akademik alanda oldukça rağbet görmeye başlamıştır.

Tersine lojistik; ürün geri dönüşlerini, kaynak azaltımını, geri dönüşümü, malzeme değişimini, malzemelerin tekrar kullanımını, atıkların elden çıkarılmasını, tamir faaliyetlerini, onarımı ve yeniden imalatı içeren (Richey vd., 2005)

ve bilinçli müşteri talebinin arttırılması ile firmalara "yeşil imaj" sağlayan bir anlayıştır (Demirel ve Gökçen, 2008). Tersine lojistikte geri dönen ürünlerin uygunluğunun kontrolü/kabulü, geri dönen ürünlerin nakliyesi, geri dönen ürünlerin denetimi, geri dönen ürün üzerinde işlem yapılması ve geri dönecek ürünlerin nereden geleceklerine, nasıl toplanacaklarına yönelik bilgi toplama işlemleri yer almaktadır (Skinner vd., 2008). Tersine lojistiğin etkin bir şekilde uygulanması firmalara bulundukları sektörlerde rekabet avantajı sağlamaktadır. Ayrıca yeniden kullanıma kazandırılmış ürünlerin yenilerine nazaran daha az kaynak tüketmesi gibi ekonomik unsurlar da tetikleyici rol oynamaktadır. Bu yüzden sadece ileri yönde etkili bir akış sağlayan bir lojistik ağı artık yeterli olmamakta, ürünlerin yeniden kazanımı için kullanılmış ve iyileştirilmiş ürünlerin akışına imkân veren uygun tersine lojistik yapılarının oluşturulması gerekmektedir. Günümüzde tersine lojistik faaliyetleri firmalar için kârlı ve sürdürülebilir iş stratejisi olarak giderek artan bir şekilde önem kazanmaktadır. İşletmeler bu gibi sebeplerden dolayı da kullanılmış ürünlerin müşterilerden alınarak geri kazanımını, geri dönüşümünü ya da bertarafını içeren tersine lojistiği sistemlerine dâhil etmektedir. Amaç, kullanılmış ürünlerden çevreye olan zararlı etkileri en aza indirgemek, üretim maliyetlerini düşürmek, rekabet avantajı elde etmek ve kullanılmış ürünlerden maksimum faydayı sağlamaktır. Tüm bu sebeplerden ötürü ürün geri toplama yasaları çıkmadan önce Kodak, FujiFilm, Hewlett–Packard, IBM Europe ve Xerox vb. firmalar gönüllü olarak ürün geri kazanım faaliyetlerine katılım göstermişlerdir (Qiang vd., 2013).

Tersine lojistik ağında, ileri lojistik ağında bulunanlardan farklı olarak daha fazla birim ve işlem yer almaktadır. Tersine akış içeren bir tedarik zincirinde, belediyeler, orijinal parça üreticileri (OPÜ), 3. parti lojistik firmaları, ikincil pazarlar, bertaraf merkezleri, toplama noktaları, geri kazanım noktaları ve müşteriler yer almaktadır. Ürünlerin kullanıcılarından tesislere taşınması ve buradan da yeniden pazara sunulması için yerleşim yerlerinin tespiti, tesisler ve her bir tesis arasında taşınacak miktarlar, ürünlere hangi geri dönüşüm stratejilerinin uygulanacağı kararları, alınması gereken önemli kararlar arasındadır. Bununla birlikte müşteriler, özel işletmeler, hastaneler, kamu kuruluşları vb. tarafından üretilen çeşitli atıkların miktar, zaman ve kalitesinin belirsiz olması durumu söz konusudur. Bu anlamda ileri lojistiğe göre daha karmaşık bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Pek çok gelişmiş ülkede başarıyla uygulanan bir yaklaşım olmasına rağmen gelişmekte olan ülkeler açısından tersine lojistik, hâlen araştırmaya ve uygulamaya açık bir konu olarak gündemde yer almaya devam etmektedir. Ülkemizde artan çevresel yaptırımların da etkisiyle gelişen tersine lojistik sistemlerinde alışılagelmedik pek çok belirsizlik ve sorunla karşılaşılmaktadırlar. Elinizdeki bu

kitap ile birlikte tersine lojistik kavramına ilişkin temel bilgiler verirken, dünyadaki ve ülkemizdeki uygulamalara da yer vermeye ve tersine lojistik sistemlerinde karşılaşılan problemlere çözümleriyle değinmeye özen gösterdik. Yerleşik ve kesin ifade biçimlerine sahip bir literatüre sahip olmayan tersine lojistik yönetimi kavramında, bazı tanımlamalar yazardan yazara göre farklılık gösterebilmektedir. Kitapta yer alan bilgileri değerlendirirken bu durumu dikkate almanın, bazı yanlış anlaşılmaların önüne geçebileceğini düşünmekteyiz.

Bu kitabın merak uyandıracak niteliği kazanmasında katkıları bulunan herkese teşekkürlerimizi sunuyoruz. Tersine lojistik yönetimi alanında Türkçe basılı yayınların azlığı dikkate alındığında, konunun kitap hâlinde ele alınmasının sektörel ve akademik anlamda değerli bir katkı sunacağını umuyoruz. Kitabın içerdiği bilgilerin yanı sıra, kaynak listesinde pek çok temel tersine lojistik çalışmasına yer vermesi bakımından önemli bir kılavuz olacağına inanıyoruz. Konunun yıllar içerisinde ele alınış ve benimseniş sürecine ilişkin kitapta paylaşılan veriler, kaynak gösterilen çalışmanın dikkate aldığı döneme ait olup, pek çok yerde kaynakçanın yılı baz alındığından sözkonusu dönemin ayrıca bildirilmesine gerek duyulmamıştır. Ülkemizde tersine lojistik yönetiminin yeni yeni benimsenmeye başlandığı gerçeğinden hareketle, tersine lojistiğin ortaya çıkış sürecinden günümüze pek çok veriyi derlemeyi uygun ve faydalı bulduk ve yayımlamaktan çekinmedik. Ayrıca verilerin güncelliği doğal olarak, erişebildiğimiz kaynakların sundukları ve paylaştıklarıyla kısıtlı kalmıştır. Veriler, Türkiye İstatistik Kurumu, REC Türkiye, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, AB Komisyonu gibi önemli kurumların kamuoyuna sunduğu birinci el kaynaklardan elde edilmiştir.

Dünyadaki doğal kaynak kullanımını azaltan her türlü faaliyete katkıda bulunan herkese içten saygılarımızla.

Yrd. Doç. Dr. Gül T. Temur
Yrd. Doç. Dr. Berk Ayvaz
Doç. Dr. Bersam Bolat

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1 – TERSİNE LOJİSTİK YÖNETİMİ

1.1. Tedarik Zinciri Yönetiminde Yeşil Anlayış....1
1.2. Tersine Lojistik Nedir?....3
1.3. İleri Lojistik ve Tersine Lojistik Arasındaki Farklar....5
1.4. Tersine Lojistik Yönetiminde Motivasyon Kaynakları/İtici Güçler....7
1.4.1. Ekonomik Faktörler....7
1.4.2. Yasal Düzenlemeler....8
1.4.3. Çevresel Duyarlılık....9
1.5. Tersine Lojistik Yönetiminde Geri Dönüş Kaynakları....9
1.6. Tersine Lojistik Yönetiminde Yer Alan Geri Kazanım Faaliyetleri....12
1.7. Tersine Lojistik Yönetiminde Yer Alan Aktörler....16
1.8. Tersine Lojistik Yönetiminde Karar Aşamaları ve Problem Alanları....18
1.9. Tersine Lojistik Ağ Tasarımı....20
1.9.1. Tersine Lojistik Ağ Yapılarında Karşılaşılan Temel Zorluklar....21
1.9.2. Tersine Lojistik Ağ Tasarımı Alanında Temel Amaçlar....22
1.9.3. Tersine Lojistik Ağ Tasarımında Sürdürülebilirlik....25
1.10. Tersine Lojistik Ağ Tasarımı Yazın Araştırması ve Bulgular....27
1.11. Tersine Lojistik Uygulama Alanları....30
1.12. Tersine Lojistik Yönetiminin Hayata Geçirilmesine Engel Oluşturan Faktörler....32

Bölüm 2 – DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE TERSİNE LOJİSTİK

2.1. Dünyada Tersine Lojistik 35
2.2. Türkiye'de Tersine Lojistik 37

Bölüm 3 – ELEKTRONİK ATIK SEKTÖRÜNDE TERSİNE LOJİSTİK YÖNETİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

3.1. Elektronik Atık Nedir? 45
3.2. AEEE Ürünlerinin Karakteristikleri 47
3.3. Dünyada Elektronik Atık Yönetmelikleri 49
3.4. Türkiye'de Elektronik Atık Yönetmelikleri ve Elektronik Atık Tersine Lojistik Faaliyetleri 52
3.5. Türkiye Elektronik Atık Sektöründe Geri Kazanım Süreçlerine İlişkin Genel Bir Değerlendirme 59
3.5.1. Türkiye Elektronik Atık Sektöründe Geri Kazanım 59
3.5.2. AEEE Yönetmeliği'nin Türkiye'de Uygulanmasının Yararları 62

DEĞERLENDİRME 65
KAYNAKÇA 71

KAYNAKÇA

Abdallah, T., Farhat, A., Diabat, A. ve Kenndey, S. (2011). Green supply chains with carbon trading and environmental sourcing: Formulation and life cycle assessment, Appl. Math. Modell. doi:10.1016/j.apm.2011.11.06

Achillas, C., Vlachokostas, C, Aidonis, D, Moussiopoulos, N, Iakovou, E., Banias, G. (2010). Optimising reverse logistics network to support policy-making in the case of electrical and electronic equipment. Waste Management, sayı: 30, s. 2592–2600.

Achillas, Ch., Aidonis, D., Vlachokostas, Ch., Moussiopoulos, N., Banias, G., Triantafillou, D. (2012). A multi-objective decision-making model to select waste electrical and electronic equipment transportation media. Resources, Conservation and Recycling, 66,76–84.

Ahluwalia, P. K., Nema, A. K. (2006). Multi-objective reverse logistics model for integrated computer waste management. Waste Management & Research, cilt: 24, s. 514-527.

Ahmed, A. ve Mc Quaid, R. W. (2005). Entrepreneurship, management, and sustainable development. World Review of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development, cilt: 1, sayı: 1, s. 6-30.

Akçil, A., Yazıcı, E. ve Deveci, H. (2009). E-atıklar: Geleceğin madenleri/e-wastes: mines of future. recycling teknoloji. Atık Yönetimi, Gerikazanım ve Çevre Teknolojileri Dergisi.

Alfonso, E. H., Montoya-Torres, J. R., Gutierrez-Franco, E. (2013). Modeling reverse logistics process in the agro-industrial sector the case of the palm oil supply chain. Applied Mathematical Modelling, sayı: 37, s. 9652-9664.

Alumur, S. A., Nickel, S., Gama, F.C., Verter, V. (2012). Production, manufacturing and logistics: multi-period reverse logistics network design. European Journal of Operational Research, sayı: 220, s. 67-78.

Amin, S. H., Zhang, G. (2012). An integrated model for closed-loop supply chain configuration and supplier selection: multi-objective approach. Expert Systems with Applications, sayı: 39, s. 6782-6791.

Amin, S. H., Zhang, G. (2013). A multi-objective facility location model for closed-loop supply chain network under uncertain demand and return. Applied Mathematical Modelling, sayı: 37, s. 4165-4176.

Aras, N., Aksen, D., Tanuğur, A.G. (2008). Locating collection centers for incentive- dependent returns under a pick-up policy with capacitated vehicles. European Journal of Operational Research, sayı: 191, s. 1223-1240.

Assavapokee, T., Wongthatsanekorn, W. (2012). Reverse production system infrastructure design for electronic products in the state of Texas. Computers & Industrial Engineering, sayı: 62, s. 129–140.

Association for Manufacturing Excellence (AME) (2007). Green manufacturing. Productivity Press, New York.

Atık Yönetimi Eylem Planı (2008-2012), T.C. Çevre ve Şehicilik Bakanlığı, Mayıs 2008, Ankara.

Bai, M. G. (2011). Research on the Network Optimization for Reuse Reverse Logistics Under Grey Environment. 30th Chinese Control Conference (CCC), China, s. 5377-5381.

Baki, Birdoğan (2003). Tersine lojistik zorunluluk mu? Kazaç mı? Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 4(1), 18-38.

Barros, L., Dekker, R., Scholten, V. (1998). A two-level network for recycling sand: a case study. European Journal of Operational Research, sayı: 110, s. 199-214.

Beamon, B. M., Fernandes, C. (2004). Supply-chain network configuration for product recovery. Production Planning and Control, cilt: 15, sayı: 3, s. 270-281.

Bennekrouf, M., Boudahri, F., Sari, Z. (2011). Optimal design of two levels reverse logistic supply chain by considering the uncertain quantity of collected multi-products. 4th International Conference on Logistics (LOGISTIQUA), Tunusia, s. 397-404.

Bereketli, I., Genevois, M. E., Albayrak,Y. E.,Ozyol, M. (2011). WEEE treatment strategies' evaluation using fuzzy LINMAP method. Expert Systems with Applications, 38, 71–79.

Bleiwas, D. (2001). Obsolete computers, gold mine or high-tech trash? Resource recovery from recycling. U.S. Department of the Interior, USGS Fact Sheet FS-060-01.

Blumberg, D. F. (2004). Introduction to management of reverse logistics and closed loop supply chain processes. D.F. Blumberg Associates, Gladwyne, Pennsylvania, USA.

Bowen F., Cousins, P., Lamming R., Faruk, A., (2006).Horses for courses:Explaining the Gap between the theory and practice of green supply. Greening the Supply Chain, 151-172.

BulutE. ve Deran A. (2008). Ters lojistik ve şirketlerin maliyet yönetimi üzerine etkileri, Ekonomik Yaklaşım, 19, Özel Sayı, 325-344.

Büyüközkan G., Vardaloğlu Z. (2008). Yeşil tedarik zinciri yönetimi. Lojistik Dergisi, 8, 66-73.

Büyüközkan, G. (2006). Elektronik Ürünlerin Geri Dönüşümü (Ders Notları). İstanbul.

Cardoso, S. R., Barbosa-Póvoa, A. P. F. D., Relvas, S. (2013). Design and planning of supply chains with integration of reverse logistics activities under demand uncertainty. European Journal of Operational Research, sayı. 226, s. 436-451.

Carter, C. R., Jennings, M. M. (2002). Logistics social responsibility: an integrative framework. Journal of Business Logistics, cilt: 23, sayı: 1, s. 145-80.

Carter, C. R., Rogers, D. S. (2008). A framework of sustainable supply chain management: moving toward new theory. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, cilt: 38, sayı: 5, s. 360-387.

Chaabane, A., Ramudhin, A. ve Paquet M. (2011). Designing supply chains with sustainability considerations. Production Planning & Control: The Management of Operations. 22(8), 727-741.

Chancerel, P., Rotter, S. (2009). Recycling-oriented characterization of small waste electrical and electronic equipment. Waste Management, 29, 2336–2352.

Chang, X. Y., Fan, T. J. ve Xia, Y. (2009). A goal programming model for reverse logistics network planning. International Conference on Information Management, Innovation Management and Industrial Engineering, China, s. 451-456.

Chen, Y. Y., Wang, H. F. (2012). A flexible scheme for the bi-directional logistics. Proceedings of PICMET '12: Technology Management for Emerging Technologies, s. 2817-2823.

Chen, Y., Liu, D., Mao, H., Tian, Y. (2008). Uncertain programming of the distribution/recovery center in forward/reverse hybrid logistics system. IEEE International Conference on Service Operations and Logistics and Informatics, China, s. 3057-3062.

Chen, Q., Gu, Q. (2007). Analysis of quantity uncertainty of returns on remanufacturing logistic network using a stochastic programming model. IEEE International Conference on Control and Automation, China, s. 3073-3077.

Cheng, L. (2009). Design ffor the reverse logistics network based on the reverse logistics center location. International Forum on Information Technology and Application, China, s. 457-459.

Chu, L. K., Shi, Y., Lin, S., Sculli, D., Ni, J. (2010). Fuzzy chance-constrained programming model for a multi-echelon reverse logistics network for household appliances. Journal of the Operational Research Society, sayı: 61, s. 551 -560.

Ciliberti, F., Groot, G., Haan, J., Pontrandolfo, P. (2009). Codes to coordinate supply chains: SMEs' experiences with SA8000. Supply Chain Management: An International Journal, cilt: 14, sayı: 2, s. 117–127.

Cohon J. L. (1978), Multiobjective programming and planning mathematics in science and engineering, Academic Press New York, San Francisco, London.

Costa, A. M., Franc, P. M., Filho, C. L. (2011). Two-level network design with intermediate facilities: An application to electrical distribution systems. Omega, sayı: 39, s. 3–13.

Cruz-Rivera, R., Ertel, J. (2009). Reverse logistics network design for the collection of end-of-life vehicles in Mexico. European Journal of Operational Research, sayı: 196, s. 930-939.

Cui, J., Forssberg, E. (2003). Mechanical recycling of waste electric and electronic equipment: a review. Journal of Hazardous Materials, B99, 243–263.

ÇEVKO, http://www.cevko.org.tr/cevko/Ic-Sayfa/Cevko/Haberler/

Çiftlik, S., Handırı İ., Beyhan, M., Akçil, A. U., Ilgar, M. ve Gönüllü, T. (2009). Elektrikli ve elektronik atıkların (e-atık) yönetimi, ekonomisi ve metal geri kazanım potansiyeli bakımından değerlendirilmesi. Türkiye'de Katı Atık Yönetimi Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul (15-17 Haziran 2009), 444-450.

Das, K., Chowdhury, A. (2012). Designing a reverse logistics network for optimal collection, recovery and quality-based product-mix planning. International Journal of Production Economics, sayı: 135, s. 209–221.

Dat, L. K., Doan, T. T. L., Chou, S. Y., Yu, V. F. (2012). Optimizing reverse logistic costs for recycling end-of-life electrical and electronic products. Expert Systems with Applications, sayı: 39, s. 6380–6387.

De Brito, M. P. (2004). Managing reverse logistics or reversing logistics management?(Doktora Tezi). Erasmus University Rotterdam.

De Brito, M. P. ve Dekker, R. (2002). A framework for reverse logistics. Econometric Institute Report EI2002-38, Erasmus University Rotterdam, The Netherlands.

De Brito, M. P. ve Dekker, R. (2004). A framework for reverse logistics. Dekker, R., Inderfurth, K., van Wassenhove, L. N., Fleischmann, M., (Eds), Reverse logistics: quantitative models for closed-loop supply chains. Springer-Verlag, Berlin Heidelberg.

De Rosa, V., Gebhard, M., Hartmann, E., Wollenweber, J. (2013). Robust sustainable bi-directional logistics network design under uncertainty. International Journal ProductionEconomics, sayı: 45, 184–198.

Degher, A. (2002). HP's worldwide take back and recycling programs: lessons on improving program implementation. IEEE International Symposium on Electronics and the Environment, 224-225.

Dekker, R., Inderfurth, K., van Wassenhove, L. N., Fleischmann, M. (2004). Reverse logistics: quantitative models for closed-loop supply chains. Heidelberg, Berlin: Springer-Verlag.

Demirel, N. Ö. ve Gökçen, H. (2008). A mixed integer programming model for remanufacturing in reverse logistics environment. International Journal of Advanced Manufacturing Technology. 39(1), 197-1206.

Di, W. M., Wang, M. J. (2009). Optimal Design of Manufacturing/Remanufacturing Logistics Network Based on Uncertain Programming. International Conference on Management Science & Engineering, China, s. 867- 873.

Diabat, A., Abdallah, T., Al-Refaie, A., Svetinovis, D., Govindan, K. (2013b). Strategic closed-loop facility location problem with carbon market trading. IEEE Transactıons on Engineering Management, cilt. 60, sayı. 2.

Diabat, A., Kannanb, D., Kaliyanc, M., Svetinovice, D., (2013a). An optimization model for product returns using genetic algorithms and artificial immune system. Resources, Conservation and Recycling, sayı: 74, s. 156–169.

Diler, A. (2006). Şehir İçi Toplu Taşımacılıkta Kullanılan Otobüslerde Doğal Gaz Kullanımının Karbon Dioksit Emisyonlarına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Ding, S. (2010a). Logistics network design optimization based on differential evolution algorithm. International Conference on Logistics Systems and Intelligent Management, sayı: 2, s. 1064-1068.

Ding, S. (2010b). Logistics network design and optimization based on fuzzy adaptive differential evolution algorithm. International Conference on Biomedical Engineering and Computer Science (ICBECS), China, s. 1064-1068.

Dongai, W., Guo, W., Chen, K. (2009). The design of reverse logistics network based on remanufacturing for a diesel engine enterprise. International Conference on Management and Service Science, China, s. 1-4.

Dowlatshahi, S. (2010). A cost-benefit analysis for the design and implementation of reverse logistics systems: case studies approach. International Journal of Production Research, 48 (5), 1361-1380.

Du, F., Evans, G. (2008). A bi-objective reverse logistics network analysis for postsale service. Computers and Operations Research, sayı: 35, s. 2617-2634.

EC, (2003a). Directive 2002/96/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003 on Waste Electrical and Electronic Equipment (WEEE). Joint Declaration of the European Parliament, the Council and the Commission Relating to Article 9, Official Journal L 037, 13/02/2003, 24-39.

EC, (2003b). Directive 2002/95/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003 on the Restriction of the Use of Certain Hazardous Substances in Electrical and Electronic Equipment (RoHS), Official Journal L 037, 13/02/2003, 19-23.

EC, (2006). Implementation of Waste Electric and Electronic Equipment Directive in EU 25. European Commission, Directorite-General Joint Research Center, Institute for Prospective Technological Studies, Technical Report Series, Hazırlayan: Savage, M., Ogilvie, S., Slezak,J. ve Artim, E., EUR 22231 EN, 108 s., www.jrc.es

EC, (2011). Directive 2011/65/EU Of The European Parliament and of the Council of 8 June 2011 on the restriction of the use of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment (recast) (RoHS2),Official Journal of the European Union L 174/88, 01/07/2011.

Efendigil, T., Önüt, S., Kongar, E. (2008). A holistic approach for selecting a third-party reverse logistics provider in the presence of vagueness. Computers & Industrial Engineering, 54, 269–287.

El Sayed, M., Afia, N., El-Kharbotly, A. (2010). A stochastic model for forward-reverse logistics network design under risk. Computers&Industrial Engineering. 58, 423-431.

Elkington, J. (2004), Enter the triple bottom line, In Henriques, A. and Richardson, J. (Eds),The triple bottom line: does it all add up?, Earthscan, London, s. 1-16.

Erol, İ., Velioğlu, M.İ. ve Şerifoğlu, F.S. (2006). AB uyum yasaları ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında tersine tedarik zinciri yönetimi: Türkiye'ye yönelik araştırma fırsatları ve önerileri. İktisat İşletme ve Finans, 244, 86-106.

Eskandarpour, M. Nikbakhsh, N., Zegordi, H., (2013a). Variable neighborhood search for the bi objective post-sales network design problem: A fitness landscape analysis approach. Computers&OperationsResearch.

Eskandarpour, M., Zegordi, H., Nikbakhsh, N. (2013b). A parallel variable neighborhood search for the multi-objective sustainable post-sales network design problem. International Journal of Production Economics, sayı: 145, s. 117–131.

Fandel, G., Stammen, M. (2004). A general model for extended strategic supply chain management with emphasis on product life cycles including development and recycling. International Journal of Production Economics, sayı: 89, s. 293-308.

Fathi, M., Hasanzadeh, A., Raad, A., Dehghanian, F., Mansour, S. (2009). Using compromised method in design of reverse logistics network with eco-efficiency consideration. IEEE International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management, China, s. 1454-1458.

Fleischmann, M. (2000). Quantitative models for reverse logistics (Doktora Tezi). Erasmus University Rotterdam.

Fleischmann, M., Beullens, P., Bloemhof-Ruwaard, J. M. ve van Wassenhove, L. N. (2001). The impact of product recovery on logistics network design. Production and Operations Management.10(2), 156-173.

Fleischmann, M., Bloemhof-Ruwaard, J. M., Dekker, R., van der Laan, E.,van Nunen, J.A.E.E. ve van Wassenhove, L. N. (1997). Quantitative models for reverse logistics: a review. European Journal of Operational Research. 103, 1-17.

Fleischmann, M., Krikke, H. R., Dekker, R. ve Flapper, S. D. P. (2000). A characterization of logistics networks for product recovery. Omega. 28, 653-666.

Gao, Y., Chen, B., Wang, J. (2013). Product recycling network design with recovery rate taken into consideration under fuzzy environment. IEEE, 978-1-4673-5534-6/13/$31.00_c.

Garcia-Rodriguez, F., Castilla-Gutierrez, C. ve Bustos-flores, C. (2012). Implementatıon of reverse logıstics as a sustainable tool for raw material purchasing ın developing countries: the case of Venezuela, Int. J. Production Economics.

Ge, X. Q., Tian, Z. Y., Zhang, J. (2009). Designing three-stage reverse logistics network with incentive. International Conference on Electronic Commerce and Business Intelligence, China, s. 213-216.

Gilanlı, E., Altuğ, N. ve Oğuzhan, A. (2012).Reverse logistics activities in Turkey, Ege Akademik Bakış, 12 (3), 391-399.

Goł ebiewski, P. B., Trajer, J., Jaros, M., Winiczenko, R. (2013). Modelling of the location of vehicle recycling facilities: A casestudy in Polland. Resources, Conservation and Recycling, sayı: 80, s. 10–20.

Gomes, M. I., Povoa, A. P. B. ve Novais, A. Q. (2011). Modelling a recovery network for WEEE: A case study in Portugal. Waste Management. 31, 1645–1660.

Gottinger, H. W. (1988). A computational model for solid waste management with application. European Journal of Operational Research, sayı: 35, s. 350-364.

Gungor, A. ve Gupta, S. M. (1999). Issues in environmentally conscious manufacturing and product recovery: a survey. Computers & Industrial Engineering. 36, 811-853.

Guo, H., Dai, W. (2011). Research on remanufacturing reverse logistics network optimization under uncertain recycling number. Advances in Intelligent and Soft Computing, sayı: 106, s. 691-695.

Guranowska, A. M. (2011). End of life vehicles recycling network design. Journal of KONES Powertrain and Transport, cilt: 18, sayı: 3.

Gutierrez, Y. B., Diaz, B. A., Hopp M. (2008). An analysis of some environmental consequences of European electrical and electronic waste regulation. Resources, Conservation and Recycling, 52, 481–495.

Gürdal, S. (2006). Türkiye lojistik sektörü altyapı analizi. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 14, 12.

Harraz, N. A., Galal, N. M. (2011). Design of sustainable end-of-life vehicle recovery network in Egypt. Ain Shams Engineering Journal, sayı: 2, s. 211–219.

Hart, S. L. (1997). Yeşilleşmenin ötesi: sürdürülebilir bir dünya için stratejiler. Yeşil İş Stratejisi, Harvard Business Review.

He, B. (2011). Bi-objective programming model and algorithm for reverse logistics network design problem. Fourth International Joint Conference on Computational Sciences and Optimization, China, s. 1245-1249

He, B., Yang, C., Ren, M. M. (2007). A fuzzy multi-objective programming for optimization of reverse logistics for solid waste through genetic algorithms. Fourth International Conference on Fuzzy Systems and Knowledge Discovery, China, s. 416-420.

He, W., Li, G., Ma, X. Wang, H., Huang, J., Xu, M., Huang C. (2006). WEEE recovery strategies and the WEEE treatment status in China. Journal of Hazardous Materials, B136, 502–512.

Hervani, A.A., Helms M. M. Ve Sarkis J. (2005). Performance measurement for green supply chain management. Benchmarking: An International Journal, 12(4), 330-353.

Hischier, R., Wager, P. ve Gauglhofer, J. (2005). Does WEEE recycling make sense from an environmental perspective? The environmental impacts of the Swiss take-back and recycling systems for waste electrical and electronic equipment (WEEE). Environmental Impact Assessment Review, 25, 525– 539.

Hu, T. L., Sheu, J. B. ve Huand, K. H. (2002). A reverse logistics cost minimization model for the treatment of hazardous wastes. Transportation Research, Part E. 38, 457-473.

Huo, H., Wang, J. (2011). Study on network model of reverse logistics based on used appliances. International Conference on Management Science and Industrial Engineering (MSIE), China, s. 624-628.

Indala, S. (2004). Development and integration of new processes consuming carbon dioxide in multi-plant chemical production complexes, Doktora Tezi, B. Tech., Andhra University, India.

Jayaraman, V., Patterson, R. A. ve Rolland, E. (2003). The design of reverse distribution networks: models and solution procedures. European Journal of Operational Research. 150, 128-49.

Jia, H., Xu, J., Sun, Z. (2010). An optimization model for closed-loop logistic system with uncertain demands. 29th Chinese Control Conference, China, s. 1201-1206.

Jian-guo, X., Zhong, Q. ve Jun-hua, L. (2007). Study on cost control of enterprise reverse logistics based on the analysis of cost drivers, College of Economics Management.

Jianhua J., Qiaolun, G. (2006). An operational model of closed-loop logistics based on the end-customer's willingness. IEEE International Conference on Service Operations and Logistics and Informatics, China, s. 603-608.

Jiawang, X., Yunlong, Z., Bo, J. (2010). A dynamic operation model for a class of closed-loop logistic system. International Conference on Intelligent Computation Technology and Automation, China, s. 80-83.

Kammoun, A., Benaissa, M., Chabchoub, H., (2013). Planning model in reverse logistic. IEEE, 978-1-4799-0313-9/13/$31.00.

Kannan, D., Diabat, A., Alrefaei, M., Govindan, K., Yong, G. (2012). A carbon footprint based reverse logistics network design model. Resources, Conservation and Recycling, sayı: 67, s. 75– 79.

Kara, S. S., Onut, S. (2010). A two-stage stochastic and robust programming approach to strategic planning of a reverse supply network: the case of paper recycling. Expert Systems with Applications, sayı: 37, s. 6129–6137.

Karaçay, G. (2005). Tersine Lojistik: Kavram ve İşleyiş, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, Sayı 1, 317-331.

Keyvanshokooh, E., Fattahi, M., Seyed-Hosseini, S.M., Tavakkoli-Moghaddam, R. (2013). A dynamic pricing approach for returned products in integrated forward/ reverse logistics network design. Applied Mathematical Modelling.

Khajavi, L. T., Mohammad, S., Hosseini, S., Makui, A. (2011). An integrated forward/reverse logistics network optimization model for multi-stage capacitated supply chain. iBusiness, sayı: 3, s. 229-235.

Kim, J. S., Lee, D. H. (2013). A restricted dynamic model for refuse collection network design in reverse logistics. Computers & Industrial Engineering.

Kizilboga, G., Mandil, G., Genevois, M. E., Zwolinski, P. (2013). Remanufacturing network design modeling: a case of diesel particulate filter. 2nd International Through-life Engineering Services Conference, Procedia CIRP 11, s. 163 – 168.

Ko, H. J., Evans, G. W. (2007). A genetic algorithm-based heuristic for the dynamic integrated forward/reverse logistics network for 3PLs. Computers&Operations Research, sayı: 34, s. 346-366.

Krikke, H. R. (2011). Impact of closed-loop network configurations on carbon footprints: a case study in copiers. Resources, Conservation and Recycling, sayı: 55, s. 1196–1205.

Krikke, H. R., Bloemhof-Ruwaard, J., van Wassenhove, L. N. (2001). Design of closed loop supply chains: a production and return network for refrigerators. Erasmus Research Institute of Management Report Series, Research in Management, the Netherlands.

Kumar, S., Malegeant, P. (2006). Strategic alliance in a closed-loop supply chain, a case of manufacturer and eco-non-profit organization. Technovation, 26, 1127–1135.

Kusumastuti, R. D., Piplani, R., Lim, G. H. (2004). An approach to design reverse logistics networks for product recovery. International Engineering Management Conference, China, s. 1239-1243.

Labuschagne, C., Brent, A. C., Claasen, S. J. (2005). Environmental and social impact considerations for sustainable project life cycle management in the process industry. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, sayı: 12, s. 38–54.

Lee, D. H., Dong, M. (2008). A heuristic approach to logistics network design for end-of- lease computer products recovery. Transportation Research, Part E, sayı: 44, s. 455-474.

Lee, D. H., Dong, M. (2009). Dynamic network design for reverse logistics operations under uncertainty. Transportation Research, Part E. 45, s. 61-71.

Lee, J. E., Gen, M., Rhee, K. G. (2009). Network model and optimization of reverse logistics by hybrid genetic algorithm. Computers&Industrial Engineering, sayı: 56, s. 951-966.

Li, N. (2011). Selection of re-manufacturing plant's location based on genetic algorithm. International Conference on Management Science and Industrial Engineering, China, s. 1010-1012.

Li, R. C., Tee, T. J. C. (2012). A reverse logistics model for recovery options of ewaste considering the integration of the formal and informal waste sectors. Procedia - Social and Behavioral Sciences,sayı: 40, s. 788–816.

Lieckens, K., Colen, P., Lambrecht, M. (2011). Optimization of a stochastic reverse logistics network with refurbishment and exchange options. SSRN: http://ssrn.com/abstract=1759210 ya da http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1759210.

Lieckens, K., Vandaele, N. (2007). Reverse logistics network design with stochastic lead times. Computers&Operations Research, sayı: 34, s. 395-416.

Lili, R., Yong, H. (2010). Optimization of forward/reverse logistics networks for electronic products. International Conference of Information Science and Management Engineering, China, s. 536-538.

Lin, Z. K., Gao, L. L., Guo, X. (2010). The reverse logistics network design of drugs. Ninth International Conference on Machine Learning and Cybernetics, Qingdao, s. 86-90.

Ling, Z., Zhengxiao, W., Xiaohong, P., Tianyang, D. (2010). Optimization model for remanufacturing logistics network with fuzzy parameters. International Conference on Measuring Technology and Mechatronics Automation, China, sayı: 2, s. 849-852.

Linton, J.D., Johnston, D.A. (2000). A decision support system for planning remanufacturing at Nortel Networks. Interfaces, 30(6), 17 – 31.

Listeş, O. (2007). A generic stochastic model for supply-and-return network design. Computers&Operations Research, sayı: 34, s. 417-442.

Listeş, O., Dekker, R. (2005). A stochastic approach to a case study for product recovery network design. European Journal of Operational Research, sayı: 160, s. 268-87.

Lo, C. C., Chen, H. M., Huang, H. L. (2008). A multi-objective reverse logistics network for product returns. IEEE International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management, China, s. 1634-1638.

Louwers, D., Kip, B. J., Peters, E., Souren, F., Flapper, S. D. P. (1999). A facility location allocation model for reusing carpet materials. Computers and Industrial Engineering, sayı: 36, s. 855-869.

Lu, T., Zhao, X. (2010). Reverse logistics network design with consideration of forward and reverse facility integration. International Conference on E-Business and E-Government, China, s. 3271-3274.

Lu, Y., Lu, P., Liang, L. (2008). Multi-objective optimization of reverse logistics network based on random weights and genetic algorithm. International Conference on Networking, Sensing and Control, China, s. 1196-1200.

Lu, Z., Bostel, N. (2007). A facility location model for logistics systems including reverse flows: the case of remanufacturing activities. Computers and Operations Research, sayı: 34, s. 299-323.

Lundin, J. F. (2011). Redesigning a closed-loop supply chain exposed to risks. International Journal of Production Economics.

Mahmoudzadeh, M., Mansour, S., Karimi, B. (2011). A decentralized reverse logistics network for end of life vehicles from third party provider perspective. 2nd International Conference on Environmental Science and Technology, China, s. 2338-2342.

McWilliams, A., Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility: a theory of the firm perspective. Academy of Management Review, cilt: 26, sayı: 1, s. 117–127.

Meade, L. ve Sarkis, J. (2002). A conceptual model for selecting and evaluating third-party reverse logistics providers. Supply Chain Management: An International Journal. 7(5), 283-95.

Min, H., Ko, H. J. (2008). The dynamic design of a reverse logistics network from the perspective of third-party logistics service providers. International Journal of Production Economics, sayı: 113, s. 176-192.

Min, H., Ko, H. J. ve Ko, C. S. (2006). A genetic algorithm approach to developing the multi-echelon reverse logistics network for product returns. Omega. 34, 56-69.

Minli, X., Yu, D. (2010). Optimization model for manufacturing/remanufacturing logistics network of disassembled products. International Conference on Logistics Systems and Intelligent Management, China, s. 1509-1512.

Mounir, B., Afifa, K., Habib, C. (2011). Facility location model for reverse logistics. Advances in Production Engineering&Management, cilt: 6, sayı: 1, s. 37-44.

Mutha, A., Pokharel, S. (2009). Strategic network design for reverse logistics and remanufacturing using new and old product modules. Computers&Industrial Engineering, sayı: 56, s. 334-346.

Nakıboğlu, G. (2007). Tersine lojisitik önemi ve dünyadaki uygulamaları, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2),181-196.

Neto, J. Q. F., Bloemhof-Ruwaard, J. M., van Nunen, J. A. E. E., van Heck, E. (2008). Designing and evaluating sustainable logistics networks. International Journal of Production Economics, sayı: 111, s. 195-208.

Nikolaou, I. E., Konstantinos I. E., Allan, S. (2012). A reverse logistics social responsibility evaluation framework based on the triple bottom line approach. Journal of Cleaner Production. doi:10.1016/j.jclepro.2011.12.009.

Oliveira, C. R., Bernardes, A.M., Gerbase, A. E. (2012). Collection and recycling of electronic scrap: a worldwide overview and comparison with the Brazilian situation. Waste Management, 32, Issue 8, 1592–1610

Ongondo, F.O., Williams, I. D., Cherrett, T.J. (2011). How are WEEE doing? A global review of the management of electrical and electronic wastes. Waste Management, 31, 714–730.

Ossenbruggen, P. J., Ossenbruggen, P. C. (2008). SWAP, a computer package for solid waste management. Computers, Environment and Urban Systems, sayı: 16, s. 83-100, 1992.

Östlin, J., Sundin E. ve Björkman M. (2009). Product life-cycle implications forremanufacturing strategies.Journal of Cleaner Production. 17(11), 999–1009.

Pagell, M., Zhaohui, W. ve Murthy, N. N. (2007). The supply chain implications of recycling. Business Horizons. 50, 133-143.

Pati, R. K., Vrat, P., Kumar, P. (2008). A goal programming model for paper recycling system. Omega, sayı: 36, s. 405-417.

Paulraj, A. (2006). Green supply management: Critical research and theoretical framework. 4th Worldwide research symposium on Purchasing and Supply Chain Management, San Diego, April 2006

Peng, P., Zhang, Y., Pang, G. (2011). The optimal design model of logistics network for scrap copper recycling. 10th International Symposium on Distributed Computing and Applications to Business, Engineering and Science, China.

Piplani, R., Saraswat, A. (2011). Robust optimisation approach to the design of service networks for reverse logistics. International Journal of Production Research, cilt: 50, sayı: 5, s. 1424-1437.

Pishvaee, M, S., Rabbani, M., Torabi, S. Y. (2011). A robust optimization approach to closed-loop supply chain network design under uncertainty. Applied Mathematical Modelling, sayı: 35, s. 637–649.

Pishvaee, M, S., Razmi, J. (2011). Environmental supply chain network design using multi-objective fuzzy mathematical programming. Applied Mathematical Modelling.

Pishvaee, M. S., Farajani, R. Z., Dullaert, W. (2010a). A memetic algorithm for biobjective integrated forward/reverse logistics network design. Computers&Operations Research, sayı: 37, s. 1100-1112.

Pishvaee, M. S., Jolai, F., Razmi, J. (2010b). A stochastic optimization model for integrated forward/reverse logistics network design. Journal of Manufacturing Systems, cilt: 28, sayı: 4, s. 107-114.

Pishvaee, M. S., Kianfar, K., Karimi, B. (2010c). Reverse logistics network design using simulated annealing. International Journal of Advanced Manufacturing Technology, sayı: 47, s. 269-281.

Pochampally, K. K., Gupta, S. M. (2008). A multiphase fuzzy logic approach to strategic planning of a reverse supply chain network. IEEE Transactions on Electronics Packaging Manufacturing, China, cilt: 31, sayı: 1, s. 72-82.

Pohlen, T. L., Farris, M. T. (1992). Reverse logistics in plastics recycling. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 22(7), 35 – 47.

Presley, A., Meade, L., Sarkis, J. (2010). A strategic sustainability justification methodology for organizational decisions: a reverse logistics illustration. International Journal of Production Research, cilt: 45, sayı: 18, s. 4595-4620.

Pugh, M. P. (1993). The use of mathematical models in evaluating resource recovery options. Resources, Conservation and Recycling, cilt:8, s. 91-101.

Qi, Z., Hongcheng, W. (2008). Research on Construction Mode of Recycling Network of Reverse Logistics of Automobile Enterprises. International Conference on Information Management, Innovation Management and Industrial Engineering, China, s. 36-40.

Qian, X., Han, Y., Da, Q. (2011). Reverse logistics network design model based on e-commence. 2nd International Conference on Artificial Intelligence, Management Science and Electronic Commerce, China, s. 1486-1490.

Qiang, Q., Ke, K., Anderson,T.,Dong, J. (2013). The closed-loop supply chain network with competition, distribution channel investment, and uncertainties. Omega, 41,186–194.

Qin, Z., Ji, X. (2011). Logistics network design for product recovery in fuzzy environment. European Journal of Operational Research, sayı: 202, s. 479-490, 2010.

Rangwani, N., Subramanian, P., Ramkumar, N., Narendran, T. T. (2011). Heuristic for a single period single product closed loop supply chain. International Journal of Enterprise Network Management, cilt: 4, sayı: 3, s. 311-324.

Ravi, V., Shankar, R. ve Tiwari, M. K. (2006). Selection of a reverse logistics project for end of-life computers: ANP and goal programing approach. International Journal of Production Research. 46 (17), 4849-4870.

Ravi, V., Shankar, R., Tiwari, M. K. (2005). Analyzing alternatives in reverse logistics for end-of-life computers: ANP and balanced scorecard approach. Computers & Industrial Engineering, 48, 327–356.

Realff, M. J., Ammons, J. N., Newton, D. (1998). Carpet recycling: determining the reverse production system design. The Journal of Polymer-Plastics Technology and Engineering, cilt: 38, sayı: 3, s. 547-567.

RECTürkiye (Regional Environment Center-Turkey) (2012). Regulatory Impact Assessment of EU Waste Electrical and Electronic Equipment (WEEE) Directive (2002/96/EC)"

Ren, C., Ye, J. (2011). Improved particle swarm optimization algorithm for reverse logistics network design. Energy Procedia. Sayı: 13, s. 4591–4600.

Richey, R. G., Genchev, S. E. ve Daugherty, P. J. (2005). The role of resource commitment and innovation in reverse logistics performance. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management. 35(4), 233-257.

Rogers, D. S. ve Tibben-Lembke, R. (1999). Going backwards: reverse logistics trends andpractices. RLEC Press, Pittsburgh, PA.

Rogers, D. S. ve Tibben-Lembke, R. S. (2001). An examination of reverse logistics practices. Journal of Business Logistics. 22(2), 129– 248.

Sahyouni, K., Savaskan, R. C., Daskin, M. S. (2007). A facility location model for bidirectional flows. Transportation Science, cilt: 41, sayı: 4, s. 484-499.

Salema, M. I. G., Barbosa-Povoa,, A. P., Novais, A. Q. (2006). A warehouse-based design model for reverse logistics. Journal of the Operational Research Society, sayı: 57, s. 615-629.

Salema, M. I. G., Barbosa-Povoa, A. P., Novais, A. Q. (2007). An optimization model for the design of a capacitated multi-product reverse logistics network with uncertainty. European Journal of Operational Research, sayı: 179, s. 1063-1077.

Salema, M. I. G., Barbosa-Povoa, A. P., Novais, A. Q. (2010). Simultaneous design and planning of supply chains with reverse flows: a generic modelling framework. European Journal of Operational Research, sayı: 203, s. 336–349.

Santibanez-Gonzalez, E. D. R., Diabat, A. (2013). Solving a reverse supply chain design problem by improved Benders decomposition schemes. Computers&Industrial Engineering, cilt: 66, sayı: 4, s. 889-898.

Sasikumar, P. ve Haq, A. N. (2011). Integration of closed loop distribution supply chain network and 3PRLP selection for the case of battery recycling. International Journal of Production Research, cilt: 4, sayı: 11, s. 3363–3385.

Sasikumar, P., Kannan, G., Haq, A. N. (2010). A multi-echelon reverse logistics network design for product recovery-a case of truck tire remanufacturing. International Journal of Advanced Manufacturing Technology, cilt: 49, sayı: 9-12, s. 1223-1234.

Schweiger, K., Sahamie, R. (2013) A hybrid tabu Search approach for the design of a paper recycling network. Transportation Research Part E, sayı: 50, s. 98–119.

Shi, L., Fan, H., Gao, P., Zhang, H. (2009). Network model and optimization of medical waste reverse logistics by improved genetic algorithm. International Symposium on Intelligence Computation and Applications, China, s. 40-52.

Shi, L.H. (2009). A mixed integer linear programming for medical waste reverse logistics network design. International Conference on Management Science & Engineering (16th), China, s. 1971-1975.

Shih, L.H. (2001). Reverse logistics system planning for recycling electrical appliances and computers in Taiwan. Resources, Conservation and Recycling, sayı: 32, s. 55-72.

Skinner, L. R., Bryant, P. T. ve Richey, R.G. (2008). Examining the impact of reverse logistics disposition strategies. International Journal of Physical Distribution&Logistics Management. 38(7), 518-539.

Spengler, T., Püchert, H., Penkuhn, T. ve Rentz, O. (1997). Environmental integrated production and recycling management. European Journal of Operational Research, sayı: 97, s. 308-326.

Srivastava, S. K. (2007). Green supply-chain management: a state-of the-art literature review. International Journal of Management Reviews. 9(1), 53-80.

Srivastava, S. K. (2008a). Network design for reverse logistics. Omega, sayı: 36, s. 535-548.

Srivastava, S. K. (2008b). Value recovery network design for product returns. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management. 38(4), 311-331.

Srivastava, S. K., Srivastava, R. K. (2006). Managing product returns for reverse logistics. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, cilt: 36, sayı: 7, s. 524-546.

Stock, J., Speh, T. ve Shear, H. (2002). Many happy (product) returns. Harvard Business Review, 80(7), 16-17.

Şengül, Ü. (2009). Tersine lojistik kavramı ve tersine lojistik ağ tasarımı. 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu. Palandöken, Erzurum: Mayıs 27-29.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2008). Elektrikli ve elektronik eşyalarda bazı zararlı maddelerin kullanımının sınırlandırılmasına dair yönetmelik. Erişim adresi: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/05/ 20080530-3.htm.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2011). Özel Atık İstatistikleri. Erişim adresi: http://atikyonetimi.cevreorman.gov.tr/atikyonetimi/files/%c3%96zel%20at%c4%b1k%20%c4%b0statistikleri%20(2003-2009).pdf

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2012). Atık elektrik elektronik eşyaların (AEEE) kontrolü yönetmeliği. Erişim adresi: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120522-5.htm

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2013). TEHLİKELİ ATIK BÜLTENİ TEHLİKELİ ATIK İSTATİSTİKLERİ (2011).Sayı 3.Erişim adresi: http://www.csb.gov.tr/db/cygm/editordosya/tehlatikstat2011.pdf. Giriş tarihi:31.12.2014.

Tancrez, J. S., Lange, J. C., Semal, P., (2012). A location-inventory model for large three-level supply chains. Transportation Research Part E, sayı: 48, s. 485–502.

Tang, Q., Xie, F. (2007). A genetic algorithm for reverse logistics network design. Third International Conference on Natural Computation, China, sayı: 4, s. 277-281.

Tasan, S., Gen, M., (2012). A genetic algorithm based approach to vehicle routing problem with simultaneous pick-up and deliveries. Computers&Industrial Engineering, sayı: 62, s. 755–761.

Temur, G. T., Bolat, B. and Bayraktar, D. (2010). Yeşil tedarik zincirine yönelik başari faktörlerinin belirlenmesi (Determination of Succes Criteria in Green Supply Chain Management, in English). ÜAS 2010, 16-18 September 2010, Girne, KKTC.

Thierry, M., Salomon, M., van Nunen, J. ve van Wassenhove, L. (1995). Strategic issues in product recovery management. California Management Review- ABI/INFORM Global. 37(2), 114-135.

Tian, Z. Y., Jin, C. H., Ge, X. Q. (2009). Designing reverse logistics network for end-of-life vehicles under capacity constraints. IEEE 16th International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management, China, s. 1488-1491.

Tibben-Lembke, R. S. (2002). Life after death: reverse logistics and the product life-cyle. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management. 32(3), 223-244.

Tuzkaya, G., Bahadır, G., Önsel, Ş. (2011). A methodology for the strategic design of reverse logistics networks and its application in the Turkish white goods industry. International Journal of Production Research, cilt: 49, sayı: 15, s. 4543–4571.

Vahdani, B., Tavakkoli-Moghaddam R., Modarres, M., Baboli, A. (2012). Reliable design of a forward/reverse logistics network under uncertainty: A robust-M/M/c queuing model. Transportation Research Part E, sayı: 48, s. 1152–1168.

Vidovic, M., Dimitrijevic, B., Ratkovic, B., Simic, V. (2011). A novel covering approach to positioning ELV collection points. Resources, Conservation and Recycling, sayı: 57, s. 1–9.

Wan, F., Zhang, Q. (2008). Research on re-use reverse logistics network of disused household appliances based on genetic algorithm. International Conference on Intelligent Computation Technology and Automation, China, s. 135-139.

Wang, F., Huisman, J., Meskers, C. E. M., Schluep, M., Stevels, A., Hagelüken, C. (2012). The Best-of-2-Worlds philosophy: Developing local dismantling and global infrastructure network for sustainable e-waste treatment in emerging economies. Waste Management, 32(11), 2134-2146.

Wang, H. F., Hsu, H. W. (2010). A closed-loop logistic model with a spanning-tree based genetic algorithm. Computers & Operations Research, sayı: 37, s. 376–389.

Wang, X., Zhao, L. (2009). Network design of reverse logistics integrated with forward logistics. Asia-Pacific Power and Energy Engineering Conference. China, 1-4.

Wang, Z., Yin, J., Ma, W. (2008). A reverse logistics optimization model for hazardous waste in the perspective of fuzzy multi objective programming theory. IEEE Congress on Evolutionary Computations, China, s. 1576-1580.

Wang, Z., Zou, Y., Wang, H., Feng, Z. (2010). The optimization of reverse supply chain supernetwork. International Conference on Logistics Systems and Intelligent Management, China, s. 659-663.

Widmer, R., Oswald-Krapf, H., Sinha-Khetriwal, D., Schnellmann, M., Böni, H. (2005). Global perspectives on e-waste. Environmental Impact Assessment Review, 25, 436– 458.

Wolfer, S., Sander, H., Gogol, F. (2011). Reverse logistics network design for waste electrical and electronic equipment (weee) in china: a shanghai case study on eco-innovation in industry. The 9th GLOBELICS International Conference on "Creativity, Innovation and Economic Development. China.

Wongthatsanekorn, W. (2009). A goal programming approach for plastic recycling system in Thailand. World Academy of Science, Engineering and Technology, sayı: 49, s. 513-518.

Wu, M. (2009). The research on modeling and optimizing of remanufacturing reverse logistics networks. 4th International Conference on Computer Science& Education, China, s. 660-664.

Xanthopoulos, A., Iakovou, E. (2009). On the optimal design of the disassembly and recovery processes. Waste Management, sayı: 29, s. 1702-1711.

Xiangru, M., Hua, J. (2009). The construction of reverse logistics network about the reusable packages. International Conference on Measuring Technology and Mechatronics Automation, China, s. 698-701.

Xiangru, M., Wei, S. (2009a). Open-loop network design based on reverse logistics recycling. International Conference on Services Science, Management and Engineering, China, s. 209-212.

Xiangru, M., Wei, S. (2009b). Network design based on closed-loop reverse logistics recycling. IITA International Conference on Control, Automation and Systems Engineering, China, s. 533-536.

Xiangru, M., Xin, M. (2010). Remanufacturing network analysis of third-party reverse logistics for waste household appliances. International Conference on Management and Service Science, China, s. 1-3.

Xiangru, M., Yongjie, Z., Wei, S. (2009). Network construction on reverse logistics of discarded and used household appliances. International Conference on Environmental Science and Information Application Technology, China, s. 108-111.

Xie, F. (2009). Reverse logistics network optimization by genetic algorithm. Fifth International Conference on Natural Computation, China, s. 403-407.

Xiwang, G. Shixin, L. Dazhi, W., Chunming, H. (2012). An improved multi-objective scatter search approach for solving selective disassembly optimization problem. Proceedings of the 31th Chinese Control Conference, s. 7703- 7708

Xu, J., Zhu, Y. (2010). Modeling for the operation of closed-loop supply chain with remanufacturing. International Conference on Logistics Systems and Intelligent Management, China, s. 69-73.

Yan, B., Lee, D. (2008). Application of genetic algorithm on remanufacturing reverse logistics network model. International Seminar on Future BioMedical Information Engineering, China, s. 126-129.

Yan, B., Wang, F., Shi, P., Huang, B. (2013). A dynamic location model of remanufacturing reverse logistics network. 2013 International Conference on Service Science, s. 244-249.

Yang, T., Wang N., Zhu Y., (2006). The research actuality and direction of green supply chain management, International Journal of Business and Management, 25, S. 87-94.

Yetim, A., (2014). Geri dönüşüm sektörünün dünyadaki genel görünümü ve Türkiye'deki durum. AR&GE Bülten 2014 Haziran – Sektörel. Erişim adresi:http://www.izto.org.tr/portals/0/argebulten/geridönüşümsektörü_ahmetyetim.pdf, Giriş tarihi:31.12.2014.

Yu, Q., Wei, Z. G. (2009). Improved niche pso to the reverse logistics network design model. International Collo"quium on Computing, Communication, Control, and Management, China, s. 513-516.

Yücel, M., Ekmekçiler Ü.S., (2008). Çevre ürün kavramına bütünsel yaklaşım: Temiz üretim sistemi, eko-etiket, yeşil pazarlama, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7, S. 320-333.

Zarei, M., Mansour, S., Kashan, A. H., Karimi, B. (2010). Designing a reverse logistics network for end-of-life vehicles recovery. Hindawi Publishing Corporation Mathematical Problems in Engineering, art. no. 649028.

Zegordi, S. H., Eskandarpour, M., Nikbakhsh, E. (2011). A novel bi-objective multi-product post-sales reverse logistics network design model. World Congress on Engineering, China.

Zhang, G., Amin, S. H. (2011). Network design of a closed-loop supply chain with uncertain demand and return. International Conference on Service Operations, Logistics and Informatics, China, s. 376-379.

Zhang, L., Wang, Z., Pan, X., Dong, T. (2010a). Optimization model for remanufacturing logistics network with fuzzy parameters. International Conference on Measuring Technology and Mechatronics Automation, China, s.849-852.

Zhang, X., Zhiwei Z., (2009). Study of green supply chain and its performance based on fuzzy AHP and measurement system, S. 1-5.

Zhang, Y., Wang, J., Wang, X., Huang, Y., Wang, X. (2010b). Model and algorithm of returned logistics network planning for renewable resources. International Conference on Logistics Systems and Intelligent Management, China, s. 977-980.

Zhang, Y., Xuhong, L. Haijun, M., Chenglin, M. (2007). Designing a hazardous waste reverse logistics network for third party logistics supplier under the fuzzy environment. IEEE International Conference on Service Operations and Logistics, and Informatics, China, s. 493-498.

Zhou, G., Cao, Z., Cao, J., Meng, Z. (2005). A genetic algorithm approach on reverse logistics optimization for product return distribution network. Lecture Notes in Computer Science (including subseries Lecture Notes in Artificial Intelligence and Lecture Notes in Bioinformatics), s. 267-272.

Zhou, G., Cao, Z., Meng, Z., Xu, Q. (2008). A GA-based approach on a repair logistics network design with m/m/s model. International Conference on Computational Intelligence and Security, China, s. 145-149.

Zhou, X., Ma, X., Zhang, M. (2010). Research on network design methods of automobile manufacturing enterprises reverse logistics. International Conference on Advanced Management Science, China, s. 14-17.

Zhou, X., Zhang, M. (2009). Research on reverse logistics network design methods of household appliance. 16th International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management, China, s. 1579-1582.

Zhou, Y., Wang, S. (2008). Generic model of reverse logistics network design. Journal of Transportation Systems Engineering and Information Technology, cilt: 8, sayı: 3, s. 71-78.

Zhu, Q., Sarkis, J., Lai, K., Geng, Y., (2007).The role of organizational size in the adoption of green supply chain management practices in China, Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 15, No:6, S. 322-337.

Güncellenmiş 2. Basım

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

Editör
Lütfi Sunar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1024
Beşeri Bilimler/Sosyoloji No.: 071
ISBN : 978-605-133-925-2
© Güncellenmiş 2. Basım, Ekim 2015

Türkiye'de Toplumsal Değişim
Editör: Lütfi Sunar

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyatin.com

Redaksiyon: Dudu Ekinci
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
e-satış: Emre Akkuş -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sunar, Lütfi.
Türkiye'de Toplumsal Değişim / *Lütfi Sunar*
Güncellenmiş 2. Basım, XII + 366 s., 16 x 23,5 cm
Kaynakça var, dizin var.
ISBN-978-605-133-925-2
1. Toplum, 2. Değişim 3. Sosyal Yapı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz v
Yazarlar Hakkında ix

Bölüm 1 **Toplumsal Değişimi Açıklamak: Temel Kavram ve Kuramlar 1**
Lütfi Sunar

Bölüm 2 **Türkiye'de Sosyolojide Yapı Araştırmaları 37**
Suna Başak

Bölüm 3 **Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Yeni Meydan Okumalar 67**
Mehmet Fatih Aysan

Bölüm 4 **Göç ve Kentleşme: Gecekondudan Kentsel Dönüşüme 89**
Mustafa Kömürcüoğlu

Bölüm 5 **Köylerden Kırlara: Türkiye'de Kırın Dönüşümü 125**
Ertan Özensel

Bölüm 6 **Türkiye Ekonomisinin Dönüşümleri Işığında Tabakalaşma 155**
Yunus Kaya

Bölüm 7 **Cumhuriyet Döneminde Türkiye Çalışma Hayatının Gelişimi ve Değişimi 177**
Kadir Yıldırım

Bölüm 8 **Türkiye'de Tüketim Toplumuna Doğru: Sekülerleşme, Muhafazakârlık ve Tüketimin Dönüşümü 203**
İsmail Demirezen

Bölüm 9 **Toplumsal Hareketler ve Türkiye'deki İzdüşümleri..... 229**
Gülcan Işık

Bölüm 10 **Türkiye'de Siyasal Değişmenin Tarihsel ve Güncel Dinamikleri..... 261**
Ali Yaşar Sarıbay

Bölüm 11 **Cumhuriyet'ten Günümüze Dinsel Modernleşme ve Dinî Yapıların Değişimi..... 279**
Necdet Subaşı

Bölüm 12 **Türkiye'de Sekülarizmin Eski ve Yeni Tezahürleri 303**
Mustafa Tekin

Bölüm 13 **Toplumsal Yaşamda Değerler: Modernleşme, Muhafazakârlaşma ve Kutuplaşma 327**
Lütfi Sunar & Yunus Kaya

Dizin 361

ÖNSÖZ

Günümüzde Türkiye'de daimi, ciddi ve hızlı bir toplumsal değişim yaşanmaktadır. Ancak son zamanlarda artan ilgiye rağmen meselenin hem makro hem de mikro düzeyde hakkıyla incelendiğini söylemek güç görünüyor. Türkiye'de toplumsal değişime dair üzerinde uzlaşılmış teorik çerçeveler oluşmadığı gibi, ampirik yaklaşımlar da henüz geliştirilebilmiş değildir. Başlığında toplumsal değişme geçen kitapların sayısı onu geçmez ve bunların önemli bir kısmı da konu ile ilgili tutarlı bir birikim oluşturmaktan uzaktır. Bu sebeple konuyu farklı veçheleriyle ele alan çalışmalara ciddi bir ihtiyaç bulunmaktadır. Elinizdeki kitap bu ihtiyacı gidermek üzere hazırlanmıştır.

Toplumsal değişimin kapsamlı bir biçimde ele alınabilmesi için evvela konunun karmaşıklığı kabul edilmek durumundadır. İleride de tartışılacağı sosyolojik teorinin tarihi bize konuyu tek bir etken etrafında, tek bir bakış açısından hareketle çözümlemeye çalışan teorilerin genellikle başarısız olduğunu göstermektedir. Bu sebeple Türkiye'de toplumsal değişimin ele alındığı bu kitapta konuyu değişik disiplinlerin birikimi ve perspektifinden ele alan yazılara yer verdik.

Kitabın *Toplumsal Değişimi Açıklamak: Temel Kavram ve Kuramlar* birinci bölümünde Lütfi Sunar'ın toplumsal değişimle ilgili kavram ve kuramlar ele alan yazısı yer alıyor. Bu yazıda Sunar, sosyoloji literatürünün değişimle ilgili ortaya koyduğu birikimi sorgulayıcı bir bakışla ele almaktadır. Kapsamlı ve geçerli bir toplumsal değişim açıklamasının imanları sorgulayan bu yazı sonraki bölümlerin kavramsal zeminini oluşturmaktadır. *Türkiye'de Sosyolojide Yapı Araştırmaları* başlıklı ikinci bölümde ise Suna Başak Türk sosyolojisinde yapı ile ilgili tartışmaları ele alıyor. Toplumsal değişim çalışmalarına zemin teşkil eden yapı kavramının ele alınması elimizdeki sosyolojik külliyatının birikimini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu iki bölümü takip eden tüm bölüm toplumsal değişim değişik veçheleriyle Türkiye toplumu ekseninde ele alınmaktadır.

Demografi toplumsal değişimin kavranabilmesi için temel teşkil eden sosyal unsurlardan birisidir. *Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Yeni Meydan Okumalar* başlıklı

yazıda M. Fatih Aysan Türkiye'de toplumsal değişimi demografik göstergelerin ışığında ele alıyor. Türkiye'de nüfus ile ilgili konuların yoğun bir tartışma alanı haline geldiği bugünlerde Aysan'ın yazısı konuya derinlikli bir bakış sunuyor.

Türkiye açısından göç toplumsal değişimle ilgili temel önemi haiz bir konudur. Toplumsal dinamizmi sağlamasının yanı sıra yeni ihtiyaçların hissedilip ve yeni unsurların sosyal bünyeye katılmasına doğrudan yol açmaktadır. Eşlik eden diğer sosyo-ekonomik etkenler ile birlikte göç toplumsal yapıda değişimin önemli kaynakları arasındadır. Göç hem kentin hem de kırın yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede Mustafa Kömürcüoğlu, *Göç ve Kentleşme: Gecekondudan Kentsel Dönüşüme* başlıklı yazısında son yıllarda gittikçe artan tartışmaların kaynağı haline gelen kentleşme ve kentsel dönüşüm konusunu ele alıyor. Literatürdeki hakim bakış açılarını sorgulayan bu yazı aynı zamanda kentleşme ile yaşanan toplumsal değişim süreçlerine dikkat çekiyor. Ertan Özensel ise *Köylerden Kırlara: Türkiye'de Kırın Dönüşümü* başlıklı yazısında Türkiye'de kırsal toplumsal yapıda meydana gelen değişimleri ele alıyor. Konuyu iktisadi değişimlerin oluşturduğu etkiler bağlamında derinleştiren bu yazıda Türkiye'de kırsal değişimin dinamikleri ve bunun imkanı ele alınıyor.

Demografi ve göçle birlikte toplumsal değişim üzerinde etkili olan unsurlardan bir diğeri de ekonomidir. Ekonomik yaşamda meydana gelen yenilikler toplumsal yaşamda değişikliklere yol açmaktadır. Hatta bazı sosyologlar modern toplumun ekonomiye bağımlı bir biçim aldığını belirtmektedirler. Elinizdeki kitapta bu konu *tabakalaşma, çalışma yaşamı* ve *tüketimin dönüşümü* eksenlerinde ele alınmaktadır.

Toplumsal farklılaşmanın önemli bir kaynağı olarak tabakalaşma, toplumsal değişimi etkileyen unsurlardan bir diğeridir. 1980 sonrasında Türkiye toplumu ekonomik yapıdaki değişimlere paralel olarak gelişen bir tabakalaşma tecrübesi edinmektedir. Ekonominin tarımdan endüstriye, oradan da hizmetlere doğru kayışı, sektörel ağırlıklandırmalar yeni sınıfların ortaya çıkmasına ve buna bağlı olarak toplumsal yapıda değişikliklerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Yunus Kaya *Türkiye Ekonomisinin Dönüşümleri Işığında Tabakalaşma* başlıklı yazısında bu dönüşümleri ustalıkla ele alarak tabakalaşmadaki farklılaşmaların toplumsal yapıya yansımalarını göstermektedir.

Kadir Yıldırım ise *Cumhuriyet Döneminde Türkiye Çalışma Hayatının Gelişimi ve Değişimi* başlıklı yazısında ekonomideki dönüşümlerin çalışma yaşamı üzerindeki etkilerine değinmektedir. Günümüzde bir insanın yaşamının merkezinde yer alan çalışma koşullarında yaşanan değişimlerin önemi şüphesiz inkar edilemez. Bu çerçevede Yıldırım, Türkiye'de iş ilişkilerinin gelişiminin ve değişiminin toplumsal yapının aldığı biçimler üzerindeki etkisini son zamanlara odaklanarak uzun bir tarihsel dönemde ele almaktadır.

Ekonominin toplumsal yaşamla kesişme noktalarından birisini de tüketim oluşturmaktadır. Bazı sanayi sonrası toplum kuramcıları bir tüketim toplumunun ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Bu çerçevede İsmail Demirezen, bu kitapta yer alan

Türkiye'de Tüketim Toplumuna Doğru: Sekülerleşme, Muhafazakârlık ve Tüketimin Dönüşümü başlıklı yazısında Türkiye'de tüketim toplumunun doğuşunu ele almaktadır. Ülkemizde son zamanlarda tüketim kalıpları ile yaşam biçimi arasındaki ilişki sıklıkla tartışıldı. Özellikle yeni ortaya çıkmakta olduğu varsayılan İslami burjuvazinin yaşam ve tüketim biçimleri ekseninde dönüştüğü iddia edilmektedir. Demirezen yazısında bu ilişkiyi güncel örüntülerden hareketle tartışmakta ve bunun zımni bir sekülerleşmeye tekabül ettiğini tespit etmektedir.

Son birkaç yılda hem Dünya'da hem de Türkiye'de toplumsal hareketler bakımından çok çeşitli tartışmalar yaşandı. Özellikle Orta Doğu'da başlayan Arap İsyanları bölgemizde toplumsal hareketlere bir kez daha dikkat çekti. Takiben Gezi Olayları olarak bilinen kitlesel protestolar Türkiye'de toplumsal hareketlerin toplumsal değişimdeki itici rolünü bir kez daha açığa çıkardı. Bu kapsamda en önemli yeniliklerinden birisi harekete geçirici bir unsur olarak sosyal medyanın oynadığı rol oldu. Gülcan Işık, *Toplumsal Hareketler ve Türkiye'deki İzdüşümleri* başlıklı yazısında toplumsal hareketlerle ilgili kuramsal tartışmaları özetlemekte ve Gezi ve ODTÜ Olayları ekseninde toplumsal hareketlerde sosyal medyanın etkilerini ele almaktadır.

Türkiye'de siyasal değişim üzerine çalışmalarıyla tanınan Ali Yaşar Sarıbay bu kitaba *Türkiye'de Siyasal Değişmenin Tarihsel ve Güncel Dinamikleri* isimli bir yazı ile katkıda bulundu. Bu bölümde Sarıbay, Türkiye'de modernleşme ve siyasal değişmenin tarihsel gelişiminden hareketle güncel dinamikleri ele almaktadır. Bu çerçevede Tanzimat ile başlayan modernleşmenin toplumsal değişimle paralel bir biçimde ele almakta ve bu süreçte yaşanan toplumsal gerilimleri Kürt sorunu ve İslami talepler ekseninde incelemektedir. Türkiye'nin siyasal değişim sürecini teorik bir bakış açısından tarihsel olarak, dünyaya açılma veya dünyasallaşma serüveni olarak ele alan bu yazı konuya farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Dinin toplumsal değişmedeki yeri sürekli tartışma konusu olmuştur. Moderniteyle birlikte artık dinin kurucu bir değişim kaynağı olamayacağına dair bir inanç söz konusudur. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısı bu varsayımı yeniden gözden geçirmeyi gerektiren pek çok değişime şahitlik etmiştir. Toplumsal değişimle ilgili kapsamlı bir bakış açısına erişmek için din ile toplum arasındaki iki yönlü ilişkinin derinlikli bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Elinizdeki kitapta konuyu *dinî yapılar, sekülerleşme* ve *değerler* etrafında farklı yönleri ile ele alan üç yazı yer almaktadır.

Bunlardan ilkinde din ve modernleşme konularında yazdıklarıyla tanıdığımız Necdet Subaşı *Cumhuriyet'ten Günümüze Dinsel Modernleşme ve Dinî Yapıların Değişimi*'ni ele alıyor. Modernlik bağlamında dinin ve dinî hayatın hangi mecralarda yeniden şekillendiği ya da bir düzenlemeye maruz bırakıldığı sorusu çerçevesinde Türk modernleşmesinin dini yapılar üzerindeki etkisinin incelendiği bu yazıda Subaşı, Türk modernleşmesinin istisnai kurumu olarak tanımladığı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş ve işlevlerini din-devlet, devlet-toplum ilişkileri bağlamında tartışıyor. Subaşı söz konusu ilişkinin ortaya çıkardığı gerilim ve diyalog kanallarını, dinselliğin modernizasyonu bağlamında ele alarak toplumsal değişim çalışmalarına önemli bir katkı sağlıyor.

Sekülerleşme sosyolojide artık farklı biçimlerde tartışılmaya başlanan bir konu. Mustafa Tekin de *Türkiye'de Sekülerizmin Eski ve Yeni Tezahürleri* başlıklı yazısında sekülerleşmenin farklı biçimlerini analiz ederek Türkiye'de Müslümanlığın farklı içerimlerini ortaya koyuyor. Sekülerizmin Batı'da ortaya çıkışı ile Türkiye'deki gelişimini karşılaştırmalı bir biçimde ele alan yazıda son yıllarda artan muhafazakarlık görüntüsünün perdesi aralandığında Türkiye'de sekülerliğin etkilerininderinleştiğinin görüleceğini belirtiyor. Modernleşme kanalıyla gerçekleşen sekülerleşmeye ek olarak günümüzde dil, gündelik hayat ve ibadetlerde derin bir seküler dönüşümün yaşandığına işaret ediyor. Örtük olanı açığa çıkararak din ile toplumsal değişim arasındaki farklı ilişkilere dikkat çeken bu yazıda son yıllarda sıkça gündeme gelen muhafazakarlaşma tartışmalarına farklı bir bakış ortaya çıkıyor.

Muhafazakarlaşma ve kutuplaşma son yıllarda Türkiye'deki en önemli gündemlerden birisini teşkil ediyor. Lütfi Sunar ve Yunus Kaya *Toplumsal Yaşamda Değerler: Modernleşme, Muhafazakârlaşma ve Kutuplaşma* başlıklı yazılarında Dünya Değerler Araştırması verileri ışığında bu tartışmayı farklı bir bakış açısı ile çözümlüyorlar. Kökleri modernleşme tartışmalarında bulunan kutuplaşma tezleri son zamanlarda hükümet politikaları etrafında yeniden revaç bulmaya başladı. Sunar ve Kaya kutuplaşmanın olduğu iddia edilen sembolik alanları analiz ederek hızla taraftar bulan ve ciddi politik krizlere yol açan farklılıkların çok da derine inmediği ve toplumun sembolik konularda farklılık gösterse de temelde benzer yapıya sahip olduğu görülüyor.

Bu kitap İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde vermekte olduğum Değişim Sosyolojisi dersi kapsamında çok ihtiyaç duyduğum temel bir kitabın eksiliğini gördüğümde gündemime girdi. Benzer içerikli derslerin sadece sosyoloji bölümlerinde değil başka bölümlerde de yer aldığını ve meslektaşlarımızın benzer bir sıkıntı çektiklerini bilmekteyiz. Öte yandan araştırmacılar ve meraklı okuyucuların toplumsal değişimle ilgili temel kavram ve konuları takip edebilecekleri bir çalışmaya da ihtiyaç bulunmaktaydı. Bu kapsamda Türkiye'de toplumsal değişimle ilgili derinlikli bir bakış açısı oluşturan bu eser konu ile ilgili temel bir çerçeve oluşturmak üzere hazırlandı. Eserin takibini kolaylaştırmak ve faydasını artırmak üzere her bir bölüme okuma kutucukları eklendi. Böylece konu ile ilgili farklı bakışlara bu okuma kutucukları aracılığıyla dikkat çekilmek istendi. Ayrıca her bir bölümün sonunda bölümde yer alan temel kavramların açıklamalarına ve konu ile ilgilenenlerin başvurabileceği ileri okuma önerilerine yer verildi.

Kitabın hazırlanması sürecinde İlmi Etüdler Derneği (İLEM)'nde toplumsal değişim üzerine araştırmalarda bulunan bir grupla birlikte çalıştık. Bu süreçte yardımlarını esirgemeyen Senanur Avcı ve Merve Akkuş'a, yazıları tashih ederek daha kolay okunabilir hale getiren Dudu Ekinci'ye teşekkür eder, bu kitabın okuyucularının yapacağı daha nitelikli çalışmalara bir başlangıç teşkil etmesini dilerim.

Lütfi Sunar
08.08.2014 / Çamlıca

TOPLUMSAL DEĞİŞİMİ AÇIKLAMAK: TEMEL KAVRAM VE KURAMLAR

Lütfi Sunar

Toplu Bakış

Toplumsal değişim sosyal bilimlerin en çetrefilli konularından biridir. Onu takip edebilmek ve doğru bir biçimde kavramsallaştırabilmek için sosyolojinin hem felsefi teorik tarafına hem de uygulamalı işçiliğine ihtiyaç bulunmaktadır. Zira değişim çok boyutlu ve karmaşık bir süreçtir. Dolayısıyla onu çok farklı düzeylerde ele alabilmek ve çok kapsamlı bir biçimde takip edebilmek gerekmektedir. Bu amaçla hazırlanmış olan bu kitabın bu ilk bölümünde değişimle ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve ele alınmaktadır. Sonraki bölümlerde ele alınacak konuların genel yapı içindeki yerini göstermesi bakımından bu bölüm toplumsal değişimin kavramsal bir haritasını sunmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede bölümün ilk kısmında değişime dair temel kavram ve meseleler incelendikten sonra ikinci kısımda toplumsal değişimle ilgili teoriler ele alınmaktadır.

Aşağıda toplumsal değişimin temel boyutları değişimin evreni (büyük, orta ve küçük), vadesi (kısa, orta ve uzun), hızı (yavaş, aşamalı, evrimsel değişimler ve hızlı, asli, devrimsel değişimler), yönü (ileri, geri), içeriği (sosyokültürel, psikolojik, sosyolojik, kurumsal, iktisadi vb.), neticesi (barışçıl ve şiddetli) ve amili (yapı ve aktör) başlıkları çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu kavram ve meseleler toplumsal değişimin kavranmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede toplumsal değişimi açıklamak üzere klasik ve çağdaş sosyolojide birbirine rakip çeşitli açıklamalar ve teoriler ortaya çıkmıştır. İlk dönem sosyolojinin spekülatif ve dağınık kavramları zamanla bir açıklama çerçevesine ve teorik bütünlüğe ulaşmıştır. Bu çerçevede klasik sosyolojideki değişime yönelik yaklaşımlar (i) klasik evrimcilik (Saint-Simon, Comte ve Spencer) (ii) diyalektik materyalizm (Marx) (iii) işlevselcilik (Durkheim) ve (iv) gelişme teorisi (Weber) çerçevesinde ele alınmıştır. Değişimle ilgili açıklamalarını klasik sosyolojinin mirası üzerine şekillendiren çağdaş sosyolojideki açıklamaları ise (i) tarihsel döngü teorileri (Spengler, Sorokin), (ii) yapısal işlevselci kuramlar (Parsons, Merton ve Ogburn), (iii) çatışma kuramları (Dahrendorf ve Coser), (iv) modernleşme kuramları (Rostow, Lerner, Eisenstadt, Smelser ve Lipset) ve (v) yeni-evrimcilik (White, Steward ve Lenski) çerçevesinde analiz edilmektedir. Bölümün sonucunda kapsamlı ve geçerli bir toplumsal değişim açıklamasının imanları sorgulanmaktadır.

İleri Okumalar

Appelbaum, R. P. (1988). *Toplumsal değişim kuramları*. (T. Alkan, Çev.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Erkilet, A. (2010). *Orta Doğu'da modernleşme ve İslâmî hareketler*. Ankara: Hece Yayınları.

Karpat, K. H. (2008). *Osmanlı modernleşmesi: Toplum, kurumsal değişim ve nüfus*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sezer, B. (2011). *Toplum farklılaşmaları ve din olayı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Smith, A. D. (1996). *Toplumsal değişme anlayışı: (İşlevselci toplumsal değişme kuramının bir eleştirisi* (2. bsk.). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Kaynakça

Amin, S. (1972). Underdevelopment and dependence in black Africa: origins and contemporary forms. *The Journal of Modern African Studies*, *10*(4), 503–524.

Amin, S. (1976). *Unequal development: An essay on the social formations of peripheral capitalism*. New York: Monthly Review Press.

Appelbaum, R. P. (1988). *Toplumsal değişim kuramları*. (T. Alkan, Trans.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Baker, K. M. (2001). Enlightenment and the institution of society: Notes for a conceptual history. In S. Kavira & S. Khilnani (Eds.), *Civil society: history and possibilities* (pp. 84–104). Cambridge: Cambridge University Press.

Bock, K. (1990). İlerleme, Gelişme ve Evrim Kuramları. In T. Bottomore & R. Nisbet (Eds.), M. Tunçay & A. Uğur (Trans.), *Sosyolojik çözümlemenin tarihi* (1. bsk., pp. 53–96). Ankara: V Yayınları.

Boudon, R. (1983). Why theories of social change fail: some methodological thoughts. *The Public Opinion Quarterly*, *47*(2), 143–160.

Boudon, R. (1991). *Theories of social change*. Cambridge, MA: Polity.

Comte, A. (1856). *The positive philosophy*. (H. (Freely T. Martineu, Trans.). New York: Calvin Blanchard.

Coser, L. A. (1967). *Continuities in the study of social conflict*. New York: Free Press.

Coşkun, İ. (1989). Modernleşme kuramı üzerine. *Sosyoloji Dergisi*, *3*(1), 289–314.

Dahrendorf, R. (1958). Out of utopia: toward a reorientation of sociological analysis. *American Journal of Sociology*, (744), 115–127.

Dahrendorf, R. (1959). *Class and class conflict in ındustrial society*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Davis, K. (1950). *Human society.* N.Y.: Macmillan.

Dellaloğlu, B. (2008). *Benjaminia: dil, tarih ve coğrafya*. İstanbul: Versus Kitap.

Durkheim, E. (1984). *The division of labor in society*. (W. D. Halls, Trans.). New York: Macmillan Press.

Duvignaud, J. (2001). Sosyolojinin labaratuvarı olarak toplumsal değişme olgusu. In U. Dolgun (Ed.), *Sosyo-Ekonomik Perspektif* (pp. 45–55). Bursa: Asa Yayınları.

Ercan, F. (1996). *Gelişme yazını açısından modernizm; kapitalizm ve azgelişmişlik*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Erkilet, A. (2007). *Toplumsal yapı ve değişme kuramları: Sorokin, Parsons, Dahrendorf, Merton* (1. bs.). Ankara: Hece Yayınları.

Form, W. (2013). Social change. In *Encyclopædia Britannica*. Retrieved from http://www.britannica.com.ezproxy.princeton.edu/EBchecked/topic/550924/social-change

Frank, A. G. (1967). *Capitalism and underdevelopment in Latin America*. New York: Monthly Review.

Frank, A. G. (1969). *Latin America: underdevelopment and revolution*. New York: Monthly Review Press.

Freund, J. (1968). *The sociology of Max Weber*. New York: Pantheon Books.

Giddens, A. (1999). *Toplumun kuruluşu: yapılaşma kuramının ana hatları*. (H. Özel, Trans.). Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

Haferkamp, H., & Smelser, N. J. (1992). *Social change and modernity*. Berkeley: University of California Press.

Haines, V. A. (1988). Is spencer's theory an evolutionary theory? *American Journal of Sociology*, *93*(5), 1200–1223.

Hallinan, M. T. (1997). The sociological study of social change: 1996 presidential address. *American Sociological Review*, *62*(1), 1–11.

Howe, R. H. (1978). Max Weber's elective affinities: sociology within the bounds of pure reason. *American Journal of Sociology*, *84*(2), 366–385.

İbn Haldun. (2005). *Mukaddime*. (S. Uludağ, Trans.) (4. bs., Vols. 1-3). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ingold, T. (1986). *Evolution and social life*. Cambridge [Cambridgeshire]; New York: Cambridge University Press.

Lockwood, D. (1956). Some remarks on "The Social System." *The British Journal of Sociology*, *7*(2), 134–146.

Löwith, K. (1993). *Max Weber and Karl Marx*. (H. Fantel, Trans., T. Bottomore & W. Outwaite, Eds.). London: Routledge.

Marx, K. (1987). Preface (a contribution to the critique of political economy). In *MECW* (Vol. 261–265, pp. 261–265). New York: International Publishers.

Marx, K., & Engels, F. (1976a). German ıdeology. In *MECW* (Vol. 5, pp. 19–584). New York: International Publishers.

Marx, K., & Engels, F. (1976b). Manifesto of the Communist Party. In *MECW* (Vol. 6, pp. 477–520). New York: International Publishers.

Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure 1968.* New York: Free Press.

Moore, B. (2012). *Diktatörlüğün ve demokrasinin toplumsal kökenleri: çağdaş dünyanın yaratılmasında soylunun ve köylünün rolü*. (Ş. Tekeli & A. Şenel, Trans.) (3. bsk.). Ankara: İmge Kitabevi.

Moore, W. E. (1960). A reconsideration of theories of social change. *American Sociological Review*, *25*(6), 810–818.

Moore, W. E. (1963). *Social change*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Nisbet, R. (1969). *Social change and history*. New York: Oxford University Press.

Nisbet, R. (1990). Muhafazakarlık. In T. Bottomore & R. Nisbet (Eds.), E. Mutlu (Trans.), *Sosyolojik çözümlemenin tarihi* (1. bsk., pp. 97–133). Ankara: V Yayınları.

Offer, J. (2010). Social change and selectionist thought: on Spencer, Darwin and Runciman. *The Sociological Review*, *58*(2), 305–326.

Parsons, T. (2005). *The social system*. New York: Routledge.

Peel, J. D. Y. (1971). *Herbert Spencer: the evolution of a sociologist*. New York: Basic Books.

Plamenatz, J. (1992). *Man and society: political and social theories from Machiavelli to Marx (Vol 3, Hegel, Marx and the idea of progress)*. (M. E. Plamenatz & R. Wokler, Eds.) (A new ed.). New York: Longman.

Poggi, G. (1972). *Images of society: essays on the sociological theories of Tocqueville, Marx, and Durkheim*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

Sahlins, M., Service, E. R., & Harding, T. G. (1960). *Evolution and culture,*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Saint-Simon, Henri de (1964). *social organization, the science of man (and other writings)*. (F. Markham, Trans., F. Markham, Ed.). New York: Harper Torchbooks.

Saint-Simon, H. de. (1975). *Selected writings on science, ındustry, and social organization*. (K. Taylor, Ed.). London: Crom Helm.

Saint-Simon, H. de. (1976). *The political thought of Saint-Simon*. (G. Ionescu, Ed.). New York: Oxford University Press.

Simmel, G. (2009). *Modern kültürde çatışma*. (T. Bora, N. Kalaycı, & E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Simmel, G. (2014). *Paranın felsefesi*. (Ö. D. Aydın & Y. Alogan, Çev.). İstanbul: İthaki Yay.

Skocpol, T. (2004). *Devletler ve toplumsal devrimler: Fransa, Rusya ve Çin'in karşılaştırmalı bir çözümlemesi*. (S. E. Türközü, Trans.) (1. bsk.). Ankara: İmge Kitabevi.

Smith, A. D. (1996). *Toplumsal değişme anlayışı: (İşlevselci toplumsal değişme kuramının bir eleştirisi*. (Ü. Oskay, Çev.) (2. bsk.). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Spencer, H. (1851). *Social statics*. London: Chapman.

Spencer, H. (1910). *The principles of psychology, Vol II* New York, NY, US: D Appleton & Company.

Spengler, O. (1997). *Batının çöküşü*. (G. Scognamillo & N. Sengelli, Trans.) (2. bsk.). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Steward, J. H. (1955). *Theory of culture change; the methodology of multilinear evolution.* Urbana: University of Illinois Press.

Steward, J. H. (1977). *Evolution and ecology: essays on social transformation*. Urbana: University of Illinois Press.

Strasser, H., & Randall, S. C. (1981). *An ıntroduction to theories of social change*. London: Routledge & Kegan Paul.

Sullivan, L. (Ed.). (2009). Social change. *The SAGE glossary of the social and behavioral sciences*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Sunar, L. (2012). *Marx ve Weber'de doğu toplumları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi*. (O. Akınhay, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

Tan, M. (1981). *Toplumbilimine giriş: temel kavramlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Tezcan, M. (1998). *Toplumsal değişme ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak.

Tiryakian, E. A. (1995). Collective effervescence, social change and charisma: Durkheim, Weber And 1989. *International Sociology*, *10*(3), 269–281.

Weber, M. (1946). The social psychology of the world religions. In C. W. Mills & H. H. Gerth (Eds.), C. W. Mills & H. H. Gerth (Trans.), *From Max Weber: Essays in Sociology* (pp. 267–301). New York: Oxford University Press.

Weber, M. (2009). *The protestant ethic and the spirit of capitalism with other writings on the rise of the West*. (S. Kalberg, Trans., S. Kalberg, Ed.) (4th ed.). New York: Oxford University Press.

White, L. A. (1959). *The evolution of culture; the development of civilization to the fall of Rome.* New York: McGraw-Hill.

Yıldırım, E. (1999). Anthony giddens'ın yapılanma teorisi. *Bilgi*, (1), 25–44.

TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİDE YAPI ARAŞTIRMALARI*

Suna Başak

Toplu Bakış

Bugün sosyal bilimlerde birçok konu ve kavramda olduğu gibi toplum ve toplumsal yapı konusunda da önemli tartışmalar vardır. Özellikle son dönemde yorumlayıcı sosyal bilim ve postmodern araştırmadan hareketle konuya yaklaşanlar toplum ve toplumsal yapı kavramına yönelik eleştiriler getirmişler ve toplumsalın sonunun geldiğini belirtmişlerdir. Makro teorilerin ve açıklamaların mevcut durumu anlamada yetersiz kaldığını ifade eden postmodern araştırmacılar bireyselliğin önem kazandığı, her türlü farklılığın ve farklılaşmanın, çeşitlenmenin, azınlığın meşru kabul edildiği ve bunların söylemlerinin ve kültürel unsurlarının yaygınlık kazandığı bir oluşuma vurgu yapmaktadır. Postmodern literatürün bütünlükçü toplumsal yapılara getirdiği eleştirilere özellikle Baudrillard'ın toplumsalın sonu söylemine ve toplumsal yapıların modern toplumda görünümlerindeki değişmelere rağmen pozitivist sosyal bilim yaklaşımının toplum, toplumsal yapı, sistem, kavramları ve konularıyla ilgili ürettiği diğer kavramların toplumsal gerçekliği açıklama (pozitivist sosyal bilim yaklaşımının nedensel açıklaması) ve anlamada (yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımının yorumlayıcı açıklaması) önemli olduğu iddia edilebilir.

Bu bölümde Türkiye'de sosyolojide yapı araştırmaları değerlendirilmektedir. Değişik zamanlarda farklı kuramsal arka planlara yaslanarak toplumsal yapıyı ele alan bu çalışmalar toplumsal yapının incelenmesine yaptıkları katkı bakımından değerlendirilecektir. Bölümde temelde şu sorulara yanıtlar aranmaktadır: Türkiye sosyolojisinde yapı olgusuyla ilgili araştırmalarda benimsenen kuramsal yaklaşımlar nelerdir? Araştırmalarda benimsenen kuramsal yaklaşımların bu araştırmaların bağlamına etkileri nelerdir? Yapı araştırmalarında nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden hangisi/hangileri kullanılmaktadır? Sosyologların yapı olgusuyla ilgili kuramsal yaklaşımlarda yer alan ikilemlere (tartışma konularına) verdikleri cevaplar nelerdir? Toplumsal olgunun incelenişinde toplumsal yapı, sosyal yapı, sosyokültürel yapı ve sosyal bünye kavramlarından hangisi/hangileri hangi sebeplerle tercih edilmektedir? Bölümde Behice Boran, Mübeccel Kıray, İbrahim Yasa, Nihat Nirun, Nevzad Yalçıntaş, Beylü Dikeçligil, Ömer Bozkurt, Orhan Tükdoğan ve Emre Kongar gibi önde gelen sosyologların sosyal yapıya dair araştırmaları ve kavramsallaştırmaları teker teker tartışılmaktadır. Genellikle çatışmacı ve yapısal işlevselci bir kuramsal çerçeveye sahip bu araştırmalar başlangıç düzeyinde analizleri barındırmakla birlikte toplumsal yapı araştırmaları için yeterli kavramsal ve kuramsal çerçevenin oluşturulmuş olduğunu söylemek güçtür. Makalede sonuç itibarıyla sayı ve nitelik bakımından gittikçe gelişen nitel araştırmaların bu boşluğu dolduracağı öngörülmektedir.

* Bu bölüm daha önce Bilig Dergisinde (Kış 2005, sayı 32: s. 33-63) yayımlanan "Türk SosyolojisindeYapı Araştırmaları" başlıklı yazının gözden geçirilmiş hâlidir.

Çatışmaya dayalı toplum modeli: İktidar, sömürü, mücadele, eşitsizlik, sınıf, yabancılaşma kavramlarından hareketle toplumun birbiriyle çatışan çıkarları olan gruplardan oluştuğunu temel kabul/varsayım olarak alan ve sosyolojideki dört kuramsal çerçeveden (yapısal işlevselcilik, değişim/rasyonel seçim, sembolik etkileşimcilik, çatışmacılık) çatışmacı çerçeveye sahip olanların kullandıkları modeldir.

Tampon kurumlar: Ne geleneksel ne de modern yapıya ait olmayan, yapının çeşitli yönlerini birbirine bağlayan ve toplumun göreli bir dengede kalmasını sağlayan ilintiler, değerler ve fonksiyonlardır.

İleri Okuma Önerileri

Erkilet, A. (2007).*Toplumsal yapı ve değişme kuramları*. İstanbul: Hece Yayınları.

Alpkaya, F. ve Duru, B. (Ed.). (2002). *1920'lerden günümüze Türkiye'de toplumsal yapı ve değişim.*Ankara: Phoenix Yayınevi.

Boratav, K. (2004).İstanbul ve Anadolu'dan sınıf profilleri. Ankara: İmge Yayınevi.

Zencirkıran,M. (Ed.). (2012).*Dünden bugüne Türkiye'nin toplumsal yapısı*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Kıray, M. B. (1999). Toplumsal yapı toplumsal değişme. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Başak, S. (2003). Kuramsal yaklaşımlarda yapıya ilişkin ikilemler.*Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *6*(3), 40-90.

Kaynakça

Akşit, B. (1986). Türkiye'de sosyoloji araştırmaları: Bölmelenmişlikten farklılaşma ve Çeşitlenmeye. S. Yavuz (drl.). *Türkiye'de sosyal bilim araştırmalarının gelişimi* içinde (s. 195-233).Ankara: Olgaç Matbaası.

Akşit, B. (1998). Türkiye'de köy-kent, sınıf, din, etnisite farklılaşmaları ve toplumsal kültürel bunalımdan demokratik çıkış yolları. A.Keskolan ve Gökçen Özümit). *Türkiye'de bunalım ve demokratik çıkış yolları* (ss. 193-227)Ankara: Tübitak Matbaası.

Arslantürk, Zeki (2001).*Araştırma metot ve teknikleri,* İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Atılgan G. (2007). *Behice Boran: Öğretim üyesi, siyasetçi, kuramcı*, İstanbul: Yordam Yayınları.

Başak Avcılar, Suna (1999). Osmanlı tabakalaşma sistemine ilişkin görüşler üzerine bir değerlendirme. *Yeni Türkiye Osmanlı özel sayısı* (Gülen Eren ed.) 4. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 55–69.

Başak, Suna (2003). Kuramsal yaklaşımlarda yapıya ilişkin ikilemler. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,6*(3). 40-90.

Boran, Behice (1945).*Toplumsal yapı araştırmaları,* Ankara: T.T.K. Yayınları.

Boran, Behice (1968).*Türkiye ve sosyalizm sorunları,* İstanbul: Gün Yayınları.

Boran, Behice (1970).*Türkiye ve Sosyalizm Sorunları,* İstanbul: Gün Yayınları.

Bozkurt, Ömer, (1972).*Ayrımsal sosyoloji ve toplumsal yapı,* Ankara: Sevinç Matbaası.

Cangızbay, Kadir (1999). Sosyoloji mi? Toplumbilim mi?.*Sosyolojiler değil sosyoloji,* 2. baskı(ss.17-37).Ankara: Ütopya Yayınları.

Cole, Stephan (1999).*Sosyolojik düşünme yöntemi,* Ankara: Vadi Yayınları.

Çelebi, Nilgün (2001).*Sosyoloji ve metodoloji yazıları,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Dikeçligil, Beylü (1994). Batı'da değişen bilim anlayışı ve Türkiye'de sosyal araştırmalar. *Sosyolojideki son gelişmeler ve Türkiye'deki etkileri*(ss. 39-58).Ankara: UNESCO Milli Komisyonu.

Dikeçligil, Beylü (1997). Bir analiz modeli denemesi 'sosyal yapı' ve 'toplumsal yapı'. *Yeni Türkiye,* 3(15). 447-666.

Dikeçligil, Beylü (2002). "Sosyolojide metodolojik farklılaşma ve metodlararası işbirliği", *Dünyada ve Türkiye'de farklılaşma, çatışma, bütünleşme-II, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi,* Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, ss. 97-126.

Divitçioğlu, S. (2012). *Sencer Divitçioğlu anlatıyor*. (İ. Ekici & H. Güldal, Eds.). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Ergun, Doğan (Tarihsiz). "Türkiye'de Cumhuriyet döneminde sosyoloji ve gelişmesi", *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi* 8. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları.

Gökçe, Birsen, (1996).*Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar,* Ankara: Savaş Yayınevi.

Gurvitch, Georges (1999). "Toplumsal yapılar", Gurvitch: *Sosyoloji ve felsefe* (çev: Barlas Tolon, Hazırlayan: Kadir Cangızbay).Ankara: Ütopya Yayınevi.

İlyasoğlu, A. (t.y.). Sosyoloji çalışmaları (Ed. Murat Belge), *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi* içinde (C. 8, s. 2164-2174). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaçmazoğlu, H. B. (1991).Türkiye'de sosyolojinin bugünkü durumu üzerine. İ. Coşkun(hzl.), *75. yılında Türkiye'de sosyoloji* içinde (s. 145-151). Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Kaçmazoğlu, H. B. (1994). 1960 sonrasında Türkiye'de yapılan sosyoloji çalışmalarına genel bakış. *Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler:1. Ulusal Sowsyoloji Kongresi bildirileri* içinde (s. 48-55).Ankara: Sosyoloji Demeği Yayınları.

Kıray, M. B. (1964).Ereğli: *Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası.* Ankara: D.P.T. Yayınları.

Kıray, M. B.(1982a). Toplumsal yapı analizleri için bir çerçeve. *Toplumbilim yazıları* içinde (s. 11-19), Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını.

Kıray, M. B.(1982b).Toplum yapısı ve laiklik. *Toplumbilim yazıları* içinde (s. 67-87). Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını.

Kıray, M. B.(1986).Toplum, bilgi ve Türkiye. S. Yavuz(drl.), *Türkiye'de sosyal bilim araştırmalarının gelişimi* içinde (s. 187-495). Ankara: Olgaç Matbaası.

Kızılçelik, S. (2000).*Sosyoloji yazıları.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Kongar, E. (1999).*21. yüzyılda Türkiye. 2000'li yıllarda Türkiye'nin toplumsal yapısı.* Ankara: Remzi Kitabevi.

Merton, R. K. (1968).*Social theory and social structure.* New York: The Free Press.

Nirun, N. (1991).*Sosyal dinamik bünye analizi.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Ozankaya, Ö. (1971).*Köyde toplumsal yapı ve siyasal kültür.* Ankara: Sevinç Matbaası.

Ozankaya, Ö.(1999).*Toplumbilim.* İstanbul. Cem Yayınları.

Serter, N. (1994).*Türkiye'nin sosyal yapısı.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Sezal, İ. (1991). *Sosyoloji Yazıları*. İstanbul: Ağaç Yayıncılığı.

Tekeli, İ. (2000). Değişmenin sosyoloğu: Mübeccel Belik Kıray. S. Tüzün (drl.). *Mübeccel Kıray için yazılar* içinde (s. 9-40). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Türkdoğan, O. (1971).*Malakan'ların toplumsal yapısı* (Basım bilgileri yoktur)

Türkdoğan, O. (2002).*Osmanlı'dan günümüze Türk toplum yapısı.* İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Yalçıntaş, N. (1969).*Türkiye'nin sosyal bünyesi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını.

Yasa, İ. (1970).*Türkiye'nin toplumsal yapısı ve temel sorunları.* Ankara: TODAİE Yayınları.

Yıldırım, C. (1997).*Bilimsel düşünme yöntemi.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yücekök, A. N. (1971).*Türkiye'de örgütlenmiş dinin sosyo-ekonomik tabanı.* Ankara: Sevinç Matbaası.

TÜRKİYE'NİN DEMOGRAFİK DÖNÜŞÜMÜ VE YENİ MEYDAN OKUMALAR*

Mehmet Fatih Aysan

Toplu Bakış

Bu bölümde Türkiye'nin geçirmiş olduğu demografik dönüşüm demografik geçiş teorisi ve güncel veriler ışığında incelenecektir. Türkiye'nin demografik dönüşümü üç ana başlıkta incelenebilir. Bunlardan ilki Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1945'lere kadar süren yüksek doğum ve yüksek ölüm oranlarının olduğu dönemdir. Salgın hastalıklar, savaşlar, yetersiz sağlık, eğitim ve altyapı hizmetleri bu dönemin demografik şartlarını meydana getirmiştir. İkinci aşama 1945 ile 2010 arası dönemi kapsar. Bu aşamada ölüm oranı hızla düşerken doğum oranı daha yavaş düşmüş ve ülke nüfusu hızla artmıştır. Kabaca 2010'larda başlayan son aşamada ise hem ölüm hem de doğum oranları düşük seviyelerde sabitlenmiştir. Demografik yaşlanma olarak da tanımlanan toplam nüfus içindeki yaşlı insan sayısının artması ile demografik dönüşümün ekonomik ve sosyal sonuçları daha yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Kitabın bu bölümünde, Türkiye'nin toplumsal değişimini etkileyen temel dinamiklerden biri olan demografik değişim, tarihsel süreç göz önünde bulundurularak sosyolojik bir bakış açısıyla incelenecektir. Aile yapısı ve doğurganlık üzerine yapılan tartışmaların demografik zeminden uzaklaştırılarak siyasi tartışmalara malzeme edilmemesi için Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı demografik meydan okumalar, güncel veriler ışığında değerlendirilerek bunlara çözüm önerileri getirilecektir.

* İkinci basım için gözden geçirilmiş ve güncellenmiştir.

İleri Okuma Önerileri

Duben, A. (2002). *Kent, aile, tarih*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Duben, A. ve Behar, C. (1998). İstanbul haneleri: Evlilik, aile ve Doğurganlık 18801940. İstanbul: İletişim Yayınları.

Koç, İ., Eryurt, M. A., Adallı, T., & Seçkiner, P. (2010). *Türkiye'nin demografik dönüşümü: Doğurganlık, aile planlaması, anne*-çocuk sağlığı ve beş yaş altı ölümlerdeki değişimler: 1968-*2008*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.

Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Weeks, J. R. (2012). *Population: An introduction to concepts and issue*s. Belmont: Cengage Learning.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaynakça

Aysan, M. F. (2012). Küreselleşme, "kriz" ve refah devleti, *Küreyel dönüşümler: Küreselleşme, zihniyet, siyaset*, içinde Editörler N. Ardıç ve S. Özcan (sayfa 107-128). İstanbul: Küre.

Aysan, M. F. (2013). Reforms and challenges: The Turkish pension regime revisited. *Emerging Markets Finance & Trade, 49*(S5), 148-162.

Behar, C. (1982). Nüfusbilimin nesnesi, nüfusbilime başka bir bakış II. *Toplum ve Bilim*, *17*, 116-139.

Barkan, Ö. L. (1953). Tarihi demografi araştırmaları ve Osmanlı tarihi. *Türkiyat Mecmuası*, *10*, 1-26.

Buğra, A. (2004). Devletçi dönemde yoksulluğa bakış ve sosyal politika: Zenginlerimiz nerede? *Toplum ve Bilim*, *99*, 75-97.

Buğra, A., & Keyder, Ç. (2003). *New poverty and the changing welfare regime of Turkey*. Ankara: UNDP

Caldwell, J. C. (1976). Toward a restatement of demographic transition theory. *Population and Development Review*, *2*, 321-366.

Caldwell, J. C. (1980). Mass education as a determinant of the timing of fertility decline. *Population and Development Review*, 6(2), 225-255.

Coale, A. J., & Watkins, S. C. (Eds.). (1986). *The decline of fertility in Europe: The revised proceedings of a conference on the Princeton European fertility project*. Princeton: Princeton University Press.

Coleman, D. (2006). Immigration and ethnic change in low-fertility countries: A third demographic transition. *Population and Development Review*, *32*(3), 401-446.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2013a). *Ekonomik ve sosyal istatistikler 1950-2010*. http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 15 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2013b). *10. Kalkınma Planı (2014-2018).* http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 25 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

Dışişleri Bakanlığı. (2013). *Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları*. http://www.mfa.gov.tr/ adresinden 12 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

Duben, A., & Behar, C. (1991). *Istanbul households: Marriage family and fertility 1880-1940*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eryurt, M. A., Canpolat, Ş. B., & Koç, İ. (2013). Türkiye'de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler. *Amme İdaresi Dergisi*, 46(4), 129-156.

Harbison, S. F., & Robinson, W. C. (2002). Policy implications of the next world demographic transition. *Studies in Family Planning*, *33*, 37-48.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (1980). *Turkish fertility survey 1978: First report, Volume 1 methodology and finding*s. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). *Turkey: Demographic and health survey 2013*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.

Hodgson, D. (2009). Abortion, family planning, and population policy: Prospects for the common-ground approach. *Population and Development Review*, *35*(3), 479-518.

Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk: Sultanbeyli* örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.

Jessop, B. (1993). Towards a Schumpeterian workfare state? Preliminary remarks on a post-Fordist political economy. *Studies in Political Economy*, *40*, 7-39.

Kalkınma Bakanlığı. (2015). *Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı Eylem Planı* http://dap.gov.tr/yeniDosyalar/Kaynaklar/odop/1.pdf adresinden 20 Mayıs 2015 tarihinde edinilmiştir.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, A. ve Kentel, F. (2005). *Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği arasında köprü mü, engel mi?* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Koç, İ., Eryurt, M. A., Adallı, T., & Seçkiner, P. (2010). *Türkiye'nin Demografik Dönüşümü Doğurganlık, Aile Planlaması, Anne-Çocuk Sağlığı ve Beş Yaş Altı Ölümlerdeki Değişimler: 1968–2008*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Ankara.

Lee, R. (1987). Population dynamics in humans and other animals. *Demography*, *24*, 443-465.

Lesthaeghe, R. (1995). The second demographic transition in Western countries: An interpretation. In K. O. Mason, & A. M. Jensen (Eds.), *Gender and family change in industrialized countries* (pp. 17-62). Oxford: Clarendon Press.

Livi-Bacci, M. (2012). *A concise history of world population (5th ed.).*West Sussex: Wiley-Blackwell.

Merrick, T. W. (2002). Population and poverty: New views on an old controversy author(s). *International Family Planning Perspectives*, *28*(1), 41-46.

Notestein, F. W. (1945). Population the long view. In T. Schultz (Ed.), *Food for the World* (pp. 36-57). Chicago: Chicago University Press.

Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Owen, R., & Pamuk, Ş. (1998). *A history of Middle East economies in the twentieth century*. London: I.B. Tauris Publishers.

Shorter, F. C. (1995). The crises of population knowledge in Turkey. *New Perspectives on Turkey*, *12*, 1-31.

Shorter, F. C. (2003). *Estimating fertility, mortality, and net reproduction in Turkey from the 2000 census*. Retrieved September 30, 2012, from http://www.hpntech.com/popart/fs4.aspx

Shorter, F. C., & Macura, M. (1982). Trends in fertility and mortality in Turkey 19351975. Washington: Committee on Population and Demography, U.S. National Academy of Sciences, National Academy Press.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). İstatistik göstergeler: 1923-2011. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013a). *Yerleşim yerlerine göre göç eden nüfus 1975-2000.* http://www.tuik.gov.tr adresinden 10 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013b). Nüfus projeksiyonları, 2013-2075. *Haber Bülteni,* sayı, 15844. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844 adresinden 20 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2014a). Hayat Tabloları 2013. Haber Bülteni, sayı, 18522. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18522 adresinden 20 Mayıs 2015 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2014b). Türkiye İstatistik Yıllığı. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. (1999). *Türkiye'nin fırsat penceresi demografik dönüşüm ve izdüşümleri*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayımları.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. (2010). *2050'ye doğru nüfusbilim ve yönetim: İşgücü piyasasına bakış*. İstanbul: Sis Matbaacılık.

van de Kaa, D. J. (1987). Europe's second demographic transition. *Population Bulletin*, *42*(1), 1-59.

Watkins, S. C. (1991). *From provinces into nations: Demographic integration in Western Europe, 1870–1960*. Princeton, New Jersey, NJ: Princeton University Press.

GÖÇ VE KENTLEŞME: GECEKONDUDAN KENTSEL DÖNÜŞÜME

Mustafa Kömürcüoğlu

Toplu Bakış

Türkiye'de kentleşme süreci oldukça sorunlu bir yapıya sahiptir. Çoğu zaman kentleşme ifadesi nötr bir kavramı ya da süreci değil, bu kavrama mündemiç sorunları akla getirir. Hızlı iç göç, gecekondulaşma, kaçak yapılar, sağlıksız çevre koşulları, tarihî mirasın yok edilmesi kentleşmeye koşut hâle gelen sorunların başındadır. Bir de bunlara eski şehrin yeni şartlara uyumsuz olduğu anlayışı eklendiğinde tüm bu sorunların çözümü olarak bir dönüşüm dayatmasının kaçınılmazlığı ortaya çıkar. Türk kenti bu dayatmanın bir sonucu olarak 19. yüzyıldan bu yana dönüşüm içerisindedir. Elbette bu uzun dönemin her aşamasında dönüşümün sebebi, araçları, şekli, mekanizması, ideolojisi ve getirdikleri farklıdır. Ancak dönüşümün ana istikametinin modernleşme olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 1980 sonrasında yaşanan ve adına "kentsel dönüşüm" denilen sürecin de geniş anlamıyla bu dönüşümün bir parçası kabul etmek gerekir. Ana istikamete sadık kalmak koşuluyla, son dönemin kendine özgü özellikleri sebebiyle, dönüşümün ekonomi politikaları açısından neoliberal ve kültürel açıdan da postmodern renkler taşıdığını söylemek mümkündür. Uzun dönüşüm geçmişine rağmen Türkiye kentlerinin hâlâ çok sorunlu olması, hatta sorunlarının kümülatif olarak artmış olması dönüşümün ana mantığının sorunlu yapısını düşünmeyi gerektirir.

İleri Okuma Önerileri

Akpınar, İ. Y. (yay. hzl.). (2010. *Osmanlı başkentinden küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve kent, 1910-2010*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Keyman, F. ve Lorasdağı, B. S. (2010). *Kentler: Anadolu'nun dönüşümü, Türkiye'nin geleceği*. İstanbul: Doğan Kitap.

Özdemir, D. (Ed.). *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayınları.

Tekeli, İ. (2009). *Konut sorununu konut sunum biçimleriyle düşünmek.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Işık, O. ve Pınarcıklıoğlu, M. M. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk: Sultanbeyli*. İstanbul: İletişim Yay.

Ergut, E. A. ve İslamoğlu, B. (Ed.) (2010). *Cumhuriyet'in mekanları zamanları insanları*. Ankara: Dipnot ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.

Kaynakça

Acar, E. (1981, Kasım). İşçi konutu olarak gecekondu. (Ed. Y. Gülöksüz, İ. Tekeli), *Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi* içinde (s. 253-265). Ankara: ODTÜ.

Aslanoğlu, İ. (2010). 1930'lar: Türk mimarisinde erken modernizm. E. A. Ergut ve B. İslamoğlu (Ed.), *Cumhuriyet'in mekanları zamanları insanları* içinde (s. 25-29). Ankara: Dipnot ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1961). *22 Ekim 1950 Genel Sayımı*. Ankara: Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü.

Birsel, C. (2010). İstanbul'un dönüşümleri: Prost Planlaması ve modern kenti yaratmak. İ. Y. Akpınar (yay. hzl.), *Osmanlı başkentinden küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve kent, 1910-2010* içinde (s. 49-67). İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Çevik, H. H. (2003). Konut politikası, 1980-2003. T. Göksu, H. H. Çevik, A. Baharçiçek ve A. Şen (Ed.), *Türkiye'nin dış, ekonomik, sosyal ve idari politikaları* içinde (s. 297-333). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1971). *Türkiye istatistik yıllığı*. Ankara: Yazar.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1991). *Türkiye istatistik yıllığı*. Ankara: Yazar.

Erder, S. (1996). İstanbul'a bir kent kondu Ümraniye. İstanbul: İletişim Yay.

Gökçe, B. (2004). *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar*. Ankara: Savaş Yay.

Göksu, E. ve Bal, E. (2010). Türkiye'de neoliberal mekansal gelişim stratejisi olarak kentsel dönüşüm projeleri. D. Özdemir (Ed.), *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları* içinde (s. 256-284). Ankara: Nobel Yayınları.

Göksu, S. (2005). Kentsel dönüşüm ya da yeni şişede eski şarap. *Ege Mimarlık*, *53*, 9-12.

Gür, B. F. (2010). Arşiv(sel) mekan: Sultanahmet Meydanı ve yakın çevresi. E. A. Ergut ve B. İslamoğlu (Ed.), *Cumhuriyet'in mekanları zamanları insanları* içinde (s. 69-80). Ankara: Dipnot ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.

Key, E. (2012, 12 Mayıs). Tercihim Akatlar değil Karanfilköy. İhsan Bilgin'le röportaj. *Habertürk* Gazetesi. http://www.haberturk.com/yazarlar/elif-key/741679-tercihim-akatlar-degil-karanfilkoy adresinden 01 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.

Işık, O. ve Pınarcıklıoğlu, M. M.. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk: Sultanbeyli*. İstanbul: İletişim Yay.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (1997a). *Nüfus ve demografi I*. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (1997b). *Nüfus ve demografi II*. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay.

İslam, T. ve Enlil, Z. (2010). 5366 sayılı Yasa merkezli dönüşüm ve Sulukule Örneği: Belediye'nin hedefleri ve yaşanan gerçeklik. D. Özdemir (Ed.), *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları* içinde (s. 317-334). Ankara: Nobel Yayınları.

Karpat, K. H. (2003). *Türkiye'de toplumsal dönüşüm* (çev. A. Sönmez). Ankara: İmge Yay.

Kartal, S. K. (1983). *Ekonomik ve sosyal yönleriyle Türkiye'de kentlileşme*. Ankara: Yurt Yayınları.

Keleş, R. (2008). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Yay.

Keyman, F. ve Lorasdağı, B. S. (2010). *Kentler: Anadolu'nun dönüşümü*, *Türkiye'nin geleceği*. İstanbul: Doğan Kitap.

Kıray, M. (2007). *Kentleşme yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Koç, İ., Eryurt, M. A., Adalı T., Seçkiner P. (2008). *Türkiye'nin demografik dönüşümü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.

Kongar, E. (2001). *21. yüzyılda Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kömürcüoğlu, M. (2012). İdari ve sosyal açıdan kentsel dönüşüm. Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kutlu, M. (2008). *Huzursuz bacak*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kuyucu, A. T. (2010). Bir mülkiyet transferi aracı olarak TOKİ ve kentsel dönüşüm projeleri. İ. Y. Akpınar (yay. hzl.), *Osmanlı başkentinden küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve kent, 1910-2010* içinde (s. 122-134). İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Lerner, D. (2002). The grocer and the chief: A parable. In S. Schech, & J. Haggis (Eds.), *Development: A cultural studies reader* (pp. 3-10). Oxford: Blacwell Pub.

Ortaylı, İ. (2007). *Türkiye teşkilat ve idare tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.

Öymen, A. (1990, 3 Mayıs). İstanbul'un geleceği ve gökdelenler. *Milliyet Gazetesi*.

Özden, P. P. (2010). Türkiye'deki kentsel dönüşüm politikaları ve uygulamalarına eleştirel bir bakış. D. Özdemir (Ed.), *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları* içinde (s. 194-224). Ankara: Nobel Yayınları.

Perosue, J. F. (2006). Kentsel dönüşüm halleri hakkında birkaç saptama: Aman, İstanbul Miami olmasın! *İstanbul Dergisi, 57*, 28-32.

Sönmez, N. Ö. (2003, 11-13 Haziran). Islah imar planı uygulamaları ile oluşan kentsel dönüşümün sosyal ve mekânsal sonuçları üzerine görgül bir değerlendirme. (Ed. P. P. Özden), *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 102-111). İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi.

Şenyapılı, T. (1996). *1980 sonrasında ruhsatsız konut yapımı*. Ankara: T.C. Başbakanlık TOKİ.

Tekeli, İ. (1996a). Osmanlı İmparatorluğunda kent planlama pratiğinin gelişimi ve kültürel mirasın korunmasındaki etkileri. V. Akyüz ve S. Ünlü (Ed.), İslam geleneğinden günümüze şehir ve yerel yönetimler içinde (s. 355-371). İstanbul: İlke Yay.

Tekeli, İ. (1996b). *Türkiye'de yaşamda ve yazında konut sorununun gelişimi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.

Tekeli, İ. (2001). *Modernite aşılırken kent planlaması*. Ankara: İmge Yay.

Tekeli, İ. (2009a). *Cumhuriyetin belediyecilik öyküsü (1923-1990).* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Tekeli, İ. (2009b). *Konut sorununu konut sunum biçimleriyle düşünmek.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Türkiye istatistik yıllığı: 2011*. Ankara:Yazar.

Uludağ, Z. (2010). Mimarlık tarih yazımına eleştirel bir bakış: Cumhuriyetin modern kent peyzajını okumak. E. A. Ergut ve B. İslamoğlu (Ed.), *Cumhuriyet'in mekanları zamanları insanları* içinde (s. 153-167). Ankara: Dipnot ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.

KÖYLERDEN KIRLARA: TÜRKİYE'DE KIRIN DÖNÜŞÜMÜ

Ertan Özensel

Toplu Bakış

Bu bölümde Türkiye'nin kırsal dönüşüm süreci üzerinde durulacaktır. Bu süreç ele alınırken önce, Türkiye'de kır sosyolojisi çalışmalarında, kırsal sorunlara yaklaşımlarda ön plana çıkmış temel paradigmalardan söz edilecektir. Kıra yönelik bu yaklaşımların bilinmesi kırın toplumsal dönüşümünün anlaşılmasında önemli ipuçları sunmada bizlere yardımcı olacaktır. Türkiye'de kırsal dönüşüm Osmanlı'dan günümüze değin uzun ve farklı dönemleri içermektedir. Bu bağlamda tarihsel süreçte yaşanan gelişmeler hem düne hem bugüne hem de geleceğe yönelik değerlendirmelerde bize ışık tutabilecektir. Fakat bu süreçte, devlet politikaları, hukuksal düzenlemeler, göç, köy araştırmalarındaki çeşitli veriler vb. nedenler konunun sistematik bir biçimde ortaya konulmasını güçleştirmektedir. Sorun daha çok sosyolojik bir perspektifte, tarihsel dönüşüm süreçlerini de göz önüne alarak kısaca özetlenmeye çalışılacaktır.

İleri Okuma Önerileri

Abay, C., Olhan, E., Uysal, Y., Yavuz, F. ve Türkekul, B. (2005). *Türkiye'de tarım politikalarında değişim.* TMMOB Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası, VI. Teknik Kongre'de sunulan bildiri, 3–7 Ocak 2005, Ankara.

Bakırcı, M. (2007). *Türkiye'de kırsal kalkınma: Kavramlar- politikalar-uygulamalar.* Ankara: Nobel Yayınları.

Ercan, F. (2011). *Kırsal yapıda toplumsal değişme: (Osmanlı toplumu).* İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Geray, C. (2011). *Dünden bugüne kırsal gelişme politikaları.* Ankara: Phoenix Yayınları.

Keyder, Ç. ve Yenal, Z. (2013). Bildiğimiz tarımın sonu, küresel iktidar ve köylülük. İstanbul: İletişim Yay.

Pamuk, Ş. ve Toprak, Z. (Ed.). (1988). *Türkiye'de tarımsal yapılar* (*1923-2000*). Ankara: Yurt Yayınları.

Kaynakça

Abay, C., Olhan, E., Uysal, Y., Yavuz, F. ve Türkekul, B. (2005). *Türkiye'de tarım politikalarında değişim*. TMMOB Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası, VI. Teknik Kongre'de sunulan bildiri, 3–7 Ocak 2005, Ankara.

Acar, M. (2005, Yaz). Müzakere sürecinde Türk tarımı: Sorunlar, öneriler. *Demokrasi Platformu*, *1*(3), 25-41.

Akşit, B. (1967). *Türkiye'de azgelişmiş kapitalizm ve köylere girişi*. Ankara: ODTÜ Öğrenci Birliği Yayınları.

Akşit, B. (1987). Kırsal dönüşüm ve köy araştırmaları: 1960-1980. *11. Tez Kitap Dizisi: Türkiye'de tarım sorunu* içinde (s. 11-29). İstanbul: Belge Yayınları.

Avcıoğlu, D. (1969). *Türkiye'nin düzeni*. İstanbul: Bilgi Yayıncılık.

Avrupa Komisyonu. (2013, 16 Ekim). *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu*. http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden 08.08.2014 tarihinde edinilmiştir.

Bakırcı, M. (2007). *Türkiye'de kırsal kalkınma: Kavramlar- politikalar-uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları.

Bazoğlu, N. (1997). İşçileşmeye karşı köylülüğün devamı tartışması ve düşündürdükleri. *11. Tez Kitap Dizisi: Türkiye'de tarım sorunu* içinde (s. 30-35). İstanbul: Belge Yayınları.

Can, M. ve Esengül, K. (2007). Avrupa Birliği kırsal kalkınma programlarının Türkiye'nin kırsal kalkınması açısından incelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, *24*(2), 43-56.

Çetin, T. (1999). Cumhuriyet döneminde köycülük politikaları: Köye doğru hareketi. (Ed. O. Köymen), *75. Yılda köylerden şehirlere* içinde (s. 213-230). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). *Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005: Harita, Tapu Kadastro, Coğrafi Bilgi ve Uzaktan Algılama Sistemleri (Arazi ve Arsa Politikaları, Arazi Toplulaştırması, Arazi Kullanımı) Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Yazar.

Eraktan, G, (2005, Yaz). Avrupa Birliği uyum sürecinde Türk tarımı. *Demokrasi Platformu*, *1*(3), 43-59.

Ercan, F. (2011). *Kırsal yapıda toplumsal değişme: (Osmanlı toplumu)*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Geray, C. (2011). *Dünden bugüne kırsal gelişme politikaları*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Güçbilmez, E. (1972). *Yenimahalle ve Kayadibi karşılaştırmalı bir köy araştırması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Günlü, H. (2012). *Arazi toplulaştırma uygulamaları: Türkiye*. Yayımlanmamış planlama uzmanlık tezi, Kalkınma Bakanlığı, Ankara.

İnalcık, *H.* (1990). Köy, köylü ve imparatorluk. (Ed. H. D. Yıldız), *5. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi* içinde (s. 1-11). Ankara: A.D.T.K.K. Yayınları.

Keleş, R. (1988). *Kentbilim terimleri*. Ankara: İmge Yayınları.

Keleş, R. (1997). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Yayınları.

Keyder, Ç. (1983). Paths of rural transformation in Turkey. *Journal of Peasant Studies*, *11*(1), 34-49.

Keyder, Ç. (1988). Türk tarımında küçük meta üretiminin yerleşmesi (1946-1960). Ş. Pamuk ve Z. Toprak (Ed.), *Türkiye'de tarımsal yapılar (1923-2000)* içinde (s. 163-173). Ankara: Yurt Yayınları.

Keyder, Ç. ve Yenal, Z. (2013). Bildiğimiz tarımın sonu, küresel iktidar ve köylülük. İstanbul: İletişim Yay.

Kıray, M. (1984). *Ereğli: Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Önal, R., ve Erçel, G. (2000, 18 Aralık). Niyet Mektubu. http://www.tcmb.gov.tr/yeni/niyet/mektup.html adresinden tarih? tarihinde edinilmiştir.

Özensel, E. (2013). Taşranın yetim çocuğu: Kır. *Sosyoloji Divanı*, *1*(1), 31-44.

Özkaya, T., Oyan, O., Işın, F. ve Uzmay, A. (2001). *Türkiye'de tarımsal destekleme politikaları dünü – bugünü – geleceği*. Ankara: Türkiye Ziraat Odalar Birliği TÜSES Yayınları.

Pamuk, Ş. (1988). İkinci Dünya Savaşı yıllarında devlet, tarımsal yapılar ve dönüşüm. Ş. Pamuk ve Z. Toprak (Ed.), *Türkiye'de tarımsal yapılar (1923-2000)* içinde (s. 91-108). Ankara: Yurt Yayınları.

Sirman, N. (2001, Bahar). Sosyal bilimlerde gelişmecilik ve köy araştırmaları. *Toplum ve Bilim*, *88*, 251-254.

Sönmez, B. (2012). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı Çalışma Grubu Taslak Raporu*. Ankara. www.agri.ankara.edu.tr/soil_sciences/1248__akkp_1.doc. adresinden 08.08.2014 tarihinde edinilmiştir.

Stirling, P. (1974). Cause, knowledge and change: Turkish village revisited. In J. Davis (Ed.), *Choice and change: Essays in honour of Lucy Mair* (s. 191-229). London: Athlone.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1988). Devletçilik dönemi tarım politikaları (modernleşme çabaları). Ş. Pamuk ve Z. Toprak (Ed.), *Türkiye'de tarımsal yapılar (1923-2000)* içinde (s. 37-90). Ankara: Yurt Yayınları.

Tezel, Y. S. (1982). *Cumhuriyet Döneminin iktisadi tarihi (1923-1950)*. Ankara: Yurt Yayınları.

Toprak, Z. (1988). Türkiye tarımı ve yapısal gelişmeler (1990-1950). Ş. Pamuk ve Z. Toprak (Ed.), *Türkiye'de tarımsal yapılar (1923-2000)* içinde (s. 19-35). Ankara: Yurt Yayınları.

Tunçay, M. (2010). *Türkiye Cumhuriyeti'nde tek-parti yönetiminin kurulması 1923-1931*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013, 15 Nisan). *Hanehalkı işgücü istatistikleri, Ocak 2013*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13483 adresinden 08.08.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türkdoğan, O. (1970). *Köy sosyolojisinin temel sorunları*. İstanbul: Dede Korkut Yayınları.

Tütengil, C. O. (1999). Köycülük üzerine. (Ed. O. Köymen), *75. yılda köylerden şehirlere* içinde (s. 199-212). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Yalçınkaya, M. H., Yalçınkaya, N. ve Çılbant, C. (2006). Avrupa Birliği'ne yönelik düzenlemeler çerçevesinde Türk tarım politikaları ve sektörün geleceği üzerine etkisi. *Yönetim ve Ekonomi*, *13*(2), 97-118.

Yılmaz, C. (2005, Yaz). Avrupa Birliği müzakere süreci ve tarım sektörü. *Demokrasi Platformu*, *1*(3), 81-90.

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN DÖNÜŞÜMLERİ IŞIĞINDA TABAKALAŞMA

Yunus Kaya

Toplu Bakış

Bu kısımda Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana yaşanan ekonomik dönüşümler ve bu dönüşümlere bağlı olarak Türkiye'nin toplumsal tabakalaşma yapısında gerçekleşen ve süregiden değişimler incelenmiştir. 1923 ile günümüz Türkiye'si karşılaştırıldığında nüfusun nerdeyse tamamının tarımda istihdam edildiği ve kırsal alanlarda yaşadığı bir ekonomik ve sosyal yapıdan şehirli ve hizmet ve sanayi sektörlerine dayanan bir yapıya geçildiği görülmektedir. 1923'ten beri değişen kalkınma ve sanayileşme strajelerini takip eden Türkiye, yaşadığı tüm ekonomik ve politik krizlere rağmen günümüzde belli bir oranda endüstrileşmesini tamamlamış ve orta zenginlikteki ülkeler arasında yerini almış durumdadır. İncelenen zaman dilimi içinde yaygın ve en hızlı ekonomik ve sosyal değişimlerin yaşandığı dönem ise 1980 Darbesi sonrası dönem olmuştur. Önceki dönemlerde iç piyasaya yönelik olarak çalışan ve devlet tarafından korunan özel sektörün yetmediği alanlarda devletin doğrudan kendisinin yer aldığı ekonomik yapı yerini, ihracata yönelik ve küçük ve orta büyüklükte işletmelerin rolünün büyük oranda arttığı ve devletin doğrudan bir varlığının olmadığı bir sisteme bu dönemde bırakmıştır. 1980'de ithalatı ve ihracatı nerdeyse yok denecek kadar az olan Türkiye, günümüzde uluslararası ticaret ağlarının önemli üyelerinden biri hâline gelmiştir. Devletin ekonomideki doğrudan varlığı nerdeyse tamamen ortadan kalkmış ve ekonomik politikalar üzerindeki etkisi önemli ölçüde azalmıştır. Fakat bu dönemde yaşanan ekonomik büyümeye, ithalat ve ihracattaki patlamaya ve hatırı sayılır dış sermaye girişine rağmen fakirlik, işsizlik ve gelir adaletsizliği konularında ciddi bir iyileşme sağlanamamıştır. Türkiye'nin küresel ekonomiye entegrasyonundan en kazançlı çıkan kesim ise küresel ekonomiyle iş yapan veya küresel ekonomiyle bağlantıyı yürüten girişimci ve profesyonel sınıflar ve gruplar olmuştur. Sosyal sınıf dağılımı içinde bu grupların payı artmış ve devletin azalan rolüyle beraber toplum içindeki güçlerinde ciddi bir artış olmuştur.

Kaynakça

Aydın, Z. (2005). *The political economy of Turkey.* Ann Arbor, MI: Pluto Press.

Bhagwati, J. (2004). *In defense of globalization*. New York, NY: Oxford University Press.

Bhalla, S. S. (2002). *Imagine there's no country: Poverty, ınequality, and growth in the era of globalization.* Washington, DC: Peterson Institute.

Boratav, K. (2003). *Türkiye iktisat tarihi: 1908-2002*. Ankara: İmge.

Boratav, K. (2004). İstanbul ve Anadolu'dan sınıf profilleri. Ankara: İmge.

Boratav, K. (2005). *1980'li yıllarda Türkiye'de sosyal sınıflar ve bölüşüm*. Ankara: İmge.

Brady, D. (2006). Structural theory and relative poverty in rich Western democracies, 1969-2000. *Research in Social Stratification and Mobility*, *24*, 153-175.

Brady, D., & Denniston, R. (2006). Economic globalization, industrialization and deindustrialization in affluent democracies, 1960-2001. *Social Forces*, *85*, 297-329.

Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in Turkey*. Ankara, Turkey: International Labor Organization.

Clark, T. N., & Lipset, S. M.. (Eds.) 2001. *The breakdown of class politics.* Washington, D.C., and Baltimore, MD: Woodrow Wilson Center Press and Johns Hopkins University Press.

Erikson, R., Goldthorpe, J. H., & Portocarero, L. (1979). Intergenerational class mobility in three Western European societies: England, France and Sweden. *The British Journal of Sociology*, *30*(4), 415-441.

Evans, P. (1979). *Dependent development: The alliance of multinational, state and local capital in Brazil*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Evans, G. (1992). Testing the validity of the Goldthorpe class schema. *European Sociological Review*, *8*(3), 211-232.

Evans, G., & Mills, C. (1998). Identifying class structure: A latent class analysis of the criterion-related and construct validity of the Goldthorpe class schema. *European Sociological Review*, *14*(1), 87-106.

Fernandez-Kelley, P. (1983). *For we are sold, I and my people*. Albany, NY: SUNY Press.

Friedman, T. (2006). *The world is flat: A short history of the twenty-first century*. New York, NY: Farrar, Straus and Giroux.

Gevgilili, A. (1987). *Yükseliş ve düşüş*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Gevgilili, A. (1989). *Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi ve sosyal sınıflar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Goldsmith, E., & Mander, J. (2001). *The case against the global economy: And for a turn towards localization*. San Francisco, CA: Earthscan Publications.

Grusky, D. B. (2001). *Social stratification: Class, race, and gender in sociological perspective*. Boulder, CO: Westview.

Hout, M., & Hauser, R. M.. (1992). Symmetry and hierarchy in social mobility: A methodological analysis of the casmin model of class mobility. *European Sociological Review*, 8, 239-266.

International Labor Organization. (2010). *Yearly data of total and economically active population, employment, unemployment, hours of work, wages, Labor cost, consumer price ındices, occupational ınjuries, strikes and lockouts: 1969-2008***.** Retrieved 2010, October 22, from http://laborsta.ilo.org/STP/guest

Kaya, Y. (2008). Proletarianization with polarization: Industrialization, globalization and social class in Turkey, 1980-2005. *Research in Social Stratification and Mobility*, *26*(2), 161-181.

Kaya, Y., & Brady, D. (2007). Stratification. In W. A. Darity (Ed.), *International encyclopedia of the social sciences* (2nd ed., pp. 166-167).. Farmington Hills, MI: Macmillan.

Keyder, Ç. (1987). *State and class in Turkey: A Study in Capitalist development*. New York, NY: Verso.

Keyder, Ç. (1988). Bureaucracy and bourgeosie: Reform and revolution in the age of imperialism. *Review*, *11*(2), 151-165.

Kingston, P. W. (2000). *The classless society.* Stanford, CA.: Stanford University Press.

Köker, L. (1995). *Modernleşme, Kemalizm ve demokrasi*. İstanbul: *İletişim Yayınevi.*

Koo, H. (1985). Transformation of Korean class structure: The impact of dependent development. *Research in Social Stratification and Mobility*, *5*, 129-150.

Koo, H. (1990). From farm to factory: Proletarianization in Korea. *American Sociological Review*, *55*, 669-681.

Korzenievicz, R. P., & Moran, T. P. (2000). Measuring world income inequalities. *American Journal of Sociology*, *106*(1), 209-214.

Lee, C. K. (1998). *Gender and the South China miracle*. Berkely, CA: University of California Press.

Mardin, Ş. (1994). *Türk modernleşmesi*. İstanbul: *İletişim Yayınevi.*

Marx, K., & Engels, F. (1976). Manifesto of the Communist Party. In *MECW* (Vol. 6., pp. 477-520). New York: International Publishers.

Milanovic, B. (2005). *Worlds apart: Measuring international and global inequality*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Öniş, Z. (2003). Post-war economic development performance of Turkish economy: A political economy perspective. In C. Kollias, & G. Günlük-Şenesen (Eds.), *Greece and Turkey in the 21st century: Conflict or cooperation* (pp. sayfa aralığı?) New York, NY: Nova Science Publishers.

Öniş, Z., & Riedel, J. (1993). *Economic crisis and long-term growth in Turkey*. Washington, DC: The World Bank.

O'Riain, S. (2000). States and markets in an Era of globalization. *Annual Review of Sociology, 26*, 187-213.

Pakulski, J., & Waters, M.. (1996). *Death of class.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Pamuk, Ş. (1995). *Yüz soruda Osmanlı-Türkiye iktisadi tarihi, 1500-1914*. **İ**stanbul: Gercek Yayınevi.

Pamuk, Ş. (2000). *Turkey's response to the great depression in comparative perspective, 1929-1939* (European University Institute Working Paper RSC No 2000/21).

Portes, A. (1985). Latin American class structures: Their composition and change during the last decades. *Latin American Research Review*, *20*(3), 7-39.

Portes, A., & Schauffler, R. (1993). Competing perspectives on the Latin American informal sector. *Population and Development Review*, *19*(1), 33-60.

Roberts, K. M. (2002). Social inequalities without class cleavages in Latin America's neoliberal Era. *Studies in Comparative International Development*, *6*(4), 3-33.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2006). *Turkish balance of payments statistics*. Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010a). *Dış ticaret istatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=12&ust_id=4 adresinden 12 Kasım 2010 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010b). *Gelir, tüketici, tüketim ve yoksulluk istatistikleri.* http://www.tuik.gov.tr/AltKategori.do?ust_id=7 adresinden 28 Ekim 2010 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010c). İşgücü *istatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=25&ust_id=8 adresinden 28 Ekim 2010 tarihinde edinilmiştir.

United Nations Conference on Trade and Development. (2010). *FDI online*. Retrieved 2010, November 12, from http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_referer=&sCS_ChosenLang=en

Wade, R. (2005). What strategies are viable for developing countries today? The world trade organization and the shrinking of "development space". In K. P. Gallagher (Ed.), *Putting development first: The importance of policy space in the WTO and IFIs* (pp. 80-101). London, UK: Zed Books.

Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (Eds. G. Roth, & C. Wittich). Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Weeden, K. A., & Grusky, D. B. (2005). The case for a new class map. *American Journal of Sociology, 111*(1), 141-212.

World Bank. (2014). *World development indicators online.* Retrieved 2014, February 28, from http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?Step=12&id=4&CNO=2

Wright, E. O. (1976). Class boundaries in advanced capitalist societies. *New Left Review*, *98*, 3-41.

Wright, E. O. (1985). *Classes.* London, UK: Verso.

Wright, E. O. (1997). *Class counts: Comparative studies in class analysis.* Cambridge and New York*:* Cambridge University Press.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE ÇALIŞMA HAYATININ GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ

Kadir Yıldırım

Toplu Bakış

Cumhuriyet döneminde çalışma hayatının gelişimi, Türkiye ekonomisinin gelişimine de paralel bir süreç izlemiştir. Osmanlı'dan devralınan ve tarımsal niteliği ağır basan ekonomik yapı, çalışma hayatında da tarım sektörünün uzun bir süre başat konumda kalmasına yol açmıştı. Cumhuriyet'in ilk dönemleri için istihdam edilen iş gücünün %90'lık kısmının tarım sektöründe çalışıyor olması, çalışma hayatında belirli unsurların da ortaya çıkmasını engellemiştir. Buna göre ücretli işçilik yaygınlaşmazken, işçilerin kırsal ve köyle bağlantısının kopması uzun süreler sonra, ancak 1950'ler sonrasında mümkün olmuştu. Ücretli işçiliğin zayıf kalması nedeniyle sendikalaşma oranları da çok düşük kalırken, işçiler sendikalara ve örgütlü hareket etmeye pek yanaşmamıştır.

Gelişmekte olan bir ülke olarak devletin sanayileşme çabalarına yönelik aldığı tedbirler, çalışma hayatında özellikle sanayi işçileri için de şartların ağırlaşmasına neden olmuştu. Çalışma hayatında işçiler için şartların ağırlaşması, beraberinde 1950'lere kadar geçecek sürede işçi devir oranlarının da yüksek seyretmesine ve işten çıkmaların yaygın olmasına neden olmaktaydı. 1960'larla birlikte ücretli işçiliğin yaygınlaşması ve dönemsel olarak sendika üyeliğinde yaşanan artış ile birlikte işçilerin ağırlaşan şartlara karşı tepkilerini çalışma hayatı içinde kalarak ve iş bırakma eylemleri gibi yöntemlerle karşıladığı yeni bir döneme geçilmiştir. Bu yeni dönemde 1980 sonrasında hızlanacak şekilde istihdamın sektörel dağılımı tarım sektörü aleyhine ve sanayi ve hizmet sektörleri lehine olacak şekilde bir dönüşüm yaşamıştır. Ancak geçmişten günümüze kadar kadın ve çocuk işçiliği, kayıt dışı istihdam, çalışma hayatında işçileri koruyucu yasal tedbirlerin tam olarak işletilememesi, düşük sendikalaşma oranları ve işsizlik gibi köklü geçmişe sahip bazı sorunlar güçlü bir şekilde varlığını devam ettirmektedir.

İleri Okuma Önerileri

Akın, Y. (2012). Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde işçi sınıfı siyasetinin dinamikleri: Dil, kimlik ve deneyim. T. Atabaki ve G. D. Brockett (drl.), *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde emek tarihi* içinde (s. 177-198). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Buğra, A., Adaman, F. ve İnsel, A. (2006). Çalışma hayatında yeni gelişmeler ve Türkiye'de sendikaların değişen rolü. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu.

Gülçubuk, B. (2012). Tarımda çocuk emeği sömürüsü ve toplumsal duyarlılık. Çalışma ve Toplum, *2012/2*, 75-94.

Koray, M. (2005). *Sosyal politika* (2. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Makal, A., Dertli, N., Taştan, O. C., Erdoğdu, S., Çelik, A. (2012). Çalışma ilişkileri tarihi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yıldırak, N., Gülçubuk, B. Gün, S., Olhan, E., Kılıç, M. (2002). *Türkiye'de gezici ve geçici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ve sorunları*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Temsilciliği Yayını.

Kaynakça

Akın, Y. (2012). Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde işçi sınıfı siyasetinin dinamikleri: Dil, kimlik ve deneyim. T. Atabaki ve G. D. Brockett (drl.), *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde emek tarihi* içinde (s. 177-198). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Buğra, A., Adaman, F. ve İnsel, A. (2006). Çalışma hayatında yeni gelişmeler ve Türkiye'de sendikaların değişen rolü. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu.

Bilber, M. (2013, 17 Kasım). İşçi çocuklar gezici sorunları kalıcı. *Radikal Gazetesi*. http://www.radikal.com.tr/ekonomi/isci_cocuklar_gezici_sorunlari_kalici-1161275 adresinden 20.12.2013 tarihinde edinilmiştir.

Candaş, A. (2010). *Türkiye'de eşitsizlikler: Kalıcı eşitsizliklere genel bir bakış*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.

Çelik, A. ve Lordoğlu, K. (2006). Türkiye'de resmi sendikalaşma istatistiklerinin sorunları üstüne. Çalışma ve Toplum, *2006/2*, 11-29.

Gülçubuk, B. (2012). Tarımda çocuk emeği sömürüsü ve toplumsal duyarlılık. Çalışma ve Toplum, *2012/2*, 75-94.

Gülmez, M. (1986). 1936 öncesinde işçi hakları. B. Meral, M. Gülmez, Y. Koç, A. Işıklı ve B. Akdoğan (Ed.), *Türkiye'de işçi hakları (Osmanlı Döneminden 1936'ya*) içinde (s. 17-76). Ankara: Türkiye Yol İş Sendikası Yayını.

İpekçioğlu, Ş., Monis, T., Eren, Y., Büyükhatipoğlu, Ş., Bayraktar, Ö. (2012). Mevsimlik tarım işçisi kadınların çalışma ve sosyal yaşamlarındaki sorunlar ve çözüm önerileri. C. Oğuz, Z. Bayramoğlu ve Z. Karakayacı (Ed.), *10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi* içinde (Vol. 1, s. 352-357). Konya: Tarım Ekonomisi Derneği.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi. (2014, 13 Ocak). *2013 yılında en az 1235 işçi yaşamını yitirdi*. http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=8700:2013-yilinda-en-az-1235-isci-yasamini-yitirdi&catid=149:iscinayetleri-raporlari&Itemid=236 adresinden 15.01.2014 tarihinde edinilmiştir.

Keyder, Ç. (2008). *Türkiye'de devlet ve sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Keyder, Ç. (2009). *Toplumsal tarih çalışmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Koç, Y. (1982). Planlı dönemde işçi hareketini belirleyen etkenler. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, *Planlama özel sayısı*, 286-347.

Koray, M. (2005). *Sosyal politika* (2. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Mahiroğulları, A. (2005). *Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de işçi sendikacılığı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Makal, A., Dertli, N., Taştan, O. C., Erdoğdu, S., Çelik, A (2012). Çalışma ilişkileri tarihi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Makal, A. (2007a). *Ameleden işçiye; erken Cumhuriyet dönemi emek tarihi çalışmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Makal, A. (2007b). Cumhuriyet'ten 21. yüzyıla Türkiye'de çalışma ilişkileri. Ataman, B. C. (Ed.), *Güncel sosyal politika tartışmaları – Cahit Talas anısına* içinde (s. 511-543). Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayını.

Murat, S. ve Şahin, L. (2011). *AB'ye uyum sürecinde genç işsizliği*. İstanbul: İTO Yayınları.

Nacar, C. (2012). "Bir hayvan kadar bile değerimiz yoktu"; İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye'de devlet işletmelerinde çalışan işçiler. T. Atabaki ve G. D. Brockett (drl.), *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde emek tarihi* içinde (s. 153-176). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

"6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Gereğince; İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2013 Ocak Ayı İstatistikleri Hakkında Tebliğ" (2013, 26 Ocak). *Resmi Gazete*, S. 28540.

Selamoğlu, A. ve Lordoğlu, K. (2006). *Katılım sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye'de işgücü ve istihdamın görünümü*. Ankara: Belediye-İş Yayınları.

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2013, 11 Eylül) *Kayıtdışı istihdam oranları*. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/sigortalilik/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari adresinden 20.01.2014 tarihinde edinilmiştir.

Şişmanov, D. (1978). *Türkiye işçi ve sosyalist hareketi; kısa tarih (1908-1965)*. İstanbul: Belge Yayınları.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2011). Çalışma hayatı istatistikleri 2010. http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/dosyalar/istatistikler/calisma_hayati_2010 adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Temiz, H. E. (2004). Eğreti istihdam: İşgücü piyasasında güvencesizliğin ve istikrarsızlığın yeni yapılanması. Çalışma ve Toplum, *2004/2*, 55-80.

Tokol, A. (2012). *Türk endüstri ilişkileri sistemi* (3. baskı). Bursa: Dora Yayınları.

Tunalı, İ. (2003). İstihdam Durum Raporu – Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması. Ankara: Türkiye İş Kurumu Yayını.

Türk Metal Sendikası. (2011, Ocak 15). *Kayıt dışı ile mücadele, sendikalı olmakla mümkündür!* http://www.turkmetal.org.tr/default.asp?page=arastirmalar&id=324 adresinden 10.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). İstatistiki göstergeler 1923-2011. Ankara. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158 adresinden 05.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçları Ekim 2013.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16003 adresinden 20.01.2014 tarihinde edinilmiştir.

Yentürk, N. (2008, 19 Mayıs). *Türkiye'de genç işsizliği*. BİA Haber Merkezi. http://www.bianet.org/bianet/ekonomi/107048-turkiye-de-genc-issizligi adresinden 15.01.2014 tarihinde edinilmiştir.

Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E., Kılıç, M (2002). *Türkiye'de gezici ve geçici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ve sorunları*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Temsilciliği Yayını.

Yıldırımoğlu, H. (2005). Uluslararası emek göçü "Almanya'ya Türk emek göçü". *Kamu-İş*, *8*(1), 1-24.

TÜRKİYE'DE TÜKETİM TOPLUMUNA DOĞRU: SEKÜLERLEŞME, MUHAFAZAKÂRLIK VE TÜKETİMİN DÖNÜŞÜMÜ*

İsmail Demirezen

Toplu Bakış

Bu bölüm, tüketimin 1980'lerden sonra Türkiye toplumunda nasıl merkezî bir konum elde etmeye başladığını, bu merkezî konumun hangi toplumsal değişikliklere sebep olduğunu ve "tüketim toplumu" tanımlamasına uygun yeni ortaya çıkan toplumsal özellikleri analiz ederek 1980'lerden sonra Türkiye toplumunun geçirdiği değişimi ve dönüşümü ele almaktadır.

Birinci bölümde söz konusu analizin çerçevesinin belirlenmesi açısından özellikle kuramsal perspektiften tüketim toplumunun özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunlar (i) metalaşma, (ii) kültür endüstrisinin derinlik kazanması, (iii) tüketim metaların kültürleşmesi ve (iv) suni ihtiyaçların oluşturulması ve medyanın yaygınlık kazanmasıdır. Tüketim toplumunda bir yandan marketin dışında bulunan değerler ve kültürel ürünler markete uyum sağlayarak metalaşırken diğer taraftan tüketim metaları işaret değerleri kazanarak sosyal statü sembollerine dönüşmekte ve böylece kültürleşmektedirler. Medyanın yaygınlaşması ve derinleşmesi sonucu olarak suni ihtiyaçlar üreticiler tarafından oluşturularak müşterilere dayatılmaktadır. Piyasada müşterinin egemenliği son bulmakta üreticilerin egemenliği oluşmaktadır. Böylece insanoğlunun kendi istek ve arzularına bile yabancılaşmakta Karl Marx'ın ifade ettiği yabancılaşma son aşamasına ulaşmaktadır.

İkinci bölümde ise Türkiye toplumunun birinci bölümde açıkladığımız özellikleri bakımından tüketim toplumuna dönüşüm süreci ele alınmaktadır. Türkiye özellikle 1980'den itibaren tüketim toplumu olma yolunda önemli ilerlemeler katetmiştir. Türkiye'nin tüketim toplumu olma yolunda önemli kavşak noktaları olarak 1980, 1990 ve 2002 yılları gösterilebilir. 1980 yılında hem ekonomik hem de kültürel alandaki liberalleşme adımları Türkiye ekonomisini liberalleştirerek dünya kapitalist sistemine entegre etmiştir. 1990 yıllarında özel televizyon ve radyolara izin verilmesi tüketim toplumunun olmazsa olmazı olan kültür endüstrisinin gelişmesini sağlamıştır. 2002 yılından sonra AKP hükûmeti döneminde bir yandan ekonomik büyüme kapitalist sistemin içinde gerçekleştirilmiş diğer yandan muhafazakâr kesim tüketim toplumuna entegre olmaya başlamıştır

* Bu bölüm *Tüketim ve Din* (2011) isimli kitabımızın bazı kısımları esas alınarak geliştirilmiştir.

Kaynakça

Adorno, T. W. (1991). *The culture industry: Selected essays on mass culture*. London ve New York: Routledge.

Atasoy, Y. (2009). *Islam's marriage with neoliberalism: State formation in Turkey*. New York: Palgrave Macmillan.

Baudrillard, J. (1988). *The consumer society*. London: Sage Publication.

Bauman, Z. (2007). *Consuming life*. Cambridge: Polity.

Bourdieu, P. (1980). *The logic of practice* (trans. R. Nice). Stanford, CA: Stanford University Press.

Campbell, C. (1987). *The romantic ethic and the spirit of modern consumerism*. Cambridge: Balckwell.

Çayır, K. (2008). The emergence of Turkey's contemporary Muslim democrats. In Ü. Cizre (Ed.), *Secular and Islamic politics in Turkey* (pp. 62-79). London: Routledge.

Çınar, M., & Duran, B. (2008). The specific evolution of contemporary political Islam in Turkey and its difference. In Ü. Cizre (Ed.), *Secular and Islamic politics in Turkey* (pp. 17-40). London: Routledge.

Çopur, H. (2010, Eylül). Tüketim kültürü ve medya. *Mostar Dergisi*, *5*(67)

Demirezen, İ.. (2011). *Tüketim ve din*. İstanbul: Fotografika.

Galbraith, J. K. (2001). *The essential Galbraith*. New York: Houghton Mifflin Company.

Goodman, D. J., & Cohen, M. (2004). *Consumer culture: A reference handbook*. Oxford: ABC-CLIO.

Kahraman, H. B. (2011, 6 Mayıs). Çağdaş hapishaneler: AVM'ler. *Sabah Gazetesi*. http://www.sabah.com.tr/Pazar/Yazarlar/kahraman/2011/06/05/cagdas-hapishaneler-avmler adresinden 23.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Kanbolat, H. (2014, 11 Mayıs). Tüketim kültürünün Türk toplumuna etkileri. *Hürriyet Strateji*. http://www.hurriyet.com.tr/strateji/10687736.asp adresinden 23.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Lears, J. (1997). Introduction to fables of abundance. In N. R. Goodwin, F. Ackerman, & D. Kiron. (Eds.), *The consumer society* (pp. 251-254). Washington D.C.: Island Press.

Leiss, W., Kline, S., & Jhally, S. (1997). Goods as satisfiers. In N. R. Goodwin, F. Ackerman, & D. Kiron. (Eds.), *The consumer society* (pp. 248-251). Washington D.C.: Island Press.

Leiss, W. (1997). Limits to satisfaction: Diagnosis. In N. R. Goodwin, F. Ackerman, & D. Kiron. (Eds.), *The consumer society* (pp. 245-247). Washington D.C.: Island Press.

Marx, K., & Engels, F. (2007). *The communist manifesto*. New York: International Publishers.

Marx, K. (2003). *Marx and modernity: Key readings and commentary* (Ed. R. J. Antonio). Oxford: Blackwell Publishers.

Miller, V. J. (2003). *Consuming religion: Christian faith and practice in a consumer culture.* New York: Continuum.

Nas, T. (2008). *Tracing the economic transformation of Turkey from the 1920s to EU accession*. Boston, MA: Martınus Nijhoff.

Pollay, R. (1986). The distorded mirror: Reflecitons on the unintended consequences of advertising. *Journal of Marketing*, *50*, 18-36.

Postman, N. (2005). *Amusing ourselves to death*. New York: Penguin Books.

Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği. (t.y.). *RATEM*. http://www.ratem.org/web/ratem.html adresinden 23.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Richens, M. (1997). Social comparison, advertising, and consumer discontent. In N. R. Goodwin, F. Ackerman, & D. Kiron. (Eds.), *The consumer society* (pp. 242-245). Washington D.C.: Island Press.

Ritzer, G. (2008). Sociological theory. Boston, MA: McGraw-Hill Higher Education.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu. (t.y.). *Tarihçe*. http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?id=tarihce adresinden 23.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (TYDTA). http://www.invest.gov.tr/ adresinden 23.05.2013 tarihinde edinilmiştir.

Utkulu, U. (2001). The Turkish economy: Past and present. In D. Lovatt (Ed.), *Turkey since 1970* (pp. 1-40). New York: Palgrave Publishers.

Veblen, T. (2007). *The theory of leisure class*. Oxford: Oxford University Press.

Weber, M. (1949). *The methodology of social sciences* (trans. E. A. Shils, & H. A. Finch). Illinois, IL: The Free Press.

TOPLUMSAL HAREKETLER VE TÜRKİYE'DEKİ İZDÜŞÜMLERİ

Gülcan Işık

Toplu Bakış

Bireyin ve toplumun belli konularda tutumlarını ve zihniyetlerini belirleyen, dayanışmaya dayalı olan ve bir çatışma özelliği taşıyan toplumsal hareketler, toplumda yeni bir hayat tarzını veya yeni bir toplumsal modeli oluşturmak ya da olanı muhafaza etmek için eylemde bulunan kolektif davranışlardır. Toplumsal hareketler, toplumsal düzenin çatışmalarla sürdürüldüğü yolundaki kanaatleri güçlendiren ve aynı zamanda politik bir varlık olarak toplumda birtakım değerlerin yeniden gözden geçirilmesini sağlayan önemli konulardan biridir. Bu noktada toplumsal hareketler, bir çatışmayı, düzenlilik içerisinde bulunan toplumun kendi içinde yaşadığı çatışma durumunu, mücadele etme ve direnme stratejilerini de ifade etmektedir.

Öte yandan toplumsal bir hareketin ortaya çıkması ve yayılması açısından hareketin üyeleri ile toplum arasında sürekli bir iletişimin olması gerekmektedir. Hem harekete katılanlar hem de hareketin dışında kalanlar için ortak değerlerin oluşturulması noktasında iletişim elzemdir. Nitekim bir toplumsal hareketin başarısının artması ve hareketin genişlemesi açısından diğer gruplarla dayanışma içerisine girmesi önemlidir. Bu noktada ise kitle iletişim araçları ve hareketin kurduğu ağ mekanizması değer taşımaktadır. Toplumsal hareket çalışmalarında son yıllarda önemli bir konu olarak değerlendirilen internet, özellikle de televizyon, film, gazete, radyo gibi bağlantıların değişik formlarının haber, makale ve yazı gibi materyalleri yayabilmek ve bilinç uyandırabilmek amacıyla kullanılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki toplumsal hareket çalışmalarında bu teknoloji ile birlikte kısa sürede artış olduğu da gözlenmiştir. Bu çalışmada, toplumsal bir hareketin vücuda gelmesinde ve etkinliğini sürdürmesinde geçerli olan kuramsal tespitlerin sunulmasının ardından, toplumsal hareketlerde iletişimin, özellikle de internetin sağladığı olanakları ve bu bağlamda da taşıdığı önemi, ODTÜ arazisinden geçirilen otoyol projesine karşı başlatılan toplumsal hareketlilik örneği üzerinden ele alınmıştır.

Kaynakça

Akoğuz. E. C. (24 Ekim 2013). Boğaziçi ODTÜ'yle dayanışıyor. *bianet.* http://bianet.org/bianet/cevre/150798-bogazici-odtu-yle-dayanisiyor adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

BİA Haber Merkezi. (25 Ekim 2013). *Diren ODTÜ İstanbul Seninle*. *bianet*. http://www.bianet.org/bianet/cevre/150810-diren-odtu-istanbul-seninle adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Bilber M. (22 Ekim 2013). Tüm ODTÜ'lülere fidan daveti. *Radikal Gazetesi*. http://www.radikal.com.tr/turkiye/tum_odtululere_fidan_daveti-1156561 adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Bilber, M. (20 Ekim 2013). Üç bin ağaca gece operasyonu. *Radikal Gazetesi*. http://beta.radikal.com.tr/turkiye/uc_bin_agaca_gece_operasyonu-1156268 adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

Bingöl, Y. ve Tanrıver, N. (2011). Bilgi çağında değişen sosyal hareketler: Sanal eylemler. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, *VI*(1), 131-141

Brecher, J., Costello, T. ve Smith, B. (2002), *Aşağıdan küreselleşme* (çev. A.Yıldırım, B. Kurt, Z. Kutluata, Ş. Özgün). İstanbul: Aram Yayıncılık.

Cohen, J. (1999). Strateji ya da kimlik: Yeni teorik paradigmalar ve sosyal hareketler. S Özburun (Ed.), *Yeni sosyal hareketler* içinde (s. 109-129). İstanbul: Kaknüs Yay.

Collas, A. (2002). *International civil society movements in world politics*. Cambridge: Polity Press.

Community media. (2014, May 11). In *Wikipedia, the free encyclopedia*. Retrieved 5 Kasım 2013 from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Community_media&oldid=592796253

Çapulcu Chomsky'den ODTÜ'ye destek, (1 Kasım 2013) *VAGUS-TV*, http://vagus.tv/2013/11/01/capulcu-chomskyden-odtuye-destek/ adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

Çayır, K. (1999). Toplumsal sahnenin yeni aktörleri: Yeni sosyal/toplumsal hareketler. S. Özburun (Ed.), *Yeni sosyal hareketler* içinde (s. 13-32). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çimen, M. (26 Ağustos 2013). ODTÜ nöbeti sürüyor: Yola doğru büyüyeceğiz.

Defay, J. B. (n.d.). *The sociology of social movements.* A field examination paper submitted in partial fulfillment of the requirements for advancement to candidacy for the degree of doctor of philosophy in sociology, University of California, San Diego. Retrieved 2011, June 30, from http://defay.org/jason/academic/SM%20Paper.pdf

Diani, M. (2001, December 15-16). *Social movement analysis and voluntary action analysis: An idiosyncratic view*. Paper presented at The Third Sector from a European Perspective*.* University of Trento, Italy.

Downing, J. D. H. (2009). Uncommunicative partners: Social movement media analysis and radical educators. (Çev. Çağdaş Ceyhan) Kurgu Onli*ne International Journal of Communication Studies*, *1*.

Eyerman, R., & Jamison, A. (1991). *Social movements: A Cognitive Approach:*. Cambridge: Polity Press in association with Basil Blackwell. Fuantes, M. ve Frank, A. G. (1990). Toplumsal hareketler üzerine on tez (çev. A. Gürata ve T. Bora). *Birikim*, *16*, 29-41.

Gamson, W. A. (1995). Constructing social protest. In H. Johnston, & B. Klandermans (Eds.), *Social movements and culture* (pp. 85-107). London: UCL Press.

Gezi Parkı Eylemi İçin Kim ne dedi?, (4 Haziran 2013). *Radikal Gazetesi*

Giddens, A. (2000). *Sosyoloji* (yay. hzl.ve Çev. H. Özel ve C. Güzel). Ankara: Ayraç Yayınları.

Handler, J. F. (1992). Postmodernism, protest and the new social movements. *My Law & Society Review, 26*(4) , 697-732.

Işık, G. (2013a). *Sanaldan sokağa toplumsal hareketler*. Ankara: Nobel.

Işık, G. (2013b). Yeni toplumsal hareketler ve sanal gerçeklik boyutunda Gezi Parkı eylemleri. *Selçuk İletişim*, *8*(1), 19-33.

Jasper, J. M. (2002). *Ahlaki protesto sanatı* (çev. S. Öner). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Karagöz, K. (2013). Yeni medya çağında dönüşen toplumsal hareketler ve dijital aktivizm hareketleri. İletişim ve Diplomasi, *1*, 131-157.

Kılıç, S. (2009). Kamuoyu oluşum sürecinde sosyal hareketler ve medya. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 22*(2), 150-167.

Koç, N. (2013, Haziran 6). Örgütsüz, plansız, lidersiz ilk sivil toplum hareketi. *Akşam Gazetesi*. http://www.aksam.com.tr/guncel/orgutsuz-plansiz-lidersizilk-sivil-toplum-hareketi/haber-213059 adresinden 15 Kasım 2013 tarihinde edinilmiştir.

Komito, L., & Bates, J. (2009). Virtually local: Social media and community among polish nationals in Dublin. *Aslib Proceedings: New Information Perspectives*, *61*(3), 232-244.

Köker, L. (1990). İki farklı siyaset. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kösem M. (24 Ekim 2013). ODTÜ Ormanına İTÜ'de Can Suyu. *bianet.* http://bianet.org/bianet/siyaset/150795-odtu-ormanina-itu-de-can-suyu adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Le Bon, G. (2005). *Kitleler psikolojisi* (çev. S. Demirkan). İstanbul: Yağmur Yayınevi.

Lelandais, G. E. (2009). Sosyal hareketler teorileri ve küreselleşme. B. Çoban (drl.), *Küreselleşme, direniş, ütopya-yeni toplumsal hareketler- küreselleşme çağında toplumsal muhalefet* içinde (s. 63-90). İstanbul: Kalkedon Yay.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (çev. O. Akınay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

Martin, W. G. (2008). *Toplumsal hareketler 1750-2005: Dipten gelen dalgalar* (çev. D. Keskin). İstanbul: Versus Yay.

Melucci, A (1995). The new social movements revisited: Reflections on a sociological misunderstanding. In L. Maheu (Ed.), *Social movements and social classes: The future of collective action* (s. 107-119). London: Sage Publications.

Melucci, A. (1991). Toplumsal hareketler ve gündelik yaşamın demokratikleşmesi. *Birikim*, *24*, 55-62.

Melucci, A. (2004). Toplumsal hareketler ve günlük hayatın demokratikleşmesi. In J. Keane (drl.), *Sivil Toplum ve devlet Avrupa'da yeni yaklaşımlar* (çev. L. Köker, A. Çiğdem, M. Akın Küçük, A. Bora ve A. Nur, s. 271-288). Ankara: Yedikıta Yayınları.

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (çev. A. Kotil). İstanbul: Cep Üniversitesi İletişim Yayınları.

Munck, R., & Waterman, P. (1999). *Labour worldwide in the Era of globalization*. London: Macmillan

ODTÜ Olayları Nedir? ODTÜ'ye Destek Eylemleri Nedir? (12 Eylül 2013). *Milliyet Gazetesi*.

ODTÜ'de ağaçlar için çadır nöbeti, (26 Ağustos 2013) *Milliyet Gazetesi*. http://www.milliyet.com.tr/odtu-de-agaclar-icin-cadir-nobeti/gundem/detay/1754689/default.htm adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

ODTÜ'ye İzmir'den destek eylemi, (12 Eylül 2013). *Milliyet Gazetesi*.

Olson, M. (1993). The logic of collective action. In J. J. Richardson (Ed.), *Pressure groups* (pp. 23-37). New York: Oxford University Press.

Pichardo, N. A. (1997). New social movements: A critical review. *Annual Review Sociology*, *23*,411-430.

Radikal Gazetesi. http://www.radikal.com.tr/turkiye/odtu_nobeti_suruyor_yola_dogru_buyuyecegiz-1147837 adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Sabatier, P. A. (1992). Membership and organization. In M. P. Petracca (Ed.), *The Politics of interest Interest Groups Transformed* (pp. 101-127). San Francisco: Westview Press.

Sanlı, L. (2003). Yeni toplumsal hareketler ve gelişme koşulları. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, *53*(1), 55-70

Scott, A. (1990). *Ideology and the new social movements*. London: Unwin Hyman Ltd. S.

Şentürk, Ü. (2006). Küresel yeni sosyal hareketler ve savaş karşıtlığı. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, *30*(1), 31-46.

Taksim'de ODTÜ protestosu. (2013, October 20). *Demokrat Haber*. http://www.demokrathaber.net/guncel/taksimde-odtu-protestosu-h23836.html adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir

Türkdoğan, O. (2004). Sosyal hareketlerin sosyolojisi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Uysal, A. (2007). İlk dönem kolektif davranış ve toplumsal hareket kuramları. *Tezkire*, *46-47*(Yeni Toplumsal Hareketler), 30-47.

van Dıjk, J. (2006). The network society: Social aspects of new media. London: Sage Publications.

Yeni toplumsal hareketler ya da insan eliyle değişim. (2007). *Tezkire*, *46-47*(Yeni Toplumsal Hareketler), 5-12.

TÜRKİYE'DE SİYASAL DEĞİŞMENİN TARİHSEL VE GÜNCEL DİNAMİKLERİ

Ali Yaşar Sarıbay

Toplu Bakış

Bu bölümde Türkiye'de modernleşme ve siyasal değişmenin tarihsel gelişiminden hareketle güncel dinamikleri ele alınacaktır. Bu çerçevede Tanzimat ile başlayan modernleşmenin toplumsal değişimle paralel bir biçimde ele alınması hedeflenmektedir. Tanzimat'tan itibaren siyasi değişimin temel yapısı devletin kendisini reforme etmesi sürecinde yaşanan gerilimler etrafında şekillenmektedir. Bu gerilimleri ve siyasal değişimin dinamiklerini anlayabilmek açısından güncel olarak da anlamlı olan iki mesele, Kürt sorunu ve İslami talepler, yazının odağında yer almaktadır. Tanzimat'tan itibaren siyasal yaşamı şekillendiren temel unsur dünyaya siyasal uyumdur. Bu süreçte devlet erki kullanılarak gerçekleştirilen "tanzim" edici reformlar daimi bir biçimde "yenileşme" etiketiyle sürdürülmüştür. Bu, esasen, "sürekli" bir reformdan çok, "sürekli" bir kriz olarak nitelenebilir. Çünkü, yukarıdan bir otorite ile toplumu değiştirmeye ve ona yeni bir biçim vermeye çalışan Kemalist devlet iktidarı ulus ile kültür, ulus ile devlet arasındaki bağı kurmada yetersiz kalmıştır. Bunun sebebi de zaman içinde bugün "globalleşme" dediğimiz bir olgunun, her şeyden önce, kültürü ve ulusu "dünyasallaştırarak" mahiyet değişimine uğratmasına rağmen devletin, tabiri caizse, yerel bir kontrol aygıtı olarak kalmakta diretmiş olmasıdır. Bir başka deyişle, ulusun mahiyeti değişmiş, devlet bazı işlevlerini değiştirme pahasına esas mahiyetini koruma mücadelesi içinde olmuştur. Bu da devletin zaman zaman toplumun daha kolay uyum sağladığı değişen dünya koşullarına uyum sağlayamamasına yol açmıştır. Bu süreçte devlet ile toplum arasında ortaya çıkan gerilimler iki özel güncel siyasi olgu üzerinden daha kolay anlaşılabilir. Bunlardan birincisi olan "Kürt meselesi" devletin cemaat olarak rolünü pekiştirmesi, parçalanmış (segmente) bir toplumsal yapının parçalarını bir arada tutma veya bu parçaları yapıştırma hususunda ortaya çıkan problem çerçevesinde ele alınmaktadır. Yapısı itibarıyla bu problemi aşmaya en uygun siyasi aktör olan Adalet ve Kalkınma Partisinin (AKP) konumu bu çerçevede önem kazanmaktadır. Yazının devamında AKP'nin demosu daha çoğul bir biçimde tanımlayabilecek bir potansiyele sahip olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu yazıda teorik bir bakış açısından Türkiye'nin siyasal değişim süreci, tarihsel olarak, dünyaya açılma veya dünyasallaşma serüveni olarak ele alınmaktadır.

Karpat, K. H. (2013). *Türk siyasi tarihi: Siyasal sistemin evrimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Köker, L. (2010). *Modernleşme, Kemalizm ve demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sarıbay, A. Y. (2000). *Global bir bakışla politik sosyoloji*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Yıldız, A. (2010). *Ne mutlu Türküm diyebilene: Türk ulusal kimliğinin etno-seküler sınırları (1919-1938)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaynakça

Göle, N. (1992, Kış). *80 sonrası politik kültür*. *Türkiye Günlüğü*, *21*, 49-54

Heper, M. (1974). *Bürokratik yönetim geleneği*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

Kalaycıoğlu, E. ve Sarıbay, A. Y. (2009). Tanzimat: Modernleşme arayışı ve politik değişim. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay (Ed.), *Türkiye'de politik değişim ve modernleşme* içinde (s. 9-39). Bursa: Dora Yayıncılık.

Karpat, K. H. (2006). *Osmanlı'da değişim, modernleşme ve uluslaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sarıbay, A. Y. (2000). Küreselleşme, postmodern uluslaşma ve İslâm. F. Keyman ve A. Y. Sarıbay (Ed.), *Global/yerel eksende Türkiye* içinde. İstanbul: Alfa Yayınları.

Schmitt, C. (2006). *Siyasal Kavramı* (çev. E. Göztepe). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Sen, A. (2004). Özgürlükle kalkınma (çev. Y. Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, R. (2002). *Kamusal insanın çöküşü* (çev. S. Durak ve A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Yıldız, A. (2010). *Ne mutlu Türküm diyebilene: Türk ulusal kimliğinin etno-seküler sınırları (1919-1938)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE DİNSEL MODERNLEŞME VE DİNÎ YAPILARIN DEĞİŞİMİ

Necdet Subaşı

Toplu Bakış

Modernlik bağlamında dinin ve dinî hayatın hangi mecralarda yeniden şekillendiği ya da bir düzenlemeye maruz bırakıldığı sorusu sosyal bilimciler arasında sık tartışılan konular arasında yer almaktadır. Modernleşme süreçlerinin toplumun belli başlı ilgilerini ve tercihlerini özellikle de zihniyet yapılarını dönüştürdüğü bir bağlamda dinsel olanın da bu etkileşimden önemli ölçüde etkilenerek pay alacağı açıktır.

Türk modernleşmesinde kesintisiz bir süreklilikten söz etmek pekâlâ mümkündür. Bu çerçevede Tanzimat'a kadar götürülebilecek bir Batılılaşma yöneliminin izi takip edildiğinde öncelikli olarak Osmanlı yapısal modernleşmesinde dinin her zaman bir meşruiyet çizgisi olarak hatta temel referans ögesi statüsünde tutulduğu gerçeği göz ardı edilemez. Öte yandan modernleşmenin Cumhuriyet'le birlikte yön değiştiren süreçlerinde ise din, bir atıf ögesi olmaktan çıkarılarak bizzat kendisi üzerinde düzenleme yapılan yeni bir tasarruf alanı olarak tasavvur edilmiştir. Türk modernleşmesinde dinin örgütlü temsil rolünü üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığı, görece Osmanlı Şeyhülislamlık kurumunu hatırlatacak kimi ortak özelliklere sahip olsa da son tahlilde oldukça farklı özellikleriyle tebarüz ettiği unutulmamalıdır. Osmanlı siyasi siteminin yapısal örgütlenmesinde uzunca bir süre anahtar statüsünü koruyan Şeyhülislamlık, Tanzimat sonrası dönemde bile gücünü önemli ölçüde korumayı başarmış kült yapılar arasında yer almıştır. Dinî hayatın tekmil işleyişinden sorumlu olan kurum, dinle bütünleşik bir devlet görüntüsü veren Osmanlı devlet rejiminde en başta meşruiyet üretici bir yapı olarak önem kazanmıştır.

Türk modernleşmesinin istisnai kurumları arasında yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı ise dinin sosyal hayat dünyasındaki işleyişini laik ve seküler devlet adına takipten, dinî hayatın rasyonalize edilmesine kadar pek çok konuda kendini yeniden şekillendiren bir üst kurum özelliği taşımaktadır. Cemaat ve tarikatların Türk laikliğinin kendine özgü işleyişi karşısında kısmen özel alanlara çekilen tabiatı, Diyanet İşleri Başkanlığının görev ve sorumluluk sahası söz konusu olduğunda bir hayli önem kazanmaktadır. Bu çalışmada söz konusu ilişkinin ortaya çıkardığı gerilim ve diyalog kanalları, dinselliğin modernizasyonu bağlamında ele alınmaktadır.

Kaynakça

Akşit, B., Şentürk, R., Cengiz, K. ve Küçükural, Ö. (2012). *Türkiye'de dindarlık: Sosyal gerilimler ekseninde inanç ve yaşam biçimleri.* İstanbul: İletişim.

Aktay, Y. (Ed.). (2004). İslâmcılık, modern Türkiye'de siyasi düşünce (C. VI). İstanbul: İletişim.

Ayhan, H. (2004). *Türkiye'de din eğitimi.* İstanbul: DEM.

Barkan, Ö. L. (1975). Türkiye'de din ve devlet ilişkilerinin tarihsel gelişimi. *Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Semineri* içinde (s. 49-97). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Bein, A. (2013). *Osmanlı uleması ve Türkiye Cumhuriyeti –Değişimin failleri ve geleneğin muhafızları-* (çev. İ. Üçpunar). İstanbul: Kitap.

Çelik, C. (2001). Kentleşme sürecinde dini hayat. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *11*, 131-150.

Dursun, D. (1988). *Yönetim-din ilişkileri açısından Osmanlı Devletinde siyaset ve din.* İstanbul: İşaret.

Feroze, M. R. (1995). Laiklik yanlıları ve karşıtları. D. Dursun (drl.), *Türkiye'de İslâm ve laiklik* (s. 41-56). İstanbul: İnsan.

Gökaçtı, M. A. (2005). *Türkiye'de din eğitimi ve imam hatipler.* İstanbul: İletişim.

Gökalp, Z. (1976). *Türkleşmek, İslâmlaşmak, muasırlaşmak.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Gözaydın, İ. (2009). *Diyanet -Türkiye Cumhuriyeti'nde dinin tanzimi-.* İstanbul: İletişim.

İnalcık, H. (1958). Osmanlı hukukuna giriş: Örfi sultani hukuk ve Fatih'in kanunları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, XIII*(2), 102-126.

Jäschke, G. (1972). *Yeni Türkiye'de İslâmlık* (çev. H. Örs). İstanbul: Bilgi.

Kara, İ. (1994). İslamcıların siyasi görüşleri. İstanbul: İz.

Kara, İ. (2008). *Cumhuriyet Türkiyesi'nde bir mesele olarak İslam.* İstanbul: Dergâh.

Karpat, K. (2009). *Osmanlı'dan günümüze elitler ve din.* İstanbul: Timaş.

Mardin, Ş. (1991). *Türkiye'de din ve siyaset* (drl. M. Türköne ve T. Önder). İstanbul: İletişim.

Özdalga, E. (2007). *İslâmcılığın Türkiye seyri: Sosyolojik bir perspektif*. İstanbul: İletişim.

Özek, Ç. (t.y.). *Devlet ve din,.* İstanbul: Ada.

Sarıkaya, Y. (1997). *Medreseler ve modernleşme*. İstanbul: İz Yayıncılık..

Seufert, G. (2004). Türkiye'de devlet ve din (çev. H. Görgün). Yayımlanmamış çalışma.

Subaşı N. (2003). Öteki Türkiye'de din ve modernleşme. Ankara: Vadi Yayınları.

Subaşı, N. (2004). *Gündelik hayat ve dinsellik*. İstanbul: İz.

Subaşı, N. (2005). *Ara dönem din politikaları*. İstanbul: Küre.

Subaşı, N. (2008, April). Critical approaches to the PRA. *The Muslim World, XCVI-II*(2-3), 264-270.

Türköne, M. (1991). *Siyasi ideoloji olarak İslâmcılığın doğuşu.* İstanbul: İletişim.

Yakut, E. (2005). Şeyhülislamlık -Yenileşme döneminde devlet ve din-. İstanbul: Kitap.

Yavuz, H. (2005). *Modernleşen Müslümanlar –Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti-* (çev. A. Yıldız). İstanbul: Kitap Yayınevi.

TÜRKİYE'DE SEKÜLARİZMİN ESKİ VE YENİ TEZAHÜRLERİ*

Mustafa Tekin

Toplu Bakış

Bu bölüm, Türkiye'de Müslümanlığın içerimlerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bilindiği gibi sekülerlik, Batı orijinli bir kavram olup, kendi doğal tarihî süreci içerisinde bir anlam ve zemin kazanmıştır. Bu süreçte Hristiyanlık ve Batı arasındaki ilişki önemlidir. Sekülerlik de, kanaatimizce bu ilişkilerin bir sonucu olarak Batı dünyasında yapısal bir özellik olarak ortaya çıkmıştır. Bu bölümde, Türkiye'nin Müslüman deneyimlerinin sekülerlikle ilişkisi tartışılmadan önce, Batı'da sekülerliğin hangi anlam çerçevelerine sahip olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Batı ile Türkiye'de sekülerliğin anlamlarında bir yandan örtüşmeler, diğer yandan da farklılıklar olduğu söylenebilir. Bu farklılıklar her iki coğrafyanın din, toplum ve kültürüne referansla açıklanabilir. Öncelikle belirtilmelidir ki sekülerliğin etkileri Türkiye'ye modernleşme süreci içerisinde ve birtakım pratikler üzerinden girmiştir. Tanzimat'tan itibaren yapılan birçok düzenlemeler, pratikte zihniyete doğru bir etkilemeyi göstermektedir. Nihayetinde bugün için dil, gündelik hayat ve ibadetler üzerinden yaptığımız analizler ile sekülerliğin Müslüman deneyimleri üzerinde etkileri olduğunu söyleyebiliriz. Modernleşme sürecinde Müslüman zihni ve pratikleri bu etkilemeye işaret etmektedir.

* Bu bölüm daha önce İnsan ve Toplum Dergisi'nde (Cilt 2, Sayı 4, 2012, s. 181-204) yayımlanan "Batı'da Sekülerlik ve Türkiye Müslümanlığının Seküler İçerimleri" başlıklı yazının gözden geçirilmiş ve büyük oranda yenilenmiş hâlidir.

Kaynakça

Abel, O. (1995). Dinlerin etiği olarak laiklik. O. Abel, M. Arkoun ve Ş.Mardin (Ed.), *Avrupa'da etik, din ve laiklik* içinde (çev. S. Dolanoğlu ve S. Yılmaz, s. 27-40). İstanbul: Metis Yayınları.

Abercrombie, N., Hill, S., & Turner, B. S. (1988). *The penguin dictionary of sociology* (2nd ed.). London: Penguin Books.

Arslan, A. (1993). Sekülerizm: Akleden kalbin parçalanışı. *Bilgi ve Hikmet*, *2*, s. 3-17.

Attas, S. N. (1995). İslam, sekülerizm ve geleceğin felsefesi (çev. M. E. Kılıç, 2. baskı). İstanbul: İnsan Yay.

Aydın, M. (2009). *Moderniteye dışarıdan bakmak*. İstanbul: Açılımkitap Yay.

Berger, P. L. (1969). *The social reality of religion*. London: Faber and Faber.

Berger, P. L. (2000). *Kutsal şemsiye - Dinin sosyolojik teorisinin ana unsurları* (çev. A. Coşkun) İstanbul: Rağbet Yay.

Chadwick, O. (1975). *The secularization of the European mind in the nineteenth century*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cox, H. (1990). *The secular city, secularization and urbanization in theological perspective* (25th ed.). Newyork: Collier Books, Macmillan Publishing Company.

Davison, A. (2006). *Türkiye'de sekülarizm ve modernlik* (çev. T. Birkan, 2. baskı). İstanbul: İletişim Yay.

Doğan, K. (1991). *Tanzimat'ın kıblesi*. İstanbul: Ölçü Yay.

Eliade, M. (1991). *Kutsal ve dindışı* (çev. M. A. Kılıçbay). Ankara: Gece Yay.

Fallding, H. (1967). Secularization and the sacred and profane. *The Sociological Quarterly*, *8*(3), 349-363.

Furseth, I. (2003). Secularization and the role of religion in state institutions. *Social Compass*, *50*(2), 191-202.

Gilbert, A. D. (1994). Secularization and the future. In S. Gilley, & W. J. Sheils (Eds.), *A history of religion in Britain: Practice and beliefs from Pre-Roman times to the present* (pp. 512-3). Cambridge, MA. & Oxford: Wiley-Blackwell

Gündüz, Ş. (2004). *Pavlus Hıristiyanlığın mimarı* (2. baskı). Ankara: Ankara Okulu Yay.

Haşim, A. (2005). Müslüman saati. M. Kaplan (yay. hzl.), *Üç eser* içinde (7. baskı, s. 102-105). İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Hill, M. (1973). *A sociology of religion.* London: Heineman Educational Books Ltd.

Hocaoğlu, D. (1995). *Laisizmden milli sekülerime laiklik - Laiklik sorununun felsefi çözümlemesi*. Ankara: Selçuk Yay.

Kaufmann, E. (2007). Breeding for god. *The Prospect*, *128*, 22-26.

Kitab-ı Mukaddes, Kutsal Kitap-Tevrat, Zebur, İncil. (2009). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi.

Lewis, B. (2000). *Modern Türkiye'nin doğuşu* (çev. M. Kıratlı, 8. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Lyon, D. (1996). Religion and the postmodern: Old problems, new prospects. In K. Flanagan, & P. C. Jupp. (Eds.), *Postmodernity, sociology and religion* (pp. 14-29). New York: St. Martin Press.

Marshall, G. (1998). *Oxford dictionary of sociology* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Mert, N. (1994). *Laiklik tartışmasına kavramsal bir bakış - Cumhuriyet kurulurken laik düşünce*. Ankara: Bağlam Yay.

Olgun, H. (2001). *Luther ve reformu*. Ankara: Fecr Yay.

Olgun, H. (2006). *Sekülerliğin teolojik kurgusu Protestanlık*. İstanbul: İz Yay.

Özek A. v.d.(1993). *Kur'an-ı Kerim ve açıklamalı meâli*. Ankara: T.D.V. Yayınları.

Sarı, M. (1982). *El-Mevârid*. İstanbul: Bahar Yay.

Sommerville, C. J. (1998). Secular society/religious population: Our tacit rules for using the term secularization. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *37*(2), 249-253.

Swannel, J. (1992). Secular. In *The Oxford modern English dictionary* (p. 980). Oxford: Clarondon Press.

Taburoğlu, Ö. (2008). *Dünyevi ve kutsal: Modernlerin maneviyat arayışları*. İstanbul: Metis Yay.

Tekin, M. (2009). Sekülerlik kutsanmak istiyor. *Eski Yeni*, *13*, 5-13.

Tekin, M. (2011). *Kutsal sekülarizm*. İstanbul: Açılımkitap Yay.

Tekin, M. (2012). *Ziyaret fenomeni çerçevesinde dua ve sosyal sorunlar* (2. baskı). İstanbul: Rağbet Yay.

Thompson, W. D. J. C. (2000). Martin Luther ve iki krallık. D. Thomson (Ed.), *Siyasi düşünce tarihi* içinde (çev. İ. Özel, s. 40-61). İstanbul: Şule Yay.

Weber, M. (1997). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu* (çev. Z. Gürata). Ankara: Ayraç Yay.

Wilson, B. (1979). The return of the Sacred. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *18*(3), 268-280.

Yeter, R. (2009, 26 Eylül). Kapitalist lafı küfür gibi geliyor. Erol Yarar ile söyleşi. *Yeni Şafak*. http://yenisafak.com.tr/Pazar/Default.aspx?t=28.09.2009&i=213180 adresinden 22.05.2009, tarihinde edinilmiştir.

Yinger, J. M. (1967). Pluralism, religion and secularism. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *6*(1), 17-28.

TOPLUMSAL YAŞAMDA DEĞERLER: MODERNLEŞME, MUHAFAZAKÂRLAŞMA VE KUTUPLAŞMA*

Lütfi Sunar & Yunus Kaya

Toplu Bakış

Bu kısımda Türkiye'deki din ve sekülerleşme ekseninde iki toplumsal kesimin oluşumu ve bu kesimlerin birbirleri karşısındaki konumları tarihsel açıdan ele alınarak, sosyal hayatta bu iki kesimin birbiri ile münasebetlerindeki değişimler incelenecektir. Kökleri Osmanlı İmparatorlugu'nun son dönemlerine dayanan dindar/modern veya islamcı/ seküler ayrımlarının son yıllarda iyice belirgin hale gelerek Turkiye'de ikili ve kutuplaşmış bir toplum yapısı oluşturduğu hem akademisyenler tarafından hem de kamoyunda yaygın bir biçimde iddia edilmektedir. 1990'larda islamcı Milli Görüş hareketinin yükselişi, 2002 yılından beri süren AK Parti iktidarı ve buna karşı gelişen ve sertleşen seküler muhalefet birçoklarına göre böyle bir bölünmenin gostegesi ve delilidir. Bu kısımda bu iki toplumsal eksenin tarihsel gelişimi incelendikten sonra kutuplaşma iddiaları Türkiye'de 1990 ve 2011 arasında dört farklı zamanda, toplam 10.151 katılımcı arasında yürütülen Dünya Değerler Araştırması ve Avrupa Değerler Araştırması'nda elde edilen veriler kullanılarak değerlendirilecektir. Amerikan sosyolojisi içinde gerçekleşen 'kultur savaslari' tartışmalarının metodolojisi takip edilerek yapılan istatistiki analizler, bu dönemde Turkiye'de toplumsal kutuplaşmada bir artış olmadığını göstermiştir. İki grup arasında sadece aile ve cinsellik konularında var olan ayrımlar bu dönemde artış göstermemiş; aksine muhafazakar kesimlerde kadının toplumsal rolünün degisminin kabulü artarken seküler kesimlerde de aile ve cinsellik konularda bir miktar muhafazakarlaşma gözlenmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'de ciddi politik krizlere yol açan farklılıkların çok da derine inmediği ve toplumun sembolik konularda farklılık gösterse de temelde benzer yapıya sahip olduğu gösterilmiştir.

* İkinci basım için gözden geçirilmiş ve güncellenmiştir.

İleri Okuma Önerileri

Abramowitz, A. I., & Saunders, K. L. (2008). Is polarization a myth. *Journal of Politics*, *70*(2), 542-555.

Ağırdır, B. (2010, 13 Haziran). *Siyasette ve toplumda kutuplaşma: KONDA verileriyle "kutuplaşmanın fotoğrafı".* KONDA. http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2010_06_KONDA_Toplumda_Siyasette_Kutuplasma.pdf

Çakır, R. (Ed.). (2008). *Mahalle baskısı: Prof. Dr.* Şerif *Mardin'in tezlerinden hareketle Türkiye'de* İslam, *cumhuriyet, laiklik ve demokrasi*. İstanbul: Doğan Kitap.

Göle, N. (2012). *Seküler ve dinsel: Aşınan sınırlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Mardin, Ş. (1994) Türk siyasasını açıklayabilecek bir anahtar: Merkez-çevre ilişkileri. M. Türköne, T. Önder (Drl), *Türkiye'de toplum ve siyaset (Makaleler 1)* içinde (s. 34-76). İstanbul: İletişim Yayınları.

Toprak, B., Bozan, İ., Morgül, T. ve Şener, N. (2008). *Türkiye'de farklı olmak: Din ve muhafazakarlık ekseninde* ötekileştirilenler. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.

Tuğal, C. (2011). *Pasif devrim:* İslami *muhalefetin düzenle bütünleşmesi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kaynakça

Abramowitz, A. I., & Saunders, K. L. (2008). Is polarization a myth. *Journal of Politics*, *70*(2), 542-555.

Ağırdır, B. (2010, 13 Haziran). *Siyasette ve toplumda kutuplaşma: KONDA verileriyle "kutuplaşmanın fotoğrafı"*. KONDA. http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2010_06_KONDA_Toplumda_Siyasette_Kutuplasma.pdf adresinden 21.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Altun, F. (2004). Niyazi Berkes ve eserleri hakkında. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *2*(1), 439-474.

Amman, M. T. (2010). Türkiye'de ailenin açık ve örtük sekülerleşmesinin sosyolojik analizi. M. F. Bayraktar (Ed.), *Aile ve eğitim-tartışmalı ilmi toplantı* içinde (s. 41-70). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Arlı, A. (2006). Devletin sürekliliği, devrimin muhafazası, toplumun denetimi sorunu: Merkez-çevre paradigmasının sınırlılıkları üzerine notlar. *Toplum ve Bilim*, *105*, 96-128.

Azman, A. (2001). Niyazi Berkes Mümtaz Turhan: "Türk modernleşmesine iki bakış". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, *1*, 29-46.

Azman, A. (2012). Niyazi Berkes: Ulusçuluk-devrimcilik ekseninde Kemalist çağdaşlaşma modelinin inşası. *Sosyoloji Dergisi*, *3*(17), 31-47.

Baran, Z. (2010). *Torn country: Turkey between secularism and Islamism*. Stanford CA: Hoover Institution Press Stanford University.

Baslevent, C. (2009, April 15). Evidence of polarization in Turkish politics from survey data. Retrieved 21.05.2014 from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1384590

Berkes, N. (2007). *Türkiye'de* çağdaşlaşma (11. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Cornell, S. E., & Karaveli, H. M. (2008). *Prospects for a "torn" Turkey: A secular and unitary future?* Johns Hopkins University Central Asia-Caucasus Institute silk road paper. Retrieved 21.05.2014 from http://www.silkroadstudies.org/new/docs/silkroadpapers/0810Turkey.pdf

Coşkun, İ. (1991). Niyazi Berkes üzerine. *Sosyoloji Dergisi*, *3*(2), 49-86.

R. Çakır (Ed.). (2008). *Mahalle baskısı: Prof. Dr.* Şerif *Mardin'in tezlerinden hareketle Türkiye'de İslam, cumhuriyet, laiklik ve demokrasi*. İstanbul: Doğan Kitap.

Çarkoğlu, A. ve Toprak, B. (2000). *Türkiye'de din, toplum ve siyaset*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Çarkoğlu, A., & Toprak, B. (2007). *Religion, society and politics in a changing Turkey*. İstanbul: TESEV Publications.

Davis, N., & Robinson, R. V. (1996). Are the rumors of war exaggerated? Religious Orthodoxy and moral progressivism in America. *American Journal of Sociology*, *102*(3), 756-87.

Demiralp, S. (2012). White Turks, black Turks? Faultlines beyond Islamism versus secularism. *Third World Quarterly*, *33*(3), 511-524.

DiMaggio, P., Evans, J., & Bryson, B. (1996). Have Americans' social attitudes become more polarized? *American Journal of Sociology*, *102*(3), 690-755.

Downey, D. J., & Huffman, M. L. (2001). Attitudinal polarization and trimodal distributions: Measurement problems and theoretical implications. *Social Science Quarterly*, *82*(3), 494-505.

Evans, J. H. (2003). Have Americans' attitudes become more polarized?—An update. *Social Science Quarterly*, *84*(1), 71-90.

Evans, J. H., Bryson, B., & DiMaggio, P. (2001). Opinion polarization: Important contributions, necessary limitations. *American Journal of Sociology*, *106*(4), 944-59. Fiorina, M. P., Abrams, S. J., & Pope, J. (2005). *Culture war?: The myth of a polarized America*. New York: Pearson Longman.

Gökalp, Z. (1995). *Hars ve medeniyet*. İstanbul: Toker Yayınları.

Göle, N. (1999). Batı dışı modernlik: Kavram üzerine. *Toplum ve Bilim*, *80*, 128-143. Göle, N. (2007). *Melez desenler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Göle, N. (2010). Manifestations of the religious-secular divide: Self, state, and the public sphere. In L. E. Cady, & E. S. Hurd (Eds.), *Comparative secularisms in a global age* (pp. 41-56). New York: Palgrave Macmillan.

Göle, N. (2012). *Seküler ve dinsel: Aşınan sınırlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Grigoriadisa, I. N. (2009). Islam and democratization in Turkey: Secularism and trust in a divided society. *Democratization*, *16*(6, Special issue: Religion and democratizations), 1194-1213.

Heper, M. (2009). Does secularism face a serious threat in Turkey? *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, *29*(3), 413-422.

Howe, M. (2000). *Turkey today: A nation divided over Islam's revival*. Boulder, Colo.: Westview Press.

Huntington, S. P. (1993). The clash of civilizations? *Foreign Affairs*, *72*(3), 22-49.

Kandiyoti, D. (2012). The travails of the secular: Puzzle and paradox in Turkey. *Economy and Society*, *41*(4), 513-531.

Karpat, K. H. (2002). Ziya Gökalp'te korporatifçilik, millet-milliyetçilik ve çağ-daş medeniyet kavramları üzerine bazı düşünceler. Alkan, M. Ö. (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce* Cilt *Cumhuriyet'e devreden düşünce mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet'in birikimi* içinde (C. 1, s.. 328-333). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaya, I. (2012). Conceptualizing the current clashes between modernist republicans and Islamic conservatives in Turkey. *Social Science Information*, *51*(1), 3-21.

Keyman, F. (2009, 26 Temmuz). Türkiye iyice muhafazakârlaşıyor. *Radikal 2*.http://www.radikal.com.tr/radikal2/turkiye_iyice_muhafazakarlasiyor-946924 adresinden 20.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Keyman, F. (2010). Assertive secularism in crisis: Modernity, democracy and Islam in Turkey. In L. E. Cady & E. S. Hurd (Eds.), *Comparative secularisms in a global age* (pp. 143–158). New York: Palgrave Macmillan.

Kılıç, A. F. (2007). Türkiye'de dünyevi ahlâka geçiş denemeleri. *DEM Dergi*, *1*(1), 34-40. Kuru, A. T. (2009). *Secularism and state policies toward religion: The United States,France, and Turkey*. Cambridge, UK and New York: Cambridge University Press.

Mardin, Ş. (1973). Center-periphery relations: A key to Turkish politics? *Daedalus*, *102*(1, Post-Traditional Societies), 169-190.

Mardin, Ş. (2005). Turkish Islamic exceptionalism yesterday and today: Continuity, rupture and reconstruction in operational codes. *Turkish Studies*, *6*(2), 145-165.

Mardin, Ş. (2007a, 15 Mayıs). Mahalle havası diye bir şey var ki AKP'yi bile döver. *Vatan Gazetesi Kitap Eki*.

Mardin, Ş. (2007b, 6 Ekim). Yalnız İslamcıları itham etmek doğru olmaz. *Vatan Gazetesi Pazar Eki*.

Mardin, Ş. (2008). Mahalle baskısı, ne demek istedim? R. Çakır (Ed.), *Mahalle baskısı: Prof. Dr.* Şerif *Mardin'in tezlerinden hareketle Türkiye'de* İslam, *cumhuriyet, laiklik ve demokrasi* içinde (s. 97-105). İstanbul: Doğan Kitap.

Mardin, Ş. (2009). Türk düşüncesinde Batı sorunu. M. Türköne ve T. Önder (Ed.), *Türk modernleşmesi* içinde (s. 238-246). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (2011). Kitle toplumunda İslam: Uyumla kutuplaşma karşı karşıya. *Türkiye* İslam *ve sekülarizm* (çev. E. Gen ve M. Bozluolcay, s. 159-166). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mouw, T., & Sobel, M. E. (2001). Culture wars and opinion polarization: The case of abortion. *American Journal of Sociology*, *106*(4), 913-43.

Okumuş, E. (2005). *Gösterişçi dindarlık*. İstanbul: Ark Kitapları.

Özakpınar, Y. (1999). *Kültür değişmeleri ve batılılaşma meselesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özakpınar, Y. (2012). Turhan, Mümtaz. *Diyanet* İslam *ansiklopedisi* içinde (C. 41, s. 423). İstanbul: İSAM.

Sayyid, B. S. (2000). *Fundamentalizm korkusu: Avrupamerkezcilik ve* İslamcılığın *doğu*şu (çev. E. Ceylan ve N. Coşkun). Ankara: Vadi Yayınları.

Sencar, Ö., Dağı, İ., Ergil, D., Yıldız, S. ve Coşkun, V. (2011). *Endişeliler Araştırması*. İstanbul: MetroPOLL Stratejik ve Sosyal Araştırmalar. http://www.metropoll.com.tr/ report/get/309/1 adresinden 21.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Shills, E. (1975). *Center and periphery: Essays in macrosociology*. Chicago: The University of Chicago Press.

Shills, E. (2002). Merkez-çevre. *Türkiye* Günlüğü, *70*, 86-96.

Somer, M. (2007). Moderate Islam and secularist opposition in Turkey: Implications for the world, Muslims and secular democracy. *Third World Quarterly*, *28*(7), 1271-1289.

Somer, M. (2012). The janus-faced relation of religious actors and human security: Islamic and secular values in Turkey. In J. K. J. Wellman, & C. B. Lombardi (Eds.), *Religion and human security: A global perspective* (pp. 30-47). New York: Oxford University Press.

Toprak, B., Bozan, İ., Morgül, T. ve Şener, N. (2008). *Türkiye'de farklı olmak: Din ve muhafazakarlık ekseninde* ötekileştirilenler. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.

Tuğal, C. (2011). *Pasif devrim:* İslami *muhalefetin düzenle bütünleşmesi* (2. baskı.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tuna, K. (2013). *Yeniden sosyoloji*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Turam, B. (2008). Turkish women divided by politics: Secularist activism versus pious non-resistance. *International Feminist Journal of Politics*, *10*(4), 475-494.

Turhan, M. (1987). *Kültür değişmeleri: Sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi.

Ülken, H. Z. (1940). Tanzimattan sonra fikir hareketleri. *Tazminat II: Yüzüncü yıldönümü münasebetiyle* içinde (s. 757-775). İstanbul: Maarif Matbaası.

Ünver, H. A. (2011). Turkey's invisible cold war: Islamist and secular communalizations. *Yale Journal of International Affairs*, *6*(1), 102-104.

Yavuz, M. H. (2009). *Secularism and Muslim democracy in Turkey*. Cambridge, UK and New York: Cambridge University Press.

TRAVMA PSİKOLOJİSİ

Hayatımızın Kırılma Anları

Uzm. Psk. Tarık Solmuş

NOBEL YAŞAM

TRAVMA PSİKOLOJİSİ

Hayatımızın Kırılma Anları

1. Basım - Kasım 2015

Yazarı: Uzm. Psk. Tarık Solmuş

© 2015, Bu baskının bütün hakları NOBEL YAŞAM'a aittir.
'NOBEL YAŞAM' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Yayın Koordinatörü: Alper Tok
Redaksiyon: Sinem Kömürcü
Sayfa Tasarım: Aras Çiftçi
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt: (FONT: Helvetica Neue LT Std / 47 Light Condensed // 8 PUNTO)

Yayın No.: 01
ISBN: 978-605-974-600-7

Nobel Yaşam
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5 Kadıköy / İSTANBUL
Tel/Faks: +90 (216) 449 20 01 info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Yayınlarımızı;

Ana Basın, Alfa Basın, Emek Kitap, Atlas Kitap Dağıtım, D&R Mağazaları, Prefix, Final Pazarlama, Remzi Kitabevi dağıtım adreslerinde bulabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ——— **xi**

Travmalar; Hayatımızın Kırılma Anları ——— **1**

Kimler Risk Altındadır? Daha Çok Etkilenir? ——— 1

Kimler Daha Kolay Başa Çıkabilir? Daha Dayanıklıdır? ——— 2

Travmanın Psikolojik Sonuçları Nelerdir?
Herkes Aynı Duyguları mı Yaşar? ——— 8

Travma Sonrası Stres Bozukluğu ——— 10

Yaşamımızın İlk ve Temel Travması: Bağlan(a)mama ——— **14**

Bebeklikten Yetişkinliğe; Bağlan(a)mama ve
Yarattığı Sorunlar ——— 17

Anne-Fetus "Bağlanması" ve Fetus İstismarı ——— **24**

**Doğum Korkusu, Travması ve
Doğum Sonrası Stres Bozukluğu** ——— **27**

**Travmatik Hamilelik ve Annelik:
Stres, Kaygı ve Depresyon** ——— **30**

Hamilelik Öncesi, Süreci ve Sonrasında Kaygı,
Stres ve Depresyon ——— 33

**Anne - Çocuk İstismarında Son Nokta:
Munchausen by Proxy Sendromu** ——— **40**

Çocukluk Dönemi Taciz Yaşantıları Ergenliği ve Yetişkinliği Nasıl Etkiler? ——— 46

Tacizle Nasıl Başa Çıkılabilir? Eşlere Düşen Görevler Nelerdir? ——— 54

İlişkisel Travmalar I.: Aldatılma ——— 57

İlişkisel Travmalar II.: Çatışma, Saldırganlık, Şiddet ——— 63

"Tehlike Çanları": Şiddetin Habercileri ——— 68

Şiddetin Türleri ——— 69

Şiddetin Aşamaları ve "Zafer" ——— 72

Şiddetin Psikolojik ve Fiziksel Sonuçları - Etkileri ——— 75

Aile içi Şiddet ve Çocuklar ——— 84

Şiddete Tepkiler ve Şiddetle "Baş Etme" ——— 85

İlişkisel Travmalar III.: Ayrılık, Eş Kaybı, Boşanma ve Çocuklar ——— 88

Ayrılık, Boşanma ve Çocuklar ——— 97

Boşanma Sonrası Ebeveyn-Çocuk İlişkileri, Neler Yapılabilir? ——— 103

En Travmatik İlişki / Evlilik Hangisidir? ——— 107

Sınırda Kişilik Bozukluğu ——— 108

Narsisistik Kişilik Bozukluğu ——— 110

Peki, İlişki? ——— 113

İster Sokakta İster Evde; Kadına Yönelik Tecavüz ——— 114

Gücünü / Erkekliğini Onaylama İhtiyacı Duyan Tecavüzcüler ——— 114

Gücünü / Erkekliğini Şiddetle Onaylama İhtiyacı Duyan Tecavüzcüler ——— 116

Nefret / İntikam Amaçlı Tecavüz ——— 117

Nefret / İntikamdan Heyecan Duyan, Sadistik Tecavüz ——— 118

Travma, Çözülme, Kopuş: Mehtap Zengin ve Mehmet Pişkin'in İntihar Videoları ——— 122

Mehtap Zengin (Eylül Cansın, 1992-2015) ——— 122

Mehmet Pişkin (1978-2014) ——— 124

İş Yaşamında Travmalar: Cinsel Taciz ve Mobbing ——— 127

Bir Travmatik Yaşantı Olarak Tükenmişlik ——— 138

Tükenmişliğin Aşamaları ——— 138

Tükenmişliğin Nedenleri ——— 139

Tükenmişliğin Sonuçları ——— 140

Tükenmişlikle Başa Çıkma ——— 142

Farklı Mesleklerde İkincil Travmatizasyon: "In Treatment" ——— 144

"In Treatment": Tükeniş ve Arayış ——— 146

Travma Travmayı Doğurur: Diktatörler, Seri Katiller ve Mafya Üyeleri ——— 150

Diktatörler ——— 150

Seri Katiller ——— 161

Mafya Üyeleri ——— 185

Etnik Travma ve Soykırımlar: Darfur, Kamboçya, Bosna, Halepçe ——— 191

Ömer Hasan Ahmet El Beşir - Darfur ——— 191

Pol Pot - Kamboçya ——— 191

Radovan Karadziç - Bosna ——— 193

Saddam Hüseyin - Halepçe ——— 195

Politik Şiddet ve Terörizm: New York Dünya Ticaret Merkezi (9/11) ——— 197

Savaş / "Güneydoğu" Travması ve "Yazı / Tura" ——199

İşkence Psikolojisi ve Türkiye'nin "Auschwitz"i: Diyarbakır Cezaevi——202

Diyarbakır Cezaevi ——205

Travma, Ötekileştirme ve Nefret Suçları: Sivas / Madımak Katliamı——209

Sivas / Madımak Katliamı ——212

Doğal ve Teknolojik Felaketler: Çernobil Kazası, HFE Faciası, Kobe Depremi ——214

Çernobil Kazası ——214

Herald of Free Enterprise Faciası ——216

Kobe Depremi——217

LGBT Bireylere Yönelik Şiddet: Pier Paolo Pasolini——219

Pier Paolo Pasolini ——222

Kaçırılma ve Travmatizasyon: Stockholm Sendromu ve "Patty Hearst" Olayı ——226

Travma ve Kişilik Bozuklukları: "Para"psikolojik Parapsikolojiler ——229

Edebiyatta Travma: "Piedra Irmağının Kıyısında Oturdum Ağladım" ——234

Sinemada Travma: Travmatik Filmlerin Psikolojik Analizleri ——244

Mustafa Hakkında Her Şey, 2004——244

Sophie's Choice, 1982——249

Copycat, 1995 ——252

Danika, 2006——253

Monster, 2003 ——254

The Brave One, 2007 ——255

Analyze This, 1999 ——256

Ordinary People, 1980——257

Damage,1992——259

Mysterious Skin, 2004 ——259
K-PAX, 2001 ——261
Peri Tozu, 2008 ——261
Born on the Fourth of July, 1989 ——263
Coming Home, 1978 ——264
Enduring Love, 2004 ——265
Ansikte Mot Ansikte, 1976 ——266
Engelen, 2009 ——269
Marnie, 1964——274
Kavşak, 2010 ——276
Atlıkarınca, 2011——278
Gecenin Kanatları, 2009 ——278
Gözetleme Kulesi, 2012——279
Hayatımın Kadınısın, 2006——280
Karanlıktakiler, 2009——280
Kusursuzlar, 2014——281
Meleğin Düşüşü, 2005——282
Nefes: Vatan Sağolsun, 2009 ——282
O Şimdi Asker, 2003 ——283
Sonbahar, 2008 ——283

Çizgi Dünyasında Travma:
Zararlı Çizgi Filmler ve "Şeker Kız Candy" ——285
"Şeker Kız Candy" ——287

Dizilerde Travma:
"Homeland" ve "Dexter"ın Psikolojisi ——291
Homeland ——291
Dexter ——297

SONUÇ YERİNE:
Travmayla / Stresle Başa Çıkma; Neler Yapılabilir? ——304
A) Gevşeme Teknikleri ——304
B) Sosyal Destek——309

KAYNAKLAR——311

KAYNAKLAR

Adeola, F. O. (2009). Mental health & psychosocial distress sequelae of Katrina: An empirical study of survivors, Human Ecology Review, 16 (2), 195-210.

Allen, J. G. (2005). Coping with trauma, USA: American Psychiatric Publishing, Inc.

Alvarez, J. R. (2007). The psychological impact of kidnap, In. Elizabeth K. Carll (Ed.), Trauma Psychology: Issues in Violence, Disaster, Health, and Illness Vol. 1. (pp. 61-96), UK: Praeger

Başoğlu, M. & Şalcıoğlu, E. (2011). A mental healthcare model for mass trauma survivors: Control-focused behavioral treatment of earthquake, war, and torture trauma, UK: Cambridge University Press

Başoğlu, M., Jaranson, J. M., Mollica, R. & Kastrup, M. (2001). Torture and mental health: A research overview, In. Ellen T. Gerrity, Terence M. Keane & Farris Turna (Eds.), The Mental Health Consequences of Torture (pp. 35-57), USA: Springer Science+ Business Media

Benight, C. C. & Cieslak, R. (2011). Cognitive factors and resilience: How self-efficacy contributes to coping with adversities, In. Steven M. Southwick, Brett T. Litz, Dennis Charney & Matthew J. Friedman (Eds.), Resilience and Mental Health (pp. 45-55), UK: Cambridge University Press

Beveridge, A. (1997). On the origins of post-traumatic stress disorder, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 3-9), UK: The Royal College of Psychiatrists

Blaustein, M. E. & Kinniburgh, K. M. (2010). Treating traumatic stress in children and adolescents: How to foster resilience through attachment, self-regulation, and competency, USA: The Guilford Press

Brunt, D. (1994). Long-term repercussions of the trauma of sex abuse in childhood, In. R. Watts & D. J. L. Horne (Eds.), Coping with Trauma (pp. 121-136), Australia: Australian Academic Press

Buchanan, N. T. & Harrell, Z. A. (2011). Surviving sexual harassment: Coping with, recognizing, and preventing unwanted sexual behaviors in the workplace, In. Thema Bryant-Davis (Ed.), Surviving Sexual Violence A Guide to Recovery and Empowerment (pp. 7-21), USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Chu, J. A. (1996). Posttraumatic responses to childhood abuse and implications for treatment, In. Larry K. Michelson & William J. Ray (Eds.), Handbook of Dissociation (pp. 381-400), USA: Springer Science+Business Media

Cicero, S. D., Nooner, K. & Silva, R. (2011). Vulnerability and resilience in childhood trauma and PTSD, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 43-60), USA: John Wiley & Sons

Cohen, J. A., Mannarino, A. P. & Deblinger, E. (2006). Treating trauma and traumatic grief in children and adolescents, USA: The Guilford Press

Crosson-Tower, C. (2014). Understanding child abuse and neglect, USA: Pearson

Doctor, R. M &Shiromoto, F. N. (2010). The encyclopedia of trauma and traumatic stress disorders, USA: Facts on File

Draucker, C. B. & Martsolf, D. S. (2006). Counselling survivors of childhood sexual abuse, USA: Sage

Duncan, K. A. (2004). Healing from the trauma of childhood sexual abuse, USA: Praeger

Dyregrov, A. (2010). Supporting traumatized children and teenagers: A guide to providing understanding and help, UK: Jessica Kingsley Publishers

Fairbank, J. A., Putnam, F. W. & Harris, W W. (2007). The prevalence and impact of child traumtic stress, In. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane & Patricia A. Resick (Eds.) Handbook of PTSD: Science and Practice (pp. 229-251), USA: The Guilford Press

Figley, C. R. (2012). Encyclopedia of trauma: An interdisciplinary guide, USA: Sage

Foa, E. B. & Hearst-Ikeda, D. (1996). Emotional dissociation in response to trauma: An information-processing approach, In. Larry K. Michelson & William J. Ray (Eds.), Handbook of Dissociation (pp. 207-226), USA: Springer Science+Business Media

Foy, D. W., Furrow, J. & McManus, S. (2011). Exposure to violence, post-traumatic symptomatology, and criminal behaviors, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 199-210), USA: John Wiley & Sons

Freedy J. R. & Donkervoet, J. C. (1997). Traumatic stress: An overview of the field, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 3-28), USA: Springer Science+Business Media

Friedman, M. J. (2012). Posttraumatic and acute stress disorders, USA: Springer

Friedman, M. J., Resick, P. A. & Keane, T. M. (2007). PTSD: Twenty-five years of progress and challenges, In. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane & Patricia A. Resick (Eds.) Handbook of PTSD: Science and Practice (pp. 3-18), USA: The Guilford Press

Galea, S., Ahern, J., Resnick, H. & Vlahov, D. (2006). Post-traumatic stress symptoms in the general population after a disaster: Implications for public health, In. Yuval Neria, Raz Gross & Randall D. Marshall (Eds.), 9/11: Mental Health in the Wake of Terrorist Attacks (pp. 19-44), UK: Cambridge University Press

Goodwin, E. L. (2014). The long-term effects of homophobia-related trauma for LGB men and women, Counselor Education Master's Theses.

Green, B. L. & Solomon, S. D. (1997). The mental health impact of natural and technological disasters, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 163-176), USA: Springer Science+Business Media

Grey, N. (2009). A casebook of cognitive therapy for traumatic stress reactions, UK: Routledge

Hartman, C. R. & Burgess, A. W. (1993). Treatment of victims of rape trauma, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 507-516), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Herbert, C. & Wetmore, A. (1999). Overcoming traumatic stress, UK: Robinson

Herman, J. (1995). Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma, In. GeorgeS. Everly, Jr. & Jeffrey M. Lating (Eds.), Psychotraumatology: Key Papers and Core Concepts in Post-Traumatic Stress (pp. 87-97), USA: Springer

Holloway, H. C. & Fullerton, C. S. (1994). The psychology of terror and its aftermath, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 46-71), UK: Cambridge University Press

Horne, D. J. L. (1994). The psychology of working with victims of traumatic accidents, In. R. Watts & D. J. L. Horne (Eds.), Coping with Trauma (pp. 85-100), Australia: Australian Academic Press

http://lgbtqpn.ca/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2014/08/LGBT%20Mental%20Health.pdf

http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-4419-0393-8_4#page-1

http://t24.com.tr/haber/madimak-katliamindan-kurtulan-yazar-karakus-o-yillarda-sivas-benim-ulkem-degilmis-gibiydi,301558

http://www.aksam.com.tr/siyaset/2-temmuzda-sivasta-neler-oldu/haber-221388

http://www.clinicaloncologyonline.net/article/S0936-6555(11)00533-4/abstract

http://www.dogader.org/index.php/bilgi/173-cernobil-nukleer-kazasi-kurban-aci-hikaye

http://www.ilkehaber.com/haber/diyarbakir-cezaevi-kadinlar-kogusu-ve-soyunun-ulan-sesleri-24733.htm
http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10188713
http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18049228
http://www.publichealthjrnl.com/article/S0033-3506(08)00123-6/abstract
http://www.rainbowhealthontario.ca/wp-content/uploads/2015/01/Envisioning-Mental-Health-Sheet.pdf
https://tr.wikipedia.org/wiki/Katrina_Kas%C4%B1rgas%C4%B1
Hunt, N. C. (2010). Memory, war, and trauma, UK: Cambridge
Hyman, B. (2005). Heterosexism and violence in the lives of lesbian women: Implications for mental health, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 245-266), USA: Brunner-Routledge
Iwaniec, D. (2006). The emotionally abused and neglected child, USA: John Wiley & Sons Ltd
Janoff-Bulman, R. (1995). Victims of violence, In. George S. Everly, Jr. & Jeffrey M. Lating (Eds.), Psychotraumatology: Key Papers and Core Concepts in Post-Traumatic Stress (pp. 73-86), USA: Springer
Johnston, S. J. (1993). Traumatic stress reactions in the crew of the Herald of Free Enterprise, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 479-485), USA: Springer Science+Business Media, LLC
Kahn, A. P. (2006). The encyclopedia of stress and stress-related diseases, USA: Facts on File
Karr-Morse, R. & Wiley, M. S. (2012). Scare sick, USA: Basic Books
Kendall-Tackett, K. (2005). Trauma associated with perinatal events: Birth experience, prematurity, and childbearing loss, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 53-74), USA: Brunner-Routledge
Kessler, R. C., Galea, S., Jones, R. T. & Parker, H. A. (2006). Mental illness and suicidality after Hurricane Katrina, Bulletin World Health Organization, 84 (12), 930–939.
Kolk, B. A. (2007). The developmental impact of childhood trauma, In. Laurence J. Kırmayer, Robert Lemelson & Mark Barad (Eds.), Understanding Trauma (pp. 224-241), UK: Cambridge University Press
Kolk, B. A. (2007). The history of trauma in psychiatry, In. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane & Patricia A. Resick (Eds.) Handbook of PTSD: Science and Practice (pp. 19-36), USA: The Guilford Press
Kroll-Smith, J. S. & Couch, S. R. (1993). Technological hazards, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 79-91), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Kuban, C. & Steele, W. (2013). Working with grieving and traumatized children and adolescents, USA: John Wiley & Sons

Lundin, T., Mardberg, B. & Otto, U. (1993). Chernobyl: Nuclear threat as disaster, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 431-439), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Matsakis, A. (2004). In. Don R. Catherall (Ed.), Handbook of Stress, Trauma and the Family (pp. 15-32), USA: Brunner-Routledge

Maxwell, A. R. & Galea, S. (2009). Posttraumatic stress disorder after disasters, In. David J Nutt, Murray B Stein, Joseph Zohar (Eds.), Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management, and Treatment (pp. 176-187), UK: Informa

Mayer, E. A. (2007). Somatic manifestations of traumatic stress, In. Laurence J. Kırmayer, Robert Lemelson & Mark Barad (Eds.), Understanding Trauma (pp. 142-170), UK: Cambridge University Press

McCaughey,B. G., Hoffman, K. J. & Llewellyn, C. H. (1994). The human experience of earthquakes, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 136-153), UK: Cambridge University Press

McCoy, M. L. & Keen, S. M. (2014). Child abuse and neglect, USA: Psychology Press

Miller, M. W. & Harrington, K. M. (2011). Personality factors in resilience to traumatic stress, In. Steven M. Southwick, Brett T. Litz, Dennis Charney & Matthew J. Friedman (Eds.), Resilience and Mental Health (pp. 56-75), UK: Cambridge University Press

Mills, M. A., Edmondson, D. & Park, C. L. (2007). Trauma and stress response among hurricane katrina evacuees, American Journal of Public Health, Supplement 1 (97), 116-123.

Nader, K. (2008). Understanding and assessing trauma in children and adolescents, UK: Routledge

Nader, K. (2011). Evaluation and diagnosis of PTSD in children and adolescents, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 15-42), USA: John Wiley & Sons

Nash, W. P. (2007). Combat / operational stress adaptations and injuries, In. Charles R. Figley & William P. Nash (Eds.), Combat Stress Injury: Theory, Research, and Management (pp. 33-64), USA: Routledge

Nash, W. P. (2007). The stressors of war, In. Charles R. Figley & William P. Nash (Eds.), Combat Stress Injury: Theory, Research, and Management (pp. 11-32), USA: Routledge

Naturale, A. & Pulido, M. L. (2012). Helping the helpers: Ameliorating secondary traumatic stress in disaster workers, In. Julie L. Framingham & Martell L. Teasley (Eds.), Behavioral Health Response to Disasters (pp. 189-208), UK: CRC Press

Neria, Y., Gross, R. & Marshall, R. D. (2006). Mental health in the wake of terrorism: Making sense of mass casualty trauma, In. Yuval Neria, Raz Gross & Randall D. Marshall (Eds.), 9/11: Mental Health in the Wake of Terrorist Attacks (pp. 3-16), UK: Cambridge University Press

O'Leary, V. E. & Bhaju, J. (2006). Resilience and empowerment, In. J. Worell & C. D. Goodheart (Eds.), Handbook of Girls' and Women's Psychological Health (pp. 157-165), UK: Oxford

Okawa, J. B. & Hauss, R. B. (2007). The trauma of politically motivated torture , In. Elizabeth K. Carll (Ed.), Trauma Psychology: Issues in Violence, Disaster, Health, and Illness Vol. 1. (pp. 33-61), UK: Praeger

Ortiz, S. D. (2001). The survivors' perspective: Voices from the center, In. Ellen T. Gerrity, Terence M. Keane & Farris Turna (Eds.), The Mental Health Consequences of Torture (pp. 13-34), USA: Springer Science+ Business Media

Parkes, C. M. (1997). Normal and abnormal responses to stress – a developmental approach, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 10-18), UK: The Royal College of Psychiatrists

Raja, S. (2012). Overcoming trauma and PTSD, USA: New Harbinger Publications, Inc.

Reder, P. & Duncan, S. (2000). Abuse the and now, In. P. Reder, M McClure & A. Jolley (Eds.), Family Matters, (pp. 39-56), UK: Routledge

Renzetti, C. M. & Edleson, J. L. (2008). Encyclopedia of interpersonal violence, USA: Sage

Reyes, G., & Elhai, J. D. & Ford, J. D. (2008). The encyclopedia of psychological trauma, USA: John Wiley & Sons

Rhodes, J., Chan, C., Paxson, C., Rouse, C. E., Waters, M., Fussell, E. (2010). The impact of hurricane katrina on the mental and physical health of low-income parents in New Orleans, American Journal of Orthopsychiatry, 80 (2), 237–247.

Roberts, C. A. (2011). Coping with post-traumatic stress disorder a guide for families, USA: McFarland & Company, Inc., Publishers 2011

Rosen, M. (2003). Understanding post-traumatic stress disorder, USA: Chelsea House Publishers

Rosenbloom, D. & Williams, M. B. (2010). Life after trauma, USA: The Guilford Press

Rymaszewska, J. & Philpot, T. (2006). Reaching the vulnerable child, UK: Jessica Kingsley Publishers

Rysberg, J. A. (2005). Stress and trauma in the lives of middle-aged and old women, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 75-100), USA: Brunner-Routledge

Sachs-Ericsson, N., Cromer, N., Hernandez, A. & Kendall-Tackett, K. (2009). The association between childhood abuse, health and pain-related problems, and the role of psychiatric disorders and current life stress, In. Victoria L. Banyard, Valerie J. Edwards & Kathleen A. Kendall-Tackett (Eds.), Trauma and Physical Health: Understanding the Effects of Extreme Stress and of Psychological Harm (pp. 5-36), UK: Routledge

Sanchez-Hucles, J. & Gamble, K. (2006). Trauma in the lives of girls and women, In. J. Worell & C. D. Goodheart (Eds.), Handbook of Girls' and Women's Psychological Health (pp. 103-112), UK: Oxford

Sanchez-Hucles, J. & Hudgins, P. (2001). Trauma across diverse settings, In. J. Worell (Ed.), Encyclopedia of Women and Gender (pp. 1151-1168), USA: Academic Press

Sanderson, C. (2010). Introduction to counselling survivors of interpersonal trauma, UK: Jessica Kingsley Publishers

Santucci, P. (2012). Mental health outcomes of disasters and terrorism, In. Julie L. Framingham & Martell L. Teasley (Eds.), Behavioral Health Response to Disasters (pp. 115-142), UK: CRC Press

Scott, K. & Eliav, J. (2005). Relational stress and trauma in the lives of girls and teens, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 9-32), USA: Brunner-Routledge

Scott, M. J. & Stradling, S. G. (2006). Counselling for Post-traumatic Stress Disorder, USA: Sage Publications

Scurfield, R. M. (2006). War Trauma: Lessons unlearned, from Vietnam to Iraq, USA: Algora Publishing

Seedat, S. (2009). Traumatic stress disorders in children, In. David J Nutt, Murray B Stein, Joseph Zohar (Eds.), Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management, and Treatment (pp. 147-162), UK: Informa

Shalev, A. Y. (2009). Posttraumatic stress disorder: Diagnosis, history, and longitudinal course, In. David J Nutt, Murray B Stein, Joseph Zohar (Eds.), Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management, and Treatment (pp. 1-11), UK: Informa

Siegel D. J. (1997). Memory and trauma, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 44-53), UK: The Royal College of Psychiatrists

Silver, R. C., Holman, E. A., McIntosh, D. N., Poulin, M., Gil-Rivas, V. & Pizarro, J. (2006). Coping with a national trauma: A nationwide longitudinal study of responses to the terrorist attacks of September 11, In. Yuval Neria, Raz

Gross & Randall D. Marshall (Eds.), 9/11: Mental Health in the Wake of Terrorist Attacks (pp. 45-70), UK: Cambridge University Press

Singh, A. A. & Sikes A. (2011). Understanding child sexual abuse: Prevalence, multicultural considerations, and life span effects, In. Thema Bryant-Davis (Ed.), Surviving Sexual Violence A Guide to Recovery and Empowerment (pp. 77-89), USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Skodol, A. E. (2010). The resilient personality, In. John W. Reich, Alex J. Zautra & John Stuart Hall (Eds.), Handbook of Adult Resilience (pp. 112-124), USA: The Guilford Press

Slone, L. B. & Friedman, M. J. (2008). After the war zone: A practical guide for returning troops and their families, USA: Da Capo Press

Smith, E. M. & North, C. S. (1993). Posttraumatic stress disorder in natural disasters and technological accidents, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 405-419), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Somer, E. (2011). Dissociation in traumatized children and adolescents, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 157-176), USA: John Wiley & Sons

Stephen, J., Ruth, W. & William, Y. (1997). Understanding post-traumatic stress: A psychosocial perspective on PTSD and treatment, USA: John Wiley & Sons

Stewart, M. & Hodgkinson, P. (1994). Post-traumatic stress reactions in the professional, In. R. Watts & D. J. L. Horne (Eds.), Coping with Trauma (pp. 53-72), Australia: Australian Academic Press

Tin, L. G. (2003). The dictionary of homophobia: A global history of gay & lesbian experience, Fransa: Presses Universitaires de France

Tramontin, M. & Halpern, J. (2007). The psychological aftermath of terrorism: The 2001 World Trade Center Attack, In. Elizabeth K. Carll (Ed.), Trauma Psychology: Issues in Violence, Disaster, Health, and Illness Vol. 1. (pp. 1-32), UK: Praeger

Ursano, R. J., Fullerton, C. S. & McCaughey, B. G. (1994). Trauma and disaster, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 3-30), UK: Cambridge University Press

Vesti, P. & Kastrup, M. (1997). Treatment of torture survivors: Psychosocial and somatic aspects, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 339-361), USA: Springer Science+Business Media

Wastell, C. (2005). Understanding trauma and emotion: Dealing with trauma using an emotion-focused approach, Australia: Allen & Unwin

Weathers, F. W, Litz, B. T. & Keane, T. M. (1997). Military trauma, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 103-128), USA: Springer Science+Business Media

Weaver, A. J., Flannelly, L. T. & Preston, J. D. (). Counseling survivors of traumatic events: A handbook for pastors and other helping professionals, USA: Abington Press

Weemsa, C. F., Wattsa, S. E, Marseeb, M. A., Taylora, L. K., Costaa, N. M., Cannona, M. F. Carrionc, V. G. & Pinad, A. A. (2007). The psychosocial impact of Hurricane Katrina: Contextual differences in psychological symptoms, social support, and discrimination, Behaviour Research and Therapy, 45, 2295–2306.

Weisaeth, L. (1994). Psychological and psychiatric aspects of technological disasters, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 72-102), UK: Cambridge University Press

Weisreth, L. & Eitinger, L. (1993). Posttraumatic stress phenomena, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 69-77), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Weiss, D. S. (2004). The Impact of Event Scale – Revised, In. J. P. Wilson & T. M. Keane (Eds.), Assessing Psychological Trauma and PTSD (pp. 168-189), USA: The Guilford Press

Wilson, J. P. (2004). PTSD and complex PTSD: Symptoms, syndromes, and Diagnoses, In. J. P. Wilson & T. M. Keane (Eds.), Assessing Psychological Trauma and PTSD (pp. 7-44), USA: The Guilford Press

Yule, W., Williams, R. & Joseph, S. (1997). The Herald of Free Enterprise disaster, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 97-98), UK: The Royal College of Psychiatrists

Zeitlin, H. (2000). Continuities of childhood disorders into adulthood, In. P. Reder, M McClure & A. Jolley (Eds.), Family Matters, (pp. 21-38), UK: Routledge

10. Basım

TURİZM PAZARLAMASI

Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 790
İktisat Ekonomi No.: 153
ISBN: 978-605-133-692-3
© 10. Basım, Kasım 2015

TURİZM PAZARLAMASI
Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sokak No.: 17/1 İskitler/Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
esatış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Hacıoğlu, Necdet.
TURİZM PAZARLAMASI */ Necdet Hacıoğlu*
10. Basım, VIII+144 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-692-3
1. Pazarlama 2. Turizm Pazarlaması

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Dünyada turizm olayına katılan kişilerin sayısı her yıl devamlı bir artış göstermektedir. Ulusal ve uluslararası mekanlarda meydana gelen bu sosyo-ekonomik olaydan, her ülke ödemeler dengesine olumlu katkılar sağlamaya başlamıştır. Avrupa kıtasındaki doğu bloku ülkelerde meydana gelen beklenmedik siyasi gelişmeler, yeni turizm merkezlerinin ortaya çıkışı, turistik ürünlerdeki çeşitlemeler, yeni turistik piyasaların oluşumu ve tüketicilerin turizme olan yoğun talepleri, ülkeler ve bölgeler arası bir rekabet yaratmıştır. Artık turizm değerleri zengin olan ülkeler bile, *"Nasıl olsa turist her zaman gelir!"* felsefesinin günümüzde geçerli olmadığını, tüketiciye uygun yeni ürünler, yeni pazarlama stratejileri hazırlamak ve uygulamak gereğini duymaya başlamışlardır.

Bu kitap, turizm endüstrisinde uluslararası düzeyde, bir modern pazarlama anlayışının gerekliliğini vurgulamak amacıyla, özellikle üniversitelerimizde örgün turizm eğitimi gören öğrencilerimize ve sektörde çalışanlara bir kaynak eser olarak hazırlanmıştır. Yapıt Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda okuttuğum turizm pazarlaması dersinin ve bu konuda yazılmış yerli ve yabancı eserlerin, çalışmaların, inceleme ve araştırmaların bir ürünüdür. Bu kitabın, noksan yönleri olabilecektir. Okuyucuların yapıcı eleştirilerine önceden teşekkür ediyorum. Amacım, Türk turizm literatürüne ve özellikle turizm eğitimi gören binlerce üniversite öğrencisine "turizm pazarlaması" dersi için bir kaynak eser sunmaktır.

Ülkemizde, sayısal olarak, belirli bir doyum noktasına ulaşan turizm işletmelerinin bu gün en önemli sorununun pazarlama olduğu görülmüştür. Bu nedenle, ancak modern pazarlama teknikleri uygulayan turistik işletmelerimiz verimli çalışabileceklerdir.

Bu eser, sadece turizm eğitimi gören gençlere değil turizm işletmecilerimize de faydalı olacağı umudu ile hazırlanmıştır.

Kitabın IV. baskısını gerçekleştiren Vipaş A.Ş.'ye ve basımını yapan Rota Ofset'e teşekkür ederim.

Balıkesir 2000 Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

ÖNSÖZ V

I. PAZARLAMA KAVRAMI 1
A. Tarihsel Gelişimi 1
B. Tanımlar 2
C. Pazarlamanın Amaçları 3
D. Pazarlama Anlayışı 5

II. TURİZM PAZARLAMASI 9
A. Tanımlar 10
B. Otel Pazarlaması 11
C. Turizm Pazarlamasının Gerekliliği 12
D. Turizm Pazarlamasının Özellikleri 13
E. Turizm Pazarlamasının Hedefleri 15
F. Turizm Pazarlamasının Fonksiyonları 17
G. Tüketici - Turist Davranışları ve Özellikleri 19

III. TURİZM PİYASASI 27
A. Piyasa (Pazar) Kavramı 27
B. Piyasa ve Çevresi 29
C. Turizm Pazarı (Piyasası) 30
D. Pazar Bölümlendirme (Segmantasyon) 32
a) Pazar Bölümlendirme Çeşitleri 34
b) Pazar Bölümleme Aşamaları 36
c) Turizmde Hedef Pazar Seçimi 37

IV. TURİSTİK ÜRÜN 39
A. Turistik Ürün Nedir? 39
B. Bir Turizm Ürününün İncelenmesi 40
C. Turistik Ürünü Oluşturan Elemanlar 41
D. Turistik Ürünün Özellikleri 42
E. Turistik Ürünün Yaşam Dönemleri 42
F. Bir Ürün Politikası Seçimi 45
G. Turistik Ürünün Pazardaki Durumunu Belirleme 46
H. Turistik Ürün Fiyatlandırması 50
I. Fiyat Tespitinde Etkili Olan Faktörler 51

V. TURİZMDE DAĞITIM SISTEMİ 57
A. Dağıtım Nedir? 57
B. Dağıtım Sistemi 58
C. Dağıtım Kanallarının Sınıflandırılması 60
D. Turizm Dağıtım Sistemindeki Aracılar 65
E. Turizmde Dağıtımın Gerekliliği 67

VI. TURIZMDE TANITMA 71
A. Tanıtma Stratejisi 71
B. Karşı Tanıtma Kuralları 72
C. Tanıtma Araçları 73
D. Tanıtma Teknikleri 73
1- İletişim 73
2- Enformasyon 74
3- Propaganda 77
4- Halkla Ilişkiler 78
5- Reklam 80
E. Satış Geliştirme (Promosyon) 86
a) Satış Geliştirme Teknikleri 88
b) Otelcilikte Satış Geliştirme (Örnek Olay) 90

VII. TURİZM PAZARLAMA ARAŞTIRMASI 101
A. Pazarlama Araştırmalarının Yararları 101
B. Pazarlama Araştırması Yöntemi 102
C. Pazarlama Araştırması Planı 105
D. Pazarlama Araştırması Konuları 106

VIII. TURİZM PAZARLAMASINDA YÖNETİM ORGANİZASYONU 107

IX. TURİZM PAZARLAMA POLİTİKASI 109
A. Pazarlama Politikası ve İlkeleri 109
B. Turizm Pazarlama Politikasının Amaçları 110
C. Turizm Pazarlama Politikasının Bölümleri 110

X. ULUSARARASI TURİZM PAZARLAMASI 115
A. Özellikleri 115
B. Uluslararası Turizm Pazarlama Stratejisi 119
C. Dış Pazarlara Girme Şekilleri 123

XI. SONUÇ 129

EKLER 131

YARARANILAN KAYNAKLAR 143

KAYNAKLAR

BARETJE Rene, La Dermande TOuristiqu, CHET, Aix-en-provence 1968

BARETJE Rene,Tourisme, Publicite, Promotion, Propaganda, CHET, Aix-en-Provence, 1986

BARETJE Rene, Tourisme et Transports Aeriens, CHET, Aix-en-Provonce, 1986

BARETJE Rene, Tourisme et Hotellerle, CHET, Aix-en-Provence, 1987

BARUTÇUGİL İsmet, Turizm İşletmeciliği, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 1982.

CAZES, G., Le Tiers-Monde vu par les publicites Touristique, CHET, Aix-en Provence, 1976.

CEMALCILAR İnal, Pazarlama, İstanbul, 1988.

FLIPO, J.P., Analyse de Marche, ed. d'Organisation, Paris, 1981.

DOĞAN Hasan Zafer, Davranışsal Araştırma, İzmir, 1987.

GOUIRAND, P., Les Reseaux Commerciaux, Ed. B.P.İ., Paris, 1984.

GÖKSAN Ergun, Turizmoloji, İzmir, 1978.

GUIBILATO Gerard, Economie Touristique, Ed. Delta, Suisse, 1983.

GUIBILATO Gerard, Tour Operateurs, CHET, Aix-en-Provence, 1984.

HACIOĞLU Necdet, Sosyal Turizm, B.İ.T.Y.O., Balıkesir, 1981 (Teksir).

HACIOĞLU Necdet, Seyahat Acentalığı ve Tur Operatörlüğü, Bursa, 1989.

HACIOĞLU Necdet, Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi, BTİOYO, Balıkesir, 1989 (Teksir)

HELFER, J.P. ve ORSINI, J., Marketing, Ed. Vuibert, Paris, 1981.

KOZLU Cem, Uluslararası Pazarlama, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara,1986.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Otel İşletmeciliği, Ankara, 1983.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Pazarlaması, Ankara, 1983.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Politikası, Ankara, 1988.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Pazarlama Politikası, Ankara, 1988.

LANQUAR Robert, Le Marketing Touristique, Puf, Paris, 1981.

LANQUAR Robert, Le Tourisme International, Puf, Paris, 1977.

MANZIONE, J.G., Pratiqu du Marketing, Edition BPI, Paris, 1982.

MEYER, J., Principes et Pratique du Marketing, Puf, Paris, 1975.
MUCUK İsmet, Pazarlama İlkeleri, Der Yayınları, İstanbul, 1986.
OCDE, Politique du Tourisme et Tourisme International, Paris, 1988.
OLALI Hasan, Turizm Pazarlaması, İzmir, 1969.
OLALI Hasan, Turizm Politikası ve ve Planlaması, İzmir, 1969.
OLALI Hasan, NAZİLLİ Selçuk, Dış Tanıtım ve Turizm, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara, 1983.
OLALI Hasan, TİMUR Alp, Turizm Ekonomisi, İzmir, 1988.
ONAL Güngör, İşletme Organizasyonu ve Yönetimi, BİTİA, Bursa, 1982.
ORAL Saime, Türk Turizm Pazarlamasında Dağıtım-Fiyat Politikaları ve Turizm Profili Analizi, İzmir, 1988.
SABUNCUOĞLU Zeyyat, TOKOL Tuncer, İşletme Bilimine Giriş, Bursa, 1985.
SAĞCAN Mustafa, Turizm Pazarlaması (Teksir), Aydın, 1988.
SCHWARZ, J.J., Pour Une Approche Marketing dela Promotion Touristique. Lausanne, 1984.
TOKOL Tuncer, Pazarlama Araştırması, İstanbul, 1982.
TOKOL Tuncer, Pazarlama Yönetimi, Bursa, 1983.
TUNCER Doğan, Turizmde Tanıtım Sistemi ve Türkiye için Bir Model Önerisi, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 1989.
Turizm Bakanlığı, 1988 Tanıtma ve Pazarlama Faaliyetleri, Ankara 1989.
Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Ankara, 1989.
UIOOT, Etudes sur Les Formes Actuelles et Potantielles des Canaux de Distribution, Geneve,1973.
UIOOT, La Commercialisation du Produit Touristique dans les pays en voie de developpement, Geneve, 1973.
USAL Alparslan, Turizm Pazarlaması, İzmir, 1984.
USTA Öcal, Turizm, Turizm Olayına ve Türk Turizm Politikalarına Yapısal Yaklaşım, İstanbul, 1988.
W.T.O.-Etude sur a formation del'image touristiqu, Madrid, 1982.

DERGİLER

-Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimer Fakültesi Dergisi.
-European Journal of Marketing.
-TÜRSAB Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği.
-International Tourism Magazine Gazetesi.

5. Basım

TURİZM EKONOMİSİ

Prof. Dr. Kurban Ünlüönen
Doç. Dr. Ahmet Tayfun
Doç. Dr. Arzu Kılıçlar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 245
İktisadi-İdari Bilimler No.: 16
ISBN: 978-605-133-147-8
© 5. Basım, Kasım 2015

TURİZM EKONOMİSİ

Prof. Dr. Kurban Ünlüönen, Doç. Dr. Ahmet Tayfun, Doç. Dr. Arzu Kılıçlar

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ünlüönen, Kurban.; Tayfun, Ahmet.; Kılıçlar, Arzu.
Turizm Ekonomisi / Kurban Ünlüönen, Ahmet Tayfun, Arzu Kılıçlar
5. Basım, X+298 s., 160 × 235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-147-8
1. Mestek 2. Turizm Ekonomisi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 1
EKONOMİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 2
1.1. Ekonominin Tanımı 2
1.2. Kıtlık Kavramı ve Alternatif Maliyet 3
1.3. İhtiyaç Kavramı 4
1.4. Mal ve Hizmet 5
1.5. Fayda 7
1.6. Değer ve Fiyat 10
1.7. İktisadilik, Verimlilik(Prodüktivite) 10
1.8. Kârlılık (Rantabilite) 11
1.9. Tüketim 11
1.10. Üretim 12
1.11. Üretim Faktörleri 12
BÖLÜM 2 15
TURİZM VE TURİST KAVRAMLARI 16
2.1. Turizm 16
2.2. Turizm Türleri 21
2.2.1. Sağlık Turizmi 21
2.2.2. Sosyal Turizm / Kitle Turizmi 21
2.2.3. Dağ ve Kış Turizmi 22
2.2.4. Öğrenci ve Gençlik Turizmi 22
2.2.5. Üçüncü Yaş Turizmi 22
2.2.6. Yat Turizmi 23
2.2.7. Dinî Turizm 23
2.2.8. Bavul Turizmi 23
2.3. Diğer Turizm Türleri 23
2.3. Turizm Ekonomisi 24
2.4. Turizm Uydu Hesapları 25
2.5. Türkiye'de Turizm Uydu Hesabı İçin Yapılan Çalışmalar 26
BÖLÜM 3 29
SEKTÖR VE TURİZM SEKTÖRÜ 30
3.1. Sektör Kavramı 30
3.2. Turizm Sektörü 33
3.3. Turizm Sektörünün Özellikleri 40

BÖLÜM 4 ..... **43**
TURİZM TALEBİ **44**
4.1. Talebin Tanımı 44
4.2. Turizm Talebi 45
4.3. Turizm Talebinin Özellikleri 46
4.4. Turizm Talep Çizelgesi ve Turizm Talep Eğrisi 48
4.5. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler 49
4.5.1. Ekonomik Faktörler: 50
4.5.2. Ekonomi Dışı Faktörler 57
4.5.2.1. Sosyal Faktörler: 57
4.5.2.2. Politik Faktörler: 59
4.5.2.3. Psikolojik Faktörler 59
4.5.2.4. Diğer Faktörler 60
4.6. Turistik Talep Fonksiyonu 63
4.7. Turistik Talep Kayması 66
4.8. Turizmde Talep Esnekliği (Elastikiyet) 68
4.8.1. Turizmde Talebin Fiyat Esnekliği 68
4.8.2. Turizmde Talebin Gelir Esnekliği 69
4.8.3. Talebin Çapraz Esnekliği 71
BÖLÜM 5 ..... **73**
TURİZM ARZI **74**
5.1. Arzı Tanımı 74
5.2. Turizm Arz 74
5.3. Turizm Arzının Özellikleri 78
5.4. Turizmde Arz Çizelgesi (Şedülü) ve Arz Eğrisi 79
5.5. Turizm Arzının Unsurları 80
5.6. Turistik Arz Fonksiyonu 82
5.7. Turizmde Arz Kayması 84
5.8. Turizmde Arz Esnekliği (Elastikiyet) 85
BÖLÜM 6 ..... **89**
TURİZM PİYASASI **90**
6.1. Piyasa Kavramı 90
6.2. Turizm Piyasası 91
6.3. Turizm Sektöründe Fiyat Oluşumu 95
6.4. Turizm Sektöründe Denge Fiyatının Oluşumu 95
6.5. Turizm Sektöründe Denge Fiyatındaki Değişmeler 99
BÖLÜM 7 ..... **103**
TURİZM SEKTÖRÜNDE FİRMA DENGESİ **104**
7.1. Üretim Maliyetleri 104

7.2. Gelir (Hasılat) 107
7.3. Turizm Sektöründe Piyasa Tipleri ve Firma Dengesi 109
7.3.1. Tam Rekabet Piyasası 110
7.3.2. Monopol Piyasa(Satıcı tekeli) 114
7.3.3. Turizm Sektöründe Aksak Rekabet Şartları 117
7.3.3.1. Turizm Sektöründe Monopolcü Rekabet Şartları Altında Firma Dengesi 118
BÖLÜM 8 127
TURİZMDE TÜKETİCİ DENGESİ 128
8.1. Kayıtsızlık Eğrileri 128
8.2 Bütçe Doğrusu 132
8.3. Turist Dengesi 135
BÖLÜM 9 141
TURİZMİN MONETER (PARASAL) KARAKTERLİ EKONOMİK ETKİLERİ 142
9.1. Turizmin Dış Ödemeler Dengesine Etkisi 142
9.2. Turizmin Gelir Etkisi 148
9.3. Turistik Yatırımların Gelir Etkisi 159
9.4. Turizmin Devlet Gelir ve Harcamalarına Etkisi 161
BÖLÜM 10 163
TURİZMİN REEL KARAKTERLİ EKONOMİK ETKİLERİ 164
10.1. Turizmin İstihdam Etkisi 164
10.2. Turizmin Diğer Ekonomik Sektörlere Etkisi 170
10.3. Turizmin Alt ve Üst Yapıya Etkisi 173
10.4. Turizmin Bölgelerarası Dengesizliği Giderici Etkisi 175
BÖLÜM 11 179
PARANIN KIYMETİNDEKİ DEĞİŞMELERİN TURİZME ETKİLERİ 180
11.1. Turizm Enflasyon İlişkisi 180
11.2. Devalüasyonun Turizme Etkisi 186
11.3. Revalüasyonun Turizme Etkisi 188
BÖLÜM 12 191
TURİZMDE TALEP TAHMİNİ 192
12.1. Turizmde Talep Tahmininin Önemi 192
12.2. Talep Tahmin Yöntemleri 193
12.2.1. Kantitatif (Nicel-Sayısal) Yöntemler 194
12.2.2. Kalitatif (Niteliksel) Yöntemler 205
BÖLÜM 13 209
TURİZM GELİRLERİ VE SIZINTI 210
13.1. Turizm Geliri ve Hesaplanması 210

13.2. Dünyada ve Türkiye'de Turizm Gelirinin Hesaplanması 212
13.3. Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Hesaplanması 220
13.4. Turizm Gelirlerinin Karşılaştırılması İle İlgili Problemler 222
13.4.1. Sızıntı Kavramı 223
13.4.2. Turizm Gelirlerindeki Sızıntılar 223
BÖLÜM 14 235
TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TURİZM 236
14.1. Türkiye Ekonomisinde Turizmin Yeri 236
14.2. Türkiye'de Planlı Dönem Öncesi ve Planlı Dönemdeki Turizm Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi 237
14.3. Türkiye'de Planlı Dönemdeki Turizm Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi 240
14.4. Turizmde Sabit Sermaye Yatırımları, Yabancı Sermaye ve Yatırım Teşvikleri 240
14.5. Türkiye Turizminde İstihdam 243
14.6. Türkiye'nin Turizm Gelirleri 347
14.7. Turizm Gelirlerinin GSMH İçerisindeki Payı 250
KAYNAKÇA 253
EKLER 263
EK 1: Türkiye'nin Dış Turizm Gelirleri Bakımından Dünya Turizmindeki Payı (Milyon $) 264
EK 2: Türkiye'ye Gelen Yabancılar Bakımından Türkiye'nin Dünya Turizmindeki Payı (Bin Kişi) 265
EK 3: Yıllara Göre Belgeli Konaklama Tesislerinin Sayısı (1970 - 2005) 266
EK 5: İllere Göre Belgeli Konaklama Tesislerinin Sayısı (31.12. 2005) 268
EK 6: Belgeli Yat İşletmeleri 270
EK 7: Seyahat Acentelerinin Gruplara Göre Merkez/Şube Dağılımı (11 Nisan 2007 İtibariyle) 270
EK 8: Yıllar İtibarıyla Seyahat Acentelerinin Sayısı 271
EK 9: Belgeli Yeme-İçme Tesislerinin Sayısı (31.12.2005) 271
EK 10: Belgeli Eğlence Yerlerinin Sayısı (31.12.2005) 272
EK 11: Tür ve Sınıflarına Göre Bakanlığımızdan Belgeli Diğer Tesisler (31.12.2005) 272
EK 12: Türkiye'ye Gelen Yabancı ve Vatandaş Sayısı 273
EK 13: Türkiye'nin Dış Turizm Gelirleri 273
EK 14: Çıkış Yapan Ziyaretçilerin Turizm Geliri, 2001 (Yabancı ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaşlar) 273

EK 15: Çıkış Yapan Ziyaretçilerin Turizm geliri, 2002 (Yabancı ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaşlar) 274
EK 16: Çıkış Yapan Ziyaretçilerin Turizm geliri, 2003 (Yabancı ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaşlar) 275
EK 17: Çıkış Yapan Ziyaretçilerin Turizm geliri, 2004 (Yabancı ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaşlar) 276
EK 18: Çıkış Yapan Ziyaretçilerin Turizm geliri, 2005 (Yabancı ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaşlar) 277
EK 19: Çıkış Yapan Ziyaretçilerin Turizm geliri, 2006 (Yabancı ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaşlar) 278
EK 20: Giriş Yapan Yabancı ve Vatandaşlar, 2000-2006 279
EK 21: Çıkış Yapan Yabancı ve Vatandaşlar, 2000-2006 283
EK 22: Giriş Yapan Vatandaşların Turizm Gideri, 2003-2006 (Türkiye'de İkamet Eden Vatandaşlar)..... 287
EK 23: Yıllara göre dış ticaret (Değer / 000 $) 288
EK 24: Tesislere Geliş, Geceleme Sayıları, Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının tesis Tür Ve Sınıflarına Göre Dağılımı(2005)..... 291
EK 25: Tesislere Geliş Ve Geceleme Sayıları, Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı..... 292
EK 26: Tesislerdeki Yatak Kapasitesinin Tür Ve Sınıflarına Göre İşletmeye Açık Oldukları Aylar İtibariyle Dağılımı (2005) 293
EK 27: Türkiye'ye Gelen Yabancıların Ülkelere Göre Dağılımı 294

KAYNAKÇA

AJAM, Maurice Bouvıer, J.Ibarolla ve N.Pasquarellı. (1988). **Ekonomi Sözlüğü,** (Çev.: aren, B. Yaşar İ), Sosyal Yayınlar, İstanbul.

AKAT, Ömer. (1997). **Turizm İşletmeciliği,** İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uludağ Üniversitesi , Bursa.

AKOĞLU, T. (1986). **Türkiye Ekonomisinde Turizm**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul.

AKKAYA, Yüksel. (1986). **Türkiye Ekonomisinin Genel Yapısı İçinde Turizmin Yeri,** , İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

AKOĞLU, Tunay. (1969). **Türkiye'de Turizm Politikası ve Turizm Planlaması,** Türkiye'de Turizmin Geliştirilmesi Semineri, İzmir, 02-06 Eylül, (Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul 1970), 8-47

AKSÖZ, İbrahim, (1982). **Ekonomi (Mikro Ekonomi),** Ege Üniversitesi Tekstil Fakültesi Yayınları, No:14, İzmir.

ALKİN, Erdoğan. (1978). **Uluslararası Ekonomik İlişkiler,** İstanbul.

Anonim. (1998). *"Türk Turizminin Bugünkü Durumu"* **Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Yayınları**, Ocak, İstanbul.

ARCHER, Brian H. (1973). **The Impact Of Domestic Tourism**, Occasional Papers in Economics, No: 2, University of Wales Press, Bangor.

ARCHER B. H. (1976). *The Anatomy of A Multiplier*, **Regional Studies**, No:10, 71-77

ARCHER, Brian H. (1977). **Tourism Multipliers: The State Of The Art**, Occasional Papers in Economics,No:11,University of Wales Press, Bangor.

ARCHER B. H. (1982). *The Value Of Multipliers And Their Policy Implications*, **Tourism Management**, 3,(4),

ARCHER B. H. (1985). *Tourism In Mauritius: An Economic Impact Study With Marketing Implications*, **Tourism Management**. 6 (1), pp 50-54

ARCHER, Brian H. (1989). *Tourism and Island Economies: Impact Analyses*, **Progress In Tourism, Recreation and Hospitality Management** C.P. Cooper (ed.),Volume One, Belhaven Pres, London, and New York.

ARCHER B. H. ve J.E. FLETCHER. (1996). *The Economic Impact Of Tourism In Seychelles,* **Annals Of Tourism Research**, 23,1:32-47

AROVA Çelik, Cem Alpan. (1992). **Türkiye Ekonomisi 'Sektörel Gelişmeler'**, Özyurt Matbaacılık, Ankara.

AYDIN, Kemal. (1994). **Planlı Dönemde Türkiye Turizminin Milli Gelir, Ödemeler Dengesi ve İstihdam Üzerindeki Etkileri,** Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

AYDOĞUŞ, Osman. (1999). **Girdi-Çıktı Modellerine Giriş,** Gazi Kitabevi, Ankara.

BAHAR, Ozan; Metin Kozak (2006). **Turizm Ekonomisi**, Detay yayıncılık, Ankara.

BARUTÇUGİL, İsmet S. (1986). **Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri,** Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul.

BAYSAL, Kubilay. (1984). **Türkiye Ekonomisi,** İstanbul.

BRIASSOULIS H. (1991). *Methodological Issues: Tourism Input-Output Analysis,* **Annals Of Tourism Research**,18(3):485-495

BROWN, D. Omotayo. (1998). *In Search of An Appropriate form of Tourism for Africa: Lessons from the Past and Suggestions for the Future*, **Tourism Management,** XIX, 3, 237-245.

BULL, Adrian. (1991). **The Economics Of Travel And Tourism, Pitman** & Wiley, Melbourne.

BURGER C.J.S.C.; M. Donhal; M. Kathrada; R. Law. (2001*). A Practioners Guide to Times Series Methots for Tourism Demand Forecasting- A Case Study of Durban, South Africa,* **Tourism Management** (22) 403-409.

BURKART A.J. ve S. Medlık. (1992). **Tourism Past Present Future**, Heineman London,

BLAKE, Adam ve diğ. (2001). *Modelling Tourism and Travel Using Tourism Satellite Accounts and Tourism Policy and Forecasting Modeling,* htpp://www.ac.uk/ttri 20.02.2004

CAN, Halil. (1995). **Genel İşletmecilik Bilgileri,** Siyasal Kitabevi, ANKARA.

CASE, K.E; Ray C.Fair. (1996). **Principles of Macro Economics**, Prentice Hall Inc., New Jersey.

CLEVERDON, Robert. (1979). *The Economic and Social Impact of International Tourism on Developing Countries*, **EIU Special Report**, The Economist Intelligence.

COLTMAN, M.M. (1989). **Introduction To Travel And Tourism-An International Approach**, Van Nostrand Reinhold, New York.

COOPER, Chris, J. Flercher, A. Fyall, D. Gilbert, S. Wanhill. (2005) **Tourism Principles and Practice**, Prentice Hall, Harlow

COOPER M.J. ve J. Pıgram. (1984). *Tourism and Australian Economy*, **Tourism Management,** 5(1), pp2-12.

ÇAKIR, Pembegül. (1999). **Türkiye'nin Turizm Gelirlerinin Ödemeler Dengesine Katkısının Analizi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

ÇETİN, İhsan; Yalnız, A., (1976). **Türkiye"nin Turizm Politikası**, TTB Planlaması, Başkanlığı Araştırma, Ankara.

ÇİL, Burhan. (1994). **İstatistik**, Tutibay, Ankara.

ÇORUH, Selahattin. (1970). **Turizm Ekonomisi**, Güven Matbaası, Ankara.

DALLI, Özen (1974). **Turizm Talebi ve Gelirleri**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara.

DEMİRCİ, Rasih; R. Arıkan ve İ. B. Erdoğan. (1992). **Genel Ekonomi,** Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara.

DIE, (1997). **Türkiye İstatistik Yıllığı,** Yayın No:2110, Ankara.

DİE, (2002). **Turizm Uydu Hesapları 1996-1998**, DİE Basımevi, No:2520, Ankara,

DİE, (2001). **Türkiye Ekonomisinin İnput Output Yapısı 1996**, Yayın No: 2488, Ankara.

DİE, Devlet İstatistik Enstitüsü, (Web),

http://www.die.gov.tr 05.07.2003

DİNÇER, Mithat Zeki. (1993). **Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm,** Filiz Kitabevi, İstanbul.

DİNLER, Zeynel. (2005). **İktisada Giriş**, Ekin Kitabevi, Bursa.

DONALD, E. Lundberg; M. Krishnamorty ve M.H. Stavenga (1991), Tourism Economics, John Wiley, New York.

DORNBUSCH, Rudiger ve Stanley Fıscher (1998), **Makroekonomi** (Çev. Salih Ak, Mahir Fisunoğlu, Erhan Yıldırım, Refia Yıldırım), Ayhan Matbaası, İstanbul.

DPT, Devlet Planlama Teşkilatı, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (Web),

http://www.dpt.gov.tr 28.11.2002

DPT, Devlet Planlama Teşkilatı, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (Web),

http://www.dpt.gov.tr 28.11.2002

DPT, Devlet Planlama Teşkilatı, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (Web),

htpp://www.dpt.gov.tr 28.11.2002

ERALP, Yusuf Ziya. (1974). **Turizmin Toplumsal Değişime Sosyo-Ekonomik Etkisi**, Ankara Ünv. Basımevi , Ankara.

ERDOĞAN, Harun. (1995). **Ekonomik Sosyal Kültürel Çevresel Yönleriyle Uluslararası Turizm,** Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

ERGÜN, Süreyya. (1946). **Türkiyenin İç ve Dış Turizmden Bekledikleri,** Türkiye Ekonomi Derneği Konferanslar Serisi 25.

FOSTER, Douglas (1985). **Travel And Tourism Management,** Macmillan pres, Hong Kong.

FLETCHER J. (1989), *Input-Output Analysis And Tourism Impact Studies*, **Annals Of Tourism Research,** 16(4), pp122-133

FLETCHER, J.E. ve H. Snee. (1989). *Tourism In The South Pacific Islands*, **Progress In Tourism, Recreation And Hospitality Management**, Vol.1, 114 - 124, London Belhaven Press.

FLETCHER, J.E. ve H. Snee. (1991a). *Tourism Multiplier Effects,* **Tourism Marketing and Management Handbook,** Stephen F. WITT ve Luiz MOUTINHO (Ed.) New York, Prentice Hall, 529-531

FLETCHER, J.E. ve H. Snee. (1991b). Impact of *Tourism,* **Tourism Marketing and Management Handbook,** Stephen F. WITT ve Luiz MOUTINHO (Ed.) New York, Prentice Hall, 215-217

FLETCHER, J.E. ve B.H. Archer. (1991). *The Development And Application of Multipliers Analysis In* C.P. Cooper (Ed.) **Progress In Tourism, Recreation And Hospitality Management,** Vol: 1,London: Belhaven.

FRECHTLING, Douglas C. (1999). *The Tourism Satellite Account: Foundations, Progress And Issues,* **Tourism Management,** 20, 163-170

FÜSUNOĞLU Mahir, Gökdere Ahmet ve diğ. (1996) **İktisadın İlkeleri**, Alkım Yayınevi, Ankara.

GARTNER W. ve D. HOLECEK. (1983). *Economic Impact of An Annual Tourism Industry Exposition*, **Annals of Tourism Research**, 10 (2) : 199-212

GARTNER, W. (1996). **Tourism Development Principles, Processes, Policies**, John Wiley & Sons, New York,

GEE, C.Y.; James C.M.; Dexter J.L.C.(1989). **The Travel Industry**, Van Nostrand Reinhold, New York.

GÖKSAN, Ergun 1968, **Turizm Ekonomisi ve İşletmeciliği**, Ege Üniversitesi Matbaası, İZMİR

GÖKSAN, Ergun 1978, **Turizmoloji**, Uğur Ofset, İzmir

HAMPTON, Mark P. (1998). *Backpacker Tourism And Economic Development,* **Annals Of Tourism Research,** Vol. 25, Issue 3 Jully, 639-660.

HOLLOWAY, J. Christopher. (1993). **The Business of Tourism,** Pitman Publishing, London.

HONEY, Martha. (2003). *Giving A Grade To Costa Rica's Gren Tourism,* **Nalca Report On The Americas,** Volume 36, May/June, Issue 6, 39.

HUDMAN, L.E. ve D.E. HAWKINS. (1989). **Tourism in Contemporary Society**, Englewood Cliffs, Prentice Hall.

HUGHES, Howard L. (1993). **Economics For Hotel And Catering Students**, Stanley Thornes /Publishers) Ltd. Great Britain.

İÇÖZ, Orhan. (1987). **Turizmin Bölgesel Ekonomik Etkileri ve Kuşadası Örneği,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.

İÇÖZ, Orhan (2005). **Turizm Ekonomisi**, Ankara, Turhan Kitabevi.

İÇÖZ, Orhan ve Metin Kozak. (1998). **Turizm Ekonomisi**, Ankara, Turhan Kitabevi.

İLKİN, Akın ve M. Zeki Dinçer. (1991). **Turizm, Türk Ekonomisindeki Yeri Ve Önemi,** TOBB, Ankara.

INSKEEP, E. (1991). **Tourism Planning-An Integrated And Sustainable Development Approach,** Van Nostrand Reinhold, New York.

JOHNSON, P. ve B. Thomas. (1990). "Measuring The Local Employment Impact of A Tourist Attraction: An Empirical Study", **Regional Studies**, 24,5:395-403.

KABASAKAL, Uğur. (1993).**Bölgelerarası Dengeli Kalkınma Bakımından Turizm ve Elazığ Örneği,** , İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KARLAK, S. Rıdvan. (1994). **Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim, Yapısal Değişim Sosyal Gelişim**, Beta Basın Dağıtım, Eskişehir.

KILIÇLAR, Arzu. (1998). **Turizmin Bölgesel Ekonomik Etkileri ve Kemer Örneği,** Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KOTTKE M.W. (1988). *Estimating the Economic Impact of Tourism*, **Annals Of Tourism Research,** 15(1), pp 122-133

KOZAK N., M. Akoğlan, M. Kozak. (1997). **Genel Turizm İlkeler Kavramlar**, Turhan Kitabevi, Ankara.

KOZAK N., M. Akoğlan, M. Kozak. (2001). **Genel Turizm İlkeler Kavramlar**, Detay Yayıncılık, Ankara.

LECAILLON, J. **İktisada Giriş,** Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı, Çev.: Rona Turanlı, İstanbul.

LEONTIEF, W. (1992). **The Economic Impact Of Tourism In Hawaii: 1970 To 1980 Research Report 1983-92,** The State Of Hawaii Data Book (1992 Update)

LIPSEY, Richard G., P. O. Steıner ve D.D. Purvıs. (1987). **Economics,** Harper & Row Publishers Inc. New York.

LIU Juanita ve Turgut Var. (1982) *Differential Multipliers for The Accommodation Sector,* **International Journal of Tourism Management**, Sept, 3(3), pp177-187.

LIU J. ve Turgut Var. (1983). *The Economic Impact of Tourism In Metropolitan, Victoria,* **Journal Of Travel Research**, 22-2 fall, 8-15

LIU Juanita C. (1986*) Relative Economic Contributions Of Visitor Groups İn Hawai ,* **Journal Of Travel Research,** 25-1, 2-9

LUNDBERG, Donald; E. M. Krıshnamoorthy ve Mink H. Stavenga. (1995). **Tourism Economics,** John Wiley Sons Inc., New York.

LUNDBERG, Donald, E. M. Krıshnamoorthy ve Mink H. Stavenga. (1998). **Turizm Ekonomisi,** (Çev.) Özcan YAĞCI, Haberal Eğitim Vakfı.

MAK J. (1989). *The Economic Contribution of Travel To State Economics*, **Journal of Travel Research**, 28(2): 3-5

MATHIESON, Alister ve Wall G. (1982-1993). **Tourism: Economic, Physical and Social Impacts,** New York.

MILL R.C. ve Morrison A.M. (1992-1993). **The Tourism System,** New Jersey.

MILNE S.S. (1987). *Differential Multipliers*, **Annals Of Tourism Research**, 14(4), pp 499-515

MURPHY, P. (1985), Tourism A Community Approach, New York: Methuen

McINTOSH, Robert W. ve Charles R. Goeldner. (1986-1990). **Tourism Principles, Practices, Philosophies,** New York, John Wiley and Sons, Inc.

McGahey, Stan. (1996). *Tourism: The Multiplier Effect And Leakage,*

http:// www.uog.edu/sbdc/journals/mcgahey96.htm 29.05.2001

OLALI, Hasan. (1983). *" Turizmin Sağladığı Dışsal Ekonomiler (Turizmin Sosyal Maliyeti Ve Yararları)"* **Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, III, Kasım 5-18, İzmir.

OLALI, Hasan ve TİMUR A. (1988). **Turizm Ekonomisi,** Ofis Ticaret Matbaacılık Şti. İzmir.

OLALI, Hasan. (1982). **Turizm Politikası ve Planlaması,** Ege Üniversitesi Matbaası, İşletme Fakültesi Yayınları, İZMİR

OLALI, Hasan, Timur Alp. (1986). **Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri**, Ofis Tic. Matbaacılık, İzmir.

D. Omotayo Brown. (1998). *"In Search of An Appropriate form of Tourism for Africa: Lessons from the Past and Suggestions for the Future"*, **Tourism Management**, XIX, 3, s. 237-245.

ONORAN, Melih. (1963). **Turizm Ekonomisi Ders Notları**, Neşriyat Kolu Yayını, Ankara.

ORHON, Alptekin ve Ahter Kral. (1977). **Turizm Sektöründe Katma Değer Hesabına İlişkin Bir Yönetim Çalışması**, T.C. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayını, Ankara.

ÖZDEMİR Mehmet (1992). **Turizmin Türkiye'nin Soysa- Ekonomik Yapısına Etkileri,** Ankara.

ÖZGÜL, Handan. (1995). **Turizm Sektörü,** Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Ve Planlama Müdürlüğü, Ankara

PARKIN Michael, (1998). **Economics**, Addison-Wesley, U.S.A.

SALVATORE, Dominick ve Eugene Dıulıo (1985), **İktisat İlkeler ve Kavramlar,** Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, (Yayına Hazırlayan: Cem Alpar).

SEYİDOĞLU, Halil (1992), **Ekonomik Terimler (Ansiklopedik Sözlük),** Güzem Yayınları, No: 4, Ankara.

SEZGİN ORHAN Mesut. (1995). **Genel Turizm**, Tutibay Ltd. Şti., Ankara.

SHAW, Gareth ve Allen M. Williams. (1998). **Tourism And Economic Development European Experiences,** (Ed.), Gareth Shaw ve Allen M. Williams, , John Wiley And Sons. London.

SINCLAIR, M.T., Mike S. (1997). **The Economics of Tourism**, Roudledge, London.

SINCLAIR, M.T. ve Sutcliffe C.M.S. (1988). "The Estimation Of Keynesian Income Multipliers At The Sub-National Level" **Applied Economics**, 20,11:1435-1444.

SINCLAIR, M.T (1988), "Negative Multipliers: A Case For disaggregated Estimation", **Tijdscbrift Voor Economische En Sociale Geografie,** 79,2:104-107.

SINCLAIR, M.T. (1989), "Truncated Income Multipliers And Local Income Generation Over Time", **Applied Economics**, 21,12:1621-1630.

SMITH, C., P. Jenner. (1992). "The Leakage of Foreign Exchange Earnings From Tourism," **EIU Travel and Tourism Analyst**, 3, s. 52-6.

SMITH, Stephen L. J. (1989). **Tourism Analysis**, Langman Singapore Publushers Ltd. Singapore.

ŞAHİN, Adem. (1990). **İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye'de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi,** TOBB Yayın No: 149, Ankara.

ŞANLI, Cemal. (1977). **Bölgelerarası Dengesizlik ve Bölge Dengesizlik ve Bölge Gelişme Teorileri,** İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul.

TAYFUN, Ahmet. (2000). **Dış Kaynaklı Turizmin Turistik Merkezlerde Yaşayan Halkın Tüketim Davranışlarına Etkileri**, Basılmamış Doktora Tezi, G. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

TATAR, Tevfik. (1992). **İletmecilik İlkeleri,** Gazi Büro Yayınları, ANKARA.

TİMUR, Alp. (1986). *"Turizmin Gelir Yaratıcı Etkisi",* **Turizm Yıllığı**, T.C. Turizm Bankası A.Ş. 189 - 198

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. (1996). **Yabancı Sermaye Raporu,** Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Ankara

TCMB, (1997). **Sektör Bilançoları 2 (1994-1996). İmalat Dışı Sektörler 97**, TCMB Banknot Matbaası, Ankara,

T.C. TURİZM BAKANLIĞI (1993). **Turizm Katma Değeri ve Çoğaltan Katsayısı,** Yayın No: 1993/11, Aralık, Ankara.

T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, **Turizm Gelirleri ve Hesaplama Yöntemi,** Planlama ve Yatırımlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.

T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, **Turizm istatistiklerinin Toplanması ve Sunulması ile Turistik Harcamaların Ölçülmesine İlişkin Yol Gösterici İlkeler,** (WTO Yayını) Planlama ve Yatırımlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (Web),

htpp://www.turizm.gov.tr 03.04.2004

TOLUNGÜÇ, Ahmet. (1992). **Türkiye Ekonomisi "Sektörel Gelişmeler"** Türk Ekonomi Kurumu Yayınları, Ankara

TODKAY, Tunca (1989). **Turizm Turizm Olayına Genel Yaklaşım,** Der Yayınları, İstanbul.

TURANLI, Rona ve Tamer İşgüden. (1987). **Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.

TUTAR Erdinç ve Filiz Tutar. (2004). **Turizm, Ekonomi, Türkiye OECD**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TÜRSAB, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (Web),

htpp://www.tursab.org.tr 15.03.2003

ULUATAM, Özhan. (1998). **Makroiktisat**, Baran Ofset, Ankara.

ULUDAĞ, İlhan. (1990). **Türkiye Ekonomisi,** Bilman Kitabevi, İstanbul.

UNWTO, (2006). **Compendiun of Tourism Statistics** (2000-2004).

USTA, Öcal. (1996). **Turizm,** As Matbaacılık ve Ticaret A.Ş., Altın Kitaplar Yayınevi, İSTANBUL.

ÜLGENER, Sabri. (1986). **Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme,** İstanbul.

ÜNLÜÖNEN, Kurban. (1990). **Turizmin İktisadi Kalkınmaya Etkileri ve Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Turizm Politikaları,** Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÜNLÜÖNEN, Kurban. (1993). *Türkiye'nin Turizm Gelirlerinin Kantitatif Analizi (1980-1991)*, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 6, s. 467-482.

ÜNLÜÖNEN, Kurban ve Arzu Kılıçlar. (1999). *Bir Turistik Kalkınma Kutubu Olarak Kemer'de Turizmin Ekonomik Etkileri*, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, s. 169-188.

ÜNLÜÖNEN, Kurban ve Arzu Kılıçlar. (2004). *Ekonomik Yansımalarıyla Türk Turizminin Seksen Yılı*, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1, s. 131-156.

ÜNLÜÖNEN, K. ve Tayfun, A. (2005). **Ekonomi**, Detay Yayıncılık, Ankara.

ÜNSAL, Erdal M. (2001). **Makroiktisat,** İmaj Yayıncılık, Ankara.

VAR Turgut ve Alp Timur. (1982). Kuşadası Ve Çevre Turistik İstasyonları Bölgesel Turizm Çoğaltanları Araştırması, İzmir.

WANHILL S.R.C. (1983). *Measuring The Economic Impact Of Tourism*, **The Service Industries Journal**, 3(1), pp9-20.

WANHILL S.R.C. (1988). *Tourism Multipliers Under Capacity Constraints***, The Service Industries Journal,** 8(2), pp136-142.

WANHILL, Stephen. (1994). *The Measurement of Tourist Income Multipliers*, **Tourism Management,** 15(4), s.281-283.

WTO (1991). **A Proposal For A Satellite Account And Information Sytem For Tourism,** International Conference On Travel And Tourism Statistics, Ottawa, Canada.

WTO. (1998). **Tourism Economic Report**, Madrid.

WTO. (2001a). **General Guidelines For Developing The Tourism Satellite Account (TSA), Measuring Total Tourism Demand**, Madrid, Spain.

WTO. (2001b). **Tourism Satellite Account (TSA), Implementation Project,** Enzo Paci Papers on Measuring the Economic Significance of Tourism Volume 1, Madrid, Spain.

WTO. (2001c). **Tourism Satellite Account (TSA), Implementation Project,** The Tourism Satellite Account as an ongoing process: past, present and future developments, Madrid, Spain.

WTO. (2001d). **Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework,** Luxembourg, Madrid, New York, Paris.

WTO. (2006). Tourism Highligts 2006 Edition (www.world-tourism.org)

VAR Turgut ve Quayson Jojo. (1985). *The Multiplier Impact of Tourism in The Okanagan*, **Annals of Tourism Research,** vol: 12, 497-514.

YAĞCI, Özcan. (2003). **Turizm Ekonomisi,** Ankara, Detay Yayıncılık.

YARCAN, Şükrü. (1998). **Turizm Endüstrisinin Yapısı**, Bogaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

YAŞA, Memduh ve diğerleri. (1980). **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978,** İstanbul, Akbank Kültür Yayını.

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

ÖABT

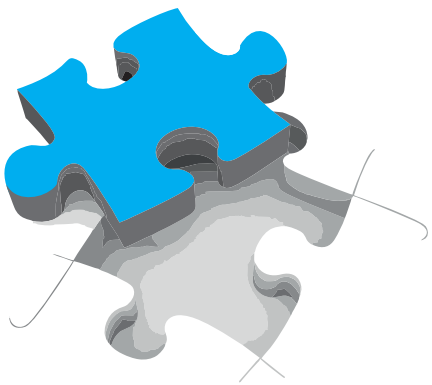

Editör: **Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN**

Prof. Dr. Mehmet ÖNAL - Doç. Dr. Caner KERİMOĞLU - Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN - Doç. Dr. İlhan ERDEM
Doç. Dr. Nevin AKKAYA - Yrd. Doç. Dr. Ahmet DEMİR - Yrd. Doç. Dr. Cengizhan YURDANUR - Yrd. Doç. Dr. Fatih KANA
Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRBÜZ - Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK - Yrd. Doç. Dr. Salim PİLAV - Dr. Gülnur AYDIN
Öğr. Gör. Zerrin ÇETİNDAĞ - Okt. Ali BEKTAŞ - Okt. Utku ORYAŞIN - Emre GÜRBÜZ - Mustafa DAĞ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

DETAYLI KONU ANLATIMI • ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ • KONU TESTLERİ • DENEME SINAVLARI

kısayol yayıncılık

Gözden Geçirilmiş 5. Basım

aby

KISAYOL YAYINCILIK

ALAN BİLGİSİ YAYINLARI

ALAN BİLGİSİ YAYIN NO. : 05
ISBN : 978-605-860-465-0
© Gözden Geçirilmiş 5. Basım

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Editör: Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN

Yazarlar: *Prof. Dr. Mehmet ÖNAL, Doç. Dr. Caner KERİMOĞLU, Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN, Doç. Dr. İlhan ERDEM, Doç. Dr. Nevin AKKAYA, Yrd. Doç. Dr. Ahmet DEMİR, Yrd. Doç. Dr. Cengizhan YURDANUR, Yrd. Doç. Dr. Fatih KANA, Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRBÜZ, Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK, Yrd. Doç. Dr. Salim PİLAV, Dr. Gülnur AYDIN, Öğr. Gör. Zerrin ÇETİNDAĞ, Okt. Ali BEKTAŞ, Okt. Utku ORYAŞIN, Emre GÜRBÜZ, Mustafa DAĞ*

Alan Editörleri: *Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK, Doç. Dr. Nevin AKKAYA, Öğr. Gör. Korhan ALTUNYAY, Dr. Gülnur AYDIN*

© Copyright 2016, ALAN BİLGİSİ YAYINLARI SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Alan Bilgisi Yayınlarına aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Emre Gürbüz - Alper Tok - Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbeyaz Güler - Hasan Hüseyin Ilgın - Hamide Yalçın - hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: İlknur Güçlü - Sevgi Pınar Özen - Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sk. No.:7/236-237 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şahin, Abdullah.
Türk Dili ve Edebiyatı / Alan Bilgisi / *Editör: Doç Dr. Abdullah ŞAHİN*
XXVI + 614 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-860-465-0
1. Alan Bilgisi 2. Türk Dili ve Edebiyatı 3. Öğretmenlik

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Zübeyde Hanım Mah. 635 Sok. No.: 10/7 İskitler / ANKARA
Tel: 0312 342 42 06 Faks: 0312 342 42 09
www.kisayolyayincilik.com

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 60 Faks: 0312 418 30 20
info@alanbilgisiyayinlari.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR

www.kisayolyayincilik.com
www.alanbilgisiyayinlari.com

ÖN SÖZ

Çağdaşlaşan ve gelişen dünyamızda öğretmenlik mesleği gün geçtikçe daha da önemli hâle gelmektedir. Saygınlığı ve statüsü artan öğretmenlik mesleği, sürekli gelişim ve güncellenme gerektiren doktorluk gibi bir ihtisas mesleğidir. Bu nedenle öğretmenin çağdaş öğretim kuramları, yaklaşımları, stratejileri, yöntemleri ve teknikleriyle tanışık olması gerekmektedir.

İlk eğitimlerini ailelerinde alan çocuklar öğretmenlerin rehberliğinde eğitim ve öğretimlerine devam ederler. İlkokul ve ortaokul yıllarında ana dili eğitimi, lise yıllarında ise hem ana dili eğitimi hem de edebiyat eğitimi alırlar. Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri; XX. yüzyılda iletişim, dil bilimi, anlam bilimi ve yorum bilimi alanlarında ulaşılan düşünce ve gerçekleştirilen çalışmalardan yararlanarak Türkçenin kullanımı esnasında kazandığı ve kazanabileceği her türlü değer, estetik ve özelliği öğrencilere beceri düzeyinde kazandırmaya çalışırlar. Bu nedenle Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin alan bilgisi ve alan eğitimi bakımından iyi düzeyde olması beklenir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2013 yılından itibaren KPSS'de genel yetenek, genel kültür ve eğitim bilimleri sorularının yanı sıra alan bilgisi ve alan eğitimi sorularını da sormayı planlamış ve bu kapsamda 50 soruluk ilk sınavını uygulamıştır. MEB böylece alanında uzman öğretmenleri atama yolunda bir adım atmıştır. Bu çalışmamızın amacı, yenilenen sınav sistemiyle KPSS'de yer alacak olan alan bilgisi ve alan eğitimi sınavlarına Türk dili ve edebiyatı öğretmeni adaylarını hazırlamaktır. Kitabımızın yazarları ve editörleri Türkiye'nin farklı üniversitelerinde görev yapan alanlarında uzman güzide öğretim üyelerinden oluşmaktadır. Uzmanlarımız; konu anlatımı dışında çözümlü sorulara, konu testlerine ve kitabın sonunda yer alan deneme sınavlarına da yer vermeye çabaladılar. Tüm çabamız, siz öğretmen adaylarına faydalı olabilmek içindi. Bu kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen yazarlarımıza, tashih ve sınav sistemine uygunluğu açısından kitabımızı gözden geçiren alan editörlerimize, tashih konusunda emeğini esirgemeyen lisansüstü öğrencilerim Kübra EMRE, Ozan KAYA'ya ve Alan Bilgisi Yayınları çalışanlarına en içten teşekkürlerimi sunar, öğretmen adaylarımıza başarılar dilerim.

Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN

Kasım 2015

SUNUŞ

Değerli Öğretmenim,

Bilindiği üzere devletin eğitim kurumlarında öğretmen olabilmek için girilen KPSS'de 2013 yılından itibaren "genel kültür, genel yetenek ve eğitim bilimleri" sorularının yanında "alan bilgisi ve alan eğitimi" soruları da yer almaya başladı. Böylelikle bu sınava hazırlanan öğretmen adaylarının çalışmak zorunda oldukları konu sayısında büyük ölçüde bir artış oldu.

Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi'nin (ÖABT) en belirgin özelliği çok geniş bir konu yelpazesine sahip olmasıdır. Bu durum, konuları basitleştirerek anlatan, konuları derinlemesine anlatmak yerine en önemli noktalarını ele alan kitapları önemli bir ihtiyaç hâline getirmiştir.

Elinizdeki bu kitap, ÖABT'ye girecek olan öğretmenlerimize yol göstermek, kılavuzluk etmek, sınavla ilgili önemli konular hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Kitabın hazırlanmasında adayın işini olabildiğince kolaylaştırmak ve çalışmasını keyifli bir hâle getirmek temel bir ilke olarak benimsenmiştir. Adayın çalışmak durumunda olduğu çok sayıda konunun bulunduğu göz önünde bulundurularak konuların önemli noktaları sınav kapsamı dikkate alınarak ayırntıları ile ele alınmış, konu testleri ile öğrenilenlerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Konuların anlatımında kaynak niteliğindeki çok sayıda bilimsel ve akademik kitaptan yararlanılmıştır.

Hazırladığımız bu kitabın bu zorlu maratonda siz öğretmenlerimize katkı sağlaması ve yararlı olması en büyük dileğimizdir.

Kısayol Yayıncılık

KPSS ÖABT KAPSAMI

Öğretmenlik Alan Bilgisi

1. Alan Bilgisi	% 80	2. Alan Eğitimi	% 20

KPSS ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ TESTİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ

	Genel Yüzde	Yaklaşık Ağırlığı
1) Alan Bilgisi Testi	%80	
a) Eski Türk Dili ve Yeni Türk Dili		%26
b) Yeni Türk Edebiyatı		%18
c) Eski Türk Edebiyatı		%18
d) Türk Halk Edebiyatı		%18
2) Alan Eğitimi Testi	%20	

kısayol yayıncılık

aby

İÇİNDEKİLER

KISIM I: ALAN BİLGİSİ

BÖLÜM 1

DİL

A. DİL NEDİR? 1

B. DİL İLE DİĞER DİSİPLİNLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER 1

1. DİL - DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ 1
2. DİL - KÜLTÜR İLİŞKİSİ 2

C. DİL BİLGİSİ İLE BÖLÜMLERİ VE DİL BİLİMİ ... 3

1. SES BİLGİSİ (FONOLOJİ) 3
2. ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ) 3
3. CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ/SENTAKS) 3
4. KÖKEN BİLGİSİ (ETİMOLOJİ) 3
5. ANLAM BİLGİSİ (SEMANTİK) 3
6. AĞIZ BİLGİSİ (DİYALEKTOLOJİ) 3
7. DİL BİLİMİ 3
8. DİL BİLGİSİ İLE DİL BİLİMİ ARASINDAKİ BAŞLICA FARKLAR 4

Ç. DİL KURAMLARI VE DİLİN BİRİMLERİ 4

1. DİLLERİN DOĞUŞU 4
2. DİLİN TÜRLERİ 5
3. DİLİN ALT BİRİMLERİ 5

D. DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 5

1. YAPI BAKIMINDAN DİLLER 5
2. KÖKEN BAKIMINDAN DİLLER 6

E. TÜRK YAZI DİLİNİN TARİHÎ DÖNEMLERİ VE GELİŞMESİ 7

1. ALTAY DİL BİRLİĞİ DÖNEMİ (ANA ALTAYCA DÖNEMİ MÖ. 5. yy.) 7
2. ANA TÜRKÇE DÖNEMİ (EN ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİ MÖ 6400) 7
3. İLK TÜRKÇE DÖNEMİ (MS 1-5. yy.) 7
4. ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİ (6-13. yy.) 7
5. ORTA TÜRKÇE DÖNEMİ 9

ÇÖZÜMLÜ TEST 12

KONU TESTİ 15

BÖLÜM 2

ESKİ TÜRK DİLİ

A. TÜRK DİLİNİN TARİHÎ DÖNEMLERİ 17

1. ÖN TÜRKÇE 17
2. ESKİ TÜRKÇE 17
3. ORTA TÜRKÇE 24
4. YENİ TÜRKÇE 27

B. TÜRK DİLİNİN BUGÜNKÜ DURUMU 36

BÖLÜM 3

OSMANLICA

A. OSMANLI TÜRÇESİNİN GENEL TANIMI, TARİHÎ SERÜVENİ 39

B. ARAP KÖKENLİ TÜRK HARFLERİNİN TANIMI, LATİN KÖKENLİ TÜRK ALFABESİNDEKİ KARŞILIKLARI 39

C. ARAP KÖKENLİ TÜRK HARFLERİNİN YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ, BİTİŞİK VE AYRI HARFLER 40

Ç. TÜRKÇE KÖKENLİ KELİMELERİN ARAP KÖKENLİ TÜRK HARFLERİYLE YAZILIŞLARI VE OKUNUŞLARI 41

D. TÜRKÇE EKLERİN İMLA (YAZIM) ÖZELLİKLERİ 42

1. YAPIM EKLERİ 42
2. ÇEKİM EKLERİ 44

E. OSMANLICA METİN ÖRNEKLERİ 49

F. ARAPÇA KELİME TÜRLERİ 52

1. AKSÂM-I SEB'A 52

G. ARAPÇA KELİME YAPIM YOLLARI, KALIPLAR 53
1. MÜCERRED FİİLLER 53
2. MEZÎD KELİMELER 53
Ğ. ARAPÇADA KELİME ÇEKİMİ 54
H. ARAPÇADA İSİMLER 54
1. İSİMLERDE KEYFİYET (ERİLLİK-DİŞİLLİK) 54
2. İSİMLERDE KEMİYET (MİKTAR) 55
I. ARAPÇADA MASTARLAR 57
1. CA'LÎ MASTARLAR 57
2. SÜLÂSÎ SEMÂÎ MASTARLAR (DUYULARAK ÖĞRENİLEN) 58
3. RUBÂÎ SEMÂÎ MASTARLARIN İSM-İ FÂ'İL VE İSM-İ MEF'ÛLLERİ 60
4. KIYÂSÎ (KURALLI) MASTARLAR 60
J. SIFAT-I MÜŞEBBEHE 65
K. ARAPÇADA DİĞER KONULAR 66
1. İSM-İ TAFDÎL 66
2. MÜBÂLAĞA İSM-İ FÂ'İL 66
3. İSM-İ ZAMÂN ve İSM-İ MEKÂN 66
4. İSM-İ ÂLET 66
5. İSM-İ MENSÛB 66
6. İSM-İ TASGÎR 66
L. ARAPÇA KELİME GRUPLARI 67
1. ARAPÇA İSİM TAMLAMASI 67
2. ARAPÇA SIFAT TAMLAMASI 67
M. OSMANLI TÜRKÇESİNDE GÖRÜLEN FARSÇA KELİME VE KURALLAR 67
1. FARSÇA KELİME TÜRLERİ 67
2. FARSÇADA MASTARLAR 68
3. İSM-İ FÂ'İL 68
4. İSM-İ MEF'ÛL 68
5. FARSÇADA İSİMLERİN ÇOĞULLANMASI 69
6. EDATLAR 69
7. İSMİN SONUNA GELEN YAPIM EKLERİ 70
8. FARSÇA KELİME GRUPLARI 72
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 74
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 77
KONU TESTİ - I 80
KONU TESTİ - II 82

BÖLÜM 4

SES BİLGİSİ

A. ÜNLÜLER 83
1. ÜNLÜLERİN SINIFLANDIRILMASI 83
B. ÜNSÜZLER 83
1. ÜNSÜZLERİN SINIFLANDIRILMASI 84
C. TÜRKÇEDE SES UYUMLARI VE SES OLAYLARI 84
1. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU (KALINLIK-İNCELİK UYUMU) 84
2. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU (DÜZLÜK -YUVARLAKLIK UYUMU) 84
Ç. TÜRKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ 84
D. HECE VE TÜRKÇEDEKİ HECE TİPLERİ 85
E. SES OLAYLARI VE SEBEPLERİ 86
1. SES OLAYLARININ SEBEPLERİ 86
2. SES OLAYLARI 86
ÇÖZÜMLÜ TEST 90
KONU TESTİ 94

BÖLÜM 5

ŞEKİL BİLGİSİ

A. ŞEKİL BİLGİSİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 97
1. KÖK 97
2. GÖVDE 97
3. EK 97
B. FİİL ÇEKİMİ 100
1. EK FİİLİN ÇEKİMİ 100
2. SORU EKİNİN ÇEKİMİ 101

Alan Bilgisi Yayınları

C. YAPILARI BAKIMINDAN KELİME ÇEŞİTLERİ 102
1. BASİT KELİME 102
2. TÜREMİŞ KELİME 102
3. BİRLEŞİK KELİME 102
4. İSİMLER (ADLAR) 103
5. SIFATLAR 103
6. ZARFLAR (BELİRTEÇLER) 103
Ç. FİİLİN ÇATISI 104
1. NESNELERİNE GÖRE FİİLER 104
2. ÖZNELERİNE GÖRE FİİLLER 104
ÇÖZÜMLÜ TEST 105
KONU TESTİ 107

BÖLÜM 6

SÖZCÜK BİLGİSİ

A. İSİMLER (ADLAR) 109
1. VARLIKLARA VERİLİŞİNE GÖRE İSİMLER 109
2. VARLIKLARIN BULUNUŞLARINA GÖRE İSİMLER 109
3. VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE İSİMLER 109
B. ZAMİRLER (ADILLAR) 109
1. KİŞİ ZAMİRLERİ 110
2. İŞARET ZAMİRLERİ 110
3. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ 110
4. SORU ZAMİRLERİ 111
C. SIFATLAR 111
1. NİTELEME SIFATLARI 111
2. BELİRTME SIFATLARI 111
3. BELGİSİZ SIFATLAR 111
4. SORU SIFATLARI 111
5. UNVAN SIFATLARI 111
Ç. ZARFLAR (BELİRTEÇLER) 112
1. DURUM ZARFLARI 112
2. ZAMAN ZARFLARI 112
3. YER-YÖN ZARFLARI 112
4. ÖLÇÜ (MİKTAR) ZARFLARI 112
5. SORU ZARFLARI 112
D. EDATLAR 112
1. BENZERLİK EDATLARI 112
2. EŞİTLİK EDATLARI 113
3. ZAMAN EDATLARI 113
4. YER-YÖN EDATLARI 113
5. NEDENSELLİK EDATLARI 113
6. GÖRELİK EDATLARI 113
7. AMAÇ İLGİSİ KURAN EDATLAR 113
8. ARAÇ EDATLARI 113
E. BAĞLAÇLAR 113
F. ÜNLEMLER 114
1. ASIL OLARAK ÜNLEM OLAN KELİMELER 114
2. SONRADAN ÜNLEM ANLAMI KAZANAN KELİMELER 114
ÇÖZÜMLÜ TEST 115
KONU TESTİ 117

BÖLÜM 7

CÜMLE BİLGİSİ

A. SÖZ DİZİMİ VE CÜMLE BİLGİSİ 121
B. KELİME GRUPLARI 121
1. İSİM GRUBU (İSİM TAMLAMASI) 121
2. SIFAT GRUBU (SIFAT TAMLAMASI) 123
3. TEKRAR GRUBU (İKİLEMELER) 123
4. UNVAN GRUBU 124
5. EDAT GRUBU 124
6. ÜNLEM GRUBU 124
7. BAĞLAMA GRUBU 124
8. SIFAT FİİL GRUBU 124
9. İSİM FİİL GRUBU 124
10. ZARF FİİL GRUBU 125

Alan Bilgisi Yayınları

11. BİRLEŞİK İSİM GRUBU 125
12. BİRLEŞİK FİİL GRUBU.....125
13. SAYI GRUBU 126
14. AİTLİK GRUBU 126
15. KISALTMA GRUBU.....126

C. CÜMLE , ÇEŞİTLERİ VE CÜMLE Yİ ME YDANA GETİREN UNSURLAR 126
1. CÜMLE 126
2. CÜMLENİN ÖĞELERİ 127
3. CÜMLE TÜRLERİ 129

Ç. CÜMLE TAHLİLLERİ (CÜMLE ÇÖZÜMLEMELERİ).....132

ÇÖZÜMLÜ TEST.....134
KONU TESTİ 138

BÖLÜM 8

YAZIM KURALLARI

A. BAZI BAĞLAÇLARIN YAZIMI 141
1. DE/DA BAĞLACININ YAZIMI.....141
2. Kİ BAĞLACININ YAZIMI 141

B. BAZI EDATLARIN YAZIMI 141
1. MI/Mİ SORU EDATININ YAZIMI 141
2. İLE EDATININ YAZIMI 141

C. FİİL ÇEKİMİ İLE İLGİLİ YAZILIŞLAR 141
1. GELECEK ZAMAN EKİNİN YAZIMI.....141
2. İSTEK EKİNİN YAZIMI.....142
3. MASTAR EKLERİNİN YAZILIŞI 142
4. İMEK FİİLİNİN YAZILIŞI.....142

Ç. PEKİŞTİRMELİ SIFATLARIN YAZILIŞI 142

D. SAYILARIN YAZILIŞI 142
1. İMEK FİİLİNİN YAZILIŞI.....142
2. BİRDEN FAZLA KELİMEDEN OLUŞAN SAYILARIN YAZIMI.....142
3. TİCARİ İŞLEMLERDE GEÇEN SAYILARIN YAZIMI.....142
4. NOTALARI NİTELEYEN SAYILARIN YAZIMI 142
5. OYUN ADLARINI BİLDİREN SAYILARIN YAZIMI 143
6. ROMEN RAKAMLARININ YAZIMI.....143
7. ÇOK RAKAMLI SAYILARIN YAZIMI 143
8. SIRA SAYILARININ YAZIMI.....143
9. ÜLEŞTİRME SAYI SIFATLARININ YAZIMI 143

E. BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER..... 143
1. CÜMLE BAŞINDA BÜYÜK HARF YAZIMI..143
2. ŞİİRDE BÜYÜK HARF KULLANIMI.....143
3. ÖZEL ADLARDA BÜYÜK HARF KULLANIMI 144

F. BİRLEŞİK İSİMLERİN YAZIMI 144
1. BİTİŞİK YAZILAN BİRLEŞİK KELİMELER 144

G. DEYİMLERİN VE ATASÖZLERİNİN YAZIMI. 145

Ğ. İKİLEMELERİN YAZIMI..... 145

ÇÖZÜMLÜ TEST..... 146
KONU TESTİ 148

BÖLÜM 9

HALK EDEBİYATI

A. HALK EDEBİYATI NEDİR? HALK EDEBİYATI'NIN TASNİF VE TARİHÇESİ..... 151
1. HALK EDEBİYATI'NIN TANIM, TASNİF VE TARİHÇESİ 151
2. TÜRK HALK EDEBİYATI ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ 151
3. DERLEME ÇALIŞMALARININ USUL VE TEKNİKLERİ 152

B. ANLATMA ESASI ÜZERİNE KURULAN METİNLER.....153
1. MASAL..... 153
2. EFSANE..... 154
3. FIKRA..... 155
4. HALK HİKÂYESİ 155

C. HALK EDEBİYATI'NDA NAZIM ŞEKİLLERİ .. 156
1. HECE VEZNİYLE KULLANILAN NAZIM ŞEKİLLERİ.....157

Alan Bilgisi Yayınları

2. ARUZLA YAZILAN NAZIM ŞEKİLLERİ.....157
Ç. HALK EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ.....158
1. ÂŞIK EDEBİYATI'NDA TÜRLER.....158
2. TEKKE EDEBİYATI'NDA TÜRLER.....158
3. ANONİM HALK EDEBİYATI'NDA TÜRLER.....158
D. HALK EDEBİYATI'NDA MANZUM VE MENSUR ÜRÜNLER.....159
1. BİLMECE.....159
2. ATASÖZÜ.....160
3. DEYİM.....160
E. SEYİRLİK OYUNLAR.....160
1. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI.....160
2. ŞEHİR SEYİRLİK OYUNLARI.....160
F. ÂŞIK EDEBİYATI.....163
1. ÂŞIK EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI.....163
2. YÜZYILLARA GÖRE TÜRK HALK ŞİİRİ.....163
G. TEKKE EDEBİYATI.....167
1. TEKKE EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI.....167
2. YÜZYILLARA GÖRE TEKKE EDEBİYATI...168
3. ALEVİ–BEKTAŞİ EDEBİYATI.....169
4. TEKKE EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ.....170
5. TEKKE EDEBİYATI'NDA NESİR TÜRLERİ.....171
Ğ. ÂŞIK EDEBİYATI VE TEKKE EDEBİYATI'NDAN ÖRNEK ŞİİRLER VE AÇIKLAMALARI.....172
1. BİR YUNUS ŞİİRİ (ŞATHİYE) VE İLK BEYTİNİN AÇIKLAMASI.....172
2. BİR PİR SULTAN ABDAL ŞİİRİ (NEFES) VE İLK ÜÇ DÖRTLÜĞÜNÜN AÇIKLAMASI.....172
ÇÖZÜMLÜ TEST - I.....175
ÇÖZÜMLÜ TEST - II.....177
KONU TESTİ - I.....180
KONU TESTİ - II.....183

BÖLÜM 10

ESKİ TÜRK EDEBİYATI

A. DİVAN EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI.....185
1. TANIM VE KAPSAM.....185
2. DİVAN EDEBİYATI'NIN DİĞER ADLANDIRMALARI.....185
B. DİVAN EDEBİYATI'NIN KAYNAKLARI.....185
C. DİVAN EDEBİYATI'NDA NAZIM ŞEKİLLERİ.....186
1. BEYİTLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ.....186
2. BENTLERLE KURULAN NAZIM ŞEKİLLERİ.....187
Ç. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ.....189
1. TEVHİT.....189
2. MÜNACAT.....189
3. NAAT.....189
4. MİRACİYE.....189
5. MERSİYE.....189
6. METHİYE.....190
7. HİCVİYE.....190
8. FAHRİYE.....190
9. BAHARİYE.....190
10. ŞİTAİYE.....190
11. NEVRUZİYE.....190
D. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NDA VEZİN.....190
1. DİVAN ŞİİRİNDE EN FAZLA KULLANILAN ARUZ KALIPLARI.....191
2. ARUZ VEZNİNDE KURALLAR.....191
E. DİVAN EDEBİYATI'NDA MESNEVİ.....192
1. MESNEVİNİN TANIMI VE TÜRK EDEBİYATI'NDA TARİHÎ SEYRİ.....192
2. MESNEVİNİN BÖLÜMLERİ.....192
3. MESNEVİLERİN SINIFLANDIRILMASI.....193

Alan Bilgisi Yayınları

F. DİVAN EDEBİYATI'NIN ÖNEMLİ KAYNAKLARINDAN ŞUARA TEZKİRELERİ 193
1. 15. YÜZYIL TEZKİRELERİ 193
2. 16. YÜZYIL TEZKİRELERİ 193
3. 17. YÜZYIL TEZKİRELERİ 193
4. 18. YÜZYIL TEZKİRELERİ 193
5. 19. YÜZYIL TEZKİRELERİ 194
6. 20. YÜZYIL TEZKİRELERİ 194
7. TEZKİRELER DIŞINDA KALAN ESERLER 194
G. DİVAN ŞİİRİ'NDE SÖZ SANATLARI 195
1. MECAZ 195
2. MECAZ-I MÜRSEL (MÜRSEL MECAZ/ AD AKTARMASI) 195
3. TEŞBİH (BENZETME) 195
4. TEŞHİS (KİŞİLEŞTİRME) 196
5. İNTAK (KONUŞTURMA) 196
6. KİNAYE 196
7. TARİZ 196
8. MÜBALAĞA (ABARTMA) 196
9. TEZAT (KARŞITLIK) 196
10. TEVRİYE 196
11. TELMİH 197
12. TECAHÜL-İ ARİF 197
13. İSTİFHAM 197
14. HÜSN-İ TALİL 197
15. CİNAS 197
16. TENASÜP 197
17. LEFF Ü NEŞR 197
18. İKTİBAS 198
Ğ. EDEBÎ HÜNERLER 198
1. MUAMMA 198
2. LUGAZ 198
3. EBCED 198
H. DİVAN EDEBİYATI'NDA MİZAH TEHZİL 198
I. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NIN TARİHÎ SEYRİ 200
1. 13. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 200
2. 14. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 202
3. 15. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 204
4. 16. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 205
5. 17. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 208
6. 18. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 211
7. 19. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 213
8. 20. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 214
İ. DİVAN EDEBİYATI'NDAN SEÇME BEYİTLER VE AÇIKLAMALARI 214
1. FUZÛLÎ'NİN BEYTİ VE AÇIKLAMASI 214
2. BİR HAYÂLÎ BEY BEYTİ VE AÇIKLAMASI 215
3. BİR NÂİLÎ-İ KADÎM BEYTİ VE AÇIKLAMASI 215
4. BİR ŞEYH GÂLİB BEYTİ VE AÇIKLAMASI 216
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 217
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 220
KONU TESTİ 223

BÖLÜM 11

YENİ TÜRK EDEBİYATI

A. YENİ TÜRK EDEBİYATI'NA GİRİŞ 225
1. YENİLİĞİN OLUŞMA ZEMİNİ 225
2. TANZİMAT EDEBİYATI 229
3. SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI (EDEBİYAT-I CEDİDE) (1896-1901) 234
4. SERVET-İ FÜNUN DIŞINDAKİ EDEBİYAT 238
5. FECR-İ ÂTİ EDEBİYATI 240
6. MİLLÎ EDEBİYAT 241
7. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI 246
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 258
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 261
KONU TESTİ - I 264
KONU TESTİ - II 266

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 12

EDEBİYAT BİLGİ VE KURAMLARI

A. EDEBİYAT SANATI VE BİLİMİ, EDEBİYATIN TANIMI VE KONUSU, EDEBİ İNCELEMELERDE METOT 269
1. EDEBİYAT SANATI VE BİLİMİ 269
2. EDEBİYATIN TANIMI, KONUSU VE MAHİYETİ 270

B. EDEBİYAT KURAMLARI 271
1. YANSITMA TEORİSİ 272
2. MARKSİST ELEŞTİRİ 275
3. TARİHÎ ELEŞTİRİ 276
4. SOSYOLOJİK ELEŞTİRİ 277
5. ANLATIMCILIK 278
6. PSİKANALİZ/PSİKOLOJİK ELEŞTİRİ 279
7. İZLENİMCİ ELEŞTİRİ 281
8. RUS FORMALİZMİ 281
9. YAPISALCILIK (STRUCTURALIZM) 282
10. YENİ ELEŞTİRİ (NEW-CRITISIZM) 283
11. HERMENÖTİK/YORUMBİLİM 284
12. ALIMLAMA ESTETİĞİ (POSTMODERN ELEŞTİRİ) 285
13. İSTATİSTİK METOT 286
14. FENOMENOLOJİK METOT 286
15. DUYGUSAL ETKİ KURAMI 286

C. EDEBÎ AKIMLAR 287
1. HÜMANİZM 288
2. KLASİSİZM 288
3. ROMANTİZM 289
4. REALİZM 289
5. NATÜRALİZM (DOĞALCILIK) 291
6. PARNASİZM 292
7. SEMBOLİZM 293
8. FÜTÜRİZM (GELECEKÇİLİK) 293
9. DADAİZM 293
10. SÜRREALİZM (GERÇEKÜSTÜCÜLÜK) 294
11. EMPRESYONİZM (İZLENİMCİLİK) 294
12. EGZİSTANSİYALİZM (VAROLUŞÇULUK) 295

Ç. EDEBİ TÜRLER 295
1. SANATSAL TÜRLER 295
2. ÖĞRETİCİ TÜRLER 298

D. OLAY METİNLERİNDE YAPI 299
1. OLAY ÖRGÜSÜ 299
2. ANLATICI BAKIŞ AÇISI 300
3. ŞAHIS KADROSU 300
4. ZAMAN 301
5. MEKÂN VE NESNE 301

ÇÖZÜMLÜ TEST - I 303
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 306
KONU TESTİ - I 309
KONU TESTİ - II 311

BÖLÜM 13

DÜNYA EDEBİYATI

A. DÜNYA EDEBİYATI KAVRAMI 313

B. DÜNYA EDEBİYATLARI 314
1. ANTİK MISIR EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 314
2. ANTİK YUNAN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 315
3. ÇİN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 315
4. LATİN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 317
5. İRAN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 318
6. ARAP EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 319
7. JAPON EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 320
8. İBRANİ EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 321
9. AFRİKAN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 322
10. AMERİKAN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 323
11. İNGİLİZ EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 324
12. FRANSIZ EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 326

Alan Bilgisi Yayınları

13. RUS EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 327
ÇÖZÜMLÜ TESTİ.....329
KONU TESTİ 333

BÖLÜM 14

TİYATRO VE DRAMA

A. ARİSTOTELES'TEN GÜNÜMÜZE TİYATRONUN GELİŞİMİ.....337
1. ANTİK YUNAN'DA TİYATRO 337
2. ROMA'DA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 340
3. RÖNESANS'TA TİYATRO DÜŞÜNCESİ.....340
4. KLASİSİZM VE TİYATRO 341
5. ROMANTİK AKIM VE TİYATRO.....341
6. REALİST AKIMDA TİYATRO DÜŞÜNCESİ.....342
7. YİRMİNCİ YÜZYILDA TİYATRO DÜŞÜNCESİ.....343
B. TİYATRO İLE İLGİLİ BAŞLICA KAVRAMLAR 344
1. BENZETMECİ TİYATRO.....344
2. BURLESK 345
3. COMMEDİA DELL'ARTE 345
4. ÇATIŞMA 345
5. DEKOR 345
6. DOĞAÇLAMA.....345
7. DRAM 345
8. DRAMA.....345
9. DRAMATİK.....346
10. DRAMATİZASYON 346
11. DRAMATURG.....346
12. DRAMATURJİ.....346
13. FARS.....346
14. FON 346
15. GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU.....346
16. GÖSTERMECİ TİYATRO.....346
17. GROTESK 347
18. KABARE 347
19. KARAKTER KOMEDYASI 347
20. MELODRAM 347
21. ORTA OYUNU 347
22. PERDE.....347
23. REPLİK 347
24. SAHNE.....347
25. TİRAT.....347
26. VODVİL.....347
C. YARATICI DRAMA VE TÜRKÇE EĞİTİMİNDE YARARLANMA YOLLARI.....348
1. OYUN VE YARATICI DRAMA.....348
2. YARATICI DRAMA NEDİR?.....348
3. YARATICI DRAMANIN ÖGELERİ.....349
4. YARATICI DRAMANIN AŞAMALARI 350
5. YARATICI DRAMADA BAŞLICA TEKNİKLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ İÇİN ÖRNEK UYGULAMALAR.....350
ÇÖZÜMLÜ TEST..... 353
KONU TESTİ 358

BÖLÜM 15

DİL BİLİMİ

A. DİL BİLİMİN TANIMI, KAPSAMI VE KISA BİR TARİHÇESİ 361
B. DİL BİLİMİN ALANLARI 361
1. UZAM DİL BİLİMİ.....361
2. TOPLUM DİL BİLİMİ 361
3. BUDUN DİL BİLİMİ 362
4. RUH DİL BİLİMİ 362
5. UYGULAMALI DİL BİLİMİ.....362
6. METİN DİL BİLİMİ.....362
7. ÇEVİRİ BİLİMİ.....362
8. EDİM BİLİMİ.....362
C. DİLİN TANIMI VE KAYNAĞI, FELSEFİ VE DİNÎ YAKLAŞIMLAR 362
1. YANSIMALARI TEMEL ALAN GÖRÜŞ.....363
2. ÜNLEMLERİ TEMEL ALAN GÖRÜŞ 363
3. İŞ KURAMI.....363

Alan Bilgisi Yayınları

Ç. SES BİLGİSİ VE SES BİLİMİ 363
1. SES BİLGİSİ 363
2. SESBİLİM 364
D. BİÇİM BİLİMİ 365
E. SÖZ DİZİMİ 365
F. ANLAMBİLİM 367
G. GÖSTERGEBİLİM 367
Ğ. DİL BİLİMİ AKIMLARI 368
1. SAUSSURE VE YAPISALCILIK 368
2. PRAG OKULU 371
3. İŞLEVSELCİLİK 372
4. NOAM CHOMSKY VE ÜRETİCİ DÖNÜŞÜMCÜLÜK 372
H. DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 377
1. DİL BİLGİSİ-ÇEVİRİ YÖNTEMİ 377
2. ÇEVİRİ YÖNTEMİ 377
3. SESBİLİMSEL YÖNTEM 377
4. RUHBİLİMSEL YÖNTEM 378
5. DOĞRUDAN YÖNTEM 378
6. OKUMA YÖNTEMİ 378
7. SÖZEL YAKLAŞIM VE DURUMSAL DİL ÖĞRETİMİ 378
8. İŞİTSEL-DİLSEL YÖNTEM 378
9. GÖRSEL-İŞİTSEL YÖNTEM 379
10. BİLİŞSEL YÖNTEM 379
11. TOPLU FİZİKSEL TEPKİ 379
12. SESSİZ YOL YÖNTEMİ 380
13. TELKİN YÖNTEMİ 380
14. İLETİŞİMSEL DİL ÖĞRETİMİ 380
15. SEÇMECİ YÖNTEM 381
ÇÖZÜMLÜ TEST 382
KONU TESTİ 387

KISIM II: ALAN EĞİTİMİ

BÖLÜM 16

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENİ ÖZEL ALAN YETERLİKLERİ

A. EDEBİYAT ALAN BİLGİSİ 393
1. EDEBİYATA İLİŞKİN KAVRAMLARI, KURAMLARI, AKIMLARI VE ÜRÜNLERİ İNCELEYEBİLME 393
2. TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİNİ VE METİNLERİNİ İNCELEYEBİLME 393
3. METİNLERİ KAVRAMLAR, AKIMLAR, SANATLAR VE KURAMLAR ÇERÇEVESİNDE ÇÖZÜMLEYEBİLME 394
B. DİL VE ANLATIM ALAN BİLGİSİ 394
1. DİLLERİ YAPI VE KÖKEN BAKIMINDAN İNCELEYEBİLME 394
2. DİLDEKİ KAVRAMLARI VE DİLİN SOSYOKÜLTÜREL İŞLEVLERİNİ İNCELEYEBİLME 394
3. DİLİN BİLEŞENLERİNİ ÇÖZÜMLEYEBİLME 394
4. METİNLERİ YAPI, PLAN, DİL VE ANLATIM BAKIMINDAN ÇÖZÜMLEYEBİLME 394
C. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ALAN EĞİTİMİ BİLGİSİ 394
1. ÖĞRETİM SÜRECİNİ AMACA UYGUN PLANLAYABİLME 395
2. DİL VE EDEBİYAT ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÇEŞİTLİ MATERYAL VE KAYNAKLARDAN YARARLANABİLME 395
3. ÖĞRENME ORTAMLARI DÜZENLEYEBİLME 395
4. ÖĞRENCİLERİN DİNLEME BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 395
5. ÖĞRENCİLERİN OKUMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 395
6. ÖĞRENCİLERİN KONUŞMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 395

Alan Bilgisi Yayınları

7. ÖĞRENCİLERİN YAZMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 396
8. ÖĞRENCİLERİN ELEŞTİREL VE YARATICI DÜŞÜNME, KARAR VERME VE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 396
9. İLETİŞİM BECERİSİNİ GELİŞTİREBİLME 396
10. ÖĞRENCİLERİN SANAT ESERLERİNDEN ZEVK ALMALARINI SAĞLAYABİLME 397
11. ÖĞRETİM SÜRECİNİ İZLEYEBİLME VE DEĞERLENDİREBİLME.....397

Ç. TUTUM VE DEĞERLER.....397
1. TÜRKÇENİN DOĞRU, GÜZEL VE ETKİLİ KULLANIMINDA ÖNCÜLÜK EDEBİLME 397
2. OKUMA KÜLTÜRÜ OLUŞTURABİLME VE GELİŞTİREBİLME.....397
3. DİL VE EDEBİYAT ALANINDAKİ GELİŞMELERİ İZLEYEBİLME.....397
4. OKUL VE KURUMLAR ARASINDA İŞ BİRLİĞİ SAĞLAYABİLME.....398
5. ULUSAL VE EVRENSEL DEĞERLERİN KORUNMASINA VE ESTETİK ANLAYIŞIN GELİŞTİRİLMESİNE DUYARLI OLABİLME.....398
6. ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE ÇERÇEVESİNDE DİL BİLİNCİNİ GELİŞTİREBİLME 398

BÖLÜM 17

TÜRK EDEBİYATI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

A. PROGRAMIN HAREKET NOKTASI VE AMACI.....399
1. GENEL AMAÇLAR.....401

B. PROGRAMIN YAPISI.....401
1. DOKUZUNCU SINIF.....402
2. ONUNCU SINIF 409
3. ON BİRİNCİ SINIF 415
4. ON İKİNCİ SINIF.....422

C. PROGRAMIN UYGULANMA ESASLARI.....428
1. DERS İŞLENİŞİ YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....428
2. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASI VE METİN SEÇİMİ.....429
3. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASINDA DİKKAT EDİLECEK DİĞER HUSUSLAR 432

Ç. ATATÜRKÇÜLÜK KONULARI 432

D. ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ.....434
1. HAZIRLIK.....434
2. METNİ ÇÖZÜMLEME/İNCELEME 434
3. ANLAMA-YORUMLAMA.....434
4. DEĞERLENDİRME.....434

E. ÖĞRENME- ÖĞERETME SÜRECİNDE ÖĞRETMEN 435

F. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 435
1. ÖLÇMEDE KULLANILACAK TESTLER VE TESTLERDE KULLANILACAK SORULARIN ÖZELLİKLERİ 436

ÇÖZÜMLÜ TEST.....438

KONU TESTİ 442

BÖLÜM 18

DİL VE ANLATIM DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

A. PROGRAMIN YAPISI.....445

B. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASI VE METİN SEÇİMİ 447

C. KİTAPLARDA METİN SEÇİMİ.....448

Ç. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASINDA DİKKAT EDİLECEK DİĞER HUSUSLAR 448

D. KAZANIMLARIN ÜNİTELERE GÖRE DAĞILIMI 449

Alan Bilgisi Yayınları

E. DOKUZUNCU SINIF ÜNİTE, AMAÇ VE KAZANIMLAR 450
F. ONUNCU SINIF ÜNİTE, AMAÇ VE KAZANIMLAR 455
G. ON BİRİNCİ SINIF DİL VE ANLATIM DERSİ ÜNİTE VE KAZANIMLARI 461
Ğ. ON İKİNCİ SINIF DİL VE ANLATIM DERSİ ÜNİTE VE KAZANIMLARI 465
H. ATATÜRKÇÜLÜK KONULARI VE KAZANIMLARI 470
I. ÖĞRENME- ÖĞRETME SÜRECİ..... 471
İ. ÖLÇME DEĞERLENDİRME..... 471

BÖLÜM 19

OKUMA EĞİTİMİ

A. OKUMA..... 473
1. OKUMANIN TANIMI..... 473
2. OKUMANIN EVRELERİ..... 473
B. OKUMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ.... 473
1. OKUMANIN UNSURLARI..... 473
C. OKUMA BECERİSİYLE İLGİLİ KAYNAKLARIN İNCELENMESİ..... 475
1. METNİ İLK DEFA OKUMA SIRASINDA YAPILAN ÖN ETKİNLİKLER..... 475
2. METNİ İKİNCİ DEFA OKUMA SIRASINDA YAPILAN ÖN ETKİNLİKLER ..475
3. OKUMA SONRASINDAKİ UYGULAMALAR..... 476
Ç. OKUMA BECERİSİNİN ÖNEMİNİN KAVRATILMASI 476
1. TOPLUMDA OKUMA ALIŞKANLIĞININ YAYGINLAŞMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER 477
D. OKUMA BECERİSİNE YÖNELİK TEKNİKLERİN İNCELENMESİ 478
1. OKUMA EĞİTİMİNDE DEĞERLENDİRME.480
ÇÖZÜMLÜ TEST..... 481
KONU TESTİ 489

BÖLÜM 20

DİNLEME EĞİTİMİ

A. DİNLEME ÖĞRETİMİ 495
1. DİNLEME..... 495
2. DİNLEME -İŞİTME..... 495
3. DİNLEME TÜRLERİ..... 495
B. RUHBİLİM ARAŞTIRMALARINDA DİNLEME BECERİLERİNİN ÖNEMİ..... 496
C. DİNLEMENİN ÖNEMİ 496
Ç. DİNLEME SÜRECİ 497
1. İLGİ 497
2. İŞİTME..... 497
3. GÖRME 497
4. KAVRAMA..... 498
5. DİNLEME..... 498
6. DEĞERLENDİRME..... 498
7. TEPKİ/KARŞILIK 498
D. DİKKAT SÜRELERİNİN BELİRLENMESİ 498
E. DİNLEME SÜRECİNDEKİ BAĞIMLI ETKENLER 498
1. ÖĞRETMENE BAĞLI ETKENLER 498
2. DİNLEME SÜRESİNDE ÖĞRENCİYE BAĞLI ETKENLER 499
F. DİNLEME BECERİSİNİ GELİŞTİRİCİ ÇALIŞMALARIN YAPILMASI 499
G. OKULLARIMIZDA DİNLEME EĞİTİMİ..... 499
Ğ. DİNLEMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 499
1. DİNLEYİCİYE BAĞLI FAKTÖRLER..... 500
2. ÖĞRETMENE/KONUŞMACIYA BAĞLI FAKTÖRLER..... 500
3. KONUŞMANIN/DERSİN İÇERİĞİ..... 500
4. ORTAM 500
5. DİNLEME-ANLAMA HIZI 500
H. İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 501

1. DİNLEYİCİ AÇISINDAN İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 501
2. KONUŞMACI AÇISINDAN İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 501

I. BAŞARILI DİNLEYİCİNİN NİTELİKLERİ 501

BÖLÜM 21

KONUŞMA EĞİTİMİ

A. KONUŞMA 503
1. KONUŞMA VE DÜŞÜNME 503
2. KONUŞMA TÜRLERİ 503

B. DİKSİYON 504
1. SES AYGITIMIZ 504
2. DİKSİYONDA YARDIMCI UNSURLAR 504

C. VURGU (PROSODİE) 505

Ç. SES ÇALIŞMALARI 506

D. BEDEN DİLİ VE İLETİŞİM 506
1. BEDEN DİLİNİN TANIMI 506
2. BEDEN DİLİNİN YAŞAMIMIZDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 506
3. EĞİTİM VE BEDEN DİLİ 506

E. BELİRLİ BİR KONUDA AKICI VE GÜZEL KONUŞMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ 507
1. KONUŞMA ALIŞTIRMALARI 507
2. ÖĞRENCİLERİN KONUŞMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLMELERİ İÇİN UYGULAMA ORTAMLARININ HAZIRLANMASI 508

BÖLÜM 22

YAZMA EĞİTİMİ

A. YAZMA BECERİSİNİN KURAMSAL BOYUTLARIYLA AÇIKLANMASI 509
1. YAZILI ANLATIMIN AMAÇLARI 509
2. YAZMANIN TOPLUMSAL BOYUTU 509
3. YAZILI ANLATIMIN ÖNEMİ 510

B. YAZILI ANLATIM BİÇİMLERİ 510
1. AÇIKLAYICI ANLATIM 510
2. TARTIŞMACI (KANITLAYICI) ANLATIM 511
3. BETİMLEYİCİ (TASVİR EDİCİ) ANLATIM 512
4. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM 514
5. KONUŞMA YOLUYLA ANLATIM 514

C. DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI 515
1. AÇIKLAMA 515
2. TANIMLAMA 515
3. KARŞILAŞTIRMA 516
4. ÖRNEKLENDİRME 516
5. TANIK GÖSTERME (ALINTI YAPMA) 516
6. BENZETME 517
7. SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA 517

Ç. YAZILI ANLATIM SORUNLARI 517
1. KONU SINIRLAMASININ YAPILMAMASI SORUNU 517
2. PLAN YAPMAYA ÖNEM VERİLMEMESİ SORUNU 517
3. ANLATIM BİÇİMİNİ SEÇEMEMESİ SORUNU 518
4. KELİME SAYISININ AZLIĞI 518
5. KALIP CÜMLELERIN KULLANILMASI 518
6. METİNLERDE YAZIM, NOKTALAMA VE ANLATIM BOZUKLUĞU SORUNU 518

D. YAZILI METİN TÜRLERİ KONUSUNDA ÖĞRENCİLERİ BİLİNÇLENDİRME 518
1. DENEME 518
2. FIKRA 518
3. ANI 519
4. GEZİ 519
5. MEKTUP 519

E. YAZILI METİNLERDEKİ YANLIŞLARI BELİRLEME 519
1. YAZI ÇALIŞMASI YAPMA 519
2. DOĞA/ÇEVRE GEZİLERİ 520
3. MÜZE GEZİLERİ 520

ÇÖZÜMLÜ TEST 521

KONU TESTİ 524

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 23

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

A. DİL BİLGİSİ ANA DİLİ İLİŞKİSİ 529

B. DİL BİLGİSİ DİL BECERİLERİ İLİŞKİSİ 529

C. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN AMACI 530

Ç. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ YÖNTEMİ 530

D. ÖRNEKTEN KURALA DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ 532

E. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE METİN VE CÜMLE 533

F. İŞLEVSEL DİL BİLGİSİ 534

G. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN İLKELERİ 535

Ğ. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI 536

1. LİSANS EĞİTİMİYLE İLGİLİ SORUNLAR 537
2. SINAVLARIN TEST TEKNİĞİYLE YAPILMASI 537
3. DİL BİLİMİ SORUNU 538

H. SONUÇ 539

KONU TESTİ 540

BÖLÜM 24

SÖZ VARLIĞI GELİŞTİRME VE KELİME ÖĞRETİMİ

A. SÖZ VARLIĞI VE İÇERDİĞİ UNSURLAR 543

1. KELİME HAZİNESİ (TEMEL SÖZ VARLIĞI) 543
2. DEYİMLER 544
3. ATASÖZLERİ 544
4. İKİLEMELER 545
5. İLİŞKİ SÖZLERİ 546
6. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER 546
7. TERİMLER 546
8. YABANCI KELİMELER 547
9. ÇEVİRİ İFADELER 547

B. KELİME ÖĞRETİMİ 547

1. KELİME HAZİNESİNİN GELİŞİMİ VE EĞİTİM ÖĞRETİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 548
2. KELİME HAZİNESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 549
3. TÜRKÇE VE EDEBİYAT DERSLERİNDE KELİME ÖĞRETİMİ 549
4. KELİME ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ YÖNTEM VE ETKİNLİKLER 551

BÖLÜM 25

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

A. DİL VE KÜLTÜR ÖĞRETİMİNDE YAKLAŞIM, YÖNTEM VE TEKNİKLER 555

1. YAPILANDIRMACI ÖĞRETİM 555
2. TAM ÖĞRENME 555
3. ÇOKLU ZEKÂ 556

B. ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 556

1. ANLATMA YÖNTEMİ 556
2. TARTIŞMA YÖNTEMİ 556
3. ÖRNEK OLAY YÖNTEMİ 556
4. GÖSTERİP YAPTIRMA 557
5. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ 557
6. BİREYSEL ÇALIŞMA YÖNTEMİ 557
7. PROJE TEMELLİ ÖĞRENME YÖNTEMİ 557

C. ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 557

1. BEYİN FIRTINASI TEKNİĞİ 557
2. GÖSTERİ TEKNİĞİ 558
3. SORU CEVAP TEKNİĞİ 558
4. DRAMA TEKNİĞİ 558
5. ROL YAPMA 558
6. BENZETİM TEKNİĞİ 558
7. İKİLİ ÇALIŞMALAR VE GRUP ÇALIŞMALARI 559
8. EĞİTSEL OYUNLAR 559

Ç. DİL VE KÜLTÜR ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ GEREÇLER 559

Alan Bilgisi Yayınları

D. EDEBİYAT EĞİTİMİNİN İLKELERİ VE AMACI 560
1. AMAÇ 560
2. İÇERİK 560
3. YÖNTEMLER 560
4. DEĞERLENDİRME 560
5. ÖĞRETMEN FAKTÖRÜ 561
E. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİNDE KULLANILAN STRATEJİLER, ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 561
1. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMLERİ 562
2. SORU-CEVAP TEKNİĞİ 562
3. ARAŞTIRMA YAPMA YÖNTEMİ 562
4. ARAŞTIRMA GRUBU YÖNTEMİ 562
5. KAVRAM HARİTALARI YÖNTEMİ 562
6. İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME YÖNTEMİ 562
7. YARIŞMA YÖNTEMİ 562
8. İSTASYON TEKNİĞİ 562
F. TÜRK DİLİ EDEBİYATI DERS SÜRECİ 563
1. EDEBİYAT DERSİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 563
2. EDEBİYAT ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ -GEREÇLER 563
3. DERS DIŞI ETKİNLİKLER 563
KONU TESTİ 564

BÖLÜM 26

NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ

A. NOT ALMA/TUTMA VE ÖĞRENME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 567
1. DÜZENLİ OLMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK 568
2. ÖN HAZIRLIK YAPMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK 569
3. OKUNANLARIN VE DİNLENENLERİN KALICIĞINI SAĞLAMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK 569
4. DÜŞÜNSEL/YAZINSAL YARATICILIĞI ORTAYA KOYMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK 570
B. NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ 570
1. GELENEKSEL NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ 570
2. MODERN NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ 571

DENEMELER

DENEME TESTİ - I 579
DENEME TESTİ - II 586
DENEME TESTİ - III 594
DENEME TESTİ - IV 602
KAYNAKÇA 609

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKÇA

Abbagnano, Nicola, (1976), Trans. Nino Langiulli, Humanism, *The Encylopedia of Philosophy*, The Free Press, U.S.A.dan tercüme Nesrin Kale, "Hümanizm", Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak. Der., c. 25, nu. 2, 1992, s. 763-770, Ankara.

Adıgüzel, Ömer, (2012), *Eğitimde Yaratıcı Drama*, Naturel Yayıncılık, Ankara.

Ağca, Hüseyin, (1999), Yazılı Anlatım, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Akalın, L. S., (1980), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yay., İstanbul.

Akkuş, Metin, (1998), *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ*, Akçağ Yay., Ankara.

Aksan, D., (2009), *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara.

Aktulum, Kubilay, (1999), *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınları, Ankara.

Akün, Ö. Faruk, "Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?", Dergâh Mecmuası, c. 1, nu. 1, Mart 1990.

Akyol Köksal, Aysel, (2003), "Drama ve Dramanın Önemi", *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, c. 1, S. 2, s. 179-192.

Akyüz, Kenan, (1986), *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Akyüz, Kenan, "Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri", Türkoloji Der., c. 2, nu.1, DTCF Yayınları, Ankara, 1965.

Andı, M. Fatih, (1997), *Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri*, Kitabevi Yay., İstanbul.

Arıkan Yılmaz, (2006), *A'dan Z'ye Tiyatro Kılavuzu*, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Arıkan, Yılmaz, (2011), *Uygulamalı Tiyatro Eğitimi*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.

Arıkan, Yılmaz, (2012), *Uygulamalı Sahne Eğitimi*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.

Aslan, Canan, "Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi", Eğitim Araştırmaları, 27 (2007): 15-29.

Ata, Aysu, T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 2433, AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 1413.

Aydemir, Yaşar, Çeltik, Halil, (2012), *Kafiyenin Şiiri Şiirin Kafiyesi-Divan Şiirinde Kafiye Hünerleri*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara.

Aydın, G. (2009). Zihin Haritalama Tekniğinin Dinleneni Anlamaya Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, Ö., (1996), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi*. Ankara.

Aykut Ahmet, Lacivert Karanfil, Son Duvar, c. 1, nu. 10, s. 31.

Aymutlu, Ahmet, (1978), *Türk Şiirinde Kullanılan Aruz Vezinleri ve Örnekleri*, Kutulmuş Matbaası, İstanbul.

Aynur, Hatice, M. Çakır, H. Koncu, (2006), *Söz ve Anlatımda Farklılaşma – Sebk-i Hindî* (29 Nisan 2005 Bildiriler), Turkuaz Yayınları, İstanbul.

Aytaç, Gürsel, (1997), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Gündoğan Yay., Ankara.

Aytaç, Gürsel, (1999), *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yay., İstanbul.

Aytaş, G., Yalçın, A., (2011), *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ, Ankara.

Ayvazoğlu, Beşir, "Dil, Mecaz, Sembol", Dergâh Mec., c. 1, nu.1, s. 16.

Bağcı, H., (2007), *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları ile Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma*, *Unpublished Doctoral Dissertation. Gazi Üniversitesi, Ankara.*

Balkan, K, (1992), "Eski Önasyada Kut (veya Gut) Halkının Dili ile Eski Türkçe Arasındaki Benzerlik", Erdem, c. VI, AKDTYKY, s. 57, Ankara.

Bayraktar, Nesrin, (2006), "Kavram ve Anlam Boyutunda Türkçede Ak ve Beyaz" *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları I-II,* Hazırlayan: Cemal Yıldız, Latif Beyreli, Pegem-A Yayıncılık, s. 35-50, Ankara.

Berna Moran, (1998), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yay., İstanbul.

Beyreli, Latif, Z. Çetindağ ve A. Celepoğlu, (2005), *Yazılı ve Sözlü Anlatım, PegemA Yayıncılık*, *Ankara.*

Bilgegil, Kaya, (1980), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

Bilkan, Ali Fuat, (2011), *XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Birand, K., (1983), *Kâmiran Birand Külliyâtı: Dilthey ve Rickert'te Mânevî İlimlerin Temellendirilmesi*, Akçağ Yay., Ankara.

Bolay, Süleyman Hayri, (1999), *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, 8. bsk., Akçağ Yay., Ankara.

Bozkurt, F., (2012), "Türkçede Dilbilgisi Öğretimi", Türk Dili Dergisi, S. 151, Ankara, (Temmuz-Ağustos 2012).

Börekçi, Muhsine, (1997), "Türk Dilinin En Büyük Sorunlarından Biri: Dilbilimin Dil Öğretimine Yansımamış Olması", TÖMER Dil Dergisi, S. 56.

Cemiloğlu, Mustafa, (2001), *Dil Bilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi*, Alfa Yay., İstanbul.

Cemiloğlu, Mustafa, (2003), *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*, Alfa Yayınları, Bursa.

Cengiz, Halil Erdoğan, (1972), *Divan Şiiri Antolojisi*, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Coşkun, Menderes, vd., (2011), *Gazel Şerhleri*, Kesit Yayınları, İstanbul.

Culler, Jonathan, (1997), *Literary Theory (A Very Short Introduction),* Oxford University Press, Glasgow.

Çalışlar, Aziz, (2009), *Tiyatronun ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul.

Çamurdan, Esen, (1996), *Çağdaş Tiyatro ve Dramaturgi*, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul.
Çavuşoğlu, Mehmet, "Divan Şiiri", Türk Dili Der., y. 36, c. LII, nu. 415, 416, 417, Ağustos-Eylül 1986.
Çavuşoğlu, Mehmet, (2006), *Divanlar Arasında*, 2. bsk., Kitabevi, İstanbul.
Çelebi, Asaf Hâlet, (2006), *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul.
Çelik, Tuğba, (2011), *Dil ve Edebiyat Öğretimi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
Demirel, Ö, (1996), *Genel Öğretim Yöntemleri*, Usem Yayınları, Ankara.
Demirel, Ö., (2008), *Yabancı Dil Öğretim,* Pegem Yayınevi, Ankara.
Devellioğlu, Ferit, (1997), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
Dilâçar, A., (1961), "Gramer Öğretiminde Metot", Türk Dili, S. 116.
Dilâçar, A., "Gramer", TDAY Belleten 1971, TDK Yay., Ankara.
Dilçin, Cem, (2005), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara.
Dizdaroğlu, Hikmet, (1969), *Halk Şiirinde Türler*, TDK Yay., Ankara.
Doğan, Ahmet, (2005), *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Eker, Süer, (2003), *Çağdaş Türk Dili*, 2. Baskı, Grafiker Yay., Ankara
Elçin, Şükrü, (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, KTB Yay., Ankara.
Elçin, Şükrü, (1988), *Halk Edebiyatı Araştırmaları* I, KTB Yay., Ankara.
Emil, Birol, (1997), *Türk Kültür ve Edebiyatından: Meseleler 1*, Akçağ Yay., Ankara.
Emil, Birol, "Modern Türk Edebiyatında Hâkim Temâyüller", Türk Kültürü Dergisi, y. XX, nu. 230, 1982, s. 464(4)-472(12).
Emiroğlu, Öztürk, (2011), *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları*, 4. bsk., Akçağ Yay., Ankara.
Enginün, İnci, (2012), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 12. bsk., Dergâh Yay., İstanbul.
Ercilasun, Ahmet Bîcan, (2004), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara.
Ercilasun, Bilge, (1981), *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
Ercilasun, Bilge, (1997), *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 2*, Akçağ Yay., Ankara.
Erdem, İlhan, (2007), *İlköğretim II. Kademede Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).*
Erdem, İlhan, (2007), "Öğretmen Görüşlerine Göre Dil Bilgisi Konularının Öğretilme Güçlükleri", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, c. 6, S 1.
Erdem, İlhan; Çelik, Muhittin, (2011), "Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler", Turkish Studies Volume 6/ s. 1030-1041.1, Winter 2011.
Erhat, Azra, (1989), *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi., İstanbul.
Freud, Sigmund, (1989), *Psikanaliz Üzerine* (Çev. Avni Öneş), Say Yay., İstanbul.
Freud-Jung-Adler, (1981), *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, (Çev. S. Hilav), Dost Kitabevi Yay., Ankara.
Freund, J., (1991), *Beşerî Bilim Teorileri*, (Çev. B. Yediyıldız), TTK Yay., Ankara.
Fuat, Memet, (2010), *Tiyatro Tarihi*, MSM Yayınları, İstanbul.
Gencan, T. N., (2001), *Dil Bilgisi*, Ayraç Yayınevi, Ankara.
Göğüş, Beşir, (1978), *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.
Göker, Cemil, (1982), *Fransa'da Edebiyat Akımları*, DTCF Basımevi, yay. nu. 311, Ankara.
Gökşen, E. N, (1966), *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Okat Yayınları, İstanbul.
Gölpınarlı, Abdülbaki, (1995), *Divan Şiiri – XX. Yüzyıl*, Varlık Yayınları, İstanbul.
Grafik ve Fotoğraf (Temel Yazı 213GIM035), T. C. MEB, (2011), Ankara.
Grisebach, Manon M., (1995), *Edebiyat Biliminin Yöntemleri* (Çev. Arif Ünal), AKMB Yay., Ankara.
Güleryüz, H., (2006), *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayınları, Ankara.
Gür, H., (1995), "Dil Öğretim Yöntemleri 3: 1. İşitsel Görsel Yöntem 2. Bilişsel Yöntem 3. Seçmeli Yöntem", Dil Dergisi. S. 32.
Güzel, Abdurrahman, (2006), Millî Eğitim Dergisi, "Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem Teknik ve Örnek Uygulamalar".
Güzel, Abdurrahman, Torun Ali, (2007), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, 4. bsk., Akçağ Yay., Ankara.
Hove, Irving, "Freudist Eleştiri", (Çev. Talat S. Halman), Türk Dili Der., Eleştiri Özel Sayısı I, s. 688-690.
Irena R. Makaryk, (1993), *Encylopedia of Contemporary Literary Theory (Approaches, Scholors Terms),* University of Toronto Press, Canada.
İlaydın, Hikmet, (1997), *Türk Edebiyatında Nazım*, Akçağ Yay., Ankara.
İpekten, Haluk, (1988), *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
İpekten, Haluk, (1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul.
İsen, Mustafa vd. (2006), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, 4. bsk., Grafiker Yay., Ankara.
İsen, Mustafa, vd., (2011), *XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
İsmail Habip, (1942), *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
İz, Fahir, (2011), *Eski Türk Edebiyatında Nazım I*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Kahraman, T., (1996), *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi*, Dumat Basımevi, Ankara.
Kam, Ömer Ferid, (2003), *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş: Âsâr-ı Edebiyye Tedkikatı*, MEB Yayınları, Ankara. (haz. Halil Çeltik)
Kantemir, E., (1995), *Yazılı ve Sözlü Anlatım,* s. 140, Engin Yayınları, İstanbul.
Kantemir, Enise, (1972), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara Üniversitesi Eğiitim Fak. Yay., Ankara.
Kaplan, Mehmet, *Dil Üzerine Düşünceler*, İstanbul, nr. 42, 15 Ağustos 1945.
Kaplan, Mehmet, (2010), *Tevfik Fikret/Devir-Eser-Şahsiyet*, Dergâh Yay., İstanbul.
Karaağaç, G., (2012), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Karahan, Abdülkadir, (1988), *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, MEB Yayınları, Ankara.

Karahan, Leyla, (2012), *Türkçede Söz Dizim*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Karataş, Turan, (2004), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.

Kavcar, Cahit, (1999), *Edebiyat ve Eğitim*, Engin Yayınevi. Ankara.

Kavcar, Cahit, (1986), *Türk Dili*, Anadolu Ü. Açık Öğretim Fak. Yay., Eskişehir.

Kaya, Doğan, (1999), *Anonim Halk Şiiri*, Akçağ Yay., Ankara.

Kılıçkan, Hüseyin, (1992), *Alıştırmalı Testli Yazı Örnekleri,* Taç Yayınevi, Ankara.

Kırkar, Ali ve Nilay Yılmaz (Haz.), (2010), *İlköğretim Derslerinde Yaratıcı Drama Uygulamaları*, Çınar Yayınları, İstanbul.

Kırkkılıç, A. & Akyol, H. (Edit.), (2007), *İlköğretimde Türkçe Öğretimi,* Pegem Akademi Yay., Ankara.

Korkmaz, Ramazan (ed.), (2007), *Yeni Türk Edebiyatı*, 4. bsk., Grafiker Yay., Ankara.

Korkmaz, Zeynep, (1995), *Ön Söz*, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı, TDK Yay., Ankara.

Korkmaz, Zeynep, (2003), *Türkiye Türkçesinin Grameri* (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara.

Köprülü, Mehmed Fuad, (1980), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul.

Köprülü, Mehmed Fuad, (1989), *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yay., İstanbul.

Köprülü, Mehmed, Fuad, (1984), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet Yayınları, Ankara.

Kösemihal, Nurettin Şazi, "Edebiyat Sosyolojisine Giriş", İst. Üni. Edebiyat Fak., Sosyoloji Der., s. 1, nu. 19, 20, 21, 22, İstanbul, 1967.

Kurnaz, Cemal, (2011), *Divan Edebiyatı ve Türk Kimliği*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara.

Kurnaz, Cemal, (2011), *Gazeller Arasında*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara.

Kurnaz, Cemal, (1990), Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler, Akçağ Yay., Ankara.

Kurnaz, Cemal, (2007), *Osmanlı Şair Okulu*, Birleşik Yayınevi, Ankara.

Kurnaz, Cemal, (1997), *Türküden Gazele-Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler*, Akçağ Yay., Ankara.

Kurudayıoğlu, Mehmet, Çavuş Şahin, Gamze Çelik, "Türkiye'de Uygulanan Türk Edebiyatı Programı'ndaki Ölçme ve Değerlendirme Boyutu Uygulamasının Değerlendirilmesi: Bir Durum Çalışması", Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 9, S. 2, (2008), s. 91-101.

Levend, Agâh Sırrı, (1984), *Divan Edebiyatı – Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar,* Enderun Yayınları, İstanbul.

Levend, A. Sırrı, (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi I*, TTK Bsmv., Ankara.

Levend, A. Sırrı "Türkçülük ve Millî Edebiyat", Belleten 1961: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, TTK Bsmv., S. 147, s. 156, 175, 200ü, Ank., 1962.

Levend, Agâh Sırrı, (1962), *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Diyanet Yayınları, TTK Basımevi, Ankara.

Macit, Muhsin, (1996), *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara.

Makaryk, Irena R., (1993), *Encylopedia of Contemporary Literary Theory, (Approaches, Scholors Terms),* University of Toronto Press, Canada.

Mardin, Şerif, (1997), *İdeoloji*, s. 102, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mary, Isabel, Mc. Lean, M. A., (1977), Junior School Dictionary, Feb International, London.

Mengi, Mine, (2006), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Mermer, Ahmet, L. Alıcı, M. Eflatun, Y. Bayram, N. Koç Keskin, (2011), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Mermer, Ahmet vd., (2010), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, 6. bsk., Akçağ Yay., Ankara.

Morgül, Mahiye, (2003), *Eğitimde Yaratıcı Dramaya Merhaba*, Kök Yayıncılık, Ankara.

Muallim Naci, (1307), *Istılahat-ı Edebiyye*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul.

Oğuz, M. Öcal vd., (2012), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, 9. bsk., Grafiker Yay., Ankara.

Oğuzkan, F. A., (1977), *Yerli Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı,* Kadıoğlu, Ankara.

Onan, Necmeddin Halil (1940), *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, Maarif Vekâleti, İstanbul.

Onay, A. Talat, (1996), *Türk Şiirlerinin Vezni*, (Haz. C. Kurnaz), Akçağ Yay., Ankara.

Onay, Ahmet Talat, (2000), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, (2006), Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, MEB, Ankara.

Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, (2010), Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, MEB, Ankara.

Ölmez, Mehmet vd., (2011), *VIII-XIII. Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Özbay, M., (2008), *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri,* Öncü Kitap, Ankara.

ÖZBAY, Murat (ed.), (2012), *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara.

Özbay, Murat, (2000), *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri–Alan Araştırması,* Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Özbay, Murat, (2006), *Özel Öğretim Yöntemleri II*, Öncü Kitap, Ankara.

Özlem, Doğan, (1995), *Hermeneutik: Yorumbilgisi Üzerine Yazılar*, Ark Yay., Ankara.

Özlem, Doğan, (1996), *Metinlerle Hermeneutik: Yorumbilgisi Dersleri*, c. I, II, İnkılâp Kitbv., İstanbul.

Pala, İskender, (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Sağır, Mukim, (2002), İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sağlam, Tülin, (2003), "Dramatik Eğitim: Amaç mı? Araç mı?", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 17, s. 4-21.

Sağol Yüksekkaya, Gülden, Editör, (2010), *Türk Dili Kitabı*, İstanbul.

San, İnci (1990), "Eğitimde Yaratıcı Drama", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c. 23, S. 2, s. 73-582, Ankara.

Sanay, Eyüp, (1985), *Genel Sosyoloji Dersleri*, Gazi Üni. Yay., Ankara.
Saraç, M. A. Yekta (2011), *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Biçim ve Ölçü*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
Saraç, M. A. Yekta, (2010), *Klasik Edebiyat Bilgisi – Belâgat*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul.
Saraç, M. A. Yekta, (2011), *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
Senemoğlu, N., (2009), *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya,* Pegem Akademi, Ankara.
Sever, S., (2002), *Çocuk ve Edebiyat*, Engin Yayınları, Ankara.
Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. & Aslan, C., (2007), *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir.
Sezer, Prof. Dr. Hulisi, (1998), *Yazı Yazma Teknikleri*, (Yayımlanmamış Ders Notları), Ankara.
Sezgin, Fatin, (1993), *Dil ve Edebiyatta İstatistik ve Bilgisayar Uygulamaları*, Dergâh Yay., İstanbul.
Sözer, E., (1983), *Noam Chomsky XX. Yüzyıl Dilbilim (Kuramcılardan Seçmeler)*, TDK Yayınları, Ankara.
Şener, Sevda, (2010), *Tiyatroda Yaşam-Oyun İlişkisi*, Dost Kitabevi, Ankara.
Şener, Sevda, (2010), *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Dost Kitabevi, Ankara.
Şentürk, Ahmet Atilla, Kartal, Ahmet, (2012), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul.
Şentürk, Ahmet Atilla, (1999), *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, YKY, İstanbul.
Tâhirü'l-Mevlevî, (1973), *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
Tanpınar, Ahmet Hamdi, (1976), *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.
Tanpınar, Ahmet Hamdi, (2006), *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, YKY, İstanbul.
Tarlan, A. Nihad, "Edebiyat Tarihi Hakkında", Türk Dili ve Edebiyatı Der., c. 13'ten ayrı bsk., s. 16, İstanbul 1965.
Tarlan, A. Nihad, Makalelerinden Seçmeler, (1990), AKM Yay., Ankara.
Tarlan, Ali Nihad, (1980), *Fuzûlî Divanı Şerhi,* c. I – III, Kültür Bak. Yayınları, Ankara.
Tarlan, Ali Nihad, (1981), *Edebiyat Meseleleri*, Ötüken Yay., İstanbul.
Tekerek, Nurhan, (2006), "Oyun Kavramı'ndan Drama'ya Drama'dan Dramatik Eğitim'e", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 22, s. 47-73.
Tekin, Halil, (1980), *Okuduğunu Anlama Gücü ile Yazılı Anlatım Becerisini Geliştirme Yönünden Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi*, Mars Matbaası, Ankara.
Thompson, P, (1999), *Geçmişin Sesi*, (Çev. Şehnaz Layıkel), s. 20, Tarih Vakfı Yay, İstanbul.
Todorov, Tzvetan, (1995), *Yazın Kuramı*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
Tuluk, Nilgün, (2004), "Yaratıcı Drama", *PİVOLKA*, Yıl 3, S. 15, s. 10-12.
Turhan, Mümtaz, *Cemiyet İçinde Fert–2*, s. 32–33, MEB Yayınları, İstanbul.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Kâfiye", c. 5, s. 88.
Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, (2001). Yargı Yayınevi, Ankara,
Türkçe 6-8. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu, (2005), MEB.
Yalçın, Alemdar, (2011), *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Çağdaş Türk Romanı/1946-2000,* 3. bsk., Akçağ Yay., Ankara.
Yalçın, Alemdar ve Gıyasettin Aytaş, (2005), *Tiyatro ve Canlandırma: Sahneleme Bilgileri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Yalçın, Alemdar, (2006), *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Yardımcı, M., Tuncer, H., (2002), *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Ürün Yayınları, Ankara.
Yavuz, Kemal, vd., (2011), *XIV-XV Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
Yetkin, Suud Kemâl, (1967), *Edebiyatta Akımlar*, Remzi Ktbv., İstanbul.
Yıldız, C. (Edit.), (2010), *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi,* Pegem Akademi, Ankara.
Yiğit, Çiğdem (2010). "Müzikte Yaratıcı Drama", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 23, S. 1, s. 1-10
Yücel, Tahsin "Yapısal Eleştiri", Türk Dili Der., Eleştiri Özel Sayısı 2, y. 20, c. 23, nu. 234, s. 422-425, Mart 1971.
Yüksel, Ayşegül, (1995), *Yapısalcılık ve Bir Uygulama (M. C. Anday Tiyatrosu)*, Gündoğan Yay., Ankara.
Ziss, Avner, "Estetiğin Temel Kategorisi: İmge", Yazko-Çeviri, Mart-Nisan 1982.

İNTERNET KAYNAKLARI

Absürt Tiyatro, http://www.tiyatro.net/sayfa/33/absurd_tiyatro.html (09.01.2013).
Epik Tiyatro, http://tr.wikipedia.org/wiki/Epik_tiyatro (09.01.2013).
Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr (09.01.2013).
http://en.wikipedia.org/wiki/Psychoanalysis sayfası, (05.10. 2011).
http://www.bitisikelyazisiyazilisi.com
http://www.elyazim.com
http://www.isasari.com
http://www.photoshopmagazin.com
http://www.yazililar.com
http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_genel_yeterlikler_par%C3%A7a_2.pdf
http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_%C3%B6zel_alan_yeterlikleri_ilk%C3%B6%C4%9Fretim_a%C3%A7%C4%B1klama_par%C3%A7a_3.pdf
http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_t%C3%BCrk%C3%A7e_%C3%B6%C4%9Fretmeni_%C3%B6zel_alan_yeterlikleri_ilk%C3%B6%C4%9Fretim_par%C3%A7a_4.pdf
Tiyatro Terimleri, http://www.edebiyatfakultesi.com/tiyatro_terimleri1.htm (09.01.2013).
Tiyatro Terimleri, http://www.edebiyatfakultesi.com/tiyatro_terimleri2.htm (09.01.2013).
Vodvil, http://tr.wikipedia.org/wiki/Vodvil (09.01.2013).
Yaratıcı Drama Nedir?, http://www.tedgaziantep.k12.tr/PDF/YDNedir.pdf (09.01.2013).

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

ÖABT

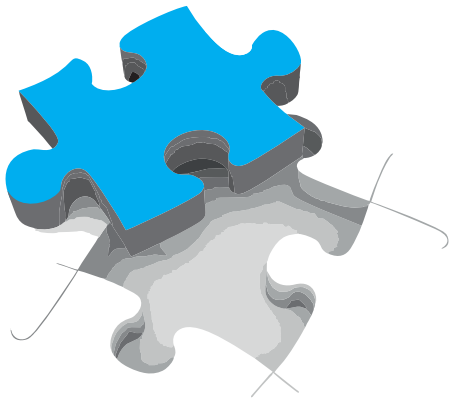

Editör: **Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN**

Doç. Dr. Caner KERİMOĞLU - Doç. Dr. Mehmet ÖNAL - Yrd. Doç. Dr. Ahmet DEMİR - Yrd. Doç. Dr. Cengizhan YURDANUR
Yrd. Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN - Yrd. Doç. Dr. İlhan ERDEM - Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKKAYA - Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU
Yrd. Doç. Dr. Nevin AKKAYA - Yrd. Doç. Dr. Salim PİLAV - Öğr. Gör. Zerrin ÇETİNDAĞ - Okt. Utku ORYAŞIN - Arş. Gör. Gülnur AYDIN
Dr. Fatih KANA - Arş. Gör. Ömer KOÇER - Emre GÜRBÜZ - Mustafa DAĞ - Halil ONAT

TÜRKÇE

DETAYLI KONU ANLATIMI • ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ • KONU TESTLERİ • DENEME SINAVLARI

kısayol yayıncılık

5. Basım

aby

KISAYOL YAYINCILIK **ALAN BİLGİSİ YAYINLARI**

ALAN BİLGİSİ YAYIN NO. : 01
ISBN : 978-605-860-461-2
© 5. Basım

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ
Editör: Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN

Yazarlar: *Doç. Dr. Caner KERİMOĞLU, Doç. Dr. Mehmet ÖNAL, Yrd. Doç. Dr. Ahmet DEMİR, Yrd. Doç. Dr. İlhan ERDEM, Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKKAYA, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU, Yrd. Doç. Dr. Nevin AKKAYA, Yrd. Doç. Dr. Salim PİLAV, Yrd. Doç. Dr. Cengizhan YURDANUR, Yrd. Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN, Öğr. Gör. Zerrin ÇETİNDAĞ, Okutman Utku ORYAŞIN, Arş. Gör. Gülnur AYDIN, Dr. Fatih KANA, Arş. Gör. Ömer KOÇER, Halil ONAT, Mustafa DAĞ, Emre GÜRBÜZ*

Alan Editörleri: *Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK, Yrd. Doç. Dr. Nevin AKKAYA, Öğrt. Gör. Korhan ALTUNYAY, Arş. Gör. Gülnur AYDIN*

Copyright 2015, ALAN BİLGİSİ YAYINLARI SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Alan Bilgisi Yayınlarına aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Emre Gürbüz - Alper Tok -emregurbuz@nobelyayin.com- -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hasan Hüseyin Ilgın - Hamide Yalçın -huseyin@nobelyayin.com- -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: İlknur Güçlü Erdoğan - Sevgi Pınar Özen -ilknur@nobelyayin.com- -pinar@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No: 15689

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şahin, Abdullah.
Türkçe Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Editör: Doç Dr. Abdullah ŞAHİN*
XXVI + 630 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-860-461-2
1. Alan Bilgisi 2. Türkçe 3. Öğretmenlik

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Zübeyde Hanım Mah. 635 Sok. No.: 10/7 İskitler / ANKARA
Tel: 0312 342 42 06 Faks: 0312 342 42 09
www.kisayolyayincilik.com

GENEL İLETİŞİM BİLGİLERİ VE İSTEME ADRESİ
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 60 Faks: 0312 418 30 20
info@alanbilgisiyayinlari.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR

www.kisayolyayincilik.com
www.alanbilgisiyayinlari.com

ÖN SÖZ

Çağdaşlaşan ve gelişen dünyamızda öğretmenlik mesleği gün geçtikçe daha da önemli hâle gelmektedir. Saygınlığı ve statüsü artan öğretmenlik mesleği, sürekli gelişim ve güncellenme gerektiren doktorluk gibi bir ihtisas mesleğidir. Bu nedenle öğretmenin çağdaş öğretim kuramları, yaklaşımları, stratejileri, yöntemleri ve teknikleriyle tanışık olması gerekmektedir.

İlk eğitimlerini ailelerinde alan çocuklar, öğretmenlerin rehberliğinde eğitim ve öğretimlerine devam ederler. Belirli bir süreçte öncelikle dil eğitimi alırlar. Dil, öğrencilerin sosyalleşmesi ve toplumsal değerleri tam olarak kavrayabilmelerini sağlayacak en önemli araçtır. Bu yüzden Türkçe öğretiminden beklenen, öğrencilerin temel dil becerilerini ve eleştirel düşünce, yaratıcı düşünce vb. gibi temel becerilerini geliştirmesidir. Özellikle ilkokul ve lise arasında yer alan ortaokul öğrencileri için Türkçe öğretimi önemli bir aşamadır çünkü bu aşamada ana dili becerisi eğitimi sistematik bir şekilde alan uzmanları olan Türkçe öğretmenleri tarafından verilir. Bu nedenle Türkçe öğretmeninden alan bilgisi ve alan eğitimi bakımından iyi düzeyde olması beklenir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2013 yılından itibaren KPSS'de genel yetenek - genel kültür ve eğitim bilimleri sorularının yanı sıra alan bilgisi ve alan eğitimi sorularını da sormayı planlamış ve bu kapsamda 50 soruluk ilk sınavını uygulamıştır. MEB böylece alanında uzman kişileri atamak yolunda bir adım atmıştır. Bu çalışmamızın amacı, yenilenen sınav sistemiyle KPSS'de yer alacak olan alan bilgisi ve alan eğitimi sınavlarına Türkçe öğretmeni adaylarını hazırlamaktır. Kitabımızın yazarları ve alan editörleri Türkiye'nin farklı üniversitelerinde görev yapan, alanlarında uzman güzide öğretim üyelerinden oluşmaktadır. Konu anlatımı dışında çözümlü sorulara, konu testlerine ve kitabın sonunda yer alan deneme sınavlarına da yer vermeye çalıştılar. Tüm çabamız, siz öğretmen adaylarına faydalı olabilmek içindi. Bu kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen yazarlarımıza, kitabımızı gözden geçiren alan editörlerimize ve Alan Bilgisi Yayınları çalışanlarına en içten teşekkürlerimi sunarım, öğretmen adaylarımıza başarılar dilerim.

Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN

SUNUŞ

Değerli Öğretmenim,

Bilindiği üzere devletin eğitim kurumlarında öğretmen olabilmek için girilen KPSS'de 2013 yılından itibaren "genel kültür, genel yetenek ve eğitim bilimleri" sorularının yanında "alan bilgisi ve alan eğitimi" soruları da yer almaya başladı. Böylelikle bu sınava hazırlanan öğretmen adaylarının çalışmak zorunda oldukları konu sayısında büyük ölçüde bir artış oldu.

Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi'nin (ÖABT) en belirgin özelliği çok geniş bir konu yelpazesine sahip olmasıdır. Bu durum, konuları basitleştirerek anlatan, konuları derinlemesine anlatmak yerine en önemli noktalarını ele alan kitapları önemli bir ihtiyaç hâline getirmiştir.

Elinizdeki bu kitap, ÖABT'ye girecek olan öğretmenlerimize yol göstermek, kılavuzluk etmek, sınavla ilgili önemli konular hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Kitabın hazırlanmasında adayın işini olabildiğince kolaylaştırmak ve çalışmasını keyifli bir hâle getirmek temel bir ilke olarak benimsenmiştir. Adayın çalışmak durumunda olduğu çok sayıda konunun bulunduğu göz önünde bulundurularak konuların önemli noktaları sınav kapsamı dikkate alınarak ayırntıları ile ele alınmış, konu testleri ile öğrenilenlerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Konuların anlatımında kaynak niteliğindeki çok sayıda bilimsel ve akademik kitaptan yararlanılmıştır.

Hazırladığımız bu kitabın bu zorlu maratonda siz öğretmenlerimize katkı sağlaması ve yararlı olması en büyük dileğimizdir.

Yrd. Doç. Dr. Ömer Cem KARACAOĞLU

KPSS ÖABT KAPSAMI

Öğretmenlik Alan Bilgisi

1. Alan Bilgisi	% 80	2. Alan Eğitimi	% 20

KPSS ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ TESTİ

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ

	Genel Yüzde	Yaklaşık Ağırlığı
1) Alan Bilgisi Testi	%80	
a) Anlama ve Anlatma Teknikleri		%24
b) Dil Bilgisi ve Dil Bilimi		%16
c) Çocuk Edebiyatı		%8
d) Türk Halk Edebiyatı		%8
e) Yeni Türk Edebiyatı		%8
f) Eski Türk Edebiyatı		%8
g) Edebiyat Bilgi ve Kuramları		%8
2) Alan Eğitimi Testi	%20	

kısayol yayıncılık

aby

İÇİNDEKİLER

KISIM I ALAN BİLGİSİ

BÖLÜM 1

DİL

A. DİL NEDİR? 1

B. DİL İLE DİĞER DİSİPLİNLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER 1

1. DİL - DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ 1
2. DİL - KÜLTÜR İLİŞKİSİ 2

C. DİL BİLGİSİ İLE BÖLÜMLERİ VE DİL BİLİMİ ... 3

1. SES BİLGİSİ (FONOLOJİ) 3
2. ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ) 3
3. CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ/SENTAKS) 3
4. KÖKEN BİLGİSİ (ETİMOLOJİ) 3
5. ANLAM BİLGİSİ (SEMANTİK) 3
6. AĞIZ BİLGİSİ (DİYALEKTOLOJİ) 3
7. DİL BİLİMİ 3
8. DİL BİLGİSİ İLE DİL BİLİMİ ARASINDAKİ BAŞLICA FARKLAR 4

Ç. DİL KURAMLARI VE DİLİN BİRİMLERİ 4

1. DİLLERİN DOĞUŞU 4
2. DİLİN TÜRLERİ 5
3. DİLİN ALT BİRİMLERİ 5

D. DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 5

1. YAPI BAKIMINDAN DİLLER 5
2. KÖKEN BAKIMINDAN DİLLER 6

E. TÜRK YAZI DİLİNİN TARİHÎ DÖNEMLERİ VE GELİŞMESİ 7

1. ALTAY DİL BİRLİĞİ DÖNEMİ (ANA ALTAYCA DÖNEMİ MÖ 5. YY.) 7
2. ANA TÜRKÇE DÖNEMİ (EN ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİ MÖ 6400) 7
3. İLK TÜRKÇE DÖNEMİ (MS 1-5. YY.) 7
4. ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİ (6-13. YY.) 7
5. ORTA TÜRKÇE DÖNEMİ 9

ÇÖZÜMLÜ TEST 12

KONU TESTİ 15

BÖLÜM 2

SES BİLGİSİ

A. ÜNLÜLER 17

1. ÜNLÜLERİN SINIFLANDIRILMASI 17

B. ÜNSÜZLER 17

1. ÜNSÜZLERİN SINIFLANDIRILMASI 18

C. TÜRKÇEDE SES UYUMLARI VE SES OLAYLARI 18

1. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU (KALINLIK-İNCELİK UYUMU) 18
2. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU (DÜZLÜK -YUVARLAKLIK UYUMU) 18

Ç. TÜRKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ 18

D. HECE VE TÜRKÇEDEKİ HECE TİPLERİ 19

E. SES OLAYLARI VE SEBEPLERİ 20

1. SES OLAYLARININ SEBEPLERİ 20
2. SES OLAYLARI 20

ÇÖZÜMLÜ TEST 24

KONU TESTİ 28

BÖLÜM 3

ŞEKİL BİLGİSİ

A. ŞEKİL BİLGİSİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 31

1. KÖK 31
2. GÖVDE 31
3. EK 31

Alan Bilgisi Yayınları

B. FİİL ÇEKİMİ 34
1. EK FİİLİN ÇEKİMİ 34
2. SORU EKİNİN ÇEKİMİ 35
C. YAPILARI BAKIMINDAN KELİME ÇEŞİTLERİ 36
1. BASİT KELİME 36
2. TÜREMİŞ KELİME 36
3. BİRLEŞİK KELİME 36
4. İSİMLER (ADLAR) 37
5. SIFATLAR 37
6. ZARFLAR (BELİRTEÇLER) 37
Ç. FİİLİN ÇATISI 38
1. NESNELERİNE GÖRE FİİLER 38
2. ÖZNELERİNE GÖRE FİİLLER 38
ÇÖZÜMLÜ TEST 39
KONU TESTİ 41

BÖLÜM 4

SÖZCÜK BİLGİSİ

A. İSİMLER (ADLAR) 43
1. VARLIKLARA VERİLİŞİNE GÖRE İSİMLER 43
2. VARLIKLARIN BULUNUŞLARINA GÖRE İSİMLER 43
3. VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE İSİMLER 43
B. ZAMİRLER (ADILLAR) 43
1. KİŞİ ZAMİRLERİ 44
2. İŞARET ZAMİRLERİ 44
3. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ 44
4. SORU ZAMİRLERİ 45
C. SIFATLAR 45
1. NİTELEME SIFATLARI 45
2. BELİRTME SIFATLARI 45
3. BELGİSİZ SIFATLAR 45
4. SORU SIFATLARI 45
5. UNVAN SIFATLARI 45
Ç. ZARFLAR (BELİRTEÇLER) 46
1. DURUM ZARFLARI 46
2. ZAMAN ZARFLARI 46
3. YER-YÖN ZARFLARI 46
4. ÖLÇÜ (MİKTAR) ZARFLARI 46
5. SORU ZARFLARI 46
D. EDATLAR 46
1. BENZERLİK EDATLARI 46
2. EŞİTLİK EDATLARI 47
3. ZAMAN EDATLARI 47
4. YER-YÖN EDATLARI 47
5. NEDENSELLİK EDATLARI 47
6. GÖRELİK EDATLARI 47
7. AMAÇ İLGİSİ KURAN EDATLAR 47
8. ARAÇ EDATLARI 47
E. BAĞLAÇLAR 47
F. ÜNLEMLER 48
1. ASIL OLARAK ÜNLEM OLAN KELİMELER 48
2. SONRADAN ÜNLEM ANLAMI KAZANAN KELİMELER 48
ÇÖZÜMLÜ TEST 49
KONU TESTİ 51

BÖLÜM 5

CÜMLE BİLGİSİ

A. SÖZ DİZİMİ VE CÜMLE BİLGİSİ 55
B. KELİME GRUPLARI 55
1. İSİM GRUBU (İSİM TAMLAMASI) 55
2. SIFAT GRUBU (SIFAT TAMLAMASI) 57
3. TEKRAR GRUBU (İKİLEMELER) 57
4. UNVAN GRUBU 58
5. EDAT GRUBU 58
6. ÜNLEM GRUBU 58
7. BAĞLAMA GRUBU 58
8. SIFAT FİİL GRUBU 58
9. İSİM FİİL GRUBU 58

Alan Bilgisi Yayınları

10. ZARF FİİL GRUBU 59
11. BİRLEŞİK İSİM GRUBU 59
12. BİRLEŞİK FİİL GRUBU.....59
13. SAYI GRUBU 60
14. AİTLİK GRUBU 60
15. KISALTMA GRUBU.....60

C. CÜMLE , ÇEŞİTLERİ VE CÜMLE Yİ ME YDANA GETİREN UNSURLAR 60
1. CÜMLE 60
2. CÜMLENİN ÖĞELERİ 61
3. CÜMLE TÜRLERİ 63

Ç. CÜMLE TAHLİLLERİ (CÜMLE ÇÖZÜMLEMELERİ).....66

ÇÖZÜMLÜ TEST.....68

KONU TESTİ 72

BÖLÜM 6

YAZILI ANLATIM

A. YAZI VE ÖNEMİ.....75
1. YAZILI KÜLTÜRÜN GEREKLİLİĞİ, YAZI VE DİL.....76
2. YAZILI ANLATIMIN AMACI, OKURYAZAR OLMAK 76
3. YAZMAYI ÖĞRENME, SORUNLAR VE ÖNERİLER.....77

B. YAZILI ANLATIM UNSURLARI 78
1. DIŞ YAPI UNSURLARI 78
2. İÇ YAPI UNSURLARI.....79

C. YAZILI ANLATIMDA TÜRKÇENİN ÖZELLİKLERİ 79
1. DOĞRULUK.....79
2. AÇIKLIK 80
3. YALINLIK 80
4. DURULUK.....80
5. AKICILIK 80
6. İÇTENLİK.....80

Ç. NOKTALAMA VE İMLA 81

D. BİÇİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ 83
1. ANLATIM TÜRLERİ 84
2. YAZILI ANLATIM TÜRLERİ.....85

E. YAZILI ANLATIMDA METİN 88
1. METİN TÜRLERİ 88
2. METİN OLUŞTURMADA SÖZCÜK VE CÜMLE KULLANIMI 89
3. YAZARA ÖZGÜ ANLATIM 91

F. METİN OLUŞTURMADA PARAGRAF VE KOMPOZİSYON 93
1. PARAGRAFTA ANLAM 93
2. YAPI BAKIMINDAN PARAGRAF 94

G. METİN SORUNLARI VE SORUNLARIN GİDERİLMESİ.....95
1. HATALI KULLANIM VE DİLİN DİKKATSİZ KULLANIMI.....95
2. YABANCI DİL TUTKUSU 95
3. TÜRKÇENİN BİLİM DİLİ OLMADIĞI TEZ 96
4. TÜRKÇE EĞİTİMİNDEKİ YETERSİZLİK.....96
5. SÖZCÜK VE TERİMLERİN YETERSİZLİĞİ.....96

Ğ. EK KONULAR.....96
1. TÜRKÇE METİN ÖRNEKLERİ VE METİN OLUŞTURMA ÇALIŞMASI 96
2. ÖĞRETİCİ METİNLER, EDEBÎ METİNLER, FORM YAZILARI 97
3. AKADEMİK METİN YAZIMI 98
4. KELİME TANIMA VE KELİME SERVETİ 98
5. ANLAMA TEKNİK VE BECERİLERİ 100

KONU TESTİ 102

BÖLÜM 7

YAZIM KURALLARI

A. BAZI BAĞLAÇLARIN YAZIMI 105
1. DE/DA BAĞLACININ YAZIMI.....105
2. Kİ BAĞLACININ YAZIMI 105

Alan Bilgisi Yayınları

B. BAZI EDATLARIN YAZIMI 105
1. MI/Mİ SORU EDATININ YAZIMI 105
2. İLE EDATININ YAZIMI 105
C. FİİL ÇEKİMİ İLE İLGİLİ YAZILIŞLAR 105
1. GELECEK ZAMAN EKİNİN YAZIMI 105
2. İSTEK EKİNİN YAZIMI 106
3. MASTAR EKLERİNİN YAZILIŞI 106
4. İMEK FİİLİNİN YAZILIŞI 106
Ç. PEKİŞTİRMELİ SIFATLARIN YAZILIŞI 106
D. SAYILARIN YAZILIŞI 106
1. İMEK FİİLİNİN YAZILIŞI 106
2. BİRDEN FAZLA KELİMEDEN OLUŞAN SAYILARIN YAZIMI 106
3. TİCARİ İŞLEMLERDE GEÇEN SAYILARIN YAZIMI 106
4. NOTALARI NİTELEYEN SAYILARIN YAZIMI 106
5. OYUN ADLARINI BİLDİREN SAYILARIN YAZIMI 106
6. ROMEN RAKAMLARININ YAZIMI 107
7. ÇOK RAKAMLI SAYILARIN YAZIMI 107
8. SIRA SAYILARININ YAZIMI 107
9. ÜLEŞTİRME SAYI SIFATLARININ YAZIMI 107
E. BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER 107
1. CÜMLE BAŞINDA BÜYÜK HARF YAZIMI 107
2. ŞİİRDE BÜYÜK HARF KULLANIMI 107
3. ÖZEL ADLARDA BÜYÜK HARF KULLANIMI 108
F. BİRLEŞİK İSİMLERİN YAZIMI 108
1. BİTİŞİK YAZILAN BİRLEŞİK KELİMELER 108
G. DEYİMLERİN VE ATASÖZLERİNİN YAZIMI 108
Ğ. İKİLEMELERİN YAZIMI 109
ÇÖZÜMLÜ TEST 110
KONU TESTİ 112

BÖLÜM 8

YAZI YAZMA TEKNİKLERİ

A. YAZININ TANIMI VE TARİHÎ GELİŞİMİ 115
1. YAZIDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR 116
2. YAZI UÇLARI VE YAZI KALEMLERİ 116
3. YAZI KÂĞITLARI 117
4. YAZI MÜREKKEPLERİ 117
B. YAZIYA HAZIRLIK EL ALIŞTIRMALARI 117
1. HARF, KELİME, CÜMLE ARALIKLARI 118
C. DİK TEMEL BÜYÜK HARFLER 118
1. YAZILIŞ YÖNLERİ 119
2. HARFLERİN YAZILMA ŞEKİLLERİ 119
3. ÇİZGİ ÇALIŞMALARI 119
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMALARI 120
Ç. DİK TEMEL KÜÇÜK HARFLER 120
1. YAZILIŞ YÖNLERİ 120
2. YAZIM ŞEKİLLERİ 121
3. KÜÇÜK HARFLER İÇİN ALIŞTIRMALAR 121
4. UYGULAMA YAZI ÇALIŞMALARI 122
D. EĞİK TEMEL BÜYÜK HARFLER 122
1. YAZILIŞ YÖNLERİ 122
2. HARFLERİN YAZILMA ŞEKİLLERİ 122
3. HAZIRLIK ALIŞTIRMALARI 123
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMASI 123
E. EĞİK TEMEL KÜÇÜK HARFLER 123
1. YAZILIŞ YÖNLERİ 123
2. YAZILIM ŞEKİLLERİ 124
3. HAZIRLIK ALIŞTIRMALARI 124
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMASI 124
F. DİK EL YAZISI BÜYÜK VE KÜÇÜK HARFLERİ 125
1. HARFLERİN YAZILIŞ YÖNLERİ 125
2. YAZIM ŞEKİLLERİ 126
3. HAZIRLIK ALIŞTIRMALARI 126
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMASI 126

G. EĞİK EL YAZISI BÜYÜK VE KÜÇÜK HARFLER 127
1. HAZIRLIK ALIŞTIRMALARI 127
2. YAZILIŞ YÖNLERİ 128
3. HARFLERİN YAZILIŞLARI 128
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMASI (BİTİŞİK EĞİK YAZI HARFLERLE KÜÇÜK HARFLERİN BİRLEŞTİRİLMESİ) 128
Ğ. BLOK ÇALIŞMALARI 129
1. BLOKUN TANIMI 129
2. BLOK ÇEŞİTLERİ 130
3. UYGULAMA FAALİYETİ 131
ÇÖZÜMLÜ TEST 133
KONU TESTİ 136

BÖLÜM 9

SÖZLÜ ANLATIM

A. SÖZ VE KONUŞMA NEDİR? 139
1. GÜZEL KONUŞMANIN ÖNEMİ 139
B. KONUŞMA İLKELERİ 140
1. YAPICILIK 140
2. DEĞERLİLİK 140
3. KİŞİLİK İLE BÜTÜNLEŞME 140
4. AMACA YÖNELME 140
5. ETKENLERLE BÜTÜNLEŞME 141
6. YÖNTEM 141
7. İLGİ VE DİKKAT 141
8. SAĞLAM BİLGİLER 141
9. BEDEN DİLİ 141
10. CANLILIK VE HAREKETLİLİK 141
11. İNANDIRICILIK 141
C. KONUŞMADA DİL BİLİNCİ VE DİLİ DOĞRU KONUŞMANIN İNCELİKLERİ 142
Ç. KONUŞMACIDA OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER 142
D. KONUŞMA METNİ HAZIRLANMASI VE SUNUŞ TÜRLERİNE GÖRE KONUŞMA TÜRLERİ 143
1. SUNUŞ TÜRLERİNE GÖRE KONUŞMA METİNLERİ 144
E. KONUŞMA YÖNTEMLERİ 144
1. KONUŞMADA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN BAZI YÖNTEMLER 145
F. İŞLEVLERİNE GÖRE KONUŞMA TÜRLERİ 146
1. HAZIRLIKSIZ KONUŞMALAR 146
2. HAZIRLIKLI KONUŞMALAR 146
G. DİNLEME - ETKİLİ DİNLEME 146
1. DİNLEME ÇEŞİTLERİ 147
2. ETKİLİ DİNLEME YÖNTEMLERİ 147
Ğ. SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ 148
1. NUTUK 148
2. KONFERANS 149
3. TEBLİĞ-BİLDİRİ 150
4. RÖPORTAJ 150
5. MÜLAKAT 151
6. AÇIK OTURUM 151
7. PANEL 151
8. FORUM 152
9. MÜNAZARA 152
10. SEMİNER 152
11. SEMPOZYUM 153
H. İLETİŞİM NEDİR? 153
1. SÖZLÜ İLETİŞİM 154
I. SÖZLÜ İLETİŞİMDE GÖRGÜ KURALLARI 155
1. GÖRGÜ KURALLARI NELERDİR? 155
2. İLK KARŞILAŞMADA YA DA TANIŞMA ORTAMINDA UYULMASI GEREKEN GÖRGÜ KURALLARI 156
İ. KİŞİLER ARASINDA VE TOPLUM İÇİNDE SÖZLÜ İLETİŞİM KURALLARI 156
1. KİŞİLER ARASI GÖRGÜ KURALLARINDA BAZI TEMEL KAVRAMLAR 156
2. SÖZLÜ İLETİŞİMDE SÖZLERİN VE CÜMLELERİN YAPISI İLE İLGİLİ ÖZELLİKLER 157
J. TÜRKÇENİN KONUŞMA DİLİ ÖZELLİKLERİ 157

Alan Bilgisi Yayınları

K. PROTOKOL KONUŞMALARI 158
1. PROTOKOL KONUŞMALARINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR 158
2. PROTOKOL KONUŞMALARINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NEZAKET KURALLARI 159
L. DİKSİYONDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VURGU, İMLA, TONLAMA DİKSİYON, SÖZ SÖYLERKEN 159
1. DİKSİYON İÇİN BAZI TEMEL KOŞULLAR 159
2. SESİN NİTELİKLERİ 159
3. SESTEKİ TONLAMALARIN ANLAMI 159
4. VURGU 160
M. KONUŞMA VE HAZIRLIKSIZ KONUŞMADA SIKÇA KARŞILAŞILAN SORUNLAR 160
1. HAZIRLIKSIZ KONUŞMADA UYULMASI GEREKEN KURALLAR 160
2. HAZIRLIKSIZ KONUŞMA ÇEŞİTLERİ VE MUHTEMEL KARŞILAŞILACAK SORUNLAR 161
N. ANLATIM BİÇİMLERİ 161
1. AÇIKLAYICI ANLATIM 161
2. BETİMLEYİCİ ANLATIM 161
3. TARTIŞMACI ANLATIM VE SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİNDE UYGULANIŞI 162
4. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM VE BUNUN KONUŞMADA UYGULANIŞI 162
5. AKADEMİK KONUŞMALAR 162
6. RADYO VE TELEVİZYON KONUŞMALARI 163

BÖLÜM 10

HALK EDEBİYATI

A. HALK EDEBİYATI NEDİR? HALK EDEBİYATI'NIN TASNİF VE TARİHÇESİ 165
1. HALK EDEBİYATI'NIN TANIM, TASNİF VE TARİHÇESİ 165
2. TÜRK HALK EDEBİYATI ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ 165
3. DERLEME ÇALIŞMALARININ USUL VE TEKNİKLERİ 166
B. ANLATMA ESASI ÜZERİNE KURULAN METİNLER 167
1. MASAL 167
2. EFSANE 168
3. FIKRA 169
4. HALK HİKÂYESİ 169
C. HALK EDEBİYATI'NDA NAZIM ŞEKİLLERİ .. 170
1. HECE VEZNİYLE KULLANILAN NAZIM ŞEKİLLERİ 171
2. ARUZLA YAZILAN NAZIM ŞEKİLLERİ 171
Ç. HALK EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ 172
1. ÂŞIK EDEBİYATI'NDA TÜRLER 172
2. TEKKE EDEBİYATI'NDA TÜRLER 172
3. ANONİM HALK EDEBİYATI'NDA TÜRLER 172
D. HALK EDEBİYATI'NDA MANZUM VE MENSUR ÜRÜNLER 173
1. BİLMECE 173
2. ATASÖZÜ 174
3. DEYİM 174
E. SEYİRLİK OYUNLAR 174
1. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI 174
2. ŞEHİR SEYİRLİK OYUNLARI 174
F. ÂŞIK EDEBİYATI 177
1. ÂŞIK EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI 177
2. YÜZYILLARA GÖRE TÜRK HALK ŞİİRİ 177
G. TEKKE EDEBİYATI 181
1. TEKKE EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI 181
2. YÜZYILLARA GÖRE TEKKE EDEBİYATI 182
3. ALEVİ–BEKTAŞİ EDEBİYATI 183
4. TEKKE EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ 184
5. TEKKE EDEBİYATI'NDA NESİR TÜRLERİ 185
Ğ. ÂŞIK EDEBİYATI VE TEKKE EDEBİYATI'NDAN ÖRNEK ŞİİRLER VE AÇIKLAMALARI 186
1. BİR YUNUS ŞİİRİ (ŞATHİYE) VE İLK BEYTİNİN AÇIKLAMASI 186

Alan Bilgisi Yayınları

2. BİR PİR SULTAN ABDAL ŞİİRİ (NEFES) VE İLK ÜÇ DÖRTLÜĞÜNÜN AÇIKLAMASI 186

ÇÖZÜMLÜ TEST - I 189

ÇÖZÜMLÜ TEST - II 191

KONU TESTİ - I 194

KONU TESTİ - II 197

BÖLÜM 11

ESKİ TÜRK EDEBİYATI

A. DİVAN EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI 199

1. TANIM VE KAPSAM 199
2. DİVAN EDEBİYATI'NIN DİĞER ADLANDIRMALARI 199

B. DİVAN EDEBİYATI'NIN KAYNAKLARI 199

C. DİVAN EDEBİYATI'NDA NAZIM ŞEKİLLERİ 200

1. BEYİTLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ 200
2. BENTLERLE KURULAN NAZIM ŞEKİLLERİ 201

Ç. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ 203

1. TEVHİT 203
2. MÜNACAT 203
3. NAAT 203
4. MİRACİYE 203
5. MERSİYE 203
6. METHİYE 204
7. HİCVİYE 204
8. FAHRİYE 204
9. BAHARİYE 204
10. ŞİTAİYE 204
11. NEVRUZİYE 204

D. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NDA VEZİN 204

1. DİVAN ŞİİRİNDE EN FAZLA KULLANILAN ARUZ KALIPLARI 205
2. ARUZ VEZNİNDE KURALLAR 205

E. DİVAN EDEBİYATI'NDA MESNEVİ 206

1. MESNEVİNİN TANIMI VE TÜRK EDEBİYATI'INDA TARİHÎ SEYRİ 206
2. MESNEVİNİN BÖLÜMLERİ 206
3. MESNEVİLERİN SINIFLANDIRILMASI 207

F. DİVAN EDEBİYATI'NIN ÖNEMLİ KAYNAKLARINDAN ŞUARA TEZKİRELERİ 207

1. XV. YÜZYIL TEZKİRELERİ 207
2. XVI. YÜZYIL TEZKİRELERİ 207
3. XVII. YÜZYIL TEZKİRELERİ 207
4. XVIII. YÜZYIL TEZKİRELERİ 207
5. XIX. YÜZYIL TEZKİRELERİ 208
6. XX. YÜZYIL TEZKİRELERİ 208
7. TEZKİRELER DIŞINDA KALAN ESERLER 208

G. DİVAN ŞİİRİ'NDE SÖZ SANATLARI 209

1. MECAZ 209
2. MECAZ-I MÜRSEL (MÜRSEL MECAZ/ AD AKTARMASI) 209
3. TEŞBİH (BENZETME) 209
4. TEŞHİS (KİŞİLEŞTİRME) 210
5. İNTAK (KONUŞTURMA) 210
6. KİNAYE 210
7. TARİZ 210
8. MÜBALAĞA (ABARTMA) 210
9. TEZAT (KARŞITLIK) 210
10. TEVRİYE 210
11. TELMİH 211
12. TECAHÜL-İ ARİF 211
13. İSTİFHAM 211
14. HÜSN-İ TALİL 211
15. CİNAS 211
16. TENASÜP 211
17. LEFF Ü NEŞR 211
18. İKTİBAS 212

Ğ. EDEBÎ HÜNERLER 212

1. MUAMMA 212
2. LUGAZ 212
3. EBCED 212

H. DİVAN EDEBİYATI'NDA MİZAH TEHZİL 212

Alan Bilgisi Yayınları

I. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NIN TARİHÎ SEYRİ 214
1. 13. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 214
2. 14. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 216
3. 15. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 218
4. 16. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 219
5. 17 YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 222
6. 18. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 225
7. 19. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 227
8. 20 YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 228

İ. DİVAN EDEBİYATI'NDAN SEÇME BEYİTLER VE AÇIKLAMALARI 228
1. FUZÛLÎ'NİN BEYTİ VE AÇIKLAMASI 228
2. BİR HAYÂLÎ BEY BEYTİ VE AÇIKLAMASI 229
3. BİR NÂİLÎ-İ KADÎM BEYTİ VE AÇIKLAMASI 229
4. BİR ŞEYH GÂLİB BEYTİ VE AÇIKLAMASI 230

ÇÖZÜMLÜ TEST - I 231

ÇÖZÜMLÜ TEST - II 234

KONU TESTİ 237

BÖLÜM 12

YENİ TÜRK EDEBİYATI

A. YENİ TÜRK EDEBİYATI'NA GİRİŞ 239
1. YENİLİĞİN OLUŞMA ZEMİNİ 239
2. TANZİMAT EDEBİYATI 243
3. SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI (EDEBİYAT-I CEDİDE) (1896-1901) 248
4. SERVET-İ FÜNUN DIŞINDAKİ EDEBİYAT 252
5. FECR-İ ÂTİ EDEBİYATI 254
6. MİLLÎ EDEBİYAT 255
7. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI 260

ÇÖZÜMLÜ TEST - I 272

ÇÖZÜMLÜ TEST - II 275

KONU TESTİ - I 278

KONU TESTİ - II 280

BÖLÜM 13

EDEBİYAT BİLGİ VE KURAMLARI

A. EDEBİYAT SANATI VE BİLİMİ, EDEBİYATIN TANIMI VE KONUSU, EDEBİ İNCELEMELERDE METOT 283
1. EDEBİYAT SANATI VE BİLİMİ 283
2. EDEBİYATIN TANIMI, KONUSU VE MAHİYETİ 284

B. EDEBİYAT KURAMLARI 285
1. YANSITMA TEORİSİ 286
2. MARKSİST ELEŞTİRİ 289
3. TARİHÎ ELEŞTİRİ 290
4. SOSYOLOJİK ELEŞTİRİ 291
5. ANLATIMCILIK 292
6. PSİKANALİZ/PSİKOLOJİK ELEŞTİRİ 293
7. İZLENİMCİ ELEŞTİRİ 295
8. RUS FORMALİZMİ 295
9. YAPISALCILIK (STRUCTURALİZM) 296
10. YENİ ELEŞTİRİ (NEW-CRİTİSİZM) 297
11. HERMENÖTİK/YORUMBİLİM 298
12. ALIMLAMA ESTETİĞİ (POSTMODERN ELEŞTİRİ) 299
13. İSTATİSTİK METOT 300
14. FENOMENOLOJİK METOT 300
15. DUYGUSAL ETKİ KURAMI 300

C. EDEBÎ AKIMLAR 301
1. HÜMANİZM 302
2. KLASİSİZM 302
3. ROMANTİZM 303
4. REALİZM 303
5. NATÜRALİZM (DOĞALCILIK) 305
6. PARNASİZM 306
7. SEMBOLİZM 307
8. FÜTÜRİZM (GELECEKÇİLİK) 307
9. DADAİZM 307

Alan Bilgisi Yayınları

10. SÜRREALİZM (GERÇEKÜSTÜCÜLÜK) 308
11. EMPRESYONİZM (İZLENİMCİLİK) 308
12. EGZİSTANSİYALİZM (VAROLUŞÇULUK)..309
Ç. EDEBİ TÜRLER 309
1. SANATSAL TÜRLER 309
2. ÖĞRETİCİ TÜRLER 312
D. OLAY METİNLERİNDE YAPI 313
1. OLAY ÖRGÜSÜ 313
2. ANLATICI BAKIŞ AÇISI 314
3. ŞAHIS KADROSU 314
4. ZAMAN 315
5. MEKÂN VE NESNE 315
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 317
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 320
KONU TESTİ - I 323
KONU TESTİ - II 325

BÖLÜM 14

ÇOCUK EDEBİYATI

A. ÇOCUK 327
B. ÇOCUĞUN GELİŞİM AŞAMALARI 327
C. ÇOCUK VE EDEBİYAT 327
Ç. ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL ÖGELERİ..328
1. ANA FİKİR (TEMA) 328
2. TEMEL KAVRAM VE DEĞERLER 328
3. KONULAR 328
4. İLETİ/MESAJ 329
5. KAHRAMANLAR VE YARDIMCI KAHRAMANLAR 329
6. PLAN 329
7. ANLATIM 329
8. KAVRAMLAR 330
9. DİL VE ANLATIM 330
10. RESİM/GÖRSELLİK 330
D. DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE ÇOCUK EDEBİYATI 330
1. DÜNYADA ÇOCUK EDEBİYATI 330
2. TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATI 331
E. ÇOCUK YAYINLARININ ÖZELLİKLERİ 331
1. BİÇİM ÖZELLİKLERİ 331
2. İÇERİK ÖZELLİKLERİ 331
F. ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK GELİŞİMİNE ETKİSİ 332
1. DİL GELİŞİMİNE ETKİSİ 332
2. BİLİŞSEL GELİŞİME ETKİSİ 332
3. KİŞİLİK GELİŞİMİNE ETKİSİ 332
4. TOPLUMSAL GELİŞİME ETKİSİ 332
G. ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER 332
1. MASAL 332
2. BİLMECE 333
3. DESTAN 334
4. EFSANE 334
5. FABL 334
6. FIKRA 334
7. NİNNİ 345
8. ROMAN 335
9. HİKÂYE 335
10. BİYOGRAFİ 335
11. GEZİ GÖZLEM YAZILARI 336
12. DENEME, KÖŞE YAZISI VE SOHBET 336
13. ANI 336
14. ŞİİR 336
15. TİYATRO VE DRAMATİZASYON 337
16. ÇOCUK GAZETELERİ VE DERGİLERİ 338
Ğ. ÇOCUK EDEBİYATI YAZARLARI/ŞAİRLERİ 338
1. FABLLAR 338
2. MASAL 338
3. DESTANLAR 338
4. EFSANE 339
5. ŞİİR 339
6. HİKÂYE 339
7. ROMAN 339
8. BİYOGRAFİ 339
9. GEZİ YAZISI 340

Alan Bilgisi Yayınları

10. TİYATRO 340
11. ÇOCUK GAZETESİ/DERGİSİ 340

ÇÖZÜMLÜ TEST 341

KONU TESTİ 346

BÖLÜM 15

TİYATRO VE DRAMA

A. ARİSTOTELES'TEN GÜNÜMÜZE TİYATRONUN GELİŞİMİ 349
1. ANTİK YUNAN'DA TİYATRO 349
2. ROMA'DA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 352
3. RÖNESANS'TA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 352
4. KLASİSİZM VE TİYATRO 353
5. ROMANTİK AKIM VE TİYATRO 353
6. REALİST AKIMDA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 354
7. YİRMİNCİ YÜZYILDA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 355

B. TİYATRO İLE İLGİLİ BAŞLICA KAVRAMLAR 356
1. BENZETMECİ TİYATRO 356
2. BURLESK 357
3. COMMEDİA DELL'ARTE 357
4. ÇATIŞMA 357
5. DEKOR 357
6. DOĞAÇLAMA 357
7. DRAM 357
8. DRAMA 357
9. DRAMATİK 358
10. DRAMATİZASYON 358
11. DRAMATURG 358
12. DRAMATURJİ 358
13. FARS 358
14. FON 358
15. GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU 358
16. GÖSTERMECİ TİYATRO 358
17. GROTESK 359
18. KABARE 359
19. KARAKTER KOMEDYASI 359
20. MELODRAM 359
21. ORTA OYUNU 359
22. PERDE 359
23. REPLİK 359
24. SAHNE 359
25. TİRAT 359
26. VODVİL 359

C. YARATICI DRAMA VE TÜRKÇE EĞİTİMİNDE YARARLANMA YOLLARI 360
1. OYUN VE YARATICI DRAMA 360
2. YARATICI DRAMA NEDİR? 360
3. YARATICI DRAMANIN ÖGELERİ 361
4. YARATICI DRAMANIN AŞAMALARI 362
5. YARATICI DRAMADA BAŞLICA TEKNİKLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ İÇİN ÖRNEK UYGULAMALAR 362

ÇÖZÜMLÜ TEST 365

KONU TESTİ 370

Alan Bilgisi Yayınları

KISIM II ALAN ÖĞRETİMİ

BÖLÜM 16

DİL BİLİMİ

A. DİL BİLİMİN TANIMI, KAPSAMI VE KISA BİR TARİHÇESİ 375

B. DİL BİLİMİN ALANLARI 375
1. UZAM DİL BİLİMİ 375
2. TOPLUM DİL BİLİMİ 375
3. BUDUN DİL BİLİMİ 376
4. RUH DİL BİLİMİ 376
5. UYGULAMALI DİL BİLİMİ 376
6. METİN DİL BİLİMİ 376
7. ÇEVİRİ BİLİMİ 376
8. EDİM BİLİMİ 376

C. DİLİN TANIMI VE KAYNAĞI, FELSEFİ VE DİNÎ YAKLAŞIMLAR 376
1. YANSIMALARI TEMEL ALAN GÖRÜŞ 377
2. ÜNLEMLERİ TEMEL ALAN GÖRÜŞ 377
3. İŞ KURAMI 377

Ç. SES BİLGİSİ VE SES BİLİMİ 377
1. SES BİLGİSİ 377
2. SESBİLİM 378
D. BİÇİM BİLİMİ 379
E. SÖZ DİZİMİ 379
F. ANLAMBİLİM 381
G. GÖSTERGEBİLİM 381
Ğ. DİL BİLİMİ AKIMLARI 382
1. SAUSSURE VE YAPISALCILIK 382
2. PRAG OKULU 385
3. İŞLEVSELCİLİK 386
4. NOAM CHOMSKY VE ÜRETİCİ DÖNÜŞÜMCÜLÜK 386
H. DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 391
1. DİL BİLGİSİ-ÇEVİRİ YÖNTEMİ 391
2. ÇEVİRİ YÖNTEMİ 391
3. SESBİLİMSEL YÖNTEM 391
4. RUHBİLİMSEL YÖNTEM 392
5. DOĞRUDAN YÖNTEM 392
6. OKUMA YÖNTEMİ 392
7. SÖZEL YAKLAŞIM VE DURUMSAL DİL ÖĞRETİMİ 392
8. İŞİTSEL-DİLSEL YÖNTEM 392
9. GÖRSEL-İŞİTSEL YÖNTEM 393
10. BİLİŞSEL YÖNTEM 393
11. TOPLU FİZİKSEL TEPKİ 393
12. SESSİZ YOL YÖNTEMİ 394
13. TELKİN YÖNTEMİ 394
14. İLETİŞİMSEL DİL ÖĞRETİMİ 394
15. SEÇMECİ YÖNTEM 395
ÇÖZÜMLÜ TEST 396
KONU TESTİ 401

BÖLÜM 17

DİNLEME EĞİTİMİ

A. DİNLEME ÖĞRETİMİ 405
1. DİNLEME 405
2. DİNLEME -İŞİTME 405
3. DİNLEME TÜRLERİ 405
B. RUHBİLİM ARAŞTIRMALARINDA DİNLEME BECERİLERİNİN ÖNEMİ 406
C. DİNLEMENİN ÖNEMİ 406
Ç. DİNLEME SÜRECİ 407
1. İLGİ 407
2. İŞİTME 407
3. GÖRME 407
4. KAVRAMA 408
5. DİNLEME 408
6. DEĞERLENDİRME 408
7. TEPKİ/KARŞILIK 408
D. DİKKAT SÜRELERİNİN BELİRLENMESİ 408
E. DİNLEME SÜRECİNDEKİ BAĞIMLI ETKENLER 408
1. ÖĞRETMENE BAĞLI ETKENLER 408
2. DİNLEME SÜRESİNDE ÖĞRENCİYE BAĞLI ETKENLER 409
F. DİNLEME BECERİSİNİ GELİŞTİRİCİ ÇALIŞMALARIN YAPILMASI 409
G. OKULLARIMIZDA DİNLEME EĞİTİMİ 409
Ğ. DİNLEMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 409
1. DİNLEYİCİYE BAĞLI FAKTÖRLER 410
2. ÖĞRETMENE/KONUŞMACIYA BAĞLI FAKTÖRLER 410
3. KONUŞMANIN/DERSİN İÇERİĞİ 410
4. ORTAM 410
5. DİNLEME-ANLAMA HIZI 410
H. İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 411
1. DİNLEYİCİ AÇISINDAN İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 411
2. KONUŞMACI AÇISINDAN İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 411
I. BAŞARILI DİNLEYİCİNİN NİTELİKLERİ 411

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 18

KONUŞMA EĞİTİMİ

A. KONUŞMA 413
1. KONUŞMA VE DÜŞÜNME 413
2. KONUŞMA TÜRLERİ 413

B. DİKSİYON 414
1. SES AYGITIMIZ 414
2. DİKSİYONDA YARDIMCI UNSURLAR 414

C. VURGU (PROSODİE) 415

Ç. SES ÇALIŞMALARI 416

D. BEDEN DİLİ VE İLETİŞİM 416
1. BEDEN DİLİNİN TANIMI 416
2. BEDEN DİLİNİN YAŞAMIMIZDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 416
3. EĞİTİM VE BEDEN DİLİ 416

E. BELİRLİ BİR KONUDA AKICI VE GÜZEL KONUŞMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ 417
1. İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSLERİ İÇİN ÇEŞİTLİ KONUŞMA ALIŞTIRMALARIYLA ÖĞRENCİLERİN TANIŞTIRILMALARI 417
2. ÖĞRENCİLERİN KONUŞMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLMELERİ İÇİN UYGULAMA ORTAMLARININ HAZIRLANMASI 418

BÖLÜM 19

OKUMA EĞİTİMİ

A. OKUMA 419
1. OKUMANIN TANIMI 419
2. OKUMANIN EVRELERİ 419

B. OKUMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ 419
1. OKUMANIN UNSURLARI 419

C. OKUMA BECERİSİYLE İLGİLİ KAYNAKLARIN İNCELENMESİ 421
1. METNİ İLK DEFA OKUMA SIRASINDA YAPILAN ÖN ETKİNLİKLER 421
2. METNİ İKİNCİ DEFA OKUMA SIRASINDA YAPILAN ÖN ETKİNLİKLER 421
3. OKUMA SONRASINDAKİ UYGULAMALAR 422

Ç. OKUMA BECERİSİNİN ÖNEMİNİN KAVRATILMASI 422
1. TOPLUMDA OKUMA ALIŞKANLIĞININ YAYGINLAŞMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER 423

D. OKUMA BECERİSİNE YÖNELİK TEKNİKLERİN İNCELENMESİ 424
1. OKUMA EĞİTİMİNDE DEĞERLENDİRME 426

ÇÖZÜMLÜ TEST 427

KONU TESTİ 435

BÖLÜM 20

YAZMA EĞİTİMİ

A. YAZMA BECERİSİNİN KURAMSAL BOYUTLARIYLA AÇIKLANMASI 441
1. YAZILI ANLATIMIN AMAÇLARI 441
2. YAZMANIN TOPLUMSAL BOYUTU 441
3. YAZILI ANLATIMIN ÖNEMİ 442

B. YAZILI ANLATIM BİÇİMLERİ 442
1. AÇIKLAYICI ANLATIM 442
2. TARTIŞMACI (KANITLAYICI) ANLATIM 443
3. BETİMLEYİCİ (TASVİR EDİCİ) ANLATIM 444
4. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM 446
5. KONUŞMA YOLUYLA ANLATIM 446

C. DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI 447
1. AÇIKLAMA 447
2. TANIMLAMA 447
3. KARŞILAŞTIRMA 448
4. ÖRNEKLENDİRME 448
5. TANIK GÖSTERME (ALINTI YAPMA) 448
6. BENZETME 449
7. SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA 449

Ç. YAZILI ANLATIM SORUNLARI 449
1. KONU SINIRLAMASININ YAPILMAMASI SORUNU 449
2. PLAN YAPMAYA ÖNEM VERİLMEMESİ SORUNU 449
3. ANLATIM BİÇİMİNİ SEÇEMEMESİ SORUNU 450

4. KELİME SAYISININ AZLIĞI 450
5. KALIP CÜMLELERIN KULLANILMASI 450
6. METİNLERDE YAZIM, NOKTALAMA VE ANLATIM BOZUKLUĞU SORUNU 450

D. YAZILI METİN TÜRLERİ KONUSUNDA ÖĞRENCİLERİ BİLİNÇLENDİRME 450
1. DENEME 450
2. FIKRA 450
3. ANI 451
4. GEZİ 451
5. MEKTUP 451

E. YAZILI METİNLERDEKİ YANLIŞLARI BELİRLEME 451
1. YAZI ÇALIŞMASI YAPMA 451
2. DOĞA/ÇEVRE GEZİLERİ 452
3. MÜZE GEZİLERİ 452

ÇÖZÜMLÜ TEST 453
KONU TESTİ 456

BÖLÜM 21

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

A. DİL BİLGİSİ ANA DİLİ İLİŞKİSİ 461
B. DİL BİLGİSİ DİL BECERİLERİ İLİŞKİSİ 461
C. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN AMACI 462
Ç. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ YÖNTEMİ 462
D. ÖRNEKTEN KURALA DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ 464
E. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE METİN VE CÜMLE 465
F. İŞLEVSEL DİL BİLGİSİ 466
G. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN İLKELERİ 467
Ğ. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI 468
1. LİSANS EĞİTİMİYLE İLGİLİ SORUNLAR 469
2. SINAVLARIN TEST TEKNİĞİYLE YAPILMASI 469
3. DİL BİLİMİ SORUNU 470
H. TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ 471
I. SONUÇ 475

KONU TESTİ 476

BÖLÜM 22

SÖZ VARLIĞI GELİŞTİRME VE KELİME ÖĞRETİMİ

A. SÖZ VARLIĞI VE İÇERDİĞİ UNSURLAR 479
1. KELİME HAZİNESİ (TEMEL SÖZ VARLIĞI) 479
2. DEYİMLER 480
3. ATASÖZLERİ 480
4. İKİLEMELER 481
5. İLİŞKİ SÖZLERİ 482
6. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER 482
7. TERİMLER 482
8. YABANCI KELİMELER 483
9. ÇEVİRİ İFADELER 483

B. KELİME ÖĞRETİMİ 483
1. KELİME HAZİNESİNİN GELİŞİMİ VE EĞİTİM ÖĞRETİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 484
2. KELİME HAZİNESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 485
3. TÜRKÇE VE EDEBİYAT DERSLERİNDE KELİME ÖĞRETİMİ 485
4. KELİME ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ YÖNTEM VE ETKİNLİKLER 487

BÖLÜM 23

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ÖZEL ALAN YETERLİKLERİ

A. TÜRKÇE ÖĞRETİM SÜRECİNİ PLANLAMA VE DÜZENLEME 491
1. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE UYGUN PLANLAMA YAPABİLME 491
2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE UYGUN ÖĞRENME ORTAMLARI DÜZENLEYEBİLME 491

Alan Bilgisi Yayınları

3. TÜRKÇE ÖĞRETİM SÜRECİNE UYGUN MATERYALLER VE KAYNAKLAR KULLANABİLME....491
4. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİK KAYNAKLARI KULLANABİLME....491
B. DİL BECERİLERİNİ GELİŞTİRME....491
1. ÖĞRENCİLERİN TÜRKÇEYİ DOĞRU VE ETKİLİ KULLANMALARINI SAĞLAYABİLME....491
2. ÖĞRENCİLERİN DİNLEME/İZLEME BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME....492
3. ÖĞRENCİLERİN KONUŞMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME....492
4. ÖĞRENCİLERİN OKUMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME....492
5. ÖĞRENCİLERİN YAZMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME....492
6. ANLAMA VE ANLATIM GÜÇLÜĞÜ ÇEKEN ÖĞRENCİLERE YÖNELİK UYGULAMALAR YAPABİLME....492
7. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖZEL GEREKSİNİMLİ VE ÖZEL EĞİTİME GEREKSİNİM DUYAN ÖĞRENCİLERİ DİKKATE ALAN UYGULAMALAR YAPABİLME....492
8. TÜRKÇENİN DOĞRU VE ETKİLİ KULLANIMI VE İLETİŞİM AÇISINDAN MODEL OLABİLME....493
9. ATATÜRK'ÜN TÜRK DİLİ VE ULUSAL DEĞERLERLE İLGİLİ DÜŞÜNCE VE GÖRÜŞLERİNİ ÖĞRETİM SÜRECİNDEKİ UYGULAMALARA YANSITABİLME....493
C. DİL GELİŞİMİNİ İZLEME VE DEĞERLENDİRME....493
1. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN YAPACAĞI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARININ AMAÇLARINI BELİRLEYEBİLME....493
2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ARAÇ VE YÖNTEMLERİNİ KULLANABİLME....493
3. ÖĞRENCİLERİN DİL GELİŞİMLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK YAPILAN ÖLÇME SONUÇLARINI YORUMLAMA VE GERİ BİLDİRİM SAĞLAYABİLME....493
4. ÖĞRENCİLERİN DİL GELİŞİMLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK YAPILAN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SONUÇLARININ UYGULAMALARINA YANSITABİLME....494
Ç. OKUL, AİLE VE TOPLUMLA İŞ BİRLİĞİ....494
1. ÖĞRENCİLERİN DİL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE AİLELERLE İŞ BİRLİĞİ YAPABİLME....494
2. ÖĞRENCİLERİN ULUSAL BAYRAM VE TÖRENLERİN ANLAM VE ÖNEMİNİ FARKINA VARMALARINI VE TÖRENLERE AKTİF KATILIMLARINI SAĞLAYABİLME....494
3. ULUSAL BAYRAM VE TÖRENLERİN YÖNETİM VE ORGANİZASYONUNU YAPABİLME....494
4. OKULUN KÜLTÜR VE ÖĞRENME MERKEZİ HÂLİNE GETİRİLMESİNDE TOPLUMLA İŞ BİRLİĞİ YAPABİLME....494
5. TOPLUMSAL LİDERLİK YAPABİLME....494
D. TÜRKÇE ALANINDA MESLEKİ GELİŞİMİNİ SAĞLAMA....494
1. MESLEKİ YETERLİKLERİNİ BELİRLEYEBİLME....494
2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN KİŞİSEL VE MESLEKİ GELİŞİMİNİ SAĞLAYABİLME....495
3. MESLEKİ GELİŞİMİNE YÖNELİK UYGULAMALARDA BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİNDEN YARARLANMA....495
KONU TESTİ....496

BÖLÜM 24

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

A. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ....499

B. TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİLMESİNDE DİL BİLGİSİNİN YERİ ..499

ÇÖZÜMLÜ TEST.....501

BÖLÜM 25

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

A. TÜRKÇE ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ KAVRAMLAR 505
1. DİL 505
2. "ANA DİLİ" VE "ANA DİL" KAVRAMLARI....505
3. KÜLTÜR.....505
4. TEMEL DİL BECERİLERİ 505
5. KAZANIMLAR.....506

B. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN YASAL DAYANAKLARI 506

C. ORTAOKUL (6,7,8) TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI.....506
1. GENEL AMAÇLAR.....506
2. TEMEL BECERİLER.....507
3. TEMEL DİL BECERİLERİ 507
4. TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALMASI GEREKEN ANA TEMALAR ..507
5. TÜRKÇE DERSİNDE ATATÜRKÇÜLÜK.....507

Ç. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN İLKELERİ 508
1. KANUNİLİK İLKESİ.....508
2. HEDEF KİTLEYE GÖRELİK İLKESİ.....508
3. MOTİVASYONU SAĞLAMA İLKESİ 508
4. PLANLILIK İLKESİ.....509
5. EKONOMİKLİK İLKESİ.....509
6. AMAÇ-ARAÇ İLKESİ 509
7. ÖĞRETİM PROGRAMLARINA UYGUNLUK İLKESİ.....509
8. HAYATİLİK İLKESİ 509
9. DEMOKRATİKLİK İLKESİ.....509
10. ETKİLEŞİM İLKESİ.....520
11. İŞ BİRLİĞİ İLKESİ.....520
12. YAPARAK YAŞAYARAK ÖĞRENME İLKESİ.....510
13. BÜTÜNLÜK İLKESİ 510
14. DİĞER DİSİPLİNLERLE İLİŞKİ KURMA İLKESİ.....510
15. KOLAYDAN ZORA İLKESİ.....510
16. BİLİNENDEN BİLİNMEYENE İLKESİ 511
17. SOMUTTAN SOYUTA İLKESİ 511
18. YAKINDAN UZAĞA İLKESİ 511
19. DEĞERLENDİRME İLKESİ 511
20. MİLLÎ DEĞERLERE UYGUNLUK İLKESİ...511
21. AÇIKLIK İLKESİ 512
22. TEKRAR İLKESİ 512
23. GÜNCELLİK İLKESİ 512
24. YENİ GELİŞMELER VE TEKNOLOJİDEN YARARLANMA İLKESİ...512

D. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE YAKLAŞIM, YÖNTEMLER VE TEKNİKLER.....512
1. YAPILANDIRMACILIK 512
2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ.....513
3. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 514

E. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ GEREÇLER 515

F. İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ 516

G. OKUMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ....516
1. OKUMA.....516
2. OKUMANIN UNSURLARI.....516
3. OKUMA EĞİTİMİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER.....516
4. OKUMAYI OLUMLU ETKİLEYECEK BAZI DAVRANIŞLAR.....516
5. OKUMA BECERİSİNİN TÜRKÇE EĞİTİM PROGRAMINDAKİ YERİ.....517

Ğ. DİNLEME BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ.....519
1. DİNLEME 519
2. DİNLEME TÜRLERİ.....519
3. DİNLEMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 519
4. DİNLEME SÜRECİ 519

Alan Bilgisi Yayınları

5. DİNLEME BECERİSİNİN EĞİTİM PROGRAMINDAKİ YERİ 520
6. DİNLEME EĞİTİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER 522
7. DİNLEME BECERİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 522

H. KONUŞMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ 522
1. KONUŞMA 522
2. KONUŞMA BECERİSİNİN EĞİTİM PROGRAMINDAKİ YERİ 523
3. KONUŞMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 525

I. YAZMA BECERİSİNİN GELİŞTİRLMESİ 525
1. YAZMA 525
2. TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMINDA YAZMA BECERİSİNİN YERİ 526
3. YAZMA BECERİSİNİ GELİŞTİRMENİN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 528

ÇÖZÜMLÜ TEST - I 530
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 534
KONU TESTİ - I 539
KONU TESTİ - II 542

BÖLÜM 26

NOT ALMA TEKNİKLERİ

A. NOT ALMA/TUTMA VE ÖĞRENME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 547
1. DÜZENLİ OLMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK 548
2. ÖN HAZIRLIK YAPMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK 548
3. OKUNANLARIN VE DİNLENENLERİN KALICIĞINI SAĞLAMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK 549
4. DÜŞÜNSEL/YAZINSAL YARATICILIĞI ORTAYA KOYMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK 550

B. NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ 550
1. GELENEKSEL NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ 550
2. MODERN NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ 551

BÖLÜM 27

ORTAOKUL 5. SINIF TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

A. PROGRAMIN VİZYONU 557
B. PROGRAMIN TEMEL YAKLAŞIMI 557
C. PROGRAMIN ÖZELLİKLERİ 557
Ç. PROGRAMIN YAPISI 558
1. GENEL AMAÇLAR 558
2. TEMEL BECERİLER 558
3. ÖĞRENME ALANLARI 559
4. DİL BİLGİSİ 560
5. KAZANIMLAR 560
6. ATATÜRKÇÜLÜK 561

D. ORTAOKUL BEŞİNCİ SINIF KAZANIMLARI 562

E. ATATÜRKÇÜLÜK İLE İLGİLİ KAZANIMLAR 576
1. ATATÜRK'ÜN HAYATI VE ESERLERİ 576
2. ATATÜRK'ÜN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ 577
3. ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİNDE YER ALAN KONULAR 577
4. ATATÜRK VE CUMHURİYET EĞİTİMİ 578

F. KAZANIMLAR İLE EŞLEŞEN ARA DİSİPLİN ALAN KAZANIMLARI 578

G. ZORUNLU VE SEÇMELİ TEMALAR 578
1. HAZIRLIK 579
2. ANLAMA 580
3. ZİHİNDE YAPILANDIRMA 581
4 KENDİNİ İFADE ETME 583
5. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 584

Alan Bilgisi Yayınları

Ğ. KAZANIMLARIN ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİNE DAĞILIMI 584
1. HAZIRLIK 584
2. ANLAMA 585
3. ZİHİNDE YAPILANDIRMA 586
4 KENDİNİ İFADE ETME 587
5. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 589
H. METİN SEÇME VE İŞLEME 589
1. METİN SEÇME 589
I. OKUMA DOSYASI 590
1. KİTAP SEÇİMİ 590
2. OKUMA İLGİSİ 591
3. KİTAP İNCELEME 592
4 KİTAP OKUMA ETKİNLİKLERİ 593
5. ŞİİR OKUMA ETKİNLİKLERİ 594

DENEMELER

DENEME TESTİ - I 597
DENEME TESTİ - II 605
DENEME TESTİ - III 613
KAYNAKÇA 621

KAYNAKÇA

Abbagnano, Nicola, (1976), Trans. Nino Langiulli, Humanism, *The Encylopedia of Philosophy*, The Free Press, U.S.A.dan tercüme Nesrin Kale, "Hümanizm", Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak. Der., c. 25, nu. 2, 1992, s. 763-770, Ankara.

Açıkgöz, K. Ü., (2006), *Aktif Öğrenme*, Biliş Yayınları, İzmir.

Adalı, O. ve Ş. Özdil, (2002), *Nasıl bir Edebiyat Eğitimi*, Özgür Matbaacılık, İstanbul.

Adıgüzel, Ömer, (2012), *Eğitimde Yaratıcı Drama*, Naturel Yayıncılık, Ankara.

Ağca, Hüseyin, (1999), Yazılı Anlatım, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Akalın, L. S., (1980), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yay., İstanbul.

Aksan, D., (2009), *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara.

Aktulum, Kubilay, (1999), *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınları, Ankara.

Akün, Ö. Faruk, "Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün Müdür?", Dergâh Mecmuası, c. 1, nu. 1, Mart 1990.

Akyol, H. (2003), *İlk okuma ve Yazma Öğretimi*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Akyol Köksal, Aysel, (2003), "Drama ve Dramanın Önemi", *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, c. 1, S. 2, s. 179-192.

Akyüz, Kenan, (1986), *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Akyüz, Kenan, "Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri", Türkoloji Der., c. 2, nu.1, DTCF Yayınları, Ankara, 1965.

Andı, M. Fatih, (1997), *Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri*, Kitabevi Yay., İstanbul.

Anılan, H., (2005), *Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesinde Kelime Ağı Oluşturma Yönteminin Etkililiği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Arda, I. (2004), *Her Güne Bir Oyun*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Arıkan, M., (2004), *Nitelikli İnsan*, Bilge Yayıncılık, İstanbul.

Arıkan Yılmaz, (2006), *A'dan Z'ye Tiyatro Kılavuzu*, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Arıkan, Yılmaz, (2011), *Uygulamalı Tiyatro Eğitimi*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.

Arıkan, Yılmaz, (2012), *Uygulamalı Sahne Eğitimi*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.

Aslan, A., (2006), *İlköğretim Okulu 4. Sınıf Öğrencilerinin Bilgilendirici Metinleri Anlama, Özetleme ve Hatırlama Becerileri Üzerinde Zihin Haritalarının Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aslan, Canan, "Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi", Eğitim Araştırmaları, 27 (2007): 15-29.

Atatürk, (1981), Mustafa Kemal, Nutuk, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

*Atatürkçülükle İlgili Konular, (*2000), Meb Basım Evi, Ankara.

Aydın, Ö., (1996), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi*. Ankara.

Aykut Ahmet, Lacivert Karanfil, Son Duvar, c. 1, nu. 10, s. 31.

Aymutlu, Ahmet, (1978), *Türk Şiirinde Kullanılan Aruz Vezinleri ve Örnekleri*, Kutulmuş Matbaası, İstanbul.

Aynur, Hatice, M. Çakır, H. Koncu, (2006), *Söz ve Anlatımda Farklılaşma – Sebk-i Hindî* (29 Nisan 2005 Bildiriler), Turkuaz Yayınları, İstanbul.

Aytaç, Gürsel, (1997), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Gündoğan Yay., Ankara.

Aytaç, Gürsel, (1999), *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yay., İstanbul.

Aytaş, G., Yalçın, A., (2011), *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ, Ankara.

Ayvazoğlu, Beşir, "Dil, Mecaz, Sembol", Dergâh Mec., c. 1, nu.1, s. 16.

Bacanlı, H., (2000), *Gelişim Ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bağcı, H., (2007), *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları ile Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma*, *Unpublished doctoral dissertation. Gazi Üniversitesi, Ankara.*

Balkan, K, (1992), Eski Önasyada Kut (veya Gut) Halkının Dili ile Eski Türkçe Arasındaki Benzerlik, Erdem, c. VI AKDTYKY, s. 57, Ankara.

Banguoğlu, T., (1998), *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Bayraktar, Nesrin, (2006), "Kavram ve Anlam Boyutunda Türkçede Ak ve Beyaz" *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları I-II,* Hazırlayan: Cemal Yıldız, Latif Beyreli, Pegem-A Yayıncılık, s. 35-50, Ankara.

Baytekin, Ç. (2004). *Öğrenme Öğretme Teknikleri ve Materyal Geliştirme*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Berna Moran, (1998), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yay., İstanbul.

Beyreli, Latif, Z. Çetindağ ve A. Celepoğlu, (2005), *Yazılı ve Sözlü Anlatım, PegemA Yayıncılık*, *Ankara.*

Bilgegil, Kaya, (1980), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

Bilkan, Ali Fuat, (2011), *XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Birand, K., (1983), *Kâmiran Birand Külliyâtı: Dilthey ve Rickert'te Mânevî İlimlerin Temellendirilmesi*, Akçağ Yay., Ankara.

Bolay, Süleyman Hayri, (1999), *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, 8. bsk., Akçağ Yay., Ankara.

Bozkurt, F., (2012), "Türkçede Dilbilgisi Öğretimi", Türk Dili Dergisi, S. 151, Ankara, (Temmuz-Ağustos 2012).

Börekçi, Muhsine, (1997), "Türk Dilinin En Büyük Sorunlarından Biri: Dilbilimin Dil Öğretimine Yansımamış Olması", TÖMER Dil Dergisi, S. 56.

Brıtısh Councıl, (2002), Ben İnsanım Dizisi, Earged, Ankara.

Buzan, T., B. Buzan, (1994), *The Mind Map Boo*k, Penguin Boks Ltd., London / England.

Buzan, T., (2003-a), *Hızlı Okuma*, (Çev. Hür Güldü), Alfa Yayıncılık, İstanbul.

Buzan, T., (2003-b), *Yaratıcı Zekânın Gücü*, (Çev. Beyhan Kurt), Epsilon Yayınları, İstanbul.

Bütüner, S. Ö.,(2006), *Açılar ve Üçgenler Konusunun İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerine Vee Diyagramları ve Zihin Haritaları Kullanılarak Öğretimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Bütüner, S. Ö., H. Gür, (2008), *Açılar ve Üçgenler Konusunun Anlamlı Öğrenme Araçlarından V Diyagramları ve Zihin Haritaları Kullanılarak Öğretimi* Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED) Cilt 2, Sayı 1, Haziran, s. 1-18.

Caine, R. N., G., Caine, (2002), *Beyin Temelli Öğrenme*, (Çev. Ed. Gülten Ülgen), Nobel Yayınları, Ankara.

Cemiloğlu, Mustafa, (2001), *Dil Bilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi*, Alfa Yay., İstanbul.

Cemiloğlu, M., (2003), *Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretimi*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Cengiz, Halil Erdoğan, (1972), *Divan Şiiri Antolojisi*, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Coşkun, Menderes, vd., (2011), *Gazel Şerhleri*, Kesit Yayınları, İstanbul.

Culler, Jonathan, (1997), *Literary Theory (A Very Short Introduction),* Oxford University Press, Glasgow.

Çağlayan, A., (2002), *Anne Baba ve Eğitimcilere Aspirin Öğütler*, Bilge Yayınları, İstanbul.

Çalışlar, Aziz, (2009), *Tiyatronun ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul.

Çamurdan, Esen, (1996), *Çağdaş Tiyatro ve Dramaturgi*, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul.

Çavuşoğlu, Mehmet, "Divan Şiiri", Türk Dili Der., y. 36, c. LII, nu. 415, 416, 417, Ağustos-Eylül 1986.

Dayıoğlu, G.(Ed.), (1999), *Cumhuriyet Dönemi Çocuk Ve Gençlik Öyküleri Seçkisi 1*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Demircan, Ö., (1979), *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni Ve Türkiye TüRkçesinde Sesler*, Tdk Yayınları, Ankara.

Demirel, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretimi/ İlkeler, Yöntemler, Teknikler*. Ankara: Usem Yayınları.

Demirel, Ö, (1996), *Genel Öğretim Yöntemleri*, Usem Yayınları, Ankara.

Demirel, Ö., (2008), *Yabancı Dil Öğretim,* Pegem Yayınevi, Ankara.

Derelioğlu, Y. (2005), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Dersinde Akıl Haritasının Kullanımı*, Eğitimde İyi Örnekler Konferansı 12 Mayıs 2005 Batman Çalıştayı, Bildiri.

Devellioğlu, Ferit, (1997), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

Dilâçar, A., (1961), "Gramer Öğretiminde Metot", Türk Dili, S. 116.

Dilâçar, A., "Gramer", TDAY Belleten 1971, TDK Yay., Ankara.

Dilçin, Cem, (2005), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara.

Dizdaroğlu, Hikmet, (1969), *Halk Şiirinde Türler*, TDK Yay., Ankara.

Doğan, Ahmet, (2005), *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Duran, E., (2003), *Tema Merkezli Öğretimin Öğrenci Erişisine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Eker, Süer, (2003), *Çağdaş Türk Dili*, 2. Baskı, Grafiker Yay., Ankara

Elçin, Şükrü, (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, KTB Yay., Ankara.

Elçin, Şükrü, (1988), *Halk Edebiyatı Araştırmaları* I, KTB Yay., Ankara.

Emil, Birol, (1997), *Türk Kültür ve Edebiyatından: Meseleler 1*, Akçağ Yay., Ankara.

Emil, Birol, "Modern Türk Edebiyatında Hâkim Temâyüller", Türk Kültürü Dergisi, y. XX, nu. 230, 1982, s. 464(4)-472(12).

Ercilasun, Ahmet Bîcan, (2004), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara.

Ercilasun, Bilge, (1981), *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

Ercilasun, Bilge, (1997), *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 2*, Akçağ Yay., Ankara.

Erdem, İlhan, (2007), *İlköğretim II. Kademede Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).*

Erdem, İlhan, (2007), "Öğretmen Görüşlerine Göre Dil Bilgisi Konularının Öğretilme Güçlükleri", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, c. 6, S 1.

Erdem, İlhan; Çelik, Muhittin, (2011), Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler, Turkish Studies Volume 6/ s. 1030-1041.1, Winter 2011.

Erden, M. ve Akman,Y., (1998), *Gelişim, Öğrenme-Öğretme*, Arkadaş Yayın Evi, Ankara.

Erhat, Azra, (1989), *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi., İstanbul.

Fender, G., (2003), *Learning to Learn (Öğrenmeyi Öğrenmek)*, (Çev. Osman Akınbay), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Freud, Sigmund, (1989), *Psikanaliz Üzerine* (Çev. Avni Öneş), Say Yay., İstanbul.

Freud-Jung-Adler, (1981), *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, (Çev. S. Hilav), Dost Kitabevi Yay., Ankara.

Freund, J., (1991), *Beşerî Bilim Teorileri*, (Çev. B. Yediyıldız), TTK Yay., Ankara.

Fosnot, C. T., R. S., Perry (2007), *Oluşturmacılık: Psikolojik Bir Öğrenme Teorisi*, Soner Durmuş (çev. ed.), *Constructivism (Oluşturmacılık)*, Nobel Yayınları, Ankara. s. 9-42

Fuat, Memet, (2010), *Tiyatro Tarihi*, MSM Yayınları, İstanbul.

Gelb, M. J., (2002), *Düşünmenin Tam Zamanı* (Çev. Taylan Bilgiç), Arion Yayınevi, İstanbul.

Gencan, T. N., (2001), *Dil Bilgisi*, Ayraç Yayınevi, Ankara.

Göğüş, Beşir, (1978), *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

Göker, Cemil, (1982), *Fransa'da Edebiyat Akımları*, DTCF Basımevi, yay. nu. 311, Ankara.

Göker, O., (2001), *Uygulamalı Türkçe Bilgileri 1,2,3,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Gökşen, E. N, (1966), *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Okat Yayınları, İstanbul.

Gölpınarlı, Abdülbaki, (1995), *Divan Şiiri – XX. Yüzyıl*, Varlık Yayınları, İstanbul.

Grafik ve Fotoğraf (Temel Yazı 213GIM035), T. C. MEB, (2011), Ankara.

Grisebach, Manon M., (1995), *Edebiyat Biliminin Yöntemleri* (Çev. Arif Ünal), AKMB Yay., Ankara.

Güleryüz, H., (2006), *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayınları, Ankara.

Güneş, F., (1997), *Okuma Yazma Öğretimi Ve Beyin Teknolojisi*, Ocak Yayınları, Ankara.

Güneş, F., (2007), *Türkçe Öğretimi Ve Zihinsel Yapılandırma*, Nobel Yayınları, Ankara.

Güneş, F., (2007), *Ses Temelli CümlE Yöntemi Ve Zihinsel Yapılandırma*, Nobel Yayınları, Ankara.

Güneş, F., (2009), *Hızlı Okuma Ve Anlamı Yapılandırma*, Nobel Yayınları, Ankara.

Gür, H., (1995), "Dil Öğretim Yöntemleri 3: 1. İşitsel Görsel Yöntem 2. Bilişsel Yöntem 3. Seçmeli Yöntem", Dil Dergisi. S. 32.

Hengirmen, M., (2002),*Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayın Evi, Ankara.

Hove, Irving, "Freudist Eleştiri", (Çev. Talat S. Halman), Türk Dili Der., Eleştiri Özel Sayısı I, s. 688-690.

Irena R. Makaryk, (1993), *Encylopedia of Contemporary Literary Theory (Approaches, Scholors Terms),* University of Toronto Press, Canada.

İlaydın, Hikmet, (1997), *Türk Edebiyatında Nazım*, Akçağ Yay., Ankara.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu, (1-5. Sınıflar), (2009), T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, Ankara.

İlköğretim Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) *Öğretim Programı ve Kılavuzu*, (2006), MEB, TTK Yayınları, Ankara.

İnal, S., (2008). Beynin Algılama Süreci, Yazma ve Kümeleme Stratejisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (1), 55-64.

İpekten, Haluk, (1988), *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

İpekten, Haluk, (1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul.

İpek, İ., (2001), *Bilgisayarla Öğretim*, Tıp & Teknik, Ankara.

İsen, Mustafa, vd., (2011), *XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

İsmail Habip, (1942), *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

İz, Fahir, (2011), *Eski Türk Edebiyatında Nazım I*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Kahraman, T., (1996), *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi*, Dumat Basımevi, Ankara.

Kam, Ömer Ferid, (2003), *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş: Âsâr-ı Edebiyye Tedkikatı*, MEB Yayınları, Ankara. (haz. Halil Çeltik)

Kantemir, E., (1995), *Yazılı ve Sözlü Anlatım,* s. 140, Engin Yayınları, İstanbul.

Kantemir, Enise, (1972), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara Üniversitesi Eğiitim Fak. Yay., Ankara.

Kaplan, Mehmet, *Dil Üzerine Düşünceler*, İstanbul, nr. 42, 15 Ağustos 1945

Karaağaç, G., (2012), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Karahan, Abdülkadir, (1988), *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, MEB Yayınları, Ankara.

Karahan, Leyla, (2012), *Türkçede Söz Dizim*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Alan Bilgisi Yayınları

Karataş, Turan, (2004), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.

Kavcar, C., (1986), Türk Dili, Anadolu Ü. Açık Öğretim Fak. Yay., Eskişehir.

Kaya, Doğan, (1999), *Anonim Halk Şiiri*, Akçağ Yay., Ankara.

Kaya, O. N., (2003), *Fen Eğitiminde Kavram Haritaları*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:13, s. 70-79.

Kepenekçi, Y. K., (2000), *İnsan Hakları Eğitimi*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Kılıçkan, Hüseyin, **(1992),** *Alıştırmalı Testli Yazı Örnekleri,* Taç Yayınevi, Ankara.

Kırkar, Ali ve Nilay Yılmaz (Haz.), (2010), *İlköğretim Derslerinde Yaratıcı Drama Uygulamaları*, Çınar Yayınları, İstanbul.

Kırkkılıç, A. & Akyol, H. (Edit.), (2007), *İlköğretimde Türkçe Öğretimi,* Pegem Akademi Yay., Ankara.

Korkmaz, Zeynep, (1995), *Ön Söz*, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı, TDK Yay., Ankara.

Korkmaz, Zeynep, (2003), *Türkiye Türkçesinin Grameri* (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara.

Köprülü, Mehmed Fuad, (1980), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul.

Köprülü, Mehmed Fuad, (1989), *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yay., İstanbul.

Köprülü, Mehmed, Fuad, (1984), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet Yayınları, Ankara.

Kösemihal, Nurettin Şazi, "Edebiyat Sosyolojisine Giriş", İst. Üni. Edebiyat Fak., Sosyoloji Der., s. 1, nu. 19, 20, 21, 22, İstanbul, 1967.

Kurnaz, Cemal, (1990), *Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler*, Akçağ Yay., Ankara.

Laurıe, R., (1998), *Critical Thinking Activities*, Scholastic Professional Books.

Levend, A. Sırrı "Türkçülük ve Millî Edebiyat", Belleten 1961: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, TTK Bsmv., S. 147, s. 156, 175, 200ü, Ank., 1962.

Levend, A. Sırrı, (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi I*, TTK Bsmv., Ankara.

Levend, A. Sırrı, (1984), *Divan Edebiyatı*, Enderun Kitbv., İstanbul.

Levend, Agâh Sırrı, (1962), *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Diyanet Yayınları, TTK Basımevi, Ankara.

Levend, Agâh Sırrı, (1984), *Divan Edebiyatı – Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar,* Enderun Yayınları, İstanbul.

Louis, H. H. (1986). Clustering writing (and learning) about economics. *College Teaching*, 34 (3), pp.89-93.

Macit, Muhsin, (1996), *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara.

Makaryk, Irena R., (1993), *Encylopedia of Contemporary Literary Theory, (Approaches, Scholors Terms),* University of Toronto Press, Canada.

Mardin, Şerif, (1997), *İdeoloji*, s. 102, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mary, Isabel, Mc. Lean, M. A., (1977), Junior School Dictionary, Feb International, London.

Mengi, Mine, (2006), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Mermer, Ahmet, L. Alıcı, M. Eflatun, Y. Bayram, N. Koç Keskin, (2011), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Morgül, M., (1999), *Eğitimde Yaratıcı Dramaya Merhaba*, Kök Yayıncılık, Ankara.

Morgül, Mahiye, (2003), *Eğitimde Yaratıcı Dramaya Merhaba*, Kök Yayıncılık, Ankara.

Muallim Naci, (1307), *Istılahat-ı Edebiyye*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul.

Nakiboglu, C. ve Meriç, G. (2000). Genel Kimya Laboratuarlarında V Diyagramı Kullanımı ve Uygulamaları. *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 58–75.

Nast, J., (2006), *Idea Mapping How to Access Your Hidden Brain Power, Learn Faster, Remember More, and Achieve Success in Business*, John Wiley & Sons Inc., New Jersey.

Oğuzkan, F. A., (1977), *Yerli Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı,* Kadıoğlu, Ankara.

Onan, Necmeddin Halil (1940), *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, Maarif Vekâleti, İstanbul.

Onay, A. Talat, (1996), *Türk Şiirlerinin Vezni*, (Haz. C. Kurnaz), Akçağ Yay., Ankara.

Onay, Ahmet Talat, (2000), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, (2006), Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, MEB, Ankara.

Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, (2010), Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, MEB, Ankara.

Ölmez, Mehmet vd., (2011), *VIII-XIII. Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Özbay, M., (2008), *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri,* Öncü Kitap, Ankara.

ÖZBAY, Murat (ed.), (2012), *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara.

Özbay, Murat, (2000), *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri–Alan Araştırması,* Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Özbay, M., (2005), *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Özbay, Murat, (2006), *Özel Öğretim Yöntemleri II*, Öncü Kitap, Ankara.

Özdemir, E., (1984), *Dilbilgisi Oyunları*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Özlem, Doğan, (1995), *Hermeneutik: Yorumbilgisi Üzerine Yazılar*, Ark Yay., Ankara.

Özlem, Doğan, (1996), *Metinlerle Hermeneutik: Yorumbilgisi Dersleri*, c. I, II, İnkılâp Kitbv., İstanbul.

Pala, İskender, (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Öztürk, C., G. Karayağız, (2006), *Teori İle Uygulama Arasında Yeni Bir Köprü: Kavram Haritası*, C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 10(1), s. 29-36.

Öztürk, H., (2005), *Öğrenmenin Büyüsü*, Hayat Yayınları, İstanbul.

Rico. G. L., (1990). Tapping creative potential for writing. In L. GRAVES (ed.). *Rhetoric and composition: A sourcebook for teachers and writers*. Portsmouth. Heinemann. pp. 119-131.

Rico. G. L., (2000). *Writing the natural way*. New York, Tarcher/Putnam.

Robertson, A. K., (2008), *Etkili Dinleme*, (Çev. E. Sabri Yarmalı), Hayat Yayınları, İstanbul.

Roehring, R., Luft, J. A. ve Edwards, M. (2001). Versatile Vee Maps, *The Science Teacher*, 68(1), 28-31.

Saban, A., (2000), *Öğrenme Ve Öğretme Süreci -Yeni Teori Ve Yaklaşımlar*, Nobel Yayın Ve Dağıtım, Ankara.

Sağır, Mukim, (2002), İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sağlam, Tülin, (2003), "Dramatik Eğitim: Amaç mı? Araç mı?", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 17, s. 4-21.

San, İnci (1990), "Eğitimde Yaratıcı Drama", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c. 23, S. 2, s. 73-582, Ankara.

Sanay, Eyüp, (1985), *Genel Sosyoloji Dersleri*, Gazi Üni. Yay., Ankara.

Saraç, M. A. Yekta (2011), *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Biçim ve Ölçü*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Saraç, M. A. Yekta, (2010), *Klasik Edebiyat Bilgisi – Belâgat*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul.

Saraç, M. A. Yekta, (2011), *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Sekman, M., (2000), *Kesintisiz Öğrenme*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Selçuk Z. (2002), *Çoklu Zekâ Uygulamaları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Selçuk, Z., (2003), *Gelişim Ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Senemoğlu, N., (2009), *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya,* Pegem Akademi, Ankara.

Sever, S., (2002), *Çocuk ve Edebiyat*, Engin Yayınları, Ankara.

Sever, S., (2004). Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. & Aslan, C., (2007), *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir.

Sezer, Prof. Dr. Hulisi, (1998), *Yazı Yazma Teknikleri*, (Yayımlanmamış Ders Notları), Ankara.

Sezgin, Fatin, (1993), *Dil ve Edebiyatta İstatistik ve Bilgisayar Uygulamaları*, Dergâh Yay., İstanbul.

Sözer, E., (1983), *Noam Chomsky XX. Yüzyıl Dilbilim (Kuramcılardan Seçmeler)*, TDK Yayınları, Ankara.

Şahinel, S., (2002), *Eleştirel Düşünme*, Pegema Yayıncılık, Ankara.

Şahinel, M., (2003), *Etkin Öğrenme*, Pegema Yayıncılık, Ankara.

Şener, Sevda, (2010), *Tiyatroda Yaşam-Oyun İlişkisi*, Dost Kitabevi, Ankara.

Şener, Sevda, (2010), *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Dost Kitabevi, Ankara.

Şentürk, Ahmet Atilla, (1999), *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, YKY, İstanbul.

Şentürk, Ahmet Atilla, Kartal, Ahmet, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Shafir, R. Z., (2003), *Dinlemenin Zen'i*, (Çev. Işık Uçkun), Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul.

Simonet, R., J. Simonet, (1995), *Not Alma Teknikleri*, (Çev. Pınar Kurt), Arion Yayınevi, İstanbul.

Stahl, Norman A. & James, King. (1981). A Language Experience Model for Teaching College Reading, Study and Survival. 25th College Reading Association Annual Conference, Louisville, KY, 30 October 1981.

Şahin, A., Aydın, G., Sevim, O. (2011). *Cornell not alma tekniğinin dinleneni anlamaya ve kalıcılığa etkisi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 29, 29-36.

Tâhirü'l-Mevlevî, (1973), *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, (1976), *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

TAN, Ş., (2005), *Öğretimi Plânlama ve Değerlendirme*, PegemA Yayınları, Ankara.

Tarlan, A. Nihad, "Edebiyat Tarihi Hakkında", Türk Dili ve Edebiyatı Der., c. 13'ten ayrı bsk., s. 16, İstanbul 1965.

Tarlan, A. Nihad, Makalelerinden Seçmeler, (1990), AKM Yay., Ankara.

Tarlan, Ali Nihad, (1980), *Fuzûlî Divanı Şerhi,* c. I – III, Kültür Bak. Yayınları, Ankara.

Tarlan, Ali Nihad, (1981), *Edebiyat Meseleleri*, Ötüken Yay., İstanbul.

Tazebay, A., (1997), *İlkokul Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin Okuduğunu Anlamaya Etkisi*, Millî Eğitim Basım Evi, Ankara.

Tekerek, Nurhan, (2006), "Oyun Kavramı'ndan Drama'ya Drama'dan Dramatik Eğitim'e", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 22, s. 47-73.

Tekin, Halil, (1980), *Okuduğunu Anlama Gücü ile Yazılı Anlatım Becerisini Geliştirme Yönünden Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi*, Mars Matbaası, Ankara.

Tekşan, Keziban. (2001). "Yazılı Anlatımı Geliştirmede Ön Hazırlığın Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tezel, N., (2000), *Türk Halk Bilmeceleri*, Meb Yayınları, İstanbul.

Thompson, P, (1999), *Geçmişin Sesi*, (Çev. Şehnaz Layıkel), s. 20, Tarih Vakfı Yay, İstanbul.

Todorov, Tzvetan, (1995), *Yazın Kuramı*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Townsend, R., (1998), *Öğrenme Zenginliği*, (Çev. Pelin Sıral), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Tuluk, Nilgün, (2004), "Yaratıcı Drama", *PİVOLKA*, Yıl 3, S. 15, s. 10-12.

Turhan, Mümtaz, *Cemiyet İçinde Fert–2*, s. 32–33, MEB Yayınları, İstanbul.

Türk Atasözleri Ve Deyimleri I-II, (2001), Meb Yayınları, İstanbul.

Türk Dil Kurumu, (2005), *Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.

Türk Dil Kurumu, (2005), *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Basım Evi, Ankara.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Kâfiye", c. 5, s. 88.

Türkçe 6-8. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu, (2005), MEB.

Ülgen, G., (2002), *Beyin Temelli Öğrenme*, Nobel Yayınları, Ankara.

Vural, M., (2002), *Ev ve Sınıf Etkinlikleri Antolojisi*, Yakutiye Yayıncılık, Erzurum.

Vural, M., (2003), *İlköğretim Okulu Programı*, Yakutiye Yayıncılık, Erzurum.

Yalçın, A., (2006), *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yalçın, Alemdar ve Gıyasettin Aytaş, (2005), *Tiyatro ve Canlandırma: Sahneleme Bilgileri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yardımcı, M., Tuncer, H., (2002), *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Ürün Yayınları, Ankara.

Yavuz, Kemal, vd., (2011), *XIV-XV Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Yetkin, Suud Kemâl, (1967), *Edebiyatta Akımlar*, Remzi Ktbv., İstanbul.

Yıldız, C. (Edit.), (2010), *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi,* Pegem Akademi, Ankara.

Yiğit, Çiğdem (2010). "Müzikte Yaratıcı Drama", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 23, S. 1, s. 1-10

Yücel, Tahsin "Yapısal Eleştiri", Türk Dili Der., Eleştiri Özel Sayısı 2, y. 20, c. 23, nu. 234, s. 422-425, Mart 1971.

Yüksel, Ayşegül, (1995), *Yapısalcılık ve Bir Uygulama (M. C. Anday Tiyatrosu)*, Gündoğan Yay., Ankara.

Ziss, Avner, "Estetiğin Temel Kategorisi: İmge", Yazko-Çeviri, Mart-Nisan 1982.

İNTERNET KAYNAKLARI

Absürt Tiyatro, http://www.tiyatro.net/sayfa/33/absurd_tiyatro.html (09.01.2013).

Epik Tiyatro, http://tr.wikipedia.org/wiki/Epik_tiyatro (09.01.2013).

Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr (09.01.2013).

http://en.wikipedia.org/wiki/Psychoanalysis sayfası, (05.10. 2011).

http://www.bitisikelyazisiyazilisi.com

http://www.elyazim.com

http://www.photoshopmagazin.com

http://www.yazililar.com

http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_genel_yeterlikler_par%C3%A7a_2.pdf

http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_%C3%B6zel_alan_yeterlikleri_ilk%C3%B6%C4%9Fretim_a%C3%A7%C4%B1klama_par%C3%A7a_3.pdf

http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_t%C3%BCrk%C3%A7e_%C3%B6%C4%9Fretmeni_%C3%B6zel_alan_yeterlikleri_ilk%C3%B6%C4%9Fretim_par%C3%A7a_4.pdf

Tiyatro Terimleri, http://www.edebiyatfakultesi.com/tiyatro_terimleri1.htm (09.01.2013).

Tiyatro Terimleri, http://www.edebiyatfakultesi.com/tiyatro_terimleri2.htm (09.01.2013).

Vodvil, http://tr.wikipedia.org/wiki/Vodvil (09.01.2013).

Yaratıcı Drama Nedir?, http://www.tedgaziantep.k12.tr/PDF/YDNedir.pdf (09.01.2013).

1. Basım

Medya Kuramları, Siyasal Sistemler ve Tarihi Değişimler Işığında

TÜRKİYE'DE GAZETECİLİK MESLEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Yalçın YILMAZ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1177
İletişim No.: 048
ISBN : 978-605-320-081-9
© 1. Basım, Mart 2015

Medya Kuramları, Siyasal Sistemler ve Tarihi Değişimler Işığında - TÜRKİYE'DE GAZETECİLİK MESLEĞİ
Yrd. Doç.Dr. Yalçın YILMAZ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Dizgi Ofset Sertifika No.: 15020

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yılmaz, Yalçın.
Medya Kuramları, Siyasal Sistemler ve Tarihi Değişimler Işığında TÜRKİYE'DE GAZETECİLİK MESLEĞİ / *Yalçın YILMAZ*
1. Basım, XII+260 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-081-9
1. Gazetecilik 2. Medya 3. Siyasal Sistem

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Gazetecilik, siyasal gelişmelere bağlı olarak "özgürlük ve sorumluluklar" bakımından mesleki bir sorunla karşı karşıyadır. Türkiye'de gazetecilik alanında, hem bu işi yapanlar açısından hem de görev ve sorumluluklar bakımından tam olarak ortaya konulmuş belirli sınırlar bulunmamaktadır. Mesleki kimliğin yeniden tanımlanmasına ve "Kime gazeteci denir?" sorusunun cevabının bulunmasına ihtiyaç vardır. Gazeteciliğin meslek olarak uygulanması konusunda kavramsal ve kuramsal boşlukların yanında tarihsel analizler de yeterli değildir. Yasalar günümüz koşullarına uyum sağlamakta zorlandığından, mesleki kimlik açısından sorun yaratmaktadır. Mesleki etik ve iş ahlakındaki kuralsızlık da mesleki kimlikte belirsizliklere yol açmaktadır. Gazetecilik mesleğini yürütenlerin, toplumsal sorumluluk işlevlerini yerine getirememesi de, haber medyasının güven ve itibar kaybetmesine neden olmaktadır. Üzerinde çalıştığımız "Medya Kuramları, Siyasal Sistemler ve Tarihi Değişimler Işığında Türkiye'de Gazetecilik Mesleği" ve gazeteciliğin mesleki kimlik sorunu da bu konularda, sorunların tespiti ve öneri geliştirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihinden günümüze kadarki süreçte siyasi yapılanma ile medya kuramlarının örtüşme ve çelişme noktalarının tespit edildiği çalışmamızda, başarısızlıkların ve çelişkilerin ardındaki gerçekler belirlenip, mesleki kimliğe etkileri de ortaya konulmuştur. Türkiye'deki siyasal sistemden etkilenen, haber medyası ve gazeteciliğin toplumsal işlevleri, mesleğin yasal çerçevesi, örgütsel yapısı, etik değerleri, mesleki zorlukları, yetersizlikleri ve diğer disiplinlerle ilişkileri, medya kuramları çerçevesinde, mesleki kimlik açısından sorgulanmış ve bu çalışma bir saha araştırmasıyla desteklenmiştir. Sorunun temelinde, Türkiye'nin siyasal sistemindeki yapısal ve dönemsel bozulmalar ile bu sistemin medyaya yansımalarının yol açtığı problemler yatmaktadır. Gazeteciliğin bir meslek özelliği

taşıması için, devlet müdahalesinden bağımsız bir mesleki örgütlenmeyi gerçekleştirmesi ve siyasal sistemin belirlediği bir yapılanma yerine, siyasal sistemin sağlıklı işlemesine katkıda bulunan bir yapıya kavuşması gerekmektedir.

Bu kitap, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlamış olduğum doktora tez çalışmasının gözden geçirilmiş yeni bir versiyonudur. Çalışmalarımda destek ve katkılarını hiç esirgemeyen ve doktora tez çalışmamda danışmanlığımı yürüten değerli hocam Prof. Dr. Yasemin Giritli İnceoğlu'na; akademik görüş ve önerileriyle katkıda bulunan, can dostum güzel insan Doç. Dr. Gözde Yılmaz'a, çalışma disiplini konusunda kendisinden çok şey öğrendiğim ve akademik yaşamdaki engellere karşı desteğini hep hissettiğim eşim Yrd. Doç. Dr. Emel Güler Yılmaz'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Kitap yazım sürecinde aksiliklerime katlandığı ve gösterdiği sabır için sevgili oğlum Uğur Yılmaz'a teşekkürü borç bilirim.

Kitabın yayınlanmasında emeği geçen Nobel Akademik Yayıncılık'ın yönetici ve çalışanlarına şükranlarımı sunarım.

Yrd. Doç. Dr. Yalçın YILMAZ

İstanbul, 2015

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

GİRİŞ ..... **ix**

1. BÖLÜM
SİYASAL SİSTEM, MEDYA KURAMI,
GAZETECİLİK VE MESLEKİ KİMLİK

1. SİYASAL SİSTEM **1**
1.1. Siyasal Gelişme 3
1.2. Siyasal Sistem ve Siyasal Katılma 4
1.3. Siyasal Sistem ve Din 5

2. MEDYA KURAMI VE GAZETECİLİK **7**
2.1. Medya ve Gazetecilik Kuramları 7
2.2. Gazetecilik Kavramları 9
2.2.1. Gazete 9
2.2.2. Gazeteci 9
2.2.3. Gazetecilik 10

3. MESLEKİ KİMLİK **12**
3.1. Kimlik Kavramı 12
3.2. Kimlik Oluşumu ve Farklılıklar 13
3.3. Grup Kimliği 13
3.4. Mesleki Kimlik ve Mesleki Etik 15
3.5. Gazetecilik ve Mesleki Kimlik 16

2. BÖLÜM
SİYASAL SİSTEMLER VE NORMATİF MEDYA KURAMLARI

1. SİYASAL SİSTEMLER AYRIMI 19
1.1. Demokratik (Çoğulcu) Sistemler 20
1.1.1. Demokrasi Kuramı 21
1.1.2. Liberal Demokrasi 28
1.1.3. Sosyal Demokrasi 34
1.2. Baskıcı (Otoriter) Sistemler 37
1.2.1. Diktatörlük Kuramı 39
1.2.2. Marksist Rejimler 40
1.2.3. Faşist Rejimler 43
1.3. Geri Kalmış Ülke Sistemleri 45
1.3.1. Az Gelişmiş Demokrasiler 46
1.3.2. Tek Partili Rejimler 48
1.3.3. Askeri Diktatörlükler 49
2. NORMATİF MEDYA KURAMLARI 52
2.1. Otoriter Medya Kuramı 56
2.2. Özgürlükçü-Liberal Medya Kuramı 59
2.3. Toplumsal-Sosyal Sorumluluk Kuramı 65
2.4. Sovyet-Totaliter Kuram 71
2.5. Gelişme Aracı Kuramı 75
2.6. Katılımcı Demokratik Medya Kuramı 78
3. KARŞILAŞTIRMALI MEDYA SİSTEMLERİ 80
4. İLETİŞİMİN DEMOKRATİKLEŞMESİ 83
4.1. Basın ve İfade Özgürlüğü 85
4.2. Basının Sorumluluğu 90
4.3. Basının Denetimi 92
4.4. Basın Etiği 95
5. MEDYA KURAMLARI VE SİYASAL SİSTEM İLİŞKİSİ 98
6. YENİ MEDYA, SİYASAL SİSTEM VE KATILIMCI DEMOKRASİ 102

3. BÖLÜM
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BASININ GELİŞİMİ VE GAZETECİLİK MESLEĞİ

1. DÜNYADA BASININ GELİŞİMİ VE GAZETECİLİK 107
1.1. Basının Doğuşu ve Gazeteciliğin Gelişimi 107
1.2. Basının "Dördüncü Kuvvet" Olması ve "Beşinci Kuvvet" Modeli 108
1.3. Yeni Medya ve Gazetecilik 110
1.4. Gazetecilik ve Kitle İletişim Araçları 111
1.5. Uluslararası Gazetecilik Örgütleri 118
1.6. Dünya Basını ve Gazetecilik Mesleği 120
1.7. Avrupa ve ABD'nin Siyasal Sistemleri İçinde Gazetecilik Mesleği 122
1.7.1. Batı Avrupa'da Basın ve Gazetecilik Mesleği 123
1.7.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Basın ve Gazetecilik 131

2. TÜRKİYE'DE BASININ GELİŞİMİ VE GAZETECİLİK 132
2.1. Türkiye'de Siyasal Değişimler ve Basının Gelişimi 132
2.2. Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi (1828–1876) 135
2.3. Birinci ve İkinci Meşrutiyet Dönemleri (1876–1919) 141
2.4. Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet ve Tek Partili Dönem (1919– 1946) 148
2.5. Çok Partili Döneme Geçiş ve Demokrasi (1946–1960) 160
2.6. Askeri Müdahale ve Yeniden Yapılanma (1960–1971) 165
2.7. Askeri Müdahale ve Siyasal Terör (1971–1980) 169
2.8. Askeri Müdahale, Ekonomik ve Siyasal Yapılanma (1980–1997) 171
2.9. Postmodern Darbe Dönemi - 28 Şubat Süreci (1997-2001) 180
2.10. AK Parti ve Yeni Basın Kanunu (2001–2014) 181

4. BÖLÜM
TÜRKİYE'NİN SİYASAL SİSTEMİ VE GAZETECİLİK MESLEĞİ

1. TÜRK SİYASAL SİSTEMİ İÇERİSİNDE GAZETECİLİK 185
1.1. Türkiye'de Siyasal Sistemi Etkileyen Sorunlar 187
1.2. Türkiye'de Demokrasi Uygulaması ve Medya 190
1.3. Değişen Gazetecilik Kavramı 193
1.4. Türkiye'de Medyanın Yapısı 194

2. TÜRKİYE'DE GAZETECİLERİN MESLEKİ SORUNLARI 195
2.1. Tekelleşme ve Holdingleşme 196
2.2. Gazetecilerin Örgütsüzlüğü ve Sendikasızlık 197
2.3. Ücret Dengesizliği ve İş Güvencesinin Olmayışı 198

2.4. İfade ve Düşünce Özgürlüğü Önündeki Engeller....201
2.5. Gazetecilik Eğitimi ve Meslek İçi Eğitim....202
2.6. Gazeteci Kimlikleri ve Basın Kartları....204
2.7. Etik Sorunlar ve Çek Defteri Gazeteciliği....205
2.8. Basına Yönelik Baskılar....206
2.9. Gazeteciliğin Güven Kaybı....207
2.10. Muhabirsiz Gazetelerin Varlığı....207
2.11. Güvenlik ve Gazetecilere Özgü Sağlık Sorunları....208

3. TÜRKİYE'DE GAZETECİLERİN MESLEKİ KİMLİĞİNİ BELİRLEYEN UNSURLAR....209
3.1. Yasal Düzenlemelerde Mesleki Kimlik....209
3.1.1. Basın İş Kanunu'nda Mesleki Kimlik....210
3.1.2. Basın Kanunu'nda Mesleki Kimlik....211
3.1.3. Basın Kartı Yönetmeliği'nde Mesleki Kimlik....211
3.2. Etik Düzenlemelerde Mesleki Kimlik....214

5. BÖLÜM

GAZETECİLĞİN MESLEK OLMA SORUNU VE GAZETECİLERİN MESLEK ALGISI

1. TÜRK SİYASAL SİSTEMİNİN MEDYA KURAMLARI İLE İLİŞKİSİ... 217
2. GAZETECİLİĞİN MESLEKİ KİMLİK OLARAK KULLANILMASI..... 222
3. TÜRKİYE'DE GAZETECİLİĞİN MESLEK OLMA SORUNU..... 224
4. TÜRK GAZETECİLERİN MESLEKİ KİMLİK ALGISI..... 230
SONUÇ..... 233
KAYNAKÇA..... 239
YAZAR HAKKINDA..... 253

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Adaklı, Gülseren. (2010). "*Gazetecilik Etiğini Belirleyen Yapısal Unsurlar: Mülkiyet ve Kontrol Sorunu*". **Televizyon Haberciliğinde Etik.** Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (ed.). Ankara: Fersa Matbaacılık.

Adaklı, Gülseren. (2001). "*Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol*". **Medya Politikaları.** D.Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk, Gülseren Adaklı (der.). Ankara: İmge Yayınevi.

Ahmad, Feroz. (2008). **Modern Türkiye'nin Oluşumu.** 7. Basım. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Aksoy, Metin. (1993). **Devlet ve Basın**. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği.

Alemdar, Korkmaz. (1999). *"Medya ve Etik"*. **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar.** Korkmaz Alemdar (haz.). İstanbul: Afa Yayınları ve TÜSES Vakfı.

Althusser, Louis. (2003). **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**. Alp Tümertekin (çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Altschull, J. Herbert. (1984). **Agents of Power**. New York & London: Longman.

Altun, Abdülrezak. (1995). **Türkiye'de Gazetecilik ve Gazeteciler**. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayını.

Alver, Füsun. (2007). **Gazeteciliğin Kuramsal Temelleri**. İstanbul: Beta Yayınları.

Alver, Füsun. (2011). **Gazetecilik Bilimi ve Kuramları**. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Arabacı, Caner. (2008). "*Basın Birliği*". **Medya ve Siyaset**. Zülfikar Damlapınar (ed.). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Arık, M. Bilal. (2007). "*Türkiye'de Gazetecilik Eğitimi: Tespitler ve Açmazlar*". **Bir Sorun Olarak Gazetecilik.** Bilal Arık, Mustafa Şeker (ed.). Konya: Tablet Yayınları, ss.11-36.

Aron, Raymond. (2007). **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri.** Korkmaz Alemdar (çev.). 7. Baskı. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Arsan, Esra. (2007). **Avrupa Birliği ve Gazetecilik.** Ankara: Ütopya Yayınları.

Arslan, Mahmut. (2005). **İş ve Meslek Ahlakı**. 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Atılgan, Semra. (1991). **Gazetecilerin Korunması**. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 36.

Atılgan, Semra. (2009). **Türk Basınında Fikir İşçileri ve Yasal Hakları**. 2. Baskı. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

Avşar, Zakir ve Vedat Demir. (2005). **Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim.** Ankara: Piramit Yayıncılık.

Ayhan, Bünyamin. (2007). "*Osmanlı'dan Cumhuriyete Toplumsal Kimlik Oluşumunda Basının Rolü*". **İletişim ve Ötesi.** Bilal Arık ve Mustafa Şeker (ed.). Konya: Tablet Yayınları, ss.259-305.

Aziz, Aysel. (1981). **Radyo ve Televizyona Giriş.** 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

Banar, F. Seçil. (2007). "*Basında İstihdam*". **Bir Sorun Olarak Gazetecilik**. Bilal Arık, Mustafa Şeker (ed.). Konya: Tablet Yayınları, ss.115-138.

Barry, P. Norman. (1995). **An Introduction to Modern Political Theory.** London: Macmilian.

Beetham, David ve Kevin Boyle. (1998). **Demokrasinin Temelleri**. Vahit Bıçak (çev.). Ankara: Liberte Yayınları.

Belsey, Andrew ve Ruth Chadwick. (1998). "*Medyada Etik ve Siyaset: Kalite arayışı*". **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar.** Andrew Belsey ve Ruth Chadwick (der.). Nurçay Türkoğlu (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Belsey, Andrew. (1998). "*Mahremiyet, Aleniyet, Siyaset*". **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar.** Andrew Belsey ve Ruth Chadwick (der.). Nurçay Türkoğlu (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Berger, Peter L. (1999). "*Günümüz Dünyasında Demokrasi*". **Sosyal ve Siyasal Teori**. Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bilgin, Nuri. (1996). **İnsan İlişkileri ve Kimlik.** İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bilgin, Nuri. (1995). **Kollektif Kimlik.** İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Birinci Basın Kongresi. (1975). Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayın, Araştırma Ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

Boetie, Etienne de La. (1995). **Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev**. Mehmet Ali Ağaoğulları (çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Bohere, G. (1986). **Gazetecilik Mesleği**. Nurhan Süral (çev.). Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Yayını.

Bracher, Karl Dietrich. (1999). "*Demokrasi Ahlakı Üzerine Düşünceler*". **Sosyal ve Siyasal Teori**. Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Brunt, Rosalind. (1995). "*Kimlik Politikası*". **Yeni Zamanlar**. Stuart Hall ve Martin Jacques (der.). Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Burnet, David. (1998). "*İfade Özgürlüğü, Medya ve Hukuk*". **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar.** Andrew Belsey ve Ruth Chadwick (der.). Nurçay Türkoğlu (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Cankaya, Özden. (1997). **Dünden Bugüne Radyo Televizyon.** İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Carver, Tereli. (2001). "*Karl Marx: Kapitalist Sınıfın Mezar Kazıcısı*". **Siyasal Düşüncenin Temelleri.** Brian Redhead (der.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Chomsky, Noam. (1993). **Medya Gerçeği.** Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık.

Cuilenburg, Jan van. (2010). "*Medya ve Demokrasi*". **Televizyon Haberciliğinde Etik.** Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (ed.). Ankara: Fersa Matbaacılık.

Curran, James ve Jean Seaton. (1992). **Power Without Responsibility: The Press and Broadcasting in Britain**. London: Routledge.

Çakır, Hamza. (2008). "*Osmanlı Dönemi Basın-Siyaset İlişkilerinde Şantaj, Rüşvet ve Ödenekler*". **Medya ve Siyaset.** Zülfikar Damlapınar (ed.). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Çakır, Hamza. (2002). **Osmanlıda Basın-İktidar İlişkileri.** Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çam, Esat. (1995). **Siyaset Bilimine Giriş**. 4. Basım. İstanbul: Der Yayınları.

Damlapınar, Zülfikar. (2008). "*Medya ve Siyasete Güvenilirlik*". **Medya ve Siyaset**. Zülfikar Damlapınar (ed.). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Dönmezer, Sulhi. (1983). "*Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu*". **Basın ve Basının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar.** Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları. No.3, Yılı I. Seminer Tutanakları.

Dönmezer, Sulhi. (1976). **Basın ve Hukuku.** 4. Basım. İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 2213.

Duverger, Maurice. (1984). **Siyaset Sosyolojisi**. Şirin Tekeli (çev.). İstanbul: Varlık Yayınları, Bilgi Dizisi:28.

Ekşi, Oktay. (1993a). **Gazeteci Kimdir?** İstanbul: Basın Konseyi Yayını,.

Ekzen, Nazif. (1999). "*Medya ve Ekonomi: Türk Basın Endüstrisinde Yoğunlaşma-Toplulaşma Tekelleşme Yapısı (1965-1995)*". **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar.** Korkmaz Alemdar (haz.). İstanbul: Afa Yayınları ve TÜSES Vakfı.

Elmas, Esra ve Dilek Kurban. (2011). **İletişimsel Demokrasi-Demokratik İletişim, Türkiye'de Medya: Mevzuat, Politikalar, Aktörler.** TESEV Demokratikleşme Programı Medya Raporları Serisi-1. İstanbul: TESEV Yayınları.

Erdoğan, İrfan. (1999). "*Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği*". **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**. Korkmaz Alemdar (haz.). İstanbul: Afa Yayınları ve TÜSES Vakfı.

Erdoğan, İrfan. (2005). **İletişimi Anlamak.** 2. Baskı. Ankara: Erk Yayınları.

Erdoğan, Mustafa. (2010). **Anayasal Demokrasi.** 8. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ergun Özbudun. (1995). "*Türkiye'de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür*". **Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür.** Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını.

Evers, Hubb. (2010). "*Medya Etiği*". **Televizyon Haberciliğinde Etik.** Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (ed.). Ankara: Fersa Matbaacılık.

Eyüboğlu, Ercan. (1999). "*İletişim, Siyaset, İktidar, Medya*". **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar.** Korkmaz Alemdar (haz.). İstanbul: Afa Yayınları ve TÜSES Vakfı.

Foucault, Michel. (2005). **Doğruyu Söylemek**. Kerem Eksen (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Frey, Fredrick W. (1975). "*Patterns of Elite Politics in Turkey*". **Political Elites in the Middle East.** George Lenczowski (ed.). Washington. DC.: American Enterprise Institute.

Fukuyama, Francis. (1999). "*Kapitalizm ve Demokrasi: Gözden Kaçırılan İlişki*". **Sosyal ve Siyasal Teori**. Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gaillard, Philippe. (1994). **Gazetecilik.** M. Selami Şakiroğlu (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gemalmaz, Mehmet Semih ve Osman Doğru. (1990). **Türkiye'de Basın Özgürlüğü Mevzuatı**. Basın Konseyi 1989 Bilimsel Araştırması. İstanbul: Basın Konseyi Yayınları:3.

Geray, Haluk ve Aylin Aydoğan. (2010). "*Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik*". **Televizyon Haberciliğinde Etik**. Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (ed.). Ankara: Fersa Matbaacılık.

Gezgin, Suat. (2002). *"Geleneksel Basın ve İnternet Gazeteciliği"*. **İnternet Çağında Gazetecilik.** Serhat Yedig ve Haşim Akman (haz.). İstanbul: Metis Yayınları.

Girgin, Atilla. (2008). **Gazeteciliğin Temel İlkeleri**. İstanbul: Der Yayınları.

Girgin, Atilla. (2003). **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i.** 2. Baskı. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Göze, Ayferi. (1989). **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler.** 5. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Gray, John. (2001). "*John Stuart Mill: Liberalizmin Krizi*". **Siyasal Düşüncenin Temelleri**. Brian Redhead (der.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Gürbüz, Yaşar. (1987). **Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler.** İstanbul: Beta Basım Yayım.

Gürkan, Nilgün. (1998). **Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Güvenir, O. Murat. (1991). **2. Dünya Savaşında Türk Basını.** İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları:31.

Hale, William. (1996). **1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset.** Ahmet Fethi (çev.). İstanbul: Hil Yayınları.

Hallin, Daniel C. (2005). "*Eleştirel Kuram Perspektifinden Amerikan Haber Medyası*". **Kitle İletişim Kuramları**. Erol Mutlu (çev. ve der.). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Hallin, Daniel C. and Paolo Mancini, (2004). **Comparing Media Systems: Three Modele of Media and Politics**, Londra, New York: Cambridge Uni. Press.

Halloran, James D. (1973). "*Televizyonun Toplum Üzerine Etkileri*". **Televizyonun Etkileri**. James D. Halloran vd., Ayseli Usluata (çev.). İstanbul: İstanbul Reklam Yayınlar.

Harris, Nigel G.E. (1998). "*Gazeteciler İçin Davranış Kodları*". **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar.** Andrew Belsey ve Ruth Chadwick (der.). Nurçay Türkoğlu (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hayek, Friedrich A. Von. (1999). "*Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri*". **Sosyal ve Siyasal Teori.** Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Held, Devid. (1996). **Models of Democracy.** 2. ed. Stanford: Stanford University Press.

Hemelink, Cees J. (1983). **Culturel Autonomy and Global Communication**, New York: Longman.

Heywood, Andrew. (1999). "*Demokrasi*". **Sosyal ve Siyasal Teori.** Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Heywood, Andrew. (1997). **Politics**. London: Macmillan.

Hohenberg, John. (1963). **Gazetecilik Mesleği**. Filiz Oflazoğlu (çev.). İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

Holden, Barry. (1988). **Understanding Liberal Democracy.** London: Philipp Allan.

Hulteng, John. (1985). **The Messenger Motives: Ethical Problems of The News Media**, 2. Ed., Pratice Hall PubI.

Huntington, Samuel P. (1999). "*Üçüncü Demokrasi Dalgası*". **Sosyal ve Siyasal Teori**. Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Huntington, Samuel P. (1981). **Political Order in Changing Societies**. Amerika. New Haven: Yale University Press.

Huntington, Samuel P. ve Jorge I. Dominguez. (1985). **Siyasal Gelişme.** Ergun Özbudun (çev.). Ankara: Siyasi İlimler Derneği Yayınları.

Işık, Metin. (2007). **Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri.** 2. Basım. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

İçel, Kayıhan. (1985). **Kitle Haberleşme Hukuku**. 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

İkinci Türk Basın Kurultayı. (1976). Basın Yayın Genel Müdürlüğü. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

İnal, Ayşe. (2010). "*Tarihsel Gelişimi İçinden Gazetecilik Etiğini Yeniden Düşünmek*". **Televizyon Haberciliğinde Etik**. Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (ed.). Ankara: Fersa Matbaacılık.

İnceoğlu, Yasemin G. (2004). **Uluslararası Medya – Medya Eleştirileri.** İstanbul: Der Yayınları.

İnuğur, Nuri. (2005). **Basın ve Yayın Tarihi**. 5. Basım. İstanbul: Der Yayınları.

İnuğur, Nuri. (1992). **Türk Basın Tarihi.** İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 37.

İrvan, Süleyman. (2003). "*Medya ve Etik*". **Habercinin El Kitabı: Medya Etik ve Hukuk.** Sevda Alankuş (der.). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayını.

Junqua, Daniel. (1992). "*Mesleği: Gazeteci*". **Medya Dünyası**. Jean Marie Charon (der.). Oya Tatlıpınar (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kabacalı, Alpay. (1999). **Türk Basınında Demokrasi**. 2. Baskı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, No:1638.

Kalaycıoğlu, Ersin. (1995). "*Türkiye'de Siyasal Kültür ve Demokrasi*". **Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür.** Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını.

Karpat, Kemal H. (2007). **Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi: 1876-1980.** Esin Soğancılar (çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Katsch, Ethan M. (1989). **The Electronic Medya and the Transformation of Law.** New York: Oxford University Pres.

Kaya, A. Raşit. (1985). **Kitle İletişim Sistemleri.** 1. Basım. Ankara: Teori Yayınları.

Kazgan, Gülten. (1997). **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi.** Ankara: Remzi Kitabevi.

Keane, John. (1994). **Demokrasi ve Sivil Toplum**. Tuncay Birkan (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Keane, John. (1999). **Medya ve Demokrasi**. 3. Basım, Haluk Şahin (çev.). İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Kışlalı, Ahmet Taner. (2006). **Siyasal Sistemler.** 7. Basım. Ankara: İmge Yayınları.

Koç, İ. Ceyhan. (2006). **Tek Parti Döneminde Basın-iktidar İlişkileri.** Ankara: Siyasal Kitabevi.

Koloğlu, Orhan. (2006). **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi.** İstanbul: Pozitif Yayınları.

Kovach, Bill ve Tom Rosenstiel. (2007). **Gazeteciliğin Esasları.** Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Köker, Levent. (1995). "*Kimlik, Meşruluk ve Demokrasi: Türkiye'de Yeni-Muhafazakâr Kültür Politikasının Eleştirisi*". **Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür.** Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Kunczik, Michael. (1988). **Consepts of Journalism: North and South**. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Laughey, Dan. (2010). **Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar**. Ali Toprak (çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Linz, Juan J. (1975). **Totaliter ve Otoriter Rejimler.** Ergun Özbudun (çev.). Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.

Lipson, Leslie. (1999). "*Demokrasinin Felsefesi"*, **Sosyal ve Siyasal Teori.** Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

MacBride, Sean vd. (1992). **Bir Çok Ses Tek Bir Dünya**. Ertuğrul Özkök vd. (çev.). Suat Sinanoğlu (haz.). Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Raporu.

Machiavelli, Niccolo. (1998). **Hükümdar**. H. Kemal Karabulut (çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar Kültür Dizisi.

Maigret, Eric. (2011). **Medya ve İletişim Sosyolojisi.** Halime Yücel (çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş.

Mardin, Şerif. (1994). **Türk Modernleşmesi.** İstanbul: İletişim Yayınlar.

McChesney, Robert W. (2006). **21. Yüzyılda İletişim Politikaları: Medyanın Sorunu**. Çiğden Çidamlı vd. (çev.). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

McQuail, Denis. (1994). **Kitle İletişim Kuramı (Giriş)**, Ahmet Haluk Yüksel (çev.). 1. Basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

McQuail, Denis. (1998). **Media Policy.** London: Sage Publication.

Meens, Thom. (2010). "*Ombudsman: Okur/İzleyici ile Medya Arasındaki Kilit İsim*". **Televizyon Haberciliğinde Etik**. Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (ed.). Ankara: Fersa Matbaacılık.

Merrill, John C. (1983). **Global Journalism.** Newyork: Wesley Educational Publishers, September.

Meyer, Thomas. (2004). **Medya Demokrasisi, Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir?** Ahmet Fethi (çev.). 1. Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Monsma, Stephen V. and J. Christopher Soper. (1997). **The Challenge of Pluralism: Church and State in Five Democracies.** Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.

Morley, David ve Kevin Robins. (1997). **Kimlik Mekânları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar.** Emrehan Zeybekoğlu (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Nicholson, Peter. (2001). "*Aristoteles: İdealler ve Gerçekler*". **Siyasal Düşüncenin Temelleri.** Brian Redhead (der.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Nodia, Ghia. (1999). "*Milliyetçilik ve Demokrasi*". **Sosyal ve Siyasal Teori.** Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

O'Neill, John. (1998). "*Piyasada Gazetecilik Yapmak*". **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar.** Andrew Belsey ve Ruth Chadwick (der.). Nurçay Türkoğlu (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Oskay, Ünsal. (1969). **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş.** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

Önen, Mesut. (1988). **Uluslararası İlişkiler Dersleri.** 2. Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Önür, Nimet. (2002). **Küreselleşen Dünyada İletişim ve Toplum.** Ankara: Alp Yayınevi.

Öymen, Altan. (2009). **Öfkeli Yıllar**, İstanbul: Doğan Kitap.

Özgen, Murat. (1998). **Gazetecinin Etik Kimliği.** İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 53.

Özgen, Murat. (2004). **Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları.** 2. Basım. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Özgener, Şevki. (2009). **İş Ahlakının Temelleri**. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Parkinson, C. Northcote. (1984). **Siyasal Düşüncenin Evrimi.** Mehmet Harmancı (çev.). 2. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Pazarcı, Nilgün Gürkan. (2004). "*Medya ve Siyaset Etkileşimi*". **Türkiye'de Kitle İletişimi**. Ankara: Turhan Yayınları, ss.21-51.

Perin, Cevdet. (1974). **Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Peterson, Theodore. (1963). "*The Social Responsibility Theory*". **Four Theories of The Press.** Fred S. Siebert, Theodore Peterson and Wilbur Schramm. Urbana: University of Illinois Press, ss.73-104.

Poulantzas, Nicos. (1980). **Faşizm ve Diktatörlük.** Ahmet İnsel (çev.). Murat Belge (haz.). İstanbul: Birikim Yayınları.

Quinn, Stephen and Vincent Filak, (2005). **Convergent Journalism An Introduction**, **Writing and Producing Across Media,** Boston: Focal Press.

Riggs, Fred W. (1965). "*Bureaucrats and Political Development: A Paradoxical View*". **Bureaucracy and Political Development**. Joseph LaPalombara (ed.). Usa: Princeton University Press.

Rousseau, Jean-Jacques. (2006). **Toplum Sözleşmesi.** M. Tahsin Yalım (çev.). 3. Baskı. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Sarmaşık, Jale. (2000). **Türkiye'de Radyo ve Televizyon Düzeni (1927-2000).** İstanbul: Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını.

Sartori, Giovanni. (1996). **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş.** T.Karamustafaoglu, M.Turhan (çev.). Ankara: Yetkin Yayınları.

Schmitter, Philippe C. ve Terry Lyn Karl. (1999). "*Demokrasi nedir ne değildir?*". **Sosyal ve Siyasal Teori**. Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Schramm, Wilbur. (1963). "*The Soviet Communist Theory of The Press*", **Four Theories of The Press.** Fred S. Siebert, Theodore Peterson and Wilbur Schramm. Urbana: University of Illinois Press, ss.105-146.

Seçkin, Gülcan. (1999). "*1990'lı Yılların Basın Kavgalarının Ekonomi Politiği ve Bir Örnek Olay: Doğan, Sabah ve Akşam Gruplarının (Ekim-Aralık 1995) Kavgası*". **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**. Korkmaz Alemdar, (der.). İstanbul: Afa Yayıncılık ve TÜSES Vakfı, ss.139-166.

Seçkin, Gülcan. (1999). "*Basında Ekonomik Gazeteler Dönemi: Muhabirsiz Gazeteler*". **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**. Korkmaz Alemdar, (der.). İstanbul: Afa Yayıncılık ve TÜSES Vakfı.

Sennett, Richard. (2008). **Karakter Aşınması**. Barış Yıldırım (çev.). 3. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Severin, Werner J. ve James W.Tankart, (1994). **İletişim Kuramları**. A. Atıf Bir ve Serdar Sever (çev.). Eskişehir: Kibele Sanat Merkezi.

Siebert, Fred S. (1963). "*The Authoritarian Theory*". **Four Theories of The Press.** Fred S. Siebert, Theodore Peterson and Wilbur Schramm. Urbana: University of Illinois Press, ss.9-38.

Siebert, Fred S. (1963). "*The Libertarian Theory*". **Four Theories of The Press.** Fred S. Siebert, Theodore Peterson and Wilbur Schramm. Urbana: University of Illinois Press, ss.39-72.

Siebert, Fred S., Theodore Peterson and Wilbur Schramm, (1963). **Four Theories of The Press**, Urbana: University of Illinois Press.

Stevenson, Nick. (2008). **Medya Kültürleri**. Göze Orhon ve Barış Engin Aksoy (çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Sunay, Cengiz. (2010). **Türk Siyasetinde Sivil Asker İlişkileri.** Ankara: Orion Kitabevi.

Şahin, Haluk. (1991). **Yeni İletişim Ortamı Demokrasi ve Basın Özgürlüğü**. Basın Konseyi Bilimsel Araştırması. İstanbul: Basın Konseyi Yayını.

Şeker, Tülay Bektaş. (2007). "*Tekelleşme Sorunu*". **Bir Sorun Olarak Gazetecilik**. Bilal Arık, Mustafa Şeker (ed.). Konya: Tablet Yayınları, ss.91-114.

Taş, Oğuzhan. (2010). "*Medya Etiğinin Tarihsel Temelleri ve Gelişimi*". **Televizyon Haberciliğinde Etik**. Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (ed.). Ankara: Fersa Matbaacılık.

Thompson, John B. (2008). **Medya ve Modernite**. Serdar Öztürk (çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Tılıç, L. Doğan. (2001). **Medyayı Anlamak.** İstanbul: Su Yayınları.

Tok, Nafiz. (2003). **Kültür, Kimlik ve Siyaset.** 1. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Tokgöz, Oya. (1994). **Temel Gazetecilik.** 3. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

Topuz, Hıfzı. (2003). **Türk Basın Tarihi.** 2. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Toroslu, Nevzat. (1999). "*Medya ve Hukuk: Basın Özgürlüğü ve Sınırları*". **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**. Korkmaz Alemdar (haz.). İstanbul: Afa Yayınları ve TÜSES Vakfı.

Touraine, Alain. (2002). **Demokrasi Nedir?**. Olcay Kunal (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Vural, Sacide. (1994). **Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri**. Ankara: Özışık Matbaacılık.

Ward, Ken. (1989). **Mass Communications and the Modern World**. London: MacMillan Publishers Ltd.

Williams, Raymond. (1968). **Communications.** London.

Wokler, Robert. (2001). "*Jean-Jacques Rousseau: Ahlaki Çöküş ve Özgürlük Arayışı"*. **Siyasal Düşüncenin Temelleri**. Brian Redhead (der.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Yayla, Atilla. (1999). "*Liberalizm ve Demokrasi: Mükemmel Olmayan Birliktelik, Tahammülü Güç Ayrılık"*. **Sosyal ve Siyasal Teori**. Atilla Yayla (der.). 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yayla, Atilla. (1999). **Liberalizm**. Ankara: Liberte Yayınları.

Yaylagül, Levent. (2008). **Kitle İletişim Kuramları.** 2. Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.

Yılmaz, S. Hakan. (2009). **Her Yönüyle Gazetecilik**. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Yumer, Ruhdan. (1999). "*Hayekçi Liberalizmin Temel İlkesi*". **Sosyal ve Siyasal Teori**. Atilla Yayla (der.). 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yücedoğan, Güleda. (1998). **Türkiye ve Fransa'da Gazeteci Kimliği Sorunu.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını.

Yücel, Saniye. (1999). "*Türkiye'de Basın Kartları*". **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar.** Korkmaz Alemdar (haz.). İstanbul: Afa Yayınları ve TÜSES Vakfı.

Yücel, Seniye. (1999). "*Basında Örgütlenme*". **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar.** Korkmaz Alemdar (haz.). İstanbul: Afa Yayınları ve TÜSES Vakfı.

MAKALELER

Aalberg, Toril, Peter van Aelst and James Curran. (2010). "*Media Systems and the Political Information Environment: A Cross-National Comparison"*. International Journal of Press/Politics, 15(3), **http://www.m2p.be/publications/1300823971.pdf**, (10 Eylül 2011), ss.255–271.

Atılgan, Semra. "*Mesleği Gazeteci*". **Marmara İletişim Dergisi**. Sayı: 6, Nisan 1994.

Blau, Gary. "*Testing Generalizability of a Career Commitment Measure and Its Impact on Employee Turnover*". **Journal of Vocational Behavior.** 1 August 1989, Volume 35, p.88–103.

Coşar, Simten ve Aylin Özman. "*Siyaset, Demokrasi ve Kimlik-Fark-Tanıma Politikaları*". **Doğu Batı, Kimlikler.** Sayı.23, Mayıs-Temmuz 2003, ss.99-111.

Çakır, Hamza. "*Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği*". Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2007/1, Sayı.22, ss.123-149.

Çebi, Murat Sadullah. "*Medyaya Çekidüzen, Kural Ayrılığı Görüşü Çerçevesinde Devlet-Medya İlişkileri".* **Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı.** Cilt II, Sayı:12, Kasım-Aralık 1996, ss.1553-1569.

Çebi, Murat Sadullah. "*Medyaya Yeni Düzen Devlet-Medya İlişkilerinde Yeni Kuramsal Eğilimler*". **Selçuk İletişim Dergisi**. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Cilt:1, Sayı:1, Temmuz 1999, ss.41-57.

Günaydın, Barış. (2005). "*5187 Sayılı Yeni Basın Kanunu*". Türkiye Barolar Birliği Dergisi. Sayı 57, ss.322-333. **http://baroport.barobirlik.org.tr/App_Themes/Dergi/2005-57-129.pdf**, (15 Ağustos 2011).

İmançer, Dilek. "*Çağdaş Kimliğin Yapılanma Süreci ve Televizyon*". **Doğu Batı, Kimlikler.** Sayı.23, Mayıs-Temmuz 2003, ss.233–250.

İnaç, Hüsamettin. "*Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*". **Doğu Batı, Kimlikler.** Sayı.23, Mayıs-Temmuz 2003, ss.185-208.

İnceoğlu, Yasemin G. "*Yurttaş Gazeteciliği Şart*", **http://www.yaseminceoglu.com/makaleler16.php**, (15 Temmuz 2011).

Karaosmanoğlu, Ali L. "*Transatlantik Çatlağı: Değişen Kimlikler*". **Doğu Batı, Kimlikler.** Sayı.23, Mayıs-Temmuz 2003, ss.175-183.

Keyman, E. Fuat. "*Türkiye'de Laiklik Sorununu Düşünmek: Modernite, Sekülerleşme ve Demokratikleşme*". **Doğu Batı, Kimlikler.** Sayı.23, Mayıs-Temmuz 2003, ss.113-130.

Kılıçbay, Mehmet Ali. "*Kimlikler Okyanusu*". **Doğu Batı, Kimlikler.** Sayı.23, Mayıs-Temmuz 2003, ss.155–159.

Kurtuluş, Hatice. "*Mekânda Billurlaşan Kentsel Kimlikler*". **Doğu Batı, Kimlikler.** Sayı.23, Mayıs-Temmuz 2003, ss.75-96.

Mahçupyan, Etyen. (2011). "*TESEV Sunuşu*", **İletişimsel Demokrasi-Demokratik İletişim, Türkiye'de Medya: Mevzuat, Politikalar, Aktörler.** TESEV Demokratikleşme Programı Medya Raporları Serisi-1. İstanbul: TESEV Yayınları,.

Mazıcı, Nurşen. "*1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu*", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi**. Kasım 1996, Yıl: 9, Sayı: 18, ss.131-154.

Mazıcı, Nurşen. (2000). "*Demokrat Parti'nin Din Politikası ve Samsun'da Nurcular*". **19 Mayıs ve Milli Mücadele'de Samsun Sempozyumu Bildiri Kitabı**. 20-22 Mayıs 1999, Samsun:19 Mayıs Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, ss.265-279.

McLeod, Jack, Searle E.Hawley JR., (1964). "*Professionaziation Among Newsmen*", **Journalism Quarterly**, Vol:41, s.538. ss.529-538

Mumcu, Uğur. (1997). "*Promosyon Çıkmazı...*". **Demokrasi, Özgürlük ve Basın.** İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 48.

Ortaylı, İlber. (1999). "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Ulusal Uyanış ve Basın*". **Osmanlı Basın Yaşamı Sempozyumu.** Ankara: Gazi Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, ss.19-24.

Ramonet, Ignacio. "*Beşinci Kuvvet*". Yasemin G. İnceoğlu, Nurdan Akıner, Utku Uraz Aydın (çev.). **http://www.yasemininceoglu.com/makaleler15.php**, (15 Temmuz 2011).

Rummel, Rudolph Joseph. (1976). "*The State And Political System*", Understanding Conflict And War, Vol.2, The Conflict Helix. California: Sage Publications, **http://www.mega.nu/ampp/rummel/tch.chap31.htm**, (12 Ağustos 2011)

Schulze, Volker. "*Alman Basın Kurulu'nun Görevleri*," **http://www.konrad.org.tr/Medya%20tr/15volkersch.pdf**, (7 Temmuz 2011).

Türkbağ, Ahmet Ulvi. "*Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu*". **Doğu Batı, Kimlikler.** Sayı.23, Mayıs-Temmuz 2003, ss.209–216.

Uzun, Ruhdan. *"Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği"*, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** Yıl 2006, Sayı 16, ss.633–657.

Yaran, Cafer Sadık. (2008). "*Erdem ve Ekonomi: Dini ve Felsefi Açıdan İş Ahlakı*". **İş Ahlakı Sempozyumu Bildiri Kitabı**. İstanbul: İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği.

Yayla, Atilla. "*Bilgi Çağı ve Bazı Sonuçları*", **Türkiye Günlüğü**, Güz 1990.

Yıldız, Nuran. (1998). "*Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın*". **http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5543.pdf** (15 Ağustos 2011).

Yüksel, Erkan. "*28 Şubat'ın Anlamı*". **http://dorduncukuvvetmedya.com/3093-28-subat-in-anlami.html,** (10 Ağustos 2011).

DİĞER

Anadolu Ajansı-AA. "*Basın Yasası Taslağı Semineri Sona Erdi"*. **http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=26515,** (1 Eylül 2013).

Anadolu Ajansı-AA. *"Gazeteciler modern köle"*. **http://www.gazeteciler.com/gazeteciler-939-saat-calisiyor-0-35621p.html**, (12 Ağustos 2013).

Ankara Haber Ajansı-ANKA, "*Dünya Ekonomik Forumu: Türkiye Basın Özgürlüğü Sıralamasında Sondan Dördüncü*". **http://www.tumgazeteler.com/?a=6769933**, (15 Eylül 2012).

Basın Kanunu. **http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html**, (25 Eylül 2013).

Basın Konseyi, "*Basın Konseyi Sözleşmesi",* **http://www.basinkonseyi.org.tr/lang_tr/pressCouncilContract.asp**, (12 Ağustos 2012).

Basın Konseyi, "*Basın Meslek İlkeleri*", **http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri**, (15 Şubat 2014).

Başbakanlık Basın - Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü-BYEGM. "*Basın Meslek Kuruluşları*". **http://www.byegm.gov.tr/turkce/turkbasini**, (10 Nisan 2014).

Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü-BYEGM, "*Basın Kartı Yönetmeliği*", **http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4077&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0**, (12 Şubat 2014).

Committee to Protect Journalists – CPJ, **http://www.cpj.org/**, (8 Temmuz 2013).

Çağdaş Gazeteciler Derneği-ÇGD, "*İlkelerimiz*", **http://www.cgd.org.tr/index.php?Did=242&Page=1**, (13 Mart 2014).

Doğan Haber Ajansı-DHA, "*Utanç Haritası*", **http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?Newsid=159628,** (15 Eylül 2012).

Ekşi, Oktay. (1993b). "*Gazeteci Kimdir?*". **Babıâli Magazin**. Sayı: 46, Mart-Nisan 1993.

Hürriyet. "*Basınımızla iftihar ediyoruz",* 6 Mart 1997.

Hürriyet, "*Hürriyet Yayın İlkeleri*", http://imagehk.hurriyet.com.tr/UserFiles/DYGYBYI.pdf, (13 Mart 2014).

International Organization of Journalists – IOJ, **http://en.wikipedia.org/wiki/International_Organization_of_Journalists**, (8 Temmuz 2013).

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü. "*Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nden Türkiye Raporu*", **http://www.dorduncukuvvetmedya.com/3602-sinir-tanimayan-gazeteciler-orgutu-nden-turkiye-raporu.html**, (15 Eylül 2012).

Temel Britannica. (1993). Cilt 7. İstanbul: Ana Yayıncılık A. Ş.

The International Federation of Journalists – IFJ, **http://www.ifj.org/en**, (8 Temmuz 2013).

The International Press Institute – IPI, **http://www.freemedia.at/about-us/ipi-profile/**, (8 Temmuz 2013).

The World Association of Newspapers and News Publishers - WAN-IFRA, **http://www.wan-ifra.org/about-wan-ifra**, (8 Temmuz 2013).

The World Association of Press Councils – WAPC, **http://www.wapconline.org/lang_eng/**, (8 Temmuz 2013).

The World Values Survey. **http://www.worldvaluessurvey.org**, (25 Eylül 2012).

Türk Dil Kurumu-TDK, "*Büyük Türkçe Sözlük-gazete*", **http://tdkterim.gov.tr/bts/,** (10 Temmuz 2012).

Türk Dil Kurumu-TDK. "*Büyük Türkçe Sözlük-meslek*". **http://tdkterim.gov.tr/bts/**, (10 Temmuz 2012).

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti-TGC. "*Basın Raporları - Temmuz 2011 Raporu*". **http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp**, (12 Ağustos 2012).

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti-TGC, "*Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"*, **http://www.tgc.org.tr/bildirge.html**, (14 Eylül 2013).

Türkiye Gazeteciler Federasyonu-TGF. "*Medyanın sorunları ve Çözüm Önerileri*". **http://www.tgf.com.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=82:medyann-sorunlar-ve-coezuem-oenerileri&catid=47:raporlar&Itemid=86**, (11 Eylül 2012).

Türkiye Gazeteciler Sendikası-TGS. "*Basın Özgürlüğünün Önündeki Engeller*". TGS 15'inci Olağan Genel Kurulu Çalışma Raporu'ndan. 12-13 Eylül 1998, **http://www.tgs.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=35&Itemid=16**, (10 Eylül 2012).

2. Basım

TÜRKİYE COĞRAFYASININ UYGARLIKLARI

Anadolu'nun, Trakya'nın Tarihî Coğrafya Bölgeleri ve Antik Kentleri

---

Dr. Emrullah Güney
Umut Güney

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 57
Sosyal Çalışmalar No.: 03
ISBN : 978-605-5426-56-9
© 2. Basım, Ekim 2015

TÜRKİYE COĞRAFYASININ UYGARLIKLARI
Anadolu'nun, Trakya'nın Tarihî Coğrafya Bölgeleri ve Antik Kentleri

Dr. Emrullah Güney, Umut Güney
emrullahguney@gmail.com - umutg@mepconstruct.ro

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Oto. Teks. San ve Tic. Ltd. Şti Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No:17/1 İskitler

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Emrullah.; Güney, Umut.
Din Psikolojisi / *Emrullah Güney-Umut Güney*
2. Basım, XVI+324 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-56-9
1. Uygarlık 2. Anadolu 3. Trakya 4. Polis

ÖN SÖZ

Bu kitap özellikle eğitim fakültelerinin öğrencileri için hazırlanmıştır. Sınıf öğretmenliği, sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dallarında ders gören öğretmen adaylarının Trakya'nın ve Anadolu'nun eski kültürleri, uygarlıkları hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Zaten, uygarlık tarihî adlı bir ders de programda vardır.

Güneydoğu Avrupa'nın bir yarımadası olan Trakya ile Güneybatı Asya'nın bir yarımadası olan Anadolu binlerce yılın kültürel birikimin sahibidir. Bu topraklar üzerinde yaşayan herkesin Antik dönem tarihî coğrafya bilgilerine sahip olması gerekir. Öğretmen, çiftçi, işçi, kültür insanı, müzeci, kitaplık görevlisi...

Çağdaş insanın Trakya'yı, Anadolu'yu ana çizgileriyle coğrafyasıyla, yerleşim tarihiyle tanıması zorunludur.

Bütün kültür olayları coğrafi mekânlarda ortaya çıkar. Bu nedenle kitabımızın adını **Türkiye Coğrafyasının Uygarlıkları** koyduk. Sanıyoruz ki, bu uygun bir addır. Yararlı olacağına ve bir gereksinmeye yanıt vereceğine inanıyoruz.

Prof. Dr. Emrullah Güney
Umut Güney

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**
Antik Dönem Türkiye Tarihî Coğrafya Bölgeleri 1
Antik Dönem Türkiye Kentleri 2

Bölüm 1: TARİHİ COĞRAFYA **5**
Tarihî Coğrafya Nedir? 5

İNSANLIĞIN KÜLTÜR EVRELERİ 6
İnsan Ortam İlişkileri ve Prehistorya 6
İnsanın Dünya'ya Yayılması 7
Tarih Öncesinden Günümüze 7

PALEOLİTİK KÜLTÜRLER 7
Alt Yontma Taş 8
Orta Yontma Taş 8
Üst Yontma Taş 9
Paleolitik Kültürlerin Gelişmesi 10
Tunç Çağı'nda Anadolu 16
Tunç Çağı'nda Anadolu Madenciliği 18
Anadolu'ya Yerleşen Halk Toplulukları 23
Hattiler (***İÖ 2 500-2000***) 23
Hatti Ülkesinde Hitit Uygarlığı (***İÖ 1700-1100 / 1050***) 24
Hititlerin Antropolojik Yapısı 25
Kaşkalar 25
Hurriler (***İÖ 2300-1270***) 26
Doğu Avrupalı Boyların Anadolu'ya Gelişi 27
Pelasgoslar ve Lelegler 27

Ege Göçleri (*İÖ 1100 Sıralarında*)..... 28
Hellenlerin Gelişi (*İÖ 1050)* *29*
Pers Egemenliği 30
Anadolu'da Doğu Hellen Uygarlığı (*İÖ 1050-30*) 30
Ege'de Hellenizmin İkinci Altın Çağı (*İÖ 334-30*)..... 31
Sami Dili Konuşan Boyların Anadolu'ya Gelişi..... 32
Galatlar'ın Gelişi (*İÖ 277*) 33
Roma Çağı'nda Anadolu (*İÖ 30-İS 395*) 35
Bizans Döneminde Anadolu (*395-1453)*..... *35*
Uzların Gelişi..... 36
Türklerin Gelişi 37

Bölüm 2:TÜRKİYE'NİN TARİHİ COĞRAFYASI..... 41

Bölüm 3: KENTLER..... 49
Kent Nedir? 49
Kentlerin Ortaya Çıkışı..... 52
Kentin Ögeleri: Kurumlar, Yapılar 55
Kent Devleti=Polis..... 61

Bölüm 4: TÜRKİYE TARİHİ COĞRAFYA BÖLGELERİ VE KENTLERİ 63
Türkiye Trakyasının Kültür ve Uygarlığı 66
Bizye 66
Selymbria 67
Byzantion..... 67
Khalkedon..... 69
Kallipolis..... 70
Kardia..... 70
Paktya..... 70
Troya (Troia-Truva)..... 71
Dardanos..... 73
Antandros..... 74
Abydos 75
Lampsakos..... 75
Assos..... 76
Neandria-Neandrion..... 77

Adramytteion 80
Kyzikos 80
Pergamon 83
Allianoi 85
Teuthrania 87
Pagai ve Parion 88
Rhyndakos Üzerindeki Apollonia 88
Daskyleion 88
Paleocastra 89
Lidya Uygarlığı 92
Paranın Bulunuşu 92
Hypaipa 93
Sart-Sardes 93
Bithynia Apameiası 95
Nikaia 95
Partenos ve Amastris 97
Herakleia-Karadeniz Ereğlisi 98
Trapezus 102
Sinope 103
Sebastopolis 103
Kaberia-Neokaiseria 104
Pontos Komanası 106
Myrina 106
Gryneion 107
Kent Devletleri 111
Toplumsal Yapı 112
Kolonileştirme Dönemi 112
Tiranlar Dönemi 113
Pers Egemenliği ve İonia Başkaldırısı 113
Delos Birliği 114
İonia-İyonya Uygarlığı 115
Smyrna 119
Magnesia 121
Myus 123
Priene 124
Miletos 126

Kolophon 128
Didyma 130
Panionion 133
Ephesos 133
Tiral 137
Erythrai 137
Klazomenai 138
Klaros 140
Lebedos 141
Aigai 142
Panionion 143
Metropolis 143
Pitane 144
Kyme 145
Notion 147
Teos 148
Larissa 149
Hacılar Höyüğü 152
Kremna 154
Antiocheia Pisidia 155
Termessos 157
Sagalassos 160
Adada 163
Karia Halkı ve Karia Dili 166
Karia Kentleri 167
Halicarnassos 168
Knidos 169
İassos 171
Keramos 171
Tralles 172
Labranda 172
Nyssa 173
Aphrodisias 173
Mylassa 174
Alinda 174
Alabanda 175

Apollonia Salbake 176
Lagina 176
Khalketor 176
Kyllandos 176
Ksanthos-Xanthos 181
Phellos 182
Antiphellos 183
Arykanda 184
Kyaneai 185
Myra 185
Telmessos 187
Letoon 187
Patara 188
Lykia Apolloniası 189
Pınara 190
Olympos 190
Phaselis 191
Simena 192
Bubon 192
Limyra 193
Kaunos 194
Pamphylia Kültürü ve Uygarlığı 200
Aspendos 201
Perge 202
Kasai 203
Sillyon 203
Attaleia 204
Pednelisos 205
Yümüktepe 209
Soli 211
Magarsus 211
Anazarba 212
Karatepe-Aslantaş 214
Hierapolis-Kastabala 216
İssos 217
Kantyelis-Kanytellis 218

Korykos 219
Olba-Uzuncaburç 220
Anemurium-Anemurion 220
Kelenderis 221
Tarsos 221
Antiocheia 224
Apameia (***Orontes Kıyısında***) 225
Corasium 225
Apameia Kibotos 228
Gordion 228
Aizanoi 229
Pessinus 230
Apollonia Mordiaion (Mordiaeum) 232
Kelainai 233
Pessinus 233
Midas Kenti 234
Frigya Halkı Kimdi? 235
Kolossai 238
Hierapolis 239
Çatalhöyük 240
Kültür ve Uygarlık 245
Ankyra 246
Parnassos 248
Alişarhöyük 248
Alacahöyük 251
Pteria 252
Hattuşa 252
Kültepe Höyüğü 258
Acemhöyük 259
Aşıklıhöyük 260
Kybistra 261
Kappadokia Komanası 262
Mazaka 262
Nemrut Dağı 267
Kralın Öğütleri 268
Zeugma 269

Karkamış 269
Arsamosata 272
Arsameia 273
Urartu Kültürü, Sanatı, Uygarlığı 275
Urartu Kentleri ve Kaleleri 279
Neolitik (Yenitaş Dönemi), Verimli Hilal ve Mezopotamya 282
Türkiye Mezopotamyası 285
Çayönü Höyüğü 287
Caferhöyük 291
Bismil ve Çevresi 291
Hallan Çemi 292
Nevali Çori 293
Girnavaz Höyüğü 294
Sam'al (Zincirli) 295
Oylumhöyük 296
Harran 297
Amid 298
Nisibis 300

SÖZLÜK 305

KAYNAKÇA 313

KAYNAKÇA

Akalın A G. 1997. Troia Bölgesi Antik Kıyı Şehirlerinde Tarihî Coğrafya Çalışmaları. Türkiye Coğrafyası Dergisi (Ank Ünivers). 6.1-16 ss. Ankara

Akarca A.-T Akarca. 1954. Milas Coğrafyası, Tarihî ve Arkeolojisi. İstanbul

Akarca A. 1987. Şehir ve Savunması. Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri: I. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. TTK yay. VI. Dizi-Sa. 15a. Ankara

Akca F A. 1937. Laodikya. İstanbul

Akca F.A. 1946. Pamukkale Suları. İstanbul

Akşit İ. 1988. Aspendos. Image of Turkey. 17-19 pp. Ankara

Akşit O. 1967. Likya Tarihî. İstanbul

Akşit O. 1971. Hellenistik ve Roma Devrinde Likya. İst Ün. Edeb. Fak. yay. 1622. İstanbul

Akşit O. 1974. Eski Önasya'da Siyasal İlişkilerden Bölümler.

Ank Ün. DTCF yay. Ankara

Aktüre S. 1994. Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri. Tarih Vakfı Yurt yay. İstanbul

Akurgal 1998. Anadolu Kültür Tarihî. Tübitak yay. Tübitak Popüler Bilim Kitapları. 67. Ankara

Akurgal E. 1950. Erster Vorlaufiger Bericht " über die Ausgrabungen in Alt- Smryna. Ankara Ünivers. DTCF Derg. VIII... Ankara

Akurgal E. 1950. Bayraklı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 1-51 ss. Ankara

Akurgal E. 1959. Urartu Medeniyeti. Anadolu. IV. 67-121 ss. Ankara

Akurgal E. 1983. Anatolia in world history. Forum Council of Europe. 1. Strasbourg

Akurgal E. 1983. Ancient Civilisations and Ruins of Turkey. İstanbul Akurgal E. 1993. Eski Çağda Ege ve İzmir. NET yayınları. İzmir

Akurgal E. 1998. Anadolu Kültür Tarihî. Tübitak Popüler Bilim Kitapları. 67. Ankara

Akurgal E. 1995. Anadolu Uygarlıkları. Net yay. İstanbul

Akurgal E. 1996. Anadolu'nun Etnik Yapısı. Cumhuriyet Bilim Teknik. 500.19 Ekim 1996. 5. İstanbul

Akurgal E. 1998. Türkiye'nin Kültür Sorunları. Bilgi Kitabevi. Ankara

Akurgal E. 1999. Batı Uygarlığının Beşiği Anadolu. Cumhuriyet Bilim Teknik. 615. 2 ocak 1999. 18-20 ss. İstanbul

Akurgal E 1986. Anadolu Tarihînin Oluşmasında Jeomorfolojik Özelliklerin Rolü. Anadolu Araştırmaları: X. 21-30 ss. İst Ün. Edeb Fak. Yayını. İstanbul

Akurgal E. 1998. Anadolu Kültür Tarihî. Tübitak Popüler Bilim Kitapları no: 67. Ankara

Akarca A. 1977. Neandreia. Kuzey Egede Arkaik ve Klasik Çağlara ait bir şehir. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi yay. 2238. İstanbul

Akarca A. 1987. Şehir ve Savunması. Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri: I. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Türk Tarih Kurumu yay. VI. Dizi- Sa.15a Ankara

Akca F A. 1937. Laodikya. İstanbul

Akca F A. 1946. Pamukkale Suları. İstanbul

Akşit İ. 1988. Aspendos. Image of Turkey. 17-19 pp. Ankara

Akşit O. 1967. Likya Tarihî. İstanbul

Akşit O. 1971. Hellenistik ve Roma Devrinde Likya. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yay. No: 1622. İstanbul

Aktüre S. 1994. Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri. Tarih Vakfı Yurt yay. İstanbul

Algan E. 1997. Kral Midas'ın Ülkesi Frigya. Esbank yay. Eskişehir

Alp S. 1974. Eski Önasya'da Siyasal İlişkilerden Bölümler. Anma Kitabı Ank Ün. DTCF. yayını. Ankara

---------- AnaBritannica ansiklopedisi. İstanbul

---------- Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. Görsel Yay. İstanbul

Arundel F V J. 1834. Discoveries in Asia Minor. London

Atalay İ.-K Mortan 1998. Türkiye Bölgesel Coğrafyası. İnkılap Kitabevi. İstanbul

Aydıngün Ş. 2000. Likya'nın Kaya Mezarları. Skylife. 201.120-131 ss. İstanbul

Aygen T. 1986. Pamukkale ve Hierapolis. İlgi. 45. 15-21 ss. İstanbul

Aygen T. 1968. Dünyanın 8. Harikası: Nemrut Dağı Tapınağı ve Tanrı Heykelleri. İller Bankası Mecmuası. Temmuz. Sayı:11. Ankara

Aygen T. 2000. Türkiye'nin Dünya Çapındaki Arkeolojik Değerlerinden Komagene Krallığının Sekizer Metre Boyundaki Dev Tanrı Heykelleri (Adıyaman) İlgi. (Shell) 101.12-21 ss. İstanbul

Aygen T 30 Ekim 1969. Dünyanın 8. Harikası Nemrut Dağının Tepesinde. Hayat Mecmuası. 45. İstanbul

Aygen T. 2000. Türkiye'nin Dünya Çapındaki Arkeolojik Değerlerinden Komagene Krallığının Sekizer Metre Boyundaki Dev Tanrı Heykelleri (Adıyaman) İlgi. (Shell) 101.12-21 ss. İstanbul

Baldıran A. 1993. Nekropol Buluntularına Göre Stratonikeia'nın Tarihsel Süreci. Selçuk Ünivers. Fen-Edeb Fak. Edebiyat Derg. 1991. 6.45-56 ss. Konya

Balkan K. 1960. Patnos Yakınında Aznavurtepe'de Bulunan Urartu Tapınağı ve Kitabeleri (Anatolia V.) Ankara

Barışcan H. 1996. Likya Efsaneleri. İnkılap Kitabevi. İstanbul

Bayatlı O. 1949-51. Bergama Tarihî: I, II, III. İstanbul

Bayburtluoğlu C. 1981. Lykia. Ankara

Baydur N. 1970. Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihî Üzerine Araştırmalar. İst Ünivers Edeb Fakült yay. 1519. İstanbul

Baykara T. 1988. Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı). Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü yay. 86. Seri VII. Sayı A. 7. Ankara

Bean G. 1978. Lycian Turkey. London

Bean G. 1995. Eski Çağda Ege Bölgesi. Arion yay. İstanbul

Bean G E. 1997. Eskiçağda Lykia Bölgesi (çev. H Kökten). Arion yay. İstanbul

Belli O. 1996. Van'da Üç Kale. THY Skylife. XIII. 162.22-32 ss. İstanbul

Belli O. 1979. Urartu Sanatının Sosyo Ekonomik Açıdan Eleştirisi Üzerine Bir Deneme. Anadolu Araştırmaları VI. 45-49 ss. İst Ün. Edeb Fak yay. İstanbul

Benoist M. 1975. Nemrut Dag ou le trone des dieux Turquie. Edition Albin Michel. Paris

Bergil M.S. 1996. Keltler Kıbrıs'ta Hiç Bulundu mu? Cumhuriyet Bilim Teknik. 490. 8-9 ss. İstanbul

Bergil M.S. 1996. Keltler Kıbrıs'ta Hiç Bulundu mu? Cumhuriyet Bilim Teknik. 490. 8-9 ss. İstanbul

Bilgiç E. 1955. MÖ İkibin Yıllarında Mezopotamya-Anadolu Arasında Ticari ve İktisadi Münasebetler. Dokuzuncu Coğrafya Meslek Haftası, Tebliğler ve Konferanslar. 193-202 ss. İstanbul

Bittel K. 1950. Grundzüge der Vor-und Frühgeschichte Kleinasiens, s. 17. Thübingen

Bittel K. 1970. Hattusa: The Capital of The Hittites. New York

Blegen C.W. 1963. Troy and The Trojans. London

Boysal Y. 1983. Stratonikeia. Selçuk Ünivers. Edeb Fak Derg. 123-124ss. Konya

Bronowski J. 1975. İnsanın Yücelişi (çev. Filiz Ofluoğlu). Milliyet yay. Büyük Yapıtlar Dizisi no:1. İstanbul

---------- Büyük Larousse Ansiklopedisi. İstanbul

Bossert H.T.-H Çambel. 1945. Yeni Bir Eti Harabesi. İstanbul Ünivers. Eski Ön Asya Kültürleri Araştırma Enstitüsü yayınları I. İstanbul

Bostancı E. 1962. Belbaşı Kaya Sığınağında Bulunan Üst Paleolitik ve Mesolitik Endüstri. Belbaşı Kültürü. Belleten. XXVI. 233-251 Ankara

Boysal Y. 1980. Stratonikeia. II. Kazı Sonuçları Toplantısı. Ankara

Burney C.A. 1957. Urartian Fortresses and Town in The Van Region. Anatolian Studies. Vol.XVII. 37-53 pp. Ankara

Ceram C.W. 1982. Tanrılar Mezarlar ve Bilginler. Remzi Kitabevi. Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 4. İstanbul. W. M. Calder. 1953. Pisidia. The Oxford Classical Dictionnary. Oxford Calder W M.-G E Bean 1958. A Classical Map of Asia Minor. London.

Ceram C.W. 1979. Tanrıların Vatanı Anadolu. Remzi Kitabevi. Büyük Fikir Kitapları Dizisi no: 33. İstanbul

Ceram C.W. 1982. Tanrılar Mezarlar ve Bilginler, (çev. H Örs) Remzi Kitabevi. Büyük Fikir Kitapları Dizisi no: 4. İstanbul

Childe V.G. 1971. Doğu'nun Prehistoryası. (çev. Ş A Kansu). Türk Tarih Kurumu Yay. X. seri- Sa. 2 a. Ankara

Clayton P-M Price. 1998. Antik Dünyanın Yedi Harikası. (çev. B Avunç). Homer Kitabevi Cook J.M. 1958-59. Old Smyrna. BSA. 53-54. 1-181 pp. Cömert B. 1998. Mitoloji ve İkonografi. Ayraç yay. İstanbul

Cuinet V. 1891-1894. La Turquie d'Asie. Paris Oral Çalışlar. 10 mayıs 1998 Cumhuriyet Dergi. 633. 10-12 ss. İstanbul

Çilingiroğlu A. 1998. Urartu Krallığı. Tarihî ve Sanatı. Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı yay. İzmir

Çizgen G. 1998. Bafa Gölü ve Herakleia. Skylife. 4. 36-44 ss. İstanbul

Çilingiroğlu A. 1983. Urartularda Toplu Nüfus Aktarımları. Anadolu Araştırmaları: IX. 295-310 ss. İst Ün. Edeb Fak yay. İstanbul

Çilingiroğlu A. 1984. Urartu ve Kuzey Suriye. Ege Ünivers. Edeb Fak yay. İzmir

Darga M. 1984. Eski Anadolu'da Kadın (2. Baskı) İst Ünivers. Edeb Fak yay. İstanbul

Darga M. 1985. Hitit Mimarlığı. İst Ünivers Edeb Fak yay. İstanbul

Darkot B. 1966. Türkiye'de Coğrafi Bölgelerin Teşkilinde Kriterlerin Araştırılması. İTÜ. Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü yay. 3. 1963-64 yaz yarıyılı şehircilik konferansları. 31-47 ss. İstanbul

Darkot B. 1966. Türkiye Coğrafi Bölgelerinin Teşkilinde Kriterlerin Araştırılması. Şehircilik Konferansları. İTÜ. Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü yay. 31-47 ss. İstanbul

Darkot B. 1972. Türkiye Coğrafyası. Kanaat yay. İstanbul

Demirel E. 2007. Zamanın Tanığı Adada. THY. Skylife. Nisan. 98-106 ss. İstanbul

Dinçol A M. 1980. Hitit Devleti'nin Kuruluşuna ait ilk yazılı belgeler. Arkeoloji ve Sanat. 10. 4. İstanbul

Dinçol A M. 1982. Hititler Öncesinde Anadolu. Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. I. 11-16 ss. İstanbul

Dinçol A M. 1982. Hititler. Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi I. 17-120 ss. İstanbul

Doruk S. 1986. 1984 yılı Kaunos Çalışmaları. VII. Kazı Sonuçları Toplantısı. Ankara F.K. Dörner. 1990. Nemrut Dağının Zirvesinde Tanrıların Tahtları. (çev. Vural Ülkü) Türk Tarih Kurumu yay. Ankara

Duru O. 1977. Kıyı Kıyı, Kent Kent. Koza yay. İstanbul

Duru O. 1995. Patara: Düşler Ülkesi. Skylife (THY). 5. 16-29 ss. İstanbul

Duru O. 1996. Kyaneai. Skylife. 8.56-63 ss. İstanbul

Duru O. 1996. Yaylada Yitik Bir Kent: Phellos. Skylife. 4.40-45 ss. İstanbul

Döğer E. 1997. Menemen Tarihî. Sergi yayınevi. İzmir

Ekinci O. 18 Mart 1999. Patara'da Hukuk Bayramı. Cumhuriyet. İstanbul

Emre O. 1980. Assos. İlgi. 30. 12-14 ss. İstanbul

Entwistle T R. 1981. Ancient World. Galley Press. London.

Erdoğan S. 1973. İznik. Nicaeae. İstanbul.

Ergenç E. 1996. Aristoteles de Assosdaydı. Skylife. 8. 6-16 ss. İstanbul.

Erhat A. 1962. Mavi Yolculuk. Çan yay. İstanbul.

Erhat A. 1969. Mavi Anadolu. Bilgi yay. Ankara.

Erinç S. 1972. Türkiye: İnsan ve Ortam. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi. 165-194 ss. İstanbul

Erinç S. 1973. Türkiye: İnsan ve Ortam. İst. Ün. Coğrafya Enstitüsü Dergisi. 18-19. 1-33 ss. İstanbul

Eriş E. 1979. Bergama Uygarlık Tarihî. İzmir

Ertem H. 1965. Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Faunası. Ankara Ünivers. DTCF yay. 157. Ankara.

Ertuğ Ö. 1997. Eşen Ovasının Alüvyal Jeomorfolojisi ve Lidya Antik Kentleri. Türkiye Coğrafyası Dergisi (Ank Ünivers). 6. 203-242 ss. Ankara

Esin U. 1969. Kuantatif Spektral Analiz Yardımıyla Anadolu'da Başlangıcından Asur Kolonileri Çağına Kadar Bakır ve Tunç Madenciliği. Cilt I, kısım I ve II. İst Ünivers Edeb Fak yay. 1427. İstanbul

Esin U. 1881. İlk Üretimciliğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa (G.Ö. 500-7000 yılları arası) Doğal Çevre Sorunları. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yay. İstanbul

Eyice S. 1977. Kanytellis. İstanbul Üniversitesi. Anadolu Araştırmaları Derg. İstanbul

Eyuboğlu İ Z... 1981. Anadolu Uygarlığı. Der yayınları. İstanbul

Ertüzün R M. 1998. Kapıdağ Yarımadası ve Çevresindeki Adalar. Ozan Sanatevi. İstanbul

Eyice S. 1978. Bafa Gölü ve Herakleia. İlgi. 26. 9-13 ss. İstanbul

Eyice S. Kanlıdivan maddesi. Türk Ansiklopedisi

Eyice S. 1983. The glory and fall of Byzantium. Forum. 1. Strasbourg

Eyice S. 1969. Trakya'da Bizans Devrine Ait Eserler. Belleten. XXXIII. 131.325- 358 ss. Ankara

Eyuboğlu İ Z. 1981. Anadolu Uygarlığı. Der yayınları. İstanbul

Ertem H. 1965. Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Faunası. Ank Ün. DTCF yay. Ankara

Ertem H. 1974. Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası. Ank Ün. DTCF yay. Ankara

Erzen A. 1984. Doğu Anadolu ve Urartular. TTK yay. Ankara

Eyuboğlu. S 1974. Sanat üzerine denemeler. Cem yayınevi. İstanbul

Eyuboğlu İ Z. 1981. Anadolu Uygarlığı. Der yayınları. İstanbul

Frazer J G. 1991-92. Altındal. Dinin ve Folklorun Kökleri. I-II. Payel yayınları. İstanbul

---------- Gelişim Hachette Ansiklopedisi. İstanbul

Gardner H1980. Art Through the Ages. Hacourt Brace Jovanovich Inc.

Garstang J. 1953. Prehistoric Mersin, Yümük Tepe in Southern Turkey.

Garstang J. 1941. Arzava ve Lugga memleketlerine ait bir harita. Belleten. 17-18. Ankara

Garstang G.- O R Gurney. 1959. The Geography of Hittite empire. London

Goff C. 1979. Arkeoloji. Remzi Kitabevi. İstanbul

Goldman H. 1950. Excavations at Gözlükule, Tarsus. Princeton.

Gökovalı. Ş. (t.y.) Commagene Nemrut-Samosata, Arsameia Nemroud Dagh. Ofis Matb. San. Ltd Şti. İzmir

Goell Theresa. 1952. Nemrut Dagh. Archeology. 5

Goell Theresa. 1961. Throne Above The Uephrates. National Geographic Magazine. 119.3. 390-405 pp. Washington DC.

Gökoğlu A. 1966. Paflagonya Arkeolojisi. Ankara

Göney S. 1975. Büyük Menderes Bölgesi. İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü yay. 1895-79. İstanbul

Göney S. 1977. Şehir Coğrafyası I. (Yerleşme Coğrafyası Cilt I). İÜ Edebiyat Fak. Coğr Enst yay. 2274-91. İstanbul

Gözenç S. 1978. Küçük Menderes Havzasında Arazinin Kullanılış ve Sınıflandırılması. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü yay. 2396-İstanbul

Gurney O R. 1952. The Hittites. Penguin Books. Londra

Günenç A Y. 2000. Başlangıçta Anadolu vardı. Bilim ve Teknik. XXXIII. 394. 58-65 ss. Ankara

Grimal P. Les Villes Romaines. Que sais-je?. Paris

Günaltay M Ş. 1946. Anadolu. Ankara

Goetze A. 1940. Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography. Yale Oriantal Series:22. New Heaven

Güneş K. 1999. Sillyon'da Geçmişi Aramak. Cumhuriyet Dergi. 693. 4 temmuz. 12-13 ss. İstanbul

Harris E L. 1909. The Buried Cities of Asia Minor. The National Geographic Magazine. January. 1-18 pp. Washington

Hasol D. 1993. Ansiklopedik Mimarlık sözlüğü. Yapı Endüstri Merkezi yay. İstanbul

Herodotos. 1973. Herodot Tarihî (çev. Müntekim Ökmen) Remzi Kitabevi. İstanbul

Howgego Ch. 1998. Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihî. (çev. O Tekin) Homer Kitabevi İstanbul

Hüzenkirchen W. 1979. İlk Kentler Nasıl Meydana Geldi? TÜBİTAK-Bilim ve Teknik.XII. 139. 9-11 ss. Ankara

İnan J. 1998. Toroslarda Bir Antik Kent Lyrbe?-Seleukeia? Arkeoloji ve Sanat Yayınları. İstanbul

Kansu Ş A. 1944. Anadolu'da Mezolitik Kültür Buluntuları. Ankara Üniversitesi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. II-5. Ankara

Karakaya E. 1984. Sardes. İlgi. XVIII. 40.22-26 ss. İstanbul

Karakaya E. Antiphellos. İlgi. 88.3-8 ss. İstanbul

Karanis F. 1993. Sardeis ve Krezüs. Skylife (THY). 9. 70-75 ss. İstanbul

Kayan İ-J C Kraft-O Erol. 1980. Truva Doğal Çevresinin Son 15 000 Yıldaki Değişmeleri. Bilim ve Teknik. XIII. 155. 8-12 ss. Ankara

Kayabal A. 1995. Aphrodisias. Skylife (THY). 2. 32-36 ss. İstanbul

Kayan İ.- J C kraft-O Erol. 1980. Truva Doğal Çevresinin son 15 000 yıldaki Değişimleri. TÜBİTAK 5. Bilim Kongr. 79-96 ss. Ankara

Kılıç L. 1998. Dorylaion'dan Eskişehir'e. Eskişehir Valiliği yay. Eskişehir

Kınal F. 1953. Arzava Memleketlerinin Mevkii ve Tarihî. Ankara

Kınal F. 1958. Kargamış Şehri Tarihî Hakkında. Ankara Ün. DTCF Derg. 16. Ankara

Kınal F. 1962. Eski Anadolu Tarihî. Ankara

Kınal F. 1970. Hitit Devletleri İçin Kuzey Suriye'nin Önemi. Atatürk Konferansları: IV. Ankara

Kınal F. 1983. Eski Mezopotamya Tarihî. Ank Ünivers. DTCF yay. Ankara

Kınal F. 1987. Eski Anadolu Tarihî. (2. Baskı)TTK yay. Ankara

Kıvran F. 1988. Phaselis. Image of Turkey. 16.2-6 pp. Ankara

Kienitz F.K. 1976. Büyük Sancağın Gölgesinde Anadolu ve Balkan Yarımadası Şehirlerinin Tarih ve Kültürü (çev. S H Kakınç). İstanbul

Komsuoğlu S.Ş. 13 eylül 1998. Yalvaç ya da antik Psidia. Cumhuriyet Dergi. 651.19. İstanbul

Kondoloen Ch. 2001. Antioch: The Lost Ancient City. Princeton University Press.

Korbel. G. 1989. Die Türkische Südküste und Pamukkale. 108-110 ss. Delta Reisen. Göttingen

Korbel G. 1989. Die Türkische Südküste und Pamukkale. Delta Reisen. Göttingen Korfmann M- D Mannsperger. 1998.

Kökten K. 1952. Anadolu'da Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılışı Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. X-3,4. Ankara

Kökten K. 1955. Antalya'da Karain Mağarasında Yapılan Prehistorya Araştırmalarına Toplu Bakış. Belleten XIX. 271-293 ss. Ankara

Kökten K. 1961. Maraş ve Antalya Vilayetlerinde Süreli Dip Tarih Araştırmaları Hakkında Kısa Bir Rapor. Türk Arkeoloji Dergisi XI-I. 4 ss. Ankara

Köroğlu K. 1997. Lydia (Treasures of Croesus). Skylife (THY). 9.66-78 ss. İstanbul

Köroğlu G. 1998. Kanlıdivane. Skylife. 10. 116-125 ss. İstanbul

Kınal F. 1953. Arzawa Memleketlerinin Mevkii ve Tarihî. Ankara

Kırım A. 1998. Ankara'yı Kuran Keltler Barbarlıktan Üstün Irka Terfi Etti. Cumhuriyet Bilim Teknik. 570. 18-19 ss. İstanbul

Kökten İ K. 1952. Anadolu'da Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılışı Üzerine Bir Araştırma. Ankara Ünivers. DTCF Derg. X. 3-4. Ankara

Kökten İ K. 1963-64. Kara-İn'in Türkiye Prehistoryasında Yeri. Türk Coğr Derg. XVII-XIX... 22-23.

Ksenophon. 1939, 1944, 1962. Anabasis. (*çev. Hayrullah Örs*)İstanbul

Ksenophon. 1974. Anabasis- Onbinlerin Dönüşü- Çeviren Tanju Gökçöl. Hürriyet yay:88, Büyük Klasikler:12. Yunan klasikleri: 8. İstanbul.

Ksenophon. 1974. Anabasis (*Onbinlerin Dönüşü*). Pierre Chambry'nin fransızcasından Türkçeye çeviren Tanju Gökçöl. Hürriyet yay. 88. Büyük klasikler: 12. Yunan Klasikleri: 8. İstanbul

Leonhard R. 1915. Paphlagonia. Berlin

Lloyd S. 1997. Türkiye'nin Tarihî (*Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*) Tübitak Popüler Bilim Kitapları. 50. Ankara

Levick B. 1967. Roman Colonies in Southern Asia Minor. Oxford University Press. UK

Love I C. 1970-72. A Preliminary Report of the excavations at Knidos (American Journal of Archaeology. 74-76)

Mansel A.M. 1945. Eski Doğu ve Ege Tarihînin Ana Hatları. İst Ünivers. Edeb Fak yay. 266. İstanbul

Macqueen J G. 1968. Geography and history in western Asia Minor in the second millenium B.C. Anatolian Studies.XVIII.

Mellaart J. 1962. Excavations at Çatal Hüyük. First Preliminary Report 1961. Anatolian Studies. XII. 41-65 ss. Ankara

Mellaart J. 1970. Excavations at Hacılar. Edinburgh.

Mellaart J. 1967. Çatal Höyük. A Neolithic Town in Anatolia.

Mellaart. J. 1970. Excavations at Hacılar. (2 volumes). London

Memiş E. 1995. Eskiçağ Türkiye Tarihî. Özeğitim yayınları:5. Konya

Memiş E. 1990. Tarihî Coğrafyaya Giriş. Selçuk Ünivers. Eğit Fak yay. Konya

Memiş E. 1992Tarih Boyunca Orta Doğu-Anadolu İlişkileri. Konya

Memiş. 1993. Eskiçağ Tarihînde Doğu-Batı Mücadelesi. Konya

Meriç R. 1988. Antik Dönemde Küçük Menderes Havzasının Tarihsel Coğrafyasına Genel Bir Bakış. Ege Coğrafya Dergisi. 4. 202-213 ss. İzmir

Mansel A M. 1945. Eski Doğu ve Ege Tarihînin Ana Hatları. İstanbul

Mansel A M. 1956. İlk Çağda Antalya Bölgesi. İstanbul

Mansel A M. 1971. Ege ve Yunan Tarihî. Ankara

---------- Meydan-Larousse Ansiklopedisi. İstanbul

Mestci N. 1999. Anadolu'nun en eski zeytinyağı merkezi: Klazomenai. Skylife. 3.102-112 ss. İstanbul

Mojeyko İ. 1972. 27 Möcüze. Gençlik Neşriyyatı. Bakı

Naumann R. 1991. Eski Anadolu Mimarlığı. (çev. Beral Madra)Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Türk Tarih Kurumu yay. IV. Dizi. Sa. 9 b. Ankara

Öğün B. 1967. Urartu Araştırmalarında Anadolu, Yunanistan ve Etrüsk Tarihî ve Arkeolojisi Bakımından Önemi. Türk Tarih Kongresi VI. Ankara

Öğün B. 1968. 1966 yılı Kaunos sondajları. Belleten. Türk Tarih Kurumu. XXXII. 126. Ankara

Öngör S. 1975. Coğrafya Terimleri Sözlüğü. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul

Özenir. O. 1998. Anadolu'da yeni kazılar, ilk uygarlık bilgilerini altüst ediyor. Cumhuriyet Bilim Teknik. 591. 18 temmuz 1998. 18-19 ss. İstanbul

Özgüç T. Early Anatolian Archaelogy. Forum. 1. Strasbourg

Özyiğit S. 1998. Foça-Phokaia. İzmir

Özgünel C. 1972. Karia Geometrik Seramiği. Ankara

Öğün B.-C Işık. 1996. Kaunos. Skylife (THY). 9. 28-38 ss. İstanbul

Özsait M. 1980. İlk Çağ Tarihînde Pisidya. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları No: 2710. İstanbul

Özsait M. 1985. Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihî. İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi yay. No: 3307. İstanbul

Özgüç T. 1966. Altıntepe Mimarlık Anıtları ve Duvar Resimleri. Ankara

Özgüç N. 1979. Acemhöyük'ün Eski Anadolu Sanatına Yeni Katkıları. Belleten. 43. 170. 281-287 ss. Ankara

Özgüç T. 1947. Yümüktepe kazıları. TTK. Belleten. XI. 168-169, 359- 360 ss

Ramsay W M... 1961. Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası (çev. Mihri Pektaş). İstanbul

Robert L. 1948. Anadolu'nun Eskiçağ Şehirleri. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. VI-5. Ankara

Rumscheid F-W Koenigs. 1999. Priene. Ege yay. İzmir

Sperlich W. 2000. Die Erste Siedlung der Altsteinzeit. Bild der Wissenschaft, Ağustos.

Schmidt K. 2000. Göbekli Tepe and the Rock Art of the Near East. TÜBA-AR. Türkiye Bilimler Akademisi. Arkeoloji Dergisi. 3.

Sezginer A. 1979. Hattiler ve Evren. Bilim ve Teknik. XII. 139. 1-4 ss. Ankara

Sevin V. 1974-75. Batı Anadolu'nun Az Bilinen Antik Bir Kenti Hypaipa Tarihî Üzerine bir Araştırma. İst Ünivers Edeb Fak. Tarih Derg. 28-29. İstanbul

Sevin V. 1991. Anadolu arkeolojisinin ABC'si. Simavi yayınları. İstanbul

Soytürk I. 1997. Dalyan ve Antik Kaunos. İlgi (Shell) 89. 12-19 ss. İstanbul

Sözer A.N. 1963-64. Erzurum Ovasında Tarih Öncesi Kır Yerleşmesi. Türk Coğ. Derg. XVIII- XIX... 22-23. Ankara

Sartiaux F. 1931. Küçük Asya'da ölmüş şehirler (çev. M Rahmi). İzmir

Sayılan F. 1988. Akdeniz'in eski kentleri. Türkiyemiz.XVIII. 55.24-33 ss. İstanbul

Seidler G.L. 1997. Bizans Siyasal Düşüncesi (Bizans Halk Hareketlerinin İdeolojik Kökeni) çev. M Tuncay. Göçebe yay. İstanbul

Schirmer W. 1982. Hitit Mimarlığı. (çev. B Madra) Arkeoloji ve Sanat yay. İstanbul

Sevin V. 1982. Frygler. Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. II. 229-266 ss. İstanbul

Sevin V. 1997. Arkeolojik Kazı Sistemi. Arkeoloji ve Sanat yay. İstanbul

Silistreli U. 1982. Urartu Duvar Resimleri. Bilim ve Teknik. XV. 174.35-38 ss. Ankara

Sözen M. 1998. Kapadokya (Ayhan Şahenk Vakfı) İstanbul

Stewig R. 1968. Batı Anadolu Bölgesinin Kültürel Gelişmesini Gösteren Kartografik Bilgiler (çev. R Turfan). İstanbul

Sullivan R.D. 1977. The Dynasty of Commagene. Fs. Vogt Berlin-New York.

Şenel A. 1995. İlkel Topluluktan Modern Topluma. Bilim ve Sanat yay. Ankara

Şenyürek M.-E Bostancı. 1958. Hatay Vilayetinin Prehistorya Araştırmaları. Belleten. XXII. 149-155 ss. Ankara

Şenyürek M.-E Bostancı. 1958. Hatay Vilayetinin Paleolitik Kültürleri. Belleten XXII. 171-184 ss. Ankara

Şapolyo E B. 1971. Türkiye Turizm Rehberi ve Anıtlar Tarihî. Kültür Kitabevi. İstanbul

Şahin C. 1998. Coğrafyaya Giriş. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara

Şapolyo E B... 1971. Türkiye Turizm Rehberi ve Anıtlar Tarihî. Kültür Kitabevi. İstanbul

Şahin C. 1998. Coğrafyaya Giriş. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara

Şahin M Ç. 1970. Two New Inscriptions from Lagina. Anadolu. XVII. 110.

Şahin M Ç. 1973. The Political and Religious Structure in The Territory of Stratonikeia in Caria. Ankara

Tümertekin E. 1953. Anadolu'da Demir Çağı hakkında. Tarih Dergisi. V. 8. İstanbul

Tarhan M T.-V Sevin. 1977. Van Bölgesinde Urartu Araştırmaları (II): Konut Mimarlığı. Anadolu Araştırmaları IV-V. 1976-77, 347-365 ss. İst Ün. Edeb Fak yay.

Taşkıran H. 1987. The Karain Cave. İmage of Turkey. 25-27 pp. Ankara

Taşlıalan M. 1998. Pisidia. Antiocheia. Skylife. 9. 82-91 ss. İstanbul Mehmet Taşlıalan. 1997. Psidia Antiocheia. İstanbul Ankara.

Taşlıklıoğlu Z. 1943. Likya Kültleri. Ank Ün. DTCF Derg. II. 1. Ankara

Tavşanoğlu. L. 4 Kasım 2001. Lymira'nın Önemi Anlaşıldı. Prof Dr Jurgen Borchardt ile söyleşi. Cumhuriyet. İstanbul

Tekin O. 1998. Sivas Definesi. Sadberk Hanım Müzesi yay. İstanbul

Texier Ch. 1924. Küçük Asya (çev. Ali Suat) Matbaai Amire. İstanbul

Tezgör, Dominique Selin. 1998. Mayıs. Sinop ve Antik Amfora Atölyeleri. Skylife. XVII. 178. 94-105 ss. İstanbul

Tok G. 2000. Neolitik Çağ (Uygarlığın doğduğu dönem). Bilim ve Teknik. XXXIII. 390. 98-102 ss. Ankara

Tuna N. 1981. Datça Yarımadası Yüzey Araştırmaları. 4. Kazı Sonuçları Toplantısı. Ankara

Tuncel M. 1980. Türkiye'de Yerleşmenin Tarihçesine Toplu Bir Bakış. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi. 23. 123-160 s İstanbul

Tuncel M. 1981. Tarih Boyunca Türkiye"de Kent Kuruluşları. Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan (Ayrı Basım) 309-350 ss. İstanbul

Turani A. 1980. Sanat Terimleri Sözlüğü. Toplum yay. Ankara

Umar B. 1982. Türkiye Halkının İlk Çağ Tarihî. I. Ege Ünivers. Basın Yayın Yüksekokulu yay. İzmir

Umar B. 1989. Pisidia. Akbank yay. İstanbul

Umar B. 1991. Türkiye Halkının İlk Çağ Tarihî. Cilt: 1-a, I-B. İlke yay. Ankara

Unutmaz İ. 12 Mayıs 1990. Laodikya Antik Su Yolu. Cumhuriyet Bilim Teknik. 165. 12-13 ss. İstanbul

Uysal M. 1988. Termessos. Ancient City where History and nature embrace one another. Image of Turkey. 15. 2-5 pp. Ankara

Üründül Ö F. 1999. Sığacık:Üçbin yıllık öykünün konuksever ev sahibi. Skylife (THY). 9. 4-13 ss. İstanbul

Varış T. 2000. Anadolu'daki ilk 7 Kilise. Skylife. 2. 96-105 ss. İstanbul

Vural S. 1992. Kanlıdivane Kanytellis. Tarih ve Doğanın Gizemli Dünyası. Türkiyemiz. XXII. 68. 58- 61 ss. İstanbul

Wagner J.-G Petzl. 1977. G. Klammet "Die Türkische Südküste" Frankfurt Wien Yalçınlar İ. 1967. Türkiye'deki Bazı Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmesinde Jeomorfolojik Temeller. İstanbul Ünivers. Coğrafya Enstitüsü Dergisi. 16.53-66 ss.

Yalman B. 1987. Kyzikos. İlgi. 49.23-29 ss. İstanbul

Yazıcı E. 1993. Dalyan. İlgi. 72. 16-23 ss. İstanbul

Yazıcı E. 1999. Enez. İlgi. 99. 14-23 ss. İstanbul

Yenen Ş. 1997. Turkish Odyssey. İstanbul

Yıldırım R. 1996. Eskiçağ'da Anadolu. İzmir

Yıldırım R. 1996. Önasya Tarih ve Uygarlığı. İzmir

Yıldırım. R. 1996. Urartu İğneleri. AKDTYK yay. Ankara

Yiğitbaşıoğlu H. 1991. Yanartaşın Sönmeyen Alevleri. Coğrafya Araştırmaları. 3.53-60 ss. Atatürk KDTYK yay. Ankara

Yücel T. 1958. Teke Yöresi Orta Bölümünün Mevzii Coğrafyası. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 16. Ankara

Yücel T. 1960. Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler. Türk Coğrafya Dergisi. 20. 23-35 ss. Ankara

Yücel T. 1987. Türkiye Coğrafyası. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay. Ankara.

Young J H. 1964. Kommagenien Tiaras; Royal and Divine. Aja 68.

Zick. M. 2000. Der aelteste Tempel der Welt. Bild der Wissenschaft. Ağustos.

----------1979. The Princeton Encyclopedia of Ancient Sites. Princeton

---------- 1982. Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. İstanbul

---------- İslam ansiklopedisi. Kültür Bakanlığı Yay.

2000'Lİ YILLARDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI:
Fırsatlar, Riskler ve Krizler

ÖZDEN ZEYNEP OKTAV
HELİN SARI ERTEM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1214
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 28
ISBN : 978-605-320-118-2
© 1. Basım, Nisan 2015

2000'Lİ YILLARDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI: Fırsatlar, Riskler ve Krizler
ÖZDEN ZEYNEP OKTAV - HELİN SARI ERTEM

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

Bu eser Fırat Üniversitesi Yayın Komisyonu tarafından Bilimsel Eser olarak kabul edilmiş
ve yayımlanmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Oktav, Özden Zeynep., Sarı Ertem, Helin.
2000'Li Yıllarda Türk Dış Politikası: Fırsatlar, Riskler ve Krizler/ *Özden Zeynep OKTAV - Helin SARI ERTEM*
1. Basım, VIII+540 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-118-2
1. Türkiye, 2. Adalet ve Kalkınma Partisi, 3. Dış Politika

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, sadece Türkiye'nin değil, içinde bulunduğu bölgenin ve uluslararası sistemin de büyük değişimlerden geçtiği bir dönemde yazıldı. İçerdiği makaleler bu yoğun dönemin farklı açılardan analizini yapan çalışmaların birer yansıması niteliğinde ve Türkiye'nin 2000'li yıllarda ortaya koyduğu dış politikayı artıları ve eksileriyle detaylı değerlendirmelere tabii tutmakta. Türkiye, 21. yüzyılla birlikte önemli birtakım fırsatlar kadar, dikkatle üzerinde durulması gereken çeşitli risk alanları ile de karşı karşıya kaldı. Yine bu dönemde, kimileri geçmişten bugüne sirayet eden, kimileri ise oldukça yeni sayılabilecek birtakım krizleri aşmanın yollarını aradı. Bunu yaparken bazen yepyeni araçlar kullandı, bazen de geleneksel refleksleri devreye soktu. Arap ayaklanmalarının bölgede yarattığı kaotik durum, Batı ile ilişkilerde yaşanan iniş çıkışlar ve barış sürecinde ortaya çıkan zorluklar başlıca mücadele alanları oldu. Tüm bu alanlar, Türkiye'nin ortaya koyduğu dış politikanın yeniden değerlendirilmesini de beraberinde getirdi. Belirtmek gerekir ki Türkiye, zengin kültürel ve sosyal yapısı, köklü geçmişiyle tüm bu krizleri birer fırsata dönüştürecek potansiyele sahiptir. Yeter ki uluslararası sistemin ve bölgenin içinden geçmekte olduğu değişim doğru okunabilsin ve zamanında, akılcı kararlar alınabilsin.

Bu vesileyle kitaba katkıda bulunan tüm meslektaşlarımıza gösterdikleri sabır ve titizlik için teşekkürü bir borç biliriz. Yoğun akademik programlarımız nedeniyle, uzunca bir zamana yayılan derleme sürecinde, sunduğumuz önerileri dikkate alarak, çalışmalarını mümkün olduğunca kapsamlı ve güncel hale getirdiler. Türkiye'nin büyük bir hızla değişen iç ve dış siyasi gündemi hatırda tutulduğunda, bu yönde ortaya koyulan emeğin kıymeti daha iyi anlaşılacaktır. Söz konusu süreçte asistanımız Faruk Öndağ'ın harcadığı mesainin de altı çizilmeli. Sevgili Faruk'a kitabın yayına hazırlık aşamasında sağladığı değerli katkı ve

verdiği pozitif enerji için minnettarız. Ayrıca, kitabın basımını üstlenen Nobel Akademik Yayıncılık ve değerli çalışanlarına da destekleri için teşekkür ederiz.

Bu yoğun süreçte ailelerimizin, yakınlarımızın verdiği manevi destek de elbette unutulamaz. Onların sevgisi ve sabrı olmadan bu kitap ortaya çıkarılamazdı. Burada isimlerini tek tek anarak, minnet duygularımızı ifade etmek isteriz.

Tüm yaşamım boyunca benden karşılıksız sevgisini esirgemeyen, zor zamanlarımda bana kol kanat geren canım dayıcım Suat Sarısoy'a, hep yanımda olan kız kardeşlerim Sedef Sarısoy'a, Yasemin Salman'a ve ağabeyim Arslan Salman'a; ayrıca beni hep destekleyen ve bana sabır gösteren anne ve babam, Sevim ve Özdemir Oktav ile çocuklarım Nazlı ve Özdemir Alp'e teşekkür ederim.

Özden Zeynep Oktav

Hayat arkadaşım ve eşim Melih Murat Ertem, canım kardeşim Sertaç Sarı, anne ve babam Hayriye ve Abdulkadir Sarı'ya hep yanımda oldukları ve yorulduğumda devam etmemi sağladıkları için sonsuz teşekkürlerimi ifade etmek isterim… Ayrıca, kadın dayanışmasının güzel bir örneğini ortaya koyarak, üzerimdeki yükü hafifleten sevgili Birgül Başkan ve Mevlüde Gül'e de teşekkürler… Son olarak da, mutluluk kaynağım, sevgili oğullarım Yiğit ve Umut Ertem ile yeğenim Defne Sarı'ya küçücük yaşlarına rağmen gösterdikleri sabır ve verdikleri destek için teşekkür ederim… Size ait olan zamanın bir kısmını kitaplarımla paylaşmama izin verdiniz… Hayat uzun ve eğlenceli bir oyun olsun sizler için…

Helin Sarı Ertem

İstanbul, Nisan 2014

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1
Özden Zeynep Oktav – Helin Sarı Ertem

1. Bölüm: 2000'Lİ YILLARDA TÜRK DIŞ POLİTİKASINI ANLAMAK 13
Özlem Tür - Ahmet K. Han

2. Bölüm: TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERİNDE GELENEK DIŞI SİYASAL AKTÖRLER 47
Kerem Öktem

3. Bölüm: ARAP AYAKLANMALARI EKSENİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ DÖNÜŞÜM VE LİBERAL ULUSLARARASI DÜZEN 85
Emel Parlar Dal

4. Bölüm: İŞBİRLİĞİ VE ÇATIŞMA ALANLARIYLA 2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ 113
Helin Sarı Ertem- Radiye Funda Karadeniz

5. Bölüm: TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM: 2002 - 2014 165
Çiğdem Nas

6. Bölüm: TÜRKİYE - RUSYA İLİŞKİLERİ: JEOPOLİTİK REKABETTEN ÇOK BOYUTLU ORTAKLIĞA 201
Emre Erşen

7. Bölüm: 2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ: YENİ BİR DENGE ARAYIŞI 231
Mesut Özcan

8. Bölüm: SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN TÜRKİYE-İRAN-SURİYE İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 261
Özden Zeynep Oktav

9. Bölüm: "KUZEY IRAK"TAN "IRAK KÜRDİSTANI"NA: ANKARA-ERBİL İLİŞKİLERİNDEKİ DÖNÜŞÜMÜN SİYASİ VE EKONOMİK TEMELLERİ..... 293
Helin Sarı Ertem

10. Bölüm: KAFKASYA GÜVENLİK KOMPLEKSİ'NDE TÜRK-ERMENİ AÇMAZI 331
Emre İşeri ve Nihat Çelik

11. Bölüm: ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KIBRIS SORUNU 363
Zuhal Mert Uzuner

12. Bölüm: 21. YÜZYILDA TÜRK DIŞ POLİTİKASININ EKONOMİ POLİTİĞİ 405
Sadık Ünay

13. Bölüm:TÜRKİYE'NİN BATI'YLA İLİŞKİLERİNDE DEMOKRASİ SORUNU VE HUKUKİ AÇMAZLAR..... 433
Berivan Gökçenay

14. Bölüm: EKONOMİK BÜYÜMENİN GÖLGESİNDE TÜRKİYE'NİN ÇEVRE DIŞ POLİTİKASI..... 494
Rana İzci Connelly

SONUÇ YERİNE: TÜRKİYE'NİN DEĞİŞEN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ YERİ..... 526
Özden Zeynep Oktav

1. Bölüm

2000'Lİ YILLARDA TÜRK DIŞ POLİTİKASINI ANLAMAK

Özlem Tür[*] - Ahmet K. Han[**]

GİRİŞ

2003 yılında yayınlanan bir makaleye göre Türk dış politikasının geleneksel olarak beş unsur tarafından şekillendiği ileri sürülmektedir. Bu etkenler tarihsel deneyimler, ülkeye özgün bir durum kazandıran jeopolitik ve jeostratejik konumu, çeşitli güvenlik açıkları, yönetici elitlerin siyasi ideolojisi (Kemalizm) ve sistemik, bölgesel ve ulusal dinamiklerin dış ilişkilere her daim etkisi olarak sayılabilir.[1] 1990'ların sonlarından itibaren, belirtilen bu etkenlerin hemen hepsinde değişiklikler olmuştur. O tarihten bu yana tarihsel deneyimler değişmese de, yeniden yorumlanmış; yeni anlamlar kazanmış ve bazen de romantize edilmişlerdir. Türkiye'nin jeopolitik önemi, ona yeni fırsatlar, "sorumluluklar" ve roller sunan bir faktör olarak yeniden vurgulanmış; Soğuk Savaş boyunca meşrulaşmış, aktivizmden uzak duran, savunmacı (defansif) ve statükocu jeopolitik anlayış değişmeye başlamıştır.

Türk dış politikası 1990'lı yılların sonuna kadar güvenlik odaklı kalmış; Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yaşanan sistemik değişimler, Türkiye için tehditlerin azaldığı anlamına gelmemiştir. Zira Sovyetler Birliği'nin çöküşü

[*] Prof. Dr., Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.
[**] Doç. Dr., Kadir Has Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.
[1] Mustafa Aydın, "The Determinants of Turkish Foreign Policy, and Turkey's European Vocation", *The Review of International Affairs*, Cilt 3, Sayı 2, 2003, s. 307-308.

rine önümüzdeki dönemlerde yakından takip edebilecekleri oldukça ilginç bir örnek sunmaktadır.

KAYNAKÇA

"Biden: Türkiye'nin bölgesel liderliğini arzuluyoruz", *Amerikanın Sesi*, 28 Nisan 2012 www.voanews.com/turkish/news/ usa/Biden--149366765.html, (online).

ABRAMOWITZ, Morton ve Henry Barkey (2009). "Turkey's Transformers – The AKP Sees Big", *Foreign Affairs*, Cilt 88, Sayı 6, 118-128.

AL-HUSSEIN, Abdullah II bin (2004). "The Road to Reform", *Foreign Policy.*

ALTUNIŞIK, Meliha B. (2009). "Worldviews and Turkish Foreign Policy in the Middle East", *New Perspectives on Turkey – Special Issue of Turkish Foreign Policy –*, Sayı 40, 169-192.

ALTUNIŞIK, Meliha B. ve Özlem Tür (2005). *Turkey: Challenges of Continuity and Change,* London: Routledge.

ARAS, Bülent (2008). *Turkish Policy toward Central Asia*, Ankara, SETA Policy Brief, Sayı 12.

AYDIN, Mustafa (1999). "Determinants of Turkish Foreign Policy: Historical Framework and Traditional Inputs", *Middle Eastern Studies*, Cilt 35, Sayı 4, 152-186.

AYDIN, Mustafa (2003). "The Determinants of Turkish Foreign Policy, and Turkey's European Vocation", *The Review of International Affairs*, Cilt 3, Sayı 2, 306-331.

AYDIN, Mustafa (2006). "Türkiye'nin Orta Asya Politikaları", (der.) Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan, *Beş Deniz Havzasında Türkiye*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 3-32.

BACIK, Gökhan. (2010). "The Rise of Identity Politics in Turkey" *UNISCI Discussion Papers,* Sayı 23, 47-60.

BARLAS, Dilek ve Serhat Güvenç (2010). *Turkey in the Mediterranean during the Interwar Era: The Paradox of Middle Power Diplomacy and Minor Power Naval Policy*, Bloomington: Indiana University Press.

BULAÇ, Ali (2012). "Dış Politika'da Acı Gerçek", *Zaman*, 21 Ocak 2012.

ÇANDAR, Cengiz (2004). "Turkish Foreign Policy and the War on Iraq", (der.) Lenore Martin ve Dimitris Keridis, *The Future of Turkish Foreign Policy*, Cambridge: MIT Press, 47-60.

ÇANDAR, Cengiz (2013). "Türkiye'nin 'değerli yalnızlığı' ya da 'etkisiz dış politikası'…", *Radikal*, 18 Ağustos 2013.

CEM, İsmail (2001). *Turkey in the New Century,* Nicosia, Rustem Publishing.

DAĞI, İhsan (2013). "İtirazı olanlar hâlâ hain mi?", *Zaman*, 13 Ağustos 2013.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001). *Stratejik Derinlik: Turkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul: Küre Yayınları.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2008). "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", *Insight Turkey*, Cilt 10, Sayı 1, 77-96.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2010). "Turkish Vision of Regional and Global Order: Theoretical Background and Practical Implementation" Transcript of the keynote Lecture Delivered in Oxford, St. Antony's college on 1 May 2010, *Political Reflection*, Cilt 1, Sayı 2, 38-50.

EHTESHAMİ, Anoush (2009). "Middle East's New Power Dynamics", *Current History*, Cilt 108, Sayı 722.

ELEKDAĞ, Şükrü (1996). "2 ½ War Strategy", *Perceptions*, Cilt 1, Sayı 1, Mart / Mayıs, http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume1/March-May1996/212WAR STRATEGY.pdf

ERHAN, Çağrı (2010). *Türk Dış Politikasının Güncel Sorunları*, Ankara: İmaj Yayınevi.

German Marshall Fund of the United States, (2010) *Transatlantic Trends 2010 Key Findings.*

GILPIN, Robert (1999). *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press,1999.

GRAY, Colin S. (1999). "Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Vack", *Review of International Studies*, Cilt 25, Sayı 1, 49-69.

GRAY, Colin S. (2011). *Schools For Strategy: Teaching Strategy for 21st Century Conflict*, Carlisle, US Army War College, Strategic Studies Institute.

GRUEN, George E. (2002). "Turkey's regional Role in the Aftermath of September 11, 2001", *American Foreign Policy Interests*, Cilt 24, 3-29.

HAN, Ahmet K. (2004). 'The World of Business Now Spearheads Foreign Policy', an Interview with Ahmet Davutoglu, *Turkish Time*, Nisan-Mayıs 2004.

HAN, Ahmet K. (2010). "From 'Strategic Partnership' to 'Model Partnership': AKP, Turkish-US Relations and the Prospects under Obama", *UNISCI Discussion Papers*, No: 23, 77-112.

HAN, Ahmet K. (2010). "Yeni Toplum Sözleşmesi ve Demokrasimizin Geleceği", *NPQ,* Cilt 8, Sayı 2, Mart-Nisan 2010, 86-92.

HAN, Ahmet K. (2013). "Paradise Lost: A Neoclassical Realist Analysis of Turkish Foreign Policy and the Case of Turkish-Syrian Relations", (der.) Raymond Hinnebusch ve Özlem Tür, *Turkey-Syria Relations: Between Enmity and Amity*, Surrey, Ashgate, 55-69.

İDİZ, Semih (2012). "Türkiye Giderek Bölünüyor", *Milliyet*, 17 Mart.

KARAOSMANOĞLU, Ali L. (2000). "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey", *Journal of International Affairs*, Cilt 54, Sayı 1, 199-216.

KARMON, Ely (1999). "A Solution to Syrian Terrorism", *Middle East Quarterly*, Cilt 6, Sayı 2, 23-32.

KERIDIS, Dimitris (2004). "Foreign Strategies and Domestic Choices: Balancing between Power Politics and Interdependence" *The Future of Turkish Foreign Policy*, (der.) Lenore Martin and Dimitris Keridis (Cambridge: MIT Press), 321-332.

KEYMAN, Fuat (2009). "Globalization, Modernity and Democracy: In Search of a Viable Domestic Polity for a Sustainable Turkish Foreign Policy", *New Perspectives on Turkey – Special Issue of Turkish Foreign Policy* – Sayı 40, 7-27.

KİRİŞÇİ, Kemal (2009a). "Turkiye Daima Kendisini AB'ye Yakınlastıracak Politikalar İzlemelidir", (der.) Habibe, Özdal, Osman Bahadır Dinçer ve Mehmet Yeğin, *Mülakatlarla Türk Dış Politikası, Cilt*, Ankara, USAK Yayınları.

KİRİŞÇİ, Kemal (2009b). "The Transformation of the Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", *New Perspectives on Turkey – Special Issue of Turkish Foreign Policy* – Sayı 40, 29-56.

KUT, Gün (1994). "Yeni Türk Cumhuriyetleri ve Uluslararası Ortam", der. Büşra Ersanlı Behar, Günay Göksu Özdoğan, Nihal İncioğlu, Gün Kut, Şule Kut, N. Sungur, *Bağımsızlığın İlk Yılları: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 9-24.

KUT, Şule (1998). "Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası Dış Politikasının Anahatları", (der.) Gencer Özcan ve Şule Kut, *En Uzun Onyıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*, İstanbul: Boyut, 45-64.

LAÇİNER, Sedat (2009). "Turgut Özal Period in Turkish Foreign Policy: Özalism", *USAK Yearbook of International Politics and Law*, Cilt 2, 153-205.

MANGO, Andrew (2005). *Turkey and the War on Terror: For Forty Years We Fought Alone,* London: Routledge.

MARTIN, Lenore (2004). "Introduction", (der.) Lenore Martin ve Dimitris Keridis, *The Future of Turkish Foreign Policy*, Cambridge: MIT Press, 3-7.

MOWLE, Thomas (2003). "Worldviews in Foreign Policy. Realism, Liberalism and External Conflicts", *Political Psychology*, Cilt 24, Sayı 3.

MÜDERRİSOĞLU, Okan (2013). "Tarih, Davutoğlu'nu haklı çıkarır mı? (2)", *Sabah*, 31 Ağustos.

MUFTI, Malik (2002). "From Swamp to Backyard: The Middle East in Turkish Foreign Policy", *The Middle East enters Twenty First Century* ed. Robert O. Freedman, Gainesville: University Press of Florida, 80-110.

MÜFTÜLER-BAÇ, Meltem (1996). "Turkey's Predicament in the post-Cold War Era", Futures, Cilt 28, Sayı 3, 255-268

NASR, Vali (2006). The Shia Revival: How Conflicts Within Islam Will Shape the Future *New York: W.W. Norton & Company*

OĞUZLU, Tarık (2010). "Turkey and the Europeanization of Foreign Policy?", *Political Science Quarterly*, Cilt 125, Sayı 4, 657-683.

ÖNİŞ, Ziya (2003). "Turkey and the Middle East Since September 11: The Importance of the EU Dimension", *Turkish Policy Quarterly,* Cilt 2, Sayı 4, http://www.turkishpolicy.com/images/stories/2003-04-EUforeignpolicy/TPQ 2003-4-onis.pdf , Erişim 15 Şubat 2011.

ÖNİŞ, Ziya (2011). "Multiple Faces of the "New" Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a Critique", *Insight Turkey*, Cilt 13, Sayı 1, 47-65.

OTTAWAY, Marina ve Thomas Carothers (2004). "Think Again: Middle East Democracy", *Foreign Policy*, 22 -28.

ÖZCAN, Gencer (1998). "Doksanlarda Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politikasında Askeri Yapının Artan Etkisi", (der.) Gencer Özcan ve Şule Kut, *En Uzun Onyıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*, İstanbul: Boyut, 67-100.

ROBINS, Philip (2007). "Turkish Foreign Policy since 2002: Between a 'Post-Islamist' Government and a Kemalist State", *International Affairs*, Cilt 83, Sayı 1, 289 –304.

ROSECRANCE, Richard (1986). *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World* New York: Basic Books.

SENANAYAKE, Sumedha (2007). "Iraq: Threat of Turkish Invasion Diminished, For Now", *Radio Free Europe/ Radio Liberty, 8 November 2007,* http://www.rferl.org/content/ article /1079101.html.

SÖZEN, Ahmet (2010). "A Paradigm Shift in Turkish Foregin Policy: Transition and Challenges", *Turkish Studies*, Cilt 11, Sayı 1, 103-123.

The Economist Pocket World in Figures 1996 (1995), London, Penguin.

The Economist Pocket World in Figures 2011 (2010), London, Profile Books.

TURGUT, Hulusi (2009). *130 Günlük Kovalamaca: Abdullah Öcalan'ı Yakalamak İçin Üç Kıtada Sürdürülen Büyük Takibin Belgeseli*, İstanbul: Doğan Egmont.

YAVUZ, Hakan (2009). *Secularism and Muslim Democracy in Turkey,* Cambridge: Cambridge University Press.

ZÜRCHER, Eric Jan (2004). *Turkey: A Modern History*, London: I.B. Tauris & Co..

2. Bölüm

TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERİNDE GELENEK DIŞI SİYASAL AKTÖRLER

Kerem Öktem[*]

GİRİŞ

Joseph Nye'ın *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu)[1] başlıklı kitabı, ABD'nin hem Orta Doğu'da hem de bazı "eski" Avrupa ülkelerinde yumuşak gücünün hızla zayıfladığı bir dönemde yazılmıştı. *Bound to Lead* (Önderlik Etmeye Mecbur)[2] başlıklı kitabında Amerikan gücünün düşüş sürecine girdiği tezini reddetmiş olan Nye, bu kez 11 Eylül sonrası dünyada George W. Bush'un kapıldığı "muzafferlik kibrinin" küresel ABD hegemonyasını tehlikeye atabileceği tespitini yapıyordu. Nye, özellikle de ABD yönetiminin 2003 Irak

---

[*] Dr.; Oxford Üniversitesi. Bu bölüm, ilk olarak *Another Empire. A Decade of Turkey's Foreign Policy Under the Justice and Development Party* (Öktem, Kadıoğlu ve Karlı 2012) başlıklı derleme kitapta "Projecting Power: Non-Conventional Policy Actors in Turkey's International Relations" başlığı ile yayınlanmış ve ardından yine 2000'li yıllarda Türk Dış Politikasını inceleyen bu Türkçe derleme kitap için tercüme edilerek, güncellenmiştir. Kıymetli yorumları ve eleştirileri için Ayşe Kadıoğlu, Fuat Keyman, İştar Gözaydın, Karabekir Akkoyunlu ve Dimitar Bechev'e özellikle teşekkür ederim. Ayrıca makalenin çevirisini yapan Sn. Yetkin Başkavak'a, kitap editörlerine ve ekspertizlerini benimle paylaşan araştırma katılımcılarına da şükranlarımı sunarım.

[1] Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics,* New York: Public Affairs, 2004.

[2] Joseph Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power,* New York: Basic Books, 1990.

samasına- düştükleri anda, Türkiye'nin yumuşak güç olgusunun ciddi bir şekilde zarar göreceğini söylemek mümkündür. Gezi olayları, Türkiye'nin Suriye fiyaskosu ve Mısır'daki Müslüman Kardeşler'e verilen açık destek ise, bu güç kaybının başladığına dair güçlü ipuçları içermektedir.

KAYNAKÇA

"100 Milyon Dolarlık Dizi İhracatı", Sabah, 24 Mart 2013, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2013/03/24/100-milyon-dolarlik-dizi-ihracati

"Hakan Albayrak'tan 'Ayrılık' Haberi", *Yeni Şafak*, 29 Ekim 2009.

"Kürt Sorunu Silahla Çözülmez", *Taraf,* 6 Kasım 2011, http://www.tarafcom.tr, Erişim: 20 Ocak 2011.

"Muslim Brotherhood Debates Turkey Model", *Hürriyet Daily News*, 14 Eylül 2011.

"Turkish TV Series Angers Israel", *BBC*, 15 Ekim 2009, http://news.bbc.co.uk. Erişim Tarihi: 11 Kasım 2011.

ABOU-EL FADL, Reem (2012). "Arab Perceptions of Contemporary Turkish Foreign Policy: Cautious Engagement and the Question of Independence", (der.) Kerem Öktem, Ayşe Kadıoğlu ve Mehmet Karlı, *Another Empire. A Decade of Turkey's Foreign Policy under the Justice and Development Party*, Bilgi Istanbul: University Press, 231-259.

AGAİ, Bekim (2008). *Zwischen Netzwerk und Diskurs, Das Bildungsnetzwerk um Fethullah Gülen (geb.* 1938): *Dieflexible Umsetzungmodernenislamischen Gedankenguts,* Hamburg: E-B Verlag, Dr. Brandt.

ALİBAŠİĆ, Ahmet (2010). İslami Bilimler Fakültesi, Mülakat, Saraybosna, 12 Şubat.

ALTUNIŞIK, Meliha (2008). "The Possibilities and Limits of Turkey's Soft Power in the Middle East", *Insight Turkey,* Cilt 10, Sayı 2, 41-54.

ANASTASAKİS, Othon (2012). "Turkey's Assertive Presence in Southeast Europe: Between Identity Politics and Elite Pragmatism", (der.) Öktem, Kadıoğlu ve Karlı, *Another Empire. A Decade of Turkey's Foreign Policy under the Justice and Development Party*, Istanbul: Bilgi University Press, 185-209.

ATAMAN, Muhittin (2002). "Özal Leadership and Restructuring of Turkish Ethnic Policy in the 1980s", *Middle Eastern Studies,* Cilt 38, Sayı 4, 123-142.

AYDIN, Mehmet (2008). "Diyanet's Global Vision", *The Muslim World,* Cilt 98, Nisan/Temmuz, 164-172.

AYDINTAŞBAŞ, Aslı (2009). "Turkey in Full", *New York Times,* 4 Temmuz, http://www.nytimes com., Erişim: 4 Temmuz 2009.

BALCI, Bayram (2003). "Fethullah Gülen's Missionary Schools in Central Asia and their Role in the Spreading of Turkism and Islam", *Religion, State & Society,* Cilt 31, Sayı 2, 151-177.

BALIK, Lütfi (2010). Kosova Islam Birliği, Mülakat, Prizren, 15 Mayıs.

BARNETT, Michael ve Duvall, Raymond (2005). "Power in International Politics", *International Organizations,* Cilt 59, Sayı 1, 39-75.

BECHEV, Dimitar (2012). "A very Long Engagement: Turkey in the Balkans". (der.) Öktem, Kadıoğlu ve Karlı, *Another Empire. A Decade of Turkey's Foreign Policy under the Justice and Development Party*, Istanbul: Bilgi University Press.

BECHEV, Dimitar (der.), (2011). *What does Turkey Think?,* European Council of Foreign Relations, London.

BILBASSY-CHARTERS, Nadia (2010). "Leave it to Turkish soap operas to conquer hearts and minds', *Foreign Policy, Middle East Daily Brief,* 15 Nisan, http://mideast.foreignpolicy.com. , Erişim: 30 Kasım 2011.

CAN, Eyüp (2011). "Türkiye'nin Yeni Yumuşak Gücü", *Radikal,* 12 Ekim.

CASILIPS 2011, *A Guide to the Gülen Movement's Activities in the US: Citizens Against Special Interest Lobbying in Public Schools,* http://turkishinvitations.weebly,com, Erişim: 4 Ekim 2011.

Citizens Against Special Interest Lobbying in Public Schools [Kamu Okullarında Özel Çıkar Lobiciliğine Karşı Vatandaşlar] (2011). https://sites.google.com/site/casilips/

ÇORUH, Y. (2010). TIKA Makedonya Ofisi, Mülakat, Ankara, 17 Haziran.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001). *Stratejik Derinlik; Türkiye'nin Uluslararası Konumu,* Küre Yayınları, İstanbul.

Dışişleri Bakanlığı 2011, *Yurtdışındaki Tarihi Türk Eserlerinin Korunması,* http://www.mfa.gov.tr, Erişim: 29 Kasım 2011.

DOĞAN, Mehmet Ali ve Sharkey, Heather J. (2011). *American Missionaries and the Middle East: Foundational Encounters,* Utah: Utah University Press.

DURAN, Burhanettin ve Yılmaz, Nuh (2011)."Whose Model? Which Turkey?", *Foreign Policy*, 8 Şubat, http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2011/02/08/ whose_model_which_turkey Erişim: 29 Kasim 2013,

EBAUGH, Helen Rose (2009). *The Gülen Movement: A Sociological Analysis of a Civic Movement Rooted in Moderate Islam,* New York: Springer Verlag.

FINKELSTEIN, Norman (2011). "Torpedoing the Law: How the Palmer Report Justified Israel's Naval Blockade of Gaza", *Insight Turkey,* Cilt 13, Sayı 4, 11-29.

GEYER, Steven (2011). "Erster Bericht der GIZ: Auf der Suchenach Zahlen", *Frankfurter Rundschau Online,* 6 Temmuz, , http://www.fr-online.de, Erişim: 7 Temmuz 2011

GHOSH, Bobby (2011). "Erdoğan's Moment", *Time Magazine,* 28 Kasım, 22-31.

GÖRGÜLÜ, Aybars (2012). "The Litmus Test for Turkey's New Foreign Policy: The Historical Rapprochement with Armenia". (der.) Öktem, Kadıoğlu ve Karlı, *Another Empire. A Decade of Turkey's Foreign Policy under the Justice and Development Party*, Istanbul: Bilgi University Press,

GÖZAYDIN, İştar (2008). "Diyanet and Politics", *The Muslim World,* Cilt 98, Nisan/Temmuz.

GÖZAYDIN, İştar (2009). "The Fethullah Gülen Movement and Politics in Turkey: A Chance for Democratization or a Trojan Horse?', *Democratizaton,* Cilt 16, Sayı 6, 1214 -1236.

GÖZAYDIN, İştar (2010). "Religion as Soft Power in the International Relations of Turkey", *Political Science Association Conference Proceedings,* 29 Mart-1 Nisan, Edinburgh, http://www.psa.ac.uk , Erişim: 1 Ekim 2011.

GÖZAYDIN, İştar (2012). "Ahmet Davutoğlu: Role as an Islamic Scholar Shaping Turkey's Foreign Policy", (der.) N. M. Adiong içinde, *Islam and International Relations: Mutual Perceptions,* New York: Cambridge Scholars Publishing.

GÜMÜŞ, Burak (2010). "Diyanet İşleri Başkanlığının Orta Asya Faaliyetleri", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,* Cilt 2, Sayı 1, 1-8.

HANIZADEH, Hassan (2008). "Turkish Soaps not so Clean", *Tehran Times,* 28 Ağustos, http://old.tehrantimes.com, Erişim: 28 Kasım 2010.

HOCKING, Brian (2005). "Rethinking the 'New' Public Diplomacy", (der.) J. Melissen, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations,* Basingstoke: Palgrave Macmillan,

ISMAILOV, Kodrman (2010). Haklar ve Özgürlükler Hareketi, Mülakat, Sofya, 4 Mayıs.

KARABAXHAKIU, B. (2010). TİKA Priştine Ofisi, Mülakat, Priştine, 13 Mayıs.

KEYMAN, Fuat (2010). "Turkish Foreign Policy in a Globalising World", *Turkish Policy Quarterly,* Cilt 8, Sayı 1, 35-42.

KEYMAN, Fuat (2012). "Proactivism in Turkish Foreign Policy: The Global-Local Nexus", (der.) Öktem, Kadıoğlu ve Karlı, *Another Empire. A Decade of Turkey's Foreign Policy under the Justice and Development Party*, Istanbul: Bilgi University Press.

KORKUT, Şenol (2010). "The Diyanet of Turkey and its Activities in Eurasia after the End of the Cold War", *Acta Slava Japonica,* Cilt 28, 117-139.

KOVAĆ, M. (2010). *Preporod* isimli İslami derginin editörü, Mülakat, Saraybosna, 7 Nisan.

KRASTEV, Ivan (2011). "Tentative Conclusions of a Fascinated Ignorant", (der.) D. Bechev, *What does Turkey Think?,* London: European Council of Foreign Relations.

KRUJA, G. (2010). Arnavutluk Müslüman Cemaati, Mülakat, Tiran, 18 Mayıs.

LEPESKA, David (2011). "Return of Islamic College Raises New Questions", *New York Times,* 28 Mayıs, http://www.nytimes.com

MAHMUT, K. (2010). TİKA Priştine ofisi, Mülakat, Priştine, 13 Mayıs.

NARAYANSWAMY, Anupama ve Rosiak, Luke (2009). *Adding it up: The Top Players in Foreign Agent Lobbying. The Sunlight Foundation and ProPublica,* http://propublica.org, Erişim: 8 Kasım 2011.

NURDUN, Rahman (2010). TİKA Temsilciliği, *Economic Cooperation Organization Chamber of Commerce and Industry,* , http://www.ecocci.com, Erişim: 11 Kasım 2011.

NYE, Joseph (1990). *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power,* Basic Books, New York.

NYE, Joseph (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics,* Public Affairs, New York.

NYE, Joseph (2005). *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu* (çev.) Rayhan İnan Aydın, Elips Kitap, Ankara.

OMERDIĆ, M. (2010). Bosna Hersek İslam Topluluğu, Mülakat, Saraybosna, 7 Nisan.

ORUÇ, Z. (2010). Arnavutluk TİKA Ofisi Koordinatörü, Mülakat, Ankara, 17 Haziran.

ÖKTEM, Kerem (2009). "The Armenia-Turkey Process: Don't Stop Now", *Open Democracy,* Erişim Tarihi 26 Kasım 2011, http://www.opendemocracy.net

ÖKTEM, Kerem (2010). "Muslims in the Balkans", http://balkanmuslims.com, Erişim: 1 Ağustos 2010.

ÖKTEM, Kerem (2011). "Between Emigration, de-Islamization and the Nation-State: Muslim Communities in the Balkans Today", *Southeast European and Black Sea Studies,* Cilt 11, Sayı 2, 155-171.

ÖKTEM, Kerem (2011a). *Angry Nation: Turkey since* 1989, ZED Books, London.

ÖKTEM, Kerem (2012). "Global Diyanet and Multiple Networks: Turkey's New Presence in the Balkans", *Journal of Muslims in Europe,* Cilt 1, Sayı 1, 27-58.

ÖKTEM, Kerem, Kadıoğlu Ayşe ve Karlı. Mehmet (der.) (2012). *Another Empire. A Decade of Turkey's Foreign Policy under the Justice and Development Party*, Istanbul: Bilgi University Press,

ÖZCAN, Gül, Berna ve Turunç, Hasan (2011). "Economic Liberalization and Class Dynamics in Turkey: New Business Groups and Islamic Mobilization", *Insight Turkey,* Cilt 13, Sayı 3, 63-86.

PARK, Bill (2008). "The Fethullah Gülen Movement", *Global Politician, E*rişim Tarihi 8 Kasım 2011, http://www.globalpolitician.com

PETROVİĆ, Žarko ve Reljić, Dusan (2011). "Turkish Interests and Involvement in the Western Balkans: A Score-Card", *Insight Turkey,* c. 13, no. 3, s. 159-172.

PEUCH, Jean Christophe (2004). *Turkey: Fethullahci Schools - A Greenhouse for Central Asian Elites?* 8 Haziran, http://www.rferl.org

SAUL, Stephanie (2011). "Charter Schools Tied to Turkey Grow in Texas", *New York Times,* 6 Haziran, Erişim Tarihi 8 Kasım 2011, http://www.nytimes.com

SAUNDERS, Frances Stonor (2011). *Cultural Diplomacy,* BBC Radio Four'da yayınlanan radyo programı, 24 Ekim, , http://www.bbc.co.uk., Erişim: 24 Ekim 2011.

SERBEST, Elif İlayda ve Ertürk, Betül (2011). "Dizi Ekonomisi 1 Milyar TL'ye ulaştı", *Radikal,* 2 Ekim.

SHADİD, Anthony (2011). "Resurgent Turkey Flexes Its Muscles Around Iraq", *New York Times,* 4 Ocak, http://www.nytimes.com, Erişim: 8 Kasım 2011.

SHARON-KRESPİN, Rachel (2009). "Fethullah Gülen's Grand Ambition: Turkey's Islamist Danger", *Middle East Quarterly,* Cilt 14, Sayı 1, 55-66.

SOMUN, Hajrudin (2011). "Turkish Foreign Policy in the Balkans and 'Neo-Ottomanism': A Personal Account", *Insight Turkey,* Cilt 13, Sayı 3, 33-41.

ŞİT, Ahmet Can (2011). "3.5 Günde 25 Yerli Dizi Film İhraç Edildi", *Radikal,* 9 Ekim

TURAM, Berna (2007). *Between Islam and the State: The Politics of Engagement,* Stanford University Press, Stanford.

TURGUT, Pelin (2010). "The Turkish Imam and his Global Mission", *Time Magazine,* 26 Nisan.

TÜRBEDAR, Erhan (2011). "Turkey's New Activism in the Western Balkans: Ambitions and Obstacles", *Insight Turkey,* Cilt 13, Sayı 3, 139-158.

VAN Bruinessen, Martin (2009). "Sufism, 'popular' Islam and the Encounter with Modernity", (der.) M. K. Masud, A. Salvatore ve M. Van Bruinessen, *Islam and Modernity: Key Issues and Debates,* The American University in Cairo Press, Cairo.

YANARDAĞOĞLU, Eylem ve Karam, Imad (2013). "The Fever that Hit Arab Satellite Television: Audience Perceptions of the Turkish TV Series", *Identities: Global Studies in Culture and Power*, Cilt 20, Sayı 5, 561-579.

YAVUZ, Hakan (1997). "Political Islam and the Welfare (Refah) Party in Turkey", *Comparative Politics,* Cilt 30, Sayı 1, 63-82.

YAVUZ, Hakan (1998). "Turkish Identity and Foreign Policy in Flux: The Rise of Neo-Ottomanism", *Critique: Critical Middle Eastern Studies,* Cilt 7, Sayı 12.

YAVUZ, Hakan ve Esposito, Joan (2003). *Turkish Islam and the Secular State; The Gülen Movement,* Syracuse University Press, Syracuse.

3. Bölüm

ARAP AYAKLANMALARI EKSENİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ DÖNÜŞÜM VE LİBERAL ULUSLARARASI DÜZEN

Emel Parlar Dal[*]

GİRİŞ

2010 yılının son aylarında Tunus'da başlayan ve daha sonra Mısır, Libya, Yemen, Bahreyn ve Suriye'ye de yayılan Arap halk ayaklanmaları, Türkiye dış politikasının son on yılda geçirdiği söylem ve eylem düzeyindeki değişimin sonuçlarının adeta test edildiği ve gerek iç gerekse dış politikanın değişen parametrelerine yenilerinin ilave edildiği bir düzlem yaratmıştır. Bu çerçevede Arap Baharı'nın Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesine getirmiş olduğu değişim ve kaos ikileminin Türk dış politikası üzerindeki etkilerini, bölgedeki yeni gelişmelerin ışığı altında anlamlandırmak ve bu değişimi dış politika aktörlerinin mevcut uluslararası düzen eleştirileri ile yeni bir düzen ve adalet anlayışı kurma çabaları çerçevesinde değerlendirmek bugün çok daha önemli bir hale gelmiştir. Mevcut uluslararası liberal düzenin içinde bulunduğu kriz, sadece Türkiye gibi yükselen bölgesel aktörleri değil, bütün büyük güçleri ve uluslararası kriz ve sorunların çözümünde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin karar alma yapısında eşit ve adaletli bir temsilden yana olan diğer tüm dünya devletlerini yakından ilgilendirmektedir. 2013 yazında Mısır ve Suriye'de patlak veren krizlerin gittikçe derinleşerek Orta Doğu'daki tansiyonu tırmandırması ve buna ilaveten, 21 Ağustos 2013 tarihinde Suriye'de gerçekleştirilen kimyasal silah saldırısı sonrasında patlak veren insani müdahale ve "koruma sorumluluğu"(R2P)

[*] Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

algıladığı ve bu düzen eleştirisinin gerçekçi olmadığını öne sürdüğünü de hatırlatmak gerekir.[60]Arap Baharı'yla birlikte dönüşen Türk dış politikasının kozmopolitan, dayanışmacı ve normatif bir çizgi izlemesi hiç şüphesiz Türkiye'nin içerdeki demokratikleşmesine de ivme kazandıracak ve böylece Türk dış politikasında son on yılda daha belirgin hale gelen ve liberal demokratik değerlere, uluslararası kurumlara, uluslararası hukuka, ekonomik gelişime ve bireysel özgürlüklerin geliştirilmesine bağlılığı temsil eden liberal uluslararasıcı yaklaşımı daha da güçlendirecektir.

KAYNAKÇA

"Analysis: Turkey's 'Worthy Solitude' Sidelines Erdogan in Middle East", *Reuters*, 18 Eylül 2013.

"Atvan: Türkiye, Suriye krizinde yalnızlaştı", *BBC Türkçe*, 10 Ekim 2013.

"BBC: 'Ankara Öfkeli: Türkiye Yalnızlaşıyor mu?'", *Milliyet*, 9 Ekim 2013.

"Birleşmiş Milletler'in yapısı tartışılıyor.", *Anadolu Ajansı*, 25 Eylül 2013.

"Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, BM Genel Kurulu'nda konuştu", *Hürriyet,* 24 Eylül 2013.

"Davutoğlu: Türkiye Düzen Kurucu bir Ülke", *Hürriyet,* 23 Haziran 2009.

"Davutoğlu: Kınıyoruz ama mazeret değil", *Hürriyet*, 15 Eylul 2013.

"Davutoğlu: Türkiye, Düzen Kurucu Ülke Konumunda", *Haberler.com*, 23 Haziran 2009.

"Davutoğlu'ndan yoğun telefon diplomasisi", *CNN Türk Güncel*, 14 Eylül 2013.

"Davutoğlu'ndan flaş Suriye açıklaması", *Milliyet*, 30 Ağustos 2013.

"Dış politikada 'Değerli Yalnızlık' Dönemi", *Hürriyet,* 21 Ağustos 2013.

"Dünya 5'ten Büyüktür; BM Küresel ve Bölgesel Sorunlara Ağırlığını Koymalıdır", *TC Cumhurbaşkanlığı Resmi Sitesi*, 24 Eylül 2014, http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/ 91127/dunya-5ten-buyuktur-bm-kuresel-ve-bolgesel-sorunlara-agirligini-koymalidir. html.

"Erdoğan Slaims UN System Depending on 5 SC Members", *Anadolu Ajansı*, 23 Eylül 2013.

"Gerçek Anlamda Demokratik, Temsil Kabiliyetine Sahip, Etkin ve Hesap Verebilir Bir Güvenlik Konseyi Gerekiyor", *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaş-*

[60] Cenap Çakmak, "BM'de reform mümkün mü?", *Zaman*, 16 Kasım 2013, http://www.zaman.com.tr/yorum_bmde-reform-mumkun-mu_2168138.html Erişim 18 Kasım 2013.

kanlığı, 24 Eylül 2013, http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/87180/gercek-anlamda-demokratik-temsil-kabiliyetine-sahip-etkin-ve-hesap-verebilir-bir-guvenlik-konseyi-ge.html Erişim 10 Kasım 2013.

"New Turkish foreign minister says seeks greater regional role", *Hurriyet Daily News*. http://www.hurriyet.com.tr/english/domestic/11564384.asp?gid=244

"Reuters'tan 'Değerli Yalnızlık' Analizi", *Hürriyet*, 19 Ağustos 2013.

"Turkish President Gül addresses UN General Assembly", *Sabah English*, 25 Eylül 2013.

"Türkiye ve Orta Doğu: Yüksek Hedefler ve Kısıtlayıcı Unsurlar",*Avrupa Raporu N°203*, International Crisis Group, 7 Nisan 2010, 15-21.

"What is the use of UN?", *Doğan Haber Ajansı*, 23 Eylül 2013, http://www.dha.com.tr/what-is-the-use-of-un_529579.html Erişim 08 Ekim 2013.

ALANTAR, Özden Zeynep (2004). "Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi", içine (99-131), (der.) Faruk Sönmezoğlu *Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der Yayınları.

ASHLEY, Richard K. (1981). " Political Realism and Human Interest", *International Studies Quarterly*, Cilt 25, Sayı 2, 204–236.

BALCI, Ali (2013). " 'Değerli Yalnızlık' Neden Bu Kadar Değerli?", *Zaman*, 28 Ağustos 2013.

BALCI, Ali ve Murat Yeşiltaş. "Turkey's New Middle East Policy: The Case of Meeting of the Foreign Ministers of Iraq's Neighboring Countries", *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Cilt 29, Sayı 4, 18-37.

BERKAN, İsmet (2013). "Radikalizm ve Terörizm", *Hürriyet,* 22 Eylül 2013.

BOOTH, Ken (1991) "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, Cilt.17, Sayı.4, 313–326.

BULL, Hedley (2002). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics,* Columbia, USA: Columbia University Press.

BUZAN, Barry (2010). "Culture and International Society", *International Affairs,* Cilt 86, Sayı 1.

CAĞAPTAY, Soner (2013). "The Muslim Brotherhood's Fall Lands Turkey an Unexpected Ally: Kurds", *The Atlantic*, 16 Ağustos 2013, http://www.theatlantic.com/ international/archive/2013/08/the-muslim-brotherhoods-fall-lands-turkey-an-unexpected-ally-kurds/278775/ Erişim 12 Kasım 2013.

CESUR, İsmail (2013). "BM Güvenlik Konseyi Reformu ve Türkiye'nin Önemi", *Yeni Şafak*, 29 Ağustos 2013.

ÇAKMAK, Cenap (2013). "BM'de Reform Mümkün mü?", *Zaman*, 16 Kasım 2013.

ÇANDAR, Cengiz (2013). "Türkiye'nin Suriye dosyası: 'Yine hüsran'", *Radikal*, 12 Eylül 2013.

DAL, Emel Parlar (2012). " The Transformation of Turkey's Relations with the Middle East: Illusion or Awakening?", *Turkish Studies,* Cilt 13, Sayı 2, 245-267.

DAL, Emel Parlar (2012). "Looking at Eachother in a Transforming Middle East: Turkey, Iran and Mutual Strategic Perceptions", (der.) Michel Makinsky, *Iran et les grands acteurs régionaux et globaux*, Paris, L'Harmattan.

DAL, Emel Parlar (2013). "Assessing the EU's and Turkey's Democracy Promotion Policies in the Post-Arab Spring Era: Dynamics and Limitations of "Joint EU-Turkey Cooperation" in MENA",*Ortadoğu Analiz*, Orsam, Cilt 5, Sayı 59.

DAL, Emel Parlar (2013). "Assessing Turkey's 'Normative' Power in the MENA Region: New Dynamics and their Limitations", *Turkish Studies,* Cilt 14, Sayı 4.

DEUDNEY, Daniel ve John G. Ikenberry (2012). "Democratic Internationalism", *Working Paper,* Council on Foreign Relations.

DUNNE, Tim (2010). "The Liberal Order and the Modern Project", *Millennium: Journal of International Studies,* Cilt 38, Sayı 3.

DUNNE, Tim ve Matt McDonald (2013). "The Politics of Liberal Internationalism", *International Politics,* Cilt 50, Sayı 1.

FİDAN, Hakan (2013). "A Work in Progress: The New Turkish Foreign Policy", *Middle East Policy*, Cilt 20, Sayı 1, http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/work-progress-new-turkish-foreign-policy .

GÜÇLÜ, Yücel (2000). "Turkey's Entrance to League of Nations", *Middle Eastern Studies,* Cilt 39, Sayı 1.

HOFFMAN, Mark (1987). "Critical Theory and the Inter-Paradigm Debate", *Millennium*, Cilt 16, Sayı 2, 231–250.

HURRELL, Andrew (2003). "Order and Justice in International Relations: What Is at Stake?", (der.) Rosemary Foot, John Lewis Gaddis ve Andrew Hurrell, *Order and Justice in International Relations*, Oxford: Oxford University Press.

HURRELL, Andrew (2007). *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society,* Oxford: Oxford University Press.

IKENBERRY, G. John (2009). "*Liberal Internationalism3.0: America and the Dilemmas of Liberal World Order*", *Perspectives on Politics*, Cilt 7, Sayı 1, 80-84.

IKENBERRY, *G.* John (2011). *Liberal Leviathan*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

JACKSON, R. H. (2000). *The Global Covenant: Human Conduct in a World of States*, Oxford, UK: Oxford University Press, 2000.

KARDAŞ, Şaban (2011-2012). "Charting the New Turkish Foreign Policy." *International Journal*, Sayı 1.

KARDAŞ, Şaban (2012). "Global Swing States and International Order: A Turkish View", *GMF on Turkey*, Analysis, 21 Aralık 2012.

KARDAŞ, Şaban (2013). "Galat-ı meşhur olarak 'değerli yalnızlık'", *Zaman*, 26 Ağustos.

KOIVISTO, Marjo ve Dunne, Tim. *Crisis, What Crisis? Liberal Order Building and World Order Conventions*, Millenium: Journal of International Studies, Cilt 38, Sayı 3.

LINKLATER, Andrew, *Beyond Realism and Marxism: Critical Theory and International Relations*, Basingstoke, UK: Macmillan, 1990.

OĞUZLU, Tarık (2010). "Türkiye-Brezilya-İran Antlaşması'nın Türk Dış Politikası Bağlamında Değerlendirilmesi", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 18.

PIETERSE, Jan Nederveen (2006). "Emancipatory Cosmopolitanism: Towards an Agenda", *Development and Change*, Cilt 37, Sayı 6, 1247-1255.

ÜLGEN, Sinan (2013). "Deceived by Democracy", *Project Syndicate*, 16 Eylül 2013, http://www.project-syndicate.org/commentary/a-new-democratic-order-for-islamist-parties-by-sinan-ulgen Erişim 12 Kasım 2013.

VINCENT, R. J. (1986). *Human Rights and International Relations*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

WHEELER, N.J. (2000). *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford, UK: Oxford University Press.

YEŞİLTAŞ, Murat (2012). "Küresel Sarkaç ve Türkiye", *Star Açık Görüş*, 23 Ekim 2012.

YEŞİLTAŞ, Murat (2013). "The Transformation of the Geopolitical Vision in Turkish Foreign Policy", *Turkish Studies*, Cilt 14, Sayı 4, Aralık.

YETKİN, Murat (2013). "Ortadoğu'da 'zamanın ruhu' değişirken Türkiye", *Radikal,* 22 Ekim 2013.

4. Bölüm

İŞBİRLİĞİ VE ÇATIŞMA ALANLARIYLA 2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ*

*Helin Sarı Ertem*** - *Radiye Funda Karadeniz****

GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrasında Türkiye-ABD ittifakının en zorlu sınavlara tabi tutulduğu dönem 21. yüzyılın başladığı yıllara tekabül eder. Zira, söz konusu dönemde, ikili ilişkilere uzun yıllardır damga vuran "stratejik ortaklık" tanımının büyük zarar görmesine neden olan birtakım gelişmeler yaşanmıştır. ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgali, bu işgale giden süreçte Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Irak'a kuzeyden bir cephe açılması için gereken izni vermemesi ile gelen 1 Mart Tezkere Krizi ve ardından yaşanan "Çuval Hadisesi" bu gelişmelerden bazılarıdır. Bu dönemde Türkiye'de yükselen anti-Amerikancı eğilimler ve yine Irak'la bağlantılı olarak, PKK ile mücadelede yaşanan sorunlar da, ikili ilişkilerde derin bir güven bunalımının yaşanmasına yol açmıştır. Bu dönemi değerlendiren kimi Batılı çevreler "Türkiye'yi kim kaybetti?" tartışmaları ile ilişkilerin akıbetine dair kötümser bir tablo çizerken[1], diğer bir kesim iki ülke arasındaki ortak geçmişe ve ilişkilerin ge-

* Bu makale TÜBİTAK 1001 Projesi (Proje No.: 112K172) desteğiyle hazırlanmıştır.

** Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

*** Yrd. Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve AB Bölümü.

1 Bu görüşler hakkında bkz. Füsun Türkmen, *Türkiye-ABD İlişkileri, Kırılgan İttifaktan "Model Ortaklığa"*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s. 334; İlhan Uzgel, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", (der.) Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, *Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III (2001-2012),* İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2013, s. 261; Dominique Moisi, "Who Lost Turkey?", *Project Syndicate*, 20 Şubat 2009, (akt.) Tarık Oğuzlu, "Testing the Strength of Turkish-American Strategic Relationship through NATO:

görme eğilimindedir. Bu nedenle Obama yönetiminden daha net ve aktif bir tutum beklemektedir. Oysa Obama yönetimi, tüm bu sorunlara, kendi küresel önceliklerini etkilediği oranda müdahil olmaktan yanadır. Yükselen Rusya ve Çin'e karşı, Orta Doğu'dan olabildiğince uzaklaşarak, yüzünü Asya-Pasifik'e dönmesi gerektiğini düşünen ABD, bir yandan da dünya üzerindeki liderlik pozisyonunu kaybetmeme ve içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları aşma çabasındadır. Bu durum ise onu, orta ölçekli bölgesel bir güç olan Türkiye ile özellikle Orta Doğu'yu ilgilendiren meselelerde zaman zaman karşı karşıya getirmektedir. Devam eden ittifak ilişkisi nedeniyle tarafların birbirlerinden beklentileri yüksek olmakla birlikte, bu beklentiler tam olarak karşılanmaktan uzaktır. Soğuk Savaş sonrası dönemin gerçekleriyle birebir uyum içinde olan bu durum, Türkiye ve ABD'nin tehdit ve çıkar tanımlarında yaşanan farklılaşmanın bir sonucudur.

Tüm bunlara rağmen, Yeğin ve Ersoy'un da önerdiği gibi, Ankara-Washington arasındaki ilişkileri değerlendirirken "toptancı bir yaklaşım" yerine "kompartmantalizasyona" gitmek yerinde olacaktır.[184] Zira iki ülke, Irak, Suriye, IŞİD ve PKK gibi meselelerde önceliklerini ve çıkarlarını uyumlaştırmada güçlük çekse de, söz gelimi Malatya Kürecik'e yerleştirilen füze kalkanı konusunda göreceli de olsa işbirliği içinde hareket etmiştir. Bu durum bize, görüş ayrılığı yaşanan sorun alanlarına rağmen, Ankara ve Washington arasındaki ilişkilerin konu bazlı ele alınabileceğini ve farklı başlıklarda işbirliği şansının devam ettiğini göstermekte; yarım yüzyılı aşkın müttefiklik ilişkisinin kolay kolay sona ermeyeceğini bir kez daha hatırlatmaktadır.

KAYNAKÇA

" '2015'e Doğru Türkiye Daha Samimi Bir Çaba İçinde' ", *Agos*, 9 Aralık 2014.

"1.5 Milyon Suriyeli Türkiye'ye Dağıldı", *Bugün*, 23 Eylül 2014.

"1915'te Ölen Ermeniler için İlk Taziye Mesajı", *BBC Türkçe*, 23 Nisan 2014.

"AB Bakanı Bozkır: AB ile ABD Arasında İmzalanacak TTIP'e Türkiye'nin Dahil Edilmemesi Durumda Gümrük Birliği'ni Dondururuz", *AB Haber*, 5 Kasım 2014.

"ABD Beni Hayal Kırıklığına Uğrattı", *Yeni Şafak*, 4 Haziran 2010.

"ABD Kürdistan'ı Kuruyor", *Yeni Mesaj*, 11 Ekim 2014.

[184] *Age.*

"ABD: Twitter Yasağı, 21'inci Yüzyıl'da Kitap Yakmak Gibi", *Hürriyet*, 23 Mart 2014.

"ABD'den Başbakan'a Yanıt", *Milli Gazete*, 1 Mayıs 2014.

"ABD'den Erdoğan'ın Taziye Mesajına İlk Tepki", *Akşam*, 24 Nisan 2014.

"Ahmet Davutoğlu'ndan Füze Kalkanı Açıklaması", *Bugün*, 3 Ekim 2013.

"Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barack Hussein Obama'nın Genel Kurula Hitaben Konuşması", *TBMM Tutanak Dergisi*, 23. Dönem, Cilt 43, Birleşim 72, 17-22.

"Ankara IŞİD'e Karşı Sertleşiyor", *Deutsche Welle Türkçe*, 25 Eylül 2014.

"Attitudes toward the United States", *Pew Research Center*, 18 Temmuz 2013. http://www.pewglobal.org/2013/07/18/chapter-1-attitudes-toward-the-united-states/

"Başbakan'dan Obama'ya Sert Yanıt: Yakışmadı", *Aktif Haber*, 24 Ağustos 2013.

"Biden Comment Shakes US-Arab Alliance against ISIS", *Fox News*, 6 Ekim 2014.

"Biden to Meet with Erdogan as Divide between US and Turkey Widens", *The Guardian*, 21 Kasım 2014.

"Büyükelçi Dönecek mi?", *Sabah*, 9 Mart 2010.

"CHP: Füze Kalkanı İsrail'i Korumak İçin", *Radikal*, 6 Eylül 2011.

"Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kobani'yle Türkiye'nin Ne İlgisi Var", *Radikal*, 11 Ekim 2014.

"Davutoğlu: Ya Çözüm Ya Taksim", *NTVMSNBC*, 28 Mart 2013.

"Dışarıdan 3. Göz Ke Göz Olur", *Vatan*, 23 Kasım, 2014.

"Eğit-Donat'ta Henüz Anlaşma Yok", *Hürriyet*, 8 Ocak 2015.

"Erdoğan Implies US Ambassador Could Be Expelled", *Zaman*, 21 Aralık 2013.

"Erdoğan: 'Peşmergenin Kobani'ye Geçişini Biz Teklif Ettik' ", *BBC Türkçe*, 22 Ekim 2014.

"Erdoğan'dan Flaş Füze Açıklaması", *Cumhuriyet*, 8 Eylül 2014.

"Erdoğan'ın Sözleri İsrail'i Çıldırttı!", *Türkiye*, 20 Temmuz 2014.

"Erdoğan'ın Sözlerine ABD, İsrail ve Mısır'dan Tepki", *Hürriyet Planet*, 21 Ağustos 2013.

"Filistin'e Devlet Statüsü", *NTVMSNBC*, 30 Kasım 2012.

"Former Chief of Staff Tapped As Envoy for Countering PKK", *Kurd Net*, 29 Ağustos 2006.

"Füze Kalkanı İhalesi Sonuçlandı", *Radikal*, 29 Eylül 2013.

"Füze Kalkanı Son 20 Yılda Türkiye-ABD Arasındaki En Önemli İşbirliği", *Hürriyet Planet*, 16 Eylül 2011.

"Füze Savunma Sistemi İhalesinde Tercih Çin: ABD'den Sert Tepki", *TASEP Gündem*, http://www.tasep.org/default.asp?s=yd&id=459#.U6lVaXnlpMs

"Halk Savaşa Karşı", *Cumhuriyet*, 6 Aralık 2002.

"Hükümet Irak'a Asker Göndermeyecek", *Hürriyet*, 7 Kasım 2003.

"Irak ve Suriye Tezkeresi Meclis'te Kabul Edildi", *Posta*, 2 Ekim 2014.

"Iran Signs Nuclear Swap Deal with Turkey", *BBC News*, 17 Mayıs 2010.

"Israel Urges Turkey to Respect Cyprus Right to Energy", *Al-Arabiya News*, 5 Kasım 2014.

"IŞİD Militanları Erbil'e Dayandı", *Sabah*, 7 Ağustos 2014.

"IŞİD Musul'u Ele Geçirdi", *Milliyet*, 11 Haziran 2014.

"IŞİD'i Vur, Bağımsız Kürdistan'ı Kur", *Yeni Çağ*, 4 Ekim 2014.

"İran Nükleer Programını Sınırlamayı Kabul Etti", *BBC Türkçe*, 24 Kasım 2013.

"İran'a Uygulanan Yaptırımların Kaldırılması, İki Ülke İlişkilerini Olumlu Etkileyecektir", TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-_iran_a-uygulanan-yaptirimlarin-kaldirilmasi_-iki-ulke-iliskilerini-olumlu-etkileyecektir.tr.mfa.

"İran'la Nükleer Görüşmeler Haziran Sonuna Kadar Uzatıldı", *BBC Türkçe*, 25 Kasım 2014.

"İsrail'i Suçladı", *Sözcü*, 20 Ağustos 2013.

"Joint Press Conference by President Obama and Prime Minister Erdoğan of Turkey", 16 Mayıs 2013, The White House Office of the Press Secretary, http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/05/16/joint-press-conference-president-obama-and-prime-minister-erdogan-turkey

"Kıbrıs, Akdeniz'in Norveç'i mi Olacak?", *BBC Türkçe*, 19 Şubat 2014.

"Kıbrıs'ta Yeni Müzakere Süreci", *BBC Türkçe*, 11 Şubat 2014.

"Mavi Marmara 11 Eylül'ümüz", *Hürriyet*, 7 Aralık 2010.

"McCain Will Push For Ground Troops In Iraq, Syria if GOP Wins the Senate", *The Huffington Post*, 20 Ekim 2014.

"McCain: Obama's ISIS Strategy Reminds Me of Vietnam", *Fox News*, 20 Kasım 2014.

"No One Including Turkey Wants Syrian Conflict to Spread", *The Guardian*, 4 Ekim 2012.

"Obama Issues Syria a 'Red Line' Warning on Chemical Weapons, *The Washington Post*, 20 Ağustos 2012.

"Obama'dan Erdoğan'a Hamas Mesajı", *NTVMSNBC*, 19 Kasım 2012.

"Rumlar Müzakere Masasından kalktı", *Milliyet*, 8 Ekim 2014.

"Rumsfeld Faults Turkey for Barring for Use of Its Land in '03 To Open Northern Front in Iraq", *New York Times,* 21 Mart 2005.

"Shared Vision and Structured Dialogue to Advance Turkish-American Partnership", Ankara Embassy of the United States, Media Note, Office of the Spokesman, 5 Temmuz 2006, http://turkey.usembassy.gov/news_06052006a.html

" 'Soykırım' Halısı Beyaz Saray'da Sergileniyor", *Hürriyet*, 19 Kasım 2014.

"Şangay Beşlisine Alın, AB'yi Unutalım", *Hürriyet*, 16 Ocak 2013.

"Transcript: President Obama's Speech on Combating ISIS and Terrorism", *CNN*, 11 Eylül 2014.

"Turkey's China Deal on Missile System Not Finalized, Says President Gül", *Hürriyet Daily News*, 30 Eylül 2013.

"Turkey's Power Struggles Threaten the Nation", *Washington Post*, 2 Ocak 2014.

"Türkiye 20 Milyar Dolar Kaybedecek", *Aktif Haber*, 30 Mart 2014.

"Türkiye'nin Füze Kalkanı Çin'den", *Aljazeera Turk*, 28 Eylül 2013.

"Türkiye'nin IŞİD Planı Hazır", *Sabah*, 7 Ekim 2014.

"US Begins Supplying Real-time Intelligence", *Today's Zaman*, 15 Kasım 2007.

"US Helps Turkey Hit Rebel Kurds in Iraq", *Washington Post*, 17 Aralık 2007.

"US Troops Land on Iraq's Mt Sinjar to Plan For Yazidi Evacuation", *The Guardian*, 13 Ağustos 2014.

"Washington Erdoğan'ın Açıklamasından Memnun", *Amerika'nın Sesi*, 24 Nisan 2014.

"Washington'a Sitem", *Radikal*, 9 Kasım 2003.

"Where is Turkey Headed? Gezi Park, Taksim Square, and the Future of the Turkish Model", Testimony by Ambassador James Jeffrey, Hearing of the US Senate Foreign Relations Commitee, Subcommitee on European Affairs, 31 Temmuz 2013.

"Where is Turkey Headed? Gezi Park, Taksim Square, and the Future of the Turkish Model", Testimony of Jenny White, Hearing of the US Senate Foreign Relations Commitee, Subcommitee on European Affairs, 31 Temmuz 2013.

ABD'den "Türkiye'ye Sert Füze Tepkisi", *Internet Haber,* 11 Aralık 2013.

ABD'ye 1915 Uyarısı!", *Sabah*, 26 Kasım 2014.

ABRAMOWİTZ, Morton I. ve Eric Edelman (2013). *From Rhetoric to Reality: Reframing US Turkey Policy*, Bipartisan Policy Center, Ekim.

AKMAN, Sait (2013). *AB ve ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Türkiye*, TEPAV Rapor, Haziran.

ALTUNIŞIK, Meliha Benli (2013). "The Middle East in Turkey-USA Relations: Managing the Alliance", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 157-173.

ASLAN, Ali H. (2006). "Türkiye-ABD İlişkilerinde Ortak Vizyon Belgesi Dönemi", *Zaman*, 6 Temmuz.

ASLAN, Ali H. (2010). "ABD Türkiye'yi Cezalandıracak mı?", *Zaman*, 14 Haziran.

ASLAN, Ali H. (2014). "ABD'yi Atlatmak Kolay mı?", *Zaman*, 6 Ekim.

ASLAN, Ali H. (2014). "Tiyatro ve Gerçekler", *Zaman*, 24 Kasım.

AYDIN, Mustafa (2009). "Reconstructing Turkish-American Relations: Divergences versus Convergences", *New Perspectives on Turkey*, Sayı 40, 125-145.

AYDIN, Mustafa (2014). "Focus on Foreign Affairs is Needed", *Hürriyet Daily*, 10 Nisan.

BAĞCI, Hüseyin ve Bayram Sinkaya (2006). "Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: AK Parti'nin Perspektifi", *Akademik Ortadoğu*, Cilt 1, Sayı 1, 21-37.

BALCI, Ali (2013). *Türkiye Dış Politikası, İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.

BAŞARAN, Ezgi (2012). "Beni Füze Kalkanı Yetkilisi'ne Bağlayın Kardeşim!", *Radikal*, 4 Nisan.

BERİŞ, Yakup ve Aslı Gürkan (2003). "Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler", *TÜSİAD Raporu*, Ocak.

BİLA, Fikret (2003). *Sivil Darbe Girisimi ve Ankara'da Irak Savasları*, Ankara: Ümit Yayınları.

BÖLME, Selin (2010). *NATO Zirvesi ve Füze Kalkanı Projesi*, SETA Analiz, Sayı 30, Aralık.

BÜYÜKBAŞ Hakkı ve Nilgün Atıcı (2012). "Liberal Demokratik Barış Kurami: Eleştirel Bir Değerlendirme", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 40, Haziran-Aralık, 1-19.

CENGİZ, Sinem (2014). "Turkey is Challenged on Multiple Fronts: PKK, ISIS and Cyprus", *Al-Arabiya*, 17 Ekim.

CLINTON, Hillary (2011). "America's Pacific Century", *Foreign Policy*, 11 Ekim. http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/

CRISS, Nur Bilge (2007). "Turkish Perceptions of the United States", (der.) David Farber, *What They Think of Us, International Perceptions of the USA since 9/11*, Princeton University Press.

ÇAĞAPTAY, Soner (2003). "Can Americans, Turks, and Kurds Get Along in Northern Iraq? A Vision", *Policy Watch*, Sayı 772, 10 Temmuz.

ÇAKIRÖZER, Utku (2014). "Biden'in Kıbrıs Mesajları", *Cumhuriyet*, 23 Mayıs.

ÇAKMAK, Cenap ve Gökhan Güneysu (2013). "Turkish-American Relations During Obama Era: Unfulfilled Expectations", *Turkish Studies*, Cilt 14, Sayı 2, 193-211.

ÇALIŞKAN, Emre (2010). "Türkiye, İran Anlaşması'nın Neresinde?", *BBC Türkçe*, 26 Kasım 2013.

ÇAMKIRAN, Radiye Funda (2008). "Understanding Today's Turkish-American Relations over Iraq through a Retrospective Analysis", Paper Submitted to the Second Global International Studies Conference by WISC in Ljubliana University, Slovenia, 23-26 Temmuz. http://www.wiscnetwork.org/ ljubljana2008/ papers/WISC_2008-273.pdf

ÇANDAR, Cengiz (2014). "'Savaş Tezkeresi'; ama Kime Karşı?", *Radikal*, 2 Ekim.

ÇETİNGÜLEÇ, Tülay (2014). "Ermeniler Osmanlı Tapularını Sandıktan Çıkarıyor", *Al-Monitor*, 12 Kasım.

ÇONGAR, Yasemin (2006). "Beyaz Saray'da Gündem PKK", *Milliyet*, 2 Ekim.

DALACOURA, Katerina (2005). "US Democracy Promotion in The Arab Middle East Since 11 September 2001: A Critique", *International Affairs*, Cilt 81, Sayı 5, 963-979.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2012). "Türkiye ile Amerika'nın Suriye'de Ortak Pozisyonu Var", *Turquie Diplomatique*, 15 Şubat-15 Mart, Sayı 37.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2013). "With the Middle East in Crisis, US and Turkey Must Deepen Alliance", *Foreign Policy*, 15 Kasım. http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/ 11/15/turkey_and_the_united_ states_must_deepen_ alliance_davutoglu

DEMİRTAŞ, Serkan (2014). "Türkiye'den Son Şans Uyarısı", *BBC Türkçe*, 11 Şubat.

ERGAN, Uğur (2006), "İşte Stratejik Vizyon Belgesi", *Hürriyet*, 3 Temmuz.

ERGİN, Sedat (2014). "A New Problem in Turkish-American Relations: Fethullah Gülen", *Hürriyet Daily News*, 8 Mayıs.

ERTEM, Helin Sarı (2013). "Assessing the U.S. Inaction in Syria: The Limits of 'Leading From Behind' in the Arab Spring", *Revue Française EurOrient, Syria Special Issue*, Sayı 41, Paris: l'Harmattan, Mayıs, 305-330.

ERTEM, Helin Sarı (2006). "Partners in Conflict: The PKK Issue in Turkish – American Relations", *Turkish Review of Middle East Studies,* Annual 2006, 17, BIGART Press, İstanbul, 57-92.

ERTEM, Helin Sarı (2011). "Turkish-American Relations and Northern Iraq: Relief At Last?", (der.) Özden Zeynep Oktav, *Turkey in the 21st Century: A Quest For A New Foreign Policy?*, Burlington: Ashgate Publishing, 53-75.

ESMER, Alparslan (2014). "Obama'dan Diplomasi Vurgusu", *Amerikanın Sesi*, 28 Mayıs.

FALK, Richard (2014). "Can the US Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East?", *Insight Turkey*, Cilt 16, Sayı 1, Kış, 7-18.

FRANTZ, Douglas (2014). "21st Century Book Burning", DipNote (US Department of State Official Blog), 21 Mart.

GORDON, Philip (2010). Interview with Kim Ghattas of BBC TV, US Department of State, 10 Haziran, http://www.state.gov/p/eur/ rls/rm/2010/142987.htm

GRIGORIADIS, Ioannis N. (2010). *The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy*, Middle Eastern Studies Programme, Hellenic Foundation For European and Foreign Policy, Working Paper, Sayı 8.

GÜLLER, Mehmet Ali (2014). "Peşmerge Eğiten Kürdistan'ın Mimarı Olur", *Aydınlık*, 23 Kasım 2014.

HAN, Ahmet K. (2010), "From 'Strategic Partnership' to 'Model Partnership': AKP, Turkish-US Relations and the Prospects Under Obama", *UNISCI Discussion Papers*, Sayı 23, Mayıs, 77-112.

HASGÜLER, Mehmet (2014). "Anastasiadis Müzakereleri Neden Terk Etti?", *AlJazeera Turk*, 18 Ekim.

HERSH, Seymour (2014). "The Red Line and the Rat Line", *London Review of Books*, Cilt 36 Sayı 8, 17 Nisan, 21-24.

HOOK Steven W. ve John Spainer (2014). *Amerikan Dış Politikası, İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*, (çev.) Özge Zihnioğlu Tanrılı, İstanbul: İnkılap Yayınları.

HOPKİNS, Steve (2014). "Full Horror of the Yazidis Who didn't Escape Mount Sinjar", *The Daily Mail*, 14 Ekim.

IFANTIS, Kostas (2013). *The US and Turkey in the Fog of Regional Uncertainty*, LSE Hellenic Observatory European Institute, GreeSe Paper Sayı 73, Ağustos.

İDİZ, Semih (2014). "Animosity for the West Drives Erdogan, Putin Closer", *Al-Monitor*, 1 Aralık.

İŞERİ, Emre (2013). "Türkiye, ABD'nin Ortadoğu'daki Küresel Sarkaç Ortağı mı?", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 55, Temmuz.

KANAT, Kılıç Buğra (2014). "A New American Partnership in Progress: The Nature of Bilateral Partnership during the Two Periods of Crisis", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 16, Sayı 2, 223-242.

KANDEMİR, Nüzhet (2005). "Turkish-American Relations: Past and Future", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 4, Sayı 1, İlkbahar.

KARABAT, Ayşe (2013). "Yaptırım Gölgesinde Altın Ticareti", *AlJazeera Turk*, 19 Kasım.

KARACA, Kayhan (2014). "Kıbrıs'ta Müzakerelere Siyaset Kilidi", *Deutsche Welle Türkçe*, 25 Kasım.

KARAVELİ, Halil (2013). "The Obama-Erdoğan Partnership Over Syria: Advancing Western Values", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 12, Sayı 1, 85-93.

KENYON, Peter (2010). "Turkey Resists NATO's Missile Defense System", *National Public Radio*, 15 Kasım.

KIRDAR, Seda (2013). *ABD'nin İran'a Uyguladığı Altın Yaptırımı ve Olası Sonuçları*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Değerlendirme Notu, Nisan.

KİBAROĞLU, Mustafa (2012). "NATO'nun Balistik Füze Savunma Sistemi ve Türkiye", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34, Yaz, 183-204.

KİBAROĞLU, Mustafa (2013). "Turkey's Place in the Missile Shield", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 223-236.

KİBAROĞLU, Mustafa. "Between Allies and Rivals: Turkey, Nuclear Weapons, and BMD", 20 Mart 2014, *IFRI Security Studies Centre Proliferation Papers 49*, http://www.ifri. org/sites/ default/ files/atoms/files/pp49 kibaroglu.pdf

KUTLAY, Mustafa ve Öznur Keleş (2013). "Yollar Ayrılırken Transatlantik Ticaret Anlaşması ve Türkiye", *Analist*, Eylül, 22-27.

LARRABEE, F. Stephen (2010). "Troubled Partnership: U.S.- Turkish Relations in an Era of Global Geopolitical Change", *Rand Corporation Monograph*, http://www.rand.org/ content/dam/rand/ pubs/monographs/2009/ RAND_ MG899.pdf

LAYNE, Christopher (1994). "Kant or Can't: The Myth of the Democratic Peace", *International Security*, Cilt 19, Sayı 2, 5-49.

LÜTEM, Ömer Engin (2014). "ABD Senatosunda Soykırım Karar Tasarısı", *AVİM (Avrasya İncelemeleri Merkezi) Analiz, 7 Nisan.*

MORELLİ, Vincent (2013). *Cyprus: Reunification Proving Elusive*, CRS Report for Congress, 25 Haziran.

MOSSI, Dominique (2009). "Who Lost Turkey?", *Project Syndicate*, 20 Şubat, http://www.project-syndicate.org/commentary/who-lost-turkey-

OĞUZLU, Tarık (2013). "Testing the Strength of the Turkish-American Strategic Relationship through NATO: Convergence or Divergence within the Alliance?", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 207-222.

ORAN, Baskın (2013). "2001-2012: 11 Eylül Ertesinde AKP Dönemi /Dönemin Dış Politikası", (der). Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III (2001-2012),* İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı.

ÖZCAN, Gencer (2010). "Aynalar Galerisi: Türkiye-İsrail İlişkilerinde Yansımalar, Yanılsamalar ve Gerçekler", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 18, Haziran, 36-44.

ÖZCAN, Gencer (2010). "Mavi Marmara Bunalımında Sonun Başlangıcına Doğru", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 21, Eylül, 29-38.

ÖZŞİMŞİR, Şafak (2011), "Son Dönem Türkiye-İsrail İlişkileri", *ORSAM*, 20 Eylül, http://yeni.orsam.org.tr/MakaleDetay.aspx?HaberID=A9BA4032-79B4-46FC-A2CD-D436C36049FF

PARK, Bill (2003). "Strategic Location, Political Dislocation: Turkey, the United States and Northern Iraq", *MERIA Journal*, Cilt 7, Sayı 2, Haziran, 11-23.

PEARSON, Robert (2014). "Moving ahead for the United States and Turkey", *Middle East Institute - Analysis & Opinion*, 17 Kasım, http://www.mei.edu/content/article/moving-ahead-united-states-and-turkey

PIPES, Daniel (2014). "Turkish Support for ISIS", *The Washington Times*, 18 Haziran.

ROSATO, Sebastian (2003). "The Flawed Logic of Democratic Peace Theory", *American Political Science Review*, Cilt 97, Sayı 4, 585-602.

SAYARI, Sabri (2013). " New Directions in Turkey-USA Relations", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 129-142.

SEVER, Ayşegül (2012). *Türkiye'nin Orta Doğu İlişkileri, Kavramsal ve Olgusal Bir Analiz*, İstanbul: Derin Yayınları.

SMITH, Alison (2014). "Turkey's Tilt East", *U.S. News – World Report*, 11 Şubat.

STERN, Yoav (2014). "Analysis: The Delicate Dance in the Turkey/Cyprus/Israel Triangle", *i24News*, 5 Kasım.

TAIT, Robert and Ewen McCaskill (2010). "Turkey Threatens 'Serious Consequences' after US Vote on Armenian Genocide," *The Guardian*, Mart 5.

TANIR, İlhan (2013). "Türkiye için Kazan-Kazan mı? İran'a Yeni bir Etki Alanı mı?", *BBC Türkçe*, 26 Kasım.

TANIR, İlhan (2014). "ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın Kıbrıs Ziyaretinden Beklentiler," *BBC Türkçe*, 22 Mayıs.

TANIŞ, Tolga (2013). "ABD'den Flaş Ricciardone Açıklaması", *Hürriyet*, 25 Aralık.

TANIŞ, Tolga (2014). "Erdoğan'a ABD'den Yanıt: Kobani'de Yanlış Yapmadık", *Hürriyet*, 23 Ekim.

TAŞPINAR, Ömer (2005). "The Anatomy of Anti-Americanism in Turkey", *Insight Turkey*, Cilt 7, Sayı 2, Nisan- Haziran, 83-98.

TAŞTEKİN, Fehim (2014). "Adım Sarine Çıkmış, Eyvah", *Radikal*, 8 Nisan.

TOL, Gönül (2014). "Türk Demokrasisi, TTIP ve 'Kahrolsun Batı' ", *Radikal*, 17 Aralık.

TÜRKMEN, Füsun (2012). *Türkiye-ABD İlişkileri, Kırılgan İttifaktan "Model Ortaklığa",* İstanbul: Timaş Yayınları.

UDUM, Şebnem (2012). "Türkiye'nin İran'ın Nükleer Meselesindeki Siyaseti", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 4, Sayı 43, Temmuz.

UZGEL, İlhan (2013). "ABD ve NATO'yla İlişkiler", (der.) Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III (2001-2012)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı.

UZUN, Özüm S. (2013). "İran'a Ekonomik Yaptırımlar: Kırılganlaşan Nükleer Program mı Hükümet mi?", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 54, Haziran, 62-70.

YAZICIOĞLU, Yıldız (2013). "ABD İran Yakınlaşması Türkiye'yi Etkiler", *Amerikanın Sesi*, 7 Kasım.

YEĞİN Mehmet ve Eyüp Ersoy (2013). "Türkiye-ABD İlişkileri Güven Sorunu ve İşbirliği İnşası", *Analist*, Nisan.

YEĞİN Mehmet ve Eyüp Ersoy (2013). *Türkiye-ABD İlişkileri: Çok Boyutlu Bir Ortaklığa Doğru*, USAK Raporları, Sayı 13, Mayıs.

YEŞİLYURT, Nuri (2013). "Ortadoğu'yla İlişkiler", (der.) Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III (2001-2012)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı.

YETKİN, Murat (2004). *Tezkere: Irak Krizi'nin Gerçek Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

YETKİN, Murat (2014). "ABD ve Türkiye Suriye Savaşında İşbirliğine Başladı", *Radikal*, 6 Haziran.

YILMAZ, Şuhnaz (2012). "Türkiye-ABD İlişkileri", (der.) Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacıoğlu, Özlem Terzi, *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der Yayınları.

ZANOTTI, Jim (2014). *Turkey: Background and U.S. Relations*, CRS Report for Congress, 27 Mart.

ZEYREK, Deniz (2013)."Türkiye'nin Suriye Siyaseti: Başarı mı İflas mı?", *Radikal*, 26 Mayıs.

ZUNNES, Stephen (2014). "U.S. Still Refuses to Acknowledge Armenian Genocide", *Monterey, Herald*, 14 Kasım.

5. Bölüm

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM: 2002 - 2014

Çiğdem Nas[*]

GİRİŞ

Türkiye için Avrupa Birliği ile ilişkiler bir dış politika konusu olmanın ötesine geçerek, AB normları ve kuralları ekseninde bir yakınlaşma ve bütünleşme sürecine yol açmış ve bu çerçevede ülkenin içişlerini de şekillendirmiştir. 1959'da Türkiye'nin ortaklık başvurusuna kadar geri giden ilişkiler, 1999'da Helsinki AB Konseyi'nde Türkiye'nin aday ülke olarak ilan edilmesi ile yeni bir döneme girmiş ve AB üyelik perspektifi Türkiye'de önemli bir reform sürecinin itici gücü olmuştur. Bu makale, Türkiye'nin AB'den üyelik adaylığı statüsünü aldığı ve üyelik hedefi doğrultusunda Kopenhag kriterlerini[1] yerine getirmek için önemli adımlar attığı 2000'li yıllar ile başlayan ve günümüze kadar devam eden dönemdeki gelişmeleri ele alacaktır. 3 Kasım 2002 seçimleri ile başa gelen Adalet ve Kalkınma Partisi, 2007 ve 2011'deki genel seçimleri de kazanarak hükümetini devam ettirmiştir. Dolayısıyla bu dönemde AB ile ilişkilerin incelenmesi Adalet ve Kalkınma Partisi'nin AB politikasının da bir analizini gerektirmektedir. Bunun

[*] Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

[1] Kopenhag kriterleri 1993 yılında AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir ve AB'ye aday ülkelerin üyelik için yerine getirmesi gereken koşulları içerir. Aday ülkenin AB ile katılım müzakerelerine başlayabilmesi için, Kopenhag kriterlerinin siyasi bölümünü yerine getirmesi gerekir: Bu siyasi kriterler, "aday ülkede demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunmasını garanti eden kurumların istikrarı" olarak belirlenmiştir. http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/accession_criteria_copenhague_en.htm, Erişim 24 Haziran 2013.

rütme üzerindeki denetim mekanizmaları işletilmemektedir. Türkiye'de bir iç dönüşüm gerektiren AB süreci, ancak ve ancak Batı tipi liberal bir demokrasinin ruhunun yerleşmesi ve benimsenmesi, bireysel hak ve özgürlüklerin kabulü, iktidar, muhalefet ve toplumun farklı kesimleri arasında uzlaşmacı bir kültürün yerleşmesi ve tek tipleştirici uygulamaların reddi ile mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

"AB süreci cebimde", *Hürriyet*, 17 Aralık 2013.

"Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri", *T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği,* Ankara, 2007.

"Başbakan Erdoğan, Tükiye-Katar İş Forumunda Konuştu, *TurkishNY,* 12 Ocak 2011.

"Başmüzakereci Ali Babacan", *Radikal*, 24 Mayıs 2005.

"Bu da Mösyö Chirac Kriteri", *Hürriyet*, 14 Aralık 2002.

"Croatia appoints its chief negotiatior for EU entry talks", *New Europe*, 8 Ocak 2005, http://www.neurope.eu/article/croatia-appoints-its-chief-negotiator-eu-entry-talks, Erişim 23 Temmuz 2013.

"Cumhuriyet Halk Partisi Programı: Çağdaş Türkiye için Değişim", *CHP*, http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/chpprogram.pdf , Erişim 13 Ağustos 2013.

"Dutch say Devastating 'No' to EU Constitution", *The Guardian*, 2 Haziran 2005.

"Ecevit: AB Dışında Seçeneğimiz Yok", *Radikal*, 8 Mart 2002.

"Egemen Bağış'tan Karikatüre Son Saniye Müdahalesi", *Radikal*, 29 Kasım 2011.

"Erdoğan: AP'nin Kararını Tanımıyorum", *Euronews*, 13 Haziran 2013.

"Erdoğan: Kuvvetler Ayrılığı Eleştirisi", *Milliyet,* 17 Aralık 2012.

"Erdoğan'ın Brüksel'de Basın Toplantısı-2", *AB Bakanlığı,* 21 Kasım 2002.

"Kamu İhale Kanununda Yapılan Değişiklikler ve AB'ye Uyum", *Euractiv,* http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/link-dossier/kamu-ihale-kanununda-yapilan-degisiklikler-ve-abye-uyum-000070 , Erişim 12 Ocak 2014.

"Öcalan'ın Türkiye'deki Yargı Kronolojisi", *Hürriyet*, 12 Mayıs 2005.

"Parti Programı: Geleceğe Doğru", *MHP (2009),* Ankara, http://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf, Erişim 13 Ağustos 2013.

"Ramazan Bayramı Mesajı", *T.C. Cumhurbaşkanlığı,* 7 Temmuz 2013, http://www.tccb.gov.tr/aciklamalar/252/86729/ramazan-bayrami-mesaji.html , Erişim 12 Temmuz 2013.

"Romania and Bulgaria 'not Ready' for EU Membership Say Peers", *The Huffington Post*, 6 Mart 2013.

"Sefil AB'ye Yarım Başkan" (2011), *NTVMSNBC*, http://www.ntvmsnbc.com/id/25299393 , 23 Kasım.

"TOBB ile İKV'den AB Atağı", 2 Aralık 2004, http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=31120&l=1 , Erişim 5 Kasım 2013.

"Türk bakan 'ırkçılık' yorumlarına açıklama getirdi" (2011), *SETimes*, 4 Şubat.

"Türkiye 2013 İlerleme Raporu", *Komisyon Çalışma Dokümanı,* Brüksel, 16 Ekim 2013, SWD(2013)417,http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf , Erişim 22 Ekim 2013.

"Türkiye ile ilgili olarak, ülke açıkça AB üyeliğinin çok uzağındadır. Twitter'ı engelleyen bir hükümet kesinlikle katılıma hazır değildir". http://juncker.epp.eu/my-priorities, Erişim 6 Kasım 2014.

"Türkiye ilk kez kendi ilerleme raporunu hazırladı", 31 Aralık 2012, http://egemenbagis.com/tr/6245 , Erişim 22 Temmuz 2013.

"Türkiye'de Siyasi Reform: Uyum Paketleri ve Güncel Gelişmeler", *T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği,* Ankara, 2007.

11 EU Foreign Ministers, "The EU and Turkey: Steering a Safer Path through the Storms", *Euobserver*, 1 Aralık 2011, http://euobserver.com/opinion/114473 , Erişim 14 Temmuz 2013.

AVCI, Gamze (2013). "The Justice and Development Party and the EU: Political Pragmatism in a Changing Environment", (der.) Gamze Avcı, A. Çarkoğlu, *Turkey and the EU: Accession and Reform*, London and New York: Routledge, Cilt 201, Sayı 13, 201-13.

BAÇ, Meltem Müftüler (2013). "Turkish Foreign Policy, Its Domestic Determinants and the Role of the European Union", (der.) Gamze Avcı, Ali Çarkoğlu, *Turkey and the EU: Accession and Reform*, Oxon, Routledge, 71-83.

BÖRZEL, Tanja A. D. Soyaltın (2012). "Europeanization in Turkey: Stretching a Concept to its limits?", *KFG Working Paper*, Sayı 36, Şubat.

BÖRZEL, Tanja A. ve T. Risse (2009). "The Transformative Power of Europe: The European Union and the Diffusion of Ideas", *KFG Working Paper*, Sayı 1, Mayıs, http://userpage.fu-berlin.de/~kfgeu/kfgwp/wpseries/ WorkingPaperKFG_1.pdf , Erişim 12 Ocak 2014.

Council of the EU, Copenhagen European Council: Presidency Conclusions, 12-13 Aralık 2002, paragraf 19. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData /en/ec/73842.pdf, Erişim 4 Temmuz 2013.

Council of the European Union, Press Release, 2270th Council Meeting: General Affairs and External Relations, 11 Aralık 2006, Brüksel, 16289/06 (Presse 352) http://ec.europa.eu/echo/civil_protection/civil/prote/pdfdocs/gaerc_11_december.pdf , Erişim 23 Ekim 2013, s. 9.

DEMİRTAŞ, Serkan (2012). "AB Raporu Türkiye'de 'Şok' Etkisini Hedefledi", *BBC Türkçe*, 12Kasım,http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/10/121012_ eu_turkey_diplomats.shtml, Erişim 12 Ocak 2014.

GILBERT, Marc (2012). *European Integration: A Concise History*, Maryland, Rowman and Littlefield.

GÜLMEZ, Seçkin Barış (2008). "The EU Policy of the Republican People's Party: An Inquiry on the Opposition Party and Euro-Skepticism in Turkey", *Turkish Studies*, Cilt 9,Sayı3,Eylül.http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/accession_criteria_copenhague_en.htm, Erişim 24 Haziran 2013.

İÇDUYGU Ahmet (2013). "Interacting Actors: The EU and Civil Society in Turkey", (der.) Gamze Avcı, Ali Çarkoğlu, *Turkey and the EU: Accession and Reform*, Oxon, Routledge, 173-186.

İÇENER, Zeyneb Çağlıyan. "The Justice and Development Party's Conception of "Conservative Democracy": Invention or Reinterpretation?", *Turkish Studies*, Cilt 10, Sayı 4, 595-612,

KAYGUSUZ, Özlem (2010). "Türkiye-AB İlişkilerinin "Möbius" Şeridi: AKP Refromculuğu ve AB Çokkültürlülüğü", (der.) İlhan Uzgel, B. Duru, *AKP Kitabı*: *Bir Dönüşümün Bilançosu*, Phoenix Yayınevi, 2.Baskı, 410-438.

KEYMAN, E. Fuat (2012). "Proactivism in Turkish Foreign Policy: The Global-Local Nexus", (der.) Kerem Öktem, Ayşe Kadıoğlu, Mehmet Karlı, *Another Empire?: A Decade of Turkey's Foreign Policy under the Justice and Development Party*, Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 19-32.

KİRİŞÇİ, Kemal (2009). "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", *New Perspectives on Turkey*, Sayı 40, Bahar, 29-56.

NOUTCHEVA, Gergana (2006). "Bulgaria and Romania's Accession to the EU: Postponement, Safeguards and the Rule of Law, CEPS Policy Brief, Sayı 102, Mayıs, http://www.ceps.be/book/bulgaria-and-romanias-accession-eupostponement-safeguards-and-rule-law, Erişim 12 Ocak 2014.

OGNIAOVA, Nina (2013). "Turkey: World's Top Press Jailer Once More", 18 Aralık 2013, http://cpj.org/blog/2013/12/turkey--worlds-top-press-jailer-once-more.php , Erişim 12 Ocak 2014.

ÖNİŞ, Ziya (2008). "Turkey-EU Relations: Beyond the Current Stalemate", *Insight Turkey*, Cilt 10, Sayı 4, 35-50,

SAATÇİOĞLU, Beken (2011). "Revisiting the Role of Credible EU Membership Conditionality for EU Compliance: The Turkish Case", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 31, Sonbahar, 23-44.

SCHIMMELFENNIG, Frank (2010). "Europeanisation Beyond the Member States", *Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften*, Cilt 8, Sayı 3, 319-339.

SCHIMMELFENNIG, Frank ve U. Sedelmeier (2004). "Governance by Conditionality: EU Rule Transfer to the Candidate Countries of Central and Eastern Europe", *Journal of European Public Policy*, Cilt: 11, Sayı 4, Ağustos, 669-687.

SPITERI, Sharon (2004). "Verheugen feels cheated by Greek Cypriot government", *Euobserver*, 21 Nisan, http://euobserver.com/enlargement/15270 , Erişim 4 Temmuz 2013.

SZCZERBIAK, Aleks (2001). "Polish Public Opinion: Explaining Declining Support for EU Membership", *Journal of Common Market Studies*, Cilt 39, Sayı 1, 105-122.

WHITMAN, Richard (2005). "No and After: Options for Europe", *International Affairs*, Cilt 81, Sayı 4, Temmuz, 673–687.

YILMAZ, Hakan (2011). "Euroscepticism in Turkey: Parties, Elites, and Public Opinion", *South European Society and Politics*, 17 Şubat.

6. Bölüm

TÜRKİYE - RUSYA İLİŞKİLERİ: JEOPOLİTİK REKABETTEN ÇOK BOYUTLU ORTAKLIĞA

Emre Erşen[*]

GİRİŞ

Türkiye ve Rusya Federasyonu arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler özellikle 2000'li yıllarda hızla gelişmiş ve bu duruma bağlı olarak iki ülke arasında bir "stratejik ortaklık" ilişkisinin ortaya çıkmaya başladığına dair yorumlar yaygınlık kazanmıştır. Her ne kadar bu fazla iddialı bir saptama sayılabilecekse de, Rusya'da 2000 yılında Vladimir Putin'in devlet başkanı seçilmesi, Türkiye'de ise 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte, ikili ilişkilerde olumlu bir seyrin belirginlik kazandığını ve bu durumun bir önceki on yıla damgasını vuran ve iki ülkenin eski Sovyet coğrafyasındaki uzlaşmaz çıkarlarını öne çıkaran "jeopolitik rekabet" algılamasını büyük oranda değiştirdiğini söylemek mümkündür. Nitekim küresel ve bölgesel ölçekteki bazı meselelere ilişkin görüş farklılıklarına rağmen Türkiye-Rusya ilişkileri 2000'ler boyunca "çok boyutlu ortaklık" perspektifi çerçevesinde gelişmeye devam etmiştir.

Bu makalenin amacı Türkiye-Rusya ilişkilerinde gerçekleşen bu dönüşümün nedenlerini ulusal, bölgesel ve küresel dinamikler ışığında değerlendirmektir. Bu açıdan her ne kadar iki ülke arasında giderek daha belirgin hale gelen diyalog ortamının arkasında ticari çıkarlar ve özellikle de enerji alanındaki yakın işbirliği varmış gibi görünse de, bölgesel ve küresel bağlamdaki bazı değişikliklerin de Türkiye-Rusya ilişkileri üzerinde önemli et-

[*] Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

görülen Karadeniz'in Ukrayna krizi sonrasında Ankara ve Moskova arasında yeni bir sorun alanı haline gelebileceğine işaret etmektedir.

Bölgesel meselelere ilişkin olarak giderek derinleşen bu tür görüş ayrılıklarının uzlaştırılması noktasında Üst Düzey İşbirliği Konseyi gibi mevcut kurumsal mekanizmaların daha etkin kullanılmasının Ankara ve Moskova arasındaki bölgesel siyasi diyalogun sürdürülmesi açısından faydalı olduğu söylenebilir. Ancak Suriye ve Irak örneklerinde de görüldüğü gibi, Üst Düzey İşbirliği Konseyi mekanizmasının tek başına Türkiye'nin komşuları ile ilişkilerine uzun vadeli katkılar yapmasını beklemek de pek gerçekçi değildir. Öte yandan her ne kadar Başbakan Erdoğan'ın, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde yaşanan sorunlara tepki olarak, Rusya ve Çin tarafından kurulan Şanghay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) üye olabileceğine ilişkin sözleri Türk kamuoyunda yeni bir tartışma başlatmışsa da, son dönemde Türkiye'nin gerek Arap dünyasında yaşanan gelişmeler, gerekse de NATO ile ilişkiler anlamında giderek daha fazla ABD ve AB'nin pozisyonuna yaklaştığına dikkat çekmek gerekir.

Elbette AB tam üyelik sürecinde yaşanan sorunların geçmişte olduğu gibi bugün de Türkiye-Rusya ilişkilerine ivme kazandırması beklenebilir. Ancak hâlihazırda Rusya'nın birden çok boyuta sahip Türk dış politikasının boyutlarından sadece birisini oluşturduğu da unutulmamalıdır. Bu açıdan özellikle son dönemde Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde yaşanan iniş çıkışlara rağmen, ABD ile siyasi ve askeri diyalogunun hızla güçlendiğinin altını çizmek gerekir. Bu bağlamda Rusya'yı Türkiye için Batı'ya karşı jeopolitik bir müttefikten çok ekonomik olarak stratejik bir ortak, siyasi olarak da görüşlerine değer verilen önemli bir komşu ülke olarak değerlendirmek daha doğru görünmektedir.

KAYNAKÇA

"'Gazprom' zaniteresovalsyaturetskoyinfrastrukturoy", *Kommersant,* 2 Aralık 2004.

"'InterferenceintoSyria's Home Affairs is Useless' – Putin", *Voice of Russia,* 21 Haziran 2011 http://english.ruvr.ru/2011/06/21/52194655.

"A New Organization is Born", *Turkish Daily News,* 3 Nisan 2001.

"Davutoğlu ile Lavrov Moskova'da Biraraya Geldi", *Hürriyet,* 27 Mayıs 2014.

"Davutoğlu'dan Kırım Açıklaması", *NTVMSNBC,* 19 Mart 2014 http://www.ntvmsnbc.com/id/25505070.

"Erdoğan'dan AK Parti Kongresinde Tarihi Konuşma", *Hürriyet,* 30 Eylül 2012.

"Erdoğan'dan İndirilen Suriye Uçağı ile İlgili Açıklama", *Milliyet*, 11 Ekim 2012.

"Erdoğan-Putin Görüşmesinden Notlar", *Hürriyet,* 16 Mayıs 2009.

"G-20 Zirvesine Kimyasal Kanıtlarla Gidiyor", *Akşam,* 2 Eylül 2013.

"Kabinet Allaha", *İzvestiya,* 5 Kasım 2002.

"Moscow Starts Countdownfor CIS Gas Recipients", *Kommersant,* 16 Aralık 2005 (*The Current Digest of the Post-Soviet Press,* Cilt 57, Sayı 50, 2006).

"New Momentum in Turco-Russian Relations", *Turkish Daily News*, 24 Ekim 2000.

"No Evidence Syria Used Chemical Weapons against Rebels – Putin to Cameron", *Voice of Russia,* 26 Ağustos 2013 http://voiceofrussia.com/news/2013_08_26/No-evidence-Syria-used-chemical-weapons-against-rebels-Putin-to-Cameron-4915.

"Prezident RF prinyalturetskogolidera", *Kommersant,* 25 Aralık 2002.

"Putin poşol v gazovuyuatakuna SŞA", *Komsomolskaya Pravda,* 18 Kasım 2005.

"Putin sravnilvtorjeniye v Libiyu s 'krestovımpohodom'", *Pravda*, 21 Mart 2011.

"Putin, Kalkana Karşı Gebele Jokerini Attı", *Radikal,* 9 Haziran 2007.

"Putin: Meclis Kararı Haftanın Olayı", *Radikal,* 5 Mart 2003.

"Rossiya-Turtsiya: şirokiyedogovorennosti", *Nezavisimaya Gazeta,* 13 Mayıs 2010.

"Rus Basınında 'Reyhanlı' Yorumları", *Rusya'nın Sesi,* 13 Mayıs 2013 http://turkish.ruvr.ru/2013_05_13/Rusyadan-Reyhanli-achiklamasi.

"Ruslar Kürecik'i Menzile Aldı", *Sabah,* 25 Kasım 2011.

"Rusya ile Montrö Restleşmesi", *Hürriyet,* 4 Nisan 2014.

"Rusya ve Çin'e Suriye Eleştirisi", *Zaman,* 4 Şubat 2013.

"Rusya Zirvesinde Suriye Damgası: Putin ve Erdoğan Canlı Yayında Tartıştı," *Radikal,* 22 Kasım 2013.

"Rusya'yla İlişkilere Gül Katkısı", *Radikal,* 14 Şubat 2009.

"Samsun'da Enerjik Zirve", *Radikal,* 18 Kasım 2005.

"Sezer ve Putin'den 'Dostluk' Deklarasyonu", *Radikal,* 6 Aralık 2004.

"Suriye Uçağında Radar Yedek Parçaları Vardı", *Hürriyet,* 30 Kasım 2012.

"TurtsiyazadelaRossiyuraketami", *Kommersant,* 24 Kasım 2012.

"Türkiye Rusya ve İran'la İttifak Arayışında Olmalı", *Sabah,* 8 Mart 2002.

"Türkiye'yi Suçladılar", *Hürriyet,* 10 Ağustos 2008.

"Uçak Olayı İlişkilerimizi Etkilemeyecek", *Sabah,* 14 Ekim 2012 ve "Türk- Rus İlişkilerinin Parametresi Olamaz", *Posta,* 18 Ekim 2012.

ACAR, Özgen (2001). "Ankara-Moskova-Orta Asya Stratejik Üçgeni", *Cumhuriyet,* 11 Eylül.

AKSAY, Hakan (2013). "Türkiye, ABD ve Rusya'nın Öncülük ettiği 'Suriye Süreci'ne Karşı", *T24,* 14 Mayıs. http://t24.com.tr/yazi/turkiye-abd-ve-rusyanin-onculuk-ettigi-suriye-surecine-karsi/6690.

ALBAYRAK, Hakan (2009). "Yeni Türkiye'yi Eski Kalıplara Sığdıramazsınız", *Yeni Şafak*, 10 Ağustos.

ALİMOV, Gayaz (1999). "Bulent Ecevit: Çeçnya – vnutrennyeyedelo Rossii", *İzvestiya,* 4 Kasım.

ARAS, Bülent ve Rabia Karakaya Polat, (2007). "FromConflicttoCooperation: Desecuritization of Turkey's Relations with Syria and Iran", *Security Dialogue*, Cilt 39, Sayı 5, 495-515.

AYDIN, Mustafa ve Açıkmeşe, Sinem A. "Europeanization through EU Conditionality: Understanding the New Era in Turkish Foreign Policy", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Cilt 9, Sayı 3, 263-274.

BARAN, Zeyno (2004). "Turkey and the Caucasus", (der.) İdris Bal, *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era,* Florida: BrownWalker.

BARRY, Ellen (2011). "Putin Criticizes West for Libya Incursion", *The New York Times,* 26 Nisan.

BAŞLAMIŞ, Cenk (2007). "Putin Engeli", *Milliyet,* 13 Mayıs.

BAŞLAMIŞ, Cenk (2008). " "Sessiz Dayanışma", *Milliyet,* 30 Ağustos.

BİLA, Fikret (2008). "Erdoğan: Rusya'yı Gözardı Edemeyiz", *Milliyet,* 10 Eylül.

BİLGİN, Pınar (2007). "Making Turkey's Transformation Possible: Claiming 'Security-speak'- not Desecuritization!", *Southeast European and Black Sea Studies,* Cilt 7, Sayı 4, 555-571.

BOLHONSKİY, Boris (2002). "V Turtsiiprişli k vlastislamistı", *Kommersant,* 5 Kasım.

ÇELİKPALA, Mitat(2007). "1990'lardan Günümüze Türk-Rus İlişkileri", *Avrasya Dosyası*, Cilt 13, Sayı 1.

EDER, Mine (2001). "The Challenge of Globalization and Turkey's Changing Political Economy", (der.). Barry Rubin and Kemal Kirişçi, *Turkey in World Politics: An Emerging Multiregional Power*, Boulder: Lynne Reinner.

FOTIOU, Eleni (2009). "'Caucasus Stability and Cooperation Platform': What is at Stake for Regional Cooperation?", *ICBSS Policy Brief,* Sayı 16.

GAMOVA, Svetlana(2005). "Political Pipeline", *Noviye İzvestiya,* 7 Aralık, (*The Current Digest of the Post-Soviet Press,* Cilt 57, Sayı 49, 2006)

GAVŞİNA, Oksana (2005). "Turetskiygambit", *Nezavisimaya Gazeta,* 18 Kasım 2005.

GLAZOVA, Anna (2012). "Rossiysko-turetskoyeohlajdeniye", *Nezavisimaya Gazeta*, 12 Kasım.

GÜZEL, Hasan Celal (2010). "Rusya ile Tarihi Anlaşma", *Radikal,* 13 Mayıs.

HALE, William (2000). "Economic Issues in Turkish Foreign Policy", (der.) Alan MakovskyveSabriSayari, *Turkey's New World: Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy*, Washington: The Washington Institute for Near East Policy.

ITAR-TASS, 24 Aralık 2002.

ITAR-TASS, 25 Şubat 2004.

KALAŞNİKOV, Aleksandr M. (2013). "'Goluboypotok': kak vajnıyfaktorrazvitiyarossiysko-turetskihotnoşeniy", *Vlast,* Sayı 2, 100-102.

KARDAŞ, Şaban (2011). "Turkey-Russia Energy Relations: The Limits of Forging Cooperation through Economic Interdependence", *International Journal,* Cilt 67, Sayı 1, 94-95.

KART, Emine (2008). "Turkey's Caucasus Boat Likely to Sail", *Today's Zaman,* 24 Ağustos.

KINIKLIOĞLU, Suat (2001). "Türk-Rus İlişkileri: Kasyanov Ziyaretinin Anatomisi", *Avrasya Dosyası,* Cilt 6, Sayı 4, 155-164.

KİRİŞCİ, Kemal (2009). "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", *New Perspectives on Turkey,* Sayı 40, 29-57.

KOHEN, Sami (1999). "Rusya ile Rekabet Yerine İşbirliği", *Milliyet,* 6 Kasım.

KOHEN, Sami (2009). "'Güçlü Ortaklık' Ne Demek?", *Milliyet*, 17 Şubat.

Komsomolskaya Pravda, 19 Temmuz 2012.

KÖYLÜ, Hilal (2006). "Samsun-Ceyhan Hattı İçin Rusya'dan Onay Yok", *Radikal,* 9 Şubat 2006.

MARKUŞİN, Vadim (2010). "Moskva i Ankara ukreplyayutpartnerstvo", *KrasnayaZvezda,* 14 Ocak.

MIKHELIDZE, Nona (2009). "After the 2008 Russia-Georgia War: Implications for the Wider Caucasus", *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Cilt 44, Sayı 3.

NİKOLAY, Surkov(2008). "Lavrovobsudil v Turtsii problemıza kavkazya", *Nezavisimaya Gazeta*, 3 Eylül.

OĞUZLU, Tarık (2010-2011). "Turkey and Europeanization of Foreign Policy?", *Political Science Quarterly*, Cilt 125, Sayı 4, 657-683.

ÖNİŞ, Ziya and Yılmaz, Şuhnaz (2009). "Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era", *Turkish Studies*, Sayı 10, Cilt 1, Mart.

ÖZBAY, Fatih (2011). "The Relations between Turkey and Russia in the 2000s", *Perceptions,* Cilt 16, Sayı 3.

ÖZDAL, Habibe (2013). "Rusya'nın Sürpriz Olmayan Suriye Vetosu", *USAK Analiz,* 26 Mart. http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=2371.

PAMİR, Necdet (2007). "Enerji Arz Güvenliği ve Türkiye", *Stratejik Analiz*, Cilt 7, Sayı 83, Mart, s. 14-24.

PUNSMANN, Burcu G. (2009)."The Caucasus Stability and Cooperation Platform: An Attempt to Foster Regional Accountability", *ICBSS Policy Brief,* Sayı 13.

ROSECRANCE, Richard (1986). *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World,* New York: Basic Books.

ŞAFAK, Erdal (2006). "En Tehlikeli Silah", *Sabah*, 3 Ocak.

ŞAFAK, Erdal (2009). "Ankara-Moskova", *Sabah,* 13 Şubat.

TAŞPINAR, Ömer (2005). "Batı'ya Kızgınlık Büyüyor", *Radikal,* 27 Temmuz.

TOL, Gönül (2013). "Esad Kuseyr Kentinde Mevzi Kazanıyor", *Akşam*, 26 Mayıs.

TORBAKOV, Igor (2007). "Making Sense of theCurrentPhase of Turkish-Russian Relations", *TheJamestown Foundation OccasionalPaper*, Ekim.

TORBAKOV, Igor (2008). "Turetskiy pakt dlyakavkaza", *Gazeta.ru,* 18 Ağustos 2008, http://www.gazeta.ru/comments/2008/08/18_a_2814298.shtml.

USLU, Emrullah (2008). "Ulusalcılık: The Neo-nationalist Resurgence in Turkey", *Turkish Studies*, Cilt 9, Sayı 1, 2008, s. 73-97.

ÜLSEVER, Cüneyt (2007). "Rusya Ne Yapmaya Çalışıyor?", *Hürriyet*, 27 Temmuz.

WEAVER, Ole (1995). "SecuritisationandDesecuritisation", (der.) Ronnie D. Lipschutz, *On Security*, New York: Columbia University Press.

YETKİN, Murat (2002). "ABD'yle Kaynaşma, Rusya'yla Yakınlaşma", *Radikal,* 15 Ocak.

YETKİN, Murat (2008). "Moskova'da Kritik Görüşme", *Radikal,* 26 Ağustos.

YUSİN, Maksim (2011). "Siriysko-turetskiygambit", *Kommersant,* 23 Kasım.

ZEYREK, Deniz (2000). "Kafkas Paktı Teşebbüsü", *Radikal,* 16 Ocak.

ZEYREK, Deniz (2004). "Gazprom'la Dörtlü Anlaşma", *Radikal,* 1 Eylül.

ZEYREK, Deniz (2010). "Vladimir Putin Ankara'daki 'Enerji Günü'nde Bir Koyup Beş Aldı", *Radikal,* 8 Ağustos.

7. Bölüm

2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ: YENİ BİR DENGE ARAYIŞI

Mesut Özcan[*]

GİRİŞ

Türkiye-İsrail ilişkilerinde işbirliği veya iki ülke arasındaki ittifak hakkında 1990'ların ilk yarısında birçok makale ve kitap yazıldı. İki ülke ilişkilerinin başlangıcı 1940'ların ikinci yarısına kadar gitse de işbirliğinin içeriği ve esası 1990'larda bölgesel ve küresel boyutlarda dikkat çekmeye başlamıştır. Günümüzde iki ülke ilişkilerinde yaşanan gelişmeler akademik ve popüler çevrelerde yeniden tartışma konusu olmaktadır. Akademisyenler ve yorumcular ilişkilerde yaşanan köklü değişimi ve nedenlerini açıklamaya çalışmaktadırlar. 1990'ların ortalarında ve 2013'te çekilen iki resim, çarpıcı biçimde farklılaşan gerçeklikleri temsil etmekte, bu farklılık gözlemcilerin kafalarında bir karışıklık yaratmaktadır. Bu makalede son yirmi yılda Türk dış politikasının İsrail-Filistin meselesine yaklaşımı ve Türk dış politikasında yaşanan değişimler uluslararası bağlam, bölgesel gelişmeler, iç politika faktörleri ve dış politika yapım sürecindeki değişimler üzerinden analiz edilecektir. İlk bölümde, 1990'lardaki Türkiye ve İsrail arasındaki yakınlaşma süreci ve bunun Türkiye'nin Filistinlilere yönelik bakışına etkisi incelenecektir. Ardından Türk-İsrail ilişkilerinin son yıllarda neden ve nasıl minimum seviyeye indiği detaylı şekilde değerlendirilecektir. Makaledeki değerlendirmeler, uluslararası faktörler ile bölgesel faktörlerin rolleri ve Türkiye dış politika yapım sürecindeki değişim süreci üzerinden ele alınacaktır.

[*] Doç. Dr. Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi.

nın tutumunda etkili olmuştur. ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında ortaya çıkan sorunlar ve İran nükleer krizi de Türkiye - İsrail ilişkilerine olumsuz olarak yansımıştır.

Arap Baharı ise bölge siyasetini temelden etkileyen bir gelişme olarak ortaya çıkmış, bu gelişmenin iki ülke ilişkilerine de etkisi olmuştur. Arap Baharı ile birlikte, İsrail'in etrafında uzun süre içerisinde inşa ettiği güvenlikli alan tehlikeye girerken, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle son on yıl içerisinde geliştirdiği siyasi, ekonomik ve kültürel yakınlaşma sürecinde zorluklar ortaya çıkmıştır. Arap Baharı'ndan olumsuz etkilenen ve çıkarları zedelenen bu iki Arap olmayan ülke, ilişkileri kriz sarmalından çıkarmak için çaba sarf etmiş; İsrail bu koşullar altında, Türkiye'den özür dilemiştir.

Bununla birlikte, Arap Baharı sonrasında bölgede hâlâ istikrarlı bir yapının oluşamaması ve kısa vadede oluşacak gibi gözükmemesi, Türkiye-İsrail ilişkilerine de yansımaktadır. Her iki ülkenin bu olayları yorumlamadaki farklılıkları, değişen bölgesel öncelikleri ve bölgedeki mevcut sorunlar, taraflar arasındaki ilişkiyi etkileyen faktörler olarak karşımızda durmaktadır. Bölgedeki mevcut dinamik ortamın muhakkak ki Türkiye-İsrail ilişkilerine de yansımaları olacaktır. Söz konusu olabilecek dalgalanmalara rağmen, 1990'lı yılların ikinci yarısındakine benzer bir Türkiye-İsrail ilişkisini yakın gelecekte beklemek gerçekçi değildir.

KAYNAKÇA

"AB'ye destek dibe vurdu", *Habertürk*, 19 Ağustos 2012.

"Alçak koltuk krizi", *Hürriyet*, 13 Ocak 2010.

"Anadolu Kartalları tatbikatında İsrail yokmuş", *Zaman*, 4 Nisan 2002.

"Davutoğlu, İsrail Sanayi Bakanı Ben-Eliezer ile görüşmüş", *Zaman*, 30 Haziran 2010.

"Deputy FM Ayalon apologizes to Turkish ambassador", *Haaretz*, 13 Ocak 2010.

"Ecevit fazla Filistinci", *Milliyet*, 3 Mart 2000.

"Ecevit, Şaron'a sert tepki gösterdi", *Radikal*, 5 Aralık 2001.

"Ecevit: Sözüm İsrail yönetimine", *Radikal*, 12 Nisan 2002.

"Erdoğan Filistin'de TİKA ofisi'ni açtı", *Sabah*, 3 Mayıs 2005.

"Erdoğan: İsrail'in yaptığı devlet terörü", *Hürriyet*, 20 Mayıs 2004.

"Erdoğan: İstib'ad İsrail anil Munavarat Yettefeku Maa Rağbeti Erra'yi Ami-t Turki", *El Watan,* 16 Ekim 2009.

"Erdoğan: Türkiye'ye de saygısızlık", *Radikal*, 29 Aralık 2008.

"Eski Bakan Dinçerler Türkiye'nin "Filistin özel koordinatörü" oluyor", *Zaman*, 22 Mart 2004.

"Filistin'in BM zaferi", *Sabah*, 30 Kasım 2012.

"Gazze: İsrail'in Kara Harekatı ve Tepkiler – Arşiv", *BBC Türkçe*, 18 Temmuz 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/140718_israil_gazze_canli.shtml, Erişim 17 Eylül 2014.

"Gül: İsrail ile asla eskisi gibi olmayacağız!", *Habertürk,* 3 Haziran 2010.

"Haaretz: Netanyahu Görüntülere destek verdi", Erişim: 12 Eylül 2010. http://www.cnnturk.com/2010/dunya/01/13/haaretz.goruntulere.netanyahu.destek.verdi/559163.0/index.html

"Hamas bombası", *Radikal*, 17 Şubat 2006.

"Israeli figures criticize Turkish foreign policy", *Hurriyet Daily News*, 25 Ekim 2010.

"İran: Uranyum takası Türkiye'de yapılacak", *Radikal*, 17 Mayıs 2010.

"İsrail Hamas PKK benzetmesini Birleşmiş Milletler'e de taşıdı", *Zaman*, 23 Şubat 2006.

"İsrail özür diledi", *Habertürk*, 22 Mart 2013.

"İsrail özür dilemeli, acil soruşturma açılmalı", *Habertürk*, 31 Mayıs 2010.

"İsrail soykırım yapıyor", *Radikal,* 5 Nisan 2002.

"İsrail ziyaretini iptal işareti verdi", *Hürriyet*, 25 Mart 2004

"Liberman: Israel wants direct talks with PA, Syria and Saudis", *Haaretz*, 16 Haziran 2009.

"Liberman'ın Türkiye çıkışı İsrail'i karıştırdı", *Zaman*, 30 Aralık 2009.

"Mavi Marmara'da ön anlaşma tamam", *Habertürk*, 13 Mayıs 2014.

"Obama urges Israel and Turkey to do everything to repair ties", *Haaretz*, 19 Aralık 2010.

"Peres: AK Parti Türk lokumu, *Zaman*, 2 Eylül 2004.

"Shalom warns Turkey", *The Jerusalem Post*, 22 Haziran 2004.

"Suriye ile Tatbikat İsrail'i ilgilendirmez", *Star*, 30 Nisan 2009.

"Şaron: Önce şiddet dursun", *Hürriyet*, 8 Ağustos 2001.

"Şaron'a ince uyarı", *Radikal*, 9 Ağustos 2001.

"Şaron'un tek yanlı hareket tehdidi Amerika'yı kızdırdı", *Zaman*, 20 Aralık 2003.

"Turkey and the Middle East: Ambitions and Constraints", *International Crisis Group Europe Report*, Sayı 203.

"Turkey chooses sides", *Jerusalem Post*, 5 Ocak 2009.

"Turkey, Hamas and the PKK", *The Wall Street Journal*, 12 Haziran 2010.

"Turkish FM cancels his visit as gov't won't let him enter", *The Jerusalem Post*, 9 Eylül 2009.

"Türkiye'den daha başarılı arabulucu bulsak ona giderdik", *Zaman*, 17 Temmuz 2010.

"Türkiye'den Filistin'e güçlü destek", http://www.haber7.com/dis-politika/haber/812295-turkiyeden-filistine-guclu-destek, Erişim 19 Mayıs 2013.

"Türkiye'nin 11 Eylül'ü", *Taraf*, 2 Haziran 2010.

"Türkiye-Suriye tatbikatı İsrail'i endişelendirdi", *Zaman*, 28 Nisan 2009.

"US Plays Therapist With Turkey, Israel", *The Wall Street Journal*, 4 Haziran 2010.

"West concerned despite Iran deal", *Al Jazeera*, 18 Mayıs 2010, http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2010/05/201051716525232 8379.html

"Yılmaz arabulucu olsun", *Milliyet*, 5 Eylül 1998.

ALTAYLI, Fatih (2010)."Esti, gürledi ama yağamıyor", *Habertürk*, 7 Temmuz.

ALTUNIŞIK, Meliha B.(1998)."Güvenlik Kıskacında Türkiye-Ortadoğu İlişkileri," der. Gencer Özcan ve Şule Kut, *En Uzun On Yıl*, , İstanbul: Boyut.

ALTUNIŞIK, Meliha Benli (2008). "The Possibilities and Limits of Turkey's Soft Power in the Middle East", *Insight Turkey*, Cilt 10, Sayı 2.

ARAS, Bülent (Ocak 1997)."The Place of the Palestinian-Israeli Peace Process", *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Cilt 21, Sayı 2.

ATAMAN, Muhittin (2001)."The Kurdish Question and Its Impact on Turkey's Foreign Policy from 1923 to 2000", *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Cilt 24, Sayı 2, s. 33-49.

BENGIO, Ofra ve ÖZCAN, Gencer (Mart-Mayıs 2000). "Changing Relations: Turkish-Israeli-Arab Triangle", *Perceptions* 5, Sayı 1.

BİR, Çevik ve SHERMAN, Martin (2002).“Formula for Stability: Turkey Plus Israel”, *Middle East Quarterly*, s. 27-28.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Mavi Marmara Raporu: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/15session/A.HRC.15.21_en.pdf Erişim 22 Nisan 2013.

BM Genel Sekreteri Mavi Marmara Araştırma Heyeti Raporu: http://www.un.org/News/dh/infocus/middle_east/Gaza_Flotilla_Panel_Report.pdf Erişim: 14 Mayıs 2013.

BURRİS, Gregory A.(2003).“Turkey-Israel: Speed Bumps”, *Middle East Quarterly*.

ÇAĞAPTAY, Soner (2004) “Where Goes the US –Turkish Relationship?” *Middle East Quarterly*11, Sayı 4.

DAVUTOĞLU, Ahmet(1994).“Yahudi Meselesinin Dönüşümü ve İsrail'in Yeni Stratejisi,” *Avrasya Dosyası* 1, Sayı 3.

DAVUTOĞLU, Ahmet,*(*2003). *Stratejik Derinlik*, İstanbul: Küre.

DOĞAN, Yalçın(2004). “Filistin'e Yardım, İsrail'e Ziyaret”, *Hürriyet*, 31 Ağustos.

ELDAR, Akiva (2010). “Report: Syria willing to consider phased Golan pull out”, *Haaretz*, 2 Mart.

ERHAN, Çağrı ve KÜRKÇÜOĞLU, Ömer (2001). “1990-2001 İsrail'le İlişkiler,” (*der.)* Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,*Cilt 2, İstanbul: İletişim, s. 568-569.

GRESH, Alain (1998).“Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East,” *Middle East Journal*, Cilt 52, Sayı 2.

HALE, William (2002). *Turkish Foreign Policy 1774-2000*, London: Routledge.

HERSH, Seymour M. (2004).“Plan B, As June 30th Approaches, Israel Looks to the Kurds”, *The New Yorker*, 28 Haziran.

HOFFMAN, Gil (2010).“Ayalon's political career is ruined”, *The Jerusalem Post*, 13 Ocak.

INBAR, Efraim (2009).“Israeli-Turkish Tensions and Beyond”, *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 8, Sayı 3.

INBAR, Efraim (2001).“Regional Implications of the Israeli-Turkish Strategic Partnership”, *Middle East Review of International Affairs*, Cilt 5, Sayı 2.

İDİZ, Semih (2010).“Türkiye tehlikeli sularda yol alıyor”, *Milliyet*, 7 Haziran.

JENKİNS, Gareth (2009)."End of the affair?", *Al AhramWeekly*, Sayı 968, 15-21 Ekim.

KİBAROĞLU, Mustafa (2002). "Turkey and Israel Strategize", *Middle East Quarterly*.

KÖSEBALABAN, Hasan (2010)."The Crisis in Turkish-IsraeliRelations: What Is Its Strategic Significance?", *Middle East Policy*, Cilt 17, Sayı 3.

LEWİN, Anat (2000)."Turkey and Israel: Reciprocal and Mutual Imagery in the Media, 1994-1999", *Journal of International Affairs,* Cilt 54, Sayı 1.

MAKOVSKY, Alan (1996). "Israeli-Turkish Relations: A Turkish 'Periphery Strategy'?", der. Henri J. Barkey, *Reluctant Neighbor,* Washington DC: US Institute of PeacePress.

MARCUS, Yoel(2009).'Is the Obama effect turning the world against Israel?' *Haaretz*, 16 Ekim.

MİGDALOWİTZ, Carol (2008)."Turkey: Selected Foreign Policy Issues and US Views", *CRS Report for Congress*, 29 Ağustos.

ÖZALP, Güven (2013)."Enerjide 3'lü Kıskaç", *Milliyet*, 9 Ağustos.

ÖZCAN, Gencer(1998)."Türkiye-İsrail İlişkileri 50.Yılına Girerken", (der.) Faruk Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der.

ÖZCAN, Gencer (2005). *Türkiye İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesinde*, İstanbul: TESEV.

ÖZCAN, Mesut (2008). *Harmonizing Foreign Policy: Turkey, the EU and the Middle East*, Aldershot: Ashgate.

RAVİD, Barak (2010). "Netanyahu: Turkey drift toward Iran is worrying", *Haaretz*, 12 Ocak.

ROBİNS, Philip, *Suits and Uniforms: Turkish Foreign Policy since the Cold War,* London:

TAVLAŞ, Nezih (1994)."Türk İsrail Güvenlik ve İstihbarat İlişkileri", *Avrasya Dosyası*, Cilt 1, Sayı 3.

TUĞ, Baybars (2013)."İsrail, Güney Kıbrıs ve Yunanistan Üçgeninde Türkiye", *Habertürk*, 4 Haziran.

8. Bölüm

SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN TÜRKİYE-İRAN-SURİYE İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Özden Zeynep Oktav[*]

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrası düzende ortaya çıkan Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2. Maddesi uluslararası topluluğun "herhangi bir devletin temelde iç hukukuyla ilgili bir konuya müdahale hakkının olmadığına" vurgu yapmaktadır. Ancak söz konusu İran ve Suriye olduğunda, bu maddenin çoğunlukla uygulanmadığı görülür. İran Başbakanı Muhammed Musaddık'ın, ülke petrollerini millileştirme kararının ardından, bir CIA komplosuyla 1953 yılında iktidardan düşürülmesi, egemen ulusların içişlerine karışılmaması ilkesinin her zaman uygulanmadığını gösteren en çarpıcı örneklerden biridir. Suriye tarihine bakıldığında da, karşımıza farklı bir tablo çıkmaz. Hafız Esad'ın 1970 yılında iktidara gelişine kadar Suriye'de, dış müdahalelere oldukça açık, iç siyasette istikrara kavuşamayan bir durum hâkimdir. İstikrarsız ve dış müdahalelere fazlasıyla açık bu siyasi atmosfer nedeniyle, her iki ülkenin Batı, özellikle de ABD ile ilişkileri tarih boyunca oldukça problemli olmuştur.

İran 1979'da gerçekleştirilen İslam Devrimi'nden sonra Batı'ya kapılarını tamamen kapayarak anayasasında yer verdiği İslami idealizm çerçevesinde bir dış politika stratejisi çizmiş ve dünyadaki tüm Müslümanların haklarını korumayı bir misyon olarak benimsemiştir. İran anayasasında ulusal çıkar temelinde yer alan madde sadece toprak bütünlüğünün ko-

[*] Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

alan Ankara'nın Suriye'de Sünnileri destekliyor görüntüsü yaratması İran'ın bu tezini güçlendirmiştir.

Obama yönetiminin Suriye'deki kimyasal silahların kontrol ve imha edilmesi konusunda Rusya ile anlaşmaya varması ve İran ile yumuşama dönemi içerisine girilmesi Ankara'nın öngöremeyeceği kadar kısa bir zaman içerisinde gerçekleşen çarpıcı gelişmelerdir ve küresel güçlerin Suriye'de var olan savaş ortamının şimdilik değişmesinden yana olmadıklarını tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Bu durumdan en zararlı çıkacak ülkelerin başında ise ne yazık ki bir cephe ülkesi olan Türkiye yer almaktadır ve Suriye'de var olan iç savaş, Ankara'nın çıkarları açısından daha fazla hesap hatasının hoş görülemeyeceği bir boyuta ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

"Ahmedinejad: Nuclear Declaration Ushers a New Era", *Tehran Times*, 24 Mayıs 2010.

"Asıl ABD İran'la Ticareti Kessin", *Sabah,* 1 Aralık 2012.

"Davutoğlu Disappointed by UN Security Council Resolution", *Today's Zaman*, 30 Eylül 2013, http://www.todayszaman.com/news-327814-davutoglu-disappointed-by-un-security-council-resolution.htmlErişim 19 Ekim 2013.

"Dış Politikada 'değerli yalnızlık' Dönemi", *Hürriyet,* 21 Ağustos 2013.

"Dünya Beş Ülkenin İnsafına Bırakılamaz", *Milliyet,* 14 Ekim 2012.

"Erbil İle Tarihe Geçecek Anlaşma," *Hürriyet*, 26 Mart 2013.

"Erdoğan: İran'ın Yaptığı İpe Un Sermek, Bu Yüzden Sürekli İtibar Kaybediyorlar", *Euroactive,* 6 Nisan 2012, http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/gul-iran-gerilimi-sicak-catismaya-donebilir-024964

"Erdoğan'ın Restine Suriye'den Sert Çıkışı", *Bugün,* 7 Ağustos 2011.

"Esad'a Karşı İran'ı İşbirliğine Çağırdı," *Milliyet*, 17 Ekim 2012.

"For example, according to a research made by German Marshall Fund of the United States, % 48 of Turks are not concerned about Iran acquiring nuclear weapons" (German Marshall Fund 2010).

"Gül'den Ruhani'ye: Almanya ve Fransa Gibi Olabiliriz", *Hürriyet,* 9 Haziran 2014.

"Irak ve Suriye Tezkeresi Meclis'te Kabul Edildi", *Posta*, 2 Ekim 2014.

"İran Genel Kurmay Başkanı Hasan Firuzabadi: Sıra Türkiye'ye gelir", *Star,* 28 Ağustos 2012.

"İran Lideri İlk Kez Mısır'da", *Milliyet*, 6 Şubat 2013.

"İran: Malatya'yı Kesinlikle Vururuz", *Radikal,* 11 Aralık 2011.

"İran: Patriot Dünya Savaşı Çıkaracak", *Milliyet*, 16 Aralık 2012.

"İran: Suriye Konusunda Türkiye'yle Uyumluyuz," *Milliyet,* 8 Ocak 2013.

"Iraqi Kurdistan Poised to Pipe Oil to World via Turkey", *El Arabiya*, 7 Nisan 2013.

"İstanbul Summit Tries to Increase Pressure on Syria", *BBC News Middle East,* 1 Nisan 2012.

"NATO to Stay out of Syria Even If UN Mandate Emerges", *Reuters*, 17 Şubat 2012.

"Panetta to Visit Turkey Over Shield Plan," *China Daily,* 14 Aralık 2011.

"Reyhanlı'da Katliam: 43 Ölü", *Milliyet*, 12 Mayıs 2013.

"Syria Reverts to 1990s, Iran Abondons Turkey in Terror Struggle", *Today's Zaman,* 5 Ağustos 2011.

"Syria Unrest, Turkey Presses Assad to End Crackdown", *BBC News,* 9 Ağustos 2011.

"The Syria-Iran-Turkey Triangle: A New War Scenario in the Middle East", *Global Research,* 27 Kasım 2011, http://globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=27852

"Turkey followed Obama's letter on Iran deal, FM", *Hurriyet Daily News,* 20 Haziran 2010.

"Turkey receives 18 million cubic meters per day from Iran, making Iran the second largest supplier of gas to Turkey after Russia", *Associated Press*, 2009.

"Turkey warns Syrian PYD against seeking autonomy", *Today's Zaman,* 19 Temmuz 2013.

"Türkiye'deki 1 milyon 600 bin civarında Suriyeli kalıcı olacak", *Milliyet,* 6 Kasım 2014.

"Üstünlerin Hukuku Değil, Hukukun Üstünlüğü İçin", *Sabah,* 19 Mayıs 2010.

AHMADİ, Hamid (2008). "The Dilemma of National Interest in the Islamic Republic of Iran", (der.) Homa Katouzian & Hossein Shahidi, *Iran in the 21st Century Politics, Economics and Conflict*, NewYork: Routledge.

AKKAN, Faruk (2013). "ABD ile Rusya Suriye'ye Operasyon Yapılmaması Konusunda Anlaştı", *Zaman*, 15 Eylül.

AL-RASHEED, Madawi (2013). "Saudi Arabia and Turkey Falter Over Egypt", *Al-Monitor*, 20 Ağustos, http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/saudi-arabia-turkey-strained-relations.html, Erişim 14 Eylül 2013,

AYDINTAŞBAŞ, Aslı (2012). "Angajman Kuralları Neden Uygulanmadı?", *Milliyet*, 13 Kasım.

BACZYNSKA, Gabriela (2015). "Syrian Opposition Starts Talks in Moscow, Expectations Low", Reuters, 26 Ocak, http://www.reuters.com/article/2015/01/26/us-mideast-crisis-syria-russia-idUSKBN0KZ10D20150126

BARKEY, Henry J (Aralık 2012-Ocak 2013). "Turkish-Iranian Competition after the Arab Spring", *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt 54, Sayı 6.

BİLA, Fikret (2012). "Türkiye'yi Bekleyen Çatışma Alanları", *Milliyet,* 21 Kasım 2012.

ÇANDAR, Cengiz (2012). "Yeni Angajman Kuralları; Yani Artan Savaş İhtimali", *Hürriyet,* 27 Haziran.

ÇANDAR, Cengiz (2013). "2003 Irak 2013 Suriye: ABD için Fark, Türkiye için Benzerlik," *Radikal*, 29 Ağustos.

ÇANDAR, Cengiz (2013). "Kürdistan petrolü, Türkiye, Ortadoğu jeopolitiği", *Radikal,* 21 Nisan.

DAL, Emel Parlar (2013). "Assessing Turkey's 'Normative' Power in the Middle East and North Africa Region: New Dynamics and their Limitations", *Turkish Studies*, Cilt 14, Sayı 4, 709-734.

DEMİRTAŞ, Serkan (2012). "Türkiye-ABD Arasında Altın Gerginliği", *BBC Türkçe*, 5 Aralık.

ERGİN, Sedat (2012). "Suriye Konusundaki Büyük Yalnızlığımız", *Hürriyet*, 4 Eylül.

EVANS, Dominic and Oweis, Khaled Yacoub (2013)."Syria Gas Kills Hundreds Security Council Meets", *Reuters*, 21 Ağustos.

GOOD, Chris (2013). "President Obama's Red Line; What He Actually Said about Syria and Chemical Weapons", *ABC News,* 26 Ağustos.

GÜRSEL, Kadri (2010). "AKP Dış Politikası Lizbon'da İflas Etti", *Milliyet*, 21Kasım,

İDİZ, Semih (2012). "ABD Suriye'ye Niçin Müdahale Etmiyor?" *Milliyet*, 8 Eylül.

İDİZ, Semih (2012). "Ankara BM'nin Suriye Surecine Karşı Soğuk", *Milliyet*, 26 Mart.

IDIZ, Semih (2013). "Jihadists Alter the Syrian Equation", *Hürriyet Daily News*, 3 Ekim.

İDİZ, Semih (2013). "Turkey's Secterian War with Iran over Syria and Iraq", *Al-Monitor Turkey*, 4 Ocak.

KEAL, Paul (1983). *Unspoken Rules and Superpower Dominance,* London.

KİBAROĞLU, Mustafa (1997) "Turkey's Quest for Peaceful Nuclear Power", The Nonproliferation Review, Cilt.4, No.3, Bahar-Yaz.

KİBAROĞLU, Mustafa ve Barış Çağlar (2008). "Implications of A Nuclear Iran for Turkey", *Middle East Policy,* Cilt 15, Sayı 4.

KIRDAR, Seda (2013). "ABD'nin İran'a Uyguladığı Altın Yaptırımı ve Olası Sonuçları", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).*

KIRIŞÇI, Kemal (2013). "Syrian Refugees in Turkey: The Limits of an Open Door Policy", *Brookings*, 27 Haziran, http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2013/06/27-syrian-refugees-in-turkey-kirisci_Erişim 19 Ekim 2013.

KOHEN, Sami (2013). "Alternatif Tartışması", *Milliyet*, 6 Şubat.

KOHEN, Sami (2013). "Kuzey Suriye Stratejisinde Yeni Ayar", *Milliyet*, 19 Ekim.

LANDLER, Mark (2010). "At the UN Turkey Asserts Itself in Prominent Ways", *The New York Times*, 22 Ekim.

LANE, Cristopher (2011). "The Unipolar Exit: Beyond the Pax Americana" *Cambridge Review of International Affairs,* Cilt 24, Sayı 2.

LINKLATER, Andrew, Christian Reus-Smit, Jack Donnelly ve diğerleri (2012), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (çev.) Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan, İstanbul: Küre Yayınları.

LUTWAK, Edward N. (2013). "America Loses If Either Sides Wins," *New York Times*, 24 Ağustos 2013, http://www.nytimes.com/2013/08/25/ opinion/sunday/in-syria-america-loses-if-either-side-wins.html?_r=0

MARSCHALL, Christine (2003). *Iran's Persian Gulf Policy, From Khomeini to Khatemi*, New York: Routledge.

MÜNİR, Metin (2012). "İran'ın Erdoğan'a Sunduğu Fırsat", *Milliyet*, 18 Ekim 2012.

OKTAV, Özden Zeynep (2011). "Regionalism or Shift of Axis? Turkish-Syrian-Iranian Relations", (der.) Özden Zeynep Oktav, *Turkey in the 21st Century Quest for a New Turkish Foreign Policy*, Aldershot, Burlington: Ashgate.

OUTZEN, Richard (2012). "From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO", *The Washington Institute for Near East Policy*, Sayı 12. http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyNote12.pdf

PAR, Kübra (2013). "Mursi Seçimlere Katılmakla Hata Etti Batı Tuzak Kurdu," *Habertürk,* 9 Eylül.

ROZEN, Laura (2010). "Obama Administration Dismisses Leak of Obama Letter on Iran Fuel Deal", *Politico Externa*, 28 Mayıs, http://www.politico.com/blogs/laurarozen/0510/ Obama_admin_dismisses_leak_of_Obama_letter_on_Iran_fuel_deal.html

SADIK, Giray (2008). "Iran and Turkey Move Closer on Counter Terrorism Cooperation", *The Jamestown Foundation*, 23 Nisan 2008, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=4874.

SHADID, Anthony (2011). "Turkey Warns Syria to Stop Crackdown", *The New York Times*, 15 Ağustos.

TANIŞ, Tolga (2013). "İran'la Tarihi Anlaşma", *Hürriyet,* 24 Kasım, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/25194798.asp

TANIŞ, Tolga (2015). "Çatışmalar Donsun, Esad Şimdilik kalsın", *Hürriyet Dünya,* 21 Ocak.

TAŞTEKİN, Fehim (2013). "Ruhani Türkiye için de Bir Şans", *Al-Monitor*, 26 Eylül.

TATTERSALL, Nick (2013). "Analysis: Turkey's 'worthy solitude' sidelines Erdogan in Middle East," *Reuters,* 18 Eylül 2013.

UZER, Umut (2013). "21. Yüzyılda Tek Kutupluluk Tartışmaları", *Bilge Strateji*, Cilt 5, Sayı 8.

YETKİN, Murat (2013)."Suriye Savaşı Kapımıza Dayandı", *Radikal,* 18 Temmuz 2013.

ZAMAN, Amberin (2013). "Syrian Kurdish Leader Urges Turkey To End Support for Salafists", *Al Monitor*, 9 Ekim.

9. Bölüm

"KUZEY IRAK"TAN "IRAK KÜRDİSTANI"NA: ANKARA-ERBİL İLİŞKİLERİNDEKİ DÖNÜŞÜMÜN SİYASİ VE EKONOMİK TEMELLERİ*

Helin Sarı Ertem[**]

GİRİŞ

Türkiye'nin bölgesel ve küresel etkinliğini arttırmaya dayalı, iddialı bir dış politika vizyonu ile gündeme gelen Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının, görevde bulunduğu 10 yılı aşkın süre içerisinde karşılaştığı en büyük zorluk "Arap Baharı" süreci olmuştur. Bu süreç zarfında, Orta Doğu coğrafyasında hızla yayılan halk ayaklanmaları, Tunus ve Libya'da onlarca yıllık diktatörlüklere son verirken, Suriye'de iktidar yanlısı güçlerin yoğun direnişiyle bir iç savaşa dönüşmüş; Mısır'daysa devrim karşıtı, kanlı bir askeri darbe ile bastırılmaya çalışılmıştır. Her biri ayrı ayrı inceleme konusu olan tüm bu gelişmeler, bir bölge ülkesi olan Türkiye'yi de yakından etkilemiş; 2000'li yıllarda komşularla olan sorunları çözme yolunda hızlı bir ivme yakalayan Ankara'nın önüne hiç beklemediği yeni engeller çıkarmıştır. En büyüklerinden birini Suriye iç savaşının oluşturduğu bu engeller, Adalet ve Kalkınma Partisi dönemi Türk dış politikasının hedefleri ve bu hedeflerin ulaşılabilirliği meselesini ülke içinde ve dışında en çok tartışılan konulardan biri haline getirmiştir. Orta Doğu'nun sürprizlerle dolu yapısı nedeniyle, bir başarı ve başarısızlık durumundan söz etmek için henüz erken olsa da,

* Bu makale TÜBİTAK 1001 Projesi (Proje No.: 112K172) desteğiyle hazırlanmıştır.
** Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

getirecek yeni politikalar formüle etmesi gerekmektedir. Ancak bu sayede enerji/ticaret temelinde gerçekleştirilen Irak Kürdistanı ile yakınlaşma politikası sürdürülebilir olacaktır. Diğer bir deyişle, bölgede Kürt sorunu bağlamında yaşanacak yeni bir gerilim, gelişen Ankara-Erbil ilişkilerini de sıkıntıya sokacaktır.

Benzer şekilde, Iraklı Türkmenler ve Kerkük'ün statüsü meseleleri de Ankara-Erbil yakınlaşmasının önünde bir engel olarak yükselmektedir. Iraklı Türkmenler, şimdilik sessizliklerini korusalar da, özellikle Kerkük'ün statüsü ve IKBY içindeki temsil durumları ile ilgili haksızlığa uğradıklarını düşünmektedirler. Ankara'nın Iraklı Kürtlerle yakınlaşmasını kendilerinin göz ardı edilmesinin bir nedeni olarak gören Türkmenler, tarihi ve kültürel ortak yönleri vurgulayarak, Türkiye'nin eskiden olduğu gibi, Türkmenlerin hamisi olma rolünü devam ettirmesini istemektedirler. IKBY lideri Barzani'nin Kerkük'ten vazgeçmeyecekleri yönündeki açıklamaları, petrol yatakları oldukça zengin bu şehrin, gelecekte, Ankara ve Erbil arasında bir kriz yaratma potansiyeli taşıdığının hatırda tutulmasını gerektirmektedir.

Görüldüğü üzere, Türkiye'nin Irak Kürdistanı ile yakınlaşma süreci, her ne kadar büyük ekonomik avantajlara işaret etse de, bu avantajlar siyasi meselelerin söz konusu yakınlaşma üzerindeki hâkimiyetini kırabilmiş değildir. Diğer bir deyişle, Adalet ve Kalkınma Partisi döneminin en başarılı dış politika hamlelerinden biri sayılan Erbil ile yakınlaşma ve özellikle de enerji alanında yaşanan işbirliğinin devamı, yukarıda bahsi geçen temel siyasi meselelerin nasıl çözüleceği ile yakından ilgilidir. Bryza'nın da belirttiği gibi, "Türkiye'nin Iraklı Kürtlerle işbirliğinin geleceğine boru hatları değil, siyaset karar verecektir".[104]

KAYNAKÇA

"1500 Türk Yatırımcı Irak'ın Kuzeyinde", *Sabah*, 26 Ocak 2014.

"30 Yılda 400 Milyar Dolar Harcandı", *TRT Haber*, 31 Ocak 2013.

"30 Yılın Terör Bilançosu: 35 bin 576 ölü!", *Radikal*, 28 Ocak 2013.

2014 Süleymaniye Forumu Raporu, http://auis.edu.iq/sites/default/files/Sulaimani%20 preceding%20for%20email.pdf?utm_campaign=Spring%20Newsletter&utm_medium=email&utm_source=newsetter&utm_content=here

[104] Matthew Bryza, "Turkey's Dramatic Shift Toward Iraqi Kurdistan: Politics Before Peace Pipelines", *Hürriyet Daily News*, 10 Ekim 2012.

"Abadi: Irak Petrolünü Türkiye İhraç Edecek", *AHaber*, 26 Aralık 2014.

"AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu: Siyaset, Toplum, Dünya", http://www.akparti.org.tr/upload/documents/ akparti2023siyasivizyonuturkce.pdf

"Aşti Hawrami: Bağımsızlık ilanı Ankara'dan habersiz olmaz", Cansu Çamlıbel Röportajı, *Hürriyet*, 30 Haziran 2014.

"Barzani: Ben Bağımsız Kürdistan İstiyorum, Başkanlığını Değil", *İlke Haber*, 20 Kasım 2014.

"Barzani'ye 'Türkiye Seninle Gurur Duyuyor' Sloganı", *Milliyet*, 30 Eylül 2012.

"Ben bir Kabile Reisi ile Görüşmem", *Milliyet*, 8 Haziran 2007.

"Cumhurbaşkanı Gül, Kuzey Irak'a 'Kürdistan' dedi", *Radikal*, 23 Mart 2009.

"Cumhurbaşkanı: Bizim için IŞİD Neyse PKK da Odur", *Zaman*, 5 Ekim 2014.

"Çiçek: 'Dünün Postal Öpücüleri'nin Sözleri Terör Algılamamızı Değiştiremez", *Hürriyet*, 27 Eylül 2006.

"Davutoğlu Barzani ile Görüştü", *Hürriyet*, 31 Ekim 2009.

"Diyarbakır Barış Nevruzuna Hazır", *Radikal*, 21 Mart 2013.

"Erbil'den Tarihi Görüntü", *Doğan Haber Ajansı*, 29 Mart 2011.

"Erdoğan Says Turks, Iraqis Still Brothers despite Maliki's Enmity", *Today's Zaman*, 22, Nisan 2012.

"Erdoğan, Barzani, Perwer ve Tatlıses, Valilikte buluştu", *Radikal,* 16 Kasım 2013.

"Erdoğan'ın Hayali Gerçek Oluyor", *Milliyet*, 26 Kasım 2010.

"Erdoğan'a Dostluk Elimi Uzatıyorum ama İçişlerimize Karışmasın", *Hürriyet*, 6 Aralık 2012.

"Erdoğan-Barzani: Erbil'de 'Dostum, Dostum' Şarkısı", *Radikal*, 1 Nisan 2011.

"Gül: Irak'ta Türk-Kürt düşmanlığı senaryosu var", *Hürriyet,* 15 Kasım 2005.

"Haşimi'ye Türkiye Kucak Açtı", *Habertürk*, 15 Nisan 2012.

"Hedef Bağımsız Kürdistan", *Taraf*, 2 Temmuz 2014.

"I will not Hand over Kirkuk to Baghdad: Barzani", *PressTV*, 27 Haziran 2014.

"Irak'ta Petrol Düğümü Çözüldü", *Sabah*, 20 Kasım 2014.

"Kırmızı Çizgiden Başbakanın Tarihi Ziyaretine", *HaberTürk*, 30 Mart 2011.

"Kuzey Irak Petrolü Sahipsiz Kaldı", *Anadolu Ajansı,* 31 Temmuz 2014.

"Kuzey Irak ve Türkmenler", Yrd. Doç Dr. Harun Akyol ile Röportaj, *Akademik Perspektif*, 1 Aralık 2014.

"Kuzey Irak Yönetiminin Desteğini Önemli Buluyoruz", *AK Parti Resmi Sitesi*, 8 Şubat 2012, http://www.akparti.org.tr/site/haber/19923/kuzey-irak-yonetiminin-destegini-onemli-buluyoruz

"Kuzey Irak'a Diplomatik İlgi!.. İngiltere, İran, Rusya Konsolosluk Açtı", *Haber Vitrini*, 28 Kasım 2007.

"Kürt Petrolü Taşıyan Gemi Sahipsiz Kaldı", *EnSonHaber*, 3 Haziran 2014.

"Mahmur Kampı Düştü, Tehdit Erbil'e Dayandı", *Taraf*, 8 Ağustos 2014.

"Maliki Gitti, Gerginlik Bitti", *Türkiye*, 12 Kasım 2014.

"MGK Kararından Kürtler Memnun", *NTVMSNBC*, 25 Nisan 2008.

"MİT Barzani ile Görüştü", *Radikal*, 25 Kasım 2005.

"Öcalan PKK'nın 12'inci Kongresine Katılacak", *Milliyet*, 23 Aralık 2014.

"Öcalan'ın İddialarına Hükümetten Yanıt", *Milliyet*, 26 Aralık 2014.

"Petrol Akışı 300 Bin Varile Çıktı", *Sabah*, 10 Kasım 2014.

"Silahlanan Türkmenler Soruyor: Türkiye Nerede?", *Taraf,* 17 Haziran 2014.

"Solution to 'Turkey's Kurdish Problem' Lies in Iraq, Mideast Expert Says", *Hurriyet Daily News*, 4 Haziran 2010.

"Sulaimani Forum 2014: Ahmet Davutoglu", http://www.youtube.com/watch?v= 2YynkBLRGo8

"Suriye Sınırında Vize Bayramı", *Yeni Şafak*, 14 Ekim 2009.

"Talabani'ye Resmi Karşılama Yok", *HaberTürk*, 7 Mart 2008.

"Tam Entegrasyon İstiyoruz", *Sabah*, 28 Haziran 2012.

"Türkiye ile Kuzey Irak Arasındaki Ticari İlişkiler Neden Önemli?", *TUİC Akademi*, 10 Mart 2012.

"Türkiye ve Irak Kürtleri: Çatışma mı İşbirliği mi?", *Kriz Grubu Orta Doğu Raporu*, Sayı 81, 13 Kasım 2008.

"Türkiye ve Suriye 'Ortak Kader, Ortak Tarih ve Ortak Gelecek' Anlayışını Hayata Geçiriyor", *Haber Ajans*, 13 Ekim 2009.

"Türkiye'nin Muhatabı Kabile Reisi Değildir", *Yeni Şafak*, 7 Haziran 2007.

"Türkiye-Rusya İlişkileri / Enerji ve Turizm", *Politik Akademi*, 11 Temmuz 2013.

"Türkmen lider: 'Türkmen varlığının ilhakına izin verilemez'", *CNNTürk*, 28 Haziran 2014.

"Türkmen Türkçesi Resmi Dil", *AlJazeera Türk*, 2 Kasım 2014.

"Türkmenler Kapıdan Giremiyor", *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 2014.

"Yüzde 17'lik Paydan Vazgeçmeye Hazırız", *Anadolu Ajansı*, 16 Ocak 2014,

ARAS, Bülent (2009). "Turkey's Rise in the Greater Middle East: Peace Building in the Periphery", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 11, Sayı 1, 29-41.

BALCI, Ali (2014). "Enerjisine Kavuşan Komşuluk: Türkiye-Kürdistan Bölgesel Yönetimi İlişkileri", *SETA Analiz*, Sayı 97, Haziran.

BİLA, Fikret (2003). *Sivil Darbe Girisimi ve Ankara'da Irak Savasları*, Ankara: Ümit yayınları.

BİLA, Fikret (2012). "Kuzey Irak'ta Ağzı Sütten Yanan Türkiye", *Milliyet*, 29 Temmuz.

BİRAND, Mehmet Ali (2007). "Orgeneral Başbuğ için Asıl Sorun Kuzey Irak", *Milliyet*, 27 Eylül.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel (2003). *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*, New York, London: Routledge.

BRUNESSEN Martin Van (2007). Book Review, *International Journal of Middle East Studies*, Cilt 39, Sayı 4, 2007, 672-676.

BRYZA, Matthew (2012). "Turkey's Dramatic Shift Toward Iraqi Kurdistan: Politics Before Peace Pipelines", *Hürriyet Daily News*, 10 Ekim.

CEMAL, Hasan (2012). "Bölge Barışında Petrol Oyunu", *Milliyet*, 19 Kasım.

ÇETİNSAYA, Gökhan (2005). "30 Ocak 2005 Irak Seçimleri Sonrası Irak", *SETA Yorum*, 30 Ocak, http://setav.org/ tr/30-ocak-2005-irak-secimleri-sonrasi-irak/yorum/270

ÇONGAR, Yasemin (2007). "Büyükanıt, Bağdat, Barzani", *Milliyet*, 04 Haziran.

ÇUBUKÇU, Mete (2013). *Pasaport Programı, NTV*, 20 Ağustos, http://www.youtube.com/watch?v=mOyIutdmCAs

DAĞI, Zeynep (2013). "Kürtlerle ve Kürt Bölgesel Yönetimiyle Pozitif Gündem", *Analist*, Şubat.

DUMAN, Bilgay (2011). "Başbakan Erdoğan'ın Son Irak Ziyareti Işığında Türkiye'nin 2003 Sonrasında Irak Politikası", *Ortadoğu Analiz*, Nisan, Cilt. 3, Sayı. 28, 19-25,

http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201146_makale1. bilgay.duman.28.pdf.

EFEGİL, Ertan (2012). *Dış Politika Analizi Ders Notları*, İstanbul: Nobel Yayınları.

ERTEM, Helin Sarı (2006). "Partners in Conflict: The PKK Issue in Turkish-American Relations", *Turkish Review of Middle East Studies,* Annual, 17, Istanbul: BIGART Press, 57-92.

HOPF, Ted (1998). "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", *International Security*, Cilt 23, Sayı 1, Yaz.

HOPF, Ted (2002). *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow,1955 and 1999*, Ithaca, London: Cornell University Press.

İDİZ, Semih (2013). "Turkey Unlikely to Upset Iraq in KRG Energy Deal", *Al Monitor*, 13 Kasım.

JWAİDEH, Wadie (2012). *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*, İstanbul: İletişim.

NAU, Henry (2002). *At Home Abroad: Identity and Power in American Foreign Policy,* Ithaca, London: Cornell University Press.

OKTAV, Özden Zeynep (2010). "Çok Boyutlu Türk Dış Politikasına Bir Örnek: Türkiye-Irak-Bölgesel Kürt Yönetimi arasında Gelişen İlişkiler ve Nedenleri", *Ortadoğu Etütleri*, Ocak, Cilt 1, Sayı 2, 53-74.

OLSON, Robert (2008). *Koyun ve Kasap: Irak İşgalinden Bu Yana Kürdistan-Irak'ta Milliyetçilik ve Devlet Oluşumu*, (çev.) Muhittin Ataman, Ankara: Orion Kitabevi.

ORTAYLI, İlber (2014). "Suriye ve Irak'taki Türkmenlerin Durumu", *Milliyet*, 29 Haziran.

ÖZCAN, Mesut (2011). "Türkiye'nin Irak Politikası 2010", Burhanettin Duran, Kemal İnat ve Mesut Özcan (der.), *Türk Dış Politikası Yıllığı 2010*, Ankara: SETA Yayınları.

ÖZHAN Taha ve Talha Köse (2007). "Kuzey Irak'la Tehditler ve Kırmızı Çizgiler Arasına Hapsolan Siyasetimiz", *SETA Yorum&Haber*, 8 Nisan, http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=12098&q=kuzey-irak-la-tehditler-ve-kirmizi-cizgiler-arasina-hapsolan-siyasetimiz

PARK, Bill (2003). "Strategic Location, Political Dislocation: Turkey, the United States and Northern Iraq", *MERIA Journal*, Cilt 7, Sayı 2, Haziran.

PARK, Bill (2005). "Turkey's Policy Towards Northern Iraq: Problems and Prospects", Adelphi Paper, Sayı 374, Routledge, Mayıs.

SEMİN, Ali (2011). "Türkiye'nin Irak Politikası Işığında Kuzey Irak Açılımı", *Bilge Strateji*, Cilt 3, Sayı 5, Güz.

SEMİN, Ali (2013). "Kuzey Irak Seçimi, Türkmenler ve Kerkük Sorunu", *Bilgesam Analiz*, 21 Eylül.

TOL, Gönül (2014) "Kürtlerin Bağdat'la Vardığı Anlaşma Türkiye ve Irak için Ne Anlama Geliyor?", *Radikal*, 10 Aralık.

TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri Yıllığı, 2013, http://www.turkstat.gov.tr/Kitap.do? metod=KitapDetay&KT_ID=4&KITAP_ID=89

ULUĞTÜRKAN, Mehmet (2012), "Kuzey Irak Artık Üretime Geçiyor!", *Ekonominin Gündemi*, 17 Eylül, http://www.ekonominingundemi.com/gundem/kuzey-irak-artik-uretime-geciyor.htm

WENDT, Alexander (1999). *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.

YERKEL, Yusuf (2010). "Identity in International Relations: Turkey's Proactive Middle Eastern Policy since 2002", *Global Affairs*, Sayı 21, Temmuz/Ağustos, http://www.globalaffairs.es/en/identity-in-international-relations-turkeys-proactive-middle-eastern-policy-since-2002/

YETKİN, Murat (2004). *Tezkere: Irak Krizi'nin Gerçek Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

10. Bölüm

KAFKASYA GÜVENLİK KOMPLEKSİ'NDE TÜRK-ERMENİ AÇMAZI

Emre İşeri[*] *ve Nihat Çelik*[**]

GİRİŞ

Dünyanın güç merkezi doğuya doğru kayarken ve çok-kutuplu bir dünya sistemi ya da "kutupsuz çağ" ortaya çıkarken, BRIC ülkelerinin (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) yanı sıra, Türkiye de ekonomik bir güç olarak sivrilmeye başlamıştır. Gelişen ekonomik göstergeleri Türkiye'yi kimilerince "yükselen ticaret devletine" (*rising trading state*) dönüştürmüştür ve bu durum, Türkiye'nin barışçıl yükselişini tehlikeye düşürebilecek saldırgan bir dış politika izlemekten kaçınmasına yol açmıştır. Bu arada, Türkiye'nin içsel dönüşümü ve Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti tarafından uygulamaya konulan Avrupa Birliği (AB) kaynaklı demokratikleşme konusundaki reformlar, Türkiye'nin güvenlik alanındaki söylemlerini değiştirmek ve dış politikasında vites yükselterek "çatışmacı bir çizgiden kazan-kazan söylemine" gelmesi noktasında çok önemli bir rol oynamıştır. Bu etkenler, Ankara'nın tüm komşularına yönelik proaktif "komşularla sıfır sorun siyasetini" uygulayabilmesini mümkün kılmıştır.

Gürcistan-Rusya krizini Kafkasya'da barış ve istikrarı geliştirmek düşüncesiyle bir fırsat sayan Türkiye, İsviçre'nin arabuluculuk yaptığı müzakerelerin son aşamasını müteakip, Ermenistan ile ilişkilerini "futbol diplomasisi" yoluyla normalleştirme sürecini başlatmıştır. Bu, süreç iki ülke ara-

[*] Doçent Doktor, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yaşar Üniversitesi.
[**] Doktora Adayı, Uluslararası İlişkiler Doktora Programı, Kadir Has Üniversitesi.

çınmıştır. Bu bağlamda, Ankara'nın tüm suçu ABD'deki Diaspora Ermenileri üzerine yüklemekten başka seçeneği kalmamıştır.

Hiç şüphe yok ki, Türk-Ermeni ilişkilerindeki kördüğüm ele alınırken, Rusya'nın bölgeye ilişkin politikasının yanı sıra, Diaspora Ermenilerinin rolü de hesaba katılmalıdır. Bu gruplar, Ermenistan'ın Türk karşıtı güvenlik kimliklerinin oluşumunda büyük rol oynayarak Ermenistan'ın Karabağ meselesindeki katı tutumunda etkili olmuştur. Bunun yanı sıra, bu grupların ABD, Kanada ve Fransa gibi Batılı ülkelerdeki Türkiye karşıtı lobi faaliyetleri yalnızca Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerine zarar vermekle kalmamış, Türk dış politikasının üzerine ilave bir yük daha getirmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Türk-Ermeni ilişkilerindeki yeni vizyonu, konunun Azerbaycan boyutu hesaba katılmadan anlaşılamaz. Türkiye'nin Azerbaycan ile yoğunlaşan enerji ilişkilerine ek olarak, karşılıklı kültürel ve dilsel bağlar, Ankara'nın Azerbaycan'a – Ermenistan ile mukayese edilemeyecek ölçüde – büyük bir önem atfetmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Dağlık Karabağ Meselesi'nde Azerbaycan'ı desteklemesi şaşırtıcı değildir. Azerbaycan ile olan bu "özel ilişki", Ermenistan ile yakınlaşma sürecinde Türkiye'nin seçeneklerini daraltan bir etken olmuştur.

Türkiye'nin yurtiçi ve yurtdışında yaygın kabul görmek ve enerji kaynaklarını çeşitlendirerek Rusya'ya olan bağımlılığından kurtulmak yönündeki girişimlerine ek olarak, iki halk arasındaki tarihi ve psikolojik engelleri aşmak için, hükümet dışı organizasyonlar, akademisyenler, gazeteciler ve öğrencilerin girişimleriyle, ikincil diplomasi (*second-track diplomacy*, gayri resmi aktörlerin gayri resmi katılımları) ve üçüncül diplomasi (*third-track diplomacy*, halk düzeyinde gayri resmi katılımlar) kanallarının geliştirilmesi zorunludur. Hükümetler arası ilişkilere dayanan birincil diplomasi kanallarının kapalı olduğu bu dönemde, sözü edilen bu farklı diplomatik kanallar, karşılıklı algılamaların düşmanlıktan dostluğa dönüştürülmesinde büyük bir rol oynayacak; bu sayede Kafkasya'da karar verici seçkinler düzeyinde bir güvenlik topluluğu kurulması konusunda birincil diplomasiye zemin hazırlayacaktır.

KAYNAKÇA

"Armenian genocide victims' descendants may sue, court rules", *The Los Angeles Times*, 11 Aralık 2010.

"Azerbaijan attacks deal with Armenia", *The Independent,* 12 Ekim 2009.

"Ermenistan, Türkiye'ye Elektrik Verecek", *Cumhuriyet,* 15 Mart 2009.

"Global Trends 2025: A Transformed World", *The National Intelligence Council*, http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf.

"Protocol on development of relations between the Republic of Turkey and the Republic of Armenia", *The European Parliament*, 9 Eylül 2009, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/dtr/dv/1006_10_/1006_10_en.pdf, Erişim 18 Kasım 2010.

"Russia, Armenia Signed Extended Defense Pact", *Radio Free Europe/Radio Liberty,* 20 Ağustos 2010, http://www.rferl.org/content/Russian_President_Medvedev_To_Visit_Armenia/2131915.html, Erişim 20 Aralık 2010.

"The Decision of the Constitutional Court of the Republic of Armenia", *The Constitutional Court of the Republic of Armenia*, 12 Haziran 2010,

"The Declaration of Independence of the Republic of Armenia," *The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 23 Ağustos 1990, http://www.mfa.am/old/arm/ doi/main.html, Erişim 25 Aralık 2010.

"The World Fact Book-Turkey", *The Central Intelligence Agency,* https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html, Erişim 5 Haziran 2010.

"Turkey and Armenia: Opening Minds, Opening Borders", *International Crisis Group (199),* http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/199_turkey_and_armenia___opening_minds_opening_borders_1.ashx, Erişim 7 Ocak 2001.

"Turkey and Russia Move Closer to Build Strategic Partnership," *Zaman*, 15 Ocak 2011.

"Turkey Threatens to Expel 100,000 Armenians", *BBC,* 17 Mart 2010.

"Turkey Threatens to Expel Armenian Immigrants Amid Genocide Row", *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 17 Mart 2010.

"Turkey to Pay 150 Percent More, $300 For Azerbaijani Natural Gas", *Zaman,* Şubat 2010.

"Türkiye ve Azerbaycan Ortak Lobi Stratejisi Belirliyor", *Hürriyet*, 24 Kasım 2006.

"Türkiye ve Azerbaycan Türklerinden Ortak 24 Nisan Nöbeti", *The First News,* 24 Nisan 2012.

"Yanıt Almadan Misafir Olmayız", *Milliyet*, 17 Ocak 2015.

AKŞİN, Sina (2010). *Kısa Türkiye Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 11. Baskı.

ARAS, Bülent (2009). "Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy", *SETA Policy Brief*, Sayı 32,

http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=848&Itemid=68, Erişim 2 Ekim 2009.

ARSLAN, Ozan (2012). "The Clash of Collective Identities in Post-Soviet Azerbaijan: A Security-Motivated Rediscovery of the Turkic Identity?", *Security, Democracy and Development in the Southern Caucasus and the Black Sea Region Conference* isimli etkinlikte sunulan tebliğ, 11-13 Ekim, İstanbul.

AYDIN, Mustafa ve Sinem. A. Açıkmeşe (2007). "Europeanization through EU Conditionality: Understanding the New Era in Turkish Foreign Policy", *Journal of Southern Europe and the Balkans* Cilt 9, Sayı 3, 263–274.

AYDINLI, Ersel, Nihat Ali Özcan ve Doğan Akyaz (2006). "The Turkish Military's March toward Europe", *Foreign Affairs* Cilt 85, Sayı 1, 77-90.

BABALI, Tuncay (2006). *Caspian Energy Diplomacy: Since the End of the Cold-War*, Ankara: Turkish Foreign Policy Institute.

BABALI, Tuncay (2010). "Regional Energy Equations and Turkish Foreign Policy: The Middle East and the CIS", *Insight Turkey*, Cilt 12, Sayı 3, 147-168.

BASER, Bahar ve Ashok Swain (2009). "Diaspora Design versus Homeland Realities: Case Study of Armenian Diaspora", *Caucasus Review of International Affairs* Cilt 3, Sayı 1, 45-62.

BERMEN, Ilan (2005). "The New Battleground: Central Asia and Caucasus", *The Washington Quarterly*, Cilt 28, Sayı 1, 59-69.

BILLIG, Michael (1995). *Banal Nationalism,* London: Sage.

BiLGiN, Pınar (2005). "Turkey's Changing Security Discourses: The Challenge of Globalization", *European Journal of Political Science,* Cilt 44, Sayı 1, 175–201.

BUZAN, Barry (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era,* New York-London: Wheatsheaf.

BUZAN, Barry, Ole Waever ve J. de Wilde (1998). *Security: A New Framework for Analysis,* Colorado-London: Lynne Rienner Publishers.

COPEAUX, Etienne (2006). *Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine (1931-1993)*, (çev.) Ali Berktay, İstanbul: İletişim Yayınları.

CORNELL, Svante ve S. F. Starr (2009). *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia,* New York: Central Asia – Caucasus Institute.

CÖHCE, Salim (2001). "Büyük Ermenistan'ı Kurma Projesi", *Ermeni Araştırmaları*, Cilt 1, 87-107.

CROW, Suzanne (1993). "Russia Seeks Leadership in Regional Peace-keeping", *RFE/RL Research Report*, Cilt 2, Sayı 15.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu,* İstanbul: Küre Yayınları.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2004). "Türkiye Merkez Ülke Olmalı", *Radikal,* 24 Şubat.

DAWISHA, Karen ve Bruce Parrott (1994). *Russia and the New States of Eurasia,* Cambridge: Cambridge University Press.

DIXON, Jennifer M. (2010). "Defending the Nation? Maintaining Turkey's Narrative of the Armenian Genocide", *South European Society and Politics*, Cilt 15, 467-485.

DOUGHERTY, James E. ve Robert L. Pfaltzgraff (1990). *Contending Theories of International Relations; A Comprehensive Survey,* New York: Harper Collins.

DURGUN, Sezgi (2011). *Memalik-i Şahane'den Vatan'a,* İstanbul: İletişim Yayınları.

ERSANLI, Büşra (2011). *İktidar ve Tarih, Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezi'nin Oluşumu (1929-1937),* İstanbul: İletişim Yayınları.

FAIR, Christine C. (2005). "Diaspora Involvement in Insurgencies: Insights from Khalistan and Tamil Eelam Movement", *Nationalism and Ethnic Politics,* Cilt 11, Sayı 2005, 125-156.

GAMAGHELYAN, Phil (2010). "Rethinking the Nagorno-Karabakh Conflict: Identity, Politics, Scholarship", *International Negotiation,* Cilt 15, 33-56.

GÖKAY, Bülent (1997). *Emperyalizm ile Bolşevizm arasında Türkiye 1918-1923*, (çev.) Sermet Yalçın, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

GÖKAY, Bülent (1998). "The Battle for Baku (May-September 1918): A Peculiar Episode in the History of the Caucasus", *Middle Eastern Studies*, Cilt 34, 30-50.

GÖKSEL, Nigar (2009), "Turkey and Azerbaijan: Passion, Principle, or Pragmatism", *GMF Analysis*, http://www.gmfus.org/galleries/ct_publication_attachments/Nigar_On Turkey_Analysis_0609_final.pdf, Erişim 18 Mayıs 2010.

GÖKSEL, Nigar (2010). "The Rubik's Cube of Turkey-Armenia Relations" , *UNISCI Discussion Papers*, Sayı 23, Mayıs.

GÖL, Ayla (2005). "Imagining the Turkish Nation through 'Othering' Armenians", *Nations and Nationalism,* Cilt 11, 121-139.

GÖRGÜLÜ, Aybars, Alexander Iskandaryan ve Sergey Minasyan (2010). *Turkey-Armenia Dialogue Series: Assessing the Rapprochement Process,* İstanbul: TESEV Publications.

GRIECO, Joseph, Robert Powell ve Duncan Snidal (1993). "The Relative-Gains Problem for International Cooperation", *The American Political Science Review,* Cilt 87, Sayı 3, 727-743.

GUIDA, Michelangelo (2008). "The Sevres Sydrome and *Komplo* Theories in the Islamist and Secular Press", *Turkish Studies*, Cilt 9, Sayı 1, 37-52.

HALE, William (2000). *Turkish Foreign Policy, 1774-2000*, London: Routledge.

HASS, Marcel de (2009). "Russia's Upcoming Revised Military Doctrine", http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=622, Erişim 11 Nisan 2009.

HAASS, Richard N. (2008). "The Age of Non-Polarity", *Foreign Affairs,* Cilt 87, Sayı 3.

ISKANDARYAN, Alexanter ve Sergey Minasyan (2010). "Pragmatic Policies vs. Historical Constraints: Analyzing Armenia-Turkey Relations", *Caucasus Institute Research Papers,* Yerevan: Caucasus Institute.

İDİZ, Semih (2010). "The Turkish-Armenian Debacle", *Insight Turkey,* Cilt 12, Sayı 2, 11-19.

İŞERİ, Emre (2009). "The US Grand Strategy and the Eurasian Heartland in the Twenty-First Century", *Geopolitics,* Cilt 14, Sayı 1, 26-46.

İŞERİ, Emre (2010). "Eurasian Geopolitics and Financial Crisis: Transforming Russian–Turkish Relations from Geopolitical Rivalry to Strategic Cooperation" , *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 12, Sayı 2, 173-186.

KAMALOV, İlyas (2008). *Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı,* İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

KANCA, Elif (2011). "The 'Single Nation Two States' Idea: Turkey-Azerbaijan Relations in the Post-Soviet Period", *History Lessons of the 20th Century : "Our Neighbours" and "Us" (Turkey and the South Caucasus)*, Tbilisi: Heinrich Böll Stiftung, 161-171.

KAPILA, Subhash (2010). "Russia's Monroe Doctrine: Strategic Implications", http://www.southasiaanalysis.org/%5Cpapers29%5Cpaper2879.html. Erişim 11 Aralık 2010.

KARDAS, Şaban (2009). "Turkey and Russia Developing a New Economic and Strategic Partnership", *Eurasia Daily Monitor,* Cilt 6, Sayı 31, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=34515, Erişim 18 Ocak 2011.

KASIM, Kamer (2009). *Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya*, Ankara: USAK Yayınları.

KEYMAN, E. Fuat ve Ziya Öniş (2007). *Turkish Politics in A Changing World: Global Dynamics and Domestic Transformations,* Istanbul: Istanbul Bilgi University.

KİRİŞÇİ, Kemal (2009). "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", *New Perspectives on Turkey,* Cilt 40, 29-57.

KÖSEBALABAN, Hasan (2008). "Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan", *Insight Turkey,* Cilt 10, Sayı 1.

LAÇİNER, Sedat (2005), *Türkler ve Ermeniler,* Ankara: USAK.

LAÇİNER, Sedat (2008), *Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası,* Ankara: USAK.

LANDAU, Jacob M. (1999), *PanTürkizm,* (çev.) Mesut Akın, İstanbul: Sarmal Yayınevi.

MACASKILL, Ewen (2002), "From Suez to Pacific, the US Expands Its Presence across Globe," *The Guardian*, 8 Mart.

MALCOLM, Neil (1994). "The New Russian Foreign Policy", *The World Today*, Şubat.

MANKOFF, Jeffrey (2009). *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power,* New York: Rowman & Littlefield Publishers.

MENON, Rajan (1998). "After Empire: Russia and the Southern Near Abroad", (der.) Michael Maldelbaum, *The New Russian Foreign Policy,* New York: Council on Foreign Relations.

MINASYAN, Sergey (2009). "Military and Political Outcomes of the Five Day War." *21 Vek* 1 (9) (in Russian).

MKRTCHYAN, Hasmik (2010). "Armenia Halts Ratification of Turkey Peace Deal", *Reuters*, 22 Nisan 2010, http://www.reuters.com/article/idUSTRE63L4HS20100422, Erişim 19 Kasım 2010.

MURINSON, Alexander (2006), "The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy", *Middle Eastern Studies*, Cilt 42, Sayı 6, 945–964.

NATION, R. Craig (2007), *Russia, the United States, and the Caucasus,* SSI Publications, http://www.dtic.mil/cgibin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA463861, Erişim 27 Aralık 2010.

ÖNİŞ, Ziya (2003). "Turkey and the Middle East after September 11: The Importance of the EU Dimension", *Turkish Policy Quarterly,* Cilt 2, Sayı 4; 1-9.

ÖZCAN, Mesut (2008), *Harmonizing Foreign Policy*, Hampshire: Ashgate.

ÖZCAN, Ufuk (2010), *Ahmet Ağaoğlu ve Rol Değişikliği*, İstanbul: Kitapevi.

ÖZKAN, Behlül (2008). "Who Gains from the 'No War No Peace' Situation? A Critical Analysis of the Nagorno-Karabakh Conflict", *Geopolitics* Cilt 13, 574-601.

PEUCH, Jean Christophe (2002). "Caucasus: Russia to Reluctantly Agree to US Military in Georgia", *Radio Free Europe / Radio Liberty*, 28 Şubat.

PEUCH, Jean Christophe (2008). "Are Russia and Turkey Trying to Alter the Nagarno-Karabakh Peace Process Format?", *Eurasianet,* 25 Eylül, http://www.eurasianet.org/departments/ insight/articles/ eav092608.shtml, Erişim 13 Nisan 2009.

POWELL, Robert (1991). "Absolute and Relative Gains in International Relations Theory", *The American Political Science Review,* Cilt 85, Sayı 4, 1303-1320.

RAHR, Alexander (1992). "Atlanticists versus Eurasians in Russian Foreign Policy." *RFE/RL Research Report* Cilt 1, Sayı 22, 17–22.

RESULZADE, Mehmet Emin (1990). *Azerbaycan Cumhuriyeti, Keyfiyet-i Teşekkülü ve Şimdiki Vaziyeti,* İstanbul: İrfan Yayınevi.

RESULZADE, Mehmet Emin (2011). *Hatıralar ve Kafkasya,* İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

REYNOLDS, Michael A. (2009). "Buffers, not Brethren: Young Turk Military Policy in the First World War and the Myth of Panturanism", *Past and Present*, Cilt 203, 138-179.

RIHTIM, Mehmet ve Mehman Sülaymanov (der.) (2008). *Kafkas İslam Ordusu ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Oluşumu,* Baku: Qafqaz Universitesi.

ROBINS, Philip (2003). *Suits and Uniforms: Turkish Foreign Policy since the Cold War*. London: Hurst.

ROSECRANCE, Richard (1986). *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World,* New York: Basic Book.

RUBINSTEIN, Alvin Z. (1994). "The Geopolitical Pull on Russia", *Orbis*, 563-583.

SAKWA, Richard (1996). *Russian Politics and Society,* London: Routledge.

ŞATANA, Nil S. (2008). "Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy." *Armed Forces & Society,* Cilt 34, Sayı 3, 357-388.

SHISSLER, A. Holly (2005). *İki İmparatorluk Arasında Ahmet Ağaoğlu ve Yeni Türkiye,* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

SINGER, J. David (1961). The Level-of-Analysis Problem "in International Relations." *World Politics* Cilt 14, Sayı 1, 77-92.

SOYSAL, Gün (2003). "Rusya Kökenli Aydınların Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin İnşasına Katkısı" (der.) Tanıl Bora, *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, Milliyetçilik Cilt 4,* İstanbul: İletişim Yayınları*, 483-514.*

SUVARİ, Ceyhan (2011). "The Effect of Religious Identity on the Construction of Otherness: Perception of Armenian Identity in the Turkish Education System" *History Lessons of the 20th Century : "Our Neighbours" and "Us" (Turkey and the South Caucasus)*, Tbilisi: Heinrich Böll Stiftung.

ŞUHNAZ Yılmaz (2007). "In Pursuit of Elusive Glory: Enver Pasha's Role in the Pan-Islamic and Basmachi Movements", *International Journal of Turkish Studies*, Cilt 13, 185-202.

TADEVOSIAN, Ara (2001). "Armenian Leans East?." 6 Kasım, http://iwpr.net/report-news/armenia-leans-east, Erişim 4 Ocak 2011.

TANRISEVER, Oktay F. (2009). "Rusya-Ermenistan İlişkilerinin Stratejik Boyutu." *Stratejik Araştırmalar Dergisi* Cilt 7, 131-136.

TORBAKOV, Igor (2000). "Putin's Russia Defines Its Foreign Policy Agenda," *Eurasia Insight*, 27 Haziran, http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav072800.shtml, Erişim 1 Ocak 2011.

TORBAKOV, Igor (2010). "Russia and Turkish-Armenian Normalization: Competing Interests in the South Caucasus." *Insight Turkey,* Cilt 12 Sayı 2, 31-39.

TRENIN, Dmitri (1996). "Russia's Security Interests and Policies in the Caucasus Region," der. Bruno Coppieters, *Contested Borders in the Caucasus,* Vub University Press, 1996, Accessed January 4, 2011.

VIOTTI, Paul R. ve Mark V. Kauppi (1993). *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism*, New York: MacMillan.

WALTZ, Kenneth (1959). *Man, the State and War,* New York: Columbia University Press.

WENDT, Alexander (1992). "Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics," *International Organization* Cilt 46, Sayı 2, 391-425.

YALÇINKAYA, Alaeddin (2005). *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler: Etnik Düğümden Küresel Kördüğüme*, (Political Developments at Caucasus: From an Ethnic Knot to Political Deadlock) , Ankara: Lalezar Kitabevi.

ZAKARIA, Fareed (2008). *The Post-American World,* London: Allen Lane.

11. Bölüm

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KIBRIS SORUNU

Zuhal Mert Uzuner[*]

GİRİŞ

2000'li yılların ilk yarısı, Kıbrıs sorunu ve Türk-Yunan ilişkileri bağlamında önemli gelişmelerin yaşandığı yıllar olmuştur. Bu dönemde özellikle Türkiye'de en yetkili ağızlardan adeta gelenekselleşen Kıbrıs politikasına dair eleştiriler duyulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti nezdinde negatif bir algıyla anılan mevcut politika yerini, büyük oranda olumluluk atfedilen bir "değişim" arayışına bırakmıştır. Liberal değerler etrafında şekillendiği görülen bu arayış en büyük desteği Avrupa Birliği (AB) üyeliği perspektifinden almıştır. Bu çerçevede söz konusu arayış, hem Türkiye'de hem de Kıbrıs'ta, daha çok AB'ye üyelik yoluyla belirli bir refah ve gelişmişlik düzeyine ulaşmayı hedefleyen çevreler tarafından sahiplenilmiş, bunun sonucunda ise Kıbrıs meselesi, bu çevreler ile Avrupa'ya şüphe ile yaklaşan, gelenekçi, yerleşik yapılar arasında bir mücadele alanına dönüşmüştür. Bununla birlikte AB'nin, Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti'nin de bilinçli desteği ile Kıbrıs sorununun çözümünde giderek artan önemi, bir süre sonra yerini derin bir hayal kırıklığına bırakmış ve AB, diğer pek çok alanda olduğu gibi Kıbrıs sorununda da Türk hükümetinin gözündeki önemini yitirmeye başlamıştır. Bu makale, Kıbrıs sorununda çözümün katalizörü olacağı varsayılan AB'nin, Birleşmiş Milletler (BM)

[*] Öğretim Görevlisi, Dr. Marmara Üniversitesi, İngilizce Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

liberal değerler, diplomasi ve uluslararası kamuoyunun hassasiyetlerini ön planda tutan dış politika anlayışının rolü büyüktür.

Nitekim Türkiye görüşmelerin hızlanması[100] için sürekli girişimde bulunan taraf durumundadır. Davutoğlu, hızlı bir çözüme neden ihtiyaç duyulduğunu açıklarken, özellikle Doğu Akdeniz'de oluşabilecek gereksiz gerginliklere[101], bu bağlamda enerji güvenliği ve bölgesel tehditlere dikkat çekmektedir. Çözüm için 2012 yılında önerilen çapraz müzakere tekniğinin 2013 sonlarına doğru kabul görmesi tarafların çözüm yolunda daha istekli oldukları inancını pekiştirmektedir. Bu teknik, Türkiye'nin Rum kesimi ile Yunanistan'ın da Kuzey Kıbrıs ile görüşmesini öngörmektedir.[102] Adada kapsamlı bir çözüm, yani siyasi yapıdan toprak paylaşımına her türlü soruna toplu bir çözüm getirecek bir anlaşma, Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye için büyük bir önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

"22 Eylül 2005, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan´ın AB´nin; Karşı Deklarasyonu Hakkındaki Açıklaması", *TC Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/22-eylul-2005_-disisleri-bakanligi-sozcusu-namik-tan_in-ab_nin_-karsi-deklarasyonu-hakkindaki-aciklamasi.tr.mfa

"28.12.2005/33352, AB ek protokol kapsamında Güney Kıbrıs bandıralı gemi ve uçakların KKTC izolasyonu ile ilişkin tasarruflu yazı", *SYK Gümrük Müşavirliği*, http://www.syk.com.tr/detay.asp?id=9593

"AB yine Rumlara boyun eğdi", *Haber 3*, 5 Aralık 2005, http://www.haber3.com/ab-yine-rumlara-boyun-egdi-haberi-74226h.htm

"AB, KKTC'ye verdiği sözü tuttu, 259 milyon euroluk hibe için anlaşmalar tamamlandı", *EurActiv,* 22 Aralık 2009, http://www.euractiv.com.tr/93/article/ab-kktcye-verdigi-sozu-tuttu-259-milyon-euroluk-anlamalar-tamamland-008210

[100] "Davutoğlu: Kıbrıs'ta Sorun Güçlü ve Sağlam irade eksikliği", *Haberler.com,* 13 Aralık 2014, http://www.haberler.com/davutoglu-kibris-ta-sorun-guclu-ve-saglam-irade-5421778-haberi/

[101] "Kıbrıs'ta kritik bir aşamaya gelindi", *CNNTürk,* 09 Ekim 2013, http://www.cnnturk.com/video/turkiye/2013/10/09/kibrista.kritik.bir.asamaya.gelindi/64973.728166/index.html

[102] "Kıbrıs için çapraz müzakere", *CNNTürk*, 24 Eylül 2013, http://www.cnnturk.com/2013/guncel/ 09/24/kibris. icin.capraz.muzakere/724644.0/index.html

"AB'ye karşı çıkanlarla Kıbrıs'ta çözüme karşı çıkanlar aynı insanlar", *NTV*, 5 Mayıs 2003, http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/214075.asp

"AB'yi bir süredir İhmal Etmişiz", *Milliyet*, 7 Kasım 2014. http://www.milliyet.com.tr/ab-yi-bir-suredir-ihmal-etmisiz-gundem-1966091/

"ABD, AB NATO'dan Güney Kıbrıs'a "Önce Çözüm" baskısı", *Haberler.com*, 12 Mayıs 2013, http://www.haberler.com/abd-ab-ve-nato-dan-guney-kibris-a-once-cozum-4624600-haberi/

"Almanak Türkiye 1995", http://almanakturkiye.wordpress.com/1995-2/

"Çiçek: AB için Kıbrıs'tan vaz geçmeyiz", *NTVMSNBC,* 20 Temmuz 2010, http://www.ntvmsnbc.com/id/25116328

"Davutoğlu: Kıbrıs 2012'de Referandum ile Birleşebilir", *EurActiv*, 11 Temmuz 2011, http://www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/davutolu-kbrs-2012de-referandum-ile-birleebilir-019650 .

"Davutoğlu: Kıbrıs'ta Sorun Güçlü ve Sağlam irade eksikliği", *Haberler.com,* 13 Aralık 2014, http://www.haberler.com/davutoglu-kibris-ta-sorun-guclu-ve-saglam-irade-5421778-haberi/

"Davutoğlu: Ya çözüm ya taksim", *NTVMSNBC,* 28 Mart 2013, http://www.ntvmsnbc.com/id/25431823

"Davutoğlu-Venizelos Ortak Toplantısı: Kıbrıs Sorunuyla İlgili Önemli Gelişmeler", *AB Haber*, 14 Aralık 2013, http://www.abhaber.com/index.php?option=com_content&view=article&id=54168:davuto%C4%9Flu-venizelos-ortak-bas%C4%B1n-toplant%C4%B1s%C4%B1-k%C4%B1br%C4%B1s-sorunuyla-ilgili-%C3%B6nemli-geli%C5%9Fmeler&catid=214&Itemid=915

"Denktaş'ın torunu Rum pasaportu istedi", *NTVMSNBC*, 22 Eylül 2004, http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/288034.asp

"Ek Protokol ve Deklarasyon Metni", *TC Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/ek-protokol-ve-deklarasyon-metni.tr.mfa

"Erdoğan Kıbrıs'tan asker çekebiliriz", *NTVMSNBC*, 2 Mart 2010, http://www.ntvmsnbc.com/id/25064025

"Erdoğan: Kıbrıs diye bir devlet yoktur", *NTVMSNBC*, 19 Temmuz 2011, http://www.ntvmsnbc.com/id/25233717

"Erdoğan: Ver Kurtul Demedik", *Hürriyet,* 3 Ocak 2003, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=119479

"Erdoğan'dan AB'ye 'Kıbrıs' eleştirisi", *NTVMSNBC*, 5 Şubat 2013 http://www.ntvmsnbc.com/id/25419746.

"Hem Parayı Alıyorlar hem de 'Çek Git' Diyorlar", *NTV Haber*, 4 Şubat 2011, http://www.ntvmsnbc.com/id/25178823

"Kıbrıs 'Besleme' Vatan mı", *NTV Haber*, 7 Şubat 2011, http://www.ntvmsnbc.com/id/25179750

"Kıbrıs Çözülmeden Türkiye AB'ye Giremez", *Hürriyet*, 27.12.2002. http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=118138

"Kıbrıs için Çapraz Müzakere", *CNNTürk*, 24.09.2013, http://www.cnnturk.com/2013/guncel/09/24/kibris.icin.capraz.muzakere/724644.0/index.html

"Kıbrıs NATO ile AB İlişkilerine Zarar Veriyor", *NTVMSNBC*, 16 Şubat 2012, http://www.ntvmsnbc.com/id/25322964/

"Kıbrıs, Denktaş Meselesi Değildir", *Hürriyet*, 30 Aralık 2002, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=118695

"Kıbrıs, Mısır'dan daha önemli!", *NTV Video Galeri*, http://video.ntvmsnbc.com/kibris-misirdan-daha-onemli.html

"Kıbrıs'ta Bölünmeye Destek Verilmeli", *NTVMSNBC*, 13 Ekim 2011, http://www.ntvmsnbc.com/id/25288341

"Kıbrıs'ta Kritik bir Aşamaya Gelindi", *CNNTürk*, 09 Ekim 2013, http://www.cnnturk.com/video/turkiye/2013/10/09/kibrista.kritik.bir.asamaya.gelindi/64973.728166/index.html

"Kıbrıs'ta Rum Pasaportuna Talep Arttı", *NTV*, 3 Eylül 2001, http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/103833.asp#BODY

"Kıbrıs'ta Tarihi Referandum", *Hürriyet Almanak 2004*, http://dosyalar.hurriyet.com.tr/almanak2004/almanak_details.asp?sid=4&nid=90.

"KKTC'de Elçi Harekatı", *Milliyet*, 11 Şubat 2011, http://siyaset.milliyet.com.tr/kktc-de-elci-harekati/siyaset/siyasetdetay/11.02.2011/1350808/default.htm

"Klerides: Sonunda Ayrılık Olacak", *Hürriyet*, 30 Aralık 2006.

"Kopenhag Zirvesi (12-13 Aralık 2002)", *TC Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/kopenhag-zirvesi-12-13-aralik-2002.tr.mfa "Mısır Rumlarla MEB sınırlarını belirleme anlaşmasını iptal etti", *Zaman*, 7 Mart 2013, http://www.zaman.com.tr/dunya_misir-rumlarla-meb-sinirlarini-belirleme-anlasmasini-iptal-etti_2062414.html

"Kuzey federasyon değil, konfederasyon istiyor", *Star Kıbrıs*, 3 Kasım 2009, http://www.starkibris.net/index.asp?haberID=42978

"Rum Yönetimi, Yunanistan ve Mısır'dan Türkiye'ye karşı üçlü ittifak", *Zaman*, 8 Kasım 2014, http://www.zaman.com.tr/dunya_rum-yonetimi-yunanistan-ve-misirdan-turkiyeye-karsi-uclu-ittifak_2256430.html

"Soyer: 'Ali Erel CTP düşmanlığı yapıyor' ", *Haber Kıbrıs.com*, 30 Temmuz 2012, http://haberkibris.com/mob_n.php?n=soyer-ali-erel-ctp-dusmanligi-yapiyor-2012-07-30

"TC Dışişleri Bakanı Davutoğlu: Annan Yeter!!", *Kıbrıs Postası,* 14 Aralık 2013, http://www.kibrispostasi.com/print.php?news=121355

"Türkiye Kıbrıs Türk Halkına Kılıç Çekti", *NTVMSNBC*, 11 Şubat 2011, http://www.ntvmsnbc.com/id/25181369

"YBH Kurultayı Olağan Altıncı Toplantısı Parti Meclisi Çalışma Raporu", *Yeni Kıbrıs Partisi,* 2 Aralık 2001, http://www.yenikibris.info/ykp/doku.php?id=6._kurultay

AKGÜN, Mensur "Kıbrıs'ta Muhtemel Senaryolar: Diyelim ki çözüm bulunamadı?", *TESEV Dış Politika Programı,* http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/TESEV_Mensur_Akgun_K%C4%B1br%C4%B1s_2012.pdf

ALKAN, Hüseyin (2002). "KKTC Ayakta", *Hürriyet,* 27 Aralık, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=118136

BAŞEREN, Sertaç Hami. "Doğu Akdeniz'de Gerilim", http://www.tudav.org/index.php?option=com_content&view=article&id=95%3Adou-akdeniz-serhat-h-baeren&catid= 40%3Amuenhasr-ekonomik-boelge&Itemid=54&lang=tr

BİRAND, Mehmet Ali (1999). "Türkiye Kıbrıs Konusunda Dünyayı 25 Yıl Aldattı", 19 Temmuz, http://www.mehmetalibirand.com.tr/yazidetay.asp?id=124.

BÜYÜKÇELEBİ, Ufuk (2004). *Gizli Kalmış bir Hayat ve Yavru Vatan Kıbrıs: İhanet Yorgunu Denktaş*, İstanbul: Birharf Yay..

ÇETİNEL, Eşref (2013). "Yıllar eskiyor Kıbrıs sorunu devam ediyor: Guellar'ın fikirler dizisinden bugünlere", *Kıbrıs Postası,* 26 Mayıs, http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/1/col/100/art/18455/PageName/KIBRIS_POSTASI

ÇİĞDEM, Ahmet. "Muhafazakâr Demokrasi, Kıbrıs ve AKP", *Birikim*, Sayı 178, URL:

http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=161&dyid=640

DENKTAŞ, Rauf Raif (2000). *Hatıralar Toplayış 50 yılın hikayesi,* Cilt 10, İstanbul: Boğaziçi Yay., 2000.

FALK, Richard (2013). "Turkey's New Multilateralism: A Positive Diplomacy for the Twenty-First Century", *Global Governance,* Cilt 19, Sayı 3, 353-376.

GÜREL, Şükrü Sina (2004). "Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne üyeliği Türkiye AB ilişkilerini nasıl etkiler?", *Kadir Has Üniversitesi 1. Uluslararası İlişkiler Sempozyum Bildirisi*, İstanbul.

http://www.unficyp.org/media/Other%20official%20documents/annanplan.pdf.

HÜDAOĞLU, G. (2012). "Kıbrıs Çözüme Ne kadar Yakın? – Kıbrıslı Türkler Açısından bir Değerlendirme", *Bilig,* Yaz, Sayı 62.

KIRBAKİ, Yorgo (2000). "Yunanistan'ın AB Öyküsü", *NTVMSNBC*, 15 Mayıs 2000, http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/82833.asp .

KIZILYÜREK, Niyazi (2003). *Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs*, İstanbul: İletişim.

KIZILYÜREK, Niyazi (2005). *Doğmamış Bir devletin Tarihi: Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti,* İstanbul: İletişim Yayınları.

KIZILYÜREK, Niyazi (2007). *Glafkos Klerides Tarihten Güncelliğe bir Kıbrıs Yolculuğu*, İstanbul: İletişim.

KIZILYÜREK, Niyazi (2009). "Sıfır Noktasında Kıbrıs'ta Federal Çözüm (Kıbrıslı Rum Bakış Açısı)", 14 Haziran, http://alternatifim.org/2012/01/02/sifir-noktasinda-kibrista-federal-cozum-kibrisli-rum-bakis-acisi/

LİNDLAY, Dan (2003). "The Republic of Cyprus' Road to European Accession: Missed Opportunities to Promote a Cyprus Solution", *Hellenic Studies* özel sayısı, "The Fifth EU Enlargement: Revisiting the Triangle of Cyprus, Greece and Turkey," Cilt 11, Sayı 1, İlkbahar, s. 37-56.

OLGUN, M. Ergün (2013). "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Politikaları ve Kıbrıs", *2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu*, Nisan, http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/13285401978.ERGUN_OLGUN___Dogu_Akdeniz_de_Hidrokarbon_Politikalari_ve_Kibris.pdf

OLKUN, Emre Osman (2012). "The Reflections of Israeli Apology After Mavi Marmara Crisis on Turkish Press Examples from Daily Newspapers:

Cumhuriyet, Hurriyet, Sözcü, Yeni Şafak and Zaman", *Academic Journal of Interdisciplinary Studies* Cilt 2 Sayı 9, Ekim.

ROBİNS, Philip (2007). "Turkish Foreign Policy Since 2002: Between a "Post-Islamist Government and Kemalist State", *International Affairs,* Cilt 83, Sayı 1.

SABAHATTIN, İsmail (2000). *Girit Oyunu*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.

SEVER, Ahmet (2002). "Kıbrıs'I Kaybettik", 31 Aralık, *Hürriyet*, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=118856

SOYSAL, Mümtaz (1995). "Girit Acısı", *Aklını Kıbrısla Bozmak*, Ankara: Bilgi Yay..

SÖNMEZOĞLU, Faruk (2006). *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, İstanbul.

SÖZEN, Ahmet (2010). "A Paradigm Shift in Turkish Foreign Policy", *Turkish Studies*, Cilt 11, Sayı 1, Mart.

STEFANOU, Constantin (2005). *Cyprus and the EU: The Road to Accession,* England: Ashgate.

ŞEN, Zafer (2004). "Türkiye-AB ilişkileri ve Kıbrıs", *Anlayış,* Sayı 9, Şubat, http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=9&makaleid=3279

TÜRKMEN, İlter (2000). "KKTC Ekonomisi" *Hürriyet,* 3 Haziran.

ÜLSEVER, Cüneyt (2002). "Yine Kıbrıs illa ki Kıbrıs!", *Hürriyet*, 30 Aralık, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=118702

ÜLSEVER, Cüneyt (2003). "Denktaş Planı", *Hürriyet,* 24 Aralık, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=191666

YAVUZALP, Ercüment (1993). *Kıbrıs Yangınında Büyükelçilik*, Ankara: Bilgi Yay.

YINANÇ, Barçın ve Cemal Akay (1998). "Konfederasyon Sürprizi", *Milliyet*, 1 Eylül, http://www.milliyet.com.tr/1998/09/01/siyaset/siy01.html

12. Bölüm

21. YÜZYILDA TÜRK DIŞ POLİTİKASININ EKONOMİ POLİTİĞİ

Sadık Ünay[*]

GİRİŞ

Soğuk Savaş şartları altında kristalize olan karakteristik özellikleri ile karşılaştırıldığında, 21. yüzyılın ilk on yılına damgasını vuran Türk dış politikasının gerek temel öncelikleri ve bölgesel uygulama alanları; gerekse düşünsel altyapısı ve söylemi itibarıyla radikal değişim ve dönüşümler geçirdiği şüphe götürmez bir gerçektir. Sözü edilen değişim ve dönüşümler sonucunda Türkiye'nin NATO'nun bir kanat ülkesi olarak öne çıkarılan askeri güce dayalı savaşçı karakterinden ziyade "yumuşak", "ince" ve "akıllı" güç unsurlarına dayalı yeni stratejiler geliştirerek bölgesel ve küresel platformlarda ağırlığını arttırabilmek için yoğun bir gayret içine girdiği vakıadır. Turgut Özal'ın 1980'li yıllarda ekonomik liberalizasyona paralel olarak başlattığı mücavir bölgeler ve küresel sistemle angajman süreçleri, siyasal ve ekonomik krizlerden kaynaklı fasılalarla kesilerek de olsa devam etmiş ve 2000'li yıllarda sistematik hale gelerek Türkiye'nin temel dış politika reflekslerini tanımlar hale gelmişlerdir. Bu gelişmelere paralel olarak gerek Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik müzakereleri, demokratik konsolidasyon ve piyasa ekonomisinin derinleşmesi doğrultusunda yaşadığı iç transformasyon; gerekse bölgesel bir güç olarak takındığı proaktif dış politika yaklaşımını anlamlandırmak amacıyla uluslararası ilişkiler yazı-

[*] Doç. Dr., SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları) Vakfı.

KAYNAKÇA

"Twenty Years of Planned Development in Turkey, 1960-1980", *METU Studies in Development*, Özel Sayı, Ankara: METU, 1981.

ALPER, Emre ve Ziya Öniş (2003). "Financial Globalization, the Democratic Deficit and Recurrent Crises in Emerging Markets: The Turkish Experience in the Aftermath of Capital Account Liberalization", *Emerging Markets Finance and Trade,* Cilt 39, Sayı 3.

AMSDEN, Alice ve Wan-Wen Chu (2003). *Beyond Late Development,* Cambridge: MIT Press, 2003.

ARAS, Bülent (2009). "The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy", *Insight Turkey*, Cilt 11, Sayı 3.

AYDIN, Mustafa (2003). "Twenty Years Before, Twenty Years After: Turkish Foreign Policy at the Threshold of the 21st Century", (der.) Tareq Ismael ve Mustafa Aydın, *Turkey's Foreign Policy in the New Century: A Changing Role in World Politics,* Aldershot: Ashgate, 12-20.

AYDIN, Mustafa ve Sinem Açıkmeşe (2007). "Europeanization through EU Conditionality: Understanding the New Era in Turkish Foreign Policy", *Journal of Southeastern European and Black Sea Studies*, Cilt 9, Sayı 3.

BAKIR, Caner ve Ziya Öniş. "The Emergence of the Regulatory State: The Political Economy of Turkish Banking Reforms in the Age of Post-Washington Consensus", *Development and Change,* Cilt 41, Sayı 1, 77-106.

BARKEY, Henri (1990). *The State and the Industrialization Crisis in Turkey,* Boulder: Westview Press.

BİLGİN, Pınar (2005). "Turkey's Changing Security Discourse: The Challenges of Globalization", *European Journal of Political Research*, Cilt 4, Sayı 1.

BORATAV, Korkut (1982). *Türkiye'de Devletçilik,* Ankara: Savaş Yayınevi.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel (2003). *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach,* Londra, Routledge.

CERNY, P. G., (1997) "Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political. Globalization", Government and Opposition, Cilt 32, Sayı 2, April, 252-274.

CİZRE, Ümit (2003). "Demythologizing the National Security Concept: The Case of Turkey", *Middle East Journal,* Cilt 57, Sayı 2.

ÇAĞLAYAN, Zafer (2010). "2010'da 110 Milyar Doları Aşacağız", *Turque Diplomatique,* Şubat 2010.

ÇANDAR, Cengiz (2009). "Turkey's Soft Power Strategy: A New Vision for a Multipolar World", Ankara: *SETA Analiz*, Sayı 38.

DAĞI, Zeynep (2005). "Ulusal Kimliğin İnşası ve Dış Politika", *Demokrasi Platformu,* Cilt 2, Sayı 5.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001). *Stratejik Derinlik*, İstanbul: Küre.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2008). "Turkey's New Foreign Policy Vision", *Insight Turkey*, Cilt 10, Sayı 1.

DURAN, Burhanettin (2009). "JDP and Foreign Policy as an Agent of Transformation", (der.) Hakan Yavuz *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti,* Salt Lake City: University of Utah Press; Meliha Benli Altunışık, "Worldviews and Turkish Foreign Policy in the Middle East", *New Perspectives on Turkey,* Sayı 40, İlkbahar.

EDER, Mine (2001). "The Challenge of Globalization and Turkey's Changing Political Economy", (der.) Barry Rubin ve Kemal Kirişçi, *Turkey in World Politics: An Emerging Multiregional Power,* Boulder: Lynne Rienner.

ERALP, Atilla (1990). "The Politics of Turkey's Development Strategies", (der.) Andrew Finkel ve Nükhet Sirman*, Turkish State, Turkish Society,* Londra: Routledge.

HALE, William (2000). "Economic Issues in Turkish Policy", Alan Makovsky ve Sabri Sayarı*, Turkey's New World: Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy,* Washington: Near East Policy, 2000, 20-39.

HIRANUMA, Takeo (2002). "Six Strategies for Greater Competitiveness", Ministry of Economy, Trade and Industry, *41 st OECD Ministerial Council,* 15 Mayıs, Tokyo.

KARAOSMANOĞLU, Ali (2000). "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey", *Journal of International Affairs*, Cilt 54, Sayı 1.

KEPENEK, Yakup ve Nurhan Yentürk (2009). *Türkiye Ekonomisi,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

KEYDER, Çağlar (1987). *State and Class in Turkey: A Study in Capitalist Development,* London: Verso.

KEYMAN, Fuat ve Senem Aydın (2004). "European Integration and the Transformation of Turkish Democracy", *CEPS, EU-Turkey Working Papers*, Sayı 2.

KİRİŞÇİ, Kemal (2009). "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", *New Perspectives on Turkey*, Sayı 40, 29-56.

KİRİŞÇİ, Kemal. "A Friendlier Schengen System as a Tool of 'Soft Power': The Experience of Turkey", *European Journal of Migration and Law*, Cilt 7, Sayı 4.

OĞUZLU, Tarık (2007). "Soft Power in Turkish Foreign Policy", *Australian Journal of International Affairs,* Cilt 61, Sayı 1.

ÖNİŞ Ziya ve James Riedel (1993). *Economic Crises and Long-Term Growth in Turkey*, Washington DC, World Bank.

ÖNİŞ, Ziya (2004). "Turgut Özal and His Economic Legacy: Turkish Neoliberalism in Critical Perspective", *Middle Eastern Studies,* Cilt 40, Sayı 4.

ÖNİŞ Ziya ve Fikret Şenses (2007). "Global Dynamics, Domestic Coalitions and a Reactive State", *Odtü Gelişme Dergisi*, Cilt 34, Sayı 2.

ÖNİŞ, Ziya (2003). "Turkey and the Middle East After September 11: The Importance of the EU Dimension", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 2, Sayı 4

ÖNİŞ, Ziya ve Fuat Keyman (2003). "A New Path Emerges", *Journal of Democracy,* Cilt 14, Sayı 2.

PAMUK, Şevket (2007). "Economic Change in Twentieth Century Turkey: Is the Glass More Than Half Full?", (der.) Reşat Kasaba, *Turkey in the Modern World*, Cambridge: Cambridge University Press.

PEKKANEN, Saadia M. (2003). *Picking Winners? From Technology Catch-up to the Space Race in Japan,* Stanford: Stanford University Press.

ROSECRANCE, Richard (1986). *The Rise of the Trading State*: *Commerce and Conquest in the Modern World*; New York: Basic Books.

RUMELİLİ, Bahar (2007). "Transforming Conflicts on EU Borders: The Case of Greek-Turkish Relations", *Journal of Common Market Studies,* Cilt 45, Sayı 1.

SAYARI, Sabri (2000). "Turkish Foreign Policy in the Post-Cold War Era", *Journal of International Affairs*, Cilt 54, Sayı 1.

SCHAEDE, Ulrike ve William Grimes (der.) (2003). *Japan's Managed Globalization*, New York: M.E. Sharpe.

TEZEL, Yahya (1982). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, Ankara: Yurt Yayınevi.

THUROW, Lester (1996). *The Future of Capitalism: How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World,* New York: Penguin.

ÜNAY, Sadık (2006). *Neoliberal Globalization and Institutional Reform: The Political Economy of Development Planning in Turkey,* New York: Nova Publishers.

ÜNAY, Sadık (2010). "Ticaret Savaşları ve Ulusal Çıkarlar: Bir Uluslararası Çatışma Alanı Olarak Uluslararası Ticaret", (der.) Kemal İnat, Burhanettin Duran, *Dünya Çatışma Bölgeleri*, İstanbul, Nobel.

ÜNAY, Sadık (2010). "Patronlar Yeni Dış Politikanın Neresinde?", *Anlayış,* Sayı 81, Şubat.

VÄYRYNEN, Raimo (1998). "Global Interdependence or the European Fortress? Technology Policies in Perspective", *Research Policy,* Cilt 27, Sayı 4, 1–11.

WEISS, Linda (2003). "Bringing Domestic Institutions Back In", (der.) Linda Weiss, *States in the Global Economy,* Cambridge: Cambridge University Press.

WEISS, Linda ve Elizabeth Thurbon (2006). "The Business of Buying American: Government Procurement as Trade Strategy in the United States', *Review of International Political Economy,* Cilt 13, Sayı 5, 701–724.

13. Bölüm

TÜRKİYE'NİN BATI'YLA İLİŞKİLERİNDE DEMOKRASİ SORUNU VE HUKUKİ AÇMAZLAR

Berivan Gökçenay[*]

GİRİŞ

Türkiye'nin demokrasi sorunu ve bunu aşmak için tercih ettiği yöntemler uzun yıllardır hem iç ve hem dış kamuoyunun gündemini meşgul etmiş; gerek Avrupa Birliği (AB) gerekse ABD ile ilişkilerinde temel bir mesele olmuştur. Özellikle 1990'lı yıllarda insan hakları ihlallerinin, şiddetlenen Kürt sorununun da etkisiyle, giderek artması Türkiye'nin, özellikle Batı dünyası nezdinde sıklıkla sorgulanmasına ve demokrasiye olan bağlılığının inandırıcılığını büyük oranda yitirmesine neden olmuştur. Bu bağlamda son yirmi yılda Türkiye, hem iç dinamiklerin etkisiyle hem de Batı dünyası içindeki varlığını sağlamlaştırmak için bazı adımlar atmıştır. Özellikle AB reformları, açılım ve demokratikleşme paketleri adı altında sunulan bu adımlar dış dünyada olduğu kadar Türkiye'de de büyük umutlar yaratmış; 2002 yılından bu yana iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti'nin ülkenin kronik pek çok sorununa çözüm getirebileceği izlenimini yaratmıştır. Bu izlenim bir ölçüde doğru olsa da, Türkiye'nin iç sorunları ve hukuki açmazları tamamen son bulmamıştır.

Özellikle siyasal haklar ve özgürlükler alanında atılan adımlar aslında ilk olarak 1995 yılında başlamış ve daha sonra AB adaylık sürecinin bir koşulu olarak, 2001 ve 2004 yıllarında anayasal düzeydeki "tedrici reformları"

[*] Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

testoları, Hrant Dink Davası, yolsuzluk iddiaları örneklerinden de anlaşılacağı üzere, söz konusu eksiklikler ne yazık ki hâlâ devam etmektedir. Dahası, ifade özgürlüğü, basın, toplantı ve gösteri hakları gibi birtakım temel haklarda yaşanan gerileme nedeniyle toplumda artan "otoriterleşme kaygısı", ülke demokrasisi ve çözüm sürecinin geleceğini endişeli bir bilinmezliğe dönüştürmüştür. Bu ve benzeri örnekler, bize yine "demokratik hukuk devleti" esasının önemini hatırlatmakta ve bu bağlamda devletin her üç erkinin bu sorumluluğu etkili bir biçimde yerine getirmesi gerektiğini şiddetle hissettirmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin yeniden 2000'lerin başında AB ile birlikte hedeflediği ve yürüttüğü politikalara dönmesi gerekmektedir. Bunun için ise Türkiye'nin politik sorunlarını, demokratik kurumsallaşma ve bunun sosyal ve siyasi zeminde içselleştirmesi ile gidermesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

"% 65'in Yüzbinleri", *Hürriyet*, 15 Nisan 2007.

"1998 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accessıon" http://www.avrupa.info.tr/Files/ File/Docs/1998.pdf.

"2002 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession", http://www.avrupa.info.tr/AB_ve_Turkiye/Muzakereler,Regular_Reports.html.

"34 kişilik 'Barış grubu' sınırda teslim oldu", *Radikal*, 19 Ekim 2009.

"ABD'den 'Gezi Parkı' açıklaması", *Akşam*, 31 Mayıs 2013.

"ABD'den sert Taksim tepkisi!", *Milliyet*, 31 Mayıs 2013.

"AB'den Gezi Parkı olayları için 'endişeli' açıklama", *Haber 7*, 1 Haziran 2013.

"Agenda 2000, For a Stronger and Wider Union, Bulletin of the European Union", Supplement 5/97: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/agenda-2000/com97-2000_en.pdf.

"AK Parti kapatılmasın' kararı çıktı", *Milliyet,* 30 Temmuz 2007**.**

"Akil İnsanlar Heyet Raporları", (der.) İlhan Kaya, *UKAM Yayınları*, 2014, http://www.ukam.org/pdf/UKAM-Rapor4-Akil-Insanlar-Raporlari(1).pdf.

"Bakan Kürt açılımını açıkladı" *İhlas Haber Ajansı*, 29 Temmuz 2009.

"Bakanlıktan Biber Gazı Genelgesi", *Haber Türk,* 27 Haziran 2013.

"Başsavcı, AK Parti'ye kapatma davası açtı", *NTVMSNBC,* 17 Mart 2008.

"BDP, Bağımsız adayları destekleyecek", *Dünya,* 23 Şubat 2011.

"BDP: Boykot Başlatacağız", *Sabah,* 9 Temmuz 2010.

"Biber gazı talimatnamesi sahaya yansımıyor!", *Aksiyon*, http://www.aksiyon.com.tr/dosyalar/biber-gazi-talimatnamesi-sahaya-yansimiyor_535674

"Bombalama emrini kimin verdiğini açıkladı", *Radikal,* 23 Mayıs 2012.

"Bu son değil, yeni bir başlangıçtır", *Sendika,* 21 Mart 2013.

"CHP Hayır Görsellerini Tanıttı", *CNNTÜRK,* 8 Temmuz 2010, http://www.cnnturk.com

"Committee to Protect Journalists, Attacks on the Press in 2006: Turkey", http://cpj.org/2007/02/attacks-on-the-press-2006-turkey.php.

"Demokratikleşme Paketi (30 Eylül 2013)", *T.C. Başbakanlık Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı*, Ankara, 2013, http://www.kdgm.gov.tr/snetix/solutions/KDGM/resources/uploads/files/kitabcik.pdf.

"Devlet pişman oldu", *Milliyet*, 18 Haziran 2010.

"EU Annual Progressive Report 2006 Turkey; Attacks on the Press 2007-Turkey", http://www.cpj.org/2008/02/attacks-on-the-press-2007-turkey-1.php

"EU Hails Turkey Free Speech Move", *BBC News*, 30 Nisan 2008.

"EU to Warn Turkey on Press Freedom", *Hürriyet Daily News,* 10 Nisan 2011.

"Free press vital for Turkey, says Ambassador Ricciardone", *Hürriyet Daily News*, 15 Şubat 2011.

"Halkların Demokratik Partisi Programı", http://www.hdp.org.tr/parti/parti-programi/8.

"Huge Rally For Turkish Secularism", *BBC*, 29 Nisan 2007.

"Human Rights Watch World Reports–2006, 2007 ve 2008", Turkey

"İçişleri Bakanı Muammer Güler'den Gezi Parkı hakkında ilk açıklama", *Hürriyet,* 31 Mayıs 2013.

"İstanbul Geri Adım Atmıyor", *Bianet,* 31 Mayıs 2013.

"Kandil Dağı ve Mahmur'dan gelen 10 kişi tutuklandı", *Radikal*, 18 Haziran 2010.

"Kelly: 'Türkiye'de 12 Gazeteci Hapiste'"", *Türktime,* 11 Mart 2011.

"Kronoloji: 2013 Nevruz'undan bugüne", *Aljazeera*, 19 Mart 2014.

"MHP'nin 'Hayır' Kampanyasının Ana Unsurları", *CNN Türk,* 10 Temmuz 2010.

"MİT-PKK Görüşmeleri Sızdı", *NTVMSNBC*, 14 Eylül 2011.

"Mor Gabriel'e Ait Arazinin İadesi İçin Hükümet Çalışma Başlattı", *Agos*, 20 Mart 2013.

"One Million Turks Rally Against Government", *Reuters,* 29 Nisan 2007.

"Orhan Gencebay da 'akil heyeti'nden ayrıldı", *Radikal*, 22 Aralık 2014.

"Öcalan'dan Tarihi Taslak", *Özgür Gündem,* 1 Aralık 2014.

"Öcalan-BDP Görüşmesinin Zabıtları Ortaya Çıktı", *Radikal*, 28 Şubat 2013.

"Ölen 35 kişi toprağa verildi", *Deutsche Welle*, 30 Aralık 2014.

"Paris: PKK'nın kurucularından Sakine Cansız öldürüldü", *BBC Türkçe*, 10 Ocak 2013.

"Polise 'biber' gazı genelgesi", *Anadolu Ajansı,* 27 haziran 2013.

"Roboski katliamı yeniden UCM'ye taşınıyor", *Evrensel,* 9 Ocak 2014.

"RTÜK'ten Halk TV ve Ulusal Kanal'a Ceza", *Radikal*, 12 Haziran 2013.

"Seçime Bağımsız Girecek 'Bin Umut Adayları Tanıtıldı", *Sendika,* 2 Haziran 2007.

"Siverek'te Uludere olayı yıldönümünde protesto edildi", *İhlas Haber Ajansı,* 28 Aralık 2014.

"Social media and opposition to blame for protests, says Turkish PM", *The Guardian*, 3 Haziran 2013.

"Şemdinli'de Karakola Saldırı: 15 Şehit", *NTVMSNBC*, 5 Ekim 2008.

"Taksim'deki olaylara destek yağıyor!", *Milliyet*, 31 Mayıs 2013.

"TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Uludere Alt Komisyon Raporu: Bir Katliamın Sorumluları Nasıl Korunur", *İnsan Hakları Derneği ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı*.

"Turkey 2010 Progress Report", http://www.avrupa.info.tr/ Files/File/key%20documents-Turkish/tr_rapport_2010_en.pdf.

"Turkey regrets Kurdish civilian deaths in air raid", *BBC English,* 30 Aralık 2011.

"Turkey says deadly air strike was an 'unfortunate accident'", *The Guardian*, 29 Aralık 2011.

"Turkey: Article 301 Changes Disappointing", *International PEN*, 31 Nisan 2008.

"Turkey: No Justice for Airstrike Victims", *Human Rights Watch,* 27 Aralık 2012.

"Turkey: PEN protests mass arrests of journalists and screenwriters", *International PEN*, 15 Aralık 2014.

"Turkish Airstrikes Kill Smugglers Mistaken for Kurdish Separatists", *New York Times*, 29 Aralık 2011.

"Turkish police fire tear gas in worst protests in years", *Reuters,* 31 Mayıs 2013.

"Türkiye 2013 AB İlerleme Raporu", http://www.abgs.gov.tr/ index.php?p=49207&l=1

"Türkiye 2014 AB İlerleme Raporu" http://www.ab.gov.tr/files/ ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf

"Uludere İle İlgili Takipsizlik Kararı Endişe Verici", *Uluslararası Af Örgütü,* http://www.amnesty.org.tr/7.1.2014.

"Uludere Katliamı", *Radikal*, 30 Aralık 2011.

"Uludere Uluslararası Ceza Mahkemesinde", *Bianet,* 27 Ocak 2012.

"Uluslararası Af Örgütü, Taksim Gezi Parkı'ndaki barışçıl göstericilere karşı aşırı güç kullanılmasını kınıyor", *Uluslararası Af Örgütü*, 31 Mayıs 2013,

"US and EU concerned by violent police raid against Taksim Gezi Park protestors", *Hurriyet Daily News*, 31 Mayıs 2013.

"US Department of State's Human Rights Reports" ve "2013 Turkey Country Report", http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm# wrapper.

"What Happened in Roboski?", *Bianet*, 31 Aralık 2012.

"World Press Freedom Review- Europe", 9 Şubat 2010, http://www.freemedia.at.

"Yeni HDP'ye dair açıklama", *Emek Partisi,* 17 Haziran 2014.

"Yüksekova'da Askerlerimize Saldırı: 16 Şehit", *Milliyet*, 21 Ekim 2007.

AKKAYA, Ahmet Hamdi (2013). "Sonsöz: Kürt Hareketinin Örgütlenme Süreci Olarak 1970'ler", (der.) Emir Ali Türkmen ve Abdurrahim Özmen, *Kürdistan Sosyalist Solu Kitabı-60'lardan 2000'lere Seçme Metinler*, Dipnot Yay., 628-678.

AKTAŞ, Murat (2014). "Önsöz", (der.) Murat Aktaş, *Çatışma Çözümleri ve Barış,* İstanbul: İletişim Yay.

ALATAŞ, Yusuf (2006). "Hak Arama Mücadelesinde STK'lar" Paneli, *Sivil Toplum Dergisi*, Cilt 4, Sayı 13-14, 21 Ocak.

ALTIPARMAK, Kerem (2007). "Kutsal Değer Üzerine Tezler v. İfade Özgürlüğü: Toplu Bir Cevap", *İfade Özgürlüğü*, İstanbul: İletişim Yay., 73-113.

AMOUROUX, Arnaud (2007). "AGİT Özgür Medya Yüklenimleri ve Türkiye'de İfade Önündeki Engeller", *İfade Özgürlüğü – İlkeler ve Türkiye*, İletişim Yay., 45-54.

AYATA, Gökçeçiçek, Pınar Çağlı vd. (2013). "Gezi Parkı Olayları İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem ışığında Bir İnceleme", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.

AYDINOĞLU, Ergun. (2014). *Fis Köyünden Kobane'ye Kürt Özgürlük Hareketi*, İstanbul: Versus Yay.

BALZACQ Thierry ve Yılmaz Ensaroğlu (2008). *İnsan Hakları ve Güvenlik: Türkiye, İngiltere ve Fransa*, İstanbul: TESEV Yay.

BİLGEN, Ayhan. *Güvenlik-Özgürlük: Yanlış Bir Denklem, İfade Özgürlüğü İlkeler ve Türkiye*, İletişim Yay.

BOZARSLAN, Hamit (2014). "Türkiye'de 2010'larda Kürt Meselesi", (der.) Murat Aktaş, *Çatışma Çözümleri ve Barış,* İstanbul: İletişim Yay.

COŞKUN, Vahap. "Askeri Yargı-Sivil Yargı", (der.) Nihal Boztekin, *Türkiye Siyasetinde Ordunun Rolü: Asker-Sivil İlişkileri, Güvenlik Sektörü ve Sivil Denetim*, Heinrich Böll Stiftung Derneği, Perspectives, 41-55.

ÇANDAR, Cengiz (2011). *Dağdan İniş-PKK Nasıl Silah Bırakır? Kürt Sorunu'nun Şiddetten Arındırılması*, İstanbul: TESEV Yay.

ÇANDAR, Cengiz (2013). " 'İmralı' Ya da 'Çözüm Süreci'ne Bakış...", *Radikal*, 17 Şubat.

ÇAYLI Emek ve Gülsüm Depeli (2012). *İfade Özgürlüğünün On Yılı, 2001-2011*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yay..

ÇELİK, Ayşe Betül (2014). "Kürt Meselesini Dönüştürmede Toplumsal Mutabakat İhtiyacı: Neden, Nasıl, Kimle?", (der.) Murat Aktaş, *Çatışma Çözümleri ve Barış,* İstanbul: İletişim Yay.

ÇELİK, Demirhan Burak (2014). "Yargı Reformu Hedefler, Sorunlar, Öneriler", *Güncel Hukuk Dergisi*, Cilt 122, Sayı 2, Şubat, 14-17.

ÇİÇEK, Nevzat (2009). "KCK'ya gelene kadar PKK", *Timetürk,* 25 Aralık.

ÇOLAKER, Mustafa (2010). *Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Uluslararası Antlaşmaların İç Hukukta Doğrudan Uygulanması,* Ankara.

ENCÜ, Ferhat (2013). "Roboski Katliamı ve Gelişimindeki İnsan Hakkı İhlalleri" *İnsan Hakları Araştırma Ağı, Türkiye'nin İnsan Hakları Gündemi Konferansı I*, 20-22 Aralık, İTÜ-Taşkışla, 124-127.

ENSAROĞLU Yılmaz ve Dilek Kurban (2011). *Kürtler Ne Kadar Haklı, Türkiye'nin Batısı Kürt Sorunu'na Bakıyor, Kürt Sorunu 3*, İstanbul: TESEV Yay., 13-17.

ERDEM, Fazıl Hüsnü (2012). *1982 Anayasasının Analizi*, Ankara: Orion Kitabevi.

ERDOĞAN, Mustafa (2007). "İfade Özgürlüğü ve Sınırları", *İfade Özgürlüğü - İlkeler ve Türkiye,* İletişim Yay.

ERTAN, İzzet Mert (2012). "Toplumsal Olaylara Müdahalede Biber Gazı kullanılmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Uygunluğu", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Cilt 32, Sayı 1.

GÖKÇENAY, Berivan (2011). "The Issue of Basic Rights and Liberties In Turkey-EU Relations Century" (der.) Özden Zeynep Oktav, *Turkey in the 21st Century: Quest for a New Foreign Policy*, Aldershot, Burlington: Ashgate, 200-204.

GÖZEN, Ramazan (2001). "Türk Amerikan İlişkileri ve Türk Demokrasisi: 'Realist' Bağlantı", (der.) Şaban H. Çalış, İhsan D. Dağı ve Ramazan Gözen, *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi, Kimlik-Demokrasi-Güvenlik*, Ankara: Liberte Yay.

GÖZEN, Ramazan (2001a). "Türkiye'nin Avrupa Birliği ile 'Entegrasyon Sürecinin' Açmazları ve Açılımları", (der.) Şaban H. Çalış, İhsan D. Dağı ve Ramazan Gözen, *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi, Kimlik-Demokrasi-Güvenlik*, Ankara: Liberte Yay.

GÜLMEZ, Mesut (2004). *İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması,* Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 38-83.

GÜNEŞ, Cengiz (2013). *Türkiye'de Kürt Ulusal Hareketi -Direnişin Söylemi*, (çev.) Eflâ-Barış Yıldırım, Ankara: Dipnot Yay.

GÜVEN, O. Özgür (2011). *Bir İstisnai İlişki: Kürt Meselesi ve Linç*, Dipnot Dergisi, Sayı 7, Ekim-Kasım-Aralık.

IGNATİEFF, Micheal (2003). "Human Rights, the Laws of War, and Terrorism" Social Research, Cilt 69, Sayı 4.

İDİZ, Semih (2011). "AKP Attitude to Press Freedom A Tasteless Joke", *Hürriyet Daily News*, 17 Şubat.

İLKİZ, Fikret (2012). "KCK Davaları ve Yargı", *Ortadoğu ve Türkiye,* Heinrich Böll Stiftung Derneği, Perspectives, Sayı 2, 41-45.

İNAL, Kemal (2013). *Gezi, İsyan, Özgürlük –Sokağın Şenlikli Muhalefeti*, İstanbul: Ayrıntı Yay.

İNCEOĞLU, Sibel (2014). "Dünden Bugüne HSYK'yı Dizayn Etme Mücadelesi", *Güncel Hukuk Dergisi*, Cilt 122, Sayı 2, Şubat. 18-21.

İNSEL, Ahmet (2010). "KCK operasyonlarının arkası", *Radikal 2*, 18 Nisan.

İNSEL, Ahmet (2013). "Demokrasi Paketi - Himmet Demokrasisi" *Güncel Hukuk Dergisi*, Cilt 119, Sayı 11.

İNSEL, Ahmet (2014). "Hem Suçlu Hem Mütecaviz!", *Radikal,* 21 Ocak.

KABOĞLU, İbrahim (2010). *Değişiklikler Işığında 1982 Anayasası, Halk Neyi Oylayacak*, İstanbul: İmge Yay.

KALAYCIOĞLU, Ersin (1995). "Türkiye'de Siyasal Kültür ve Demokrasi", (der.) Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu ve Levent Köker*, Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yay., 43-69.

KARAKAYA Naim ve Hande Özhabeş (2013). *Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme Geniş Kapsamlı Rapor*, İstanbul: TESEV Yayınları.

KEYMAN, Fuat (2014). "Çözüm Süreci, Müzakere, Güven ve Demokrasi" (der.) Murat Aktaş, *Çatışma Çözümleri ve Barış,* İstanbul: İletişim Yay.

KURBAN, Dilek (2011). "Terörle Mücadele'de Kolektif Sorumluluk", *Radikal,* 9 Nisan.

KURBAN, Dilek (2014). "The Kurdish Question: Law, Politics and the Limits of Recognition", (der.) Carmen Rodrıguez, Antonio Avalas, Hakan Yılmaz ve Ana I. Planet, *Turkey's Democratization Process*, New York: Routledge.

KURBAN, Dilek ve Serkan Yolaçan (2008). *Kürt Sorununun Çözümüne Dair Bir Yol Haritası: Bölgeden Hükümete Öneriler*, İstanbul: TESEV Yay.

KURTOĞLU, Nilgün (2013). "Gezi ve Demokratik Hesap Verilebilirlik", *Güncel Hukuk Dergisi*, Gezi Hukuku, Cilt 115, Sayı 7, 14-17.

ODER, Bertil Emrah (2011a). "2010 Yılında Anayasal Gelişmeler", *Güncel Hukuk Dergisi,* Ocak.

ODER, Bertil Emrah (2011b). "Seçim Sürecinde Demokratik Temsil Yetersizliği - Yerleşik ve Güncel Sorunlar", *Güncel Hukuk Dergisi*, Cilt 87, Sayı 3, Mart, 16-19.

ÖCALAN, Abdullah (1999). *Savunma: Kürt Sorununda Demokratik Çözüm Bildirgesi*, İstanbul: Mem Yayınları.

ÖZBUDUN, Ergun (1995). "Türkiye'de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür", (der.) Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu ve Levent Köker, *Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür,* Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yay., 1-42.

ÖZBUDUN, Ergun (2002). *2001 Anayasa Değişiklikleri ve Siyasal Reform Önerileri*, İstanbul: TESEV Yay.

ÖZBUDUN, Ergun ve Serap Yazıcı (2004). *Democratization Reforms in Turkey, (1993-2004)*, İstanbul: TESEV Yay.

ÖZCAN, Ali Kemal (2006). *Turkey's Kurd: A Theoretical Analysis of the PKK and Abdullah Öcalan,* Londra ve New York: Routledge.

ÖZGEN, Eralp (1991). *Terörizmle Mücadele Yasasının Değerlendirilmesi*, Cilt 55, Sayı 4-5-6, İBD.

PAKER, Evren Balta (2009). *Küresel Güvenlik Siyaseti ve İnsan Hakları*, *Idea*, Cilt 1, Sayı 1.

SANDAL, Hakan (2013). "Ölümün Kutsallığının İnşası ve Duygu Çatışması: Roboski Vakası!" *İnsan Hakları Araştırma Ağı, Türkiye'nin İnsan Hakları Gündemi Konferansı I*, 20-22 Aralık, İTÜ-Taşkışla, 131-135.

TEKDEMİR, Ömer (2014). "Kürt Siyasal Üst Yapısının AB ve Barış Süreci ile Yeniden Kavramsallaştırılması: 'Kavgacı Demokrasi', Çifte Moment ve Karşı-Hegemonya", (der.) Murat Aktaş, *Çatışma Çözümleri ve Barış,* İstanbul: İletişim Yay.

TEZCÜR, Güneş Murat (2009). *Judicial Activism in Perilous Times: The Turkish Case*, Law & Society Review, Cilt 43, Sayı 2.

TEZCÜR, Güneş Murat (2009). *Kurdish Nationalism an Identity in Turkey: A Conceptual Reinterpretation, Euopean Journal of Turkish Studies, State-Society Relations in the Southeast*, Sayı 10.

TEZCÜR, Güneş Murat (2010). "When democratization radicalizes: The Kurdish nationalist movement in Turkey", *Journal of Peace Research,* Cilt 47, Sayı 6, 779-782

TEZCÜR, Güneş Murat (2014). "Türkiye'de Silahlı Çatışmanın Med Cezirleri ve Zor Bir Bakış", (der.) Murat Aktaş, *Çatışma Çözümleri ve Barış,* İstanbul: İletişim Yay.

TURHAN, Faruk, Meliha Akgül-Altıkat, Abdurrahim Altıkat ve Tarık Söylemiş (2012). "6352 Sayılı Kanunla Kurulan Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemelerinin Ya-

pısı, Yetkileri ve Uygulanacak Olan Soruşturma ve Kovuşturma Usulleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt 2, Sayı 1.

TÜRKMEN, Emir Ali ve Abdurrahim Özmen (2013). *Kürdistan Sosyalist Solu Kitabı-60'lardan 2000'lere Seçme Metinler*, Dipnot Yay.

TÜRKMEN, Füsun (2007). "Turkey's Participation in Global and Regional Human Rights Regimes", (der.) Zehra F. Kabasakal Arat, *Human Rights in Turkey*, Philadelphia.

ÜSTÜNDAĞ, Nazan (2014). "Dünyada Barış Süreçleri ve Çözüme Giden Yolda AKP ve Kürt Hareketi'nin Çatışan Toplumsal Tahayyülleri", (der.) Murat Aktaş, *Çatışma Çözümleri ve Barış,* İstanbul: İletişim Yay.

YAMAN, Alev (2014). "The Gezi Park Protest - The Impact on Freedom of Expression in Turkey", *PEN International*, 14 Mart.

YAŞAR, Recep (2013). "Taksim Meydanı Demokrasi Anlayışımız ve Gazeteciliğimiz", *Güncel Hukuk Dergisi*, Gezi Hukuku, Cilt 115, Sayı 7, 18-20.

YAYLA, Atilla (2013). "Demokrasi Paketinin Eksikleri ve Yanlışları", Yeni Şafak, 3 Ekim.

YAZICI, Serap (2009). *Demokratikleşme Sürecinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.

YEĞEN, Mesut (2011). *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*, İstanbul: İletişim Yay.

YEĞEN, Mesut (2012). *Son Kürt İsyanı*, İstanbul: İletişim Yay.

YOKUŞ, Sevtap (2013). Türkiye'de Çatışma Çözümünde Anayasal Arayışlar, Ankara: Seçkin Yay.

14. Bölüm

EKONOMİK BÜYÜMENİN GÖLGESİNDE TÜRKİYE'NİN ÇEVRE DIŞ POLİTİKASI

Rana İzci Connelly[*]

GİRİŞ

Çevre politikaları oldukça karmaşık ve dinamik bir süreç içerisinde oluşturulmaktadır. Bu süreçte coğrafi özellikler gibi fiziki unsurların yanı sıra, siyaseti yakından ilgilendiren unsurlar da (ulusal çıkarlar, sivil toplum - devlet ilişkisi, çevre - ekonomi arasındaki ilişki vb.) son derece etkili olmaktadır.[1] Üstelik yerel düzeyde meydana gelen çevre sorunları ekosistemlerin karmaşık yapısı, artan insan hareketliliği, değişen üretim ve tüketim kalıpları nedeniyle yerel kalamamakta, etkisini bölgesel ve küresel düzeylerde de farklı şekillerde hissettirmektedir. Bu nedenlerden ötürü çevre sorunlarının çözümünde uluslararası işbirliği "olmazsa olmaz" bir koşul olarak karşımıza çıkmakta ve ulusal çevre politikalarını etkilemektedir. Kısaca belirtmek gerekirse çevre alanında uluslararası işbirliği küresel ve bölgesel çevre sorunlarının nasıl algılandığı, güç dengeleri, ortak çıkarlar ve değerlerin bu algı çerçevesinde nasıl yapılandırıldığı ile doğrudan ilgilidir.

---

[*] Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü. Bu yayında Marmara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenen SOS-D-090512-0185B nolu proje kapsamında elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

[1] Bu çalışmada da kullanılan çevre ve doğa kavramları iç içe geçmiş, birbiriyle çok yakından ilişki içinde ama farklı kavramlardır. Dolayısıyla bu çalışmada insanın da bir parçası olduğu "doğa" insan eli değmeden oluşmuş ve insansız da var olabilecek bir bütün, "çevre" ise doğa ile birlikte, sosyal ve yapay /insan eli ile inşa edilmiş çevreleyici bir faktör olarak ele alınmıştır. Benzeri bir durum kalkınma ve gelişme kavramları da için de geçerlidir. Çalışmada bu iki kavram da literatürdeki genel kullanıma paralel şekilde yer almıştır.

azaltılması hedeflerine bir arada yer verildiyse de, iddialarının aksine Adalet ve Kalkınma Partisi'ni çevreci bir parti olmaktan uzaklaştıran tartışmalı uygulamalar bulunmaktadır.[91]

Onuncu Kalkınma Planı içinde de, "yeşil büyüme" vurgusu yapmış ve "2023 hedefleri"ne atıfta bulunmuş olan Türkiye'nin yaşadıkları kendine özgü sorunlar değildir.[92] Bununla birlikte Türkiye'nin yükselen bir ekonomiden, arzuladığı ekonomik güce dönüşmesinde karşılaştığı çıkmazlar durumunu özel kılmaktadır. AB adaylığı kalkınma önünde hem bir fırsat hem bir engel olarak değerlendirildiği için, Türkiye çevre dış politikası da her zaman AB ile uyumlu bir çizgide bulunmamaktadır. Hiç kuşkusuz AB çevre politikası, uluslararası ekonomik gelişmeler ve çevre-ekonomik kalkınma eksenli tartışmalardan muaf çevre odaklı bir politika değildir. Üstelik küresel bir çevre aktörü olma iddiası nedeniyle de ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır. Bununla birlikte AB genelinde çevre bilinci, sivil toplum-devlet ilişkisi ve çevrecilik akımlarının geldiği noktadaki farklılık Türkiye'nin çevre politikasında kendini gösterememekte, politika yapım süreçlerini etkileyememektedir. Kısacası Türkiye, henüz çevre politikasını ve çevre sorunlarıyla ilgili çözüm önerilerini ulusal çıkarları ile uyumlulaştıramadığından, etkin bir çevre dış politikası da oluşturamamaktadır. Bu nedenle kısa vadede Türkiye'nin uluslararası platformlarda savunduğu yeşil büyüme söyleminin içini hangi yaklaşımlarla doldurarak hayata geçireceği sorunsalı çevre dış politikasının seyrini de doğrudan etkileyecektir.

KAYNAKÇA

"AK Parti Grup Başkanı ve Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşması", *TBMM AK Parti Grup Başkanlığı*, 1 Temmuz 2008, http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2008_07_01%20Grup%20Konu%C5%9Fmas%C4%B1.doc

"Avrupa Birliği ile Su konusu", *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, 2011, http://www.mfa.gov.tr/avrupa-birligi-ile-su-konusu-.tr.mfa

"Avrupa Komisyonu, Komisyon tarafından Avrupa Parlamentosuna ve Konseye sunulan bildirim, Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar, Komisyon

[91] "Partimiz, çevre sorunlarına hem sağlıklı bir ortam sağlanması, hem de ulusal maliyetlerin azaltılması açısından bakmaktadır", *AK Parti Parti programı*, http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi#bolum_

[92] "Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)", *T.C Kalkınma Bakanlığı,* Ankara, 2 Temmuz 2013, http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu_Kalk%C4%B1nma_Plan%C4%B1.pdf

Çalışma Dokümanı", *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu*. (Brüksel; 16 Ekim 2013), SWD (2013) 417.

"Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Kapsamında Türkiye'nin Durumunu Değerlendirmeye Yönelik Rapor", *İDDK,* Ankara, Aralık 2009, http://iklim.cob.gov.tr/iklim/Files/Raporlar/TR%20%C3%96zel%20%C5%9Eartlar%20Raporu%20Yeni.pdf

"Cebr's World Economic League Table", *Center for Economics and Business Research,* 26 Aralık 2013, http://www.cebr.com/reports/cebr-world-economic-league-table/

"China Council for International Cooperation on Environment and Development and India Council for Sustainable Development" , *Environment and Development,* The Energy and Resources Institute: New Delhi, 2011, http://www.icsusdev.org/pdf/CAEP-TERI_Synthesis_DRAFT%20Final.pdf

"Cost of Pollution in China: Economic Estimates of Pyhsical Damages", *World Bank and SEPA,* 2007, http://siteresources.worldbank.org/INTEAPREGTOPENVIRONMENT/Resources/China_Cost_of_Pollution.pdf

"Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Mehmet Emin Birpınar'ın konuşması", 2013 http://www.tcma.org.tr/images/file/cop19_birpinar_konusmasi.pdf

"Çevre ve Şehircilik Bakanlığından: Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına dair Yönetmelik", *Resmi Gazete,* sayı: 28609, 5 Nisan 2013 Cuma, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130405-3.htm

"Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik", *Resmi Gazete,* sayı: 25150, 26 Haziran 2003. http://www.dsi.gov.tr/docs/hes-su-kullan%C4%B1m-anla%C5%9Fmalar%C4%B1/skha_yonetmelik.pdf?sfvrsn=0

"Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Strateji Planı (2010–2014)", *T.C Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, http://www.enerji.gov.tr/yayinlar_raporlar/ETKB_2010_2014_Stratejik_Plani.pdf

"EU welcomes progress on international climate action at Warsaw conference", *European Commission,* MEMO, Cilt 13, Sayı 1044, 23 Kasım 2013 http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1044_en.htm.

"European Commission, Directive 2000/60/EC of The European Parliament and of The Council of 23 October 2000 establishing a framework for Com-

munity action in the field of water policy, 22.12.2000 EN", *Official Journal of the European Communities L 327/1*, http://www.heritagecouncil.ie/fileadmin/user_upload/Policy/External_Policy_Docs/Water_Framework_Directive.pdf

"Gerçek Çevreci AK Parti iktidarıdır", *Radikal*, 07 Temmuz 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan_gercek_cevreci_ak_parti_iktidaridir-1140820 ;

"Günün Fosili Ödülü Meclis'te", *Ntvmsnbc*, 6 Aralık 2012 Perşembe.http://www.ntvmsnbc.com/id/25403925/ ; "Türkiye Günün Fosili Seçildi". *WWF Türkiye*, 14 Kasım 2013, http://www.wwf.org.tr/?2420

"Moving Towards a Common Approach on Green Growth Indicators", *UNEP,* Green Growth Knowledge Platform, 2013, http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/ documents/partnerships/GGKP%20Moving%20towards%20a%20Common%20Approach%20on%20Green%20Growth%20Indicators.pdf

"Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)", *T.C Kalkınma Bakanlığı,* Ankara, 2 Temmuz 2013, http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu_Kalk%C4%B1nma_Plan%C4%B1.pdf

"Partimiz, çevre sorunlarına hem sağlıklı bir ortam sağlanması, hem de ulusal maliyetlerin azaltılması açısından bakmaktadır", *AK Parti Parti programı*, http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi#bolum_

"Termik Santral Etkileri Uzman Raporu", *TEMA,* İstanbul: Kasım, 2013, http://www.tema.org.tr/folders/14966/categorial1docs/83/TERMIK%20SANTRAL%20RAPOR%20A5%20BASKI.pdf

"Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication", *UNEP,* Nairobi: UNEP, 2011, http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/ger_final_dec_2011/Green%20EconomyReport_Final_Dec2011.pdf

"Transforming India's Future With Solar Power", *The World Bank Press release,* 12 Aralık 2013, http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/12/12/transforming-indias-future-with-solar-power

"Turkey's Green Growth Policy Paper: Towards a Greener Economy", *World Bank,* Washington DC: 2013.

"Turkey's Sustainable Development Report Claiming the Future", *Ministry of Development,* Ankara, Haziran 2012.

"Turkish Statistical Institute", *National Greenhouse Gas Inventory Report, 1990-2011. Annual Report Submission under the "Framework Convention on Climate Change"* (2013).

"Türk Ekonomisinin Genel Görünümü", *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, 2011, http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa

"*Türkiye Hazır Hedef 2023*", *AK Parti 12 Haziran Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi*, 2011, s. 122. https://www.akparti.org.tr/upload/documents/beyanname2011.pdf

"Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi (2010-2020)", *T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı,* Ankara, 2012.

"Türkiye Orman Varlığı 2012", *T.C Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü,* Ankara, 2012; "5 milyon futbol sahası büyüklüğünde ağaçlandırma", *Adalet ve Kalkınma Partisi,* 12 Ocak 2013. http://www.akparti.org.tr/site/haberler/5-milyon-futbol-sahasi-buyuklugunde-agaclandirma/36378#1

"Türkiye'nin Ekolojik Ayak İzi Raporu", *WWF ve Global Footprint Network,* 2012. s. 6, http://www.footprintnetwork.org/images/article_uploads/Turkey_Ecological_Footprint_Report_Turkish.pdf

"Türkiye'de gelmiş geçmiş en çevreci hükümetiz", *Anadolu Ajansı*, 14 Haziran 2013, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/193153--turkiyede-gelmis-gecmis-en-cevreci-hukumetiz

"Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) ", *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı,* Ankara, 1973, http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf.

"What is the EU doing about Climate Change, *European Commission, Climate Action*", http://ec.europa.eu/clima/policies/brief/eu/index_en.htm

"Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun", *Resmi Gazete*, Kanun numarası: 5346, 10 Mayıs 2005, http://www.enerji.gov.tr/mevzuat/5346/5346_Sayili_Yenilenebilir_Enerji_Kaynaklarinin_Elektrik_Enerjisi_Uretimi_Amacli_Kullanimina_Iliskin_Kanun.pdf

"Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", (Kanun no: 6094) *Resmi Gazete,* sayı 27809, 8 Ocak Cumartesi 2011. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/01/20110108–3.htm

ADEM, Çiğdem (2005). "Non-State Actors and Environmentalism", (der.) Fikret Adaman ve Murat Arsel, *Environmentalism in Turkey,* Aldershot: Ashgate, 71-86.

ALGAN, Nesrin ve Ayşe Kaya Dündar (2005). *Türkiye'nin Çevre Konusunda Verdiği Sözler,* Türkiye Bilimler Akademisi Raporları 8, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

ARAS, Bülent Şule Toktaş ve Ümit Kurt (2009). *Araştırma merkezlerinin yükselişi: Türkiye'de Dış Politika ve Güvenlik Kültürü*, Ankara: SETA, Kasım 2010, http://arsiv.setav.org/ups/dosya/60328.pdf

ARSEL, Murat (2005). "The Bergama Imbroglio", (der.) Fikret Adaman ve Murat Arsel, *Environmentalism in Turkey*, Aldershot: Ashgate, 263–276.

AYDINLI, Halil İbrahim ve Salih Çiftçi (2012). "İnsan-Çevre İlişkisi ve Türkiye'de 1980 Sonrası Sağ Siyasetin Çevreye İlişkin Yaklaşımı", *EKEV Akademi Dergisi*, Sayı 51, Bahar, 15-29

BRAND, Ulrich *Green Economy – the Next Oxymoron? No Lessons Learned from Failures of Implementing Sustainable Development,* GAIA Cilt 21, Sayı 1, 2012, s. 28–32, http://www.openscience4sustainability.at/wp-content/uploads/2012/06/GAIA–2012_brand_green-economy.pdf

BROADBENT, Jeffrey, Jun Jin, Yu Ju- Chien ve EunHye Yoo (2006). "Developmental States and Environmental Limits: Regime Response to Environmental Activism in Japan, Taiwan, South Korea and China", *EAI Working Paper,* Sayı 6, Ekim, http://www.eai.or.kr/data/bbs/kor_report/200905271123153.pdf

CARTER, Neil (2013). "Greening the Mainstream: Party Politics and the Environment", *Environmental Politics*, Cilt 22, Sayı 1, 73–94

ÇOBAN, Aykut ve Bülent Duru (2009). *Emek Ekseninde AKP İktidarının Çevre ve Kent Politikaları*, İktisat Dergisi, Sayı 508–509–510, Aralık, 57–68.

DAUVERGNE, Peter ve Déborah BL Farias (2012). "The Rise of Brazil as a Global Development Power", *Third World Quarterly,* Cilt 33, Sayı 5, 903-917.

DELEUİL, Thomas (2012). "The Common but Differentiated Responsibilites Principle: Changes in Contiunity after the Durban Conference of Parties", *RECIEL,* Cilt 21, Sayı 3, 271-281.

DURU, Bülent (2002). "Türkiye'de Çevrenin Siyasallaşması: Yeşiller Partisi Deneyimi", *Mülkiye*, Cilt 26, Sayı 236, 179–200.

GOLDMAN, Micheal (1998). "Inventing the Commons: Theories and Practices of the Commons' Professional", (der.) Micheal Goldman, *Privatizing Nature' Political Struggles for the Global Commons,* New Brunsick, New Jersey: Rutgers University Press, 20-53.

HARRİS, Paul (2008). "Bringing the In-Between Back in: Foreign Policy in Global Environmental Politics", *Politics & Policy*, Cilt 36, Sayı 6, 914–943.

HARVEY, Fiona (2013). "Warsaw climate change talks falter as EU and developing countries clash", *The Guardian*, 22 Kasım,

http://www.theguardian.com/environment/2013/ nov/22/warsaw-climate-change-talks-emissions-cut-timetable-eu

HEIJMANS, Maaike Okano- (2012). "Japan's 'Green' Economic Diplomacy: Environmental and Energy Technology and Foreign Relations", *The Pacific Review*, Cilt 25, Sayı 3, 339–364.

IGNATOW, Gabriel (2005). "Economic Dependency and Environmental Attitudes in Turkey", *Environmental Politics*, Cilt 14, Sayı 5, Kasım, 648 – 666.

IKEME, Jekwu (2003). "Equity, Environmental Justice and Sustainability: incomplete approaches in climate change politics", *Global Environmental Change,* Cilt 13, 195–206.

KENTEL, Elçin ve Emre Alp (2013). "Hydropower in Turkey: Economical, Social and Environmental Aspects and Legal Challenges", *Environmental Science and Policy* Cilt 31, 34-43.

LAYFIELD, David (2008). "New Politics or Environmental Class Struggle? ", *Environmental Politics*, Cilt 17, Sayı 1, 3–19.

MAZLUM, Semra Cerit (2009). "Turkey's Foreign Policy on Global Atmospheric Commons: Climate Change and Ozone Depletion", (der.) Paul Harris, Climate Change ve Foreign Policy, Oxon: Routledge, 68–84.

MONTEFRIO, Marvin Joseph F. (2013). "The Green Economy and Land Conflict", *Peace Review: A Journal of Social Justice*, Cilt 25, Sayı 4, 502–509.

OKEREKE, Chukwumerije (2006). "Global Environmental Sustainability: Intragenerational Equity and Conceptions of Justice in Multilateral Environmental Regimes", *Geoforum,* Cilt 37, Sayı 5, 725–738

OPSCHOOR, Hans (2012). "Globalisation, Sustainable Development and Environmental Policies in Developing Countries", (der.) Frank Wijen, Kees Zoetaman, Jan Pieters ve Paul van Seters, *A Handbook of Globalisation and Environmental Policy*, Cheltenham: Edward Elgar, Second Edition, 89–123.

ÖNİŞ, Ziya (2012). "The Triumph of Conservative Globalism: The Political Economy of the AKP Era", *Turkish Studies*, Cilt 13, Sayı 2, 135-152.

ÖZTÜRK, Serdar, Ali Sözdemir ve Bekir Gövdere (2006). "Çin: Washinton Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına", *C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 61–73

PUSCH, Barbara (2005). "The Greening of Islamic Politics: A Godsend for the Environment", (der.) Fikret Adaman ve Murat Arsel, *Environmentalism in Turkey,* Aldershot: Ashgate, 131-145.

RAN, Ran (2013). "Perverse Incentive Structure and Policy Implementation Gap in China's Local Environmental Politics", *Journal of Environmental Policy & Planning*, Cilt 15, Sayı 1, 17–39.

STANWAY, David (2013). "To tackle pollution, China to drop pursuit of growth at all costs", *PlanetArk,* 19 Kasım, http://planetark.org/enviro-news/item/70423

STERN, Todd D. (2013). "The Shape of a New International Climate Agreement", *Delivering Concrete Climate Change Action: Towards 2015* konulu Konferanstaki konuşma metni, Chatham House, Londra 21-22 Ekim 2013, http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Meetings/Meeting%20Transcripts/221013stern.pdf

STUBBS, Richard (2009). "What ever happened to the East Asian Developmental State? The unfolding debate", *The Pacific Review*, Cilt 22, Sayı 1, 2009, 1–22.

ŞEKERCİOĞLU, Çağan, H. Sean Anderson, Erol Akçay, Raşit Bilgin, Özgün Emre Can, Gürkan Semiz, Çağatay Tavşanoğlu, Mehmet Baki Yokeş, Anıl Soyumert, Kahraman İpekdal, Ismail K. Sağlam, Mustafa Yücel ve H. Nüzhet Dalfes (2011). "Turkey's Globally Important Biodiversity in Crisis", *Biological Conservation*, Cilt 144, 2752–2769.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, https://www.csb.gov.tr/turkce/index.php?Sayfa= sayfa&Tur=webmenu&Id=15.

TALU, Nuran (2008). "TBMM'nin Çevre Politikalarındaki Rolü: TBMM Çevre Komisyonunun İşlevi", *Yasama Sayı* 8, Ocak, Şubat Mart, Nisan, 124-132.

TBMM Kararı Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına ilişkin Karar (Karar no:998), *Resmi Gazete,* sayı 27997, 17 Temmuz 2011. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110717–1.htm;

ULUATAM, Ela (2011). "Türkiye'de Hidroelektrik Politikaları ve Yatırımlarına Bakış", *Ekonomik Forum,* Aralık, 62-73, http://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/ Dokumanlar/RaporlarYayinlar/TRdeHidroelektrikPolitikalariveYatirimlarinaBakis_Uluatam.pdf

ÜRKER, Okan ve Nesrin Çobanoğlu (2012). "Türkiye'de HidroElektrik Santrallerin (HES'ler) Durumu ve Çevre Politikaları Bağlamında Değerlendirilmesi", *Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt 3, Sayı 2, 65-88.

XIE, Lei (2011). "China's Environmental Activism in the Age of Globalization", *Asian Politics & Policy*, Cilt 3, 207–224.

SONUÇ YERİNE:

TÜRKİYE'NİN DEĞİŞEN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ YERİ

Özden Zeynep Oktav[*]

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden günümüze kadar geçen sürede ortaya çıkan yeni dünya düzeninin çok kutuplu mu yoksa tek kutuplu mu olması gerektiği ve istikrarın hangi sistemde daha çok sağlanabileceği, uluslararası sistemin kurumlarının söz konusu istikrarı korumakta ne kadar işlevsel olduğu konuları pek çok analistin gündeminden hiç düşmemiştir.[1] Bütün bu tartışmaların özünde yatan, ABD'nin hegemon bir güç olarak yer aldığı tek kutuplu sistemin sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanacağı sorusudur. Ayrıca içinde bulunduğumuz uluslararası sistemin yapısını ve kısa periyotlar içerisinde uğrayacağı değişim ve dönüşümleri anlamaya yönelik çabalar da bu hararetli tartışmaların ve analizlerin konusunu oluşturmaktadır.

Brooks ve Wohlforth insani ve maddi kaynaklar açısından avantajlı durumda olan ABD'nin daha uzun yıllar uluslararası sisteme hükmedeceği iddiasında bulunarak, sistemde yer alan diğer devletlerin, ABD'nin elinde bulundurduğu güç avantajının büyüklüğünden dolayı bu ülkeyi dengelemelerinin mümkün olmadığını iddia etmektedirler.[2] Ikenberry de rakamla-

[*] Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

[1] Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", *World Politics 51*, Ekim 1998, s. 144-145.

[2] Stephen G. Brooks ve William C. Wohlforth, "Assessing the Balance", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, Sayı 2, s. 204.

lemek suretiyle sadece İsrail'in değil, ABD'nin de tepkisini çekmiştir. Bir yandan halkın oyunu alan bir liderin demokratik olmayan yollardan devrilmesine ABD'nin ve diğer Batılı devletlerin sessiz kalmasına demokrasiyi savunmak adına tepki duyarken, diğer yandan Suriye'nin kuzeyinde PKK'nın Suriye kolu PYD ile etkin savaştıkları gerekçesiyle cihatçı gruplara en hafif deyimle göz yumduğu izleniminin doğmasını engelleyememiştir. Bu durum, Ankara'nın uluslararası toplumun desteğini beklediği oranda alamamasına neden olmakla kalmamış, uluslararası toplumun üye devletlerinin gözündeki kredibilitesini görece de olsa yitirmesine yol açmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken üç nokta vardır. Birincisi, özellikle Libya ve Suriye krizlerinden sonra daha da görünür hale gelen iddialı dış politika söylemlerinin uygulanan politikalarla örtüşmemesidir. İkincisi ise, söz konusu dış politikada benimsenen söylemin uygulanan politikalarla örtüşmemesinin en önemli nedeninin Türkiye'nin kaynaklarının yetersizliğiyle yakından ilintili olmasıdır. Bir başka ifadeyle, benimsenen iddialı söylemin Türkiye'nin sahip olduğu değerler ve maddesel düzeyde var olan kapasitesiyle orantılı olmayıp, bu kapasitenin çok üstünde olmasıdır. Üçüncüsü de savunulan değerlerle ulusal çıkarların birbiriyle paralel olmayıp, ülkenin ekonomik ve politik yönden yıpranmasının önüne geçilememesidir.

Bu derleme kitabın yayına hazırlanış sürecinde Türkiye'de hem dış politikada hem de iç politikada ortaya çıkan baş döndürücü gelişmeler yaşanmıştır, ancak bu zorlu süreç içerisinde dahi tüm engellere rağmen Türkiye'nin Kürt sorununun çözümü için Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti tarafından başlatılan diyalog süreci hâlâ devam etmektedir. Önemli bir sorumluluk alarak bu süreci başlatan Hükümet'in Kürt sorununun çözümünde başarıya ulaşması, iç/dış politikada hesap verilebilirlik ilkesini benimsemesi ve istikrarı sağlaması halinde, Türkiye'nin dış politika söylemleri ve uygulamaları birbiriyle uyumlu hale gelecektir. Diğer bir deyişle, değişen uluslararası sistemin baskılarına karşı yeni politika düzenlemelerinin yapılandırılabilmesi için Türkiye, yeterli ahlaki ve maddi kaynaklara sahip olmakla kalmayıp, küresel düzenin yeniden şekillendirilebilmesinde söz sahibi olarak, var olan kredibilitesini daha da artıracaktır.

KAYNAKÇA

"Başbakan Davutoğlu'nun Yeni Türkiye Yolundaki Konuşması", *Haberler.Com*, 30 Kasım 2014, http://www.haberler.com/basbakan-davutoglu-nun-yeni-turkiye-yolundaki-6736568-haberi/

"Çek Git Bu Ülkeden", *Yeni Şafak,* 21 Aralık 2013.

"Derin Operasyonun Gizli Ortağı", *Akşam*, 20 Aralık 2013.

"Erdoğan Euro Değil, TL Bölgesi Düşünüyorum", *Dünya Bülteni*, 31 Ekim 2012, http://www. dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=232942

"Erdoğan: Öleceksek Adam gibi Ölelim", *Radikal*, 20 Kasım 2012, http://www.radikal. com.tr/politika/erdogan_oleceksek_adam_gibi_olelim-1108598

"Erdoğan'dan IMF'ye Altın Çağrı", *CNBCe*, 9 Kasım 2012, http://www.cnbce.com/ haberler/ekonomi/erdogan-dan-imf-ye-altin-cagri

"Sorumluluk ve Vizyon 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası," http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/sorumlulukvevizyon-2014.pdf

"Türkiye-Çin Tatbikatını İran Destekledi", *NTVMSNBC*, 11 Ekim 2010, http://www.ntvmsnbc. com/id/ 25139871/

"Yalçınbayır: Turkey has Tendency to Instutionalization of Bribery and Corruption", *Today's Zaman*, 29 Aralık 2013.

AKÇADAĞ, Göknur (2013). "Doğu Akdeniz'de Enerji Jeopolitiği ve Bölge Ülkelerine Yansıyan Rekabeti", *TURKISHNY*, 12 Ağustos 2013, http://www.turkishny. com/authors/130465-drgoeknur-akcada/130465-drgoeknur-akcada#.UshM KfRdXnM

BACIK, Gökhan (2013). "Turkey and the BRICS: Can Turkey Join the BRICS?", *Turkish Studies*, Cilt 14, Sayı 4.

BİLGİN, Pınar (2013). "Turkey's Geopolitics Dogma", (der.) Stefano Guzzini, *The Return of Geopolitics in Europe? Social Mechanism and Foreign Policy Idenity*, Cambridge: Cambridge University Press, 152-174.

BROOKS, Stephen G. ve William C. Wohlforth (2008). *World out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*, Princeton: Princeton University Press.

BROOKS, Stephen G. ve William C. Wohlforth (2009). "Reshaping the World Order: How Washington Should Reform International Institutions", *Foreign Affairs*, Mart-Nisan.

BROOKS, Stephen G. ve William C. Wohlforth. "Assessing the Balance", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, Sayı 2.

BROOKS, Stephen G., G. John Ikenberry ve William C. Wohlforth (2013). "Lean Forward in American Defense of Engagement", *Foreign Affairs*, Ocak-Şubat.

BRZEZINSKI, Zbigniew (2012). *Strategic Vision,* New York: Basic Books.

ÇETİN, Ümit (2013). "Şangay'a Alın AB'den Kurtarın", *Hürriyet*, 23 Kasım, http://www.hurriyet. com.tr/dunya/25186657.asp

DAL, Emel Parlar (2013). "Assessing Turkey's 'Normative' Power in the Middle East and North Africa Region: New Dynamics and their Limitations", *Turkish Studies*, Cilt 14, Sayı 4.

DAVUTOĞLU, Ahmet (*Civilizational Transformation and the Muslim World*, Kuala Lumpur: Mahir Publications Sdn, 1994.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Stratejik Konumu*, Küre Yayınları.

Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun CNN Türk Televizyonuna verdiği özel mülakat, 3 Ekim 2013, Ankara, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-cnnturk-televizyonuna-verdikleri-ozel-mulakat_-3-ekim-2013_-ankara.tr.mfa

DURAN, Burhanettin (2012). "Medeniyet Söylemi ve Üç Hesaplaşma", *Yeni Türkiye*, 6 Ekim, http://www.yeniturkiye. org/medeniyet-soylemi-ve-uc-hesaplasma/yeni-turkiye/194

DURAN, Burhanettin (2014). "The Gulen Movement and Loss of Sunni Codes", *SETAV*, 2 Ocak, http://setav.org/en/the-gulen-movement-and-the-loss-of-sunni codes/opinion/14303

ERDOĞAN, Recep Tayyip (2010). "Turkey: A New Indispensable Nation" *Project Syndicate*, 13 Aralık 2010, http://www.project-syndicate.org/commentary/turkey–the-newindispensable-nation

FONTAIN, Richard ve Daniel M. Kliman (2013). "International Order and Global Swing States," *The Washington Quarterly*, Cilt 36, Sayı 1, Kış.

GLASER, Charles L. "Why Unipolarity Does not Matter?", *Cambridge Review of International Relations*, Cilt 24, Sayı 2, 135-147.

KARDAŞ, Şaban (2013). "Turkey: A Regional Power Facing a Changing International System", *Turkish Studies*, Cilt 14, Sayı 4.

KITCHEN, Nicholas (2010). "Systemic Pressures and Domestic Ideas: A Neo-Classic Realist Model of Grand Strategy Formation", *Review of International Studies*, Cilt 36, Sayı 1.

KUPCHAN, Charles A. (2011). "The False Promise of Unipolarity: Constraints on the Exercise of American Power", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, Sayı 2.

MURINSON, Alexander (2006). "The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy", *Midle Eastern Studies,* Cilt 42, Sayı 6.

OĞUZLU, Tarık (2013). "Making Sense of Turkey's Rising Power Status: What Does Turkey's Approach within NATO Tell Us?", *Turkish Studies*, Cilt 14, Sayı 4.

OKTAV, Özden Zeynep (2011). "Concluding Remarks", (der.) Özden Zeynep Oktav, *Turkey in the 21st Century: Quest for a New Foreign Policy*, Aldershot, Burlington: Ashgate.

RIZA, Alper Ali (2011). "The Law of the Sea: Turkey vs. Cyprus", *Today's Zaman*, 13 Aralık.

ROSE, Gideon (1998). "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", *World Politics 51*, Ekim.

WATSON, Rob (2007). "Putin's Speech Back to Cold War?", *BBC News*, 10 Şubat, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6350847.stm

YEŞİLTAŞ, Murat (2013). "The Transformation of the Geopolitical Vision in Turkish Foreign Policy", *Turkish Studies*, Cilt 14, Sayı 4.

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE KAMU DİPLOMASİSİ

Editörler
Mehmet Şahin – B. Senem Çevik

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1305
Uluslararası İlişkiler No.: 033
ISBN : 978-605-320-210-3
© 1. Basım, Eylül 2015

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE KAMU DİPLOMASİSİ
Editörler: *Mehmet Şahin – B. Senem Çevik*

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Kapak Resmi: Anadolu Ajansı
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şahin, Mehmet; Çevik, B. Senem.

Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi / *Mehmet Şahin – B. Senem Çevik*
1. Basım, x+612 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-210-3
1. Türk Dış Politikası 2. Kamu Diplomasisi 3. Yumuşak Güç

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Türkiye'nin dış politikası jeo-stratejik konumu ve bağlı olduğu uluslararası örgütler sebebiyle daima ilgi çekmiştir. Ancak bu ilgi, son yıllarda Türkiye'nin artan görünürlüğü ile eş güdümlü olarak çoğalmıştır. Türkiye'nin NATO'daki önemli konumu, G20 dönem başkanlığı, 2016'da Dünya İnsani Yardım Zirvesi'ne ilk kez ev sahipliği yapacak olması, 2009-2010 döneminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmiş olması, İslam İşbirliği Örgütü ve D8 içindeki aktif pozisyonu artan uluslararası ilginin sebeplerinden bir kaçını oluşturmaktadır. Elbette tüm bunların yanı sıra Türkiye'nin iç siyaseti ve bununla bağlantılı süreçlerin dış politika yapımına olan etkisi de ilgiyle takip edilmektedir.

Türkiye ise tüm bu süreçleri ve aktifliğini dış dünyaya anlatmaya, sesini duyurmaya çalışmaktadır. Bu anlamda devlet yapısına bağlı birçok kurum ve bazı sivil toplum kuruluşları ile iş kuruluşları Türk dış politikasının hem yapımında aktif birer paydaş rolü üstlenmiş hem de Türkiye'nin dönüşüm sürecini ifade etme noktasında aracı konumuna gelmişlerdir. Kamu diplomasisi bu noktada Türkiye'nin yeni aşina olmaya çalıştığı, halen anlamlandırmaya çalıştığı uzun vadeli bir iletişim sürecidir. Türkiye'de kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramları sıklıkla akademik ve günlük dilde yer etmeye başlamış olsa da aslında uygulama ve teorik anlamda hâlen bu kavramların içi doldurulamamıştır.

Elinizdeki bu çalışma bir yandan kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramlarını Türkiye örneğinde açıklamaya çalışırken aynı zamanda da Türkiye'nin kamu diplomasisi perspektifini, geleceğe yönelik çizmesi gereken stratejiyi ortaya koyarak iletişim ağının parçası olan kurumları teker teker incelemektedir. Amacımız bu çalışma ile kamu diplomasisinin Türk dış politikasına katma değerini incelemek ve bu katma değerin daha akılcı ve stratejik kullanılması yönünde bir

yol haritanın çizilmesinde ışık tutmaktır. Çalışma gerek akademik gerekse diplomatik literatürde Türkiye ile ilgili bu alandaki bir eksikliği gidermektedir. Konu ile ilgili ilk kapsamlı derleme eser olan bu çalışmada tıpkı ideal ve sistematik bir kamu diplomasi stratejisinde olduğu gibi güçlü bir ekip çalışması arka planı hakimdir. Tüm yazarlarımızın emeği, çabası ve işbirliği ile bu çalışma elinizdeki son şeklini almıştır. Şüphesiz, gerek yazarlarımız gerekse de Nobel Yayınevinin değerli çalışanları bu çalışmanın okuyuculara ulaşmasını mümkün kılmıştır.

Elbette, Türkiye'nin kamu diplomasisini mükemmel olarak tanımlamak mümkün değildir. Zira, Türkiye kamu diplomasisinin nerede olduğu, nasıl geliştirilebileceği her bölümde detaylıca ele alınmıştır. Ancak kavram olarak da Türkiye'de olduğu gibi dünyada da yeterince yerleşmemiş bu stratejik iletişim yöntemine var olan ilgi alanın uygulamasında varılabilecek noktaları işaret etmektedir. Bu anlamda, 'Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi'nin literatüre katkı sunacağını ve kamu diplomasisi uygulamaları ile ilgili daha detaylı tartışmaları açacağını umut ediyoruz.

Mehmet Şahin – B. Senem Çevik

Ankara/2015

İÇİNDEKİLER

Türkiye'de Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç 1
Mehmet Şahin–B. Senem Çevik

Jeopolitik Derinlik, Akılcı Güç ve Popüler Kültür:
Stratejik Bir Konsept Olarak Gündelik Hayatın Önemi 17
Mehmet Evren Eken
Giriş 19
Jeopolitik Teoride Toplum ve İletişim 21
Gündelik Hayat, Stratejik Anlatılar ve Hare Etkisi 31
Jeopolitik Derinlik, Akılcı Güç ve Solo Türk 38
Sonuç 43

İnsani Diplomasi İlkesi Çerçevesinde Türkiye'nin Göç ve İltica Rejimi 45
Suna Gülfer Ihlamur
Giriş 47
Yeni Dış Politika Vizyonu Çerçevesinde İnsani Diplomasi 48
Türkiye'nin Yeni Dış Politika Vizyonu 48
İnsani Diplomasi 51
Türkiye'nin Göç ve İltica Rejimi ve İnsani Diplomasi 57
Türkiye'nin Geleneksel Göç ve İltica Politikası 57
Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri ve İnsani Diplomasi 61
Sonuç 69

Diaspora ve Markalaşma: Avrupa'daki Türk Diasporasının
Marka Gücü Ve Eksikleri 71
Bengü Çelenk
Giriş 73
Genel Özellikleri ile Diaspora Diplomasisi 73
Ulus Markalaşması 77
Avrupa Türk Diaspora Diplomasisinin Markalama Gücü ve Etkileri 82
Avrupa'daki Türk Diasporası ve Diplomasi İlişkisi 82
Kamu Diplomasisinin Etkisiyle Avrupa'daki Türk Diasporalarının
Oluşturduğu 'Türkiye' İmajı 84
Sonuç 88

Türk Dış Politikasında "Diaspora Diplomasisi Açılımı" ve
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 91
Burcu Sunar Cankurtaran
Giriş 93
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Kuruluşu ve
Teşkilat Yapısı 97

YTB'nin Meşruiyet Kaynağı Olarak Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Dış Politika Söylemi 104
"Yeni Türkiye'nin Yeni Kurumu" YTB: "Yeni Türkiye'yi Birlikte İnşa Ediyoruz"..... 105
"Yeni Coğrafya Tasavvuru" Söylemi ve "İhmal Edilmiş Yurtdışı Türklerin" "Yeni Coğrafya Tasavvuru"na Dâhil Edilmesi 107
Osmanlı ve İslam Medeniyeti'ne Aidiyet Söylemi: "Osmanlı Sanki Bu Topraklardan Hiç Gitmemiş!" 114
"Vicdan", "İnsani Yardım", "İnsani Diplomasi" Söylemi ve YTB'nin "Şefkat Eli"..... 118
Batı Medeniyetinin ve Uluslararası Sistemin Eleştirisi: "Irkçı Avrupa'ya Karşı Hoşgörülü Türkiye" Söylemi 123
Sonuç ya da Amaç: Türk Diasporasını İnşa Etmek..... 128

Türk Dış Politikasında Din ve Dinî Diplomasi 133
Mehmet Özkan
Giriş..... 135
Türkiye'de Diplomasi ve Dinî Yapısının Dönüşümü 136
Değişen Dış Politika, Derinleşen Dinî Diplomasi..... 139
Latin Amerika: Bağlantı Kurma 141
Afrika: Toplumsal Bağların Derinleşmesi..... 144
Balkanlar: Geçmişi ve Romantizmi Yeniden Keşfetme 147
Avrasya: Dinî Duyarlılığı Yeniden Canlandırma 149
Sonuç..... 152

İnsani Yardımların Türkiye Dış Politikasında Artan Etkisi: AFAD Örneği 155
Rıdvan Kalaycı–Sefa Mutlu Koca
Giriş..... 157
Türkiye Dış Politikasında Dış Yardımların Etkisinin Artmasının Nedenleri ve Dış Yardımları Belirleyen Faktörler..... 158
Dış Yardımlarda Yeni Bir Aşama: İnsani Yardımlar ve AFAD Örneği 164
Suriye 167
Pakistan 170
Somali 172
Dış Yardımların Amacı: Ulusal Çıkar mı? İnsani Kaygılar mı? 175
Sonuç..... 181

Türkiye'nin Kamu Diplomasisinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İnsani Yardım Kuruluşları ve İnsani Diplomasi Perspektifi..... 185
Begüm Kurtuluş
Giriş..... 187
Değişen Dünya Sistemi ve Kamu Diplomasisi Anlayışının Dönüşümü 188
Yeni Kamu Diplomasisi 188
Uluslararası Alanda Sivil Toplum 190
Türkiye'de Kamu Diplomasisi..... 193
2000'li Yıllarda Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi..... 193
Türkiye'nin Kamu Diplomasisinde Sivil Toplum..... 196
Türkiye'nin Kamu Diplomasisine Katkı Sağlayan İnsani Yardım Kuruluşları..... 202

İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) 202
Kimse Yok Mu Derneği 204
Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği 207
Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği 209
Yeryüzü Doktorları 210
Sonuç 212

Türk Kızılayı: Bir İnsani Diplomasi Aktörü 215
Mustafa Kemal Dağdelen
Giriş 217
Uluslararası İlişkiler, Diplomasi ve Türkiye'nin Rolünün Dönüşümü 219
İnsani Diplomasi ve Türkiye 224
Türk Kızılayı 232
Sonuç 237

Türkiye'nin Kalkınma Yardımları ve TİKA 241
Ramazan Erdağ
Giriş 243
TİKA'nın Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı 244
TİKA'nın Projeleri ve Faaliyetleri 247
Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi ve Türkiye 250
TİKA'nın Gelişimi ve Türk Dış Politikasındaki Yeri 253
Sonuç 261

Türk İş Kuruluşlarının Kamu Diplomasisindeki Rolü 263
Bilgin Özkan
Giriş 265
Türk Kamu Diplomasisi İçin Yeni Bir Kuramsal Çerçeve 267
Devlet ile Türk İş Kuruluşları Arasındaki İş Birliği 275
Bütüncül Hedef Odaklı Ağbağlar 282
Sonuç 290

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri 293
Hatice Doğan
Giriş 295
Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Unsuru Olarak Askerî Güç 296
Askerî Gücün Kamu Diplomasisinde Kullanımı İçin Bir Örnek: Kanada 299
"Yurtta Sulh Cihanda Sulh" İçin TSK: Barışı Koruma Harekâtlarına Katılım 300
TİKA'nın Faaliyetleri 305
TSK'nın Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: Sivil-Asker İşbirliği 306
Bosna-Hersek'teki Faaliyetler 307
Kosova'daki Faaliyetler 309
Afganistan'daki Faaliyetler 310
Diğer Ülkelerdeki Faaliyetler 312

Askerî İlişkilerden Diğer Alanlardaki İlişkilere:
Askerî Eğitim İş Birliği ve Askerî Yardımlar 313
Sonuç 316

Bir Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Hava Yolları 321
Orçun Selçuk
Giriş 323
Kavramsallaştırma: Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi 324
Siyaset ve Ulusal Hava Yolları İlişkisi 326
Siyaset ve Türk Hava Yolları İlişkisi 328
Türkiye'nin Orta Doğu Politikasında Türk Hava Yollarının Rolü 338
Sonuç 342

Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü 345
Muharrem Ekşi
Kültürel Diplomasi 347
Kültürel Diplomasi Aktörü Olarak Yunus Emre Enstitüsü 351
Enstitünün Kültürel Diplomasi Anlayışı 352
Enstitünün Faaliyet Alanları 354
Yürütülen Projeler 356
Dünya'daki Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezleri 358
Sonuç 361

Bir Kamu Diplomasi Aracı Olarak TRT Kurumu 365
Esra Aydın Kılıç
Giriş 367
Uluslararası Yayıncılık ve Kamu Diplomasisi 371
TRT Kurumunun Kuruluşu 373
TRT'nin Görev ve Yayın İlkeleri 374
TRT'nin Yurt İçi Televizyon Yayınları 376
TRT Kurumunun Uluslararası Yayınları 378
TRT'nin Uluslararası Yayın Hedefleri ve Uluslararası Program Konuları ... 380
TRT'nin Uluslararası Yayıncılığını Gerçekleştirdiği Kanallar 381
TRT Türk 381
TRT International 383
TRT Avaz 383
TRT Kürdi 384
TRT El Arabiya 384
TRT Belgesel 385
TRT.world.com 385
Voice of Turkey 386
Sonuç 386

Kültürel Diplomaside Devlet Dışı Aktörler: Türk Sineması ve Dizileri 391
B. Senem Çevik
Giriş 393
Yeni Kamu Diplomasisinde Popüler Kültür Üretimleri 395

Türk Sinemasının Yükselişi ... 400
Uluslararası Görünürlük ... 408
1960'lardan 90'lara Türk Televizyonculuğu ... 417
Türk Dizilerinin Yurt Dışına Açılması ... 419
Gerçek ve Kurgu Arasında: Dizilerdeki Türkiye ... 423
Dizilerde Kadının Yeniden Keşfi ... 427
Dizilerin Çekiciliği ... 429
Dizilerin Çarpan Etkisi: Turizm, Ülke İmajı, Ürünler ... 434
Sonuç ... 436

Kamu Diplomasisinde Medyanın Önemi: Anadolu Ajansı Örneği ... 439
Gaye Aslı Sancar
Giriş ... 441
Kamu Diplomasisi Aracılığıyla Algıların Stratejik Olarak Yönetilmesi ... 442
Kamu Diplomasisinde Medyanın Önemi ... 445
Haber Ajansları ve Kamu Diplomasisi ... 450
Anadolu Ajansının Kuruluşu ... 452
Anadolu Ajansı'nın Faaliyetleri ve Türk Kamu Diplomasisinde Anadolu Ajansının Rolü ... 456
Sonuç ... 463

TÜRKSOY Üzerinden Türk Kamu Diplomasisinin Dış Politikaya Etkisine Bir Bakış ... 465
Efe Sevin
Giriş ... 467
Kamu Diplomasisi Nasıl Çalışır? ... 468
Türkiye'nin Bölgedeki Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi ... 476
Bölgedeki UNESCO: TÜRKSOY ... 480
Yakından Bakış: Eskişehir 2013 ... 487
TÜRKSOY Analizi ... 491

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü: Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasinin Rolü ve İşlevi ... 499
Necati Anaz –M. Cüneyt Özşahin
Giriş ... 501
Türk Dış Politikasında 2000'li Yıllar ve Değişimin Dinamikleri: Kavramsal Mülahazalar ... 501
Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi ... 505
Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü: Muhtelif Uygulamalar ve Öneriler ... 513
Sonuç ... 516

Yumuşak Güç ve Düşünce Kuruluşları: Türkiye Örneği ... 519
İsmail Numan Telci
Giriş ... 521
Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç ... 522
Düşünce Kuruluşları ve Yumuşak Güç ... 526
Türkiye'de Düşünce Kuruluşları ... 530

Düşünce Kuruluşlarının Türkiye'nin Yumuşak Gücü Olarak İşlev Görüşü . 533
Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) 535
Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) 539
Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) 542
Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) 544
Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) 545
Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) 546
Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) 546
Küresel Siyasal Eğilimler Merkezi (Global Political Trends Center–GPOT) 547
İstanbul Politikalar Merkezi–IPM (Istanbul Policy Center) 548
Sonuç 548

KAYNAKÇA 551

YAZARLAR 603

KAYNAKÇA

2002-2013 Döneminde Dışişleri Bakanlığı Faaliyetleri, *AR-GEVİZYON*, Sayı: 20, 2013.

2011'de 30 Bin Göçmen Yakalandı, 3 Ocak 2012, Erişim tarihi: 14 Ağustos 2013, http://www.haber7.com/guncel/haber/825799-2011de-30-bin-gocmen-yakalandi

2013 Yılı Sinema Vizyon Raporu, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü*, http://www.sinema.gov.tr/ana/sayfa.asp?id=146, erişim tarihi: 2 Ağustos 2014.

5543 sayılı İskân Kanunu, Erişim tarihi: 15 Ağustos 2013, http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Mevzuat/Nufus_Mevzuati/Kanun/pdf/IskanKanunu.pdf

8. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi,' 2013, http://www.eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/921-8-uluslararasi-turk-kulturu-kongresi-2.

Abadan-Unat, Nermin, Bitmeyen Göç: *Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2002.

Abdulkadir Doğanay, "Mucizeyi Başaran Türk!" *Artı90*, Sayı: 6, Nisan 2013.

Abramowitz, Morton I., 'Dateline Ankara: Turkey after Ozal,' *Foreign Policy Dergisi*, Sayı: 91, 1993.

Adanalı, Ahmet Hadi, "The Presidency of Religious Affairs and the Principle of Secularism in Turkey", *The Muslim World*, Cilt: 98, Sayı: 2-3, 2008.

Advisory Committee on Cultural Diplomacy, 'Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy', 2005.

AFAD *Afet Raporu*: Suriye, Erişim tarihi: 7 Mart 2015.

AFAD Hakkında, https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=1, 10 Temmuz 2014.

Agnew, John, The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory, *Review of International Political Economy,* (1994), Vol. 1, No: 1, Bahar.

Ak Parti, *2. Uluslararası Öğrenciler Mezuniyet Töreni,* Erişim Tarihi: 14 Ekim 2014,

AK Parti, *2023 Siyasi Vizyon*, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2014, http://www.akparti.org.tr/mobil/akparti/2023-siyasi-vizyon

Akarçeşme, Sevgi, "Turkey's Soft-Power on the Rise Despite Challenges (1)" *Today's Zaman*, 2 Nisan 2013.

Akay, Rafet Aykut. *Siyasal İletişim Danışmanı*, 1.b., Nobel Yayınları, Ankara, 2012.

Akçadağ, Göknur. "Avrupa Ve Amerika'daki Türk Nüfusu Nasıl Bir Güç Oluşturabilir?" Http://www.turkishny.com/. Temmuz 4, 2009. Erişim Eylül 1, 2014.

Akçay, Engin. *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.

Akdiş, Muhammet 'Orta Asya Türk Cumhuriyetleri İle Ekonomik Sosyal Kültürel İlişkiler: Bölgeye Yabancı İlgisi ve Beklentiler,' *Dış Ticaret Dergisi,* Sayı: 14, 1999.

Akın, Aslı Deniz, "Bizim Almanlar", *Artı90,* Sayı: 4, Ekim 2012.

Aksel, Sevgi Can Yağcı, 'Yerli Dizi Serüveninde 37.Sezon', Sevgi Can Yağcı Aksel (Ed.), *Beyaz Camın Yerlileri: Dokunaklı Öyküler-Dokunulmaz Gerçekler*, İstanbul: Umuttepe Yayınları*,* 2011.

Al Rodhan, Nayef. *Neo-Statecraft and Meta-Geopolitics: Reconciliation Of Power, Interests And Justice In The 21st Century*, Palgrve Macmillan: NY, 2012.

Albayrak, Aydın "Turkey Works to Transform Overseas Turks into Diaspora", *Today's Zaman,* 30 Nisan 2013.

Albayrak, İdris, *Dünden Bugüne Türk Hava Yolları 1933-1983*, Cem Ofset: İstanbul, 1983.

Alexander L. Vuving, *'How Soft Power Works', Panel: Soft Power and Smart Power, American Political Science Association Annual Meeting, Toronto,* 3 Eylül 2009.

Al-Ghazzi, Omar ve Kraidy, Marwan M., 'Neo-Ottoman Cool 2: Turkish Nation Branding and Arabic Language Transnational Broadcasting', *International Journal of Communication*, 7 (1), 2013.

Al-Sulaiti, Khalid I. ve Michael J. Baker. *Country of Origin Effects: A Literaturereview*. MCB University Press, 1998.

Altınbaş, Deniz, "İyi Bir Think Thank, İyi Bir Think Thanker", *Türkiye'de Stratejik Düşünce Kültürü ve Stratejik Araştırma Merkezleri: Başlangıcından bugüne Türk Düşünce Kuruluşları*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2009.

Altınok, Mehtap, "Doç. Dr. Kudret Bülbül: YTB, Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzeyde yeniden inşaasına katkı sağlayacak en önemli kuruluşlardan birisidir", *Artı90*, Sayı 9, Temmuz 2014.

Altınok, Mehtap, Avşar, Bahadır, "Emrullah İşler: Nerede Bir Vatandaşımız, Soydaşımız, Akrabamız Varsa Biz Oradayız…", *Artı90,* Sayı: 8, Ekim-Kasım-Aralık 2013.

Altıntay, Hakan, "Turkey's Soft Power: An Unpolished Gem or an Elusive Mirage?", *Insight Turkey*, (2008), Vol. 10, No: 2.

Altun, Mehmet, *Dış Dünyanın Anahtarı; DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulunun İlk Yılları 1985-1997,* Kurumsal Yayınları Araştırma, Danışmanlık, Tanıtım ve Organizasyon Hizmetleri: İstanbul, 2009.

Altunışık, Meliha Benli, "The Possibilities and Limits of Turkey's Soft Power in the Middle East", *Insight Turkey*, Cilt 10, Sayı 2, 2008.

American Experience: Woodrow Wilson Gallery, http://www.pbs.org/wgbh/amex/wilson/gallery/p_war_03.html, erişim tarihi: 5 Temmuz 2014.

American Film Market, http://americanfilmmarket.com/category/sponsor-level/premier, erişim tarihi: 8 Haziran 2014.

American Film Market, http://www.americanfilmmarket.com/2014afm sponsors, erişim tarihi: 2 Eylül 2014.

Anadolu Agency (AR), Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, https://twitter.com/aa_arabic

Anadolu Agency (BHS), Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, https://twitter.com/aa_balkans

Anadolu Agency (ENG), Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, https://twitter.com/anadoluagency

Anadolu Agency (KR), Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, https://twitter.com/aa_kurdish

Anadolu Agency (RU), Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, https://twitter.com/aa_russian

Anadolu Agency- FR, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014 https://www. facebook.com/anadoluagencyfr

Anadolu Agency Kurdî, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014. https://www.facebook.com/AA.Kurdish

Anadolu Agency, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, https://www.facebook.com/anadoluagency

Anadolu Ajansı Resmî Twitter Hesabı, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, https://twitter.com/anadoluajansi/followers

Anadolu Ajansı, 'Tarihçe', 2014, http://www.aa.com.tr/tr/kurumsal/61996--tarihce.

Anadolu Ajansı, AA Haber Akademisinde İkinci Dönem Heyecanı, Erişim tarihi: 19 Mayıs 2014, http://www.aahaberakademisi.com/NewsDetail.aspx?NewsId=37.

Anadolu Ajansı, Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü Kalite Yönetim Sistemi, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014, http://www.aa.com.tr/tr/kurumsal/39210--kalite-y--netim-sistemi

Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014 https://www.facebook.com/anadoluajansi?fref=ts

Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, http://instagram.com/anadoluajansi/#

Anadolu Ajansı, Select Language, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2014 http://www.aa. com.tr/

Anadolu Ajansı, Yurtdışı Temsilcilikleri, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2014, http://www. aa.com.tr/tr/kurumsal/63803---

Anadolu Ajansı. 100. Yıl Vizyonu, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2014, http://www.aa.com.tr/documents/AA/aa_100_yil_vizyonu.pdf

Anadolu Ajansı'nda Hisse Devri, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014 http://www.aa.com.tr/tr/kurumsal-haberler/297465--anadolu-ajansinda-hisse-devri

Anadolu Ajansı'nın Hisse Yapısı Ne Yönde Değişti? Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2014 http://www.oktayeksi.com.tr/?kkk=FaaliyetDetay&i=191&Name=Anadolu%20Ajans%FD'n%FDn%20Hisse%20Yap%FDs%FD%20Ne%20Y%F6nde%20De%F0i%FEti?

Angel Rabasa and F. Stephen Larrabee, *The Rise of Political Islam in Turkey*, Rand Corporation, Washington DC, 2008.

Anholt, Simon, *Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions,* New York: Palgrave, 2007.

Annex 3.2 Turkish Law on Settlement, Kasım 2002, Erişim tarihi: 15 Ağustos 2013.

Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2012, Luxembourg, European Asylum Support Office, 2013, s. 15, Erişim tarihi: 10 Eylül 2013, http://easo.europa.eu/wp-content/uploads/EASO-Annual-Report-Final.pdf

Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2012, s. 30.

Arab TV Tests Societies' Limits With Depictions of Sex and Equality, *New York Times*, http://www.nytimes.com/2008/09/27/world/middleeast/27beirut.html?_r=0 , erişim tarihi: 11 Şubat 2014.

Aras, Bülent ve Fidan, Hakan, "Turkey and Eurasia: Frontiers of a New Geographic Imagination*", New Perspectives on Turkey*, Cilt 40, 2009.

Aras, Bülent ve Görener, Aylin, "National Role Conceptions and Foreign Policy Orientation: The Ideational Bases of the Justice and Development Party's Foreign Policy-Activism in the Middle East", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies,* Cilt: 12, Sayı: 1, 2010.

Aras, Bülent ve Karakaya Polat, Rabia Karakaya "Turkey and the Middle East: Frontiers of the New Geographic Imagination", *Australian Journal of International Affairs,* Cilt 61, Sayı 4, 2007.

Aras, Bülent, "Turkey's Mediation and Friends of Mediation Initiative", *SAM Papers*, Cilt 4, Aralık, 2012.

Aras, Bülent, "Turkey's Rise in the Greater Middle East: Peace-Building in the Periphery", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 11, Sayı 1, 2009.

Aras, Bülent, Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy, *SETA Policy Brief*, May 2009, Brief No: 32.

Ardan, Zentürk, "Kırım… Çok Yakın, Çok Uzak…", *Artı90*, Sayı 9, Temmuz 2014.

Ariel González Levaggi, "Turkey and Latin America: A New Horizon for a Strategic Relationship", *Perceptions*, Cilt: 18, Sayı 4, 2013.

Armitage, Richard ve Nye Joseph S. Nye (Oturum Eşbaşkanları), CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America, s. 47: http://csis.org/files/media/csis/pubs/071106_csissmartpowerreport.pdf

Armstrong, Matthew, 'Operationalizing Public Diplomacy,' Nancy Snow ve Philip Taylor (Ed). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, London: Routledge, 2007.

Arslan, Mustafa, "Göçmenlerin Var Olma Çabası: Sivil Toplum Kuruluşları, Katılımcılık ve Temsil", *Artı 90*, Sayı: 6, Nisan 2013.

Artı90, "Afrika'nın Zengin Olduğunu Türkçe'de Öğrendim", Sayı 9, Temmuz 2014.

Artı90, "Mavi Kartta Sorunlar Çözüldü: Mavi Kart ile 'Vatandaş' Gibi", Sayı: 3, Temmuz 2012.

Artı90, "STK Buluşması", Sayı 3, Temmuz 2012.

Artı90, "YTB Çalışanları İftar Programında Bir Araya Geldi", *Artı90*, Sayı: 9, Temmuz 2014.

Artı90, "YVDK'nin İlk Toplantısı Ankara'da Yapıldı", Sayı: 6, Nisan 2013.

Atam, Zahit, *Yakın Plan Türkiye Sineması*, İstanbul: Cadde Yayınları, 2011.

Ataman, Muhittin, 'Leadership Change: Özal Leadership and Restructuring In Turkish Foreign Policy,' Alternatives: *Turkish Journal of International Relations Dergisi*, Cilt: 7, Sayı 1, 2008.

Atmaca, Tayfun, *Teknik Yardım Projelerinin Hazırlanması, Uygulanması, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi,* TİKA Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004.

Attias, Shay, "Israel's New Peer-to-Peer Diplomacy", *The Hague Journal of Diplomacy,* Cilt: 7, No: 4, 2012.

Avcı, Gamze ve Kirişçi, Kemal, "Turkey's Immigration and Emigration Dilemmas at the Gate of the European Union", "Migration and Development Challenges: Perspectives from the South Conference", Bellagio, Italy, 10-13 Temmuz 2006.

Aydın Mustafa, "Turkish Foreign Policy at the End of the Cold War: Roots and Dynamics", *Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı*, 2005.

Aydın, Bilge, "Mavi Kartta Yeni Dönem", *Artı90,* Sayı: 3, Temmuz 2012.

Aydın, Bilge, "Oy Kullanmak Temel Siyasi Haktır", *Artı90*, Sayı: 3, Temmuz 2012.

Aydın, Mehmet, "*Diyanet's* Global Vision", *The Muslim World*, Cilt: 98, Sayı 2-3, 2008.

Aydın, Mustafa, "Determinants of Turkish Foreign Policy: Changing Patterns and Conjunctures During the Cold War", *Middle Eastern Studies*, Vol. 36, Issue 1, 2000.

Ayish, Muhammed, 'Television Broadcasting in the Arab World: Political Democratization and Cultural Revivalism', Noha Mellor, Muhammed Ayish, Nabil Dajani ve Khalil Rinnawi, *Arab Media: Globalization and Emerging Media Industries* içinde, Cambridge: Polity, 2011.

Aykan, Mahmut Bali, 'The Palestinian Question in Turkish Foreign Policy from the 1950s to the 1990s,' *International Journal of Middle East Studies,* Cilt: 25, Sayı: 1, 2009.

Aynte, Abdihakim, "Turkey's Role in Somalia: A New Ally?", 10 Nisan 2012, Erişim tarihi: 19 Mayıs 2013, http://cesran.org/index.php? option=com_content&view=article&id=1418%3Aturkeys-role-in-somalia-a-new-ally&catid=216%3Aanalyses-on-turkey-and-neighbourhood&Itemid = 336&lang=en

Babacan: 2,5 milyar Dolar Bağış Verdik, 7 Mart 2014, Erişim tarihi: 19 Temmuz 2014, http://www.ntvmsnbc.com/id/25503096/

BAE'den Mısır'a 3 milyar dolar destek, http://www.dunya.com/baeden-misira-3-milyar-dolar-destek-198257h.htm, 18 Temmuz 2013.

Bağcı, Hüseyin, "Türk Dış Politikası: Genel Bir Bakış", İhsan D. Dağı (Der.), *Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1998.

Baird, Julia, "Soft Power and Hard Views: How American Commentators are Spreading over the World's Opinion Pages", The Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy, 2006.

Baird, Theodore, "The Missing Migration Component of Turkey-Africa Relations", 1 Aralık 2011, Erişim tarihi: 4 Mayıs 2012, http://www.opendemocracy.net/theodore-baird/missing-migration-component-of-turkey-africa-relations

Bakan, Selahattin, "Teoriler Işığında Dış Politika", İdris Bal (Ed.), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası,* Ankara: Nobel Yayınları, 2004.

Bal İdris, "Türk Cumhuriyetleri Politikası", Turgut Göksu ve diğerleri (Eds.), *1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları,* Ankara: Siyasal Kitabevi, 2003.

Balamir Coşkun, Bezen. "Güvenlik Sorunları ve Kamu Diplomasisi", Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk (Eds.) *Kamu Diplomasisi*, 1.b.,Tasam Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 51-62.

Balcı, Ali ve Murat Yeşiltaş, "Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği", *Ulluslararası İlişkiler*, (Kış 2005-2006), Cilt: 2, Sayı: 8.

Balcı, Ali, *Türkiye Dış Politikası, İlkeler, Aktörler, Uygulamalar,* İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2014.

Balçık, Mustafa, Mustafa Balçık Söyleşi, *TÜRKSOY Dergisi*, 2007.

Bardakoğlu, Ali, "The Structure, Mission and Social Function of the Presidency of Religious Affairs (PRA)", *The Muslim World*, Cilt: 98, Sayı: 2-3, 2008.

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü "Türkiye'nin Dış Yardımları-2012",http://kdk.gov.tr/ sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari-2012/35 (Erişim tarihi: 10 Ağustos 2014).

Başbakanlık, 'Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü', *Resmi Gazete*, 2010, http://kdk.gov.tr/kurumsal/kdk-genelgesi/5.

Başkentlik Bayrağı Bakü Uluslararası Turizm Fuarında,' 2013, http://www.eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/615-baskentlik-bayragi-baku-uluslararasi-turizm-fuarinda-2.

Başoğlu, Burhan, "Türkiye Vatandaşlarının Yanında", *Artı90,* Sayı: 1, Ocak 2012.

Bassey, Cocomma. *Understanding Nation Branding: A "New Nationalism" in Germany.* Brandeis University, 2012.

Batey, Mark. *Brand Meaning*. New York: Routledge, 2008.

Batuman, Elif, Ottomania, *The New Yorker*, Feb, 17, 2014, http://www.newyorker.com/magazine/2014/02/17/ottomania , erişim tarihi: 20 Şubat 2014. Yazarın Temmuz-Ağustos 2013; Şubat-Haziran 2014 arasında yaptığı pilot saha çalışmasının verilerinden derlenmiştir.

Bayles, Martha, *Through a Screen Darkly: Popular Culture, Public Diplomacy, and America's Image Abroad*, Yale University press, 2014.

Bayrağımız Orta Asya'nın En Büyük Fuarında, 2013, http://www. eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/629-bayragimiz-orta-asya-nin-en-buyuk-fuarinda-2.

Beng, Par Kim, "Turkey's Potential as a Soft Power: A Call for Conceptual Clarity", *Insight Turkey*, Cilt 10, No 2, 2008.

Beng, Phar Kim, "Turkey's Potential as a Soft Power: A Call for Conceptual Clarity", *Insight Turkey*, Vol. 10, No: 2, 2008.

Benli Altunışık, Meliha, "Worldviews and Turkish Foreign Policy in the Middle East*", New Perspectives on Turkey*, Sayı: 40, 2009.

Bennett, Andrew ve GEORGE, Alexander (1997), *'Process Tracing*,' http://users.polisci.wisc.edu/kritzer/teaching/ps816/ProcessTracing.htm

Berouk, Mesfin, "Somalia: The Soft Power Role of Turkey", 22 Mayıs 2012, Erişim tarihi: 19 Mayıs 2013, http://allafrica.com/ stories/201205221077.html

Bertuğ Kayhan, "Afro Türkler", *Artı 90*, Sayı: 6, ss. 16-19.

Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirisi, Erişim tarihi: 18 Temmuz 2014.

Beylur, Suat, "Somali: Bir Türkiye Örneği", *Artı90*, Sayı 2.

Bhattiprolu, Murti, Zaharna, R.S., "India's Digital Diaspora Diplomacy: Operationalizing Collaborative Public Diplomacy Strategies for Social Media", *Exchange Journal of Public Diplomacy*, Vol. 5, 2014.

Bilgin, Pınar ve Berivan Eliş, "Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis", *Insight Turkey*, Vol. 10, No: 2, 2008.

Bilgin, Pınar ve Bilgiç, Ali, "Consequences of European Security Practices in the Southern Mediterranean and Policy Implications for the EU", *INEX Policy Brief,* Cilt 11, 2011.

Bilhan, Murat, "Stratejik Araştırma Merkezleri Konusunda Bazı Görüşler", *Türkiye'de Stratejik Düşünce Kültürü ve Stratejik Araştırma Merkezleri: Başlangıcından bugüne Türk Düşünce Kuruluşları*. Ankara: Nobel Yayıncılık, (2009), s. 131-144.

Binder, Andrea and Ceyda Erten "From Dwarf to Giant—Turkey's Contemporary Humanitarian Assistance*", World Conference on Humanitarian Studies: Human Security-Humanitarian Perspectives*, Istanbul, 24-27 October 2013.

Blaser, Noah, "Turkey's 'Other' Refugees Languish in Limbo", 12 kasım 2014, Erişim tarihi: 7 Mart 2015, http://www.aljazeera.com/ news/middleeast/2014/11/turkey-other-refugees-languish-limbo-20141110839381348 50.html

Bogdani, Mirela, *Turkey and the Dilemma of EU Accession: When Religion Meets Politics*, I. B. Tauris, 2011.

Boratav, Korkut, *Türkiye İktisadi Tarihi 1908-2007*, İmge Kitabevi, Ankara, 2009.

Boswell, Christina, "The External Dimension of EU Immigration and Asylum Policy", *International Affairs*, Cilt: 79, Sayı: 3, 2003.

Bozkır, Volkan. "Kamu Diplomasisi'nin Alanları ve Çerçevesi", Ahmet Yalçınkaya ve Yeşim Özgen (Eds.) *Kamu Diplomasisi*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

Boztaş, Asena, "Türkiye'nin Afrika İle İlişkilerinde Proaktif Politikalarının Teorik Analizi: Konstrüktivist Teori, Eleştirel Teori ve Uluslararası Toplum Teorisi", *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 31, Aralık 2011.

Brinkerhoff, Jennifer M. "Diasporas and Development What Role for Foreign Aid?" In *Foreign Aid and Foreign Policy: Lessons for the Next Half-century*, 464. 1st ed. New York: M. E. Sharpe, 2007.

Brzezinski, Zbigniew, *Büyük Santraç Tahtası*, çev., Yelda Türedi, İstanbul: İnkılâp, 2005.

Buğra, Ayşe, *State and Business in Modern Turkey: A Comparative Study,* State University of New York Press, New York, 1994.

Burcu, Sunar, *Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Dış Politika Söyleminin Biçimlenmesinde Bir Etken Olarak Siyasi İlahiyat*, 1. b., İmaj Yayınları, Ankara, 2014.

Bülbül, Kudret, "Başkan'ın Mesajı*", Artı90*, Sayı: 9, Temmuz 2014.

Bülbüloğlu, Polad, Türksoy, 'Türk Dünyası Kültür Başkenti,' 2011, http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/2013/07/13/turk_dunyasi_kultur_baskenti.html.

Bulwaka, Michael. Diaspora Diplomacy: A Case Study of Uganda. University of Malta, 2009, 143. Erişim Ağostos 18, 2014. http://www. diplomacy.edu/sites/default/files/23082010102413 Bulwaka (Library).pdf

Burma: Rohingya Muslims Face Humanitarian Crisis, 26 Mart 2013, Erişim tarihi: 21 Kasım 2013, http://www.hrw.org/news/2013/03/26/ burma-rohingya-muslims-face-humanitarian-crisis

Cahnman, Werner, "Concepts of Geopolitics", *American Sociological Review*, Vol. 8, No: 1, Feb., 1943.

Calinos ve Global Agency tarafından dağıtımı yapılan diziler için bkz: http://www.calinosentertainment.com/tvseries/and http://www. theglobalagency.tv/sts/lovebird.php , erişim tarihi: 11 Şubat 2014.

Çaman, Efe, 'Üçüncü On Yılında Türkiye'nin Orta Asya Bölgesel Politikası: Sübjektif Algılardan Gerçeklere,' M. Turgut Demirtepe ve Güner Özkan (Ed.) *Uluslararası Sistemde Orta Asya: Dış Politika ve Güvenlik,* Ankara*:* USAK*,* 2013.

Çandar, Cengiz, "Turkey's "Soft Power" Strategy: A New Vision for a Multi-Polar World", *SETA Policy Brief,* No: 38, 2009.

Candemir, Yeliz, 'Turkish soap operas: the unstoppable boom', *Blogs Wall Street Journal*, April 29, 2013, http://blogs.wsj.com/middleeast/2013/04/29/turkish-soap-operas-the-unstoppable-boom/, erişim tarihi: 11 Şubat 2014.

Canpolat, Hasan ve Hakkı Onur Arıner, "Global Migration and Development of Migration of Turkey and European Union." *The Black Sea International Report*, no. 978-605-4615-19-3, 2012.

Cansuyu Derneği, www.cansuyu.org.tr

Çardak, Hüseyin, "Yeni Barış Dönemi", *Artı90*, Sayı 4, Ekim 2012.

Cecilia Malmström signs the Readmission Agreement and launches the Visa Liberalisation Dialogue with Turkey, 16 Aralık 2013, Erişim tarihi: 26 Ocak 2014, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1259_en.htm

Çelenk, Bengü. "How Turkey Is Branded by Turkish Associations in London." University of Leicester, 2014.

Çetinkaya, Kaan, "Öteki Danimarka'dan İzlenimler", *Artı90*, Sayı: 2, Nisan 2012.

Çevik, B. Senem, "Turkey's Humanitarian Assistance: The Fourth Largest Donor State", (16 Ocak 2014), http://www.asem.org.tr/tr/ publication/details/87/Turkey%E2%80%99s-Humanitarian-Assistance-The-Fourth-Largest-Donor-State.

Çevik, B. Senem, "Turkish Soap Operas Diplomacy: A Western Projection by a Muslim", *Exchange Journal of Public Diplomacy,* Cilt:5, Fall 2014.

Çiçekçi, Şule, *Hava Taşımacılığının Özelleştirilmesi ve Türk Hava Yolları Örneği*, Yüksek Lisans Tezi*,* Marmara Üniversitesi, 2006.

Cihan Haber Ajansı: "Çelik: Turizme, Barışı Sağlayan İnsani Bir Diplomasi Faaliyeti Olarak Bakıyoruz", 20.04.2013, (Çevrimiçi); http://www.cihan.com.tr/news/Celik-Turizme-barisi-saglayan-insani-bir-diplomasi-faaliyet-olarak-bakiyoruz_2640-CHMTAxMjY0MC8x;jsessionid=kBWiEl4-C1CZRHh1be7Btj0A; erişim tarihi: 02.06.2014.

Cohen, Robin. *Global Diasporas an Introduction*. 1st ed. New York: Routledge, 2008.

Collier, David, 'Understanding Process Tracing,' *PS: Political Science & Politics Dergisi*, Cilt: 44, 2011.

Colomina, Beatriz *Domesticity at War*, MIT Press: New York, 2007.

Cowan, Geoffrey ve ARSENAULT, Amelia, Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy, *The ANNALS of the American Academcy of Political and Social Science*, 616, 2008.

CPD Extras: Diasporas and Public Diplomacy. Http://uscpublic diplomacy.org. January 1, 2013. Son Erişim Ekim 6, 2014

Cull J. Nicholas, "Public Diplomacy: Lessons from the Past", *Figuoera Press,* Los Angeles, 2009.

Cull, Nicholas J, 'How we got here', Philip Seib (Ed.), *Toward a new Public Diplomacy* içinde, New York: *Palgrave*, 2009.

Cull, Nicholas J, *Public Diplomacy: Lessons from the Past, CPD Perspectives on Public Diplomacy*, USC Center on Public Diplomacy, Los Angeles: Figueroa Press, 2009.

Cull, Nicholas J, *The Cold War and the United States Information Agency,* Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Cull, Nicholas J, "WikiLeaks, public diplomacy 2.0 and the state of digital public diplomacy", *Place Branding and Public Diplomacy*, Cilt7, 2011, ss.1-8.

Cull, Nicholas J. ile yapılan mülakat, University of Southern California, Ağustos 2013.

Cull, Nicholas John, 'Public Diplomacy: Seven Lessons for Its Future from Its Past', *Place Branding and Public Diplomacy Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, 2006.

Cumhuriyet, 13 Şubat 1947.

Cummings, Milton C. Jr, *Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey, Center for Arts and Culture*, Washington, 2003.

Dağı, İhsan D. (Der.) *Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1998.

Dalby, Simon, "Critical Geopolitics: Discourse, Difference, Dissent", *Enviroment and Planning D: Society and Space*, 9, 1991.

Daniş, Didem, TARAGHI, Cherie ve PÉROUSE, Jean François (2009), "Integration in Limbo: Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian Migrants in Istanbul'", Ahmet İçduygu ve Kemal Kirişci (der.) *Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey,* İstanbul, İstanbul Bilgi University Press.

Davutoğlu, Ahmet, '2014 Yılına Girerken Dış Politikamız', 2013, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2014-yilina-girerken-dis-politikamiz.pdf, 2013.

Davutoğlu, Ahmet, 'Vision 2023: Turkey's Foreign Policy Objectives', *Turkey Investor Conference: The Road to 2023, Goldman Sachs, Londra*, 22 Kasım 2011, http://www.mfa.gov.tr/speech-entitled-_vision-2023_-turkey_s-foreign-policy-objectives__-delivered-by-h_e_-ahmet-davutoglu_-minister-of-foreign-af.en.mfa.

Davutoğlu, Ahmet, "A New Vision for Least Developed Countries", *SAM Vision Papers*, Cilt: 4, Temmuz 2012.

Davutoğlu, Ahmet, "Global Governance", *SAM Vision Papers*, Cilt 2, 2012.

Davutoğlu, Ahmet, "Principles of Turkish Foreign Policy", SETA Foundation, 8 Aralık 2009, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2009, http://www.setadc.org/images/stories/food/FM%20of%20Turkey%20A.Davutoglu%20Address%20at%20SETA-DC%2012-08-2009.pdf.

Davutoğlu, Ahmet, "Turkey's Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, Cilt: 41, No: 6, 2013.

Davutoğlu, Ahmet, "Turkey's Mediation: Critical Reflections from the Field", *Middle East Policy*, Cilt XX, Sayı 1, 2013.

Davutoğlu, Ahmet, "Turkey's New Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", *Insight Turkey*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2008.

Davutoğlu, Ahmet, "Turkey's Zero-Problems Foreign Policy", Foreign Policy, 20.05.2010, http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy?page=0,1, erişim tarihi: 17.05.2014.

Davutoğlu, Ahmet, "Türkiye Merkez Ülke Olmalı", *Radikal*, 26.02.2004, (çevrimiçi), http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=107581; erişim tarihi: 17.06.2014.

Davutoğlu, Ahmet, "Zero Problems in a New Era", 21 Mart 2013, Erişim tarihi: 17 Mayıs 2013.

Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu,* 61.b, Küre Yayınları*,* İstanbul, 2001.

Davutoğlu, Ahmet, Turkic Republics since Independence: Towards A Common Future, *SAM Papers Serisi*, Ankara: SAM, (2013).

DEIK, Dünyada Diaspora Stratejileri: Türk Diasporası İçin Öneriler, Erişim Tarihi: 21 Mart 2015, http://www.deik.org.tr/2886/D%C3% BCnya-da_Diaspora_Stratejileri_ve_T%C3%BCrk_Diasporas%C4%B1_i%C3%A7in_%C3%96neriler.html

Delegation of the European Union to Turkey, Sivil Toplumun Gelişmesi, http://www.avrupa.info.tr/tr/ab-ve-sivil-toplum.html, erişim tarihi: 09. 05.2014.

Demir Vedat, *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç,* İstanbul: Beta*,* 2010.

Demir, Vedat, "Değişen Uluslararası İlişkiler Çerçevesinde Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkilerin Müşterek Kavramları", Meltem Bostancı (Ed.) *Uluslararası İletişimin Ekonomi Politiği: İletişim Politikalarında Küreselleşme*, 1.b., Chivi Yazıları Yayınevi, İstanbul, 2013.

Demirtepe, M. Turgut ve Özertem, Hasan Selim, Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları, *Bilig*, Sayı: 65, 2013.

Demirtepe, M. Turgut ve Özkan, Güner, 'Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkilerinin 20 Yılı,' *Analist Dergisi*, Sayı: Eylül, 2011.

Deniz Feneri Derneği, www.denizfeneri.org.tr

Denizhan, Emrah, 'Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya Politikası ve TİKA,' *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2010.

DHA, 'Eurovision'dan Çıktık, Türkvizyon'a Katılıyoruz,' 2013, http://www.cumhuriyet.com.tr/19561.

Dikkaya, Mehmet ve Deniz Özyakışır "Türkiye Ekonomisinde Kayıp Yıllar: 1990-2001 Dönemi İçin Bir Analiz", Adem Çaylak, C. Göktepe ve Mehmet Dikkaya (Eds.), *Osmanlı'dan 2000'li Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi,* Ankara: Savaş Kitabevi, 2009.

Dikkaya, Mehmet, 'Türk Cumhuriyetleri'nde Yabancı Yatırımların Sektörel ve Ülkeler Arası Dağılımı,' *Bilig Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 11, 2009.

Dinçer Osman Bahadır& Mustafa Kutlay, "Türkiye'nin Orta Doğu'daki Güç Kapasitesi Mümkünün Sınırları Ampirik Bir İnceleme," *USAK Yayınları*, Ankara, 2012.

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Goldman Sachs tarafından Londra'da 22 Kasım 2011 tarihinde düzenlenen "The Road to 2023" başlıklı Türkiye Yatırımcılar Konferansı'nda yaptığı "Vision 2023: Turkey's Foreign Policy Objectives" başlıklı konuşma, Erişim tarihi: 22 Mayıs 2013.

Dışişleri Bakanı Davutoğlu: Suriyelilere Yapılan Toplam Harcama 2,5 Milyar Doları Aştı, http://www.sondakika.com/haber/haber-disisleri-bakani- davutoglu-suriyelilerle-yapilan-5815949/, 3 Mart 2014.

Dışişleri Bakanlığı, 'Orta Asya Ülkeleri İle İlişkiler', 2011, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-orta-asya-ulkeleri-iliskileri.tr.mfa.

Dışişleri Bakanlığı, 'Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY),' 2011, http://www.mfa.gov.tr/turk-kultur-ve-sanatlari-ortak-yonetimi-_turksoy_-.tr.mfa.

Dışişleri Bakanlığı, 'Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY).'

Dışişleri'nden Somali tepkisi, *Sabah*, 16 Şubat 2014.

Dittmer, Jason, *Popular Culture, Geopolitics, and Identity*, Rowman & Littlefield Publishers: London, 2010.

Dodds, Klaus, *Geopolitics*, Oxford University Press: Oxford, 2007.

Doğan, Ayşe Şahinboy, 'Dünya Penceresinden Türk Sineması', Abdurrahman Şen, *Türk Sinemasında Yerli Arayışlar içinde*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, No: 24, 2010.

Doğan, Deniz, "Çileli Topraklar: Kongo", *Artı90,* Sayı: 3, Temmuz 2012.

Doğan, Deniz, "Kuzey Afrika'nın İncisi: Tunus", *Artı90,* Sayı: 7, Temmuz 2013.

Doğan, Deniz, "Moritanya: Gönüllerdeki Akrabamız…", *Artı90,* Sayı 8, Ekim-Kasım-Aralık 2013.

Doğan, Erhan, Semra Cerit Mazlum, "Türkiye'nin Dış Politikası: Yeni Sorunlar ve Yeni Aktörler", *Sivil Toplum ve Dış Politika: Yeni Sorunlar, Yeni Aktörler,* Ed.: Semra Cerit Mazlum, Erhan Doğan, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2006.

Doğan, İbrahim, "A New Final Destination for Irregular Immigrants: Turkey", *Today's Zaman,* 27 Mart 2011.

Doherty, Thomas Patrick, *Pre-Code Hollywood: Sex, Immortality and Insurrection in American Cinema 1930-1934*, New York: Columbia University Press, 1999.

Ebo, Bosah. "Media Diplomacy and Foreign Policy: Toward a Theoretical Framework", Abbas Malek (Ed), *News Media & Foreign Relations,* 2.b., Ablex Publishing Corporation, New Jersey, 1998.

Ebu Davut Edep-46, Tirmizi Hudut-3 vb.

Efe, Mustafa, "Azmin, İnancın, Fedakârlık ve Bağlılığın Âlim İsmi: Ebubekir Efendi", *Artı90*, Sayı 9, Temmuz 2014.

Efe, Mustafa, "Mandela… Seni Unutmayacağız…", *Artı90*, Sayı 8, Ekim-Kasım-Aralık 2013.

Egner, Michael (2010), 'Between Slogans and Solutions A Frame-Based Assessment Methodology for Public Diplomacy', Yayınlanmamış Doktora Tezi, RAND, Santa Monica, CA.

Ekinci, Mehmet U., "A Golden Age of Relations: Turkey and the Western Balkans During the AK Party Period", *Insight Turkey*, Cilt: 16, No: 1, 2014.

Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı Kurulması, KHK/480, 1992.

Ekşi, Muharrem, "Rusya'nın Kamu Diplomasisi: Dış Politika Davranışlarıyla Çelişme Paradoksu", *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar 2015, Sayı: 45.

Ekşi, Muharrem, *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası,* Siyasal Kitabevi, Temmuz 2014.

Elitok, Seçil Paçacı ve STRAUBHAAR, Thomas, "Turkey as a Migration Hub in the Middle East", *Insight Turkey*, (2011), Cilt: 13, Sayı 2, s. 122.

En Az Gelişmiş Ülkeler Zirvesi, http://ldc4istanbul.org/tur/icerik.php?no=48, 9 Mayıs 2011 (Erişim 17 Temmuz 2014).

En Büyük Sahnede Unutulmayacak Açılış,' 2013, http://www.eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/611-en-buyuk-sahnede-unutulmayacak-acilis-2.

Entman, Robert M, 'Theorizing Mediated Public Diplomacy: *The U.S. Case,' The International Journal of Press/Politics Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2008.

Entman, Robert M., 'Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm,' *Journal of Communication Dergisi*, Cilt: 43, Sayı: 4, 1993.

Erdağ, Ramazan, 'Türkiye'nin Stratejik Kültürü ve Dış Politikada Yansıması', *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 8, No: 1, 2013.

Erder, Sema ve Kaşka, Selmin, "Turkey in the New Migration Era: Migrants between Regularity and Irregularity", Seçil Paçacı Elitok ve Thomas Straubhaar (der.) *Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities*, Hamburg, Hamburg University Press, 2012.

Erder, Sema, "Global Flows of Huddles: The Case of Turkey", Emrehan Zeybekoğlu ve Bo Johansson (der.) *Migration and Labour in Europe: Views from Turkey and Sweden,* İstanbul, Şefik Matbaası, 2003.

Erdoğan, R. Tayyip, *Küresel Barış Vizyonu*, 1.b., İstanbul, Medeniyet İttifakı Yayınları, 2012.

Erdoğan sanatçılardan açılıma destek istedi, *CNN Türk*, 03/20/2010, http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/03/20/erdogan.sanatcilardan.acilima.destek.istedi/568660.0/, erişim tarihi: 25 Mayıs 2014.

Erdoğan, Recep Tayyip, 'Başbakan Erdoğan TÜRKSOY Hakkında Konuşuyor', 2012,http://www.youtube.com/watch?v=ZYhbCu4L-Hc&feature=youtube_gdata_player.

Ertekin, Bülent Aydın. "Uluslararası Sistemde Görsel-İşitsel Medyanın Kamu Diplomasisi ve Kamuoyu Yaratmadaki Önemi: TRT'nin Türkçe Dışında Yayın Yapan Kanalları Üzerine Bir İnceleme", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 42, Cilt: 11 Güz, 2012.

Eskişehir Valiliği, 'Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Açılış Kapanış Törenleri Duyurusu,' 2013, http://www.eskisehir.gov.tr/en/?option=com_content&view=article&id=4085:eskisehir-2013-turk-dunyasi-kultur-baskenti-ajansi-acilis-kapanis-torenleri-duyurusu&catid=49:duyurular.

Establishing Japan as a Peaceful Nation of Cultural Exchange, Prime Minister of Japan and His Cabinet, http://japan.kantei.go.jp/policy/bunka/050711bunka_e.html , erişim tarihi: 24 Mayıs 2014.

Etkinlik Arşivi, http://www.eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/ etkinlikler/etkinlik-arsivi?start=150.

Fabrycky, David, "U. S. Public Diplomacy and Religion in the Muslim World", *The Review of Faith & International Affairs,* Cilt: 3, No: 2, 2011.

Faik Deniz ve Serhat Orakçı, "Afrika Kıtası Müslüman Ülke ve Toplulukları Dini Liderler Toplantısı", *BSV, Bülten* 62, 2006.

Falleti, Tulia ve LYNCH, Julia, 'Context and Causal Mechanisms in Political Analysis,' *Comparative Political Studies Dergisi,* Cilt 42, Sayı 9, 2009.

Fan, Ying. "Branding The Nation: Towards A Better Understanding." *Place Branding and Public Diplomacy*, 6, 2010.

Fan, Ying. "Branding The Nation: What Is Being Branded?" *Journal of Vacation Marketing*, 12, 2005.

Fan, Ying. "Soft Power: Power of Attraction or Confusion?" *Place Branding and Public Diplomacy*, 4, No: 10.1057, 2008.

Fargues, Philippe ve Fandrich, Christine (2012), "Migration after the Arab Spring", European University Institute, Florence Robert Schuman Centre For Advanced Studies, Migration Policy Center Research Report 2012/09, 2012, s. 6, Erişim tarihi: 15 Ocak 2013.

Fidan, Hakan ve Rahman Nurdun, "Turkey's Role in the Global Development Assistance Community: The Case of TIKA (Turkish International Cooperation and Development Agency)", *Journal of Southern Europe & the Balkans*, Vol. 10, Issue 1, 2008.

Fidan, Hakan, "A Work in Progress: The New Turkish Foreign Policy", *Middle East Policy*, Cilt: 20, No: 1, 2013.

Final Declaration of the Fifth Annual Ambassadors Conference, Erişim tarihi: 27 Mayıs 2013.

Finnemore, Martha ve SIKKINK, Kathryn, 'International Norm Dynamics and Political Change,' *International Organization Dergisi*, Cilt: 52, Sayı: 4, 1998.

Fiske, John, *Understanding Popular Culture*, London: Routledge, 6. Baskı, 2004.

Ford, Gary T., and Ruth Ann Smith. "Inferential Beliefs in Consumer Evaluations: An Assessment of Alternative Processing Strategies." *Journal of Consumer Research*, No: 17, 1987.

Fotoui, Eleni, "Smart Power and U.S. Turkish Relations", Expert Advisory Group (EAG). URL: http://www.kas.de/wf/doc/kas_18793-544-2-30.pdf

Gazi, Erdem, "Religious Services in Turkey: From the Office of Şeyhulislam to the Diyanet", *The Muslim World,* Cilt: 98, Sayı: 2-3, 2008.

Geert, Hofstede, *Cultures and Organizations: Software of the Mind,* McGraw-Hill, USA, 1997.

Georgescu, Anamaria, and Andrei Botescu. "Branding National Identity." www.lup.lub.lu.se. January 1, 2004. Erişim Eylül 5, 2014.

Gerbner, George & GROSS, Larry, 'Living with television: The violence profile', *Journal of Communication*, Vol. 26, No: 2, 1976.

Gerbner, George, GROSS, Larry, MORGAN, Michael, SIGNORIELLI, Nancy, 'The 'mainstreaming' of America: Violence profile No 11'. *Journal of Communication*, Vol. 30, No: 3.

Gieenow-Hect, Jessica C. E. ve Donfried, Mark C. (eds.), *Searching For A Cultural Diplomacy*, Berghahn Books, USA, 2010.

Gilboa, Eytan, 'Searching for a Theory of Public Diplomacy,' *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Cilt 616, Sayı 1, 2008.

Girard, M. *States, diplomacy and image making: What is new? Reflections on current British and French Experiences.* Conference in Image, State and International Relations, London School of Economic, 1999.

Girgin, Atilla. "Haber Ajansları", *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 2, 2002.

Glassman, James K., 'Public Diplomacy 2.0: A New Approach to Global Engagement' the New America Foundation'da yapılan konuşma, Washington, DC., 2008

Global Humanitarian Assistance Report 2013.

Gökhan, Aykan. "Türk Diasporası" http://www.beykent.edu.tr/ WebProjects/Web/egitim.php?CategoryId=834. BÜSAM Diaspora Araştırma Masası. 2011. Erişim 4 Eylül 2014.

Göksel, Ahmet Bülent. *Stratejik Halkla İlişkiler Yönetimi*, 2.b., Nobel Yayınları, Ankara, 2013.

Göktuğ, Morçöl ve Aaron, Wachhaus, 'Network and Complexity Theories: A Comparison and Prospect for a Synthesis', *Administrative Theory and Praxis,* Cilt: 31, No: 1, Mart 2009.

Golan, Guy J. ve Carroll, Terrance R, 'The Op-Ed as a Strategic Tool of Public Diplomacy: Framing of the 2011 Egyptian Revolution,' *Public Relations Review Dergisi*, Cilt: 38, Sayı: 4, 2012.

Goldsmith, Benjamin E. ve Horiuchi, Yusaku 'In Search of Soft Power: Does Foreign Public Opinion Matter for US Foreign Policy?' *World Politics Dergisi*, Cilt: 64, Sayı: 3, 2012.

Gölge Oyunu Tipleri İle Bilgisayar Oyunu Önerisi,' 2013, http://www.eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/628-golge-oyunu-tipleri-ile-bilgisayar-oyunu-onerisi-2.

Gözen, Ramazan, "Türkiye'nin İkinci Körfez Savaşı Politikası: Aktif Politika ve Sonuçları", İhsan D. Dağı (Ed.), *Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim*, Ankara: Siyasal Kitabevi, (1998), s.179-217.

Grebe, Jan ve Sommer, Jerry *Greece: High Military Expenditures Despite the Financial Crisis*, Bonn International Center for Conversion, 2010, URL: http://www.isn.ethz.ch/DigitalLibrary/Publications/Detail/?ots591=cab359a3-9328-19cc-a1d2-8023e646b22c&lng=en&id=119104

Greece Measures Arab Spring Immigration Impact, 23 Kasım 2011, s. 2, Erişim tarihi: 5 Mayıs 2012, http://www.euractiv.com/justice/greece-measures-arab-spring-immigration-impact-news-509109

Greg Burris, Turkish Cinema Reclaims Regional Leadership, Carsey-Wolf Center UCSB, Aug. 7, 2013, http://www.carseywolf.ucsb.edu/mip/ article/turkish-cinema-reclaims-regional-leadership

GREGORY, Bruce, 'Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field,' *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science Dergisi*, Cilt: 616, Sayı: 1, 2008.

Gül, Abdullah, 'Altı Devletli Tek Bir Millet Bilinci İçerisinde Hareket Etmemiz Gerekir' Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri Uluslararası Toplantısı, Ankara, 2011, http://www.tccb.gov.tr/ haberler/170/80908/alti-devletli-tek-bir-millet-bilinci-icerisinde-hareket-etmemiz-gerekir.html.

Gül, Abdullah, "Türkiye'nin Türk Dünyasıyla İlişkilerine Genel Bir Bakış", *Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı*: 1, Sayı: 15.

Güldemir, Furkan, Düşünce Kuruluşları: Dünyadaki ve Türkiye'deki Yeri ve Önemi, ORSAM.

Gürcan, Metin, "Theory or Attitude? A Comparative Analysis of Turkish Newspaper Articles on Turkish Foreign Policy, June 2008–June 2011", *Turkish Studies*, Cilt: 14, No: 2, 2013.

Haberler.com, 'Türksoy Kültür Bakanları Daimi Konseyi 31. Dönem Toplantısı', 2013, http://www.haberler.com/turksoy-kultur-bakanlari-daimi-konseyi-31-donem-5136158-haberi/.

Haberler.com, Yunus Emre Enstitüleri Müdürleri Değerlendirme Toplantısı, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2014, http://www.haberler.com/yunus-emre-enstitusu-mudurleri-degerlendirme-4349486-haberi/

Hale, William, *Turkish Foreign Policy 1774-2000*, London: *Frank Cass*, 2012.

Hall, Stuart ve Evans, Jessica, *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices,* Sage Publications: London, 2013.

Ham, Peter Van. "The Rise of the Brand State." www.foreignaffairs.com. January 1, 2011. Accessed October 5, 2014.

Hanlon, James Patrick, *Global Airlines: Competition in Transnational Industry,* Butterworth-Heinemann: Oxford, 1996.

Hanna, Sonya, and Jennifer Rowley. "An Analysis of Terminology Use in Place Branding." *Place Branding and Public Diplomacy* 4, 2007.

Hansen, Rebecca Hjortegaard. "The Narrative Nature of Place Branding." *Place Branding and Public Diplomacy*, 2010.

Hasan Kocabıyık, "İş Hayatından Siyasete Avusturya'daki Türkler", *Artı90,* Sayı 4, Ekim 2012.

Haşimi, Cemalettin, "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", *Insight Turkey*, Cilt 16, No 1, 2014.

Haşimi, Cemalettin, "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", *Insight Turkey*, Vol. 16, No: 1, 2014.

Hayden, Craig, *The Rehtoric of Soft Power: Public Diplomacy in Global Contexts,* New York: Lexington, 2012.

Hayden, Craig, The Rhetoric of Soft Power : *Public Diplomacy in Global Contexts,* Lanham, MD: Lexington Books, 2012.

Hazar World, 'Türk Dünyası'nın Yeni Kültür Başkenti Eskişehir', 2013, http://www.hazarworld.com/2013-5/kultur-sanat/turk-dunyasinin-yeni-kultur-baskenti-eskisehir.

Henze, Raphaela, Wolfram, Gernot (eds.), *Exporting Culture: Which Role for Europe in a Global World*, Springer, Berlin, 2014.

Heper, Metin, Türkiye'de Devlet Geleneği, *DoğuBatı*, Ankara, 2012.

Hollywood on Bosphorus on the way, AA, http://www.aa.com.tr/en/ economy/154787--hollywood-on-bosphorus-on-the-way, erişim tarihi: 8 Haziran 2014.

Hongmei Li, "The Chinese Diaspora and China's Public Diplomacy: Contentious Politics for the Beijing Olympic Float in the Pasadena Rose Parade", *International Journal of Communication*, Vol. 6, 2012, pp. 2245-2279. http:// www.trt.net.tr

http://csis.org/files/media/csis/pubs/071106_csissmartpowerreport.pdf. s.7

http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php

http://kdk.gov.tr/, Erişim tarihi: 10 Eylül 2013

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4396351.stm.

http://unocha.org/humansecurity/about-human-security/human-security-all

http://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon#bolum, Erişim tarihi: 22 Mayıs 2013.

http://www.alliancefr.org/en

http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/03/21/zero_problems_in_a_new_era_turkey

http://www.globalpost.com/dispatch/news/regions/middle-east/syria/141114/fake-hero-syrian-boy-video-irresponsible-dangerous; URL: http://www.bbc.com/news/blogs-trending-30057401.

http://www.goc.gov.tr/, Erişim tarihi: 14 Eylül 2013.

http://www.ifc.org/ifcext/btc.nsf/AttachmentsByTitle/Tur+-+AnX+3.2/$FILE/RAP+-+Annex+3.2+-+Turkish+Law+of+Settlement.pdf

http://www.istanbul.tr.emb-japan.go.jp/consulate_t/mesaj.html (Erişim tarihi 20 Temmuz 2014).

http://www.kdk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/25, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/akil-insanlar-konferanslari/10, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/avrupa-toplantilari/27, Erişim Tarihi: 31. 05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-calistaylari/25, Erişim Tarihi: 31. 05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-tanitim-programlari/43, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/gazeteci-heyetleri-programi/16, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/genclik-programlari/45, Erişim Tarihi: 31.05. 2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/kamu-diplomasisi-panelleri/24, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/kultur-ve-tanitim-faaliyetleri/55, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/paneller/50, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/ulke-toplantilari/47, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/uluslararasi-basini-bilgilendirme/17, Erişim Tarihi: 31.05.2014.

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/uluslararasi-zirveler/30, Erişim Tarihi: 31.05. 2014.

http://www.mfa.gov.tr/besinci-buyukelciler-konferansi-sonuc-bildirisi.tr.mfa

http://www.mfa.gov.tr/final_declaration_of_the_fifth_annual_ambassadors_conference.en.mfa

http://www.mfa.gov.tr/speech-entitled-_vision-2023_-turkey_s-foreign-policy-objectives__-delivered-by-h_e_-ahmet-davutoglu_-minister-of-foreign-af.en.mfa

http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa

http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/MPC%202012%20EN%2009.pdf

http://www.pewresearch.org/

http://www.project-syndicate.org/commentary/nye79/English, erişim tarihi: 25.05.2014.

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm, Erişim tarihi: 6 Ağustos 2013.

http://www.sinema.gov.tr/ana/sayfa.asp?id=292, erişim tarihi: 10 Eylül 2014.

http://www.soloturk.tsk.tr/EN/GosteriTakvimi.aspx?ID=5.

http://www.tika.gov.tr/, 5 Temmuz 2014.

http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?id=mevzuat+kanunlar

http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?id=mevzuat+kanunlar. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, 24. madde.

http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/projeler/devam-eden-projeler/100-turkiye-kutuphanesi-projesi-1

http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/projeler/devam-eden-projeler/balkanlarda-kulturel-mirasin-yeniden-insasi-projesi-3

http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/projeler/devam-eden-projeler/balkanlarda-geleneksel-turk-el-sanatlarinin-ihyasi-projesi-2

http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/turkce-yeterlik-sinavi

http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/yetem/secmeli-yabanci-dil-10

http://yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal/vakif-kanunu

http://yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal/vakif-yonetimi

https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=747&ID=16

Human Security for All, Erişim tarihi: 21 Kasım 2013,

Hurn, Brian J. ve TOMALIN, Barry, *Cross-Cultural Communication: Theory and Practice*, New York: Palgrave MacMillan, 2013.

Hürriyet Daily News, Turkey asked US to take astronaut in return for Boeing sale, 1 Mart 2011, http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx? page-id=438&n=wikileaks-turkey-asks-to-send-astronaut-for-boeing-sale-2011-01-03 (Erişim tarihi 20 Temmuz 2014)

Hürriyet, Hamdi Topçu'dan önemli açıklamalar, 27 Şubat 2014, http:// www.hurriyet.com.tr/ekonomi/25905909.asp, (Erişim tarihi 20 Temmuz 2014)

Hürriyet, Japonlar Ertuğrul Faciasını Böyle Andı, 23 Şubat 2014, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/25869823.asp (Erişim tarihi 20 Temmuz 2014).

Ibrahimov, Rovshan, 'Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri: Dünü, Bugünü, Yarını,' *Stratejik Öngörü Dergisi*, 2011.

İçduygu, Ahmet ve Kirişçi, Kemal, "Introduction: Turkey's International Migration in Transition", Ahmet İçduygu ve Kemal Kirişci (der.) *Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey*, İstanbul, İstanbul Bilgi University Press, 2009.

İçduygu, Ahmet ve Sert, Deniz, "Country Profile: Turkey", *Focus Migration*, Sayı 5, Nisan 2009, Erişim tarihi: 11 Eylül 2013, http://focus-migration.hwwi.de/Turkey-Update-04-20.6026.0.html?&L=1

İçduygu, Ahmet, "Irregular Migration in Turkey", *IOM Migration Research Series,* Geneva, No 12, 2003.

İçduygu, Ahmet, Toktaş, Şule ve Soner, B. Ali (2008), "The Politics of Population in a Nation-Building Process: Emigration of Non-Muslims from Turkey", *Ethnic and Racial Studies*, Cilt: 31, Sayı: 2, ss. 366-367.

İHH İnsani Yardım Vakfı, www.ihh.org.tr

İnsani yardım sıralamasında Türkiye dördüncü, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/07/130717_turkiye_insani_yardim.shtml, 17 Temmuz 2013.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies; *Believe in Humanity: A Consultation with G20 Governments*, Kasım 2009.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies; *Humanitarian Diplomacy Policy*.

İpek Yolu Şairler Buluşması - Ankara, 2013, http://www.youtube.com/watch?v=tsKGZWmG68s&feature=youtube_gdata_player.

İren Özgür, *Islamic Schools in Modern Turkey: Faith, Politics, and Education*, Cambridge University Press, New York, 2012.

Istanbul Declaration, Istanbul/Turkey, http://www.europarl.europa.eu/ meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede230610istanbuldeclaration_/sede230610istanbuldeclaration_en.pdf, 22 Mayıs 2010.

İştar B. Tarhanlı, *Müslüman Toplum, "Laik" Devlet: Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı*, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1993.

Jain, Rajul ve Winner, Lawrence H. "Country Reputation and Performance: the Role of Public Relations and News Media", *Place Branding and Public Diplomacy*, Vol. 9 (2), 2013, pp.109-123.

Jamieson, Kathleen Hall ve Cappella, Joseph N, *Echo Chamber: Rush Limbaugh and the Conservative Media Establishment*, New York, *NY:* Oxford University Press*,* 2008.

Japonya İstanbul Başkonsolosluğu, "Başkonsolos'un Mesajı"

Ježová, Michaela, "Turkish Foreign Policy towards the Balkans", *Politics in Central Europe*, Cilt: 7, No: 2, 2011.

Kabasakal, Öner "Türk Cumhuriyetlerinin Ekonomik Kalkınmalarında TİKA'nın Rolü", *DTM Dergisi*, DTM Yayınları, Ocak Özel Sayısı, 2002.

Kaçar, Muhlis, "Avrupa 'Aslan'ları…" *Artı90,* Sayı: 7, Temmuz 2013.

Kaçar, Muhlis, "Küresel 'Girişim' Gücü: Türk Diasporası…", *Artı90*, Sayı: 1, Ocak 2012.

Kalın, İbrahim "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*", Kamu Diplomasisi,* Ed.: Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk, İstanbul, TASAM Yayınları, 2012.

Kalın, İbrahim, "Turkish Foreign Policy: Framework, Values, and Mechanisms", *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*, Cilt: 67, No: 1, 2012.

Kalın, İbrahim, "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey", *Perceptions*, Cilt: 16, Sayı: 3, 2011.

Kalın, İbrahim, "Turkey and Latin America", *Daily Sabah*, 14 Şubat 2015.

Kalkınma Yardımları ve Dış Politika, http://www.incanews.com/dosya/1351/kalkinma-yardimlari-ve-dis-politika, 11 Temmuz 2013.

Kamil Pikal, "Turkish Influence on Education in Southeast Europe", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Sayı: 106, 2013, ss. 3167-3171.

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Kamu Diplomasisine Bakış, http://www.kdk.gov.tr/sag/kamu-diplomasisine-bakis/21, erişim tarihi: 20.05.2014.

Karagül, Soner, "Türkiye'nin Balkanlardaki "Yumuşak Güç" Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, 2013.

Kardaş, Şaban, "Turkey: Redrawing the Middle East Map or Building Sandcastles?", *Middle East Policy*, Cilt 17, No 1, 2010.

Kardaş, Şaban, "Turkey's Regional Approach in Afghanistan: A Civilian Power in Action", *SAM Papers*, Cilt 6, 2013.

Kardaş, Tuncay ve Ramazan Erdağ "Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2012.

Kars, Neşe, 'Bir televizyon program türü olarak sitcom', *İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 16, 2003.

Kaşka, Selmin, "The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Domestic Workers", Ahmet İçduygu ve Kemal Kirişci (der.) *Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey*, İstanbul: İstanbul Bilgi University Press, 2009.

Kathy R. Fitzpatrick, 'Defining Strategic Publics in a Networked World: Public Diplomacy's Challenge at Home and Abroad', *The Hague Journal of Diplomacy,* No: 12, 2012.

Kaya, Yalçın. "Uluslararası İletişimde Bir Sorun Olarak Haber ve Çözüm Önerileri" *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2006.

Kazan Tatarları Milli Giysileriyle İftarın İlgi Odağıydı,' 2013, http://www.eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/659-kazan-tatarlari-milli-giysileriyle-iftarin-ilgi-odagiydi-2.

KDK "Faaliyetler", http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/25, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014, (2014c).

KDK "Kuruluş", http://www.kdk.gov.tr/kurumsal/kurulus/7, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014,(2014b).

KDK Genelgesi, *Resmi Gazete*, 30 Ocak 2010, Sayı: 27478.

KDK, "Vizyon & Misyon", http://www.kdk.gov.tr/kurumsal/ vizyon-misyon/8, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014, (2014a)

Kearn, David "The hard truths about soft power", *Journal of Political Power*, Cilt 4, No: 1, 2011.

Keith G. Provan ve Robin H. Lemaire, 'Core Concepts and Key Ideas for Understanding Public Sector Organizational Networks: Using Research to Inform Scholarship and Practice', *Public Administration Review*, Eylül/Ekim 2012.

Kelebeğin Hollywood Rüyası Başladı, http://www.hthayat.com/kadinca-hayat/ne-var-ne-yok/haber/1017271-kelebegin-hollywood-ruyasi-basladi, Special Screening of the Butterfly's Dream, http://www. pacificainstitute.org/index.php/upcoming-events?task=view_event&event_id=81, erişim tarihi: 8 Haziran 2014.

Kelebeğin Rüyası'ndan dualarınızı esirgemeyin, Sabah Online, 6 Kasım 2013, http://www.sabah.com.tr/Gunaydin/2013/11/06/kelebegin-ruyasindan-dualarinizi-esirgemeyin

Kelley, John Robert 'The New Diplomacy: Evolution of a Revolution', *Diplomacy & Statecraft Dergisi,* (2010), Cilt 21, Sayı 2, ss. 286–305.

Kelley, John Robert, 'The Agenda-Setting Power of Epistemic Communities in Public Diplomacy' Kongre Sunum, the International Studies Association, San Diego, CA, 2012.

Kelly, Tom, Britain ousts the U.S. as world's most influential nation: Country tops rankings for 'soft power', *Daily Mail*, 18 November 2012.

Kemal Kirişçi, 'The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State', *New Perspectives on Turkey*, No: 40, 2009.

Kennedy Liam ve Lucas Scott, "Enduring Freedom: Public Diplomacy and U.S. Foreign Policy", *American Quarterly*, Cilt 57, No 2, 2005, ss.309-333

Keohane, Robert O. and NYE, Joseph (Ed.), *Transnational Relations and World Politics*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1972.

Keyman, E. Fuat, Türk Dış Politikasında Eksen Tartışmaları: Küresel Kargaşa Çağında Realist Proaktivizm, *SETA Analiz*, Sayı 15, Ocak 2010.

Keys to Effective Mediation: Perspectives from Within, 11-12 Nisan 2013, Erişim tarihi: 19 Mayıs 2013, http://www.mfa.gov.tr/the-second-istanbul-conference-on-mediation.en.mfa

Kılıç, Gülay, Dış Politikanın Görünmez Eli: Orta Asya'daki Türk Dış Yardımları, *Analist,* Nisan 2011.

Kimse Yok Mu Derneği, www.kimseyokmu.org.tr

Kimse Yok Mu, suçlamaları Somali'ye yaptığı yardımlarla yalanladı, http://www.cihan.com.tr/news/Kimse-Yok-Mu-suclamalari-Somali-ye-yaptigi-yardimlarla-yalanladi_9065-CHMTM1OTA2NS80, 10 Şubat 2014.

Kırımlı, Meryem ve Dilek Temiz, "Soğuk Savaş Sonrası Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Türk Dış Politikası", İdris Bal (Der.), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayınları, Nisan 2011.

Kirişçi, Kemal "Uluslararası Sistemdeki Değişmeler ve Türk Dış Politikasının Yeni Yönelimleri", çev., Burak Gülboy, Faruk Sönmezoğlu (Der.), *Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der Yayınları, 1994.

Kirişçi, Kemal, "Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices", *Middle Eastern Studies*, Cilt 36, Sayı 3, 2000.

Kirişçi, Kemal, "Reconciling Refugee Protection With Combating Irregular Migration: Turkey and the EU", *Perceptions,* 2004.

Kirişçi, Kemal, "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", *New Perspectives on Turkey*, Cilt: 40, 2009.

Kirişçi, Kemal, "Turkey's 'Demonstrative Effect' and the Transformation of the Middle East", *Insight Turkey*, Cilt 13, Sayı 2, 2011.

Kirişçi, Kemal, "Turkey's New Draft Law on Asylum: What to Make of It?", Seçil Paçacı Elitok ve Thomas Straubhaar (der.) *Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities,* Hamburg, Hamburg University Press, 2012.

Kirişçi, Kemal, "Turkey's New Draft Law on Asylum: What to Make of It?".

Kirişçi, Murat, Düşünce kuruluşlarının etkileri ve önemi, *Timeturk,* 17 Ağustos 2012.

Kishan S. Rana, *21st Century Diplomacy*, New York, The Continuum International Publishing Group, 2011.

Kısmet: How Soap Operas changed the World, Al Jazeera Belgeseli, http://www.aljazeera.com/programmes/witness/2013/11/kismet-how-soap-operas-changed-world-20131117152457476872.html ve Harikalar Diyarı Cumhuriyeti, Habertürk belgeseli, https://www.youtube.com/watch?v=W533FpxWmYI, erişim tarihi: 7 Şubat 2014.

Kjellen, Rudolf, *Der Staat als Lebensform*, Berlin and Leipzig, 1917.

Kline, Stuart, *A Chronicle of Turkish Aviation*, Havaş: İstanbul, 2002.

Koç, Atilla, Atilla Koç Söyleşi, *TÜRKSOY Dergisi,* 2005.

Kogen, Lauren "For the public good or just Good Publicity? Celebrity diplomacy and the Ethics of Representation", *Mass Communication and Society*, Cilt: 18, No: 1, 2014.

Kongton, Tom, "Lampedusa Shipwreck: Italy to Hold State Funeral for Drowned Migrants", *The Guardian*, 9 Ekim 2013.

Korkut, Şenol, "The Diyanet of Turkey and Its Activities in the Eurasia after the Cold War", *Acta Slavica Iaponica,* Sayı: 28, 2010.

Koordinatörlükler,http://www.tika.gov.tr/koordinatorlukler/3, 3 Temmuz 2014.

Koyuncu, Ünal, "Gençlik Daireleri ve Türk Aileleri Çalıştayı", *Artı90*, Sayı 3, Temmuz 2012, ss. 44-45.

Koyuncu, Ünal, "TBMM Gençlik Daireleri'ni Mercek Altına Aldı", *Artı90*, Sayı 8, Ekim-Kasım-Aralık 2013, ss. 36-39.

Koyuncu, Ünal, Fatih Nişancı, Almanya Federal Meclisi'nin NSU Raporu: Irkçı Cinayetlerde Ağır İhmal Var!", *Artı90*, Sayı: 7, Temmuz 2013, ss. 46-49.

Koyuncu, Ünal, Kaan Çetinkaya, "Belçika: Bir Eğitim Bilançosu", *Artı 90*, Sayı: 6, Nisan 2013, ss. 36-39.

Kozlu, Cem, *Bulutların Üzerine Tırmanırken THY*, Remzi Kitapevi: İstanbul, 2009.

Köse, Talha, "Türkiye'nin Ortadoğu'da Zorlayıcı Olmayan Dış Politika Araçları", *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 6, Sayı: 62, 2014.

Kulaklıkaya, Musa ve Nurdun, Rahman "Turkey as a New Player in Development Cooperation", *Insight Turkey*, Cilt: 12, Sayı: 4, 2010.

Kulaklıkaya, Musa, "Kalkınma Yardımında Dünyadaki Son Trendler ve TİKA", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı: XXXI, 2008.

Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileri ile yapılan mülakat, Şubat 2014.

Kürşad Turan; "Changes in Turkish Foreign Policy: A Shift or a Passing Interest?", *Gazi Akademik Bakış*, 2012.

Kurt, Süleyman "TIKA Facilitates Global Institutionalization with its Projects", *Today's Zaman*, 30 Ağustos 2005.

Kuruluşundan Bugüne Anadolu Ajansı. Erişim tarihi: 15 Nisan 2014 http://www.aa.com.tr/tr/kurumsal/61996--tarihce

Kut, Gün 'Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Ilişkileri,' *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,* İstanbul, 1996.

Kutluay, Mustafa, 'Economy as the 'Practical Hand' of New Turkish Foreign Policy: A Political Economy Explanation', *Insight Turkey*, Cilt: 13, No: 1, (2011).

La Biennale di Venezia, http://www.labiennale.org/en/cinema/71st-festival/line-up/off-sel/venezia71/

Laçiner, Sedat "Özal Dönemi Türk Dış Politikası", Turgut Göksu ve diğerleri (Eds.), *1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları,* Ankara: Siyasal Kitabevi, 2003.

Larry Minear ve Hazel Smith; *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, United Nations Universiy Press, Tokyo; New York; Paris, 2007.

Latin Amerika'da Türk Dizisi Furyası, BBC Türkçe, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/09/140905_turk_dizisi_latam.shtml, erişim tarihi: 10 Eylül 2014.

Leonard, Mark, "Diplomacy by Other Means", Foreign Policy, 01.09.2002, http://www.foreignpolicy.com/articles/2002/09/01/diplomacy_by_other_means, erişim tarihi: 13.06.2014.

Leonard, Mark, Catherine Stead, Conrad Smewing, *Public Diplomacy*, The Foreign Policy Center, The Mezzanine Elizabeth House, London, 2002.

LEONARD, Mark, *Public Diplomacy*, London: The Foreign Policy Centre, 2002.

Leonard, Mark, *Public Diplomacy*, London: The Foreign Policy Centre, 2002.

Leonard, Mark, Stead Catherine ve Smewing, Conrad, *Public Diplomacy*, London, *Foreign Policy Centre*, 2012, http://fpc.org.uk/fsblob/35.pdf, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014.

Lower, Wendy, *Nazi Empire-building and the Holocaust in Ukraine*, The University of North Carolina Press, 2005.

Lukes, Steven, *Power: A Radical View*, Macmillian, 1974.

Maas, Kurt-Jurgen, Cultural Diplomacy-Opportunities and Limits of Soft Power in Foreign Policy (Part 2), Wochi Kochi Magazine, http://www.wochikochi.jp/english/relayessay/2013/12/cultural-diplomacy02.php

Makovsky, Alan, 'The New Activism in Turkish Foreign Policy,' *SAIS Review Dergisi* Cilt: 19, Sayı 1, 1999.

Malone, Gifford D., "Managing Public Diplomacy", *The Washington Quarterly,* Cilt: 8, No 3, 1985.

Maltepe Üniversitesi Sahne Sanatları Bölümü öğretim üyesi Gürhan Elmalıoğlu ile mülakat, Ankara, 12 Ağustos 2014.

Mardin, Şerif, Türkiye, İslam ve Sekülarizm, İletişim, İstanbul, 2011.

Manuel Castells ve Gustavo Cardoso (ed), *Network Society: the Network Society: From Knowledge to Policy*, Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations, Washington DC, 2005.

Mc Clory, Jonathan, *The New Persuaders III: A 2012 Global Ranking of Soft Power,* Institute for Government, 6 September 2013.

Mc Combs, Maxwell E. ve Shaw, Donald L 'The Agenda-Setting Function of Mass Media,' *Public Opinion Quarterly Dergisi*, Cilt: 36, Sayı 2, 1972.

Mc Gann, James G, *Global Go to Think Tank Index Report*, University of Pennsylvania, 2013.

Mearsheimer, John J. ve WALT, Stephen W. 'Leaving Theory behind: Why Simplistic Hypothesis Testing Is Bad for International Relations,' *European Journal of International Relations*, Cilt: 19, Sayı 3, 2013.

Mehtap Altınok, "Abdullah Gül: Irkçılık Demokrasinin Düşmanıdır", *Artı90,* Sayı: 2, Nisan, 2012.

Melissen, Jan, 'Reflections on Public Diplomacy Today', (2006), http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20060206_cdsp_online_melissen.pdf.

Melissen, Jan, "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", *The New Public Diplomacy*, J. Melissen (Ed.), New York: Palgrave MacMillan, 2005.

Melissen, Jan, "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations,* Ed.: Jan Melissen, New York: Palgrave Macmillan, 2005.

Melissen, Jan, *Beyond the New Public Diplomacy*. 3rd ed. The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2005.

Meral, Ziya&Paris, Jonathan, "Decoding Turkish Foreign Policy Hyperactivity", *The Washington Quarterly*, Cilt: 33, No: 4, 2010.

Mersin, Serhat, 'Azınlık Filmleri: Tarihin Yeniden İnşası ve Kolektif Bellek', *Sine Cine Sinema Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 2010.

Merva, Orhan, "Arakan'da Zulüm!..", *Artı90*, Sayı: 3, Temmuz 2012.

Merva, Orhan, "Avrupa'daki Türk Medyası'nın Duayen İsmi Ahmet Külahçı", *Artı90*, Sayı 5, Ocak 2013.

Miller, David, and Sundas Ali. "Testing the National Identity Argument." *European Political Science Review*, 2013.

Milliyet, 28 Haziran 1966.

Milliyet, 29 Haziran 1966.

Minear, Larry ve SMITH, Hazel, "Introduction", Larry Minear ve Hazel Smith (der.), Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft, Tokyo, *United Nations University Press*, 2007.

Mısır'da faaliyet gösteren üç Türk firması yetkilileri ile e-posta üzerinden yapılan mülakat; Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ile yapılan kişisel mülakat, Şubat 2014.

Mohammed el-Nawawy, "Mediating Conflict Al-Jazeera English and the Possibility of a Conciliatory Media", School of Communication Queens University of Charlotte Shawn Powers Annenberg School for Communication University of Southern California, 2008.

Movlana, Hamid, "The Media and Foreign Policiy: A framework Analysis", Abbas Malek (Ed), *News Media & Foreign Relations*, 2.b., Ablex Publishing Corporation, New Jersey, 1998.

Muhteşem Yüzyıl Çin'de Yayına Başlıyor, *China and Turkey*, http://chinaandturkey.com/2014/01/16/muhtesem-yuzyil-cinde-yayina-basliyor/ , erişim tarihi: 11 Şubat 2014.

Mülakat, Candan Karlıtekin, İstanbul, Kişisel görüşme, 21 Aralık 2011.

Mülakat, Özdem Sanberk, İstanbul, Kişisel görüşme, 10 Kasım 2011.

Nahl Suresi-90. Ayet, Nisa Suresi 36. Ayet vb.

Nasrettin Hoca Dünyanın Gündeminde', http://www.eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/631-nasrettin-hoca-dunyanin-gundeminde-2.

NBC to Pilot Remake of Turkish Series Game of Silence, World Screen, http://www.worldscreen.com/articles/display/2014-9-10-for-nbc-gameofsilence, erişim tarihi: 13 Eylül 2014.

Nergiz, Abdullah, *Türkiye'de Sivil Havacılığın Gelişimi ve THY*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.

Nicholas J. Cull (ed), Public Diplomacy: Lessons from the Past, Figueroa Press, Los Angeles, 2007, http://uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublic diplomacy.org/files/legacy/publications/perspectives/CPD PerspectivesLessons.pdf.

Nielsen, Nikolaj, "Istanbul: Smuggler Capital for EU-bound Migrants", 7 Ocak 2013, Erişim tarihi: 13 Ocak 2013, http:// euobserver.com/fortress-eu/118377

Nilay Aygün, "Şevval Kayhan", *Artı 90*, Sayı: 6, Nisan 2013, ss. 24-25.

No: 207, 22 July 2013, Press Release on Turkey's Obtaining Observer Status in the Pacific Alliance", Erişim tarihi: 3 Haziran 2013, http://www.mfa.gov.tr/no_-207_-22-july-2013_-press-release-on-turkey_s-obtaining-observer-status-in-the-pacific-alliance.en.mfa

NTVMSNBC, THY Filosunu Airbus'la Büyütecek, 24 Mart 2012, http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/279206.asp (Erişim tarihi 20 Temmuz 2014)

Nye Joseph, "Public Diplomacy and Soft Power", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Cilt: 616, No: 94, 2008.

Nye Joseph. "Soft Power and American Foreign Policy", *Politicak Science Quarterly,* 2004.

Nye, Joseph, 'Public Diplomacy and Soft Power,' *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science Dergisi*, Cilt: 616, Sayı: 1, 2008.

Nye, Joseph, 'Soft Power,' *Foreign Policy Dergisi*, (2011), Sayı: 80, 1990.

Nye, Joseph, *The Future of Power*, New York, NY: Public Affairs.

Nye, Joseph, "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", *Foreign Affairs*, Temmuz-Ağustos 2009, URL: http://www.foreign affairs.com/ articles/65163/joseph-s-nye-jr/get-smart?page=1

Nye, Joseph, *Bound to Lead : The Changing Nature of American Power,* New York, NY: Basic Books, 1990.

Nye, Joseph, *Soft Power : The Means to Success in World Politics,* New York, NY: Public Affairs, 2004.

Nye, Joseph, *The Powers to Lead: Soft, Hard and Smart*, Oxford University Press: Oxford, 2008.

Nye, Joseph, *Yumuşak Güç, Çev. Raynan İnan Aydın*, Elips Kitap, Ankara, Ekim 2005.

O'connor, John Kennedy, 'The Fall and Rise of Turkey at Eurovision,' http://www.escinsight.com/2012/12/20/the-fall-and-rise-of-turkey-at-eurovision/, 2012.

O'Connor, William *E, Economic Regulation of the World's Airlines: A Political Analysis,* Praeger Publishers, New York, 1971.

O'tuathail, Gearoid, *Critical Geopolitics*, Routledge: London, 1996.

Öğüt, Adem ve Kocabacak, Ayşe, 'Küreselleşme Sürecinde Türk İş Kültüründe Yaşanan Dönüşümün Boyutları', *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s23/ogut.pdf.

Öğüt, Alparslan, "Fransa'da Bir Türk Rektör…", *Artı90,* Sayı: 5, Ocak 2013.

Oğuzlu, Tarık, "Soft power in Turkish foreign policy", *Australian Journal of International Affairs,* Cilt: 61, No: 1, 2007.

Oğuzlu, Tarık, Soft Power: The Concept and its Relevancy, *Bilgesam Analysis-International Politics*, No: 1125, 7 April 2014.

Olins, Wally. "Branding the Nation—the Historical Context." *Henry Steward Publication.* 9, 2012.

Olsson, Eva-Karin, "Public diplomacy as a crisis communication tool", *The Journal of International Communication,* Cilt: 19, No: 2, 2013.

Öniş, Ziya., "Multiple Faces of the" New" Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a Critique", *Insight Turkey,* Cilt: 13, No: 1, 2011.

Onuf, Nicholas Greenwood. *World of Our Making Rules and Rule in Social Theory and International Relations,* Abingdon: Routledge, 2013.

Oran, Baskın, "Dönemin Dış Politikası", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,* Cilt: 3 (2001-2012), Ed.: Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2013.

Oran, Baskın, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,* Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Öktem, Kerem, 'Projecting Power: Non-Conventional Policy Actors in Turkey's International Relations', Kerem Öktem, Ayşe Kadıoğlu, Mehmet Karlı (Ed.), *Another Empire? A Decade of Turkey's Foreign Policy Under the Justice and Development Party*, İstanbul: *Bilgi University Press*, 2012.

Öktem, Kerem, "New Islamic actors after the Wahhabi intermezzo: Turkey's return to the Muslim Balkans", *European Studies Centre, University of Oxford*, 2010.

Öniş, Ziya, 'Crisis and Transformations in Turkish Political Economy', Turkish Policy Quarterly, Cilt: 9, No: 3, 2009.

Özcan, Mesut ve Usul, Ali Resul, "Understanding the New Turkish Foreign Policy: Changes within Continuity-Is Turkey Departing From The West?", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 6, No: 21.

Özcan, Mesut, "Türk Dış Politikasının Değerlendirilmesi, *Bilim Sanat Vakfı Bülteni*, Yıl. 25, Sayı. 83, Eylül-Aralık 2013.

Özel, Soli, "Turkey's Emergence as a "Center Power" Is a Game Changer", *New Perspectives Quarterly*, Cilt: 27, No: 3, 2010.

Özer, Mehmet Akif, "Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 33, 2012.

Özkan, Bilgin, "Public Diplomacy of Turkey", http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/ public_diplomacy_ of_turkey14e9f674-7730-4fcb-a59a-792650f789e2.pdf, Erişim tarihi: 20 Temmuz 2014.

Özkan, Mehmet, "A New Actor or Passer-by? The Political Economy of Turkey's Engagement with Africa", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2012.

Özkan, Mehmet, "Does "Rising Power" Mean "Rising Donor"? Turkey's Development Aid in Africa", *Africa Review*, Cilt: 5, Sayı 2, 2013.

Özkan, Mehmet, "Turkey in the Islamic World: An Institutional Perspective", *Turkish Review of Middle East Studies, Sayı* 18, 2007.

Özkan, Mehmet, "Turkey's New Engagements in Africa and Asia: Scope, Content and Implications", *Perceptions*, Güz, 2011.

Özkan, Mehmet ve Akgün, Birol, "Turkey's Opening to Africa", *The Journal of Modern African Studies*, Cilt: 48, No: 04, 2010.

Özkan, Mehmet, "Turkey's Religious and Socio-Political Depth in Africa", Emerging Powers in Africa, LSE IDEAS Special Report, No 16, 2013.

Özkan, Mehmet, "Turkey's Rising Role in Africa", *Turkish Policy Quarterly,* Vol. 9, 2010.

Özlem, Kader, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD'nin ve Türkiye'nin Balkanlar Politikalarının Bosna Hersek, Kosova ve Makedonya Krizleri Örneğinde İncelenmesi", www. *bys.trakya.edu.tr/file/ download/53221906,* 2 Temmuz 2014.

Öztaş, Nail, 'Sosyal Sermayenin Ağbağ Kuram(lar)ı:Dayanışmacı ve Aracı Sosyal Sermaye', *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 40, No 3, Eylül 2007.

Öztürk, Kemal, E-posta yoluyla görüşme, 23 Haziran 2014.

Öztürk, Mehmet, "Türkiye'nin İnsani Diplomasi Politikası: Somali Örneği", International Middle East Peace Research Center, Erişim tarihi: 19 Mayıs 2013, http://www.impr.org.tr/turkiyenin-insani-diplomasi-politikasi-somali-ornegi/#.UYvp7M1KGeY

Pamment, James, *New Public Diplomacy in the 21st Century: A Comparative Study of Policy and Practice*, Routledge, New York, 2013.

Park Se Jung ve Lim Yon Soo, "Information networks and social media use in public diplomacy: a comparative analysis of South Korea and Japan", *Asian Journal of Communication,* Cilt: 24, No 1, 2014.

Parlak, Nükrettin, *Orta Asya-Kafkasya-Balkan Ülkeleriyle İlişkiler ve Türk Dış Yardımları (1992-2003)*, Ankara: TİKA Yayınları, 2007.

Paul, Christopher. *Strategic Communication*, 1.b., Praeger, California, 2011.

Peter Mandaville ve Sara Silvestri, "Integrating Religious Engagement into Diplomacy: Challenges and Opportunities", *Issues in Governance Studies, Brookings Papers,* Sayı: 67, 2015.

Petrović, Žarko ve Reljić, Dušan, "Turkish Interests and Involvement in the Western Balkans: A Score-Card", *Insight Turkey,* Cilt: 13, No: 3, 2011.

Phar Kim Beng, "Turkey's Potential as a Soft Power: A Call for Conceptual Clarity", *Insight Turkey,* Cilt: 10, Sayı 2, 2008.

Philippe Regnier; "The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification of a Community of Practice and Prospects for International Recognition*", International Review of the Red Cross*, Aralık 2011.

Pınar Bilgin ve Berivan Eliş, 'Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis', *Insight Turkey*, Cilt: 10, No 2, 2008.

Polad Bülbüloğlu, Polad Bülbüloğlu, 2006.

Porter, Michael. "Competitive Advantage Of Nations." *Harvard Business Review*, 1990, 1-21.

Price, Monroe. "Public Diplomacy and the Transformation of International Broadcasting", Annenberg School for Communication Departmental Papers, Pennsylvania, 2003.

Purtaş, Fırat, 'Kültürel Diplomasi ve Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY),' Okan Yeşilot (Ed.) *Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye,* İstanbul: Ümraniye Belediyesi, 2012.

Purtaş, Fırat, "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 7, Sayı 13, 2013.

Putin, Vladimir V, 'What Putin Has to Say to Americans About Syria,' The New York Times, 11 Eylül 2013, http://www.nytimes.com/2013/09/12/opinion/putin-plea-for-caution-from-russia-on-syria.html.

Quelch, John, and Katherine Jocz. "Positioning the Nation-state." *Place Branding*, 2005.

R. S. Zaharna ile yapılan söyleşi, Nisan 2014.

Rajesh, Mirchandani & Abubakar, Abdullahi Tasiu, *Britain's International Broadcasting*, Figueroa Press Los Angeles, 2014.

Ratzel, Friedrich, *Politische Geographie*, Stuttgart, 1921.

Rawnsley Garry, "Approaches to soft power and public diplomacy in China and Taiwan", *The Journal of International Communication,* Cilt: 18, No: 2, 2012.

Régnier, Philippe, "The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification of a Community of Practice and Prospects for International Recognition", *International Review of the Red Cross*, Cilt: 93, Sayı: 884, 2011.

Reid, Julian, The Biopolitics of the War on Terror: Life Struggles, Liberal Modernity and the Defence of Logistical Societies, *Manchester University Press: Manchester,* 2009.

Report for Selected Countries and Subjects, http://www.imf.org/ external/pubs/ft..., 12 Temmuz 2014.

Resmi Gazete, Karar Sayısı: 2010/813, Tarih: 28 Ağustos 2010.

Rhoades, Dawna L, "Liberalization of International Air Transportation Markets: The Effect of Terrorism on Market Trends", *Journal of Transportation Management*, 2002.

Rhonda S. Zaharna, 'The Soft Power Differential: Network Communication and Mass Communication in Public Diplomacy', *The Hague Journal of Diplomacy,* No: 2, 2007.

Richard, Nelson, ve Izadi, Foad, 'Ethics and Social Issues in Public Diplomacy', Nancy Snow (Ed.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy* içinde, 2009.

Romina Polley, "Defense Strategies of National Carriers", *Fordham International Law Journal*, Cilt: 23, No: 6, 1999.

Roselle, Laura, Miskimmon, Alister, O'loughlin, Ben (2014), Strategic narrative: A New Means to Understand Soft Power, *Media, War & Conflict*, 7, 70, 2014.

Sadık, Giray, "Magic Blend or Dangerous Mix? Exploring the Role of Religion in Transforming Turkish Foreign Policy from a Theoretical Perspective", *Turkish Studies*, Cilt: 13, No 3, 2012.

Şakı, Çağlar, "Avustralya'da Bir Türk Belediye Başkanı", *Artı90,* Sayı: 6, Nisan 2013.

Salamandra, Christina, 'The Muhannad Effect: Media Panic, Melodrama, and the Arab Female Gaze', *Antropological Quarterly*, Vol 85, No 1, 2012.

Salihov, Ahat 'Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür Bakanları Daimi Konseyi 30. Dönem Toplantısı Ufa'da Gerçekleştirildi,' *TÜRKSOY,* 2012.

Sancar, Gaye Aslı, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, İstanbul: Beta*,* 2012.

Sander, Oral, "Yeni Bir Bölgesel Güç Olarak Türkiye'nin Dış Politika Hedefleri", Faruk Sönmezoğlu (Ed.), *Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der Yayınları, 1994.

Saunders, Frances Stonor, *The Cultureal Cold War: The CIA and the World of Arts and Letters,* The New Press: New York, (2000).

Schneider, Cynthia P, 'Culture communicates: US Diplomacy That Works', Jan Melissen (Ed.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* içinde, (2007), ss. 147-168.

School of Cinematic Arts Events, http://cinema.usc.edu/events/ event. cfm?id= 14018, Butterfly's Dream's Magical Cast Party, http://www. lasplash. com/publish/Film_106/butterfly-s-dream-magical-cast-party.php

Scott E. Robinson, 'A Decade of Treating Networks Seriously', *The Policy Studies Journal*, Cilt: 34, No: 4.

Seçil Karal Akgün ve Murat Uluğtekin; *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*, TDV Yayıncılık, Ankara, 2002.

Seçim, Filiz. ve Turhan, Seyfettin. *Haber Ajansları*, 1.b., Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1994.

Segrave, Kerry, American Films Abroad: *Hollywood's Domination of the World's Movie Screens*, 1997.

Seibert, Thomas, "On Somalia Street, Istanbul, African Migrants Seek a New Life", 5 Eylül 2011, Erişim tarihi: 14 Ağustos 2013, http://www.thenational.ae/news/world/europe/on-somalia-street-istanbul-african-migrants-seek-a-new-life

Selçuk, Orçun, 'Turkish Airlines: Turkey's Soft Power Tool in the Middle East', *Akademik Ortadoğu*, 14, 2013.

Selçuk, Orçun, *Turkish Airlines as a Soft Power Tool in the Context of Turkish Foreign Policy*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2012.

Servet Çetin, Murat Terzi, "Bir Türk'ün Orta Asya İzlenimleri…", *Artı90,* Sayı: 8, Ekim-Kasım-Aralık 2013.

Shain, Yossi, and Aharon Barth. "Diasporas and International Relations Theory." *International Organization* 57, 2003.

Shaw, Stephen, *Airline Marketing and Management*, Aldershot: Ashgate, 2004.

Sheafer, Tamir ve Shenav, Shaul R. 'Mediated Public Diplomacy in a New Era of Warfare,' *The Communication Review Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3, 2009.

Sheffer, Bridget Reynolds, "Mediated Public Diplomacy and Political Dialectics: 2010 Free Gaza Flotilla", *Journal of Intercultural Communication Research,* Cilt: 43 , No 2, 2014.

Shimp, Terence A., Saeed Samiee, and Thomas J. Madden. "Countries and Their Products: A Cognitive Structure Perspective." *Journal of the Academy of Marketing Science*, 1993.

Sıgnitzer, Benno and Coombs, Timothy, 'Public relations and public diplomacy: Conceptual Convergences', *Public Relations Review*, 18, 1992.

Simon Anholt, *Nation Brands Index*, http://www.simonanholt.com/ Research/research-introduction.aspx , erişim tarihi: 2 Ağustos 2014.

Simon Anholt-*City Brands Index*, http://www.simonanholt.com/Research/cities-index.aspx , erişim tarihi: 2 Ağustos 2014.

Simons, Greg, 'Russian Public Diplomacy in the 21st Century: Structure, Means and Message,' *Public Relations Review Dergisi*, Cilt: 40, Sayı: 3, 2014.

Sinema Genel Müdürlüğü: Sinema Sektörüne Destekler, http://www. sinema.gov.tr/ana/sayfa.asp?id=29, erişim tarihi: 2 Ağustos 2014.

Sinema sanatçısı Ahmet Mekin ile mülakat, Balıkesir, 15 Ağustos 2014.

Smith, Anthony D. *National Identity*. London: Penguin, 1991.

Snow, Nancy, *Propaganda Inc.: Selling America's Culture to the World*, New York: Seven Stories Press, 2010.

Snow, Nancy, Taylor, *Philip M., Routledge Handbook of Public Diplomacy,* Routledge, New York, 2009.

Somali Seferberliği, *Yeni Şafak*, 28 Temmuz 2011.

Somali'nin en büyük yetimhanesinin açılışını yaptık, http://www.ihh.org.tr/tr/main/region/somali/16/somalinin-en-buyuk-yetimhanesinin-acilisini-y/1723, 4 Nisan 2011.

Somali'ye 418 milyon lira toplandı, *Sabah*, 3 Eylül 2011.

Somali'ye Yardım Kampanyasında Toplanan Tutarlar, https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?ID=12&IcerikID=263, 26 Ekim 2011.

Somali'ye Yardım Sağanağında TİKA Mührü, *Avrasya Bülteni*, sayı.100, Yaz 2011.

Somali'ye yardım yağıyor, *Al Jazeera*, 20 Eylül 2011.

South Korean Soap Operas hook foreign audiences, *Financial Times*, http://www.ft.com/intl/cms/s/0/948719ae-4858-11e3-a3ef-00144feabdc0.html#axzz38lEBVhTo , erişim tarihi: 24 Mayıs 2014.

Sovyetler Birliği yıllarında bölgede gösterilen ilk ve tek Türk dizisidir. 'Rusya'da İkinci Çalıkuşu Devri Başlıyor', *Türkrus Haber Sitesi*, http://www.turkrus.com/63897-rusyada-2-calikusu-devri-xh.aspx , erişim tarihi: 8 Haziran 2014.

Sözen, Ahmet, "A Paradigm Shift in Turkish Foreign Policy: Transition and Challenges", *Turkish Studies*, Cilt: 11, No: 1, 2010.

St. John, Peter, "The Politics of Aviation Terrorism", *Terrorism and Political Violence*, Cilt: 10, No: 3, 1998.

Stuart, Stuart, *PR! A Social History of Spin*, Basic Books, 1996.

Suleiman, El Gran Sultan, Mundo Fox, http://www.mundofox.com/show/suleiman-el-gran-sultan-19730, erişim tarihi: 15 Ağustos 2014.

Suriye için Nerede Ne Yapıyoruz, http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/suriye-icin-ne-yapiyoruz/312, 12 Temmuz 2014.

Suriye Yardım Kampanyasında Toplanan Tutarlar, https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?ID=12&IcerikID=1277, 25 Mart 2013.

Suriye'ye Yapılan Yardımlar, http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/suriye-yapilan-yardimlar/313, 12 Temmuz 2014.

Syria Regional Refugee Response, Erişim tarihi: 7 Mart 2015,

Szondi, György, Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', Discussion Papers in Diplomacy, October 2008.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2013), *Dünyanın Dört Bir Yanında Uluslararası Yardımlar,* Ankara.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2013), *İdare Faaliyet Raporu 2012,* Ankara.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2014), *İdare Faaliyet Raporu 2013,* Ankara.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2014), *Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında,* Ankara.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2014), *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar,* Ankara.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Afrika stratejileri sektörel değerlendirme toplantısının açılışında yaptıkları konuşma", http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-afrika-stratejileri-sektorel-degerlendirme-toplantisinin-acilisinda-yaptiklari-konusm.tr.mfa-; erişim tarihi: 20.05.2014.

T.C. Dışişleri Bakanlığı; *Sorumluluk ve Vizyon: 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası*, Ankara, 2014.

Tarnoff, Curt ve Marian Leonardo Lason "Foreign Aid: An Introduction to U.S. Programs and Policy", Congressional Research Service, 20 April 2012.

Taylor, Shelley E., Peplau, Letitia Anne, Sears, David O, *Sosyal Psikoloji*, İmge Yayınevi: İstanbul.

Temel İstatistikler, http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist, 3 Temmuz 2014.

Tenet, George, https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2001/ UNCLASWWT_02.07.2001.html.

The Edelman Trust Barometer, http://www.edelman.com/ insights/ intellectual-property/trust-2013/about-trust/, erişim tarihi: 22.05.2014.

The House of Commons, House of Commons Foreign Affairs Committee Public Diplomacy Third Report of Session 2005-06*,* London: The House of Commons, 2006, http://www.publications.parliament.uk/pa/cm 200506/cmselect/cmfaff/903/903.pdf, Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2014.

The Turkish Perspective, The Greatest Year of Advancement in Turkish Airlines' History, March-April 2001, Issue 3, http://www.tim.org.tr/files/ downloads/TheTurkishPerspective/TTP03.pdf, Erişim tarihi 20 Temmuz 2014.

The Wrap Screening, http://www.lasplash.com/publish/Film_106/butterfly-s-dream-magical-cast-party.php, erişim tarihi: 8 Haziran 2014.

Thronton, Robert L. "Governments and Airlines", *International Organization*, Cilt: 25, No: 3, 1971.

Thrulow, Crispin and Aiello, Giorgia, "National Pride, Global Capital: A Social Semiotic Analysis of Transnational Visual Branding in the Airline", *Visual Communication*, Cilt: 6, No: 3, 2007.

Thussu, Daya Kishan, *Communicating India'a Soft Power: Buddha to Bollywood*, New York: Palgrave, 2013.

THY'den Somali'ye Yardım Seferberliği, *Zaman*, 4 Ekim 2011.

TİKA Faaliyetleri ve Resmi Kalkınma Yardımları, *AR-GEVİZYON*, Sayı 7, Eylül 2013.

TİKA, *2004 Yılı Faaliyet Raporu*.

TİKA, *2006 Yılı İdare Faaliyet Raporu*.

TİKA, *Faaliyet Raporu 2013*.

TİKA, *Türkiye'nin Kalkınma Yardımları Raporu 2013*.

Tiyatro sanatçısı Şükran Elmalıoğlu ile mülakat, 8 Ağustos 2014, Ankara.

Tolay, Juliette, "Coming and Going: Migration and Changes in Turkish Foreign Policy", Roland H. Linden et al. (der.) Turkey and Its Neighbours: Foreign Relations in Transition, Boulder, Lynne Rienner Publishers, 2012.

Tuch Hans, "Communicating with the World-US Public Diplomacy Overseas", St. 1990.

Tunca, Elif, 'Sinemamızın Umutlu Tarihi', Abdurrahman Şen, *Türk Sinemasında Yerli Arayışlar içinde*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, No:24, 2010.

Türk Hava Yolları, *75.Yılında Türk Hava Yolları*, Elma Bilgisayar ve Basım: İstanbul, 2009.

Türk Kızılayı Derneği Tüzüğü; *Resmî Gazete*, 19 Şubat 2009, Sayı: 27146.

Türk Kızılayı; *Stratejik Plan: 2010-2015*.

Türk, Hikmet Sami. *Anadolu Ajansı Sorunu ve Çözüm Yolları*, 1.b., Sevinç Matbaası, Ankara,

Turkish Aid to 121 Countries Reached %3,5$ Billion Din 2012, http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-aid-to-121-countries-reached- 35-billion-in-2012-.aspx?pageID=238&nID=56940&NewsCatID=344, 28 Ekim 2013.

Turkish films seek a new era in China, *Hürriyet Daily News*, http://www. hurriyetdailynews.com/turkish-films-seek-a-new-era-in-china.aspx?pageID=238 &nID=48962&NewsCatID=381, erişim tarihi: 8 Haziran 2014.

Turkish TV Dramas Play Key Role in Soft Power Says Culture Minister, *Hurriyet Daily News*, http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-tv-dramas-play-key-role-in-soft-power-says-culture-minister------.aspx?pageID=238&nID=67727&NewsCatID=381 , erişim tarihi: 15 Haziran 2014.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2014, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Beşinci Büyükelçiler Konferansı Kapsamında Verilen Akşam Yemeğinde Yaptıkları Konuşma, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2014, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-besinci-buyukelciler-konferansi-kapsaminda-verilen-aksam-yemeginde-yaptiklari-konusma.tr.mfa

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Tarafından Düzenlenen Toplantıda Yaptıkları Konuşma, Erişim Tarihi: 14 Ekim 2014, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-dis-ekonomik-iliskiler-kurulu-tarafindan-duzenlenen-toplantida-yaptiklari-konusma_-9.tr.mfa

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Diyarbakır Dicle Üniversitesinde Verdiği 'Büyük Restorasyon: Kadim'den Küreselleşmeye Yeni Siyaset Anlayışımız' Konulu Konferans, Erişim Tarihi: 12 Ekim 2014, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu_nun-diyarbakir-dicle-universitesinde-verdigi-_buyuk-restorasyon_-kadim_den-kuresellesmeye-yeni.tr.mfa

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu Toplantısında Yaptıkları Konuşma, Erişim Tarihi 14 Ekim 2014, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-yurtdisi-vatandaslar-danisma-kurulu-toplantisi_-17_06_2013.tr.mfa

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Ile Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TURKSOY) Arasında Evsahibi Ülke Anlaşması Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, (6166), 2011.

Türkiye daha yardımsever, http://www.dw.de/t%C3%BCrkiye-daha-yard%C4%B1msever/a-17582145, 22 Nisan 2014; Türkiye ABD'yi geride bıraktı, rekor kırdı, *Sabah*, 22 Nisan 2014.

Türkiye insani yardım için dünyanın her yerinde, *Anadolu Ajansı*, 3 Temmuz 2014.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, "TRT Genel Yayın Planı", Ankara, 2011.

Türkiye, BM OCHA Donör Destek Grubuna Üye Oldu, https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?IcerikID=2931&ID=5, 30 Haziran 2014.

Türkiye'de ilk Çin Filmi Fethiye'de Çekilecek, http://www.beyazgundem.com/kultur-sanat/turkiyede-ilk-cin-filmi-fethiyede-cekilecek-h43492.html, erişim tarihi: 15 Haziran 2014.

Türkiye'nin 2010 Yılı İnsani Yardımları http://www.mfa.gov.tr/2010-yardimlari.tr.mfa, 13 Temmuz 2014.

Türkiye'nin Dış Yardımları, http://kdk.gov.tr/yeni08/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari/35, 1 Temmuz 2014.

Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı, http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa, 18 Temmuz 2014.

Türkiye'nin Somali Yardımları Dünya Kamuoyunda, http://www.tika.gov.tr/haber/turkiyenin-somali-yardimlari-dunya-kamuoyunda/203, 23 Şubat 2012.

Türkiye'nin yardımları Filipinler'e ulaştı, *Hürriyet*, 12 Kasım 2013.

Türkmenistan Kültürü Eskişehirlilerle Buluştu,' 2013, http://www.eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/650-turkmenistan-kulturu-eskisehirlilerle-bulustu-2.

Türköne, Mümtazer, *Siyaset*, İstanbul, Opus Yayınları, 2009.

TÜRKSOY, 'Bugün Bizim Mutlu Günümüz,' 2013, http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/2013/10/03/bugun_bizim_mutlu_gunumuz.html.

TÜRKSOY, 'Hakkımızda,' 2014, http://www.turksoy.org.tr/tr/turksoy/hakkimizda.

TÜRKSOY, 'Teşkilat Yapısı,' 2014, http://www.turksoy.org.tr/tr/turksoy/teskilat_yapisi.

TÜRKSOY, 'Türk Dünyası Kültür Başkenti.'

TÜRKSOY, 'TÜRKSOY Daimi Konseyi 31. Dönem Toplantısı Sonuç Bildirisi,' 2013, http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/2013/10/02/turksoy_daimi_konseyi_31_donem_toplantisi_sonuc_bildirisi.html.

TÜRKSOY, 'Yunus Emre Oratoryosu Konserlere Başlıyor,' 2013, http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/turk_topraklarinin_sesi_amerika___da_yankilandi-08-05-2013.html.

TÜRKSOY, Araştırma Görüşmesi, 24 Eylül 2013.

TÜRKSOY, Faaliyet Raporu 2008-2011, Ankara: TÜRKSOY, 2011.

TÜRKSOY, Faaliyet Raporu 2008-2011.

Türksoy'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, (3973) 1994.

Türkvizyon, 'Türkvizyon Nedir, Türkvizyon Şarkı Yarışması Formatı Nasıl,', 2013, http://www.turkvizyon.info/Turkvizyon-Nedir-Turkvizyon-Sarki-Yarismasi-Formati-Nasil-1-h.htm.

Uchehara, Kieran E. "Continuity and Change in Turkish Foreign Policy toward Africa", *Akademik Bakış*, Cilt: 2, Sayı 5, 2008.

Üçkuş, Özgür ve Bilal Kendirci,"Teoriden Uygulamaya Dış Yardım", *Sayıştay Dergisi,* Sayı. 86, Eylül 2012.

Uluslararası Öğrenciler İftarda Aynı Sofrada Buluştular, Erişim tarihi: 10 Eylül 2013, http://www.ytb.gov.tr/index.php/uluslararasi-ogrenciler/958-uluslararasi-ogrenciler-iftarda-ayni-sofrada-bulustular.html http://easo.europa.eu/wp-content/uploads/EASO-Annual-Report-Final.pdf

UN Refugee Agency Deplores Loss of Life in Boat Tragedy off Myanmar Coast, Erişim tarihi: 21 Kasım 2013, http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=46419&Cr=myanmar&Cr1=#.UoYp6sRHJLo

UNESCO, 'Relations With The Joint Administration Of The Turkic Culture And Arts (TÜRKSOY), And Draft Agreement Between That Organization And UNESCO,' 1996, 149 EX/37, http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001035/103511E.pdf.

UNHCR, "Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees", Erişim tarihi: 15 Ağustos 2013, http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html

Uzgel, İlhan, "Türkiye de, Dış Politikası da Değişiyor*", Mülakatlarla Türk Dış Politikası,* Ed. Habibe Özdal, Osman Bahadır Dinçer, Mehmet Yegin, Cilt: 2, Ankara, *USAK Yayınları*, 2010.

Vali Tuna: Gelecek Nesillerimiz Türk Sporunu Unutmamalı,' 2013, http://www.eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/794-vali-tuna-gelecek-nesillerimiz-turk-sporunu-unutmamali-2.

Valiaho, Pasi, *Biopolitical Screens: Image, Power and the Neoliberal Brain,* MIT Press: Boston, (2014).

Van Ham, Peter, *Social Power in International Politics,* New York, NY: Routledge, 2010.

Verhulst, Brad, Lodge, M. ve Lavine, H. *The Attractiveness Halo: Why Some Candidates are Perceived More Favorably than Others, Journal of Nonverbal Behavior*, 34: 2, 2010.

Vickers, Rhiannon 'The New Public Diplomacy: Britain and Canada Compared,' *The British Journal of Politics and International Relations Dergisi*, (2004), Cilt: 6, Sayı 2, ss. 182–94. Vol.119, No: 2, p. 256.

Wahlberg, Winslet to Star in Movie on 1915 Incidents, Sabah Online, June 6, 2014, http://www.dailysabah.com/cinema/2014/06/07/wahlberg-winslet-to-star-in-movie-on-1915-incidents , Türkiye'den 1915 Olaylarına Sinema Atağı, CNN Türk, http://www.cnnturk.com/haber/kultur-sanat/sinema/turkiyeden-1915-ermeni-olaylarina-sinema-atagi, erişim tarihi: 15 Haziran 2014.

Wählisch, Martin ve Xharra, Behar, *Public Diplomacy of Kosovo: Status Quo, Challenges and Options*, Los Angeles, CA: Figueroa Press, 2011.

Wallerstein, Immanuel,15 Şubat 2001, http://www.binghamton.edu/fbc/archive/58en.htm

WALTZ, Kenneth N., *Man, the State, and War; a Theoretical Analysis,* New York: Columbia, University Press, 1959.

WANG, Jian ve CHANG, Tsan-Kuo, 'Strategic Public Diplomacy and Local Press: How a High-Profile 'head-of-State' Visit Was Covered in America's Heartland,' *Public Relations Review Dergisi*, Cilt: 30, Sayı: 1, 2004.

Wendt, Alexander 'Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics,' *International Organization Dergisi*, Cilt: 46, Sayı: 2, 1992.

Whitlesey, Derwent, *Jeopolitik: Haushofer, Modern Stratejinin Yaratıcıları*, (der.) Edward Mead Earle, ASAM, Ankara, 2003.

Williamson, Larry A. The Last Three Feet: An Action Plan for Public Diplomacy in the Information Age, 1.b., AV Akademikerverlag, Deutschland, 2012.

World Affairs Council, http://www.lawac.org/Default.aspx?tabid=103& eventid=30180

www.akparti.org.tr/site/pdf/uluslararasi-ogrenci-orani-yuzde.../46638

Yalçın, Hasan B., "Türkiye'nin 'Yeni'Dış Politika Eğilim ve Davranışları: Yapısal Realist Bir Okuma", *Bilgi*, No 23, 2011.

Yanardağoglu Eylem, "Uluslararası İletişim ve Kamu Diplomasisi: BBC Dünya Servisi Haber Merkezi Örneği", Gazi İletişim Fakültesi, *Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı: 38, 2014.

Yanardağoğlu, Eylem ve Karam, Imad N., 'The fever that git Arab satellite television: audience perceptions of Turkish TV series', *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 20:5, 2013, ss. 561-579.

Yardım konusunda Türkiye birinci sırada, http://www.sabah.com. tr/Gundem/2010/09/21/yardim_konusunda_turkiye_birinci_sirada, 21 Eylül 2010

Yeryüzü Doktorları, www.yyd.org.tr

Yeşiltaş, Murat ve Balcı, Ali "A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map", *SAM Papers,* Cilt: 7, 2013.

Yeşiltaş, Murat, "The Transformation of the Geopolitical Vision in Turkish Foreign Policy," *Turkish Studies*, Cilt: 14, No: 4, 2013.

Yılmaz, Yunus, "Turkey's Challenge to the Realist World Order", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt: 10, No: 2.

Yörük, Zafer ve Vatikiotis, Pantelis, 'Soft Power or Illusion of Hegemony: The Case of the Turkish Soap Opera 'Colonialism', *International Journal of Communication*, 7, 2013.

Yükseker, Deniz ve Brewer, Kelly Todd, "Astray and Stranded at the Gates of the European Union: African Transit Migrants in Istanbul", *New Perspectives on Turkey*, Cilt: 44, 2011.

Yun, Seong-Hun ve Toth, Elizabeth 'Future Sociological Public Diplomacy and the Role of Public Relations: Evolution of Public Diplomacy,' *American Behavioral Scientist Dergisi*, Cilt: 53, Sayı 4, 2009.

Yunus Emre Bülteni, "Türkçenin Dijital Ortamda Öğretilmesi Çalıştayı", Sayı: 21, Temmuz 2014.

Yunus Emre Enstitüsü, *2012 Faaliyet Raporu*, Ankara, 2013.

Yunus Emre Enstitüsü, *Türkoloji Koordinatörlüğü Kitapçığı*, Aralık 2013.

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı: 16, Nisan 2013

Yunus Emre Terzi, "Saraybosna: Bir Direniş ve Canlanma Öyküsü", *Artı90,* Sayı 7, Temmuz 2013.

Yunus'un Sevgi ve Hoşgörüsü Sınırları Aşacak, 2013, http://www. eskisehir2013.org.tr/index.php/tr/etkinlikler/etkinlik-arsivi/618-yunus-un-sevgi-ve-hosgorusu-sinirlari-asacak-2.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, Erişim Tarihi: 21 Mart 2015, http://www.ytb.gov.tr/images/genel/yayinlar/faaliyet_raporlari/2011_Kurumsal_Mali_Durum_Raporu.pdf

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Başbakan Yardımcımız Bekir Bozdağ: YVDK, Türk Diaspora Meclisidir, Erişim Tarihi: 14 Ekim 2014, http://www.yvdk.gov.tr/duyuru-3-basbakan-yardimcimiz-bekir-bozdag--yvdk--turk-diaspora-meclisidir.html

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Birimler/Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/birimler/878-bilgi-islem-daire-baskanligi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Birimler/Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/birimler/877-destek-hizmetleri-daire-baskanligi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Birimler/Hukuk Müşavirliği, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/ birimler/875-hukuk-musavirligi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Birimler/İnsan Kaynakları ve Eğitim Daire Başkanlığı, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/birimler/876-insan-kaynaklari-ve-egitim-daire-baskanligi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Birimler/Kültürel ve Sosyal İlişkiler Daire Başkanlığı, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/birimler/871-kulturel-ve-sosyal-iliskiler-daire-baskanligi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Birimler/Kurumsal İlişkiler ve İletişim Daire Başkanlığı, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/birimler/872-kurumsal-iliskiler-ve-iletisim-daire-baskanligi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Birimler/Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/birimler/874-strateji-gelistirme-daire-baskanligi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Birimler/Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığı, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/birimler/873-uluslararasi-ogrenciler-daire-baskanligi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Birimler/Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/birimler/870-yurtdisi-vatandaslar-daire-baskanligi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Danışma Kurulları/Kültürel ve Sosyal İlişkiler Eşgüdüm Değerlendirme Kurulu, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/kurumsal-kategori/843-danisma-kurullari

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Danışma Kurulları/Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Kurulu, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/kurumsal-kategori/843-danisma-kurullari

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Danışma Kurulları/Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/kurumsal-kategori/843-danisma-kurullari

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Kurumsal/Başkanlık, Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/kurumsal-kategori/841-hakkimizda

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Multimedya/Video Arşivi, Erişim Tarihi: 9 Ekim 2014, http://www.ytb.gov.tr/tr/video-arsivi/935-index/8/genel

Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları." Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Ocak 1, 2011. Erisim Eylül 4, 2014.

Yurtnaç, Kemal, "Başkan'dan", *Artı90*, Sayı 7, Temmuz 2013.

Yurtnaç, Kemal, "BAŞKAN'dan", *Artı90*, Sayı: 1, Ocak 2012.

Yurtnaç, Kemal, "Turkey's New Horizon: Turks Abroad and Related Communities", *SAM Papers*, Cilt: 3, 2013.

Zaharna, R. S. 'The Soft Power Differential: Network Communication and Mass Communication in Public Diplomacy,' *The Hague Journal of Diplomacy Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2007.

Zaharna, R. S., Amelia Arsenault, Ali Fisher (eds.), *Relational, Networked and Collaborative Approaches to Public Diplomacy*, Routledge, New York, 2013.

Zaharna, R. S., *Battles to Bridges U.S. Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11*, New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Zaharna, R. S., *Routledge Handbook of Public Diplomacy*: "Mapping out a Spectrum of Public Diplomacy Initiatives Information and Relational Communication Frameworks", New York, 2009.

Zaim, Derviş, Your Focus is Your Truth: Turkish Cinema, 'Alluvionic' Film-Makers and International Acceptance, http://www.derviszaim.com/en/kitaplarim/, erişim tarihi: 25 Ağustos 2014.

Zarakol, Ayşe, "Problem areas for the new Turkish foreign policy", *Nationalities Papers*, Cilt: 40, No 5, 2012.

Zatepilina, Olga, "Non-state ambassadors: NGOs' contribution to America's public diplomacy", Place Branding and Public Diplomacy, Cilt: 5, No 2, 2009.

Zelan, Zeynep, "Son Veda", *Artı90,* Sayı: 7, Temmuz 2013.

Zentürk, Ardan, "Ahidname", *Artı90*, Sayı 6, Nisan 2013.

Zentürk, Ardan, "İslamofobi: Yeni Irkçılık Hareketi", *Artı 90*, Sayı: 8, Ekim-Kasım-Aralık 2013.

وكالـة الأنبـــاء الأناضـــول للأنبـــاء | Anadolu Agency, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2014, https://www.facebook.com/AnadoluAgency.AR

7. Basım

TÜRK EĞİTİM TARİHİ

Yrd. Doç. Dr. Salih Özkan

nobel
www.nobelyayin.com

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 213
Eğitim Bilimleri No. : 41
ISBN : 978-605-133-115-7
© 7. Basım, Eylül 2015

TÜRK EĞİTİM TARİHİ
Yrd. Doç. Dr. Salih Özkan

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Sinem Kömürcü -sinem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özkan, Salih.
Türk Eğitim Tarihi */ Yrd. Doç. Dr. Salih Özkan*
7.Bas ım, X + 265 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-115-7
1. Eğitim 2. Eğitim Tarihi 3. Türk Eğitim Tarihi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Tarih; milletlerin geçmişte yaşadıkları, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel olayları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde yer ve zaman göstererek inceleyen bilim dalıdır. Bu yönü ile tarih milletlerin hafızası niteliğindedir. Milletler geleceğe yönelik adımlar atarken mutlaka tarihin tecrübesine müracaat etmek zorundadır.

Bugün Cumhuriyet Türkiye'sinin eğitim konusunda bir arayış içerisinde olduğu bir gerçektir. Son yıllarda eğitimimizde, gerek anlayış gerek sistem ve gerekse yapısal açıdan yürütülen/denenen çalışmalar bu arayışın bir parçasıdır. 21. asrın bilgi asrı olacağı gerçeği gözler önündeyken böyle olması da tabiidir. Çünkü değil bizim gibi gelişmekte olan ülkeler, bütün çağdaş devletler bu gerçekten hareketle eğitimlerini daha ileri düzeye götürme gayreti içerisindedirler. Eğitim konusunda yeni adımlar atılma çabasının olduğu Türkiye'de eğitimimizin geçirdiği sürecin bilinmesi, muhasebesinin yapılması ve istikbale yönelik faaliyetlerin bu tecrübe ile belirlenmesi gerekir.

Bu konuda iki kıymetli çalışma vardır. Bunlardan birincisi, Osman Ergin'in beş ciltlik "*Türkiye Eğitim Tarihi*" adlı eserdir. Bu eser adında da anlaşılacağı üzere yalnızca Türkiye (bundan kasıt Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemidir) dönemini kapsıyor, ondan önceki döneme değinmiyor. İkinci eser Yahya Akyüz'ün "*Türk Eğitim Tarihi*" adlı eseridir. Bu eser titiz bir gayretin ürünü olarak bu alandaki ihtiyacı önemli ölçüde karşılamaktadır. Biz de bu alana bir katkımız olması bakımından "*1938-1950 Arası Türkiye'nin Eğitim Kültür Politikası*" adlı doktora tezimizi genişleterek böyle bir çalışma meydana getirdik. Plan bakımından yukarıda adını zikrettiğimiz ikinci eserden önemli ölçüde istifade ederek, daha çok konuyu amaç, muhteva ve netice bakımından ele aldık. Başarılı olabildikse kendimizi mutlu addederiz. Özellikle "*Türk Eğitim Tarihi*" dersinin öğretmen yetiştiren kurumlarda zorunlu genel kültür dersi olarak okutulmaya başlamasından sonra, bu alanda yeni eserlerin ortaya konduğunu da memnuniyetle belirtmek isteriz.

Öncelikle tez çalışmam esnasında yol göstericiliği ile katkılarından dolayı değerli hocam sayın Prof. Dr. Mustafa Keskin'e, ayrıca manevi teşvik ve kaynak temininde desteklerini esirgemeyen, Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyelerine ve kitap hâline getirilip bastırılmasında teşvik ve desteklerini gördüğüm mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Yine ikinci baskıdan bu yana fedakârca gayretler sarf ederek kitap olarak yayınlanmasına katkı sunan Nobel Yayınevi çalışanlarına şükranlarımı arz ederim.

Dr. Salih Özkan
Niğde – 2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1
1. Eğitime Neden İhtiyaç Vardır? 1
2. Niçin Eğitim Tarihi Okuyoruz? 2

I. BÖLÜM: İSLAMİYET'TEN ÖNCEKİ TÜRK EĞİTİMİ 5
1. Eski Türklerde Eğitim Var mıdır? 5
2. Hunlarda Eğitim 6
   2.1. Halk Eğitimi 6
   2.2. Yöneticilerin Eğitimi 7
   2.3. Askerî Eğitim 9
   2.4. Mesleki Eğitim 10
3. Göktürklerde Eğitim 11
   3.1. Yöneticilerin Eğitimi 12
   3.2. Halk Eğitimi 12
   3.3. Göktürk Kitabeleri ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri 13
4. Uygurlarda Eğitim 15
   4.1. Uygurlarda Bilgiye Verilen Önem 16
   4.2. Uygurlarda Kâtiplik, Bürokratlık, Danışmanlık 17
   4.3. Uygurlar ve Matbaa 17

II. BÖLÜM: İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİNDE EĞİTİM 19
1. Karahanlılarda Eğitim 19
   1.1. Karahanlılarla Birlikte Ortaya Çıkan Türk Eğitiminin Özellikleri 20
   1.2. Karahanlılarda Örgün Eğitim, Medreseler 20
   1.3. Karahanlılar Döneminde Yetişen Şahsiyetler ve Eserleri 22
      1.3.1. Farabi'nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri 23
      1.3.2. İbn-i Sina'nın Türk Eğitim Tarihindeki Yeri 24
      1.3.3. Kutadgu Bilig'in Türk Eğitim Tarihindeki Yeri 26
      1.3.4. Kaşgarlı Mahmut ve Divanü Lugati't-Türk 27
2. Selçuklularda Eğitim 29
   2.1. Selçukluların Türk ve İslam Tarihindeki Yeri 29
   2.2. Selçuklu Devlet Adamlarının Eğitime Verdiği Önem 30
   2.3. Selçuklu Eğitim Kurumları 32
      2.3.1. İlköğretim 32

2.3.2. Medreseler ... 32
2.3.3. Melikşah Rasathanesi ... 34
2.3.4. Atabeğlik ... 34
2.4. Nizamülmülk ve Siyasetname ... 35
3. Anadolu Selçuklularında ve Beyliklerde Eğitim ... 36
3.1. Anadolu Selçuklu Sultanlarının Eğitime Verdiği Önem ... 37
3.2. Anadolu Selçuklularındaki Eğitimin Sonuçları ... 38
3.1. Anadolu Selçuklularında Bir Yaygın Eğitim Kurumu Olarak Ahilik ... 40
3.3.1. "Ahi" Kelimesinin Menşei ... 40
3.3.2. Anadolu'da Ahiliğin Ortaya Çıkışı ... 42
3.3.3. Kurum Olarak Ahilik ... 47
3.3.4. Osmanlılar Zamanında Ahilik ... 54
3.3.5. Ahiliğin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ... 55

III. BÖLÜM: KURULUŞTAN TANZİMAT'A KADAR OSMANLILARDA EĞİTİM ... 57
1. İlk Tahsil ... 57
1.1. Sıbyan Mektepleri ... 57
2. Yüksek Tahsil ... 60
2.1. Medreseler ... 60
2.1.1. Kuruluş Dönemi ... 60
2.1.2. Sahn-ı Seman Medresesi ... 61
2.1.3. Süleymaniye Medreseleri ... 62
2.1.4. Müderrislik ... 62
2.1.5. Klasik Osmanlı Medreselerinin Müfredat ve Öğretim Programları ... 63
2.1.6. Medreselerin Osmanlı Devleti'ndeki İşlevi ... 64
2.1.7. Meslek ve İhtisas Medreseleri ... 64
3. Resmî Mektepler ... 66
3.1. Saray Mektepleri ... 66
3.1.1. Şehzadegan Mektepleri ... 66
3.1.2. Enderun Mektebi ... 66
3.1.3. Meşkhane ... 68
3.2. Askerî Mektepler ... 69
3.2.1. Acemioğlanlar Mektebi ... 69
3.2.2. Mehterhane ... 69
3.2.3. Tophane ... 70
3.2.4. Kılıçhane ... 70
3.2.5. Tüfekhane ... 70
3.2.6. Humbarahane ... 70
3.3. Memur Mektepleri ... 70
3.3.1. Bâb-ı Âli Mektebi ... 71
3.3.2. Bâb-ı Defterdari Mektebi ... 72
3.3.3. Bâb-ı Fetva Mektebi ... 72
3.3.4. Bâb-ı Seraskerî Mektebi ... 72
3.4. Halk Eğitim Kurumları ... 72
3.4.1. Camiler ... 72

3.4.2. Tekkeler ve Zaviyeler ... 73
3.4.3. Diğerleri ... 74
4. Medreselerde Çözülmeler ve Sebepleri ... 74
5. Yenileşme Dönemi (1773-1839) ... 76
5.1. Mühendishane-i Bahri Hümayun'un Açılması ... 78
5.2. Mühendishane-i Berri Hümayun ... 78
5.3. Diğer Askerî Okullar ... 79
5.3.1. Tıphane-i Amire ve Cerrahhane-i Mamure (1826) ... 79
5.3.2. Mekteb-i Ulum-ı Harbiye (1834) ... 79
5.3.3. Muzıka-ı Hümayun Mektebi (1834) ... 79
6. Azınlık Okulları ... 79

IV. BÖLÜM: TANZİMAT SONRASI EĞİTİM VE ÖĞRETİM ... 83
1. Sultan Abdülmecit Dönemi ... 84
2. Sultan Abdülaziz Dönemi ... 87
2.1. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne Kadar Olan Gelişmeler ... 88
2.2. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ... 89
3. Sultan II. Abdülhamit Dönemi ... 91
3.1. Eğitim Teşkilatında Yeni Düzenlemeler ... 91
3.2. Eğitim ve Öğretimde Meydana Gelen Gelişmeler ... 93
3.2.1. İlköğretimde ... 93
3.2.2. Ortaöğretimde ... 94
3.2.3. Öğretmen Yetiştirme ... 96
3.2.4. Teknik Eğitim ... 96
3.2.5. Yüksek Öğrenim ... 96
4. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918) ... 97
4.1. Bocalama Dönemi ... 97
4.2. Eğitime İlişkin Tartışmalar ... 98
4.3. Tevhid-i Tedrisat'a ya da Millî Eğitime Doğru ... 99
4.4. Kısa Döneme Sığdırılan Yenilikler ... 100
4.5. Millî Mücadele Dönemi ... 101

V. BÖLÜM: ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM VE KÜLTÜR POLİTİKASI ... 107
1. Yeni Eğitim Kültür Politikasının Amacı Ne Olmalıdır? ... 107
2. Atatürk'ün Eğitime Bakışı ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
3. Yeni Eğitim Kültür Politikasına Hâkim Olan Değerler ... 110
3.1. Millîlik İlkesi ... 110
3.2. Medenilik İlkesi ... 112
3.3. Laiklik İlkesi ... 114
3.4. Batıcılık İlkesi ... 115
3.5. Diğer İlkeler ... 116
3.5.1. İşe Dayalı Eğitim İlkesi ... 116
3.5.2. Disiplin İlkesi ... 117
3.5.3. Karma Eğitim İlkesi ... 117
4. Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar ... 118
4.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ... 118

4.2. Harf İnkılabı ... 119
4.3. Millî Tarih Anlayışı ... 121
4.4. Dilde İnkılâp ... 123
5. Yeni Eğitim Kültür Politikasının Uygulanışı ... 125
5.1. Örgün Eğitim ... 126
5.1.1. İlköğretim ... 126
5.1.2. Ortaöğretim ... 127
5.1.3. Mesleki ve Teknik Öğretim ... 129
5.1.4. Yükseköğretim ... 129
5.1.5. Azınlık ve Yabancı Okulları ... 130
5.1.6. Güzel Sanatlar ... 132
5.2. Yaygın Eğitim ... 135
5.2.1. Halk Eğitimi ... 135

VI. BÖLÜM: 1938-1950 ARASI EĞİTİM KÜLTÜR POLİTİKASINA HÂKİM OLAN DEĞERLER ... 139
1. Dönemin Genel Karakteri ... 139
2. Eğitim Kültür Politikasına Yeni Bir Bakış ... 142
3. Eğitim Kültür Politikasına Yön Veren İlkeler ... 144
3.1. Laiklik ... 144
3.2. Dönemde Uygulanan Laik Eğitimin Aksayan Yönleri ... 146
3.3. Hümanizma ... 148
3.4. Hümanist Eğitimin Aksayan Yönleri ... 149
3.5. Batılılaşmak ... 150
3.6. Eğitim Kültür Politikasında Milliyetçiliğin Yeri ... 152
4. 1938-50 Arası Eğitim Sisteminde Tarih ve Edebiyat Derslerinin Yeri ... 155
4.1. Tarih Öğretimi ... 155
4.2. Edebiyat Öğretimi ... 158

VII. BÖLÜM: 1938-50 ARASI EĞİTİM KÜLTÜR FAALİYETLERİ ... 161
1. Eğitimde Genel Durum ... 161
2. Eğitim Faaliyetleri ... 163
2.1. Örgün Eğitim Alanında ... 163
2.1.1. İlköğretim ... 163
2.1.2. Ortaöğretim Faaliyetleri ... 166
2.1.3. Teknik Öğretim ... 168
2.1.4. Yükseköğretim ... 171
2.1.5. Azınlık ve Yabancı Okulları ... 173
2.1.6. Güzel Sanatlar ... 174
2.1.7. Din Eğitimi ... 178
2.2. Yaygın Eğitim ... 181
2.2.1. Halkevleri ... 181
2.2.2. Halkodaları ... 191

VIII. BÖLÜM: 1938-50 ARASI EĞİTİM KÜLTÜR POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE KÖY ENSTİTÜLERİ 193
1. Köy Enstitüleri 193
2. Köy Enstitülerinin Amacı 196
3. Kuruluşu ve Statüsü 198
4. Köy Enstitülerinin Çalışmaları 201
5. Köy Enstitülerinin Millî Eğitimdeki Yeri 207
6. Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü 209
7. Köy Enstitüleri Hakkında Neler Söylendi? 211
7.1. Olumsuz Yorumlar ve Eleştiriler 212
8. Köy Enstitülerinin Akıbeti 218
9. Köy Enstitülerine Dair Bir Değerlendirme 219

IX. BÖLÜM: DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİNE İLİŞKİN GELİŞMELER 223
1. Demokrat Parti Hükûmetlerinin Eğitim ve Kültür Konusundaki Görüşleri 223
1.1. Eğitim ve Öğretimin Birliği 223
1.2. Eğitim ve Öğretimin Planlanması 223
1.3. İlköğretim 224
1.4. Ortaöğretim 224
1.5. Mesleki ve Teknik Öğretim 224
1.6. Yükseköğretim 225
1.7. Öğretmen Yetiştirme 225
1.8. Kültürel Gelişme 226
1.9. Doğu Üniversitesi ve Eğitimde Fırsat Eşitliği 226
1.10. Demokrat Parti Hükûmet Programlarında Eğitime İlişkin Ortak Yönler 226
1.11. Demokrat Parti'nin Eğitim Kültür Politikasına Yabancı Uzman Raporlarının Etkileri 227
2. Demokrat Parti Döneminde Eğitim Kurumlarında Meydana Gelen Gelişmeler 228
2.1. İlköğretimde 228
2.2. İlköğretime Öğretmen Yetiştirme 232
2.3. Ortaöğretim 234
2.4. Mesleki Teknik Öğretim 237
2.5. Yükseköğretim 239
2.6. Yeni Üniversiteler 242
2.6.1. Doğu Üniversitesi (Atatürk Üniversitesi) 242
2.6.2. ODTÜ 243
2.6.3. Ege Üniversitesi 243
2.6.4. Karadeniz Teknik Üniversitesi 244
2.6.5. Özel Eğitim 244

KAYNAKLAR 247

KAYNAKLAR

a) Gazete ve Dergiler

Akşam,1943

Cumhuriyet, 1942-1947

Çınaraltı, 1943-1948

Düstür, Muhtelif Sayılar

Halkevleri Dergisi, Muhtelif Sayılar

Kadro 1932 1933

Köy Enstitüleri Dergisi, 2,4,5 ve a. sayılar, 1945-1946

Orhun, 1944

Son Havadis, 1966

Töre 1980

Türk Kültürü, 1964

Türk Yurdu, Nisan,1994 Ekim, 1994

Türkiye Günlüğü, Güz, 1993

Ülkü, 1933-1939

Ulus, 1946-1948

Varlık 1933

Vatan, 1941-1947

b) Marif Vekaleti Yayınları

Maarif Vekaleti Mecmuası, Sayı 6, 1 Mart 1927

Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, Sayı 5, Şubat 1939

Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, Sayı 147, Mart 1940

Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, Temmuz 1940

Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, 1942-1943

Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, Ağustos 1943

Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, Kanunuevvel1943

Birinci Maarif Şûrası, Ank, 1940

İkinci Maarif Şûrası, Ank, 1943

Üçüncü Maarif Şûrası, Ank, 1947

Dördüncü Maarif Şûrası, Ank, 1949

Maarif ile İligi Kanunlar I. Marif Matbaası, İstanbul, 1940

c) Kitap ve Makaleler

ADIVAR Adnan**, Osmanlı Türklerinde İlim**, Remzi Kitapevi, 5. Baskı, İstanbul, 1991.

AKDAĞ Mustafa, "Türkiye'nin Batılılaşmasını Zorunlu Kılan Koşullar", **Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı**, Ankara, 1974.

AKDENİZ Sabri, Kültür Sömürgeciliği, İstanbul, 1941.

AKKUTAY Ülker, "Atatürk'te Kültür ve Eğitim", **DTCF Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi**, Ankara, 1982

AKKUTAY Ülker, "Mümtaz Turhan'ın Maarif Konusundaki Görüşleri", **DTCF Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi**, Ankara, 1982

AKYÜZ Yahya, "Atatürk ve Eğitim, Atatürkçü Düşünce", **AAMD**, Ankara, 1992

AKYÜZ Yahya, "Atatürk'ün Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Ankara, 1994

AKYÜZ Yahya, **Türk Eğitim Tarihi** (Başlangıçtan 1982'ye), Ankara, 1982

AKYÜZ Yahya, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu, (1919-1922)**, TTK Yayını, Ankara, 1988.

ALIÇ Mehmet, "Yönetim Açısından Köy Enstitüleri", **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** C. 3, Ocak 1990.

ALKAN Cevdet, "Çağdaş Eğitim Açısından Köy Enstitüleri Uygulamalarının Değerlendirilmesi", **Eskişehir Anadolu Üniv. Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 4, Ocak Haziran 1991.

ALTUĞ Yılmaz, "50 Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası", **Belleten** 39/154, Nisan1995.

ALTUĞ Yılmaz, "Türk Hukuk İnkılabının Türk Toplum ve Kültür Hayatında Açtığı Ufuklar", **Atatürk Kültür ve Eğitim Semineri**, Kayseri, 1982.

ALTUĞ Yılmaz, **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul, 1985.

ARIK Remzi Oğuz, "Tarih Görüşü", **Çınaraltı**, C. 1, Sayı 11, 9 Haziran 1948.

ATAER İbrahim Erol, **Kızıl Rapor**, Kıraçlı Yayınları, Tarihsiz..

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi C. I/2, YÖK Yayını.

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1991.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, Ankara, 1989.

ATAÜNAL, Aydoğan, **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı**, İstanbul, 1977.

ATAYİĞİT Ali, **İnönü Dönemi Eğitim Kültür Politikası**, İstanbul, 1992.

ATSIZ H. Nihal, "Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na Açık Mektup", **Orhun**, Sayı 1516, 1 Mart 1 Nisan 1944.

AYAS Nevzat, **Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim, Kuruluşlar ve Tarihçeler**, M. E. Basımevi, Ankara, 1948.

AYDEMİR Şevket Süreyya, **Tek Adam**, C. 3, İstanbul, 1977.

AYTAÇ Kemal, **Avrupa Eğitim Tarihi, Antik Çağdan 19. Yüzyılın Sonlarına Kadar,** A. Ü. Basımevi, Ankara, 1972

AYTAÇ Kemal, **Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar**, A. Ü. Basımevi, Ankara, 1984.

BALTACIOĞLU İsmail Hakkı, **Adam Nasıl Yetişir, Nasıl Yetiştirilir?** Ankara, 1964

BALTACIOĞLU İsmail Hakkı, **Halkın Evi**, Ankara, 1950.

BAŞTAV Şerif, "Milli Eğitimde Tarihin Rolü", **Türk Kültürü**, Sayı 18, Nisan 1964.

BAYKAL İsmail H., **Enderun Mektebi Tarihi**, C.1, İstanbul, 1953.

Beşinci Milli Eğitim Şûrası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991.

BOSTANCI Naci, "Milli Kimlik", **Türkiye Günlüğü**, Güz 1993.

BOZKURT Celal, **Siyaset Tarihimizde CHP, Dünü, Bugünü İdeolojisi**, Tarihsiz.

BULUÇ Saadettin, "Osmanlılar Devrinde Alfabe Tartışmaları", **Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu,** TTK Basımevi, Ankara, 1991.

BURÇAK R. Selim, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950**, Olgaç Matbaası, 1979.

BURSALIOĞLU Ziya, "Atatürkçü Eğitim Üzerine", **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Ankara, 1994.

BÜRÜN Vecdi, **Sosyalizm İhaneti**, İstanbul, 1976.

CELKAN Hikmet, "Okul Öncesi ve İlköğretim Meselesi" **Yeni Bir Yüzyıla Girerken Türk İslam Sentezi Görüşünde Meselelerimiz I,** İstanbul, 1988.

CHP, Halkevleri Talimatnamesi, Sayı 3.4.5, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1934.

CHP, Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942.

CHP, Halkevleri ve Halkodalarının 1942 Çalışmaları, Ankara, 1943.

CHP, XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1947.

CİCİOĞLU Hasan, **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişim)**, Ankara, 1982.

CİHAN Ali Rıza, Abdullah Tekin; **Çağdaş Devlet Adamı İsmet İnönü**, Tekin Yayınevi, I. Basım, İstanbul, 1989

Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Ankara., 1946.

Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz, Ankara, 1974.

ÇAYCI Abdurrahman, "Atatürk ve Kültür Alanında Çağdaşlaşma", **Atatürk Kültür ve Eğitim Semineri**, Kayseri, Kasım 1982.

ÇOKER Fahri, **TTK Kuruluş Amacı ve Çalışmaları,** Ankara, 1983.

DEMİRCİOĞLU Halil, **Türkiye'de Hümanizma**, Doğuş Matbaası, Ankara, 1947.

Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara, 1946

DEWEY John, **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1939.

DİE Eğitim Hareketleri, 1967.

DUMAN Tayyib, **Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme (Tarihi Gelişim)** İstanbul 1991.

EKİNCİKLİ Mustafa, bkz KESKİN, Mustafa.

ERENEL Latif, "Kültür Kalkınmasında Köy", **Cumhuriyet**, 1 Nisan 1939.

ERGİN Osman, **Türkiye Maarif Tarihi**, C. 5, İstanbul, 1943.

ERGÜN Mustafa, "Cumhuriyetin 50 yılında Halk Eğitimi", **Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı**, A. Ü. Basımevi, Ankara, 1974.

EROĞLU Hamza, **Türk İnkılap Tarihi**, Ankara, 1982.

EYİCE Semavi, "Türk Tarihinin Ana Hatları", **Belleten**, XXXII.

FEYZİOĞLU Turhan, "Atatürk ve Milli Eğitim", **Atatürkçü Düşünce AAMD**, Ankara, 1992.

GEDİKOĞLU Şevket, **Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri,** Ankara, 1971.

GELENBE Tevfik, "Milli Tiyatro Anlayışımız", **Yeni Bir Yüzyıla Girerken Türk İslam Sentezi Görüşünde Meselelerimiz I**, İstanbul, 1988.

GÖKSEL Burhan, "Atatürk'ün Milli Eğitim Politikası ve Misakı Maarif", **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Ankara, 1994.

GÖYNÜÇ Nejat, "Türkiye'de Eğitim", **Türk Dünyası El Kitabı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1976.

GÖZÜBÜYÜK Şeref, Suna Kili, **Türk Anayasa Metinleri**, Ankara, 1957.

GÜLER Ali, **Milli Eğitim Şûraları Üzerine Tahlili ve Mukayeseli Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 1983.

GÜNER Ahmet, Vecdi Bürün, **Sosyalizm İhaneti**, İstanbul, 1976.

GÜNGÖR Erol, "Medrese, İlim ve Modern Düşünce", **Töre Dergisi**, Kasım 1980, sayı 114.

GÜNGÖR Erol, **Dünden Bugünden Tarih Kültür Milliyetçilik**, 2. Baskı, Ankara, 1984.

GÜNGÖR Erol, **İslam'ın Bugünkü Meseleleri**, 6. Baskı, İstanbul, 1989.

GÜNGÖR Erol, **Sosyal Meseleler ve Aydınlar**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1993.

GÜNGÖR Erol, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, 4. Baskı, İstanbul, 1980.

HAYDAROĞLU İlknur Polat, "Osmanlı İmparatorluğunda Açılan Amerikan Okulları Üzerine Bir İnceleme", **Belleten** LII/203.

HAYDAROĞLU İlknur Polat, **Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar**, Ankara, 1991.

HIZAL Alişan, "Çağdaş Eğitim Teknolojisi Açısından Köy Enstitüsü Uygulamalarının Değerlendirilmesi", **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 3, Sayı 1, Ocak 1990.

İÇLİ Selahattin, "Kültürümüzde Milli Musiki", **Yeni Bir Yüzyıla Girerken Türk İslam Sentezi Görüşünde Meselelerimiz I**, İstanbul, 1988.

İĞDEMİR Uluğ, "Atatürk'ün Buyruğuyla TTK İçin Hazırlanan Bir Program Tasarısı", **Belleten**, XXVII/108.

İĞDEMİR Uluğ, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu**, Ankara, 1973.

İNALCIK Halil, **Tanzimat ve Bulgar Meselesi**, TTK Basımevi, Ankara, 1943.

İNÖNÜ İsmet, "Halkevleri Yıldönümünde İsmet Paşa'nın Nutku", **Ülkü**, C. 1, Sayı 2, Mart 1933.

İNÖNÜ İsmet, **Hatıralar,** C.II, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1987.

İnönü'nün Söylev ve Demeçleri I, **TBMM'nde ve CHP Kurultaylarında**, (1919-1946) M.E.Basımevi, İstanbul 1946.

İsmet İnönü'nün Maarife Ait Direktifleri, Ankara, 1939.

KANAT H. Fikret, **Milliyet İdeali ve Topyekün Milli Terbiye**, Ankara, 1942.

KANSU Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C. I., Ankara, 1988.

KARADENİZ Sabri, **Toplumumuz ve Eğitimimiz**, İstanbul, 1982.

KARAGÖZOĞLU Galip, "Atatürk'ün Eğitim Savaşı", **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Ankara, 1994.

KARAL Enver Ziya, **Atatürk'ten Düşünceler**, İstanbul, 1986.

KARAL Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C.VI-VII, TTK Basımevi, Ankara, 1983.

KARATEPE Şükrü, **Tek Parti Dönemi**, İstanbul, 1993.

KAYA Yahya Kemal, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Ankara, 1974.

KESKİN Mustafa, A. Yuvalı, A. Öztürk, M. Ekincikli, **Türk İnkılabı ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi,** Kayseri, 1995.

KESKİN Mustafa, **Tarihi Açıdan Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, A. Ü. TİTE, (Yayınlanmamış Doktara Tezi) Ankara, 1985.

KISAKÜREK Necip Fazıl, **Babıali**, İstanbul, 1972.

KİLİ Suna, bkz GÖZÜBÜYÜK Şeref.

KOÇER Hasan Ali, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, İstanbul, 1991.

KODAMAN Bayram, **Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi**, TTK Yayınları, Ankara 1991.

KOP Kemal Kadri, **Milli Şef İnönü'nün Hitabe Beyanat ve Mesajları**, Ankara, 1941.

KÖPRÜLÜ Fuad, "Alfabe İnkılabı", **Ülkü**, Eylül, 1938, C. 12, Sayı 67.

KÖSEOĞLU Nezat, **Türk Dünya Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, İstanbul 1991.

Köy Enstitüleri Kanunu, TBMM Matbası, Ankara, 1940.

Köy Entitüleri ve Koç Federasyonunun İç Yüzleri, Ankara, 1966.

Köy Okulu Binası, Devlet Basımevi, Ankara, 1973.

KÖYMEN Mehmet Altay, **Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi**, C. III, TTK Basımevi, Ankara, 1992.

KURAN Ercüment, **Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler**, TDV Yayınları, Ankara, 1994.

KURTULUŞ Hilmi, **Türk Tiyatrosu**, İstanbul, 1987.

KÜÇÜK Hasan, **Mümtaz Turhan, Bütün Yönleriyle**, İstanbul, 1977.

LEVEND Agah Sırrı, **Maarifimiz ve Milli Terbiyemiz**, İstanbul, 1940.

LEWIS Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev: Metin Kıratlı, Ankara, 1970.

Milli Eğitim Hareketleri 1927-1966, D.İ.E. Yayını, Ankara 1967.

MÜMTAZ Talat, "Anadolu Raksları", **Atatürk Devri Fikir Hayatı II**, Hazırlayanlar: M. Kaplan, İnci Enginün, Zepnep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman, Ankara, 1981.

Necip Ali Bey, "Halkevleri Yıldönümünde Necip Ali Bey'in Nutku", **Ülkü**, C. 1, Sayı 2, 2 Mart 1933.

NERMİ M., "Halkevleri ve Kültür", **Cumhuriyet**, 19 Haziran 1939.

Nusret Kemal, "Halk Terbiyesi", **Ülkü**, Halkevi Mecmuası, C. 2, Sayı 7, Ağustos 1933.

OĞUZKAN Turhan, **Türkiye Cumhuriyetinde Halk Eğitimi**, Maarif Basımevi, Ankara, 1956.

OKUTAN Mehmet, "Eğitimde Laiklik ve Tehhidi Tedrisat Kanunu", **Türk Yurdu**, C. 14, Sayı 86, Ekim 1994.

ORHON Orhan Seyfi, "Türkçülük İnkılapçı Bir Fikirdir", **Çınaraltı**, C. 3, Sayı 76, 20 Şubat 1943.

ÖZALP Reşat, Aydoğan Ataünal, **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı,** İstanbul, 1977.

ÖZSOY Hasan, **Kayseri'de Amerikan Misyoner Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erc. Üniv, Sos. Bil. Ens. Kayseri1995.

ÖZTÜRK Ayhan, bkz KESKİN, Mustafa.

PAKALIN Zeki, **Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.I, İstanbul, 1983.

PEKER Recep, "Halkevleri Açılma Nutku", **Ülkü**, C. 1, Sayı 1, Şubat 1933.

SAFA Peyami, "Maarif Davamız Ahlak ve Disiplin", **Cumhuriyet**, 29 Ocak 1939.

SANCAR Necdet, **İsmet İnönü İle Hesaplaşma**, Ankara, 1973.

SERDENGEÇTİ Osman Yüksel, **Bir Nesli Nasıl Mahvettiler**, İstanbul, 1994.

SHAW Ezel Kural, bkz SHAW Stanford J.

SHAW Stanford J., Ezel Kural Shaw; **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C. II, İstanbul, 1983.

SİNANOĞLU Suat, **Türk Hümanizmi**, Ankara, 1988.

SUNGU İhsan, "Bir Senelik Maarif Hayatı" **Cumhuriyetin 19'uncu Yıldönümünde Hitabet ve Konferanslar, 1923-1942**

SUNGU İhsan, "Galatasaray Lisesi'nin Kuruluşu", **Belleten** VII/28.

SUNGU İhsan, "Son Yıllarda Maarif Hayatımız" **Cumhuriyetin XVIII. Yıldönümünde Hitabet ve Konferanslar**, Ankara 1941

ŞAHIN İsmail, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim-Kültür Politikaları (1950-1960**), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1997.

ŞAKİROĞLU Mahmut H., "Fatih Sultan Mehmet'in Galatalılara Verdiği Fermanın Türkçe Metinleri", **DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, 1982.

ŞAKİROĞLU Mahmut H., **Cumhuriyet Tarihimizde Süreli Yayınlara Kısa Bir Bakış**, 156 sayılı Türk Kültürü Dergisinden ayrı basım. Türk Kültürü

ŞEHSUVAROĞLU Bedi, "Türkiye'mizde Öğretim ve Eğitim Reformu", **BTTD**, Sayı 32, Mayıs 1970

TALAY Aydın, **Eserleri ve Hizmetleriyle Sultan Abdülhamid**, İstanbul, 1991.

TBMM Kavanin Mecmuası, C. I., 2. Devre I. İctima, İkinci Baskı, Ankara, 1941.

TBMM ZC, 6. Devre I. İctima, C. 10.

TEKİN Abdullah, bkz, CİHAN Ali Rıza.

TONGUÇ Engin, **Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç**, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.

TONGUÇ İ.Hakkı, "Köy Eğitiminin Mahiyeti, Prensipleri ve Teşkilatının Esasları", **Ülkü**, c.12.

TONGUÇ İ.Hakkı, **Canlandırılacak Köy**, Remzi Kitabevi, I. Baskı, İstanbul 1939.

TOZLU Necmeddin, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, Ankara 1991.

TUNAYA Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, C. I, Birinci Baskı, İstanbul, 1984.

TURHAN Mümtaz, **Garplılaşmanın Neresindeyiz**, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1980.

TURHAN Mümtaz, **Kültür Değişmeleri**, M. Ü. İ. Fak. Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987.

TURHAN Mümtaz, **Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri**, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1964.

TÜRKEŞ Alparslan, **1944 Milliyetçilik Olayı**, 2. Baskı, İstanbul, 1972.

UNAT Faik Reşit, **İsmet İnönü**, Ankara, 1945.

UNAT Faik Reşit, **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, 1964.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı**, Türk Trih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

V. N., "Ümmilikte Mücadele İçin Köy Kampları", **Kadro**, C. 1, Sayı 1, İkinci Kanun 1932.

VAHAPOĞLU Hidayet, **Osmanlılardan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar,** Ankara, 1990.

YETKİN Çetin, **Türkiye'de Tek Parti Dönemi, 1930-1943**, Ankara, 1950.

YILDIZ Hakkı Dursun, "Kültür Yozlaşmasına Karşı Alınacak Tedbirler", **Yeni Bir Yüzyıla Girerken Türk İslam Sentezi Görüşünde Meselelerimiz I**, İstanbul, 1988.

YILDIZ Hakkı Dursun, "Türk Tarihi ve Liselerimizdeki Tarih Öğretimi", **Türk Kültürü,** Sayı 18, Nisan 1964.

YUVALI, Abdulkadir, "Türkiye'de Tarih Öğretimi", Fırat Üniversitesi, Elazığ, 1990.

YUVALI, Abdulkadir, bkz KESKİN, Mustafa.

YÜCEL Hasan Ali, **Türkiye Maarifi, Prensipler ve Esaslar, Yeni Türkiye**, İstanbul, 1959.

Zeki ve Musa Serya Bey, "Konservatuar Teşkili Hakkında Rapor", **Maarif Vekaleti Mecmuası**, 1 Mayıs 1927, sayı 7.

Ziyaeddin Fahri, "Halkevlerinin Çalışmasına Dair", **Ülkü**, C. 13, Sayı 73, Mart 1939.

TÜRKİYE'DE EĞİTİM POLİTİKALARI

Editör
Arife Gümüş

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1175
İLEM Kitaplığı No: 06
Araştırma No: 03
ISBN: 978-605-320-079-6
© 1. Basım, Şubat 2015

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

TÜRKİYE'DE EĞİTİM POLİTİKALARI
Editör: Arife Gümüş

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Dudu Ekinci Demir
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Görsel Telif Bilgisi: © klikk - fotolia.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gümüş, Arife.

TÜRKİYE'DE EĞİTİM POLİTİKALARI / *Arife Gümüş*
1. Basım, XVI+494 s., 16,5x24 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-079-6
1. Türkiye 2. Eğitim-Öğretim 3. Eğitim Politikası

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EVET EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Siyasal Bir Kurgu Olarak Türkiye'de Eğitim Politikaları 1
Arife Gümüş

1. BÖLÜM
TARİHİ VE PLANLAMASI

Türkiye'de Eğitimin Kısa Tarihi 17
Mustafa Gündüz

Türkiye'de Eğitimin İdeolojisi: "Tabula Rasa"ya Kemalist Renk Vermek? 57
Nezir Akyeşilmen

Türkiye'de Eğitim Politikalarının Aktörleri 77
Safinaz Asri

Türkiye Eğitim Politikalarında Uluslararası Kuruluşların/Raporların ve Yabancı Uzmanların Yeri 109
Ünal Akyüz

2. BÖLÜM
DÖNEMSEL DİNAMİKLER

Küreselleşme Bağlamında Değişen Eğitim Politikaları 167
Arife Gümüş

Türkiye'de İktisadi Dönüşümler ve Eğitim Politikaları 187
Fuat Güllüpınar

Türkiye'de Demografik Yapı ve Eğitim Politikaları İlişkisi 213
Senanur Avcı

3. BÖLÜM
UYGULAMA ALANLARI

Türkiye'de İlköğretim Politikaları 237
Erdoğan Tezci

Ortaöğretime ve Yükseköğretime Geçiş Sınavlarının Kıskacında Ortaöğretim Sistemi 273
Zafer Çelik

Türkiye'de Yükseköğretim Politikaları: Erişim, Kalite ve Yönetim 299
Bekir S. Gür ve Murat Özoğlu

Türkiye'de Yükseköğretim Mezunlarının Eğitim Alanlarına Uygun İşlerde İstihdamına Yönelik Politikaların Analizi 323
Yusuf Alpaydın

Eğitim Politikaları Bağlamında Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi 351
Mehmet Gürol ve Bünyamin Bavlı

4. BÖLÜM
TEMEL MESELELER

Türkiye'de Din Eğitiminin Politik Tarihi 371
Mehmet Bahçekapılı

Türkiye'de Yabancı Dil Politikaları 403
Mehmet Hakkı Suçin

Eğitim Politikalarında Bir Mesele Olarak Mesleki ve Teknik Eğitim 429
Yakup Altan ve Tolga Tosun

Fırsat Eşitliğinin Temini Özelinde Eğitim Politikalarında Kadın 459
İpek Coşkun

Dizin 485

Takdim

Modern toplumda bireylerin sosyo-ekonomik konumlarına doğrudan etki etmesi bakımından eğitim her zaman önemli bir sosyal müessesedir. Toplumun organizasyonundaki bu yerine ek olarak Türkiye'de eğitim daima toplumsal ve siyasal gündemin esas parçası olmuş; eğitime biçilen sosyo-ekonomik roller her zaman önemli olagelmiştir. Eğitim bir taraftan kalkınmanın önemli bir zemini olarak nitelenirken diğer taraftan da sosyal yaşamda meydana gelen bütün sorunların çözümü için neredeyse sihirli bir değnek muamelesi görmüştür. Özellikle eğitimin toplumu şekillendirmek ve ona yeni biçimler vermek hedefi doğrultusunda, modernleşme sürecinde devletin önemli aygıtlarından birisini temsil etmesi bakımından üzerinde durulması gereken bir konudur.

Eğitimle ilgili günümüzde karşımıza çıkan en önemli sorun toplumdaki beklenti ve değerler ile uyumlu bir yaklaşım ve felsefenin henüz oluşmamış olmasıdır. Osmanlı modernleşmesinden başlayarak eğitime biçilen kurtarıcılık rolü, onu aynı zamanda arzu edilen hızlı toplumsal değişmenin de bir aktörüne dönüştürmüştür. Böylece hem fikri hem de kurumsal düzeyde süreklilik yerine kopuş eğitimin yapısını, içeriğini ve toplum nezdindeki konumunu etkilemiştir. Genç cumhuriyetin kendisini tanımlamak üzere geliştirdiği her alandaki radikal kopuş uygulamaları esasında eğitim politikası ve planlamasının da temel amaç ve hedeflerini etkilemiştir. Eğitim uzunca bir zaman –ve hâlen daha– toplumu yeniden şekillendirmenin bir aracı olarak görülmüştür. Modern eğitimin kendi doğasında da mevcut olan bu anlayış aynı zamanda ısrarlı bir modernleşmenin ve toplumsal değişmenin ağında eğitime toplum açısından sorunlu bir mahiyet katmıştır.

Öte yandan bu sorunlu tabiata zıt bir biçimde eğitim uzunca bir süre sosyal hareketliliğin ve tabaka değiştirmenin en temel unsuru olagelmiştir. Bu sebeple de eğitime erişmek ve eğitim imkânlarına sahip olmak bireylerin ve sosyal grupların gelecekteki sosyal konumlarının şekillenmesi bakımından ayırt edicidir. Günümüzde eğitime atfedilen sihirli rolde bunun da önemli bir katkısı mevcuttur. Eğitim imkânlarına sahip olanların daha iyi sosyal konumlara erişmeleri bir taraftan eğitimi bir fırsata dönüştürürken,

öte yandan da onu sosyal eşitsizliğin asli tetikleyicisi konumuna getirmiştir. İyi bir eğitime erişim imkânı bulanlar öne geçerken, bundan mahrum kalanlar geride kalmaya devam etmişlerdir. Bugün üniversite sınavına girenlerin sayısına bakıldığında eğitimin Türkiye'de nasıl bir sosyal rekabet alanı olduğu daha açık görülebilir. Bu sebeple eğitimin sosyal tartışmalarda gittikçe daha merkezi bir noktaya geleceği öngörülmektedir.

Şüphesiz formel eğitim, modern toplumların kendilerini yeniden üretmeleri için temel bir bileşendir. Günümüzde bir sosyal kurum olarak eğitim, geçmişte ailenin, çarşının, loncanın, dinin ve diğer pek çok sosyal kurumun rollerini bünyesinde toplamakta ve yaşam boyu sosyalleşmede öne çıkmaktadır. Bu sebeple eğitimin planlanması ve şekillendirilmesi, aynı zamanda toplumun yeniden üretilmesinde belirleyici olmaktadır. Eğitimi Türkiye'de daima bir çatışma alanına dönüştüren de onun sosyal konumunun bu ağırlığı ve belirleyiciliği olsa gerektir.

Eğitime yüklenen devasa anlam ve roller Türkiye'de eğitim politikalarının belirlenmesinde de önemli bir etki oluşturmuştur. Yukarıda dile getirilen fikri ve kurumsal sürekliliklerden ötürü biçim ve içerik bakımından bir sürekliliğe sahip eğitim politikalarının olduğunu söylemek güç görünmektedir. Hatta zaman zaman o kadar çelişkili politikalar benimsenmiştir ki bir eğitim politikasının varlığından bahsetmek bile çok zordur. Bugün geldiğimiz noktada küresel olarak eğitimin bir ülkenin geleceğinin şekillenmesinde önemli bir pay sahibi olduğu düşünülür ve ifade edilirken Türkiye'de eğitim alanında gelişmelerin yeterli olduğunu söylemek güç görünüyor.

Eğitimin hayati önemine mukabil bu alanda bugüne kadar ne eğitim bilimcilerin ne de diğer ilgililerin (sosyologların, ekonomistlerin, pedagogların vb.) uygun ve nitelikli bir eğitim politikası için gerekli olan müktesebatı oluşturduğunu söylemek güç görünüyor. Elinizdeki kitabın Türkiye'de eğitim politikaları alanındaki ilk derli toplu ve kapsamlı eser olması da bunun göstergelerinden birisi. Bu çerçevede kitabın editörü Arife Gümüş alandaki mevcut birikimi derleyerek konunun bütün boyutlarıyla ele alındığı bir kitabı ortaya koyarak önemli bir başlangıç yapmış görünüyor. Kitabın en ayırt edici yönü olan eğitim politikalarını tarihi, aktörleri, uygulama alanlarını gözeterek bütünlüklü bir biçimde ele almasıdır. Eğitim politikaları gibi çok farklı disiplinleri ve çalışma alanlarını kapsayan ve bunları bütünlük içinde ele almayı gerektiren bir alanda meseleyi böyle temel boyutlarıyla derinlikli bir biçimde ele almak ancak böyle nitelikli bir yazar kadrosunu bir araya getirmekle mümkündür. Elinizdeki kitabı editörü Gümüş bu zor görevi kitabın bölümleri arasında bir bütünlük ve akışkanlık sağlayarak gerçekleştirmiş görünüyor. Hem güncel verilerle güçlendirilmiş ve derinlikli hem de okunması kolay ve zevkli bir kitabı ortaya çıkardığı için Arife Gümüş'e ve yazarlara ne kadar müteşekkir olsak azdır.

Bu kitabın yeni, yerli, nitelikli ve sorunsuz bir eğitim sisteminin ortaya çıkmasına doğru atılmış bir adım olması temennisiyle.

Dr. Lütfi Sunar
İlmi Etüdler Derneği Başkanı

Siyasal Bir Kurgu Olarak Türkiye'de Eğitim Politikaları

Arife Gümüş

Toplu Bakış

Üzerinde çokça tartışılan konulardan biri olan eğitim politikaları, yetiştirilmek istenen insan tipinin belirlenmesinde ve bu insanın topluma entegresinde ulusal bir projedir. Gerek ulus bilincinin oluşturulmasında gerekse toplumsal değerler, ideolojiler ve kuralların bireylere aktarılmasında eğitim sisteminden yararlanılmaktadır. Bu yararı en fazla da siyasi irade gözetmektedir. Bu nedenle eğitim politikası aynı zamanda bir ulusun siyasal kurgusudur. Eğitim politikalarının uygulamaya aktarılmasında programların oluşma amacı, içerik, öğretme-öğrenme süreçleri ve değerlendirme unsurları aracılık eder. Bu nedenle de hazırlanan eğitim programları ile mevcut eğitim politikalarının uyumlu olması beklenir. Eğitim programları ve politikaları arasında oluşan uyumsuzluklar ya da çelişkiler eğitimin politik anlamdaki amaçlarına ulaşmasında engel teşkil etmektedir. Eğitim politikaları bireyleri ve toplumu doğrudan etkilemektedir. Bir milletin düşün dünyasından, sanat zevkine, siyaset bilimine değin pek çok alanda etkisi vardır. Okulların daha yaygın duruma getirilmesi ve tüm vatandaşların en az zorunlu eğitimi tamamlaması, devletlerin ısrarla üzerinde durduğu öncelikli konular arasında yer almaktadır. Çünkü devletin dayandığı temel felsefe, ideoloji, yönetim biçimi ve ilkeler; okullarda okutulmakta olan dersler, ders dışı etkinlikler aracılığı ile çocuk ve gençlere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada Türk eğitim sisteminin etken ve dinamiklerinden yola çıkarak eğitim sistemine ve politikalarına yön veren temel paradigmaları ele alacağız.

Kaynakça

Akar, İ. (1996). Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarının genel özellikleri. *Yeni Türkiye Dergisi*, *7*(Eğitim Özel Sayısı), 211-218.

Ata, B. (2007). Atatürk, eğitim ve altruism. N. Güngör (Ed.), *Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze dil, kültür, eğitim* içinde (s. 183-201). Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.

Berberoğlu, G. ve Kalender, İ. (2005). Okul başarısının yıllara, okul türlerine, bölgelere göre incelenmesi: ÖSS ve PISA analizi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, *4*(7), 21-35.

Coşkun, U. (2012). Yeni Anayasa ve eğitim. *Liberal Düşünce Dergisi*, *66*, 111-121.

Çelik, Z. (2012). *Politika ve uygulama bağlamında Türk eğitim sisteminde yaşanan dönüşümler: 2004 İlköğretim Müfredat Reformu örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Demircioğlu, İ. H. (2008). Tek parti döneminde eğitim (1923-1950). S. Arıbaş ve M. Koçer (Ed.), *Türk eğitim tarihi* içinde (s. 211-236). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Doğramacı, İ. (1996). Yükseköğretimin gelişimi üniversite yönetiminde özerklik ve demokrasi. *Yeni Türkiye Dergisi*, *7*(Eğitim Özel Sayısı), 331-349.

Dura, C. (1998). Cumhuriyet'ten 2000 yılına eğitimde hangi noktadayız? *Yeni Türkiye Dergisi*, *23, 24*(Cumhuriyet Özel Sayısı III), 2078-2089.

Güçlüol, K. (1996). John Dewey'den bugüne eğitim sistemimiz. *Yeni Türkiye Dergisi*, *7*(Eğitim Özel Sayısı), 216, 217.

Gür, B. ve Çelik, Z. (2009). *Türkiye'de milli eğitim sistemi: Yapısal sorunlar ve öneriler* (SETA rapor: 1). file:///C:/Users/DELL/Downloads/SETA-Turkiye_de_Milli_Egitim_Sistemi-libre.pdf adresinden 28 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Güven, İ. (2010). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Naturel Yayınları.

Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı 2014/2018, Eğitim Sisteminin Kalitesinin Artırılması*. Özel İhtisas Komisyonu raporu. http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/234/e%C4%9Fitim%20sistemi.pdf adresinden 28 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Kaplan, İ. (2002). *Türkiye'de milli eğitim ideolojisi* (3. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Karakütük, K. (2008). Eğitim politikaları ve eğitimde yapılanmalar. *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunun 100. Yılında Eğitim Kurultayı: Cumhuriyetimizin Kuruluş Felsefesinin Öngördüğü Eğitim bildiriler* içinde (s. 289-296). Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.

Kodaman, B. (1991). *Abdülhamid devri eğitim sistemi* (2. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Şişman, M. (2011). 2000'li yıllarda Türkiye eğitim sisteminin yönetimi. B. S. Gür (Ed.), *2000'li Yıllar: Türkiye'de eğitim* içinde (s. 77-124). İstanbul: Meydan.

Tezcan, M. (2000). *Atatürk ve eğitim bilimleri*. Ankara: Anı Yayıncılık. Türköne, M. (1996). Siyasi bir sorun olarak: Din eğitimi. *Yeni Türkiye Dergisi, 7* (Eğitim Özel Sayısı), 315-326.

Yılmaz, K. ve Altınkurt, Y. (2011). Öğretmen adaylarının Türk eğitim sisteminin sorunlarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8*(1). http://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/1503/692 adresinden 28 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye'de Eğitimin Kısa Tarihi

Mustafa Gündüz

Toplu Bakış

Türk eğitim tarihi denildiğinde tarihî ve coğrafi sınırları çok geniş bir alandan söz edilir. Tarihin bilinen en eski dönemlerinden günümüze kişi, eser, yöntem ve kurumlarıyla zengin bir mirasa sahip eğitim tarihinden bahsedilebilir. Bu bölümde, söz konusu zengin mirasta ön plana çıkan konular kısaca tanıtılmış ve tartışılmıştır. Genel olarak tarih, devlet ve hanedanlar ekseninde yazıldığından burada da eğitim tarihi, belirgin Türk devletlerinin hükümranlık dönemleri çerçevesinde ele alınmıştır. Günümüze yaklaşan son üç yüzyıllık dönemde ise devletin ve toplumun yaşadığı radikal siyasi ve sosyolojik dönüşümler dikkate alınmıştır. Tanzimat sonrasında orduda, hukukta ve hayat tarzında olduğu gibi eğitim dünyasında da oluşan ikili yapı ve devletin bekası uğruna -modern hayatın zorunlu bir gereği olarak- eğitimin araçsallaştırılıp aceleyle yeni okulların açılması, Batılı metotların denenmesi, Cumuhriyet döneminde ise eğitimin ideolojik bir araca dönüştürülmesi özgün örneklerden hareketle gösterilmeye çalışılmıştır. Özellikle son iki asırda, eğitim tarihimizin süreksiz ve kişiler ekseninde geliştirilen teori ve projeleri, başarı ve başarısızlık tecrübeleri, sınırlı görsele de yer verilerek anlatılmıştır. Bu kısa eğitim tarihi bölümünde, yakın zamanlara kadar başta geleneksel eğitim ve medrese olmak üzere, sıbyan mektepleri, Enderun, tekke ve zaviyeler, azınlık ve yabancı okulları ve modernleşme (Batılılaşma) dönemi değişim ve yenilikleriyle Cumhuriyet devri eğitim reformlarını "ulus devlet ve cumhuriyetçi paradigma" doğrultusunda inşa eden hâkim tarih yazımı zihniyet ve metodolojisinden geri durmak temel gayretlerden biri olmuştur.

Kaynakça

Akgündüz, H. (1997). *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi, Amaç-Yapı-İşleyiş*. İstanbul: Ulusal.

Akyıldız, A.(1993). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform*. İstanbul: Eren.

Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi, M. Ö. 1000-M. S. 2012*(23. Baskı).Ankara: PegemA.

Alkan, M. Ö. (2008). Osmanlı İmparatorluğu'nda Modernleşme ve Eğitim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *6* (12), 9-84.

Ateş, S.Y. (2012). *Asker Evlatlar Yetiştirmek, II. Meşrutiyet Dönemi'nde Beden Terbiyesi, Askerî Talim ve Paramiliter Gençlik Örgütleri*. İstanbul: İletişim.

Ayas, N. (1948). *Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi, Kuruluşlar ve Tarihçeler*. Ankara: MEB.

Başgöz, İ., Howard, W. (1968, 1999). *Educational Problems in Turkey, 1920-1940*. Bloomington: Indiana University.

Berker, A. (1945). *Türkiye'de İlköğretim I (1839-1908)*.Ankara: MEB.

Çelik, Z., Gür, B. S. (2013). Turkey's Education Policy During the AK Party Era. *Insight Turkey*, *15*, (4), ss.151-176.

Davison, R. H. (1973).*Reform in the Ottoman Empire 1856-1876*.New York: Gordian.

Deringil,S. (2002). İktidarın Sembolleri ve İdeoloji, II. Abdülhamid Dönemi (1876-1908). Gül Çağalı Güven (Çev.).İstanbul: Yapı Kredi.

Emrullah (Efendi). (1324/[1908], 27 Teşrin-i Sâni). Terbiye ve Esasları. *Sırât-ı Müstakîm*, *1*(16), 248-250.

Ergin, O. (1977), *Türk Maarif Tarihi*, 5 Cilt, İstanbul: Eser Matbaası.

Ergün, M. (1996).*II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*. Ankara: Ocak.

Fortna, B. C. (2005).*Mekteb-i Hümâyûn, Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde İslâm, Devlet ve Eğitim.* İstanbul: İletişim.

Fortna, B. C. (2010). *Learning to Read in the Late Ottoman Empire and the Early Turkish Republic*. Houndmills: Palgrave MacMillan.

Gündüz, M. (2007).*II. Meşrutiyet'in Klasik Paradigmaları, İçtihad, Sebilü'r-Reşad ve Türk Yurdu'nda Toplumsal Tezler*. Ankara: Lotus.

Gündüz, M. (2013). *Osmanlı Eğitim Mirası, Klasik ve Modern Dönem Üzerine Makaleler*. Ankara: Doğu Batı.

Karpat, K. H. (1974). The Impact of The People's Houses on the Development of Communication in Turkey, 1931-1951. *Die Welt des İslams*, I(4),69-84.

Kenan, S. (2013).Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Bir Çözümleme. *Osmanlı Araştırmaları,41*, 1-33.

Kazamias, A. M. (1966). *Education and the Quest for Modernity in Turkey*, London: George Allen.

Kodaman, B. (1991).*Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: TTK.

Lewis, B. (2000).*Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Metin Kıratlı (Çev.). Ankara: TTK.

Mahmut Cevat (İbnü'ş-Şeyh Nâfi).(2001). *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Târihçe-i Teşkilât ve İcraâtı, XIX. Asır Osmanlı Maârif Tarihi.* Tacettin Kayaoğlu (Haz.). Ankara: Yeni Türkiye.

Makdisi, G. (2012).*Ortaçağ'da Yüksek Öğretim, İslâm Dünyası ve Hıristiyan Batı*. Ali Hakan Çavuşoğlu ve Tuncay Başoğlu(Çev.). İstanbul: Klasik.

Miller, B. (1973). *The Palace School of Muhammad the Conqueror*. New York: Arno.

Millî Eğitim İstatistikleri, 2013-2014.(2014).Ankara: MEB.

Ortaylı, İ. (2003). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı(14. Baskı). İstanbul: İletişim.

Ortaylı, İ. (2006). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Salmoni, B.A. (2004). "Ordered liberty and disciplined freedom: Turkish Education and Republican Democracy, 1923-1950", *Middle Eastern Studies*, V: 40, No: 2, pp.80-108.

Sarıkaya, Y.(1997). *Medreseler ve Modernleşme*. İstanbul: İz.

Satı (Bey). (1333/[1916], 1 Temmuz). Tubâ Ağacı Nazariyesi. *Muallim Mecmuası*, *1*(12), 359-366.

Somel, S. A. (2010).*Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908), İslâmlaşma, Otokrasi ve Disiplin*. İstanbul: İletişim.

Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1940-1941, (1941). İstanbul: Maarif Matbaası.

Unat, F. R. (1964).*Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*. Ankara: MEB.

Türkiye'de Eğitimin İdeolojisi: "Tabula Rasa"ya Kemalist Renk Vermek?

Nezir Akyeşilmen

Toplu Bakış

Ulus devletle birlikte ideoloji, eğitimin içeriğini, şeklini, politikalarını ve amaçlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır. Ulus devletin ideolojisi temelde dışlayıcı ulusçuluk (milliyetçilik) olduğundan, verdiği eğitimi de genelde milliyetçilik, militarizm, devletçilik, kolektivizm başta olmak üzere tek tipçiliği, dışlayıcılığı ve ötekileştiriciliği vatandaşa aktarmaya yarayan bir araç olarak düşünmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin, kuruluşundan günümüze dek, yoğun bir ideolojik eğitim dayatan başlıca ülkeler arasında yer aldığı iddia edilebilir. Katı bir ulus(çu) devlet anlayışını benimseyen Türkiye'nin kurucu kadroları, tek etnik kimliğe dayalı homojenleştirici ve tek tipleştirici ulus inşa sürecini, Kemalizm diye tarif edilen yerel ve kısır bir ideolojiye dayandırmışlardır. Bu nedenle, 1982 Anayasası'nın eğitimle ilgili 42. maddesi ve Milli Eğitim Temel Kanunu başta olmak üzere bütün eğitim mevzuatında, ders kitaplarında ve programlarında eğitimin ilke ve amaçlarının başında Kemalist ideoloji önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır. İdeolojik eğitim, kendince mutlak doğruları ve belirli bir dünyayı okuma biçimi dayattığından, bireyleri ve dolayısıyla toplumu sabit fikirli hâle getirmekte, toplumsal değişimi ve dönüşümü zorlaştırmaktadır. Son yıllarda, Türkiye'de ve dünyada meydana gelen köklü ve yapısal değişikliklere rağmen, eğitimde Kemalist ideolojinin korunması, son 90 yıldır bu ideoloji ile yetiştirilen nesillerin zihin kodlarının deforme edilmesiyle açıklanabilir. Yine, ideolojik eğitim, insanı siyah-beyaz, doğru-yanlış, haklı-haksız gibi katı pozitivist dikotomilere (ikilik, ikili karşıtlık) mahkûm ettiğinden, toplumsal sorunların uzlaşma ile çözülmesi kolay olmamaktadır. Ülkemizde siyasetin sürekli çatışma hâlinde olmasının, toplumun kolayca kutuplaşmasının, çatışmaların uzun sürmesinin ve toplumda aşırı uçların oluşmasının bu ideolojik eğitimin birer sonucu olduğu iddia edilebilir.

Bu çalışmada öncelikle eğitim ve ideoloji kavramları arasındaki ilişkiye kısaca değinildikten sonra, Türkiye'de Cumhuriyet dönemi eğitim ideolojisinin tarihsel kökenleri tartışılmaktadır. Bunlara ek olarak, bugünkü eğitim politikalarının, eğitim mevzuatının ve ders kitaplarının ideolojik kodları irdelenmektedir.

Kaynakça

AİHM. (2012). *Catan ve Diğerleri, Moldova Cumhuriyeti ve Rusya Davası, no. 43370/04*, 19/10/2012.

Aka, A. (Haziran 2009). Antonio Gramsci ve "Hegemonik Okul".*Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12*(21),329-338.

Akın, U. ve Arslan, G.(2014). İdeoloji ve Eğitim: Devlet-Eğitim İlişkisine Farklı Bir Bakış. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *4*(1), 81-90.

Akyeşilmen, N. (2011, 24 Nisan).Türküm, doğruyum, galiba ırkçıyım. Taraf. http://www.taraf.com.tr/haber-turkum-dogruyum-galiba-irkciyim-2-69657/ adresinden 13.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Akyeşilmen, N. (2014). Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri ve Eğitim: Eğitime Hak Temelli Bir Bakış. *Millî Eğitim,*201, 5-16.

Alp, H. (2009).*Tevhid-i Tedrisat'tan Harf İnkılâbına İlköğretim (1924-1928)*.Doktora tezi, İstanbulÜniversitesi/Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul. http://ataturkilkeleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2013/03/Hayrunisa_Alp-Dissertation.pdf adresinden 16.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Altınay, A. G. (2009). "Can veririm, Kan dökerim": Ders Kitaplarında Militarizm. G. Tüzün (Ed.), *Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları* içinde.(ss.143-165) İstanbul: Tarih Vakfı.

Barkey, H. ve Fuller, G.(2007).Turkey's Kurdish Question: Critical Turning Points and Missed Opportunities. *The Middle East Journal,51*(1), 59-79.

Barua, P. P. (Nisan 2014). A critical study of the concept of 'Ideology': Based on Althusser's Ideology and Ideological State Apparatuses and Slavoj Zizek's The Sublime Object of Ideology. *International Journal of English Language, Literature and Humanities (IJLLH), 2*(1), 45-61.

Bora, T. (2009). Ders Kitaplarında Milliyetçilik: Siz Bu Ülke için Neler Yapmayı Düşünüyorsunuz? G. Tüzün (Ed.), *Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları* içinde.(ss.115-141). İstanbul: Tarih Vakfı.

Cambridge Dictionaries Online. (2014). http://dictionary.cambridge.org/dictionary/turkish/education?q=education adresinden 12.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Coşkun, U. (2012, 20 Şubat).Tevhid-i Tedrisat ve eğitim çerçevesinden 'dindar nesil' meselesi.Taraf.http://www.taraf.com.tr/haber-tevhid-i-tedrisat-ve-egitim-cercevesinden-dindar-87134/ adresinden 16.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Dagi, D.İ. (2008).*Turkey between Democracy and Militarism: Post Kemalist Perspectives.* Ankara: Orion.

Eğitim Kurumları Yöneticileri Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği.(2009). http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27318_0.html adresinden 20.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Evkuran, M. (2010).Değerler Eğitimi ve Eğitimde İdeoloji Sorunu. Eğitim-Bir-Sen (Ed.), *Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefi Boyutu* içinde (ss. 481-490). Ankara: Gözde.

Güven, S. (2010). Türkiye'de Devlet, Eğitim ve İdeoloji (kitap incelemesi). İlköğretimonline, 9(2), 15-17. http://ilkogretim-online.org.tr/vol9say2/v9s2k5.pdf adresinden 13.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. (2013). http://www.egitimhane.com/ilkogretim-kurumlari-yonetmeligi-son-hali-d118205.html adresinden 20.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Kalaycıoğlu, E. (2003, 14-15 Mart). *The Political Criteria: Fair or Strict Conditionality?* (Sunum için hazırlanmış yazı), The Conference on "Turkey, the EU and the 2004 milestone: Is this time for real?",Oxford., www.sant.ox.ac.uk/esc/esc-lectures/Ersin.doc adresinden 01.06.2014 tarihinde edinilmiştir.

Kaya, E. ve Eroğlu, T. (2013). 2004-Sosyal Bilgiler Eğitim Programında İdeoloji. *Akademik Araştırmalar Dergisi,* 56,55-92.

Kaplan, İ.(2014).*Millî Eğitim İdeolojisi.* http://alibabahan.weebly.com/uploads/1/4/0/4/14044326/trkiyede_milli_egitim_ideolojisi.pdf adresinden 12.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Kazancı, M.(2003).İdeoloji Üzerine Althusser ile Yapılamamış Bir Röportaj. İletişim Araştırmaları, 1(2), 37-54.

Kramer, H. (2000). *A Changing Turkey.* Washington: Brookings Institution.

Linquist, S. (Mart 2007). The Return of Tabula Rasa. *Phylosophy and Phenomenological Research, LXXIV*(2), 476-497. http://biophilosophy.ca/Publications/Returntabrasa.pdf adresinden 21.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB.(2014).GençliğinAtatürk'eCevabı.,http://www.meb.gov.tr/belirligunler/19mayis/vecizeler/gencligin_cevabi.htm adresinden 13.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973)., http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_1/temelkanun_1.html adresinden 19.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Modig, A. (2012). *The Rational State.* Akademin för UtbildningOch Ekonomi, Gävle. http://hig.diva-portal.org/smash/get/diva2:534986/FULLTEXT01.pdf adresinden 12.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Özel Öğretim Kurumları Kanunu.(2007). http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ozelogretim-kanun_1/ozelogrkanun_1.html adresinden 20.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Parlak, İ. (2005). *Kemalist İdeolojide Eğitim.* Ankara: Turhan Kitabevi.

TBMM. (Kasım 2012).Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar İle Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutlarıyla Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu (Cilt I), Ankara: TBMM. http://www.memurlar.net/common/news/documents/321713/ss376_cilt1.pdf adresinden 20.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

TBMM. (2014).Peker Hükümeti Programı. http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP15.htm adresinden 16.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu. (1924)., http://mevzuat.meb.gov.tr/html/110.html adresinden 20.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türk Dil Kurumu [TDK]. (1998).*Türkçe Sözlük,* (9. Baskı). Ankara: TDK. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.53c10de4c431e9.64849816 adresinden 12.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

www.ataturkungencligehitabesi.com (2014). Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi., http://www.ataturkungencligehitabesi.com adresinden 13.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Yükseköğretim Kanunu. (1981)., http://www.yok.gov.tr/documents/10279/29816/2547+say%C4%B1l%C4%B1%20Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim+Kanunu/f439f90b-7786-464a-a48f-9d9299ba8895 adresinden 12.07.2014 tarihinde edinilmiştir

Türkiye'de Eğitim Politikalarının Aktörleri

Safinaz Asri

Toplu Bakış

Çıkış noktalarından hareketle Türk eğitim politikalarının şekillenmesine etki eden unsurlar, iç ve dış aktörler şeklinde sınıflandırılabilir. İç aktörlerde en fazla hükûmet politikaları ve siyasi oluşumların özellikle de yönetimdeki siyasi iradenin etkisinin olduğu, hatta diğer aktörler millî eğitim şûraları, beş yıllık kalkınma planları, oluşumları ve örgütsel yapılarındaki özellikleri dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarını yönlendirdikleri söylenebilir.

Uluslararası ilişkiler ve aynı düzeyde yapılan anlaşmalar, Türk eğitim politikalarında dış aktörlerin iç aktörler kadar, hatta zaman zaman daha fazla etkili olması sonucunu doğurmuştur. Eğitim politikalarına dış aktörlerin etkilerinde, bu aktörlerin ne olacağı ve nasıl bir değişimi beraberinde getirecekleri ülkenin içinde bulunduğu duruma ve iletişimde olunan unsurlara göre farklılık arz etmiştir. Son yıllarda bu aktörlerin başında özellikle sağladıkları finansman desteği ile Dünya Bankası, IMF ve Avrupa Birliği gelmektedir. Türkiye, dış aktörlerin katkılarıyla eğitim politika ve uygulamalarında önemli gelişmeler kaydetmiştir. Ancak yaşanan gelişmeler, eğitim sistemindeki eksiklikler nedeniyle daha çok niceliksel boyutta kalmıştır.

Eğitim politikalarını şekillendiren iç ve dış aktörlerde dikkat çeken en önemli hususlardan biri, bunların birbirlerinden bağımsız şekillenmemeleri, birbirlerini oluşum ve uygulama boyutları itibarıyla yönlendirmeleri olmuştur. Ele alınan aktörler, eğitim politikalarındaki etkileri ve etkinlikleri doğrultusunda öne çıkarken aynı doğrultuda diğerleri üzerinde yönlendirici unsur olarak etkide bulunabilmişlerdir.

Kaynakça

AB Türkiye Delegasyonu. (2011a). *Avrupa Birliği ve Türkiye, tarihçe*. http://www.avrupa.info.tr/tr/delegasyonumuz/tarihcemiz.html adresinden 28 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

AB Türkiye Delegasyonu. (2011b). *Avrupa Birliği ve Türkiye, delegasyonun görevi*. http://www.avrupa.info.tr/eu-delegation/mission.html adresinden 28 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

AB İlerleme Raporları (2014). http://avrupabirligiturkiye.wordpress.com/ab-ilerleme-raporlari/ adresinden 23. 08. 2014 tarihinde edinilmiştir.

Akkutay, Ü. (1996). *Milli eğitimde yabancı uzman raporları*. Ankara: Avni Akyol Kültür ve Eğitim Vakfı.

Aktaşoğlu, E. (2011). *Avrupa Birliği desteği ile Türkiye'de yürütülen projelerin genel bir değerlendirilmesi ve projelerde çalışan personelin çalışma koşullarına ilişkin sorunları*. Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı.

Akyüz, Ü. (2012). *Milli Eğitim Bakanlığınca tamamlanmış Avrupa Birliği eğitim projelerinin yönetici ve uzman görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akyüz, Y. (1994). *Türk eğitim tarihi (Başlangıçtan 1933'e)*. İstanbul: Kültür Koleji.

Başar, E. (2004). *Milli Eğitim bakanlarının eğitim faaliyetleri (1920–1960)*. İstanbul: MEB.

Çağlar, A. (2010). 21. yüzyılda okulun değişen rolü ve yeni eğilimlere ilişkin iyimser bazı öngörüler. *21. yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi*. Ankara: Pegem Akademi.

Çelik, Z. (2012). *Politika ve uygulama bağlamında Türk eğitim sisteminde yaşanan dönüşümler: 2004 İlköğretim Müfredat Reformu örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demir, İ. (2011). *Hayatboyu Öğrenme Programının, insan kaynaklarının mesleki sosyal gelişimine, yabancı dil gelişimine, istihdamına ve yeterliliklerin tanınmasına sağladığı katkı açısından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2011). *Kalkınma planları 1-9*. http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC3712B3AA8761DC70455EDD505C91856E7FE60BFD028C293D adresinden 28 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi hakkında rapor: T.C. Maarif Vekilliği, Ana programa hazırlıklar* (Seri B, No.1). Ankara: Devlet.

Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Ankara: Yazar.

Dünya Bankası (2005). Okul Öncesi Eğitimden Orta Öğretime Etkili, Adil ve Verimli bir Eğitim Sisteminin Sürdürülebilir Yolları. Türkiye Eğitim Sektörü Çalışması. Rapor No.32450-TU.

Dünya Bankası (2011). Türkiye'de Temel Eğitimde Kalite ve Eşitliğin Geliştirilmesi; Zorluklar ve Seçenekler. Rapor No.54131-TR.

Dünya Bankası (2013). Türkiye'de Okullarda Mükemmeliyeti Teşvik Etmek. Rapor No. 77722-TR.

Dünya Bankası (2014). Türkiye'deki Alt ve Üst Ortaokullar Arasındaki Geçişin İyileştirilmesi: Daha Adil Bir Sistem Tasarımı İçin Tavsiyeler. Yayımlanmamış Rapor.

Eğitim Reformu Girişimi. (2011). *Eğitim İzleme Raporu 2011*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi.

Ergün, M. (1990). Türk eğitiminin Batılılaşmasını belirleyen dinamikler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 17*, 453-457.

Ertl, H. (2006). European Union policies in education and training: the Lisbon agenda as a turning point? *Comparative Education, 42*, (1). Retrieved May 28, 2012, from http://www.education.ox.ac.uk/uploaded/CCED_A_151548.pdf

European Commission. (2008). *European Commission, education and training*. Retrieved May 28, 2012, from http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc28_en.htm

Gür, B., Çelik, Z. ve Özoğlu, M. (2011). Policy options for Turkey: A crituqe of the interpretation and utilization of PISA results in Turkey. *Journal of Education Policy, 27*(1), 1-21.

Hesapçıoğlu, M. (2010). Postmodern/küresel toplumda eğitim, okul ve insan hakları. (Editör), *21. yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi* Ankara: Pegem Akademi.

Işıklı, A. (2002). *Dünya Bankasının laik imparatorluğunda kumarhane kapitalizm.* İstanbul: Otopsi.

Janne, H. (1973). For a community policy in education. *Bulletin of the European Communities Supplement*. Retrieved May 28, 2012, from http://aei.pitt.edu/5588/01/002288_1.pdf

Kihtir, A. (2004). *Avrupa Birliğinin eğitim politikası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Kural, N. (2006). Bir çalışma alanı olarak eğitim finansmanının Türkiye'de gelişimi. (Editör), *Türkiye'de eğitim bilimleri: Bir bilanço denemesi* içinde (s. 125-144). Ankara: Nobel.

Küçüker, E. ve Gürbüz, A. (2012). Türkiye'de uygulanan dış kaynaklı eğitim projeleri nasıl bir toplumsal dönüşümü hedefliyor. *Milli Eğitim Dergisi, 194.*

Lisbon European Council. (2000). Presidency Conclusions, Lisbon European Council (23-24 March 2000). Retrieved May 28, 2012, from http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm

Manisalı, E. (1998). İktisada giriş. İstanbul: Der.

MEGEP Nihai Rapor (2009) *Türkiye'de Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Programı"nın (MEGEP) Etki Değerlendirmesi için Teknik Destek*, Sözleşme No 2008/161382 Cilt 1: Nihai Özet Rapor, IBF Uluslararası Danışmanlık Firması. Millî Eğitim Bakanlığı, yayımlanmamış Rapor.

Millî Eğitim Bakanlığı (2014). Milli Eğitim *2013-2014 yılı istatistikleri: Millî Eğitim Bakanlığı örgün eğitim istatistikleri*. Strateji Geliştirme Başkanlığı. http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2013_2014.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı. (2014). Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü resmî kaynakları. (Uluslararası Kuruluşların MEB ile olan resmî durumları). Yayımlanmamış Bilgi Notları.

Millî Eğitim Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2012). *Tamamlanan projeler*. Millî Eğitim Bakanlığı Projeler Koordinasyon Grup Başkanlığı. http://abdigm.meb.gov.tr/Projeler/. adresinden 28 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2014). Milli Eğitim Politikaları İncelemesi: Türkiye. Ankara: http://abdigm.meb.gov.tr/dokumanlar/milli_egitim_politikalari_incelemesi.pdf adresinden 14 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2007). *Politika ve strateji belgeleri*. Ankara: MEB, Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı.

Millî Eğitim Bakanlığı, Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı. (2011). *Avrupa Birliği ve hibe programlarına yönelik proje hazırlama rehberi*. Ankara.

Millî Eğitim Bakanlığı Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı. (2008). *MEGEP, TEDP, MTEM tanıtım kitapçığı*. Ankara:

MTEM Nihai Rapor (2006). (01 Temmuz 2003- 31 Aralık 2006) Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi. (Europe Aid/ 112758/ C/SV/TR). Millî Eğitim Bakanlığı, yayımlanmamış Rapor.

Official Journal of the EU. (2006). *Establishing an Instrument for Pre-Accession Assistance* (IPA). Council Regulation (EC) No 1085/2006. Retrieved May 28, 2012, from http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_210/l_21020060731en00820093.pdf

Oktay, A. (2010). 21. yüzyılda yeni eğilimler ve eğitim. (Editör), *21. yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi* içinde. Ankara: Pegem Akademi.

Özcan, Ş. (2006). *Cumhuriyet dönemi yabancı uzmanların Türk eğitim sistemine etkileri*. Yayımlanmamış ödev. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öztürk, C. (2009). Türk eğitim sistemi ve tarihsel temelleri. (Editör), *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, S. (2004). *Avrupa Birliği kaynaklı proje ve programların izleme ve değerlendirilmesi*. Ankara: ABGS.

Paksoy, M. ve Paksoy, S. (2000). *Ekonomik bütünleşmeler ve Avrupa Birliği (Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri)*. Şanlıurfa: Özdal.

Pepin, L. (2007). The History of EU Cooperation in the Field of Education and Training: How lifelong learning became a strategic objective. *European Journal of Education, 42*.

STB (2008) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Bölgesel Rekabet Edebilirlik Programı Koordinasyon ve Uygulama Merkezi, *Katılım Öncesi Yardım Aracı-IPA ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programına İlişkin Sık Sorulan Sorular,* Mart, Ankara http://ipa.stb.gov.tr/Dosyalar/SikcaSorulanSorular.pdf

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (2011b). *Katılım müzakereleri*. http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=37 adresinden 28 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (2011d). *Türkiye-AB mali işbirliği*. http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5 adresinden 28 Mayıs 2012 tarihinde edinilmiştir.

TEDP (2007) Nihai Raporu. MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı. Ankara. Millî Eğitim Bakanlığı, yayımlanmamış Rapor.

T.C. Maarif Vekilliği. (1939). *Amerikan Heyeti Raporundan: Maarif işleri*. İstanbul: Devlet.

Tuzcu, G. (2006). *Avrupa Birliği'ne giriş süreci ve eğitimde vizyon 2023*. Ankara: Türk Eğitim Derneği.

Tüm Özel Öğretim Kurumları Derneği. (2008). *Türkiye'de ve dünyada eğitim finansmanı*. İstanbul: TÖDER.

Varsori, A. (2004). Vocational education and training in Europan social policy from its origins to Cedefop. *Europan Journal Vocational Training, 32*.

Walkenhorst, H. (2005). *The changing role of EU education policy- A critical assessment.* Paper presented at the meeting of the EUSA Ninth Biennial İnternational Conference, Texas.

Küreselleşme Bağlamında Değişen Eğitim Politikaları

Arife Gümüş

Toplu Bakış

Türkiye tarihi boyunca siyasetin tekelinde varlık gösteren eğitim politikaları, zaman zaman dönemin moda akımlarının da etkisinde kalmıştır. 1980'lerin sonlarından başlayarak hızla yaygınlık kazanan küreselleşme akımı bunun son dönem örneklerinden olup, Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok coğrafyada eğitim politikalarını etkilemiştir. Küreselleşme sürecinin hızlı yayılması bununla birlikte neoliberal dönüşüm, okul finansmanı, eğitim sektöründe çalışanların hakları, müfredat geliştirilmesi, özelleştirme ve okul ve çevre ilişkileri gibi birçok alanda kökten değişimi beraberinde getirmiştir. Benzer şekilde, eğitim politikası sözlüğü, "verimlilik", "performans" ve "insani sermaye" gibi moda sözcüklerle tanışmış ve bu alanda yetkili ve ilgili olan pek çok çevre tarafından okulların küresel ekonominin gereklerini yerine getirmesi gerektiğine dair telkinler verilmeye başlanmıştır. Birleşmiş Milletler, OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerce sıkça telaffuz edilmeye başlanan küresel eğitim, insani sermaye, ekonomik kalkınma ve çok kültürlülük üzerine söylemler, akademisyenler, bürokratlar ve sivil toplum örgütleri arasında eğitim politikalarının nasıl olması gerektiğine dair yoğun tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur.

Kaynakça

Âdem, M. (1994). Bilim ve eğitimde planlama. *Türkiye Bilimler Akademisi, bilim ve eğitim* içinde (s. 89-96). Ankara

Akça, İ. (2001). Geç kapitalizm, yeni sağ, 'yeni' üniversite. *Birikim*, *142-143*, 57-70.

Akçay, R. C. (2003). Küreselleşme, eğitimsel yoksunluk ve yetişkin eğitimi. *Milli Eğitim*, *59*, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/159/akcay.html adresinden 26 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Apple, M. W. (2004). Neoliberalizm ve eğitim politikaları üzerine eleştirel yazılar (çev. F. Gök, M. Apak, B. Can, D. Çankaya, F. Keser ve H. Alan). Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.

Aydın, A. (2003). *Küreselleşme ve eğitim*. *Eğitişim Dergisi*, *4*. http://www.egitisim.gen.tr/site/arsiv/37-4/120-kuresellesme-ve-egitim.html adresinden 9 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *37*(2), 61-82.

Bayar, F. (2008). *Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinde Türkiye*. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, *32*, 25-34. http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firatbayar.pdf adresinden 5 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Benton, J. (2006). Küreselleşme ve kendini yönetme hakkı: Eğitimsel bakış açıları. E. Oğuz ve A. Yakar (yay. hzl.), *Küreselleşme ve eğitim* içinde, (çev. H. H. Aksoy, s. 119-140). Ankara: Dipnot Yayınları.

Demir, İ. (2006). Sosyal ve ekonomik bir olgu olarak küreselleşme: Eğitimde yeni açmazlar -yeni olanaklar. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *23*, 85-97.

Doğan Çeken, Y. (2006). *Küreselleşme ve Türkiye'de eğitim politikaları: Yeni ilköğretim müfredatı Sosyal Bilgiler Programı üzerine bir inceleme.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Doğan, E. (2002). Eğitimde küreselleşme. *Eğitim Araştırmaları*, *6*, 87-98.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). *8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Hayat Boyu veya Örgün Olmayan Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara. http://plan8.dpt.gov.tr/ adresinden 25 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Ercan, F. (2006). *Neo liberal eğitim politikaların anatomisi için alternatif bir çerçeve*. http://fuatercan.wordpress.com/tag/makaleler adresinden 25 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Gök, F. (2003). Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders kitapları. B. Çotuksöken, A. Erzan, O. Silier (Der), *Ders kitaplarında insan hakları: Tarama sonuçları* içinde (s. 158-171). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Güler, A. (2004). *Türk eğitim politikasının tarihsel süreci.* Ankara: Yeryüzü Yayınları.

Karip, E. (1996). Etkili eğitim sistemlerinin geliştirilmesi. *Eğitim Yönetimi*, *2*, 245-247.

Karip, E. (2005). Küreselleşme ve Lizbon eğitim 2010 hedefleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,* 42. 195-209.

Kurul Tural, N. (2004). *Küreselleşme ve üniversiteler*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *Milli Eğitim Şurası Ön Komisyon çalışmaları (08-16 Haziran 2006)*. Ankara.

Numanoğlu, G. (1999). Bilgi toplumu-eğitim-yeni kimlikler-II: Bilgi toplumu ve eğitimde yeni kimlikler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *32*(1-2), 341-350.

Okçabol, R. (2007). *Yüksek öğretim sistemimiz*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Oktik, N. (2002). Globalleşme ve yüksek öğrenim. *Doğu-Batı*, *5*(18), 193-205.

Özden, Y. (2002). *Eğitimde dönüşüm: Eğitimde yeni değerler* (4. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Sander, O. (2010). *Siyasi tarih ilkçağlardan 1918'e* (20. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

Sayılan, F. (2007). Küreselleşme ve eğitimdeki değişim. E. Oğuz ve A. Yakar (yay. hzl.), *Küreselleşme ve eğitim* içinde (s. 59- 82). Ankara: Dipnot Yayınları.

Tomul, E. (2002). Küreselleşme ve eğitim eşitsizlikleri. *Eğitim Araştırmaları, 6.*

Toulmin, S. (1999). The ambiguities of globalization. *Futures*, *31*, 905-912.

Tözüm, H. (2002). Küreselleşme gerçek mi, seçenek mi? *Doğu-Batı*, *18*, 151-173.

Yıldız, N. (2008). Neoliberal küreselleşme ve eğitim (Neoliberal globalization and education). *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11*, 13-32.

Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme konusundaki yaklaşımlar ve eğitim. *Eğitim Araştırmaları*, *6*, 61-64.

Türkiye'de İktisadi Dönüşümler ve Eğitim Politikaları

Fuat Güllüpınar

Toplu Bakış

Bu çalışmada esas olarak Türkiye'nin dünya kapitalizmine eklemlenme yolunda yaşadığı ekonomik süreçler ile birlikte değişen eğitim serüveni üzerinde durularak, dünyada yaşanan iktisadi dönüşümlerle birlikte gündeme gelen eğitimdeki yapısal dönüşümlere değinilecektir. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında eğitim, ulus-devletin inşa süreçlerinde makbul vatandaş yetiştirmenin bir aracı olarak kurgulanırken, bu alanda daha çok devletin sorumluluğuna vurgu yapılmaktaydı. Ancak günümüzde, eğitimin her türlü sorumluluğunun devletten bireye doğru kaydırıldığı bir geçiş aşaması deneyimlediğimiz söylenebilir. Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıntılarının ardından kurulan Cumhuriyet artık bir ulus-devletti ve her ulus devlet gibi, ulus inşa sürecini hızla uygulamaya başladı. Ulus inşa sürecinin temel aktörü olan eğitim, bir bakıma insanları ulusun yurttaş-özneleri kılma amacı taşıyan bir dizi düzenlemeyle birlikte, kapitalizmin yarı-çevre ülkesi olmaya başlayan Türkiye'yi kalkındırmanın da aracı olarak düşünülmekteydi. Cumhuriyet'in kuruluş döneminden 1980'lere kadar, eğitim ulusun inşasında yeni insan yaratmaya hizmet eden ideolojik alandaki doktriner bir hizmet olarak görülürken başat hedef; ulusa muhafızlık edecek neferler yetiştirmekti. 1980'lerden sonra ise, dünyadaki her bir santimetrekareyi girdabına alan küresel kapitalizmin rekabet koşullarında emek piyasasının arz-talep ilişkilerine odaklanmış bir eğitim modeli benimsenmiştir. Eğitim politikaları, "ulusun inşası sürecinden" "müşteri ya da tüketicinin inşası" sürecine evrilmiştir. Geçmiş eğitim politikaları kapsamında, bireyler toplumsal bir fayda amacıyla yetiştirilirken eğitim doktriner bir çerçeveye dönüşmüştü. Günümüzde ise girişimcilik kültürünün egemen olduğu, ticarileşen ve metalaşan bir eğitim perspektifi gelişmektedir. Ancak metalaşma zincirinin halkası olması öngörülen 2000'lerin eğitim modelinde, ulusun muhafızlarını yetiştirme misyonunun tamamen terk edildiğini söylemek güç görünmektedir.

Kaynakça

Açıkel, F. (2003). Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik. Tanıl Bora (Ed.), *Devletin Manevi Şahsiyeti ve Ulusun Pedagojisi* içinde (ss. 117-139). İstanbul: İletişim.

Akdağ, B. (2006). Eğitim Felsefesinde İnsanı Görme Tarzı. *Felsefe Yazın, 9*, 14-17.

Aksoy, H. H. (2003). Uluslararası Karşılaştırma Ölçütlerinin Kullanımı ve Türkiye. *Eğitim Bilim Toplum, 1* (1), 51-62.

Akşit, N. (2007). Educational Reform in Turkey. *International Journal of Educational Development*, *27* (2), 29-137.

Alpman, P. S. (2009). *Toplumsal Sınıflar ve Eğitim*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Apple, M. W. (2004). *Neoliberalizm ve Eğitim Politikaları Üzerine Eleştirel Yazılar.* Ankara: Eğitim-sen.

Apple M. W. (2006). *Eğitim ve İktidar*. Ergin Bulut (Çev.). İstanbul: Kalkedon.

Aytaç, K. (1967). Türkiye'de Eğitim Sistemi ve Eğitim Seviyesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakütesi Felsefe Bölümü Dergisi*, *5*, 1-31.

Bilir, A. (2011). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirmenin Tarihsel Evrimi ve İstihdam Politikaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 44* (2), 223-246.

Bora, T. (2007). Türkiye'de Siyasal İdeolojilerde ABD/Amerika İmgesi, Amerika: Batı ve 'Başka' Batı. Murat Gültekingil ve Tanıl Bora (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 3: Modernleşme ve Batıcılık* içinde (ss. 148-169). İstanbul: İletişim.

Boratav, K. (1990). *Türkiye İktisat Tarihi.* İstanbul: Gerçek.

Bourdiue, P., Passeron, J. C. (1990). *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage.

Bourdieu, P., Passeron, J. C. (2014). *Vârisler: Öğrenciler ve Kültür.* Ankara: Heretik.

Bozkurt, V. (2006). *Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller Kavramlar Kurumlar.* Ankara: Ekin.

Buğra, A. (2013). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika.* İstanbul: İletişim.

Buyruk, H. (2009). Yüksek Öğretime Geçiş Sorunsalı. *Eğitim Bilim Toplum,* 7 (26), 69-88.

Coşkun, M. K. (2008). Üniversite Eğitimi ve Akademisyenler: Quo Vadis? *Toplum ve Demokrasi, 2* (3), 197-202.

Çam, T. (2006). *Küreselleşme ve Eğitim, 1980 Sonrası Neoliberal Eğitim Politikalarının Türk Eğitim Sistemine Etkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Dinçer, A. (2006). Felsefe ve Eğitim Sempozyumu. *Felsefe Yazın, 9*, 18-21.

Ercan, F. (1999). 1980'lerde Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılanması: Küreselleşme ve Neoliberal Eğitim Politikaları. Fatma Gök (Ed.), *75 Yılda Eğitim* içinde (ss. 23-37). İstanbul: Tarih Vakfı.

Ercan, F. (2007). Modüler İnsana Doğru: Yetkin Mühendislik. http://scholar.google.com.tr/scholar?q=Eğitim+Fuat+Ercan+&btnG=&hl=tr&as_sdt=0%2C5 adresinden 03.06.2014 tarihinde edinilmiştir.

Ercan, F., Uzunyayla, F. (2009). A Class Perspective on the New Actors and Their Demands from the Turkish Education System. Dave Hill & Ellen Rosskam (Eds.), *The Developing World and State Education: Neoliberal Depredation and Agalitarian Alternatives* içinde (ss. 109-129). New York: Routledge.

Eskicumalı, A. (2003). Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, 19* (2), 15-29.

Fındıklı, E. B. (2014). Erken Cumhuriyet Döneminde Sosyolojik Kavramların ve Siyasi Pozisyonların Dönüşümü Bağlamında Halkevleri. *Toplum ve Bilim, 130*, 36-58.

Giroux, H. (2008). *Eleştirel Pedagojinin Vaadi.* İstanbul: Kalkedon.

Gök, F. (1999). 75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet. Fatma Gök (Ed.), *75 Yılda Eğitim* içinde (ss. 1-8.) İstanbul: Tarih Vakfı.

Gök, F. (2005). Üniversiteye Girişte Umut Pazarı. *Eğitim Bilim Toplum, 11*, 102-109.

Gönel, F., Akçalı, T. (2007). Neoliberal Politikaların Yarattığı Üniversitedeki Çıkmaz Sokak. *Eğitim Bilim Toplum, 5* (20), 4-29.

Güllüpınar, F. (2010). Almanya'da Türk Göçmenlerin Çocuklarının Bölünmüş Kaderleri ve Eğitimdeki Başarısızlıklarının Yapısal Nedenleri: Entegrasyon Aşağı mı Yukarı mı? *Eğitim Bilim Toplum, 8* (31), 65-88.

Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism.* Oxford: Oxford University.

İnal, K. (2008). *Eğitim ve İdeoloji.* İstanbul: Kalkedon.

İnal, K. (2012). Geleceğin Eğitim Sosyolojisi. İsmail Doğan (Ed.), *Eğitim Sosyolojisi: Dün, Bugün, Yarın* içinde (ss.35-47) Ankara: Nobel.

Kafadar, O. (2004). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tartışmaları, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce (Cilt 3). *Modernleşme ve Batıcılık* içinde (ss.351-358) İstanbul: İletişim.

Kaplan, İ. (2003). Milli Eğitim İdeolojisi. Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik* içinde (ss. 788-799). İstanbul: İletişim.

Kaya, N. (2013). Türkiye'nin Eğitim Sisteminde Azınlıklar ve Ayrımcılık: Kavramsal Çerçeve ve Temel Sorunlar. Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan (Eds.), *Ayrımcılık, Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde (ss. 214-230). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Kurul-Tural, N. (2004). *Küreselleşme ve Üniversiteler.* Ankara: Kök.

Keskin-Demirer, D. (2013). Eğitim, Bilgi Ekonomisi ve İstihdam. *Praksis, 33* (3), 49-60.

Küçüker, E. (2010). Türkiye'de Eğitim Planlaması Neyi Hedefliyor. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*: *11-13 November, 2010 - Antalya/Turkey*, s. 153-158, http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/33.pdf adresinden 20 Haziran 2014 tarihinde edinilmiştir.

Mutlu, A. (1995). Eğitim Hizmetlerine Genel Bir Bakış. İnsan, Toplum ve Bilim, (derl.) Kuvvet Lordoğlu, İstanbul: Kavram.

Özsoy, S. (2011). Bilginin Metalaşma Süreci: Eğitimdeki Yapısal Dönüşüm'e İlişkin Bazı Çıkarımlar. Fuat Ercan ve Serap Korkusuz Kurt (Eds.), *Metalaşma ve İktidarın Baskısındaki Üniversite* içinde (ss. 121-142). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Öztürk, Ö. (2009). *1980 Sonrası Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özuğurlu, M. (1999). Üniversite-Sanayi İşbirliği Programının Eleştirisi. Faruk Alpkaya, Temel Demirer, Fuat Ercan ve Hakan Mıhçı. (Eds.), *Eğitim: Ne İçin?* Üniversite: Nasıl? YÖK: Nereye? içinde (ss. 94-104). Ankara: Ütopya.

Sotiris, P. (2013). Girişimci Üniversiteyi Kuramsallaştırmak: Açık Sorular ve Olası Cevaplar. *Praksis, 33*, 153-166.

Şahin, İ. (2007). Türkiye Eğitim Sisteminde Değişim. *Eğitim Bilim Toplum*, *5* (20), 30-54.

Şimşek, G., Ercan, F. (2013). Türkiye'de Öğretmenlik Mesleğinin Dönüşümü/Dönüştürülme Çabaları: Ulus-devletin Muhafızlarını Yetiştirmekten Sermaye İçin Emek-Gücü Yetiştirmeye., www.sendika.org adresinden 03 Şubat 2014 tarihinde edinilmiştir.

Tezcan, M. (2000). *Dış Göç ve Eğitim*. Ankara: Anı.

Tomul, E. (2009). İlköğretim Okullarındaki Sosyal Adalet Uygulamalarına İlişkin Yönetici Görüşleri. *Eğitim ve Bilim, 34,* (152), 126-137.

Topak, O. (2012). *Refah Devleti ve Kapitalizm: 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti.* İstanbul: İletişim.

Uzunyayla, F., Ercan, F. (2011). Türkiye'de Eğitim Sistemine Yönelik Yeni Talepler ve Yeni Aktörlere Sınıfsal Bakış. Fuat Ercan ve Serap Korkusuz Kurt (Eds.), *Metalaşma ve İktidarın Baskısındaki Üniversite* içinde (ss. 197-222). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Walker, D. F., Soltis, J. F. (1992). *Curriculum and Aims* (Second Edition). New York: Teachers College.

Türkiye'de Demografik Yapı ve Eğitim Politikaları İlişkisi

Senanur Avcı

Toplu Bakış

Demografi toplumun nüfus yapısını ve dinamiklerini açıklayan önemli bir çalışma alanıdır. Demografik yapı incelemeleri bir topluluğun sahip olduğu pek çok özelliği ortaya koyabileceği gibi aynı zamanda o toplumun ihtiyaç alanlarını ve gelecek planlamalarını belirlemede de rehberlik etme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda geçtiğimiz yüzyılda yaşanan yüksek doğum ve ölüm oranlarından, düşük doğum ve ölüm oranlarına geçişi açıklayan demografik geçiş teorisi, gelişmekte olan toplumlar için önemli bir planlama aracıdır. Türkiye'nin geç de olsa yaşamaya başladığı demografik geçiş süreci topluma dair veriler sunmakta ve alınabilecek önlemlere işaret etmektedir. Bu verilerin göz önünde tutulduğu bir yönetim stratejisi özellikle eğitim politikaları için önem arz etmektedir. Türkiye'de eğitim politikaları bugüne kadar genç bir topluma sahip olmanın getirdiği rahatlıkla yürütülmüş ve buna göre politikalar üretilmiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte nitelikli ve makbul insan profili, öğrenen ve sürekli kendini geliştiren ve bunu akredite edebilen kişiler hâline gelmiştir. Yaşanmakta olan geçiş göz önünde bulundurularak okullaşmanın, eğitimde nitelik artırımının, yaşam boyu öğrenme stratejilerinin yeniden gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi eğitimde erişim ve nitelik artırımını sağlayacaktır.

Kaynakça

Açıkgöz, Ş. (2012). Fertility, employment and capital accumulation: A case study for Turkey. *Ekonomik Yaklaşım, 23*(83), 1-36.

Anne Çocuk Eğitim Vakfı ve Eğitim Reformu Girişimi. (2013). *Erken çocukluk eğitimi ve "4+4+4" düzenlemesi*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Aysan, M. F. (2014). Türkiye'nin demografik dönüşümü ve yeni meydan okumalar. L. Sunar (Ed.), *Türkiye'de toplumsal değişim* içinde (s. 67-87). İstanbul: Nobel.

Bryant, J. (2007). Theories of fertility decline and the evidence from development indicators. *Population and Development Review, 33*, 101-127.

Chau, T. N. (2003). *Demographic aspects of educational planning*. Paris: UNESCO

Cutler, D., & Meara, E. (2001). *Changes in the age distribution of mortality over the 20th century* (No. w8556). National bureau of economic research.

Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*. Eskişehir: Yükseköğretim Kurulu.

Eryurt, M. A. (2005). Türkiye'de doğurganlığı belirleyen ara değişkenler: Yakın döneme bakarken. *Nüfusbilim Dergisi, 27*, 67-84.

Esping-Andersen, G. (1994). *After the golden age: The future of the welfare state in the new global order (Occasional Paper No. 7)*. Genova: UNRISD.

Galor, O., & Weil, D. N. (2000). Population, technology, and growth: From Malthusian stagnation to the demographic transition and beyond. *American Economic Review, 90*(4), 806-828.

Gökbayrak, Ş. (2010). Türkiye'de sosyal güvenliğin dönüşümü. *Çalışma ve Toplum, 25*, 141-162.

Gümüş, E. (2010). *Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi: Mevcut durum, sorunlar ve öneriler.* Ankara: SETA.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2010). *Türkiye'nin demografik dönüşümü: Doğurganlık, aile planlaması, anne-çocuk sağlığı ve beş yaş altı ölümlerdeki değişimler, 1968-2008*. Ankara: HÜNEE

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). *2013 Türkiye nüfus ve sağlık araştırması*. Ankara: HÜNEE

Hoşgör, Ş., & Tansel, A. (2010). *2050'ye doğru nüfusbilim ve yönetim: İşgücü, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik sistemine yansımalar.* İstanbul: TÜSİAD.

Kavak, Y. (2010). *2050'ye doğru nüfusbilim ve yönetim: Eğitim sistemine bakış*. İstanbul: TÜSİAD.

Kavak, Y. (2011). Türkiye'de nüfus ve eğitim: Uzun vadeli (2010-2050) nüfus projeksiyonları ve eğitim sistemine yansımaları. *Milli Eğitim, 192*, 86-104.

Kirk, D. (1996). Demographic transition theory. *Population Studies, 50*(3), 361-387.

Ladd, H. F., & Murray, S. E. (2001). Intergenerational conflict reconsidered: County demographic structure and the demand for public education. *Economics of Education Review, 20*(4), 343-357.

Lesthaeghe, R., & Surkyn, J. (1988). Cultural dynamics and economic theories of fertility change. *Population and Development Review, 14,* 1-45.

Malthus, T. R. (1998). *An essay on the principle of population*. Electronic Scholarly Publishing.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2013). *Ortaöğretim İzleme ve Değerlendirme Raporu 2013.* Ankara: Ortaöğretim Genel Müdürlüğü İzleme ve Değerlendirme Grup Başkanlığı.

MEB. (2014). *Milli eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2013-2014.* Ankara: MEB

Notenstein, F. W. (1953). Economic problems of population change. *Proceedings of the Eight International Conference of Agricultural Economists* (pp. 13-31). New York: Oxford University Press.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013). *Education at a glance: Analysis*. OECD Indicators.

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi. (2013). *2013 yerleştirme istatistikleri*. http://www.osym.gov.tr/belge/1-19213/2012-2013-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html adresinden 23.10.2014 tarihinde edinilmiştir.

Poterba, J. M. (1998). Demographic change, intergenerational linkages, and public education. *American Economic Review*, *88*, 315-320.

Reher, D. S. (2004). The demographic transition revisited as a global process. *Population, Space and Place*, *10*, 19-41.

Reher, D. S. (2011). Economic and social implications of the demographic transition. *Population and Development Review*, *37*, 11-33.

Tezcan, S. ve Seçkiner, P. (2012). Türkiye'de demografik değişim: Yaşlılık perspektifi. D. Aslan ve M. Ertem (Ed.), *Yaşlı sağlığı: Sorunlar ve çözümler* içinde (s. 1-8). İstanbul: Hasuder Yayın.

Teitelbaum, M. S. (1975). Relevance of demographic transition theory for developing countries. *Science*, *188*(4187), 420-425.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). İstatistik Göstergeler 1923-2009. Ankara: TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013b). Nüfus projeksiyonları, 2013-2075. *Haber Bülteni*, sayı 15844.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013a). Hanehalkı işgücü istatistikleri, 2013. *Haber Bülteni,* sayı 16015.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). Öğretim yılı ve eğitim seviyesine göre okullaşma oranı. www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=135 adresinden 25.10.2014 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). Adrese göre nüfus sayımı (ADKNS) sonuçları. http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul adresinden 05.01.2015 tarihinde edinilmiştir.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. (1999). *Türkiye'nin fırsat penceresi: Demografik dönüşüm ve izdüşümleri*. İstanbul: Yalkın Yayıncılık.

United Nations. (2001). *World population ageing: 1950-2050.* New York: United Nations Publications.

Vincent-Lancrin, S. (2008). What is the impact of demography on higher education systems? A forward-looking approach for OECD countries. *Higher education to,2030, 1,* 41-103.

Yüceşahin, M. (2009). Türkiye'nin demografik geçiş sürecine coğrafi bir yaklaşım. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, *7*, 1-15.

Türkiye'de İlköğretim Politikaları

Erdoğan Tezci

Toplu Bakış

Eğitim politikaları, geçmişin birikimlerinden, günün değerlerinden yola çıkarak geleceğe ilişkin bir tasarım anlayışını yansıtır. Bu anlayışın ilk adımını ilköğretim politikaları oluşturur. Selçuklularda "küttap" denen okullar ile başlayan ve Osmanlılarda "sıbyan" adı verilen mektepler ile devam eden ilköğretim kurumları; dinî bilgiler, okuma yazma ve hesap bilgilerinin öğretimi temelinde dönemin toplumsal-kültürel yapısına dayanan bir eğitim anlayışını yansıtmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde yenileşme çabaları çerçevesinde sıbyan mekteplerinin yanı sıra rüştiye, iptidaiye denilen kurumlar açılmıştır. Tanzimat ile yenileşme hareketleri çerçevesinde eğitim işlerinin yürütülmesi için Maarif-i Umumiye Nezareti kurulmuş; ancak bu yapı ile de eğitim öğretim faaliyetleri çok başlılıktan öteye geçememiştir. Osmanlı Devleti'nin yenileşme serüveni ile başlayan süreçte; Osmanlı Devleti'nin geleneksel kurumları olan okullar, yenileşme hareketleri sonucunda ortaya çıkan yenilikçi okullar ve azınlıklarca kurulan okullar olarak üç farklı yapı ortaya çıkmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, insan niteliklerinde önemli değişimi beraberinde getirmiştir. Gerek bu bağlam çerçevesinde ve gerekse Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde eğitim programlarında yenileşmeye gidilmiştir. Eğitim, kalkınmanın önemli bir aracı olarak görüldüğünden hem eğitime bütçeden ayrılan pay artırılmış hem de zorunlu eğitim süresi uzatılmıştır. Eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanmasında ilköğretimde de ücretsiz kitap dağıtılması, okullarda ücretsiz kurs düzenlenmesi ve kırsal bölgelerde öğrenci başına eğitim desteği olarak nakdi yardım yapılması gibi bir dizi düzenlemenin yanı sıra kampanyalar ve projeler yürütülmüştür. İlköğretimde daha nitelikli bir eğitim için bir dizi adım atılmış olsa da sınıfların kalabalık olması, merkezî yerleştirme sisteminin çoktan seçmeli teste dayanması, ikili öğretim uygulamasının varlığı, ilköğretimin diğer eğitim kademeleri ile birlikte sistem bütünlüğü içinde ele alınmaması, öğretmen seçimi ve eğitimi gibi faktörler niteliksel gelişmenin önündeki en temel engeller olarak varlığını devam ettirmektedir. En önemli reform aracı olan programın adaptasyonunda ciddi denebilecek sorunların varlığı da nitelik artışındaki engellerdir.

Kaynakça

Akdeniz, S. (1982). *Toplumumuz ve eğitimimiz.* İstanbul: İktisadi Yayın ve Danışma Ltd. Şti.

Akyüz, Y. (1993). *Türk eğitim tarihi (Başlangıçtan 1993'e).* İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.

Alexander, R. (1982). *Policy and practice in primary education.* London: Routledge.

Arı, A. (2002). İlköğretim uygulamalarının değerlendirilmesi (Normal, Taşımalı ve yatılı ilköğretim okullarının karşılaştırılması). *Millî Eğitim Dergisi, 150,* 153-154. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/153-154/ari.html adresinden 16 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Aşkar, P. (2007). İlköğretim programlarının ve uygulamalarının değerlendirilmesi. S. Özdemir, H. Bacanlı ve M. Sözer (Ed.), *Türkiye'de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sistemi: Temel sorunlar ve çözüm önerileri* içinde (s. 186-210). Ankara: Türk Eğitim Derneği.

Aytaç, K. (1967). Türkiye'de eğitim sistemi ve eğitim seviyesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi, 5*, 241-271.

Aytaç, K. (2009). *Avrupa eğitim tarihi.* Ankara: Doğu-Batı Yay.

Başaran, İ. E. (1993). *Türkiye eğitim sistemi*. Ankara: Gül Yayınevi.

Berkes, N. (1978). *Türkiye'de çağdaşlaşma.* İstanbul: Doğu-Batı Yay.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2004). Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. *Resmî Gazete*, sayı: 25425. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/04/20040406.htm#3. adresinden 5 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk ve ortaöğretim (tarihî gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Bilig*, *37*, 155-174.

Demirtaş, Z. (2007). Osmanlı'da sıbyan mektepleri ve ilköğretimin örgütlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 17(1), 173-183.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2008). *OECD-IT Policy Questionnaire 2008-Turkey*. http://www.bilgitoplumu.gov.tr/yayinlar.asp adresinden 15 Aralık 2008 tarihinde edinilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2011). *Bilgi toplumu istatistikleri*. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı. http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Diger/Bilgi_Toplumu_Istatistikleri_2011.pdf adresinden 30 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Erdem, A. R. (2005). İlköğretimimizin gelişimi ve bugün gelinen nokta. Üniversite ve Toplum, 5(2). http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=240. adresinden 12 Mayıs 2014 tarihinde edinilmiştir.

Ergün, M. (2014). *Medreseden mektebe Osmanlı eğitim sistemindeki değişme.* Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi. http://www.egitim.aku.edu.tr/ergun3.htm. adresinden 30 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Ergun, M. (1987). *Satı Bey hayatı ve Türk eğitimine hizmetleri.* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 4-19.

European Council. (2000). *Lisbon Strategies*. Brussels: European Parliament. Retrieved October 20, 2010, from http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies.do?language=EN adresinden 20 ekim 2010 tarihinde edinilmiştir.

Eurydice. (2001). *ICT@Europe.edu: Information and communication technology in European education systems*. Eurydice: The Information Network on Education in Europe. October 20, 2010, from http://www.mszs.si/eurydice/pub/eurydice/ICT.pdf adresinden 20 ekim 2010 tarihinde edinilmiştir.'

Genç, S. Z. (2007). Cumhuriyetten günümüze ilköğretimde program geliştirme çalışmaları. *A. Ü. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(2), 123-137.

Gürol, M. (2002). Eğitim teknolojisinde yeni paradigma: Oluşturmacılık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *12*(1), 159-183.

Güven, S. (2013). İlköğretim ders programlarının öğrenciye kazandırılması hedeflenen değerler açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14,* 355-374

Kalkınma Bakanlığı. (2014a). *E-dönüşüm Türkiye*. http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgitoplumu/e-donusum-projesi/ adresinden 30 Ekim 2014 tarihinde edinilmiştir.

Kalkınma Bakanlığı. (2014b). *2014-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı* (Taslak). http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/Bilgi_toplumu_stratejisi_ve_eylem_plani_taslagi_2014_2018.pdf adresinden 20 Ekim 2014 tarihinde edinilmiştir.

Karagözoğlu, G. (1985). Atatürk'ün eğitim savaşı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2*(4), 193-213.

Kavak, Y. (2007). Dünyada ilköğretimin genel görünüşü. S. Özdemir, H. Bacanlı ve M. Sözer (Ed.), *Türkiye'de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sistemi: Temel sorunlar ve çözüm önerileri* içinde (s. 62-71). Ankara: Türk Eğitim Derneği.

Kavak, Y., Ergen, H. ve Gökçe, F. (2007). Türkiye'de ilköğretim: Durum analizi. S. Özdemir, H. Bacanlı ve M. Sözer (Ed.), *Türkiye'de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sistemi: Temel sorunlar ve çözüm önerileri* içinde (s. 72-121). Ankara: Türk Eğitim Derneği.

Keskin, Y. ve Coşkun-Keskin, S. (2013). İlkokul (ilköğretim) sosyal bilgiler programlarında milli bilinç ve barış değerinin tarihsel serüveni. *TSA Dergisi, 17*(3), 51-86.

Koçer, H. A. (1992). *Türkiye'de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi (1773-1923).* İstanbul: MEB Yay.

Kodaman, B. (1980). *Abdülhamit devri eğitim sistemi***.** İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Külahçı, Ş. G. (1995). *Öğretmen yetiştirme modül serisi,* A: 2-6. Ankara: Özışık Matbaası.

Memioğlu, A. Z. (2003). İmparatorluktan Cumhuriyete ilköğretimimiz. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 21,* 243-252.

Merter, F. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi programının eğitim sosyolojisi bakış açısından olumlu ve olumsuz eleştirisi. (Ed.), *Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu* içinde (s.430-439). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

Millî Eğitim Bakanlığı (1994). Taşımalı İlköğretim genelgesi. *Tebliğler Dergisi*, Aralık 1994/2420.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1997). *Millî Eğitim Bakanlığında program çalışmaları.* Ankara: MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi. http://www.meb.gov.tr/earged/earged/Meb_Program_calismalari.pdf adresinden 15 Haziran 2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim programları*. http://programlar. meb.gov.tr. adresinden 15 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *Türkiye eğitim istatistikleri 2005-2006*. http://www.sgb.meb.gov.tr adresinden 12 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2007a). *Taşımalı İlköğretim Yönergesi*. 03/06/2007 tarihli ve B.08.0.İGM.0.08.02.03.701/10293 sayılı Genelge (Genelge No, 2007/53).

Milli Eğitim Bakanlığı (2007b). *Bilim Sanat Merkezleri Yönergesi.* Tebliğler Dergisi, Sayı: 2593. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2593_0.html adresinden 15 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2008a). *İnternet Erişimi Projesi.* http://www.meb.gov.tr/ADSL/adsl_index.html adresinden 15 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2008b). *Eğitim istatistikleri.* http://www.meb.gov.tr adresinden 15 Ekim 2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2012a). Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. *Resmî Gazete,* Sayı: 28360. mebk12.meb.gov.tr/meb.../26021022_ilkgretimkurumlarynetmelii.doc adresinden 15 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı (2012b). İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Kanun no: 6287, *Resmî Gazete*, sayı: 28261.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2012c). *İlköğretimden Ortaöğretime Ortaöğretimden Yükseköğretime Geçiş Analizi Raporu.* Ankara: MEB Gazi Meslekî Eğitim Merkezi Matbaası. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/90/9584_mebgecis_2012_7_5_13_19_1.pdf adresinden 15 Mayıs 2014 tarihinde edinilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2012d). 12 Yıllık Zorunlu Eğitime Yönelik Uygulamalar. Genelge no: 2012/20. http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/12YillikZorunluEgitimeYonelikGenelge.pdf. adresinden 15 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2013). *Millî Eğitim istatistikleri: Örgün eğitim (2012-2013).* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf adresinden 1 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2014). Millî Eğitim Bakanlığı Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim. Yönetmeliği. *Resmî Gazete*, sayı: 29116.

The Organisation for Economic Co-operation and Development. (2006). *e-Goverment studies Turkey*. Paris: Author.

The Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013). *Education at a glance 2013: OECD indicators*. OECD (2013), OECD Publishing. Retrieved September 15, 2014, from http://www.oecd.org/edu/eag2013%20(eng)--FINAL%20 20%20June%202013.pdf

Özden, Y. (1998). *Eğitimde yeni değerler: Eğitimde dönüşüm.* Ankara: Pegem Akademi.

Perkmen, S. ve Tezci, E. (2011). *Eğitimde teknoloji entegrasyonu: Materyal geliştirme ve çoklu ortam tasarımı.* Ankara: Pegem Akademi.

Semerci, N. ve Yanpar-Yelken, T. (2010). İlköğretim programlarındaki ortak temel becerilere ilişkin öğretmen görüşleri (Elazığ ili örneği). *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, 8*, 47-54.

Sezgin, R. A. , Aslan, G. ve Küçüker, E. (1999). *Türkiye'de eğitim reformları, İlköğretim Reformu (8 yıllık kesintisiz eğitim)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayını.

T.C. Başbakanlık. (2014). *62. Hükümet Programı.* http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_GovernmentProgram.aspx. adresinden 10 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

T.C. Başbakanlık. (2003). *e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı* (Genelge, 2003/48). http://www.basbakanlik.gov.tr/genelge_pdf/2003/2003-0320-17882.pdf adresinden 10 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

T.C. Başbakanlık. (2007). e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kurumsal Yapılanması (Genelge, 2007/7). *Resmî Gazete*, sayı: 26482.

Tezci, E. (2009). "Teachers' effect on ICT use in education: The Turkey sample". *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 1*(1), 1285-1294.

Tezci, E. (2011). Turkish primary school teachers' perceptions of school culture regarding ICT integration. *Educational Technology Research and Development, 59*(3), 429-443.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *Eğitim istatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden 25 Ekim 2014 tarihinde edinilmiştir.

Üstel, F. (2011). *Makbul vatandaş'ın peşinde II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi* (5. basım). İstanbul: İletişim Yayınları.

Varış, F. (1981). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Varış, F. (1988). *Eğitimde program geliştirme: Teori ve teknikler*. Ankara: A.Ü. Eğitim Fak. Yayını.

Ortaöğretime ve Yükseköğretime Geçiş Sınavlarının Kıskacında Ortaöğretim Sistemi

Zafer Çelik

Toplu Bakış

2000'li yıllardan itibaren, ortaöğretim sisteminde, liselerin dört yıla çıkarılması, zorunlu 12 yıllık eğitim, müfredatların güncellenmesi, okullulaşma oranlarındaki hızlı büyümeler, lise türlerinin azaltılması ve genel liselerin Anadolu liselerine dönüşümü gibi birçok değişim görülmüştür. Bunlar, sistemin örgütlenmesinde ve yapısında önemli değişimlere neden olmuştur. Bu çalışmada 2000'li yıllardan itibaren ortaöğretim sisteminde gerçekleşen dönüşümler ve bu dönüşümlerin sistem üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Bu çerçevede, geçiş sınavlarının ortaöğretim sistemi üzerine etkisi, ortaokul okul türlerinin dönüşümü ve ortaöğretime erişim konuları ele alınacaktır. Buna ilaveten, ortaöğretim sistemindeki tüm bu dönüşümlerin kalite ve eşitlik üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Son olarak, sistemin mevcut durumu üzerinden ortaöğretimin geleceğine ilişkin bazı öneriler sunulacaktır.

Çalışmada, ortaöğretim sisteminin ortaöğretime ve yükseköğretime geçiş sınavları arasında sıkıştığı, sınav ve yerleştirme sistemlerinde gerçekleşen değişimlerin ortaöğretimin yapısını derinden etkilediği vurgulanmaktadır. Ayrıca, okul dönüşümleri sonrasında 2000'li yılların başlarında 79 olan lise türünün 8'e inmesi hem okul türü yerine program çeşitliliğini hedefleyen politikaların gerçekleştirilmesi hem de daha sade bir ortaöğretim sisteminin ortaya çıkması açısından önemlidir. Ancak, okul dönüşümleri ve yeni ortaöğretime yerleştirme sistemi birlikte ele alındığında bu iki uygulama ortaöğretim sistemi üzerinde oldukça olumsuz etkilere neden olmuştur. Tüm okulların ve tüm öğrencilerin puan tablosuna sıralanması ve puan üstünlüğüne göre yerleştirme yapılması zaten hiyerarşik bir yapıya sahip olan ortaöğretim sistemini aşırı hiyerarşik hâle getirmiştir. Buna ilaveten, öğrenci ve okulların etiketlenmesine ve böylece öğretmen ve öğrencilerin motivasyonlarının olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. Dahası, benzer puandaki öğrencilerin aynı okula gitmesi ile akran öğrenmesinin etkisi azalmış, okulların çevresi ile bağları zayıflamıştır. Bundan dolayı, ortaöğretime yerleştirme sisteminde tüm öğrencileri merkezî olarak yerleştirmeyi hedefleyen sistemden bir an önce vazgeçilmelidir.

Kaynakça

60. Hükûmet Programı (2007). *II. Erdoğan Hükümeti Programı*. http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP60.htm adresinden 25 Kasım 2014 tarihinde edinilmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2011). *2011 Faaliyet Raporu.* Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2012). *Türkiye'de Uygulanan Şartlı Nakit Transferi Programı'nın Fayda Sahipleri Üzerindeki Etkisinin Nitel ve Nicel Olarak Ölçülmesi Projesi.* Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2013). *Mart 2013 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni.* Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.

Çavuşoğlu, A. (2011). *Yükseköğretime Geçişte Katsayı Uygulaması.* Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Çelik, Z. (2011). 2000'li Yıllarda Türk Eğitim Sisteminin Genel Görünümü. Bekir S. Gür (Ed.), *Türkiye'de Eğitim* içinde (ss. 17–76). İstanbul: Meydan.

DPT. (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. Ankara: DPT. http://ekutup.dpt.gov.tr/kutup/plan/VII/ adresinden 12 Mayıs 2011 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.* Ankara: DPT. http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik550.pdf adresinden 12 Mayıs 2011 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013)*. Ankara: DPT. http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/ix/9kalkinmaplani.pdf adresinden 12 Mayıs 2011 tarihinde edinilmiştir.

Gür, B. S. & Çelik, Z. (2009). *Türkiye'de Millî Eğitim Sistemi: Yapısal Sorunlar ve Öneriler.* Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Gür, B. S. & Çelik, Z. (2010). *Ortaöğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi.* Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Gür, B. S., Çelik, Z. & Coşkun, İ. (2013). *Türkiye'de Ortaöğretimin Geleceği: Hiyerarşi mi, Eşitlik mi?* Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Güzel sanatlar ve spor liseleri ayrıldı. (2013, 1 Temmuz). *Yeni Şafak*. http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/guzel-sanatlar-ve-spor-liseleri-ayrildi-24.8.2011%20-536743?ref=manset-4.1 adresinden 27 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

Kaplan, P. (2013, 23 Haziran). Ya meslek lisesi ya imam hatip. *Haberturk*. http://www.haberturk.com/yazarlar/pervin-kaplan/854537-ya-meslek-lisesi-ya-imam-hatip adresinden 27 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

Korthals, R. (2012). *Selection and Tracking in Secondary Education: A Cross Country Analysis of Student Performance and Educational Oppotunities.* Maastricht: Maastricht University Research Center for Education and the Labour Market.

Kurt, T. & Gür, B. S. (2012). *Eğitimde Eşitsizliğin Algoritması: AOBP.* Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

MEB. (1999). XVI. Millî Eğitim Şûrası. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_10/02113618_16_sura.pdf adresinden 25 Kasım 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2008). *Ortaöğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması Konulu Genelge.* Ankara: MEB. http://ogm.meb.gov.tr/belgeler/genelge_2008_81.pdf adresinden 18 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2010). *Genel Liselerin Anadolu Liselerine Dönüştürülmesi Konulu Genelge*. Ankara: MEB. http://ogm.meb.gov.tr/belgeler/genelge_2010_30.pdf adresinden 18 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2011). *Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2010-2011.* Ankara: MEB.

MEB. (2012). *12 Yıl Zorunlu Eğitim: Sorular-Cevaplar.* Ankara: MEB.

MEB. (2013a). *2013 Ortaöğretime Yerleştirme Sistemi Tercih ve Yerleştirme E-kılavuzu.* http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2013/sbs2013/SBSKlavuzu2013.pdf adresinden 18 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2013b). Özellikle Kız Çocuklarının Okullulaşma Oranının Artırılması Projesi. [Projeye dair bilgilendirme yazısı]. http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/tr/proje adresinden 18 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2013c). *Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2012-2013.* Ankara: MEB. http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf adresinden 18 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014a). 2014 Yılı Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Uygulaması Tercih ve Yerleştirme E-kılavuzu. http://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_06/2014_Yılı_Ortaogretım_Kurumlarına_Gecıs_Uygulaması_Tercıh_ve_Yerlestırme.pdf adresinden 18 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014b). Anadolu İmam Hatip Liseleri konulu makam onayı yazısı. http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_05/09023606_anadolu.pdf adresinden 27 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014c). Anadolu Öğretmen Liseleri konulu makam onayı yazısı. http://www.memurlar.net/haber/471293/ adresinden 27 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014d). *Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması Konulu Genelge.* Ankara: MEB. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/mestekokulces_0/mestekokulces_1.html adresinden 27 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014e). *Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün Öğretim 2013-2014.* Ankara: MEB. http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2013_2014.pdf adresinden 18 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

OECD. (2007). *Basic Education in Turkey*. Paris: OECD.

OECD. (2013). *Education at a Glance 2013: OECD Indicators.* Paris: OECD. http://www.oecd.org/edu/eag.html adresinden 18 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

OECD. (2014, February). *PISA 2012 Results: What Students Know and Can Do* (Volume I, Revised Edition). Paris: OECD. http://www.oecd-ilibrary.org/content/book/9789264208780-en adresinden 18 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

ÖSYM. (2014a). *2014 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS) Kılavuzu.* Ankara: ÖSYM. http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2014/YGS/2014_OSYS_KILAVUZU_02_01_2014.pdf adresinden 27 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

ÖSYM. (2014b). 2014-YGS Sayısal Bilgiler. http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2014/YGS/2014YGSSAYISALBiLGiLER03042014.pdf adresinden 27 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

Polat, S. (2014). *Türkiye'nin 2023 Vizyonu ve Eğitimde "Orta Kalite Tuzağı".* Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Sınavda sıfır çeken 40 bin kişi bakın kim çıktı. (2014, 9 Nisan). Cumhuriyet. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/egitim/58795/Sinavda_sifir_ceken_40_bin_kisi_bakin_kim_cikti.html adresinden 27 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

World Bank. (2013). *Promoting Excellence in Turkey's Schools* (No. 77722, ss. 1–45). Washington, DC: The World Bank.

Türkiye'de Yükseköğretim Politikaları: Erişim, Kalite ve Yönetim

Bekir S. Gür ve Murat Özoğlu

Toplu Bakış

Bu bölümde, Türkiye'deki yükseköğretimin gelişimi ve izlenen genel politikalar, makro ve sistemik düzeyde ele alınmış ve bu politikalara ilişkin tartışmalar değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, öncelikle Türkiye yükseköğretimiyle ilgili en önemli sorunlarından birisi olan erişim konusu ele alınmıştır. Genel olarak bakıldığında, Türkiye'de yükseköğretimde erişim sorununu çözmeye yönelik izlenen politikaların erişimi artırma konusunda başarılı olduğu ve özellikle son yıllarda bu doğrultuda ciddi bir gelişmenin kaydedildiği görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye yükseköğretim sisteminde açıköğretimin payı diğer gelişmiş ülkelere göre oldukça yüksek görünmektedir. Bu çerçevede, önümüzdeki yıllarda yükseköğretim politikalarının sadece erişimi artırmaya değil, aynı zamanda tercih edilmeye değer kaliteli yükseköğretim arzı oluşturmaya odaklanacağı öngörülmektedir. İkinci bölümde, Türkiye yükseköğretim sisteminin kalitesine ilişkin tartışmalara değinilmiştir. Son yıllarda olağanüstü bir şekilde genişleyen yükseköğretim sisteminin, ciddi bir öğretim elemanı ve özellikle doktoralı akademisyen ihtiyacı olduğu görülmektedir. Son olarak, yükseköğretim yönetimi alanındaki temel tartışmalar değerlendirilmiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası kurulan Türkiye yükseköğretim sisteminin yeniden şekillendirilmesine yönelik tartışmaların önümüzdeki yıllarda da süreceğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

61. Hükümet Programı. (2011). *61. hükümet programı*. Erişim: http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/pgGovProgramme.aspx

Akgeyik, T. (2013). *Ulusal ve uluslararası karşılaştırmalarla öğretim üyeliği maaşı*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Barın, T. (2013). *Uzlaşma yolunda: Komisyon'un uzlaştığı maddeler ve Anayasa* (Analiz No. 71). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Batırel, Ö. F., Durman, M., Ergüder, Ü., Eriş, A., Eşme, İ., Öztürk, R., Soysal, A., Şenatalar, B. ve Uğur, A. (2014). *Yükseköğretimin yeniden yapılandırılması kapsamında dikkate alınması gereken temel ilkeler ve yaklaşımlar*. İstanbul. Erişim: http://yuksekogretim-deyapilanma.org/

Belenli, İ., Günay, D., Öztemel, E., Demir, A., Şerifoğlu, F. S., Elmas, M., Eryiğit, R., Aydın, O. ve Kılıç, M. (2011). Türkiye yükseköğretim kurumları için kalite güvence oluşumu üzerine bir model önerisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1*(3), 128. doi:10.5961/jhes.2011.019

Berkem, A. R. (2003). *Yeni İstanbul Üniversitesi 70 yaşında-Reformdan bugüne üniversitelerimiz*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Çelik, Z. ve Gür, B. S. (2013). Turkey's education policy during the AK party era (2002-2013). *Insight Turkey*, *15*(4), 151–176.

Çelik, Z. ve Gür, B. S. (2014a). Neden yükseköğretim reformu gerekli? *Yeni Türkiye*, 58, 719-724.

Çelik, Z. ve Gür, B. S. (2014b). Yükseköğretim sistemlerinin yönetimi ve üniversite özerkliği: Küresel eğilimler ve Türkiye örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *4*(1), 18–27. doi:10.5961/jhes.2014.085

Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*. Eskişehir: Yükseköğretim Kurulu.

Doğramacı, İ. (1992). *Yükseköğretimdeki gelişmeler: özet*. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan belge, Ankara.

Doğramacı, İ. (2007). *Türkiye'de ve dünyada yükseköğretim yönetimi*. Ankara: Meteksan.

Dundar, H. ve Lewis, D. R. (1999). Equity, quality and efficiency effects of reform in Turkish higher education. *Higher Education Policy*, *12*(4), 343–366. doi:10.1016/S0952-8733(99)00016-1

ENQA. (2007). *Standards and guidelines for quality assurance in the European higher education area*. Helsinki: ENQA.

Ergüder, Ü., Şahin, M., Terzioğlu, T. ve Vardar, Ö. (2009). *Neden yeni bir yüksek öğretim vizyonu?* İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi.

Estermann, T., Nokkala, T. ve Steinel, M. (2011). *University autonomy in Europe II: The scorecard*. Brussels: European University Association.

Fielden, J. (2008). *Global trends in university governance* (No. 44244). Washington, DC: The World Bank.

Gök, E. ve Gümüş, S. (baskıda). Akademik bir alan olarak yükseköğretim yönetimi. A. Aypay (Ed.), *Türkiye'de yükseköğretim: Alanı, kapsamı ve uygulamaları içinde*. Ankara: Pegema.

Gümüş, S. ve Gökbel, V. (2012). *2023 için akademisyen yetiştirme çabaları: MEB ve YÖK yurtdışı lisansüstü bursları* (No. 56). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Günay, D. (2008). Vakıf üniversitesi statüsü ile kalite güvencesi ve akreditasyon ilişkisi. İ. Bircan (Ed.), *Türkiye'nin 2023 vizyonunda vakıf üniversiteleri* içinde (ss. 264–275). Ankara: Atılım Üniversitesi.

Günay, D. (2012). Yükseköğretimde öğrenme kazanımlarına dayanan kalite güvence sistemi. B. S. Gür ve M. Özer (Eds.), *Türkiye'de yükseköğretimin yeniden yapılandırılması ve kalite güvence sistemi* içinde (ss. 13–20). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. Erişim: http://setav.org/tr/turkiyede-yuksekogretimin-yeniden-yapilandirilmasi-ve-kalite-guvence-sistemi/calistay/2357

Günay, D. ve Günay, A. (2011). 1933'ten günümüze Türk yükseköğretiminde niceliksel gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 1–22.

Günay, D. ve Kılıç, M. (2011). Cumhuriyet Dönemi Türk Yükseköğretiminde Rektör Seçimi ve Atamaları. *Yükseköğretim Dergisi*, *1*(1), 34–44.

Gür, B. S. (2010). Kim demiş eğitim sistemini hep askerler yapar diye? *Mostar*, *6*(61), 20–22.

Gür, B. S. (2012). Kalite güvence sisteminin imkan ve riskleri. B. S. Gür ve M. Özer (Eds.), *Türkiye'de yükseköğretimin yeniden yapılandırılması ve kalite güvence sistemi* içinde (ss. 31–37). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. http://setav.org/tr/turkiyede-yuksekogretimin-yeniden-yapilandirilmasi-ve-kalite-guvence-sistemi/calistay/2357

Gür, B. S. ve Çelik, Z. (2011). *YÖK'ün 30 yılı* (Rapor No. 4). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Gürüz, K. (2008). *Yirmi birinci yüzyılın başında Türk milli eğitim sistemi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

İhsanoğlu, E. (2010). *Darülfünun: Osmanlıda Kültürel Modernleşmenin Odağı (2 Cilt)*. İstanbul: IRCICA.

Küçükcan, T. ve Gür, B. S. (2009). *Türkiye'de yükseköğretim: Karşılaştırmalı bir analiz*. Ankara: SETA.

Mızıkacı, F. (2006). *Higher education in Turkey*. Bucharest: CEPES/UNESCO.

OECD. (2013). *Education at a glance 2013: OECD indicators*. Paris: OECD. Erişim: http://www.oecd.org/edu/eag.htm

Özcan, Y. (2009, Temmuz). En büyük hayalim YÖK'ü yok etmek. Erişim: http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/newsDetail_getNewsById.action?sectionId=26&newsId=24511

Özer, M., Gür, B. S. ve Küçükcan, T. (2010). *Yükseköğretimde kalite güvencesi*. Ankara: SETA. Erişim: http://arsiv.setav.org/ups/dosya/65250.pdf

Özoğlu, M. (2009). *A case study of learner support services in the Turkish open education system.* Yayımlanmamış doktora tezi. Utah State University, Logan, UT. Erişim: http://digitalcommons.usu.edu/etd/410

Özoğlu, M. (2011). Statükodan değişime: 21. yüzyılın başında yükseköğretim. B. S. Gür (Ed.), *2000'li Yıllar: Türkiye'de Eğitim* içinde (ss. 125–161). İstanbul: Meydan.

Öztürk, R. (2012). YÖK'te kalite güvencesi çalışmaları. B. S. Gür ve M. Özer (Eds.), *Türkiye'de yükseköğretimin yeniden yapılandırılması ve kalite güvence sistemi* içinde (ss. 53–60). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Reed, H. A. (1975). Hacettepe and Middle East Technical Universities: New universities in Turkey. *Minerva*, *13*(2), 200–235. doi:10.1007/BF01097795

Szyliowicz, J. S. (1994). Politics in the third Turkish republic. M. Heper ve A. Evin (Eds.), *Politics in the third Turkish republic* içinde (ss. 147–159). Boulder, CO: Westview Press.

Tekeli, İ. (2010). *Tarihsel bağlamı içinde Türkiye'de yükseköğretim ve YÖK'ün tarihi*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt.

TÜİK. (2013). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları. Erişim: http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul

Tunçay, M. (1984). YÖK. *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi* içinde (ss. 680-688). İstanbul: İletişim.

UNESCO. (2014). UNESCO Institute for Statistics. Erişim: http://data.uis.unesco.org/

YÖK. (2007a). *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

YÖK. (2007b). *Vakıf üniversiteleri raporu*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

YÖK. (2011). Yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasına dair açıklama. Erişim: http://yeniyasa.yok.gov.tr/?page=yazi&i=103

YÖK. (2013). Yeni Yasa Taslağı Önerisi (Ocak 2013). Erişim: http://yeniyasa.yok.gov.tr/?page=yazi&c=90&i=120

Türkiye'de Yükseköğretim Mezunlarının Eğitim Alanlarına Uygun İşlerde İstihdamına Yönelik Politikaların Analizi

Yusuf Alpaydın

Toplu Bakış

Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasında kilit öneme sahip olan nitelikli insangücünün miktarı önemli olmakla birlikte, bu insangücünün kendi vasıf düzeylerine uygun ve eğitim aldıkları alanla ilgili işlerde istihdamı bir o kadar önemli olmaktadır. Nitelikli insangücü ile özdeşleştirilen yükseköğretim mezunlarının eğitim alanlarına uygun işlerde istihdamında Türkiye'de belirgin uyumsuzluklar görülmektedir. Bu uyumsuzluğun temel nedeni eğitim planlamalarının ekonomik sisteme yeterince duyarlı ve esnek bir anlayışla yürütülememesidir. Uyumsuzlukların bireylere ve ekonomiye ciddi maliyetleri olmaktadır. Çalışmada yükseköğretim, ekonomi ve istihdam sistemleri arasında uyumun geliştirilmesi ile ilgili yasal yükümlülüğü olan kurumların izledikleri politikaların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Hükûmet Programları ve Kalkınma Planlarında konuya nasıl yaklaşıldığı, Yükseköğretim Kurulu ve Türkiye İş Kurumu tarafından ne tür çalışmaların yapıldığı tasvir ve tahlil edilmiştir. Çalışma sonucunda, yükseköğretim sisteminin geçmişte emek piyasası taleplerine duyarlı bir kapasite genişlemesi sağlayamadığı, bu durumun belli ölçüde DPT, üniversiteler ve YÖK arasındaki yaklaşım farkından ileri geldiği tespit edilmiştir. Günümüze gelindiğinde, mevcut yükseköğrenimli insan kaynağının durumunun ortaya konulması ve gelecekteki ihtiyaçların belirlenmesine yönelik araştırmaların ve projeksiyonların hala yapılmadığı görülmektedir. Yükseköğretim planlamalarının objektif bir zemine taşınması ve mezunların eğitim alanlarına uygun işlerde istihdam edilmeleri açısından bu türden çalışmaların aciliyeti ve önemi vurgulanmaktadır.

Kaynakça

Allen, J. & van der Velden, R. (2009). *Competencies and Early Labour Market Careers of Higher Education Graduates*. http://www.hegesco.org/content/view/36/108/ adresinden 17 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Çetinkaya, E. (2008). *Türkiye'de Genç İşsizliği ile Mücadelede Aktif İşgücü Piyasası Politikaları.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Di Pietro, G., Urwin, P. (2006). Education and Skills Mismatch in the Italian Graduate Labour Market. *Applied Economics, 38* (1), 79-93.

DPT. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT. (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Ergincan, T. (2010). *Yükseköğretim Mezunlarının Uzmanlık Alanında İstihdam Sorunu ve İş Doyumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Görücü, İ. (2006). *Türkiye'de İşgücü Piyasası Yönetimi ve Bir Model Önerisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Hernández-March J., Martín del Peso, M. & Leguey, S. (2009). Graduates' Skills and Higher Education: The Employers' Perspective. *Tertiary Education and Management, 15* (1), 1-16.

Hesapçıoğlu, M. (2001). *Türkiye'de Makro Düzeyde İnsan Kaynakları Planlaması*. Ankara: Anı.

Işığıçok, Ö. (2011). Türkiye'de İşsizlikle Mücadelede Bir Aktif Emek Piyasası Politikası Aracı Olarak Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi (Umem/Beceri'10): Bursa Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları, 61*, 21-38.

İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2008). *T. C. Resmî Gazete, 27031,* 21 Ekim 2008.

İŞKUR. (2012a). *Türkiye İş Kurumu 2011 Faaliyet Raporu*., http://www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/raporlar.aspx adresinden 21 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

İŞKUR. (2012b). Türkiye İş Kurumu VI. Genel Kurul Önerileri (21 Aralık 2011–Ankara). http://www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/raporlar.aspx adresinden 21 Mart 2012, tarihinde edinilmiştir.

Kalkınma Bakanlığı. (2013). 1960 Sonrası Dönemde Planlama**.** http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/60SonrasiDonem.aspx adresinden 11 Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.

Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011). *T. C. Resmî Gazete, 641,* 3 Haziran 2011.

Sicherman, N. (1991). Overeducation in the Labor Market. *Journal of Labor Economics, 9* (2), 101-122.

Taş, H. Y. (2011). İŞKUR'un Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin İstihdam Üzerine Etkileri: Yalova İŞKUR Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları, 61,* 153-176.

TBMM. (2011a). I. Özal Hükümeti (1983-1987) Programı. http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP45.htm adresinden 21 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

TBMM. (2011b). I. Erdoğan Hükümeti Programı. http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP59.htm adresinden 21 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

TBMM. (2011c). III. Erdoğan Hükümeti Programı., http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP61.htm adresinden 25 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İş Kurumu Kanunu. (2003). *T. C. Resmî Gazete, 25159,* 25 Haziran 2003.

Wieling, M., Borghans L. (2001). Discrepancies Between Supply and Demand and Adjustment Processes in the Labour Market. *Labour, 15* (1), 33-56.

YÖK. (2007). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi.* Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

YÖK. (2010a). *Türkiye'de Sağlık Eğitimi ve Sağlık İnsangücü Durum Raporu*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

YÖK. (2010b). *Yükseköğretimde Yeniden Yapılanma: 66 Soruda Bologna Süreci.* Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

YÖK. (2012a). Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ). http://tyyc.yok.gov.tr/?pid=20 adresinden 25 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.

YÖK. (2012b). TYYÇ Temel ve İlgili Alt Eğitim-Öğretim Alanları. http://tyyc.yok.gov.tr/?pid=37 adresinden 26 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.

YÖK. (2012c). TYYÇ Sosyal ve Davranış Bilimleri Temel Alanı Yeterlilikleri (Akademik Ağırlıklı) 6. Düzey (Lisans Eğitimi). http://tyyc.yok.gov.tr/?pid=48 adresinden 27 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.

YÖK. (2012d). *MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi*., http://www.yok.gov.tr/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=160 adresinden 27 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.

YÖK. (2012e). İKMEP'in Amaçları. http://ikmep.yok.gov.tr/?page=yazi&c=2&i=85 adresinden 27 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.

YÖK (2012f). İnsan Kaynaklarının Mesleki Eğitim Yoluyla Geliştirilmesi Projesi., http://ikmep.yok.gov.tr/?page=yazi&c=0&i=66 adresinden 28 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.

Yükseköğretim Kanunu. (1981). *T. C. Resmî Gazete, 17506,* 4 Kasım 1981.

Eğitim Politikaları Bağlamında Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi

Mehmet Gürol ve Bünyamin Bavlı

Toplu Bakış

Cumhuriyet döneminden günümüze politikanın eğitim programlarına olan etkisinin irdelendiği bu bölümde ilk olarak eğitim programlarının tanımından yola çıkarak program geliştirme, program geliştirmenin dayandığı kuramsal temeller, program geliştirmenin gerekçeleri açıklanmıştır. Daha sonra, eğitimin tanımı, amaç ve hedefleri, eğitimde devletin rolü açıklanmış, bu kapsamda eğitim icrasından sorumlu organ olan Millî Eğitim Bakanlığının görevlerinin hukuki temeli ele alınmıştır. Bu bağlamda bakanlığın eğitim politikası belirleme araçlarına da değinilmiş olup Millî Eğitim Bakanlığının öncelikli politika belirleme aracı olan "millî eğitim şûraları" tarihsel evreler hâlinde incelenmiş ve politikanın bu aşamalarda ne tür etkiler oluşturduğu açıklanmıştır. Bununla birlikte, Türk eğitim politikası ve eğitim programına yön veren ve incelemeler yapmak üzere ülkemize davet edilen John Dewey ve Kate Wafford'un inceleme raporları analiz edilmiş ve bu raporların uygulamadaki ideolojik boyutları açıklanmıştır. Ayrıca yer yer programın hukuki boyutlarına da değinilmiş, Anayasa değişikliklerinin eğitim programı üzerinde oluşturduğu politik etki örneklerle birlikte detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Son olarak, küreselleşmenin ve Avrupa Birliği adaylık süreci çerçevesinde ülkemizin eğitim sistemini ve özelinde eğitim programını bu kapsamda ne şekilde etkilendiğine dikkat çekilerek Millî Eğitim Bakanlığının son olarak 2004 yılında güncellediği eğitim programının arkasındaki bilimsel ve siyasi gerekçeler sunulmuştur.

Kaynakça

AB Türkiye Delegasyonu. (2011). Türkiye için AB Üyelik Müzakere Süreci., http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/tr/Accession_booklet_final_TR adresinden 19 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Acar, T., & Yağcı, E. (2011). Cumhuriyet Döneminde İlköğretim I. Kademe Programlarının Özellikleri ve Dayanağı Eğitim Felsefeleri. http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=127332 adresinden 10 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: Pegem Akademi.

Alaslan, F., Şimşek, A., & Çamdeviren, Ş. (2012). Türk Maarif (Eğitim) Şûralarında Tarih Eğitimi. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 2* (2), 189-225.

Arslan, M. (2000). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri., http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/146/aslan.htm adresinden 10 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Aslan, E. (2011). The First Primary School Curriculum of the Turkish Republic:"1924 İlk Mektepler Müfredat Programı". *Elementary Education Online,10* (2),717-734.

Ata, B. (1998). John Dewey ve Türkiye'de İlköğretimde Tarih Öğretimi (1923-1930). *Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hedefleri* (ss. 57-77). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Ata, B. (2001). 1924 Türk Basını Işığında Amerikalı Eğitimci John Dewey'nin Türkiye Seyahati. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21* (3), 193-207.

Başbakanlık. (1997). T.C. Resmi Gazete. http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23084.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23084.pdf adresinden 10 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Çokgezen , M., & Terzi, N. (2008). Türkiye'de Devleten Eğitime Müdahalesinin Yeterli Gerekçesi Var mı? *Liberal Düşünce,* (49), 5-25.

Demirel, Ö. (1992). Türkiye'de Program Geliştirme Uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (7), 27-43.

Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde Program Geliştirme.* Ankara: Pegem A.

Demirel, Ö. (2010). *Eğitim Sözlüğü.* Ankara: Pegem Akademi

Deniz, M. (2001). *Milli Eğitim Şuralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkisi.* Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor.* İstanbul: Devlet Basım Evi.

Duverger, M. (2006). *Sosyal Bilimlere Giriş.* İstanbul: Kırmızı

Eğitim Reformu Girişimi [ERG]. (2005). *Yeni Öğretim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Raporu.* İstanbul: ERG.

Erdal, H. (2014). 8 Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim., www.egitim.aku.edu.tr/8yillikbugun.ppt adresinden 15 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Erdoğan, İ. (2014). Milli Eğitim Şuralarına dair bir değerlendirme., http://www.irfanerdogan.com.tr/index.php/component/content/article?id=124 adresinden 19 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Eriş, S. (2006). *1961-1987 yılları arasında gerçekleştirilen Milli Eğitim Şuraları ve alınan kararların uygulamaları.* Konya: Selçuk Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fer, S. (2005, Eylül 10). 1923 Yılından Günümüze Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları Üzerine bir İnceleme. http://sevalfer.com/files/Bildiri_CumhuriyetDonemi Prog.pdf adresinden 11 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Genç, S. (2007). Cumhuriyet'ten Günümüze İlköğretimde Program Geliştirme Çalışmaları. *A.Ü. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 2* (2), 123-137.

Gömleksiz, M., Yaşar, Ş., Sağlam, M., Hakan, A., Sözer, E., Gözütok, D.(2005). Eğitim Programları ve Öğretim Alanı Profesörler Kurulu İlköğretim 1-5. Sınıflar Öğretim Programlarını Değerlendirme Toplantısı (Eskişehir) Sonuç Bildirisi., http://ilkogretim-online.org.tr/vol5say1/sbildirge[1].pdf adresinden 10 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Gözütok, F. (2003). Türkiye'de Program Geliştirme Çalışmaları., http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/gozutok.htm adresinden 15 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Hesapçıoğlu, M. (2008). Türkiye'de Cumhuriyet Devri Eğitim İdeolojisi. *Liberal Düşünce*, (49), 87-110.

Hesapçıoğlu, M. (2009). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikasi ve Felsefesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,*(29), 121-138.

Kale, N. (2009). *Felsefiyat.* Ankara: Pegem Akademi.

Kılıç, E. (2008). *Demokrat Parti Dönemi Milli Eğitim Politikası (1950-1960).* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

M.E.B. (2011). MİllÎ Eğitim Bakanliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkinda Kanun Hükmünde Kararname., http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110914-1.htm adresinden 10 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB.(1921).Heyetiİlmiyeler.http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_06/06022003_heyeti_ilmiye.pdf adresinden 15 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1921-1926). Cumhuriyetin İlk Dönemi Eğitim Kurumları. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_06/06022003_heyeti_ilmiye adresinden 13 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1928). Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkinda Kanun. 11 Eylül 2014, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/112.htmlMEB. (1949). 4. Milli Eğitim Şurası., http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/05093957_4_sura.pdf adresinden 15 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1953). 5. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/05094059_5_sura.pdf adresinden 19 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1962). 7. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/05094300_7_sura.pdf adresinden 19 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1993). Millî Eğitim Bakanliği Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yönetmeliği., http://mevzuat.meb.gov.tr/html/talimterbiye/talimterbiye.html adresinden 13 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1997). *Milli Eğitim Bakanlığında Program Çalışmaları.* Ankara: MEB.

MEB. (2011). *Ulusal Öğretmen Strateji Belgesi.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB. (2014). Milli Eğitim Şurası Yönetmeliği. Meb Mevzuat: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/sura_1/sura_1.html adresinden 13 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Nevzatoğlu, Z. (2006). Basında Din Eğitimi Öğretimi Laiklik Tartışmaları., http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/3229/ adresinden 15 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Radó, P. (2010). *Governing Decentralized Education Systems: Systemic Change in South.* Budapest: Open Society Foundations.

Şişman, M. (2007). *Eğitim Bilimine Giriş.* Ankara: Pegem A

TBMM. (1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_ 2011.pdf adresinden 7 Kasım 2014 tarihinde edinilmiştir.

Türer, A. (2008). Modernleşme Dönemi Eğitim Düşüncesinin Karakteristik Özellikleri. *Liberal Düşünce*, (49), 111-124.

Türk Dil Kurumu. (2014). Güncek Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54119c6257a3d4.56611306 adresinden 11 Eylül 2011 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *İstatistik Göstergeler 1923-2011.* Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu

Uşun, S. (2012). *Eğitimde Program Değerlendirme.* Ankara: Anı

Varış, F. (1971). *Eğitimde Program Geliştirme.* Ankara: Sevinç

Wofford, K. (1952). *Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor.* Ankara: Milli Eğitim

Yapıcı, M. (2006). Eğitim Politikaları ve Etkileri., http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=270 adresinden 11 Eylül 2011 tarihinde edinilmiştir.

Yüksel, S. (2003). Türkiye'de Program Geliştirme Çalışmaları ve Sorunları. *Milli Eğitim Dergisi* (159), 120-124.

Türkiye'de Din Eğitiminin Politik Tarihi

Mehmet Bahçekapılı

Toplu Bakış

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki din eğitiminin politik tarihini ortaya çıkan değişim, dönüşüm ve yönelimleriyle birlikte incelemek ve değerlendirmektir. Çalışmanın odak noktası Cumhuriyet'in kurulduğu günden bugüne kadar siyasi hayattaki değişim ve dönüşümlerin din eğitimi politikaları üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bu bağlamda din eğitiminin politik tarihi, ülke siyasetini derinden etkileyen ve din eğitimi alanında köklü dönüşümlere sebep olan siyasi geçiş dönemlerine ayrılarak ele alınmıştır. Bu dönemler içerisinde örgün ve yaygın din eğitimi alanındaki hukuki ve yapısal dönüşümler tarihî ve siyasi arka planları dikkate alınarak ortaya konarken, zaman zaman söz konusu değişim ve dönüşümler sonrasında ortaya çıkan nitel ve nicel değişimlere de yer verilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

Ahmad, F. (1991). Politics and Islam in Modern Turkey. *Middle Eastern Studies, 7* (1), 3-21.

Akdağ, B. (2005). İsveç'te Öğretmen Yetiştirme. *Eğitim, Toplum ve Bilim, 2* (12), 58-71.

Akseki, A. H. (1951). Rapor. *Sebilü'r-Reşad,* (5), 105.

Akyol, T. (2012, 14 Nisan). 28 Şubat Dersleri., http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/20342370.asp adresinden 14.04.2012 tarihinde edinilmiştir.

Akyüz, Y. (1983). Atatürk ve 1921 Eğitim Kongresi. *Cumhuriyet Döneminde Eğitim.* İstanbul: MEB.

Albayrak, S. (1989). İrticanın Tarihçesi/5 *Tek Parti Dönemi ve Batıcılık.* İstanbul: Araştırma.

Aslanargun, E. (2011). Eğitimi Düzenleyen Kanunların Ruhu Üzerine. *Eğitime Bakış*, *7* (21), 47-50.

Aydın, M. Ş. (2000). *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. Kayseri: Türkiye Diyanet Vakfı.

Ayhan, H. (2000). Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bir Bakış: Atatürk'ün İslam Dini ve Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri. *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi.* (18), 5-27.

Ayhan, H. (2004). *Türkiye'de Din Eğitimi.* İstanbul: Dem.

Bahçekapılı, M. (2012). *Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlke.

Bahçekapılı, M. (2014). The Ebb and Flow of Religious Education. *İlahiyat Studies.* 5, (1). 79-111.

Balcı, A. (2011). *Türkiye'de Militarist Devlet Söylemi.* Ankara: Kadim.

Banguoğlu, T. (1984). *Kendimize Geleceğiz.* İstanbul: Derya Dağıtım.

Başgil, A. F. (1998). *Din ve Laiklik.* İstanbul: Yağmur.

Bayramoğlu, A. (2004). Asker ve Siyaset. *Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye'de Ordu* içinde, (derl.) Ahmet İnsel ve Ali Bayramoğlu, İstanbul: Birikim.

Berktay, H. (2008). *Yaşadığımız Şu Korkunç Otuz Yıl: 1978-2008 Türkiyesi Üzerine Notlar.* İstanbul: Kitap.

Bilgin, B. (2001). *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi.* Ankara: Gün.

Birtek, F. ve Toprak, B. (1993). The Conflictual Agendas of Neo-Liberal Reconstruction and the Rise of Islamic Politics in Turkey. (13), 194-203. *Praxis International.*

Can, O. (2010). *Darbe Yargısının Sonu.* İstanbul: Timaş.

Ceylan, H. H. (1990). *Cumhuriyet Dönemi Din Devlet İlişkileri, (Cilt I-III)* İstanbul: Rehber.

Cizre, Ü. (2005). *Muktedirlerin Siyaseti Merkez Sağ, Ordu, İslamcılık.* İstanbul: İletişim.

Commins, D. D. (1993). *Osmanlı Suriyesi'nde Islahat Hareketleri*. Selahaddin Ayaz (Çev.). İstanbul: Yöneliş.

Çakır, R. (1994). *Ne Şeriat Ne Demokrasi.* İstanbul: Metis.

Demirel, A. (2010). İlk Meclis'in Milletvekilleri. İstanbul: İletişim.

Demirel, A. (2013). 1. Meclis'te Muhalif Grubun Bilinmeyen Tüzüğü. *Derin Tarih.* Sayı 19, 66-71.

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB). (2012a). Hafızlık Eğitimi Alan Öğrenci Sayısı. http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-hafizlik-egitimi-151.aspx adresinden 09.05.2012 tarihinde edinilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB). (2012b). Yaz Kur'an Kurslarına Katılan Öğrencilerle İlgili Sayısal Veriler. http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-yaz-kur-an-kurslari-150.aspx adresinden 13.06.2012 tarihinde edinilmiştir.

Evren, K. (1991). *Kenan Evren'in Anıları*. Ankara: Milliyet.

Evren, K. (1995). *Unutulan Gerçekler*. Ankara: Tisimat.

Gellner, E. (1999). Gellner'le İslam ve Türkiye Üzerine Kısa bir Sohbet. Abdullah Topçuoğlu ve Yasin Aktay (Eds.), *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm* içinde (ss. 265-269). Ankara: Vadi.

Gündüz, M. (2011). Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi. *Eğitime Bakış*, 7 (21), 3-10.

MEB. (2010). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı. Ankara: MEB.

İnalcık, H. (2013). *Rönesans Avrupası: Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci.* İstanbul: İş Bankası.

İnan, K. (2007). Türkiye'de geçmişten günümüze din politikaları ve eğitime etkileri. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi, 2,* 12-17.

Kaymakcan, R. (2007a). *Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı, İnceleme ve Değerlendirme Raporu.* İstanbul: Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi, Eğitim Reformu Girişimi.

Kaymakcan, R. (2007b). Türkiye'de Din Eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık: Yeni Ortaöğretim DKAB Programı Bağlamında Bir Değerlendirme. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 177-210.

Kesgin, S. (2011). Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Ahlak Eğitimi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 52* (1), 209-238.

Kılıç, A. (2012, 18 Nisan). Genelkurmay Belgeleri'nde Batı Çalışma Grubu., http://www.haberturk.com/gundem/haber/735267-genelkurmay-belgelerinde-bati-calisma-grubu adresinden 01.04.2012 tarihinde edinilmiştir.

Kılıç, A. F., (2007) Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki Din Politikalarının Şifresi. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 2, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 1, 2: 18-23.

Koçak, C. (2011). *Tek-Parti Döneminde Muhalif Sesler*. Ankara: İletişim.

Kutay, C. (1998). *Kurtuluşun "Kuvvacı" Din Adamları*. İstanbul: Aksoy.

Maarif Vekâleti. (1930). *İlk Mektep Müfredat Programı*. İstanbul: Devlet. Matbaası.

MEB. (2012). *222 Sayılı İlköğretim Ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Yapılan Değişiklik Sonucu Getirilen Yenilikler*. Ankara: MEB.

MEB. (2013). *1997-2013 Yılları Arası Yeni Kayıt Ve Toplam Öğrenci Sayıları.* Ankara: MEB.

Milli Güvenlik Kurulu Kararı (MGKK). (1997). *MGK, 406,* 28 Şubat 1997.

Okumuş, E. (2006). Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Süreci. Ejder Okumuş (Ed.), *Osmanlı Devleti'nde Eğitim Hukuk ve Modernleşme.* İstanbul: Ark.

Öcal, M. (2011). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi.* Bursa: Düşünce.

Öcal, M. (2012). İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi. Mustafa Köylü ve Nurullah Altaş (Eds.), *Din eğitimi* içinde (ss. 177-211). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Özdalga, E. (2007). *İslamcılığın Türkiye Seyri.* İstanbul: İletişim.

Sinanoğlu, S. (1980). *Türk Hümanizmi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Subaşı, N. (2005). *Ara Dönem Din Politikaları*. İstanbul: Küre.

Subaşı, N. (2009). "Toplumsal Değişim Karşısında Din" başlıklı oturum konuşması. *IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri* içinde (ss. 67-72). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Şeker, M. (2011). Kesintili Eğitim Çağdaş Dünyanın Bir Gerçeğidir. *Eğitime Bakış*, *7* (21), 61-68.

Toker, M. (4 Şubat 1949). Dünyanın En Yaşlı Talebeleri İstanbul'da. *Cumhuriyet Gazetesi.*

Toprak, B. (1996). Civil Society in Turkey. Augustus Richard Norton (Ed.), *Civil Society in the Middle East* içinde (Vol. 2, ss. 87-118). Brill: Leiden.

Tosun, C. (2003). 2000'li Yıllarda Türkiye'de Din Öğretimi: Bugünden Geleceğe. *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyumu: 28-30 Mart 2001 – İstanbul: Bildiri ve tartışmalar*. Ankara: Millî Eğitim.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2010). *Milli Eğitim İstatistikleri (Yaygın Eğitim). 2009/10.*

Tuna, K. (2013). *Yeniden Sosyoloji.* İstanbul: İz.

Ünsür, A. (2005). *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*. İstanbul: Ensar.

Williame, J. P. (2007) Different models for Religion and Education in Europe, *Religious Education in Europe,* (ed. Robert Jackson ets.), Berlin.

Yücel, H. A. (1994). *Türkiye'de Ortaöğretim.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Türkiye'de Yabancı Dil Politikaları

Mehmet Hakkı Suçin

Toplu Bakış

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de yabancı dil politikalarının dününü kısaca inceleyerek bugününü mercek altına almak ve günümüzde yabancı dil öğretiminin istenen düzeyde yürütülememesinin altındaki nedenleri değerlendirerek önerilerde bulunmaktır. Çalışma, iki eksen üzerine oturtulmuştur. Birincisi Cumhuriyet ve Cumhuriyet sonrası dönemlerde izlenen yabancı dil politikalarına tarihsel bir bakış açısından ibarettir. Bu bağlamda Cumhuriyet öncesi yabancı dil politikaları; Cumhuriyet dönemi ulusçuluk gölgesinde şekillenen yabancı dil politikaları (1924-1960 dönemi), yabancı dil politikalarında militarist dönem ve sonrası (1960-2000 dönemi), Avrupa Birliği'ne entegrasyon sürecinde şekillenen yabancı dil politikaları (2000 ve sonrası) olmak üzere üç alt dönem hâlinde incelenmiştir. İkincisi ise mevcut durumla ilgilidir. Bu amaçla yabancı dil öğretim programlarına hâkim pedagojik yaklaşımlar, haftalık ders saatleriyle birlikte irdelenmiştir. Öte yandan elimizdeki verilere dayanarak Türkiye'de yabancı dil öğretiminin mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede şu sorulara cevap aranmıştır: Osmanlıdan Cumhuriyet'e kadar yabancı dil politikaları nasıldı? Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze yabancı dil politikaları hangi süreçlerden geçmiştir? Yabancı dil öğretim programlarına hangi yaklaşım ve metotlar hâkim olmuştur? Mevcut ders çizelgelerinde yabancı dil dersi, okul türlerine göre nasıl bir farklılık arz etmektedir? Türkiye'de yabancı dil öğretiminin mevcut durumu nedir?

Kaynakça

Başat, G. (2014). Neden yabancı dil öğrenemiyoruz? http://dergi.aljazeera.com.tr/2014/09/01/neden-yabanci-dil-ogrenemiyoruz/ adresinden 10 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

BC ve TEPAV (2014). Türkiye'deki Devlet Okullarında İngilizce Dilinin Öğretimine İlişkin Ulusal İhtiyaç Analizi, http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/706 adresinden 20 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

Demirel, Ö. (1988). *Dünden Bugüne Türkiye'de Yabancı Dil.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. (Cilt 1-5). İstanbul: Eser.

Genç, A. (2003). İlk ve Ortaöğretim Okullarında Almanca Öğretim Programları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24,* 186-195.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2011). *İlköğretim Arapça Dersi Öğretim Programı.* Ankara: MEB.

MEB. (2012). *Ortaöğretim I, II ve III. Yabancı Dil Arapça Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı.* Ankara: MEB.

Larsen-Freeman, D. & Anderson, M. (2011). *Techniques and Principles in Language Teaching.* Oxford: Oxford University Press.

Koru, S. ve Akesson, J. (2011). *Türkiye'nin İngilizce Açığı*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV). http://www.tepav.org.tr/upload/files/1329722803-6.Turkiye_nin_Ingilizce_Acigi.pdf adresinden 20 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

Richards, J. C. & Rodgers, T. S. (2002). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University.

Suçin, M. H. (2013). el-Luġatu Ŝaḳāfe: Tedrịsu'l-Luġati'l-ʿArabiyye fị Turkiyā… Bi'l-Emsi we'l-Yewm [Dil Kültürdür: Türkiye'de Arapça Öğretiminin Dünü ve Bugünü]. *eŝ-Ŝeḳâfetu'l-ʿArabiyye fi'l-Mehcer* içinde (ss. 72-81) Kuveyt: Enformasyon Bakanlığı.

Unat, E. K. (1972). Osmanlı İmparatorluğu'nda Fransızca Tıp Öğretimi ve Türkiye Cumhuriyeti'nde İngilizce Yükseköğretim. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Bülteni*, *5*, 219-233.

Eğitim Politikalarında Bir Mesele Olarak Mesleki ve Teknik Eğitim*

Yakup Altan ve Tolga Tosun

Toplu Bakış

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de uygulanan mesleki ve teknik eğitim politikalarının geçmişten günümüze durumunu analiz etmektir. Analiz, süreç içerisinde önemli değişikler geçiren mesleki ve teknik eğitime ilişkin mevzuat, kalkınma planları, hükûmet programları ve millî eğitim şûra kararları gibi politik belgeler üzerinden yapılmıştır. Ayrıca mesleki ve teknik eğitimin günümüzün koşullarına ayak uydurabilmesi için uygulanan Avrupa Birliği (AB) destekli projeler ve programlar da değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan bulgular Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin öteden beri önemli bir mesele olarak görüldüğü, ancak bu konuda uzun soluklu ve kalıcı politikalar üretilemediği yönündedir. Türkiye'de son dönemde uygulanan yeni eğitim politikaları ile birlikte mesleki ve teknik eğitim kurumlarını tercih eden öğrenci sayısında belirli bir artış sağlanmakla birlikte, akademik başarı oranı yüksek olan öğrencilerin bu okulları tercih etmesi sağlanamamıştır.

* Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Tolga TOSUN tarafından, Doç. Dr. Yakup ALTAN'ın danışmanlığında tamamlanan "Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim Politikaları" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Kaynakça

Açık Öğretim Lisesi Yönetmeliği. (2005). *T. C. Resmî Gazete, 26023,* 14 Aralık 2005.

Aksoy, H. H. (2000). *Mesleki Eğitim ve Yetiştirmede Modeller ve Planlama*. http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/model.htm adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi* (7. Baskı). İstanbul: Alfa.

Alkan, C., Doğan H. ve Sezgin İ. (1996). *Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları* (3. Baskı). Ankara: Gazi Büro.

Altın, R. (2008). *Mesleki Eğitim Sisteminde Yeni Eğilimler ve Modüler Sistem*. Ankara: Mesut.

Arığ, A. S. (2014). Türkiye'de Kız Enstitüleri: Gelenekten Geleceğe. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 20,* 193-215.

Binici, H. ve Arı N. (2004). Mesleki ve Teknik Eğitimde Arayışlar. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *24* (3), 383-396.

Ceyhan, E. (2004). *Türk Eğitim Tarihi Kronolojisi*. Edirne: Ulusal Bellek.

Çelik, S. (2010). Ülkemiz Mesleki ve Teknik Eğitiminde Dış Kaynaklı Proje Uygulamaları. http://myo.karatekin.edu.tr/iveta/ing/tring/(2).doc adresinden 15 Şubat 2010 tarihinde edinilmiştir.

Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu. (1986). *T. C. Resmî Gazete, 19139,* 19 Haziran 1986.

Demir, E. ve Şen H. Ş. (2009). Cumhuriyet Dönemi Mesleki ve Teknik Eğitim Reformları. *Ege Eğitim Dergisi, 10* (2), 39-59.

Demirtaş, B. ve Küçük M. (2008). Kız Meslek Liselerinin Günümüzdeki Sorunlarına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 9* (3), 147-159.

Doğramacı, İ. (2007). *Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimi*. Ankara: Meteksan.

DPT. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*. http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972). http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (1972). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977). http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*. http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (1984). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*. http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).* http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013).* http://www.kalkinma.gov.tr/ adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Duman, T. (2001). Avrupa Birliği Eğitim Programları: Sokrates Programı. *Millî Eğitim Dergisi, 149,* 36-45.

Duman, T. (2009). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve Sorunları. *Türk Yurdu, 262,* 32-35.

Dülger, İ. (1989). *Mesleki ve Yaygın Eğitim ve Türkiye.* Ankara: MEB.

Ekici, S. ve Yılmaz B. (2013). FATİH Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği, 27* (2), 317-339.

Ekinci, Y. (1990). *Ahilik ve Meslek Eğitimi.* İstanbul: MEB.

Ergün, M. (1982). *Atatürk Devri Türk Eğitimi.* Ankara: Ankara Üniversitesi.

Ersöz, H. Y. ve Açıkgöz, Ö. (Eds.) (2012). *Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı – Antalya 2012.* (s.10). Ankara: MEB.

Göksan, T. S., Uzundurukan, S. ve Keskin, S. N. (2010). Yaşam Boyu Öğrenme ve Avrupa Birliği'nin Yaşam Boyu Öğrenme Programları. http://www.imoantalya.org.tr/imo_antalya_semp2009/files/14.pdf adresinden 9 Şubat 2010 tarihinde edinilmiştir.

http://fatihprojesi.meb.gov.tr/ [FATİH Projesi İnternet Sitesi]

http://ikmep.meb.gov.tr/ [İnsan Kaynaklarının Mesleki Eğitim Yoluyla Geliştirilmesi Projesi]

http://maol.meb.gov.tr/ [Mesleki Açık Öğretim Lisesi İnternet Sitesi]

http://metek.meb.gov.tr/ [Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Geliştirilmesi Projesi İnternet Sitesi]

http://mtegm.meb.gov.tr/ [Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi]

http://www.ua.gov.tr/ [Türkiye Ulusal Ajansı İnternet Sitesi]

Işığıçok, Ö. (2011). Türkiye'de İşsizlikle Mücadelede Bir Aktif Emek Piyasası Politikası Aracı Olarak Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi (Umem/Beceri' 10): Bursa Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları, 61,* 21-38.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012). *T. C. Resmî Gazete, 28261,* 11 Nisan 2012.

İşler, H. (2006). *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'deki Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Sisteminin Avrupa Birliği'ne Uygunluğu.* (Basılmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Kepenekci, Y. K. (2007). Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Ulusal Hukuksal Dayanakları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 40* (1), 271-285.

Kerimoğlu, Z. (2006). *1946-1960 Arası Uygulanan Eğitim Politikası.* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Koçak, C. (2011). Siyasi Tarih (1923-1950). Sina Akşin (Ed.), *Türkiye Tarihi (4.Cilt) - Çağdaş Türkiye 1908-1980* içinde (ss. 127-224). İstanbul: Cem.

MEB. (1957). *VI. Millî Eğitim Şûrası.*, http://ttkb.meb.gov.tr adresinden 1 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1962). *VII. Millî Eğitim Şûrası.* http://ttkb.meb.gov.tr adresinden 1 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1970). *VIII. Millî Eğitim Şûrası.* http://ttkb.meb.gov.tr adresinden 1 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1974). *IX. Millî Eğitim Şûrası.* http://ttkb.meb.gov.tr adresinden 1 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1988). *XII. Millî Eğitim Şûrası*. http://ttkb.meb.gov.tr adresinden 1 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (1999). *On Altıncı Millî Eğitim Şûrası.* Ankara: MEB.

MEB. (2006). *MEGEP Öğretim Programları ve Modüler Öğretim Uygulama Kılavuzu.* Ankara: MEB.

MEB. (2006). *XVII. Millî Eğitim Şûrası*. http://ttkb.meb.gov.tr adresinden 1 Eylül 2014, tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2008). Mesleki Teknik Eğitimin Tarihçesi., http://etogm.meb.gov.tr adresinden 10 Ekim 2008 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2010). İnsan Kaynaklarının Mesleki Eğitim Yoluyla Geliştirilmesi Projesi (İKMEP). http://ikmep.meb.gov.tr/ adresinden 15 Şubat 2010 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2010). *Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi (MTEM)*. http://projeler.meb.gov.tr adresinden 12 Şubat 2010 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2010). *Orta Öğretim Projesi (OÖP)*. http://projeler.meb.gov.tr adresinden 12 Şubat 2010 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2010). *XVIII. Millî Eğitim Şûrası.*, http://ttkb.meb.gov.tr adresinden 1 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2012). Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü Tarihçesi. http://mtegm.meb.gov.tr/www/tarihcemiz-erkek-teknik-ogretim-genel-mudurlugu/icerik/22 adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2013). Kurumun Tarihçesi. http://mtao.meb.gov.tr/www/kurumun-tarihcesi/icerik/25 adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014). Meslekî Açık Öğretim Lisesinin Tanıtımı, http://maol.meb.gov.tr/html_files/okulumuz.html adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014). Proje Hakkında [FATİH Projesi]. http://fatihprojesi.meb.gov.tr/tr/icerikincele.php?id=6 adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

MEB. (2014). Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Geliştirilmesi Projesi. http://metek.meb.gov.tr/index.php/tr/proje adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü. (2014). *Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması Konulu Genelge (Sayı: 20880154/10.06/1736074).* Ankara: MEB.

Millî Eğitim Bakanlığı Meslekî ve Teknik Açık Öğretim Okulu Yönetmeliği. (1983). *Tebliğler Dergisi, 2149,* 10 Ekim 1983.

Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK/652). (2011). *T.C. Resmî Gazete, 28054,* 14 Eylül 2011.

Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973). *T. C. Resmî Gazete, 14574,* 24 Haziran 1973.

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi [ÖSYM]. (1999). 1999-ÖSS'de Yerleştirmede Kullanılacak Y-ÖSS Puanları Hesaplanırken Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanının Çarpılacağı Katsayılar. http://www.osym.gov.tr adresinden 22 Şubat 2010 tarihinde edinilmiştir.

Özdil, İ. (1990). *Mesleki ve Teknik Eğitim Sorunlar/Çözümler Ulusal/Evrensel Perspektif*. (Çıraklık ve Mesleki Teknik Eğitim Konseyi Hazırlık Dokümanı). Ankara: MEB.

Özdil, İ. (1993). Teknoloji Yoğun Bir Çağda Mesleki Teknik Eğitimin Yönetimi ve Profesyonel Kadro. *Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi: 24-28 Eylül 1990 , Ankara: Bildiriler I Eğitim Teknolojisi* (ss. 289-297). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Özkılıç, R. ve Haspolatlı, E. (2008). Türkiye'nin Avrupa Birliği Eğitim Programlarına Katılım Süreci. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XXI* (1), 151-172.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Tangülü, Z. (2012). Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 10* (2), 389-410.

TBMM. (2003). 58. Hükümet Programı. http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP58.htm adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

TBMM. (2004). Geçmiş Dönem Tasarı Bilgileri ve Komisyon Raporları. http://www.tbmm.gov.tr/ adresinden 01 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

TİSK. (1997). *Türkiye'de ve Dünyada Mesleki Eğitim.* Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.

Tuna, O. (1973). *Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim.* Ankara: Ayyıldız.

Tuncer, M. ve Taşpınar, M. (2004). *Avrupa Birliği'nde Eğitim ve Mesleki Eğitim Yönelimleri [Bildiri],* İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı: 6-9 Temmuz 2004, Malatya.

Turan, K. (1992). *Mesleki ve Teknik Eğitimin Gelişmesi ve Mehmet Rüştü Uzel.* İstanbul: MEB.

Turan, K. (1996). *Ahilikten Günümüze Mesleki ve Teknik Eğitimin Tarihi Gelişimi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı.

Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Topluluğu Arasında Türkiye Cumhuriyetinin Topluluk Programlarına Katılmasının Genel İlkeleri Hakkında Çerçeve Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. (2002). *T. C. Resmî Gazete, 24799,* 28 Haziran 2002.

Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018) ile İlgili Yüksek Planlama Kurulunun 6/5/2014 Tarihli ve 2014/5 Sayılı Kararı. (2014). *T. C. Resmî Gazete, 29024,* 8 Haziran 2014.

Türkiye Ulusal Ajansı. (2010). Leonardo da Vinci Programı ana sayfası. http://www.ua.gov.tr//index.cfm?action=detay&bid=10 adresinden 3 Şubat 2010 tarihinde edinilmiştir.

Uyanık, E. (2004). Bir Osmanlı Sosyal Kalkınma Projesi Olarak Islahhaneler. Çağdaş Yerel Yönetimler, 13 (4), 59-83.

YÖK. (2010). Yükseköğretim Kurulunun 2010 Yılı Üniversite Yerleştirmelerinde Kullanılacak Oranlara İlişkin Kararı ve Ekleri., http://www.yok.gov.tr/content/view/849/lang,tr_TR/ adresinden 30 Nisan 2010 tarihinde edinilmiştir.

Yükseköğretim Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun ile Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2001). *T. C. Resmî Gazete, 24458,* 10 Temmuz 2001.

Fırsat Eşitliğinin Temini Özelinde Eğitim Politikalarında Kadın

İpek Coşkun

Toplu Bakış

Türkiye eğitim tarihinde yakın zamana kadar önemli bir sorun olarak varlığını koruyan kız çocuklarının okullulaşma durumu, günümüzde büyük ölçüde çözüme kavuşturulmuştur. Buna rağmen hâlen okullulaşma sorununun dünyada olduğu gibi Türkiye'de de eğitim süreçlerinin işlemesinde bir takım sıkıntılara yol açtığı ifade edilebilir. Kültürel ve ekonomik dezavantajlar sürse de, etkin sosyal politikalar ve izleme süreçleri ile birlikte kız çocuklarının okullulaşma oranlarında son yıllarda hızlı bir yol kat edilmiştir. İlkokuldan yükseköğretime bütün eğitim kademlerinde yaşanan bu gelişme uluslararası izleme çalışmalarında da övgüyle ele alınmaktadır. Bununla birlikte eğitimli kadınların, eğitim süreçleri sonrasında iş gücü piyasasına geçişleri konusunda Türkiye'de hâlen önemli bir gelişmenin yaşanmadığı görülmektedir. İşgücü piyasasının kadınlar için daha uygun hale getirilmesi ve ücret uçurumlarının aşılması için ortaya konulacak sürdürülebilir politikalar kadınların işgücüne katılımını artıracaktır.

Kaynakça

Acker, J., Morgen, S., Gonzales, L., Weigt, J., Barry, K., & Heath, T. (2002). *Welfare restructuring, work & poverty: Policy implications from Oregon*. Eugene, Oregon: University of Oregon.

Adair, V.C. (2001) Poverty and The (Broken) Promise of Higher Education. *Harvard Educational Review, 71*(2), 217-239.

Akşit, B., Şen, M. & Coşkun, M. K. (2000). Modernleşme ve Eğitim: Ankara'daki Ortaöğretim Okullarındaki Öğrenci Profilleri. F. Atacan (Ed.), *Mübeccel Kıray için Yazılar* içinde. İstanbul: Bağlam.

Akşit, E. E. (2005). *Kızların Sessizliği Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi.* İstanbul: İletişim.

Akyüz, Y. (2001). *Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 2001'e*. İstanbul: Alfa.

Amnesty International. (2008). Safe Schools: Every Girl's Right! http://www.amnesty.org/en/appeals-for-action/international-women-day-2008-safe-schools-every-girl-right adresinden 30.08.2014 tarihinde edinilmiştir.

Arslan, A., Selçuk, M. & Nam, M. (2012). *Türkiye'nin İlk ve Tek Kız Üniversitesi: İnas Darülfünunu (1914-1919)*. İstanbul: İdil.

Bettie, J. (2002). Exceptions to the rule: Upwardly mobile White and Mexican American high school girls. *Gender & Society, 16*, 403-422.

Cündioğlu, D. & Toktaş, Ş. (2006). Modernization and Gender: A History of Girls' Technical Education in Turkey since 1927. *Women's History Review, 15* (5), 737-749.

Dollar, D. & Gatti, R. (1999). *Gender Inequality, Income, and Growth: Are good times good for women?* (World Bank Development Research Group Working Paper Series 1). http://darp.lse.ac.uk/Frankweb/courses/EC501/DG.pdf adresinden 28.06.2014 tarihinde edinilmiştir.

DPT. (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972). Ankara: DPT.

Dünya Bankası. (2012). *World Development Report 2012: Gender Equality and Development.* Washington, DC: Dünya Bankası. http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2012/Resources/7778105-1299699968583/7786210-1315936222006/Complete-Report.pdf adresinden 16.04.2014 tarihinde edinilmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu. (2013). Global Gender Gap Report 2013. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2013.pdf. adresinden 13.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Glass, D. V. (Ed.) (1954). *Social Mobility in Britain*. London: Routledge and Kegan Paul.

Gökşen, F., Yükseker, D., Alnıaçık, A. & Zenginobuz, Ü. (2011). *Kız Teknik ve Meslek Liseleri Kapsamlı Değerlendirme Notu.* İstanbul: Koç Üniversitesi Sosyal Politika Merkezi. http://spm.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2011/12/KOC-SPM_KTML_Kapsaml %C4%B1-De%C4%9Ferlendirme-Notu.pdf adresinden 06.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Gür, B., Çelik, Z., Coşkun, İ. ve Görmez, M. (2013). *2013'te Eğitim.* (Analiz no. 75). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).

Herz, B. & Sperling, G. B. (2004). *What Works in Girls' Education, Evidence and Policies from the Developing World.* New York: Council on Foreign Relations., http://www.cfr.org/education/works-girls-education/p6947. adresinden 11.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

Holyfield, L. (2002). *Moving Up and Out: Poverty, Education, and the Single Parent Family*. Philadelphia: Temple University.

Husain, M. (2013, October 7). Malala: The girl who was shot for going to school. *BBC News Magazine.* http://www.theguardian.com/world/2014/may/05/boko-haram-claims-responsibility-kidnapping-nigeria-schoolgirls adresinden 18.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Karal, E. Z. (1988). *Osmanlı Tarihi* (V. Cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesi Türk Kadını*. Ankara: BAAK.

Mardin, Ş. (1992). *Din ve İdeoloji.* İstanbul: İletişim.

Mark, M. (2014, May 6). Missing Nigerian schoolgirls: Boko Haram claims responsibility for kidnapping. *The Guardian.* http://www.theguardian.com/world/2014/may/05/boko-haram-claims-responsibility-kidnapping-nigeria-schoolgirls adresinden 10.06.2014 tarihinde edinilmiştir.

Meriç, N. (2000). Kadında Meydana Gelen Değişimlerin Tarihselliğinden Birkaç Kesit. Y. Ramazanoğlu (Ed.), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadının Tarihi Dönüşümü* içinde (ss. 39-79). İstanbul: Pınar.

OECD. (2013). *PISA 2012 Results: Excellence Through Equity Giving Every Student the Cahnce to Succeed*. Paris: OECD.

Rose, N. E. (2000). Scapegoating poor women: An analysis of welfare reform. *Journal of Economic Issues, 34* (1), 143-157.

SciGirls. (2013). *Role Model Strategies Encouriging Girls to Consider STEM Careers.* http://tpt.vo.llnwd.net/o26/scigirls/SciGirls_RoleModel.pdf adresinden 17.06.2014 tarihinde edinilmiştir.

Slavin, R. (2009). *Can Financial Incentives Enhance Educational Outcomes? Evidence from International Experiments.* York, UK: University of York.

Tansel, A. (2002). Determinants of School Attainment of Boys and Girls in Turkey: Individual, Household and Community Factors. *Economics of Education Review, 21*(5), (455-470).

TÜİK. (2010). *Kazanç Yapısı Araştırması 2010*. Ankara: TÜİK.

UN ESCAP. (2013). Economic and Social Survey of Asia and the Pacific: Forward-looking Macroeeconomic Policies for Inclusive and Sustainable Development. (Çevrim içi yayın). adresinden 02.05.2014 tarihinde edinilmiştir.

http://www.unescap.org/publications/survey/surveys/survey2013.pdf.

UNESCO. (2014a). *Education for All 2013/4. Teaching and Learning: Achieving Quality for All.* Paris: UNESCO. http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002256/225660e.pdf adresinden 15.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

UNESCO. (2014b). Mind the Gap: Gender & Education. (Çevrim içi kaynak). http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/mind-the-gap.aspx adresinden 13.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

Ünüvar, S. (2009). *Saray Hatıralarım.* İstanbul: TİMAŞ.

Vides, N & Steinitz, V. (1996). Together We are getting freedom. Diane Dujon & Ann Withorn (Ed). *For crying ouy loud* içinde, (295-306). Boston: South End Press.

YEĞİTEK. (2013). PISA 2012 Ulusal Ön Raporu. Ankara: MEB.

Yoo, T. (2014). Investing in Girls (and Women) to Spur Economic Development. *Education and Skills 2.0: New Targets and Innovative Approaches* içinde (ss. 24-30). Geneva: World Economic Forum.

2. Basım

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI

Yrd. Doç. Dr. Mualla MURAT NUHOĞLU
Hüseyin TAŞ
Dr. Ertuğrul KARAKUŞ
Hakan GÖKKAYA

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1148
Eğitim No.: 245
ISBN : 978-605-320-052-9
© 2. Basım, Şubat 2015

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI
Yrd. Doç. Dr. Mualla MURAT NUHOĞLU, Hüseyin TAŞ, Dr. Ertuğrul KARAKUŞ, Hakan GÖKKAYA

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Nuhoğlu Murat, Mualla., Taş, Hüseyin., Karakuş, Ertuğrul., Gökkaya, Hakan.
Türkçe Öğretimi Uygulamaları / *Mualla MURAT NUHOĞLU, Hüseyin TAŞ, Ertuğrul KARAKUŞ, Hakan GÖKKAYA*
2. Basım, XVI+600 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-052-9
1. Kazanmalar, 2. Sosyal Beceriler, 3. Temalar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

İKİNCİ BASIM İÇİN ÖNSÖZ

Çağın ve toplumun çok yönlü (sosyal, ekonomik, teknolojik, kültürel…) gelişim ve değişimini takip etmek durumunda olan eğitim çalışmalarının, belirli aralıklarla yenilenmesi gerekmektedir.

Türkçe eğitimi ve öğretiminde kullanılacak olan materyallerin, etkinlik ve uygulamaların da zamanla geliştirilip zenginleştirilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Türk edebiyatının, Türkçenin eğitim ve öğretim çalışmalarında materyal olarak ne kadar zengin bir içeriğe sahip olduğunun bir göstergesi olan bu kitaba da zamanla yeni uygulama, yöntem ve etkinliklerin eklenmesi gereği doğmuştur.

İlk olarak yeni müfredat programında (2005) önemli bir yeri olan "temalar" konusu "sosyal beceriler" ve "kazanımlar"ın önüne alınmıştır.

"Sosyal beceriler" bölümünde öncelikle değişiklikler yapılmış; çağdaş eğitim yaklaşımlarından üstbilişsel kuram gerekliliğine de dayanarak ELVES yöntemiyle örnek bir masal okuma etkinliği eklenmiştir.

"Temalar" bölümüne tematik yaklaşımı açıklayıcı bir bölüm eklenmiştir.

Son olarak da, "edebiyat ve eğitim" bölümü, şiir, roman, anı gibi türler de eklenerek zenginleştirilmiş; bu bölümün sonuna hikâye ve masallar üzerinde sözcüğe ve metne dayalı içerik analizi uygulamaları eklenmiştir.

Zenginleştirilmiş olan bu çalışmanın alana faydalı olması dileğiyle…

Ocak 2015
Yrd. Doç. Dr. Mualla Murat NUHOĞLU

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. Bölüm: EDEBİYAT VE EĞİTİM 7

MİTOLOJİ 11
DESTANLAR 18
EFSANE 26
MANİLER 32
TÜRKÜLER 38
NİNNİLER 47
BİLMECELER 57
ATASÖZLERİ 59
DEYİMLER 63
FIKRALAR 70
MASALLAR 71
HİKÂYE 77
TİYATRO 80
EĞİTİMDE TİYATRO 81
HALK EDEBİYATINDA OYUN TÜRLERİ 82
ROMAN 92
DENEME 94
GEZİ YAZISI 95
ANI (HATIRA) 97

2. Bölüm: KAZANIMLAR 199

GİRİŞ 199
OKUMA İLE İLGİLİ HİKÂYE, ATASÖZÜ, DEYİM, FABL, MEKTUP ÖRNEKLERİ: 201
ATASÖZLERİ 201
DEYİMLER 201

VECİZE 201
HİKÂYE 203
ŞİİR 203
BİLMECE 204
YAZMA İLE İLGİLİ HİKÂYE, ATASÖZÜ, DEYİM, FABL, MEKTUP ÖRNEKLERİ 205
ATASÖZLERİ 205
DEYİMLER 205
VECİZE 205
FABL 205
FIKRA 209
ŞİİR 209
KONUŞMA İLE İLGİLİ HİKÂYE, ATASÖZÜ, DEYİM, FABL, MEKTUP ÖRNEKLERİ 210
ATASÖZLERİ 210
DEYİMLER 211
VECİZE 212
FABL 213
HİKÂYE 216
FIKRA 220
MASAL 224
ŞİİR 225
DİNLEME İLE İLGİLİ HİKÂYE, ATASÖZÜ, DEYİM, FABL, MEKTUP ÖRNEKLERİ 226
ATASÖZLERİ 226
DEYİMLER 226
VECİZE 226
FABL 227
HİKÂYE 228
FIKRA 229

3. Bölüm: SOSYAL BECERİLER 231

GİRİŞ 231
NAR TANESİ (DÜZME KELOĞLAN) 235
SİHİRLİ TAVŞAN 240
TENBEL AHMED 260
KUĞULAR 262
YILAN BEY İLE PELTAN BEY 272

ALTIN ARABA 278
MEMLEKET HİKÂYELERİNDEKİ KAZANIMLAR, SOSYAL BECERİLER VE KAVRAMLAR 298
AYŞENİN YAZGISI 298
KUĞULAR 346

4. Bölüm: TEMALAR 353

TEMATİK YAKLAŞIM 353
BİLMECELER 358
DOĞA OLAYLARI 358
SOSYAL HAYAT 363
ZANAATLER 364
KARAKTER 365
İLETİŞİM 366
YER ADLARI 368
DUYGUSAL KAVRAMLAR 369
TEKNOLOJİ VE BİLİM 370
FABLLAR 370
FIKRALAR 389
DELİK 393
MİNAREYİ GÖRMESEYDİN AKLIN BAŞINA GELMEZDİ .. 402

KAYNAKÇA 599

KAYNAKÇA

Hoerr, T. R. (2000). *Becoming a multiple intelligences school*. Alexandria, VA, USA: As-sociation for Supervision & Curriculum Development.

Yıldırım, A. (1996). Disiplinler arası öğretim kavramı ve programlar açısından doğurduğu sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 89-94.

Acat, B & Ekinci, A. (2005).Yapılandırmacı felsefe ve yeni müfredat programına etkileri. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 2-10).Cilt 2. Pa-mukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.

Gömleksiz, Nuri, Kan, Ayşe (2007), Yeni İlköğretim Programlarının Dayandığı Temel İlke Ve Yaklaşımlar, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim Türkçe Dersi (6-8) Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara, Meb Basımevi, 2005

Türkçe Sözlük (2005); TDK Yayınları, Ankara

Senemoğlu, Nuray (2001); " Çocuk Hakları Çalışan Çocuklar Eğitim Sorunları" Milli Eğitim Eğitim-Sanat-Kültür Dergisi Temmuz- Ağustos- Eylül 2001 Sayfa: 25-35

Kaplan, Mehmet (1999); Kültür ve Dil, Dergah Yayınları, İstanbul

Özden, Yüksel (2005); "Öğrenme ve Öğretme", PegemA Yayıncılık, Ankara

Candan, Sait Ahmet (2005) "Üstbilişsel Kuram ve Tarih Öğretimi" Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 327-332

Yangın, Banu(2002); Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi, Dersal Yayıncılık, Ankara.

Karakuş, Ertuğrul. (2008); "İlköğretim 2. Kademe Türkçe Öğretiminde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi Açısından Masallar", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Yalçın, Alemdar (2002); Türkçe Öğretiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Akçağ Yay. Ankara

Titiz, Tınaz; Okulda Yeni Eğitim, Beyaz Yayınlan, İstanbul,2000

SENEMOGLU Nuray, Gelişim Öğrenme ve Eğitim Kuramından Uygulamaya, Gazi Kitapevi ANKARA 2001,

Sedat SEVER, Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme, Anı Yayıncılık, ANKARA 2004 5.11

Tufan AYTAÇ, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi45/aytac.htmsaat:18.30 tarih 27.05.2006

Beit!, K.; "Schnaderhupfel" Handbuch des Volksliedes, ed. R. W. Brednich, L. Rohrich, W. Sppan. 5.630

Reichl, Karl (Çev. Metin Ekici); Türk Boylarının Destanlan, Ankara Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu: 805, s.243

Tufan AYTAÇ, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi45/aytac.htm saat:IS.34 tarih 27.05.2006 Mehmet KAPLAN, Kültür ve Dil, Dergah Yayınlan, İstanbul2001

Tufan AYTAÇ, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi45/aytac.htm saat:IS.34 tarih 27.05.2006 Nermi Uygur; Dil Yönünden Fizik Felsefesi, Remzi Kitabevi, iSTANBUL 1985, s.86-87 Nermi Uygur; İnsan Açısından Edebiyat, Remzi Kitabevi, iSTANBUL 1993, s.14

Gülten ÜLGEN, Kavram Geliştirme, Nobel Yayıncılık ANKARA 2004 s.50 www.ilkizyuva.com./ Montessorieğitim, saat: 14.50 ,

Portal@bugday.org, Gizlilik Sözleşmesi

Berna MORAN, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, Cem Yayınevi, 1991 İSTANBUL, 8.173

TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİNDE TARİHİ, SİYASİ VE HUKUKİ GERÇEKLER

Ömer Lütfi TAŞCIOĞLU

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1174
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 23
ISBN : 978-605-320-078-9
© 1. Basım, Nisan 2015

TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİNDE TARİHİ, SİYASİ VE HUKUKİ GERÇEKLER
Ömer Lütfi TAŞCIOĞLU

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Ömer Lütfi Taşcıoğlu
Sayfa Tasarım: Cansu Ergenlioğlu -cansu@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Taşcıoğlu, Ömer Lütfi.
Türk-Ermeni İlişkilerinde Tarihi, Siyasi ve Hukuki Gerçekler / *Ömer Lütfi TAŞCIOĞLU*
Basım, XXX+404 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-078-9
1. Türk-Ermeni İlişkileri, 2. Ermeni tehciri, 3. Soykırım, 4. Ermeni Diasporası, 5. Batı Ermenistan

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Kurmay subay adayı olarak Harp Akademileri eğitimine başladığım 1981 yılına kadar hemen hemen her Türk gibi ben de Ermeni meselesi konusunda yeterli bilgiye sahip değildim ve "1. Dünya Harbi yıllarında Osmanlı Devleti'ne başkaldırarak isyan çıkardıkları için Osmanlı Devleti'nin göç ettirdiği Ermenilerden bir kısmının Türkler tarafından katledildikleri" gibi bir önyargıya sahiptim. Akademi tahsilim sırasında Ermeni meselesi ile ilgili gerçekleri öğrenmeye başladığımda o dönemde yaşanan olayların sandığımdan çok farklı olduğunu fark ettim. Sanırım hocalarım da konuya duyduğum ilgiyi fark etmiş olacak ki "Ermeni Sorunu ve Bu Sorunun Halledilmesi İçin Alınacak Tedbirler" konusunu mezuniyet tezi olarak hazırlama görevini bana verdiler.

Tez görevini aldığım 1983 yılında başlayarak konuyla ilgili kaynak araştırmasına başladım ve geçen 30 yılı aşkın süredir konuyla ilgili bulabildiğim belge ve kaynaklarla kendi özel kütüphanemi oluşturdum. 1983 yılından beri yaptığım araştırmalar ve son olarak Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümünde hazırladığım "Belgelere Göre Türk-Ermeni İlişkilerinde Katliam ve Soykırım İddiaları" konulu doktora tezimde ulaştığım sonuçları Türk toplumuna duyurmayı vatan borcu olarak gördüğüm için bu kitabı yayınlamaya karar verdim.

Kitapta ortaya konulan en önemli hususlardan biri şimdiye kadar birçok akademisyen, tarihçi, diplomat ve devlet adamının mukatele (karşılıklı olarak birbirini öldürme) olarak sunduğu Ermeni meselesinin aslında bir mukatele değil, Ermeniler tarafından Türklerin işkenceyle katledilmesi olduğu gerçeğidir. Konu ne zaman gündeme gelse, "aslında bir mukatele

olmuş, Türklerle Ermeniler karşılıklı olarak birbirini kırmış" sözlerini duyarsınız. Oysa rakamlara bakıldığında ve yaşanan olaylar incelendiğinde olayın mukatele sözüyle ifade edilmesinin yanlışlığı hemen ortaya çıkmaktadır. Kitapta belgelere dayanarak detaylı olarak verilen rakamlara bakıldığında zorunlu göçe tabi tutulan 438.758 Ermeni'den % 82'sinin (382.148) göç yerine ulaştığı, göç sırasında hayatını kaybeden Ermeni sayısının 56.610 olduğu ve bunlardan 30.000 kadarının tifo, dizanteri gibi salgın hastalıklardan öldüğü görülmektedir. Aynı dönemde Osmanlı ordusunda salgın hastalıklardan ölen asker sayısı 466.759'dur.

Birinci Dünya Harbi sırasında en çok kayıp veren ve katliama maruz kalan Türk halkıdır. Bölgede yaşayan Türk ve Müslümanlardan 1.604.031 kişi Rus işgali ve Ermeni katliamından kurtulmak için topraklarını terk ederek mülteci durumuna düşmüştür. Bunlardan 1.000.000'u yollarda hayatını kaybetmiştir.

Söz konusu mukayeseyi daha basit şekilde yapacak olursak göçe tabi tutulan Ermenilerin 3 katı kadar Türk topraklarını terk etmek zorunda kalmış ve bunların üçte ikisi hayatını kaybetmiştir.

Göç sırasında hayatını kaybeden Türk ve Müslümanlara, bulundukları bölgelerde Ermeniler tarafından katledilen 518.105 Türk ve Kafkaslarda hayatını kaybeden 413.000 Türk ve Müslüman da eklendiğinde Rus ve Ermeni saldırıları sonucu hayatını kaybeden sivil Türk ve Müslümanların sayısı 1.931.105 kişiye çıkmaktadır. Üstelik Ermenilerden ölenlerin çok büyük bir bölümü salgın hastalıklar, yol şartları gibi sebeplerle hayatını kaybederken, Ermeniler tarafından katledilen Türk ve Müslümanların tamamına yakını bir etnik gurubu yok etmek kastıyla ve ağır işkenceler altında yok edilmiştir.

Kitapta ortaya çıkarılan ikinci husus uzun yıllardır devam eden Ermeni-Ayrılıkçı Kürt işbirliğidir.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı sonunda parçalanmasını takip eden süreçte o dönemin sömürgeci güçleri tarafından Türkiye'ye dayatılan Sevr haritası incelendiğinde, Osmanlı Devleti'nin varisi olan Türkiye Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırmayı hedefleyen iki önemli tehdit dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ni içine alan topraklar üzerinde Kürdistan'ın kurulması, ikincisi ise bu topraklarla büyük ölçüde örtüşen Vilayat-ı Sitte (6 vilayet) diye adlandırılan topraklar üzerinde Ermenistan'ın kurulması tehlikesidir.

Bunlardan ilki olan "Türkiye'nin parçalanarak Kürdistan'ın kurulması" tehdidi Türkiye üzerinde hedefi olan ülkelerce birinci öncelikle uygu-

lamaya konulduğundan Türkiye Cumhuriyeti, bekası için birinci önceliği bu konuya vermiş ve bunun sonucu olarak bu konuda çok sayıda çalışma yapılmıştır.

Tüm dikkatlerin Kürt Devleti kurulması girişimleri üzerinde yoğunlaşması, bu konuyla paralellik arz eden Ermeni tehdidinin ikinci plana itilmesine ve bu konudaki tehlikeli gelişmelerin Türkiye'nin bekası üzerine yapacağı olumsuz etkilerin gözden kaçırılmasına ve bu tehdide karşı yeterli tedbirlerin alınamamasına neden olmaktadır.

Esasen Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde kurulması tasarlanan Kürdistan ve Ermenistan'ın sınırları büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu konu son dönemde Washington, İstanbul ve Diyarbakır'da yapılan BDP-ANCA-Ermenistan Taşnak Partisi görüşmelerinde de ele alınmış ve toplantılarda *"örtüşen Batı Ermenistan (Ermeniler günümüzde 19 Türk ilini kapsayan toprakları Batı Ermenistan olarak adlandırmaktadır) ve Kürdistan toprakları konusunda Ermeni–Kürt işbirliği imkânlarının araştırılmasının yanı sıra iki millet arasında diğer işbirliği konularının ele alındığı"* açıklanmıştır. Ancak konuyla ilgili çalışmalarda Ermenistan ve Kürdistan taleplerinin örtüşmesine ve iki unsurun işbirliğine yeterince yer verilmemektedir.

Diğer yandan BDP'li ve HDP'li milletvekillerinin bir bölümü 30 Mart mahalli seçimlerinde milletvekilliğinden istifa ederek belediye başkanlığı seçimlerine katılmış ve seçimi kazanmalarını takiben il ve ilçe isimlerini Ermenice yazdırmaya ve ilçelerdeki cadde, sokak isimlerini Ermeni, Süryani ve Keldani din adamlarının isimleriyle değiştirmeye başlamıştır.

Eş zamanlı olarak Türkiye'ye gelen Ermeni turistlerin de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki şehirlerde Ermenistan bayrağı açıp milli marş söylemeleri bölgemizdeki ayrılıkçı Kürt-Ermeni işbirliğinin tehlikeli boyutlara ulaştığını göstermektedir.

ABD, Rusya ve AB'nin teşviki ile Türkiye ile Ermenistan arasında 10 Ekim 2009'da imzalanan protokoller Türkiye ile Azerbaycan'ın arasının açılmasına neden olmuştur. Ermenistan Anayasa Mahkemesi ise 12 Ocak 2010 tarihinde verdiği kararda; protokollerin yürürlüğe girmesini Türkiye'nin soykırım yaptığını kabul etmesi şartına bağlarken, aynı zamanda Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini Batı Ermenistan olarak kabul eden yani Ermenistan toprakları olarak gösteren Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi'nin 11. maddesine de atıfta bulunmuştur.

Ermenistan Hükümeti de 22 Nisan 2010'da yaptığı açıklamada *"Türk tarafının anlaşmayı ön koşulsuz olarak makul bir süre içinde onaylama yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle ulusal parlamentodaki onay*

süreci anlamsız hale gelmiştir. Bu nedenle süreci askıya almayı gerekli görmekteyiz" ifadesi ile protokolleri askıya almıştır.

Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan ise 16 Şubat 2015'te Ermenistan Parlamentosu Başkanı Galust Sahakyan'a bir mektup göndererek, "Türk-Ermeni Protokolünün Ermenistan Parlamentosundan geri çekilmesi talimatı verdiğini" açıklamıştır.

Ermeni zorunlu göçünün 100. yılı olan 1915 yılına yaklaşırken Ermenistan Devleti'nin ve Ermeni Diasporasının Türkiye Cumhuriyeti'ne soykırımı kabul ettirebilmek ve uluslararası ortamda konuyu sıcak tutmak için yoğun çaba harcadıkları, Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim kadrolarının ise artan dış baskılar karşısında Ermenileri tatmin edebilecek adımlar atma çabası içine girdikleri görülmektedir. Bu kapsamda Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ermenilerin göç ettirilmelerine neden olan olayların ve göç uygulamalarının belgelere dayalı olarak ele alınarak aydınlatılması ile günümüzdeki Ayrılıkçı Kürt-Ermeni işbirliğinin hedeflerinin belirlenmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin gelecek yüzyılda karşı karşıya kalabileceği tehditlerin önlenebilmesi açısından da özel bir önem taşımaktadır.

Kitabın, Osmanlı Devleti'ndeki Ermeni isyanlarının gerçek yüzünün aydınlatılmasının yanı sıra, günümüzde Batı Ermenistan, Özerk Kürdistan hedeflerinin örtüşen yönleri ve ayrılıkçı Kürt-Ermeni işbirliğine karşı alınacak tedbirler konusunda Türk halkına ve Türkiye Cumhuriyeti'nin gelecekteki yönetim kadrolarına ışık tutacağı ve Türkiye'nin soykırımı kabul etmesi konusunda artan uluslararası baskılara karşı direnç göstermesinde de katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Ömer Lütfi Taşcıoğlu

Nisan 2015

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: ERMENİLERİN KÖKENİ VE TARİHİ 1
1.1. ERMENİLERİN KÖKENİ..... 1
1.2. ERMENİLERİN TARİHİ 2
1.2.1. Büyük İskender ve Takip Eden Dönemde Ermeniler 3
1.2.2. Partlar Döneminde Ermeniler..... 4
1.2.3. Arap, İran, Bizans Dönemlerinde Ermeniler 4

2. Bölüm: TÜRK – ERMENİ İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASI, SELÇUKLU VE OSMANLI DÖNEMİNDE ERMENİLER .. 5
2.1. Selçuklu Döneminde Ermeniler 5
2.1.1. Ermenilerin Selçuklularla İrtibata Geçişi 5
2.1.2. Selçuklu Devleti'nin Hizmetinde Ermeniler 6
2.1.3. Çukurova Türklerin mi Ermenilerin mi Yurdudur?..... 6
2.1.4. Selçuklu Dönemi Ermeni İlişkilerinin Değerlendirmesi 7
2.2. Osmanlı Döneminde Ermeniler..... 8
2.2.1. Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Tanzimat'a Kadar Ermeniler..... 8
2.2.2. Tanzimat Döneminde Ermeniler 14
2.2.3. Islahat Döneminde Ermeniler..... 19
2.2.4. Islahat Fermanından Sonra Ermeniler 23
2.2.5. 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi ve Sonrasında Ermeniler.. 27
2.2.6. Ermenilerin Osmanlı Devleti İçindeki Nüfus Oranı..... 38

2.2.7. Ermeni İhtilalci Komitelerinin Kurulması ve Faaliyetleri 41
2.2.7.1. Hınçak Komitesi 47
2.2.7.2. Taşnaksutyun(Ermeni İhtilalciler Birliği) Komitesi 50
2.2.7.3. Ramgavar Komitesi ve Partisi 55

3. Bölüm: ERMENİ İSYANLARI, ZORUNLU GÖÇ KARARI, UYGULANMASI, SONUÇLARI VE ERMENİSTAN KURMA ÇABALARI 59
3.1. Osmanlı Devletinde Ermeni İsyanları ve Katliamlar 59
3.1.1. Erzurum İsyanı 61
3.1.2. Musa Bey Olayı 62
3.1.3. Kumkapı Gösterisi 63
3.1.4. Merzifon, Kayseri ve Yozgat Olayları 65
3.1.5. Birinci Sasun İsyanı 68
3.1.6. Bab-ı Ali Gösterisi 74
3.1.7. Zeytun İsyanı 80
3.1.8. Birinci Van İsyanı 88
3.1.9. Osmanlı Bankasına Saldırı 92
3.1.10. İkinci Sasun İsyanı 96
3.1.11. Sultan II. Abdülhamit'e Suikast Teşebbüsü 99
3.1.12. İkinci Meşrutiyet Döneminde Ermeniler ve Adana Olayları 103
3.1.13. Birinci Dünya Savaşı Döneminde Ermeni İsyanları 113
3.1.13.1. Zeytun Bölgesi 118
3.1.13.2. Kayseri Bölgesi 121
3.1.13.3. Bitlis ve Muş Bölgesi 124
3.1.13.4. Erzurum Bölgesi 127
3.1.13.5. Mamürat-ül Aziz Bölgesi 130
3.1.13.6. Diyarbakır Bölgesi 131
3.1.13.7. Sivas Bölgesi 134
3.1.13.8. Trabzon Bölgesi 137
3.1.13.9. Ankara Bölgesi 138
3.1.13.10. İzmit, Adapazarı Bölgesi 139
3.1.13.11. Bursa Bölgesi 140
3.1.13.12. Adana Bölgesi 141
3.1.13.13. Halep Bölgesi 142
3.1.13.14. İzmir Bölgesi 143
3.1.13.15. Samsun Bölgesi 143
3.1.13.16. Van Bölgesi ve İkinci Van isyanı 144
3.2. Zorunlu Göç Kararının Alınması, Uygulanması, Sonuçları ve Ermenistan Kurma Çabaları 152

3.2.1. Zorunlu Göç Kararının Alınmasına Neden Olan Olaylar.....152
3.2.2. Ermenilerin Türklere Uyguladıkları Katliama İlişkin Genelkurmay ve Başbakanlık Arşivlerinden Alınan Bazı Örnekler..... 157
3.2.2.1. Van Jandarma Alay Komutanının Raporu 157
3.2.2.2. Pabuççu Esnafından ve Van'ın Halilağa Mahallesi'nden Halil Ağa'nın, Kurul Önünde Verdiği Yeminli İfade 163
3.2.2.3. Berholu Ömer'in Yeminli İfadesi..... 164
3.2.2.4. Trabzonlu Hüseyin Efendinin Kızı Olup, Rusların Van'ı Alışından Sonra Ermeniler Tarafından Yaralanan ve Kaçıp Kurtulabilen Nadiye Hanım'ın Yeminli İfadesi..... 164
3.2.2.5. Erzurum İlinde Yapılan Ermeni Mezalimi Hakkında Esir Rus Topçu Yüzbaşı Twerdo Knleboff'un Tuttuğu Harp Ceridesinden Notlar..... 165
3.2.2.6. Dr. Rıza Nur'un Ermeni Terörü Hakkında Anlattıkları 165
3.2.2.7. Erzincan'daki Ermeni Mezalimi Hakkında Rus Başkomutanı Odichelidze'nin Verdiği Rapor..... 166
3.2.2.8. Rus Yarbayı Grizyanoff'un Ilıca'da Gördüğü Vahşet 166
3.2.2.9. Van'ın Muradiye İlçesinden Göç Eden Kahraman Oğlu Fehim Bey'in Yeminli İfadesi 167
3.2.2.10. Siirt Jandarma Komutanı Basri Beyin Yeminli İfadesi 168
3.2.2.11. Molla Abidin Arvat, Hacı Bey Oğlu Selim Han, Hamid Bey Oğlu Ali Adlı Vatandaşların Reşadiye İlçesindeki Ermeni Mezalimini Anlatan Yeminli İfadeleri 168
3.2.2.12. Molla Kolaç Köyünden Anine Oğlu İbrahim, Mehmet Oğlu Hüseyin, Yusuf Oğlu Hasan ve Bulmuz Oğlu Mehmet'in Yeminli İfadeleri 169
3.2.2.13. Yıkımlar ve Mezalim Üzerine Soruşturma Yapmakla Görevlendirilen Kurulun Raporları..... 169
3.2.2.14. Hınıs Halkından Ali Efendi, Hacı Yusuf ile Yakup Oğlu Tevfik'in Yeminli İfadeleri 173
3.2.2.15. Hınıslı Hacı Cafer Ağa Oğlu Hacı İsa, Dellal Ali ve Kahveci Hayrettin'in Yeminli Olarak Alınan İfadeleri 174

3.2.2.16. Ermenilerin Bitlis İlinde Yaptıkları Mezalime İlişkin Komisyon Raporu 174
3.2.2.17. Muş Halkından Mehmet Resul'ün Yeminli Olarak Alınan İfadesi 177
3.2.2.18. Muş Jandarma Erlerinden Kali Mahalleli Mevlut Oğlu Mehmet'in Yeminli Olarak Alınan İfadesi 178
3.2.2.19. Muş Halkından Hasib Hacı Ali oğlu Abdülbâki, Hacı Ahmet Oğlu Yunus Çavuş ile Arkadaşlarının Yeminli İfadeleri 179
3.2.2.20. Valilikçe Yapılan Soruşturmalara Göre Diyarbakır İlinde Ermenilerin Yaptıkları Mezalim.. 180
3.2.2.21. Ermenilerin Trabzon İlinde Yapıkları Mezalim ve Vakfıkebir Kaymakamlığınca Saptanan Ermeni Mezalimi 181
3.2.2.22. Haraşinko Adlı Bir Rus'un Ahılkelek' teki Ermeni Mezalimi Hakkında Yazdığı Rapor..... 183
3.2.2.23. Oltu-Acara Bölgesinde Ruslara Öncülük Eden Ermeni Çetelerinin Müslüman Halka Yaptıkları Mezalim ve Utanç Verici Eylemlere İlişkin Oltu Göçmenlerinden Hums Oğlu Hadis ve Kardeşi Ramiz'in Yeminli İfadeleri..... 183
3.2.2.24. Vaaram (Yeni Beyazıt)'lı Taşnak Subayının 1920'de Yazdığı Rapor 185
3.2.3. 24 Nisan Emirnamesi ve Ermeni Komitecilerin Tutuklanması Kararı..... 186
3.2.4. Zorunlu Göç Öncesinde Meydana Gelen Gelişmeler ve Alınan Tedbirler 188
3.2.5. Zorunlu Göç Kararının Alınması ve Uygulanma 190
3.2.6. Göç Ettirilen Ermenilerin Nakli ve Yabancıların Konuya İlişkin Raporları..... 196
3.2.7. Osmanlı Devletinde Yaşayan Ermeni Nüfusu ve Göç Ettirilen Ermenilerin Sayısı 199
3.2.7.1. Zorunlu Göç Öncesi Ermeni Nüfusu 199
3.2.7.2. Göç Ettirilen Ermeni Sayısı 204
3.2.7.3. Göçün Durdurulması ve Geri Dönüş Kararnamesi .. 210
3.2.7.4. Geri Dönen Ermenilerin İşgal Kuvvetleriyle İşbirliği..... 214
3.3. Mondros Mütarekesi Öncesinde Ermenilerin Bağımsız Devlet Kurma Çabaları ve İngiltere'nin Desteği..... 219
3.4. Malta Sürgünleri ve İngiltere'nin Delil Bulma Çabaları 220

3.5. ABD'nin Araştırma Heyetleri ve Ermenistan Kurma Çabaları 222
3.6. Rusya'da Bağımsız Ermenistan Devleti Kurulması ve Türk Askeri Harekâtı 224

4. Bölüm: KATLİAM VE SOYKIRIM İDDİALARININ HUKUKİ VE SİYASİ AÇIDAN İNCELENMESİ 231
4.1. Katliam ve Soykırım Kavramlarının Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi 231
4.1.1. Devletler Hukuku Açısından Uluslararası Suç Kavramı ve Uluslararası Suçların Cezalandırılması 231
4.1.1.1. Hukuki Sürecin Gelişimi 231
4.1.1.2. Uluslararası Suç Türleri 234
4.2. Birinci Dünya Harbi ve Sonrasında Ermeniler Tarafından Katledilen ve Mülteci Durumuna Düşürülen Türkler 260
4.3. Ermeni Soykırımını Tanıyan Kuruluşlar, Devletler, Eyaletler ve Özerk Bölgeler 267
4.3.1. Ermeni Soykırımını Tanıyan Kuruluşlar 267
4.3.2. Ermeni Soykırımını Tanıyan Devletler 268
4.3.3. Ermeni Soykırımını Tanıyan Özerk Bölge ve Eyaletler 269

5. Bölüm: ERMENİSTAN'IN TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ 271
5.1. Ermenistan'ın Türkiye ile İlişkileri ve Batı Ermenistan Hedefi 271
5.2. Ermenilerin Türk Diplomatlarına Suikastları 279
5.3. Ermenilerin Yabancı Parlamenterlere ve Tarihçilere Yönelik Tehdit ve Terör Eylemleri 280
5.4. Ermenilerin Orly Saldırısı ve Orly Davası 281
5.5. İsviçre'nin Ermeni Yanlısı Kararları, Halaçoğlu Olayı ve Perinçek Davası 286
5.6. Ermenilerin Sahte Belge ve Resim Üretimi 292
5.7. Ermenilerin Yeni Nesli Türk Düşmanı Olarak Yetiştirmesi 298
5.8. Montebello Bildirisi, Kriptolar, Repair Future, Anadolu Kültür ve "The Armenian Weekly"de Yazan "Türk"ler 299
5.8.1. Montebello Bildirisi ve Kriptolar 299
5.8.2. Repair Future Projesi 305
5.8.3. Anadolu Kültür 308
5.8.4. The Armenian Weekly'de Yazan "Türk"ler 312
5.9. Ermeni-PKK İşbirliği 314
5.10. Ermeni-DTP-HDP İşbirliği 321
5.11. Türk-Ermeni İlişkilerinde Yaşanan Son Gelişmeler 329

6. Bölüm: SONUÇ 335

7. Bölüm: Ermenistan'ın ve Dış Ülkelerin Türkiye'ye Yönelik Faaliyetlerinin Etkisiz Kılınması İçin Alınması Gereken Tedbirler 357

KAYNAKLAR 365

EKLER 383

KAYNAKÇA

A. ARŞİV BELGELERİ

1. Osmanlı Arşivleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) 31 Mayıs 1915 (16 Recep 1331) tarihinde Dahiliye, Harbiye ve Maliye Bakanlıklarına gönderilen tamim

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Bab-ı âli Evrak Odası (BOA BEO Şifre No: 341055)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Siyasi Kısmı, (BOA HR. SYS. Şifre No: 2487/10, 8 N.1337 (7 Haziran 1919)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 52/96-97/98, Ek-1)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 53/305)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 54-A/226)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 54/406, 54-A/73, 54-A/248)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No. 55-291, 55-341)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 55-A/17, 55-A/77, 55-A/135)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 55-A/144)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 56/140)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 57/51, 57/71)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 57/110, 57/273)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 58/124, 58/161)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 59/123, 59/244)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 60/190)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 61/72)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No:62/21(EK-30)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, (BOA DH. Şifre No: 63/119)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti, Emniyet Umum Müdürlüğü (BOA DH. EUM. 2.Şube, Arşivi No: 2F/94)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti, Emniyet Umum Müdürlüğü (BOA DH. EUM. 2.Şube Arşivi No: 68/81)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti, Emniyet Umum Müdürlüğü (BOA DH. EUM. 2.Şube Arşivi No: 2F/14)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Emniyet Umum Müdürlüğü (BOA DH. EUM. 2. Şube Arşivi No: 68/71, 68/80-83-84, 68/101)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Emniyet Umum Müdürlüğü (BOA DH. EUM. 2. Şube Arşivi No: 69/5-6-7-8-9)

Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri, I. Cilt., Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara, (BOA. 2002: Belge No: 62)

Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri, Cilt I, (BOA. 2002: Belge No: 14,37,62, 88), Cilt II, (BOA. 2002, Belge No: 2757, 59, 70)

2. Genelkurmay Arşivi:

Genelkurmay ATASE Arşivi, No:1/1, Klasör 13, Dosya 63, Fihrist 16

Genelkurmay ATASE Arşivi, No:1/2, Klasör 528, Dosya, 2061, Fihrist 21

Genelkurmay ATASE Arşivi, No: 1/131, Klasör 2703, Dosya 308, Fihrist 23-1

Genelkurmay ATASE Arşivi, No: 4/3671, Klasör 2811, Dosya 26, Fihrist 28

Genelkurmay ATASE Arşivi, No: 4/3671, Klasör 2818, Dosya 59, Fihrist 2-25

Genelkurmay ATASE Arşivi, No: 4/3671, Klasör 2835, Dosya: 127, Fihrist: 3-9(3-25)

Genelkurmay ATASE Arşivi, No:5/1920, Klasör 4608, Dosya: 2, Fihrist: 2-9

Genelkurmay ATASE Arşivi No: 1/2, Klasör 401, Dos:1580, Fih:1-3

Genelkurmay ATASE Arşivi, Koleksiyon: BDH, Klasör 1768, Dosya: 206, Fihrist: 2-1(2-5)

Genelkurmay ATASE Arşivi, Cilt II, Koleksiyon: BDH, Klasör 528, Dosya: 2063, Fihrist: 1

Genelkurmay ATASE Arşivi, Belge No: 1912, Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, 83(Mart 1983), s.115-119

Genelkurmay ATASE Arşivi, Belge No: 1919, Askeri tarih Belgeleri Dergisi, 83 (Mart 1983), s.145

3. Alman Arşivi:

Alman Dışişleri Bakanlığı Siyasi Arşivi: 1A Turkei 183, Armenien Bd.37, No: 7122, R.14086

4. Amerikan Arşivi:

Amerikan Milli Arşiv ve Araştırma İdaresi (US Archives NARA): 867.48/271; Ek 310

Amerikan Milli Arşiv ve Araştırma İdaresi (US Archives NARA): 867.4016/193,Copy No: 484

Amerikan Milli Arşiv ve Araştırma İdaresi (US Archives NARA): 867.4016/251

Amerikan Milli Arşiv ve Araştırma İdaresi (US Archives NARA): T1192, Roll 4, 860J.01/431

Amerikan Çalışma Bakanlığı Muhacerat Komisyonu Yıllık Raporu (Annual Report of the Commissioner General of Immigration to the Secretary of Labor), Goverment Printing Office, beginning 1895-1932

5. İngiliz Arşivi:

İngiliz Devlet Arşivi Harp Karargâhı (UK Archives WO): 157/691/9, İngiliz Karargahı Askeri İstihbarat Bülteni, 5 Mayıs 1915, Kahire

İngiliz Devlet Arşivi Harp Karargâhı (UK Archives WO): 157/693, İngiliz Karargâhı Askeri İstihbarat Bülteni, 6 Temmuz 1915, Kahire

İngiliz Devlet Arşivi Dışişleri Bürosu (UK Archives FO): 608/78(75631) No: 869 ; Amiral Carthorpe Şifre Telgraf, 20 Mayıs 1919

İngiliz Devlet Arşivi Dışişleri Bürosu (UK Archives FO): 608/78 No: 1094 ; Amiral Carthorpe Şifre Telgraf, 21 Mayıs 1919

6. Rus Arşivi:

Rusya Federasyonu Devlet Arşivi: RGVİA Fond 2100 Op.1, Delo 646, L46; AVPRİ, Fond Politakhiv, No: 151, Op.482 Delo 3484, L.138

Rusya Federasyonu Devlet Arşivi: RGVİA Fond 2100 Liste 1, Dosya 558, Yaprak 172

B. KİTAPLAR

Akçora, E. (2001). *Osmanlı Devleti Dönemi Ermeni İsyanları ve Türk-Ermeni Toplumu İlişkilerine Etkileri,* Osmanlı'dan Günümüze Ermeni Sorunu, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 124.

Akçora, E. (1994). *Van ve Çevresindeki Ermeni İsyanları(1896-1916),* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 100.

Akyüz, Y. (1988). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 181.

Alpyavuz, T. (2009). Soykırım Suçu, *Journal of Naval Science and Engineering*, 5(1), 49-61.

Emin, A. (1930). *Turkey in the World War,* New Haven, 252-253.

Ar, K. N. (2011). *Türk Amerikan İlişkileri çerçevesinde Ermeni Meselesi (1918-1923),* Kaynak Yayınları, İstanbul, 130

Atılgan, İ. and Moumdjıan, G. (2009). *Archival Documents of the Viennese Armenian-Turkish Platform,* Bentley University Academic CENTER, Los Angeles, California, 22-23

Armyansky Vestnik, (1916). 39, 13.

Arşiv Belgeleriyle Ermeni faaliyetleri (1914-1918). (2005). Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 1, 53-71

Artuç, N. (2008). *Cemal Paşa, Askeri ve Siyasi Hayatı,* Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, Ankara, 237, 66.

Ata, F. (2011). *Asaf Bey'e Göre Adana Olayları, (1909 Adana Olayları/Makaleler),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 255.

Ataöv, T.(1984). *Hitler and the Armenian Question*, Ankara University Faculty of Political Science, Ankara, 3-11

Atatürk, *Nutuk,* 348.

Aya, Ş. S. (2008). *The Genocide of Truth,* Istanbul Commerce University Publications, İstanbul, s. 161

Aya, Ş. S. (2009). *Soykırım tacirleri ve Gerçekler,* Derin yayınları, İstanbul, 189-191.

Aya, Ş. S. (2013). *Preposterous Paradoxes of Ambassador Morgenthau*, Belfast, 2013

Bakar B. (2009). *Ermeni Tehciri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 33-34.

Balakian, G. (2009). *Armenian Golgotha,* Alfred A. Konoff, NewYork, 62-70.

Balcı, G. (2007). *Türkler Soykırım Yaptı mı?,* Truva Yayınları, İstanbul, 156.

Başak, T. (2008). *İngiltere'nin Ermeni Politikası(1830-1923),* IQ Kültür Sanat yayıncılık, İstanbul, 464.

Bayur, Y. H. (1998). *Ermeni Meselesi,* Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 18.

Bayur, Y. H. (1991). *Türk İnkılap Tarihi,* Cilt II/III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 7-18-19-21-128-129-136-137-169-170-2.

Bektaş H. (2001). *Ermeni Soykırım İddiaları ve Gerçekler,* Uludağ Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın No.5, Bursa, 53-54-57-74-78-79-188

Bozkurt G. (1989). *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayr-ı Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu(1839-1914),* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 43-49-59-7-83-84-120.

Burdett, A. L. P. (1998). *Armenia Political and Ethnic Boundaries (1878-1948),* London, 374-375.

Çiçek, K. (2005). *Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 247-248-249-252-253-254-255.

Çiçek, K. (1999). *Milli Mücadelede Adana ve Havalisi (1918-1922),* Ankara, s. 48-66.

Dabağyan L. P.(2003). *Türkiye Ermenileri Tarihi*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 21

Dabağyan, L. P. (2001). *Sultan Abdülhamit Han ve Ermeni Meselesi,* Kum Saati Yayınları, İstanbul, 178.

Dinçaslan, A. L. (2008). *Zeytun ve Çevresindeki Ermeni İsyanları (1895-1921),* UKDE Kitaplığı: 52, Kahramanmaraş, 37

Er, T. (2010). *Azaldıktan Tiranlığa,* Sarkaç Yayınları, Ankara, 68.

Ercan, Y. (2001). *Osmanlı Yönetiminde Gayr-ı Müslimler,* Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 110

Ermeni Olayları Tarihi, (1998). *Hüseyin Nazım Paşa*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 15, Ankara, XXI.

Ermeni Komitelerinin Amaçları ve İhtilal Hareketleri, (2003). Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etütler Başkanlığı Yayınları, Ankara, 13-34-35-36-200.

Eroğlu, V. (1987). *Ermeni Mezalimi,* Sebil Yayınevi, İstanbul, 65-138.

Ermeni Komitelerinin Emelleri ve İhtilal Hareketleri, (2006). Çeviren: Musa Sarıkaya, Kaynak Yayınları, İstanbul, 34-35-36-200-201.

Ermeniler Tarafından Yapılan Katliam Belgeleri (1914-1919). (2001). Cilt-I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire başkanlığı, Yayın No: 49, Ankara, 5-6-10-11-12-14-167.

Ermeniler Tarafından Yapılan Katliamın Belgeleri (1919-1921), Cilt II, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 50, s. 803-901

Ersan, M. (2007). "*Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*" Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIX. Dizi, Sayı 21, Ankara, 34-253-261-267-268-271

Ethemoğlu, M. (1987). *Ermeni Terörünün Kısa Tarihi,* Dicle Üniversitesi Yayınları, Diyarbakır, 26-28.

Feigl, E. (1986). *A Mythe of Terror, Armenian Extrimism: It's Causes and It's Historical Context,* Salzburg, s.84 (Türkçe tercümesi "Ermeni Mitomanyası: Ermeni İfratı: Sonuçları ve Tarihi İçeriği" Çeviren: Can Ceylan, 2007)

Gnkur. *Türk İstiklal Harbi, Doğu Cephesi,1918-1921,* ATASE Yayınları, 3, 4.

Gürün, K. (1985). *The Armenian File (The Mith of Innocence Exposed),* London, Nicosia, İstanbul, 139-147-154-155-156-160-170.

Göyünç N. (1983). *Osmanlı İdaresinde Ermeniler,* Gültepe Yayınları, İstanbul, 64-65.

Günay T. (2006). *Misyoner Örgütleri ve Misyoner Faaliyetleri,* ATO Yayınları, Ankara, 205-210-283

Gürün, K. (1983). "*Ermeni Dosyası*", Ankara, 185-188-213.

Halaçoğlu, Y. (2001). "*Ermeni Tehciri ve Gerçekler(1914-1918)*",Türk Tarih Kurumu Yayınları Sayı 90, Ankara, 45-48-49-54-58-59-66:68-72-77:84-90-175.

Hocaoğlu, M. (1976). *Arşiv Vesikaları İle Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler,* İstanbul, 313.

Hüseyin Nazım Paşa, (1988). *Hatırlarım, Ermeni Olaylarının İçyüzü,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, XXIV.

İrandust, (1928). *Dvijuşie Silı Kemalistskoy Revolyutsii, Gosudarstvenoe İzdatelstvo*, Moskova,-Leningrad, 67,69.

İşhanyan, R.(2006). *Başlangıcından II. Yüzyıla kadar Ermenilerin Tarihi*, Yerevan, 1990, Çeviren:Sarkis Seropyan, Belge Yayınları, İstanbul, 31-32

İşyar, Ö. G. (2004). *Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu,* ALFA Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 195-237-238-251-252-264-267.

Kaçaznuni, O. (2005). "*Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok*", Kaynak Yayınları, İstanbul, 4-5.

Karaca, T. N. (2005). *Ermeni Sorununun Gelişimi Sürecinde Yozgat'ta Türk-Ermeni İlişkileri,* Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 107, 191.

Kantarcı, Ş. (2004). "*Amerika Birleşik Devletlerinde Ermeniler ve Ermeni Lobisi*", Aktüel yayınları, İstanbul, 54-55-60-149-150.

Kantarcı, Ş. (2007). *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Ermeni Dosyası,* Lalezar Yayınları, Ankara, 288-289.

Kantarcı, Ş. (2005) "*Pencereden Bakmak Ya da Manzaranın Bütününü Görmek*", Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta, 171

Karal, E. Z. (1985). *Osmanlı Tarihi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, V. Cilt, s. 15-137-138-139-140-141-142-143.

Karal, E. Z. (1995). "*Osmanlı Tarihi*", Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, VIII, 128:136-173:177-180-187-188-191-192-248.

Karinyan, A. B. (2006). *Ermeni Milliyetçi Akımları,* Çeviren: Arif Acaloğlu, Kaynak Yayınları, Ankara, 8-9.

Kaşgarlı, M. A. (1990). *Kilikya Tâbi Ermeni Baronluğu Tarihi,* KÖK Yayınları, Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Serisi: 1, Ankara, 01-104

Kerovpyan, K.(2000) *Mitolojik Ermeni Tarihi*, Jamanak Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1968, Çeviren: Sarkis Seropyan, Aras Yayıncılık, İstanbul, s.9

Kirakossian, A.J. (2003). *British Diplomacy and the Armenian Questions from the 1830's to 1914,* London, 281.

Kocabaşoğlu, U. (1989). *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,* İmge Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 68.

Kochar, M. (1988). "*Armyano-Turetskiye Obshestvenno-Politivheskiye Otnosheniya i Armyanskiy Vopros*", İz-vo Yerevanskogo Universityeta, Yerevan, 21-22.

Koçaş, S. (1967). "*Tarih Boyunca Ermeniler ve Türk Ermeni İlişkileri*", Ankara, 124-125-177.

Konukçu, E. (1990). "*Ermenilerin Yeşilyayla'daki Türk Soykırımı*", Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Yayını No: 674, Ankara, 13-102.

Kuran E. (2001). *Ermeni Meselesinin Milletlerarası Boyutu Osmanlı'dan Günümüze Ermeni Sorunu,* Ankara, 24.

Küçük, C. (1984). *Osmanlı Diplomasisinde Ermeni meselesinin Ortaya Çıkışı 1978-1897,* İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3265, İstanbul, 110-111-113-114-159:163.

Laçiner, S.(2008). "*Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası*", USAK Yayınları, Ankara, 415

Laçiner, S. (2004). "*Türkler ve Ermeniler, Bir Uluslararası İlişkiler Çalışması*", Kaknüs Yayınları, İstanbul, 237.

Lalayan, A.A. (2006). "*Taşnak Partisinin Karşı Devrimci Rolü(1914-1923)"*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 45

Leo, (1907). *Ermeni Sorununun Belgeleri,* Tiflis, 61.

Lowry, H. L. (1990). *The story Behind Ambassador Morgenthau's Story*, The Isis Press, İstanbul, 1990

Lowry, H. L. (1991). *Büyükelçi Morgenthau'un Öyküsünün Perde Arkası,* İstanbul, 47-48.

Lütem, Ö. E. (2007). *Ermeni Sorunu Temel Bilgi ve Belgeler,* ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 53:57.

McCarthy, J. (1995). *Ölüm ve Sürgün,* Çeviren: Bilge Umar, İnkılap Yayınları, Ankara, 273.

McCarthy, J. (1989). *Turks and Armenians,* Washington, 34.

Mc Carthy, J. (1983). *Muslims and Minorities,* New York University Pres, New York and London, 129-130.

Mavi Kitap. (1916).

Mazıcı, N. (2005). *ABD'nin Güney Kafkasya Politikası Olarak Ermenistan Sorunu*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 19-20-54.

Mutlu, E. İ. (2007). Uluslararası Hukukta Soykırım Kavramı, *Tarihi gerçekler ve Bilimin Işığında Ermeni Sorunu,* IQ Kültür, Sanat, Yayıncılık, İstanbul, 430.

Nalbantyan, L. (1960). *The Armenian Revolutionary Movement,* Los Angeles, 107.

Nassibian, A. (1984). *Britain and the Armenian Questions,* Austria, 253, New York,1986, 253-281

Novruzoglu, R. and Oguz, Y. (2002). *Karabakh: Uncontrolled Zone..,* Ozan, Baku, 50:54.

Odman, T. (1996). Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslar arası ceza Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 45(1-4),143.

Ohandjanian, *Avusturya - Macaristan ve Ermeni Meselesi, (1916-1917*), Cilt VII A, No: 1213

Onur H. (1999). *Millet-i Sadıka'dan Hayk'ın Çocuklarına Ermeniler*, İstanbul Kitabevi, İstanbul, 40.

Orel, Ş., Yuca, S.(1983). *The Talat Pasha Telegrams, Historical Fact or Armenian Fiction?*, Nicosia

Orly Saldırısı Davası (19 Şubat-2 Mart 1985), Şahit ve Avukat Beyanları, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 42.

Ortaköylüoğlu, E. K. (2013). "Van Üçlemesi", Phoenix Yayınevi, Ankara, 109-110

Özdemir, H., Çiçek, K., Turan, Ö., Çalık, R. ve Halaçoğlu, Y. (2004). *Ermeniler: Sürgün ve Göç,* Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 56.

Özoğlu, A. (2007). *Belgeler, Mektuplar ve Resmi Yazışmalarla Türk Soykırımında Fransız-Ermeni İlişkileri*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 26.

Pazarcı, H. (2007). *Uluslararası Hukuk,* Ankara, 201-202.

Pazarcı, H. (2000). *Uluslararası Hukuk,* Ankara, IV. Kitap, 324.

Perinçek, M. (2012). "*Rus Devlet Arşivlerinden 150 Belgede Ermeni Meselesi*", Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 141-228.

Sakarya, İ. (1984). *Belgelerle Ermeni Sorunu,* Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 73-74-75-76-77-78-79-80-81-87-88-89-90.

Sarınay, Y. ve Karacakaya, R. (2012). *1909 Adana Ermeni Olayları,* İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 17.

Schabas, W. A. (2000). *Genocide in International Law: The Crimes of Crimes,* National University of Ireland, Galway, Cambridge University Press, 22.

Schabas, W. A. (2007). *The UN International Criminal Tribunals,* Cambridge University Press, 252.

Schemsi, K. (1919). *Turcs et Armeniéns Devant L'historie, Nouvaux Témoignages Russes et Turcs Sur Les Atrocitiés Arméniennes de 1914-1918,* Genéve, 72.

Schemsi, K. (1918). *Les Turcs et La Question D'arménie,* Ceneve, 13.

Selvi, H. (2006). *Geçmişten Günümüze Ermeni Sorunu ve Avrupa,* Sakarya Üniversitesi Türk-Ermeni İlişkileri Araştırma Merkezi Yayını, Sakarya, 102.

Süslü, A., Kırzıoğlu, F., Yinanç, R. ve Halaçoğlu, Y. (1995). *Türk Tarihinde Ermeniler,* Ankara, 196-197.

Sarkisyan, Y. K. (1962). *Ekspansiyonistkaya, Politika Osmanskoy İmperii v Zakavkazye,* İz-vo Akademi Nauk Armyanskoy SSR, Yerevan, 84-85

Sertçelik, S. (2009). *Rus ve Ermeni Kaynakları Işığında Ermeni Sorununun Ortaya Çıkış Süreci (1678-1714),* TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:131, Ankara, 113-117-151-154-162-165.

Sonyel, S. R. (1987). *The Ottoman Armenians, Victims of Great Power Diplomacy*, Oxford University Press, Lefkoşa, Northern Cyprus, 128-129.

Sonyel, S. R. (1987). *Armenian Terorism*, Cyprus Turkish Association Publications, London, 118-119.

Sonyel, S. R. (1988). *The Turco - Armenian Adana Incidents in the Light of Secret British Documents,* Türk Tarih Kurumu, Ankara, 38.

Soysal, İ. (2000). *Türkiye'nin Siyasi Anlaşmaları,* Ankara, 1, 17.

Somakian, M. J. (1995). "Empires in Conflict: Armenia and the Great Powers, 1895-1920", I.B. Tauris Publishers, London and New York, 49.

Süslü, A. (1990). *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı,* Yüzüncü Yıl Üniversitesi rektörlüğü Yayın No:5, Ankara, 42-55-73-75-80:93-103-104-109:115-117:121-132:135-140-160

Süslü, A., Kırzıoğlu F., Yinanç, R. ve Halaçoğlu, Y. (1995). *Türk, Tarihinde Ermeniler,* Ankara, 196-197.

Şahin R. (1988). *Tarih Boyunca Türk İdarelerinin Ermeni Politikaları*, İstanbul, 179.

Şimşir B. N. (1983). *British Documents on Ottoman Armenians,* Ankara, 34:37.

Taşkıran, C. (2006). *Van'da Ermeni Devleti Denemesi-Belgelerle,* Platin Yayınları, Ankara, s. 177-178

Taşcıoğlu, Ö. L. (2009). *ABD'nin Küreselleştirme Politikaları, Ortadoğu'da Türkiye'ye Biçilen Rol,* Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara, 228.

The Armenian Revolutionary Federation (Dashnaksoution) Has Noting To Do Any More, Armenian Information Service, New York,1955

Tosun, R. (2000). *Ermeni Meselesi ve Kayseri'deki Ermeni Olayları*, Tamga Yayıncılık, Ankara, s.38-39

Toynbee, A. J. (1922). *The Western Question in Greece and Turkey,* A study in the Contact of Civilizations, Boston and New York, 191

Undeclared War, Communist Publishing House, 1991, s. 2

Uras, E. (1987). *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi,* Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik A.O., Belge Yayınları, İstanbul, 126-134:159-172-173-181:187-193-199-208:226-250:254-269:275-421-422-435:463-470-475-482:495-527:557:564-584:590-617:622

Urfalı Mateos, (1987). *Vekayiname(952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1131-1162),* Çeviren: Hrant D. Andreasyan, Ankara, 171.

Ünal, Ş. (2004). *Salomon Teilerian Davası, Talat Paşa Suikastı,* Ufuk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 4.

Ünal, Ş. (2011). *Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Sorunu,* Türk Tarih Kurumu yayınları IV/A-2-3. Dizi-Sayı:3, Ankara, 87:93-95-96-217-356-401-428.

Vahapoğlu, H. (1992). *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları,* İstanbul, 18

Varantyan, M. (1932). *Taşnaksutyun Tarihi,* Paris, I, 156.

Yazıcı, N. (1989). *Milli Mücadelede Pontusçu Faaliyetler,* Ankara, 39.

Yinanç, R. ve Elibüyük, M. (1983). *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560),* Ankara, XIII.

Yinanç, R. ve Elibüyük, M. (1988). *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri(1563),* Ankara, Tablo:1.

Zeidner, R. F. (2005). *The Tricolor Over the Taurus: The French in Cilicia and Vicinity, 1918-1922,* Publication of Turkish Historical Society Serial XVI-No. 105, Ankara, 137-138.

Zürcher, E.J.(1997). *Turkey: A Modern History*, London, 121.

C. MAKALELER

Acer Y. (2005). "Uluslar arası Hukukta Saldırı Suçu Kavramının temel Unsurları: Tanım Çalışmaları ve Yansımalar", Ankara, *Uluslar arası Hukuk ve Politika*, 1(3), 39.

Aksar, Y. (2003). "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri", Ankara, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 52(2), 125-139.

Aktan, G. (2007). Ermeni Sorununun Hukuksal Boyutu, Devletler Hukukuna Göre Ermeni Meselesi, *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara, 133-170.

Aydın, D., (1985). "Ermeni meselesinin Ortaya Çıkmasında Fransa'nın Rolü", *Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri Sempozyumu,* 8-12 Ekim 1984, Ankara, 287-288.

Azarkan, E. (2003). "Uluslararası Hukuk'ta İnsanlığa Karşı Suçlar", Ankara, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 2(3), 277-279.

Bağçeci, Y. (2010). "Osmanlı Belgelerine Göre Berlin Antlaşması'ndan I. Dünya Savaşı'na Kadar Fransa'nın Ermeni Politikası", Turkish Studies-International Periodical for the Languages, *Literature and History of Turkish or Turkic,* 5(4), 846-847.

Bayıllıoğlu, U. (2007). "Uluslararası ceza mahkemesi ve Türkiye", Ankara, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 56(1), 79.

Brune, H. (1937). Hochverratund Landesverrat, in rechtsvergleichender Darstellung auf Grund der neuesten strafrechtlichen Entwicklung Breslau Neukirsch, 64.

Currat, P. (2006). *Les Crimescontrel'humanite dans le statut de la Cour Pénale International,* Bruylant, Bruxelles, Schulthess, 256.

Çağ, G. (2006). *Birinci Dünya Savaşına Kadar Fransa'nın Ermeni Meselesine Yaklaşımı,* Geçmişten Günümüze Ermeni Sorunu ve Avrupa (Editör: Doç. Dr. Haluk Selvi), Sakarya Üniversitesi Türk-Ermeni İlişkileri Araştırma Merkezi Yayını, Sakarya, 225-226-237.

Çakmak, Z. (2006). Mondros Mütarekesi Sonrası Ermeni Rum Yunan İşbirliği, Elazığ, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 16(2), 403-412.

Çoban, E. (2008). "Uluslararası Hukukta Soykırım Suçu ve Suça Zemin Hazırlayan Toplumsal Yapılar: Ruanda Örneği", *Uluslararası İlişkiler Dergisi,* 5(17), 52.

Değer, O. (2009). "Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Hersek ve Sırbistan-Karadağ Kararı", *Uluslararası İlişkiler,* 6(22), s.70-71

Doğan, İ. (2006). *1948 Soykırımının Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Geriye Yürüyemeyeceği Sorunu (Ermeni Olayları Açısından Bir Değerlendirme)*, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* X(1-2), 297.

Doğanay, R. (2002). "İngiltere'nin Ankara İle İlişki Kurma Çabaları ve Rawlinson'un Rolü", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* 29-30, 57-73.

Eraslan, C. (2001). "Ermeni Komiteleri, Propagandaları ve Osmanlı Devleti'nin Aldığı Tedbirler", İstanbul, *Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri Sempozyumu*, 83-84.

Ertürk, S. (2012). I. Balkan Savaşı'nda Bulgar Ordusundaki Anadolu Ermenileri, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies,* XII/2 (Kış 2012), 121-140.

Günay, N. (2011). 1909 Olaylarının Adana Çevresindeki Yansımaları ve Yargılamalar, *(1909 Adana Olayları/Makaleler),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 287-291.

Güçlü, Y. (2011). Armenian Events and Cemal Pasha, *(1909 Adana Olayları/Makaleler),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 195.

Halaçoğlu, Y. (1990). "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Bazı Anadolu Şehirlerinde Demografik Yapı", Ankara, *Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu*, 2-5 Nisan 1990, 6-44-20-218-219-220.

İlter, E. (1995). "Ermeni Meselesinin Doğuşunda ve Gelişiminde İngiltere'nin Rolü", Ankara, *OTAM,* 6, 155-171-517-518.

İskefiyeli, Z. (2006). "İngiliz Diplomasisinin Ermeni ve Ermenistan Politikaları", *Geçmişten Günümüze Ermeni Sorunu ve Avrupa* (Editör: Doç. Dr. Haluk Selvi), Sakarya Üniversitesi Türk-Ermeni İlişkileri Araştırma Merkezi Yayını, Sakarya, 163-164-181.

Kantarcı, Ş.(2002). "Ermenilerce Atatürk'e Atfedilen Sözler ve Divan-ı Harb-i Örfi ile Ermeni Teröristleri Tarafından Şehit Edilenlere Atatürk'ün Gösterdiği İlgi", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, Ankara, 92-121.

Karakehya, H. (2008). *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk*, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 57(2), 37-138.

Kasım, K. (2001-2002). Turkish-Armenian Reconciliation Commission: Missed Opportunity, *Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4.

Kaya, İ. (2003). "Milletlerarası Hukukta Soykırım", *Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri,* Ankara, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayını, II, 257-261.

Kılıç O. (2005). *Ermenilerin Maskesi Düşüyor, Tarih ve Düşünce,* İstanbul, 58.

Koca, S. (2006). "Selçuklular Döneminde Türk-Ermeni İlişkileri", *Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri,* Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 142-145.

Kocaoğlu, S. (2005). "Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bağlamında Soykırım Suçu", *Ankara Barosu Dergisi,* 63(3).

Kodaman, B. (2002). *II. Meşrutiyet Dönemi(1908-1914),* Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 13, 169.

Kuran, E. (1984). "Ermeni Meselesinin Milletlerarası Boyutu", Tarih Boyunca Türklerin Ermeniler ile İlişkileri, Erzurum, 24-118.

Laçiner, S.(2010). "İsviçre ve Ermeni Sorunu", USAK, Stratejik Gündem, 14 Şubat, 3

Lewy, G. (2005). "The Armenian Massacres in Ottoman Turkey, A Disputed Genocide", *The University of Utah Press,* 77.

Lewy, G.(2005) *"Ermeni Sorununu Yeniden Tartışmak",* Ermeni Araştırmaları, Sayı 18, Ankara, Yaz 2005

Lütem, Ö. E. (2003). "Türkiye'nin Ermenistan, Ermenistan'ın Türkiye Politikası", Ankara, *Ermeni Araştırmaları, 1. Türkiye Kongresi Bildirileri,* II, 283.

McCArthy, J. (2001). "Bırakın Tarihçiler Karar Versin", Ermeni Araştırmaları, Sayı 1, Mart-Nisan-Mayıs 2001

Oğan, S. (2008). "Dağlık Karabağ'a Yerleşen PKK ve Türkiye'nin Müdahale Hakkı", TÜRKSAM.

Ortak, Ş. (2006). "Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Ermeniler Tarafından Düzenlenen Bir Suikast Girişimi (1924)", *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* 8(3), 73-80.

Özdemir, H. (2006). "Seferberlik İlanından Rus İşgaline Kadar Ermeni Milislerle Çatışmalar", Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, *Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri,* 131.

Ravenstein, E. G.(1877). "The Population of Russia and Turkey" *Journal of the Royal Statistical Society* 40, s.456'dan aktaran:. Karpat, K.H.(2010)."Ottoman Population", 51.

Sonyel, S. R. (1972)."Tehcir ve Kırımlar Konusunda Ermeni Propagandası Hristiyanlık Dünyasını Nasıl Aldattı", Ankara, Belleten, TTK*,* XXXVI(141).

TACAR, P. (2005). "Avrupa Parlamentosunun 1987 Yılında Aldığı", Ermeni Araştırmaları, Sayı 18, Yaz 2005

The New Near East. (1920). 6(7), 28.

Vattel'den naklen, Avra Constantinou. (2000). "The Right of Self Defenceunder Customary International Lowand Article 51 of the UN Charter", Athenes/Bruxelles, 52.

Vefat Eden Bilim Adamları(2006). Ermeni Araştırmaları, Sayı:23-24

Velichko, V. L. (2003). Kavkaz: Russkoye Delo i Mezhduplemenniye Voprosı. Chernaya Kniga ili Kavkaztsı Protiv Russkikh Khronika Nachala XXI Veka, Feri-V, Moskva.

Yılmaz, S. (2008). "Ermenistan Cumhuriyeti'nde Okutulan 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Türkler Aleyhine İfadeler ve Sözde Ermeni Soykırımı", Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı:177, Aralık 2008

Yinanç, R. (1987). "XVI. Yüzyılda Maraş Sancağı'nın Nüfus Yapısı", Ankara, *Kahramanmaraş 1. Kurtuluş Sempozyumu,*11 Şubat 1986, 20-23.

E. TEZLER

Atnur, İ. E. (1991). *Tehcir'den Dönen Rum ve Ermenilerin İskan Meselesi*, Atatürk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 25-27.

Bayındır, S. (1997). *Adana Ermeni İsyanı (1909),* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 236.

İzzatov, E., (2006). *Tarihten Günümüze Azeri-Ermeni İlişkilerinde Karabağ Sorunu,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 86.

Taşcıoğlu, Ö. L. (2014). *Belgelere Göre Türk-Ermeni İlişkilerinde Katliam ve Soykırım İddiaları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 276-277-278-279

F. HUKUKİ MEVZUAT, RAPORLAR VE ULUSLARARASI ANLAŞMALAR

17.7.1998 tarihinde kabul edilen ve 1.7. 2002'de yürürlüğe giren Uluslar arası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü madde 7, 1. fıkra

17.7.1998 tarihinde kabul edilen ve 1.7. 2002'de yürürlüğe giren Uluslar arası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, madde 8, 2. fıkra, a bendi

17.7.1998 tarihinde kabul edilen ve 1.7. 2002'de yürürlüğe giren Uluslar arası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, madde 8, 2. fıkra, b bendi

Türkiye-Ermenistan İlişkileri Raporu, TUSAM ; 2004, s.3

United Nations, Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide,1948, Madde 2, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/p_genoci.htm.

G. GAZETELER, İNTERNET KAYNAKLARI RADYO VE TV. YAYINLARI

Ahmet Davutoğlu Türkiye'yi İçeriden Vurdu, Aydınlık, (14 Şubat 2015)

ARF Attends Washington Kurdish Conference, (October 29, 2013). The Armenian Weekly.

AYF Participates in First BDP Youth Congress in Diyarbakir, (December 2, 2013). The Armenian Weekly.

Armenians Fighting Turks-Besieging Van-Others Operating in Turkish Army's Rear, (Nov. 5, 1914). The New York Times.

Aslan, Ferit /Diyarbakır(DHA), (04 Temmuz 2012). Çok Dilli' Tabela Sorguda.

BDP, ARF Hold High-Level Meeting in Istanbul, (November 12, 2013). The Armenian Weekly.

Bedeli Ne Olursa Olsun, (14 Eylül 2009) . Cumhuriyet

Çamlıbel, Cansu / ERİVAN, "Tehciri Benimsemiyoruz", (13 Aralık 2013). Hürriyet

Çevikcan, Serpil. Erdoğan'dan 2. Sürpriz; Sarkisyan'a Çanakkale Mektubu. Milliyet, (16.01.2015)

Deutsche Allgemeine Zeitung, (24 Juli 1921).

Doğu Perinçek'in Strazburg'da görülen mahkemesinde neler yaşandı, odatv.com, (28 Ocak 2015)

Egyptian Gazettè, (21 Ekim 1915).

Ein Armenischer Vorstoss, (10 Temmuz 1920). *Neue Freie Presse,* N. 20067.

Erboz, Fatih. "Sakın Silah Bırakmayın", (2 Mayıs 2009). Yeniçağ

From America To Fight-Detachment of Armenians Welcomed Enthusiastically in Tiflis", (Jan. 8, 1915). The New York Times.

Günaysu, Ayse. "The Reign of Lies in Turkey", (May 11. 2012). The Armenian Weekly.

Gürcanlı, Zeynep - ANKARA, "Flash Gelişme", (24 Nisan 2014). Hürriyet

Hacıoğlu, N. (23 Nisan 2013). "Taşnak Bölünen Türkiye Planları Yapmaya Başladı", Moskova /Hürriyet

Hatip Dicle: "Müzakere Taslağı Üzerinde Anlaşmaya Kadar Ulaştırabilmiş Durumdayız", (21 Aralık 2014) AA

Hayasdan Gazetesi, (6 Temmuz 1915).

İsmail Beşikçi'ye Gevorg Surenyants Nişanı Verildi, (31 Aralık 2014). Agos

Israeli minister calls to recognize Armenian genocide, (12 June 2012). Reuters.

Koçaryan: (10.10.2009). "Sınır Soykırım Sonucu Oluştu", CNN Türk.

Kurt, Umit. Featured, Headline, Opinion, (October 15, 2014). The Armenian Weekly

Küstah Sarkisyan Erdoğan'ın Daveti İçin 'Edepsizlik' Dedi, (31.01.2015). Yeniçağ

MHP Kayseri Milletvekili Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'nda çarpıcı açıklamalar… 1915′te Öldürüldü Denen Ermenilerin Çocukları PKK Olarak Karşımıza Çıktı, http://www.turkishnews.com/tr/content / 2013 / 05/ 07 / kurt - bilinen - ermeniler / adresinden 7 Mayıs 2014'te alınmıştır.

Osman Bekleyen/Van (DHA), "İlçenin İsmi Tabelaya Ermenice Yazıldı", (24.07.2014)

Sazak, D., Soykırım Sanal Din Haline Geldi (Hikmet Özdemir Röportajı), (25 Nisan 2005). Milliyet.

Sırrı Süreyya Önder: Özerklik de Var", (10 Aralık 2014). Hürriyet

Şimdi de Vatandaşlık adımı!, Güneş, Güncel, (25 Nisan 2015)

Tanır, İ. "BDP, Ermenilerle Görüştü", (1 Kasım 2013). Vatan Gazetesi/Washington

T.C. Başbakanlık Basın yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ; "Bir Ermeni Sahtekârlığı Daha", (30 Ekim 2007) . Seher Gazetesi, Bakü

The Sassoun Massacre, Proof of the Assertion that Armenian Revolutionists Caused It, Testimony of Rev. Cyrus Hamlin, (August 23th, 1895) .The New York Times

Türkiye-Ermenistan Sınırı Sorgulanabilir, 1. (9 Ekim 2009). Hürriyet, 2. (10 Ekim 2009). Tarafsız Haber

Yenerer, V., "Onurumuz ayaklar altında. TBMM idam cezasını geri getirsin", (13.05.2005). Yeniçağ

İnternet: Armenia Trough out the History, http://www.armenica.org; adresinden 5 Haziran 2014'te alınmıştır.

İnternet: Historical Map of Armenia, http://www.armeniaforeignministry.com, adresinden 5 Haziran 2014'ten alınmıştır.

İnternet: http://www.yeniaktuel. com. ntr/tur108,79@2100.html, adresinden Mart 2010'da alınmıştır.

İnternet: http://www. hurriyetusa.com/haber, adresinden 11 Ocak 2008'de alınmıştır.

İnternet:http://www.hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-39724/ Case of Perinçek

İnternet: http://www.inhak.adalet.gov.tr/duyuru/basın%20açıklaması.pdf

İnternet: "Ermeni Soykırımının 100. Yılına Doğru, Yeter! İnkâra Son", http://www. ihd.org.tr, adresinden 24 Mayıs 2011, 24 Nisan 2014'ten alınmıştır.

İnternet: Sarkisyan: "Türkler de Böyle Diz Çökecek", Haber Politik, http://www.haberpolitik.net /ID21693.html). adresinden 16 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: Fein, B., "Lies, Damn Lies And Armenian Deaths", Huffpost World, June 4, 2009'da alınmıştır.

İnternet: The Prosecutor V.Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Senussi, ICC-01/11/11(Uluslararası Ceza Mahkemesi), http:/ www. icc_ cpl .int, adresinden 26 Şubat 2011'de alınmıştır.

İnternet: Wikipedia, Armenian Genocide, Recognition, http://en.wikipedia.org /wiki/ Armenian_ Genocide_recognition, adresinden 21 Haziran 2014'te alınmıştır.

İnternet: Ermeni Sorunu, İddialar, Gerçekler, PKK_Ermeni İşbirliği, http://www.Ermenisorunu.gen.tr/ turkce/ teror /pkk.html, adresinden 11 Şubat 2011'de alınmıştır.

İnternet: PKK, Ermenistan'da 5 Kamp Açtı, http://www. Turkatak.gen.tr, adresinden 18 Kasım 2005'te alınmıştır.

İnternet: PJAK ve PKK Karabağ'da Eğitiliyor, Rast Haber, 26.07.2011'de alınmıştır.

İnternet: Repair-Geleceği Onarmak, http://www.repairfuture.net/ index.php/ tr/ 14.12.2014'te alınmıştır.

İnternet: Burak Kozanoğlu, Etnik Terör Kapsamında Ermenistan-PKK İlişkileri ve Türkiye, Erişim: http://www. turksam. org/tr/a1853.html, adresinden 4 Kasım 2009'da alınmıştır.

İnternet: PKK-ASALA Ortaklığı, http: //www.kononline. com/ Nurullah_Aydin+PKK-ASALA_ Ortakligi_yazi108.html, adresinden 24.7.2012'de alınmıştır.

İnternet: Administration of the President of the Republic of Armenia, Erişim:http://www.president.am/library/armenia/eng/?armenia=5&pn=1 adresinden 20.11.2011'de alınmıştır.

Kırım Haber Ajansı

Radio Free Europe / Radio Liberty, Newsline, (7 Mayıs 2001)

TÜRKİYE TARIMI:
GELİŞMELER VE BEKLENTİLER

Prof. Dr. Ahmet BAYANER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 948
Gıda, Tarım ve Hayvancılık No.: 07
ISBN : 978-605-133-849-1
© 1. Basım, Eylül 2014

TÜRKİYE TARIMI: GELİŞMELER VE BEKLENTİLER
Prof. Dr. Ahmet BAYANER

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayaner, Ahmet.
Türkiye Tarımı: Gelişmeler ve Beklentiler / *Ahmet Bayaner*
1.Basım, VIII+140 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-849-1
1.Tarım 2. Türkiye Tarımı 3. Tarım Politikaları 4. Tarım Programları 5. Tarımsal Gelişme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Türk tarımının bir yüzü son derece modern teknolojiye dayanan ve dünya ile rekabet edebilen bir yapıdayken diğer yüzü pazara entegrasyonu zayıf, geçimlik düzeyde tarımla ilgilenen bir yapıdadır. Gelecekle ilgili bir tahminde bulunurken bu iki yapıyı dikkate almak gerekmektedir.

Tarımın geleceği, iç ve dış dinamikler, beklenti ve öngörülerle ilgili alınacak tedbirler ve çıkarılacak yasalar, altyapı eksikliklerinin tamamlanması, yabancı sermaye yatırımları ve teknolojik gelişmeler ile yakından ilişkilidir.

Geleceği şekillendirecek en önemli iç dinamikler arasında ulusal programlar ve kalkınma planları, tarım yasaları, tarım politikaları oluşturulması ile ilgili süreçler ve kullanılacak politika araçlarındaki tercihler, dış ticaret önlemleri, araştırma ve geliştirme faaliyetleri, organizasyonel yapı, tarımsal KİT'lerin geleceği ile ilgili verilecek kararlar ve kamu maliyesi sayılabilir. Yakın geçmişteki tarımsal gelişmeler de geleceği tahmin için önemli bir gösterge olacaktır. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Tarım Anlaşması tarımla ilgili en önemli dış dinamiklerdendir. Söz konusu anlaşma, Türkiye için de bağlayıcıdır ve desteklerin en az seviyeye indirilmesini ve gelecekte üretimle bağının kesilmesini sağlayarak ticaretin daha serbest hâle gelmesini amaçlamaktadır. Türkiye için diğer önemli dış etken ise Avrupa Birliği (AB)'dir. AB Ortak Tarım Politikası (OTP) ve DTÖ Tarım Anlaşması aynı yönlü etkiler ortaya koymaktadır.

Bu gelişmeler ışığında, bazı sonuçlar ortaya konmuştur. Buna bağlı olarak, bazı politika önerilerinde bulunulmuştur.

Prof. Dr. Ahmet BAYANER

Antalya, Ağustos 2014

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: TÜRKİYE TARIMI 1
1.1. Giriş 1
1.2. İç Dinamikler 3
1.2.1. Tarımsal Yapı 3
1.2.2. Tarım Sayımından Çıkarımlar 5
1.2.3. Hayvansal Üretim 7
1.2.4. Bitkisel Üretim 7
1.2.5. Verim 8
1.2.6. Fiyatlar 9
1.2.7. Teşvikler 10
1.2.8. Dış Ticaret 11
1.2.9. Bağlantılı Sektörler 12
1.2.10. AR-GE ve Teknoloji 13
1.2.11. Mekanizasyon 14
1.2.12. Girdi Piyasaları 14
1.2.13. Çevre 14
1.2.14. Yatırımlar 14
1.2.15. İstihdam 15
1.3. Dış Dinamikler 15
1.3.1. Sektörün Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Karşısında Durumu 15
1.3.2. Sektörün Avrupa Birliği (AB) Karşısında Durumu 20
1.4. Sonuç 23

Bölüm 2: EKONOMİK İSTİKRAR PROGRAMLARI VE TARIM 27
2.1. 24 Ocak Kararları 27
2.2. Beş Nisan Kararları 27

Bölüm 3: MİLENYUM ÖNCESİ PROGRAMLAR VE DESTEKLEME POLİTİKALARI 29
3.1. Nadas Alanlarının Değerlendirilmesi Projesi (NAD) 29
3.2. İkinci Ürün Projesi 29
3.3. Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (TYUAP) 30
3.4. Politikalar 32

Bölüm 4: YENİ YÜZYILDA DESTEKLEME POLİTİKALARI 35
4.1. Tarımsal Destekleme Politikalarında Değişim 36
4.1.1. Dış Etkenler 36
4.1.2. İç Dinamikler 36
4.2. Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) 37
4.3. Tarım Stratejisi Belgesi: 2006-2010 38
4.4. Tarım Kanunu 38

Bölüm 5: UYGULAMADAN KALDIRILAN DOĞRUDAN GELİR DESTEĞİ (DGD) 41
5.1. DGD Nedir? Ne Değildir? 41
5.2. Doğrudan Gelir Desteğinin Olası Etkileri 41
5.3. Bazı Pilot Uygulama Bulguları ve Öneriler 44

Bölüm 6: TARIM SEKTÖRÜNDE UYGULANAN PROGRAMLAR 47
6.1. Kırsal Kalkınma Projeleri 47
6.2. Arazi Toplulaştırılması 49
6.3. Bitki ve Hayvan Hastalıkları ile Mücadele Programları 51
6.4. Hayvancılığı ve Bitkisel Üretimi Geliştirme Projeleri 52
6.5. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı 53
6.6. Kırsal Kalkınma İçin Katılım Öncesi Yardım Programı (IPARD) 54
6.7. Faiz İndirimli Kredi Kullanımı 55
6.8. Orman Köylülerine Kredi Kullandırılması 55
6.9. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) 56
6.10. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri 57
6.11. Kamu İktisadi Teşekkülleri 58

Bölüm 7: KÜRESEL GELİŞMELER VE TÜRKİYE GIDA SEKTÖRÜ 61

Bölüm 8: KÜRESEL GELİŞMELER VE GELECEK TAHMİNLERİ 67
8.1. Tarım, Büyüme ve Tarımsal Gelişme 68
8.2. Tarım ve Kır Ayırımı 70
8.3. Politika ve Etkileri 71
8.4. Ticaret 75
8.5. AR-GE ve Teknoloji 76
8.6. Enerji Tarımı 79
8.7. İklim Değişikliği 81
8.8. Dünyada Tahıllar 82
8.9. Geleceğe Yönelik Tahminler 83

Bölüm 9: SONUÇ VE ÇIKARIMLAR..... 91

Bölüm 10: DEĞERLENDİRME..... 99

Bölüm 11: ÖNERİLER..... 103

KAYNAKÇA..... 105

EKLER..... 113
Ek Tablolar..... 113
Ek Şekiller..... 116

KAYNAKÇA

ABARE, 1998. Farm Income Support: Implications for gains from trade of changes in methods of support overseas. No:98-4. Current Issues.

Akder, H. A., H. Kasnakoğlu ve E. H. Çakmak (2001). "Türkiye Tarımında Büyümenin

Kaynakları," ODTÜ Gelişme Dergisi, Cilt 26, Sayı 3-4, ss. 227-51.

Akder, H. 2007. Tarım Envanteri ve Alternatif Ürünler Geliştirilmesi. İstanbul Ticaret Odası yayını: 2007-58.

Akder, A. H. 2008. Pahalı Tarım. Asomedya. Ankara.

Anonim, 2004. II. Tarım Şurası, 2004. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.

Anonim, (2007) "The Food Economy: Global Issues and Challenges. Final Report". 18-19 October 2007, Organized by Netherlands Ministry of Agriculture, Agricultural Economics Research Institute (LEI) and OECD. Landbouw, Nature and Voed-selkwaliteit.

Aygoğuş, O. 1999. Buğdayda Alternatif Destekleme Politikalarının Refah ve Dağılım Etkileri: Destekleme Alım, Fark Ödeme ve Gelire Doğrudan Destek Politikalaının Karşılaştırılı Analizi. İşletme ve Finans. Nisan.

Baffes, J. and Meerman, J. 1998. From Prices to Income: Agricultural Subsidization without Protection? The World bank Research Observer, Vol. 13, No. 2 (August), 191-211.

Bayaner, A. 2005. Bitkisel Üretimde Değişim Doğrultusu. AB Hazırlık ve Müzakere Dönemleri ile Üyelik Koşullarında Türkiye Tarımı Sempozyumu, 4-5 Mayıs 2005-Ankara.

BCBS, (2007) Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) http://www. bis.org/bcbs/aboutbcbs.htm.

Bruinsma, J. 2003. World Agriculture: toward 2015/2030. An FAO Perspective. Earthscan Publication. London.

Buller, H.J., Hoggart K (2001). Agricultural Transformation, Food and Environment Basingstoke, Ashgate.

BUGEM, 2011. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, BUGEM sunu dosyası.

BUGEM, 2012. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, BUGEM Faaliyetleri Aralık 2011. http://www.bugem.gov.tr. Erişim tarihi 08.02.2012.

Çağatay, S. ve Güzel A. 2003. Review of Agriculture and Trade Policies in Turkey, BSEC Trade Facilitation Project, FAO TCP/REP/2901.

Çakmak, E. H. ve H. Kasnakoğlu (2002), Tarım Sektöründe Türkiye ve Avrupa Birliği Etkileşimi: Türkiye'nin AB'ye Üyeliğinin Analizi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 68, Ankara.

Çakmak, E.H. ve Akder. H. 2007. DTÖ ve AB'deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyıl Türkiye Tarımı. Türktarım, Mayıs-Haziran, Sayı: 175. ÇOB, 2008. Çevre ve Orman Bakanlığı, Faaliyet Raporları. Ankara.

DB, 1995. Türkiye Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (İkraz 2405-TU), Proje Tamamlama Raporu.Tarım ve Çevre Operasyonları Bölümü Ülkeler Dairesi, Avrupa ve Orta Asya Bölge Temsilciliği, 14 Ekim.

Dellal, I., Butt, T., B.A. McCarl, P. Dyke, 2004."Economic Impacts of Climate Change on Turkish Agriculture" Ankara Climate Change Conference, Ankara.

Dellal, İ., McCarl, B., ve Butt, T. 2007. İklim Değişikliği ve Tarım: Türkiye için Öngörüler, Uluslararası Küresel İklim Değişikliği ve Çevresel Etkileri Konferansı, Konya.

Demaran, B., Hertel, T. ve Keeney, R. 2003. OECD Domestic Support and the Deeveloping Country. Paper prepared for presentation at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting. Montreal, Canada, July 27-30.

De Schutter, O. 2008. Analysis of the World Food Crisis by the U.N. Special Rapporteur on the Right to Food. EMBARGOED- 2 May 2008. New York and Geneva.

Dinler, Z. 2000. İktisada Giriş. Ekin Kitabevi. Bursa.

DPT, 2004. Tarım Strateji Belgesi 2006-2010. 30.11.2004 Tarih ve 2004/92 Sayılı YPK Kararı.

DPT, 2006a. Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

DPT, 2006b. Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

DPT, (2007) "Yıllık Program Destek Çalışmaları" http://ekutup.dpt.gov.tr/ program/program.asp

DTM, 2012. www.dtm.gov.tr. Dış Ticaret Müsteşarlığı.

DTÖ, 2008. Revised Draft Modalities for Agriculture. TN/AG/W/4/Rev.4, 6 December.

EC, 2005. Council Regulation (EC) No 1698/2005 of 20 September 2005 on Support for Rural Development by European Fund for Rural Development (EAFRD).

EC, 2007a. The 2007 Outlook for World Agricultural Cmmodity Markets, Monitoring Agri-trade Policy, http:// ec.europa.eu/agriculture/publi/map/index.en.htm.

EC, 2007b. Scenar 2020. Scenario Study on Agriculture and the Rural World.

Koç, A. 2005a. Türkiye'nin AB Üyeliğinin Bitkisel Üretim Sektöründe Etkileri. AB Hazırlık ve Müzakere Dönemleri ile Üyelik Koşullarında Türkiye Tarımı Sempozyumu, 4-5 Mayıs 2005-Ankara.

EC, 2013. Overview of CAP Reform 2014-2020. Agricultural Policy Perspectives. Brief N°5 December.

Ekonomi Bakanlığı, Küresel Ticarette Türkiye'nin Yeniden Konumlandırılması. Dış Ticarette Yeni Rotalar (Bila tarihli).

Ellis, F. 1992. Agricultural Policies in Developing Countries. Cambridge University Pres.

Erdem, E. ve Bayaner, A. 2005. Tarım ve AB'ye Entegrasyon Sürecinde Öncelikler. Türktarım. Eylül-Ekim, Sayı: 165.

Eruygur, H.O. ve Çakmak, E.H. 2007. AB Üyeliğinin Türk Tarımına Etkileri. İktisan İşletme ve Finans. Sayı 259. ekim.

FAO, 2008. Crop Prospects and Food Situation. No.1, February.

FAPRI, 2007. Agriculural Outlook. www.fapri.iastate.edu**.**

FAPRI-ISU, 2011. World Agricultural Outlook. http://www.fapri.iastate.edu/ outlook/2011/ Erişim tarihi: 17.02.2012.

Gardner, B. 2003. Causes of Rural Ekonomic Development. Working Paper 03-09. Department of Agricultural and Resource Economics. The University of Maryland, College Park.

Gökçe, D. 2007. Tarımda Değişememe Şampiyonuyuz. İnfofarm, Sayı: 4, Ağustos.

Grethe, H. 2004. Turkey's Accession to the EU: What Will the Common Agricultural Policy Cost. Working Paper Humboldt University, Berlin.

Gürbüz, M. 2007. Tarımda Seksen Sonrası Süreç ve Yakın Gelecek için Tartışılabilir bir Yöngörü. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Politikaları Yayınları Dizisi No: 7.

HM. 2004. Tarımsal Destekler Raporu, Hazine Müsteşarlığı. Ankara.

HM, 2008. 2007 Kamu İşletmeleri Raporu. Hazine Müsteşarlığı, KİT Genel Müdürlüğü. Temmuz, 2008.

http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display_prn.asp

http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display_prn.asp

http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/%c4%b0statistikler/Kamu%20%c4%b0ktisadi%20Te%c5%9febb%c3%bcsleri%20%c4%b0statistikleri/Tablo%209.1%20K%c4%b0T'lerin%20G%c3%b6rev%20Zarar%c4%b1%20Bilgileri%20(Cari%20Fiyatlarla).xls

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=45&ust_id=13

http://www.oib.gov.tr

IBRD, 2001. Economic Reform Loan (ERL) http://www.worldbank.org.tr/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,contentMDK:20188140~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:361712,00.html

IBRD, 2005. Republic of Turkey – Agricultural Reform Implementation Project (Loan 4631 – TU) Proposed Amendment of the Loan Agreement, http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/02/25/000012009_20050225093742/Rendered/PDF/31666.pdf

Kafalı, M.A. Dündar O. S., Eşiyok, B.A. ve Karaca, M.E., (2006) "İmalat Sanayi Ürünlerinin Dış Ticaretteki Rekabet Gücüne Göre Değerlendirilmesi", Türkiye Kalkınma Bankası, ESAM, Ankara.

Kayam,Y., Ozsoy,U., Lomas, J., Oden,O., Mandel, M., Gurbuz,M., (2002) The Impact of Climate Change on Wheat Production of Aegean Region in Turkey: The Effect of a Reduction of Rainfall and the Increase of Tempreture on Wheat Yields. http://www.fao.org/sd/climagrimed/pdf/ws01_26.pdf sayfasından alınmıştır. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2008.

Kasnakoğlu, H. 1999. Tarımsal Destekleme: Bügünkü Politikalar"Doğrudan Gelir Desteği" Sistemiyle Yer Değiştirebilir mi veya Değitirmeli mi? Panel. Mülkiye Cilt 23. No: 217.

Kalkınma Bakanlığı. Kalkınma Planları, Plan Dönemlerinde Hedeflenen ve Gerçekleşen Büyüme Hızları. Muhtelif yıllar. http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx

Key, N. Ve Roberts, M.J. 2007. Nonpecuniary Benefits to Farming and Decoupled Payments. Paper prepared for presentation at the Annual Meeting of the AAEA, Portland, Oregon, July 29-Agust 1.

Kilknny, M. 1993. Rural/Urban Effects of Terminating Farm Sunsidies. American Journal of Agricultural Economics. 75 (November): 968-980.

Kıymaz, T. (2008) "Dünya Tarım Piyasalarında Serbestleşmenin Türk Tarımına Fiyat ve Gelir Yönünden Yansıması", DPT, Ankara.

KKDK, 2011. Katılım Öncesi Yardım Programı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı. http//:www.kkdk.gov.tr.

Koç, A. ve Bayaner, A. 2001. Doğrudan Gelir Desteği. A. Bayaner, A. Koç, H.Tanrıvermiş, E.Gündoğmuş, N. Ören ve B. Özkan (editörler) Doğrudan Gelir Desteği Pilot Uygulamasının İzleme ve Değerlendirilmesi. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, No: 57. Mart, Ankara.

Koç, A. 2005b. Türkiye'de Tarımsal Ürün ve Girdi Piyasaları. F.Yavuz (Editör) Türkiye'de Tarım. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı. Ankara.

Koç, A. A., Işık, S., and Erdem, Ş. 2008. Determining the Impact of EU Membership of Turkish Agriculture (in Turkish). The Scientific and Technical Research Council of Turkey, Project Number: 105K007. July, Ankara.

Küçükkiremitçi, O. (2006) "Dış Ticaretteki Rekabet Gücüne Göre Sanayi Sektörünün Değerlendirilmesi", Türkiye Kalkınma Bankası ESAM, Ankara.

Kwa, A. 2008. DEVELOPMENT: Food Crisis Linked to Doha Deal**.** http:// ipsnews.net/news.asp?idnews=42291

Mary E. Burfiher ve Jeffrey Hopkins 2003. Decoupled Payments: Household Income Transfers in Contemporary U.S. Agriculture. Market and Trade Economic Division, Economic Research Service, USDA. Agricultural Economic Report No:822.

Mattson, W.J. ve Koo, W. W. 2006. Forces Resahping World Agriculture. Agribusness adn Applied economics Report No:582. Center for Agricultural Policy and Trade Studies. Department of Agricbusiness and Applied Ecnomics. North Dakota State university, Fargo, North Dakota 58105-5636.

Mercan, G. 2007. Common Agricultural Policy: Turkey's Harmonisation. A Master's Thesis. Department of International Relations. Bilkent University, September, Ankara.

Miller, J.C., Coble, K.H., ve Vergara, O. 2003. Farm Program Payments and Economies of Scale. Paper presented at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting. Montreal, Canada, July 27-30.

Miran, B. 2006. Tarımsal Yapı ve Üretim. F.Yavuz (Editör) Türkiye'de Tarım. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı. Ankara.

OECD, 1994. Agricultural Policy Reform: New Approaches. The Role of Direct Income Payments.

OECD, 2004. OECD Agricultural Outlook 2004-2013.

OECD, 2005. New Approaches to Rural Policy: Lessons for around the World.

OECD, 2007. The OECD/FAO Agricultural Outlook, 2008-2017. 20-22 May.

OECD, 2009. OECD-FAO Agricultural Outlook: 2009-2018. www.oecd.org/bookshop.

OECD, 2011. Evaluation of Agricultural Policy Reforms in Turkey, TAD/CA/APM/WP (2011)1.

Oyan, O. 1999. Tarımsal Destekleme: Bugünkü Politikalar "Doğrudan Gelir Desteği" Sistemiyle Yer Değiştirebilir mi veya Değiştirmeli mi? Panel. Mülkiye Cilt 23. No: 217.

Özkaya, T., Oyan, O., Işın, F. ve Uzmay, A. 2001. Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikaları:Dünü-Bugünü-Geleceği. Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Tüses. No:208. Ankara

RG, 2006. Tarım Kanunu. T.C. Başbakanlık, 18.04.2006 tarih ve 26149 sayılı Resmi Gazete.

RG, 2008. Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği, No: 2008/10. Resmi Gazete, 19 Şubat 2008, Sayı: 26792.

RG, 2011a. Benzin türlerine ilişkin teknik düzenleme tebliğinde Değişiklik yapılmasına dair tebliğ (akaryakıt seri no: 23), 27 Eylül 2011 Salı. Sayı: 28067.

RG, 2011b. Motorin türlerine ilişkin teknik düzenleme tebliğinde Değişiklik yapılmasına dair tebliğ (akaryakıt seri no: 22), 27 Eylül 2011 Salı. Sayı: 28067.

Romano, D. 2006. Agriculture in the Age of Globalization. Contributed paper presented at theInternational Association of Agricultural Economists Conference, Gold Coast, Australia, August 12-18.

Sadoulet, E., de Janvry, A., and Davis, B. 1999. Cash Transfer Prodgams with Income Multipliers: PROCOMPO in Mexico.

Schneider, A. Ve Kernohan, D. 2006. The Effect ofTrade Liberalization on Agriculture in Smaller Developig Countries: Implications fort he Doha Round. CEPS Working Document No: 244/June. Center for European Studies.

Sharif, M. (2008). Implications of food security crisis at national and global level. Business and Finance Review. http://jang.com.pk/thenews/apr2008-weekly/busrev-07-04-2008/ p5. htm27.05.2008

SYDGM, 2008. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nce Ekonomik Gelişme ve İstihdamın Artırılmasına Yönelik Desteklenen Projeler. Değerlendirme Raporu. T.C. Başbakanlık, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Şahinöz, A. 2000. Tarım Reformu. "Made in IMF" İktisat, İşletme ve Finans. Sayı: 172, Temmuz.

Şengül, H. 2005. Tarıma Dayalı Sanayi. Türkiye'de Tarım. F.Yavuz (Editör) Türkiye'de Tarım. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı. Ankara.

TAPDK, 2012. Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu. Bilgi edinme başvurusu.

TCZB, 2008. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası. Muhtelif yıllar.

TEAE, 2008. Türkiye'nin AB'ye Uyum Sürecinde Olası Gelişmelerin Önemli Tarım Ürünleri Üzerine Ekonomik Etkilerinin Analizi. Yayınlanmamış.

TKB, 2004. II. Tarım Şurası Sonuç Raporu. Kırsak Kalkınma Politikaları, 8. Komisyon Raporu. 29 Kasım – 01 Aralık. Ankara.

TKB, 2008a. Türkiye Biyoyakıt Durum Raporu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.

TKK, 2008. Türkiye Tarım Kredi Kooperatifler. Muhtelif yıllar.

TMO, 2005. Toprak Mahsulleri Ofisi, 2004 Yılı Hububat Raporu.

TOKB, 1987. Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi Değerlendirme Raporu. Ankara.

Tozanlı, S., Donduran, M. ve Atay, A. (2007) "Uluslararası Rekabet Stratejileri: Türkiye Gıda Sanayii, TÜSİAD Yayın no: T-2007-09-442, İstanbul.

TRGM, 2008. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü raporları. Ankara.

TRGM, 2012. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Faaliyetleri. http//:www.tgmg.gov.tr

TÜİK, 1991. Tarım Sayımı.

TÜİK, 2007. Veri Dosyaları, Türkiye İstatistik Kurumu.

TUİK, 2008. Veri Dosyaları, Türkiye İstatistik Kurumu.

TUİK, 2009. İstatistik Göstergeler: 1923-2008, Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK, 2012. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=45&ust_id=13. 02/02/2012'de ziyaret edildi.

Türkeş, M. 2007. İklim Değişikliği, Kuraklık, Çölleşme Süreçleri ve Tarıma Etkileri. Kuraklık ve Türkiye Tarımı Çalıştayı, TEMA Vakfı Yayın No:52, İstanbul.

Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Dernekleri Federasyonu, 2012. 2012 Gıda Envanteri. Türk Gıda ve İçecek Sanayi. Elma Teknik Basım Matbaacılık. Ankara.

Yavuz, F., 2001. Tarım Politikası II: Genel Politikalar ve Uluslararası Ders Notları, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Yayınları No: 186, Erzurum.

Yavuz, F. 2004. Türkiye Tarım Politikalarının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyumu: EAGGF Benzeri Bir Yapılanma, TKB, Ankara.

Yavuz, F. E. Güneş, H. Yılmaz, 2004. Tarımsal Destekler ve Girdiler Komisyon Raporu, II. Tarım Şurası, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.

Yavuz, F., Bayaner, A. ve Yücer, A. 2006. DTÖ ve AB'nin Türkiye'deki Tarımsal Destekleme Politikalarına Etkileri. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 13-15 Eylül 2006, Antalya.

Yeni, R. ve Dölekoğlu C. Ö., 2002. Tarımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üretici Transferleri. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 98, Ankara.

Yurtseven, R. 2000. Entelektüel sermaye yeteneleri tekstil ve konfeksiyon- gıda-ilaç ve kimya-otomotive sektörlerinde karşılaştırmalı bir araştırma Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt XVI, Sayı: 1.

WB, 2007. World Development Report 2008: Agriculture for Development. The World Bank.

Wijnands, J.H.M. van der Meulen, B.M.J. ve Poppe, K.J. (eds), (2006) "Competitiveness of the European Food Industry: An Economic and Legal Assessment 2007". European Commission, Enterprise and Industry, November, LEI, The Hague.

1. Basım

DÜNYADA, TÜRKİYE'DE KADIN VE ŞİDDET

Murat Korkmaz
Emine Demiray
Ümran Sevil
Şengül Hablemitoğlu
Yavuz Taşkıran

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1226
Beşerî Bilimler / Sosyoloji No.: 09
ISBN : 978-605-320-130-4
© 1. Basım, Eylül 2015

DÜNYADA, TÜRKİYE'DE KADIN VE ŞİDDET
Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu, Yavuz Taşkıran

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Kapak Fotografı: Tansel Türkdoğan
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Korkmaz, Murat; Demiray, Emine; Sevil, Ümran; Hablemitoğlu, Şengül; Taşkıran, Yavuz.
DÜNYADA, TÜRKİYE'DE KADIN VE ŞİDDET / *Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu, Yavuz Taşkıran.*
1. Basım, VIII+662 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-130-4
1. Şiddet 2. Kadın 3. Medya 4. Sağlık 5. Çocuk

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Değerli Okuyucular,

Kadın ve Şiddet başlıklı kitap sadece ülkemizde değil dünya gündeminde de yer alan kadın ve şiddet konusunun önemine dikkat çekmek, bu konuda farkındalık yaratabilmek, kadın çalışmaları alanında yürütülecek çalışmalara ve projelere katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Farklı bilim dallarında çalışmalarını sürdüren pek çok değerli yazar tarafından titizlikle ve özveriyle hazırlanan bu çalışmada, kadın ve şiddet teması farklı açılardan ele alınmış ve bu konu ile ilgilenen araştırmacılara ve akademisyenlere kılavuzluk edebilecek bir eser ortaya çıkmıştır. Kitapta yirmi beş yazar tarafından hazırlanmış on yedi bölüm bulunmaktadır. Bölümlerde cinsiyet, toplumsal cinsiyet, kadın, şiddet temaları farklı boyutlarıyla ele alınmıştır.

Bu kitapta yer alan bölümler;

Çocuk, Şiddet ve Spor,
Afetlerde Kadınların Rolü,
Kadına Yönelik Cinsel Şiddet Kybele'nin Günahı Mı?
Uluslararası Sözleşmelerde ve Yasalarda Kadın Eğitimi ve Türkiye'de Durum,
Çalışan Kadınların Giyim Sorunları,
Değişen Aile Yapısı, Aile İçi Roller ve Aile İçi İlişkiler,

Kadın ve Kadın Algısı,
Kadının Çalışma Hayatı İçindeki Yeri ve Önemi,
Sivil Toplum ve Medya Sorunsalı, Gezi Parkı Olaylarında Medyanın Tutumu Üzerine Bir Değerlendirme,
Kadınların Eğitimi ve İstihdamına İlişkin Genel Bir Değerlendirme,
İlk Çağlardan Günümüze Kadının Konumu,
Refah Sisteminde Kadın Olmak,
Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı,
Olimpizm, Oyunlar ve Kadın,
Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet,
Türkiye'de Değişen Sağlıkta Siyasi Kültür Anlayışı; Çatışma Mı?
Sporda Kadına Yönelik Şiddettir.

Kadın ve Şiddet başlıklı kitabın ortaya çıkmasına değerli yazılarıyla katkıda bulunan Elif Karagün'e, Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu'na, Şebnem Aslan'a, Demet Akarçay'a, Şerife Güzel'e, Seda İnan'a, Emine Demiray'a, Murat Korkmaz'a, Ayça Gürkan'a, Fatma Arpacı'ya, Şadan Tokyürek'e, Fatma Tezel Şahin'e, Zeynep Kurtulmuş'a Gökşen Aras'a, Mihalis (Michael) Kuyucu'ya, Nurhayat Çelebi'ye, Nurullah Karta'ya, Saliha Özpınar'a, Ali Serdar Yücel'e, Ümran Sevil'e, Emre Yanıkkerem'e, Sevgi Özkan'a, Sezer Er Güneri'ye, Bülent Kılıç'a, Ayla Taşkıran'a, Yavuz Taşkıran'a, kitabın hazırlanmasında ve yayımlanmasında emeği geçen tüm meslektaşlarımıza ve dostlarımıza en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Kadın sorununu belirli bir zaman dilimiyle ya da belirli bir toplumsal yapıyla sınırlandırmak mümkün değildir. Sorun olan kadın değil, kadın ve erkeğin toplum tarafından ataerkil bir bakış açısıyla o toplumun normlarına göre yeniden şekillendirilmek istenmesidir. Bu noktada cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının yeniden tanımlanması gerekmektedir.

Cinsiyet kavramı; biyolojik özelliklere işaret ederken, toplumsal cinsiyet kavramı toplum tarafından kadına ve erkeğe atfedilen rolleri ifade etmektedir. Dolayısıyla farklı sosyokültürel yapıların farklı algılara sahip olabileceği ve bu rollerin farklılaşabildiği görülmektedir. Bu nedenle, kadın ve erkeğin özel ve kamusal alanda eşit hak ve fırsatlar-

dan yararlanması anlamına gelen toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının önemi çok net bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde, ülkemizde ve dünyada toplumsal cinsiyet algısının olumlu yönde değiştiğine dair yasal düzenlemeler ve kazanımlar açısından çok güzel örnekler verilebilir. Ancak yasaların uygulanmasında sorunlar yaşanabilmekte ve pek çok gelişmeye rağmen kadının rolleri ile ilgili bazı algıların pek değişmediği ve temelde aynı kaldığı görülmektedir. Kadın haklarının öneminin algılanabilmesi için, kadın kavramının erkek egemen ataerkil bir bakış açısıyla değil, evrensel bir çerçevede insan hakları boyutunda değerlendirilmesi gerekir. Ayrıca kadın ve erkeğin toplum tarafından empoze edilen rolleri üstlenmesi yerine birey olarak var olabilmelerine izin verilmesi gerekmektedir. Toplumun en küçük birimi olan ailede, eşitlik ve demokrasi anlayışı ile toplumsal cinsiyet eşitliği hususunda sağduyulu nesillerin yetiştirilmesi öncelikli hedef olmalıdır.

Kadın sorunu ile ilgili olarak hazırlanan her çalışma; konu ile ilgili farkındalık yaratmak, bu sorunun kaynağına inmek ve çözüm önerileri getirmek üzere yürütülecek çalışmaları teşvik etmek için önemli bir adımdır. Her adım toplumsal cinsiyet eşitliğinin öneminin daha iyi anlaşılmasına, bu sayede kadının eğitim, istihdam, sağlık gibi bireysel ve toplumsal gelişimine ve kendini ifade etmesine olanak sağlayacak tüm fırsatlardan faydalanmasına destek olacaktır.

Murat Korkmaz

Emine Demiray

Ümran Sevil

Şengül Hablemitoğlu

Yavuz Taşkıran

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

ÇOCUK, ŞİDDET VE SPOR..... 7
Elif Karagün

AFETLERDE KADINLARIN ROLÜ 49
Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu

KADINA YÖNELİK CİNSEL ŞİDDET: KYBELE'NİN GÜNAHI MI? 73
Şebnem Aslan
Demet Akarçay
Şerife Güzel
Seda İnan

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE, YASALARDA KADIN EĞİTİMİ VE TÜRKİYE'DE DURUM 99
Emine Demiray
Murat Korkmaz
Ayça Gürkan

ÇALIŞAN KADINLARIN GİYİM SORUNLARI..... 139
Fatma Arpacı
Şadan Tokyürek

DEĞİŞEN AİLE YAPISI, AİLE İÇİ ROLLER VE AİLE İÇİ İLİŞKİLER 167
Fatma Tezel Şahin
Zeynep Kurtulmuş

KADIN VE KADIN ALGISI 193
Gökşen Aras

KADININ ÇALIŞMA HAYATI İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 231
Murat Korkmaz

SİVİL TOPLUM VE MEDYA SORUNSALI: GEZİ PARKI OLAYLARINDA MEDYANIN TUTUMU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 271
Mihalis (Michael) Kuyucu

KADINLARIN EĞİTİMİ VE İSTİHDAMINA İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME 311
Nurhayat Çelebi

İLK ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE KADININ KONUMU 349
Nurullah Karta

REFAH SİSTEMİNDE KADIN OLMAK 407
Şebnem Aslan
Demet Akarçay
Seda İnan
Şerife Güzel

SOSYAL DIŞLANMA VE KADIN SAĞLIĞI 437
Saliha Özpınar

OLİMPİZM, OYUNLAR VE KADIN 489
Ali Serdar Yücel

TÜRKİYE'DE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET..... 565
Ümran Sevil
Emre Yanıkkerem
Sevgi Özkan
Sezer Er Güneri

TÜRKİYE'DE DEĞİŞEN SAĞLIKTA SİYASİ KÜLTÜR ANLAYIŞI; ÇATIŞMA MI? DEĞİŞİM Mİ? 629
Bülent Kılıç

SPORDA KADINA YÖNELİK ŞİDDET 645
Ayla Taşkıran
Yavuz Taşkıran

ÇOCUK, ŞİDDET VE SPOR

Elif Karagün

Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Şiddet, günümüzün en önemli sorunları arasında yer almakta ve nerdeyse her gün; gazetelerde evde, okulda, sokakta yaşanılan şiddet ile ilgili haberlere rastlanmaktadır. Şiddet, tanık olan kişi açısından bile sonuçları ağırken mağduru açısından ciddi travmalar yaratması olağan olmaktadır. Tüm bu yaşananlar içerisinde henüz bir kimlik oluşturma sürecinin başında olan çocuklar için; gerek şiddete tanıklık etmek gerekse şiddet mağduru olmak oldukça ağır sonuçlar getirmektedir.Sonraki yaşantıları için edinecekleri kimlik duygusu açısından olumsuz modellerle karşılaşmaları; sosyal öğrenme ve kişilik kuramları açısından değerlendirildiğinde ciddi bir durum teşkil etmektedir. Bu bölümde şiddetin kısa bir girişi yapıldıktan sonra çocukların; ev, sokak ve eğitim ortamlarında karşılaşabilecekleri şiddet ile ilişkili görülen terimlerden; suistimal, çocuk istismarı, akran zorbalığı gibi kavramların tanımları yapılacak. Şiddet ile benzerlik ve farklılıkları aktarıldıktan sonra şiddeti öğrenme yolları olarak aile, toplumsal cinsiyet, televizyon, okul ve eğitimcilerin bakış açısı ele alınacaktır. Son bölümde şiddet temelli travmayla baş etmede, sporun etkileri aktarılacak, ayrıca sağlıklı bir kimlik duygusu geliştirmede olumlu yansımalarından söz edilecektir.

sırasıyla değerlendirilerek çalışılması gerekir. Şiddet önlemede kullanılması gereken bir diğer yöntem de sportif etkinliklerin, çocuk eğitimi içerisine yerleştirilmesidir. Okullardaki programlara baktığımızda "beden eğitimi ve spor dersi" henüz ihtiyaçlara cevap verecek durumda değildir. Çocuk eğitiminde, duygusal problemlerin tedavisinde de kullanılan "oyun terapilerinin"pek çok katkısı görülürken; hâlâ iki saatlik olan beden eğitimi dersinin de programlardan kaldırmasıyla ilgili tartışmalar dönem dönem medyada yer almakta ve programlara da yansımaktadır. Okullarda beden eğitimi ders saatleri arttırılarak, sportif aktivitelere yer verilerek, okuldaki eğitimi daha zevkli kılmanın yanı sıra, şiddet önlemede destekleyici bir yol sağlanabilir. Şiddet uygulayan veya uygulamaya eğilimli olan çocukların sportif aktivitelerle meşgul olması; hem sporun etkisi ile vücut akımlarındaki değişimler sonrası duyguların pozitif yönde değişimi sağlanacak hem de yaşıtlarıyla birlikte etkinliğe katılımın sağladığı sosyalleşme ve olumlu akran ilişkileri sayesinde güvenli bağlanma gelişecektir. Güvenli bağlanma sayesinde de kimlik duygusu sağlıklı olacaktır. Tüm bu sonuçlar da ilişkilere olumlu yansıyacak, öz güven artışını destekleyecektir. Öz güven artışı, özellikle istismara uğramada risk altındaki çocukların kendini korumasında destekleyici olacaktır. Şiddet engellemede önemli bir yerde görülen ve özellikle çocuk yaştan itibaren alışkanlık edinilmesi durumunda yaşam kalitesini artıran ve olumlu sonuçlar getiren spor; hem şiddet uygulayıcıları için hem de şiddet mağdurları açısından riskleri gidermede önemli rol oynadığından üzerinde daha fazla çalışılması gereken bir konu hâline gelmiştir.

KAYNAKLAR

ACEHAN, S., BİLEN, A., vd. (2013). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi, Arşiv Kaynak Tarama Dergisi. Archives Medical Review Journal; Sayı: 4, Cilt: 22, ss. 591-614.

AKSEL, Ş., ve YILMAZ IRMAK, T., (2005). Review of Child Abuse and Neglect Literature in Turkey, Xth ISPCAN European Regional Conference on Child Abuse and Neglect, 11-14 September, Berlin, Germany.

ARAL, N., ve GÜRSOY, F., (2001). Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı, Milli Eğitim Dergisi, Sayı: Temmuz, Ağustos, Eylül, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/aral_gursoy. htm Erişim Tarihi: 08.11.2014.

ARABACI, Y.S., (2007). İlköğretim II. Kademesindeki Çocuklara Yönelik İstismarın ve İhmalin Çeşitli Değişkenler Yönünden İncelenmesi, Sakarya

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ASTOR, R.A., BENBENISHTY, R., vd. (2006). Arab and Jewish Elementary School Students' Perceptions of Fear and School Violence: Understanding The İnfluence of School Context, British Journal of Educational Psychology, Number: 76, pp. 91-118.

AYAN, S., (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri, Anadolu Psikiyatri Dergisi, Sayı: 8, ss. 206-214.

BACANLI, H., (2007). Eğitim Psikolojisi, Pegem Yayıncılık/Asal Yayınları, Ankara.

BEALE, A.V., (2001). Bullybusters: Using Drama To Empower Students To Take A Stand Against Bullying Behavior, Professional School Counseling, Number: 4 Vol: 4, pp. 300-30.

BOYACIOĞLU, İ., ve SÜMER, N., (2011). Bağlanma Boyutları, Otobiyografik Bellek ve Geçmişi Kabul Etme,Türk Psikoloji Dergisi, Sayı: 67, Cilt: 26, ss. 105-118.

CARNEY, A.G., and MERRELL, K.W., (2001). Bullying İn Schools: Perspectives On Understanding And Pre-venting And İnternational Problem", School Psychology International, Number: 22, pp. 364-382.

CILGA, A., (2001). Çocuk Hakları ve Eğitimi, Milli Eğitim Dergisi, Temmuz-Ağustos, Sayı:151, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/acilga.htm Erişim Tarihi: 11.10.2014.

CROTHERS, L.M., and LEVINSON, E.M., (2004). Assessment of Bullying: A Review of Methods and Instruments, Journal of Counseling & Development, Number: 82, pp.496-503.

CÜCELOĞLU, D., (2011). İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları, (22. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.

DONAT BACI, S., (2011). Çocuk ve Ergenlerde Şiddet ve Saldırganlığın Önlenmesi, Doktora Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

DÖKMEN, Z. Y., (1997). Anne Babayla Algılanan Benzerlik: Bazı Anne, Baba ve Kişi Özelliklerinin Rolü, Türk Psikoloji Dergisi, Sayı: 40, Cilt: 12, ss. 19-34.

EREMSOY, E., ve İLDEN, A., (2011). Çocukluk Yaşantıları: Psikolojik Sağlığımızı Nasıl Koruruz, A. Nuray Karancı, Faruk Gençöz, Özlem Bozo (Ed.), ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

GİZİR, C.A., ve AYDIN, G., (2009). Protective Factors Contributing to the Academic Resilience of Students Living in Poverty in Turkey, Professional School Counseling, Sayı: 13, ss. 38-49.

GLEW, G., vd. (2000). Bullying: Children Hurting Children, Pediatrics in Review, Number: 21, pp. 183-190.

GÖKLER, R., (2009). Okullarda Akran Zorbalığı", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. Sayı:2, Cilt:6, ss.512-537. http://www.insanbilimleri.com Erişim Tarihi:15.11.2014.

GROVES, B.M., (2003). When Home isn't Safe: Children and Domestic Violence. In Joshua. Miller, Irene Rodriguez Martin and Gerald. Schamess (Eds.), School Violence and Children in Crisis Community and School Interventions for Social Workers and Counselors, U.S.A.: Love Publishing Company.

GÜLER N., vd. (2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal Ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranısı Ve Bunu Etkileyen Faktörler, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Sayı:3, Cilt:24, ss.128-134.

İLHAN, E., ve ÇİMEN, Z., (2011). Spor Alanlarında Şiddet Ve Spor Medyasının Etkileri: Spor Yazarlarının Algıları, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, Sayı 3, Cilt 5.

KALAYCIOĞLU S., RITTERSBERGER H., (1994). Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, Ankara.

KARA B., vd. (2004). Çocuk İstismarı, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, Sayı: 47: ss.140-15.

KARAGÜN E., (2013). Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Spor: *Kadın Kitabı* (ed. Münevver Tekcan), Umuttepe Yayınları, Kocaeli, ss.301-328.

KARTAL, H., ve BİLGİN, A., (2008). Öğrenci, Veli ve Öğretmen Gözüyle İlköğretim Okullarında Yaşanan Zorbalık, İlköğretim Online, Sayı:2, Cilt:7, ss. 485-495.

KIZMAZ, Z., (2006). Şiddetin Sosyo- Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 16, ss. 247-267.

KUMPULAİNEN, K., vd. (2001). Psychiatric Disorders and The Use of Mental Health Services Among Children İnvolved İn Bullying, Aggressive Behavior, Number: 2, Vol: 27, pp. 102- 110.

MUTLU, E., (1997). Televizyon, Çocuklar ve Şiddet, İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 4, ss. 41-75.

NANSEL, T.R., vd. (2001). Bullying Behaviors Among US Youth: Prevalence and Association with Psychosocial Adjustement, JAMA, Number: 285, pp. 2094-2110.

OKMAN FİŞEK, G., ve SCHERLER, H.R., (1996). Toplumsal Değişim ve Eşler: Cinsiyet Senaryolarının Sınırlarını Genişletme Amaçlı Bir Terapi Yaklaşımı, Türk Psikoloji Dergisi, Sayı: 36, Cilt: 11, ss. 1-11.

OLWEUS, D., (1993). Bullying at school: What we know and what we can do. Cambridge: MA: Blackwell. USA: Kluwer Academic Publishers, pp. 227.

OLWEUS, D., (1999). The Nature of School Bullying: A Cross National Perspective Sweden (ed. Peter K. Smith, Yohji Morita, Josine Junger-Tas, R. Catalano & P. Slee), London and New York: Routledge, pp. 7-27.

ÖZCEBE, H., vd. (2006). Adölesanlarda Şiddet Davranışları (Üç Lise, Ankara, 2004), Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler, Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri, Duman of set, İstanbul s. 27.

ÖZGÜR, G., vd. (2011). Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler, Psikiyatri Hemşireliği Dergisi Journal of Psychiatric Nursing, Sayı:2 Cilt:2 ss:53-60. http://www.journalagent.com/phd/pdfs/PHD_2_2_53_60. pdf Erişim Tarihi: 02.11.2014.

ÖZTÜRK, O., (1994). Ruh sağlığı ve bozuklukları, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, ss. 89-96..

PELENDECİOĞLU, B.,ve BULUT, S., (2009). Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi, Yıl: 9-Haziran, Sayı: 1, Cilt:9, ss. 49-62.

PİŞKİN, M., (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Sayı: 2, Cilt: 2, ss. 531-562.

ROBERTS, W.B., and COURSOL, D.H., (1996). Strategies for İntervention With Childhood and Adolescent Victims of Bullying, Teasing and İntimidation İn School Setting, Elementary SchoolGuidance and Counseling, Number: 3, Vol: 30, pp. 204-212.

ROBERTS, W.B., MOROTTI, A.A., (2000). The Bully As Victim: Understanding Bully Behaviors to İncrease the Effectiveness of İnterventions in the Bully-Victim Dyad, Professional School Counseling, Number: 2, Vol: 4, pp. 148- 156.

SMOKOWSKI, P.R. and HOLLAND KOPASZ, K., (2005). Bullying in School: An Overview of Types, Effects, Family Characteristics and İntervention Strategies, Children & Schools, Number: 27, pp. 101-110.

TAKTAK, N., (2007). İlköğretim Kurumlarında Şiddet: 6. 7.ve 8. Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

TERZİ, Ş., (2008). Üniversite Öğrencilerinde Kendini Toplama Gücünün İçsel Koruyucu Faktörlerle İlişkisi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:35, ss.297-306.

UNİCEF (2007). Çocuklara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Parlementerler için el kitabı, No: 13

http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Cocuklara%20Yonelik%20Siddetin%20Ortadan%20Kaldirilmasi.pdf. Erişim Tarihi: 15.10.2014

UZBAS, A., ve KABASAKAL, Z.T., (2010). İlköğretim Okullarında Saldırganlık ve şiddet Davranışlarının Yaygınlığı, İlköğretim Online, Sayı: 1, Cilt: 9, ss. 93-105.

UZUN, R., (2004). Türkiye'de Spor Basınının Etik Anlayışı, ss. 1-20.

http://www.iletisimdergisi.gazi.edu.tr/arsiv/19.pdf. Erişim Tarihi: 20.10.2014.

WALKER, L.E.A., (2000). The Battered Woman Syndrome, 2nd edition, NY: Springer Publishing Company, pp. 28-30.

YAVUZER, Y., vd. (2009). Teachers' Perceptions about School Violence in One Turkish City, Journal of School Violence. Sayı: 8, ss. 29–41.

YILMAZ, B., (2002). Çocuklukta Cinsel İstismar: Risk Etmenleri, Türk Psikoloji Bülteni, Sayı: 24-25, Cilt: 8, ss. 74-76.

YILMAZ IRMAK, T., (2011). Fiziksel İstismara Uğrayan Ergenlerde Dayanıklılığın İncelenmesi, Ege Eğitim Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 12, ss. 1–21.

ZEYTİNOĞLU, S., (2002). Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği, Çocuk İstismarı Özel Gündem, Türk Psikoloji Bülteni, Sayı: 24-25, Cilt: 8, ss. 64-66.

www.adres.gen.tr/adres/sites/2463/tc-basbakanlik-aile-arastirma-kurumu-baskanligi. html Erişim Tarihi: 09.11.2013

AFETLERDE KADINLARIN ROLÜ

Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İş Sağlığı ve Güvenliği Bölümü

Afetler dünya genelinde aniden oluşma karakteristikleri ve etkilerinin çok yıkıcı olması nedeniyle toplumların ekonomik ve sosyal yapılarını bozabilmektedir. Özellikle bu etkiler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha çok ön plana çıkmaktadır. Afetlere karşı dirençli olamayan yani afetlerin ardından süratle toparlanamayan toplumlarda insanlar, ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Afetlerden önceki hazırlık ve zarar azaltma döneminde ve afetlerden sonraki iyileştirme döneminde kadınların, toplumdaki önemli rolü tartışılmaz. Afette kadınların yeri konusu genel olarak, "gender" terminoloji kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliği / eşitsizliği kapsamında ele alınmaktadır. Bazı toplumlarda kadınların eşitsiz konumunun daha da derinleşmemesinin yanı sıra esas olarak onların kapasitelerini ortaya koyabilmelerinin sağlanması önem arz etmektedir. Bu çalışmada; kadınların afet yönetiminin temel ilkeleri olan hazırlık, zarar azaltma, müdahale ve iyileştirme çalışmalarına olan katkıları irdelenmiştir.

- Kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi,
- Kadınların afet eğitimi noktasında etkin rol alması amaçlanmalıdır.

Halk katılımının sağlanması çalışmalarında kadınların önemli rolü olduğu ve farkındalık çalışmalarında hem dinleyici hem de eğitici olarak gerek kendi aile fertlerini gerekse komşularını bilinçlendirmede ciddi katkılar sağlayacakları açıktır.

Küresel ölçekte "kentsel depremler için afet zararlarını azaltma" çabalarına katkıda bulunacak güçlü ve etkili bir ağın kurulması hayati önem taşımaktadır. Kadınlara yönelik risk azaltma çalışmalarında: Ulusal - bölgesel ve topluluk tabanlı projeler geliştirilmeli; ulusal düzeyde tüm paydaşlar belirlenerek gerekli networklar kurulmalı, bölgesel planlamada kapasite geliştirme ve tüm olasılıkların hesaba katıldığı projeler geliştirilmeli ve son aşama olan toplum tabanlı risk azaltma planlamasında ise toplumun her bir bireyi ile birlikte özellikle risk grupları üzerinde afetlere karşı bilginin artırılması ve üstesinden gelme stratejilerinin geliştirildiği projeler üzerinde durulmalıdır.

KAYNAKLAR

BENDEMİRAD, F., (2007). Afet Riskinin Azaltılması ve Sürdürülebilir Kalkınma, Afet Risk Yönetimi, Marmara Üniversitesi ve Dünya Bankası Yayını (Der.: Nihal Ekin Erkan, Ayşe Güner, Katalin Demeter).

DEMİRAĞ, D., (2000). Ruhumuz bir Oturma Yeri, İsfalt Yol Kültürü Dergisi Deprem Özel Sayısı, Sayı: 6-7.

FERRIS, E., PETZ, D., and STARK, C., (2013). Disaster Risk Management: A Gender-Sensitive Approach is a Smart Approach (www.brookings.edu/research/reports/2013/03/natural-disaster-chapter-4-ferris).

IKEDA, K., (1995), Gender Differences in Human Loss and Vulnerability in Natural Disasters: A Case Study from Bangladesh, Indian Journal of Gender Studies.

İBB (2004). İstanbul'u Bekleyen Sosyal Riskler Araştırması 1- Kent ve Deprem.

INTER-AGENCY STANDING COMMITTEE (IASC), (2011). Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters, Brookings-Bern Project on Internal Displacement. www.brookings.edu/research/reports/2011/01/06-operational-guidelines-nd.

KAYA, Z. F., (2008). Kültürel Mirasın Korunması ve Afetler, Su ve Ateşle Çelikleşenler, AKUT Kitaplığı Yayın No: 5.

KÜMBEOĞLU, B., USER, İ., YARAR, B., (2007). Deprem Sonrası Bir konut Edindirme Çözümü: Düzce Gölkaya İmece Evleri, Afet Risk Yönetimi,

Marmara Üniversitesi ve Dünya Bankası Yayını (Der.: Nihal Ekin Erkan, Ayşe Güner, Katalin Demeter).

NELLEMANN C., vd. (2011), Women at the Frontline of Climate Change: Gender Risks and Hopes. A Rapid Response Assessment, United Nations Environment Programme, GRID, www.unep.org.

ODABAŞ, Z.Y., (2010). Sürdürülebilir Afet Yönetimi ve Kadın, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları: Sayı: 256.

OXFAM BRIEFING NOTE, (2005). The Tsunami's Impact on Women, http://www.preventionweb.net/files/1502_bn050326tsunamiwomen.pdf.

PAN-AMERICAN HEALTH ORGANIZATION, (1998). The Role of Women in Disasters, Disaster Preparedness in the Americas Number: 34, http://www.vdl-bvd.desastres.net

PINCHA, C., (2009). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi Uygulamacılar İçin El Kitabı (Türkçeye Uyarlama ve Çeviri: Derya Keskin Demirer) Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Sayı: 362.

SPHERE PROJESİ (2009). Afete Müdahalede Asgari Standartlar ve İnsani Yardım Sözleşmesi El Kitabı. Türkçe Derleyen: Ayhan Özşahin.

TEMİZ, F., Toplumsal Cinsiyet ve Doğal Afetler, http://fatmasemiz.com.tr/ toplumsal-cinsiyet-ve-dogal-afetler. Erişim Tarihi: 09.03.2015.

UNDP & GLOBAL GENDER AND CLIMATE ALLIANCE (GGCA), (2013). Gender and Disaster Risk Reduction Gender and Climate Change: Asia and The Pasific- Policy Brief.

YÖNDER, A., AKÇAR, Ş., GOPALAN, P., (2005). Women's Participation in Disaster Relief and Recovery, Population Council Publication, Number: 22.

KADINA YÖNELİK CİNSEL ŞİDDET: KYBELE'NİN GÜNAHI MI?

Şebnem Aslan
Demet Akarçay
Şerife Güzel
Seda İnan

Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Sağlık Yönetimi Bölümü

Cinsel şiddet, nedenleri ve sonuçları bakımından pek çok faktörü barındıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramın açıklanması ve önlenmesi noktasında kadının damgalanması eğiliminden ziyade bu konuda toplumsal sorumluluğun altının çizilmesi gerekmektedir. Bu şiddet türü ile ilgili olarak şiddete maruz kalanlar üzerinde yarattığı etki, bu eylemlerin ortaya çıkma nedenleri, önlenmesi için yapılabilecekler, gebelikte, yaşlılık döneminde ve savaş sırasında görülen cinsel şiddetin etkileri konularının ele alınması, şiddetin farklı boyutlarının görülmesine olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kadın bakış açısına sahip olmak, kadının insan hakları çerçevesinde özgürleşmesine ve varlığının kabul edilmesine imkân sunacaktır. Ayrıca cinsel şiddet riski altında bulunan grupların korunması ya da bu eylemlere maruz kaldıktan sonra toplumsal baskıdan kaynaklanan et-

lenmesi, özelikle kadınlar, çocukları, engellileri ve yaşlıları koruma programları kapsamına almak da önlemede etkili olabilecektir. Bunun yanında, cinsel şiddet sonrası kadının damgalanmasının, dışlanmasının ya da bir kere bu eyleme maruz kalan kadına, bedeninin isteği dışında cinselliğe açık olduğuna yönelik algının önlenmesi gerekmektedir.

Kadına kadın olduğu için değer verilmesi bilincinin geliştirilmesi, kadının toplumda yok sayılması yerine varlığının kabul edildiği bir yer edinebilmesine yardımcı olabilecektir. Kadına cinselliğin temel sebebi ya da cinselliğin kendisi olarak bakılması, kadın gibi düşünebilme yeteneğinin geliştirilememesi, günümüzde kadının daha da aşağılanmasına, geride kalmasına ve gelecek nesillere de bu kültürün yansımasına neden olacaktır.

Cinselliğin sadece bir parçası olan kadının isteklerine, fikirlerine, kararlarına ve varlığına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Kadını günahkâr ve suçlu olarak atfederek, kendi insanlık dışı fikirlerine meşruluk kazandırmaya ve suç unsurundan kaçınmak isteyen fikir yapısının değişmesinin öneminin ve kadına gösterilecek saygıyla asıl kendi benliklerine olan saygının yansıtılacağının altı çizilmelidir. Bu açıdan, cinsellik de cinsel şiddet sonrası yaşananlar da kadının günahı ve suçu olarak değil, toplumsal bir sorun olarak görülmelidir. "Kybele'nin günahı mı?" sorusunun cevabı kadına olan bakış açısı, bir topluma ait değerler, semboller ve kültürlenmenin altında yatmaktadır.

KAYNAKLAR

ADAIR, J., (2006). The Efficacy of Sexual Violence Prevention Programs: Implications for Schools. *Journal of School Violence*, Number: 2, Vol: 5, pp. 90,92.

AKINSULURE-SMITH, A.M., (2014). Displaced African Female Survivors of Conflict-Related Sexual Violence: Challenges for Mental Health Providers. *Violence against Women*, Number: 6, Vol:20, pp. 678,679. doi: Doi 10.1177/1077801214540537.

ALAMAN, M.İ. ve YILDIZ, H., (2014). Domestic Sexual Violence and Sexual Problems Among Gynecology Outpatients: An Example from Turkey. *Women & Health*, Sayı: 54, pp. 441.

ARSLANOĞLU, K., (2005). *Memleketimden Karakter Manzaraları*. İstanbul: İthaka Yayınları., ss. 458.

ATMAN, Ü. C., (2003). Kadına Yönelik Şiddet: Cinsel Taciz/ Irza Geçme. *Sted*, Sayı: 9, Cilt: 12, ss. 334.

BABALOLA, S. O., (2014). Dimensions and Correlates of Negative Attitudes Toward Female Survivors of Sexual Violence in Eastern DRC. *Journal of Interpersonal Violence*, Number: 9, Cilt: 29, pp. 1681. doi: Doi 10.1177/088626051351153.

BARUTÇU, N., YAVUZ, M. F., ve ÇETİN, G., (1999). Cinsel Saldırı Sonrası Mağdurun Karşılaştığı Sorunlar. *Adli Tıp Bülteni*, Sayı: 2, Cilt: 4, ss. 52.

BAŞBAKANLIK KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2009). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Ankara, ss. 50,55.

BAYRAM G.O., ve KIZILKAYA BEJİ, N., (2009). Sağlık Çalışanlarının Cinsel Şiddet Mağduru Kadına Yaklaşımı. İ.Ü.F.N. Hem. Der., Sayı:1, Cilt:17, ss. 41,43,46.

BECKETT, H.,ve SCHUBOTZ, D., (2014). Young people's self-reported experiences of sexual exploitation and sexual violence: a view from Northern Ireland. *Journal of Youth Studies,* Number: 4, Vol: 17, pp. 431. doi: Doi 10.1080/13676261.2013.825708.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADIN (UNITED NATIONS WOMAN) (1998). Sexual Violence and Armed Conflict: United Nations Response, pp. 2.

BLACK, M.C., BASILE, K.C., BREIDING M.J., and RYAN, G.W., (2014). Prevalence of Sexual Violence Against Women in 23 States and Two US Territories, BRFSS 2005. *Violence against Women*, Number: 5, Vol: 5, pp. 485. doi: Doi 10.1177/1077801214528856.

CHRISTENSEN, C., (2014). Engaging Theatre for Social Change to Address Sexual Violence on a College Campus: A Qualitative Investigation. *British Journal of Social Work,* Number: 6, Vol: 44, pp. 1455. doi: Doi 10.1093/Bjsw/Bct006.

COHEN, D. K., and NORDAS R., (2014). Sexual violence in armed conflict: Introducing the SVAC dataset, 1989-2009. Journal of Peace Research, Number: 3, Vol: 51, pp. 419. doi: Doi 10.1177/0022343314523028.

COOK-CRAIG, P. G., MILLSPAUGH, P. H., RECTENWALD, E. A., KELLY, N. C., HEGGE, L. M., COKER, A. L. and PLETCHER, T. S., (2014). From Empower to Green Dot: Successful Strategies and Lessons Learned in Developing Comprehensive Sexual Violence Primary Prevention Programming. *Violence against Women,* Number: 10, Vol: 20, pp. 1163. doi: Doi 10.1177/1077801214551286.

CURRAN, L., (2014). Redefining rape: Sexual violence in the era of suffrage and segregation. *Affilia-Journal of Women and Social Work,*Number: 3, Vol: 29, pp: 374. doi: Doi 10.1177/0886109914525627.

D'CRUZE, S., (1993). Approaching the History of Rape and Sexual Violence: Notes Towards Research. *Women's History Review*, Number: 3, Vol: 1, pp. 379.

DURAN, M., MOYA, M., and MEGIAS, J. L., (2014). Benevolent Sexist Ideology Attributed to an Abusive Partner Decreases Women's Active Coping Responses to Acts of Sexual Violence. Journal of Interpersonal Violence, Number: 8, Vol: 29, pp. 1381,1389. doi: Doi 10.1177/0886260513507134

EKİZOĞLU, O., İNCE, H., KORUR FİNCANCI, Ş., KANTARCI, N., HAS, R. ve DİREK, N., (2008). Cinsel Saldırılarda Gebelik Sorunu. I Turkish-German Gvnecol Assoc, Sayı: 2, Cilt: 9, ss. 105.

ELLSBERG, M. and HEISE L., (2005). Researching Violence Against Women: A Practical Guide for Researches and Activists Geneva: World Health Organization, pp. 12,23.

ERSOY, E., (2014). Ana Tanrıça Kültü. 2014, http://www.anadoluaydinlanma.org/Yazilar/ana_tanrica_kultu.pdf. ss. 4.

FEATHERSTONE, L. And KALADELFOS, A., (2014). Hierarchies of Harm and Violence Historicising Familial Sexual Violence in Australia. Australian Feminist Studies, Sayı: 81, Cilt: 29, pp. 234,308,314,318. doi: Doi 10.1080/08164649.2014.958122.

FEATHERSTONE, L. and KALADELFOS, A., (2014). Sexual and gender-based violence: definitions, contexts, meanings. *Australian Feminist Studies,* Number: 81, Vol: 29, pp. 233-234. doi: Doi 10.1080/08164649.2014.958121.

GILROY, P. J. and CARROLL, L., (2009). Woman to Woman Sexual Violence. *Women & Therapy,* Number: 32, pp. 424.

GOODSON, W. H., (2014). Understanding Sexual Violence Perpetration. *Jama Pediatrics,*Number: 6, Vol: 168, pp. 580-581.

GÖGEN, S., (2011). Bir Savaş Silahı Olarak Kadına Yönelik Cinsel Şiddetin Sağlık Üzerine Etkileri. TAF Preventive Medicine Bulletin, Sayı: 1, Cilt: 10, ss. 122.

GÖLGE, Z. B., (2007). Cinsel Saldırı Olgularının Suç Motivasyonuna Göre Sınıflandırılması. Adli Tıp Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 21, ss. 13.

GÜLER N., (2010). Gebelikte Eşi Tarafından Kadına Uygulanan Fiziksel, Duygusal, Cinsel ve Ekonomik Şiddet ve İlişkili Faktörler. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 3(2), ss. 7,72.

HAMBY, S., (2014). Intimate Partner and Sexual Violence Research: Scientific Progress, Scientific Challenges, and Gender. *Trauma Violence & Abuse*, Number: 3, Vol: 3, pp. 156. doi: Doi 10.1177/1524838014520723.

HLAVKA, H. R., (2014). Normalizing Sexual Violence. *Gender & Society*, Number: 3, Vol: 28, pp. 341. doi: Doi 10.1177/0891243214526468.

ISMAYILOVA, L., and EL-BASSEL,N., (2014). Intimate Partner Physical and Sexual Violence and Outcomes of Unintended Pregnancy Among National Samples of Women From Three Former Soviet Union Countries. *Violence against Women,* Number: 6, Vol: 20, pp. 634,636. doi: Doi 10.1177/1077801214540538.

JAQUIER, V., FISHER B. S. and JOHNSON, H.,(2011). Prevalence and Risks of Physical and Sexual Violence against Women by Nonintimates: An Exploratory Study across Nine Countries. *Victims and Offenders,* Number:6, pp. 400.

KARAL, D., ve AYDEMİR, E., (2012). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Ankara: USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi., ss. 23-24-25-60.

KARBEYAZ, K., GÜNDÜZ, T., BALCI, Y. ve AKKAYA, H., (2012). Cinsel Suç Mağdurlarının Ruh Sağlığı Hakkında Düzenlenen Adli Psikiyatrik Raporlar ve Bilirkişilik Kurumları Arası Uzlaşma Sorunu. *Türk Psikiyatri Dergisi,* Sayı: 23, ss. 8.

KARBEYAZ, K., ve BALCI, Y., (2013). Yaşlılıkta Cinsel Saldırı: Eskişehir Deneyimi. Turkish Journal of Geriatrics, Sayı: 1, Cilt: 16, ss. 56-57.

KARLSSON, M. E., BRIDGES, A. J., BELLl, J., and PETRETIC, P., (2014). Sexual Violence Therapy Group in a Women's Correctional Facility: A Preliminary Evaluation. *Journal of Traumatic Stress,* Number: 3, Vol: 27, pp. 361.

KEYGNAERT, I., DIALMY, A., MANCO, A., KEYGNAERT, J., VETTENBURG, N., ROELENS, K., and TEMMERMAN, M., (2014). Sexual violence and sub-Saharan migrants in Morocco: a community-based participatory assessment using respondent driven sampling. *Globalization and Health,* Number: 10, pp. 8-13. Doi 10.1186/1744-8603-10-32.

KIYAR, N., (2012). Kybele'nin Sanat Nesnesi Olarak Kullanımı. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Sayı: 6, Cilt: 2, ss. 355

KONAN, B., (2011). Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu. Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 29, ss. 149.

LOYA, R.M., (2014). The Role of Sexual Violence in Creating and Maintaining Economic Insecurity Among Asset-Poor Women of Color. *Violence against Women*, Number:11, Vol: 20, pp. 1300,1304,1305. doi: Doi 10.1177/1077801214552912.

MANKAYI, N., (2010). Male Soldiers' Constructions of Masculinity, Sexuality and Sexual Violence. *Journal of Psychology in Africa*, Number: 4, Vol: 20, pp. 597.

MARSH, M., PURDIN, S., and NAVANI, S., (2006). Addressing Sexual Violence in Humanitarian Emergencies. Global Public Health: An International Journal for Research, Policy and Practice, Number: 2, Vol: 1, pp. 134-136.

NELSON, B. D., COLLINS, L., VANROOYEN, M. J., JOYCE, N., MUKWEGE, D., and BARTELS, S., (2011). Impact of Sexual Violence on Children in the Eastern Democratic Republic of Congo. Medicine, Conflict and Survival, Number: 4, Vol: 27.

OLVER, M. E., CHRISTOFFERSON, S.M.B., GRACE, R. C. and WONG, S. C. P., (2014). Incorporating Change Information Into Sexual Offender Risk Assessments Using the Violence Risk Scale-Sexual Offender Version. *Sexual Abuse-a Journal of Research and Treatment*, Number:5, Vol:5, pp.473. doi: Doi 10.1177/1079063213502679

PEUCHAUD, S., (2014). Social media activism and Egyptians' use of social media to combat sexual violence: an HiAP case study. Health Promotion International, 29.

PINAR, G., ve ALGIER, L., (2006). Üniversite Öğrencilerinde Fiziksel ve Cinsel Şiddet Davranışları. J Turk Soc Obstet Gynecol, Sayı: 3, Cilt: 3, ss. 182-184-185.

ROKA, L.J., Van den BERGH, R., DE PLECKER, S. AU, E., ZACHARIAH, R., MANZI, M., DE WEGGHELEIRE A., (2014). One Size Fits All? Standardised Provision of Care for Survivors of Sexual Violence in Conflict and Post-Conflict Areas in the Democratic Republic of Congo. Plos One, Number: 10, Vol: 9, pp. 2.

SABINA, C., and HO, L.Y., (2014). Campus and College Victim Responses to Sexual Assault and Dating Violence: Disclosure, Service Utilization, and Service Provision. *Trauma Violence & Abuse*, Number: 3, Vol: 15, pp. 223. doi: Doi 10.1177/1524838014521322.

SALFATI, C.G. and TAYLOR, P., (2006). Differentiating Sexual Violence: A Comparison of Sexual Homicide and Rape. *Psychology, Crime & Law*, Number: 2, Vol: 12, pp. 108.

SEXUAL VIOLENCE RESEARCH INITIATIVE (2007). Rape: How Women, the Community and the Health Sector Respond. Geneva: World Health Organization.

SHIN, K.M., CHO, S.M., LEE, S.H., and CHUNG, Y.K., (2014). A Pilot Prospective Study of the Relationship among Cognitive Factors, Shame, and Guilt Proneness on Posttraumatic Stress Disorder Symptoms in Female Victims of Sexual Violence. *Journal of Korean Medical Science,*Number: 6, Vol: 29, pp. 835. doi: DOI 10.3346/jkms.2014.29.6.831.

SÖZER A.M. ve CLEVENGER, S., (2010). Üniversite Kampüslerinde Uygulanan Tecavüz ve Cinsel Tacizi Önleme Eğitim Programlarının Etkililiği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 11, ss. 92-95-99.

STOCKDALE, M. S., LOGAN, T. K., SLITER, K. A. and BERRY, S. A., (2014). Interpersonal Violence Victimization and Sexual Harassment: A Prospective Study of Revictimization. *Sex Roles*, Number: 1-2, Vol: 71, pp. 56. doi: DOI 10.1007/s11199-014-0377-5.

SYMES, L., MADDOUX, J., MCFARLANE, J., NAVA, A., and GILROY, H., (2014). Physical and sexual intimate partner violence, women's health

and children's behavioural functioning: entry analysis of a seven-year prospective study. *Journal of Clinical Nursing*, Number: 19-20, Vol: 23, pp. 2910.

TARHAN N., (2010). *Kadın Psikolojisi*. İstanbul: Nesil.

ERNON, R. F., (1998). The Social Construction of Sexual Violence. *Counselling Psychology Quarterly,* Number: 2, Vol: 11, pp. 205.

WALSH, K., KOENEN, K.C., AIELLO, A. E., UDDIN, M. and GALEA, S., (2014). Prevalence of Sexual Violence and Posttraumatic Stress Disorder in an Urban African-American Population. *Journal of Immigrant and Minority Health*, Number: 6, Vol:16, pp. 1307. doi: DOI 10.1007/s10903-013-98406.

WORLD HEALTH ORGANIZATION (2002). Sexual Violence World Report on Violence and Health: World Health Organization, pp. 149.

WORLD HEALTH ORGANİZATİON/LONDON SCHOOL OF HYGİENE AND TROPİCAL MEDİCİNE. (2010). Preventing Intimate Partner and Sexual Violence Against Women: Taking Action and Generating Evidence. Geneva, World Health Organization.

YBARRA, M. L., SSTRASBURGER, V. C., and MITCHELL, K. J., (2014). Sexual Media Exposure, Sexual Behavior, and Sexual Violence Victimization in Adolescence. Clinical Pediatrics, Number: 13, Vol: 53, pp. 1239. doi: Doi 10.1177/0009922814538700.

YETİM, D., ve ŞAHİN, E. M. (2008). Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım. *Aile Hekimliği Dergisi*, Sayı: 2, Cilt: 2, ss. 51.

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE, YASALARDA KADIN EĞİTİMİ VE TÜRKİYE'DE DURUM

Emine Demiray

Murat Korkmaz

Ayça Gürkan

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
Güven Grup A.Ş. Finans Yönetmeni
Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Psikiyatri Hemşireliği A. D.

Dün olduğu gibi bugünde hâlen çağdaş eğitim konusundaki tartışmalar devam etmektedir. Bu tartışmalar gelecek süreç içerisinde de kendini gösterecektir. Birçok alanda olduğu gibi toplumsal hayatın en önemli parçasından birisi olan kadının eğitimi ve eğitim alanındaki rolü oldukça önemlidir. Ulusal ve uluslararası sözleşmelerde bu eğitim hakkının engellenemez olduğu açıkça ifade edilmiştir. Fakat günümüzde gelişmekte ve az gelişmiş toplumlarda kadın eğitimi durum tam tersi hatta gelişmiş dünya toplumlarında bile sıkça görülen bir sorun şeklindedir. Çağdaş eğitim anlayışında cinsiyet farkı gözetmeksizin her bireye eşit haklar çerçevesinde eğitim sağlanmalıdır. Bu durum hukuken güvence altına alınmıştır. Birçok dünya ülkesi başta çocukların temel eğitimi konusunda bir zorunluluk, kadınlara yönelik ise eğitim hakkının engellenemeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Bu durum hukuken ve uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınmıştır. Sadece kadın ve kız çocuklarına yönelik düşünemeyeceğimiz çağdaş eğitim

onlardan daha fazla yarar sağladığını, düşük gelir grubundaki ülkelerde kadın eğitimine yapılan yatırımın erkek eğitiminden daha yüksek verimi olduğunu göstermektedir. Eğitim kadınlara; ilgilerini ve çıkarlarını özel yaşama ve eve kapatan ilişkilerin dışına çıkma, geleneksel kadın ortamlarından farklı çevrelerle tanışma şansı vermekte, hareket ve girişim özgürlüğünü artırmaktadır. Kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, aile başına daha az çocuk düştüğü gibi, daha az çocuk ölümüyle karşılaşılmakta, evlilik yaşı ertelenmekte, daha sağlıklı, daha iyi beslenmiş ve eğitilmiş çocuklar yetişmesi olasılığı güçlenmekte ve özellikle kız çocukların eğitim şansı yükselmektedir. Ancak ülkemizde kız çocuklarının iş gücünden daha fazla yararlanılması, erken evlilikler, okula geç başlama, kızların eğitimine ilişkin güdülenme eksikliği, eğitim maliyetinin yüksekliği, ataerkil değer yargıları ve bunlara bağlı olarak eğitimin geleceğe yönelik bir katkısı olmayacağı düşüncesi özellikle kız çocuklarının eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. Tüm bu nedenlerin temelinde de öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumumuzda sağlanamaması, kız çocuklarının geleneksel rollerinin ön planda tutulması yer almaktadır. Bugün Birleşmiş Milletlerin sürdürdüğü tüm çalışmaların ana noktası, toplumları tehdit eden tüm sosyal, ekonomik, siyasi sorunların çözümünün ancak tüm dünya kadınlarının tam katılımı ve onların güçlendirilmesi ile mümkün olacağıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının yerleştirilmesi, sosyoekonomik ve siyasal göstergelere yansıyan eşitsizliklerin giderilmesi açısından son derece önemlidir. Ülkemizde kadınların sosyal ve ekonomik konumlarını iyileştirmek için sorumluluğu bulunan tüm taraflarca çalışmalar yapılması ve olumsuz göstergelerin iyileştirilmesi gerektiği açıktır. Yapılacak çalışmalara yön göstermesi ve temel oluşturması açısından Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planları önemli bir araçtır.

KAYNAKLAR

AĞAOĞLU, E., (2006). Kadın ve Eğitim, Toplumsal Yaşamda Kadın, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2006, ss. 101.

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2013). Türkiye'de Kadın, Ankara, 2013, s. 17.

AKHUN, İ., (2000). Kız Çocuklarının Mesleki Eğitime ve İstihdama Yönelimleri, TC Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 2000, ss. 6.

ARAT, N., (1996). Kadınların Andı, Kadın Gerçeklikleri, Say Yayınları, İstanbul, 1996, ss. 17.

GÖK, F., (2004). Kadın ve Kız Çocuklarının Eğitimi Çalışma Grubu Raporu, Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı, KA-DER, İstanbul, ss. 35,36,37.

HABLEMİTOĞLU, Ş., (2004). Toplumsal Cinsiyet Yazılar, Kadınlara Dair Birkaç Söz, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 53-56.

KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı, 2008–2013, Ankara, 2008, ss. 9-10.

KOÇ, E. ve GÜÇLÜER, E., (1999). Kadın Yurttaşın El Kitabı, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 79.

KSGM, (2007). Stratejik Plan 2008-2012, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007, ss. 30.

KSGM, (2008). Politika Dokümanı Kadın ve Eğitim, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008, ss. 5-6-23-24.

KSGM (2010). Türkiye'de Kadının Durumu, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 9,10. (http://www.kadininstatusu.gov.tr/ 09.06.2014)

KSGM (2012). Türkiye'de Kadının Durumu, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 12 (http://www.kadininstatusu.gov.tr/ 09.06.2014)

KSSGM (1993). Kadına Yönelik Uluslararası Sözleşme ve Kararlar, Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal İşler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 86.

KSSGM, (1995). Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Pekin, Çin 4-15 Eylül, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995, ss. 43-44.

KSSGM, (1998). Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1998, ss. 5-10.

KSSGM (2000). Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış (Pekin+5), T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 2000, ss. 2-3-5.

KSSGM, (2003). Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003, ss. III-IV.

KTOGM (1992). 2000'li Yıllar Öncesinde Türkiye'de Kadın Eğitimi, I.Uluslararası Konseyi, Haziran 1992, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara, s: 9-10,85-86.

NAVARO, L., (1997). Tapınağın Öbür Yüzü, Varlık Yayınları, İstanbul, ss. 2.

OĞUZ, O., (1992). Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**,** T.C. Başbakanlık Süleyman Demirel Başkanlığında 18.Nisan.1992 Tarihinde Ankara'da Yapılan Rektörler Toplantısında Takdim Edilen Raporlar, Ankara, ss. 234-235.

SÖNMEZ, V., (2002). Eğitim Felsefesi. Anı Yayıncılık, Ankara, s**s.** 31.

ŞENESEN, G. G, (1996). Türkiye Üniversitelerinin Üst Yönetiminde Kadınları Konumu, 1990-93, Akademik Yaşamda Kadın, Editör: Hasan COŞKUN Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi, No: 9, Ankara 1996, ss. 209**.**

TÜRK ÜNİVERSİTELİ KADINLAR DERNEĞİ, http://www.tukd.org.tr/ basinhaber34.asp Erişim Tarihi: 09.06.2014

TÜSİAD, (2000). Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/2000-12/290, İstanbul, 2000, ss. 27-28-29.

YUMUŞ, A., (2014). Kalkınma Planları Çerçevesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anlayışının Ekonomik, Toplumsal Ve Siyasal Boyutları. 09.09.2014 tarihinde http://www.ksgm.gov.tr, adresinden alınmıştır.

http://www.aol.meb.gov.tr, Tarihçe, Erişim Tarihi: 09.06.2014.

http://www.aio.meb.gov.tr, Açık İlköğretim Okulu Tanıtım, Erişim Tarihi: 09.06.2014.

http://www.bmkadinhaklari.org/, Türkiye'de Kadın Olmak, Erişim Tarihi: 09.06.2014.

http://degisimliderleri.org/turkiyede-kadinin-durumu/

http://www.kadininstatusu.gov.tr,Uluslararası Toplantılar, Erişim Tarihi: 09.06.2014.

http://www.ksgm.gov.tr, Teşkilat Yapısı, Erişim Tarihi: 09.06.2014.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Okuryazarl%C4%B1k.

http://www.ksgm.gov.tr, Uluslararası Belgeler Pekin+5 Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumu. Erişim Tarihi: 09.06.2014.

ÇALIŞAN KADINLARIN GİYİM SORUNLARI

Fatma Arpacı

Şadan Tokyürek

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Bölümü

Giyinme, temel fizyolojik insan ihtiyaçlarından biridir. Toplumda kadın iş gücü oranı giderek artmaktadır. İş hayatında bireyin başarısının nasıl giyindiği ile doğru orantılı olduğu bilinmektedir. Giyim sorunu çalışan kadınları etkileyen sorunlardan biridir. Bu nedenle, çalışan kadınların giyim sorunlarının ortaya konması gerekmektedir. Çalışan kadınların giyim sorunlarını ortaya koyma amacıyla yapılan çalışmaya Ankara'da Gazi Üniversitesi'nde çalışan rastgele belirlenen 300 kadın çalışan alınmıştır. Çalışan kadınların giyim sorunlarından hem giysi seçme ve satın almaya hem de giysi kullanım ve bakımına ilişkin sorunlarına kadının yaşının ve eğitim durumunun etkisinin olduğu bulunmuştur. Çalışan kadın yaptığı işe uygun şekilde giyinmek istemektedir. Çalışan kadının uygun giysiye sahip olması için önce giysi seçme ve satın alma daha sonra da giysi kullanım ve bakımı konularında bilgi sahibi olması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

AKÇAL, R.P., B, G., BIÇAKÇI, M., (2011). 15-18 Yaş Grubu Ergenlerde Giysi Seçimini Etkileyen Faktörler", *e-Journal of World Sciences Academy,* Number:2, Volume:6, ArticleNumber: 3C0067,2011, s. 4.

BAYKAN, S., ŞANLI, N., (2000). Ev Yönetim Bilgileri. *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını* Sayı: 644, Cilt: 319.

BAYKAN, S., ŞANLI, N., TOKYÜREK, Ş., (2007). Ev Yönetimi. *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını*, Sayı: 1738, Cilt: 896.

ERAY, F., (1999). Hazır Giyim Sanayinde Marka-reklam ve Tüketici İlişkileri, *Mesleki Eğitim Dergisi*, Sayı: 2, Cilt: 1, ss. 110.

ERAY, Fatma, ÇİVİTÇİ, Şule (2000). Giyimde Kullanılan Renklerin İnsan Üzerindeki Psikolojik Etkileri",*Mesleki Eğitim Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 2, ss. 63-72.

GÖNEN, E., ÖZGEN, Ö., (1993). Hazır Giyimde Yeni Bir Boyut: Marka tutkusu, *1. Hazır Giyim ve Konfeksiyon Kongresi*, İstanbul.

GÜNGEN, Y., TOKYÜREK, Ş. ve ŞANLI, N., (2002). Ev ve Ailede Yaşam Yönetimi. *Pegem Yayıncılık.*

İNAL, C., AŞIK, M., (2012). Orta Öğretim Öğrencilerinin Giyim İhtiyaçlarını Karşılama ve Moda Konusundaki Görüş ve Davranışları, *Orta Öğretim Öğrencileri Arası Proje Yarışması, Antalya, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Kurumu,* ss. 5.

KEKLİK, B., (2012). Öğretim Üyelerinin Dış Görünüşlerinin Öğrenciler Tarafından Algılanma Biçiminin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi.* Sayı: 4, Cilt: 4, ss. 132-133.

KINCI, İ., YURDAER, A., (1970). Güzel Görünüşü Etkileyen Faktörler, *Giyim Çarkı Bölüm 8, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu İclâl Karagülle Atölyesi Ders Notları,* Önder Matbaası.

KİŞİOĞLU, S., ARGA, M., (2002). Üniversite Öğrencilerinin Marka Tercihine İlişkin Görüşleri, *Mesleki Eğitim Dergisi*, Sayı: 8, Cilt: 4, ss. 80.

KOCA, B., (2011). Çalışma Hayatı ve Kadın, *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi,* Sayı: 3, ss. 35.

MEB, (2012). Giyim ve Aksesuarlar 542TGD234, *Halkla İlişkiler ve Organizasyon Hizmetleri.*

NAZİK, H., (2001). Tüketicilerin Satın Alımlarında Markaya İlişkin tutum ve Davranışlarına Farklı Tüketici Özelliklerinin Etkisi, *Mesleki Eğitim Dergisi*, Sayı: 6, Cilt: 3, ss. 93.

RODOP, B., (1970). Vücut Özelliklerinize Göre Giyinebiliyor musunuz? Giyim Çarkı Bölüm 5, *Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu İclâl Karagülle Atölyesi Ders Notları,* Önder Matbaası.

ŞENER, F., UĞUR, M., (2009). Bayan tüketicilerin giysi alışverişinde yaşadıkları problemlerin Ergonomik açıdan incelenmesi. *Mesleki Eğitim Dergisi*. Sayı:1, Cilt: 4, ss. 39.

TEZEL, Z., ŞAHİN, H. ve ŞANLI, S., (2012). Konaklama Tesislerinde Çalışan Personelin İş Kıyafetinden Memnun Olma Durumlarının İncelenmesi, *e-journal of New World Sciences Academy,* Number: 2, Vol: 7, s. 34

TOKYÜREK, Ş., ŞANLI, N., (1995). Tüketici Eğitimi. *G.Ü Mesleki Eğitim Fakültesi Lisans Tamamlama Programı Ders Notları.*Yayın No: 14.

DEĞİŞEN AİLE YAPISI, AİLE İÇİ ROLLER VE AİLE İÇİ İLİŞKİLER

Fatma Tezel Şahin

Zeynep Kurtulmuş

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Aile toplumun en küçük toplumsal birimidir. Çocuk doğduğu andan itibaren ailesi ile etkileşim hâlinde ve aile, çocuğun gelişiminde çok önemli role sahiptir. Çocuğun gelişimi ve eğitiminde önemli etkiye sahip olan ailenin yapısında zaman içerisinde değişimler olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ailenin toplumdaki rolü ve önemi, aile yapısı türleri, günümüzde değişen aile yapışı ve giderek artan bir sorun olan aile içi şiddet konularına yer verilmiştir.

GİRİŞ

Aile, toplumun çekirdeği ve temel birimidir. Her toplum varlığını sürdürebilmek için aile kurumuna ihtiyaç duyar. Çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren ilk etkileşimde bulunduğu kişiler, anne babası ve diğer aile bireyleridir. Çocuğun ailesi ile etkileşimi tüm yaşamı boyunca devam etmektedir. Özellikle okul öncesi dönem, çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel, dil gelişimi ve toplumsal gelişim açısından çok

amaç için gündeme geldiğinde o davranışın şiddet olarak algılanıp algılanmaması da oldukça güç olmaktadır. Birçok toplumda kadına şiddet uygulanması kabul edilir bir davranış olarak algılanmakta ve evliliğin sıradan bir özelliği olarak görülmektedir. Şiddete uğrayan kadınlar için güvenilir, ciddi destek sistemlerinin olmaması ve aile içi şiddete yönelik yasal düzenlemelerde yetersizliklerin olması, şiddetin artmasına katkıda bulunmaktadır.[91][92] Bu nedenle aile içi şiddetin önemli bir aile ve toplum sorunu olduğunu ve yasal koruma gerektirdiğini, ilgili düzenlemelerin yapılması gerektiğini kabul etmek gerekmektedir. Aile içi şiddetle mücadelede önemli olan şiddetin ortaya çıkmadan önce önlenmesi ve bu konuda toplumun bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ortaya çıkmış olan şiddet mağdurlarına gerekli tüm hukuki ve sosyal destek sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

AY AKÇA, F., ERTEM, Ü. T., ÖREN, B., ÖZCAN, N., IŞIK, R. D., SAVRAN, S., (2007). Temel Hemşirelik Kavramlar, İlkeler, Uygulamalar, Medikal Yayıncılık, İstanbul, ss. 89-93.

AKKAYA, S., (2008). Ortaöğretim (lise) öğrencilerinde rekabetçi tutum ile anababa tutumları arasındaki ilişki düzeyi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

AKSOY, M (1998). Doğu ile Güneydoğu Anadolu'da aile ve aile tipolojileri hakkında bir eleştiri. III. Aile Şurası Tebliğleri. (25-27 Mayıs 1998). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. Genel Yayın No:106. Ze Tanıtım Organizasyon. Ankara.

AKTAŞ, A.M., (1998). Aile içi iletişim. III. Aile Şurası Tebliğleri. (25-27 Mayıs 1998). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. Genel Yayın No:106. Ze Tanıtım Organizasyon. Ankara.

AKTAŞ, Y., (1994). Çalışan anne ve çocuğu. Yaşadıkça Eğitim Dergisi, Sayı: 36, ss. 7-12.

ARAL, N., GÜRSOY, F. ve KÖKSAL, A., (2001). Okulöncesi eğitiminde oyun. Ya-Pa Yayınları. İstanbul.

[91] GÜLER, N., TEL,H., ÖZKAN TUNCAY (2005).

[92] CILGA, İ., (2008). Aile mahkemelerinde çalışma yöntemi. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları. Ankara.

ARAL, N., ve YURTERİ, A., (2012). Çocuğun gelişimini engelleyen aile ile ilgili etmenler, "Aile ve Çocuk" Mine Mangır'ın Anısına (Ed: Neriman Aral), Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Yayın No: 1, ss. 187-199.

AYAN, S., (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. Anatolian Journal of Psychiatry 2007; Sayı: 8, ss. 206-214.

AYRANCI, Ü., GÜNAY, Y., ÜNLÜOĞLU, İ., (2002). Hamilelikte aile içi eş şiddeti: Birinci basamak sağlık kurumuna başvuran kadınlar arasında bir araştırma. Anadolu Psikiyatri Dergisi, Sayı: 3, ss. 75-87.

BAYINDIR, N., (2010). Aile içinde yaşanan şiddete karşı çocuğun gösterdiği tepkiler. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Bahar, Sayı: 2, Cilt: 2, ss. 1-9.

BAYINDIROĞLU, A., (1998). Aile ve sosyo ekonomik değişimde kırsal alan kadınlarının rolü. III. Aile Şurası Tebliğleri. (25-27 Mayıs 1998). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. Genel Yayın No: 106. Ze Tanıtım Organizasyon. Ankara.

BİLGİN, A., (2008). Aile içi bedensel cezaya ilişkin bir çalışma. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Sayı:31, Cilt:41, ss.29-50.

BULUT, I., (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) El Kitabı. Ankara. Özgüzeliş Matbabası, ss. 6-8,10-12.

BÜYÜKKARAGÖZ, S., (1994). Aile içi demokrasi ve eğitim. Aile Kurultayı "Değişim Sürecinde Aile; Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler: Birinci Kitap.

CENGİZ, R., (1993). Kasabada Aile Yapısı. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

CILGA, İ., (2008). Aile mahkemelerinde çalışma yöntemi. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları. Ankara.

ÇAPULCUOĞLU, U. ve GÜNDÜZ, B., (2013). Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne-baba tutumları. Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi. Uluslararası e-dergi, Sayı: 1, Cilt: 3, ss. 201-218.

ÇELENK, S., (2003). Okul başarısının ön koşulu: okul aile dayanışması. İlköğretim Online, Sayı: 2, Cilt: 2, ss. 28-34.

ÇELİK, N.G., (2010). 7-12 yaş çocuğunun karakter eğitimi açısından ailenin etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

DOĞAN, İ., (1998). Türk ailesinde Çocuk Kültürünü belirleyen geleneksel değerlerin değişim sorunu. III. Aile Şurası Tebliğleri. T.C. Devlet Bakanlığı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı yayınları: Genel yayın no: 106. Ze tanıtım organizasyon. 25-27 Mayıs 1998. Ankara, ss. 544-564.

ERBEK, E., ERADAMLAR, N., BEŞTEPE, E., AKAR,H., ALPKAN, L., (2004). Kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddet: üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. Düşünen Adam, Sayı: 4, Cilt: 17, ss. 196-204.

EROL, M., (1992). Geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde aile içi ilişkilerde meydana gelen nitelik değişmelerinin aile üyeleri üzerindeki etkileri (Sivas merkez ilçe örneği). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

EREL, S.S., ve BENER, Ö., (1998). Ailede Sosyoekonomik değişim ve kadın. III. Aile Şurası Tebliğleri. (25-27 Mayıs 1998). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. Genel Yayın No: 106. Ze Tanıtım Organizasyon. Ankara.

EREMREM, N., (1998). Eski türk toplumunda ailenin yeri ve önemi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

GÜLEÇ ÖYEKÇİN, D., YETİM, D., ŞAHİN, E.M., (2012). Kadına yönelik farklı eş şiddeti tiplerini etkileyen psikososyal faktörler. Türk Psikiyatri Dergisi, Sayı: 23, ss. 1-7.

GÜLER, N., TEL,H., ÖZKAN TUNCAY (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 27(2): 51-56.

GÜLER, N., TEL, H., ÖZKAN TUNCAY, F., (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 27, ss. 51-56.

GÜLERCE, A., (1996). Türkiye'de ailelerin psikolojik örüntüleri. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

GÜNİNDİ, Y. ve GİREN, S.Y., (2011). Aile Kavramının değişim süreci ve okul öncesi dönemde ailenin önemi. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 31, ss. 349-361.

HAKTANIR, G., ARAL, N., BARAN, G., KÖKSAL, A., BULUT, Ş., (1999). Türkiye'de anne baba tutumu araştırmalarına genel bakış. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.

HATİPOĞLU, Z.T., (1996). Ergenlik çağındaki öğrencilerin benlik tasarım düzeyleri ile algılanan anne davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

İÇLİ, T.G., (1994). Aile içi şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir örneği. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 1-2, Cilt: 11, ss. 7-20.

İNCECİK, Y., KURDAK, H., ÖZCAN, S., AKPINAR, E., SAATÇI, E., BOZDEMİR, N., (2009). Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care (TJFMPC), Sayı: 1, Cilt: 3, ss. 1-8.

KABASAKAL, C., (2012). Çocuk psikiyatri polikliniğine ilk başvuran ailelerin aile işlevselliği ve çocuk yetiştirme tutumları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

KAYA, Ö., (1994). Annelere verilen eğitimin çocuklarına karşı istenmedik tutumlarına etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

KURTULMUŞ, S., (1998). Aile modellerinde ve demografik yapıdaki değişimin aile politikalarına etkisi. III. Aile Şurası Tebliğleri. (25-27 Mayıs 1998). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. Genel Yayın No: 106. Ze Tanıtım Organizasyon. Ankara.

KUZUCU, Y., (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Sayı: 35, Cilt: 4, ss. 79-91.

ÖZAĞI, A., (2007). Depresyon düzeyi yüksek parçalanmış aile çocuklarıyla yapılan eğitsel grup oyunlarının depresyon düzeylerine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

ÖZER, M. ve BİÇERLİ, K., (2004). Türkiye'de kadın iş gücünün panel veri analizi. Sosyal Bilimler Dergisi, ss. 55-86.

ÖĞRETİR, A.D., DEMİRİZ, S., (2009). Anne ev ziyareti eğitim programının annelerin tutumlarına ve empatik eğilimlerine etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 42, Cilt: 1, ss. 421-433.

ÖZMEN, F., (2007). Algılanan aile içi iletişim biçimlerinin ergenlerin benlik saygısına etkisi ve bir uygulama örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.

ÖZGÜVEN, İ.E., (2000). Evlilik ve aile terapisi, Ankara, PDREM Yayıncılık.

ÖZGÜVEN, İ.E., (2001). Ailede iletişim ve yaşam, Ankara: PDRM Yayınları.

ÖZTÜRK, B., (2009). Bingöl İli örnekleminde geniş ve çekirdek aile yapılarında anne-çocuk ilişkisinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

ÖZYÜREK, A. ve ŞAHİN, F.T., (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. Gazi Üniversitesi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 25, ss. 19-34.

PAGE, A.Z., ve İNCE, M., (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. Türk psikoloji yazıları, Sayı: 22, Cilt: 11, ss. 81-94.

SEMİZ, C., (1998). Aile içi ilişkiler ve çocuk. III. Aile Şurası Tebliğleri. (25-27 Mayıs 1998). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. Genel Yayın No: 106. Ze Tanıtım Organizasyon. Ankara.

ŞAHİN, N. ve DİŞSİZ, M., (2009). Sağlık çalışanlarında aile içi şiddete yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 6, ss. 263-274.

TINAZ, D., (1999). Gerçek bir mit: Normal aile. Yaşadıkça Eğitim Dergisi, Sayı: 61, ss. 32-36.

ÜNAL, V., (2013). Geleneksel aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde boşanma sorunu ve din. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 26, Cilt: 6, ss. 587-602.

YAPICI, Ş., (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi. Turkish Studies. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Volume 5/4 Fall 2010, ss. 1544-1570.

YAVUZER, H., (1992). Ana-baba ve çocuk. Remzi Kitabevi, İstanbul.

YETİM, D., ve ŞAHİN, E.M., (2008). Aile hekimliğinde kadına yönelik şiddete yaklaşım. Aile Hekimliği Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 2, ss. 48-53.

YILMAZ, V., (2004). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına anneannelerin etkilerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

YURTKURAN DEMİRKAN, S., GÜNİNDİ ERSÖZ, A., BEDER ŞEN, R., ERTEKİN, E., SEZGİN, Ö., TURĞUT, A.M., ŞEHİTOĞLU, N., (2009). Boşanma nedenleri araştırması. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Ankara.

VAHİP, I. ve DOĞANAVŞARGİL, Ö., (2006). Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız. Türk Psikiyatri Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 17, ss. 107-114.

YÖRÜKOĞLU, A., (1989). Değişen toplumda aile ve çocuk. (3.Baskı). İstanbul. Özgür Yayın Dağıtım.

KADIN VE KADIN ALGISI

Gökşen Aras

Atılım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü

Kadın ve kadın algısı ile ilgili çözülmeyi bekleyen pek çok problem olduğu sürece kadın sorunsalı geçmişte olduğu gibi günümüzde de tartışılmaya devam edecektir. Kadın olmak sadece ülkemizde zor değildir. Dünyanın pek çok ülkesinde de kadının bireysel ve toplumsal açıdan başarılı olmasına izin verilmediği, biyolojik farklılıkların bile toplumsal algılara göre şekillendiği ve insan haklarına aykırı tutum ve davranışlara maruz kaldığı görülmektedir. Kadına karşı geleneksel ve ataerkil bakış açısı değiştirilmediği, toplumsal roller empoze edilerek kadına özgür bir birey olarak varolma şansı verilmediği ve toplumsal cinsiyet eşitliği bütün alanlarda sağlanamadığı sürece bireysel ve toplumsal kalkınmadan söz edilemeyecektir. Bu çalışmada kadın ve kadın algısı; Türkiye'yi ve İngiltere'yi kapsayan bir coğrafyada, sosyal yaşamda kadın, eğitim, kültür ve sanat, medya, siyaset, istihdam, ilkler ve yasal düzenlemeler başlıkları altında değerlendirilecektir.

buna bağlı olarak iş hayatındaki yeri ve konumlarında önemli değişimler yaratmıştır.

Bu değişimlerin hiçbir toplumda kısa zamanda ve tam anlamıyla organize olmuş bir şekilde gerçekleştiğinin söylenmesi mümkün değilse de bu noktada yapılan çalışmalar, öncelikle kadının erkeklerle eşit maaş alması ve ailevi sorumlulukları olarak addedilen görevlerini (çocuk veya yaşlı bakımı, temizlik işleri için yardımcı çalıştırabilme, vb.) karşılaması amacıyla çeşitli niteliklere sahip yaygın kuruluşlar oluşturulması üzerinden şekillendirilmiştir. Aynı şekilde ülkemizde de kadınların öncelikle bakım ve diğer ihtiyaçlarını karşılayabileceği ücreti kazanması ve kadınların çalışmasına yönelik çabalar (propaganda, vb.) ile kadın çalışmasının toplumsal anlamda meşrulaştırılması gerekmektedir. Bu meşruluk, mevcut yasalarımızda var olmasına rağmen toplumsal anlamda taşlaşmış birtakım yargıların var olması, kadınların çalışması fikrini dahi ülkemizin pek çok bölgesinde engelleyen bir nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte geleneksel anlamda ön yargıların kırılması ile çalışma koşullarının suistimale açık noktalarının tespit edilerek kanunlar nezdinde ağır cezai müeyyidelere tabi tutulması ve çalışma güvencesinin daha insani koşullarda sağlanması da kadınların çalışma hayatlarına daha aktif olarak katılmalarını teşvik edecek unsurlar arasındadır. İçinde yaşadığımız dönemde asıl utanç verici olan, kadının çalışma hayatındaki doğru ve yanlışlarını değil, kadınların çalışması veya çalışmaması arasındaki ikilemin tartışılıyor olmasıdır.

KAYNAKLAR

ADAMAN, F. ve KEYDER, Ç., (2006). Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/ docs/2006/ study_ turkey_tr. pdf. Erişim Tarihi: 03 Kasım 20104. ss. 6.

ALTUNTAŞ, C., (2010). Mobbing Kavramı ve Örnekleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma. Journal of Yasar University. Sayı: 1, Cilt: 18, ss. 2995-3015.

ARIKAN, S., (1999). Yönetsel kademelerde kadın yöneticilerin karşılaştıkları güçlükler. Polis Bilimleri Dergisi, Sayı: 4, Cilt: 1, ss. 147.

ARDIÇ, K. ve POLATÇI, S., (2009). Tükenmişlik Sendromu ve Madalyonun Öbür Yüzü: İşle Bütünleşme. E.Ü. İİBF Dergisi, Sayı: 32, Cilt: 21-46, ss.35.

BATUR, Z. (2011). Atasözü ve Deyimlerde Kadın ve Kadının Sosyo- Psikolojik Özellikleri. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Number: 3,Vol: 6, pp. 577-584.

BESLER, S. ve ORUÇ, İ., (2010). Türkiye'de Yazılı Basında Kadın Yöneticiler. A.Ü. SBE Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 10, ss. 18.

BİLGİN, B., (2012). Çalışma Yaşamında Kadın ve Yasal Düzenlemeler. http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1164. Erişim Tarihi: 06 Kasım 2014.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ, (2011). Kadının Güçlenmesi Birimi ve Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi Ortaklık İnisiyatifi, 2011. Kadınların Güçlenmesi Prensipleri; Eşitlik İş Demektir. Uluslararası İş ve Meslek Sahibi Sahibi Kadınlar Konfederasyonu, Kadınların Güçlenmesi Prensipleri Ortaklığı Çalışma Grubu, II. BASKI, http://www.weprinciples.org/files/attachments/TR_WEPs_2.pdf. Erşim Tarihi: 10 Kasım 2014.

BOZKAYA, G., (2013). Kadınların İş Gücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz. Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 5, Cilt: 3, ss. 72.

ÇAKIR, Ö., (2008). Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 31, Cilt: 25-47, ss: 26.

ÇALIŞAN KADIN ERKEK NÜFUSU BAKIMINDAN AB ÜLKELERİ, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/images/0/03/Employment_rates_by_sex%2C_age_group_15%E2%80%9364%2C_2013_%281%29_%28%25%29_YB15.png. Erişim Tarihi: 11 Kasım 2014.

ÇELİKTEN, M. (2004). Okul Müdürü Koltuğundaki Kadınlar: Kayseri İli Örneği. Erciyes Üniversitesi, SBE Dergisi Sayı: 2, Cilt: 17, ss. 96.

ÇİMEN, A., (2012). Sayım, Kayıt Düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlı'da Kayıt Düzeni. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 3, Cilt: 14, ss. 193.

DAYIOĞLU, M. ve KIRDAR, M. G., (2010). Türkiye'de Kadınların İş Gücüne Katılımında Belirleyici Etkenler ve Eğilimler. T.C. DPT ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı, Çalışma Raporu, No: 5. Ss. 1.

DİNGEÇ, E., (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınları Üretime Katkıları. History Studies. Sayı: 1, Cilt: 2, ss. 9-17.

DÜNYA NÜFUS İSTATİSTİKLERİ, http://www.geohive.com/earth/population_now.aspx. Erişim Tarihi: 10 Kasım 2014.

DÜNYA NÜFUSU KADIN İSTATİSTİKLERİ, http://wdi.worldbank.org/table/1.5. Erişim Tarihi: 10 Kasım 2014.

EĞİTİM SEN, (2010). Eğitim Sen II. Kadın Kurultayı Hazırlık Kitabı. Hermes Ofset: Ankara.

ERDAL, K., (2008). Halide Edib Adıvar'ın Bakış Açısıyla Kadının Çalışma Hayatı. G.Ü. SBE Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 7, ss. 109.

ERDUT, Z., (2000). Avrupa Birliği'nde Çalışan Kadınların Hakları. Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan. Yayın No: 38. Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları: Ankara, ss. 357.

EREŞ, F., (2006). Türkiye'de Kadın Statüsü ve Yansımaları. G.Ü. Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 19, ss. 41.

ERKEK, S. ve KARAGÖZ, H., (2009). Kadının İş Hayatındaki Yeri ve Karşılaştığı Sorunlar. Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya, ss. 4

ESER, Ş. (1997). Part-Time Çalışmanın Türkiye'de Kadın İstihdamına Etkisi. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları. Bilim Serisi. Öncü Matbaası: Ankara., ss. 2.

FİNK, G., (2004). Antik Mitolojide Kim Kimdir? İlya İzmir Yayınevi Matbaası, İzmir. ss: 73-211,238-377 ve http://www.mitoloji.in/mitler/artemis-diana.html. Erişim Tarihi: 01 Kasım 2014.

GÖKÇİMEN, S., (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, Yasama Dergisi, Sayı:10, Cilt: 5-59, ss: 7.

GÜMÜŞOĞLU, F., (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. Toplum ve Demokrasi Dergisi, Sayı: 4, Cilt: 2, ss. 41.

GÖNENÇ, A. Y., (2012). Fransa'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, Sayı: 27, Cilt: 63-84, ss: 72.

GÜL, H. ve ERCAN, O., (2009). Türkiye ve Dünya'da Kadınların Çalışma Hayatında Yaşadıkları Cam Tavan Algıları Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 18, Cilt: 12, ss. 249.

GÜLCÜ, E. TUNÇ, S., (2012). Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 3, ss. 156.

GÜRKAN, Ö.C. ve COŞAR, F., (2009). Ekonomik Şiddetin Kadın Yaşamındaki Etkileri (Bildiri). Uluslararası Disiplinler Arası Kadın Çalışmaları Kongresi. 5-7 Mart 2009, Sakarya, ss. 125.

GÜROL, M. A. ve MARŞAP, A., (2007). Geçmişte ve Günümüz Yaşamında Ücretsiz ve Ücretli İş Gücü Olarak Kadın. Bilig Dergisi. Sayı: 47, ss. 96.

İÇLİ, T. ve ÖĞÜN A., (1998). Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadın Suçluluğu, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 5, ss. 21.

İNCİROĞLU, L., (2010). Kadınların İstihdama Katılımı ve Yaşanan Sorunlar. Toprak İşveren Sendikası Dergisi, Sayı:85, ss. 1.

KADIN EMEĞİ VE İSTİHDAMI GİRİŞİMİ (KEİG) ARAŞTIRMA RAPORU, (2013). Türkiye'de Kadın Emeği ve İstihdamına Yönelik Politikalar: Kadın Emeği ve İstihdamına Dair Politika ve Faaliyetlerin 12 İlde Değerlendirilmesi. KEİG Platformu. Sena Ofset: İstanbul, ss. 18.

KADIN EMEĞİ VE İSTİHDAMI GİRİŞİMİ (KEİG) YAYINLARI DİZİSİ ARAŞTIRMA RAPORU, (2014). Çalışma Yaşamında Eğretilik, Eğreti İstihdam ve Atipik İstihdam İlişkisi, KEİG Platformu. 1-49, ss. 5.

KADINLAR VE DİN, http://www.turandursun.com/bilgi-arsivi/arastirma-dosyalarimiz/1125-dinlerde-kadn. Erişim Tarihi: 25 Ekim 2014.

KADINLAR VE MİTOLOJİ, http://www.mitoloji.in/mitler/artemis-diana.html. Erişim Tarihi: 01 Kadım 2014.

KARABIYIK, İ., (2012). Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı, M.Ü. İİBF Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 32, ss. 232.

KARADENİZ, O., (2011). Türkiye'de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik. Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 2, ss. 84.

KIZILGÖL, Ö. A., (2012). Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Bir Analiz. D.Ü. Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 13, ss. 89.

KOCA, B. (B.T.). Çalışma Hayatında Kadın. http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1456/file/Calisma_Hayati_ve_Kadin_Bennur_Koca.pdf. Erişim Tarihi: 04 Kasım 2014.

KOCACIK F. ve GÖKKAYA V.B., (2005). Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları. C. Ü. İİBF Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 6, ss. 197.

KONGAR, E., (2002). Üçüncü Küreselleşme Ne Getirecek? http://www.kongar.org/aydinlanma/2002/306_Ucuncu_Kuresellesme_Ne Getirecek. php. Erişim Tarihi: 03 Kasım 2014.

KORKMAZ, A. ve KORKUT, G., (2012). Türkiye'de Kadının İş Gücüne Katılımının Belirleyicileri. S.D.Ü. İİBF Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 17, ss. 54.

KORMAZ, M., ALACAHAN, N. D., CESİM, D. T., YÜCEL, A. S., VE ARAS, G., (2013). Türkiye'de Kadın İstihdamının Amerika Birleşik Devletlerindeki Kadın İstihdamı İle Karşılaştırılması. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Number: 9, Vol: 8, pp. 1850.

KÜÇÜK, S., (2003). Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği. AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 5, ss. 213-224.

SİVRİ S., (2011). Kadına Değil, İnsana Şiddeti Konuşalım. Milliyet Gazetesi. Yayın Tarihi: 09 Ekim 2011. http://www.milliyet.com.tr/kadina-degil-

insana-siddeti-konusalim/sezin-sivri/ege/yazardetay/09.10.2011/1448 641/default. htm. Erişim Tarihi: 11 Kasım 2014.

TAŞPINAR, İ. (2011). Yahudilik ve Hristiyanlıkta Kadın. Köprü Dergisi, s: 113. http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Sayi &SayiNo=113. Erişim Tarihi: 25 Ekim 2014.

TÜRKMEN, A.H., (1998). Çalışma Yaşamında Kadın ve Çalışan Kadını Koruyucu Hükümler, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 4. ss: 6.

TÜİK İSTATİSTİKLERLE KADIN, (2013). TÜİK Haber Bülteni, Yayınlanma Tarihi: 05 Mart 2014. Erişim Tarihi: 11 Kasım 2014.

TÜİK HANEHALKI İŞ GÜCÜ İSTATİSTİKLERİ, (2014). TÜİK Haber Bülteni, Yayınlanma Tarihi: 16 Haziran 2014. Erişim Tarihi: 11 Kasım 2014.

TUSKAN, A. A., (2013). Toplumsal Cinsiyet, Toplumda Kadına Biçilen Roller, Çözümleri ve Kadınların Adalete Erişiminde İstanbul Barosu'nun Rolü. Kadın Hakları Adli Yardım Eğitim Seminerleri. İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2013. s:445.

TORUN, E. ve ŞENER, N. (2009). Toplumsal Açıdan Ekonomik Anlamda Kadın Görselliğinin Kullanımı. Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Sakarya Üniversitesi, Kongre Bildirileri I. Cilt, Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya, ss. 345.

TUTAR, F .ve YETİŞEN, H., (2009). Türkiye'de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Rolü. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 2, ss. 119.

YALÇINALP, E., (2011). Kadına Ayrımcılığı Meşru Gösteren Sözler. Yayın Tarihi: 08 Mart 2011. http:// www.haber7.com/kadin/haber/720228-kadina-ayrimciligi-mesru-gosteren-sozler. Erişim Tarihi: 11 Kasım 2014.

YÜKSEL, İ. (2004). Çalışma Yaşam Kalitesinin Tipik ve Atipik İstihdam Açısından İncelenmesi. Doğuş Üniversitesi Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 5, ss. 49.

SİVİL TOPLUM VE MEDYA SORUNSALI: GEZİ PARKI OLAYLARINDA MEDYANIN TUTUMU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mihalis (Michael) Kuyucu

İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi

Sivil toplum kuruluşları toplumların kısık kalan seslerinin haykırışıdır. Bu haykırış manipüle edilirse o zaman o toplumda çok seslilik gider, yerine tek ve renksiz bir ses kalır. Toplumların kendilerini ifade etmede önemli bir role sahip medyanın sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışması ve kısık seslerin dahi kendisini duyurmasına destek olması gerekir. Bu demokrasinin doğasında var olan, çok sesliliğin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de sivil toplum kuruluşları ile medyanın işlevi arasındaki bağa dikkat çekerek sivil toplum kuruluşları ile medyanın buluşmasına Gezi Parkı Olayları örneğinden hareketle vurgu yapmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde sivil toplum kuruluşlarının özellikleri hakkında kavramsal bir araştırma yapılmıştır. İkinci bölümde sivil toplum kuruluşları ile medya arasında ki ilişkiye değinilmiştir. Türkiye'de ki medya endüstrisinin mül-

KAYNAKLAR

AB UYUM SÜRECİ VE STK'LAR (2004). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu XIV, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

AKAY, H., (2012). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yönetim Anlayışındaki Değişime Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi S.B.E., ss. 22.

ALTERNATİF BİLİŞİM, (2013). Sosyal Medyanın Gücü - Geleneksel Medyanın Aczi ve #direngeziparkı, #direnankara, #direnizmir: Alternatif Bilişim Derneği'nin Değerlendirmesi, 5 Haziran 2013, http://www.alternatif bilisim.org, Erişim Tarihi: 06.04.2014.

ALTSHULL, H., (1984). *Agents of Power: The Media and Public Policy,* İngitere, Pearson.

ARSLAN, O., (2001). *Kurumsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Bayrak Yayınları.

AYDINLIK GAZETESİ, (2013). Halkın Yandaş Medya İsyanı, 04 Haziran 2013, ss. 13.

AYDINLIK GAZETESİ, (2014). Yandaş Basına Unutulmayan Haziran Tokatları, 31 Mayıs 2014.

AZİZ, A., (2014). *Gezi Parkı Direnişinde Medya ve Sosyal Medya* , Hıfzı Topuz'a Armağan Kitabı , İstanbul: Hiperlink, 2014, ss. 67.

BAĞIMSIZ DERGİSİ, (2013). Twitter'da Korkak Medya Öfkesi, 11-24 Ekim 2013, ss. 27.

BANKO, M. ve BABAOĞLU, A.R., (2014). Gezi Parkı Kitabı, http://www. geziparkikitabi.com/, Erişim Tarihi: 04 Mart 2014.

BİZİM GAZETE, (2013). Kitlesel Protestolar Medyanın Sınavı, 11 Haziran 2013, ss. 3.

ÇOLAK, K., (2008). *Küresel Barışın Sağlanmasında STK'ların Kültür ve Sanat Yoluyla Etkileri,* Çolak Kerem, Nejdat Şaşı, Oktay Çetin, V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiri Kitabı, V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiri 24-25-26 Ekim 2008, ss. 1081.

ÇULHAOĞLU, M., (2001). *Devlet Sivil Toplum ve Demokratikleşme* Sivil Toplum: Devletin Büyümesi, İstanbul: YGS Yayınları, ss. 33.

GARİP, S., (2009). Bağımsız Medya Merkezi Projesi Kapsamında Verilen '*Sivil Toplum Örgütleri ve Medya İlişkisi'* Konferans ve Çalıştay Raporu, KKTC Lefkoşe, IMC, ss. 19.

GÜNERHAN, A., (2014). *Gezizekalı Televizyon Kanalı*, Hürriyet Gazetesi, 14 Haziran 2014, ss. 24.

GÜNEŞ, İ., (2004). *Sivil Toplum Kuruluşları*. Son Baskı Sanal Dergi, Yıl:1 Sayı: 5, ss. 1. http://www.capul.tv/destek.html, Erişim Tarihi: 18.06.2013. http://capul.tv/dayanisma/, Erişim Tarihi: 24.05.2014.

HÜRRİYET GAZETESİ, (2013). Ulaştırma Bakanlığı Twitter'ın Takipçisi, 13 Haziran 2013, ss.12.

KAMRA INTERACTİVE, (2012). Sosyal Medya ve Sivil Toplum Örgütleri, http://www.kamra.com.tr, Erişim Tarihi:16.02.2012.

KEANNE, J., (2003). Global CivilSociety, Oxford: Blackwell.

KEYMAN, F., (2006). *Türkiye'de Sivil Toplum Serüveni: İmkânsızlıklar İçinde bir Vaka*, Ankara: STGM.

NAİDOO, K., S(1999). Civicus, Civil Society at the Millenium, Kumarian: West Hartford.

KUYUCU, M., (2012). *Türkiye'de Medya Ekonomisi*, İstanbul, Esen Kitap.

MAĞA, İ., (2001). *Sivil Toplum Devletin Büyümesidir*, Sivil Toplum Devletin Büyümesi,, İstanbul: YGS Yayınları, ss. 15.

MEDYATAVA, (2013). Gezi Parkı Kanalı Kuruldu: Çapul TV, http://www.medyatava.com. Erişim Tarihi: 07 Haziran 2013.

MİLLİYET GAZETESİ, (2013). Türk medyası sınavı geçemedi, Milliyet Gazetesi, 02.06.2013, ss. 26.

MİLLİYET GAZETESİ, (2013). Sosyal Medya Alternatif Oldu, 04 Haziran 2013, ss. 15.

MUTLU, B., vd. (2014). *Siyasetin Yeni Hali Vaka-i Sosyal Medya*, İstanbul, Kalkedon, 2014, ss. 93.

ÖNCE VATAN GAZETESİ, (2013). Gezi için Yabancılar Yüzbinlerce Tweet Attı, 16 Haziran 2013, ss. 6.

ÖZBUDUN, E., (2000). *ContemporaryTurkishPolitics*, Challengesto Democratic Consolidation. Londra: LynneRienner, ss. 303.

ÖZBUDUN, E. ve KEYMAN, F., (2002). *CulturalGlobalization in Turkey*, P.L.Berger ve S.H.Huntington (ed) içinde, Many Globalization, Oxford: Osford University Press, ss. 303.

SİVİL TOPLUM DERGİSİ, (2005). Medyada Sivil Toplum Kuruluşları (7), STK'lar Kendilerini Halka Medya Aracılığı ile Anlatmalı, Sivil Toplum Dergisi, Yıl: 3, Ocak-Mart 2005, Sayı: 9.

SÖZCÜ GAZETESİ, (2013). NTV'nin Önünde Satılmış medya istemiyoruz İsyanı, 04 Haziran 2013, ss. 4.

UÇAR, S., (2013). Kendiliğinden Oluşmuş, planı yok, Gazete Habertürk, 07 Haziran 2013.

USTA, S., (2006). *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Sivil Savunma Kuruluşları: Sivil Toplum Demokrasi ve Güven*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi S.B.E. Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Konya.

YURT GAZETESİ, (2013). Abbasağa Forumu'ndan Sabah-ATV önüne Yürüdüler, 29 Haziran 2013, ss.11.

YURT GAZETESİ, (2014). *Her Yer Taksim Her Yer Direniş*. Yurt Gazetesi, 31 Mayıs 2014.

KADINLARIN EĞİTİMİ VE İSTİHDAMINA İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Nurhayat Çelebi

Karabük Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Bu çalışma, Türkiye ve dünyadaki kadın eğitim ve istihdamına yönelik durumunu kalkınma raporları ve istatistiksel veriler doğrultusunda ortaya koymaktır. Bu açıdan bakıldığında; tüm dünyada kadının çalışma hayatı, iş gücüne katılımı ve yönetim kademelerinde görev almaları ile ilgili sorunlar tartışılan konular arasındadır.

Çalışma, nitel araştırma yönteme dayalı dokümantasyon incelemesidir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, kadınların tüm sektörlerde istihdamı ve ücret durumları hep erkeklerin gerisinde gitmektedir. Ayrıca kadının eğitim durumu ve iş hayatına katılımı da ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Sonuç olarak; Türkiye'de nüfusun yarısını oluşturan kadınların, çağdaş eğitim ve iş hayatının dışında tutan bir eğitim profili ile Türkiye'nin istihdam, ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerine varması mümkün görünmemektedir.

Avrupa Birliği'ne aday olan Türkiye'nin adaylık sürecinin yerine getirilmesinde, özellikle cinsiyet ayırımcılığının giderilmesi yönünde ciddi tedbirlere ihtiyaç vardır. Nüfusun yarısını oluşturan kadınları çağdaş eğitim ve iş hayatının dışında tutan bir eğitim profili ile Türkiye'nin istihdam, ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerine varması mümkün değildir. Konu, Ekonomik ve Sosyal Konsey'de gündeme alınarak görüşülmeli; bütün kurum ve kuruluşların içinde yer alacağı bir eğitim seferberliği düzenlenerek bu konudaki engeller aşılmalıdır.[43] Kadın ve kalkınmaya ilişkin çeşitli stratejiler geliştirilmesine rağmen, geliştirilen stratejilerde toplumsal cinsiyet farklılıklarının göz önüne alınmaması kadınların iş yükünün daha fazla artması, kadınlara yönelik eşitsizliklerin derinleşmesi gibi sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kalkınmada cinsiyet farklılaşmasının öneminin anlaşılması için konunun toplumsal cinsiyet bakış açısı ile ele alınması gerekmektedir.[44]

Öneriler

1. Kadının iş gücüne katılımını artıracak eğitim politikaları doğrultusunda okullaşma oranlarının artırılmalıdır
2. Sosyal güvenlik sisteminde düzenlemeler yapılmalıdır
3. Mesleki eğitime ağırlık verilmeli, kurslar vasıtasıyla iş gücüne katkıları artırılmalıdır
4. Aile yardımı, orta vadede uygulanabilir mikrokrediler verilmelidir.

KAYNAKLAR

AB., (2014). *AB'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*". Delagation of the European Union to Turkey. www.avrupa.info.tr/tr/toplum/gender/gender-equality-in-the-eu.ht. (Erişim tarihi:06.07.2014).

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, (2012). *Türkiye'de Kadının Durumu*, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ekim 2012.

[43] TİSK., (2013). *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Raporu,"* tisk.org.tr/tr.

[44] KSGM, (2008). *Politika Dokümanı Kadın ve Ekonomi*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 5-40.

ARIKAN, S., (2003). Kadın Yöneticilerin Liderlik Davranışları ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama, *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 5, ss. 1-19.

BARRO, R. J. and LEE J. W., (1998). Schooling Quality in a Cross Section of Countries, *Harvard College Development Discussion Paper*, Number: 10, Vol: 659, ss. 31.

BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (2009). *Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımı. Eğilimler, belirleyici faktörler ve politika çerçevesi.*23 Kasım 2009. Beşeri Kalkınma Sektörü. Avrupa ve Asya Bölgesi.

BESLER, S. ve ORUÇ, İ., (Akt.) (2010). Türkiye'de Yazılı Basında Kadın Yöneticiler. *Anadolu Ünversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 10, ss. 17-38.

ÇAKIR, Ö., (2008). Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı: 31, Temmuz-Aralık 2008, ss. 25-47.

ÇELİK V. ve YEŞİLYURT, E., (2013). Kalkınmada Eğitimin Rolü: Sayısal Veriler Işığında Kop Bölgesi Eğitim Göstergeleri. *14-16 Kasım 2013 Konya 1. KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu Bildiri Kitabı*, UNİKOP, Konya, ss. 553-565.

DOĞAN, İ., (2000). *Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar.* Sistem Yayıncılık. İstanbul, Ocak 2000.

DÜNYA BANKASI, (2012). Gender and Equality and Development. The International Bank for Reconstruction and Development. Washington.

DÜNYA EKONOMİK FORUMU (*World Economic Forum)* (2013).*Global Cinsiyet Uçurumu Raporu.* www.weforum.org/issues/global-gender-gap.(Erişim tarihi:02.04.2014).

DÜNYA KALKINMA RAPORU, (2012). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma. Genel Bir Bakış.*

GERNİ, M., (2001). *Yönetimde Kadınlar*, İstanbul: Beta Basım, 2001.

GÜNSOY, G. ve ÖZSOY, C. (Akt.)(2012). Türkiye'de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkisinin VAR Analizi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Number: 568, Vol: 49, pp. 21-40.

İNANDI, Y., (2009). Kadın öğretmenlerin okul müdürü olmaları önündeki engeller [The barriers hindering female teachers from becoming school principals]. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 36, ss. 161–178.

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION (İLO), (2012). *Global Employment Trends for Women*.

KALKINMA BAKANLIĞI (2007-2013). *9. Kalkınma Planı.* Ankara.

KALKINMA BAKANLIĞI, (2014-2018). *10.Kalkınma Planı(2014-2018*). Ankara.

KARAGÜL, M., ve MASKA, M., (2005). Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik ve Sosyal İncelemeler Dergisi.* 1, Bahar 2005, ss. 37-52.

KAYA, M., (2006). Türkiye'nin İstihdam-İş gücü-İşsizlik Değerlendirmesi, *Üniversite ve Toplum,* Eylül, 2006, Sayı: 3, Cilt: 6. http://www.üniversite toplum.org/pdf/pdf.php?id=276. (Erişim tarihi:20.10.2014).

KIM, J. and LAU, L. J., (1994). The Sources of Economic Growth of the East Asian Newly Industrialized Countries." Journal of the Japanese International Economies, Number: 3, Vol: 8, pp. 235-271.

KSGM, (2008). *Politika Dokümanı Kadın ve Ekonomi*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 5-40.

LAGERLOF, N.P. (Akt.)(2003). Gender Equality and Long- Run Growth, *Journal of Economic Growth,* 8, pp. 403-426.

OECD (2013). Education at a Glance 2013: OECD Indicators, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/eag-2013-en. (Erişim tarihi:20.10.2014)

ÖZPOLAT A., ve YILDIRIM, M., (2009). Gelişmekte Olan Ülkelerde Kadın Eğitimi ve Büyüme İlişkisi, *Anadolu International Conference in Economics, June 17-19 2009,* Eskişehir, Turkey.

ÖZTÜRK, N., (2005). İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü, *Sosyoekonomi./* Ocak-Haziran 2005-1.050102:27-44.

PALAZ, G., (2005). İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü, *Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma: Kalkınmada Kadının Yeri,* Kar M. ve Taban S. (Ed). Ekin Kitapevi, Ankara, ss. 322.

SEGUINO, S., Gender Inequality and Economic Growth: A Cross- Country Analysis, *World Development,* Number: 7, Vol: 28, pp. 1211-1230.

TİSK,(2013). *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Raporu, 2013.* tisk.org.tr/tr

TUİK, (2012). İstatistikler Kadın 2011. http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/%C4%B0statistiklerlekad%C4%B1n- 2012.

TUİK (2012). *İstatistikler Kadın 2011.* http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/%C4%B0statistiklerlekad%C4%B1n- 2012.pdf. (Erişim:10.10.2014)

TUİK, (2014). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları. 2014.* http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x2014. (Erişim Tarihi:10.10.2014)

UN (2013). *Millenium Development Goals Report*. New York.

WORLD DEVELOPMENT REPORT (WDR) (2011). *The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank*. 2012, www.worldbank.org.

İLK ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE KADININ KONUMU

Nurullah Karta

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Kadınlar iş ve aile yaşamlarını dengede tutmak için tarih boyunca hak etmediği muamelelerle karşılaşmışlardır. Her toplumda olduğu gibi İnsan bir aile ortamında anne ve babadan meydana gelmiştir. Dolayısıyla kadın, hem eş hem ailede anne ve aynı zamanda yapıcı ve yaratıcı rolü ile de aile ve toplumda önemli bir rol oynamaktadır. Buna rağmen kadın yüzyıllar boyunca sınırlı bir alanda tutulmuş ve kadının erkeklerin yanında yer alması pek de makul karşılanmamıştır. Bütün bu olumsuzlukları aşmak için kadınlar daima mücadele içerisinde olmuşlardır. Diğer toplumlara nazaran bizde kadının konumu bazı istisnalar dışında hak ettiği yerde olsa da Batı'da 19. yüzyıldan itibaren kadınların hak ettiği mücadele sonunda meyvesini vermeye başlar, bizde de hemen hemen aynı tarihlerde kadının başanma-mülkiyet vs. hakları kaununla teminat altına alınır. Bugün hâlâ kimi sorular olsada kadınların konumu arzu edilen düzeye yaklaşmıştır.

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden beri toplumsal hayat kadın ve erkeğin birlikteliği ile şekillenmiştir. Her ikisi de kendine ait özelliklerini

mesleklerin açılmasıyla, kadınların özerk bireyler olabilmelerinin yoluda açılmıştır. 3 Nisan 1930'da belediye seçimlerinde, 5 Aralık 1934'te milletvekili seçimlerinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu kazanımlar kimi Batı ülkelerinde daha sonraki yıllarda elde edilecektir.

1980'li yıllarda dünyada ve Türkiye'de, kadınlar ile ilgili her soruna "kadın bakış açısıyla yaklaşma ilkesini" içeren kadın hareketi ivme kazanmıştır. 1 Mart 1980 tarihinde Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) üye ülkelerin imzasına açılmış, Türkiye'nin 1985 yılında onayladığı Sözleşme 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2000'li yıllar gelindiğinde kadınların yararına olumlu hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

Bu duruma göre ülkemizde bugün hukuki açıdan kadının erkekle eşit söz hakkına ve temsil yetkisine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

ABACI, N., (2001). Bursa Şehri'inde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması, (17. Yüzyıl), Başbakanlık Basımevi, Ankara, ss. 148.

AKGÜNDÜZ, A., (2002). İslâm Hukukunun Osmanlı Devleti"nde Tatbiki: Şer"iyye Mahkemeleri ve Şer"iyye Sicilleri, *Türkler,* Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, C. X, ss. 54-55.

AKŞİN, S., (1997). Çağdaş Türkiye 1908-1980, Cilt: 4, İstanbul.

AKURGAL, E., (1998). Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak, Ankara. BALIKÇISI, H., (1955). Anadolu Tanrıları, Yedi Tepe Yayınları, İstanbul.

ALTINDAL, A., (1980). Türkiye'de Kadın,Havass Yayınları**,** İstanbul.

ALTIDAL, M., (1990). A.g.e., ss. 10; Şefika Kurnaz, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, (1839-1923), Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

ALTINDAL, M., (1994). Osmanlıda Kadın, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

ALTINTAŞ, R., (2001). Cahiliye Arap Toplumunda Kadın, *Diyanet,* Sayı:1, Ocak, Şubat, Mart,2001, Cilt: 37, ss. 63-66.

ARİSTOPHANES, (2006). Eşek Arıları, Kadınlar Savaşı ve Diğer Oyunlar, Çev: Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ÂŞIKPAŞAZADE, (1970). Aşıkpaşaoğlu Tarihi, Tevarih-i Al-i Osman, Hz. Nihal Atsız, Devlet Kitapları, İstanbul.

AYDEMİR, D., AYDEMİR, E., (2011). Türk Siyasetinde Kadınlar: Çok Oluyoruz Usak Sosyal Araştırmalar Merkezi Usak Raporları No:11, 05 Haziran 2011, ss. 9,11-12.

BALIKÇISI, H., (1955). Anadolu Tanrıları, Yedi Tepe Yayınları, İstanbul.

BAYRAM, M., (1987). Fatma Bacı ve Bâcıyân-ı Rûm, Gümüş Matbaası, Konya

BERKTAY, F., (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve DemokrasiKonferens Yazıları No: 7, ss. 1.

BEYOĞLU, A.A., (2001). Avrupa Hun İmparatorluğu, TTK Yay., Ankara.

BİLİM, C., (2002). Tanzimat Devri'nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

BOCK, G., (2004). Avrupa Tarihinde Kadınlar, Çev. Zehra Aksu Yılmazer, Literatür, İstanbul, ss.14.

COPERAL, B., (1999). Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadın I (1919-1970), çev. Ercan Eyüboğlu, ss. 19.

CARIM, F., POLO, M. ve BATUTA, İ., (1966). İstanbul Matbaası, İstanbul.

CİGGAAR, K. N., (1996). Western Travellers to Constantinople, The Netherlands Ciggaar.

COPERAL, Bernard (1999). Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadın I (1919-1970), çev. Ercan Eyüboğlu.

ÇAĞATAY, N., (1957). İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, Ankara.

ÇAHA, Ö., (1996). Sivil Kadın, Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın, Vadi Yayınları, Ankara.

ÇAKIR, S.,(2010). Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınları, İstanbul.

ÇANDARLIOĞLU, G., (1977). Türk Destan Kahramanları, Doğu Kütüphanesi Yayınevi, İstanbul.

DAĞCI, Ş. İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri – I Sürekli Evlenme Engelleri, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/779/9971.pdf,s. 175-237. 11.11.2014.

DEMİRALP, D., F:\Yeni klasör 3\Didem Demiralp.html.

DOĞRAMACI, E., (1982). Türkiye'de Kadın Hakları, Üniversal Kitabevi, Ankara.

DOĞRAMACI, E., (1992). Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

EASTWOOD, K., (2003). *Women and Girls in the Middle Ages*. Crabtree Publishing Company: Canada.

ERDEMİR, H., www.habercagi.com, Erişim Tarihi: 6.11.2014.

ERGİN, M., (1958). Dede Korkut Kitabı, TTK Basımevi, Ankara.

ERGİN, M., (1989). Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, Ankara.

EYÜBOĞLU, İ. Z., (2007). Osmanlıdan Cumhuriyete Türk Kadını, Pencere Yayınları.

FAROQHİ, S., (1998). Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, çev. E.Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

FREEMAN, C., (2000). The Greek Achievement, New York: Penguin Books, ss. 290.

GARLAND, R., (1993). The Greek Way Of Life, New York: Cornell University Press.

GÖKALP, Z., (1970). Türkçülüğün Esasları, Haz. Mehmet Kaplan, Varlık Yay., İstanbul.

GÖKALP, Z., (1991). Türk Uygarlığı Tarihi, İnkılap Kitapevi, İstanbul.

GÖKÇİMEN, S., (2008).Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, *Yasama,* Sayı: 10 Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2008. ss. 5-58.

GÖKSEL, B., (1993). Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. 1993.

GÜLAÇTI, N., (2012). Sanatsal Bir Obje Olarak Kadın ve Bazı Toplumlarda Kadına Bakış*, İDİL,* Sayı: 2, Cilt: 1, ss. 76-91.

GÖMEÇ, S., (1999). Göktürk Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.

GÜLMEZ, D., (2011). Orta Çağ'da Kadın Örgütleri, Anadolu ve Avrupa Örneği, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, ss. 19.

GÜNDÜZ, A., (2012). Tarihî Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi, *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science,* Vol: 5, Issue: 5, October 2012, ss. 129-148.

HERODOTOS, (1991). Herodot Tarihi, Çev. Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul.

İNAN, A., (1986). Tarihte ve Bugün Şamanizm, TTK, Ankara.

İNAN, A., (1972). Manas Destanı, İstanbul.

İZGİ, Ö., (1975). İslamiyetten Önceki Türklerde Kadın, *Türk Kültürü Araştırmaları*.

JENNİNGS, R.C., (1975). Vomen in Early 17th Century Judicial ecords-*he Sharia Court of Anatolian Kayseri", Journal of the Economic and Social History of the Orient, XVIII, I, ss. 53-114.*; TULUM, S., (2006). age., ss. 16.

KAFESOĞLU, İ., (1988). Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

KANTAR, S. S., (2007). Batılılaşma Dönemi Türk Resminde Beden ve Temsil Sorunları Çerçevesinde Kadın Figürü, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, BasılmamışYüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

KARAPINAR, H., (1995). *Medeni Hukuk ve Osmanlı Hukukunda Kadının Boşanma Hakkı (Mukayeseli)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, ss.107.

KIZILKAYA, H., (2002). Ana soyluluktan Günümüze Kadın, İlya Yayınevi Matbaası, İzmir.

KOCA, K.Y., (1889). Osmanlı'da Kadın ve İktisat, Beyan Yayınları, İstanbul.

KRAMER S.N. ve ÇIĞ, M.İ., (1995). Tarih Sumer'de Başlar, TTK, Ankara.

KURNAZ, Ş., (1990). Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

KURT, S.K., (2012). II. Abdülhamid Dönemi Kız Rüştiyeleri,*Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:29, Mart–Nisan 2012, ss. 5-9.

LABARGE, M.W., (1986). A small sound of the trumpet: women in medieval life. Beacon Press: Boston.

MUHİTTİN, N., (1931). Türk Kadını, İstanbul.

OĞUZLAR, F.S., (1967). Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

OĞUZMAN, K., ve NAMİ, B., (2003). Medeni Hukuk, İstanbul.

OPİTZ, C., (2005). Kadınların Tarihi: Orta Çağ'ın Sessizliği- Cilt II. Ed: Duby, Georges; Perrot, Michelle. Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul.

ORTAYLI, İ., (2009). Osmanlı Toplumunda Aile, Pan Yayıncılık, İstanbul.

ÖGEL, B., (1979). Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Kömen Yayınları, Ankara.

ÖZGER, Y., (2012). Osmanlı'da Kadınların Memuriyette İstihdamı Meselesi ve Sicill-i Ahvâlde Kayıtlı Memurların Resmi Hâl Tercümeleri, History Stadies, Number:1, Vol:4, pp.419-447.

PARMAKSIZOĞLU, İ., (1986). İbn-i Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

REFİK, A., (1987). Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ROUX, Jean Paul (2001). Orta Asya, çev. L. Aslan, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

RUSSELL, B., (1971). *Evlilik ve Ahlak*, Varlık yay, İstanbul.

SEİGNOBOS, C., (1960). Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi, çev. Samih Tıryakioğlu,Varlık Yayınları, İstanbul, ss. 44.

SELÇUK, H.,Kadına Uygulanan Şiddetin Osmanlı Mahkeme Tutanaklarına Yansımaları,*Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi* (KAREFAD), Sayı: 1, Cilt: 1, ss. 109-126.

SEVİNÇ, N., (1987). Eski Türklerde Kadın ve Aile, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

SÜMER, F., (1967). Oğuzlar, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

ŞEŞEN, R., (1975). İbn Fazlan Seyahatnamesi, Bedir Yayınları, İstanbul.

TAŞKIRAN, T., (1973). Cumhuruiyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları, Başbakanlık Basınevi, Ankara.

TEKELİ, Ş., (1982). Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat, Birikim Yayınları, İstanbul.

TEKELİOĞLU, İ., (2009). Aile Yaşantısında ve Kırsal Kalkınmada Kadının Rolü, Kütahya, İl Özel İdaresi, Sayı: 9, ss. 56.

TEKİN, S., (2010). Osmanlı'da Kadın ve Kadın Hapishaneleri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı: 47, Cilt: 29, ss. 83-102.

TEZEL, S., (1983). Atatürk ve Kadın Hakları, Ankara.

THEOGONY, H., (2006). Works and Days, Testimonia, Edited and Translated by Glenn W. Most, Harvard University Press, London, ss. 143.

TOPALOĞLU, B., (1992). İslam'da Kadın, 18. Baskı, Yağmur Yay., İstanbul, ss. 16-17.

TULUM, S., (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Eskişehir**.**

TURAN, O., (1969). Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, C.I, İstanbul Matbaası, İstanbul.

TURAN, R., (1992). Osmanlılarda Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi", Sosyo-Kültürel Değişme SürecindeTürk Ailesi, C.I, Aile Araştırma Bakanlığı Yay., Ankara.

TURAN, Ş., (1990). Türk Kültür Tarihi, Bilgi Yayınevi Ankara.

TÜMERDEM, Y., (1986). Atatürk ve Çağdaş Türk Kadını, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı:7, Cilt: 3, ss.151.

UNAT, N.A., (1982). Türk Toplumunda Kadın, Ekin Yayınları, İstanbul .

ÜÇOK, B., (1965). İslam Devletlerinde Kadın Hükümdarlar, TTK, Ankara.

ÜLKÜTAŞIR, M.Ş., (1967). Türk Toplumunda Kadının Yeri, Hayat Tarihi Mecmuası, Yıl:3, Mayıs, ss.46-49.

YÖRÜKOĞLU, A., (1984). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Özgür Yayınevi, 2. baskı, Ankara.

File:///C:/Documents%20and%20Settings/User/Desktop/kad%C4%B1n%20haklar%C4%B1/Kad%C4%B1n%20y%C3%B6neticiler.html, Erişim Tarihi: 5.11.2014.

File:///C:/Documents%20and%20Settings/User/Desktop/kad%C4%B1n%20haklar%C4%B1/Kad%C4%B1n%20y%C3%B6neticiler.html. Erişim Tarihi: 6.11.2014.F:\Yeni Klasör (2)\KÖPRÜ - Tarih Boyunca Kadın ve Türk Edebiyatında Değişen Kadın İmgesi - Sibel BAYRAM.html. Erişim Tarihi: 10.11.2014.

F:\kadın hakları\Prof_ Dr_ Osman Eskicioglu.mht .7.11.2014.

F:\Yeni Klasör\Kadının Toplumdaki Yeri ve Önemi Sosyoloji Felsefe_Gen_TR.mht Erişim Tarihi: 5.11.2014.

http://www.aymavisi.org/psikoloji/Kadinin%20Ortacagdan%20Xx%27i%20Yuzyila%20Degin%20Seruveni%20Feminizm.htm Erişim Tarihi: 20.11.2014.

http://akademikperspektif.com/2012/12/18/asya-ve-avrupadan-karsilastirmali-orneklerle-kadin-ve-siyaset/

http://www.lordsandladies.org/farming-middle-ages.htm, Erişim Tarihi: 6.11.2014.

REFAH SİSTEMİNDE KADIN OLMAK

Şebnem Aslan

Demet Akarçay

Seda İnan

Şerife Güzel

Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Sağlık Yönetimi Bölümü

Toplumumuzda dönemden döneme aktarılmış cinsiyet kalıpları söz konusudur. Bu sebeple kadın kendine ait olan haklarını kullanmada daima bir güç ile karşı karşıya kalmıştır. Kadınlar daha rahat bir yaşam standardına sahip olabilmek için toplumsal mücadele içinde olmak zorunda bırakılmıştır. Kamuya sesini duyurmaya çalışan kadın başarılı olabilmişse de maruz kaldığı fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, ekonomik şiddet hala son bulmuş değildir. Kadın kendisi için çizilmiş olan profili kafalardan silmek için toplumdaki konumunu tartışmaya başlamış, anne ve eş rolünün yanında başka statüler için de talepte bulunmaya başlamıştır.

Ülkemizde kadınlara, yalnızca ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde diplomalı bir öğrenim değil, bunun yanında meslek kazandırma ve çalışmaya özendirme, hakları konusunda bilinçlendirme, toplumda kendilerine güvenen, sosyal yaşamda başarılı, çağdaş bireyler olarak yetişmeleri sağlanması gerekmektedir. Toplumsal kalkınmamızın gerçekleşebilmesi, kadınların kendilerini geliştirebilmelerine ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilebilmesi bağlıdır.

KAYNAKLAR

ALICI, M., (2005). Mutfakta Pişir Mutfakta Ye: Çağdaş Dinler Tarihi Metodolojisinde Feminist Yaklaşım, Milel ve Nihal, Sayı: 2, Cilt: 2, ss. 107.

ATAMAN, M., (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti, Alternatif Politika, Sayı: 1,Cilt: 1, ss. 3.

ATICI, A., POLAT, S., ve TURHAN, A.H., (2007). Anne Sütü ile Beslenme, Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler Dergisi, Sayı: 3, Cilt: 6, ss. 1.

BAYRAKTAR, C., (2012). Keynes ve Refah Devleti, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 10, Cilt: 2, ss. 252.

BERGER, L. M., HİLL, J., ve WALDFOGEL, J., (2005). Maternity Leave, Early Maternal Employment and Child Health and Development in The Us, The Economic Journal, Sayı: 115, Cilt: 501, ss. 45.

CANBAZ, S., SÜNTER, A. T., SÜREN, C., PEKŞEN, Y. (2005). Kadın Sağlık Çalışanlarının Doğurganlık Özellikleri, Gebelik ve Doğum Sonu Dönemdeki Çalışma Koşulları, The Medical Journal of Kocatepe, Sayı:6, ss.39.

COX, R.H., (2001). The Social Costruction of an Imperative Why Welfare Reform Happened in Denmark and The Netherlands but not in Germany, World Politics, Sayı:53, ss.496.

ÇALIŞKAN, Z., (2012). Refah Devletlerinin Dinamik Dengesi: Sosyal Harcamalar İçin Geleneksellik Endekslerinin Hesaplanması, NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:2, ss.221.

DEDEOĞLU, S., (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı, Çalışma ve Toplum, ss.42.

DEMİRAY, E., (2013). Uzaktan Eğitim ve Kadın Eğitiminde Uzaktan Eğitimin Önemi, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Sayı:2, Cilt:2, ss.159.

DEMİRBİLEK, S., (2007). Cinsiyet Ayırımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 44, 511, s.25.

DEVLET MEMURLARI KANUNU (2011). T. C. Resmi Gazete, 27857, 5 Şubat 2011.

DURDU, Z., (2005). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Sayı:22, ss.14.

E-DEVLET;http://www.edevletsorgulamak.com/cocuk-parasi-yardimi-sorgulama.html. Erişim tarihi: 25 Aralık 2014.

EBBİNGHAUS, B., MANOW, P., (2001). Comparing Welfare Capitalism: Social Policy and Political Economy in Europe Japan and the USA, London: Routledge, ss.9.

EĞRİ, G., GÖLBAŞI, G., (2007). 15-49 Yaş Grubu Evli Kadınların Doğum Sonu Dönemde Bebek Bakımına Yönelik Geleneksel Uygulamaları, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, Sayı:6, Cilt:5, ss.318.

ESPING-ANDERSEN, G., (1990). The Three Worlds of Welfare Capitalism, Princeton: Princeton University Press, pp.18.

FİLİZ, Y., (2011). Esnek Çalışma Biçimlerinin Kadın İstihdamına Etkileri: Avrupa Birliği İstihdam Politikaları ve Türkiye Karşılaştırması, Başbakanlık Kadının Statüsü Uzmanlık Tezi, Ankara, ss.39.

GOUGH, I., (2003). Refah Devleti, (Çev.Kamil Güngör), New Palgrave Dictionary of Economics, Sayı:4, ss.6.

GÖKÇAY, G. ve BASLO, G., (2002). Anne Sütü İle Beslenmede Kanıta Dayalı Uygulamalar I: Meme ve Meme Başı Sorunları, Çocuk Dergisi, Sayı:2, Cilt:3, ss.134.

GÖKDEMİREL, S., BOZKURT, G., GÖKÇAY, G. ve BULUT, A., (2008). Çalışan Annelerin Emzirme Sürecinde Yaşadıkları: Niteliksel Bir Çalışma, Çocuk Dergisi, Sayı:8, Cilt:4, ss.221.

GREVE, B., (2006). Nordic Welfare States: Coping with Social and Economic Problems, International Academy of Organization and Management Science, ss.130.

GÜÇ, A., (2008). İslamcı Feminizm: Müslüman Kadınların Birey Olma Çabaları" T.C. Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:17, Cilt:2, ss.649-673.

GÜL, H, ; GÜL, S.S., (2007). Sosyal Devletten Çalışma Refahına Geçişte Sosyal Haklar ve Yoksullar, Amme İdaresi Dergisi, Sayı:40, Cilt:3, ss.14.

İRAT, A.M., (2001). Feminist Teori" Bilim, Bilim ve Düşünce Dergisi, Sayı:1, Cilt:3, ss.13.

KALFA, A., (2010). Refah Rejimleri Bağlamında Çocuk Bakımı Hizmetleri, Çalışma ve Toplum, Sayı:3, ss.197-198.

KEMENY, J., (1995). Theories of Power in the Three Worlds of Welfare Capitalism, Journal of European Social Policy, Sayı:5, Cilt:2, ss.91-92.

KING, M.C., (2002). Strong Families or Patriarchal Economies? Southern European Labor King, Mary C: Markets and Welfare in Comparative Perspective, Eui Working , Sayı:14, ss.8.

KORAY, M., (1992). Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri, Amme İdaresi Dergisi, Sayı:25, Cilt:1, ss.99.

KORAY, M., (2005). Görülmek İstenmeyen Gerçek: Sosyal Refah Politikaları ve Demokrasi İlişkisi, Çalışma ve Toplum, Sayı:2, ss.37.

KOYUNCU, Ç.A., (2012). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Sayı:67, Cilt:1, ss.115.

KSGM, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2008). Politika Dokümanı Kadın ve Eğitim. Ankara: KSGM Yayınları.

KSGM, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2010). Türkiye'de Kadının Durumu, Ankara: KSGM Yayınları.

ORLOFF, A.S., (1993). Gender and Social Rights of Citizenship: State Policies and Gender Relations in Comparative Perspective, American Sociological Review, Sayı:58, Cilt:3, ss.321.

ÖZAYDIN, M.M., (2013), "Cinsiyete Dayalı Refah Sınıflandırmaları Temelinde İş ve Aile Yaş amının Uyumlaştırılması Sorunu", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15, 3, s. 53.

ÖZDEMİR, S., (2005). Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı:49, ss.232.

ÖZDEMİR, S., (2007). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İstanbul: İTO Yayınları, Yayın No:57, ss.21.

ÖZŞUCA, Ş.T., (2003). Yapısal Uyum, Küresel Bütünleşme ve Refah Devleti, Kamu-İş, Sayı:7, Cilt:2, ss.3.

PİERSON, C., (1998). Contemporary Challenges to Welfare State Development, Political Studies, ss.778.

RUDRA, N., (2002). Globalization and The Decline of The Welfare State in Less-Developed Countries, International Organization, Sayı:56, Cilt:2, ss.436.

TOPCAN, Ö., (2011). Yahudilik ve Hıristiyanlık Din Geleneklerine Feminist Yaklaşım, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, ss.86.

TUİK, (2013). http://www.tuik.gov.tr/, Erişim Tarihi: 25.12.2014.

TÜR, Ö., KOYUNCU, Ç.A., (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları, Uluslararası İlişkiler, Sayı:7, Cilt:26, ss.6.

TÜRKİYE NÜFUS VE SAĞLIK ARAŞTIRMALARI (TNSA) (2003).Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 1-219.

WALDFOGEL, J., (1998). The Family Gap for Young Women in the United States and Britain: Can Maternity Leave Make A Difference?, Jane Waldfogel Journal of Labor Economics, Sayı:16, Cilt:3, ss.507.

WATKINS, S.A., RUEDA, M., RODRIGUEZ, M., (1996). Feminism, Doğan Yayın Holding A.Ş. İstanbul, (Çeviren: Özlem Arıkan), ss.86.

http://www.hurriyetaile.com/bebek/emzirme-ve-anne-sutu/calisan-kadinlarin-dogum-ve-sut-izni_13473.html., Erişim tarihi: 25 Aralık 2014.

SOSYAL DIŞLANMA VE KADIN SAĞLIĞI

Saliha Özpınar

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Ebelik Bölümü / Halk Sağlığı

Sosyal dışlanma toplumda bireyin sosyal entegrasyonunu sağlayan sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sistemlerin tümünden, kısmen veya tamamen mahrum olma dinamik sürecini ifade etmektedir. Sosyal dışlanma olgusu kadın açısından ele alındığında, kadının toplumsal yaşamdaki varlığını ihmal etmeye neden olan ve onun toplumla bütünleşmesini önleyen, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel kurum ve sistemlerin dışında kalması/tutulması süreci biçiminde ifade edilebilir. Sosyal dışlanma aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik halidir ve sosyal dışlanmış birey veya gruplar, eşitsizliğe uğramış, her türlü riske karşı korunmasız, savunmasız ve duyarlı kişilerdir.

Sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sistemlerin tümünden, kısmen veya tamamen mahrum olmayı ifade eden sosyal dışlanma, bireyin,"Sağlık ve Hastalık" örüntüsü üzerine çok güçlü etkilere sahiptir. Bu yazıda kadınlarda sosyal dışlanma kompenentleri ve bunun yanı sıra sosyal dışlanmanın kadın sağlığı üzerine etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Dünya ve Türkiye'de kadınlar, çoğunlukla ekonomik, kurumsal ve politik dışlanma olgularına birbirini besleyen bir biçimde maruz kalmaktadırlar. Kadınların ekonomik ve sosyal yaşamda etkin bir biçimde yer almalarına engel olan tüm koşulların ortadan kaldırılması önemlidir. Bununla birlikte kadınların çalışma yaşamında, ekonomik etkinliklerde, siyasal yaşamda, eğitim ve sağlık alanlarında karşılaştığı güçlükler karmaşık bir biçimde birbirini etkilemektedir.[92]

Mevcut veriler açık olarak göstermektedir ki sosyal dışlanmanın önemli bir hazırlayıcı faktörü olan "Toplumsal Cinsiyet ayırımcılığı" kadın erkek arsındaki eşitsizliklere, kadınların özellikle fiziksel, zihinsel ve sosyal sağlıkları bu ayırımcı uygulamalardan son derece olumsuz etkilenmekte ve onların giderek sosyal yaşamdan dışlanması sonucunu hazırlamaktadır. Bu durumda bütün faktörlerin dikkate alındığı müdahale programlarının yaşama geçirilmesi ve kadınların ekonomik ve sosyal yasamda etkin bir biçimde yer almalarına engel olan tüm koşulların ortadan kaldırılması hem kadın sağlığı hem de toplum sağlığı açısından son derece önemlidir.

KAYNAKLAR

ADAMAN, F., KEYDER, Ç., (2006). Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006 Raporu, internet Adresi: http://ec.europa.eu/ employment_social/ social_inclusion/docs/2006 /study_turkey_tr.pdf.

AKIN, A., (2003). (Editör), "Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın", Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

AKIN, A. (2008). Kadının Statüsü ve Sağlığı İle İlgili Gerçekler. ISBN: 978-975-19-4335-4. Ankara.

AKIN, A., (2009). Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı. Sosyal Hizmet Sempozyumu Kongre kitabı, ss. 35-46.

AKIN, A., (2010). Kadın Sağlığında Eşitsizlikler ve Toplumsal Cinsiyet. 13. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi. 18-22 Ekim 2010, ss. 73-82.

---

ramı 2002-2006 Raporu, internet Adresi: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf.

92 ÇAKIR, Ö., (2002). Sosyal Dışlanma, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 4, No: 3, ss. 83-104.

AKIN, A., ÖZVARIŞ, B., (2006). Dünyada ve Türkiyede Kadın Sağlığının Durumu" Halk Sağlığı Temel Bilgiler (Ed. Ç. Güler, L. Akın), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006.

AKIN, A. Aile Planlaması Ders Notları.

file:///C:/Users/Casper/Downloads/Dersin_Adi___ALE_PLANLAMASI_ Dersin_Sorumlulari_.pdf.

BARRO, R., LEE, J.W., (2001). International Data on Educational Attainment: Updates and Implications," Oxford Economic Papers, Sayı:3, Yıl:2001, ss. 548-549.

BEN HABIB, S., (2006). Ötekilerin hakları-Yabancılar, yerliler, vatandaşlar, İletişim yayınları.

BUVINIC, M., (1998). Women in Poverty: A New Global Underclass,http://www.eif.gov.cy/mlsi/dl/genderequality.nsf/0/12D2A22FAC60DA74C22579A6002D950 A/$file/womeninpoverty.pdf.

CASTILLO, I. A., (1994). Comparative Approach to Social Exclusion: Lessons From France and Belgium. International Labour Review, Number: 133, pp. 5-6

COUSINS, C., (1999). Social Exclusion in Europe: Paradigms of Social Disadvantage in Germany, Spain, Sweden and the United Kingdom, Policy and Politics, Cilt: 26, Sayı: 2, ss. 127-146.

CHEN, S., RAVALLION, M., (2008). The developing world ıs poorer than we thought, but no less successful in the fight against poverty. http://siteresources.worldbank.org/JAPANINJAPANESEEXT/Resources/515497120149009794 9/080827_The_Developing_World_is_Poorer_than_we_Thought.pdf.

ÇAKIR, Ö., (2002). Sosyal Dışlanma, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 4, No: 3, ss. 83-104.

ÇAKIR, Ö., (2008). Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması" Erciyes Üniversitesi ktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 31, Temmuz-Aralık 2008, ss. 25-47.

ÇUBUK, K. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Eğitim. http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/files/img/toplum_cinsiyet_ve_egitim.pdf.

DE HAAN, A., (1999). Social Exclusion: Towards an Holistic Understanding of Deprivation, Department for International Development, London.

DOĞAN, İ., (2000). Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

ECEVİT, Y., (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir. C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, Sayı: 4, Cilt: 25.

ESTIVIL, J. (2003). Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion, An Overview, Geneva: International Labour Office.

ERDOĞDU, S.,(2004). Sosyal Politikada "Avrupalı" Bir Kavram: Sosyal Dışlanma" Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı: 75, Yıl:Temmuz-Ağustos 2004.

GENDER AND HEALTH, (1998). Technical Paper, World Health Organization publication-Geneva, Switzerland.

GÖKBAYRAK, Ş., (2002). Sosyal Dışlanma- Varoşlarda Yaşam ve Kadınlar, Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı: 65, Yıl: Kasım-Aralık 2002.

GÜLER, Ç., AKIN, L., (2007). Halk Sağlığı Temel Bilgiler. Hacettepe Yayınları.

HEKİMLER, (2012). O. Yoksulluk mu Yoksunluk mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme. Tekirdağ SMMM. Odası Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı: 1, ss. 1-28

HUMAN DEVELOPMENT REPORT, (2000). http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/261/hdr_2000_en.pdf.

KLASEN, S., (2000). Measuring and Monitoring Social Exclusion, Social Exclusion and Children in OECD Countries: Some Conceptual Issues, 2000. http://www.oecd.org/dataoecd/20/19/1856923.pdf.

MATHIESON, J., POPAY, J., ENOCH, E., ESCOREL, S., HERNANDEZ, M., JOHNSTON, H, and RISPEL, L., (2008). Social Exclusion Meaning, measurement and experience and links to health inequalities A review of literatüre. http://www.who.int/social_determinants/media/sekn_meaning_measurement_experience_2008.pdf.pdf.

MIHÇIOKUR, S., BİLGİLİ, A. Sağlık Hizmetlerinde Cinsiyet Temelli Yaklaşım. http://bukcam.baskent.edu.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=88%3Asaglikhizmetleritoplsal&Itemid=65&lang=tr.

NORMAND, C., (1991). Economics, Health, and the Economics of Health", British Medical Journal, Number: 303, pp. 1572-1577.

NÜFUS VE SAĞLIK ARAŞTIRMASI, (2008). http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/data/TNSA-2008_ana_Rapor-tr.pdf.

ONTARIO WOMENS HEALTH NETWORK, (2010). Powerty & health e-bulletin. http://www.owhn.on.ca/pdfs/poverty_e_bulletin.pdf.

SAPANCALI, F., (2005). Sosyal Dışlanma, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.

SAITH, R., (2001). Social Exclusion: The Concept and Application to Developing Countries, QEH Working Paper Series, 72, Oxford, UK: University of Oxford.

SCHWARTMAN, S., (2004). Poverty, Social Exclusion and Modernity, Sociology 187, Harvard University.

SPRC, (2001). Social Protection Committee Report on Indicators in the field of poverty and social exclusion October 2001. http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_protection_commite e/laeken_list.pdf.

SILVER, H., (1994). Social Exclusion and Social Solidarity. Three Paradigms, International Labour Review, Number: 5-6, Vol: 133, pp. 531-578.

ŞENER, Ü., (2009). Kadın Yoksulluğu. TEPAV Değerlendirme Notu. Eylül. 2009. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271312994r5658.Kadin_Yoksullugu.pdf.

ŞİMŞEK, H., KILIÇ, B., (2012). Sağlıkta Eşitsizlikler. Sağlıkta eşitsizliklerle ilgili temel kavramlar. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 10.

TEPAV, (2009). Kadın Yoksulluğu, http://www.tepav.org.tr/upload/files/127131 2994r 5658.Kadin_Yoksullugu.pdf.

TEKELİ, Ş., (1982). "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", Türk Toplumunda Kadın, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği, ss. 375-396.

T.C. İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, http://www.mahalliidareler.gov.tr.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ULUSAL EYLEM PLANI, (2008). 2008–2013 Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/TCEUlusaleylemplani.pdf.

TNSA, (2008). İleri Analiz Sonuçları. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/data/tnsa2008_ileri_analiz_sunumu.pdf.

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET, KADIN VE SAĞLIK, (2008). Türk Tabipleri Birliği. http://www.ttb.org.tr/en/index.php/tuem-haberler-blog/44-yeni-raporlar/945-qtuerkiyede-toplumsal-cinsiyet-kadn-ve-salkq-rapor.

TUİK (2008). Hane Halkı İş Gücü Anketi Sonuçlar, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8.

TUİK, (2009). Yoksulluk İstatistikleri. 2009. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013.

TUİK, (2011). Eğitim istatistikleri. C:/Users/Casper/Downloads/3589543394104378683.pdf.

ULUTAŞ, Ç. Ü., (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. http://calismatoplum.org/sayi21/ulutas.pdf.

UNDP, (2000). Human Development Report 2000. (www.undp.org/hdro).

UNIFEM (2005). Progress of the World's Women 2005 (ed. Karen Judd), UNIFEM, New York.

WALKER A., and WALKER, C., (1997). Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in The 1980s and 1990s, Child Poverty Action Group, London.

WORLD BANK, (2006). Turkey Labor Market Study Report, No: 33254-TR.

WHO, (1997). Final Report of Meeting on Policy Oriented Monitoring of Equity in Health and Health Care.

YILDIRIM, H., (2000). Yapısal Uyum Programları ve Sağlık Reformları: Türk Sağlık Reformları İçin Çıkarılacak Dersler. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 5, ss. 63-87.

YUMUŞAK, G., Kadın Eğitiminin Ekonomik Analizi. http://128.118.178.162/eps/mac/papers/0404/0404025.pdf.

OLİMPİZM, OYUNLAR VE KADIN

Ali Serdar Yücel

Fırat Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

Çağımızın en önemli yaşam anlayışı olan Olimpizm herhangi ırk, dil, din ve kültür ayırımı yapmaksızın kardeşlik ilkesini vurgulamaktadır. Ayrıca eşit şartlar altında rekabet anlayışını hedefler. Bunun yanı sıra olimpizmin temel prensipleri arasında yer alan "Ülke, kişi, ırk, din, siyaset, cinsiyet ve diğer herhangi ayrım Olimpik Harekete dâhil olma prensiplerine aykırıdır." İlkesi de cinsiyet eşitsizliğinin hâlen dünyadaki pek çok ülkede kendini gösterdiği göz önüne alındığında cinsiyet kavramına yaptığı vurgu açısından önemlidir. Yine IOC'nin (Uluslar arası Olimpiyat Komitesi) rolleri içerisinde yer alan "Tüm düzeylerde kadınların sporda öne çıkartılmasını teşvik etmek ve desteklemek ve her yapıda kadın erkek eşitliği ilkesinin uygulanmasının amaçlanması" maddesi IOC'nin kadın-erkek eşitliğine verdiği önemi göstermektedir. Bu çalışmada öncelikle kadın-toplum ilişkisi, kadınların kamusal alandaki varlığı, spora katılımı ve kendini ifadesi üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. Daha sonra kadınların olimpik hareket içerisindeki yerleri, Olimpiyat oyunlarına katılım durumları ve olimpik harekete kadın katılımını destekleyen ulusal ve uluslararası kurumlar ve çalışmalar sunulmuştur.

tim birimleri gerekse de yerel yönetim birimleri eğitsel çalışmalar yapmalıdır. Toplumun tabanına sporun fiziksel, ruhsal ve sosyal faydaları anlatılarak anne babaların çocuklarını spora yönlendirmeleri sağlanmalıdır.

Uluslararası alanda ve olimpiyatlarda kadın varlığının artırılması ve eşit seviyede mücadele ortamının oluşturulması kaçınılmazdır. Ayrıca özellikle inançları doğrultusunda kadın sporcuların kılı-kıyafet gibi sınırlamaları aşmaları ve ilgili kurum ve kuruluşların bu yönde destekleri de beklenmektedir. Zira yaş, cinsiyet, dil, din gibi farklılıklar birer zenginlik unsuru olmakla birlikte bireylerin kendilerini temsil etme noktasında özellikleri olarak yer almaktadır. Kadınların dinlerinden ve inançlarından kaynaklanan mecburiyetlerinin spora katılımlarını engellememesi gerektiği, aksine gerekli kolaylıkların sağlanarak olimpiyatlardaki kadın katılımının desteklenmesi ve artırılması gerektiği ifade edilebilir.

Tüm olumsuzluklara rağmen son yıllarda kadınların spora katılımı konusunda toplumsal bakış açılarının kısmen de olsa değişim gösterdiği söylenebilir. Ulusal ve uluslararası arenada kadınlar erkekler kadar olmasa da boy göstermekte ve pek çok spor branşında yarışmakta ve bunun ötesinde başarılar elde etmektedir.

KAYNAKLAR

ADAMS, N. G., PAMELA, J., LIBERTIES, B., and LIPSTICK, (2006). The Paradox of Cheerlading as Sport. In: Learning Culture Through Sports: Exploring the Role of Sports in Society (Ed.: S Spickard Prettyman, B Lampman). Rowman & Littlefield Education, Lanham, 2006, Maryland.

AMMAN, M. T., (2005). Kadın ve Spor. Ankara, Morpa Yayınları.

ARNOLD, P., (1996). Olympism, Sport and Education, QUEST, No: 48, pp. 93-101.

ATALAY, A., (2004). Türkiye'de Osmanlı döneminde ve uluslaşma sürecinde kadın ve spor. Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 2, ss. 24-28.

ATALAY, A., (2007). Türkiye'de Osmanlı döneminde ve uluslaşma sürecinde kadın ve spor. Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, 2 (2): 24-28.

ATIŞ, F., (2010). Ebelik/ Hemşirelik 1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik A.B.D. Yüksek Lisans Tezi, Adana.

AYTAN, G. K., (2013). Kadınların spora olan ilgilerinin incelenmesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 21, ss. 778-779.

BANNAYAN, A., (2008). Muslim sportswomen gain standing in Beijing, 2008, Erişim: http://www.womensenews.org/article.cfm?aid=3696. Erişim Tarihi: 15.10.2014.

BAYRAKTAR, C., (2003). Sosyal yapı özelliklerinin spora etkisi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:1, Cilt:17, ss.19-25.

BULGU, N., KOCA ARITAN, C., AŞÇI, F. H., (2007). Gündelik yaşam, kadın ve fiziksel aktivite, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, Sayı: 4, Cilt: 18, pp. 167-181.

COAKLEY, J. J., (1998). Sport in Society: Issues and Controversies. Sixth Edition, McGraw-Hill, 1998, Boston.

COAKLEY, J., (2004). "Sports in Society- Issues and Controversies". Eighth Edition Published by MacGraw-Hill, NY.

COLORADO WOMEN'S SPORTS FUND ASSOCIATION, Erişim: http://www.cwsfa.org/about-us.html. Erişim Tarihi: 10.11.2014.

COUNCIL OF EUROPE, (2005). Recommendatıon 1701 Discrimination against women and girls in sport. Strasbourg, France: ParliamentaryAssembly, 2nd Part of the 2005 Session. Erişim:http://assembly.coe.int/ Documents/AdoptedText/ta05/EREC1701.htm. Erişim Tarihi: 11.11.2014.

ÇAHA, Ö., (1999). Spora yaslanarak bir nefes almak, Düşünen Siyaset Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 1, ss. 115-125.

DEFRANCE, J., (1995). Sociologie du Sport, La Decouverte, Paris.

DEVRİM, Ö., (2014). Modern Sosyal Hayatta Kadının Toplumsal Cinsiyetinin ve Rollerinin Dönüşümü: Geleneğe Karşı Modernite. Turkish Studies, Number: 9, Vol: 9, pp. 1239-125**2.**

DOHA CONFERENCERESOLUTIONS (2003). Erişim: http://www.mujerydeporte.org/documentos/docs/doha_conference_resolutions.pdf. erişim tarihi: 10.10.2014

DURANTEZ et al., "Principles of The Olympic Movement", Journal of Human Sport and Exercise (Online), An International Electronic Journal, Vol:5, No:1, 2010, p:4, Erişim: http://jhse.ua.es/index.php/jhse/article/view/84/191. Erişim Tarihi: 25.08.2014.

ECEVİT, Y., (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir? Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Sayı: 25, Cilt: 4, ss. 83-88.

EITZE, S. D., SAGE, G. H., (1997). Sociology of North American Sport. Sixth Edition, McGraw-Hill, Boston.

ERKAL, M., (1982). Sosyolojik Açıdan Spor, İstanbul, Filiz Kitabevi.

EUROPEN WOMEN AND SPORT, Erişim: http://www.ews-online.org/en/menu_main/about-ews. Erişim Tarihi: 11.11.2014.

FASTING, K., PFISTER, G., (1999). Opportunities and Barriers for Women in Sport: Turkey. Women of Diversity Productions Inc., 1999, Las Wegas.

FEMINIST MAJORITY FOUNDATION, Gender Equity in Athletics and Sports, Equality for Women in the Olympics, erişim: http://www.feminist.org/sports/olympics.asp. Erişim Tarihi: 10.11.2014.,

FEMINIST MAJORITY FOUNDATION, Erişim: http://www.feminist.org/welcome/index.html. Erişim Tarihi: 10.11.2014.

FİCHTER, J., (1996). Sosyoloji Nedir?, Çev: Nilgün Çelebi, Ankara, Ankara Kitapevi.

GENDER EQUALITY IN SPORT AND DEVELOPMENT COOPERATION, (2014). http://www.focusintl.com/GD232-%20Gender%20equality%20in%20sport%20and%20development%20cooperation.pdf. Erişim Tarihi: 21.11.2014.

GIULIANOTTI, R., (2005). Sport: A Critical Sociology. Polity Press, 2005, Cambridge.

GÖNÜLLÜ, M., İÇLİ, G., (2001). Çalışma yaşamında kadınlar: Aile ve iş ilişkileri. C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 25, pp. 81-100

GRANT, J., (2007). Sport, Culture and Society: An Introduction. Routledge, 2007, Oxon.

GREEN, E., (1998). Woman doing friendship: An analysis as a site of identity construction, empowerment and resistence. Leisure Studies, Number:17, pp. 175-180.

GREENBERGER, M., (2004). IOC, III. World Conference on Women and Sport, New Strategies, New Commitments, pp.115-123, 2004, Marrakech, Morracco; Europen Women and Sport, erişim: http://www.ews-online.org/en/menu_main/about-ews. Erişim Tarihi: 11.11.2014.

GSGM TMOK., (2013). Olimpiyat Oyunları'na Aday Olma Kılavuzu, 1991, Ankara.

GÜÇLÜ, M., (2001). Olimpiyat oyunları ve spor sponsorluğu, G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 3, Cilt: 21, ss. 223-239.

GÜÇLÜ, M., (2001). Olimpiyat oyunları ve spor sponsorluğu, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 3, Cilt: 21, ss. 223-239.

GÜVEN, Ö., (1998). Spor psikolojisi ders notları, Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu.

GÜZEL P., ÖZBEY, S., (2012). IOC olimpik dayanışma programları ve Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) uygulamaları, Pamukkale Journal of Sport Sciences 2012. Vol: 3, No: 1, pp. 30-41.

HANNAN, C., (2008). United Nations Division for the Advancement of Women publication, Conversation on Women and Sport, New York, 2008, Erişim: http://www.un.org/womenwatch/daw/news/speech2008/2008%20Conversation%20on%20women%20and%20sport.pdf. Erişim Tarihi: 22.08.2014.

HARGREAVES, J., (1987). Sport, Power, and Culture: A Social and Historical Analysis of Popular Sports in Britain. Polity Press, Oxford.

HISTORY OF WOMEN IN SPORTS TIMELINE, 1930-1959 and 1990-1997. Erişim: www.northnet.org/stlawrenceaauw/timelne3. htm and www.northnet.org/stlawrenceaauw/timelne6.htm. Erişim Tarihi: 11.10.2014.

HOLLMANN, W., (2003). Sporda bayanların verim gelişimine tıp açısından bakış, Spor ve Ekin, 1997, sayı: 2.

IAPESGW, online web site, http://www.iapesgw.org/. Erişim Tarihi: 02.12.2014.

INTERIM ASIAN WOMEN AND SPORT WORKING GROUP, Asian Women andSport Action Plan 2001, (2001). 15 December 2001. Osaka, Japan. Erişim: http://www.jws.or.jp/ae/actionplan_eng.pdf. Erişim Tarihi: 11.11.2014.

INTERNATIONAL PLATFORM ON SPORT AND DEVELOPMENT (2005). *Sports and Development Projects*, Erişim: http://www.sportanddev.org/learnmore/sport_and_gender/project_case_studies/. Erişim Tarihi: 18.05.2014

IOA, (2003). Socio-Cultural aspects of the Olympic Games and the Olympic Movement, Report on the IOA's Special Sessions and Seminars, 2003, Greece.

IOA, (2008). International Olympic Academy Official Website, (2008). Erişim: http://www.ioa.org.gr. Erişim tarihi: 24.09.2014.

IOC, (2005). IOC Sub Regional on Women and Sport, İstanbul, Turkey, 2005, Erişim: http://multimedia.olympic.org/pdf/en_report_1054.pdf. Erişim tarihi: 08.06.2014

IOC, (2007). Olympic Charter, Published by the International Olympic Committee, Mission and the Role of the IOC, p: 15, Switzerland; IOC (2014). FactsheetWomen in the Olympic Movement, Erişim: http://www.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/Women_in_Olympic_Movement.pdf. Erişim Tarihi: 08.09.2014

IOC, (2008). Asian Seminar for Women and Sport, 2008, Erişim: http://multimedia.olympic.org/pdf/en_report_1411.pdf. Erişim Tarihi: 08.06.2014.

IOC, (2009a). International Olympic Committee Official Web Site, 2009a, Erişim: http://www.olympic.org/uk/organisation/missions/women/promotion_uk.asp . Erişim Tarihi:08.06.2014

IOC, (2009b). International Olympic Committee Official Web Site, 2009b, http://www.olympic.org/uk/organisation/missions/women/evolution_uk.asp. Erişim Tarihi: 08.06.2014

IOC (2009c). Women in the Olympic Movement Factsheet Erişim: http://multimedia.olympic.org/pdf/en_report_846.pdf. Erişim Tarihi: 08.06.2014

IOC, (2012). International Olympic Committee, Factsheet The Olympic Games of Antiquity,2012, Erişim: http://www.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/The_Olympic_Games_of_the_Antiquity.pdf. Erişim Tarihi: 22.11.2014.

IOC, (2013). Olympism in Action–Sport Serving Humankind, 2013, http://www.olympic.org/documents/olympism_in_action/ioc-olympism-in-action-final-american-format-english.pdf. Erişim Tarihi: 28.06.2014

IOC, (2014). FactsheetWomen in the Olympic Movement, Erişim: http://www.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/Women_in_Olympic_Movement.pdf. Erişim Tarihi: 08.09.2014

IPC, (2009). International Paralympic Committee Official Web Site, "Women in Sport Committee", Erişim Tarihi:08.06.2014.

ISLAMIC FEDERATION OF WOMEN SPORT, OFFICIAL WEB SITE, (2009). Erişim: http://www.ifws.org/portal/Default.aspx?tabid=1158. Erişim Tarihi: 08.06.2014.

İMAMOĞLU, A. F., (1992). Beden Eğitimi ve Sporun Genel Eğitim İçindeki Yeri. Ankara, 1992, MEB Basımevi.

İSTANBUL 2004 OLİMPİST, (2004). TMOK Yayınları, Ana Basım, İstanbul.

KARACAN, S., (2003). Kadınların spor etkinliklerine katılımlarının tarihsel gelişimi, TSA, Sayı: 2, Cilt: 7, ss. 146,150.

KELLY, J., (1995). Leisure and the Family. London, E&FN Spon.

KOCA, C., AŞÇI, F. H., KİRAZCI, S., (2005). Gender role of orientation of athletes and non athletes in a patriarchal society: A study in Turkey. Sex Roles, Number: 52, pp. 220-223.

KOCA, C., (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri, Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi, Sayı:2, Cilt:17, pp.81-99.

KOCA, C., ÖZTÜRK, P., ARSLAN, B., (2012). Kadınlar için spor ve fiziksel aktivite derneği, kadınların spor ve fiziksel aktiviteye katılımı, 2012, Ankara.

KÖROĞLU, C. Z., (2013). Modern Kamusal Alana Eleştirel Yaklaşımlar: Genel Bir Değerlendirme (Postmodernizm, Feminizm ve Din). Turkish Studies,Number: 9, Vol: 8, pp. 431-457.

LEFEBVRE, H., (1998). Modern Dünyada Gündelik Hayat, Çev: Işın Gürbüz, İstanbul, Metis Yayınları.

MARTIN, B. S., RICHARDSON, A. P., WEILLER, H. K., JACKSON, W. A., (2004). Role models, perceived sport encouragament and sport expectancies of United States adolescent athletes and their parents.Woman in Sport and Physical Activity Journal, Number: 13, pp. 20-25.

MCPHERSON, B. D., CURTIS, C. E., LOY, C. W., (2003). The social significance of sport, Human Kinetics, Champaign; Selma, Karacan, Kadınların spor etkinliklerine katılımlarının tarihsel gelişimi, TSA, Sayı: 2, Cilt: 7, ss. 146.

MESSNER, M. A., (1992). Power at Play: Sports and the Problem of Masculinity. Beacon Press, Boston, Massachusetts.

MESSNER, M. A., (2002). Taking the Field: Women, Man and Sports. University Of Minnesota Press, 2002, Minneapolis.

MIRO, P., GIRARDSAVOY, N., (2001). Nicole International Olympic Academy, Blue Books, 41 Session, Ancient Olympia, 2001.

OFFICIAL WEBSITE OF THE OLYMPIC MOVEMENT, The Organization, Erişim: http://www.olympic.org/about-ioc-institution, Erişim Tarihi: 10.11.2014.

ÖZKAN, D., (2014). Modern Sosyal Hayatta Kadının Toplumsal Cinsiyetinin ve Rollerinin Dönüşümü: Geleneğe Karşı Modernite. Turkish Studies, Volume 9/9 Winter:1239-1252.

ÖZBEY, S., GÜZEL, P., (2011). Olimpik hareket ve kadın, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:25, Cilt:14, ss.1-18.

ÖZDİLEK, Ç., ŞENTÜRK, A., DÖŞYILMAZ, E., (2003). Modern olimpiyat oyunlarının Tarihi gelişimi ve olimpiyatların gezici olma ilkesinin günümüze kadar düzenlenen oyunlar açısından değerlendirilmesi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 9, ss. 223-237.

PEHLİVAN, M., (2012). Uluslararası olimpik akademi (IOA)'de verilen eğitimlerin Olimpizm yaygınlaştırma çalışmalarına katkısı: Türkiye açısından birinceleme, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2012, ss. 42,43.

PFİSTER, G., (2008). Eşitlik ve sosyal misyonlar: müslüman kadınlar ve spor ve fiziksel aktivitelere katılım fırsatları, Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. of Sport Sciences 2008, Sayı: 4, Cilt: 19, ss. 250–260.

SAGE, G. H., (1997). Sociocultural Aspects of Human Movement: The Heritage of Modernism, the Need for a Postmodernism. In: Critical Postmodernism in Human Movement, Physical Education, and Sport (Ed.: JM Fernandez-Balboa). State University of New York Press, Albany.

SERDAROĞLU, M. S., (2002). Olimpiyat Tarihi ve Türkiye'nin Olimpiyatlardaki Durumu, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, ss. 33.

SECOND ASIAN CONFERENCE ON WOMEN AND SPORT, (2003). Doha ConferenceResolutions, endorsed 20 December 2003. Doha, Qatar. Erişim: http://www.sportanddev.org/data/document/document/49.pdf. Doha ConferenceResolutions, 2003, Erişim: http://www.mujerydeporte.org/ documentos/docs/doha_conference_resolutions.pdf. Erişim Tarihi: 10.10.2014.

SHAW, M. S., (1994). Gender, leisureandconstarint: Towards a frameworkfort he analysis of women'sleisure. Journal of Leisure. Number:26, pp.10-22.

SITHOLE, G., (2006). The Endavors of the IOC for the Promotion of Olympic Education Programmes in Developing Countries, Presentation to the 8th Session of the International Olympic Academy, Olympia.

SPOR BİLİM (2009). Toplumsal Boyutlarıyla Spor, *Kadın ve Spor*, Erişim: http://www.sporbilim.com/sayfa.asp?mdl=haber&param=64, ErişimTarihi: 23.07.2014.

STEVENSON, D., (2004). Women, Sport and Globalization: Competing Discourses of Sexuality and Nation. In: Critical Readings: Sport, Culture and the Media. (Ed.: D. Rowe). Open University Press, Berkshire, 2004, England.

ŞENTUNA, M., (2013).Gençlik, Pop-Spor kültürü ve olimpiyatlar, Gençlik Araştırmaları Dergisi, Yıl:1, Sayı:1, Cilt:1.

ŞENTÜRK, A., ÖZDİLEK, Ç., (2007). Antik ve Modern Olimpiyat Oyunlarında Olimpiyat Ateşinin Yakılma Sebepleri ve Bugüne Kadar Düzenlenen Oyunlarda Meşaleyi Taşıma Seremonileri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:19.

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI, ONUNCU KALKINMA PLANI 2014-2018, (2014). Spor özel ihtisas komisyon raporu, 2014, http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/228/Spor_%C3%B6ik.pdf, erişim tarihi: 21.11.2014

TEKİN, A., TEKİN, G., (2014). Antik Yunan Dönemi: Spor ve Antik Yunan Oyunları, Tarih Okulu Dergisi, Yıl: 7, Sayı: XVIII, 2014, s.121-140

THE BRIGHTON DECLARATION ON WOMEN AND SPORT, Women Sport and the Challenge of Change, erişim: https://www.icsspe.org/ sites/default/files/Brighton%20Declaration.pdf. Erişim tarihi: 23.11.2014.

THE MUSLIM WOMEN'S SPORT FOUNDATION, erişim: http://www.mwsf.org.uk/our_history.html. Erişim Tarihi: 14.11.2014.

THE YEMEN CHALLENGE (2005). Erişim: http://www.mujerydeporte.org/documentos/docs/Resolution%20Yemen.pdf. erişim tarihi: 14.10.2014.

THIRD ASIAN CONFERENCE ON WOMEN AND SPORT (2005). The Yemen Challenge. Sanaa, Yemen. 11-12 May. Erişim: http://www.sportanddev.org/data/document/document/41.doc; The Yemen Challenge, Erişim: ttp://www.mujerydeporte.org/documentos/docs/ Resolution%20Yemen.pdf. Erişim Tarihi: 14.10.2014.

TİMUR, S., EGE, E. ve BAKIŞ, E., (2006). Engelli Kadınların Üreme Sağlığı Sorunları ve Etkileyen Faktörler, C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, Sayı: 10, Cilt: 1, ss. 51.

TMOK, (2009). Resmî Web Sitesi, Ücretsiz Spor Okulları Komisyonu, 2009, Erişim: http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/haber_detay.aspx?id=8. Erişim Tarihi: 22.07.2014.

UNITED NATIONS, (2007). Division for the Advancement of Women Department of Economic and Social Affairs, "Women 2000 and Beyond: Women, gender equality and sport", Published to Promote The Goals of The Beijing Declaration and The Platform for Action, 2007, Erişim: http://www.un.org/womenwatch/daw/public/Women%20and%20Sport.pdf. Erişim Tarihi: 13.11.2014.

UNITED NATIONS EDUCATIONAL, (2004). Scientific and Cultural Organization, Fourth Internatıonal Conference of Mınısters and Senıor Offıcıals Responsıble for Physıcal Education and Sport (MINEPS IV), Final Report, 2004, Athens, Greece.

WASSONG, S., (2006). Olympic Education: Fundamental, Succes and Failures. The Eight International Symposium for Olympic Research, 2006, pp. 220-229.

WEARING, B., (1998). Leisureand Feminist Theory, London, SagePub.

WILLIS, P., (1995). Women in Sport in Ideology, Birelli S. , Cole, C. L. , Women, Sport and Culture, Human Kinetics, 1995, USA.

WOMEN IN THE OLYMPIC MOVEMENT, OLYMPIC AND PARALYMPIC HISTORY, Erişim: http://www.funding4sport.co.uk/downloads/women_olympic_movement.pdf. Erişim Tarihi: 20.11.2014.

WOMEN'S PARTICIPATİON AT THE GAMES OF THE XXX OLYMPIAD, (2012). London, http://doc.rero.ch/record/209428/files/Women_OG_London2012.pdf. Erişim Tarihi: 22.11.2014.

WOMEN'S SPORT AND FITNESS FOUNDATION MALAYSIA (1995). Erişim: http://www.wsffm.com/index.php.

WOMEN'S SPORTS FOUNDATİON, (2013). Women in the 2012 Olympic and Paralympic Games, An Analysis of Participation and Leadership Opportunities, Erişim: http://www.fie.ch/download/women/en/Olympic_Report_2012_FINAL%204%2011%2013.pdf. Erişim Tarihi: 11.11.2014.

WORLD CONFERENCE ON WOMEN AND SPORT, (2002). The Montreal Tool Kit, Montreal, Canada, 2002, Erişim: http://www.canada2002.org/pdf/toolkit_eng.pdf. Erişim Tarihi: 21.08.2014

WORLD HEALTH ORGANIZATION, (2007). Why move for health. Geneva, Switzerland. Erişim: http://www.who.int/moveforhealth/en/. Erişim Tarihi: 10.10.2014.

YETİM, A., (2000). Sosyoloji ve Spor. Ankara, Topkar Matbaacılık.

YÜKSEL, M., (2014). Cinsiyet ve spor, Tarih Okulu Dergisi (TOD), Yıl 7, Sayı :XIX, ss. 663-684.

YÜKSEL, M., (2014). Cinsiyet Ve Eğitim Düzeyi Eksenlerinde Popüler Spor Branşlarındaki Farklılıklar Turkish Studies, Number: 5, Vol: 9, pp. 2201-2213.

http://awsmonline.org/. Erişim Tarihi: 12.06.2014

http://www.bbc.co.uk/turkce/spor/2012/08/120824_olympics_muslims.shtml. Erişim Tarihi: 12.06.2014

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/08/120817_olympics_women.shtml. Erişim Tarihi: 17.08.2014

http://bianet.org/biamag/dunya/139987-londra-olimpiyatlari-nda-neler-oluyor. Erişim Tarihi: 12.06.2014.

http://dunyalilar.org/afganistanda-kadin-olmak.html. Erişim Tarihi: 23.08.2014.

http://www.dw.de/m%C3%BCsl%C3%BCman-kad%C4%B1nlar-olimpiyatlarda/a-2524309. Erişim Tarihi: 12.06.2014

http://www.iapesgw2014.hacettepe.edu.tr/IAPESGW.shtml. Erişim Tarihi: 17.06.2014.

http://www.mtbtr.com/. Erişim Tarihi: 12.06.2014

http://www.mujerydeporte.org/documentos/docs/womenandsportmontreal.pdf. ErişimTarihi: 24.08.2014.

http://www.sporhukuku.org.tr/makaleler/106-uluslararasi-olmpyat-komtes-ve-spor-hukuku.pdf. Erişim Tarihi: 12.06.2014.

http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/files/dosya/1_28_634941940667100000.pdf. Erişim Tarihi: 12.06.2014

http://www.olympic.org/documents/olympism_in_action/ioc-olympism-in-action-final-american-format-english.pdf. Erişim Tarihi: 21.09.2014

http://www.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/women_and_sport/IOC-FOCUS-FINAL-JULY-2013-ENG.pdf. Erişim Tarihi: 14.06.2014

http://www.olympic.org/women-sport-commission?tab=mission

http://posta212.com/spor/sporda-modern-zaman-kahramanlari. Erişim Tarihi: 12.06.2014

http://trove.nla.gov.au/people/592723?c=people. Erişim Tarihi: 12.11.2014.

http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/bedenegitimi/kadin_spor.pdf. Kadın ve spor, Erişim Tarihi: 22.11.2014.

http://yenisafak.com.tr:999/pazar-haber/ilk-islam-oyunlarini-biz-duzenlemistik 22.9.2013-566398. Erişim Tarihi: 12.06.2014

TÜRKİYE'DE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET

Ümran Sevil
Emre Yanıkkerem
Sevgi Özkan
Sezer ER Güneri

Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi
Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu
Pamukkale Üniversitesi Denizli Sağlık Yüksek Okulu

Kadına yönelik şiddetle ilişkili olarak son yıllarda artış gösteren çalışmalar, şiddetin şiddet doğurduğu gerçeğini yaygın bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak, bu konuda alınan önlemlerin yetersizliği nedeniyle, kadına yönelik şiddet olayları yeterli ölçüde önlenememiştir

Şiddetin önlenmesi ve şiddet olgularının tedavisinde, hizmette risk yaklaşımı anlayışı içinde, eğitim, denetim ve örgütlenme planlarının yapılması gereklidir. Bu konuda tüm toplumun şiddet fenomenine ilişkin var olan sosyal ve kültürel değerlere, yerleşik inançlara, politikalara, ulusal ve uluslararası yasal sistemlere yönelik bilinçlendirilmesi gerekir. Kadına yönelik şiddet olaylarının önlenmesindeki engeller "Toplumsal Yapıdan Kaynaklanan Engeller", "Şiddete Maruz Kalan Bireyden Kaynaklanan Engeller" ve "Sağlık Çalışanlarından Kaynak-

- Eğitimde ayrıca problem çözme tekniklerinin anlatılması ve kavga gibi olayların yerini uzlaşmanın alması gerektiği özellikle gençlere anlatılmalıdır.
- Aile içi eğitime de önem verilmelidir. Aile planlaması, çocuk eğitimi verilmelidir. Özellikle istenmeyen ve beklenmedik doğumların azaltılması için eğitim programı uygulanmalıdır. Ayrıca istismar konusunda da aydınlatıcı eğitim programları olmalıdır.
- Sağlık sisteminde çalışan doktor, hemşire ve diğer personelin bu tip olguları ortaya koyabilmeleri ve tedavi ile rehabilitasyonu için gerekli programları hazırlamaları gerekmektedir.
- Bu gibi olguların adalet sistemine yansıması durumunda sadece cezalandırıcı olmak yerine kişileri topluma kazandırmak için önlemler alınmalıdır.
- Sosyal servisler ile polis arasında bir bağ oluşturulmalıdır.
- Ateşli silah kullanımının azalması için önlemler almak; satın alınmasını, üzerinde taşımayı azaltabilecek ve kurallar dışında kullanımın cezalandırıcı önlemleri kanunlarla sağlanmalıdır.

Şiddetin önlenmesi ve engellenebilmesi için yapılması gerekenler, şiddete izin veren toplumsal görüşleri değiştirmek, kişileri problem çözme ve engelleme konusunda eğitmek, ailenin eğitimini sağlamak, ateşli silahların satış ve kullanımını kısıtlamak şeklinde özetlenebilir.

KAYNAKLAR

AKBABA, Z. B., (2008). Töre, Namus ve töre Saikiyle Kasten Öldürme. TBB Dergisi, Sayı: 75.

AKIN A., Kadın Sağlığında Eşitsizlikler ve Toplumsal Cinsiyet. http://bukcam.baskent.edu.tr. Erişim Tarihi:12.01.2015.

ALTINAY A. G., ARAT, Y., (2007). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet, İstanbul. https://research.sabanciuniv.edu/7029/1/TurkiyedeKadinaYonelikSiddet.pdf . (Son erişim tarihi: 08.05.2013).

ALTIPARMAK, S., DİNÇ HORASAN, G., BAYDUR, H., CANBAY, T., (2012). Manisa İl Merkezinde Yaşayan Kadınların Aile İçi Şiddete İlişkin Görüşleri, Deneyimleri ve Etkileyen Faktörler, International Conference on Women's/Gender Studies. 3-5 October, 2012.

AMARO, H., FRIED, LE., CABRAL, H., ZUCKERMAN, B., (1990). Violence During Pregnancy and Substance Use, Am J Public Health, Number: 5, Vol: 80, pp. 575-579.

ANKARA BAROSU, (2013). 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Mevzuatı, ARCS Ofset Matbaacılık, Ankara, 2013, ss. 5-21.

ANTAI, D., ADAJI, S., (2012). Community-level Influences on Women's Experience of Intimate Partner Violence and Terminated Pregnancy in Nigeria: a Multilevel Analysis, BMC Pregnancy Childbirth, Nov; Number: 12, Vol: 14, pp. 128.

AYRANCI, Ü., GÜNAY, Y., ÜNLÜOĞLU, İ., (2002). Hamilelikte Aile İçi Eş Şiddeti: BirinciBasamak Sağlık Kurumuna Başvuran Kadınlar Arasında Bir Araştırma, Anadolu Psikiyatri Dergisi, Number: 3, ss. 75-87.

ARABACI, L.B., (2006). Ailede Çocuğa Yönelik Şiddet. Aile İçi Şiddet Aile Okulu Eğitim Kitabı. Türkiye Yerel Gündem 21 Programı, Yerel projelere destek programı (YG-21YPDP), İzmir, ss. 42-46.

BİLGİLİ N., VURAL G., (2011). Kadına Yönelik Şiddetin En Ağır Biçimi: Namus Cinayetleri. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi/Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences, Sayı: 14, ss. 66-72.

BÜKER G., (2009). Türkiye'de Kadının Statüsü ve Kadın-Erkek Eşitliği, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, ss. 1-18.

CLARK, C. J., HILL, A., JABBAR, K., SILVERMAN, J. G., (2009).Violence During Pregnancy in Jordan: its Prevalence and Associated Risk and Protective Factors, Violence Against Women, Jun, Number: 6, Vol: 15, pp. 720-735.

CLARK, K. A., MARTIN, S. L., PETERSEN, R., et al. (2000). Who Gets Screened During Pregnancy for Partner Violence?Arch Fam Med. 2000, Nov-Dec; Number: 10, Vol: 9, pp. 1093-1099.

COELHO F. M., PINHEIRO R. T., SILVA R. A., et al. (2013). Major Depressive Disorder During Teenage Pregnancy: Socio-Demographic, Obstetric and Psychosocial Correlates, Rev Bras Psiquiatr, Mar; Number: 1, Vol: 35, pp. 51-56.

CREMPIEN R. C., ROJAS, G., CUMSILLE, P., Oda, M. C., (2011). Domestic Violence During Pregnancy and Mental Health: Exploratory Study in Primary Health Centers in Penalolen, International Scholarly Research Network Obstetrics Gynecology., ss. 265-817.

ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET, (2012). (Ersin Temel Hasan Varol ilköğretim okulu rehberlik sevisi) http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/07/01/969600/dosyalar/2012_12/10093355_26023211_cocuga_yonelik_siddet.pdf. Erişim Tarihi: 10.01.2015.

DİNÇER, Ç., TOKTAŞ, Ş., (2014). Türkiye'de Kadın Sığınma Evleri: Yasal Süreçler ve İdari Uygulama, Sınır Bilgisi Siyasal İktidar, Toplumsal Mekân ve Kadına Yönelik Şiddet Kitabı Ayizi Yayınları I. Baskı, ss. 109-135.

DİŞSİZ, M., ŞAHİN N. H., (2008). Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet, Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 1, ss. 50-58.

DONNA, E., STEWART, M. D., ANİTA J., et al. (2012). Risk Factors and Health Profiles of Recent Migrant Women Who Experienced Violence Associated with Pregnancy, Journal of Women's Health, Number: 10, Vol: 21, pp. 1100-1105.

EFE, Ş. Y., (2012). Acil Servis Hemşirelerinin Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete İlişkin Rol ve Sorumlulukları, F.Ü. Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 26, ss. 49-54.

EFE, Ş. Y., AYAZ, S. , (2010). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı, Anadolu Psikiyatri Dergisi, Sayı: 11, ss. 23-29.

ERBAYDAR, N. P., (2008). Kadına Yönelik Şiddetin Sağlık Sonuçları ve Hekim Sorumluluğu, Toplum Sağlığı Araştırma ve Geliştirme Merkezi. http://www.toplumsagligi.com/PageContentsPopUp.aspx?Id=731. Erişim Tarihi: 25.01.2015

ERGÖNEN, A. T., ÖZDEMİR, M. H., CAN, I. O., et al. (2009). Domestic Violence on Pregnant Women in Turkey, J Forensic Leg Med. 2009 Apr, Sayı: 3, Cilt: 16, ss. 125-129.

ERTÜRK, Y., Kadına Karşı Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportörü Yakın Ertürk Türkiye Raporu. http://www.ihop.org.tr/dosya/YE/yeturkiyerapor.pdf. Erişim Tarihi:2015

FERRI, C. P., MITSUHIRO, S. S., BARROS, M. C., et al.(2007). The Impact of Maternal Experience of Violence and Common Mental Disorders on Neonatal Outcomes: a Survey of Adolescent Mothers in Sao Paulo, Brazil BMC Public Health. 2007, Aug, Number: 7, Vol: 16, pp. 209.

GAZMARARIAN, J. A., LAZORICK, S., SPITZ, A. M., BALLARD. T. J., SALTZMAN. L. E., MARKS, J. S., (1996). Prevalence of Violence Against Pregnant Women, JAMA, Jun, 26, Number: 24, Vol: 275, ss. 1915-1920.

GOMEZ-BELOZ, A., WILLIAMS, M. A., SANCHEZ, S. E., LAM, N., (2009). Intimate Partner Violence and Risk For Depression Among Postpartum Women in Lima, Peru, Violence Vict. 2009, Number: 3, Vol: 24, pp. 380-398.

GÖDELEK K., (2005). Güç iktidar ilişkisi bağlamında kadına yönelik şiddet, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 15, ss. 97-107.

GÖNBÜL, Ö., (2002). Buldukoğlu K. Hemşirelerin Kadın ve Kadına Yönelik Eş Şiddetine İlişkin Görüşleri, Kriz Dergisi. 2002, Sayı: 2, Cilt: 5, ss. 103-114.

HAMMOURY, N., KHAWAJA M., (2007). Screening for Domestic Violence During Pregnancy in an Antenatal Clinic in Lebanon, European Journal of Public Health. 2007, Number: 6, Vol: 17, pp. 605-606.

IŞIK, R., SAKALLI, N. U., (2009). Namusa ve Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeklerinin Öğrenci Örneklemiyle Geliştirilmesi. Türk Psikoloji Yazıları, Sayı: 12, ss. 16-24. İKKB, İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği. Kadına Yönelik Şiddete Son Eğitim Programı, İstanbul Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İ. Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Mezunları Derneği.

JANSEN, H.A.F.M., YÜKSEL, İ., ÇAĞATAY, P., (2009). Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. TC. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara, 2009, ss: 45-58.

JANSEN, H.A.F.M., YÜKSEL, İ., ÇAĞATAY, P., (2009). Türkiye'de kadına yönelik şiddet, Ankara, 2009, ICON-Institut Public Sector, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, BNB Danışmanlık, ss: 45-70, Erişim Tarihi:2015

JOHRI, M., MORALES, R. E., BOIVIN J. F., et al. (2011). Increased Risk of Miscarriage Among Women Experiencing Physical or Sexual İntimate Partner Violence During Pregnancy in Guatemala City, Guatemala: Cross-Sectional Study, BMC Pregnancy Childbirth. 2011, Jul 6, Number: 11, pp. 49.

KADIN DAYANIŞMA VAKFI, (2008). Kadına Yönelik Şiddet El Kitabı, http://www.kadindayanismavakfi.org.tr/dosyalar/2008-Kad%C4%B1na-Y%C3%B6nelik-%C5%9Eiddet-El-Kitab%C4%B1.pdf. Erişim Tarihi: 25.01.2015.

KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDETLE MÜCADELE ULUSAL EYLEM PLANI, (2012). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 2012-2015, Ankara, 2012 http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/2012/kadina_yonelik_sid_2012_2015.pdf.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETE SON EĞİTİM PROGRAMI, İstanbul Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İ. Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Mezunları Derneği, İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği (İKKB), Erişim Tarihi:2015.

KANBAY, Y., IŞIK, E.,YAVUZASLAN, M., KELEŞ, S., (2012). Hemşirelik Öğrencilerinin Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Görüş ve Tutumlarının Belirlenmesi, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 1, ss. 107-119.

KAPAN, M., (2014).(Danışman Yanıkkerem E). Kırsal ve kentsel Alanda Yaşayan Gebelerin Depresyon, Yalnızlık ve Şiddete Maruz Kalma Durumlarının İncelenmesi. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Anabilim dalı. Yüksek Lisans Tezi. Manisa.

KARAÇAM, Z., ÇALIŞIR, H., DÜNDAR, E., ALTUNDAŞ, F., AVCI, H., (2006). Evli Kadınların Aile İçi Şiddet Görmelerini Etkileyen Faktörler ve Kadınların Şiddete İlişkin Bazı Özellikleri, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, Number: 2, Vol: 22, ss. 71-88.

KARAOĞLU, L., CELBİS, O., ERCAN C., et al. (2005). Physical, Emotional and Sexual Violence During Pregnancy in Malatya, Turkey, European Journal of Public Health, Number: 2, Vol: 16, ss. 149-156.

KARDAM, F., (2005). Türkiye'de namus cinayetlerinin dinamikleri: Eylem programı için öneriler sonuç raporu. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Nüfus Bilim Derneği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. Ankara: 2005. Erişim tarihi 2015

KARMALIANI, R., IRFAN, F., BANN C.M., et al. (2008). Domestic Violence Prior to and During Pregnancy Among Pakistani Women, Acta Obstet Gynecol Scand, Number: 11, Vol: 87, ss. 1194-1201.

KOSKİ, A. D., STEPHENSON, R., KOENIG, M. R., (2011). Physical Violence by Partner during Pregnancy and Use of Prenatal Care in Rural India, Journal of Health Population Nutrition, Number:3, Vol: 29, ss. 245-254.

KOUYOUMDJIAN, F. G., CALZAVARA, L. M., BONDY S. J., et al. (2013). Risk Factors for Intimate Partner Violence in Women in the Rakai Community Cohort Study Uganda, from 2000 to 2009, BMC Public Health, Number:13, Vol: 10, pp. 566.

LINDHORST, T., (2008). Oxford M. The Long-Term Effects of Intimate Partner Violence on Adolescent Mothers' Depressive Symptoms, Soc Sci Med. 2008, Mar, Number: 6, Vol: 66, pp. 1322-1333

LUKASSE, M., HENRIKSEN, L., VANGEN, S., SCHEI, B., (2012). Sexual Violence and Pregnancy-Related Physical Symptoms, BMC Pregnancy Childbirth. 2012, Aug, Number: 12, Vol: 11, pp. 83.

MALTA L. A., McDONALD S. W., HEGADOREN K.M., WELLER C.A., TOUGH S. C., (2012). Influence of Interpersonal Violence on Maternal Anxiety, Depression, Stress and Parenting Morale in the Early Postpartum: a Community Based Pregnancy Cohort Study, BMC Pregnancy Childbirth. 2012, Dec, Number: 12, Vol: 15, pp. 153.

MEDYADA ÇOCUK İSTİSMARI, http://anormalnormal.blogcu.com/medyada-cocuk-istismari/4593929. Erişim Tarihi:2015

MILLER, E., DECKER, M. R., McCAULEY H. L., et al. (2010). Pregnancy Coercion, Intimate Partner Violence and Unintended Pregnancy, Contraception. 2010, Apr, Number: 4, Vol: 81, pp. 316-322.

MOR ÇATI DAYANIŞMA VAKFI, https://www.morcati.org.tr/tr/. Erişim Tarihi:10.10.2014

NASREEN, H. E., KABIR Z. N., FORSELL, Y., EDHBORG, M., (2011). Prevalence and Associated Factors of Depressive and Anxiety Symptoms During Pregnancy: A Population Based Study in Rural Bangladesh, BMC Womens Health, Jun, Number: 11, Vol: 2, pp. 22.

OWEN F., OWEN D., (2008). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. http://www.aileicisiddet.net/egitim/set/KYAIS. Pdf.

ÖZKAN, A., DEMİR, U., (2002). Kadın İstismarı, Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, Sayı: 5, Cilt: 1, ss. 88.

ÖZVARIŞ, Ş., DEMİRÖREN, M., KORKUT, F., (2008). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Hizmetleri. Ankara. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/Pdf/02%20KYAIS%20Mucadelede%20SaglikHizmetleri%20El%20Kitabi.pdf. Erişim Tarihi: 10.10.14

PAGE, A. Z., İNCE, M. (2008). Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme, Türk Psikoloji Yazıları. 2008, Sayı: 22, Cilt: 11, ss. 81-94.

POLAT, O., (2001). Çocuk ve Şiddet, DER Yayınları, İstanbul.

SALARI, Z., NAKHAEE, N., (2008). Identifying Types of Domestic Violence and its Associated Risk Factors in a Pregnant Population in Kerman Hospitals, Iran Republic, Asia Pac J Public Health, Number: 1, Vol: 20, pp. 49-55.

SARGIN, A., (2012). Kamu Kurumları ve Kadın Sivil Toplum Örgütleri İçin Kadına Yönelik Şiddet ile Mücadele ve Şiddete Uğrayan Kadınlara Destek Mekanizmaları, Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi. http://www.gapcatom.org/wp-content/uploads/2014/09/siddet_kitapcik.pdf. Erişim Tarihi: 25.01.2015

SAYDAM, K. B., HADIMLI, A., KOÇAK, Y. Ç., DEMİREL, Ö. B., AKMEŞE, Z. B., (2011).Kadına karşı şiddetin bir boyutu: töre ve namus cinayetleri. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, Sayı: 3, ss. 53-62.

SERTKAYA, K., Kadına Yönelik Şiddet Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Alanında Yürütülen Çalışmalar, KSGM, http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowDoc/WLP+Repository/per/dosyalar/duyurular/kadin_siddet. Erişim Tarihi: 25.01.2015

SEVİL, Ü.,YANIKKEREM, E., (2006). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. İzmir Güven Kitabevi İzmir.

SEVİNDİK, F., (2005). Elazığ İlinde Gebelikte Depresyon Prevelansı ve Etkileyen Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi.

SHAMUS., ABRAHAMS, N., TEMMERMAN, M., MUSEKIWA, A., ZAROWSKY, C. A., (2011). Systematic Review of African Studies on Intimate Partner Violence Against Pregnant Women: Prevalence and Risk Factors, PLoS One. 2011, Mar; Number: 3, Vol: 6, pp. 1759.

SILVA, E. P., LUDERMIR, A. B., ARAÚJO, T. V., (2011).Valongueiro SA. Frequency and Pattern of Intimate Partner Violence Before, During and After Pregnancy, Rev Saude Publica, Dec, Number: 6, Vol: 45, pp. 1044-1053.

STÖCKL, H., FILIPPI, V., WATTS, C., MBWAMBO, J. K., (2012). Induced Abortion, Pregnancy Loss and Intimate Partner Violence in Tanzania: a Population Based Study, BMC Pregnancy Childbirth. 2012, Mar, Number:12, Vol: 5, pp. 12.

SUBAŞI, N., AKIN, A., Kadına Yönelik Şiddet; Nedenleri Sonuçları, www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/.../kadina_yon_siddet.pdf. Erişim Tarihi:2015

ŞAHİN, E., YETİM, D., ÖYEKÇİN, D., (2012). Edirne'de Kadına Yönelik Eş Şiddeti Yaygınlığı ve Kadınların Şiddete Karşı Tutumları, Cumhuriyet Tıp Dergisi, Sayı: 34, ss. 23-32.

ŞENOL, D., YILDIZ S., (2013). Türk Toplumunda Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet Algısı, Kadın ve Erkek Bakış Açılarıyla, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara, 2013, ISBN: 978-605-5307-05-9.

TAFT, AJ., SMALL, R., HEGARTY, KL., LUMLEY, J., WATSON, LF., GOLD, L. MOSAIC, (2009). (Mothers' Advocates In the Community): Protocol and Sample Description of a Cluster Randomised Trial of Mentor Mother Support to Reduce Intimate Partner Violence Among Pregnant or Recent Mothers, BMC Public Health, May, Number: 9, Vol: 27, pp. 159.

TAILLIEU, T. L., BROWNRIDGE D. A., (2010). Violence Aganist Pregnant Women: Prevelance, Patterns, Risk Factors, Theories and Directions for Future Research, Aggression and Violent Behavior, Number: 15, pp. 14-35.

TANRIVERDİ, G., ŞIPKIN, S., (2008). Çanakkale'de Sağlık Ocaklarına Başvuran Kadınların Eğitim Durumunun Şiddet Görme Düzeyine Etkisi, Fırat Tıp Dergisi, Sayı:3, Cilt:13, ss. 183-187.

TEIXEIRA, C., FIGUEIREDO, B., CONDE, A., PACHECO, A., COSTA, R., (2009). Anxiety and Depression During Pregnancy in Women and Men, J Affect Disord. 2009, Number: 119, ss. 142-148.

TEL, H., (2002). Gizli Sağlık Sorunu: Ev İçi Şiddet ve Hemşirelik Yaklaşımları, Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 6, ss. 1-9.

TEZCAN, S.,YAVUZ, S., TUNÇKANAT, H., (2009). Kadına Yönelik Aile içi Şiddet ve Sağlık Sonuçları. Türkiye Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. TC. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara,2009, Erişim Tarihi: 10.01.2015 ss: 71-82

TOPLUMSAL CİNSİYET. http://www.gata.edu.tr/ureme_sagligi/toplumsal_cinsiyet.htm. Erişim Tarihi:19.01.2015

TÜRKİYE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET ARAŞTIRMASI, (2009). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 2009. Erişim Tarihi: 2015.

TÜRKİYE NÜFUS VE SAĞLIK ARAŞTIRMASI, (2013). http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TNSA_2013_ana_rapor.pdf. Erişim Tarihi:2015

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET, KADIN VE SAĞLIK RAPOR, (2008). Türk Tabibler Birliği Kadın hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu. http://www.ttb.org.tr. Erişim tarihi: 10.01.2015.

UĞUR, H., (2012). Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddete Karşı 6284 Sayılı Kanunun Getirdikleri, TBB Dergisi, Sayı: 101, ss. 333-366.

UYSAL, A., (2006). Aile İçi Şiddet. Aile İçi Şiddet Aile Okulu Eğitim Kitabı. Türkiye Yerel Gündem 21 Programı, Yerel Projelere Destek Programı (YG-21YPDP), İzmir, ss. 30-36

ÜNAL, F., (2008). Ailede Çocuk İstismarı ve İhmali. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. Nisan/Mayıs, Sayı:1, Cilt: 12, ss. 9-18.

VAHİP, I., AVŞARGİL, Ö. (2006). Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız, Türk Psikiyatri Dergisi. 2006, Sayı: 2, Cilt: 17, ss. 107-114.

YANIKKEREM, E., (2002). Kadına Uygulanan Şiddetin Üreme Sağlığına Etkileri, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 5, ss. 68-72.

YANIKKEREM, E., SARUHAN, A., (2005). 15-49 Yaş Evli Kadınların Aile İçi Şiddet Konusunda Görüşlerinin ve Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumlarının İncelenmesi, Klinik Bilimler&Doktor Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 11, ss. 198-204.

YANIKKEREM, E., SEVİL, Ü., (2006). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet (1. Baskı) İzmir Güven Kitapevi, ss. 13-80.

YANİKKEREM, E., KARADAŞ, G., ADİGÜZEL, B., SEVİL, U., (2006). Domestic Violence During Pregnancy in Turkey and Responsibility of Prenatal Healthcare Providers, Am J Perinatol. 2006, Feb, Number: 2, Vol: 23, pp. 93-103.

YANIKKEREM, E., KAVLAK, O., SEVİL, Ü., (2007). Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri ve Sağlık Çalışanlarının Rolü, Kadın Çalışmaları Dergisi. 2007, Sayı: 4, Cilt: 2, ss. 32-47.

YANIKKEREM, E. U., ŞİRİN, A., (2008). Kadın ve Sağlık Bakım Sistemi, Politikalar Yasalar, Ed: Şirin A., Kavlak O. Kadın Sağlığı Kitabı, Bedray Ofset, ss: 2-31.

YETİM, D., ŞAHİN, E. M., (2008). Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım, Aile Hekimliği Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 2, ss. 48-53.

http://hastane.cbu.edu.tr/hastanemiz.html. (Son erişim tarihi: 20.08.2013).

http://www.turksam.org/tr.

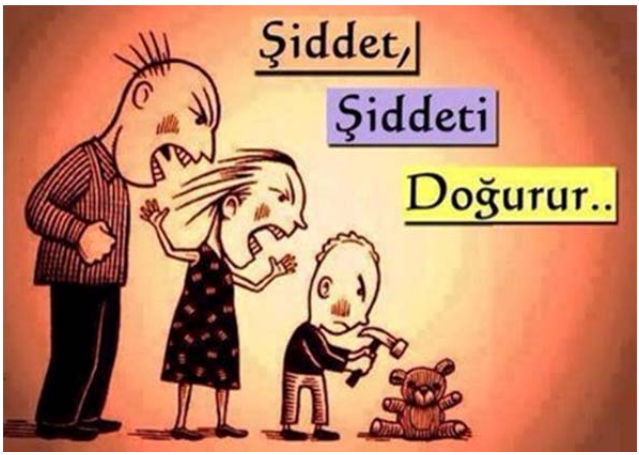

TÜRKİYE'DE DEĞİŞEN SAĞLIKTA SİYASİ KÜLTÜR ANLAYIŞI; ÇATIŞMA MI? DEĞİŞİM Mİ?

Bülent Kılıç

Ortopedi Uzmanı

Sağlık; bireyin ruhen ve bedenen iyilik halinin oluşmasıdır. Sağlık, toplumun genel refahı için önemlidir. Tarihte, zaman içinde oluşan ihtiyaçlara paralel olarak, sağlıktaki gelişmeler paralellik göstermiştir. Toplumların siyasi iradeleri de, belirledikleri sağlık politikaları doğrultusunda, bireyin temel hakkı olan sağlık hizmetini vatandaşlarına ulaştırırlar. Ülkemizde de, son yıllarda sağlık alanında çok hızlı bir değişim, hizmete daha kolay ulaşma ve modernizasyon gözlenmektedir. Hızlı değişimin getirdiği bazı olumsuzluklarda gözlenmektedir. Yazımızda; ülkemizde sağlığın toplumumuz açısından değişimini ve gelişimini, siyasetin bu konudaki etkinliği ve belirleyici rolünü ele alacağız.

lerinin finansmanını devlet sağladığından; firmalara ödenen ilaç ve medikal bedelleri düşmüştür. Bu çalışmada; muadil ilaç kullanımı, yani aynı içerikli farklı ilacı eczacının vermesinin sağlanması, firmalarla yapılan ihaleler ve belirlenen fiyatlandırmalar çok başarılı olmuştur.

Gereksiz hekim başvurusunu engellemek amacıyla, hekim başvurusu ve reçete başına cüzi ücret uygulaması da başarılı olmuştur.

Vatandaşın, sağlık hizmetlerindeki memnuniyetsizliğini ve mağduriyetini bildirebileceği, bilgilendime yazılarının tüm sağlık kurumlarında görünür yerlere asılmasının zorunluluğunda önemlidir.

Güncel yaşam koşullarının oluşturduğu temel ve genel sağlık ihtiyaçlarına paralel olarak, siyasi otoritenin günümüzde sağlık alanında yapmış olduğu değişikliklerin, kaliteli sağlık hizmetine daha kolay ulaşmada çok etkili olduğunu ve çok hızlı bir gelişme kaydettiğini gözlemlemekteyiz. Sağlık alanında yaşanan hızlı değişime bağlı oluşan bazı eksikliklerin de sistem tarafından hızlıca düzeltildiğini ve vatandaşa olumlu yansıdığını görmekteyiz.

SONUÇ

Sağlık, tüm insanların temel ihtiyacıdır. Tarihte sağlık alanında yaşanan değişimler, ihtiyaçlar ve bilimsel gelişmelere paralel olarak bu alanda çok fazla gelişmeler olmuştur. Sağlık hizmetinin sunumunda, siyaset etkin ve belirleyici role sahiptir. Sağlık hizmetinin ne şekilde ve nasıl sunulacağını, bilimsel gerçeklerle beraber, oluşturduğu kanun ve genelgelerle siyasi otoriteler belirlemektedir. Ülkemizde de, son yıllarda, sağlık alanında çok hızlı bir reform süreci yaşanmıştır. Daha hızlı, kaliteli ve etkin sağlık hizmeti sunumu hedeflenmiştir, bu amaç doğrultusunda önemli yol katledilmiştir. Hızlı değişimin olumsuzlukları olmakla beraber, genel olarak vatandaş daha hızlı ve kaliteli sağlık hizmetine ulaşmıştır.

KAYNAKLAR

AKDEMİR, N., (2000). Yaşlılarımızın Bakım Sorunları İvedilikle Çözümlenmelidir, Geriatri, Sayı: 4, Cilt: 3, ss. 169

ALPTEKİN, K., (2004). Sağlık Hakkı ve İnsan Hakları Üzerine Bir Değerlendirme, Türkiye Klinikleri J Med Ethics, Sayı: 2, Cilt: 12, ss. 132.

AYDIN, S., (2014). http://www.kalite.saglik.gov.tr/content/files/yayinlar_yeni/saglik_sistemi_yaklasimi1.pdf. Erişim: 16.11.2014.

ÇOBANOĞLU, N., (1996). Türkiye'de Sağlık Politikaları ve Etik, Turkiye Klinikleri J Med Ethics, Sayı: 3, Cilt: 4, ss. 104-107

ERTEN, J., (2001). bilheal.bilkent.edu.tr/aykonu/ocak2001.html. Erişim Tarihi: 11.08.2014

KAYMAKÇI M., (2014). sbu.saglik.gov.tr/hastahaklari/haksor.htm, Sağlık Eğitimcisi, Hasta Hakları Şubesi, Erişim Tarihi: 15.12.2014

KOL, E, (2014). Refah Rejimleri ve Sağlık Sistemleri, Global Journal of Economics and Business Studies, (Ocak-Haziran) Yıl: 3, Sayı: 5, ss. 1-12.

SARGUTAN, A.E., (2005). Sağlık Teknolojisi Yönetimi, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Sayı:1, Cilt:8, ss. 1-10.

SARGUTAN A Erdal (2005). Sağlık Sektörü Ve Sağlık Sistemlerinin Yapısı, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergi, Cilt:8, Sayı:3, ss. 1-9

SUR, H., (2014). Sağlık Sistemleri, http://www.who.int/healthsystems/links/en/, Erişim Tarihi:10.09.2014.

TÜRK DİL KURUMU- Büyük Türkçe Sözlük.

VİKİPEDİ, özgür ansiklopedi, Erişim: 11.09.2014

www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/veba.pdf. Erişim Tarihi: 11.12.2014

www.antalyaeo.org.tr/dosyalar/104429cLrSevk%20Zinciri%20Son%20Hali.pdf. Erişim Tarihi: 18.10.2014.

SPORDA KADINA YÖNELİK ŞİDDET

Ayla Taşkıran
Yavuz Taşkıran

Düzce Üniversitesi Besyo
Kocaeli Üniversitesi Besyo

"Bir toplum, cinslerden yalnız birinin yüzyılımızın gerektirdiklerini elde etmesiyle yetinirse, o toplum yarı yarıya zayıflamış olur. Bizim toplumumuzun uğradığı başarısızlıkların sebebi, kadınlarımıza karşı ihmal ve kusurdur."

"Anaların bugünkü evlatlarına vereceği terbiye, eski devirlerdeki gibi basit değildir. Gerekli özellikleri taşıyan evlat yetiştirmek, pek çok özelliği şahıslarında taşımalarına bağlıdır. Bu sebeple kadınlarımız, hatta erkeklerden daha çok aydın, daha çok feyizli, daha fazla bilgin olmaya mecburdurlar!" (1923, Mustafa Kemal Atatürk)

Geçmişte kadınlar spor içinde yer almıyorlardı. Hatta spor yapmaları ve yarışmalara katılmaları yasaktı. Bu yasaklardan biri de ilk antik olimpiyatlarda kadının müsabakaları bile izleyememesi idi. Gizlice izleyenlerin cezası ise ölümdü. Şimdi ise yeterince olmasa da sporun her alanında kadınları görmek mümkün. Hatta modern olimpiyatların babası sayılan Baron de Coubertin'in, "Kadın sporları, doğanın

ilgilenen kadınlar sosyoekonomik açıdan daha da güçlenmekte, statüsü artmakta ve toplum karşısında daha başarılı olarak değerlendirilmektedir. Sağlıklı yaşam için spor yapan kadınlar da daha mutlu daha üretken ve daha sağlıklı olmaktalar. Sağlıklı ve mutlu bir kadın etrafında olan aile bireylerini de mutlu edebilmektedir. Toplumun genel refahı için kadının çalışma hayatına ortak olması gibi spor hayatında da varlığını göstermesi bir çağdaşlık örneğidir. Sporun hangi alanında olursa olsun kadınların spor içindeki varlığı spora renk ve sempati getirmektedir. Sporda meydana gelen şiddet olaylarının önlenmesinde kadının ve ailenin varlığı azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Sporda kadınları sadece spor yapanlar olarak değil federasyonların ve kulüplerinde de yöneti kadrolarında aktif olarak görmemiz gerekir. Bu tablo malesef ülkemizde pek içaçıcı durumda değildir. Kadınların spor içinde her konumda daha aktif olabilmeleri için daha fazla motive edilmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir. Kadınların spora daha fazla katılımlarında politikalar geliştirilmeli, yerel yönetimler ise onların rahat ve huzurlu spor yapabilmeleri için hertürlü koşulu hazırlamalıdır. Sağlıklı kadın, sağlıklı toplum demektir.

KAYNAKLAR

ACET, M., (2005). Sporda Saldırganlık ve Şiddet, Morpa Yayınları, İstanbul.

AMMAN, M. T., (2005). Kadın ve Spor. Ankara, Morpa Yayınları.

AMERICAN COLLEGE OF SPORTS MEDICINE, www.acsm.org.

ARIKAN, A. N., (2000). "Farklı branşlardaki spor seyircilerinin sosyokültürel profili ve izleyicilik durumları üzerine bir araştırma", Doktora tezi, G.Ü. Sağ. Bil. Enst., Bed. Eğt ve Sp. A. D., ss. 10-50, Ankara.

ATKINSON, R. L., (2000). A 33-year-old women with morbid obesity. JAMA; Number: 283, ss. 3236-3243.

AYAN, S., Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. Anadolu Psikiyatri Dergisi, Sayı: 3, Cilt: 8, ss. 206-14

BUDAK, S., (2000). Psikoloji Sözlüğü. 1. baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları; 2000. p. 716.

BALTACI, G., (2008). Obezite ve Egzersiz, Sağlık Bakanlığı Yayınları, Ankara.

DATA, (2010). www.wonder.cdc.gov/data2010.

DHHS Healthy People: www.health.gov/healthypeople.

DÖNMEZER, S. , (1996). Çağdaş toplumda şiddet ve mafia suçları, Cogito Dergisi, Sayı: 6-7, Sayfa: 15-220, İstanbul.

EKMEKÇİ, R. (2006). Türkiye'deki Basketbol Hakemlerinin Genel Profili. 9.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla.

KARAGÜN, E., (2011). Şiddet ve Spor, Türkiye Klinikleri J. Psychiatry-Special Topics, Sayı: 2, Cilt: 4, ss. 79-85.

KARAGÜN, E., (2013). Toplumsal Cinsiyet, Spor ve Kadın, Umuttepe Yayınları, Editoryal, Kocaeli .

KARAGÜN, E., (2014). Kadının spora katılımı ve Psikolojik Yansımaları, MARKA, 3E Grup Reklam-Matbaa, Kocaeli.

KARAGÜN, E., ÇAĞLAYAN, Ç., (2014). Sporcuların Şiddete Maruz Kalma Durumları ile Öfke Düzeylerinin Değerlendirilmesi, KOSBED, Sayı: 28, ss. 113-127.

KRUG, E. G., DAHLBERG, L. L., MERCY, J. A., ZWI, B. A., LOZANO, R., (2002). World Report on Violence and Health. Ceneva: World Health Organization, pp.3-21.

LISTON, K. (2006). Sport and Gender Relations. *Sport in Society,* Number:4, Vol:9, pp.619.

NCHS HEALTHY PEOPLE, www.cdc.gov/nchs/healthypeople.

OBESITY ORGANISATION, www.obesity.org/subs/adolescence.

ÖZBAYDAR, S., (1983). İnsan davranışlarının sınırları ve spor psikolojisi, Altın Kitaplar, İstanbul.

ÖZSOY, S., (2008). Türk Spor Medyasında Kadın, Hacettepe J. of Sport Sciences, Sayı: 4, Cilt: 19, ss. 201-219.

PELAK, C. F., (2005). Negotiating Gender/Race/Class Constraints in the New South Africa: A Case Study of Women's Soccer. International Review for the Sociolgy of Sport, Number:1, Vol: 40, pp. 53-70.

SERARSLAN, Z., (1990). Spor Pazarlaması, Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Pazarlama Tekniklerinden Yararlanma, Doktora Tezi, İ.Ü. Sos. Bil. Enst. Paz. A. D, ss. 79-158, İstanbul.

SCHMIDT, S., (2012). Obesity and Exercise, www.acsm.org, USA.

SPICKARD PRETTYMAN, S. (2006). If You Beat Him, You Own Him, He's Your Bitch: Coaches, Language, and Power. In: Learning Culture Through Sports: Exploring the Role of Sports in Society (Ed.: S Spickard Prettyman, B Lampman). Rowman & Littlefield Education, Lanham, Maryland.

ŞALLI A.O., ÇETİNKAYA M, ÇOTUK MY, ÇOTUK B. (2006). Voleybol Bayan ve Erkek Takım Antrenörlerinin Cinsiyet Ekseninde İncelenmesi. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla.

THE SOCIETY FOR ADOLESCENT HEALTH, www.adolescenthealth.org.

TÜKENMEZ, M. (2009). Toplum Bilim ve Spor. Kaynak Yayınları, İstanbul.

YAPRAK P, AMMAN MT. (2006). Sporda Kadınlar ve Sorunları. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla.

YAPRAK P, AMMAN MT. (2006). Sporda Cinsiyetçi Yapı ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Yaklaşımları. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla.

YETIM, A. A., (2000). Sosyoloji ve Spor, ss. 114-174-187196. Toprak Matbaacılık, Ankara.

YILMAZ, C., (2008). Kilonuz Mercek Altında, Editoryal, Ege Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı Obezite Okulu Yayın Dizisi-3, İzmir.

YÜKSEL, M., (2014). Cinsiyet ve Spor, Journal of History School, y:7, Issue: XIX, pp: 663-684, DOI No: http://dx.doi.org/10.14225/Joh581. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15847.

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK
Kavramlar, Uygulama ve Örnekler

Seçil Deren Van Het Hof
Sibel Hoştut

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1222
İletişim No.: 49
ISBN : 978-605-320-126-7
© 1. Basım, Nisan 2015

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK - Kavramlar, Uygulama ve Örnekler
Seçil Deren Van Het Hof - Sibel Hoştut

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Deren Van Het Hof, Seçil., Hoştut, Sibel.
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK - Kavramlar, Uygulama ve Örnekler /
Seçil Deren Van Het Hof - Sibel Hoştut
1. Basım, VIII+232 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-126-7
1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk 2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanya Planı 3.Sosyal Sorumluluk Raporlaması

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Şirketlerin sosyal sorumluluğu kavramı Türkiye'de gündeme çok uluslu şirketlerin uygulamalarıyla ve her zaman olduğu gibi batılı akademisyenlerin çalışmalarıyla girdi. Şirketlerin uygulamaları adapte etme hızı her zaman ki gibi akademinin kavramı anlama ve olguyu araştırma hızının çok önünde gitti. Bizler daha alanın işletme mi yoksa iletişim mi olması gerektiği konusunda bile net yargılar ortaya koyamadan, kurumsal sosyal sorululuk adı altında gerçekleştirilen etkinlikler farklı isimler aldı, kurumsal ve sektörel düzenlemelere girdi, yarışmalara konu oldu. Dolayısıyla akademi büyük ölçüde örnek olay incelemelerine odaklandı, öze ilişkin tartışmalar Türkçe literatüre çok az yansıdı.

Bu kitapta kuram ve uygulamayı biraraya getirmeyi amaçladık. Genellikle kurumsal sosyal sorumluluk olarak bilinen etkinliklere dair batılı literatürdeki kuramsal tartışmaları okura özetliyoruz. Buna ek olarak da bir işletme ya da yönetim fonksiyonu olarak anlaşılması gerektiğini düşündüğümüz stratejik iletişim uygulaması olarak kurumsal sosyal sorumluluk etkinliklerinin planlama adımlarını sunuyoruz. Elbette sunduğumuz bu adımlar her şirkete göre uyarlanması gereken temel ilkelerdir. Lisans düzeyinde aldıkları eğitimden bağımsız olarak profesyonel yaşamlarında kurumsal sosyal sorumluluk alanında çalışan kişilerin bu kitapta gereksinim duydukları bilgiye ulaşmalarını amaçladık. Bu bilgileri elbette ki akademik kaynaklardan derledik. Ancak akademik kaynaklara ek olarak benim TÜBİTAK desteği ile yürütücülüğünü üstlendiğim Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üçgeni (2009) araştırmasının bulguları, bu alanda yönettiğim yüksek lisans tezlerinin ortaya koyduğu olgular, Sibel'in 2009'dan beri verdiği Sosyal Sorumluluk Uygulamaları dersindeki deneyimi ve ikimizin de öğrencilere danışmanlık yaptığı KSS projeleri kitabın diğer önemli

kaynakları oldu. Özellikle iş dünyasının geliştirdiği uygulama alanları, projeler ve işbirliği örnekleri, kuram ile uygulamayı birleştirmemizi kolaylaştırdı.

Son olarak eleştirel yaklaşımlara değinmek gerekir. Bu kitap KSS uygulamalarını ne yüceltmekte, ne de yermekte. KSS bir olgu ve bir uygulama alanı olarak toplumsal diğer pek çok konu gibi eleştiriye açıktır. Kimi yazarlar tarafından son moda bir "şirketleri iyi gösterme numarası" olarak, kimi yazarlar tarafındansa "sermayenin toplumsal alanı işgali" olarak görülmekte ve eleştirilmektedir. Her iki eleştiri de karşıt ve destekleyici argümanlar çerçevesinde bu kitapta ele alınmıştır. Dolayısıyla KSS sevenler için olduğu kadar sevmeyenler için de epey malzemeyi bu kitaba sığdırdığımıza inanıyorum.

Her kitabın bir öyküsü var. Bu kitabın öyküsü de bir işbirliği öyküsü. Aynı alanda çalışan insanların bildiklerini ve deneyimlerini birleştirdiklerinde ortaya çıkakabilecek sonuçları bu kitaba yansıtmaya çalıştık. İki yılı aşkın bir süre içinde sabırla ve disiplinle kitabı yeniden ve yeniden okuyan sevgili meslektaşım Sibel Hoştut olmasa, muhtemelen bu kitap da olmazdı. Kitabı şekillendirmekle uğraştığımız dönemdeki katkılarından dolayı Araş. Gör. Didem Çabuk'a, soruları ve fikirleriyle bizi genç tutan öğrencilerimize ve bizleri destekleyan Nobel Akademi Yayıncılığa çok teşekkür ederim. Yazarken bizim yaşadığımız merak ve keyfin okurlara da geçmesini ümit ederim.

Seçil Deren van het Hof
Antalya, Nisan 2015

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE'DE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN GELİŞİMİ
SEÇİL DEREN VAN HET HOF VE SİBEL HOŞTUT **1**

ŞİRKETLER VE TOPLUMA KARŞI SORUMLULUKLARI
SEÇİL DEREN VAN HET HOF **19**
Toplumsal Bir Yapı Olarak Şirket 19
Sosyal Sorumluluk Uygulama Politikaları 27
Hayırseverlik ve Toplumsal Yatırım 29
Toplumsal Talepler ve Kuramsal Cevaplar 32
Stratejik Yönetim Perspektifinden Stratejik Sosyal Sorumluluk 36
Şirketlerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulama Gerekçeleri 40
Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Şirket İtibarıyla İlişkisi 44
Aydınlanmış Öz-Çıkar 50
Sosyal Sorumluluğa İlişik Kavramlar 52
Greenwashing 53
Nedene Dayalı Pazarlama 56
Ticari Sponsorluklar 57
Kalkınma İletişimi 59
Sosyal Pazarlama 62
Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarında STK'ların Rolü 65
Halkla İlişkiler Perspektifinden Sosyal Sorumluluk 72

SOSYAL SORUMLULUK KAMPANYASI İÇİN STRATEJİK ADIMLAR
SEÇİL DEREN VAN HET HOF VE SİBEL HOŞTUT **81**
Sosyal Sorumluluk Uygulamalarına Başlarken 81
Sosyal Sorumluluk Kampanya Planlama Süreci 83
Durum Analizi 85

Konu Analizi ... 86
Paydaş Beklentilerinin Belirlenmesi ... 89
Rakip Analizi ... 93
Şirket Değerlerinin Analizi ... 94
Ortam Analizi ... 94
Kurum Analizi ... 98
Stratejik Planlama ... 103
Kampanyanın Amacı ve Hedefleri ... 105
Stratejinin Belirlenmesi ... 106
Ortakların Belirlenmesi ... 107
Kampanyanın Topluma Sağlayacağı Fayda ... 108
Hedef Kitle ve Amaçları ... 109
Kampanya Sloganı ... 110
Etkinlikler ... 111
Fon Yaratma ve Fonu Etkin Kullanma ... 112
Uygulama Takviminin Hazırlanması ... 113
Adamlama ... 113
İletişim Uygulamaları ... 113
Sözleşmeler ... 117
Medya Planı ... 120
Faaliyet Planı ... 120
Bütçeleme ... 121
Uygulama ... 122
Değerlendirme ... 123

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORU
SİBEL HOŞTUT ... **129**
Üçlü Sorumluluk Raporlaması ... 134
Rapor Kalitesini Sağlamaya Yönelik Prensipler ... 138
Sürdürülebilirlik Raporlama Girişimleri ... 141
Küresel Raporlama Girişimi ... 143
SA8000 Standardı ... 150
Küresel İlkeler Sözleşmesi ... 153
Sürdürülebilirlik Raporlarının İşletmeye Sağladığı Faydalar ... 155
Sonuç ... 159

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA SOSYAL SORUMLULUK: STARBUCKS ÖRNEĞİ
SİBEL HOŞTUT ... **161**
Kurumsal Vatandaşlık ... 163
Kurumsal Sürdürülebilirlik ... 165
Sosyal Sorumlulukta En Çok ve En Az Beğeni Gören Şirketler ... 168

Starbucks'ın Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirlik Uygulamaları 171
Ekonomik Sürdürülebilirlik 172
Sosyal Sürdürülebilirlik 174
Çevresel Sürdürülebilirlik 177
Sonuç 180

ÇATIŞMADAN UZLAŞMAYA ŞİRKETLER VE TOPLUM
SEÇİL DEREN VAN HET HOF **183**
Kurumsal Sosyal Sorumluluk Momentleri: İlk Uyanış - Brent Spar 187
Büyük Aktörler Olarak Şirketlerin Etkisi - Dow Chemical Co. 190
Mattel ve Greenpeace - "Barbie, It's Over!" 194
Güncel Sorun: İnsan Hakları İhlalleri 198

KAYNAKÇA **203**

KAYNAKÇA

Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Gelişimi

Aktan, C.C. (Ed.) (2007). *Kurumsal sosyal sorumluluk işletmeler ve sosyal sorumluluk*. İstanbul: İgiad Yayınları: 4.

Altintas, N. N.; Adiloglu, B. & Altintas, A. T. (2007). "Evolution of reporting on corporate social responsibility by the companies in ıse national-30 index in Turkey". *Social Responsibility Journal,* 3: 3, 19-25.

Ararat, M. (2008). A development perspective for 'corporate social responsibility': Case of Turkey. *Corporate Governance***,** Emerald Group Publishing, 8: 3, 271-285.

Ararat, M. (Ed.). (2006)."Türkiye'de kurumsal yönetişim".*Corporate Governance*. (14:4 July 2006)

Ararat M. & Göcenoglu C. (2005). Drivers for sustainable corporate responsibility: Case of Turkey. Online, *http://info.worldbank.org/etools/mdfdb/docs/WP_UJRC5.pdf*

Atabek, G. & Deren van jet Hof, S. (2008). "Corporate social responsibility: A critical appraisal via Turkish examples." *Mass Media and Information Security of Society: Materials of the International Conferance.* Ekaterinburg.

Bali, R.N. (2007). *Tarz-ı hayat'tan life-style'a.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Başar, B. & Başar, M. (2006). Sosyal sorumluluk raporlaması ve Türkiye'deki durumu. *Sosyal Bilimler Dergisi*,2006/2, 213-230.

Bayraktaroğlu, G.; İlter, B. & Tanyeri, M. (2009). *Kurumsal sosyal sorumluluk: Pazarlamada yeni bir paradigmaya doğru*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Boran, G.T. (2011). *Türkiye'den uygulama örnekleriyle kurumsal sosyal sorumluluk.* İstanbul: Beta Yayınları.

Deren van het Hof, S. (2009). *Türkiye'de kurumsal sosyal sorumluluk üçgeni: Şirketler, toplum ve sivil toplum kuruluşları*. SOBAG Proje 107K182. TÜBİTAK.

Dinler, S. (2012). Önsöz. *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Dergisi*, Ocak-Şubat 2012, Sayı 1, 4-5.

Erdoğan, İ. (2006). *Teori ve pratikte halkla ilişkiler*. Ankara: Erk Yayınları.

Göcenoğlu, C. & Girgin, K. Z. (2005). Kurumsal yönetişimin Türkiye'deki kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarına olan etkileri. Online, *http://www.gocenoglu.net/KY%20kongresi%20teblig%20metni%20Gocenoglu%20ve%20Girgin.doc,* 15.11.2008

Göcenoğlu, C. & Onan, I. (2008). Türkiye'de kurumsal sosyal sorumluluk değerlendirme raporu. Online, *http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/CSR_Report_tr.pdf*, 15.11.2008

Grunig, J.E. (Der.) (2005). *Halkla ilişkiler ve iletişim yönetiminde mükemmellik*. İstanbul: Rota Yayın Dağıtım Tanıtım.

Grunig, L. A. & Grunig, J.E. (2003). Public Relations in the United States: A Generation of Maturation. Krishnamurthy Sriramesh, Dejan Verčič (Eds.), *The Global Public Relations Handbook: Theory, Research, and Practice.* NY: Routledge, 323-355.

Hofstede, G.; Hofstede, G.J. (2005). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York: McGraw-Hill.

Hofstede, G. (2001). *Cultures Consequences*. London: Sage Publications, 2nd.ed.

Hoştut, S. & Deren Van Het Hof, S. (2014). A decade into sustainability reporting in Turkey. *EUPRERA 11-13. September 2014 Congress Presentation,* Brussels, Begium.

http://altinpusula.org/ap.php?apk=3

http://kssd.org/kss/kss-dergi/http://www.socialresponsibility.biz/index.htm

http://tez2.yok.gov.tr

http://www.capital.com.tr/siralama-yine-cok-hareketli-haberler/23902.aspx?3.Page

http://www.icongfesr2011.gominisite.com

http://www.sabancivakfi.org/sayfa/genel-bilgi-3

http://www.step.org.tr/images/UserFiles/File/KSS%20Vaka%20Analizi_P_Ozturan%20%282%29.pdf

http://www.unglobalcompact.org/participants/search?commit=t&country[]=202&page=1&per_page=250&sort_by=sector_name&direction=ASC

İnalcık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Jamali, D.; Safieddinee, A. M. & Rabbath, M. (2008). "Corporate governance and corporate social responsibility synergies and ınterrelationships." *Corporate Governance*, 16(5), 443-459.

Kartarı, A. (2006). *Farklılıklarla yaşamak*. Ankara: Ürün Yayınları, İkinci Baskı.

Kotler, P. & Lee, N. (2006). *Kurumsal sosyal sorumluluk*, çev. Sibel Kaçamak. İstanbul: MediaCat Yayınları.

Michael, B. & Öhlund, E. (2005). The role of social responsibility in Turkey's EU Accession, Online *http://www.coc-runder-tisch.de/news/news_dez2005/turkey_csr.pdf*, 12.04.2013

Özdemir, G. (2005). STEP 2005 Sivil Toplum Endeksi Projesi Yan Raporları: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalısması - Özel Sektörün Kurumsal Sosyal Sorumluluğu: Türkiye'deki 10 Şirketin İncelemesi. TÜSEV http://www.step.org.tr/images/UserFiles/Image/dokumanlar/STEP SonYanRapor-lar/STEP%20Kurumsal%20Sosyal%20Sorumluluk%20Calismasi.pdf (Erişim 26 Mayıs 2009).

Özden, Z. & Saran, M. (2006). Halkla ilişkiler alanında etik sorunlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,8:3, 242-261.

Özgen, E. (2006). *Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri.* İstanbul: Mavi Ağaç Kültür Sanat Yayıncılık.

Özgüç, E. (2005). Kurumsal sosyal sorumluluk. Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi. Online, *http://www.spk.gov.tr/yayinlar/kye/2005_ErkanOzguc.pdf*

Özturan, P. (2011). *Kurumsal sosyal sorumluluk vaka analizi çalışması: Türkiye'deki 5 şirket ve 5 STK'nın incelenmesi.* İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı.

Öztürk M.C. (Ed.) (2013). *Kurumsal sosyal sorumluluk*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3021; Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1973.

Peltekoğlu Balta, F. (2007). *Halkla ilişkiler nedir?* İstanbul: Beta Yayınları.

Sargut, S.A. (2001). *Kültürlerarası farklılaşma ve yönetim*. Ankara: İmge Kitabevi, İkinci Baskı.

SPK. (2012). Derecelendirme faaliyetiyle yetkili kuruluşlar. Online, *http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=10&subid= 1*

SPK. (2005). Kurumsal yönetim ilkelerinin belirlenmesine ve uygulanmasına ilişkin tebliğ. Online, *http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=66&fn=66.pdf&submenuheader=null*; 12.04.2012.

SPK. (2003). Sermaye Piyasası Kurulu 2003 yılı faaliyet raporu. Online, *http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=93&fn=93.pdf*

Sriramesh, K. & White, J. (2005). Toplum kültürü ve halkla ilişkiler. James E. Grunig vd. (Ed.), *Halkla İlişkiler Ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. İstanbul: Rota Yayın Dağıtım Tanıtım, 623-640.

TKYD. (2012). Online, *www.tkyd.org/tr/content.asp?PID=%7B4417C223-A651-4A1D-A321-38868B2F560D%7D*

Turker, D. (2008). "measuring corporate social responsibility: A scale development study." *Journal of Business Ethics*. Online, http://www.springerlink.com/content/r755k13g7058282x/fulltext.pdf ; 15.11.2008.

Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği. (2010). CSR Turkey baseline report. Online, *http://kssd.org/wp-content/uploads/2013/06/csrbaselinereport.pdf*

Vasquez, G.M. & Taylor, M. (1999). What cultural values ınfluence American public relations practitioners? *Public Relations Review*, 25 (4):433–449.

World Investement Report. (2013). Global value chains: Investment and trade for development. Online, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf

Yamak, S. (2007). *Kurumsal sosyal sorumluluk*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Şirketler ve Topluma Karşı Sorumlulukları

Aguilera, R.V.; Rupp, D.E.; Williams, C.A. & Ganapathi, J. (2007). Putting the S back in corporate social responsibility: A multilevel theory of social change in organizations. *Academy of Management Review,* 32: 3, 836–863.

Aldoory, L. & Sha, B.L. (2006). "The situational theory of publics: practical applications, methodological challenges, and theoretical horizons". Elizabeth L. Toth (ed.), *The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management.* London: Routledge, 339-355.

Alves, I.M. (Winter/Spring 2009). "Green spin everywhere: How greenwashing reveals the limits of the csr paradigm". *Journal of Global Change and Governance*. II 1, 1-26.

Ararat, M. (2008). A development perspective for 'corporate social responsibility': Case of Turkey. *Corporate Governance*, Emerald Group Publishing, 8: 3, 271-285.

Ararat M. & Göcenoglu, C. (2005). Drivers for sustainable corporate responsibility: Case of Turkey. Online, *http://info.worldbank.org/etools/mdfdb/docs/WP_UJRC5.pdf*

Ararat, M. (2005). Social responsibility in a state dependent business system. Jonker, J.; Habish, A.; Wegner, M. & Schmidpeter, R. (eds.), *Corporate social responsibility across Europe*. Germany: Springer Verlag, 247-260.

Arenas, D.; Lozano, J.M. & Albareda, L (2009). The role of NGOs in CSR: Mutual perceptions among stakeholders. *Journal of Business Ethics*, 88:175–197.

Aupperle, K. E., Carroll, A. B. & Hatfield, J. D. (1985). An empirical examination of the relationship between corporate social responsibility and profitability. *Academy of Management Journal*, 28[2], 446-463.

Bakan, J. (2007). *Şirket: Kar ve güç peşindeki patolojik kurum*, çev. Rahmi G. Öğdül. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Banerjee, S.B. (2008). Corporate social responsibility: The good, the bad and the ugly. *Critical Sociology*, 34 (1): 51-79.

Banerjee, S. B. (2007). *Corporate social responsibility: The good, the bad and the ugly*. UK, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.

Banerjee, et al (1995). "Shades of green: A multidimensional analysis of environmental advertising". *Journal of Advertising*. 24 (2): 21.

Bartkus, B. & Glassman, M. (2008). Do firms practice what they preach? The relationship between mission statements and stakeholder management. *Journal of Business Ethics,* 83: 2, 207-216.

Bartlett, J. L. (2011). Public relations and corporate social responsibility. Ihlen, J. L. Bartlett and S. May (Edts.), *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility*. Oxford: Wiley-Blackwell, 67-86.

Belal, A. R. (2002). Stakeholder accountability or stakeholder management: A review of UK firms' social and ethical accounting, auditing and reporting (SEAAR) Practices.*Corporate Social Responsibility and Environmental Management,* no.9, 8–25.

Berger, I.E.; Cunningham, P. & Drumwright M.E. (2007). Mainstreaming corporate social responsibility: Developing markets for virtue. *California Management Review* 49: 4, 132-157.

Berman, S.L.; Wicks, A.C.; Kotha, S. & Jones, T.M. (1999). Does stakeholder orientation matter? The relationship between stakeholder management models and firm financial performance. *Academy of Management Journal,*42: 5, 488-506.

Brennan, L.; Binney, W. & Brady, E. (2012). The raising of corporate sponsorship: A behavioral study. *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 24:3, 222-237.

Brønn Simcic, P. & Vrioni, A.B. (2001). "Corporate social responsibility and cause-related marketing: An overview". *International Journal of Advertising*, Volume 20, 207–222.

Buhman, K. (2006). Corporate social responsibility: What role for law? Some aspects of law and CSR. *Corporate Govenance,* 6: 2, 188-202.

Business Guide to Partnering with NGOs and the United Nations. (2007). Report 2007/2008. UNGC/Dalberg. *https://www.greenbiz.com/sites/default/files/document/CustomO16C45F85703.pdf*

Capaldi, N. (2005). Corporate social responsibility and the bottom line. *International Journal of Social Economics,* 32: 5, 508-423.

Carrasco, I. (2007). Corporate social responsibility and cooperation. *International Advances in Economic Research,* 13, 454-460.

Carroll, A.B. (2008). A history of corporate social responsibility: Concepts and practices. A. Crane, A. McWilliams, D. Matten, J. Moon, D. S. Siegel (Edts.), *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 19-46.

Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Business and Society*, Vol:38, No:3, 268-295.

Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons,* Vol: 34, No: 4, 39-48.

Carroll, A.B. (1979). A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance. *Academy of Management Review,* 4: 4, 497-505.

Chatterji, A. & Listokin, S. (2007). Corporate social irresponsibility. Winter, 52-63, *Democracyjournal.org*

Coase, R.H. (October 1960). The problem of social cost. *Journal of Law and Economics*, Vol. 3, 1-44.

Coase, R.H. (1937). The Nature of the firm. *Economica*4(16), 386–405.

Coombs, W.T. & Holladay, S.J. (2012). *Managing corporate social responsibility: A communication approach.* Sussex: Wiley and Blackwell.

Cyril, I.O. (1997). Globalisation and local resistance: The case of the Ogoni versus Shell. *New Political Economy*, 2:1, 137-148.

David, P. (2004). Extending symmetry: Toward a convergence of professionalism, practice, and pragmatics in public relations. *Journal of Public Relations Research,* 16 (2), 185-211.

Davis, K. (1973). The case for and against business assumption of social responsibilities." *Academy of Management Journal*, 16, 312-322.

Deren van het Hof, S. (2009). Türkiye'de kurumsal sosyal sorumluluk üçgeni: Şirketler, toplum ve sivil toplum kuruluşları. *SOBAG Proje 107K182*, TÜBİTAK.

Dobers, P. & Halme, M. (2009). Corporate social responsibility and developing countries. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 16, 237-249.

Donaldson, T. & Dunfee, T.W. (1994). Toward a unified conception of business ethics: Integrative social contracts theory. *Academy of Management Review,* 19: 2, 252-284.

Baur, D. & Schmitz, H.P. (2012). Corporations and NGOs: When accountabiity leads to co-optation. *Journal of business Ethics*, 106: 9-21.

Baur, D (2011). *NGOs as legitimate partners of corporations: A political conceptualization*. Springer: Dordrecht.

Dozier, D.M. & Ehling, W.P. (2005). Halkla ilişkiler programlarının değerlendirilmesi: Programların etkileri konusunda literatürün bize söyledikleri. James E. Grunig et.al (Ed.), *Halkla ilişkiler ve iletişim yönetiminde mükemmellik*. İstanbul: Rota Yayın Dağıtım Tanıtım, 173-200.

Ferguson, M.A. (1984). Interorganizational relationships: Building theory in public relations as a public relations paradigm. Invited paper presented to *Public Relations Division, Association for Education in Journalism and Mass Communication Annual Convention*.

Fombrun, C.J. & Rindova, V. (1996). *Who's tops and who decides? The social construction of corporate reputations*. New York University, Stern School of Business, Working Paper.

Frederick, W.C. (2006). *Corporation, be good! The story of corporate social responsibility*. Dog Ear Publishing: Indianapolis.

Frederick, W.C. (2008). Corporate social responsibility: Deep roots, flourishing growth, promising future. *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility,* (eds.) Crane, A., McWilliams, A., Matten, D., Moon, J. and Siegel, D. Oxford: Oxford University Press, 522–531.

Freeman, B. (2006). Substance sells: Aligning corporate reputation with corporate responsibility. *Public Relations Quarterly* (Spring), 12-19.

Freeman, R.E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman.

Freeman, R.E. & Phillips, R.A. (2002). Stakeholder theory: A libertarian defence. *Business Ethics Quarterly,* 12: 3, 331-349.

Friedman, M. (1970). The social responsibility is to increase profits. *New York Times Magazine*.

Friedman, M. (1962). *Capitalism and freedom*. USA: The University of Chicago Press.

Fritsch, S. (2008). The UN Global Compact and the governance of corporate social responsibility: Complex multilateralism for a more human globaliation? *Global Society*, 22: 1, 1-26.

Göcenoğlu C. & Işın, O. (2008). *Türkiye'de kurumsal sosyal sorumluluk değerlendirme raporu*. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği.

Graafland J. & van de Ven, B. (2006). Strategic and moral motivation for corporate social responsibility. *Journal of Corporate Citizenship,* 22, 111-123.

Grunig, J.E. & Repper, F.C. (2005). Stratejik yönetim. Kamular ve gündemler. *Halkla ilişkiler ve iletişim yönetiminde mükemmellik*, der: James E. Grunig vd. İstanbul: Rota Yayın Dağıtım Tanıtım, 131-172.

Grunig, J.E. (2005). *Halkla ilişkiler ve iletişim yönetiminde mükemmellik*. İstanbul: Rota Yayın Dağıtım Tanıtım.

Grunig, J.E. (2001). Two-way symmetrical public relations: Past, present, and future. Robert L. Heath (Ed.), *Handbook of Public Relations*. London: Sage, 11-30.

Grunig, J.E. & Hunt, T. (1984). *Managing public relations*. NewYork: Holt, Rinehart and Winston.

Grunig, J.E. (1979). A new measure of public opinions on corporate social responsibility. *Academy of Management Journal*, 22 (4): 738-764.

Hallahan, K. (1999). Communicating with inactive publics: The moderating roles of motivation, ability and opportunity. Paper presented to *PRSA Educators Academy*, College Park, MD.

Hayek, F.A. (1960). The corporation in a democratic society: In whose interest ought it and will it be run? (ed.) I. Ansoff *(Ed.), Business Strategy*. London: Penguin Books, 225-239.

Henderson, D. (2001). *Misguided virtue false notions of corporate social responsibility*. London: The Institute of Economic Affairs.

Hinson, R.E. & Ndhlovu, T.P. (2011). Conceptualising corporate social responsibility (CSR) and corporate social investment (CSI): The South African context. *Social Responsibility Journal*, 7 (3), 332-346.

Holtzhausen, D. (2006). Activism. Elizabeth L. Toth (Ed.), *The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management*. London: Routledge: 356-378.

http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/374205.asp (17.10.2013)

http://www.economist.com/economics-a-to-z/e#node-21529743 (erişim 10.12.2012).

http://www.etietieti.com/bizden_etkinlikler.aspx?mainId=394 20.20.2013

http://www.forbes.com/sites/jacquelynsmith/2012/12/10/the-companies-with-the-best-csr-reputations/

http://www.haberturk.com/dunya/haber/35952-zehirli-oyuncaklarda-anlastilar (22.2.2014).

http://www.nytimes.com/2007/08/02/business/02toy.html?_r=0 (22.2.2014).

http://www.radikal.com.tr/turkiye/kutahyada_siyanur_kabusu-1048724

http://www.reputationinstitute.com/thought-leadership/csr-reptrak-100 (23.07.2013)

http://www.reputationinstitute.com/thought-leadership/csr-reptrak-100 erişim 31.07.2013.

http://en.wikipedia.org/wiki/Microsoft

http://www.reputationinstitute.com/thought-leadership/csr-reptrak-100 erişim 31.07.2013.

http://www.reputationinstitute.com/thought-leadership/csr-reptrak-100

http://sinsofgreenwashing.org/findings/index.html (17.10.2013)

http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6102.html

http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sgsm7827.doc.htm

https://www.wsp.org/sites/wsp.org/files/publications/WSP-HWWS-National-Scale-Programs.pdf 11.03.2014

Ihlen, O.; Bartlett, J. & May, L.S. (2011). Corporate social responsibility and Communication. Ø. Ihlen, J. L. Bartlett & S. May (Edts.), *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility,* Oxford: Wiley-Blackwell, 1–22.

Ihlen, O. (2008). Mapping the environment for corporate social responsibility. *Corporate Communications: An International Journal,* 13: 2, 135-146.

Jenkins, R .(2005). Globalization, corporate social responsibility and poverty. *International Affairs,* 81: 3, 525-540.

Jones, T. M. (1995). Instrumental stakeholder theory: A synthesis of ethics and economics. *Academy of Management Review*, Vol: 20, No: 2, 404-437.

Kallio, T. J. (2007). Taboos in corporate social responsibility discourse. *Journal of Busines Ethics,* 74, 165-175.

Kayaalp, T. & Toprak, D. (2011). Sürdürülebilirlik için iletişim. Ankara: *Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları* – VII. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Bölgesel Çevre Merkezi- REC Türkiye.

Kendall, B.E.; Gill, R. & Cheney, G. (2007). Consumer Activism and Corporate Social Responsibility: How Strong a Connection. May, S.K.; G. Cheney & J. Roper (Edts.), *The Debate overCorporate Social Responsibility.* Oxford: Oxford Univ. Press, 241-264.

Kilbourne, W. (1998). Green marketing: A theoretical perspective. *Journal of Marketing Management,* 14: 641-665.

Kim, S.Y. & Reber, B.H. (2008). Public relations place in corporate social responsibility: Practitioners define their role. *Public Relations Review*, 34: 337-342.

L'Etang, J. (1995). Ethical corporate social responsibility: A framework for managers. *Journal of Business Ethics*, 14: 125-132.

L'Etang, J. (1994). Public relations and corporate social responsibility: Some issues arising. *Journal of Business Ethics*, 13: 111-123.

Lantos, G. P. (2001). The boundaries of strategic corporate social responsibility. *Journal of Consumer Marketing,* 18: 7, 595-30.

Ledingham, J.A. (2003). Explicating relationship management as a general theory of public relations. *Journal of Public Relations Research*, *15*(2), 181–198.

Ledingham, J.A. & Bruning. S.D. (2001). Managing community relationships to maximize mutual benefit: Doing well by doing good doing well by doing good. Robert L. Heath (Edt.), *Handbook of Public Relations.* London: Sage, 527-533.

Ledingham, J. A. & Bruning, S. D. (1998). Relationship management and public relations: Dimensions of an Organization–Public Relationship. *Public Relations Review*, *24,* 55–65.

Lee, N.R. & Kotler, P. (2012). *Social marketing: Influencing behaviours for good*. Oxford: Sage Publications.

Lefebre, R.C. (2012). Social models for social marketing: Social diffusion, social networks, social capital, social determinants and social franchising. Gerard Hastings, Kathryn Angus & Carol Bryant *(Edts.), The Sage Handbook of Social Marketing*. London: Sage Publiciations, 32-43.

McPhail, T.L. (2009). United Nations and specialized agencies. Thomas L. McPhail *(Edt.), Development communication: Reframing the Role of the Media*. Oxford: Blackwell Publishing, 49-66.

Mefalopulos, P. (2008). *Development communication sourcebook: Broadening the boundaries of communication*. Washington DC: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank.

Mills, E. (June 6, 2008). Microsoft vs. Google: Who's greener? *CNET* (CBS Interactive). Online, *http://news.cnet.com/Microsoft-vs.-Google-Whos-greener/2100-1022_3-6080297.html?tag=mncol;txterişim* 31.07.2013.

Moemeka, A.A. (1999). Communicating for social change: Identifying fundamental hurdles. Ecquid Novi: *African Journalism Studies*, 20 (2): 3-24.

Moemka, A.A. (1994). "Development communication: A historical and conceptual Overview". *Communication for Development* içinde A.A. Moemka (ed.). Albany: SUNY Press. 3-22.

Moir, L. (2001). What do we mean by corporate social responsibility? *Corporate Governance,* 1: 2, 16-22.

Morris, S.A., Rehbein, K.A. & Hosseini, J.C. (1990). Armacost, building a current profile of socially responsive firms. *International Association for Business and Society Proceedings*, 297-303.

Murray, J. (2004). Corporate social responsibility: Discussion Paper. *Global Social Policy,* 4, 171-195.

Ndhlovu, T.P. (2011). Corporate social responsibility and corporate social investment: The South African case. *Journal of African Business*, 12:1, 72-92.

Özturan, P. (2010). Kurumsal sosyal sorumluluk vaka analizi çalışması: Türkiye'deki 5 şirket ve 5 STK'nın incelenmesi. *CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) II Türkiye Yan Raporları*. TÜSEV.

Palazzo, G. (2012). From social marketing to corporate social marketing – changing consumption habits as the new frontier of corporate social responsibility. Gerard Hastings, Kathryn Angus & Carol Bryant (Edts.), *The Sage Handbook of Social Marketing.* London: Sage Publiciations, 271-283.

Preston, L.E.; Sapienza, H.J. (1990). Stakeholder management and corporate performance. *Journal of Behavioral Economics,* 19: 4, 361-375.

Preston, L.E. & Post, J.E. (1975). *Private management and public policy*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Prior, D. D. (2006). Integrating stakeholder management and relationship management: Contributions from the relational view of the firm. *Journal of General Management,* 32: 2, 17-30.

Quebral, N.C. (2006). Development communication in the agricultural context (1971, with a new foreword). *Asian Journal of Communication,* 16 (1): 100-107.

Reis, D.; Betton, J. & Pena, L. (2004). Corporate social responsibility: Is it high noon for a new paradigm? *Journal of Human Values*, 10, 1-10.

Rindova, V.P. & Fombrun, C.J. (1999). Constructing competitive advantage: The role of firm-constituent interactions. *Strategic Management Journal, 20*, 691-710.

Schwartz, M.S. & Carroll, A.B. (2003). Corporate social responsibility: A three-domain approach. *Business Ethics Quarterly,*13: 4, 503-530.

Seitaniti, M. M. & Ryan, A. (2007). Critical review of forms of corporate community involvement: from philanthrophy to partneships. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 12, 247-266.

Servaes, J. & Malikhao, P. (2005). Participatory communication: The new paradigm?" Hemer, Oscar (Edt.), *Media and Glocal Change: Rethinking Communication for Development.* Buenos Aires: CLACSO.

Sethi, S. P. (1979). Conceptual framework for environmental analysis of social issues and evaluation of business response patterns. *Academy of Management Review*, 4: 1, 63-74.

Steiner, G. A. (1971). *Business and society*. New York: Random House.

The 21st Century NGO: In the Market for Change. (2003). SustainAbility, the United Nations Environment Programme (UNEP), the UN Global Compact, the International Finance Corporation. http://www.sustainability.com/library/the-21st-century-ngo#.U1BJY75rNYc.

Tu, J.I. (October 28, 2011). Microsoft Named Best Multinational Workplace. The Seattle Times. Online, *http://seattletimes.com/html/microsoftpri0/2016631709_microsoft_named_best_multinational_workplace_by_gr.html*erişim 31.07.2013.

Van Riel C.B.M. & Fombrun, C. (2007). *Essentials of corporate communication: Implementing practices for effective reputation management.* New York: Routledge.

Varadarajan, P.R. & Menon, A. (July 1988). Cause-related marketing: A coalignment of marketing strategy and corporate philanthropy. *Journal of Marketing*. Vol. 52, No. 3 58-74.

Vogel, D. (2005). *Market for virtue: The potential and limits of CSR*. Washington DC: Brookings Institution Press.

Vogel, D. (1987). Political science and the study of corporate power: A dissent from the new conventional wisdom. *British Journal of Political Science*, 17 (4), 385-408.

Votaw, D. (1973). Genius becomes rare. D. Votaw & S. P. Sethi *(Edts.), The Corporate Dilemma: Traditional Values and Contemporary Problems*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Walker, K. (2010). A systematic review of the corporate reputation literature: Definition, measurement, and theory. *Corporate Reputation Review,12*, 357-387.

Wartick, S.L. & Cochran, P.L. (1985). The evolution of the corporate social performance model. *Business and Society*, 31: 1, 33–42.

Wheeler, D.; Fabig, H. & Boele, R. (Sep. 2002). Paradoxes and dilemmas for stakeholder responsive firms in the extractive sector: Lesson from the Shell and the Ogoni. *Journal of Business Ethics*; 39, 3; 297-318.

Wilenius, M. (2005).Toward the age of corporate responsibility? Emerging challanges for the business world. *Futures,* 37, 133-150.

Wood, D.J. (1991). Corporate social performance revisited. *Academy of Management Review,* 16: 4, 691–718.

Yılmaz Sert, N. (2012).Türkiye'de özel sektörün kurumsal sosyal sorumluk anlayışına ilişkin yarar algısı: Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin duyurulmasında web sitelerinin kullanılması. AJIT-e: *Online Academic Journal of Information Technology,* Fall/Güz 2012 – Cilt/Vol: 3 - Sayı/Num: 9 DOI: 10.5824/1309-1581.2012.4.003.x

Sosyal Sorumluluk Kampanyası İçin Stratejik Adımlar

Ataman, H. & Yamak, B. (2009). Sivil toplum örgütleri için kampanya hazırlama rehberi: Dünyadan ve Türkiye'den iyi kampanya örnekleri. Online: *Panel. Stgm.Org.Tr/Vera/App/Var/Files/K/A/Kampanyakitapweb.Pdf; 23.04.2013*

BMW. (2012). Adding value sustainable value report 2012. Online, *http://www.bmwgroup.com/e/0_0_www_bmwgroup_com/verantwortung/svr_2012/BMWGroup_SVR2012_ENG_Onlineversion_130513.pdf*

Bowyer, J.; Deridder, A. & Kerekes, K. (2006). *Kaynak geliştirme ve fon yönetimi eğitim kılavuzu*, çeviren Çiğdem Türkoğlu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Carroll, A.B. (1996). *Business and society: Ethics and stakeholder management*. Ohio: South-Western College Publishing.

Cutlip, S.M.; Center, A.H. & Broom, G.N. (2006). *Effective public relations*. NJ: Prentice-Hall International, 9th Edn.

Dahan, G.S. & Levi, E. (2012). Reklam ajanslarının gerilla pazarlama uygulamaları: türkiye örneklemi üzerinden bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 37-48.

Davies, G.; Chun, R.; da Silva, R.V. & Roper, S. (July 2004). Corporate character scale to assess employee and customer views of organization reputation. *Corporate Reputation Review*, Vol.7, Number 2, 125-146.

Dozier, D. (1984). Program evaluation and the roles of practitioners. *Public Relations Review*, 10:2, 13-21.

Gregory, A. (2010). *Planning and managing publicrelations campaigns*. United Kingdom USA: Kogan Page, 3th. Edn.

Grunig, J.E. & Repper, F.C (2005). Stratejik yönetim, kamular ve gündemler. James E. Grunig (Edt.), *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. İstanbul: Rota Yayın Dağıtım Tanıtım, 131-172.

Guthrie, J. & Abeysekera, I. (2006). Content analysis of social, environmental reporting: What is new? *Journal of Human Resource Costing and Accounting,* Vol: 10, No: 2, 114-126.

Hatiboğlu, Z. (1986). *İşletmelerde stratejik yönetim*. İstanbul: Temel Araştırma Yayınları.

Heath, R.L. & Coombs, W.T. (2006). *Today's public relations: An introduction. Evaluation of public relations efforts*. Sage Publications, 179-195. DOI: 10.4135/9781452233055

http://www.avea.com.tr/web/Hakkimizda/SirketHakkinda/KurumDegerleri

http://onebillionrising.org

http://www.strategicmanagementinsight.com/tools/pest-pestel-analysis.html

http://www.strategicmanagementinsight.com/tools/swot-analysis-how-to-do-it.html

http://www.youtube.com/watch?v=48WoNWYUy7g

Johnson, G.; Scholes, K. & Whittington, R. (2008). *Exploring corporate strategy*. England: PrenticeHall.

Kazancı, M. (2006). *Kamu ve özel kesimde halkla ilişkiler*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Kılıçalp I.S. (2012). *Şirketlerin topluma yatırım programları: Yenilikçi yöntemler, iyi uygulamalar, gelişim alanları ile*. İstanbul: TÜSEV Yayınları, Aralık 2012, No: 57.

Lattimer, M. (2000). *The campaigning handbook*. London: Directory of Social Change.

Ledingham, J.A. & Bruning, S.D. (2009). *Public relations as relationship management. A relational approach to the study and practice of public relations*. Malwah: Lawrance Erlbaum Associates Inc.

Mees, A. (2006). Corporate social responsibility. Tamara L. Gillis (Ed.), *The IABC Handbook of Organizational Communication*. San Francisco: Jossey-Bass, 146-158.

Nestle. (2012). Nestlé in society creating shared value and meeting our commitments 2012. Online, *http://www.nestle.com/asset-library/documents/library/documents/corporate_social_responsibility/nestle-csv-full-report-2012-en.pdf*

Oktay, A. (1996). *İşletme bilimine giriş*. Trabzon: Derya Kitabevi.

Pearce, J.A. II. & Robinson, R.B. Jr. (1997). *Strategic management: Formulation, implementation, and control*. Chicago: Irwin, sixth edition.

Peltekoğlu, F.B. (2007). *Halkla ilişkiler nedir?* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Sabuncuoğlu, Z. (1993). *İşletmelerde halkla ilişkiler*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Sezgin, M. (2007). *Halkla ilişkiler*. Konya: Yüce Medya Yayınları.

Simon, H. & Gathen, A. (2010). *Das grosse Handbuch der strategie İnstrumente*. Deutschland: Campus Verlag GmbH.

Sivil Toplum Portalı. (2003). Sosyal sorumluluk kampanyaları. *http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=115; 14.07.2013*

Smith, R.D. (2009). *Strategic planning for public relations*. New York and London: Routledge.

Steyn, B. (2002). A meta-theoretical approach to the role of the corporate communication strategist. *Communicare*, 21(2), 42-63.

Steyn, B. (1999). CEO expectations in terms of PR roles. *Communicare*, 19(1), 20-43.

Strategic Management Insight. (2013). Online, *http://www.strategicmanagementinsight.com/swot-analyses/mcdonalds-swot-analysis.html;* 16.03.2014

Theaker, A. & Yaxley, H. (2013). *The public relations: Strategic toolkit*. New York and London: Routledge.

Volkswagen. (2012). Sustainability 2012. Online, *www.sustainability-report2012.volkswagenag.com*

Wallner und Schauer GmbH. (2006). Methodensammlung – In 7 Schritten zum Nachhaltigkeitsbericht. Online, *https://www.wko.at/Content.Node/Service/Umwelt-und-Energie/Nachhaltigkeit-und-Umweltmanage-ment/Nachhaltigkeit/Nachhaltigkeit/In_7_Schritten_zum_Nachhaltigkeitsbericht.html*; 13.03.2014

Watson, T. & Noble, P. (2005). *Evaluating public relations: A best practice guide to public relations and evaluation.* Kogan Page Limited

Zeybek, I. (2005). *Yönetişimde halkla ilişkilerin yeri ve kullandığı teknikler*. İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım.

Sürdürülebilirlik Raporu

Aksakal, T.A. (2012). Dünyada benzeri yok. *Capital Dergisi*, 2012/2, 174-178.

Aktan, C.C. & Börü, D. (2007). Kurumsal sosyal sorumluluk. Coşkun Can Aktan (Edt.), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: İgiad Yayınları, 11-36.

Argüden, Y. (2010). Küresel ilkeler sözleşmesi 10.yıl. Online, *http://www.turkkrom.com/yazar.asp?yaziID=473*; 08.12.2012

Argüden, Y. (2002). *Kurumsal sosyal sorumluluk*. İstanbul: ARGE Danışmanlık Yayınları, No:03.

Dicle, A. (2000). Küreselleşme: Nedenler – sonuçlar, tepkiler 1-2. *Ekonomik Forum Dergisi.*

Dutta, S.; Dutta, U.K. & Das, S. (2011). Triple bottom line reporting: An innovative accounting initiative. *International Journal on Business, Strategy and Management*, Vol.1, No.1, June, 2011, 1-13.

Edelmann Public Relations & Boston College Center for Corporate Citizenship. (2008). Corporate responsibility & sustainability communications: Who's listening? Who's leading? What matters most? Online, *http://edelmaneditions.com/wp-content/uploads/2010/12/edelman-corporate-responsibility-and-sustainability-communications-2008.pdf*; 14.11.2012

Ekin, N. (1999). *Küreselleşme ve gümrük birliği*. İstanbul: İTO Yayınları.

Elkington, J.B. (2004). Enter the triple bottom line. Henriques, A. ;Richardson, J. (Edts.), *The Triple Bottom Line, Does It all Add Up? Assessing the Sustainability of Business and CSR*. London: Earthscan Publications Ltd., 1-16.

Elkington, J.B. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Oxford: CapstonePublishing.

Fifka, M. (2012). The development and state of research on social and environmental reporting in global comparison. *Journal of Betriebswirtsch*, 62, 45-84. DOI 10.1007/s11301-012-0083-8

Foundation for the Global Compact. (2012). About the UN Global Compact. Online, *http://www.globalcompactfoundation.org/about-ungc.php*; 01.12.2012

Global Compact Network Türkiye. (Haziran 2014). Participant Search. Online, *http://www.unglobalcompact.org/participants/search?commit=t&country%5B%5D=202&page=1&per_page=250&sort_by=sector_name&direction=ASC*

Global Compact Network Türkiye. (2013). "Küresel İlkeler Sözleşmesi Türkiye Ağı" yönetim kurulu'nu belirledi. Basın bülteni. Online, *http://www.tusiad.org/__rsc/shared/file/basin-bulteni-2013-17.pdf*; 22.02.2014

Global Reporting Initiative. (May, 2014). Sustainability disclosure database. Online, *http://database.globalreporting.org/*; 22.02.2014

Global Reporting Initiative. (2013a). Sürdürülebilirlik raporlaması. Online,*https://www.globalreporting.org/languages/Turkish/Pages/S%c3%bcrd%c3%bcr%c3%bclebilirlik-Raporlamas%c4%b1.aspx*; 03.04.2013

Global Reporting Initiative. (2013b). Reporting framework overview. Online, *https://www.globalreporting.org/reporting/reporting-framework-overview/Pages/default.aspx;* 10.04.2013

Global Reporting Initiative. (2013c). About sustainability reporting. Online, *www.globalreporting.org*; 22.03.2013

Global Reporting Initiative. (2011/12). Annual Report 2011-12. Online, *https://www.globalreporting.org/information/news-and-press-center/Pages/The-GRI-Annual-Report-201112.aspx*

Global Reporting Initiative. (2006a).Sürdürülebilirlikraporlaması ilkeleri. Online, *https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/Turkish-G3-Reporting-Guidelines.pdf;* 12.11.2012

Global Reporting Initiative. (2006b). GRI uygulama seviyeleri. Online, *https://www.globalreporting.org/Pages/resource-library.aspx?resSearchMode=resSearchModeText&resLangText=Turkish;* 03.04.2013

Gray, R.; Owen, D. & Maunders, K. (1986). Corporate Social Reporting: The Way Forward. *Accountancy*, 108-109.

Hahn, R., & Kühnen, M. (2013). Determinants of sustainability reporting: a review of results, trends, theory, and opportunities in an expanding field of Research. *Journal of Cleaner Production*, 2013, (59), 5-12. http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.07.005

Heemskerk, B.; Pistorio, P. & Scicluna, M. (2003). *Sustainable development reporting striking the balance*. World Business Council for Sustainable Development.

Ho, L.J. & Taylor, M.E. (2007). An empirical analysis of triple bottom-line reporting and its determinants: Evidence from the United States and Japan. *Journal of International Financial Management and Accounting*, 18:2; 123-150.

Hoştut, S. & Deren Van Het Hof, S. (2014). A decade into sustainability reporting in Turkey. *EUPRERA 2014 Congress Presentation,* Brussels, Begium.

Hoştut, S. & Çabuk, D. (2013). Türkiye'de kurumsal yönetişimin kurumsal sosyal sorumluluğa yansıması. *1. Uluslararası Medya Çalışmaları Sempozyumu*, 20-23 Kasım 2013, Antalya.

http://www.globalreporting.org; 22.03.2013

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD) ve PwC Türkiye (2011). *Türk İş Dünyası'nda sürdürülebilirlik uygulamaları değerlendirme raporu*. Online, http://www.tbcsd.org/Content/Publications/24/SKDDokumanveYayinlar.aspx

Kağnıcıoğlu, D. (2009). Sosyal sorumluluk raporlarında çalışma ve istihdam göstergeleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 57, 125-165.

Kavut, L. (2009). Kurumsal yönetim, kurumsal sosyal sorumluluk ve çevresel raporlama: İMKB 100 şirketlerinin çevresel açıklamalarının incelenmesi. *Yönetim,* Yıl 21, No:66, 9-43.

Kaya, U. & Karakaya, A. (2008). Sosyal raporlama anlayışının muhasebe meslek mensupları tarafından algılanması üzerine ampirik bir çalışma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Ocak/2008, 153-170.

Kolk, A. (2004). A decade of sustainability reporting: Developments and significance. *Int. J. Environment and Sustainable Development*, Vol. 3, No. 1, 51-64.

KPMG. (2013). The KPMG survey of corporate responsibility reporting 2013. Online, *kpmg.com/Sustainability*; 18.02.2014

KPMG. (2011). International survey of corporate responsibility reporting. Online, *http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/corporate-responsibility/Documents/2011-survey.pdf*;

Lydenberg, S.; Wood, D. (2010). *How to read a corporate social responsibility report. A user's guide*. Boston College Center for Corporate Citizenship.

Menteş, A. (2009). *Kurumsal yönetişim ve Türkiye analizi*. Ankara: Derin Yayınları.

O'Rourke, D. (2004). *Opportunities and obstacles for corporate social responsibility reporting in developing countries*. The World Bank.

Pamukçu, F. (2011). Finansal raporlama ile kamuyu aydınlatma ve seffaflıkta kurumsal yönetimin önemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan/2011, 133-148.

Przychodzen, J. (2012). Corporate sustainability and shareholder wealth – evidence from American companies. *The Fifth ISBEE World Congress*. Poland, Warsaw.

Reddy, K. & Gordon, L.W. (2010). The effect of sustainability reporting on financial performance: An empirical study using listed companies. *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability*, VI (2),19-42.

SA8000 Social Accountability. (2008). Online, *http://www.saintl.org/_data/n_0001/resources/live/2008StdEnglishFinal.pdf*; 19.11.2012

SAAS. (2013a). Accredited certification bodies, Online, *http://www.saasaccreditation.org/accredcertbodies.htm;* 22.02.2014.

SAAS. (2013b). Online, *http://www.saasaccreditation.org/certfacilitieslist.htm;* 22.02.2014.

SAAS. (2013c). Certified facilities by industry June 30, 2012. Online, *http://www.saasaccreditation.org/facilities_by_industry.htm;* 22.11.2012.

SAAS. (2013d). Certified facilities by country June 30, 2012. Online, *http://www.saasaccreditation.org/certfaclists/2012_Q2/Q2%20SA8000%20Certs%20List,%20Public%20List.xls;* 22.02.2014.

SAAS. (2012a). The certification process. Online, *http://www.saasaccreditation.org/certprocess.htm*; 22.11.2012.

SAAS. (2012b). Accredited certification bodies (2012). Online, *http://www.saasaccreditation.org/accredcertbodies.htm*; 13.12.2012

Sarıkay, M. & Kara, F.Z. (2007). Sürdürülebilir kalkınmada isletmenin rolü: Kurumsal vatandaşlık. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi*, Yıl:2007 Cilt:14 Sayı:2, 221-233.

Shen, C.H. & Chang, Y. (2009). Ambition versus conscience, does corporate social responsibility pay off? The application of matching methods. *Journal of Business Ethics,* 88, 133–153.

Signitzer, B. & Prexl, A. (2008). Corporate sustainability. *Journal of Public Relations Research*, 20, 1-19.

Slaper, T.F. & Hall, T.J. (2011). The triple bottom line: What is it and how does it work? *Indiana Business Review, 86* (1), 4-8.

SPK. (2006). Sermaye piyasasında bağımsız denetim standartları hakkında tebliğ. Seri: X, No: 22, *http://www.spk.gov.tr*; 10.04.2013

Surroca, J.; Tribó, J.A. & Waddoc, S. (2010). Corporate responsibility and financial performance: the role of intangible resources. *Strategic Management Journal*, Volume 31, Issue 5, May 2010, 463–490.

Suttipun, M. (2012). Triple bottom line reporting in annual reports: A case study of companies listed on the stock exchange of Thailand (SET). *Asian Journal of Finance & Accounting,* 2012, Vol. 4, No. 1, 69-92.

Tunç, F. (2011). *Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda kurumsallaşmayla ilgili düzenlemeler*. Kurumsallaşma ve Denetim Konferansı, 5-9 Ekim Antalya. Online, http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/10/tr/FerruhTunc.pdf, 10.04.2013.

United Nations Global Compact. (2012). The ten principles. Online, *http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html*; 07.12.2012

White, G. (2005). How to report a company's sustainability activities". *Management Accounting Quarterly*, Fall, 7, 1, 36-43.

World Business Council for Sustainable Development. (2002). *Sustainable development reporting: Striking the balance.* Hertfordshire: Earthprint.

World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future. Online, *www.un-documents.net/our-common-future*.pdf; 22.01.2013

World Council on Sustainable Development. (1987). Our Common Future. UK.

Sürdürülebilirlik Bağlamında Sosyal Sorumluluk: Starbucks Örneği

Aktan, C.C. & Börü, D. (2007). Kurumsal sosyal sorumluluk. Coşkun Can Aktan (Edt.), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: İgiad Yayınları, 11-36.

Austin, E.W. & Pinkleton, B.E. (2008). *Strategic public relations management: Planning and managing effective communication programs*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 2nd. Ed.

Bayraktaroğlu, G.; İlter, B. & Tanyeri, M. (2009). *Pazarlamada yeni bir paradigmaya doğru.* İstanbul: Literatür Yayınları.

Business Ethics and Compliance. (2011). *Business ethicsand compliance standards of business conduct*. Online, http://assets.starbucks.com/assets/eecd184d6d2141d58966319744393d1f.pdf; 04.08.12

Carroll, A.B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *The Academy of Management Review*, Vol.4, No.4, 497-505.

Cone, C. L. & Feldman, M. A. (2004). CSR no longer a "nice thing" but a "must have." *PR News*, January 19, 60, 7.

Commision of the European Communities. (2001). Green Paper: Promoting a European framework for corporate social responsibility. Online,

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf; 25.07.12

Cone Kurumsal Vatandaşlık Çalışması. (2002). Online,*http://www.coneinc.com*.

Corporate Social Responsibility Annual Report. (2001). Online, *http://www.starbucks.com/responsibility/global-report*

Corporate Social Responsibility Annual Report. (2002). Online, *http://www.starbucks.com/responsibility/global-report*

Creyer, E.H. & Ross, W.T. (1997). The influence of firm behavior on purchase intention: do consumers really care about business ethics? *Journal Of Consumer* Marketıng, Vol. 14, No. 6, 421-432.

Da Piedade, L. & Thomas, A. (2006). The case for corporate responsibility: an exploratory study. *SA Journal ofHuman Resource Management, 4*(2), 65-74.

Deutsche Welle. (2010). Çanlar gezegenimiz için çalıyor. Online, *http://www.dw.de/%C3%A7anlar-gezegenimiz-i%C3%A7in-%C3%A7al%C4%B1yor/a-6112266*; 25.07.12

Edvardsson, B. & Enquist, B. (2008). *Values-based service for sustainable business - lessons from the retailers IKEA, Starbucks, H&M and Body Shop*. CTF-Service Research Center, Karlstad University, Karlstad, Sweden.

Elkington, J.B. (2004). Enter the triple bottom line. Henriques, A. & Richardson, J. (Edts.), *The Triple Bottom Line, Does It all Add Up? Assessing the Sustainability of Business and CSR*. London: Earthscan Publications Ltd., 1-16.

Elkington, J.B. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Oxford: Capstone Publishing.

Enquist, B.; Edvardsson, B. & Sebhatu, S.P. (2007a). Values-based service quality for sustainable business. *Managing Service Quality*, Vol. 17 No. 4, 385-403.

Enquist, B.; Edvardsson, B. & Sebhatu, S.P. (2007b). *Corporate social responsibility for charity or for service business*. Lund University, Working Paper.

Eren, E. (2000). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*. İstanbul: Beta Yayınları, genişletilmiş 5. Baskı.

Fiscal. (2011). *Starbucks global responsibility report – goals and progress 2011*. Online, www.starbucks.com; 31.07.12

Fortune. (19.03.2012). Best & worst in social responsibility. Online, *http://money.cnn.com/magazines/fortune/most-admired/2012/best_worst/best4.html; 17.07.2012*

Global Reporting Initiative Performance Indicators. (2012). Online, *http://globalassets.starbucks.com/assets/79decb3b5f814b8086ebfc6f137aadd1.pdf*

Gulati, R.; Huffman, S. & Neilson, G. (2002). The barista principle - Starbucks and the rise of relational capital. *Strategy & Leadership*. Online, http://www.strategy-business.com/article/20534?gko=582b3; 04.08.2012

Hardjono, T. & Klein, P. (2004). Introduction on the European corporate sustainability framework (ECSF). *Journal of Business Ethics,* 55: 99–113.

Holme, R. & Watts, P. (2000). *Corporate social responsibility: Making good business sense*. World Business Council for Sustainable Development.

http://www.gdfsuez.com, 07.08.12

http://www.scribd.com/doc/30694296/Marketing-Case-STARBUCK; 02.08.12

http://www.starbucks.com

http://www.starbucks.com.tr

İlgüner, M. (2009). Marka değeri: Başarının en önemli göstergesi. *Çerçeve Dergisi*, Eylül, 168-174.

Indiana State University. (2012). Sustainability at ISU. Online, *http://www.indstate.edu/facilities/sustainability/; 25.07.12*

Karahasan, F. (2004). Bir fincan kahvenin 2.4 milyar dolarlık marka değeri var. Online, *http://www.milliyet.com.tr/2004/08/27/business/bus02.html*; (22.08.2004).

Kotler, P. & Lee, N. (2006). *Kurumsal sosyal sorumluluk*, çev. Sibel Kaçamak. İstanbul: MediaCat Yayınları.

KPMG. (2013). The KPMG survey of corporate responsibility reporting 2013. Online, *kpmg.com/Sustainability*; 18.02.2014

Meadows, D.; Meadows, D.; Randers, J. & Behrens, W.W. III (1972). *The limits to growth: A report for the club of rome project on the predicament of mankind*. New York: Universe Books.

Mardjono, A. (2005). A tale of corporate governance: Lessons why firms fail. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 20, No. 3, 272-83.

Özgen, E. (2006). *Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri*. İstanbul: Mavi Ağaç Kültür Sanat Yayıncılık.

Özgüç, E. (2009). Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları kapsamında İMKB–30 Endeksi Şirketleri. *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*. Online, http://www.spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=988&ct=f&action=displayfile&ext=pdf&ext=.pdf; 31.07.12

Özkalp, E. (2002). *Davranış bilimlerine giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Robin, D.P. & Reidenbach, E.R. (1987). Social responsibility, ethics, and marketing strategy: Closing the gap between concept and application. *Journal of Marketing*, 51 (1), 44-58.

Sarıkaya, M.; Erdoğan, M. & Kara, Z.F. (2010). İnternet ekonomisi ve kurumsal sürdürülebilirlik. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ekim, 5(2), 31-50.

Schultz, H.; & Yang, D.J. (1997/2008). *Starbucks gönlünü işe vermek*, çev. Ömer F. Birpınar. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2. baskı.

Solmaz, B. (2005). İşletmelerin değişen konumuyla gelişen kurumsal sosyal sorumluluk bilinci ve Turkcell'in desteklediği "Çağdaş Türkiye'nin Çağdaş Kızları" projesinin genel bir değerlendirmesi. *Selçuk İletişim*, Cilt:4, Sayı:1, 116-125.

Stanton, W.J. (1975). *Fundemantals of marketing*. New York: McGraw-Hill Book Company.

Starbucks Global Responsibility Report. (2012). Global reporting initiative performance ındicators. Online, *http://www.starbucks.com/responsibility/global-report*; 14.01.2014

Suher, İ.K. (2010). Zirvedeki Türk işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk iletişimi: Web sitelerine yönelik bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 6, 2, 33-48

Şakar, S. (2004). *Küresel çevre ders notları*. Yıldız Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü.

Şimşek, Ş.; Akgemci, T. & Çelik, A. (2007). *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış*. Ankara: Gazi Kitabevi, yenilenmiş 5.baskı.

SPK. (2012). Kurumsal yönetim ilkelerine uyum raporu. Online, *http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=67&fn=67.pdf*, 12.04.2012

The Walt Disney Company. (2012). Disney citizenship performance summary Online, *http://thewaltdisneycompany.com/content/2012-disney-citizenship-performance-summary;*14.01.2014

Tokgöz, N. & Önce, S. (2009). Şirket sürdürülebilirliği: Geleneksel yönetim anlayışına alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi* (C.X I,S I, 2009), 249-275.

Çatışmadan Uzlaşmaya Şirketler ve Toplum

Anner, M. (2012). Corporate social responsibility and freedom of association rights: The precarious quest for legitimacy and control in global supply chains. *Politics & Society*, 40: 609-644.

Azer, A. (17.11.2001). The ethics of corporate social responsibility: Management trend of the new millennium?"*Economist*. Online, http://www.chumirethicsfoundation.ca/files/pdf/azeralison1.pdf.

Bakan, J. (2007). *Şirket: Kâr ve güç peşindeki patolojik kurum*, çev. Rahmi G. Öğdül. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bonanno, A. (2010). Multinational corporations and global justice: Human rights obligations of a quasi-governmental ınstitution. *Contemporary Sociology: A Journal of Reviews*. 39, 491-494.

Carson, R. (1962). *Silent Spring*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Chan, J. (2013). A suicide survivor: The life of a Chinese worker. *New Technology, Work and Employment*, 28 (2), 84-99.

Chan, J. & Ngai Pun, M.S. (2013). The politics of global production: Apple, Foxconn and China's new working class. *New Technology, Work and Employment*, 28:2, 100-115.

Elkington, J.B. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Oxford: Capstone Publishing.

Elkington, J.B. (1981). *The green consumer guide: From shampoo to champagne - high-street shopping for a better environment.* London: Gollancz.

Fraser, S. & Freeman, J.B. (2013). Industrial giantism and the mythos of progress: From dark satanic mills to Foxconn. *New Labor Forum*, (22), 86-89.

Hinson, R.E. & Ndhlovu, T.P. (2011). Conceptualising corporate social responsibility (CSR) and corporate social investment (CSI): The South African context. *Social Responsbility Journal*, 7 (3), 332-346.

http://bentley.umich.edu/exhibits/dissent/warresearch.php; 05.03.2014

http://csrforall.eu/tr/duyuru_odul/Duyuru.pdf (7.5.2014)

http://csrturkey.org/about/#

http://kssd.org/kss_pazaryeri/# (7.5.2014)

http://online.wsj.com/article/SB983734299575537180.html

http://www.advance.uconn.edu/2004/041108/04110803.htm; 5.3.2014

http://www.bilderberg.org/bernhard.htm#explored

http://www.dow.com/news/press-releases/article/?id=6446; 05.04.2014

http://www.europeancsrawards.eu/ (erişim 6.5.2014)

http://www.ethicalcorp.com/communications-reporting/brent-spar-battle-launched-modern-activism

Julian Oliver "Learning the Lesons of Brent Spar Saga," 2.11.1995

http://www.ethicalcorp.com/communications-reporting/brent-spar-battle-launched-modern-activism

"The Ethics of Corporate Social Responsibility: Management Trend of the New Millennium?" Economist. 17.11.2001.

http://www.europeanvoice.com/article/imported/learning-the-lessons-of-brent-spar-saga/29993.aspx

http://www.greenpeace.org/international/en/about/history/Victories-timeline/Brent-Spar/

http://www.history.com/this-day-in-history/antiwar-protestors-sue-dow-chemical; 05.03.2014

http://www.huffingtonpost.com/propublica/foxconn-by-the-numbers_b_1237243.html (3.5.2014)

Aditya Chakrabortty "The woman who nearly died making your iPad" The Guardian, Monday 5 August 2013.

http://www.khas.edu.tr/news/510/455/Cumhuriyetin-100-Yilinda-Kurumsal-Sorumluluk-oeduelleri-Sahiplerini-Buldu.html (7.5.2014)

http://www.sourcewatch.org/index.php/Dow_Chemical_Company;05.03.2014

http://www.state.gov/e/eb/eppd/csr/ (erişim 6.5.2014)

http://www.state.gov/e/eb/oecd/usncp/guidelines/index.htm(erişim 6.5.2014)

http://www.theguardian.com/technology/2013/jan/25/apple-child-labour-supply

http://en.wikipedia.org/wiki/Dow_Chemical_Company;05.03.2014

Klein, N. (2002). *No Logo: Küresel markalar hedef tahtasında.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Morhardt, J. E. (2009). General disregard for details of GRI human rights reporting by large corporations. *Global Business Review*, 10, 141-158.

Nader, R. (1965). *Unsafe at any speed: The designed-in dangers of the american automobile.* New York: Grossman.

Roddick, A. (1991). *Body and soul: Profits with principles - The amazing success story of Anita Roddick and The Body Shop.* Toledo: Three Rivers Press.

Wheeler, D.; Fabig, H. & Boele, R. (2002). Paradoxes and dilemmas for stakeholder responsive firms in the extractive sector: Lessons from the Case of Shell and Ogoni. *Journal of Business Ethics*, 39 (3): 297-318.

Young, N. (17.02.2011). Apple's new chief visits Chinese factory to hang nets after workplace suicides. *Daily Mail*, Online, http://www.dailymail.co.uk/news/article-1357833/Apple-responds-suicides-Chinese-Foxconn-factory-hanging-nets.html

TÜRKİYE'NİN SİYASALLAŞMIŞ SOSYAL SORUNLARI

Doç. Dr. İshak TORUN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1171
Yönetim / Siyaset No.: 025
ISBN : 978-605-320-075-8
© 1. Basım, Şubat 2015

TÜRKİYE'NİN SİYASALLAŞMIŞ SOSYAL SORUNLARI
Doç. Dr. İshak TORUN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Enes Kurt -enes@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı
No.: 99/11 Ankara Sertifika No.: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Torun, İshak.
Türkiye'nin Siyasallaşmış Sosyal Sorunları / *İshak Torun*
1. Basım, VIII + 184 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-075-8
1. Siyasallaşma 2. Laiklik 3. Kürtlük 4. Alevilik 5. Cemaat

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA **Tel:** 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Böyle bir kitap yazma ihtiyacı bilim insanlarının gerçek hayattan, gerçek hayat aktörlerinin ise bilimden kopuk olmasından doğdu. Bu ihtiyaç çerçevesinde eserin amacı, bilimsel teori ile Türkiye gerçekliği arasında diyalog kurmaktır.

Kitapta yer alan başlıkların bir kısmı ulusal gazetelerde tarafımca yayımlanmış makalelerden oluşuyor. Bu makaleler, yazdığım bilimsel yayınların güncel sorunlara bir nevi uyarlamasıdır.

Bu kitabı okuyup eleştiri ve katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Şükrü Nişancı, Doç. Dr. Orhan Yalçın, Yrd. Doç. Dr. Koray Tütüncü ve Yrd. Doç. Dr. Cihan Çakmak'a teşekkürü bir borç bilirim.

Doç. Dr. İshak TORUN

Bolu, 2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....1

BÖLÜM 1

TÜRKİYE'NİN EN ÖNEMLİ SİYASALLAŞMIŞ SOSYAL SORUNLARI.....3

BÖLÜM 2

TÜRKİYE GÜNCELİNDE SİYASET SOSYOLOJİSİNİN BELLİ BAŞLI KONULARI.....7

2.1. Toplum mu Siyaseti, Siyaset mi Toplumu Belirliyor?.....7
2.2. Özgürleşmenin Fırsatı Olarak Eşitsizlik.....10
2.3. Rekabetçi Elitistlerin Siyaset Anlayışı.....11
2.4. Siyaseti Toplumun Belirlediğine Yönelik Öz Eleştiri.....14
2.5. Reel Siyaset-İdeal Siyaset Ayrışmasında Orta Yol.....16
2.6. Siyasi İdeoloji, Siyasi Sistem ve Demokrasi.....18
2.6.1. Demokrasi Kavramı.....19
2.6.2. Demokratik Siyasi Sistemin Tasnifi.....20
2.6.3. Demokratik Sistemin Standart ve Şartları.....23
2.6.4. Siyasi Sistem Olarak Demokrasi.....26
2.6.5. Demokrasi Ayağa Düşmüş Bir Rejimdir.....28
2.7. Cumhuriyet ile Demokrasi Arasındaki İlişki.....30
2.7.1. Tam Bağımsız Bir Cumhuriyet: Kuzey Kore.....33
2.8. Bir Türkiye Paradoksu: Sosyale Yabancı Sosyal Bilim.....35
2.9. Gelişmemişliğin Bir Göstergesi: Komploculuk.....37

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE DEVLET VE SİYASİ YAPI 39

3.1. Türkiye'de Devlet Geleneği ve Siyasi Kültür 39
3.2. Türkiye'de Siyasi Sistem ve Demokrasi 43
3.3. Türkiye'de Cumhuriyet ve Demokrasi 46
3.3.1. Türkiye'de Cumhuriyetçilerin Akıl Babası 48
3.4. Ak Parti Solcu Değil, Üçüncü Yolcu 50
3.5. Üçüncü Yoldan Patrimonyal Demokrasiye 52
3.6. Türkiye'de Sol Siyasetin İslam'la İlişkisi 54
3.7. İlhan Selçuk mu Solcu, Hasan Cemal mi? 56
3.8. Fenerbahçe Üzerinden Siyasi Kültür Tahlili 58
3.9. Sağlık Reformu Üzerinden Liberallik Tartışması 61

BÖLÜM 4

LAİK-ANTİLAİK KUTUPLAŞMASI 65

4.1. Türkiye'de Laik-Antilaik Kutuplaşması 65
4.2. Laikliğin Tanımlanması Sorunu 67
4.3. Laikliğin Farklı Kullanımları 68
4.4. Laik (Pozitif) Bilimin Objektiflik Safsatası 71
4.5. Laik Alperen Yetiştiren Okul: Köy Enstitüleri 73
4.6. Laik-Antilaik Kutuplaşmasında Türban Cephesi 76
4.7. Laikliğin En Tipik İhlali: Şehitlik 78
4.8. Laik-Antilaik Kutuplaşmasının Mağduru: Eğitim 81
4.8.1. Yüksek Öğrenim İçin Yeni Bir Yasa İhtiyacı 81
4.8.2. Yüksek Öğrenimin Kronik Sorunları 83
4.8.3. Millî Eğitimde Reform İhtiyacı 87
4.8.4. Alaturka Eğitimin Alaturka Reformu 88
4.8.5. Dershane ve Test Sınavlarının Niteliği 91
4.8.6. Sizin Çocuğun Kaç Doğrusu Var? 94
4.8.7. Okumakla Adam Olunur mu? 96

BÖLÜM 5

TÜRK-KÜRT KUTUPLAŞMASI 99

5.1. Türk-Kürt Kutuplaşmasının Kısa Bir Hikâyesi 100
5.2. Türkiye Üst Kimliğinin Oluşumu ve Ortaya Çıkan Arazılar 102
5.3. Alt Kimlik, Üst Kimlik ve Paralel Kimlik 103

5.3.1. Üst Kimlik 103
5.3.2. Cumhuriyet Elitlerinin Üst Kimlik Anlayışı 105
5.3.3. Üst Kimlik, Sivil Toplum ve Kamusal Alan 107
5.3.4. Kimlik Temelli Çatışmaların Başlaması 108
5.3.5. Demokrasi Düşmanı Mikro Milliyetçilik 109
5.4. Fiilî Türklüğün Resmî Türklükle Hesaplaşması 110
5.5. Alt ve Üst Kimlik Olarak Kürtlük 112
5.6. Kürtlerle Türkler Arasındaki Duvar 113
5.7. Kürt Barışı Mümkün mü? 116
5.8. Tebaanın Vatandaş Olmasından Korkanlar 118

BÖLÜM 6

ALEVİ-SÜNNİ KUTUPLAŞMASI 121

6.1. Alevilik Nedir? 121
6.2. Türkiye'de Alevilik 122
6.3. Alevi - Sünni Kutuplaşması 123
6.4. Aleviler Ne İstiyor? 125
6.5. İki Arada Bir Derede Bir Kimlik: Alevilik 127
6.6. Aleviliği Tanımlamanın Zorluğu ve Zorunluluğu 129
6.7. Alevilerin Oyu ve Alevi Partisi 131

BÖLÜM 7

GÜLEN CEMAATİ ETRAFINDA ORTAYA ÇIKAN KUTUPLAŞMA 135

7.1. Sivil Toplum ve Cemaat Kavramları 136
7.1.1. Sivil Toplumun Önemi 136
7.1.2. Sivil Toplum Kavramı 137
7.1.3. Sivil Toplumun Özellikleri 138
7.1.4. Cemaat Kavramı 141
7.1.5. Sivil Toplum Benzeri Yapı: Dinî Cemaat 142
7.1.6. Sivil Toplum Örgütüyle Cemaatin Mukayesesi 143
7.2. Gülen Cemaati, Din, Toplum ve Siyaset 145
7.2.1. Gülen Cemaatini Bitirme Planı 145
7.2.2. Cemaat ne Tarikattır ne de Sivil Toplum 147
7.2.3. Gülen Cemaati ve Dinin Siyasallaştırılması 151
7.2.4. Fenerbahçelilik Üzerinden Gülen Cemaati Tahlili 153
7.2.5. Gülen Cemaati, Darbe ve Makyavelizm 155
7.3. Daccan Mücahitleri İslamcı mı? 159
7.4. Faili Meçhul İnsan Hakkı İhlalleri 162

7.5. Dershane Üzerinden Ortaya Çıkan Kutuplaşma 164
7.5.1. Sakat Eğitimin Anomali Çocuğu: Dershane 164
7.5.2. Dershaneler Neden Kapatılmalı? 166
7.5.3. Dershane Yerine Neden Kolej Açılmalı? 168
7.5.4. Olimpiyatların Türkçe Yalanı 171

KAYNAKÇA 175

ÖZ GEÇMİŞ 184

KAYNAKÇA

Akat, A.S. (1999). "1923-50 Arası Sağ Bir Diktatörlük," *Sol, Kemalizme Bakıyor*, derl. Ruşen Çakır ve Levent Cinemre. İstanbul: Metis Yayınları

Aköz, E. (3.7.2009). "Savcının Dediği Mezhep Hangisi," Sabah Gazetesi, http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/akoz /2009/07/23/ savcinin_dedigi_mezhep_hangisi, er.tar. 15.7.2009

Aksoy, M. (2008). *Türkiye'de Siyasetin Dayanılmaz Boşluğu*, İstanbul: Özgür Yayınları

Aktan, C.C. (1999). "Kahrolsun Demokrasi, Yaşasın Demarşi," *Yeni Türkiye*, 5(29).

Aktan, C.C. (1997). "Demokrasi ve Sivil Toplum," *Yeni Türkiye*, 3(18).

Akyol, T. (1997). *Bilim ve Yanılgı*, 2.Baskı, İstanbul: Milliyet Yayınları

Akyüz, Y. (1999) *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)*, Genişletilmiş 7.Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları

Anadolu Ajansı (AA). (15.07.1014). Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, http://www.aa.com.tr/tr/yasam/358888--turkiyede-dini-hayat-arastirmasi

Anayurt, Ö. (2005). Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları

Armağan, M. (31.03.2013). "Meğer Erzurum Kongresi'nde Türk-Kürt kardeşliği çağrısı yapılmış", *Zaman Gazetesi*

Aslan, A. (2002). *Felsefeye Giriş*, 7. Baskı, Ankara: Vadi Yayınları

Aslan, Z. (2005). "Hangi Demokrasi", *Sivil Toplum Dergisi*, 3(9)

Atar, Y. (1998). "Demokratik Toplumda Sivil Toplumun Fonksiyonu ve Sivil Toplum-Devlet Düalizmi," *Yeni Türkiye*, 18. Sayı

Atılgan, D. (2008). "85.Yıldönümünde Cumhuriyet", *Hollanda Atatürkçü Düşünce Derneği*, http://www.hadd.nl/ lees_nieuws/13/85yildonumunde_cumhuriyet, erişim tar. 25.03.2014

Atsız, N. (Yayına hazırlayan) (1992). *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, İstanbul: MEB Yayınları

Avcı, N. (1990). Kitle Kültürü ve Enformatik Cehalet, İlaveli 3. Baskı, Ankara: Rehber Yayıncılık

Aydın, S. (2006). 'Amacımız Devletin Bekası' *Demokratikleşme Sürecinde Devlet ve Yurttaşlar*, 2. Baskı, İstanbul: TESEV Yayınları

Bayraktar, S.U. (2005). "Hangi Sivil Toplum, Nasıl Bir Demokrasi, 1990'ların Türkiye'sinde Sivil Toplumlar," *Sivil Toplum*, 3(9).

Belge, M. (1984). *Sosyalizm, Türkiye ve Gelecek*, 2. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları

Belge, M. (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul : İletişim Yayınları

Berkes, N. (2002). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: YKY

Boratav, K. (2004). *Türkiye İktisat Tarihi*, 8.Baskı, İstanbul: İmge Kitapevi

Can, Y.İ. (2007). "Türkiye'de Sivil Toplumu Yeniden Düşünmek: Neo-liberal Dönüşümler ve Gönüllülük," *Toplum ve Bilim*, 108. Sayı

Canatan, K. (2010). "Bütünleşme ve Ayrışma Çerçevesi Olarak Milliyetçilik ya da 'Millet Olma'nın Halleri", *Köprü*, 111. Sayı

Cerrahoğlu, N. (14.07.1996). Mülakat, *Milliyet*

Collier, D., S. Leitsky (1997). Democracy With Adjectives. Coceptual Innovation in Conparative Research. In: World Politics, col. 49 (3). The Johns Hopkins University Press

Cüceloğlu, D. (2005). *Mış Gibi Yaşamlar*, 1. Basım, Ankara: Remzi Kitabevi

Cüceloğlu, D. (2002). *Yeniden İnsan İnsana*, 27. Basım, Ankara: Remzi Kitabevi

Çağatay, M. (1996). "Kimlik ve Toplumsal Bakış", Danışman: Doğu Ergil, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara

Çaha, Ö. (2005). "Sivil Toplum Üstüne", *Sivil Toplum ve Demokrasi* içinde, ed. Lütfi Sunar, İstanbul: Kaknüs Yayınları

Çaha, Ö. (1997). "1980 Sonrası Türkiye'de Sivil toplum Arayışları", *Yeni Türkiye*, 3 (18)

Çakır, R. (01.07.2014). "Cemaatin Bugün Mazlum Olması Dün Zalim Olduğu Gerçeğini Değiştirmez," Mülakat, Ezgi Başaran, Radikal Gazetesi, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_ basaran/pkk_cemaat_ile_asla_ittifak_kurmaz_denemez-1199318

Çalışlar, O. (24.11.2008). "Devlet Aleviliği Tehlikesi Var," Röportaj:Murat Aksoy, Yenişafak Gazetesi, http://yenisafak.com.tr/Roportaj/Default.aspx?t=13.07.2009&i=152082, er. tar. 15.7.2009

Çamuroğlu, R. (2005). *Değişen Koşullarda Alevilik*, 4. Baskı, İstanbul: Kapı Yayınları

Çamuroğlu, R. (1994). *Yeniçeriliğin Bektaşiliği ve Vaka-i Şeriye*, İstanbul: Ant Yayınları

Çarkoğlu, A. (2005). "Öğrenci ve Öğretmenlerin İnsan Hakları Açısından Ders Kitaplarına Yaklaşımları Araştırması Üzerine Düşünceler," *Öğretmen ve Öğrencilerin Gözünden Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Anket Sonuçları*, Hazl. Kadir R. Gürtan ve Gülsevil Tüzün, ed. Filiz Çullu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları

Çelik, H. (04.12.2013). "Hüseyin Çelikten Dershaneler Kapatılamaz Açıklaması", *Aktif Haber* http://www.aktifhaber. com/huseyin-celikten-dershaneler-kapatilmaz-aciklamasi-896060h.htm

Çongar, Y. (11.05.1998). "Demokradura," *Milliyet*

Dahl, R. A. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*, çev. Levent Köker, Ankara: Yetkin Basımevi

Doğan, İ. (2000). *Sivil Toplum*, Ankara: Sistem Yayıncılık

Duran, B. (2003). "Siyasette Değişen Parametreler," *Sivil Toplum*, 1 (4)

Dursun Bey (1977). *Tarih-i Ebu'l-feth*, Hazırlayan: Mertol Tulum, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları

Edmonds, S. (22.02.2014). "Emperyalizm Kuklaları Türkleri Komplo Teorisyeni Olmakla Suçluyor", *Boilingfrogspost*, Çev. Sinem Köseoğlu. http://yenisafak.com.tr/yorum-haber/emperyalizm-kuklalari-turkleri-komplo-teorisyeni-olmakla-sucluyor-23.02.2014-620698

Erdem, F. H. (2001). "Alevi Sorunu Üzerine Bazı Düşünce ve Öneriler," *Toplum ve Bilim*, 90.Sayı

Erdem, T. (3.12.2009). Alevi Oyları, *Radikal*

Erdoğan, K. (Tarihsiz). *Türkiye'de Alevilik*, İstanbul: Yeniyüzyıl Kitaplığı

Erdoğan, M. (2005). *Anayasal Demokrasi*, 7. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi

Erdoğan, M. (03.11.2003) "Türkiye'nin Siyasi Rejimini Tanımlamak", *Tercüman Gazetesi*

Erkut, E. (2014). "Gelişim İçin Girişim," TED&Ihlas College ED. http://www.youtube.com/watch?v=6orxAQmCz4Y

Eröz, M. (1990). *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Erturhan, S. (2001). "Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslam Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(5). http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/321.pdf

Fukuyama, F. (2003). *Tarihin Sonu mu*?, çev.Kollektif, Ankara: Vadi Yayınları

Gezgin, M.F. (1990). "Cemaat-Cemiyet Ayrımı ve Ferdinand Tönnies," *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mehmet Eröz'e Armağan* içinde, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, 22. Sayı

Gasset J. Y.(2003). Kitlelerin Ayaklanışı, çev. Koray Karaşahin, Babil Yayınları, İstanbul

Giddens, A. (2001). Üçüncü Yol ve Eleştirileri. N. Sad (Çev.). İstanbul: Phoenix.

Gökalp, Z. (1996). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Kamer Yayınları

Gökçe, B. (1992). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Genişletilmiş 2.Baskı, Ankara: Savaş Yayınları

Göle, N. (2007). *İslam ve Modernlik Üzerine Melez Desenler,* İstanbul: Metis Yayınları

Göle, N.(2004). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*, İstanbul: Metis Yayınları

Göle, N. (2003). "Kamusal Alan ve Sivil Toplum Üzerine," *Sivil Toplum*, 1(3)

Göle, N.(2000). *İslâm'ın Yeni Kamusal Yüzleri*, Metis Yayınları, İstanbul

Gündel, A. (21.07.2009). "Rota Programı," moderatör: Yavuz Baydar, *S Haber*.

Güney, Ü. (2007). Becoming Trans-local: Identity and British Asian Muslim Youth in Bradford, Yayımlanmamış doktora tezi, University of Essex, Department of Sociology, Colchester, İngiltere

Hakan, S. (2013). *Türkiye Kurulurken Kürtler*, İstanbul: İletişim Yayınları

Hayek, v.H. (2004), "Neden Muhafazakâr Değilim," *Liberal Düşünce*, Cilt 34, No. 9, çev. Atilla Yayla, 74.

Hekman, S. (1999). *Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik*, çev. Hüsamettin Arslan ve Bekir Balkız, İstanbul: Paradigma Yayınları

Held, D. (1998). "Cumhuriyetçilik: Özgürlük, Öz-Yönetim ve Aktif Yurttaşlık", Çev. Belirsiz, *Cogito*, Sayı 15

Heper, M.(1991). "İnterest-Group Politics in post-1980 Turkey Lingering Monism," in *Strong State and Economic İnterest Groups: The Post- 1980 Turkish Experience*, ed., M. Heper De Gruyder, Berlin, New York.

Heper, M. (1986). "Türkiye'de İslam, Siyasi Sistem ve Toplum", Derl. E. Kalaycıoğlu, A.Yaşar Sarıbay, *Türk Siyasi Hayatının Gelişimi*, İstanbul: Beta Yayıncılık

Heper, M. (1976). "Osmanlı – Türk Bürokrasisinde "Modernleşme: Saf Patrimonyalizmden Patrimonyal Yasallığa," *Yönetim Sosyolojisi* içinde, ed. Ömer Bozkurt, Ankara: TODAİ

Hür Haber (05.06.2013). Gezi Parkı Eylemcileri Ne İstiyor, http://www.hurhaber.com/gezi-parki-eylemcileri-ne-istiyor/haber-559395, erş. tar.13.06.2014

İmam Gazali, *Yöneticilere Altın Öğütler*, çev. Hüseyin Okur, İstanbul: Semerkant Yayıncılık

İnsel, A. (2002). *Türkiye Toplumunun Bunalımı*, 4.Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları

İnsel, A. (1998). "Türkiye'de Resmi İdeoloji Yaptırımcı ve Bütüncüdür," *Birikim*, 106.Sayı

İnalcık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

İnalcık, H.(1992). "Comments on 'Sultanism': Max Weber's typification of the Otoman polity," *In Princeton Papers in Near Eastern Studies*, No.1

Jineps Gazetesi (13.06.2013) http://www.jinepsgazetesi. com/emniyetin-gezi-raporu-acikladi-13338.html,er.tar.13.06.2014

Kadıoğlu, A. (2003). "Milletini Arayan Devlet", *Türkiye Günlüğü*, 75.Sayı

Kadıoğlu, A. (1999). *Cumhuriyet İradesi–Demokrasi Muhakemesi*, İstanbul: Metis Yayınları.

Kahraman, H. B. (2005). "Türk Milliyetçi Romantizminin Sonu: Kurucu Modernist İdeolojinin Dönüşümü ve Yazımsal Söylemi", *Ş.Mardin'e Armağan* içinde, der. Ahmet Öncü, Orhan Tekelioğlu, İstanbul: İletişim Yayınları

Kahraman, H.B. ve F.Keyman (1998). "Kemalizm, Oryantalizm ve Modernite," *Doğu Batı*, Yıl: 1 Sayı:2

Kalaycıoğlu, E. (2012). *Karşılaştırmalı Siyasi Sistemler* içinde, edl.Ersin Kalaycıoğlu ve Deniz Kağnıcıoğlu, Eskişehir: AÖF

Karaman, L. M. (1997). "Sivil Toplum-Siyasi Toplum İkilemi Ekseninde Cumhuriyet Türkiye'sine Bir Bakış," *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik Araştırma Dizisi* içinde, der. Nuri Bilgin, İstanbul: Bağlam Yayınları

Karaman, L. M. (1997b). "Cumhuriyet 'Devlet'in Altını Çizerken 'Demokrasi'nin Üstünü Çizen Bir Siyasi Düzende 'Sivil Toplum'un Varlıkla Yokluk Arasındaki Yeri", *Yeni Türkiye*, Yıl:3, Sayı:18

Karpat, K. (1995). "Kimlik Sorununun Türkiye'deki Tarihi, Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi," *Türk Aydını ve Kimlik Sorunu*, ed. Sabahattin Şen, İstanbul: Bağlam Yayınları

Keane, J. (1993). *Sivil toplum ve Devlet; Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar*, der. John Keane, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Keyder, Ç. (2004). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, 10. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları

Keyman, E.F. (20.10.2006). "Kimlik Siyaseti ve Kürt Sorunu," *Radikal Gazetesi Radikal İki,*

Keyman, E.F. (16.02.2007). "Kimlik Siyaseti ve Kürt Sorunu", *Radikal Gazetesi Radikal İki*

Keyman, E.F. (1999). "Cumhuriyet-demokrasi Karşıtlığı Üzerine Düşünceler: Özgürlük Sorunsalı", *Düşünen Siyaset*, Kasım Sayısı

Kılıç, Ş. (5.5.2009). "Aleviler Sağa Neden Mesafeli," *Yeni Şafak Gazetesi,* http://yenisafak.com.tr/yorum/?t= 05.05.2009&i=184499, er.tar.15.7.2009

Kızılçelik, S. (1994). *Sosyoloji Teorileri* I, 2. Baskı, Konya: Emre Yayınları

Konsensüs Araştırma ve Danışmanlık Şirketi: Türkiye'nin En Önemli Üç Sorunu Kamuoyu Yoklaması, 18-28 Mayıs 2011 (http://www.konsensus.com.tr/news/396/turkiyenin-en-onemli-uc-sorunu.html).

Köker, L. (22.08.2013). "Demokrasi Batı'da Başka Doğu'da Başka mıdır?", *Zaman Gazetesi Yorum Sayfası*.

Köker, L.(2004). "Çoğulculuk Olmadan Demokrasi ve Sivil Toplum Olmaz," Röportaj, *Sivil Toplum*, 2 (5)

Köktaş, M.E. (2012). "Türkiye'de Din ve Siyaset: Demokratikleşme Sürecinin Bir Problem Alanı", *Dünden Bugüne Türkiyenin Toplumsal Yapısı*, ed. Mehmet Zencirkıran, 3. Baskı, Bursa: Dora Yayınları

Köni, H. ve İ. Torun (2013). "Muhafazakârlık Olgusu ve Amerika ve Türkiye Örneklerinde Dini Muhafazakârlık," *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 181-209, 4(38)

Köprülü, F. (1989). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, İstanbul: Ötüken Neşriyat

Kuhn, T.S. (2011). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, çev. Nilüfer Kuyaş, İstanbul: Kırmızı

Lewis, B. (1984). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. M.Kıratlı, Anakara: Türk Tarih Kurumu

Magee, B. (1990). Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı, çev. Şahin Alpay, Ankara: Remzi Kitabevi

Mardin, Ş. (1995). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleler 1*, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul

Mardin, Ş. (1993). "Türkçe Çevirisine Önsöz", *Sosyoloji Yazıları*, çev. Taha Parla, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları

Mardin, Ş. (1992). *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları

Marshall, G. (2009). "Küreselleşme," *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay ve D. Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Melikof, İ. (2009). "Alevilik Asla Şiilik Olmadı," Röportaj: Nilüfer Kuyaş, *Pis Sultan Abdal Kültür Derneği* Antalya Şübesi, http://www.psakd.org/yazarlar/alevilik_asla_ siilik_olmadi.html, er. tar. 15.7.2009

Melikof, İ. (1994). *Uyur İdik Uyardılar*, Çev. Turan Alptekin, İstanbul: Cem Yayınları

Milliyet, (12.07.2012). "Dindarlık Artıyor, İbadet Azalıyor", Milliyet Gazetesi http://gundem.milliyet.com.tr/-dindarlik-artiyor-ibadet-azaliyor/gundem/gundemdetay/12.07.2012/1566252/ default. htm

Nişancı, E. (2007). "Vatandaşlık ve Demokrasi İçin Potansiyel Mekan Olarak Şehirler ve Şehirci Söylem," *Sivil Toplum Dergisi*, 5 (17-18)

Nişancı, E. (2005). "Klasik Oryantalizmden Neo-oryantalizme; İslam, Demokrasi ve Büyük Orta Doğu Projesi Üzerine", *Avrasya Dosyası*, 11 (3)

Nişanyan, S. (2013). "Yanlış Cumhuriyet," http://www.nisanyan.com/?s=soru-41, Erş.tar. 12 Ocak Nişanyan, S. (2010). *Yanlış Cumhuriyet*, İstanbul: Everest Yayınları

Ocak, A.Y. (1996). *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İstanbul: İletişim Yayınları

Ocak, A.Y. (1989). "Alevi", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

Orhan, Ö. (2013). "Rousseau ve Türkiye," *Felsefi Düşünce Dergisi, Sayı.16*

Öncü, A. (1991). "Sivil Toplum ve Katılım," *Sivil Toplum* içinde, ed.Yurdakul Fincancı, İstanbul: TÜSES

Öniş, Z., U.Türem (2001). "Entrepreneurs, Democracy and Citizenship in Turkey," *Comparative Politics*, 34, (4) July. http://portal.ku.edu.tr/~zonis/EntDemCit.pdf: erişim tarihi 16.05.2008

Öniş, Z. (1999). "Turkey, Europe, and Paradoxes of İdentity: Perspectives on the İnternational Context of Democratization," *Mediterranean Quarterly*, Vol., 10, No: 3

Özgürel, A. (30.11.2008). "Yeniçeri İmha Edilirken Bektaşilik Yasaklanmıştı," *Radikal Gazetesi*, http://www. radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&Date=30.11.2008&ArticleID=910714, er.tar.15.7.2009

Özgürel, A. (13.02.2005). "Hedef Sorgulayan İnsan,", *Radikal Gazetesi* /haber.php?haberno=143381

Özkalp, E. (2003). *Sosyolojiye Giriş,* Genişletilmiş 12.Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 140

Popper, K.S. (1988). "Açık Toplum Düşmanlarına Yeniden Bakış," *Yeni Forum*, Çev. İhsan D.Dağı, 1-5 Haziran

Sabah (26.06.2014). "Çözüm Sürecine Yasal Güvence," Sabah Gazetesi, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2014/06/26 /cozum-surecine-yasal-guvence#

Said, E.W. (1998). *Oryantalizm*, çev. Nezih Uzel, İstanbul: İrfan Yayınevi

Sarıbay, A.Y.(1995). "Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam," Röportaj, *İzlenim*, Aralık Sayısı

Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çevl.Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan, Ankara:Yetkin Yayınları

Sevim, A. (2008). *Halk Milliyetçiliğinin Öncüsü Herder*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi

Sezer, B. (1991). "Türk Sosyolojisinin Önündeki Sorunlar", *75.Yılında Türkiye'de Sosyoloji* içinde, ed. İsmail Coşkun, İstanbul: Bağlam Yayınevi

Solgun, C. (2008). *Alevilerin Kemalizm'le İmtihanı*, İstanbul: Hayykitap

Star Gazetesi (20.08.2014). İdris Bal'ın Darbe Hazırlığı Deşifre Oldu: Erdoğan Öldürülecek," http://haber.stargazete.com/guncel/idris-balin-kehaneti/ haber-928236

Tekeli, İ. (1999). *Modernite Aşılırken Siyaset*, İmge Kitapevi, Ankara.

Tok, N. (2007). "Demokrasi ve Cumhuriyet İlişkisi Üzerine," *Gelişim Dergisi*, 2 (16)

Tocqueville, A. (1994), *Amerika'da Demokrasi*, Çev. İhsan Sezal / Fatoş Dilber, Ankara: Yetkin Yayınları

Tokol, A. (2012) "Günümüz Türkiye'sinde Sosyal Sorunlar ve Sosyal Politika Uygulamaları", *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, 3. Baskı, Editör: Mehmet Zencirkıran, Bursa: Dora

Toprak, B. (1986). "Türkiye'de Dinin Denetim İşlevi", *Türk Siyasi Hayatının Gelişimi,* derl. E. Kalaycıoğlu, A.Yaşar Sarıbay, İstanbul: Beta Yayıncılık

Torun, İ. (26.03.2013). "YÖK Yasa Taslağına Ne Oldu," *Türkiye Akademik Platformu,* http://akademikplatform.net/yok-yasa-taslagina-ne-oldu-ishak-torun/

Torun, İ., S. Öztürk (2013). "Yükseköğrenimin Etkinleştirilmesi ve Taşra Üniversitelerinin Önemi" *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 197-208, 1 (27)

Torun, İ. (2012). "Köyleri Kentleşen Kentleri Köyleşen Türkiye'de Dindarlığın Sosyolojisi," Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(1)

Torun, İ. (2009). "Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokrasinin Gelişmesinde Bir Potansiyel Olarak Alevilik," *Uluslararası Davraz Kongresi*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Isparta

Torun, İ. (2008). "Cemaatten Kitleye Kitleden Örgütlü Topluma: Cumhuriyet ve Demokrasi" *Cumhuriyetçilik* içinde, Ankara: Orion Yayınevi

Torun, İ. (2008b),"Max Weber'e Göre İktisadi Zihniyetin Rasyonalizasyonu," *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*

Torun, İ. (2008c), "Öğrenci Kulüplerinin Demokratik Sosyalleşme Açısından Önemi: Niğde Örneği," *V. Sivil Toplum Kongresi*, Çanakkale Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çanakkale

Torun, İ. (2007). "Alaturka Eğitimin Alaturka Reformu," *Kapadokya Atılım Dergisi*, 2(4), Niğde

Torun, İ.(2003). *Max Weber'de İktisadi Gelişme Düşüncesi*, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul.

Torun, İ. (2002b), "Kapitalizmin Zorunlu Şartı: Protestan Ahlak," *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3(2)

Torun, İ. (2002). Yusufeli Kasabasının Toplum Yapısı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya

Torun, İ. (2002c). "Max Weber' e Göre İktisadi Gelişmenin Yeterli Şartı," Maltepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi, 1-2. Sayı

Tunaya, Z.T. (2011). *Türkiye'de Siyasi Partiler*, I.Cilt, 4.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları

Tunçay, M. (2003). "Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Kavramlar," *Sivil Toplum*, 1 (1), http://www.siviltoplum.com. tr/?ynt=icerikdetay&id=98 erişim tarihi:20.05.2008

Turhan, M. (1994). *Kültür Değişmeleri*, İstanbul: İFAV Yayınları

Türk Ansiklopedisi (Tarihsiz), "Alevilik" 2. Cilt, İstanbul: MEB

Türkdoğan, O. (1995). *Alevi-Bektaşi Kimliği: Sosyo-Anropolojik Araştırma*, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları

Türköne, M.(2005). *Türkiye'nin Kayıp Halkası*, Etkileşim Yayınları, İstanbul. Türköne,

Türköne, M. (2012). *Siyaset Bilimi*, Ankara: Etkileşim Yayınevi

Türköne, M.(2003). "Müslümanlar ve Çoğulcu Bir Toplum Tasarımı," *Türk Modernleşmesi* içinde, 2. Baskı, ed. Mustafa Dirik, Ankara: Lotus Yayınevi

Tütüncü, K. (2013). "Demokratik ve Özerk Bireyin Yetişmesi: Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'inden Neler Öğrenebiliriz?," AIBU-FEAS The International Journal of Economic and Social Research, Cilt:9, Yıl:9, Sayı:2

Utkucu, M. (2010). "Aynı Trende İslam ve Sosyalizm," Birikim, 250.Sayı

Utkucu, M. (06.07.2008). "Sol Hangi Dine Karşı," Radikal İki, http://www.radikal.com.tr/radikal2/sol_hangi_ dine_karsi-886994

Ülken, H.Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*, Ankara: MEB

Ünsal, A.(1998). "Yurttaşlık Zor Zanaat," *75. Yılda Tebaadan Yurttaşa Doğru*, ed. Artun Ünsal, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları

Üzüm, İ. (17.7.2009). "Alevi Çalıştayı ve Bilimsel Zemin," *Zaman Gazetesi*, http://www.zaman.com.tr/haber.do? haberno=870220&title=yorum-ilyas-uzum-alevi-calstayi-ve-bilimsel-zemin, er. tar. 17.7.2009

Üzüm, i. (2000). *Günümüz Aleviliği*, İstanbul: İSAM Yayınları

Vergin, N. (2008). *Siyasetin Sosyolojisi*, 5.Baskı, İstanbul: Doğan Kitap

Weber, M. (1993). *Sosyoloji Yazıları*, 3. Baskı, çev. Taha Parla, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul

Yaman, A. (2009). *Alevilik ve Sol Hareketler*, www.alevibektasi org/tarihi. htm, er. tar. 15.07.2009

Yasa, İ. (1973). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları*, Ankara: Türkiye Amme İdaresi Enstitüsü

Yavuz H. (2012). "Türk Milliyetçiliğinde Yusuf Akçura ve Rusya Türkleri," Seminer, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bişkek, 11-16 Ocak.

Yayla, A.(1997). "İslam, Laiklik ve Demokrasi," *Yeni Türkiye*, 17.Sayı

Yayman, H. (2011). Şark Meselesinden Demokratik Açılıma, *Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası*, Ankara: SETA

Yıldız, Ö. (2006). "Neoliberalizm, Sosyal Devlet ve Türkiye'de Vakıflar," *Sivil Toplum*, 4(15)

ULUSLARARASI TOPLUMUN ANAYASASI *JUS COGENS*

Dr. Demet Şefika MANGIR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1238
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 29
ISBN: 978-605-320-143-4
© 1. Basım, Mayıs 2015

ULUSLARARASI TOPLUMUN ANAYASASI *JUS COGENS*
Dr. Demet Şefika MANGIR

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demet Şefika, Mangır.

Uluslararası Toplumun Anayasası *JUS COGENS* / *Demet Şefika MANGIR*
1. Basım, XIV+202 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-143-4
1. Uluslararası Hukuk 2. Jus Cogens

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bu kitap, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Doktora Programı kapsamında hazırlanmış olan "Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda Jus Cogens (Buyruk) Kurallar" başlıklı tez çalışmasından oluşmaktadır. Bu tezin danışmanlığını Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Enver Bozkurt yapmıştır. Tezin hazırlanma aşamasında çalışmalarımı değerlendirip eleştiri ve önerileriyle katkıda bulunan danışman hocam Prof. Dr. Enver Bozkurt'a teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme komitemde bulunan ve savunma esnasında jüride yer alan hocalarım Prof. Dr. Birol Akgün, Prof. Dr. Erol Kurubaş, Yrd. Doç. Dr. Yasin Poyraz ve Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Demir'e çalışmamda rehberlik ettikleri için teşekkür ederim. Bu çalışmaya manevi katkılarıyla destek olan hocalarım Prof. Dr. Şaban Çalış ve Prof. Dr. Nasuh Uslu'ya da teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın başından beri ilgi ve desteklerini esirgemeyen, hayat ışığım annem ve babama ve eşime gemiyi limana getirip getirmediğimle değil başımdan geçen fırtınalarla ilgilendikleri için sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 5
İÇİNDEKİLER 7
KISALTMALAR 9

Giriş 1

Birinci Bölüm: ULUSLARARASI HUKUKTA NORMLAR HİYERARŞİSİ VE KAMU DÜZENİ 5

I. ULUSLARARASI HUKUKTA NORMLAR HİYERARŞİSİ 5
A. Hukuk Düzeninin Nitelikleri 5
B. Normlar Hiyerarşisi 12

II. ULUSLARARASI HUKUKTA KAMU DÜZENİ 17
A. Kamu Düzeninin Hukuki Niteliği ve Özellikleri 17
B. Uluslararası Sistemde Kamu Düzeninin Gerekliliği ve *Jus Cogens* 29

III. ULUSLARARASI HUKUKTA EMREDİCİ NORM OLGUSU 37

İkinci Bölüm: *JUS COGENS* KURALLARIN KAVRAMSAL BOYUTU VE TARİHSEL GELİŞİMİ 43

I. *JUS COGENS* KURALLARIN KAVRAMSAL BOYUTU 43
A. *Jus Cogens* Kuralların Tanımlanması 45
1. Yapısal Normlar ve Bağımsız Normlar 51
2. Otoriter Normların Ahlakiliği 53
3. *Jus Cogens* Kuralların Mutlak Yapısı 54
4. *Jus Cogens* Kurallar ve İlga Etme 57
5. *Jus Cogens* Kuralların Etkisi 60

B. *Jus Cogens* Kurallara Benzer Kavramlar 63
1. Erga Omnes Kurallar ve *Jus Cogens* 63
2. Antlaşma Yükümlülükleri ve *Jus Cogens* 64
a. Objektif Antlaşma Yükümlülükleri 65
b. Birbirine Bağlı veya 'Bütüncül' Antlaşma Yükümlülükleri 69
c. Sözde 'Objektif' Düzenlemeler 71
C. *Jus Cogens* Kuralların Kaynakları 73
1. *Jus Cogens* ve Antlaşmalar 76
2. *Jus Cogens* ve Örf ve Adet 77
3. *Jus Cogens* ve Hukukun Genel İlkeleri 86
D. *Jus Cogens* Kuralların Değişimi 87

II. *JUS COGENS* KURALLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ 90

Üçüncü Bölüm: ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR HUKUKU VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNDE JUS COGENS KURALLAR 95

I. VİYANA ANTLAŞMALAR HUKUKU SÖZLEŞMESİNİN OLUŞUM SÜRECİNDE *JUS COGENS* KURALLAR 95
A. Viyana Konferansı ve *Jus Cogens* Kuralları Belirleyen Gelişmeler 97
B. Viyana Konferansı Sonrasında *Jus Cogens* Kurallara İlişkin Tartışmalar 100
C. Antlaşmaların Amacı ve Objesi 101
D. *Jus Cogens* Kurallarla Antlaşmaların Çatışması 106
1. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi Madde 53 ve Objektif Yasadışılık 106
2. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi Madde 53 ve Normatif Çatışma Kavramı 109
3. *Jus Cogens* ve Antlaşmaların Geçersizliği 111
4. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi Madde 64; Antlaşmaların Sonlandırılması 111
5. *Jus Cogens* ve Antlaşmalara Yönelik Çekinceler 113

II. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ VE *JUS COGENS* 115
A. Uluslararası Sorunların Çözümünde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 117
B. Devletlerin Eylemleri ve Güvenlik Konseyi 122
1. Güvenlik Konseyi Kararları ve *Jus Cogens* 126
2. Güvenlik Konseyi Kararlarının *Jus Cogens* Kapsamında Yorumlanması 133
3. *Jus Cogens* ile Çatışan Güvenlik Konseyi Kararlarına İtiraz Etme Yolları 134

Dördüncü Bölüm: ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR HUKUKUNDA GENEL KABUL GÖREN *JUS COGENS* KURALLAR 141

I. ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANIMI 141
A. Kuvvet Kullanmama İlkesinin Tanımlanması 144
B. Kuvvet Kullanmama İlkesinin İhlali 148

II. ULUSLARARASI HUKUKTA SELF-DETERMİNASYON İLKESİ 152
A. Self-Determinasyon İlkesinin Tanımlanması 155
B. Self-Determinasyon İlkesinin İhlali 157

III. ULUSLARARASI HUKUKTA İNSAN HAKLARI 161
A. İnsan Haklarının Tanımlanması 164
B. İnsan Haklarının İhlali 167

IV. ULUSLARARASI HUKUKTA İNSANCIL HUKUK 170
A. İnsancıl Hukukun Tanımlanması 170
B. İnsancıl Hukukun İhlali 173

V. ULUSLARARASI HUKUKTA ÇEVRE HUKUKU 174
A. Çevre Hukukunun Tanımlanması 174
B. Çevre Hukukunun İhlali 178

Sonuç 181
Kaynakça 187

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ACER, Yücel, **Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu,** Ankara, Roma Yayınları, 2004.

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali /Levent Köker, **Kral-Devlet ya da Ölümlü Tanrı,** 3. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

_____ **Kent Devletinden İmparatorluğa,** 4. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

_____ /KÖKER L., **Tanrı Devletinden Kral-Devlete**, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

ARAL, Berdal, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı,** Ankara, Siyasal Kitabevi, 1999.

_____ Üçüncü Kuşak İnsan Hakları Olarak Kolektif Ha**klar,** Ankara, Siyasal Kitabevi, 2010.

ARAL, Vecdi, **Kelsen'in Saf Hukuk Teorisinin Metodu ve Değeri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları (Doçentlik Tezi), 1978.

AYBAY, Aydın/Rona Aybay, **Hukuka Giriş**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

_____/DARDOĞAN, E., **Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı),** 2. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

AYDIN, Devrim, **Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi,** Ankara, Kapasite Geliştirme Derneği, 2006.

BACIK, Gökhan, **Modern Uluslararası Sistem, Köken, Genişleme, Nedensellik,** 1. Baskı, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007.

BIRNIE, Patricia Alan E. Boyle, **International Law and the Environment**, Oxford, Oxford University Press, 2002.

BODIN, Jean, **On Sovereignty: Four Chapters From Six Books Of The Commonwealth,** Ed. and Translated by Julian H. Franklin, Cambridge, Cambridge University Press, 1992.

BOZKURT, Enver, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı,** Ankara, Asil Yayın, 2007.

_____/DEMİREL H., **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu,** Ankara, Nobel Yayın, 2004.

_____**Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı,** 4. Baskı, Ankara, Asil Yayınları, 2007.

_____ **Uluslararası İnsan Hakları Hukuku**, Ankara, Asil Yayınevi, 2006, s. 27-32.

_____/KÜTÜKÇÜ M. Akif /Yasin Poyraz, **Devletler Hukuku**, 5. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009.

BROWNLIE, Ian, **Principles of Public International Law,** 6th ed., Oxford, Oxford University Press, 2003.

CASSESE, Antonio, **Self-Determination of Peoples,** Cabridge, Cambridge University Press, 1995.

CHESHIRE, Geoffrey Chevalier, **Private International Law**, 7 th ed., London, Butterworths, 1965.

ÇAĞIRAN, Mehmet Emin, **Uluslararası Alanda İnsan Hakları,** Ankara, Platin, 2006.

ÇELİK, Edip F., **Milletlerarası Hukuk**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları,1975.

ÇELİKEL, Aysel, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 5. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 1997.

DAYINLARLI, Kemal, **Milli-Milletlerarası Kamu Düzeni ve Tahkime Etkileri,** Ankara, Dayınarlı Hukuk Yayınları, 1994.

DETTER, Ingrid, **International Legal Order**, Brookfield USA, Dartmouth Publishing Company Limited, 1994.

DICEY, Morris, **Conflict ofLaws**, 8. ed., London, Stevens and Sons Limited, 1967.

DINSTEIN, Yoram, **War, Aggression and Self-Defence,** Cambridge, Cambridge University Press, 2001.

DOKMECIYAN, Hrair, **Arap Dünyasında Köktencilik,** Çev. Muhammed Karahanoğlu, İstanbul, İlke Yayınları, 1992.

DONNELLY, Jack, **Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları**, Çev. Mustafa Erdoğan-Levent Korkut, Ankara, Yetkin Yayınları, 1995.

DUGARD, John, **Recognition and the United Nations,** Cambridge, University of Cambridge Research Centre for International Law, 1987.

DUNANT, J. Henry, **Solferino Hatırası**, Çev.,Nermin Arpacıoğlu, Ankara, Türkiye Kızılay Derneği, 2007.

ESPOSITO, John L., İslam Tehdidi Efsanesi, Çev., Ö. Baldık, A. Köse, T. Küçükcan, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002.

FAWCETT, J.J./J.M. Carruthers; Consultant Ed, Sir Peter North, **Cheshire, North & Fawcett Private International Law**, 14th ed., Oxford, Oxford University Press, 2008.

GÖKYAYLA, Cemile Demir, **Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2001.

GÖZLER, Kemal, **Hukuka Giriş**, Bursa, Ekin Kitabevi, 2006.

GRAVESON, Ronald Harry, **The Conflict of Laws**: **Private International Law**, 7 th ed., London, Sweet & Maxwell, 1974.

GÜNDÜZ, Aslan, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler-Örnek Kararlar**, İstanbul, Beta, 2003.

GÜRİZ, Adnan, **Hukuk Felsefesi**, 8. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2009.

HALL,William Edward, **A Treatise on International Law**, 8.Ed.,Oxford, Clarendon Press, 1924.

HANNIKAINEN, Lauri, **Peremptory Norms in International Law: Historical Development, Criteria, Present Status**, Helsinki, Finnish Lawyers' Publishing Co., 1988, p. 30.

HART, Herbert Lionel Adolphus, **The Concept of Law,** (with a postscript) Edited by Penelope Bulloch, Joseph Raz, Oxford, Oxford University Press, 1997.

HENKIN, Louis, **International Law: Politics and Values**, London, Martinus Nijhoff Publishes, 1995.

HILLIER, Tim, **Sourcebook On Public International Law**, London, Cavendish Publishing Limited, 1998.

HIRŞ, Ernest, **Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri**, Çev., Selçuk Baran Veziroğlu, Ankara, Banka ve Ticaret Kurulu Araştırma Enstitüsü, 2001.

IŞIKTAÇ, Yasemin, **Hukuk Felsefesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004.

_____ **Hukukun Kaynağı Olarak Örf ve Adet Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınevi, 1997.

KAYA, İbrahim, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk,** Ankara, USAK, 2005.

KELSEN, Hans, **What is Justice?: Justice, Law and Politics in The Mirror of Science**, New Jersey Lawbook Exchange, 2000.

KENAR, Nesrin, **Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya: Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu,** Ankara, Palme Yayıncılık, 2005.

KESKİN, Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler,** Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No: 20, Ankara, 1998.

KOCASAKAL, Hatice Özdemir, **Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi No. 116668, (Doktora tezi) 2001.

LANE, Edward William, **Arabic-English Lexicon,** Williams and Norgate, London/England, 1893, vol. 4, p. 1413, http://en.wikipedia.org-Islam-Wikipedia.

MCNAIR, Arnold, **The Law of Treaties,** Oxford, Clarendon Press, 1961.

MERON, Theodor, **Human Rights and Humanitarian Norms as Customary Law,** Oxford, Clarendon Press, 1989.

_____**Human Rights in Internal Strife: Their International protection**, Cambridge, University of Cambridge Research Centre for International Law, 1987.

_____ **Human Rights Law-Making in the United Nations**, Oxford, Clarendon Press, 1986.

NOMER, Ergin,/Cemal Şanlı, **Devletler Hususi Hukuku, Genel Prensipler-Uygulama- Milletlerarası Usul Hukuku-Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, 18. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2010.

ORAKHELASHVİLİ, Alexander, **Peremptory Norms in International Law**, New York, Oxford University Press, 2006.

ÖKÇÜN, Gündüz, **Devletler Hususi Hukuku'nun Kaynakları ve Kamu Düzeni**, 2. Baskı, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 1997.

ÖKTEM, Emre, **Terörizm İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2007.

ÖZMAN, Aydoğan, **Deniz Hukuku I**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2006.

PAUWELYN, Joost, **Conflict of Norms in Public International Law**, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri I. Kitap**, 10. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2004.

RAGAZZI, Maurizio, **The Concept of the International Obligations Erga Omnes**, Oxford, Clarendon Press, 1997.

ROZAKİS, Christos L., **The Concept of Jus Cogens in the Law of Treaties,** Amsterdam, North Holland Publishing Company, 1976.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994,** 8. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2000.

SHAW, Malcolm N., **International Law**, Cambridge, Grotius Publications Limited, 1991.

SUR, Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 2. Baskı, İstanbul, Beta, 2006.

TAŞDEMİR, Fatma, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi,** Ankara, USAK, 2006.

TEKİNSOY, Özge Okay, İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2011.

TESON, Fernando R., **A Philosophy of International Law,** Colorado, Westview Press, 1998.

TÜRKBAĞ, Ahmet Ulvi, **Kanıtlanamayanı Kanıtlamak: Ronald Dworkin'in Hukuk Kuramı,** 2. Baskı, İstanbul, Derin Yayınları, 2010.

ULUOCAK, Nihal, **Kanunlar İhtilafı (Yasama Yetkisi Kuralları)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1971.

WALTZ, Kenneth N., İnsan Devlet ve Savaş, Teorik Bir An**aliz,** 1. Baskı, Çev. Enver Bozkurt/Selim Kanat/Serhan Yalçıner, Ankara, Asil Yayın, 2009.

MAKALELER

ABI-SAAB, Georges Michel, "The Concept of International Crime and Its Place in Contemporary International Law", Joseph Weiler/Antonio Cassese/ Marina Spinedi (Ed.), International Crimes of State: A Critical Analysis of Article 19 of the ILC's Draft Articles on State Responsibility, Berlin, European University Institute, 1989.

_____ "The Concept of Jus Cogens in International Law", *Carnegie Endowment for International Peace,* Geneva, Vol. II, 1967.

Addendum 1, A/CN.4/558/Add.1, http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_558_add2.pdf.

AKSAR, Yusuf, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Belçika Tutuklama Kararı Davası (Belgian Arrest Warrant Case) (14 Şubat 2002) Ve Uluslararası Ceza Hukuku", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.52, S. 4, Ankara 2003, s. 138.

AKYEŞİLMEN, Nezir, "İsrail ve İşgal Edilmiş Topraklar: Güvenliğin Gölgesinde İnsan Hakları", *Ortadoğu Analiz,* Ocak'11 Cilt 3 - Sayı 25.

ANGELET, Nicolas, "Protest Against Security Council Decisions", Ed.Karel Wellens/Eric Suy, **International Law: Theory and Practice: Essays in Honour of Eric Suy,** The Hague, Kluwer Law International, 1998.

ARAL, Berdal, "Soğuk Savaş Sonrasında 'Siyasallaşan' Uluslararası Hukuk ve Başlıca Mağdurları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Vol. 53, No. 1, Mar. 1998.

ARI, Tayyar, "Türk- Amerikan İlişkileri: Sistemdeki Değişim Sorunu mu?", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, No:13, 2007.

ARSAVA, Füsun, "BM Güvenlik Konseyi'nin İnsan Haklarını Koruma Rolü ve Güvenlik Konseyi'nin Yetkilerinin Dayanağı ve Sınırları", *Uluslararası Hukuk ve Politika,* Cilt 4, No. 13, 2007.

AYHAN, Halis, "Arnavut ve Sırp Savları Bağlamında Kosova'nın Sahipliği Sorunu", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 23/2010.

BAŞLAR, Kemal, "Uluslararası Çevre Hukuku ve Dünya Çevre Zirvesi", http://www.ekolojidergisi.com.tr/resimler/3-2.pdf.

BİRDİŞLİ, Fikret, "Birleşmiş Milletler (BM)'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/ The Journal of International Social Research* Vol.3 / 11, 2010.

BOURGON, Stephane, "The Impact of Terrorism on the Principle of "Non-Refoulement" of Refugees: The Suresh Case before the Supreme Court of Canada", Journal of International Criminal Justice, 2003,1(1)http://www.jicj.oxfordjournals.org/content/1/1/169.citation.

BOWETT, Derek, "The Impact of Security Council Decisions on Dispute Settlement Procedures", The European Journal of International Law Vol. 5, 1994.

BRICHAMBAUT, Marc Perrin de, "The Role of the United Nations Security Council in the International Legal System", **The Role Of Law In International Politics,** Michael Byers (Ed.), Oxford, Oxford University Press, 2001.

BYERS, Michael, "The Law and Politics of the Pinochet Case", *Duke Journal Of Comparatıve & Internatıonal Law 2000*,www.law.duke.edu/journals/djcil/downloads/djcil10p415.pdf.

CRAWFORD, James, Third Report on State Responsibility, A/CN.4/507/Add.1, p. 38. http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_507_add1.pdf.

DAĞI, İhsan D., "İnsan Hakları ve Uluslararası Sistem", *Uluslararası İnsan Hakları Sempozyumu*, Bursa 10-12 Aralık 2004.

DENK, Erdem, "Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda Jus Cogens Kurallar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* C.56, No.2, 2001.

DOĞAN, İlyas, "Siyasal Bir İlke Olarak Halkların Kendi Geleceğini Belirleme İlkesine Devletler Hukuku Açısından Bakış", 2006.

DOĞAN, Nejat, "Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı ve New Haven Ekolü: Eleştirel Bir Giriş", *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt 7, Sayı 1, 2006.

ELARABY, Separate Opinion, Constructıon of A Wall para.3.1., http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1689.pdf.

ELIAS, Olawale, "Problems concerning the Validity of Treaties", *Recueil des Cours,* Martinus Nijhoff Publishers, No. 134, 1972.

EMİNİ, M. Emin, "Hak Kavramı", http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/M.EM%C4%B0N%20EM%C4%B0N%C4%B0/203216.pdf, s. 204.

ERDOĞAN, Gülnur, "Çevre Politikalarının Ulusal ve Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi ve Çevre Sorunları", http://www.gulnurerdogan.av.tr/tr/uploads/cevreson.pdf.

FIRAT, Melek, "Soğuk Savaş Sonrasında Fransa'nın Dış Politikası", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 64-1, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/937/11671.pdf, s. 117.

FITZMAURICE Gerald, "The General Principles of International Law Considered From the Standpoint of the Rule of Law", *Recueil des Cours,* Martinus Nijhoff Publishers, No. 92, 1968.

_____ "The Law and Procedure of the International Court of Justice", 34 BYIL (1958)-1959, pp. 223-224'den Aktaran Hugh Thirlway, **Court Of Justice 1960-1989,** http://bybil.oxfordjournals.org/ 01-Bybil-76-Chap01.qxd 11/25/06.

_____ Fourth Report on the Law of Treaties, IIYbILC 1959, A/CN.4/120, p. 46., http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_120.pdf.,

_____Second Report on the Law of Treaties, IIYbILC 1957, A/CN.4/107, p. 53. http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_107.pdf.

_____"Judicial Innovation: Its Uses and Its Perils", **Cambridge Essays in International La; Essays in honour of Lord McNair,** London 1965.

_____ "Third Report on the Law of Treaties", *Yearbook of the International Law Commission II* (IIYbILC) 1958, A/CN.4/115 and Corr.1, http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_115_corr1.pdf.

GARFIELD, Richard, **Morbidity and Mortality Among Iraqi Children from 1990 Through 1998: Assessing the Impact of the Gulf War and Economic Sanctions**, CASI Internet version: July 1999, http://www.casi.org.uk/info/garfield/dr-garfield.html.

GOWLLAND-DEBBAS, Vera, "The Fuctions of the United Nations Security Council in the International legal System" **The Role Of Law In International Politics,** Michael Byers (Ed.), Oxford, Oxford University Press, 2001.

GÜNEŞ, Şule A., "Uluslararası Toplumun Ortak Değerleri Sorunu, Çevrenin Korunması ve Jus Cogens Doktrini", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, S.59-4.

_____ "Gabcikovo-Nagymaros Davası", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt 55 Sayı 2, 2006.

GÜNGÖR, Uğur, "Günümüzde Barış Operasyonları", *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi,* Harp Akademileri Basım Evi, Yıl 4, Sayı 8, Aralık 2008.

HIGGINS, Rosalyn,"Derogations under Human Rights Treaties", BYIL, 1976-77, p. 282.'den Aktaran Michael Byers, "Decisions Of British Courts During 1996 Involving Questions of Public or Private International Law", *British Year Book of International Law,* Vol. 67 (1), 1997.

HIRŞ, Ernest, "Kant'ın Ebedi Barış Üzerindeki Felsefî Denemesi" http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1946-03-02-03-04/AUHF-1946-03-02-03-04-Hirs.pdf. s. 269.

http://www.icj-cij.org/docket/files/90/9735.pdf.,

KANT, Immanuel, "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", **Kant: Political Writings,** Hans Reis (Ed.), Cambridge, Cambridge University Press, 2000.

KARABULUT, Bilal, "Uluslararası Yaptırımların Hukuksal Bir Analizi", *Uluslararası Hukuk ve Politika,* Cilt 3, Sayı 12, 2007.

KARAKOÇ, İrem, "Uluslararası Hukukta Emredici Kural (Jus Cogens=Peremptory Norms) Olgusuna Tarihsel Bir Yaklaşım", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.8, S.1, 2006.

KESKİN, Funda, "Silahlı Çatışmalar Hukukunun BM. Kuvvetlerine Uygulanması", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5586.pdf.

KILIÇ, Selim, "Uluslararası Çevre Hukukunun Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt 2, Sayı 2, http://eskiweb.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/123.pdf.

KOCHLER, Hans, "Kamp van Zeist, Hollanda'daki Özel İskoç Mahkemesi Tarafından Yürütülen Lockerbie Davası Üzerine Rapor ve Değerlendirme" Erdem Denk/Funda Keskin (Çev.), Santiago, Şili, 3 Şubat 2001/P/HK/17032.

KURUBAŞ, Erol, "Kuzey Irak'ta Olası Bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-Determinasyon Sorunu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 59-3, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/455/5142.pdf

KÜTÜKÇÜ, M. Akif, "Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri", http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CM.Akif%20K%C3%9CT%C3%9CK%C3%87%C3%9C%5C259-276.pdf .

LAUTERPACHT, Seperate Opinion 1993, http://www.icj-cij.org/docket/files/91/7323.pdf.

LEWIS, Bernard, "Islamic Revolution", *The New York Review of Books*, Vol. 34, No. 21 & 22, 1988, http://www.nybooks.com.

LINDERFALK, Ulf, "The Effect of Jus cogens Norms: Whoever Opened Pandora's Box, Did You Ever Think About the Consequences?", *The European Journal of International Law*, Vol. 18, No.5, 2007.

MCGRATH, Rae, "Hidden Death Land Mines and Civilian Casualties In Iraqi Kurdistan", *Middle East Watch A Division of Human Rights Watch*, 1992, http://www.hrw.org/legacy/reports/1992/iraq.

MCNAIR, Sir Arnold Separate Opinion,1950, http://www.icj-cij.org/docket/files/10/1895.pdf?PHPSESSID=ecf99699f4367a4f660d64e72da9fdc3

MONBIOT, George, "One rule for them Five PoWs are mistreated in Iraq and the US cries foul. What about Guantanamo Bay?" The Guardian, Tuesday 25 March 2003, http://www.guardian.co.uk/world/2003/mar/25/usa.comment.

NIETO-NAVIA, Rafael, "International Peremptory Norms (jus cogens) and International Humanitarian law", www.iccnow.org/documents/WritingColombiaEng.pdf., p.3.

OPPENHEIM, Lassa, "International Law", Longmans London, Vol.1, 1905, p. 528'den aktaran, M. Byers, "Conceptualising the Relationship between Jus Cogens and Erga Omnes Rules", *Nordic Journal of International Law,* Vol. 66, 1997.

ORAKHELASHVILI, Alexander, "The Interaction between Human Rights and Humanitarian Law: A Case of Fragmentation?", *International Law and Justice Colloquium,* New York University, 26 February 2007, http://www.iilj.org/courses/documents/Orakhelashvili.pdf.

ÖĞÜTÇÜ, Muhlis, "Doğal Hukuk ve Pozitif Hukuk Işığında İnsan Hakları Alanındaki Bazı Kavramlar", http://web.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/DergiMiz7-ozel/PDF/ogutcu19.pdf, s. 558.

ÖNDÜL, Hüsnü, "İnsancıl Hukuka Giriş", http://www.ihd.org.tr/makaleler/Hüsnü (Cennet Ayhan (der.), *Her Zaman Yaşamak,* Ankara, SES Yayınları, 1998, s. 16-40.)

ÖZKOÇ, Özge, "Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/998/12147.pdf.

PELLET, Alain, "The Normative Dilemma: Will and Consent in International Law-Making", *Australian Yearbook of International Law,* Vol.12, 1992. http://alainpellet.fr/Documents/PELLET%20-%201992%20-%20The%20normative%20dilemma.pdf

_____ Second Report on Reservations to Treaties, A/CN.4/477/Add.1, http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_477.pdf.

_____ Tenth Report on Reservations to Treaties, Addendum 1, A/CN.4/558/Add.1,7,12,13.

RIESENFELD, Stefan A., "Jus Dispositivum and Jus Cogens in International Law: In the Light of a Recent Decision of the German Supreme Constitutional Court", *The American Journal of International Law,* Vol. 60, No. 3, 1966.http://www.jstor.org/stable/2197235.

RIPHAGEN, Third Report, YbILC II-1982, Part One, 43, para.35.

RONEN, Yael, "Status of Settlers Implanted by Illegal Territorial Regimes", http://bybil.oxfordjournals.org/pdf.

SAYDAM, Mehmet, "ABD'nin Uluslararası Hukuk Çıkmazı: Afganistan Müdahalesi", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2 - Sayı 19-20, Temmuz-Ağustos 2010.

SCHWARZENBERGER, Georg, "The Fundamental Principles of International Law", *Recueil des Cours*, Brill Academic Publisher, No. 87, 1968.

_____"International Jus Cogens", Texas Law Review 43, 1965'dan Aktaran Alfred Vedross, "Jus Dispositivum and Jus Cogens In International Law", *The American Journal of International Law,* Vol. 60, No.1, 1966, p. 58. http://www.jstor.org/stable/2196718.

_____ "The Problem of International Public Policy", *Current Legal Problem,1965–1968,* London, Vol. 18–21.

SCHWELB, Egon, "Some Aspects of International Jus Cogens as Formulated By The International Law Commission", *The American Journal of International Law,* Vol. 61, No. 4, October 1967, p. 960. http://www.jstor.org/stable/2197345, 16/03/2009.

SIMMA, Bruno, "From Bilateralism to Community Interest", *Recueil des Cours,* Hague Academy of International law, No. 250, 1997.

_____ "The Contribution of Alfred Verdross to the Theory of International Law", www.ejil.oxfordjournals.org.

_____Separate Opinion, Oil Platforms, para. 9,

SKUBISZEWSKI, Dissenting Opinion 1995, http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=430&code=pa&p1=3&p2=3&case=84&k=66&p3=5.

SPIERMANN, Ole, "Judge Max Huber at the Permanent Court of International Justice", *The European Journal of International Law* Vol. 18 No. 1, 2007.

ŞAHİN, Adil, "Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Ekonomik Sosyal ve Kültürel Hakların Niteliği Bağlamında Sağlık Hakkının Kapsamı Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59 (4) 2010.

ŞEN, Fatih, "Çin'in Sincan-Doğu Türkistan Sorunu: Dünü, Bugünü, Geleceği", *Ortadoğu Analiz,* Temmuz-Ağustos'09 Cilt 1 - Sayı 7-8. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009730_fatihsen99p.p.f

THIRLWAY, Hugh, "The Law and Procedure of the International Court of Justice", Part Two, *British Yearbook of International Law*, Vol. 61, 1990.

TOLUNER, Sevin, "Nikaragua'ya Karşı Askeri ve Benzeri Faaliyetler Davasındaki Yargı ve Meşru Müdafaa Hakkı", **Mahmut R. Belik'e Armağan,** İstanbul 1993.

TOMUSCHAT, Christian, "Obligations Arising for States without or against Their Will", *Recueil des Cours,* Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, C.4, No. 241,1994.

UZ, Abdullah, "Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.3, S.9, 2007.

VEDROSS, Alfred, "Jus Dispositivum and Jus Cogens In International Law", *The American Journal of International Law,* Vol. 60, No.1, 1966. http://www.jstor.org/stable/2196718.

_____ "Forbidden Treaties in International Law", *American Journal of International Law,* Vol. 31, No.4,1937.http://www.jstor.org/stable/2190670.

VERHOEVEN, Joe, "Jus Cogens and Reservations or 'Counter-reservations' to the Jurisdiction of the International Court of Justice", Karel Wellens (ed.) International Law: Theory and Practice: Essays in Honor of Eric Suy, The Hague, Martinus Nijhoff Publishers, 1998.

WALDOCK, Humphrey, Second Report on the Law of Treaties, IIYbILC 1963, A/CN.4/156 and Add.1–3, http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1963_v2_e.pdf.

WEIL, Prosper, "Towards Relative Normativity In International Law?", *American Journal of International Law,* Vol. 77 Issue 3, July 1983.

YAPICI, Merve, "Bosna Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri", Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi (UHP), Cilt: 2, Sayı: 8, Ankara 2007.

DİĞER KAYNAKLAR

Agenda21, http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21toc.

Asylum (Colombia /Peru), ICJ Reports 1950, http://www.icj-cij.org/docket/files/7/1849.pdf.

Case Concerning Military And Paramilitary Activities in And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6457.pdf.

Case Concerning Military And Paramilitary Activities in And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6457.pdf.

Case Concerning Military And Paramilitary Activities in And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6457.pdf.

Case Concerning Oil Platforms, (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Summary of the Judgment of 6 November 2003.

Case Concerning Right of Passage Over Indian Territory (Portugal v. India), http://www.icj-cij.org/docket/files/32/4521.pdf.

Case Concerning The Application of The Convention of 1902 Governing The Guardianship of Infant (Netherlands v. Sweden), http://www.icj-cij.org/docket/files/33/2263.pdf.

Case Concerning The Application of The Convention of 1902 Governing The Guardianship of Infant (Netherlands v. Sweden), http://www.icj-cij.org/docket/files/33/2263.pdf.

Case Concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium/Spain), http://www.icj-cij.org/docket/files/50/5387.pdf.

Case Concerning the Barselona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium/Spain), http://www.icj-cij.org/docket/files/50/5387.pdf.

Commentary to the First Geneva Convention of 1949, Published under the general editorship of Jean S. Pictet, Geneva, International Commite of the Red Cross, 2006.

Convention of Climate Change, http://unfccc.int/essential_background/convention/background/items/1349.php.

Convention on Biological Diversity, http://www.biodiv.org/convention/convention.shtml.

Dissenting opinion of Judge Sir Robert Jennings, http://www.icjcij.org/docket/index.php?sum=452&p1=3&p2=3&k=9c&p3=5&case=89&PHPSESSID=497175e91caa44915e56ad03a6fc558e

East Timor (Portugal v. Australia),Counter-Memorial of The Government of Australia, http://www.icj-cij.org/docket/files/84/6837.pdf.

Fisheries Case (United Kingdom v. Norway), p.633,

Frundzija, IT-95-17/1-T, para.139, http://www.icty.org/x/cases/furundzija/tjug/en/fur-tj981210e.pdf.

General Assembly, Thirty Fourth Session, Question Of Southern Rhodesia, A/RES/34/192, 18 December 1979, http://www.un.org/documents/ga/res/34/a34res192.pdf.

General Comment 24(52), 1994.

House of Lords, Opinions of The Lords of Appeal For Judgment in The Cause in Re Pinochet, http://www.parliament.the-stationeryoffice.co.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd99011

House of Lords, Pinochet, http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd9901

Human Rights Committee, General Comment 24 (52), Reservations to the ICCPR U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.6 (1994), para.17.http://www.iilj.org/courses/documents/HRCGeneralComment.pdf.

Human Rights Committee, General Comment 29, States of Emergency (article 4), U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 (2001).

HumanRightsWtach,(HRW)Israel/OccupiedPalestineanTerritories,Country Summary–2010, http://www.hrw.org/en/node/87711.

II YbILC 1953, Lauterpacht, Report on the Law of Treaties, A/CN.4/63, http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1953_v2

IIYbILC 1954, Reports on the Law of Treaties http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1954_v2

II YbILC 1958, Law of Treaties Document A/CN.4/115, http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1958_v2

II YbILC 1963, Second Report on the Law of Treaties A/CN.4/156 and Add.1-3, http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes (e)/ILC_1963_v2

IIYbILC 1964, Law of Treaties Document A/CN.4/167 and Add.1-3, http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1964_v2

IIYbILC 1966, A/CN.4/SER.A/1966/Add.l, http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1966_v2

International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, Frundzija, IT-95-17/1-T, para.138, http://www.icty.org/x/cases/furundzija/tjug/en/fur-tj981210e.pdf.

İnsan Hakları Ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi, www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-FB85A86B2433/0/TUR_Conven.pdf (31.08.2009).

Joint Separate Opinion, Arrest Warrant, http://www.icj-cij.org/docket/files/121/8136.pdf.

Judgment of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia in the case of Delalic, 452–453, 459, http://www.un.org/icty/celebici/jugement/part3.htm,

Juridical Condition and Rights of the Undocumented Migrants, Advisory Opinion, OC-18/03 of September 17, 2003, Requested By The United Mexican States, http://www.unhcr.org/4bfb8e2c9.html.

Kunarac, http://fl1.findlaw.com/news.findlaw.com/cnn/docs/icty/kunarcjdgmnt22201.pdf

North Sea Continental Shelf Cases, http://www.icj-cij.org/docket/files/51/5537.pdf.

Parliamentary Assembly, Lawfulness of detentions by the United States in Guantanamo Bay, http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc05/EDOC10497.htm.

Permanent Court of International Justice Case of the S.S. "Wimbledon", United Kingdom, France, Italy & Japan v. Germany, http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1923.08.17_wimbledon.htm.

Tehran, http://www.icj-cij.org/docket/files/64/9544.pdf?PHPSESSID=a9514a62425599

Protocol for the Prohibition of the Use of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare. Geneva, 17 June 1925,http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/280?OpenDocument.

Report of the World Commission on Environment and Development, A/RES/42/187, http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm.

Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of GenocideAdvisory Opinion of 28 May 1951, http://www.icj-cij.org/docket/files/12/4285.pdf.

Resolution 83(1950), Republic of Korea, S/1511, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/064/96/IMG/NR

Separate Opinion of Judge Moreno-Quintana, Judgment of 28 November 1958, http://www.icj-cij.org/docket/files/33/2271.pdf?PHPSESSID=50a72c2fe53e22

Siderman de Blake v. Republic of Argentina, Court of Appeals (9th Circuit), 22 May 1992, http://www.icrc.org/IHLNAT.NSF/39a82e2ca42b52974125673e00508144/7524

Soering v. The United Kingdom, 1/1989/161/217, Council of Europe: European Court of Human Rights, 7 July 1989, http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b6fec.html.

The Government of the State of Kuwait v The American Independent Oil Company ('Kuwait v Aminoil'), http://www.biicl.org/files/3938_1982_kuwait_v_aminoil.pdf.

The Penguin Dictionary of International Relations 1. Baskı, Graham Evans/Jeffery Newnhan, Çev. Ahsen Utku, Gökkubbe, İstanbul 2007.

Trail Smelter Case, http://untreaty.un.org/cod/riaa/cases/vol_III/1905-1982.pdf.

Trajano v Marcos, http://openjurist.org/978/f2d/493/estate-of-ferdinand-marcos-human-rights-litigation-trajano-v-e-marcos

Treaty relating to the Use of Submarines and Noxious Gases in Warfare. Washington, 6 February 1922, http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/270?OpenDocument.

U.N. Doc. S/RES/688(1991), http://daccess-dds-ny.un.org.

UN Human Rights Commisison Resolution 1997/4, 1998/4,2003/3.

UN Resolution 1244(1999), Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, S/RES/1244(1999)on 10 June 1999. http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N991

UN Resolution 1456(2003), Adopted by the Security Council at its 4688th meeting, S/RES/1456 (2003)on 20 January 2003. http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/216/05/PDF/N

UN Resolution 242(1967), Adopted by the Security Council at its 1382thmeeting, S/8226, on 22 Nov.1967.

UN S/RES/1203 (1998), Resolution 1203 (1998), Adopted by the Security Council at its 3937th meeting, on 24 October 1998, http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1203.htm.

UN Security Council Resolution 1483 (2003) Adopted by the Security Council at its 4761st meeting, S/RES/1483 (2003),

United Nations Conference on the Law of Treaties First Session Vienna, 26 March-24 May 1968, Summary records of the plenary meetings and of the meetings of the Committee of the Whole,

http://untreaty.un.org/cod/diplomaticconferences/lawoftreaties-1969/docs/

United Nations Conference On The Law Of Treaties, Second Session, Vienna, 9 April-22 May 1969, Official Records, A/CONF.39/11/Add. 1, p. 166,

Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 22 Mayıs 1969, Kısım V, Madde. 53.

Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 22 Mayıs 1969, BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Okuma/Viyana%20Andlasmalar%20Hukuku%2069.pdf.

Xuncax v Gramajo, http://ccrjustice.org/ourcases/past-cases/xuncax-v.-gramajo-and-ortiz-v.-gramajo.

İNTERNET ADRESLERİ

http://avalon.law.yale.edu/20th_century/unchart.asp.

http://daccess-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/

http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/240/94/IMG/

http://daccess-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/

http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G70/058/20/PDF/G7

http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/53/PDF/N0

http://sedac.ciesin.org/entri/texts/rio.declaration.1992.html.

http://treaties.un.org/doc/source/events/2008/Publication/publication

http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1963

http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1966

http://www.icj-cij.org/docket/?sum=634&code=op&p1=3&p2=3&case=90

http://www.icj-cij.org/docket/files/5/11019.pdf?PHPSESSID

http://www.icrc.org/ihl.nsf/TOPICS?OpenView.

http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml

http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/resources.pdf

4. Basım

UYGULAMALI MEKANİK (STATİK) VE MUKAVEMET

Prof. Dr. Mustafa Karaduman
Öğr. Gör. Ali Umucalılar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 532
Mühendislik / Teknik No.: 41
ISBN : 978-605-133-434-9
© 4. Basım, Kasım 2015

UYGULAMALI MEKANİK (STATİK) VE MUKAVEMET

Prof. Dr. Mustafa Karaduman, Öğr. Gör. Ali Umucalılar

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karaduman, Mustafa., Umucalılar Ali.
Uygulamalı Mekanik (Statik) ve Mukavemet / Mustafa Karaduman, Ali Umucalılar
4. Basım, 154 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-434-9
1. Mekanik 2. Statik 3. Mukavemet

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Fizik bilimi kavram ve araçlarıyla diğer doğa bilimlerinin ve teknolojinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Tarihsel süreç içinde sistematik bir bütünlüğe kavuşan fizik biliminin temel konuları, içerik zenginliği yanında ilgi alanlarının da genişlemiş olması nedeniyle günümüzde ayrı bilim dalları olarak ele alınmaktadır. Örneğin, kuvvetlerin cisimler üzerindeki etkisini konu alan "Mekanik" mühendislik uygulamaları açısından büyük önem taşıyan bir bilim dalıdır.

İnşaat mühendisliği öğretim programlarında Statik ve Dinamik adı altında iki ayrı derste verilen mekanikle ilgili yabancı dilde ve Türkçe olarak hazırlanmış çok sayıda eser bulunmakla beraber, Meslek Yüksekokulları İnşaat Programlarında kitap ya da ders notu olarak hazırlanmış yayınların nitelik ve nicelik bakımdan azlığı ve hazır ders notunun öğrencinin öğrenim ve başarısına katkısı da göz önünde bulundurularak daha basit ve kısa biçimde Mekanik/Statik notlarının hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Bu notların öğrencilerimize yararlı olmasını diler, notları yazan ve şekillerini çizen öğrencimiz İnş. Müh. Serhat DENKTAŞ'a teşekkür ederiz.

Prof. Mustafa KARADUMAN

Öğr. Gör. Ali UMUCALILAR

Eylül 2003

UYGULAMALI MEKANİK (STATİK)

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
MEKANİK

Sayfa No

1. GİRİŞ 3
1.1. MEKANİĞİN KONUSU VE SINIFLANDIRILMASI 3
1.2. MEKANİĞİN TEMEL KAVRAMLARI VE İLKELERİ 4
1.2.1. Temel Kavramlar 4
1.2.2. Temel İlkeler 5
2. BİRİM SİSTEMLERİ 7
2.1. MUTLAK BİRİM SİSTEMLERİ 7
2.2. GRAVİTASYONEL/TEKNİK BİRİM SİSTEMLERİ 9

BÖLÜM 2
STATİK

1. STATİĞİN KONUSU VE TEMEL İLKELERİ 11
2. KUVVETLER SİSTEMİ VE DENGE 12
2.1. D¿zlemde Kuvvetler Sistemi 12
2.1.1. Kesişen Kuvvetler Sistemi 12
2.1.1.1. Kuvvetlerin Toplanması/Bileşkenin Bulunması 12
2.1.1.2. Kuvvetin Ayrılması/Bileşenlere Ayırma 19
2.1.1.3. Moment Kavramı 23
2.1.1.3.1. Bir Kuvvetin Momenti 23
2.1.1.3.2. Momentler Teoremi 24
2.1.1.4. Kesişen Kuvvetlerin Dengesi 25
2.1.2. Paralel Kuvvetler Sistemi 29
2.1.2.1. Kuvvetlerin Toplanması 29
2.1.2.2. Kuvvetin Ayrılması 33
2.1.2.3 .Kuvvet Çifti 34
2.1.2.4. Paralel Kuvvetlerin Dengesi 34

2.1.3. Genel Kuvvetler Sistemi 38
2.1.3.1. Kuvvetlerin Toplanması 38
2.1.3.2. Genel Kuvvetlerin Dengesi: 45
3. AĞIRLIK MERKEZİ 49
4. ALAN MOMENTLERİ 59
4.1. STATİK MOMENT 59
4.2. ATALET MOMENTİ 60
5. TAŞIYICI SİSTEMLER 68
5.1. TAŞIYICI SİSTEMLERİN KARŞILAŞTIĞI ETKİLER 69
5.2. MESNETLER VE MESNET REAKSİYONLARI 69
5.3. TAŞIYICI SİSTEMLERDE İÇ KUVVETLER/KESİT KUVVETLERİ 70
5.4. İZOSTATİK SİSTEMLER 70
5.4.1. Dolu Gövdeli Doğru veya Eğri Eksenli Çubuk Sistemler 70
5.4.1.1. İki Mesnetli/Basit Kirişler 70
5.4.1.2. Konsol/Ankastre Kirişler 71
5.4.1.3. Çıkmalı/Konsollu Kirişler 71
5.4.1.4. Kırıklı Kirişler ve Çerçeveler 72
5.4.1.5. Kemerler 72
KAYNAKLAR 77

KAYNAKLAR

1. **İNAN, M.,** "Cisimlerin Mukavemeti", Birsen Yayınevi, 1981, İstanbul
2. **KAYAN, İ.,** "Cisimlerin Mukavemeti", İTÜ Kütüphanesi, Sayı: 1334, 1987, İstanbul
3. **İNAN, E, E.,** "Cisimlerin Mukavemeti, Çözümlü Problemler", Arpaz Matbaacılık, 1978, İstanbul
4. **ÖZBEK, T.,** "Mukavemet" Birsen Kitabevi, 1987, İstanbul
5. **BAKİOĞLU,M, KADIOĞLU, N, ENGİN, H.,** "Mukavemet Problemleri Cilt l", Beta Yayıncılık, 1987 İstanbul
6. **BODUROĞLU, H.,DELALE, F.,GİRAY, N.,** "Çözümlü Mukavemet Problemleri Cilt l", İTÜYayını,Sayı:100. İstanbul
7. **KALTAKCI, M.Y.,** "Mukavemet" S.Ü. Müh. Mim.Fak. Ders Notları Yayınları No: 38. KONYA

UZAY

BİR İNSANLIK SERÜVENİ

Bilimleri, Teknolojisi, Hukuku, Politikaları

Fuat İNCE

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANISMANLIK TİC. LTD. STİ.

YAYIN NO.: 1274
FEN BİLİMLERİ NO.: 102
ISBN : 978-605-320-179-3
© 1. Basım, Eylül 2015

UZAY BİR İNSANLIK SERÜVENİ-Bilimleri, Teknolojisi, Hukuku, Politikaları
Prof. Dr. Fuat İNCE

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörleri: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Sertifka No: 16098
Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.: 17/1 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İnce, Fuat.
UZAY BİR İNSANLIK SERÜVENİ-Bilimleri, Teknolojisi, Hukuku, Politikaları/
Fuat İnce
1. Basım, xviii + 370 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-179-3
1. Uzay Bilimleri 2. Antik Devirde Gökbilim 3. İslam'da Gökbilim 4. Bilim Tarihi
5. Uydu Teknolojileri 6. Uzay Hukuku 7. Uzay Politikaları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Ön Söz

Belki bu kitabı okuyacak herkes gibi, ben de çocukluğumdan beri uzaya ilgi duydum. TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'nde çalışırken 1970'li yıllarda ABD LANDSAT uydu görüntülerinin açık ulaşılabilir hâle gelmesi, bunların bilgisayarla işlenmesi, uzaktan algılama projeleri ve daha sonra 1990'lı yıllarda, oraya davet ettiğimiz Rus uzay bilimcileri ile yapılan çalışmalar sayesinde, bu ilgi, somut ve daha derin çalışmalara yol açtı. Birleşmiş Milletlerin Uzayın Barışçı Amaçlarla Kullanımı Komitesi görevimde ve Hava Harp Okulu ile Harp Akademilerinde 2002 yılından itibaren verdiğim dersler uzay konusuna sistematik ve geniş bakış açısıyla girmemi sağladı.

Kitabı yazmaktaki temel amacım, uzayın değişik yönlerini bir arada ve bir bütün içinde toplayıp anlatan bir belge ortaya koymaktır. Bugün uzay denilince akla uzayla başlayan birçok isim tamlaması gelir: Uzay bilimleri, uzay tarihi, uzay teknolojileri, uzay hukuku, uzay politikaları, uzay ekonomisi, uzay turizmi, uzay yapıları, vb. Bunların hepsini tek bir çatı altında anlatan bir kitabın varlığına ne Türkçe olarak ne de yabancı bir dilde rastladım. Meraklıları için böyle bir boşluğu doldurmak isteği beni bu kitabı yazmaya yönlendirdi.

İkinci amacım, en az birincisi kadar önem kazanır oldu. O da uzay konusunu araç edinerek pozitif bilim ve bilimsel düşüncenin önem ve değerini vurgulamaktır. Uzay çalışmaları tarihi, çoğu zaman hurafenin karşısında bilimsel düşüncenin mücadelesini ve üstünlüğünü anlatır. Uzayla ilgili keşifler, bilimsel gelişmeye öncülük etmiş ve daha sonra onunla paralel yürümüştür. Birçok tarihçi Avrupa'da Rönesans ve bilimin gelişmesine yol açan başlıca olaylar arasında Kopernik ve Kepler'in keşiflerini gösterirler. Gerçekten de antik çağdan bu yana insanlığın uzay konusundaki bilgilenme serüvenini öğrenmek ve anlamak, bir kişinin bilimsel düşünce geliştirebilmesi için önemli bir temel oluşturur. Günümüzde bilimsel düşünceden

daha çok bağnaz düşünce ağır basıyorsa bunu gidermenin bir yolu da uzay bilimleri tarihini okumak ve okutmak olur.

Kitabı yazarken bir diğer amacım, bir uzay ajansı bulunmayan ülkemizde ulusal ve uluslararası uzay politikalarında yol gösterici olmaya katkı verecek bir kitap ortaya koymaktı. Türkiye'de uzay 1992'de ve tekrar 2004'te resmen öncelikli alan ilan edilmesine karşılık, en üst düzeyde verilen bu politik kararların arkası gelmemiştir. Kitapta görüleceği gibi birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede var olan bir ulusal uzay politikası Türkiye'de yoktur. Uzay konusu ilgili kurumların ayrı ayrı faaliyet alanı olarak kalmakta ve merkezi bir koordinasyon eksikliği bulunmaktadır. Uzay politikalarının iyi anlaşılabilmesi için öncelikle ve mutlaka uzay bilimleri, uzay teknolojileri, uzay hukuku ve uzay politikaları iyi bilinmelidir. Kitap bunları bir arada ilişkileri ile sunma çabası ile de yazılmıştır.

Kitap popüler bir yaklaşımla kaleme alınmış olsa da, aynı zamanda bilimsel bir çizgiden ayrılmamaya özen gösterilmiştir. Bilimsel, teknolojik, ekonomik, politik vb. gerçekler anlatılmış, bunlardan yola çıkılarak bazı yorum ve görüşlere de yer verilmiştir. Bu bakımdan astroloji gibi günümüzde bilimsellikten kaymış bir konuya girilmemiştir. Yıldız falıyla veya acayip uzaylı yaratıklarla ilgili öyküler bekleyenler varsa hayal kırıklığına uğrayacaklardır. Bununla birlikte UFO'lar gibi bilimsel çerçeveye kolay oturtulamayan bir konudan sınırlı bir çerçevede bahsedilecektir.

Böyle bir popüler bilim kitabı bazı üniversitelerde bölümler hâlinde de olsa bir kaynak ders kitabı işlevi görebilir. Dünyada bazı üniversitelerde uzay çalışmaları (space studies) bölümleri vardır. Uzay konusunun yukarıda bahsedilen çeşitli konu alanlarını içeren böyle bir bölüm henüz Türkiye'de yoktur. Buna en yaklaşan belki de Hava Harp Okulunun lisansüstü eğitim veren Havacılık ve Uzay Teknolojileri Enstitüsü (HUTEN) olmuştur.

Türkiye üniversitelerinde uzayın değişik yönleriyle ilgili başka bölümler vardır ve dersler verilmektedir. Birçok üniversitemizde uzay bilimleri veya astronomi bölümleri vardır. Uzay teknolojilerine gelince, gene birçok üniversitemiz son yıllarda bu konuya da girme girişimindedirler. Bu konuda köklü bir geçmişe sahip olarak, İstanbul Teknik Üniversitesinde Uzay ve Uçak Bilimleri Fakültesi,

Orta Doğu Teknik Üniversitesinde Havacılık ve Uzay Bölümü ve Hava Harp Okulu HUTEN sayılabilir. Gene teknolojik bir konu olan uzaktan algılama dersleri birçok değişik üniversitede ve bölümde verilmektedir.

Hukuk ve politikalar konusuna gelince, burada öne çıkan eğitim kurumu 2000'li yıllar boyu verilen dersler ve tezlerle gene Hava Harp Okulu HUTEN olmaktadır. Ayrıca İstanbul Hukuk Fakültesinde uzay hukuku ve İTÜ'de Uçak ve Uzay Fakültesinde havacılık ve uzay hukuku dersleri verildiği bilinmektedir.

Kitap iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk ana bölümde Babilliler ve Mısırlılardan başlayarak Antik Yunan ve İslam uygarlığında uzayla ilgili ilginç gelişmeler konu edilmekte, Kopernik ve Kepler'le başlayan, günümüzde Einstein ve Hawking'in kuramlarına, kara delikler, karanlık madde ve karanlık enerji konularına uzanan modern uzay bilimleri tarihi, anekdotlarla da süslenerek anlatılmaktadır.

İkinci bölüme başlık olarak **Öteki Uzay** demeyi yeğledim. Burada artık uzayın derinliklerinden Dünyaya inerek, günlük yaşamda bizi yakından ilgilendiren önce uzay teknolojileri konu edilmektedir. Uzayın kullanım alanları, uyduların neler yapıp neler yapamadığı, herkesin anlayabileceği bir dille, tarihsel gelişmelerle ve ilginç olaylarla birlikte okuyucuya sunulmaktadır. Bu ana bölümde füze teknolojisinin gelişimi, uzayın askerî önemi ve sivil girişimlerin sonucunda ortaya çıkmakta olan uzay turizmi başlıkları özellikle ilgi çekicidir.

Öteki Uzay'ın yarısından fazlası, son 40-50 yıldır gelişen başka uzay alanları olan uzay hukuku ve uzay politikalarına ayrılmıştır. Uzay politikaları elbette öncelikle uzay yetenekli devletleri ilgilendiriyor gibi görünse de eninde sonunda tüm insanlığı ilgilendirecek öneme sahiptir. Uzayın uluslararası politikadaki önemi bu devletlerin politika belgelerinde çok daha iyi anlaşılmaktadır. Son olarak özetle Türkiye'deki uzay çalışmalarından söz edilecektir, bazı tavsiye ve önerilerde bulunulacaktır.

Kitabın uzay konusuna ciddi ilgi duyan herkes için ilginç bir kaynak olacağına inanıyorum.

Teşekkür

Kitabın ortaya çıkmasında birçok kişinin az ya da çok rolü olmuştur. Beni teşvik ederek bu konuya yönlendirenlerin başında belki de Albay Dr. Sefer Kurnaz gelir. Hava Harp Okulunun lisansüstü çalışmalarının yürütüldüğü Havacılık ve Uzay Teknolojileri Enstitüsü HUTEN'in 2001'de kuruluşundan itibaren 10 yıl müdürlüğünü yapmış; oradaki uzay programının başlatılmasında ve başarıyla yürütülmesinde önder olmuştur.

Hava Harp Okulu komutanları hep HUTEN'i desteklemişlerse de özellikle üç komutanın adını burada anmak isterim. Emekli Orgeneral Bilgin Balanlı verdiği destek ve bilimsel yaklaşımı ile HUTEN'in kuruluşunda etkin olmuştur. Emekli Korgeneral Şevket Dingiloğlu değişik, atılımcı havacılık ve uzay proje girişimleriyle benim ve akademik kadronun takdirini kazanmıştır. Ancak bunların devletin üst kademelerinde itibar görmemesini üzüntüyle karşılamışımdır. Üçüncü olarak adını anmak istediğim Orgeneral Abidin Ünal'ın, havacılık ve uzay konusuna verdiği destek yanında, kapsamlı ileri teknoloji ve uluslararası politika bilgileri ile donanmış, vizyoner görüşlü, üstün bir Hava Kuvvetleri Komutan vasfını taşıdığı, onu tanıyanlar için şüphe götürmez.

Askerî kesim denince HUTEN'deki personel ve özellikle öğrencilerimi anmadan geçemem. İsimlerini burada uzun uzun sayamasam da derse gösterdikleri ilgi, motivasyon, sınıftaki tartışmaları, hazırladıkları ödevler, benim orada 11 yıl boyunca zevkle ders vermemi ve birçok şeyi onlarla birlikte öğrenmemi sağlamıştır.

Teşekkür edeceğim ikinci bir grup, TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezindeki (MAM) çalışma arkadaşlarım Prof. Dr. Hülya Yıldırım, Prof. Dr. Mehmet Emin Özel, Doç. Dr. Erhan

Alparslan ve Dr. Ergin Ataman'dır. Onlarla çalışmak verimli ve zevkliydi. Ayrıca MAM eski başkanlarından Ömer Kaymakçalan'a teknoloji gelişimini destekleyen ileri görüşlü yönetimi için teşekkürlerimi sunarken merhum Profesör Lütfullah Ulukan'ı da konuya verdiği önem ve destek için şükran ve rahmetle anıyorum.

Uzay bilimlerinin tarihsel gelişimi üzerine arkadaşlarım Dr. Necmi Dayday, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Baran ve uzay hukuku konusunda avukat Nazlı Can ile yaptığım sohbet ve görüşmelerden çok yararlandığımı teşekkürlerimle belirtmek isterim.

Kitapta kullanılan bazı resimlerin kaynağı İstanbul'da bulunan iki müzedir. Bu müzelerde bulunan nesnelerin resimlerini kitapta basma izni verdikleri için İstanbul'daki İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi Müdürlüğü ile müzenin kurucusu Prof. Dr. Fuat Sezgin'e ve ayrıca İstanbul Deniz Müzesi Müdürlüğüne, çok teşekkür ederim.

Son olarak ama önemini vurgulayarak annem Meliha İnce ve babam merhum Burhan İnce'ye bana küçükten itibaren bağımsız ve bilimsel düşünme eğitimi verdikleri için en derin saygı ve şükranlarımı sunarken; eşim Nüket, kardeşim Ferda, kızlarım Gülayşe ve Gökçe'ye, verdikleri cesaret ve destek için ve ayrıca Gökçe'ye özellikle kitabın bir taslağını okuyup yaptığı düzeltmeler ve verdiği tavsiyeler için çok teşekkür ediyorum.

Fuat İNCE
Haziran 2015

İçindekiler

Giriş xiii

Birinci Bölüm: Uzay Bilimlerinin Tarihsel Gelişimi, Nereden Nereye. 1

Uzayın Günlük Yaşama Girmesi Tarih Öncesinden Başlar 1

Bilimsel Denebilecek İlk Yaklaşımlar 3

Antik Yunan 8

İslam'da Gökbilim 25

Modern Zamanlar 57

20. Yüzyılın Derin Soruları ve Müthiş Buluşlar 73

Uzay Teknolojisi ve Uydular Ufkumuzu Genişletiyor 86

Gök Cisimlerinin Doğumu ve Yaşamı 102

Yakınımızdaki Uzay 123

İkinci Bölüm: Öteki Uzay 163

Uzay Teknolojilerine Giriş 163

Yörüngeler 164

Uzayın Kullanım Alanları 176

Haberleşme 178

Dünya Gözlem 184

Meteoroloji ve İklim 193

Seyrüsefer (Navigasyon Konumbulum) 197

Bilimsel Teknolojik ve Endüstriyel Buluşlar, Yenilikler 203
Askerî Uzay 211
Füze Teknolojisi 223
İnsanoğlunun Uzaya Çıkışı 236
Uzay Hukuku 248
Uzay Politikaları 282
ABD'nin Uzay Politikaları 282
Avrupa Ülkelerinin Uzay Politikaları 296
Çin'in Uzay Politikaları 315
Sovyetler Birliği ve Rusya'nın Uzay Politikaları 331
Gelişmekte Olan Bazı Ülkelerin Uzay Politikaları 339
Kaynaklar 367

Kaynaklar

Access to Outer Space Technologies, UN Institute for Disarmament Research, Research Paper No: 15, 1992

Active Debris Removal - An Essential Mechanism for Ensuring the Safety and Sustainability of Outer Space, BM COPUOS raporu, A/AC.105/C.1/2012/ CRP.16, 2012

Arthur Clarke, 2001: *A Space Odyssey*, New American Library, Penguin Putnam, 1999

Brian, Harvey, *Russia in Space, A Failed Frontier*?, Springer Verlag, 2001 Diedericks-Veschoor I. H., *An Introduction to Space Law*, Kluwer Law International, 1999

Copernicus, N., *On the Revolutions of Heavenly Spheres*, (translated by Charles C. Wallis), Prometheus Books, 1995

Çelik Altuğ, *Avrupa Birliği ve Avrupa Uzay Ajansı ile Türkiye'nin Uzay İlişkileri*, Hava Harp Okulu Yüksek Lisans Tezi, Temmuz, 2012.

Çınar Tolga, *Avrupa Küresel Uydu Yöngüdüm Sistemi Galileo Üzerine Çok Yönlü Bir İnceleme ve Güvenlik Çıkarımları*, Hava Harp Okulu Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2005

Daybelge Umur, *Bilimin İlk Kitabı*, *Pitane'li Autolykos*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2012

Dayday Necmi, Altın Vural, *Turkish-Islamic Pioneers in Astronomy*, TURKSAT özel yayını

Digan Hamit, *Büyük Matematikçi Ömer Hayyam*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012

Dünyadaki *Uzay Faaliyetleri ve Türkiye'nin Potansiyeli*, Hava Kuvvetleri Komutanlığı yayınları, Mayıs 2001

Esin. E., *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, 2001

Freely John, *Before Galileo*, Overlook Duckworth, 2012

Galileo Galilei, *Dialogue Concerning the Two Chief World Systems* (translated by Stillman Drake), Random House Modern Library, 1953, 2001

Gasperini Alves Pericles, *Evolving Trends in the Dual use of Satellites*, UN Institute for Disarmament Research, UNIDIR 96/29, 1996

Gonzales Daniel, *The Changing Role of the US Military in Space*, Rand Corp., 1998

Gribbin John, *Çoklu Evrenler, (In Search of the Multiverse)*, çeviren Emin Karabal, Alfa Bilim, İstanbul, 2012

Hawking Stephen, Mlodinow Leonard, *The Grand Design*, Bantam Books, 2012 Hawking Stephen, *Kara Delikler ve Bebek Evrenler*, *(Black Holes and Baby Universes)*, çeviren Nezihe Bahar, Alfa Bilim, İstanbul, 2012

Inglis Andrew, Luther Arch, *Satellite Ttechnology An Introduction*, Focal Press, 1997

Johnson dana et al., *Space Emerging Options for National Power*, Rand Corp., 1998

Kaçar Mustafa, Acar M. Şinasi, Bir Atilla, Takiyüddin'in Gözlem Araçları, (Âlât-ı Rasadiyye Li Zic-i Şehinşahiyye), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

Kanat Mehmet B., *COSPAS SARSAT Sistemi*, Hava Harp Okulu Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2006

Kavuncu Hilmi K., *Uzay Gücü ve Türkiye*, Hava Harp Okulu Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2005

Kılıçkaya Şule, *Türk Silahlı Kuvvetleri İçin Uzayın ve Uyduların Kullanım Sahaları*, *Mevcut ve Potansiyel Durum*, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2010.

Larson Wiley J., Wertz James R., *Space Mission Analysis and Design*, Microcosm Space Technology Series, 1999

McEvoy J. P., *The Universe*, Running Press, 2010

Neugebauer, O., *The Exact Sciences in Antiquity*, Dover Publications, 1969 Heath, T., *Greek Astronomy*, Dover Publications, 1991

Pace Scott et al., *The Global Positioning System*, Rand Corp., 1995

Poole, L., Poole, G., *Scientists Who Changed The World*, Apollo Editions, 1960 Cheetham, N., *Universe*, Quercus, UK, 2009

Preston Bob, *Space Weapons Earth Wars*, Rand Corp. 2002

Saliba, George, *İslamic Science and the Making of the European Renaissance*, The MIT Press, 2007

Sandau Rainer (ed), *Cost-Effective Earth Observation Missions*, Taylor and Francis, 2005

Scalzi John, *The Rough Guide to The Universe*, Penguin Books, 2003 Greene Brian, *The Elegant Universe*, Vintage Books, 2000

Sezgin Fuat, *İslam Uygarlığında Astronomi Coğrafya ve Denizcilik*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2009

Singh Simon, *Big Bang*, Harper Perennial, 2005

Toomer, G. J., *Ptolemy's Almagest*, Princeton University Press, 1998

Unat Yavuz, *Ali Kuşçu, Çağını Aşan Bilim Adamı*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009

Unat Yavuz, *Tarih Boyunca Türklerde Gökbilim Adamı*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008

United Nations Treaties and Principles on Outer Space, UN ST/SPACE711, 2002
Krepon Michael et al. *Commercial Observation Satellites and International Security*, St. Martins Press, 1990

Yalçın Cengiz, *Evren ve Yaratılış*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2008

Zeki Salih, *Asar-I Bakiye*, *cilt 3 Bilginlerin Yaşamları ve Yapıtları*, Babil Yayın, 2004
Doğan, M., *Bilim ve Teknoloji Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2010

http://imagine.gsfc.nasa.gov/docs/science/know_l1/dwarfs.html

http://en.wikipedia.org/wiki/astrology and_science

http://quest.nasa.gov/mars/background/terra.html

http://spaceref.com/news/viewpr.html?pid540454

http://tanitim.metu.edu.tr/havacilik-ve-uzay-mühendisligi http://www.uzay.tübitak.gov.tr

http://www.almaobservatory.org/en/alma-early-science/early-science-press-release

http://www.hutgm.gov.tr http://www.tai.com.tr

http://www.inspirationmars.org

http://www.nasa.gov/centers/glenn/shuttlestation/station/microgex.html

http://www.rast.org.tr/UTEB/# http://www.rast.org.tr/ http://www.cospas-sarsat.org

http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home5http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/10/20051008.htm&main5http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/10/20051008.htm

http://www.sciencemag.org/content/340/6132/572 http://www.sciencemag.org/content/340/6132/577

http://www.space.com/20503-private-manned-mars-mission-progress.html?cmpid5520724

http://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/bilim-ve-teknoloji-yuksek-kurulu/

http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/11/11btyk_karar.pdf

http://www.universetoday.com/91920/should-we-terraform-mars/

http://www.uubf.itu.edu.tr

toplantilar/icerik-bilim-ve-teknoloji-yuksek-kurulu-11-toplantisi-10-mart-2005

Çocuk Ergen ve Genç Yetişkinler İçin
Kariyer Rehberliği Programları Dizisi

Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrenciler için
KARİYER KARARI VERME YETKİNLİĞİ PROGRAMI

Editör: Prof. Dr. Ragıp Özyürek

Yazar: Doç. Dr. Erkan Işık

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1335
Psikoloji - PDR No.: 85
ISBN : 978-605-320-241-7
© 1. Basım, Ekim 2015
Bu kitabın telif gelirleri yazar ve editör tarafından Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'ne bağışlanmıştır.

Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrenciler İçin, Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Programı
Çocuk Ergen ve Genç Yetişkinler için Kariyer Rehberliği Programları Dizisi
Doç. Dr. Erkan Işık

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Işık, Erkan.
Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrenciler İçin, Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Programı / *Erkan Işık*
1. Basım, X+70 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-241-7
1. Kariyer Kararı, 2. Üniversite Öğrencileri, 3. Kariyer Planlama

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com
www.nobelkitap.com

Editörden Önsöz

Çocuk, Ergen ve Genç Yetişkinler için Kariyer Rehberliği Programları Dizisi, kariyer rehberliği uygulamaları yapması gereken psikolojik danışmanlar için hazırlanmış sınıf / grup rehberliği programlarını içermektedir. Dizinin kitaplarını oluştururken, yazarlar, özellikle Prof. Dr. Uğur ÖNER'in başlatmış olduğu "Uygulamalı Grup Rehberliği Programları Dizisi"nden ilham almışlardır. Dizideki programlar daha önceden denenmiş ve yüksek lisans ya da doktora tezlerinin konusu olmuşlardır. Programların kapsamında bulunan etkinliklerin bir kısmı ilgili alanyazından alınmış, bir kısmı ise yazarlar tarafından geliştirilmiştir. Her bir programdaki etkinliklerin sıralanışı tesadüfe bırakılmamış, denemeler sonucunda ya da kuramsal temellere göre uygulama sırasına karar verilmiştir.

Dizideki kitaplar; "mesleki rehberlik ve kariyer psikolojik danışmanlığı," "alan çalışması" gibi uygulamalı derslerde, ders kitabı olarak da kullanılabilir. Ayrıca, üniversitelerin "psikolojik danışma" ya da "kariyer psikolojik danışmanlığı" merkezlerinde üniversite öğrencilerine uygulanabilir. Bu programları uygulayacak olan meslektaşlarımız, kuşkusuz, kendi çalışma yapacakları grupların özelliklerine bağlı olarak, etkinliklerin içeriklerinde ve hatta sıralarında değişiklik yapabilir ya da yeni etkinlikler ekleyebilir / çıkarabilirler. Ancak programlarının bütünlüğünü bozacak şekilde yapılan kısaltmalar uygun olmayabilir. Programların kısaltılmamasını öneriyoruz. Meslektaşlarımızın bu programları yararlı bulacağını umut ediyoruz.

Dizideki kitap yazarları ve editör olarak ben, bu kitapların gelirlerini Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'ne bağışlama kararı aldık. Derneğimize yararlı olmasını dileriz.

Bu dizinin oluşmasında emeği geçen, başta yazarlarımız olmak üzere, tüm meslektaşlarımıza ve NOBEL Yayın Dağıtım çalışanlarına teşekkür ederiz..

Ragıp ÖZYÜREK

İstanbul Aydın Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Editörden Önsöz iii

Yazardan Önsöz v

İçindekiler ix

Bölüm 1: Giriş 3

Bölüm 2: Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı 7

SBKK'da Modeller 10
SBKK'da Temel Kavramlar 14
Yetkinlik ve Sonuç Beklentisini Belirleyen Dört Bilgilendirici Kaynak 21

Bölüm 3: Üniversiteye Yeni Başlayan Öğrenciler için Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Programı 27

Programın Genel Kapsamı ve Özellikleri 29
Programda Kullanılan Etkinlik ve Teknikler 34
Program Taslağı 40

Bölüm 4: GRUP REHBERLİĞİ PROĞRAMININ OTURUMLARI 45

1. OTURUM 47
2. OTURUM 55
3. OTURUM 66
4. OTURUM 75
5. OTURUM 82
6. OTURUM 87
7. OTURUM 91
8. OTURUM 95
9. OTURUM 100
10. OTURUM 102

Programın Geliştirilmesinde Faydalanılan Kaynaklar 105

Kaynakça 107

Özyürek, R. (2008). Türkiye'deki eğitim ve sınavla yerleştirme sistemine göre yönlendirme. R. Özyürek (Ed.), *Kariyer yolculuğu* içinde (s. 161-185). Ankara: AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi.

Özyürek, R. (2009). İlgi envanterlerinin profillerini yorumlama becerileri. R. Özyürek, F. Korkut Owen, D. Owen (Ed.), *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik - II Meslekleşme sürecindeki ilerlemeler* içinde (s.51-81). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özyürek, R. (2013). *Kariyer psikolojik danışmanlığı kuramları. Çocuk ve ergenler için kariyer rehberliği uygulamaları.* Ankara: Nobel.

Savickas, M. L. (1991). Improving career time perspective. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career Counseling Techniques* (pp. 236-249). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Yeşilyaprak, B. (2012). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Zunker, V. G. (1990). Career counseling: Applied conteps of life plannig (3rd ed.) Pacific Grove, C.A: Brooks/Cole.

Kaynakça

Aşkar, P. ve Umay, A., (2001). İlköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz- yeterlik algısı. H*acettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *21*, 1-8.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, *84*, 191-215.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies* (pp. 1-45). New York: Cambridge University Press.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.

Bandura, A. (2001). *Social cognitive theory: An agentic perspective. Annual review of psychology* (Vol. 52, pp. 1-26). Palo Alto, CA: Annual Reviews.

Baldwin, N. N. (1998). *The effect of a career development course on the career self-efficacy and vocational identitiy of community college students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, The George Washington University, Washington.

Betz, N. E. (1992). Counseling uses of career self-efficacy theory. *Career Development Quarterly*, *41*, 22-26.

Betz, N. E. (2007). Career self-efficacy: Exemplary recent research and emerging directions. *Journal of Career Assessment*, *15*, 403-422.

Betz, N. E. (2004). Contributions of self-efficacy theory to career counseling: A personal perspective. *The Career Development Quarterly*, *52*, 340-353.

Betz, N. E., Klein, K. L. ve Taylor, K. M. (1996). Evaluation of a short-form of career decision making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, *4*, 47-57.

Betz, N. E. ve Luzzo, D. A. (1996). Career assessment and the career decision-making self-efficacy scale. J*ournal of Career Assessment*, *4*, 413-428.

Betz, N. E. ve Voyten, K. K. (1997). Efficacy and outcome expectation influence career exploration. *Career Development Quarterly*, *46*, 197-189.

Bıkmaz, H. F. (2004). Sınıf Öğretmenlerinin Fen Öğretiminde Özyeterlik İnancı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Milli Eğitim Dergisi*, 161, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/161/bikmaz.htm internet adresinden 25.10.2009 tarihinde alınmıştır.

Bieschke, K. J., Eberz, A. B., Bard, C. C. ve Croteau, J. M. (1998). Using social cognitive career theory to create affirmative lesbian, gay, and bisexual research training environments. *The Counseling Psychologist*, *26*, 735-753.

Blustein, D. L. (1989). The role of goal instability and career self-efficacy in the career exploration process. *Journal of Vocational Behavior*, *35*, 194-203.

Borgen, F. H. ve Betz, N. E. (2008). Career self-efficacy and personality: Linking career confidence and the healthy personality. *Journal of Career Assessment*, *16*, 22-43.

Breeding, R. R. (2008). Empowerment as a function of contextual self-understanding: The effect of work interest profiling on career decision self-efficacy and work locus of control. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, *51*, 96-106.

Broderick, S. (2003). Student health, student success. *Community College Journal*, *74*, 10-15.

Brown, D. (2002). The role of work and cultural values in occupational choice, satisfaction, and success: A theoretical statement. In D. Brown (Ed.), *Career choice and development* (pp. 465- 509). San Francisco: Jossey-Bass.

Brown, S. D. ve Krane, N. E. R. (2000). Four (or five) sessions and a cloud of dust: Old assumptions and new observations about career counseling. In S. B. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (3rd ed., pp. 740-766). New York: John Wiley.

Brown, S. D., Krane, N. E. R., Brecheisen, J., Castelino, P., Budisin, I., Miller, M. ve Edens, L. (2003). Critical ingredients of career choice interventions: More analyses and new hypotheses. *Journal of Vocational Behavior*, *62*, 411-428.

Chung, Y. B. (2002). Career decision-making self-efficacy and career commitment: Gender and ethnic differences among college students. *Journal of Career Development*, *28*, 277-284.

Crites, J. O. (1976). A comprehensive model of career development in early adulthood. *Journal of Vocational Behavior*, *9*, 105-118.

Çelikkaleli, Ö. ve Akbaş, A. (2007). Sınıf öğretmeni adaylarının fen bilgisi dersine yönelik tutumlarını yordamada fen bilgisi öğretimi öz-yeterlik inançları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*, 21-34.

Frank, A. ve Kirk, B. (1975). Differences in outcome for user and nonusers of university counseling and psychiatric services: A five-year accountability study. *Journal of Counseling Psychology*, *22*, 252–258.

Fouad, N. A. ve Guillen, A. (2006). Outcome expectations: Looking to the past and potential future. *Journal of Career Assessment*, *14*, 130-142.

Gadassi, R., Gati, I. ve Dayan, A. (2012). The adaptability of career decision-making profiles. *Journal of Counseling Psychology*, *59*, 612-622.

Gaffner, D. C. ve Hazler, R. J. (2002). Factors related to indecision and career indecision in undecided college students. *Journal of College Student Development*, *43*, 317-326.

Gainor, K. A. (2006). Twenty-five years of self-efficacy in career assessment and practice. *Journal of Career Assessment*, *14*, 161-178.

Gerçek, C., Yılmaz, M., Köseoğlu, P. ve Soran, H. (2006). Biyoloji egitimi ögretmen adaylarının ögretiminde öz-yeterlik inançları. *Ankara Üniversitesi Egitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *1*, 57-73.

Gloria, A. M. ve Hird, J. S. (1999). Influences of ethnic and non-ethnic variables on the career decision-making self-efficacy of college students. *The Career Development Quarterly*, *48*, 157- 174.

Guillen, A. L. (2007). *Effectiveness of an outcome expectation intervention for college students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Wisconsin-Milwaukee Universitesi, Milwaukee.

Gushue, G. V., Clarke, C. P., Pantzer, K. M. & Scanlan, K. R. L. (2006). Self-efficacy, perceptions of barriers, vocational identity and the career exploration behavior of Latino/a high school students. *Journal of Career Development*, *34*, 307-317.

Gysbers, N. C., Heppner, M. J. ve Johnston, J. A. (1998). *Career counseling: Process, issues, and techniques*. Boston: Allyn & Bacon.

Hackett, G. ve Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, *18*, 326-339.

Hansen, J. C. (2005). *Assessment of interests*. In S. D. Brown & R.W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (s. 281-304). New York: John Wiley.

Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices* (3rd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

Işık, E. (2010). *Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi temelli bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Işık, E. (2013). Mesleki sonuç beklentisinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve denetim odağı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi-Educational Sciences: Theory & Practice*, *13*(3), 1419-1430.

Işık, E. (2014). Effects of a brief interest inventory intervention on career decision self-efficacy. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, *24*(2), 215-226.

Janis, I. L. ve Mann, L. (1977). *Decision-making: A psychological analysis of conflict, choice, and commitment*. New York: Free Press.

Johnson, D. C. ve Smouse, A. D. (1993). Assessing a career planning course: A multidimensional approach. *Journal of College Student Development*, *34*(2), 145-147.

Kammeyer-Mueller, J. D. ve Wanberg, C. R. (2003). Unwrapping the organizational entry process: Disentangling multiple antecedents and their pathways to adjustment. *Journal of Applied Psychology*, *88*(5), 779-794.

Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2001). İşbirliğine dayalı fen ögretiminin öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeylerine etkisi. IV. Fen Bilimleri Egitimi Kongresi 2000. Ankara: Milli Egitim Basımevi.

Karadeniz, C. (2005). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya alanına ilişkin öz-yeterlik inancı ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *20*, 63-69.

Korkut, F. Acar, T., Demir, Y., Haskan, Ö. Kabalcı, T., Karakuş, G., Kılınç, F., Kutsal, D., Pekin, İ. M. ve Turhan, E. (2007). Mesleki Rehberlik/Kariyer Danışmanlığında Kart Sıralama Tekniği: Mesleki Değerler İle İlgili Bir Çalışma. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *10*, 53-70.

Krieshok, T. S., Ulven, J. C., Hecox, J. L. ve Wettersten, K. (2000). Resume therapy and vocational test feedback: Tailoring interventions to self-efficacy outcomes. *Journal of Career Assessment*, *8*(3), 267-281.

Lent, R. W. (2005). A social cognitive view of career development and counseling. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (pp. 101-127). Hoboken, NJ: Wiley.

Lent, R. W. ve Brown, S. D. (2006). On conceptualizing and assessing social cognitive constructs in career research: A measurement guide. *Journal of Career Assessment*, *14*, 12-35.

Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, *45*, 79-122.

Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (2002). Social cognitive career theory. In D. Brown & Associates (Eds.), *Career choice and development* (4th ed., pp. 255-311). San Francisco: Jossey-Bass.

Lent, R.W., Hackett, G. ve Brown, S. D. (1999). A social cognitive view of school-to-work transition. *The Career Development Quarterly*, *47*, 297–311.

Lopez, F. G. ve Lent, R. W. (1992). Sources of mathematics self-efficacy in high school students. *Career Development Quarterly*, *41*, 3-12.

Luzzo, D. A. ve Day, M. A. (1999). Effects of Strong Interest Inventory feedback on career decision- making self-efficacy and social cognitive career beliefs. *Journal of Career Assessment*, *7*, 1-17.

Marko, K.W. ve Savickas, M. L. (1998). Effectiveness of a career time perspective intervention. *Journal of Vocational Behavior*, *52*, 106–119.

Martin, G. M. (1979). Getting chosen: The job interview and before. *Occupational Outlook Quarterly*, *23*(1), 2-9.

Metheny, J., McWhirter, E. H. ve O'Neil, M. E. (2008). Measuring perceived teacher support and its influence on adolescent career development. *Journal of Career Assessment*, *16*, 218-237.

Morrow, S. L., Gore, Jr., P. A. ve Campbell, B. W. (1996). The application of a sociocognitive framework to the career development of lesbian women and gay men. *Journal of Vocational Behavior*, *48*, 136-148.

Multon, K. D., Heppner, M. J., Gysbers, N. C., Zook, C. E. ve Ellis-Kalton, C. (2001). Client psychological distress: An important factor in career counseling. *Career Development Quarterly*, *49*, 324–335.

Noe, R. A. ve Steffy, B. D. (1987). The influence of individual characteristics and assessment center evaluation on career exploration behavior and job involvement. *Journal of Vocational Behavior*, *30*, 187-202.

Orndorff, R.M. ve Herr, E.L. (1996). A comparative study of declared and undeclared college students on career uncertainty and involvement in career development activities. *Journal of Counseling & Development*, *74*(6), 632-639.

Özyürek, R. (2002). Lise öğrencileri için matematik yetkinlik beklentisi bilgilendirici kaynaklar ölçeğinin geliştirilmesi: Ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *32*, 502-531.

Özyürek, R. (2005). Informative sources of math-related self-efficacy expectations and their relationship with math-related self-efficacy, interest and preference. *International Journal of Psychology*, *40*, 145-156.

Özyürek, R. (2006). İlgi envanterlerinin profil puanlarını yorumlama yetkinliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *6*, 809-845.

Özyürek, R. (2008). Türkiye'deki eğitim ve sınavla yerleştirme sistemine göre yönlendirme. İçinde R. Özyürek (Edt.) *Kariyer yolculuğu*. Ankara: AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi.

Özyürek, R. (2009). Kariyer psikolojik danışması süreci ve ilgi envanterlerinin profillerini yorumlama becerileri. F. Korkut-Owen, R. Özyürek, & D. Owen (Editörler), *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Meslekleşme Sürecinde İlerlemeler, Cilt*

2, (51-81). Ankara: Nobel Yayınevi.

Özyürek, R. (2013). *Kariyer psikolojik danışmanlığı kuramları. Çocuk ve ergenler için kariyer rehberliği uygulamaları.* Ankara: Nobel.

Patton, W. ve Creed, P. A. (2001). Developmental issues in career maturity and career decision status. *The Career Development Quarterly*, *49*, 336-351.

Perrone, L. ve Vickers, M. H. (2003). Life after graduation as a "very uncomfortable world": An Australian case study. *Education and Training*, *45*(2), 69-78.

Pinquart, M., Juang, L. P. ve Silbereisen, R. K. (2003). Self-efficacy and successful school-to-work transition: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, *63*, 329-346.

Polach, J. L. (2004). Understanding the experience of college graduates during their first year of employment. *Human Resource Development Quarterly*, *15*(1), 5-23.

Rasheed, S., McWhirter, E. H. ve Chronister, K. M. (2005).Self-efficacy and vocational outcome expectations for adolescents of lower socioeconomic status: A pilot study. *Journal of Career Assessment*, *13*, 40-58.

Rogers, M. E., Creed, P. A. ve Glendon, A. I. (2008). The role of personality in adolescent career planning and exploration: A social cognitive perspective. *Journal of Vocational Behavior, 73*, 132-142.

Rottinghaus, P. J., Jenkins, N. ve Jantzer, A. M. (2009). Relation of depression and affectivity to career decision status and self-efficacy in college students. *Journal of Career Assessment*, *17*, 271-285.

Savickas, M. L. (1991). Improving career time perspective. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career Counseling Techniques* (pp. 236-249). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Swanson, J. L. ve Gore, P. A. (2000). Advances in vocational psychology theory and research. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (3rd ed., 233-269). New York: Wiley & Sons.

Taylor, K. M. ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, *22*, 63-81.

Tılfarlıoğlu, F. T. ve Cinkara, E. (2009). Self- efficacy in EFL: Differences among proficiency groups and relationshıp with success. *Novitas-ROYAL*, *3*(2), 129-142.

Uffelman, R. A., Subich, L. M., Diegelman, N. M., Wagner, K. S. ve Bardash, R. J. (2004). Effect of mode of interest assessment on clients' career decision-making self-efficacy. *Journal of Career Assessment*, *12*, 366-380.

Watts, A. G. (1977). Careers eduction in higher education: Principles and practice. *British Journal of Guidance and Counseling*, *5*(2), 167-184.

Wendlandt, N. M. ve Rochlen, A. B. (2008). Addressing the college-to-work transition: Implications for university career counselors. *Journal of Career Development*, *35*, 151-165.

Zunker, V. G. (1990). Career counseling: Applied conteps of life plannig (3rd ed.) Pacific Grove, C.A: Brooks/Cole.

2. Basım

ÜRÜN YERLEŞTİRME

Prof. Dr. Emet Gürel
Dr. Jale Alem

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1068
İletişim No.: 40
ISBN : 978-605-133-973-3
© 2. Basım, Eylül 2015

ÜRÜN YERLEŞTİRME
Prof. Dr. Emet Gürel
Dr. Jale Alem

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Erek Ofset Büyük Sanayi 1. Cadde Çim Sok No.:17/1 İskitler/Ankara Sertifika No.: 16098

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürel, Emet., Alem, Jale.
Ürün Yerleştirme / *Emet Gürel, Jale Alem*
2. Basım, VI+94 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-973-3
1. Ürün Yerleştirme 2. Reklam 3. Sinema

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

SUNUŞ

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesinin düzenlediği Ulusal Reklam Sempozyumu, 2003 yılında benim de davetli konuşmacı olarak katılımımla gerçekleştirildi. O günkü toplantının arasında gençler ve meslektaşlarımla ayak üstü sohbet ederken Emet kendini tanıtarak benimle görüşmek istedi. Pırıl pırıl bir zekâ, yenilikçi bir tavır ve ne istediğini bilen bir genç akademisyen…

Yeni konular ve yeni değişim yönlerinin pazarlama iletişiminde neler olabileceğini görüşürken ***"Ürün Yerleştirme***" de görüş alışverişimiz arasında yer aldı. Ege'nin enerji dolu, üretim odaklı ve yaşam sevincini üzerinde taşıyan sevgili Emet ile yeni çağın olanaklarından olan internet aracılığı ile iletişimimiz sürdü. **Pazarlama İletişimi** (**Pİ**) dergisi editörü iken kendisinden yazmasını istediğim makale de şimdi elinizde tuttuğunuz kitabın konusunda idi ve çok güzel övgüler ve dönütler aldık. Emet, bitmeyen bir sabır ve enerjiyle bu konudaki çabalarına ve bilim dünyasına olan katkılarını sürdürdü.

Ülkemizde *Pazarlama İletişimi* kitabının ilk yazarı olarak 1990'larda başlayan ve günümüze kadar gelişmesinde katkılarda bulunduğum alanın, Emet gibi gurur duyabileceğimiz genç bilim insanlarının elinde bu boyuta gelmesi beni fazlasıyla mutlu ediyor. Artık işimiz çok daha zor ve zahmetli. Bu çıtanın altında kalıp genel bilgilerle, kavramlarla oyalanmak oldukça zor gibi.

Böyle bir çalışmayı, eseri gerçekleştirdiğin için kendim ve ülkem adına sana teşekkür ediyor, şükran duyuyorum sevgili Emet. Esen kal.

Prof. Dr. Yavuz Odabaşı
Eskişehir

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 1

BÖLÜM 1: PAZARLAMA İLETİŞİMİNDE YENİ VE GÜNCEL BİR UYGULAMA: ÜRÜN YERLEŞTİRME

1. GİRİŞ 5
2. ÜRÜN YERLEŞTİRME KAVRAMI 5
3. ÜRÜN YERLEŞTİRME UYGULAMASININ İŞLEYİŞİ 7
4. ÜRÜN YERLEŞTİRME ÇEŞİTLERİ 9
5. ÜRÜN YERLEŞTİRME UYGULAMALARININ TERCİH EDİLME NEDENLERİ 12
6. ÜRÜN YERLEŞTİRME UYGULAMALARINA YÖNELİK TEPKİLER 14
7. SONUÇ 19

KAYNAKÇA 19

BÖLÜM 2: KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRME

1. GİRİŞ 21
2. ÜRÜN YERLEŞTİRME 21
3. KURGUSAL MARKALAR VE KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRME 24
4. KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRMENİN GETİRİLERİ 27
5. KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRMEYE İLİŞKİN ÖRNEKLER 30
6. SONUÇ 36

KAYNAKÇA 36

BÖLÜM 3: ÇİZGİ DİZİ SİMPSONLAR'DA YER ALAN KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRME UYGULAMALARININ İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ

1. GİRİŞ 39

2. KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRME VE KURGUSAL MARKA.....39
3. ÇİZGİ DİZİ SİMPSONLAR'DA YER ALAN KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRME UYGULAMALARI VE KURGUSAL MARKALAR.....41
4. ÇİZGİ DİZİ SİMPSONLAR'DA YER ALAN KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRMELERE VE KURGUSAL MARKALARA İLİŞKİN ÖRNEKLER ...51
5. SONUÇ.....55
KAYNAKÇA.....56

BÖLÜM 4: FÜTÜRİSTİK ÜRÜN YERLEŞTİRME

1. GİRİŞ.....59
2. ÜRÜN YERLEŞTİRME.....59
3. ÜRÜN YERLEŞTİRME TÜRLERİ.....61
4. ÜRÜN YERLEŞTİRMEDE YENİ BOYUT: FÜTÜRİSTİK ÜRÜN YERLEŞTİRME.....63
5. FÜTÜRİSTİK ÜRÜN YERLEŞTİRMEYE İLİŞKİN ÖRNEKLER 64
6. SONUÇ.....70
KAYNAKÇA.....71

DİZİN.....73

BİBLİYOGRAFYA: TÜRKİYE'DE ÜRÜN YERLEŞTİRME İLE İLGİLİ GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ AKADEMİK ÇALIŞMALAR.....87

YAZARLAR HAKKINDA.....93

ÖN SÖZ

Markalı ürünlerin bir bedel karşılığında belirli bir amaçla iletişim ortamlarına yerleştirilmesi anlamına gelen *ürün yerleştirme -product placement-*, pazarlama iletişiminin güncel ve ilgi çeken konularından biridir. Pazarlamada geleneksel yöntemlerin geçerliliklerini yitirmelerine koşut olarak gündeme gelen ve popülerlik kazanan ürün yerleştirme, markanın içeriğin doğal akışına yerleştirilmesine, diğer bir deyişle entegre edilmesine olanak sağlaması nedeniyle rekabet üstünlüğü elde etmek isteyen firmalara etkili bir platform sunmaktadır. Öyle ki ürün yerleştirmenin firmalara yönelik marka farkındalığı yaratmak, markaya ilişkin referans vermek, satın alma niyetine katkıda bulunmak, marka ve yaşam arasında bağ kurmak gibi yararlarından söz etmek mümkündür.

Bir kavramlaştırma ve uygulama alanı olarak etkililiğinin yanı sıra dinamik bir nitelik de arz eden ürün yerleştirme, gelişimini sürdürmekte ve iletişim ortamlarının niteliklerine bağlı olarak çeşitlenmeye devam etmektedir. Günümüzde sinema filmlerine ek olarak televizyon dizilerine, basılı ve elektronik kitaplara, video ve bilgisayar oyunlarına, çizgi dizi ile çizgi romanlara markalı ürün ve hizmetler yerleştirilebilmektedir. Bu paralelde ilk dönem ürün yerleştirme uygulamaları ile günümüz ürün yerleştirme uygulamaları arasında, yalnızca iletişim ortamları açısından değil; anlayış, strateji, süreç ve profesyonellik algısı gibi unsurlar açısından da büyük farklar bulunmaktadır.

Türkiye örneğinde ele alındığında ürün yerleştirme, akademik anlamda hâlen yayın eksikliğinin yaşandığı bir alandır. Elinizdeki kitap, bir makale seçkisidir. Alana katkıda bulunmak ve alandaki yayın eksikliğini gidermek amacıyla hakemli akademik ve yarı akademik dergilerde yayınlanmış bize ait makalelerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. Fikir ve ilham, çalışmamıza bir sunuş yazma nezaketini de gösteren sevgili hocamız Prof. Dr. Yavuz Odabaşı'na aittir.

Çalışmanın önemi, Türkiye açısından öncül ve pek çok akademik yayında atıfta bulunulmuş makaleleri içermesidir. Makaleler, çalışmaya yayınlandıkla-

rı özgün hâlleri ile dâhil edilmiş, herhangi bir güncelleme yapılmamıştır; sayfa altlarında sunulan açıklamalarda orijinal yayına ilişkin künyeye yer verilmiştir. Çalışmanın sonuna kavram, isim ve marka açılımıyla şekillenen bir dizin ve ürün yerleştirme ile ilgili Türkiye'de gerçekleştirilen akademik çalışmaları içeren bir bibliyografya eklenmiştir. Dizin, okuyucu ve araştırmacıların işlerini kolaylaştırmak ve zaman kazandırmak amacını gütmektedir. Bibliyografyanın ise, ürün yerleştirme ile ilgili çalışmaların Türkiye'de nereden nereye geldiğini yorumlamak ve alandaki eksiklikler ile boşluklara işaret ederek bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalara yol göstermek açısından yararlı olacağı düşünülmüştür.

Çalışma kapsamında ürün yerleştirme kavramına, tarihsel gelişimine, türlerine ve ürün yerleştirme uygulamalarına ilişkin örnekler detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu bağlamda "Pazarlama İletişiminde Yeni ve Güncel Bir Uygulama: Ürün Yerleştirme" başlıklı ilk makalede, 1990'lardan itibaren pazarlama literatüründe önemli bir konuma sahip olan *ürün yerleştirme* uygulaması mercek altına alınmaktadır. Uygulama bazında ele alındığında pek yeni olmamakla birlikte, son yıllarda profesyonel düzlemde yürütülmesi ve sistematik bir bakış açısıyla ele alınması ürün yerleştirmenin yeni ve güncel bir ortam olarak kabul görmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu doğrultuda genelden özele doğru giden bir bakış açısı dahilinde sırasıyla ürün yerleştirme kavramı, uygulama şekilleri ve bunlara yönelik örnekler, etkileri, algılanışı ve kavrama yönelik tepkiler üzerinde durulmaktadır. Makale kapsamında ürün yerleştirme uygulamalarına yönelik tepkiler çerçevesinde, konuya ilişkin çeşitli ülkelerde farklı araştırmacılar ve kurumlar tarafından gerçekleştirilen araştırma ve inceleme sonuçlarına da değinilmektedir.

"Kurgusal Ürün Yerleştirme" başlıklı ikinci makalede, ürün yerleştirmenin yeni boyutu olarak nitelenebilen kurgusal ürün yerleştirme konu edilmektedir. Ürün yerleştirmenin bir alt dalı olarak nitelenebilen kurgusal ürün yerleştirme, en yalın ifadeyle gerçekte var olmayan markaların yaratılması ve iletişim içeriğine dâhil edilmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda öncelikli olarak ürün yerleştirme kavramı üzerinde durulmakta, ardından kurgusal marka ve kurgusal ürün yerleştirme kavramlarına açıklık getirilmektedir. Bunun yanı sıra çalışma kapsamında, ürün yerleştirmeye son derece yaratıcı bir bakış açısı getiren kurgusal ürün yerleştirmenin getirileri konu edilmekte ve kurgusal ürün yerleştirme uygulamaları örnekler bazında ayrıntılandırılmaktadır.

"Çizgi Dizi Simpsonlar'da Yer Alan Kurgusal Ürün Yerleştirme Uygulamalarının İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi" başlıklı üçüncü makalede, kurgusal ürün yerleştirme uygulamaları çizgi dizi Simpsonlar örneği üzerinden içerik analizi yöntemiyle incelenmektedir. Bu doğrultuda öncelikle ürün yerleştirmenin bir türü olan kurgusal ürün yerleştirme konu edilmekte ve kurgusal ürün yerleştirme uygulamalarının temelini teşkil eden kurgusal marka olgusuna açıklık getirilmektedir. Ardından tüm dünyada geniş bir izleyici kitlesine sahip olan

Simpsonlar'da yer alan kurgusal ürün yerleştirme uygulamaları ile kurgusal markalar içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmekte ve belirli ürün kategorileri uyarınca sınıflandırılmaktadır. Çalışma, söz konusu çizgi dizide yer alan kurgusal ürün yerleştirmelere ve kurgusal markalara ilişkin örneklerle son bulmaktadır.

"Fütüristik Ürün Yerleştirme" başlıklı dördüncü çalışma kapsamında, sinema tarihinin ilk dönemlerinden bu yana var olan ve 1990'lardan itibaren pazarlama iletişimi literatüründe önemli bir konuma sahip olan ürün yerleştirmenin bir alt dalı olarak kabul gören fütüristik ürün yerleştirme olgusu incelenmektedir. Rekabet yoğun günümüz iş ortamında reklamveren firmalar, pazarlama iletişimi faaliyetlerini farklı bir düzlemde yürütmenin yollarını aramakta ve geleneksel uygulamalar geçmişe kıyasla etkinliklerini yitirmektedir. Bu noktada güncel ve etkili bir uygulama olarak dikkat çeken fütüristik ürün yerleştirme, bu çalışmada kavramsal boyutta ele alınmakta ve firmalara yönelik getirileri bazında incelenmektedir. Çalışma kapsamında, ürün yerleştirmeye farklı bir açılım sunan fütüristik ürün yerleştirme kavramına açıklık getirebilmek amacıyla uygulamaya ilişkin örneklere de yer verilmektedir.

Yararlı olması dileğiyle...

Emet Gürel & Jale Alem

BÖLÜM 1:
PAZARLAMA İLETİŞİMİNDE YENİ VE GÜNCEL BİR UYGULAMA: ÜRÜN YERLEŞTİRME*

1. GİRİŞ

Günümüzün rekabet yoğun ortamında markalar, ürün ve hizmetlerine yönelik daha etkili pazarlama alanları yaratma mücadelesi içindedirler. Her gün binlerce reklam mesajına maruz kalan tüketicilerin seçici algılarını kullanarak söz konusu mesajların çoğunu elemeye ve kendilerini mesaj bombardımanına kapamaya çalıştıkları bir ortamda, yeni ve güncel iletişim ortamları yaratmak bir zorunluluk hâlini almaktadır. Televizyon ekranı karşısında ellerindeki kumanda ile reklam mesajlarından rahatlıkla kaçma olanağına kavuşan bireylerin, sinema salonlarında *tutsak izleyici -capture audience-* konumunda olmaları, bir mecra olarak sinemanın görece önemini artırmaktadır. Bununla birlikte sinema filmlerinin; bireylerin *model alarak öğrenme* ve *taklit etme* yönelimlerini harekete geçirme ve tutum değişikliği yaratabilme özelliği, reklamın da sinemada farklı bir formatta görünmesi sonucunu doğurmaktadır. Tüm film karakterlerinin gerçek yaşamda olduğu gibi yemek, içmek, giyinmek vb. faaliyetler dahilinde kullandıkları ürün/hizmetlerin marka adları ile sinema perdesine yansıması reklam iletişimi bağlamında doğal bir yaklaşım olarak değerlendirilebilmektedir. Gerçek yaşamda da markalı kıyafetlerin, içeceklerin ve otomobillerin kullanılması; sinema filmlerindeki karakterlerin de markalı bir yaşam sürmesini beraberinde getirmekte ve reklam nitelikli ürün yerleştirme uygulamalarının pazarlama iletişiminde yeni ve güncel bir platform olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

2. ÜRÜN YERLEŞTİRME KAVRAMI

Ürün yerleştirme -product placement-; konulu filmlerde markalı bir ürünün -otomobil gibi- ya da ürüne ilişkin reklamın -mağaza tabelası gibi- yer alması, televizyon programlarında sunucunun markalı bir ürün -içecek şişesi gibi- taşıması gibi yollarla, reklam olduğu belirtilmeden yapılan reklam olarak tanımlanmaktadır (Gülsoy, 1999: 411).

* Bu çalışma; **Kilad-Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi,** Yıl: 3, No: 6, Kocaeli Üniversitesi Basımevi, Kocaeli, Güz 2004, ss. 7-23'te yayımlanmıştır.

Tıpkı çizgi romanlar gibi çizgi filmler de, kurgusal marka ve kurgusal ürün yerleştirmelere yönelik etkili bir ortam sunmaktadır. Bu kapsamda Greg Daniels ile Mike Judge tarafından yaratılan ve 1997'den bu yana yayınlanan *King of the Hill*, Matt Stone ve Trey Parker tarafından yaratılan ve 1997'den bu yana yayınlanan *South Park,* Matt Groening tarafından yaratılan ve 1999-2003 yılları arasında yayınlanan *Futurama*, John A. Davis ile Steve Oedekerk tarafından yaratılan ve 2002'den bu yana yayınlanan *The Adventures of Jimmy Neutron*: *Boy Genius* gibi çizgi filmlerde kurgusal ürün yerleştirme örneklerine sıklıkla rastlamak mümkündür. Söz konusu çizgi filmlerde yer alan ve çeşitli ürün kategorilerine göre sınıflandırılmış kurgusal markalar, Tablo 2'de sunulmuştur.

6. SONUÇ

Kurgusal ürün yerleştirme, gerçekte var olmayan hayali markaların yaratılması ve iletişim ortamına entegre edilmesi anlamına gelmektedir. Hikâye ve romanlarda, sinema filmlerinde, televizyon şov ve dizilerinde, çizgi roman ve çizgi filmlerde karşımıza çıkan kurgusal ürün yerleştirme uygulamaları hem bütünleştikleri eserlere getirileri, hem de markanın günümüz toplumunda sahip olduğu konumu sergilemeleri nedeniyle önemlidir. Marka yönetiminin ne denli zorlu ve uzun soluklu bir süreç olduğu bilinmektedir. Bu noktada kurgusal markaların yaratılması ve kurgusal ürün yerleştirme uygulamalarının gerçekleştirilmesi, iletişim ortamının profesyonellik düzeyine ve ayrıntılara gösterdiği özene ilişkin bir kanıt olarak değerlendirilebilmektedir. Bu gerçekler ışığında kurgusal ürün yerleştirme uygulamalarının, pazarlama iletişimi literatüründe önemli bir yere sahip olacağını ve göreli öneminin artacağını öngörmek mümkündür.

KAYNAKÇA

Auty, Susan ve Lewis, Charlie (2004). "Exploring Children's Choice: The Reminder Effect of Product Placement". **Psychology & Marketing**. Vol: 21 (9): 699-715.

Brennan, Judith I. (2001). "Movie Magic Is Elusive". **Advertising Age**. Vol: 72 (15): 24.

DeLorme, Denise E. ve Reid, Leonard N. (1999). "Moviegoers Experiences and Interpretations of Brands in Films Revisited". **Journal of Advertising**. Vol: 28 (2): 71-95.

Givoni, Sharon (2000). "Capitalising On Stars' Selling Power". **http://www.bandt.com.au/news/4b/0c00304b.asp?print=true**. Erişim Tarihi: 08.12.2000.

Gupta, Pola B. ve Lord, Kenneth R. 1998). "Product Placement In Movies: The Effect Of Prominence And Mode On Audience Recall". **Journal of Current Issues and Research in Advertising**. Vol: 20 (1): 41-58.

Gülsoy, Tanses (1999). **Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü**. İstanbul: Adam Matbaacılık.

Harrison, Harry (1996). **Yer Açın! Yer Açın!**. Çeviren: İrma Dolanoğlu. İstanbul: Metis Yayınları.

Hodge, Barry (1995). "King-Size Homer Ideology&Representation". **http://www.snpp.com/other/papers/bh.paper.html**. Erişim Tarihi: 29.10.1995.

Karrh, James A. (1998). "Brand Placement: A Review." **Journal of Current Issues and Research in Marketing**. Vol: 20 (2): 31-49.

Knapp, Duane E. (2000). **Marka Aklı**. Çeviren: Azra Tuna Akartuna. Ankara: Mediacat Kitapları.

Nabokov, Vladamir (2003). **Lolita**. Çeviren: Fatih Özgüven. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Orwell, George (2001). **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört**. Çeviren: Nuran Akgören. İstanbul: Can Yayınları.

Pratchett, Terry (2003). **Discworld Series**. New York: Harper Collins Publisher.

Robbins, Harold (1971). **The Betsy**. Simon&Schuster Publisher.

Rowling, J. K. (2004). **Harry Potter Özel Set: Felsefe Taşı/Sırlar Odası/Azkaban Tutsağı/Ateş Kadehi/Zümrüdüanka Yoldaşlığı**. Çeviren: Ülkü Tamer, Sevin Okyay ve Kutluhan Kutlu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sayers, Dorothy L. (1959). **Murder Must Advertise Harper&Row**. Harper Publisher.

Sayers, Dorothy L. (2002). **Dorothy L. Sayers: The Complete Stories**. Perennial Publisher.

Tolkien, John Ronald Reuel (2001). **Yüzüklerin Efendisi Tek Cilt Özel Basım: Yüzük Kardeşliği/İki Kule/Kralın Dönüşü**. Çeviren: Çiğdem Erkal İpek ve Bülent Somay. İstanbul: Metis Yayınları

(2004) "Product Placement Is Here". **http://www.gamespot.com/features/ 6080520/p-6.html**. Erişim Tarihi: 11.8.2004.

(2004) "Topher's List of Fictional Cereals: Fictional Cereals". **http://www.lavasurfer.com/cereal-fictional.html**. Erişim Tarihi: 11.08.2004.

(2004) "Fictional Medicine And Drugs". **http://www.wordiq.com/definition/ Fictional_chemical_substance**. Erişim Tarihi: 10.09.2004.

(2004) "List Of Fictional Brands". **http://www.wordiq.com/definition/List_ of_fictional_brands**. Erişim Tarihi: 11.08.2004.

–, (2004) "Longest Running Primetime Cartoon Series". **http://www.guinnessworldrecords.com/gwr5/content_pages/record.asp?recordid=51695**. Erişim Tarihi: 15.09.2004.

–, (2004) "The Acme Corporation". **http://www.wordiq.com/definition/Road_ Runner_cartoon#The_Acme_Corporation**. Erişim Tarihi: 20.12.2004.

–, (2004). "The Orıgınal Illustrated Catalog Of Acme". **http://home.nc.rr.com/ tuco/looney/acme/acme.html**. Erişim Tarihi: 20.12.2004.

–, (2004). **http://www.dccomics.com**. Erişim Tarihi: 16.12.2004.

–, (2004). **http://www.gotfuturama.com**. Erişim Tarihi: 20.12.2004.

–, (2004). **http://www.imdb.com**. Erişim Tarihi: 08.09.2004.

–, (2004). **http://www.kill-bill.com**. Erişim Tarihi: 16.12.2004.

–, (2004). **http://www.looneytunes.com**. Erişim Tarihi: 16.12.2004.

–, (2004). **http://www.lordoftherings.net**. Erişim Tarihi: 16.12.2004.

–, (2004). **http://www.startrek.com**. Erişim Tarihi: 16.12.2004.

–, (2004). **http://www.terrypratchettbooks.com**. Erişim Tarihi: 16.12.2004.

–, (2004). **http://www.thexfiles.com**. Erişim Tarihi: 16.12.2004.

BÖLÜM 3:
ÇİZGİ DİZİ SİMPSONLAR'DA YER ALAN KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRME UYGULAMALARININ İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ*

1. GİRİŞ

Uzun yıllardır yayında olmasına rağmen cazibesinden bir şey yitirmeyen çizgi dizi *Simpsonlar -The Simpsons-*, televizyon dünyasının en önemli yapımları arasında yer almaktadır. Geniş bir ekibin ve kapsamlı bir bütçenin ürünü olan söz konusu yapım, alışılmışın dışında bir espri anlayışına sahip olması ve hiciv sanatını ustalıkla kullanmasıyla benzerlerinden farklılaşmaktadır. Dizinin bir diğer özelliği de, izleyicilere markalarla örülü bir evren sunmasıdır. Bu anlamıyla dizinin ana mekânı olan ve Simpson Ailesi ile diğer kahramanların yaşamlarını sürdürdüğü Springfield Kasabası, gerçek yaşama paralel bir görünüm arz etmekte ve bir 'markalar dünyası' olarak nitelenebilmektedir. Tıpkı gerçek yaşamda, bireylerin markalarla kuşatılmış bir dünyada var olmaları gibi, Springfield sakinleri de markalarla iç içe bir yaşam sürmektedir. Televizyon dünyasının en profesyonel yapımlarından biri olan Simpsonlar; bir çizgi dizi olmasına rağmen, gerçek dünyada var olan gerçek markaların yanı sıra gerçek dünyada var olmayan ve yalnızca Springfield sınırları dahilinde varlık gösteren kurgusal markaları, gerçekçi bir bakış açısıyla harmanlayarak sunması ve ayrıntılara gösterdiği özen ile izleyicilerde realite duygusu uyandırmakta ve çağcıl dünyanın değerlerinden uzaklaşmaksızın hayali bir dünyada özgürce dolaşmalarına izin vermektedir.

2. KURGUSAL ÜRÜN YERLEŞTİRME VE KURGUSAL MARKA

Marka -brand-; bir ürün, hizmet ya da kurumun diğerlerinden ayırt edilmesini sağlayan sözcük, simge ya da simge ve sözcük bileşimidir (Gülsoy, 1999: 52). Günümüz dünyası ilişkin kurallar ve farklılaşan pazar ortamlarına ilişkin

* Bu çalışma; **Kilad-Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi,** Yıl: 4, No: 7, Kocaeli Üniversitesi Basımevi, Kocaeli, Bahar 2006, ss. 141-163'te yayınlanmıştır.

gelmektedir. Bu bağlamda kapitalizme ve tüketim toplumuna yoğun göndermeler içeren çizgi dizi Simpsonlar, kurgusal ürün yerleştirme uygulamalarına ve kurgusal markalara yönelik başarılı bir örnek teşkil etmektedir. Söz konusu dizinin olay örgüsünün geçtiği ve Simpson Ailesi'nin yaşadığı Springfield Kasabası; gerçekte var olmamalarına rağmen, gerçek hayata mal olan kurgusal markalar ile çepeçevre kuşatılmıştır. Kurgusal bir markanın yaratılması, rekabet yoğun bir sektörde var olma savaşı verilmemesine ve gerçek yaşamda örgüt yönetimlerini baskılayan pek çok değişkenden bağımsız bir ortam söz konusu olmasına rağmen oldukça zorlu bir süreçtir. Bu bağlamda kurgusal markanın tıpkı gerçek bir marka gibi yazılı, görsel ve sözlü unsurlarla desteklenmesi; pazarlama iletişimi uygulamaları bazında ayrıntılarla donatılması ve bu çabaların kurgusal ürün yerleştirme uygulamalarının gerçekleştirileceği iletişim ortamına uyumlandırılması gerekmektedir. Tüm bu nedenler yüzünden; geniş bir ekip çalışmasının ve ciddi bir bütçenin ürünü olan, ayrıntılara gösterdiği özen ile dikkat çeken dizinin analiz edilmesi ve kurgusal ürün yerleştirme uygulamalarını kullanacak diğer örgütler tarafından örnek alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Alighieri, Dante (1997). **İlahi Komedya**. Çeviren: Rekin Teksoy. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Asaf, Ahmet (1998). **The Doors**. İstanbul: Stüdyo İmge Yayıncılık.

Bilgin, Nuri (1999). **Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar**. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 91.

Grimm, Jacob ve Grimm, Wilhelm (2005). **Snow White and the Seven Dwarfs**. United States of America: Classics Illustrated Junior Publishing.

Irwin, William vd. (2003), **Simpsonlar ve Felsefe**. Çeviren: Gökçen Ezber ve Murat Sağlam. İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Knapp, Duane E. (2000). **Marka Aklı**. Çeviren: Azra Tuna Akartuna. Ankara: Mediacat Kitapları.

Ries, Al ve Ries, Laura (2003). **Marka Yaratmanın 22 Kuralı**. Çeviren: Atakan Özdemir. İstanbul: Mediacat Kitapları.

Makaleler

Givoni, Sharon (2005). "Capitalising on Stars' Selling Power".**http://www.bandt.com.au/news/4b/0c00304b.asp?print=true**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

Gürel, Emet ve Alem, Jale (2005). "Kurgusal Ürün Yerleştirme". **İletişim-Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2005/20. Ankara: Gazi Üniversitesi Fakültesi Basımevi: 133-155.

Hodge, Barry (1995). "King-Size Homer Ideology&Representation". **http://www.snpp.com/ other/papers/bh.paper.html**. Erişim Tarihi: 29.11.1995.

Karrh, James A. (1998). "Brand Placement: A Review". **Journal of Current Issues and Research in Advertising**. Vol: 1 (20): 31-49.

Katzin, Jeffrey (2002). "Advertising of America's Beer Companies and the Duff Corporation". **http://www.snpp.com/other/papers/jk.paper.html**. Erişim Tarihi: 21.11.2002.

Rousseve, Dan (2005). "The Simpsons: Portrait of a Heroic Family". **http://www.snpp.com/other/ papers/dr2.paper.html**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

Steiger, Gerd (2005). "The Simpsons-Just Funny or More?". **http://www.snpp.com/other/papers/ gs.paper.html**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

Vivian, Scott (2005). "Homer Says D'oh!". **http://www.snpp.com/guides/dohs.html**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

Vogl, Bastian (2000). "The Simpsons and Their World-A Mirror of American Life?". **http://www.snpp.com/other/papers/bv.paper.html**. Erişim Tarihi: 01.02.2000.

İnternet Kaynakları

–, (2005). "Product Placement Is Here". **http://www.gamespot.com/features/ 6080520/p-6.html**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

–, (2004). "Topher's List of Fictional Cereals: Fictional Cereals." **http://www.lavasurfer.com/cereal-fictional.html**. Erişim Tarihi: 11.08.2004.

–, (2005). "Fictional Medicine and Drugs." **http://www.wordiq.com/definition/ Fictional_ chemical_substance**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

–, (2005). "List of Fictional Brands". **http://www.wordiq.com/definition/ List_of_fictional_ brands**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

–, (2005). "The Simpsons". **http://www.poedecoder.com/Qrisse/poeref.html**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

–, (2005). "Spinal Tap A to Zed". **http://spinaltapfan.com/atozed/ TAP00480.HTM**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

–, (2005). "Spinal Tap". **http://www.rotten.com/library/culture/spinal-tap/**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

–, (2005). "Duff Beer". **http://www.wordiq.com/definition/Duff_Beer**. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

http://deadlysins.com. Erişim Tarihi: 21.12.2004.

http://us.imdb.com/title/tt0114369/. Erişim Tarihi: 12.09.2005, 20.09.2005.

http://www.etymonline.com/index.php?search=duffer&searchmode=none. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

http://www.simpsons.com. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

http://www.snpp.com/episodes.html. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

http://www.wordiq.com/definition/The_Simpsons. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

http://www.wikimirror.com/Fictional_characters_within_The_Simpsons. Erişim Tarihi: 20.09.2005.

Diğer Kaynaklar

Bilgin, Nuri (2003). **Sosyal Psikoloji Sözlüğü-Kavramlar, Yaklaşımlar**. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Gordon, Michael E. (2004). "The Simpsons: A Case Study in the Limitations of Television as a Medium for Presenting Political and Social Satire". **Lisans Tezi**. ABD.

Gülsoy, Tanses (1999). **Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü**. İstanbul: Adam Yayınları.

Mutlu, Erol (2004). **İletişim Sözlüğü**. 4. Baskı. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

"The Simpsons-The Complete Second Season". **DVD**. Twentieth Century Fox Home Video. 1990-1991.

"The Simpsons-The Complete First Season". **DVD**. Twentieth Century Fox Home Video. 1989-1990.

"The Simpsons-The Complete Third Season". **DVD**. Twentieth Century Fox Home Video. 1991-1992.

"The Simpsons-The Complete Fourth Season". **DVD**. Twentieth Century Fox Home Video. 1992-1993.

"The Simpsons-The Classics -On Your Marks, Get Set, D'oh!- ". **DVD**. Twentieth Century Fox Home Video.

"The Simpsons-Cennet ve Cehennem -Heaven and Hell-". **DVD**. Twentieth Century Fox Home Video.

"The Simpsons-Sex, Yalanlar ve Simpsons -Sex, Lies and The Simpsons-". **DVD**. Twentieth Century Fox Home Video.

"The Simpsons-Çılgın Simpsons -Simpsons Gone Wild-". **DVD**. Twentieth Century Fox Home Video.

BÖLÜM 4:
FÜTÜRİSTİK ÜRÜN YERLEŞTİRME*

1. GİRİŞ

Tüketicilerin tutum ve davranışlarını olumlu etkilemek amacıyla, markalı ürünlerin bir bedel karşılığında sinema filmlerine yerleştirilmesi olarak tanımlanabilen 'ürün yerleştirme'; etkili bir pazarlama iletişimi aracı olarak sıkça kullanılmaktadır. Film endüstrisinin ilk dönemi ile altın çağını yaşadığı 1940-1960 arası dönemden bu yana kullanılan ürün yerleştirme, günümüzde sınırlarını oldukça geliştirmiş ve farklı platformlarda da uygulanmaya başlamıştır. Bu bağlamda ürün yerleştirme uygulamalarına sinema ve televizyon filmlerinin yanı sıra televizyon programlarında, bilgisayar ve video oyunları ile kitaplarda rastlamak mümkündür. Pazarlama iletişiminde yeni ve güncel bir uygulama olan ürün yerleştirmenin bir alt kategorisi olarak değerlendirilebilen fütüristik ürün yerleştirme; ürün ya da markanın geleceğe entegrasyonu anlamına gelmektedir. İnsanoğlunun gelecek tutkusundan beslenen fütüristik ürün yerleştirmenin, marka farkındalığı yaratmak ve imaj geliştirmek isteyen firmalara yönelik pek çok getirilerinden söz edilebilmektedir.

2. ÜRÜN YERLEŞTİRME

Geçmişten bu yana uygulana gelen ve günümüzde profesyonel bir bakış açısıyla yürütülen ürün yerleştirme, etkili bir pazarlama iletişimi aracı olarak kabul görmektedir. Bu anlamıyla yeni ve güncel bir platform olarak nitelenebilen ürün yerleştirme, tüketici-marka iletişim modeli olarak değerlendirilebilmekte ve reklamveren firmaların önemli bir rekabet üstünlüğü elde etmesini sağlamaktadır. James A. Karrh'a (1998: 33) göre ürün yerleştirme; markalı ürünlerin ya da marka tanımlayıcılarının işitsel ve/veya görsel ifadeler aracılığıyla kitle iletişim ortamlarına bedeli ödenerek, planlı ve programlı bir şekilde dâhil edilmesi anlamına gelmektedir.

* Bu çalışma; **Pi - Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi,** Cilt: 5, Sayı: 16, Kapital Medya, Şan Ofset, İstanbul, Nisan-Mayıs-Haziran 2006, ss. 20-30'da yayınlanmıştır.

KAYNAKÇA

Alp, Furkan (2004). "Gelecekten Mesaj Var". **http://www.sabah.com.tr**. 05.05.2004.

Beall, Meaghan (2004). "Going Hollywood, The Art of Product Placement". **http://www.ce.org/publications/vision/2003/janfeb/p26.asp?bc=dept&department_id=14**. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

Berglund, Nikla ve Erik Spets (2004). "Product Placement As Communication Tool: Role Of The Public Relations Firms-A Case Study Of Hedberg & Co". Lisans Tezi. Lulea University of Technology.

Bir, Ali Atıf (2002). "Bilinçaltına 25 Milyon Dolar". **http://www.hurriyet.com. tr**. Erişim Tarihi: 03.11.2002.

Elliott, Stuart (2000). "Advertising; In 'Demolition Man,' A Car Could Be Your Grandson's Oldsmobile". **http://www.vistagroupusa.com/1993nytimes.htm**. Erişim Tarihi: 28.12. 2000.

Erdine, Senem (2002). "Karanlık, Soğuk ve Mat". **Sinema Dergisi**. Sayı: 89: 50.

Goldman, Eric (2004). "Minority Report." **http://www.movieclubonline.com/ review_ detail.jsp?review_id=105**. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

Goodwin, Christopher (2002). "Product Placement Excess". **http://adtimes.nstp.com. my/archive/2002/July15.htm**. 15.07.2002.

Grossberg, Josh (2002). "'Minority' Reports Product Placement." **http://www.eonline. com/News/Items/0%2C1%2C10138%2C00.html**. Erişim Tarihi: 21.06.2002.

Gülsoy, Tanses (1999). **Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü**. İstanbul: Adam Yayıncılık.

Heasley, Andrew (2004). "The New Drive-In Movies." **http://drive.fairfax.com. au/content-new/news/general/2004/04/23/ FFXY1YF6DTD.html**. Erişim Tarihi: 23.04.2004.

Karrh, James A. (1998). "Brand Placement: A Review". **Journal of Current Issues And Research In Advertising**. Vol: 1 (20): 31-49.

Mickelburgh, Renee (2004). "Coming To A Shopping Centre Near You: The TV Advert On A T-Shirt". **http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml= /news /2004/08 /01/ wtshirt01.xml&sSheet=/news/2004/08/01/ixnewstop.html**. Erişim Tarihi: 01.08. 2004.

Neer, Katherine (2004). "How Product Placements Works". **http://money.howstuffworks.com/product-placement5.htm**. Erişim Tarihi: 20.07.2004.

Odabaşı, Yavuz ve Barış, Gülfidan (2003). **Tüketici Davranışı**. İstanbul: Mediacat Yayınları.

Öztürk, Sevgi Ayşe (2003). "Bir Pazarlama Aracı Olarak Etkileri ve Etkiledikleri Açısından Sinema Filmlerine Ürün Yerleştirme." **Pi: Pazarlama Ve İletişim Kültürü Dergisi**. Sayı: 3: 29.

Öztürk, Eda (2004). "Markalar Hollywood'a Ortak Oldu". **Marketing Türkiye**. Sayı: 43: 40.

Stroud, Michael (2002). "Minority Report Has Ad-ded Value". **http://news.lycos.com/ news/story.asp?section=LycosBreaking&storyID=53555&from=**. Erişim Tarihi: 29.06.2002.

Parker, Pamela (2002). "Interactive Ads Play Big Role in Minority Report." **http://www.clickz.com/news/article.php/1369861**. Erişim Tarihi: 21.06.2002.

Russell, Cristel A. (1998). "Towards A Framework Of Product Placement: Theoretical

Propositons." **Advances In Consumer Research**. Vol: 1 (25): 357-362.

Thomas, Ray (2004). "Product Placement." **http://members.lycos.co.uk/brisray/ misc/mprodplac.htm**. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

Toffler, Alvin (1996). **Gelecek Korkusu - Şok**. Çeviren: Selami Sargut. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Vincent, Roger (2004). "Have You Seen What's On TV-Shirt Today?" **http://www.freepress.net/news/article.php?id=3973**. Erişim Tarihi: 02.07.2004.

–, (2003). "I, Robot-Action-Thriller With Audi Concept Car." **http://www.audi.com/com/en/company/news/press-releases/articel_display_new/articel_display_new.jsp?News=1654036**. Erişim Tarihi: 17.12.2003.

–, (2004). "Audi RSQ Concept car features in I ROBOT." **http://www.rs246.com/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=34**. 08.04.2004.

–, (2004). "Encyclopedia: Futurology." **http://www.nationmaster.com/ encyclopedia/Futurology**. Erişim Tarihi: 06.06.2004.

–, (2004). "Products With A Future?" **http://www.iofilm.co.uk/feats/filmmaking/ product_placement.shtml**. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

–, (2004). "I, Robot: U, Audi". **http://cars.ign.com/articles/529/529473p1.html**. Erişim Tarihi: 09.07.2004.

–, (2004). "28 Ekran TV'li 'Gövde' Gösterisi". **http://www.milliyet.com.tr**. Erişim Tarihi: 02.08.2004.

http://www.fi.muni.cz/~xkozarek/makejindex/download/examples/ex3.pdf. Erişim Tarihi: 23.07.2004

http://www.audi.com. Erişim Tarihi: 20.07.2004.

http://www.audi.com.tr. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

http://www.blairwitch.com. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

http://www.bmwworld.com/media/bond/goldeneye.htm. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

http://www.brmovie.com. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

http://www.bttfmovie.com. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

http://www.disney.go.com. Erişim Tarihi: 20.07.2004.

http://www.foxmovies.com. Erişim Tarihi: 20.07.2004.

http://www.germancarfans.com/news.cfm/NewsID/2040408.004/audi/1.html. Erişim Tarihi: 20.07.2004.

http://www.imdb.com. Erişim Tarihi: 20.7.2004.

http://www.irobotmovie.com. Erişim Tarihi: 20.07.2004.

http://www.mgm.com. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

http://www.mmiproductplacement.com. Erişim Tarihi: 10.04.2004.

http://www.minorityreport.com. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

http://www.philipkdick.com. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

http://www.pixar.com. Erişim Tarihi: 20.07.2004.

http://www.precrime.org. Erişim Tarihi: 23.07.2004.

http://www.ronin-movie.com. Erişim Tarihi: 20.07.2004.

http://www.toystory.com. Erişim Tarihi: 20.07.2004.

BİBLİYOGRAFYA: TÜRKİYE'DE ÜRÜN YERLEŞTİRME İLE İLGİLİ GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ AKADEMİK ÇALIŞMALAR*

Akgül, Deniz, "Dizi ve Filmlerde Ürün Yerleştirmeye Tüketicinin Bakışı", **12. Ulusal İşletmecilik Kongresi**, 593-606, Marmaris/Muğla, 02-04 Mayıs 2013.

Akkan, Erdem, "Pazarlama İletişiminde Ürün Yerleştirme ve Üniversite Öğrencilerinin Ürün Yerleştirmeye İlişkin Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Eskişehir 2006. (Danışman: Gülfidan Barış)

Akyol Gürses, Öykü ve Yolbulan Okan, Elif, "Effectiveness of Product Placement: An Experimental Study in Turkey", **Canadian Social Science**, Vol: 10, No: 1, 56-64, 2014.

Aliyeva, Saima, "Asya Sinemasında Ürün Yerleştirme: En Çok İzlenen Filmlerin İncelenmesi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, İstanbul, 2014. (Danışman: Kıvanç Nazlım Tüzel Uraltaş)

Altıntaş, Derya, "Pazarlama İletişiminde Ürün Yerleştirmenin Hatırlatıcı Etkisi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Anabilim Dalı, Erzurum, 2009. (Danışman: Aysel Erciş)

Atsüren, Güvenç, "Sinema Filmlerinde Ürün Yerleştirme Uygulamalarının Etkinliğinin Film Türlerine Göre Karşılaştırılması, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul, 2014. (Danışman: İbrahim Kırcova)

Anık, Emine, "Bütünleşik Pazarlama İletişimi Açısından Ürün Yerleştirme ve Sinema Filmleri Üzerine Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, İstanbul, 2011. (Danışman: Şakir Erdem)

Argan, Metin, Velioğlu, Meltem Nurtanış ve Tokay Argan, Mehpare, "Marka Yerleştirme Stratejilerinin Hatırlama Üzerine Etkisi: 'Gora' Filmi Üzerine Araştırma", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 6 (19), 159-178, 2007.

Argan, Metin, Velioğlu, Meltem Nurtanış ve Tokay Argan, Mehpare, "Audience Attitudes Towards Product Placement In Movies: A Case From Turkey", **The Journal of American Academy of Business**, Vol: 11 (1), 161-167, March 2007.

Arslan, Eylem, "Reklam İçin Etkili Bir Ortam Olarak Ürün Yerleştirmenin James Bond Örneğinde İncelenmesi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Reklamcılık Anabilim Dalı, İzmir, 2004. (Danışman: Emet Gürel)

* Bu bibliyografya; Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi, Google Scholar, Tübitak-Ulakbim DergiPark Akademik, Asos Index, Araştırmax ve benzeri veri tabanlarının 17-20 Eylül 2014 tarihinde taranmasıyla elde edilmiş ve alfabetik sıralamayla sunulmuştur. Söz konusu tarama, çalışmanın 2. Baskısı için Temmuz 2015 tarihinde güncellenmiş ve bibliyografyaya eklemeler yapılmıştır.

Arslan, Eylem, Ürün Yerleştirme, Beta Basın Yayım, İstanbul, 2011.

Artan Özoran, Beris, "Teens as Consumers: A Product Placement Example form Med Cezir", **5th Global Conference Storytelling**, Lisbon-Portugal, 10-13 May 2014.

Ayar, Hayat, "Sinema Filmlerinde Marka Yerleştirme Stratejilerinin İzleyicilerde Marka Farkındalığı Yaratma Etkisi: Toy Story III Filmi Üzerine Bir Uygulama", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Çanakkale, 2011. (Danışman: Nilsun Sarıyer)

Aydın Duygu ve Orta, Nermin, "Sinemanın Reklam Aracı Olarak Kullanımı ve Türk Filmlerinde Marka Yerleştirme Uygulamaları", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 36, 7-23, 2009.

Aytekin, Hakan, "Bir Medya Seferbirliği Öyküsünün Söylem Analizi: Vestel City'ye 'Belgesel Film' Yerleştirme, **5. Uluslararası İşçi ve İletişim Konferansı**, 137-152, Ankara-Türkiye, 03-04 Mayıs 2014.

Babacan, Eylin, İçin Akçalı, Selda ve Baytekin, E. Pelin, "Product Placement as a Rising Marketing Communication Activity: An Assessment ın Television Serials", **World Conference on Business, Economics and Management**, Antalya-Türkiye, 04-06 Mayıs 2012.

Barut, Basri ve Kurtbaş, İhsan, "2000 Sonrası Bazı Hollywood Filmlerinde Kullanılan Ürün Yerleştirme Uygulamalarına İçerik Analizi Yöntemiyle Eleştirel Bir Bakış-Örneklem Film: Die Another Day", **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı: 14, 143-162, Ocak 2009.

Baş, Ahmet, "Ürün Yerleştirme ve Televizyon Dizilerinde Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası İşletmecilik Bilim Dalı, İstanbul, 2013. (Danışman: A. Ercan Gegez)

Başgöze, Pınar ve Kazancı, Şerife, "Ürün Yerleştirme ve Reklama İlişkin Tutumların Satın Alma Eğilimi ve Marka İmajı Üzerine Etkileri", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt: 32, Sayı: 1, 29-54, 2014.

Bilgay Kale, Gizem, "Türkiye'de Ulusal Kanallarda Yayınlanan Sitcom Dizilerinde Ürün Yerleştirmenin Pazarlama İletişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul, 2014. (Danışman: Seha Aksü)

Boyraz, Burçe, "Brand Placement Strategies in Turkey: The Case of Yalan Dünya", **International Journal of Social, Management, Economics and Business Engineering**, Vol: 8, No: 8, 2560-2572, 2014.

Boyraz, Burçe, "Türkiye'de Marka Yerleştirme Stratejilerinin Yeni Görünümü: Yalan Dünya Örneği", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara, 2014. (Danışman: Senem Gençtürk Hızal)

Bozkurt, Serap, "Ürün Yerleştirme Stratejilerinin Marka Hatırlama Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı, Eskişehir, 2008. (Danışman: Ömer Torlak)

Bulut, Leyla, "Boyut Değiştiren Reklamcılık Kavramı ve Bütünleşik Pazarlama İletişimi Aracı Olarak Ürün Yerleştirme", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İzmir, 2014. (Danışman: Yalçın Kırdar)

Ceylan, Selçuk, "Bütünleşik Pazarlama İletişiminde Ürün Yerleştirme ve Sinemada Kullanımı", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Anabilim Dalı Reklamcılık ve Tanıtım Anabilim Dalı, İstanbul, 2010. (Danışman: Funda Savaş Gün)

Çakır, Ayşe Pınar, "Sinema Filmlerinde Ürün Yerleştirme Yöntemlerinin Marka Bilinirliğine ve Marka Hatırlanabilirliğine Etkisi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yıldız Teknik Üni-

versitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul, 2011. (Danışman: İbrahim Kırcova)

Çakır, Vesile ve Kınıt, Edanur, "Televizyon Dizilerinde Ürün Yerleştirme ve Sponsorluğun Sonuçları", **Global Media Journal**, Cilt: 5, Sayı: 9, 19-47, Güz 2014.

Çavuşoğlu, Bora S., Baban, Ece ve Özdemir, Ürün Anıl, "Sinemada Ürün Yerleştirme ve Asmalı Konak Hayat Filmi", **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, 150-162, Nisan-Eylül 2011.

Çelik, Candan, Ulusoy, Ebru, Öymen, Gözde, Gündüz, Özlem ve Nurluoğlu, Ulviye Ebru, "Marka Yerleştirmeye ve Kullanmaya Yönelik Bir Örnek: Asmalı Konak", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 19, 379-400, 2004.

Çildir, Çetin, "Ürün Yerleştirmenin Marka Hatırlama ve Satın Alma Niyetine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Pazarlama Bilim Dalı, Eskişehir, 2012. (Danışman: Müjdat Özmen)

Darıca Kahramanoğlu, Hande, "Marka Yönetimi ve Marka Yerleştirme: Filmlerde Marka Yerleştirme", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, İstanbul, 2006. (Danışman: Serra Görpe)

Demir, Mustafa, "Televizyon ve Sinema Dünyasının Yeni Yıldızları: Ürünler ve Ürün Yerleştirme Tekniğinin İzleyiciler Üzerindeki Etkileri", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Elazığ, 2008. (Danışman: Hasan Kürüm)

Duru, Sefa, "Nostalji Çekiciliğinin Ürün Yerleştirmede Kullanımı", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2014. (Danışman: Nurhan Zeynep Tosun)

Erdemir Turhan, Ayşe Simin, "Markalaştırılmış Eğlence: Türkiye'de Ürün Yerleştirme Uygulamalarına Stratejik Bir Bakış", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul, 2013. (Danışman: Burhanettin Aykut Arıkan)

Erol, Özge, "Ürün Yerleştirmeye Yönelik Tutum ve Yerleştirilen Ürünlere Yönelik Davranışların Sosyalleşme Araçları İle Açıklanması", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Ankara, 2012. (Danışman: Beyza Gültekin)

Fetvacı, Zeynep Zehra, "Hollywood ve Türk Sinemasında Ürün Yerleştirme: 2006 Yılı Türk ve Hollywood Filmlerinin Karşılaştırmalı İçerik Analizi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon-Sinema Anabilim Dalı, İstanbul, 2008. (Danışman: Ergün Yolcu)

Gerçek, İnci Sena ve İmik Tanyıldız, Nural, "Marka Farkındalığı Yaratmada Türk Sinemasında Ürün Yerleştirme Uygulamaları: Anadolu Kartalları, Kolpaçino Bomba ve Aşk Tesadüfleri Sever Filmleri Üzerine Bir Araştırma", **The Journal of Academic Social Science Studies**, Vol: 5 (8), 1059-1109, December 2012.

Gerçek, İnci Sena, "2011-2012 Türk Televizyon Dizilerinde Ürün Yerleştirme Kullanımı ve Gençlerin Türk Televizyon Dizilerindeki Ürün Yerleştirmeye Yönelik Bakış Açısı", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Elazığ, 2013. (Danışman: Nural İmik Tanyıldızı)

Güler, Gülay, "Sinemada Ürün Yerleştirme-1995-2010 Yılları Arasında Çekilmiş Türk Komedi Filmlerinin İncelenmesi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Reklamcılık ve Marka İletişimi Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul, 2010. (Danışman: Çisil Sohodol Bir)

Gültekin, Beyza ve Erol, Özge, "Ergenlerin Ürün Yerleştirmeye Yönelik Tutum ve Yerleştirilen Ürünlere Yönelik Davranışlarının Sosyalleşme Araçları İle Açıklanması", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt: 32, Sayı: 1, 113-141, 2014.

Gürel, Emet ve Alem, Jale, "Pazarlama İletişiminde Yeni ve Güncel Bir Uygulama: Ürün Yerleştirme", **Kilad-Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi**, Yıl: 3, No: 6, 7-23 Güz 2004.

Gürel, Emet ve Alem, Jale, "Kurgusal Ürün Yerleştirme", İletişim-Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 2005/20, 133-155, Kış-Bahar 2005.

Gürel, Emet ve Alem, Jale, "Çizgi Dizi Simpsonlar'da Yer Alan Kurgusal Ürün Yerleştirme Uygulamalarının İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi", **Kilad-Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 7, 141-173, Bahar 2006.

Gürel, Emet ve Alem, Jale, "Fütüristik Ürün Yerleştirme", **Pi-Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 16, 20-30, Nisan-Mayıs-Haziran 2006.

Gürses, İffet Öykü, "Ürün Yerleştirmenin Etkinliği: Hafıza ve Tercih Üzerine Etkisi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul, 2013. (Danışman: Elif Okan)

Karışık, Vildan, "Türk Televizyon Medyasında Ürün Yerleştirme Uygulamalarının Etkililiği", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul, 2014. (Danışman: Mustafa Dilber)

Kaya, Hüseyin Berat, "Marka Farkındalığı Yaratmada Ürün Yerleştirme Stratejileri: Türk Sinemasında Ürün Yerleştirme Üzerine Bir Uygulama", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Adana, 2013. (Danışman: Fatma Demirci Orel)

Kayahan, Ecmel, "Türkiye'de Oyun Konsollarındaki Ürün Yerleştirmenin Tüketici Üzerindeki Etkisi ve Dijital Pazarlamadaki Rolü", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul, 2014. (Danışman: Seha Aksü)

Kınıt, Edanur, "Ürün Yerleştirme Uygulamalarının Tüketici Tercihlerindeki Rolünün Araştırılması: Elazığ İli Örneği", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Elazığ, 2013. (Danışman: Vesile Çakır)

Köse, Hatice Nihan, "Yerli ve Yabancı Sinemada Ürün Yerleştirme: 2010 Yılı Yerli ve Yabancı Sinema Filmlerinde Yerleştirilen Ürünlerin Kategorilendirilmesi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Anabilim Dalı İletişim Bilimleri Programı, Kocaeli, 2012. (Danışman: Nigar Kösteki)

Narinova, Venera, "Kırgızistan Kitle İletişim Araçlarındaki Ürün Yerleştirme", İdil **Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 5, 198-217, 2012.

Okkay, İpek, "Pazarlama İletişiminde Ürün Yerleştirme ve Etiksel Bir Yaklaşım", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, 2014. (Danışman: Zafer Kesebir)

Özgül, Hatice, "Marka Yerleştirmenin Tüketicilerin Hatırlama Düzeyine Etkisi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Ankara, 2009. (Danışman: Alper Özer)

Öztürk, Rukiye Gülay, "Marka Farkındalığı Yaratmada Ürün Yerleştirmenin Etkisi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Reklamcılık ve Tanıtım Bilim Dalı, İstanbul, 2007. (Danışman: Nurhan Babür Tosun)

Öztürk, Selen, "Tüketicilerin Ürün Yerleştirmeye Yönelik Tutumları Üzerinde Sosyo-Demografik ve Psikografik Etkenlerin Rolü", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Pazarlama Bilim Dalı, İstanbul, 2011. (Danışman: Abdullah Okumuş)

Öztürk, Selen ve Okumuş, Abdullah, "Ürün Yerleştirmeye Yönelik Tüketici Tutumlarının Pazar Bölümlerine Göre İncelenmesi", **Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 18, 133-155, 2013.

Öztürk, Selen ve Okumuş, Abdullah, "Pazarlama İletişimi Aracı Olarak Ürün Yerleştirme: Kavramsal Bir Çerçeve", İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü **Yönetim Dergisi**, Yıl: 25, Sayı: 76, 96-119, 2014.

Öztürk, Sevgi Ayşe, "Bir Pazarlama Aracı Olarak Etkileri Ve Etkiledikleri Açısından Sinema Filmlerine Ürün Yerleştirme", **Pi: Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi**, Sayı: 3: 29, 2003.

Sağmen, Aysel, "Televizyon Dizilerinde Ürün Yerleştirme Perspektifinden Grsel Okuryazarlık Becerileri: Elazığ Örneği", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Elazığ, 2013. (Danışman: Yasemin Kılıçarslan)

Sapmaz, Emel, "Bütünleşik Pazarlama İletişimi Aracı Olarak Ürün Yerleştirme ve Televizyon Programları Üzerine Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Pazarlama Bilim Dalı, Ankara, 2013. (Danışman: Metehan Tolon).

Sapmaz Emel ve Tolon, Güçlühan, "Bütünleşik Pazarlama İletişiminde Ürün Yerleştirme ve Üniversite Öğrencilerinin Televizyon Programlarına İlişkin Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 2, 15-44, 2014.

Sarıyer, Nilsun, "Televizyon Dizilerinde Marka Yerleştirme Stratejileri Üzerine Bir Araştırma", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 10, 217-237, 2005.

Sarıyer, Nilsun ve Ayar, Hayat, "Filmlere Yerleştirilen Markaların Çocuklar Tarafından Hatırlanması-Toy Story 3 Filmi Örneği", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1, 71-90, 2013.

Sarıyer, Nilsun ve Ayar, Hayat, "Ürün Yerleştirmede Sahne Farkındalığı: Toy Story 3 Filmi Üzerine Bir Araştırma", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 105-121, 2013.

Sarıyer, Nilsun ve Ayan, Hayat, "Ürün Yerleştirmede Sahne Farkındalığı - Toy Story 3 Filmi Üzerine Bir Araştırma", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 105-122, 2013.

Serin, Nüket, "Ürün Yerleştirme Uygulamalarının Tüketici Satın Alma Niyeti İle Olan İlişkisinin Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Pilot Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Adana, 2014. (Danışman: Mehmet Ali Burak Nakıboğlu)

Sürücü, Pelin, "Marka Yerleştirmenin Bir Reklam Olarak Etkileri: Video Oyunlarındaki Marka Yerleştirme Uygulamaları Üzerine Keşifsel Bir Araştırma", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 2, 169-180, 2007.

Paylar, Önder Ziya, "Türk Sinemasında Ürün Yerleştirme Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Adana, 2014. (Danışman: Deniz Zeren)

Taşkaya, Merih, "1980'lerden 2000'lerde Türk Sinemasında Ürün Yerleştirme Uygulamalarında Görülen Nicel Değişim", İletişim-Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 29, 103-132, Güz 2009.

Terek Ünal, Gülin, "Sinemada Ürün Yerleştirme-2000-2007 Yılları Arasında Academy of Motion Picture Arts and Sciences En İyi Film Ödülünü Almış Filmlerin İncelenmesi", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Halkla İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul, 2008. (Danışman: Filiz Balta Peltekoğlu)

Tığlı, Mehmet, **Bir Aktör Olarak Markalar-Ürün Yerleştirme**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.

Tokgöz, Ayşe, "Tüketicilerin Sinema Filmlerindeki Ürün Yerleştirmelere İlişkin Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İzmir, 2009. (Danışman: Ayla Özhan Dedeoğlu)

Tolon, Metehan, Uç, Hatice, Sapmaz, Emel ve Emirmahmutoğlu, Furkan, "Demografik Özelliklerine Göre Müşterilerin Televizyon Dizilerindeki Ürün Yerleştirme Uygulamalarına Yönelik Algıları", **International Conference in Economics**, Prague-Czech Republic, 03-05 September 2014.

Türksoy, Nilüfer H., "Sinema ve Reklamın Gizli Buluşması: Ürün Yerleştirme", **Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler 5**, Editör: Deniz Bayraktar, 247-255, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2006.

Tüzün Ateşalp, Selin ve Taşdemir, Babacan, "Ürün Yerleştirme ve Editoryal İçerik İle İlgili Artan Kaygılar: Türkiye'de Televizyon Draması Sektörü Örneği", **Galatasaray Üniversitesi İletiş-im Dergisi**, Sayı: 21, 51-78, 2014.

Yılmaz, Hakan ve Yolal Medet, "Film Turizmi: Destinasyonların Pazarlanmasında Filmlerin Rolü", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 8 (1), 175-192, 2008.

Yolcu, Ergün, ''Sinema Filmlerinde Ürün Yerleştirme (Gizli Reklam)'', *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 17, 449-463, 2003.

Yolcu, Ergün, ''Sinema Filmlerinde Ürün Yerleştirme: Sigarada Gizli Reklam'', *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 18, 449-499, 2003.

Yolcu, Ergün, ''Yeni Dönem Bağımsız Türk Sinemasında Ürün Yerleştirme Kavramı: Nuri Bilge Ceylan'ın Üçlemesi Üzerine Ürün Yerleştirme Kavramının İncelenmesi", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 19, 489-499 2004.

Yolcu, Ergün, "Bir Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Ürün Yerleştirme: Halkla İlişkiler Sektörünün Ürün Yerleştirme Pratiklerine Bakışı", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 20, 297-300, 2004.

Yolcu, Ergün, "Product Placement (Surreptitious Advertising) and Children: Analizing E.T. and Komser Sekspir Movies", **1. Uluslararası Çocuk ve İletişim Konferansı**, 487-495, İstanbul, 2004.

Yolcu, Ergün, "Son Dönem Türk Sinemasında Çocuk Ögesi Üzerinden Ürün Yerleştirme: 2002-2004 Yılları Arasındaki Türk Filmlerinden İçerik Analizi", **2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Konferansı**, Cilt: 2, 1221-1228, İstanbul, 2005.

Yolcu, Ergün," Product Placement, Consumer Assessments In Turkısh Cinema And Their Effects", **Conference of the International Journal of Arts and Sciences**, Boston-USA, 2010.

Yolcu, Tarık, "Pazarlama İletişim Aracı Olarak Ürün Yerleştirme-Dizi ve Filmler Üzerine Bir İnceleme", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Sakarya, 2010. (Danışman: Remzi Altunışık)

Zeren, Deniz ve Paylar, Önder Ziya, Ürün Yerleştirme-Milenyum İtibariyle Türk **Sinemasındaki Durum**, Karahan Kitabevi, Adana, 2014.

3. Basım

Vaka Örnekleriyle Birlikte

AİLE DANIŞMA KURAMLARI VE TEKNİKLERİ

Editör
Prof. Dr. Şahin Kesici

Yazarlar
Prof. Dr. Şahin Kesici
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Mert
Dr. Eda Köklü Bayrakcı
Uzman Dr. Cenk Kiper

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 642
Eğitim Bilimleri No.: 131
ISBN: 978-605-133-561-2
© 3. Basım, Ekim 2015

VAKA ÖRNEKLERİYLE BİRLİKTE AİLE DANIŞMA KURAMLARI VE TEKNİKLERİ

Editör: Prof. Dr. Şahin Kesici

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kesici, Şahin.

Vaka Örnekleriyle Birlikte Aile Danışma Kuramları ve Teknikleri / *Editör: Şahin Kesici*
3. Basım, XVI + 176 s., 13,5 x19,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-544-5
1. Aile 2. Kuram 3. Teknik

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Her geçen gün ailenin toplum için önemi daha fazla artmaktadır. Aile kavramını daha yakından tanıyabilmek için birçok kitap yazılmaktadır. Ancak akademik düzeyde aileyi anlamaya yönelik olarak dilimizde çok fazla yazılmış eser bulunmamaktadır. Aile danışmanlığı alanında çalışmak isteyenlerin başucu kaynağı olacağına inandığımız bu eser, alana çok şey katacaktır. Akıcı bir dille yazılmış olması kitabın artıları arasındadır. Kitapta, önde gelen Aile Danışma kuramlarından Murray **Bowen, Virgina Satir ve Milan Grubu Sistemik Aile Terapisi** ve çok yeni olan **İmago Terapi** yer alacaktır.

Birinci Bölümde: Ailenin, toplumun temel yapısı olduğu kabul edilen ve sağlıklı bir aile ortamının sağlıklı bir toplum ve gelecek nesiller oluşturmakta en önemli yapı taşı olduğunun kanıtlandığı günümüzde, gitgide önem kazanan aile terapisinin önemli kurucularından biri "Murray Bowen'dır. Onun Aile Sistemleri Teorisi" ya da "Bowen Terapi" olarak adlandırılan insanların duygusal işlevlerine ve davranışlarına dayanan aile terapisi kuramı birinci bölümde yer alacaktır.

İkinci Bölümde: Bireyler, anne ve babalarının olumlu ya da olumsuz özelliklerini taşıyan eşlerini bilinçsiz bir şekilde se-

çerler ve buna "***İmago eş***" denir. Bireyler ilk bakımlarını üstlenen bireylerin olumlu ve olumsuz özelliklerini taşıyan ve onlara aynı duyguları hissettiren kişileri gördüklerinde imago eşlerini bulurlar. Aslında "***imago eş***" birey tarafından çözümlenmemiş sorunlarını tedavi etmek amacıyla seçilmiştir ve "evlilik ise bir nevi tedavidir" diyen, Hendrix ve eşi tarafından geliştirilmiş bir aile terapisi kuramı olarak **İmago Terapi** ikinci bölümde yer alacaktır.

Üçüncü Bölümde: Satir (1983), aile terapistlerinin birincil hedefinin ailenin dertleri ile uğraşmak olduğunu savunmuştur. Satir'e göre, ailenin problemleri aile bireylerinden birinde belirtilerini (semptomlarını) gösterir ve herhangi bir şekilde ya da formda bütün aile bireylerine yayılır. Satir, baskın semptomları taşıyan aile üyesini **"Belirlenmiş Hasta/Günah Keçisi"** (identified patient, IP) olarak belirler. Satir (1983), "ebeveynleri, kendi kök ailelerinden öğrendiklerini bir araya getirerek şu andaki ailelerinde bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde işleyen mevcut ailelerinin mimarları olarak" tanımlar. Satir'in kuramından üçüncü bölümde bahsedilecektir.

Dördüncü Bölümde: Milan gruba göre, aile üyelerinin her birinin davranışı, sistemi homeostatik (aile sistemi dengesi) durumda tutmaya hizmet eder. Ailelerin genelde sorunlu ya da hasta olarak gördüğü bireyler, sistemi bozmaya yönelik davranışlar gösteren bireylerdir. Aile bireyleri arasında katılık yani aşırı dirençlilik veya gerginlik gözüktüğü zaman, bilinmelidir ki bu katılık veya gerginlik bilgi sisteminin hata vermesi ya da geçersiz bir inanç sisteminden kaynaklanmaktadır. Sistemik Aile Terapisinin kuram ve teknikleri dördüncü bölümde konu edilmiştir.

Kitaptaki her bölüm örnek vakalarla başlamaktadır. Her bir bölümde kuramsal kavramlar açıklandıktan sonra, kuramın daha iyi anlaşılması için örnek vakalar verilmiştir. Örnek vakalar kültürümüze uyarlanarak verilmiştir.

Kitap, okuyucular için aile terapisi konusunda önde gelen kuramcılara yer verilmiştir. Alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara, kuramsal altyapı sağlamak; uygulayıcılara, kavramları ve teknikleri vaka örnekleri ile birlikte açıklayarak kavramların uygulanabilir olduğunu gösterilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca her bölümün sonunda bölüm özeti yapılmıştır. Bu, okuyucuya konu toparlaması için yardımcı olacaktır.

Kitaptaki vaka örnekleri, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı öğretim üyesi Doç Dr. Şahin Kesici tarafından verilen doktora ve yüksek lisans derslerindeki -Aile Danışmanlığı Beceri ve Teknikleri, Aile Danışmanlığı ve Kuramları ile Aile Danışmanlığı Teori ve Uygulamaları- kuram ve tekniklerden yararlanılmıştır.

Söz konusu kitap, ailelerle çalışan ve psikolojik danışma hizmeti veren meslek elemanları için önemli bir kaynak olabileceği düşünülerek hazırlanmıştır.

Prof. Dr. Şahin Kesici
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Mert
Dr. Eda Köklü Bayrakcı
Uzman Dr. Cenk Kiper

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: BOWEN TERAPİ (AİLE SİSTEMLERİ TERAPİSİ) 1
Murray Bowen'ın Biyografisi 1
Örnek Vaka 2
Giriş 5
I. Kuramın Felsefesi ve Temel Kavramlar 5
1. Kuramın Felsefesi 5
2. Bowen Terapinin Temel Kavramları 7
II. Terapinin Amacı ve Basamakları 31
III. Bowen Terapide Kullanılan Teknikler 32
1. Genogram 32
2. Süreç Soruları Sorma 36
3. İlişki Deneyleri 36
4. Aile Koçluğu 37
5. Ben Durumları (Ben Dili) 39
6. Duygusal Tarafsızlık 40
7. Kişiden Kişiye İlişki 41
8. Danışmanla Konuş, Birbirinle Değil 42
KAYNAKÇA 44

Bölüm 2: İMAGO İLİŞKİ TERAPİSİ 47
Harville Hendrix'in Biyografisi 47
Giriş 50
I. Temel Felsefesi ve Kavramlar 51
1. İmago Nedir? 51

2. İlişkinin Basamakları 54
II. Terapinin Amacı ve Terapi Süreci 60
1. Terapinin Amacı 60
2. Terapi Süreci 60
III. Bilgi Toplama Araçları 74
1. Çekim ve Romantizm 74
2. İmagonu Keşfet 75
3. Olumlu Çocukluk Anıları 76
KAYNAKÇA 82

Bölüm 3: VİRGİNİA SATİR AİLE TERAPİSİ MODELİ 85
Virginia Satir'in Biyografisi 85
Giriş 87
I. Aile Terapisi Kuramı ve Temel Kavramlar 88
1. Aile Türleri 88
2. Aile Hayatını ve Türünü Etkileyen Faktörler 93
3. Kişisel Mandala 109
II. Terapinin Amacı ve Basamakları 111
1. Terapinin Amacı 111
2. Değişimin Basamakları 114
3. Terapi Süreci 116
III. Terapide Kullanılan Danışma Teknikleri 120
1. Aile Yaşam Gerçeği Kronolojisi 121
2. Aile Haritaları 122
3. İpler 123
4. Metafor 126
5. Dokunma 127
6. Aile Heykeli (Pandomin) 128
7. Drama (Aile Sahnesi) 129
8. Yeniden Çerçeve Oluşturma ya da Yeniden Etiketleme 130
9. Mizah 131
10. İletişim Duruşları 131
11. Çapalamak (Demir Atmak, Sağlamlaştırma) 132
12. Aile Yeniden Yapılandırma Süreci 132

13. Aile Stres Balesi 133
14. Parçaların Partisi 135
KAYNAKÇA 140

Bölüm 4: MİLAN GRUP SİSTEMİK AİLE TERAPİSİ 143
Giriş 144
I. Kuramın Felsefesi ve Temel Kavramlar 146
II. Milan Grup Terapinin Amacı ve Süreci 151
1. Terapinin Amacı 151
2. Milan Terapi Süreci 153
III. Milan Grup Aile Terapisinde Kullanılan Teknikler 156
1. Telefon Çizelgesi Yöntemi 156
2. Hipotez Oluşturma 156
3. Pozitif Çağrışım 158
4. Döngüsel Sorgulama 160
5. Tarafsızlık 164
6. Ritüelleri Reçetelendirme 165
7. Paradokslar, Karşıt Paradokslar 170
8. Bölünmüş Ekip Müdahalesi 172
KAYNAKÇA 174

KAYNAKÇA

Barker, Philip. Basic Family Therapy. Oxford: Blackwell Science. 1998.

Boszormenyi-Nagy and G. Spark. Invisible Loyalties. New York: Harper and Row, 1973.

Bowen, M. (1966). The use of family theory in clinical practice. Comprehensive Psychiatry, 7,345–374.

Bowen, M. (1978). Family Therapy in Clinical Practice. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Bowen, M. (1985). Family Therapy in Clinical Practice. Rowman & Littlefield.

Bowen, M. (1994): Family Therapy in Clinical Practice," in The Book of Psychiatric Books. Sidney Crown and Hugh Freeman, eds. Northvale, New Jersey: Jason Aronson, Inc.

Brown, Jenny. "Bowen Family Systems Theory and Practice: Illustration and Critique. Family Theraphy., Vol. 20, no.2, 1999. p 94-103.

Carlson, Jon, Len Sperry & Judith A. Lewis. Family Therapy Techniques: Integration and Tailoring Treatment. New York: Routledge, 2005.

Carr, A. Family therapy: Concepts, process and practice. New York and Chichester: Wiley, 2000.

Dattilio, Frank M.. Cognitive-Behavioral Therapy with Couples and Families: A Comprehensive Guide for Clinicians. New York: The Guilford Pres, 2010.

Fenell, David L., Barry K. Weinhold. Counseling Families: An Introduction to Marriage and Family Therapy. Denver: Love p., 1989.

Freeman, David S., Multigenerational Family Therapy. New York: The Haworth P., 1992.

Goldenberg, Herbert & Irene Goldenberg. Family Therapy: An Overview. 7th ed. Belmont: Thomson Brooks/Cole, 2008.

Guerin, P.J., & Guerin, K. Bowenian Family Therapy. In J. Carlson & D. Kjos (Eds.), Theories and Strategies of Family Therapy. Boston: MA: Allyn and Bacon, 2002.

Kerr, M. (1981). Cancer and the family emotional system. In Goldberg, J. (Ed.).

Psychotherapeutic Treatment of Cancer Patients (pp. 273-315). New York: The Free Press.

Kerr, M.E. (1981). Family systems theory and therapy. In A.S.Gurman & D.P.Kniskern (Eds.), Handbook of family therapy (pp. 226–264). New York: Brunner/Mazel.

Kerr, M., & Bowen, M. (1988). Family Evaluation: An Approach based on Bowen Theory. New York: Norton.

Lebow, Jay. L. ed. Handbook of Clinical Family Therapy. New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2005.

Metcalf, Linda. Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach. New York: Springer P, 2011.

Papero, D.V. The Bowen theory. In A.M. Home & J. L. Passmor (Eds.), Family Counseling and therapy. Itasca, IL: F. E. Peacock, 1991.

Ritvo, Eva C. & Ira D. Glick. Concise Guide to Marriage and Family Therapy. 1st ed. Washington, DC: American Psychiatric Publishing, Inc., 2002.

Sexton, T. L., G. R. Weeks & M. S. Robbins (Eds.), Handbook of Family Therapy: The Science and Practice of Working with Families and Couples. New York: Brunner- Routledge, 2003.

Shapiro, Francine, Florence W. Kaslow & Louise Maxfield Eds. Handbook of EMDR and Family Therapy Processes. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2007.

Thompson, C., Rudolph, L., & Henderson, D. Counseling Children (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/ Cole, 2004.

Titelman, Peter ed. Clinical Applications of Bowen Family Systems Theory.. New York: The Haworth P., 1998.

Titelman, Peter ed. Emotional Cutoff: Bowen Family Systems Theory Perspectives. New York: Haworth P., 2003.

W. Toman. Family Constellation. New York: Springer, 1961.

Ziegler, S. M. Ed. Theory- Directed Nursing Practice. 2nd ed. New York: Springer P., 2005.

http://www.thebowencenter.org/ 2004

KAYNAKÇA

Carlson, Jon & Len Sperry. Brief Therapy with Individuals and Couples. Phoenix: Zeig, Tucker & Theisen, 2000.

Dallos, Rudi and Ros Draper. An Introduction To Family Therapy: Systemic Theory And Practice. 3rd ed. Berkshire: Open U. P, 2010.

Dattilio, Frank & Louis Bevilacqua Eds. Comparative Treatments for Relationship Dysfunction. New York: Springer P., 2000.

Hecker, Lorna L. &Joseph L. Wetchler eds. An Introduction to Marriage and Family Therapy. Binghamton: The Haworth Clinical Practice P, 2003.

Hendrix, H. (1988). Getting the Love You Want: A guide for couples. New York: Henry Holt.

Hendrix, H. (1990). Getting the Love You Want: A guide for couples. New York: Henry Holt.

Hendrix, H. (1993) Getting the Love You Want: A Video Workshop for Couples. Winter Park, FL: Imago Productions

Hendrix, H. (1992). Keeping the love you find: A guide for singles. New York: Pocket Books.

Hendrix, H. & Hunt, H. (1994).The couples companion: Meditations and Exercises for Getting the Love You Want. New York: Pocket Books.

Hendrix, H. (1996). The Evolution of Imago Relationship Therapy: A Personal and Theoretical Journey. Journal of Imago Relationship Therapy, 1 (1), 1-18.

Hendrix, H. (2001). Getting the Love You Want: A Guide for Couples. New York: First Owl Books.

Hendrix, H. (2006). Getting the Love You Want. New York: Henry Holt.

Harville Hendrix and Helen LaKelly Hunt c/o Imago Relationships International, 2009.

Lehman, D. Jerry. Understanding Marriage, Family and Intimate Relationships. Springfield: Charles C Thomas P, 2005.

Luquet, Wade. Short-term Couples Therapy: The Imago Model in Action. New York: Brunner – Routledge, 1996.

Luquet Wade, & Mo T. Hannah. Healing in the Relational Paradigm: The Imago Relationship Therapy Casebook.. New York: Brunner-Routledge,1998.

Shapiro, Francine, Florence W. Kaslow & Louise Maxfield Eds. Handbook of EMDR and Family Therapy Processes. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2007. (http://www.harvillehendrix.com/)

"Basic Clinical Training in Imago Relationship Therapy: Training Manual. Module 1-A: Days 1&2". August 2008 edition. (www.ImagoRelationships.org)

KAYNAKÇA

Banmen, J. Virginia Satir's family therapy model. Individual Psychology: The Journal of Adlerian Theory, Research & Practice, 42(4), 1986. 480-492.

Banmen, J. The Satir Model: Yesterday and Today. Contemporary Family Therapy: An International Journal, 24(1), 2002. 7-22.

Barker, Philip. Basic Family Therapy. Oxford: Blackwell Science. 1998.

Bitter, J.R. Family Mapping and Family Constellation: Satir in Adlerian context. Individual Psychology, 40(1), 1988. 106-111.

Blume, Thomas W. Becoming a Family Counselor: A Bridge to FamilyTherapy Theory and, Practice. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, 2006.

Carr, A. Family therapy: Concepts, process and practice. New York and Chichester: Wiley, 2000.

Carlson, Jon, Len Sperry & Judith A. Lewis. Family Therapy Techniques: Integration and Tailoring Treatment. New York: Routledge, 2005.

Dallos, Rudi & Ros Draper. An Introduction to Family Therapy: Systemic Theory and Practice. 2nd ed. Berkshire: Open Up, 2005.

Gehart, Diane R.. Mastering Competencies in Family Therapy: A Practical Approach to Theories Clinical Case Documentation. 1. edition. Belmont: Brooks Cole, 2010.

Goldenberg, Herbert & Irene Goldenberg. Family Therapy: An Overview. 7th ed. Belmont: Thomson Brooks/Cole, 2008.

Hecker, Lorna L. &Joseph L. Wetchler eds. An Introduction to Marriage and Family Therapy. Binghamton: The Haworth Clinical Practice P, 2003.

Jo Brothers, Barbara Ed. Virginia Satir: Foundational Ideas. New York: Routledge, 2011.

Loeschen, S. The Satir Process Practical Skills For Therapists. Fountain Valley, CA: Halcyon Pub, 2002.

Marley, James A., Janice M. Rasheed, Mikal N. Rasheed. Family Therapy: Models and Techniques. California: Sage Pub., 2011.

Metcalf, Linda. Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach. New York: Springer P, 2011.

Mishlove, J.. Thinking allowed: Conversations on the Leading Edge of Knowledge and Discovery. Tulsa, OK: Council Oak Books, 1995.

Moore, M., & Kramer, D.. Satir for Beginners: Incongruent Communication Patterns in Romantic Fiction. ETC.: A Review of General Semantics, 56, 1999. 429-437.

Namka, L. 2003. A Tribute to The Most Marvelous Virginia Satir. Retrieved March 8, 2007 from http://www.angriesout.com/satir. htm

Satir, V. (1967). Conjoint family therapy (2nd ed.). Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.

Satir, V. (1988). The New Peoplemaking: Because You Want to be a Better Parent. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.

Satir, V. (1983). Conjoint family therapy (3rd ed.). Palo Alto, CA: Science and Behavior, Books, Inc.

Satir, V.M., & Baldwin, M. (1983). Satir Step by Step: A Guide to Creating Change in Families. Palo Alto, CA: Science & Behavior Books.

Satir, V., Banmen, J., Gerber, J. & Gamori, M. (1991). The Satir model: Family therapy and beyond. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.

Satir, V., Stachowiak, J., & Taschman, H.A. (1975). Helping families to Change. New York: Jason Aronson.

Satir, V. M., & Bitter, J. R. The Therapist and Family Therapy: Satir's human Validation Process Model. In A.M. Horne (Ed.). Family Therapy and Counseling. (3rd ed.,) Itasca: Peacock, 2000.

Satir, V., Banmen, J., Gerber, J., & Gomori, M.. (1991). The Satir Model: Family Therapy and Beyond. Palo Alto, CA: Science & Behaviour Books.

Sayles, C. Transformational Change: Based on the Model of Virginia Satir. Contemporary Marriage and Family Therapy, 24(1), 2002.

Smith, S. Transformations in Therapeutic Practice. Contemporary Family Therapy, (24)1, 2002.

Winnicott, D.W. The Maturational Processes and the Facilitating Environment, London: Hogart P, 1960.

KAYNAKÇA

Bateson, G.. A Systems Approach. International Journal of Psychiatry. Volume 9, 242 -244, 1971.

Becvar, D S; Becvar, R J. Family Therapy: A Systemic Integration. Third Edition. Boston: Allyn and Bacon, 1996.

Boscolo, L., Kuchen, G., Hoffman, L. and Penn, P. Milan systemic therapy. New York: Basic Books, 1987.

Burbatti, G. L. And Formenti, L. The Milan Approach to Family Therapy. Northvale: Aronson, 1988.

Carlson, Jon, Len Sperry & Judith A. Lewis. Family Therapy Techniques: Integration and Tailoring Treatment. New York: Routledge, 2005.

Gehart, Diane R.. Mastering Competencies in Family Therapy: A Practical Approach to Theories Clinical Case Documentation. 1. edition. Belmont: Brooks Cole, 2010.

Goldenberg, Herbert & Irene Goldenberg. Family Therapy: An Overview. 7th ed. Belmont: Thomson Brooks/Cole, 2008.

Griffin, William A. & Shannon M. Greene. Models Of Family Therapy: The Essential Guide. Philadelphia: Taylor& Francis g., 1999.

Hecker, Lorna L. &Joseph L. Wetchler eds. An Introduction to Marriage and Family Therapy. Binghamton: The Haworth Clinical Practice P, 2003.

Metcalf, Linda. Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach. New York: Springer P, 2011.

Palazzoli, M; Cirillo, S; Selvini; Sorrentino, A M. Family Games: General Model of Psychotic Processes in the Family. New York: W W Norton & Company, 1989.

Penn, P., "Circular Questioning," Family Process, Vol. 21, 1982. 267-280.

Piercy, Fred P., Douglas H. Sprenkle, Joseph L. Wetchler &Associates. Family Therapy Sourcebook. 2nd ed. New York: Guilford P., 1996.

Tomm, K. One Perspective on The Milan Systemin Approach: Part I. Overview of Development, Theory and Practice. Journal of Marital and Family Therapy. 10, 1984. 113 – 125.

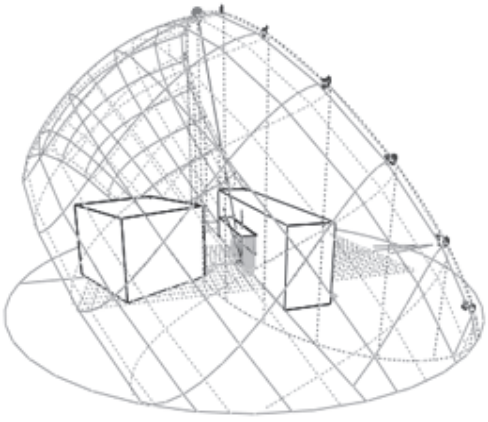

YAPIDA ÇEVRE VE ENERJİ

Doç. Dr. Nilgün Sultan YÜCEER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1211
Mimari-Sanat No: 007
ISBN: 978-605-320-115-1
©*1. Basım* Nisan 2015

YAPIDA ÇEVRE VE ENERJİ

Doç. Dr. Nilgün Sultan YÜCEER

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonulekici@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Ece Yüceer
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1
Kazımkarabekir/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
Sipariş: -siparis@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yüceer, Nilgün Sultan.
Yapıda Çevre ve Enerji/Nilgün Sultan YÜCEER
1. Basım, xviii + 426 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-115-1
1. Yapıda Çevre ve Enerji 2. Yapıda Etken ve Edilgen Sistemler 3. Bilgisayar Destekli Enerji Etkin Bina Tasarımı

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Türk milletinin varlığı, birliği ve dirliği için canını veren kutlu şehitlerimiz ve Atatürk'ün anısına…

ÖN SÖZ

Günümüzde kentleşme ve sanayileşme sürecinde oluşan çevre sorunları, doğadaki ekolojik dengeleri bozacak bir düzeye gelmiştir. Bu noktada binanın iç konfor koşullarını sağlamak üzere, tüketilen enerjinin en aza indirilmesi ile çevre kirliliğinin önlenmesi "Bina tasarımı" konusunun ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir.

Yapıda çevre ve enerji konusu kapsamında ele alınan enerji etkin bina tasarımı; pencere, duvar ve döşeme gibi yapı bileşenlerinin birer araç olarak iklimlendirmenin çözümünde kullanılmasıdır. Böylece iklim ve güneş ışınımı ile doğal olarak sağlanan iç konfor ortamı ile yapma iklimlendirme yükü en aza indirilerek enerji verimliliği elde edilir. Çevreye uyumlu veya enerji etkin bina tasarımında; yapı bileşenlerindeki ısı geçişleri, malzeme, iklim ve enerji temini gibi birçok konu ve bunlarla ilgili standartlar bir arada değerlendirilir. Bu açıdan enerji etkin bina tasarımı yapı ile ilgili bir dizi biçimsel çözümler ve hesaplamaların kullanılmasını gerektiren zaman alan bir çalışmadır. Bu durum tasarımcının konuya yeterince eğilmemesine neden olmaktadır. Bu noktada mimarlık alanında yapıda çevre ve enerji konusunda belirgin bir bilgi boşluğu olduğu açıkça görülebilir. Dolayısı ile enerji etkin bina tasarımı, yeşil mimarlık, ekolojik veya sürdürülebilir mimarlık gibi yaklaşık aynı anlama gelen çözümlerin hem güncel hem de uygulama alanlarının pek fazla olmadığı gözlenebilir.

Yapıda çevre ve enerji konusu binanın enerji verimliliğinin ve ısıl konforunun sınandığı tek katlı bir konutun tasarım ilkelerini incelemekten çok; yapıyı etkileyen tüm çevre öğelerinin değerlendirildiği ve her türlü binaya uygulanabilen çözümleri içerir. Dolayısı ile her iklim ve yerel veriler farklı çözümlerin oluşmasına etken olmakta ve tasarımı biçimsel olarak zenginleştirip özgün kılmaktadır. Bu çerçevede mimarlar çevre ile bütünleşik tasarımlar yaratabilmeli ve CAD tabanlı yazılımları sadece çizim için değil, aynı zamanda enerji çözümlemesi yapmak için de kullanabilmelidir. Burada mimardan beklenen yapma iklimlendirme düzeneklerinin tasarımı değil, binada enerjinin korunmasına yönelik biçimsel altyapıyı kurgulayabilmesidir.

Bu kitapta, enerji etkin bina tasarımı konusu işlenmiştir. Bu çerçevede güneş ve iklim etkilerine karşı binada uygulanabilecek sistemler önce geleneksel yöntemler ve örnek uygulamalarla açıklanarak, konunun temel mantığı saptanmıştır. Daha sonra da bu temel bilgiler eşliğinde bilgisayar destekli enerji etkin bina tasarımı ve uygulamaları incelenmiştir.

Bu kitabın, "Mimarlık ve Mühendislik" alanlarında aşağıda açıklanmış olan girişimlere alt yapı olabileceği ümit edilmektedir:

- Yapıda çevre ve enerji konusunda yapılan bilimsel ve deneysel çalışmalar ve araştırmalar,
- Yeni tasarlanan ve tarihi binalar dâhil her türlü mevcut yapıda ısıl konfor sağlanması ve iyileştirme projeleri,
- Herhangi bir yerleşim için iklim ve enerji çözümleme ve binaya uygulama çalışmaları,
- Bilgisayar destekli enerji etkin bina tasarımı,
- Enerji Performansı Yönetmeliği ve ilgili diğer yasaların bina tasarımına doğru uygulanması ve enerji kimlik belgesinin (EKB) düzenlenmesi.

Kitap ile ilgili öneri ve eleştirilerinizi yazara iletebilirsiniz.

Doç. Dr. Nilgün Sultan YÜCEER
nsyuceer@cu.edu.tr
0cak 2015, Adana

KİTAP HAKKINDA

Kitabın İçeriği

Bu kitapta yapı tasarımının doğal çevre ile olan ilişkisi anlatılmıştır. Bu çerçevede yapı çevre ilişkisi ele alınarak, yapılaşmanın çevreye etkileri incelenip, sürdürülebilir binaların tasarım ilkeleri belirlenmiştir. Böylece yapı tasarımı ve çevre etkileşimi kapsamında "Enerji etkin bina tasarımı" anlatılmıştır. Bu konu çerçevesinde bilgisayar desteği kullanılarak örnek uygulamalar yapılmıştır. Sürdürülebilir çevre ve enerji verimliliği konusunda çalışan ulusal ve uluslararası kuruluşlar hakkında bilgi verilmiştir.

Kitabın Amacı

1. Ekolojik denge ve yenilenebilir enerji kaynaklarının açıklanması,
2. Çevre koruma ve enerji verimliliği konusunda çalışan ulusal ve uluslararası kuruluşlar hakkında bilgi edinilmesi,
3. Yapı fiziği ve çevre etkileşimi kapsamında sürdürülebilir bina tasarım ilkelerinin belirlenmesi,
4. Bilgisayar desteği kullanılarak çıkarılan örnek uygulamalar ile bina ve çevre modelleme konularının anlaşılması.

ENVIRONMENT AND ENERGY ON BUILDING

Overview of the Book

This book addresses the relationship between the building design and the natural environment. In this framework, building-environment relations are addressed the effects of building systems on the environment. Sustainable building design criteria is also discussed. Thus within the scope of building design and environment interactions, "Energy efficient building design" are explained. At this point, sample applications are provided by using the available software tools. National and international organizations working on sustainable environment and energy efficiency are introduced and information regarding their roles are explained.

Objectives

1. Explaining ecological balances and renewable energy sources,
2. Obtaining knowledge about the national and international environmental protection and energy efficiency agencies,
3. Identifying the principles of sustainable building design in the concept of structural physics and environment interaction,
4. Understanding the building-environment modeling by computer applications.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ vi

KİTAP HAKKINDA vii

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET 1

BÖLÜM 1: GİRİŞ 35

1.1. YAPIDA ÇEVRE VE ENERJİ 37

1.2. YAPI TASARIMI VE ÇEVRE İLİŞKİSİ 42

1.3. YAPILAŞMA VE ENERJİ TEMİNİNİN EKOLOJİK DENGEYE VE ÇEVRE KİRLİLİĞİNE ETKİLERİ 45

BÖLÜM 2: EKOLOJİ 49

2.1. EKOLOJİK DENGE 49

2.2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK 51

BÖLÜM 3: ÇEVRE 53

A. DOĞAL KAYNAKLAR 53

B. İNSAN EYLEMLERİ 54

3.1. ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN OLUŞUMU 55

3.1.1. MADDE KULLANIMI 55

3.1.2. ENERJİ KULLANIMI 55

3.1.3. ENERJİ TESİSLERİNİN ÇALIŞMA SİSTEMİ 56

A. Hareket Enerjisi 56

B. Su Buharı Basıncı 56

C. Güneş Işınımı 57

3.1.4. ENERJİ TEMİNİ 57

A. FOSİL YAKITLAR 57

Kömür 58

Petrol 59

Doğal Gaz 59

B. NÜKLEER ENERJİ 60

C. YENİLENEBİLİR ENERJİ 60

Hidroelektrik Enerji 61

Jeotermal Enerji 61

Güneş Enerjisi 62

Rüzgâr Enerjisi 62

Biyokütle (Bitki ve hayvan atıkları) Enerjisi 62

Dalga Enerjisi 62
Hidrojen Enerjisi 62
3.2. ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN SONUÇLARI 63
A. Su Kirliliği 63
B. Toprak Kirliliği 63
C. Hava Kirliliği 63
D. Gürültü Kirliliği 64
E. Radyoaktif Kirlilik 64
F. Sera Etkisi ve Küresel Isınma 65
3.3. ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN ÖNLENMESİ 66
3.3.1. TEMİZ ÜRETİM 66
3.3.2. ENERJİ VERİMLİLİĞİ 67
Etkinlik 67
Ekonomiklik 67
Enerji Verimliliği 67
Sanayide Enerji Verimliliği 68
Ulaşımda Enerji Verimliliği 69
Konutlarda Enerji Verimliliği 69
3.4. KİRLİLİK ÖNLEYİCİ YASAL DÜZENLEMELER 70
Türkiye'de Kirlilik Önleyici Yasal Düzenlemeler 71
Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) 71

BÖLÜM 4: YAPIDA ÇEVRE VE ENERJİ 75

4.1. YAPI ÇEVRESİNDEKİ ISININ ENERJİ KAYNAĞI OLARAK KULLANILMASI 75
4.1.1. ETKEN SİSTEM 77
A. Isıl Güneş Teknolojileri 78
B. Fotovoltaik Sistemler 80
4.1.2. EDİLGEN SİSTEM 80
A. Bina Kabuğunu Etkileyen Dış Çevre Bileşenleri 82
B. Bina Kabuğunun Yapısal Özellikleri 83
4.2. EDİLGEN SİSTEMLERİN BİNAYA UYGULANMASI 83
4.3. ENERJİ ETKİN BİNA TASARIMI 84
4.4. SÜRDÜRÜLEBİLİR BİNALARLA İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER 86
4.5. TÜRKİYE'DE BİNA TASARIMI İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER 90
4.5.1. ENERJİ ETKİN BİNA TASARIMI İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER 92

BÖLÜM 5: İKLİM 95

5.1. İKLİM ELEMANLARI 97
A. SICAKLIK 98
B. GÜNEŞ IŞINIMI 98
C. RÜZGÂR 99
D. YAĞIŞ 99
5.2. İKLİM ELEMANLARINI ETKİLEYEN UNSURLAR 99

5.3. İKLİM KUŞAKLARI 101
5.4. TÜRKİYE'NİN İKLİMİ 104
KARASAL İKLİM 104
AKDENİZ İKLİMİ 105
MARMARA GEÇİŞ İKLİMİ 105
KARADENİZ İKLİMİ 105
5.4.1. İKLİM ETKİLERİNİN ÖNEMİ 106
5.5. KÜRESEL ISINMA VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ 106

BÖLÜM 6: GÜNEŞ IŞINIMI 109

A. Güneşin Yıllık Deviniminde Yeryüzü ile Yaptığı Açılar 112
B. Güneş Geometrisi (Solar Geometri)/Güneş Çizelgeleri 115
6.1. YATAY ÇIKTI 117
6.2. DÜŞEY ÇIKTI 118
6.3. GÜNEŞ ÇİZELGELERİ İLE GÖLGE ALANLARININ ÇIKARILMASI 118

BÖLÜM 7: YAPIDA ISIL KONFOR 121

A. Hava Sıcaklığı 122
B. Güneş Işınımı 122
C. Nem 122
D. Hava Akım Hızı 123
7.1. İÇ ORTAMDAKİ ISININ DEĞERLENDİRİLMESİ 123
7.1.1. HASTA BİNA SENDROMU 125
7.2. İÇ MEKÂNDAKİ ISIL KONFORUN BELİRLENMESİ 125
7.2.1. ISIL DENGE YÖNTEMİ 126
7.2.2. UYARLANMIŞ KONFOR DÜZEYİ YÖNTEMİ 128
7.2.3. BÖLGELEME (ZON) 130
Konfor (Isı) Kuşaklarının Bilgisayar Destekli Olarak Tespit Edilmesi 131
7.3. İKLİMLENDİRME 133
7.3.1. BİYOKLİMATİK ÇİZELGE 135
Biyoklimatik Çizelgenin Mimari Tasarımda Kullanımı 137
7.3.2. PSİKOMETRİK ÇİZELGE 137
Psikometrik Çizelgenin Mimari Tasarımda Kullanımı 139
A. Yerleşimin İklim Verilerinin Elde Edilmesi ve İklim Çözümleme 139
B. Yerleşimin İklim Çözümlemesine Uygun Yapı Bileşenlerinin ve Dış Kabuğun Örneklenmesi 141
7.3.3. DERECE GÜN YÖNTEMİ 143
7.3.4. DERECE GÜN YÖNTEMİNİN MİMARİ TASARIMDA KULLANIMI 145

BÖLÜM 8: BİNA KABUĞUNU ETKİLEYEN DIŞ ÇEVRE BİLEŞENLERİ 147

8.1. YÖNLENME 149
8.1.1. YÖNLENMENİN BİLGİSAYAR DESTEKLİ OLARAK BELİRLENMESİ 151

8.1.2. YÖNLENMENİN BİNANIN ISITMA VE SERİNLETME YÜKÜNE ETKİSİ 152
8.2. EDİLGEN ISITMA SİSTEMİ/DOĞRUDAN KAZANÇ 154
8.2.1. DOĞRUDAN GÜNEŞ IŞINIMI KAZANCININ BELİRLENMESİ 156
8.2.2. DOĞRUDAN GÜNEŞ IŞINIMININ ISITMA VE SERİNLETME YÜKÜNE ETKİSİ 157
8.2.3. EDİLGEN ISITMA SİSTEMİNDE MALZEMENİN ETKİSİ 157
8.2.4. KENT ÖLÇEĞİNDE GÜNEŞ IŞINIMI KAZANCI 159
UYGULAMA 8. 1. Bilgisayar Destekli Edilgen Isıtma Sisteminin Belirlenmesi/ADANA 160
8.3. ISI KÜTLESİ ETKİSİ/DOLAYLI KAZANÇ 160
8.3.1. ISI KÜTLESİ ETKİSİNİN BELİRLENMESİ 163
A. Pencereler 163
B. Duvarlar 163
8.3.2. DOLAYLI KAZANÇ YÖNTEMLERİ 166
A. Termosifon Sistemler 166
B. Güneş Odaları 166
C. Bidon Duvarlar 167
D. Çatı Havuzları 167
E. Isı Biriktiren Duvar Sistemleri 167
F. Seralar/Yalıtımlı Kazanç 169
8.3.3. KENT ÖLÇEĞİNDE ISI KÜTLESİ ETKİSİ 169
UYGULAMA 8. 2. Bilgisayar Destekli Isı Kütlesi Etkisinin Belirlenmesi/ADANA 172
8.4. DOĞRUDAN VE DOLAYLI SU BUHARI SERİNLİĞİ 173
8.5. GECE GÜNDÜZ SICAKLIK FARKINDAN DOĞAN HAVALANMA 173
Uygulama 8.3. Bilgisayar Destekli Doğrudan Su Buharı Serinliğinin Belirlenmesi/Adana 175
Uygulama 8.4. Bilgisayar Destekli Dolaylı Su Buharı Serinliğinin Belirlenmesi/Adana 176
Uygulama 8.5. Bilgisayar Destekli Gece Gündüz Sıcaklık Farkı ve Havalanmanın Belirlenmesi/Adana 178
8.6. DOĞAL HAVALANMA 179
8.6.1. RÜZGÂR BASINCININ BELİRLENMESİ 180
8.6.2. DOĞAL HAVALANDIRMA YÖNTEMLERİ 181
A. Isı Kütlesi ve Doğrudan Kazanım ile Serinletme 182
B. Havalandırma Bacaları 183
C. Rüzgâr Kuleleri 186
D. Gömülü Kanallar 186
E. Çift Cephe Havalanması 187
8.6.3. RÜZGÂRIN BİNADAKİ ISI KAYIP VE KAZANÇLARINA ETKİSİ 187
8.6.4. KENT ÖLÇEĞİNDE HAVALANMA 188
8.6.5. RÜZGÂR DENETİMİ 191
UYGULAMA 8.6. Bilgisayar Destekli Doğal Havalanmanın Belirlenmesi/ADANA 193
8.7. YAPI KİTLESİ VE ARALIKLARI 194
8.7.1. GÜNEŞİN YÜKSEKLİK AÇISINA GÖRE BİNA ARALIKLARININ BELİRLENMESİ 197
8.7.2. GÜNEŞ KABUĞU 198

8.8. ARAZİ VE TOPOGRAFYA 201
8.9. BİTKİ ÖRTÜSÜ 204
8.9.1. BİTKİ VE YÜZEY KAPLAMALARININ ISIL KONFORA ETKİSİ 205
Yeşil Çatılar 206
8.10. İKLİM KUŞAKLARINA GÖRE BİNA TASARIMI 207
A. Enlem Açısı Ø:40-60 Tropikal, Nemli İklimler 209
B. Enlem Açısı Ø:0-20 Sıcak-Kuru (Çöl) İklimler 209
C. Enlem Açısı Ø:30-40 Derecede Ilıman İklimler 209
D. Enlem Açısı Ø:70-80 Derecede Soğuk İklimler 209
E. Enlem Açısı Ø: 90 Derecede Kutuplar 209
8.10.1. İKLİM ETKİLERİNİN BİNAYA UYARLANMASI 209
A. Güneş Işınımı 209
B. Rüzgâr 212
C. Nem Etkileri 212
8.10.2. İKLİM ÇEŞİTLERİNE GÖRE BİNA BİÇİMLERİ 214
8.10.3. TÜRKİYE'DEKİ İKLİM ÇEŞİTLERİNE GÖRE BİNA BİÇİMLERİ 214
A. İklim Bölgelerine Göre Bina Formu ve Yönlenme 215
B. İklim Bölgelerine Göre Yapı Kabuğu Özellikleri 215
C. İklim Bölgelerine Göre Yerleşim Dokusu 220
8.10.4. TÜRKİYE'DEKİ İKLİM ÇEŞİTLERİNE GÖRE EDİLGEN SİSTEM UYGULAMASININ VERİMİ 220

BÖLÜM 9: BİNA KABUĞUNUN YAPISAL ÖZELLİKLERİ/SAĞIR YÜZEYLER 225

9.1. DUVARLAR/SAĞIR YÜZEYLER 227
9.2. ISI GEÇİŞİ (HEAT TRANSFER) 228
A. Işınım 229
B. İletim 229
C. Taşınım 234
9.3. ISI KAZANCININ HESAPLANMASI 235
A. Camlarda ve İç Duvardan İletimsel Isı Kazancı 236
B. Dış Duvarlardan İletimsel Isı Kazancı 237
ÖRNEK 9.1: Isı Kazancı Hesabı 238
C. Camlar Üzerinden Gelen Güneş Enerjisi 238
ÖRNEK 9.2: Pencerelerde Güneş Işınımı Kazancı 240
D. İnsanlardan Gelen Isı Kazancı 240
E. Aydınlatma Isı Kazancı 240
F. Çeşitli Cihaz ve Makinalardan Gelen Isı Kazancı 240
G. Havalandırma Isı Kazancı 241
9.3.1. TOPLAM ISI KAZANCI 241
9.4. ISI KAYBININ HESAPLANMASI 243
A. İletimsel ve Taşınım ile Isı Kaybı 243
B. Hava Sızıntısı Isı Kaybı 246
C. Artırımlı Isı Kaybı 247

9.4.1. ISI KAYBI ÇİZELGESİNİN DOLDURULMASI 249
ÖRNEK 9.3: Isı Kaybı Hesabı 250
9.5. YAPIDA NEM VE SU ETKİLERİ 252
A. Yüzeysel Islanma ve Su Emme 252
B. Terleme ve Yoğuşma 253
C. Basınçlı Su Emme 253
9.6. YOĞUŞMA VE NEMİN BELİRLENMESİ 253
9.7. BİLGİSAYAR DESTEKLİ ISI KAZANCI, KAYBI VE YOĞUŞMANIN HESAPLANMASI 255
9.8. YALITIM 260
9.8.1. ISI YALITIMI 262
A. Isı Yalıtımının Binada Uygulandığı Yerler 262
B. Isı Yalıtımın Boyut ve Malzemesinin Tespiti 264
C. Sol-Air Sıcaklığı ve Malzemedeki Isı Kütlesi Etkisi 267
9.8.2. YAPIDA ISI KÖPRÜLERİ 269
9.8.3. ISI YALITIM MALZEMELERİ 273
A. Kullanım Sıcaklıklarına Göre Isı Yalıtım Malzemeleri 273
B. Yapılarına Göre Isı Yalıtım Malzemeleri 273
9.8.4. NEM YALITIMI 275
YATAY KESİTLERDE YOĞUŞMA VE YALITIM 281
YAPI BİLEŞENLERİNİN İÇİNDE OLUŞAN YOĞUŞMAYA KARŞI KORUNMA 281
9.8.5. SU YALITIMI 283
A. Yapısal Su Yalıtımı 283
B. Yüzeysel Su Yalıtımı 284
9.8.6. SU YALITIM MALZEMELERİ 289
9.8.7. ISI, NEM VE SU YALITIMI ÖRNEKLERİ 290
9.8.8. BİLGİSAYAR DESTEKLİ YALITIM KALINLIKLARININ HESAPLANMASI 293

BÖLÜM 10: SAYDAM YÜZEYLER/PENCERELER 295

10.1. GÜNEŞ IŞINIMI 296
10.1.2. GÜNEŞ IŞINIMI KAZANCI 297
10.2. CAM MALZEMELER 299
10.3. DOĞRAMA VE MALZEME DETAYLARI 302
10.4. ISI VE NEM KÖPRÜLERİ 304
10.5. BİLGİSAYAR DESTEKLİ PENCERE TASARIMI 304
10.6. ÇİFT KABUK CEPHELER VE AKILLI BİNALAR 306

BÖLÜM 11: GÖLGE ELEMANLARI 311

A. Camın İç Yüzeyine Uygulanan Gölge Elemanı 313
B. Camın Yüzeyine Uygulanan Gölge Elemanları 313
C. Dış Gölge Elemanları 314
11.1. DIŞ GÖLGE ELEMANI TASARIMI 315

11.2. GÜNEŞ GEOMETRİSİ 317
ÖRNEK 11.1: Gölge Elemanı Boyut Hesabı 319
11.2.1. GÖLGE MASKESİ ÇİZELGESİ İLE GÖLGE ELEMANI TASARIMI 319
11.2.2. GÖLGE ELEMANININ BİÇİMİ VE YÖNLENMESİ 321
11.3. GÖLGE ELEMANININ BİÇİM VE BOYUTUNUN BELİRLENMESİ 324
11.4. COĞRAFİ KONUM VE İKLİM VERİLERİ 329
ÖRNEK 11.2: Gölge Elemanı Tip ve Boyutunun Bilgisayar Destekli Olarak Bulunması 330
11.5. YATAY VE DÜŞEY GÖLGE ELEMANLARI VE PENCERE ÖLÇÜLERİNE BAĞLI OLARAK GÖLGELEME VERİMİ 336
11.6. GÖLGE ELEMANI UYGULAMALARI 337

BÖLÜM 12: GÜN IŞIĞI 341

A. Tek Düze Gök Yöntemi (CIE Uniform Sky) 341
B. Kapalı Gök Yöntemi (CIE Uniform Sky) 341
C. Ortalama Gök Yöntemi (CIE Intermediate Sky) 343
D. Açık Hava Gök Yöntemi (CIE Clear Sky) 343
12.1. GÜN IŞIĞI HESABI 343
12.1.1. GÜN IŞIĞI FAKTÖRÜ BİLEŞENLERİ 345
Ortalama Gün Işığı Yüzdesi (Df) 345
12.1.2. BRE GÜN IŞIĞI ALETİ 346
12.1.3. GÜN IŞIĞI FAKTÖRÜ ÇİZGİLERİ 347
12.2. GÜN IŞIĞININ ENERJİ VERİMLİLİĞİNE ETKİSİ 348
12.3. PENCERE VE GÖLGE ELEMANLARININ GÜN IŞIĞINA ETKİSİ 349
12.3.1. GÖLGE ELEMANLARININ PARÇA SAYILARININ, BOYUTLARININ VE AÇILARININ İÇ AYDINLIK DÜZEYİNE ETKİLERİ 350
A. Yatay Gölge Elemanlarının İç Aydınlık Düzeyine Etkileri 351
B. Düşey Gölge Elemanlarının İç Aydınlık Düzeyine Etkileri 352
C. Yatay + Düşey Gölge Elemanlarının İç Aydınlık Düzeyine Etkileri 352
Örnek 12.1: Gün Işığı Verimi Hesabı 352
12.3.2. YATAY VE DÜŞEY GÖLGE ELEMANLARI VE PENCERELERİN ÖLÇÜLERİNE BAĞLI OLARAK GÜN IŞIĞI VE GÖLGELEME VERİMİ 358
12.4. GÜN IŞIĞI SİSTEMLERİ 359
Işık Rafı 360
Panjur Sistemi 360
Prizmatik Panel Sistemleri 360
Lazer Kesimli Panel Sistemleri 361
Açısal Seçici Cam Sistemleri 361
Işık Ayarlı Gölgelikler 361
Güneş Yönlendirici Cam 361
Gök Işığı Yönlendirme Cam Sistemleri 362
Tayfsal Seçici Camlar 362
Işık Tüpleri 362

Çatı Işık Tüpü 362
Anidonik Solar Panel 363
12.5. GÜN IŞIĞI UYGULAMALARI 363

BÖLÜM 13: BİLGİSAYAR DESTEKLİ ENERJİ ETKİN BİNA TASARIMI 365

13.1. ENERJİNİN KORUNMASINA YÖNELİK YAZILIMLARIN KULLANIMI 367
A. Benzeşim (Simülasyon) 368
B. Yeniden Önerme (Generasyom) 369
C. En Uygunu Seçme (Optimizasyon) 370
YAPIDA ENERJİ MODELLEMESİ (ÖRNEKLENMESİ) YAPAN YAZILIMLAR 370
Apach 371
Awnshade 371
Climate 1 371
Daylight 371
Doe 2 371
Ecotect 374
Eco-lumen 374
ESP-r 374
FreeRunner 374
Heat 2 376
Heed 376
IPSE 376
Opaque 378
Parasol 378
Solar Tool 378
TRNSYS 380
Weather Data Viewer 381
13.1.1. Bep-tr YAZILIMI 381
13.2. ENERJİNİN KORUNMASINA YÖNELİK PROGRAMLARIN KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ 383
13.3. BİLGİSAYAR DESTEKLİ ENERJİ ETKİN BİNA TASARIMI AŞAMALARI 384
A. Araştırma/Bilgisayar Destekli İklim Çözümleme 384
B. Eskiz Çalışmalar/Yapı Bileşenlerinin Bilgisayar Destekli Örneklenmesi/ Dış Kabuğun Oluşumu 386
C. Tasarımın Tamamlanması 388
13.4. BİLGİSAYAR DESTEKLİ İKLİM ÇÖZÜMLEME UYGULAMASI 388
13.4.1. ECOTECT YAZILIMININ KULLANIMI 388
13.4.2. BİLGİSAYAR DESTEKLİ ENERJİ ETKİN BİNA TASARIMI/ADANA ÖRNEĞİ 392
A. ARAŞTIRMA/BİLGİSAYAR DESTEKLİ İKLİM ÇÖZÜMLEME 392
B. ESKİZ ÇALIŞMALARI/YAPI BİLEŞENLERİNİN BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÖRNEKLENMESİ/DIŞ KABUĞUN OLUŞUMU 394
C. TASARIMIN TAMAMLANMASI 399
13.4.3. DEĞERLENDİRME 402

UYGULAMA 13.1: Mimari Tasarımda İklim Çözümleme:
İstanbul Üzerine Bir Deneme 403
GİRİŞ 403
1. Isı Kütlesi Etkisi 407
2. Edilgen Isıtma Sistemi 407
3. Gece Gündüz Sıcaklık Farkından Doğan Havalanma 409
4. Doğal Havalandırma 410
5. Doğrudan Su Buharı Serinliği 410
6. Dolaylı Su Buharı Serinliği 410
ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRMESİ 410
UYGULAMA 13.2: Gölge Elemanlarının Önemi ve
Adana Üzerine Bir Deneme 412
1. GÖLGE ELEMANI TASARIMI 412
2. ADANA'DA GÖLGELEME YAPILMASI GEREKEN DÖNEMLER 413
Güney Cephe 180° (Equator-Facing Surface) 414
Doğu Cephesi 90° (East-Facing Surface) 414
Batı Cephesi 270° (West-Facing Suface) 414
Kuzey Cephesi (Pole-Facing Surface) 414
3. SONUÇ VE ÖNERİLER 416

KAYNAKLAR 417

KAYNAKLAR

<u>Kitapta referans verilmeyen</u> akım şemaları, çizimler, resimler ve bilgisayar çıktıları gibi görseller yazara aittir.

A Guidebook for Planners" , 1979, HUD-PDR-445, U.S.A.

Akipek, F.Ö. 2007, "Bilgisayar Destekli Tasarım ve Üretim Teknolojilerinin Mimarlıktaki Kullanımları", Megaron, YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, ss.237-253.

Aktoz, İ.,2000., "Termal performans optimizasyonu için iklimsel verilerin konut mekan organizasyonuna etkilerinin analizi , Adana örneği." (The Analysis of impact of optimization. Adana Application). Ç.Ü. SOSBE. YL.10.

AL-Hamoud, Mohammad S., 2001 "Computer building energy analysis techniques", Building and environment, 36 421-433

Alibaba, H. Z., Özdeniz, M. B. 2004, "Building elements section system for architects", Building and Environment, 39, ss.307-316.

Alpaslan, B. Ve ark., 2009, "Ekolojik Yapı Tasarımı Ölçütlerinin Türkiye'deki Güneş Evleri Kapsamında İncelenmesi", 5. Uluslararası İleri Teknolojiler Sempozyumu (İATS'09), Karabük.

AL-Sareef, F.M., Oldham, D.J. and Carter, D.J. (2001) A computer model for predicting the daylight performance of complex paralel shading systems, Building and Environment 36; 605-618.

AL-SareeF, F.M., OLDHAM, D.J., CARTER, D.J. 2001"A computer model for predicting the daylight performance of complex paralel shading systems", Building and Environment 36 605-618.

Altunkasa, M.F., 1987, "Çukurova Bölgesinde Biyoklimatik Veriler Kullanarak Açık ve Yeşil Alan Sistemlerinin Belirlenmesi İlkeleri Üzerine Bir Araştırma", Doktora Tezi, Ç.Ü., Adana.

Atabek, Ece, 1996, "Computer aided shadowing effect analysis of buildings: Binalardaki gölge etkilerinin bilgisayar destekli analizi. METU, The Graduate school of Natural and Applied sciences, Ankara

Bayraktar, M., 1992, "İslam ve Ekoloji", D.İ.B. Yayınları, Ankara.

Bayraktar, M., Schulze, T., Yılmaz, Z., 2009, "Binalarda Enerji Simülasyonları İçin Veri Toplama Listeleri Aracılığıyla Veri Yöntemi Modelinin Oluşturulması", IX. Ulusal Tesisat Müh. Kongresi, İzmir.

Bear, S., 2009, "Some passive Solar buildings With A Focus on Projects in New in New Mexico", Paper presented at the Albuquerque chapter of AIA.

Berberoğlu, U., 2009, "Sürdürülebilir Mimarlık Anlayışı Çerçevesinde Enerji Verimliliği Kavramının Güncel Konumu ve yeni yaklaşımlar", YLT, MSÜ, İstanbul.

Berköz, E. ve ark., 1995, "Enerji Etkin Konut ve Yerleşme Tasarımı", Araştırma Raporu, TUBİTAK-İNTAG 201, İstanbul.

Berköz, Eşher, 1983, "Güneş Işınımı ve Yapı Dizaynı, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi", İstanbul.

Boduroğlu, Ş., 2010, "Akıllı Binalarda Enerji Etkin Cephe Tasarımı", 5. Ulusal cephe Sempozyumu, DEÜ Mimarlık Fak. Tınaztepe, İzmir.

Burberry, P., 1979, "Building for Energy Conservation1, London.

Canan, F., 2008, "Enerji Etkin Tasarımda Parametrelerin Denetlenmesi için Bir Model Denemesi", Doktora Tezi, S.Ü., Konya

Capeluto, G. I., Yezioro, A., Shaviv, E. 2003, "Climatic aspects in urban design—a case study" , Building and Environment, 38; 6, pp827-835.

Center For Science Rresearch, Stanfort University, California, 2000

CIE, "Gün Işığı", CIE Yayını, 1972, sf 37. İTÜ Matbaası, İstanbul

Civan, U., 2006, "Akıllı Binaların Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi", YLT, İTÜ, İstanbul.

Compangno, A., 1999, "Intelligent glass façades: Material, practic and design", Bazel, Switzerland: Birkhauser.

Çengel, Y.A., 2011, "Isı ve Kütle Transferi", Güven Yayınları, 3. Baskı, ISBN: 978-975-6240-41-0, İzmir.

Çerçi, S., Hoete, A., 2013, "Binalarda gün-güneş ışığının değerlendirmesi", Mimarlık 369 s55-59.

Daniels, K., 1979, "The Technology of Ecological Building: Basıc Principles and Measures, Examples and Ideas", Birkhauser Verlang Basel Bosto, Berlin.

Data G. 2001, "Effect of fixed horizontal louver shading devices on thermal performance of building by TRNSYS simulation", Renewable Energy, 23: pp497-507.

Daylighings in Buildings, 1992, the European Commission Directorate-General for Energy (DGXVII), Dublin.

Demir, A., 1983, "Mimaride Güneş kontrolü", Mimar Sinan Üniversitesi Basımevi, İstanbul.

Demirbilek, N.F., D.E., 2001, "Güneş Mimarlığı", Temiz Enerji Vakfı Yayınlar, Ankara.

Duran, Faik Sabri, 2003," Büyük Atlas", ISBN 975-7537-04-7, Kanaat Yayınları, İstanbul.

Duran, Ö., Oral, G.K., 2011, "Konut Yerleşimlerinde Tasarım Parametrelerinin Enerji Yükleri Açısından Değerlendirilmesi 1, X. Ulusal Tesisat Müh. Sempozyumu, İzmir.

ECBCS Annex 29/SHC Task 21 Project Sumary Report, 2010, "Daylight in Buildings".

ECBCS Annex 38/SHC Task 28 Project Sumary Report, 2010, "Solar Sustainable Houseing".

Efe, A., 2009, "Pasif güneş Evlerinde Bina Kabuğu Sistemi Tasarımı", YLT, İTÜ, İstanbul.

Ergün, S., 2007, "Enerji Sektöründe (Elektrik, gaz, su) Verimlilik Göstergeleri", Milli prodüktivite Merkezi Yayınları, ISBN: 975 440 3556, Ankara.

Eriç M., 2002, "Yapı Fiziği Ve Malzemesi", Literatür Yayınları, 2. Basım, ISBN:975-8431-72-2, İstanbul.

Eryıldız, S., 2007, "Yeşil Yerel Yönetim", Algı yayın, ISBN: 978-9944-68-023-3, Ankara.

Esin, T. ve Ark., 2002, "Marmara Bölgesi İçin Ekolojik Yapılaşma Kriterlerinin Belirlenmesi ve Örnek Bir Yapı Tasarımı", Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Araştırma Fonu, 01-A-02-01-12, Gebze.

Eskandari, P., 2011, "Analysis of traditional Iranian Houses of Kashan Iran Terms of Space Organization and Access Design", YLT, EMU, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.

Fanger, P.O., 1982, "Thermal Comfort", (Original: Danish Technical Press 1970), Kreiger, Florida.

Goldstein R.J., Ibele W.E., Patankar S.V., Simon T.W., Kuehn T.H., Strykowski P.J., Tamma K.K., Heberlein J.V.R., Davidson J., Bischof J., Kulacki F.A., Kortshagen U., Garrick S., Srinivasan V., Ghosh K., Mittal R. 2010, "Heat transfer—A review of 2005 literature" International Journal of Heat and Mass Transfer, 53, 21-22, pp 4397-4447.

Goulding, J.R, Levis, O.J.,Steemers, T.C. and Eds., 1992, "EnergyConscious Design: A primer for Architects", Batsfort for the European Commission, London.

Göksal, T., 1998, "Mimaride Güneş Enerjisi", Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Güleç, D., 2007, "Bina Enerji Simülasyonunun Mimari Tasarım Stüdyosuna Entegrasyonu", YLT, G.Ü., Ankara.

Gültekin, A.B., 2003, "Çevreci Sidney Olimpiyat Köyü", Ekoloji ve Mimarlık, TMMOB Ankara Şubesi, Ankra.

Gürçınar, Y., YÜCEER, N.S., 2000. "Mersin Silifke Kıyı Şeridindeki Yapılaşmanın Çevreye Etkilerli". Ekoloji Çevre Dergisi. Cilt 9, Sayı 36, Sayfa 18-24. İzmir,

Gürçınar. Y.,1991, "Bina İklimlendirilmesinde Doğal çevre Faktörlerini Kullanarak Enerji Tasarrufu Sağlanması". Ç.Ü. Müh. Mim. Fak. Dergisi, Cilt 6, Sayı 2. Sayfa 91-100, Adana.

Harputlugil, G. U. 2007, "Mimari tasarım sürecinde bina enerji simülasyon programı uygulamalarının yeri", Teknoloji, Cilt 10, Sayı 4, ss.249-265.

Harputlugil, G.U., 2009, "Enerji Performansı Öncelikli Mimari Tasarım Sürecinin İlk Aşamasında Kullanılabilecek Tasarıma Destek Değerlendirme Modeli", Doktora Tezi, G.Ü. Ankara.

Hasol, D., 1993, "Mimarlık Sözlüğü", Yapı-endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Houpert, D.,2003, "Approch ınverse pour la resolution de contraintes solaires et visuelles dans le projet architectural et urbain-development et application du logiciel SVR these de doctorant", Universite de Nantes, Ecole Doctorale Mecanique, Thermiquet et Genie Civil, Nantes.

Hui, S.C.M. 2000. " Urban Climate. *Climatic Design of Buildings -An Overview*", http://www.arch.hku.hk/~cmhui/teach/65156-7f.htm.2005

İnanıcı, M. N. And Demirbilek, F. N., 2000, "Thermal performance optimization of building aspect ratio and South window size in five cities having different climatic characteristics of Turkey", Building and Environment, 35; 41-52.

Jennings, P. 2009, "New directions in rewable energy education", Renewable Energy, 34,pp435-439.

Kabre, C., 1999, "WINSHADE: A computer design tool for solar control". Building and Environment 34263-274

Karakoç, T.H., 2007, "Kalorifer Tesisatı Hesabı", Demir Döküm Teknik Yayınları, Ankara.

Karpuzcu, M., 1994, "Çevre Kirlenmesi ve Kontrolü", Kubbe Altı İktisadi İşletmesi, 4. Baskı, ISBN:975-7663-10-7, İstanbul.

Kayıhan, K.S., Tönük, S., 2008, "Sürdürülebilir Temel Eğitim Binası Tasarımı Bağlamında Arsa Seçimi ve Analizi Konusunun İrdelenmesi", YTÜ Mimarlık Fakültesi E Dergisi ,cilt:3 Sayı:2.

Keating R., 1996, "The Master Architect Series", ISBN 1875498 51 6, ISSN 1320 7253, Everbest Printing H.K. Australia.

Khaled, A. Al-Sallal. 2007, "Testing glare in universal space design studios in Al-Ain, UAE desert climate and proposed improvements" Renewable Energy, 32, 6, pp 1033-1044

Kılıç, A., Öztürk, A., 1983, "Güneş Enerjisi", İstanbul

Kınalı, M., 2013, "Farklı İklim Bölgelerindeki Ofis Binalarında Yeşil Çatıların Bina Isıtma ve Soğutma Yüklerine Olan Etkilerinin Analizi", YLT, GÜ, Ankara.

Kocataş, A., 1992, "Ekoloji", Ege Üniversitesi Matbaası, ISBN: 975-483-177-7, İzmir.

Kristl, Ž., Košir, M.,Trobec, M. L. and Krainer A., 2008, Fuzzy control system for thermal and visual comfort in building, Renewable Energy, 33; 4, 694-702.

Lakot, E., 2007, "Ekolojik ve Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında Enerji Etkin Çift Kabuklu Bina Cephe Tasarımlarının Günümüz Mimarisindeki Yeri ve Performansı Üzerine Analiz çalışması", YLT, KTÜ, Trabzon.

Littlefair, P., 1998., "Passive solar urban design: ensuring the penetration of solar energy into the city", Renewable and Sustainable Energy Reviews, 2, pp.303-326.

Littlefair, P.J., 1991, "Site Layout Planing for Daylight and Sunlight", (BR209), Garston, Building Research Establishment.

Manioğlu, G., Yılmaz, Z., 2002, "Bina Kabuğu ve Isıtma Sistemi İşletme Biçiminin Ekonomik Analizi", itüdergisi/a cilt:1 sayı:1.

MARKA TR42, 2011, "Doğu Marmara Bölgesi Yenilenebilir Enerji Raporu", TC Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Marka Yayınları Serisi.

Marsh, , A.J., 2003, " Ecotect Handbook", Cardiff University, U.K.

Mcmullan, R., 1990, Environmental Science in Building, Macmillan, ISBN 0-333-49117-3, Hong Gong.

Miguel A. F., (2008) Constructal design of solar energy-based systems for buildings, Energy and Buildings, 40; 6, 1020-1030

Miller, G.T., 1991, "Environmental Science Sustaining The Earth", WadsworthPuplishing Company Belmont, 3. Edition, California.

Nicol, F., Roaf, S., 1996, "Pioneering New Temperature Standardts: The Pakistan Project", Energy and Buildings, 23:169-174.

O'Connor, J., Lee, E., RUBİNSTEİN, F., SELKOWİTZ, S., 1997 "Tips For Daylighting", , University of California, USA

Oesterle, LIEB, LUTZ, Heusler, 2001, "Double-skin Façades Integrated Planning", Prestel.

Ok, V., 2007, "Sağlıklı Kentler İçin Pasif İklimlendirme ve Bina aerodinamiği", VIII. Ulusal Tesisat Müh. Sempozyumu, İzmir.

Olgyay, V., 1957 ,"Solar Control & Shading Devices", Princeton University Press, ISBN 0-691-02358 ISBN0691-0818686-7, Princeton, New Jersey.

Olgyay, V., 1992, "Bioclimatic design with climate, approach to architectural regionalism", New York.

Oral, G.K., 2010, "Güneş Enerjisi ve Yapı", TMMOB Diyarbakır Bülteni, Diyarbakır.

Özdemir, B.B., 2005, "Sürdürülebilir Çevre İçin Binaların Enerji Etkin Pasif Sistemler Olarak Tasarlanması", YLT, İTÜ, İstanbul.

Özer, M., 1974. Yapıların Isı, Su ve Buhar Yalıtımları, Haşmet Basımevi, İstanbul, s78

Özer, M., 1982, "Yapılarda ısı-su yalıtımları", Özer Yayınları, No: 3 cilt: 1, Erenler Matbaası, İstanbul.

Özyaman, C., 2011, "Güneş Enerjisi Destekli Isı Pompası ile Mahal Isıtma Uygulaması", mmo Dergisi.

Qiong Li. ve diğerleri, 2009, "CFD studyof the thermal environment in an air-conditioned train station building", Building and environment, 44, pp1452-1465.

Rabah, K. 2005, "Development of energy-efficient passive solar building design in Nicosia Cyprus", Renewable Energy, 30, pp 937–956.

Ralegaonkar, R.V. and Gupta, R., 2005 Design development of static sunshade using small scale modelling technique. Renewable Energy; 30 (6): 867-880.

Rich P., Dean, Y.,1999, "Element Design", ISBN 07506 31139, Butterworth-Heinemann, Kent, pp150-168,

Roulet, C.A., 2006, "Architectural Education for improving indoor Quality", Proceedings of PLEA, Geneva, Switzerland.

Sağlamer, G. 1985, "Mimarlıkta Bilgisayar Uygulamaları", Mimarlık, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, ss.11-15.

Sakınç, E., 2008, "Güneş Enerjili Etkin Sistemlerin Yapılarda Tasarım Ölçütü Olarak Değerlendirilmesine Yönelik bir yaklaşım", Gazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Dergisi, Cilt 23, No1, ss21-31.

Sakınç, E., Şerefhanoğlu, S.M., 2012, "The effect of tall buildings on solar Access of the environment, İstanbul Levent as case", METU JFA 291 s95-106.

Sciuto, S., 1998 "Solar Control: an integrate approach to solar control techniques". Renewable Energy 15 368-376.

Shaviv, E., 2000, "Design tools for Bio-climatic and passive solar buildings", 189-204, Solar Energy,

So., A.T., Chan, W. L., 1999, "Intelligent building systems", Kluwer Academic Puplishers, USA.

Solar Dwelling Design Conseps", 1976, The A/A Research Corporation, Washington DC.

Soler, A., Oteiza, P., 1997. "Light self performance in Madrid, Spain", Building and Environment, 32, No.2, 87-93

Soysal, S., 2008, "Konut Binalarında Tasarım Parametreleri ile Enerji Tüketimi İlişkisi", YLT, G.Ü, Ankara

Szokolay, S.V. 1980, World solar architecture, John Wiley and Sons Inc, New York, pp4-30.

Szokolay, S.V., 2007, "Solar Geometry", PLEA, The University of Quesnsland, 2. Edidition ISBN: 0-86766-634-4 , Birisbane.

Szokolay, S.V., 2007, "Thermal Comfort", PLEA, The University of Quesnsland, 2. Edidition ISBN: 0-86766-729-4 , Birisbane.

Taşpınar, A.Selçuk, 1977, "Mimaride Gün Işığı", ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara

Tavares, P. F. A. F., Martins, A. M. O. G. 2007, "Energy efficient building design using sensitivity analysis-A case study", Energy and Buildings, 39, ss.23-31.

The Met Office; Hadley Centre for Climate Prediction Research, 2014

Thechnologies and Techniques, 1999, SAVE Project Team, University of Sheffield, Yorkshire.

TİAŞ, 2013.

Toydemir, N., Tanaçan, L., SAYIL, B., 1991. Isı tutucu Malzemeler ve Uygulamaları, Dizayn-Konstrüksiyon Dergisi, Sayı:77, S:67-72

Tönük, S., 2001, "Bina Tasarımında Ekoloji", YTÜ Basım Yayın Merkezi, İstanbul.

Tsangrassoulis, A., Pavlou, C., Santamouris, M., Wİlfried, P., Scheiring, C., 2001" A new value of average beam solar heat gain coefficient for innovative daylighting systems". Energy and Buildings 33 519-524

Türkiye'nin Enerji Günlüğü, 2012, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayın No: MMO/588., İSBN:978-605-01-03058-8.

Utkutuğ, G., 2005, "Sürdürülebilir bir Gelecek İçin Mimarlık: Ekolojik Mimarlığın Ulaştığı Son Nokta BedZed", TTMD Dergisi, sayı:36.

Utlu, Z., Hepbasli, A. 2005," Analysis of energy and exergy use of the Turkish residential–commercial sector" Building and Environment, 40, 5, pp 641-655.

Ünal, M., 2006, "Çift kabuk Cephelerin Sistematik Analizi ve Uygulama Örneklerinin İncelenmesi", YLT, MSÜ, İstanbul.

Ünver, E., 2013, "Binaya Entegre Fotovoltaik Sistemlerin Mimaride Kullanımı", Ekoyapı, sayı: Mayıs 20.

Wachberger M., 1988, "Güneş ve Konut ",ISBN 3-7667-0671-3, Yaprak Kitapevi, Ankara.

Wilkinson, C.,1996, "Supersheds", 2. Basım, Butterword Architecture, London.

Yener, A.K., 1996. "Pencerelere uygulanan gölgeleme araçlarının tasarımında iklimsel ve görsel konfor koşullarının sağlanması amacıyla kullanılabilecek bir yaklaşım".. İTÜ. FBE. 124. İSTANBUL

Yenigün, B., Yaka, E., Aktacir, M.A., Bulut, H., 2013, "Saydam Yapı Elemanlarının Bina Enerji Performansına Etkisi", 11. Ulusal Tesisat Mühendi,sliği Kongresi, İzmir.

Yenişehir İş Merkezi, İzmir, Yapı 1993

Yezioro, A. 2009, "A knowledge based CAAD system for passive solar architecture" Renewable Energy 34, pp769–779.

Yılmaz, t., 20013, "İklimlendirme Ders Notları", Ç.Ü. Müh. Mim. Fak. Makine Mühendisliği Bölümü, Adana.

Yılmaz, Z., "Akıllı binalar ve yenilenebilir enerji", Tesisat Mühendisliği Dergisi, Sayı:91, s7-15.

Yurttakal, Ö., 2007, "Pencere Sistemlerinin Isıl Performansının Eleman ve Bina Düzeyinde Değerlendirilmesi", YLT, İTÜ, İstanbul.

Yüceer, A., Sucu, Y., Yüceer, N. S., 2006 "Application of Anaerobic Filter Reactors To Wastewater Treatment of Seasonal Settlements in Mediterranean Coast of Turkey", Proceedings of the IASTED International Conference on Advanced Technology in the Environmental Field, 19-24 pp., Lazarote, Spain.

Yüceer, N. S., Çerçi, S.,2002 "Evaluation of Climatic Effects on Building Design", Creating The Future 2. FAE International Sympossium, European University of Lefke" bildiri kitapçığındaki 73-77 pp., Lefke, Kıbrıs.

Yüceer, N.S. 2008, "Enerji Etkin Bina Tasarım Teknikleri, Adana Örneği", ÇÜ. Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Adana, ss.287-298.

Yüceer, N.S. 2010, "Bilgisayar Destekli Enerji Etkin Bina Tasarımı", Mimarlık, 355, ss37-43

Yüceer, N.S. 2011, "Mimari Tasarımda İklim Çözümleme: İstanbul Üzerine Bir Deneme", Mimarlık, 60-65 pp., 2011.

Yüceer, N.S., 2004, "Binalarda Güneş Kontrolü Sağlanması, Adana Örneği", Doktora Tezi, Ç.Ü., Adana.

Yüceer, N.S., 2010, "Gölge Elemanı Tasarımına Bir Yaklaşım ve Adana Örneği", METU.JFA,.2.1., 1-13 pp,

Yüceer, N.S., 2011, "Adana'da İç Turizm Hareketleri ve Sorunları", Güney Mimarlık , ss68-71

Yüceer, N.S., 2012., "An Approach to Overhang Design, İstanbul Example", In Tech, Solar Radiation (Section 4 Architectural Application), 315-322 pp.,ISBN 978-953-51-0384-4, Rijeka, Croatia.

Yüksek, İ., Esin, T., 2011, "Yapılarda Enerji Etkinliği Bağlamında Doğal Havalandırma Yönteminin Önemi", Tesisat Müh. Dergisi, sayı:125.

Zalef, H., 2000, "Ütopya, Kent ve Doğa: Frank Llyod Wright ve Broadacre" Mimarlık 291, s15-19

Zarandi, M.M., 2009, "Analysis onm Iranian Wind Catcher and Its Effect on Natural Ventilation As A Solution Tuwards Sustainable Architecture", World Acedemyof Science, Engineering Technology, 54.

İnternet kaynakları http://www.

alternatifyasamprojesi.blogspot.com

angelfire.com/fm/cukurcayir/klimatoloji.htm, 2014

arca53.dsl.pipex.com/index_files/tt7.htm, 2014

architecturenewsplus.com, 2014

architecturenewsplus.com/project-images/5080, 2014
arkitera.com, 2011
artasil.com/Ruzgar%20Paneli/index.htm, 2014
atilasaraloglu.com/Is%C4%B1Kayb%C4%B1.aspx, 2014
atlantika.su, 2014
austinaes.com/low_e.html, 2013
aztur.com.tr, 2014
bakimliyiz.com, 2013
benarimcdonald.wordpress.com/2011/05/10/sun-path-diagram, 2014
bilgicik.com, 2013
bina.com.tr/32/33/Tr/isi-yalitimi-nedir.html, 2014
blc.lsbu.ac.uk, 2013
bursasengunyapi.com/angora_ahsap_kapi_pencere.html, 2014
cedbik.org, 2014
cevreonline.com/cevreci/temiz_uretim.htm, 2013
chicagowindowexpert.com/windowtags/wind, 2014
code.google.com/p/maxwell/, 2014
commercialwindows.org, 2014
consumerenergycenter.org, 2014
Cwejournal.org,2014
design.valesano.com/?p=383Browse, 2014
diyarbakir-bld.gov, 2013
dosya.sakarya.edu.tr/Dokumanlar/2013/424/173058953_yalitim_sunum_itu.ppt, 2013
dunyakucuk.me/wp-content/uploads/2012/09/Isı-yalıtımı-yapılabilecek-yerler.jpg, 2014
e-architect.co.uk/architects/ken-yeang
ebay.co.uk/itm/Vintage-LOF-Libbey-Owens-Ford-Sun-Angle-Calculator-Heat- gain-Lot-/200889119002, 2014
tboake.com/solarcharts.htmlhttp://www.tboake, 2014
ebcss.org, 2013
edsaluminyum.com.tr/images/hizmetlerimiz/dograma.jpg, 2014
egealuminyum.com.tr/urunler-icerik.aspx?id=1272, 2014
egegropdekonuyon.cm.tr, 2014
eie.gov.tr
eie.gov.tr/MyCalculator/Default.aspx, 2013
e-meslek.com, 2013
Energy-greeningearth blogspot.com, 2014
enerji gazetesi.com, 2013
enerjienstitusu.com, 2014
enerjisensin.blogspot.com, 2013
esrl.noaa.gov/gmd/grad/neubrew/SolarCalc.jsp, 2014
flickr.com, 2013
forugercek.com, 2014
forumacil.com.tr, 2013
frmartuklu.net, 2014
fungsiangtai.files.wordpress.com, 2014
gaia.lbl.gov, 2014
gazetebilkent.com, 2014
geograpy.blogcu.com, 2014
gncahsap.com/tag/ahsap/, 2014
greensource.construction.com/features/solutions/2012/12/1212-an-open-and-shut-case.asp, 2014

gurselgunacar.com/yalitim-kalinligi-hesaplama-programi/, 2014
hadyattia.net, 2013
http://sustainabilityworkshop.autodesk.com/buildings/indoor-air-quality
http://www.atkinsglobal.com/projects/bahrain-world-trade-center
http://www.fosterandpartners.com/projects/commerzbank-headquarters/
ibb.gov.tr, 2010
icci.com.tr/2012sunumlar/O23_Hulya_Okutan.pdf, 2013
inhabitat.com/building, 2014
isisan.com.tr, 2014
i*stanbulsapphire.com, 214*
itu.edu.tr, 2013
İzoder, 2013
izoev.com/yalitim.html, 2014
jeotermalhttp://www.yenilenebilirenerji.tk/yenilenebilirenerjikaynaklari/category/jeotermal-enerji
kaliteyonetim.net/?pnum=30&pt=G%C3%BCne%C5%9F+Enerjisi, 2014
kontroldunyasi.com, 2014
kuresel-isinma.org, 2013
lighthome.com.au/green-guide-blog/how-do-i-get-the-light-in-part-one, 2014
limitsizenerji.com, 2014
locationworks.com/sunrise/instruct/diag1a.gif, 2014
Low-tech Magazine.com, 2013
matpum.metu.edu.tr, 2013
maypen.com.tr
meteoroloji.org.tr/sayfa/28-kuresel-isinma-ve-iklim-degisikligi.html, 2013
mgm.gov.tr, 2013
MITopenCourseWare , 2013
mimdap.org,2013
netpare.com/?a=6208, 2014
news.bbc.co.uk/2/hi/business/6216238.stm, 2014
okulselyam.net, 2014
passivesolar.sustainablesources.com, 2013
personal.psu.edu, 2014
pigm.gov.tr, 2014
pinus-okna.pl, 2014
poncebloc.com.tr/u/, 2014
resimbul.com482 × 474Görselle ara, 2014
ruzgarjeneratoru.net/, 2014
sinifevraklari.net/category/genel-kultur/page/56/, 2014
solaripedia.com, 2014
squ1.com, 2013
sustainabilityworkshop.autodesk.com/buildings/psychrometric-chart, 2013
sustainabilityworkshop.autodesk.com/buildings/stack-ventilation, 2014
suyalitimizolasyonu.blogspot.com.tr/, 2014
syneco.co.uk/solarspot/home-commercial, 2014
tboake.com/2014/125-Solar_geometry, 2014
tboake.com/solarcharts.htmlhttp://www.tboake, 2014
ttmd.org.tr, 2014
uni-leipzig.de, 2014
urfa.org, 2013

v1.raf.com.tr/file.php?ID=6, 2014
varyasove.com/hizmet/1/mantolama-hizmeti.html, 2014
what-when-how.com, 2014
wiki.naturalfrequency.com/wiki/Shadow_Angles, 2013
wiki.naturalfrequency.com/wiki/Sun-Pat, 2013
wikipedia.org, 2013
www.**gordion**-**avm**.com
www.oocities.org, 2014
www.pigm.gov.tr/dunya_ham_petrol_ve_dogal_gaz_uretimi.php, 2014
yesilekonomi.com, 2014
yesilekonomi.com/siemens-dalga-enerjisi-sirketine-ortak-oldu, 2014

Kitapta Sözü Geçen Standartlar

- TSE: Türk Standartları Enstitüsü, ölçü birimi metrik.
- TS 825 Binalarda Isı Yalıtım Kuralları
- TS 2164
- ASHREA: American Society of Heating, Refrigerating and-Airconditioning Enginneers, ölçü birimi Btu.
- ISO: Innternational Standards Organisation, ölçü birimi metrik (SI).
- DIN 4701
- CIE International Commıssıon on Illumınatıon
- FLL (Forschungsgesellschaft)
- CIBSE (Chartered Institution of Building Services Engineers)
- LEED (Leadership in Energy and Environmental design)
- BREEAM (Building Research Environmental Assesment Method);
- BRE (Building Research Establishment),
- HK-BEAM Hong Kong Building Environmental Assessment Method
- BEPAC Building Environmental Performance Assessment Criteria (Canada)

Kitapta Sözü Geçen Yasal Düzenlemeler

- Tüm Büyük Şehir Belediyeleri İmar Yönetmelikleri
- 1985/303018916-Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği
- 1985/18916-Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği
- 2008/27075-Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, Üçüncü Bölüm
- 2008/27019- Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği
- 2008/27075-Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, Dördüncü Bölüm
- 2008/27035-Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik.

YARATICI OKUMA

Dr. Necmi AYTAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1213
Eğitim No.: 258
ISBN : 978-605-320-117-5
© 1. Basım, Nisan 2015

YARATICI OKUMA
Dr. Necmi Aytan

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aytan, Necmi.
Yaratıcı Okuma / *Necmi Aytan*
1. Basım, XII+174 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-117-5
1. Okuma, 2. Yaratıcı Okuma, 3. Yaratıcı Okuma Uygulama (Oturum, Kılavuz Kitap, Etkinlikler).

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

Önsöz

Tarihî dönemlerden bu yana okumanın insan yaşamındaki yeri ve önemi üzerinde hep durulmuş ve okuma, düşünceyi besleyen önemli kaynaklardan olmuştur. Okuma, zamanla insan hayatının bir parçası haline gelmiştir. Hatta günümüzde okumanın, bilgisizliği ve körü körüne inanmayı engelleyen çok önemli bir güç olduğu söylenebilir. Bu önemli güce sahip olarak insanın okumayı bir ihtiyaç gibi görmesi gerekmektedir. Öyle ki günümüzde normal okuma alışkanlığı bile insanların günlük okuma ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir. Artık okuma mutlaka sahip olunması gereken dil becerilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Neyin, nasıl, ne şekilde okunması gerektiği insanların cevap aradığı sorulardandır. Yetişkinler ve çocuklar, okumayla ilgili çeşitli stratejilerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında okumanın faâliyet olarak değişik bilişsel becerilerin kullanılmasını gerektiren bir eylem olduğu söylenebilir. Bu eylem; yerine göre basit yerine göre karmaşık bir hâl alabilmektedir.

Okuma becerileri, okuma geliştirme yöntemleri, okuma alışkanlıkları, okuma standartları ve okuryazarlık üzerine yapılan araştırmalara rağmen hiçbir okuma sürecinin tek bir açıklamasının olmaması da dikkat çekicidir. Okutma işini yapan öğretmenlerin de okumayı etkili ve verimli hale getirmeleri, okuma konusunda kendilerini iyi yetiştirmeleri de önemlidir. Çünkü okuma, metin ve okuyucu arasındaki ilişkiyi içeren ince ve karmaşık bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlamı inşa etmek için okuyucu ne kadar kendini metne verirse metinden keşfedeceği ürünler de o kadar iyi olacaktır. Bu bağlamda yaratıcı okuma, okunanda yeniyi arama, sunulan metni işlevsel olarak okuma, metindeki farklı bilgi kaynakları içerisinde var olan etkileşimi kavrama ve anlamadır. Yaratıcı okuma, yazarın niyeti ile metnin içeriğinin okur tarafından farklı yorumlanması, bir metnin içeriğinden çok, onu okuyanın dışarıdan tekrar inşa etmesi-

dir. Metni yeniden yapma, oluşturma, dokuma ve ona farklı bir bakış açısı verme, yani muhayyilenin metne giydirilmesi denebilir.

Kitabın birinci bölümünde genel hatlarıyla okuma ele alınmıştır. Okumanın çeşitleri, okumanın bileşenleri, zihinsel süreçleri, okuma modelleri ve okumanın Türkçe öğretim programlarındaki yeri ve önemine değinilmiştir. İkinci bölümünde üstbilişsel okuma ve stratejileri, üçüncü bölümünde yaratıcı okumaya giden süreç, yaratıcı düşünce, yaratıcılık ve eğitim gibi konular anlatılmıştır. Dördüncü bölümünde yaratıcı okumanın literatürdeki yeri, yaratıcı okumanın yapısı, süreci, gelişimi, yöntemi, duygusal faktörleri, etkinlik boyutu açıklanmıştır. Beşinci bölümünde Türkçe öğretim programlarının durumuna, dil becerileri ve Türkçe derslerinde yaratıcılığın önemine değinilmiştir. Altıncı bölümünde yaratıcı okuma uygulama etkinlik örneklerine, yedinci bölümünde yaratıcı okuma örnek öğretmen kılavuzuna, son bölümde ise yaratıcı okuma öğrenci etkinlik kitabı örneğine yer verilmiştir.

Toplumumuzun her kesiminden okuyucuya sunulan bu eser; özellikle öğrenciler, öğretmen adayları, öğretmenler, akademisyenler ve aileler için de bir kılavuz kitap niteliğindedir. Kitabın Türkçe eğitimi alanına da farklı bir soluk getireceğine ve yeni çalışmalara öncülük edeceğine inanıyoruz.

Bu çalışma boyunca bana maddi manevi destek olan, her türlü kaynak, bilgi ve yardımlarını esirgemeyen, bir kısmını doktoradan yaptığım bu çalışmanın kitap olarak basılmasında izni ve desteği olan değerli hocam, danışmanım Prof. Dr. Kemal Yüce'ye, fikirleriyle her zaman yol gösteren ve bu çalışmamda beni özellikle cesaretlendiren, hiçbir zaman desteklerini unutmayacağım değerli hocam Prof. Dr. Aziz Kılınç'a, akademik desteklerini esirgemeyen kıymetli hocalarım, değerli bilim adamları Doç. Dr. Mustafa Yunus Eryaman'a ve Doç. Dr. Adnan Karadüz'e, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Tok'a, Doç. Dr. Sait Tüzel'e ve emeği olan diğer hocalarıma, kıymetli öğrencilerime ve bu çalışma boyunca hep yanımda olan değerli eşim Zahide Aytan'a ve oğlum Halil Esat Aytan'a çok teşekkür ederim.

Isparta, 2015

Necmi AYTAN

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: OKUMA 1
Okuma-Yazma İlişkisi 7
Okuma Modelleri 8
Okumanın Gelişimi 9
Okumada Amaç 14
Okumanın Önemi 14

2. Bölüm: ÜSTBİLİŞSEL OKUMA 17

3. Bölüm: YARATICILIK 21
Yaratıcılık ve Eğitim. 23

4. Bölüm: YARATICI OKUMA 25
Yoğun Okuma 29
Yoğun Okuma İlkeleri 29
Yaratıcı Okumanın Yapısı 33
Yaratıcı Okuma Süreci 35
Yaratıcı Okumada Kavrama 37
Yaratıcı Okumada Anlama 37
Yaratıcı Okumada Gelişim 40
Yaratıcı Okuma Yöntemi 41
Yaratıcı Okuma Becerisini Geliştirme 50
Yaratıcı Okuma Teknik ve Araçlar 50
Yaratıcı Okumanın Geliştirilmesinde Öğretmenin Rolü 53
Yaratıcı Okumanın Duygusal Faktörleri 55

Öfke ... 58
Kaygı / Endişe ... 58
Tutku / Sevme ... 58
Sempati ve Bağlılık ... 58
Duygular Yaratıcı Okuyuculara Yardımcı mı? ... 59
Yaratıcı Okuma Öğretimine Ne Zaman Başlanmalıdır? ... 60
Yaratıcı Okumayı Geliştirmede Öğretmen-Öğrenci İlişkisi ... 60
Yaratıcı Bir Etkinlik Olarak Yaratıcı Okuma ... 61
Okuyucudaki Değişim ... 65
Çalışmadaki Değişim ... 66
Ürün Çeşidi Açısından Değişim ... 67
Alanyazında Yaratıcı Okuma Durumu ... 70

5. Bölüm: TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMLARININ DURUMU VE TÜRKÇE DERSLERİNDE YARATICI OKUMA ... 75
Yaklaşım Açısından Durum ... 75
Türkçe Dersinin Eğitimdeki Yeri ... 77
1924-1981 Türkçe Programları Genel Olarak Temel Dil Becerileri Açısından Durum ... 79
1981 ve 2006 Türkçe Öğretim Programı Genel Amaçlar Açısından Durum ... 79
1981 TEOTEP ve 2006 TÖP'in Genel Amaçlar Açısından Farklılık Durumu ... 81
Temel Yaklaşım Açısından Durum ... 83
Türkçe Öğretim Programının İçeriği Açısından Durum ... 84
İçerik Bakımından 1981 TEOTEP ... 84
İçerik Bakımından 2006 TÖP ... 85
Kazanımlar Açısından Türkçe Programlarının Durumu ... 86
Temel Beceriler Açısından Durum ... 87
1981 TEOTEP Temel Beceriler ... 88
2006 TÖP Temel Beceriler ... 88
TEOTEP ve TÖP Programının Ortak ve Farklı Beceri Durumu ... 89
Kazandırılacak Davranışlar Açısından Durum ... 90
Okuma Becerisinin Aile ve Okul Açısından Durumu ... 92
Öğrenme-Öğretme Açısından Durum ... 96
Görsel Beceri Açısından Durum ... 96

6. Bölüm: YARATICI OKUMA OTURUM VE YARATICI OKUMA UYGULAMA ETKİNLİK ÖRNEKLERİ ... 99
1. Oturum ... 99
2. Oturum ... 106
3. Oturum ... 112
4. Oturum ... 119
5. Oturum ... 125

7. Bölüm: YARATICI OKUMA ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI (ÖRNEK).. 129

8. Bölüm: YARATICI OKUMA ÖĞRENCİ ETKİNLİK KİTABI (ÖRNEK) 147

KAYNAKÇA 169

KAYNAKÇA

ACE. (2009). Arts Council of England. http://www.artscouncil.org.uk/ 15.01.2014 tarihinde adresinden edinilmiştir.

Ada, F.A. & Campoy, I. (1987). Celebrate cinco de mayo with the mexican hat dance creative reading methodology. *Reports-Evaluative*; Speeches/Meeting Papers. 1-3.

Adams, Phylliss J. (1968) *Coeprehensıon and study skılls sessıon 17a: prımarycreatıve readıng*, University of Denver School of Education Denver, Colorado 1-9 Advancement of Literacy and Learning Texas Center, Texas A& M University http://www- tcall.tamu.edu/contactinfo.htm**.** Adresinden 29 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.

Adıyaman, A. (2011). *İletişimsel yöntem ışığında yazınsal bir tür olan kısa öykü ile yaratıcı çalışma biçimleri* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara.

Akyol, H. (2007). Türkçe öğretim programı: Yenilikler ve sorunlar. *İlköğretmen,* Şubat, Sayı 6.

Arıcı, A. F. (2012). *Okuma eğitimi*. Ankara: Pegem.

Arık, A. (1990). *Yaratıcılık*, Ankara: Kültür Bakanlığı.

Aytaç, G. (2002). *Edebiyat ve medya kitaptan ekrana edebiyat*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Aytan, N. (2012). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki masal ve hikâyelerin karakter eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Çanakkale.

Babbs, P. J. and Moe, A. J. (1983). Metacognition: a key for ındependent learning from text. *Reading Teacher*, 36, 422–426.

Baker, L. and Brown, A. L. (1984). Cognitive monitoring in reading In J. Flood (Ed.). *Handbook of research in reading* (p.353–395). New York: Longman.

Beaugrande, R. (1988). *Introduction to textlinguistics, fourth edition, w.u. dressler.* London: Longman.

Bessis, P., Jaqui, H.(1973). Yaraticilik nedir? (Çev. Dr. Süheyl Gürbaskan), İstanbul: Reklam.

Browne, A. (1998). *A practical guide to teaching reading in the early years*. California: Sage Publications.

Burns, P. C. and Lowe, A. L. (1966). *The Language Arts in Childhood Education*. Chicago: Rand McNally and Co.

Büyükkaragöz, S.S. ve Çivi, C. (1999) *Genel öğretim metotları*. İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.

Byram, M. (1988). Foreign language education and cultural studies. Language, *Culture and Curriculum*, 1, (1), 15-31.

Cairney T.H. (1994). *Literacy in Trasition*. Deet Projects of National Significance to research the impact on learning of the transition Between primary and secondary school.

Caron, A. A. (1997). *Instruction of community college developmental readers in the awareness and use of metacognitive strategies using the think-aloud heuristic.* (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Central Florida. Orlando.

Carpenter, P. J. (1989). *Complex Information Processing: The Role of Working Memory in Language Comprehension*. Cornagie-Mellen Universty. Usa.

Coşkun, E. (2005). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmen ve öğrencilerinin yeni Türkçe öğretim programı'yla ilgili görüşleri üzerine nitel bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, V (2), 421 – 476. ISSN: 1303-0485*

Coşkun, E. ve Taş S. (2008). Ders kitaplarına metin seçimi açısından Türkçe öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi* , Cilt 5, Sayı 10.

Çakıroğlu, A. (2007). *Üstbilişsel strateji kullanımının okuduğunu anlama düzeyi düşük öğrencilerde erişi artırımına etkisi*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara.

Çubukçu, Z. (2011). *Eğitim programı tasarımı ve geliştirilmesi (öğretim ilke ve yöntemleri)*. Ankara: Anı.

Dechant, E. (1991). *Understanding and teaching reading: an ınteractive model*. Hillsdale NJ. Lawrence Erlbaum Associates.

Demirel, Ö. (2003). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem.

Diamond, J. (2010). *Guns, germs, and steel (tüfek, mikrop ve çelik, Çev. Ülker İnce)*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Doğan, N. (2005). *Yaratıcı düşünme ve yaratıcılık* (Editör: Demirel, Ö.) Eğitimde Yeni Yönelimler (2. Baskı). Ankara: Pegem.

Doğanay, A. (1997). Ders dinleme sırasında bilişsel farkındalık ile ilgili bilgilerin kullanımı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 11.

Duman, A. (1992). *1923-1957 yılları arasında ortaokul ve liseler için hazırlanan Türkçe, Türk dili ve edebiyatı programları üzerine bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Edwin H. Smith. (1965). Developing creative readingauthor(s): *Source: journal of reading.* Vol. 8, No. 4 (Mar., 1965), pp. 278-282 Published by: International Reading AssociationStable URL: http://www.jstor.org/stable/ 40038453/ adresinden 11.10. 2013 tarihinde edinilmiştir.

Ferreiro, A. and Teberosky, A. (1983). *Literacy before schooling.* Usa: Heinemann Educational Publishers.

Fidan, N. ve Erden, M. (1996). *Eğitime Giriş*. Ankara: Alkım.

Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area ofcognitive developmental inquiry. *American Psychologist*, 34(10), 906–911. FoundationProgram-Retrieved-from: http://www.squ.edu.om/tabid/9131/language/enUS/Default.aspx. adresinden 17.03. 2012 tarihinde edinilmiştir.

Forrester, V. and Hui, A. (2007). Creativity in the hong kong classroom: What is the contextual practice? *Thinking Skills and Creativity 2*, c. 2, s.s. 30-38.

Freire, P. (1972). *Cultural Action for Freedom*, New York: Penguin Books.

Furner, Beatrice A. (1973). *Creative self-expression as both a means and an end in teaching reading*, The University of lowa City, lowa 118-119

Gelen, İ. (2003). *Bilişsel farkındalık stratejilerinin Türkçe dersine ilişkin tutum, okuduğunu anlama ve kalıcılığa etkisi.* Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi. Adana.

Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül.

Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi (yaklaşımlar ve modeller).* Ankara: Pegem.

Güngör, G. (2006). *Coğrafya öğretiminde yaratıcı düşünme teknikleri kullanımının öğrenci başarısına etkisi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara.

Hacker, D. J. (2004). Theoretical models and processes of reading, newark: *International Reading Association*, 5th, pp. 755-779.

Halpin G. and Torrance, E.P. (1974). Relationship between creative thinking and a measure of the creative personality. *Educational and Psychological Measurements*, 34, 75-82.

Haven, A. (1965). Creative thought, productivity and the self concept. *Psychological Reports,* 16, 750-752.

Hoffman, G. (2000). *Visual Literacy Needed İn The 21st Century*. Etc., 57 (2), 219-222 Summ (Ulakbim).

Howe, K. and Berv, J. (2000). *Constructing constructivism, epistemological and pedagogical*. In D. Phillips (Ed.), Constructivism in education (pp. 19-40). Chicago: University of Chicago Press.

İpşiroğlu, N. ve İpşiroğlu, Z., (1997). *Yaratıcı okuma-I,* İstanbul: Özyürek.

Jacopson, R. (1998). Teachers improving learning using metacognition with self-monitoring learning strategies. *Education,* 118 (4), 579-589.

John, H. (2004). Creative reading young people. *Reading And Public Libraries*, Aralık 29/30

Kalaycı, N. ve Temur, T. (2005). İlköğretim okullarında dinleme becerisini nasıl geliştirebiliriz? *Eğitime Bakış: Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, Yıl:1, 2. Sayı, S. 53-63.

Karadüz, A. (2010). Dil becerileri ve eleştirel düşünme. *Turkish Studies* International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3, 1582.

Karakuş, M. (2001). Eğitim ve yaratıcılık. *Eğitim ve Bilim*, c. 26, S. 119, ss. 3-7.

Karatay, H. ve Güzel, A. (2013). *Türkçe öğretimi el kitabı*. Ankara: Pegem.

Kılıç, B. (2011). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin bilimsel yaratıcılık ve bilimsel tutum düzeylerinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.

Kılıç, M. (1995). Okuma faliyetleri üzerine düşünceler. *Türk Dili Dergisi*, sayı. sayfa. 518.

Kıran, Z. (2011). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin.

Koşar, E. (2001). *İlköğretim okulu Türkçe dersi programı: Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Türkçe*. Ankara: Nobel.

Liang, J. C. (2002). *Exploring scientific creativity of eleventh grade students in Taiwan*. Doktora Tezi, The University of Texas, Austin.

Lucangeli, D. and Cornoldi, C. (1997). Mathematics and metacognition: What is the nature of the relationship? *Mathematical Cognition*, 3(2), 121-139.

MEB. (2000a). *İlköğretim okulu ders programları birinci sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.

MEB. (2000b). *İlköğretim okulu ders programları dördüncü sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.

MEB. (2000c). *İlköğretim okulu ders programları besinci sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.

MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu* (1.-5. sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu* (6,7,8. Sınıflar). Ankara: MEB.

Meek, M. (1993). What will literacy be like?, *Cambridge Journal of Education*, Vol. 23, No. 1, pp-100.

Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Eğitim ve Bilim, Cilt* 33, Sayı 150.

Moorman, K. and Ram, A. (1994). *A Functional theory of creative reading*. College and Computing Georgia Institute of Technology, Series. Atlanta, George.

Moorman, K. and Ram, A. (1996). *The role of ontology in creative understanding*. Proceedings of the 18th Annual Cognitive Science Conference. San Diego.

Nardelli, R. R. (2013). *Creative Reading Includes Emotional Factors*. San Diego: State College syf 5-10.

O'Neil, H. (1997). *Test specıfıcatıons for problem solvıng assessment*. Los Angeles: Universty of California.

Olsen, M. W. and Gillis, M. (1983). Teaching reading study skills and course content to preservice teachers. *Reading World*, December. 23 (2). 124-133.

Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri* (1. Baskı). Ankara: Öncü.

Özbay, M. (2012). İleri okur ve üstbiliş eğitimi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* Sayı: 1/1 2012 s. 158-177

Özdemir, E. (1991). *Okuma ve metin inceleme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Ders Kitapları Yayın No: 109.

Öztepe, B. (2003). *Sınıf öğretmenlerinin fen bilgisi dersinde uyguladıkları yaratıcı etkinlikler.* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Palamut, İ. (2008*). Hikâye okumanın ilköğretim öğrencilerinin yaratıcılık düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.

Prentice, R., Matthews, J. and Taylor, H. (2003). *Creative development: learning and the arts. In: Learning in the Early Years a Guide for Teachers of Children 3-7*. Riley, J. (eds), Paul Chapman Publishing, pp.195-191, London.

Samurçay, N. (1983). Zekâ ve yaratıcılık. *Eğitim ve Bilim*. Cilt: 8, say:45, s.4-12

San, İ. (1985). *Sanat ve eğitim*. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Selley, Nick. (1999). *The Art of Contructivist Teaching in the Primary School*. London: David Fulton Publishers.

Sever, S.(1991). *Dil ve edebiyat öğretiminde yaratıcılık. Eğitimde Nitelik Geliştirme/ Eğitimde Arayışlar* 1. Sempozyumu Bildiri Metni. (Sayfa: 371-374.) İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.

Small, R. V. and Arnone, M. P. (2011). *Creative reading*. Knowledge Quest, 39(4),12-15.

Sönmez, V. (2001). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı.

Squeglia, A. C. (1994). *The effect of creative musical activities on general creativity, musical creativity, higher level Thinking, and self concept of fifth grade students*. Master of Music, Massachusetss University, Lowell.

Sungur, N. (1997). *Yaratıcı düşünce*. İstanbul: Evrim.

TCALL. (2013). *Advancement of Literacy and Learning Texas Center*. http://www-tcall.tamu.edu/tcall.htm 14.12.2013 tarihinde adresinden edinilmiştir.

Temur, T., Şahin, A., Pilten, G., & Demir, E. (2009). *İlkokuma Yazma Öğretimi*. Ankara: Pegem.

Tezci, E. (2002). *Oluşturmacı öğretim tasarım uygulamasının ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin yaratıcılıklarına ve başarılarına etkisi*. (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi. Elazığ.

Thorndıke, E.L. (1999). The selectıonıst connectıonıst. *Journal Of The Experımental Analysıs Of Behavıor, 72(3), 451–454.*

Thorpe, K. S. (1990). The development and interrelationship of metacognitive components among primary school children. *Educational Psychology*, 10-21.

Tok, M. (2012). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde akademik yazma becerilerinin geliştirilmesine yönelik uygulamalı bir çalışma.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Çanakkale.

Tomalin, B. and Stempleski, S. (1993). *Cultural Awareness*. OUP: Oxford. 244.

Tompkins, Gail E. (2005). *For courses in Language Arts Methods for the Elementary School*. Usa: Prentice Hall PTR.

Torrance, E.P. (1962). *Guiding creative talent*. New-York: Englewood clifs prentice.

Tosunoğlu, M. (2002). Türkçe öğretiminde okuma alışkanlığı ve çocukların okuma eğilimleri. *Türk Dili*, 609, 567-584.

Townsend, R. (2002). *Okuma zenginliği*. İstanbul: Sistem.

Türk Dil Kurumu: TDK. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tüzel, S. (2009). İlköğretim Türkçe dersi programlarının görsel okuma bağlamında değerlendirilmesi. *International Symposium on Sustainable Development*, 9-10 Haziran, Sarajevo.

Tüzel, S. (2012). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde medya okuryazarlığı eğitimi: bir eylem araştırması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Çanakkale.

Uygun, E. (2010). *Üç boyutlu kitap illüstrasyonlarının ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin yaratıcılıklarını geliştirmekteki etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi. Konya.

Uzun, G. L. (2009). Yaratıcı bir süreç oarak okuma. *Dil Dergisi* (143), 7-19.

Ülper, H. (2010). Okuma süreci: Bilişsel işlemlemeler, kavrama ve okuma stratejileri, *Cito Eğitim: Kuram ve Uygulama*, ISSN No: 1309-0526, 33.

Ülper, H. (2010). *Okuma ve Anlamlandırma Becerilerinin Kazandırılması*, Ankara, Nobel Yayıncılık.

Üstündağ, T. (2003). *Yaratıcılığa Yolculuk*. Ankara: Pegem.

Wray, D. and Medwell, J. (1993). *Literacy and Language in the Primary Years*. London and New-York.

Yağmur, K. (2011). *Türkçe ders kitaplarının üst düzey bilişsel becerileri geliştirme yeterliliği, Türkçe ders kitabı çözümlemeleri*. Ankara: Pegem.

Yan, L. (2005). *An investigation of the relationship between the open-endedness of activities and the creativity of young children*. A Dissertation. M. Ed., University of New Orleans.

Yangın, B. (2005). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzunun değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 5 (2) Kasım 2005.

Yavuz, H. (2010). *Okuma biçimleri.* İstanbul: Timaş.

Young, G. (1985), What is Creativity? *Journal of Creative Behavior, Vol. 19, Issue 2.*

Yurdakul, B. (2010). Eğitimde davranışçılıktan yapılandırmacılığa geçiş için bilgi, gerçeklik ve öğrenme olgularının yeniden anlamlandırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4, 4(8), 109-120.

YAŞAM DOYUMU
Seçme Konular

Editör
Prof. Dr. Selen DOĞAN

Yazarlar

Dr. Eylem ŞİMŞEK,
Doç. Dr. Faruk ŞAHİN
Doç. Dr. Fulya Cenkseven ÖNDER
Dr. Hakan BAYRAMLIK
Yrd. Doç. Dr. Hakkı AKTAŞ
Öğr. Gör. Mecbure YARDIM
Yrd. Doç. Dr. Onur KÖKSAL
Yrd. Doç. Dr. Pelin KANTEN
Doç. Dr. Sait GÜRBÜZ
Doç. Dr. Selahattin KANTEN
Prof. Dr. Selen DOĞAN
Şenay KARAKUŞ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1221
İşletme No.: 35
ISBN 978-605-320-125-0
© 1. Basım, Mart 2015

YAŞAM DOYUMU- SEÇME KONULAR
Prof. Dr. Selen DOĞAN

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha-@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti. Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler Ankara
Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatıs@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Doğan, Selen.
Yaşam Doyumu - Seçme Konular / *Selen Doğan*
1. Basım, XIV+178 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-125-0
1. Yaşam Doyumu 2. Mutluluk 3. Pozitif Psikoloji

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **ix**

EDİTÖR SUNUŞU VE TEŞEKKÜR ..... **xiii**

1. BÖLÜM: ÖZNEL İYİ OLMA **1**

1.1. Öznel İyi Olmayı Açıklamaya Çalışan Kuramlar 5

1.1.1. Erek (Telic) Kuramı 5

1.1.2. Haz ve Acı Kuramı 6

1.1.3. Etkinlik Kuramları 7

1.1.4. Tavandan-Tabana ve Tabandan-Tavana Kuramları (Top-Down Versus Bottom-Up Theories) 7

1.1.5. Yargı Kuramları (Judgment Theories) 8

1.1.6. Bağ Kuramları (Associationistic Theories) 9

1.1.7. Sabit Nokta (Set Point) Kuramı 10

1.2. Öznel İyi Olma ile Demografik Değişkenlerin İlişkileri 10

1.2.1. Gelir ve Öznel İyi Olma 10

1.2.2. Yaş ve Öznel İyi Olma 11

1.2.3. Cinsiyet ve Öznel İyi Olma 12

1.2.4. Eğitim Durumu ve Öznel İyi Olma 12

1.2.5. Evlilik ve Öznel İyi Olma 12

1.2.6. Fiziksel Sağlık ve Öznel İyi Olma 13

Sonuç 14

Kaynaklar 14

2. BÖLÜM: YAŞAM KALİTESİ VE YAŞAM DOYUMU: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 23

2.1. Giriş 23

2.2. Yöntem 28

2.2.1. Örneklem 28

2.2.2. Veri Toplama Araçları 28

2.2.3. İşlem 29

2.2.4. Bulgular 29

Sonuç 31

Kaynaklar 33

3. BÖLÜM: İŞ YAŞAMININ KALİTESİNİN YAŞAM DOYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE İŞ DOYUMUNUN ARACILIK ROLÜ 39

3.1. Giriş 39

3.2. Kavramsal Çerçeve 41

3.2.1. İş Yaşamının Kalitesi 41

3.2.2. İş Doyumu 44

3.2.3. Yaşam Doyumu 48

3.3. Araştırmanın Hipotezleri 50

3.4. Yöntem 53

3.4.1. Araştırmanın Örneklemi 53

3.4.2. Araştırmanın Ölçekleri 54

3.5. Bulgular 57

3.5.1. Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular 57

3.5.2. Hiyerarşik Regresyon Analizine İlişkin Bulgular 57

Sonuç 60

Kaynaklar 63

4. BÖLÜM: ÖRGÜTSEL DEĞİŞİM ALGISI BELİRSİZLİK VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLER ... 73

4.1. Giriş ... 73

4.2. Kavramsal Çerçeve ve Hipotezler ... 74

4.2.1. Örgütsel Değişim ve Yaşam Doyumu ... 74

4.2.2. Örgütsel Değişim ve Belirsizlik ... 77

4.2.3. Belirsizlik ve Yaşam Doyumu ... 79

4.2.4. Örgütsel Değişim Algısı ve Yaşam Doyumu İlişkisinde Belirsizliğin Aracılık Rolü ... 80

4.3. Yöntem ... 82

4.3.1. Örneklem ... 82

4.3.2. Veri Toplama Aracı ... 82

4.3.3. Bulgular ... 83

Sonuç ... 86

Kaynaklar ... 88

5. BÖLÜM: BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE YAŞAM DOYUMU ... 93

5.1. Giriş ... 93

5.2. Kavramsal Çerçeve ve Hipotezler ... 95

5.2.1. Yaşam Doyumu ... 95

5.2.2. Beş Faktör Kişilik Özellikleri ... 97

5.2.3. Yaşam Doyumu ile Beş Faktör Kişilik Özellikleri İlişkisi ... 100

5.3. Yöntem ... 101

5.3.1. Araştırma 1 ... 102

5.3.1.1. Örneklem ... 102

5.3.1.2. Veri Toplama Araçları ... 102

5.3.1.3. Uygulama ... 103

5.3.1.4. Bulgular ... 103

5.3.2. Araştırma 2 ... 106

5.3.2.1. Örneklem ... 106

5.3.2.2. Veri Toplama Araçları ... 106

5.3.2.3. Uygulama 107
5.3.2.4. Bulgular 107

Sonuç 110

Kaynaklar 111

6. BÖLÜM: TEMEL BENLİK DEĞERLENDİRMESİ VE YAŞAM DOYUMU İLİŞKİSİ: CİNSİYETİN DÜZENLEYİCİLİK ROLÜ 117

6.1. Giriş 117

6.2. Kuramsal Çerçeve ve Hipotezler 118
6.2.1. Temel Benlik Değerlendirmesi 118
6.2.2. Yaşam Doyumu 119
6.2.3. Cinsiyet ve Temel Benlik Değerlendirmesi 120

6.3. Yöntem 121
6.3.1. Örneklem 121
6.3.2. Veri Toplama Araçları 122
6.3.3. İşlem 122
6.3.4. Bulgular 123

Sonuç 125

Kaynaklar 127

7. BÖLÜM: KENDİ KENDİNE LİDERLİK STRATEJİLERİNİN YAŞAM DOYUMU ÜZERİNE ETKİLERİ 131

7.1. Giriş 131

7.2. Kuramsal Çerçeve 133
7.2.1. Yaşam Doyumu 133
7.2.2. Kendi Kendine Liderlik 135

7.3. Yöntem 137
7.3.1. Örneklem 137
7.3.2. Veri Toplama Araçları 137
7.3.3. İşlem 138
7.3.4. Bulgular 138

Sonuç 141
Kaynaklar 143

8. BÖLÜM: İLETİŞİM BECERİLERİ BAĞLAMINDA YALNIZLIK VE YAŞAM DOYUMU İLİŞKİSİ 147

8.1. Giriş 147
8.2. Yaşam Doyumu 149
8.3. İletişim Becerileri Bağlamında Yalnızlık ve Yaşam Doyumu 155
8.4. Yöntem 160
8.4.1. Araştırmanın Amacı 161
8.4.2. Çalışma Grubu 161
8.4.3. Araştırmada Kullanılan Ölçekler 162
8.5. Bulgular ve Yorumlar 164
8.5.1. Demografik Bulgular 164
8.5.2. Betimleyici İstatistikler 164
8.5.3. Korelasyon Analizleri 165
8.5.4. Regresyon Analizleri 166
Sonuç 170
Kaynaklar 173

SUNUŞ

Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden meslektaşım Prof. Dr. Selen DOĞAN'ın editörlüğünü yapmış olduğu "**Yaşam Doyumu: Seçme Konular**" başlıklı kitabı için bir sunuş yazısı yazmam isteği üzerine bu sunuşu hazırlamış bulunuyorum.

Kitabın başlığının da gösterdiği üzere, kitabın ana konusunu bireysel yaşamlarında insanların, kendilerini etkileyen değişik ortamlar ve koşullar karşısında, kendilerine özgü olarak yapmış oldukları sübjektif değerlemeyi, yaşamdan beklentileri ile gerçekte karşılaştıkları durumları karşılaştırmaları sonucu ihtiyaçlarını tam olarak karşılayarak doyuma ulaştıklarını, kendilerini daha iyi, daha iyimser, daha yüksek moralli, daha mutlu hissetmeleri (veya hissetmemeleri) oluşturmaktadır. Kitapta bu konular incelenirken, insan yaşamını etkileyen bütün faktörler yerine, ağırlık işletme organizasyonları içindeki iş yaşamına verilmiştir. Kitap içinde farklı üniversite ve yükseköğretim kurumuna mensup yazarların kaleme aldığı sekiz adet yazı bulunmaktadır. Her yazı, bireysel doyum ve iş doyumu konularının değişik yön ve boyutlarına değinen kavramsal yaklaşımları ve saha araştırmalarını içermektedir.

Kitapta yer alan bazı yazılarda da belirtildiği üzere, işletme yönetimi yazınında "insan" ile ilgili kavram, görüş ve sistematik yaklaşımlar 1930'lu yıllara, Davranışsal (veya Neo-Klasik) Yönetim Teorisi'ne kadar geriye gitmektedir. Burada ilginç ve önemli olan, her yönetim kavramının, uygulamada değişik zamanlarda önem kazanarak yoğun bir araştırma konusu olmasıdır. Bu durumu, toprağa ekilen bir tohumun, ancak uygun iklim koşullarında gelişip fideye dönüşmesi ve yetişmesi-

ne benzetebiliriz. İşletmelerin içinde yaşadıkları dönemlere ilişkin çeşitli dış ve iç çevre unsurlarının sayısı, içeriği, öngördükleri teknolojik ve davranışsal özellikler gibi "yaşam ortamı"na ilişkin özellikler, daha önceleri sözü edilmiş, tanımlanmış ve kısmen araştırılmış bazı yönetim kavramlarının daha sonraki yıllarda birden önem kazanarak yaygın bir şekilde yönetim yazınında yer almasına neden olabilmektedir.

Bu konudaki en çarpıcı örnek olarak, işletmelerde insan unsuru ile ilgili kavram ve görüşler verilebilir. Nitekim, Davranışsal Yönetim Teorisi'nin insana ilişkin olarak vurguladığı kavramlar, başta bireysel özellikler, iş-insan ilişkileri, gruplar, motivasyon, iş tatmini, liderlik, iletişim, çatışmalar, çalışanların iş ortamındaki serbestisi, bireysel bekleyiş ve ihtiyaçlar olmak üzere pek çok kavram, dış çevredeki değişmelere paralel olarak gittikçe daha alt kavramlara ayrılarak gelişmesini sürdürmüştür. Bu gelişme önce işletmeleri sosyo-teknik bir sistem olarak görme, daha sonra önce beşeri kaynaklar anlayışı ve muhasebesi gibi yeni kavramlarla gelişerek küresel rekabet ve küreselleşme uygulamalarının yaygınlaşması ve bilginin temel rekabet kaynağı olarak belirmesi ile birlikte önce insan kaynakları anlayışına ve daha sonra stratejik insan kaynakları anlayışına gelmiştir. Nitekim "modern-sonrası teoriler" olarak ele alınan yönetim yaklaşımları içinde insanın işletmelerde oynadığı rolün öneminin bir ifadesi olarak, insan unsuruna ilişkin çok değişik ve yeni kavramlar geliştirilmiştir. Bunlara örnek olarak en azından şunlar verilebilir: Örgütsel vatandaşlık, örgütsel adalet, örgütsel yabancılaşma, örgütsel tükenmişlik, örgütsel bağlılık, örgütsel sinizm ve diğerleri gibi. Bu yeni kavramlarla işletmelerde insan unsurunun oynadığı rolün önemi, işletmelerin rekabet gücündeki yeri, özel olarak işletmelerin, genel olarak ülkenin insan sermayesinin verimliliği gibi konular daha anlaşılır hâle gelmekte ve uygulamadaki işletme yöneticilerine kullanabilecekleri yeni yönetim araçları verilmiş olmaktadır.

Bu kitabın konusu olan "Yaşam Doyumu" da kanımca bu gelişme çerçevesi içinde düşünülebilir. Böyle bakıldığında, sistematik yönetim düşüncesinde insanı esas alan Davranışsal Teori'nin geliştirdiği temel kavramların, geçen zaman ve değişik çevre (ortam) koşulları içinde ne yönde, nasıl ve neden geliştiğini değerlemek daha kolay ve daha net olur kanısındayım.

Bu nedenlerle, Prof. Dr. Selen DOĞAN'ın editörlüğünü yaptığı ve değerli yazıları ile kitabın içeriğini oluşturan yazarların hazırladıkları "Yaşam Doyumu: Seçme Konular" başlıklı bu kitabın, işletmelerde insan unsurunun öneminin artması yönündeki gelişmelere, kavramsal ve saha araştırmaları ile yeni bir katkı olduğunu ve bu tür katkıların yaşam

doyumunun başka yönlerini ele alan yeni çalışmalarla daha da katlanacağını vurgulamak isterim.

"**Yaşam Doyumu: Seçme Konular"** kitabının editör ve yazarlarını bu başarılı çalışmaları ve Türkçe işletme yönetimi yazınına yapmış oldukları bu katkı dolayısıyla kutlar, başarılarının devamını dilerim.

Prof. Dr. Tamer KOÇEL
İstanbul Kültür Üniversitesi

1. Bölüm
ÖZNEL İYİ OLMA

Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER - Çukurova Üniversitesi

İnsanlık tarihinin başından bu yana insanlar iyi olmayı anlama ve keşfetme çabası içindedir. Bu amaçla uzun yıllardan beri insanın özellikleri ve nitelikleri ayrıntılı bir şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır. Christhopher (1999) iyi olmayı anlamanın, öncelikle insanın varoluşu için bir gereksinim olduğunu belirtmektedir. Kuramcılar iyi olmayı karmaşık ve tartışılması gereken bir kavram olarak görmektedirler. Uzun yıllardan beri, "iyi bir yaşam"ı nelerin oluşturduğu ve en iyi yaşantıları nelerin tanımlayabileceği üzerinde önemli bir tartışma vardır (Ryan ve Deci, 2001).

Tarih boyunca felsefeciler insan eylemlerinin en belirgin güdüleyicisi olarak mutluluğu görmüşlerdir. Buna karşın yakın zamanlara kadar psikologlar ve sosyal bilimciler sorunlar, sıkıntılar ve mutsuzluklar üzerinde daha fazla yoğunlaşıp; öznel iyi olmayı ya da mutluluğu ihmal etmişlerdir (Diener, 1984). Olumlu yaşam durumu ve duygulanma biçimleri üzerinde ya hiç durulmamış ya da bunların olumsuz olanların yokluğunda, kendiliğinden oluşan özellikler olduğu varsayılmıştır. "Mutluluk mutsuzluğun tersidir; acının yokluğu hazdır." anlayışı özellikle 1970'li yıllardan itibaren eleştirilmeye başlamıştır. Öznel iyi olmaya ilgi 1970'ten beri artan bir ivmeyle sürmektedir (Yetim, 2001). On yıldan daha uzun bir süredir de pozitif psikoloji alanında öznel iyi olma ya da mutluluk ile ilgili hatırı sayılır miktarda araştırma yapılmıştır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000).

Psikolojik iyi olmaya ilişkin iki temel bakış açısı vardır. Bunlardan ilki haz ve mutluluk üzerine temellenen hedonik iyi olmadır. Eu-

Sonuç

Bu bölümde öznel iyi olma, öznel iyi olmayı açıklayan kuramlar ve öznel iyi olmanın demografik değişkenlerle ilişkisi ele alınmıştır. Öznel iyi olmanın ilişkili olduğu kavramlar ve kaynaklarını belirlemek amacıyla çok sayıda çalışma yapılmış, öznel iyi olmanın birçok değişkenle ilişkisi ele alınmıştır. Son yıllarda yetişkinlere ek olarak çocuk ve ergenlerin öznel iyi olmalarına yönelik çalışmalar da artmıştır. Ayrıca, öznel iyi olmayı artırmaya yönelik müdahale çalışmalarının gün geçtikçe arttığı da görülmektedir. Bütün bunlara rağmen öznel iyi olmanın gelişimsel süreçleri, öznel iyi olmayı arttırmaya yönelik müdahale programları ve öznel iyi olmayla ilgili kültürel farklılıklar üzerinde yapılacak yeni çalışmalara gereksinim vardır.

Kaynaklar

Akın, A. & Satıcı, A. S. (2011). Öznel Mutluluk Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 65-77.

Argyle, M. (1987). *The psychology of happiness.* London: Methuen.

Argyle, M. (1999). Causes and correlates of happiness. In D. Kahneman, E. Diener, & N. Schwarz (Eds.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* (pp. 353-372). New York: Russell Sage Foundation.

Argyle, M. & Lu, L. (1990a). The happiness of extroverts. *Personality and Individual Differences*, 11, 1011-1017.

Argyle, M. & Lu, L. (1990b). "Happiness and social skills. *Personality and Individual Differences*, 11, 1255-1261

Ash, C. & Huebner, E. S. (2002). Environmental events and life satisfaction reports of adolescents: A test of cognitive mediation. *School Psychology International*, 22, 320-336.

Biswas-Diener, R., Diener, E. & Tamir, M. (2004). The psychology of subjective well-being. *Daedalus*, 133, 18-25.

Bradburn, N. (1969). *The structure of psychological well-being.* Chicago: Aldine.

Braynt, F. B. & Veroff, J. (1982). The sutructure of psychological well-being: A sociohistorical analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 653-673.

Brief, A. P., Butcher, A. H., George, J. M. & Link, K. E. (1993). Integrating bottom-up and top-down theories of subjective well-being: The case of health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(4), 646-653.

Brody, L. R.,& Hall, J. A. (1993). Gender and emotion. In M. Lewis ve J. M. Haviland (Eds.), *Handbook of Emotions* (447-460). New York: Guilford Press.

Brunstein, J. C. (1993). Personal goals and subjective well-being: A longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(5), 1061-1070.

Cenkseven, F. (2004). Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Charles, S. T., Reynolds, C. A. & Gatz, M. (2001). Age-related differences and change in positive and negative affect over 23 years. *Journal of Personality and Social Psychology,* 80(1), 136-151.

Campbell, A. (1981). *The sense of well-being in America: Recent patterns and trends.* New York: McGraw Hill.

Cheng, H. & Furnham, A. (2003). Personality, self-esteem, and demographic predictions of happiness and depression. *Personality and Individual Differences,* 34(6), 921-942.

Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1980). Influence of extroversion and nevroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 668-678.

Christhopher, J. C. (1999). Situating psychological well-being: Exploring the cultural roots of its theory and research. *Journal of Counseling & Development*, 77(2), 141-152.

Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1980). Influence of extroversion and nevroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal of Personality and Ssocial Psychology*, 38, 668-678.

Csikszentmihalyi, M. & Figurski, T. J. (1982). Self-awareness and aversive experience in everyday life. *Journal of Personality*, 50, 15-24.

Csikszentmihalyi, M. & LeFevre, J. (1989). Optimal experience in work and leisure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(5), 815-822.

Çivitçi, A. (2007). Çok boyutlu öğrenci yaşam doyumu ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 51-60.

Çeçen, A. R. & Cenkseven, F. (2007). Relationships between loneliness and psychological well-being among Turkish university students. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(2), 109-118.

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry,* 11, 227-268

DeNeve, K. M. & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 124(2), 197-229.

Deniz M. E. & Işık E. (2010). Positive and negative effect, life satisfaction, and coping with stress by attachment styles in Turkish students. *Psycholocical Reports*, 107, 480-490.

Dew T. & Huebner E. S. (1994). Adolescents' perceived quality of life: An exploratory investigation. *Journal of School Psychology*, 33(2), 185–199.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.

Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31, 103-157.

Diener, E. (2001). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34-43

Diener, E. & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and selfesteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 653-663.

Diener, E. & Biswas-Diener, R. (2000). New directions in subjective well-being research: The cutting edge. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 27, 21-33.

Diener, E. & Emmons, R.A. (1985). The independence of positive and negative affects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 1105-1117.

Diener, E., Emmons, R. E. , Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.

Diener, E. & Fujita, F. (1995). Resources, personal strivings, and subjective well-being: A nomothetic and idiographic approach. *Journal of Personality and Social Psychology,* 68(5), 926-935.

Diener, E., Larsen, R. J., Levine, S. & Emmons, R.A. (1985). Intensity and frequency: Dimensions underlying positive and negative affect. *Journal of Personality and Social Psychology,* 48(5), 1253-1265.

Diener, E. & Larsen, R. J. (1993). The experience of emotional well-being. In I. M. Lewis, & J. M. Haviland (Eds.), *Handbook of Emotions* (pp 405-415). New York: Guildford.

Diener, E., Lucas, R. E. & Oishi, S. (2002). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. In C.R. Snyder, & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of Positive Psychology.* New York: Oxford University Press.

Diener, E., Sandvik, E. & Larsen, R. J. (1985). Age and sex effects for emotional intensity. *Developmental Psychology*, 21, 542-546.

Diener, E. & Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40(1-2), 189-216.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. & Smith, H. E. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276-302.

Diener, E.,& Oishi, S. (2000). Money and happiness. In E. Diener, E. & M. Suh (Eds.), *Culture and Subjective Well-Being* (pp 185-218). USA: The MIT Press.

Doğan, T. & Akıncı Çötok, N. (2011). Oxford Mutluluk Ölçeği kısa formunun Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 4(36), 165-172

Emmons, R. A. & McCullough, M. E. (2003). Counting blessings versus burdens: Experimental studies of gratitude and subje ctive well-being. *Journal of Personality and Social Psychology,* 84, 377-389.

Eryılmaz, A. (2009). Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 7(4), 975-989.

Feist, G. J., Bodner, T. E., Jacobs, J. F., Miles, M. & Tan, V. (1995). Integrating top-down and bottom-up structural models of subjective well-being: A longitudinal investigation. *The Journal of Personality,* 68(1), 138–150.

Gençgöz, T. (2000). Pozitif ve Negatif Duygu Ölçegi: Geçerlik ve güvenirlik çalısması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(46), 19-28.

George, L. K. & Landerman, R. (1984). Health and subjective well-being: A replicated secondary data analysis. *International Journal of Aging and Human Development*, 19, 133–156.

Gilman R. S. & Huebner E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth Adolescence*, 35, 311–319.

Glatzer, W. (1984). Einkommensverteilıng und Einkkommenszufriedenheit. In W. Glatzer, & W. Zapf (Hg.) *Lebensqualität in der Bundesrepublik- Objective Lebensbedingungen und subjektives Wohlbefinden*, Frankfurt: Campus Verlag GmbH.

Greenspoon, P. J. & Saklofskc, D. H. (1998). Confirmatory factor analysis of the multidimensional Students' Life Satisfaction Scale. *Personality and Individual Differences,* 25, 965-971.

Goodstein, J., Zatura, A. & Goodhart, D. (1982). A test of the utility of social indicators for behavioral health service planning. *Social Indicators Research*, 10, 273-295.

Gove, W. R., Hughes M. & Style, C.B. (1983). Does marriage have positive effects on the psychological well-being of the individual? *Journal of Health and Social Behavior,* 24, 122–131.

Haring, M. J., Stock, W. A. & Okun, M. A. (1984). A research synthesis of gender and social class as correlates of subjective well-being. *Human Relations*, 37, 645-657.

Headey, B., Glowacki, T., Holmstrom, E. & Wearing, A. (1985). Modelling cahange in perceived quality of life. *Social Indicators Research*, 17, 276-298.

Headey, B. & Wearing, A. (1989). Personality, life events, and subjective well-being: Toward a dynamic equilibrium model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 731–739.

Headey, B. & Wearing, A. (1992). *Understanding happiness: A theory of subjective well-being.* Melbourne: Longman Cheshire.

Hills, P. & Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: A compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and Individual Differences*, 33, 1073-1082.

Huebner, E. S. (1991). Correlates of life satisfaction in children. *School Psychology Quarterly*, 6, 103-111.

Huebner, E. S. (1994). Preliminary development and validation of a multidimensional life satisfaction scale for children. *Psychological Assessment*, 6, 149-158.

Huebner E. S. (2003). Research on assessment of life satisfaction of children and adolescents. *Social Indicators Research,* 64(3), 1–31.

Khan, A. & Husain, A. (2010). Social support as a moderator of positive psychological strengths and subjective well-being. *Psychological Reports,* 106, 534-538.

Kinnier, R. T. (1997). What does it mean to be psychologically healthy? In D. Capuzzi & D. R. Gross (Eds.), *Introduction to the Counseling Profession*, (pp 48-63). Second Edition, USA: Allyn and Bacon.

Kozma, A. & Stones, M. J. (1980). The measurement of happiness: Development of the Memorial University of Newfoundland Scale of Happiness (MUNSH). *Journal of Gerontology*, 35, 906-912.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeyinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lee, G. R., Secombe, K. & Shehan, C. L. (1991). Marital status and personal happiness: An analysis of trend data. *Journal of Marriage and Family*, 53, 839-844.

Lucas, R. E. & Gohm, C. L. (2000). Age and sex differences in subjective well-being across cultures. In E. Diener & E. M. Suh (Eds.), *Culture and Sujective Well-Being.* USA: MIT Press.

Lyubomirsky, S. & Leppner, H. S. (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research,* 46, 37–155.

Lyubomirsky, S. & Ross, L. (1997). *Changes in attractiveness of elected, rejected, and precluded alternatives: A comparison of "happy" and "unhappy" individuals.* Manuscript submitted for publication, Stanford University.

Mastekaasa, A. (1993). Marital status and subjective well-being: A changing relationship? *Social Indicators Research*, 29(3), 249-276.

Mastekaasa, A. (1994). The subjective well-being of previously married: The importance of unmarried cohabitation and time since widowhood or divorce. *Social Forces,* 73, 665-652.

McKnight C., Huebner E. S. & Suldo S. M. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behavior, and global life satisfaction. *Psychology in the Schools*. 39, 677– 687.

Michalos, A. C. (1985). Multiple discrepancies theory (MDT). *Social Indicators Research*, 16, 347-413.

Mowrer, R. R. & Parker, K. N. (2004). Revised multicultural perspective index and measures of depression, life satisfaction, shyness, and self-esteem. *Psychological Reports,* 95, 1227-1228.

Mroczek, D. K. & Kolarz, C. M. (1998). The effect of age on positive and negative affect: A developmental perspective on happiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1333-1349.

Myers, D. G. & Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, 6, 10-19.

Okun, M. A., Stock, W. A., Haring, M. J. & Witter, R. A. (1984). The social activity/subjective well-being relation: A quantitative synthesis. *Research Aging*, 6, 45-65.

Oishi, S., Diener, E., Lucas, R. E. & Suh, E. M. (1999). Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: Perspectives from nedds and values. *Personality and Social Bulletin*, 25(8), 980-990.

Pavot, W. G., Diener, E., Colvin, C. R. & Sandvik, E. (1991). Further validation of the Satisfaction With Life Scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149-161.

Rusting, C. L. & Larsen, R. J. (1997). Extraversion, neuroticism, and susceptibility to positive and negative affect: A test of two theoretical models. *Personality and Individual Differences*, 22, 607-612.

Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.

Schimmack, U., Radhakrishnan, P., Oishi, S., Dzokoto V. & Ahadi, S. (2002). Culture, personality, and subjective well-being: Integrating process models of life satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(4), 582-593.

Seligman, M. E. P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55, 5-14.

Siyez, D. M. & Kaya, A. (2008). Validity and reliability of the Brief Mul-

tidimensional Students' Life Satisfaction Scale with Turkish children. *Journal of Psychoeducational Assessment,* 26(2), 139-147.

Suh, E., Diener, E. & Fujita, F. (1996). Events and subjective well-being: Only recent events matter. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1091-1102.

Tuzgöl-Dost, M. (2004). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Venhooven, R. (1984). *Conditions of happiness.* Dordtrech The Netherlands: D. Reidel Publishing.

Valois, R. F., Paxton, R. J., Zullig, K. J. & Huebner, E. S. (2006). Life satisfaction and violent behaviors among middle school students. *Journal of Child and Family Studies*, 15, 695-707.

Valois, R. F., Zulling, K. J., Huebner, E. S. & Drane, J. W. (2004). Life satisfaction and suicide among high school adolescents. *Social Indicators Research,* 66, 81-105.

War, P., Barter, J. & Brownbridge, G. (1983). On the independence of negative and positive affect. *Journal of Social Psychology*, 44, 644-651.

Watten, R. G., Wassend, D., Myhrer, T. & Syvesen, J. L. (1997). Personality factors and somatic symptoms. *European Journal of Personality*, 11, 57-68.

Watson, D. (1988). Intraindividual and interindividual analyses of positive and negative affect: Their relation to health complaints, perceived stress, and daily activities. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1020-1030.

Watson, D., Clark, L. A. & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1063-1070.

Watson, D. & Pennebaker, J. W. (1989). Health complaiments, stress, and distress: Exploring the central role of negative affectivity. *Psychological Review*, 96(2), 234-254.

Watson, D. & Clark, L. A. (1992). On traits and temperament: General and specific factors of emotional experience and their relation to the five-factor model. *Journal of Personality*, 60(2), 441-476.

Watson, D., Clark, L. A. & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1063-1070.

Watson, D. & Tellegen. A. (1985). Toward a consensual structure of mood. *Psychological Bulletin.* 98, 219-235.

Wills, T. A. (1981). Downward comparasion principles in social psychology. *Psychological Bulletin*, 90, 245-271.

Wilson, W. (1967). Correlates of avowed hapiness. *Psychological Bulletin*, 67, 294-306.

Witter, R. A., Okun, M., Stock, W. A. & Haring, M. J. (1984). Education and subjective well-being: A meta-analysis. *Education Evaluation and Policy Analysis*, 6, 165–173.

Wood, W., Rhodes, N. & Whelan, M. (1989). Sex differences in positive well-being: A consideration of emotional style and marital status. *Psychological Bulletin*, 106, 249-264.

Yetim, Ü. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Zevon, M. A. & Tellegen, A. (1982). The structure of mood change: An idiographic/nomothetic analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 111-122.

2. Bölüm

YAŞAM KALİTESİ VE YAŞAM DOYUMU: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Dr. Onur KÖKSAL - Niğde Üniversitesi

2.1. Giriş

Öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversiteye ilişkin algıladıkları yaşam kalitesi, yaşam doyumlarının önemli bir belirleyicisi konumundadır (Arslan ve Akkaş, 2014). Üniversite yaşam kalitesi yalnızca genel yaşam doyumu üzerinde değil, aynı zamanda genel yaşam kalitesi üzerinde de pozitif etkisi olan bir alandır. Bu anlamda üniversite yaşam kalitesi, genel yaşam kalitesinin bir alt boyutu olarak değerlendirilmektedir (Yu ve Kim, 2008). Nitekim, Yu ve Lee (2008) tarafından yapılan araştırmada, üniversite yaşam kalitesinin genel yaşam kalitesi üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Yaşam doyumu değerlendirmeleri, yetişkinlerde olduğu gibi gençlerde de psikolojik iyi olmanın anahtar göstergelerinden biri olarak göze çarpmaktadır (Gilman ve Huebner, 2000; Bradley vd., 2013). Bu doğrultuda, gençlerin yaşam doyumu değerlendirmeleri, daha çok aile, arkadaş, yaşam koşulları, okul ve bireyin kendisi çerçevesinde ele alınmaktadır (Seligson vd., 2003). Nitekim, Ratelle vd. (2013) tarafından yapılan araştırmada, üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarının, ailelerinden ve arkadaşlarından gördükleri destek ölçüsünde arttığı bulunmuştur. Bunun yanında, Cheng ve Furnham'a (2003) göre ebeveynleriyle iyi ilişkiler kuran gençlerin yaşam doyumları artmaktadır. Diğer taraftan Durak ve diğerlerinin de (2010) yaptıkları araştırmada benzer şekilde, aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin, yaşam doyumunun önemli bir belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir. Bu faktörlerin ve üniversite yaşam kalitesinin

tırması belirli bir zaman diliminde yapılan bir alan araştırması olduğu için değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerden bir sonuç çıkarmak pek mümkün değildir. Bu nedenle, ileride yapılacak çalışmalarda belirli bir zaman diliminde verilerin toplanması yerine, farklı dilimleri içeren bir zaman sürecinde aynı kişilerden verilerin toplanması bu kısıtı engelleyebilir ve değişkenler arasındaki nedensel ilişkiler daha güvenilir hâle gelebilir.

Bu kısıtlara rağmen, ***öğrencilerin yaşam doyumları üzerinde öğrenim gördükleri üniversiteye ilişkin algıladıkları yaşam kalitesinin önemli bir*** payı olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, ***öğrencilerin yaşam doyum*** ölçümlerinde ***üniversite hayatında*** sahip oldukları ya da olamadıkları imkânların dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Kaynaklar

Arslan, S. & Akkaş, O. A. (2014). Quality of college life (QCL) of students in Turkey: Students' life satisfaction and identification. *Social Indicators Research,* 115, 869-884.

Bayram, N., Bilgel, F. & Bilgel, N. G. (2012). Social exclusion and quality of life: An empirical study from Turkey. *Social Indicators Research,* 105, 109-120.

Bean, J. P. & Bradley, R. K. (1986). Untangling the satisfaction-performance relationship for college students. *Journal of Higher Education,* 57(4), 393-412.

Benjamin, M. (1994). The quality of student life: Toward a coherent conceptualization. *Social Indicators Research,* 31, 205-264.

Benjamin, M. & Hollings, A. E. (1995). Toward a theory of student satisfaction: An exploratory study of the quality of student life. *Journal of College Student Development,* 36(6), 574-586.

Borden, V. M. H. (1995). Segmenting student markets with a student satisfaction and priorities survey. *Research in Higher Education,* 36(1), 73-88.

Bradley, K. D., Cunningham, J. D. & Gilman, R. (2013). Measuring adolescent life satisfaction: A psychometric investigation of the multidimensional students' life satisfaction scale. *Journal of Happiness Studies,* DOI 10.1007/s10902-013-9478-z.

Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research.* New York: The Guilford Press.

Cheng, H. & Furnham, A. (2003). Personality, self-esteem, and demographic predictions of happiness and depression. *Personality and Individual Differences,* 34, 921-942.

Chow, H. P. H. (2005). Life satisfaction among university students in a Canadian prairie city: A multivariate analysis. *Social Indicators Research,* 70, 139-150.

Cummins, R. A. & Nistico, H. (2002). Maintaining life satisfaction: The role of positive cognitive bias. *Journal of Happiness Studies,* 3, 37-69.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin,* 95(3), 542-575.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment,* 49(1), 71-75.

Diener, E., Oishi, S. & Lucas, R. E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evalutions of life. *Annual Review of Psychology,* 54, 403-425.

Diener, E., Smith, H. & Fujita, F. (1995). The personality structure of affect. *Journal of Personality and Social Psychology,* 69, 130-141.

Diener, E. & Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social and subjective indicators. *Social Indicators Research,* 40, 189-216.

Durak, M. Senol-Durak, E. & Gencoz, T. (2010). Psychometric properties of the satisfaction with life scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults. *Social Indicators Research,* 99, 413-429.

Elliott, K. M. & Shin, D. (2002). Student satisfaction: An alternative approach to assessing this important concept. *Journal of Higher Education Policy and Management,* 24(2), 197-209.

Felce, D. & Perry, J. (1995). Quality of life: Its definition and measurement. *Research in Developmental Disabilities,* 16(1), 51-74.

Gilman, R. & Huebner, E. S. (2000). Review of life satisfaction measures for adolescents. *Behaviour Change,* 17(3), 178-195.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kapıkıran, N. A. (2012). Positive and negative affectivity as mediator and moderator of the relationship between optimism and life satisfaction in Turkish university students. *Social Indicators Research,* 106, 333-345.

Kim-Prieto, C., Diener, E., Tamir, M., Scollon, C. & Diener, M. (2005). Integrating the diverse definitions of happiness: A time-sequential framework of subjective well-being. *Journal of Happiness Studies,* 6, 261-300.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yasam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Lounsbury, J. W., Saudargas, R. A., Gibson, L. W. & Leong, F. T. (2005). An investigation of broad and narrow personality traits in relation to general and domain-specific life satisfaction of college students. *Research in Higher Education,* 46(6), 707-729.

Michalos, A. C. & Orlando, J. A. (2006). A note on student quality of life. *Social Indicators Research,* 79, 51-59.

Ng, S. L. (2005). Subjective residential environment and its implications for quality of life among university students in Hong Kong. *Social Indicators Research,* 71, 467-489.

Onyishi, I. E. & Okongwu, O. E. (2013). Personality and social support as predictors of life satisfaction of Nigerian prisons officers. *The Social Sciences,* 8(1), 5-12.

Pavot, W. & Diener, E. (1993). Review of the satisfaction with life scale. *Psychological Assessment,* 5(2), 164-172.

Pavot, W., Diener, E., Colvin, C. R. & Sandvik, E. (1991). Further validation of the satisfaction with life scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment,* 57(1), 149-161.

Pavot, W., Fujita, F. & Diener, E. (1997). The relation between self-aspect congruence, personality and subjective well-being. *Personality and Individual Differences,* 22(2), 183-191.

Pichler, F. (2006). Subjective quality of life of young Europeans. Feeling happy but who knows why?. *Social Indicators Research,* 75, 419-444.

Pilcher, J. J. (1998). Affective and daily event predictors of life satisfaction in college students. *Social Indicators Research,* 43, 291-306.

Podsakoff, P. M., Mackenzie, S. B., Lee, J. Y. & Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology,* 88, 879-903.

Posadzki, P., Musonda, P., Debska, G. & Polczyk, R. (2009). Psychosocial conditions of quality of life among undergraduate students: A cross sectional survey. *Applied Research Quality of Life,* 4, 239-258.

Proctor, C. L., Linley, P. A. & Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies,* 10, 583-630.

Ratelle, C. F., Simard, K. & Guay, F. (2013). University students' subjective well-being: The role of autonomy support from parents, friends and the romantic partner. *Journal of Happiness Studies,* 14, 893-910.

Rode, J. C., Arthaud-Day, M. L., Mooney, C. H., Near, J. P., Baldwin, T. T., Bommer, W. H. & Rubin, R. S. (2005). Life satisfaction and student performance. *Academy of Management Learning and Education,* 4(4), 421-433.

Sam, D. L. (2001). Satisfaction with life among international students: An exploratory study. *Social Indicators Research,* 53, 315-337.

Schimmack, U., Diener, E. & Oishi, S. (2002). Life-satisfaction is a momentary judgment and a stable personality characteristic: The use of chronically accessible and stable sources. *Journal of Personality,* 70(3), 345-384.

Seligson, J. L., Huebner, E. S. & Valois, R. F. (2003). Preliminary validation of the brief multidimensional students' life satisfaction scale. *Social Indicators Research,* 61, 121-145.

Sirgy, M. J., Grzeskowiak, S. & Rahtz, D. (2007). Quality of college life (QCL) of students: Developing and validating a measure of well-being. *Social Indicators Research,* 80, 343-360.

Sirgy, M. J., Lee, D. J., Grzeskowiak, S., Yu, G. B., Webb, D., El-Hasan, K., Vega, J. G., Ekici, A., Johar, J. S., Krishen, A., Kangal, A., Swoboda, B., Claiborne, C. B., Maggino, F., Rahtz, D., Canton, A. & Kuruuzum, A. (2010). Quality of college life (QCL) of students: Further validation of a measure of well-being. *Social Indicators Research,* 99, 375-390.

Stevic, C. R. & Ward, R. M. (2008). Initiating personal growth: The role

of recognition and life satisfaction on the development of college students. *Social Indicators Research,* 89, 523-534.

Şimşek, Ö. F**.** (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş*. Ankara: Ekinoks Yayınları.

Vaez, M., Kristenson, M. & Laflamme, L. (2004). Perceived quality of life and self-rated health among first-year university students. *Social Indicators Research,* 68, 221-234.

Veenhoven, R. (1996). Developments in satisfaction-research. *Social Indicators Research,* 37, 1-46.

Vermunt, R., Spaans, E. & Zorge, F. (1989). Satisfaction, happiness and well-being of Dutch students. *Social Indicators Research,* 21, 1-33.

Wang, W. C., Kao, C. H., Huan, T. C. & Wu, C. C. (2011). Free time management contributes to better quality of life: A study of undergraduate students in Taiwan. *Journal of Happiness Studies,* 12, 561-573.

Xiao, J. J., Tang, C. & Shim, S. (2009). Acting for happiness: Financial behavior and life satisfaction of college students. *Social Indicators Research,* 92, 53-68.

Yu, G. B. & Kim, J. H. (2008). Testing the mediating effect of the quality of college life in the student satisfaction and student loyalty relationship. *Applied Research Quality Life,* 3, 1-21.

Yu, G. B. & Lee, D. J. (2008). A model of quality of college life (QCL) of students in Korea. *Social Indicators Research,* 87, 269-285.

Zullig, K. J., Valois, R. F., Huebner, E. S. & Drane, J. W. (2005). Adolescent health-related quality of life and perceived satisfaction with life. *Quality of Life Research,* 14, 1573-1584.

3. Bölüm

İŞ YAŞAMININ KALİTESİNİN YAŞAM DOYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE İŞ DOYUMUNUN ARACILIK ROLÜ

Yrd. Doç. Dr. Pelin KANTEN - Doç. Dr. Selahattin KANTEN
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

3.1. Giriş

İş, bireyin yaşamını sürdürebilmesini, sahip olduğu zamanını ve enerjisini faydalı biçimde kullanmasını sağlayan önemli bir unsurdur (Kanten, 2012: 156). Bu süreç, bireylerin yaşamında merkezi bir yer teşkil etmekte ve hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak görülmektedir (Bülbül ve Giray, 2012: 102). İş yaşamı, fizyolojik ve psiko-sosyal ihtiyaçların giderilmesine yardımcı olan ve bireylerin toplumsal yaşamdaki yerinin belirlenmesini sağlayan bir özellik taşımaktadır (Boonrod, 2009: 7). Yaşamlarının büyük bir kısmını çalışma ortamında geçiren bireylerin tutum ve davranışlarının örgütsel çevrede algılanan faktörler doğrultusunda şekillenmesi, iş yaşamının niteliğinin ve kalitesinin önemini ortaya çıkarmaktadır (Demir, 2011: 453). Günümüz koşullarında bireylerin örgütsel süreçlerde olumlu tutum ve davranışlar sergilemeleri ve refah duymaları ancak kaliteli bir iş çevresinin oluşturulmasıyla mümkündür (Nair, 2013: 34). Küresel ve dinamik çalışma yaşamında, örgütlerin sürdürülebilir rekabet üstünlüğü elde etmesinde insan kaynaklarının stratejik bir role sahip olması, istihdam koşullarının iş görenlerden en üst düzeyde fayda sağlayacak şekilde tasarlanmasını gerektirmektedir (Parvar vd., 2013: 135-136; Taher, 2013: 580).

Son yıllarda çalışma yaşamında hızlı değişimlerin meydana gelmesi, rekabetin, iş gören niteliğinin ve hareketliliğinin giderek artması örgütlerin insan kaynaklarına ve çalışma koşullarına ilişkin mevcut po-

Kaynaklar

Adhikari, D. R., Hirasawa, K., Takakubo, Y. & Pandey, D. L. (2012). Decent work and work life quality in Nepal: An observation. *Employee Relations*, 34(1), 61-79.

Ajala, E. M. (2013). Quality of work life and workers wellbeing: The industrial social workers approach. *Ife PsychologIA*, 21(2), 46-56.

Aketch, J. R., Odera, O., Chepkuto, P. & Okaka, O. (2012). Effects of quality of work life on job performance: Theoretical perspectives and literature review. *Current Research Journal of Social Sciences*, 4(5), 383-388.

Akgündüz, Y. (2013). Konaklama işletmelerinde iş doyumu, yaşam doyumu ve öz yeterlilik arasındaki ilişkinin analizi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 180-204.

Akhunlar, M. N. (2010). An investigation about the relationship between life satisfaction and loneliness of nursing students in Uşak University. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 2409-2415.

Arif, S. & Ilyas, M. (2013). Quality of work-life model for teachers of private universities in Pakistan. *Quality Assurance in Education*, 21(3), 282-298.

Astrauskaitė, M., Vaitkevičius, R. & Perminas, A. (2011). Job satisfaction survey: a confirmatory factor analysis based on secondary school teachers' sample. *International Journal of Business and Management,* 6(5), 41-50.

Aşık, N.A. (2010). Çalışanların iş doyumunu etkileyen bireysel ve örgütsel faktörler ile

sonuçlarına ilişkin kavramsal bir değerlendirme. *Türk İdare Dergisi*, 467, 31-51.

Babu, H. R. & Ramesh, M. (2013). Relationship between job satisfaction and quality of work life of employees in service sector. *Perspectives of Innovations, Economics & Business*, 13(2), 58-71.

Baghaei, R. (2011). Chapter- IV Section-I Job Satisfaction. shodhganga. inflibnet.ac.in/.../12_chapter%20i..

Baker, W. K. (2011). Antecedents and consequences of job satisfaction: Testing a comprehensive model using integrated methodology. *Journal of Applied Business Research*, 20(3), 31-44.

Baron, R. M. & Kenny, D. A. (1986). The moderator mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.

Barzegar, M., Koochakyazdi, S., Afzal, E., Tabibi, S.J. & Delgoshaei, B. (2012). Relationship between leadership behavior, quality of work life and human resources productivity: Data from Iran. *International Journal of Hospital Research*, 1(1), 1-14.

Bayram, N., Sam, N., Aytaç, S. & Aytaç, M. (2010). Yaşam tatmini ve sosyal dışlanma. İş *Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 12(4), 82-92.

Bindu, J. & Yashika, S. (2014). Quality of work life with special reference to academic sector. *Research Journal of Management Sciences*, 3(1), 14-17.

Boonrod, W. (2009). Quality of working life: Perceptions of professional nurses at phramongkutklao hospital. *J Med Assoc Thai*, 92(1), 7-14.

Bowling, N.A., Eschleman, K. J. & Wang, O. (2010). A meta-analytic examination of the relationship between job satisfaction and subjectivewell-being. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83, 915-934.

Bruck, C. S., Allen, T. D. & Spector, P. E. (2002). The relation between work–family conflict and job satisfaction: A finer-grained analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 60, 336-353.

Bülbül, Ş. & Giray, S. (2012). İş ve özel yaşam (iş dışı yaşam) memnuniyeti arasındaki ilişki yapısının doğrusal olmayan kanonik korelasyon analizi ile incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 101-114.

Büssing, A., Fischer, J., Haller, A., Heusser, P., Ostermann, T. & Matthiessen, P. F. (2009). Validation of the brief multidimensional life satisfaction scale in patients with chronic diseases. *European Journal of Medical Research*, 14, 171-177.

Çakıcı, A., Özkan, C. & Akyüz, B. H. (2013). İş yükü yoğunluğunun, iş ve yaşam doyumuna etkisi üzerine otomotiv işletmelerinde bir araştırma. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2), 1-26.

Can, Y. & Soyer, F. (2008). Mesleki ve sosyo-ekonomik beklenti ile yaşam tatmini arasındaki ilişki: Beden eğitimi öğretmenleri üzerinde bir araştırma. *Atatürk Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 24-33.

Çalışkan, A., Akkoç, İ. & Turunç, Ö. (2011). **Ö**rgütsel performansın artırılmasında motivasyonel davranışların rolü: Yenilikçilik ve girişimciliğin aracılık rolü, *SDÜ İ.İ.B.F. Dergisi,* 16(3), 363-401.

Çevik, N. K. & Korkmaz, O. (2014). Türkiye'de yaşam doyumu ve iş doyumu arasındaki ilişkinin iki değişkenli sıralı probit model analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 126-145.

Daft, R. L. (2012). *Management,* 10th edition. USA: South Western Cengage Learning.

Darabi, M., Mehdizadeh, A. H., Arefi, M. & Ghasemi, A.A. (2013). Relationship between quality of work life and job satisfaction on school teachers in Kermanshah. *Journal of Educational and Management Studies*, 3(4), 508-513.

Dawis, R. V. (2004). Job satisfaction. In Hersen, M. (Eds.), *Comprehensive Handbook of Psychological Assessment, Industrial and Organizational Assesment* (pp 470-481). USA: John Wiley Sons.

Demir, M. (2011). İşgörenlerin çalışma yaşamı kalitesi algılamalarının işte kalma niyeti ve işe devamsızlık ile ilişkisi. *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 453-464.

Demirel, H. (2014). An investigation of the relationship between job and life satisfaction among teachers. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, 4925-4931.

Diener, Ed. (1985). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.

Dixon, M. A. & Sagas, M. (2007). The relationship between organizational support, work family conflict, and the job-life satisfaction of university coaches. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 78(3), 236-247.

Drobnic, S., Beham, B. & Prag, P. (2010). Good job, good life? Working conditions and quality of life in europe. *Soc Indic Res*, 99, 205-225.

Dubey, A. & Agarwal, A. (2007). Coping strategies and life satisfaction: Chronically ill patients' perspectives. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 33(2), 161-168.

Eğinli, A. T. (2009). Çalışanlarda iş doyumu: Kamu ve özel sektör çalışanlarının iş doyumuna yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 35-52.

Erdoğan, İ. (1999). İşletme yönetiminde örgütsel davranış. İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.

Ertürk, E. **&** Keçecioğlu, T. (2012). Çalışanların iş doyumları ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiler: Öğretmenler üzerine örnek bir uygulama. *Ege Akademik Bakış*, 12(1), 39-52.

Filiz, Z. (2014). An analysis of the levels of job satisfaction and life satisfaction of the academic staff. *Soc Indic Res*, 116, 793-808.

Frazier, D. P. (2005). *Job Satisfaction of International Educators*, Dissertation, BOCA RATON, Florida USA.

Ganguly, R. (2010). Quality of work life and job satisfaction of a group of university employees. *Asian Journal of Management Research*, ISSN 2229–3795, 209-216.

Gayathiri, R. & Ramakrishnan, L. (2013). Quality of work life - linkage with job satisfaction and performance. *International Journal of Business and Management Invention*, 2(1), 1-8.

Gaurav, K. (2012). *Quality of Work Life (QWL) & employee satisfaction*. UK: Grin Verlag.

Golkar, H. (2013). The relationship between QWL and Job satisfaction: A survey of human resource managers in Iran. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 5(8), 215-224.

Gupta, M. & Sharma, P. (2011). Factor credentials boosting quality of work life of bsnl employees in jammu region, *APJRBM,* 2(1), 80-89.

Hombrados-Mendieta, I. & Cosano-Rivas, F. (2013). Burnout, workplace support, job satisfaction and life satisfaction among social workers in Spain: A structural equation model. *International Social Work*, 56(2), 228-246.

Hosseinabadi, R., Karampourian, A., Beiranvand, S. & Pournia, Y. (2013). The effect of quality circles on job satisfaction and quality of work-life of staff in emergency medical services. *International Emergency Nursing*, 21(4), 264–270.

Huebner, E. S. & Gilman, R. (2002). An introduction to the multidimensional students' life satisfaction scale. *Social Indicators Research*, 60(1/3), 115-122.

Hsu, M. & Kernohan, G. (2006). Dimensions of hospital nurses' quality of working life. *Journal of Advanced Nursing*, 54(1), 120-131.

Gücel, C. (2013). Örgütsel bağlılığın örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi örgütsel adaletin aracılık rolü: İmalat işletmelerine yönelik bir araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi,* 5 (2), 173-190.

Iverson, R. D. & Maguire, C. (2000). The relationship between job and life satisfaction: Evidence from aremote mining community, *Human* Relations, 53, 807-839.

İşcan, Ö. F. & Timuroğlu, M. K. (2007). Örgüt kültürünün iş tatmini üzerindeki etkisi ve bir uygulama, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 21(1), 119-135.

Jan, M. & Masood, T. (2008). An assessment of life satisfaction among women stud. *Home Comm. Sci*., 2(1), 33-42.

Jessica, K. M., Johnson, M. P., Besen, E., Smyer, M. & Matz-Costa, C. (2008). Quality of employment and life satisfaction: A relationship that matters for older workers, the center on aging & work workplace flexibility. *Boston College, Issue Brief*, 13, 1-11.

Kanten, S. (2012). **Ç**alışma koşullarının fiziksel-psikolojik sağlık belirtileri ve iş kazaları ile ilişkisi: Mermer çalışanları örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 155-167.

Kanten, P. (2013). Family friendly policies in organizations and their effects on work-life balance, work alienation and life satisfaction. ınternational conference on business, technology and ınnovation, *Proceedings of the 2nd Annual International Conference on Business, Technology and Innovation*, 1-2 November 2013, Durres, Albania.

Karppinen, J. & Buschak, W. (2007). First European quality of life survey: Quality of work and life satisfaction. *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*, 1-76, www.eurofound.europa.eu/.../1/ef0594en.pdf.

Karsten, M. A. (2008). D*evelopment and validation of an instrument to measure the concept of occupational intimacy in relation to physcian job satisfaction.* Doctor of Philosophy. Colorado State University.

Kashani, F. H. (2012). A review on relationship between quality of work life and organizational citizenship behavior (Case study: An Iranian company). *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 2(9), 9523-9531.

Kasraie, S., Parsa, S., Hassani, M. & Ghasem-Zadeh, A. (2014). The relationship between quality of work life, job stress, job satisfaction. *Patient Safety & Quality Improvement Journal*, 2(2), 77-81.

Keser, A. (2005). The relationship between job and life satisfaction in automobile sector employees in Bursa –Turkey. İş, *Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(2), 52-63.

Khandelwal, P. (2003). Job satisfaction. In M. S. Saiyadain (Eds.), *Organisational Behaviour* (pp 55-70). Delhi: Tata McGraw -Hill Publishing.

Kiffin-Petersen, S. (2006). Individual differences in personality, values and attitudes. In P. Murray, D. Poole & G. Jones (Eds.), *Contemporary Issues in Management and Organisational Behaviour* (pp 34-61). Australia: Cengage Learning.

Korunka, C., Hoonakker, P. & Carayon, P. (2007). Job and organizational factors as predictors of quality of working life and turnover intention in IT work places. In R. Rau., S. Mühlpfordt & P. Richter (Hrsg.), *Arbeit und Gesundheit*. (pp 289-304). München: Papst Publishers.

Korkmazyürek, H. & Hazır, K. (2013). Algı, tutum ve duygular. İçinde Ü. Sığrı & S. Gürbüz (Ed.), Örgütsel Davranış (ss 46-80). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Kumar, A. & Sharma, R. (2000). *Personnel management theory and practice,* New Delhi**:** Atlantic Publishers and Distributors.

Küskü, F. (2001). Dimensions of employee satisfaction: A state university example. *METU Studies in Development*, 28(3-4), 399-430

Lapierre, L. M., Spector, P. E., Allen, T. D., Poelmans, S., Cooper, C. L., O'Driscoll, M. P., Sanchez, J. I., Brough, P. & Kinnunen, U. (2008). Family-supportive organization perceptions, multiple dimensions of work-family conflict and employee satisfaction: A test of model across five samples. *Journal of Vocational Behavior*, 73, 92-106.

Lee, H., Hwang, S., Kim, J. & Daly, B. (2004). Predictors of life satisfaction of Korean nurses. *Journal of Advanced Nursing*, 48(6), 632-641.

Lent, R.W., Soresi, S., Ginevra, M. C., Duffy, R. D. & Brown, S.D. (2011). Predicting the job and life satisfaction of Italian teachers: Test of a social cognitive model. *Journal of Vocational Behavior*, 79, 91-97.

Lewis, D., Brazil, K., Krueger, P., Lohfeld, L. & Tjam, E. (2001). Extrinsic and intrinsic determinants of quality of work life. *Leadership in Health Services*, 14(2), 9-15.

Lindfors, P. M., Meretoja, O. A., Töyry, S. M., Luukkonen, R. A., Elovainio, M. J. & Leino, T. J. (2007). Job satisfaction, work ability and life satisfaction among Finnish anaesthesiologists. *Acta Anaesthesiologica Scandinavica*, 51, 815-822.

Merkas, M., Raboteg-Saric, Z. & Miljkovic, D. (2011). The relation of instrinsic and extrinsic aspirations to adolescent life satisfaction. In I.

Brdar (Ed.), *The Human Pursuit of Well-Being, A Cultural Approach* (pp 107-120). NewYork: Springer Science.

Moghimi, S. M., Kazemi, M. & Samiie, S. (2013). Studying the relationship between organizational justice and employees' quality of work life in public organizations: A case study of qom province. *Iranian Journal of Management Studies*, 6(1), 119-145.

Mohamad, M. & Mohamed, W. N. (2012). A model of quality of work life, life satisfaction and service quality. *Asian Journal of Business Research*, 2(2), 38-51.

Mohammadi, H. & Shahrabi, M. A. (2013). A study on relationship between quality of work life and job satisfaction. *Management Science Letters*, 3, 2675-2680.

Mortazavi, S., Yazdi, S. V. S. & Amini, A. (2012). The role of the psychological capital on quality of work life and organization performance. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 4(2), 206-217.

Moser, K. & Schuler, H. (2004). Is involvement a suppressor of the job satisfaction-life satisfaction relationship?. *Journal of Applied Social Psychology*, 34(11), 2377-2388.

Nair, G. S. S. (2013). A study on the effect of Quality of Work Life (QWL) on Organisational Citizenship Behaviour (OCB). *Integral Review A Journal of Management*, 6(1), 34-46.

Nekouei, M. H. ,Othman, M., Masud, J. & Ahmad, A. (2014). Quality of work life and job satisfaction among employee in government organizations in Iran. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 4(1), 217-229.

Nelson, D. & Ouick, C. (2013). *Organizational Behavior: Science, The Real World, and You*. USA: South Western Cengage Learning.

Parvar, M. R. F., Allameh, S. M. & Ansari, R. (2013). Effect of quality of work life on organizational commitment by SEM (Case Study: OICO Company). *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 3(10), 135-144.

Penny, W. Y. K. & Joanne, C. S. H. (2013). Casino employees' perceptions of their quality of work life. *International Journal of Hospitality Management*, 34, 348-358.

Pettay, R. F. (2008). *Health behaviors and life satisfaction in college students*, Doctor of Philosophy, Kansas State University.

Othman, A. & Lieng, M. C. (2009). Relationship between quality of work life and job satisfaction: A case study of enterprise "XYZ" in Malacca. *International Conference on Human Capital Development (ICON-HCD 2009)*, Kuantan, Pahang.

Özdevecioğlu, M. & Aktaş, A. (2007). Kariyer bağlılığı, mesleki bağlılık ve örgütsel bağlılığın yaşam tatmini üzerindeki etkisi: İş-aile çatışmasının rolü. *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 28, 1-20.

Özer, P. S. & Tozkoparan, G. (2013). Öz benlik değerlendirmeleri ile iş ve yaşam doyumu ilişkisinin sorgulanmasına yönelik görgül bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 30(8), 4933-4947.

Özkalp, E. & Kırel, Ç. (2005). Örgütsel *davranış*, Eskişehir: ETAMA A.Ş. Matbaa Tesisleri.

Price, J. L. (1997). Handbook of organizational measurement. *International Journal of Manpower*, 18(4/5/6), 305-558.

Pour, H. Z., Rahmani, M. N. & Qureshi, A. (2014). The study of relationship between quality of work life and job satisfaction of high school teachers in bandar abbas. *American Journal of Life Science Researches*, 2(1), 118-124.

Rafferty, A. E. & Griffin, M. A. (2009). Job satisfaction in organizational research. In D. Buchanan & A. Bryman (Eds.), *The Sage Handbook of Organizational Research Methods* (pp 196-212). New Delhi: Sage Publications.

Riley, A. (2000). The quality of work life, self-evaluation and life satisfaction among african americans. *African American Research Perspectives*, 6(1), 1-7.

Robbins, S. P., Judge, T. A., Odendaal, A. & Roodt, G. (2009). *Organisational behaviour in Southern Africa,* 2nd edition. Cape Town: Pearson Education.

Rose, R.C., Beh, L., Uli, J. & Idris, K. (2006). Quality of work life: Implications of career dimensions. *Journal of Social Sciences*, 2(2), 61-67.

Rouleau, D., Fournier, P., Philibert, A., Mbengue, B. & Dumont, A. (2012). The effects of midwives ' job satisfaction on burnout, intention to quit and turnover: A longitudinal study in Senegal. *Human Resources for Health* 10(9), 1-14.

Rubel, M. R. B. & Kee, D. M. H. (2014). Quality of work life and employee performance: antecedent and outcome of job satisfaction in Partial Least Square (PLS). *World Applied Sciences Journal*, 31(4), 456-467.

Sadri, S. & Goveas, C. (2013). Sustainable quality of work life and job satisfaction, [An Indian case study]. *Elite Research Journal of Education and Review*, 1(5), 48-54.

Sandhu, N. & Prabhakar, R. (2012). Factors influencing the quality of work life in the Indian banking industry-an empirical study. *IPEDR*, 55(23), 115-119.

Sardjoska, E. (2012). Life satisfaction in Macedonian work organizations. In M. Vassar (Ed.), *Psychology of Life Satisfaction*, New York: Nova Science Publisher.

Sevimli, F. & İşcan, Ö. F. (2005). Bireysel ve iş ortamına ait etkenler açısından iş doyumu. *Ege Akademik Bakış*, 1(5), 55-64.

Shogren, K. A., Lopez, S. J., Wehmeyer, M. L, Little, T. D. & Pressgrove, C. L. (2006). The role of positive psychology constructs in predicting life satisfaction in adolescents with and without cognitive disabilities: An exploratory study. *The Journal of Positive Psychology,* 1(1), 37–52.

Silah, M. (2005). *Endüstride Çalışma Psikolojisi*, Ankara: İkinci Baskı, Seçkin Yayıncılık.

Sirgy, M. J. (2012). *The psychology of quality of life hedonic well-being, life satisfaction and eudaimonia.* USA: Springer Science.

Spector, P. E. (1985). Measurement of human service staff satisfaction: Development of the job satisfaction survey. *American Journal of Community Psychology*, 13(6), 639-713.

Sung, K. (2003). Influencing variables on life satisfaction of Korean elders in institutions. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 33(8), 1093-1100.

Tabassum, A., Rahman, T. & Jahan, K. (2011). A comparative analysis of quality of work life among the employees of local private and foreign commercial banks in Bangladesh, *World Journal of Social Sciences*, 1(1), 17-33.

Tabassum, A. (2012). Interrelations between quality of work life dimensions and faculty member job satisfaction in the private universities of Bangladesh. *European Journal of Business and Management*, 4(2), 78-89.

Taher, A. (2013). Variations of quality of work life of academic professionals in Bangladesh: A discriminant analysis. *European Journal of Training and Development*, 37(6), 580-595.

Timossi, L. S., Pedroso, B., Francisco, A. C. & Pilatti, L. A. (2008). Evaluation of quality of work life: An adaptation from the Walton's QWL Model. *XIV International Conference on Industrial Engineering and Operations Management*, 13-16 October, Rio de Janeiro, Brazil.

Tulasi, D. V. & Vijayalakshmi, C. (2013). Quality of work life - a strategy for good industrial relations. *Advances in Management*, 6(11), 8-15.

Turunç, Ö. & Çelik, M. (2010). Çalışanların algıladıkları örgütsel destek ve iş stresinin örgütsel özdeşleşme ve iş performansına etkisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(2), 183-206.

Van Der Berg, Y. & Martins, N. (2013). The relationship between organisational trust and quality of work life. *SA Journal of Human Resource Management*, 11(1), 1-13.

Vanaki, Z. & Vagharseyyedin, S. A. (2009). Organizational commitment, work environment conditions, and life satisfaction among Iranian nurses. *Nursing and Health Sciences*, 11, 404-409.

Vittersø, J., Biswas-Diener, R. & Diener, E. D. (2005). The divergent meanings of life satisfaction: Item response modeling of the satisfaction with life scale in Greenland and Norway. *Social Indicators Research*, 74, 327-348.

Voicu, B. & Pop, C. (2011). Measurement models of life satisfaction: A structural equation modeling approach. *CALITATEA VIEŢII*, XXII, 2, 137-154.

Yang, J. (2010). Antecedents and consequences of job satisfaction in the hotel industry. *International Journal of Hospitality Management*, 29, 609-619.

Yelboğa, A. (2007). Bireysel demografik değişkenlerin iş doyumu ile ilişkisinin finans sektöründe incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 1-18.

Yelboğa, A. (2009). Validity and reliability of the Turkish version of the Job Satisfaction Survey (JSS). *World Applied Sciences Journal*, 6(8), 1066-1072.

Yüksel, İ. (2005). İletişimin iş tatmini üzerindeki etkileri: Bir işletmede yapılan görgül çalışma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6(2), 291-306.

4. Bölüm

ÖRGÜTSEL DEĞİŞİM ALGISI BELİRSİZLİK VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Öğr. Gör. Mecbure YARDIM - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Şenay KARAKUŞ - Niğde Üniversitesi

4.1. Giriş

Değişim günümüzde bütün alanlarda yaşanmaktadır ve bu alanlarda değişimin farklı boyutlarını görmek mümkün olmaktadır. Ekonomide, teknolojide, eğitimde ve diğer tüm sistemlerde değişim ve değişimin etkileri görülmektedir. Doğal olarak bir sistem olan örgütlerde de değişimin yaşandığı bilinmekte ve görülmektedir. Örgütsel değişimle ilgili literatürde birçok görgül çalışmanın bulunduğu bilinmektedir. Bu çalışmalar incelendiğinde, sadece belirli alanları kapsadıkları ve daha çok örgütsel düzeydeki etkileri üzerinde durdukları görülmektedir. Ayrıca, örgütsel değişimin bireysel düzeyde etkilerinin ise değişime direnç konusu üzerine odaklandığı ve çalışanların tutum ve davranışları üzerine pek odaklanmadığı belirtilmektedir (Rafferty ve Griffin, 2006). Örgütleri ayakta tutan çalışanların duygu, düşünce, algı ve tutumlarının ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Çalışanların örgütsel değişim hakkındaki düşünce ve algılarının araştırılması, başarılı bir değişimin uygulanması için önemlidir (Eby vd., 2000).

Değişim literatürde iki şekilde ele alınmıştır (Van de Ven ve Poole, 1995). Bunlardan birincisi olan yüzeysel değişimde, örgütte var olan yöntemlerin gözden geçirilerek geliştirilmesi ve yenilenmesi söz konusu iken (Weick ve Quinn, 1999), yapısal değişimlerde ise daha farklı seviyeleri olan, çok yönlü ve radikal bir değişim söz konusudur. Örgütlerde gelişen bu büyük çaplı, radikal değişimler ise olumsuz etkileri sebebiyle çalışanların stres düzeylerini artırırken, psikolojik

Kaynaklar

Altrichter, H. (2000). Introduction. In H. Altrichter & J. Elliot (Eds.), *Images of Educational Change.* Buckingham: Open University Press.

Andrews, M. F. & Whiteny, B. S. (1976). *Social indicators of well-being.* New York: Plenum Press.

Argyle, M. (2001). *The psychology of happiness.* New York: Taylor & Francis.

Argyris, C. (1960). *Understanding organizational behavior.* Homewood, Illinios: The Dorsey Press.

Ashford, S. J. (1988). Individual strategies for coping with stress during organizational transitions. *Journal of Applied Behavioral Science*, 24, 19-36.

Baron, R. M. & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations, *Journal of Personality and Social Psychology,* 51(6), 1173–1182.

Baron, J. N., Hannan, M. T. & Burton, M. D. (2001). Laborpains: Change in organizational models and employee turnover in young high-tech-firms. *American Journal of Sociology,* 106(4), 960–1012

Blake, R. R. & Mounton, J. S. (1983). The urge to merge: Tying the knot succesfully. Training and ception of positive and negative influences on large-scale change. *Group and Organizations Studies,* 15(2), 233-248.

Bulgerman, R. (1991). Intraorganizational ecology of strategy making and organizational adaptation: Theory and field research. *Organizational Science*, 2, 239-262.

Clampitt, P. G. & Williams, M. L. (2004). Communicating about organizational uncertainty. In D. Tourish & O. Hargie (Eds.), *Key issues in organizational communication* (pp 37- 59), New York: Taylor & Francis.

Conner, D. R. (1993). *Managing at the speed of change.* New York: Villard Books.

Damanpour F. (1897). The adoption of technological, administrative and ancillary innovations: Impact of organizational factors. *Journal of Management,* 13(4), 675-688.

Di Fonzo, N., Bordia, P. & Rosnow, R.L., (1994). Reining in rumors. *Organizational Dynamics*, 23, 47-62.

Diener, E, Emmons, R. A., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale, *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Buletin*, 95(3), 542-575.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49,71–75.

Dolan S. & Gosselin, E. (1993). Job satisfaction and life satisfaction: Analysis of a reciprocal model with social demographic moderators. https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/ 10230/1225/484.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 08.08.2014).

Eby, L. T., Adams, D. M., Russell, J. E. A. & Gaby, S. H. (2000). Perceptions of organizational readiness for change: Factors related to employees' reactions to the implementation of team-based selling. *Human Relations*, 53, 419-442

Erdoğan, İ. (2002). *E*ğitimde değişim yönetimi. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Ford, J. A. E. (1981). *Uncertainty over time and its relationship to life satisfaction for biological valve patient.* Unpublished Doctoral Dissertation, Canada: The University of British Columbia.

Guignon, C.B. (1999). *The good life.* USA: Hackett Publishing Co.

Hannan, M. T. & Freeman, J. (1989). *Organizational ecology.* Cambridge: Harvard University Press.

Hirschhorn, L. (1983). *Cutting back: Retrenchment and redevelopment of human and community services.* San Francisco: Jossey-Bass.

Hunsaker, P. L. & Coombs, M. W. (1988). Mergers and acqusitions: Managing the emotional issues. *Personel Journal*, 67, 56-78.

Huy, Q. N. (2002). Emotional balancing of organizational continuity and radical change: The contribution of middle managers. *Adminstrative Science Quarterly,* 47, 31–69.

Iverson, R. D. & Maguire, C. (2000). The relationship between job and life satisfaction: Evidence from a remote mining community. *Human Relations,* 53(6), 807-839.

Jimmieson, N. L., Terry, D. J. & Callan, V. J. (2004) Longitudinal study of employee adaptation to organizational change: the role of change-related information and change-related self-efficacy. *Journal of Occupational Health Psychology,* 9(1), 11–27.

Jimmieson, N. & Terry, D. (1999). The moderating role of task characteristics in determiningresponses to a stressful work simulation. *Journal of Organizational Behavior,* 20(5), 709–736.

Jimmieson, N., Terry, D. & Callan, V. (2004). A longitudinal study of employee adaptation to organizational change: The role of change related in formation and change related self-efficiancy. *Journal of Occupational Health Psychology,* 9, 11–27.

Kahneman, D., Diener, E. & Schwarz, N. (Eds.). (1999). *Well-being: The foundations of hedonic psychology.* New York: Russell Sage Foundation.

Keser, A. (2011). Çalışma yaşamı ile yaşam doyumu ilişkisine teorik bir bakış. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 897-913.

Kiefer, T. (2005). Feeling bad: Antecedents and consequences of negative emotions in on going change. *Journal of Organizational Behavior,* 26, 875–897.

Koçel, T. (2011). *İşletme yöneticiliği*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Kotter, J. P., & Schlesinger, L. A. (1979). Choosing strategies for change. *Harvard Business Review,* 57(2), 106-114.

Kozak, M. A. & Güçlü H. (2003). Turizm işletmelerinde değişim yönetimi üzerine kavramsal bir inceleme. İş Güç *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,* 5(1).

Lawrence, D. & Yarlett , P. (1995). Helping people change rols. *Management Development Review,* 8(4), 20-23.

Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping.* New York: Springer.

Lewin, K. (1965). *Teoria de campo em ciência social.* São Paulo: Liv. Pioneira Editora.

Lewis, L. K. (1999). Disseminating information and soliciting input during planned organizational change. *Management Communication Quarterly,* 13(1), 43–75.

Meaney, M. & Pung, C. (2008). McKinsey global results: Creating organizational transformations. *McKinsey Quarterly*, 1-7.

Mirvis, P. H. (1985). Negotiations after the sale: the roots and ramifications of conflict in an acqusitions. *Journal of Occupational Behaviour,* 6(1), 65-84.

Mishel, M. H. (1988). Uncertainty in illness. *Journal of Nursing Scholarship,* 20(4), 225-232.

Mishel, M. H. (1981). The measurement of uncertainty in illness. *Nursing Research,* 30, 258-263.

Nanda, A. (1999). Implementing organizational change. In M. P. Cunha & C. A. Marques (Eds.), *Readings in Organization science: Organizational Change in Changing Context* (pp 489-522).

Nutt, P. & Backoff, R. (2001). A transformação das organizações contemporâneas. In M. P. Cunha, J. M. Fonseca & F. Gonçalves (Eds.), *Empresas, caos e complexidade: gerindo à beira de um ataque de nervos* (pp 205-239).

Özdemir, S. (2000). *Eğitimde örgütsel yenileşme.* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Özer, M. & Karabulut, Ö. Ö. (2003). Yaşlılarda yaşam doyumu. *Turkish Journal of Geriatrics,* 6(2), 72-74.

Pavot, W. & Diener, E. (1993). Review of the satisfaction with life scale. *Psychological Assessment*, 5, 164–172.

Porras, J. & Robertson, I. (1992). Organizational development: Theory, practice, and research. In M. D. Dunnette & M. Hough (Orgs.). *Handbook of industrial and organizational psychology* (pp 719-822). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Rafferty, A. & Griffin, M. (2006). Perceptions of organizational change: A stress and coping perspective. *Journal of Applied Psychology,* 91(5), 1154–1162.

Rafferty, A. E., Jimmienson, N. L. & Armenakis, A. A. (2013). Change readiness: Multilevel Review. *Journal of Management*, 39(1), 110-135.

Richardson, P. & Denton, D. K. (1996). Communicating change. *Human Resource Management,* 35(2), 203-216.

Robbins, S. (1996). Mudança organizacional e administração do stress. *In Comportamento organizacional,*394-423.

Robinson, S. L. & Rousseau, D. M. (1994). Violating the psychological contract: Not the exception but the norm. *Journal of Organizational Behavior,* 15(3), 245–259.

Russell, B. (1930). *The conquest of happiness.* USA: Routledge Publishing.

Ryyf, C. D. & Singer, B. (1996). The contours of positive human health. *Psychological Inquiry*, 9(1), 1-28.

Sagie, A. & Koslowsky, M. (1994). Organizational attitudes and behaviors as a function of participation in strategic and tactical change decisions: An application of path-goal theory. *Journal of Organizational Behavior*, 15(1), 37–47.

Sagie, A., Elizur, D. & Greenbaum, C. W. (1985). Job experience, persuasion strategy and resistance to change: An experimental study. *Journal of Organizational Behavior,* 6(2), 157-162.

Schein, E. (1987). *Process consultation.* Reading, MA: Addison-Wesley.

Schmitter, P. C. (2003). Making sense of the EU: Democracy in Europe and Europe's democratization. *Journal of Democracy,* 14(4), 71-85.

Shin, D. C. & Johnson, D. M. (1978). Avowed happiness as an overall assessment of quality of life. *Social Indicators Research*, 5, 475-492.

Tezcan, M. (1984). *Sosyal ve Kültürel Değişme.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Van de Ven, A. & Poole, M. (1995). Explaining development and change in organizations. *Academy of Management Review*, 20, 510-540.

Weick, K. & Quinn, R. (1999). Organizational change and development. *Annual Review of Psychology*, 50, 361-386.

Weick, K. (2000). Emergent change as a universal in organizations. In M. Beer & N. Nohria (Eds.), *Breaking the code of change* (pp 223-241). Boston, MA: Harvard Business School Press.

Wilensky, H. L. (1960). Work, careers and social integration. *International Social Science Journal*, 12(4), 543-560.

5. Bölüm

BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE YAŞAM DOYUMU

Yrd. Doç. Dr. Onur KÖKSAL - Niğde Üniversitesi

5.1. Giriş

Pozitif psikoloji yazınının merkezinde yer alan kavramlardan biri de öznel iyi olmadır (Proctor vd., 2009). Öznel iyi olma, ilgili alanyazında duygusal ve bilişsel olmak üzere iki temel bileşen çerçevesinde ele alınmaktadır (Diener vd., 1985; Pavot ve Diener, 1993; Vitterso, 2001; Schimmack vd., 2002a). Duygusal bileşen, pozitif (hoşa giden) ve negatif (hoşa gitmeyen) duygular olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır (Diener vd., 1999). Negatif duygusallık düzeyi yüksek bireylerde mutsuzluk, doyumsuzluk, stres, öfke, üzüntü, suçluluk ve bezginlik gibi duygular hakim iken, pozitif duygusallığı yüksek bireylerde ilgi, heyecan, dostluk ve canlılık gibi duygular ön plana çıkmaktadır (Watson ve Clark, 1992). Öznel iyi olmanın bilişsel yönü ise yaşam doyumunu ifade etmektedir. Yaşam doyumu, hayata dair bilişsel ve yargısal bir duyguyu ifade etmektedir (Diener, 1984). Hem duygusallık hem de yaşama dair ulaşılan yargılar, bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları durumları değerlendirme biçimlerine vurgu yapmaktadır (Diener ve Suh, 1997).

Yaşam doyumuna ilişkin ilgili alanyazında yer alan tanımlamalar, tıpkı öznel iyi olmada olduğu gibi bilişsel ve duygusal olmak üzere iki bileşenin etkisinde kalmıştır (Schimmack vd., 2004). Yaşam doyumunun duygusal bileşeni, yaşanan olumlu ve olumsuz duygular arasındaki dengeyi (hedonik denge) ifade etmektedir. Headey ve Wearing (1989) tarafından öne sürülen dinamik eşitlik teorisine göre bireyler, duygusal tepkilerini belirli bir sınır dâhilinde ifade etmektedirler. Bu anlamda

Bu araştırmanın iki temel kısıtı bulunmaktadır. İlk kısıt, veri toplama yöntemiyle ilgilidir. Anket yöntemi kullanılarak yapılan bu araştırmada verilerin tek bir kaynaktan (bireyin kendisi) toplanması yanlılığa neden olabilmektedir. İleride yapılacak çalışmalarda farklı kaynaklardan veri toplanması bu kısıtı ortadan kaldırabilir. Araştırmanın ikinci kısıtı ise bu araştırmanın aslında bir kesit araştırması olmasından kaynaklanmaktadır. Kesit araştırması belirli bir zaman diliminde yapılan bir alan araştırması olduğu için değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerden bir sonuç çıkarmak pek mümkün değildir. Bu nedenle, ileride yapılacak çalışmalarda, belirli bir zaman diliminde verilerin toplanması yerine, farklı dilimleri içeren bir zaman sürecinde aynı kişilerden verilerin toplanması bu kısıtı ortadan kaldırabilir ve değişkenler arasındaki nedensel ilişkiler daha güvenilir hâle gelebilir.

Sonuçta, yaşam doyumunun ortaya çıkmasında kişilik yapısının önemli bir belirleyici olduğu görülmüştür. Ortaya çıkan bu sonuç, yaşam doyumu ölçümlerinde kişiliğin rolünün yadsınamayacağını ve dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Kaynaklar

Adebayo, S. O. & Arogundade, O. B. (2011). The predictive influence of extraversion and neuroticism on life satisfaction judgments of adults in Ado-Ekiti, Nigeria. *British Journal of Arts and Social Sciences,* 3(1), 38-49.

Argyle, M. & Lu, L. (1990). Happiness and social skills. *Personality and Individual Differences,* 11, 1255-1261.

Arrindell, W. A., Heesink, J. & Feij, J. A. (1999). The satisfaction with life scale (SWLS): Appraisal with 1700 healthy young in The Netherlands. *Personality and Individual Differences,* 26, 815-826.

Baudin, N., Aluja, A., Rolland, J. P. & Blanch, A. (2011). The role of personality in satisfaction with life and sport. *Behavioral Psychology,* 19(2), 333-345.

Benet-Martinez, V. & John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the big five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology,* 75(3), 729-750.

Brickman, P., Coates, D. & Janoff-Bulman, R. (1978). Lottery winners and accident victims: Is happiness relative?. *Journal of Personality and Social Psychology,* 36(8), 917-927.

Cheng, H. & Furnham, A. (2003). Personality, self-esteem, and demographic predictions of happiness and depression. *Personality and Individual Differences,* 34, 921-942.

DeNeve, K. & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta analysis of 137 personality traits and subjective well being. *Psychological Bulletin,* 124(2), 197-229.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin,* 95(3), 542-575.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment,* 49(1), 71-75.

Diener, E., Lucas, R. E. & Scollon, C. N. (2006). Beyond the hedonic treadmill: Revising the adaptation theory of well-being. *American Psychologist,* 61(4), 305-314.

Diener, E., Oishi, S. & Lucas, R. E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evalutions of life. *Annual Review of Psychology,* 54, 403-425.

Diener, E., Sandvik, E., Seidlitz, L. & Diener, M. (1993). The relationship between income and subjective well-being: Relative or absolute?. *Social Indicators Research,* 28, 195-223.

Diener, E. & Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science,* 13(1), 81-84.

Diener, E. & Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research,* 40, 189-216.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin,* 125(2), 276-302.

Durak, M., Senol-Durak, E. & Gencoz, T. (2010). Psychometric properties of the satisfaction with life scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults. *Social Indicators Research,* 99, 413-429.

Fogle, L. M., Huebner, E. S. & Laughlin, J. E. (2002). The relationship between temperament and life satisfaction in early adolescence: Cognitive and behavioral mediation models. *Journal of Happiness Studies,* 3, 373-392.

Furnham, A. & Cheng, H. (1999). Personality as predictors of mental health and happiness in the east and west. *Personality and Individual Differences,* 27, 395-403.

Gutierrez, J. L. G., Jimenez, B. M., Hernandez, E. G. & Puente, C. P. (2005). Personality and subjective well-being: Big five correlates and demographic variables. *Personality and Individual Differences,* 38, 1561-1569.

Hart, P. M. (1999). Predicting employee life satisfaction: A coherent model of personality, work and nonwork experiences, and domain satisfactions. *Journal of Applied Psychology,* 84(4), 564-584.

Hayes, N. & Joseph, S. (2003). Big 5 correlates of three measures of subjective well-being. *Personality and Individual Differences,* 34, 723-727.

Headey, B. & Wearing, A. (1989). Personality, life events, and subjective well-being: Toward a dynamic equilibrium model. *Journal of Personality and Social Psychology,* 57(4), 731-739.

Hotard, S. R., McFatter, R. M., McWhirter, R. M. & Stegall, M. E. (1989). Interactive effects of extraversion, neuroticism and social relationships on subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology,* 57(2), 321-331.

Joshanloo, M. & Afshari, S. (2011). Big five personality traits and self-esteem as predictors of life satisfaction in Iranian Muslim University students. *Journal of Happiness Studies,* 12, 105-113.

Kim-Prieto, C., Diener, E., Tamir, M., Scollon, C. & Diener, M. (2005). Integrating the diverse definitions of happiness: A time-sequential framework of subjective well-being. *Journal of Happiness Studies,* 6, 261-300.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yasam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Kwan, V. S. Y., Bond, M. H. & Singelis, T. M. (1997). Pancultural explanations for life satisfaction: Adding relationship harmony to self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology,* 73(5), 1038-1051.

Larsen, R. J. & Ketelaar, T. (1989). Extraversion, neuroticism and susceptibility to positive and negative mood induction procedures. *Personality and Individual Differences,* 10(12), 1221-1228.

Lounsbury, J. W., Saudargas, R. A., Gibson, L. W. & Leong, F. T. (2005). An investigation of broad and narrow personality traits in relation to general and domain-specific life satisfaction of college students. *Research in Higher Education,* 46(6), 707-729.

McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of

personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology,* 52(1), 81-90.

Onyishi, I. E. & Okongwu, O. E. (2013). Personality and social support as predictors of life satisfaction of Nigerian prisons officers. *The Social Sciences,* 8(1), 5-12.

Pavot, W. & Diener, E. (1993). Review of the satisfaction with life scale. *Psychological Assessment,* 5(2), 164-172.

Pavot, W., Diener, E., Colvin, C. R. & Sandvik, E. (1991). Further validation of the satisfaction with life scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment,* 57(1), 149-161.

Pavot, W., Fujita, F. & Diener, E. (1997). The relation between self-aspect congruence, personality and subjective well-being. *Personality and Individual Differences,* 22(2), 183-191.

Peterson, C., Park, N. & Seligman, M. E. P. (2005). Orientations to happiness and life satisfaction: The full life versus the empty life. *Journal of Happiness Studies,* 6, 25-41.

Proctor, C. L., Linley, P. A. & Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies,* 10, 583-630.

Pychyl, T. A. & Little B. R. (1998). Dimensional specificity in the prediction of subjective well-being: Personal projects in pursuit of the phd. *Social Indicators Research,* 45, 423-473.

Rusting, C. L. & Larsen, R. J. (1997). Extraversion, neuroticism and susceptibility to positive and negative affect: A test of two theoretical models. *Personality and Individual Differences,* 22(5), 607-612.

Schimmack, U., Diener, E. & Oishi, S. (2002a). Life-satisfaction is a momentary judgment and a stable personality characteristic: The use of chronically accessible and stable sources. *Journal of Personality,* 70(3), 345-384.

Schimmack, U., Oishi, S., Furr, R. M. & Funder, D. C. (2004). Personality and life satisfaction: A facet-level analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin,* 30(8), 1062-1075.

Schimmack, U., Radhakrishnan, P., Oishi, S., Dzokoto, V. & Ahadi, S. (2002b). Culture, personality, and subjective well-being: Integrating process models of life satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology,* 82(4), 582-593.

Suh, E., Diener, E. & Fujita, F. (1996). Events and subjective well-being:

Only recent events matter. *Journal of Personality and Social Psychology,* 70(5), 1091-1102.

Suh, E., Diener, E., Oishi, S. & Triandis, H. C. (1998). The shifting basis of life satisfaction judgments across cultures: Emotions versus norms. *Journal of Personality and Social Psychology,* 74(2), 482-493.

Sümer, N., Lajunen, T. & Özkan, T. (2005). Big five personality traits as the distal predictors of road accident involvement. (Ed. G. Underwood) Ch. 18, *Traffic and Transport Psyhology.* Elsevier Ltd.

Uziel, L. (2006). The extraverted and the neurotic glasses are of different colors. *Personality and Individual Differences,* 41, 745-754.

Veenhoven, R. (1996). Developments in satisfaction-research. *Social Indicators Research,* 37, 1-46.

Vitterso, J. (2001). Personality traits and subjective well-being: Emotional stability, not extraversion, is probably the important predictor. *Personality and Individual Differences,* 31, 903-914.

Vitterso, J., Biswas-Diener, R. & Diener, E. (2005). The divergent meanings of life satisfaction: Item response modeling of the satisfaction with life scale in Greenland and Norway. *Social Indicators Research,* 74, 327-348.

Watson, D. & Clark, L. A. (1992). On traits and temperament: General and specific factors of emotional experience and their relation to the five-factor model. *Journal of Personality,* 60(2), 441-476.

Wilson, K. & Gullone, E. (1999). The relationship between personality and affect over the lifespan. *Personality and Individual Differences,* 27, 1141-1156.

6. Bölüm

TEMEL BENLİK DEĞERLENDİRMESİ VE YAŞAM DOYUMU İLİŞKİSİ: CİNSİYETİN DÜZENLEYİCİLİK ROLÜ

Doç. Dr. Sait GÜRBÜZ - Dr. Hakan BAYRAMLIK
Kara Harp Okulu

6.1. Giriş

Judge, Locke ve Durham'ın (1997) on yıl önce üst düzeyli yeni bir kişilik özelliği olarak ileri sürdükleri "Temel Benlik Değerlendirmesi (TBD)"; öz saygı, genel öz yeterlilik, nevrotiklik ve kontrol odağı özelliklerinin görgül ve kavramsal örtüşmesini temsil eden, geniş ve temel bir kişilik özelliği olarak yazına kazandırılmış bir kavramdır. Araştırmalar, TBD'nin iş tatmini ve performans değişkenleriyle ilişkisi olduğu gibi çalışma hayatında yer alan sağlık, müşteri ilişkileri ve iş arama davranışı gibi birçok değişkenle de ilişki içerisinde olduğunu gösterdiğinden (Stumpp vd., 2010), TBD'nin ölçümlenmesi ve yapılan çalışmalara dâhil edilmesi hem akademik hem de pratik kazançlar bakımından önem kazanmaktadır.

TBD, çalışma ortamında iş tatmini başta olmak üzere iş görenlerin bireysel davranış ve iş sonuçlarının, diğer değişkenlere göre daha güçlü bir yordayıcısı durumundadır (Gürbüz vd., 2010). Kendilerini olumlu yönde değerlendiren ya da öz benlik değerleme algısı yüksek düzeyde olan iş görenlerin, işlerinden daha fazla tatmin oldukları, görev/iş performanslarının görece daha yüksek olduğu ve olağandışı durumlarla başa çıkmada daha başarılı oldukları bazı araştırmalarla (örneğin, Erez ve Judge, 2001; Judge vd., 1998) desteklenmiştir.

TBD kavramı, bireyci toplumsal kültür eğilimleri gösteren ABD'de geliştirilmiş bir kavramdır. Kendilerini olumlu yönde değerlendiren ya da öz benlik değerleme algısı yüksek düzeyde olan kişilerin yaşam doyumlarının daha yüksek olacağına dair bazı araştırmalar bulunmaktadır.

pılması, araştırma sonuçlarının genellenebilmesi bakımından faydalı olacaktır. Deneklerin araştırma değişkenlerine ilişkin tutumları, öz değerlendirme yöntemi ile sübjektif olarak ölçüldüğünden, ortak yöntem varyansı ve sosyal beğenirlik etkileri (Gürbüz ve Şahin, 2014) söz konusu olmuş olabilir. Araştırmanın kesitsel tasarım ile (cross-sectional study) gerçekleştirilmiş olması bir başka kısıttır. Bundan sonraki çalışmalarda, belirli bir zaman diliminde verilerin toplanması yerine, farklı dilimleri içeren bir zaman sürecinde aynı kişilerden verilerin tekrar toplanması (longitudinal study) bu sınırlılığın etkisini azaltabilir. Bu çalışmada, TBD ile yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bundan sonraki araştırmalarda, TBD-yaşam doyumu ilişkisinde, amaç edinme (goal attainment), öz uyum (self concordance), iş özellikleri teorisi ve öz benlik yönetiminin (self determination) rollerinin incelenmesi yararlı olabilecektir.

Kaynaklar

Basım, H. N. & Şeşen, H. (2006). Kontrol odağının çalışanların nezaket ve yardım etme davranışlarına etkisi: Kamu sektöründe bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 159-168.

Bentler, P. M. (1995). *Program manual, multivariate software*. CA: Encino.

Bollen, K. A. (1989). S*tructural equations with latent variables*. New York: Wiley.

Bowling, N. A., Wang, Q., Tang, H. Y. & Kennedy, K. D. (2010). A comparison of general and workspecific measures of core self-evaluations. *Journal of Vocational Behavior*, 76, 559-566.

Brunborg, G. S. (2008). Core self-evaluations. *European Psychologist*, 13, 96-102.

DeNeve, K. & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta analysis of personality traits and subjective well being. *Psychological Bulletin*, 124(2), 197-229.

Diener, E. (1994). Assesing subjective well-being: progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31, 103-157.

Diener, E. & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Personality Processes and Individual Differences*, 68, 653-663.

Diener, E., Emmons, R., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.

Diener, E., Oishi, S. & Lucas, R. E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual Review of Psychology*, 54, 403-425.

Diener, E. & Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicator. *Social Indicators Research*, 40, 189-216.

Durak, M., Senol-Durak, E. & Gencoz, T. (2010). Psychometric properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults. *Social Indicators Research*, 99(3), 413-429.

Erez, A. & Judge, T. A. (2001). Relationship of core self-evaluations to goal setting, motivation, and performance. *Journal of Applied Psychology*, 86, 1270-1279.

Ferris, D. L., Rosen, C. R., Johnson, R. E., Brown, D. J., Risavy, S. D. & Heller, D. (2011). Approach or avoidance (or both?): Integrating core self-evaluations within an approach/avoidance framework. *Personnel Psychology*, 64, 137-161.

Frish, M. B. (2006). *Quality of life therapy: Applying a life satisfaction approach to positive psychology and cognitive therapy.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Goldberg, L. R. (1990). An alternative 'description of personality': The big-five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.

Gürbüz, S. & Bingöl, D. (2007). Çeşitli örgüt yöneticilerinin güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, eril-dişil ve bireyci-toplulukçu kültür boyutlarına yönelik eğilimleri üzerine görgül bir araştırma. *KHO Savunma Bilimleri Dergisi*, 6(2), 68-87.

Gürbüz, S., Erkuş, A. & Sığrı, Ü. (2010). İş tatmini ve iş performansının yeni öncülü: Temel benlik değerlendirmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 69-76.

Gürbüz, S. & Sığrı, Ü. (2012). Kariyer çapalarının, temel benlik değerlendirmesi ve kültürel değerler ile ilişkisi: Türkiye ve ABD karşılaştırması. *20. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*, 460-465. 24-26 Mayıs 2012, Çeşme, İzmir.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hofstede, G. (1980). Motivation, leadership and organizations: Do American theories apply abroad?. *Organizational Dynamics*, 9(1), 42-63.

Joreskog, K. G. & Sorbom, D. (2001). *LISREL 8: User's reference guide*. Chicago, IL: Scientific Software International.

Judge, T. A. & Bono, J. E. (2001). Relationship of core self-evaluations traits—self-esteem, generalized selfefficacy, locus of control, and emotional stability—with job satisfaction and job performance: a meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 86, 80-92.

Judge, T. A., Bono, J. E., Erez, A. & Locke, E. A. (2005). Core self-evaluations and job and life satisfaction: The role of self-concordance and goal attainment. *Journal of Applied Psychology*, 90, 257-268.

Judge, T. A., Bono, J. E. & Locke, E. A. (2000). Personality and job satisfaction: The mediating role of job characteristics. *Journal of Applied Psychology*, 85, 237-249.

Judge, T. A., Erez, A. & Bono, J. E. (1998). The power of being positive: The relation between positive self concept and job performance. *Human Performance*, 11, 167-187.

Judge, T. A., Erez, A., Bono, J. E. & Thoresen, C. J. (2002). Are measures of self-esteem, neuroticism, locus of control, and generalized self-efficacy indicators of a common core construct?. *Journal of Personality & Social Psychology*, 83, 693-710.

Judge, T. A., Erez, A., Bono, J. E. & Thoresen, C. J. (2003) The core self-evaluations scale: Development of a measure. *Personnel Psychology,* 56, 303-331.

Judge, T. A., Hurst, C. & Simon, L. S. (2009). Does it pay to be smart, attractive, or confident (or all three)? Relationships among general mental ability, physical attractiveness, core self-evaluations, and income. *Journal of Applied Psychology*, 94(3), 742-755.

Judge, T. A., Locke, E. A. & Durham, C. C. (1997). The dispositional causes of job satisfaction: A core evaluation approach. *Research in Organizational Behavior,* 19, 151-188.

Judge, T. A., Locke, E. A., Durham, C. C. & Kluger, A. N. (1998). Dispositional effects on job and life satisfaction: The role of core evaluations. *Journal of Applied Psychology*, 83, 17-34.

Kisbu, Y. (2006). *Influences of regulatory focus, core self-evaluations and age on biases in perception and choice*. Unpublished Master's Thesis, Koc University.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yasam doyumu düzeylerinin karsılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Kwan, V. S. Y., Bond, M. H. & Singelis, T. M. (1997). Pancultural explanations for life-satisfaction: Adding relationship harmony to self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1038-1051.

Larsen, R. J., Diener, E. & Emmons, R. A. (1985). An evaluation of subjective well-being measures. *Social Indicators Research,* 17, 1-17.

Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M. & Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: The architechture of sustainable change. *Review of General Psychology,* 9(2), 111-131.

Oishi, S., Diener, E. F., Lucas, R. E. & Suh, E. M. (1999). Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: Perspectives from needs and values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 980-990.

Piccolo, R. F., Judge, T. A., Takahashi, K., Watanabe, N. & Locke, E. A. (2005). Core self-evaluations in Japan: Relative effects on job satisfaction, life satisfaction, and happiness. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 965-984.

Schimmack, U., Radhakrishnan, P., Oishi, S., Dzokoto, V. & Ahadi, S. (2002). Culture, personality, and subjective well-being: integrating process models of life satisfaction. *Journal of Personality & Social Psychology,* 82, 582-593.

Seligman, M. E. P. (2007). *Gerçek mutluluk. Kalıcı doyum potansiyelinizi geliştirmek için yeni olumlu psikolojinin kullanılması*. Ankara: HYB.

Song, G., Feng, K. & Weitao, J. (2013). Mediating effects of core self-evaluations on the relationship between social support and life satisfaction. *Social Indicators Research*, 114, 1161-1169.

Stumpp, T., Muck, P. M., Hülsheger, U. R., Judge, T. A. & Maier, G. W. (2010). Core self-evaluations in Germany: Validation of a German measure and its relationships with career success. *Applied Psychology: An International Review*, 59(4), 674-700.

Tsaousis, I., Nikolaou, I., Serdaris, N. & Judge, T. A. (2007). Do the core self-evaluations moderate the relationship between subjective well-being and physical and psychological health?. *Personality and Individual Differences*, 42, 1441-1452.

Vitterso, J., Biswas-Diener, R. & Diener, E. (2005). The divergent meanings of life satisfaction: Item response modeling of the satisfaction with life scale in Greenland and Norway. *Social Indicators Research,* 74, 327-348.

7. Bölüm

KENDİ KENDİNE LİDERLİK STRATEJİLERİNİN YAŞAM DOYUMU ÜZERİNE ETKİLERİ*

Prof. Dr. Selen Doğan - Doç. Dr. Faruk Şahin
Niğde Üniversitesi

7.1. Giriş

Bireyler yaşamlarının istekleri ve beklentileri doğrultusunda olmasını isterler. Bu nedenledir ki, bireyin yaşama karşı genel bir tutumu ve yaşamı hakkındaki duygusal tepkisi olarak tanımlanabilen yaşam doyumu kavramı, yıllar boyunca gerek sosyal psikoloji gerekse endüstriyel ve organizasyonel psikoloji alanının ilgi odağı bir araştırma konusu olmuştur.

Yaşam doyumu, bireyin yaşamına ilişkin genel değerlendirmelerini içeren sübjektif bir yargıdır (Diener vd., 1985). Bireyin beklentilerini elde ettikleriyle karşılaştırmasıyla ulaştığı bir durum veya sonuçtur. Yaşam doyumu bir anlamda, bireyin belirlediği hedeflere ulaşma derecesi olarak da görülmektedir (Diener, 1994; Proctor vd., 2009). Yapılan çalışmalar yaşam doyumu üzerinde etkisi olan bir çok öğeye odaklanmakta, bu öğeler yardımıyla konunun anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır (DeNeve ve Cooper, 1998; Diener ve Suh, 1997; Lyubomirsky vd., 2005; Seligman, 2007). Bu öğeler arasında yaş, cinsiyet, medeni durum, genel sağlık ve sosyal ilişkiler gibi unsurların yaşam doyumu üzerinde etkisi olabildiği gibi; öz güven, öz disiplin, duygusal denge vb. kişilik özelliklerinin de yaşam doyumunu açıklayıcı olduğu görülmüştür. Yaşam doyumu, bir anlamda, bireyin belirlediği hedeflere ulaş-

* Bu çalışma, Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (BAP) tarafından SOB2012/01 Numaralı proje kapsamında desteklenmiş olduğundan, Niğde Üniversitesi'ne teşekkürlerimizi sunarız.

Kaynaklar

Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes,* 50(2), 248-287.

Csikszentmihalyi, M. (1990). Flow: The psychology of optimal experience. New York: Harper & Row.

Diener, E. (1994). Assesing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research,* 31, 103-157.

Diener, E. & Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science,* 13(1), 81-84.

Diener, E. & Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicator. *Social Indicators Research,* 40, 189-216.

Diener, E., Oishi, S. & Lucas, R. E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual Review Psychology*, 54, 403-25.

Diener, E., Emmons, R., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment,* 49, 71-75.

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Press.

DeNeve, K. & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta analysis of 137 personality traits and subjective well being. *Psychological Bulletin,* 124(2), 197-229.

Doğan, S. & Şahin, F. (2008). Kendi kendine liderlik ölçeğinin Türkçe uyarlaması, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 139-164.

Durak, M., Senol-Durak, E. & Gencoz, T. (2010). Psychometric properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults. *Social Indicators Research,* 99(3), 413-429.

Frish, M. B. (2006). *Quality of life therapy: Applying a life satisfaction approach to positive psychology and cognitive therapy.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Houghton, J. D. & Neck, C. P. (2002). The revised self-leadership questionnaire: Testing a hierarchical factor structure for self-leadership. *Journal of Managerial Psychology*, 17(8), 672-691.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yasam doyumu düzeylerinin karsılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Larsen, R. J., Diener, E. & Emmons, R. A. (1985). An evaluation of subjective well-being measures. *Social Indicators Research,* 17, 1-17.

Lyubomirsky, S., King, L. & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive effect: Does happiness lead to success. *Psychological Bulletin,* 131, 803-855.

Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M. & Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: The architechture of sustainable change. *Review of General Psychology,* 9(2), 111-131.

Manz, C. C. (1986). Self-leadership: Toward an expanded theory of self-influence processes in organizations. *Academy of Management Review*, 11, 585-600.

Manz, C. C. & Neck, C. P. (1999). *Mastering self-leadership: Empowering yourself for personel excellence.* 2nd Edition, Upper Saddle River, NJ, USA: Prentice-Hall.

Manz, C. C. & Sims, Jr H. P. (1989). S*uperleadership: Leading others to lead themselves.* 1st Edition (July 1989), USA: Prentice Hall Trade.

Martin, M. W. (2007). Paradoxes of happiness. *Journal of Happiness Studies,* 9, 171-184.

Maslow, A. (1970). *Motivation and personality,* (2nd ed.). New York: Harper and Row.

Nakamura, J. & Csikszentmihalyi, M. (2009). Flow theory and research. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp 195-206). Oxford: Oxford University Press.

Neck, C. P. (1996). Thought self-leadership: A self-regulatory approach towards overcoming resistance to organizational change. *The International Journal of Organizational Analysis*, 4(2), 202-216.

Neck, C. P. & Houghton, J. D. (2006). Two decades of self-leadership theory and research: Past developments, present trends, and future possibilities. *Journal of Managerial Psychology*, 21, 270-295.

Neck, C. P. & Manz, C. C. (2007). *Mastering self-leadership: Empowering yourself for personal excellence (Fourth edition)*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Norrish, J. & Vella-Brodrick, D. A. (2008). Is the study of happiness a worthy scientific pursuit? *Social Indicators Research,* 87, 393-407.

Podsakoff, P.M., Mackenzie, S. B., Lee, J. Y. & Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology*, 88, 879–903.

Prussia, G. E., Anderson, J. S. & Manz, C. C. (1998). Self-leadership and performance outcomes: The mediating influence of self-efficacy. *Journal of Organizational Behavior,* 19(5), 523-538.

Proctor, C. L., Linley P. A. & Maltby J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies,*10, 583-630.

Prieto, C. K., Diener, E., Tamir, M., Scollon, C. & Diener, M. (2005). Integrating the diverse definitions of happiness: A time-sequentel framework of subjective well-being. *Journal of Happiness Studies,* 6, 261-300.

Seligman, M. E. P. (2007). *Gerçek mutluluk. Kalıcı doyum potansiyelinizi geliştirmek için yeni olumlu psikolojinin kullanılması*. Ankara: HYB.

Seligman, M. P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist,* 55(1), 5-14.

Seligman, M., Steen, T. A., Park, N. & Peterson, C. (2005). Positive psychology progress: Emprical validation of interventions. *American Psychologist,* 60(5), 410-421.

Sirgy, J. M., Michalos, A. C., Ferris, A., Easterlin, R., Patrick, D. & Pavot, W. (2006). The quality-of-life (QoL) research movement: Past, present, and future. *Social Indicators Research,* 76, 343-466.

Snyder, C. R. & Lopez, S. J. (2007). *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths*. London: Sage Publications.

Stewart, G. L., Courtright S. H., & Charles C. M. (2011). Self-Leadership: A Multilevel Review. *Journal of Management*, 37(1), 185-222.

Veenhoven. R. (1988). The utility of happiness. *Social Indicators Research,* 20, 333-354.

Vitterso, J., Biswas-Diener, R. & Diener, E. (2005). The divergent meanings of life satisfaction: Item response modeling of the satisfaction with life scale in Greenland and Norway. *Social Indicators Research,* 74, 327-348.

Yetim, U. (2001). *Toplumdan bireye mutluluk resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

8. Bölüm

İLETİŞİM BECERİLERİ BAĞLAMINDA YALNIZLIK VE YAŞAM DOYUMU İLİŞKİSİ

Dr. Eylem ŞİMŞEK - Hava Kuvvetleri Komutanlığı
Yrd. Doç. Dr. Hakkı AKTAŞ- Bahçeşehir Üniversitesi

8.1. Giriş

Bireyin yaşamında iletişim, eşdeyişle diğer insanlarla ilişkiler ve bilgi alışverişi, duygu, deneyimlerin paylaşımı yaşamsal bir önem taşımaktadır. İletişim sayesinde bireyler bir araya gelip toplumsallaşabilmektedir. Ortak kültürlerin oluşturulması, sürdürülmesi ve diğer kuşaklara aktarılması ancak iletişimle olanaklıdır. Ancak, her katmanın niteliğini belirleyen bir önceki katmanın iletişim kalitesidir. Kendisiyle iletişimi sağlıklı olmayan bir kişinin, bireylerarası iletişim deneyimlerinin olumlu olması beklenemez. Benzer şekilde, bir grupta veya örgütte bireylerarası iletişimin gerektiği gibi etkin/verimli olmaması, genel iletişim süreçlerini olumsuz etkiler. Toplumsal iletişimin sağlıklı olabilmesi için tüm alt katmanların iletişim süreçlerinin başarılı bir şekilde işlemesi gereklidir.

Bireyler genellikle kişilik özellikleri ya da mizaçları ile tanımlanmaktadır. Dışadönük, uyumlu, gelişime açık vb. kişilik özellikleri aslında diğer insanlarla iletişim biçimlerimizi tanımlamaktadır. Yine sinirli ya da sakin yapılı olmak başka insanlara olan tutumumuzu ifade etmektedir. Kısaca, bireyi tanımlamamız bile bireyin diğer bireylerle ve toplumla iletişimi bağlamında yapılmaktadır. İnsanlar hiçbir zaman atomize varlıklar olmamıştır. Birey fiziksel, sosyal ve psikolojik gereksinimlerini sağlayabilmek için bir bütünün parçası olmalı ve diğer parçalarla iletişim hâlinde bulunmalıdır.

İletişim, bireyin yaşamındaki temel gereksinimlerden biridir. Sağlıklı ve mutlu bir yaşam, bireyin deneyimlediği iletişim pratiklerinin

Kaynaklar

Akgün, E. (2001). *Huzurevlerinde yaşayan yaşlı bireylerin algıladıkları yalnızlık duyguları ve yaşam kaliteleri üzerine etkileri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akın, A. (2010). Self compassion and Loneliness. *International Online Journal of Educational Sciences,* 2(3), 702-718.

Barger S. D., Messerli-Bürgy, N. & Barth J. (2014). Social relationship correlates of major depressive disorder and depressive symptoms in Switzerland: nationally representative cross sectional study. *BMC Public Health,* 14, 273. doi: 10.1186/1471-2458-14-273.

Baron, R. M. & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Persnality and Social Psychology,* 51(6), 1173-1182.

Biswas-Diener, R. & Diener, E. (2006). The subjective well-being of the homeless, and lessons for happiness. *Social Indicators Research,* 76, 185–205.

Brülde, B. (2007). Happiness and the good life introduction and conceptual framework. *Journal of Happiness Studies,* 8, 1-14.

Bugay, A. (2007). Loneliness and life satisfaction of Turkish university students. *Paper presented at 4th Education in a Changing Environment Conference,* September, The University of Salford, UK.

Cacioppo, J. T. & Cacioppo, S. (2014). Social relationships and health: The toxic effects of perceived social isolation. *Social and Personality Psychology Compass,* 8, 58–72. doi: 10.1111/spc3.12087.

Check, J. V. P., Perlman, D. & Malamuth, N. M. (1985). Loneliness and aggressive behavior. *Journal of Social and Personal Relationships,* 2, 243-252.

Chelune, G. J., Sultan, F. E. & Williams, C. L. (1980). Loneliness, self-disclosure and interpersonal effectiveness. *Journal of Counseling Psychology,* 27, 462-468.

Chen, Y., Hicks, A. & While, A. E. (2014). Loneliness and social support of older people living alone in a county of Shanghai, China. *Health & Social Care in the Community*, 22, 429–438. doi: 10.1111/hsc.12099

Cohen, E. (2000). A facet theory approach of examining overall and life facet satisfaction relationships. *Social Indicators Research,* 51, 223-237.

Cohen, S. (2004). Social support and health. *American Psychologist,* 676-682.

Coşkuner, A. (1994). *İletişim becerisini geliştirme eğitiminin işgörenlerin iletişim çatışmalarına girme eğilimlerine, yalnızlık düzeylerine ve iş doyumlarına etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Cummins, R. A. (2000). Personal income and subjective well-being: A review. *Journal of Happiness Studies,* 1, 133-158.

Cummins, R. A. (2003). Normative life satisfaction: Measurement issues and a homostatic model. *Social Indicators Research,* 64, 225-256.

Cummins, R. A., McCabe, M. P., Romeo, Y. & Gullone, E. (1994). The Comprehensive Quality of Life Scale: Instrument development and psychometric evaluation on tertiary staff and students. *Educational and Psychological Measurement,* 54, 372-382.

Çivitci, N., Çivitci, A., Fiyakalı, N. C. (2009). Anne-babası boşanmış ve boşanmamış olan ergenlerde yalnızlık ve yaşam doyumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 493-525.

Delle Fave, A. (2013). The exploration of happiness: Present and future perspectives. Springer.

Demakakos, P., Nunn, S. & Nazroo, J. (2006). Loneliness, relative deprivation and life satisfaction, In . J. Banks, E. Breeze, C. Lessof, & J. Nazroo (Eds.), *Retirement, Health and Relationships of the Older Population in England: The 2004 English Longitudinal Study of Aging,* London, UK: The Institute for Fiscal Studies.

Demir, A. (1989). UCLA yalnızlık ölçeğinin geçerliği ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi,* 7(23), 14-18.

Demir, M. (2009). Close relationships and happiness among emerging adults. *Journal of Happiness Studies,* DOI 10.1007/s10902-009-9141-x.

Demir, M. & Özdemir, M. (2010). Friendship, need satisfaction and happiness. *Journal of Happiness Study,* 11, 243-259.

Demir, M., Jaafar, J., Bilyk, N. & Ariff, M. R. (2012). Social skills, friendship and happiness: a cross-cultural investigation. *Journal of Social Psychology,* 152(3), 379-385.

Diener, E. & Biswas-Diener, R. (2001). Making the best of a bad situation: Satisfaction in the slums of Calcutta. *Social Indicators Research,* 55, 329-352.

Diener, E. & Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science,* 13(1), 81-84.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin,* 95, 542-575.

Diener, E. (1994). Assesing subjective well-being: progress and opportunities. *Social Indicators Research,* 31, 103-157.

Diener, E., Emmons, R., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment,* 49, 71-75.

Diener, E., Horwitz, J. & Emmons, R. (1985). Happiness of very wealty. *Social Indicators Research,* 16, 263-274.

Diener, E., Scollon C. K., N., Oishi, S., Dzokoto, V. & Suh, E. M. (2000). Positivity and the construction of life satisfaction judgements: Global happiness is not the sum of its parts. *Journal of Happiness Studies*, 1, 159-176.

Diener, E., Wolsic, B. & Fujita, F. (1995). Physical attractiveness and sub-

jective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology,* 69, 120-129.

Dour H.J., Wiley J. F, Roy-Byrne, P., Stein M. B., Sullivan, G., Sherbourne, C. D., Bystritsky, A., Rose, R. D. & Craske, M. G. (2014). Perceived social support mediates anxiety and depressive symptom changes following primary care intervention. *Depress Anxiety,* 31(5), 436-42. doi: 10.1002/da.22216.

Egan, G. (1994). *Psikolojik danışmaya giriş.* Akkoyun F. (Çev), Ankara: Form Ofset.

Frish, M. B. (2006). *Quality of life therapy: Applying a life satisfaction approach to positive psychology and cognitive therapy.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Gable, S. L. & Haidth, J. (2005). What (and why) is positive psychology. *Review of General Psychology,* 9(2), 103-110.

Gierveld, J. J. & Havens, B. (2004). Cross-national comparisons of social ısolation and loneliness: ıntroduction and overview. *Canadian Journal on Aging/La Revue canadienne du vieillissement,* 23, 109-113.

Gierveld, J. J. & Tilburg, T. V. (2006). A 6-item scale for overall, emotional, and social loneliness confirmatory tests on survey data. *Research on Aging,* 28(5), 582-598.

Gierveld, J. J. (1998). A review of loneliness: Concept and definitions, determinants and consequences. *Reviews in Clinical Gerontology,* 8, 73-80.

Gierveld, J. J., Tilburg, T. V. & Dykstra, P. A. (2006). Loneliness and social isolation. In A. Vangelisti & D.Perlman (Eds.), *Cambridge Handbook of Personal Relationships* (pp 485-500). Cambridge: Cambridge University Press.

Goldsmith, S. K., Pellmar, T. C., Kleinman, A. M. & Bunney W. E. (2002). *Reducing suicide: A national imperative.* Washington, DC: National Academy Press.

Güngörmüş, K. (2011). Hemşirelerin duygusal zekaları ile iş yaşamında yaşadıkları yalnızlık arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Hagerty, M. R., Cummins, R., Ferriss, A. L., Land, K., Michalos, A., Peterson, M., Sharpe, A., Sirgy, M. J. & Vogel, J. (2001). Quality-of-life indexes for national policy: review and agenda for research. *Social Indicators Research,* 55(1), 1-96.

Heinrich L. M. & Gullone E. (2006). The clinical significance of loneliness: A literature review. *Clin Psychol Rev,* 26(6), 695-718.

Horowitz, L.M., French, R. S. & Anderson, C.A. (1982). The prototype of a lonely person. (Chapter 12) In L. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research, and therapy* (pp 183-205). New York: John Wiley & Sons.

Jaremka, L. M., Fagundes, C. P., Glaser, R., Bennett, J. M., Malarkey, W. B. & Kiecolt-Glaser J. K. (2013). Loneliness predicts pain, depression, and fatigue: Understanding the role of immune dysregulation. *Psychoneuroendocrinology,* 38(8), 1310–1317.

Junttila, N. & Vauras, M. (2009), Loneliness among school-aged children and their parents. *Scandinavian Journal of Psychology,* 50, 211–219. doi: 10.1111/j.1467-9450.2009.00715.x

Kızılgeçit, M. (2012). Modern psikolojide ve tasavvufta yalnızlık. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 1, 131-150.

Koçak, R. (2003). Duygusal ifade eğitimi programının üniversite öğrencilerinin aleksitimi ve yalnızlık düzeylerine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Korkut, F. (1996). İletişim becerilerini değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 2(7), 18-23.

Korkut-Owen, F. & Bugay, A. (2014). İletişim becerileri ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 10(2), 51- 64.

Lance, C. E., Mallard, A. G. & Michalos, A. C. (1995). Tests of the causal directions of global-life facet satisfaction relationships. *Social Indicators Research,* 34(1), 69-92.

Larsen, R. J., Diener, E. & Emmons, R. A. (1985). An evaluation of subjective well-being measures. *Social Indicators Research,* 17, 1-17.

Lim L. L. & Kua E. E. (2011). Living alone, loneliness, and psychological well-being of older persons in singapore. *Current Gerontology and Geriatrics Research*, vol. 2011, Article ID 673181, 9 pages, DOI: 10.1155/2011/673181, http://www.hindawi.com/journals/cggr/2011/673181/

McWhirter, B. T. (1997). Loneliness, learned resourcefulness, and self-esteem in college students. *Journal of Counseling & Development,* 75, 460–469. doi: 10.1002/j.1556-6676.1997.tb02362.x.

Mushtaq, R., Shoib, S., Shah, T. & Mushtaq, S. (2014). Relationship between loneliness, psychiatric disorders and physical health ? A review on the psychologcal aspects of loneliness. *Journal of Clinical and Diagnostic Research,* 8(9), WE01–WE04. http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/ articles/PMC4225959/

Nichols, T., Riemer, M. (2009). Social isolation: The association between low life satisfaction and social connectivity. *Paper presented at WOCN Society 41st Annual Conference,* June 6-10, 2009. http://www.hollister.com/us/files/case_studies/910778.pdf

Orhunbilge, N. (2002). *Uygulamalı regresyon ve korelâsyon analizi.* İkinci Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Peplau L. A. & Perlman, D. (1979). Blueprint for a social psychological

theory of loneliness. In M. Cook & G. Wilson (Eds.), *Love and attraction* (pp 99-108). Oxford, England: Pergamon.

Perlman D. & Peplau, L. A. (1981). Toward a social psychology of loneliness . In S. Duck & R. Gihour (Eds.), *Personal Relationships in Disorder* (pp 31-55). London: Academic Press.

Proctor, C. L., Linley P. A. & Maltby J. (2008). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies,* DOI 10.1007/s10902-008-9110-9.

Reichmann, F. (1959). Loneliness. *Psychiatry,* 22, 1-15.

Rokach, A. & Brock, H. (1996). The causes of loneliness. *Psychology, a Journal of Human Behavior,* 33, 1-11.

Russell, D., Peplau, L. A. & Ferguson, M. L. (1978). Developing a measure of loneliness. *Journal of Personality Assessment,* 42, 290-294.

Saltalu, N. D., Öztürk, A. & Samur, E. (2009). A study on loneliness level of students in faculty of vocational education in terms of some variables. World Conference on Educational Sciences, *Procedia Social and Behavioral Sciences,* 1, 1272–1277.

Sardoğan, M. E. (1998). *Florida insan ilişkileri becerileri eğitimi modelinin grup üyelerinin kaygı, yalnızlık, atılganlık, kendini açma ve empatik beceri düzeylerine etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Seligman, M. E. P. (2007). *Gerçek mutluluk. Kalıcı doyum potansiyelinizi geliştirmek için yeni olumlu psikolojinin kullanılması*. Ankara: HYB.

Seligman, M. E. P., Steen, T. A., Park, N. & Peterson, C. (2005). Positive psychology progress: Emprical validation of interventions. *American Psychologist,* 60(5), 410-421.

Sermat, V. & Smyth, M. (1973). Content analysis of verbal communication in the development of relationship: Conditions influencing self-disclosure. *Journal of Personality and Social Psychology,* 26(3), 332-346.

Sermat, V. (1980). Some situational and personality correlates of loneliness. In J. Hartog, J. R. Audy & Y. A. Cohen (Eds.*), The anatomy of loneliness* (pp 305-318). New York: International University Press.

Sevimli, F. & İşcan, Ö. (2005). Bireysel ve iş ortamına ait etkenler açısından iş doyumu. *Ege Akademik Bakış Dergisi,* 5(2), 55-64.

Smith, L., Heaven, P. C. L. & Ciarrochi, J. (2008). Trait emotional intelligence, conflict communication patterns, and relationship satisfaction. *Personality and Individual Differences,* 44, 1314–1325.

Smith, S. & Razzel, P. (1975). *The pools of winners*. Londra: Caliban Books.

Solano, C. H., Batten, P. G. & Parish, E. A. (1982). Loneliness and patterns of self-disclosure. *Journal of Personality and Social Psychology,* 43(3), 524-31.

Şimşek, E. & Aktaş, H. (2014). Örgütsel sessizlik ile kişilik ve yaşam doyumu etkileşimi: Kamu sektöründe bir araştırma, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 121-136, ISSN: 1303-0876.

Şimşek, E. (2011). *Örgütsel iletişim ve kişilik özelliklerinin yaşam doyumuna etkileri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Şirin, H. & Izgar, H. (2013). Relationship between undergraduates' communication skills and their negative automatic thoughts. *Elementary Education Online,* 12(2), 585-596.

Tomé, G., Matos, M. G., Camacho, I., Simões,C. & Diniz, J. A. (2014). Friendships quality and classmates support: How to influence the well-being of adolescents. *Higher Education of Social Science,* 7(2), 149-160.

Torrey, E. F. (1999). *Psikiyatrinin ölümü.* (Çev. R. Pınar). İstanbul: Öteki Psikoloji Dizisi.

Tuzgöl-Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 22(2), 132-143.

Vanhalst, J., Luyckx, K. & Goossens, L. (2014) Experiencing loneliness in adolescence: A matter of ındividual characteristics, negative peer experiences, or both? *Social Development,* 23(1), 100–118.

Vara, Ş. (1999). *Yoğun bakım hemşirelerinde iş doyumu ve genel yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi.

Vinson, T. & Ericson, M. (2012). *Life Satisfaction and Happiness*. Richmond: Jesuit Social Services.

Vitterso, J. & Nilsen, F. (2002). The conceptual and relational structure of subjective well-being, neuroticism, and extraversion: Once again, neuroticism is the important predictor of happiness, *Social Indicators Research,* 57(1), 89-118.

Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation.* Cambridge, MA: MIT Press.

Woodhouse, S. S., Dykas, M. J. & Cassidy, M. J. (2012). Loneliness and peer relations in adolescence. *Social Development,* 21(2), 273-293.

Yılmaz, E. & Altınok, E. (2009). Okul yöneticilerinin yalnızlık ve yaşam doyum düzeylerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 15(59), 451-469.

Zakahi, W. R. &. Duran R. L. (1985). Loneliness, communicative competence, and communication apprehension: Extension and replication. *Communication Quarterly, 33*(1), 50-60.

Zimmermann, J. G. (1785/6). *Über die einsamkeit*. Frankfurt, Germany: Troppau.

Zysberg, L. (2012). Loneliness and emotional intelligence. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied,* 146(1-2), 37-46.

YENİ KÜRESEL DÜZENDE TÜRK DIŞ POLİTİKASININ KİMLİK ARAYIŞI

Ali AYATA
Gökberk YÜCEL

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1141
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 21
ISBN : 978-605-320-044-4
© 1. Basım, Ocak 2015

Yeni Küresel Düzende Türk Dış Politikasının Kimlik Arayışı
Ali AYATA - Gökberk YÜCEL

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ayata, Ali., Yücel, Gökberk.
Yeni Küresel Düzende Türk Dış Politikasının Kimlik Arayışı / *Ali AYATA - Gökberk YÜCEL*
1. Basım, s.180, 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-044-4
1. Türk Dış Politikası, 2. Kimlik, 3. Osmanlılık

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

SUNUŞ

Devletlerin iç sorunlarının uluslararası arenada dahi karşılarına çıkması ve dış politika anlayışlarının yüzyıllık kalıplar üzerine oturmak yerine sürekli yenilenip dakikalık manevralar üzerine tekrar tekrar inşa edilmesi, 21. yüzyılda kendisine etkin bir rol atfeden devletlerin kurumsal ve zihinsel yapılarını revize etmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle insan hakları, demokrasi, hak ve özgürlüklerin işlevselliği hususlarında hassaslaşmış gibi görünen ulusal veya uluslararası kamuoyu ve bunları etkileyen aktörler; küreselleşmenin ulvi değerleri olan liberal değerlere, düşmanca veya ilgisiz bir duruş içerisinde olan devletlere karşı iktisadi, siyasi, ticari ve dış politika manasında her türlü yaptırımı uygulamayı kendilerine hak görmektedirler.

Değişen dünya düzeniyle değişim sancıları yaşayan Türk dış politikasının ele alındığı bu çalışmada, Türkiye'nin 1990'lardan bu yana uyguladığı dış politika perspektifi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Kimlik buhranı olarak adlandırdığımız bu dönemde Türkiye'nin dış politikasında, iç politikasıyla orantılı olarak değişim Soğuk Savaş'ın bitimiyle farkına vardığı baskılanmış Osmanlı kimliği/havzası ekseninde gelişmeye başlamıştır. Türkiye'nin bu değişim serüveninin bağımsız bir dış politika anlayışı olarak mı yoksa işbirliği dâhilinde olduğu batı eksenli, yarı özerk bir anlayışta mı yoğrulduğu suallerine yine bu bağlamda cevap aranmıştır. Bu noktada Yeni Osmanlıcığın değişime direnen muhaliflerin ortaya attığı bir söylem mi yoksa kurumsal çerçevesi yazılmış, vizyonu belirgin bir dış politik amaç mı olduğu da analiz edilmiştir.

2012 yılında teslim edilen "Türk Dış Politikasında Kimlik Sorunsalı" başlıklı Yüksek Lisans Tezinden üretilen bu çalışmada, Türk dış politikasının tarihinin ya da Türk dış politikasını ilgilendiren konuların her yönüyle incelenmesi hedeflenmemiştir. Bu bağlamda çalışmanın temel hedefi Türk dış politikasını belirleyen faktörlerin analiz edilmesi ve bu vesileyle konuyla ilgilenen okuyuculara yardımcı kaynak sunulmasıdır. Çalışmanın öğrenciler, araştırmacılar, akademisyenler ve Türk dış politikasına giriş mahiyetinde bir bakış açısı kazanmak isteyenlere yardımcı olmasını ve literatüre küçük bir katkı yapmasını temenni ediyoruz. Ayrıca çalışmanın basım aşamasında katkı ve desteklerinden dolayı Nobel Yayınevine teşekkürlerimizi sunuyoruz. Çalışmanın eksik, noksan ve kusurlu kısımlarından kaynaklı sorunlarında sorumluluk tarafımıza aittir.

Ali AYATA
Gökberk YÜCEL
Ocak, 2015
Bilecik

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. Bölüm: MİLLİ KİMLİK VE DIŞ POLİTİKA DİYALEKTİĞİ 7
1.1. MİLLİ KİMLİĞİN TEORİK ALT YAPISI 8
1.2. ULUS DEVLET, MİLLİ ÇIKAR, DIŞ POLİTİKA ÜÇLEMİNDE KİMLİK 17
1.3. KARAR ALMA MEKANİZMASINDA KİMLİK TESİRİ 32
1.3.1. Milli Kimliğin Aynadaki Sureti: Resmi İdeoloji 32
1.3.2. Dış Politikayı Yoğuran Eller: Bürokrasi 34
1.3.3. Liderin Kimliği: İnanç ve Değerler 36
1.3.4. Dış Politika Amaçlarında Kimlik, İmaj ve Prestij 38

2. Bölüm: SANCILI BİR DIŞ POLİTİKANIN KİMLİKSEL ALT YAPISI: İMPARATORLUK'TAN CUMHURİYET'E TÜRKİYE'DE ULUSLAŞMA SÜRECİ 41
2.1. DEVLET-İ EBED MÜDDET DAVASI: OSMANLICILIK 42
2.2. İMPARATORLUĞUN DAĞILIŞI VE GENÇ CUMHURİYETİN DOĞUŞU 48
2.3. CUMHURİYETİN ÖTEKİSİ OLARAK OSMANLI VE YENİ TÜRK KİMLİĞİNİN İNŞASI 56
2.3.1. Türk Kimliğinin İnşasında İki Damar: Akçura ve Gökalp ... 58
2.3.2. Kemalizm ve Osmanlı'nın Tasfiyesi 61
2.3.3. İki Cihan Arasında Kalan Ruh: "Osmanlı" 70

3. Bölüm: TÜRK DIŞ POLİTKASINA YÖN VEREN TEMEL PARAMETRELER VE KEMALİZM TESİRİ 75
3.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA HAKİM UNSUR: REALİZM 77
3.2. SOĞUK SAVAŞ'IN PARLAYAN YILDIZLARI: STATÜKOCULUK VE BATICILIK 97
3.3. TÜRK DIŞ POLİTİKASININ KEMALİST KARAKTERİSTLİĞİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME 107

4. Bölüm: TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA TEAMMÜLLERİ AŞMAK 111
4.1. DIŞ POLİTİK VİZYON OLARAK YENİ OSMANLICILIĞIN İMKANLARI: REELPOLİTİK ARAÇ MI ÜTOPİK BİR AMAÇ MI? 118
4.2. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA EKSEN KAYMASI TARTIŞMALARI 129

5. Bölüm: TARİH, KİMLİK VE DIŞ POLİTİKA BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN TARİHSEL YÖNELİMİ: "OSMANLILIK" 135
5.1. MİLLİYET ŞUURU VE MİLLİ TARİH MESELESİ: SOSYAL HAFIZA 135
5.2. MEDENİYET TASAVVURU OLARAK MİLLİ KİMLİK 138
5.3. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA TARİHSEL YÖNELİM: OSMANLILIK 140

6. Bölüm: TÜRK DIŞ POLİTİKASININ REALİST KARAKTERİ ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 147

KAYNAKLAR 161

YAZARLAR HAKKINDA 173

KAYNAKÇA

Abel, O., (2006), Yaralı Bellek, (çev.) T. Keşoğlu, (Ed.) S. Yerasimos, Türkler Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik içinde, Doruk Yayıncılık, Ankara, ss. 177-192.

Akçura, Y., (2007), Türkçülük, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Akgün B., (2006), 11 Eylül Sonrasında Dünya, ABD ve Türkiye, Tablet Yayıncılık, Konya.

Akgün, B., (2009), "Türk dış politikası ve Uluslararası örgütler", Akademik Orta Doğu, Cilt 3, Sayı 2, İstanbul, ss. 1-40

Akgün, B., (2010), Orta Doğu'da Pax Turcica'nın Doğuşu, http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/413/ortadoguda-pax-turcicanin-dogusu.aspx

Akgün, B., (2011), "Yeni Osmanlıcılık Değil Kardeş Ülkelerin Buluşması", Stratejik Düşünce, Sayı 15, Ankara, ss. 9-13.

Akman, A., (2002), Milliyetçilik Kuramında Etnik Sivil Milliyetçilik Karşıtlığı, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik İçinde, Cilt 4, İletişim yayınları, İstanbul, ss. 81-90

Akşin, S., (2006) Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, İmge Kitabevi, Ankara

Akşin S., (1985), Jön Türkler, Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, III, İletişim yayınları, İstanbul, ss.832-843.

Aktay, Y., (2011), "Osmanlı'yı Okuyarak Türkiye'yi anlamak", Stratejik Düşünce, Sayı 15, Ankara, ss. 5-8.

Aktay, Y., (2010), "Değişen Güç Dengeleri ve Türkiye", Stratejik Düşünce, Sayı 12, Ankara, ss. 5-9.

Altaylı, A.T., (2006), Hitlerin Liderlik Sırları, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul.

Anderson, B., (2007), Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, (çev.) İ. Savaşır, Metris yayınları, İstanbul.

Aral, B., (2001), Türk dış politikası söylemine eleştirel bir yaklaşım: Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklığı, (Ed.) Ş. H. Çalış, İ. Dağı, R. Gözen, Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik İçinde, Liberte Yayınları, Ankara, ss. 185-212.

Arı, T., (2004a), Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, İstanbul.

Arı, T., (2004b), Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, petrol ve Hegemonya, Alfa yayınları, İstanbul.

Arı, T., (2010), "Türk-Amerikan İlişkileri Nereye Gidiyor", Stratejik Düşünce, Sayı 2, Ankara, ss. 51-52.

Atsız, H. N., (1997), Makaleler IV, İrfan Yayıncılık, İstanbul.

Ayata, A., (2006), Außen- und Sicherheitspolitik der Türkei 1970-2005: „Der Weg der Türkei zu einem modernen Staat und ihre Bedeutung für Internatonale Staatengemeinschaft", Peter Lang Verlag.

Ayata, A., (2009), Balanceakt der Türkei zwischen der EU und den USA, Winter Industries.

Ayata, A., (2010a), Türkiye'nin Orta Doğu Politikası, (Ed.) M. Ercan, Değişen Dünyada Türk Dış Politikası içinde, Nobel yayıncılık, Ankara, ss. 169-196.

Ayata, A., (2010b), Türkiye-ABD İlişkileri, (Ed.) M. Ercan, Değişen Dünyada Türk Dış Politikası içinde, Nobel yayıncılık, Ankara, ss. 83-108.

Ayata A., (2010c), Türkiye'nin Orta Asya Politikası, (Ed.) E. Efegil, C. Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.641-656.

Ayata, A. ve G. Yücel, (2014), Türk Dış Politikasında Teamüleri Aşmak "Osmanlılık", Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, 4 (1), ss. 71-97.

Aydemir, Ş.S., (2006), Enver paşa Cilt 1, Remzi kitabevi, İstanbul.

Aydemir, Ş.S., (2006), Enver paşa Cilt 2, Remzi kitabevi, İstanbul.

Bal, İ., (2010), Türk dış politikasında süreklilik ve değişim, (Ed.) E. Efegil, C. Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss. 37-62.

Bağcı, H., (2001), Türk dış politikasında 1950'li yıllar, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara.

Barutçu A. F., (1977), Siyasi Anılar 1939-1954, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Basso, L., (1982), Zur Theorie des politischen Konflikts, Suhrkamp Verlag.

Bayraktutan, Y., (1996), Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Behrens, H. ve P. Noack, (1988), Theorien der internationalen Politik, DTV.

Berkes, N., (2007), Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal devrimler, Kaynak yayınları, İstanbul.

Bilge, S., (1966), Milletlerarası Politika, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Bostancı, M. N., (1996), Cumhuriyet'in Başlangıç Yıllarında Ekonomi ve Siyaset, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Brackman, T., (2007), Zwischen Kemalismus und Islamisierung: „Das Verhältnis von Religion und Staat in der Türkei", Meidenbauer Verlag.

Brandt, F., (2013), Zukunftsszenario über die Situation der Türkei um Jahr 2040, Grin Verlag.

Brzezinski, Z., (1998), Büyük Satranç Tahtası, (çev.) E. Dikbaş ve E. Kocabıyık, Sabah Kitapları, İstanbul.

Bühler, J., (2007), Thomas Hobbes in den internationalen Beziehungen - Zur Existenz eines zwischenstaatlichen Naturzustandes in der politischen Philosophie von Thomas Hobbes, Akademikerverlag.

Büyükbaş, H., (2006), ŞGO: Şanghay İşbirliği Örgütü, (Ed.) Ş. H. Çalış, Ö. Kutlu, B. Akgün, Uluslararası örgütler ve Türkiye içinde, Çizgi Kitabevi, Konya, ss. 555-584.

Canbolat, İ.S., (2009), "Türk Dış Politikası'nın Teorik Zemini", Stratejik düşünce, Sayı 1, Ankara, ss. 27-29.

Connoly, W. E., (1995), Kimlik ve Farklılık, (çev.) F. Lekesizalın, İletişim Yayınları, İstanbul.

Copeaux, E., (2006), Tarih Yaratma, (çev.) T. Keşoğlu, (Ed.) S. Yerasimos, Türkler Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik içinde, Doruk Yayıncılık, Ankara, ss. 159- 176.

Çağaptay, S., (2009), Türkiye'de İslam, Laiklik ve Milliyetçilik Türk kimdir, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Çakmak, H., (5 Eylül 2011) Orta Doğu Tamam; Sıra Balkanlarda, Yeniçağ Gazetesi.

Çalış, Ş. H., (2001), Ulus, Devlet ve Kimlik Labirentinde Türk Dış Politikası, (Ed.) Ş. H. Çalış, İ. Dağı, R. Gözen, Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik İçinde, Liberte Yayınları, Ankara, ss. 3-34.

Çalış, Ş. H., (2010), Hayalet Bilimi ve Hayali kimlikler, Neo-Osmanlılık, Özal ve Balkanlar, Çizgi Kitabevi, Konya.

Çalış, Ş. H. ve K. Kan, (2006), BM: Birleşmiş Milletler, (Ed.) Ş. H. Çalış, Ö. Kutlu, B. Akgün, Uluslararası örgütler ve Türkiye içinde, Çizgi Kitabevi, Konya, ss. 35-76.

Çemrek, M., (2010), Osmanlı Milletler Topluluğu: Osmanlı'nın İmkânlarını Keşfetmek http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/794/osmanli-milletler-toplulugu-imparatorlugun-imkânlarini-kesfetmek.aspx

Çemrek, M. ve A. Yazıcı, (2011), "Jön Türkiye: Ne Osmanlı mı", Neo Liberal mi?, Stratejik Düşünce, Sayı 15, Ankara, ss. 14- 17.

Çemrek M. ve M. Aksoy, (2010), Türk Dış Politikasında Kimlik Sorunsalı, (Ed.) Ertan Efegil, Cüneyt Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss. 151-172.

Çiftçi, K., (2010), Tarih, Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Dağı, İ., (1996) "Uluslararası Politikada Devletin Yeri: Liberteryan Bir Eleştiri", Liberal Düşünce, Cilt 1, Sayı 1, Ankara, ss. 93-100.

Dağı, İ., (1 Şubat 2011), Post-İslamizm ve AK Parti, Zaman Gazetesi.

Dağı, İ., (2 Şubat 2010), Kemalizm'in En Büyük İcadı, Zaman Gazetesi.

Davutoğlu, A., (2011), Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre yayınları, İstanbul..

Deringil, S., (1994), Denge Oyunu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Deutsch, W. K., (1972), Nationenbildung, Nationalstaat, Integration, Bertelsmann Verlag.

Doğan, İ., (2004), "Tanzimat Sonrası Osmanlı Aydınlarında Çağdaşlaşma Sorunu ve Arayışları", Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, (Ed. A. Aköz, B. Ürekli, R. Özcan), Konya, s.485- 508.

Duran, B., (2009), Türk Dış politikası Orta Doğulaşıyor Mu?, (Ed.) K. İnat, M.Ataman ve B. Duran, Orta Doğu Yıllığı 2008 içinde, Küre Yayınları, İstanbul.

Dursun, Ç., (2004), "Hegel'de Kendilik Bilinci ve Öteki İçindeki Yolculuk", Doğu-Batı: İdeolojiler – I, S. 28, Ankara, ss. 181-193.

Dursun, D., (2004), Siyaset Bilimine Giriş, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Eralp, A., (2009), Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması, (Ed.) Atilla Eralp, Devlet Sistem ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 57-88.

Efegil, E., (2010), Türk Dış Politikasında Eksen Kayması Sorunsalı: Batı Yöneliminden Anadolu Merkezli Anlayışa Geçiş Mi?, (Ed.) Murat Ercan, Değişen Dünyada Türk Dış Politikası içinde, Nobel yayıncılık, Ankara, ss. 405- 430.

Elarzo, H. M., (Mayıs-Haziran 2014), Arap Baharı: Problemler ve Çözüm Önerileri, Orta Doğu Analiz, Cilt: 6, Sayı: 62, ss.22-23.

Ercan, M., (2010a), Türk Dış Politikasında Kıbrıs, (Ed.) Murat Ercan, Değişen Dünyada Türk Dış Politikası içinde, Nobel yayıncılık, Ankara, ss. 353- 376.

Ercan, M., (2010b), Avrupa'nın sınırları ve Türkiye'nin Avrupa'daki yeri, (Ed.) E. Efegil, C. Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.489-502.

Ercan, M., (2010c), Dünden Bugüne Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, (Ed.) Murat Ercan, Değişen Dünyada Türk Dış Politikası içinde, Nobel yayıncılık, Ankara, ss. 1-28.

Ercan, M., (2010d), Türkiye-Ermenistan Protokolleri: Süreç ve Kaygılar, (Ed.) E. Efegil, C. Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss. 323-338.

Ercilasun, A. B., (1987), "Yusuf Akçura ve Türk Fikir Tarihindeki Yeri", Ölümünün Ellinci Yılında Yusuf Akçura Sempozyumu Tebliğleri, Ankara, ss. 109-112.

Erdmann, G. O. ve Herzog, (2012), „Die Türkei in Afrika: Im Schatten des Neo-Osmanismus?", In: GIGA Focus, Nummer 1/2012.

Ergin, M., (1995), Orhun Abideleri, Boğazici Yayınları, İstanbul.

Erhan, Ç. (2004), "ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri", Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 3, Ankara, 122-149.

Erol M. S., (1999), Hayalden Gerçeğe Türk Birleşik Devletleri, İrfan yayınevi, İstanbul.

Erol M. S., (2007), "11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Vizyon Arayışları ve Dört Tarz-ı Siyaset", Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Ankara, ss. 33-55

Erol, M. S. ve E. Ozan, (2011), Türk Dış Politikasında Süreklilik Unsuru Olarak Siyasal rejim", Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt 4, Sayı 8, Ankara, ss.13-38.

Eryılmaz, B., (1993), Bürokrasi, Anadolu Matbaacılık, İzmir.

Fidan, S., K. Şahin ve F. Çelik, (2011), "Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi, Osmanlı Modernleşmesinde yeri ve Önemi", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 23, 2011, Isparta, ss.113-128.

Fukuyama F., (2011), Tarihin Sonu ve Son İnsan, (çev.) Z. Dicleli, Profil Yayıncılık, İstanbul.

Gallas, K., (2014), Orient im Umbruch: Der Arabische Frühling und seine Folgen, Mitteldeutscher Verlag.

Georgeon, F., (2006), Pantürk Düşü, (Ed.) S. Yerasimos, Türkler Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik içinde, Doruk Yayıncılık, Ankara, ss. 193- 212.

Gökalp, Z., (2004), Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak, Bordo-siyah Klasik Yayınları, İstanbul.

Gökalp, Z., (2006), Türkçülüğün Esasları, Bordo-Siyah Klasik Yayınları, İstanbul.

Göle, N., (2006), İslam'ın Demokratik Davası, (Ed.) S. Yerasimos, Türkler Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik içinde, Doruk Yayıncılık, Ankara, ss. 127-138.

Gönlübol, M., (1978), Uluslararası Politika, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Göyünç, N., (2004), "700. Kuruluş Yılında Osmanlı Devleti Hakkında", Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, (Ed. A. Aköz, B. Ürekli, R. Özcan), Konya, ss.11-16.

Gözen, R., (2001), Türk Amerikan İlişkileri ve Türk Demokrasisi: Realist bağlantı, (Ed.) Ş. H. Çalış, İ. Dağı, R. Gözen, Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik İçinde, Liberte Yayınları, Ankara, ss. 73-112.

Gözen, R., (2009), İmparatorluktan Küresel Aktörlüğe Türkiye'nin Dış Politikası, Palme Yayıncılık, Ankara.

Gözen, R., (2010), Türk Dış Politikasında Değişen Var Mı, (Ed.) E. Efegil, C. Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss. 19-36.

Güngör, E., (1980), Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Ötüken Yayınevi. İstanbul.

Güngör, E., (1990), Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Güleç, C., (1992), Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi, V yayınları, Ankara.

Gümüşoğlu, F., (2002), Türk Yurdu, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik, C.4 içinde, İletişim yayınları, İstanbul, 269-274.

Gürbey, G., (2010), Wandel in der türkischen Außenpolitik unter der AKP-Regierung? Außenminister Davutoğlus Konzept der „Strategischen Tiefe", Südosteuropa Mitteilungen, 02/2010, ss. 16-27.

Hanioğlu, Ş., (1985), "Osmanlıcılık", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, V, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 1389-1393.

Hanioğlu, M. Ş., (5 Aralık 2010) Ümmetten millet, Kuldan Yurttaş, Sabah Gazetesi.

Hausmann, J., (2014), Die Türkei als neues Geberland und potenzieller Partner in Dreieckskooperationen, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik.

Heinz, J., (2013), Die Türkei als "neue regionale Führungsmacht", Grin Verlag.

Heper, M., (1983), "Bürokrasi", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 289-308.

Heywood, A., (2007), Siyasi İdeolojiler, (çev.) H. İnanç (5. Bölüm), Adres Yayınları, Ankara.

Hobsbawm, E., (1991), Nationen und Nationalismus. Mythos und Realität seit 1780. Campus Verlag.

Huntington, S., (2006), Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, (çev.) C. Soydemir, M. Turhan, Okuyan Us Yayınları, İstanbul.

İnan, A., (1969), Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Karaosmanoğlu Y., (1984), Yaban, İletişim Yayınları, İstanbul.

Kabaklı, A., (2002), Millete Vurulan Canlı Pranga, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kalaycıoğlu, E. ve A. Y. Sarıbay, (2007), Tanzimat: Modernleşme Arayışı ve Politik Değişme, (Ed.) E. Kalaycıoğlu, A. Y. Sarıbay, Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme içinde, Alfa Akademi Yayınları, Bursa, ss. 3-28.

Kandemir, N., (2010), "Türk Dış Politikası'nın Dünü, Bugünü ve Geleceği", Stratejik Düşünce, Sayı 2, Ankara, ss. 42-46.

Karagül, İ., (23 Aralık 2010), Osmanlı korkusu, Osmanlı tuzağı, Yeni Şafak Gazetesi.

Kardaş, Ş. (Bahar 2013), "Türkiye Ve Arap Baharı: Türkiye'nin Orta Doğu Politikasındaki Değişiklikler", Hazar Strateji Enstitüsü Raporu.ss. 71-79.

Karpat, K., (2003), Türkiye ve Orta Asya, (çev.) Hakan Gür, İmge Kitabevi, Ankara.

Karpat, K., (1995), Kimlik Sorununun Türkiye'de Tarihi, Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi, (Ed.) S. Şen, Türk Aydını ve Kimlik Sorunu, Bağlam Yayınları, İstanbul. 28-29

Kazancıgil, A., (2007), Türkiye'de Modern Devlet Oluşumu ve Kemalizm, (Ed.) E. Kalaycıoğlu, A. Y. Sarıbay, Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme içinde, Alfa Akademi Yayınları, Bursa, ss.171- 192.

Keskin, H., (1981), Die Türkei-Wom Osmanischen Reich zum Nationalstaat.

Kili, S. ve Ş. Gözübüyük, (2006), Senedi-i İttifak'tan Günümüze Türk Anayasa Metinleri, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, İstanbul.

Kılıçbay, M. A., (2003), Kimlikler Okyanusu, Doğu-Batı: Kimlikler, Sayı 23, Ankara, ss. 161-168.

Kocatürk, U., (1999), Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Koçlar, B. ve Ş. Demir, (1999), Hukuk Alanında Osmanlıcılık Düşüncesi 1839-1871, (Ed.) Güler Eren, Osmanlı, Cilt 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s.348- 354

Köseoğlu, N., (2009), Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Krell, G., (2009), Weltbilder und Weltordnung: Einführung in die Theorie der internationalen Beziehungen, Nomos Verlag.

Kuran, E., (1987) "Yusuf Akçura'nın Tarihçiliği", Ölümünün Ellinci Yılında Yusuf Akçura Sempozyumu Tebliğleri, Ankara, ss. 45-50.

Kut, Ş., (2005), Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul.

Kürkçüoğlu, Ö., (1980), "Dış Politika Nedir, Türkiye'deki Dünü ve Bugünü", Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 35, Sayı 1. Ankara, s.309-335.

Küçük, C., (1985), "Osmanlılarda Millet Sistemi ve Tanzimat", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, IV, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.1007-1024.

Lange, A. Kai-Uwe (2001), George Frost Kennan und der Kalte Krieg, „Eine Analyse der Kennanschen Variante der Containment Policy", Lit Verlag.

Laurens, H., (2006), Türkler ve Araplar, (çev.) T. Keşoğlu, (Ed.) S. Yerasimos, Türkler Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik içinde, Doruk Yayıncılık, Ankara, ss. 69-78.

Leggewie, C. ve R. Münch, (2001), Politik im 21. Jahrhundert, Suhrkamp Verlag.

Mardin, Ş., (1990), Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş., (1994), Türk Modemleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş., (1996), Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş., (1985), "19. yy Düşünce Akımları ve Osmanlı devleti", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, I, İletişim yayınları, İstanbul. ss.342-351.

Meriç, C., (2002), Sosyoloji Notları ve Konferanslar, İletişim Yayınları, İstanbul.

Meriç, C., (1985), Bu Ülke, İletişim Yayınları, İstanbul.

Meriç, C., (1980), Kırk Ambar, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Noack, P., (1972), Internationale Politik, DTV.

Nonn, C., (2014), Das 19. und 20. Jahrhundert, UTB Verlag.

Nur, R., (1967), Hayatım ve Hatıratım I-II, Altındağ Yayınevi, İstanbul.

Okutan, C. ve F. Ereker, (2005), "Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde Rejim Unsuru", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.8, İstanbul, ss. 188-204.

Oran B. v.d. (2005a), Türk Dış Politikası:1919-1980, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul.

Oran B. v.d. (2005b), Türk Dış Politikası:1919-1980, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul..

Oran, (1999), Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme, Bilgi Yayınları, Ankara.

Ortaylı, İ., (2011), İmparatorluğun En Uzun Yüz Yılı, Timaş Yayınları, İstanbul.

Ortaylı, İ., (2003), Osmanlı Barışı, Ufuk Kitapları-Da Yayıncılık, İstanbul.

Ortaylı, İ., (2008), Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat, Ankara.

Öğün, S. S., (2000), Türk Politik Kültürü, Alfa yayınları, İstanbul.

Öğün, S. S., (2007), Türk Milliyetçiliğinde Hâkim Millet Kodunun Dönüşümü, (Ed.) E. Kalaycıoğlu, A. Y. Sarıbay, Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme içinde, Alfa Akademi Yayınları, Bursa, ss.267-302.

Özcan, A., (2004), "19. Yüzyılda Batı'da Osmanlı İmajı", Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, (Ed. A. Aköz, B. Ürekli, R. Özcan), Konya, ss. 23-28.

Özcan, M., (2010), Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Mesafeden Müdahaleye Dönüşüm, (Ed.) E. Efegil, C. Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, 371- 388.

Özçelik, M., (2010), "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 29, Kayseri, ss. 253-269.

Özdağ, Ü., (2001) "Terörizm, Küresel Güvenlik Ve Türkiye", Stratejik Analiz, Sayı 19, Ankara, ss. 5-13.

Özdağ, Ü., (27 Aralık 2010), Osmanlı Milletler Topluluğu, Yeniçağ Gazetesi.

Özgöker, U., (2010), Türk Dış Politikasının Kilit Konusu: Kıbrıs Sorunu, (Ed.) E. Efegil, C. Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.557-600.

Özkırımlı,U., (2007), Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar: Eleştirel Bir Müdahale, (çev) Y. Başkavak, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul.

Özkırımlı, U., (2008a), Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

Özkırımlı, U., (2008b), 21. Yüzyılda Milliyetçilik, (çev) Y. Başkavak, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul.

Perthes, V., (18.04.2011), Die Türkei könnte Vorbild und Vermittler sein. In: Süddeutsche Zeitung.

Pott, M., (2012), Der Kampf um die arabische Seele: Der steinige Weg zur islamischen Demokratie, Kiepenheuer&Witsch Verlag.

Pickel, G. ve S. Pickel, (2006), Demokratisierung im internationalen Vergleich, Vs Verlag.

Renan, E., (1996), Was ist eine Nation? Rede am 11. März 1882 an der Sorbonne. Mit einem Essay von Walter Euchner. Hamburg: Europäische Verlagsanstalt.

Rohde, C., (2004), Hans J. Morgenthau und der weltpolitische Realismus, Vs Verlag.

Roy, O., (2005), Yeni Orta Asya Ya da Ulusların İmal Edilişi, (çev.) Mehmet Moralı, metis yayınları, İstanbul.

Röhrich, W., (2010), Die politischen Systeme der Welt, C.H.Beck.

Röhrich, W., (2013), Politische Theorien zur bürgerlichen Gesellschaft: Von Hobbes bis Horkheimer, Springer VS.

Sander, O., (2002a), Siyasi Tarih: İlk çağlardan 1918'e, İmge Kitabevi, Ankara.

Sander, O., (2002b), Siyasi Tarih: 1918-1994, İmge Kitabevi, Ankara.

Sander, O., (2004), Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme, İmge Kitabevi, Ankara.

Sander, O., (2006), Türkiye'nin Dış Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.

Saray, M., (1987), Türk Dünyasında Eğitim Reformu Ve Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914), Türk kültürü araştırma enstitüsü yayınları, Ankara.

Sarınay, Y., (2004), Türk Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931), Ötüken Yayınları, İstanbul.

Schimmelfennig, F., (2012), Internationale Politik, UTB Verlag.

Schieder, S., (2010), Theorien der Internationalen Beziehungen, UTB Verlag.

Schlötzer, C., (2008), Die neue türkische Identitätskrise und das Erbe des Nationalismus, Südosteuropa Mitteilungen, 03/2008, ss.32-39.

Schulz, L., (2013), Vorbild oder Einbildung? Die Türkei als Modell im arabischen Aufbruch, Welt Trends - Zeitschrift für internationale Politik, Nr. 90, Juni 2013, S. 80-87.

Sevim, A., İ. Öztoprak ve A. Tural, (2006), Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Smith, A. D., (2004), Milli Kimlik, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sönmezoğlu, F., (2005), Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Steinbach, U., (2013), Neo-osmanische Tendenzen in der Außenpolitik Erdoğans? Welt Trends - Zeitschrift für internationale Politik, Nr. 90, Juni 2013, ss. 31-39.

Steinbach, U., (2010), Geschichte der Türkei, C.H.Beck.

Steinbach, U., (2010), Die Türkei im 20. Jahrhundert: Schwieriger Partner Europas, Bastei Lübbe Verlag.

Stephens, P., (2009), "Avrupa Geçmişe Sarılırken, Türkiye Doğuya Dönüyor", Stratejik Düşünce, Sayı 1, Ankara, ss. 38-39.

Sultan II. Abdülhamit, (1987), Siyasi Hatıratım, Dergah yayınları, İstanbul.

Şahin K., (2007), "Bir İdeoloji Olarak Milliyetçilik", Akademik Bakış Dergisi, Sayı 12, www.akademikbakis.org. (10 Ağustos 2010), ss. 1-9.

Şimşek, U., (2009), "Milliyetçilikler ve Milletin Oluşumu Üzerine Bir İnceleme", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, Erzurum, ss. 81-96.

Tannenbaum, D. ve D. Schultz, (2005), Siyasi Düşünceler Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri, (çev.) Fatih Demirci, Adres Yayınları, Ankara.

Tanör, B., (1999), Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Thorsten, G., (2013), Der Arabische Frühling: Hintergründe und Analysen, Springer Verlag.

Togan Z. V., (1981), Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Toprak, B., Türkiye'de Dinin Denetim İşlevi, (Ed.) E. Kalaycıoğlu, A. Y. Sarıbay, Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme içinde, Alfa Akademi Yayınları, Bursa, ss. 377- 388.

Tuğcugil, A., (1977), Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi, Töre-Devlet Yayınları, 1977, Ankara.

Tunaya Z. T., (1988), Türkiye' de Siyasal Partiler I (II. Meşrutiyet Dönemi), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tunaya, Z. T., (2004), Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılaşma Hareketleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Turan, O., (1980), Tarihin Akışı İçerisinde Din Ve Medeniyet, Nakışlar Yayınevi, İstanbul.

Türkdoğan, O., (2002), Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplum Yapısı, Çamlıca Yayınları, İstanbul.

Türköne, M. E., (16 Aralık 2010), Yeni Osmanlı, Zaman Gazetesi.

Ulutaş U. ve F. Torlak, (Kasım 2011), "Devrimden Demokrasiye Tunus Seçimi", Seta Analiz, Sayı 46.

Uzun, T., (2003), "Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme", Doğu Batı: Kimlikler, Sayı 23, Ankara, ss. 137-160.

Ülken, H. Z., (1998), Türkiye'de Çağdaş Düşüne Tarihi, Ülken Yayınları, İstanbul.

Ülger, İ. K., (2010), Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceğine Yönelik Düşünceler, (Ed.) E. Efegil, C. Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.471-488.

Weiss M. W. ve U. Steinbach, (2010), Die arabischen Staaten: Geschichte, Politik, Religion, Gesellschaft, Wirtschaft, Palmyra Verlag.

Yavuz, M. H., (2001), Değişen Türk Kimliği ve Dış Politika: Neo-Osmanlıcığın Yükselişi, (Ed.) Ş. H. Çalış, İ. Dağı, R. Gözen, Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik İçinde, Liberte Yayınları, Ankara, ss. 35-64.

Yenigün, C., (2010), Türk Dış Politikasında Üçüncü Dalga, (Ed.) E. Efegil, C. Yenigün, Türkiye'nin Değişen Dış Politikası içinde, Nobel Yayıncılık, Ankara, ss. 63-86.

Yerasimos, S., (2006), Ne Mutlu Türk'üm Diyene, (çev.) T. Keşoğlu, (Ed.) S. Yerasimos, Türkler Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik içinde, Doruk Yayıncılık, Ankara, ss.15-56.

Yetim, F. (2008), "II. Meşrutiyet Döneminde Türkçülüğe Geçişte Kapsayıcı Formül: Millet-i Hâkime Düşüncesi ve Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.18, Isparta, ss.71-84.

Yıldız, A., (2004), Ne Mutlu Türküm Diyebilene Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938), İletişim Yayınları, İstanbul.

8. Baskı

YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM
-KİŞİLER ARASI İLİŞKİLER-

Prof. Dr. Nilüfer Voltan ACAR

www.nobelyayin.com

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NU : 443
Psikolojik Danışma Nu : 16
ISBN : 978-605-133-345-8
© 8. Basım, Eylül 2012
© 7. Basım, Kasım 2010 © 6. Basım, Aralık 20009
© 5. Basım, Kasım 2008 © 4. Basım, 2003
© 3. Basım, 1998 © 2. Basım, 1993 © 1. Basım, 1989

YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM - Kişiler Arası İlişkiler
Prof. Dr. Nilüfer Voltan ACAR

Copyright 2012, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NU 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yayın Koordinatörü: Pınar Gülter -pinargulter@nobelyayin.com-
Psikoloji Editörü: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Murat Taştan -murattastan@nobelyayin.com-
Mizanpaj: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Sorumlusu: Çetin Acar -cetinacar@nobelyayin.com
Üretim Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaası Sertifika Nu: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
İsmail Kınacı -ismail@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
e-satis: Volkan Özdemir -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Acar, Voltan Acar.
Yeniden Terapötik İletişim -Kişiler Arası İlişkiler- */ Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar*
8. Basım, XXII + 152 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-345-8
1. Empati 2.Yüzleştirme 3. Kendini Açma

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. Nu: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. Nu: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Terapötik iletişimle ilgili yabancı dilde çok kaynak bulunmaktadır. Ancak terapötik iletişime ilişkin dilimizde pek kaynağa rastlanmamaktadır. Derslerde, aday klinik psikolog, psikolojik danışman, psikiyatrist, psikiyatri hemşirelerine ve sosyal hizmet uzmanlarına kuramsal olarak birçok konudan söz edilmektedir. Öğrencilere saydamlık, empati vb. gibi konular anlatılır. "Saydam olun, empatik olun." denir, ama bunun nasıl yapılacağı öğretilmez. Öğrencinin hastayla, danışanla "Empati kuruyorum." demesiyle, empati yapılmaz.

Bu kitapta, okuyucunun terapötik koşulları ve terapötik beceriler elde etmesi amaçlanmıştır. Terapötik koşullar derken, Patterson'un(1974), tepkisel boyut; empati, saygı, saydamlık, somutluk; eylem boyutu; ilişkinin şimdi ve buradalığı, kendini açma ve yüzleştirme düşünülmektedir. Terapötik becerilerse, yapılama, yakından ilgilenme, konuşmaya açık davet, asgari düzeyde teşvik, duyguların yansıtılması, içeriğin yansıtılması, kişiselleştirme ve özetlemedir.

Kitabın adı Terapötik İletişim olmakla beraber *Kişilerarası İlişkiler* alt başlığının konulması uygun görülmüştür; çünkü tüm bu iletişim becerilerine sahip olanların ve bu terapötik koşulları sağlayanların kişiler arası ilişkilerinin de sağlıklı olacağına inanılmaktadır.

Terapötik İletişim- Kişiler Arası İlişkiler adlı kitabın ortaya çıkmasında birçok kişinin katkısı olmuştur. Her zaman hoşgörülü olan ve derslerde anlattığı kuramı içine sindiren, benim yetişmemde büyük çaba harcayan, örnek insan Prof. Dr. Feriha Baymur'a; terapötik iletişimin uygulama boyutunda ne olduğunu anlamamda ve uygulamaya koymamda yardımlarını esirgemeyen, beni her zaman güdüleyen hocam, arkadaşım, meslekdaşım Prof. Dr. Jeff Mc. Whirter'a teşekkür ederim.

Kitabı daktilo edildikten sonra okuyup, bazı düzeltmeler yapan öğrencim Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi İbrahim Yıldırım'a; kitabın üçüncü bölümünde danışma örneklerinden yararlandığım öğrencilerim Rana Tanrıdağ, Filiz Bilge ve Mustafa Durmazkul'a teşekkür ederim.

Kitabın kapak düzenini yapmak için elinden gelen her türlü çabayı esirgemeyen ve güzel bir tasarım ortaya çıkaran öğrencim, Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Vahit Bademci'ye teşekkür ederim.

Beni yetiştiren annem Nurhan Voltan'a; sabırla çalışmalarımı destekleyen eşim Avukat Bülent Acar'a; çalışırken ilgimden yoksun kalan kızım Başak Acar'a teşekkürü bir borç bilirim.

Nilüfer Voltan - Acar
Ankara, Şubat 1989

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I
TERAPÖTİK BECERİLER

KONU 1 - TERAPÖTİK BECERİLER

TERAPÖTİK BECERİLER....3
YAPILAMA....3
YAKINDAN İLGİLENME....4
KONUŞMAYA AÇIK DAVET....5
ASGARİ DÜZEYDE TEŞVİK....8
DUYGULARIN YANSITILMASI....9
İÇERİĞİN YANSITILMASI....11
KİŞİSELLEŞTİRME....13
ÖZETLEME....16
PAYLAŞTIRMA....18
BAĞLAMA....19
SESSİZLİK....20

BÖLÜM II
TERAPÖTİK KOŞULLAR

KONU 2 - EMPATİ

EMPATİ....24
EMPATİK TEPKİ DÜZEYLERİ....25
EMPATİK TEPKİ ALIŞTIRMALARI....30

KONU 3 - SAYGI

SAYGI....36
SAYGI TEPKİ DÜZEYLERİ....37
SAYGI TEPKİ ALIŞTIRMALARI....41

KONU 4 - SAYDAMLIK

SAYDAMLIK 48
SAYDAMLIK TEPKİ DÜZEYLERİ 48
SAYDAMLIK TEPKİ ÇEŞİTLERİ 52
SAYDAMLIK TEPKİ ALIŞTIRMALARI 53

KONU 5 - SOMUTLUK

SOMUTLUK 57
SOMUTLUK TEPKİ DÜZEYLERİ 58
SOMUTLUK TEPKİ ALIŞTIRMALARI 62

KONU 6 - İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI

İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI 68
İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI TEPKİ DÜZEYLERİ 69
İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI TEPKİ ALIŞTIRMALARI 73

KONU 7 - KENDİNİ AÇMA

KENDİNİ AÇMA 79
KENDİNİ AÇMA TEPKİ DÜZEYLERİ 80
KENDİNİ AÇMA TEPKİ ALIŞTIRMALARI 84

KONU 8 - YÜZLEŞTİRME

YÜZLEŞTİRME 85
YÜZLEŞTİRME TEPKİ DÜZEYLERİ 87
YÜZLEŞTİRME TEPKİ ALIŞTIRMALARI 92

KONU 9 - TERAPÖTİK KOŞULLARIN BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ

TERAPÖTİK KOŞULLARIN BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ 98

BÖLÜM III
PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLAMA ÖRNEKLER VE SONLANDIRMA

KONU 10 - PSİKOLOJK DANIŞMAYA BAŞLAMA

PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLAMA.....103

KONU 11 - PSİKOLOJİK DANIŞMA ÖRNEKLERİ

PSİKOLOJİK DANIŞMA ÖRNEKLERİ.....108

KONU 12 - PSİKOLOJİK DANIŞMALARI SONLANDIRMA (TERMİNASYON)

PSİKOLOJİK DANIŞMALARI SONLANDIRMA (TERMİNASYON).....123

BÖLÜM IV
DUYGU YANSITAN SÖZCÜK VE DEYİMLERİN ANLAMSAL ÇÖZÜMLEMESİ II

GİRİŞ.....133
İLGİLİ KAYNAKLAR.....134
PROBLEM.....134
DENENCE.....135
SAYILTILAR.....135
TANIMLAR.....136
SINIRLILIKLAR.....136
ARAŞTIRMA KAPSAMINA GİREN BİREYLER.....136
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ARAÇLAR.....137
VERİLERİN ANALİZİ.....138
BULGULAR.....139
YORUM VE ÖNERİLER.....146
KAYNAKÇA.....149
KONU BULDURUSU.....151
YAZAR BULDURUSU.....152

KAYNAKÇA

Carkhuff, R ve Truax, C.B. (1966). "Toward Exploring Success and Failure In Interpersonel Experience", **Personel Guidance** Journal. 46, 723-728.

Carkhuff, R ve Berenson, B. (1967). **Beyond Counseling and Therapy.** New York: Holt Rinehalt ve Winston.

..... **Helping and Human Relations,** (vol I) Selection and Training (vol II). Practice and Reseacrh. New York: Holt, Rinehart ve Winston.

.....(1972). **The Art Of Helping.** Ambers: Human Resource Development Press. Publishers of Human Technology. 4 th edition, 3rd printig.

.....(1986). **The Art Of Helping.** Ambers: Human Resource Development Press. Publishers of Human Technologys. Sth edition, 5th printing.

Corey, G. (1982). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.** Montrey: Brooks/Cole Publishers.

Cudney, M.R. (1968). "The Use of Immediacy in Counselling" In J.C. Heston ve W. B. M Frick (Eds) **Counseling for the Liberal Arts.** Campus, Yellow Springs: Antioch Press.

Egan, G. (1975). **The Skilled Helper.** Montrey: Brooks/Cole.

Gazda, G. ve ark. (1974). **Human Relations Development.** Boston: Allyn and Bacon.

Gordon, Thomas. (1993). **Etkili Oğretmenlik Eğitimi.** İstanbul: Yapa Yayın.

Hammond, D.e ark. (1977). **Impoving Therapeutic Communication.** San Fransisco: Jossey Bass Publ.

Jourard, 5. (1964) **Transparent Self.** Princaton: Van Nostrand

Reinhold.

Mc. Whirter, J. ve Voltan-Acar, (1985). **Çocukla İletişim.** Ankara: Nüve Matbaası.

Ohlsen, M. ve ark (1988). **Group Counseling.** New York: Holt, Rinehart.

Rogers, C. (1961). **On Becoming A Person.** Boston: Houghton Mifflin.

Voltan-Acar, N. (1987). Duygu Yansıtan Sözcüklerin Anlamsal Çözümlemesi. **Medial Nöroloji, Nöroşirürji ve Psikiyatri Dergisi.** c. 3, s. 1.

.....(1988). Sosyal Mikrokosmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. **Eğitim Fakültesi Dergisi.** s. 3.

.....(1990). Duygu Yansıtan Sözcük ve Deyimlerin Anlamsal Çözümlemesi II. **V. Ulusal Psikoloji Kongresi Psikoloji Seminer Dergisi Özel Sayısı,** sayı 8.

.....(1995). **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri.** Ankara, Yeni Doğuş Matbaası.

Yalom, İ. (1985). **Theory and Practice of Group Pyschotherapy:** New York: Basic Books.

YEREL YÖNETİMLER ÜZERİNE

Editör: Prof. Dr. Recep Tekeli

Yazarlar

Prof. Dr. Recep Tekeli
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Gül
Yrd. Doç. Dr. Emin Kömürcüler
Yrd. Doç. Dr. Hakan Hotunluoğlu
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özçağ
Yrd. Doç. Dr. Hakan Arslaner
Yrd. Doç. Dr. Kamil Bircan
Yrd. Doç. Dr. Algın Okursoy
Öğr. Gör. Sabiha Keskin
Arş. Gör. Sercan Yavan
Arş. Gör. Tarık Ilıman

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1359
İktisat/Ekonomi/Maliye: 131
ISBN: 978-605-320-265-3
© 1. Basım, Ekim 2015

YEREL YÖNETİMLER ÜZERİNE
Editör: Prof. Dr. Recep Tekeli

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad.7/56-57 İskitler/ANKARA

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
e-satis: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tekeli, Recep.
Yerel Yönetimler Üzerine */ Editör: Recep Tekeli*
1. Basım, s. XVIII + 274, 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-265-3
1. Yerel Yönetimler 2. Mali Desantralizasyon 3. Mali Yerelleşme

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME EMEĞE EVET FETÖYOK KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: YÖNETİM-YERİNDEN YÖNETİME İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE 1

1. Kavramsal Çerçeve: Yönetim-Yerinden Yönetim 2
   1.1. Yönetim Kavramı 2
   1.2. Yerinden Yönetim 4
2. Yerel Yönetimlerin Önemi ve Varlık Nedenleri 7
3. Yönetim Tipleri 8
   3.1. Merkezden Yönetim 9
   3.2. Yerinden Yönetim 10
      3.2.1. Yetkilerinin Derecesi Bakımından Yerinden Yönetimler 10
         3.2.1.1. Siyasi Yerinden Yönetim 10
         3.2.1.2. Yönetsel Yerinden Yönetim 11
      3.2.2. Uygulama Alanı Bakımından Yerinden Yönetimler 11
         3.2.2.1. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim 11
         3.2.2.2. Yer Yönünden (Coğrafi) Yerinden Yönetim 12
4. Yerinden Yönetime Önem Verilmesi ve Uygulamalar 13
   4.1. Yerel Özerklik 13
   4.2. Subsidiarite (Hizmette Yerellik) İlkesi 17
   4.3. Desantralizasyon (Yerelleşme) İlkesi 20

Kaynakça 27

BÖLÜM 2: YEREL YÖNETİMLERİN OPTİMAL HİZMET BÜYÜKLÜĞÜ 31

1. Optimal Hizmet Büyüklüğünün Teorik Temeli: Tiebout Hipotezi 32

2. Optimal Hizmet Büyüklüğünü Belirleyen Faktörler.....36
   2.1. "Hizmetin Maliyeti ve Kişi Başına Gelir" Faktörü 36
   2.2. Kulüp Malından Hareketle "Hizmetin Maliyeti ve Nüfus Yoğunlaşması" Faktörü.....37
   2.3. "Hizmetin Yayıldığı Alan: Dışsallık" Faktörü 41
   2.4. "Ölçek Ekonomisinden Kaynaklı Doğal Tekel" Faktörü.....43
   2.5. "Yönetim ve Organizasyon Maliyeti" Faktörü 44

Kaynakça.....46

BÖLÜM 3: YEREL VERGİLER TEORİSİ VE ANALİZİ 49

1. Vergi Yansıması.....50

2. Vergi Etkinliği 51

3. Verginin Ekonomik Analizi.....51

4. Kısmi Denge Analizi.....52
   4.1. Birim Tüketim Vergisine Talep ve Arz Yönlü Bakış 52
      4.1.1. Birim Tüketim Vergisinde Yansıma.....55
      4.1.2. Birim Tüketim Vergisinde Etkinlik.....56
   4.2. Ad Valorem Vergide Etkinlik Analizi 58
   4.3. Sübvansiyon ve Etkinliği.....60
   4.4. Tek Piyasa Analizinin Sınırları 62

5. Çoklu Piyasa Analizi.....62
   5.1. Paralel Piyasalar Üzerine Etkileri.....62
   5.2. Faktör Piyasaları Üzerine Etkileri 64

6. Emlak Vergisi.....65
   6.1 Üniter Emlak Vergisi (Yeknesak) 66
   6.2. Türe Göre Farklılaştırılmış Emlak Vergisi.....67
   6.3. Bölgelere Göre Farklılaştırılmış Emlak Vergisi.....68
      6.3.1. İstihdam 69
      6.3.2. Yerel Tüketim Malları (Barınma) 69
      6.3.3. Arazi-Arsa.....70

Kaynakça.....71

BÖLÜM 4: KULLANICI ÜCRETLERİ 73

1. Kullanıcı Ücretleri: Avantajları ve Olası Faydaları 74
2. Kullanıcı Ücretlerinin Belirlenmesindeki Yaklaşımlar 75
3. Kullanıcı Ücretleri Teorisi ve Temel Prensipler 76
4. Kamu Politikası Aracı Olarak Kullanıcı Ücretleri 78
5. Erişim Maliyetlerinin Ayrıştırılması 78
6. İşletim Maliyetlerinin Ayrıştırılması 79
7. Doğal Monopollerde Kullanıcı Ücretleri 82

Kaynakça 85

BÖLÜM 5: İDARELER ARASI MALİ YARDIMLAR TEORİSİ .. 87

1. Yönetimler Arası Mali Yardımlar: Türleri ve Etkisi 88
2. Yönetimler Arası (İdareler Arası) Mali Yardımların Amaçları (Ekonomik Rasyoneli) 96
   - 2.1. Dışsallıkların İçselleştirilmesinde Mali Yardımlar 96
   - 2.2. Yardım Verenin Tercihlerini Yerine Getirmek İçin Mali Yardımlar 101
   - 2.3. Mali Dengesizlikleri Düzeltmek İçin Mali Yardımlar 103

Kaynakça 107

BÖLÜM 6: YEREL YÖNETİMLERDE BORÇLANMA 109

1. Yerel Yönetimler ve Borçlanmaya Genel Bakış 110
   - 1.1. İç Borçlanma 116
   - 1.2. Dış Borçlanma 117
2. Ülke Örnekleriyle Yerel Yönetimlerde Borçlanma 118
   - 2.1. Yerel Yönetimlerde Borçlanma Kapsamında Amerika Birleşik Devletleri 118
   - 2.2. Diğer Ülkelerde Yerel Yönetimlerin Borçlanması 119
3. Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Borçlanma 121
   - 3.1. Mahallî İdarelerde Gelir-Gider Durumu 122
     - 3.1.1. Mahallî İdarelerin Gelirleri 123
     - 3.1.2. Mahallî İdarelerin Harcamaları 125
   - 3.2. Yerel Yönetimlerde Borçlanma 126

3.2.1. Yerel Yönetimlerde İç Borç 128
3.2.2. Mahallî İdarelerde Dış Borç 129
3.2.3. Mahallî İdarelerde Toplam Borç Durumu 130
Kaynakça....136

BÖLÜM 7: TÜRKİYE'DE MAHALLÎ İDARELER....141

1. Türkiye'de Yerel Yönetimler 142
2. Belediyeler 144
2.1. Belediyelerin Kuruluşu, Görev ve Sorumlulukları 145
2.2 Belediyenin Yönetim Organları 146
2.2.1 Belediye Meclisi 146
2.2.2 Belediye Encümeni 149
2.2.3 Belediye Başkanı 150
2.3. Belediye Bütçe Süreci, Gelir ve Giderleri 151
2.3.1 Belediye Bütçe Süreci 151
2.3.2. Belediye Gelirleri 152
2.3.2.1. Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Ayrılan Pay ve Ödenekler 152
2.3.2.2 Belediye Öz Gelirleri 153
2.3.2.3. Türkiye'de Büyükşehir, İl, İlçe ve İlk Kademe Belediyelerinin Gelirleri....157
2.3.3 Belediye Giderleri ve Bütçe Gerçekleşmeleri 164
3. İl Özel İdareleri 166
3.1. İl Özel İdaresinin Organları 167
3.1.1. İl Genel Meclisi 167
3.1.2. İl Encümeni....169
3.1.3. Vali....170
3.2. İl Özel İdaresi Bütçe Süreci, Gelir ve Giderleri....171
3.2.1. İl Özel İdaresi Bütçe Süreci 171
3.2.2. İl Özel İdaresi Gelirleri 172
3.2.3. İl Özel İdaresi Giderleri....173
4. Köyler 175
4.1 Köylerin Yönetim Organları....175

4.1.1 İhtiyar Meclisi 175
4.1.2 Muhtar 176
5. Türkiye ve AB'de Toplam Mahallî İdare Gelir ve Giderleri 177
Kaynakça....181

BÖLÜM 8: YEREL YÖNETİMLERDE YERİNDEN DENETİM 183

1. Kamusal Hizmet ve Yerel Yönetimler 184
2. Denetim....186
2.1. Denetim Türleri....186
2.1.1. İç Denetim 187
2.1.2. Dış Denetim....192
2.2. Denetim Yöntemleri....193
2.2.1. Uygunluk Denetimi 193
2.2.2. Performans Denetimi....194
2.2.3. Ekonomik Denetim....194
2.2.4. Sistem Denetimi 195
2.2.5. Bilgi Teknolojileri Denetimi....195
2.2.6. Mali Denetim....196
3. Yerel Yönetimlerde Mali Denetim 198
3.1. Yerel Yönetimlerde İç Denetim 199
3.1.1. Komisyon Denetimi....200
3.1.2. İç Denetim Birimi....201
3.1.2.1. İç Denetimin Amacı ve Kapsamı....202
3.1.2.2. İç Denetçiler....203
3.1.2.3. Denetimle İlgili Etik Kurallar....204
3.1.2.4. Uluslararası Denetim Standartları....205
3.1.2.5. Denetim Süreci 207
3.1.2.5.1. Plan ve Program Hazırlama 207
3.1.2.5.2. Fiilî Denetim....208
3.1.2.5.3. Denetimin Sonlandırılması 210
3.2. Yerel Yönetimlerde Dış Denetim....211
Kaynakça....214

BÖLÜM 9: YEREL EKONOMİK GELİŞME VE ULAŞTIRMA HİZMETLERİ 217

1. Yerel Ekonomik Gelişme 218
1.1. Yerel Ekonomik Gelişmenin Temel Bileşenleri ve Kapsamı.....218
1.2. Yerel Ekonomik Gelişmenin Güncel Durumu 219
1.3. Yerel Ekonomik Gelişmenin Önemi ve Getirileri.....220
1.4. Yerel Anlamda Ekonomik Gelişmeyi Etkileyen Faktörler 220
2. Yerel Ekonomik Gelişmenin Aktörleri.....221
2.1. Yerel Ekonomik Gelişmede Aktörlerin Rolü 221
2.2. Yerel Ekonomik Gelişme Unsurları 222
2.3. Yerel Ekonomik Gelişme Aktörleri.....223
2.3.1. Yerel Yatırımcılar.....223
2.3.2. Yerel Yönetimler.....224
2.3.3. Bölgesel Kalkınma Ajansları 225
2.3.4. Sivil Toplum Kuruluşları 226
2.3.5. Merkezî İdare ve Devlet Yatırımları 226
3. Bilgi Toplumunda Ulaşım Hizmetleri ve Sistemleri.....227
3.1. Bilgi Teknolojileri Çağında Ulaşım 227
3.2. Ulaşım ve Yerleşme İlişkisi 229
3.2.1. Ulaşım Sistemi.....229
3.2.2. Bölgesel Ulaşım ve Transit Trafik 230
3.2.3. Yolların Dağıtımı ve Erişim İşlevleri.....230
3.2.4. Kent İçi Yollarda Kademelenme.....231
3.2.5. Arazi Kullanışı ve Ulaşım.....231
3.2.6. Yol Ağı Sistemleri.....232
3.2.7. Kent Merkezlerinde Ulaşım.....233
3.2.8. İskân Alanlarında Ulaşım 233
3.2.9. Sanayi Alanlarında Ulaşım 233
3.3. Toplu Taşıma Sistemlerinin Tanımı ve Sınıflandırılması.....234
3.4. Toplu Taşıma Sistemlerinin Planlanması.....235
3.5. Toplu Taşıma Sistemlerinin İşletimi 236
3.5.1. Ortak Bilet ve Kart Uygulamaları 236
3.5.2. Bilet Bölgeleri (Zon) Uygulaması 236

3.5.3. Park Et-Bin Uygulamasında Fiyatlandırma....237
3.5.4. Toplu Taşıma Kullanımının Kent Genelindeki İşletme ve Fiyatlandırma Uygulamalarıyla Desteklenmesi....237
3.5.5. Ulaşım Planlama ve İşletmesinde Kurumsal Yapı ve Bütünleşme Konusu....237
3.5.6. Bilgilendirme Konusunun Artan Önemi....238
3.5.7. Merkezî Kontrol Birimlerinin Rolü....238
4. Ulaştırma Ekonomisi....238
4.1. Ulaştırma Ekonomisinin Özellikleri....238
4.2. Ulaştırma Ekonomisi Piyasasının Özellikleri....239
4.3. Ulaştırma Ekonomisi Yatırımlarının Farklılıkları ve Öncelikleri....240
4.4. Yeni Ulaştırma Kapasitesi Oluşturma Süreci....241
5. Değerlendirme....242
5.1. Dünyadaki Gelişmeler....242
5.2. Türkiye'deki Gelişmeler....243
5.3. Genel Durum ve Öneriler....243
Kaynakça....245

BÖLÜM 10: YEREL YÖNETİMLERDE E-DEVLET....247

1. e-Devlet Kavramı ve Tanımı....248
1.1. e-Devlet Anlayışının Klasik Devlet Anlayışından Farklılıkları....249
1.2. e-Devlet'in Bileşenleri....251
1.3. e-Devlet'i Ortaya Çıkaran Nedenler....254
1.4. e-Devlet'in Amaçları ve Faydaları....255
1.5 Türkiye'de e-Devlet Uygulamaları....257
2. Yerel Yönetimlerde e-Devlet Anlayışı....260
2.1. e-Belediye Kavramı ve Tanımı....261
2.2. Türkiye'de e-Belediyecilik Süreci....264
2.3. Türkiye'de e-Belediyecilik Uygulamaları....266
Kaynakça....270

ÖN SÖZ

Günümüzde farklı yerel yönetim sistemlerine sahip olsa da ülkelerin spesifik karakteristiğinden (coğrafi özelliklerinden, tarihi veya kültürel farklılıklardan vb.) ve iktisadi gerekçelerle yerel yönetimlerin otonomilerinin olması gerektiği fazlaca görüş bildirilen konulardan birisidir. Yerel demokrasiyi güçlendirmek açısından önemli görevi olan bu birimlerin mali desantralizasyonu kamu maliyesinde dikkat çeken popüler bir konu hâlindedir.

Birçok ülke çeşitli derecelerde desantralizasyona gitmiştir. Merkezî hükû metin elindeki görev yetki ve sorumluluklar ekonomik ve politik nedenlerle yerel otoritelere devredilmiştir. Hükûmetler artan fonksiyonlarının bir kısmını yerel yönetimlere kamu kesiminin daha etkin ve verimli mal ve hizmet üretmesi veya sunması için devretmişlerdir. Tabi bir kısım fonksiyonlar da özel sektör aracılığıyla gördürülmüştür.

Yerel ekonomiler olarak nitelendirebileceğimiz mahallî idarelerin ekonomik ve mali durumları ile bunların aldıkları kararların analizi yazında önemli çalışma konuları arasında yer almaktadır. Yerel yönetimlerin önemi ülkeden ülkeye farklılık gösterse de yerel ekonomiler millî ekonominin Türkiye gibi ülkelerde %5'ini oluştururken AB ülkelerinde bu oran %12'lere ulaşmaktadır. Dolayısıyla bu ekonomik birimlerin kavramsal olarak anlamları ve yapılarının ne olduğunun ortaya konması kadar bunların gelir kaynaklarının teorik analizinin de yapılması yerel yönetimlerin varlık nedenlerini açıklayabilmek ve aldıkları kararları analiz edebilmek açısından önemlidir.

Çalışmamızda öncelikli olarak yönetim ve yerinden yönetim kavramlarına yönetim bilimi çerçevesinde yer verilmiştir. Yerel yönetimlerin yerel mal ve hizmet sunumunu karşılamak için ihtiyaç duyduğu finansman kaynaklarından vergilerin, ücretlerin, mali yardımların (transferler) ve borçlanmasının teorik analizi yapıldıktan sonra Türkiye'de yerel yönetimlerin gelir giderlerine ve

bütçe sürecine yer verilecektir. Yerel yönetimlerde denetimin, kullanılan kaynakların hesap verilebilirliği sağlamak açısından ve şeffaflığı temin etmek için, nasıl yapıldığı da önemli bir konudur. Dolayısıyla 'denetim' ve 'mali denetim' kavramları açıklanarak yerel yönetim idarelerinin harcama denetiminin usul ve esasları incelenecektir.

Teknolojik gelişmelere yerel yönetimlerin nasıl uyum sağladıkları ve yeni hizmet sunum yollarında teknolojiden nasıl faydalandıkları da incelemeye değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda e-Devlet ve e-Belediyecilik kavramları kısaca açıklanarak ülkemizdeki durumu incelenmeye çalışılacaktır. Her alanda olduğu gibi ulaştırma alanında da en modern, en gelişmiş taşıma araçlarına sahip olmak, teknolojik gelişmelere ayak uydurmak, yerel ekonomik kalkınmanın ve refahın göstergesidir. Yerel yönetimlerin bölgesel gelişmeye katkılarının azımsanmayacak boyutta olduğu düşünüldüğünde ulaştırma sektörü başta olmak üzere kullandıkları araçlarda bu çalışmada değerlendirmeye alınmıştır.

Yazdıkları bölümlerle bu çalışmaya katkı vererek kitabın vücut bulmasında emeği geçen değerli araştırmacılar Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Gül, Yrd. Doç. Dr. Kamil Bircan, Yrd. Doç. Dr. Hakan Arslaner, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özçağ, Yrd. Doç. Dr. Algın Okursoy, Yrd. Doç. Dr. Hakan Hotunoğlu, Yrd. Doç. Dr. Emin Kömürcüler, Öğr. Gör. Sabiha Keskin, Arş. Gör. Tarık Ilıman, Arş. Gör. Sercan Yavan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamızın mali desantralizasyon ile ilgilenen akademisyenlerin ilgisini çekeceğini düşünmekle birlikte gerek lisans gerekse lisans üstü öğrenim gören öğrencilerin de başvurabileceği bir kaynak olacağını ümit ediyoruz.

Prof. Dr. Recep Tekeli

BÖLÜM 1

YÖNETİM-YERİNDEN YÖNETİME İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Hüseyin Gül[1]

Giriş

Modern devlet anlayışının ortaya çıktığı 19. yy. ve sonrası dönemde toplumların büyümesi ve karmaşık bir yapıya sahip olması, devletin, her alanda örgütlenme ihtiyacının doğmasına neden olmuştur. Toplumların makro plandaki bu örgütlenme şekline "devlet" denir. Ayrıca bilim insanlarının her dönem üzerinde en çok konuştuğu ve tartıştığı soyut varlık "devlet" olmuştur.[2] İnsanlar, bir taraftan devlet yönetiminin kaynağının ne olması gerektiği konusunu tartışırken bir taraftan da devletin yapmak zorunda olduğu görevlere ilişkin farklı bakış açıları ortaya koymuşlardır. Modern ulus devletlerin ortaya çıkması ile başlayan süreçte devletin niteliklerindeki artışa paralel olarak, yerine getirme sorumluluğunu da üzerine aldığı hizmetlerin artması sonucunda bu hizmetleri yürütecek kamu örgütlerinin büyümesine yol açmıştır. Kamu yönetimi alanında örgütlenme ihtiyacı farklı modellerin tartışılmasına ve dolayısı ile devletin karmaşık bir örgütsel niteliğe bürünmesine yol açmıştır. Bu farklı modeller, yönetim biliminin önemli inceleme konularından birini oluşturduğu gibi yönetim biliminden ayrı bağımsız bir bilim dalı olan kamu yönetimi alanının doğmasına da neden olmuştur.

Devletler yapıları bakımından nasıl olursa olsunlar topluma kamu hizmeti sunmak durumundadırlar. Bu hizmeti sunmak için idari bir teşkilata ihtiyaç duyulur. İdari örgütlenmenin temelinde iki amaç bulunmaktadır. Bu amaçlardan birincisi, devletin üstlendiği görevlerin ve fonksiyonların, verimli ve etkin bir şekilde yürütülmesi; İkincisi ise, yönetim birimlerinin, siyasal ve

[1] Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF Öğretim Üyesi, huseyingul@adu.edu.tr.

[2] Devlet kavramına ve kökenine ilişkin olarak geniş bilgi için bk. Kemal Gözler; *Devletin Genel Teorisi*, Ekin Yayınları, Bursa 2011. Bu çalışmada Gözler, Devlet kavramına, kökenine, devletin unsurlarına ve çeşitlerine yönelik olarak önemli ayrıntılara yer vermiştir. s. 10 vd.

tir. Çalışmada vurgulandığı üzere kamu hizmetlerini yerine getiren devletler yapılarına göre değişen şartlar ve yönetim politikalarındaki farklılığa dayalı olarak iki farklı yönetim sistemi ile hizmetleri yerine getirmektedir. Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sürecinde bunların planlanması, kararlaştırılması ve yürütülmesine ilişkin yetki ve sorumlulukların belirlenmesi doğrudan yönetim modelleri ile ilintilidir. Kavramsal tanımlamaların yer aldığı bu çalışmada yönetim ve yerinden yönetim kavramlarına ilişkin analizler ortaya konmaya çalışılmıştır. Son olarak şu husus söylenebilir. Ülkeler merkezî yönetim ve yerinden yönetim üniteleri arasında bir bölüşüme göre yetki ve görev dağılımı yapmaktadırlar. Ülkede birlik ve bütünlüğün sağlanması kadar hizmetlerin her düzeyde eşit olması da önemlidir. Yönetimde önemli olan şey kanımızca, aşırı merkeziyetçiliğe kaçmadan, bölgesel/yerel düzeyde bağımsızlığa da meydan vermeyecek dengeli bir idari mekanizma ve yönetim modellerini kurulması ile mümkün olabilmektedir.

Kaynakça

Acartürk Ertuğrul, Özgür Hüseyin, *"Lehte ve Alehteki Görüşler Çerçevesinde Desantralizasyona Giderken Dikkat Edilecek Hususlar",* Azerbaycan Belediyelerinin Dünü, Bugünü, Yarını **Uluslararası Sempozyum** Bildirileri, Belediyecilik Araştırmaları Merkezi Yayını, Bakü, 2004.

Aktalay Alptekin, **Türk İdare ve İdari Yargılama Hukuku**, Orion Kitabevi, Ankara, 2010.

Atilla Nalbant, **Üniter Devlet Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.

Aydın Ahmet Hamdi, **Yönetim Bilimi**, Seçkin yayınları, 3. Baskı, Ankara 2010.

Balta Tahsin Bekir, **İdare Hukuku Ders Notları II**, Ankara Üniversitesi SBF Teksir Yayını, Ankara, 1967.

Başak Koyuncu, *Yerel Özerklik: Modeller ve Uygulamalar*, **Muğla Üniversitesi Dergisi**, C.1, S.1, Güz, 2000.

Çetin Sefa, "*Türkiye'de Kamu Yönetimi Reform Sürecinin Değerlendirilmesi: Aksayan ve İşleyen Yönler",* **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 19, Sayı 3, 2010.

Çevikbaş Rafet, *"Yerel Yönetimler, İşlevi ve Türkiye'deki Durum"*, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 40 , Haziran 1995.

Çevikbaş Rafet, *"Yerel Yönetimler, İşlevi ve Türkiye'deki Durumu"*, **TİD**, Y.67, S.407, Haziran, 1995.

Çukurçayır M. Akif, *"Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanmaya Farklı Bir Yaklaşım : Verimlilik ve Başarı Karnesi (Balanced Scorecard)"*, **Sayıştay Dergisi** , Sayı:53 , Nisan-Haziran 2004.

Derdiman R. Cengiz, **İdare Hukuku**, Alfa Aktüel, Bursa, 2011.

Ergun Turgay, **Özelleştirme ve Mali Gücün Güçlendirilmesi- 21. Yüzyılda Yerel Yönetimler**, Konrad Adenauer Vakfı Yay., Ankara, 2000.

Eroğlu Hamza, **İdare Hukuku Dersleri Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974.

Eryılmaz Bilal, **Kamu Yönetimi**, Erkam Matbaacılık, İstanbul, 1999, s. 66.

Eryılmaz Bilal, **Kamu Yönetimi**, Okutman Yayıncılık, Ankara, 2012.

Ethem Atay, **İdare Hukuku Cilt 1**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.

Goldsimith M., *"Autonomy and City Limits"*, **Theories of Urban Politics**, Edit. D. Judge-G.Stoker- H.Wolman, Sage, London, 1995.

Gözler Kemal, **İdare Hukukuna Giriş** Ekin Yayınları, Bursa 2010.

Gözler Kemal; **Devletin Genel Teorisi**, Ekin Yayınları, Bursa 2011.

Gözübüyük Şeref, **Yönetim Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1991.

Gülöksüz Yiğit, *"Yerel Yönetimler Üzerinde Temel Düşünceler"*, **Yerel Yönetimler ve Demokrasi,** Sosyal Demokrasi Yayınları, Ankara, 1994.

Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, TODAİE Yayını, Ankara,1991.

Keleş Ruşen, Fehmi Yavuz, **Yerel Yönetimler**, Genişletilmiş İkinci Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1989.

Keleş Ruşen, *"Hizmette Halka Yakınlık (Subsidiyarity) İlkesi ve Yerel Yönetimler"*, **ÇYD**, C.4, S.1, Ocak, 1995.

Keleş Ruşen, *"Yerel Yönetimde Güncel Oluşumlar"*, **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992)**, IULA-EMME yayınları, İstanbul, 1993.

Keleş Ruşen, *"Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 4, S. 6, Kasım, 1995.

Keleş Ruşen, *"Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 4, S. 6, Kasım, 1995.

Keleş Ruşen, **Avrupa'nın Bütünleşmesi ve Yerel Yönetimler**, Türk Belediyecilik Derneği ve Konrad Adenauer Vakfı Yay., Ankara, 1999.

Keleş Ruşen, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1998.

Litvack Jennie; Seddon Jessica, Decentralization Briefing Notes, WBI Working Papers in Collaboration with PREM Network.

Nadaroğlu Halil, **Mahallî İdareler Teorisi Ekonomisi Uygulaması**, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul,1994.

Nohutçu Ahmet; Coşkun Bayram, *"Yönetişim ve Desantralizasyon: Yönelimler ve Bazı Saptamalar",* Yerel Yönetimler Desantralizasyon ve Azerbaycan Belediyeleri, Azerbaycan Belediyelerinin Dünü, Bugünü, Yarını **Uluslararası Sempozyum** Bildirileri, Belediyecilik Araştırmaları Merkezi Yayını, Bakü, 2004.

Olgun Hürriyet, *'Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Küreyerelleşme (Glocalization)*

ve Yerellik (Subsidiarity) Kavramları Çerçevesinde Bir Bakış", **Sosyoekonomi,** Ocak-Haziran, 2007.

Onar Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Marifet Basımevi, İstanbul, 1952.

Özmüş L., *Desantarilizasyon (Yerelleşme)ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı* 28 Mart - 1 Nisan 2005, Ankara http://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/SUO5_175_ek.pdf

Öztürk Azim, **21. Yüzyıl Türkiye'si İçin Yerel Yönetim Modeli**, Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1997.

Rondinelli Dennis A., *"Government Decentralization in Comparative Perspective: Theory and Practice in Developing Countries"*, **International Review of Administrative Sciences,** June 1980.

Sezer Özcan vd., *"Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı"*, **Maliye Dergisi**, Sayı 159, Temmuz-Aralık 2010.

Stiglitz Joseph, **Kamu Kesimi Ekonomisi**, Çev: Ömer F. Batırel, Marmara Üniversitesi İİBF Yayını, İstanbul, 1994.

Tatar Mehtap, *"Desantralizasyon ve Sağlık Reformları : Türk Sağlık Sisteminde Yeni Yapılanma Modeline Teorik Bir Bakış"*, **Amme İdaresi_Dergisi**, Cilt: 26, Sayı:4, Aralık 1993.

Toprak Zerrin Karaman; Altay Asuman, *"Yeni Dünya Düzeninde Global Yönetim"*, **Yeni Türkiye Dergisi**, 1996/9.

Toprak Zerrin, **Yerel Yönetimler**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, İzmir, 2001.

Tortop Nuri, *"Yerel Yönetim Anlayışında Gelişmeler ve Yerel Yönetimlerin Önemi"*, **Türkiye'de Yönetim Geleneği Kuramlar, Sorunlar ve Yeniden Yapılanma Arayışları**, (Ed) Davut Dursun, İlke Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Tortop Nuri, **Mahallî İdareler**, TODAİE Yay., Ankara, 1991.

Tortop Nuri, **Yönetim Bilimi**, Yargı Yayınları, Ankara,1999.

Üskül Zafer, *"Subsidiyarite İlkesi Üzerine Düşünce Alıştırması"*, **Yeni Türkiye Dergisi**, Mayıs- Haziran, 1995/4. Yalçındağ Selçuk, *"Türk Yerel Yönetimlerinde Yeniden Yapılanma"*, **Türk İdare Dergisi**, C.24, S.3, Ankara, 1991.Yıldırım İbrahim, **Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim**, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2004.

BÖLÜM 2

YEREL YÖNETİMLERİN OPTİMAL HİZMET BÜYÜKLÜĞÜ

Emin Kömürcüler[1]

Giriş

"Optimal Hizmet Büyüklüğü"nün açıklanmasına "optimal / optimum" kavramının açıklamasıyla başlanabilir. Türk Dil Kurumu'na göre bu kavram "en uygun / en elverişli" anlamına gelmektedir. Optimal Hizmet Büyüklüğü ile kastedilen "En Uygun Hizmet Büyüklüğü / Alanı" dır. Burada en uygun hizmet büyüklüğü ile belirli bir yüzölçümü değil yerel hizmetlerin sunumunun etkin ve verimli yapılması vurgulanmaktadır. Hizmetin sunulduğu alan büyük ya da küçük olabilir. Bu önemli değildir. Önemli olan sunulan kamu hizmetleri ile bundan etkilenen bireyler ve firmaların durumudur. Sunulan yerel kamu hizmetinden, o bölgede yaşayanlar, maliyet ve faydaları açısından memnunsa o alan optimum alandır. Ya da bir başka ifadeyle "sunulan o kamusal hizmetin büyüklüğü optimal seviyededir" denebilir (Çetinkaya, 2012:26).

Gerek merkezî olarak tüm ülke düzeyinde, gerekse yerel olarak belirli bir bölgede sunulan kamusal hizmetler vardır. Yerel hizmet, yerelde sunulan hizmet veya yerel yönetimler tarafından sunulan hizmet olarak tanımlanabilmektedir. Ama her iki tanım da, yerel hizmeti açıklamada yetersiz kalmaktadır. Çünkü yerel yönetim düzeyinde merkezî yönetim tarafından sunulabilen hizmetler de vardır. Bu haliyle yerel hizmetler, yereldeki yaşantı içinde çok yönlü ve karmaşık olarak karşımıza çıkabilir. Son yıllarda kentleşme ile birlikte yerel hizmet türlerinde de bir farklılaşmanın olduğu bilinmektedir. Özellikle gelişmiş kentlerde yerel hizmetlerin belirleyicisi artık hizmetin niceliğinden öte niteliğidir. Yerele yönelik sunulan kamusal hizmetlerin ulusal güvenlik

[1] Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü – Bütçe ve Mali Planlama Anabilim Dalı, eminkomurculer@gmail.com

Optimal hizmet büyüklüğünün belirlenmesinde nüfus miktarı, nüfus yoğunlaşması ve nüfus artışının getirdiği kalabalıklaşma maliyeti de gizli bir kriter olarak hemen hemen tüm faktörlerde karşımıza çıkmaktadır. Zaten optimal büyüklüğün daha çok nüfusa göre belirlendiğini de burada belirtmek gerekmektedir. Aslında Tiebout Hipotezi'ne yapılan soyut ve uygulanması zor olduğuna yönelik eleştiri, diğer faktörler içinde ileri sürülebilir. Örneğin "Hizmet Maliyeti ve Kişi Başına Gelir" faktöründe hizmetin maliyetinin en düşük noktası ile kişi başına düşen gelirin en yüksek noktasını veren nüfus büyüklüğünü tespit etmek oldukça güçtür. Kamusal mal ve hizmetin faydasının belirlenmesinin zorluğu kadar maliyetlerinin belirlenmesinin zorluğu da bilinmektedir. Keza "Hizmet Maliyeti ve Nüfus Yoğunlaşması" faktörü de bu açıdan eleştirilebilir. Öte yandan, hizmetin fayda ve maliyetinin yayıldığı alanın optimal büyüklüğü vereceği teorik olarak kabul görse de, dışsallıkların belirlenmesindeki zorluk yine burada dikkati çekmektedir. "Doğal Tekel" faktörüne göre de optimalitenin sağlanması noktasında, her bir doğal tekele konu olan hizmet için ayrı bir yönetim biriminin kurulması gerekir. "Yönetim ve Organizasyon Maliyeti" faktörü açısından bakıldığında, önemli olanın yönetimde verimliliğin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Sonuç olarak her bir faktörün eleştirilebilecek yönü/yönleri vardır. Her ne kadar bu eleştiriler yapılsa da, ifade edilen faktörlerin yerel hizmetlerin optimal büyüklüğünün belirlenmesi açısından önemli oldukları vurgulanmaktadır.

Kaynakça

Bewley, T.F. (1981), "A Critique of Tiebout's Theory of Local Public Expenditures", *Econometrica*, 49(3), 713-740.

Çetinkaya, Ö. (2012), *Mahallî İdareler Maliyesi*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Durmuş, M. (2006), "Sosyal (Kamusal) Malların Yeniden Tanımlanması Gereği", *Ekonomik Yaklaşım*, 17 (59), 65-97.

Fisher, R.C. (1996), *State and Local Public Finance*, London: 2nd Edition.

Görmez, K. ve Güleç, S. (2010), "Yerel Siyasette Hizmet Sunumunun Seçmen Davranışına Etkisi: Ankara ve Adana Büyükşehir Belediyesi Örneği", B. Parlak (der.), *Yerel Yönetimler Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar* içinde, Bursa: Dora, 57-78.

Muter, N.B., Çelebi, A.K. ve Sakınç, S. (2008), *Kamu Maliyesi*, Manisa: Emek Matbaası.

Mutlu, A. (2006), "Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları", *21.Türkiye Maliye Sempozyumu Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler*, Antalya: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Maliye Bölümü.

Mutluer, M.K. ve Öner, E. (2009), *Teoride ve Uygulamada Mahallî İdareler Maliyesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları No: 273, İstanbul: Bilgi İletişim Grubu.

Oates, W. (1981), "On Local Finance and the Tiebout Model", *The American Economic Review*, *Papers and Proceedings of the Ninety-Third Annual Meeting of the American Economic Association*, 71(2), 93-98.

Pehlivan, O. (2013), *Kamu Maliyesi*, Trabzon: Celepler Matbaacılık.

Sakınç, S. (2007), *Yerel Yönetimler Ekonomisi*, Manisa: Emek Matbaacılık.

Savaşan, F. (2013), *Piyasa Başarısızlığından Devletin Başarısızlığına Kamu Ekonomisi*, İstanbul: Kitap Matbaacılık.

Swianiewicz, P. (2002), "Size of Local Government, Local Democracy and Efficiency in Delivery of Local Services - International Context and Theoretical Framework", P.Swianiewicz (der.), *Consolidation or Fragmentation? The Size of Local Governments in Central and Eastern Europe* içinde, Budapest: Local Government and Public Service Reform Initiative Open Society Institute.

Taraktaş, A. (2013), "İdareler Arası Mali İlişkiler", T.Çakır (der.), *Mahallî İdareler Maliyesi* içinde, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:1937, Ankara: Saray Matbaacılık.

Tiebout, C.M. (1956), "A Pure Theory of Local Expenditures", *The Journal of Political Economy*, 64 (5), 416-424.

Tiebout, C.M. (1961), "An Economic Theory of Fiscal Decentralization", Universities-National Bureau (der.), *Public Finances: Needs, Sources, and Utilization* içinde, Princeton University Press.

Topal, A. (1999), *Optimal Yerel Yönetim Büyüklüğü ve Belediyelerin Konsolidasyonu (İstanbul İçin Bir Model Önerisi)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2012), *Mahallî İdareler Teori-Uygulama-Maliye*, Ankara: Seçkin.

Williams, A. (1966), "The Optimal Provision of Public Goods in a System of Local Government", *The Journal of Political Economy*, 74(1), 18-33.

Yay, T. (1990), "Klüp ve Klüp Malları Teorisi", *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, Prof. Dr. Orhan Dikmen'e Armağan, 33, 91-103.

Zeyrekli, S. ve Ekizceleroğlu, R. (2007), "Avrupa Birliği Bağlamında Hizmette Yerellik (Subsidiarite) İlkesi ve İlkenin Türkiye Açısından Ele Alınışı", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 16 (3), 29-48.

BÖLÜM 3

YEREL VERGİLER TEORİSİ VE ANALİZİ

Hakan Hotunluoğlu,[1] *Sercan Yavan*[2]

Giriş

Yerel ve merkezî yönetimin var olduğu geleneksel devlet yapılarında en verimli gelir kaynakları merkezî yönetimlere tahsis edilmiştir (Bird, 1999, s. 3). Bu dünya üzerinde geçerli genel bir durumdur. Yerelleşmenin gerçekleştiği durumda dolaylı ve dolaysız finansal kaynaklar yerel yönetimlere aktarılır. Yerel yönetim vergileri hizmetlerin ve finansmanın yerel düzeyde gerçekleştirilmesi sağlayarak vergiye karşı tutumun iyileştirilmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca merkezî düzeyde uygulanan vergilerin yönetim maliyetleri yerel düzeydeki vergilere göre çok yüksek olabilir. Böylece daha yüksek yerel vergi gelirleri, merkezî bütçeden alınan desteğin azaltılmasına sağlar.

Merkezî ve yerel yönetimler arasında verginin paylaşılması için cevap aranan sorular: " Vergiyi kim almalı, nerede ve ne üzerinden alınmalı" konularıdır (Musgrave, 1983, s. 13). Ayrıca yerel yönetim vergilerinin taşıması gereken özelliklerini, uygulanacak vergilerin yerel yönetimler tarafından ayarlanabilmesi, konjonktür hareketlerine duyarlı olması ve fayda yaklaşımının kullanılması şeklinde ifade edilmektedir (Musgrave, 1983). Ayrıca vergi gelirlerinin yerel bütçe ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olması önemlidir (Tortop, 1996). Bu özellikler ve cevap aranan sorular ışığında vergilerinin uygulanmasındaki iki önemli kavram, yansıma ve etkinlik olarak ifade edilmektedir.

[1] Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, Maliye Bölümü, hakanhotunlu@gmail.com

[2] Arş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, Maliye Bölümü, sercan.yavan@hotmail.com

vergilendirme yetkisine sahip değil ya da sadece gelir toplamakla yetkililerse ortaya çıkan ekonomik etkiler merkezî yönetim vergileri ile aynı olacaktır.

Yerel yönetim vergileri ülkelerin yönetim sistemlerine göre farklılık arz edebilir. Eyalet sistemini benimseyen ülkelerde vergilendirme yetkisi yerele devri yaygın olmasına rağmen üniter devletlerde yerele aktarılan bu yetki oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda yerel yönetim vergilerinin ekonomik analizi vergilendirme yetkisinin olduğu yerel yönetimler açısından detaylı incelenebilmektedir. Üniter devletlerde uygulanan yerel vergiler bölgeler arasında farklılık göstermediği için merkezî yönetim vergilerinin etkileri ile aynı şekilde ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

A.Gianakis, G., & Clifford, P. M. (1999). Local government budgeting: A managerial approach. London: Greenwood Publishing Group.

Bird, R. M. (1999). Rethinking Subnational Taxes-A New Look at Tax Assignment. International Monetary Fund.

Boadway, R., & Wildasin, D. (1996). Taxation and Savings. New York: Oxford University Press.

Browning, E. K., & Browning, J. M. (1979). Public Finance and the Price System. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.

Edizdoğan, N., & Çelikkaya, A. (2012). Vergilerin Ekonomik Analizi. Bursa: Dora.

Fisher, R. C. (1996). State and Local Public Finance. London.

King, D. N. (1984). Fiscal tiers: The economics of multi-level government. London: Allen&Unwin.

Musgrave, R. A. (1983). "Who Should Tax Where and Whad?" in Tax Assignment in Federal Countries. (C. A. McLure, Dü.) Canberra: Centre for Research on Federal Financial Relations, Australian National University.

Stiglitz, J. E. (1994). Kamu Kesimi Ekonomisi. (Ö. F. Batırel, Çev.) İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Tortop, N. (1996). Yerel Yönetimler Maliyesi. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü

BÖLÜM 4

KULLANICI ÜCRETLERİ

Mustafa Özçağ[1]

Giriş

Kullanıcı ücreti; (user charges, user fees) bir mal, kaynak, hizmet ya da alt-yapının kullanımı karşılığında ödenen bedel olarak tanımlanabilir (Fisher, 1996:174). Merkezî ve yerel yönetimler tarafından çeşitli özel hizmetler ve imtiyazlardan yararlanılması karşılığında alınan bedeller olarak karşımıza çıkan kullanıcı ücretleri; otopark ücreti, şebeke suyu ücretleri, kamu hastanelerindeki masraflar, otoyol giriş ücreti, park giriş ücreti gibi hayatın birçok alanında karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, sağlık, ulaştırma, turizm gibi birçok alanda uygulama örnekleri bulunan bu ücretler, hizmetten yararlanabilmenin önkoşulu olarak, mal veya hizmetten faydalanan kişi ya da kurum tarafınca ödenmektedir. Bu tarz ödemelerin bir amacı, sağlanan hizmetin maliyetinin bir kısmının ya da tamamının karşılanabilmesidir.

Fiyatlama açısından benzerlik taşımasına rağmen özel mal ve hizmetlerden en önemli farkı, fiyatın yani ücretin kamu otoritesi tarafından belirlenmesidir. Mal veya hizmetin kullanımı başına ya da söz konusu mal veya hizmet kullanımı için tek seferlik olmak üzere ödenebilecek olan bu ücretler, mali özerkliğin sağlanması açısından da son derece önemlidir. Bununla birlikte, hükûmetlerin ve yerel yönetimlerin vergi dışı gelirleri arasında önemli bir gelir kaynağı konumundadır.

Kullanıcı ücretleri, vergi ile benzerlikler taşımasına rağmen iki açıdan vergi ile ayrışmaktadır. Vergi, zorunlu bir ödeme niteliği taşırken, kullanıcı ücreti isteğe bağlı ve kaçınılabilir bir yapıya sahiptir. İkinci fark ise, kullanıcı ücretlerinin hizmetten faydalanan kişiye özel olmasına rağmen, verginin eşit paylarda faydalar sağladığı kabul edilen genel bir ödeme niteliği taşımasıdır.

[1] Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, mozcag@adu.edu.tr

Bazı hizmetlerde ise her bir ek tüketim, diğer kullanıcılara ek maliyetler yüklemektedir. Tıkanıklık Maliyetleri olarak adlandırılan bu maliyetlerin fiyatlandırılması, tıkanıklığın neden olduğu maliyetlerin önlenmesinde de etkin bir araç konumundadırlar. Etkinliğin ağlanabilmesi için belirlenen kullanıcı ücretlerinin, zaman ve düzey yönünden farklılıklar göstermesi de gerekebilir. Doğal monopol yapılarda olduğu gibi ölçeğe göre artan verimler durumunda verilen hizmetlerde kullanıcı ücretinin hangi düzeyde olacağı önemli bir sorundur. Fiyat, marjinal maliyete eşitlenirse, firmanın ya da yönetimin elde edeceği gelir masrafları karşılamaya yeterli olamayacaktır. Böyle yapıların fiyatlandırmasına bakıldığında ise, uygulamada daha çok ortalama maliyetlere eşit bir kullanıcı ücretinin belirlendiği görülmektedir. Böyle bir düzey, hem maliyetleri karşılamaya hem de belli bir miktar kar elde etmeye yetecek büyüklüktedir.

Kaynakça

Fisher, R.C. (1996). *"State and Local Public Finance",* 2nd Edition, London.

Hager, E. (2011). "*User Fees: The Hidden, "Other" Tax*, Morrison Institute for Public Policy, Arizona State University, USA.

Sepehri, A. and Chernomas, R. (2001). "Are User Charges Efficiency and Equity Enhancing? A Critical Review of Economic Literature With Particular Reference to Experience from Developing Countries", *Journal of International Development*, Volume:13, pp:183-209.

Şentürk, S. (2014). "Tıkanıklık Fiyatlaması, Dünya Uygulamaları ve Türkiye'deki Durumun Değerlendirilmesi", *Maliye Dergisi*, Sayı:162, ss:282-303.

Worcester Regional Research Bureau, (2003). *"The Use and Abuse of User Fees and Charges"*, Report No:03-04, June 19, 2003.

BÖLÜM 5

İDARELER ARASI MALİ YARDIMLAR TEORİSİ

Recep Tekeli[1]

Giriş

İdareler arası mali transferler olarak da adlandırılan idareler arası (yönetimler arası) mali yardımlar yerine göre federal ya da üniter bir ülkede üst yönetim kademesinden (federal, eyalet veya merkezî hükûmetten) alt yönetim kademesine (eyalet, yerel yönetimlere veya Türkiye örneğinde belediyelere ve il özel idarelerine) transfer edilen kaynaklar ya da fonlar olarak tanımlanabilir[2].

İdareler arası mali transferler ya da mali yardımlar gelişmekte olan ülkelerde ve geçiş ekonomilerinde merkezî olmayan harcamaların yaklaşık yüzde 60'ını finanse ederken, OECD (Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü) üyesi ülkelerin (İskandinav ülkelerinde yüzde 29, İskandinav olmayan Avrupa'da yüzde 46) bu tür harcamaların yaklaşık üçte birini finanse etmektedir. Bu transferlerin yerel harcamaları finanse etmesinin ötesinde, kamu hizmeti sunumunda, mali yönetimi, verimlilik ve hakkaniyet ve hükûmetin vatandaşlara hesap verilebilirliklerini etkileyen teşvikleri ve hesap verebilirlik mekanizmalarını oluşturmaktadır(Shah, 2007:1).

Yerel yönetim harcamalarının genellikle yarısından çoğunu karşılayan ve literatürde özellikle 1970'li yıllardan beri üzerinde birçok teorik ve ampirik araştırmaların yapıldığı bu önemli gelir kaynağının kavramsal açıklamasının yanında türleri ve etkileri mali yardım programı dizayn ederken öncelikle ele alınması gereken bir konudur. Bu çalışmada daha sonra bu transferlerin veren yönetim açısından rasyonelinin ya da gerekçelerinin ne olduğunun açıklanması mali yardımları daha derinlemesine analiz etmek açısından faydalı olacaktır. İdareler arası mali yardımların verilmesindeki gerekçeler temelde ekonomik olduğu kadar kurumsal ve politik nedenlerde olabilmektedir (bk. Grossman 1990). Bu çalışmada sadece ekonomik gerekçeler açıklanacaktır.

[1] Prof. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İİBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi. (rtekeli@adu.edu.tr)

[2] Bu çalışmada yönetimler arası transferler ile idareler arası mali yardımlar aynı anlamda kullanılacaktır.

Tam denkleştirme sisteminde ulusal ortalama vergi oranları ve vergi tabanları kullanılır, tam denkleştirme hakları (pozitif ya da negatif) tüm bölgelere ödenir. Bu durumda toplam haklar sıfır olur ve sistem net denkleştirme sistemi olur. Uygulamada, ortalamanın üzerinde gelir yaratma kapasitesi olan bölgelerden negatif eşitleme haklarını çıkarmak zordur, onun için negatif haklar sadece dikey boşluk (dengesizlik) yeterince büyük olduğu takdirde uygulanabilir. Diğer yandan eğer mali farklılıklar çok yüksekse tam denkleştirme için politik bir konsensüs olmayabilir (Boadway, 2007:69).

Sonuç

İster federal ister üniter devletler de bir üst yönetimden alt yönetim kademesine karşılıklı ya da karşılıksız fon transferi şeklinde olan idareler arası transferler ya da mali yardımlar mali desantralizasyon literatüründe önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Yerel yönetimlerin en önemli gelir kaynakları arasında bulunan ve bir çok ülkede gelir kaynaklarının yarısından fazlasına ulaşmış durumda olan mali yardımların kavramsal açıklaması ve tasnifi önemli bir konudur. Çünkü bu mali yardımları kullanan açısından hangi ekonomik gerekçe ile verildiğini anlamak bağlamında bu mali yardımların türlerinin ve etkilerinin bilinmesi gerekmektedir.

İdareler arası mali yardımların iki tür ekonomik etkisi söz konusudur: gelir ve fiyat (ikame) etkisi. Gelir etkisi yerel yönetimin bütçe doğrusunun sağa kayması ile neticelenirken fiyat etkisi yardım verilen kamu mal veya hizmetin görece fiyatının düşmesi ile ortaya çıkmaktadır ve sunulan mal veya hizmetin miktarının artırılmasını teşvik etmektedir. Eğer mali yardımı verenin yerel mal ve hizmet sunumu dolayısıyla oluşan dışsallıkların içselleştirilmesi amacı varsa koşullu bağlı yardımlar (açık uçlu) daha iyi araç olmaktadır. Eğer amaç yerel yönetimler arasında ihtiyaç ya da kaynak farklılıkları nedeniyle hasıl olan mali dengesizliklerin giderilmesiyse söz konusuysa koşulsuz bağlı olmayan genel (maktu) bir mali yardım daha iyi bir araç olacaktır. Eğer merkezî hükûmet ülke genelinde asgari standartların yerel otoriteler tarafından sağlandığını görmek istiyorsa koşullu kapalı uçlu bağlı olmayan yardım merkezî hükûmetin amaçlarını gerçekleştirmede daha iyi bir araç olabilecektir.

Kaynakça

Barati, Izabella ve Szalai, Akos (2000), "Fiscal Decentralization in Hungary." Centre for Public Affairs Studies, Budapest University of Economic Sciences.

Boadway, R. (2007), Grants in a Federal Economy: A Conceptual Perspective, Intergovernmental Fiscal Transfers, Principles and Practice, (der) Robin Boadway and Anwar Shah Public Sector Governance and Accountability Series (içinde), The World Bank, Washington DC, ss55-74.

Dafflon, B. (1977), Federal Finance in Theory and Practice with Special Reference to Switzerland (Berne: Paul Haupt).

Dafflon, Bernard (2007), Fiscal Capacity Equalization in Horizontal Fiscal Equalization Programs, Robin Boadway and Anwar Shah(der) Public Sector Governance and Accountability Series (içinde), The World Bank, Washington DC, ss 361-396

Gramlich, E (1977), "Intergovernmental Grants: A Review of the Empirical Literature", Wallace Oates E. (der), The Political Economy of Fiscal Federalism içinde, Lexington, 219-239.

Kim, Yun-Hwan ve Smoke, Paul (2003), "The Role and Challenges of Intergovernmental Fiscal Transfers in Asia", Paul Smoke and Yun-Hwan Kim (der ,Intergovernmental Fiscal Transfers in Asia: Current Practice and Challenges for the Future içinde Asian Development Bank (ADB), ss1-19. (http://www.adb.org/publications/ intergovernmental-fiscal-transfers-asia-current-practice-and-challenges-future. Erişim: 29.06.2015)

King, David N. (1984), Fiscal Tiers: The Economics of Multi – level Government, George Allen & Unwin Ltd., London

Musgrave, R. A ve Musgrave, Peggy B. (1989), Public Finance in theory and Practice, McGraw-Hill, London

Oates, W. O. (1972), "Fiscal federalism", New York: Harcourt brace Jovanovich.

Reschovsky Andrew (2007), Compensating Local Governments for Differences in Expenditure Needs in a Horizontal Fiscal Equalization Program, Robin Boadway and Anwar Shah(der) Public Sector Governance and Accountability Series (içinde), The World Bank, Washington DC, ss 397-424

Schroeder, Larry ve Paul Smoke (2003), Intergovernmental Fiscal Transfers: Concepts, International Practice, and Policy Issues, Paul Smoke and Yun-Hwan Kim(der), Intergovernmental Fiscal Transfers in Asia: Current Practice and Challenges for the Future içinde Asian Development Bank (ADB), ss20-59. (http://www.adb.org/publications/intergovernmental-fiscal-transfers-asia-current-practice-and-challenges-future. Erişim: 29.06.2015)

Searle, Bob ve Martinez-Vazquez, Jorge (2007), "The Nature and Functions of Tied Grants" Jorge Martinez-Vazquez ve Bob Searle (der) Fiscal Equalization, Challenges in the Design of Intergovernmental Transfers içinde, Springer,403-434.

Shah, Anwar (1994), "The Reform of Intergovernmental Fiscal Relations in Developing and Emerging Market Economies", the World Bank, Washington DC.

Shah, Anwar (2007), "A Practitioner's guide to Intergovermental Fiscal Transfers", içinde Intergovernmental Fiscal Transfers, Principles and Practice, Robin Boadway and Anwar Shah(der), Public Sector Governance and Accountability Series içinde, The World Bank, Washington DC,1-53.

Tekeli R (2014), "Yönetimler arası mali yardımlar (transferler) teorisi: mali yardım türleri ve etkileri", Mustafa Sakal, Ahmet Kesik ve Tekin Akdemir (editörler),Mali Yerinden Yönetim: Teori, Kavramsal Açıklamalar ve Türkiye'ye İlişkin Değerlendirmeler (içinde), 1. Basım, Nobel Kitap, Ankara, Mart, ss201-236.

Wilson, Leonard S (2007), Macro Formulas for Equalization, Robin Boadway and Anwar Shah (der) Public Sector Governance and Accountability Series (içinde), The World Bank, Washington DC, ss 339-359.

BÖLÜM 6

YEREL YÖNETİMLERDE BORÇLANMA

Sabiha Keskin[1]

Giriş

Halkın hemen her alandaki ihtiyaçlarını tedarik etmek için devlet gerekli mal ve hizmet arzını yerine getirmektedir. Bu amaçla devlet, kendi organizasyon yapısında görev dağılımına gitmektedir. Merkezî yönetimin her alanda başarı sağlanması beklenirken mevcut iş yükü göz ardı edilmektedir. Ancak etkili ve verimli bir yönetim mekanizmasının işlerlik kazanması açısından görev dağılımı üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Bu gereklilik sonucunda merkezî yönetim karar merkezî konumunu alırken görev dağılımı kapsamında değerlendirilen yerel yönetimler, halka yakınlıkları açısından hem talep değerlendirmede başarı sağlayacaklar hem de yönetime güç kazandıracaklardır.

Halkın mal ve hizmetini sağlayacak finansman kaynakları da ayrılmıştır. Netice itibarıyla yerel yönetimler de kendi kaynaklarını yaratmak durumundadır. Aksi halde merkezî idarenin adil kaynak dağılımı her zaman gerçekleşmeyebilir. Zira bu sorunun temelinde ekonomik nedenler olduğu kadar talep fonksiyonu, sosyal ve siyasal sebepler de vardır.

Bölgelerin temel ihtiyaçlarının yanı sıra bölgesel farklılıklardan kaynaklanan ihtiyaç çeşitliliği de söz konusudur. Bölgesel ihtiyaç farklılıklarını daha hızlı tespit eden yerel yönetimler merkezî yönetimden daha etkili hizmet sunumu gerçekleştirebilmektedir. Bu noktada yerel yönetimler, merkez kaynaklarının dışında kendi kaynaklarını kendi yaratma çabası içindedirler. Kaynak yetersizliği noktasında borçlanmaya gitmektedirler.

[1] Öğr. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Yenipazar MYO, Maliye Programı, sabihakeskin@adu.edu.tr

VUK kapsamında tespit edilecek yeniden değerleme oranıyla arttırılan miktarının yılı dâhilinde toplam %10'unu geçmeyen iç borçlanma için meclis kararı gerekirken bu oranı geçen iç borçlanma için meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararına ve İçişleri Bakanı'nın onayına gerek duymaktadır. Dış kaynak gerektiren proje finansmanı için ise Hazine Müsteşarlığı'nın görüşü alınmalıdır (2015 Yılı Merkezî Yönetim Bütçe Kanunu).

Borçlanma politikasına gidilirken yasal çerçevenin bilinerek uygulanmasının önemi küçümsenmemeli ancak, yerel yönetimin mal ve hizmeti halka sunma noktasında bir diğer alternatif finansman yöntemi olarak görülen Kamu Özel Ortaklığı Modeli (PPP) ise; her türlü kamusal mal ve hizmetin özel sektör marifeti ile temin edilerek sunulması uygulamalarını içeren, son yıllarda dünyada geniş ve çok çeşitli uygulama alanları bulan ve alternatif yöntemleri bünyesinde barındıran bir kavramdır (Uluslararası Kamu ve Özel Sektör İş Birliği Derneği, 2009). Kamu Özel İş Birliği, kamu sektörü ile özel sektörün birlikte karar alma, sorumlulukların, fırsatların ve risklerin paylaşımını ifade etmektedir (Kovancılar, Miynat ve Bursalıoğlu, 2007:191-196). Zira maliyet ve zaman tasarrufu sebebiyle günümüzde Kamu Özel Ortaklığı Modeli'nin giderek artan oranda ve hemen her alanda uygulandığını görmekteyiz. Kamu Özel Ortaklığı Modeli kapsamında 2005 yılında çıkarılan 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5355 Sayılı Mahallî İdare Birlikleri Kanunu ve son olarak 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile yerel yönetimlerin görev sahası içinde yer alan yatırımlarda Yap-İşlet-Devret ya da Yap-İşlet finansman modeli ile ilgili çalışmalara destek verilmektedir (Şahin ve Uysal, 2008:105). Örnekle ifade etmek gerekirse 5393 Sayılı Kanun'la belediyeler bazı hizmetlerin yerine getirilmesi noktasında görevlerini Danıştay'ın görüşünün alınması şartı ile İçişleri Bakanlığının kararına bağlı kalmak suretiyle süresi 49 yılı geçmeyecek şekilde imtiyaz yoluyla özel sektöre devredebilmektedir (Mutluer ve Öner, 2010:197). Özetle alternatif finansman modeli olarak da bilinen Kamu Özel Sektör Ortaklığı Modeli ile devlet daha fazla borçlanma yükünün altına girmeden, vergi ve oranlarını arttırmadan ya da diğer harcamaları kısmadan yatırım yapabilecek seviyeye gelecektir (Irwın, 2007:5'ten aktaran Şahin ve Uysal, 2008:121). Bu sebeple borçlanma politikalarına ve borç yönetimine verilen önem kadar finansman kaynaklarının yaratılması noktasında alternatif kaynakların değerlendirilmesine de önem verilmelidir.

Kaynakça

Kitaplar:

Acartürk, E. ve Çakmak, O. (2005) "Yerel Yönetimlerde Borçlanma", Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I, ed. Kösecik, M. ve Özgür, H. , Nobel, Ankara.

Aronson, J. R. ve Hılley, J. L. (1986) "Financing State and Local Governments", Fourth Edition, Washington, D.C., The Brookings Institution.

Aydın, A. H. (2009) "Türk Kamu Yönetimi", 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Buchanan, J. M. (1966) "Federalizm ve Mali Eşitlik", Çeviri: Nemli, A. ve Öncel, S. Y., Maliye Teorisi ve Politik İktisat: James M. Buchanan'dan Seçilmiş Makaleler, İstanbul: İ.Ü. Yayın No: 1167.

Çalışkan, A. ve Sağbaş, İ. (2005) "Türkiye'de Yerel Yönetimler Maliyesi: Genel Bir Bakış", Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I, Editörler: Kösecik, M. ve Özgür, H., Nobel, Ankara.

Demirci, B. (2007) "Hizmette Halka Yakınlık (Subsidiarity) İlkesinin AB'de Algılanışı ve Son Reform Çalışmaları Bağlamında Türk Kamu Yönetimi Sistemine Yansımaları", Kamu Yönetimi-Yöntem ve Sorunlar, Editörler: Aksoy, Ş. ve Üsüner, Y. Nobel, Ankara.

Dönmez, M. (2010) "Belediyelerin Gelir Kaynakları", Ankara Yayınevi, Ankara.

Erdem, M. (2013) "Devlet Borçları", Uludağ Üniversitesi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

Eryılmaz, B. (2011) "Kamu Yönetimi", 4. Baskı, Ankara: Okutman Yayıncılık.

Eryılmaz, B.; Çevik, H.H. ve Sözen, S. (2013) "Kamu Yönetimi", T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2979, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1933, Eskişehir, Ocak 2013.

Farber, G. (2002) "Local Government Borrowing in Germay", Local Public Finance in Europe: Balancing The Budget and Controlling Debt / edited by Bernard Dafflon, USA.

Görmez, K. (1997) "Yerel Demokrasi ve Türkiye", Gazi Kitapevi Yayınları, Ankara.

Gözler, K. (2009) " İdare Hukukuna Giriş", Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Gözübüyük, Ş. (2008) "Türkiye'nin Yönetim Yapısı", Ankara: Turhan Kitabevi.

Harloff, E. M. (1987) "The Structure of Local Government in Europe, IULA.

Kara, M. ve Palabıyık, H. (2007) "5355 Sayılı Mahallî İdare Birlikleri Kanunu ve Köy Birlikleri - Toplum Kalkınması İlişkisi", "Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-2: Uygulama", Editörler: H. Özgür & M. Kösecik, Nobel Yayınları, s. 25-4.

Karakaş, M. ve Çak, M. (2010) "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Borçlanma Gereksinimi, Hazine Garantili/Garantisiz Olarak Borçlanmaları ve Gelişimi", Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Geleceği, Editörler: Falay, N., Kesik, A., Çak, M. ve Karakaş, M., Seçkin, Ankara.

Keleş, R. (1994) "Yerinden Yönetim ve Siyaset", Cem Yayınları, İstanbul.

Kesik, A., Tokaç, H. ve Şener, M. B. (2014) "Yerel Yönetimlerde Borçlanma", Mali Yerinden Yönetim: Teori, Kavramsal Açıklamalar ve Türkiye'ye İlişkin Değerlendirmeler, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kovancılar, B., Miynat, M. ve Bursalıoğlu, S. A. (2007) "Kamu Maliyesinde Küresel Değişimler", Gazi Kitabevi, Ankara.

Mutluer M. K. ve Öner, E. (2010) "Belediye Bütçeleri", Türkiye'de Yerel Yönetimler-

in Sorunları ve Geleceği, Editörler: Falay, N., Kesik, A., Çak, M. ve Karakaş, M., Seçkin, Ankara.

Özer, İ. (1986) "Devlet Maliyesi", Cilt: 2, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayını, No. 1986/277, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Özsalmanlı, A. Y. (2010) "Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımı Açısından Yerel Yönetimlerde Modernleşme Çabalarının Değerlendirilmesi", Yerel Yönetimler-Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar, Editör: Parlak, B., Uludağ Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Dora Yayınları, Bursa.

Öztürk, N. ve Bayraktar, Y. (2010) "IMF'in Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri", Palme Yayıncılık, Ankara.

Palabıyık, H. ve Kara, M. (2005) "Belediye Birlikleri", Dönüşen Kentler ve Değişen Yerel Yönetimler, Editörler: Genç, N., Yılmaz, A. ve Özgür, H., Gazi Kitabevi.

Parasız, İ. (2012) "Uluslararası Mali ve Ekonomik Kuruluşlar", Ezgi Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, Bursa.

Sugözü, İ. H. (2010) "Devlet Borçları- IMF-Dünya Bankası ve Türkiye", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Şahin, M. ve Uysal, Ö. (2008) "Kamu Ekonomisi Perspektifinden Kamu-Özel Sektör Ortaklıkları", Ekin Yayınevi, Bursa.

Şengül, R. (2010) "Yerel yönetimler", Umuttepe Yayınları, Kocaeli.

Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2010) "Mahallî İdareler", Seçkin Yayınevi, 6. Baskı, Ankara.

Ulusoy, A.; Akdemir, T. (2010) "Mahallî İdareler (Teori - Uygulama – Maliye)", 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık San. Tic. A.Ş., Ankara.

Yardımcı, P. (2014) "Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar", Detay Yayıncılık, Ankara.

Zengin, E. (1999) "Yerel Yönetim Birlikleri", Mimoza Yayınları, Konya.

Dergiler:

Acartürk, E. (2001) "Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumunda Alternatif Yöntemler", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 6, Aralık 2001.

Arıkboğa, E. (2008) "Belediyelerde Ölçek Reformu", Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği Dergisi, Sayı 9.

Ayhan, U. (2008) "Amerika Birleşik Devletlerinde Yerel Yönetimler", Sayıştay Dergisi, Sayı: 70, Ankara.

Çetinkaya, Ö. ve Demirbaş. T. (2004) "Türkiye'de Belediyelere İlişkin Borçlanma Mevzuatı, Borçlanma Yapısı ve Belediye Borçlanma Yapısının İncelenmesi", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 8.

Çınar, T. ve Güler B. A. (2004) "Yerel Maliye Sistemi", TODAİE, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, Ankara.

Çöğürcü, İ. (2012) "Türkiye'nin İç Borç Genel Yapısı Üzerine Geçmişten Günümüze Bir

Değerlendirme", Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi <http://www.nobel.gen.tr/Makaleler/IJSES-Issue%201-38-2012.pdf, Erişim Tarihi: 28.06.2013>.

Eakın, D.H.; Rosen, H.S. ve Tılly, S. (1994) "Intertemporal Analysis of State and Local Government Spending: Theory and Tests. ", Journal of Urban Economics.

Güngör, S. (2011) "Yerel Yönetimlerin Borçlanmaları", Akademik Bakış Dergisi, ISSN: 1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – Kırgızistan, Sayı: 24, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran 2011.

Karagöl, E. T. (2010) "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Dış Borçlar", SETA Analiz, Sayı: 26, Ağustos 2010.

Kurtuluş, B. (2006) "Türkiye'de Belediyelerin Mali Yapısı ve Harcamalarının Finansmanı", DPT Yayın No: 2692, Ankara.

Meriç, M. (1992) "Devletin Borçlanma Hakkı ve Yetkisi", İşletme ve Finans Dergisi, Sayı 82, Ocak 1992.

Özgen, F. B. (1999) "Yeni Türkiye Dergisi", Türk Ekonomisi Özel Sayısı, Sayı: 27, Mayıs-Haziran 1999.

Sakınç, S. (2000) "Vergilendirme Yetkisinin İdarelerarası Tahsisi ve Türkiye Uygulaması" Anayasal Mali Düzen, 13. Maliye Sempozyumu, 14-16 Mayıs,1998, MÜMAUM Yayın No:12, 2000.

Şahin, M. (1999) "Amerika Birleşik Devletlerinde Yerel Yönetimler", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, Ankara.

Tortop, N. (1991) "Mahallî İdareler", TODAİE Yayınları, Ankara.

Türker, M. (1999) "Amerika Birleşik Devletlerinde Mahallî İdareler, Dünyada Mahallî İdareler", İçişleri Bakanlığı Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Türkoğlu, İ. (2009) "Yerel Yönetimlerde Mali Reform Arayışları: Türkiye'de Mali Özerklik ve Belediye Başkanlarının Mali Özerklik Algılaması", T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2009/389, Ankara.

Usta, E. (2008) "Türkiye'de Mahallî İdarelerin Mali Yapısı", Devlet Planlama Teşkilatı, 22 Mayıs 2008.

Usta, E. (2010) "Yerel Yönetimlerde Mali Bağımlılık Sorunu", Devlet Planlama Teşkilatı, 25 Eylül 2010.

Yalçındağ, S. (1993) "Bitmeyen Senfoni: Yerel Yönetimler Reformu" AİD, Mart 1993.

Yılmaz, H. H. (2004) "Yerel Yönetimlerde Planlama, Bütçe, Borçlanma ve Denetim Süreçlerinin Yeni Yasalar Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Sayıştay Dergisi, Sayı: 55, Ankara.

Diğer Kaynaklar:

Akdemir T. (2006) "Yerel Yönetimlerin Finansman Sorunları ve Borçlanma (Türkiye Örneği)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye ABD, Mayıs, İzmir.

Derdiyok, T. (2001) "1980 Sonrası Borçlanma Politikaları", 16. Maliye Sempozyumu (28-31 Mayıs 2001) Poster Tebliği, Antalya.

Ekinci, A. (2010), "Belediyelerin Mali Yapısı ve Borç Durumu Üzerine" <http://www.adek.biz/ae/?p=54, Erişim Tarihi: 24/06/2013>.

Irwin, T. (2007) "Five Ways Governments Can Control Spending Commitments in Public-Private Partnerships", International Seminar on Strengthening Public Investment and Managing Fiscal Risks From Public-Private Partnerships, Budapest, Hungary <http://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2007/ppp/pdf/tt_p.pdf, Erişim Tarihi: 26/06/2013>.

Kesik, A. (2003) "Bütçe Yönetimi İle Borç Yönetiminin Ayrılmasının Konsolide Bütçeye Yansıması", 18. Türkiye Maliye Sempozyumu (12-16 Mayıs 2003) Tebliği, Girne-KKTC.

Şataf, C. (2005) "Türkiye'deki Belediyelerin Borçlanması: Isparta Belediyesi Örneği", Süleyman Demirel Üniversitesi, Maliye Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Haziran, Isparta.

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Resmi İnternet Sitesi, "Türkiye'nin IMF'ye Olan Borcu Bitti" <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-imfye-olan-borcu-bitti/18, Erişim Tarihi: 12.03.2015>.

Toprak, Z. (2012) "Türkiye'de Yerel Yönetimler - Yapılanma, Merkez – Yerel Yönetim İlişkileri",<http://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/TURKIYE'DE%20YEREL%20YONETIMLER%20YAPILANMA.pdf, Erişim Tarihi: 27/06/2013>.

Tozar, A. (2005) "Türkiye'de Yerel Yönetim Projelerinin Dış Finansmanı, Bu Tür Projelerin Finansmanına İlişkin Dünya Örnekleri ve Türkiye İçin Öneriler", Hazine Uzmanlık Tezi, Ocak, Ankara.

Türkiye Belediyeler Birliği Resmi İnternet Sayfası: <http://www.tbb.gov.tr/belediyelerimiz/istatistikler/genel-istatistikler/>.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi İnternet Sitesi, "2015 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu", <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6583.html, Erişim Tarihi: 06/04/2015>.

Türkiye İstatistik Kurumu (2012), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2012 Nüfus Sayımı Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=3992, Erişim Tarihi: 29/11/2013>.

Uluslararası Kamu ve Özel Sektör İş Birliği Derneği (2009), "PPP Nedir?", <http://www.ppp.org.tr/content/view/48/71/, Erişim Tarihi: 19/11/2011>.

BÖLÜM 7

TÜRKİYE'DE MAHALLÎ İDARELER

Tarık Ilıman,[1] Recep Tekeli[2]

Giriş

Geçmişten bu yana geçen dönemde birçok imparatorluk kurulmuş olup zamanla imparatorlukların yerini modernize edilmiş devletler almaya başlamıştır. Büyük bir teşkilatlanma örneği olan devlet, belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan halkın can ve mal kaybını korumak, toplumsal huzur ve barışı sağlamak, tüm fertlerine eşit şekilde yaklaşarak toplumsal refahı sağlamak gibi toplumun tamamını kapsayacak şekilde görevler üstlenmiştir. Devlet üzerine yüklemiş olduğu tüm bu görevleri "merkezî yönetim" tarafından gerçekleştirmesinin yanında kaynakların bölgeler için daha etkin ve verimli kullanılabilmesi amacıyla üniter yapılı devletlerde her bölgeye, federal yapılı devletlerde ise her eyalete daha adil ve demokratik bir biçimde hizmet sunulabilmesi için yerel yönetimler önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir bölgede ya da kentte ikamet eden vatandaşların (halkın) yerel nitelikteki bazı ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere yerinden yönetim ilkesine göre kurulmuş olan, merkezî veya eyalet hükûmetine karşı özerkliği bulunan kuruluşlar yerel yönetimler olarak adlandırılmaktadır (Pehlivan, 2006:208).

Cevher (2010:5).göre ise yerel yönetimler, "halkın gündelik ihtiyaçlarının daha rasyonel bir şekilde karşılanabilmesi ve merkezî yönetimin sakıncalarını gidermek amacıyla oluşturulan birimlerdir".

Kamu yönetimi sözlüğü ise yerel yönetimleri, merkezî yönetimin dışında yer alan, yerel bir topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan, karar organlarının doğrudan halk tarafından seçildiği, demokratik ve özerk bir yönetim kademesi, bir kamusal örgütlenme biçimi olarak tanımlamaktadır (Bozkurt (1998:258)'den aktaran Köse, 2004:8).

[1] Arş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, (Sorumlu yazar: tarikiliman@hotmail.com)

[2] Prof. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, (rtekeli@adu.edu.tr)

Kaynakça

Arıkboğa, Ü. (2004), *Yönetimler Arası Mali İlişkiler*, Yaylacık Matbaası, İstanbul

Arslan, Mehmet ve Biniş, Mine (2014), Amerika Birleşik Devletleri'nde Mahallî İdarelerin Mali Yapısı ve Merkezi İdare İlişkileri, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2014, 9(1): 149:173.

Arslan, Ş. (2010), "5018 Sayılı Kanun Çerçevesinde Mahallî İdareler Maliyesi Otomasyon Sistemi'nin Etkinliği: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı

Aydın, Y. (2011), "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Gelişim Süreci", *Dış Denetim Dergisi*, 4, 11-20

Aytaç, F. (2000), *Açıklamalı Köy Kanunu*, Ankara Seçkin Yayıncılık, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara

Bakış, S. (2011), "Yerel Yönetimlerin Borçlanmaları" *, Akademik Bakış Dergisi*, 24, 1-16

Cevher, Y. (2010), "Türkiye'de Yerel Yönetim Yazını 1992-2007 Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Çoker, Z. (1999), *Belediye Meclisi Görev ve Yetkileri*, Ankara, TODAİE Yayını.

King, David (1984), Fiscal Tiers: The Economics of Multi-Level Government, George Allen & Unwin Ltd., London

Köse, Ö. (2004), "Yerel Yönetim Olgusu ve Küreselleşme Sürecindeki Yükselişi", *Sayıştay Dergisi*, 52: 3-52.

Pehlivan, O. (2006), *Kamu Maliyesi*, Derya Kitabevi, 1.Baskı, Trabzon

Pustu, Y. (2005), "Yerel Yönetimler ve Demokrasi", *Sayıştay Dergisi*, 57, 121-134

Türkoğlu, İ. (2009), *Türkiye'de Belediyelerde Mali Özerklik ve Belediye Başkanlarının Mali Özerklik Algılaması*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın no. 2009/309

Yamaç, Müzehher (2014) Tarihsel Gelişim İçinde Üniter Bir Yapıda Yerel Yönetim: İngiltere Örneği, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi Ağustos 2014,(4).

İnternet Kaynakları

MUHASEBAT (2013), Mahallî İdareler Bütçe Gelirlerinin Ekonomik Sınıflandırılması, https://portal.muhasebat.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 03.08.2013)

MİGM (2012)Mahallî İdareler Genel Faaliyet Raporu (2012), www.migm.gov.tr /Dokumanlar/2012 MAHALLIIDARELERGENELFAALIYETRAPORU.pdf

BUMKO (2013) , Faaliyet Raporları, Genel Faaliyet Raporları, www.bumko.gov.tr/TR,912 /faaliyet-raporları.htm

SGB (2013), Temel Ekonomik Göstergeler, www.sgb.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.09.2013)

EUROSTAT (2013), Total General Government Expenditure % of GDP, Local Government, EU (27 countries), http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1 &language=en&pcode=tec00023 (erişim tarihi, 03/11/2013

Kanunlar

2972 Sayılı Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası

5779 Sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe ve Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun'un

2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanun'un

5393 Sayılı Belediye Kanunu

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

442 Sayılı Köy Kanunu

BÖLÜM 8

YEREL YÖNETİMLERDE YERİNDEN DENETİM

Hakan Arslaner[1]

Giriş

Hukuk devleti sistemini benimsemiş ülkelerde kamu idarelerinin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olması, çeşitli sebeplerle istisnaî durumlar olmakla birlikte, genel kabul görmüş bir kuraldır. İdarelerin denetlenebilmesinin en etkili yolu yargısal denetim olmakla birlikte, bu denetim daha çok idare ile vatandaşlar arasında ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklar ile ilgilidir.

Daha farklı bir anlatımla idarede yargısal denetim, kamu gücü yetki ve ayrıcalığına sahip idarelerin özel hukuk gerçek ve tüzel kişiler hakkında yapmış oldukları idari işlemler neticesinde ortaya çıkabilecek menfaat ya da hak ihlalleri sebebiyle başvurulan bir yoldur. Diğer bir ifade ile idarenin iradesinin idari işlemler ya da idari eylemler ile idare dışına çıkarılması suretiyle meydana gelebilecek hukuk uyuşmazlıklarında yargı denetimine başvurulabilmektedir.

Görüldüğü üzere idare, hukuk kurallarına uygun hareket etmek zorunda, etmediğinde yargı organları tarafından yaptırıma tabi tutulmaktadır. Hukuk devletinin de gereği elbette ki budur. Ancak idarenin her türlü faaliyetleri vatandaşları bire bir ilgilendirmeyebilir. Hangi kamusal hizmetlerin sunulması gerektiği, bu kamusal hizmetlerin nasıl finanse edileceği, harcamaların nasıl yapılacağına dair hususlar, idarenin iç işleyişi ile ilgilidir ve hukuk kuralları ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Kamusal yararın öncelikli olması gözetilerek, ilgili mevzuatlar ışığında idarenin kamusal nitelikli harcamalarının bir denetime tabi tutulması ve denetim sonucunun kamu ile paylaşılarak son zamanlarda kamu yönetimi disiplinin de sıklıkla karşılaştığımız "şeffaf yönetim" ilkesinin işler hâle getirilmesi gerekmektedir.

[1] Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, Maliye Bölümü, Mali Hukuk ABD, harslaner@adu.edu.tr.

li sonuçlanması, diğer birimler için örnek teşkil ederek, bu birimlerin kamu kaynaklarının kullanılmasında daha hassas davranmalarını sağlayacaktır. Ayrıca diğer denetim birimlerini de denetim faaliyetlerini daha etkin yapmaları konusunda cesaretlendirecektir.

Kaynakça

Acar, İ. A. (2014), "İç Denetim - Stratejik Plan - Performans Yönetimi Çerçevesinde Kavramsal Değerlendirmeler", http://www.yerelsiyaset.com/pdf/subat2008/19.pdf (14.01.2014).

Acar, İ. A. ve Çiçek H. G. (2005), "Denetimin Kamuyu Tökezletmesi: Kamu Mali Yönetimi Kontrol Yasası ve Denetim", *20. Türkiye Maliye Sempozyumu*. Antalya: 23 - 27 Mayıs.

Acar, İ. A. ve İpek, E. A. Ş. (2014), "Kamu Kurumlarında İç Denetimin Faaliyetinin Etkinliği: Ege Bölgesi Alan Araştırması", *29. Türkiye Maliye Sempozyumu*, Antalya: 16-20 Mayıs.

Acar, P., "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Kamu İç Mali Kontrol Sistemi", http://kontrol.bumko.gov.tr (15.11.2014)

Aksoy, T. (2008), *Kamuda İç Kontrol ve İç Denetim*, Ankara: Muhasebat Kontrolörleri Derneği Yayını

Arcagök, M. S. ve Erüz E. (2006), "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Sistemi", İstanbul: *Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını*.

Aslan, B. (2010), "Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim", Ankara: *Sayıştay Dergisi*, Sayı 77.

Barun, B. (2007), *Yolsuzlukla Mücadelede Dış Denetimin Rolü*, Ankara: TEPAV.

Bayar, D. (2008), "Mali Denetim Nedir", Ankara: *Maliye Dergisi*, Temmuz-Aralık, Sayı 155.

Candan, E. (2006), "Kamu İdarelerinde İç Kontrol Sistem ve Süreçlerinin Tasarlanması, Uygulanması ve Geliştirilmesinde Uyulacak Usul ve Esaslar, Ankara: *Mali Yönetim ve Denetim Dergisi*.

Ceylan, F. B. (2010), "Malî Denetim", Ankara: *Dış Denetim Dergisi*: Temmuz-Ağustos-Eylül.

Edizdoğan, N. (2007), *Kamu Bütçesi*, 6. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi.

European Commission (2006), Welcome to The World of PIFC, www.europa.eu (12.03.2015).

Gezmiş, H. (2008), "Yüksek Denetim ve Türkiye Uygulaması", Ankara: Kamu Türk Dergisi, Sayı 1.

Gönülaçar, Ş. (2008), "İç Denetimin Bürokratik Serencamı", Ankara: *Mali Hukuk Dergisi*, Mayıs - Haziran, Sayı 135.

Gösterici, H. (2006), "Kamu İç Mali Kontrol Sisteminde İç Denetimin Bağımsızlığı - Fonksiyonel Bağımsızlık", Ankara: *Vergi Dünyası Dergisi*, Mart, Sayı 295.

Gözler, K. (2012), *İdare Hukukuna Giriş*, 16. Baskı, Bursa: Ekin Yayınları.

Gülan, A. (1988), *Kamu Hizmeti Kavramı*, Prof. Dr. Lütfi Duran'a Armağan Kitap, İstanbul.

Gürdal, T. ve Çıplak, V., "Kamu Kesiminde İç Denetimin Etkinliği", Antalya: 29. Türkiye Maliye Sempozyumu, 16-20 Mayıs.

http://www.hazine.org.tr (16.12.2014)

https://global.theiia.org (12.12.2014)

İç Denetim Uygulamaları, http://www.eurocons. com.tr (18.12.2014)

İnan, A. (1997) "İç Denetim ve Dış Denetim Kuruluşları Arasındaki İlişkilerin Geliştirilmesi", Ankara: *Sayıştay Dergisi*, Sayı 25 (Özel Sayı).

Kamu İç Denetiminde Risk Değerlendirme Rehberi, http://www.icdenetim.adalet.gov.tr (16.04.2015)

Keleş, H. (2006), "Kamuda Etkin Bir İç Denetim İçin Temel Şartlar" (Kitap Bölümü), 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Kapsamında Güncel Mali Sorunlar, Ankara: *Maliye Bakanlığı Muhasebat Kontrolörleri Derneği Yayını*.

Kipel, E. Bağımsız Denetçinin Mesleki Nitelikleri, http://www.alfabetadenetim.com.tr (21.04.2015)

Koçak, S. Y. ve Kavakoğlu, T. (2010), "İl Özel İdarelerinde İç Denetim Sisteminin Değerlendirilmesine İlişkin Bir araştırma", Ankara: *Sayıştay Dergisi*, Sayı 77.

Kubalı, D. (1998), *Performans Denetimi*, Cumhuriyetimizin 75. Yılına Armağan (İnceleme Kitap), Ankara: Sayıştay Basımı.

Midyat, S. (2007), "Teftiş ve Geleneksel Denetimden İç Denetime: Yapılan Düzenlemeler, Sorunlar ve Tereddütlü Hususlara İlişkin Değerlendirmeler", http://www.stratejikboyut.com (18.12.2014)

Onar, S. S. (1966), *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3. Baskı, İstanbul.

Ozansoy, A. (2009), *Amerika Birleşik Devletleri'nde Kamu Mallarının Yönetimi*, Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 2009/393.

Önen, S. M. ve Özmen, B. (2011), "Kamu Mali Yönetiminde Kontrol ve Sorumluluk", Ankara: *Sayıştay Dergisi*, Sayı 81.

Örselli, E. (2010), "Kamu Yönetiminde Yolsuzluk Sorunu ve Yönetişim Yaklaşımı", Editör Kitap: Yönetişim, Kuram, Boyut, Uygulama, (Editörler: M. Akif Çukurçayır, Tuğba Eroğlu ve Halil Ekşi), Konya: *Çizgi Kitabevi*.

Özay, İ. (1998), ""Türkiye'de Klasik Kamu Hizmeti Anlayışı: "Çok Yaşa" ya da "A Tes Amour"", İstanbul: *İÜHFM*.

Sanal, R. (2010), "Yeni Yasal Düzenlemeler Işığında Yerel Yönetimlerin Denetimi", Ankara: *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466.

The Institude of Internal Auditors (IIA), International Standards for The Professional Practice of Internal Auditing (Standards), USA: 2012.

The Institude of Internal Auditors (IIA), Supplemental Guidance: IIA International Standards for The Professional Practice of Internal Auditing Government Accountability Office Government Audit Standards (GAGAS), A Comparison, 2nd Edition, USA: 2008.

Tütüncü, S. (2011), "5018 Sayılı Kanun Kapsamında Belediyelerin Denetimi", Ankara: *Dış Denetim Dergisi*, Nisan-Mayıs-Haziran 2011.

Uçar, D. (1973), *Kamusal Malî Denetim*, Ankara: Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları, Yayın No: 172.

Ulusoy, A. (2004), *Kamu Hizmeti İncelemeleri*, İstanbul: Ülke Kitapları.

Yıldız, Ö. R. (2010), "5018 Sayılı Kanun ve Bilişim Sistemleri Denetimi", *Dış Denetim Dergisi*, Ankara: Temmuz – Ağustos – Eylül.

Yıldız, Ö. R. (2010), "Elektronik Belge Yönetim Sistemleri ve Denetim", Ankara: *Sayıştay Dergisi*, Sayı 78.

Yüksek Denetleme Kurulu, "Performans Denetimi", www.tkib.gov.tr (25.04.2015)

BÖLÜM 9

YEREL EKONOMİK GELİŞME VE ULAŞTIRMA HİZMETLERİ

Kamil Bircan[1]

Giriş

Gelişen teknoloji insan yaşantısını yönlendiren diğer sektörler gibi ulaşım sektörünü de vazgeçilmez kılmaktadır. Günlük yaşantının en az 3-5 saatini trafikte harcayan insanlar; trafikte geçirdikleri bu sürenin hızlı, konforlu, emniyetli, ekonomik ve daha kısa olması için bir arayış içerisindedirler. 21.Yüzyıl dünyasında yeterli ve çağdaş ulaşım hizmeti olmaksızın sosyal ve ekonomik hayatı canlı ve dinamik tutmak mümkün değildir.

Kentleşme oranı toplumun ekonomik ve sosyal gelişmişliğinin bir göstergesi olarak görülebilir; ancak planlı kentleşme, mevcut altyapısıyla, taşıma altyapısıyla bir bütündür. Bu nedenle ulaşım ve onun bir parçası olan trafikle ilgili yapılacak planlamalar ve çözüm önerileri de bir bütünlük içerisinde olmak zorundadır.

Ulaştırma hizmetleri modern ekonomilerin ve toplumsal gelişmenin temel ögesidir. Ulaştırma kendi bünyesinde başlı başına bir ekonomik faaliyet olduğu gibi diğer bütün sektörlerle yakın ilişkisi olan ve bu sektörleri olumlu yönde etkileyen önemli bir hizmet sektörüdür. Hizmetin üretimi ve satışı aynı anda olur. Bu hizmetin ileride ihtiyaç duyulduğunda kullanılması amacıyla depolanma olanağı bulunmamaktadır.

Her alanda olduğu gibi ulaştırma alanında da en modern ve en gelişmiş taşıma araçlarına sahip olmak, teknolojik gelişmelere ayak uydurmak ekonomik kalkınmanın ve refahın bir gereğidir. Yerel yönetimlerin temel görevlerinden birisi de; ekonomik ve toplumsal gelişmenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde ulaşım kapasitesini yaratabilmek, ülke ve toplum çıkarlarına uygun taşıma sistemlerini kurmak ve koordine etmektir.

[1] Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesi Uluslararası Lojistik ve Taşımacılık Bölümü, Söke – Aydın, kamilbircan@adu.edu.tr

likle demografik ve topografik özellikleri uygun olan şehirlerde bisiklet kullanımı özendirilmeli ve bu çerçevedeki gerekli planlama ve altyapı çalışmaları yapılmalıdır. Kentsel dönüşüm uygulamalarıyla eş zamanlı ve eşgüdümlü olarak ulaşım çözümleri de geliştirilmelidir.

Yerel yönetimler, ulaşım konusunda uzman teknik personel istihdam etmelidir. Sektörün teknik eleman ihtiyacını karşılamak üzere üniversitelerimizde başta "Ulaşım Mühendisliği" olmak üzere diğer ilgili bölümlerin ve programların açılması teşvik edilmelidir. Yeni ulaşım çözümlerinde çevreci çözümler tercih ve teşvik edilmelidir. Ulaşım planlamasında, engelli hemşerilerin kentsel yaşama aktif katılımı ve kentsel hizmetlere erişimi esas alınmalıdır. Kent konseyleri, sürdürülebilir ulaşım master planlaması başta olmak üzere, imar ve trafik alanındaki planlama süreçlerine aktif olarak katılmalı ve var olan plan uygulamalarını izlemelidir. Büyük ölçekli şehirlerde raylı ulaşım yaygınlaştırılmalıdır. Şehirlerin otopark ihtiyacı yerel yönetimler tarafından etüt edilerek, otopark ihtiyacının karşılanmasına yönelik planlama ve yatırım yapılmalıdır. Ulaşım araçları kaynaklı karbon emisyonunun azaltılmasına yönelik tedbirler geliştirilmeli ve yenilikçi projelere öncelik verilmelidir. Yerel ve ulusal düzeyde toplumsal farkındalık ve bilinçlenmenin artırılmasına yönelik projeler hayata geçirilmelidir.

Kaynakça

Aoki, M., Kim H.K. and Fujiwara M.O. (1997), *The Role of Government in East Asian Economic Development: Comparative Institutional Analysis*, Clarendon Press, Oxford.

Appleyard, D. and Lintell M. (1971), *Environmental Quality of City Streets*, Planning and Development Research Center, Univercity of California, Berkeley.

Bartık, T.J. (2003), "Local Economic Development Policies", *Upjohn Institute Staff Working Paper*, No.03-91.

Bilgin, M. (2002), "Yerel Yönetimlerin Bölgesel Kalkınmada ki Etkinliği: Göller Bölgesi Uygulaması", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Degisi*, 7(2), 313-330.

Candemir, Y. (2005), "Küreselleşme, Teknolojik Gelişme ve Ulaştırmada Yenilikler: Dünya ve Türkiye", *6. Ulaştırma Kongresi*, TMMOB, İstanbul.

Castells, M. (2005), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür-Ağ Toplumunun Yükselişi*, E. Kılıç (çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Devlet Planlama Teşkilatı (2008), *Bölgesel Gelişme*, 9. Kalkınma Planı 2007-2013, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

Ergün, İ. (1985), *Türkiye'nin Ekonomik Kalkınmasında Ulaştırma Sektörü*, Hacettepe Üniversitesi İİBF Yayınları No:10, Ankara.

Erkan, H. (1994), *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*, İş Bankası Yayınları, Ankara.

Firman, T. (2009), "Decentralization Reform and Local Government Proliferation in In-

donesia: Towards A Fragmentation of Regional Development", *Review of Urban and Regional Development Studies*, 21(2/3), 143-157.

Gardyne, S.L. (2005), *Local Economic Development and Local Government: A Case Study of the Ingwe Municipality*, Master of Science in the Disipline of Geography, Pietermoritzburg.

Göymen, K. (2000), *Bölgesel Kalkınmada Yerel İdareciliğin Rolü*, Yoksulluk, Tesev Yayınları, İstanbul.

Gürler Hazman, G. (2011), *Türkiye'de Yerel Düzeyde Kalkınma Hedefi ve Belediyeler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Helmsing, A.H.J.(Bert) (2001), "Local Economic Development, New Generations of Actors, Policies and Instruments", *Draft Papers fort he 2001 Cape town Symposium*.

Hughes, J.T. (1998), "The Role of Development Agencies in Regional Policy: An Academic and Practitioner Approach", *Urban Studies*, 35(4), 615-626.

Jones, S. (2008), "Can Australian Local Government Have a Role in Local Economic Development?: Three Cases of Evidence", *Urban Policy and Research*, 26(1), 23-38.

Kılınçaslan, T. (2012), "Kentsel Ulaşımda Tarihsel Gelişim", T. Kılınçaslan (der.), *Kentsel Ulaşım* içinde, Ninova Yayıncılık, İstanbul, 1-46.

Liou, K.T. (2001), "Governance and Economic Development: Changes and Challenges", *International Journal of Public Administration*, 24(10), 1005-1022.

Mawson, J. (2010), "Social Enterprise, Strategic, Networks and Regional Development", *International Journal of Sociology and Social Policy*, 30(1/2), 66-83.

Mitchell, W.J. (1996), *City of Bits*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Newell D. and Robinson, J. (2008), "Local Economic Development: Importance of Sales Tax and Other Factors", *Policy Brief, Center of Public Policy and Administration*, 1-20.

Öztürk, N. ve Bayraktar, Y. (2009), "Bilgi Çağının Kentsel ve Bölgesel Gelişme Üzerine Etkileri", *Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*, Yalova.

Saatçioğlu, C. (2011), *Ulaştırma Ekonomisi Teori ve Politika*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Sökmenoğlu, A. ve Çağdaş G. (2005), "Enformasyon ve İletişim Teknolojileri Etkisinde Kentsel Yaşam", *Mekan ve Sürdürülebilirlik, Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Tutar, F. ve Demiral M. (2007), "Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), 65-83.

Wal, F.V. and Hilhorst T. (2007), *The Role of Local Government in Stimulating Pro-Poor Economic Development; What and How?*, <http://www.businessenvironment.org>, 1-12.

Waters, R. and Smith H.L. (2002), "Regional Development Agencies and Local Economic Development: Scale and Competitiveness in High Technology Oxfordshire and Cambridgeshire", *European Planning Studies*, 10(5), 633-649.

Wong, C. (2001), "The Relationship Between Quality of Life and Local Economic Development: An Emprical Study of Local Authority Areas in England", *Cities*, 18(1), 25-32.

Yörükan, A. (çev.) (2009), *Atina Antlaşması*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

BÖLÜM 10

YEREL YÖNETİMLERDE E-DEVLET

Algın Okursoy[1]

Giriş

İnsanlık tarihinde sanayi devriminden sonra gelen en önemli gelişim bilişim teknolojilerinin hayatımıza girmesidir. Bilişim teknolojileri sayesinde çok sayıda karmaşık işlem çevrim içi (internet veya intranet üzerinden) yapılabilir hâle gelmiş, zaman, para ve işgücü gibi birçok alanda tasarruf elde etme imkânı sağlanmıştır. Bu yeni oluşum sosyal hayatı etkilediği gibi özel ve kamu sektörlerinde de karşı konulamaz bir değişim ihtiyacını doğurmuştur. Bu değişime en çabuk tepki veren özel sektör olmuştur. Özel sektör yarattığı bu dinamizm ile kamu hizmetlerindeki değişimi de hızlandırmıştır. Kamu hizmetlerinde ortaya çıkan bu değişim ihtiyacı, bilişim teknolojilerinin vatandaşlara hizmet sunumunda kullanılmasını arttırmıştır. Bu teknolojiler sayesinde vatandaşlara internet üzerinden 7/24 hizmet verilebilmektedir. Bilişim teknolojileri çok sayıda verinin saklanmasına, gerektiğinde işlenmesine ve doğru zamanda doğru bilginin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Böylelikle karar vericiler için hızlı ve tam zamanında gerekli bilgi sağlanarak etkin çalışma ortamı yaratılmaktadır.

Ülkeler uluslararası rekabet güçlerini arttırabilmek ve koruyabilmek adına her yıl milyarlarca dolar yatırım yapmaktadır. Daha çok özel sektörlerin başını çektiği bu yatırımlar ülkeler için bilişim teknolojilerini en önemli kaynak olarak karşımıza çıkarmıştır. Günümüzde bilişim teknolojilerindeki gelişim neredeyse ülkelerin gelişim düzeylerini gösterir hâle gelmiştir. Ülkelerin kamu hizmeti sunumlarında bilişim teknolojilerinden yararlanma düzeyleri gelişmişliğin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bu nedenle devletler bu dönüşüm sürecini

[1] Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi,(algin.okursoy@gmail.com)

sadece tahsilat, form doldurma ve şikayet masası gibi faaliyetleri interaktif olarak sağlamaları vatandaşların karar alma süreçlerine katılımlarının istenilen seviyede olmadığını göstermektedir. Bunların yanında, sanal anketler düzenleyen, mobil iletişim araçlarıyla vatandaşların fikir ve görüşlerini alan belediyelerin varlığı ise gelecek için ümit vermektedir.

Kaynakça

Aichholzer, G., & Schmutzer, R. (2000). Organizational Challenges to the Development of Electronic Government. *11th International Workshop on Database and Expert Systems Applications*, (s. 379-383). Greenwich.

Aichholzer, G., Schmutzer, R., & Hochgerner, J. (1998). *Bringing Public Administration Closer to the Citizens.* 10 07, 2013 tarihinde http://epractice.eu/: http://epractice.eu/files/media/media_850.pdf adresinden alındı

Akay, A. (2007). Kuruluşundan Günümüze YerelNet: TODAİE Yerel Yönetimler Web Portalı. *Çağdaş Yerel Yönetimler, 16*(1), 75-99.

Awais, M., & Samin, T. (2012). Advanced SWOT Analysis of E-Commerce. *IJCSI International Journal of Computer Science Issues, 9*(2), 569-574.

Aydın, D. M. (2005). eAVRUPA+ ve Türkiye: Bilgi Teknolojileri Alanında Avrupa Birliği Kriterlerine Uyum. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23*(1), 287-311.

Balcı, A. & Kırılmaz, H. (2009). Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Kapsamında e-Devlet Uygulamaları. *Türk İdare Dergisi, 81*(463-464), 45-70.

Başhan, F. (2011). *İnternetin Çeşitli Yönleriyle Türk Toplumunca Benimsenmesi: Karaman Örneği.* Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.

Bengshir, T. K. (2000). Devlet-Vatandaş İletişiminde E-Posta. *Amme İdaresi Dergisi, 33*(4), 49-61.

BTDB. (2010, 03 25). *E-DÖNÜŞÜM TÜRKİYE PROJESİ*. 12 23, 2013 tarihinde bilgitoplumu.gov.tr: http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Portal.aspx?value =UE9SVEFMSUQ9MSZQQUdFSUQ9MTUwJlBBR0VWRVJTSU9OPS0xJk1PREU9TEFURVNUX1ZFUlNJT05fRk9SX0VESVRJTkc= adresinden alındı

BTDB. (2011). *Bilgi Toplumu İstatistikleri.* Ankara: DPT Müsteşarlığı.

BTDB. (2013, 12 17). *Bilgi Toplumu Tarihçesi*. 12 29, 2013 tarihinde bilgitoplumu.gov.tr: http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Portal.aspx?value=UE9SVEFMSUQ9MSZQQUdFSUQ9MTM5JlBBR0VWRVJTSU9OPS0xJk1PREU9UFVCTElTSEVEX1ZFUlNJT04= adresinden alındı

Cankorkmaz, Z. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Teknolojilerini Kullanma Düzeyleri ve İnternet Tüketim Eğilimleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 11*(2), 111-131.

Çarıkçı, O. (2010). Türkiye'de e-Devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(12), 95-122.

Çoruh, M. (2009). *Türkiye'de e-Belediye Araştırma Sonuçları.* 01 16, 2014 tarihinde XIV. Türkiye'de İnternet Konferansı: http://inet-tr.org.tr/inetconf14/bildiri/2.pdf adresinden alındı

Deloitte. (2009). *eDevlet Yolunda eBelediye Kıyaslama Çalışması.* Deliotte.

Deloitte. (2012). *e-Devlet/e-Belediye Kullanıcı Memnuniyet Araştırması.* Deloitte.

Demirel, D. (2006). e-Devlet ve Dünya Örnekleri. *Sayıştay Dergisi*(61), 83-118.

Demirtaş, M. C., & Özgüven, N. (2012). Siyasal Pazarlama Uygulamaları Açısından Belediye Başkanlarının Web Sitelerinin Değerlendirilmesi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 5*(2), 238-252.

Elibol, H., & Kesici, B. (2004). Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektronik Ticaret. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Billimler Enstitüsü Dergisi*(11), 303-329.

Erdal, M. (2002). Elektronik Bilgi Çağında Kamu Yönetimi ve Bir Yerel Yönetim Uygulaması: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi. K. Üniversitesi (Dü.), *1. Bilgi ve Ekonomi Kongresi, Bildiriler Kitabı* içinde (s. 165-180). İzmit: Kocaeli Üniversitesi.

Ergun, T. (2004). *Kamu Yönetimi Kuram Siyasa Uygulama.* Ankara: TODAİE.

Fıstıkçıoğlu, R. (2007). *e-Devlet Uygulamaları ve E-Belediye: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Örneği, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi.* Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD,.

Giray, F. (2010). Yolsuzlukla Mücadelede e-Devlet ve Türkiye'deki Durum. *Sosyoekonomi*(2), 153-178.

Güler Hazman, G. (2005). Afyonkarahisar Belediyesinde E-belediye Uygulamaları ve Yerel Farkındalık. *7*(2), 65-84.

Haque, S., Memon, R. A., & Shaikh, A. (2013). E-Government using Grid Technology: Developing a Grid framework for G2G E-Communication and Collaboration System. *International Journal of Independent Research and Studies, 2*(1), 8-15.

Henden, H. B., & Henden, R. (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarindaki Değişim ve E-Belediyecilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(14), 48-66.

Ho, A. T.-K. (2002). Reinventing Local Governments and the E-Government Initiative. *Public Administration Review, 62*(4), 434-444.

İnanç, H., & Ünal, F. (2007). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'de Belediyeler. *Dumlupunar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(17), 1-24.

İnce, M. (2001). *Elektronik Devlet: Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar.* Ankara: DPT Yayınları.

KamuNet Teknik Kurulu Başkanlığı. (2002). *e-Devlet'e Geçiş Sürecinde KamuNet Çalışmaları.* Ankara: DPT.

Kaypak, Ş. (2010). E-Dönüşüm Sürecinde e-Devlet Yapılanması ve Antakya Belediyesine Yansıması. *8. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, (s. 257-272). İstanbul.

Kei HO, A. T. (2002). Reinventing Local Governments and The E-government İnitiative. *Public Administration Review, 62*(4), 434-444.

Maraş, G. (2011). Kamu Yönetimlerinde e-Devlet ve E-Demokrasi İlişkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(37), 121-144.

MİGM. (2011). *e-Devlet (Yerel) Uygulamaları Anketi Raporlaması.* Ankara: MİGM.

MİGM. (2012). *www.migm.gov.tr*. 01 10, 2014 tarihinde İstatistiki Bilgiler: http://www.migm.gov.tr/IstatistikiBilgiler.aspx?DetayId=1 adresinden alındı

Naralan, A. (2008). *e-Devlet ve Algılanışı Üzerine Bir Araştırma.* Ankara: İmaj Yayinevi.

Naralan, A. (2008, Güz). Türkiye'de e-Devlet Güçlükleri. *EKEV Akademi Dergisi, 12*(37), 27-40.

Polat, R. K. (2006). *E-Belediyecilik Kılavuzu Yerel Yönetim Vatandaş Etkileşimi.* İstanbul: TASAM Yayınları.

Postacı, T., & Ayhan, A. (2013). E-Dönüşümün Kent Yaşamına Etkileri (E-Belediye) ve Yeni Beklentiler. *Kalkınmada Anahtar verimlilik*(291).

Saraçbaşı, Y. (2010). *Türkiye'de E-Belediyecilik Uygulamalarında Belediye Vatandaş İlişkisi Örneği: Malatya Belediyesi Örneği.* Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Y.Lisans tezi.

Saraçbaşı, Y. (2010). *Türkiye'de E-Belediyecilik Uygulamalarında Belediye Vatandaş İlişkisi Örneği: Malatya Belediyesi Örneği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Yezi, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ABD, Isparta.

Sayıştay Başkanlığı. (2006). *e-Devlete Geçişte Kamu Kurumları İnternet Siteleri.* Ankara: Sayıştay Başkanlığı.

Schware, R., & Deane, A. (2003). Deploying e-goverentment programs: the strategic importance of "I" before "E". *info, 5*(4), 10-19.

Soydal, H. (2005). Sanal İşletmelerde İnsan Kaynakları Yönetimi ve Bir Anket Çalışması. *SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(14), 455-474.

Şahin, A. (2007, Temmuz-Aralık). Türkiye'de E-Belediye Uygulamaları ve Konya Örneği. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*(29), 161-189.

Şahin, A., & Örselli, E. (2003). e-Devlet Anlayışı Sürecinde Türkiye. *S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(9), 343-356.

Tataroğlu, M., & Çoşkun, B. (2005). Bilgi İletişim teknolojileri e e-Devletin Etik Açıdan İrdelenmesi. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, (s. 165-183). Sakarya.

TBD Kamu-BİB. (2006, Mayıs 25-38). *e-Devlet Kavramları El Kitabı.* (Ö. Özdemir, A. Vezir, C. Tura, F. C. Hoşver, H. Serçe, & A. Aydın, Dü) Ağustos 4, 2013 tarihinde http://www.tbd.org.tr/: http://www.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib15/diger/BG3-2006.pdf adresinden alındı

Tufan Emini, F., & Kocaoğlu, M. (2011). Avrupa Birliği Bilişim Politikasının Yerel Yankısı: E-Dönüşüm Sürecinde Konya İl Özel İdaresi'nde Bir Uygulama. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(2), 162-182.

Türen, U., Gökmen, Y., & Tokmak, İ. (2011). Türkiye'de E-Ticaret İşlem Hacmini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Bir Model Önerisi. *Savunma Bilimleri Dergisi, 10*(1), 49-71.

Türkiye Bilişim Şurası. (2002). *e-Devlet Çalışma Grubu Raporu.* Ankara: Başbakanlık.

ULAKBİM. (2008). *Tarihçe*. 12 29, 2013 tarihinde ulakbim.gov.re: http://www.ulakbim.gov.tr/hakkimizda/tarihce/ adresinden alındı

United Nations. (2005). *United Nations Global E-Government Readiness Report 2005.* New York: United Nations.

Varcan, N., Taraktaş, A., & Hacıköylü, C. (2013). *Yerel Yönetimler.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Yıldırım, U., & Öner, Ş. (2004). Bilgi Toplumu Sürecinde Yerel Yönetimlerde Eğitim-Bilişim Teknolojisinden Yararlanma : Türkiye'de E-Belediye Uygulamaları. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3*(1).

Yıldırım, U., & Öner, Ş. (2004). Bilgi Toplumu Sürecinde Yerel Yönetimlerde Eğitim-Bilişim Teknolojisinden Yararlanma : Türkiye'de E-Belediye Uygulamaları. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3*(1), 49-60.

Yücetürk, E. (2002). Türk Kamu Yönetiminde e-Devlet Uygulamaları ve Tabana Yayılabilme Yeteneği Bakımından Bir Değerlendirme: Bolu Örneği. K. Ü. Fakültesi (Dü.), *I.Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde, (s. 145-163). İzmit.

Yüksel, F. (2005). SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. *Bilgi Teknolojileri ve Yerel Yönetimler*(10), 247-259.

Geliştirilmiş 2. Basım

YÖNETİM FELSEFESİ

Yrd. Doç. Dr. Rıdvan Küçükali

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1316
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 34
ISBN: 978-605-320-222-6
© Geliştirilmiş 2. Basım, Ekim 2015

YÖNETİM FELSEFESİ
Yrd. Doç. Dr. Rıdvan Küçükali

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nurcan Ağbaba -nurcan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -serikan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler/Ankara Sertifika No.: 26482

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.comesatış:
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Küçükali, Rıdvan.
Yönetim Felsefesi / *Rıdvan Küçükali*
Geliştirilmiş 2. Basım, XIV+352 s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-222-6
1. Yönetim Bilimi 2. Yönetim Felsefesi

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

İnsan, sosyal bir varlıktır. Hayatını sürdürebilmesi için diğer insanlarla bir araya gelmesine, ortak birtakım çabalardan oluşan birlikteliklere ihtiyacı vardır. Bunun içindir ki insanlar, doğdukları andan itibaren hayatlarını çeşitli gruplar, kurumlar ve örgütler içerisinde yer alarak ölene kadar sürdürürler. İnsanlar içinde bulunduğu örgütte aldığı bu rollere göre ya yöneten ya da yönetilen durumundadır. Yönetim; insanla beraber düşünüldüğünde, kaynak kullanımı için rasyonel karar alma sürecinin ötesine geçer ve bir iş birliği için en iyiyi aramayı ifade eder. Bu durum yönetim kavramının; bir teknik, bir yöntem olmanın dışında bir anlayış, bir yaklaşım da olduğuna işaret eder.

İnsanın bu ihtiyaçları sadece fiziksel sebeplere dayanmaz. Çünkü bu ihtiyaçların dışında psişik ve sosyal ihtiyaçları da vardır. İnsanın psişik ve sosyal ihtiyaçları ve dinamikleri, yönetimi kolektif bir yaşam alanı hazırlamasına yönlendirir. İnsan eylemlerini, birey ve toplum olarak organize eder. Eylemlerinin öncesinde düşünsel bir zemine sahiptir. Bundan dolayıdır ki idare (administration) ile yönetim (management) felsefeyle yakından ilişkilidir. Özellikle idarecilerin bir insan modeline sahip olduğu, bu modele göre dünyayı tanımladıkları ve eylemlerini, insanlarla olan ilişkilerini bu insan modeline göre belirledikleri varsayımı idarenin felsefe ile yoğun bir ilişkisi olduğunu iddia eder. Ayrıca yönetimin son derece genel nitelikli bir faaliyet olduğunu, en azından amaçları, özellikle de örgütler için geçerli olan kolektif amacın belirlenmesiyle ilişkili bir olgu olması itibarıyla felsefi olduğu söylenebilir.

İş de yöneticilik ve felsefenin, yöneticilikle olan ilgisi burada başlar. Eğer belirli amaçlar ve amaçlar doğrultusunda örgütlenen eylemler varsa felsefeye ihtiyaç vardır. Yöneticiliğin bu yönü üzerinde düşünme, araştırma ve tanımlama felsefe olmaksızın yapılamaz. Bu mana da bilim yetersiz kalır. Karl Popper'in ifadesiyle, "Her birimiz uygulamacı felsefecileriz, hepimizin öznel olarak belirlediği ve kabul ettiği felsefi teorileri vardır ve bunlara dayanarak karar alırız." Sokrates'in, "Sorgulanmamış hayat, yaşamaya değmez." sözüne şüphesiz şunu da ekleyebiliriz: Sorgulanmamış değerler, benimsenmeye değmez. Felsefe, belirli önermeler arasında uyumu gerekli kılar. Önermeler, bir kısım gerçekliklere atıfta bulunmak demektir. Gerçeklik mantıksal gerçeklik ve bilimsel gerçekliği kullanabilir. Ancak sadece bu alanlarla kısıtlı değildir. Kısacası önerme, gerçeklik ve mantık felsefe açısından çok önemli kavramlardır ve yönetim felsefesi de bu kavramlara sıkça başvurur. Yönetim felsefesi ile ilgili ilk önermemiz, "İdarecilik, eylemdeki felsefedir." önermesi olacaktır.

Bunun içindir ki bu kitapta amaç olarak yönetim, liderlikle ve yönetim felsefesi ile ilgili kuramsal bilgileri öncelikli olarak vermek ve bu kuramsal bilgilerden hareketle, uygulamaya geçerek geleceğin yöneticisinin düşünce yapısını yeniden oluşturmasına ışık tutmayı amaçladık. Özellikle burada eğitimi uygulama alanını olarak seçmemizin nedeni ise, geleceğin yöneticilerinin eğitim kurumlarınca yetiştiriliyor olmasıdır. Ayrıca mevcut yönetici, liderler ve eğitimcilerin yeni yetiştirilecek bireylerin eğitilmesinde kendilerine yol gösterecek çağdaş kaynaklara ihtiyaçları olacaktır. Bu anlamda da bu kitabın, bu kişilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kitabın bir başka özelliği de kurumlar ve örgütlerin yapısal özelliklerinden ziyade insanı ön plana çıkartmayı amaçlamasıdır. Çünkü gelecekteki yöneticilik eyleminde bulunacakların şimdiki nesillerin olacağını düşündüğümüzde, bunun ne kadar doğru bir karar olduğuna okuyucularımızın da hak vereceğini düşündük.

Bu kitapta; yönetim ve yönetim felsefesi, bunların bir birleriyle olan ilişkileri, genel kavramlar, uygulama alanları, teori-

ler, yaklaşımlar, süreçler, karşılaştırmalı değerlendirmeler ve önerilere yer verilmiştir.

Bu kitabın iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunan öğretim üyesi arkadaşlarıma ve bu kitabın basımında katkıları bulunan tüm Nobel Yayınevi çalışanlarına sonsuz teşekkür ederim. Kitabın tüm okuyuculara kendilerini geliştirmelerinde katkıda bulunması dileğiyle…

Yrd. Doç. Dr. Rıdvan Küçükali

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: GİRİŞ

Yönetimin Tarihçesi 8
Modernizm 16
Postmodernizm 17
Küreselleşme 19
Bazı Düşünürlerin Yönetim, Yöneticilik ve Liderler Hakkındaki Görüşleri 27

2. BÖLÜM: YÖNETİM BİLİMİNİN DOĞUŞU

Yönetim ve Yönetici 119
Yöneten ve Yönetilen İlişkisi 121
Yönetim Kuramları 122
Eski Teoriler ve Eğitimde Uygulama 122
Bilimsel İşletme: Frederick Taylor 122
Yönetim Süreçleri: Henri Fayol 124
Bürokratik Örgüt: Max Weber 126
Otorite Tiplerinin Ortaya Konulması 127
Rasyonel Temeller 128
Geleneksel Temeller 128
Karizmatik Temeller 128
Bürokratik İdareyle Yasal Otorite 128
Geleneksel Otorite 131
Karizmatik Otorite 134
Karizmanın Sıradanlaşması ve Sonuçları 137
Yönetimin Formülleşmesi: Luther Gulick-Lyndall Urwick 139
Dinamik Yönetim: Mary Parker Follet 140
Eğitim Yönetiminde Uygulama 141

Yeni Teoriler ve Eğitimde Uygulamalar 142
Güç Alanı Analizi: Kurt Lewin ve Arkadaşları 142
İnsan İlişkileri: Elton Mayo 143
İşbirliği: Chester Barnard 145
Rasyonel Karar: Herbert Simon 146
Sosyal Sistem: Talcott Parsons 146
Hizmetlerin Takası: Peter Blau 147
Örgütte Uyum: Amitai Etzioni 147
Eğitim Yönetiminde Uygulama 148
Daha Yeni Yaklaşımlar 150
İnformasyon Teorisi: Claude Shannon-Warren Weaver 150
Sibernetik: Norbert Wiener 151
Operasyonel Araştırma: Russel Ackoff-West Churcman... 151
Genel Sistem Teorisi: Ludwing Bertalonffy 151
Açık Sistem Teorisi: Daniel Katz-Robert Kahn 152
Sosyal Sistem Yaklaşımı 153
Durumsallık Yaklaşımı 153
Kaos Kuramı 154
Eğitim Yönetiminde Uygulama 154
Sistemlerin Etkileşimi 157
Örgütlere Yeni Bakış Açıları 163
Pozitivist/Akılcı/Normcu Paradigma 163
Antipozitivist/Yorumcu Paradigma 164
Yapısalcılık Sonrası Perspektifler ve Postmodernizm 165
Yaşayan Sistemler Kuramı 165
Bir Toplum Olarak Okul Metaforu ve Genişletilmesi 166
T. Greenfield'in Felsefi Düşüncesi ve Metaforu 166
Sayborg Metaforu 166
Perspektiflerin Gerektirdiği Araştırma Yaklaşımları 166
Farklı Perspektiflerin Öngördüğü Araştırma Yaklaşımları. 168
Yönetim Süreçleri 168
Planlama 170
Örgütleme 172
İletişim 174
Etki 175
Koordinasyon 176
Değerlendirme 177
Karar 178
Karar Verme Modelleri 182
İyi Bir Kararda Aranan Nitelikler 182
Liderlik ve Yöneticilik 184

Liderlik Türleri 186
Liderlik Yaklaşımları 189
Liderlik Rolleri 190
Yönetici ve Lider Açısından Önemli Olan Bazı Kavramlar 194
Vizyon ve Misyon 194
Güç ve İktidar 196
Yönetim, Liderlik, Güç ve İktidar 196
Liderlik, Etki ve Güç 200
Liderliğin Güç ve Etki Kaynakları 201
Yönetsel Egemenlik 208
Yetke 209
Yetki 209
Makam Yetkisi 210
Kişilik ve Uzmanlık Yetkisi 210
Sorumluluk 211
Sistem 211
Hiyerarşi 212
Anayasa 213
Kanun 214
Tüzük 214
Yönetmelik 215
Kararname 215
Yönerge 215
Genelge 216
Yönetici ve Lider Arasındaki Farklar 216

3. BÖLÜM: YÖNETİM İLE İLGİLİ ÖNEMLİ KAVRAMLAR VE YÖNETİMİN UYGULANDIĞI ALANLAR

Gelişme 219
Katılma 223
Katılmanın Başlıca Yararları 223
Katılmanın Sakıncaları 224
Etkili Bir Yönetime Katılmanın Koşulları 225
Uygulamada Başlıca Yönetime Katılma Biçimleri 226
Yönetim ve Yönetici Açısından Etik 227
Yönetim ve Yönetici Açısından Motivasyon 231
Motivasyonun Önemi 233
Yönetim Açısından Motivasyon 235
Yönetici Açısından Motivasyon 236

Değişme ve Değişim Yönetimi 242
Değişmenin Amaçları 244
Değişme Süresini Etkileyen Faktörler 245
Planlı Değişme Stratejileri 246
Planlı Değişme Modelleri 246
Değişmeye Karşı Direnme 247
Bireysel Direnme 247
Değişmeye Karşı Tepkilerin Nedenleri 248
Değişme Tepkilerinin Önlenmesi 249
Değerler Yönetimi 250
Çatışma ve Çatışma Yönetimi 253
İnsan Kaynağı Yönetimi ve Personel Yönetimi 259
Toplam Kalite Yönetimi 264
Toplam Kalite Yönetiminin Eğitim Kurumlarına Uygulanması 267
Sorun Çözme ve Kriz Yönetimi 268
İletişim Yönetimi 271
İletişimin İşlevleri 271
İletişim Ağı 272
İletişimi Engelleyen Başlıca Faktörler 273
Bilgi ve Bilgi Yönetimi 274
Yönetsel Bilginin Özellikleri 275
Zaman Yönetimi 278
Çevre Yönetimi 280

4. BÖLÜM: EĞİTİMİN YÖNETİM FELSEFESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Felsefe ve Eğitim 290
Okulun Örgüt Felsefesi 293
Okulda Değişme ve Gelişme Süreci 294
Okul Yöneticisi 295
Yönetsel Erkin Kullanımı 297
Okul Yöneticisinde Olması Gereken Özellikler 298
Yönetici Yetiştirilmesi ve Atanmasında Alınacak Bazı Tedbirler 299
Modern, Postmodern ve Küreselleşme Sürecinde Eğitim 308

SONUÇ VE ÖNERİLER 179

KAYNAKÇA 341

KAYNAKÇA

Açıkalın Aytaç, "Eğitimde İnsan Kaynağının Yönetimi", Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı, Editör: Yüksel Özden, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.

---------- İnsan Kaynağının Yönetimi Geliştirilmesi, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

---------- Okul Yöneticiliği, Pegem Yayıncılık, Ankara, 1998.

---------- Toplumsal Kuramsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği, Pegem Özel Eğitim Hizmetleri, Ankara 1998.

Akçay Cengiz, Başar Mustafa Aydın, "İlköğretim Okul Müdürlerinin Yönetsel Görevlere Ayırdıkları Zaman ve Buları Önemli Görme Dereceleri", Eğitim Yönetimi, Yıl: 10, Sayı: 38, Bahar 2004.

---------- Türk Eğitim Sistemi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006.

Aktan Coşkun Can, Değişim Çağında Yönetim, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004.

---------- Değişim ve Yeni Global Yönetim, MESS Yayını, İstanbul, 1999.

---------- İstiklal Yaşar VuraL, Globalleşme Fırsat Mı, Tehdit Mi?, İstanbul, 2004.

Akurgal Ekrem, Türkiye'nin Kültürel Sorunları, Bilge Yayınevi, Ankara, 1998.

Alay Sema, Koçak Sefer, "Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimleri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki", Eğitim Yönetimi, Yıl: 9, Sayı: 35, Yaz 2003.

Allan Jane, Zaman Yönetimi, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Altılar Niyazi, ,Liderliğe Yolculuk, Okumuş Adam Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Apuhan Recep Ş., Kapasite Yönetimi, Timaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Aron Raymond, Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, Bilgi Yayınları, Ankara, 2004.

Arslan Ümit, Nural Eşref, "Okul Öncesi Eğitiminde Okul-Aile İşbirliğinin Önemi", Millî Eğitim Dergisi, Sayı: 162, Bahar 2004.

Aşan Öznur,"liderlik", Yönetim ve Organizasyon, Nobel Yayıncılık, Editör: Salih Güney, Ankara, 2001.

Aşıkoğlu Meral, Motivasyon, Eko Ofset, İstanbul, 1996.

Ataklı Aylanur, İlkokullarda Yönetici Davranışlarının Öğretmenlerin Verimliliğine Etkisi, MEB Yayınları, İstanbul, 1996.

Atay Kenan, "Eğitim Yönetiminde Liderlik", Atatürk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi, Sayı: 23, Erzurum, 1996.

Aydın İnayet Pehlivan, Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik, Pegem A. Yayıncılık, Ankara, 2001.

Aydın Mehmet S., "Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

Aydın Mustafa, Eğitim Yönetimi, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 1994.

Aytaç Tufan, Okul Vizyonu Nedir? Nasıl Geliştirilir? Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulamalar ve Sorunlar, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

Aytek Bintuğ, Yönetim Görevleri, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1978.

Aytürk Nihat, Yönetim Sanatı, Yargı Yayınevi, Ankara, 1999.

Balcı Ali, "Eğitim Örgütlerine Yeni Bakış Açıları: Kuram-Araştırma İlişkisi II", Eğitim Yönetimi, Yıl: 9, Sayı: 33, Kış 2003.

---------- "Toplam Kalite Yönetimi", Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı, Editör: Yüksel Özden, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.

---------- Etkili Okul Geliştirme Kuram Uygulama ve Araştırma, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

---------- Örgütsel Gelişme Kuram ve Uygulama, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000.

---------- 'Etkili Okul ve Türkiye'de Uygulana Bilirliği', Yeni Türkiye Eğitim Özel Sayısı, Ankara, 1996.

Baltaş Acar, Ekip Çalışması ve Liderlik, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.

Barlett Chirstopher A., Ghoshal Sumantra, "Küresel Yönetiçi Olmak Ne Demektir?", Değişen Dünyada Liderlik, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No: 427, İstanbul, 2004.

Başar Hüseyin, Eğitim Deneticisi, Pegam A Yayıncılık, Ankara, 2000.

Başaran İbrahim Ethem, Eğitim Yönetimi, Yargı Matbaası, Ankara, 1996.

---------- Örgütsel Davranış İnsanın Üretim Gücü, Feryal Matbaası, Ankara, 2000.

---------- Türk Eğitim Sistemi, Ankara, 1996.

---------- Yönetim, Gül Yayınevi, Ankara, 1996.

Başkaya Fikret, Kavram Sözlüğü, Özgür Üniversite Yayınevi, Ankara, 2005.

Bayraklı Bayraktar, Farabi'de Devlet Felsefesi, Doğuş Yayınları, İstanbul, 2000.

Bellamy G. Thomas, Fulmer Connie, Murphy Michael and Muth Rodney, "A Framework for School leadership Accomplish ments: Perspectives on knowledge, Practice, and Preparation for Principals", Leadership and policy in Schools, Vol. 2, No: 4, 2003.

Bender Peter Urs, İçten Liderlik, Çeviren: İmren Kalyoncu, Fatma Can Akbaş, Hayat Yayınları, İstanbul, 2000.

Bolay Süleyman Hayri, Felsefe Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

Bottomore Tom, Siyaset Sosyolojisi, Çeviren: Erol Mutlu, Teori Yayınları, Ankara, 1987.

Buchanan David, Huczynski Andrzej, Organizational Behavior an Introductory Text, 3th, ed. Prentice Hall, U. K., 1992.

Buluç Bekir, "Yönetimde Örgütlenme Süreci", Eğitim Yönetimi, Yıl:2, Sayı:4, Ankara, 1996.

Bursalıoğlu Ziya, Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2003.

---------- Eğitimde Yönetimi Anlamak Sistemi Çözümlemek, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000.

---------- Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış, Pegem Yayınları, Ankara, 1998.

Campbell Jim, Lindsay Geoff, Pttillips Emma, "Professional Development of Primary school Headteachers: the paradox of ownership, Scholl", Leadership and Management, Vol. 22, No. 4, 2002,

Can Halil, Organizasyon ve Yönetim, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.

Can Nevzat, Siyaset Felsefesi Problemleri, Elis Yayınları, Ankara, 2005.

Cardno Carol, "Team learning: Opportunities and challenges for school leaders", School leadership and Management, Vol. 22, No: 2, 2002.

Cevizci Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2005.

Checa Nicolas, Hassan Fred, Barney Jonathan, "Yeni Dünya Düzensizliği", Değişen Dünyada Liderlik, Harvard Business Review, Çeviren: Ahmet Kardam, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, İstanbul, 2004.

Cline Zumlara and Neccoche Juan A, "Commentary Socialization Paradox: a Challenge for Educational Leaders", Leadership in Education, Vol. 3, No: 2,2000.

Collingwood Harris, "Kişisel Geçmişler, Liderler Kendilerini Biçimlendirmiş Olayları ve İnsanları Nasıl Hatırlıyorlar?", Çığır Açıcı Liderlik, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No:427, İstanbul, 2003.

Collingwood Harris, Kirby Julia, "Hepsi Bir Gündemi Olacak?", Çığır Açıcı Liderlik, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No:427, İstanbul, 2003.

Crespigny A. De, Minogue K. R., Çağdaş Siyaset Felsefecileri, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994.

Cüceloğlu Doğan, Yeniden İnsan İnsana, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.

Çelik Vehbi, "Eğitim Yönetiminde Örgütsel Kültür ve Önemi", Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 2, Haziran, 1993.

----------Çelik Vehbi, "Yönetim ve Liderlik Kuramları", Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Editör: Vehbi Çelik, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2008.

---------- "Liderlik", Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı, PegamA Yayıncılık, Ankara, 2004.

---------- "Yönetim ve Liderlik Kuramları", Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Editör: Vehbi Çelik, Ankara, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2008.

---------- Eğitimsel Liderlik, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000.

---------- Okul Kültürü ve Yönetimi, Pegem A yayıncılık, Ankara, 2002.

Çevre Eğitimi, Çevre Eğitimi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

Çilingir Lokman, Ahlak felsefesine Giriş, Elis Yayınları, Ankara, 2003.

Day Christophar," Effective leadership and Reflective Practive", Reflecitve Practive, Vol. 1, No: 1,2000.

Delius Harald, " Etik", Günümüzde Felsefe Disiplinleri, Çeviren: Doğan Doğan Özlem, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1997.

Demir Kamile, "Örgütlerde İletişim Yönetimi", Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulama ve Sorunlar, Editörler: Cevat Elma, Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

Dill W. R., Crowston, W. B. S. Elton. J, 'Strategies for self-education' Developing Executive Leaders, Editör: B. C. Burrsk, Harvard Üniversitesi. Pres, Massachu setts.

Dönmezer Sulhi, Toplumbilim, Beta Yayınları, İstanbul,1999.

Drucker Peter E., "Etkin Karar", Karar Alma, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No.427, İstanbul, 2001.

Dunn Debra ve Yamashita Keıth, "Mikro Kapitalizm ve Mega Şirket", Değişen Dünyada Liderlik, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No: 427, İstanbul, 2004.

Dunn J. D. and Stephens Elvis C., Management of Personel-Manpower.

Duverger Maurice, Siyaset Sosyolojisi, Varlık Yayınları, İstanbul, 1995.

Ebenstein William, Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri, Çeviren: İsmet Özel, Şule Yayınları, İstanbul, 1996.

Elma Cevat, Demir Kamile, Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulamalar ve Sorunlar, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

Özkalp Enver, Sosyolojiye Giriş, Eğitim-Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir, 2001.

Eraslan Levent, "Liderlik Olgusunun Tarihsel Evrimi, Temel Kavramlar ve Yeni Liderlik Paradigmasının Analizi", Millî Eğitim Dergisi, Sayı: 162, Bahar, 2004, Erişim Tarih: 08-09-2009.

Erçetin Şule, Yönetimde Yeni Yaklaşımlar, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2001.

Erdem Ali Rıza, "Batı Düşünürlerinin Yönetim Bilimine Bilim Öncesi Katkıları", Eğitim Yönetimi, Yıl: 2, Sayı: 3, Ankara, 1996.

Erdoğan İrfan, Okul Yönetimi Öğretim Liderliği, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2002.

Eren Erol, Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2008.

---------- Yönetim Psikolojisi, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1993.

---------- Yönetim ve Organizasyon, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1998.

Eroğlu Feyzullah, Küreselleşme Sürecinde Yönetim Krizi ve Çözüm Yolları, Berikan Yayıncılık, Ankara, 1998.

Ertürk Selahattin, Eğitimde Program Geliştirme, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 1975.

Fındıkçı İlhami, Bilgi Toplumunda Yöneticilerde Kendini Geliştirme, Kültür Koleji Eğitim Vakfı yayınları, İstanbul, 1996.

Frank Andre Gunder, Gills Barry K., "5000 Yıllık Dünya Sistemi: Disiplinler Arası Bir Giriş", Dünya Sistemi Beş Yüz Yıllık Mı?, Editör: Andre Gunder Frank, Barry K. Gills, Çeviren: Esin Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

Gardner J. W. "Nature of leadership. The Jossey-Bass Reader On" Educational Leadership. San Francisco: Jossey-Bass, 2000.

Garih Üzeyir, İş Hayatında Motivasyon, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Genç Nurullah, Demirdöğen Osman, Yönetim El Kitabı, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Giddens Anthony, Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, Çeviren: Ersin Kuşdil, İstanbul, 2004.

---------- Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları, Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Eleştirisi, Paradigma Yayınları, Çeviren: Ümit Tatlıcan, Bekir Balkız, İstanbul, 2003.

Goleman Daniel, Boyatzis Richard, Mckee Annie, "Liderliğin Temeli İyi Performansın Gizli Motoru", Çığır Açıcı Liderlik, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No:427, İstanbul, 2003.

Gordon Thomas, "Etkili Liderlik Eğitimi", Çeviren: Emel Aksay, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Gordon J. R., "Organizatonal Behavior," Aliyn and Bacon, 1993.

Göze Ayferi, "Siyasal Düşünceler ve Yönetimler," Beta Yayınları, İstanbul, 2007.

Guibernau Montserrat, "20. Yüzyılda Ulus Devlet Millîyetçilikler," Sarmal Yayınevi, Çeviren: Neşe Nur Domaniç, İstanbul, 1997.

Gutek Gerald L., "Eğitim Felsefesi ve İdeolojik Yaklaşımlar," Çeviren: Nesrin Kale, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2001.

Güney Atilla, "Ulusal Planlamadan Küresel Düzenlemeye Türkiye'de Eğitim Politikası", Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı: 10, Ankara, 2003.

Gürgen Haluk, "Örgütlerde İletişim Kalitesi," Der Yayınları, İstanbul, 1997.

Gürsel Musa, "Okul Yönetimi Kuramsal ve Uygulamalı," Eğitim Kitabevi, Konya, 2003.

Güven H. Sami, "Toplumbilim," Ezgi Yayınları, Bursa, 1999.

Güven İsmail, "Türkiye'de Devlet Eğitim ve İdeolojik", Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

Hall Stuart, "Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik", Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi, Derleyen: Anthony D. King, Çeviren: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, 1998.

HammondJohn S., Keeney Ralph L. ve RaiffaHoward, "Karar Alma Sürecindeki Gizli Tuzaklar", Karar Alma, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No.427, İstanbul, 2001.

Harvey David, Postmodernliğin Durumu, Ayrıntı Yayınları, Çeviren: Sungur Savran, İstanbul,1999.

Heinemann Fritz, "Etik", Günümüzde Felsefe Disiplinleri, Çeviren: Doğan Özlem, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1997.

HODGETTS RİCHARD M., YÖNETİM TEORİ, SÜREÇ VE UYGULAMA, ÇEVİREN: CANAN ÇETİN, ESİN CAN MUTLU, BETA BASIM YAYIM, İSTANBUL, 1999.

Hodgkinson Christopher, Yönetim Felsefesi, Çeviren Editörler: İbrahim Anıl, Binali Doğan, Beta Yayınları, İstanbul,2008.

Huntington Samuel P., Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, Çeviren: Mehmet Turhan, Cem Soydemir, Yusuf Eradam, Okuyan Us Yayınları, İstanbul, 2002.

Ilgar Lütfü, "Eğitim Yönetimi, Okul Yönetimi, Sınıf Yönetimi", Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

İmrek M. Kemal, "Lider Olmak", Beta Yayıncılık, İstanbul, 2004.

İpek Cemalettin, "Örgütsel Çatışma ve Çatışma Yönetiminde Uygulanabilecek Örgüt Geliştirme Araçları", Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulama ve Sorunlar, Editörler: Cevat Elma, Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

İzgar Hüseyin, "Eğitim Liderliği, Eğitime Yeni Bakışlar 1", Mikro Yayınları, Ankara, 2002.

Jones Martin H., Estell David B., Alexander Joyce M., Friends, "Classmates, and Self-Regulated Learning: Discussions with Peers İnside and Outside the Classroom", Metacognition Learning, No: 3, 2008.

Kalaycı İrfan, "Eğitimde Özelleştirme Mi? Özelleşme Mi?", Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı: 8, Ankara, 2002.

Kansu Işık, "Emperyalizmin Yeni Masalı; Küreselleşme", İmge Yayınları, Ankara, 1997.

Karakoç Niyazi, "Yönetimdeki Zaman Etkeninin Örgütlerin Bürokratik Yapılarındaki İşlevsel Sonuçları-Eskişehir'deki Kamu Kesimi Endüstri

İşletmelerinde Bir Uygulama", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 1998.

KaripEmin, "Yönetim Biliminin Alanı ve Kapsamı", Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı, Editör: Yüksel Özden, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.

---------- Çatışma Yönetimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000.

Kartal Sadık, "Risk, Belirsizlik Kriz Yönetimi ve Eğitim Örgütleri", Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulama ve Sorunlar, Editörler: Cevat Elma, Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

Kaya Yahya Kemal, "Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama", Bilim Yayınları, Ankara, 1996.

KitsantasAnastasia, Zimmerman Barry J., "Enhancing Self-Regulation of Pratice: The Influence of graphing and Self- Evaluative Standards", Metacognition Learning, No: 1,2006.

Koçdemir Kadir, "Millî Devlet ve Küreselleşme", Ötüken Yayınları, İstanbul, 2004.

Kongar Emre, "Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği", Remzi Kitapevi, İstanbul, 1985.

Küçükali Rıdvan, "The Problems of Education of Technology and the Relations with the Field of Industry in Professional and Technical Education, First International Symposium on Sustainable Development (ISSD'09)", June 9-10, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Volume: 2, Education Proceedings, 2009.

Lambert Tom, "Kilit Yönetim Çözümleri", Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Lipset Seymour, Martin, Siyasal İnsan, Çeviren. Mete Tunçay, Teori Yayınları, Ankara, 1986.

Machiavelli Niccola, Prens, Çeviren. Nazım Güvenç, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1994.

Manz C. C, Sims H. P.,"Süperleadership: Beyond the Myth of Heroic Leadership", Organizational Dynamics, Spring, 1991.

Marden Peter, "Geographies of Dissent: Globalization, Identity and Nation", Political Geography, Vol: 16, No: 1, p: 37.

Mullins J. Laurie., "Management and Organizational Behavior", 4. ed. Pitman Publising, U. K. 1996.

Okutan Mehmet, "Eğitim Araştırmaları", Trabzon, 1995.

Öğülmüş Selahiddin, "Kişiler Arası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Öğüt Adem, "Bilgi Çağında Yönetim", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, s: 9.

Özdemir Servet, "Eğitim ve Okul Yöneticiliği", Değişme ve Yenileşme, Editör: Yüksel Özden, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.

---------- "Değişme ve Yenileşme", Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı, Editör: Yüksel Özden, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.

---------- Eğitimde Örgütsel Yenileşme, Pegem Yayınları, Ankara, 1996.

Özden Yüksel, "Eğitimde Yeni Değerler, Eğitimde Dönüşüm", Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

Özey Ramazan, "Çevre Sorunları", Aktif Yayınevi, İstanbul, 2001.

Özyurt Cevat, "Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılık", Açılım Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Pagonis William G.,"Ateş Hattında Liderlik?", Çığır Açıcı Liderlik, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No.427, İstanbul, 2003.

Peters Thomas J., "Liderlik, Üzücü Olgular ve Umut Verici Unsurlar", Çığır Açıcı Liderlik, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No:427, İstanbul, 2003.

Pintrich Paul R., "The Role of Motivation in Promating and Sustaining Self-Regulated Learning", International Journal of Educational Research, No: 31, 1999.

Pokay Patricia, Blumenfeld Phyllis C., "Predicting Achievement Early and Use of Learning Srategies", Journal of Educational Psychology, Vol: 82, No: 1, 1990.

Quail Denis Mc, Windahl Sven, İletişim Modelleri, Çeviren: Mehmet Küçükkurt, İmaj Yayınları, Ankara, 1993.

Robertson Roland, "Küreselleşme; Toplum Kuramı ve Küresel Kültür", Çeviren: Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, 1999.

Robertson Ronald, "Globalization: Social Theory and Global Culture", London, Sage, 1992.

Rockefeller Rodman C., "Kamusal Sorunları Özel Girişime Havale Etmek", Değişen Dünyada Liderlik, Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Çeviren: Ahmet Kardam, MESS Yayınları No.427, İstanbul, 2004.

Ronan Colin A., "Bilim Tarihi Dünya Kültürlerinde Bilimin Tarihi ve Gelişmesi", Çeviren: Ekmeleddin İhsanoğlu, Feza Günergun, Tübitak Yayınları, Ankara, 2003.

Russell Bertrand, "Siyasal İdealler", Çeviren: Mehmet Harmancı, Say Yayınları, İstanbul, 1996.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Tüz Melek, "Örgütsel Psikoloji", Ezgi Kitabevi, Bursa, 2001.

San Coşkun, "Max Weber'de Hukukun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi", Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara,1971.

Sarıbay Ali Yaşar, "Global Toplumda Din ve Türkiye", Everest Yayınları, İstanbul, 2004.

Sarıtaş İbrahim, "Küreselleşme Kavramı", Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler, Editör: Tevfik Erdem, Lotus Yayınları, Ankara, 2006.

Sasaki, Masamıchı "Globalization and National Identity in Japan", International journal of Japanese Sociology, Number:13, 2004.

Schaeffer Robert K., Understanding Globalization: The Social Consequences of Political, Economic And Environmental Change. Lanham, 2003.

Senge Peter M., Beşinci Disiplin, Çevirenler: Ayşegül İldeniz, Ahmet Doğukan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Sim Stuart, "Postmodernnizm ve Felsefe", Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü, Çevirenler: Mukadder Erkan, Ali Utku, Babil Yayınları, Ankara, 2006.

---------- Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü, Çevirenler: Mukadder Erkan, Ali Utku, Babil Yayınları, Ankara, 2006.

Smith Anthony, Millî Kimlik, İletişim Yayınları, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İstanbul, 1999.

Sorgut A. Selami, Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim, Verso Yayıncılık, Ankara, 1994.

Southworth Geoff," İnstructional leadership in Schools: Reflections.

Sönmez Veysel, "Küreselleşmenin Felsefi Temelleri", Eğitim Araştırmaları, Sayı: 6, Ankara, 2002.

Stoner James A. F, Edward Freeman R., "Management, Prentice Hall".

Şahin Kemal, "Eğitimde Özelleştirme", Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı: 8,

Şen Selahattin, "Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye", Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1994.

Şişman Mehmet., Öğretim Liderliği, Pegem A. Yayıncılık, Ankara, 2002.

---------- Örgütler ve Kültürler, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2007.

---------- TURAN Selahattin, Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001.

Tabancalı Erkan, "Örgütsel Değişme", Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar Uygulama ve Sorunlar, Editörler: Cevat Elma, Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

Taymaz Haydar, Eğitim Sisteminde Teftiş, Tapu ve Kadastro Vakfı Matbaası, Ankara, 1997.

---------- Okul Yönetimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2003.

Tekin Mahmut, "Toplam Kalite Yönetimi", Kuzucular Ofset, Konya, 1999.

Tezcan Mahmut, "Küreselleşmenin Eğitim Boyutu", Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı: 6, Ankara, 2002.

Thompson Brad Lee, "Yeni Yöneticinin El Kitabı Yönetim Fonksiyonları", Çeviren: Vedat G. Diker, Hayat Yayınları, İstanbul, 1998.

Tichy N. M, Ulrich D. D, "The Leadership Challenga Call For The Transformational Leader The Organizational Behovior Reader", New Jersy: Prentice-Hall inc, 1991.

Timuçin Afşar, "Düşünce Tarihi", BDS Yayınları, İstanbul, 1992.

Tok Nafiz, Kültür, Kimlik ve Siyaset, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.

Tomul Ekber, "Küreselleşme ve Eğitim Eşitsizlikleri", Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı: 6, Ankara, 2002.

Tortop Nuri, İşbir Eyüp G., Aykaç Burhan, "Yönetim Bilimi", Yargı Yayınları, Ankara, 1993.

Türk Ercan, "Türk Eğitim Sistemi ve Yönetimi", Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

Türkdoğan Orhan, "Türk Tarihinin Sosyolojisi", Turan Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Türker Asuman Uluçınar, "Globalleşen Dünyanın Lider Yöneticilerine", Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1999.

Ulaş Sarp Erk, Felsefe Sözlüğü (Hazırlayanlar: A. Baki Güçlü, Erkan Uzun, Serkan Uzun, Ü. Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002.

Usta Ramazan, "Çevre ve Çevre Yönetim Standartları", Türk Standartları Enstitüsü Dergisi, Yıl:40, Sayı:474, Haziran 2001.

Weaver Charles N., "Toplam Kalite Yönetiminin Dört Aşaması", Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Weber Max, "Bürokrasi ve Otorite", Çeviren: H.Bahadır Akın, Adres Yayınları, Ankara, 2006.

Whipp Joan L., Chaiarelli Stephannie, Self-Regulation in a Web-Based Course: A Case Study ETR&D., Vol: 52, No: 4, 2004.

Woodward Keith, "Understanding Identity", Arnold, London, 2002.

Yalçın Selçuk, "Personel Yönetimi", Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2002.

Yamashita Shinji and J. S Eades, "Globalization and Southeast Asia", Local, National and Transnational Perspectives, New York: Berghahn Boks, 2003.

Yaşamış Firuz Demir, "Çevre Yönetiminin Temel Araçları", İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

Yavuz Mustafa, "Eğitim Kurumlarında Zaman Yönetimi", Eğitime Yeni Bakışlar, Editör: Murat Sümbül, Ankara, 2002.

Yeke Yıldız Karagöz, "Machiavelli ve Siyasal Etik", Ebabil Yayınları, Ankara, 2007.

YıldırımBilal, "Yönetim Süreçleri", Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Editör: Vehbi Çelik, Pegem A Yayınları, Ankara, 2008,

Yurdabakan İrfan, "Küreselleşme Konusundaki Yaklaşımlar ve Eğitim", Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı: 6, Ankara, 2002.

Yüksel Öznur, "İnsan Kaynakları Yönetimi", Gazi Kitapevi, Ankara, 1998.

Zel Uğur, "Kişilik ve Liderlik", Seçkin Yayınları, Ankara, 2001.

İNTERNET KAYNAKLARI

Millî Eğitim Bakanlığı, Yöneticilerin El Kitabı, Ankara, s:20. http. Erişim Tarihi: 30–01–2008.

www.insankaynakları.com, Erişim Tarihi:28-07-2009.

www.meb.gov.tr; Erişim Tarihi:14-06-2009.

Ateş,www.eylem.com, Erişim Tarihi:15-06- 2002.

www.insan kaynakları.com, Erişim Tarihi:14-06-2007.

www.meb.gov.tr. Erişim Tarihi:15-06-2007.

www.canaktan.org/yonetim/degisim-caginda- yonetim/web-sayfaları.htm-65k Erişim Tarihi:13-02-2007.

YÜKSEKÖĞRETİMİN YÖNETİMİ

Prof. Dr. Cevat CELEP
Tijen TÜLÜBAŞ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1126
Eğitim No.: 242
ISBN: 978-605-320-033-8
© 1. Basım, Ocak 2015

YÜKSEKÖĞRETİMİN YÖNETİMİ
Prof. Dr. Cevat CELEP - Tijen TÜLÜBAŞ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Matbaacılık

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
E-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Celep, Cevat - Tülübaş, Tijen.
Yükseköğretimin Yönetimi / *Cevat CELEP, Tijen TÜLÜBAŞ*
1. Basım, X+294 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-033-8
1. Yükseköğretim 2. Yönetim 3. Akademik İşgörenler 4. Akademik Kültür 5. Öğretim Üyesi 6. Akademisyen

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖNSÖZ

Üniversiteler, bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul gibi kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumlarıdır. Ancak diğer öğretim kurumlarından farklı olarak üniversitelerin, içinde bulundukları toplumun eğitim ve öğretimi kadar kültürel, ekonomik ve toplumsal gelişimi için rehberlik eden kurumlar olması beklenmektedir. Diğer bir deyişle, üniversiteler toplumun refahı, aydınlığı ve ilerlemesinin önünü açmak için gerekli bilgi üretiminin, özgür düşüncenin ve aydınlanmanın merkezi olma görevini üstlenmişlerdir. Bu bakımdan üniversitelere, doğrudan topluma ve işgücüne dâhil olacak bireyleri yetiştirmek, bilimsel araştırmalar yoluyla toplumsal sorunlara çözüm üretmek ve bu yolla toplumsal yenileşmenin önünü açmak gibi önemli görevler düşmektedir. Çağımızdaki hızlı teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisi ile üniversitelerin değişime daha açık ve dinamik bir yapıya sahip olması, bu doğrultuda içinde bulundukları toplumun bir adım ötesinde ilerlemesi beklenmektedir.

Ülkemizde 1970'li yıllarda özerk kurumlar olarak görev yapmakta olan üniversiteler 1980'li yıllarda Yükseköğretim Kuruluna bağlanmış ve tek bir merkezden yönetilir olmuştur. Bu süreçle birlikte, ülkemizde açılan üniversitelerin sayısı da artmaya başlamıştır. 2013 yılı itibarıyla ülkemizdeki devlet üniversitelerinin sayısı 109'a, vakıf üniversitelerinin sayısı ise 69'a yükselmiştir. Ancak üniversitelerin nicel olarak gelişmesinin yanında,

niteliklerinin de gelişmesi, bilgi aktaran değil, bilgi üreten; sorun yaratan değil, var olan toplumsal sorunlara çözüm üreten ve teknoloji çağının getirdiği hızlı gelişimleri bir adım önden takip eden kurumlar hâline gelmesi asıl hedef olmalıdır. Bu hedefe ulaşılmasında etkili yönetim uygulamalarının önemi elbetteki yadsınmamalıdır.

Özellikle eğitim yönetimi alanında lisansüstü eğitim almakta olan ve yükseköğretimde yönetim görevlerinde bulunan akademisyenlere yönelik olarak yazılmış olan bu kitabın amacı, yükseköğretim kurumlarının kendilerine özgü özelliklerini tanımlamak ve bu doğrultuda yükseköğretim kurumlarındaki yönetim uygulamalarına ışık tutmaktır. Sekiz bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde yükseköğretim kurumlarının özellikleri tanımlanmış, ikinci bölümde yükseköğretimde yönetim modelleri ve üçüncü bölümde üniversitelere özgü ortak yönetim modelleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde küreselleşmenin yükseköğretime etkileri ve bunun doğurduğu uluslararasılaşma girişimleri incelenmiş, beşinci bölümde akademik işgörenlerin yönetime katılım süreçleri özellikle sessizlik ve konuşma davranışları ışığında incelenmiştir. Altıncı bölümde, yükseköğretimde yönetim uygulamalarıyla doğrudan ilintili bir konu olan örgütsel kültür ele alınırken takip eden yedinci bölümde akademik kültür ve akademisyen kimliğinin oluşum süreçleri incelenmiştir. Son olarak sekizinci bölümde üniversitelerde baskın ortaklıkların oluşumu ve yönetimdeki işlevleri ele alınmıştır. Bu bölümde elde edilen bulgular, katılımcıların doğrudan söylemleriyle desteklenmiş ve bu söylemler, araştırma etiğine uygun biçimde, herhangi bir değişiklik yapılmadan verilmiştir.

Bu kitap yükseköğretimi bütün yönleriyle ele almadığı gibi eksiksiz de değildir. Yorumları ve eleştirileri ile kitabın geliştirilmesine katkıda bulunabilecek olan tüm öğretim elemanı, yönetici ve öğrencilere şimdiden teşekkürlerimizi sunarız.

Prof. Dr. Cevat CELEP

Tijen TÜLÜBAŞ

Ankara, 2015

İÇİNDEKİLER

Şekiller Listesi vii

Tablolar Listesi ix

Bölüm I: YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ ÖZELLİKLERİ 1

Bölüm II: YÜKSEKÖĞRETİMDE YÖNETİM MODELLERİ 17

Bölüm III: YÜKSEKÖĞRETİMDE ORTAK YÖNETİM MODELİ 45

Bölüm IV: YÜKSEKÖĞRETİMDE KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASILAŞMA 59

Bölüm V: YÜKSEKÖĞRETİMDE İŞGÖRENLERİN YÖNETİME KATILIMI VE İŞGÖREN SESSİZLİĞİ 95

Bölüm VI: YÜKSEKÖĞRETİMDE ÖRGÜT KÜLTÜRÜ 165

Bölüm VII: AKADEMİK KÜLTÜR ve AKADEMİSYEN KİMLİĞİNİN OLUŞUMU 195

Bölüm VIII: YÜKSEKÖĞRETİMDE BASKIN ORTAKLIKLAR VE İŞLEVLERİ 227

KAYNAKLAR 269

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Örgütsel Öğrenme Döngüsü 30
Şekil 2: Taylor'un Ortak Yönetim Modeli 49
Şekil 3: Üniversitelerin Uluslararasılaşma Stratejileri Modeli 81
Şekil 4: Sessizlik Sarmalı 108
Şekil 5: Dikey Sessizlik Sarmalı 109
Şekil 6: MUM Etkisi 110
Şekil 7: Örgütsel Sessizliği Artıran Yönetsel ve Örgütsel Dinamikler 130
Şekil 8: Victor ve Cullen'in Etik İklim Tipolojisi 133
Şekil 9: Toplum Yanlısı Muhbirlik Modeli 147
Şekil 10: Muhbirlik Tipolojisi 149
Şekil 11: Konu Benimsetme Modeli 159
Şekil 12: Rakip Değerler Çerçevesi 172
Şekil 13: Örgüt Kültürü Tipolojisi 173
Şekil 14: Chaffee ve Thierney'nin Örgüt Kültürü Modellemesi 176
Sekil 15: Akademik Bölüm Kültürünün Oluşumu 210
Şekil 16: Akademisyenlik Mesleğinin Çerçevesi 213
Şekil 17: Akademisyenlik Mesleğinin Ögeleri 215
Şekil 18: Baskın Ortaklıkların Gelişimi 232

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Doğrusal Stratejinin Temel Özellikleri 37
Tablo 2: Uyuma Dayalı Strateji Modelinin Özellikleri 40
Tablo 3: Yorumlamacı Stratejinin Özellikleri 42
Tablo 4: Üniversitelere Göre Küreselleşmeye Yüklenen Anlam 77
Tablo 5: Üniversitelere Göre Kullanılan Uluslararasılaşma Stratejileri 78
Tablo 6: Kültürün Üç Düzeyi 168
Tablo 7: Örgüt Kültürü Tipolojisinde Yer Alan Kültür Tipleri ve Özellikleri 175
Tablo 8: Tierney'nin Örgütsel Kültür Çerçevesi 178
Tablo 9: Becher'in Uzmanlık Alanı Sınıflaması 205
Tablo 10: Smart, Feldman ve Ettington'un Disiplin Sınıflaması 207

KAYNAKLAR

Allen, R. W., D. L. Madison, L. W. Porter, P. A. Renwick and B. T. Mayes (1979). Organizational politics: tactics and characteristics of its actors, California Management Review, 22 (1), 77-83.

Archer, L. (2008). Younger academics' constructions of 'authenticity', 'success' and professional identity, Studies in Higher Education 33 (4): 385-403.

Argyris, C. & Schön, D. (1978). Organisational Learning. Reading, MA: Addison-Wesley.

Arney, J. A. (2007) Ethics and Organisational Structure: A study of Organisational Values, Basılmamış Doktora Tezi, University of Colorado

Austin, A. E. (1990). Faculty Cultures, Faculty Values, New Directions for Institutional Research 68: 61-74.

Bacharach, S. B., Lawler, E. J. (1998). Political Allignments in Organisaitons: Contextualization, Mobilization and Coordination. Power and Influence in Organisations içinde, (Ed. R. M. Kramer ve M. A Neale.). California: Sage Publications, Inc.

Baldridge, J. V.; Curtis, D. V.; Ecker, G. P.; Riley, G. L. (2010). Alternative Models Of Governance In Higher Education. In M. C.Brown II (ed.) Organization & Governance in Higher Education (pp. 202-216). Boston: Pearson Learning Solutions.

Balogh, A; Gaal, Z. & Szabo, L. (2011). Relationship between organizational culture and cultural intelligence, Management & Marketing Challenges for the Knowledge Society 6(1): 95-110

Bandura, A. (2004). Social Cognitive Theory for Personal and Social Change by Enabling Media. A. Singhal, M. J. Cody, E. M. Rogers & M. Sabido (Ed.). The Psychology of Sustainable Development (pp.75-96). New Jersey: Lawrance Erlbaum Associates Inc.

Bateman T.S. & Organ D.W. (1983). Job Satisfaction and The Good Soldier: The Relationship Between Affect and Employee Citizenship. Academy of Management Journal, 26(4), 587-595.

Becher ve Trowler (2001), (

Becher, T. (1981). Towards a definition of disciplinary cultures, Studies in Higher Education 6(2): 109-122

Becher, T. (1987) The disciplinary shaping of the profession, in B. R. Clark (Ed.) The Academic Profession. Berkeley, CA: University of California Press.

Becher, T. (1989) *Academic tribes and territories: intellectual inquiry and the cultures of disciplines*. Buckingham: Society for Research into Higher Education / Open University Press.

Becher, T. &Towler, R.(2001) Academic Tribes and Territories. Bachingam: Open University Press.

Becher, T.(1994). The Significance of Disciplinary Differences, Studies in Higher Education 19(2): 151-161.

Berger, B. H. (2007). Public Relations and Organisational Power. In E. L. Toth, The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.

Berger, B. K. (2005). Power Over, Power With, and Power to Relations: Critical Reflections on Public Relations, the Dominant Coalition, and Activism. Journal of Public Relations Research, 17, 1, 5-28.

Barnard, C. I. (1938). The Functions of the Executive. Cambridge: Harvard University Press.

Berquist, W. H.,& Pawlak, K. (2008). Engaging the six cultures of the academy. San Francisco: Jossey-Bass.

Berquist, W.H. (1992). The Four Cultures of the Academy. San Francisco: Jossey-Bass.

Biglan, A. (1973). Relationships between subject matter characteristics and the structure and output of university departments. *Journal of Applied Psychology*, 57(3), 204 – 213.

Bildik, B. (2009). Liderlik Tarzları, Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İstanbul.

Bilgrami, A. (2006). Notes toward the definition of 'identity', Deadalus, 135(4), 5-14.

Bin, W. & Qichun, C. (2008). The Administrative Mode and Academic Corruption at China's State-run Universities, Chinese Education and Society 40(6): 37-46.

Birnbaum, R. (1988). How Colleges Work: The Cybernetics of Academic Organisation and Leadership. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Bishop J.W., Scott K.D. and Burrughs S.M. (2000) "Support, Commitment, and Employee Outcomes in a Team Environment" Journal of Management, 26, 6, s. 1113-1132

Blanchette, S. M. (2010). Space and Power in the Ivory tower: Decision Making in Public Higher Education. Unpublished Dissertation. University of Massachusetts, Boston.

Bok, S. (1980). "Whistleblowing and professional responsibilities". Ethics teaching in higher education içinde. Editörler: D. Callahan, S. Bok, JAI Press, Stanford, CT.

Boli, John and George M. Thomas. (1997). World Culture in the World Polity: A Century of In- ternational Non-Governmental Organization. American Sociological Review 62: 171-90.

Bolino, M. C., Kacmar, M., Turnley, W. H., Gilstrap, J. B. (2008). A Multi-level Review of Impression Management Motives and Behaviours, Journal of Management, 34, 1080-1109.

Bolman, L. G.; Gallos, J. V. (2011). Reframing Academic Leadership. San Francisco: John Wiley ve Sons Ltd.

Bond, M. H. (1988). Finding universal dimensions of individual variation in multicultural studies of values: The Rokeach and Chinese value surveys, Journal of Personality and Social Psychology 55: 1009-1015.

Boorstin, D. J. (1965). The Americas: The National Experience. New York: Random House.

Bouville, M. (2008). "Whistle-blowing and Morality". Journal of Business Ethics, 81, s. 579 – 585.

Bowen, F. & Blackmon, K. (2003). Spirals of Silence: The Dynamic Effects of Diversity on Organisational Voice. Journal of Management Studies, 4, (6) 1393-1417.

Bowen, H. R.,& Schuster, J. H. (1986). American professors: A national resource imperilled. Oxford, New York: Oxford University Press.

Bowen, s. A. (2009). What Communication Professionals Tell Us Regarding Dominant Coalition Access and Gaining Membership, Journal of Applied Communication Research, 37, 4, 418-443.

Bowler, W. M. (2006). "Organisational Goals versus the Dominant Coalition: A Critical View of the Value of Organisational Citizenship Behaviour". Institute of Behavioral and Applied Management

Brass, D. J. (1984). Being in the Right Place: A structural analysis of individual influence in an organisation, Administrative Science Quarterly, 29, 518-539.

Braxton, J. & Bayer, A.E. (1999). Faculty misconduct in collegiate teaching. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Braxton, J. & Hargens, L. (1996). Variation among academic disciplines: Analytical frameworks and research. In J. Smart (Ed.), Higher education: Handbook of Research and Theory, 11 (pp. 1-46). New York, NY: Agathon Press.

Brinsfield, C. D. (2009) Employee Silence: Investigation of Dimentionality, Development of Measures and Examination of Related Factors. Basılmamış Doktora Tezi: The Ohio State University

Brinsfield, C. D., Edwards, M. S. & Greenberg, J. (2009). Voice and Silence in Organisations: Historical Review and Current Conceptualizations. Jerald Greenberg, Marissa S. Edwards (Ed.), Voice and Silence in Organisations (pp. 3-36). UK: Emerald Group Publishing Ltd.

Brockner, J. (1998). The effects of work layoffs on survivors: Research, theory and practice. B.M. Staw and L.L. Cummings (Ed.), Research in Organizational Behavior (vol. 10) (pp. 213-255). Greenwich, CT: JAI Press.

Brockner, J. & Higgins, E. T. (2001). Regulatory Focus Theory: Implications for the study of emotions at work. Organizational Behaviour and Human Decision Processes, 86(1), 35-66.

Brown, D. C., Cober, R. T., Kane, K., Levy, P. E., Shalhoop, J. (2006). Proactive personality and successful job search: A field investigation with colllege graduates. Journal of Applied Psychology, 91(3),717-726.

Bryson, A. (2004). 'Managerial responsiveness to union and non-union worker voice in Britain'.Industrial Relations, 43: 1, 213-242.

Buchanan, D. A. (2008). You Stab My Back, I'll Stab Yours: Management Experience and Perceptions of Organisation Political Behaviour. British Journal of Management, 19, 1, 49-64.

Burris, E. R. (2005). The politics of speaking out: Responses to voice in organizations. Unpublished Dissertation, Cornell University, New York, the U.S.A.

Burton, J. P.; Sablynski, C. J., Sekiguchi, T. (2008). "Linking Justice, Performance, and Citizenship via Leader-member Exchange". Journal of Business Psychology, 23, s. 51- 61

Cameron, K. S. & Ettington, D. R. (1988). The conceptual foundations of organizational culture. In: Smart, J. C. (Ed.), Higher education: Handbook of theory and research (4), (pp. 356-396). New York: Agathon Press.

Cameron, K. S. & Quinn, R. E. (1999). Diagnosing and changing organizational culture. Reading, MA: Addison Wesley Longman.

Capano, G. (2011). Government Continues to Do Its Job: A Comparative Study of Governance Shifts in the Higher Education Sector, Public Administration 89 (4): 1622-1642.

Chaffee, E. E. (2010). Three Models of Strategy, in Organization and Governance in Higher Education, M. C. Brown II (ed), 431-442. Boston: Pearson Learning Solutions.

Chaffee, E. E. & Tierney, W. G. (1988). Collegiate culture and leadership strategies. New York: MacMillan Publishing Company.

Chan, W., Lau, S., Nie, Y. N., Lim S., Hogan, D. (2008). "Organisational and Personal Predictors of Teacher Commitment: The Mediating Role of Teacher

Efficacy and Identification with School", American Educational Research Journal, Vol. 45, No. 3, s. 597-630

Chandler, N. (2011). Understanding Complexity: A multi-perspective model of organisational culture in higher education institutions, Practice and Theory in Systems of Education 6 (1) 2011.

Chiang, H. & Pepper, G. A. (2006). Barriers to nurses' reporting of medication administration errors in Taiwan. Journal of Nursing Scholarship, 38 (4), 392-399.

Child, J. (1972). Organizational Structure, Environment and Performance: The role of strategic choice. Sociology, 6, 1-22.

Clark, B. (1963). Faculty cultures. In T. F. Lunsford (ed.) The Study of Campus Cultures. Colorado: Western Interstate commission for Higher Education.

Clark, B. (1983). The higher education system: Academic organization in cross-national perspective. London: University of California Press.

Clark, B. (1989). The Academic Life: Small worlds, different worlds, Educational Researcher 18(5) 4-8.

Clegg, S. (2008). Academic identities under threat?, Basic Educational Research Journal 34 (3): 329-345.

Clinard, M. B. (1983). Corporate ethics and crime: The role of middle management. Beverly Hills: Sage.

Cobb, T. A., & Margulies, N. (1981). Organisational development: a political perspective. Academy of Management Review January, 49-59.

Cohen, M. D., March, J. G. & Olsen, j. P. (1972). A Garbage Can Model of Organisational Choice, Administrative Science Quarterly 17 (1): 1-25.

Cohen M. D., & March, J. G. (1986). Leadership in an Organized Anarchy. Organization and Governance in higher Education, 16-35.

Colquitt, J.; Greenberg, J. (2003). "Organisational Justice: A fair assessment of the state of the literature" Organisational Behavior: The State of the Science içinde, Editör: J. Greenberg, 2. Baskı, s. 165-210.

Cooke, R. A.,& Lafferty, J. C. (1987). The Organizational Culture Inventory. Plymouth, MI: Human Synergistics.

Cordoso, S. & Mazhado dos Santos, S. (2011). Students in higher Education Governance: The Portuguese. Tertiary Education and Management, 17, 3, 233-246.

Cortina, L. M., & Magley, V. J. (2003). Raising voice, risking retaliation: Events following interpersonal mistreatment in the workplace. Journal of Occupational Health Psychology, 8 (4), 247-265.

Cotter, D. A.; Hermsen, J. M.; Ovadia, S. & Vanneman, R. (2001). The Glass Ceiling Effect. Social Forces, 80 (2), 655-682.

Crellin, M. A. (2010). The Future of Shared Governance. New directions for Higher Education, 151, 71-82.

Cyert, R. M.,& March, J. (1963). A behavioral theory of the firm. *University of Illinois at Urbana-Champaign's Academy for Entrepreneurial Leadership Historical Research Reference in Entrepreneurship*.

Çakıcı, A. (2008). Örgütlerde Sessiz Kalınan Konular, Sessizliğin Nedenleri ve Algılanan Sonuçlara İlişkin Bir Araştırma. Ç.Ü. Toplumsal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1), 117-134.

Dean, J. W.; Brandes, P.; Dharwadkar, R. (1998). "Organisational Cynicism". Academy of Management Journal, 23 (2), s. 341- 352.

DeLeon, L. (1993). "As plain as 1, 2, 3 and 4: Ethics and organisation structure". Administration and Society, 25 (3), s. 293 – 316

Deem, R., Hillyard, S., & Reed, M. (2007). Knowledge, higher education, and the new managerialism: The changing management of UK universities. Oxford University Press.

Detert, J. R. & Edmondson, A. C.(2005). No Exit, No Voice: The Bind of Risky Voice Opportunities in Organisations. Harvard Business School Working Paper, 5-49.

Detert, J. R. (2003). To speak or not to speak: The multi-level influences on voice and silence in organizations. Unpublished Dissertation, Harvard Univercity, the U.S.A.

Dill, D. (1982). The Structure of the Academic Profession: Toward a Definition of Ethical Issues, The Journal of Higher Education 53 (3): 255-267.

DiMaggio, P. J.,& Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields,. American Sociological Review 48: 147-160.

Doring, A. (2002) Challenges to the academic role of change agent, Journal of Further and Higher Education, 26, 139-148.

Dozier, J. B.; Miceli, M. P. (1985). Potential Predictors of whistle-blowing: A prosocial behavior perspective. Academy of Management Review, 10, s. 823-836.

Drory, a., Romm, T. (1988). Politics in Organisation and its Perception within the Organisation. Organisation Studies, 9, 2, 165-179.

Dundon, T., Wikinson, A., Marchington, M. ;Ackers, P. (2004). 'The meaning and purpose of voice'. International Journal of Human Resource Management, 15: 6, 1149-1170.

Dutton, J. E., Ashford, S. J. & O'Neill, R. M. (1997). Reading the wind: how middle managers assess the context for selling issues to top managers. Strategic Management Journal, 18 (5), 407-425.

Dutton, J. E., Ashford, S. J., Lawrence, K. A. & Miner-Rubino, K. (2002). Red light, green light: Making sense of the organizational context for issue selling. Organization Science, 13 (4), 355-369.

Dutton, J. E.; Ashford, S. J. (1993). Selling Issues to Top Management. Academy of Management Review, 18 (3), s. 397- 428.

Dutton, J. E.; Ashford, S. J.; O'Neill, R. M. (1997). "Reading the wind: how middle managers assess the context for selling issues to top managers". Strategic Management Journal, 18 (5), s. 407-425.

Dutton, J. E.; Ashford, S. J.; O'Neill, R. M.; Lawrance, K. A. (2001). "Moves that matter: Issue selling and Organisational Change". Academy of Management Journal, 44 (4), s. 716 – 736.

Edmondson, A. C. (1996). Learning from mistakes is easier said than done: Group and organizational influences on the detection and correction of human error. Journal of Applied Behavioral Science, 32(1), 5-28.

Edwards, R. (1999). The academic department: How does it fit into the university reform agenda? Change, 31(5): 17-36.

Eerde, W. V., Thierry, H. (1996) "Vroom's Expectancy Models and Work-Related Criteria: A Meta-Analysis", Journal of Applied Psychology, 81(5), 575-586.

Eğinli A. T. & Çakır; S. Y. (2011). Toplum Kültürünün Kurum kültürüne Etkisi, Toplumsal ve Beşeri Bilimler Dergisi 3 (2), 37-50.

Entwistle, N. (2003) University teaching–learning environments and their influences on student learning: an introduction to the ETL Project, EARLI Conference, Padua, August.

Erickson, B. H. (1988). The Relational Basis of Attitudes, Social Structure: A network approach içinde, Editörler: B. Wellman ve S. Berkovitz, Cambridge: Cambridge University Press

Fernando, M., Dharmage, S., Almeida, S. (2008). "Ethical Ideologies of Senior Australian Managers: An Emprical study", Journal of Business Ethics, 82, s. 145- 155

Ferris, G. R., Kacmar, K. M. (1992). Perceptions of Organisational Politics, *Journal of Management*, 18, 1, 93-116.

Fielden, J. (2006). Internationalisation and Leadership-What are the issues? Leadership Foundation Leadership Summit 2006: Briefing Papers.

Firestone, W. A. & Pennell, J. R. (1993). "Teacher commitment, working conditions and differential incentive policies". Review of Educational Research, 63, 489-525.

Forsyth, D. R. (1980). "A Taxonomy of Ethical Ideologies". Journal of Personality and Social Psychology, Vol. 39, no. 1, s. 175-184.

Foskett, N. (2010). Global Markets, National Challenges, Local Strategies: the Strategic Challenge of Internationalization. In Maringe, F. and Foskett, N. (eds.) Globalization and Internationalization of Higher Eduction: Theoretical, Strategic and Management Perspectives. London: Continuum International Publishing Group.

Foucault, M. (1982). Afterword: The subject and power. In H. Dreyfuss and P. Rabinow (eds.) Michael Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics. Chicago, IL: Chicago University Press.

Freeman, R.; Medoff, J. (1984). What Do Unions Do?, New York: Basic Books.

Friedland, R. & Alford, R. R. (1991). Bringing society back in: symbols, practices, and institutional contradictions. In W.W. Powell & P. J. DiMaggio (Eds.), The new institutionalism in organisational analysis. Chicago: University of Chicago Press.

Freidson, E. 1994. Professionalism reborn: Theory, prophecy and policy. Oxford: Polity Press.

French, J. R. P. ve Raven, B. (2001). The Bases of Social Power. The Negotiation Sorcebook içinde, (Edt. G. Asherman ve S. V. Asherman). Canada: HRD Press, Inc.

Frese, M., E. Teng & C. Wijnen (1999). Helping to improve suggestion systems: Predictors of making suggestions in companies. Journal of Organizational Behavior, 20 (7), s. 1139-1150

Friedlander, F. & Margulies, N. (1969). "Multiple effects of organizational climate and individual value systems upon job satisfaction". Personnel Psychology,22,s. 171-183

Friedman, T. (1999). The Lexus and the Olive Tree. New York: Farrar, Straus, Giroux.

Friedman, T. (2006): The World is Flat: The Globalized World in the Twenty-First Century. London: Penguin.

Geertz, C. (1973). The Interpretation of Cultures. New York: Basic Books.

Gellfand, M. J., Nishii, L. H., Raver, J. L., Schneider, B. (2007). Discrimination in Organisations: An Organisational-Level Systems Perspective. CAHRS Working PaperSeries. Paper 470. http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cahrswp/470 (erişim tarihi: 02.05.2012).

Gioia, D. A. (1998). From individual to organizational identity. In D. A. Whetten & P. C. Godfrey (eds.) Identity in Organizations: Building theory through conversations. California: Sage Publications Inc.

Glenn, C. (2004).Unspoken: A Rhetoric of Silence. U.S.A.: Southern Illinois University Press.

Glick, W. (1985). "Conceptualizing and measuring organization and psychological climate: Pitfalls in multilevel research". Academy of Management Review,10, 610-616.

Gouldner, A. W. (1957). Cosmopolitans and locals: Toward an analysis of latent social roles. Administrative Science Quarterly, 2, 281-306.

Graham, J. W. (1986). "Principled organisational dissent: A theoretical essay". Research in Organisational Behavior, 8 içinde. Editörler: L. L. Cummings; B. M. Staw

Greenberg, J.; Edwards, M. S.; (2009). Voice and Silence in Organisations. UK: Emerald Group Publishing LTD.

Greenville-Howard, J. A. (2007). Developing Issue Selling Effectiveness Over time:Issue Selling as Resourcing. Organisation Science, 18, 4, 560-577.

Gundlach, M. J. (2003) Developing and Testing a Model of Whistle-blowing Decisions. Basılmamış doktora tezi: The Florida State University.

Gundlach, M. J., Douglas, S. C. & Martinko, M. J. (2003). The decision to blow the whistle: A social information processing framework. Academy of Management Journal, 28 (1), 107-123.

Hagedoorn, M.; Van Yperen, N. W.; Van De Vliert, E.; Buunk, B. P. (1999). "Employees' reactions to problematic events: a circumplex structure of five categories of responses, and the role of job satisfaction". Journal of Organisational Behavior, 20, s. 309-321.

Hagstrom, W. (1964). Anomy in scientific communities. Social Problems, 12(2), 186-195.

Hargens, L.L. (1975). Patterns of scientific research: A comparative analysis of research in three scientific fields. Washington, DC: American Sociological Association.

Harlos, K. P. (1997). Organisational Injustice and Its Resistance Using Voice and Silence, Basılmamış Doktora Tezi, The University of British Columbia

Harlos, K. P. (2001). When organisational voice systems fail: more on the deaf-ear syndrome and frustration effects. Journal of Applied Behavioral Sciences,37, 324-342.

Harré, R. (1983). Personal being. Oxford: Basil Blackwell.

Henik, E. G. (2008). Mad as hell or scared stiff? The effects of value conflict and emotions on potential whistle-blowers. Unpublished Dissertation, University of California-Berkeley, the U.S.A.

Henkel, M. (2005). Academic identity and autonomy in a changing policy environment, Higher Education 49: 155-176.

Hennestad, B. (1990). "The symbolic impact of double bind leadership: double bind and the dynamics of organisation culture. Journal of Management Studies, 27(3), 26-280.

Henriksen, K. & Dayton, E. (2006). Organisational Silence and Hidden Threats to Patient Safety. Health Services Research, 41(4), 1539-1554.

Hirschman, A. O. (1970). Exit, Voice and Loyalty: Responses to declines in firms, organisations and states. Cambridge: Harvard University Press.

Hofer, C. W. (1973, August). Some preliminary research on patterns of strategic behavior. In Academy of Management Proceedings (Vol. 1973, No. 1, pp. 46-54). Academy of Management.

Hofstede, G. (1980). Culture's consequences: International differences in work-related values, Newbury Park, CA: Sage Publications.

Hofstede, G. (1991). Cultures and organizations: Software of the mind. London: McGraw-Hill.

Ibarra, H. & Andrews, S. B. (1993) .Power, Social Influence, and Sensemaking: Effects on network structure and access in an advertising firm. Administrative Science Quarterly, 37, 422-447.

Ilgen, D. R., Fisher, C.D.; & Taylor, M. S. (1979). Consequences of individual feedback on behavior in organisations. Journal of Applied Psychology, 64, 349-371.

Isaac, R. G., Zerbe, W. J. & Pitt, D. C. (2001). Leadership and Motivation: The effective application of expectancy theory. Journal of Managerial Issues, 13 (2), 212-226.

Jack, D. C. (1991). Silencing the self. New York: Harper Perennial.

James, L. R., Jones, A. P (1974). Organizational climate: A review of theory and research. Psychological Bulletin, 81, s. 1096-1112.

James, L. R., Sells, S. B. (1981). Psychological climate: Theoretical perspectives and empirical research. Toward apsychology of situations: An interactional perspective içinde, Editör: D. Magnusson. Hillsdale, NJ: Erlbaum

Jarvis, P. (1983). Professional education. London: Croom Helm.

Jawitz, J. (2009). Academic identities and communities of practice in a professional discipline, Teaching in Higher Education, 14(3), 241-251.

Jenkins, R. (1996). Social Identity. London: Routledge.

Jensen, H. S. (2010). The Organisation of University. Working Papers on University Reform, no.14, Danish School of Education, University of Aarhus, Denmark.

Jones, W. A. (2011). Variation among Academic Disciplines: An Update on Analytical Frameworks and Research, The Journal of the Professoriate 6 (1), 9-27.

Kacmar, K. M., Wayne, S. J., Wright, P. M. (2009). Subordinate Reactions to the Use of Impression Management Tactics and Feedback by the Supervisor, *Journal of Managerial Issues*, 21, 4, 498-517.

Khilji, S. E., Zeidman, N., Drory, A., Tirmizi, A., Srinivas, E. S. (2010). Convergence of values: An analysis of the use of impression management strategies in India, Israel and Pakistan. International Business Review, 19, 419-431.

Kidwell, L.,& Kidwell, R. (2008). Do the numbers add up to different views? Perceptions of ethical faculty behavior among faculty in quantitative versus qualitative disciplines. Journal of Business Ethics, 78 (1), 141-151.

King, G. (1997). The effects of interpersonal closeness and issue seriousness on blowing the whistle. Journal of BusinessCommunication, 34 (4): s. 419- 436.

Kish-Gephart, J.J., Detert, J. R., Trevino, L. K. & Edmondson, A. C. (2009). "Silenced by Fear: The nature, forces and consequences of fear at work. Research in Organisational Behaviour, 29, 163-193.

Kleijen, J; Dolmans, D.; Muitjens, A.; Williems J. & Van Hout, H. (2009). Organisational Values in Higher Education: Perceptions and Preferences of Staff, Quality in Higher Education 15(3): 233-249

Kleinman, L. (2000). "Industrial relations", Encyclopedia of Management içinde, editör: M. Melms, Detroit, MI: Gale Group, pp. 402-406

Knight, J. (2003). Internationalization of higher education practices and priorities: 2003 IAU survey report. International Association of Unbiversities.

Knight, J. (2006). Internationalization of Higher Education: New Directions, New Challenges: 2005 IAU Global Survey Report. International Association of Universities.

Kogan, M. (1999). The Culture of Academe, Minerva 37: 63-74.

Kogan, M. (2000). Higher education communities and academic identity, Higher Education Quarterly 54 (3): 207-16.

Kolsaker, A. (2008). Academic professionalism in the managerialist era: a study of English universities, Studies in Higher Education 33(5): 513-525.

Korsgoard, M., Roberson, L. & Rymph, R. D. (1998). What motivates fairness: The role of subordinate assertive behavior on managers' interactional fairness. Journal of applied Psychology, 83, 731-744.

Kowalski, R. M. (1996). "Complaints and complaining: Functions, antecedents, and consequences". Psychological Bulletin, 119, s. 179-196

Kowalski, R. M. (2002). "Whining, griping, and complaining: Positivity in the negativity". Journal of Clinical Psychology, 58, s. 1023-1035.

Krishnan, A. (2009). What are academic disciplines: some observations on the disciplinarity vs. interdisciplinarity debate, University of Southampton National Centre for Research Methods, NCRM Working Paper Series 3(9).

Kuh, G. D. & Whitt, E. J. (1988). The Invisible Tapestry: Culture in American Colleges and Universities. ASHE-ERIC Higher Education Report, No. 1. Washington D.C.: Association for the Study of Higher Education.

Lammers, C. J., (1974). "Localism, Cosmopolitanism, and Faculty Response". Sociology of Education, Vol. 47, no. 1, s. 129 – 158.

Lamsa, A.M. & Takala, T. (2000). "Downsizing and ethics of personnel dismissals-the case of Finnish managers". Journal of Business Ethics, 23, s. 389-399.

Lane, J. E. & Brown II, M. C. (2010). The importance of acknowledging context in institutional research. In M. C Brown II (ed.) Organization & Governance in Higher Education (pp. 340-347). Boston: Pearson Learning Solutions.

Latane, B. & Darley, J. M. (1968). Group inhibition of bystander intervention in emergencies. Journal of Personality and Social Psychology, 10, 215- 221.

Lee, J. (2007). The shaping of the Departmental Culture: Measuring the relative influences of the institution and discipline, Journal of Higher Education Policy and Management 29(1): 41-55.

Leonard, D. & Swap, W. (1999). When sparks fly: Igniting creativity in groups. Boston: Harvard Business School Press.

LePine, J. A. & Van Dyne, L. (1998). Predicting voice behavior in work groups. Journal of Applied Pychology, 83, 853-868.

LePine, J. A.,& Van Dyne, L. (2001). "Voice and cooperative behavior as contrasting forms of contextual performance: Evidence of differential relationships with big five personality characteristics and cognitive ability". Journal of Applied Psychology, 86, 326-336.

Lieberman, S. (1956). "The effects of changes in roles on the attitudes of role occupants. Human Relations, 9, s. 385- 402

Light, D. (1974). Introduction: The Structure of the Academic Professions, Sociology of Education 47 (1): 2-18.

Liou, S. (2008). "An Analysis of the Concept of Organisational Commitment", Nursing Forum, Vol. 43, no. 3, s. 116 – 125

Liyanarachchi, G., Newdick, C. (2009). "The Impact of Moral Reasoning and Retaliation on Whistleblowing: New Zealand Evidence", Journal of business Etics, 89, s. 37 – 57

Lodahl, J.,& Gordon, G. (1972). The structure of scientific fields and the functioning of university graduate departments. American Sociological Review, 37(2), 57-72.

Luchak, A. A. (2003). "What Kind of Voice Do Loyal Employees Use?". British Journal of Industrial Relations, 41: 1, s. 115-134

Maassen, P., Neave, G. & Jongbloed, B. (1999) Introduction: organisational adaptation in higher education, in: B. Jongbloed, P. Maassen & G. Neave (Eds) From the eye of the storm: higher education's changing institution (Dordrecht, Kluwer), 1-11.

Maringe, F. (2008). *Globalisation and Internationalisation in the HE*, a

paper presented at the ICHEM conference at University of Minho, Portugal 1-3 April.

Maringe, F. & Foskett, N. (2010). Introduction: Globalization and Universities. In Maringe, F. and Foskett, N. (eds.) Globalization and Internationalization of Higher Eduction: Theoretical, Strategic and Management Perspectives. London: Continuum International Publishing Group.

Maringe, F.,& Gibbs, P. (2009). Marketing higher education: Theory and practice. McGraw-Hill International.

Maringe, F. (2010). The Meanings of Globalization and Internationalization in HE: Findings from a World Survey. In Maringe, F. and Foskett, N. (eds.) Globalization and Internationalization of Higher Eduction: Theoretical, Strategic and Management Perspectives. London: Continuum International Publishing Group.

May, D.R., Hodges, T.D., Chan, A.Y.L. & Avolio, B.J. (2003). Developing the moral component of authentic leadership. Organizational Dynamics, 32, 247-260.

McCornack, S.A. (1992). "Information manipulation theory". Communication Monographs, 59, s. 1-16

McGregor, D. (1960). The human side of enterprise. New York: McGraw-Hill.

MacNab B. and Worthley, R. (2007) 'Self-efficacy as an Intrapersonal Predictor for Internal Whistle-blowing: a U.S. and Canada Examination, Journal of Business Ethics.

McNab, B.R. & R. Worthley (2008). "Self-efficacy as an intrapersonal predictor for internal whistleblowing: A US and Canada examination". Journal of Business Ethics, 79(4), s. 407-421

McNabb, D. E. & Sepic, E. T. (1995). "Culture, climate, and total quality management: Measuring readiness for change". Public Productivity and Management Review, 18(4), s. 369-385.

Meyer, J. W.,& Rowan, B. (1977). Institutionalized organizations: formal structure as myth and ceremony, American Journal of Sociology 83: 340–363.

Meyer, L. H. (2007). Collegial participation in university governance: a case study of institutional change. Studies in Higher Education, 32, 2, 225-235.

Meyer, W. (1994). Social Information Processing and Social Networks: A test of social influence mechanisms. Human Relations, 47, 1013-1036.

Miceli, M. P.; Near, J. P. (1992). Blowing the whistle. New York: Lexington Books.

Michelsen, S. & Stensaker, Bjorn. (2011). Students and the Governance of Higher Education in Norway. Tertiary Education and Management, 17, 3, 219-231.

Middlehurst, R. & Elton, L. (1992). Leadership and Management in Higher Education. Studies in Higher Education, 17, 3.

Milliken, F. J. & Morrison, E. W. (2003). Shades of Silence: Emerging themes and future directions for research on silence in organisations. Journal of Management Studies, 40, 1563-1568.

Milliken, F. J., Morrison, E. W. & Hewlin, P. F. (2003). An Exploratory Study of Employee Silence: Issues that Employees Don't Communicate Upward and Why, Journal of Management Studies, 40(6), 1453-1476.

Minksova, L. & Pabian, P.(2011). Approaching Students in Higher Education Governance: Introduction to the Special Issue. Tertiary Education and Management, 17, 3, 183-189.

Mintzberg, H. (2010). The Professional Bureaucracy. In M. C Brown II (ed.) Organization & Governance in Higher Education (pp. 54-73). Boston: Pearson Learning Solutions.

Molleda, J. C. (2007): Contextualized Qualitative Research in Venezuela: Coercive Isomorphic Pressures of the Socioeconomic and Political Environments on Public Relations Practices, Journal of Public Relations Research, 20(1): 49-70.

Moodie, G.,& Eustace, R. (1974). Power & Authority in British Universities (Vol. 81). Routledge.

Morran, D. K., Stockton, R. & Bond, L. (1991). Delivery of positive and corrective feedback in counseling groups. Journal of Counseling Psychology, 38, 410-414.

Morrison, E. W. & Milliken, F. J. (2000). Organisational silence: A barrier to change and development in a pluralistic world. Academy of Management Review, 25, 706-725.

Mulnix, M. W., Cojanu, K. Pettine, S. B. (2011). Critical role of the dominant coalition in higher education marketing strategy formulation, Research in Higher Education Journal, 11, 1-10.

Naus, F.; Van Iterson, A.; Roe, R. (2007) Organisational cynicism: Extending the exit, voice, loyalty, and neglect model of employees' responses to adverse conditions in the workplace". Human Relations, 60 (5), s. 683-718.

Near, J. P. ; Miceli, M. P. (1986). "Retaliation against whistle blowers: Predictors and effects. Journal of Applied Psychology, 71, s. 137-145.

Near, J. P; Miceli, M. P. (1987). "Whistle-blowers in organisations: Dissidents or reformers?", Research in Organisational Behavior içinde. Editörler: B. M. Staw, L. L. Cummings, JAI Press, Greenwich.

Nerland, M.; Jensen, K. & Bekele, T. A. (2010). Changing cultures of knowledge and learning in higher education: A literature review, University of Oslo, Department of Educational Research

Nişancı, Z. N. (2012). Toplumsal kültür-Örgüt Kültürü İlişkisi ve yönetim Üzerine Yansımalar, Journal of Life Sciences 1(1): 1279-1293.

Noelle-Neumann, E. (1974). "The spiral of silence: A theory of public opinion". Journal of Communication, 24, 43-51.

O'Neil, J. (2004). Effects of Gender and Power on PR Managers' Upward Influence, *Journal of Managerial Issues*, 16, 1, 127-144.

Olsen, J. P. (2005). The institutional dynamics of the (European) university. Arena Working Paper Series 15/2005. Oslo: Arena/University of Oslo.

Oplatka, I. & Hamsley-Brown, J. (2010). The Globalization and Marketization of Higher Education: Some Insights from the Standpoint of Institutional Theory. In Maringe, F. and Foskett, N. (eds.) Globalization and Internationalization of Higher Eduction: Theoretical, Strategic and Management Perspectives. London: Continuum International Publishing Group.

Ordarika, I. (2003). The limits of university autonomy: power and politics at the Universidad Nacional Autonoma de México, Higher Education 46: 361-388.

Organ, D. W. (1988). Organizational citizenship behavior, The good soldier syndrome. Lexington, MA: Lexington Books

Osipian, A. L. (2008). Corruption in the politicized university: lessons for Ukraine's 2010 presidential elections, Innovation – The European Journal of Social Science Research 23(2): 101-114.

Pabian, P. & Minksova, L. (2011). Students in higher Education Governance in Europe: Contrasts, commonalities and controversies. Tertiary Education and Management, 17, 3, 261-273.

Park, H.; Blenkinsopp, J.; Oktem, M. K.; Omurgonulsen, U. (2008). Cultural Orientation and Attitudes Toward Different Forms of Whistleblowing: A

Comparison of South Korea, Turkey and the U.K., Journal of Business Ethics, 82 (4), 929-939.

Parker, C. P., Dipboye, R. L., Jackson, S. L. (1995). Perceptions of Organisational Politics: An investigation of antecedents and consequences, Journal of Management, 21, 5, 891- 912

Parker, L. (1993). "When to fix it and when to leave: Relationships among perceived control, self-efficacy, dissent and exit". Journal of Applied Psychology, 78 (6), s. 949-959.

Parker, M. (2000). Organizational Culture and Identity. London: Sage. akt. Chandler, 2011)

Parsons, T. and Gerald, P. (1968) The American Academic Profession: A Pilot Study. National Science Foundation, mimeographed.

Perlow, L. A. & Repenning, N. P. (2009). The Dynamics of silincing conflict. Research in Organisational Behaviour, 29, 195-223.

Pfeffer, J. (1992). Understanding Power in Organisations. California Management Review, 29-50

Philips, N. (1997). Bringing the organization back in: a comment on conceptualization or power in upward influence research. Journal of Organisational Behaviour, 18, 43-47.

Pierce, E., Smolinski, C. A. & Rosen, B. (1998). Why sexual harassment complaints fall on deaf ears. Academy of Management Executive, 12, 41-54.

Pinder, C. C. & Harlos, K. P. (2001). Employee Silence: Quiescence and Acquiescence As Responses to Perceived Injustice. Research in Personnel and Human Resources Management, 20, 331-369.

Porter, L. W., Allen, R. W., Angle, H. L. (2003). Organisaitonal Power and Influence Processes. New York: M. E. Sharp Inc.

Posner, R. A. (2000). Cost-Benefit Analysis: Definition, Justification, and Comment on Conference Papers. The Journal of Legal Studies, 29 (2), 1153-1177.

Powell, W. W. (1988). Institutional effects on organizational structure and performance. In L. G. Zucker (Ed.), Institutional patterns and organizations: culture and environment. Cambridge, MA: Ballinger

Premeaux, S. F. & Bedeian, A. G. (2003). Breaking the Silence: The Moderating Effects of Self-monitoring in Predicting Speaking Up in the Workplace. Journal of Management Studies, 40(6), 1539-1562.

Premeaux, S. F. (2001). Breaking The Silence: Toward an Understanding of Speaking up in the Workplace, Basılmamış doktora tezi, Louisiana State University

Quinn R. E. & Rohrbaugh, J. (1983). A Spatial Model of Effectiveness Criteria: Towards a Competing Values Approach to Organizational Analysis, Management Sci. 29 (3): 363–377.

Quinn, R. E., Hildebrandt, H. W., Rogers, P., & Thompson, M. P. (1991). A competing values framework for analyzing presentational communication in management contexts, The Journal of Business Communication, 28 (3): 213-231.

Raelin, J. A. (1986). The Clash of cultures: managers managing professionals. Boston, MA: Harvard Business School Press

Ray, M. & Myers, R. (1986). Creativity in business. New York: Doubleday.

Redding, W. C. (1985). "Rucking boats, blowing whistles, and teaching speech communication". Communication Education, 34, s. 245-258

Riggle, R. J. (2007). The Impact of Organisational Climate Variables of Perceived Organisational Support, Workplace Isolation, and Ethical Climate on Salesperson Psychological and Behavioral Work Outcomes, Basılmamış Doktora Tezi, University of South Florida

Rodgers, T., Freman, R., Williams, J. & Kane, D. (2011). Students and the Governance of Higher Education: A UK perspective. Tertiary Education and Management, 17, 3, 247-260

Rosen, S. & Tesser, A. (1970). On reluctance to communicate undesirable information: The MUM effect. Sociometry, 33, 253-263.

Rothwell, G. R.; Baldwin, J. N. (2006). "Ethical Climates and Contextual Predictors of Whistle-Blowing". Review of Public Personnel Administration, 26, s. 216 – 246

Ryan, K.,& Oestreich, D. K. (1991). Driving fear out of the workplace: How to overcome the invisible barriers to quality, productivity, and innovation. San Francisco: Jossey-Bass.

Sanderson, D. (2006). Using a competing values framework to examine university *culture*. Unpublished Dissertation. Queensland University of Technology, Australia.

Schein, E. (2010). Organisational Culture and Leadership. San Francisco: Jossey-Bass.

Schilit, W. K. (1987). An examination of the influence of middle-level managers in formulating and implementing strategic decisions. Journal of Management Studies, 24 (3), 271-293.

Schneider, B. ; Hall, D. T. (1972). "Toward specifying the concept of work climate: A study of roman catholic diocesan priests". Journal of Applied Psychology, 56,s. 447-455.

Schwartz, S. H. (1992). The universal content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), Advances in experimental social psychology (Vol. 25, pp. 1-65), New York: Academic Press.

Scott, W. R. (2002). Institutions and organizations: toward a theoretical synthesis. Institutional environments and organizations: Structural complexity and individualism, 55-80.

Scott, W. R. (2005). Institutional theory: Contributing to a theoretical research program. Great minds in management: The process of theory development, 460-484.

Scott, W. R. (2008). Approaching Adulthood: the maturing of institutional theory, Theor Soc 37: 427-442.

Seibert, S. E., Kraimer, M. L. & Crant, J. M. (1999). Proactive personality and career success. Journal of Applied Psychology, 84(3), 416-427.

Seibert, S. E., Kraimer, M. L. & Crant, J. M. (2001). What do proactive people do? A Longitudinal Model Linking Proactive Personality and Career Success. Personnel Psychology, 54, 845-857.

Shen, X. & Tian, X. (2012). Academic Culture and Campus Culture of Universities, Higher Education Studies 2(2): 61-64.

Singer, M.S., Mitchell, S. & Turner, J (1998). "Consideration of moral intensity in ethicality judgments: Its relationship with whistle-blowing and need-for cognition".Journal of Business Ethics, 17,s. 527-541.

Smart, J., Feldman, K.A. & Ethington, C.A. (2000). Academic disciplines: Holland's theory and the study of college students and faculty. Nashville, TN: Vanderbilt University Press.

Smerek, R. E. (2010). Cultural Perspectives of Academia: Toward A Model of Cultural Complexity. In J. C. Smart (ed.) Higher Education: Handbook of Theory and Research (v. 25) (pp. 381-424). The U.S.A.: Springer Science and Business Media.

Smith, K. (2012). Fools, Facilitators and Flexians: Academic Identities in Marketised Environments, Higher Education Quarterly 66 (2): 155-173.

Smith, P. B. & Dugan, S. (1996). National Culture and the Values of Organisational Employees: A dimensional analysis across 43 nations, Journal of Cross-Cultural Psychology 27(2): 231-259.

Social Structural Position, Gender, and Idiosyncracy Credit. Unpublished Dissertation. The U.S.A.: The University of Michagen

Sözen, C., Yeloğlu, H. O. & Ateş, F. (2009). Eşitsizliğe Karşı Sessiz Kalma: Mavi Yakalı İşgörenlerın Motivasyonu Üzerine Görgül Bir Çalışma. Selçuk Üniversitesi Toplumsal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22, 395-408.

Spence, P. R. (2005). Whistle-blowing and Climate: A Multi-level Study. Basılmamış doktora tezi: Wayne State University

Sprague, J. & Ruud, G. L. (1988). Boat-rocking in the high-technology culture. American Behavioral Scientist, 32 (2), 169-193.

Steger, M. (2003). Globalization. Sterling Publishing Company, Inc..

Stewenson, W. B.; Pearce, J. L.; Porter, L. W. (1985). The Concept of "Coalition" in Organization Theory and Research. Academy of Management, 10, 2, 256-268

Şişman, M. (2002). Örgütler ve Kültürler. İstanbul: Pegem Akademi Yayıncılık.

Tangirala, S. & Ramanujam, R. (2008). Employee silence on critical work issues: Effects of precedural justice climate. Personnel Psychology, 61, 37-68.

Taylor, C. (1989). Sources of the Self: The Making of the Modern Identity. Cambridge: Cambridge University Press.

Taylor, J. (2010a). The Response of Goverments and Universities to Globalization and Internationalization in Higher Education. In Maringe, F. and Foskett, N. (eds.) Globalization and Internationalization of Higher Eduction: Theoretical, Strategic and Management Perspectives. London: Continuum International Publishing Group.

Taylor, J. (2010b). The Management of Internationalization in Higher Education. In Maringe, F. and Foskett, N. (eds.) Globalization and Internationalization of Higher Eduction: Theoretical, Strategic and Management Perspectives. London: Continuum International Publishing Group.

Taylor, M.(2013). Shared Governance in the Modern University. Higher Education Quarterly, 67, 1, 80-94.

Terpstra-Tong, J., Ralston, D. A. (2002). Moving Toward a Global Understanding of Upward Influence Strategies: An Asian Perspective with directions for Cross-Cultural Research, Asia Pacific Journal of Management, 19, 373-404

Tesser, A. & Rosen, S. (1972). Similarity of objective fate as a determinant of the reluctance to transmit unpleasant information: The MUM effect" Journal of Personality and Social Psychology, 23, 46-53.

Thompson, M. (2003). Disparate academic environments: An emergent framework of socialization, The Qualitative Report 8(3): 408-434.

Thomson, J. D. (1967). Organisations in action: Social sciences bases of administrative theory. New York: McGraw-Hill.

Thomson, P. D. (2008). Power: Deans and diirectors in nursing education. Unpublished Dissertation, Loyola University, Chicago, Illınoıs

Tierney, W. (2010). Organisational Culture in higher Education: Defining the essentials. In M. C Brown II (ed.) Organization & Governance in Higher Education (pp. 54-73). Boston: Pearson Learning Solutions.

Tolbert, P. S. & Zucker, L. G. (1996). The institutionalization of institutional theory (electronic version]. In S. Clegg, C. Hardy and W. Nord (Eds.), Handbook of organization studies (pp. 175-190). London: SAGE.

Toma, J. D. (1997). Alternative Inquiry Paradigms, Faculty Cultures, and the Definition of Academic Lives, The Journal of Higher Education 68(6), 679-705.

Torstendahl, R. 1990. Introduction: Promotion and strategies of knowledge-based groups. In R. Torstendahl and M. Burrage. (eds) Academic Work: The Changing Labour Processes in Higher Education, London: Sage.

Triandis, H. C. (1995). Individualism and Collectivism. Boulder CO: Westview

Trompenaars, F. (1985). The organisation of meaning and the meaning of organisation: A comparative study on the conceptions of organisational

structure in different cultures. Unpublished doctoral dissertation, University of Pennsylvania.

Trompenaars'ın (1983)

Tülübaş, T. (2011). *Öğretim Elemanlarının Sessiz Kaldıkları Durumlar ve Sessiz Kalma Nedenleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük. <http://tdkkavram.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=susmak&ayn=tam> [18.03.2011]

Türk, E. C. (2000). Public relations practitioners in higher education: Dominant coalition, public relations model, and public relations roles, Unpublished Dissertation, The University of Southern Mississippi, The U.S.A.

Vakola, M. & Bouradas, D. (2005). Antecedents and Consequences of Organisational Silence: an empirical investigation. Employee Relations, 27(5), 441-458.

Valimaa, J. (1998). Culture and Identity in Higher Education Research, Higher Education 36: 119-138.

VanDyne, L., Ang; S., Botero, I. C. (2003). "Conceptualizing Employee Silence and Employee Voice as Multidimensional Constructs". Journal of Management Studies, 40: 6, s. 1359-1392.

VanDyne, L.; Cummings, L. L.; Parks, J. M. (1995) Extra-role behaviors: in pursuit of construct and definitional clarity (a bridge over muddied waters). Research in Organisational Behaviors, 17, s. 215-285

VanDyne, L.; LePine, J. A. (1998) Helping and voice extra-role behaviors: Evidence of construct and predictive validity. Academy of Management Journal, 41, s. 108 – 119.

Victor , B.; Cullen, J. B. (1988). The Organisational Bases of Ethical Work Climates" Administrative Science Quarterly, Vol. 33, no. 1, s. 101-125

Vortman, J. S. (2006). Ethical Decision-making: The Effects of Temporal Immediacy, Perspective-taking, Moral Courage and Ethical Work Climate. Basılmamış Doktora Tezi, The Graduate College at the University of Nebraska

Vroom, V. H. (1964) Work and Motivation. New York: Wiley

Waldron, V. R., Sanderson, J. (2011). The Role of subjective Threat in Upward Influence Situations. Communication Quarterly, 59, 2, 239-254.

Walumbwa, F. O. (1999). Power and Politics in organisations: implications for OD Professional practice. Human Resource Development International, 2, 3, 205-216.

Wasti, S. A., Tan, H. H. & Erdil, S. E. (2010). Antecedents of trust across foci: a comparative study of Turkey and China. Management and Organisation Review, 1-24.

Westerman, C. Y. K., Westerman, D. (2010). Supervisor Impression Management: Message content and channeleffects on impressions, Communication Studies, 61, 5, 585-601.

Wheatley, W. J., Platt, R. G., Peach, E. B. (1995). "Utilizing the Cosmopolitan/Local and Marginal Man Constructs to Measure Students' Propensity for Creativity", Developments in Business Simulation & Experiential Exercises, Vol. 22

Wierba, E. E. (1998). Who's Getting the Ball Rolling? Issue Selling As a Function of

William, P. R., Forsyth, D. R. (1983). "Ethical Perspectives, Reactions to Other's Moral Behavior, and Consequent Moral Action". Symposium paper presented at the 29th Annual Meeting of the Southern Psychological Association (March 23 – 26)

Williams, K. D. (2007). Ostracism, Annual Review of Psychology içinde. Editör: S. T. Fiske, Palo Alto, CA: Annual Reviews

Williams, K. D. , Shore, W. J. & Grahe, J. E. (1998). The silent treatment: Perceptions of its behaviors and associated feelings. Group Processes and Intergroup Relations, 1, 117-141.

Winter, R. (2009). Academic manager or managed academic? Academic identity schisms in higher education, Journal of Higher Education Policy 31(2): 121-131.

Ylijoki, O. (2008). A clash of academic cultures: the case of Dr. X. In J. Valimaa & O. Ylijoki (edt.) Cultural Perspectives in Higher Education. The U.S.A.: Springer Science and Business Media.

Yükseköğretim Kurulu. www.yok.gov.tr. [28 Nisan 2011].

Yükseköğretim Kurulu Yükseköğretim Kanunu http://www.yok.gov.tr/content/view/1002/.[28 Nisan 2011].

4. Basım

ZOOLOJİ

Prof. Dr. Ayla ÖBER
Editör: Prof. Dr. Mehmet KARATAŞ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1266
Fen Bilimleri No.: 14
ISBN : 978-605-395-062-2
© 4. Basım, Nisan 2015

ZOOLOJİ
Prof. Dr. Ayla ÖBER
Editör: Prof. Dr. Mehmet KARATAŞ

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Enes Kurt -enes@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Öz-Gem Matbaacılık Zübeyde Hanım Mah. 1. Cadde Alibey İşhanı
No.: 99/11 Ankara Sertifika No.: 19478

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öber, Ayla., Karataş, Mehmet.
ZOOLOJİ / Ayla Öber - Mehmet Karataş
4. Basım, XII + 240 s., 165x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-395-062-2
1. Hücre ve Yapıları 2. Dokular ve Organlar 3. Canlı Çeşitliği

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Canlı varlığı direkt olarak ilgilendiren konuları içine alan biyoloji bilimi, birçok disiplin veya dal ile biyoloji eğitiminin yapısını oluşturur. Bu dallar, alt dallarla desteklenerek genişletilmekte ve temel bilim olarak biyoloji, çok farklı yönlerden ele alınan inceleme alanlarıyla, uygulama yapacak dallara genel bilgileri aktarmaktadır. Bir biyoloji öğrencisi için kendini ve çevresini tanımayı sağladığından çok önemli olan biyoloji, bir tıp araştırmacısı, bir zirai uygulamacı, bir veteriner, bir gıda mühendisi, bir biyokimyacı, bir farmakolog için de o oranda gereklidir. Bir hastalığın nedeni ve tedavisi için yapılması planlananlar ancak bir biyoloğun ortaya koyduğu temel bilgiler çerçevesinde yapılan değerlendirmeler sonrasında gerçekleşebilir. Günümüzde çok önemli bir hastalık olan Alzheimer'in ortaya çıkış nedenlerinden birinin, beyinde bulunan sinir hücrelerinin farklı protein üretimleri olduğu biyologlar tarafından belirlenmiştir. Farmakologlar bu yönde ilaç üretecek, tıp doktorları tedavi yöntemlerini bu bilgiler ile ilişkilendirerek bu ilaçları kullanacaklardır.

Biyoloji eğitimi içinde geliştirilmiş alt dallar, hücreyi esas alan incelemelerden, sistemlerin, organizmanın, canlı çeşitliliğinin ele alındığı incelemelere uzanan bir sırayı kapsar. Bölümümüz ders programları içinde bu dallar anabilim dalları olarak gruplandırılmaları yanında, herbirimin farklı dersleri olarak sunulmaktadır. Birinci ve ikinci sınıflarda ortak olarak görülen biyolojinin temel konuları, üçüncü sınıftan itibaren seçilecek dala göre özelleşmekte, ancak yine de biyologları ilgilendirecek konular bir diğer dal için "seçmeli alan dersleri" arasına alınmaktadır. Öğrenciler temel ana bilim dalı konularını ilk iki yıl içinde alacaklarından, bu arada ilgi duydukları alanları belli bir oranda saptayarak kendilerini yetiştirmek istedikleri dalı objektif olarak kendileri belirleyici olmalıdırlar. Öğrencilerin seçtikleri dal için kendilerine sunulan seçmeli alan dersi olanağını, dersin zorluk derecesine göre değil, mezun oldukları dalda kendilerine ne kadar yararlı olacağını gözönüne alarak belirlemeleri çok önemlidir.

Zooloji dersi tüm biyologlar için en temel derstir. Lise bilgileri içinde konulara az çok yakın bilgiler edinilmiş olsa da düz liselerden gelen öğrenciler için bu derste alınacak bilgiler eski bilgilerin genişletilmesi, yeni bilgilerin eklenmesi ile bir biyolog için mutlak edinilmesi gereken bilgilerin bütünlenmesini sağlayacaktır. Daha sonra okunacak tüm derslere de temel oluşturan Biyoloji II (Zooloji) dersi, laboratuvar katkısı ile desteklenerek bilgilerin kalıcı olmasına çalışılmaktadır.

Bu kitabın hazırlanmasında resimlerin taranması ve kitap yazım düzeninin sağlanmasında, özverili çalışması ve dikkatli katkıları olan doktora öğrencim Arş. Gör. Gamze Turgay'ın rolü büyüktür. Çok emek isteyen bu çalışmadaki yardımları için özellikle G. Turgay'a, ayrıca Y. Lisans öğrencim S. Tufan'a, destekleyen arkadaşlarıma ve her an yardıma hazır olan lisans öğrencilerime çok teşekkür ederim.

Öğrencilerimizin kendilerini biyolojik bir obje olarak tanımalarında bu dersin ne kadar önemli olduğunu fark ederek programlarındaki yerini belirleyeceklerini düşünüyor ve başarılı bir üniversite ve sonrasında da iyi bir iş yaşamı diliyorum.

Ekim 2004

Prof. Dr. Ayla ÖBER

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BÖLÜM 1- BİYOLOJİDE ÖNEMLİ İSİMLER VE İSLAM'DA BİLİM 5

BÖLÜM 2 - BİYOLOJİDE BİLİM DALLARI 9

BÖLÜM 3 - BİYOLOJİK OLAYLARI İNCELEME YOLLARI 13

ZOOLOJİK MATERYALİN PREPARASYONU (İNCELEMEYE HAZIRLAMA) .. 15

BÖLÜM 4 - HÜCRE VE HÜCREBİLİM (SİTOLOJİ) 19

HÜCRENİN GENEL ÖZELLİKLERİ 21
HÜCRE İLE İLGİLİ MORFOLOJİK VE FİZYOLOJİK VERİLER 21

BÖLÜM 5 - HÜCRE ELEMANLARI 25

PROTOPLAZMA 25
PROTOPLAZMANIN KİMYASAL YAPISI 25
İNORGANİK BİLEŞİKLER 26
ORGANİK BİLEŞİKLER 28
KARBOHİDRATLAR 28
LİPİDLER 30
Lipidlerin Fonksiyonları 33
PROTEİNLER 34
Organizasyon Seviyesine Göre Proteinler 35
Fonksiyonlarına Göre Protein Çeşitleri 37
Enzimler 38
Genel Protein Yapı Tipleri 39
Bazı Proteinlerin Biyolojik Önemleri 40
Denaturasyon 40
Proteinlerin İşlevleri 41

NUKLEİK ASİTLER 43
Nukleotidler 44
DNA ve Özellikleri 45
RNA ve Özellikleri 47
PROTOPLAZMANIN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ 49
HÜCRE ZARI 49
HÜCRE ZARI FONKSİYONLARI 52
HÜCRE ZARI FARKLILAŞMALARI 54
YÜZEY FARKLILAŞMALARI 54
HÜCRELER ARASI ZAR FARKLILAŞMALARI 55
SİTOPLAZMA (CYTOPLASMA) 56
PARAPLAZMİK (PARAPLASMIC) YAPILAR 58
METAPLAZMİK (METAPLASMIC) YAPILAR 58
ÖPLAZMİK (EUPLASMIC) YAPILAR 60
ENDOPLAZMİK RETİKULUM (ENDOPLASMIC RETICULUM) 60
RİBOZOM (RIBOSOME) 62
MİTOKONDRİ (MITOCHONDRIUM) 63
GOLGİ KOMPLEKSİ (GOLGI COMPLEX) 65
FAGOZOM (PHAGOSOME) 67
LİZOZOM (LYSOSOME) 67
PEROKSİZOM (PEROXISOME) 69
SENTROZOM (CENTROSOME) 70
VAKUOL (VACUOLE) 71
PLASTİD (PLASTID) 71
NUKLEUS (NUCLEUS) 72
NUKLEUS ZARI (NUCLEOLEMMA) 73
NUKLEUS MATRİKSİ (NUCLEOPLASMA) 74
NUKLEOLUS (NUCLEOLUS) 74
KROMATİN-KROMOZOM (CHROMATIN-CHROMOSOME) 74
KROMOZOMUN İNCE YAPISI 76
DEV KROMOZOMLAR 78

BÖLÜM 6 - NUKLEUSUN FONKSİYONLARI 79

PROTEİN SENTEZİ 79
BÖLÜNME 81
MİTOZ BÖLÜNME (MITOSIS) 83
MAYOZ BÖLÜNME (MEIOSIS) 85
MAYOZ I 86
MAYOZ II 87

BÖLÜM 7 - ÜREME–ÇOĞALMA 91

EŞEYSİZ ÇOĞALMA 91
EŞEYLİ ÇOĞALMA 92

ÖZELLEŞMİŞ ÇOĞALMA ŞEKİLLERİ 93
KONJUGASYON 93
METAGENEZ 95
PARTENOGENEZ 95
YUMURTA GELİŞİMİNE GÖRE CANLI GRUPLARI 96

BÖLÜM 8 - EMBRİYOLOJİ 97

ÜREME HÜCRELERİ 97
SPERMATOZOON 97
OOSİT (YUMURTA HÜCRESİ) 98
YUMURTA TİPLERİ VE BÖLÜNMELER 99
Alesital (Alecithal) Tip Yumurta 99
Telolesital (Telolecithal) Tip Yumurta 100
Sentrolesital (Centrolecithal) Tip Yumurta 102

BÖLÜM 9 - CANLILARDA ORGANİZASYON-HİSTOLOJİ 107

DOKULAR 108
EPİTEL DOKU 108
Morfolojik Özelliklere Göre Epitel Doku 108
Fonksiyonlarına Göre Epitel Doku 110
BAĞ DOKU 111
ÖZBAĞ DOKU (Konnektif Doku) 112
DESTEK DOKU 113
KIKIRDAK DOKU 114
KEMİK DOKU 115
ÖZELLEŞMİŞ BAĞ DOKU TİPLERİ 115
KAN DOKU 115
Hemopoez (Hemopoiesis) 117
YAĞ DOKU 118
KAS DOKU 118
DÜZ KAS 119
ÇİZGİLİ KAS (İSKELET KASI) 119
KALP KASI 120
SİNİR DOKU 121
DUYU HÜCRELERİ 122

BÖLÜM 10 - ORGANLAR VE SİSTEMLER 125

SİNDİRİM SİSTEMİ 125
BOŞALTIM SİSTEMİ 127
SOLUNUM SİSTEMİ 129
DOLAŞIM SİSTEMİ 131
İMMÜN SİSTEM (Bağışıklık Sistemi) 133
ÜREME SİSTEMİ 134

SİNİR SİSTEMİ.....136
HAREKET SİSTEMİ.....139
ORGANİZASYONU SAĞLAYAN SİSTEM
(Regülatör Sistem/Endokrin Sistem) 140

BÖLÜM 11 - YAŞAMIN ÇEŞİTLİLİĞİ 143

JEOLOJİK ZAMANLAR VE YAŞAM 145
İnsanın Gelişimi 145
CANLI GRUPLARININ AYRIMI.....145
BİR HÜCRELİ (UNICELLULAR) ORGANİZMALAR.....146
Regnum PROTISTA/PROTOZOA 146
ÇOK HÜCRELİ (MULTICELLULAR) ORGANİZMALAR 149
Regnum ANIMALE 149
ACOELOMATE HAYVANLAR.....149
Phylum PORIFERA.....149
Phylum CNIDARIA/COELENTERATA.....151
Phylum PLATHELMINTHES.....153
PSEUDOCOELOMATE HAYVANLAR 155
EUCOELOMATE HAYVANLAR.....156

Phylum MOLLUSCA (Yumuşakçalar) 157
Phylum ANNELIDA (Segmentli Kurtlar)..... 159
Phylum ARTHROPODA (Eklembacaklılar) 161
Phylum ECHINODERMATA (Derisi Dikenliler) 168
Phylum CHORDATA (Sırt İplikliler-Kordalılar) 170
CYCLOSTOMATA (Yuvarlak Ağızlı Balıklar).....172
CHONDRICHTHYES (Kıkırdaklı Balıklar).....173
OSTEICHTHYES (Kemikli Balıklar) 174
AMPHIBIA (Kurbağalar) 175
REPTILIA (Sürüngenler) 176
AVES (Kuşlar) 177
MAMMALIA (Memeliler).....179

BÖLÜM 12 - EKOLOJİ 183

EKOLOJİK TEMEL KAVRAMLAR.....183
EKOLOJİK FAKTÖRLER.....184
EKOSİSTEM SINIFLANDIRILMASI.....184
POPÜLASYONLARIN YAPISI 185

BÖLÜM 13 - DAVRANIŞ.....189

HORMONLAR VE KOMPLEKS OLAYLAR 190
ADAPTİF DAVRANIŞLARIN GENEL TİPLERİ 190
BESLENME DAVRANIŞI 190

SIĞINAK ARAMA 190
MÜCADELE DAVRANIŞI 191
ÜREME (Sexuel) DAVRANIŞI 191
DİKKAT/SORUMLULUK DAVRANIŞI 192
İLGİYE DAVET DAVRANIŞI 192
GRUPLA BİRLİKTE HAREKET-TAKLİT DAVRANIŞI 193
SOSYAL DAVRANIŞ 193
GÖZLEM/İNCELEME DAVRANIŞI 194
ÖĞRENME 194
KAYNAKÇA 197
EKLER 203
BAZI KELİME KÖKLERİ 203
BAZI ÖN VE SON EKLER 203
BAZI KISALTMALAR 204
SÖZLÜK 205
DİZİN 221

KAYNAKÇA

ALCOCK, J., 1989: Animal Behaviour, (4. Ed.), Sinauer Ass., USA.

ALLABY, M., 1999: Dictionary of Zoology, (2. Ed.), Oxford Uni. Press., UK.

ATATÜR, M. K., BUDAK, A., GÖÇMEN, B., 2003: Omurgasızlar Biyolojisi, EÜFF Kitaplar Serisi, No. 187, EÜ. Basımevi, Bornova-İzmir.

BERKALOFF, A., BOURGUET, J., FAVARD, P., GUINNEBAULT, M., 1974: Die Zelle-Morphologie und Physiologie, Teil 1-2 vieweg Biologie Hamburg

BRADBURY, S., EVENNETT, P. J., HASELMANN, H., PILLER, H., 1989: Rms Dictionary Of Light Microscopy. Oxford Sci. Publications, Rms Microscopy Handbook 15 Oxford, UK.

BROWDER L. W., ERICKSON C. A., JEFFERY W. R., 1991: Developmental Biology, (3. Ed.), Saunders College Publ., USA.

BUDAK, A., GÖÇMEN, B., MERMER, A., KAYA, U., 2004: Omurgalılar Sistematiği (Ders Kitabı), (2. baskı), EÜFF Kitaplar Serisi, No. 181, E. Ü. Basımevi, Bornova-İzmir.

CARTHY, J. D., 1965: Animal Behaviour, Aldus Books London.

COHEN, B. J., WOOD, D. L., 2000: Memler's Structure and Function of the Human Body, (6. Ed.), Lippincott Williams & Wilkins Pub., New York.

CORMACK, D. H., 1987: Ham's Histology (9. Ed.). J. B. Lippincott Company, Philadelphia.

CZIHAK, G., LANGER, H., ZIEGLER, H., 1976 (Ed.): Biologie-Eın Lehrbuch fur Studenten der Biologie, Springer-Verlag Berlin Heidelberg New York.

DEMİRSOY, A., 1997: Yaşamın Temel Kuralları Genel Biyoloji/Genel Zooloji, Cilt 1/Kısım 1, (8. Ed.), Meteksan AŞ., Ankara.

DEMİRSOY, A., TÜRKAN, İ., (Çev. Ed.)**, 1999:** Genel Biyoloji, (Keeton, W. T., Gould, J. L., Gould, C. G., 1993, Biological Science, (5. Ed.), London), Cilt 1, Cilt 2, Palme Yayıncılık, Ankara.

FAWCETT, Don W., 1973: Atlas Zur Elektronen-mikroskopie der Zelle, Urban & Schwarzenberg, DEUTSCHLAND.

FUJITA, T., TANAKA, K., TOKUNAGA, J., 1981: Zellen und Gewebe (Ein Rem Atlas).

GARTNER L. P., HIATT, J. L., 2001: Color Textbook of Histology, (2. Ed.), Saunders Comp., London.

GELDİAY, S., GELDİAY, R., 1978: Genel Zooloji, EÜFF Kitaplar Serisi, No. 67, EÜ. Matbaası, Bornova-İzmir.

GERHARDT, A., DIRCKSEN, J., HÖNER, P., 1981: Biologie, (3. Aufl), Bayerischer Schulbuch-Verlag, München.

GUTTMAN, B. S., 1999: Biology, A Division of the McGraw-Hill Comp., Boston.

HALLIDAY, T. (Ed.), 1994: Animal Behaviour, Weldon Russel Pty. Ltd., Hong Kong.

HEILIGMANN, W., JANUS, H., LAENGE, H., 1972: Das Tier, (2. Aufl), E. Klett, Stuttgart.

HINDE, R. A., 1966: Animal Behaviour, McGraw-Hill Comp., New York.

JOHNSON G. B., 2000: Living World (2. Ed.), McGraw-Hill Comp., Boston.

JUANQUEIRA, L. C., CARNEIRO., KELLEY, R. O., 1989: Basic Histology, Lange Med. Publ. California.

KAROL, S., SULUDERE, Z., AYVALI, C., 1998: Biyoloji Terimleri Sözlüğü. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yks. Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 669, Ankara.

KENT, M., 2000: Advanced Biology, G. Canale & C. S. p. A., Borgaro T. se, Turin.

KERR, J. B., 1998: Atlas of Functional Histology, Mosby Comp. Sydney.

KNODEL, H., BAYRHUBER, H., 1987: Linder Biologie, (19. Aufl.), (Ed. J. B. Metzler), Metzlersche Verlag., Stuttgart.

KOLB, G. M. H., 1991: Vergleichende Histologie, Springer Verlag Giessen.

LEESON, T. S., LEESON C. R., PAPARO, A. A., 1988: Text/Atlas of Histology, W: B: Saunders Company, Philadelphia, London, Toronto, Montreal, Sydney, Tokyo.

LEWIS, R., 1998: Life, (3. Ed.), A Division of the McGraw-Hill Comp., Boston.

MADER, S. S., 1996: Biology, (5. Ed.), A Division of the McGraw-Hill Comp., Boston.

MADER, S. S., 1997: Inquiry into Life, 8. ed., A Division of the McGraw-Hill Comp. Boston.

MADER, S. S., 1998: Human Biology, (5. ed.), A Division of the McGraw-Hill Comp. Boston.

MINKOFF, E. C., BAKER, P. J., 2001: Biology Today An Issues Approach, 2. ed., Garland Publishing, a member of the Taylor & Francis Group, New York.

MUIR, H., (Ed.), 1994: Dictionary of Scientist, Larousse, UK.

NOGALES, E., WOLF, S. G., DOWNING, K. H., 1998: Structure of the α-β tubulin dimer by electron crystallography, Nature 391, 199 – 203, Jan.

ONAT, T., EMERK, K., (Ed.), 1996: Temel Biyokimya, Saray Medikal Yayıncılık, Bornova İzmir.

ÖBER, A., 2000: Hayvan Histolojisi I (Genel Konular), EÜFF Teksirler Serisi No:128, Bornova–İzmir.

ÖBER, A., 2009: Zoolojide Laboratuvar Teknikleri, (3. baskı), EÜFF Kitaplar Serisi, No. 185, EÜ, Basımevi, Bornova-İzmir.

ÖBER, A., 2007: Hayvan Davranışları (Temel Kurallar), Nobel Yayın-Ankara

ÖBER, A. ve ARIKAN, H., 2010: Zooloji Dersi Laboratuvar Kılavuzu (Yard. Ders Kit.), (3. Baskı), EÜFF Kitaplar Serisi, No. 189, EÜ. Basımevi Bornova, İzmir.

ÖBER, A., İZZETOĞLU-TURGAY, G., 2010: Histoloji, (2.Baskı), Nobel Yayın-Ankara

ROBERTSON, D., 1972: Das Leben Unter Dem Mikroskop, Edit. Rencontre Lausanne.

ROSS, M. J., ROMRELL, L. J., KAYE, G. I., 1995: Histology: A Text and Atlas, (3. Ed.), Williams & Wilkins Comp., New York.

SOLOMON, E. P., BERG, L. R., MARTIN, D. W., 1999: Biology, (5. Ed.), Saunders College Publ., USA.

Şahin, R., 1986: Hayvanlarda Sosyal Davranışlar, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara

TOOL G. and TOOL S., 1999: Biology for Advanced Level (4. Ed), Thornes Pub. UK.

TÜBİTAK, 2000: Hayvanlar, Popüler Bilim Kitapları, No. 145, Başvuru Kitaplığı, No. 11.

WEHNER, R., GEHRING, W., 1990: Zoologie, (22. Aufl.), Thieme Verlag, Stuttgart.

WHEATER, P. R., BURKITT, H. G., DANIELS, V. G., 1988: Functional Histology: A Text and Colour Atlas, (2. Ed.), EL-BS. Longman Group Ltd., Hong Kong.

WODSEDALEK, J. E., LYTLE, C. F., 1978: Short Version General Zoology Laboratory Guide, (7. Ed.), WM. C. Brown Company Publishers, Dubuque, Iowa.

YILDIRIM, C., 1994: Bilim Tarihi, (4. baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI (İK)

1. www.mun.ca/biology
2. www.bio.umass.edu
3. www.microscopyu.com
4. www.uoguelph.ca/zoology
5. http:// tip.cumhuriyet.edu.tr
6. https://retalesdeciencia.wordpress.com/tag/osteona/
7. http://tr.wikipedia.org/wiki/Trypanosoma_gambiense
8. http://en.wikipedia.org/wiki/Paramecium
9. http://tr.wikipedia.org/wiki/Vorticella
10. http://bio1151.nicerweb.com/Locked/media/ch28/amoeba.html

11. www.ksu.edu
12. www.menzel-hilbersdorf.de
13. www.luc.edu
14. www.ulb.ac.be
15. http://www.cdc.gov/dpdx/taeniasis/gallery.html
16. www.vet.ed.ac.uk
17. http://en.wikipedia.org/wiki/Ascaris_suum
18. www.uoregon.edu
19. www.pescatori.it
20. www.manandmollusc.net
21. http://entomologia.rediris.es
22. www.nicksspiders.com
23. www.terra-et-mare.net
24. http://www.panoramio.com/photo/66404663
25. http://bugguide.net/node/view/634842/bgpage
26. www.faunistik.net
27. http://nitro.biosci.arizona.edu
28. http://www.marlin.ac.uk/speciesinformation.php?speciesID=2659
29. www.marlin.ac.uk
30. http://livingthings.narod.ru
31. www.kunsan.ac.kr
32. www.masmar.com
33. http://www.fao.org/fishery/species/3050/en
34. http://imgarcade.com/1/hippocampus-spinosissimus/
35. http://aecuvis.org/fauna/anfibios/gimnofiones/cecilidos/cecilidoanillado.html
36. www.herp.it
37. www.ittiofauna.org
38. www.californiaherps.com
39. www.reptarium.cz
40. http://www.arkive.org/black-sea-viper/vipera-pontica/
41. www.fnal.gov
42. http://www.arkive.org/explore/species?q=fringilla
43. www.palaeos.com
44. http://users.tamuk.edu
45. http://animaldiversity.ummz.umich.edu

46. www.ics.uci.edu
47. www.uco.es
48. http://earthguide.ucsd.edu
49. www.pacificislandtravel.com
50. www.fbg.unh.edu
51. www.ittiofauna.org
52. www.glaucus.org.uk

Şekil 11.19 (a) Turgay, G., tez çalışmalarından alınmıştır.